

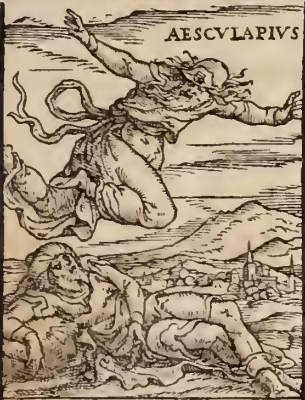
John Cranford,
M. D.

No. _____
THE
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY
OF
MARYLAND.
—
PLATES.

Digitized by the Internet Archive
in 2014

<http://archive.org/details/galeniomniaquaee35gale>

OPATRIS INSOMNIVM

GALENI DOCTORES

DHEPATICI COGNITIO

GALENI

LIBRORVM SECUNDA CLASSIS

MATERIAM SANITATIS
conseruatricem tradit, quę circa aerem, cibum
& potum, somnum & vigiliam, motum &
quietem, inanitionem & repletionem,
animi deniq; affectus versatur.

QVARTA HAC NOSTRA EDITIONE,
*Non paucis sanè exornata castigationibus, ex bo-
norum graecorum codicum collatione.*

*Locis etiam nunc primum in margine indicatis, quos
Galenus sparsim ex Hippocrate affert.*

Librorum Elenchus proximo folio continetur.

Τὸ Ὑγιεινὸν.

VENETIIS APVD IVNTAS. M D LXV.

CRISIS PRAECOGNITIO

AMANTIS DIGNOTIO

PALESTRITE CVRATIO

DISCEPTATIO CVM ALEXANDRO HABITA

QVÆ IN SECUNDA CLASSE
HABENTVR.

HIPPOCRATIS De Aere, Aquis, & Locis liber, Iano Cornario interprete, Nunc primum ad antiquissimi exemplaris fidem pluribus in locis ab Augustino Gadaldino emendatus. In quo alia etiam libri dispositio, partim ex eodem vetusto codice græco, partim ex coniectura, indicatur.	folio. 2
GALENI De Alimentorum Facultatibus libri tres, Martino Gregorio interprete, ad exemplarium græcorum fidem ab Augustino Gadaldino, non paucis in locis ad exemplarium Græcorum veritatem, expurgati.	7
De Succorum Bonitate, & Vitio liber, à Iulio Alexandrino medico Tridentino olim translatus, et diligenter nunc recognitus.	33
In librum de Salubri Diæta commentarius, Hermanno Cruferio Campensi interprete, nuper recognitus.	39
De Attenuante Diæta liber, Martino Gregorio interprete.	43
De Ptisiana liber, ab Hieronymo Donzellino in latinum versus.	46
De Paruæ Pilæ Exercitio liber, Valerio Centannio Vicentino interprete, recognitus.	48
De Cognoscendis, curâdis q; animi morbis, quas perturbationes latini appellant liber, Bernardino Donato Veronensi interprete.	50
De Cuiusque animi peccatorum notitia, atque medela libellus, à Iunio Paulo Crasso Patauino & translatus, & ab eo diligenter etiam recognitus.	56
De Consuetudine liber, ab Augustino Gadaldino ad verbum ferè latine expressus.	60
De Sanitate Tuenda libri sex, Thoma Linacro Anglo interprete, ad antiquorum exemplarium Græcorum fidem aliquot in locis ab Augustino Gadaldino emendati.	62
Ars Tuendę Sanitatis, num ad medicinalem artem spectet, an ad exercitatoriã, ad Thrasybulum liber, à Iunio Paulo Crasso Patauino & conuersus, & diligentissime nunc recognitus.	101

HIPPOCRATIS

DE AERE AQVIS ET LOCIS

LIBELLVS.

IN QVEM GALENI COMMENTARIA DESIDERANTVR.

Iano Cornario interprete

*Nuperrime ab Augustino Gadaldino non paucis in locis ad antiquissimi
exemplaris Græci fidem emendatus.*

In nostro codice græco vetustissimo, ex quo omnia ferè, quæ in margine huius libri adnotauimus, excerpta sunt, titulus est, *περί ἀέρων, τόπων, ὑδάτων, καρπῶν, ἀνέμων, ἀσέπων.* id est de Aeribus, Locis, Aquis, Temporibus, Ventis, Stellis. Et totus hoc liber ita est dispositus. In capite secundo post dictiones, *æstate quidem calidæ, hyeme vero frigidæ,* sequuntur statim ea verba, quæ sunt post quatuor versus, videlicet, *homines q̄; capita humida, ac pituitosa, & c.* vsq; ad finem capitis. Postea sequitur. *Volo autem & de Europa, et de Asia demonstrare & c.* quod est principium capitis septimi vsq; ad verba, *quantū saltem mihi in care est compertum.* Postea sequitur. *De us uero, qui ad dextrā hyberni, & c.* quod est principium octaui capitis vsq; ad verba, *De natura ergo, ac diuersitate, & forma eorum, qui Asiam, & Europam incolunt, ita habeat.* quod est principium capitis noni. Postea sequitur, *Asiam plurimū differre dico ab Europa secundū naturas, et c.* quod est positum in capite septimo, nō procul à principio vsq; ad finem illius capitis. Postea sequitur: *Quod autē timidiore, effœminatiores, ac imbelles præ Europæis, & c.* quod est positum in primo versu cap. 9. vsq; ad finē libri. Deinde sequitur, *De reliquis autē aquis demceps narrare volo,* quod est principium cap. 3. vsq; ad finem quinti capitis. Deinde, *Et quæ quidem urbes bene sitæ sunt,* quod est in quarto versu cap. 2. vsq; ad verba. *Et phagædenas ex omni occasione oboriri uerisimile est, si ulcus fiat,* quod est in septimo versu illius capitis. Deinde. *Et intestinorum leuitates, & aqua intercus ferè reliquis morbis, & c.* quod est in cap. 6. paulo post medium vsq; ad finē illius capitis. Ita ut nihil omittatur, nisi illa verba, quæ sunt in octauro versu secūdi capitis, videlicet. *Si uero hyems frigida sit.* quæ tamen verba re vera superflua sunt. Quin & in libro de vulneribus capitis, in quē nescio quo modo magna huius libri pars irrepit, legi debet, non τὸ δὲ χειμῶνος ψυχρῆ, sed τὸ δὲ χειμῶνος ψυχρά, id est hyeme vero frigidæ, scilicet aique, ut indicetur post has tres dictiones, continuari, ac sequi debere, *homines q̄; capita humida, ac pituitosa, & c.* Sed quicquid sit de reliquis capitibus, secundum certe, & sextū videntur satis confusa esse, ac meliorem ordinem requirere, aliqua etiā in sexto superflua esse. Nunquid ergo non esset mala horū duorum capitum dispositio, si post verba, *æstate quidem calidæ, hyeme uero frigidæ,* quæ, ut dixi, sunt posita in secūdo capite, statim sequeretur in eodem capite, *homines q̄; capita humida, & pituitosa, & c.* vsq; ad finē capitis, ut etiā est in meo antiquo codice? Si q̄; in hoc etiā eodem capite, vel in fine ipsius post dictiones, *eo quod multum temporis inter matutinū, ac vespertinum intercedit,* vel in aliqua alia eiusdem capitis parte, reponerentur ea verba, quæ sunt in quarto versu capitis, videlicet: *Et quæ quidē urbes bene sitæ sunt ad Solem, & ad Ventos, & bonis aquis utuntur, hæ minus à talibus mutationibus afficiuntur: quæ uero aquis palustribus, ac lacustribus utuntur, & non bene sitæ sunt ad uentos, & ad solē, hæ minus.* Verba autē sequentia, videlicet: *Et si quidē æstas sicca fuerit, citius sedantur morbi: si uero pluuiosa, diuturni fiunt: & phagædenas ex omni occasione oboriri uerisimile est, si ulcus fiat,* collocarētur in sexto capite post verba, *Quare derrepente æstate accedente, & ardore, ac mutatione contingente, hi morbi incidunt.* ita ut post verba, *si ulcus fiat,* statim sequeretur, *Et intestinorum leuitates, & aqua intercus, & c.* ut est in meo codice ueteri? Ea autē uerba, quæ sunt prope finē capitis sexti, videlicet, *Si uero hyems borealis sit, & sicca: uer autē austrinum, & pluuiosum, æstate lippuidines fiunt sicca: pueris, & mulieribus febres,* quamuis in codicibus græcis habeantur, superuacanea tamen esse uidentur: nosterq; etiam interpres in postrema sua editione consulto ea omisit, tanquam eorum sensus idem, clarior q̄; admodum, in eiusdem capitis initio habeatur.

HIPPOCRATIS

ARGUMENTVM LIBRI.

Quam vim aeris, aquarum, & regionum uarietas ad mores, ac naturam hominum mutandam obtineat.

Non nulla, quæ ad morbos dignoscendos, & ad præfagiendum summe faciunt. CAP. 1.

A† φιλοζυμ-
νας α.

B† Cod. ma-
nuscriptus hēt
solū x̄ ἐδωδοί,
i. edaces.

C† ἔτε τῶν
κοιτῶν ἢ εὐ-
σις quæ uerba
aliis uerterat
interpres, neq;
communū natu-
ræ. cod. tamē
antiquissimus
habet ἔτε τῶν
κοιτῶν ἢ εὐ-
σις, i. neq; vē-
triculorū natu-
ræ, & ita oīno
uidetur legen-
dum, ut mox
infra in mar-
gine apparet.

D† Hæc uer-
ba non sunt in
cod. græcis.

E† πάροικια,
quæ dielionem
ipse ferius uer-
sit, omnibus cō-
munes.

F† in antiquis
simo cod. græ-
co additur x̄
αὶ νόσοι, i. mor-
bi: & oīno
uidetur adden-
da hæc uerba,
ut paulo super-
ius uisum est.

G† ταῦτα δὲ
σαῖ vel (ut in
antiquo) ἐστὶ
μεταξὺ τῆς,
& c. i. Hī aut
erūt (vel sunt)
inter brumalē
solis exortum,
& brumalem
occasum.

H† In antiquis
simo cod. legit
x̄ μετέαρα,
id est & subli-
mes: & ita omnino
uiaetur legendum:
vide etiam infra capite
ultimo uersus finem.

I* Cod. ex Aldino
habet κοιῶς antiquus
κίνδυνος, id est
periculum est.

K* Vide nostram
annotationem libro
præfixam.

L* παραπληκτικὸς.

Vicunq; artem medicam integre assequi uelit, hæc illi omnino sunt agenda. Primum quidem temporum anni rationem habere debet, quantum potentia quodlibet eorum ualeat: non enim simile quicquam in illis existit, uerum multum differunt cum ipsa à seipsis, tum propter uarias, quæ in eis fiunt, mutationes. Deinde uentorum & calidorum, & frigidorum, maxime qui ex his, omnibus hominibus sunt communes, & mox, qui in uuaquaque regione sunt indigenæ, & proprij. Neque uero negligentiore se circa aquarum facultates cognoscendas exhibere conuenit. Quemadmodum enim gustu differunt, & pondere, sic quoque uirtute aliæ ab aliis longe differre uidentur. Quare, si quis ad urbem sibi incognitam perueniat, circumspicere oportet eius situm, quo modo, scilicet, ad uentos, & Solis exortus iaceat: Non enim

A. l. 1. f. 2. d. 2.
c. 3. fol. 32. a

A. l. 1. f. 2. d. 2.
c. 10. fol. 35. b

æquales uires sunt, ad Septentrionem sitæ, & uergentis ad Austrum, neque eius, quæ Solem exorientem, & quæ eundem occidentem spectat. Hæc itaque diligenter oportet perscrutari: ac simul quo modo habeant circa eam aquæ: num ne palustribus utantur, & mollibus, aut duris, & ex sublimi loco prolabantibus, & scaturientibus ex petris, siue falsis, & crudis. Terra etiam ipsa consideranda, nuda ne sit, & aquis carens, aut densa, & aquosa, & an concaua sit, & æstuosa: uel alta, & frigida. Hominum insuper dicta perquirēda, quæ maxime delectentur: an bibuli sint, & surcones, & ocio dediti, aut exercitijs uarijs uentes, & tolerantes laborum, & ciborum quæ plus appetentes, quam poculorum. Ex his enim singula sint inuestiganda. Nam, qui hæc omnia probe, quantum fieri potest, cognouerit, aut horum plurima, cum non latere possunt, cum in urbem etiam ignotam sibi peruenierit, neque morbi regioni peculiaris, & patrij, & neq; cōmunis regionis natura, qualis nam ea fuerit, ut non possit in cognoscendis morbis dubius hære, aut errare, sicubi ad morborum medicationē adhibeatur. Quæ ambo illis euenire solent, qui non prius prouidi hæc diligenter cognouerunt. Uniuersiusque præterea temporis, ac anni futuri constitutionem prædicere poterit, qui uidelicet morbi & communi affectione ciuitatem sint inuasuri, tum æstate, tum hyeme, & quæcunque pericula unicuique sint timenda ex diætæ immutatione. Cum enim temporum mutationes, & astrorum ortus, ac occasus obseruauerit, quemadmodum singula horum eueniant, prænoscet utique, & de anno, qualis hic sit futurus. Hoc nanque modo si quis rimatus fuerit, ac præcognouerit temporum occasiones, maxime de singulis sciet, ut plurimum quæ sanitatem assequetur, & recta uia procedet, non minima artis suæ gloria. Quod sicui hæc sublimiora uideantur, usi ab hac sententia discedat, discet non minimam partem conferre ad rem medicam ipsam Astronomiam, sed omnino plurimam, cum uia cum temporibus, & uentres in hominibus mutantur. Quo modo autem singula, quæ diximus, scrutari, ac explorare oporteat, deinceps dicam manifeste.

F

G

De ciuitatum natura pro ratione situs, & uentorum, quibus ipsæ perflantur. CAP. 2.

Quæcunque quidem ciuitas, ad uentos sita est calidos, & puto autem eos tales esse, qui inter brumalem Solis exortum, uel idem quæ brumalem occasum perflant huic hi uenti sunt peculiare. A Septentrionalibus autem uentis tutæ, ac protectæ ea ciuitas existit. Aquæ uero eius multæ, & subsalsæ sunt, & necessario non sublimes, æstate quidem calidæ, hyeme frigidæ. Et quæ quidē urbes bene sitæ sunt ad Solem, & ad uentos, & aquis bonis utuntur, hæc minus à talibus mutationibus afficiuntur. Quæ uero aquis palustribus, ac lacustribus utuntur, & non bene sitæ sunt ad uentos, & ad Solem, hæc magis. Et si quidem æstas sicca fuerit, citius sedantur morbi. Si uero pluuiosa, diuturni fiunt: & phagedænas ex omni occasione oboriri uel simile est, si ulcus fiat. Si uero hyems frigida sit, homines capita humida, ac pituitosa habere par est: & uentres ipsorum frequenter exturbari, pituita à capite influente: & formas ipsorum, ut plurimum, debiliores esse: ipsos quæ ad edendum, ac bibendum non appositos esse. Nam, qui capita debilia habent, non fuerint boni potiores. Crapula enim magis grauat. Morbos uero hos ipsis uernaculos esse: Primum quidem mulieres morbosas, ac fluxionibus obnoxias esse: deinde multas steriles esse ex morbo, non à natura, & frequenter abortire. Pueris uero incidere conuulsiones, ac anhelationes, quæ morbus puerorum, & sacer esse putantur: Uris autem dysenterias, & alui profluvia, & febres lenes, diuturnas, hybernas, & pustulas nocturnas multas, & hæmorrhoidas in sede. Pleuritides autem, & peripneumoniæ, & febres ardentes, & quicunq; acuti morbi putantur, non multum proueniunt. Non enim fieri potest, ut isti morbi uigeant, ubi alui liquidæ existunt. Lippitudines uero oboriuntur humidæ, non grauæ, nec diuturnæ: si non ex mutatione magna temporum morbus aliquis omnibus communis occupet. Et, ubi quinquagesimum annum transgressi fuerint, defluxiones ex cerebro accedentes, homines semidysidæatos faciunt, ubi caput derepente insolatum, aut frigore correptum fuerit.

vide annotationem nostram huic libro præfixam, in qua indicatur, quo modo, quæ in hoc capite habent, melius disponenda essent.

A. l. 1. f. 2. d. 2.
c. 6. fol. 32. b

Atque

A Atque hi quidem morbi ipsis vernaculi sunt : præterquam si morbus aliquis omnibus communis ex temporum mutatione oboriatur, nam & huius participes fiunt. Quæcunque vero ciuitates his ex opposito sitæ sunt, ad ventos frigidos, inter occasum solis æstiuum, & orientem æstiuum : etiam ipsis hi venti vernaculi, ac indigenæ sunt, ab austro vero, & calidis ventis protectæ sunt. Et de his urbibus sic se res habet. Primum quidem aquæ, & duræ, & frigide ut plurimum dulcescunt. Homines autem ² vegetos, & siccos esse necesse est : & plures ventres infernos crudos, ac duros habere, supernos vero fluidiores : biliosos quæ magis, quam pituitosos, esse. Capita vero sana, ac dura habent. & plerunque ^h vasa ipsis rumpuntur. Morbi autem ^e populares ipsis hi sunt, pleuritides, & quos acutos esse morbos receptum est. Necesse est autem ita habere, cum alui duræ existant. Et suppurati multi ex omni occasione fiunt. Huius autem causa est, corporis ² extensio, ac ventris duritia. Siccitas enim, & aquæ frigiditas facit, ut vasa rumpantur. Edaces autem tales naturas esse necesse est, & non multum bibaces. [†] Non enim fieri potest, ut simul multum edant, ac bibant. Lippitudines quæ his fieri ex temporis intervallo necesse est, duras autem, ac vehementes, & statim oculos rumpi : Sanguinis item ex naribus fluxiones vehementes æstate fieri iunioribus triginta annis : Morbos etiam sacros appellatos, paucos quidem, verum vehementes. Longæ vero vitæ magis, quam alios, hos homines esse par est : & ulcera non pituitosa oboriri, neque efferari. Mores vero magis feros, quam mansuetos. Ac viris quidem hi morbi vernaculi sunt : præterquam si quis omnibus communis ex temporum mutatione ingruat. Ex mulieribus vero primum quidem multæ steriles fiunt propter aquas, quæ duræ sunt, ac crudæ, & frigide. Purgationes enim mensium non contingunt commodæ, sed pauca, ac prauæ. Deinde pariunt difficulter, & non valde abortiunt. Vbi vero pepererint, pueros nutrire non possunt. Lac enim ab aquarum duritia, ac cruditate extinguitur : & tabes frequentes à partu fiunt. Præ violentia enim ruptiones, ac vulsuras habent. Pueris autem hydropes in testibus fiunt, quandiu parui fuerint : deinde ætatis progressu euanescent. Pubescunt autem serò in hac ciuitate. Et de calidis quidem ventis, ac frigidis, & urbibus ad hos situs hoc modo, velut dictum est, se res habet. Quæcunque vero ciuitates sitæ sunt ^h inter æstiuos, ac hybernos Solis ortus, & quæcunque ex opposito harum, de his ita habet. Quæ quidem ad orientem Soleni sitæ sunt, eas par est esse salubriores his, quæ ad septentrionem conuersæ sunt, & his, quæ ad calidos ventos sitæ sunt, etiam si stadium solum intersit. Primum enim moderatior est caliditas, ac frigiditas : deinde aquas, quæ ad Solis ortus sunt, omnes splendidas esse necesse est, & odoratas, & molles, & amabiles oriri in hac ciuitate. Sol enim emergens, ac illustrans ipsas castigat. Matutinum enim tempus ipse aer ut plurimum semper occupat. Et hominum formæ boni coloris sunt, ^h & magis floridæ, si non quis alius morbus prohibeat. Et clara voce præditi sunt homines, & ad iram, ac intelligentiam præstantiores septentrionalibus, si quidem & alia, quæ in ipsa nascuntur meliora existunt. Et ciuitas, quæ hoc modo sita est, veri maxime similis est, iuxta caliditatis, ac frigiditatis moderationem. Et morbi pauciores fiunt, ac debiliores, similes quæ sunt morbis, qui in ciuitatibus ad ventos calidos conuersis oriuntur. Et fœminæ isthic valde fœcundæ sunt, ac facile pariunt. Et de his quidem ita habet. Quæ vero ad occasus sitæ sunt, & ipsæ à ventis ab oriente spirantibus protectæ sunt, & tum calidi venti leuiter afflant, tum frigidi ab Vrsis præterflant : eas urbes necesse est situ morbosissimo positas esse. Primum enim aquæ non sunt splendidæ. Causa vero est, quod aer matutinum tempus ut plurimum occupat, qui aquæ immixtus claritatem eius disperdit. Sol enim prius, quam eleuetur, non illustrat. Æstate vero, mane quidem auræ frigide spirant, & ros decedit. de cætero vero Sol ^h ad ipsas occidens, quàm maxime homines percoquit. Quapropter etiã decolores, ac infirmos ipsos esse par est, & ex omnibus prædictis morbis participare. Nulla enim re ab ipsis separantur. Verisimileque est ipsos graui voce præditos, ac raucosos esse propter aerem, eo, quod impurus plerunque isthic est, & morbosus. Neque enim ab aquilonaribus valde expurgatur. Non enim perseverant venti. Qui vero perseverant, ac ipsi incumbunt, aquosissimi existunt. Nam venti occidentales, similes potissimum sunt autumno. Et huiusmodi ciuitatis situs est ad diuinationes, eo, quod multum temporis inter matutinum, ac vespertinum intercedit. Et de ventis quidem, qui commodi sunt, ac incommodi, ita se res habet.

De natura palustrium & lacustrium aquarum, & earum, quæ è fontibus scaturiunt.

CAP. 3.

D [†] Ceterum de aquis deinceps narrare volo, quæ morbosæ sint, & quæ saluberrimæ : & quæ mala ab aqua fieri verisimile est, item quæ bona. Plurimam enim partem conferunt ad sanitatem. Quæcunque igitur palustres sunt, & stabiles, ac lacustres, eas necesse est æstate esse calidas, ac crassas, et olentes. (Cum enim non defluant, sed aqua pluuiæ semper noua inferatur, & Sol urat, necesse est ipsas decolores esse, & prauas, ac biliosas.) hyeme vero glaciatas, & frigiditas, ac turbatas præ niue, ac glacie, ut pituitosissimæ, ac raucosissimæ existant : Bibentibus autem splenes semper sint magni, ac pleni : & ventres duri, tenues, ac calidi : Humeri vero, & clauiculæ, & facies attenuata. In splenem enim carnes colliquantur, quapropter graciles existunt. Edaces autem esse tales, ac fuculosos par est, ventres quæ tum supernos, tum infernos calidissimos habere, ut etiam fortioribus medicamentis opus habeant. Atque hic morbus ipsis, & æstate, & hyeme familiaris est. Ad hæc etiam hydropes plurimi, ac letalissimi fiunt. Æstate enim dysentericæ multæ, ac alui profluua incidunt, & febres quartanæ diuturnæ. Hi autem morbi prolongati tales naturas ad hydropas deducunt, ac occidunt. Et hi quidem morbi ipsis æstate fiunt. Hyeme vero iunioribus quidem peripneumoniæ, & insaniæ, morbi : Senioribus vero febres ardentes propter ventris duritiem. Mulieribus autem, tumores oboriuntur, & pituita alba, & vix in ventre concipiunt, ac difficulter pariunt, & fœtus magnos, ac tumidos : deinde ex alimentis tabescentes, ac deprauati fiunt. Et purgatio commoda post partum

Secunda Classis.

aa iij

mulieribus

A. l. 3. f. 21. r. 1.
c. 8. fol. 382. g

A* εντόνους

B† πρηγματία
είσιν. quæ di-
ctio paulo est in
ferius habetur
& ita est ab in-
terprete verti-
tur. Gal. tamē
in explanatiōe
lingu. gr̄i Hip-
pocratis. in di-
clione πρηγμα-
τίας, αἰ, ἐογ-
ματίας, qui ali-
quid externis
ruptū habet,
quod sanē &
πρηγματίαν,
nominat.

C* ἐπιδημεί.

D† pleuritides
quæ multa

E* ενταγίς.

F† Hæc ver-
ba non sunt in
antiquo codice
græco, & vidē-
tur esse glossæ
tur. Vide etiã
c. 3. nō procul
à principio.

G† πρὸς τὰ
πυλματα τὰ
μεταξὺ & c.
id est ad vēros
qui sunt inter
æstiuos ac hy-
bernos & c.

H† In antiquo
cod. græco legi-
tur καὶ ἀνθι-
ρί ἐστὶ μᾶλ-
λον ἢ ἄλλα, ἢ
μὴ τις νόσος
κωλύει, i. &
florida magis
quam aliæ, nisi
quis morbus
prohibeat.

I† περὶ δὲ
τῶν λοιπῶν
ὑδάτων. id est
De reliquis au-
tem aquis.

mulieribus non contingit. Pueris vero hernia accedunt, & viris varices, & ulcera in tibiis. Quare fieri non potest, ut tales natura longæ sint, sed ante temporis aduentum senescunt. Præterea foeminae se in utero habere putant, & ubi partus tempus adest, ventris moles illa, ac plenitudo evanescit. ¶ Hoc autem contingit ex aqua, cum utri ex aqua concepta laborant. Atque has quidem aquas ad omnem rem improbas esse censeo: secundo vero loco eas, quarum fontes è petris scaturiunt: duras enim esse necesse est: ¶ aut isthic, ubi calidæ aquæ existunt: aut ferrum nascitur, aut æs, aut argentum, aut aurum, aut sulphur, aut alumen, aut bitumen, aut nitrum. Hæc enim omnia præ violentia caloris nascuntur. Non itaque ex huiusmodi terra aquæ bonæ procedunt, sed duræ, & æstiosæ, quæ & difficulter minguntur, & ad alii egestionem contrariæ sunt. Optimæ vero sunt, quæ ex sublimibus locis, ac terreis collibus fluunt. Ite enim & dulces sunt, & albæ, & vinum modicum ferre possunt. & hyeme calidæ fiunt, æstate vero frigidæ. Tales enim fuerint ex profundissimis fontibus. Maxime vero ¶ laudare eas oportet, quarum fluxiones ad Solis exortus crumpunt, & præsertim ad æstivos. Necesse est enim splendidiore esse, odoratis, ac leues.

A. l. i. f. 2. d. 2.
c. 16. fo. 37. f

Quæcunque vero salsæ, & crudæ, ac duræ sunt, ad hoc quidem, ut eas omnes bibant, non bonæ sunt. Sunt tamen aliqua natura, & morbi, quibus tales aquæ in potu commode sunt, de quibus statim dicam. Habet autem & de his hoc modo. Quæ quidem aquæ fontes suos ad orientes habent, hæc præ omnibus optimæ sunt. Secundum ab his locum habent, quæ inter æstivos Solis exortus, ac occasus emergunt, & magis hæc, quæ ad orientes. Tertio loco sunt, quæ inter occasus æstivos, ac hybernos scaturiunt. Pessimæ vero, quæ ad austrum, & quæ inter æstivum ortum, & occasum. Et hæc quidem ad australes partes valde præva sunt, ad boreales vero meliores. His autem hoc modo uti convenit. Quisquis sanus est, ac valet, is nullum discrimen faciat, sed semper eam, quæ præsens est, bibat. Quicunque vero morbi gratia eam, quæ commodissima est, bibere volet, is, si ita fecerit, maxime sanitatem assequi poterit. Quorum quidem ventres duri sunt, & idonei ad hoc, ut amburantur, his dulcissimæ, & leuissimæ, ac splendidissimæ conducunt: quorum vero molles ventres, & humidi ac pituitosi sunt, his durissimæ, & crudissimæ, ac subsalsæ aquæ conferunt: sic enim maxime resiccari poterunt. Quæcunque enim aquæ optimæ coctæ sunt, ac facillime liquefcunt, eas par est & ventrem maxime exolvere, ac eliquare. Quæ vero crudæ sunt, & duræ, & minime coctæ bonæ, hæc magis constriungunt ventres, ac resiccant. At enim mentiuntur homines de salsis aquis propter imperitiã, in eo, quod per alium scedere, eam quæ solvere putantur. Maxime enim contrariæ sunt ad alii egestionem, ac secessum. Sunt enim crudæ, & coqui non possunt. Quare venter magis ab ipsis adstringitur, quam eliquatur. Et de fontanis quidem aquis hoc modo res se habet.

De aquis pluuiialibus, & de iis, quæ è niue, aut è glacie factæ sunt.

CAP. 4.

DE pluuiialibus autem, & quæ à niue fiunt, ut habeat, deinceps dicam. Aquæ igitur pluuiiales leuissimæ, & dulcissimæ, & tenuissimæ, ac splendidissimæ sunt. Primum enim Sol, quod tenuissimum, ac leuissimum est in aqua, educit, ac sursum rapit. Clarum autem hoc, ipsum mare facit. Quod enim salsum est, isthic relinquitur præ crassitudine, ac gravitate, & fit mare. Quod vero tenuissimum est, Sol sursum rapit præ leuitate. Rapit autem tale non solum ab aquis stagnantibus, sed etiam ex ipso mari, & ex omnibus, in quibus aliquid humoris inest: inest autem in omnibus rebus. Et ex ipsis hominibus tenuissimum, ac leuissimum humorem ducit. Eius rei maximum signum inde sumere licet, ubi homo vestibus indutus in Sole iter fecerit, aut sederit. Quæcunque enim corporis partes Sol aspicit, hæc non exudant. Sol enim, quicquid comparet sudoris, sursum rapit. Quæ vero sub veste contactæ sunt, aut sub aliqua alia re, hæc exudant. Educitur enim, ac domatur à Sole sudor. Seruatur autem ex tegmentis, ut ne disperdatur à Sole. Cum vero in umbram deuenit, totum corpus similiter sudore perfluit: non enim amplius Sol affulget. Quapropter etiam ex omnibus aquis hæc citissime putrescunt, & odorem malum pluuiialis aqua habet, eo, quod ex plurimis congregata est, ac permixta, ut citissime putrescat. Ad hæc vero, ubi rapta est, & in sublime eleuata, dum circumfertur, & ad aerem permiscetur, & quod turbidum est in ipsa, ac noctem refert, id excernitur, ac decedit, & fit aer, & nebula: quod vero tenuissimum est, ac leuissimum in ipsa, hoc relinquitur ac dulcescit, dum à Sole vitur, ac coquitur. Fiunt autem & alia omnia, quæ coquuntur, semper, & dulcia. Quando igitur dispersa fuerit, & nondum congregata, fertur sublimis. Vbi vero coaceruata fuerit, ac simul congregata de repente à ventis inter se aduersariis, tunc deorsum prorumpit, qua parte plurima collecta fuerit. Tunc enim hoc magis fieri verisimile est, cum nebulas à vento stabilitatem non habente concitatas, ac procedentes, de repente ventus contrarius, ac aliæ nebulæ reliserint: atque tunc quidem prima ipsius pars congregatur, quæ vero à posteriore parte sunt, insuper accedunt, & sic crassescunt, & nigrescunt, ac simul congregantur, & præ gravitate deorsum prorumpunt, & pluuiæ fiunt. Atque hæc quidem aquæ optimæ sunt secundum hanc rationem: verum opus habent, ut decoquantur, ac excolantur: sin minus, odorem præuam habent, & raucedines ¶ & vocis gravitatem bibentibus inde accedere par est. At vero aquæ ex niue, ac glacie factæ, omnes malæ sunt. Cum enim semel concretæ fuerint, non amplius in pristinam naturam restituuntur: sed, quod quidem in ipsa clarum, ac leue, & dulce est, excernitur, ac disperditur: quod vero turbidissimum est, ac ponderosissimum, relinquitur. Hoc vero cognoueris hoc modo. Si enim volueris hyemis tempore vasculum certa aquæ mensura infusa sub Dio exponere, quo maxime congeletur, deinde postridie in locum calidum deportatum sinere, quo maxime glacies liquefcant, & ubi exoluta fuerit, aquam metiri, reperies aquam multo paucioram. Atque hoc signum est, quod à congelatione id, quod leuissimum, ac tenuissimum est, disperditur, & non, quod grauissimum, ac crassissimum

A. l. i. f. 2. d. 2.
c. 16. fol. 38. b

A ¶ Cod. impressi habent τῆ το δὲ γίγνεται, ὅπο ὀδέρε ἰκόταν ὀδραπίνωσιν αἰ ἰσέραι, manuscripius, τῆ το δὲ γίγνεται ὀκόταν & c. i. hoc autem contingit, cum utri hydrope laborarint.

B ¶ ἢ εἴτε est in impressis, manuscripius ἢ ἐκ γῆς, aut ex terra, ubi & c.

C ¶ ἐπαυεῖν est in impressis, manuscripius ἔειπεν, id est laudo.

D ¶ Ἐπεινῆς est in impressis, ut uerit inter ips. manuscripius habet χειμῆρε νῆς, i. hyberni

E* Sal.

F* Siue λεπτότατον, i. tenuissimum, ut est in impressis, siue λεπρότατον, i. splendidissimum, ut est in antiquo cod. utrumque probari potest.

G* Al. γλυκύτερα, id est dulciora.

H* καὶ βῆρες, id est et iustes, additur in antiquo cod.

F

H

Acrassissimum existit: non enim hoc disperdi poterit. Hac igitur de causa has aquas, quæ à niue, ac glacie eliquuntur, pessimas esse puto ad omnes res: item que eas, quæ ad has sequuntur. Atque sic quidem de pluuiialibus, & niualibus, ac glacialibus aquis res se habet.

De noxis, quæ ex malarum aquarum potu proueniunt.

CAP. 5.

Calculo vero maxime laborant homines, & ex renum affectionibus, & vrinæ stillicidio, & coxendicum mor-
tur: & de stagno, in quod fluxiones multæ, ac omnis generis deueniunt: & qui aquis inuectitijs vtuntur, quæ ex lon-
go, & non breui locorum intervallo afferuntur. Non enim fieri potest, vt alia aqua similis sit alijs. Sed aliæ dulces
sunt, aliæ salis, & aluminosæ, aliæ de calidis fluunt. Vbi vero hæc simul inter se miscentur, dissident: & quæ fortis-
sima est, semper superat. Præualeat autem non semper eadem, sed aliàs alia. Sed & ex ventis, alijs quidem Boreas ro-
bur exhibet, alijs vero Auster: & de reliquis eadem ratio existit. Talibus igitur necesse est limum, & arenam in va-
sis subsidere: & ab his, si potentur, morbi prædicti fiunt. Quod autem non omnibus, consequenter declarabo. Quo-
rum quidem aliuis satis fluida est, ac sana, & vesica non ardens, neque stomachus vesicæ valde cõardescit, hi facile
vrinam eijciunt, & in vesica nihil ipsis congregatur. Quorum vero aliuis ardens, ac feruida fuerit, in his necesse est

Betiã vesicam idem perpeti. Cum enim magis, quàm pro natura, fuerit calefacta, stomachus ipsius inflammatur.
Vbi vero hæc perpetitur, vrinam non dimittit, sed in se ipsa concoquit, & adurit, & quod quidem tenuissimum in
ipsa est, excernitur: & quod purissimum est, transit, & emingitur. Quod vero crassissimum, ac turbidissimum
est, coaceruatur, & concrecit, primum quidem parum, deinde maius fit. Dum enim voluitur ab vrina, quicquid
crassum compactum fuerit, ad seipsum adaptat, atque sic augetur, & in totum concrecit. Et, cum vrinam emittit,
ad vesicæ stomachum allabatur ab vrina impulsus, & vrinæ emissionem impedit, & dolorem vehementem exhibet.
Quare pueri calculosi, fricant ac trahunt pudenda. Videtur enim ipsis causa mictionis eo loco esse. Signum au-
tem eius, quod hæc ita se habent, hoc est: vrinam splendidissimam calculosi mingunt ad similitudinem feri, eo quod
id, quod crassissimum est, ac biliosissimum, isthic manet, & coaceruatur, ac concrecit. Et pleriq; sanè hoc modo
lapidem, & calculum contrahunt. Fit autem pueri etiam ex lacte, si non salubre id fuerit, sed valde calidum, ac bilio-
sum. Ventrem enim percalefacit, & vesicam. Quare vrina, dum adurit, hæc patitur. Et sanè sentio melius esse
pueris vinum quàm aquosissimum dare: minus enim venas adurit, ac resiccat. ¶ Muliebribus autem pudendis non
similiter contingit. meatus enim vrinæ in vesica breuis est, & amplus, vt facile vrina impellatur. Neque enim ma-
nu pudendum fricat, veluti masculus: neq; vrinæ in vesica meatum contingit. ¶ Ad pudenda enim perforatus est.
Et, quia meatus sunt ampli, etiam plus bibunt, quàm pueri. Et de his quidem sic res se habet, aut his quàm proxime.

De morbis, qui ex mutatione temporum anni oriuntur, ac quæ temporã ad
pharmaca exhibenda incommoda sint.

CAP. 6.

Caeterum de ænnis hoc modo consideratione facta quis cognoscere possit, qualis nam annus sit futurus, salu-
tibus ne, an morbosus. Si enim secundum rationem fiant signa in astris occidentibus, ac orientibus: & in au-
tumno aquæ fiant: & hyems sit moderata, & neq; valde clemens, neque modum excedens frigiditate: & in vere,
ac in æstate tempestiue pluat, sic sanè saluberrimum esse annum par est. Si vero hyems quidem sicca sit, & borealis,
ver autem pluuiosum, & australe, necesse est æstatem febriculosam fieri, & lippitudines ¶ inducere. Cum enim æstus
derepente accedat, terra humida existente à vernis imbribus, & ab austro, necesse est æstum duplicatum esse, & à
terra irrigua, ac calida, & à Sole vrente: cum ventres in hominibus non dum constricti sint, neque cerebrum resic-
catum. Non enim fieri potest, cum ver tale existat, vt corpus, & caro non humore fluida fiant adeo, vt febres acutissi-
mæ in omnes irruant, maxime autem in pituitosos. At dysenterias par est fieri & mulieribus, & viris humidiori-
bus. Et si quidem circa canis exortum accedat aqua, ac tempestas, & Etesis spirauerint, spes est cessationis, & vt
autumnus salubris fiat: Sin minus, periculum est, ne & pueri, & mulieres moriantur, minime vero senes: & ne, qui
superstites euadunt, in quartanas desinant, & ex quartanis in hydropsas. Si vero hyems australis fiat, & pluuiosa, &
clemens, ver autem boreale, & siccum, & tempestuosum, primum quidem mulieres, quæ vt erum gestant, & par-
tius ipsas ad ver instat, abortum facturas esse verisimile est: quæ vero etiam pepererint, impotentes, ac morbosos pue-
ros parere ita, vt aut statim pereant, aut tenues, & debites, ac morboosi viuant. Atque hæc quidem mulieribus. Re-
liquis vero dysenterias, & lippitudines siccas, & aliquibus defluxiones à capite in pulmonem. Pituitosis igitur dysen-
terias fieri verisimile est, & mulieribus pituita de cerebro defluente propter naturæ humiditatem. Biliosis vero lippi-
tudes siccas propter carnis caliditatem, ac siccitatem. Valde autem senibus defluxiones, propter raritatem, ac eliqua-
tionem venarum, adeo vt aliqui quidem derepente pereant, aliqui vero semisyderati, aut dextra, aut sinistra parte
fiant. Cum enim hyems sit australis, & pluuiosa, ac calida, & corpus non astringatur, neque venæ, vere accedente
boreali, & sicco, ac frigido ¶ cerebrum, postquam ipsum dissolui, ac purgari contigit, à grauedine, ac raucedine tunc
simul cum vere stabilitur, ac constringitur. Quare derepente æstate accedente, & ardore, ac mutatione contingente,
hi morbi incidunt. Et intestinorum læuitates, & aqua intercus fere reliquis morbis desinentibus superueniunt, cum
non queant facile ventriculi à concepta humiditate exiccari. Si autem æstas pluuiosa sit, & austro multum perflatur,
similis que sequatur autumnus, necesse est hyemem morbidam esse, & ijs, qui pituita abundant, & qui quadragesimi-
mum

A. l. 2. f. 2. d. 2.
c. 16. fo. 38. g

vide nostram
annotationem
libro huic præ
fixam: in qua
melior huius
capitis disposi-
tio ostenditur.

A. l. 1. f. 2. d. 2.
c. 7. fo. 33. d

A * συμπίπρα-
κται cum asteri-
sco, est in Aldino
codice: in manu-
scripto autē συμπέ-
ρακται, i. obstru-
elium est.

B * χλωδέσα-
τον, id est biliosis-
simum, est in im-
pressis: in manu-
scripto autem θο-
λωδέσατον, id
est, turbidissimū.

C † Codex ma-
nscriptus habet
τῶσι δε θήλεσι
λίθοι ἰσ γίνον-
ται ὁμοίως, ὁ γὰρ
ἔρητηρ βραχύς,
& c. id est Fœmi-
nis autem calculi
non similiter fiūt:
ureter enim, seu
meatus vesicæ bre-
uis ē, et latus, etc.

D † Locus hic ob-
scurus sanè est, &
in græcis codicib⁹
uarie legitur: im-
pressi .n. habent,
ἐς γὰρ τὰ αἰδούια
ἐκπύονται, καὶ
διότι οἱ οὐρητῆ-
ρες ἐκ εὐρείς: καὶ
πίνεσι πλέον ἢ
οἱ παῖδες. Manus-
scripti autē: ἐς γὰρ
τὰ αἰδούια ἐκπύ-
ονται, οἱ δ' ἀν-
δρες ἐκ εὐθύ τέ-
τρηνται, καὶ διότι
οἱ, & c. i. in pudē-
da .n. perforatus ē
(si de vterere itel
ligatur) vel persō-
rata est (si de fœ-
mina) Mares autē
nō recta perforati
sunt: & quia vte-
res non sunt la-
ti, et bibunt plus,
quàm pueri.

* E ὥρεων est in
manuscripto, i. te-
poribus anni.

F * εὐδύος.

† G in manu-
scripto etiam legi-
tur: & dysente-
rias. ut i 3. aph. 11.

H * παραπλί-
κτες.

† Mēdosa sunt exemplaria impressa: habent .n. ὁ ἐγκέφαλος ὀπηνίκα αὐτὸν ἔλη ἄμα τῶ ἦρι, & c. Manuscriptus hēt ὁ ἐγκεφαλος ὀπηνίκα
αὐτὸν ἔδει ἄμα τῶ ἦρι. i. cerebrum, cum ipsum vna cum vere dissolui, ac purgari oportebat à grauedine, & raucedine, tunc concrecit, ac consisit.

HIPPOCRATIS

num annum excefferunt, febres ardentes fieri verisimile est: qui vero bile abundant, costarum abscessus, & pulmo-
 nis. Si vero æstas sicca existat, & borealis, sequens vero autumnus pluuiosus, ac vêtis septentrionalibus agitat us, ca-
 pitis" dolore s ad hyemē expectare conuenit, & cerebri a† concussiones, amplius q; raucedines, grauedines, & tusses,
 aliquibus etiā tabes, Quod si borealis sit autumnus, ac siccus, ac neque sub cane, neq; sub Arcturo pluuiosus, confert
 pituitosis natura, & maxime qui natura sunt humida, & mulieribus: Biliofis autem infestissimum hoc tempus exi-
 stit: Valde enim exiccantur: accidunt que eis lippitudines aridæ, & febres acutæ, ac diuturnæ: non nullus etiam me-
 lancholia: siquidem, quod liquidissimum, & aquosissimum in bile est, consumitur, densissimum vero, & acerrimum
 relinquitur: quod idem accidit secundum eandem rationem, & circa sanguinem, vnde & hi morbi his accidunt: pi-
 tuitosis autem hæc omnia commoda sunt. Exiccantur enim, & in hyemem perducuntur, minime humecti, sed resic-
 cati. b† Si vero hyems borealis sit, & sicca, ver autem austrinum, & pluuiosum, æstate lippitudines fieri c fortres,
 pueris, & mulieribus febres } Hæc igitur si quis mente concipiet, & considerabit, is præcognoscet plurima omnino,
 quæ ex huiusmodi mutationibus sint futura. Maxime autem obseruare oportet magnas temporum mutationes, vt
 neque medicinas in illis libenter exhibeamus, neque iramur, quæ circa vêtrem, neq; fecemus prius, quàm prætereant
 dies decem, aut plures, & non pauciores. Periculosissima sunt etiam ambo solstitia, maxime vero æstiuum. Periculosum
 etiam æquinoctium utrunque, magis vero autumnale. Oportet autem, et astrorum exortus considerare, præcipue Ca-
 nis, deinde Arcturi, & Pleiadum occasum. Morbi enim in his maxime diebus iudicantur, alij que perimunt, alij ve-
 ro desinunt, reliqui vero omnes in aliam speciem, alium que statum transmutantur. Et hæc quidem, sicut dixi, ita
 se habent.

A. ibidem. e

A † Græcus codex
 hēt σεακέλις, quæ
 vox Galeno teste i
 secundo de locis af-
 fectis plurima hēt
 significata: hic for-
 tallis eos significat
 morbos, qui in ce-
 rebro à pituita o-
 niuntur, apoplexia,
 & huiusmodi.

B † Hæc verba
 videtur superflua,
 ut etiam in anno-
 tatione libro huc
 præfixa indicatum
 est.

C † Αλ. ἐνραϊ,
 i. sicca.

De Aegypti, & Lybiæ natura, ac eorum, qui eas regiones inhabitant.

CAP. 7.

Volo autem, & de Asia, & Europa demonstrare, quantum differant inter se per omnia, & de gentium for-
 mis, quid distent, & nihil inuicem simile habeant. Verum de omnibus, si quis dicere velit, in immensum ex-
 cresceret sermo: quare de maximis, & plurimum differentibus dicam, quantum saltem mihi in ea re est compertum.
 Asiam plurimum differre dico ab Europa secundum naturas omnium ex terra nascentium, item que hominum. Lon-
 ge enim pulchriora, & maiora omnia nascuntur in Asia. Est que regio ipsa, hac nostra multo mansuetior: sunt etiam
 hominum mores benigniores, & d cultiores. Causa vero horum est temporum anni temperatura. Si quidem in " medio
 Solis exortu sita est ad auroram, à frigiditate omni remota. Incrementum autem, & benignitas inde omnium maxi-
 me proficiscitur, cum nihil sit præcellens, & cogens violenter, sed per omnia æqualitas vigeat: quanquam non ha-
 beant vbi que per omnem Asiam omnia secundum eundem modum. Quæcunque enim in ea regio in medio sita est ca-
 lidi, & frigidi, ea omnium fertilissima existit, & arboribus refertissima, & maxime c serena, aquis que t maxime G
 vitur, & cœlestibus, & ex terra promanantibus. Neq; enim à calore combusta est valde, neq; à squallore, & aqua
 rum inopia exiccatur, neque à frigore oblæditur: verum austris perflatur, & irrigua est, tum propter imbres multos,
 tum propter niues. Fructus autem suo tempore maturos, multos in ea nasci par est, siue ex sparsis seminibus hi proe-
 niant, siue terra ipsa per se sponte producat eorum plantas: quarum fructibus vituntur homines, eas ex agrestibus ci-
 cures, & domesticas facientes, & pro commoditate sua transplantantes. Pecora etiam ipsa pleniora prouenire illic
 maxime est consentaneum, quæ & pariunt sæpius, & pulcherrime educantur. Quin & homines habitiores esse, ac
 specie pulcherrimos, & magnitudinis eximia, minime que differentes, quantum ad formam, ac corporum procerita-
 tem atinet, constat. Certum q; est hanc regionē b† proxime accedere ad naturam, ac mediocritatem anni temporum:
 verum virilitatem, ærumnarum ac laboris tolerantiam, ac audaciam non verisimile est huic naturæ innasci, Sicut
 neque eiusdem, neq; diuersi generis constantes, ac perpetui sunt amatores. Vincit enim in ipsis voluptas: quæ ratio est
 multiformes generari partus, præcipuè in feris. Atque sic quidem de Aegyptijs, ac Libycis mihi habere videtur.

A. li. 1. f. 2. d 2.
 c. 11. fo. 35. g

D * ἐνεργότερα,
 i. magis operosa.
 Ant. codex habet
 ἐυεργετικότερα,
 i. beneficentiores.

E * ἐυδίοσ.

F * μάλισα, est in
 impressis: in ma-
 nuscripto καλλι-
 σοίς, i. optimis.

G † Cod. impres-
 sic corrupti sūt: ma-
 nuscriptus habet
 τὸ ἦρας ἐγγύτα-
 τα εἶναι κατὰ τὴν
 φύσιν, i. ad uer pro-
 xime accedere na-
 tura.

De cæteris regionibus Asiæ ab hyberno Sole ad Mæotidem paludem, de Macrocephalis, ac de ijs, qui accolunt Phasim.

CAP. 8.

H

DE ijs vero, qui ad dexteram hyberni ortus Solis vsque ad Mæotidem paludem habitant (Hic est enim Euro-
 pæ, & Asiæ terminus) sic habet. Multo maior diuersitas est inter illas ipsas gentes, quàm de quibus iam dixi,
 cum propter varias temporum mutationes, tum ob regionis naturam. Habet autem eodem planè modo, quemad-
 modum, & circa aliorum hominum terras accidit. Vbi enim tempora magnas mutationes faciunt, & frequentis-
 simas, illic & regio agrestis, & maxime inæqualis existit, inuenias que, & montes plurimos, & densos, item que
 campos, & prata. Vbi autem non valde variant tempora, illic æqualissima regio est, quod idem, & de hominibus
 ipsis est intelligendum. Si quis enim recte consideret, videbit quorundam naturam montibus syluosis, ac h† aqua ca-
 rentibus } similem esse, aliorum vero 1 a quosa, ac exilia loca referre, sicut quidam pratorum, ac paludum naturam
 præferunt, atque alij, quorum planitiebus, nudis que, ac siccis terris constitutio similis existit. Tempora enim, quæ
 formarum naturam variant, sunt diuersa: cum ergo inter sese sint maxime diuersa, varias, & multiplices formas
 producunt. Porro, quæ parum inter se differunt, gentes relinquam, Quæ autem plurimum k† non natura solum, sed
 & legibus } discrepant, de illis referam, quo modo habeant. Ac primum omnium de Macrocephalis, cum nulla om-
 nino alia gens sit, quæ similia capita habeat. A principio quidem 1 consuetudo in causa fuit, vt tam longis capitibus
 essent. Nunc autem natura ipsa cum consuetudine conspirauit. Si quidem generosissimum apud eos putatur caput
 habere, quam maxime longum: consuetudinis autem hoc initium fuit. Cum recens infans natus est, caput eius adhuc
 tenerum,

H † Est quidem
 ἀφύδροισι: i. cod.
 impressis: manu-
 scriptus tamē hēt
 ἐυδροισι, i. aquo-
 sis.

I * Est in impressis
 ἐυδροίς: in ma-
 nuscripto tamen
 ἀνδροίς, i. ina-
 quosis.

K † ἢ φύσει, ἢ νό-
 μο, i. uel natura,
 uel lege.

L * νόμος, i. lex,
 & ita semper.

Atenerum, ac molle existens, quam celerrime constringunt manibus, coaptantes que cogunt in longitudinem augeri: quin & vinculus connectunt, ac aptis instrumentis colligunt, quo rotunditas capitis prohibeatur, ac longitudo augeatur. ^a† Ea consuetudo tantum effecit, ut eiusmodi natura capitum existeret. Temporis vero progressu ^b† natura quoque tales produxit, ut non esset necesse consuetudine priore cogere. Cum enim semen genitale ab omnibus corporis membris procedat, à sanis quidem sanum, à morbidis morbosum, fiat que, ut ex caluis caluis gignantur, ex casys casy, & ut plurimum distortus distortum generet, eadem que ratio sit circa reliquas formas, Quid prohiberet, ut non ex Macrocephalis Macrocephali gignerentur? Nunc autem non nascuntur ita { magnis capitibus, } quemadmodum prius, cum consuetudo non amplius ^c daret, ^d† per incuriam hominum intercepta. } Et de his quidem hæc mea est sententia. De illis autem, qui Phasim accolunt, adlyciam. Regio eorum palustris est, calida, aquosa, & densa: imbres que in eam decidunt omnibus temporibus, & magni, & impetuosi. Homines vero ipsi vitam agunt in paludibus, domos que ligneas, & ex arundinibus in ipsis aquis habent extructas: neque multum inde procedunt, ut adeant vel emporia, vel vrbes, verum nauiculis ex vno ligno fabricatis permeant sursum, ac deorsum: habent enim fossas, ac ductus aquarum plurimos. Bibunt autem aquas calidas, & stagnantes, que & à Sole sunt putrefactæ, & ab imbrum casu auctæ. Ipse que fluuius Phasis omnium fluuiorum stagnantissimus est, & qui lentissimo cursu profluat. Fructus autem, qui illic nascuntur, omnes insalubres sunt, curati, imperfecti que præ multitudine aquarum, propterea neque unquam maturescunt. Atque cum multus aer cum aquis regionem occupet, ob hanc ipsam causam, quod ad formam attinet, Phasiatani sunt à reliquis hominibus longe diuersi. Sunt enim magnitudine ingenti, ac corpulentia valde excellenti, neque iunctura eorum vllæ, neque venæ comparent, pallidum que præ se ferunt semper colorem, quemadmodum, qui regio tenentur morbo: loquuntur autem, ut si qui alij, omnium hominum grauissime, nimirum aere vtentes non sereno, ^e† sed obscuro, & maxime humectato: } sunt insuper ad laborem à natura ipsa segniores. Anni que tempora non ^f variis habent neque ad æstum neque ad frigus permutationes. Venti autem eis sunt plurimi Austriini, præter vnum eius regionis proprium, & indigenam, qui aliquando violentior, ac molestior calidus existens spirat, quem Cenchronea patrio vocabulo appellant. Verum Boreas non valde ad eos pertransit, quod si aliquando spiret, debilis tamen existit, ac valde lenis.

Cur Asiani timidi sint, & imbelles.

CAP. 9.

DE natura ergo, ac diuersitate, & forma eorum, qui Asiam, & Europam incolunt, ita habet. Quod autem timidiores, effeminatiores, ac imbelles præ Europæis Asiani existant, moribus que mansuetiores, tempora ipsa anni in causa sunt, que non magnas permutationes faciunt, neque caloris, neque frigoris, sed semper equalia permanent: vnde neque mentes stupore percipiuntur, neque corpora sortem transmutationem incurrunt. A quibus verisimile est iram exasperari, ^g† cognitionem que, & calorem amplius excitari, quam si semper in eodem statu quis persistat. Mutationes enim sunt rerum omnium, que etiam hominis mentem semper excitant, neque sinunt quiescere. Propter quas sanè causas imbelles vniuersum Asianorum genus existit, atque adhuc amplius propter leges. Multo maxima enim Asiæ pars sub Regibus est. Vbi autem non in sua potestate viuunt homines, neque sui iuris sunt, sed dominis subiecti, ibi non multum curiosi sunt, quo modo se ad bellum apparent, immo magis hoc curant, ut ne bellicosi videantur. Pericula enim eis non equalia instant: nam hi in militiam proficisci, labores que perferre, ac mortem oppetere pro dominis suis coguntur, relictis interim domi liberis, vxoribus, ac reliquis amicis: atque si quidem viriliter, & sceleriter bellum gesserint, dominis inde comoda accedunt, eorum que facultates inde augentur. Verum ipsis præter pericula, & cædes, nihil demetitur. Proinde neque horum hominum regionem frequenter habitatum esse necesse est, immo eam propter inertiam bellicam, ac otium à plerisque relinquunt. ^h† Quo circa, & si quis à natura virilis, & magnanimus est, ita plurimum eius animus leges auersatur: cuius rei magnum indicium, vel inde haberi licet, quod, quicumque in Asia Græci, item que Barbari dominis non subsunt, sed iure suo degunt, sibi, ipsis que omnes labores lucrifaciunt, illi bellicosissimi omnium existunt. Periclitantur enim ipsi sibi, virilitatis que præmia ipsi reportant, sicut timiditatis, ac ignauitæ pœnam luunt pariter. Inuenias autem & Asianos ipsos inter se **D**ifferentes, generosiores alios, alios degeneres: quorum omnium causa ad temporum mutationes est referenda, quemadmodum & in præcedentibus dixi. Atque sic quidem habet in Asia.

De natura, moribus, victu, & forma Scytharum.

CAP. 10.

IN Europa vero genus hominum est Scythicum, circa paludem habitans Maotim, quod à reliquis gentibus differt, Sauromatæ appellantur. Horum scemine equites sunt, arcubus vtuntur, ac sagittas iaculantur ex equis, cum hostibus congregantes, dum virgines existunt: neque deurgmantur prius, quam hostium tres confecerint: neque prius maritus cohabitant, quam sacra Deo patrio more fecerint. Quod si qua sibi virum acceperit, ab equitatu libera est, nisi necessitas cogat communi expeditione omnes arma sumere. Dexteram autem mannam non habent. Nam puellis adhuc infantibus matres ære o instrumento in hunc vsu parato, igne que candefacto eam auferunt, ac excurrunt, ne iterum succrescere contingat, atque ut omnis vis, ac robur in dextrum humerum, & brachium deferatur. Cæterum reliqui Scythæ, quod ad formam attinet, ipsi sibi similes sunt, alijs dissimiles. Sicut quoque Aegyptij ipsi inter se, præterquam quod hi à vehementi calore, illi ab intenso frigore sunt compressi. Verum solitudo, que Scythica dicitur, in plantie sita est, præter abundans, sublimis, & mediocriter aquosa. Sunt enim fluuij in ea magni, in

A † Cod. im
pressi habent,
αὐτὸς τὴν ἀρ
χὴν ὁ νόμος
κατεργάσα-
το, ὥστε τοὶ
αὐτὸν τὴν εὐ
σιν γενέσθαι.
Μανησκριπτι
οὗτος τὴν ἀρ
χὴν ὁ νόμος
κατεργάσα-
το, ὥστε ὑπὸ
βίης τριάδην
τὴν εὐσιν γε
νέσθαι. i. i. e.
à principio lex
effecit, ut a ni
culis nasci uer
gna sit.

B † ἐν εὐσεί
ἐγένετο, ὥστε
τὸν νόμον μη
κέτι ἀναγκά
ζειν.

C * ἰσχύει.

D † διὰ τὴν
ἀμέλειαν τῶν
ἀνθρώπων, ἐστ
ἰνὶ πρῆσι cod.
μανησκριπτι
διὰ τὴν ὀμι
λίαν τῶν ἀν
θρώπων, i. pro
pter cōuersatio
nem hoīum: ac
si diceret, quia
cum hac gente
alia gentes cō
miscuntur.

E † Μανη
σκριπτι habet
ἀλλ' ἀνοτάδαι
χὲ θελερῶ.

F * multum.

G † Cod. ma
νησκριπτι ha
bet, καὶ τῶ ἀ
γνώμονος, καὶ
θυμοειδὸς με
τέχειν μᾶλ
λον ἢ ἱ. & de
i humanitate,
ac iracundia
participat ma
gis, q̄ si, et c.

H † Al. ex
antiquo. ita ne
est, si quis a na
tura virilis, et
magnanimus
ē, eius animus
à legibus iur
tatur: cuius rei
& c.

A. l. 3. f. 21. r. 1.
c. 8. fol. 32. g

HIPPOCRATIS

gni, in quos aqua ex campis per riuos deducitur. In hac itaque Scythæ degunt, qui Nomades vocantur, propterea **E** quod nullas habeant domos, sed in curribus habitant. Sunt autem currus, ex quibus minimi quatuor rotis, reliqui sex circumaguntur, Sunt etiam luto obturati, ac instar domorum fabrefacti, aliqui simplici, aliqui etiam triplici tabulato. Robur autem ipsis inest aduersus omnes iniurias aquarum, niuis, ac ventorum propellendas. Trahunt currus aliquos quidem boum paria duo, aliquos tria, atque hi cornibus carent, cum præ frigore regionis cornua eis non enascantur. In his itaque curribus degunt mulieres. In equis autem vehuntur viri. Sequuntur autem simul oues, boues, & equi. Tandiu deinde in vno subsistunt loco, dum sufficit ipsis pecoribus pabulum, quo deficiente in aliam regionem commigrant. Vescuntur autem ipsi carnis elixis, bibunt que lac equinum: comedunt etiam hippacem, id autem est cascus equinus. Hactenus ergo de victu, & moribus diximus, temporibus que anni, ac formis, que à reliquis hominibus longe sunt Scythæ genti diuersæ. Ipsa enim sibi inter se gens similis existit, quemadmodum & gens Aegyptiorum. Minime autem fecunda ea gens est, regio que ipsa minimas feras enutrit, neque numero, neque magnitudine insignes. Sub ipsis enim Vrsis, Rhiphæis que montibus sita est, vnde Boreas spirat: Sol que ipse supremo æstiuo solstitio deficiens proxime accedit, ac tum quidem exiguo tempore calefacit. Neque vero venti à calidis locis spirantes valde ad eam regionem penetrant, nisi parumper, & debiles. Verum ab Vrsis venti procedentes sunt illic perpetui frigidi à niuibus, glacie, ac aquis multis. Qui nunquam à montibus decedunt, vt propterea etiam ægre habitari possint. Aer que ipse totum serè diem nubilus campos occupat. Ipsi vero † in humidis locis } degunt. Et se-
re perpetua est ipsis hyems, æstas autem paucissimis diebus, atque illis non valde multa. Sunt enim planities eminentiores, & nudæ, neque vllis montibus circumseptæ, sed serè sub ipsis Vrsis † accliuës. Neque seræ nascuntur illic magnæ, sed quales possibile est sub ipsa terra contegi. Prohibet enim hyems, & nuditas terræ, quæ & diuerticulus, & umbraculus caret, propter temporum anni mutationes, neque multas, neque fortes, sed similes semper, vel parum admodum diuariantes: vnde & formas corporum inter se similes habent, cum eodem vtantur victu, & amictu, æstatis, & hyemis tempore, attrahunt que aerem aquosum, condensatum, aquam insuper bibentes à niuibus, & glacie resolutam, nullo etiam corporis exercitio accedente, cum non verisimile sit corpus, aut animum vllis exercitationibus apta fieri, vbi non mutationes temporum fiunt fortes. Propter quas causas formæ eorum sunt crassæ, & carnosæ. Iuncturæ vero humectæ, & inefficaces: ventriculi que humidi omnes, maxime omnium tamen inferior alius, nequit enim ipsa exiccari in eiusmodi & regione, & natura, & temporis constitutione. Sed pinguedine, & nuditate carnis formæ inuicem sunt similes, masculorum masculis, & fœminarum fœmellis. Tempora enim cum sint inter se similia, nullas corruptiones, neque malignitates inferunt in seminis genitalis mixturam, ac compactionem, nisi quiddam aliud fortuito, vel casu contingat, aut à morbo. Magnum autem argumentum humiditatis corporum Scytharum hoc exhibebo. Multos enim ipsorum, præcipue qui Nomades sunt, reperias exustos humeros, ac brachia habentes, manuum que iuncturas, pectora, coxas, & lumbos, nullam sanè aliam ob causam, nisi ob † hu-
moris, & mollitiæ naturæ detractionem. Nam neque arcus intendere, neque telum torquere possunt † præ impotentia humiditatis } humerorum: cum autem vruntur, humor ipse à iuncturis exoluitur, fiunt que corpora ipsorum validiora, melius nutriuntur, & magis redduntur articulorum vsu potentia. Fluida vero fiunt, ac lata, primum propterea quod fasciis non colligantur, quemadmodum fieri solet in Aegypto: deinde quod non animaduertunt quomodocunque inter equitandum equis insideant: postremum etiam propter desidiam perpetuam. Masculi enim eorum ante, quam potentes fiant equos conscendere, atque in illis vehi, plurimum temporis desident in curribus, raro que prodeunt, vt inambulent, propter exilia, ac perpetuas circulationes. Muliebrum autem corporum formæ ad miraculum vsque fluxæ existunt. † Porro Scytharum gens fulua valde coloris existit propter frigus ingens. Non enim vehemens accedit ad eos Sol, à frigore vero albedo exurit, & fit fulua. Neque vero possibile est fecundam esse eorum naturam, cum viri minime cupidi sint cum fœminis commisceri, ob nimiam corporis humiditatem, ventris que mollitiem, ac frigiditatem, que cause apparent minime viros ad coitum incitari. Accedit his lassitudo ex continua equitatione contracta, que eos ad commissionem reddit impotentiores: atque hæ sunt cause, cur viri infœcundiores putentur. Mulieres autem pinguedo carnis, & humiditas steriles facit, præ quibus vteri earum genitale semen arripere nequeunt. Lunares namq; purgationes eis non eueniunt, quemadmodum est necesse, sed minus, & per longius tempus. Ipsum que amplius vteri os præ pinguedine concluditur, vt nequeat semen suscipere. Sunt enim ocio-
sæ, & pingues, ventres que earum frigidi, & molles. Vnde necessario sequitur non multum fecundam Scytharum gentem esse: cuius rei sanæ earum indicium exhibent: statim enim, vbi ad viros accesserint, ac fuerint cum illis commixtæ, in ventre concipiunt, propter corporis exercitium frequens, carnis que gracilitatem.

Cur multi Scytharum Eunuchi, ac ad concumbendum impotentes.

CAP. II.

† Manuscriptus habet, **A**mplius autem præterea plurimi Scythæ Eunuchi fiunt, & muliebria officia obeunt, instar que fœminarum omnia faciunt, & loquuntur, vocantur que hi effœminati. Regionis quidem incolæ causam ad Deum referunt, colunt que hos ipsos homines, & adorant, sibi ipsis timentes, nequid tale accidat. Mihi vero hi affectus diuini quidem esse videntur, sicut & reliqui omnes, neque vllum aliquem alio esse diuinorem, aut humaniorem, † sed diuinos omnes, verum vnusquisque eorum suam propriam habet naturam, neque aliquis citra naturam nascitur. Quare, quomodo hic affectus contingat, vt mihi videre videor, narrabo. Ab equitatione ipsa diuturni eos corripunt articulorum dolores, nimirum propendentibus semper ex equis eorum cruribus. Deinde claudi fiunt, contrahuntur que coxendices, cum inualuerit morbus. Medicantur autem sibi ipsis hoc modo. A principio morbi ven-

nam

* νόμος.

† εν νότοις.

† Aliqui legunt εν άνωθεν. i. iteri-
les, ac sine flori-
bus, nõ autem
έν άνωθεν, i. ac-
cliues.

† humiditatē
naturæ, et mol-
litiem.

† præ humidi-
tate, ac impo-
tentia.

† εν βραδεία, i.
et tardæ: addit
in manuscripto.

Anam retro utraque aurem incidunt, quo facto, sanguine multo promanante somnus eos corrumpit præ imbecillitate, sic que obdormiscunt, quorum quidem aliqui depulso somno sani exurgunt, aliqui vero minime. † Atque mihi sanè videntur ea medicatione se ipsos perdere. Venæ enim retro aures sunt, quas si quis secet, sterilitatem inferat his, quibus secantur: quare id etiam ipsis ex earum incisione accidere certum est. Quando igitur postea uxores adveniunt, impotentes que se factos vident cum illis coire, primum quidem nihil molestius cogitant, quiescunt: cum autem bis, aut ter, aut amplius frustra opus tentarunt, neque quicquam proficiunt, mox putant se Deum offendisse, in quem culpam reuertiunt. Induunt que se veste muliebri, palam se eunucos esse confitent, ad mulierum que contubernia transeunt, & cum illis eadem, que illæ, agunt. Hoc itaque malo ditissimi Scytharum afficiuntur, minime vero infirmi. Immo, qui maxime, & genere, & potentia prævalent, ex nulla alia, quam continua equitationis causa, hoc perpetuntur: Pauperes vero minus, cum non equitent. Vnde, si hæc affectio alijs diuiniore censenda esset, non nobilissimis, non ditissimis Scytharum ferè solis accideret, sed esset omnibus equaliter peculiaris. Immo magis inuaderet pauperes circa cultum deorum negligentiores, si saltem gaudent diu in hominum admiratione constitui, & pro hoc beneficia hominibus retribuunt. Diuites enim sæpius dijs sacra facere par est, victimas offerre, colere que, cum pecunijs abundant: Pauperes autem minus id facere, cum non habeant. Quin etiam aliquando deos detestantur, qui eis opes non suppeditent, ut verissimilius esset, pauperes, ac parum abundantes, hoc malo propter crimina sua puniri, quam diuites, & qui opibus abundant. Verum, sicut & prius dixi, diuini quidem hic affectus est, secundum que naturam accidit, similiter, ut alij omnes, neque alia eius causa, quam ea, quam dixi, Scythis existit. Simili autem modo, & reliquis hominibus euenit. Vbi enim maxime, & frequentissime homines equitant: ibi plurimi à diurnis doloribus articulorum, coxendicum que, & maxime pedum corripuntur, ad coitum que fiunt impotentes: que omnia mala Scytharum genti adsunt. Atque propterea Scythæ omnium hominum minime sunt ad coitum valentes. Et quod anaxyridas (braccharum, seu feminalium id genus est) semper habent, & plurimum temporis in equis degunt, ut neque manu tractare pudenda liceat, atque præ frigore, & lassitudine, voluptatis, ac iucunditatis coeundi obliuiscantur, neque prius aliud sibi faciendum putent, quam ut eunucati fiant.

De reliquorum Europæ populorum natura, pro mutationis temporum, regionum, & aquarum uarietate.

CAP. 12.

Hactenus ergo de Scytharum gente recessi. Reliquum autem in Europa hominum genus valde inter se dissimile est, & diuersum, tum quod ad magnitudinem attinet, tum quod ad formam: atque id propter temporum mutationes contingit, apud eos magnas, & frequentes. Sunt enim eis calores vehementes, & hyemes fortes, pluuie multæ, rursum que siccitas diutina, & venti plurimi, ex quibus multæ, & oimode fiunt transmutationes. Neque à vero discrepat circa generationem has ipsas mutationes sentiri, in que seminis genitalis coactione aliam, neque ex eodem etiam eandem, & status pariter, ut hyemis, pluuioso, ut sicco tempore, prozigni. Ea que causa est, cur putem Europæos magis, quam Asianos, secundum corporum formas inter se discrepare, & magnitudines diuersissimas in singulis adeo urbibus prouenire. Plures enim corruptiones contingunt in seminis coactione, cum tempora frequenter variant, quam si eadem sunt, & similia. Eadem autem morum ratio in utrisque existit. Feritas, integritas, & audacia à natura Europæi inuaditur. Frequentes enim mentis percussiones feritatem inducunt, mansuetudinem contra, & benignitatem extirpant. Quare etiam magnanimos magis eos, qui Europam incolunt, Asianis iudico. Siquidem similitudo, & equalitas perpetua signitatem parit. Mutatio autem, & animum, & corpus ad exercitationem excitat. Augetur itaque à desidia, & otio timiditas. Ab exercitio vero, & laboribus crescit virilitas. Vnde bellicosiores quoque Europæi existant, non ob hanc solum causam, sed & propter leges. Non enim rebus obediunt, quemadmodum Asiani. Vbi enim sub rebus viuunt, ibi necesse est homines timidissimos esse, quemadmodum & supra ostendi: seruitute namque animi eorum pressi non libenter, neque volentes, temere pro aliena potestate se periculis exponunt. Europæi autem suo iure viuentes, cum pro se ipsis, non pro alijs, pericula belli subeant, magna cupiditate feruntur, volentes que, ac alacres difficultates omnes aggrediuntur, ipsi que sibi ex re bene gesta præmia reportant, ut certum sit leges plurimum ad magnanimitatem conferre. Tota itaque, & vniuersa res de Europa, & Asia, sicut retuli, habet. Caterum Europa ipsa adhuc habet gentes inuicem differentes, non magnitudine, & forma solum, sed & fortitudine. Quæ vero in eis hanc diuersitatem faciant, in præcedentibus dixi, dicam que amplius magis manifeste. Quicumque regionem montanam, asperam, nudam, & aquosam incolunt, & quibus mutationes temporum contingunt magnæ, & diuersæ, hic & hominum formas magnas prozigni conuenit, qui & ad laborem, & ad viriliter agendum à natura præsent, quibus que feritas, & immanitas non mediocriter à natura sint congenita. Qui vero loca concaua, præterflua, & æstiuosa habitant, ventos que calidos plus sentiunt, quam frigidus, & aquis utuntur calidis, hi magis quidem esse non possunt, neque bene compositi, & longi, sed in amplitudinem à natura producti carnosissimi sunt, & capillis nigris. Immo & ipsi toti nigri magis, quam alibi, & qui minus de pituita habeant, quam de bile. Virilitas autem, & tolerantia laboris non æque ipsis à natura inest, nisi consuetudo accedat, & hæc in eis efficiat. Quod si flumina extant in ea regione, que stagnantes, & pluuias

A. l. j. f. 21. r. 1.
v. 3. fol. 83. a

† Al. ex anni
quo cod. græco.
Atq. mihi qui
de videntur ea
medicatione se
mè corrumpi:
legitur enim
δίασθησις
γῶρας.

* ἀναγκύστα.

ἐσθραῖς ἐστὶν
ἰμπερὶς μα-
νηστρεῖος ἡσ-
πεί. forma,
& ita videtur
legendum.

* θυμωδῆς.

† καροῖα. Vi
de Gal. i expl.
ling. Hipp. in
dielione καρο-
ῖα seu καρο-
ῖα.

HIPP. DE AERE, AQUIS, ET LOCIS

& pluias aquas euehant, homines ipsi incolumes, ac splendidi uiuent. Si uero flumina desint, aquas que pu- **E**
 teorum, & stagnantes, & a^a dolentes bibant, necesse est ab illis ipsis aquis, ^b† & ventrem lædi, & splenem.
 Quicumque autem altam habitant regionem, planam, uentis expositam, & aquosam, eorum forma magna,
 ac inuicem similes, ^c† & erecta. Animi quoque eorum existunt mansuetiores. Qui uero macra, aquis ca-
 rentia, & nuda loca tenent, & quæ temporum mutationibus ^d† non sunt permista, horum formas necesse
 est esse duras, & intentas, flauas magis, quam nigras: iræ et mores etiam eorum rigidi sunt, pertimaces, & con-
 tumaces. Vbi enim mutationes temporum contingunt frequentes, & plurimum inter se diuersæ, ibi & for-
 mas, & mores, & naturas reperias plurimum differentes. Temporibus itaque uarietates potissimæ sunt, quæ
 naturam ipsam permutant: deinde etiam regio, in qua utique quis enutritur: postremum autem aquæ. Inue-
 nias enim serè semper, & formas hominum, & mores, regionis naturæ compares. Nam, ubi terra pinguis, et
 mollis, & aquosa, aquæ autem valde sublimes, ita ut æstate calidæ sint, & hyeme frigide, & temporum ra-
 tio aliàs probe conueniat: Ibi & homines carnosissimi, ^e† articulis non apparentibus, humidi, laboris intolerantes,
 & ut plurimum maligni nascuntur. Segnities quæ, & somnolentia eis inest multa. Sunt quæ ad artes tractan-
 das crassissimi, non acres, aut subtiles. Vbi autem regio est nuda, natura munita, & aspera, quæque & à frigore
 hyberno prematur, & à Sole æstiuo exuratur: Ibi duros, & ^f† graciles, & articulis probe compositis, in-
 tentos quæ, & hirsutos reperias homines, & in quibus à natura laboris tolerantia, & uigilantia **F**
 insit, qui quæ mores, & iras habeant pertinaces, & contumaces, magis quæ feritate par-
 ticipantes, quam mansuetudine: insuper ad artes etiam acutiores, & plus solertes, et
 ad res bellicas gerendas aptiores: Quin & omnia, quæ à terra proueniunt,
 terræ ipsius naturam respiciunt, & sequuntur. Atque hæc tenus qui-
 dem maxime contrarias corporum naturas, & formas dixi-
 mus, è quibus coniectura facta, si quoque re-
 liqua consideraueris, nunquam
 à uero aberrabis.

A * Al. ἐλά-
 δα. i. palustres
B † Corrupti
 sunt cod. ipres-
 si: manuscri-
 ptus habet τὰ
 τοιαῦτα εἶδη
 προγασρότε-
 ρα, ἢ ἀπὸ τῆς
 δα εἶναι, id ē,
 eiusmodi for-
 mas uentrosas
 eē, et lienosas:
C † Codex ma-
 nuscriptus hēt,
 ἀναδρότε-
 ρα δὲ, ἢ ἡμε-
 ρώτεροι αἰ-
 γνώματι. i. ef-
 feminatiores
 aut, & mā-
 suetiores eorū ani-
 mi existunt.

D † ἐ κέρην-
 ται. manuscri-
 ptus. ἢ ἐυκράτα. i. non bene temperata.

E † Græca lectio habet ἀναρθροί, quæ significat etiam articularum imbecillitatem, & inconstantiam.

F * Sunt qui legant ἰχυροὺς, id est robustos.

G A L E N I D E A L I M E N T O R V M F A C U L T A T I B V S L I B R I T R E S

Martino Gregorio interprete

Ab Augustino Gadaldino plerisq; in locis emendari.

ARGUMENTVM PRIMI LIBRI

Facultates in Alimentis Ratione ac Experientia compertas enarrat. Ac in primo quidem libro de Seminibus vniuersis agit, quæ venerunt in vsum alimenti.

Cur Cibaria eadem Diuersis hominibus exhibita Varia efficere videantur: ac de Communi ratione dignoscendorum Alimentorum.

CAP. I.

E facultatibus, quæ alimentis insunt, pleriq; præstantissimorum medicorū præcipuo studio in eâ speculationē conuersi conscripserūt, quod oīum, q̄ sunt in medicina, ea propemodum sit utilissima: nā alijs præsidijs non omni tēpore vtimur: sine alimento aut̄ ne viuere quidē, neq; secunda neq; aduersa valeiudine, possumus. Merito igitur præstantissimi morū medicorū plurimi facultates, quæ ei insunt, diligenter magno q̄ studio peruestigarūt: & alij quidē sola experientia nobis illas innotescere contenderunt: alijs vero rationē quoq; vnā placuit adiūgi: alij deniq; vel primas ipsi tribuerūt. Quod si, vt inter Geometras & Arithmeticos, ita inter eos, qui de alimētis scripserunt, omnino conuenisset,

nūm nunc oporteret nos denuo hanc de iisdem, post tot ac tales viros, scribēdi molestiam lubire: verūm, cū mutuis dissensionibus suspectos sese reddiderint (fieri. n. nequit, vt oēs vera dixerint,) quæ ab illis sunt tradita, à seueris iudicibus examinari est necesse: iniquū. n. fuerit vni præ alijs absque demonstratione fidē adhibere. Porro, cū demonstrationū duo genere sint principia, aut. n. à sensu, aut à notione euidenti, demonstratio ois ac fides proficiscitur, nos quoq; † ad præsentis commentationis conscriptionem necesse est aut altero horū, aut vtroq; vti. At, cū ratione iudicare non oībus itidem sit promptū (nā & natura sagaces esse oportet, & à puero ingeniū in mathematicis. Si Disciplinis excoluisse atq; exercuisse,) satius est ab experientia auspicari, eo q̄ maxime, q̄ bona pars medicorū hac sola alimentorū facultates inuētas esse pronunciarint. Ac empiricos quidē qui omne studiū operam q̄; eō conferunt, vt, quæ ratione sunt inuenta, ambitiosis contentionibus oppugnēt, fortasse quis contempserit: verūm Diocles (tamen si, p̄fessione est dogmaticus) hæc ad Plutarchū in primo de sanitate tuēda libro scripta reliquit. Qui ergo oīa sapore eodē, odore, calore, aut alio id genus prædita, vires easdē obrinere existimant, haud rectē opinantur, nā multa ostēdere q̄; possit dissimilia fieri ab his, et si, quod ad prædicia attinet, inter se cōueniant. Neq; sanē, si quid aluum aut vrinam mouet, aut aliam quamlibet habet facultatem, ideo tale esse quodq; est putandum, q̄ vel calidum sit, vel frigidum, vel falsum, quandoquidem non dulcia omnia, aut acria, aut salsa, aut cætera id genus, easdem habēt facultates: sed, si quis actionis cuiusq; ipsorum causam totī naturæ retulerit acceptā, is minime à veritate aberrarit. Qui verò singulorū causas, cur videlicet nutriāt, aut aluum aut vrinam cieant, vel aliud quidpiam eiusmodi præsent, reddendas autumant, ignorare videntur, primum, q̄ hæc inquirere, haud frequenter ad vsus sit necesse: deinde, q̄ multa sint in rerum natura, quæ principijs quibusdam ex natura sua quodam modo sunt similia, vt nullam causā rationem admittant: ad hæc non nunq̄ hallucinantur, cum incognita & controuersa neque admodum verisimilia sumendo, abundē causam ipsam credunt se assignasse. Quo circa neq; ijs,

† Grace πρὸς τὴν τοῦ πρῶτου νεκρῆς σκέυματος ἀθροισίαν, ad præsentis speculationis collectionē. Vetus interpretes videlicet gisse expectat quod veritas inuentionem.

A. I. 1. t. c. 3. fol. 9. f

DE ALIMENT. FACULT.

qui causas eiusmodi afferunt, neq; ijs, qui de omnibus causam putant esse reddendam, est attenden- E » dum, sed potius ijs, quæ diuturna experientia fuerunt explorata, credendum: quorum autem pos- » sumus, causa est inquirenda, quando, quod de ipsis dicimus, sic speramus fore notum magis ac ma- » gis credible. Hæc sunt Dioclis verba, sola experientia alimentorum facultates nobis notas esse ar- » bitrantis, non ex indicationibus, quæ cum à † temperamento tum à saporibus sumuntur: cum aut, que est in partibus plantarum, alia adhuc inesset indicatio, eius non meminit. Dico autem parti- bus plantarum indicationem inesse, qua præter alias Mnesitheus est usus: per hanc enim in plan- tis alias quidem radicibus, alias caulibus, facultates inesse ostendit, quemadmodum certe & folijs & fructibus & seminibus alias. Quod igitur experientia, ut alia pleraq; ita & qui cibi facile aut se- cus concoquantur, qui q; stomachum iuuent aut offendant, deniq; qui aluum laxent iritent aut sistant, nos doceat, nemo est, cui vel tantillum est mentis, qui ignoret: cæterum in his ipsis nõ parũ fallunt, qui citra limitationem, faciunt de rebus periculum, ut in commentarijs de simplicium phar- macorum facultate, atque in tertio de temperamentis, demonstrauius: ac sanè, qui vtrobiq; committuntur errores, multum inter se sunt similes. Quapropter hoc quoque loco ad viuum, uti illic, limitationes scribere, quibus quis intentus singulorum facultates citra errorem possit de- prehendere, haudquaquam meci est instituti, qui semel duntaxat de quaque re scribere soleam, non eadem in multis commentarijs de iisdem passim inculcare. Usitatum igitur mihi morem ne nunc quidem prætermittam, summas tantummodo limitationum, id'que ea breuitate, quam orationis perspicuitas patietur, complexurus. Incipiam autem ab eo, quod omnibus est in ore, quod'que Erasistratus minus recte scripsit, melicratum videlicet aluum non cuius subducere, neque lentem cohibere: sed quosdam esse, qui præter quàm quòd neutrum experiuntur in contraria etiã inci- dant, ut sistatur quidem eis aluus à melicrato, laxetur autem à lente: præterea quosdam inueniri, qui bubulam minori negòcio, q̃ pisces saxatiles, conficiant Equidem ab istis semper soleo sciscita- ri (nam à postremis exordiar) quod'nam ipsis symptoma accidat, quo iudicent se saxatiles pisces non coxisse, vtrum'ne pondus quoddam in vètriculo, ut instar plumbi, aut lapidis, aut lutii quid- dam incumbere ipsis videatur, hoc nempe modo quidam, quem ex huiuscemodi cruditatibus sensum percipiunt, interpretantur: an mordicationem quandam manifesto in ipso, an flatum, an ructum grauem sentiãt: tum alij nidorulentum magis sibi ructum accidere, alij mordicationem, non nulli vtrunq; responderunt. Horum igitur corporis habitum diligenter contemplatus, de- prehendi bilis flauæ copiam in ventriculo, vel ob prauam quampiam temperiem, vel propter pe- culiarem constructionem, esse aceruatam: peculiarem autem dico constructionem, quoniam ho- G minibus quibusdam bilis ex icore in intestina defluens, in ventriculum regurgitat: prauam verò temperiem, cum calor natura ipsis inest acris ac mordax, & (ut sic dicam) febriculosus. Proinde par est, ut isti cibaria corruptu difficilia melius, q̃ facilia, coquant: qñ, quæ facile concoquantur, facile item alterantur ac corrumpuntur: contra, quæ concoctu sunt difficilia, non facile quoque tum alterantur tum corrumpuntur. Hæc certè, si in multum calorem inciderint, coquuntur ma- gis, q̃ si moderato occurrerint: atque hac profectio ratione accidit, ut non nulli bubulam facilius, q̃ pisces saxatiles, conficiant. Lens autem quibusdam aluum mouet magis, q̃ inhibeat, non alia ratio- ne, q̃ ut in commentarijs, quos de simplicium pharmacorum facultate conscripsimus, demonstra- uimus. Quemadmodum enim ex ijs, quæ à nobis preparantur, non nulla, quæ facultatem ac sub- stantiam habent contrariam, componuntur, ita & natura ipsa permulta, quæ sensui simplicia ap- parent, commiscuit: quod in plerisque alimentis comperias. Etenim non lens sola, sed & brassica, at- que adeo marina propemodum omnia, quibus testa pro cute est, quæ Græci ὄσπριον ἄερμα appel- lant, compositam ex pugnantibus facultatibus naturam sunt sortita: nam solidum cuiusque corpus ta- ta: permeat, aluum q; sistit: humor vero stimulat ad excretionem. Huius porò rei ex coctione manifesta sumitur demonstratio, cum aqua, in qua dictorum quodq; fuerit decoctum, aluum sub- H ducat, ipsa vero corpora inhibeat. Hinc non nullos audias, qui dicant, si brassicam leuiter coctã & vniuersim ac repente ex lebetè in vas aliquod, in quo sit oleum ac garum, transfusam, ante alios cibos sumpseris, aluum subducet. Alios autem videas brassicam, quæ græcis dyspephthos id est bis cocta, nuncupatur, ad ventris cohibitionem hoc modo apparare: Cum ipsam aquæ prius incoxe- rint, aquam quidem totam ex lebetè effundunt, aliam autem adfundunt puram & calidam, in qua rursus brassicam secundo coquunt, ut, si quid proprii succi post priorem decoctionem habuit re- liquum, in hac penitus deponat: omnibus enim, quæ in humore coquuntur, usu venit, ut quid- dam ab eius facultate in se deriuent, ac de sua vicissim portionem aliquam ipsi impartiantur. Id quod in ijs, quæ in iure aliquo elixamus, siue legumen, siue animantis pars, siue olus id fuerit, quo- tidie tibi licet discere: res nanque elixa, tam gustu q̃ olfactu, ipsius iuris: ipsum autem ius, rei, quæ in se est elixa, qualitatem ac facultatem repræsentat. Totius porò, qui nunc nobis est propositus, sermonis veritatem poteris sic explorare. Lentem, aut brassicam, aut aliquod marinorum memo- ratorũ animalium decoquito, postea decoctum oleo garo pipere q; conditum, cui libuerit, propi- nato: idem facito in brassica bis cocta: videbis enim portione quidem aluum dilui, solidi autem corporis esu constipari. Quare non est, quòd miremur, si ab huiuscemodi cibis, quando cum ipforum

† Antiquus & Aldious legunt, χρῆσιν, id iudicio, nos χρῆσιν

A ipforum succo solidum corpus sumptum fuerit, tormina interdum & inflationes oriatur: pugna enim quaedam inter vtrunq; fit, cum solidum quidem corpus hereat subinde ac tardet, succus autē ad excretionē properet: quo casu, si, quod mordicat, excretum fuerit, cessat symptoma: sin moretur, ventrem torminibus ac flatibus infestari est necesse, quibus sola pugnantium excretio finē imponet. At, cum nō nullis venter ad egerēdum natura sit propensus: alijs autem sit siccus & ad egerēdum difficilis, vtriq; pro sua natura symptomatis, quę ab huiusmodi cibis fiunt, afficiuntur, cū venter interdū quidem succi, interdū vero solidi corporis facultati opituletur: duabus nanq; contrarijs causis simul cōmissis, vnam superare, alteram succumbere alteri est necesse. Idipsum autem propter ventris affectus quosdam accidit, non natiuos quidem illos, sed aliquo tempore subortos.

B momenti, postea, q̄ integra ciborum memoratorū corpora cū suis succis in ventrem peruenerint, ijs quidem, quę eiusdem secum sunt facultatis, ferunt suppetias: aduersantur autem ijs, quę sunt cōtrarię. Supra igitur duas genere causas recensuimus, propter quas iisdem sumptis cibis diuersi in vētre effectus sequerentur: nunc vero præter naturalem constitutionem, & liquidas solidas q̄ τῶν ἐσθιομένων id est ciborum, partes tertia quoq; adiuuenta est. Nec verò, siue ἐσθιόμενα, siue ἔδῃσῃ, siue τροφᾶς appelles, quicq; intererit: si quidem tum ijs nominibus, tum etiam his nihilominus, cibos σιτία & βρώματα appellant. Cui rei testis est Hippocrates in opere de morbis popula-

riter grassantibus scribens ad hūc modum: || Τὰ βρώματα id est escas ac potus, experiri oportet, an æque diu morentur. Ac rursus alio loco: Labor, σιτίον, hoc est cibus, potus, somnus, venter, oīa mediocria. De nominibus quidem certe (quod semper prædicamus) non oportet nos esse sollicitos: nec, quo pacto quis ipsis vtatur, laborare, cum ea præsertim omnia Græcis sint vsitata: sed rerū ipsarum scientiam consecrari. Alimenta ergo citi tardī ue transitus esse comperiuntur, aliās ob naturalem nostram ab initio constitutionem, aliās ob ventris dispositionem acquisitam, non nunquam ob peculiarem aliquam esculentorum ac poculentorum substantiam: quandoquidem ex ijs quaedam humida, quaedam sicca dura ue sunt: ceu alia viscida, alia friabilia ac diuisu facilia: non

C nulla denique acrimoniam in sese habent, alia acorem, aut amarorem, aut dulcedinem, aut saluginem, aut austeritatem, aut acerbiteratem, aut alias, extra has, facultates medicamentosas eiusdem generis cum ijs, quę purgantibus medicamentis insunt. Siquidem atriplex, blitum, malua, cucurbita, quia sunt lenta ac perhumida, alijs quę talia non sunt, celerius subsidunt, potissimum ijs, qui sumptis illis in solo leniter obambulant, sensim modice cedentia: lubricant enim, si quis concutiat, promptius, quàm si quietus iaceat. Eodem in genere ponere quis possit mora, dulcia cerasia, & ex vinis quę dulcia simul sunt ac crassa. Pepones quoque, & quos melopepones vocant, quod humidi sint ac lentī, ventri subducendo sunt idonei, facultatem q̄ mediocriter abstergendi habēt, & horum maxime pepones: quam facile, si sordidam aliquam partem ijs confricueris, perceperis, protinus nanq; cernes, quicquid in ipsa est sordium, abstergi: ideo q̄ inter ea, quę vrinam mouent, connumerantur. Porro inter humida corpora & aquosa, sunt, quę præcocia vocitant, & persica, & omnino quęcunq; nullam gustantibus ea aut olfacientibus, qualitatem vehementem repræsentant: quę, si quidem venter ad deiciendum est propensus, non egre subsidunt: sin minus, hereant & ipsa sublimia, nihil ad ipsam excretionem conferentia. Etenim huiuscemodī ciborum materia medium quodammodo inter aluum sistentia & proriantia locum sortita, exiguum quid

D in alteram partem affert momenti, si in ventrem incidat nec ad excernendum valde socordem, nec ad distributionem alacrem ac robustum: interdum enim hæc quoque aluum cohibent. Quin & melicratum, in quibus celeriter distribui occupat, nihil aluo ad excretionem confert: quinimmo cibus secum commisit, ad distributionem præit: quod, si distribui celeriter non anteuertat, ad excretionem, non secus ac flava bilis sua acrimonia ac mordacitate, irritat. Hoc ergo cibariorum atque potionum genus dūtaxat mordicatione sua ventris partes ad expulsionem exuscitat: perspicuum autem est, q̄ etiam intestinorum substantiam nomine ventris complectimur, sic nempe vulgus προγάσους & μεγαλοκόλους, id est ventre prominulo & ventricosos appellat. Alia autem sunt, quę ventrem subducunt, q̄ facultates in se medicamentosas habeant commistas, similes ei, quę in scammonia, colocynthide, helleboro, & id genus alijs conspicitur: horum enim substantia ex cibo & pharmaco est commista, vt si ipse in ptisanæ cremorem succi scammonij paululum quid iniicias: qui succus, etiam si sensum quidem sic effugerit, sua tamen actione minime latebit, sed aluum palam subducet. Atq; hoc esse videtur quibusdam, quod ab Hippocrate² dictum est. In cibo medicamentum. Alij verò non sic modo, sed de illis quoque^b cibarijs intelligi posse dictum eius voluerunt, quas neque alendi neq; purgandi animalis vllam habent facultatem: Hæc enim inquirunt non modo vt alimenta, verum etiam vt medicamenta, sæpenumero agere, cū ma-

Al. 1. f. 1. d. 4.
c. 1. fol. 7. a b c.

2. Epid. Sect. 2.
hæud longe à principio.
6. Epid. com. 6:
c. 3. 3. 195. c

A In lib de Alimēt. ad inir
B † Al. trāsfor non habet illam dictionem cibarys.

DE ALIMENT. FACULT.

nifeste nos calfaciant, refrigerent, siccent, aut humescient: veluti, dum horum nihil in hominis corpore efficiant, sed ipsum tantummodo alant, tum medicamenti rationem haudquaquam habere. Sunt autem sane paucissima id genus edulia: quotquot vero ea fuerint, alimenti duntaxat rationem plane habent, corpus eius, qui sumplit, in qualitate non immutantia: etenim, quod refrigeratum est aut calfactum, humectatum aut siccatum, secundum qualitatem est mutatum: quod vero ex cibo ad molem dissipatam substantiam sarcinendam animal sibi assumpsit, ab illo duntaxat, ut alimento, iuuatur. Quamobrem, quae medij sunt temperamenti, nulla quae vincuntur qualitate sunt praedita, ea solum sunt alimenta, non etiam medicamenta: ventrem quae nec solvunt, nec cohibent: stomacho nec robur, nec imbecillitatem inducunt: sicuti sudores urinamve nec prouocant, nec coercent: nec aliam quamuis dispositionem calidam, frigidam, humidam, aut siccam in animantis corpore ingenerant, sed, quale animantis, quod nutritur, corpus assumpserant, tale prorsus conseruat. Verum hoc quoque loco limitatio quaedam est vtilissima, quae ne ipsa quidem a Diocle est posita, ut nec ab alio quouis, quos mihi adhuc perlegere contigit. Si enim hominis corpus medij plane sit temperamenti, per alimenta medij temperamenti eo in statu seruetur: verum, si id frigidius, vel calidius, siccius, aut humidius fuerit, medij temperamenti cibum & potum perperam exhibueris: quippe huiusmodi corpus quatenus ab exacte media constitutione recessit, eatenus in diuersum statum traducatur, est necessesse: fiet autem id per praesentis distemperantiae contraria. Contraria autem pari intervallo in vtraque oppositione a medio in vtranque partem secedunt: ut, si corpus tribus (verbi gratia) numeris a temperata ac media constitutione ad calidiorem secesserit, totidem cibum quoque a medij temperamenti cibo ad frigidiorum secedere erit necesse: sin vero quatuor numeris ad humiditatem discesserit, totidem cibum mediocri sicciorum esse conueniet. Atque in hoc certe permultos est inuenire, qui de iisdem cibis ex diametro pugnantia pronunciant. Nuper enim duo inter se concertabant, quorum alter salubre, alter insalubre mel esse affirmabat, vterque ex illato sibi a melle affectu coniectans, non dum illud intelligentes, quod omnes homines non vnum ab initio habuerunt temperamentum: neque, si habuissent, immutabile ipsum aetatis cursu aut in temporum anni ac locorum commutationibus tueri potuissent: ut nunc omittam, quod iidem homines vitae instauris, ac victus ratione natuum corporis habitum immutant. Ne igitur longe abeam, eorum, qui de melle inter se disceptabant, alter quidem erat etate senex, & natura pituitosior, vita quae otiosa, & cum ad alias omnes actiones, tum autem ad eas exercitationes, quae balneum praecedunt, ignauus: ob eamque causam mel ei erat vtile. alter vero natura erat biliosus, & annos natus triginta, in quotidianis quae operibus multum sese fatigabat: non ab re igitur in eo mel celeriter in bilem vertebatur, ea quae ratione sibi erat nocentius. Noui autem & ipse quendam, qui de ore ventriculi querebat: quod cum ab aceruata in eo pituita prouenire, ex ipsius sermone coniectassem, consuluissem quae, ut cum sinapi betam & porrum sumeret, eorum ope incisam pituitam, largiter per aluum excreuit, omnibus quae symptomatibus est liberatus. Idem postea, cum post esum ciborum acriter non coxisset, mordicationem quae in ventriculo sentiret, sumpto rursus cum beta sinapi, non modo a mordicatione non fuit leuatus, verum etiam longe deterius habuit: tum protinus admiratus, quid esset, quod ab ijs, quae ante summopere iuuissent, nunc grauius laederetur, causam sciscitaturus ad me accessit. Eos porro, qui rei medicae sunt imperiti, in his falli non est absurdum: verum medicos, qui pleraque & eadem vtilissima theoremata praetereunt indistincta, quis ferat? Non enim ipsos simpliciter pronunciare conuenit pisces saxatiles permultis quidem concoctu esse faciles, non nullos vero reperiri, qui bubulam facilius conficiant, sed utrosque distinguere: quemadmodum de melle non simpliciter pronunciare, sed simul adijcere, quibusnam etatibus, naturis, anni temporibus, regionibus, ac vitae rationibus vtile sit, aut noxium: verbi gratia, quod calidis & siccis sit aduersissimum: frigidis vero ac humidis vtilissimum, siue ea temperies eis sit naturalis, siue accesserit propter aetatem, siue propter regionem, aut anni tempus, aut vitae conditionem. Itaque ad praesentem speculationem summe necessarium esse videtur hominum pariter ac ciborum temperamenta considerasse. Porro, qualia nam hominum sunt temperamenta, & qua ratione ea dignoscere conueniat, in commentarijs, quos de temperamentis scripsimus, ceu vti quae & de medicamentorum temperamentis, in ijs, quae de illorum facultatibus prodidimus, abunde diximus: in praesentia vero tempus exposcit, ut alimentorum temperamenta exequamur ea methodo, qua libro de victus ratione sunt scripta, qui est, ut nonnullis placet, Hippocratis: ut alijs, Philistionis, aut Aristonis, aut Euriphontis, aut Philite, omnium antiquorum virorum. Initium autem ipsius in nonnullis quidem exemplaribus est: || Ciborum omnium ac potuum facultates, tum naturales tum arte accitatas, sic dignoscere oportet: in alijs autem hoc. Locorum autem omnium situm ac naturam sic oportet dignoscere. Cum ergo seorsum libellus hic circumfertur, de ratione victus inscribitur, est quae secunda pars, cum opus totum in partes tres sit diuisum: cum vero totus vnicus & non diuisus, ex tribus conflatus inuenitur, de natura humana & victus ratione inscribitur. Secunda igitur pars, in qua agitur de cibis, non ab re forte Hippocrate digna putabitur: sed prima quam plurimum ab Hippocratica sententia recedit: verum id quidem praeter institutum obiter quae sit dictum. Cuiuscumque autem in memoratorum virorum fuerit, omnem in cibis victus rationem ad vniuersalem

principium secundum libri de Diata.

A. l. 3. f. 13. r. 1.
c. 33. fol. 291. c.

»
»
»

lem

Alem quandam methodum videtur reuocare. Qui enim hordeum natura frigidum, & elixatione humidum esse didicerit, sciuerit quæ corporum temperamenta, tum naturalia tum alicuius affectus occasione acquisita, diiudicare, is rite non tantum sanis corporibus, verum etiã egrotantibus, hordeum edendum exhibebit: præterea & cataplasmatibus ex hordeacea farina percommode vteretur, qui & corporis & hordei temperamentum tenuerit. Nec vero satis fuerit principalissimam ac primam cuiusque cibi temperiem nouisse, sed (vt in libris de medicamentis mōstratum est) eas quoque, quæ hanc sequuntur qualitates callere oportet, vt quæ & ipsæ sunt vtilissime, multæ quidem, si non omnes, in saporibus, quædam autem etiam in odoribus. Quod enim vnumquodque ex tanto calido, frigido, humido, & sicco, quodammodo est temperatum, idcirco hoc dulce, illud amarum, salsum, acerbum, austerum, acere ve apparet: ἀλυκόν autem nihil aliud est, quàm ἀλμυρόν id est salsum: nam vtraque voce res vna declaratur. Item acerbis & austeris commune genus est, quod Græci σύρον hoc est adstringens, appellamus. Cæterum in quarto libro de simplicium medicamentorum facultate, de omni saporum genere copiosissime disseruimus: quem certe librum necesse omnino est cum perlegisse, qui ea, quæ in præsentia à nobis dicuntur, est assecuturus, vt ne, quæ semel de his dicta sunt, in hisce libris identidem repetere cogamur. Ergo ciborum non nulli quidem (quem

Badmodum haud ita pridem commemorauimus) si quis eos gustauerit aut olfecerit, nullam insignem ac manifestam qualitatem præ se ferunt, quos sanè ἀπείρους & ὑδάτωδεις, id est qualitatis expertes & aquosos nominant: alij autem manifestissimam habent astrictionem, aut congenitam dulcedinem, aut acrimoniam: sicut non nulli quoque saliores, aut amaritudinis quidpiam habere, perspicue cernuntur. Quare perspicuum est cibos eiusmodi eandem cum his medicamentis habere facultatem, quibus cum sapore conueniunt. Ceterum in commentarijs de medicamentis, causam explicuimus, quamobrem adstringentia quædam non eadem cum alijs adstringentibus in corporibus agant, vt aloe, æs vstum, atramentum sutorium, flos æris, squama quæ, & chalcitis. Etenim, quod in quoque istorum adstringenti facultati ac substantiæ alia quæpiam est admixta, euenit, vt opera, quæ sigillatim edunt, immutentur: perinde, ac si malo cydonio scammoniam intus miscueris: quod vtiq; interdum facimus, partes mali, quæ circum semen sunt, exculpentes, deinde cauitatem scammonia implentes, deinde circūlinentes ac assantes, atque ita malum mandendum exhibentes. Quod nanque hunc in modum præparatum est, absque stomachi subuersione aluum subducit, facultate nimirum purgatrice, quam malum ipsum à scammonia acquisiuit, in ipso vincente, propria autem ipsius mali manente: alioquin nec iucundum, nec adstringens, nec stomacho esset vtilis.

Cle. Ad eum igitur modum cibaria quædam facultatem quampiam habent in se ipsis admixtam, cui aut purgare, aut aliud quippiam agere, sit naturale: in quibus non est dubitandum, quin saporum facultates actionem suam, quam à natura habent, efficiant: in quo enim qualitas inest adstringens, ipsa, quantum in se ipsa est, vicina corpora cogit, constringit, ac refrigerat, Idem autem corpus non nunquam alias sui partes calfacientes, alias refrigerantes, habere potest (vt in libris de simplicium pharmacorum facultatibus demonstrauiamus) natura scilicet eas ita permiscente, vt medicis quidem frigidis cuiuspiam pyrethrum aut piper interdum commiscet. Hæc certe (vti diximus) in commentarijs de medicamentis copiosissime pertractata, his, quæ nunc à me docentur, sunt vtilissima: nam, qui hæc ante didicerit, modum reperiet, quo cibos omnes sigillatim apparare queat. Nam nos quoque *τετλοφακίην*, id est ex beta & lente edulium, non nunquam damus: atque ante nos Heraclides Tarentinus multis non tantum inculcata valetudine fruuentibus, verum etiam malo aliquo affectis, sæpe exhibebat. Primum ergo betarum copiam, deinde, cum condimus, aut salis plusculum aut dulcem garum ei iniicimus: †^a sic nempe aluum magis subducit. Sin minus vis subducere, lætè ex corticatam bis decoquito, aqua videlicet priore effusa: dein salis aut gari portiuncula addita aliquod eorum, quæ aluum modice sistunt, iniicito (puta acetum,) ea mensura, vt gustum non offen-

Ddat: ita enim iucundissimum atque vtilissimum effeceris pharmacum & cibum non paucis eorum, qui diuturna diarrhœa conflantur. Porro dixi, non paucis, non omnes complecti volens: nam hic quoque limitatio est vsus, per quas eorum, qui diarrhœa iam pridem laborant, affectus inuenientur. Omnino enim nullius rei vires experientia commodè explorabis, nisi prius per rationem ad vnguem compertum habueris affectum, cui applicatur, id quod exploras, siue sit cibus, siue potus, siue medicamentum: †^b quippe affectuum cognitio, est materia remediorum, non ipsorum remediorum cognitio. At, quoniam fieri non potest, vt, nisi quis materiarum, quibus vtimur, facultates exactè calleat, illarum ope egentibus succurat, necesse est, vt alibi de pharmacorum, ita hoc quoque loco de alimentorum facultatibus, differamus. Cognitio autem horum vix tandem longo tempore recta nobis accedit: quam consequimur cum ex certa definita quæ experientia, tum ex halituum saporum quæ natura †^c quæ duobus rebus, quas examinamus, insunt: ad hæc ex consistentia, quam habent secundum lentorem aut friabilitatem, aut laxitatem & densitatem, aut leuitatem & grauitatem: hæc enim omnia ad ipsarum inuentionem adeo conferunt, vt, cum in peregrinam regionem perueneris, si quid esculenti nunquam prius tibi conspecti offenderis, permultas occasiones atque adiumenta ad eius facultatem pernoscendam habiturus. Ceterum, quæ Mnesitheus de radicibus, caulibus, folijs, fructibus, seminibusque prodidit, non certam valde ha-

A. l. 3. f. 13. r. 2.
c. 9. fol. 295. a

A † Ant. in
terpres. ma-
gis. n. subdu-
ctimus est iste
videtur autē
legisse ὑπα-
κτινότερος
γὰρ ἔσται. hic
n. garus ma-
gis subducit
aluum.

B † Locus hic
ex vetusto eod.
græco restitue-
tus est, in quo
legit ὁ δὲ γὰρ
ἐστὶν βουθημὴ
τῶν, ἢ τῶν τοι
ούτων γνησῶν
ἐκ αὐτῶν τῶν
βουθημάτων.
i. mater. n. au-
xiliorū, non ip-
sorū auxiliorū
ē taliū rerū co-
gnitio. Scias
autē, quod cibi po-
tus & medica-
menti notina
nō ē cognitio
remedij, sed
mater. n. reme-
dij: tunc enim
illa mater. n. et
sic remedij,
cum oportet
ne adhibetur,
quod in Galeo
familiariter a

C † Quos ha-
bere videtur
eaque exami-
nantur.

DE ALIMENT. FACULT.

bent dignotionem, si experientia definita ipsa exploraris: quod ex ijs, quæ sequentur, fiet manifestum: statui enim de cibis singulis seorsum pertractare. Quod si tractatus ipse longior erit, poterimus ipsum postea alio quodam minore libello perstringere, qui ijs, qui artem callent, utilis erit: quandoquidem exercitatio sola ac doctrina, quæ per diffusam enarrationem traditur, nos artifices reddit. Ideo quæ non inscite illud mihi vulgo dici videtur, optimam esse doctrinam, quæ viva voce traditur, neque enim quenquam ex libro nauclerum, aut alterius artis opificem euadere: libri enim sunt ijs, qui ante eruditi fuerunt, monumenta, non rudium & indoctorum doctrina perfecta. Quod, si qui sint, qui præceptoribus careant, velint quibus ijs, quæ plane ac copiose sunt scripta, (qui nobis scribendi mos est) diligenter incumbere, magnum illi fructum capient, potissimum si ea relegere identidem non grauentur.

κατὰ διέξοδον.

De Tritico, & Panis speciebus.

CAP. 2.

HAud iniuria medicorum plurimi præsentem doctrinam à tritico mihi videntur auspicati, quando cum apud Græcos omnes, tum barbarorum plurimos, semen hoc & frequentissime & summa cum utilitate vsurpatur. Inter tritica autem plurimum habent alimenti, quæ densa sunt, totamque substantiam habent adeo compactam, ut dentibus vix diuidi queant, talia enim exigua mole, corpora plurimum nutriunt: quæ vero ijs sunt contraria, quæ que dentibus quidem facile franguntur, fractaque rara ac laxa apparent, magna mole exiguum reddunt alimentum. Quod, si utrorumque parè modum pendere libuerit, quæ densa sunt, multo grauiora esse comperies: hæc autem sunt colore etiam laxis flauiora. Explorare autem horum naturam non simpliciter oportet, superficiem externam duntaxat contemplando, sed diuidendo quoque, ut diximus, ac frangendo: multa enim, quæ extrinsecus flaua ac densa fuerunt visa, rara intus ac laxa albaque apparuerunt. Hæc sanè furfuris habent plurimum: & si quis postea, quam molita sunt, tenuissima farina excussa, ex reliquo panes, quos *πιπυρίας* id est furfuraceos appellant, fecerit, parum quidem ipsos alere, ventrem vero multis excrementis implere experietur, quod eamque causam facile etiam subsidere: præterea, quod furfur non nihil facultatis habet deterforis, merito intestinís irritatis celeris eorum fit deiectio. His autem contrarij quidem sunt panes purissimi, plurimum ponderis exigua mole habentes: omnium vero panum tardissime deiciuntur. Videbis sanè illorum massam admodum lentam, ita, ut quæ longissime indiuulsa trahatur: quod corporis læti est proprium. Merito igitur illi quidem & fermento copiosiore indigent: omniumque maxime subigere eos oportet, nec statim post fermentum & subactionem assare: furfuraceis vero paucum fermentum, & lenis subactio, breueque interuallum sufficit. Pari modo, qui puri sunt, assationem diuturniorem, furfuracei breuiorem postulant. Porro non pauca est inter purissimos ac sordidissimos, minoris maiorisque ratione latitudo, cum alios quidem puros, alios sordidos, & vocemus, & re vera sint. Est autem & alia panum species inter hos planè mediæ, quos *αὐτόπυρους* appellant: medici autem veteres ipsos nominabant *συγκομισούς*. Cæterum, quod hi fiant ex farina secretionis experte, furfure scilicet à pura farina non separato, omnibus id est perspicuum: illinc enim nomina ipsis indiderunt, *αὐτόπυροι* quidem, quod ὁ λος αὐτὸς ὄπυρος, id est totum ipsum triticum nulla sui parte adempta in panificiū cedat: *συγκομισούς* autem, quod ad ipsos conficiendos tota farina nusquam à furfure seiuncta *συγκομιζήται*, hoc est, comportetur. Verum & inter hos ipsos, qui ad vnguem medijs inter furfuraceos & purissimos panes esse videntur, non parua est pro tritici natura differentia: siquidem ex densa ac graui tritico præstantiores, ex laxo autem ac leui panes fiunt deteriores. Et apud Romanos quidem, ut & apud alios propemodum omnes, quibus ipsi imperant, panis quidem purissimus *σιλίγνης* id est siligineus: qui autem huic est proximus, *σεμιδαλίτης* id est similaceus, nuncupatur: verum *σεμιδαλίς* quidè græcū nomen est & antiquum: *σιλίγνης* vero neque græcum est, neque ipsam aliter possum exprimere. Inter panes igitur, siligineus plurimum alimentum præstat: post ipsum autem similaceus: tertio loco medijs, qui & *σιγκομισός* & *αὐτόπυρος* dicitur: quartum post hunc est sordidorum genus, in quibus furfuraceus est postremus, minimumque omnium nutrit, & omnium maxime per aluum subidet. Concocti autem inter panes sunt facillimi, qui plurimum sunt fermentati, & pulcherrime subacti, qui que in clibano igne moderato fuerunt assati: nam ignis ardentior primo statim occursum superficiem externam circumurens in testæ modum indurat, acciditque duplici nomine, prauum panem fieri: priori quidem, quod partem internam habeat crudam atque illaboratam: posteriori vero, quod externam siccam habeat, ac præassatam, & testaceam, Porro ignis moderato remissior panem minus belle elaborat, sed ipsum crudiores relinquit, & maxime partem omnem eius internam. Qui autem in igne moderato, longiore spatío per totos se ipsos æquabiliter assati fuerint, illi tum bellissime in ventriculo concoquuntur, tum ad cæteras actiones, quæ coctione consequuntur, erunt accommodatissimi. Pessimi autem panes illi sunt habendi, quibus nihil memoratorum ante, adest. Cū autem iam fines probitatis & prauitatis in panibus constituerimus, nemo iam est, qui non vel tacentibus nobis facile intelligat alios esse panes, quæ aut optimis, aut deterrimis sint propinqui, alios porro ab illis longe discedere, tum alios quosdam inter virosque hos locum mediu mobtinere. Proinde, quemadmodum prius de melle admonuimus non simpliciter esse pronuntiandum ipsum salubre esse aut insalubre, sed pituitosæ quidem naturæ, hoc est humidiori ac frigidiori

A. l. i. f. 3. d. 2.
c. 7. fol. 61. g

Aac frigidiori, q̄ sit tēperata, ipsum esse salubre: nec minus etiā, si ea natura tantū fuerit frigidior sine multa humiditate, aut humidior sine multa frigiditate: calidis autē tēperamētis, ac his etiā multo magis calidis & siccis haudquaq̄ ipsum conuenire: ita panum quoq̄ is athletæ quidem est accommodus, qui neq; bellissime est assatus, neq; multū habet fermenti: priuato autē & senī, qui bellissime quidem in clibano est assatus, fermenti autem habet multum: porro qui fermento omnino caret, nemini prorsus est accōmodus. Quod, si casei aliquid insuper addatur (vt rustici apud nos festis diebus solent apparare, eos q; panes ipsi vocant *ἀζυμοι*, id est fermenti expertes) eiusmodi prompte omnes læduntur, etiam si qui fortissimo sint corporis habitu, cuiusmodi sunt messorum ac fossorum robustissimi: ab his nanque facilius confici videas panes *ἀζυμοι*, vt bubulam etiam ac hircinam, q̄ à grauib; athletis: quid. n. iā loquar de ouilla aut caprina: In Alexandria vero asinina quoq; vescuntur: sunt, qui & camelina: ad ipsarum enim coctiōnem non nihil confert tū cōsuetudo, tū vero non minimū earū carnū, q̄ sumuntur, parsimonia, ac deniq; ipsa totius corporis inanitiō, que illis necessario accidit, qui toto die in priuatis operibus sese conficiunt. Carnes enim inanitā rapiunt ex ventre succum non modo semicoctum, sed non nunq̄ etiam omnino crudum atq; incoctum, cum cibo sumpto operibus sese reddiderint: ob eam q; causam ij grauissimis morbis posteaprehenduntur, & ante senectam intereunt. Quæ cum vulgus ignoret, illos ob corporis robur beatos prædicat, cum ea esse & concoquere ipsos videat, que nemo nostrum neque edere queat neq; coquere. Quod aut eorum pleriq; qui laboribus sese confecerunt, a prauis cibis minus lædantur, in causa est, q̄ ijs somni sint profundiores, que res ad coctiōnes multum ipsis adfert momenti: quod, si ipsos plures ordine noctes insomnes ducere coegeris, morbo statim corripientur. Illi igitur vnicum hoc ad prauos cibos coquēdos habent cōmodū: athlete vero alimētis quidē vtuntur optimi succi, sed crassi ac viscosi, illi sanē qui inter ipsos sunt graues: quo nomine palestritæ poullimum, nunc vero & pancratistæ & pugiles, ita appellantur. Cum enim id solum eis sit propositum, vt ad certamina sese comparent, in quibus interdum totum diem aut luctari aut *παγκρατιαζεν* coguntur, idcirco cibo indigent corruptu ac evaporatu difficili: talis autem est, qui succum habet crassum ac viscosum, cuiusmodi potissimum est cibus ex carnibus suillis & panibus (vt diximus) apparatus, quibus soli vere athlete vescūtur. Quod, si quis priuatus & ab exercitatione alienus eodem cibo vtī voluerit, celerrime in morbum plenitudinis incurret, Græci vocant *πληθωρισμόν*: quemadmodum, si homo vtens exercitationibus, oleribus ac pitisanæ succo aleretur, totum suum corpus celeriter labefactat ac confecerit. Porro, si quis nostrum panibus illis vtatur, quibus dixi athleteas vtī, succus ex eis abūdabit crassus ac frigidus, qualem proprie crudum succum nominare consueuimus. Est sanē & pituitæ succus crudus & frigidus, non tamen crassus, vt qui humiditatem multam habeat & spiritum flatulentum: crudus autem succus proprie nuncupatus, talis est, quale id apparet, quod in vrinis sublidet quandoque puri adsimile: verum pus & graueolens est & lentum, crudus vero succus crassitūe & colore illi duntaxat est similis, vt qui neque graueolens est neque lentus. Non tamen febricitantibus quidem ex crudorum humorum copia solis in vrinis sublidet, cuiusmodi dixi, sed & sanis, qui post multos exanclatos labores cibos dueros ac confectu difficiles elitant. Verum de alijs quidem postea tractabimus: nunc vero, quoniam de panibus primo statuimus differere, ijs, que a nobis dicta iam fuerunt, hæc adijciamus.

Omnium quidem optimi sunt clibanitæ, ad eum, quem præscripsi, modū tum assati tum ad assationem præparati. Proximi autem ipsis sunt, qui in minori furno assantur, *ἰππίται* nuncupati, eodem videlicet, quo prædicti, modo præparati: sed, quia in profundo nō similiter assantur, ob id ab ipsis bonitate superantur. At, qui super craticulam, aut cineres calidos, aut foci pauimentū ceu clibanū assant, prauis oēs sunt, vt qui inæqualiter se habeant: nam partes ipsorum extimæ supra modum sunt assatæ, intimæ autem crudæ. Ceterum ijs, quos propterea, q̄ cineribus tecti assantur, subcineritios nuncupant, cineres ipsi prauitatem aliquam aspergunt: quapropter omnium panum hos (si ipsis cetera omnia ante pariter adfuerint) quod ad assandi saltem modum atinet, propemodum dixerim esse deterrimos. Oportet enim semper ea, de quibus agitur, ita accipere, vt, quæ inter se comparantur, in illis duntaxat, de quibus agitur, mutuo dissideant: quandoquidem, si, que pluribus inter se modis discrepant, contuleris, quæ de singulis ipsis membratim & seorsum dixeris, ea omnia collecta habebunt. De panum igitur differentia abunde dictum est.

De Placentis, quæ ex Farina triticea fiunt, Græci Πέμματα vocant.

CAP. 3.

DE alijs autē placentis, quæ ex triticea farina parantur, dicere nunc fuerit opportunū. Ergo quos Attici quidem *τρυγίτας*, nos autem Græci, qui Asiam colimus, *τρυγίτας* appellamus, parantur ex solo oleo. Oleum quidem solum in sartagine igni funi experti impolitam iniicitur: quod vbi incaluerit, triticea farina multa aqua imbuta ei adfunditur: quæ celeriter, dum cum ipso oleo coquitur, cogitur ac densatur instar casei teneri in calatho cōcrefcentis: tunc autem iam ipsam vertunt, superficiem quidem ipsius superiorem infra constituentem, vt ipsa sartagine etiam tangat, quod vero prius erat inferius, quod q; abunde iam est coctum, sursum in sublime tollentes, vt iam sit in superficie: & cum iam, quod modo infra est, concreuerit, postea vertunt ipsam bis forte aut ter, quoad tota placenta æqualiter ipsis cocta videatur. Perispicum sanē est,

Secunda Classis.

bb iij quod

DE ALIMENT. FACVL.

quòd ipsa quidem "crassi est succi, quodq; ventrem cohibet, & succos crudos gignit: quapropter E A. ibid. f
& à quibusdam mellis quidpiam ei admiscetur: sunt, qui & salem marinum miscēt. Fuerit autem iam id quidem placentæ genus quoddam, aut species, aut quocunq; modo appellare libeat: quem admodum & alias quasdam placentarum species tum rustici homines, tum vrbanoꝝ pauperimi, ex tempore cōponūt. Itaq; quæ πείματα ἄζυμα in clibano assant, atq; mox, ἔξ extracta sunt, in mel calidum, vt id in tota sese recipiant, inijciunt, placentæ etiam sunt genus quoddam: præterea omnia, quæ cum melle ex itrijs apparantur.

De varia ltriorum compositione.

CAP. 4.

DVplex autem est ltriorum species, præstantior quidem, quam rhyemata: deterior vero, quã lagana appellant. Igitur omnia, quæ ex his ac similagine componuntur, crassi sunt succi, & tarde permeant, iecoris q; meatus, per quos fertur alimentum, obstruunt, lienis imbecillitatem augent, calculos deniq; in renibus gignunt: quod, si cocta belle fuerint, atq; in sanguinem mutata, admodū nutriunt. Quæ vero cū melle parantur, mistam habent facultatem: cū. n. mel ipsum succum habeat tenuem, & ea, quibus cum miscetur, tenuet, factum merito est, vt, quæ mel copiosius, dū parantur, assumpserint, quæ q; diutius cocta fuerint, & minus tarde permeent, succum q; ex tenui & crasso mistū generēt: iecori vero, renibus & lienī, in recte quidem habentibus, magis, ἔξ ea quæ sine melle parata sunt, conducant: in ijs vero, qui obstructionis principium habent, aut inflammatione aut scirrho sunt obsessi, nihil minus, q̄ illa noceāt: nō nunq̄ etiam longe grauius: & multo omnium maxime, quorum farina fuerit admodum lenta: succus nanque, qui ex ijs proueniet, non modo propter crassitiem ferri prorsum inhihetur, verū etiam intrinsecus angustis vasorum finibus circumfixus adeo impingitur, vt haud facile solui queat: atq; ita viscus læsum ijs, qui ita sunt affecti, sensum ponderis exhibet, ciborum ac potuum tenuantium ope indigens. Scripsimus autem alibi vno libro de victu attenuante. Nihil tamen eorum, quæ ita sunt parata, neque thoracem neq; pulmonem offendunt. Verum de edulijs quidem, quæ crassum ac lentum succum generant, alio loco postea differemus: sermo autem, qui nūc in manibus est, postulat, vt cum alia quæ hæcenus exposuimus, memoria teneas, tū inter ea oīa potissimū, panum facultatem, q̄ eis assidue vtamur: nec sanè obfuerit, quæ de ipsis diximus, summatim repetere. Optimus certe panis ac saluberrimus fuerit hominī neq; iuueni neq; exercitationibus dedito, qui tum salis tum fermenti habet plurimum, qui q; plurimum ab artifice ante, q̄ formetur & assetur, sit subactus, & (vt supra diximus) in clibano mediocriter calido assatus. Modum vero fermenti ac salis gustu iudicato, quod nanque in largiori horum mistura iam offendit, prauum. Quatenus igitur gustus nullum adhuc G sensum tristem ex ea mistura percipit, eatenus ipsorum copiam augere præstiterit.

De Pane Loto.

CAP. 5.

Porro, qui " panis abluendi rationem excogitarunt, minoris sanè alimēti cibum, sed qui ab obstructionis noxa absit, quoad licet, longissime, inuenerūt: siquidem panis hic succum habet minimum crassum ac lentum, vt qui ex terrestri aereus sit factus. Eius porro leuitas apparet, cum per staterā, tum q̄ in aqua non submergat, sed instar suberis supernaret. Ceterū id edulium, quod ruri apud nos coquūt, quod ex multa triticea farina lacū mista cōstat, scito ex ijs esse, quæ intus obstruunt. Vt igitur cibi huiusmodi oēs boni sunt succi, & multi alimēti, ita eos, q̄ ipsis assidue vtūtur, lædūt, obstructiones in hepate pariētes, & i renibus calculos gignētes. Cum. n. humor crudus lentorem assumpsit, & transitus per renes quibusdā natura sunt angusti, ibi, quod crassissimū est ac maxime lētum, diutius moratum, πῶρον, id est tophum, prompte gignit: cuiusmodi in vasis, in quibus aquam calfacimus, accrescit, aut ad saxa affigitur in plerisq; aquis calidis sponte nascentibus: confert aut ad id maxime renum ipsorum temperamentum, q̄ ipsorum calor acris fuerit ac velut igneus. Ex eo aut genere sunt & πῶροι, qui in arthriticis generātur: fluit enim semper, quod in corpore redūdat, in partes imbecillimas, pro sua q; ipsius natura in ipsis affectum excitat. Cæterum, cum postea de lacte agemus, de omni ipsius vsu trademus, quemadmodum certe & de cibis incrassantibus: quandoquidem & alia quædam sunt, quæ eam habent facultatem.

A. l. 2. t. 2. cap. 565. fol. 159. c.

De Alica seu chondro.

CAP. 6.

ALica "ex genere est tritici, valenter q; nutrit, succum q; lentum habet, siue in aqua dūtaxat coctam, cum mulso, aut vino dulci, aut etiam adstringente (nam his quoque suo proprio tempore vtimur) siue cum oleo sale q; frixam sumas. Non nunq̄ autem & acetum illi inijcitur: atque præparatā eo modo alicam, medici ptissanæ cōfectionem: fuisse dicitant: quidam autem dicunt ex alica ptissana ægrotum fuisse cibatum: veterum vero non nulli, vt Diocles & Philotimus, ptissanam triticeam, alicam hoc modo structam appellitant. Quapropter eius nomē apud antiquos est rarū, quæadmodum & nomen sitanij: ipsum enim cōmuni appellatione triticum nūcupāt. Dicitū porro est in libro Hippocratis de ratione victus pānes ex alica factos plurimi esse alimenti, sed minus subsidere: præterea similaginem & alicam coctam valentis ac multi esse alimenti: proinde vsum huius multum vitare conuenit, eis q; potissimum, quibus iecur facile obstruitur, aut renes calculis gignendis sunt appositū. Maxime præterea intentos esse conuenit ijs sorditionibus, quæ ex alica lota nuncupata parantur: succus nanq; ipsius hic est aquæ cōmixtus, qui, cum coctionem postulet

A. l. 2. t. 2. cap. 196. fol. 122. a.

A postulet plurimam, præparantibus quidem ipsum, quasi satis coctus sit, imponit: ægrotos vero quibus ipsum parant, lædit non minimum, celeriter enim, quod instar glutinis sit lentus, cōcrefcit ac densatur. Oportet igitur ipsum multa aqua admistum super carbones coquere, plurimum mouendo, quoad exacte coctus fuerit: tum vero salis quidpiã etiam iniicere: oleum autẽ etiã si initio statim immiscueris, nihil fuerit incommodi. Sed id quidem obiter sit dictum: ad medendi. n. rationem, non ad præfens institutum, pertinet. Quod si quando sani ob vehementem ventris mordicationem, siue ob biliosi humoris multi transitum, siue ob aliud id genus, sorbitione eguerint, ijs alicam plurimum coctam, vsq; dum extabuerit, deinde colatam, atq; ita comparatam, vt prissanę succo colato sit persimilis, sorbendam tunc exhibeto. Eadem autem lotæ alicæ parandæ est ratio.

De Tritico in aqua elixo.

CAP. 7.

Nisi ipse aliquando triticum in aqua elixum comedissem, nunq̃ aliquem eius vsum in cibo esse credidissem: neque enim fame grassante ad hunc vtendi modum quis accesserit, cum suppetente tritico panem ex eo facere possit: in cœna vero, quemadmodum elixum frixum ve cicer, & alia quædam semina similiter parata, pro tragematibus, quę vocant, sumuntur, ita triticum elixum à nemine sumitur: ob eas sanẽ causas nunquam credidissem quempiam triticum elixum esitasse.

B Cum autem & ipse aliquando rus procul ab vrbe cum duobus adolescentibus meis equalibus profectus rusticos iam cœnatos deprehendissem, & mulieres sese, vt panem facerent, accingere (pane enim carebant,) vnus q̃ ex ipsis repente triticum in ollam coniectum coxisset, deinde sale mediocri conditum, vt ederemus, esset hortatus (cogebamur autem id facere, vt par est, qui nimirum iter confeceramus atq; esuriebamur,) abunde certe comedimus, pondus tamen in ventriculo sensimus, vt lutum ipsi incumbere videretur. Et, cum postero die nō coxissemus, totum diem cibum ita fastidiuimus, vt nihil edere potuerimus: præterea flatulento spiritu eramus pleni, caput q̃ dolebat, & oculi caligabant: neque enim per aluum quidquam excreueramus, quod vnicum in cruditatibus est remediũ. Rogabam igitur rusticos, num & ipsi aliquando elixum triticum edissent, tum quo nam pacto fuissent ab illo affectu: illi verò & esitasse se frequenter, eadem, qua nos, necessitate compulsos responderunt, triticum q̃ ita præparatum graue & concoctu difficile esse edulium: quod sanẽ vel citra experimentum colligi facile poterat. Quando enim ne ipsius quidẽ sumpta farina (vt ante retulimus) concoctu sit facilis, nisi per salem, fermentum, misturam, triturationem, elibanum q̃ elaborata fuerit, quis non intelligat illaboratum triticum esse contumacissimũ? Vires tamen triticum habet magnas, si sic sumptum concoquatur, nutrit q̃ valde corpus, ac robur insigne ijs, qui ipso vli fuerint, conciliat.

De Amylo.

CAP. 8.

Amylum ex tritico conficitur, partes exasperatas læuigandi vim obtinens, quæ substantijs omnibus consistentia siccis est communis, quæ neq; astringentem, neq; acrimoniam, neq; aliam quamuis facultatem habent insignem: quas substantias iure ἀποίσις i. qualitatis, quæ sensu deprehendi queat, expertes, appellant, qualis inter humiditas substantias est aqua. Cæterum amyllum similem panibus lotis habet facultatem: minus enim his non lotis corpori præbet alimentũ & non calefaciens, veluti neq; calefaciunt etiã illi, cum ceteri panes calefaciant. Quod vero ad triticum in aqua elixum attinet, cum eo amyllum ne cōferendum quidem est, cum palam id tum calfaciat, tum valenter nutriat, si concoctum fuerit: id quod factum (vt diximus) est difficile.

De Hordeo, & quomodo optima Prissana præretur.

CAP. 9.

Hoc item semen in vfu frequentĩ apud homines est, quod non eandem cum tritico habet facultatem: siquidem illud palam calfacit: hoc vero non modo nō calfacit (quo mō non nulla, quæ in mediõ sunt calefacientium & refrigerantium, vt amyllum & panis lotus) sed, quoquo modo ipso vtare, siue panes ex ipso feceris, siue prissanam coxeris, siue ἀλφίτα i. polentam feceris, vim quandã refrigerandi habere cernitur. Dissidet præterea à tritici natura, succi specie, quã vtrunq; ipsorum gignere consuevit: siquidem triticum, crassum ac lentum: hordeum autem, tenuem & non nihil deterforium succũ in nobis gignit. Quoquo igitur modo hordeũ paraueris, nunquam corpus calfacit, sed varie pro modo præparationis humectat ac siccatur: quandoquidem polenta, quæ ex frixo hordeo est facta, siccare perspicue cernitur: prissana autem humectat, cum saltem, vt decet, fuerit parata, hoc est cum in coctione quàm plurimum intumuerit, postea igne lento per multum ocium in chylum fuerit redacta: acetum autem ei tunc admiscetur, cum planè intumuerit: cum vero cocta exacte fuerit, sub edendi tempus salem tenuem iniicere oportet: oleum autem si initio statim inieceris, coctioni nil nocueris: aliud tamen nihil est miscendum: nisi velis anethi aut porri quidpiam, id q̃ initio statim, immiscere. Video autem à cocis omnibus prissanam pessime parari: in mortario nanq; crudam ipsam tundentes, non ad ignem coquentes, dissoluunt: sunt, qui amyllum etiam iniiciant, vt per coctionem in chylum copiosum videatur esse redacta. Talis certe prissana merito maxime est flatulenta, & concoctu admodum difficilis. Quæ vero in prissana recte paranda prætermissi, ea adijcere oportet. Crudam prissanam aliquandiu in aqua præmaceratam, deinde in mortarium iniectam manibusterere conuenit asperam quampiam rem in se habentibus, cuiusmodi est, quod vocant spartum, ex quo iumentis soleæ necuntur: vsque cõ autem

A. l. 3. f. 14. t. 1.
c. 19. fol. 309. g

A. l. 2. t. 2. cap.
59. fol. 105. d

A. l. 2. t. 2. cap.
530. fol. 155. b

DE ALIMENT. FACULT.

* κυκεδονα.
 eò autem terendum, dum præpositus ac qui in superficie est, cortex sit abiectus: is enim, quo ve-
 stitur ceu tenui tunica, non totus inter pinsendum abijcitur: quapropter & præmaceratur, & in
 mortario tunditur. Quòd, si nò quicquid est aceris, deciderit, elixa ptillana magis quidē deterget,
 nullam autem aliam noxam accipit. Peslima autem est ptillanæ præparatio, cum, vbi cocci crudam
 ipsam in mortario cum aqua contuderint, deinde parum per coxerint, *ἐπιμακρύνει* id est saram
 inijciunt: quidam autem cum his mel quoq; & cuminum inijciunt, cinnum quendam verius, q̄
 ptillanam, comparantes. Verum, quæ probe parata fuerit, utilitates, quas memorat Hippocrates,
 tum sanis tum aegrotis hominibus præstabit: siquidem lentor eius (vt inquit) leuis, & continuus,
 & blandus est, & lubricus, & humidus moderate, sitim q̄ arcet: & ad abluendum, siquid opus erit,
 est idoneus: neq; adstrictionem habet, neq; tormina gignit: deniq; in ventriculo non exturgescit,
 siquidem inter coquendum intumuit, quātum plurimum intumescere poterat. Hæc certe nobis
 in præsentia de ptillanæ facultate suffecerint, nò medendi rationem tradentibus, sed alimentorum
 duntaxat vires explicantibus, quanquam in sermonis transcurso ipsorū vsus quoq; attingimus.

De Panibus Hordeaceis.

CAP. 10.

* κυκεδονα.
Nunc certe ad hordeaceos panes transire fuerit tempestiuum, quos homines eodem, quo tri-
 ticeos, modo parant: sunt autem nò modo triticeis, verum etiam olyrinis, & multo adhuc F
 magis typhinis, friabiliore, nihil in se lentoris, vt illi, habentes. Ex quo perspicuum est, q̄ exiguum
 corpori præbent alimentum, & potissimum si facti ex peiore hordeo fuerint, ex quo Hippocrates
 ne ptillanam quidem fieri voluit: neq; enim, dum coquitur, succum copiosum ex se ipso emittit.
 Laudatissimum autem est, quod candidum, vbi pinsitum est, apparet, non nihil q̄ densitatis ac
 ponderis (quantum hordeo datum est) habet. Porro, quod totum plenum est, & circumscriptionē
 externam habet tēsam, melius eo est, quod gracile est ac rugosum. Verum hoc quidem seminum
 omnium commune tibi esto indicium: nisi forte aliquando molē multo, q̄ pro sua natura, habeant
 maiorem, sint q̄ molliora ac laxiora: scito enim ea humiditatem habere superfluum, prædictis q̄
 esse deteriora. Ob eam q̄ causam non conuenit ijs post collectionem vtī: sed, vbi ea in locis siccis
 repositis, diu ab eis abstinere, quòd interea pars quidē humoris superflui exhalet, pars autē etiam
 coquatur, quoad siccata mediocriter contrahantur. Defluit. n. à plantis, seminibus, & fructibus,
 post, q̄ collecta fuerint ac reposita, primum quidem quicquid in ipsis aquosum est ac tenue, post
 autē & non nihil humidū naturalis. Cum. n. substantiam habent iusto sicciorē, sunt ijs deteriora,
 quæ ad summum bonæ habitudinis peruenerunt, non tamen iam omnino sunt praua: quinimmo
 ijs affectibus, quos siccando corrigere oportet, sunt utiliora. Quæ autē diutissime fuerunt reposita, G
 vires habent imbecilliores. Huius porro terminus sit, cum ab ipsis diuisis quali puluis quidam te-
 nuis excidit. Hæc itaq; semel nunc dicta, in omnibus memoria teneto: non. n. libenter de iisdem
 sæpe eadē repeto, nisi q̄ necesse videtur nudum duntaxat caput memoriæ causa repetere. Ad pa-
 nes autē hordeaceos, de quibus dicere institueramus, reuersi dicamus in ijs quoq; quasdam esse dif-
 ferentias, illis, quas paulo ante in triticeis recensuimus, respondentes: omnes nanq; triticeis multo
 minus alunt: qui tamen ex præstantissimo hordeo conficiuntur, minus à triticeis in eo superantur:
 qui vero ex laxo ac leui, panibus fufuraceis respondent: panes autē ex hordeo huiusmodi citissime
 per aluū subducuntur, quod & reliquis non minimū accidit, si triticeis eos contuleris. Quæ porro
 inter hos mediæ panū hordeaceorū sunt præparaciones, similes sunt ijs, quas in triticeis retulimus.

De Polenta, quæ Græce Αλφιτον dicitur.

CAP. 11.

* κυκεδονα.
EX recenti hordeo mediocriter frixo laudatissima fit polenta, cuius si copia non sit, non nun-
 quam & ex alijs ipsam conficimus. Cum autem polenta omnis, quæ recte sit facta, boni sit
 odoris, ea est suaueolentissima, quæ ex optimo ac recenti hordeo, & quod aristam non admodum
 habeat liccam, est confecta. Compluribus autem per sanitatem mos est eam sapa & vino dulci
 mulsò q̄ commistis, non nunquam sola etiam aqua conspersam, æstate duabus tribusve ante bal- H
 neum horis bibere: aiunt q̄ sentire se hoc potu siti liberari. Si tamen cum vino austero fuerit epota,
 ventrem desiccet. Polenta autem gentes quædam pro pane vtuntur: quod ego rusticos in Cy-
 pro facere sum conspicatus, tamen i frumenti plurimum metant. Veteres autem militibus etiam
 polentam præbebant: Romani tamen milites ipsius imbecillitatem damnantes, ea non amplius
 nunc vtuntur: exiguum enim corpori alimentum dat, priuatis quidem & omni exercitatione ab-
 stinentibus, satis multum: ijs autem, qui quoquo modo exercentur, minus, quàm fat est. Porro ex
* φραθεντων
 ijs humidis* frixis fiunt maza, de quibus deinceps differemus: præsertim cum Philotimus in pri-
 mo libro de alimentis de ipsis copiosius disputans, quod in eis tamen erat, utilissimum, indeter-
 minatum reliquerit.

De Maza

CAP. 12.

Cuiusque eduliorum vires potes vel ante certam experientiam, ex ipsius natura conijcere.
 Etenim perspicacis ingenij viro farina, quæ planè tenuis est & alba & ab omni fufurea sub-
 stantia pura, satis intelligetur in ventriculo quoque citius ac magis alterari, eo q̄ probius conco-
 qui, & facilius in corpus distribui, promptius q̄ nutrire, vt quæ tota corporibus alendis asmile-
 tur atque apponatur: quod autem in ipsa fufureum est ac durum, vt extrinsecus in aqua dissolui
non

A non cernitur, eadem ratione ne in ventriculo quidem madefactum dissoluitur, sed totum, vt sumptum fuerat, indiuiduum permanet atq; inconfectū. Hoc igitur non potest nec probe concoqui, nec distribui propterea, q̄ venarum orificijs, quæ ad ventriculum & ad intestina pertinent, nihil prorsus cōgruit, neq; illabitur: quas res necessario sequitur, tum vt maior stercoreis vis ex ipso aceruetur, tum vt citius subsideat, partim propter ipsius copix pondus, partim etiam q̄ furtureū omne qualitatem habet deterforiam. Quæ omnia si quis reputet, intelliget tantum mazam in alendo corpore ab hordeaceis panibus relinqui, quantum hi à triticeis relinquuntur: quippe, cum hordeum initio strapte natura furtureum habeat non paucum, frixum iam illud ipsum habet tum siccius, tum fractu ac comminutu difficilior: siccius autem est id, quod in hoc est præstantius, ex quo corpus sumebat alimentum. Quo fit, vt maza panibus hordeaceis ægrius coquatur, magis q̄ ventriculum flatu impleat: in quo etiam, si diutius manserit, turbationem excitat: citius autem subducitur † si commista diutius fuerit ac subacta: quod, si mel quoq; addatur, citius etiam ob id ventrem ad excretionem incitabit. Ceterum, quod Philotimus opinatur, succum crassum glutinosum ac frigidum ex omni maza generari (quem ipse cum præceptore suo Praxagora vitreum appellat) secus profecto habet, cum polenta neq; lentorem habeat, quod alicq̄ inest maxime, nec multum nutrit. At illum fefellit maza copiosior, ac diutius in vino dulci & sapa mâcerata (quam ipse, quem admodum Athenienses, *τριτων* i. tritam appellauit,) quod enim in ea triticea massæ respōdet, ductile est ac glutinosum cum ob diuturnam macerationē, tum ob humoris polentæ cōmixti crassitiam. Quemadmodum aut tritura multa cum crasso liquore facit, vt trita farina, lenta appareat, etiā si ea ex milio sit, ad eundem modum succus trisane apparet lentus, tamen si nihil in sese habeat glutinosum neq; emplasticum, sed contra deterforiū atq; incisoriū: quod in cute nostra indicat, ipsius fordes eluens. Quod, si paulo post, q̄ cuiusdam sorbendam ipsam exhibueris, vomere ipsum feceris, pituitam, quæ in ventriculo continebatur, detergebit, & omnia vomitu simul cum ea eiciet.

De Typha, Olyra, & Zeia.

CAP. 13.

Mnesitheus quidem typhas tertio loco post triticum & hordeum numerat: Diocles autem de ipsis tradit negligentius, compendiosum scribendi genus diffusæ accuratæ q̄ explanatio ni præponens: eodem certe compendio de tritico, hordeo, alijs q̄ multis tradidit. Paulo autem de his Praxagoras, ac Mnesitheus, quàm Diocles, copiosius scripserunt: attamen ne ipsi quidem satis faciunt. Philotimus vero de quibusdam admodum copiose, de alijs autem egit ieiune: sunt &, quorum ne meminit quidem, quemadmodum nec zeie: perspicuum autem est, quod nec præceptor citius Praxagoras, quando quidem Philotimus non modo eorum, quæ ille scripserat, nihil prætermisit, sed pleraque etiam perpoliuit, atque adiunxit. Illud vero mirum videri debet, quod ne is quidem, qui librum de ratione victus composuit, qui Hippocrati est adscriptus (quisquis is vir antiquus fuerit) nominis zeie mentionem vnquam fecerit: quod, si typhas à non nullis putabat appellari zeias, id ipsum significasse oportuit. Verum satius forte fuerit ipsorum verba adscripsisse. Diocles ergo in primo libro de sanitate tuenda ad Plisarchum (in quo ciborum facultates explicat) sic scribit: Post hordeum autem ac triticum facultatibus sequuntur omnium maxime olyre, typhæ, zeie, panicum, milium. In quibusdam autem exemplaribus zeia nomen omnino non est: quin & in quibusdam, non facultatibus, sed vtilitatibus, scriptum est hoc modo: Post hordeum ac triticum vtilitatibus sequuntur omnium maxime olyra, typhæ, panicum, & milium. perinde, ac si olyra semen esset à typha diuersum. Mnesitheus autem vno semine duo nomina ait contineri, scribens ad hunc modum: Ex seminibus ad nutritionem sunt appositissima triticum & hordeum: quod autem hæc deinceps sequitur, duplici quidem nomine nuncupatur, eadē tamen res est, alij enim typham, alij olyram nominant. Deinceps ista adiungit: Post hæc autem sunt zeia, milium, & panicum. Diocli certe ea de typha & olyra scribere, quæ modo adscripsi, satis visum fuit: Mnesitheus vero particulatim quoque de ijs postea tractauit, primum quidem de tritico & hordeo, mox de typhis, scribens his verbis: Reliquorum vero seminum typha quidem est optima, nā & nutrit admodum, neque magno negotio conficitur. Panem autem ex zeia nemo affatim citra sanitatis dispendium mandit: quod, si quis ei panem non assuerit, etiam si minimum sumpserit, ægrotabit, est enim grauis & concoctu difficilis: qui vero regionem colunt vehementer frigidam, eo semine coguntur nutriri, ipsum que ferere, quod frigoribus perstrenue resistat: Atq; hi principio quidem paulatim edere assuescunt, tum quia ingrati odoris est cibus, tum quia rarus est in eiusmodi regionibus frugum prouentus: post autem, quod familiare sit edulium, accidit, vt facillime in corporibus conficiatur. In summa autem statuere oportet zeiam grauem esse ac concoctu difficilem, firmam ac membranofam. Ex his Mnesitheus apertissime indicauit, cuiusmodi semen vocare velit zeiam, quæ in frigidis regionibus colitur. Equidem nec ipsæ regiones omnes hybernas peragraui: nec ab alijs audiui, qui eas perlustrassent, semen aliquod esse frumentaceum, quod incolæ zeiam aut zeam appellarent: utroque enim modo scriptum inuenitur, in alijs priore syllaba in ε & ι, in alijs autem in ε tantum desinente. Credere tamen possum fieri potuisse, vt Græci semen id sic appellarent, barbari autem proprium ipsi nomen indiderint. Conspicatus autem in multis Thraciæ & Macedoniæ agris non aristam modo, sed & plantam

† φυραθῆσα
ἢ, τριφθῆσα
μέχρι πλείονος.

* φυραθῆσα.

* μεμαλάχθαι.

* μέχθιντος.

* σάχνη.

DE ALIMENT. FACULT.

& plantam totam nostræ typhæ in Asia simillimam, interrogauī, quod nā apud illos homines haberet nomen: qui mihi omnes responderunt plantam totam & eius semen *βριζαν* appellari, priore syllaba tribus his literis scripta, *βριζ*, sequente *ζ* & *α*, in recto saltem casu, in accusatiuo aut cum litera *υ*. Ex hoc porro semine panis fit grauis odoris, & ater, mēbranosam (vt Mnesitheus scripsit) substantiam habens: quod si nigrum quoq; panem, qui ex zeia fit, esse adscripsisset, facilius crederem id esse semen, quod ab eo zeia nominatur. Est itē in frigidissimis Bithyniæ locis semen quoddam, quod zeopyrum nominatur, prima syllaba non habente, vt apud Homerum habet, cum ait: Et zeia & triticum cum secundo hordeo & albo.

Ex eo autem panis fit præstantior, quā qui in Macedonia aut Thracia ex briza conficitur. Ac ferē, quemadmodum nomē ipsum zeopyrum ex utroq; nomine, zea scilicet, & pyro, idest tritico cōponitur, sic & substantia eius inter utrunq; media quodāmodo est, vt si ex utroq; esset cōmixta: proinde quanto tritico est deterius, tanto thracia briza est præstantius. Porro urbium nomina, in quibus semen id prouenit, sunt Nicea, Prusa, Crassopolis, Claudiopolis, Heliopolis, & Doryle, quod quidem extremum est Phrygiæ asiaticæ oppidum: habet autem & Phrygia ipsa semen eiusmodi in agro proueniens, quemadmodum & alia quædam vrbes finitimæ. Videre autem est panem, qui ex hoc semine conficitur, tanto eo, qui ex briza in Thracia & Macedonia fit, esse meliorem, quanto tritico est deterior. Meminit zex & Theophrastus libro septimo de plantis, sic scribens: Inter ea, quæ tritico hordeo q̄ sunt similia, vt zeia, olyra, typha, auena, & ægilops, zeia est firmissima, copiosissime q̄ fructificat, multiplicem altam q̄ radicem effundit, culmo multiplici & crasso assurgens, fructus autem est leuissimus, & cunctis animalibus admodum iucundus. Deinde subdit: Typha autem omnium est leuissima: nam calamum vnicum, eum q̄ tenuem habet: quare solum gracilius, nec, vt zeia, pingue ac fertile exposcit. Post hæc subiungit: Sunt autem hæc duo, zeia scilicet & typha tritico simillima. Hęc quidem de zeia Teophrastus: Herodotus autem libro secundo ad verbum hæc scribit: Tritico hordeo q̄ pleriq; vicitant: apud Ægyptios vero his in victu uti, summum dedecus putatur, vtuntur autem olyris, quas alij zeias cum *z* nominant. Dioscorides quoq; in secundo de medica materia, hæc scribit: Zeia duplex est genus, quorum alterū simplex, alterum *διουκλον* nominatur, quod semen duabus membranis cōclusum gerat: nutrit autem hordeo valentius, tum stomachum iuuat. Panis ex ea fit, qui minus tritico nutrit. Crimnon autem, quod ex zeia & tritico fit, est q̄ in tritura crassior farinae pars, ex qua fit puls, nutrit abunde, & facile conficitur: quod vero ex zeia fit, ventrem magis cohibet, potissimum si torrefacta prius fuerit. Præterea olyra eiusdem cum zeia est generis, sed minus aliquanto nutrit: panis quoque ex hac fit, & crimnon. Athera autem fit ex zeia trita tenuiter sub mola: sorbetur autem non secus ac liquida pulcicula: pueris q̄ est accommoda: in cataplasmatibus q̄ ea utimur. Tragi semen, alicæ est quidem simile, nutrit autem multo minus, quā zeia, quod multum aceris habeat: ob id & concoctū est difficilius, & aluum magis mollit. De zeia igitur hæc sufficiant. Mnesitheum profecto iure quis demiretur, quod discrimen inter olyram ac typham non nouerit: utrunq; enim in Asia est frequens, & potissimum in regione, quæ est supra Pergamum, adeo, vt rustici ipsi panibus ex ipsis factis semper utantur propterea, quod triticum omne in oppida comportent. Olyrini fane, si modo ex bona olyra fiant, post triticeos saltem sunt præstantissimi, secundi autem ab his sunt typhini: quod, si olyrini ex vitioso semine sint facti, typhini non erunt eis inferiores. Calidi vero panes ex laudatissima typha facti, olyrinis longe sunt præstantiores, asseruati vero deteriores seipsis euadunt: cum enim massa illorum sit tenax ac ductilis, densatur maiorem in modum, & maxime cum negligenter parati fuerint, adeo, vt qui panem huiusmodi post vnum aut duos dies ac multo magis sequentes aliquot comederit, putaturus sit lutum ventriculo suo inesse: at, calidus adhuc cum est, ab ipsis etiam urbanis expetitur, ipsum que cum caseo quodam mandunt, quem vernaculo nomine oxygalactinon appellant: porro hunc quoque tenerum esse oportet, & ipsum panem calorem cibani adhuc retinere. Qui certe in hunc modum est assatus, non rusticis modo, sed urbanis quoque hominibus, in delicijs habetur: qui vero trium quatuorve dierum est, vel ipsis rusticis manditur insuauius: præterea concoctū est difficilius, ac tardius per aluum subducitur, quæ calido minime accidunt: qui, tametsi hordaceo, quod ad deiectionem pertinet, multum relinquitur, non tamen in eo adeo, vt miliaceus, est vituperandus: quin etiam corpus admodum, dum calidus est, nutrit, vt penè triticoe syncomisto par sit. Habet autem typhæ semen extrinsecus corticem veluti olyra, & hordeum: verum decorticatum, in panes congeritur, omnino q̄ vsui accommodatur: nam & ex aqua manditur elixum, haud aliter, ac vocatus à rusticis apothermus, sapa (quam alij *σίρον*, nos *ήμημα* vocamus) iniecta: non nunquam etiam cum sale elitatur, quo modo me triticum ipsum retuli comedisse. Ex nobilissima autem olyra, cum, vt decet, fuerit decorticata, nominatum tragum conficiunt, quo plerique utuntur primum in aqua decoquentes, deinde ea effusa, sapat aut vinum dulce aut mulsam infundentes: superiniiciunt & pineas nucas aqua præmaceratas, donec plurimum intumuerint. Quidam autem semen hoc, genere quidem, non tamen specie, cum olyris idem esse affirmant.

Sunt autem & alia permulta semina prædictis quidem ad similia, non tamen eadem penitus specie, quæ

* Alij legūt Iulio-
liopolis.

Alicā, quæ partim in hordeiac typhæ, partim in typhæ olyræ q̄; aut olyræ & tritici medio sunt loco: quædā verò ad olyræ, alia ad hordei aut typhæ, alia ad tritici: ceu alia ad panici, alia ad milij naturam, proxime accedunt: quæ, nomina habent, alia simplicia, vt in Italia ex quo alicā faciunt, alia cōposita, vt in Capadocia quod vocat̄ gymnocrithon id est hordeū nudū ac corticis expers, in Bithynia autem zeopyron. Verum satius fuerit eiusmodi nominum ac seminum disquisitione omiſſa, de omnibus communi quodam sermone tractare. Quæ igitur parua mole multam reddunt substantiam, eam q̄; crassam ac viscidam, optimi sunt succi, ac multi alimenti, non tamen facile per aluum secedunt: quæ vero his sunt contraria, mollem quidem ac laxam habent substantiam, partes autem ipsorum surſureæ citius quidem subducuntur, sed alunt minus. In his ipsis, quæ graueolētia sunt, & gustum quendam habent iniucundum, perspicuū est, q̄; omnia & prauū succi sunt, & coctū difficilia. Quoniā aut̄ exiguæ moli permultū insit substantiæ, tū ex pondere, cū in statera appenditur, tum ex farinæ copia cognosces: ea nanque copiosa in ijs seminibus, quæ compacta densa q̄; sunt substantia, ab exigua mole redditur. Porro caliditatis & frigiditatis discrimen, ante quidem, si edatur atq; intrò in corpus sumantur, cum ex colore et gustu facile tibi erit colligere, tum etiam ex vsu, quem nobis foris applicata adferunt: postea autem, quàm elitata atq; intrò in corpus sumpta fuerint, exactam sui dignotionem ac sensum, dum in ventre sunt, ijs, qui sumperint, adferunt, q̄; calfaciant aut refrigerent, aut neutrum horum manifeste efficiant. Quòd vero ad colorem naturalem attinet, in hordeis quidem & olyris est albus, in triticis autem subflauus, typhæ autem vel triticis sunt flauiores. Quin & harum corpus coactum est ac densum, quod fortassis ad seminis paruitatem non nihil adfert momenti: est enim id tritico longe exilius: quanquam non desint, qui ipsum quoq; in tritici numero ponant, & quod apud Homerū equis dicitur, vbi illos Hector ita affatur, Triticum enim vobis primum prædulce ferebam, de typhæ semine dictum esse aiunt, esse enim illam equis paruum triticum eam q̄; ipsos sine noxa mandere, verum autem triticum non sine noxa. Nec absurde certe typham quis triticum exile vocauerit, cum ei & colore & densitate & caliditate sit adsimilis.

De Avena, quæ Bromus dicitur.

CAP. 14.

Hoc semen in Asia est frequentissimum, & potissimum in Mysia, quæ est supra Pergamum, vbi & typhæ & olyræ vberrius est prouentus. Iumentorum autem est alimentum, non hominum, nisi vtiq; aliquando extrema fame ad panes ex eo quoq; semine conficiendos compellantur: citra famem autem coctum ex aqua manditur cum vino dulci, aut sapa, aut mulso non aliter, quam typha. Calidum autem est admodum, non secus ac illa: quanquam non eque est durum, ex quo minus quoque corpus nutrit: & panis, qui ex eo fit, alioqui est insuauis, nō tamen aluum aut sistit, aut proritat, sed, quod ad id saltem pertinet, medium locum obtinet.

De Milio & Panico, quod Elymon & Milmen vocant.

CAP. 15.

His item in pane non nunquā vtuntur vrgente dictarum frugum penuria: panis tamen, qui hies eis fit, exigui est alimenti, ac frigidus: perspicuum q̄; est, q̄; præaridus est ac friabilis, nihil enim in se habet neq; lentoris neq; pinguitudinis: iure ergo aluum humentem desiccet. Agricole autem horum farinam coquentes, deinde adipem suillam aut oleum miscentes, elirant. Porro milium ad omnia panico est præstantius, suauius q̄; editur, facilius concoquitur, ventrem minus sistit, magis nutrit. Non nunquam autem rustici farinam ipsorum lactū incoctam mandunt non aliter, quam tritici: & liquet, quòd id edulium, ipsum per se sumptum, tanto est præstantius, quanto lactū vtriusq; seminis naturam ad boni succi procreationem alia q̄; omnia excellit: dico autem alia omnia, concoctionem, ventris subductionem, distributionem, & ipsam in edendo dulcedinem ac volaptatem. Nihil enim suauitatis seminibus inest, præsertim panico, quod in nostra Asia nascitur: nam apud alias gentes, vt in Italia, multo melius prouenit.

* facile

D

DE LEGVMINIBVS

CAP. 16.

Legumina appellant ea cerealīa semina, ex quibus panis non fit, vt puta fabas, pisā, cicera, lentes, lupinos, oryzam, eruum, cicerculas, aracos, eruilīa, phaselos, scenum græcum, aphacen, & siqua sunt similia. De quorum omnium facultate deinceps tractabimus, vt, cum ea nota fuerint, vsus ipsorum minus sit noxius.

De Oryza.

CAP. 17.

Semine hoc omnes in listenda aluo vtuntur, ipsum eodem modo, quo alicam, coquentes: difficilius tamen, quàm alica, conficitur, & minus alit, ceu vtiq; & in edendū suauitate ab ea quàm plurimum relinquitur.

De Lentibus.

CAP. 18.

Neque ex his panem quis facit, aride enim sunt ac friabiles: corticem q̄; habent adstringentem: & quæ ipsorum est velut caro, crassi est succi ac terrei, austeram qualitatem habens exiguā, cuius cortex multæ est participes. Succus porro in ipsis est, vt ante retulimus, adstringenti contrarius: quocirca, si quis in aqua ipsas coxerit, & deinde aquam sale, aut garo, aut cū ipsis oleo cōdiens sumperit, potius is aluum deijct. At ex bis decoctis lentibus, ad eum modum, quem retulimus, lens

DE ALIMENT. FACULT.

lens apparatus, facultatem habet succo contrariam, ut quæ ventris fluxus siccet, stomachum intesti-
na & totum deniq; ventrem corroboret: quam ob rem cœliacis & dysentericis cibus est accom-
modus. Lens verò decorticata, ut illam adstringendi vehementiam, & ea, quæ ipsam consequun-
tur, amittit, ita magis nutrit, quàm quæ cortice spoliata non est: succum crassum prauum quò gignit, tar-
de quò comeat, non tamen alui fluxus desiccet, uti ea, cui cortex non est ademptus. lure igitur, qui lar-
gius hoc edulio vtuntur, elephantiasim, quam vocant, & caneros incurrunt: siquidem crassa sic-
ca quò cibaria succo melancholico generando sunt idonea. Quare ijs duntaxat, quibus aquea in car-
nibus est cachexia, lens in cibo vtiliter præbetur, sicuti aridis et squallentibus, admodum damnose.
Eandem ob causam visum integrum & inculpatum hebetat, ipsum immoderate exiccans: ei ve-
rò, qui contrario modo se habet, confert. Menstruis autem purgationibus non est accommodata, cras-
sum. n. & tardissimum sanguinè reddit: at muliebri nuncupato profluuiò est vtilissima. Cum autè
ptisana in eo saltem contrariam ipsi habeat facultatem, ex amborum mistione præstantissimum
edulium componitur, quod homines nostrates phacoptissanam nuncupant, vtrunque haud æqua-
li portione miscentes, sed ptisanæ minus iniicientes, ut quæ in succum vertatur & in molem ma-
gnam attollatur, lens autem cocta exiguum quèdam tumorem asciscat: hoc tamen edulium eodè, quo
ptisana, modo paratur, præter quò satureia aut pulegium adiicitur: quo fit, ut suauius simul & con-
coctu facilius reddatur, cum ptisana illis minime gaudeat, sed solo anetho porro quò sit contenta.
Pessime autem coqui diuitibus lentem sapa adparat, quandoquidè lens haudquaquò in crassantiù mi-
stionem postulat, sed humidorum potius, & quæ suam ipsius crassitiem incidant: cui verò sapa
commiscetur, iecoris obstructions solet gignere visceris quò huius alienis inflammationes inau-
get, nisi melle addito melior fiat: perspicuum autem est, quò et scirrhosos visceris vtriusquò affectus ex-
acerbat. Quòd, si suillam simul libeat coquere, ptisanæ quidem recentem: lentis autem sale iam diu cõ-
ditam reperies accommodatam: veluti sanè, quæ inter eas est medià, quam *νεαλη* id est nuper falsam,
appellant, phacoptissanæ est accommodata, tum si suauitatem, tum etiam si coctionem species. Ma-
gis tamen lens cum falsis carnibus esitata crassos humores augebit: nam hæc quoque sanguinem
crassorem & melancholicum magis generant: quapropter non est his copiosius vtendum, &
maxime si cui corpus sit aut melancholicum, aut crasso, aut (ut omnia cõplectar) prauo succo abun-
det. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aeris constitutionibus, in quoquò edulio in-
telligere oportet, ac autumno quidem melancholicis cibus ac siccantibus abstinere, hyeme verò
eis vti, quemadmodum sanè æstate humectantibus & refrigerantibus, vere autem, quòd medijs sit
temperamenti, mediæ facultatis cibus edere. Est porro mediolorum non vna species, quædam enim
sunt huiusmodi, quòd extremorum omnino sint expertia: quædam autem, ex amborum æquè pol-
lentium mistione mediocritatem sunt adeptæ: quòd paulo ante dixi, cum quis ptisanæ lentem cõ-
miscuerit. Sic & teutlophacen {quæ ex beta & lente mistis ita nominatur} Heraclides Tarenti-
nus non sanis modo, verum etiam ægrotantibus exhibebat: est enim id edulium medium, ex pu-
gnantibus compositum, quare beta quidem minus sublidet, lens autem magis subducitur. Perspi-
cum autem est, quòd succus teutlophaces, qui in corpus distribuitur, ex amborum facultate, lætis
videlicet ac beta, est mistus.

De Fabis.

CAP. 19.

Fabarum quoque vsus est multiplex, quippe ex ijs conficitur puls, Græcis *ἕτνος*, tum liquida
in ollis, tum spissa in patinis. Tertius præterea ipsam præparandi est modus, qui fit cum ptisana:
& plurimo sanè hoc edulio gladiatores quotidie apud nos vtuntur, corporis habitum carne
non densa nec constricta (cuiusmodi est suilla) implentes, sed quodam modo fungosiore. Flatu-
lentus autè est is cibus, etiam si elixatus diutissime fuerit, ac quouis modo paratus, cum tamè ptis-
sana tempore, quo coquitur, flatum omnè deponat: qui autem animum attendunt, eos quò affectus,
qui cibos singulos manent, animo adsequuntur, sentiunt in toto corpore velut à spiritu flatulen-
to tensionem quandam, potissimum si quis huic cibo non est assuetus, aut ipsum non belle perco-
ctum sumpsit. Habent autem fabæ substantiam non densam nec grauem, sed fungosam ac leuè,
quæ vim quandam, quo modo ptisana, habet detergendi: apparet enim perspicue ipsarum farinam,
sordes à cute detergere, quò mangones ac mulieres intelligentes, in balneis quotidie fabarum fa-
rina vtuntur, quemadmodum alij nitro, atque aphronitro, & in summa detergentibus: hæc præte-
rea & faciem inungunt, quemadmodum ptisana, tollit enim lentes, quæ in summa cute apparent,
& quam vocant *ἑφῆλιν*. Ob hanc sanè facultatem ventrem non cunctanter permeat, ut quæ crassi
sunt succi ac lentis, quæ quò nullam detergendi habent facultatem, cuiusmodi esse diximus alicam,
tragum, similaginem, & amyllum. Cum autè fabarum puls sit flatulenta, multo adhuc magis erunt
flatulentæ, si quis integris ipsis coctis vtatur. Si tamen frixæ fuerint (quidam. n. hoc modo trage-
matum vice vtuntur) flatum quidem deponunt, sed concocti sunt difficillime, tarde quò prætereunt,
& crassi succi alimentum corpori exhibent. Quòd si virides, prius, quàm maturæ sint atque exiccatae,
edantur, idem eis accidet, quòd fructibus omnibus, quos ante perfectam maturitatè mandimus: hu-
midius. s. alimentum corpori præbebunt, ob id quò excrementosius non in intestinis modo, sed in
toto etià habitu: merito igitur fabæ huiusmodi minus quidem nutriunt, sed promptius deiciuntur.

Pleriq;

A. l. 2. tex. 2. ca.
438. fol. 143. h

A. l. 4. f. 1. t. 2.
c. 8. fol. 419. g

A Pleriq; aut hominum non crudas modo fabas virides comedunt, verum et cum suilla eas elixant, veluti olera, ruri vero cum caprina & ouilla. Alij fabas inflare sentientes, capras admiscunt, cum pul-
tem in patinis ex ipsis struunt. Sunt, qui capras crudas nec simul elixas cum ipsa mandant: quid-
quid enim omnibus cibarijs inest flatulentum, id per calfacientia & tenuantia corrigitur.

De Faba Aegyptia.

CAP. 20.

A. l. 2. t. 2. ca.
240. fol. 126. d

Faba Aegyptia, sicuti nostram magnitudine longè superat, ita & naturam habet humidiores
magis qz excrementitiam. Quod, si memoria tenes, quæ de eiusdem quidem generis legumini-
bus, verum temperamento humidioribus, & ob id magis, quam prædicta, in coctione excretionem
distributione & nutritione excrementosis dicta sunt, non est, quod plura nunc de hac faba audire
desideres, cum possis ex ijs, quæ de ea, quæ apud nos est, didicisti, ad illam transire.

De Pisis.

CAP. 21.

A. l. 2. t. 2. ca.
481. fol. 149. a

Pisa tota substantia cum fabis quandam habent similitudinem: eodem qz cum fabis modo fir-
muntur. His duabus tñ rebus ab eis discrepant, tum q non æquè, ac fabæ, sunt flatulenta, tum
etiam quod detergendi facultatem non habent: ideo qz segrius, quam illæ, per aluum secedunt.

De Ciceribus.

CAP. 22.

A. l. 2. t. 2. ca.
128. fol. 114. c

* quædam.

Non admodum consuetum est vrbans hominibus ex ciceribus pultem conficere: à rusticis
vero non nunq vidi parari, quemadmodum & ipsorum farinam cum lacte elixari: non enim
vt fabæ & pisa, possunt comminui, vt ex ipso fracto pulmentum, quod ἐρου μός dicitur, fiat. Apud
multas aut gentes mos est cicera in aqua elixa mandere: non nulli vero nuda ipsa sola, alijs sale mo-
dico condientes esitant: nostrates vero ex siccis caseis quiddam farinæ simile facientes, id ipsis asper-
gunt. Est aut cicer edulium non minus, qz faba, flatulentum, sed valentius nutrit, q illa: ad venerem
aut incitat, creditum qz etiam est semen generare: vnde quidam equis admiscarijs ipsum exhibent.
Inest præterea ciceribus facultas abstergendi maior, qz fabis, adeo, vt quidam ex ipsis calculos in re-
nibus constantes manifeste comminuant: nigra autem sunt ea atqz exigua, in Bithynia maximè
prouenientia, arietina qz ipsa nuncupant: satius autem est succum ipsorum in aqua coctum bibe-
re. Utuntur autem homines & ciceribus adhuc virentibus, ante, q sint matura, quo modo & fa-
bis: nuper autem, cum de fabis ageremus, sermonem fecimus omnibus immaturis fructibus com-
munem. Eadè porro & de frixis ciceribus audiuisse existima, quæ de fabis frixis diximus: quando
quidem frixa omnia flatum quidem deponunt, verum difficilius coquuntur, & ventrem magis si-
flunt, crassioris qz succi alimentum corpori exhibent.

C De Lupinis: *Quæ humida consistentia, quæq; dura sunt, quod Alimentum corpori præbeant.* CAP. 23.

Hoc quoqz semen πολυχρησον id est frequentis vsus, esse nouimus, secundum alteram eius vo-
cabuli πολυχρησος significationem: quando quidem rem aliquam ita appellat, tum quæ mul-
tis corporis affectibus conuenit, tum quæ omnibus aut plurimis hominibus est in vsu, etiã si vten-
di ipsa omnibus vnica sit necessitas. Secundum igitur hanc secundam significationem lupinus le-
gumen est multi vsus: elixus enim deinde in aqua dulci maceratus tantisper, donec in ea omnem si-
bi ingenitam exuerit insuauitatem, ita demum manditur cum garo ac oxygaro, vel etiam sine his,
sale mediocri conditus, non quo modo hordeum, & alia, quæ variè apparantur. Est autè dura ac
terrestris substantiæ: quocirca, concoctus sit difficilis, succum qz crassum gignat, est necesse, ex quo
non probe in venis confectio crudus proprie appellatus succus aceruatur. Cæterum, cum inter
parandū, quicquid habuit amaritudinis, deponat, τοῖς ἀποίοις ἐς πρός τὴν ἀσθησιον, id est qualitatis,
quæ sensu deprehendatur, expertibus, similis euadit. Par igitur est ipsum neq; ad deiectionē, neq;
vt adstringentia, ad fluentis ventris cohibitionē, esse accommodum, sed tardè permeare, & difficul-
ter deijci ac pertransire: quando quidem medici cibos eius generis sic appellant, qui nullā eminentem
habent qualitatem, quæ aluum ad excernendum incitet, aut ipsum excernere prohibeat. Illæ

Dquidem qualitates alimentis insunt, non tanq alimentis, sed tanq medicamentis. Quæ vero nullam
eiusmodi qualitatem habent manifestam, à medicis quidem iure ἀποια appellantur: secundum au-
tem differentiam, quæ in humiditate & siccitate, crassitie ac lentore, spectatur, accidit ipsis, vt tar-
dè aut celeriter transeant, aut medio modo inter hæc duo se habeant: humidis quidem ac lubricis,
vt celeriter: duris autem & siccis, veluti lupino, tardè transeant: quæ verò in memoratis differen-
tijs medium inter hæc locum obtinent, nec celeritatem insignem nec tarditatem in deijciendo ef-
ficiat. Hæc ergo quemadmodum de omnibus communiter, ita & hæc nosse itè oportet, q omnia
scilicet quæ consistentia sunt humidiora, exiguum corpori dant alimentum, quod celeriter in hali-
tus exhauritur ac digeritur, vt rursus alio non multo post sit opus: contra dura & terrestria, perdu-
rabile, copiosum, & quod ægre digeratur, corpori dant alimentum: quod, si glutinis quoq; non ni-
hil habeant, multo hæc omnia euidentius efficient. Constat item hæc non facile concoqui, ceu vti-
que nec facile in sanguinem verti, nec solidis animalis partibus assimilari: quod si ita est, nec celeri-
ter nutriunt: cum tamen victa fuerint, alimentum corpori dant copiosum.

De Fæno Græco.

CAP. 24.

A. l. 2. t. 2. ca.
146. fol. 127. e

Semen hoc non τῆλις modo, sed & βέκερας id est bouis cornu: à non nullis autem αἰγίκερας
id est capræ cornu, appellatur. Inter manifesto autem calfacientia cæsetur, eūdem qz hominibus

in cibo

† roachinus
Martinius,
qui hunc librum
trastulit, totum
hunc ordinem
immutauit. ita
enimtrastulit.
Cæterum quum in
ter parandū
quicquid ha-
buit amari-
tatis, amife-
rit, τοῖς
ἀποίοις, qua-
litatis experti-
bus inspidis, ne
similis euadit.
sic enim edu-
lia quædam me-
dici appellant
nulla præpol-
lenti qualita-
te duntaxat q
sensu percipiunt
pedita, quæ
vel aluum ad
excretionem
irritare vel ab
excretionē coer-
cere queant.
proinde cōsen-
taneū est lupi-
nū nec deiectioni,
nec alui
fluentis reten-
tioni, vt ad-
stringentia, ap-
positum esse:
haud tamen
sine ratione tar-
dus & egestus
transitus q, dif-
ficilis effici-
tur, illa qui-
dem & c.

DE ALIMENT. FACULT.

in cibo vsum præstat, quem lupini. Præsumitur enim ipsum cum garo, alui subducendę gratia: est quę huic rei multo, quàm lupini, accommodatius, cum nihil ex propria substantia habeat, quod transfertur remoretur. Manditur autem & cum aceto & garo, sicut lupini. Multi præterea & scenum grecum & lupinos, ex vino garo & oleo sumunt: alij etiam panem addunt, eo quę obsonio sunt contenti, quod quidem ventrem minus subducit, caput tamen (ceu non nullis scenum grecum ex garo facere solet) non ferit, neque stomachum subuertit, nam hoc quoque scenum grecum in quibusdam efficit. Ad eundem autem modum quidam phaselis & eruilijs in cibo vtuntur, de quibus mox communem omnium eiusmodi sermonem adscribam. Vescuntur autem non nulli sceno greco pr us, quàm ipsius planta semen produxerit, aceto ac garo intingentes: quidam autem oleum adfundentes, eo obsonij vice cum pane vtuntur: sunt, qui cum aceto quoque & garo ipsum mandunt. Caput autem, hoc quoque sumptum copiosius, ferit: quod faciet inipentius, si quis ipsum sine pane sumpserit: quibusdam item stomachum subuertit. Succus autem elixi sceni greci cum melle sumptus, ad omnes prauos humores, qui in intestinis habentur, subducendos est accommodus, suo quidem lentore leniens, calore autem dolorem mitigans: quod autem absterforia facultatis quoque sit particeps, intestina etiam ad excretionem instigat: sed parcius mel ei est admiscendum, ne mordacitas exuperet. In diuturnis vero thoracis citra febrem affectibus pingues cum eo palmulas elixare quidem oportet, vbi autem succum ipsum expressum copioso melli miscueris, ac rursus super carbones ad mediocrem crassitiem coxeris, tum deinum longè ante cibum vti.

A. 1. 3. f. 13. r. 7.
c. 36. fol. 192 d

De Phaselis & Eruiiis, quam ὄχρον appellant.

CAP. 25.

Hæc quoque semina homines, quo modo & scenum grecum, prius in aqua, quoad radicem produxerint, macerantes, ventris subducendi gratia mandunt ante alios cibos, garo intingentes. Succum autem, cum coctus est, atque in corpus distributus, habent copiosioris alimenti, quę scenum grecum. Atque in Alexandria iuuenem quendam noui arti medica deditum, qui per annos quatuor singulis diebus, solis his pro obsonio vtebatur, phaselos dico, scenum grecum, eruiliam, & lupinos: attingit autem interdum & oliuas ex Memphide, & olera, & paucos fructus, eos, qui citra coctionem manduntur, propositum. n. ei erat ignem nunquam accendere: omnibus certe illis annis sanus fuit, nec vlla in re habitu corporis fuit deteriore, quę ab initio. Mandebat autem fructus huiusmodi cum garo scilicet oleum aliquod solum ei adijciens, non nunquam etiam vinum, aliàs acetum, interdum vero salem tantum, sicut & lupinos. At de salubris quidem victus ratione in libris de tuenda sanitate copiose tractauimus: tractabimus autem rursus & in hoc opere summam. Nunc autem ijs, quę de eruilijs ac phaselis dicta sunt, id quoque addatur, hæc edulia medium quodammodo locum obtinere inter ea, quę succum bonum & prauum generant inter concoctum facilia & difficilia, tardè & celeriter transeuntia, flatulenta & flatu expertia, parum & multum nutrientia: nullam enim efficacem habent qualitatem instar quorundam, quę acres, aut austeros, aut acerbos, aut salios, aut amaros, aut dulces habent sapores.

De Cicerula.

CAP. 26.

Cicerula substantia quidem eruilijs & phaselis est adsimilis. Vtuntur autem his plurimum in nostra Alia rustici, & potissimum in Mysia & Phrygia, non modo quemadmodum in Alexandria & alijs plerisque vrbibus, eruilijs & phaselis, sed etiam vt phacoptissanam parates. Succum autem habent phaselis & eruilijs, facultatibus quidem consimilem, sed consistentia crassiore: ob eam quę ipsam causam plus aliquanto, quàm illa, nutriunt.

De Aracis.

CAP. 27.

Postremam nominis aracorū syllabam scriptam per c in Aristophanis holcadibus inuenimus, vbi inquit: Aracos, triticum, ptissanam, alicam, zeiam, lolium, similaginem. Semen hoc cicerulæ semini est adsimile: fuerunt quę non nulli, qui putarunt ipsum non esse generis a cicerula diuersi, quādoquidem & vsus ipsius omnis & facultas cicerulæ facultati est adsimilis, nisi quod haraci sunt duriores, minus quę facillè elixantur: quę causa etiam est, cur cicerulis concoctum sint difficilioris. Apud nos autem syluestre quoddam rotundum ac durum, eruo quę exilius, in fructibus ce realibus repertum, quod arachum nominant, non per c, sed per ch vltimam syllabam proferentes, abijciunt, ipsum, vt & semen securidacę, seligentes.

De Dolichis.

CAP. 28.

Dolichorum nomen a Diocle quidem scriptum est, vnā cum aliorū quoque seminum nos alentium nominibus: scriptum autem etiam est in libro Hippocratis de ratione victus, cuius etiā libri antea abundè memini Existimo autem ipsos sic appellare semen plantæ hortensis, quam nunc vulgo numero multitudinis bifariā nomināt, quidam. n. λοβός idest siliquas: alij φασίολος nuncupāt, vocem ipsam quatuor syllabis proferentes, eo quę modo nomen diuersum ab eo, quod tribus syllabis pronunciat, φασίλος scilicet, efficientes. Sunt, qui phaselum eundem cum cicerula esse dicant: alij ipsius speciem. Quod tamen ad dolichos attinet, coniectare quis possit eos nominari plantas has hortenses vel ex ijs, quę Theophrastus in octauo de plantarum historia scripsit ad hunc modum: Et alijs quidem caulis est erectus, vt tritico, hordeo, & omnino frumentaceis, atque æstiuis: alijs autem tendens in latus potius, vt ciceri, eruo, lentu: alijs humi procidens, vt eruilię, pifo, cicerulæ: dolichus

”
”
”

Alichus vero, si ligna longa affixeris, ascendet, & frugifer fiet, alioqui vitiosus atq; rubiginosus reddetur. Ex eo aut, quod ligna longa iubet affigi, affirmat q; nisi id fiat, rubiginosos ipsos reddi, posset quis coniectare ipsum verba facere de ijs, quos nunc phaseolos seu siliquas appellant: imple autem siliquas ea appellat, quæ semen eorum leguminum, cuiusmodi est lens, eruum, pisum, faba, ac lupinus, continent. Quemadmodum. n. frumentacea semina spicis, ita memorata iam siliquis continentur: atq; ipsos quidem dolichos siliquæ continent: ob eam q; opinor, causam fructuum totum vulgo nunc siliquas nominant, quo modo totos frumentaceos fructus, spicas. Non me aut fugit alia quoq; multa esse, quibus homines multum vtuntur, quæ generis totius nomen sibi assumpserint, vt calamus, quo scribimus, & atramentum. In libro aut de ratione victus Hippocrates scriptum sic reliquit: || Pifa minus quidem inflant, sed magis per aluum secedunt: eruilia aut & dolichi his quidem

Lib. 2. de Dieta, post inuina non longe.

secedunt celerius, verum minus sunt flatulenti, & nutriunt affluentius. Cum enim Hippocrates his verbis pifa fabis cõparet, quarum prius, vt cibi flatulenti, meminerat, deinde eruilia & dolichos adscribat, in eo significat dolichon eiusdem esse generis cum prædictis seminibus, & potissimum cum eruilijs. Verum, cum nullam prorsus cicerculæ aut phaselii mentionem fecerit, suspicari quodammodo possumus illorum seminum quoddam licere appellare dolichon. Quod, si quis phaselos

B quoq; in cicercularum genere reponat, negare saltim non poterit, quin cicerculæ in prædicta oratione dolichi appellari queant. Nam & Diocles in leguminum catalogo, vt fabas primas recensuit, mox ipsa, deinceps ad verbum sic scribit. Dolichi vero non minus, quam pifa, nutriunt: præterea flatu similiter carent: quod vero ad suauitatem pertinet ac deiectionem, vincuntur. Verum is quoq; deinceps eruiliæ quidem, & lentis, & ciceris, & orobi mentionem faciens, cicerculæ autem nomen prætermittens, eandem præbet dubitationem. Dicere tamen quis possit omnia hæc, eruilia, cicerculas, phaselos, vnum esse genus, verum pluribus nominibus appellari, vt κίωνα καὶ σύλον {nam vtrunq; nomen columnam significat:} fortasse autem propter quasdam differentias, quæ in ipsis apparent. Verum tamen, quod dolichi non minus pisum nutriant, tum quod æque, ac pifa, flatu careant, indicio esse debet, Dioclem dolichos appellasse, quos nunc phaseolos nominant: siquidem cicercula non magis, quam pifa, flatu carent, quemadmodum nec eruilia, nec phaselus, siue hæc (vt dixi) vnum genus, siue vnus generis sint differentia Philotimus autem & Praxagoras nullius ciborum huiusmodi meminerunt, nisi fabarum duntaxat, & pisorum: quamobrem nihil ex illis, quid nã dolichorum nomine significetur, possumus colligere. Itaq; vocet quisq; quo libeat, nomine, quos nunc vulgo phaseolos & siliquas appellant, dum sciat ea talem obtinere facultatem, cuiusmodi

C Diocles dolichis attribuit. Ad cuius sententiam Hippocrates in libro de ratione victus prope accedit, cum inquit || Eruilia & dolichos facilius deijci, quam pifa, ac minus inflare: præterea alere ipsos testatur: nam ita res habet, nisi quod integros & etiamnum virides vnã cum suis siliquis ex oleo & garo vt plurimum homines mandunt: non nulli autem vinum etiam adijciunt. Sed eos, vt pifa, non reponunt propter humiditatem copiosiore, cuius occasione solent corrumpi: quod, si quis eos quoque secure velit reponere, sicuti pater meus faciebat, siccare ipsos penitus oportet: sic enim hyeme tota manent imputres & incorrupti, eundem nobis usum, quem pifa, præstantes. Quidam meorum amicorum Romæ agens mihi narrauit in Caria in patria sua, quam Ceramum appellabat, in agris dolichos non aliter, quam alia legumina, feri, figuram q; eos habere cicerculis longiorem.

ibidem.

De Orobo, id est Eruo.

CAP. 29.

A. l. 1. t. 2. ca. 342. fol. 135. e

Boues tum apud nos, tum apud alias plerasque gentes eruum prius in aqua dulcoratum præscuntur: homines vero ab hoc semine prorsus abstinent, est enim insuauissimum, & prauum succi: in magna tamen fame (quemadmodum Hippocrates quoque || scripsit) necessitate coacti ad ipsum non nunquam accedunt. Nos vero ad eundem modum, quo lupinos, præparantes, orobis cum

2. Epid. sect. 4.
ppe ad finem. Et
6. Epid. com. 4.
t. 13. 3^a. 183. c

Dmelle vtuntur, ceu medicamentis, crassos thoracis ac pulmonis humores expurgantibus. Porro inter orobos albi minus sunt medicamentosi ijs, qui ad flauitiam aut pallorem recedunt. Qui vero cocti bis fuerint, & in aqua identidem dulcorati, insuauitatem quidem deponunt, sed vnã etiam cum ea abstergendum & incidendum facultatem, vt sola in eis relinquatur terrestris substantia: quæ substantia alimentum fit, quod citra insignem amarorem desiccandi vim vabet.

De Sefamo & Erysimo.

CAP. 30.

A. l. 3. f. 13. t. 2. c. 9. fo. 295. d

Sesami semen pingue est, ideo q; repositum celerrime fit oleosum: quam obrem eos, qui ipso vescuntur, celeriter implet, stomachum q; subuertit, ac tarde concoquitur, pingue q; corpori præbet alimentum. Liqueat ergo, quod ventriculi partibus vigorem ac robur addere nequit, quemadmodum neq; aliud quoduis pingue. Est autem crassi succi, ideo q; non propere peruatit. Ipso autem solo non admodum vescuntur, sed cum melle crudo, quas vulgo σισαμίδασ vocant, effingentes. Panibus etiam inspergitur. Porro, quemadmodum milio panicum (quod etiam μελίνη diximus appellari) ad simile quidem quodammodo est, verum vndequaue deterius: ad eundem modum & sesamo erysimum corporis substantia quodam pacto est affine, sed in cibo est insuauius, corpori q; alimentum parcius exhibet, prædicto q; omnino est deterius. Ceterum vtrunq; temperamento est calidum, ob eam q; causam sitim etiam excitat.

Secunda Classis.

cc

De Papaueris

DE ALIMENT. FACULT.

De Papaueris Semine.

CAP. 31. E

Satiui papaueris semen panibus vtiliter, ceu condimentum, inspergitur non secus, ac sesamū: verum album nigro præstat. Refrigerandi autem habet facultatem, ideo q̄ somniferum etiam est: quod, si sumptum liberalius fuerit, non somnum modo, sed soporem etiam (quem Græci cataphoran nomināt) inducet, egre q̄ concoquetur. Inhibet præterea, quæ ex thorace ac pulmone tussi expuuntur. Confert vero ijs, qui catarrhis fluxu tenui à capite defluentibus infestantur. Corpori autem nullum commemorabile præstat alimentum.

A.1.2. t.2. cap. 563. fol.159.a

De Lini Semine, quod etiam composito nomine Linospermon dicitur.

CAP. 32.

Non nulli frixo quidē ipso, vt obsonio, cū garo non secus, ac facitio sale, vtuntur: vtuntur autem & melli permiscentes: quidam panibus quoque ipsum aspergunt. Stomacho autē noxium est & coctū difficile, exiguum q̄ alimentum corpori exhibet. Quod vero ad ventris deiectionem pertinet, ipsum nec probaueris, nec vituperaris: exiguam tamen mouendæ vrinæ habet facultatem, quæ magis apparet, cum frixum sumitur: tunc autem aluum quoque magis listit. Rustici autem homines eo vtuntur sæpenuero, frixo tuso q̄ mel admiscentes.

A.1.2. t.2. ca. 598. fol.163 d

De Ormino.

CAP. 33.

Hoc quoq; frixo vtuntur, deinde eatenus leuigant, vt farina euadat: mel quoq; ei admiscunt. **F** Parum in se ipso habet alimenti, vt quod mediæ inter erysimum & cuminum sit naturæ.

De Cannabis Semine.

CAP. 34.

Non, quæadmodum planta ipsa cannabis vitici quodammodo est similis, ita semen semini facultate est simile, sed plurimū ab eo dissidet, vt quod concoctū sit difficile, stomachoq; ac capiti noceat, prauū q̄ sit succi. Sunt tamen, qui eo quoq; frixo cum alijs tragematibus vescantur: tragemata autem voco ea, quæ post cœnam, voluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multum autem calefacit, ideo q̄ sumptum paulo largius, caput ferit, vaporem sursum ad ipsum mittens calidum simul ac medicamentosum.

A.1.2. t.2. cap. 656. fo.169. a.b

De Agni, idest Viticis Semine.

CAP. 35.

† Aetius legit calefaciens.

Id semen etiam ipsum per se frixum manditur, creditur q̄ appetitus venereos inhibere: alimentum autem corpori præbet exiguum, idq; siccans ac refrigerās: flatus autem valde dissipat: quorum omnium occasione ijs, qui castos se feruare volunt, est accommodum, vnde & nomen agni idest casti aiunt ipsi fuisse impositum. Cæterum caput non ferit, quo modo cannabis.

A.1.2. t.2. c.43. fol.102. b

De Aphace & Vicia.

CAP. 36.

Horum seminum figura non est rotunda, veluti fabarum, sed aliquanto latior, quo modo lentium. **G** Hæc quoq; cum ipsis siliquis atq; integra planta rustici reponunt, vt brutis pecudibus sint pabulo: per famem tamen quosdam noui, qui hæc quoq; comederint, potissimum vere, cum etiamnum virent, quemadmodum fabas & cicera esitare consueuerunt. Sunt autem non insuauia modo, sed concoctū etiam difficilia, aluum q̄ inhibent. Perspicuū ergo est, q̄, cū natura sint eiusmodi, alimentum, quod ex ipsis distribuitur, habent haudquaq; boni succi, & crassum, ad succum melancholicum gignendum idoneum, ceu prius de lente diximus: verum illi quidem multa bona insunt, his autem nihil bonorum illius adest. Cæterum viciæ nomen apud nos quidem est tritum, eo q̄ solo nominatur: Attici vero σάραρον aut fabam appellant.

De Semibus Alienigenis, quæ in quoq; genere permixta reperiuntur.

CAP. 37.

In tritico quidē frequens lolium sæpe inuenitur: in hordeis vero nascitur quidē, sed paucū: quæ autem egilopem appellant, ea in hordeis frequēs inuenitur, cum prima generatio vel incrementum ipsis non recte successerit. Porro pater meus, ætate iam declinante agriculturæ studiosus factus, triticum ac hordeum aliqñ seminauit, omnibus diuersi generis seminibus quæ ipsis erant admixta, diligenter selectis, quod certo cognosceret, num ex ipsorum mutatione lolium & agilops nascerent, an propria hæc quoq; semina naturā haberent. Cū autē forte vnā cū puris seminibus in tritico quidē frequens lolium, in hordeo aut parum, sed magnam agilopis vim enatam conspiceret, in alijs quoq; seminibus itidē experiri est aggressus. Reperit igit in lente quoq; ex mutatione ipsius durum rotundum q̄ aracum, & securinum, semina non vesca enata: præterea aparinen, quæ non modo non esculenta est, sed plantæ lentis, dum assurgit, vndique implexa ipsam strangulat, ac suffocat, & detrahit nō aliter, q̄ eruangina eruū. Atq; hæc quidē praua admodū sunt semina. Melapylon aut idest nigrū triticū nuncupatū, ex tritici quoq; mutatione generat, sed prauitate q̄ plurimū à lolio relinquit. Deprehendit aut alia quoq; semina similiter immutari: proinde ijs, q̄ seminibus ijs salubriter vti vellent, præcepit, omne, quod prauū esset, seligerent: neq; id pro nihilo ducerent, vt pistores, qui populo publice inseruiunt. Etenim, cū anni constitutio praua aliqñ fuisset, lolium affatim tritico innasce contigit: quod cū neq; agricolæ accommodatis ad eā rē cribris exacte purgassent, neq; pistores, quod paucus esset tritici proventus, statim quidem multis caput dolere cœpit: ineunte vero æstate in cute multorū, qui comederāt, vlcera aut aliud quoddā symptoma, quod succorum prauitatem indicaret, est subnatum. Non igitur oportet nos in purgandis seminibus, quæ ad esum comparantur, esse negligentes, persuasos, etiam si noxā, quæ quotidie fit, ob exiguitatem sensu non percipimus, quod tamen longo tempore ex ipsa aceruat, tandem erupturum.

Galenus

GALENI DE ALIMENTORVM
FACULTATIBVS
LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

De Fructibus agit, qui vel ex Arboribus, vel ex Oleribus proueniunt: de ipsis quoque Oleribus, quæ ad Alendum corpus sumuntur.

Quid *Altam* superiore libro, quid *Deinceps* agendum: ac de differentia *Seminis & Fructus*. CAP. 1.

B

Vm à plantis & animalibus sumamus alimēta, qui autē ante me fuerūt oēs, in ijs, quæ de alimentis scripserūt, à cerealibus nuncupatis seminibus ininitū sumpserit propterea, q̄ panū esus inter ipsa est vtilissimus, ob eā causam ego quoq; de tritico, hordeo, typha, olyra, ad hæc de ijs, q̄ legumina ac chedropa appellant, primo libro tractaui. Deinceps autē hoc libro ad alia alimenta, quæ à plantis: post autē ad ea, quæ ab animalibus sumuntur, quæcunque hominibus sunt vtiliora, est transeūdum, nam id æquum mihi esse videtur: fuerūt q̄; nō nulli, qui haudquaq; oibus cōgeneribus prius explicatis, neque alimētis

oibus, q̄ à plantis sumuntur, post cerealīa semina subditis, de illis prius semper tractarunt, q̄ maiorē hominibus afferūt vtilitatem. Suilla certe, & hædina, & caprina, & vitulina, & bubula, & ouilla, & his nihilominus, quæ venatores in montibus aucupantur, magnum vsum prestare hominibus cernuntur, quemadmodum certe & volucra pleraque & aquatilia. Verum, cum reputassem genera oīa vno libro comprehendi non posse, nihil magnopere interesse sum arbitratus ex ijs alimētis, quæ prædictis supersunt, in secundo quidem volumine ea, quæ à plantis: in tertio autē ea, q̄ ab animalibus sumuntur, persequi. Licebit. n. cuiuis, qui opusculum, in quo alimentorum facultates, quibus maxime vti velit, sunt traditæ, ad manus habebit, nunc primum, nunc secundum, tertium velle librū euoluere. Vt igitur sermo oīs de plātis primis duobus libris absoluat, ad ea, quæ dictis ante supersunt, aggrediens, hinc auspicabor. Omnia edulīa, q̄ primo libro fuerunt memorata, plantarum erant semina: nunc verò à fructibus exordiens, in primis à seminibus eos distinguā, eo q̄; ma-

gis, q̄ pleriq; crediderunt nihil interesse, siue semen dicas, siue fructum. Quæ igitur semina modo retulimus, exiguum quiddam à fructibus discrepant: ab ijs vero, quæ nunc memorabimus, non mediocriter dissident. Et enim fici fructus, sunt ipsa fici, quod vero in ipso est, *κικυραμῖς* Græcis dictum, semen est fici: sicut & acinus, totius vitis est fructus, solū autem *γίγαρον*, vitis est semen: pari modo & piri & mali fructus est pirum ac malum, semen autem tria aut quatuor grana, quæ in ipsis medijs habent. Quid iam loquar de cucurbitis, & cucumeribus, & ijs ipsis? T̄ maturis, aut immaturis: aut quid reliqua huiusmodi omnia cōmemorem? quamplurimum enim totus fructus à semine discrepat. Ceterum in fabis, lupinis, dolichis, lente, & alijs id genus seminibus, quæ siliquis obuoluuntur, quod qdē ex siliqua semine q̄; est cōpositum, est fructus: plurima tñ substantiæ pars in seminibus inest. Porro aliorum propeniūdum omnium, quæ primo libro memorauimus, semen solum mandif: solius autē dolichi, dum adhuc virefcit, fructus integer estur, vbi. n. exaruerunt siliquæ, quæ semina ipsa cōtinent, hominibus sunt inutiles: fabarum autē viridium siliqua non est esculenta, quemadmodū neq; ciceris, neq; aliorum, quæ Theophrastus vocare solet eiloba, id est siliquata. Iure igitur dixi vulgo lobos, id est siliquas nominari, quos nō nulli phascolos nuncupant, q̄ sola ipsorum siliqua sit vesca: verum de horum quidem facultate prius diximus: veluti

De etiam, q̄ veterum nō nullos existimo phasolorum nomine dolichos comprehendisse. Ceterū plantarum fructus ab arboribus sumuntur & oleribus hortensibus, inter quæ quidam medicorum pepones, melopepones, & cucurbitas recensent: à quibus hoc libro docere incipiam.

De Fructibus Fugacibus, quos Græci *ώπαίους* nuncupant.

CAP. 2.

Horam anni, Græci id tempus appellant, in cuius medio caniculam exoriri contingit: tempus autē id dierum est quadraginta. Hoc quidē tempore oēs horarij, quos vocant, fructus cōitāt, non nulli iam declinantes, alij incipientes, alij in suo vigore, aut vltra vigorem, aut citra, consistentes. Vocant autem ipsos *ώπαίους*, non q̄ id solum temporis sint, sed (vt mea fert opinio) quod ipsos ab ijs, qui ad reponendum sunt idonei, distinguant: qñ & triticum, & hordeū, & omnia, quæ primo libro explicui, anniuersariam atq; astitiam habent generationem, sed non cito corrumpuntur, quo modo cucurbitæ, mora, pepones, melopepones, persica, & alia id genus: quæ si quis in hyemem seruare volens, exiccata reposuerit, eo modo veterem naturam in contrarium immutabit. Non nulli certe è cucurbitis semen vacuantes, deinde ipsarum velut carnem siccantes, in hyemem quidem reponunt: t̄ v̄tutur autē omnes ipso magis, q̄ alio quouis fructuū esculentorum, quod ceteris fructibus sint aridiores ac sicciores. Non tamen tritici, neq; hordei, neq; aliorum eiusmodi cerealium seminum, cum sunt reposita, natura in contrarium cedit: manent enim suis substan-

Secunda Classis.

cc ij iij

A † Interps
videtur sequi
tus esse tral-
tionem veterē
quæ habet. qui
cunque mazu-
ri ipsorū sunt,
et quicūq; nō.
Cod. græcus.
quicūque ipso-
rum sunt pepo-
nes, aut nō: &
quicūque me-
lopepones. Ioa-
chinus Marti-
nius. Quid itē
de peponibus
& melopepo-
nibus.

B † Cod. græci
manuscrip-
ti habent
χικυραμῖς
αὐτῶν πάντες
μᾶλλον ἢ ὅς
καλοῦνθαι
αὐτῶν. ἀχου-
ροί τε γὰρ γί-
νονται καὶ ἕη-
ραι, καττύ-
μασι παρα-
πλήσια μᾶλ-
λον ἢ τινες
τῶν ἐδαδι-
μων. Vetus ī
terpites. vtunē
autē ipso oēs
magis quā ve-
cucurbitis ip-
sis: aridæ enim
sūt. & sicca, &
cōdituris cōni-
miles, magis q̄
aliqui esibiliū
fructuum. Ioa-
chin⁹. quo oēs
magis q̄ ipsi-
cucurbitis v̄tū-
tur: sunt. n. ari-
dæ eticæ li-
gnose. & salga-
manis vascu-
lis similes. Iu-
pra quā mali
quifp̄ a n̄cū
litorū f̄ aētū

DE ALIMENT. FACULT.

tijs talia, qualia erant, cum iam inde ab initio æstate fuerunt perfecta. Illud autem perspicuum est, E
 quæ corpus habent compactum, quemadmodum habitum ipsius habent perdurantem, ita solidum ac terream, & ob id multum nutrientem. Quæ vero consistentia sunt humida, corrumpuntur, exiguum quæ habent alimentum, & quod facile è corpore excernatur: quæ causa etiã est, cur eiusmodi promptius, quæ solida, per aluum deijciatur: & potissimum, cum nitrosum quippiam ipsis inest, ac absterforium: sicuti quædam ex fugacibus hanc ipsam facultatem habere ostendimus comemo-
 rabilem: quæ prauioris est succi esse perhibemus ijs, quæ nullam saporis qualitatem habent sensibili-
 lem, quomodo aqua optima nullam habet. Hæc igitur omnia, & ijs multo magis, quæ ante ex-
 actam maturitatem mandimus, flatulenta quidẽ sunt, verum subducuntur celerius: quæadmodum est,
 quæ succum habent tenuem, citius distribuunt. Sunt aut omnia hæc prauis succi: solus quæ is vtiliter
 ipsis vtetur, qui æstu vehementiore & longiore itinere sese confecerit: tunc enim iuuat, corporis squal-
 lorem humectantia: & si frigida sumantur, moderate refrigerantia. Ac humectandi quidem sem-
 per habent facultatem, refrigerandi vero haudquam habebunt, si calida, sic, vt dixi, affectis fuerint
 esitata: non enim proprio temperamento adeo sunt frigida, vt, etiam si calida sumpta fuerint, ventri-
 culum refrigerent: quare adscititia egent refrigeratione, quæ partium, quæ tum ad ventriculum,
 tum ad hepar pertinent (quibus primis occurrunt) calori aduersetur. His itaque de omnibus eiusmodi F
 di edulis, prius in vniuersum constitutis, nunc ad proprias cuiusque facultates transibimus.

De Cucurbita.

CAP. 3.

CRuda quidem insuavis est, stomachum quæ lædit, & concoctu est difficillima, adeo, vt, si quis
 alterius cibi inopia cucurbitam mandere coactus fuerit (vt quidam iam est ausus) pondus
 frigidum ventriculo incumbere sentiat, stomachum quæ habeat euersum, ac vomituriat: quo solo
 vomitu à prementibus symptomatibus poterit vindicari. Hanc igitur, & alia fugacium pleraque,
 postquam elixa fuerint, aut statim certe, aut in sartagine frixa, aut assa, omnes homines esse consue-
 runt. Atque sermonem hunc perpetuo memoria teneto: est enim omnibus communis, quæ per ignem
 alterare est necesse. Cucurbita autem (de qua dicere institueram) elixa nullam euentem saporis
 habet qualitatem: nisi quis dicat quædam etiã hunc esse saporẽ, qui neque acris est, neque falsus, neque
 acerbus, neque amarus, neque aliud quidquam eiusmodi manifeste representat, veluti nec ipsa aqua.
 Verum huiusmodi omnia comuni nomine vocare consueuerunt ἀποια id est qualitatis expertia,
 vocentur quæ nobis sic, clarioris doctrine gratia. Cum ergo talis sit cucurbita, non immerito multos
 apparandi modos admittit, vt quæ in medio sit omnis excessus, ob id quæ ad quemuis excessum ex
 æquo duci queat: quandoquidem nihil eorum, quæ congenitum quempiam habent excessum, in G
 contrariam excessui parandi rationem facile ducitur. Proinde cucurbita, quantum in se est, humi-
 dum frigidum quæ, & ob id exiguum, corpori prebet alimentum, vt paulo ante de ijs omnibus, quæ
 succum habent aqueum ac tenuem, præcepimus. Facile autem subsidet, cum ob sue substantiæ lu-
 bricitatem, tum ob comunem omnium ciborum humidorum rationem, qui scilicet citra adstrictio-
 nem sunt humidi. Ad hæc coquitur non ægre, si modo prius corrupta non fuerit: id verò illi acci-
 dit, cum parata vitiose fuerit, aut succus prauus in ventriculo fuerit acruatus: interdum autem, quæ
 in ipso cessauerit. Quod alijs quoque omnibus fugacibus, quæ humido sunt temperamento, solet ac-
 cidere: corrumpuntur enim in ventriculo, nisi celeriter occupent subsidere. Quemadmodum igitur
 cucurbita, quantum in se ipsa est, succum, qui in totum corpus alendi gratia distribuitur, habet quali-
 tatis, ad sensum, expertem, ita, cum alicui eorum, quæ vehementem habent facultatem, mista fue-
 rit, facile illi assimilatur. Vt, si cum sinapi sumpta fuerit, succus, qui ex utroque in corpus distribuet,
 acris cum manifesta caliditate erit. Eadem ratione, si cum salso quopiam mansa fuerit (vt quidam
 in patinis cum falsamento struunt) succum in corpore falsum generabit: est autem sic appa-
 rata, cibus suauissimus, si falsamentum ex ponticis illis fuerit, quæ μῆλα appellant. Quod si cum malis
 cydonijs elixa, condita quæ, vt decet, fuerit, succum austerum in distributione habebit præpollentem. H
 Assa autem, vel frixa in sartagine quam plurimum quidem de propria humiditate deponit, reli-
 quum autem ipsius nullam insignem obtinet facultatem: vt nec cum in iure simplici parata fue-
 rit. Ceterum ob aqueam qualitatem sibi innatam merito gaudet origano: omnia enim eiusmodi suc-
 cis acris, vel acidis, vel austeris, vel falsis admisceri postulant, si modo in cibo suauia sunt futura,
 & ijs, qui vsi fuerint, nauseam non sunt paritura.

De Pepomibus.

CAP. 4.

VNiuerfa peponum natura frigidior est cum humiditate copiosa: habent autem quid abster-
 forium, propter quod vrinã cient, & deorsum expeditius, quam cucurbita, melopepones quæ,
 permeant. Quod porro abstergeant, intelliges, si sordidam cutem ipsis fricueris. Quam ob
 rem, si quis ἐφθλιν aut lentes in facie habeat, aut ἀλφους extimos & in superficie, hos quoque de-
 tergent: semen tamen potentius, quæ ipsorum velut caro, deterget, adeo, vt vel aduersus renes cal-
 culo infestatos conueniat. Succum autem in corpore gignit vitiosum, id quæ potissimum, cum co-
 coctus probe non fuerit: quo casu cholerae morbo obnoxios efficere consuevit: nam & prius, quæ
 corruptus fuerit, ad vomitum quoque est idoneus: largiusque sumptus (nisi quis post ipsum ali-
 quid eorum, quæ probi sunt succi, supermandat) omnino vomitum excitabit. Illud porro per-
 spicuum

A. l. 2. t. 2. c. 175.
fol. 120. d

A. l. 2. t. 2. c. 89.
fol. 109. f

Aspicuum est homines in hoc quoque fructu appellationem fecisse, quo modo in atramento, quo scribitur, quod μέλαν, appellant: nam vox hæc πέπων, velut τὸ πέπων hoc est maturum, significat: quod alijs quoque, quæ maturescunt, conuenit. Nam & racemus, cum exacte est maturus, dici potest πέπων: quemadmodum certe, & cum non dum maturuit, non potest nominari πέπων, nimirum qui crudus est & immaturus. Ad eundem modum & fructus omnes autumnales, & pira, & cucurbitæ πέπειρα id est matura, vocari consueverunt, quemadmodum & melopepon, qui in seipso πέπων id est maturum, continet: vnde medici quidam non simpliciter nominare voluerunt peponas, sed totum id, σκυνοπέπων, id est cucumerem maturum, aut peponem cucumeralem nominari oportere contenderunt. Nos vero in presenti sermone de eiusmodi non laboramus, vt quæ ad medicinam nihil conferant: multo enim satius est rem dilucide interpretari, quam huiusmodi anxia disquisitione doctrinam obscurare. Tum porro clarissime explicabimus, cum vocabula vulgo maxime vlitata eligentes, ipsorum significationes seruaerimus.

De Melopeponibus.

CAP. 5.

A. ibi. g

Melopepones minus, quam pepones, sunt humidus, nec adeo prauus sunt succi, minus item vrinam mouent, tardius quam deorsum descendunt. Ad vomitum præterea excitandum, non tantum, quantum pepones, habent momenti: sicut nec celeriter adeo, vt illi, in ventriculo corrumpuntur, cum prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis causa ipsum prehenderit. Cæterum, tamen in iuuando stomacho autumnalibus fructibus longe sunt inferiores, haudquaquam tamen ei, vt pepones, sunt noxij: neque enim vomitum, vt illi, excitant. Huc accedit, quod in peponibus homines à carne intima, in qua semen habetur, abstinēt: in melopeponibus autem mandunt, id quod ipsis ad deiectionem confert. Qui vero eorum quasi carne tantum vescuntur, non tam cito eam, ac peponum, excernunt.

De Cucumeribus.

CAP. 6.

Vrinam quidem & ipsi, quo modo pepones, cient, sed minus, quam illi, quod ipsorum substantia minus est humida: ideo quod non facile, vt illi, in ventriculo corrumpuntur. Inuenias autem, qui ipsos (ceum alia multa, quæ homines plerique coquere nequeunt) concoquant, ob naturam scilicet cum eis familiaritatem, quam nos tum in commentarijs de temperamentis, tum autem in libris de medicamentorum facultatibus, copiosissime exposuimus, demonstrantes à totius substantie proprietate, suum cuique animantium generi cibum esse familiarem. A linis quidem & equis paleam, fenum, hordeum, ac id genus alia: Leoni autem crudas animalium carnes. Homini tum has omnes coctas, cum panes ex frumentaceis seminibus, vt diximus, confectos: atque & elleboro Coturnices: & cicuta Sturni citra noxam vescuntur: ceum utique eruo Boues. Quæ igitur cuique coctum facilia, aut difficilia sint alimenta, aut ex substantie proprietate, aut aliquo symptomate, per experientiam sunt discernenda. Quid autem sibi velit, quod dico, ex aliquo symptomate, primo libro id exposui. Quando quidem, quibus biliosus humor, aut omnino prauum excrementum quoduis in ventriculo sæpe congeritur, in ijs, quæ natura coctum sunt facilia, celeriter corrumpuntur. Veluti hominibus quibusdam, qui calorem natiuum habent non humidum neque bene temperatum, sed squallidum atque igneum: hi enim, quæ alij facillime concoquunt, facile alterata ea corrumpunt, ructusque eis accidunt omnino nidorulentis. Cæterum illud perpetuo memoria tenero, quod est, si quis eorum quoduis, quam alij concoctum sunt difficilia, coxerit, succus tamen, qui ex eo in corpus distribuitur, eandem retinet naturam. Nam fieri non potest, vt succus, qui ex pepone distribuitur, crassus ac terreus fiat, etiam si is coctus pulcherrime fuerit: quemadmodum nec qui ex lente aut bubula distribuitur, euadet unquam aquosus ac humidus, quem sanè & consistentia tenuem appellant. Id autem plurimum habet momenti non modo ad sanitatis custodiam, sed etiam ad morbi declinationem, vt alibi demonstratum nobis est, & nunc rursus summam procedente sermone repetemus. Ergo, qui cucumeres belle concoquunt, dum eo ipso fili affatim ijs se impleuerint, ijs tandem longo temporis tractu accidit, vt succus frigidus ac mediocriter crassus in venis coaceruetur, qui in ea coctione, quæ fit in venis, haud facile mutationem in probum sanguinem recipiat. Ob eam igitur causam omnibus prauus succi edulsi censeo abstinendum, etiam si ea quibusdam concoctum sunt facilia: nobis enim non aduertentibus prauus succus ex ipsis post longum tempus in venis colligitur, qui postea exiguum ad putrendum occasionem nactus, febres malignas accendit.

De Fructibus, qui ex Arboribus colliguntur.

CAP. 7.

A. l. 2. t. 2. cap. 176. fol. 120. c. f

Pira sanè, & Poma, & Ficus, Persica, Punica, & id genus alia, fructus sunt arborum, quibus homines {utiliter} vescuntur: cum & alij præter hoc sint, quibus homines non vescunt, de quibus in presentia dicere, non est institutum. In vniuersum autem ac communi ratione, de fructibus, quibus homines vescuntur, scire oportet, humidus quidem tenuem humidum quod ex se distributum alimentum corpori præbere. Quam rem omnino consequitur, vt eiusmodi alimentum celeriter corpus totum permeet ac peruadat, excernaturque tum per cutim, tum per vrinam. Proinde omnia eiusmodi cibaria medici rite affirmant pauci esse alimenti. Contra autem habet in solidis fructibus consistentia: ex ipsis enim alimentum copiosius corpori apponitur, tardiusque permeat, maxime cum succum in seipsis habent crassum, aut lentum, aut adstringentem.

Secunda Classis.

cc iij

De Ficibus

DE ALIMENT. FACVL.

De Ficubus.

CAP. S. E

Aul. 2. t. 2. ca.
276. fol. 130. a

Quod omnibus quidem non modo autumnalibus fructibus, sed & ijs, quos fugaces appellant, est commune, id ficus quoque habent: non enim potuerunt succi prauitatem effugere, tametsi minus, quam ceteri fugaces omnes, ipsius sunt participes. Verum hæc ipsis insunt bona, quod ventrem prompte permeent, & quod facile totum corpus peruadant: nam & abstergendi quoque insignem habent facultatem: quo fit, ut post ipsarum esum Nephretici multas arenulas excernant. Preterea, cum omnes autumnales fructus exiguum corpori præbeant alimentum, id omnium minimum ficubus vsu venit: carnem tamen non compactam neque firmam generant, ceu panis & suilla, sed sublxam ac subinanem, ut fabæ. Flatibus tamen hæc quoque ventrem implent, essent quæ eo nomine admodum dolorificæ, nisi etiam celerem descensum essent adeptæ: cuius beneficio celeriter peruadentibus, flatibus, quæ excitant, non diu manet: atque in eo minus ceteris fructibus autumnalibus lædere consueuerunt. Ceterum maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt: quod & in alijs quidem omnibus fructibus cernitur, non tantum tamen in eis est discrimen: nam, quæ ficus prorsus sunt mature, nihil propemodum omnino lædunt. Quo modo nec Caricæ: quæ multiplicem quidem habent utilitatem, si quis tamen largius esitauerit, ab eis offenditur, quando quidem sanguinem non admodum probum gignunt: quo fit, ut ex ipsarum vsu Pediculorum multitudo proueniat. Habent etiam tenuandi facultatem & incidendi, qua ventrem quoque ad excretionem iritant, renes quoque expurgant. Iecori autem lienique inflammatione obsessis sunt noxiæ, quemadmodum & ficus, non peculiari quadam & eximia facultate, sed communi ratione dulcium omnium ciborum ac potuum: obstructis autem illis, aut scirrhus affectis, ipsæ ex sese non magno opere commodant, aut efficiunt: sed medicamentis incidentibus ac extenuantibus & abstergentibus mistæ, non mediocriter iuuant. Proinde nonnulli medicorum in dictis Lienis ac Hepatis affectibus exhibent ipsas longe ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut faturia, aut calaminthe, aut origano, aut hyssopo. Ad eundem autem modum, si Caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem, aut omnino incidendi ac extenuandi, assumantur, iuuabunt non solum sic affectos, sed etiam sanos: si quidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos esse, non egrotis modo, sed sanis etiam, est tutissimum. Ad eum igitur modum vulgo ficubus cum sale tenuiato, aceto, & garo præparatis, vescuntur, quæ ipsas utiles esse experientia didicerint. Verisimile autem est ipsorum non nullos medici cuiusdam consilio impulsos, ad edendas ipsas accessisse, deinde eam notitiam ad vulgus dimanasse. Qui vero cum cibo aliquo crassi succi caricæ fucusve mandunt, non mediocriter offenduntur.

Al. tenuate.

De Vuis.

CAP. 9.

A. l. 1. f. 3. d. 2.
c. 7. fol. 61. g

Ficus & vuæ, quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimum quoque prauis succi habent, præsertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porro, quod ipsa nutriant, maximo argumento sunt ipsæ, qui vinearum fructum custodiunt: qui, cum duos menses solis vuis ac ficubus, quorum custodia præsumunt, vescuntur (nisi forte panis quidpiam cum illis addant) corpulenti tamen admodum fiunt: at caro, quæ ex ipsis gignitur, haudquaquam est firma ac densa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit, sed laxa est ac flaccida: ob id celeriter etiam, cum vesci ipsis desierint, constringitur ac confidet. Verum vuæ minus alunt, quam ficus: maximum quoque id ipsis inest commodum, quod velociter subsideant. Quocirca, si quando hæserint, grauiter lædunt, cum id maturis ficubus non insit: hæc enim, etiam si non magno opere deorsum concedant, modo probe in vetriculo coctæ fuerint, alimentum corpori dant innoxium. Quorum neutrum vuis adest, neque enim retentæ belle coquuntur: & dum in iecur ac venas distribuuntur, succum crudum generant, qui non facile in probum sanguinem mutetur. Nam acinorum substantia composita est ex ipsarum velut carne: & humore, qui per carnem est dispersus, ex quo fit vinum: præterea, ex seminibus, atque ex membranoso tegumento, quod omnia hæc extrinsecus circumambit. Ceterum seminum quidem substantia sicca est, & quodammodo adstringens: omniaque intestina peruadit, nihil, quod sensu deprehendi queat, a sese mutata, non secus ac in ficubus *νεγχαμίδες*: hæc enim in vtroque fructu proportione inter se respondent, cum vtrunque totius plantæ sit semen, permeet quoque non alteratum, non in chylum versum, nulla denique in re immutatum. Est & proportio quedam in tegumentis vtrunque fructum continentibus, quæ ipsis eum vsu præstant, quem cutis animalibus. Exiguam autem tegumentum id recipit in vetriculo mutationem: quo fit, ut quidam, cum ipsum & omne id, quod intus habetur, suxerint, vna cum seminibus expuant: quæ & ipsa non nulli conantur expuere, potissimum cum acini grandes fuerint, nam in exilibus id factum est difficile. Liquet porro, quod alius magis laxatur, si sola acinorum caro cum succo fuerit transglutita sine seminibus ac membrana extrinsecus ambiente. Laxatur autem impensius, cum solus ipse Succus expressus (Mustum vulgo appellant) fuerit transglutitus: qui ventrem, nisi velociter pertransseat, flatibus non nihil implet. Ex hoc sane alimenti non nihil corpori accedit, copiosius tamen ex carnea substantia: eo quoque accidit vuas quasdam nutrire magis, quam deijci: contra, alias promptius deijci, quam nutrire. Ergo, quibus, exiguus est succus, magis nutriunt: quibus vero est vberior, minus quidem nutriunt, sed promptius

A. l. 2. t. 2. cap.
726. fol. 175. a

A promptius subsident. Vocant autem vvas eiusmodi, generosas, in quibus acini humidam quidē substantiam habent exiguam, solidiorem autem non paucam, quam ceu carnem acini esse diximus. Atq; ijs vtunt, eas varijs modis autumnō reponentes: etenim in mustum ipsas conijciunt, impletas q; ijs novas ollas in vinaceis recondunt. Voco autem vinaceos, solidas vve reliquias, cū in torculari succus ipsius omnis prorsus expressus fuerit: quas etiam homines in dolijs componunt, stīpantes ipsas valide ac constringentes: appellant q; id ipsum *πρύγα* id est fecem, quod ego vinaceos appellavi: nomine autem *σεμφίλου* id est vinaceorum, acinorum radicem, quæ ex palmitē enascitur, appellant, quam nos *βότρυχον* nominamus, vnde acini ipsi pendent. In hanc igitur *πρύγα* ollas novas vuis refertas condūt, operculis exacte obturantes, ne alicunde distentur, & quā operculum cum olla committitur, pice illinunt, perspiratus omnes obstruentes. Ipsam autem ollam esse oportet ex luto suaueolente & perfecte assato. Huiuscemodi certe vva ventriculū dissolutum roborans hominibus cibū fastidientibus appetentiam excitat, non tñ per aluum subsidet: & si sumpta largius fuerit, caput ferit: quæ in musto cōditur, magis adhuc, quàm hæc, caput infestat: pensilis vero nihil prorsus caput lædit, ventrem autem nec līstī, nec ad deiectionem iritat: eodem autem modo se habet & ad appetentiam, vt quæ nec imbecillam excitat, nec fortem

B dissoluit. Porro altarum vvarum ea concoctū est facillīma, quam dixi homines in musto & vina cījs in totum sequentem annum vsque ad secundam vindemiam reponere. Quæ autem ex ipsis suspenduntur, cum inaruerint, sunt inutiles, aliæ quidem statim ipso vere, aliæ vero omnino saltem æstate. Non parua autem est inter vvas differentia, quod aliæ sint dulces, aliæ acidæ, aliæ austerae, aliæ denique quæ nullam vehementem habeant qualitatem: vocant autem ipsas vinosas. Cæterum, quæ Dulces sunt, succum habent calidiorem, ob id sunt sitibundæ. Austerae vero & acidæ frigidiores: Vinosæ autem locum inter calidum ac frigidum medium obtinent. Dulces item aluum subducunt, & maxime si sint humidæ: acidæ austerae q; non huic modo rei, verum etiam cōcīōni in ventriculo, distributioni, ac nutritioni, sunt noxiæ. Acidæ certe, etiam si exactam in ipsa vite maturitatem adeptæ, suspendantur, ne sic quidem dulcescunt: austerae autem quædam, si suspensæ diutius fuerint, dulciores redduntur: acerbæ vero, vt, acidæ, etiam si suspensæ fuerint diutius mutationem in dulcius nunq; poterunt assequi: quocirca ipsarum esus perpetuo est cauendus. † Omnium quidem certe vsus (si quis moderate sumat) est tutissimus, cū vva natura fuerint

C adeptæ, eas humidæ, assatim ventris deiciendi gratia licet ingerere. Quidam autem in eundem vsu, mustum quoq; id q; dulcissimum, bibunt, id enim maxime subducit: quod vero ab vuis austerae aut acidis est expressum, ad omnia est pessimū. Equidem nominibus sic sum vsus, quem admodum homines huius seculi vtuntur, satius esse ratus, res dilucide docere, quàm vetere lingua Atticorum vti. Quibus vero antiquius id, doctrinæ perspicuitate fuerit, vvarum partes solidas, quæ musto expresso supersunt, *βρύτια* appellant: *σεμφύλα* autem, oliuarum, cum oleum fuerit expressum: quod vero crassum in vuis subsidet, vulgus Atticorum *πρύγα* id est fecem, nominat: proinde nulla apud eos in vocibus est homonymia, vt apud alios homines, qui *βρύτια* etiam *πρύγα* nuncupant. Quin & tertia quædam huius nominis *πρυγός*, est significatio, Græcis huius memorie vlitata: nam vinaceorum dilutum, *πρύγα* vocitant: quod rursum ab Atticis *δευτερία*, à nostratibus *σεμφυλίτις* id est Lora, appellatur. Coniectis nanque in parua dolia vinaceis tantum aquæ superaffundunt, quoad omnia permadeant. Quod vbi satis factum videtur, in dolij fundo foramen aperiunt, vt dilutum effluat: id q; pro vino bibunt. Perspicuum autem est, quod pro vinaceorum copia aquam, experientia docti, affundunt: quo videlicet lora neque aquosior sit, neq; meracior. Deinde rursum aliam aquam, parciolem tamen priori, vinaceis affundunt ita, vt id

D quoque in potu sit tolerabile: quod quidam Attici proprie, non vt prius, *δευτερίαν* nominari volūt. Vtraq; lora capiti dolorem affert, nisi quis dilutiores ipsas bibat, sed prior magis caput ferit. Commodum autem huic potui id inest, quod ocyus per vrinas reddatur: qua in re magnum est pro varia vvarum (ex quibus sunt vinacei) specie discrimen. Quandoquidem, si dulces fuerint, potus multo erit suauior citius q; per vrinas reddetur: sin vero acerbæ aut acidæ fuerint, insuauior longe ac minus ciens vrinas. Id autem dilutum valentius multo fit ac vinosius, cum *πρῦξ* id est vinaceus, ad ver aut æstatem fuerit asseruatus. Hyeme vero si quis vtatur, vt caput minus ferit, sic & per vrinas minus secedit.

De Vuis Passis.

CAP. 10.

Vva passæ cum alijs vuis eandem habent rationem, quam carica cum ficibus. Multæ enim sunt dulces, acerbæ autem omnino pauca: plurimæ vero ex dulci & austera qualitate sunt mistæ: quanq; dulces non nihil quoq; austerae qualitatis habent: & austerae, dulcedinis. Cæterum, vt dulces temperamento sunt calidiore, ita austerae frigidiore. Ad hoc austerae stomachum roborant, & ventrem constipant, & his multo magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, vt quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Dulcibus tamen vt vis quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi:

Secunda Classis.

cc iij quibus

† Omnium quidem certe vsus (si quis moderate sumat) est tutissimus, cū vva natura fuerint carnosæ ac matura, siue in vite in mæ maturitatem obtinuerit, siue quod maturitatis deerat, ex suspensione sint adeptæ. Post pēsiles aut, eas q; nullā austera vel acidam qualitatem præferunt, assatim ventris deiectionis gratia licet ingerere.

DE ALIMENT. FACULT.

quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os ventriculi infestant (quod & stomachum appellamus) obtundunt. Perspicuum enim est, quod mordicationes maiores valentiora postulant remedia: inter passas autem præstantiores sunt, quæ tum pingues sunt, tum corticem habent tenuem. Nonnulli autem, & recte sanè, è dulcibus grandibus quibus (quales sunt Scybelitides) prius, quam mandant, semina eximunt: quæ & ipsæ inueteratæ, cutim duram crassam quibus habent: eas quibus prius in aqua coguntur macerare, nam & semen ipsum facilius sic eximitur. Aliæ quædam sunt his contrariæ, solidæ & crassæ, quæ nullum prorsus semen habent: crescunt hæc in Cilicia, colore subflauo: In Pamphylia autem Scybelitica, & colore nigre, quæ, ut dixi, sunt maximæ: minimæ autem in Cilicia, fulue proueniunt. Aliæ præter has in Cilicia nascuntur, colore nigro, magnitudine mediæ: quemadmodum & apud alias plerasque gentes, potissimum in Lybia. In Asia autem variæ passerum species, mediocri magnitudine proueniunt: etenim quædam subflauæ, aliæ nigre, aliæ dulces, & aliæ subaustere, cernuntur. Porro in frigidis regionibus ne vix quidem ipsæ maturari exquirite queunt, nedum passerum quæpiam: quapropter resinam vinis immittunt, ne celeriter acefiant. Porro, quemadmodum passerum differentia, quæ à colore sumitur, nihil ad passerum facultatem confert, ita nec magnitudo: sola autem qualitatis, quæ gustui inest, differentia potest omnia: cui soli intentus, inuenies (ut ante diximus) & in quibus, & quo tempore uti conueniat. Alimentum ex passis tale qualitate in corpus distribuitur, qualis ipsarum natura fuerit: dulce ex dulcibus, austerum ex austeris, mistum ex ijs, quæ vtriusque qualitatis sunt participes: quantitate vero copiosius ex pinguibus ac dulcibus: parcius ex austeris & macris. Quod si passerum pinguium ac dulcium, à quibus semina fuerint exempta, parem molem cum pari vuarum mole contuleris, passas valentius nutrire deprehendes. Huiusmodi sanè, ut minus, quam caricæ, subducant abstergeant quibus, magis tamen, quam illæ, stomachum iuuant.

De Sycaminis, quæ & Mora appellant.

CAP. 11.

A. l. 2. t. 2. cap.
726. fol. 175. b

Non hæc Attici sermonis affectatoribus scribimus (fortasse enim ne legere quidem ipsa dignarentur, corporis simul & animi sanitatem pro nihilo ducentes) sed medicis quidem, qui de Atticissimo non magnopere laborant: tum autem & alij, qui, ut animalia ratione prædita, honorem gloriam diuitias & auctoritatem inter ciues, corporis & animi valetudini postponunt. Certo enim scio hos linguam Atticorum nihilo pluris, quam cæterorum hominum, aestimare: corporis vero sanitatem præstantius quiddam ducere ac dignius ei homini, qui viuere secundum naturam studuerit. Cum igitur intelligam sermonem simpliciorum esse vtiliorem, nominibus utar, quæ ipsi intelligant, etiam si vetustis Græcis non sint consueta. Mororum igitur nomen vulgo est cognitum, si non alia de causa, saltem ob medicamentum *σοματικόν* id est oris gratum, quod *δία μόρων* appellatur, quod eorum succum recipit. Quosdam autem ex fructibus autumnalibus, quos deinceps recensebimus, plerique homines ignorant, quo nomine ante annos sexcentos ab Atheniensibus fuerint appellati. Animaduertunt enim huius tempestatis Athenienses, fructus omnes non alio nomine appellare, quam quo reliqui Græci appellant: sed & mora ipsa sycamina nihilo minus, quam mora, nominare, item perlica, nuces, præcocia, ac in summa, reliqua omnia pro aliorum Græcorum consuetudine. Neque enim detrimenti quidquam ipsis ex vetustarum appellationum ignorantia accidet, si facultates ipsorum exploratas habuerint. Satius enim fuerit scire, ex ijs cibis, qui ad excretionem incitant, posteriores quidem sumendos, qui tarde permeant: omnium autem primos, qui celeriter quidem peruadunt, corrumpuntur tamen, si in ventriculo morentur diutius: quam ipsorum nomenclaturas nosse. Non tamen omnino ignorare homines mihi videntur, qui ordo in ijs, quæ mandant, sibi sit seruandus: quandoquidem ipsos videas in plurimis cibarijs cum seruare. Præsumunt enim radulas, oliuas, & fœnum grecum ex garo: post hæc, maluas, betam, & alia id genus olera cum oleo & garo. Etenim, si vel tantillum mentis habeant, diuturna experientia docet eos facultates eorum, quæ quotidie cibi gratia sibi præparant: quorum vero multo interuallo vsus atque experientia incidit, ea soli homines solertes obseruant, ac memoriæ mandant. Sycamina igitur celerrime pertranscunt, cibus quibus alij præeunt, si in ventriculum purum inciderint, & sumpta primis epulis fuerint. Quod si sumpta post alios cibos fuerint, aut etiam prauum succum in ventriculo offenderint, celerrime vna cum alijs cibis corrumpuntur nouo quodam corruptionis genere, & quod verbis explicari nequeat, ut in cucurbitis accidit. Omnia enim hæc, si modo celeriter incorrupta subsederint, cibus fugacibus minus sunt noxia: sin minus, corrumpuntur non aliter, quam pepones: quanquam hi quoque, si celeriter subducantur, nullam magnam noxam afferunt. Tempus autem vtendi, ut peponibus, ita & moris est, cum corpus ventriculi squallore estuat, quo tempore necesse quodammodo est hepatis quoque idem accidere. Cucurbitæ quidem & cucumeri tum maturo, tum ante maturitatem, ad hæc & melopeponi, nulla adstringens qualitas inest: sycaminis vero, & potissimum cum non dum admodum maturuerint, qualitas cuiusmodi conspicue inest: immaturioribus autem inest simul & acida. Proinde non nulli ab arbore ipsa detrahentes ac siccantes reponunt, medicamentum ad dysenteriam, ac diuturnæ diarrhœe curationem, vtile sibi futurum. At nunc nobis non est propositum medicamentorum facultates exponere. Rursus igitur ea repetamus, quæ sycamina

A. l. 2. t. 2. cap.
491. fol. 150. b

Amina ipsa, vt alimentum, possunt agere. Quòd quidem celeriter subducantur, dictum nobis prius fuit: quod eis accidit forte propter solam substantiæ humiditatem ac lubricitatem: forte etiam propter admistam qualitatem quandam acriorem, quæ deiectioni excitandæ satis esse possit: quandoquidem qualitas adstringens, non modo ad subductionem nihil confert, verum etiam suapte natura ventrem constipat. Didicisti autem ex commentarijs de simplicium medicamentorum facultate pleraque esse corpora, quæ facultates habeant contrarias. Coniecto igitur mora exiguam in se ipsis habere facultatem eiusmodi, qualis magna medicamentis purgantibus inest: cuius beneficio non modo facile secedunt, sed corrumpuntur etiam, si diu in ventre manserint. Quòd si corrupta (vt dixi) non fuerint, omnino quidem humectant, non tamen omnino refrigerant, nisi sumpta fuerint frigida. Alimentum autem corpori præbent minimum, quo modo pepones: non tamen, vt ij, vomitum excitant, neque stomachum lædunt.

De Cerasiis.

CAP. 12.

EX Cerasiis quædam sunt, quæ moris sunt similia, cuiusmodi sunt ea, quæ minimam habent adstrictionem: alia ruborum fructui, vt ea, quæ euidentius adstringunt: quædam autem sunt, quæ vel valentius ijs adstringant. Proinde memoratæ cuiusque speciei facultatem, ex ijs, quæ de sycaminis & rubi fructibus diximus, potes colligere.

De Rubi Fructibus.

CAP. 13.

Ruborum fructum homines apud nos *βάτινον* appellant, quemadmodum mora & sycamina: vtroque enim modo ipsa nominant. Sunt autem *βάτινα*, quæ mora, magis adstringentia: & si quis largius ijs vescatur, capitis dolorem sentiet: alij vero & stomacho anguntur. Proinde fructum hunc abluamus, oportet, prius, quam mādere ipsum aggrediamur: quod maxime in sycaminis quoque est faciendum. Non tamen ventrem subducunt, sed potius cohibent: & si quis immatura ipsa prius siccata reposuerit, multo etiam magis cohibebunt. Omnia tamen medicamenta, quæ ex mororum succo parantur, si facta ex ijs quoque fuerint, facultatem habebunt efficaciorum.

De Fructibus Canrubi.

CAP. 14.

Fructus canirubi multo magis, quam ruborum, adstringit: ob eamque causam ventrem magis cohibet. Vescuntur autem ipso frequenter rustici, exiguum alimentum corpori suggerente: vocantque *κυνόσατον* id est canirubum.

De Fructibus Iuniperi.

CAP. 15.

A. l. 2. t. 2. cap. 359. fol. 137. c.

Fructus iuniperi, qui *ἀρκευθίς* dicitur, acris est admodum cum exigua dulcedine, & minori pretere adstrictione: habet autem & aromatico quiddam. Perspicuum igitur est, quod calefacit quidem tum propter acrimoniam (demonstratum enim est acria omnia calefacere) tum autem maxime propter odorem ac gustum aromatibus adsimiles: omne enim *ἄρωμα*, calidum. Hepar autem & Renes purgat, & succos crassos ac lentos videlicet tenuat: vnde medicamentis salubribus admiscetur. Alimentum autem ex ipso exiguum corpori hominum accedit. Quòd si quis ipsum largius sumpserit, stomachum mordet, & caput calcificat, ob idque ipsum non nunquam replet, doloribusque infestat. Ventrem, nec proritat, nec cohibet: vrinas tamen mediocriter ciet.

De Fructibus Cedri.

CAP. 16.

A. l. 2. t. 2. cap. 160. fol. 119. b.

Fructus cedri, qui *κεδρίς* dicitur, colore quidem & figura fructui iuniperi est similis, subflauus enim est ac rotundus: dissidet autem ab eo acrimonia. Nec multum abest, quin fructus hic ex genere sit medicamentorum, cum nullum præbeat corpori alimentum, nisi quis aqua ipsum macerarit. Omnibus enim Acribus id est commune, vt soluta ipsorum acrimonia exiguum alimentum corpori præbeant. Quin etiam cedrorum fructus, vt fructu iuniperi durior est ac siccior, ita profectio exilior, nihil, vt ille, habens aromatico. Perspicuum autem est, quod & stomachum valde mordicat, & capiti dolorem infert, nisi quis ipsum parcissime sumpserit.

De Nuce Pineæ.

CAP. 17.

A. l. 2. t. 2. cap. 301. fol. 132. d.

Nux pinea boni ac crassi est succi, multumque nutrit, non tamen facile coquitur. Appellant autem nunc Græci ipsum non *κωνον*, sed *σρόβιλον*.

De Fructu Myrti.

CAP. 18.

A. l. 2. t. 2. ca. 446. fol. 145. d.

Græci fructum hunc *μύρτα* nominant. Nutritque tenuiter æque, ac fructus iuniperi: facultatem tamen habet contrariam, quandoquidem valenter adstringit, & ob id ipsum aluum sistit. Non tamen pro ratione adstrictionis, frigidus facultate est, propterea, quod adstrictionem habet non solam, sed acrimonia etiam quadam admistam. Porro Cibis omnibus, qui qualitatem medicamentosam habent vehementem, est commune, vt, cum eam qualitatem elixatione aut affatione, aut maceratione deposuerint, exiguum corpori dent alimentum, prius autem prorsus non nutriant: id enim ipsum & Cæpis & Porris accidit.

De Persicis.

CAP. 19.

A. l. 2. t. 2. ca. 564. fol. 159. d.

Fructum hunc, siue mala persica, siue (vt Græcis nunc mos est) simpliciter persica appellare velis, siue aliud quoddam vetus nomen præter hæc vestigare, potes id per magnum otium facere. Nunc autem discas (quod nominibus ipsis erit utilius) quòd scilicet ipsorum succus & veluti caro facile corrumpitur, prauaque omnino est. Quocirca (quod quidam facere solent) non sunt post

DE ALIMENT. FACULT.

post alios cibos mandenda, corrumpuntur enim in superficie natantia: sed in omnibus, quæ præ-
 uti quidem sunt succi, verum humida sunt ac lubrica, & quæ subduci facile queant, id communiter
 tenendum, ea ob id ipsum ante alios cibos esse sumenda. Ita. n. fiet, vt & citius subducantur, & alijs
 cibis viam muniant: quæ, si sumpta postrema fuerint, vnâ secum alia quoq; corrumpent.

De Armeniacis ac Præcociibus.

CAP. 20.

Hæc quoq; ex genere sunt persicorum, bonitate non nihil illa superantia: neq; enim in ven-
 triculo, vt illa, corrumpuntur, neq; acescunt. Vulgo autem suauiora apparent: vnde etiã sto-
 macho sunt gratiora (cætera enim illis sunt similia) suauibus autem omnibus id inest: quemadmo-
 dum in suauibus, vt ventriculum resupinent ac subuertant, & ad vomendum incitent, cupientem
 quam celerrime, quod infestat, abijcere: id quod facit pro momẽto eorum, quæ infestât: quæ enim
 vergunt deorsum, ea ipsa expellit: quæ vero supernatant, per vomitus eijcit. Idem facit, & cû suc-
 ci prauî ex toto corpore in sese defluunt: etenim, qui ex ijs in partem ventriculi superiorem con-
 fluunt, vomitu vacuantur: qui vero in inferiorem, pariunt diarrhœam. Porro, q̄ fructus omnes
 autumnales exigui sint alimenti, dictum id nobis prius fuit. Præcocia tamen, quæ vocant, arme-
 niacis sunt præstantiora. Qui tamen præcocium nomen fugitant, vtraq; mala armeniaca appel-
 lant: alij vero armeniã, per quatuor syllabas, non quinque.

De Malis, & Saporibus, qui in eis insunt.

CAP. 21.

Genus horum non est simplex, quo modo neq; pirorum, neque punicorum. Quædam enim
 sunt, quæ saporem habent austerum: alia acidum, aut dulcem: non nulla etiam ex ijs mistum,
 apparent q̄; & dulcia simul & adstringentia. Præterea alia quædam cum dulcedine manifestum ha-
 bent acorem. Ad hæc, alia cum acore acerbiteratem. Inuenias aut̄ interdum, & quæ hos tres sapo-
 res simul habeât euidentes adeo, vt acida appareant & dulcia, acerbiteratis q̄; habeant non nihil.
 Perspicuum autem est, q̄ adstringens, austerum, & acerbum, tria hæc nomina saporis, qualitatem
 vnicã significant. Quod vero acerba quidem in eo ab austeris differant, q̄ valentius adstringant,
 (cõmune autem ipsorum genus est adstringens) ex quarto libro de simplicium pharmacorum fa-
 cultate didicisti, in quo de saporum substantia ac facultate tractauimus. Memor igitur illorũ scito
 mala quidem, quæ adstringunt, succum habere frigidum ac terreum: quæ vero acida apparent,
 frigidum quidem, verum tenuium esse partium: mediq̄ autem temperaturæ esse dulcia, quæ tamen
 ad calidius vergunt: quemadmodum, quæ omnis qualitatis sunt expertia, ac veluti aquosa, ad fri-
 gidius inclinant. His igitur vteris pro vincenti in saporibus facultate, austeris quidem pomis, cû
 ventriculus vel propter calidam intemperiem, vel multam humiditatem fuerit imbecillus: acer-
 bis autem, cum duo hæc auçia admodum fuerint: acidis, quando succum crassum, qui non magno
 pere frigidus sit, suspicaberis in ipso esse collectum: quandoquidem succus frigidus non acida, sed
 acria postulat. Vtraque certe & acida & acria succos crassos incidunt: in eo tamen differunt, q̄ hæc
 quidem cum calfactione: illa autem cum refrigeratione id præsent. Perspicuum porro ex ijs, quæ
 sæpe iam diximus, est, q̄ adstringentia quidem, quantum in ipsis est, alui deiectiones semper cohi-
 bent: acida vero, cum succum crassum in ventre inuenerint, ipsum incidunt, ac deorsum subducunt,
 ob id q̄; deiectiones humectant: quod si ventrem purum inuenerint, ipsum magis sistunt. Porro
 succus dulcis, cum sine acrimonia & crassitie, hoc est, cum solus planè fuerit, aptius, quantum in
 ipso est, distribuitur: q̄ si acrimoniam, aut crassitiem habuerit, facilius subducitur. Est aut̄ & aliud
 succi genus, non in pomis modo, verum etiã in alijs omnibus, quod aqueũ & qualitatis expers ap-
 pellant, vt antea quoq; diximus: quod stomachum quidem minimum iuuat, in medio autem est
 memoratarum facultatum, quemadmodum & aqua ipsa. Inest autem pomo eiusmodi id vitium,
 q̄, cum ad mandandum ipsum aut voluptate aut vtilitate adducantur, quando neq; gustu iucun-
 dum ipsum, neq; quemadmodum adstringentia, robur ventri inducere, neq; fluentem ipsum siste-
 re comperunt, merito contemnunt: quemadmodum & apud nos quidem in multis Asiæ locis, H
 siuis ipsum proijcimus, *πλατανίστιον* appellantes, q̄ tenera platanorum folia gustu quodammo-
 do repræsentet. Ceterum ab optimis etiã in toto genere malis, priusq̄ in arboribus maturuerint,
 cauendum est: concocti enim sunt difficilia, & frigida, tarde q̄; permeant, & prauî sunt succi vt in-
 terim omittam, q̄ succum etiam habet frigidum, ac leuiter crassum. Quæ vero belle matura in hye-
 mem & ver proximum asseruât, ea sæpe in morbis maximum afferunt præsidium, vel caraplasma-
 tis modo cum farina admota, aut in calidis cineribus mediocriter assata, aut pulchre in aquæ bulli-
 tis vaporibus percocta. Cæterum post cibum statim dare ipsa conueniet: non nunquam autem et
 cum pane ad ventriculum & stomachum roborandum ijs, qui deiecta sunt appetentia, tarde q̄; con-
 coquunt: quiq; vomitu, diarrhœa, ac dysenteria infestantur. In hunc vsum acerbata sunt apta: para-
 ta enim, vt iam iam præcepi, mediocrem retinent adstriccionẽ, cum, si mediocriter austera fuissent,
 in eiusmodi apparatu adstriccionem omnem deposuissent: ob id q̄; similia ijs euadunt, quæ ab ini-
 tio sunt aquea.

Qui Fiat, vt Esus Pomorum aut pirorum Adstringentium, Ventrem quibusdam deijciat. CAP. 22.

Cum autem quosdam audiuissem, qui dicerent ventrem sibi ab esu adstringentium subduci,
 fatius esse putavi, quæ de eo ratione atque experientia sæpe cognouissem, hoc loco semel
 fusius

A. I. 2. t. 2. cap.
143. fol. 116. h

A. I. 2. t. 2. cap.
562. fol. 159. h

Aufius explicare. Cum Protas rhetor quidam, cuius noster narraret ventrem sibi post esum pomorum ac pirorum austerorum deijci, re intellecta atq; in ipso per experientiam comprobata, audacius postea in alijs id ipsum sum expertus. Rogavi. n. hominem, vt mecū vel vnum diem viueret, vt scirem, quo tempore, & quā multis vesceretur adstringentibus: ac primum hominem statim sum hortatus, vt more suo viueret, ne ve vlla in re consuetam sibi victus rationem immutaret. Ipse autem, cum post balneum, paucula aqua præbibita, scenum græcum, radicula, & id genus alia (quæ ante alios cibos omnes ferè sumere cōsueuerunt) similiter & ipse sumpisset, vinum q̄ dulce, quantitate mediocri, adbibisset, comedit deinceps maluas cum oleo & garo & pauco vini: & post illa piscis quidpiam, suillæ, & auis. Deinde, cum secundo bibisset, pauco tempore intermisso sumpsit pira aultera: postea deambulatum progressi, non multum deambulauimus, cum venter illi maiorem in modum est solutus. Quæ cum essem conspicatus, pactus sum amico, vt postridie, quæ ad suam victus rationem pertinerent, mihi committeret. Qui cum mihi prompte esset assensus, prima omnium, post balneum, pira exhibui: deinde alia deinceps, vt consueuerat: quibus peractis, non modo non vehementer, sed ne mediocriter quidem aluum deiecit. Mirabatur sanè (vt par est) rei euentum, causam q̄ eius à me sciscitabatur: cui ego hæc, quæ nunc referam, exposui. Nam cum

Bgarum, inquam, vnà cum ijs, quæ cum eo sumpseras, aluum suapte natura subducat, id q̄ iam ante fecerit, adstringentia postremo loco sumpta ijs potissimum, qui stomachum habent imbecillum, deiectionis sunt causa, ventriculum roborantia, & ad expellendum deorsum, quæ in sese continet, incitantia: quod magis (inquam) fatebere, si cras prima omnium adstringentia sumpseris: secunda autem post illa, carnosa: omnium postrema, quæ cum oleo & garo māduntur. Minime, inquit, repente enim vomerem, si maluas vltimas cum oleo & garo māderem. Optime, inquam, respondisti: illa enim ventriculum subuertunt, & potissimum os ipsius, quod iam omnes stomachum vocare consueuerunt: adstringentia vero roborant, ac firman: quo fit, vt, si quis alius succus ventriculum subuerterit (quod solet bilis pallida efficere, in quibus copiosior est acervata) qui sic est affectus, si quod adstringentium gustarit, succum infestantē repente deorsum excernet. Deinde ostendi ei iuuenem quendam, qui narrabat, cum paucis diebus ante, purgandi gratia, succum scammonia sumpisset, & horis quinque post sumptum medicamentum iam præterlapsis nulla secuta esset excretio, stomachum quidem sibi premi, ventriculum autem intumescere ac grauari cœpisse, quas ob res pallidum se attonitum q̄, atq; animi incertum, symptomata, quibus infestabatur, mihi communicasse. Quo nam igitur modo hominem sanaueri, in, audi, inquam, iuuenē ipsum. Tum protinus præsentem ei exhibui, ac narrantem, vt ego imperarim sibi, exiguum quiddam mali adstringentis, aut punici, aut piri manderet: ipse autem simul atq; comedisset, malis statim fuerit liberatus copiosissima ac conferta ex ipsius ventre facta excretionē. Scito igitur (dixi rhetori) tibi quoque idem contingere, cum propter ventriculi totius ac stomachi imbecillitatem, adstringentia postremo loco sumpseris. Tum ille, verissimum, inquit, est, quod dixisti: talis enim mihi natura est stomachus, facile q̄ à quibusuis subuertitur: ego vero post cibum studiosius austerum quidpiam esito, tunc, cum ipsum supinum admodum esse sentio, adeo, vt propè iam nauseet. Ex hac de rhetore narratione satis intelligere poteris ijs, qui stomachum habent imbecillum, ventrem deijci, cum postremis epulis adstringentium quidpiam sumpserint.

De Cydonijs & Struthiomelis.

CAP. 23.

His pomis eximum quiddam, quod in alijs non inuenitur, inest. Nam præter q̄, q̄ adstrictiorem habent copiosiore, succus etiā eorum diu durat ac permanet, si quis ipsum cum melle coctum asseruare velit: cum aliorum pomorum succus, si reponatur, acescat propterea, q̄ multam habet humiditatem frigidā. Nos autē & medicamentum, quod ex succo struthiomelorum conficitur, quod q̄ ijs, qui deiectionem habent appetentiam, est accommodatissimum, cum forte in loco conspicuo non esset positum, tandem post annos septem inuenimus, nihil in qualitate immutatum: crustam. n. in ore vasculi densam fecerat, cuiusmodi in melle sæpenumero & alijs quibusdā adcrevit: quam seruare incumbentem conueniet, si velis pharmacum aut mel diutissime citra mutationem seruare. Atq; id mihi obiter sit dictum: cuius autem rei gratia, medicamenti, quod longiore tempore mansit incorruptum, memini, denuo id resumam. Permanens est struthiorum malorum succus, quando paratus recte fuerit, quemadmodum & cydoniorum: verum hic minus est suauis, & maxime adstringens: quocirca ad ventriculi admodum exoluti robur vti eo aliquando possumus. In Iberia autem edulium componunt, quod *μιλοπλακῆντα* appellant, quod adeo durat, vt patinē recentes ipso referta Romam afferantur. Componitur autem ex melle & carne leuigata, cocta cū melle. Nostrum vero medicamentum, quod ijs, qui deiectionem habent appetentiam, comparatur, non ex melle solo & malorum succo, sed piperis albi habet quidpiam & zingiberis & aceri, Non tamen iam plura de eo verba facere conuenit, cum alibi de eo, absolute tractauerimus.

De Piris & Punicis.

CAP. 24.

Quæ de malis diximus, si ad pira & punica trāstuleris, nihil erit, quod nos de ipsis nouum dicere oporteat. Etenim in his quoque alia sunt austera tantum, vel acerba: alia acida: alia dulcia: alia ex horum mistione composita: & alia, quæ nullā penitus huiuscemodii qualitatem

DE ALIMENT. FACULT.

litate habent exuperantem: quo fit, vt, cum aquea sint ac hebetia, omnis facultatis roborandi sint expertia. Pirorum igitur vsus pomorum vsui omnino est similis. Punica vero cetera quidem sunt similia, in eo tamen discrepant, quod nunquam cum farina macerata assentur, neque in aqua aut vapore elixentur. Succum autem habent piris et pomis copiosorem, & præterea gustu suauiore eo, qui est in illis, succo. Sunt autem interdum prædictis duobus fructibus utiliora, tum ad alios affectus, tum ad eum, cuius Hippocrates libro secundo de morbis populariter grassantibus meminuit, his verbis: || Mulier cardialgia torquebatur, nec prius malum est sedatum, quam polenta succo punici aspersa, semel in die vteretur, reliquis cibis abstinens: neque amplius vomitu reijciebat, qualia Cherion Charitonis filius. Perspicuum certe est, quod vitioso humore partes ad os ventriculi (quod certe καρδία etiam appellant) attinentes imbuate, mulier erat nauseabunda, cardialgia quæ torquebatur. Nam verbum καρδιώσσειν nil aliud significat, quam symptoma, quod moridicationi stomachi succedit. Hunc certe humorem polenta quidem exiccavit: succus autem punici cum ea sumptus ventriculum roborauit adeo, vt humorem in tunicis ipsis contentum expellere potuerit. Punica quidem quam minimum corpori præbent alimentum, vt ipsis nunquam ceu alimento, sed tantum vt medicamento, egeamus: Pira vero, & potissimum, quæ magna sunt (vocant autem ipsa apud nos foeminino genere μύγας) aliquantum nutriunt. Proinde in tenues orbis ipsa secantes, & postea exiccantes reponunt: quæ elixa, vice ciborum parum nutrientium, hyeme & vere, cum fames est, mandunt. Attici quidem priorem syllabam ροιών scribunt sine ἰώτα, Iones vero cum ἰώτα: verum id nihil ad hominum vitam affert commodi: quemadmodum neque in ἔων id est sorbis, quæ Græci quidem omnes huius nostræ memoriæ sic nominant: Attici autem cum u pronunciare ipsa non permittunt. Speculationem igitur de nominibus, illis relinquentes, de facultate ipsius fructus disputabimus.

2 Epid. sect. 2.
principium.

A. 1. 3. f. 13. r. 5.
c. 16. fol. 306. a

De Mespilis, & Sorbis.

CAP. 25.

Quæ de prædictis diximus, eadem de his quoque sunt dicenda. Ambo enim adstringunt: verum mespila multo, valentius, quæ sorba: proinde ventri fluenti cibus est utilissimus. Sorba tamen in cibo ipsis sunt suauiora: omnino enim nihil habet adstringens æque, ac mespila, sed ipsorum succus est austerus sine vlla acerbitate. Liquet autem, quod omnibus huiusmodi parce est vescendum, non autem affluenter, vt vuis ac ficibus: nullo enim ipsorum, vt alimento, sed vt medicamento potius, indigemus. Hæc tibi sunt utiliora, quæ scire priorem syllabam nominis ἔων à veteribus Atheniensibus per literam o tantum scribi & pronunciari.

A. 1. 2. r. 1. cap.
315. fol. 133. f

De Fructu Palmæ.

CAP. 26.

Fructuum palmæ siue glandes appellare velis, siue palmas, eodem cum tota arbore nomine (vt iam Græcis omnibus mos est) neutro modo aut incommodaueris, aut ipsius facultatis cognitionem promoueris. Non parua autem in ipsis est differentia: quædam enim sunt siccæ & adstringentes, vt Ægyptiæ: aliæ molles & humidæ & dulces, vt quæ καρωταί appellantur: præstantissime autem hæ in Syria palestina nascuntur in Hierichonte. Reliquæ omnes palmæ inter dicta duo genera sunt mediæ. Difficiles autem sunt concoctu, capiti quæ dolorem inferunt: quarum aliæ quidem magis, aliæ minus sunt humidæ ac dulces, siccæ atque adstringentes. Verum constitutis extremis iam omne, quod in medio est, facillime deprehendes. Nulla certe ex ipsis est, quæ non dulcedinem quandam & adstrictionem habeat: siquidem καρωταί, exiguæ adstrictionis: Thebaicæ, obscure dulcedinis sunt participes: At succum quidem dulcem, nutrire: austerum autem, gratum esse stomacho, & ventri. sistere ostendimus. Palmæ autem, si largius sumantur, omnes concoctu sunt difficiles, & capiti dolorem afferunt: quædam autem & morsus cuiusdam sensum ori ventriculi inducunt, quod medici stomachum appellant. Succus autem, qui ab ipsis in corpus distribuitur, crassus quidem omnino est: habet autem & litoris quidpiam, cum palma ipsa pinguis fuerit, sicuti καρωτη; cum autem dulcedo tali succo mista fuerit, celerrime quidem hepar ab ipsa obstruitur: læditur autem maxime ab ipsorum esu, quando aut inflammatione, aut scirrho obsidetur: post hepar autem, et lien obstruitur ac læditur. Multo autem maxime palmæ virides, si paulo largius sumantur, ad omnia sunt noxiæ. Perspicuum porro est, quod dulces quidem succum habent calidiorem: adstringentes autem frigidiorum. Quin & palmæ virides, quemadmodum & ficus, flatus gignunt: nam palmæ virides eandem habent ad alias palmas proportionem, quam ficus habent ad caricas. In regionibus autem non admodum calidis palmæ non perfecte maturescunt adeo, vt reponi queant: quo fit, vt, cum homines cogantur ipsis viridibus vesci, crudis succis impleantur, rigoribus quæ, qui ægre calefiant, & hepatis obstructionibus prehendantur.

De Oliuis.

CAP. 27.

Prexiguum quidem & ipsæ corpori præbent alimentum, & potissimum caducæ, quas vulgo ferè cum pane: sine pane autem mandunt cum garo ante alios cibos, ventris subducendi gratia, quas ἀλμαδάς & κολυμβάδας appellant. Porro, quemadmodum caducæ pinguedinis habent plurimum, ita hæ succum adstringentem: proinde stomachum roborant, & appetentiã excitant. Aptæ autem ad hanc rem sunt, quæ cum aceto reponuntur: quas artis obsonaticis periti varie præparant: Cuius artis nolim medicum omnino esse ignarum, nam, quod suauius est, facilius ijs, quæ

A. 1. 3. f. 13. r. 5.
c. 8. fol. 294. g

A quæ ex æquo sunt salubria, concoquitur: verum non est nunc dicendi locus, neque de obsonatrici speculationis peritia, neque de arte ipsa: alius enim locus ipsis est proprius.

De Nucibus.

CAP. 28.

Quidam nuces regias appellant eas, quæ nunc nuces ab omnibus nominantur. Sunt & aliæ quædam, quæ *λεπτοκόρυα* appellantur, prædictis multo minores, quas nonnulli *πορθία* i. pōticas, seu auellanas vocitant. Multus autem ambarum est vsus. Alimentum corpori præbent exiguum, copiosius tamen pontica nuncupata, quæ nux regia, quæ ipsius substantia sit coactior ac minus oleosa: regiarum autem laxior est, continet quæ in se ipsa plus pinguitudinis. Habet tamen & adstringentis qualitatis non exiguum, quæ tandem procedente tpe marcescit, tota ipsius substantia in succum pinguem transmutata adeo, ut cibo prorsus sit inepta, quæ sua pinguitudine, oleo veteri assimilis appareat. Cæterum, quæ viridis adhuc est ac humida, neque adstringentis qualitatis neque oleosæ cōspicue est particeps, sed magis quodammodo est *ἀποία* i. qualitatis expers: quod saporis genus aqueū (ut dixi) vocare consueuimus. Coquitur tamen hæc nux facilius, quæ pontica: stomacho quæ est gratior, & multo magis, quando cum caricis manditur. Traditum autem à plerisque medicis est hominem à pharmacis lethalibus nihil magnopere læsum iri, si vtrasque has ante alios cibos cum ruta sumpserit. Liquet præterea, quæ humida quidem apta ad deiectionem est: sicca vero minus. Plerique autem ventris subducendi gratia cum garo etiam ipsam præsumunt: in quem vsus viridis est accommodatior, ut quæ adstringentis qualitatis minus sit particeps. Quin & siccarum quoque, si prius (quod nonnulli faciunt) in aqua fuerint macerata, facultas viridibus est assimilis.

A. l. 2. r. 2. cap.
494. fol. 150. d

De Amygdalis.

CAP. 29.

Amygdalæ nihil prorsus habent facultatis adstringentis: sola enim tenuandi facultas ac detergendi in eis præpollet, quæ tum viscera purgât, tum humores è pulmonibus ac thorace, spurtis expectorant. Quædam autem ipsarum facultatem habent succos crassos ac lentos incidendi adeo exuperantem, ut mandî præ amarore nequeant: oleosæ tamen ac pinguis qualitatis, ut nuces, sunt participes: cuius causa & ipsæ procedente tempore fiunt, ut illæ, oleosæ: minor tamen eis inest hæc qualitas, quæ in nucibus, quod fit, ut tardius quæ nuces, oleosæ fieri cernantur. Ex his sanè intelligi potest, quæ neque ventri subducendo conferunt, neque corpus multum nutriunt. Quæ vero qualitatem amaram habent præpollentem, eæ ad pus & succos crassos ac lentos ex thorace & pulmonibus expuendos plurimum conferunt. Eorum vero, qui nullam artem ad vitam utilem excoluerunt, sed se ipsos appellant Atticos, alij fructum hunc genere fœminino amygdalas enunciari oportere contendunt: alij neutro amygdala: ne id ipsum quidem, de quo tantopere contendunt, intelligentes, utroque nomine apud viros Atticos scriptum esse.

A. l. 2. r. 2. cap.
57. fol. 104 g. h

De Pistacijs.

CAP. 30.

Hæc quidem ad magnam Alexandriam proueniunt, sed multo vberiora in Berrhœa vrbe Syriæ: parum quidem nutrientia, verum ad hepar roborandum, & succos in ipsius vijs infarctos purgandos vtilia: qualitatem enim habent aromaticam, subamarâ, & subastringentem. Scio autem & alia huiusmodi pleraque hepatis esse vtilissima, quemadmodum in opere de simplicibus medicamentis est demonstratum. Porro non ausim affirmare vllam ex ipsis stomacho accedere vtilitatem aut læsionem insignem: quemadmodum neque quod aluum deiciant, aut sistant.

A. l. 2. r. 2. cap.
269. fol. 129. c

De Prunis.

CAP. 31.

Rarò inuenias hunc fructum austerum, aut acidum, aut in summa insuauitatem aliquam habere, cum maturus exacte fuerit: prius enim, quæ pruna eò maturitatis peruenerint, omnia propemodum aut acorem, aut acerbicatem, alia amarorem representant. Corpori itaque ex hoc fructu minimum alimenti accedit: vtilis tamen est ijs, quibus propositum est ventrem mediocriter humectare ac refrigerare: ipsum autem non aliter, quæ prædictorum quædam, subducit tum humiditate sua, tum lentore. Siccatus vero & ipse potest esse vsui, quemadmodum & ficus. Fama est ea pruna omnium esse præstantissima, quæ in Damasco vrbe Syriæ nascuntur: secunda autem post illa esse, quæ in ea regione, quam Iberiam ac Hispaniam nominant, proueniunt: verum hæc quidem nihil adstrictionis præ se ferunt, non nulla vero Damascenorum vel plurimum. Optima autem inter ipsa sunt, quæ cum mediocri adstrictione magna sunt & laxa: quæ autem exigua sunt & dura & acerba, praua sunt, tum si esum species, tum si alui deiectionem, quæ maxime sequitur ea, quæ ex Iberia afferuntur. Cocta autem in melicrato, in quo plusculum sit mellis, aluum admodum deiciunt, etiam si quis sola ipsa sumpserit, & multo magis, si post ipsa melicratum sumpserit. Perspicuum autem est, quod ad aluum deiciendam confert post sumpta ipsa vinum dulce adhibere, temporis quæ aliquid interponere, non autem statim post prandere. Atque etiam id omnibus, quæ aluum deiciunt, commune memoria est tenendum, quemadmodum & alia, quæ pluribus speciebus sunt communia, ne de iisdem sepe audire postules.

A. l. 2. r. 2. cap.
532. fol. 155. d

De Fructu, quem Serica appellant.

CAP. 32.

Ne hæc quidem ausim affirmare, quidquam ad sanitatis tutelam, aut morborum profligationem, pertinere. Mulierum. n. atque infantium effrenatorum est edulium. Quod exigui est alimenti ac concocti difficilis: &, præter quæ stomachum non iuuat, paucū et alimēti corpori exhibet.

A. l. 2. r. 2. cap.
360. fol. 137. d

De Cerastijs

DE ALIMENT. FACULT.

De Ceratys, id est Silquis.

CAP. 33. E

Ceratia, quorum tertia syllaba per litteram t & scribitur & pronunciat, nihil habet cum ceratibus per s scriptis, similitudinis. Est autem pravi succi edulium ac lignosum: quam rem necessario sequitur, ut concoctum sit difficile: nihil enim, quod lignosum est, facile coquitur. Quin etiam incommodum id ipsis inest haudquaquam aspernandum, quod non celeriter deiciantur. Proinde fatius est à regionibus orientalibus, in quibus nascitur, ad nos non importari.

A. l. 2. t. 1. ca. 193. fol. 111. e

De Cappare.

CAP. 34.

Capparis planta est fruticosa, plurima in Cypro proveniens. Facultas autem ipsi inest tenuium admodum partium: quo fit, ut, quemadmodum & alia omnia, quae tenuium sunt partium, mini alimenti in corpus eorum, qui ipsis vescuntur, distribuatur. Utimur autem fructu huius plantae magis ut medicamento, quam ut alimento. Sale est conspersus ad nos importatur propterea, quod putrescit, si solus reponatur. Perspicuum sane est, quod capparis adhuc viridis quidem prius quam saliat, plus habet alimenti, ex salitura autem amittit plurimum, omni quae alimento, nisi sal eluatur, prorsus quidem destituitur: alium tamen subducit. Quod si abluatur, & quoad facultatem omnem ex sale deposuerit, maceretur, minime quidem alimenti fiet edulium: erit tamen ceu obsonium ac medicamentum ad appetentiam, quae collapsa fuerit, excitandam accommodatum: praeterea ad pituitam, quae in ventre habetur, detergendam ac subducendam, expurgandas quae lienis & hepatis obstructions. Ut autem ad eas res oportet ante alios omnes cibos ex oxymelite vel oxelao. Huius etiam plantae teneros surculos non aliter, quam terebinthi, mandunt, virides adhuc, ut huius, in aceto simul & muria aut aceto solo condentes.

A. l. 2. t. 1. ca. 138. fol. 115. e

De Sycomoribus.

CAP. 35.

Plantam sycomoribus vidi in Alexandria una cum fructu, paruae ficul albæ ad similes. Is fructus nullam habet acrimoniam: exiguae tamen dulcedinis est particeps, est quae facultate, ut mora, humidior quodammodo, ac frigidior. Quin potius in medio mororum ac ficul iure quis ipsum collocarit, inde quae nomen ipsi arbitrari esse positum: ridiculi. n. sunt, qui fructum hunc ob id aiunt sycomora fuisse nominatum, quod paruis ficubus sit ad similes. Ipsius autem generatio ab alijs arborum fructibus quodammodo est diuersa: non enim ex surculis ac germinibus, sed ex ipsis ramis ac stipitibus enascitur.

De Persio.

CAP. 36.

Hanc etiam plantam vidi in Alexandria, ex magnis quae & ipsa est arboribus. Narrat autem fructum huius apud Persas adeo esse noxium, ut, qui ipsum comederint, interimat: qui tamen, si in Aegyptum transferatur, fit esculentus, manditur quae non aliter, quam pira & mala: quibus etiam magnitudine conuenit.

A. l. 2. t. 1. ca. 22. fol. 101. b

De Citrio.

CAP. 37.

Id quoque malum Medicum appellant, qui id agunt, ut quae loquuntur, nemo intelligat, quauis inter virtutes orationis perspicuitatem numerent. Satius autem fuisset, quam nam partes citri habere facultatem, & quod nam commodum ex ipso hominibus accedat, inuestigasse, quam anxie huiusmodi inquirere. Quam ego nunc investigationem ingrediar, dicam quae huius fructus tres esse partes, acidam, quae in medio ipsius sita est: tum autem fructus ipsius velut carnem, quae medium ipsum ambit: & tertiam, quae est tegumentum extrinsecus circumdatum, quod suaueolens est & aromaticum, non odore modo, verum etiam gustu. Iure igitur concoctum est difficile, ut quod durum est ac callosum. Quod si quis ipso, ut medicamento, utatur, coctioni non nihil conferet, quo modo & alia omnia, quae acrem habent qualitatem. Eadem autem ratione, si sumptum parce fuerit, stomacho robur inducit: proinde ipsum comminuentes, succum quae & totum experientes, solent medicamentis immiscere, quae per os sumuntur, quae quae ventrem deiciunt, aut totum corpus purgant. Parte autem fructus acida & non vesca, qua semen continetur, cum ad alia quaedam utuntur: tum saepe, in acrum imbecillum conijciunt quod ipsum reddant acrius. Pars autem inter duas iam dictas media, quae sane corpus etiam nutrit, quae quae neque acidam, neque acrem habet qualitatem, propter duritiam concoctum est difficilis. Ob eam causam omnes ipsam mandunt cum aceto & garo, ut saporis hebetudinem acuant: fortasse autem, quod experientia didicerunt, aut à medicis acceperunt, ipsam coqui facilius, si mansa eo modo fuerit.

A. l. 2. t. 1. ca. 116. g. h

De Fructibus Plantarum Agrestium, inter quos sunt Quercuum Glandes.

CAP. 38.

Omnibus hominibus mos est eas plantas vocare agrestes, quae sine vlla agricolae industria in agro proveniunt. Siquidem & vites appellant agrestes, quas nullus vinitor procurat, ipsas ablaqueans, aut circumfodiens, aut pullulantia germina extirpans, aut eiusmodi aliquid satagens. Ex quo plantarum genere est fagus, quereus, ilex, cornus, comarus, & aliae id genus arbores: quemadmodum & frutices quidam, ut rubus, canibus, acherdus, pirus, & prunus sylvestris, quam *πρῆμων* apud nos appellant, & qui frutex *ἐπιμηλιάς* fert. Appellatur autem is fructus in Italia vnedo, stomacho quae nocet, & capiti dolor affert, acerbus quae est admodum cum exigua quadam dulcedine. Cornis quidem, & canibus fructu, & glandibus, & *μειμηκίοις* (sic autem comari fructus appellatur) rustici passim vescuntur: reliquarum vero arborum aut fruticum fructibus non admodum utuntur. Cum tamen fames regionem nostram aliquando inualisset, esset quae magnus glandium ac mespilorum prouentus, rustici in fossis ipsa condentes, hyeme tota & vere primo, pro

† κατὰ πρῶ-
τοίς.

Apro frumentaceis edulijis sunt vsi. Prius autem glandes huiuscemodi, suis erant pabulum: Tunc vero, cum eos hyeme nutrire, ut ante confucuerant, non possent, initio quidem macstantes ipsis in cibo sunt vsi: post autem apertis fossis, glandibus vesci coeperunt, varie ipsas ad esum comparantes. Interdum enim in aqua elixabant: & in calidis cineribus celantes, mediocriter assabant: post autem non nunquam comminuentes, pultarium ex ipsis conficiebant: alia aqua sola conspergentes, sed condimentum aliquod immittentes: alia mel affundentes, aut lacti incoquentes. Ab his autem copiosum est nutrimentum, neque quicquam est eorum, quae hactenus hoc secundo libro exposui, ei simile: quandoquidem glandes aequae nutriunt, ac frumentaceorum eduliorum pleraque. Atque olim quidem (ut aiunt) homines ex ipsis detaxat vivebant: Arcades autem, cum reliqui Graeci fructibus cerealibus vterentur, eas diu in cibo retinuerunt. Alimentum autem, quod ex glandibus corpori accidit, tardi est transitus, ac crassi succi: quas res consequitur, ut ipsae concoctae sint difficiles. Caeterum *μυμήκυλος* glande querna ad omnia est deterior, quemadmodum haec glande castanearum, quas vocant: Omnium enim glandium haec sunt praestantissima. Sunt, qui hos fructus *λωπίμυς* appellent: hi namque inter fructus agrestes & soli alimentum corpori dant memorabile. Corna enim, & iligna glans, & rubi, & canirubi fructus, brabyla, *μυμήκυλα*, xinzypha, diosphyra, alycacaba, terebinthi & acherdi fructus, & quae eiusdem sunt generis, exiguum quidem habent alimentum, verum pravi succi sunt omnia: praeterea non nulla ex ipsis sunt, quae & stomachum laedant, & cibo sunt iniucunda: Ob id, suum sunt pabulum, & eorum quidem non domesticorum, sed qui vitam in montibus degunt: his enim nutrimentum ab ijs fructibus plurimum accedit.

De Alimento, quod à Plantis ipsis sumitur.

CAP. 39.

Non modo plantarum semina ac fructus, sed etiam integras ipsas saepenumero mandimus: saepe autem, cum interdum vrget necessitas, radices tantum, aut furculos, aut nouella germina. Nostrates certe homines, quanquam raparum (quas & bunias nominant) folia & caule abijcere sunt soliti, non nunquam tamen penuria melioris cibarij ipsa quoque mandunt. Pari modo in radiculis, & ijs, quae apud nos nomine vernaculo rhapsia appellant: est autem haec planta (ut sic dicam) agrestis radícula. Ad haec pyrethron, lion, equapium, foeniculum, scandicen, cichorion, chondrillam, gingidion, daucon, & plurimarum arborum ac fruticum tenera germina cocta, homines fame adacti saepe mandunt: quaedam etiam nulla vrgente fame, ut qui palmae verticem mandunt, quem ipsius cerebrum appellant. Quid iam loquar de teneris spinis? manduntur. n. & ipsae cum aceto & garo, nulla cogente fame, est quae cibis hic tolerabilis. Sunt, qui oleum etiam ipsis adijciant, praesertim cum prius in aqua ferbuerint. Utuntur. n. ipsis bifariam, saepe quidem crudis, interdum autem & elixis. Porro spinosas plantas appello, scolimon, atractylida, eringion, cnicon, atragida, & quam spinam albam nominant, praeterea speciem alteram chamcleontis: quorum non nulla rustici quaedam in acetum muriamve immittentes reponunt, eodem modo, quo rapas, cepas, & quae vocant ampeloprasa, pyrethron, & alia eiusmodi. Huius autem generis sunt cibaria, colocasia, & quod abaton nuncupatur. Manifestissimum autem est, quod omnia haec, praeter quae quae exiguum corpori dant alimentum, succum et prauum generant. Ad haec quaedam ex ipsis noxam stomacho adferunt, praeter (ut dixi) spinas, quae nunc nuper e terra emerferint. Quae vero ex ipsis in muriam acetumve iniicientes reponunt, & in totum annum sequentem asseruant, ab ipsa praeparatione vim quandam prouocandae appetentiae acquirunt, si quis ipsis moderate vtatur: cuiusmodi sunt viticis turiones, & terebinthi. Haec itaque in plantis agrestibus numerant: de quibus id communiter nosse sufficiat, quod omnes pravi sunt succi. Quod vero ad domesticas attinet, non communiter, sed priuatim cuiusque facultatem nosse longe praestantissimum fuerit, & earum potissimum, quibus assidue vtimur: quae etiam ob id ipsum a nobis expetuntur, quod ea longa experientia comprobata sunt caeteris esse praestantiora. De ijs igitur deinceps verba faciemus, sumpto ab oleribus initio.

De Lactuca.

CAP. 40.

Multi medici, quemadmodum fructibus autumalibus ficus, ita hoc olus alijs omnibus anteposuerunt: succi. n. est, quae alia omnia, laudabilioris. Quod autem in eo non nulli reprehendunt, id maxime est laudandum: quod si re vera ei inesset, nulli non olerum modo, sed ne optimi quidem ac nutrientissimi succi eduliorum, esset secundum. Sanguinem. n. aiunt lactucam generare. Alij vero non simpliciter sanguinem dicunt, sed multum adiungunt, lactucam sanguinem multum generare affirmantes. At hi, et si praedictis prudentius ipsam accusant, magis tamen mentiuntur: tamen id ipsum, quod multum sanguinem generat, nemo potest in ea iure reprehendere: perspicuum. n. est, quod si cibis is succum haberet omnium ciborum praestantissimum, si quidem suapte natura sanguinem quidem plurimum, aliorum autem succorum nullum generaret. Quod si dixerint ex lactuca plurimum sanguinis acuari, in eo quod ipsam accusent, facillimum erit, quod obijciunt, emendare: cum possint, qui lactucis vescuntur, laborem quidem augere, ipsarum autem esum minuere. Verum haec dixisse sufficiat aduersus eos, qui olus hoc non recte vituperant. Scire autem conuenit, quod, cum olera omnia sanguinem gignant paucissimum ac pravi succi, lactuca non multum quidem generat, neque mali succi, non tamen omnino laudabilis. Mandunt autem ipsam, ut plurimum quidem crudam.

A. l. 2. t. 2. cap. 279. fol. 130. h

A. l. 2. t. 2. cap. 44. fol. 144. c

Græcorum codicum hoc loco alij habent *κισόρεια*, aliqui vero *κισόρεια*. ex secundo tamen Dioscoridis libro, capite de faba aegyptia videtur legendum esse *κισόρεια*, id est arculis.

DE ALIMENT. FACULT.

† ἢ διὰ τινος
ἢ ὑποτρίμα
των.

* ἢ ἀνω γασ
τρῆς

crudam: cum aut æstatis tempore accingere sese ad semen producendū cœperit, in aqua dulci præ E
coctam sumunt cum oleo, garo, & aceto, † aut cum aliquo salsamentorum, cōdimentorum ve, ‡ &
eorum potissimum, quæ cum caseo parantur. Pleriq; autem prius, q̄ in caulem assurgat, ipsa vtun-
tur, aquæ incoquentes: quod ego nunc, ex quo dentes mihi male habent, cœpi facere. Quidam. n.
meorum sodalium conspicatus olus id iam olim quidem mihi esse consuetum, nunc vero diffici-
lem habere manducationem, auctor mihi fuit, vt ipsum coquerem. Ætate autē iuuenili, cum mihi
vêtriculus bili assidue infestaretur, lactuca, quò ipsum refrigerarem, vtebar: cum vero ad ætatem
declinantem perueni, hoc olus fuit mihi aduersus vigilijs remedio: tunc. n. contra, ac in iuuetute,
somnum mihi dedita opera conciliabam: graue. n. mihi erat præter voluntatem vigilare, quod mi-
hi accidebat, partim, q̄ in iuuentute meapte sponte vigilijs assueueram, partim, q̄ declinantium
ætas ad insomniam admodum est propēsa. Itaq; lactuca vespere commansa vnicum mihi insom-
niæ erat ἀλεξιφάρμακον. Cæterum θριδάκινον nil aliud voco, q̄ quod nunc homines θριδάκα ap-
pellāt: quando quidem apud nos aliud quoddā est olus agreste, quod θριδάκινον nūcupatur, quod
in vjjs ipsis nascitur, & locis fossarum eminentioribus, & præterea herbosis aquosis ve (quæ λιβά-
δας appellant) ac plerisq; incultis. Exiguum autē est id olus, instar lactucæ hortensis nunc nuper
enata, amaroris q; quidpiam præ se fert, & multo adhuc magis, dum adolescit: vbi autem caulem F
iam produxerit, saporem amarum habet vel manifestissimum. Porro huic lactucæ aliud præte-
rea olus est simile, quam Chondrillam appellant, quæ citius in caulem assurgit, amaritudinem q;
habet magis perspicuam, & lentum quendam succum album q;, cuiusmodi est tithymallorum suc-
cus, non tamen acer perinde, vt ille: vtimur q; interdum ipso ad pilos in palpebris reglutinandos.
Hæc igitur olera, quò ab hortensibus sècernantur, agrestia nuncupantur: de quibus paulo ante cō-
muniter tradidimus. De lactuca autem hortensi, quam omnes mandere, & θριδάκα nominare, cō-
iucuerunt, summam rursus memoriæ causa repetens, dicam ipsam succum quidem habere frigi-
dū & humidū, non tamen prauū esse succi: quo fit, vt neq; coctiōne penitus excidat, quo modo reli-
qua olera: neq; ventrem sistat, quemadmodum etiam non proritat: quæ ipsi iure accidunt, vt quæ
nihil habeat neq; austeri, neq; acerbi, à quibus in vniuersum venter sistitur: quemadmodum à sal-
sis & acibus, & omnino ab ijs, quæ vim quandam habent detergendī, ad excretionem incitatur:
quorum etiam nihil lactucæ inest.

De Seri.

CAP. 41.

NVm, quos Romani intybos appellāt, veteres Atheniēses Seres dūtaxat nominarint, an &
Nalia quædā olera agrestia, nequeo certò affirmare. Ceterū intybi facultatē habēt lactucis adli G
mitem: suauitate tñ, & alijs, quæ supra de lactucis fuerunt comprehensa, ab ipsis relinquuntur.

A. l. 2. t. 2. cap.
229. fol. 124. d

De Malua.

CAP. 42.

Quemadmodum θριδάκινον, quæ est lactuca agrestis, ab hortensi, ita malua agrestis à satiuā, est
diuersa. Plantæ enim congeneres in eo inter se dissident, quò agrestis quidem siccitate, sati-
ua vero humiditate, superat. Porro succo maluæ lentor quidem inest, quod lactucæ non
inest, à refrigerando q; abest perspicue: id quod etiam ante, quàm edas, intelliges, si vtrunq; olus vi-
cissim calido cuiuspiam affectui, vt erysipelati, cataplasmatism modo applicueris: quod etiam vulgo
faciunt, tenera folia diligenter ad exactum læuorem conterentes. Senties enim in hoc cataplasma-
te lactucam quidem manifeste refrigerare: maluam autem calorem quendam habere moderatum
ac veluti tepidum. Cæterum hoc olus facile subducitur, non modo propter humiditatem, verum
etiam propter lētorem, & potissimum quando quis cum oleo & garo copiosam ipsam sumperit.
Nutrit autem & ipsa mediocriter. Verum si trium horum olerum succum compararis, betæ qui-
dem, tenuium est partium, tergendī q; facultate est præditus: maluæ autem, crassus magis est & len-
tus: lactucæ, inter vtrunq; est medius.

A. l. 2. t. 2. ca.
194. fol. 121. e

De Beta.

CAP. 43. H

Maluam quidem, vt lactucam, diximus nō modo esse satiuam, sed aliam etiam quandam ef-
se agrestem: nulla autem beta est agrestis, nisi quis lapathon ita nominare velit. Succus au-
tem betarum tergendī vim habet manifestam adeo, vt ventrem ad excernendum excitet: & stoma-
chum interdum mordicet, præsertim quibus natura sensu exactiore est præditus: ob id q; edulium
id stomacho est noxium, si largius sumatur. Corpori autem ab ipsa, vt ab alijs oleribus, paucum ali-
mentum accedit. Verum obstruictum hepar beta magis, quàm malua, aperit, & multo magis, si cū
sinapi, aut omnino saltem cum aceto, mandatur. Lienosis item eodem modo sumpta vtile est medi-
camentum. Iure enim quis ipsam ita mansam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit.
Videmus q; homines ferè omnia eiusmodi, obsoniorum non alimentorum vice esitare: quemad-
modum etiam interdum porrum mandunt, & pulegium, thymum, origanum, cēpam, præterea &
allium, & cardamum, & alia id genus.

A. l. 2. t. 2. ca.
636. fol. 167. o

De Brassica.

CAP. 44.

HAnc quoq; plerique, vt obsonium, mandunt: medici autem, vt siccante medicamento, vtun-
tur. Dicta autem iam quædam de hac fuerunt in libris de medicamentorum facultatibus,
tum etiam libro superiore. Nunc autem summam dicemus ipsius quidem succum facultatem
habere

A habere purgatricem: corpus autem ipsum, cōmuni siccantium ratione sistere magis, q̄ ad dēficiendum incitare. Cum igitur, quæ in ventre continentur, excernere voluerimus, è propinquo cacca bo, in quo cocta cum aqua fuerit, extractam ipsam protinus in vasa, in quibus oleum cum garo paratum fuerit, conijcere conueniet: nihil autem retulerit, si salem loco gari sumpseris. Quod si humentem alium siccare voluerimus, priorem aquam, vbi brassica mediocriter cocta videbitur, effundentes, aliam calidam mox inijciemus, ac deinde rursus brassicam, quoad contabuerit, ei incoquemus: quod non facimus, cum ventris dēficiendi gratia sumitur: volumus enim hoc casu proprium ipsius succum omnem non deponere, sed, quoad fieri maxime licet, retinere. Porro nihil, quod coquitur, proprium succū seruare omnino potest: quin potius omnem abijciat, si coctū diutius fuerit. Quin & lenticulam diximus eodem, quo brassicam, modo oportere parare, vt quæ vtrūq; possit efficere, ventris subductionē scilicet, & cohibitionem. Vocatur autē, quæ sic paratur, bis cocta & lens & brassica. Sed & capā & porrum, & multo magis ampeloprasum, & allium, & si quid aliud à veteri natura ad contrariam velis traducere, sic parabis, huius ante omnia memor, nihil, quod bis coquitur, oportere neq; aerem, neq; aquam frigidam, contingere: non enim poterit amplius, etiam si diutissime coxeris, planè tabescere: sed oportet, vt paulo ante diximus, aquam

A. l. 2. t. 2. c. 139
fol. 115. g

B calidam habere paratā, vt, cum ex priore extraxeris, in illā protinus conijcias. Lens itaq; & brassica æquali inter se mensura siccant, ob id q̄ visum hebetant, nisi forte totus oculus humidior fuerit, q̄ naturalis habitus postulet. At lens quidē non exiguum corpori dat alimentum, idq; crassum ac melancholicum, brassica vero paucum habet alimentum, id q̄, q̄ lens, humidius, vt quæ edulium est non firmum, sed laxum: succum tñ habet non probum vt lactuca, sed prauum & graucolentē. Quod vero ad vrinas attinet, nihil ipsas (quod sciam) insigniter neq; prouocant, neque moratur, Qui perditissimā ac falsam doctrinā cōsecrāntur, olus hoc *ράφανον* contendunt appellari: perinde ac si iam cum ijs Atheniensibus, qui ante sexcentos annos fuerunt, nobis esset sermo, non cum Græcis, qui nunc sunt, quibus omnibus mos est in nulla alia planta brassicæ nomine vti.

De Atriplice & Blito.

CAP. 45.

A. l. 2. t. 2. cap.
518. fol. 152. c

HÆc sunt alijs oleribus aquosiora, & vt sic dicam, *ἀπρια*, id est qualitatis expertia, magis, q̄ cucurbita, aut saltem non minus, cum cocta videlicet fuerint. Sola. n. inter eiusmodi olera, lactuca vtroq; modo manditur. Quod si quis atriplicis & bliti qualitatem gustu assecutus, brassicæ deinde recordetur, fatebitur lactucam esse in medio horum olerum & brassicæ, q̄n hæc quidē siccatur admodum, illa autem omnino sunt aquea: quo fit, vt non ex solo oleo & garo ipsa mandant, sed acetum etiam inijciāt: alioquin enim stomacho sunt noxia. Dicitur autem nobis fuit, q̄ olera huiuscemodi ad facilem deiectionem quodāmodo sunt propensa, & potissimum, si cum humiditate lubricum quiddam habeant: propensionem tñ, ac momentum ad inferiorem excretionem habent nō forte, sed exiguum, propterea, q̄ nulla qualitas ipsis inest acris aut nitrosa, quæ ventrem ad excernendum excitet. Manifestum porro est, q̄ alimentum à se ipsis corpori præbent exiguum.

De Portulaca.

CAP. 46.

A. l. 2. t. 2. cap.
534. fol. 105. f

Quidam portulaca vtūtur, vt cibo: Nutrimētum autem habet exile, id q̄ humidum & frigidum & lentum: Vt medicamentum autem, stuporem dentium sanat suo lentore morsus experte: De qua fusius in opere de medicamentis paratu facilibus tradimus.

De Lapatho.

CAP. 47.

A. l. 2. t. 2. cap.
53. fol. 104. a

Licet cuiuis, vt ante diximus, lapathum appellare betam agrestem, vt quod non gustu modo, sed viribus etiam betæ hortensi est adsimile. Verum cum beta lapatho sit suauior, idcirco nemo est, qui non ipsa libentius vescatur. Proinde nihil est, q̄ ego plura de lapatho commemorem, cum omnia, quæ opus erant, in beta expofuerim.

De Oxylapatho.

CAP. 48.

Vel nomen ipsum, plantæ huius qualitatem ac vires indicat: est enim lapathum acidū. Quod autem ad lapathum attinet, nemo est, qui crudum ipsum mandat, quemadmodum neq; betam: oxylapathum tamē mulieres rusticæ pica laborantes, interdum & pueri quidam gulosi crudum manducant. Perspicuum autem est, q̄ olus hoc ex eorum est genere, quæ non nutriunt, multo magis, quàm lapathum.

De Solano.

CAP. 49.

A. l. 2. t. 2. cap.
646. fol. 168. c

Inter ea olera, quibus vescimur, nullum noui, quod tātam habeat adstrictionem, quantam solanum. Merito igitur raro quidem ipso vtīmur, vt alimēto, vt medicamento autē, assidue. Efficax enim est in ijs, in quibus refrigerationis adstringentis vsus incidit. Minimi autem est alimenti.

De Plantis Spinosis.

CAP. 50.

Pleriq; rusticorum plantis huiuscemodi è terra nunc nuper emeris, prius, q̄ ipsarum folia in spinas desinant, vescuntur, nō crudis modo, sed in aqua etiam elixis: crudas quidem aceto & garo intingentes, coctis vero p̄ter hæc oleum affundētes. Quod autē olera omnia nutrimentum habeant paucissimū, & ipsum quidē tenue & aquosum, dicitū supra nobis fuit. Spinosa vero stomachum mediocriter iuuant. Inter has plantas sunt scolimos, atractylis, & quam spinam albā appellant, dipsacus, cnicus, tragacantha, atragis, & quam pluris, q̄ conueniat, aestimant, cinara.

Secunda Classis.

dd

De Cmaria.

DE ALIMENT. FACULT.

De Cinara.

CAP. 51. E

OMnes, qui vulgarem consuetudinem fugitant, plantam hanc *κύναραν* appellant, non per *κ* & *υ*, & sed per *κ* & *υ*, primam syllabam pronunciantes. Pravi aut succi est edulium, & maxime cum plusculum iam obduruerit: Etenim tunc succum biliosum in se ipsa continet copiosiorē, totam quae substantiam habet lignosiorē: adeo, ut ex ea quidem succus melancholicus: ex ipso autem succo tenuis ac biliosissimus gignatur. Satius igitur fuerit ipsam elixam mandere, sic, ut, si quis cum oleo, garo, & vino ipsam sumat, coriandrum iniiciat: sin vero in patina paret, aut fringat in sargagine, haec semoueat. Multi enim eo modo ipsarum velut capita, quae spondylos nominant, mandunt.

De Apio, Equapio, Sio, & Smyrnio.

CAP. 52.

† *Al. suauio*
71.

HÆc omnia vrinas cient: inter quae apium est vsitatissimum & suauius, & stomacho gratius. Equapium autē, & sion, † minus in vsu. Smyrniū vero nō est inutilatum, siquidem Romae maxima copia veditur, acrius quae multo est, quae apium, & calidius, praeterea aromaticon etiam habet quidpiam. Proinde vrinas prouocat valentius, quam apium, equapium, & sion, menses quae mulieribus mouet. Vere autem caulem producit, qui crudus vescus est non aliter, quam folia, quae hyeme sola plantae inerant caulem non dum habenti, ut neque tum apium habet. Postea vero accedere caule, tota planta iucundior redditur, siue quis crudam ipsam, siue elixam mandat, siue cum oleo & garo, siue vinum velis adijcere, siue acetum. Sunt, qui cum aceto solo & garo mandant, quo modo & apium: alij autem olei non nihil ijs adijciunt. Caterum equapiū & sion cocta manducant: utrumque enim ipsorum crudum, est insuaue. Sunt, qui apium & smyrniū folijs lactucae mista manducant: nam, cum lactuca olus sit insipidum, succum quae praeterea habeat frigidum, non modo suauior sed vtilior etiam redditur, si acrium olerum quoddam assumpserit: ob eam certe causam non nulli eruce ac porri folia, alij ocimi, ipsis admiscunt. Romae autem vulgo iam omnes homines olus id non smyrniū, sed olus atrum nominant: quod forte aliquis omnino ne inter alimenta quidem numerare dignabitur, quemadmodum neque sion, neque equapium: sed omnia huiusmodi statuet ciborum esse opsonia, quemadmodum & cepas, & alia, & porra, & ampeloprasa, & (ut in summa dicam) omnia acra. Huius autem generis est ruta, hyssopus, origanum, foeniculus, coriandrum, de quibus in commentarijs de opsonijs disputatur, qui medicis quidem & coquis quodammodo sunt communes, finis tamen utrorumque ac scopus est peculiaris: quandoquidem nos vtilitatem, quae ex cibis prouenit, spectamus, non voluptatem, quibusdam tamen cibi insuauitas, magna ex parte causa est, quod minus ipsi conficiant: ob eam igitur causam satius fuerit cibos mediocriter condire. Coquorum autem suauitas condimentis ut plurimum uti consuevit adeo pravis, ut ipsa coctioni plus noceant, quam commodent.

A. l. 2. t. 2. cap. 55. fol. 104. d

De Eruca.

CAP. 53.

HOc olus manifestissime calfacit: proinde solum ipsum mandere, nisi lactuce folijs misceatur non est facile. Semen autem generare creditur, & cocundi appetitum excitare. Capiti etiam dolorem infert, praesertim si quis ipso solo vescatur.

A. l. 2. t. 2. cap. 227. fol. 124.

De Acalphe, id est Vrtica, quam & Cniden nominant.

CAP. 54.

Herbarum agrestium vna haec est. Tenuium quae est partium ac virium, vnde nemo ipsa, ut alimento, iure vititur, nisi fame maxima prematur. Vtilis autem est, ut obsonium ac medicamentum, quod aluum deijcit.

A. l. 2. t. 2. cap. 714. fol. 174. f

De Gmgido, & Scandice.

CAP. 55.

† Simile scandici, quae est apud nos.

Gingidij maximus est in Syria prouentus: manditur quae non aliter, quam scandix apud nos: stomachum quae admodum iuuat, siue crudum, siue elixum ipsum mandere velis: elixationem autem diuturniorem non tolerat. Sunt, qui ipsum mandant cum oleo & garo, alij autem vinum etiam vel acetum iniiciunt, multo quae magis ita stomachum iuuat: collapsam quae appetentiam, si cum aceto sumatur, excitat. Perspicuum porro est, quod haec herba medicamentum potius est, quam alimentum: habet enim perspicue adstrictionem, & amarorem non mediocrem.

De Ocimo.

CAP. 56.

Plerique hoc quoque vituntur, ut obsonio, cum oleo & garo ipsum mandentes. prauioris autem est succi: quae res impulit quosdam, ut falsa de eo prodiderint, affirmantes ipsum celerrime paucis diebus scorpiones generare, si tritum in ollam inanem immitteretur, & potissimum, si quis quoti die ollam ad Solem calfecerit. Verum id quidem falsum est: vere autem ipsum dixeris olus stomacho esse noxium, pravi quae succi, & concoctu difficile.

Al. καϊνών, i. nouam, ut verit etiam roachinus Gandanus.

A. l. 2. t. 2. cap. 10. fol. 160. a

De Foeniculo.

CAP. 57.

Quemadmodum anethum, ita foeniculus interdum sua sponte nascitur: serunt tamen & ipsum in hortis. Utuntur quae assidue anetho quidem in condimentis, foeniculo autem etiam, ut obsonio: nam apud nos reponunt ipsum eodem modo, quo pyrethrum & terebinthum, componentes, adeo, ut in totum annum sit vtilis: quemadmodum capas componunt, & rapas, & alia id genus quorum alia quidem cum aceto solo, alia cum aceto & muria simul componunt.

A. l. 2. t. 2. cap. 274. fol. 129. g

De Asparagis.

A *De Asparagis.*

CAP. 58.

Vtrum syllaba secunda nominis asparagi per ph sit pronuncianda, an per p, ut omnes nunc proferunt, disquirere nunc non est propositum: hæc. n. scribimus ijs, quibus sanitatē tueri est propositum, non sermonis Attici affectatoribus: qui sanē in eo videntur neq; Platonis scripta, neq; ipsius mentem intelligere. Cum igitur Græci propemodum omnes, teneros caules, quo tempore ad fructus ac seminis productionem augetur, asparagos per p appellent, ipsorum facultatem exponemus, ijs, qui ipsis vtitur, quo lubet nomine, appellare permittētes. Multa sanē olera, & in summa plantæ multæ suapte natura huiusmodi germina producunt quidem, non omnia tanē mādūtur: ob eam causam (vt in alijs antea fecimus) de vltioribus verba faciemus. Brassicæ igitur germen (quod non nulli, *κρυμα* etiam nominant, arbitror, per contractionem nominis tri syllabi *κρηνατος*) minus, q̄ brassica ipsa, siccatur, tamen si aliorum olerum caulis tēperatura est vt plurimum, q̄ folia, sicciore, potissimum cum iam propē est, vt semen profundant. Dico autē alia olera esse hæc, lactucam, atriplicem, blitum, betam, maluam. Cōtra vero accidit, vt radiculae asparagus, & rapæ, sinapi, cardami, pyrethri, & omnium propemodum acrium & calidorum, sit humidior. Bulbus autē, & apium, lion, eruca, ocimum, oxylapathum, lapathū, & oēs oleracei generis herbæ ante, quā semen effundant, eiusmodi caulem quendam producunt, qui post semen effusum siccatur, fit q̄ ad cibum hominibus inutilis. Hęc autem omnia aquæ incocta mandunt cum oleo & garo, pauco aceto adiecto, ita enim iucundiora sunt, stomachum q̄ magis iuuant. Alimentum tamen paucum dant corpori, & id non boni succi.

De Alio Genere Asparagorum.

CAP. 59.

Aliud autem asparagorum est genus, quod in plantis fruticosis prouenit; oxymyr sine, chamædaphne, & oxyacantha. Ab his præterea alij sunt diuersi, quorū alius regius, alius *ἔλειος*, i. palustris, nominatur; quæadmodū & alius est bryonia, ab his diuersus. Omnes autem stomachū iuuant, vrinas q̄ cient, & parum nutriunt. Si tamen ij belle conficiantur, tanto firmiter alunt, quā olerum asparagi, quo ipsi sunt sicciore. Porro arborum ac fruticum germina inter se quodammodo sunt similia, non tamen omnino eadem: arborum. n. germina sunt lignosiora. Proinde de ipsis quoq; seorsum nobis deinceps est dicendum.

De Germibus.

CAP. 60.

Arborum ac fruticum germina, olerum asparagis proportione respondent. Sunt enim hæc queq; productiones quædam, cum planta ipsa fructum parat producere: in eo tamen differunt, q̄ arborum quidem stipes (qui cauli oleraceorum & herbaceorum proportione respondet) perpetuo manet: in illis autem caulis est annuus. Omnia igitur arborum ac fruticum germina, aquæ incocta, mandari possunt, præter insuauiam quædam ac medicamentosa: cum tamen vulgo alijs cibis præstantioribus affluunt, illis abstinent: vescuntur tamen urgente fame, nam nutriunt & ipsa aliquantum, si confecta probe fuerint. Omnium autem præstantissima sunt, terebinthi, & viticis, vitis, iunci, rubi, & canirubi, germina. Nostrates autem terebinthi germina in aceto vel muria condentes reponunt.

De Discrimine, quod Partibus Plantarum Esculentarum inest.

CAP. 61.

Optarem vera esse, quæ Mnesitheus in ope de alimentis conscripsit. Vniuersalia enim præcepta, si vera sunt, multa paucis verbis docent: quemadmodum, si falsa sunt, multum sunt nocua. Quæ igitur Mnesitheus de partibus plantarum in vniuersum præcipit, hæc sunt: Primum igitur radices omnes concoctu sunt difficiles, turbam q̄ inferūt: verbis gratia, radiculæ, allia, cæpæ, rapa, & reliqua eiusdem generis. Quorum enim radix, seu quod intra terram prouenit, est esculentū, omnia hæc inter ea, quæ concoctu sunt difficilia, numerantur. Nam, cum radices, sursum omnibus plantarū partibus mittant alimentum, accidit, vt humorem multum in se ipsis colligant, eū q̄ crudum habeant plurimū: neq; enim fieri potest, vt ipse totus sit concoctus, q̄, quod coctum est, id perfectum esse videtur. Atqui humor, qui radicibus inest, alibi in partes plantæ distributus coctionem perfectam acquirat, necesse est: partes enim omnes à radicibus alimētū recipiunt: necesse igitur est ibidem humores crudos aceruari: quo loco collecti, coctionē absolutā, q̄ fit in partibus supernis, expectant. Non ab re igitur in radicibus plurimū humoris incocti cōtinet. Merito sane & corporibus nostris alimētum ab ijs relinq̄tur humidū ac turbationis plenū. Hęc tibi Mnesitheus est sententia, quæ verbis q̄dem videtur pbabilis, experientia autē falsa esse conuincitur. Siquidem radiculæ radicem habent caule ipso ac folijs multo acriorem, similiter & cæpa, ampelopsium, porrum, & allium. Quod si betæ quoq; & maluæ, & rapæ, radicem cōparare ad folia volueris, plus virium in ea inuenies: Quemadmodū & in althææ, quæ agrestis quædam malua esse videtur: nam radix ipsius, vt & betæ, cū tumores multos inflammatos discutiat, facultatem suam indicat: id quod ipsorum folia nequeunt efficere. Quin & plantarū medicamentosarū, quibus radices prædictæ sunt similes, folia sunt imbecilliora, vt cyclamini, scille, ari, dracontij, ac complurū aliorum: vt enim in alijs plantis substantiæ pars maxima in caule est ac stipite, ita in his in radice: quam radicem ipsarum natura auget maxime, ac nutrit, & quod in ea probe confectum non fuerit, in folia & caulem excernit. Hęc igitur hyeme radicem habent magnam: vere autem, cum semen parant

Secunda Classis.

dd ij producere,

DE ALIMENT. FACULT.

producere, caulem proferunt. Videtur autem natura in animalibus quoque interdum totius substantiæ animalis excremento (quemadmodum & Aristoteles prodidit) ad partium quarundam non necessariorum procreationem abuti: ut in cervis quidem ad cornua, in alijs autem animalibus ad pilos ac spinas multas & magnas producendas. Tutius itaque est gustatam prius atque olfacientem, singulas plantarum partes, ipsas per se explorare, post autem mandentem experiri: quando quidem olfactus ac gustus, cuiusmodi saporem ac odorem pars plantæ habeat, edocentes, cum ijs etiam temperamentum omne statim ostendunt. Experientia autem, si modo quis ipsam cum proprijs limitationibus fecerit, facultas ipsa plane inuenitur. Interdum etiam cum ijs, ipsius plantæ consistentia cum succo, qui ipsi inest, indicat: quædam enim succum habent humidum quendam & aqueum, alia crassum vel lentum. Quos est succos privatim rursus gustare conveniet: quidam enim ex ipsis sunt acres, aut acidi, aut amari, alij falsi: quemadmodum & quidam ipsorum sunt austeri, alij acerbi, alij aquei, aut dulces. Non est igitur audiendus Mnesitheus, tanquam verum in unum dicat, sed potius singulæ plantarum partes, ipsæ per se experientia examinanda.

De Rapis.

CAP. 62.

Huius plantæ (quam γογγυλίδα aut βουβιάδα appelles, licet) oleraceum quidem est, quod terra extat: Radix autem, quæ terra continetur, dura quidem est, nisi coquatur, & non esculenta: aqua autem incocta, nulla plantarum congenerum minus nutrit. Hæc quoque varie vulgo apparat, adeo, ut in muria vel aceto condentes, in totum annum ipsa utantur. Succum autem in corpus distribuit medicum crassiorē: proinde, si quis ipsa liberalius vescatur, succum crudum, quæ vocatur, acervabit, potissimum si ipsam minus iusto in ventriculo confecerit. Quod vero ad ventrem attinet, nemo ipsam neque deijcere, neque sistere dixerit, præsertim cum cocta belle fuerit. Coctionem enim diuturniorem postulat: ea quæ est laudatissima, quæ cocta bis fuerit, quemadmodum prius de eiusmodi præparatione docuimus. Quod si sumpta crudior fuerit, concoctum est difficilius ac flatulenta, stomacho quæ noxia: non nunquam autem & ventrem mordicat.

De Aro.

CAP. 63.

Manditur & huius plantæ radix eodem modo, quo rapum. In quibusdam autem regionibus acrior quodammodo provenit, ut prope ad draconum radicem accedat. Et dum ipsam coquis, prior aqua effusa, in aliam calidam convenit conijcere: quemadmodum in brassica ac lute diximus: ad Cyrenam autem planta hæc à nostrate est diversa. Nam in illis locis Arum minime est medicamentosum & acre, ut rapum etiam sit utilius: idcirco hanc quoque radicem in Italiam advehunt, ut quæ longiori tempore impuris & sine germine possit perdurare. Perspicuum autem est, quod talis in cibo quidem est præstantior: si quis tamen humores crassos vel lentos in thorace & pulmonibus collectos tussim velit eijcere, acrior ac medicamentosa magis, est præferenda. Manditur autem & aquæ cum sinapi vel aceto incocta, cum oleo & garo, atque etiam cum condimentis, quæ Greci ὑποτρύματα nominant, sale quæ & ijs, quæ ex caseo parantur. Non obscurum etiam est, quod succus, qui ex ipsa in hepar & totum corpus distribuitur, ex quo animalia aluntur, crassior quodammodo est, quemadmodum de rapum diximus: potissimum cum radices ipsæ qualitatis medicamentosæ fuerint expertes: cuiusmodi sunt, quæ Cyrenis afflerunt. Quandoquidem apud nos in Asia Arum magna ex parte est acrior, facultatem quoque habet iam medicamentosam.

De Dracontio.

CAP. 64.

Huius quoque radicem bis terve elixantes, quoad medicamentosum omne deposuerit, non nunquam exhibemus mandendam, quemadmodum & arum, quando humores crassi & lenti, qui in thorace ac pulmonibus habentur, vi maiore indigent. Commune autem id in omnibus cibarijs memoria est tenendum, quod acra quidem & amara, si edantur, corpus parcius nutriunt: insipida autem & ijs adhuc magis dulcia, multum: & multo magis, si compactionem habeant substantiam, ut neque humida sint consistentia, neque crassa, neque laxa. Hæc certe si perpetuo memoria tenueris: & præterea attenderis, num singula quæ explorantur, dum elixantur, aut afflantur, aut in sartagine parantur, suæ qualitatis vehementiam deponant: nihil erit, quod à me de omnibus speciatim audire desideres: sed (quod in alijs feci) ea potissimum exponam, quibus assidue vescimur.

De Asphodelo.

CAP. 65.

Radix asphodeli & magnitudine & figura & amarore scillæ radici quodammodo est similis. Si tamen, ut lupini, paretur, maximam partem sui amaroris deponit: in eo quæ à scilla discrepat, nam scillæ qualitas difficillime eluitur. Hesiodus certe asphodelum laudat, cum sic ait. Nec quanta in malua atque asphodelo sint bona, norunt. Equidem novi quosdam rusticos, qui grassante fame vix tandem compluribus elixationibus lotionibus macerationibusque in aqua dulci esculentam ipsam reddiderint. Porro hæc quoque radix, quemadmodum & dracunculus, facultatem habet tenuandi atque aperienti. Proinde quidam pro summo remedio ipsius asparagum ictero laborantibus exhibent.

De Bulbis.

CAP. 66.

Bulbi quoque eiusdem cum prædictis sunt generis. Manditur enim ipsorum radix sine folijs, vere autem interdum & asparagus. Facultatem autem habet in se amaram & austeram, eam quoque insignem: unde etiam stomachum exolutum, ad appetendum quodammodo excitat. Et

quantum

A. l. 2. t. 2. cap. 43. fo. 147. c.

A. l. 2. t. 2. cap. 73. fo. 107. d.

A. l. 2. t. 2. c. 85. fol. 109. d.

A quanq̄ corporis substantiam habeat crassiorē ac lentam magis, nō tñ aduersatur ne ijs quidem, quibus ex thorace ac pulmonibus aliquid conuenit expuere: sed, cum amaritudo ipsa suapte natura, crassa ac lēra incidat, crassitie aduersatur, quēadmodum in commentarijs de medicamentis docuimus. Quapropter, si elixi bis fuerint, magis quidē nutriēt: verum, cum amarorem omnem iā depofuerint, aduersabuntur ijs, quæ spūto sunt eiicienda. Melius autem tunc fuerit ipsos ex aceto oleo, & garo mistis, mandere: suauiores enim sic quidē fiunt, & magis nutriētes, flatus q̄ magis expertes, ac concoctu faciliores. Quidam autem ex ipforum esu liberaliore semen sibi inauctum, se q̄ ad venerem alacriores redditos manifeste senserunt. Variē autem ipsos vulgo apparant: nā non modo in aqua elixos, vt dixi, mandunt, verum etiam patinas ex ipsis variē condiunt. Sunt, qui & frixos, alij afflos super prunas, mandunt. Verum hi quidem diuturnam elixationem non sustinent, sed exigua admodum sunt contenti. Quidam autem austeritate ipforum atq̄ amarore seruatū delectati, omnino non elixant: incitant enim ipsos magis ad cibum capeffendum: iuuabuntur tamen, si duos aut tres dies ipsis, vt appetentiam excitantibus, vsi fuerint: quōd si ijs ita paratis largius vtantur, & potissimum, si (vt solent) crudiores sumant, in cruditatem rursus incident. Sunt, qui flatus etiam & tormina, nisi belle fuerint concocti, inferant. Cæterum alimētum, quod

B ex ijs ita mansis fit, non boni est succi: ex ijs autem, qui plurimum, aut, vt diximus, bis elixi fuerint, succus gignitur crassior quidem, verum præstantior alioqui, & qui valentius nutriat.

De Pastinaca, Dauco, & Carvo.

CAP. 67.

Horum quoq̄ radices manduntur: minus tamen, q̄ rapæ & arum Cyrenaicum, nutriunt. Calfaciunt autē insigniter, & aromaticon quiddam ostentant: cæterum, quo modo & alijs radicibus, conficiendi difficultas ipsis inest. Vrinam autem "cient: & si quis ipsis copiosius vtatur, vitiosum succum, mediocriter gignent. Cari tamen radix melioris est succi, quā pastinacę. Quidam autem pastinacam agrestem, vocant daucum: qui vrinam quidem mouet potentius, medicamentosior tamen iam est, multum q̄, si quis eo vesci velit, est elixandus.

De Tuberibus.

CAP. 68.

Hæc quoq̄ radicibus aut bulbis sunt annumeranda, vt quæ nullam qualitatem habeant insignem. Proinde, qui ipsis vtuntur, vtūtur ad condimēta excipiēda, quemadmodum & alijs quæ vocant insipida, & innoxia, & ad gustum aquosa. Quibus omnibus est commune, vt alimētum, quod ab ipsis in corpus distribuitur, nullam insignem habeat facultatem, sed subfrigidū quidem sit, crassitie vero quale id ipsum est, quod sumptum fuerit. Crassius quidem est, quod ex tuberculis: humidius autem ac tenuius, quod ex cucurbita: atq̄ in alijs proportione.

De Fungis.

CAP. 69.

Ex fungis "boleti, si belle in aqua elixi fuerint, propē accedunt ad cibos insipidos: non tñ licet solis ipsis vtuntur, sed apparant variē, & cōdiunt, vt alia omnia, quæ nulla insigni qualitate sunt prædita. Alimētum autem ex ipsis est pituitosum, & frigidum videlicet, prauū q̄ est succi, si quis ipsis largius vtatur. Omnium igitur fungorum hi minimum sunt noxij. Secūdi autē post hos sunt amanitæ. Reliquos vero tutius est omnino ne attingere quidem, multi enim ex ipforum esu interierunt. Equidem noui quendam, cui post boletorum non satis elixorum (qui innocētissimi esse putantur) vsū largiorem, os ventriculi "pressum ac grauatū coarctatum q̄ fuit, difficilem q̄ habuit respirationem, & in animi deliquiū incidit, sudorem q̄ frigidum sudauit: ac demū seruari ægre, sumptis ijs, quæ humores crassos incidunt, potuit: cuius generis est oxymeli ipsum per se, & cum hyslopo & origano ipsi mediocriter incoctis. Is enim, tum hoc à quodam accepit, tum nitri spumam ipsis inspersam: post quæ fungos, quos comederat, vomuit, qui iam quodammodo in succum pituitosum frigidum q̄ admodum ac crassum erant mutati.

De Radicula.

CAP. 70.

DVRbani quidem homines solam ipsam crudam vt plurimum, ante alios sanē cibos, cum garo alui deiiciendæ gratia mandunt: quidam autem aceti quidpiam admiscēt. Rustici vero cum pane sepe numero vescuntur, vt alijs obsonijs, quæ sua sponte proueniunt: in quibus est origanū viride, & cardamū, thymus, satureia, pulegium, serpyllum, menta, calaminthe, pyrethrum, & eruca. Omnia enim hæc viridia, obsonia sunt esculenta, manduntur q̄ cum alimentis, sunt q̄ ex genere plantarum herbacearum. Radiculę autem caulem etiam ac folia mandunt, sed coacti potius, q̄ voluntarij. Radix "tamen ex ijs est, quibus assidue vescimur, est q̄ obsonium magis, q̄ alimētum: nimirum quę & ipsa cum manifesta calfactione attenuandi habet facultatem: nam qualitas acris in ipsa superat. Vere autem caulem quendam, qui in altum assurgit, gignere consuevit, quemadmodum & alia omnia, quę caulem sunt productura. Quem caulem elixantes mandunt cum oleo & garo & aceto, vt rapæ caulē, ac sinapi, & lactucę: nutrit q̄ magis caulis iste, q̄ cruda radícula, vt qui in aqua acrimoniam omnem deponat: paucissimum tamen & ipse habet alimentum. Quidam autem non caulem modo, sed & radículas ipsas, elixantes mandunt non aliter, ac rapas. Mirari q̄ subit eos medicos, atq̄ idiotas, qui post cœnam, coctiōnis iuuandę gratia, crudas ipsas elixant: ipsi quidem hanc rem experientia satis sibi exploratam esse affirmant, qui tamen ipsos sunt imitati, omnes læsi fuerunt.

Secunda Classis.

dd iij De Capis.

A.l. 1. t. 2. ca.
287. fol. 131. f

A.l. 1. t. 2. cap.
288. fol. 171. f

A.l. 1. t. 2. ca.
288. fol. 129. b

A.l. 4. f. 6. t. 1.
c. 10. fol. 494. f

A.l. 2. t. 1. c. 574
fol. 160. g. h.

* Orbasius 2
collect. 24, ha-
bet, per Beppuzi
vesi, i. non cal-
faciat.

DE ALIMENT. FACULT.

De Capis, Allijs, Porris, & Ampeloprasis.

CAP. 71. E

HArum quoq; plantarum radices quidem vulgo frequentissime esitant, caulem autem raro & folia, quæ & ipsa proportione radicum acrem admodum habent facultatem. Corpus cal faciunt: & qui in ipso sunt, humores crassos tenuant, lētos q; incidunt. Si tamen bis ter ve fuerint elixa, acrimoniā quidem deponunt, tenuant tamen adhuc, & alimentum corpori dant paucissimum, quod certe prius, q̄ elixa essent, omnino non dabant. Cæterum allium quidē mandunt, non vt obsonium, sed vt salubre medicamentum, quod digerendi, & obstruētiones aperiendi habet facultatem. Quod si elixum paulū fuerit, adeo vt acrimoniā deposuerit, vires quidem habet imbecilliores, succi autem prauitatem nō amplius retinet. Quemadmodum nec porra quidem, nec capæ, cum elixa bis fuerint. Ampeloprasa vero tantum à porris dissident, quantum in alijs omnibus cōgeneribus agrestia à domesticis differunt. Quidam autem in totum annum sequentem, vt capas aceto condientes, sic & ampeloprasa reponunt: fiuntq; in cibo præstantiora, ac minus habēt vitiosi succi. Abstinentum tamen ab assiduo vsu omnium acrium: & potissimum cum is, qui ip sis vescitur, natura fuerit biliosus. Solis enim, qui vel succum pituitosum, vel crudum & crassum ac lentum aceruarint, cibi eiusmodi sunt accommodati.

A. l. 2. r. 2. c. 119
fol. 112. cd

G A L E N I D E A L I M E N T O R V M F A C V L T A T I B V S

LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

De Alimentis, quæ ex Animalibus parantur: Ac postremo de Melle, de Vino, de Sale condiendis, ad Medijs edulijs, pertractat.

Propositum Libri.

CAP. 1.

Eliquam autē fuerit, de alimento, quod ab animalibus sumitur, pertractare: Quod non paucas habet facultatum differētias, tum in partibus: tum in quibusdam, quæ in partibus ipsis continentur, aut generantur: cuius generis sunt oua, lac, caseus, butyrum, & sanguis.

De Alimento, quod à Gressilibus Animalibus sumitur. CAP. 2. G

PArtes animalium omnes non eadem facultate sunt præditæ: sed Carnes quidē, cū probe cōcoctæ fuerint, optimū gignunt sanguinem, & potissimū, si ea animalium boni succi fuerint, cuiusmodi est suū genus: nam Partes nervosæ iusto sunt pituitosiores. Oium itaq; ciborum, suū caro potētissime nutrit. Cuius rei athletę certissimū tibi præbent indicium. Si. n. paribus exercitationibus parē molē alterius cibi diē vnā comederint, postero die statim sentiēt sese redditos imbecilliores: quod si pluribus deinceps diebus id fecerint, nō imbecilliores modo, verū ēt alimenti penuria macilētiores palām conspiciunt. Idem etiā de eo, quod dicimus, potes in pueris, qui in palestra sese exercent experiri: & in alijs, qui quālibet actionē fortem ac vehementē (cuiusmodi est fodientium) obeūt. Porro carnes Bubulæ alimentum quidem & ipsæ corpori suggerunt non mediocrem, neq; dissipatu facile: sanguinem tū generant, q̄ conueniat, crassiorem. Quod si quis temperamēto naturali melancholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico prehendetur, si largius his vescatur. Affectus autem melancholici sunt, cancer, elephas, scabies, lepra, febris quartana, & quæ peculiari nomine, melācholia nominatur. Lien autē quibusdam à tali succo intumuit: quam rem *καχεξια* id est prauus habitus, & hydro pes sæpenumero sunt consecuti. Cæterū, quantum carnes bubulæ totius suæ substantiæ crassitie suillam superant, tanto suille bubulas lentore antecedunt. Cæterū ex suum carnibus, hominibus quidem ætate florentibus, fortibus, & q̄ sese multū exercent, suū ætate florentium carnes ad coquendum sunt præstantiores, q̄ bubulæ: alijs vero suū adhuc incresecitū. Porro, quemadmodum ex suis bus, qui ætate sunt florenti, ijs iuuenibus, qui bono corporis sunt habitu, conueniūt, sic & boum, qui nōdum florentē ætatē attigerunt: Bos. n. temperamento est, q̄ sus, multo sicciore: quemadmodum & vir ætate florens, q̄ puer. Iure igitur ijs animalibus, quæ natura temperamento sunt sicciore, adolescens ætas ad mediocritatē ipsam confert: humidiorū vero natura, quod sibi ad probam ac conuenientē temperiem deest, ab ætate florenti assumit. Nō modo itaq; Vituli carnes habent ad conficiendū perfectis bobus præstantiores, sed ēt Hædi capris: Capra nanq; temperamento minus, q̄ bos, est sicca: si tñ {hōmīni &} sui cōparet, multum superat. Suille autē carnis similitudinē cū humana ex eo poteris intelligere, q̄ quidā carnes humanas pro suillis sine vlla in gustu vel olfactu suspitione comederūt: id enim ab improbis hospitibus, & alijs quibusdam factum fuisse iam compertum est. Merito igitur porcelli alimentum nobis præbent tanto magnis suis excrementosius, quanto ipsis sunt humidiores: merito minus etiā nutriunt: nam alimentum humidius, vt distribuitur, ita etiā discutitur celerius. Cæterū Agni carnem habent humidissimam, ac pituitosam:

* Non sunt in græcis exemplaribus nec in alijs interpretibus. & omnino tollenda hæc verba.

* Cod. quidam græcus vetustus non habet hæc verba.

A. l. 2. r. 2. cap.
145. fol. 116. d

A. ibidem.

A. *ibidem.* **c** **A** ac pituitosam: Ouium vero excrementosior est, ac succi deterioris. Caprarum quoque caro præter succum vitiosum, acrimoniam etiam habet. Hircorum autem tum ad coquendum, tum ad succum bonum generandum est deterrima: hanc sequitur, Arietum: post, Taurorum. Porro in his oibus carnes castratorum sunt præstantiores: Senum autem pessimæ tum ad coquendum, tum ad succum bonum generandum, tum ad nutriendum: quemadmodum & sues ipsi, qui, quanquam temperamento sunt humidus, cum tamen iam senuerint, carnem habent, non nunquam siccam, ac concoctum difficilem. Ad hæc caro leporum sanguinem quidem gignit crassiorem, sed melioris succi, quam bubula & ouilla: Ceruina autem non minus ijs succum vitiosum generat, ac concoctum difficilem. His agrestium Asinorum bene habitorum ac iuuenum caro est propinqua. Sunt tamen, qui & asinorum domesticorum, ubi senuerint, carnes mandant: quæ pessimi sunt succi, ac concoctum difficillimæ, stomachum quoque lædunt: & præterea inter edendum sunt insuaves, quemadmodum Equorum ac Camelorum carnes, quibus & ipsis homines animo & corpore asinini ac camelini vescuntur. Sunt, qui & Ursis, & ijs adhuc deterioribus, Leonibus, ac Pardis vescantur, semel aut bis elixantes. Quid autem sit bis elixare, dictum nobis ante fuit. Quid iam loquar de Canibus (quos & ipsos iuuenes, ac pingues, & potissimum cum fuerint castrati, apud quasdam gentes frequentissime mandunt) cum multi sint, **B** qui Pantheris, ut & Asinis bene habitis, cuiusmodi sunt agrestes, vescantur: Hæc quidem non manduntur modo, sed à quibusdam etiam medicis laudantur. Vulpium autem carnibus autumno venatores apud nos vescuntur, tunc enim vuarum esu pinguescunt. Porro animalia omnia, quibus alimenta propria affatim suppetunt, longe seipsis in cibo euadunt præstantiora: quemadmodum deteriora fiunt, quibus ea minus adsunt. Proinde, quæ herbas è terra emergentes, aut arborum surculos, aut germina depascunt, ea omnia, cum his abundant, habitiora sunt, ac pinguis, nobis quoque alendis accommodatiora. Ea que de causa, quibus herbas altiores pasci est naturale, hyeme, vere primo ac medio fiunt gracilia, ac pravi succi. Ut boues, qui procedente tempore manifesto fiunt obfiores succi quoque melioris, cum herbarum augentur, ac densescunt, & ad semen producendum festinant. Quæ vero animalia humiliter herba nutriri queunt, ea primo ac medio vere sunt præstantiora, ut oues: ætate autem prima ac media caprarum, cum scilicet fruticum germina (quibus caprarum vesci solent) sunt frequentissima. Cum igitur me animalium species inter se comparantem audieris, dictum meum experientia examina ac diiudica atque expende, non animal quod bene nutritum fuerit ac pingue, gracile ac penuria alimenti extenuato comparans, neque adolescens seni, iniquum enim ac malum est id iudicium: sed, quod in vnaquaque specie ac genere, aut quocumque modo appellare **C** velis, optime est dispositum, alteri, quod sit eiusmodi, conferens. Non igitur amplius opus erit pluribus exequi animalia omnia, quæ apud singulas gentes proprie nascuntur. Cuius generis est in Iberia animalculum, quod lepori est simile, quod quoque Cuniculum nominant. In Lucania autem Italiae regione, quod inter vrsum ac suem quodammodo est medium. Ceu aliud quoddam inter agrestes mures, & quos glires nominant, est medium, quod in eadem Italiae regione, & alijs plerisque locis manditur. Quæ nam ex eiusmodi animalibus bene sunt nutrita, ac plane pinguis, ea, experientia explorata, præparandorum ipsorum rationem, quam incolæ experientia didicerunt, ab ipsis audiens ac discens. Qualis autem singularum præparationum sit facultas, iam à nobis discas, licet. Quæ nanque affantes, aut in sartagine frigentes mandunt, ea corpori siccius dant alimentum. Quæ vero in aqua præcoquunt, humidius. Quæ in patinis condiuntur, inter hæc media sunt, quanquam & illa ipsa pro modo conditura, inter se multum discrepant. Siquidem, quæ vinum, aut garum habent copiosum, ea sunt alijs, quæ ea non habent, sicciora. Rursus, quæ exiguam quidem illorum portionem, aut saporem (quam heptema quidam nuncupant) ampliorem habent: aut in simplici, ac plebeio albo quoque appellato iure elixa sunt: ea prædictis longe sunt humidiora. Quæ autem in sola aqua coquantur, ijs quoque adhuc sunt humidiora. Maximum præterea in præparatione discrimen accidit pro **D** eorum, quæ iniiciuntur, facultate, ut cum omnia siccant quidem, sed alia magis, alia minus. Sunt porro hæc, ex seminibus quidem anethum, apium, carum, lybisticum, cuminum, & alia quedam id genus. Ex plantis vero ipsis porrum, capra, anethum, thymus, satureia, pulegium, mentha odorata, origanum, & alia huiusmodi ad obsonatricem commutationem pertinentia, de qua nunc differere non est propositum. Quemadmodum autem modo præcepimus, cum animalium differentia inquiratur, quæ optimo sunt habitu, esse comparanda, ita nunc quoque, quæ pulcherrime sunt præparata, conferantur. Hæc itaque de pedestrium animalium carne audiuisse sufficiat: de aliarum autem partium facultate deinceps, cum sermonem de limacibus absoluerimus, sumus tractaturi.

De Limacibus.

CAP. 3.

Perspiciuum quidem est, quod neque inter volatilia, neque inter aquatilia hoc animal est numerandum. Quod si inter pedestria ipsius non meminerimus, nihil prorsus de limacium alimentis dicturi sumus: quod iniquum fuerit silentio prætermittere, quemadmodum vermes, qui in lignis nascuntur, viperas alios quoque serpentes, quibus in Ægypto & apud alias quasdam gentes vescuntur: neque enim illorum quisquam hæc nostra lecturus est: neque nos, quæ apud illos sunt esculenta, vniquam comedemus. Limaces vero Græci omnes quotidie mandunt, carnem quidem duram habentes, eo quoque concoctum difficilem, sed quæ confecta, potentissime nutriat. Succus autem ipsis inest, qui

Secunda Classis.

dd iij ventrem

DE ALIMENT. FACVL.

ventrem subducit, quemadmodum & ijs, quibus testa pro cute est: Quapropter quidam oleo, ga- **E**
ro vino q̄; ipsas condientes, eo iusculo ad aluum deijciendam vt̄tur. Quòd si huius animalis car-
ne, vt cibo solo esculento, vt̄i velis, vbi prius in aqua elixaris, in aliam aquā transferas, in qua rur-
sus elixabis: tum demum condies, ac tertio elixabis, vsq; dum caro tota intabescat. Hoc enim mo-
do præparata aluum quidem sistet, sed alimentum corpori dabit non contemnendum.

De Animalium Pedestrium Partibus Excarnibus.

CAP. 4.

Pedestrium animalium partes excarnes homines mandūt, pedes, rostra, & aures: Eas q̄; vt plu-
rimum in aqua elixas mandunt cum aceto & garo: nō nunq̄ autem & sinapi: quidam autem
ex oleo & garo, vinum affundentes: sunt, qui cum oleribus, aut in aqua elixis, aut in patinis con-
ditis. Porcellorum autem pedes prissanæ elixæ iniecti, aptissimi sunt, tum vt̄ illam meliorem effi-
ciant: tum vt̄ ipsi molliores reddantur, & ob id ad elaborationem, quæ in ore fit ac ventriculo, me-
liores. Nō parua tamen est & in præparationis modo differentia, non modo in partibus anima-
lium excarnibus, sed in alijs etiam omnibus: quam fusius in opere de Arte Obsonandi explicabi-
mus. In hoc autem opere, tantum vniuersales partium ipsarum differentias exponimus, ipsas in-
ter se (vt diximus) ita comparantes, vt̄ si omnes ad eundem modum paratæ essent: iusta enim est **F**
hæc comparatio. Partes igitur corporis extremæ, vt̄ pinguedinis, ita substantiæ carnosæ, habent
minimum: neruosa enim ac cutacea natura in ipsis præpollet: non tamen tales hi nerui cutis ve-
sunt, quales in reliquo sunt corpore, nam in excarnibus magis sunt exercitata, eo q̄; etiam magis
lenta. Etenim neruus omnis ac cutis, dum elixantur, ad huiuscemodi naturam deueniunt. Quare
merito corpus quidem minus alunt, ob lentorem tamen per aluum facilius deijciuntur. Meliores
autem sunt suum pedes, q̄ rostrum: quemadmodum hoc auribus est præstantius, hæ enim constāt
sola cute ac chartilagine. Chartilago porro in perfectis quidem animalibus omnino confici non
potest: in ijs vero, quæ adhuc augefcunt, si in ore bene læuigata, & in ventriculo confecta fuerit,
paucum alimentum corpori dabit. Eadem autem est eius, quod dicimus, in alijs animalibus pro-
portio. Quanto enim eorum carnes alimenti bonitate, suilla sunt inferiores, tanto illorum partes
excarnes partibus suum excarnibus sunt deteriores. Cæterum illud nequaquam arbitror quēquā
latere, quòd partes neruofas voco eas, quæ pedibus insunt, ad similitudinem eius, qui proprie ner-
uus nominatur, qui q̄; ex cerebro ac spinali medulla originē ducit. Quæ autem in partibus excar-
nibus neruosa sunt corpora, ad similitudinem quidem ita nominantur: sunt autem ossium liga-
menta, sensus expertia, & præterea tendones quidam.

De Animalium Pedestrium Lingua.

CAP. 5. **G**

Peculiaris quædam huic parti inest substantia: carnem enim habet fungosiorē, ac sanguineā
magis. Musculi. n. carnes sunt exacte, & potissimum ipsorum partes mediæ: nā multi in suis
ipsorum finibus in magnos tendones delinunt, quos pleriq; medicorum aponeuroses musculo-
rum nominant: quos longe maximos musculi generant, qui ad artuum fines pertinent: quin &
musculi quidam capita habent neruosa. Et ipsius linguæ, quam coci è suis eximentes elixant,
corpus quidem proprium caro quædam est fungosa, vt̄ diximus: nō tñ eam eximunt solam, neq;
elixant, sed simul cum musculis, qui in ipsam inserunt: vt̄ plurimum vero etiam cum epiglottide,
& larynge, & glandulis quæ illic sunt, tum ijs quæ linguæ sunt propriæ saliuam q̄; generant, tum
ijs quæ sunt ad paristhmia ac laryngem. Præterea venæ & arteriæ & nerui, linguæ cum alijs carni-
bus sunt communia: illa enim vnâ cum carnibus manduntur, nisi q̄ in hac particula tria hæ va-
forum genera plura sunt ac maiora, q̄ pro portione magnitudinis. Quæ porro facultas sit alimen-
ti, quod à glandulosis corporibus sumitur, deinceps audito.

De Glandulis.

CAP. 6.

Qantum lingua à carnis substantia, tantum glandulæ à linguæ substantia, recesserunt: non
tamen omnes equali omnino ab ea distant interuallo. Sed, quæ illi adiacent ac contingunt, **H**
ijs quadatenus sunt similes, quæ in mammis habentur, quando saltem eæ lacte non dum
refertæ fuerint. Non enim glandulæ mamillares perpetuo suo munere funguntur, vt̄ cum aliæ
propemodum omnes, tum autem eæ quæ sunt ad linguam: natura enim eas linguæ comparauit
ad saliuam generandā: māmillares vero post fœtum conceptum fiunt raræ ac laxæ, & lacte plenæ:
At, quo tempore lacte carent, contrahuntur ac densantur, im̄ à se ipsis differentes, quantum per-
madidæ spongiæ ἀπὸ τῶν σκελετινομένων: sic enim spongias appellāt, à quibus cū humorē omnē
expresserint, circūdatis vinculis ipsas constringunt, totum q̄; ipsarum corpus cogunt. Sunt autē
& circa larynga ac pharynga huiusmodi quædam glandulæ, sicut & in mesenterio: verum hæ qui-
dem sunt exiles, eo q̄; vulgus ipsum latent: Quæ vero sunt ad paristhmia ac larynga, magne sunt
ac conspicuæ. Sunt & aliæ exiguæ in multis corporis partibus, vaforum diuisiones firmantes ac
fulcientes. At glandula illa, cui thymo nomen est, haudquā est exigua, sed in nuper natis animā
tibus est quā maxima, incrementibus autem illis ipsa decrefcit. Omnibus autem ipsis illud est
commune, vt̄ suauis in cibo ac friabiles appareant. Mamillares vero, cum lac habent, de ipsius
etiam dulcedine quidpiam præ se ferunt: quapropter hæ glandulæ, cum lacte sunt plenæ, sum-
mopere à gulosis expetuntur, præcipue suillæ. Alimentum autem, quod ex ijs probe quidem in
ventriculo

A. I. 3. E. 6. c. 2
fol. 244. e

A ventriculo concoctis, prouenit, propè sanè ad carniū alimentū accedit: Quòd si minus, q̄ fat est; sint cōfectæ, succum crudum aut pituitosum generant: humidiores quidem pituitosum, duriores vero crudum: de quo ante diximus. Testes autem, cum ex genere sint glandularum, non perinde tamen laudabilis sunt succi, vt mammillares: sed habent virosū quiddam, seminis quod generāt, naturam referentes, ceu renes, vrinæ. Atq; etiā animalium gressilium testes ad coquēdum longe sunt difficiliōres. Nam gallorum gallinaceorum altiliū testes & suauissimi sunt, & laudabile corpori præbent alimentum. Glandulæ item collo vesicæ adiacentes, propè ad testium naturam accedunt. Sunt, qui renes quoq; inter glandulas annumerent: hi nanq; glandulosum quiddam habere ipsis videntur. Verum⁹ prauī admodū sunt succi, & concoctū difficiles, vt adultiorū animalium testes, cum execios ipsos mandunt: iuuiorū. n. sunt præstantiores. Taurorum autem, & hircorū, & arietum, insuaues sunt, ac ad coquendum difficiles, & mali succi.

De Testibus.

CAP. 7.

I uenibus suis ac bubus apud nos testes execant, sed propter vsum diuersum. Nam Suum quidem testes cibi causa secantur: suum enim castratorum caro suauior fit, & plenioris alimentii, & ad coquendum facilior: Boum vero, vt ad agriculturam sint meliores: tauri enim nō facile ab hominibus domantur. Capræ autem & oues propter vtrunq; vsum castrantur. Porro omnes memoratorum animalium testes ad coquendum sunt difficiles, ac mali succi: nutriūt tamen, si belle⁹ conficiantur, alij magis, alij minus, pro ea proportione, quam in carnis inesse diximus. Nam, quanto suum caro alijs est præstantior, tanto horum quoque testes aliorum animantium testibus sunt meliores. Soli autem⁹ gallorum gallinaceorum vnde quaque sunt præstantissimi, & potissimum eorum, qui saginati fuerint.

De Cerebro.

CAP. 8.

Cerebrum⁹ omne cibus est pituitosior, crassi q; succi, & tarde permeans, ac ad coquendū difficultis. Non minimum etiam cerebrum omne itomacho nocet. Quidam autem ipsius mollitie decepti ipsum ægrotis exhibent, cum præter alia nauseam etiam concitet. Quinimmo, cum cui piam à cibo vomitum mouere vis, huius partem pinguius conditam, postremis epulis edendam exhibe. Illis vero, caue, exhibeas, qui non appetunt, quos veteres ἀποσίτης appellabant. Merito igitur nemo cerebrum summis epulis mandit, cum omnes ipsa experientia docti sciant ipsum nauseam excitare. Iure etiam plerique cum origano mandunt, vt non nulli cum sale varijs modis appurato: quippe cum crassi sit succi & excrementitium, omnino vomitioni fit accommodatius, quando cum incidentibus & calfacientibus fuerit paratum. Si tamen recte confici possit, alimentum corpori præstabit non contemnendum.

De Ossium Medulla.

CAP. 9.

Medulla, quæ in ossibus inuenitur, cerebro est dulcior iucundior ac pinguior, adeo, vt, si ea inter se comparando gustes, putaturus sis cerebrum austerum etiā aliquid in se habere. Porro medulla nauseam prouocat, si liberalius sumatur, quemadmodum & cerebrum: Nutrit tamen & ipsa, si probe conficiatur.

De Spinali Medulla.

CAP. 10.

Spinalis medulla eiusdem quidem cum cerebro est generis: eam tamen perperam medullam appellarunt, cum medulla ipsa non modo spinali hac, verum etiam cerebro ipso, sit humidior ac mollior & pinguior. Quòd vero in spinæ ossibus contineatur, colorem q; habeat medullæ asinimilem, ob id ipsam medullam nominant: quo nomine quidam ipsum quoque cerebrum vocitarūt.

Est porro spinalis medulla cerebro continua, ac eiusdem cum eo naturæ, nisi quòd ipso multo est durior, potissimum in infernis spinæ finibus: quantum enim à cerebro abscedit, tanto magis dure scit. Pinguitudinis sanè habet minimum: quo fit, vt nauseam non prouocet: Et, si probe conficiatur, non exiguum corpori dat alimentum.

De Pinguedine & Adipe.

CAP. 11.

Vtrunq; quidem est oleosum, humiditate tñ & siccitate inter se differunt. Pinguedo nanque humida quæpiam res est, oleo longa vetustate incrassato assimilis. Adeps vero pinguedine multo est siccior: ideo q; si calfactum ipsum fundas, coit facile ac concrescit. Pauci⁹ vtraq; est nutriti: potius q; carniū nos alentium sunt condimenta, quam alimenta.

De Pedestrium Animalium Visceribus.

CAP. 12.

Omniū⁹ quidem animalium Iecur crassi est succi, ac ad coquendum difficile, tarde q; permeat. Omnium autem est præstantissimum, nō modo ad voluptatem, sed ad alia etiam omnia, quod συκωτὸν idest ficatum appellatur: quam appellationem inde habuit, quòd animalis maciandi iecur multarum ficuum siccarū esu sic præparent. Quòd maxime faciunt in suis propterea, q; huius animalis viscera, aliorum animalium visceribus natura multo sunt suauiora: euadunt tamen & illa se ipsis meliora, cū animal ipsum caricas affatum comederit: verum minime cōsentaneū hominibus videtur, præteritis, quæ natura cæteris præstant, deteriora consecrari. Reliquorū autem viscerum Lien quidem gustu est non exacte suauis, est. n. in eo perspicua quædam acerbitas. Merito aut prauī quoq; succi esse creditur, vt qui sanguinem melancholicum generet. Vtroq; vero

A. l. 2. f. 1. ca.
9. fol. 160. c

A. l. 2. t. 2. ca.
254. fol. 131. h

A. l. 2. t. 2. cap.
125. fol. 113. f

A. l. 2. t. 2. cap.
145. fol. 116. d

A. ibidem c.

DE ALIMENT. FACULT.

vero tanto Pulmo est ad coquendum facilior, quanto est rarior: multo tamen, quod ad nutriendū E attinet, hepate est inferior. Pituitosius autem longe est id alimentū, quod corpori præbet. Cor, substantia quidē caro est fibrosa ac dura, ideo q̄ ad coquendum est difficile, & tarde permeat: Si tamen probe conficiatur, alimentum corpori exhibet non paucū, neq̄ mali succi. De renibus autē (nam hos quoq̄ quidam inter viscera connumerant) prius diximus.

De Quadrupedum Animalium Ventriculo, Vtero, & Intestinis.

CAP. 13.

DVriores carnibus sunt hæ partes: ob id, etiam si rite conficiantur, succū tñ gignent nō planē sanguineum neque inculpatum, sed frigidiorē ac crudiorē. Proinde multum temporis requirunt prius, quā s̄m fati confici & in probum sanguinem mutari queant.

De Agrestium ac Domesticorum Animalium Differentia.

CAP. 14.

Domestica animalia temperie humidiora sunt, q̄ agrestia, tum ob aeris, in quo degūt, humiditatem, tū vero ēt ob vitæ ignauiam. Quæ vero in montibus degūt, multū exercentur ac fatigantur, præterea in aere sicciore viuunt: quapropter eorum caro est durior, nullius q̄ profus pinguedinis aut paucissimæ particeps: quæ causa est, cur pluribus diebus, q̄ domesticorū & ociose degentium animalium, seruetur imputris. Liqueat item, quod alimentum, quod ab ijs provenit, minus habet excrementi: contra, excrementitium est, quod à domesticis atq̄ ociosis sumitur. Neceffe igitur est alimentum eiusmodi nutrire valentius, quā alterū, succum q̄ gignere multo meliorē.

De Lacte.

CAP. 15.

LAc quoq̄; inter cibos, q̄ ab animalibus sumuntur, est numerandum: in quo haud parua est pro anni temporibus differentia, & ea adhuc maior pro ipsorum animalium specie. Siquidem vaccinum lac, crassissimum est ac pinguisimū: liquidissimum autē ac minime pingue, camelarū: mox, equarum: deinde, asinarum: mediæ autē consistentiæ, est caprarū: hoc crassius, ovium. Secundum autē anni tempora, † lac post partum } est liquidissimum: tēporis vero progressu, magis semper ac magis incrassescit: Æstate vero media, ipsum etiam in medio suæ naturæ consistit: post id autem tempus, sensim iam crassescit, quoad penitus deficiat. Vere autē ut liquidissimū, ita etiā copiosissimum. Quod autē lac, ut prius diximus, pro animalium specie differat, id vel intuenti quidem protinus apparet: manifestius autem fiet, si ex vnoquoq̄ lactis genere caseus paretur. Etenim liquidissimum lac, serum: crassissimum, caseum habet plurimum. Merito igitur liquidius quidem lac, magis: crassius autē, minus aluum subducit. Contra autē, crassius quidem valentius nutrit: tenuius autem, minus. Quod si quis lac prius elixando serum omne cōsumpserit, nihil profus subducat. Iniectis vero lapillis ignitis tantisper, dum serum omne consumatur, præterq̄ q̄ sic paratum, aluum non subducit, contrarium etiā efficit, ipsum q̄ ijs exhibemus, quibus venter acrium excrementorum demorsu infestatur: id ipsum autem efficiunt non minus, q̄ lapilli, aut etiam efficacius, ferrei orbiculi igniti. Facile tamen lac sic paratum, in ventriculo in caseum cogitur: ob id mel illi & salem admiscemus. Quin & aquam etiam affundere securius fuerit, ut pleriq̄ medicorum faciunt. Neque mirum tibi videatur, quod sero consumpto, rursus aquam infundant: non enim seri humiditas est, quam fugiunt, sed acrimoniam: cuius occasione lac omne aluum subducit, ex substantiis contrariis mistum, sero scilicet, & caseo. Ad hæc tertium etiam pinguem succum habet & ipsum quidem lac vaccarum, ut dictum est, plurimum: ideo q̄ Butyrum (quod vocant) ex eo conficiunt: quod gustu solo visu q̄, quantū in se pinguitudinis habeat, facile cognoscas. Quod si partem aliquam corporis eo inunxeris ac fricueris, cernes cutim pinguem non aliter, ac si oleo fricuisset: Præterea, si mortui animalis corium aridum eo inunxeris, eundem cernes effectum: Quinimo homines in plerisq̄ frigidis regionibus, in quibus oleo carent, in balneo butyro vtuntur: Cernitur præterea, si ignitis carbonibus ipsum infundas, non aliter, ac pinguedo, flammā excitare: Deniq̄ vtimur, ipso in illis, in quibus vtimur adipe, cataplasmatibus alijs q̄ medicamentis ipsum permiscentes. Pinguisimum itaq̄, ut diximus, est lac Bubulum: Ouillum vero ac Caprinum habent quidem & ipsa pinguedinis quidpiam, sed multo minus: Asininum vero huius succi habet minimum: quocirca raro in ventriculo cuiusquam coagulatur, si statim, ut mammis excidit, calidum fuerit epotum: quod si sal & mel adijciantur, fieri non potest, ut ipsum in ventriculo concreseat, accoaguletur. Eandem ob causam magis per aluum deijcitur, ut q̄ serum multum habeat, à quo lac omne facultatem accipit deijciendi: uti à caseosa substantia, sistendi. Quantum vero serum ab alia lactis natura succi bonitate superatur, tanto alia omnia, quæ ventrem deijciunt, superat: ob id veteres ad aluum subducendam hoc potu plurimo vsi videntur. Tantum autem mellis optimi ei est inijciendum, quantum suaue citra stomachi eersionem sentietur. Pari modo & salem ea mensura inijcies, quoad gustum non offendat: quod si ipsum magis subducere velis, salis quā plurimum inijcies. Hæc certe diffusius explicuimus, q̄ præsens institutum postulet. Propositum enim fuerat ea commoda exponere, quæ lacti insunt, ut alimento: quibus cum id commodum, quod nobis præstat in aluo deijcienda, esset admistum, fecit rei affinitas, ut in hanc digressionem sermo non flexerit. Rursus igitur ad propositū reuersi, quæ de lactis facultate supersunt, exequamur: quorum id omnium est maximum, quod Omnium ferè, quæ mandimus, lac optimum, optimi est succi: verū caue, male accipias, quod iam pronunciauimus. Non. n. simpliciter diximus lac omne optimi

† τὸ μετὰ τὴν ἀποκύσειν. quod τοσούτους. Lac quod in vere statim à partu editur.

A. l. 3. f. 10. c. 5. c. 5. fol. 275. b

G A. l. 2. t. 2. ca. 434. fol. 143. d

A optimi esse succi, sed præterea optimum adiunximus. Nam lac quidem, quod vitiosi est succi, tantum abest ut ad succū probum gignendū cōferat, ut qui eo utitur, cacochymos reddat. Cui rei argumentum fuit is infans, qui, cum priore nutrice mortua, alterius pravi succi lac suxisset, totū corpus multis vlceribus habuit refertū. Vtebatur autē secūda hæc nutrix in agro syluestribus oleribus propter annonæ caritatē, quæ veris tpe acciderat: vnde & ipsa huiuscemodi vlceribus scaturit, & alij quidam, qui in eodem agro simili victu sunt vli. Vidimus & alijs permultis mulieribus infantes nutrietibus id temporis idem accidere. Atque etiā, si capræ aut alterius cuiuspiam animalis scammoniā aut tithymallum depasti lac cibi loco quis sumpserit, omnino aluus illi fluat. Quemadmodum, igitur de alijs omnibus, ita & de lactis facultatibus intelligere oportet, non tanquam simpliciter de quouis dicantur, sed de optimo duntaxat: quātum autē in singulis generibus vnum quodammodo ab optimo deficit, tanto commodis, quæ optimum id nobis præstat, est inferius. Lac igitur, quod seri habet plurimum, etiā si semper eo utare, nihil penitus asseret periculi: quod vero huiuscemodi humiditatem habet exiguam, caseosam autem crassitiem multam, omnibus, qui ipso multum utuntur, est periculosum. Nam eos quidē renes offendet, qui calculis generandis sunt appositū: Iecur itē obstruet ijs, qui hoc affectu facile prehendi possunt: tales autē sunt, quibus fines eorum vasorum, quæ cibum

A. ibidem. b

B ex simis visceris in gibba trāsumūt, sunt angusti. Thoracis autem ac pulmonis partibus lac omne est vtile: Capiti vero, nisi quis ipsum habeat admodum firmum, non est accommodū, ut nec hypochondrijs, quæ leui de causa inflantur: in plurimis, n. in ventriculo vertitur in flatu, sunt quæ paucissimi, quibus id non accidat. Si vero cum aliquo eorum cibariorum, quæ crassi sunt succi, diutius elixum fuerit, flatuosam quidem naturam deponit, sed iecur magis obstruit, & calculos in renibus promptius gignit. Huiuscemodi autem edulia libro primo esse diximus, amyllum, similaginem, alicam, tragum, oryzam, lagana, rhyemata, & panes non bene in clibano assos nec multa tritratione prælaboratos, nec multo sale ac fermento mediocri saturatos. Cæterū, ut in ijs, ita in alijs, quæ non nulli lacti admiscentes mandunt, mistorum facultas aliquam ex lactis facultatibus augebit, aut imminuet. Nunc autem ipsius facultatem definiamus, illud boni esse succi & multi alimentū statuentes, quod ex contrarijs substantijs ac facultatibus est conflatum, subducendi scilicet ac sistendi, obstruendi quæ ac tenuandi. Quod nanque eius serosum est, succos crassos tenuat, & aluum subducit: quod vero caseosum est, aluum sistit, & succos crassos gignit, ex quibus, ut diximus, in hepate obstructions, & in renibus calculi oriuntur. Nocet autem ipsius vsus assiduus dentibus, & circumdatis carnibus, quas gingiuas nominant: has enim, flaccidas: dentes vero putrefactioni & erosioni admodum obnoxios reddit. Sumpto igitur lacte, os vino diluto colluere conueniet: satius autē fuerit, si mellis etiā quidpiam ipsi inieceris: ita namque omne caseosum, quod ex lacte dentibus ac gingiuis circumfixum fuerit, abstergetur. Quod si etiā cuiuspiam tam robustū sit caput, ut vini meri collutione non offendatur, melius is dentibus & gingiuis consuluerit: veruntamen & mel vino permixtum, misturam ex utroque reddit meliorem. Illud vero dentium incolumitati tutissimum aduersus lactis iniurias fuerit præsidium, si quis post sumptum ipsum primo, melicrato deinde vino adstringente, os colluat.

A. ibidem. a

De Oxygalacte, id est Acido Lacte.

CAP. 16.

Oxygala autē, quod vocant, dentes quidem, qui saltem secundū naturam habent, nihil offendit: qui vero aut ob naturalem intemperiem, aut adscititium quempiam affectū, iusto sunt frigidiores, hi soli, ut ab aliorum frigidorum occurſu, ita ab hoc quoque offenduntur: accidit quæ ijs non nunquam symptoma, quod *ajudis* i. stuporem nominant, quale post esum mororū immaturorū, & aliorū omnium acerborum & acidorū euenire consuevit. Illud item perspicuum est, quod ventriculus, quæ quauis de causa est frigidior, oxygala non belle conficit: temperatus vero, quamuis egre, conficit tamen aliquantum. Contra ventriculi iusto calidiores, siue ab initio tales fuerint, siue à quapiā causa postea in eam temperiem sint adducti, præterquam quod nihil ab huiuscemodi edulij læduntur, commodo etiam aliquo fruuntur. Quin hi quoque oxygala ipsum circumdata niue prius refrigeratum, indolenter ferunt, quemadmodum & alia pleraque id genus edulia, atque adeo aquam ipsam niue sic præparatam. Quocirca admirari subit plerosque medicos, qui de lingulis edulij pronunciarunt, hoc quidem nobis esse vtile, aliud vero noxium: præterea ad coquendum facile, aut difficile: mali succi esse, aut boni: multi, aut pauci esse alimēti: stomacho conuenire, aut aduersari: aluum ducere, aut sistere: aut aliam quæuis virtutem, vitiumve obtinere. De quibusdam certe licet pronunciare, hoc quoddam edulium omnibus hominibus pravi esse succi, aut ad coquendum difficile, aut stomacho noxium: de plurimis tamen fieri non potest, ut vnico edictio citra vllam distinctionem vere pronuncies. Cæterum, cum necessario longa futura esset oratio, si in lingulis edulij, tam naturalium temperamentorum, quam acquisitiuorum affectuum, distinctiones adscripsissemus, satius fore existimauius (quemadmodum in primo horum commentariorum fecimus) ab initio vniuersalem quidem totius doctrinæ methodum ostendere: post autem in particularibus non nunquam eam ad memoriam reuocare, præsertim in ijs, quæ non simplicis sunt naturæ, quale vtiq; est lac, de quo nunc agimus: quod, tamen si sensui quidem simile apparet, ex diuersis tamen substantijs ac facultatibus est compositum. Huic namque, etiam si optimum fuerit, pro diuersa tamen ventriculorum

A. l. 2. t. 2. cap. 434. fol. 143. c.

DE ALIMENT. FACULT.

triculorum natura accidit, vt interdum quidem {in hoc} acefcatur: aliàs vero fumofum ac nidoru. **E** lētum ructū in altero fursum emittat. Etenim contrarij sunt affectus, fecundum quos, quod in ventriculo non fuit coctum, acidum aut fumofum euadit: liquidem caloris inopia in acorem: eiusdē aut̄ excessus, in nidorem ac fumum vertit: quæ duo lacti eueniunt, quia in fe non modo ferofam naturam, verum etiam pinguem & cafeofam cōtineat. Hac certe de caufa oxygala quidem, fi in ventriculo non coquatur, nunq̄ in nidorem vertitur, potiffimum, fi in biliofiffimum ac feruētiffimū ventriculum inciderit. Neque. n. amplius calidam acrem q̄z qualitatem ac facultatem retinet, quam lac à fero habet: neque pingue & mediocriter calidam, quā lac à pinguedine, quæ fibi inest, possidebat. In huiusmodi. n. præparatione, sola relinquatur cafeofa substantia, eaq̄z ipsa non eiusdē naturæ, cuius ab initio fuit, sed ad frigidius conuerfa. Itaq̄z de oxygalactē dixiffe suffecerit, q̄ frigidum est, ac crasfi succi: hæc enim sequitur, vt ipsum non facile à corpore mediæ temperaturæ conficiatur: ad eā enim in omnibus meis operibus, cū aliquid simpliciter pronuncio, sæpe iam monui id ef se referendum. Quin etiam succum crudum, quem vocant (cuius naturam tum prius alibi exposui, tum etiam in libro superiore de eo disserui) consentaneum est ab istiusmodi cibus abunde generari. Non ab re autem edulium hoc calidissimis ventriculis est vtile, quemadmodum frigidioribus aduersiffimum. Id tñ in singulis cibarijs non conuenit adscribere: sed in quibusdam meminif. **F** se suffecerit, q̄ succus eiusmodi, qualis ex oxygalactē, caseo, & omnibus crasfi succi edulij, prouenit, calculos in renibus solet gignere, cum hi calidiores iusto fuerint siue ob naturalem intemperiem, siue ob alium quendam affectum ipsis postea innatum, non tñ pro caloris modo meatuum transitus latos habeant. Corporum. n. constructiones, quæ morbis maxime sunt obnoxia, ex partibus contrarij temperamēti componuntur: vt verbi gratia, si ventriculus admodum sit calidus, cerebrum autem frigidum: pari modo & pulmo aliquando, ac totus thorax frigidus est, ventriculus autem calidus. Frequenter vero contra euenit, vt omnia alia scilicet æquo sint calidiora: solus aut̄ ventriculus frigidior sit, † hepar vero calidius: atq̄z in alijs partibus similiter. Quapropter initio etiam monuimus vtilissimam esse doctrinam, quæ de facultatibus, quæ alimentis insunt, tradit, cū eas differentias explicat, quæ in humiditate spectantur, & liccitate, & caliditate, & frigiditate: præterea substantiæ ipsorum lentore, aut crasfitie: ad hæc, quod aut simile est, de quo agitur, vel ex partibus temperamento contrarijs compositum, cuius generis est lac. Ad horum porrò dignotionem dixi nos manu duci, cum per olfactum ac gustum, tum per alia symptomata, de quibus in operis huius initio disserui: vti nunc quoq̄z in lacte, eius naturam ostendi ex ijs symptomatibus, quæ ei accidunt, cum aut calefit, aut coagulo cogitur, aut alio quouis modo partes ipsius secernuntur: etenim vel citra coagulum scissio, quam vocant, id efficit, cum lacti abunde calido oxymel frigidum instillamus. Idem etiam mulso effcimus. Interdum etiā citra vllam liquoris instillationē, vase frigidissimā aquam continente in lac demisso, ipsum scindimus. Præterea sine coagulo id lac, quod post editum foetum emulsum fuerit, protinus cōcrefcit, si super cineres calidos parumper calescat: videntur q̄z veteres Comici lac ita coactum, Pyriastē appellasse. In Asia aut̄ apud nos Pyriepthum ipsum nominant. Id quidem lac omnino ab alia substantia est purum: cum aut̄ melle ipsi admisto per coagulum cogunt, hoc quidem opere, quod in eo est tenue & aquosum, separatur. Quidam aut̄ ex ipso duntaxat, quod coactū est, mandunt: quod partim ex cafeofa lactis substantia, partim ex calida atq̄z ignea coaguli facultate, partim ex melle ipsis admisto, est compositū. Alij vero vnā cum eo, quod concreuit, serum quoq̄z transglutiūt, id q̄z aut pariter totum cum toto, aut alterum altero copiosius: accidit q̄z, vt alijs quidem largius, alijs vero minus, alius subducatur, pro portione quantitatis serofi humoris. Perspicuum præterea est, q̄ eorum corpus, qui solū id quod concretum est, comederint, amplius nutritur: minus vero eorum, qui vnā cum ipso serofi humoris quidpiam transglutierint: & multo adhuc minus eorum, qui eius quidem, quod coactum est, parum, serofi autem humoris plurimum, hauserint. Simili modo & in eo, quod à partu, siue cū melle, siue absq̄z eo coijt, non paruam differentiam inuenies. Cum enim mel non accepit, ad coquendū est difficilior, & succi crasioris: præterea per aluum tardius secedit: vtrunq̄z tamē, corpus abunde nutrit. Hæc de lactis facultate nouisse in præsentī opere suffecerit: eius nanq̄z utilitates, quas in morbis præstat, ijs, qui quauis ex causa tabe laborant, aut vlcus habent in pulmone, proprie ad mendendi rationem pertinent.

De Caseo.

CAP. 17.

DE casei quidem facultate iam diximus, cum de lacte sermonem faceremus: satius tñ fuerit nunc rursus particulatim de eo tractare. Nam dū paratur, assumit ab iniecto coagulo acrimoniam, humiditatem q̄z oēm deponit, & potissimū, si inueterarit. Tum. n. q̄ prius, acrior euadit, & manifeste calidior redditur, atq̄z ardentior: ob id ipsum siticulosior, & ad coquendum difficilior, & peioris succi effcitur. Qua de caufa nec id ipsum, quod crasfi cibus acres ac tenuantes facultates admistas habentibus inest commodi, caseus citra noxam possidet. Maior enim noxa ex succi ipsius prauitate, & ardenti calore accidit, quā crasforum tenuatio conferre queat: quando ad calculorum in renibus procreationem hic succus non minus est noxius. Ostendimus enim calculos in illis corporibus nasci, in quibus succorum crasfities cum igneo calore est coniuncta.

Fugiendus

† Additur in tralatōe vet. et Rabbi Mo se prima particula aphorismorum 17. & quādoque quidem totū corpus frigidius.

A. l. 3. f. 13. t. 1. c. 16. fol. 287. a

A. l. 2. t. 2. cap. 123. fol. 113. a

A Fugiendus igitur est eiusmodi caseus, ut qui nihil conferat neque ad coctionem, neque ad distributionem, neque ad mouendam urinam, neque ad ventris deiectionem, ceu utique nec ad succi probitatem. Deinceps autem malus quidem, sed predicto minus est putandus, qui neque est vetus, neque acris. Omnium autem caseorum recentium is est praestantissimus: qualis apud nos Pergami, & in Myfia, quae est supra Pergamum, fit, qui ab incolis oxygalactinus appellatur, suauissimus quidem in cibo, stomacho autem minimum noxius, alijs quae omnibus caseis concoctu transitu quae facilius, succum habens non vitiosum, neque usque adeo crassum: quod vitium omnium caseorum est commune. Praestantissimus etiam est is, qui Romae apud diuites celebratur, *βαθύν* appellant: & praeterea alij quidam in alijs regionibus. Cum autem singulatum permagna sit in ipsis differentia, tum pro animalium natura, tum pro preparandi modis, & praeterea ipsorum caseorum aetate, conabimur hoc in loco ipsorum facultatem paucis scopis circumscribere, quibus quis intentus meliorem a deteriore facillime discernet. Scopii quidem in genere sunt duo, quorum Alter in certa substantiae casei consistencia versatur, secundum quam mollior est aut durior, densior aut laxior, glutinosior aut friabilior: Alter in gustabili qualitate consistit, secundum quam in quibusdam ipsorum acor superat, in alijs acrimonia, aut pinguitudo, aut dulcedo, aut aliud quidpiam id genus, aut omnium est velut aequalitas. Porro secundum speciales differentias predictorum generum, mollior quidem duriore est praestantior: rarus vero ac laxus, denso admodum ac compacto. Iam vero cum glutinosus valde, & is qui ad asperitatem usque est friabilis, sint vitiosi, praestantior est, qui inter hos duos est medius. Quod autem ad eam dignotionem, quae fit gustu, pertinet, is omnium est praestantissimus, qui nullam vehementem habet qualitatem, sed dulcem habet supra alias parum eminentem. Suavis item insuavis est praestantior: & mediocriter salis, eo qui est permultum, & eo qui omnino salis est expers. Postea tamen, quam caseum sic examinatum sumperis, licebit etiam ex ructu cognoscere, qualis inter caseos sit melior, aut deterior. Cuius namque qualitas paulatim marcescit, praestantior: cuius contra perdurat, non bonus: iste enim perspicue aegre mutatur, atque alteratur, & ob id ipsum aegre conficitur. Omnium enim qualitatum, quarum ante meminimus, alteratio necessario sequitur alimentorum coctionem.

De Pedestrium Animalium Sanguine.

CAP. 18.

Sanguis {omnis} ad coquendum est difficilis, praecipue crassus, et melancholicus, qualis est bubulus: Leporinus autem, ut suauissimus, celebratur, multi quae ipsum cum secore solent elixare: quidam autem cum alijs etiam visceribus. Sunt, qui suum quoque iuniorum sanguinem edant, ceu alij etiam grandiorum, cum castrati fuerint. Aprorum vero nemo ne gustare quidem tentauerit propterea, quod insuavis est, & ad coquendum difficilis. Homerus quoque Caprarum sanguinem in cibo iucundum esse non ignorauit.

De Alimento, quod a Volucris Animalibus sumitur.

CAP. 19.

Veteres omnes animalia volucra ac bipeda *ὄρνιθας* nominabant: Nunc autem apud Graecos consuetudo inualuit, ut, quas illi *ἀλεκτορίδας*, gallinas vocabant, nunc solas eas *ὄρνιθας* appellent, quae admodum & masculos ipsos *ἀλεκτριόνας*. Auium porro omnium volucrum genus, paucissimum praestat alimentum, si ad genus gresilium conferatur, potissimum si ad suillam, qua non aliud inuenias, quod copiosioris sit nutrimenti: Volucrum tamen caro ad coquendum est facilius, praecipue perdicis, atagenis, columbae, galli gallinacei, & gallinae: Turdorum vero, & merularum, paruorum quae passerum (inter quos et sunt, quos turrícolas vocant) caro, quam praedictorum, est durior: His autem ipsis turturis, palumbi, anatis quae caro est durior: Phasianorum, quod ad concoctionem, & nutrimentum attinet, gallinis est similis, voluptate tamen in edendo superat: His durior est pauonis caro, & fibrosior, & ad coquendum difficilior. Porro in omnibus volucris animalibus, ut & in quadrupedibus, scire in vniuersum oportet, quae augescantium caro multo est praestantior, quam aetate declinantium: media autem est inter vtranque, florentium. Prava autem admodum est valde nouellorum, sed diuersa ratione ac senum: Siquidem horum caro dura est, & sicca, ac nervosa, ideo quae prava ad coquendum, & exigui nutrimenti: Contra animalium nuperrime editorum corpora mucosa sunt ac humida, eo quae excrementis plena, facilius tamen per aluum secedunt. Haec in cunctis animalibus memoria teneto: id enim omnibus ipsis ex aequo inest secundum differentias, quae ab aetate sumuntur. Communis etiam est, si sanitatem species, preparationis modus, quem antea exposuimus, & nunc rursus summam repetemus, facultates duntaxat in memoriam reuocantes, quae, quae assa sunt, & frixa in sartagine, ea sunt siciora: Quae vero in aqua dulci sunt elixa, alimentum corpori praebent humidius. De ijs porro, quae ex albo iure, varijs quae patinarum condimentis esitantur, antea abunde disseruimus, ceu de domesticis quoque, & agrestibus. Non mediocrius vero est differentia eorum quae in stagnis, aut paludibus, aut lacustribus locis viuunt, cum ijs, quae in montibus, aut locis siccis degunt. Nam pro locorum natura ac proportione, animalium carnes fiunt siccae, & excrementis vacuae, & ad coquendum faciliores: aut humidae, & excrementitiae, & concoctu difficiliore.

De Anseribus & Struthocamelis.

CAP. 20.

Xηῶν nomen veteribus etiam est consuetum, *στρουθοκαμήλων* vero insolens: nominant enim eas *μηγάλας στρεβές*. Ego vero etiamnum adolescentulus audiui sophistam quendam ex eorum numero,

DE ALIMENT. FACULT.

numero, qui de eiusmodi problematibus differunt, in vtrancq; partem disceptantem, ac probantem. E
huiusmodi animalia nunc aues esse, nunc vero non esse. Longe autem praestiterit non id, sed qua-
lem nam alimentum, quod ab ipsis sumitur, habeat facultatem, inquirere: id autem ubi ex me au-
dieris, per ocium ab alio disces, vtrum oporteat animalia haec aues nominare, nec ne. Ipsorum igitur
caro est excrementitia, multo q; ad coquendum est difficilior, q; praedictorum volucrum ani-
malium: ipsorum tamen alae non sunt ceterorum alis deteriores: quandoquidem in multis volati-
libus, potissimum quae parua sunt, & carne dura praedita, alarum substantia est fibrosa, ac dura.
Quarundam autem caro tota est eiusmodi, cuiusmodi Gruum: quas tamen & ipsas mandunt, plu-
rimis ante diebus macerantes, & (vt sic dicam) mortificantes. Inter grues autem & anseres caro Tar-
darum, quas vocant, quodammodo est media, quae *επίδ' ες* vel *ωπίδ' ες* appellantur: vtroq; enim mo-
do prima syllaba profertur & scribitur, per *ε* scilicet, & per *ω*.

A. l. 2. t. 2. ca.
515. fol. 152. a

De Differentia, quae est in Partibus Animalium Volucrum.

CAP. 21.

Viscera quidem in volucris animalibus eandem habent ad carnes proportionem, quam in pe-
destribus habere memorauimus. Intestina vero horum omnium omnino non manduntur:
in eorum tamen Ventriculis non ita habet, vesci enim sunt, & nutriunt: quidam autem ipsorum
valde etiam sunt iucundi, ceu anserum, post quos sunt altilium gallinarum. Quemadmodum au-
tem in suis, dum adhuc viuunt, Hepar ex caricarum pastu ad voluptatem praeparatur, ita in an-
seribus video ipsorum alimenta lacte imbui, vt non modo eorum iecur sit iucundissimum, sed po-
tenter etiam nutriat, ac optimi sit succi, & deiectionem minime difficile, probe q; similiter in ventriculo
conficiatur. Ad haec Alae anserum ad concoquendum ac nutriendum sunt accommodae, & ijs ad-
huc magis gallinarum. Ceterum, cum iuniorum animalium carnes ab annosorum multum diffideant,
alarum quoque natura multo euidentius diffidet. Pari modo gracilia ab obesis discrepant: nam iu-
niorum ac probe nutritorum praestantissimae, pessimae autem gracilium & annosorum. Pedes au-
tem paulo minus omnium, cibo sunt inepti. Gallorum autem gallinaceorum Cristas ac pallearia
nemo nec probarit, nec etiam damnarit: horum vero Testes sunt praestantissimi, praecipue altilium,
& multo magis, si cibus eorum, quo sunt nutriti, seroso lacte fuerit imbutus: nam & boni sunt suc-
ci, & valide nutriunt, & ad coquendum sunt facillimi: deiectionem tamen nec iuuant, nec moran-
tur. Ceterum animalia volucra exiguum quidem habent Cerebrum, sed ipsum tamen tanto pe-
destrium cerebro est praestantius, quanto est durius: volucrum autem ipsorum, montana cerebrum
habent, q; palustria, praestantius, pro aliarum omnium partium proportione. Quidam autem falso
struthocameli Ventriculum laudant, ceu medicamentum quoddam, quod coctionem iuuat: alij ve-
ro longe magis mergi ventriculum laudant. Verum haec neque ipsa facile concoquuntur, neque alijs
in eo ipso, ceu medicamenta, auxiliantur, veluti zingiber & piper: & praeterea alia ratione vinum
& acetum. Quod si de volucrum animalium lingua ac rostro dicere aggrediar, cum ea nemo igno-
ret, garrere merito existimabor.

De Ouis.

CAP. 22.

Oua quoque inter alimenta, quae ab animantibus sumuntur, sunt numeranda: quorum Tres in
ter se sunt differentiae: Prima quidem penes propriam substantiam: gallinarum, n. ac phas-
ianarum sunt praestantiora, deteriora vero anserum ac struthocamelorum: Secunda autem penes
tempus: aut enim longo ante tempore, aut breui sunt edita: Tertia penes cocturae rationem: nam quae-
dam diutius cocta fuerunt, alia ad mediocrem vsq; consistentiam, alia dumtaxat excoacta fuerunt.
Secundum quas differentias, alia quidem cocta vocantur, alia tremula, alia sorbilia. Tremula igitur
ad nutriendum omnium sunt praestantissima. Sorbilia autem minus quidem nutriunt, sed facilius sub-
ducuntur, & faucium asperitates leuigant. Elixir vero & ad coquendum sunt difficilia, & tardi tran-
situs, crassius q; alimentum corpori tribuunt. His vero adhuc tardius permeant, ac peioris sunt suc-
ci, quae in calidis cineribus assantur. Quae vero *επι των ταγγων* i. in sartagine, sunt inspissata, atq;
ob id ipsum *ταγγις* a nuncupantur, pessimum habent omnibus modis alimentum: nam interim;
dum coquuntur, in nidorem vertuntur: &, praeterea q; succum crassum gignunt, ipsum est prauum
gignunt, atq; excrementitium. Porro quae *πικτα* i. suffocata, appellant, elixis et asis sunt meliora:
paratur autem ad hunc modum: Vbi ipsa oleo & garo & pauco vini conspersa fuerint, vas, quo con-
tinentur, caccabo aqua calida habenti indunt: deinde, vbi ipsum totum superne obturarint, ignem sub-
struunt, quoad oua mediocrem habeant consistentiam. Quae n. supra modum sunt incrassata, elixis & asis
fiunt similia: quae vero ad mediocrem crassitatem peruenerunt, & melius q; dura, concoquuntur, &
alimentum corpori dant praestantius. Eidem etiam consistentiae mediocritati intentos nos esse oportet
in ijs ouis, quae superne caldarijs infunduntur, non permittentes neque ipsa omnino incrassari,
sed, cum adhuc succum suum retinent, vas ab igne submouentes. Oua autem recentia veteribus
plurimum praestant: quippe optima sunt recentissima, vetustissima autem pessima. Quae vero in ho-
rum medio sunt, proportione recessus ab extremis, bonitate aut prauitate inter se differunt.

De Volucrum Animalium Sanguine.

CAP. 23.

Gallinarum ac columbarum sanguine non nulli vescuntur, maxime altilium, qui suum san-
guine haudquaquam est inferior, neque voluptate neque concoctionis facultate: plurimum
tamen

A. l. 2. t. 2. ca.
520. fol. 152. f

* εφθδ.

* εφθδ.

H

Atamen relinquitur à leporino. Sanguis autem omnis, quocunque modo ipsum paraueris, ad coquendum est difficilis, & excrementitius.

De Nutrimeto, quod ab æquatilibus Animantibus sumitur.

CAP. 24.

Animalium in aquis degentium permulta sunt genera: differentiæ quæ in ijs sunt, ac species. Nunc vero similitudines inter ipsa, quæ ad usum medicinæ pertinet, ut in prioribus fecimus, referemus: medicinam autem, aut artem sanitatis tuendæ dicere, nihil ad præsens propositum interfuerit. De omnibus igitur dicemus, quemadmodum in alijs ante fecimus, quibus vulgo assidue vescuntur.

De Mugile.

CAP. 25.

Mugil ex squamatorum piscium est genere: nascitur quæ non in mari modo, verum etiam in stagnis ac fluuijs. Proinde particulares mugiles magnum inter se habent discrimen, adeo, ut pelagici mugilis genus diuersum esse videatur ab eo, quod in fluminibus, stagnis, lacubus, aut riuulis urbium latrinas purgantibus prouenit. Eorum sanè caro, qui in aquis limosis ac sordidis degunt, excrementitia est admodum ac mucosa: optima autem eorum est, qui in puro mari viuunt, præcipue cum ventorum procellis agitatur: nam in quieto, nullis quæ agitato fluctibus, tanto piscium caro fit deterior, quanto minus exercitatur. In stagnis autem maritimis (quæ λιμνοθαλάττας ap-

Bpellant) adhuc est deterior: & hac adhuc magis in stagnis: quæ si parua sint, nec magnos fluuios recipiant, neque fontes habeant, nec largum effluuium, multo profectò est deterior. Pessima autem sunt stagna, ex quibus nihil aquæ omnino effluit, sed stabilis est ac planè immota. De ijs porro, qui in paludibus, lacubus quæ, atque id genus locis degunt, initio diximus: pessimam enim habent carnem, qui in eiusmodi locis degunt. Eorum autem, qui in fluuijs gignuntur, præstantiores sunt, qui in ijs gignuntur, in quibus aqua rapide fluit, ac copiosa est: qui vero in stagnantibus, non boni.

Præterea penes alimenta pisces meliores peiores uel euadunt. Nam quibusdam herbarum ac bonarum radicum copia suppetit, ijs quæ eam ob causam sunt præstantiores. Alij herbas pascuntur limosas, & radices mali succi. Præterea, qui in fluminibus urbem magnam præterfluentibus, hominum stercorebus & prauis id genus escis victitant, omnium, ut diximus, sunt deterrimi, adeo, ut, si paulo diutius mortui permanferint, statim purescant, & pessime oleant: isti autem in cibo sunt prorsus iniucundi, & ad coquendum difficiles, exiguum quæ boni quidem alimentum, excrementum autem plurimum reddunt. Quare mirum non est, si prauum succum in eorum corporibus, qui quotidie illis vescuntur, congerant. Qui cum sint deterrimi, omnium contra sunt præstantissimi, qui (ut diximus) in purissimo mari degunt, maxime ubi littora, quæ aquam in orbem ambiunt, terra non

Cabundant: nec leuia, sed aut arenosa sunt, aut aspera. Quod si præterea ad boream spectent, longe erunt meliores. Cum enim exercitationes propriæ non parum ad succi probitatem omni animanti conferant, puritas adhuc eius venti, qui aquæ miscetur, substantiæ ipsorum bonitatem auget.

Perpicuum igitur ex ijs, quæ diximus, est mare alterum alteri in eo præstare, quod aut purum planè est, aut fluuios multos & magnos excipit, ut Pontus. Pisces enim qui in eiusmodi degunt, quanto stagnales antecellunt, tanto ijs, qui in puro mari degunt, sunt inferiores. Sunt autem & stagna quædam huiusmodi, quorum quædam λιμνοθαλάττας appellant, ubi videlicet fluuius magnus stagnum efficit, quod mari coniungitur. Et, ut fluuius non stagnet, ubi primum mari commiscetur, aqua ex salsa ac dulci est mista, & piscium caro, qui in ea aqua degunt, media est inter fluuiialium & marinorum piscium carnem. Communis autem tibi sit hæc oratio alijs quoque piscibus, qui in fluminibus, & stagnis, & mari gignuntur: nam bona eorum pars non ambigit: cum marini fluuialem aquam fugiant, fluuiiales autem ac stagnales marinam. Mugilis vero omnium maxime aquis utrisque utitur: ea quæ ipsius natura est, ut à mari longissime discedens, aduerso flumine natet. Hic quidem mugilis numerosas ac paruas spinas non habet, ut nec alius quisquam marinorum: qui vero è fluuijs, aut stagnis mare ingreditur, non secus ac cõgeneres, plenus est huiusmodi spinarum: nam

Domaium ferè piscium caro, qui in stagnis aut fluminibus gignuntur, tenuibus spinis plena inuenitur, quas nullus marinorum habet. Nam, quo loco magni fluuij ostium mari committitur, non nulli quidem piscium fluuiialium in mari: quemadmodum et marini quidam in flumine capiuntur: quos discernas eo, quod prædictas spinas, aut numerosas, aut prorsus nullas habeant. Pauci sanè fluuiialium mare ingrediuntur: at marini omnes fluuijs gaudent. Continuo autem & gustus mandenti tibi, præstantiorem mugilè indicabit. Lucundior namque ipsius est caro, & acrior, pinguedinis quæ expers: pingues contra, & soluti saporis, tum cibo, tum ad concoquendum sunt deteriores: præterea stomacho sunt noxij, & vitiosi succi: quapropter cum origano ipsos parant. Quidam vero nostrates, pisces quosdam in fluuijs genitos λευκίσκους nominant, rati diuersos esse à mugilum genere: cetera tamen omnino animal animalis est simile, nisi quod λευκίσκος paulo est candidior, caput quæ habet minus, & rariorem acidior: Alimentum autem, quod ab eo sumitur, facultas est, qualè prius fluuiiali mugili inesse diximus: proinde de nomine, non de re est cõtrouersia. Quod autem nouisse magis retulerit, id iam dicam. Hic piscis vnus eorum est, qui sale conditi asseruantur. Atque stagnalis sic conditus multo, quæ ante, præstantior euadit: quicquid enim muscosum aut virosum gustu refert, id totum deponit: verum recens salitus, iam diu salito est melior. Sed de salitis quidem piscibus paulo post sermo communis habebitur, sicut de ijs, qui hyeme (ut sic dicam) mortificantur.

A † Gulielmus Rondellus medicus egregius recte meo iudicio arbitrat hoc in loco esse mendum, ac per γευσιν ὄξυτέραν, legendum esse ex Atheneo ὄξυρρογοτέραν. το στρο αεισιότε.

B † Græci cod. habent. καθαπεργε ἢ περι τῶν ἐωλυζωμένων ἐν χειμῶνι. Vetus interpres habet sicuti de conseruatis in niue quem sequus est τοαχίνος. Non video tamen quo in loco inferius Galeus eruptet de piscibus vel alijs cibis, qui vel mortificentur in hyeme, vel conseruentur in niue. Scio quidem ipsum dicere in cap. quadragesimo primo se distulisse in fine libri scribere de cibis sale conditis & de medys.

De Lupo,

DE ALIMENT. FACULT.

De Lupo seu Laurace.

CAP. 26. E

Hunc piscem in aquis dulcibus natum non vidimus, sed è mari in flumina aut stagna ascendisse conspeximus. Ideo quæ parvus, raro, quemadmodum mugilis sæpe, inuenitur. Et quæ pelagiùs sit, stagna tñ maritima non fugit, nec fluuiorum ostia: Pelagij. n. vocantur, qui in mare profundum secedunt. Alimentum sanè, quod tum ex hoc, tum ex alijs piscibus prouenit, sanguinem gignit consistentia tenuiorem, quæ quod ex pedestribus animalibus sumitur, adeo, vt non affluenter nutriat, & celerius discutiatur. Cum aut nomen hoc tenuius, nunc in duabus rebus inter se collatis, nunc citra collationem enunciemus, sciendum nos, cum ipsum simpliciter pronunciamus, ad sanguinem medium inter extrema comparare. Extremæ autem prauitatis, secundum consistentiam, sanguis est tum crassus, vt pix liquida: tum serosus adeo, vt postea, quæ è vena effusus concreuerit, plurimùm habeat aquosæ humiditatis supernatatis. Laudatissimus vero est, qui inter hos exacte est mediùs, qui fit ex pane optime præparato (de quo primo libro egimus) & animalibus volucribus, de quibus diximus, perdice. s. alijs quæ id genus: quibus ex marinis piscibus pelagij sunt ppinqui.

De Mullo seu Trigla.

CAP. 27.

Hic quoque pelagicis piscibus annumeratur. Celebratur autè apud homines, tanquæ voluptate cibos reliquos superet. Omnium fermè aliorum carnem habet durissimam, & valde friabilè: F quod idem significat, ac si dicas nihil in eo esse lentoris, neque pinguedinis. Nutrit certe, cum probe confectus fuerit, omnibus alijs piscibus copiosius. Diximus autè antea, quæ cibus durior, ac crassiorum partium, & (vt sic dicam) terrestris magis, alimentum corpori præstat copiosius, quam humidior ac mollior, præsertim quando præter id substantiam habet corpori alendo accommodatam ac familiarem: quæ substantia voluptate iudicatur. Nam alimenta, quæ tota substantia ab alendis animalibus sunt aliena, ea aut non profus, aut insuauiter manduntur: ex familiaribus vero, quemadmodum humidius minus nutrit, ita coquitur facilius ac distribuitur. Ergo nulli caro iucunda quidem est, vt quæ alimentum est hominum naturæ accommodum: & quamuis alijs piscibus sit durior, mandî tamen quotidie potest, propterea, quæ friabilis est, & pinguedinis expers cum quadam acrimonia. Nam pinguiâ & lenta cibaria statim, vt sumpta fuerint, celeriter implent, & appetentiam euertunt: præterea, quod maius est, compluribus deinceps diebus ipsorum esum non sustinemus. Verum nulli hepar propter voluptatè à gulosis summopere expetitur. Quidam vero ne ipsum quidè per se mandere volunt, sed garelaum, quod vocant, in vase cum pauxillo vini præparantes, in eo viscus ipsum tantisper comminuunt, quoad torum simul ex ipso & humidis præparatis succus vnus fiat simplex ad sensum ac similis, in quo nulli carnes intinctas mandunt. At mihi profecto nequaquam tantæ suauitatis esse videtur, neque tantam corpori vtilitatem asserre, vt tantopere sit concupiscendum, vt nec ipsum caput: quæ gulosi hoc quoque laudant, ac secundas post iecur ferre prædicant. Cæterum neque id intelligere queo, cur permulti grandissimos mullos emptitent, cum nec adeo suaui sint carne, vt minores, nec ad coquendum facili, vt quæ dura admodum est. Obeam igitur causam, cum quendam aliquando interrogassem, qui ingenti pecunia prægrandes mullos emerat, quid esset, quæ illos tantopere expeteret, respondit se primum propter hepar illos tantè emisse, tum autem & propter caput. Verum hæcenus de nullis hæc dixisse huic sermoni, in quo vtilitatem inquirere instituius, satis fuerit. Porro optimi nulli fiunt, vt alij etiam omnes pisces, tum penes mare purum, tum maxime propter alimenta. Nam, qui cancellos vorant, & grauiter olent, & insuaves sunt, ac ad coquendum difficiles, & mali succi. Hos porro dignosces, si prius quidem, quam vescare, ventrem referaris: inter vescendum vero ipse statim gustus ac olfactus iudicium afferet.

De Piscibus Saxatilibus.

CAP. 28.

Scarum, merulam, turdum, iuliam, fucam, percam, à locis, in quibus versari comperiuntur, pisces saxatiles appellant. Non enim in læuibus, aut arenosis, aut terreis littoribus, sed in petrosis promontorijs, & vbi saxa sunt, delitescunt, ac pariunt. Inter hos autem scarus excellere suauitate H creditur: secundum hunc, merulæ, ac turdi: tertio loco, iuliæ, fucæ, ac percæ. Porro alimentum, quod ex eis sumitur, non modo ad coquendum est facile, sed hominum etiam corporibus est saluberrimum, vt quod sanguinem medium consistentia generet. Medium autem voco, qui neque admodum tenuis est, neque aquosus, neque vehementer crassus. At cum magna huius medij sit latitudo, de ipsius differentijs procedente sermone differemus.

De Gobione.

CAP. 29.

Gobio littoralis est piscis, ex eorum etiam numero, qui parui perpetuo manent. Præstantissimus autem ad voluptatem, coctionem simul, ac distributionem, & succi bonitatem est is, qui in arenosis littoribus, aut saxosis promontorijs viuunt. Non autem æque est iucundus, neque boni succi, neque ad coquendum facilis, qui in fluminum ostijs aut stagnis, aut stagnis maritimis versatur. Quod si aqua limosa quoque fuerit, aut fluuius urbem expurget, gobio, qui in eis gignetur, erit deterrimus, ceu alij omnes pisces, qui in aquis huiusmodi versantur. Merito igitur in saxatilibus piscibus nullum est inter cõgeneres discrimen manifestum, vt qui perpetuo in purissimo mari degant, aquam quæ dulcissimam, & eam, quæ ex eiusmodi & marina est mista, fugitent. Secundis autem post hos pelagicis idem accidit: neque enim hi tantum inter se disident, quantum qui in vtriusque

A vtrisque aquis versantur. Horum nanq3, qui in purissimo mari degunt, suorum congenerū sunt præstantissimi: contra, omnium sunt pessimi, qui in fluminibus vrbes expurgantibus vicitant: medijs vero inter hos sunt, qui in medijs locis versantur. Diximus autem hæc supra, cum de mugile agebamus. Ceterum gobionum caro, vt carne saxatiliū est durior, ita mollior, q̄ muliorū. Ipsa igitur pro portione velcentium corpus nutrit.

De Piscibus Mollī carne præditis: & quo modo Ius Album conficiatur.

CAP. 30.

Philotimus in tertio de alimentis, de piscibus carne molli præditis ad verbū sic scripsit. Gobiones autē, & fuce, iulig, perçe, mureng, turdi, merule, lacerti, ad hæc asini, hamye, passeris, iecorarij, cithari, vmbra, atq3 molliū carniū genus vniuersum, facilius, q̄ alij pisces, conficiuntur. Ipsum sanè iure quis demiretur, quō nā pacto Scarū præterierit, cū is inter pisces saxatiles primas teneat, quibus oibus caro inest, q̄ alijs piscibus, mollior ac friabilior. Quidam enim ipsorū molli quidē sunt carne, sed nullā habent friabilitatē, ut quibus succus quidā lentus ac pinguis innatet: Alij nihil lentoris, nec pinguedinis habētes, in eo quidē saxatilibus sunt similes, carnis tñ duritiē ab eis discrepāt, cuiusmodi sunt pelagici propemodū oēs, nisi siqui ipsorū prauo alimēto propriā carnē corrūpant, ut nulli, qui cancellos mandunt. Cancelli autē parua sunt animalia flauo colore, minimis cancris similia. Saxatiles vero nec alimēta, nec loca mutant, nec dulcibus aquis utuntur, ob eam q̄ causam oēs perpetuo sunt inculpati. Quos Philotimus quidē Asinos nominauit, alij autē asellos nomināt, si quidē probo utantur alimēto, & mari puro, carnis bonitate cū saxatilibus cōtendent: qui vero prauo alimento utunt, aut in aquis mistis, & potissimū si ea vitiosa fuerint, degūt, carnis quidē molliem non abiiciunt, sed pinguitudinē ac lentorē acquirunt, propter quā neq3 suauis amplius, ut ante, manēt, sed alimentū ex se ipsis excrementitiū reddūt. In oibus porro piscibus id cōiter, ut diximus, memoria tenere oportet, pessimos gigni in eorū fluuiorū ostiis, qui latrinas expurgāt, aut culinas, aut balneas, aut uestiū ac linteorū sordes, aut si qua sunt alia in urbibus, p̄ quas medias fluunt, expurgāda: & potissimū, si populosa urbs fuerit. Quin & ipsius Mureng, quē in eiusmodi aqua degit, caro deterrima inuenitur: quanq̄ certe neq3 flumina ipsam subire inuenias, aut in stagnis gigni: pessima tñ in huiusmodi fluuiorū ostiis, qualis est Tyberis Romā præterfluens, gignitur: eo q̄ in ea urbe omniū ferē marinorū pisciū minimo emittitur, quē admodū & qui pisces eodē in flumine nascunt, quos non nulli Tyberinos appellant, tanq̄ speciē habeāt propriā, nulli marinorū similē. Quod autē mistione eorū, quē ex urbe in fluuium influunt, fiant deterrimi, ex eo intelligere poteris, q̄ meliores sunt, qui in eodē fluuiō nascunt prius, q̄ is ad Curbē perueniat. Quin & alius quidam est fluuius in Tyberim trecētis & quinquaginta stadiis ab urbe prorūpens, quē Nar appellant, qui piscē habet ante, q̄ ad Tyberim perueniat, longe præstantiorē. Nam & ab ipsis statim fontibus magnus oritur, & purus perpetuo decliui rapido q̄ fluxu, in ipsum usq3 Tyberim profluit, nusq̄ profus ne tantillum quidē restagnans. Porro, qui propter cōsuetudinē uernaculos pisces experientia habēt exploratos, iis menioratis paulo ante indicis ad ipsos dignoscendos nihil opus fuerit: quibus vero eorū usus est insolitus, siue ex alia ciuitate eō migrarint, siue sint incolæ, hæc omnia statim initio expendat prius, q̄ a propria experientia ad cognitionē naturę singulorum pisciū adducantur. Non igitur oportebat Philotimū simpliciter de omnibus tenera carne præditis piscibus simul tractare, neq3 saxatiles alijs indiscriminatim permiscere. Hi nanq3 semper sunt optimi, quod asellis minime cōtingit, nec murenis, ut ne gobionibus quidē. Etenim quidā ex his in fluuiis & stagnis: alij autē in mari nascuntur: alij in stagnis maritimis, quē uocāt, aut omnino in aquis permittis, ubi magni fluuij ostiū mari cōmittitur. Plurimū certe particulatim inter se dissident, ut mugilis & murena: Aselli uero his quidem minus, uerūta men hi quoq3 inter se nō mediocriter discrepāt. Ceterū Gobiones non perinde mollē, ac isti & saxatiles pisces, carnē habent, ueluti nec Vmbre, quæ σκινίδες aut σκινίαι duplici noīe appellant. **D** Quod uero ad Citharos attinet, Philotimū uehemēter miror: quibus cū rhombus sit adsimilis, carnem tñ habet ipsis molliorē, cum interim asellis longe sit inferior. Et hos igitur, et alios, quos uocant iecorarios: atq3 alios, quos Philotimus saxatilibus & asellis permiscuit: scito in medio esse pisciū duræ carnis ac mollis: nam non dum duræ quidē carnis sunt, & ab iis, qui exacte sunt molles, relinquuntur: quibus & Soleam Philotimus non annumerauit: ut nec saxatilibus Scarū, nisi sanè Passeris nomine soleam intelligat. Similes enim quodammodo inter se sunt passer & solea, non tñ omnino eiusdem sunt speciei: solea enim mollior est, & cibo suauior, ac in totum præstantior, q̄ passer. Quin & Lacerti medijs quodammodo sunt inter pisces carnis mollis ac duræ. Nullus tñ memoratorum pisciū aceto, aut sinapi, aut origano indiget, ueluti pingues, lenti, ac duri. Quidā etiā frixis iis in sartagine uescuntur: alij assant, aut in patinis cōdiunt, ut Rhombos & Citharos. Verum hi coquorum in patinis apparatus, cruditatis in totū sunt cause. Ad coquendum autem sunt præstantissimi, qui ex albo iure fiunt, quod ad hunc modū fit. Copiosam aquā primū iniice: deinde olei, quod satis sit, adfundito, cum pauco anethi & porri: deinde cū pisces semicocti fuerint, salis tantum inspergito, quoad totum ius salsum non dum appareat. Hęc preparatio uel agrōtis ipsis est accommoda. Quibus uero inculcata est sanitas, iis pisciū in sartagine frixorū, secundo loco super craticula assorum, præparatio est accommoda: uerum hæc sanè oleū garum q̄

Secunda Classis.

ee

cuni

DE ALIMEN. FACULT.

cum paucō vino exposcit: frixis vero plus vini gari q̄ addere conuenit, minus olei. Quōd si quibus id stomachum subuertat, paratum habeant acetum, modicum in se gari piperis q̄ continens. Qui enim ad id condimentum transeunt, melius concoquunt, & deiectione nihil eis deterius procedit: cuius potissimum gratia ex vino & gario quidam frixos pisces mandunt, plerisq̄ piper immittentibus, paucis oleum. Non nulli autem ex memoratis piscibus, cum frixi fuerint, paucō sale inspersi, in cibo simul sunt suauissimi: præterea ad coquendum fiunt meliores, ac stomacho utiliores, q̄ si alio quouis modo essent apparati. Omnium autem memoratorum piscium alimentum hominibus ociosis, senibus, imbecillibus, & egrōtis, est accommodatissimū: qui vero corpus exercent, cibos postulant firmiores, de quibus supra differuimus. Diximus autem sepe numero molles & friabiles cibos ad sanitatem maxime conferre, q̄ ij̄ omnium optimi sint succi: nihil enim est, quod ad firmam valetudinem tutandam adeo conferat, q̄ succus bonus.

De Piscibus Duræ Carnis.

CAP. 31.

DE his quoq̄ in secundo de alimentis Philotimus ad verbum sic scripsit: Dracones, cuculi, musteli, scorpis, pagri, ad hæc trachuri, & nulli, ac rursus cernuæ, glauci, scari, canes, cōgri, hāmig, libelle, omnes q̄ duræ carnis pisces, egre cōficiuntur, succos q̄ crassos et salios in corpus distribuūt. Hæc quidē Philotimi sunt verba: nos vero singula eius dicta ab ipso initio expēdamus. **F** Dracones quidē ac Cuculi omnibus iis, qui ipsis vescūtur, durā habere carnem manifeste apparent. Mustelorum vero non vna est species. Nam, qui piscis apud Romanos in maximo est pretio, quē Galexiā appellant, ex genere est mustelorum: qui ne in Græco quidē mari vsquā nasci videat: quæ causa est, cur Philotimus ipsum ignorasse videatur: id t̄nomen in exemplaribus dupliciter scriptū inuenitur, in quibusdam enim γαλειοι per tres syllabas, in aliis γαλειώνιοι per quinque. Et liquet sanē celebrem illū apud Romanos galexiam, in eorū numero, qui molli carne cōstant, esse habendū: reliqui vero musteli dura magis carne sunt præditi. Deinceps autē Philotimus Scorpium, Trachurū, Mullum, Cernuā, Glaucū, inter duræ carnis pisces recte connumerat: in eo autē peccat, q̄ scarū (qui piscis est taxatilis) illis accenset. Post hæc autem Canem adscribit, quē in cetaceorum genere numerare oportebat, vt qui carnē duram habeat, atq̄ excrementitiam. Quapropter ipso in partes secto ac salito vulgares hoīes vescūtur. Ingrati enim est saporis, ac mucosus: ideo q̄ cū sinapi & oxelco, atq̄ id genus acris condimentis eū mandunt. Ex hoc item genere sunt Balene, & Delphini, & Phocæ. Ad quos proxime magni Thunni accedūt: quanq̄ non eque, ac præditi, in cibo sunt iucundi: insuauiter enim sunt hi, & præsertim recentes, nam salsi euadūt meliores. Thunnorum autē caro, qui & ætate & corporis mole sunt minores, non perinde dura est, eo q̄ hi facilius quoq̄ concoquuntur: & iis adhuc magis Pelamides, quæ sale condite laudatissimis salsamentis nō cedunt. Plurimæ hæc ex Ponto aduehuntur, iis dūtaxat, quæ ex Sardinia atq̄ Iberia importantur, inferiores. Hoc nanq̄ salsamentum iure in summo precio habetur tū propter voluptatem, tū propter carnis mollitiē: vocatur autē passim vlitato nomine salsamentū Sardiū. Post sardas autē ac pelamides Myli, qui ex Ponto afferunt, præcipue cōmendant. Post ipsos sunt Graculi. Hæc itaq̄ velut obiter, de salitis piscibus sint dicta. Libellarū porro haud perperā Philotimus inter pisces duræ carnis meminit: verū vnā etiam earum insuauitatis mentionē facere oportebat, ceu aliorū quoq̄, quos oīno prætermisit. Congrum vero, Pagrū, Hāmiam, & Aquilā, recte durā carnē habentibus annumerauit. Sunt q̄ alij quidam pisces, vt ipse inquit, duræ carnis, quorū nomina suppressit, q̄ eis hoīes raro vtantur. Quare satius est nos quoq̄ omissis nominibus, ipsorum facultates inquirere. Haud ergo male censuit Philotimus duræ carnis pisces egrius, q̄ mollis, cōfici. Siquidē tum concoctio, quæ in vētriculo fit, tum in singulis corporis partibus alendis assimilatio, in mollioribus quidē, facilius: in durioribus vero, egrius fit. Illa nanq̄ fiunt, cū hæc alterant: porro, quæ molliora sunt, ea facilius alterantur, q̄ facilius etiam patiantur: eorū autem, quæ alterantur, passio est alteratio. Proinde recte dixit pisces duræ carnis ægre cōfici: recte etiam crassum succū gignere: durior nanq̄ cibus crassorem habet substantiam, vt mollior tenuiorem. An vero falsum quoq̄ succū dura cibaria procreent, deinceps erit considerandum. Philotimus nanq̄, vt & eius præceptor Praxagoras, falsum succum ex iis, quæ supra modum calefiunt, generari tradit. Mihi vero non simpliciter, sed cum limitatione id pronūciandum videtur. Quoniā vero sermo hic ad omnia dura cibaria cōiter pertinet, proprio illum capite seorsum deinceps discutiemus.

An Dura omnia per decoctionem Salsos Succos gignant.

CAP. 32.

Non solum in piscibus duræ carnis, sed in aliis etiam omnibus duris cibis, Praxagoras & Philotimus falsum humorē ex diuturniori decoctione gigni arbitrantur: quē non falsum modo, sed etiam nitrosum appellant. Equidem comperio plurimorū, aut, si vis, etiam omnium decoctum, quādiu coquitur, salius semper euadere: post autem aliquā (vt & ipsi volunt) amarū. Nam corpus ipsum solidum, quod in aqua elixatur, qualitates, quæ initio sibi inerant, in ea deponit ita, vt tandem ἀποιοι, quod vocant, & aquosum euadat, neq̄ quidquam falsedinis, aut amaritudinis, aut acrimonix, aut adstrictionis habeat. Clarius autem huiusce rei veritatem intelliges, si quando, quod elixas, in aliam aquam transfusum, rursus elixaris. Inuenies nanque id, quod decoquitur, propriam amisisse qualitatem, aquam autem eam in se recepisse. Quamobrem lupini, qui

ex

* νοσηλευοι
νοισ.

* Superius nomen hac eadē pag. A, dixerat ex Philotimo esse carne molli p̄ditas. Et ob id Guilelmus Rondellius & Hippolytus Saluianus medici celeberrimi arbitrantur & hic & paulo inferiori pro hāmia legendum esse Lūmie.

A ex cerealibus sunt cibis, aquam amaram efficiunt, quod & ipsi qualitatem amaram habeant congenitam: sic & eruum, & ablinthium, abrotonum, polium, & alia omnia amara: At solidum corpus, quod decoquitur, minus amarum apparet. Quod si in aliam aquam transfundens, rursus (vt paulo ante dixi) decoxeris, magis etiam, q̄ ante, amarorem abieciſſe deprehendes. Quod si tertio, aut quarto in aliam aquam transfuderis, magis adhuc id accidet, q̄ prius, adeo, vt tandem omni prorsus amaritudine sit cariturum. Ad eundem modum, quæ acria sunt, vt allium, cæpa, porrum, aquam, in qua elixa fuerint, manifeste acrem efficiunt, suum autem proprium corpus minus acre habent. Quod si subinde in aliam aquam transmutaris, omnem prorsus acrimoniam deponent. Quin etiam mala acerba, mespila, & pira syluestria, quanto magis coquas, tanto dulciora ipsa efficias, ipsum vero decoctum, acerbum efficitur. Si vero succos ipsos solos per se coxeris, primum quidem falsiores, postea autem amari etiam fient. Quamobrem, quod ad succos attinet, Praxagoram ac Philotimum recte sensisse (vt diximus) est concedendum: de solidis vero corporibus res aliter habent, ac censuerunt. Nam si, vt paulo ante diximus, ex prima aqua in secundam ipsa transferas, & post illam rursus in tertiam, aut etiam quartam, comperies ea prorsus priorem succum deposuisse adeo, vt degustantibus aquea insipida q̄ appareant. Quod si aquam non mutes, primo B quidem decoctum necessario falsius apparebit, postea vero amarum. Verum ius ipsum in primis Praxagoram fefellisse videtur, quod per elixationem falsius redditur, non intelligentem, quod sale aut garo statim initio conditura in aquam iniecto, necessario procedente coctione succus falsior, q̄ ante, efficitur: Quemadmodum etiam si nulla alia re immissa, pura ac dulcissima aquæ salis minimum permisceas: nam ea quoque feruefacta falsior redditur: nec mirum, cum ipsa aqua optima diutius decocta falsam qualitatem tandem assumat.

De Animalibus, Quibus Testa pro Cute est.

CAP. 33.

C Vm id, quod totum corpus, ceu vestimentum quoddam cuiq; nativum, ambit, cutis appellatur, ei q̄ buccinarum, purpurarum, ostreorum, hiatularum, & aliorum id genus, tegumentum proportionem respondeat, idcirco hæc animalia ostracoderma appellant. Tegumentum enim, quod extrinsecus ipsis est circumdatum, teste aut lapidi palam est simile. Omnibus porro eiusmodi est commune, vt falsum in carne succum contineant, qui aluum subducit: quod seorsum unicuiq; magis minusve inest, pro qualitatis ac quantitatis ratione. Siquidem Ostrea inter alia testacea carnem habent mollissimam: parua autem Hiatula, Vertebra, Ungues, Purpureæ, Buccinæ, omnia q̄ huiusmodi, duram. Non ab re igitur ostrea quidem aluum valentius subducunt, corpus autem imbecillius nutriunt: duriora vero difficiliter quidem concoquantur, sed firmioris sunt nutrimenti. Verum hæc quidem omnia elixantur: ostrea vero citra elixationem mandunt: quidam autem etiam in sartagine frigunt. Quemadmodum autem ex testaceis animalibus, quæ dura carne sunt, carnem ad coquendum, ita etiam ad corrumpendum habent difficilem: Ob eam q̄ causam ea sepe iis exhibemus, quibus cibi in ventriculo ob prauos succos corrumpuntur, siue ex icore in eum confluant, siue in ipsius tunicis contineantur. Habent autem omnia, vt diximus, succum falsum ventri deiciendo idoneum: sed minus, quæ dura carne sunt, q̄ ostrea. Proinde cibum corrumpentibus ea exhibemus, bis terve in optima aqua elixantes, & cum prior falsa iam apparuerit, in aliam puram transferentes. Gignitur autem ex ipsis succus crudus, quem vocant, plurimus: vt ex iis, quæ molli sunt carne, pituita. Quemadmodum igitur (cum succum falsum exuerint) caro ipsorum corrupta est difficilis, & aluum sistit, ita, si quis ipsa sale aut garo condierit (quo modo hiatulas solent) & succum ex ipsis genitum ebiberit, venter quidem ei abunde deicietur, corpus tamen nihil ex eo sumet alimentum.

De Crustatis.

CAP. 34.

A Staci, Paguri, Cancri, Locustæ, Carides, Gammari, ac id genus alia, tenui testa concludunt, duritie q̄ testaceis sunt similia, sed minus, q̄ illa falsi humoris continent, quanquam eum D habent satis multum. Dura in totum carne constant: ideo q̄ & ad coquendum sunt difficilia, & firmi alimentum, cum scilicet in aqua potulenta præcocta fuerint. Horum quoque caro, vt ostreorum, cum præcocta, vt dictum est, succum falsum in aqua deposuerit, aluum sistit. Aegre etiam corrumpuntur, non secus ac testacea, quæ duram habent carnem.

De Mollibus.

CAP. 35.

M Ollia vocantur, quæ neque squamas, neque asperam cutim, aut testaceam habent, sed mollem, instar humanam: cuius generis sunt Polypii, Sepiæ, Loligines, & alia, quæ his sunt similia. Hæc certe, quoniam neque squameum, neque asperum, neque testaceum, tegmen gerunt, mollia tangenti apparent: duræ tamen sunt carnis, & ad coquendum difficilia, exiguum que in se succum falsum continentia. Si tamen concoquantur, alimentum non paucum corpori exhibebunt. Ceterum hæc quoque succi crudi plurimum gignunt.

De Charilaginis.

CAP. 36.

H Orum animalium cutis est aspera, ac noctu splendicans, ideo q̄ non nulli ἀπὸ τῆς σέλας ἔχων, hoc est quia splendorem habeant, σελάγια ipsa aiunt fuisse nominata. Inter ipsa autem Torpedo & Pastinaca carnem habent mollem, ac iucundam, ceu & mediocriter per ventrem subeunt, nec concoctu difficilem. Nutriunt item mediocriter, ceu alia quoque omnia, quæ carne molli

Secunda Classis.

ee ij sunt

* χήμας. quæ dictionem alij vertunt chamas ad differentiam channarum quas et hiatulas vertunt, quæ maxime differunt a chammis.

* χήμας

* χήμας

* Al. testæ.

DE ALIMEN. FACULT.

funt prædita. Cunctis porro id est commune, vt, quæ partes ad caudam sunt, mediis partibus sint E corpulentiores: id quod in torpedinibus præcipue inest. Nam horum animalium partes mediæ videntur in seipsis habere velut chartilaginem quandam tabidam. Raia autem, Leuiria, Squatina, omnia quæ huiusmodi duriora sunt, & concoctu difficiliora, alimenti quæ copiosioris, quæ torpedo & pastinaca.

De Cetaceis Animalibus.

CAP. 37.

Diximus quidam iam ante de cetaceis animalibus, quæ marina sunt: In quo numero sunt Phocæ, Balenæ, Delphini, & Libellæ, ac grandiores Thunni, & præter illa Canes, quæ que his sunt similia: Nunc autem de ipsis quoque in summa dicendum, quæ omnia eiusmodi duram, & pravi succi, atque excrementitiam habent carnem. Quapropter sale prius condientes, ipsis vt plurimum vtuntur, alimentum, quod ex ipsis in corpus distribuitur, ea salitura tenuius efficientes, eo quæ coctioni, & sanguini faciendo accommodatius. Nam recens horum caro, ni valde probe concoquatur, crudorum succorum copiam magnam in venis congerit.

De Echinis Marinis.

CAP. 38.

Ex mulso eduntur hi & garo, alui subducendæ gratia. Parantur quæ in patinis, ouis, pipere, melle quæ iniectis. Imbecillis sunt alimenti, ac mediæ inter ea, quæ humores extenuant ac densant.

De Melle.

CAP. 39. F

Omnis alimentorum materia hætenus duobus generibus est comprehensa: quorum alterum quidem ipsorum à plantis: alterum vero ab animalibus sumebatur: ab utroque vero ipsum mel est secretum. Oritur enim in plantarum foliis: est autem neque succus earum, neque fructus, neque pars, sed eiusdem est cum rore generis: non tamen assidue, nec copiose, vt ille, provenit. Memini aliquando, cum æstate super arborum, ac fruticum, herbarum quæ folia mel quam plurimum fuisset repertum, agricolas velut ludentes cecinisse, Iuppiter melle pluit. Præcesserat autem nox, ut per æstatem, bene frigida (nam tum tempus anni æstivum erat) pridie que calida & sicca fuerat aeris temperies. Peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus è terra & aquis à Solis calore sublatus: ac deinde exacte tenuatos ac coctos, à frigore secutæ noctis concretos coaluisse. Apud nos vero raro id accidit, in monte autem Libano quotannis persæpe. Itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent: vocant que id drosomeli & acromeli, id est Mel Roscidum & aerium. Proinde constat materiam, ex qua mel generatur, rori esse congenerem. Videtur autem & ex plantis, in quarum foliis colligitur, boni maliue quidpiam ipsi accedere. Ideoque laudatissimum in locis mel gignitur, in quibus thymus, & alia quædam herbæ ac frutices temperamento calidæ & sicca assati proveniunt: tenuiorum enim est partium id mel, quod in huiusmodi plantis generatur: Ideoque in calidis corporibus prompte in bilem vertitur: frigidis vero, siue per ætatem, siue per morbum, siue natura talia fuerint, est accommodatissimum: ob id in sanguinem mutatum nutrire ipsa potest: in calidis vero prius in bilem, quam in sanguinem, mutatur. Cum autem tenuium sit partium, acrimoniæ quiddam habeat, est necesse, qua aluum ad excretionem proritet: quam certe adimetes, ipsum efficimus ad distributionem & coctionem accommodatius. Commodissime autem ipsam adimemus, si primum multum illi aquæ admiscuerimus: ac deinde tantisper coxerimus, quoad spumare desinat: oportet autem spumam statim, vt emerferit, continenter ab ipso tollere. Cum enim hac parandi ratione acrimoniæ deposuerit, neque amplius aluum ad excretionem irriter, haud cunctanter in corpus distribuetur. Melicratum vero, quod paulisper, aut nihil omnino coctum fuerit, prius deicitur, quam concoqui, & in corpus distribui, & nutrire possit. Præterea in eo differunt, quod mel non plene coctum, in ventriculo atque intestinis flatus quosdam gignat: contra, quod in decoctione spumam omnem abiecerit, flatus est expers, & vrinam mouet. Quod si quis citra aquæ admisionem mel solum delingat, nutriet quidem infirmius, sed aluum promptius deiciet. Largius vero sumptum, ventrem superiorem ad vomitum solet concitare. Elixum autem sine aqua, neque vomitum similiter mouet, neque aluum subducit, verum distribuitur, & nutrit magis: vrinam autem minus eo, quod cum aqua est elixum, ciet. Quanquam ne tum quidem, cum nutrit, alimenti multum corpori exhibet, adeo, vt non defuerint, quibus nihil prorsus aere videretur: qui abunde confutantur in tertio de victus ratione in morbis acutis, qui Hippocratis est liber, à non nullis quidem Contra Cnidias sententias inscriptus, ab aliis De pitissana: vtrisque in hoc delinquentibus, vt in commentariis in eum librum scriptis ostendimus: In præsentia vero satius erat ea de melle dixisse, quæ diximus, quorum summa est: Senibus quidem ac in vniuersum frigidis temperamenti corporibus mel esse accommodum: Ætate autem florentibus & calidis in bilem verti. Præterea exiguum nobis alimentum ex ipso accedere, nisi verti in bilem occupet: quod si ei id accidat, tunc nihil prorsus nutrire posse. Clarum autem est, quod pallidam & flauam bilem ex eo gigni dicimus, non atram. Diximus enim iam sæpe numero medicos solere bilem eiusmodi simpliciter citra coloris adiectionem nominare: reliquas vero biles omnes, cum coloris sui nomine explicare. Alias autem omnes, porracea excepta, cum corpus grauiter ægrotat, excerni videmus. Flaua vero, & pallida, & porracea etiam sine morbis euomuntur sæpenumero, ac deiciuntur.

De

De Vict. rat. in morb. acut. cõ. 3. t. 17. & deinceps. 7^a. 128. e

A

De Vino.

CAP. 40.

Vinum quidem ex eorum esse numero, quæ nostrum corpus alunt, omnes fatentur: modo si, quicquid alit, cibus est, vinum etiam in genere ciborum est ponendum. Quidam tamen medici negant id cibum esse appellandum, quod potus in sermone quotidiano, cibo sit oppositus, qui potio etiam appellatur, ut cibus esca & edulium. Ob eam quæ causam vinum nolunt vocare alimentum, quamquam alere ipsum non diffiteantur: quod vinum in presentia requirimus. Quod si alias quasdam materias alere quidem concederent, alimenta tamen nominare vetarent, omnium earum doctrinam in vinum volumen conferremus: Cum autem solum vinum nolint appellare alimentum, tamen ipsum nutriat, permittant nobis tractatum de alimentis breue de vino sermonem adiungere: quas enim vires Hippocrates in libro de victus ratione in morbis acutis enumerat, non ut alimentum sunt, sed magis ut medicamentum. Illas quidem & in tertio commentariorum in illum librum, & in methodo mendendi, ac sanitatis tuendæ libris exposuimus: in presentia vero ipsius differentias in alendo sumus tradituri, sumpto hinc initio. Vinorum omnium rubra simul & crassa sanguini generando sunt accommodatissima, ut quæ minima egeant mutatione, ut sanguis fiat. Post ipsa sunt nigra crassa quæ & dulcia: Tum quæ colore quidem rubra sunt & nigra, consistentia autem crassa una cum adstringendi qualitate. His autem minus sua natura alunt, quæ alba sunt simul ac crassa & acerba. Omnium autem minimum nutriunt, quæ colore quidem sunt alba: consistentia autem tenuia, & aquis hydromelitis faciendo appositis quodammodo similia. Quod uero vina crassa magis, quam tenuia, alant, declarat ipsorum natura: præterea experientia id ipsum comprobatur. Dulcia vero conficiuntur in ventriculo, ac distribuuntur facilius, quam austera, ut quæ facultate sunt calidiora. Quæ autem admodum sunt crassa, tardius quidem perficiuntur, ac distribuuntur: si tamen in ventriculum adeo robustum incidant, ut confici recte ab eo possint, alimentum copiosius corpori exhibebunt. Constat præterea, quod, quemadmodum hæc corpori alendo tenuioribus sunt præstantiora, ita ad urinam ciendam sunt deteriora.

De Cibis Sale conditis.

CAP. 41.

De cibis sale conditis, & mediis, ad finem operis scribere distulimus. Ne hæc igitur desiderentur, tempestivum iam fuerit utrorumque vires explicare. Animalium corpora, quorum carnes duræ simul sunt ac excrementitiae, ad salendum sunt accommodata: voco autem excrementitias (ut superiori sermone) quæ per totas sese diffusum habent humorem pituitosiorum: qui quanto copiosior fuerit ac crassior, tanto caro si saliat, melior euadet. Quæ vero aut admodum mollem, aut valde siccum, & minime excrementosum, habent corporis habitum, ad salendum sunt inepta. Salis namque facultas (ut in opere de simplicibus medicamentis demonstraui) est composita: nam corporum, quibus admouetur, humores superfluos tenuat ac digerit, & præterea corpora ipsa cogit in sese ac condensat: cum nitri spuma & laxum aphonitrum tenuare quidem & discutere possint, cogere vero & condensare non possint. Corpora igitur, quæ natura sunt sicca, salis conspersu exarefacta, cibo sunt inepta. Quidam autem Leporem salire aggressus, mustelis exiccatis similem reddidit. Suum vero obferum ac ætate florentium carnes ad salendum sunt appositæ, ut quæ utriusque excessus sint expertes, annosorum videlicet siccitatis, & nouellorum porcellorum immodicæ humiditatis. Quemadmodum enim corpora sicca, salita, coriis euadunt similia: sic contra, quæ immodica humiditate diffundunt, salis commercio liquantur. Ob eam causam nec pisces mollis carnis, & excrementis vacui, ut quos saxatiles vocant, & aselli, qui in puro mari degunt, ad salendum sunt accommodati. Graculi vero, & pelamides, & myli, sardæ, & sardenæ, quæ quæ saxatina vocant, & salsamenta, ad salendum sunt appositæ: præterea ex marinis belluis cetacea, salita, euadunt meliora: habent enim & ipsa carnem excrementosam. Mulli vero, quod sicca eorum caro sit, & ab excrementis pura, non sunt ad salendum accommodati. Ex his autem perspicuum est ea ad coquendum esse difficillima, quæ sale condita, dura euadunt ac neruosa, & veluti cutacea ac coriacea: Quæ vero contra habent, tenuia quidem ipsa redduntur: mansa autem humores crassos ac glutinosos tenuant. Præstantissima autem omnium, quæ mihi experientia cognoscere licuit, sunt, quæ à veteribus medicis Sardica salsamenta nuncupantur, hodie Sardas vocant: & Myli, qui ex Ponto aduehuntur. Secundum autem post illa locum habent Graculi, & Pelamides, & quæ Saxatina appellantur.

De Medus Edulis.

CAP. 42.

In singulis differentiis, eorum, quæ alimentis inesse diximus, quedam sunt media. Etenim inter ea, quæ molli sunt carne, & quæ dura, medium quiddam reperias, quod nec molli nec dura sit carne: similiter inter tenuantia & incrassantia, calfacientia & refrigerantia, siccantia & humectantia. Atque animalibus naturalem temperiem inculpatam quidem seruantibus, similia suis naturis cibaria conueniunt: iis vero, quæ prauam temperiem aut ab initio sunt sortita, aut post acquiuerunt, non similia sibi ipsis esus, sed contrariorum est utilis. Seruatur enim similibus, quod probe secundum naturam est temperatum: quemadmodum, quod male est temperatum, a contrariis ad proprium temperamentum adducitur. Itaque singulæ animalium naturæ suum proprium medium habebunt, ut homo quidem tale, canis autem tale, atque ita in aliis omnibus: Præterea huic homini sigillatim tale secundum hanc & illam ætatem: ad hæc etiam secundum vite conditionem: atque institutorum, & regionum in quibus iamdiu habitant, differentias.

Secunda Classis.

ee iij

Galeni

De Victus rat.
in morb. acur.
cō. 3. t. 1. & de-
iceps. 7^a. 125. d

GALENI DE SVCCORVM BONITATE ET VITIO

A Iulio Alexandrino medico Tridentino olim translatus,
& nunc ab eodem diligenter recognitus.

ARGVMENTVM LIBRI

Quo quis pacto Bonos Succos procreare, & Malos ac
vitiosos deuitare possit.

*Historia Morborum quorundam ob Mali succi Alimenta,
tum De se argumentum rei eiusdem.*

CAP. I.

Vantum sit in mali succi cibis virium ad procreandos morbos, facile non omnino mēte captis declarauit fames, quæ per plurimas Romano imperio subditas gentes seuiit multis deinceps annis continue. Quum enim ciues pro more suo (quo estate quæ primū solent frumētū; quod satis sit in reliquū anni tempus, parare) quicquid in agris tritici fuerat, abstulissent vnā cum hordeis, fabis quæ ac lentibus, reliquos agre sibus fecere cereales fructus, ὄσπρια & χέδρωα greci vocant, i. legu-^Gmina, simul etiā non sanè paucis ex his in urbē asportatis. Cōsumptis itaque hyeme iis, quæ facta reliqua fuerant, agrestes necessariō vere toto succi prauī alimentis vesebantur, adhibitis ad cibi vsum, arborum fruticum quæ germinibus ac turionibus, bulbis quæ, & stirpiū succo malo præditarum radicibus: pleraque præterea, agrestia quæ vocant olera, prout cuiusque horum se copia suggerebat, abunde ad saturitatem usque ingurgitantes, simul herbas virentes totas edebant elixas, quas antea nunquam, ne periculi quidem faciendi gratia, degustauerant. Itaque videre erat ex his quosdam desinente vere, plerosque certe omnes incunte ætate, vlceribus in cute quæ plurimīs correptos, quorū non vnica esset in omnibus facies: siquidem crysipelas alia, phlegmonen alia referebant, atque alia herpetem, sicuti impetiginem alia, & psoram & lepram alia. Atque hæc quidem fuere ea quæ per cutim efflorescentia, placidissime vitiosum succum ē visceribus profundo quæ corporis euacuarent: aliis vero quibusdam carbunculi & phagedenæ, specie, quum apparuissent cum febrī, plurimos interfecere, paucissimis ægre post multum temporis seruatis. At sine cutaneis affectibus febres plurimæ viguere. Quas ipsas tum alui recrementa sequebantur graueolentia, & mordacia, intestinorum quæ difficultates & tenasmos postremo afferentia, tum acres vrinas, atque eas grauiter olentes, quæ quorundam^H vesicam exulcerarunt. Iam non nulli diiudicati sudoribus sunt, iis quæ ipsis male olentibus, abscessibus uel putredinosis. Quibus nihil horum accidit, interire omnes aut cum manifesta visceris vnus alicuius phlegmone, aut ob vehementem et malignam febrem. Quum quæ medici non nulli paucis omnino quibusdam sanguinem mittere auderent morbi initio (siquidem non iniuria remediū huiusce vsum reformidabant ob virium iam tum antea imbecillitatem) nulli eorum animaduerti sanguinem profluxisse probum, qualem videmus de sanorū corporibus profluere, sed aut plus iusto rufum, aut nigriorem, aut serosum nimis, aut acrem, ac venam dillectam ipsam inter fluendum vellicantem mordicus, sic, vt ægre inde ad cicatricem duci vulnus posset. Quosdam vero, præsertim moribundos, etiam cum febribus symptomata inuaserunt mentem assurgentia, cum vigiliis vnā alto quæ sopore, quem cataphoram nominant. Atque nil sanè mirum videri debet, si quidem contra rursus inter se cum morbis tum symptomatis correpti fuere, qui tunc ægrotarunt, vt qui non solum natura inuicem, aut etate, sed etiam antea acta vitius ratione differrent, alimentis quæ vli essent in fame, pugnātibz inter se facultatibus præditis. Sanè vnusquisque, vt cuiusque se quid suggereret, edebat. In diuersa porro rerum copia alij cibos adhibuere succi acidi, acris uel, aut salii, aut amari: sicuti austeris alij, aut acerbis vli sunt, aut qui euidenter refrigerarent, aut imodice humidii essent,

A essent, aut viscida, aut medicamentosi. Ipse quosdam noui ex fungorum esu periisse statim: quosdam ex cicute aut ferule: nec sanè paucos ex his vix seruatos. Ac ceteris quidē omnibus, qui ratione niterentur, facile fieri posse videbatur, vt, quemadmodum forinsecus exulcerationes ac variae apparebant tumorum facies, phlegmonosorum, & œdematosorum, eorum q̄; ad hæc, qui erysipelas & scirrhum referrent, sic partibus intimis, quęcunq; principales magis essent, totidem accidere affectus potuisse. Soli sunt, qui quiduis aliud potius; quàm succos, cauent, quicunq; rationis expertes ab hippocratica de succis doctrina desciuere: quorum apud me non nulli clam confessi sunt, manifesto se quidem contendendi cernere cupiditatem aduersus Hippocratem, existimantium nihil esse in succis ad sanitatem aut morbum vsus aut detrimenti, pudore tamen interim affici, si post quinquagesimum demum ætatis annum ad Hippocratem deficiant: licenim videri poterimus (dicebāt) nō solum discipulis, sed etiam iis, qui præterito assidue tempore nobis vsi essent, obfuisse. Quin in honore se quoq; apud mortaliū multos esse aiebant, quo nomine placita sequi crederent vera: quę si ipsa quoq; praua esse faterentur, cū indoctiores alijs visum iri se, tū vero futurum, vt eorū, qui antea ipsorum opera vtebatur, nullus in posterū esset vsurus. His itaq; multum veniæ cōdonemus, par est, non quidem culpato eorum instituto, sed de illorum vnā in-

B fortunio miserti, qui ante, q̄; iudiciū ferre de doctrinis possent, magistros nacti sint improbos: illi contrā odio merito habendi sunt, qui ob honoris contentionem primi placitorum sectas erigūt, quippe qui volentes scientes q̄; imposturam facere hominibus velle videantur, non autē per imprudentiam labantur: quum nullus ad tantum vnq̄; dementia veniat, vt ignoret, quantū in se in eo mali, si contenti in corpore humores in medicamentosas qualitates degenerent. Isti ipsi, quibus cū institutus nobis est sermo, haud sanè facile vel etiam neutiq̄; fieri possent, vt inter eos, qui ex lethali medicamēti assumptione, & morbo corporis ipsius affectu, periclitant, interstin guatur. Neq; vero illud non apertissime videmus, vt negare nemo audeat, animalium venenum eiaculantium succos, quos in morsu reponūt, alios demorsam partem celeriter mortificare, alios putrefacere, aut phlegmonem aut dolores vehementissimos ciere: veluti & scorpionem, si quis in eū bis ter ue ieiunus conspuat, statim perire: nam, sicuti naturæ affines alię aliis sunt, sic quędā inimicantur quibusdā, eas q̄; perimunt. Vsu porro venit, vt affinis nutriamur, cōtrariis vero perdamur: est q̄; de his tractatum fultius in commentariis de naturalibus facultatibus, tum de simplicibus medicamentis: in presentiarum autem satis sit enarrasse etiam, quę comperta vidimus in fame. Quod si fidem mihi adhibueris (cui, quamobrē mentiri debeam, causā nihil sit, contra q̄; per-

C molete seram, quod auctores multi suis in libris egregie mentiti sint) explicabo, quæ in vniuersa vita mea experientia longa didici, id q̄; diis ipsis testibus inuocatis. Ego sanè patrē habui, qui ad summū geometriæ, architecturæ, logicæ, arithmeticæ, atq; astronomiæ peruenit: fuit q̄; ab iis, qui illum norant, æquitate, probitate, & temperantia supra philosophos omnes commendatus. Is me puerū etiamnum morbis intactum seruauerat præscripta victus rōne. Adolescens deinde factus quum essem, secessu q̄; in agrum vteretur genitor, agricolationis studiosus, vrgebam ego quidem studia supra condiscipulos omnes, non interdiu solum, sed etiam noctu: toto vero caniculæ tempore, quæ græcis *ὀτώρα* est, quum omnibus fugacibus fructibus me explestem cū æqualibus vnā meis, autumno in morbū incidī acutunt, sic, vt sanguinem mittere necesse habuerim. Reuerso deinde in urbē patrē, me q̄; increpito, tum reuocata in memoriā priore victus ratione, qua sub ipso vsus essem, præcepit, vti de cetero hanc seruare, æqualium meorum intemperantiæ nuncio remisso. Quin in sequenti quoq; anno studiose egit, vt viuendi rationem meam obseruaret, ne quid de fugacibus fructibus, nisi modice, attingerem. Agebam tunc temporis ætatis annum vndeagesimū: quo anno quum incolumis euasissem, sequenti q̄; deinde mortem obiisset pater, liberaliter cū æqualibus vnā in victu fructibus vsus, qui sub caniculæ tempus proueniunt, mor-

D bum incurri priori non dissimilem, vti tunc quoq; vena mihi necessario secunda fuerit. Ex eo tēpore aliquando singulo quoq; deinceps anno semper ægrotavi, aliquando intermisso vno, ad annum vsq; vigesimum octauum: quo tēpore, quum periculum aduissem, ne, qua parte septo transuerso iecur adheret, abscessus esset, mihi ipsi vsus interdixi fugacium omnium, præterq̄; ficuum vuarum q̄; exacte maturarū, his q̄; ipsis non immodice, sicuti antea, sed moderate, adhibitis: habebam q̄; alium quēdam biennio maiore sodalem eiusdem mecum instituti. Adhibita itaq; diligenti de exercitatione cura, tum ne quid cruditate laboraremus, immunes hæcenus à morbis perseuerauimus annorum multorum spacio. Iam, quoscunq; ex amicis aliis persuasos habui, vt se exerceant, viuendi q̄; seruarent ordinem, animaduerti ad hanc vsq; diem incolumes perstitisse, quosdā annorum viginti quinque intervallo, quosdam non totidem quidem annis, sed satis tamen multis, prout persuasus quisque fuerat, vti sese à fugacibus fructibus abstineret reliquis que præterea vitiosi succi edulis: de quibus propositum nobis sit hoc libro pertractare.

Varia Hominum Conditio: tum de Boni Glutinosi que Succu Cibus quibusdam:

de Attenuantium Medicamentorum vsu.

CAP. 2.

ERgo, qui exercitatione vti ante cibum possunt, iis exquisita prorsus vitæ ratione fuerit quidem necessaria: aliis vero, qui ob negociorum molem hoc facere prohibentur, non solum

diligentiore victu, verum etiam medicamentis salubribus opus fuerit. Plurimi quoque eo rerum E. statu degunt mortales, vti his neque ante cibum recte exercere se liceat, neque opportune satis cibum capere, neque vero probe alimoniam conficere: hosce intactos morbis perdurare diutius impossibile fuerit, nisi consulant subducta sibi alio per intervalla, interdum purgatione etiam validiore, ac tempestiva sanguinis missione, salubribusque quibusdam ad hæc medicamentis opportuno tempore epotis. Quicumque vero quietioris vite institutum ingressi sunt, nec coguntur prius, quam luceat, visitare potentium limina: nec post, quam crebro sudarint operibus necessariis fatigandis, refrigerare: neque aliquibus, dum lauantur, assistere: neque alios, quum se domum iterum conferunt, reducere, ipsi postea ingenti festinatione loti cœnatum properare, hæc nos prius victus rationem præscribemus, vnde sanguinem in primis probum obtineant: aliisque deinde consulere conabimur, qui negociosam vitam ducunt: fueritque necesse, vt in memoriam reuocentur, quæ in tribus commentariis differuimus, de alimentorum facultatibus conscriptis. Igitur inter frumentacea cibum exhibent succi boni panes puri rite confecti, quorum & in textu coctura sit, & ante id subactio, tum fermento constant modico, salisque mistura: secundas ab his obtinent furnacei. Nec sanè minus alica inter ea, quæ optimi succi sunt, censetur, sicuti suilla quoque caro, si quidem ista ventriculus exquisite concoquat, & in sanguinem vertat iecur: visceri nihilominus, nescio quid, retinet, quodque ideo iecoris, renumque meatus obducit, quibus adstrictiores hæc natura fuerint. Si quis igitur crebrius his vtatur, grauitatis secundum prædictas iam partes sensum quendam, aut dolorem etiam non nunquam persentiet. Iecoris porro obstructionem comitatur distributionis impedimentum, ac plenitudinis collectio in mesarçi, simarumque visceris partium venis. Quo casu periculum rursus sit, ne aut phlegmone insequatur partium, in quibus facta collectio fuerit: aut redundantium humorum ipsorum putredo: quandoquidem alterutrum sequi necesse sit crudos, crassosque humores, vt aut in sanguinem conuertantur concocti, aut putrescant, sicuti reliquis quoque omnibus accidit, quæcunque locis calentibus diutius moram trahunt. Proinde inuenta medicamenta sunt, sic à medicis salubria appellata, quæ attenuandi omnia facultate constant: horum liquidem officium est angustiores vias expedire, tum abstergere, siquid ex humoribus glutinosi valis adhaeserit, humorumque crassitiam incidere, & extenuare: Ceterum frequens horum vsus sanguinem serosum, aut biliosum, aut atrabiliarium temporis tractu reddiderit: siquidem solita sint medicamenta hæc vniuersa propè, præter id, quod attenuent & incidant, etiam vehementius excalfacere: à sic autem excalfaciētibus solidiores partes exiccantur, humoresque redduntur crassi, vnde renum calculi existant tephacei. Ergo, quum corporis constitutio probatissima ea habeatur, quæ simul & attemperatissima sit, simul humorum transitum expeditum teneat, hac natura præditum possibile sit, si quidem se ante cibos, quod satis sit, exerceat, incolumen assidue perstare, etiam aliquando succi crassioris cibus plusculum vsus: quod genus, sicuti diximus, alica est, & suilla caro, panesque furnacei, & textuacei, quibus quidem nec exacta adhibita fuerit præparatio, qualem paulo supra retulimus, & imperfecte sub textu decocti sint. Eiusdem cum alica naturæ est tragus quoque, quem vocant, qui ipse quoque inter frumentacea alimenta connumeratur, atque is tamen alica ipsa egrius in ventriculo concoquitur. Nec dissimilem ab his planè facultatem obtinet ouorum natura: de quibus distinguendum tamen plenius sit, quemadmodum de lacte quoque: docebuntur hæc ad amissim in sermonis progressu haud ita multo post. Prius nanque, quemadmodum horum ipsorum memini, vt alimentorum veluti formulam quandam exprimerem, in quibus cum visciditate vnâ succorum bonitas, & crassities inest, ad eundem modum de iis quoque mentionem faciam, quæ mediocriter se habent, & natura constant inter incrassantes cibos, & attenuantes, mediæ: de quibus alibi vnico libro disserui, qui est de attenuante victus ratione. Huiusmodi tamen plurima medicamenti potius, quam alimentum nomine vocentur: at, quæ crassos, glutinososque succos progignunt, edulia, hæc fuerint, quæ cum valentissime alant, tum bonum procreare sanguinem consueuerint, si quidem ea ventriculus ac iecur probe conficiat.

De Cibis Inter Attenuantes, atque Incrassantes mediis: tum quibus Innoxius esse Glutinosus succus possit, quibus item non conueniat.

CAP. 3.

OMnium tamen minime improbatum edulia, quæ tenuantium, crassumque facientium, in confinio sunt, vt quæ in excessuum meditullio, & attemperantia quadam locentur. Huiusce generis panes optimi sunt, qui quomodo parentur, fusius dictum à nobis est in primo de alimentorum facultatibus libro: gallinarumque præterea carnes, gallorumque gallinaceorum, tum phasianarum auium, perdicum, columbarum, attagenum, turturum, turdorum, merularum, & passerulorum omnium, pisciumque ad hæc saxatilium, littoraliumque, et pelagiorum, & gobiorum, & murene, & buglosse, et asellorum, breuiterque piscium omnium, quicumque nullam inter edendum nec visciditatem, nec saporis foeditatem, nec insuauitatem representant. Nec sanè paucas distinctiones requirit horum omnium natura: quam tractaturus deinceps sim, quum de mali succi cibus dicemus, additis prius hoc loco, quæ desunt. Etenim, quicumque plurimum exercere se possunt, somnumque pro eo, ac lubet, producere, vitamque delegerunt à ciuilibus negociis peculiar, possint sanè hæc crassi, glutinosi que succi cibos capere, præsertim si cui post largum

A largum horum esum nullus vnq̄ in dextro hypochondrio, aut ponderis, aut tensionis sensus oboriatur: quibus vero non licet aut per ætatem, aut ob consuetudinem aliq̄, exercere se ante cibum, abstineant ab eduljjs id genus omnibus. Omnino vero urbani, ne ipsi quidem admittere alimenta huiusmodi debuerint, sed vel gestationibus, vel deambulationibus vtantur validioris exercitationis vice: sicuti nanq; quies corporis deses prorsus, maximum est ad tuendam sanitatem incommodum, sic planè maximus fuerit in mediocri motione vsus: quando ne agrotaturus quidẽ omnino aliquis sit, qui, ne quando cruditate laboret, curam gesserit, nec commotionem à cibo vehementiorem aliq̄ aggrediatur. Quemadmodum enim omnium maxime commendatur ad sanitatem exercitatio ante cibos, sic à cibus motus vnusquisq; vel in primis damnatur eo, q̄ à ventre alimentum ante concoctionem distribuatur, crudiorum q; ita humorum vis colligatur in venis, vnde morborum genus omne progigni soleat, nisi prius aut laboribus pluribus dissipentur ipsi, aut decoquantur, in q; sanguinem vertantur à iecoris, venarum q; facultate. Itaq; securissimum fuerit cibos cauisse crassi, glutinosi que succi, quibus quidem valetudinis solius bonæ cura sit, non autem bene habitū corpore esse student, quod gymnastici faciunt.

De Crassi Succi Cibus, Pane, Caseo, Lacte, Placentis, Lagana, Cochleis, Ovis, Mollibus piscibus, Cetaceis, Ostreis,

B

Testaceis, Brassica, Lente, Fungis, Tubere, Amylo, Pineo nucleo, Animalium Partibus quibusdam, Glandibus, Palmulis, de que Florum Differentijs,

et Dulcis, Crassi q; Succu Edulys.

CAP. 4.

Clbs igitur crassi succi enumerabo deinceps, quos hæcenus sermone non retulimus, initio à pane sumpto: Ex quibus, qui neq; fermẽti, quod satis sit, neq; salis acceperet, neq; subacti ad plenum, sed nec in textu probe cocti fuerunt, crasso supra omnes succo constant, præter id, q̄ visci di etiam non nihil participant: quod succi genus Praxagoras, & Philotimus *καλαώδης* appellat, i. glutinosum. Crassi præterea succi est caseus omnis, sed recens succum vitiosum nõ obtinet, qui inueteratis adest: glutinositas in eorum quibusdã crassitie accedit, non tñ in omnibus, id q; ob lactis, vnde conficiuntur, naturam: cuius non pauca sunt discrimina pro aiantium diuersitate, & alimẽtorum, quæ alibi alia capiunt. Ac plurimus quidem apud nos est caprini lactis vsus, sicuti bubuli apud alias nationes: quin & frequenter ouillo vtuntur, crassum tñ hoc est, alinarum lacti ex aduerso, hoc nomine: pingue bubulum: omnium in medio caprinũ, quippe quod nec immodice pingue, neq; vero crassum sit, ideo q; etiam operibus mediocre habetur, quæ in humano corpore edit: quum tenue, ferosum q; lac, sicuti minus alit, ita v̄trem subducat magis: crassum contra, minus quidẽ aluum emolliat, at magis interim nutriat. Ex tribus nanq; substãtijs cõstat lac quodq; dissimilium inter se partium: quarũ vna serosa est, tenuis q; crassa altera, ac caseosa, tertia vero pinguis, atq; oleosa. Neq; in omnibus tamen animantibus æqua harum portio est, sed in camelarum, atque alinarum lacte serosæ humiditatis plurimum, caseosæ in ouillo, pinguis in bubulo. Capræ pro reliquis animalium generibus intra excessum oẽm mediocriter se habet: illæ. n. ipsæ, si quidẽ inuicem rursus conferantur, in iam dictas differentias cadunt: qñ non sanè parua ea sit, quæ ab ætate sumitur, sicuti nec, quæ ex pascuis ducitur, atq; anni tẽpore, in teruallo q; in super à partu: de quibus ipsis plenius in tertio de alimentorum facultate libro tractauimus. Illud hoc loco dixisse satis sit minime tuto sumi caprarum lac absq; melle; multis nanq; qui solũ id sumpserunt, in caseũ coactum fuit in ventre: quod quũ contingit, mirum, q̄ hominem degrauet, ac suffocet. Hoc ipso admiratione dignius, quod in concreto in grumos sanguine fit, si vel in vulnus defluat, vel v̄trem, vel intestinorum aliquod: inde. n. & exoluuntur, & refrigescunt, pulsus que tum parui, tum mali euadunt. Quin etiam concretus ad hunc modũ in vulneribus sanguis causa est, vt putredo celeriter vicinas partes sanas corripiat. Vnde igitur fiat, vt humorum nostrorum omniũ maxime proprius, postq̄ refrigerit, affectus afferat ingentes adeo, disquirendum sanè non parum fuerit: inde

D tñ aperte colligas, quanta sit prauorum humorum qualitatis facultas, quorũ rationem nullam ducunt, vt rei vilis, medici quidã hoc tẽpore, illõs sequuti, qui se primum ad ita arbitrãdum tinxere. Lac certe, ne coaguletur in ventre, epotant non nulli addito melle, & aqua, tertio que ad hæc sale. Optimi succi est lac, quod bene habitorum animalium sit, ac post emulsionẽ statim bibatur: at, quod decoctum plus iusto fuerit, succi nimis crassi euadit, potissimum, si triticeam farinam, milium ue, aut amyllum vnã decoquas. Caseus crasso succo omnis constat, inueteratus et malo: possis tñ subducendæ alui gratia ante cibum recẽs coagulatos esse cum melle: nam & vetustis hi crassum minus succum obtinent, ac nequaq; prauum: quod ex coactis defluit serum, satis quidem aluum emollit. Cibus et fuerit crassus, qui q; eam ob rem iecoris meatus infarciat, placẽta, quam ex lacte & caseo, quam q; ex simila & lacte parant, aut si qua lagana, aut rhyemata addantur. Nec minus crassi succi sunt, quæcunq; ex musto, & simila parantur, aut in vniuersum triticea farina. Ipsa quin etiam per se lagana, & rhyemata, omniãq; ex tritico bellaria sine fermento, quoties casei etiã aliquid adijciuntur, crassi valde succi sunt: videntur q; mihi veteres, quæ nũc lagana, & rhyemata vocamus, cõi itiorum nomine appellasse. Crasso succo constant cochleæ etiã, oua q; elixatione, aut assatione ad summũ durata: nã, quæ sartagine friguntur, etiam mali succi fiunt, ac ventriculi concoctionem sortiuntur nidorolam, & quæ reliquos secum cibos in corruptelam trahat, proinde

DE SVCCORVM

inter ea, quę concoctionem fugiunt, omnium pessima sunt: quę mediocriter elixa fuerint, eo que **E** vocantur tremula, prestabiliora sunt & ad concoquendum, & ad distributionem in corpus, & ad nutritionem, & ad succi bonitatem: quemadmodum sanę & quę forbilia vocantur, mediocriter elixa, eam ob rem gutturis asperitates lenientia, q̄ non dum spissatus eorum humor concreuerit. Ex aquatilibus etiam mollia, quę vocant, loligines, sepie, polypodes, alia q̄ id genus, crasso glutinoso q̄ succo constant, sicuti & cetacei pisces, de quorum genere habentur thunni: his ipsis moderatioribus pelamides. Crassi valde succi sunt ostrea quoq̄, buccina, & purpurę, ac breuiter quęcunq̄ Aristoteles *ὀσπράκωδερμα*, i. testacea appellat, hiatulę, lopades, pectines, pina, & id genus. Inter hęc purpurę & buccinę carnem habēt duriorē cęteris, ac succi crassioris: reliqua vero humidiorē, & viscidiorē, omnium que maxime ostrea. Illud expedit scire, horum omnium succo ventrem subduci, vt & lactis sero: solido autē eorum corpore, q̄ & difficilius concoquatur, & crassi succi sit, crudum progigni succum, crassum que, ac frigidum. Brassicę ac leñti idē contingit manifesto, sicuti permultis alijs obscure: de quibus prolixius disseruimus cōmentarijs tribus, de alimentorum facultate inscriptis. Atq̄ alia quidē, quorū crassum esse succum pronunciauimus, glutinosa omnia & viscida sunt exceptis testaceis, quę diximus. Brassica ac lens non eandē succi naturam sortitę sunt, sed nitrosum, & quo aluus subducatur, sicuti dracūculus, acrem & insigniter amarum: arum autē vtrūq̄ quidē, sed obscurius: austerum & amarum bulbi, quos si elixatione plurima eluas, solidum relinquitur, quod crassi succi sit. Ex edulijis his omnibus, fungis frigidissimus & glutinosissimus crassus q̄ simul succus inest: atq̄ inter hos ex solis boletis nullus fert̄ interijisse, qui tñ ipsi cholera m̄ non nullis attulerunt inconcocti: at reliquorum fungorum esus quibusdam mortem intulit: non nulli mortis inde adiere discrimen diarrhoeis correpti aut cholericis, aut strangulatu periclitantes. Tuber, quod vocant, crasso modice succo pręditum est, non tñ malo: eiusdem modi est amyllum quoq̄. His ipsis crassioris succi plus habet nucleus pineus, quę *κωννον* vocant: qui tñ ne ipse quidē malus sit: veteres hunc etiam *σέβιλον* appellant. Inter ea, quę crassi succi sunt, iecur quoq̄, & renes, & testes censentur: iecur tñ mali succi non est: renes, ac testes non sanę boni, nisi gallinaceorum, præsertim altilium: quod genus suillum quoq̄ iecur est, quum caricas ederint: ficatum vocant. Animalium aliorum lieni latis malus succus inest & melancholicus, in suibus non perinde talis. Cor certe substantia cōstat, visceribus cęteris, & duriore & fibrosiore: in illis nanq̄, vasorum in medio, substantia quędam cernitur concreti sanguinis, at in corde fibrę visuntur solidę, multe, longę, quęadmodum in musculis, circa quas carnosa substantia concreuit: proinde sunt, qui cor in musculorum genere reponant: quorum substantia **G** lem constituit corporis nostri vniuersam, eam que, quę proprie caro vocatur, quā in victimis edimus. Ceterum musculorum principia, quę capita quoque vocāt, quadamtenus neruorum plus habent, dispersis per hęc ligamentis, ex ossibus, vnde initium sumunt, ortis: sub extremum tendines exoriuntur, quos vocant: eam que ob rem extreme musculorum partes vtrinq̄ neruosiores sunt, sicuti carnosum, quod medium est, totum, quod & nutrientissimum est: vocatur que ab hominibus caro, qui fibras præ tenuitate inspicere nequeunt ex ligamentis neruis que per hęc dispersis enatas: sic que attributo iam antea huic carnis nomine, iure musculus vocāt principium huius extremum que tantum. At qui non ita se habet res: verum musculus quidē totus, circumscriptione propria quadam separatus cernitur ab alijs, ipse tñ suam quādam actionem obit ex motionibus voluntarijs (sic. n. vocāt has, à naturalibus & inuoluntarijs diuisas:) partes autem ipsius prædictas differentias sortiuntur. Porro extremis animalium partibus minimum inest carnis, ofsci vero ac neruosi plurimum: neq̄ id tñ ob neruum volūtarij motus auctore (paruus enim is est) sed ob eum, qui colligat, tendinem que præterea, sic à veteribus medicis vocatum, à recētoribus autem *ἄσπονδρῶσεως* nomine. Viscida hęc immodice & glutinosa sunt, vbi elixa fuerint, atque ideo horum etiā alimentum: neq̄ ab similibus naturę sunt pedestrium animalium labra, atq̄ his **H** pro pinqua, vt quę viscidum, minus licet crassum, succum generēt: id quod vel elixatio ipsa declarat, qua huiuscemodi corpora plurimū intumescunt & dissoluuntur. Concoctioni tamen hęc quoque accommodata sunt, animalium que, quę volatu fidunt, algę cōi exercitatorum corporum ratione: quippe quę excrementis vacent omnia, sicuti his abundāt, quę ociosa sunt. Pinguium tñ porcellorum cutis probe elixa, habet illa quidē glutinosum pinguem que succum, at nō valde crassum, nec qui, vt extreme partes, similiter concoquatur, quemadmodū planē nec eque bonum, atque harum, sed excrementitium magis. Pars est in animali crassi succi cerebrum quoque, & spinalis medulla: tales mediocriter sunt glandule, atque ob idem victimarum quoq̄ nouellarum testes. Illud. n. in cōe de vniuersis animantium partibus meminisse cōuenit, duras siccas q̄ euadere ac concoctioni rebelles, etate confectorum: humiditas contra ac molles, eo que concoctibiles magis, iuniorum, nisi ab edito statim partu edantur: vt quę mucosę oēs sint, præsertim animalium, quę humidiorē carne prædita sunt natura, cuiusmodi agnorum caro est ac porcellorum: nam hædorum & vitulorum, q̄ animalia hęc sicciora natura sint, longe magis & concoctioni accommodata est, & alimento exhibendo. Ad eundem modum se res habet in testibus & glandulis, nec minus in lingua: nam & huius natura aliquo pacto glandulosa est. Māmarum vero glandule, quum lac

A in se continent, *θηατα* vocantur, cibum aut praestant crassum: & si quidem bene habitum animal fuerit, multum inde ac boni succi alimentum existit: etenim hoc quoque, quum ex ijs sit, quae in vniuersum pronūciatur, praestat semel auditum, promptum habere memoria. Lac quidem optimi esse succi ab omnibus medicis scriptum reperitur: atq; ideo sunt, qui existiment, quibus vlcus in pulmone fuerit, posse solo huius vsu sanari, duntaxat ante, q̄ magnū id & callosum fiat. Muliebri porro lac, vt familiare eiusdem q̄ nobiscum naturae, ceteris praefertunt ad tabificos affectus cum alijs quidā medici, tum vero Euryphon in primis, & Herodotus: atq; ita affectos praecipunt, mulieris māmam infantium ritu exugant, qm̄, vt mammis primū excidit, propriae facultatis non nihil deperdat. Est itaq; manifestum lac cibis reliquis, vt optimi omnium succi, praelatum fuisse horum quidem praecipue, nec minus tamen aliorum quoq; medicorum iudicio. Ceterum, quod dicebamus sciri oportere non de his solum, sed etiam de edulij alijs multis, in vniuersum, iam accipe. Animalium bene quidem habitorum lac boni succi est: at male habitorum non aliter, atq; animalis sanguis, mali: neq; n. fieri potest, vt, quum mali succi corpus totū fuerit, boni succi reperiat: tur lac: eā ob rem diximus in bene habitis animalibus optimum esse ad succi bonitatem lac: Eodem q̄ modo glandulas succi boni esse, cum eas ipsas, quae lac continent, tum alias, quae animalium

B sanorum sunt. Eadem ratione se habent iecur, ac testes: nam ne haec quidem in mali succi animalibus bono constant succo, ideo q̄ nec in etate prouectis, quorum nullum boni succi sit: animalia autē, quaecunq; etiamnum lactentia, siquidem boni succi parentis lac sit, ipsa, cum alias partes oēs si qm̄ alias, affectas optime habent, tum vero iecur boni succi. Animalium porro partes reliquae cuiusmodi succum progignāt, paulo post dicetur: nunc n. postq̄ coepi de crassi succi cibis differere, satius fuerit imposito prius orationi huic sine sic demum alia aggredi. Pauca igitur quum reliqua sint huiusmodi, iam me ad ea conferam: atq; ea hic segregabo, quae mali succi sunt, ab ijs, quae boni: siquidem is sit orationis, quam nunc molimur, vsus proposito sibi hoc scopo, vt succi bonitatem inuehat, vitet malitiam. Qm̄ autem, sicuti in initio dixi, esculentorum substantia, quae crassi succi sunt, corpus aegre transpirabile reddit, & obstructions aliquas facit, potissimum iecinoris ac renum, iccirco consulebam, ne assiduus esset eorum vsus, etiam si bono essent succo praedita: nam, quae mali succi sunt, fugienda prorsus, crassos ea tenues ue succos nostros faciant. Iam illud quoq; diximus, his, qui se vehementer exercent, licere citra noxam, si viscera praeterea habuerint bene natura constituta, crassis viscidis q̄ cibis frequenter vti, ceterorum autem nulli. Igitur inter crassi succi cibos glandium genus vtrunq; est, tam quas robur producit, q̄ quae palmarum fructus sunt: vo-

C cant q̄ palmarum glandes eodem, quo arborem, nomine palmas: quas vero robur fert, cibum hominibus suauem praebentes, castaneas: quidam castanea neutro genere, vt vocant: ciues tñ, sicut alijs quoq; Aesie incolae sardianas eas appellant, & leucenas, a regionibus, in quibus multae ille proueniunt. Atq; alterum quidem vocabulorum, non obscurum est, vnde profectum sit: at leucenae a loco quodam montis Idē nomenclaturam sortite sunt, quae multitudinis numero vocat, vt Thebe. Ergo glandes, sicuti diximus, huiusmodi nunc crudas edunt homines, nunc assas, interdū elixas: aliae vero, quae figura, vt in palmulis, oblonga cernuntur, cibis sunt suis magis, q̄ hominibus, accommodus, nisi si qm̄ harum vsus ingruat necessarius valde: id quod in maxima fame vsu venit. Illicum porro glandes (Graeci *ἀκύλους* vocat) quae austerae ac durae, ideo q̄ insuaues sunt, vitare expedit, vt concoctioni aduersantes ac crassi succi, etiam si quis elixas sumat. Quod autem adstringentis succi differentiae quaedam sint austerus & acerbus, maioris minoris q̄ ratione, perspicuum est, adstringente qualitate remissiore in austero, sicuti in acerbo intensiore inuenta. Sed quanto glandibus acerbae magis sunt acyli, tanto sanē magis glandes castaneis: haec nanq; adstringentē qualitatem imbecillam valde possident, quum inter crassi succi cibos sint non aliter, atq; aliae glandes: ventrem tñ minus adstringunt, & q̄ altera illa, facilius concoquuntur, nec mali succi quicq̄

D obtinent: atq; harum tñ quoq; fugienda copia, non eo solum, q̄ aequae, ac dictorum pleraq; crassi succi sint, sed etiam, q̄ ventrem suppriment & aegre concoquantur, flatum q̄ procreent. Caeterū palmarum fructus, quem oēs (vti diximus) ducto ex arbore nomine palmulas vocant, adstringentis dulcis q̄ succi particeps est. Sunt ex recentioribus medicis, qui eas graece *φοινικοβυλάνας* appellant, voce composita: neq; tamen veteres Graecos ita nominalle inuenio, illi n. fructum hunc palmarum glandes vocarunt, non *φοίνικας*, aut *φοινικοβυλάνας*. Verum proposita nobis hoc tempore non est nominum distinctio, quae hominibus in otio degentibus studio sit, neq; his omnibus, sed quibus statutum est, vt veteribus Atticorum vocabulis vtantur: incolumitate vero omnes quidem opus habent, neq; tamen omnes, qualem deberent, seruare victus rationem possunt ob intemperantiam, aut negocia, aut eorum, quae peragenda essent, ignorantiam: quicumque vero salubrem victus rationem intelligere queunt, huius q̄ legibus viuendum sibi esse statuerunt, his liber hic componitur. In acylis igitur, & roborum glandibus, & castaneis, priuatim pro arborum diuersitate non multū inest in fructu discriminis: at in palmulis inest, quod merito notetur. Nam, si Aegyptias palmulas, quae durae austerae ac siccae habentur, ijs, quas patetas vocant, contuleris, quae praedolces sunt, ac modice praeterea adstringunt, videri possint contraria inter se esse natura praedita: aliae autem harum in medio locantur, quae maiorem minorem ue austeritatem aut dulcedinem

DE SVCCORVM

cedinem participant, harum q̄ succus crassus est, & qui facile iecur obstruat. Illud. n. de dulcibus E ac crassi succi cibis sciendum, ac memoria seruandum, horū scilicet succo iecoris ac lienis vias impediri: q̄ si viscera pl. legmone præterea laborare paululum cœperint, hanc ipsam valde adaugēt, sicuti sanè flatuositate affectus q̄ scirrhosos & abscessuum exortus iritant. Atq; hæc longius fortasse à salubri victu recesserint, cuius partem institutus nobis sermo edocet. Rursus igitur ea aggrediamur, addamus que reliquos crassi dulcis que succi cibos. Sunt enim quidam ex ijs, quibus crassus tantūmodo succus insit, vt lenti: quidam autem viscidi sunt, vt malua: quibusdam vtrunque inest, quod genus sunt, quæ Aristoteles *ἑσρακόδερμα* appellat, id est testacea, & mollia.

Cibi Nec crassi nec glutinosi neq; etiam tenues sint: tum de Friabilium Vsu, ac multorum Maceratione

Et præparatione: Et Fructibus, qui reponi possint.

CAP. 5.

Optimum conciliatur alimentum corpori nostro ex ijs, quæ neque crassi neq; vero glutinosi succi sunt, vnde sanguis generetur status mediocris: nam, qui tenuis valde sit, vitiosus certe fuerit: quum. n. exiguum ex hoc alimentum constet, imbecilla ac macilenta fiunt corpora, quæ sic nutriuntur. Optime igitur ad incolumitatem faciunt cibi, qui mediā inter prædictos naturā sortiti sunt, vt nihil in ijs viscidi valde aut glutinosi exuperet: sed & summe friabile, sic, vt nihil retineat glutinosi succi, prauū fuerit. Panes certe, qui ex panico et milio conficiuntur, quū edit quis, F harenam propemodum aut cinerem mandere sibi videtur: quamobrē necessario confectæ ex his multiculæ (siue ea *ἔτρος* siue *λέκυθος* sit) additur, pingue quicquid est & viscidum. Rustici sanè adiecta suis pinguedine, & caprarum adipe, edunt hæc, tum ouillo bubulo ue lacte. *ἔτρος* appello, quod ex deglubitis fressis q̄ leguminibus paratur: *λέκυθον* molitorum farinam aqua elixā addito pingui aliquo. Porro cibos quosdam si consideres, anteq̄ legitimam præparationē acquirant, siue ea, elixando, siue affando, siue frigendo, siue sola maceratione contingat, terrei illi ac duri apparent: si vero macerentur aut decoquantur, molles: cuiusmodi inter frumētaceas fruges hordeū est, & triticū: inter arboreos vero fructus nuclei pinci. Est igitur animus tibi rei quoq; huic adhibendus, non solum quum in alienam regionem delatus cibum insuetum aliquem sumpturus es, verū etiam apud nos ipsos, vt rei cuiusq; naturam prius tentes aquæ solius maceratione citra decoctionem, aut cum decoctione etiam vnā & affatione. Semina. n. quæ intumescunt fructus q̄, si quidem pristinam duritiem & siccitatem cito exuant, ac mollitudinem & humiditatē acquirant, meliora omnia habentur: deteriora vero, quæ tumorem suum & duritiem retinent, vt quæ difficulter concoquantur, & substantiā terrea consistit, sic, vt ægre in sanguinem vertantur, viribus q̄ egeant præualidis, vt in corpore conficiantur, dum ea venter concoquit, & à iecore venis q̄ in sanguinem vertuntur. Opere itaq; vtroq; frustrantur in imbecillo corpore: succus. n. ex huiusmodi cibis prouenit, crudum quem vocant, vnde morbi genus omne existant. Quoniam itaq; in vnaquaq; fructus specie multiplex inest discriminem, prius macerentur quædam, & interdū decoquantur, consulo, eorum, quæ edenda sint, vt certum fiat de ipsorum natura periculum. Pater quidem meus rerum harum studiosus, hoc pacto amygdalas quoq; probabat, nuces q̄ tum magnas, tum paruas, ponticas scilicet, quas *λεπτοκάρυα* vocant. Idem adhibebat oleribus quoque experimentum, fabis, pisis, cicerculis, lupinis, ochris, dolichis, & reliquis id genus omnibus, maceratis prius illis, aut elixis: deinde, quantum tumescerent, inspecto. Iam quorsum attinet priffanē meminisse: id enim ne pueri quidem ignorant, omnium maxime commendari, quæ statim intumescit: cōtra improbari, quæ longo tempore exiguum tumorem acquirit: prior. n. illa liquefcit, & in succum abit: altera vix colliquabilis est, & quum in duritie persistet, pauxillulum omnino quid succi remittit. Sunt tñ in seminibus cerealibus quædam, quæ natura minime intumescunt: Græci ex veteribus quidā vocarunt hæc *ἀτέραμνα*, quasi indomita. Ad hunc planè modū triticum quoq; explorabat genitor, farinē q̄ ad hæc copia: bonum. n. quod est, farinē vim multam edit: quod vero malum, paucam. Quamobrem diligenter ipse quoq; quæ dicimus, ausculta: cōiter. n. ad semina oīa H ratio hæc pertinet, fructus q̄, quoscūq; tandem reponere possis: quam ego pater q̄ tēpore multo ac diutina experientia exploratā habuimus & statutam. Porro clarum est fructus, vt reponi possint, idoneos me eos esse dicere, qui ante, q̄ putrescant, siccantur: sunt nanq; qui hoc ferre non possint, vt mora, & qui pepones & melopepones vocantur, tum persica, & quæcunq; eiusdem farinae sunt, quæ prius, q̄ sicceicāt, putrescunt. Sunt tamen, qui cucurbitas in minuta frusta concisas exiccant, sicut alij ventres. Fungos quidem malos esse indicium inde sumi maximum censent, q̄ siccati nequeant. Nam de prunis quid attinet dicere: quæ non modo Damasci, aut in Hispania, verū etiam apud nos reponi, nullus est, qui ignoret, sic, vt in fructibus paucissimi sint, qui siccati non possint, exceptis peponibus (vti diximus) & melopeponibus, & armeniâcis, & persicis, & ijs, quæ Romani præcocia vocant. Ficus nanq; ipsæ quoque siccatæ perdurāt, & cucumeres non aliter, ac cucurbitæ. Cæterum hæc quoque hyeme, quum vsui adhibentur, ad eundem modū exploranda veniunt: quæ. n. cito ex aqua macerationem capiunt, siue ea elixes, siue minime bonitate eiusdem speciei cætera vincunt: vitiosa vero sunt, quibus longo tempore id cōtingit, tum tumoris minimum acquirunt. Scito igitur cibos, qui cito intumescunt, non solū ad concoquendum, potiores esse, sed ad succi etiā bonitatem, cuius gratia singula tractantur hoc libro: est. n. eorum, quæ

* Al. glādis

A quæ statim in tumorem assurgunt, natura melior, q̄ & facilius concoquantur, & laudatioribus succos procreant. Nihil enim æque ad succi bonitatem facit in cibus omnibus, q̄ si probe in ventriculo concoquantur, vt qui secundam & tertiam concoctionem facilius admittant. Nosti autē secundam concoctionem in iecore ac venis absolui: tertiam vero in partibus singulis, quæ nutriuntur, cuius causa duabus illis prioribus egemus. Quæcunq; enim nutriuntur, ita demum nutriuntur, si quæ illa nutriunt, qualitate imutentur, & ijs, quæ nutriuntur, assimilentur: porro, quæ præparata atq; ante concocta fuerint, crudis promptius immutantur: etenim mutuo se concoctiones excipiunt, eam, quæ ventriculi est, iecur: atq; huius ipsius concoctionem partes, quæ nutriuntur. Atq; ita corporis quidem partibus omnibus alimentum præparat iecur: huic ventriculus: ventriculo os: ori quædam affatio, quædam elixatio, quædam frictio in sartagine, aut simplex aliqua maceratio: omnibus autem his natura gubernatrix plantas fructus ferentes præparat: sunt q̄ eorum aliqua, quæ ipsa profert, quibus nec elixatione, nec affatione, nec maceratione, neq; vero præparatione alia opus sit. Atq; hæc in vniuersum meminisse expedit cibus omnibus communia.

Animalium Partes quædam Quo Succo constant, Intestina, Ventriculus, Vterus, Caudæ, Colla, Alæ, Auriculæ, Oculi, Suilla caro, Hædina, Agnina. CAP. 6.

I Am ad alia priuatim transeundum, si qua dicendo prætermisimus. Sunt hæc in animalium quidem partibus intestina, ventriculus, uterus, auriculæ, oculi, caudæ: in feminibus cerealibus, maxima horum ipsorum pars, sicuti sanè olerum quoq; ac stirpiū, quas fugaces vocant. Itaq; intestina, & ventriculus, & uterus duriore substantia constat, q̄ caro: & quo duriore, eo etiā concoctum difficiliore: minus præterea, q̄ carnes, alunt, minus q̄ succi boni sunt. Caudæ his etiā ipsis duriores habentur: tum reliqua in his pro duritia proportionem respondent in concoctione & nutritione, nisi q̄ excrementis vacant ob cōmotionem. Sunt his non dissimilia volucrum colla. Auium & pedetrium animalium ventri nihil conuenit: est enim auium vter crassus, durus, & qui ob id ægre concoquatur, qui q̄ concoctus multum præstet alimenti: optimus habetur gallinarum atq; anserum, quum tñ reliquæ anseris partes duræ sint, & cōcoctioni aduersentur, & excrementis reddunt præter alas. In magnis vero struthis, quas nunc struthocamelos appellant, singulæ sunt partes duræ, ægre concoctibiles, & excrementitiæ. In auribus charitago pars est, quæ neq; alat, & licca sit: obducta his cutis tenuis est & sicca, tum quæ haud facile concoquatur, & alimenti parum subministrat. Oculos pauci edunt: constant hi ex substatijs inæqualibus, siquidem alia sunt natura prædita tunicæ, alia musculi, atq; alia crystallinus humor & vitreus: ex his musculi soli concoctioni maxime accommodati sunt in animalibus, quibus natura sit succi bonitati idonea: quod genus sunt porcelli ætate conuēientis. Fuerint autem hi hominibus, q̄ quidem ætate vigent atq; exercentur, adulti: ætate autem inclinantibus, ij, qui etiamnum crescunt: nā tenellorum adhuc porcellorū caro excrementitia est. + Quum autem inter animalia pedestria optimi sint succi sues, proxima ab his habentur hædi, deinde vituli: agnina vero caro humida, glutinosa, mucosa que est. A ceterorum vero animalium, quæ pedestria sunt, esu abstineant, cenfeo, qui succi bonitatis curam gerunt: speciatim horum differentias tractauimus tertio de alimentorum facultatibus libro.

Seminum Cerealium enumeratio, Ptißanæ, Fabæ, Lentis, Ochrorum, Dolichorum, Cicerularum, Olyræ, Typhæ, Panicis, Milij, Ciceris, Lupini. CAP. 7.

I N feminibus cerealibus optimi succi cibus ptissana est, pb̄ decocta: intelligimus sanè sermo sine hoc vnà optimum quoq; debere esse hordeū: quod nisi tale sit, bene decoqui ptissana nō poterit ideo, q̄ nec maceratione plurimum intumescat, nec cremorem reddat colliuatione. Verum de ptissana prolixius diximus in libris de alimentorum facultatibus, b̄ t̄ de q̄ curandi ratione, iā vero in cōmentarijs, in Hippocratis librum de victu acutorum cōscriptis: nunc autē rei totius caput indicasse satis sit presentis orationi necessarium, Ptissanam s̄ bene præparatam cibum esse oīum mihi nunc improbandum tum ad succi bonitatem, tum ad sanitatis tutelam: ipsa tñ, etiam optima quæ sit, minus alit, q̄ panis: de quo libro primo de alimentorum facultatibus diximus. Et scenum grecum quidem, liquis frequēter eo vtatur, succi boni non sit: ptissanam vero, etiam si ad saturitatem vsq; quotidie ea vtaris, nihil succorum bonitati offeceris. Affirmarē idem de faba, nisi flatuosa esset: nam nec succum malum procreat, nec meatus infarcit, in quibus salubrium ciborum summa versatur: inest hoc illi propterea, q̄ qualitate, ac facultate prædita sit absterforia, vt hordeū. Pisum flatuositate quidem caret: non æque tamen, vt faba, abstergit. De lente, q̄ & malum & melancholicum succum gignat, nemo ferè nescit: ea, vt medicamento, vtimur plerunq; in affectibus plurimis: sed non est nunc tractandi ista locus. Ochri, & dolichi, sicuti iam dictis bonitate inferiores sunt, sic cicerulis præstant. Olyra proxime ab hordeo locat: ab hac autē typha. Panicū vitare perpetuo debes, μελίμη vocant veterum nō nulli. Milium est quidem semini huic affine, at minus tamen prauum. Cicer, vt alat satis, mali certe succi est, & nihilo secius, q̄ faba, inflat, cocundi desiderium auget, seminis que vnà multum gignit, Lupinus succi bene crassi est: idem, q̄ satis alat, liquet, siquidem crasso constat succo, neq; tñ succi mali habetur. Leguminum aliorū ne meminisse quidem conuenit in succorum bonitatis censu, vt quæ mortales, nisi annone caritas vrgeat, ne ad cibi quidem vsum adhibeant. Satis que de leguminibus dictum: deinceps de fructibus dicamus.

Fruētuum

A † Hæc ad dunt i antiquo interprete: praua et præduritie & siccitate c̄ caro senū.

B † Hæc etiā ad sunt i ueteri interprete. Vbi de ptissana et de alphis amplius pertransiit: sed nō eadem habet alphis ptissana bonitate ad eichym: a uel sinitatis custodiam, neq; maia. cōmissatis enim est in alphis hordeū, & propterea siccata ptissana humiditatem. est autē & viscosus humor ei, sicut et s̄e nigræci, nō habes obstruere, sicut & collosi pprie à Praxagora et Philo vocati humores.

DE SVCCORVM

*Fruētuum Natura In ciborum censu, Castaneorum, Fugacium, Mororum, Ficum, Vuarum, Caricarum, E
Cotoneorum, Punicorum, Pyrorum, Mespilorum, Cucumerum, Peponum, Melopeponum,
Cucurbitæ, ad hæc Olerum quorundam, ac Radicum. CAP. 8.*

SVnt autē ex ijs, quos quercus ferunt, omnes serē succi mali exceptis castaneis glandibus, quas vocant: quæ, si recte eas conficiat ventriculus, alibiles fiunt, ac crassi succi, minime tamen mali. In cæteris fructibus ijs, qui fugaces vocantur, mali omnes succi sunt: quod si in ventriculo præterea corrumpantur, non longe à venenosa materia absunt, quemadmodum mora quoq;: quæ ipsa, etiam si persicis ac prunis minus mala sint, corruptelam tamen nihilo minus ijs malam experiuntur. Opora, sic priuatim à græcis vocata, qua ficus & vuæ cōtinentur, his quidem melior est: non parum tamē discriminis sortitur, quod vel exacte maturus fructus sit, vel non dum talis. Exacte enim maturæ ficus propè innoxia sunt, deinceps quæ ab his matura vuæ: hæc porro, si suspēdatur, flatuositatem omnem abiicit, prorsus quæ inculpabilis euadit. De caricis si quis cōtraria pronūciat, vera dixisse videri possit, esse eas tum mali tum boni vnā succi, morbificas & salubres: salubres quidem & boni succi, si ventriculum pertranseant, distributum quæ inde alimentum iecur permeet, ac renes: mali vero succi, si diutius morentur, & quæ pediculorum vim gignant. Eadem, si cum nucibus, aut eodem etiam modo cum amygdalis, mandātur, cibum optimum exhibent: & cū amygdalis quidem, quasi quæ deobstruendi & abstergendi vi polleant: at non perinde tamen, ac nuces, succi boni sint, nec æque alāt: cum nucibus autem vnā omnino meliores sunt. Atque ex ijs, qui venenorum compositionem tractarunt, non nulli omnibus alexeterium esse affirmarunt, si quis caricas prius cum nucibus vnā ac ruta assumat. Reliqua fructuum genera, quæ græci *ἀνερόδρμα* vocant, succi mali sunt, maxime quæ, si fructus sint agrestium arborum, fruticum que: de quibus copiosius tractauimus in secundo de facultatibus alimentorum libro. In pomis autem, & punicis, pyris que, & mespilis, vsus vt medicamento est potius, quæ alimentum, stomacho ventri quoque corroborandis. Inter fructus cōsentur cucumeres quoque, & pepones, & melopepones, quorum nulli succus bonus insit, eo, quod, nisi aluum statim subeant, corrumpantur ibi, humorem quoque ex corruptela hac faciunt qui non longe à mortiferis venenis absit. In fructibus huiusmodi sola est cucurbita, quæ culpa vacet: eiusdem tamē, si in ventre corrumpatur, succus valde malus est: quod in moris quoque euenit, quæ ipsa etiam, si quidem ante, quæ corrumpantur, statim descenderint, nihil incommodi afferunt, nisi quis assidue ijs vtatur: quod in vniuersum de fugacibus omnibus scire, ac meminisse conuenit. Olerum nullum quidem boni succi est, boni tamen mali quoque succi in medio lactuca fuerit, deinde malua, ab hac deinceps atriplex, & portulaca, & blitum, & rumex. Succum summe omnino mali sunt olera omnia, agrestia quæ vocant: lactuce id genus, chondrilla, scādix, gingidium, feris, cichorium. Sturpium radices, quæ oleraceæ sunt, si quæ acres fuerint, vt cæparum, porri, allij, radicle, dauci, malæ omnes: boni mali que in confinio arborum radices sunt & raporum, quæ *βενιάδας* etiam vocant, eius que, quod caron appellant.

Differentia Animum Piscium quæ ex Pastu, ad succi bonitatem & vitium. CAP. 9.

AVium piscium que vniuersorum propemodū succus bonus est, præterque eorum, qui ex stagnis, & paludibus, cœnosis que ac turbulentis fluminibus victū capiunt: aere enim vtūtur deteriore, minore que natatione, & alimento peiore, maxime que, si ex magna vrbe, pfluat aqua, qua cloacæ, balnea, ac culina repurgentur, vestes que ac lintea eluentiū sordes. Caro namque animalium in aquis eiusmodi degentiū deterrima omnium fit, potissimum quidem quum in aqua ea tantum victitant: quæ si meliori etiam admisceatur, sic quoque tamen deteriores sunt piscibus in puro mari degentibus. Culpa enim propè omni vacant, quicumque in mari versantur dulcis aquæ experti, cuiusmodi sunt, quos pelagios vocamus, & saxatiles, qui cæteros succi bonitate, ac cibi suauitate longe antecellunt: tales igitur sumplisse perpetuo tutissimum fuerit. Quod si aliquis ex illis sit, qui ex aquis vtriusque victum capiunt, vt capito, lupus, gobius, murena, cancri, anguillæ, que horrendum prius, vbi nam captus sit: tum iudicandum de hoc ex odoratu & gustu. Nam, qui in aqua degunt vitiosa, grauiter olent, insuaues que sunt, ac mucosi, pinguis que ad hæc plus alijs habent, ac cito putrescunt: at, qui in mari versantur puro, cum odore inculpa to sunt, tum gustu suaues, pinguedine que aut minima, aut nulla, ac longissime perdurant citra putrefactionem, præcipue, si quis eos niue circundet. Hoc planè nomine commendantur etiam magis, qui duriores habentur, vt qui carne consent friabili magis, æque ac saxatiles & aselli: quod enim natura his adest, id dura carne præditis conciliat nix. Atque hoc causæ est, cur contrariissimam carnis substantiam habeant capitones, qui ex puro mari petuntur, & qui in vitiosa aqua diuersantur. Nec dissimiliter se habent gobij, lupi que, his que adhuc etiā magis reliqui. Quin murenæ quoque ipsæ in huiusmodi aquis deterrimæ. Anguilla porro, etiam si ex aqua sit pura, nedum ex ea, quæ ciuitatem, vt diximus, expurgat, nequaquam succi boni edulium fuerit. Pro alimentum etiam diuersorum locorum differentia ipsi se ipsis pisces meliores deteriores que redduntur, qui gustu facile atque odore deprehenduntur, sicuti nulli: in his enim peiores sunt, qui carcinade vescuntur. Reliquorum caro materia constat duriore non modo quam saxatiliū & asellorum caro, sed etiam capitonum, luporum que, & aliorum pelagiorum: ideo que, quæ & egrius concoquat, & alimentum plus præstet, succi mali

A. li. 4. f. 1. r. 2.
c. 1. fol. 416. c.

A mali nihil interim obtinet. Tractatum q3 à nobis est prolixius de alimentis omnibus, commēta rījs tribus, de alimētorum facultatibus, inſcriptis: & oportet fanè eum, cui ſalubris victus cura ſit, tum illa in memoriā diligenter reuocare, tum omnino opus de tuenda ſanitate non negligere, cuius pars eſt de alimentorum facultate liber: Verum de attenuante quoq3 victus ratione, quæ crasſum facienti contraria ſit, conſcriptus eſt liber alius, ſanitatis ſtudioſis in primis vtilis.

Communis Alendi Corpora Methodus pro horum ipſorum diuerſitate.

CAP. 10.

CÆterum illud de operibus his memineris, velim ante omnia, Qui alimentorum materiæ facultates exacte teneat, niſi idem corporū naturas cognitās habeat, quibus adhibenda ea ſint, eum non dum neq3 auxiliōrum, neq3 vero ſalubris victus rationis, ſciētiam aſſecutum: ſunt enim, corporum quædam denſa nec perſpirabilia: quædam rara, & quæ facile diſſentur. Ac prima quidem alimento opus habent humidiorē, altera vero ſicciorē: & hæc quidē glutinōſiorē, illa tenuiorē: hæc minore, illa vberiorē. Ad eundem planè modum, quicunq3 ſanguinem habent plus iuſto

"melancholicum, his alimentis opus eſt temperamēto calidis & humidis: ſicuti frigidis & humidis, ijs, qui biliōſiorē: qui pituitōſum, calidis & ſiccis. Quibuscunq3 vero ſanguis bonus multitudine excedit, ijs alimēta ex vſu fuerint pauciora illa quidem, ſed quæ facultate nulla prædita ſint

B manifeſta, quæ que mediū teneant, vt nec euidenter calefaciāt nec frigeſciant, neq3 vero humectent aut exiccant: eodem que modo craſſitiei ac tenuitatis in mediō conſiſtant, nec nō glutinōſitatis, qualitatum q3 huic ipſi contrariarum, fragilitatis ſcilicet & friabilitatis. Ineſt fragilitas, græce *κραυεότης*, ſiccis & duris valde: friabilitas, græce *ψαθυεότης*, mollibus, & inter humiditatē & ſiccitatem medijs: vtriſq3 commune, vt nihil habeant glutinōſi. Cui igitur rectus alimētorum conſtare vſus debet, is dignoſcat, oportet, principio raræ denſæ q3 hominum cutis differentias, deinceps q3 ab his vniuerſam corporis temperaturam, poſtremo num partes corporis ſingulæ temperaturam propriam ſeruent. Contingit enim aliquādo, vt caput iuſto calidius ſit, ventriculus autem frigidior: atq3 et è diuerſo ſæpenumero vt calidior vētriculus, caput frigidius reperiāt: idē q3 in partibus alijs accidit. At curandī quidem, & incolumitatis tuendę reliqua ratio omnis ſcopum æque in omnia dirigit: quæ vero alimenta tractat, peculiarem hunc habet, quem primo intueatur, vt optime ea concoquantur: proxime q3, vt diducti concocti alimentī ſuccus, ceterarum partium temperaturę accommodus ſit. Videri itaq3 ob hæc neceſſarium poſſit opus de temperamentis, ijs, qui recte vſuri ſint alimentis: tibi igitur, vt in opere hoc exercitato, addam, quæcunq3 reſtāt, de ſuccorum bonitate & vitio neceſſario ſcienda, ſumpto à vinis exordio.

C *Vini Discrimina ex Colore, Aetate, Sapore, eorum q3 Natalibus, & reliquis id genus: tum Quæ cuiq3 Temperaturæ conueniant.*

CAP. 11.

ERgo, quæcunq3 in his aquoſa ſunt, ac ſubſtantia tenui, vrinam q3 cient, corpori alimentū ſuggerunt pauciſſimum: craſſa vero, vt theriūm, & ſcybelites, valde nutriunt: diſtāt tamen inuicem maioris minoris q3 ratione, pro craſſitatis modo: tale reperitur apud nos vinū Ægis, & Perperine, illis Myrinę finiſſimis, hac Pergamo. Summe igitur dulcia ſunt theriūm, & ſcybelites: auſterum vnā ac dulce cilicium abates, ſic ex loco vocatum: mediū inter hæc locum tenet, quod ex Ægis eſt, & Perperine, vt quod neq3 exquisite dulce ſit, neq3 vero euidentī vſq3 adeo, vt cilicium, adſtringendī vī polleat. Nullum eſt horum nō nigrum: neq3 enim vinum reperias craſſum vnā, ac dulce, quod non idē nigrum quoq3 ſit. Certe, ſi muſtum ex omnium maxime albo vino decoquas, vſq3 eō, vt ſapa inde exiſtat, quod nos *εψημα*, i. defrutum, vocamus, colorem nigrum acquirit ad theriū inſtar. Color eſt caryino etiam, quod ipſum quoq3 dulce, niger: niger & therino, ſed non vſq3 eō, vt caryino, à quo dulcedine quoq3 degenerat. Inter alba vina dulce nullū, ſed ſunt ex his quædam auſtera & craſſa, quædam aquoſa & tenuia. Fulua flaua q3, alia mediocriter dulcia, vt hippodamantium eſt, & phauſtianum phalernum: alia neutiq3 dulcia ſunt. His craſſiora habent

D rubra: rubris alia, quæ iam colore proxime ad nigra accedant. Ineſt alimētum oibus pro craſſitiei ratione, ideo q3 ijs, qui recreatione opus habent, concedendus eſt vini dulcis vſus, præcipue vero ſi nihil his vitij fuerit in iecore, liene ac renibus: quibus vero craſſus in venis humor redundat, ijs ſubſtantia tenue ex vſu eſt: acre quidem, ac vetuſtum, ſi frigidus collectus in venis humor fuerit: qui ſi frigidus non ſit, tum, cui neutrum horum adefſt, conuenit. Ac odorum quidē ad ſucci bonitatem præſtat, cæterum caput ferit: tenue ciundæ vrinæ melius, nec quicq3 caput tentat. Vitanda ſunt, quæ craſſa ſimul & graueolētia, inſuauiā q3 & auſtera fuerint, cuiuſmodi habetur vile bicyū, quod in magnis lagenis adſeruatur: in paruis enim ſeruatum neq3 inſuaue neq3 graueodorū eſt, nec craſſum valde: ſed nec adſtringendī facultate præditum eſt acerba: verum ne ipſum quidē boni ſucci fuerit, ſicuti fanè nec mali, ſed inter ea, quæ malo bono que ſucco conſtant, mediū. Ex ijs, quæ optimi ſucci ſunt, phalernum eſt, dulce præferim: cuiuſdem generis eſt fuluum tmolites, quod dulce ſit: nam alterum huius genus reperitur auſteri, quod ſucci non perinde boni ſit, quæ admodum ne aliud quidē vllum fuerit, quod ſupra modū auſterum ſit, et ſi ſtomacho reſoluto robur addat ventri q3, maxime calida in temperatura laborantibus. Hac. n. gratia vinis vtimur auſteris, vt citam aluum ſiſtamus, alioqui non vſuri, q3 ea neq3 alimento diducendo conferant, nec gignendo ſanguini, nec ſucci bonitati, nec ciundis vrinis, nec ſudoribus promouendis, neque vero

ſubducendæ

subducendę aluo. Sed non est præsentis instituti vini virtutes aut vitia omnia exequi, præsertim E que ad morbos faciūt: quod igit̃ proposuerā, breuibus summis cōprehensum explicabitur. Cor poribus biliosioribus, siue naturalis intēperatura ea fuerit, siue qualitercunq; tandē acq̃lilitia, nec phaleriā, nec tmolites fuluum dulce q̃, neq; ariusū, nec lesbiū fuluum illud & odorū, prædictis haud absimile, vtiliter bibunt, sunt enim hmōi calida omnia. Nec biliosis igit̃ vinū tale conceden dū est, nec perustis, neq; in labore multo, aut inedia, aut mœrore, aut anni tēpore, regionibus, vel cœli statu calido. Idē ē diuerso in ijs probat, qui excafectione opus habēt, ac pituitolis frigidis q̃ intēperaturis, crudiorū q̃ humorum copiā colligētibus, vitā ducentibus otiosam, in regione frigi da, hyemis tpe, cœli statu frigido atq; humido: his oibus fuluum vinū dulce q̃ bonū est, malū ve ro ijs, q̃ contrario mō se habent, non quatenus succos vitiosos creet, sed q̃ calefaciat, quos refrige rare cōueniebat: facile nāq; hi, si tale biberint, & caput dolent, & febricitāt, & neruis aliquo pacto tentant. In fuluis vero, ac mediocriter dulcibus (q̃n fuluum nullum ad summū dulce sit) q̃ ad ni gredinē magis ac dulcedinem vergūt, perinde calida non sunt, atq; fulua: ergo merito nec capiti nocuentū inferūt nec neruis, neq; vt fulua, febres accendunt. Dulcia autē vina crassa q̃ q̃ aluū subducant, nullus ferē est, q̃ ignoret: sicuti mustū quoq; q̃ f. & flatuosum sit, & concoctū diffi cile, & crassi succi, id vnū in se boni cōtinens, q̃ aluum emolliat: quo si frustret̃ interdum, noxiū ad F huc magis euadit. Vinis oibus (quæ quidem nec crassa valde nec dulcia nimium sint, vt theracum est & scybelites) cōe id est, vt t̃pis tractu colorem flauū acquirāt, et splendescētis non nihil habeāt, ignis instar: nam nigra quoq; (cuiusmodi est apud nos, quod Perperine prouenit) veterascētia, in rubram prius aut fuluā qualitatē, deinde in flauū quoq; colorē abeunt: sic albū quoq;, quale est bi thynum aminaxū. Inueteratum ita vinum, cecubū Romani vocant, cuius tu deinde genus non fa cile deprehendas. iam hmōi vinum amarū quoq; fuerit, ideo q̃ non perinde potui accōmodum. Vina huiuscemodi eorū mangones nouellis admixtis, vt vetusta, diuendūt, ipostura facta ex ama ritudine ijs, qui vini gustum non exacte assequunt. Ergo adeo vetustorū potus fugiendus, sicuti nouellorū nimium: hæc. n. plus iusto, ista neutiq; excafaciunt {maxime autē à vinis natura crassis ab stinere conuenit,} donec nouella sint: siquidē tm̃ abest, vt ad ciborum cōcoctionē conducant, vt vel ipsa ægre concoquant: præterea nec aluū subeunt, nec facile distribuunt, neq; vrinas mouent, nec sanguificationi nec nutritioni conferunt: tum in ventre diutius morā trahunt suspensa, vt aqua: si q̃ de his paululū quis biberit, prompte id acescit. Sola ea bona esse possunt, si bibant, no uella, quæ substātia tenuia sunt, quod genus in Italia est, quod gaurium vocāt, & albanū, eorū q̃, quæ in Sabinis & Thuscis nascunt, quædam, neq; n. cūcta hmōi sunt: sed circa Neapolim quoq; G in imminenti huic colle natū Aminaxū, q̃ primum bibi pōt: tale est in Asia apud nos tibenum, & arsyinum, deinde ēt titacazenum. Atq; hæc ego exēpli causa retuli. Caterum hmōi vina vbiq; fe rē gentium repperi, sed quæ aduenæ ignorent duplici de causa, cum q̃ paucissima omnino proue niunt: tum vero q̃ longā nauigationē non sustineāt, nec possint propterea à mercatoribus in alie nas regiones transfuchi. Promptum tm̃ fuerit talia vina dignouisse, oium quidem in primis q̃ ea tenuitate ad aquā proxime accedant: deinde albedine quoq;: quin gustata videri etiā aquosa pos sint, quæ q̃ adstringendī vim euidentē nullam obtineāt, inter q̃ diluendū, aque multę mixturam non ferant: vnde ea veteres medici paucifera vocarunt. Quin immo quæadmodū fulua, quæ potē tia calida sunt, statim caput replēt, sic hæc præter id, q̃ nihil vnq; noxę afferunt, ēt iuuant sedatis in terdum doloribus paruis quibusdā, quos contenti in vētre humores procreare solent. Nā, quum caput non solum tunc doleat, quū ipsum affectu proprio laborat, sed ēt ob ventriculū, qui humo rum vitiosorū vapores transmittat, hmōi dolor vini pauciferi potione sanatur, cui pauca insit ad stringendī vis: nā, quæ oino exolutione languent, vt tibenum apud nos, in Italia aut non nulla ex sabinis, tanto sunt ijs, quæ modice adstringunt deteriora, quanto aquam bonitate vincunt. Inue nias certe quosdam, quibus ex aquæ potu dolore caput corripatur, præsertim vero, quum ea vi tiōsa fuerit, quippe quæ cum ipsa corrūpatur, tum natūū ventriculū robur exoluat: qui quum im becillus fuerit, solent eō ex corpore deferrī humores ex bile tenues quidam, id quod ieiuantibus etiā vsu venit: à quibus noxis q̃ vinum, quale modo diximus, hoīem liberum facit, primū quidem statim q̃ contemperamēti ratione, tum paulo post q̃ addito robore ventriculo nocumē tum is à se deorsum propellat. Nihilō tm̃ secius homini temperatura calidissima prædito, vel natu rali, vel ex ætate, vtilius aqua bibitur, q̃ vinum: q̃ si quando vino indigeat, dādum, quod tenue sit & mediocriter austerum. Ad eundem planē modum in cibo omni ac potu præstiterit, non sim pliciter ita vnoquoq; vti, nisi distinctis vrentium prius naturis. Maxima porro vini discrimina sunt, si quidem speciatim, sicuti distinximus, consyderentur, pauca in alijs: neq; enim lentem aut brassicam reperias, quæ humectet, sed aliam quidem alia siccātem minus, quæ vero humectet, nul lam: longē q̃ adhuc minus ceparum genus aliquod, aut porri, aut allij reperias, quod refrigeret, sed magis minus q̃ cuncta calefaciunt: neq; etiā lactucam, quæ calefaciat, aut atriplicem, aut bli tum, aut maluā. Neq; tamen magis minus q̃ in his permagno discrimine distant: at in vinis vetu stissimum, quod Romani, sicuti diximus, cecubum vocāt, ab albo & austero, & nouello crasso q̃ vino, tantum distat, vt alterum vehementissime calefaciat, alterum sensibiler refrigeret.

Hæc erant in antiquis codi.

A

De Melle, & Aceto mulso, huius q; in quibusdam vsu.

CAP. 12.

Nec parua sanè est in melle differentia. Prauū certe, quod aut male olet, aut gustatū extraneæ cuiusdam qualitatis admixtionē detegit, nec mel quidē censendū. Inculpati vero mellis differentia in eo versant, q; magis minus q; aliud alio dulce atq; acre sit: in quo, quod dulcissimum simul atq; acerrimū fuerit, primas virtutis partes obtinet. Mel quidē omne, eo, q; potentia calidum sit, id cōmune habet, vt facile in bilē vertat in corporibus ealidis: ideo q; naturis, quæ pituitoliores sunt, cibus est in primis accōmodus, senili q; etati, sicuti frigidis quoq; morbis. Acetū mulsum atati qdem oī & naturæ vtilissimum ad incolumitatē tutō seruandam: quo viē oēs angustæ expediuntur, vt nusq; crassus glutinosus q; humor hæreat. Eam itidē ob rem, quæ medici salubria medicamenta vocant, ea sunt oīa attenuandi vi prædita: atq; hæc, vt ad sanitatis tutelam tutior est ea, quæ crassum facit, sic certè habitum bonum robur q; præstare non potest. Sunt aut, qui malint nō admodum tuta valetudine frui, dum bene habiti sint, q̄ integram sanitatem possidere, ipsi interim tennes perpetuo atq; imbecilles. Ex ijs, qui cum bona vnā habitudine ac robore sani esse student, alij sibi ipsis viuunt: alij militarē aut ciuilem vitā ingressi, noctu surgere coguntur, totam q; diē necessarijs negocijs obeundis defatigari: qui, si modo possint, ante balneū exercere se debent, tunc q; B exercitationis parte ea vtī, quam gymnastici ἀποθεραπευτικὴν nominant: multis tñ ob negotia ne hanc quidem adhibuisse vacat, qui, vt perpetuo incolumes persistent, fieri non potest, quantumuis frugali victu vtatur. Qui vero, quæ debēt, quoad eius fieri potest, exequuntur, rarer agrotant: hi planè cibos attingant, necesse est, alimento multo p̄ditos, qui humores crassos gignūt: id quod moderate certe faciendum, eo q; tempore opportune, quum manifesto inedia sentiant, reliquo tempore vniuerso cibus vtendum inter eos, qui valenter parum que nutriunt, medijs.

Quomodo in corporis squallore diuersis refrigeratio quaerenda, de q; niuis ad rem hanc vsu. CAP. 13.

Semper tñ ab ijs abstinentum, qui succi mali sunt, nisi si qñ tamen necesse sit estatis tempore laboratibus corporis totius squallorem calorem q; curare. Quo planè tpe cōmode sumi prius poma possunt, & pruna, & mora, & cerasa: quin & cucumeris tunc, & peponis, & melopeponis; paululum assumi potest: de q; precocijs, quæ vocāt, aut persicis: tum ex melca, quam sic Romani vocant, refrigerata, & aphrogalactie, lactarijs q; edulij, cuiusmodi est, quod ἀργυροπρόσημα vocāt: eodē que modo ficus frigida & cucurbitæ accōmodæ sic affectis. Atqui temperatus homo aliter oīno possit contractum ex prædictis laboribus corporis squallorem refrigerare atq; humectare: is enim à balneo epota prius aqua, deinde etiā vino mediocriter aquoso, tum portione hac omni D vomitione reiecta, assumere prius lactucam poterit, olus innoxium iuxta ac refrigerans: tum deinde suillum pedem ex aceto & garo bene elixum, gallinarumq; alas aut anseris, huius que etiam ventrem, piscium que molli carne præditorū frictū aliquē. Possit idem, si velit, ex oleraceis quoq; non nulla attingere, quæ succi non mali sint, qualis est malua, & cucurbita: mox vinum bibere frigida valde dilutū: atq; etiam antea salsamentum degustare, oua que tremula, q̄ vocant, ac pisces, ex oleo & garo qui sumuntur: præstat enim (sicuti diximus) aridam corporis caliditatē frigida aqua curare vitatis subinde cibus succo malo p̄ditis. Etiam frigida alica ex mulso & frigido vino eidem corporis affectui remedio ē, absq; mali succi nota. Mihi certe ipsi satis plerūq; fecit in affectu huiusmodi, ptisanæ cremoris bene refrigerati vsus: quo tempore paulo ante dicebam frigidam potari cōmode posse. Neq; vnus tñ sit vnicuiq; refrigeratis cibi potus que modus: qui quidē niue vtī cōsueuerunt, hac ipsa refrigerant ante: qui vero fontana, eadem hac recētī aqua vtuntur, nulla niuis necessitate. Sit porro dilutum quoq; vinum ad hunc modū ante refrigeratū, sic nanq; vocare medici solent vina antea gelidissima aqua refrigerata, vase videlicet, quo vinum cōtinetur, aquæ indito. Atq; hæc ego ijs consulo, qui vitā negocijs plenam degunt, cuiusmodi sunt, qui gentibus ac ciuitatibus regēdis p̄sunt, horum q; in primis ministri: nec sanè minus, qui militiā exercēt, aut iter C longinquū ingrediunt. At, quicūq; negocijs his soluti degunt, ijs, si qdē, vt soliti sunt, se exercent, perq; raro frigide vsus necessarius fuerit: quod si nō exercent, ac calor multum psentiant æstate vigēte, tutō iij fontanā biberint repudiata niue. Nā, tametsi ipsa statim nix noxa sensibili nō videat iuuenū corporibus officere, in crescente tñ t̄pis processu occulto paulatim noxa, vergente nempe etate, articuli his nerui q; ac viscera morbis corripunt, vix aut nunq; sanādis: ac verisimile certè sit, vt vnicuiq; ea potissimum corporis pars afficiatur, quæ natura omnium maxime infirma fuerit.

Cruditatis Incommoda: Qui q; ex varijs succis Affectus gignantur. CAP. 14.

Maxime aut ad succi mali morborū que gnationē facit eruditas assidua, siue ea boni, siue mali succi cibus sequat: liquet tñ deteriorē esse in mali succi cibus. Qui, quū bipartiti sint, in ijs, q; succū gignūt tenuē, morbi fiūt acuti cū malignis vnā febribus: si q; i partē vnā aliquā decubat succus malus, tū erysipelata, tū herpes, & si qs alius p̄terea ē calidus ita affectus: in ijs vero, qui crassum succū creāt, articulares morbi, podagra, nephritides, asthmata, lienis q; ac iccoris scirrholi affectus. At, quorū succus malus melancholicus fuerit, cancri his, & lepræ, & psora, & quartanæ febres, & melacholiæ, & decoloratiōes accidunt nigra cū lienis vnā tumore nō dissimili: quin & nigras pleriq; varices, & hæmorrhoidas, attulit huiuscemodi succus. Affectus vero ex succorum variorum commixtione herpetas faciunt, vlcera q; quæ χαλκιδαιικά vocant, maligna q; omnia, & acutas febres, quæ ab intermissione reuertuntur, sic, vt iterum tempore producantur.

Secunda Classis.

ff Galeni

GALENI IN LIBRVM HIPPOCRATIS
DE SALVBRIDIAETA
COMMENTARIVS

Hermanno Cruferio Campensi interprete

ARGVMENTVM LIBRI

Rationem Viētus ijs, Qui sibi viuunt, Instituit, Pro temporis, habitus, ætatis,
affectuum, sexus, & consuetudinis ratione.

Nus est hic liber peculiarem habēs pollicitationem, vt totius præceden-
tis libri pars prima, vbi de natura humana sermo habetur. Nam in illo,
quod receperat, præstitit, omnibus q̄ numeris absoluit: Et hic q̄ insti-
tuit, toto opere tradit. Vnde vniuersus liber, exceptis illis, quę his duo-
bus libris interposita sunt, cōueniētem sibi inscriptionem sortitus est,
quam quidam de Natura humana, & Diæta fecerunt. Atq; vt est pror G
fus liber de humana natura inculpatus, omnino autem, quę inter duo
hec volumina irreperunt, culpata, ita liber de salubri diæta, ferè caret,
vitio, vbiq; cum Hippocratica elementorum institutione coniunctus.
Sunt tamen eius loca, ceterum admodum pauca, quæ non absunt à vi-
tio. At esto, quod multis probatum est, Polybi.

1 *Idiotæ Hac debent Diæta viuere.*

Ecquos idiotas appellat, huius libri interpretes, in quorum quidem incidi commentaria, præ-
terierunt: nec vnq̄ ex præceptoribus meis, cum librum prælegerent, quasiui. Nunc, quando com-
mentarium in ipsum statui scribere, male prætermisum à meis præceptoribus iuxta atq; interpre-
tibus, quos nam dicit idiotas, animaduerti. Nempe hoc in confesso est, quam infra diætam tradit,
hanc Polybum nō omnibus hominibus, sed solis præscripsisse idiotis. Atqui hoc libro si solis idio-
tis consuluit, parum recte interpretes libri indistincte acceperunt, quasi ad omnes in communi
homines sit habitus sermo. Inuenimus enim *ἰδιώτας* à Græcis appellari non simpliciter, sed in re-
latione ad aliquid. Nam hunc esse huius idiotam artis aiunt, illum illius exercitij. Est, cum hos op- H
ponant illis, qui genti aut oppido præfunt, aut omnino publicum aliquod munus obeunt: itaq;
qui veluti priuatam vitam agunt, idiotas hos, id est priuatos, appellant. Equidē, cum mecum con-
siderarem, ecquos de his Polybus vocet hoc loco idiotas, Athletas illum existimaui à ceteris ho-
minibus aperte separare: quando quidem vnam illi diætam in pane constitutam & carniū esu
habent. Post istos vero, qui militant, aut peregrinantur, aut etiam pugnant, his enim non est dele-
ctus habendus, quibus cibus vesci aut non vesci oporteat: his enim vt cogitur quisque, quorum
datur facultas. Forte autem, qui quoquo modo festinanter faciunt iter, nequeunt vllō modo, vt di-
ctat Polybus, rationem habere viētus. Et omnino, quicumque negocijs publicis distinentur, aut
vitam degunt, quam vocāt *πρῆσις ἀτιχόν*, id est afflictum & calamitosum vitæ genus. Quare ad hos
solos, qui propria priuata q̄ negocia agunt, quos græci *ἰδιώτας* vocant, diæta, quam tradet,
spectat.

2 *Hyeme Plurimum Comedendum, Bibendum quàm parcissimè. Et potus esse Vinum debet quàm meracissimum,
Cibus panis, Oleribus hac tempestate Paucissimis vtendum. Nam hac potissimum ratione Cor-
pus Calidum & Siccum fuerit.*

Summa totius diætę commemorata, recte ad finem orationis adscripsit, qua de causa singula
quæ dicta

A quæ dicta sunt, præscribat: etenim calfacere corpus & siccare instituit, adductus temporis immoderato temperamento. Quod si moderatum fuisset, ut vere est, moderatam seruare dietam mandasset: conseruanda siquidem moderata sunt: quæ modum excedunt, immutanda. Iam mutatio non nisi ex contrarijs fiat immoderatis: nam, quod ultra modum corpus, aut iam est calfactum, aut calfit, refrigerari quarit: quod vero est refrigeratū, vel refrigeratur, calferi. Simili ratione in immoderata humiditate & siccitate morbiferas excellentias contrarijs admotis repellere oportet. Ac contrariam immoderationem applicare debemus, quæ hæcenus à teigo medium & mediocre relinquat, quatenus ab illo recessit morbifera. Quocirca bruma, quia temperamento est frigidus & humido, conducit, quàm plurimum cibi sumere: bibere autem quæ parcissime. Plurimum hic non ad facultatem referes, sed ad cætera tempora: itidem bibere quæ parcissime, compones cum reliquis temporibus. Eodem est modo dictum, esse vinum meracissimum debere, præ eius alijs temporibus mixtione. Verūtamen ad virium modum, præsentem quæ vsui adhibens nientem, semper moderaberis vinum & cibum offerendum: sic etiam somnum, gymnasia, & in summa, quæcunque à medicis exercitia appellatur. Nam vinum quidem meracissimum & assas carnes calfacere simul & exiccare, si cum maza & oleribus conferantur, quis est qui ignorat? Et panem item præ maza calfacere dixeris & siccare. Atque hæc quidem auctorem attulisse veluti exempla duces. Tu porro legumina deliges, quæ calfaciunt & exiccant, ut lenticulam: præterea de oleribus, quæ hac sunt facultate prædita, ut brassicam: sic ex carnibus, quæ syluestrium sunt animantium, & quæ sale conditæ. Sed & mihi quoque hæc sunt pro exemplis dicta: nam tota singulatim alimentorum sylua tribus commentarijs, qui de facultate alimentorum inscripti sunt, conlat. Itaque quemadmodum recte sunt hæc de cibis in qualitatibus deligendis & vitandis dicta, sic quæ de quantitate tradidit. Nam cibi, præ alijs temporibus, plurimum hyeme concedemus, memores probe in Aphorismis esse dictum, Æstate & autumno cibos difficillime ferunt, hyeme facillime, secundum locum veretenet. Quod sicui, qua de re hæc fiant, cognoscere cordi sit, docuit & hoc in Aphorismis, his verbis: Vires hyeme & vere calidissimi sunt natura, quod aer id temporis frigidus intro arceat densando, & in penetratibus corporis concludat naturalem calorem: qui æstate perspiratione digeritur: at respiratione aer attrahitur calidus. Respirationem voco, cum spiritus intro & foras per os fertur. Perspirationem, quæ per totum corpus similiter fit.

3 *At Vere ineunte Amplius Potandum & dilutius est, ac paulatim. Sunt præterea sumendi molliores Cibi, pauciores quæ, atque; Panis subtrahendus, Mazaque; exhibenda, tum Obsonia eadem ratione subtrahenda, et Assa elixis comuranda: ac Oleribus iam in Vere paucis utendum. Dum Æstatem homo attigerit, tum Cibus omnibus utendum mollioribus, Obsonijs elixis, Oleribus iuxta & crudis & elixis, Poculis multo dilutissimis, & plurimis, & ut Ne magna mutatio sit, paulatim fiet non subito venti.*

Ampliores dixit & dilutiores, non plurimum & dilutissimum, vere potum esse offerendum. Nam plurimum & dilutissimum æstate iubet, quæ contrarium hyemi temperamentum habet, bibere. At ver, ut medio est inter extrema temperamento, ita mediam requirit dietam, frigidiores illam quidem & humidiores, ut ad hyemem: calidiores & sicciores, ut ad ætatem. Proinde ex his planū est, quomodo, quam tradidit seruandam æstate & autumno dietam, interpretari debeamus. Quare id quidem mihi prætereundum est: & legentibus sæpius sedulo quæ attendentibus dicta omnia clara sunt, ut, hæcenus quæ habita sunt, nullum desiderant interpretem.

4 *Æstate Maza molli nutrir, & Potu diluto simul quæ multo, tum Obsonijs omnibus elixis oportet. Atque; His ita, ubi sit Æstus, uti debemus, quo frigidū sit & molle corpus. Si quidem tæpestas calidæ & sicca, Corpora quæ reddunt & adusta & squallida. Quare his rationibus obuiandū est. Eodem modo, ut ex hyeme in ver, ita ex vere in æstatē cum deuenitur, Cibum deducere, Potum autē augere oportet, atque; in eum modum annum complendo, ex æstate in hyemem peruenire. In Autumno contra, Cibi maiori copia & sicciores exhibendi, & Obsonia eadem ratione, Pocula pauciora, ita, ut meraciora. Ut, cum Hyems comoda sit, homo perpetuò Potu utatur meraciori & pauciori, et Cibo quæ plurimo & siccissimo. Nam ita in primis valebit, minime quæ vigebit: tempus enim hoc magno opere frigidū & humidum est.*

Quæ in præsentia tractantur, ita sunt dissecta, nec vllum desiderant, qui ipsa interpretetur: quæ omnibus plana fecit Polybus, nec vllam quæsiuerit puram methodum: ceterum, ut sunt scripta, ipsa sola ac per se manifesta sunt.

5 *Habitibus Corpulentis & multum Mollibus & Rubicundis, toto serè anni tempore uti Victu Sicciori ex vsu est: humida enim est illorum natura.*

Quemadmodū temporū differentia aliā atque; aliam rationē victus denunciant, sic habitus corporis: ad quos nunc, absoluto de temporibus sermone, descendit. Et, ut accommodatā dietā demonstrauit in temporibus, sic in corporū formis. Nam corpulenti, molles, & rubicundi, tales ex temperamenti humiditate euaserunt: qui contra, ac hi, constituti sunt, de quibus mox age, ex siccitate. Quāobrē conuenit humidis siccior victus, siccis humidior. Quæ si recte sunt dicta, neminē latet, temperatos decere dietā temperatā. Atque; temperatos voco, quos nec corpulentos, nec graciles, sed appellant quadratos.

6 Duri, Graciles, Rufi, & Nigri, serè semper Vicius debent vti Humidiori: Siquidem Corpora horum Sicca sunt. E

Temperamentorum notas in cōmentarijs de temperamentis oēs scripsi, vbi τὸς στυφνοὺς id est duros, & τὸς προσεσάλμηνους hoc ē graciles, esse temperamēti siccioris docuimus, sic nigros quoque. At rufos non diximus sicco temperamento esse, ceterum hos, qui illis sunt colore finitimi, quos flauos nuncupant, qñ & flaua bilis est temperamento sicco. Verum quidam scriptores minorem in vocabulis vsurpandis diligentiam adhibentes, committunt, vt rerum doctrinam confundant. Atq; sic non nulli Germanos flauos vocant, qui flauitñ non sunt, si de nomine exactam rationem in eas, sed rufi. Quod est huius reliquum orationis, tum vere, tum clare est dictum.

7 Corporibus Iunioribus Vtilis Vicius est mollior & humidior, Nam Hæc Aetas sicca est, & Corpora etiamnum sunt concreta. Senes vero siccior Vicius maiore temporis parte decet, quod Id ætatis Corpora humida sint, mollia, & frigida.

Hic ad ætates transit, vbi diuisionem non plenam fecit, qui eas non in quatuor differentias secauerit, sed in duas tantum. Cum deceret, si quidem ætatum temperamenta rationis vicius studebat indices habere, sicut temperamenta quatuor sunt, sic dissecare ætates in quatuor: ac humidam & calidam statuere puerorum, siccam & calidam adultorum, siccam & frigidam eorum, qui ætate inclinante sunt, humidam & frigidam senum. Sed puerorum ætatem merito est par esse humidam, quod incrementum incidere in aliud temperamentum possit nullum. At ætati adultorum, quando quidem plus iusto calida est & sicca, vtilis est contrariæ diætæ vsus: id quod etiam ad ætatem spectat inclinantem & vergentem. Verum de ætate senum magna est quaestio, quam neglexerunt prope omnes: de qua paulo inferius, posteaquam ætates præcedentes satis exposuero, verba, faciam. Si nanque pueri plus habent citra controuersiam, vt humiditatis, quam est ex vsu inculpate valentibus, ita caloris (neque enim simpliciter sunt, vt adulti, calidi, sed natiuo calore, qui temperatus est, qui i bono sanguine cōsistit) ætas, quæ inter pueros intercedit & adultos, quæ epheborum est adolescentulorum q; optimo fuerit temperamento. Atqui optimum quando medium est, vicius etiam medio esse temperamento debet, vt neque humidius eorum corpus, neq; siccius, neque calidius, vel frigidius reddamus. Verumtamen corpus puerorū, quanquam habeat plus humiditatis, quam salubris habitus postulat, nihilo magis est siccandum: alioqui incremento prohibeas illos. Sed iam, quia senes non nulli esse humidos volunt, alij siccios, atq; id vtrique indefinite, faciendum nobis est, vt partim illos esse siccios, partim humidos declarem: quod in cōmentarijs ostendimus de temperamentis, vbi solidis corporis partibus esse declarauimus siccios, sed, quia excrementorum temperamenti frigiditate copia abundant, hæcenus dicuntur humidi. Vnde, si species vtrunque, contraria & duplex ab hac ætate indicatio existit medicis, quod ob solidarum partium siccum temperamentum humectari desiderant, rursus propter affluentiam humidi excrementi de siccari. Itaque, quo nam modo vtriusque possis rationem habere, abunde in opere de tuenda sanitate diximus. Hoc loco satis sit summam illorum, quæ illic scripsimus, retulisse. Cibus, potus, & quæ reliqua sunt, spectent humidum & calidum, quasi senum solidæ partes corporis, quæ solæ recte partes vocantur, humectandæ & calfaciendæ sint. Rursus respicienda est vacuatio pituitosorum excrementorum. Quare, si ex opere de temperamētis colligas, & via scientiæ discas, propriū senum temperamentum esse frigidum & siccum: acquisitiua autem humiditate esse præditos eos, quod multa illis excrementa pituitosa generantur: deinde illinc profectus ad cōmentarios de sanitate tuenda, discas quoque, qua sint vicius ratione nutriendi senes: clare perspicias, quod hoc loco est obscurum. Neque enim in duo erat humana vita diuidenda, neq; senum dicenda corpora humida & mollia, neque vicius eis sicco temperamento imperandus. At vero iuuenes cum dicat corpore esse concreto, & temperamento sicco, constat solos adultos eum dicere, hos q; appellare iuuenes. Proinde puerorum præterijt, & inclinantem ætatem: atque, vt equidem dico, præterea temperatissimam, quæ media est inter pueros & adultos. Atque adeo, deprehendimus suum sibi ipsi esse suspectum sermonem: neq; enim vno verbo dixit, esse senes sicco viciu nutriendos, sed ad didit, plerunq; quod est perinde, ac non semper: id, quod nec habitui corporis nec alteri adiecit ætati. nam suus cuiq; corpori est vicius semper deligendus.

8 Quare pro Actate, Tempore, & Habitu est Vicius nobis in eūda ratio: Obuiandum q; Constitutionibus, Aestibus, & Hyemibus: Nam Ita demum optima Sanitate degemus.

Hæc in summa dixit auctor cum clare, tum vere: quæ sepe nos, & multis locis explicauimus.

9 Et Iter facere Hyeme Velociter debemus: Aestate lento gradu, nisi sub Sole Iter faciendum est.

Quo pacto iter faciendum sit singulis temporibus, docet. Nam esse hyeme eligerdam ambulationem siccantem & calfacientem: astate contrariam spectandam, nisi sub Sole, inquit, iter faciendum est. Tum enim festinato opus est, quod liberemur ocys siccitate & calore, quæ corpori in itinere eiusm odii comparantur.

10 A Corpulentis ocysus est iter faciendum, Gracilibus lentius: { multis Lauacris aestate utendum, hyeme minus multis. Gracilibus conuenit plus Balneum, quam Corpulentis. }

Celer motus augendo plurimum calorem corpus colliquat. In motibus vero remissioribus calor mediocris sanguificationi & nutritioni prodest: quamobrem animantibus, ut bene nutriantur, adiumento est.

11 Vestes Hyeme Mundae sunt induendae, Aestate Oleo infectae.

Quid scriptor magis congruum, quam quod omnes attulerunt interpretes, intellexerit, ipse viderit. Quod si mundas, quia magis calfaciunt, aut halitus non interpellant, ideo vult hyeme indui: & infectas oleo in aestate, quod aut refrigerant, aut halitum obstruunt: non probo orationem. Nam mundae vestes, quae denso contextu sunt, maxime si lacernae sint, refrigerant: quo est harum comodior usus: nam oleo quidem infectae, plane sordidae sunt. Neque est quisquam hominum elegantium, qui vestiri tam spurce sustineat, id quae aestate: cum etiam temporis diuturnitate plus calfaciant oleo infectae, quam mundae, licet primo occursum sint frigidissimae.

12 B Crassi, Qui tenuis esse volunt, Ieiuni Exercitationes cunctas subire debent: & Cibum adhuc anhelantes sumere, haud dum refrigerati, & prius Vinum bibere dilutum, non admodum frigidum: praeterea Obsonia sesamis parare, & condimentis, alijs quae id genus. Ac Obsonia maiori copia sumantur: nam ita paucissimis saturabuntur.

Quod postremo loco orationis est dictum/nam ita paucissimis saturabuntur/quidam de omnibus praedictis pronunciarum volunt: quidam de obsonijs tantum, quae sesamis, & similibus vult comitari, alijs quae multis. At, quae praedicta sunt, haec sunt, ieiunium exercitari: quod quidem aperte vacuat, ut replet a cibo exercitatio: Ad haec ab exercitationibus anhelantes cibum sumere, non dum per halitum eorum calore digesto, aut refrigerato corpore: quam causam esse, quod quis celeriter impleatur, liquet. Si vero alia ratione id huius libri auctor vult extenuare, nos preterit. Hoc certe noui, istud in causa fuisse, cur multis viscera sint oppilata, in primis iecur: ut etiam a cibo vehementes exercitationes. Praeterea ijs, qui habent in iecinore arctos transitus alimentum, lauacra obstruuntiones creant. Sed haec omnia vna cum distinctis priuatim explicationibus in opere de sanitate tuenda sum persecutus. Restat, ut dictionem ipsam consideremus, in qua ait/ & prius vinum bibere non admodum frigidum/atque ita orationem instituit, quali frigidum esse illud, non admodum tamen frigidum, iubeat. Ceterum non ita statim vult ab exercitationibus bibi vinum, sed prius aquam, quemadmodum athletae docti experientia faciunt: quippe vinum caput tentat, si vel mox a balneo praeparatum omnibus alijs cibis & potibus bibatur. Non tamen frigidae post exercitationes potio, nisi calidam praeparabis, noxa vacat: offendit enim & haec non obscure ventrem ac iecur: non nullis etiam nervos. Iam corpus etiam roborat frigidum vinum, sed auctor id refocillare vult. Nisi forte aliter erat scriptum, & sit lapsus, qui descripsit (nam talia etiam hodie multa cernuntur) qui pro, non omnino calidum, scripserit, non admodum frigidum. Etenim, qui anhelantibus adhuc praeparare alimentum vult, corpore multis vaporibus oppleto, cum vini portione calidi magis illos replere vult: quod magnopere calidum non secus ac frigidum cogendo ventri atque roborando comparatum sit: non committet, ut istud faciat.

13 Et Semel tantum Cibum sumere, Superfedere balneis, Duriter cubare, Nudus quae obambulare, quoad eius fieri potest.

Rectius diceret parum cibi sumere, quam semel tantum cibum sumere: sunt enim, qui semel duntaxat cibum sumunt, & longe plus comedunt ijs, qui bis. At vero ut balneum corpus calfaciendo, maxime foris, ad digestionem refert, & digestorum appositionem: sic, si non laues, contrarijs com-
D. modes. Iam durum cubile sollicitat corpus, comprimit, constringit quae: itaque eius in omnem partem incrementum interpellat. Eadem ratione nudum deambulare omnes ad cutem attinentes partes refrigerat, tum vero in altum & viscera calorem impellit, ut probe quidem coquantur, cibi: ceterum quod minus quoquoque permeent, obstat.

14 Eiuersio, Qui ex tenuibus Crassiores volunt euadere, Omnia hi contra, ac illi, instituire debent, Nec ieiuni quam laborem subire.

Contraria ijs, quae obesitas praeparabatur, haec sunt: Anhelantes non sumere cibum, sed vbi iam naturaliter respirauerint. Neque semel tantum cibum sumere, verum iterum aut ter comedere. Qui vero contra facit, ac illi qui balneis abstinent, lauabit bis: ut tamen semper in primis tempus a cibo, secundo balneo tribuat, interim etiam primo. Ita exercitationes quoque breues & remissas obibit, eas quae a cibo. Eadem ratione molliter cubare, nec nudos in aere versari, his conducit. Quae causa est, cur athlete quaedam statuunt exercitationes, quae consistunt in hoc, vbi complexibus, vel toto corpore pugnatur, προσάπτεισθαι & σωματομαχεῖν ipsi vocant, in ijs, quibus parare carnem student, vitantes, ne nudo eos corpore exercitarent, nec complexu: Contra, quos extenuatos volunt, celeri exercitatione, ac citra primum complexum exercitant.

- 15 Vomitus oportet & ventris Cataclysmata in hunc modum usurpare. Sex Brumalibus mensibus Vomere: quia id tempus aethiops si pituitosus, & morbi capui tentat, & regione supra septem transversum. At, Aestus ubi vigeat, uti Cataclysmatus: quippe hoc tempus torridum est, & corpus biliosus, & grauitates libos & genua afficiunt, calorq; urget, praeterea fuit in ventre tormina. Quare corpus oportet refrigerare, & quae eleuatur, deorsum ab his locis subducere.

Ecque vocet cataclysmata, ex ijs, quae sequuntur, auctor ostendit: haec enim dicit, quae lacte constent, & ex ciceribus elixam aquam, salsuginem, & aquam marinam. Nam alia ab his sunt purgantia medicamenta, quae totum corpus vacuant. Quare, ut balneatores purgare se balnea dicunt, cum ab illorum lapidibus coenum abstergunt, & sordes, ita ventris, & intestinorum cataclysmata pituitam eis & bilem abluunt. Quando igitur hyeme generatur in ventre pituita, auctor nobis elicit, ut pituitam vomitibus expurgemus, & bilem estate innatantem retrahamus deorsum. Veritamen vniuersum corpus si purgare instituas, Aestate per ventrem superiorem, Hyeme per inferiorem purgabis, ut est in Aphorismis relatum. Nam, quae in praesenti abundant, his medeberis purgatione, ut tamen per loca, quod vergunt purgationem instituas: siquidem ducenda sunt, quo tendunt, per loca accommodata: at quibus, ne augeantur, velis obistere, per contraria loca retrahere debes.

- 16 Administrantur Cataclysmata Corpulentioribus, & humidioribus salsiora, et tenuiora: Sicioribus, gracilioribus, & imbecillioribus pinguiora, & crassiora. Cataclysmata Pingua & crassa sunt, quae lacte conficiuntur, & ex ciceribus aqua elixa, & id genus alijs: Tenuia vero, & salsa, salsugine, & aqua marina, & quae eiusmodi sunt.

Quae magis incidunt corpulentioribus iubet praebere, quia pituitosiores hi sunt: leniora vero gracilibus, nam sunt hi brachiosiores. At vero, quae sint materiae utrorumque, ipse subiicit. Quia quia in eam praeterea non requirunt, ideo his praeteritis ad proxima me conuerto.

- 17 Vomitus autem hoc modo irritare oportet. Item: nec obesi, ieiuni vomant, currendo, aut celeriter eundo meridie.

Vult crassis, qui vomituri sunt, corpus excalescentem, quo succi pituitosi, quo plurimo crassi abundant, liquefiant. Quinetiam omnium apertio vasorum, & angustorum meatuum raritas hac maxime ratione pareatur. Faciunt autem haec omnia ad facilem, & minime molestum vomitum.

- 18 Sit hiscopi quadrans contriti in congio aquae, quae ebibat, acetum affundens, & sal aspergens, quo fit iucundissimum.

* Graece ἡμι-
κοτύλιον, id est
ἡμι-κοτύλιον, id est
capit vncias
quatuor cum
dimidia.

Incidentem esse potionem velle illum, & quae de causa, non est obscurum. Namque homines crassi, quandoquidem humoribus sunt praediti prorsus crassis, & frigidis, ac non nulli etiam lentis, ideo potionem eorum incidentem vult esse. Caterum, quantam potionis, quam praescribit, copiam porrigat, non habeo exacte dicere, quod mensura, quem congium vocant, non sit apud omnes eiusdem capacitatis. Si atticum congium imperat bibere, non mihi ille mos placet, multum enim esse videtur mihi. Erat tamen maioribus in usu, siquando vel lactis sero, vel eiusmodi aliqua ablutione, ut dum statuissent, magna copia offerre.

- 19 Bibat tardius primum, deinde velocius.

Nam, a principio si affatim bibisset, continuo vomeret, priusquam omne ebibisset, atque succos in ventre contentos abiterisset, quos cum vna effunderentur, quos prima venae habent. Sin autem primo lentius, postea omnino bibat largius, ea ratione fiet, ut mediocri tempore continere possit, atque in tempore impetum ad vomitum capiet, quod tandem magis affatim bibat.

- 20 Graciliores, & imbecilliores a cibo vomitum prouocent hunc in modum. Calida loti praebant meri heminam, mox omnis generis cibos ingerant, nec in comedendo bibant, nec a cibo, sed contineant se, dum quatuor stadia quis progrediatur. Deinde illis in potum triplex vinum miscet, austerum, dulce, & acidum: primum meracius, & paulatim longoque temporis intervallo, deinde dilutus, celerius, & affatim.

Calida lotum, praebere mandat poculum meracius, hac, ut conijcimus, inductus ratione. Calido balneo totum corpus calet, humores colliquantur, vasa euadunt laxa: quae & ipsa vinum meracius praestat, eademque opera viribus robur conciliat, cuius habere maximam rationem in gracilibus videtur. Mox, inquit, omnis generis cibos ingerant: cuius non eandem omnes rationem, qui hunc librum enarrauerunt, scripserunt. Nam quibusdam de illis varios cibos offerre videtur, quod inter sese mutuo dissidentes minori negotio vomitum cieant. Alijs, quo plus ingerant: quippe simplices, & vnius speciei, mox saturant. Praeterea non illis concedit statim bibere, ut cibi statim non supernatent, quod cauet. Et ne istud accadat, tempus etiam constituit interea, quod commorentur, nutritioni sufficiens. Ipsumque adeo tempus pronunciauit, dum quatuor stadia quis progrediatur. Quae postquam ita praecesserint, dat bibere vina tria, quae inter se sunt diuersis qualitatibus. Nam ex his vinis hoc esse austerum vult, illud dulce, aliud acidum. Sed hoc etiam loco causam reticuit, quamobrem id praescribat. Qui vero ad eius sensum diuinationibus aspirant, dicunt austerum ipsum administrare ob instrumentorum, per quae vometur, robur: dulce, ut vomitum concitet, ad haec, quod infundat humores dulce vinum: acidum, ut abstergat, quae ventri

Aventri sunt infixa. Forte vero & cibos illis præscripsit diuersis qualitatibus, vt hi ventrem confirmet, illi vomitum irritent, alij succos abstergant impacios. Verum, quod frequenter in sodalium meorum & amicorum cæterorum congressibus dico, non tacebo in præfenti. Nō parum esse istorum delictum censeo, qui rationalem sectam venditant, qui ea, quæ dicunt, pronūciant, tanq̄ edicta regia, omiſſa eorum ratione. Nam multo erat satius ipsum libri scriptorē, singulorū præceptorum vim exprimere: vt fecit Hippocrates in libro de ratione victus in morbis acutis, vbi de pissa na refert. Nā visciditas eius lenis, continua, iucunda, lubrica, & modice laxa est, sitim arcet, & vbi ablutio opus est, facile descendit, non astringit, non vellicat grauiter, neq; in ventre intumescit. Similiter de aqua mulſa, vino, oxymelle, & lauacris scribit: vt initium habeamus viæ, qua nō nulla ab scriptore omiſſa, quæ cum eius sententiâ sunt coniuncta, adijciamus. Et nunc quidem cum alia protulit non addita causæ ratione, tum q̄ bibendum est vinum primum quidem meracius, & paulatim, & tractim, deinde dilutius, celerius, atq; affatim, cogimur nos mentem coniectare, qua scripsit. Est vero cum omnis alioqui ambigua coniectura, tum sanè maxime, vbi hominis sententiâ etiamnum ignoratur. Proinde dilutius bibere vinum, celerius, & affatim de his, qui cupiūt vomitum, non absolum videatur dictum esse, quandoquidem his, qui retinere volunt, & concoquere alimentum, contraria conferunt, meracius, paulatim, ac tractim. Quare autē, quæ omnino retentioni sunt congrua, hæc offerat prima iamiam vomituris, nō habeo, quod probabile afferam. Fortassis horum auctori non alienum videbatur, quod interpretibus nō nullis probatur: quādo hoc illi propositum est, vt vires hominum gracilium, quibus hæc dicitur, ne prosternat: ideo primū eas confirmat, ac mox ad cientia vomitum progreditur. Verūtamen ad vires constituendas tempus, quod à cibo sumpto dabatur, satis erat. Alijs item aliud, vt dixi, videtur, non tamen numerandum vt necessarium, quod demonstrationibus stabilitur ex scientia profectis.

de victus rat.
in morb. acut.
com. l. t. 18. 7.
110. h

21 *Qui consuevit bis mensibus singulis vomere, rectius ille duobus deinceps diebus vomat, quā quintodecimo quoque die: alij planè contra faciunt.*

Et huius quoq; oportebat rationem scriptorem cum primis apponere, quando præter distinctam vllam declarationem dixit de vomentibus bis quoq; mense. Video enim esse, qui vacuationis gratia vomunt: vt alios, qui vnum diem in mense ieiunant: & quosdam, qui humorem hunc ventri impactum, aut viscidum, aut crassum expurgant, Sed nihil tamen causæ est, quin per interualla ista faciamus, non continuis duobus diebus.

22 *C* *Quibus vile est cibos reuomere, aut quibus sunt alii astrictæ, omnibus conuenit his crebro in die cibum sumere, & esculentis vti varijs, ac obsonijs varie paratis, vina item bina bibere, vel terna. At, qui cibos non reijciunt vomitu, vel alius sunt præditi sanis, his ex vsu est, vt faciant illi modo contraria.*

Qui ventrem purgare, aut corpus vacuare modice volunt, his confert ciborum vomitus. Atq; hos sepius vult cibum sumere, eum q; variū, & diuersa vina bibere. Cōtra, eos, q̄ nolunt vomere, ventres q̄ habent plus æquo humidos, vt querant sisti, hos nec frequenter comedere, & varijs cibis & vinis abstinere. Nam semel cibum capere, & eum vnicum, vinum item vnū bibere, interest ad hoc, vt venter illa & retineat, & coquat. Contraria vero egrius tum concoquuntur, tum in ventre commorantur. Et pro ciborum qualitate, & ordine sumptionis, aut innatare illos, aut excerni per aluum contingit.

* In aliquibus græcis codicibus legitur nō vicias, i. sanis sed v̄pas, i. humidis, ac fortassis meli⁹, vt opponat astrictæ aluo, cuius paulo ante meminit.

23 *Pueri infantes diu sunt calida rigandi, ijs q; vinum dilutum exhibendum, quod prorsus tamē frigidum non sit, idq; offerendum, quod minime ventrem autollit, & flatum creat. Atq; hæc faciendâ sunt, quo minus tentent conuulsiones, ipsiq; crescant, & melioris coloris fiant.*

D Quò hæc dicta diæta spectet, ipse enarrauit, nempe enim, vt minus tentent cōuulsiones, ipsi q; crescant, & melioris coloris fiant. Nam calida qui multo pueri tempore rigantur, molles permanent: id quod conuulsionibus resistit. Nam conuulsiones ipse Hippocrates frequentiores esse dicit corporibus contentis, q̄ remissis & laxis: tum mollia corpora facilius augētur, q̄ in omnē partem facilius intendātur. Atqui, quæ à conuulsionibus libera sunt, probeq; crescant, his totum esse habitum salubrem id latet neminem. Ergo id ipse vno insigni prodidit non cotemnēdo, boni coloris. Et vero etiam vinum hos dilutum iubet bibere, nolens eos nimium caleſcere, id q; q̄ non raro laborent conuulsione, quod quidem neruorum imbecillitati, & voracitati acceptum referunt. Ideo q; vinum eos non frigidum bibere imperat. Atq; vinum, quod esse eiusmodi debet, vt minime sit flatuosum, omnibus iuxta, nedum solis infantibus commodat.

24 *Mulieribus ratio victus esse siccor debet, commodiores enim sunt cibi sicci mollitie carnis: vt item pocula meraciora referunt plus ad secundas, & fætus nutriendos.*

Mulieribus sicciorem rationem victus præscripsit, quæ qualis est, ipse subiicit. Cæterum hæc opinio auctoris controuersa est. Etenim, si mulieribus esse humidis præter naturam sit, vt in in-
tēperatis naturis, & ægrotantibus humido morbo, recte illas siccaret. Iā, cum eis hoc sit naturale,

IN LIB. DE SALVBR

tuendum est: nisi salubrem mediocritatem excedat. Sed illud nos etiam in viris spectamus. Namq; E
& his natura comparatum est mulieribus esse siccioribus: qui vbi iustam siccitatem superent, ibi eorum intemperiem contrarijs corrigimus.

25 *Qui exercitantur, his hyeme conuenit currere, & luctari: æstate luctari quidem parum, currere vero haudquam: sed deambulare multum in frigore.*

Exercitationum differentias, quæ anni temporibus sunt peculiare, docet, quæ hyeme calface-
re valent & exiccare: æstate contra.

26 *Qui cursu defatigantur, hos oportet luctari. Qui vero defatigantur luctando, currendum his est. Nam ita laborans partem corporis defatigationi obnoxiam, calidam conseruet, roboret, simulq; maxime recreet.*

Si ita omnia medici rationales conscripserint, non fuisset verborum fundendorum locus in-
terpretibus relictus. Id autem dico, vt addatur causa, cur ita nos agere iubet: id quod fecit hoc loco Polybus.

27 *Si hos, qui exercitantur, maxime alui profluuia arripiunt, ac excrementa cibum referunt, sunt q; cruda, de exer- F
citationibus detrahenda debent, non minus tertiam partem, & de cibis dimidiam. Constat enim non valere ventri-
culum aceruum ingestorum ciborum omnem calfacere. Sit his cibus panis, quam potest fieri maxime, coctus, in vi-
no intritus, potus quam paucissimus & temperatissimus, caueant q; à cibo deambulare. Hoc autem tempore semel tan-
tum oportet illos cibum sumere: nam hoc modo ventriculus maxime calfiat, cibosq; vincat. Porro modus hic alui
profluuij corpora, quæ carne sunt densiore, frequentior exercitat, vbi compellatur homo, quando ita est natura com-
paratum, vbi carnilus. Vbi et si quidem constipata, cibos non suscipiunt comesos.*

Non videtur hic de exercitantibus sese gratia fanitatis loqui, sed de his, qui munus aliquod obe-
unt gymnasticum, vt non detur illis eius omnino dimittendi facultas, aut admodum multum re-
mittendi. Propterea de illis detrahit, de exercitio tertiam partem, de cibis dimidiam. Nam hæc-
tenus sperat cibum superaturos, vt non iam aut cruditate laborent, aut alui profluuij. Cæterum hic
quoque suo officio functus est, quod eorum adscripserit rationem, qua adductus, hæc ipsa, & quæ
hic sunt dicta, præscripserit. Nam modus, inquit, hic alui profluuij hos, qui carne sunt compactio-
re, capit, vbi carnes comedere cogantur. Vbi de gymnasticis verba se facere significauit: hos ete-
nim comedere carnes cogunt. Ac subiungit. Venæ constipata cibos non suscipiunt comesos. G
Quod obscure dixit, quare interpretes putare compulsi sunt, constipatas eum dicere pro indura-
tis, & quæ agre intenduntur, vt non excipiant alimentum: quod denotari aiunt ex hoc, Cibos
non suscipiunt. Sed istud digestionem citius, quam ledere concoctionem consuevit, vt excernant
illi humida quidem, at non cruda tamen. Atqui dixit ante, cruda hos, & quæ cibum referent,
deijcere. Verum, quando adscripserit rationem, qua fretus ea consuluit, quæ consuluit, & etiam
num tenemur implicati, quid in his orationibus fieri existimabimus, quibus causam, quare facere
illa nos iubeat, non adscripsit? Equidem nisi de his, Carne qui sunt compacta, adscripsisset, hære-
re me ingenue faterer, vt in multis alijs: in quibuscum nihil eiusmodi apposuerit autor, auda-
cissimi isti interpretes, quod in mentem venit, pronunciant. Iam, quia præditorum compacta car-
ne meminit, quo commentarentur illi quoque, quod vtile esset de his naturis, ansam præbuit. Hi
enim citissime plenitudinem aceruant, quod non satis perspirationis habent. Vnde fit, vt, cum co-
hibeatur distributio, prorsus humida euadant excrementa: interdum non humida solum, sed &
tenuia, & præter ceteros voracibus. Nam, cum ex deglutitis aliquid in corpus digeritur, residua
promptius venter concoquit. At vero, cum ciborum in eo permaneat aceruus, si quando eum de-
grauent, semel deijcit prius vniuersos, quam sint concocti. Potuit etiam per venarum duritiem,
quia intendi multum non poterant, digestio impediri alimenti. Verum talium naturarum quo H
pacto haberi potuit ratio, scribere ipsum oportebat, instituto contrario. Si quidem totius habitus
sunt scopi raritas & mollities, quæ molli frictione, & multa pinguedine † in solijs fiunt. Hic vero
symptomatibus immoratur, ac eorum negligit interim veluti radicem refecare. Iam in præsentia
oratione istud quoque dicit: constat enim non valere ventriculus aceruum ingestorum ciborum
omnem calfacere. Atqui, si vere incusauit habitus densitatem, & venas cibum non suspicientes,
iniuste de ventriculo conqueritur. Quod si hic eum quis vera dicere admittat, sequentem etiam
diætam recte esse dictam concedet, Panem percoctum, potum temperatum & paucio-
rem, semel cibum sumendum, nec à cibo deambulandum.

† Ex antiquis
co. ita legendū.
Igiturq; in so-
lij mora fiunt.

28 *Est hæc quidem præcepta natura, & ad partem vertitur vtranque, parumq; viget bonus habitus in eiusmodi cor-
poribus.*

Bonum habitum appellauit, compacta carne præditorum naturā, æque, ac si dixisset, celeriter
facientem mutationes. Itaq; subnequit. Et ad partem, vertitur vtranq; hoc est, ad bonum habitum,
& cōtrarium. Præterea addit: Parum q; viget bonus habitus in eiusmodi corporibus. Nam in cō-
mentarijs in Aphorismos ostendimus bonum exercitatorum habitum præter sanguinis reple-
tionem

A tionem & carnis, robur conferuare naturalium facultatum. Sed, vt illic summam habitus bonitatem esse periculo ostendimus obnoxiam, quam non cito rara corpora consequuntur, ita vsu venit his, qui corpore sunt compactio, postea quam velocissime propter difficilem per halitum digestionem his generatur, cogitur q̄; scilicet euestigio euerit, celerem obtinent generationem, & dissolutionem.

29 *Habitus vero variores, & hirsutiores, carniū esum magis admittunt, & labores. Sunt que his boni habitus diuturniores.*

Quod corpora hirsutiora cutem obtinent rariorem, item q̄; genus carnosum, in libris de temperantentis didicimus. Quare hæc merito sanè commodius ait esum carniū ferre, nempe, quæ transpirantur: & labores, quod minus sint lassitudinibus obnoxia, id quod etiam in libris de tuenda sanitate traditum est. Quod si hæc, & bonos habitus habent constantiores, vt quæ non attingant continuo extremum.

30 *Ac, qui cibos postridie eructant, & si præcordia eleuantur, his tanquam cibus non percoctis diuturnior somnus prodest, nihilominus horum corpora ad alium laborem sunt adigenda. Vinum bibant meracius, & largius, cibi vero minus sumant hoc tempore. Liquet enim præ imbecillitate, & frigiditate ventrem non esse ciborum multitudini parem concoquenda.*

Laudo hic eum, quod fini adiecerit: Liquet enim præ imbecillitate, & frigiditate ventrem nõ esse ciborum multitudini parem concoquenda. Nam quasi ad id respiciens, eum studet calfacere, ea q̄; gratia longiorem somnum eis consulit, item exercitationem, atq; vinum bibere & meracius, & copiosius, præterea id temporis minus comedere, quo ipsis contigit cruditate laborare. Nam reliquo tempore exercitantes sese, & mouentes, vinum q̄; vt diximus, bibentes, nihil est, quod ciborum mediocrem copiam imminuant.

31 *Quos sitis infestat, cibos hi & labores minuunt, ac vinum dilutum bibant, id q̄; quam frigidissimum.*

Hic expressa est eo modo calidarum naturarum nota. In sexto libro Epidemion his verbis: || Calido naturaliter frigida potio conuenit, & quiescere. Vt enim appellauit corporis temperamentum, subiunxit diætã, quam, qui ita sunt affecti, requirunt. Caput autem eius est, refrigeratio. Potissima in hac diætã summa sunt, aqua potio, & vacatio exercitationis. Hoc loco quiescere aliter C expressit, nempe. Labores minuãt. Et pro frigida potione scripsit: Ac vinum dilutum bibant, & quam frigidissimum. Mihi vero rectius hic præcipere videtur, quod potio diluta, & frigida cum refrigerat, tum præterea vini obtinet commoditates.

6. Epid. com 4.
L. 15. 3. 183. c

32 *Quibus viscera ab exercitatione, vel alio itinere dolent, his requiescere ieiunio cõfert. Potus sit parcissimus, qui corpus ingressus multam cieat vrinam: vt ne venæ, quæ visceribus sunt innatæ, contendantur plene. Quippe infirmitates hinc, & febres generantur.*

Omnia hæc præcepta in lucubratione de sanitate tuenda abunde tradidimus: & nunc memoriæ causa, vt in superioribus, ita hoc loco exponemus. Multis enim, tametsi febriliter, dolores in visceribus oboriuntur, potissimum in iecinore, vbi à cibo se exercitauerint, vel lauerint. Cuius quidem causa angustia est visceris transitus, ascendentium q̄; crassitudo humorum. Etenim oclusi, & resistentes in venarum strictis finibus, qua sanguis ex simis iecinoris partibus transsumitur in curuas, tum transitum obsepunt, tum venas intendunt, quæ in sima sunt iecinoris regione. Quas ita affectas dolores citra febrem excipiunt. Hos sopire eo tempore oportet, quo infestant, ac potare aliquid, vrinam quod moueat, & iecur referet. Qui nisi minxerint, his occasionebus succedunt D flatūs, & febres.

* Græcus codex habet ἐπιματὰ i. tumidi abscissus: in terpres fortassis habuit ἐπιματὰ.

33 *Quem morbi corripunt à cerebro profecti, huius primum torpedo caput tenet, meijt q̄; frequenter, ac alia patitur, quæ in vrinæ stillicidio solent euenire. Hunc illud dies 7 viginti molestus. Et de naribus si fluat, aut auribus aqua vel muccus, à morbo vendicatur, & vrinæ quiescit stillicidium. Meijt autem absque dolore multum, & album, dum diem vigesimum transferit, & capitis dolor relinquit hominem, cæterum oculos intendentem splendor illum fugit. At viri est, qui facultate est præditus ratiocinandi (quia homini tanti nihil, atque sanitas est) nosse de suo consilio in morbis esse præsto.*

† Græc. ἐντὲς ἰνορετῶν.

Merito habuerunt hanc orationem suspectam: non nulli etiam semel damnarunt, non esse Polybi, & multo minus Hippocratis. Nam orationis omnino non constat initium, cum velit cerebrī morbos torpedinem inducere, & vrinæ stillicidium. Quæ tamen oratio, vel si putet quis non cunctos eum cerebrī tales esse morbos constitutere, sed eos solos, quos fluens de naribus, & auribus muccus & aqua depellit, haud est vera. Neque enim semper ita rem se habere, neque frequenter apparet.

Galenī

GAL. DE ATTENUANTE VICTVS RATIONE LIBER VNVS

Martino Gregorio interprete

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de edulijis quibus tenues ac salubres humores in corpore redduntur.

Quæ sit rationis victus attenuantis utilitas.

CAP. I.

Um victus ratio attenuans plerisq; diuturnis morbis adeo conferat, vt sola ea, sine vlllo alio medicamento, sublatis sæpe fuerint, operæ præcium fuerit aliquid de ea distinctius perscribere. Sunt. n. quos præstiterit sola victus ratione, sine medicamētis persanare. Vidi equidem nō paucas arthritidas, quæ iam articularum ossa nudarant, alias quidē hæc victus ratione in totum persanatas, alias mitiores fuisse redditas. Vidi præterea & eorum plerosq;, qui spirandi difficultate (quam *δύσπνοϊαν* vocant) sæpeprehenduntur, adeo leuatos, vt aut profus reualerent, aut longo saltem interuallo leuiter affligerentur. Eadem etiam hæc tenuas G victus ratio magnos lienis tumores, & hepatis seirrhum colliquat. Ad

hæc epilepsias paruas quidē & etiamnum incipientes penitus sanat: inueteratas vero ac cōsummatas iuuat non medioeriter. Hanc victus rationem medici tenuantem appellarunt, quemadmodum aliam ei eōtrariam, incrassantem, pro eo humore. s. quem in corporibus nostris gignit: Nota autem longa experientia nobis est, & ratione explorata: nam olfactus ac gustus mentem nostram ad oēs eiusmodi eibos discernendos satis instruunt. Quæ. n. sensus nostros pungunt, ac mordicant, ea omnia palam est aëria esse, & quæ succos crassos tenuare queant: quæ etiā, si largius æquo sumpta fuerint, ventriculum mordicant, ciborum q; nauseam magnam inducunt, & halitus acres emittunt, non modo dum manduntur, sed etiā postq; e corpore fuerint egesta. Plurima autem eorū vrinas & sudores graue olentes & aëres promouent: phymatibus præterea, ac furunculis sunt accommodata: quædam aut ex ipsis cutim diuellunt facile, atq; erodunt: alia vero pertundunt: alia ipsius partem aliquam in pus vertunt: vlcera q; magna, & quas voeant escharas, efficiunt. Hæc omnia satis probant ea acrem quandam, atq; incidentem habere facultatem: cui rei euidentissimo est argumentum humores in corpore nostro ab eis extenuati. Quin & experientia ipsa rationem confirmat: videmus enim corpora omnia, in quibus humores frigidi, crassi, ac lenti abundant, hu- H iusmodi ciborum vsu maiorem in modum alleuari.

Quæ sint oleracea attenuantia, ac de diligentia in eorum vsu adhibenda.

CAP. 2.

VT in alijs, ita in his quoq; oportet medicum tpi ac mensuræ vsus diligenter esse attentum: periculum enim est, si quis non recte ijs vtatur, ne tandem prauo succo impleatur. Verum de omnibus in præsentia tradere non est institutum, sed de edulijis duntaxat pertractare. Nemo igitur est, qui allium capam, nasturtium, porrum, & sinapi propter facultatis ipsorum vehementiā ignoret in genere esse tenuantium: post illa autem smyrnium, pyrethrum, origanum, calaminthen, silymbrium, pulegium, satureiam, thymum: quæ omnia viridia quidē, & prius, q̄ exiccantur, manduntur: exiccata vero, iam non amplius sunt cibi, sed medicamenta. In summa omne, quod siccū est, viridū est valentius: eorum vero, quæ sicca non sunt, maturiora minus maturis: & quæ in montibus ac locis liceis proueniunt, ijs, quæ in campestribus ac planis & hortis, ac paludibus crescunt, sunt fortiora: hæc sanè sunt, quæ de ijs eōiter scire conuenit. Prædictis aut ordine proxima est caparis, & terebinthi fructus: his aut eruea, sium, apium, petroselinum, orminum, raphanis, brassica, & beta. Malua vero, & blitū, & atriplex, tamen si ijs specie sunt proxima, facultatibus tñ diffident:

* ozimum.

A dent, aq̄uea. n. sunt, minimum q̄; acris facultatis habent, quo modo cucurbita, & citrulli, melones; melopepones, & pruna: humida. n. sunt hæc omnia, ac frigida, & pituitosa, potissimum si cruda, & non elixa mandantur. Atq; hinc adeo fit, vt quidam citrullus, ac cucurbitas duriores elixent. Ex pomis præterea, ac piris ea minus nocebunt, quæ cocta fuerint. Ad hæc ex ijs, quæ cruda māduntur, ea prædictis minus sunt noxia, q̄ ad reponendum sunt apta. Sed de his non est nunc dicendi locus.

De differentia attenuantium olerum ex ætate, ac communis ratio ipsorum dignoscendorum.

CAP. 3.

Rursus igitur ad eos cibos, qui succos crassos in corpore tenuant, reuertamur, ab ijs vnde sumus digressi, auspicantes: exactius. n. de ipsis determinare est necesse. Omnia igitur tenera, & incrementa propter humiditatē, qua adhuc toto incrementi tpe affluunt, facultatibus (vt paulo ante diximus) sunt moderata. Quo fit, vt pleraq; medicamenta, dum oriuntur, & adolescunt, non aliter, ac cibi, mandantur, vt silphij, ac sinapis stolones, pyrethri, iringij, & multorum aliorum, quæ olera syluestria vocare consueuerunt: quæ haud ita multo post spinis adeo horrescunt, vt ne pecoribus quidem sint vesca. Hæc aut omnia, vbi cōmaturuerint, magnam quidem habent incidendi facultatem: tenuant vero admodū, dum oriuntur adhuc, atq; adolescunt. Pari modo & vrtica, prius, quam exiccetur, est esculenta: præterea fœniculus, ruta, coriandrum, anethum eiusdem cū illis sunt speciei, euidenter q̄; etiam calfaciunt. Aliud autem est olerum agrestium genus, quæ memoratis minus incidunt, vt mediocris non secundæ sint nature, quippe quæ neq; incidant manifeste, neq; densent. Olera aut cōi nomine hmoi omnia {serides} nominantur, singulis tñ speciebus singula noia a rusticis fuerunt imposita, vt lactuce, condrilla, tum ijs, quæ Syrii gingidia vocāt, tum alijs id genus plerisq; apud singulas gentes: Athenienses tñ omnia cōi nomine appellāt: veteres aut ipsorū speciebus nullum nomen indiderunt. Cum igitur plures horum sint species, & earum pleraq; propterea q̄ non vbiq; proueniunt, multis sint ignota, vbi eorum facultatem in genere didiceris, nihil erit, q̄ ea oculis singulatim inspicere, ac dignoscere desideres, sed ipsorum duntaxat enarratio tibi satisfecerit. Siquid igitur olfactui, aut gustui, aut vtriq; simul, acre, & mordicans, & calidum apparebit, scito id facultatem habere tenuandi, atq; incidendi. Ad hæc siquid olfactui odorem bonū inferens, aromatis speciem gustui representet, id quoq; viribus calidum esse oportet, sed non eque, ac mordicantia, & rodentia, & insigniter calfacientia. Incidunt præterea & quæ saporem quendam habent nitrosum, aut salsum, quorum etiam plurima aluum deijciunt: nec minus ijs amara tenuandi facultate sunt prædita: atq; hinc adeo fit, vt plurimis huiusmodi vulgo vescantur: differunt tamē in eo plurimum, si vnā cum eis oxymel, aut acetum, aut sal, aut oleum, aut aliud id genus sumatur: eorum enim facultas aceto, & melle intenditur, oleo aut minuitur. Siquidem oleum ipsum, præterquam q̄ succos crassos non incidit, eorum etiam omnium, quæ id præstare possunt, robur immittit. Huius est generis sunt cibi oēs aquei ac mucosi, præterea olera plurima, potissimum hortensia propter superfluam humiditatem: quibus omnibus cum aceto vescuntur, eis quidem, quæ cruda libenter mandunt, id non permiscentes, his vero, quæ elixant, oleum infundentes. Quidam autem pro delitijs acetum omnibus permiscunt, sed cum melle, vel sinapi, vel libystico, vel cumino, vel apio, vel id genus aliquo commiscentes. Natura. n. ipsa suggerit, quid sit faciendum, ac docet non eos modo, qui hoc apertius norunt, sed etiam imperitos, atq; idiotas. Quin & ipse ijs, quibus vitius ratione tenuante opus erat, delitijs eiusmodi vti iubebam, præter q̄ carne dactylorum, quam multam pulmentis plurimis commiscebant. In summa autem de ijs delitijs est habendum, omnes eas tenuantibus esse accensendas, quæ tum cum multis acris, & calidis (cuiusmodi sunt ea, quæ nuper memorauimus) tum cum cepis, allijs, & coriandro præparantur: quibus vero ea parcus fuerint permista, substantiam incalifantem habent copiosiore.

De olerum, & arborum germibus attenuantibus.

CAP. 4.

Quoniam aut ab initio de cibis oleraceis disserui (in eo. n. genera plurima sunt, quæ tenuant) proximum sanè fuerit de asparagis, quos vocant, disserere, elijs, mixacantho, chamedaphne, vite alba, vitice, spina, & alijs eiusmodi. Eodem in genere sunt vitium germina, & rubi, et omnia denique arborum germina, quibus vesci consueuerunt. Mixacanthus igitur, quem vocāt, mediæ quodammodo est facultatis, ab eo autem elij, & camadaphne vtrinq; non multum differūt. Stomacho autem non minus prædictis commodant vitis albæ, & viticis, & spinæ asparagi omnium autē maxime austeri, atq; adstringentes, quales sunt vitis, ac rubi. Spinæ vero asparagus aluum deijcit. Sed, quæ purgant quidem, non possis ante experientiam cognoscere, quæ vero ventriculū roborant, coniectura possis assequi. Omnia enim stomachum iuuant, facultatis q̄; sunt mediocris, quo in genere est palmæ cerebrum: sic enim nominatur tenerum germen, quod est summa ipsa planta producit, vt elate in oleribus. Qui autem amaroris quidpiam præferunt, quanto amarior res, tanto ijs sunt sicciores, & incidentes magis. Quod si linguam euidenter mordeant, ac calfaciāt, in tenuantibus erunt numerandi. Verum de oleraceis quidem edulij hæc sufficiant.

*μυακάνθηρα.

*μυακάνθηρος
i. fonicatis spinæ.

De seminibus olerum.

CAP. 5.

DE seminibus aut deinceps tractabo. Vt aut de his in vniuersum dicam, facultate plantæ suæ sunt similia, nisi q̄ illis profus fuerit sicciora, eo q̄; magis tenuantia: non omnia tñ sunt vesca, vt ne

D E A T T E N V A N T E

vt ne herbæ quidem ipsæ, quarum semina manduntur, omnes sunt esculentæ. Omnia tñ semina, E quibus vescuntur, sua natura ad siccius & calidius magis, q̄ herbæ ipsæ, semper sunt propensa. Proinde & papaueris semen herba ipsa est melius, adeo, vt tanq̄ innoxium panibus ipsum misceant, & placentis. Quod tñ & ipsum palam refrigerat, ex eo intelliges, q̄ caput grauat, & soporiferum est, non tñ æque, ac eius succus: sed, quanto is magis refrigerat, tanto est semine magis soporifer. Soporiferum est & laiciuæ semen: quoniam quidem & olus ipsum frigidum est & humidum. Ab his igitur frigidis & humidis seminibus ei est cauendum, qui tenuante diæta vti volet. Nam sisami semen succum crassum ac lentum in corpore gignit: apij vero, & petroselinum, cumini, carui, anisi, præterea libystici, sinapis, ameos, dauci, seseleos, & omnium deniq; odoratorum, & acrium, & euidenter calfacientium semen tenuante diæta vrentibus conuenit. Quorum quædam adeo sunt fortia, vt nihil à fortissimis medicamentis dissideant: cuiusmodi est ruræ semen, quod validum admodum est ac tenuans. Pari modo & lini & canabis semina: hæc. n. non modo sunt medicamentosa, sed caput etiã tentant. Quocirca vnicum est tps, quo quis recte ijs vtatur, cum s. sanguinem per vrinas purgare volet. Verum de medicamentis dicere nunc non est propositum, vt quorum vis & actio est magna, eo q̄ non est eis insistendum.

De Frumentaceis, ac Edulij, quæ ex eis parantur.

CAP. 6. F

AD aliud seminum genus est transeundum, quæ cerealia appellant: hæc aut appellatio in toto corum genere Græcis est vsitatio, q̄ leguminum nomen, quæ non nulli chedropa etiam nuncupat. Omnia autē generaliter vocantur legumina: speciatim vero ea sola ex eis appellantur chedropa, quæ manu carpuntur: alia cuncta, quæ falce putantur, frumenta: quidam aut solum triticum, frumentum vocant: alij hordeum quoq; ei adiungunt. Sed vocet quisq; quo libeat, nomine: ipse vero de eorum omnium facultatibus deinceps pertractabo. Triticum ergo firmissimum est alimentum, succumq; crassum admodum gignit ac lentum. Proinde, nisi quis ipsum, quo modo nunc præparatur, exhibeat præparatum, succus ex eo succrescet vehementer crassus ac lentus. Tritico igitur simpliciter elixio non est vescendum, vt in Asia plerofq; rusticos esitare obseruauimus. Nam condunt id pauco sale, nec ipsum in farinam redactum, vt ἔτρος i. pulticulam, aqua vel lacte perfundentes, elixant. Cæterum quod eo modo est paratum, ad coquendum est difficile, & crassi succi: sola autem ea præparatio est probanda, quæ fermento constat, sale, & clibano: paulo deterior, quæ minore furno: ex reliquis vero nulla est, de qua verba facere sit necesse. Est & in tritico non parua speciatim differentia: quippe quod graue est ac densum & in profundo flauum, copiosissimi id alimentum est, crassi q; succi ac lentum: contra quod leue est & rarum & album, minus nutrit, succumq; gignit crassum minus ac lentum. Similago autem & alica multum alunt, crassi q; sunt succi ac lentum. Verum similaginem quidem non conuenit eos attingere, qui extenuante victu vruntur: Alica vero possunt vesci moderate, tum sola aquæ incocta, tum vero cum mulso, aut vino, & eo quidem dulci, sed flauo ac tenui, & quod viribus salerno sit proximum. Possunt & alijs multis cibarijs permiscere, & maxime betis tritis, & iusculis accommodatis. Quod si quis pultem aut sorbitionem ex alicâ parare volet, conueniet non anethi modo, sed & porri quidpiam, vel pulegij, vel calaminthes, vel hyssopi immittere. Piper præterea si misceatur, non solum elixationibus eiusmodi, sed alijs etiam propemodum omnibus, quæ ad tenuantem diætã conferuntur, non mediocriter iuuabit. Ptissana autem ipsa quidem per se non nihil absterget, vt hyssopo non magnopere egeat. Siq̄ tñ ipsius vim inaugere velis, piperis aliquid ei permiscuisse suffecerit. Mel vero ptissanæ immiscere non est opus, nisi quis ea, quæ thorace ac pulmonibus continentur, studeat expectorare. In hepatis vero ac lienis affectibus ipsum admiscere non conuenit: nam horum viscerum tumores à sorbitionibus ipsis solis ex alicâ adaugentur, & multo magis, si cum melle eas paraueris: at de mellis quidem vsu omni paulo post dicemus. Nunc autem ad hordeum redeundum: non. n. in ptissana tñ eo vescimur, sed & panes hordeaceos conficimus, & eius farinam cum lacte elixamus: præterea ex eo frigo polentam conficimus: deniq; non secus, ac alicam, coctum ipsum in aqua cum vino dulci aut sapa exhibemus. Verum, quod ad panes quidem pertinet, scire oportet omnes, quoquo modo parentur, exigui esse alimentum, succumq; crassum, ac flatum minimum generare: Polentam vero omnem similiter, ac panes, nutrire, nisi q̄ siccet magis, propterea q̄ frixa est: farinam ipsam vtrifq; esse humidiores, excrementosam q; magis ac flatulentam, & potissimum si cum lacte coquatur. Quod vero hordeum, vt alica, ex dulcibus quibusdam sumitur, propositæ victus rationi multo minus confert: succum. n. crassum ac lentum, vt alica, gignit. Sumenda igitur hæc sunt non cum sapa, neque cum vino aliquo vehementer crasso, sed cum mulso, aut vino quopiam salerno simili. Eodem aut modo & typha vti licet & auena: sunt tñ hæc, q̄ ptissana & alica, concoctu faciliora, & excrementosiora. Porro horum seminum pleraque in Asia ac Mysia proueniunt, adeo, vt panes ex eis conficiant, qui vtiq; & ipsi ad coquendum sunt difficiles & succi non boni. Olyra etiã, quam vocat, frequens in Asia visitur, medium q; inter hæc & triticum, locum obtinet: siquidem tritico tanto est deterior, quanto his melior: vruntur aut & ipsa eodem modo, quo prædictis. Quod vero ad zeam attinet, nulla alia est inuestiganda præter olyras & typhas, quæ sunt esculentæ: & vt ingenue fatear, non mihi constat, de viris harum antiqui nomen zeæ enunciarint. Tertium. n. præter illas genus

Agenus nō visitur, quod eis sit simile, sed typhas & olyras sic vocitabant. Cum autē Mnesitheus de hōdem seminibus vtrunq; nomen enunciet, typhas & olyras nominans, in eo declarat se suspicari zeam quoddam aliud esse prauum edulium: ipsumque existimo zeam appellare, quod nos typhas nominamus, aut aliquid his deterius. Caterum semen id, vt hordeum, & olyra, & auena, est mundandum, ac cortice spoliandum. Quod cum factum fuerit, tritico, hordeo, & olyra longe est tenuius atq; exilius: flauum præterea est, vt triticum, non album, vt hordeum. Porro hordeum apud quasdam gentes nudum prouenit, vt in Cappadocia, vocatur q̄; ita, vt iam iam dixi. Quod si aquæ incoctum, vt alica, cum aliquo vino dulci fumatur, nullis alijs bonitate cedit.

De reliquis Leguminibus.

CAP. 7.

Fabæ aut minus quidē, q̄; hordeum, tergent: verum & ad coquendum sunt difficiles, & multum flatulentæ. Proinde satius fuerit pisilis vesci, fabis. n. ad oia sunt præstantiora. Eruiiæ vero, & dolichi, & phaseoli, multo fabis sunt deteriores. Lentæ aut, tametsi succum crassum generent, non tamen omnino sunt aspernandæ, sed, cum aliorum meliorum ciborum copia non suppetit, eis est vtendum. Lupini similes sunt lentibus, nisi quod minus siccant. Cicer autem cibus est flatulentus, & concoctum difficilis, atq; excrementitius: ad mouendas tñ vrinas est accommodus, terget præterea non nihil. Eruum vero, bouum magis, q̄; hominum, est alimentum: incidendi tñ facultate pollet, vnde & ex eo medicamentum paratur, quod in ijs, quæ thorace continentur, expectorandis nulli est secundum. Βέχερας aut seu fœnumgræcum (viroq; n. modo appellant) non incommode alui deiciendæ gratia ante alios cibos sumitur: cum melle quoq; eius succum exhibent, vt qui calfaciendi vim habeat ac detergendi: est q̄; ad vtrunq; hoc valde accōmodum: q̄; tñ caput tēter, vsus eius multus est cauendus, vt & aliorum omnium, quæ alui subducendæ gratia, prima mensa sumuntur. Nam bona pars eorum flatulenta est, & ad coquendum difficilis, in quibus est lupinus, eruiilia, & phaseolus. Pruna etiam Damascena hydromeliti incocta præmandunt ij, quibus extenuante diæta est vtendum: verum his aluum magis deiciunt, quæ ex Iberia importantur. Ventrē præterea subducunt echini marini, & concharum omnium, atq; annosorum gallinaceorum iuscula, neque quidq; ijs officium, quibus tenuante victu vtī est propositum. Meline vero seu panicum, & milium, prauis sunt succi, & flatulenta, ac concoctum difficilia: nam alui fluxum vehemēter siccant. Lobi tñ hortenses cibo adaptantur, crassi tñ sunt succi, & pituitosi, caterum fabis minus inflant, nec, vt hæc, detergendi facultate sunt præditi. Quid iam loquar de alijs prauis seminibus, quæ oēs, tñ si non moneam, fugiat: de ipsis tñ dixisse suffecerit solum hordeum ex cibus frumentaceis, tenuanti victui esse innoxium. Secundum hoc sunt panes clibanitæ, qui ex tritico fiunt. A reliquis vero est abstinendū, nisi quis forte pisum, vel lentē, aut alicam, per magna interualla gustare velit,

De Auis, Piscibus, ac Pedesribus animalibus.

CAP. 8.

EX piscibus saxatilibus, montanis q̄; auiculis multum, ac copiosum potes alimentū ad tenuantem victum accommodare. Animalia. n. quæ in stagnis, ac locis aquosis, & campestribus degunt, humidiora sunt, atq; excrementosa: quæ vero in montibus viuūt, oia temperatura sunt sicciora, ac calidiora, eorum q̄; caro minimum est pituitosa, ac lenta. Ex quibus intelligi potest animalia omnia, quæ in montibus nascuntur, multo ijs, quæ in locis planis oriuntur, esse præstantiora.

Et, vt ego iudico, aues monticolæ, † non modo q̄; aeris sed tñ alimentū, quod nobis præstant, tenuitate antecedant, alijs auis, quæ in locis aquosis ac campestribus degunt, sunt præferendæ. Passeres igitur, rurdos, merulas, perdices, & reliquas id genus aues monticolas, mandas, licet. Abstinentium aut ei, qui tenuante victu vtī vult, alijs auis, q̄; in locis aquosis viuunt, vt tardis, quas *αἰτῖδες* vocant, anseribus, & magnis auis, quas sanè & Istruthocamelos nominant, & alijs id genus: nam oia hæc carnem habent excrementitiam. Mandendæ tñ sunt aues eæ, quæ tum in ruriibus, tum in vineis, vitam agūt. Ad hæc columbæ turricolæ domesticis sunt meliores: tñ etiam pari-

† non modo aeris tenuitate, sed etiam ciborum, quibus vescitur, bonitate, alijs auis &c.

Dmodo & apri suibus domesticis in cibo sunt anteponendi: ac, vt in summa dicam, oia, quæ exercentur, ijs, quæ sunt ociofa: & quæ cibus siccioribus, ijs, quæ humidioribus vtuntur: deniq; q̄; purum ac tenuem aerem inspirant, ijs, quæ contrarium, sunt præferenda. Siquidem suum domesticorum caro, oium aliorum ciborum firmissime nutrit: multum. n. in se ipsa habet lentorem, tum propter vitam desidiosam, tum propter cibi humidioris affluentiam. Verum ab his prorsus abstinebit, cui propositum erit victu extenuante vtī. Quod vero ad reliquas carnes attinet, non quibusuis simpliciter vescetur, sed, si multum sese exercent, licebit ei & auribus, & rostris, & pedibus suillis vesci, ventre præterea, & matrice, si modo ea elixa belle fuerint. Qui autē vitam in maiore ocio ac quiete degunt, ijs non modo eiusmodi suum esu est temperandum, verum etiam syluestribus. Abunde enim fuerit eis auis montanis vesci, & piscibus saxatilibus, vt puta iulide, fuca, merula, turdo, scaro, & in summa, omnibus, quæ carnem habent mollem simul ac friabilem: ab ijs vero, quæ duram habent vel lentam, omnino eis est abstinendum. Asellorum aut caro mollis quidem, sed non æque ac saxatiliū est friabilis: Mullorum aut friabilis quidem est, non tñ mollis. Hæc itaq; duæ tibi sint notæ, de cuiusuis animalis carne, mollities s. & friabilitas: quibus attentus eam animalis carnem, cui vtrunq; adest, quantum vis, mandas, licet: cui aut neutrum inest, abijcias: cui alterutrum, interdum, cum alijs cares, mandas, modo ea ad saturitatem vsq; non vtare. Cum igitur saxatiles desunt,

D E A T T E N V A N T E

* Al. *σολωζ*
ζ'ων.

† Al. Buglossū
& pīta i. fo-
lea & passer.

desunt, asellos, mullos, & alios eiusdem generis pelagicos possumus exhibere, & eos potissimum, **E** qui cum sinapi manduntur, cuius generis est scorpius. Sunt & alia quidē animalium genera, quibus altera memoratarum notarum inest: verum propter alterius exuperantiam, in cibo sunt fugienda. Nam anguille, & mēllium pars maxima, tamen si carnem habent mollem, q̄ tñ succo lentor ac pituitoso abundat, ijs, qui tenuante diēta vti volunt, plurimum est noxia: idem accidit & plurimis ostreorum. Hirci autē, & boues, carnem quidem habent minimum humidam, pituitosam, ac lentam: nocent tñ admodum ob duritiem, & in alterando difficultatem. Ad hæc plurima ostraco derma & crustata vel propter vtrunq; vel propter carnis duritiem, sunt vitanda. Sola autem char tilagineorum torpedo & turtur laudantur, possis q̄ non nunq̄ in saxatiliū penuria ijs vti. Satius tñ fuerit pisces eos præparari cum beta trita, aut albo iure, porrum prolixius miscendo, & piperis portiunculam. Dictis piscibus, viribus propinquum est † buglossum, & saxatiles pisces. Ex terre stribus vero animalibus hirci, & arietes, & genus omne ouium, ac caprarum, non vndequaq; laudabilis sunt alimentū. Solis autē hœdis innoxie vtare. Agnorum esus propter insignem humiditatem est fugiendus. Equorum & asinorum esum hoībus alininis, vt pardorum vrsorum & leonū hominibus feris, permitto. Proximī alinis sunt cerui, eo q̄ ab eorum esu est abstinendum. Caro autē leporum ad aliam victus rationem siccantem est accommoda, ad propositam vero non admodum **E** confert: sanguinem. n. vehementer crassum gignit. Ad hæc sanguis omnium animalium in cibo est vitandus, & multo adhuc magis in tenuante diēta. Pari modo & visceribus est abstinendum: sunt enim excrementitia, & ad coquendum difficilia, & crassi succi. Canum vero & vulpium carnem nunq̄ equidem gustavi, nec sanē gustare vnq̄ fui adactus, neq; in Alia, neq; in Græcia, neq; in Italia: aiunt tñ hanc quoq; mandī: coniectare tñ possum vim ei inesse carni leporum similem. Nam canis, & vulpes, vt summatim dicam, temperamento sunt sicco. Porro, quemadmodum paribus porcorum extremis vesci concessimus, ita & gallinarum alis vti concedimus, testes tamen, & viscera tenuanti diēta non competunt. Corporum autē gallinarum esum, si quis exerceatur, non veto, & potissimum earum, quæ in montibus fuerunt nutritæ: qui vero non exercetur, mandendæ ei erunt modice, non modo gallinæ, sed columbæ etiam, ac turtures, tamen si turtur temperamento est sicca, & potissimum quæ in montibus degit: itaq; vesci quis poterit ijs innoxie: recens tñ non turtur modo non est mandēda, sed nec perdix, nec alia oīa, quæ carnem habent moderate siccam, sed, vbi vnum diem ad minus suspenderit, ita demum mandas, licet. Porro palumbes, præterquam q̄ carnem habent columbis, & perdicibus, & turturibus duriolem, difficilem etiam ad coquendum & excrementitiam habent. Perdices vero, ac turtures, neq; durissimas habent carnes, neq; conco- **G** ctu difficiles, neq; prauo succo vitiosas: sed & ipsarū durities, si mortuæ vno die asseruentur, facile vincitur, fiunt q̄ friabiles omnino atque inculpatæ: alimentum enim corpori dant laudabile, sanguinem que minimum viscosum generant, & crassi ac tenuis medium. Proinde, quibus salubris cibus curæ est, eos, vt arbitror, vti his conueniet.

De Radicibus.

CAP. 9.

Verum de ijs quidem dictum abunde est: ad ea, quæ restant, est transeundum. Olerum omnium radices (vt generatim dicam) excrementitiæ sunt, & concoctu difficiles. Solius autem dauci ac pastinacæ radix proposita diēta vt nihil incōmodat, ita nihil confert. Aduersissimæ autem sunt rapæ. His paulo minus aduersi sunt bulbi. Omnium autem pessimi sunt fungi. Itaq; eorum omnium quæ gustu nullum morsum, nec acrimoniam, nec calorem referunt, radices suspectas habere oportet: vnde & bliri radix vitanda, tamen si olus hoc minime sit pituitosum. Quid iam olera memorem, quorum non solum radices, sed germina etiam, & stipites, ac folia succum gignunt pituitosum? Vt autem paucis rem omnem finiam, omnes quidem radices, tanq̄ ad coquendum difficiles, habere suspectas oportet: solæ autē acres ac calidæ gustandæ, vt sunt allij, cæpæ, & radiculæ, eę q̄ pro pharmacis potius, quam pro alimentis, sunt habendæ. **H**

De Fructibus arborum.

CAP. 10.

Atq; de radicibus hæc dixisse sufficiat: tempestiuum. n. iam fuerit ad fructus arborum transire, quorum pleriq; sunt humidi sine vlla siccitate, & potissimum qui non reponuntur. In quibus ij minus sunt noxij, qui ventrem lubricant, cuiusmodi sunt mora, & post ea, pruna, & cerasia, ac ficus. Deteriores autē sunt, qui tarde permeant, & maxime si consistentia sint duri: ab eis enim prorsus est temperandum. Mandendū autem, qui ad reponendum sunt apti, qualia sunt pira, cydonia, & pleraq; vuarum genera, in quibus molliora potius, q̄ duriora, sunt edenda: nemo tamen villo horum ad saturitatem vtetur, quemadmodum neq; pomis, neq; persicis, neq; armeniæcis, quæ Latini præcocia appellant: & ijs multo adhuc minus sericis, quæ vocant, & myrtis, & alijs cuiusmodi: pari modo nec mēspilis, nec sorbis: quibus tñ recte quis ad alia vtetur, ad victum autem extenuantem non sunt accommoda, & potissimum mēspila. Vt autē summatim perstringam, quæ vehementer sunt austera ac pontica, huic victus rationi sunt aduersa. Soli autē ventris fluxui, aut ventriculo stomacho ve imbecillis, conferunt. Porro inter ea, quæ in hyemem seruari possunt, caricæ ac nuces tum ad id sunt accommodatissimæ, tum etiā nihilo minus ad propositam nobis victus rationem. Pistacia præterea, & amarę amygdalæ haudquaq; sunt improbanda: his duriores sunt nuces ponticæ,

Aticæ, nullamq; abstergendi ex visceribus excrementa habent facultatem. Castaneæ vero, siue elixentur, siue allentur, siue deniq; frigrantur, semper sunt prauæ, & multo magis, si crudæ mandantur. Oliuæ aut, quod ad propolitam diætã attinet, medium quodammodo sunt edulium. Proinde neq; eas magnopere commendare possim, neq; damnare, quemadmodum nec vuas penfiles. Quæ vero in vinaceis seu *βουτίοις* reponuntur, vetriculi quidẽ imbecillitati conferunt, præsentia aut scopo haud quã, & his adhuc minus, quæ in vinis ponuntur. Vuæ passæ, si non sint adstringentes, lieni quidẽ & hepatis tumentibus non conducunt, thoracis tñ ac pulmonis affectibus conducunt: noxiã et sunt mala punica, si fuerint pontica, imbecillum tñ ventriculũ iuuant. Atq; et de alijs arborum fructibus, si ad memoratos iam contuleris, licebit similiter pronunciare, siquidem duri ocs ac pontici, sunt prauis, reliquis vero moderate vti poteris. Quod si quis existat, qui in varijs sui paribus sapes habeat diuersos, partes quidem acidæ & acres sumenda, alijs autem temperandum. Multos sanè eiusmodi reperias, vt malum medicum, quod etiam citrium nominamus: quippe cuius cortex est acris, acidã autem pars intima, eius caro pituitosa ac crassi succi.

De ijs, quæ aceto & muria conduntur.

CAP. 11.

Quæ in aceto & muria conduntur, ea tantum à pristinis viribus esse immutata sunt putanda, quantum à conditura fuerint alterata. Quo fit, vt, cum acetum & muria ex eorum numero palam sint, quæ incidunt ac tenuant, pisces aridi atque exucci, humores crassos ac lentos vehementer attenuent. Eligendi tamen sunt, qui natura carnem habent mollem: fugiendi vero cetacei, & eis adhuc magis ipsa cere. Quod si quis penuria melioris vesci his velit, vel alioqui appetat, *ἀποθήρησι*. condimento aliquo acris (cuiusmodi est, quod ex sinapi, vel oleo & aceto solo fit) erit vtendum. In summa autem ciborum omnium id est commune, vt, qui in memoratorum quopiam conduntur, aut parantur, extenuanti victui maxime conferant. Proinde, qui hoc victu vti volet, licebit ei ijs omnibus vesci, si ex aceto aut oxymelite fuerint preparata, tum alijs etiam plurimis eorum, quæ succo omni exhauriri queunt. Quin & suilla ipsa exucca tuto vescetur, quæ vtq; alioqui esset vitanda, vt quæ succum crassum ac lentum generet.

De melle & vino.

CAP. 12.

Cum de ijs abunde tractauerimus, reliquum est, vt de melle ac vino differamus, & prius de melle, quod vtq; non modo reuera ciborum est dulcissimum, sed succum etiam consistentiã tenuissimum gignit. Quod vero ad vina pertinet, quæ dulcĩa admodum sunt, omnia sanguinem crassum gignunt, nigra nanque hæc sunt, & consistentiã crassa, & ijs adhuc magis sireon quod vocant. i. sapa: est autem id mustum plurimum coctum. Sunt, qui & ficuum siccarum decoctũ ita nominant. Est aut decoctum id prauo melli adsimile, habet q; & ipsum incidendi vim quandam, in eo tñ à melle plurimum superatur, vt parum absit, quin tenuantium specie excludatur. Porrò ficus exacte maturæ ex medio ciborum sunt genere, quod genus succos neq; condensat euidenter, neq; tenuat. Aliæ vero omnes hoc genere sunt inferiores, quippe quæ nondum satis maturuerint, vt vinum musteum, crassi sunt succi ac frigida, præterea ad concoquendum difficiles & flatulentæ. Id tamen eis inest commodi, vt celeriter permeent, ob id q; ipsum haud multum officiant. Eiusdem sunt naturæ vuæ dulces, & his adhuc magis palmuæ, quarum q in Alexandria, Cypro, Lycia, & Cilicia proueniunt, reponi omnino nequeunt, sed, vt sunt, manduntur, quod propter superflua humiditatem celeriter putrescant. Aliæ vero, quæ reponi possunt, minus sunt noxiæ, crassum tamen & ipsa succum gignunt. Proinde ipsarum esus in propolita victus specie est fugiendus. Quod vero ad vina attinet, quæ clara sunt ac pellucida, colore q; pallida ac flaua, ea forte minimum dulcĩa inuenias. Præterea nullum album dulce comperies, quemadmodum nec flauum quoduis admodum est dulce. Cæterum eiusmodi omnia sanguinem consistentiã gignunt mediocrem. Quæ vero crassa simul sunt & nigra & dulcĩa, crasso sanguine venas referciunt: at alba simul & tenuia humores crassos incidunt, & sanguinem per renes purgant. Quæ vero inter hæc consistentiã sunt media, vt sunt flaua simul ac dulcĩa & splendida, viribus etiam quodammodo sunt similia, vt quæ neque, vt crassa, sanguinẽ crassum generent, neq; vt alba, per vrinas secedant. Sunt autẽ vina apud omnes gentes plurima, celebrantur tamen in primis Ariusium, Lesbium, Falernum, & Tmolites: quibus semper intentus, media deliges, quod omnia sanguinem bonum & consistentiã mediocrem generent. At, quæ odora sunt, & alijs vinis calidiora, ea merito caput tentant. Quocirca vitanda eiusmodi ijs erunt, qui cephalæa, aut hemicrania, aut alia cephalalgia laborant, vt epilepticis, & maniacis, & vt in summa dicam, omnibus, quibus caput infestatur, sunt fugienda. Attecius vero omnes thoracis ac pulmonis, qui diuturni sunt & sine febre, à vinis eiusmodi multum iuuantur, & potissimum, qui humoris per sputa expectoratione purgantur. Non enim incidenda tantum sunt, aut calefacienda, quæ belle sputis sunt expectoranda, sed moderate etiam humectanda, ne tandem siccata sputa, ac lenta reddita tusses excitent, exitus q; violentia vas aliquod in ruptionis discrimen adducatur. Quamobrem, q vina sunt crassa & dulcĩa propterea, q humiditatem habent crassam, & ob id ipsum perdurantem, in thoracis ac pulmonũ affectibus, si cū tenuantibus medicamentis adhibeantur, multum afferent commodi: verum nec acerbã, nec austerã, nec oino adstringentẽ vim eis inesse, sed ad melleã magis odore ac gustu & viribus oibus spectare ipsa cõueniet. Eius generis est,

DE PTISSANA

neris est, quod in Pamphilia prouenit, tum quod Tmolites appellant (abunde enim fuerit eorū, E
 quæ dicimus, velut normam & scopum subiecisse, in quem intentus omnia similia ex eo inuenias
 ac diiudices) optimum sanè suorum congenerum id est: cuius tamen si copia nō sit, vti licebit The
 reo, & Protropo, & Thyriño, & Caryino. Nigri autem dulcis simul & aliteri exemplum petes ab
 eo vino, quod fert Cilicia: quippe quod Ægeates nominant, omnibus vtiq; thoracis affectibus, de
 quibus nunc agimus, est noxium, & eo etiam magis, q̄ vehementer sunt acerba. Porro nō omnia
 dulcia, nec ea, quæ exiguam habent dulcedinem, sunt aspernanda, quæ, tametsi multis in locis pro
 ueniunt, plerisq; tamen sunt incognita adeo, vt neq; mercatores ipsa studiose coemant, nec apud
 professores magno in pretio sint. Solum autem vinum ponticum in conuiujs, aut nuptijs, aut sa
 crificijs, aut alijs celebri tatibus adhibebant: multum enim implent: & tarde permeant, ambasq; ex
 cretiones morantur, tum eam, quæ fit per anum, tum quæ per vesicam: hærent q; in hypochondrijs
 diutissime, & facile acescunt, nauream q; prouocāt. Soli autem ventri fluenti conferunt, id que, si
 moderate sumantur. Eiusmodi vini in locis Ægisolia campestribus magnus est prouentus, cui si
 mile aliud est, quod iuxta urbem quandam Pergamo vicinam habetur, quo vti que omnes eius re
 gionis incolæ propter cōsuetudinem citra molestiam vtuntur: nam debito modo sumptum sitim
 extinguit: lædit autem omnes, qui ei non assueuerint: corpora tamen bibentium euidenter nutrit: F
 cui rei argumento sunt incolæ iuuenes, qui in palæstra, bonæ habitudinis comparandæ gratia, se
 se exercent: vtuntur enim hoc vino in potu non aliter, quàm suilla in cibo.

GALENI DE PTISSANA LIBER

Ex antiquissimi græci exemplaris fide, ab Hieronymo Donzellino
 Medico Veronensi in latinum versus, ac ad pristinam inte
 gritatem restitutus: cum prius in græcis etiam
 codicibus mutilus haberetur.

ARGUMENTVM LIBRI

Docet, quò optime ptissana conficiatur: ac de viribus, mensura, & idoneo eius vsu.

Qua de causa hic conscriptus sit liber: & quod in eo propositum.

CAP. I.

† Græcus codex
 hoc in loco vi
 det habere sen
 sum ambiguum,
 græca enim ver
 ba ita se habent,
 δια τὴν τῶν
 πολλῶν πα
 ρακολλήσεων
 quæ melius
 fortassis ita
 verti possunt:
 vt multi asse
 querentur.

Voniam paulo ante quosdam ex medicis inueni, qui in egrotantis cu
 iusdam curatione ptissanæ quidam cremore vtebantur, nullam tamen
 abhibebāt prius distinctā explanationē, quibus nā morbis utilis illa aut H
 inutilis existat: præterea neq; de exhibitionis modo & quantitate, neq;
 de tempore sorbitioni assumendæ opportuno quicquam determina
 bant: verum (vt videtur) quādo ipsi voluerint, vsu ptissanæ accōmo
 daturum arbitrabantur, operæ precium fore putauī, si de illius vsu quæ
 cunq; sunt ab Hippocrate obscurius explicata, hoc in loco enarrarem,
 † ob multorum notitiam, quæ in exacta huiusce rei tractatione, per or
 dinē à nobis sunt recensenda, } videlicet coctiōnis modus, vires ipsius,
 actiō, tempus opportunum, exhibitionis quantitas & modus: quot præterea emolumenta agro
 tantium corporibus afferat, si rite propinetur: & rursus quot inde incōmoda proueniant, si fue
 rit importune administrata: ad hæc quibus nam corporibus illius vsus expediat, & quibus etiam
 minime conducatur, simul erit à nobis explicandum. Sed, quoniam composita quædam res est ptis
 sana, & eius cremor: paratur enim ex hordeo, quod pinsendo fuerit probe purgatum, & expoli
 tum, cui scilicet cortex detractus est, ex aqua præterea, ac tali quapiam coctiōne, primum illius
 partes per capita tractare decreui: quæ nisi fuerint prius determinatæ, totam sermonis seriem plu
 rimum lædent, & si reliqua deinceps omnia exactissime absoluantur.

De optima

A *De optima aqua eligenda.*

CAP. 2.

A. li. 1. f. 2. d. 2.
c. 16. fol. 37. f. g

Quod igitur optimam aquam eligere oporteat ad ptissanæ præparationem, neminem esse puto, qui audeat dubitare. Optima autem aqua, substantia, & gustu, & olfactu, & etiam colore probatur: gustu quidem, & olfactu, ut alienam qualitatem nullam præ se ferat, scilicet, ut neque dulcis, non falsa, non acida, non acris, non male olens, aut putrida existat, vel omnino aliam aliquam adscititiam qualitatem possideat: sed omnis penitus expers sit qualitatis, quod greci ἀτροιον dicunt: atque omni prorsus aduentitia careat qualitate, nec non cuiuscunque rei mixtione, quæ gustu, aut olfactu, deprehendi possit. Oportet quin etiam, ut pellucida sit, ac pura, minime quæ cœnosa, sed veluti diligentissime colata, & ab omnibus, quæ ipsam innatare solent, ramentis liberata. Huiuscemodi igitur aqua vsui quidem valde est accommodata, natura tamen non est ita sincera: quemadmodum ne vllum quidem aliud ex sensilibus hisce elementis. Cum itaque talis fuerit aqua, qualem iam descripsi, statim etiam erit partium valde tenuium, & facile coquetur, ac in vniuersum corpus distribuetur, hypochondria que celerrime pertranlibit: & non modo naturali calori admota cito alterabitur, verum etiam igni extrinsecus propinquior facta, compendio calefiet. Cuius rei testis nobis erit Hippocrates, aquam enim, quæ cito calefit, & rursum cito refrigeratur, putat esse leuissimam: leuitatem certe non pondere æstimans, sed partium potius tenuitate, et etiam, quæ in se ipsam contrarias qualitates facile recipiat. Talem igitur aquam, frigidam, & humidam, ac proprie aquam, merito nuncuparis: quæ vero mixtione alicuius alterius extrinsecus, aut substantiæ aut qualitatis fuerint adulteratæ, quales sunt bituminosæ, & sulfureæ, atque aluminosæ, tantum à propria aquæ natura recedunt, quantum fuerint adulteratæ. Quod si demonstrationem quæris, quæ aqua refrigeret & humectet, à nostro instituto alienum hoc esse dicimus, qui de ptissana disputare dudum decreuimus. Antiquorum tamen omnium authoritas, atque consensus indubiam nobis faciet fidem, frigidam, & humidam esse aquam, quum apertissimis demonstrationibus id comprobant: id quod etiam experientia testatur. Propterea nos id tanquam concessum ab omnibus accipientes, ad hordei disputationem diuertemus.

5. Aph. 26. Ext.
ord. 30. h. Et 2.
Epi. sect. 2. n. 6.
lōge ab initio.*Hordei vis atque electio.*

CAP. 3.

A. lib. 2. f. 2. c.
330. fol. 155. b

Hordeum igitur, si in vniuersum de eo loqui velimus, frigefacit & exiccat: habet quin etiam non nihil abstergentis, & flatuosi: quæ si ad illius partes examinandas descendamus, exterior illius cortex, qui furfuraceus est, sicciore existit, & efficacius abstergit: quæ vero intus pars est veluti eius caro, & quæ nutritioni est accommodata, abstergit quidem & ipsa, verum fursure minus: Chabet autem in se ipsa, vnde possit flatum excitare. Cæterum altera membrana, quæ tenuis est, sub fursure quidem posita, ipsum vero hordeum amplectens, ut situm, ita etiam vires habet inter hæc medias: ideo abstergit fursure quidem minus, hordeo autem magis. Illud porro nequaquam hoc in loco prætermittendum duximus, non de quocunque, sed optimo tantum hordeo hæc omnia à nobis enarrari, quod scilicet nullam sibi ex putredine prauam qualitatem adsciuerit, aut excrementitiam humiditatem, quod quæ nec nimis sit recens, aut nimis vetustum. Siquidem, quod fuerit recens, excrementitia plenum est humiditate, quam à regione contraxit, ut tum humore refertum, tum flatu distentum sit: quod vero vetustum est, longo tempore exhaustum, ac imbecillum est redditum, propriasque vires iam amisit. Cuius rei indicium est corrugatio, quæ huic inest, & magnitudinis imminutio: illudque præterea, quæ, dum contunditur, tenuem quandam ex se puluerem emittit. Plenum itaque hordeum eliges in ptissana conficienda, non admodum recens, aut vetustum nimis: nec non aduentitiæ omnis qualitatis expers. Sed ne ista quidem satis esse videtur, verum hoc etiam experimento à nobis probandum erit. Si nanque præter iam enarrata hoc etiam habuerit, ut inter coquendum in magnam molem attollatur, illud certe ad parandam ptissanam merito assumetur: siquidem recta ratione, ut par est, decreuerit aliquis illam conficere. Iam igitur, quæ **D**optima sit aqua, & quomodo probetur, quod etiam optimum sit hordeum, & quibus indicijs cognoscatur, per capita recensuimus.

Ratio ptissanæ conficiende.

CAP. 4.

A. lib. 4. f. 1. t. 2.
c. 9. fol. 420. c

Reliquum modo est, ut tertio loco coctionem exponamus. Hunc enim in modum quidam hanc parant. Primum in mortario cum hordeum in minutas partes confregerint, illudque celeriter elixarint, hi quidem sapam, alij aut amyllum, non nulli etiam cyminum, & mel iniiciunt: sed talis praua est omnino confectio. Optima vero, probeque apparatus, huiuscemodi certe fuerit. Hordeum adhuc crudum oportet primum in aqua macerare, deinde manibus ipsum contere, donec tenuis eius membrana excutatur, postea validius rursum manibus confricare, quousque totum id, quod paleaceum est, auferatur: nisi quis ptissanam ipsam voluerit magis abstergentem efficere, tunc enim melius est hordeum cum ipsa membrana coquere. Porro ipsa coctio hunc in modum fieri debet, ut primum quidem multum ebulliat, postea vero molli igni, quousque in cremorem vertatur.

De Ptissanæ Viribus.

CAP. 5.

A. ibidem.

Hæc enim ratione ptissana decocta totum id, quod inerat, flatulentum amittit: omnia vero, quæ illi adscribit Hippocrates, bona adipiscitur. Illius enim viscidum (inquit) leue, & continentium,

de Vict. rat. in
mor. acu. cō. 1.
t. 18. 7. 110. h

Secunda Classis.

gg

tinuum,

tinuum, & blandum, & lubricum, & humidum moderate: sitim q̄ arcet, et ad abluendum liquidum B
 opus est, idoneum: neq; adstrictionem habet, neq; vllam, dum in vētriculo coquitur, perturbatio
 nem facit: deniq; non exturgescit: si quidem in coctione intumuit, quantū plurimū intumescere
 poterat. Quod igitur ptissana nihil habeat glutinosi, aut emplastici, quēadmodum reliqua ferē
 oīa viscida, manifestum est. Neq; n. corporis tantūmodo sordem abstergit, verum etiam pituito-
 sum humorē in vētriculo existentem exhibita quadātens expurgat. Plurima vero decoctio, eo-
 rū q̄, quæ miscentur, exacta vnio, apparentē hunc lentorem efficiunt, qui certe nullā habet asperi-
 tatē, sed vndequaq; leuis est, æqualis, permanens, atq; continuus. Cum n. nullius aut adstric-
 tionis, aut acrimoniæ particeps sit, ex quibus ortū habet asperitas, læuis necessario non ad tactū mo-
 do, verum etiam viribus existet. Quippe viscida alia, vt oleū, mel, reliqua q̄ huiusmodi, tangenti
 tibi leuia quidem æqualia q̄ apparent, cum nihil in se ipsis habeant inæqualitatis, s. vt vna pars te-
 nuis, altera crassior, diuulsa, aut distracta sit: propterea q̄ tactui leuorem suum ostēdunt: in actio-
 nibus aut suis, ac facultatibus, quorundam aliorum respectu nequaq;. Non n. equaliter, atq; conti-
 nue madefaciunt oēs partes corporis, cui admoventur, sed in hoc dissident à se inuicē viscidorum
 oīum partes, ptissana excepta: hæc enim ad tactū leuis existēs, & continua, atq; indiuisa, similem
 etiā habet facultatem. Quin illa quidē gustui nullam præ se ferunt voluptatem: at hæc præter alias F
 sui dotes, gustum suauitate, ac iucunditate delectat: id q̄ potissimum agrotātibus præstat. Porro,
 licet panis, virtute reliquis cibarijs antecellat, tñ multam ipse ēt habet insuauitatem, q̄, quamuis in
 aqua sit maceratus, dentibus nihilo minus à nobis sit: conficiendus. Vt rursus hac in re ptissana
 reliquis superior existat, q̄ nullam, dum manditur, parit insuauitatem. Habet quin etiam lubri-
 citatem, eius præcipue cremor, sed quæ in transitu non adhareat mēbris: id quod reliquis ferē om-
 nibus viscidis solet contingere, vna ptissana excepta: ipsa enim in partes thoraci adiacentes facile
 descendit ob eius vim deterforiam. Deiectioni præterea valde est idonea, quemadmodū etiam fa-
 cilem habet distributionem, in his q̄ potissimum, quibus in hepatis conuexa cibi haud facile sub-
 mittuntur. Est etiam moderate flaccida, i. humida, ac sitim sedans: humiditatem quoq; nanciscit-
 tur ab aqua, licet refractam ob hordei naturam mediocriter exiccantem: quod enim ex contrarijs
 facultatibus constat, aliā quandā aduentitiā naturā acquirens, ipsa fugit extrema. Sitim autē ideo
 abigit, quod humida existit: magis etiam, q̄ aqua, sitim arcet, quamuis ab ea vincatur humiditate,
 qm̄ velocius distribuitur, quod q̄ humorē habet ob visciditatem magis permanentē, & quia pol-
 let etiā frigiditate: quarū certe qualitātū nomine ardentibus febribus est accōmodatissima: nimi-
 rum q̄ in omnibus, his opponatur, nō modo refrigerans, & humectās, verum etiam putridos hu-
 mores abstergens, corpori q̄ non paruū afferens alimentum, humores vero iam semiputres cōco-
 quens, & in bonum succum trāsmutans. Hæc igitur oīa commoda secum fert ptissana, cum inte-
 rim nullam habeat aut adstrictionē, aut stomachi subuersionē: † nam quātum ventriculo roborā-
 do confert adstricō, tñ addit humorū crassefactioni: is vero humor, qui crassescere nō potest, sto-
 machum subuertendo conturbat: quorum oīum incommodorum expers est ptissana, quod oēm
 effugiat excessum, qui saltē aliqua dignus sit animaduersione. Sed neq; tumultu aliquo, aut per-
 turbatione ventriculū percellit, quod acrimoniæ, aut flatuosi halitus minimū in se cōtineat: qm̄
 inter coquendum amittitur. Hæc itaq; omnia sunt commoda, quæ ptissana, dum probe decoqui-
 tur, acquirit: ea cū nuper à nobis sint enarrata, rursus summātini non grauabimur recensere. Nē-
 pe hunc in modum parata ptissana læues habebit quaslibet sui particulas, æquales, cōtinuas, ac si-
 bi coniunctas, vt nullius aut tenuitatis, aut crassitudinis ratione partes inter se dissideāt: quin om-
 ni prorsus carebunt inæqualitate: † id que non ipsius solum tactus iudicio illi inest: verum etiam
 viribus, & actione, oīno se talem esse declarat. Gustui quoq; nec minus erit iucunda, nullam scilicet
 habens insuauitatem, et humida, sitim q̄ ob illi inexistentem lentorem extinguens. Quoniam
 vero læuis est, & humida, atque suavis, non modo adstricōne, sed alia quacunq; potentiori caret H
 qualitate. Habet præterea ab optima coctione, vnde † sitim sedare possit. Cum igitur talis exi-
 stat, merito acutis febribus conuenire illam existimamus: non tantum quod illis in omnibus ad-
 terferatur, verum etiam quod facillimæ sit concoctionis, suas que omnes qualitates habeat imbecil-
 limas, & in vniuersum corpus promptissime digeratur, & putrefactos humores ob deterforiam
 qualitatem expurget, eos vero concoquat, qui semiputres iam euaserunt.

Quando, & qua mensura ptissana vtendum.

CAP. 6.

CÆterum in morbis non temere est exhibenda: nam multis opus est distinctionibus ante, q̄
 porrigatur. Neq; enim illis est administranda, qui cum periculo laborant: aut sanguinis mis-
 sione, purgatione ue indigent, aut aliquo clysteri: minus etiam his, qui ventriculū habent ex-
 crementolis humoribus refertū, aut à magno aliquo dolore vexantur, atque omnium minime
 his, qui aut medicis fomentis, aut venæ sectione, aut purgationibus egent. Sed neq; siccissimis il-
 lam morbis conuenit exhibere: præter hæc etiam opportunum exhibitionis tempus, eius q̄ men-
 suram, † & agrotantis consuetudinem considerare oportet: adde etiam, illius ne cremorem so-
 lutū, an ptissanam integram, vel potius vtraque, an etiam neutra propinare conueniat. Ea igitur
 sorbitioni hora fuerit opportuna, (iam enim sine distinctione illam administrare vetauimus)
 cum

* καλλῶδες.

† Quæ duabus
 his nouis sunt
 intercepta, oīa
 ex antiquissimo
 græco exēpla-
 ri à nobis rellig-
 iura sunt.

† Ex proxime p-
 cedenti textu ap-
 pareat in græco
 legēdū esse, nō
 ἀδύλον, sed
 ἀφύλον: vt sen-
 sus sit ptissanā
 ex optima co-
 ctione omnem
 inflationē de-
 posuisse.

† Quæ iterū his
 notis claudun-
 tur, ex eodē ve-
 teri græco cōd-
 à nobis huc sūt
 desumpta.

Acum vniuersum corpus æqualiter dispositum fuerit, vt nullius aut caloris, aut frigoris ratione inter se corporis partes dissentiant: quæ certe occasio tunc præsto nobis aderit, cum iam morbum vi debimus inclinare, in reliquis vero morbi temporibus nequaquam: post illa enim, quicquid habet corpus in se caloris, in omnes equaliter sui partes diffundit. Sed neque multa adsit plenitudo, aut humorum crassitudo: || periculosum enim, vel Hippocrate teste, subito conferim que repleti. Præstat igitur paulatim aliquid cibo adijcere } qui certe iuxta ægrotantis consuetudinem nobis semper est metiendus. Si quidem cibum allumere semel tantum assueuerat, tu quoque portionem illi semel tantum offerendam curabis: verum, si bis in die antea vescebatur, bis itidem cibum tu est propinabis. Porro augmentum sorbitionis huius, & additionem in siccioribus quidem morbis fieri nequaquam oportet: validioribus enim tales morbi potionibus egere videntur, quibus ptissana existat, quo magis possint humectari. Sicci autem morbi sunt pleuritis, & peripneumonia, omnesque alij, qui in pectore consistunt, morbi: cum scilicet nulla adhuc ab eis sputa proueniunt. Illi quin etiam morbi, qui iecur, ventriculum, & intestina occupant, sicci dicuntur, quando nihil excernitur: aut, si quid exit, id durum est, non quantum par est, aut alicuius etiam momenti. Cæterum siccitates, quæ in arterijs, ac venis oriuntur, ex lingua, & extrema cute deprehenduntur: quemadmodum capitis affectus, cum per palatum, aut nares nihil expurgatur. Qua etiam ratione inflammationes, & vlceræ, sicca esse pronunciamus, à quibus nihil per saniam exire animaduertimus.

2 Aph. 5 1. Ext.
ord. 19. c

Quippe talibus morbis ptissanam parare opus non fuerit, quod illis satis nequaquam possit humectare: vt quæ non admodum humectet eam, quæ magna, ac validiori egent virtute humectante, nec non repletionis noxam corporibus præbeat. Quod si corpus humidius fuerit, aliquid quod iam è pulmone expuatur, tunc eius portionem augere semper, atque addere oportet: humectans enim, simul & incidens eos, qui in corpore, humores, & in membris per nutritionem robur efficiens, ab ea, quæ animalis corpus infestat, cacochymia cito liberum reddit. Cum enim duo hæc in vnum conuenerint, praua omnia excrementa facile expurgantur. Atqui præter hanc aliorum nullum est ex his, quæ siue vt medicamenta, siue vt alimenta offeruntur, quod vtraque hæc possideat: sed aut parum incidens, abunde humectabit, & nutriet, quemadmodum panis, & alica, & oua, & pisces: aut incidendi vires habens, humectare ac nutrire non admodum poterit, vt oxymel, & liquidum huiusmodi alterum est: quæ tamen omnia bona vni adsunt ptissanæ, ita nihilo minus, vt nullam vtilitatem sit allatura, si absque conuenienti determinatione administraretur, cum aliquando exhibita mortis potius esse possit occasio. Quum enim laboranti opus fuerit clysteri ad expurganda excrementa, aut venæ sectione ob sanguinis abundantiam, aut etiam doloris vehementiam, dolore scilicet plenitudinis causam minime tolerante, porrecta tunc ptissana mortis causa effecta est, plenitudinem duplo maiorem forte tum reddens. Propterea, quum febris infestat, illam propinare minime expediet, siue cum dolore, siue etiam citra dolorem ea existat, aut si paulo post cibum febrile homo inceperit, necdum ille deiectus fuerit. Porro eadem hæc distinctio- nes non solum in creniore, verum in ipsa etiam ptissana sunt adhibendæ, in his scilicet, quibus utilis illa futura est: quam tamen non statim illis ministrare conueniet, sed primum quidem cremorem solum, aut saltem cremoris portionem maiorem, ptissanæ autem minorem: deinde equalis vtriusque partes: tandem etiam solam ipsam ptissanam. Illud enim omnino sciendum est, ad corporis tum robur, tum nutritionem ptissanam ipsam valere quam plurimum: ad facilem vero confectionem, concoctionem, ac in corpore digestionem, cremorem esse magis accommodatum.

De ptissana igitur summam à nobis hæc dicta
sint, vt cum temperatum illius vsum,
tum in ea exhibenda necessa-
rias distinctiones per-
spectas habere
possis.

D

Secunda Classis.

gg ij

Galen

GALENI DE PARVAE PILAE EXERCITIO

Valeriano Centannio Vicentino interprete

ARGUMENTVM LIBRI

Paruae Pilae exercitationem caeterarum omnium saluberrimam ac
praestantissimam esse.

*Optimam esse exercitationem corporis, quae animi oblectationem
coniunctam habet.*

CAP. I.

Vam quidem ad bonam valetudinem conferat exercitia, o Epigenes, quam que ipsa opus sit cibaria antecedere, ab antiquis praestantissimis, tum philosophis, tum medicis sufficienter traditum est: quam vero illa, quae ex parua pila habetur, exercitatio alias omnes excellat, hoc nondum satis priorum quispiam explicauit. Aequum igitur est, ut, quod hac in re sentimus, id nos in medium afferamus: tu autem dictorum eris iudex, quippe qui omnium optime eius artem exercueris: at vero ijs, G sane vtilia dicta esse videbuntur, quibus vel tu commentariorum hunc fueris impertitus. Ea namque (ut arbitror) omnium conducetissima est exercitatio, quae non modo corpus fatigare, verum etiam animam ob-

lectare possit: & profecto, qui leporum, ceruorum, aprorum, caeterorumque id genus insectationem, nec non aliam quamlibet venationis formam adinuenerunt, voluptate, oblectamento, & cupiditate laudis, horum laborem temperantes, illi sapientes, & humanae naturae peritissimi existere: tamen enim in ipsa potest motio animae, ut & multi praesola laetitia morbos euaserint, multi etiam praemacerore aegrotauerint. Neque vlla est tam vehemens corporis passio, ut affectiones animae vincat: non igitur paruipendere oportet huius motiones, quales nam sint: immo vero longe magis, quam corporis motus obseruare, tum alijs de causis, tum quod corpore dignior sit anima. Hoc igitur omnium, quae cum voluptate coniunctae sunt, exercitationum commune: alia vero earum sunt propria, quas nobis ex parua pila comparamus: quae nos nunc exponemus.

A. li. 3. f. 11. r. 2.
C. 10. fol. 282. r.

*Pilae exercitationem apparatus facilitate, ac motuum varietate caeteris
omnibus praestare.*

CAP. 2. H

Pincipio quidem adest facilitas: si igitur consideraues, quanto egeant apparatu, & ocio, tum caetera omnia venandi exercitia, tum quae lepores, ceruos, apros, atque id genus alia, canibus insectando fiunt, tibi manifeste constabit neque ciuilibus addictos negocijs, neque artifices ipsos ad huiuscemodi exercitia accedere posse. Multa enim haec, atque admodum liberum hominem exposcunt: hoc autem solum adeo familiare est, ut ne quidem infimus eius indigeat apparatu: non enim retibus, non armis, non aquis, non venatorijs canibus, sed pila sola, & quidem parua opus est. Adeo vero actionum aliarum rationem habet, ut earum nullam sua causa nos deferere cogat: quid vero vnquam commodius esse possit, quam quod & humanam fortunam omnem, atque actionem admittat? Vti nanque venandi exercitijs nobis non adest facilitas: diuitias enim instrumentorum apparatus suppeditantes, ociumque liberum opportunitatem attendens exigunt: paruae autem pilae exercitationis instrumentorum apparatus vel infimis (ut dictum est) facilis existit: atque vtendi occasio vel plurimum negocijs addictos expectat. Commodum igitur, quod in huiuscemodi exercitationis facilitate consistit, tale est. Eam vero aliarum omnium quam integerrimam esse, hinc potissimum cognoueris, si quidem ipsarum vnus cuiusque vim, & naturam intueberis: alias enim singulas inuenies, vel vehementes, vel mites, vel corporis inferiora magis,

A magis, vel superiora, vel præter cæteras partem aliquam, vt lumbos, caput, manus, aut thoracem mouentes. Quæ autem omnes corporis partes æqualiter moueat, possit q̄ & in summam vehementiam tolli, & in minimam motionem deprimi, aliarum nullam inuenies, illa excepta, quæ ex parua pila habetur exercitatio. Hæc inquam concitatissima vicissim, et tardissima, & ad placitum, vt que corpus tolerare visum fuerit, vehementissima, & remississima fieri consuevit: sic vero & simul omnes corporis partes, cum hoc præstare visum sit, & quasdam præter cæteras, cum hoc itidem videatur, mouere licet. Cum enim inuicem congregientes, se que, ne constitutus in medio pilam excipiat, mutuo vetantes laborauerint, maximum id, vehementissimum que est, multis utpote colli obuersionibus, multis que palæstricis complexibus commissum, adeo, vt & caput, & ceruix, colli obuersionibus: latera vero, thorax que, & venter, faciei elationibus, ac depressionibus, expulsionibus que, ac obnixibus, alijs que palæstricis prehensionibus fatigentur. † Eodem autem exercitationis genere, lumbi que vehementer, ac incessus fundamenta crura tenduntur: † progressus vero, & in obliquum saltitatio non paruum est crurum exercitium.

Pilæ ludum omnes corporis partes exercere, imperatoris que arti maxime assimilari.

B

Immo re vera id solum est, quod omnes eorum particulas summa cum iustitia moueat: dum enim procedimus, aut recedimus, aut nos in obliquum transferimus, alij, atq; alij nerui, ac musculi plus fatigantur. Quicunq; etiam vno motionis genere crura mouet, quemadmodum qui sine ratione cursitant, sic quoq; non secus, quam qui crebro se se in obliquum transferunt, partes in æqualiter exercet: verum quemadmodum cruribus, sic & brachijs, exercitatio hæc summa cum iustitia proprium partium opus: siquidem in omni figura pilam excipere consueuerunt. Hic enim necesse est figurarum varietatem alios atq; alios musculos vehementius tendere, adeo, vt omnes vicissim laborantes, intermissionem his habeant æqualem, qui, dum alij operantur, quiescunt: atq; ita vicissim omnes operantes, et quiescentes, neq; legnes omnino relinquuntur, neq; soli laborantes lassitudine corripiantur. Quod autem & oculos exercere oporteat, hinc videre licet, si animaduertimus, q̄, nisi quis, quod vergat pila, diligenter præuiderit, quo minus eam attingat, ipsum aberrare necesse est. In hoc autem & consiliuni æquale sollicitudini parat, opus est tunc illam ne humi incassum deiciat, tum vt versantem in medio eandem assequi prohibeat, vel ipse transmissam rursum excipiat. Atqui sollicitudo corpus sola quidem extenuat, cuiuspiam vero exercitio, ac laudis desiderio commissa, utpote in letitiani desinens, ad bonam corporis valetudinem, atq; animi prudentiam plurimum confert. Illud autem exercitium non modicum præstiterit usum, quod ambo, corpus videlicet, atq; animum, pro sua vtriusq; virtute iuuare possit. Quod autem maximis ambo exercitijs afficere possit, ad quæ militum imperatores potissimum accedere ciuitatis reginæ leges iubent, videre non est difficile. Hostem etenim opportune inuadere, atq; inuadendo latere, † nauiter q̄ prouinciam suscipere, aduersariorum que res, vel vi, vel extemporario aggressu sibi suas facere, ac parta tueri optimi est imperatoris: atq; vt simpliciter dicam, exercitus imperator, & cultos & fur egregius esse debet: artis enim illius vniuersæ hæc est summa. Nunquid igitur aliud quodpiam exercitium æque idoneum sit, hominem vt instituat aut parta defendere, † aut præcipitantia restituere, aut propositum aduersarij præuidere: mirum profecto, si quis dixerit aliud quodpiam inueniri. Multa namq; ipsorum contrarium efficiunt: ignauios siquidem, & somnolentos, ac sensu hebetes reddunt: etenim, quicunq; in palæstra laborant, ad crassitudinem potius, q̄ ad virtutis studium excitantur: multi siquidem crassitiem adeo contraxerunt, vt vix respirare possint. Huiusmodi sanè homines nec militiæ, nec regijs negocijs, aut ciuilibus vtiliter præfici possent: suis potius, quam illis, rem quamlibet mandare quis possit. Forsitan autem existima ueris me cursum, & quæcunq; corpus extenuant, exercitia probare: verum hoc secus habet: ego enim, quod immodicum est, vbiq; damno, artem que omnem modice tractandam censeo: quod siquid mensura caruerit, pulchrum illud haudquaquam fatebor. Cursus igitur minime laudauerim: quippe qui corporis habitum extenuent, hominem que ad fortitudinem nullatenus assuefaciant: non enim celeriter fugientibus victoria debetur, † sed ijs, qui comminus valeant obdurare: neq; quod celerrime current, Lacedæmonij plurimum potuerunt, sed quod hostes persistendo trucidarent. Quod si cursus, quam bonæ proficit valetudini, quæsieris: quatenus corporis partes inæqualiter exercet, eatenus salubris non est censendus. Necesse est enim in hoc alia quidem nimis fatigari, alia vero penitus torpere, quorum neutrum conducit: immo vero ambo morborum gignunt semina, vires que imbecillas reddunt.

Pilæ ludum temperatam reddere naturam, ac de varia ludendi ratione.

CAP. 4.

Exercitium igitur id potissimum commendauerim, quod bonam corporis valetudinem, ac partium concinnitatem, vna que animi virtutem præstare possit: quale illud est, quod in parua pila consistit. Animum etenim vndiq; iuuare potest, omnes q; corporis partes pari modo maxime

† Antiqua versio v̄ nō parū ab eo variare, qd nunc habet in græca lectione, ita n̄ h̄c. Huic aut̄ & coxa tendit fortiter & crura firmant in huiusmodi labore. Vbi apparet loco eius, qd nunc habet in græco ἰσοσυρτιουος, antiquū interpretis: habuisse ἰσχυρὰ & coxa.

† Græca lectio habet ἡ ἰσχυρὰ ἡ ἀντιπαραστάσις ἡ ἀντιπαραστάσις, q̄ ita meli⁹ verū posse v̄. Et datam occasionē mōmēto arripere.

† Græca verba q̄ sunt ἡ ἀναστροφή τοῦ μεμβριδίου, clarius te idur̄ si dicamus. Erepta recuperare.

† Galeni verba, q̄ græce ita se habent, ἀλλὰ τῶν συστάσιν χρᾶσθαι δὲ μᾶλλον, melius ita verti possēt. Sed h̄c, q̄ ita modo fortiter pugnant.

DE PARVAE PILAE EXERCITIO

xime exercet: id quod & ad bonam valetudinem plurimum confert, & corporei habitus cōmen-
 furationem efficit: utpote quod crassitiem nullam immodicam, aut gracilitatem afferat, quin po-
 tius actionibus robore, aut celeritate indigentibus sufficiens sit, atq; idoneum. Quantum igitur
 ad vehementiam attinet, nullo omnium est inferius. Mollitiem autem deinceps videamus: hac
 enim aliquando indigemus aut propter aetatem, quae maximos labores, vel iunior non dum ferre,
 vel antiquior iam facta non etiam sustinere valeat: aut quae lassitudini consulere velimus: aut quod
 à morbo cōualefcamus: in ea quoq; (ut mihi quidem videtur) reliqua cuncta excellit: nullum est
 enim adeo lene, modo leniter ipsum tractaueris. Oportet autem ipso medium te locum obtinen-
 tem, nulla quae ex parte ab eo, quod modicum sit, declinantem, nunc quidem sensim procedendo,
 nunc vero loco stando, ac deniq; membra non admodum agitando uti: mollibus postea ex oleo
 frictionibus, calidis quae balneis uteris. Hoc equidem omnium est remississimum, adeo, ut & quie-
 te indigentibus utilissimum, atq; ad imbecillas vires reuocandas valentissimum, feni quae, ac puero
 sit conducentissimum. Quae vero hoc quidem laboriosius, mitius vero, quam quod vehementif-
 simum sit, in paruae pilae exercitio fieri solent, ea quoq; cognoscat, opus est, quicumque ipsa recte
 semper tractare voluerit. Etenim, si quando ob necessaria negotia, quibus persaepe detinemur,
 aut supernas partes omnes, aut infernas, aut manus duntaxat, aut pedes immodice fatigaueris, ti-
 bi licet exercitatione huiusmodi partim quidem sistere, quae prius laborarunt, partim vero,
 quae antea penitus torpuerunt, ad parem illis motionem ducere. Si quis enim è multo interuallo
 crurum opus, aut nihil, aut omnino parum admittens, magno cum conatu proiciat, inferna qui-
 dem sistit, superna vero vehementius mouet. Quod si plerumq; ac celeriter cursitans, è multo in-
 teruallo perraro pilam proiecerit, inferna magis fatigabit: festinatio insuper, ac celeritas in ea re-
 perta absque graui conatu, anhelitum magis exercet: alterum vero, receptio videlicet, ac transmissio
 lio, exceptioque absque celeritate, corpus magis intendit, ac roborat: at, si vehemens conatus,
 vnaeque festinatio fuerit, hoc & corpus, & anhelitum magnopere fatigabit, eritque omnium exer-
 citiorum vehementissimum. Quouique autem pro singulo quoque usu intendenda, aut remitten-
 da sit exercitatio, scribere quidem impossibile: neque enim fieri potest, ut vniuscuiusque quantitas
 explicetur, in opere tamen ipso adinuenire, atq; ostendere possumus: in qua sane vis tota maxime
 consistit: nihil enim prodest qualitas, ubi quantitate labefactetur: hoc igitur sit curae praedotribae,
 qui exercitationi sit praefuturus.

† Al. ex ant.
 gravis. fortitu-
 do aut in rece-
 ptione ac trans-
 missione exce-
 ptione quae absque
 celeritate.

Pilae ludum periculo maxime vacare.

CAP. 5. G

Reliquum autem sermonis nostri absoluat. Animo est enim praeter bona, quae mihi dicta
 sunt, huic exercitio non nihil etiam addere, neque villo pacto, quod citra pericula sit, quibus
 aliorum plurima sunt obnoxia, missum facere. Cursus enim celeres rupto vase praecipuo multos
 iam dudum perdidere: itidem & voces magnae pariter, ac vehementes, vno tempore affatim emis-
 sae maxima detrimenta non paucis attulere: violenti quin etiam equitatus circa renes, saepe quoque
 circa thoracem aliquid fregere: non nunquam etiam seminarijs meatibus noxam intulere: taceo
 equorum delicta: quibus saepe à sella delapsi equites ilico sunt pernecati: eodem pacto & saltus,
 & discus, & quae per flexiones fiunt, exercitia se se habent. Quid autem de ijs dicendum,
 qui in palaestra versantur: quam omni ex parte, non minus quam Liti illi apud Ho-
 merum, laesi sint. Quemadmodum enim ille inquit poeta, claudas, rugosas, atque
 oculos distortas esse, sic eos, qui in palaestra versantur, vel claudos, vel distor-
 tos, vel fractos, vel omnino mutilos videris. Cum igitur praeter bo-
 na, quae dixi, id quoque accedat paruae pilae exercitio, ut sci.

licet neque periculo sit obnoxium, aliorum
 omnium ad usum optime
 patebit.

H

Galeni

G A L E N I L I B E L L V S
DE DIGNOSCENDIS CVRADISQVE

A N I M I M O R B I S,

{ Q V A S P E R T V R B A T I O N E S L A T I N I A P P E L L A N T }

Benardino Donato Veronensi interprete

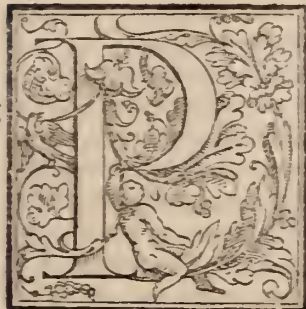
Nunc diligenter recognitus.

ARGVMENTVM LIBRI

Quo quis pacto sua ipsius & aliorum vitia cognoscat, & emendet.

Quæ sunt peccata, qui quæ de ipsis corrigendis scripserint.

CAP. I.

Ostquam etiam in cōmentarium redacta tibi habere vis ea, quæ olim tibi respondi, cum interrogasses nos de libello, quem Antonius Epicurus scripsit de subsidio aduersus proprios affectus, hinc iā hoc ipsum agam, hinc quæ initiū sumam. Optimum quidē factū fuisset, si ipse Antonius aperte explicasset, quid tādē subsidij nomine vellet significari: ut vero ex ijs coniecturam facere licet, quæ in ipso libro memorat, videtur mihi eo verbo aut obseruationem, aut dijudicationem intelligere, aut etiam correctionem. Siquidē ille, ut nosti, pleraque eorum, quæ dixit, ita obscure elocutus est, ut conijcere longe facilius sit, quid dicat, quā planē percipere: modo enim nos hortari videbitur, ut cogitemus nos

quoque ipsos similiter ac ceteros peccare: modo autem, quo pacto singula, quæ ab unoquoque peccentur, unusquisque dijudicet ac dignoscat: modo qua ratione quis se ipsum à peccatis abducatur. Quod quidem mihi eiusmodi orationis vniuersæ caput esse videtur: cetera enim oīa inutilia planē ac superuacua sint, nisi ad hoc ipsum referantur: oportet autem in ijs maxime infortunijs, quæ propter peccata eueniunt, se ipsum corrigere. Nam illius interdum quasi de solis affectibus oratio est: plerūque tanquam de peccatis: non nunquam de vtriusque tibi disputare videbitur. Ego vero hoc ipsum primum, ut nosti, iam pridem distinxī, cum peccata quidem ex falsa opinione committi affirmavi: affectum vero seu perturbationem ex quadam experte rationis vi fieri, quæ ipsi rationi minime obtemperans sit: cōmuni autem vocabulo (quod quidem ad significatum ampliorem pertinet, qui genus ipsum magis attingit) vtraque peccata appellari. Dico autem illū peccare, & qui, exempli gratia, aut immodestius, aut animo concitatius aliquid agat, aut calumniæ credat. Scripsere igitur & alij ex philosophis plerique, & Chrysippus præterea, quæ ad remedia pertinerent animi perturbationum: tractauit etiam Aristoteles eandem materiam, & eiusdem philosophi sectatores: ante hos vero etiam Plato. Et satius forsitan fuisset ita ab illis viris hæc discere, quemadmodum ipse quoque didici: verūtamen hoc priore libro capita tibi omnia, quoniam ita iubens, breuiter exponam, eo planē ordine, quo me respondentem audiuisisti, cum de Antonij libello interrogasti.

Peccare nos plurimum, tamen si nos errare non putemus.

CAP. 2.

Quod igitur peccare nos probabile sit, tamen si nihil prorsus ipsi nosmet aberrare existimamus, ex ijs, quæ dicam, argumentari facile fuerit. Cernimus cunctos homines existimare se ipsos aut esse omnino sine omni peccato, aut in paucis exiguis que rebus rectam rationem offendere: hoc que ipsum illis maxime accidere solere, quos alij plurimum peccare arbitrantur: quam sanè rem ego, si quam aliam præterea, plurimis notam habeo experimentis. Ergo, quicumque alij perniserunt, ut de se ipsis ferrent sententiam ac iudicarent, quales nam sint, hos in paucissimis aberrare solitos animaduerti: at, quicumque se ipsos esse optimos existima-

Secunda Classis.

gg iij

runt,

DE COGNOSC. CVRANDISQVE

runt, nec alijs iudicium sui ipsorum facere permiserunt, hos contra, & in maximis rebus, & in plurimis offendentes inspexi. Quocirca, quod ipse quondam adhuc puer temere laudari putabam, (id autem erat Pythium illud, quo iubetur unusquisque se ipsum cognoscere) propterea quod magnum non esset praeceptum, hoc postea deprehendi merito admodum commendari solere. Nam is solus, qui sapientissimus est, perfecte se ipsum cognoscit: reliquorum autem omnium, perfecte quidem nullus: alius autem alio & magis, & minus. Quod enim in vita universa, & in artibus omnibus videmus, ut magnas quidem, atque insignes rerum eminentias, differentiasque quibus unus est multis facile possit discernere, exiguas autem, ac tenues istae duntaxat, qui & prudentes sint, & ipsarum artium periti, idem in peccatis quoque atque affectibus vultu solet venire. Si quis enim, exempli gratia, minima de causa vehementer iratus mordeat, ac vexet seruos domesticos, tum is tibi plane videbitur malo quodam affectu teneri: itaque, si quis ebrius inter scorta, & lasciuos coetus diuersetur. At mediocriter animo commoueri ob magnam amissam pecuniam, aut ob repulsam, atque ignominiam, quamuis in genere affectuum contineatur, non tamen eque, ut illud superius, perspicuum est: sicut ne placet tam quidem excedere auidius. Verum tamen haec quoque emendationis indigere, ei, qui animum suum exercuerit, & a cunctis affectibus vindicauerit, haud dubium est, quamuis eadem euitare, propterea, quod parua sunt, magis arduum sit. Quisquis igitur volet se & honestum, & probum fieri, is necesse esse cogitabit multa a se peccata sua ignorari, quae ut cuncta deprehendat, cum possim ego dicere, quo pacto ipse deprehenderim, non dum tamen id dico, propterea, quod fieri potest, ut hic libellus etiam in aliorum manus aliquando perueniat: quos ipsos quoque exerceri volo, quoad rationem inueniant, qua peccata sua agnoscant: quemadmodum olim, cum eadem de re loqueremur, te itidem mihi dicere postulavi, & quam diu illa ipsa tibi videri significasti, conticui. Quare etiam nunc eodem modo agam: & exhortabor eum, qui hoc scriptum nostrum legerit, ut, quod ipsi permixtum, sit ac relictum, id quarat: quomodo videlicet unusquisque possit se ipsum peccantem agnoscere. Duplicem enim, ut Aesopus aiebat, manticam est collo suspensam gerimus, alteram quidem ante pedes alienorum, alteram vero a tergo nostrorum. Ex quo fit, ut aliena spectemus semper, propria autem nunquam intueri possimus. Quam quidem narrationem cum omnes probent, ut veram, Plato etiam causam, cur id fiat, nobis exponit: Quidquid enim amat, inquit, caecum est erga eam rem, quam amat. Itaque, si nostrum quis se ipsum maxime omnium diligit, unusquisque nostrum ad se ipsum maxime caecus sit, necesse est. Quomodo igitur propria mala inspiciet? aut quomodo se peccantem intelliget? Multo enim magis etiam nunc, quam res ipsa fert, tam Aesopi apolo- gus, quam Platonis ratio videtur nobis nostrorum peccatorum inuentionem desperabilem consti- tuere: siquidem neque quis facere potest, quin se ipsum amet, & quod amat, erga eam rem, quam amat, caecum sit, necesse est. Nec vero ipse postularem, ut, qui hunc librum legere instituerit, cur- ret per se, ut sibi viam inueniat, qua peccatorum suorum cognitionem accipiat, nisi res ipsa difficilis admodum foret, quamuis quis vel quam plurimum eam rem apud se ipsum tractauerit. Proinde ego hic meam enuncio sententiam, ut, si quam aliam quisque praeterea rationem per se ipsum inuenit, mea quoque sibi assumpta liberalius adiuuetur, quippe qui duas salutis vias pro vna sit nactus: si minus, at hac nostra saltem uti possit, donec aliam meliorem offenderit. Sed iam videtur esse tempus, ut quae nam haec sit mea, in medium proferam, hinc sumpto initio.

Qui vir sit abtus nostra nos peccata perdocere: quando, & quo modo, calumnijs respondendum,

& praeclara Zenonis sententia.

CAP. 3.

Quoniam peccata ob falsam opinionem committi solent, affectus autem seu perturbationes ob expertem rationis appetitum, placuit mihi prius ipsum liberare ab affectibus. Par enim est nos ab his detentos falsa opinari. Sunt autem animi vel affectus, vel perturbationes, quae omnes nouimus, impetus, ira, timor, moeror, inuidia, vehemens cupiditas: mea vero sententia etiam nimio alicuius rei, qualiscumque ea sit, vel amore vel odio occupari, in genere affectuum est habendum. Pro- be. n. dictum esse videtur, mensuram esse optimam: tanquam nihil bene, egregie uel fieri possit sine mensura. Quo modo igitur quis ista unquam eiiciet, nisi prius ea se habere cognouerit? At vero, ut quis cognoscat, fieri non potest, quemadmodum iam dictum est, quando quidem nos ipsos amamus vehementer. Caeterum, & si ratio haec tibi non permittit, ut de te ipso iudices, at saltem, ut de alio, quem neque ames, neque oderis, iudicium feras, tibi non admittit potestatem. Cum igitur audieris in urbe quempiam ex istis, quos tibi neque amore villo, neque odio prosequendos intelligis, laudari a multis, quod nullis hominibus aduleatur, tum tu, ubi ad illum propius accelleris, quod de illo possis ferre iudicium, num sit talis, qualis esse perhibetur, huiusmodi periculum fac. Primum, si videas ab homine et diuitum & apprime potentum, aut etiam principum, ac tyrannorum aedes frequentari, pro comperto habere frustra audiuisset hominem omnia vera dicere solere (obsequia quippe istiusmodi mendacium sequi consuevit:) deinde siue id genus hominum saluantem, siue illis se ipsum comitem exhibentem, conuiujs uel illorum, ac coenis inferentem conspicias. Quisquis enim huiusce generis vitam sibi ipsi sequendam proposuit, non solum non verax esse consuevit, sed etiam omnem malitiam habere necessario: quippe qui aut pecuniarum, aut principatus, aut gloriae, aut honorum sit cupidus, & vel aliquibus horum seorsum, vel omnibus simul insidietur. Quae vero neque salutare, neque comitari

A comitari id genus hominum, neq; cum valde potentibus ac diuitibus cœnitare, sed frugi ac temperato victu vti solitum compereris, speraueris q; veridicum, conare hunc quoq; profundius altius q; cognoscere, vt scias, cuiusmodi tandem sit vita. Talem porro cognitionem singulorum ex longiore cū singulis consuetudine comparare solemus. Quod si talem offenderis, qualē sperasti, seuoca aliquādo hominem, & cum solo sermonem confer, roga' que, vt, si quem tibi ex illis animi affectibus turbulentis inhaerere notauerit, eum continuo indicare ne grauetur, te q; illi niximam habiturum gratiam pollicere, existimaturum q; te ab ipso magis seruatum, quā si corpore egrotantem sanasset. Quod si ille recipiat se facturum, cum primum te aliquo tali vitio laborantē inspexerit, deinde longo dierum intervallo interiecto nihil dixerit, interim videlicet tecum assidue versans, accusa hominem, roga q; iterum aliquāto blandius, q; prius, vt, quidquid talium perturbationum in te residere animaduertit, ilico tibi significet. Qui si tibi respondeat propterea se nihil tibi dixisse, quod tali tempore nihil in te istiusmodi deprehenderit, ne continuo illi fidem adhibeas, ne ue exiltimes te repente omnino inculpabilem euasisse, sed duorum alterum in causa esse, aut propter negligentiam incōsideratiorem amicum fuisse, nec animaduertisse: aut redarguendi verecundia impeditum tacere: aut etiam nolle tibi in odium venire, cum haud ignarus

Blit omnibus, vt ita dicam, hominibus hunc morem esse, vt eos oderint, qui vera loquantur: aut si nihil horum est, scito hominem propterea tacere, quod nolit ipse tibi prodesse: aut etiam propter aliud quidpiam, quod à nobis neutiq; probatur. Nam, si mihi hoc credideris nunc, fortasse fieri non posse, vt tu nihil peccaueris, laudabis post, vbi videris omnes homines singulis diebus innumerabilia peccata committere, & affectibus ductos agere, quæ agant, neque tamen agnosce re se ipsos tales. Quare neque tu quidem arbitrare te ipsum aliud potius esse, quā hominem. Id porro arbitraberis, si persuasum habeas perpulchre à te acta omnia, quæcunque non vno tantum mense, sed etiā vno die egeris. Verum forsitan dices, siquidem litigiosus propterea es, quod vel ex animi proposito, vel ex prauo quodam more talis euaseris, vel etiam rixarum amator sis natura, quātum ex iis verbis, quibus ego nuper vsus sum, conicere licet, viros sapientes aliud esse potius, quā homines. At tu isti rationi, quæ vna est, nostram, quæ est duplex, opponito: vnam quidem, quod omnino sine peccato sit sapiens: alteram vero (quoad eum, qui illam priorem concesserit, spectet) siquidem sine peccato sit sapiens, cum ne hominem quidem esse: quo d vero ad ea pertinet, quæ de hac ipsa & propter hoc ipsum dicta ab antiquissimis philosophis audisti, sanè Deo similem esse sapientem: at te tamen Deo similem repente fieri nunquam potuisse. Quan

Cdo enim, qui totam vitam exercuerunt, vt se ab affectibus liberarent, non credunt id se perfecte atque omni ex parte consecutos, nimirum tu id multo minus, qui nunquam exercuisti. Ne credito igitur illi, qui dicit nihil à se animaduersum, quod à te ex perturbatione sit gestum: verum, aut quod tibi nolit prodesse, idcirco sic locutum existima: aut quod non sibi obseruanda putauerit, quæ à te perperam agantur: aut quod odium tuum timuerit, ac vitauerit. Fortasse etiam vidit te aliquando egre tulisse eum, qui tua peccata tuos q; affectus malos reprehenderit: quamobrem sibi tum tacendum putauerit: aut non credit, cum dicis te velle singula peccata tua inspicere, te id ipsum agere re vera. Quod si tu cum præcedentium actionū mutatione silentio abeas, haud ita multo post inuenies non paucos, qui te non simulate, sed vere corrigant, longe q; etiam magis, si ei, qui te reprehenderit, egeris gratias, quando hac ratione fieri potest, vt à te tuum malū recedat. Post autē, si diligenter cōsideraueris, vere ne te ille, an falso increpauerit, ex ea re senties te magnā percipere vtilitatē: si verò idem assidue egeris, propositum q; tibi sit in virum euadere honestum & probū, facile talis fies. Nam in priore quidem tēpore, ne si omnem quidem considerandi diligentiam adhibeas, poteris deprehēdere te per calumniam & mendacium iudicare, tibi q; ipsi per imperitiā persuadere, nihil à te esse omnino peccatū. Ceterum hoc ipsum potius tibi sit studiū,

Dhæc exercitatio, vt calumnias & conuicia æquo animo feras. Quod vbi feceris, & satis moratus satis q; sedatus fueris, iam q; tuas ipsius perturbationes animo perspectas habueris, tū aggreditor respondere calumniantibus: sed neq; acerbe vnquam id facias, neq; redarguendi conuincendi ue aut etiā altercandi studio, nec vero te illum alterū velle deicere ac prosternere significes, sed omne id tuæ ipsius vtilitatis causa moliri. Vt, si ille quoq; dum contradicit, probabile quidpiam obijciat, credas illum melius nosse, si modo illum, vbi satis longa inquisitione exploraueris, extra culpam crimen q; reperias. Hac rōne volebat Zeno omnia nos agere, ita q; tutos nos dicebat fore, si ageremus, tanq; paulo post pedagogis rationē redditori. Sic enim ille vir appellabat istos, quorum non paruus est numerus: qui licet à nemine vsquā inuidentur, ad increpandos tñ amicos & propinquos suos promptissimi sunt. Oportet aut eum, qui talia ab amico sit auditurus, neq; diuitem esse, neq; cultu & reuerentia quadā apud ciues suos conspicuum. Nam, si istiusmodi reuerentia insignis fuerit, nemo planē illi volet vera dicere ob timorem, quēadmodum ne locupletibus quidē solent adulatores lucrī gratia. Quin etiā, si quem istis veridicum aliquis casus obtulerit, ad se hunc ilico suos que mores distrahere cōsueuerunt. Siquis igitur sit vel apprime potēs, vel opulentus, qui velit in virū egregium ac frugi euadere, ab hoc deponi se ipsum necesse erit, atque his præsertim tpiibus, in quibus nullus sit inueniendus Diogenes, qui vel opulentissimo ac monarchæ

cuiquam

DE COGNOS. CVRANDISQVE

cuiuspiam sit diciturus veritate. Illi igitur, quid sibi facto opus sit, viderint: tu vero, qui neque ex potentibus civitatis, neque ex opulentis es vnus, permitte omnibus, ut quicquid damnant in te, libere aduersum te dicant, neque ipse aduersus quempiam indignare: sic vero tibi sint omnes, ut Zeno dicebat, pedagogi videlicet. Neque tamen par esse arbitrare omnes eque, atque indifferenter attendere, quid dicant, sed eos tamen, quos & optime vitam egisse, & prouectiori etate iam esse perspexeris. Qui autem sint, qui optime viuunt, paulo ante a nobis dictum est. Progressu vero temporis ipse per te facile assequeris, atque intelliges, quanta, & qualia essent, quae a te peccabantur: tibi quae tunc scilicet ego maxime videbor veridicus, qui nego quempiam sine affectibus, aut sine peccatis inueniri, et si optima quis natura sit praeditus, aut et si apud gentes vixerit, quae optimis educationibus utatur, omnino autem necesse esse vnumquenque labi, & errare in aliquibus, eo quod etiam magis, quo quispiam iunior fuerit.

*Neque statem, neque si nos optimos euasuros non speremus, correctioni nostrae obesse
debere, ac de ratione irae, & furoris coercendi.*

CAP. 4.

Exercitationis enim vnusquisque nostrum per totam ferme indiget vitam, ut in virum perfectum euadat: neque tamen deterreri quempiam oportet, ne se ipsum conetur meliorem efficere, et si iam factus quinquagenarius sentiat sibi animum vitio nec insanabili, nec irreparabili deformatum. Nam ne corpore quidem male quispiam habens, mala inter habitudinem se ut victum dederit, et si quinquagenarius sit: quin potius omni ratione conabitur ipsum corpus in melius restituere, quamuis compertum habeat se nunquam Herculeam valetudinem consecutum. Ne igitur nos quoque deterreamur, ne meliores nos ipsos animo reddamus, quamuis compertum nobis sit animum nos non posse consequi sapientis: verum maxime quidem etiam illum speremus nos habituros, si a teneris usque ipsum hunc nostrum curare coeperimus: sin minus hoc obtinere possumus, at saltem ne totum omnino deformem illum geramus, ut Theristes corpus, sollicito curemus. Etenim, si ante, quam existeremus, fuisset in nostra potestate conuenire illum, qui prouidebat, ut nasceremur, & primo quidem orantibus nobis, ut corpus strenuissimum, generosissimum quae ab illo liceret accipere, ille denegasset, tum profecto precati essemus, ut secundo saltem gradu, aut tertio, aut etiam quarto proximum primo bonae habitudinis corpus nobis concederet. Itaque si Herculis non potuissemus, at Achillis accipere praclarum quiddam nobis visum esset: quod si non huius, at Aiacis, at Diomedis, at Agamemnonis, at Patrocli: sin ne horum quidem, at saltem aliorum quorumpiam heroum praestantium. Eadem, ut arbitror, ratione, si quis supremam nequeat animi excellentiam obtinere, at saltem post supremos illos sapientes in secundis, aut tertiis, aut etiam quartis se haberi non recuset: hoc autem, quod dico, non eiusmodi est, ut fieri non possit, si modo quis exercere se ipsum velit, & longiori tempore assidua exercitacione periculum facere. Ego autem, cum adhuc puer haec audissem, & quodam tempore hominem vidissem, cui nimia festinatione conanti aperire hostium, res ex sententia non successerat, & ob eam rem iratus clauem mordebat, calcibus quoque fores percutiebat, atque in Deos conuicia iactabat, oculis instar eorum efferebat, qui in furias euaserunt, ac propemodum ex ore spumam emittebat, ut apri solent, tum eiusmodi odium aduersus iracundiam concepi, ut nunquam postea quisquam me ob tale affectum tristior viderit. Et sane hoc ipsum primo quoque tempore erit satis, si neque in Deos maledicta iactabis, neque calcibus series, aut dentibus aggredieris lapides ac ligna, neque effereato vultu intueberis, sed intra te ipsum continebis, atque occultabis iracundiam. Nam ab ira prorsus liberari simul, ac quis velit, non continuo quis potest: comprimere autem illius perturbationis intemperantiam, atque insolentiam potest. Quod remedium si sepius usurpauerit, agnoscat tandem aliquando ipse se ipsum minus nunc propensum ad iram, quam ante, usque adeo, ut neque ob paruas, neque ob magnas causas in furorem se agi animaduertat, sed magnis tantummodo irasci sceleribus. Quin etiam ne hoc ipsum quidem, quod dico, irasci magnis sceleribus, post eadem ultra eueniet, si id obseruabit, quod ego, cum mihi ipsi adhuc puer imperassem, in omni reliqua vita obseruaui. Id porro est, nunquam a me seruum mea manu verberatum fuisse: quod ipsum patri quoque meo usurpatum inueniui. **H** Qui etiam complures amicos increpare solitus erat, quos, in percutiendo, famulis dentes confringere deprehendebat, eos dignos esse affirmans, quibus serui illi in ipsa vulneris inflammatione, conuulsione tentarentur, ac sic interirent. Quid ni enim? quando eis licitum fuerat paulo post & ferula, & loris, quotquot libuisset, verbera infligere, & consilio, quod ad illos negotium pertinebat, absolvere? Porro alij sunt, qui non pugnis solum, sed etiam calcibus feriant, & oculos effodiunt, & stylo vulnerent, si quando stylum manu teneant. Vidi etiam quendam, qui ira percitus, calamum, quo scribimus, in oculum serui infixerat. Adrianus quidem imperator, ut aiunt, cum stylo serui cuiusdam sui oculum vulnerasset, atque eruisset, ac post illum vidisset ex eo vulnere factum vnum oculum, ad se vocauit, fecitque ei potestatem, ut pro illa calamitate munus a se peteret. Cum autem ille miser taceret, rursus hortatus est Adrianus, ut quidquid vellet peteret. At ille negauit se aliud quidquam petere, optare vero se oculum quem amisisset. Enim vero quod tandem munus inueniri possit, quo oculus amissus rependatur? Caeterum, quae mihi quoque olim acciderint, hic tibi narrare volo, quamuis eadem de re me saepius tibi dixisse meminerim. Roma redeunti mihi factus est itineris comes amicus quidam patria Gortinensis ex Creta, vir caeteris quidem rebus non contemnendus, quippe qui & simplex moribus, & in amicitiam propensus,

A pensus, & frugij, & in iis, quæ ad quotidianos sumptus pertinent, liberalis effiet, sed vsq; adeo iracundus, vt suis ipsius manibus aduersus seruos vteretur, interdum q; etiã cruribus, loro aut, ac ligno, quodcumq; irascenti occurrisset, multo libentius. Cum ergo iam essemus Corinthi, omnia, quæ secum veherat, suppellectilia vnã cum ipsis seruis nauij tradidit vehenda à Cenchreis Athenas vsq;, ipse mercede conducto vehiculo terrestre iter Megaris facere instituit. Itaq; cum iam Eleusinem præteruissemus, ac Thrialium attingeremus, seruos, quos secum habebat, interrogauit de quadam suppellectili. At illi casu, quid responderent, non habuerunt. Furore ergo percitus, vbi nihil aliud habuit, quo adolescentulos percuteret, gladiũ magnum qui intra vaginã conditus erat, vnã cum ipsa vagina arreptũ in caput infligit, non illum quidẽ, qua latior planior q; est, inserens, (sic enim nihil grauius accidisset,) sed qua secandi vim gladius habet. Vagina igitur ilico dissecta est, atq; ingens vulnus in capite vtriusq; effectũ est duplex: bis enim vtrunq; percussit. Vbi vero plurimum sanguinis effluere de vulneribus animaduertit, nobis eo in loco relictis, ipse Athenas ilico pedibus iter ingressus est, ne ipso adhuc præsentem aliquis seruorum interiret. Nos tñ postea seruatos illos Athenas pduximus. Amicus aut ille Cretensis, cũ ipsum facti pœnituisset, me manu arreptum Megara introducit in domum quandã: deinde lorũ porrigẽs, vbi se ipsum exiit, iurbet verberare pro iis, quæ furore nefario coactus patrauerat. Sic enim ipse vocabat. Cum aut ego, vt par est, in risum prorumperem, ille ad genua procumbẽs instabat, obsecrabat q;, vt ne aliter facerem. Hic porro haud obscurum est, me tanto maiore risu commotum fuisse, quãto illum diutius in eo perseverantem viderim, vt cederetur. Ceterum, postq; satis diu in hoc ipso perstitimus, recepi me illi facturũ quod petebat, hoc est, verbera illaturũ, si ipse quoq; valde exigũ quiddam, quod ego peterẽ, mihi vicissim prestaret. Qui vbi recepit, tum ego rogavi hominẽ, vt mihi sermonẽ quendam recẽsentem aures accomodaret: hoc q; esse illum ipsum, quod ego peterem. Quod ille cũ se facturum recepisset, longiori sermone illum docui, quemadmodum id, quod in nobis est iracundię ac furoris, coercere erudire q; oporteat, ratione videlicet. Quod enim non verberibus, sed alio quodã modo sit corrigendũ, illi latius exposui. At ille cũ ad se ipsum rediisset, sibi q; prouidisset, lōge posthac se ipso melior effectus est. Tu vero quãuis non multo fias melior, at satis fuerit anno vno in melius saltẽ paululo esse prouectũ. Nam, si perges cōstanter resistere affectui, iracundiã q; mitigare, tum altero anno te multo euidentius profecisse animaduertes. Quod si in eo diutius perseveraueris, vt tibi ipsi pvideas, longe propius tertio, & post hũc quarto, atq; itẽ quinto ad honestius grauius q; vitã genus accessibile te senties. Turpe enim est quempiã multos annos continenter laborare atq; exerceri, vt vel bonus medicus, vel grãmaticus, vel rhẽtor fiat, vel geometra, vt autem in virũ bonum euadat, in tanto spatio temporis nunquam sibi quidquam laboris assumere.

De corrigendis seruis, qui peccant, ac de perturbationibus deuitandis.

CAP. 5.

Quod nã igitur sit huiusce exercitationis initiũ, rursus repetamus. Pro rebus enim maximi momenti nihil incōmodi fuerit bis ter q; eadẽ cōmemorare. Nunq; igitur quẽpiã seruorum tuorum peccantẽ tuis ipsius manibus corriges: sed, quemadmodũ ego, quod olim Platonẽ audiuissem aduersus quẽdam seruum maluisse agere, id in tota vita vsurpauĩ, pulchrum esse genus officij ratus. Ita tu quoq; tibi ipsi præcipito, neq; te tuis ipsius manibus seruum cedere, neq;, quandiu iratus sis, aliq; imperare, sed in polterũ differre. Postq; enim furor abierit, prudentius tẽperatius q; dispicies, quot verbera infligere ei, qui puniẽdus sit, oporteat, {nec tñ illud dixerim, melius esse} initio statim cōcessa venia rẽ transigere, & vbi lorum tibi afferrĩ iusseris, tum verbis dũtaxat corrigere, ac minitari te nō amplius idẽ concessurũ, si iterũ ille idem peccatum cōmiserit. Multo enim prestat te facere ea, quæ facis, sed postq; impetus ille animi defebuerit, tu q; iam furorem illum omni rationi inimicũ deposueris: quo tempore videlicet iam ratione opitulante inuenturus sis, cuiusmodi ille pugno sit feriendus. Nam, q; impetus irascentis nihil ab infania et furore differat, ex iis, quæ faciunt, q; eo genere affectus perciti sunt, facile intelligere licet: pulsantes enim & ferientes calcibus, & vestimenta scindentes, & toruum quiddã intuentes omnia peragũt, vsq; adeo, vt, quemadmodum dictum est, & foribus, & saxis, & clauibus irascantur: & alia quidẽ laceant, alia mordeãt, alia calcibus petãt. Sed forsitan dicturi sunt hæc fieri solere ab iis duntaxat, qui re vera insaniunt, quæ autem tu facis, etiã à prudentibus. Ego vero, q; minus peccent, qui suis ipsorum manibus seruos cedunt, q; ij, qui lapides, & ianuas, & claues morsu petunt, calcibus q; feriũt, planẽ fateor: sed illud itẽ persuasum habeo, aduersus hominem, simul atq; aliquid deliquerit, sæuere, exigui cuiusdam furoris indicium efficaciam q; esse, aut animalis ratione carentis atq; agrestis. Quid enim? an nō solus homo hanc habet excellentiã præter cetera animalia, vt rōne vtatur? q; si illa furorẽ iracundiã q; abiecerint, vt vitã condonẽt, non ne hominis ritu id faciẽt? Noli igitur existimare hominẽ illum prudentẽ esse, qui vnum hoc dũtaxat cauerit, ne calcibus feriat, ne mordeat, ne stimulis configat proximos. Qui enim iã talis euasit, non est ille quidem amplius fera, nō tamen protinus ẽt homo prudẽs: sed inter vtranq; naturam medius, hominis videlicet prudentis ac ferẽ. Nunquid igitur meditaberis te definere ferã esse, si nō curabis, vt in virum & honestum & probum euadas? an satius fuerit vt non amplius inter feras, sic ne inter imprudentes quidẽ aut rationis expertes manere? Eris vero talis, si nunq; irẽ inseruies, sed semper rationi obtemperans.

† Alias, nisi melius sit.

omnia

DE COGNOS. CVRANDISQVE

omnia ages: nam si cuncta nulla cū perturbatione aut affectu animi consideraueris, profecto cum E
ceta tibi optima videbunt. Qui igitur hoc tandem fiet? nepe si tu ipse te ipsum maximi precij homi
nem declaraueris: quo videlicet precio nullū aliud ne cogitatione quidem fieri potest, vt quis asse
quatur maius. Nam, dum oēs omnino homines irā obnoxij sunt, te interim omnis irā expertem
esse, quid aliud tandem est, q̄ se ipsum omnibus hominibus præstantiorē ostendere? Quod si forte
tu ipse te ipsum existimies, quid aliud quā te ipsum ostendis velle quidē haberi præstantiorem, esse
autem præstantiorem nolle non secus, ac si quis cupiat putari se quidem corpore valentem esse, re
autem vera egrotet? An nō putas animi esse vel aegritudinem vel morbum excandescentiā, quā
& furor dici potest? An temere arbitraris veteribus hæc animi perturbationes quinque appellari
solitas, moerorem, iram, excandescentiā, cupiditatem, metum? Enimvero longe mihi melius vi
detur esse, primum quidem in longius spatium perturbationes eiusmodi cohibere, ac, dum surgis
de lectulo, singillatim, quæcunq; acturus sis, inspicere, considerantem, num præstet eiusmodi affe
ctibus inferuendo viuere, an ratione & cōsilio vtī in omnibus, quæ agas: deinde vnicuiq; volenti
se virū fieri egregium ac frugi, aduocandum esse aliquem, qui sibi ea, quæ non recte à se agantur,
singula indicet: tum singulis diebus singulis q̄ horis habere hanc opinionem in promptu, q̄ præ
stet quidem se ipsum dignum exhibere, qui egregius ac frugi appelletur: hoc autē fieri nō posse, F
vt nobis contingat, nisi eum, qui singula errata nostra nobis indicet, habuerimus. Quin etiā illum
ipsum nostrorum peccatorum indicem, & seruatorem nostrum, & amicum maximum putare.
Deinde, quamuis tibi ille visus fuerit falsa crimina obiicere, te tamen iratum videri minime oport
ere: primū quidem idcirco, quod facile fieri potest, vt ille ita melius, quā tu, singula peccata tua
perspiciat, quemadmodum vicissim tu quoq; eorum, quæ ab illo peccantur, non nihil: deinde q̄,
licet falsum quandoque tibi crimen obiecerit, at in eo tamen tibi vtilis fuit, quod te ad eorum, quæ
agis, diligentiorē inspectionem excitauit. Quod autem in hoc ipso maximū est, id præter ce
tera custodi semper, vt q̄ dignus sis, quanti q̄ faciendus, à te ipso nō ab alio accipias. Id porro ip
sum est, promptum semper habere in memoria, quanta sit eorum, qui irascuntur, animi deformi
tas, quantus q̄ rursus eorum, qui sine ira viuunt, decor, quāta gratia. Quemadmodum enim, qui
longiore temporis spatio peccare consuevit, cum magna difficultate affectuum suorum clauē ob
tinet, ita conuenit te multo tempore vnumquodq; eorum præceptorum exercere, quibus si pa
reas, vir egregius ac frugi efficiaris. Nam eius rei facile obliuiscimur, dum animus noster decidit,
propterea, q̄ ante hac totus sit impletus affectibus. Consequens ergo illud fuerit, vt, quicumq; ser
uari velit, nullam omnino horam cesset: omnibus q̄ accusandi se ipsum faciat potestatem, omnes q̄ G
æquo animo audiat accusantes: gratiā q̄ non adulantibus habeat, sed obiurgantibus: pateant sem
per domiciliij tui fores: liceat notis ac familiaribus omni tempore ingredi, si quando te ipsum ita
comparaueris. Itaq; etiam confidere oportet vsq; adeo, vt ab ingredientibus deprehendaris nulli
maiori peccato vehementer obnoxius. Porro, quæadmodum omnia prorsus excindere atq; euel
lere inuito difficile est, ita volenti, quæ maiora sunt, facile. Si tuæ ergo semper fores, vt dixi, pate
bunt, licebit sanè familiaribus omni tempore ingredi: vt q̄ alij oēs, si quando in publicū processse
re, oia cōnantur facere, vt decet, sic tu domi tuæ omnia facies. Atqui illi quidem, cum reliquos om
nes vereantur, ne se in aliquo peccantes deprehendant, vnos seipsos non verentur: tu vero teip
sum in primis verere, atque illi ausculta, qui dixit, Omnium autem maxime tui ipsius te pudeat.

De concupiscentia & libidine frenanda.

CAP. 6.

QVod quidem si feceris, poteris quandoq; expertem illam rationis vim, qua excandescimus;
quasi feram quandam mitigare ac mansuefacere. Alioquin absurdum admodum sit viros
equitandi peritos, vbi equos acceperint, breui eos ad parendum idoneos reddere, te au
tem, qui nō aliquod extrinsecus animal acceperis, sed rationis illam expertem vim, quæ in tuo ip
sius animo est, & cum qua semper meditans ratio simul habitat, non posse itidem mitiorē redde
re, & quāuis non ita continuo, at longiori saltem spatio. Latius autem de iisdem rebus disseritur H
in iis commentariis, in quibus mores tractantur, quo pacto videlicet eam vim quis optimam sibi
& commodissimam reddat: item quemadmodum vires ac robur illius non oportet prosternere,
sicut ne equorum quidem, aut canum, quibus vtimur, sed illud ipsum potius robur exercere, si
cut & in illis, ad obedientiam. Tibi vero in iisdem commentariis maxime ostensum est, quo pa
cto rursus ea ipsa irascendi excandescendi q̄ vi opitulatrice vtaris aduersus alteram, quam libidi
nis nomine philosophi veteres appellarunt, quæ temere & seorsum à ratione, fertur ad corporis
voluptates. Vt igitur turpe est hominem iracundiā percitum, intemperanter aliquid agere, sic
item ob amorem, ventrem, vini appetentiam, edacitatem, quæ omnia concupiscenti illa vis, de
qua dictum est, & facit simul & patitur. Ob quæ homo non iam equo aut cani similis sit, veluti
ob illa priora, sed vel petulanti apro, vel hirco, vel cuipiam agresti belluæ, quæ mansuefieri non
possit. Quo circa huius quidem nulla talis inuenitur correctio, qualis alterius, ea, quam obedi
entiam diximus. Sed quod veteres castigare dicebant, huic ipsi quadam proportionem respondet.
fit autem hæc ipsa libidinis castigatio, dum rebus potiri ac frui prohibetur, quarum appetens est.
Nam, si potiat, crescit, maior q̄ ac vehemētior fit: sin castigetur, tenuis fit atq; imbecilla, vt hoc
pacto

A pacto imbecillitate coacta sequatur rationem, non autem quod obsequens siue obediens facta sit, sanè quemadmodum in ipsis quoque hominibus videmus contingere: nam in iis per unque ij, qui deteriores sunt, sequuntur eos, qui sunt præstantiores, vel inuiti & coacti, ut pueri ac mancipia, vel volentes & persuasi, ut ij, qui suapte natura boni sunt. Etenim, si quis erat apud antiquos, quem obiurgationes ac verba castigare non possent, de eo ita loqui consueuerant: quàm incastigatus nescio quis iste homo est: in quo videlicet libidinem ratio non castigauerat. Duplex enim in nobis est animi vis rationis expers: vna, cuius & cito excandescere & irasci iis, qui aduersum nos peccare visi sint, officium est: cuius ipsius etiam est in longius amplius'que implacabilem se præstare: quod quidem tanto est amplius excandescens animi vitium, quanto magis diuturnum: altera est, quæ ad id, quod ipsi iucundum suauè que visum sit, præceptum fertur ante, quàm vtile ne sit atque honestum, an noxium & turpe, cognouerit. Hanc igitur, quæ vehementissima est, cohibere prius oportet, quàm, vbi incrementum acceperit, viribus inuictam inexpugnabilem'que se præbeat: tunc enim, etiam si volueris, eam ultra compefcere non poteris. Ac tum demum id diceres, quod olim quendam amantem audiui dicere, velle te quidem desinere, sed non posse: frustra quæ nos aduocabis, (quemadmodum & ille quondam,) ut tibi supplicanti opem feramus, vitium quæ eiusmodi excindamus. Nam corporis etiam non nulla vitia propter magnitudinem insanabilia sunt: quod ipsum fortasse tu ne cogitasti quidem vnquam ante hac. Multo autem satius fuerit te nunc saltem id cogitare, atque inspicere, vtrum ego veridicus sim, cum dico vim animæ illam, cuius est munus temere concupiscere, si quid placeat, plerumque in amorem euadere insanabilem, non corporum modo, quæ formosa sint, siue rerum, quæ ad venerem pertineant, sed etiam edacitatis, explendi quæ ventris, ac vinolentiæ, item quæ obscœnitatum, quæ præter naturam patrantur: an & hæc & alia multa ex iis, quæ hæcenus à me dicta sunt, mētiar: etenim, quæ adhuc de ira atque excandescencia dixi, eadem puta & de aliis affectibus me dixisse. Primum quidem alij cuiquam permitteudū esse, ut de iis cognoscat & iudicet, non autem nobis ipsis: deinde non quoslibet eidem rei esse præficiendos, sed seniores quospiam, quos vniuersi planè egregios ac frugi esse fateantur: qui etiam propterea, quod ab affectibus liberi sint, & interpretandi iuris & iudicandi munus ante nos ipsos diutius, illis videlicet temporibus, quibus ipsi non dū eramus, obtinuerint: deinde non oportere nos aduersus eiusmodi homines, quoties aliquod nostrū peccatū protulerint, indignationis quiddam præ nobis ferre, sed contra, agere potius gratias: postremo singulis diebus ea, quæ superius dicta sunt, tibi ipsi reuocare in memoriam: atque hoc quidem præstabit te sæpius facere: quod si nō possis.

Cram sæpe, at saltem matutinis horis semper ante, quæ quiddam eorum, quæ acturus sis, aggrediaris, & vespertinis ante, quàm cubitū eas. Ego sanè olim monita hæc, quæ quasi Pythagora auctore circūferebantur, consueui primum quidem legere bis singulis diebus, post vero etiam ore enunciare. neque enim satis est ab vna ira dūtaxat liberum se præstare, nisi etiam sine omni edacitate, & nequitia, & vinolentia, & curiositate, & inuidia purū te conseruaueris. Alius igitur erat, qui nostri periculum faceret ac percontaretur, nuncubi, ut canes solent, visi essemus in immoderatissime impleri cibis, vel more eorū, qui perpetuū febris ardorem patiuntur, frigidam potionem insatiabili auiditate exhaurire: an vero quemadmodum viros & graues & cultu ac reuerentia dignos deceat. Nam neque propter famem decet vehemēter insatiabiliter quæ impleri, neque propter sitim instar sorbentium exhaurire totum calicem, multo quæ minus ob edacitatem in conspectu omnium auidius vel placentiam, vel aliud quidpiam ex delicatioribus obsoniis deuorare. Sed in omnibus iis item alij sunt aduocandi, qui opem ferant, & quidquid peccamus, obseruent atque indicent: deinde vero etiam sine pædagogis ipsi nos seruemus, demus quæ operam, ut omnibus vnà cœnantibus obsonij minus adsumamus, & à cibis gulam nimium irritantibus abstineamus, moderate interim vescētes iis, quæ salubria sunt. Progressu vero temporis ne respicere quidem te ad conuiuantes velim,

Dquippe magnum non fuerit temperantius, quàm illos, comedere ac bibere: sed, si te ipsum hoc honore afficere decreuisti, prospice & cura, ut aliquando continentius hodie viuas, quàm heri. Hoc enim si feceris, senties te in dies ab iis, quæ dixi, facilius abstinere, senties etiā magnas animi tui lætitiās, si quando re vera amator modestiæ temperantiæ'que extiteris: sic enim gaudet, quicumque in ea re proficit, cuius est amator. Ex quo fit, ut eos, qui comotationibus delectantur, tum ingenti voluptate affici videamus, cum suos bibendo superant compotores, & eos, qui ventri student, multitudine ferculorum gaudere, quicumque autem edaces sunt ac palatum explere cupiunt, hos placentis, & eduliis, tum quæ ad sartaginem, tum quæ ad ollas pertinent, aliis'que item condimentis suauioribus lætari. Noui etiam quosdam, qui rei veneræ copia exultarent, superbius'que se extollerent. Ut ergo illi & exercent & sectantur id, quod in iis rebus summum est, quibus student, sic nos item id studere oportet, quod in modestia sit summū. Porro autem, si hoc faciemus, non incastigatos quospiam ac dissolutos nobis conferemus: nec satis esse putabimus, si plus, quàm illi, & continentiæ & modestiæ adepti simus: sed primum quidem eos, qui iisdem rebus studeant superare conabimur, (pulcherrima enim hæc est concertatio atque æmulatio) post vero etiam nos ipsos: ut videlicet ex diuturna consuetudine ad hæc ipsa, quæ & saluberrima sunt, & adiectu facillima, cum voluptate feramur, memores semper pulcherrimorum dictorum, quorum

DE COGNOS. CVRANDISQVE

vel hoc est in primis vnum: delige optimum vitæ genus: id iucundum efficiet consuetudo: quæ E
admodum ergo, cum te aduersus iracundiã exerceri iubebam, tum argumento vti poteras te pro-
fecisse, quod non amplius te excandescens cerneret, ita in iis, quæ ad modestiam pertinet, hoc
iudicio intellige, quâ tum profeceris, quod ne cupiditate quidem amplius rerum suauissimarum
tangaris: ad modestiam autem vna est via per continentiam: hoc enim modestus superat conti-
nentem, quod ille ne cupit quidem amplius titillantes palatum cibos siue ob longam consuetu-
dinem, siue ob continentiam: veluti ipsum quoque rei nomen indicat: quod deductum esse vi-
detur à continendis in seipso, nec permittendis longius abire cupiditatibus. Laboriosa autem ab
initio via hæc est atque aspera, quemadmodum cetera item omnes honestorum studiorum exer-
citationes. Itaque, siue pro vitio virtutem vis habere, siue pro titillationibus corporis, animi tran-
quillitatem, hac ratione te ipsum exercere oportebit, vt per continentiam ad modestiam contem-
das: sin autem vel virtutem despiciere, vel titillari vis toto corpore, ratio tibi erit deserenda: quæ,
quamuis ad uirtutem non horretur, est tamen dux itineris iis, qui aliqua exhortatione commoti
ire ad illam coeperint, quo uidelicet itinere quis consequi illam possit. Cum autem ratio hæc nostra
sit duplex, una, qua se ipsum quisque possit cognoscere, altera, qua peccata, quæ cognouerimus,
corrigamus, nobis, ut de hac posteriore diceremus, minime ab initio propositum est, sed de prio- E
re, qua possimus nostra peccata cognoscere. Quoniam uero, qui illam ingrediuntur, ipsi digno-
scere non possunt, incipientibus quidem alios adhibemus inspectores: eos uero ipsos, qui hanc ra-
tionem exerceant, quamuis iam possint cognoscere, à quibus & uitiis & affectibus liberati sint,
ignorare tamen non oportet procul adhuc ab extremo illo ac fine, quem petunt, abesse. Siquidem,
quod in uniuerso dicere consueui, etiam hic dicam, cognitionem uidelicet sui ipsius uno quidem
modo esse omnium rerum difficillimam, altero autem facillimam: nam, si quis intus uelit cogno-
scere, difficillimum id sane est, at si foris, non item.

De morum in pueris differentia, ac de bona ipsorum educatione.

CAP. 7.

Ceterum ego omnia hæc, & quæcunque hæctenus dicta sunt, & quæcunque posthac dicenda,
uolentibus non grauatim impertio: & cum alia quædam fortasse sit uia, qua quis insistent
& honestus & probus euadere queat, ego tamen, ubi nam illa sit, ignorans, hac ipsa, ex quo & ui-
uo & sapio, sum usus, eandem que aliis abunde indicare non destiti, hortari quæ ut contra ipsi quoque
aliquid afferrent ac reponerent, uicissim que si quam aliam honestatis probitatis que uiam nossent, do-
cerent: nos autem, dum aliam illam desideramus, per hanc ipsam incedimus, quæ communis cunctis
affectibus est, & ad cognoscendum & ad medendum: etenim & contentionis, & gloriæ, & prin- G
cipatus appetitio, animi planè est affectus illis quidem minor, at tamen ipse quoque affectus. De in-
uidia autem quid attinet dicere, cum omnium vitiorum sit foedissimum: dico autem inuidiam, cum
quis ex alienis bonis tristitia afficitur: et est omnis quidem tristitia affectus, pessima autem omnium in-
uidia, siue ea sit inter affectus numeranda, siue tristitiæ species suo generi proxima: commune autem
omnium remedium fuerit id, quod dictum est. Quod enim & mala sint, & fugienda, perspicere
operæ precium est in iis hominibus, qui vehementer ab illis detinentur. In talibus enim turpitu-
do ipsa admodum perspicua est: cur autem ipsi in nobis ipsis nihil tale prorsus cernamus, causam pu-
tare oportet eam cecitatem, qua afficimur vel ad id, quod nos amat, vel ad id, quod ipsi amamus:
non nulla est esse, quæ nos fugiant propterea, quæ exigua sint, & à nobis negligantur, quæ tamen propter
magnitudinem in aliis negligi non possint. Inuenire ergo oportebit senem quempiam, qui illa
possit inspicere, rogare quæ hunc, ut omnia nobis summa cum libertate indicet: deinde, ubi ille no-
bis aliquid dixerit, tum continuo illi magnas agere gratias: ubi uero ab illo abierimus, tum dispi-
cere & considerare diligenter, quid sit, nos quæ ipsos tum, cum soli sumus, increpare, conari quæ affectum
euellere, non usque adeo solum, ut ab aliis dumtaxat videamur, sed ut ne radicem quidem illius ullam
in nostro animo prorsus relinquamus: nam ex iis, quæ sic relinquuntur, solet aliquid rursus pul- H
lulare, dum id ipsum ab ipsa nequitia & prauitate irrigatur. Idcirco in nobis ipsis omnes singilla-
tim affectus diligenter attendere scrutari quæ oportet, quoscumque in amicis necessariis quæ nostris cer-
nimus, num aliquid tale in nostro item animo deprehendi queat: excidendum quippe est, dum adhuc
pullulat, nec expectandum, dum crescat, & fiat insanabile: nam ceteros quidem omnes animi affectus
plerique despiciunt, tamen cum alios uident ab iisdem teneri, contemnunt: tristitia uero ac moeror
omnibus planè esse malum uidetur, ueluti labor in corpore. Ceterum olim quidam ex iis adolescen-
tibus, qui mihi familiarissimi erant, cum se in paruis commoueri negasset, post quæ tamen id sibi accidere
animaduertisset, summo mane ad me uenit, dicens se super ea re totam illam noctem in somnum
duxisse, interim quæ sibi uenisse in mentem se ne in maximis quidem rebus unquam æque turba-
tum fuisse, ac in paruis esset. Itaque uoluisse discere, quo id sibi pacto euenisset, utrum ne ab aliqua-
rum disciplinarum usu, an uero ab ipsa natura talis extitisset: cui ego id respondi, quod uerum est,
scilicet naturam quidem ipsam in puerili etate ad vitam perficiendam in cunctis plurimum posse,
secundo autem loco studia exercitationes quæ disciplinarum: nam quod nature nostre, siue ingenia
plurimum inter se differant, ex passim luitantibus pueris facile intueri licet. Nam eorum alios sem-
per hilares, alios semper tristes inspicimus: & alios quidem omnibus de rebus ad ridendum prom-
ptissimos,

* παραφορέμα
ων, i. in me-
diū adductis,
aut compara-
tis inuicem.

Aptissimos, alios vero ex qualibet vel leuissima occasione plorantes: sunt item, quibus æqua omnia & cōmunia placeant: sunt, quos contra, rapere ac prædari delectet: alij etiam minimis quibus q̄ de causis vehementissime excandescunt, vt & mordeant, & calcibus feriant tum lapides, tum ligna, sic q̄; proximos se vlcisari putent, si q̄n ab illis iniuriam accepisse arbitrētur: alij t̄ ad ignoscendum faciles ac mites, neq; irascentes, neq; plorantes nisi post magnam aliquā acceptam iniuriam. Hac de causa Eupolis Aristidem illum, qui dictus est iustus, Niciæ interroganti, quo nā modo iustus euasisset, probe grauit̄ q̄; respondentē inducit, naturæ quidem primum maximum q̄; munus fuisse, deinde vero se quoq; prompto animo naturam suam adiuuiss̄e. Nō solū igit̄ ad mœrorē atq; tristitiā qualibet de causa prop̄es̄e sunt adolescentiū naturæ, sed et̄ ad excandescentiam atq; ad suauissimorū ciborum appetentiā: de quo quidē vitij genere, quod ad illos pertineat, ad hunc vsq; locū, maxime sum locutus. Ceterū, præter illa, quæ iā dicta sunt, licet aliquos puerorū impudentes intueri, aliquos aut̄ verecundos: itē alios memori natura præditos, alios immemores, alios præterea obliuiosos: nec nō alij sunt, qui pr̄opte ac libenter discēdi causa laborem ferant: alij negligentes atq; ignaui: porro ex illis ipsis, qui labores facile tolerant, alij sunt, qui cito efferant̄ letitia, si q̄n laudent: alij qui afficiant̄ pudore, simul atq; à præceptore contēni se videāt: alij vero qui terreat̄ verberibus: idē aut̄, sed contraria rōne, de ignaui intellige. Itaq; ex illis, quæ pueris vidēt̄ accidere hoies vn̄uersi, alios solent appellare pudentes, alios impudentes: & eadē rōne alios ambitiosos & p̄bos, alios improbos & honoris negligētes, alios timidos, & alios verberū contēptores: alias q̄; itē illis appellationes, quæ naturis ipsorū conueniant, imponunt: sic etiā ex iisdem pueris alios intuemur natura mēdaces, alios veritatis amatores: multis q̄; præterea morū differētiis inter se distinctos: de quibus nunc dicendi locus non est, quod huic duntaxat instituto nostro conueniat: nam eorum alij quidem bonā facillime disciplinam recipiunt, in aliis ea nullius momēti esse solet: neq; t̄n ob hanc causam negligēdi sunt pueri, sed in optimis moribus nutriendi: nam, si natura illorum curationis ac diligentia bonitatem recipiet, in viros bonos opera nostra euaserint: sin aut̄ contra, nostræ sedulitatis vtilitatē nullam perceperint, quod t̄n ad nos attinet, culpa in hoc nostra nulla fuerit. Nā puerorū educatio similis quodā modo est curæ ac sedulitati, qua in plantis arboribus que alendis vt̄mur: siquidē quāuis bonus arborum ac plantarū fator & cultor, nunq̄ t̄n efficiet, vt rubus vna ferat: neque enim natura illius talē à principio suo perfectionē capere potest: rursus vites, quæ, quod ad ipsas attinet, fructum ferre paratæ sunt, si neglexeris, solī que natura curandas reliqueris, aut multo deteriorē, aut planē nullum edere fructū animaduertes: idem in animalibus vsu solet venire: equum quippe si erudieris, ad multas res vtilem habebis: vrsū vero quāuis olim mansuefeceris, non t̄n perpetuo habitu talem possidebis: vipera autē & scorpius ne eō quidem vsq; progredientur, vt mansuescere videantur. Ego igitur, cuiusmodi sim natura, non facile dixerim, nam se ipsum cognoscere vel et̄atis maturæ viris difficile est, nedum pueris.

De Galeni educatione ac documentis, quæ illi à patre tradita sunt.

C. AP. S.

Mihi vero quadam ingenti fœlicitate contigit, vt patrem ab omni iracundia alienum, iustissimum, frugalissimum, humanissimum haberem: at matrem vsq; adeo iracundam, vt etiam morderet interdum ancillas, semper autem & vociferaretur & contenderet cum patre, & longe quidem odiosius, quàm Xanthippe illa cum Socrate. Mihi itaque intuenti bonitatem honestatem que paternorū officiorum, quæ vitiositatem maternorum affectuum in proximo collocatam quasi è regione respiceret, venit in mentem cum illam amplecti & amare, tum vero hanc alteram fugere odio que prosequi. Vt autē in his ipsis maximam cernebam parentum meorum dissimilitudinem, sic item in hoc agnoscebam patrem meum quidem ex nullo damno dolorem concipere, matrem vero etiam ob res minimas oppido q̄; mœstam euadere: porro nosti tu quoq; pueros, quæ vehementer attenderint, ea imitari solitos: quæ aut̄ iniucundę & cum molestia inspexerint, ab his longe fugere consueuiss̄e. Disciplina igitur, quæ mihi sub patre contigit, huiusmodi fuit ferē: ubi uero et̄atis mee annum quartum decimum compleui, tum philosophos audire cœpi ciues nostros: è quibus Philopatoris Stoici discipulū quendam satis diu, Caium autem, qui disciplinā Platoniam complexus fuerat, cum is ocio à suis ciuibus priuaretur, à quibus ad negocia ciuitatis trahebatur, per exiguum quoddā tempus: unus enim is putabatur in ciuitate & iustus, & qui nullis pecuniis uinceretur, præterea oibus & aditu facilis & mansuetus: eodem uero tempore alius quidā è ciuibus nostris post longam peregrinationē domum rediit, Aspasij peripatetici discipulus: & post hunc alius ab Athenis Epicureus: quorum omnium mea causa & uitā & disciplinas explorabat pater, unā mecum ad illos assidue uentitās. Porro autem, quod is plurimum se ipsum exercuerat in Geometria, & Arithmetica, & Architectura, & Astronomia, uolebat que doctorē similiter linearibus illis uti demonstrationibus, & per eas, quidquid doceret, ostēdere, idcirco inquit, oportet in tuis istis honestatis sapientię que præceptis ne minimā quidem discrepantiam inueniri, qua ipsa à se ipsis discordent: quēadmodum ueteres quoq; omnes in hisce artibus seruauerunt, quarum Geometria Arithmetica que principē obtinēt locum. Vt igitur non procacē aut precipitem esse oportet, ut te ipsum ab aliqua secta denomines, sed longissimi temporis spatio & discere illas & de illis ferre iudicium, sic oēs homines comprobant, confitentur que etiā philosophi magno

ἰατρικὰ κῶμα,
id est patientes
aut tolerantes
malorum, vel
æquo animo te
rentes mala.

DE COGNOS. CVRANDISQVE

magno studio quaerenda esse hæc. Quare nunc iam tibi ea sunt petenda æmulatione quadam, & F
discēda, & digna, quæ à te augeantur, existimanda, vt & iustitiam, & modestiam, & animi magni-
tudinem, & prudentiā ex illis consequare: laudant enim has virtutes cuncti, tamen si sibi ipsis con-
scij sunt nullam se earū habere: dant etiā operā pro viribus, vt aliis videantur & fortes, & modesti,
& iusti, & prudentes: vnū illud est, quod, & si aliis nō videantur, tñ re vera esse ipsi magno studio
cōtendunt, vt mœroris videlicet oīs ac tristitiæ expertes sint: quare huic à te rei in primis studen-
dum est, cui oēs vtique homines studēt, præ quibus omnibus aliis virtutibus vnū hoc quaerendum. Hęc
igitur ego, quæ à patre documenta accepi, in hunc vsq; diem seruaui, neq; meipsum ab vlla secta
denominare adhuc volui: quæ sanè cum omni studio omni quibus diligentia explorata habeā, imper-
territus atq; immotus ad ea omnia, quæ quotidie in vita accidunt, maneo, quæadmodū patrē quoq;
manere tum intuebar: ita neq; iactura neq; interitus rei cuiuspiā, perturbatione me vlla afficiet.
nisi forte id eueniat, vt oīa, quæcūq; possideo, amittā: hoc enim nondū expertus sum. Assuefecit
porrò me pater ēt gloriā atq; honorem contēnere, vt vnā nudam quibus veritatē haberem in precio
maximi quibus facerē: video autē quosdā, cū se ab aliquo sperni arbitrātur, aut cū pecunias aliquas ami-
serunt, magno solere confici dolore: quæ sanè de causa, inquibat ille, nullo tu me vnq; mœrore affe-
ctum vidisti: porrò non dū mihi talis pecuniarū amissio euenit, vt ex eo, quod relictum foret, cor F
poris bonā valetudinē curare non possem: neq; ignominia aut contēptio, vt quispiā viderit me
de loco, qui mihi in meo senatu attributus est, deturbatū: sin vero alios, qui vituperent, alios rur-
sus, qui laudent, mihi contingit, vt audiam, his obiicere soleo, me putare eos, qui cupiunt oēs ho-
mines habere, qui laudent, illis esse similes, qui volunt oīa, quæcūq; sunt, possidere. Itaq; videor,
inquibat, mihi ipsi, forte quibus tibi itē videbor nihil ad hunc vsq; diē esse perpessus, quod magni esti-
mandū sit, atq; ad hoc extremū sine omni mœrore ac tristitia peruenisse: nam nec oībus vnq; spo-
liatus sum fortunis, nec vlla ignominia sum notatus: quod si aut bos, aut equus, aut mācipiū interit,
nō tanti sunt hæc, vt ad me perturbandū idonea sint, vtpote cū egregie sim memor eorū, quæ me
pater monere solitus erat: qui videlicet suadebat, ne ob vllā pecuniæ amissionē mœrore afficerer,
quod diu, quæ reliqua essent, ad corpus curandum suppetēt: hunc enim primū finē illis, quæ posside-
rent, statuebat, non esurire, nō algere, non sitim pati: quod si cui plura, quibus horū vsus postulat, fuerint,
iis sanè vtatur ad eas res agendas, quæ honestæ sint: mihi igitur adhuc tantus pecuniarū superest
vsus, vt eę ēt ad eiusmodi actiones suppetāt. Porrò haud me latet, inquibat ille, te fortunarū plus
duplo, quibus me, possidere, & i nostra ciuitate nō mediocri honore præditū, vsq; adeo, vt, quæ nā mœ-
roris tibi causa futura sit, nullam videam præter cupiditatem inexplibilem. Ad hoc igitur vnum G
exercitationis genus spectabā, id ipsum in memoria habens, semper quibus meditans, & considerans,
donec ita mihi persuasum est, quemadmodum ex duplicato binario confici quaternarium.

De vitanda insatiabilitate, quæ omnis mœstitiæ, & mœroris est causa.

CAP. 9.

ET enim consideremus, inquit, per ocium, cuiusmodi vitium sit insatiabilitas: huiusce autē confide-
rationis initiū præbeat ea, quæ in cibis sumēdis versat. Ipsum ergo hoc, quod est vltra, quibus satis
sit, progredi vescendo, insatiabilitatē appellari aiunt: Id autē, quod sit satis, ipsa cibi indigentia me-
tiunt: cibo autē nulla alia de causa indigemus, nisi vt alamus corpus: nutriet vero corpus, si bene cō-
coctus fuerit: bene autē concoquetur si modicus: nā eū, qui nimius sit, crudum manere haud igno-
ramus: quod ipsum si vel semel eueniat, vsus eius corrūpi necesse est: nā, si ciborū crudorū mor-
daciditate aluus cita vniuersum excreuerit, profusio vocari id genus vitij solet: ex quo sanè ipsius ci-
bi vsus corrūpitur: nō enim ita illū sumimus, vt per intestina deferatur, sed vt ad oēs corporis par-
tes applicet: sin autē eius distributio fiat, nec tñ sit bene concoctus, malū intra venas humorē crea-
re solet. Quñ igitur in corpore nostro didicisti, cuiusmodi res sit insatiabilitas, iā hoc relicto, ad ani-
mum ipsum te cōfer, ibi quibus illius naturā inspice diligenter, atq; in vnoquoq; rerum genere cōtem-
plare, sumpto ab iis, quæ possidentur, in initio. In his igitur multa sunt, quæ non recte tanto cū stu- H
dio appetūtur, cuiusmodi sunt Vniones, & Sardonyches, item quibus lapides alij omnes: cuiusmodi
item est ornatus, quem scæminæ, vt magnum quiddam, gestāt, iis ancillis quæ ab ipsis dum ince-
dunt, pendent: huius generis sunt vestimenta aut ex auro contexta, aut superuacuū aliquod opus
habentia, aut quæ, vt confici possint, materia indigent ex longinquis regionibus importata, qua-
lia sunt, quæ Serica vocātur. Porrò alia sunt ex iis, quæ possidentur, quæ ad seruandā bonam cor-
poris valetudinē maxime conducunt: & hæc quidem satis decenter appetere parare que possu-
mus: horū prima sunt ea, quibus & alimur, & vestimur, & calceamur: quibus adde illud, in quo
habitamus: in eodē genere habent, quæ egrotantibus vtilia sunt: verum non nulla ēt vtriusq; con-
ducunt, & bene videlicet valentibus, & egrotantibus, cuiusmodi est oleū: horum quæ alia sunt eius-
modi, vt maiorē, alia, vt minorem corporibus hominū afferant vtilitatem: itaq; iam nunc & mul-
titudinis & possessionis eorū finem seu modum te planissime inspexisse arbitror: nā, quemadmo-
dum vnus cubiti calceamentū, quatenus ad ipsum finem spectat, inutile est, ita & plura duobus
habere calceamēta, vt quinque aut decem alienum ab vsu: alia enim illa omnino supersunt: vsu au-
tem duorum cōtenti esse debemus: sic duplicem quoq; vestem habere sit satis, & mancipia, & su-
pellecilem. Apud nos autem, inquibat ille, nō solum vestis est amplior, quibus duplex, sed & famulij,
& vasa:

* Diappaia

A & vasa: & omnia omnino, quæ possidemus, ampliora duplicibus. Prouentum enim ex rebus nostris multo maiorem capimus, quæ ut vni corporis valetudini inferuiatur. At enim ex istis, qui voluptarium vitæ genus, quod sequerentur, elegerunt, non nullos video non duplo modo, aut triplo, quæ nos, amplius impendentes, sed & quinque, & decem, & triginta partibus ampliorem sumptum facientes. Est porro alius quidam, quem tali victu videntem intueor, quali ego vtor, rursus quæ mœrentem ac dolentem, ut ego: cui tamen non singulis annis similiter res familiaris augetur. Nam, quod ad nos attinet, decima fortasse prouentuum nostrorum pars impenditur, reliquæ vero partes nouem substantiæ ipsi adiiciuntur: attamen video te ne in res quidem egregias insumere, quidquid audere, non in coemptionem, comparationem quæ librorum, non in eos, qui scribant, exercendos, siue notis, & signis id faciant, ut citius, siue exquilitis figuris, ut pulchrius: sicut ne in eos quidem, qui emendate, recte quæ legant. Ac ne impertientem quidem alijs quidquam te video, ut tu me videre potes, nunc seruis in vestimenta, nunc alijs quibuspiam ad alimoniam, aut ad valetudinis curationem: sunt etiã, qui me viderint quorundam æ alienum dissoluere. Ego igitur, quencunq; mihi pater prouentum reliquit, eum omnem relinquo: qui ex eo neque quidquid, quod superuacuum visum sit, reposui, neque thesaurum ullum congeffi, neque multis partibus amplius, quam impenderim, quidquid recondidi: tamen remittentem me, ac relaxantem curas sæpius haud negaueris, sicut ipse fateris nunc quæ me tibi visum mœrore vilo affectum. Nunquid igitur potes tristitiæ, tuæ causam inspicere, an & illius nomen audire à me cupis? iam ne istud quoque tibi fieri vis? Scito igitur omnis tristitiæ, ac mœroris vnam esse causam eam, quam modo insatiabilitatem nostri, modo auiditatem inexplebilem vocant ex eo, quod cupiditates habeant homines, quæ neque satiari, neque expleri possint. Semper enim concupiscunt ipsi, qui rerum presentium inexplebiles sunt. Proinde, si duplum quidpiam habent, triplum ilico student acquirere: si triplum habeant, quadruplum appetere incipiunt. Atque hoc pacto nunc quæ ad eos spectant, qui pauciora possident, semper autem ad eos, qui plura, & hos ipsos superare conantur, his quæ ipsis plura habere cupiunt. Tu igitur, inquit ille, si hoc modo ciues omnes nostros consideraueris, non multos te ipso ditiores inuenies: quare facile cæteris, qui superi sunt, omnibus eris opulentior, enim vero, quod seruis ipsis, haud dubium est: porro his adde tam multas mulieres. Si igitur hi ciues nobis sint numero quadraginta millia, atque ita tu additis illorum mulieribus, & seruis, summam feceris, inuenies te ipsum haud inficiatam, centum & viginti millibus hominum ditior, attamen hos quoque omnino omnes volentem superare, studentem quæ in ipsis diuitijs fieri omni ratione ditissimum. Atqui multo satius est ciues in eo cæteris antecellere, quod ipsi, quæ nunc habeat, sit contentus: quæ quidem res in te est. Diuitijs vero præstare non virtutis, sed fortunæ est munus, quæ & seruos, & liberos facit plerumque nobis, qui generosi, & nobiles appellamur, ditiores. At vero tu etiã, si, quantum optas, assequare, hoc est, ut plus vniuersis ciuibus possideas, non tamen satis sis habiturus: sed ilico circumspicies, num quis in alia ciuitate sit ditior. Quod si etiam in hoc fortunam tibi propitiã, obsequentem quæ habueris, tum tu ad alias progredieris nationes, & ipsi, quos apud illas opulentos offenderis, fieri studebis opulentior. Quare nunquid tu sanè omnibus ditior, sed propter immensas cupiditates semper futurus es pauper. Quod si ipso vsu rerum metieris id, quod mensuræ, modulo quæ tuo respondeat, iam te ipsum vnum ex diuitibus numeraueris, aut saltem ex ipsi, qui eo, quod opus est, abundet. Ego igitur in numero horum me ipsum colloco, licet, quæ tu, pauciora possideã. Quocirca, si tibi ipsi ad hunc modum persuaseris, nulla te vniquam tristitia afficiet, siquid ex tuis rebus perierit: eris quæ, quatenus ad rationem pecuniariam spectat, beatus, utpote cum ob pecunias tristior futurus non sis. Quod si etiam illam, quæ ad honores appetendos pertinet, insatiabilitatem eieceris, hac quoque in parte iucunde, ac sine molestia vitam deges: si autem tibi non satisfuerit honorari ab ipsi, qui tua consuetudine vtantur, sed velis ab omnibus omnino, quæ sunt in ciuitate, laudari, etiã ab ipsi scilicet, à quibus ignoraris prorsus, fortasse primum quidem ab ipsi ipsis cognosci voles, tum autem, ubi cognitus fueris, honorari: at hoc quidem velle cognosci ab omnibus, ab immensa quadam gloriæ cupiditate proficiscitur: illud autem, quod est velle honorari, ab inani plane, stultaque ambitione. Quocirca tibi necesse erit, ut nunc pecunijs quærendis inuigilanti, ita tunc ad gloriæ, honoris quæ studium cupidinem intendenti, ob illos, qui, cum plures sint, te neque cognoscunt, neque honorabunt, maiore, quam nunc, affici tristitia. Si igitur hæc comperta habebimus, & in his nos ipsos assidue exercebimus, sine omni molestia viuemus. At quo pacto exercebimus? nempe si cognitum habuerimus, vtrum recte sit dictum insatiabilitatem vitium esse animi pessimum. Fundamentum enim quoddam hoc est omnium cupiditatum, pecuniæ, gloriæ, honorum, principatus, contentio. Primum igitur semper in promptu habere oportet præceptum illud, atque institutum, quo iubemur eo, quod adest, contenti esse, annexum ei videlicet, atque adhærens, quod de insatiabilitate dictum est. Quicunq; enim odio prosequetur animum insatiabilem, is eum protinus diliget, atque amplexabitur, qui sit paruo contentus. Si igitur hoc solo constat ipsum omni mœrore, ac tristitia carere, iam quæ hoc ipsum vniuersum penes nos ipsos habetur, illud consequens fuerit, ut penes nos sit viuere sine mœrore, si modo in promptu habeamus, quod de animo tum insatiabili, tum frugi præceptum est, ac per hoc ipsum præceptum singulis diebus in singulis huiusce operis partibus nos ipsos exerceamus: quod quidem cum cæteris ex puerili disciplina con-

DE COGNOS. CVRANDISQVE ANIMI MOR.

tingat alijs, illis, quibus in hoc fortuna non fauerit, serò tandem ea ratione, quam exposui, contin- E
get. Quis enim est, qui nolit omnem ætatem ducere sine tristitia? aut quis non hoc omnibus diui-
ijs praposuerit, quæ & facile auferri possunt, & sceleribus non nunquam redundant?

De comparanda animi libertate, ac de gratia obiurgatoribus habenda.

CAP. 10.

EGO igitur & hæc, & alia multa tum illi, tum alijs deinceps multis recensebam: quibus omnibus
ilico etiam persuadebam. Vilitatem tñ eã, quæ ex posterioribus capitur, serò capiētes paucis-
simos quosdam vidi. Pleriq; enim vsq; adeo animi sui affectus auxerunt, vt iam inde insanabiles
existant. At si quis modicis adhuc perturbationibus inseruit, potest q; aliquid eorum, quæ prius di-
cta sunt, intelligere, vbi sibi inspectorem quendam ac pædagogum apposuerit, qui se, vt antea di-
xi, in singulis rebus aliàs moneat, aliàs obiurget, aliàs etiam adhortetur & compellat ad ea, quæ præ-
clariora sunt, capessenda, ac se ipsum eorum, quæ & dicit & monet, præbeat exemplum, is sanè pote-
rit & liberum & egregium sibi animum ratione comparare. Etenim turpe est libertatem eam, quæ
humanis legibus accepta refertur, maximi facere, eam autem, quæ & vere, & natura ipsa est libertas,
non omni studio petere, sed in honestis atq; impuris ac tyrannicis dominis seruire, lucris videlicet,
ac minutissimis quibusq; pecuniarijs rationibus, & cupiditatibus tum principatus, tum gloriæ,
tum honoris. Quorum sanè omnium matrem ego haud dubitauerim dicere insatiabilitatem ha- F
bendi. Quis igitur talem in animo pestem habēs possit vnquam aut honestus aut probus euadere?
Aut cur non mille mortibus sit dignus, qui non toto animo oderit talem turpitudinem? Porro au-
tem hanc ipsam multo magis & odisse & fugere debent adolescentes, qui se saluos esse velint: qui
si forte initio assueuerint pecuniam insatiabiliter cupere, fieri iam vltra non poterit, vt, cum ad an-
num quadragesimum peruenerint, se ipsos recuperent: sed pone, si magis placet, quinquagesimū,
ne quis nos, vt inhumanos, redarguat, sicuti quendam audiui dicere, qui aiebat hoies quidem non
paucos vinci solere gula, venere, gloria, honore, se vero, qui diues esset, vna re tantum, q; nullius sui
voti compos fieret. Nam is, cum satis diu me singulis diebus lætum hilaremq; vidisset, ipse interim
male animo affectus, re- g. uit, vt docerem, quid sibi esset faciendum, ne rangeretur tristitia. Cui cū
ego respondissem longiore annorum spatio esse opus ad eorum vitiorum correctionem, quæ ipse
in animo suo adhuc vsq; diem aluisset, vociferās, nihil te, inquit, vnq; vidi inhumanus: quasi ego
videlicet, qui possem, si modo enit velle, ipsum q; citissime ab omni tristitia liberare, hoc sic illi be-
neficium inuiderem. Cum tñ huic vni ex oibus disciplinis nemo ex ijs, ad quos ipsa pertineat, in-
uideri possit. Nobis quippe expedit omnes hoies, quibus cū consuescimus, omni animi perturba- G
cione vacare: neq; aut gloriæ, aut, si qua alia res est gloriæ similis, eius cupiditate animum gerere de-
formatum. Quanto. n. hi meliores fuerint, tanto nobis amici vtiliores existent. Rursus igitur ad
eum reuersus, qui se in verum studeat virum euadere, viam quãdam communem ad omnia animi
nostri bona monstrabo. Oportet. n. eum, qui alteri præsit ad corrigendum, initio quidem intento
esse animo ad singula, quæ ab illo gerentur, cui sit indicaturus, quid ab ipso negligatur. Est enim in-
terdum definitu difficile in ipsis actionibus id, quod in re familiari ex minutissima quadam ratio-
ne geritur. Quare hoc ipsum nullo modo præstinari potest ei, qui nunc primum incipiat auaritiæ
morbum excidere. Porro, quemadmodum in hoc virtus vitio proxima est, ita, dum ambitionem
excidere volumus, virtuti ilico finitimum vitium offendimus. Caterum, quorum animi suapte
natura ad honestatem probitatem q; feruntur, hi ne utiquam pudore affici solent, si, cum ipsi iuue-
nes sint, seruari q; possint, alios habeant, qui sua ipsorum peccata inspiciant, atque obseruent, ætate
scilicet prouectos homines, qui in omni vita sua clarissimum liberę mentis specimen dederint:
quibus quidem increpãtibus neq; resistere, neq; insensos esse par est, sed habere gratiam: quin etiã
eosdem rogare oportet semper, vt vera dicant: & id ipsum vbi cognitum habuerint, tum conari, si
non ingentes illas portiones, at saltem minutas atq; exiguas de grandi illa summa affectuum ac vi-
tiorum excidere: tamen si initio per quã arduum hoc, & cum magno labore magna q; infelicitate H
fieri videbitur. Scire. n. eos oportet progressu temporis non similiter idem habituros difficile.
Quo. n. maius rationalis nostri animi pars in huiuscemodí exercitationibus ac studijs incrementũ
accipiet, (quatenus videlicet superabuntur minuentur q; vitia) eo facilius obsequium ac perfectio-
nem obedientiam obtinebit. Nam, cum ea, quæ maxima sunt, ratio nondũ exercitata superauerit,
haud dubium est, quin, vbi duplicem excellentiam spatio temporis adepta sit, facilius sit superatu-
ra: etenim ex ijs, in quibus ipsa se exercuerit, multo existet generosior, quã prius, sic q; etiam illis,
quæ minora aliquanto euaserint, abunde sufficiet. Porro ad futuri temporis spem vel alterum ho-
rum duntaxat satis esse poterat. Quocirca ipsius exercitationis initio terreri non oportebat eum,
qui in ipsa affectuum curatione parum se proficere sentiret. Progrediente enim tempore magis
proficiet, si modo æquo animo pergat audire eum, a quo vere ametur, dicentem sibi, quæ sint ea, in
quibus peccet, velt q; non videri tantum, sed etiam re ipsa existere & egregius & frugi. Hacten-
us igitur de ratione & cognoscendorum & curandorum animi affectuum dictum sit: deinceps
autem sequitur, vt de peccatis ipsis dicatur.

GALENI DE CUIVSQVE ANIMI
PECCATORVM COGNITIONE ATQVE
MEDELA LIBELLVS

Quem olim Iunius Paulus Crassus Patauinus interpretatus est,
& nunc denuo accuratissime recognouit.

*Quid sit & quosplex peccatum, & quòd via aliqua, ac ratione corrigi
peccata debeant, & emendari.*

CAP. 1.

Viusq; animi perturbationū cognitio, ac medicina secundū traditam su-
periori cōmentariō rationē comprehensa est: deinceps de peccatis sermo
instituentus est. Igitur optimū & in præsentiā inītiū sumo, quod oēs, et
si operibus non confirmant, ore tamen cōfitentur, ac illud, quid' nam sit,
quod peccatū vocant, vt nobis procedēti oratione ambiguitas nulla relin-
quatur, sermone explanabo, docebo q; vocabulū hoc ἀμαρτημα, {quod
latinis peccatū significat,} ab omnibus græcis ita accipi, vt modo ea, quæ
secundū iudiciū non recte tamen committantur, declaret, atq; ita ad so-
lam rationabilem animæ partem pertineat: modo cōmuniū latius q; vt
etiam, quæ ad irrationabilem facultatem spectent, complectatur.

Multa desunt in codice oræco.

quid' nā sit peccati cōsensus, oibus in aperto est: qd imbecillus cōsensus, nō itē: siquidē nō nullis titu-
bantē hūc assensum inter virtutē vitiū q; mediū ponere satius esse visum est: titubantē vero siue im-
becillū esse cōsensus prædicant, qñ nobis ipsis nondū ita verā esse opinionē aliquā psuaferimus, sicut
illa est, exēpli causa, in vtraq; manu, quinos esse digitos, aut bis duo quatuor cōstituire: forsan vtiq;
senē quēpiā offenderis, qui in omni vitā veris peccatis operā dederit, alicui scientificā ostensionē ha-
benti infirme assentiri: scientia porrò geometræ de his, q; per Euclidis elemēta ostensa sunt, talis est,
qualis partium est, bis duo quatuor esse: eandē quoq; scientiā & deinceps traditorum de globis præ-
ceptorum habet, quemadmodum & omniū secundū hæc resolutorum de linearum figuris atq; gno-
monicis. Quamobrē, si vel parū quis ambigat, neq; propriū ipsis consensum præbeat, quem cō-
prehensionē nō nulli appellant, hoc esse peccatum, vt hominis videlicet geometræ, quispiā iure con-
cesserit. At eius, qui in vitā peccet, bonis malisq; cognoscēdis, possidēdis aut euitandis improbē opti-
miones falsæq; cōsistunt: assensus videlicet aut p̄liuis, aut titubās & incertus. Hic iā igitur discrimen
Dimpēdet, ne parū iuxta & maximū peccatū cōmittatur, si falsæ de bonis ac malis opinionī assentiā-
mur. Secundū Academicos planē ac Pyronæos vocatos philosophos, eorū, q; à nobis inquiruntur,
scientificā ostensionem haberi negantes, oēs, qui nunc habentur de re aliqua consensus, necessario
inconsiderati sunt ac temerarij, quin etiā & falsi esse possunt. Aiunt præterea, philosophorū de bo-
nis malis q; discordes inter se pugnantē q; sententiæ, vt veræ omnes sint, neutiquam fieri potest: at
oēs forsan mendaces esse nihil prohibet, vt neq; voluptas bonum sit, neq; perturbationum vacuitas,
neq; virtus, neq; ab ipsa prodiens actio, neq; aliud oīno quicquā eorū, quæ à philosophis enumerata
sunt. In primis itaq; eū, qui à peccatis mundus esse cupiat, rei illius ignotæ, quā inuenire satagit, de-
mōstratio sit, nec ne, cōsiderare oportet: id q; non obiter modo, sed longo etiā tempore inter veracis-
simos hoīes versantē, qui naturali quadā prudentia præditi sint, atq; in rationalibus disciplinis exerci-
tati, qualis est demōstratiua methodus, speculari cōueniet. Deinde, cū quis ipsam se inuenisse sibi per-
suaferit, postea longo tēporis interuallo iterum se se exercere debet ante, quàm ad maximarum rerū
inquisitionem accedat: vt, exempli causa, quod' nam sit illud bonum, (id sanē & vitæ finem nuncu-
pant) quod comparatum foelices nos, aut beatos, aut quod quis aliter nominare velit, efficiat.

*In quor absurda incidere illos contingat, qui de vitæ bonis & malis nulla vera methodo
ratiocinantur.*

CAP. 2.

NON ne igitur per deos illi, qui prius, q; demonstratiuam methodū se se inuenisse credant, ad ma-
ximarum rerum indagacionem transeunt, euidenter temerarij sunt: mihi quidem vel maxime
Secunda Classis.

h h ii

huiusmodi

DE CVIVSQUE ANIMI PECC.

hmoī esse videntur: perinde.n. isti affecti sunt, atq; illi, qui ante, q̄ satis se in numerorū sciētia exercuif se sibi psuaserint, aliqd de supputatorijs p̄ceptis, atq; arithmeticis enūciare audēt. Igit̄, vt hos plerunq; falli necesse est, ita & quicunq; prius aliqua demōstrare conātur, q̄ in demonstratoria methodo versa ti sint, quin errores cōmittant, fieri nequīt. Porro, q̄ nō nulli ex his, qui falsa edocēt, quibusdā persuadent, sectarū multitudo testat̄: sed neq; illos hac, nisi aliqua similitudo intercederet, persuadere potuisse, cuiq; palam est: neq; parua hāc esse similitudinē p̄fectio existimare cōuenit: nā alioqui facillime deprehēsa foret, neq; lōgo tēporis decursu nedū à clarissimis viris, sed et̄ à vulgaribus eā argui, cōuinciq; opus fuisset. Illud itaq; quod in re medicinali Hippocrates vsuuenire aiebat, & in philosophia accidere videtur: dicebat aut̄ Hippocrates || similitudines vel bonos medicos in errores, difficultatesq; conijcere, vt pote nō vulgaribus dūtaxat medicis, verū etiā nobilissimis ob similitudines in errorē labentibus. Quare neq; alienū est & in philosophia similitudines p̄claris philosophis dubitationes, errores q; facillere. Gemellorū similitudines illi, qui cū ipsi versari cōsueuerūt, facile dignoscūt, nō asueti minime id facere queūt. Eadē rōne & illa, quae in rationibus sunt, similitudines, eos, qui sese nō diu, neq; quotidie in struendis rationibus attriuerūt, p̄tereunt, quēadmodū & gemini fratres eos, qui nō vnā degāt, atq; versentur, delitescere solent. Hoc vtiq; vnū primū est corū peccatū maximū, qui ali quid de humanae vitæ bonis, malis q; temere pronunciant, id q; aut ex amore sui, aut apparentis sapiē tiae, aut iactantig, aut ambitionis causa exoritur: siquidē nō nulli recte sese opinari sibi psuaserūt, nō nulli honoris, aut simulationis causa ea proximis p̄bare conantur, de quibus ipsi dubitat, atq; animi pendēt: peccāt sane vtriq;, secundi scientes ac volētes, quorū vitiū ex perturbatione animi proficiſci tur: primi vero nesciētes, ip̄sorū q; error peccatū, pprie dici merebit̄. Recte igit̄ isti fecerint, si Aesopi māticarū meminerint, suas q; ip̄sorū opiniones alijs examinandas cōcesserint, haud per louē talibus, quales ipsi sunt, nō solū in ostensorijs methodis minime versati, sed etiā aliarū disciplinarū, quae Graeci mathemata nominant, imperiti, quibus imbutus animus acuitur, ac delimatur, vt pote geometria, arithmetica supputatoria, aedificatoria, & astronomia. Ex his porro non nulli neq; rhetoris, neq; id, quod maxime p̄estō est, grammatici doctrina eruditi, sed adeo in sermonibus in exercitati, sunt, vt ne que ea, q̄ à me dicantur audientes intelligentia assequi valeant. Quē p̄fectio ego animaduertens, cū aliquem sermonē feci, ipsi, vt dicta mea repetant, iubeo: tunc.n. re vera, quēadmodū asini lyrā, ita & isti ea, q̄ à me dicta sunt, neutiq; percepisse deprehendūtur: nihilominus t̄m in tam audaces, vel temerarios potius euaserūt, vt ab ijs, qui prima elemēta didicerint, eō ludibrio habiti, q̄, q̄ audiuerint, recita re nequeant, nihil propterea erubescant, se ipsos t̄m veritatem agnoscere, alios disciplinis instructos t̄ps frustra perdidisse opinentur: verum non illis quicq; me profuturū sperans in hunc sermonem diuertit. Plures.n. ip̄sorū, etiā si velint, nihil iuuamenti capere, poterūt, cum neq; atate ipsam amplius diſciplinis percipiendis idoneam habeāt. Quisquis vero natura prudēs est, & catenus primis rudimen tis op̄eram dedit, vt, quae audiuerit, maxime quidem ore proferre statim, sin id minus, at saltē scriptis mandare valeat, sermonē hunc nostrum, sibi subsidio futurū scito, modo sit ex toto veritatis amator. In hoc enim prater illum vis tota consistit, & primum quidē aptum ad veritatem natum esse: deinde optima ac liberali educatione vsūm fuisse: at qui in veritatē explorandā minime natura feratur, & in flagitiosis, inhonestisq; studijs altus fuerit, nequaquā iste aut sponte cōmotus, aut ab alio concitatus veri tatem vnquam appetere valebit. Quocirca neq; ego vnquam id genus homini op̄ferre pollicitus sum. Sed, vt modo retuli, veritatis amico iter illud ostendere pro viribus conabor, quod in omni vita perq; uilui: illudq; solum esse, quod proxime subiſciam, mihi persuasi.

De adhibendo experimento in vera methodo dignoscenda quid intersit inter eos, qui ea vtuntur, & in exercitatos, & falsis sectis addictos.

CAP. 3.

NAm dignum puto, vt dixi, illa edoctos, quae de ostensoria methodo à maioribus nostris tradita sunt, in alijs rebus ante periculum facere, nunquid re vera aliquod quæditorū inueniant: esse q; huiusmodi rerum naturā idoneam, vt suis inuentoribus testimonium perhibeat: vt exēpli causa, in hoc, datā rectā, aut † p̄ceptas partes diuidere, fortassis penitus rudes, quid nam dicatur, non intelligūt. Ego vero perinde, atq; si oēs ipsi adessent, clarius dicere incipiam. Rectam datam sermo noster intelligit, lineā aliquā rectam in superficie exacte laui propositā, p̄ceptas autem partes, p̄ p̄sumētis arbitrio, si quis propositā rectā in quinq; equales partes, aut septem, aut viginti, aut centum diuidi iubeat: nam, si tu per te methodū vnam nactus fueris, aut ab alio edoctus vsus fueris, in quot velis partes propositā rectā, partiri res ipsa tibi testis erit, oēs q; particule ita diuidentibus exquisite cernentur æquales, atq; id genus oia problemata firme reperta sunt per ipsa euidētia: vt, cum dato quadrangulo circulum circumſcribere, aut pariter & dato circulo quadrangulū circum, intus ve scribere iube mur: item, cū dato quinquangulo æquilatere, & æquiangulo circulum vt exterius circumſcribamus, quis p̄cipit: si quis etenim singula hac ea, quam didicit, methodo statim circumſcribere poterit, res ipsa quæsitū iam inuenisse testabitur. At nō itidem, genitus ne, an ingēnitus sit mundus, res ipsa testabitur, quemadmodū neq; finitum ne sit, an infinitū vnuerſum, aut quātus sit maris fluctuum numerus: nullū enim hmoī quæſitorum ex ipsa re, quae inuenta esse videatur, dijudicari potest, quemadmodum si circulo figurā duodecim laterum æqualium, rectorum q; angulorū circum, intus q; designare iuſſus id statim feceris: intus nanq; & circumſcripta figura euidenter conſpicitur, sicut & circulus huic multiangulae figuræ intus, circum q; designatus agnoscitur. Itaq; cū demonstratoriā methodū inuenerimus, ad id, quod q̄rimus, nos ducit, ac testimoniū ex ipsamet re haud obscurū accipimus: & exin

de

6. Epid. sect. 8.
cuca finem.

† Al. impositas

*

A de probationes haud paruas ipsius veritatis habebimus, vt aliquando & in his, q̄ id euidenter testari queāt, ea vti audeamus. Neq; statim in rebus maximis à quoq; periculū faciendū esse existimo: si vero ad felicitatē ducentia maxima sunt, in aliqua prius materia exerceri conuenit, quæ illorū errorē, qui se que sitū falso inuenisse autumant, redarguat, & veri inuentoribus suo testimonio faueat. Huiusmodi methodus in geometria reperitur, arithmetica, supputatoria, astronomia, & architectonica: nomine autē architectonica, horologiorū, clepsydram, hydroscopiarū, & machinamentorū omnium descriptiones amplector, inter q̄ & pneumatica, hoc est spiritalia q̄ vocantur, existunt. Hæc profectō oīa inuentoribus suis testimoniū perhibent haud secus, q̄ astronomiā inuenta, q̄ & ipsa ex euidentibus dijudicātur, examinantur, & testimonio cōfirmantur. Solis nanq; & Lunæ defectus, & quæcunq; circa fixas, errantes q; stellas conspiciuntur, inter ea, q̄ manifeste apparent, reponūtur. Manifestū p̄terea est sermones nostros omnium illorū animos percellere, quibus iā prouectā ætate non amplius occasio superest, vt in rebus illis demonstratoriā methodū longo tēpore exerceāt, q̄ ipsius veritatē perspicue testari valeāt: aut enim, vt pxime dicebā, proprio amore decepti, aut sapiētes videri volentes, aut honoris, inanis q; gloriæ cupiditate, aut arroganti iactantia, aut auaritia perciti, non nulli sibi ipsis, non nulli verō alijs se aliquid firmi scire persuadent. Quocirca nihil mirū fuerit in p̄prio vnumquenq; auditorio suis hæc discipulis probare: quorū aliqui alinino ingenio sunt, aliqui vero acri, sed in primis disciplinis nequaquā exercitato: nam id genus ventosus, atq; ineruditus præceptoribus expedit, arbitrator, tales habere discipulos: quicumq; n. natura prudens, & in disciplinis antea versatus fuerit, ipsos ilico floccifecerit, sicu & ego, adhuc adolescentiæ annos nō egressus multos doctores cōtempli, qui nō nulla demōstratis scientiis in geometria repugnantia ostendere audebant, neq; demōstrationis simulachrū, quod esset, vnquā cognouerant. Siquis igitur veritatē exploraturus prius arrogantē iactantiā, nimium sui amorē, honorū, & gloriæ immoderatā libidinē, apparentis sapientiæ cupiditatē, atq; auaritiā ex animo suo extirpauerit, iste planē ad ipsam perueniet nō mēlibus modo, sed annis multis postea, cū ante sese exercitur, atq; placita ad beatitudinē, & ad miserā ducere valētia indagauerit: illis vero, quas dixi, perturbationibus furentē, ac debacchantē ad tam longū iter pigrū, atq; impeditū vīdeo: at illos quidē odio prosequor, qui insidiatorē, calumniatorē q; efficiūt: hmoi enim vitijs suos ipsorū discipulos præoccupare, ac inficere solent, vt neq; id genus sermonibus, quales nos hactenus fecimus, aures vnquā præbere æquo animo possint. Sanē oppido facile est præceptorē graui, ac seuerā facie dicentē imperitis adolescentibus persuadere se præeunte expeditissimū esse ad sapientiā iter fm Cynicos vocatos philosophos: siquidē & isti placita sua breuē esse ad virtutē viā contendunt: at Cīpsorū non nulli sententiā hanc damnantes non ad virtutē, sed per virtutē ad beatā vitā cynicā philosophiā iter esse confirmant: cæterū non nulli verius ipsam declarātes imperitā istorū hominū temeritatē ad inanē iactantiā breuē esse viā testantur. Itaq; vt Cynici oēs, quos vitā nostre tempore conspeximus, ita & eorum quidā, qui se philosophos p̄fiterentur, euitare se in rationali contēplatione exercitationē nō eūt inficias: deinde, cū à nobis discesserint, cū vulgaribus hoībus, caprarū videlicet, boūq; pastoribus, fossoribus, atq; melloribus congregari indignū putant, q; scilicet ea, q̄ à se dicantur, isti, vt pote in ratione differendū nunquā versati, minime assequantur: id q; nimirū insolenter faciunt, perinde atq; si ipsi vnquā in primis se disciplinis exercuissent, ac non repente de vitæ fine, de bona atq; aduersa fortuna à præceptore demonstratorios, vt ipse credebat, sermones audiuisent, ipsi q; eo, qd nō essent exercitati, fidē adhibuissent: q̄ planē ijs, vt dixi, ob falsarū, verarū q; rationū similitudinē causā falsorū decretorū extiterūt. Similitudines autē exacte illi dignoscunt, qui singulas integras, cōmentationes diligentissime tractauerunt: at, qui repente materiā aliquā nō exercitata ratione dijudicare aggreditur, nullo pacto falsas à veris argumentationibus distinguere, separare q; valebit. Huiusce rei manifesto indicio sunt vocata sophismata, quæ rōnes quædam falsæ sunt ad verarū imaginē dolose constructæ. Harū mendaciū ex conclusione, quæ vera non est, aperte deprehenditur. Quoniā vero falsæ rationes, aut sumptū aliquod falsum, aut conclusionē haud recte illatā habeant, necesse est, & hæc in sophismatibus haud ita facile cōspicua sunt, ab illis, qui in differēdo se nō exercuerūt, vix vtiq; deprehendi poterunt. Igitur cū rationē mendacē esse concedamus, q; oībus conclusionis mendaciū euidenter pateat, nihilominus in exercitatos nodi solutio præterit: quocirca tutius isti, cautius q; egerint, si rationes oēs suspectas habuerint, nulli q; prius assenserint, q; se falsarum, verarū q; rationū similitudines exacte distinguere posse sibi persuaserint, alios q; sibi q̄stiones pponere patiant, volentibus ipsorū eruditionis periculū facere permittentes. Num aliud igitur cōsulunt, q; qd discipulis, vt se in sophismatū dissolutione exerceāt, p̄cipiunt? Quæ nihil aliud, vt antea dicebā, profusus fuerit, q; inter verā, falsam q; rōnē similitudinis agnitio. Necesseum itaq; sit verarū prius argumentationū naturā didicisse: in ijs nanq; versatus, ipsarū q; sp̄m exacte iuxta, celeriter q; p̄cipere assuetus, haud ægre ēt falsas cognouerit. Ego nēpe id re cōmōstravi, cū adolescētes in disciplinis versatos veras rōnes cognoscere edocui, & alicui ex p̄sentibus, cui libuisset, vt aliq̄d ipsis sophisma pponeret, iussi. Ipsi n. sophismatū absurditatē deprehēderūt, q̄ aut in figurā nō syllogisticē incōcinnitate, aut in sumptionū falsitate posita esset: atq; ita istis inanis sapiētiæ noiē p̄ditis, istis, inq; senioribus sophismata explicare nequeuntibus euidenter patuit id ipsis incōmodi ex verarū rōnū ignoratiōe puenire. Quo fit, vt summopere dānari mereant, eo, qd ex temerario assensu miserā degant vitā: falsam. n. de vitæ fine opinionē ad miserias, calamitates q; ducere oēs testant: isti vero hoīes quidē sunt in discernendis veris, falsis q; rationibus nunq; exercitati, interdum non nulli opinionis alicuius veritatem p̄ intelligere se credentes, con-

† Al. ignora
re.

DE CVIVSQUE ANIMI PECC.

tingentē quidē rationē se dixisse ignorant, ac tanq̄ sensibus, quæ opinantur, euidenter appareant, nos E sequi, & absq; demonstrationibus credere iubent: interdū vero, cū sola indicatiōe oratio egeat, demonstratione ipsam cōfirmare nituntur, atq; ita sanē, quo differat demōstratione egens ab eo, quod primario, atq; ex se notū est, ignorantes, nihilominus tñ de rebus, quibus magna contēplatione opus est, temere loqui aggrediūtur. Atqui in his erroribus multi, qui iamdiu in philosophiā cōsensuerunt, inuoluti sunt. Quid igitur, proh Iuppiter, istorū ne inscitia, apparens q; sapiētia tibi facile curari posse vī? An & ille etiā, qui trienniū, aut quadrienniū p̄duro tumore doloris sensu carēte laborauerit, vnq̄ sanabitur? Nunq̄ profectō senū istorū animū inscitia, apparentisq; sapiētia scirrho triginta iā, & quadraginta annos occupatū ad sanitatē redire posse crediderim: at, si velis, fac id posse fieri: deinde, dierum ne spatio, an mēliū, an annorū h̄mōi scirrhi curatio egeat, æstimato. Itaq; neq; amplius admirator, quā ob rē multos istorū, qui se philosophari p̄dicant, neq; alloq; neq; cū iplis disputare dignū existimo: oēs, n. priuatos hoīes, natura prudētes, ea q; disciplina institutos, q̄ iam pridē à Græcis probata est, istis meliores, præstātiores q; cognoui. Facile enim, quæcunq; se euidenter cōsequuntur, agnoscūt: istos vero altercātes, aut, q̄ placitis iplorū aduersentur, percipere dissimulātes plerunq; expertus sum. Porro, cū millies olim cū plerisq; philosophorū, quæ quæcunq; propositū finem vita cōsequatur, disputauerim, alij quidem oēs, q; primis rudimentis optime instituti sint, acutum ingenium habent, F ipli q; viuendi modum concordem suis placitis dicebāt, sermonē q; nostrū recte intelligebant, at reliqui in quadam inani sapiētia opinione (vt supra posui) ad senectam vsq; versati soli contraria sentiebant: deinde, cum ab oibus præsentibus deriderentur, ad conuitia, iurgia q; se conuertebant.

Quid inter peccatum, ac perturbationem intersit.

CAP. 4.

Verū, q̄ à nobis sapius vnā cum multis viris de quoq; pro singulis finibus, vitæ genere explicata sunt, in alijs habes cōmentarijs tradita: multa q; errorū, quos isti committunt, exēpla in illis scripta sunt. Nam, quæcunq; isti diuersis sectis additi † vitā corruptentes inter se cōtraria faciunt, ac dicunt, ex falso iudicio proueniunt, perspicuū q; est oīa & male fieri, & peccata esse, quæcunq; in qualibet secta errata cōmittuntur: siquidem veridica secta non finē solū, verū et genus vitæ fini illi consentaneū adinuenit. Quamobrē, quid inter peccatū, perturbationem q; intersit, hinc apertissime discere liceat. Aliqs, exēpli causa placitū hoc instituerit, hoīes iuuare tanq̄ verū, ac perfectū, aliq; bene facere, ceterū ite aut somno, aut fœcordia, aut voluptatibus, aut aliquo id genus alio impeditus, subuenire afflictis neglexerit, ex quadā perturbatione errauit. Alius vero quispiā sibi tñ voluptates, curarumq; vacuitatem cōparare statuēs, ac propterea ciuibus suis, aut domesticis iniurijs affectis auxilium denegans, ex praua opinione profectō, non ex aliqua perturbatione peccauit. † Multorū sanē peccatorū G falsa de cuiusq; vitæ fine opinio fons, & origo est: ex ea, n. tanq̄ ab radice quadā singula peccata exoriuntur: potest tñ aliquis de vitæ fine recte sentiens in aliquo particulari consecutionē haud intelligens aberrare: ceterū tibi, (vt proxime dicebā) actiōnes vitæ singulis finibus cōgruentes in alijs cōmentarijs latius enumerauī: in præsentia peccatorum sola capita perstringam, quæ & repetere fatius esse duco, vt propositorū cōpendium quoddam facile memoriæ mandandum cōficiam: quandoqui dem, n. in finis contēplatione fœlicitatis humanæ præcipuū firmamētū ponitur, haud ab re in ipsum inuestigandum oēs incubuerūt: de quo, qui se ipsos magni fecerūt, prompte sententiā suam tulerunt: prompte autē sententiā tulerunt, aut oēs, aut vno tñ excepto: quem ipsum neq; in confesso est id fecisse, ante, q̄ de demōstrationibus iudicatum sit, sint ne re vera demōstrationes, an illi ita esse viderentur. Hominē igitur, ppria peccata obseruantē, atq; animaduertentē illud ip̄m in primis cogitare oportet, iustū esse oīno, eos curiose, diligētē q; audientē, q̄ sese quæsitā ostensione probauisse arbitrantur, postea ipsa diiudicare conari: atq; iterum hoc loco cū ab iplis acceperit, quē in orationibus iudicem veritatis statuāt, deinde iterum hæc ipsa secum, vt sese habere oporteat, reputans, considerans q; nunquid ipsi rursus iudicandi instrumentum altero egens instrumēto intelligant: deinde post illud rursus alio, id q; ne in infinitum protrahatur, suspicatus valde caute longo temporis spatio vnā cū H viris, qui ipsi maxime veridici videantur, ita primum omnium iudicandi instrumentū contēpletur, quod scilicet altero instrumento non egens inuenire opus est, inuentum q; omnibus hoībus ostendere: id vero & absq; diiudicatione indicare posse palā est, eandem q; quā oīs demōstratio, vim possidet: atq; ita, quod superest, in ipsum respicientem oīa ad id particularia redigere conuenit, quod sanē resolutionē non nulli philosophi vocauerunt, veluti ascensum quēdam ab his, quæ mediā sunt, ad primariū iudicationis instrumentū: vtpote autē in re valde difficili, quemadmodū opere plerunq; didicisti in istis vano sapiētia nomine præditis, petulantibus, ac ludibrio habitis propterea, q̄ neq; vulgaris quæsitā ad primum illud instrumentum iudicandi redigere valeant. Sibi ipsi eūm cōsultare oportet, qui scientiæ capax esse velit, atq; in multis singularibus, quæ ipsam inuentam esse testari possint, vt antea dictum fuit, sese exercent: huiusmodi sunt autem ea, quæ in arithmetica, linearum q; scientia habentur, quibus veluti fundamentis astronomiā, & ars architecturæ nituntur.

Declaratio veræ methodi per exempla mathematica, ac aduersus eos, qui ab ea deficiebant. CAP. 5.

Age enim, vt declarādī causa ex architectura exemplū aliquod promam cū vrbs cōditur ipsam habitaturis p̄positū sit non per coniecturās, sed exacte quōtidie scire vellē, quantū diei tēporis iam elapsū sit, quantum q; vsq; ad solis occasum supersit: id problema sanē in resolutoria methodo ad princeps illud iudicatoriū redigi opus est, si quis ipsum, quo dixi, modo in gnōmonica tractatione inuenire debeat, rursus q; ex illo per eandem viam, sed contrario modo proficiscendo componere:

A nere: quēadmodū & hoc in eadē tractatione didicimus. Porro in hūc modū cōmuni generali q̄z via cōperta, nobis q̄ cognoscētibz ex huiusmodi lineis t̄p̄is partiū dimensionem fieri necessum esse, ad corpora deinde trālire cōuenit, linearū descriptionē, vocatum q̄z gnomonē susceptura, ac primū vesti gare, quæ corporū figuræ ad inuentam descriptionē idoneæ sint: deinde in illis singulis, qualis nā hec descriptio fieri possit, ex resolutione cōpositione q̄z inuenire. Ac postea, q̄ rōnalis methodus euidentē nobis p̄positorū inuentionis confirmationē præstiterit, mox ad ea exequēda, quæ per ipsam inuenta sunt, accedentes, iterū considerabimus, quo modo depingendi corporis superficiē planā, æquabilē q̄z reddemus: hoc deinde per resolutionē, & cōpositionē ad inuento aliquod hmōi corpus fabricari per instrumenta ipsū lineis designare tentabimus: iterū q̄z ex resolutione ac cōpositione eo comperto eiusdē speciei corpora, qualia nos methodus edocuit, construere enitemur: cum q̄z postea in multis deinceps figuris delineatio facta, hominibus q̄z, vt re experiantur, diuulgata fuerit, iam id, quod à prin cipio p̄positum fuerat, factum est. Quādo enim prima linea primū solis radium excipit, itidem & po stremū vltima, atq̄ hoc in oībz solaribus horologijs depictis apparet, iam p̄fectō vnum quoddam euidens indicium, q̄ res p̄posita inuenta lit, habebimus: item verū alterū, cum oīa delineata corpora inter se cōcordant, nec nō & tertium inueniemus cū æqualis aquæ fluxus ipsis respondet. Hoc etenim

B depictorū horologiorū veritatis iudicatoriū futurum ratio adinuenit: quod dico aut huiusmodi est.

Vasculū ex quauis materia cōflatum perforato, primū q̄z solis radiū intuitus aquæ mundæ imponi to, deinde, tibi cū pictum horologiū primā horā præterisse nunciauerit, tu, quāta vasculi portio aqua impleta fuerit, adnotato, ea q̄z effusa iterū vasculū eidem aquæ statim imposito, & cū secundam horā solare horologiū significauerit, vasculū aspicio: postea, cū aquā in ipso ad eandē partē peruenisse, ad quā & prima hora peruenit, inueneris, adnotato celeriter, & exhaustum vasculū iterū in eandē aquā immittito, ac rursum obseruato, num̄ quoad tertiam horā horologiū indicauerit, ad eundē vasculi locū aqua perueniat, ad quem prima aut secunda hora peruenerat: quod ita factū esse inueniens, exhauri ro vasculū, & iterū ad quartā vsq̄z horā in aquā demittito, item q̄z ad eandē vasis partē aquam ascēdisse cōspicatus, ipsam statim effundito, denuo q̄z in aquā demisso vasculo quintā similiter horā explorato, cum q̄z & in hac ad eundē locum aquā peruenisse cōpereris, deinde in sexta & reliquis deinceps vsq̄z ad duodecimā, si prorsum ita fieri cognoueris, recte depictū esse horologium tibi persuaseris, q̄n̄ quidē propolitū demōstrauit: p̄positū erat aut, in duodecim æquas portiones totius diei t̄ps esse distri butum. Porro numerū hunc tanq̄ oīum vtilissimū delegerunt, dimidium. n. continet, & duplum. & quartū, & sextū, & duodecimū, quæ nullus alius post ipsū numerus vsq̄z ad vigesimum quartū con

C tinere videtur. Hunc sanē tanq̄ † exiguū repudiarunt, & duodenariū numerū veluti cōmoderatū iu dicantes in tot particulas totius diei t̄ps diuiserunt. Hanc aut partitionē ex vsu esse alij multi et Roma ni ipsi experientia cōprobantes, atq̄ vtentes ostendunt: siquidē hæreditatem oīm, cum testamentum condunt, in duodecim portiones distribuunt: & ponderū ac mensurarū, quibus in vita opus est, plu rimas in duodecim partes diuidūt. Tu vero, si iubeas, tibi per methodū horologiū depinxero, ac dein de, siue in duodecim partes, siue in aliū quempiā sequentē numerū integrū diem partiri volueris, in illo p̄fectō id, quod proposueras, itidem factum esse cōperies, q̄n̄ & perforatorū vasculorū mēsuræ respondeat, & oīno inter se depicta horologia cōsentiāt eo, q̄ vltimæ in ipsis lineæ diei fines conclu dant. Ad hunc sanē modū & vasculi, quod græci clepsydrā vocāt, fabricā ratio methodo resolutoria vestigans inuenit, cuius iterū experimentū vel plebeijs hoībz euidens est. Summa. n. eius linea duo decimā horā significās excellissimū locū hēt, qua parte clepsydra lōgissimum diē dimetitur: breuissi mū vero, vbi linea breuissima est: inter vtranq̄ media est, æquinoctialē diem q̄ declarat: ac deinceps quartā pertransiens perinde oēs anni dies metieris: quod in medio interest vsq̄z ad æquinoctialia fo ramina in clepsydræ labro, tibi p̄dictos quatuor dies significabit: à quibus foraminibus post id, quod lōgissimū diē significat, inuenire scilicet incipiā, vsq̄z ad quā partē altioris in clepsydra lineæ hora duo

D decima transacta, aqua perueniat: post illa vero itē tertia à duodecima cōuersione dies tibi declarabit, deinceps et quartā percurrens eodē modo oēs anni dies vnā illā in clepsydra lineā, quam cellissimam esse dixi, dimetientē reperies: quinetiā & alias lineas, quæcunq̄z excellissima inferiores sunt, alias ho ras metiētes inuenies, quartā quidē à duodecima: omnibus anni diebus vndecimā horā significant fm̄ eius differentes partes, vt de suprema antedictū est: sequentē aut quintam, aut sextā horam fm̄ di uersas partes significantē, atq̄z itē sequentē septimam, octauā, aut nonā, ac reliquas vsq̄z ad imā lineā, horā primā te inuenisse in solaribus horologijs clepsydra iam aquæ plena tibi patefit: quemadmodū & quarta, & reliquæ vsq̄z ad duodecimā inter se quidē æquales lingulis quibusq̄ diebus apparent, ad alias aut aut præteritas, aut futuras relatæ inæquales: deinde methodum hanc inueniens nō cupiuiti, heus tu, quid sit, cognoscere: non ne tuam inanē sciētiæ persuasionē percepisti, qui, proposita hec cū nescias, non per anni spatiū, aut, rectius vt dixerim, nō in omni vita inuenire valeas: Neq̄z. n. hæc vnus hominis vita adinuenit, sed paulatim linearū sciētia prouecta est: primo quidem elemētaribus in ipsa speculamentis ab aliquo vestigatis: postea, cū hæc inuenta sunt, posteris hominibus deinceps contemplationē illam summopere admirabilem, quā resolutoria nominari dixi ad illa adhiētibus, se se q̄z in ipsa & alios, qui voluerint, q̄z diutissime exercentibus: neq̄z tñ aliquod huiusmodi manuariū opus, qualia hæcenus de solaribus horologijs, atq̄z clepsydris declarauimus, ostendere potuerunt. At neque temerarij erant, neq̄z arrogantes, qui huiuscemodi res indagabant, quales isti, qui sapien tiam se quære, aut inuenisse gloriantur: illi aut verissimo sese honore decorantes, facultatem, quam

† Al. longua

*

DE CVIVSQUE ANIMI PECC.

in anima optimam habebant, exercere, & ad finem perducere cupiebant, rationabilem scilicet dico, E qua exercitata, & bonum habitum sibi congruentem adepta lōge maiores voluptates, q̄ illi, qui corporis voluptatibus obstricti sunt, accipiunt. Nulla etenim alia facultate ab hircis, vermibus, porcis, pedibus, atq; asinis distamus: neq; vlla alia contemplatio ingenui viri animum vehementius, q̄ hęc resolutoria facultas, oblectat, cū præsertim in ipsa quispiã magnos progressus fecerit: inter initia vero, quemadmodū & alię ferē oēs disciplinę, laboriosa est. Quod si nihil etiam delectationis afferret, cū tñ in rebus maximis nobis vsui futura sit, in ipsa exerceri optimum fuerit: cum illud præcipuū (vt modo diximus) habeat, vt, quantam voluptatē afferat, res per ipsam inuentæ declarēt: quod in his, quæ à philosophiã indagata sunt, neutiquam repertum est. Quocirca eis, qui in ipsa temere nugant, impudentes esse licet: neq; n. vt qui horologium, clepsydram ve haud recte delignauerit, à re ipsa euidenter coarguitur, sic & philosophiæ præcepta euidenti argumento refutantur, verum, vt quis voluerit, ei dicere licet, cum semel impudens absq; rationali methodo ab ipsis rebus sese edoceri affirmat. Quod si eos solos res vocē adeptæ allocutæ forent, haud ab re sese iactarent, ac gloriarentur: at, cū res sileant, neq; nos, neq; illos alloquantur, iam satis patet solam, quę in nobis est, rationabilē facultatē rerum naturam exploratū ire. Res igitur inuenire potens, id prius in rebus euidenter hoc testantibus demonstrato, & methodum nobis dicitō, cui omne problema resolutorie subiiciatur, ac verarum, falsarum q; F rationum similitudines prius distinguens ostendito, vbi vitium deprehendere liceat, in rebus autem obscuris non amplius fide dignus fuerit. Omnia hæc homines recte dicta esse consentiunt, præter istos temerarios, & falsa doctrinæ persuasione inflatos, quibus ad veritatē, viã neq; longa admodū est, neq; eiusmodi, qualem Hesiodus ad virtutē esse cecinit, sed breuis ac plana, aut potius nulla est. Nempe, si res ipsæ naturam suam oēs homines edocent, nō opus est in rationalibus methodis sese exercentes frustra operam, & oleum perdere. Non ne igitur o maxime cunctos sapientiã excellere vobis ipsi persuadentes, hoc saltem nobis alijs, qui nondum sapientiã vestram assecuti sumus, esse perspicuum concefferitis, omnes homines oportere omnium rerum veritatem cognoscere, quandoquidem ipsarum natura se ipsam patefacere abunde valet: Tergiuersantur iterū, cum ita fuerint interrogati: non omnes q; aiunt à rebus edoceri. Qui nam igitur sint isti, quos res ipsæ edoceant, nobis iterum percontantibus, se ipsos solos aiunt: quid. n. aliud respondere queant, iactantiam scilicet, quam initio professi sunt, tueri constituentes? At profectō nos istis de se, quicquid velint, pronunciantibus nequaquã credimus: cur. n. proh dij immortales, solis his res ipsæ naturam propriam declarauerint? Num idcirco, quia nihil ex primis disciplinis perceperunt? Sed hoc merum mendacium est: alij etenim ple- * riq; ne illas quidem vlla ex parte delibauerunt. Quod si rationabilem animæ vim in disciplinis exercuissent, effectus id eos posse facere testaretur: atqui nondum eiusmodi contemplationem attigerunt. Dicent autem forsitan solos se perspicaces à natura creatos, atq; res cōgruenter cernere, quemadmodum Lynceus subterranea intuebatur. Quid igitur, si adeo acri, admirabili q; ingenio sunt, in id genus ppositis excutiendis, quorum inuentio veridicos esse inuentores manifestat, planē ridiculi conspiciuntur: Nullum. n. eorum quisquã ipsorum vnq̄ inuenire potuit: quin & eorum inuentoribus declarantibus, ac edocētib; alijs sanē discunt, isti vero soli, & in exercitatu, & ingenio tardi percipere nequeūt: * deinde me prouocāt, atq; aliquis ex ipsis forte me intellexit, nō tñ, quod dixi, recitare valet. Quę nam itaque cecitas in proprijs dignoscendis vitijs hac istorū ignoratione maior est, q̄ vulgaribus hominibus sese rudiores cum videant ad ea percipienda, memoriæ q; mandanda, quæ ab arithmetica, geometria, architectonica, astronomia q; reperta sunt, postea philosophiæ locos adeo facile exploratos sese habere censeant, vt res ipsas sese ostendere absq; demonstratione, rationali q; methodo cōtendere audeant? Porro, q̄ sponte inter se adulentur, neq; veritati inueniendæ operam nauent, ex eo scire licet, quod de re aliqua singuli inter suos tantum discipulos differunt, omnes q; alios tanquam aberrantes calumniantur, atque vituperant. Ego vero, si in vnum eos locum cogere velim, id non ferunt, sed statim verecundiam prætexunt, neque se coram hominum multitudine sermonem facere posse confirmant: nihilominus singulis diebus ipsorum alius viginti auditores habet, alius triginta, & non nunquam plures, neque inter illos dicere erubescunt. Verum ego, si tres aut quatuor eorum collegio interesse voluerim, exempli causa Platonicos quatuor, tres aut quatuor Epicureos, totidē numero alios Stoicos, & Peripateticos, ad hos, tres Academicos, aut vocatos Scepticos, hoc est, consideratiuos, vt omnes ex philosophiã viri vicenarium numerum expleant, præterea vltra enumeratos, si totidem ad sint, qui rationalem potentiam in mathematicis exercuerint, sed philosophicos sermones ignorent, tunc nullus istorum eiusmodi virorum conspectum sustineat. Quod si non nunquam ab hominibus nulli sectæ addictis, in dicendo autem exercitatis coacti eiusmodi hominum cœtibus interesse nō recusent, dū isti inter illos altercantur, suas q; rationes conglomerant, multoties aliquis geometria superuenit, accesserunt & medicorum non nulli, & alij quidam dicēdi studiosi, et mathematicis disciplinis instructi, eas quidem, vt quæstū facerent, exercentes, & nulli in philosophiã sectę inseruientes: at que tunc, vt mihi moris erat, ab ijs petij, vt istorum philosophorum rationes dijudicarent: tum eorū quidã optime controuersia sedari posse, inquit, si in id, quod mundum continere isti aiunt, vacuū profecti experiantur, nunquid in eo positum corpus vna in sede manere, an & ad alium quoque locum transferri aptum sit. Alijs quidem omnibus hæc dicta placere, soli ipsi inter se nobiscum q; rixari non destiterunt, probabiles rationes à necessarijs distinguere nequeantes. Potest enim corpus in vacuo vno loco manere, potest & non manere, neutra secta necessariam ostensionem habente.

A *In eos, qui temere, & inconsiderate, nulla quæ adhibita methodo aliquid pronunciant.* CAP. 6.

Sed iam mihi tempus aduenisse videtur, ut & ego aliquid in medium afferam, parum sane speras ab Siftis suam inanem scientiam persuasionem relicum iri: neque tamen id ipsum exiguum esse duxi, ipsam videlicet non interatam relinquere. Id igitur ab omnibus conceditur, omnem demonstrationem ab evidentissimis inchoari, sed ilico primus ab ipsis ad ignota transitus ab Academicis, & Consideratiuis appellatis philosophis non conceditur: inter nos vero id conuenit, quod aliud inuenimus, quod illorum ambiguitatem auget. Cum enim ex evidentibus aliqua intelligentie, aliqua sensui euidencia sint, inter se non nunquam hæc pugnare videntur, atque in primis hoc ipsum homine exercitato eget, hæc neutiquam inter se dissidere ostensuro. Secundum ab hoc maximum est, quæ euidenter clara sunt, a non euidentibus internoscere, quidam enim temere, non dum clare apparentibus perinde, ac talia sint, assentientes, fallunt. Sed quid mireris, inquires, id in rebus intellectui claris temerarijs hominibus accidere, id ipsum cernens & in singulorum sensuum actionibus quosdam committere, cum ex longiore, scilicet interuallo, quæ videndi requirat potentia, aliquem accedentem intuiti? Exempli causa, Dionem esse, qui accedat, tanquam exacte conspiciat asserunt: atqui iste propius accedens interdum non Dion, sed Theon esse visus est. Itaque si procul, & prope visorum imago non differret, minime de his, quæ procul aspiciunt, inter se dissidentes, neque redarguerent unquam, neque redarguerentur: sin alia vero est prope visorum, alia non prope visorum actio, ut illis, qui propius intuentur, notum est, haud iniuria non nunquam decipiuntur. Hoc igitur ante omnia memoriam mandato, ante, quam ad intellectui manifesta pertranseas: ne & tu inconsiderate quæque pronuncies, & aliquod visibile procul accedens equum esse, verbi causa, dicas, quod, propius cum fuerit, Theodorus esse cognoscatur: aut potius te in omni vita ab homini tam facili assensu abstineto, quem procidetiam, & temeritatem noiant. Mihi sane id tamen de me tibi dicere liceat, nullus me unquam ita deceptum esse ostendere poterit. Ab adolescentie namque temporibus ita me semper alluefecit, ut tam in his, quæ sensui, quam in his, quæ rationi manifesta videntur, ab inconsulto & præcipiti assensu cauerem: ad quæ transiens iam tibi iterum in memoriam reuocare, hortari quæ decreui, ut nulli falso fidem habeas, ut quotidie permultos amicorum alicui, quæuis loquenti assentiri, video: quod si duo, tres, aut quatuor idem dixerint, non renitentur: sed, cum vni assensu planè fuerint, idem tribus, aut quatuor dicentibus temere assentiunt: neque illud perpendunt, utrum istos omnes ex vna communi causa verum dicere, aut contra ex vna communi causa mentiri liceat. Satius igitur fuerit hic cunctari, quæ admodum & ego facere soleo, & si quæ maxime derisorem me, & incredulum amici mei temere assentientes noiant. Igitur non nulli sunt, qui, cum aliquem peregre aduenisse de quopiam audiuerint, statim mihi venisse hominem renunciant: sed paulo post mendacij conuicti, & a me reprehensi, tamen abest, ut in posterum sese cautiore præstent, ut etiã ægre ferentes mihi irascantur, dicant quæ se non esse mendacij authores, sed cuidam illud dicenti credidisse, eius quæ peccatum esse non suum, propriam in assentiendo inconsultam temeritatem considerare nolentes. Nepe si, ut ego dicere consueui hominem hunc mihi hac de re hoc dixisse, hunc in modum, & ipsi sermonem facerent, haud profecto mentirentur. Nunc vero, dum mendacium referenti credentes fallunt, non illum modo, verum et se ipsos mendaces esse demonstrant: cum amicum peregre in patriam rediisse ipsi non asserere, sed ab alio id se audisse, dicere liceret. Quoniam igitur huiusmodi rebus ipsorum haud multo post mendacium declarantibus, non desistunt tamen propense nimis fidem adhibere, quid in astrulis, atque reconditis ipsis accidere putandum sit, quas percipere sanè, quæ difficile est? Facilius quidem fuerit vnius rei semper meminisse, quam in eius exacta cognitione euidenter persistere: difficillimum autem iccirco fuerit, quam id ipsum facere plerique recusant. Mihi vero huiusmodi præcipitis audacia causam querenti, omnia hæc ipsi agere, ut reliquos ingenio præcellere censerentur, visi sunt. Celeriter enim quoduis aut sensu, aut intelligentia consequi laudabile est: quod solum isti homines intuentes sese vicino apprehensionis celeritate meliores, probaturos esse confidunt, cum tamen ignorantiam potius celeritatem ostendant. Hæc itaque a me generatim aduersus omnes temere aliquid pronunciantes inuenta dicere, volui.

D *Refelluntur rursus, qui de ignotis rebus apertas se rationes habere existimant, & in his labuntur, quorum clara, & euidentis est comprobatio.* CAP. 7.

Cæterum ad istos rursus philosophos reuertamur, qui inconsiderate de corporibus in vacuo stantibus, aut descendentibus sermocinantur. Architectus namque ita non affirmasset prius, quam in ipsum vacuum e mundo egressus rem experientia comprobasset, atque vnum quodque in vacuo positum corpus aut eundem locum obtinere, aut in alium transmutari apertissime conspexisset. Eiusmodi namque ad ostensiones constituendas principiis euidentibus, ac sine controuersia ab omnibus concessis ipsos ut cognouimus: at vos de istis philosophantes, quorum nullam certam notitiam habetis, ea, quæ clarissime dignosci posse contenditis. Proxime duos altercantes philosophos audiui: alteri enim eorum aqua lignis grauior esse videbat: contra, alter ligna grauiora esse defendebat: vterque autem rursus ac deorsum intruens longas rationes afferebat. Caput, præcipuum quæ alterius philosophi argumentum erat, constructam, densam quæ substantiam grauiorem esse, quocirca ligna, quam aqua, grauiora esse: Alterius ratio potissima fuit, aquæ minus vacui, quam lignis, inesse, ideo ipsam quoque grauiorem esse debere. Hæc vero dicebant prolixis sermonibus, non demonstratiuis rationibus sententiam suam roborantes, tanquam ipsis rem sensui diu dicere (quæ admodum & nos facere nouisti) non liceret. Sed ipsum philosophi adhuc dicere volentes interrogauerunt, quis nam esset modus, per quem euidenter apprehendi posset, utrum ipsorum grauius esset, neque enim in lancibus id fieri posse dicebant, quemadmodum neque ex vase pleno: etenim expendere lignum possumus, non tamen vas aliquod ipso replere, quod rursus aqua implere valemus.

Hæc

DE CONSVETVDINE

Hęc igitur istis (vt soliti sunt) garricitibus ridens architectus inquit, Nimirũ vos oēs sapientes videri uolentes eiusmodi semp estis, quæ extra mundum sunt, de quibus coniectura notitiã accipere solũ contingit, sciẽtificẽ autẽ comprehẽdi nequeunt, cognoscere vobis persuadẽtes, hęc autẽ, quæ ad manũ sunt, vel imperitis hoĩbus interdum patentia, penitus ignorantes, quẽadmodum & id ipsũ in p̄sentia propositum, aquę, s. ac ligni ponderis exquisitio. Oĩbus igitur, qui ibi aderãt, architectũ rogantibus, vt, quo pacto ligni & aquæ grauitas iter se cõparari, dijudicari q̄q; firma, ac certa sciẽtia posset, edoceret, ipse quidem breui, & aperte, vt oēs qui aderãt p̄ter solos philosophos, intelligerẽt, explanauit: ab illis vero bis, & ter eundẽ sermonẽ repetere coactus est, vix q̄q; tandẽ sic rem apprehendere potuerunt. Quocirca iure, inquit architectus, permulti nihil istis p̄ter inanẽ sciẽtiã persuasionẽ inesse prædicant: stulti nãq; & ingenio hebetes in rebus oĩbus obscuris, & recõditis conuincunt: at isti vano sapientiã noĩe p̄diti in notis & aptissimis herẽt, atq; hallucinant. Tunc ego hæc eius sermoni subiiciens haud iniuria ab ipsis accidere dixi, q̄nquidẽ, vt à p̄ se notis ad ignota trãseundũ sit, nunquam discere laborarunt, neq; in illis sese rebus exercere, q̄ recte inuenientiũ veritatẽ comprobare, non inuenientium autẽ errorem coarguere queãt. Cãterũ, vt rideatis, inquit, istorum q̄q; fastus, quãtus sit, cognoscatis, vnum aut duo ex ijs, quæ hmõĩ hoĩes supercilia cõtrahentes inconsiderate proferunt, recitare decreui, primum q̄q; illud p̄cipue dixerõ. Posteaquam Peripateticus quidã philosophus accessit, vnicum esse mundũ asserens, eum q̄q; plenũ, extra quem nullum esset vacuum, quẽadmodum neq; intus: duplici dẽia, dixi, ab hoc philosopho vterq; istorum discrepat, ostẽdi autẽ Stoicũ philosophũ, & Epicureũ: Stoicus. n. in mũdo quidẽ nihil vacui, sed extra mundũ vacuum esse locũ assererat: ambo hęc Epicureus cõcedens in alio quodã ab ipso dissentiebat: neq; n. vnũ esse mundũ, quẽadmodũ Stoicus, in hoc sanẽ Peripateticis assentiens, opinat, sed, quẽadmodũ vacuum magnitudine infinitũ, ita & mundos in ipso multitudine infinitos esse contẽdit. Ego vero, q̄ isti tres suis somnijs patrocinari volẽtes dicerent, audiui, ipsos q̄q; nulla rõne ostẽsoria, sed probabili & coniectrice muniri exactissime cognoui: interdũ vero, neq; sese, q̄ mentiantur, aĩduertere, cũ eos singulos, vt in hoc idẽ propositum aliquã demõstrationẽ afferrent, prouocarem. Hoc mõ itaq; ea, q̄ in libris ipsorum scripta esse nouimus, disserebant: oĩbus autẽ p̄sentibus clarissime nullus ipsorũ rõnem necessariã, aut linearũ demõstratiõnem consimilem, sed ex argumẽtatiunculis, quibus rhetores vti solent, cõpositã afferre visus est. Sed hætenus de diuitibus sermo habitus est. Ad nos igitur ipsos, quicunque diuites non sumus, reuertamur, iterum q̄q; aliquem ex sapientibus percunctemur, num æquum sit seipso solos veritatẽ cognoscentes prædicare ab omnibus alijs tum imperitis, tũ philosophis cognitam. Illud nanq; grauissimũ est (dicebam) singulos videlicet philosophos extra proprium gregẽ à nullo alio laudari. Quẽ igitur alium decet omnes philosophos iudicem, quam ipsa sensibus euidentia expectare, atq; ex omnibus rationalibus artibus arithmeticos, ratiocinatores, geometras, astronomos, architectos, iuriscõsultos, rhetoras, grãmaticos, musicos: etenim, qui se ipsum iudicat, atq; coronat, aliorũ iudiciũ si expectet sententiam, omnibus suffragijs condẽnabitur. Hęc in p̄sentia de peccatis abunde dicta sunt.

GALENI DE CONSVETVDINIBVS LIBER

ab Augustino Gadaldino è Græco, ad verbum fer, è latine expressus.

ARGVMENTVM LIBRI

Consuetudinũ vires, & causæ explicantur.

Improbatur eorum opinio, qui scopum à consuetudine sumptum abrogare conabantur: probatur q̄: quantum consuetudo possit, addito etiam Hippocratis, & Erasistrati testimonio. CAP. I.

A* ροείων.
de carnibus autẽ
tẽ bubulis sem
per loquitur.
Vide cap. 2.

B* Al. men
sem.

C* Al. quã
ante. Vide in
fra ca. 2. nõ lõ
ge à principio.

D || 2. Aph. 49.
Ext. ord. 19. a

Vm ex curatiuis scopis vnum, & eum esse, qui à consuetudinibus sumitur, non optimi solum medici, sed omnes etiam homines censeant: non nulli tamen ex ijs, qui bona omnia corrumpunt, deijcere eum conantur: interrogantes nos, cur lesus quis, verbi gratia, in primo vsu à^a bũbularũ carniũ esu, ac deinde coactus singulis diebus p̄ totum b̄ annum eas comedere, vel nihil amplius ledatur, vel c̄ insuetis minis: postea, quicquid nos dixerimus, verbis illi euerentes, existimant vnã cum ipso, rei quoq; essentiam sustulisse: nõ secus, ac, si quis, vbi omnibus opinionibus de modo, quo videmus, contradixerit, minime etiã videre nos concedat. Quod igitur maxima portio ad remediorum inuentionem sit ea, quæ à consuetudinibus capitur, euidenter apparet. ob id q̄q; etiam Hippocrates in Aphorismis scripsit. ^d || Assueti solitos labores ferre, quamuis imbecilles sint, vel senes, insuetis fortibus, & iuuenibus facilius ferunt:

Fusius q̄q;

« A² ¶ Fufius q̄; etiā in libro De diætā acutorum exposuit, tum læfiones, quæ ex infolita fiunt diætā,
 b[†] tum vilitates, quæ ex folita. Eraſiſtratus item in ſecundo De paralyſi libro, de oibus conſuetudinibus
 eo, quo Hippocrates, modo, ſentire videtur. Ac præter hos, antiquorū medicorū nullus eſt, qui
 cauſam cōfeſſam, indubitātā q̄; tum horū, tum aliorum dixiſſe nō videat. Nam qui probabilē cauſam
 exiſtīmānē inueniſſe, c[†] in vna ſanē materia, aliq̄ aliā inuenere, nō nulli quidē in cibarijs ſolis, nō nulli
 vero in exercitationibus, vel vitę inſtitutis: in oibus autē materijs nullus. Enimvero de frigidā quoq̄
 exhibitione, quā in acute ægrotantibus ſepe numero facimus, non nulli nobis aduerſant, prohibētēs
 ipſam dari febricitantibus, ac iubētēs nos illis indicationibus eſſe contētos, quæ ab alijs ſcopis ſumunt,
 quas & à locis affectis, & ab eorū affectione, ætate q̄; & regione, & anni tempore, & ab ipſius laboran-
 tis tēperamento, et facultate uſurpare conſueuimus: ridiculū eſſe aſſerentes, ſi, dū phlegmone laborat
 iecur, vel pulmo, vel ventriculus, vel aliqua aliā ex ita præcipuis particulis: ei qui frigidā potator eſt,
 frigidum offerri potū nullā aliā ob cauſam, niſi ob conſuetudinem, permiferimus. Æque enim hoc
 eſſe aiunt, ac ſi concedat, aqua frigida lauari eos, qui ita aſſueti ſunt, licet febricitent: Quali oibus quo-
 cunq̄ modo ægrotantibus, oia, quæ ipſis cōſueta ſunt, facere permittamus, nec vnā cum alijs omnibus
 ſcopis, eum quoq̄, qui à cōſuetudinibus eſt, admittamus. Ariſtoteles igitur Mityleneus, vir in ſpecu-
 latione peripatetica primatum tenens, cū in morbum quēdam incidiſſet, qui à frigidā ſanē potione
 iuuari poterat, quia tñ talem potum nunq̄ ingeſſiſſet, medicis eum bibere conſulētibus repugnabat,
 manifeſto ſe ſcire aſſirmās, ſe, frigida guſtata, ſpafmo correptum iri: nam & hoc ipſum aſſerebat ſe vi-
 diſſe in alio, qui ſibi, & corporis habitu, & temperamento erat ſimilis, calidā q̄; potioni erat aſſuetus.
 Quod ſi tali potui, ſicuti non nulli, aſſueuiſſet, maxime quidem nec ipſe illius oblationem timuiſſet.
 tandem tñ medicis eum oīno compellentibus, frigidam potauit. Ac ille quidem ita obiit, vt audiui.
 Cum autē me interrogarent, qui illi morienti aderant, vtrum, ſicut in alijs, aliqñ quidem per totū mor-
 bum, aliqñ autem in aliquo tempore, frigidam dare auſus ſum, q̄; ceteri medici eam dare vererent:
 ita quoq̄; & in illo auſus fuiſſem: et an recte ſuam ipſius naturam vir ille coniecīſſet: Reſpondi, eum
 ſanē exquisitè coniecīſſe. gracilis enim admodum erat, os q̄; ventriculi frigidiffimum ab initio ha-
 bebat, ita vt ſingultu ſtatim corripere, ſi qñ vel leuiter refrigeraretur. Verum, ſicuti hic frigidū po-
 tum non ſuſtinuit, tum propter conſuetudinē, tum propter corporis naturam, licet morbus indica-
 ret: ita alijs valde audēs dedi, ſi febris cauſus exquisitus eſſet, nullum q̄; viſcus phlegmone tentari con-
 ſpiceret. nec ſolum valde audēs dedi, ſed vnā etiā familiaribus laborantis prædicens, niſi frigidam
 biberit, moriturum oīno eſſe hoīem: ſi biberit, multam ſpem ſalutis habiturum. & oēs (quod cum
 C Deo dictum ſit) ſuperſtites euasere. Quare, poſtq̄; hoc remediū diuturno experimento comproba-
 tum eſt, ad cauſæ inquisitionē accedamus, in memoriā prius reuocantes, tum quæ Hippocrates in li-
 bro De diætā acutorum, tum quæ Eraſiſtratus in ſecundo De paralyſi ſcripſit. Ac ſeries quidē Hip-
 pocratis ita ſe habet. ¶ Atqui facile addiſci poteſt, q̄; vitioſa diætā comēſtionis, & potionis, ipſa ſibi ipſi
 ſemper ſimilis, tutior vt plurimum eſt ad ſanitatē, q̄; ſiquis repente magnam mutationem faciat ad
 aliud melius. qñ quidē & ijs, qui bis cibum capiunt in die, & ijs, qui ſemel cibum capiunt, repenti-
 næ mutationes noxas, infirmitatē q̄; inferunt. Et ij ſanē, qui prandere non conſueuerunt, ſi pransi
 fuerint, ſtatim infirmi fiunt, & toto corpore graues, & imbecilli, & tardi: ſi vero etiā ſupercenauerint,
 acidum ruſtantes: quibusdam autē etiā ſpatile (hoc eſt humida deiectione) aduenit, qñ præter conſue-
 tudinem onere grauatus eſt ventriculus, ſolitus ſuperſiccari, & non bis intumescere, neq̄; bis elixare
 cibaria. Deinceps, cum interim modū tradidiſſet quo quis horum noxam ſanet, ſermonem rurfus de
 ijs, qui conſuetudinē trāſgrediunt copulans, ita ſcribit. ¶ Adhuc vero magis is laborauerit, ſi ter in
 die cibum capiat ad ſaturitatē: & adhuc etiā magis, ſi pluries. quāquam ſanē multi ſunt, qui facile
 ferunt, ter in die cibum capiētēs ad ſatietatē, ſi ſanē ita fuerint aſſueti. Quin, & qui bis cibum in die
 capere conſueuerunt, niſi pransi fuerint, imbecilli, & infirmi fiunt, & ad omne opus timidi, & cardial-
 D gici. pendere enim videntur ipſis viſcera, & mingunt calidum, & viride, & ſtercus cōburitur. ſunt &
 quibus os amareſcit, & oculi cauantur, & tempora ſaliunt, & extrema refrigeſcunt. & plurimi quidē
 eorum, qui pransi non ſunt, cænā comedere non poſſunt: ſi vero cænauerint, ventriculū grauāt, ac
 multo magis egre cubant, q̄; ſi pransi fuiſſent. Cum ergo talia ſanis eueniant ob dimidij diei mutatio-
 nem diætā præter conſuetudinē, neq̄; addere cōmodum videtur, neq̄; detrahere. Si igitur hic, q̄; præ-
 ter conſuetudinē ſemel cibum capit, tota die exinanitis vaſis, cænauerit quantum ſolebat, verilimi-
 le eſt ipſum (ſi cum impransus eſſet, laborauit, & infirmus redditus eſt, cum autē cænaliſſet, grauis effe-
 ctus eſt) multo magis grauari. Si vero lōgiori adhuc tēpore, exinanitis vaſis, derepente poſtcænauere-
 rit, magis vtiq̄; grauabitur. Poſt hæc autē rurfus Hippocrates (quemadmodum etiā ſuperius) corre-
 ctiones quaſdam genitæ leſionis in ijs, qui præter conſuetudinē vaſa exinanita habēt, ſcribens, de-
 inceps rurfus ita inquit. ¶ Multa vero etiā aliā his germana de vētriculo quis vtiq̄; dicat, q̄; facile ferūt
 eſculenta, quibus aſſueti ſunt, etiā ſi non ſint bona natura: ſimiliter autem & poculenta. Et quæcū-
 que ſanē multus carniū eſus præter conſuetudinē comēſtus facit, vel allia, vel ſilphium, vel ſuccus
 ipſius, aut caulis, vel aliā quęcunq̄; huiuſcemodī, magnas vires peculiareſ habentia, minus vtiq̄; quis
 mirabitur, ſi talia labores ventriculis, magis q̄; aliā, faciant. At {iuste mirabitur} ſi didicerit, quātam
 maza turbationē, & tumores, & flatum, & tortionem ventriculo inferat præter conſuetudinē come-
 ſta ei, qui panem comedere ſit ſolitus, vel qualem panis grauitatē, & tenſionem vētriculi ei, qui ma-
 zam comedere ſit ſolitus: vel ipſe quoq̄; panis calidus comēſtus qualem ſitum inferat, & repentinam
 plethoram,

A ¶ Vide in-
ſtra uerba Hip-
pocr. citata.

B † in codi.
græco eſt x̄p̄
tas ex τ̄is
c̄v̄n̄tas ſ̄et-
lias. & oīno
debet hac uer-
bi ad eſſe.

C † κατὰ
ν̄iαν ἴαν̄ eſt
in græco.

Cōm 2. c. 21. 7.
119. c

* ἐ-ἴ-ε-ν. Vide
Gal. lib. in fine
commenti.
Ibidem c. 23.

* Quidem cod.
habet μ̄z̄-
δ̄ε-α-ν̄-ἴ-ε-ν̄,
i. copioſe cænā
uerit.

Ibidem . c. 33.
131. a

Hęc erant in
antiq̄; græcis.

DE CONSVETVDINIBVS

plethoram, propterea q̄ tum exiccatorius, tum tardi gradus sit: & panes valde puri, & qui cōfusanci E
 sunt, (syncomistus appellant) præter consuetudinē comesti, q̄ diuersa inter se faciant: & maza etiam
 sicca præter consuetudinē, aut humida, aut viscida: & polenta quale quid faciant recentes ijs, qui nō
 sint assueti, & alia ijs, qui recentibus sint assueti: & vini potus, & aqua potus præter consuetudinem
 in alterum repente permutata: & aquosum vinum, & meracū præter consuetudinem repente pota-
 tum: illud. n. pladon (id est humiditatem) in superiori ventre infert, & flatum in inferiori: hoc autē
 venarum palpitationē, & capitis grauitatem, & litim. albū item vinum, & nigrum ei, qui præter con-
 suetudinem pmutat, licet ambo vinosi sint, multa tñ in corpore alterarint: vt minus mirum quis vti-
 que dixerit, dulce, vinosum q̄; vinum non idē posse, repēte permutata. Ex Hippocrate quidem satis
 sint, quæ hucusq; scripta sunt exempla de cōsuetudinum facultate. Erasistratus autem in secūdo De
 paralyti in hunc modum scripsit. Oportet autem vt, qui ex ratione curaturus est, multam admodū
 considerationem de consuetudine, & insuetudine faciat. dico sanē hoc modo. Qui assueti sunt labo-
 ribus, etiam si multum laborauerint, non lassantur: qui vero insueti sunt, etiam si parū laborauerint,
 sublassantur. Edulia q̄; consueta, licet concoctū difficilia sint, non nulli facilius concoquunt, q̄ insue-
 ta, licet faciliora sint concoctū. Excretiones q̄; consueta, licet ea incōmodæ sint, quia tñ in consue-
 tudinem venerūt, requirit corpus, atq; his priuatum, in morbos incidit. Quale euenit & circa hęc mor- F
 rhoidum fluores, & purgationes, quas non nulli sibi ipsis consueta faciunt. Quale etiam & ijs, qui-
 bus vlcera p̄ tempus erumpunt, ichorem q̄; fundunt. Quale item ijs, quibus per quedā tempora cho-
 lere fiunt. Omnes. n. tales excretiones, licet incommodæ sint, requirit corpus: & vbi ipse consuetis tē-
 poribus non fiant, in affectus non exiguos incidunt ij, q̄bus talia erant consueta. Conspiciuntur etiā
 & talia quedam euenire per consuetudines in versibus iambicis, quos sciamus. si quis enim nos ius-
 serit ex medio versu duos, vel tres versus recitare, nos q̄; huic rei insueti simus, id haud prōpte facere
 possumus: per continuatam aut numerationem, vbi ad eisdem versus peruenerimus, ex paratō facie-
 le q̄; recitamus: assuescentes autem, tandem etiā id prompte facimus, quod prius difficulter præstaba-
 mus. Accidit etiam & tale quicquam. Nam qui ad discendum sunt insueti, tarde & pauca discunt: qui
 autem sunt assueti, multo plura discunt, facilius q̄; . Simile etiam & circa inquisitiones euenit. qui. n.
 prorsus insueti sunt inquirere, in primis motionibus cogitatione occæcantur, obtenebrātur q̄; ac sta-
 tim ab inquirendo desistunt, cogitatione nimirum fatigati, ac præimpotentes redditi: non secus, ac il-
 li, qui cum cursui sint insueti: ad curandum tñ accedunt. Qui vero inquirere est assuetus, cogitatio-
 ne per totum penetrans, inquirens q̄; ac eam multos in locos transferens, ab inquisitione nō desistit,
 ne dum in vna die, sed neq; in tota vita ab inquirendo quiescens: ac ad alias notiones à re, quæ inqui- G
 ritur non alienas, cogitationem transferens, progreditur quo vsq; ad rem propositam perueniat. Ita
 sanē videntur hucusq; ea, quæ in cōsuetudine sunt, pollere in omnibus nostris affectibus, tam anima-
 libus, q̄ corporalibus. Ac de his quidem in præsentis satis sit dictum. In vniuersalibus autem sermo-
 nibus de medicina habitis, copiosius enumerata sunt, quæ certe necessariā considerationem ab eo ex-
 postulant, qui nolit in multis, quæ ad medicinam spectant, claudicare. Hęc quidem celeberrimi me-
 dicorum Hippocrates, & Erasistratus dixerunt de facultate consuetudinum, non rationi inuentionē
 eorum attribuentes, sed ex ijs, quæ manifeste apparent, edocui: quemadmodum profecto, & alij ho-
 mines, quicumq; nō suum, aut asinorum more viuunt, sed mente assequuntur à quibus rebus ipsi, vel
 iuuantur, vel leduntur. Licet enim ipsos quotidie audire dicentes, huic edulio, & huic potui assuetos
 esse: ideo q̄; non posse ipsa relinquere, propterea q̄ in mutationibus leduntur. Eodem quoq; modo,
 & de vitæ institutis dicunt, verbigratia, lotione, illotione, equitatione, venatione, cursu, lucta, vigi-
 lijs, insolatione, refrigeratione, & quæcunque sunt eiusmodi.

*Causa cur multum possit consuetudo in ijs, quæ comeduntur, & bibuntur, vbi pulcherrima de concoctione ciborum,
 & de familiaritate corporis nutriendi cum nutriente traduntur. CAP. 2.*

Igitur, & nos quoq; eos aspernati, qui vel nihil, vel parum existimant ad curationem conferre sco- H
 pum, qui à consuetudinibus sumitur, consideremus quæ nam sit. causa, cur multum possit con-
 suetudo: & an vna quedam sit {in omnibus,} an secundum vnamquæq; materiam alia {atq; alia,}
 dico autem materiam, ex qua constitit cōsuetudo, verbigratia (vt dixi) cibaria, vel potiones, vel exer-
 citationes, vel aliud quicquam tale. Etenim initium ab ijs, quæ comeduntur, & bibuntur, faciemus.
 Cur igitur qui bubularum carniū esu assuete vtuntur, aliqui quidem nullo modo leduntur, aliqui
 autem minus q̄; ante? Aut propter quid secundum naturam aliqui à principio (vt ipse Erasistratus
 scripsit) facilius bubulas carnes concoquunt, q̄ saxatiles pisces? Sed huius quidem causa dicta est in
 tractatione de Naturalibus facultatibus: dicetur tñ & hoc in libro paulo inferius, in sermonis cōmu-
 nitate. Nunc autem ab ijs, quæ propter consuetudinem, melius concoquunt quodcunq; ex cibarijs,
 initium doctrinæ faciam, cōmunem hypothesim sumens, tum ad alia oia, tum ad ea, quæ naturaliter
 quibusdam familiaria sunt, & non familiaria. Ac dictum quidē est fusius de his in omnibus tracta-
 tione de Naturalibus facultatibus: de iisdem tñ & nunc sermonem habebimus: concoctionis notio-
 ne prius ob oculos posita: Quemadmodum. n. pistores panem coquere dicunt, non qñ triticum cri-
 brauerint, aut molentes in minimas particulas contriuerint, sed qñ, his peractis, & affusa aqua, fer-
 mento q̄; admixto, pinserint: {& panes effecerint} ac deinceps aliquo fouente cōtectos siuerint, do-
 nec (vt ipsi vocant) fermentati fuerint, ac postea in clibano vel furno assauerint. Ita & ijs, quæ in vē-
 trem deglutita sunt, non postq̄; in ipso contrita ac soluta fuerint, concoctia esse dicimus: sed quando
 (veluti

** quōiōv est
 in græco codi.
 sed arbitror le-
 gēdū τροφῶν,
 s. Alimento-
 rum. Nam nō
 in libris de fa-
 cultatibus Na-
 turalibus hoc
 tradit qd̄ sciā,
 sed in primo de
 Aliment. fa-
 cult. cap. 1. &
 ita etiam pau-
 lo inferius*

A (veluti frumenta, quæ coquuntur) mutationem secundum qualitates adepta fuerint. Quemadmodum autem in pane frumentum quod coquitur, in qualitatem nobis vescentibus familiarem redigi oportet: ita & in vetriculo, immo adhuc etiam magis, in familiariorum. nomino autem *ὀνειρωτέραν*, id est familiariorum, alteram altera, secundum similitudinem corporis, quod ex ipsa nutrirī debet: aliud enim nutriens, alij corpori nutriendo familiare est: ideo quæ animantes ad familiaria nutrimenta à nullo doctæ, sed à natura impulsæ, accedunt: iumenta quidem ad herbas, paleam, fœnum, & hordeum: leones autem ad carnes, sicuti etiam pardales, & lupi. Quemadmodum igitur in animalibus secundum genus non parua differentia familiarium unicuique nutrimentorum est: licet etiam & secundum speciem in generibus inveniuntur differentia magnæ. cum alij ne gustare quidem vinum possint, alij autem quamplurimum etiam innoxie bibant, & alij quidem, (vt dictum est) bouum, & hircorum, & arietum carnes cum delectatione comedant, innoxie que concoquant, alij nec odorem ipsorum sustineant, nec esum. si quæ per alterius esu penuriam (vt in fame fit) eiusmodi carnesingere cogantur, concoquere ipsas nequeunt citra nocumentum, ac appetitum ex oblatione subvertunt, grauantur quæ de repente: si quæ ructus aliquis ipsis superueniat, nec ipsum quoque innoxie tolerant. Quoniam autem hæc ita se habere conspiciuntur, primum quidem illius meminisse oportet, homines assumere, quæ suauiora sunt, alios alia secundum nature familiaritatem, accedere quæ ad talium esum libentius, tanquam ea sibi ipsis concoctu faciliora visa sint esse: auersari autem, & fugere, quæ insuauia sunt, concoctu quæ difficilia: ita vt consuetudo signum sit familiaritatis naturalis. Quod autem & vt causa sæpe numero fiat, constat ex ijs, qui in principio quidem insuauitate vel nocumento à quibusdam ingestis afficiuntur: si autem ipsis paulatim assuescere sustinuerint, insuauitate aut nocumēto non amplius afficiuntur. Causa autem & huius rei talis est. Sicuti vnumquodque eorum, quæ comeduntur & bibuntur, secundum aliquam qualitatem alteratur, ita & ipsum quodam modo afficit id quod alterat. Licet autem huic rei euidentis capere argumētum ex humorum ab vnoquoque cibario genitorum differentia. Nam alia quidem melancholicum gignunt sanguinem, alia pituitosum, vel qui pallidam flauam quæ nominatam bilem non paucam habeat, sicuti non nulla purum sanguinem: Differentiam ergo aliquam particulis quæ nutriuntur inter se necesse est fieri secundum nutrientis sanguinis ideam. Euidens autem argumentum assimilationis nutrientium ad id quod nutritur, est ipsa plantarum, & seminum trāsmutatio, eousque sæpenumero facta, vt quæ maxime nocua in alia terra erat, si in aliam transplantata fuerit, non solum innocua, sed etiam utilis fiat. Frequens enim, & horum est experientia apud eos, qui & de agricultura, & de plantis cōmentarios composuerunt: quemadmodum & trāsmutationis secundum regiones factæ, apud eos, qui de animalium historijs scripserunt. Quoniā ergo non solum alteratur id quod nutrit ab eo quod nutritur, sed & ipsum aliquo modo exigua quadam alteratione alterat, necesse est exiguam hanc alterationem, tractu temporis, notabilem fieri: ita vt ad æqualem vim cum familiaritate naturali veniat ea, quæ ex diuturnis consuetudinibus fit. Ac in ijs quidem, quæ comeduntur, & bibuntur, inuenta mihi esse videtur causa facultatis consuetudinum.

De vi consuetudinis ex alteratione externa.

CAP. 3.

In ijs autem quæ extrinsecus nobis occurrunt, deinceps inspiciamus. videntur enim, & hæc eandem secundum genus habere causam cum prædictis. Alterationem igitur quandam efficiunt in corpore præcipue quidem earum particularum, quæ in superficie sunt, iam vero & earum, quæ sunt in profundo. Etenim primum quidem cutis stipatur, & contrahitur, & stringitur, & densatur à refrigerantibus: deinde vero, & quæ illi proxima sunt. Si quæ longiori tempore eandem alterationem patiatur corpus: eis etiam, quæ in profundo sunt, communicatio fit trāsmutationis. † At per initia statim, per accidens, non primo, mutatio alteratio quæ, non minime ijs, quæ in profundo sita sunt, ab efficiēti causa contingit: densata enim cute, caliditas in profundo corporis colligitur. Sicuti autem refrigerans causa prædictas alterationes efficit, eadem etiam ratione contrarias illis, calefaciēs. Etenim natura comparatum est, vt à contrarijs contraria fiant, hæc quidem primo, hæc autem per accidens. In qua sanè re etiam, potissimum falluntur multi, videntes aliqua per accidens similiter effici à contrarijs: sicuti sanè rursus contraria sæpenumero ab eisdem causis fieri. Enim vero, & in calefacientibus similiter decipi contingit. calida enim causa, verbi gratia, Sol, cum alicui corpori diutius inhæserit, contrariam affectionem ei, quæ à principio fuerat inducā, circa ipsum efficit. In principio enim nos tepesciēs, humida fundit, cutim laxat, ac molliores efficit carnes. Si vero pluribus diebus æstatis tempore in ipso quis nudus versatus fuerit, squallida certe huic dura quæ fit cutis, sicca itē carnes. Sed hoc in talibus non solius diuturnæ caliditatis est opus, sed & siccitatis ipsi coniunctæ. Ac sæpenumero sanè in ratiocinationibus, quæ de causis habentur, hoc nos fallit, quod causa complicata despecta sit, oportebat enim nos animaduertere, aliud quidem agere humidam caliditatem, aliud autem siccam: quod certe interdum non facimus. ideo que fallimur, dum familiarem actionem vtrarumque non perspiciamus. Si vero quis animum adhibuerit, vtramque sciet discernere. Quemadmodum enim humiditas sola sine caliditate vel frigiditate insigni, humectat corpus, caliditate calefaciente: ita vtrarumque coitus vtraque facere conspicitur. Ac in dulcium quidem aquarum lauacris hoc accidit: in solariis autem æstibus sicca causa calefacienti complicatur. talis enim est æstiuus Sol: ita vt æquum sit, vt, qui nudi diutissime in ipso versantur, veluti melliores & nautæ, dura illis, & sicca fiat cutis, qualis est animalium, quæ in latibulis degunt. Sicuti igitur naturales corporum, & totius substantiæ proprietates,

† Calaber videtur habuisse aliam lectionem cui habet: Et secundum principia, vel per se cōfessim, vel secundum accidens non primo & c.

DE CONSVETVDINIBVS

A* τριχῆ. quæ tamen dictio nec in manuscrip. pro cod. græco, quæ habemus, nec in Calabri uersione reperitur.

B* αὐτὸ δ' αὖ μόνον est in impressis: in manuscrip. tamen legitur αὐτὸ δ' αὖ μόνον, i. p. se demonem.

C* σφιδρα, est impressis, et in manuscrip. Calaber uideur legisse σφιδρα, ac cum sequentibus uerbis dictione hac conuulsi hoc mō, σφιδρα πάλυτα τὰ δ' ὄργανα τὰ αὐτὰ γὰρ ὅθεν τὰ γέροντα, quod ueritat. fallacia omnia cogmata necesse est, et mortalia fieri. quæ lectio nō improbo.

D* τὸ τοῖσ' ὄν est in impressis, hoc est, hoc mortale seu mortale hac naturā. manuscrip. tamen cod. habet, τὸσ' ὄν. ut q. tantopere hac mortalem naturā auxerit.

E || De ijs q. in Med. sunt cō. 3. t. 28. 7. 219. a

F* Al. vsus.

G || 6. Epi. cō. 4. t. 31. 3. 187. e

H || 6. Epide. cōm. 6. t. 3. 3. 195. e

I || 2. Aph. 48. Ext. otd. 19. a

K* Al. in omni corporis motu.

L* Supra in cap. primo.

M* Vide uerba Erasistrati supius a Gale. posita cap. 1.

prietates, diuersitates q̄ cutis in duritie, & mollitie, densitate, & raritate, diuersis quidem tum cibarijs, Et tum potibus indigent, non æque autem inter se mutuo omnes afficiuntur incalescentes, & frigescentes: eodem modo, quæ propter consuetudinem fiunt naturalibus similes, idem cum illis habent tum iuuamentum tum nocumentum ex comestorum & hibitorum refrigerantium & calefacientium alteratione. Rarum etenim & molle corpus facile patitur, incalescens & frigescens: densum autem & durum tolerat, spernit q̄ omnia, quæ ipsi extrinsecus occurrunt, non solum si calefaciant vel refrigerent, sed etiam si durum quicquam sit & asperum. Ideo q̄ eiusmodi corpora cubationes humi factas tolerant: cum quæ contrario modo sunt affecta, has non ferant: facile enim, & contunduntur, & refrigerantur, & quodcunque aliud patiuntur.

De vi consuetudinum exercitationum corporis, & animi, ex Platone, & Hippocrate.

CAP. 4.

Talis quidem est & qui de his habitus est sermo: de exercitationibus autem, talis. Particulæ corporis, quæ exercentur, robustiores simul ac solidiores fiunt: & ob id familiares motiones ferre possunt magis, q̄ alia, quæcunq; ob inexcitationem molliores sunt, & imbecilliores. Cōmunis autem est hic sermo & ad animi excitationes. Exercentur enim primum quidem in grāmaticis, cum adhuc pueri sumus: deinde uero in rhetoricis, & arithmetis, & geometricis, & logisticis disciplinis. Cum enim sint facultates in principe animæ uel ad omnes artes necessaria: altera, per quā consequens F & repugnans cognoscimus: altera, per quam meminimus: sapientiores quidem per priorē {si excolatur:} memores aut magis, per posteriorem reddimur. q̄n quidem eam uniuersæ facultates naturam habent, ut ab excitationibus augeantur roborentur q̄, ab ocio aut lædantur: sicuti & Plato in Timæo per hanc feriē ostendit nominibus, ita inquit. Sicuti diximus multoties, q̄ tres animæ species^a trifariam in nobis inhabitat, ac unaqueq; proprias motiones habet: ita & fm eadem nunc breuissimis dicendum est. q̄ quæ ex ipsis in ocio degit, ac suarū ipsius motionū quietem agit, imbecillissimā necesse est fieri: quæ uero in excitationibus, robustissimam. Quare curandū est, ut habeant motiones inter se cōmoderatas. Hac cū dixisset, deinceps inquit: Enim uero de principalissima apud nos aiē specie cogitare oportet hoc modo: q̄ uidelicet^b ipsam Demonem {Deus unicuiq; dedit hanc, quam certe dicimus habitare in summo nostro corpore, ac ad cognitionē in cœlo à terra nos attollere, tanq̄ simus planta nō terrestris, sed cœlestis, recussime dicentes. Illinc. n. unde prima animæ generatio prodijt, diuinum numē, caput et radicem nostrā suspendēs, erigit totum corpus. Ac ei quidē, qui circa concupiscentias, & cōtentiones incubuerit, & in his elaborat^c uēhementer, oīa dogmata mortalia necesse est inserta esse, ac oīno (quantū maxime ipsi possibile est mortale fieri) huius ne exiguū deesse, ut potest qui^d tale auxerit. Ei uero, qui circa amorē disciplinarū, ac ueritatis sapientias studuerit, & in his præcipue præ oibus, quæ in ipso sunt, se exercuerit, sapere quidē immortalia & diuina, si sanē ueritatē attingat, necesse oīno est: quatenus aut rursus particeps fieri humana natura immortalitatis potest, huius nullam partē deesse: ut qui aut semper colat diuinum numē, habeat q̄ ualde admodum ornatū ipsum Daemonem cohabitorem in se ipso, insigniter eudæmonem esse. Cultura autem cuiusq; oīno una est, proprias unicuiq; efcas, & motiones attribuere. In his uerbis Plato de tribus animæ speciebus nos docuit nō solum ad philosophiā quid uile, sed & ad corporis sanitatē, Hippocratem & in hoc se quutus, q̄ uniuersaliter quidem dixerat, ^e || ^f Motus roborat, ocium tabefacit: secundū speciem uero in excitationibus rursus, ^g || Labores cibos præcedant: de oibus aut particularibus speciebus: ^h || Labores, cibi, potus, somnus, uenerea, oīa moderata. Quare & hoc loco accurate animaduertere ea, quæ dicuntur, oportet: obauditionem enim quandam habēt, æque ac alia oēs orationes, si quis negligēter (quemadmodum non nulli faciunt) audierit. Exercent enim unūcunq; volumus, non utiq; sine terminis, mensuris q̄ congruis, excitationibus eousq; extensis, ut facultatem dissoluāt: ita quoq; & cibis, & potibus, & somnis, & uenereis in cōgrua mensura uti, hoc est, quæ nec deficiat, nec supflua sit. Excessus enim facultates dissoluit, defectus autē in unaquaq; re, tantum perfectā utilitatem impedit, quantum ipse à mediocritate abest. Enunciatum aut & hoc ab Hippocrate est in uno tanq̄ in exemplo, ubi inquit. ⁱ || ^k In excitationibus, q̄n quis laborare ceperit, si statim requiescat, lassitudo tollit. Et sanē sermo quodam modo iam ex rerum affinitate, aliquid etiam docuit de animæ consuetudinibus, quæ fiunt in memorijs, & meditationibus, & inquisitionibus logicis, de quibus & ipse Erasistratus in ^l sermōne de cōsuetudinibus meminuit, causam non addens: quāuis non solum Hippocrates, sed etiam Plato ipsam dixerint. Nam ubi in congruis cōmoderatis q̄ excitationibus singulæ facultates agunt, *εὐρρωσία*, id est bonum robur ipsis comparatur.

Quod corpus euacuationibus assuetum euacuationes non requirat ob consuetudinem, ut uolebat Erasistratus, sed ob multitudinem, uel cacochymiam in corpore aceruatam. Et quo modo consuetudo illi innoxie mutari possit.

CAP. 5.

Ac hæc quidem sunt differētiæ consuetudinum fm materiaram, in quibus consistunt, & fm causarum, à quibus fiunt, facultatem. ^m Qm autem Erasistratus dixit, corpus etiā euacuationes requirere, ubi quis ipsis assuetus fuerit, de his quoq; est considerandum. Scimus. n. quosdam sanguinis eruptione per nares, uel per hæmorrhoidas tentatos, id q̄ uel circuitibus quibusdam tpe æqualibus, uel inordinate: alios vomitibus, aut diarrhæis, aut cholēris captos: aliquos aut dedita opera sanguinē sibi effundentes, uel per uenæ sectionem, uel per scarificationem in malleolis factam, uel et per nares: sicuti etiam alios purgantibus medicamentis, tum vomitorijs, tum deiectorijs vsos. de quibus ipsis aliquid scrutari est uile. Mihi. n. non uidentur corpora propter cōsuetudinē talibus euacuationibus indigere.

A indigere. Sed propter quā causam prima indiguerūt: euacuationē, vel natura moliente ipsam, vel aliquo hoīe per syllogismum medicum: ita rursus ē plurics eisdem ob eadē indigere. Non nulli. n. ob prauas dietas, non nulli ob prauā corporis constructionē, acruātes sanguinis copiam, vel caco chymia, a prādictis vacuationibus iuuant, natura, vel medico aliquo id, quod supfluum est, ante q̄ egrotet homo effundente. Aliquibus ē, dum ægrotarēt, tum crisis p̄ eiusmodi excretiones, tū morbi sanatio facta est. Quidam autē a medico curati sunt, similibus remedijs vso: deinde rursus simili morbo correpti, eisdem q̄ remedijs curati, si qñ rursus ipsis vel totius corporis grauitas, vel capitis solius inæqualitas aliqua, vel qd aliud p̄ter naturā suppareat, de ipsis medicos cōsulunt, se vereri asserentes, ne eisdē morbis corripiant, quibus antea correpti fuerūt, vbi similia symptomata p̄cessif sent. Deinde vbi, p̄missa vel purgatione aliqua, vel sanguinis detractiōne, imminentē morbū euitarint, prōptius ad idem remediū accedūt, quotiescunq; aliquod simile symptoma deinceps sibi ipsis euenire sentiāt. Quidam ē ante q̄ sentiāt, p̄finitionem p̄uidētes t̄pis, in quo in determinato circuitu tale q̄cipiam passi sunt, euacuatione p̄ueniunt. eam q̄ euacuationē, prophylacticē, i. p̄feruatiam noīant: in cōsuetudine ipsis faciā, nullā imutationē corpore ex hmōi euacuationibus suscipiēte, qualē ostensum est suscipere post p̄dicta, sed ab eadē causa cadē patiēte. Si ergo diatā immutarint, paucioribus cibis vtētes, exercitationibus q̄ addētes, morborū expertes p̄manēt, ex consuetudinum imutatione adiuti: non, sicut superiores, lesi. Non. n. consuetudinis rōne eueniebat, vt per euacuationes adiuarētur, sed quia ex praua diēta & caco chymiam, & multitudinem cōgessissent.

GALENI DE SANITATE TVENDA
LIBRI SEX

Thoma Linacro Anglo interprete

Post diligentissimam Hieronymi Donzellini recognitionem, Ab Augustino Gadaldino, aliquot in locis, veterum exemplarium græcorum ope, emendati.

ARGVMENTVM LIBRI

Instituit rationem tuendę sanitatis in tota hominis vita, ac in primo libro summam quandam proponit earum rerum, quibus hæc ipsa ars tuendę valetudinis continetur, & vitę rationem vsq; ad tertium septennium aliqua ex parte prescribit.

Quę pręcipuę medicinę partes, quid sanitas.

CAP. I.

D ¶ Vm vna sit ars, q̄ corpori hoīs tuendo dicata sit, vt alibi a nobis ostensum est, eius primę ac maxime partes sunt duę: quarū alterā^b ¶ sanitatis tuendę, alterā^c ¶ morbi profligandı facultatē appelles. Earum cōtraria inter se officia sunt: siqdem illi tueri, huic imutare statū corporis est, ppositū. Qm̄ autem & dignitate, & tpe sanitas morbū p̄cedit, vtiq; & nobis, quęadmodum hæc seruāda sit, prius tractare cōueniet: post autē quo pacto cōmodissime morbus sit abigēdus. Vtriusq; facultatis inueniendę cōis^d rātio est, vt, quid nā ea corporis affectiō sit, q̄ sanitas dē, liqdo constet: qñ quidem nec presentē seruare, nec amissam restituere, si, q̄ nā ea sit, penitus ignores, licet. Scripsimus de hoc alibi, ostēdimus q̄q; similarium, quas vocant, partiū sanitatē, calidi, frigidi, humidi, & sicci symmetriā, i. cōuenientiā inter se quādam esse: instrālium vero, ex similarīū ipsarū compōne, numero, magnitudine, figura q̄ constare. Quare, quisq; hæc cōmode tueri possit, is optimus sanitatis custos fuerit. Tuebit hæc, qui modos oēs, qbus vitiant, cōpertos prius habuerit. Sicuti. n. si impatibile nobis, nec vlli affectiōi obnoxiiū corpus esset, nullā desideraret artē, q̄ eius tutele p̄cesset, ita nunc, cū numerosissimis affectibus expositū sit, certā sibi deposcit artē, q̄ et oia eius incōmoda p̄spicere, et ipsum ab ijs tueri possit.

A † τῆς πρὶ τὸ σῶμα τέχνης μίος ἔστις
vide pag. 63. d

B † ὑγιαίνον.

C † θεραπευτικόν.

D † ἰδὸς.

De nutrimenti necessitate ex duplici causa nostrę corruptionis.

CAP. 2.

SANē, quę corpus nostrū ledunt, corrūpunt q̄, ea sunt genere duplicia: altera nobiscū cōgenita, & quę vitare nequeas, quę q̄ ex ipsis generationis principijs veluti radice oriuntur: altera, quę

quæ & declinare possis, & orta à nobis nō sunt: quæ tñ non minus, q̄ illa, corpus nostrū conficiūt: E quorum vtraq; iam seorsum distinguemus. Sanguis, semen q̄z genitale, generationis nostræ primordia sunt: ille, ceu materies quædam apta, concinna q̄z, & opifici ad quiduis sequax: hoc; opificis rationem obtinens. Constat horum vtrinq; ex eisdem genere elementis, humido, sicco, calido, & frigido: aut, si maius ab essentia sumptis nominibus, quàm à qualitate, nominasse, aqua, terra, igni, & aere. Sic enim demonstratum nobis est in eo libro, quem de elementis ex Hippocratis sententia scripsimus. Dissident hæc inter se ipsa temperamenti mensura. Siquidem in semine plus est igneæ substantiæ, atq; aereæ: in sanguine, aqueæ, terreæ q̄z: quâquam præpollet in hoc quoq; & calidum frigidum, & humidum sicco, & ob eam exuperantiam fit, vt non siccus, sicut ossa, vnguis, pilus ue, sed humidus merito dicatur. At semen sanguine siccus quidem est: ceterum ipsum quoq; humidum fluxile q̄z est. Atq; ita nobis vtrinq; ex humida substantia genitura origo proficiscitur. Hanc tamen humidam seruari conueniens non erat, si modo ex ea nerui, arteriæ, venæ, ossa, cartilagines, membranulæ, & alia id genus fieri deberent. Ergo statim in generationis initio coniectum copiosius oportuit elementum id, quod siccandi vim haberet. Est vero id natura, quidem maxime ignis, sed tamen & terra: est. n. ea quoq; res sicca. Verum huius plus immisceri principiis commodum non erat, quod hæc magis humida erant futura. Ignis certe quo minus plus sit admistum, nec obstat quicq;: & sanè admistum est tanto planè plus in vtroque principio, quantum nec iam torreat, vrat ue, & tñ abunde siccet. Quippe etiã tantus calor adhibitus agilitatem præstare ad motiones sat erat. Ab hoc igitur primum cogitur, paulum q̄z concrefcit, quod in vtero cõceptum est: mox siccus redditum, veluti lineamenta quædam, & rudimenta cuiusq; membri obtinet. Vterius vero èt siccescens, non lineamenta, rudimenta ue modo, sed etiam exactam vniuscuiusq; speciem ostēdit. Iam vero in lucē editum, a † & magnitudine proficit, & tum siccus, tum valētius se ipso semp̄ efficitur, donec ad summum incrementum (ἀκμὴν Græci vocant) sit peruentum. Tum vero & incrementum omne sistitur, ossibus nimirū ipsis per siccitatē non vltra sequacibus: b † & sanguinis spiritus q̄z vasa, spiritus ipsius hatu in latum aguntur: cuncta deniq; mēbra non solum robusta fiunt, sed èt vires suas summas obtinent. In eo vero, quod sequitur, tempore omnibus iam c partibus supra iustum siccescentibus, nō solum cuiusq; officium minus probe administratur, sed èt corpus ipsum macilentius, gracilius q̄z, q̄ ante, redditur. Ergo vltra siccatum, non macilentius modo, verū etiam rugosum efficitur. Artus quoq; ipsi inualidi, atq; ad motus suos incerti, inconstantes q̄z probantur. Affectio hæc {in aialibus} senium appellatur, ei, quæ in stirpibus ἀναστικὴ græce dicitur, proportionē respondens. Est enim & illa stirpis senium, siccitatis excessu proueniens. G Vna igitur hæc est omni genito corpori corruptelæ, interitus q̄z cōnata necessitas. Altera est, quæ etiã in animalibus præcipue cernitur, totius substantiæ fluor, quem insitus calor excitat. Hæc itaq; incommoda nullum, quod genitum sit, corpus effugere potest: reliqua, quæ hæc sequuntur, prouidentia, consilio q̄z certe potest. Porro his quoq; non aliunde origo est, q̄ ex ipsis iam dictis, necessarijs incōmodis corrigendis, atq; fariendis. Nam, cum tota moles aialium in perpetuo flūore sit, ni limilis altera substantia pro eâ, quæ defluxit, restituta sit, euaporabitur certe, atq; dissipabitur vniuersum corpus. Quo factum arbitror, vt natura non aialibus modo, verum etiam stirpibus insitas quasdam vires deficientis, ac desiderati semper appetentes, ab initio statim dederit. Non enim vesci, bibere, aut respirare, à quoquam vsquam discimus, sed statim à principio facultates in nobis habemus, quæ hæc omnia citra docentem perficiant. Cibo igitur, quicquid siccioris substantiæ effluxit, restituiamus: potione, quicquid humidioris: atq; ad pristinam ita symmetriam ambo reducemus. Ita vero & aereæ, igneæ q̄z substantiæ modum respiratu, arteriarum pulsū tuemur. De quibus omnibus etiam singulatim dictum nobis in alijs voluminibus est: nec à presenti disputatione alienum censemus, vt, quæ ibi demonstrata sunt, ad sanitatis tuendæ artem hypotheseos loco possitis, sic, quæ deinceps sunt, aggrediamur. H

* μίξις 105.

* ισχυρότερον ἐν τῇ πράξει, i. validi⁹ aut ef-
ficacius intem-
peramento.

A † Tria hæc
verba in græcis
codicibus non
reperiuntur.

B † τὴν τῶν ἀγ-
γείων δὲ ἐκασ-
τῶν εἰς εὐρος
διασπᾶται,
i. & vas vnum-
quodq; in latū
extenditur.

C * ὀργάνων,
i. instrumentis.

De necessitate generationis excrementorum.

CAP. 3.

Cum enim, quotidie propter insitum ipsis calorem, cunctis animalibus multa substantiæ portio defluat, nec sit aliter huius iustum seruasse modum, quàm cibi, potionis, respirationis, & arteriarum motus ope, necesse est ex ijs contrahi excrementorum prouentum. Nam, si, quale erat ipsum, quod effluxit, tale prorsus adiungere agglutinare q̄z ei per totum liceret: optimum id, saluberrimum q̄z planè esset. Verū, ubi, quod singulis particulis defluit, tale natura est, qualis ipsa est particula, nihil autem eorum, quæ eduntur bibuntur ue, eiusmodi prorsus est, necessarium naturæ fuit prius ea mutare, & concoquere, & quàm fieri maxime potuit, efficere corpori alendo, restituyendo q̄z similia. In quo opere siquid nec confectum, nec prorsus assimilatum est, id corpori nec adnascitur, accrescit ue, & per ipsius laxiora intus spatia tanquam superuacaneum errat: vnde nomen quoq; recte à maioribus ei rei περίττωμα græce est inditum. Cum igitur esse, bibere q̄z necessaria animantibus sint, has autem res subsequatur excrementorum generatio, natura nō solum ipsis excernendis, excludendis q̄z instrumenta instituit, verū etiam instrumentis ipsis facultates inscruit, quibus incitata, quædam ad se trahunt, quædam alijs transmittunt, quædam excrementa expellunt. Porro, hæc, quod corpus semper mundum, atq; excrementis vacuum seruetur, nec obstrui aliquatenus, nec ad proprias functiones imbecilla esse oportet. Atque ita geminum iam scopum salubris

A salubris vicius sermo noster exposuit: alterum, eius, quod exhaustum est, reficiendi: alterum, excrementa expellēdi. Tertius nanq; qui huc spectat, ne animal præpropere senescat, duos iam dictos necessario comitatur. Si enim in neutro sit erratum, nec, quod exhaustum est, restituēdo, nec excrementis expellendis, & sanitate interim corpus fruetur, & vigoris tenorem q̄ longissime seruabit. Verum de hoc postea procedente sermone dicetur.

Fundamenta & hypotheses pro constituenda Arte sanitatis tuendæ.

CAP. 4.

NVnc, quod reliquum est eorum, quæ ab initio differere proposuimus, adijciam, quò sanitatis tuendæ scopos, quot, quales q; sint, clarius distinguam. Illud (arbitror) iam diximus. Si corpus nostrum impatibile, omnis q; affectionis expers esset, sicut adamas, aut quiduis id genus, minime artem vllā requireret, quæ ei tuendo præsideret: sed, qm̄ duplices corruptionis causas, alteras internas & à se, alteras extrinsecus incidētes habet, necesse est, curā puidentiā q; nō parua desideret. Et ex se qdē duplici primo modo consumi corpus indicauimus: vno, q̄ vel gratis cursu, vel assiduo substantiæ fluore, ad interitum tendat: altero, qui vtiq; esum potionemq; consequitur, ipso excrementorum prouentu. Atq; ex se quidē ita corrumpitur. Eorum vero, quæ extrinsecus incidūt, vnum certe est, quod separari ab eo non potest, quod q; illi ppetuo, & (vt ita dicam) veluti connatum adhæret, aer ipse ambiens. Alia nec necessario, & incertis temporibus, nobis accedunt. Ille, nempe, qui circumfunditur, aer nos lædit, vel q̄ calidos immodice, vel q̄ frigidus, vel q̄ siccos, vel q̄ humidus efficit. Hæc, q̄ contundunt, q̄ diuellunt, q̄ vulnerant, vel q̄ articulum aliquem loco mouent. Oritur hoc loco logica quædam disputatio, quæ in vtracq; partem rationes habet, alijs horum oīum curam † ad sanitatis tuendæ artē punere} affirmantibus, alijs eorū tantū, quæ calfaciant, refrigerent, humectent, aut siccant: non .n. si liquidu collisu, vulnere, aut simili quopiam affectu, à naturali habitu sit emotū, id aut nosse, aut declinasse, vllius esse artis munus. Ego vero de problematicis id genus agendum mihi non statui: sed, quod vtracq; pars vltro concedit, eo accepto, ad propositum reuertar. Illud ergo confessum vtriq; arbitror, quæ vulnere, vel illisu, vel simili aliqua ratione, ledunt aut corrumpunt sanitatē, oībus hominibus esse nota, quæ calfaciendo, vel refrigerando, vel madefaciendo, vel siccando, non oībus. Ergo ne nos quidē quicq; ab officio alienum fecisse videbimur, si, quæ oībus nota sunt, p̄termisissis, ad ea, quæ parum nota sunt, potius vertamur: qm̄ minime propositum est, hoc saltē opere, sophisticos cauillos diluere, sed potius quo pacto quis in inualetudinē minime incidat, docere. Rursus igitur ad propriū initium sermone reuocemus, ac diligentius adhuc, quæ pro hypothesi sunt habenda, cōmemoremus. Primum ergo ad p̄sentium cōtemplationem pro hypothesi præsumptum esto, sanitatem non esse absolute elementorū, ex qbus constamus, aut mediū tēperamentū (quam eucrasiam vocāt,) aut debitam conuenientiā (quā symmetriam appellāt,) quæadmodū oībus ferè, qui ante nos scripserunt, visum est: sed eam dūtaxat, quæ similariū est partiū, vt alibi demonstrauimus. Secundo loco illud quoq; quod alibi non minus demonstrauimus, præsumptum pro hypothesi esto, nēpe instrumentalium sanitatē in figura, numero, magnitudine, ac cōpositione similariū cōsistere. Tertio, functionibus secundum naturā obeundis, sanitatis habitū discerni: Postremo sanitatem quædam optimam esse, & (vt sic dicam) consummatā atq; summam: quandam ceu deficientē ab hac, nec planē absolutam perfectam ve: atq; hanc etiam latitudinē habere non parua: hæc quoq; pro hypothesi hoc loco sint, quæ alibi nobis certissimis rationibus iam firmata, nunc quoq; nihilo secius sunt demonstranda. Maxime vero velim, qui his studere voluerit, eū librū legat, in quo illud inuestigamus, cuius artis pars sit ea, quæ sanitatis tuendæ curā p̄fitetur: is liber inscriptus Thrasybulus est: Præterea eum, quē de optimo corporis nostri statu scripsimus: Item, quē de euexia, id est bono corporis habitu. Sunt hi breues ambo libelli: quos si perlegerit, qui ad hæc accedet, facillime cōsequetur, quæ mox dicentur. Dictum iam antea nobis est etiam eum librum, qui de elementis secundum Hippocratem scriptus est, necessarium ad præsentem disputationem esse. Quod opus sequuntur, tum id, quod de optima corporis constitutione, tum id, quod de euexia conscripsimus.

Sanitatem magnam habere Latitudinem: ac vnde ipsa & morbus dignoscatur. CAP. 5.

AB his hypothesibus veluti fundamentis operis factis, hinc alicunde sanitatis tuendæ tractatio incipiēda erit. Cum sanitas symmetria quædam sit, symmetria vero omnis duplici ratione nō solum perficiatur, sed etiam dicatur, aliās quæ ad summum peruenit, & vere prorsus q; symmetria est: aliās quæ ab huius absolute perfectione q; paululum deficit: Vtiq; & sanitatis symmetria duplex quædam fuerit, hæc quidē exacta, optima, absoluta, & summa: illa paulo ab hac deficientis, non tñ eatenus, vt animali sit grauis. Existit & hoc loco logica potius, q̄ ex vsu artis dubitatio quædam, negantibus quibusdā alium alio magis esse sanū, aut esse eius affectus corporis, quam sanitatē dicimus, notabilem vllam latitudinē, sed vnicā esse eā affirmantibus, & quæ ad vnguē sit exacta, nec maioris minoris q; ratione diuidua. Mihi vero, sicuti albū corpus aliud magis, aliud minus album cernitur, ita & quod sanum dicimus, magis minus q; tale esse videtur. Cuius rei duplex demonstratio est, Vna, quæ ex ea mutatione accipitur, quæ per ætatum vices cernitur. Postea nanq; q̄ editum animal in lucē est, perpetuo mutari eius temperamentum (vt ante proposuimus) est necesse. Quare, si in temperamenti qualitate sanitas constituitur, qualitas autem ipsa non per-

Secunda Classis.

ii manet

† τῆς πρῆς το
σάου τῆς γνῶς.
vide pag. 62. c'

manet eadem, nec ipsam sanitatem eandem seruari est possibile. Altera non minus euidentis de-
monstratio ab ipsa sumitur actionis differentia. Siquidem nec, qui sani sunt omnes oculis, & que cer-
nunt, sed alij perspicacius, alij obtusius: nec auribus pari modo audiunt, immo hic quoque magna est
in excessu defectuque diuersitas. Sed nec pedibus similiter currunt: nec manibus apprehendunt:
nec reliquorum denique instrumentorum munia similiter obeunt, sed hic probius, ille deterius. Si itaque
actionum diuersitas pro temperamentum modo respondet, cogit plane ratio, ut totidem sint tempera-
mentorum diuersitates, quot sunt functionum differentia. Quod si quis κατασκευών, id est consti-
tutionum vel statuum potius, quam temperamentorum, dicendum putat, quod utique in omnem sectam ratio
quadret, ita nimirum colligat, licet. Sanitas omni sectae symmetria quaedam est: Nobis, calidi, frigidi,
humidi, sicci: Alijs, corpusculorum, & meatuum, quos ὀγκους καὶ πόρους graece vocant: Alijs, infecti-
lium, vel incompatilium, vel minimorum, simularium, ve, vel denique primorum elementorum cu-
iuscunque, Sed secundum cuiusque sectae opinionem, pro ipsorum modo, membrorum nostrorum actiones
reddimus. Si itaque varia eduntur opera, utique varia est & elementorum in singulis symmetria, quam
esse sanitatem supra proposuimus. Quin & citra omnem elementum mentionem hoc pacto colligas, licet.
Si membrorum constitutioni functiones suae respondent, quotquot harum varietates dabuntur, toti-
dem nimirum & constitutiones erunt: atque respondent constitutionibus opera: erunt ergo, ne-

† Cod. manu-
scripti uetustis-
simus hoc in lo-
co habet, καὶ
μὴν εἰ διαφέ-
ρουσιν ἀλλή-
λων αἰ κατὰ
μέρος ὑγι-
εῖαι ἢ τοὶ κα-
τὰ τὸ κοινόν
ἐν ἀπάσαις
εἰδος, ἀφ' ὧν
ὑγιεῖαι
λέγονται, δι-
είσουσιν, ἢ
κατὰ τὸ μάλ-
λον τε ἢ ἢ
τον ἀλλήλων
διαφέρειν --
σιν, ἀλλὰ μὴν
ὄν κατὰ τὸ
κοινόν, ἀδία-
φοροι γὰρ εἰ-
σὶν αἰ ὑγιεῖαι
κατὰ τὸ μάλ-
λον ἄρα καὶ
ἢ τὸν ἀλλή-
λων διαφέ-
ρουσιν. ἢ. Ὁ
sanē, si iter se
differunt par-
ticulares sani-
tates, vel secū-
dum cōem in
oībus formam
differūt, à qua
sanē sanitates
dicūtur: vel se-
cundum ma-
gis & minus
inter se diffe-
rent: at non
secūdum cōem
formam, idiffe-
rentes. n. sunt
ipsae sanitates:
secūdum ergo
magis & mi-
nus inter se dif-
ferunt.

esse est, tot constitutionum discrimina, quot sunt functionum differentia. Sunt vero haec numerosa:
quare erunt, & constitutiones {aeque multa.} Si ergo omnium, qui sani sunt, membrorum constitutio:
in symmetria consistit: constitutiones autem ipsae variae sunt, quandoquidem functiones sunt variae:
utique multae variaeque ipsarum constitutionum symmetriae erunt. † Quare etiam sanitates multae variaeque,
non ipsa communi omnium forma, unde dicuntur sanitates sunt, sed maioris minorisque ratione inter se
diffidentes. Sicuti. n. niuis candor ab eo, quod in lacte uisitur, quatenus candor est, non diffidet, sed ma-
ioris minorisque ratione diffidet, ita & Achillis, uerbi gratia, sanitas ab ipsa quae in Therseite est, qua-
tenus sanitas, non differt, sed est cum ipsa eadem: at altero quoque iam ab ea differt, id uero alterum aliud.
plane nihil est, quam maioris minorisque ratio. Neque. n. est quod quisque dicat non edam ab omnibus homini-
bus varias actiones, neque alium de dissimilitudinem hanc nasci, quam ex ipsa constitutione, unde actio pro-
ficiscitur. Quod si quis eos duntaxat sanos esse contendant, quorum singula membra functiones suas
obeunt absolutissime: nos uero ceteros, quod minus probe sumus affecti, non esse sanos: sciat is se uni-
uersae tractationis, quae de sanitate tuenda instituitur, fundamentum subuertere. Si. n. huic propositum
est seruire tueri que eam, quam ab initio accepit sanitatem: nemo autem nostrum sanus est: luce clarius
fit inutilem irritamque fore, quam nunc de sanitate tuenda artem instituiamus. Itaque nec querenda no-
bis talis uilla est, sed plane silentio praetereunda, sermoque iam iam finiendus. Omnes ergo eiusmodi
difficultates submouet ipsius ueritatis cognitio. Non. n. absoluta ipsa tantum, quae iscaetilis est, simul est.
& dicitur sanitas, uerum etiam quae ab hac deficit, modo tamen uisibus nostris adhuc non sit inepta.
Quippe sanitatem omnes requirimus, tum ad uitae functiones, quas plane morbi impediunt, aut in-
terruptunt, atque auferunt: tum uero ut molestia careamus. Vexamur enim in doloribus non leui-
ter: eam uero corporis constitutionem, in qua nec doloribus cruciamur, nec in uitae actionibus im-
pedimur, sanitatem appellamus. Quam si quis alio nomine appellare malit, nihilo plus ex ea re conse-
quetur: sicut nec qui ἀειπάθειαν, id est perpetuam inualetudinem, inuehunt. Quippe si hanc propterea
inueherent, quod omne genitum corpus, sicuti geniturae, sic etiam interitus, causas ab initio secum
natas habet, sicuti a nobis ante demonstratum est, utique laudati a nobis essent, tanquam & uera simul & antiqua
dogmata professi: nunc, cum iuxta sanorum egrotantiumque corporum constitutiones eadem esse specie
decernunt, nec authores laudo, nec placitum probo: cum longe melius existimem fatis amplam lati-
tudinem sanitati tribuere, quam nos omnes homines perpetuo uergentibus morbis premi. Qui, etsi esse in no-
bis omnium morborum semina dicant, tantum fatentur ipsi ea tam esse parua, ut sensum nostrum omnino
effugiant. Esto igitur (si uelint) doloris quispiam in nobis affectus, uerum tam exiguus, in sensibilisque, ut
minime officiat ei, quem corripuit hominem. Sunt, si libet, & febres, sed adeo leues, ut neque sensum
sui ullum afferant, liceatque per eas & negocijs publicis priuatisque perfungi, & balneo uti, esseque & bi-
bere, ac reliqua, quae opus sunt, peragere. Quippe facultas ad necessarios usus minime impedita sani-
tatem potius determinat. Non. n. functionum imbecillitas, morbi statim nota est, absolute ita citraque
exceptionem loquenti, nisi adiectum sit, quae praeter naturam cuiusque sit. Siquidem omnes (arbitror)
& cernimus male, si cum aquilis & lynce comparemur: & confuse oblesseque audimus, si cum Melam-
pode: & pedibus parum ualeamus, si cum Iphiclo: & manibus, si cum Milone conferamur. Quouis
denique membro prope mutili uideamur, si cum ijs, qui hoc ipso maxime ualent, comparemur. Quis
igitur nostrum se non probe oculatum existimet, si formicas duum stadiorum interuallo non cer-
nat? Aut quis auritum se parum recte putet, si quod sexaginta stadijs abest, non exaudiat? At, si quis
litteras hac pagella descriptas recte non cernat, is iam oculos merito accuset: non tamen, si quatuor
has ipsas cubitis abiunctas non peruideat: nisi forte ea prius oculorum acie fuit, qua uel has cerne-
ret. Sic enim (arbitror) accuset, dicatque merito, quod omnibus hominibus dici assolet, nempe hoc
prius fecisse, nunc idem facere non posse. Hunc enim morbo aliquo teneri dicemus, siquidem se-
necutiis uitio imbecillitas ea non incidit: quamuis sunt, qui senectutem quoque ipsam morbum esse
uelint

Avelint. Cæteros, quibus natura non dedit, vt acute videant aut audiant, aut celeriter currant, aut alia id genus valide strenue q̄ obeant, neq̄ morbo teneri, neq̄ in totum præter naturam se habere censebimus. Omnis liquidem morbus præter naturam est, hi se præter naturam planè non habent, sicuti nec senes. Non igitur absolute citra q̄ exceptionem sanos, agros q̄ functionum firmitate infirmitate q̄ iudicandum: sed sanis verba illa, secundum naturam: agris illa, præter naturam, adijci oportebit: vt sit nimirū "sanitas, affectio naturalis actionem perficiens: contra, morbus, affectio præter naturam actionem impediens. Neque enim, si affectus secundum naturam se habeat, continuo etiam sanitas existit. Est enim affectus secundum naturam tum Ægyptiorum nigritia, tum Gallorum candor, tum Scytharum rufus color, quorum tamen nullum est sanitas, cum ea omnino in colore non consistat. Neque, si præter naturam se habeat, protinus morbus est: quando ita vel ex Sole nigritia, vel diutina vmbra trahit consuetudine contractus candor, morbus sit. Sed adiecisse oportet sanitatis notioni, quod causæ rationem ad opus edendum obtineat: morbi vero notioni, quod actioni incommodet. Verum de his alibi dictum à nobis locupletius est. Ad præsentem disputationem illud solum sumplisse sufficiat, permagnam sanitatis latitudinem esse, nec eam in omnibus nobis æqualiter profusum inesse. Quod sicui violentum appareat *εὐκρασίας*, id est

Bmedij temperamenti nomine censei, quod medio ad vnguem temperamento non sit, is, quæso, reliquorum in vita nominum vsus ad memoriam reuocet: vbi & potione, & balneum *εὐκρατον*, hoc est, temperatum dicimus, non solum cum alterum huic, alterum illi tale est, sed etiam cum ad eundem hominem in latitudine tale est. Nam si a uerso paululum qui biberit, iniecerit quis in calicem calidæ frigidæ ve exiguum, nullam mediocris temperamenti mutationem deprehendet. Atqui, si, quod temperatum est, ita exigit ad vnguem, vt omnino indiuisibile insectile q̄ sit, haudquaquam iniecio vel calidæ vel gelidæ minimo temperatum adhuc esse videbitur. Ad eundem modum neque, si quis in natatione temperatam, frigidæ pusillum iniecerit, vtilitatem eius protinus corruerit. Quin ambientem quoq̄ nos aerem temperatum dicimus, etiam si in alterutram partem paululum sit propensus. Deniq̄ quid miri, si eucrasian in satis amplam latitudinem extendunt vniuersi, quando & in lyris consonantiam ipsam, quæ summa exactissima q̄ sit, vnicam, atq̄ insectilem esse probabile sit: quæ in vsus hominum veniat, certe latitudinem habeat. Sæpe nanq̄ quam percommode temperasse videaris lyram, alter superueniens musicus exactius temperauit. Siquidem nobis ad omnia vitæ munera sensus vbiq̄ iudex est. Quare ipso etiam eucrasian dyscrasian q̄ iudicabimus. Pari modo actionis vitium cuiusque præter naturam suam male habentis

Cmembri, non ante morbum decernemus, q̄ ad sensibilem magnitudinem peruenerit. Nec quicq̄, vt ad rem propositam, ne hic quidem referat, ipsam ne læsam actionem, an affectum, cuius vitio læditur, morbum dixeris: sicuti nec, siue quis affectionem, siue constitutionem appellasse malit. Dictum à nobis alibi & de his est, & simul euidentibus rationibus confirmatum tum morbum, tum sanitatē in corporis affectione constitutione q̄ consistere, minime in actione, actionis ve læsione. Cæterum ex horum morosa perpensione discussione q̄ parum vel ad valerudinem tuendam, vel ad morbum summouendum iuuamur: cum illud modo nouisse satis sit, corporis constitutionem, quæ causæ rationem respectu actionis obtinet, vtriusque facultatis scopum esse, & eius, quæ sanitatem tuendam, & eius, quæ morbum profligandum profitetur, quippe cum hanc & præsentem seruare, & amissam restituere propositum nobis sit: actiones vero constitutionem corporis necessario sequuntur: eam, quæ proba est, inculpatæ proba q̄: quæ contra est, culpabiles ac vitiosæ. Quare, quoniam id, quod ope nostra seruatur restituatur q̄, affectio quædam corporis constitutio q̄ est, eam vero ex necessitate functionum sequitur {bonitas,} ad præsentem certe disputationem parum attinet, functionum ne, an constitutionum in genere morbus sanitas q̄ collocanda sit, inquiras: id potius attinet, vt illud pro hypotesi sumentes, quod in naturali corporis nostri

Dconstitutione illa seruanda maxime sunt, quorum beneficio functiones obeamus: ac illud memoria repetentes, q̄ simularium quidem partium eucrasia, † {instrumentalium} forma, positura, numerus, & magnitudo, functionum sunt causæ: præterea q̄ hæc omnia in latitudine quadam spectantur etiam in singulis hominibus seorsum: quæ reliqua sunt, persequamur. Ad quæ sanè non paruam comoditatem affert latitudo horū perspecta. Nā, cum eucrasia duplex omnino sit, altera, quæ in animantium saltem corpore cogitatione potius vsurpetur, q̄ solide subsistat: altera, quæ in sanis omnibus subsistit atq̄ apparet, hanc rursus conspicuam à nobis diuidi par est, quippe in qua nō parua diuersitas inuenietur. Id q̄ sit verū, vel ex ipsis ætatibus maxime deprehendas. Cū. n. ad omnem voluntate susceptā actionē adolescentiū ætas sit apussima, infantiū certe, senum q̄ minus ad hanc apta propterea, q̄ illis humor, his siccitas frigiditas q̄ nimis abundat. In alijs tñ functionibus, quas naturales appellamus, veluti auctione, cōcoctione, distributione, & nutritione, infantes planè cæteris ætatibus longe præstant. Neq̄ tñ eo secius omnibus per omnes ætates licet esse sanis. Ergo, quemadmodum in ætatibus se habet, ita etiam in naturis immensum esse temperamentorum discrimen inuenies: vt duorum, exempli gratia, similis ætatis puerorum, hunc altero longe humidiores, illum sicciorem: pari modo hunc calidiores, illum frigidiores. Quibuscunque igitur corporibus multo supra iustum calidis, frigidis, humidis, aut siccis esse contingit, nō planè

Secunda Classis.

ii ij optima

* Aliqui legū: non *εὐκρασίας*, vsū. sed *εὐκρασίας*, l. temperatē seu mediocritatem.

† Videtur hæc vox temere hoc in loco ad data fuisse, repetere. n. se dicit. quæ iā superius sunt explicata, videlicet circa finē quarti capituli, vbi dicit, instrumentaliū sanitatē figurā, numero, magnitudine, & cōpositione similitudinū consistere. vbi aparet quæ uerba nō instrumentis, sed simplicib' partibus adscribi, quæ ex illis possunt organa componi.

optima temperies non est. In quibus autem ab eo, quod absolutissime temperatum est, diuersitas E
 quedam intelligitur, minor tamen, q̄ quæ sensu discerni possit, hæc certe, quod ad vsum pertinet,
 pro absolutissimis accipimus: ita, vt sanitatis, quam in latitudine contemplamur, hæc quidem me-
 dij sit temperamenti, nec vlli vitio obnoxia, quod saltem sensu percipiatur: hæc, ceu intemperata,
 vitio q̄; exposita. Huius sententię euentissima indicia sunt discrimina, quæ in gracilibus corporu-
 lentis q̄; notantur: quippe quorum contrarias habitudines ex contrarijs temperamentis ortas esse
 necesse est. Sicuti igitur nec nimiũ gracile corpus probamus, nec quod valde est obesum, ita nec
 temperamēta eorum planè laudabimus, tametsi vtrunq; q̄ maxime sanum esse conspiciamus. Sed,
 quæ in medio horum habitudines sunt, *ἑυσαρκοι* græcis dictæ, sicuti ipsæ debitam partium cōue-
 nientiam, speciem q̄; in culpam habent, ita sequuntur mediocria & nulli vitio obnoxia tempera-
 menta. Tales ergo corporum habitus, si veritatem ipsam ad vnguem exigas, absoluta saltem exa-
 cta q̄; temperie ne ipsos quidem temperatos dixeris: verum, quod sensu iudicetur, atq; ad vsum sit
 fatis, non inculpabiles solum, sed etiam optimos censueris. Sanè indicium euentissimum est ne
 ipsos quidem exactissimum temperamētum consecutos, ex eo, q̄ nunq̄ eodem statu permaneant,
 sed primum ætatum ipsarum mutationem recipiunt, nulla harum eundem perpetuo tenorem ser-
 uante, sed semper ad siccius tendente. Deinde eā, quæ somni ac vigiliarum, quietis & motus, tum F
 motus ipsius differentiarum, ad hæc bibendi sitiendi, edendi esuriendi, ciborum potionis q̄; copię
 aut inopię, præterea balnei, iracundię, studiij, dōloris, omnium q̄; talium occasione prouenit, quę
 tantum non omni momento temperamentum immutant. Quis igitur in tanta mutatione opti-
 mum vndecunq; temperamentum inuenire speret? quippe quod, sicuti vnq; optima natura prædi-
 to cōtigit, certe ne momento quidem durauit. Adeo mihi sanè admirari subit eorum opinionem,
 qui sanitatem eucrasiam q̄; citra omnem latitudinem, vnicam q̄; esse contendunt, nec, si quid ab
 hac paulo discessit, vtiq; sanitatem esse. Qua nimirum sententia *ἀπειθαρχεῖν* obiter imprudentes in-
 uehunt: disputant q̄; de re aut nunquam planè visa in animalis corpore: aut, si quando visa est, ne
 iminimum quidem tempus durante.

* *συμμετρίαν.*

* *γρηώτερον,*
hoc est si nilē
magis etatem.
σοφοντιδες, i.
curatum.
* *λύπαι,* i. tri-
stitię aut mole-
stia.

Quæ sit Optima corporis Constitutio.

CAP. 6.

H Is ergo quam somniant sanitatem, ipsis seruandā linquimus: nos interim ad eas, quę in aper-
 to sunt, reuertimur. Quarum cum duplicem statuamus substantiā, {vnā, de qua planè que-
 ri nō sit, alteram de qua queri liceat} de qua modo verba fecimus, suum vtriq; scopum reddamus:
 nempe ei, quam inculpam diximus, exactam absolutam q̄; planè, quod vtiq; sensu adueri pos-
 sit, custodiam: alteri, de qua conquerere, non exactam. Quippe intemperies, quæ intra sanitatis G
 sunt terminos, corrigere oportebit ita, vt, quæ iusto sicciore nature sunt, humidiores reddas: quæ
 humidiores sunt, sicciore: pari modo quæ frigidiores sunt, vt harum excessum castiges: quę cali-
 diore, earum superantiam ad moderatius reuoces. Hæc qua salubris victus ratione fiant, procedente
 sermone docebimus. Prius. n. tradendū arbitror, quemadmodū optimæ nature conseruan-
 da sit sanitas. Ante id vero, quę nā sit optima corporis constitutio, exponemus. Est igitur ea se-
 cūdam substantiam ipsam rei enarrātib; & quę optimo temperamēto sit, & quæ figuram partiū
 egregie ad functiones comparatam habet: ad hæc, quę omnem tum numerū, tum magnitudinem,
 tum omnium earū inter se cōtextum ad actiones idoneū exhibet: si vero indicia notas q̄; respicias,
 cuius corpus carnis exquisitā mediocritatē præfert: tale est, quod inter gracile & obesum, medium
 esse docuimus. Nec refert, si pro obeso corpulento ve crassum dixeris. Idem reliquorū quoq; ex-
 cessuū in medio planè est situm ita, vt nec hirsutum id merito dixeris, nec glabrum: sed nec molle,
 nec durum: nec nigrum, nec cādīdum: adde et nec venis amplis, nec obscuris: nec iracūdum, nec
 ignauū: nec somnolētum, nec peruigilē: nec hebetem, nec calidū: nec in venerē pronū, nec à vene-
 re alienum. Quod si omnibus quoq; corporis partibus planè mediū omnis excessus teneat, pul-
 cherrimū id visu nimirum fuerit, vt pote symmetron. Erit nō minus ad labores omnes planè ido-
 neum, nec reliquis eucrasie, id est boni temperamenti, cuiusque membri notis, quas in secūdo de
 temperamentis retulimus, destitutum. Nam multos videas, verbī gratiā, q̄bus caput attemperatū
 cōmode sit: thorax, venter ve, & quæ gignendo tributæ partes sunt, parum prospera tēperie sint.
 Quorundā vero in artibus intēperies est. Non desunt &, quorū vnum aliquod viscerum, aut alia
 quępiam particula vna, plures ve, interim vero plura aliqua viscera, parū salubri sint temperamen-
 to. Ego vero in vnica instrumentaliū partium intēperiem, id q̄; in non paucis notauī ita, vt, ver-
 bi gratiā, reliqua omnis ventriculi cōcauitas vno temperamento cōmodo incōmodo ve esset, alio
 iplum dūtaxat vētriculi os. Cæterū de his, vbi de vitiosis corporū statibus disceptabimus, agetur.

* *πολύσαρκον*
i. multa carne
praedito.

* Multi codi-
ces græci habēt
δύο κράσεις,
i. duo tempera-
menta.

*Ratio Tuendæ Valerudinis Infantis temperati: ac aduersus eos, qui infantes siccandos
 afferbant.*

CAP. 7.

D E optima vero, cuius singule particule vniuersam substantiam inculpam habent, nunc
 dicitur. Huius ergo sortis homo, cum arti sanitatis tuendæ traditur educandus, fortunatus
 vtq; sit, si statim editus in lucem ei committatur. Ita nanq; ad animi quoq; affectus non nihil lucri
 faciet, ipsa nimirum recta victus ratione mores quoque probos reddente. Cæterum, si qua etiam
 sequentium ætatum eius se moderationi summittat, sic quoque commoda sentiet non mediocria.
 Sanè

A Sanè primum diceretur, quemadmodum, si huiusmodi hominem ab initio susceperis, eundem per omnem vitæ cursum sanum custodias: modo nequid violentum extrinsecus illi incidat: id quod utiq; ad sanitatis tuendę artificem nihil attinet. Secundo loco, quemadmodum, si non recens natum puellum acceperis, sed qui iã præceptoribus dari sit habilis, eius quoq; curã agas. Postremo, quemadmodum reliquarum ætatum cuiuslibet. Ergo recens is natus infantulus, cuius corporis constitutio omni nota vacat, primum quidem fascijs deligetur, sed corpori prius toti sale modice insperso, quo cutis eius dẽsior solidior q; ijs, quę intus sunt partibus, reddatur. In vtero enim eque cum reliquis mollis erat, cum nec durius vllum externũ corpus inibi contigerit, nec aer illi vsquã frigidus inciderit, quorum commercio contracta densata q;, & q; ipsamet prius, & quã reliqua membra, dẽsior durior q; fieret. At, quoniam iam editus infans, in frigore, calore, atq; inter corpora multo se duriora versetur, necesse est, ob hæc ipsa nimirum naturale eius tegmẽ præparari quodammodo à nobis, reddi q; ad indolentiam & tolerantiam q; aptissimum par est. Ita vero, qui secũdum naturam se habent infantes, vel solo sale præparati muniti q; abunde fuerint: quando, qui sic eorum myrti foliorum, aut aliorum id genus insperione egent, is planè vitiosus status sit. Nobis vero ad presens de ijs, qui optimo statu sunt, disserere propositum est. Ergo hi fascijs (vt dictum est) inuoluti, lacte pro alimento vtantur, & balneis salubrium aquarum. Vniuersam nãq; victus rationem humidam sibi adhiberi postulant, vt qui ceteris ætatibus temperamento sint humidior. Atq; ex ijs, quę ad sanorum victus rationem sunt necessaria, primum hoc se ad disquisitionem statim offert. Nam sunt, qui humidiores naturas siccandas semper putent: sicuti è diuerso, quę frigidiores sũt, calefieri debere: madefieri, quę sicciores: frigesieri, quę calidiores. Quippe similibus quemlibet excessum auferere, contrarijs remitti ac minui: vno q; verbo, contraria contrariorum esse remedia. Oportuit vero nõ id modo Hippocratis legisse eos, meminisseq; quod | cõtraria sint contrariorum remedia, sed & illa quoq; in quibus ait | humidam omnem victus rationem febricitantibus esse vtilem, præcipue vero puellis, & ijs, qui tali refici victu sunt assueti. Videtur enim in his tria deinceps pari inter se iure posuisse, morbum, ætatem, cõsuetudinem. Atq; à morbo quidem contrarij adhibendi indicationem accipit, ab ætate & consuetudine similibus. Febrim nanque, ceu morbo calido & sicco, humida conueniunt. Puellis, vt quibus ea ætas non morbus, sed secundum naturam sit, id maxime est vtile, quod planè est simillimum. Pari modo consuetudini, vtpote quę adscititiã acq;isitiã q; naturam in corporibus gignit, contraria dedisse in primis est noxiũ: atq; hæc merito. Quę enim corpora secundum naturam se habent, ijs seruari custodiã q; suum habitum decet: quę morbo aliquo premuntur, ijs contra alterari, & ad contrarium habitum trahi expedit. Ac seruatur quidem similibus vnumquodq; alteratur cõtrarijs. Haudquaq; itaque siccandi pueri sunt, si modo in his nulla præter naturam humiditas subest, qualis in raucedine, grauedine, catarrho q; conspicitur, sed pro nature ratione alendi, ac dulcium aquarum balneis humectandi: (quę enim medicam vim aliquam præ se ferunt, omnes planè siccant, veluti quę sulphuris aliquid, bituminis, aluminis ve representant) tum cibo eo potione q; nutriendi, qui humidæ quã maxime naturæ sint. Ad hũc modum & natura ipsa pueris cõsuluĩt, & lac matris in humectis alimentis vsu præparauit. Atq; optimum quidem est etiam reliquis fortasse omnibus infantibus ipsum lac matris, modo nullo morbo sit corruptum: maxime vero ei, qui optimo est temperamento, de quo nunc sermo instituitur, quippe cuius maternum non corpus modo totum, sed etiã lac à vitio esse alienum non sit absinũle. Ac sanguine quidem, dũ adhuc in vtero gestamur, ali nos cõstat: ex sanguine vero lac gignitur, exiguam in mamillis murationem adeptõ. Quare, qui matris lacte pueri aluntur, ij iam non solum consueto, verum etiam maxime proprio vtuntur alimento. Videtur autem non modo nutrimentum id natura infantibus præparasse, verum etiam facultates quasdam naturales, quibus eo vtantur, ab initio protinus contulisse: quando, si modo natis D papillam statim in os inferas, & sugunt lac ipsum, & deglutiunt promptissime. Quin, sicubi forte offenduntur plorant ve, non minimum ijs doloris lenimen est nutricis papilla ori indita: quippe tria hæc doloris infantium remedia nutricibus ipso vsu edocis inuenta videmus: vnum quod modo retulimus: & altera duo, motum mediocrem, & vocis modulationem. Quibus perpetuo vsæ non solum mitigant, sed etiam soninum cõciliant, vel hoc ipso testificante natura, ad mulicam eos & exercitia suo pte ingenio esse propensos. Adeo, quisquis his artibus probe vt sciens, is nimirum & corpus & animum optime instituet.

De infantum exercitatione, ac de cura, quę circa eorum mores, ac animi motus adhibenda est.

CAP. 3.

Nutricibus igitur triplex puellis excogitata dimotio est in cunis, in lectulis pendentibus, in suis ipsarum vlnis: vbi iam hoc aliud quoq; nobis estimandum oritur, ad sanitatis tutelam vel in primis necessariũ: cũ Asclepiades planè aperte q; exercitationes damnet: Erasistratus vere cundius timidius q; decernat, ceterum idem cum Asclepiade sentiat: reliqui ferè medici nõ solum ad euexian, id est bonam corporis habitudinẽ, sed etiam ad sanitatem eas prædicent. Porro exercitationum tria saltem prima notantur genera, vtiq; quot motionum differẽtiã: quippe aut à nobis ipsis mouemur, aut ab alijs, aut medicamento. Horum tamen tertia species ad sanos nequaquã per

Secunda Classis.

ii iij unet.

A. l. i. f. 3. d. 1.
c. 1. fol. 56. b

A. l. i. f. 3. d. 1.
c. 1. fol. 58. c

A. l. i. f. 3. d. 1. c.
1. fol. 57. c

In lib. de Flacibus nõ longe a principio.
r. Aph. 16. Ext. ord. 8. h

tinet. Sed, qui ab altero præstatur motus, nauigando, equitando, vehendo, atq; vt paulo ante di- **E**
 ctum est, in cunis, lectulis, vlnis q; obitur. Recens tamen nati puelli tam valentem motum, q̄ est, q
 vehiculis, nauigijs, equis ue præstatur, adhuc non desiderant. At qui iam tertium aut quartum an-
 num à natali agunt, his vehiculo nauigio q; modice agitari licet. Septēnes vero etiam valentio-
 res motus tolerant, ita vt equitare iam assuescant. Per se vero moueri tum primum pueris licet,
 cum iam repere cœperūt, magis q; etiam, cum ingredi. Immature vero cogēdi omnino non sunt,
 ne corū artus distorqueātur. Sanè vel hac ætate facile declaratur, quāta sit naturæ nostræ cū exerci-
 tijs societas, cum pueros, nec si concluderis loco aliquo, prohibeas, quo minus discurrant, ac pul-
 lorum vitulorum q; ritu lasciuant. Quippe sua cuiq; animanti natura satis est ad proprias conue-
 nientes q; excitādas appetitiones, quibus sanitatem salutem q; tueatur. Verum Aesclepiades nihil
 horum cogitans, per magnum ocium captiunculas texit, quibus docere conetur nihil ad bonam
 valetudinem exercitia conferre. Verum huic postea, quod par est, respondebitur, ceu garrulitate
 ad finem potissimum taxanda. Est enim nobis hoc loco propositum non sophistarū nugas refel-
 lere, sed, quod ad sanitatem tuendam cōducat, præcipere. Itaq; ad infantes redeo, qui optimo cor-
 poris habitu sunt. Porro his animi quoq; mores citra vitium esse par est. † Qui enim iusto sunt ad
 irā magis procliuēs, aut animo planè demisso, aut sensiles magis, aut insensiles, aut præter modum
 gulosi, hos parum idoneo temperamento esse ijs partibus, quibus prædictorum singula admini-
 strant, necesse est. Proditum vero de his fufius est in ijs libris, quos de Hippocratis Platonis q; pla-
 citis scripsimus. Verum, qui nunc in nostra disputatione, propositus infans est, vnde cunq; abso-
 lutus est. Huius ergo sicut nullum ex animi moribus corrigere, sic eosdem seruare. ne quo vitien-
 tur, oportet. Seruatur vero quidq; ijsdem planè genēribus, quibus corrumpitur. Corrumpuntur
 autem animi mores praua cōsuetudine cuiusq; horum, cibi, potionis, exercitationis, videndi, au-
 diendi, totius deniq; musices. Itaq; peritum horum omnium esse eum medicum oportet, qui sa-
 nitatis tuēdæ curā suscipiet, nec ea opinione esse, quasi ad solum spectet philosophum animi mo-
 res effingere. Quippe huic ob aliud omnino maius id muneris tribuitur, nempe animi sanitatē:
 medico vero, ne corpus facilius in morbos dilabatur, q̄n iracūdia, fletus, ira, tristitia, cura immodi-
 ca, & multæ super his vigiliæ, febres accendunt, ac grauissimis valetudinibus initia præbent: ve-
 luti ediuerso cogitationis mentis q; segnitia, ac animus omnino defes, decoloratos, ac sæpe ex atro-
 phia, id est nutriēdi defectu, graciles, ob naturalis caloris imbecillitatem reddunt. Hunc enim ca-
 lorem præter cætera intra sanitatis fines custodire oportet: custoditur autem modicis tum corpo-
 ris, tum animi exercitijs. Qui nanq; motus modum non seruant, siue ij ex rationali, siue ex appe- **G**
 ritoria, siue ex animosa animi parte cientur, si modum nimium excefferunt, biliosum animans red-
 dunt: Si intra modum nimium subsistunt, pituitosum frigidum q; efficiunt. Quinetiam priorem
 habitudinem febres, & qui calidiores affectus sunt: posteriorē iecinoris & viscerum obstructio-
 nes, comitiales morbi, apoplexiæ, in summa, destillationū fluxionum q; morbi plerunq; excipiūt.
 Et nos ob animi mores egros quōtānis non paucos persanauimus, solis animi motibus ad debi-
 tum modum reuocatis. Est vero non spernēdus huius sentētiæ testis, ipsum patrium nobis mē-
 Aesculapius, qui multas scribi cantilenas, mimos q; ridicularū rerum fieri, & melodias quasdam in-
 stituit ijs, q;bus vehementiores aiosæ partis motus, corporis temperamentum iusto calidius effi-
 cerent. Alijs q;busdam, neq; ijs paucis, venari, equitare, atq; armatos exercitari iussit, ijsdem q; sta-
 tum tum motuum ipsorū speciem, vtiq; quibus motus iniunxit: tū armorum, quibus armatis exer-
 ceri præcepit, definiuit. Non. n. quo pacto excitetur erigatur q; animosa pars, cum imbecilla sit,
 præcipere sat habuit, nisi etiam mēsurā eius ab exercitationum idea definiret. Non. n. parī modo
 excitatur ea animi portio, vbi cum apris, vris, tauris, & alijs id genus prævalentibus robore bel-
 luis agitandis sumus attentī: & cū leporem, capream, & id genus fugacia ac timida sectamur: Nec
 similiter, cū in leui armatura, & graui exercemur: Nec pariter, cū citato cursu dimouemur, & cum **H**
 mediocri motu agimur: Nec, vbi cū alijs cōtendimus, & vbi soli agimus: Iam, clamore, an tacitus
 ad labores in hortis irrites q; non parum sanè interest. Verum de his latius dicitur in sequenti-
 bus. Sed infantes, qui optimum sortiti sunt temperamentū, (de his enim sermo erat) non leui cu-
 ra egent, ne quos animi motus immodicos incurrant. Quippe loquelæ adhuc expertes, ploratu,
 clamore, iracundia, & inordinato sui motu dolorem indicant. Nostrum igitur officium sit, con-
 iectantes, quid desiderēt, assidue id suppeditare prius, q̄ auctus dolor in nimium atq; inordinatū
 motum vnā cum corpore etiam animum ipsum vniuersum conijciat: siquidem dentientes, aut ab
 externo quopiam offensi, aut alium exonerare, aut meiere, aut esse bibere ve cupientes perinde,
 ac discruciatī, plorant, atq; enormiter mouentur. Fieri etiam potest, vt frigore offensi teporem de-
 siderent: sicuti contra æstu immodico afflictī refrigerationem. Est, quando multitudinem instra-
 tarum vestium non tolerant. Quippe multos offendit id quoq; non minimū, maxime vero cum
 aut totū corpus vertere, aut etiā artus mouere cupiunt. Quinetiā ipsa quies, si sit diuturnior, non
 parum molesta esse solet: q̄n nulla animans immodico vilo delectatur, sed semper medium mo-
 dum expetit. Porro medius ipse modus non vnus omnibus est, sed omnis mediocritas ex eorum
 semper est numero, quæ in collatione ad aliud spectantur. Quocirca, qui curam infantis educan-
 di suscipiet,

† Cū hoc in lo-
 co mū anima-
 iū, quæ in cor-
 de, cerebro, &
 hepate locant,
 Galenus affe-
 rat exēpla, nō
 inepte quidam
 putāt voces il-
 las sensiles, &
 insensiles, & gu-
 losi, aliter ver-
 tendas esse, vt
 dicatur, intelligē-
 tes, & stupidi,
 & cupidi, quæ
 ad animā, non
 ad corpus refe-
 rūt: huic autē
 versionī gra-
 ca etiam lectio
 subscribit, &
 Galeni verba
 inferius circa
 medium istius
 capituli id palā
 ostendunt.

* παθηματα.

* in Aldino
 codice legitur
 πολλὰ. in ma-
 nuscriptis πολ-
 λὰς, i. mul-
 tates.

F A. l. i. f. 3. d. i.
 c. 4. fol. 59. c.

generē.

A. ibidem.

Adi suscipiet, hunc planè vt acrem mediocritatis conuenientis q̄ coniectorem esse, ita hæc semper præbere oportet prius, quàm ex desiderio cuiusuis auctus dolor simul cum corpore animū quoq̄ in motus immodicos conijciat. Quòd si q̄n, quod infestat, imprudētibus insciētibus q̄ nobis auctū esse contigerit, corrigere molestiam tētabimus ilico vel præbito, quod expetit, vel sublato, quod offendit, etiā motu per vlnas nutricis adhibito, ac vocis modulamine, quibus vtī prudentiores nutricum cōsueuerūt. Ego nanq̄ puello quodam totum diē irato, plorante q̄, ac immodice se inordinate q̄ iactante, nutrice ipsa omnis cōsiliij inope, deprehendī quod offendit. Quippe vt neq̄ papilla ī os immissa, neq̄ a nutrice prolatus, si forte meiere, aut aluū exonerare vellet lenitus est, sed nec cū ab vlnarū agitato reclinari est cōceptus. aduertī aut̄ tum lectū, tū inuolucra, tum vestes ipsas fordidiore, p̄terea puellum ipsum immundum, atq̄ illotum. lauare detergere q̄ iussi, tum lectulū mutare, ac vestē omnem tersam mundam q̄ p̄bere. Quibus peractis, protinus ab immodico agitato cōquieuit, ilico q̄ dormiuit nō suauissimū modo verum etiā lōgissimum somnū. Vt vero recte conijcias, q̄ puello officiat, nō mō solertia est opus, sed et assidua de ipso, q̄ nutrit, experientia.

Quales oporteat Nutrices esse.

CAP. 9.

Hæc igitur omnia vsq̄ in tertium a natali annū circa puellum peragenda censeo. In primisq̄ de nutrice ipsa non minimā habendam esse curā, quid edat, quid bibat, quo pacto in somno, venire, exercitatione se habeat: vt videlicet lac eius egregie sit tēperatū, quale certe erit, si sanguis eius quā optimus sit: porro is talis est, qui nec flaua abundat bile, nec atra, nec pituitosus est, nec serosus, nec aquoso liquore permixtus. Nascitur aut̄ eiusmodi sanguis ab exercitatione moderata, & cibis tum boni succi, tum iusto tempore modo q̄ assumptis, p̄terea portione tēpestiua modice q̄ sumpta. De quibus omnibus in ijs, que post dicētur, diligētē agei. A venere omnino abstinentiā esse, quæcūq̄ lac præbebit, moneo. Nā & menses viri consuetudine prouocātur, & lac odoris gratiā in deterius mutat. Quinetiam aliquē in vtero cōcipiunt, quo nocētius puello adhuc lactētī nihil est. Interim enim, quicquid sanguinis est optimum, in fœtum absumitur. Quippe is, cum proprium in se vitę principium contineat, & huius moderamine agitur, & assidue conueniens sibi alimentum trahit, † vtero ipsi veluti radici adhærens, nec vsquam ab eo nocte die ve discedens. Interim vero nō minor modo, verum etiā deterior rationabiliter redditur ipsius grauidæ sanguis. Quo fit vt lac ipsum tum peius, tum vero exigū in mamillas colligatur. Quare si, quæ infantē lactat, vterum gerit, ego magnopere suaferim aliam inueniēdam nutricem. Cuius etiam lac gustu, odoratu, visu considerandum explorandum que diligētē sit. Si quidem, quod optimum est, id gustati olfaciētī que planè suaue, intuētī cādīdum, equabile, ac liquidū crassū que mediū apparebit. Quod vitiosum est, ediuerso aut crassum & caseosum, aut liquidum & serosum, ac liuidum, tum consistētia ipsa colore q̄ inæquabile videbitur. Idem gustantibus amarorem, aut salsedinem, aut qualitatem quampiam extraneam exhibebit: tale vero nec olfacienti suaue erit. Atq̄ lactis probi improbiq̄ hæc sunt indicia, quæ coniectans, cum māter aut iam concepit, aut morbo aliquo est affecta, ad aliam q̄ nutrice transire est necessariū, lactis iudicium atq̄ electionē facere quis posset.

De Cibo, frictione, & balneis, quæ puello post lactis usum conueniunt.

CAP. 10.

Tvm vero puellum, quoad primores dentes emiserit, solo lacte alēdum. Quo tempore eum solidiori quodammodo iam cibo assuefacere conueniet, quod etiam experientia planè doctæ mulieres faciunt: primum panem, mox legumina, ac carnem, & similia, omnia prius commansa puellorum osculis immittentes. Corpus autem infantium confricare oportet oleo dulci: sicuti id ipsum recte peragunt nutrices plerūque, statim ipsas corporis partes modulantes atque fingentes. Verum in eo, quem propoluimus, puero, qui corporis statu est optimo, quod ad membrorum modulum saltem attinet, nihil est, q̄ curiosa nutrix sit, sed tm̄ fricet quotidie mediocriter, ac lauet: idq̄, quàm fieri maxime potest, lacte in ventriculo minime adhuc hærente crudo, quippe q̄ periculum est, ne prius, quàm probe sit concoctum, in totum corpus infantis digeratur. Multo vero maxime si quis ventriculum ipsum adhuc lactis plenum in fricet, tum corpus crudo alimento implebit, tum caput onerabit. Quo magis prospiciendū in primis est, nequid nutrimenti neq̄ ante balneum, neq̄ ante frictionem puerulo præbeatur. Id fiet, si ad hæc administranda nutrix post longissimum somnum diligenter tps̄ obseruet. Id enim maxime temporis est, in quo vel inanē planè ventriculum inuenias, vel certe cōcoctum iam alimentū in se continentē. Quæ autē, vt hodie fit, faciunt, sanè ledunt, aliæ vnum & certum diei tps̄ præscribentes, alię, cum ipsæ a negocijs vacent, tum demum curantes. Quo fit, vt sapius lædi, q̄ iuuari, pueros necesse sit: Quippe quod a nobis præscriptum tps̄ est, aliās in aliud diei noctis ve tempus incidit. Maiorum tamen puerorum, qui videlicet plagis, minis, obiurgationi, monitis parere norunt, ijs duplex cum fricandī, tum lauandi temporis occasio est: prior ac cōmodissima, cum a matutino somno surrexerint, deinde luserint, ac iam cibum petant. Tum enim maxime vocādi ad hæc sunt, ac corpus quidem ad sanitatem pariter & bonam habitudinem, animus ad obsequelam & temperantiam exercendus. Interminandum q̄ non aliter nos cibum præbituros, nisi, quantum ipsi velimus, frictioni balneo q̄ se permiserint. Atq̄ optimum quidem tps̄ hoc fuerit. Quòd si qua occupatione, qui puellum alit, auocetur, modico pane præbito ludere permittat, quantum velit: dein, cum rursus cibum petierit, tum

Secunda Classis.

ii iij fricet,

† ἐπιζωμεν
τε τῆς κίτρας
infertis in vtero
radicib' ad
nezum.

ἐυρρυθρίαν. i.
cōciuitatem.

A. l. 1. f. 3. d. 1.
c. 2. fol. 57. d

A. l. 1. f. 3. d. 1.
c. 2. fol. 58. a

A. libem. g

A. l. 1. f. 3. d. 1.
c. 4. fol. 51. f

DE SANIT. TVEN.

fricet, lauet q̄. Minime tamen bibere ei permittendum post cibum est, quem balneum excipit: q̄n E ita precipitatio eorum, quæ ventriculus continet, distributio in corpus fiet. Id vero in corporibus prorsus sanis cauere oportet. Quippe quibus utilius sit ante balneum cibum dedisse, horum planè improbandi tum affectus sunt, tum corporum status. De his vero in sequentibus dicemus. nunc premendum nobis propositū est: nempe vt puellum, cui optime affectū corpus sit, sic educemus, vt talis p̄petuo seruetur: huic expedit, vt cibus balneū sequatur. Quod si, quo loco puellus alitur, balnei copia non sit, (fortasse vero nec ista vnq̄ legēt, qui ibi habitant) in concha pueros lauant, donec alterum iam tertium ve ætatis annū attigerint. Qui vero hos annos exceſſerint, eos, si non quotidie, at certe tertio quoq; die quarto ve vngūt atq; infricant. Quod si anni tempus non prohibeat, stagna amnesq; his lauacra sunt, veluti nobis balneum. Apud Germanos enim planè nē nutriri quidē infantes contenderim. Verū nos neque Germanis, neq; alijs agrestibus aut Barbaris hominibus hæc p̄dimus, non magis equidem q̄ vrlis, apris, leonibus, aut alijs id genus feris, sed Græcis, & ijs, qui, tamen si genere sunt Barbari, Græcorum tamē emulantur studia. Nam quis, quæso, eorum hominum, qui apud nos degunt, tulerit modo editum infantulum, etiam ab vtero calentem, ad flumen deferre, ibi q; (sicuti Germanos aiunt) ceu candens sit ferrum, in frigidum humorem mergendo, simul de naturæ vigore periculū facere, simul corpus ipsum roborare? Quip- F pe, si citra noxam id tolerauit, & q̄ propriæ naturæ robur ostendit, & nouū præterea robur ex frigida commercio comparauit, nulli non patet. Caterum, si ab externo frigore naturalis calor sit vicius, q̄ protinus interire necesse sit, id quoq; neminem latet. Quis igitur mentis cōpos, nec oīno ferus, Scythæ ve proprium pignus in id agere discrimen sustineat, in quo errorem mors sequitur, potissimum cum ex eo periculo non magnū sit futurum, quod lucrificiet? Asino enim fortassis, aut id genus experti rationis animanti vtilissimum fuerit densum ita tergus durum q; effici, vt citra dolorem frigus toleret, homini vero ratione prædito, cui nam, quæso, tam magno sit vsui? Non enim, si quis absolute, citra q; exceptionem pronūciat cutē densissimam durissimam q; vtilem ad sanitatem esse, is recte dicat. Cum nanq; animalis corpori duplex insit incōmodum, alterum ab externis, alterum ab internis occasionibus, quorum certe rara mollis q; cutis est, ij ab extrinsecus imminetibus malis facile tentantur: quorū densa ac dura, ab internis. Itaq; etiam Hippocrates, vbi de ijs præcipit, quæ in nobis ab alimento ad cōmodum incōmodum ve cedunt, post alia multa, hæc scripsit: || Raritas corporis ad transpiratum ijs, q̄bus plurimum aufertur, salubrius: q̄bus minus, insalubrius. Prestat ergo vtrunq; declinasse excessum, nec adeo aut densam reddidisse cutē, vt corporis trāspiratum prohibeat: aut raram, vt facile à qualibet extrinsecus incedenti occasione G lædatur. Tale porro natura est propositi nobis hoc loco puelli corpus, cum sit medium omnis excessus. Est ergo id ea ratione alendū, vt status sui grātiā perpetuo seruet. Seruabit autē, si primis quidem annis solo lacte nutrias, ac balneo dulcis aquæ & calentis vtare: quod videlicet corpus eius molle, q; diutissime seruatū, ad plurimū augmēti pueniat. Ab his annis, cū iam mitti in ludū est habilis, nō necesse erit assiduis præterea balneis vti, sed interim, dū luctari condiscit, mediocriter inibi ante cibū exercitari sat erit, ac balneo plerūq; abstinerere. Modū vero i labore excessisse, quod non nulli pædotribæ pueros cogunt, prorsus alienum est: liquidem intempestiua duritie corporis inhietur auctio, etiam si natura sit ad auctum quāmaxime comparatum.

De vino puellis vitando, ac de aqua & aere optimo comparando.

CAP. II.

SAnè vinum q̄ diutissime, qui ea natura puer est, ne gustare quidē suaferim: quippe quod hauritum & humectat nimium, & calfacit corpus, tum caput halitu replet ijs, qui humido calido q; temperamento sunt, quale est eiusmodi puerorum. Atqui nec repleti his caput est vtile, nec ipsos supra, q̄ par est, humidos calidos q; fieri: q̄n eō iam caloris humoris q; peruenerūt, vt, si paululum vtrāuis qualitatem auxeris, iam modum exceſſerint. Cum autē sit oīs excessus fugiendus, maxime hunc fugere expedit, ex quo non corpori modo, verū etiam animo damnum accedit. Quare neq; H iam adultis vinum, nisi modice sumptum, existimandū est vtile esse: q̄ videlicet ad iram p̄cipites, & ad iniuriam incontinentes facit, & partē animi rationalem hebetem turbidam q; reddit. Caterum his ipsis ad bilis excrementa vel mitiganda, vel expellenda est sanè non inutile: non minime vero ad eā siccitatem, quæ in solidis partibus aut ex immodicis laboribus, aut ex p̄prio ætatis temperamento prouenit, idoneū est vinū. Humectat nanq; ac nutrit, quicquid immodice siccitū est: tum bilis amaræ acrimoniā mitigat ac frangit: p̄terea p̄ sudores vrinas q; vacuat. Pueri vero, ceu q; talem succum minime colligūt, quiq; naturalem humiditatē plurimā obtinent, vt commodorum, quæ vini potio largitur, planè non egent, ita incōmoda, q̄ affert, t̄m sentiunt. Nemo itaq; rationis cōpos ea vtī potione pueros sinet, quam, præter q̄ nullum affert commodum, immensum etiam sequitur incommodū. A frigida potione oīno prohibēdos huiusmodi pueros non censeo, quod t̄m aliqui faciunt: verum à cibo plerunq; & per calores, † cum ipsis cordi erit, vt i permitto, potissimum vero (si copia eius sit) fontanæ recētis, cui nulla qualitas vitiosa aliunde sit cōtracta: ea si nō est, reliquarum. Cauendę vero sunt, quæ ex stagnis hauriuntur, & quæ turbidæ, & quæ male olentes, & quæ salæ, deniq; in quibus qualitas aliqua gustu deprehenditur: q̄n quæ optima est, ea penitus non gustui modo horum, verum etiam olfactui omnis qualitatis expertis videbitur. Eadem quocq;

* Aliqui legunt nō οὐδ' αὐτῶς, i. nequaquā, sed οὐδ' αὐτῶς, i. nō bene.

* πείραν, i. experientiam.

In lib. de Aliment. ad med.

* ἀρετήν.

† Aliqui in co dice græco legūt nō ἐξουσιον, ἀυτοί πρὸς τὸ ψυχρῶν, i. affecti fuerint ipsi erga frigidā, sed ἐξωσιν &c. id est venerint ipsi ad aquā frigidam.

A. l. 1. f. 3. d. 1. c. 4 fol. 59. f

A. ibidem.

A quoq; tū potui iucundissima erit, tum planè pura. Quòd si præcordia quoq; celeriter transit, nihil est, q̄ magis idoneam requiras: quando, si qua pura lymphida q̄ est, nec potu insuavis, nihilo secius tamen circa præcordia hæret, hæc f̄ vitio non caret: atq; abstinentum ab ea cenſeo vtiq; cū prorsus est frigida: cæterum à calefacta non deterreo. Ac tutissimum quidem sit experientia ipsa de huiusmodi aqua iudicium fieri. Quòd si quis est, qui ex notis potius vim eius prænosse malit: Cuius fons è petra scaturiens, contra Septentriones fluit, Solem q̄ auersum habet, hanc a gre concoctum iri, tardi q̄ transitus esse putandum est: eadem nimirum caleſcit frigeſcit q̄ tarde. Contra, cuius ad orientem Solem fons erumpit, quæq; per meatum aliquem mundum, aut puram colatur terram, eadem q̄ caleſcit ac refrigeratur ocysime, hanc omni ætati vtilissimam esse existimandum est. Nō enim, sicuti vino, cæcis, exercitatione, vigilijs, somno, ac venere, alijs alijs vti pro ratione ætatis expedit, ita de aqua quoq; statuendum est, sed quam nunc optimam indicauimus, hæc vti puero, iuueni, seni, conducet. Idem de aere iudicandum, quem optimum in pulmones trahere omnibus iuxta salubre est. Optimum aerem cenſeo, qui prorsus sit purus. Eiusmodi vero fuerit, qui nec stagni, nec paludis halitu sit perturbatus, nec ex profundo specu pestilentem auram spirante infectus, qualis circa Sardes, & Hierapolin, aliubi q̄ terrarum sæpenumero vilitur. Nec, qui ex cloacis, quæ magna aliquam urbem aut numerosum exercitum purgent, vitium contraxit. Nec, qui ex animalium, olerum, aut leguminum putredine, aut fimo coinquatur. Nec, qui ob stagnum vel flumen vicinum nebulosus est. Nec, qui editis vndiq; montibus in cauo loco clusus nullum recipit perflatum. Suffocans. n. putris q̄ est, similis ei, qui in domibus quibusdam est inclusus, in quibus ob putredinem, & perflatus defectum plurimus acruatur situs. Huiusmodi ergo aer omni planè ætati est noxius: sicut ediuerso, qui purus omnino est, nulli non ætati est vtilis. At vero, quæ ex calore, frigore, siccitate, humiditate diuersitas aeris contingit, non perinde se ad omnes homines habet. Sed corporibus, quæ optimo temperamento sunt, etiã optime temperatus aer est saluberrimus. In quibus vero aliqua exuperans qualitas dominatur, ijs vtilissimus aer est, qui ei qualitati maxime est aduersus, frigidus calidæ, calidus frigidæ, humidiori siccus, sicciori, q̄ par est, tanto humidior, quanto siccitas ipsa modum excessit. Atq; hæc quidem hoc loco intellexit se fat est. Quemadmodum vero incommoda, quæ ex vitiosis aere aquis q̄ proueniunt, corrigas, alio volumine dicetur. Nunc enim optimum corporis statum, simul cum optima victus ratione, ceu scopum ac regulam quandam tractare constitui. Quæ enim vitiosa in aliquo corpora sunt, horum varietates omnes vnã cum idonei ipsis victus ratione in sequentibus libris prosequemur.

C *Ratio tuende sanitatis secundi & tertij septenarij, ac de vjjs singularum corporis excrementorum.*

CAP. 12.

Q Vare rursus ad optimi status puerum reuerſi, secundum septennium eius explicemus, & cuius temperamenti sit, & quod nam postulet victus genus. Ergo temperamentum eius (vt in libris, quos de temperamentis scripsimus, euidenter ostendimus) calidum est eodem gradu, quo prius, humidum vero non eodem. Quinidam omne animans ab ipso statim ortu siccius in dies efficitur: minime tñ per oēs ætates aut calidius aut frigidius euadit. Sed, quorum optime se habent corpora, ijs calor similis quodammodo vsq; ad summum incrementum manet: quorum vero humida frigida q̄ supra optimæ cōditionis corpus sunt, horum calor augetur. Sed non est nunc de his sermo. Cui vero optimi status corpus cōtingit, is ad quartumdecimum vsq; annum iam traditam victus rationem obseruet, illo tñ in exercitatione seruato modo, vt neq; immodice se, neq; violenter exercitet: ne corporis id incremento sit in mora. Lauetur aut calida potius, quàm gelida: vt qui nondum hanc citra noxam tolerauerit. Hoc ætatis, animum quoq; finxissimum est, id q̄ potissimum probis consuetudinibus, & grauibus, & disciplinis, quæ animo modestiã pariant. Quippe ad ea, quæ sequente ætate circa corpus eius moliri oportebit, maximo compendio sit animi modestiã, & ad parendum facilitas. A secundo vero septennio vsq; ad expletum tertium, si quidem ad robustissimum corporis habitum prouehere hominem cupis, aut militem cū strenuum, aut luctatorem, aut alijs viribus insignem destinans, vtiq; de ijs animi dotibus, quæ ad scientiam sapientiam q̄ pertinent, minus laborabis. Quæ. n. ad mores spectant, hæc maxime ætate perfici absolui q̄ conuenit. Sin corporis membra roborare hæcenus cupis, dum sanum quandam habitum & incrementum ijs compares, animi vero rationalem partem ornare adolescentis studes, non est vtrobiq; eadē victus ratio ex vsu. Quanq̄ etiã tertiam quartamq; vitæ formulam licet inuenire: alijs sordidarum cuilibet artium deditis, id q̄ vel ei, quæ corpus exerceat, vel alienū ab exercitio id teneat: alijs ad agriculturam, vel mercaturam, vel tale quippiam se conferentibus: quæ genera tot numero sunt, vt difficile certe videatur omnes vitæ species certo numero complecti. Ac ars quidem, quæ sanitatem tuendam proficetur, omnibus profectio hominibus sanitatis tuendæ documenta pollicetur, aut singulorum propria, aut omnium communia: aut hæc quidem propria, illa vero communia. Veruntamen fieri nequit, vt de omnibus simul disseratur, sed vt primo loco quemadmodum quis ad longissimum prolata vita, et bona valetudine perpetuo vtatur. (Sanè hanc vitam ab omni, quod necessitate se ingerit, negotio liberam esse oportet, ac soli corpori vacare.) Secundo loco, vt de ijs quæ cum arte aliqua, aut opere, aut exercitio, aut ministratio

ἐπιτηδεύματος i. vitæ instituto, aut viuendi ratione.

ratio

DE SANIT. TVEN.

rio priuato publico'ue, in summa, quæ cum premente aliquo negotio coniunctæ sunt. Sic vtique **E** fieri potest, vt de omnibus differatur. Neq; n. aliter aut dilucidus, aut memoratu facilis, aut certa methodo traditus sermo noster videatur, nisi hūc ordinem sequatur. Sed ad id, quod primo loco propositum est, reuertendum, docendum q̄, quemadmodum, qui optimum corporis habitum est nactus, ab omnibus, quæ ad publicum in vita spectant, secedens, ac sibi soli viuens, nec morbo vlllo, quoad fieri potest, vnquam tentetur, nec ante longissimum vitæ t̄ps morte occupetur. Immortale nanque fieri, quod genitum est, planè non potest: tamen nostri temporis philosophus quidam in egregio. s. opere illo, in quo immortalitatis viam docet, id ostēdere sit aggressus. † Vt vero corpus in plurimum perduret tempus, id vero fieri posse profectò conuenit, † præfertim eius, qui optima sit natura. Sunt enim, qui ab ipso ortu adeo improspere corporis sint statu, vt, ne si Æsculapium quidem ipsum ijs præfereris, vel sexagesimum annum videant. Sed non est nunc de his locus. Quare ad illum hominem potius, qui optimo est habitu, reuerli, repetamus ea, quæ inter initia pemonstrauimus: nempe q̄ comesse bibere q̄ nobis necesse est propterea, q̄ è corpore nostro aliquid semper defluit. Cum vero edendum nobis bibendum q̄ sit, necesse rursus est, excrementorum excernendorum curam rationem q̄ haberi. Horum vero cum variæ sint species, aliæ eorum, quæ in ventriculo perficiuntur, aliæ eorum, quæ in iecinore, arterijs & venis aliæ, eius, quod per **F** singula membra distribuitur, alimenti, sanè cuiusq; suram esse vacuationem oportet: sicuti id ipsum ab initio instituisse natura videtur, quæ instrumenta animalibus contulit, aliæ, quæ excrementa ipsa expurgent ac separent, aliæ, quæ deducant, aliæ, quæ in vnum colligant, aliæ, quæ excernant. De quibus omnibus tractatum nobis fufius est in ijs commentarijs, quos de naturalibus facultatibus, & quos de particularum animalis vsu inscripsimus. Nunc hypotheseos loco hæc præsumenda sunt ad ea, quæ paramus. Primum "nanque excrementum & à sincero separatur, & paulatim impellitur per omnia intestina vsq; ad satis capax spatium, quod in eo intestino visitur quod ab argumento rectum vocant: ad cuius exitum musculi quidam sunt inserti, qui ipsum coerceant, intus q̄ detineant ac ne immature effluat, vetent. Postea vero, quàm plurimum congestum iam graue animalis fuerit, tum foras agi sinunt, ad celeritatē emissionis etiā abdominis musculis vnà cum trāsverso septo adiuuantibus. Iecinoris excrementorum aliud est, quale quod florem in vino appellant, aliud, quale quod fex dicitur. Attrahitur alterum à vesicula, quæ iecinori subijcitur, alterū à liene. In his collecta, excernuntur, alterum in priorem tenuis intestini partem, alterum in ventriculum: ab his q̄ iam per omnia intestina vna q̄ cum sicciori alimenti excremento permeāt. Quod aut in venis & arterijs excrementum aceruatur, eiusmodi planè est, quale in lacte concreto serum. **G** Hoc renes à sanguine secernentes, ad vesicam transmittunt. Ea porro id colligit, seruat q̄ ad eūdē fermè modum, quem de sicco excremento supra retulimus. Quippe adnascitur hic quoq; ad exitum ipsum musculus quidam transuersus, qui osculum vesicæ ita ad vnguem comprimit, vt inde nihil effluat. Postq̄ vero huius quoq; collecta iam copia animal vrget, ilico se remittens laxans q̄ statione cedit. Vesica vero omne excrementum excernit, rursus hic quoq; vt ad celeritatem exitus siccorum excrementorum, auxilian tibus musculis ijs, qui in abdomine sunt siti. Reliquum excrementorum genus in singulis animalis nascitur particulis ex ipso vnde aluntur succo: aliud qdē ceu semicoctę quepiam reliquiæ, quę assimilari nutriendæ parti nequiuertunt: aliud quod prius transmittendi alimenti fuit vehiculū, nūc functum officio humidū tenue q̄ superest: quale nimirum serosum illud iam dictū, quod ex valis (i. venis & arterijs) in vesicam defluit. Huic excremento nullus certus à natura prescriptus meatus est: expellitur tñ partim actū per ipsa molliora corpora, quæ fluentis eius violentiæ cedunt, potissimum cum à spiritu maiore impetu irruente impellitur: partim et per exiguos oēs corporeę molis meatus, *ωόρυς* Græci vocant: quorum non mō reliquū corpus vniuersum, sed, etiā tota cutis plena est. Dictum aut nobis de generatione horum est in libris, quos de temperamentis edidimus. Ergo tenuissimum huius generis excrementum facile **H** nè eiicitur, partim in speciem halitus ab inlito calore solutum, partim violento motu confertim erumpens. Appellant vero, quod ita excernitur, sudorem. Alterum vero, cui nullum publice nomen est, quod videlicet nec vulgo est cognitum, vt quod conspectum præ tenuitate effugiat, ab ijs, qui id ratione contemplati sunt, *ἀδηλος ἀσθής ἐι διαπνοή* Græce, id est trāsspiratio, vel perspiratio, vel perspiatus sensum latens vocatur. In hoc insensibili perspiatu et crassioris excrementi non nihil excernitur. Huic autē & vehementiore deducente calore, & impetu impellente maiore opus est: cum alioqui periculum sit, ne ante itineris finem sistatur, saltē ad cutim. Ab hoc excremento tū pilis originem esse ostensum nobis est: tum vero ijs, quę circa oium cutim semper aceruātur, sordibus. Ac dicta fermè nobis vniuersa sunt tum generationis, tum etiā expulsionis excrementorum necessaria capita: q̄ in alijs nostris operibus, quorum proxime meminimus, euidenti demonstratione asserta, hypotheses opportunæ sunt ijs, quę nunc molimur. Nam, qm̄ eiici hæc oportet, vt pote q̄ vitiosa qualitate sint, tamen si Asclepiades reclamet, conuenit (arbitror) primum nouisse, quibus maxime causis remorentur: de in rōnem inire, qua nec in ipsas incidatur: ac, siqñ inciditur, q̄ primū error corrigatur. Atq; ne incidatur quidē, hinc, licet, assequamur, vtiq; si, excreta abūde sint nec ne, compertum habuerimus: vt vero erratū iam corrigatur, aliā quadam methodo est opus.

† Al. clarius ex antiquis. id vero fieri pro seculo potest.

* ἰπικηγυα.

A. l. r. f. d. 4. c. 2. fol. 8. f.

Causæ

Causæ retentionis singulorum corporis excrementorum.

CAP. 13.

A Icamus itaq; primum, à quibus maxime remorentur memoratorum excrementorum singula: mox quo pacto, quod retentum est, expediatur. Ergo hęc, quę in ventriculo continentur, excrementis mora contingit, aut ipsius cibi portionis q; culpa, aut ipsius ventriculi vna cum intestinis. Et cibi quidem portionis q; vitio, aut propter qualitatem eorum, aut quantitatem: ad hęc ordinem, vtendi q; modum. Et propter qualitatem quidem, si acerba, austera, aut sicca naturę fuerunt. Propter quantitatem, si iusto plura aut pauciora sunt assumpta. Ordinis culpa, si, quę sicca adstringentię ve sunt, primo: quę humida, pinguis, & dulcia, secundo loco sunt sumpta. Modi vsus ratione, si, cum bis fuit edendum, totum semel sumperit alimentum. Quę vero ventriculi intestinorum ve vitium sequitur excrementi mora, vel ob naturalem eorum affectum accidit, vel certe acquisititium. Ac, quę quidem naturę eorum vitio causę proueniunt, ex prauis corporis habitibus sunt: sicuti, vbi de his agemus, dicitur. De acquisitijs hoc loco agemus. Recentium ventris affectionum octo sunt differentię, singulę ipso genere intemperies: & quatuor quidem simplices, calor, frigiditas, siccitas, humiditas: quatuor compositę, calor vnā cum siccitate, idem cum humiditate: frigus adiunctum siccitati, idem cum humiditate. Sanē eō creuisse magnitudinis harum quamlibet oportet, vt iam inuolidam reddiderit impultricem vim, aut ventriculi tantum, aut gracilium intestinorum, aut crassiorum, aut etiam omnium simul, aut ex his quorundam. Creantur porro eiusmodi intemperies modo ab hęc, quę intrō in corpus sumuntur: modo ab hęc, quę foris incidunt. Et ab hęc, quę in corpus sumuntur, cum in cibo vel potione vis quępiā medicinalis est immista ex earum genere, quę vel calfaciunt, vel refrigerant, vel siccant, vel humectant, vel vnā calfaciunt & siccant, aliā ve quapiam connexionē harum qualitatum afficiunt. Ab hęc, quę foris incidunt, vel ambientis nos aeris vitio, (cum is immodice calfacit, aut refrigerat: aut siccant, aut humectant: aut copula quauis harum qualitatum afficit) vel aquę, qua lauerimus, vel vnctiōnis, qua vncti sumus, vel denique alterius cuiusquam, quod, cum foris ventriculo adhęserit, aut calfaciendi immodice hunc, aut refrigerandi, aut siccandi, aut humectandi vim habuit. His igitur de causis supprimatur excrementum ventris. At flauę bilis excrementū moratur, aut propter attrahentis expellentis ve facultatis infirmitatem, aut propter vasorum, quibus deducitur atque excernitur, angustiam. Porro infirmitas tum vesiculę totius, quę iecinori subijcitur, tum eorum meatuum, qui ab ea in iecur subeunt, tum eorum quibus in intestinum bilis euomitur, ex recenti intemperantia prouenire potest, tali vtique, quali intestinorum ventris q; impultricem vim lædi diximus. Angustia vero vasorum aut phlegmones vitio fit, aut propter scirrhus, (hi sunt durities quędam: non sensiles) aut obstructionem, aut circumiacentium partium innixum, aut osculorum conuictiam. Iam ipsa à proximis partibus compressio, aut propter immodicam copiam eorum, quę in se continent, aut propter phlegmonē, aut scirrhu accedit. Æque & osculorum conuictia, aut propter horū quippiā, aut etiā siccitatem. Porro siccitatem accidere faciunt, & quę valenter astringunt, & q̄ pariter calfaciunt & siccant. Illa nanq; humorē exprimendo, & quę patebant, contrahendo contrahendo q; ac densando: hęc eliciendo per halitum humore siccitatem inducunt. Phlegmone nanq; & scirrhus, qm̄ morbi planē sunt, ad presentem disputationem non pertinent, & alioqui de ipsis commodius agetur in sequentibus. Pariratione atrę bilis excrementum aliqñ listetur, si lienis ad amarę bilis vesicam: vena vero, quę ad illum à porta iecinoris pertinet, ad vascula illa, quę amarum excrementum attrahunt: quę vero ex liene in vetriculum fertur, ad meatum illum, qui amarum egerit, proportionē sit affecta. At excrementum, quod per singulas animalis, quę nutriuntur, particulas congeritur, & copia sua, & crassitudine, & præterea lentore remoratur: ad hęc, ob imbecillitatem caloris, qui id dillectet soluatq; præterea transitus angustiam. Ac copia quidem, crassitudo, & lētor vel ex cibi portionis q; natura prouenit, vel ex recenti quapiam alteratricis facultatis in ea parte, q̄ nutritur, infirmitate. Imbecillitas vero caloris, non qui id excrementum resoluat ac tenuet, ab exercitandi defectu prouenit. Angustia transitus aut ob scirrhum, aut phlegmonē, aut obstructionē, aut compressum alicuius, aut conuictiam euenit. Quorum cuiusque originis rationem paulo ante retulimus. Sunt tñ partes, quę præter latentes hos meatus, alios quosdam apertos & conspicuos obtinent, sicuti cerebrum, & oculus. Id autē institutum à natura est, aut propter eminentiam particulę, aut propter actionem exquisitius obeundam, aut propter continentium corporum spissitudinem. Est nãq; cerebrum rationalis animę ceu domiciliū: quod, cum ossē solido vndiq; sit septum, plurimis maximis q; canalibus expurgatur: primū per nares, & palatū: secundo per vtranque aurem: tertio per caluę commissuras. Nec absimile est etiam aliquid ab eo confluere ad oculos. Oculus vero ipse non tanq̄ primatum aliquem inter partes obtinens, sed velut qui purus esse omnino postulet, quod videlicet probe munus suum obeat, per euidētes meatus erjcit, quicquid in eo excrementi gignitur, nempe per nares genas q;.

Quo pacto educenda sint singula corporis excrementa.

CAP. 14.

Ergo excrementorum tum causas, tum instrumenta iam diximus. Quę quemadmodum quis retenta expediat atq; euocet, deinceps docendū, initio rursus à ventre sumpto. Ergo illud cōe omnium excrementorum documentum sit, vt retentionis causę contrariam causam semper ad moueas.

* οὐρίον.

* οὐρίον.

* ἑλίκασα i.
palpebras.

DE SANIT. TVEN.

moueat. Speciale vero per singulas, hoc, si comestorum paucitate & siccitate restricta alius sit, ut **E**tum plura, tum humidiora exhibeat. Si siccitate, plura quidem non offeras, sed humidiora. Si austeritate & acerbitate, dulcibus & pinguibus cibis. Quod si in ordine sumptorum erratum sit, ut eum errorem corrigas. Si cum bis edendum erat, semel comedit, ut non bis modo, sed etiam saepius pascas. Eodem plane modo & recens contractas intemperies contrariis remediis sarcias: nempe, quod sic catum est, humectans, quod refrigeratum est, calfaciens, ac reliquos affectus simili ratione corrigens. Quibus vero haec fiant, in ijs, quae de medicamentis scripsimus, prodita materiae sunt. At flava bile retenta, si quidem obstructionis culpa id accidat, eo qui extenuet vitium vitendum: cuius materia singulari volumine a nobis est tradita. Sin ex compressu id eueniat corporum, quae & eius bilis meatibus vicina sunt, & immodice sunt referta: siquidem ex crassitudine succi id incidit, extenuante vitium est vitendum: Sin ex multitudine, praesidijs, quae vacuent. Quod si ob phlegmonem scirrhum ve id contigit, iam res sanitatis tuenda professionem excessit. Sin propter recens contractam intemperiem, quaecumque vitia qualitas est, hanc restituere tentandum. Ad eandem formulam, & conuenientiam oscillorum aperire conueniet. Si ab austeris facta est, pinguibus & dulcibus assumi iussis. Sin ijs, quae calfaciunt & siccant, succedit, adhibitis, quae refrigerent & humectent. Dicitur & talium materia in sequentibus libris. Idem expurgandi modus etiam tertio excrementorum genere retento, quod per singulas animalis partes colligi diximus, conueniat. Nam si contracta sint, & tanquam conuincant meatuum ora, per aduersa ijs, quae sic affecerunt, succurrendum est: nempe quae ex frigidis causis ortae coarctationes constipationesque carnea molis sunt, veluti quae ex ambientis frigore corporibus nostris inciderunt, eas calfaciendo. Rursus eas, quae calori siccitatique superucnerunt, veluti quae feruoribus solis euenerunt, refrigerando & humectando. Pari modo, & quae astringentium vitio prouenerent, cuius generis sunt aluminosa aqua, has pingui ac molli frictione vna cum dulcis aquae balneo reparando. Quod si vel crassitudinis, vel abundantiae, vel lentoris excrementorum vitio obstructi meatus sunt, tenuatoria vitium ratio his apta erit, praeterea medicamenta, quae calfaciunt ac dissecant, quaedam intro deuorata, quaedam foris admota: anteque haec omnia exercitatio. Nam ea quoque tum soluere excrementa potest, tum per sudoris meatus eijcere, tantoque tam cibis, quam medicamentis tenuantibus praestat, quanto satius est nullo corporis nostri habitus incommodo exigi, quae redundant, quam pariter & carne liquanda, & solidis extenuandis. Haec namque incommoda calidis attenuantibusque medicamentis succedunt. Exercitationibus vero adeo nihil tale succedit, ut etiam firmitas quaedam membris accedat, cum & naturalis ipse calor acceditur, & ex partium inter se attritu duritia quaedam indolentiaque comparatur. Quem admodum vero se aliquis debito tempore mensuraque exercitet, ac singularum actionum ordine decenti qualitateque vitatur, nunc equidem exequi non statui: sicut nec de alimentis ipsius tempore, modo, ordine, qualitate: sed nec de tenuantibus cibis ac potionibus, nec de ijs medicamentis, quae qualitate immutant. Nullius enim horum hactenus particularem usum diximus, contenti summam & per capita tantum attigisse. Verum in sequentibus libris de omnibus fusius agetur.

* δυοπαθίας

* μέτρον.

Compendium primorum generum, quibus ars sanitatis tuendae continetur. CAP. 15.

Nunc enim in compendium redigere totum opus placuit, quatenus nulla materia lateret, cuius esse peritum deceat, qui omnem sanitatis tuendae artem profiteretur: hunc *ὁ γυμνασιον* Graece voces, sicuti gymnasten, qui tantum, quae ad exercitationes pertinent, callet: quin Erasistratus quoque ita eum appellauit. In sequentibus vero voluminibus dicarum iam materiarum cuiusque tum tempus quo exhibebitur, tum qualitatem, tum usum rationem trademus, ita ut non iam maria tantum sit, sed sanitatis conseruandae causa. Etenim in tribus hisce primis generibus consistit sanitatis tuendae studium aequae, ac medendi methodus, nempe corporibus, causis, signis. Corporibus quidem ijs, quae & sana iam sunt, & eo statu seruari debent. Signis vero, quae ipsis accidunt, ex quibus corpora ipsa dignoscuntur. Causis autem, ex quibus custodia sanitatis perficitur. Harum materiam quatuor generibus iuniorum probatissimi sunt complexi, admouendis, educendis, faciendis, extrinsecus incidentibus. Et admouendorum quidem nomine, cibus, potio, & liquidum medicamentorum intro sumitur, etiam aer attractus intelligitur. Faciendorum vero, frictio, ambulatio, vectio, equitatio, denique omnis motus. Quod si non quiuis motus exercitatio est, sed solum, qui valentior est, adijciatur motui exercitatio, ut sint facienda tum motus, tum exercitatio. Referuntur ad hoc causae genus, somnus, vigilia, & Venus. Ex foris incidentibus primus est circumdatus nobis aer, deinde quaecumque lauantiu vngentiu ve tunc cuti propinquant, etiam si quod medicamentum sanitatis tuendae fines non excessit, veluti sal, myrta, nitrum, aphronitrum, & aquarum aliqua sponse natarum, & calentium. Educendorum vero materia praedicta paulo supra est. An vero recte tribus praedictis causarum generibus simul diuisa sit, non facile dixerim: cum melius fortasse sit admouendis, faciendis, & foris incidentibus alterari immutarique corpus dicere: mutationem vero aut in qualitate fieri, aut quantitate. In qualitate, dum aut incalescit, aut refrigeratur, aut siccescit, aut humectum redditur. In quantitate, dum alitur, aut inanitur. Iam inanitionem ipsam duplicem quoque esse, alteram excrementorum, de quibus paulo ante diximus: alteram naturalis substantiae nostrae assidue defluentis, quae nutritioni ex aduerso opponitur.

† Addendum ex antiquis codicibus quantitate.

† *ἢ εἰδὴ τινὰ τῶν φαρμάκων*. et aliqua genera medicamentorum. intelligit autem ea, quae cibi simul ratione habent.

† Quidam Graeci codices addunt ἢ διαπαλαίσις εἰς ἐν κόνει ἢ. aut exercitium se in puluere.

A ponitur. Notasse hoc loco operæ precium fuerit homonymiã, quam Hippocrates in opusculo de alimento distinxit his verbis: || Alimento aliud est, quod nutrit: aliud, quod quasi est nutriens: aliud, quod nutriturum est. Quippe ei, quod prima significatione alimentũ siue nutritio est, substantiæ ipsius fluorem recte opponas: ei vero, quod in secunda significatione accipitur, tum hæmorrhagian i. sanguinis profluuium, tum vno verbo omnem sanguinis inanitionem: ei vero, quod tertio significato dicitur, vomitum, & lienteriam i. intestinorum leuitatem. Verum de talibus diuisionibus statuere pro arbitrio cuius liceat. Quisquis aut̃ propositam artem rite administrabit, hunc omnis materiæ, quæ ad salubrem victus rationem pertinet, vires habere compertas est necesse: quoniam hinc demum dexter eius oritur vsus. Contingit aut̃ dexter eius vsus, vbi opportunum cuiusq; tempus ac modum quis inuenerit. Quare huc potius censeo properandum, quàm prauis opinionibus refellendis immorandum. Sed, quoniam satis verborum primum hoc volumen continet, claudetur hoc loco. Quod reliquum operis est, in cæteris exequemur.

in lib. de Alimento haud longe à principi.

* μέρρον

GALENI DE SANITATE TUENDA

LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Differentias omnes ac vires Frictionis, & Exercitationis explicat, ac docet, quo pacto Sanitatem in tertio Septennio tueamur.

Prescribi hæc præcepta homini, qui animo & optione sit liber.

CAP. 1.

Artis, quæ de sanitate tuenda instituitur, summas scopos quosque proximũ volumẽ edocuit. Nunc singula membratim distinguere tentandum, initio rursus ab ijs sumpto, in quibus proximus liber est finitus. Proponatur itaque nobis in hoc libro saluberrimæ naturæ puer, qui iam tertium ætatis suæ septenniũ ingreditur: cuius corpus effingere componere quosque, quoad fieri potest, quàm optime, propositũ sit. Ac primũ hoc ipsum definiendũ, quid sibi velit, quod adiecit, optime: vult aut̃ nimirum illud. Veluti corporũ ipsorũ numerosa sanè diuersitas tradita est, ita vitæ rationum, quibus viuimus, species sunt diuersæ.

Ergo fieri nequit, vt in qualibet proposita vita optimam corporis nostri curã administras: sed, quàm cuiusque optima sit, hanc vitæque licet. Quæ absoluto sermone optima sit, in omni exequi vita nõ est: nam maxima hominũ pars implicatã negocijs vitam agit, quos etiã ledi ab ijs, quæ tractant, est necesse: nec tamen mutare conditionẽ licet. Alij enim per inopiam in eiusmodi vitæ sortem incidunt: alij seruitute, quã aut̃ parentibus hæreditariam acceperunt, aut aliàs per vim aliquam capti rapti ve: quas etiã solas seruitutes vulgus existimat. Mihi vero, & qui ambitionis, aut cuiusvis cupiditatis gratia negocijs impeditam vitam delegerunt, quo minus corpori curando vacare queant, ij quoque seruire vltro dominis, & quidem pessimis, videtur. Quare his optimam prorsus corporis curam scripsisse superuacuuũ sit. Verum, si quis planè tum animo, tum vero optione, sit liber, huic præcepisse fas est, quemadmodum & sanitate plurimum fruatur, & morbis minime tentetur, & commo distime citra quosque molestiam senescat. Quin etiã sanitatis tuendæ methodus, sicut alia planè quelibet ratio via quosque, eiusmodi docendi initium postulat. Siquidem, quod simplex inculpatum quosque est in omni genere, id cæteris omnibus, quæ nec simplicia sunt, nec culpa vacat, ceu regula quedã, præponi postulat. Sanè simplex inculpatum quosque in corporibus quidẽ est, quod optimo est habitu: in vitæ generibus, quod omnino liberum est. Primum igitur hoc libro duo hæc cõiuncta tractemus. Deinde cuiusque vitioso corporis statui vita libera sit adiuncta. Mox optimæ corporis constitutioni, singulæ seruilis vitæ species copulentur. Postremo vitiosos corporum habitus cum seruilibus viuendi generibus maritabimus: siquidem plenus nobis absolutus quosque sermo futurus est.

Qui differat à labore & motu Exercitatio, tum de eius vsu & tempore, ac præparatoria Frictione.

CAP. 2.

Quod nam igitur propositæ artis initium cœperimus ad eius tutelam corporis, quod & optime sit notæ, & tertium ætatis septennium iam ingressum, & cæteris posthabitis omnibus vni corporis curæ vacet? Mihi sanè videtur id, quod ab Hippocrate traditum est tum in Aphorismis, cum ait: || Labor cibum præcedat. tum in popularium morborum sexto volumine, vbi ita ad verbum præcipit: || Labor, cibus, potio, somnus, venus, omnia mediocria. Nam & modum ipsum singulorum definiuit addito ad finem dictionis epitheto, mediocria: & tempus æque signauit ipso sermonis ordine. Quippe sanitatis tutelam à labore est auspicandum, quem exequi debent cibus, potio, deinde somnus, mox venus, in ijs videlicet, quibus venere est vtendum. Nam reliqua certe omnia cuiusque ætatis sunt communia: Venus ætate tantum florentium est, vtique quo tempore etiã eius vsus est. Quæ enim hanc vel præcedunt ætates, vel sequuntur, aut plane

* Interps videt legisse Δουχῶν, verũ emendatio ra exemplaria hũt τούτων i. casu, fortuna, sorte, aut euentu. opponit aut̃ Galenus duplicẽ hanc libertatem duplici seruituti paulo ante positẽ.

* μούθηπος i prauis.

Hanc sententiam non legi in lib. Aph. sed 6. Epid. cõ. 4. t. 3. 3. 187. c

6. Epid. com. 6. t. 3. 3. 195. c

DE SANIT. TVEN.

planè semen non effundunt, aut certe infœcundum aut male fœcundum effundunt. Verum di- E
 sceptatio de venere in suum locum differatur. A laboribus vero ordiendum, illo ante omnia di-
 scusso, an idem sint labor, motus, & exercitatio: an labor & motus idem, aliud vero ab his exerci-
 tatio: an motus res diuersa, labor & exercitatio neutiquam differant. Ac mihi quidem non quiuis
 motus exercitatio videtur, sed tantum, si quis vehementior est. Quoniam autem eorum, quæ ad
 aliquid dicuntur, est, quod vehementius dicitur, fieri potest, vt idem motus alteri sit exercitatio, al-
 teri non sit. Terminus igitur vehementiæ esto anhelitus alteratio: quando, in quibus motibus
 nulla fit anhelitus mutatio, hos nondum exercitationes vocamus. Quòd si quis maius minus ve,
 celerius aut crebrius iam ex motu aliquo respirare cogitur, huic certe tantus motus exercitatio fue-
 rit. Ea igitur communiter exercitatio vocatur. Proprie vero à loco Græce denominatur, quem
 gymnasion ipsi appellant. Is locus est in publica aliqua vrbs regione extructus, quo vngendi, fri-
 candi, luctanturi, discum iacturi, aut tale quippiam faciuri confluunt. Laboris appellatio idem mihi
 significare videtur cum priore significatione nominis gymnasii: siue exercitationis, nempe com-
 muni illo, quod prædiximus: quippe cum, & qui fodiunt, & qui metunt, & qui equitant, non labo-
 rent modo, sed etiam exercitentur, communi saltem exercitationis appellatione. Et de nomini-
 bus quidem ita nobis determinatum sit: atque ad hæc significata omnis mihi deinceps sermo in- F
 audiat. Nec tamen, si quis est, qui aliter vti velit, prohibeo: quando non huc de recto nominum
 vsu disputaturus accessi, sed, quemadmodum sanitas custodiri maxime possit. Ad id vero, cum per
 commodum erat de exercitatione, labore, omni deniq; motu distinguere, nominum significatus
 definire sum coactus. Atq; exercitationis commoda & si in priore volumine tradita sunt, non in-
 utile tamen sit hæc quoq; paucis ea denuo repetere: quando ea non solum scopus, sed etiam velu-
 ti iudices sunt omnium, quæ singillatim in exercitationis arte geruntur. Fuere autem (arbitror)
 genere duplicia, hæc quidem ad excrementorum inanitionem, illa vero ad euexian, id est com-
 modam † corporis habitudinem efficacia. Nam, quoniam vehementior motus exercitatio est, nè
 cesse quidem est tria hæc ab ea perfici in corpore exercitando, membrorum duritiem ex mutuo
 ipsorum attritu, genuini caloris augmentum, & spiritus citatiorem motum. Sequi vero hæc reli-
 qua omnia priuatim commoda, quæ corpus exercitijs accepta refert: Vtiq; ex membrorum duri-
 tia, tum vt minus ex labore afficiantur, tum ad actiones robur: Ex calore, tum deducendorum in
 corpus validum attractum, tum immutationem magis expeditam, tum nutritionem magis fœlici-
 cem, tum vt singulæ corporis partes sint (vt ita dicam) persusæ. Cuius fusionis beneficio & soli-
 da mollescere, & humida tenuari, & exiguos corporeæ molis meatus laxiores fieri accidit. At ex G
 spiritus valentiore impetu & purgari hos omnes meatus necesse est, & excrementa expelli. At-
 qui, si exercitatio hæc præstat, haud difficile sanè sit tempus vtendæ eius statuisse. Nam, quoniam
 digestionem in corpus adiuuat, non debet, cum administratur, crudi incocti q; cibi aut succi mul-
 titudo vel in ventriculo vel in vasis contineri, vnde periculum sit, ne prius, quàm per maturam
 concoctionem utilis sit, in omnes animalis partes rapiatur. Quoniam vero & exiguos meatus
 expurgat, & excrementa expellit, vtilius est ante comedendum eam adhiberi. Siquidem, quæ im-
 pura corpora sunt, atq; ab excrementis parum purgata, hæc quo magis nutries, magis lædes. Ex
 his itaq; patere arbitror tum esse ad exercitationem commodissimum tempus, cum hesternus ci-
 bus duplici concoctione iam prorsus sit confectus, & ea, quæ in ventriculo, & ea, quæ in vasis san-
 guinis agitur, ac iam denuo cibandi tempus instet. Quòd si aut prius aut posterius exercitatione
 vtire, aut crudis humoribus hominem impleueris, aut pallidæ bilis prouentum auxeris. Sanè hu-
 iusce temporis nota, color est vrinæ. Quæ enim aquæ speciem præfert, crudum adhuc in venis
 esse indicat succum eum, qui à ventriculo submittitur: Quæ vero rufa biliosa q; est, iam dudum
 concoctum esse huiusmodi succum: Quæ modice pallet, peractæ modo secundæ concoctionis est
 signum. Cum nanque bili infecta vrina nondum est, aquæ speciem alborem q; præfert. Cum ve H
 ro plus iusto eius bilis acceperit, ruffa cernitur. Ergo, cum mediocriter est ruffa, mediocriter ve
 pallens, tum est exercitatio adeunda, sed expulsis prius excrementis, quæ vel in vesica vel infe-
 rioribus intestinis continentur. Verendum enim, ne quid ex his in habitum corporis rapia-
 tur, correptum videlicet caloris vi, qui per exercitationem accenditur. Ergo si quis posita iam ve-
 ste protinus ad valentiores motus accedat prius, quàm totum corpus molliatur, & excrementa
 extenuentur, & exigui carnis meatus laxentur, timor est solidarum partium quampiam ruptum
 aut contuulsum iri. Timendum præterea est, ne excrementa spiritus impetu impulsa prædictos
 meatus obturent. Sin sensim prius calefaciendo & solidas ipsas præmollieris, & humores tenua-
 ueris, & exiguos meatus laxaueris, nullum periculum nec rûpendi alicuius, nec obstruendi, exerci-
 tato impendebit. Vt ergo hæc fiant, oportet linteolo totum corpus mediocriter fricando prius
 calfacere, mox oleo fricare. Neq; enim protinus accedendum ad pingue censeo, ante videlicet, q̄
 cutis incaluerit, & meatus laxentur, & vt semel dicam, quàm præparatum aptum q; corpus sit ad
 oleum capiendum. Ei rei satis omnino sunt pauci manuum circumactus, qui nullo compressu sint
 graues, & modice celeres, huc demum veluti ad metam directi, vt corpus citra compressum cale-
 faciant. Siquidem peractis his cernere licebit floridum ruborem per totam diffundi cutem. Tum
 igitur

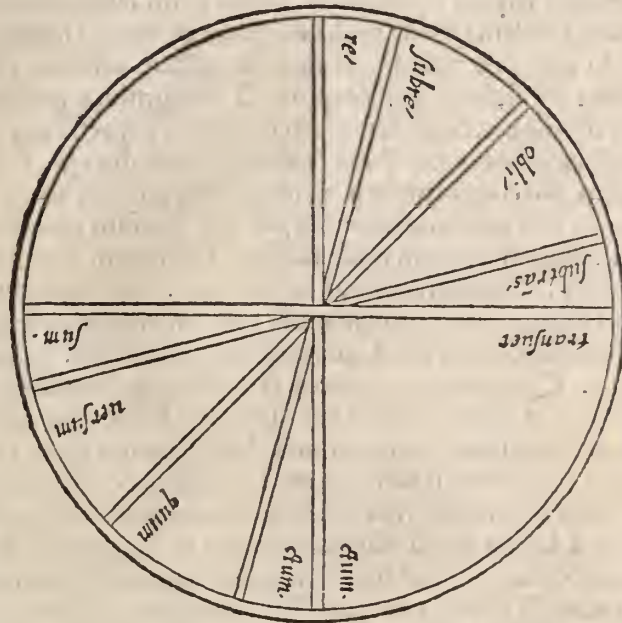
† Al. solidarū
partium.

A. l. i. f. 3. d. 1.
c. 3. fol. 60. g

Agitur pingue inducendum, & nudis manibus, quæ medium inter molle durumq; modum seruet, infricandum, quatenus neq; coactum cōstrictum q; corpus sit, neq; vltra, quàm par est, laxum resolutum q; fiat, sed legitimum naturæ modum seruet. Infricandum vero primo contrectatu blandius, inde sensim paulo fortius, eatenus aucta semper ad valentius fricitione, quoad iam carnem manifeste premat, citra tamen læsionem: haudquaquam tamen tam valida fricitione diu vtendum, sed semel aut bis in quaq; parte: quandoquidem nō eò ad hunc modum fricatur huius pueri corpus, vt iam duretur, cum id iam ad exercitationem producimus, sed potius quò tum promptitudo ad actiōnes excitetur, tum robur colligatur, ac raritas laxitas q;, quæ mollem fricitionē consecuta est, constringatur ac cogatur. Quippe medio temperamento seruari huius pueri corpus oportet, neq; vsquam durum molle ve effici, necubi naturale eius incrementum inhibeat. At procedente tempore, quando iam nobis fit adolescens, tum vero duriore fricitione vtetur, præterea frigida ab exercitando lauatione. Verum de his post agendum.

De Proprijs fricitionum differentijs & viribus, ac longe melius de his tractatum fuisse ab Hippocrate, quàm à Theone Alexandrino. CAP. 3.

In præparatoria vero ante exercendum fricitione, quæ huc spectat, vt corpus molliat, mollis duræ q; mediā qualitatem dominari oportet, ac pro eiusdem qualitatis ratione, quicquid reliquum est, exigi. Variæ autem quàm maxime ex manuum iniectū circumactū q; fricitiones esse debent: nec superne modo deorsum, aut inferne sursum adhibita, sed etiam tū in subreclū, tum in obliquum, tum in transuersum, tum in subtransuersum. Voco transuersum, quod recto est contrarium. Id græce ἐγκάρσιον appello. Subtransuersum vero, quod paululum ab hoc in vtranque partem declinat, quod σιμὸν dico. Rursus subreclum, quod à recto paululum vtroque versus recedit. Obliquum, quod recti trāuersi q; planè est mediū. Illud πλάγιον, hoc λοξὸν græce nomino.

Quinetiam τριψιν aut ἀνάτριψιν græce dicere, nullum discrimen faciet, modo ne lateat ἀνατριψεως nomen veteribus vsitatus, τριψεως recentioribus magis vsurpari. {Nos latine fricitione, frictu, perfricitione, promiscue legentium venia vtetur.} Varium autem fieri manuum tum iniectum, tum circumactum velim, quò videlicet vniuersæ, quoad fieri potest, musculorum fibræ omni ex parte fricentur. Siquidem eius sententiæ esse, quali transuersa fricitione (quam etiam rotundam aliqui vocant) duret, denset, contrahat, & constringat: recta contra rarefaciat, laxet, molliat, & resoluat corpora, eiusdem planè inscitia est, cuius cætera, quæ plerisque gymnastarum de fricitione traduntur. Nam, qui plus de fricitionum virtute afferat, quàm quæ Hippocrates in eo libro prodidit, quem κατ' ἰντρεῖον inscripsit, nemo planè est. Ait enim || dura fricitione ligari corpus, molli solui, multa extenuari, mediocri crassescere. Habent vero se eius verba ad hunc modum: Fricitio vim habet soluendi, ligandi, carnem augendi, minuendi. Nempe dura ligandi, mollis soluendi, multa minuendi, mediocris carnem augendi. Quatuor enim hæ genere differentiæ in quadruplici omnis fricitionis tum virtute, tum vsu sunt. Quòd si medias quoque harum, quæ vnà cum his intelligendas se exhibent, annumeres, sex in vniuersum differentiæ existent. Vnde nam igitur plurimis neotericorum gymnastarum succurrit tam numerosas fricitionum differentiæ prodere, quas vel numero comprehendere facile non est? Non aliunde certe, quàm quòd logicæ contemplationis planè expertes, cum proprijs fricitionum differentijs externa aliena q; imprudentes, nonnunquam

Impressi habent ξηρόν id est siccum.

de his que in medicis sunt com. 3. t. 25. 7^a. 218d.

nunquam confundunt. Interim ēt quod causas fricōnes singulas efficientes, adiiciunt. Interim E
 tū iustās ipsas inter se fricōnū differētiās connectunt, tum vero cum his ēt, quas ipsi perperam ex
 cogitarunt. Cum. n. dicant fricōnes inter se distare, q̄ aliā sub dīo fiant, aliā sub tecto, aliā in ad-
 missa umbra: rursus alię in perfato loco, aliā in tranquillo: item aliā in calido, aliā in frigido, aliā
 in Sole, aliā in balneo, aliā ante balneum, aliā in palestra, talemq̄ catalogum faciunt: sane non pro-
 prias fricōnum differētiās afferunt, † sed ea sine quibus, qui fricatur, esse non potest, inculcant:
 quippe quē necesse omnino est in aliquo terrarum loco esse: prāter q̄ locū, vel astate, vel hyeme,
 vel alio anni tempore. Cū vero ita dissidere dicāt inter se fricōnes, q̄ aliā cum copioso oleo, aliā
 exiguo fiant: aut prorsus sine oleo, idq̄ vel manibus tm̄, vel etiā cum pulvere: vel per lintheum, atq̄
 hoc vel asperum, vel lene: causerū planē, quibus fricō dura mollis' ve efficitur, enumerationem fa-
 ciunt. Ex quo nimirū causerum est genere, & q̄ ipsā fricantium manus durā aut molles sint: item
 valide premant, blandē' ve sint admotā. Tertia species, quā afferunt ijs, qui multas fricōnū diffe-
 rentiās autumant, inde nascitur, q̄ omnia iam dicta inter se per coniugationes quasdam copulant.
 Qui itaq̄ ex his aut externas rerum circumstantiās, aut verarum differētiarum causas, inter se co-
 pulant, facile deprehenduntur parum recte sentire. Qui vero ex proprijs & synceris differētijs
 coniugationes nectunt, horum non adeo facile deprehenditur error: immo non nulli sapientiā E
 quoque laudem retulerunt, Hippocrate ipso plus aliquid inuenisse crediti: quorum est Theon
 gymnastes, qui rectius, quā Hippocrates, sensisse de fricōne est visus. Nam, cum is in modo
 comprehensis verbis in ea differētiā, quā ex qualitate spectatur, mollem & duram: in ea vero,
 quā ex quantitate, multam & mediocrem collocet: Theon qualitatis quantitatis' ve minime faciē
 dam mentionem seorsum censet, scribens cum alibi, tum vero in tertio Gymnasticorum, hunc in
 modum: De fricōne prācipientes placet quantitates semper cum qualitātibus coaptandas esse: **
 per se nanque imperfectiores sunt, quā vt aliquis successus ex ipsis proveniat. Quippe mollis **
 fricō pro quantitatis modo triplex opus efficit. Pauca enim leuiter carnem remittit, ac facile **
 contrectabilem siue tactu mollem reddit: multa euaporat, & liquat: mediocris laxa & fluida car- **
 ne implet. Simili modo dura pro quantitatis ratione totidem numero effectus reddit. Multa **
 nanque adhibita contrahit constringit' que corpora, & phlegmonā persimile quippiam relin- **
 quit: mediocris implet imminuta, & euidenter circumscrip̄ta, expressa' que carne: exigua vero in **
 summa cute ruborem ad tempus excitat. Non censet autem de dura per se & seorsum quicquam G
 gymnastā prācipiendum, sed ei quantitatem adiungi debere, si quis paulo commodior ex artis
 opere successus sit futurus. Pari modo nec de molli per se & seorsum quicquam nunc tradendum
 existimat: neque enim adhiberi vsquam posse mollem fricōnem tantum, & quā nec multa,
 nec exigua, nec mediocris sit. Deinde memorat, quācunq̄ per coniugationem in corporibus no-
 stris naturaliter efficiunt: vtique paucam cum molli carnem remittere leuiter, & tactu mollem
 reddere pronuncians. Vbi aliud planē nihil, quā quod Hippocrates verbo soluere significauit,
 alijs verbis interpretatur. Quippe laxare carnem, & mollem tactu reddere, quid aliud est, quā,
 soluere, quā colligata & coacta fuere? Adicit vero sermoni, leuiter, siue quodammodo, non ge-
 nus actionis immutans, sed quantitatem eius definiēs. Mollit enim exigue, cum adhibetur, eiusmo-
 di fricō: quandoquidem, si amplius sit adhibita, mollit quidem & tunc, ceterum largius, q̄ antea.
 Quod ergo nec magnopere nec mediocriter, sed exigue, remittit mollit q̄ corpora exigua ac mol-
 lis fricō, per verbum illud, leuiter, quod adiecit, declarat: ne hic quidem per hoc saltem, ijs, quā
 Hippocrates prācipit, quicquam tradens magis amplum: eque nec, cum mediocrem & mollem
 addere corpori inquit laxam & fluidam carnem. Nam, quoniam mediocris, idcirco carnem auge-
 bit: quoniam mollis, soluet, hoc est molliet. Id quod tantundem est, ac laxam & fluidam carnem
 efficere. Erat autē huius officium, sicuti de his recte prācipit, & sic cum de multa simul & molli H
 disputat, non id modo dicere, q̄ halitu digerere ac liquare potest, sed qualem etiam carnem relin-
 quat, apponere. Non enim ritu ignis vniuersam substantiam exhaurit liquat q̄, sed aliquid omni-
 no relinquit. Id igitur, quod relictum est, quale' nam demum specie sit, adiectum (arbitror) sermo-
 ni oportuit, neque tantum multā fricōnis proprio effectū posito, mollis opus omissum.
 Quod igitur || multa euaporat, etiam ab Hippocrate prius dictum est. Verum non absolute de
 multa Theon sermonem instituit, sed per coniugationem docendum esse censuit, vtique à pri-
 ma auspiciatus, nempe exigua & molli: post secundam aggressus, mollem & multam: inde ter-
 tiā memorans, mollem scilicet & mediocrem. Sicuti igitur in prima coniugatione & tertia pro-
 prium qualitatis effectum non dissimulauit, ita nec in secunda suppressisse eum decuit: quin hic
 quoque docuisset multam simul & mollem fricōnem non modo euaporare, sed etiam mollem
 carnem reddere: nisi forte id, quod liquare dixit, pro molliere audiendum est. Atque ita quidem
 verum sit, quod dicit. Ceterum sic non modo Hippocratis doctrinam non accusat, sed multo
 maxime confirmat. Etenim, si mollis fricō semper molle tenerum' que corpus reddit, siue ea
 exigua, siue multa, siue mediocris sit, † tum illi ex quantitate aliquid accedit diuersum, † insepara-
 bilis planē à molli fricōne erit molliēdi facultas: sicuti à dura certe vis durandi, cogendi, cōstrin-
 gendi, ligandi, q̄nsandi, aut tactu duram carnem reddendi, aut quomodocunq̄ aliter eandem rem
 interpretari

* γυμνασι: le
 giomas aut ve
 ras.

† sed eas sine
 quarū aliqua.

* παγὰς.

|| de his quæ in
 medicari. fiunt
 com. 3. t. 25. 7^a.
 218d

† Locū: hūc de
 prauatum esse
 oportet, q̄ in fa-
 cile testitur,
 si δδεν dictio
 addat' in cū q̄-
 dē modū, πο-
 σίς γεται δδ
 αὐτῶ δδεν τῶ
 παρὰ τῆς πο-
 σότητος ἔτε-
 ρον. accedit
 vero illi ex quā
 titate nihil di-
 uersum.

A interpretari malis. Quippe primum & proprium nomen ita affectu carnis est duritia, ut eius, que
 diuersæ afficitur, mollities: quanq̄ etiam reliquorum, quæ dixi, nominum quolibet vti licet. Et ra-
 tionem quidem, cur tam varijs nominibus vnam interpretari rem liceat, paulo post apponemus.
 Nunc, qm̄ controuersa res non est, causam eius ad præsens saltem differamus. Quod aut̄ mollem
 frictionem necessario consequitur, ut corpora molliat, id planè clarum ex iâ dictis est. Nam, si nec
 qui multa ea, nec qui exigua, nec qui mediocri vsus fuerit, durum vnq̄ corpus reddiderit, perspi-
 cuum est molliendi vim nusq̄ ab ea seiungi: sicuti nec à dura colligandi & durandi. quippe cum
 hanc quoq; siue paucam, siue multam, siue mediocrem adhibeas, nunq̄ quantitatis vllius ratione
 corpus mollias, sed semper duritati plus minusve adijcias: scilicet vberius perfricans, plus: par-
 cius vero, minus. Quod si paucis omnino duris q; manuū iniectionibus contentus fueris, duritia
 quoq; proportionem respondebit. Sicuti enim, qui igni se admouit, semper calefit, siue exiguo tpe
 id facit, siue diu, sed magis, qui diutius appropinquat, minus q̄ breui spatio, minime vero, qui tm̄
 accessit, ita in frictione quoq; corpus semper pro ratione afficitur, à molli emollitum, à dura du-
 ratum, non tm̄ pari semper mensura, sed à plucula magis: à parciore minus: à plurima maxime: à
 minima minime. Theon ergo, cū de molli simul & copiosa frictione disputans, euaporare, liqua-
 re q; eam dixit, si quidem per liquare verbū, inanire intelligit, aliud planè nihil significauerit, q̄ eua-
 porare: quare bis idem dixerit, prætermiserit autē, quod necessario fuerat addendum, nempe eum
 affectum, qui ex molli frictione in corpore relinquitur. Sin mollire, soluere, remittere, aut aliud
 quippiam eiusmodi dicere velit, sic sanè reliquerit quidē nihil. cæterum, cum ea, que Hippocratis
 sunt, dicit, ob minus idoneā docendi rationē in furto deprehendetur. Quod itaq; eiusmodi docen-
 di modus deterior sit eo, quo, vsus Hippocrates est, paulo post ostendam. Quod vero, si liquare
 pro eo, quod est mollire, accipit, nihil ijs, quæ Hippocrates ante prædixit, amplius prodidit, planè
 manifestum est. Nam, cum ille dicat mollem soluere, multam extenuare, quis non facile colligat,
 qui præsertim mentis sit cōpos, eam, quæ ex molli multa q; pariter composita sit, extenuare simul
 ac mollire? Verum non videtur ita sensisse Theon: sed quod in primo Gymnasticorum vnico
 verbo extenuare dixit, id in tertio duobus extulit, nempe euaporare, ac liquare. Habent vero se
 eius verba in primo ad hūc modum: Contrariarum vero mollem quidem, si multa sit, extenuare
 corpora: sin mediocris, carne implere, utiq; delicata & fluida. Aperte enim hoc loco mollē simul
 & multam frictionem extenuare corpora confirmat. Quod autem necesse fuerat non solū multæ
 frictionis proprium effectum, sed etiam mollis tradere, ipse quoque Theon per ea, quæ subiecit,
 ostendit: in quibus, cum de dura præcipit, cōstringere multam, coarctare q; & phlegmone simile
 quippiam parere ait. Quippe quod moderata quantitate adhibita possedit, id copiosius adauēta,
 magis obtinuit. Oēs ergo durā mediocriter adhibitam, dura carne implere fatētur ita, ut ediuerso
 mollē mediocriter adhibitam, ipsam quoq; carne implere, sed ea molli. * Accidit vero Theoni, cū
 de molli simul & multa frictione sermonē faceret, nullum mollis effectū prodidisse: rursus, cū de
 multa simul & dura, nullū duræ exposuisse. Nam, si liquare pro eodem, quod est inanire, & dige-
 rere, acceperimus, de multa quidem aliquid dixerit, de molli planè nihil. quemadmodum etiā in
 eo, quod de dura multa q; scribit, duram quidē constringere, ligare, & phlegmone aliquid p̄ simile
 facere affirmat, quantitatis vero planè nihil meminit: tamen si par fuerat de hac quoq; aliquid di-
 xisse, nam illud confessus est, si mediocriter sit adhibita, obesitatē facere. Quid igitur efficiet mul-
 ta, si supra mediocrem sit adhibita: prorsus, enim aut illius effectum tuebitur, aut alterabit. Sed, si
 quidem seruabit, certe multa frictio supra mediocritatem adhibita nihil plus adijciet. Sin plus ali-
 quid efficiet, aut minuet carnem, aut adijciet. Verum, si minuet, extenuabit. Si adijciet, carne im-
 plebit. Atqui non adijciet carnem: extenuet ergo, necesse est. Verum Theon de hac differentia ni-
 hil meminit, sed omnino subtrahit, minime planè definiens, extenuet ne dura copiose adhibita, an
 D carnem augeat, an seruet eundem, quem ex mediocri accepit, carnis modum, sed tantum, q̄ con-
 stringit coarctat q; & phlegmone simile quid faciat, confirmans. Conueniebat autem non hoc
 modo dicere, sed etiam q̄ emaciat.

Quo pacto Hippocrates, nihil omiserit in recensendis differentijs, & vmbus frictionum, quas Theon
 & reliqui gymnastici imperfecte tradiderunt.

CAP. 4.

Apparet ergo Theonem aut Hippocratis artem hoc loco non intellexisse, aut hoīem laudare
 noluisse, qui tam breui sermone oēs non solū differentias frictionum dixerit, sed etiam vni-
 cuiusq; opus & vires. Nam, q̄ transeunter (veluti canis Nilum) verba eius delibat, quatuor eū dun-
 taxat meminisse arbitretur. Verū nō ita se res habet: immo alias duas necessario in ijs, quas dixit,
 subauditas inlinuauit: in qualitatis differentia, duræ mollis q; mediam, quæ nimirū mediocris est: in
 ea vero, quæ à quātitate accipitur, exiguā: qn̄ exiguā aliquā necesse est copiosæ esse cōtrariā. Porro
 antiquæ interpretationis formula ita est breuis, ut non pauca sæpe ipsa saltem dictione præterire
 videatur, quæ tm̄ necessario dicta ipsa sequuntur. Quamobrem (arbitror) etiā enarrationes scri-
 bimus, quæ veluti præcant ijs, qui parum exercitati antiq̄ dictionis celeritatem assequi non va-
 lent: veluti in hoc ipso loco facimus. Si nanq; dura ligandi, mollis soluendi vim habet, quæ supra
 modum soluta corpora sunt, ea duriter planè fricanda sunt: contra quæ constricta sunt, molli-

Secunda Classis.

kk

ter:

* κινδυνεύει
δὲς βέαν.

* Αἰς τῆς πο-
λῆς, ἢ multæ, &
melius, ut seq̄n-
tia mox verba
inducant.

* Verba hæc nō
sunt in codic.
græcis. sed ab
interprete ad-
dita.

* eorum.

ter: quæ modice se habent, nec molliter nec duriter, sed, quatenus fieri potest, vtrōq; declinato ex- E
tremo. Egregius vero videlicet Theon primum in eo fallitur, quod neque mediocris qualitate fric-
tionis vires tradidit, neque vsum: sed semper ita præterit, tanquam nulla sit. verum de hoc paulo
post agemus. Sicuti vero in ijs differentijs, quæ in qualitate spectantur, non solum dura mollis q̄
consistunt, sed etiam media, ita & in ijs, quæ ex quantitate dicuntur, nō solum multa & pauca, sed
etiam media noscitur. Cur igitur in ijs, quæ ex qualitate trahuntur, mediam omisit Hippocrates:
in ijs, quæ ex quantitate, exiguam? Temere id fecisse videri fortasse cuiquam potest: oportere. n.
in ijs, quæ compendio tradantur, summis inter se contrarijs res definire: quod horum medium sit
atque mediocre, transire: vtpote quod ex summis ipsis vltro sit noscendum. Ipse igitur tum hoc
docere, tum senis sententiam clariorem reddere conabor, rem planè hoc loco non necessariam: cū
quæstiones id genus in enarratorijs libris soluere soleam. Sed, quoniam semel huc descēdi, vt pro
Hippocrate imperitis istis respondeam, in quibus ipsi falli recte præcipientem calumniantur, non
pigebit hoc quoque adiecisse. Cum igitur duo sint toto genere inter se diuersa atque disiuncta,
si modo id, quod facit, ab eo, quod fit, genere dispescitur, fricções quidē ex eorum numero sunt,
quæ faciunt, qui vero ab his in corpore relinquuntur affectus, ex ijs, quæ fiunt. Quare contrarie-
tates quoque alias in friccionum genere, alias in affectuum, qui ab his proueniunt, necesse est sta- F
tui. In friccionum genere tum duram & mollem, tum multam & paucam. In affectibus vero &
eam, quæ veluti colligatio & solutio corporum est, & gracilitatem ac crassitudinem. Ac prior qui-
dem affectuum contrarietas ex priore friccionum contrarietate nascitur, secunda non item. Eue-
nit enim in hac, vt gracilitas proueniat ex multa, carnis incrementum ex mediocri: quippe pauca
augendæ carni nondum sufficit, quod videlicet id, quod carnis incrementum accipiet, & sangui-
nis moderato accessu, & valida virtute eget. Quorum vtrunque mediocris friccio commode præ-
stat: pauca neutrum, nec abunde, nec satis. Quoniam igitur non in idem coibant friccionum affe-
ccionum q̄ contrarietates, coegit vero eum compendiarie docendi ratio per contrarietates posi-
tas sermonem absolueret, vtiliore contrarietate accepta, minus vtilem consulto omisit. Porro vti-
lior ea est, quæ in affectibus, quàm quæ in friccionibus spectatur. Id q̄ duplici ratione asseritur,
vna quidem & prima, quæ ab artis fine sumitur. quippe fricções ad corporis affectum ceu finem
diriguntur: finis enim ijs, quæ præ se, semper est præstantior: quanto nimirum id, cuius gratia, ijs,
quæ ipsius gratia fiunt. Altera, quæ à claritatis ratione accipitur. intellectus nanque multæ & me-
diocris effectibus facillimum est exiguæ opus contueri: non perinde tamen mediocris friccionis
perspicua vis est. Quinetiam tertium hoc ipso de friccionibus sermone bellissime docuisse Hip- G
pocratem inuenias. Præcedere nanque eorum doctrinam oportet, quæ liquido peragi cernun-
tur, sequi vero eum, quæ minus liquido & obscure: id q̄ siue de his expressis verbis scripseris,
siue lecturis ea intelligenda relinquant. Est vero euidentis atque in aperto mediocris friccionis
opus, ipsum scilicet carnis incrementum: obscurum vero pauca, quippe quæ nec auget, nec mi-
nuit: carnem, nec omnino euidentis aliquid videtur efficere, † nisi quod parū calfacit: at id omnis
friccionis commune opus est. Quare, cum neq; euidentis aliquid efficit, & quod facere videtur, pro-
prium eius non est, sed omnis friccionis commune, non sine causa est (vt arbitror) omissa. Quod
igitur omnis friccionis calorem accendere commune opus sit, non satis, quod ab Hippocrate pro-
datur, dignum præceptum est. Quid vero quæq; friccio proprium efficiat, id vt Hippocrati ne-
cesse tradere, ita nobis certe vtile erat discere. Reductis enim, veluti in elementa, simplicibus dif-
ferentijs vniuersam friccionum rationem absoluit, quemadmodum carnem adijcias, quemadmo-
dum detrahas, quemadmodum corpus mollias, quemadmodum constringas. Cum his vnà pro-
tinus se promunt tum media earum opera, tum ea, quæ per coniugationem faciunt. Media qui-
dem, cū neque ligare corpus, nec soluere, nec carnem augere, nec minuere studemus: quæ vero
per coniugationem, cum, verbigratia, pariter colligare, & carnem addere. Quis enim non videat, H
cum duram carnem adijcere corpori volumus, friccionem duram vnà cum mediocri modo esse
petendam: veluti cum mollem addere studemus, friccionem mollem & quantitate mediocre
adhibendam, & per alias coniugationes ad proportionem? Quas non nulli gymnastarum, tanq̄
sua ipsorum inuenta, tradentes, dum Hippocratem accusant, ipsi vehementer delinquunt, & q̄
eum, qui de his primum præcepit, merita laude fraudant: & q̄ cum eius inuenta sibi tribuāt, etiam
(quod atrocius multo est) calumniari hominem non dubitant. Accedit, q̄ nec simplices diferen-
tias apte inter se alternant. Decuerat enim (arbitror) eū, qui recte ad particulares complexiones
descendere voluit, nec vniuersas senario numero comprehendere, veluti Theon facit, nec aliquod
earum proprium vel quantitatis vel qualitatis opus omittere, quemadmodum in mollis simul &
multa, opus mollis: in dura simul & multe, effectum multa prætermisisse eum offendimus: sed
has quoque adiecisse, & particulares coniugationes nouem fecisse. Quippe tres, quæ à qualitate
friccionum sumuntur differentiæ, si eas tribus, quæ à quantitate ducuntur, iunxeris, nouem con-
iugationes effeceris, sex, quæ à Theone sunt positæ in ijs, quæ paulo supra memorauī, verbis, &
tres, quæ ab eo sunt prætermisæ, dum mediam mollis duræ q̄ omisit: quanquam ne intelligere
quidem neque mollem friccionem neque duram fas est, vt non simul intelligatur & mediocris.

Cui

▪ augere.

* minuere.

† Nisi parum
calfacere.

A Cui si tres quantitatis differentias iunxisset, nouem ita vniuersas fricitionum differentias effecisset, non sex. Eas ipse nunc in descriptione exponam, in qua duorum versuum, qui superne deorsum pinguntur, priorem qualitatum intelligi volo: secundum quantitatum.

Qualitates.	Quantitates.
Dura	{ Pauca { Multa { Mediocris.
Mollis	{ Pauca { Multa { Mediocris.
Mediocris.	{ Pauca { Multa { Mediocris.

* ἐπὶ διαφορά
ματὸς, ἢ ἰσότητας.
bella.

Notem harū, quas descriptio cōplectitur, coniugationum, cum Theon sex primas tradidisset, reliquarum trium certe non meminuit, ipse secum manifestissime pugnans. Si. n. exiguā ac multā media quaedam est, quam mediocrē vocamus, etiā mollis durā q̄; altera certe media erit, quam mediocrem moderatam q̄; appelles. Sanè meminisse per omnem sermonem conuenit, hęc oīa in respectu collatiōe q̄; dici: q̄n. q̄ huic dura est, alteri pro molli sit: & quæ mediocris, immodica: & quæ pauca, multa: & quæ alij multa est, aliter quodammodo affectio sit pauca. Hoc vero & Theon fatetur: nec fieri sanè potest, vt, qui mediocrē in qualitate fricitionem præterit, non longe aberret. Ac mihi quidem videtur Theon inde adeo in hunc errorem lapsus, q̄ Hippocrates de ea fricitiōe subtrixit: adeo vt hinc deprehendatur nihil proprium & suum de fricitiōe Theon protulisse, sed perperam Hippocratis inuenta traxisse. Non. n. à pueris statim orsus, & sub præceptore, senis scripta perlegit: cum fateatur ipse primum athleta fuisse, deinde hoc exercitio deposito ad Gymnasticen se contulisse. Atq; hęc medius fidius non, quò hoīem vituperem, apposui, quem alioqui inter primos gymnastas censeo, sed quò ista lecturos doceam haud facile esse veterum libros intelligentia consequi, si desint, qui ea curiose enarrant. Nam, q̄ ex prisce breuitatis dignitate fuerit durē mollis que fricitionis mediā silentio præterire in ipsa enarrationis serie, id ante à nobis iam dictum est. Quòd aut talia à nobis præteriri non debeant, id quoq; & ostensum prius est, & nunc nihilo secius ostēdetur. Si. n. tam mollis fricitiō, q̄ dura, in respectu collatiōe que nō solū subsistētiam, sed etiā intelligentiam sui habet, etiā mediocrem in simili respectu collatiōe que constituiti necesse est. Finge ergo tale esse corpus, quale p̄positi nobis in hoc libro pueri esse p̄sumpsimus, sanum prorsus, & oīs excessus medium, ita vt neq; molliorem hunc effectum velimus, neque duriores, sed nec carnis eius modo adiectum quicq̄, detractum ve: num igitur ita se habenti corpori aut duram aut mollem fricitionem admouebimus, aut etiā multam aut mediocrem? Ego planè quālibet harum inutilem censeo: quippe cum à dura durius, à molli mollius, à multa gracilius, à mediocri crassius reddetur: quorū nullo ei est opus, immo pristinam potius mediocritatem ad vnguē seruari. [†] Quare neq; duriter id, neq; molliter (neq; multis fricitionibus, neq; quāitate mediocribus, sed paucis & qualitate mediocribus) infricabimus, nihil vltra moliti, q̄ vt ad exercitandum p̄paremus, ac rursus, cum iam satis exercitatum sit, apotheraia curemus. Vocetur, aut nobis, sicuti recentioribus gymnastarum, Apotheraia, ea fricitionum portio, quæ post exercitationem adhibetur. Sanè Theon nullā ex ijs, quas protulit, coniugationibus, eiusmodi corporis naturē accōmodare potest, cū sex in vniuersum nominarit, priores tres, mollis: reliquas, duræ: & neq; mollium cuiusq; eiusmodi corpus egeat, neq; durarum, sed eius, quæ harum media sit, quam scilicet mediocrem in qualitate dixisse par est. Liquido que patere iā arbitror, quantopere lapsus Theon sit, mediā, duræ mollis que p̄teriens Siquidem ad optimum statum corporis nullam harum, quas protulit, cōiugationum, accōmodare fas est, nec cum integra planè valetudine corpus fruitur, nec etiā, sicubi corrigi possulat. Quippe, vbi planè valet, sola p̄paratoria fricitiōe eget: quam exiguam, ac mollis duræ que mediā esse ostendimus. Vbi iusto gracilius crassius ve effectū est, non tñ in qualitate alterata caro quicq̄ est, sed planè mollis ac duræ medium modum seruat, si quidem emaciare studemus, & multā & qualitate mediocrem adhibebimus: ^b ¶ sin reficere, tum qualitatis tum quantitatis ratione mediocrē. Has tres coniugationes vltimo loco post sex in descriptione exposui, hoc cōsilio, vt oēs eas à Theone p̄termittas, indicarē. Qm̄ igitur nō solū prætermittas ab eo, sed etiā vtilissimas easdem prætermittas, disputatio nostra docuit, deinceps tempestiuum arbitror ad ea, quæ paulo ante distulimus, reuertī: ac primum illud, q̄ doctrina ea, quæ per rerum elementa traditur, ceteris sit vtilior: quippe quæ & sub cōpendium rem oēm cogit, & memoriæ affigit, & reminiscētiæ facile suggerit, ac oīum, quæ singulatim agentur, rectū vsum p̄opte suppeditat, ceu ad pauca & certa elementa referens. Quis. n. non facile membratim fricitionum differentias, vsum, ac vires inueniat, si semel intellecta senis sententia, postea dicitōnem eius memoriter teneat, qua videlicet docet constringere quidē fricitiōnē duram, soluere mollem, corpus adimere multam, augere mediocrem posse: Ex horum nanq; nouitia ac memoria, primum sanè,

A † Ex Grecis oibus, quos viderim, legē dū, Quare neque duriter id neq; molliter, neq; multis neq; paucis, sed mediocribus fricitionibus infricabimus. Lina cer tamen videtur consulto ita versisse.

B † Additur in manuscriptoribus quibusdam exemplaribus σαφὸς δὲ, τὴν ἐπιγῶν τε ἀνακαί σῶμασιν καὶ τὸ ἴσῳ τῶν, ἢ. si carnē augere, pauca simul & mediocrem, in qualitate. Quæ verba omnino debent addi, cū mox dicat his tres cōiugationes vltimo loco et c. ceteris. n. due distaxat.

Secunda Classis.

kk ij quæ

quæ omiffæ in verborum contextu sunt, differētias inuenies: mox omnibus inter se cōplicitis, nō- E
uem coniugationes efficies, quas paulo supra descriptione sumus complexi: quas neq; inuenisse,
neq; memoria tenuisse promptum sit, nisi, quam Hippocrates tradidit, elementaris doctrina præ-
ceslerit, omnium frictiōum ratione in prima principia reducta. Ex quibus prorsus inuentis nō
ea modo, quæ nunc sunt inuenta, nobis suppeterent, sed etiam omnem corruptam doctrinam iudi-
candi facultas superesset. Quippe id methodi, id est (sicuti veteres interpretantur) viæ & rationis
propriū maxime est, vt ex paruo elementari principio ad singula membratim peruenire possis:
tum, quicquid perperam est dictum, scientificis id theorematis, veluti regula quapiam, possis iudi-
care, peruersas opiniones examinans. Quod igitur neq; alius quisquam recte de frictiōe sensit,
neq; Theon ipse gymnastes, tametsi eruditius cæteris de ea locutus, sed Hippocrates, & qui cum
sunt secuti, satis hæc sunt.

*De Nominum significatione, quibus Frictionum differentia & affectus, qui ab eis sunt,
explicantur.* CAP. 5.

SUPEREST ex ijs, quæ ad hunc locū distulimus, vt de nominibus ipsis differamus, nequis eorū nu-
mero deceptus pares numero affectus cū ipsis appellationibus existimet. Duri .n. vocabulum
de quadam corporis affectiōe proprie dicitur, quam nec interpretari quidem, qualis sit, pluribus F
est opus, nemine vel ex voce ipsa non ad rei notitiam perducto. Ad eūdem modū & mollis voca-
bulum. At rari & densi vocabula non perinde euidenter ipsos corporis affectus significant propte-
rea, qd duplex eorū nominum vsus obseruatur, alter eorū qui proprie loquuntur, alter abutentium.
Ac proprie quidem rarū accipimus, quod meatus, quos græci ποροὺς vocāt, magnos per totū obti-
net: sicuti ediuerso densum, quod eosdem paruos. At per metaphorā, siue abusum, siue quocunq;
alio genere appellasse libet, de laxo coacto q; hæc ipsa vocabula dici audias: hæc enim ratioe & æ-
rem & ignem aliquando raros dicimus, aquam & terrā densas, scilicet ad elementa ipsa translatis
appellationibus: quæ tñ & vnita sunt, & ex similaribus natura partibus cōstant, nec vllos eiusmo-
di meatus obtinent. Multo his longius à proprietate recesserunt illa, quæ per metaphoram ambo
sunt dicta, nēpe constricū, & colligatū. Illud de denso & duro, modo quidem vtroq; seorsum exi-
stente, modo in idem conueniente: hoc rursus de iisdem dicimus, non tñ eadem metaphora. Nam
qm̄ omnia, quæ colligata sunt, eadem ad motum impedita sunt: ita nimirū nominarunt & quæ ob
siccitatē aliquam, frigus, phlegmonē, scirrhū, tensionē, repletionē, aut pondus, ægre mouentur.
Eandē ob causam & cōtrarijs nominibus in contrarijs affectibus vtūtur, remitti, aut resolui, aut la-
xari dicentes. Oportet autē non nominū inspiciere numerū, sed affectiuum genera duplicia in totū G
esse existimare, alterum, quod in similaribus ipsis obseruatur, de quo molle durum ve dicitur: al-
terum, quod in instrumentalibus meatuū ratione consistit, quod densum esse vel rarū dicitur. Hi
nāq; corporum ipsorū proprii affectus sunt: accersiti vero, & (vt ita dicam) tēporarij, qd aliās mea-
tus ipsi superuacuo humore impleant, aliās sint mundi: & modo patentes, modo conuiuentes.

Qualis debeat esse Frictio pueri temperati. CAP. 6.

VERUM de his affectibus in sequētibus libris agemus. Nunc ad propositum redeundū: ac pri-
mum clarius adhuc de frictiōe ipsa differendū: nēpe qd hæc ipsa interdū per se corporibus
nostris cōmodum affert: interdū ijs, quæ cōmodū afferūt, ad eū sanē modum subministrat, quem
Hippocrates de deligando tradidit his verbis: Deligatio partim ipsa sanat, partim sanantibus sub-
seruit. Ipsi igitur frictiōnis effectus sunt, & qd rara densat, & mollia durat, dura vero hæc esse oīno
postulat: præterea, qd dura mollit, & densa laxat. hæc contra mollis sit oportet. Pari modo, & quæ
carnis augendæ minuendæ ve causa suscepta est, vtraq; per se vtile aliquid corpori cōfert. Quæ tñ
ad exercendum corpora præparat, item quæ post exercitationem adhibetur, hæc exercitationibus
subseruiunt. Illa modice calfaciendo tenues meatus recludit, simul excrementa, quæ caro conti-
net, fluxilia reddens, & solidas emolliens: appellat autē hi huiusmodi frictiōnem, præparatoriam: H
Altera ἀποθεραπευτική græce dicitur, {latine recuratoria ad verbū appelles: } hæc cū plusculo oleo
administrata, simul pinguitudine humectat, & solidas emollit, † & quæ in halitus meatibus conti-
nentur, euaporat. Verum de hac post dicemus, cū de exercitatione egerimus. Sed præparatoria fri-
ctiō in optimi status natura calfaciēdi corporis causa suscepta, prout supra traditum est, fiat mollis
primū, mox vero exercitationē aggressuro, dura: ita nāq; maxime & mollire poterit, & ad exerci-
tationes excitare, & corporis naturā, qualē ab initio accepit, seruare. Quod si quid aberratū sit, ad
durū id potius spectet. Nā, qui breues à modo recessus sunt, ij cute tenus finiētur, nullo interiorū
alterato. Minus vero lædetur ipsa cutis, si ad durū simul & densum recessus à modo sint propensi:
quippe ita iniuriæ minus opportuna fiet. Adeo, si trāspiratio p huiusmodi cutim facilis esset, den-
sissimam eā durissimam q; efficeremus: nūc, qm̄ ad vtrūq; munus probe esse cōparatā oportet, &
excrementa, q̄ intus cōdunt, p halitū emittēda, & foris propinquantū violentiā tolerandā, vtilissi-
mus sanē fuerit medius iter vtrūq; excessum modus. Qui si qm̄ fortasse nō seruabitur, melior vtiq;
fuerit, qui ad durius densius q; pertinēbit, q̄ qui ad mollius laxius q;. Nam trāspirandi defectum
exercitio sarcire licebit: aliterius vero affectus vitium, quod est ad externorū iniuriā opportuni-
tas, neq; aliās corrigi facile potest: assertq; præterea coniunctū incommodum nō paruum, euapora-
to subinde

* Quidā voluit τὸν ὀργάνων falso additum fuisse.

De ijs, quæ in Medicar. hūt, com. 2. l. 4. 7^a. 206. f

† in aliquibus cod. manuscrip- tis legitur καὶ τὴν ἐν τῷ εἶναι . . . id est & aliquid eorum quæ & c.

A. l. 1. f. 3. d. 1 c. 4. fol. 61. a

A to subinde non excremento modo, verum etiam ipsius corporis nutrimento. Ergo in ijs differentijs, quæ à qualitate sumuntur, aberrare satius est versus eam, quæ durior est, quàm eam quæ mollior. In ijs tamen quæ à quantitate ducuntur, in proposita saltem natura & ætate si quid delinquitur, versus id, quod minus est, id esto. Semper enim eius in præsentis disputatione meminisse oportet, augendi eiusmodi corpus, haudquam siccandi studium esse propositum. Quas vero corporum naturas, & quomodo affectas amplius fricandum sit, postea dicemus.

De regione & tempore, fricando & exercitando puero accommodatis, ac de mensura frictionis & exercitij.

CAP. 7.

Nunc ad propositam materiam reuertens, de mensura ipsa frictionum agamus ad eundem modum, quo paulo ante de qualitate egimus. Conuenit autem hoc loco, ut prius, quàm mensuram definio, alterius cuiusdam æstimandi mentionem faciam, sine cuius notitia mensuram ipsam nec definiuisse recte licet, nec nouisse. Est vero quod æstimandum censeo, aeris, qui fricandum corpus continebit, temperies: quam utique in re ipsa monstrare licet, explicare oratione aperte, ita ut interpretationis euidentiæ nihil desit, planè non licet, sed est prorsus inexplicabilis. Verum, si non adeo multum orationi de rei euidentiæ desit, abunde fuerit. Præcedit vero hanc & alia quedam **B** consideratio: nempe quo anni tempore, & in quo nam orbis loco exercitandum statuemus. Duo enim hæcenus de eo tamen definita sunt, corporis status, & ætas. In qua vero terræ parte aut altus hæcenus fuerit, aut exercitandus nunc sit, aut quo anni diei ve tempore, nihil sanè constitutum est: quamquam pro harum certe cuiusque ratione, mediocritas frictionis est varianda. Ergo ad ea, quæ hæcenus statuta sunt, hæc quoque deficienda sunt, utique potestate inter initia operis iam tradita, non tamen interpretationis luce clare explicata. Dicens enim veluti regulam quandam omnium, quæ post dicenda erant, positurum me hominem eo corporis statu, de quo queri non possit, obiter nimirum etiam regionem hominis potestate definiui: cum nec optimo temperamento, nec irreprehensibili omnino membrorum modulo corpus vllum in ijs regionibus, quæ à temperamenti modo recesserunt, gigni possit: sicuti tum ratio docet, tum experientia demonstrat. Quippe sicci, graciles, & veluti torrefacti in æstuosis tractibus homines fiunt. Rursus frigidioris plagæ incolæ, inæquali temperamento visuntur, ut quibus exteriora frigeant: interiora, atque in his viscera, immodice caleant. Sanè optimum corpus, de quo nunc sermo proponitur, veluti Polyleti regula est: cui in nostro situ, utpote probe temperato, non pauca similia videas. Apud Gallos vero, Scythas, Ægyptios, Arabas, ne per somnium quidem tale usquam est vidisse. Nostræ autem regionis, quæ in latitudine non paruum extenditur, id quod in medio habetur, optime sanè temperatum est: cuiusmodi patria Hippocratis est. Etenim ea tum hyeme tum æstate mediocrem temperiem exhibet: vere autem & autumno multo magis. Eiusmodi igitur locum cum corpori proposito dederis, anni quoque tempus veris medium ipsi dabis. Esto vero & diei, in qua nobis exercitandus primum est, maxime, quoad fieri potest, ipse meridiæ: quod videlicet naturalis temperamenti eius vis ab ambiente nullo pacto mutetur. Eadem exigit ratio, ut ne domus quidem, in qua exercitandus est, ipso præsertim die calidior frigidior ve sit, quàm publicus totius urbis aer. At æstate atque hyeme talis vel arte præparandus est, nempe hyeme calidior, æstate frigidior: quod videlicet exacta temperie corpus frictionis tempore fruatur: quando, si iusto calidior frigidior ve domus fuerit, in calidiore quidem sudabit prius, quàm abunde molliatur, in frigidiore neque calefiet prorsus, nec mollietur unquam, nec floridum ruborem ostendet, nec in tumorem attolletur. Sunt namque duo hæc, rubor & tumor, in aeris temperie, & corporis statu temperato, mediæ frictionis notæ. Veluti enim, si calidam infundas, primum quidem corpus intumescit: si largius infundas, decumbit, (ideoque & Hippocrates de his aiebat: Primum quidem attollitur, deinde fit gracile:) ita frictio quoque attollit quidem primum, postea contrahit, ac molem deponit. His ergo, qui carnis augendæ causa fricantur, tunc planè finienda frictio est, cum corpus & intumuit, & prope est, ut contrahatur submitatur ve. Qui autem ad exercitandum iam præparantur, ijs minime id tempus opperendum, sed longe prius desister, dum à frictione est, potissimum cum optimi temperamenti sunt, & ætate adhuc pueri: horum namque tum humidum corpus est, tum tenerum, ac paucis frictionibus mollescens. Præparatoriæ vero frictionis mera finisque est, ut solide partes molliantur, humida soluantur, & corporis exigui meatus laxentur. Quis vero frictionum esse debeat numerus, definire sanè oratione non est: ceterum qui his præficitur harum rerum peritus, hic primo quidem die minus exacta exquisitaque coniectura utetur: sequenti vero die, ubi iam experientiam aliquam naturæ illius corporis est adeptus, magis exactam certamque habebit.) Quinetiam de exercitatione ipsa primo certe die mensuram ad unquam definire non potest, sequentibus deinceps omnino potest. Sunt igitur hic quoque notæ: Primo quidem die cum adhortanti incitantique ad exercitandum, non perinde obsequitur, sed segniores, & minus tum frequentes, tum decentes, ac (ut semel dicam) minus valentes tum colluctatoris sui apprehensus, tum motus obit. Porro expedit neque paulo animosior esse, qui exercitatur, vel lassus iam viribus etiam exercitari aueat: neque ignatum, qui integris adhuc viribus laborem tamen detrectet. Est vero profectio talis non corpore modo, sed etiam animo, quem nunc educandum suscepimus: quandoquidem, quibus frigidus succus in ventre, aut

* σκίματος, id est considerationis.

* μέτρον quod est in impressis, at in manus scriptis μετρον, i. mensura.

* χέραν, i. regionem.

* ναρίσται, i. contrahitur aut submititur, id quod paulo post effert per hanc vocem συρίλλαι.

De ijs, quæ in medicat. fiunt com. 3. tit. 7. 215. h

A. 1. f. 3. d. 2. c. 3. fol. 60. h

DE SANIT. TVEN.

in toto corporis habitu collectus est, ij segniores ad motionem sunt. Pari modo & qui plethorici, id est, qui succis æquabiliter se habentibus nimium abundant, & quos recens frigus afflixit, ij & ignavi sunt, & ad mouendum pigri. Iam his etiam magis ita sunt affecti, quicunq; natura frigidiores sunt: sicuti etiam his ipsis longe magis, quorū frigiditati etiam humor est adiunctus, hi nanq; mensurę exercitandi notas corrumpunt. Sicuti ediuerso, qui calidiori temperamento sunt, siue id proprie naturę sponte eueniat, siue ab accersito quopiam affectu, hi & animosi sunt, & certaminis auidi, & ad actionem plus, q̄ expedit, prompti. At, quibus nec corpus calidius frigidius ve est, nec animus oīno iacens ac demissus, aut contentionis glorię ve præcupidus, & ad actionem præceptis ijs modi exercitationum indicia integra manent, illa q̄ seruantur & primo statim die, & multo magis procedente tempore. Si. n. quid inter initia suffugit, id experiētia ipsa edocēt, ad exactam, notitiam pueniet. Non aliter & cibi modus ad certam coniecturam perducit: qui tñ ab initio definiri nullo pacto potest: verum quotidiana experientia, cum recordatione quantitatis tum cibi, tum exercitationum, eo etiam, qui huic præficitur, nihil non solícite obseruante, sed semper vt tñ ciborum post tantam exercitationem concoxit, recordante, propemodum ad exactam scientiam intellectum tēpore pducit. Hęc igitur oīa etiam deficientibus ab optimo statibus cōmunia sunt: de quibus agere nōdum statuimus. Cæterum optima natura, quę hic nobis est proposita, mensuras oīum manifestas obtinet: vt quę nec animi moribus, nec corporis intemperie, dicitōrū quicq̄ obturbet immutet ve, sed frictiōnis, exercitationis, ciborum, ac somni mensuras aperte indicet, ac tum primum quodlibet horum respuat, cum eius vltra non egeat. Quare fuerit hoc quoque ei, qui tali corpori præficitur, non minimus mōdi index: dico autem ipsam ad singula, quę agi debēt, alacritatem, ipsa nimirū natura in optimo corporis statu mōdum sibi met præscribente. Etenim, q̄ optima natura sunt, & iam ad exercitationem frictiōne præparantur, tum demum ad exercitandum prodibunt, cum toto iam corpore abunde emolliti exalfacti q̄ sunt. Exercitando quoq; tum primum grauatius mouebūtur, cum satis exercitati iam fuerint. Iam à cibo & potu tum primum ablistent, cū satis se impleuerint. Quare nullus in hoc homine metus est, nequando aut iusto plus laboret, aut iusto plus cibis se ingurgitet, si naturę suę impetus sequatur: quo fit, vt neq; prorsus peritissimum sibi præfici is postulet, licuti oēs, de quibus postea sermo erit, deterioris notę homines: quippe sanū corpus ipsum sibi ipsi omnia inuenit proprio naturę suę impetu directum: maxime si in ijs, quę ad animū pertinent, recte sit educatum. Nam multi in malis moribus à pueris educati, in desidia & intemperantia viuentes, bonitatem naturę corrumpunt, sicuti contra nonnulli vitiosam corporis naturam sortiti, temperantia vitę & appolitis exercitijs naturę vitia mutarunt in melius. Sed de horum quidem {siue exercitationibus} siue etiam operibus sequens liber totus componitur. De ijs aut, qui optimo corporis statu sunt, & qui sanitatis tutori auscultabunt, in hoc libro agere statuimus. Ac præcedens quidem de his sermo ad exercitationum mensuram vsq; est progressus. Superest ergo, vt de generibus eius differamus.

μετρου

De generibus exercitationum.

CAP. 8.

Genera "exercitationum voco luctam, pancration, pugillatū, cursum, & alia id genus: quorū alia tñ exercitationes sunt, alia non exercitationes solum, sed etiam opera. Exercitationes sunt tum hæc ipsa, quę dicta modo sunt, tum præter hæc quę græce dicuntur τὸ πνυτλιζειν, τὸ ἐκπλεθριζειν, τὸ σκιομαχεῖν, τὸ ἀπροχειροίξειν. {Atq; hæc mox descriptione exponentur.} Præterea saltus, disci iactus, tum coryco, id est folle, pila vel parua vel magna, & per alteres corpus fatigare. Exercitia simul & opera sunt, cū fodit quis, cum remigat, cum arat, cum vites putat, cum onus gestat, cū metit, cum equitat, cum armatus pugnat, cū iter facit, cum venatur, cum piscatur, cum alia, quęcunq; hoīes vel opifices vel non opifices in vita vsus causa exercent, facit, seu domos ædificant, seu naues, seu ferrariam arariam ve faciūt, seu aratra pangant, seu tale aliquid pacis bellive instrumentum fabricent. Horum aut plerisq; est, qñ veluti pro exercitatione tñ vtare. Quippe triplex in vniuersum ipsoꝝ vsus est, cum interim operis tñ causa vsurpenit: interim meditationis, sed quę ad vsus futuri sit operis: interim pro exercitatione tñ. Quippe ipse aliqñ hyeme deprehensus in agro, tum ligna findere, tum hordeum in pila cōtundere ac deglubere: exercendi corporis causa sum coactus: quę nimirum agrestes quotidie pro opere faciebant. De horum igitur ceu operum vsu, in sequētibus: ceu exercitationū, nunc tractabimus. Nullum nanq; id genus exercitium aut perpetuum diē obitur, aut alio tempore, q̄ ante cibum. Seruari vero tum modum exercitationum in his oportet, tum vocatā apothērian. Quod si etiam idonea frictiōne vsus ad ea quis accedet, iam oēs exercitationis numeros impleuerit. De his igitur oibus scientem esse conuenit eum, q̄ sanitatis tuendę officio vtetur, quem ὁ γυμνασιάρχης græce vocant. Licet enim eum (vt ante dictum est) aut sic græce, aut gymnasten, aut medicū voces: prima tñ appellatio maxime propria est, reliquę per abusum. Nam, si artifex quisq; ab arte, quam tractat, deflexum fortitur nomen, patet eum, qui ὁ γυμνασιάρχης, id est sanitatem tuendā profitetur, merito ὁ γυμνασιάρχης appellandum: ita nimirū, vt qui γυμνασιόεις, id est exercitacioni tātum præest, gymnasten: & qui morbis medetur, medicum. Quod si quis hunc ipsum vel gymnasten vel medicū pro ὁ γυμνασιάρχης appellasse volet, tñ à parte totū, tum vero nec proprie noīabit, sed abusiue, vel ambigue, vel quocunq; aliter dixisse velis, appellationem

A. l. 1. f. 3. d. 2.
c. 2. fol. 60. b

Alationem faciet. Huius rei causa est, quod cum vna sit ars, quae corpori tuendo praesideat, vnicui ei proprium nomen inditum non est. De quibus omnibus vberius singulari libro egimus, quem Thrasybulum inscripsimus. Ac genera quidam exercitationum sunt ea, quae diximus: qualitas vero, seu differentia (nam & hanc quoque vtroque modo appellare licet) velocitas, tarditasque mouendi sunt: praeterea quod aliud robustum, aliud (ut ita dicam) imbecillum est: ad haec, vehementia, & leuitas. Vtendi vero rationes omnium praedictorum generum vna cum differentiis propriis huiusmodi sunt. Nam aut perpetuus motus est, aut intercisus: & si perpetuus, equabilis, aut inequabilis: si intercisus, aut certo ordine, aut citra ordinem. Haec igitur vtendi rationes ab ipso negotio capiuntur. Quae vero ab iis, quae extrinsecus sunt posita, ducuntur, eiusmodi sunt, quod aut sub dio exercitatio fit, aut sub tecto, aut in mista umbra, quam ὑποστυμνίη ἢ græci vocant. Item quod aut calens locus est, aut frigidus, aut media temperie: praeterea aut planè liccus, aut humidus, aut medio modo attemperatus. Similiter illae quoque vtendarum exercitationum rationes quaedam sunt, quod cum puluere exiguo multo ve vsurpentur: item quod cum oleo exiguo multo ve, aut etiam sine vtroque, administrantur.

Quid omnibus exercitationibus sit commune, quid proprium singulis: ac de eis, quae robuste & violenter appellantur.

C AP. 9.

Boniam ergo enumerata à nobis vniuersa sunt, quorum peritum esse oportet, qui sanitatem tuendam proficitur, ad ipsa nunc exercitationum genera non intèpestiue redibimus.

Ac primò docebimus, tum quid omnibus sit commune, tum quid singulis proprium: hinc frictionis ipsius tempora definiemus. Ergo omnis exercitationis commune illud est, quod animalium ipsi ex ipsa caloris augmentum excitat. Quippe calefiunt corpora nostra & balneis, & calidarum aquarum laucris, & cum per calidiores tempestates in solamur, & cum igni fouemur, & cum calidis medicamentis perfricamur. Ceterum ab externo est ois eiusmodi calor adscitus, nec de proprio principio, sed aliunde accensus quibus. Exercitando vero, insiti caloris augmentum animalibus ex ipsorum corporibus excitatur. Atque ois omnium exercitationum communis effectus est, proprius tamen earum effectus non est, si modo & iratis, & perturbatis, & pudore affectis, naturalis etiam calor augetur: quamvis ira haudquam augetur, sed veluti feruor est caloris in corde. Itaque etiam essentiam eius vel probatissimi philosophorum talem asse affirmant: quippe accessorium ira est, non eius essentia, vltionis appetentia. Verecundis autem augetur insitus calor, dum primum intro se recipit vniuersus: deinde postquam in alto corporis est collectus, & ex ipso inibi congestus, & ex assiduo motu incrementum capit. Non enim quiescit pudore affectorum spiritus, sed tum ab interno, tum

* ἀγωνιστῆν
ante certamen
trepidantibus.

* Impressi habent ὀυδ' αμῶς
ἀυξήσις, ut
nacer virtus.
aliqui eod. habent
ὀυχῆ-
πλῶς ἀυξή-
σις id est haud
simpliciter au-
ctio.

Circa se, vna cum toto sanguine, variè circumagitur, ita planè, ut spiritus eorum, qui perturbantur. Dicitur autem in progressu latius de omnibus eiusmodi animi affectibus. Ad praesens enim, propterea quod commune symptoma tum hos ipsos affectus, tum exercitationes excipit, dum omnis exercitij communem esse natium caloris augmentum ostenderem: id quod de interno, & à se, non tamen solis exercitationibus inesse, sed pariter dictis modo affectibus: coactus sum obiter & de his meminisse. Iam singulas exercitationum seorsum persequi tempestiuum videtur, illo praesertim prius significato, quod in his quoque complures differentiae inueniantur. Quippe interim aliam partem aliud alio magis exercitium fatigat. Et quaedam lente motis fiunt, quaedam ocysissime agitatis, & quaedam robore ac nixu adhibitis, quaedam sine his: ad haec, quaedam cum robore pariter & celeritate, quaedam languide. Ac, quod violenter quidem sine velocitate exercetur, ἔυτρονον id est valens voco: quod violenter & cum celeritate, σφοδρῶν id est vehemens. Violenter autem, robuste ve dicere, nihil re ferat. Fodere ergo, valens robusta quibus exercitatio est. Simili modo & si quis quatuor simul equos habens coerceat, impense robusta exercitatio est, non tamen celeris. Tum si quis maximo onere sublato aut eodem loco maneat, aut paululum procedat. Iam accliuus inambulatio huius quoque generis est. Attolluntur enim eo motus genere, & veluti onus sustinetur ab iis, quae primò mouen-

Dtur, instrumentis, reliqua corporis membra vniuersa. Praeterea, si quis per funem manibus apprehensum scandat, sicuti in palestra pueros exercet, qui eos ad robur praeparat. Quin etiam, si quis fune arrepto, aut etiam pertica, sublimis ex ea pendeat, ac diu teneat, robustum is validum quibus laborem exercet, citra tamen celeritatem. Ita vero, & si quis manibus in pugnum reductis, iisdem prolatis, vel in altum sublatis, diutissime eodem habitu consistat. Quod si adhibitu quempiam deducere sibi manus iubeat, nec tamen ipse remittat, adhuc sanè impensius hic tum musculos omnes tum neruos ad robur comparat, ut quorum maxime propria sunt oia id genus exercitia. Id quibus multo certe magis fiet, si quis summis manibus, vtraque seorsum, apprehenso pondere (cuiusmodi sunt, qui in palestra alteres dicuntur) porrectis his, aut in sublime erectis, eodem habitu persistat. Iam si etiam cuiquam iusseris, ut te violenter detrahat, inflectat quibus, dum ipse non manibus modo, verum, etiam cruribus spina quibus constans inflexus quibus resistas, non leuè ad membrorum robur exercitationem obieris. Sanè hoc genere Milonem ipsum exercitasse se ferunt, dum aliàs conuellere se mouere quibus de loco volenti permitteret, verum haec crurum maxime exercitatio fuerit: aliàs vti quibus, si manus exercitadas curabat, pugnum aperire iuberet. Idem (ut aiunt) malum punicum, aut tale quippiam, manibus complexus, auferendum cuius prebebat. Haec igitur exercitia maximi roboris tum ostentationem tum exercitationem continent. Robur autem partium tum exercet, tum vero firmat, & si quis alterum complexus medium, aut etiam ipse:

Secunda Classis.

kk iij medio

A. ibidem.

A. ibidem. b c.

medio comprehensus, manibus, digitis q̄z pectinatim iunctis, aut quem complectitur, absoluerit. E se iubeat, aut ipse se à complectente soluat. Ita etiā, & si quis alterum, qui versus ipsum se inclinet à latere aggressus, illa manibus complexus, ceu onus aliquod sublatū inuicem protēdat, reducat q̄z: ac magis, si, dum gestat, ipse nutu renutu q̄z corporis vtatur: sic nanq̄ spinam vniuersam ad robur comparauerit. Atque vero, qui pectoribus ex aduerso innixi, magno se conatu inuicem retrudūt. Etiam, qui à ceruicibus pendentes deorsum trahūt, ad robur preparāt. Ceterū talia omnia exerceri citra palēstrā aut copiosum puluerem queunt, quocunq̄ conculcato loco, erectis ac stantibus. Quæ vero luctantes inter se moliunt, cum robori augendo student, hæc aut puluerem altum, aut palēstram desiderāt. Ea sunt eiusmodi: Cū vterq̄ luctantium ambobus cruribus alterum alterius crus complectitur, deinde manibus inter se collatis, altera ceruici violenter incūbat, vtiq̄ quæ è regione impediti cruris est, altera brachio. Licebit & circa summum caput manu altera tanq̄ funiculo iniecta violenter retrorsum reclinare ac reuellere. Eiusmodi lucta, vtriusq̄ luctatoris robur exercet: quemadmodum & ea, quæ altero alterū cruribus cingente, vel ambo per ambo mittēte, fiunt: nam hæc quoq̄ vtrunq̄ ad robur preparant. Infinitę alię eiusmodi robustæ exercitationes in palēstra sunt. Quorum nimirum omnium peritiā vsū q̄z pēdotriba callet, ipse sanē sic à gymnaste diuertus, vt à medico coquus: quod ipsum quoq̄ ad perpensionem astimationem q̄z se offert. F At dicium quidem iam de hoc est in eolibro, qui Thrasylbulus inscribitur: ceterum dicemus & nunc, quod satis ad præsentem sit disputationem, verum si prius exercitationum varietates absoluerit: quarum quæ robustæ sunt, quas q̄z ἐυτόνους, græci vocant, dictę iam sunt.

Quę sint Exercitationes celeres, quę vehementes.

CAP. 10.

SVperest vt de ijs dicamus, quę celeritate peraguntur, citra q̄z robur & violentiā. Id genus sunt scurfus, & vmbraialis armorum meditatio, & cum duo summis manibus concertant, ἀπροχερισμοὺς, græci vocant: tum quæ per corycum & paruam pilam exercitatio fit, vtiq̄ cum à distātibz & currentibus administrat. Eius generis est & quod ἐκπληθρίζειν græci dicunt, & quod πικτυλίζειν. Est autē ἐκπληθρίζειν, cū in plethro, id est in sexta parte stadij, quis prorsum retrorsum q̄z vicissim, id q̄z sæpe, in vtrancq̄ partē sine flexu cursitās, vnoquoq̄ cursu breue quiddam de spatio demit, quoad deniq̄ in vnico gressu confiterit: πικτυλίζειν vero, liquis summis pedibus ingrediens, tensas in sublime manus, hanc antrorsum, illam retrorsum, celeritē moueat. Hoc vero exercitamento maxime ante parietem stantes vti solent, quò, si quando aberrent, facile pariete apprehenso erigantur. Sed sic exercitatorum vt error magis latet, ita exercitium ipsum fit imbecillius. Celeres vero motus sunt, citra tamen violentiam, & qui in palēstra eduntur, circumuolutis celeriter humi nobis vel solis, vel cum alijs. Licet autem & erectis, tum circūactis, ac velociter prope adstantem mutantibus, celerem exercitationem peragere. Potest & solis cruribus, id q̄z erectus, ac vno loco consistens, celeriter exerceri, subinde quidem retro tm̄ resiliens, interim vero in anteriora referens crurum vtrunq̄ vicissim. Quin & per manus exercitatione celeri tantundem valente vti datur, id q̄z citra vllos alteres vtiq̄, si frequentię celeritati q̄z motus earum impense incumbas, siue has in pugnum ductas, siue explicatas mauiis. Ac eiusmodi quidē celeris exercitatio est, in quibus dixi speciebus comprehēsa. Reliquum est, vt ad vehementem veniamus. Ea vero, sicuti predictum iam est, ex robusta celeri q̄z composita est: q̄n, quas robustas diximus, ijs omnibus vt vehementibus vti licet, motus modo celeritatem adiicias. Non in postremis vero vehementes hæc sunt, fodere, discū mittere, moueri, saltare, id q̄z continuato sine intermissione opere: similiter graue quoduis telum iaculari, continuatis sibi q̄ maxime iactibus: aut graui armatura tectum celeriter agitari. Et qui aliquo quidem talium exercentur, intermittere paululum solent. Atq̄ hoc loco inter assiduam interpolatam q̄z exercitationem differentiam noscas, licet. Quas. n. modo retulimus, vniuersæ morula interposita magis vsurpari solent, ac potissimum quæ labores opera q̄z sunt, nedum exercitia, vt fossio, & remigatio. Quæ vero remissiores exercitationes sunt, eæ sine interposita quiete magis fiunt, veluti continuatus diu cursus, quem græci dolichon vocant, & iter facere.

Quę Exercitationes quas partes exercent: ac de singulis Motibus, qui humano corpori conueniunt.

CAP. 11.

HÆc igitur omnia exercitationū genera sunt, quæ & modo dictas differentias habēt, & supra has, q̄ alia lūbos magis, q̄ brachia crura ve, exercēt: alia spinam totam, aut pulmonem tm̄, aut thoracem tantum. Quippe itatio, cursus q̄z, crurum exercitationes sunt: acrochirismi, & sciamachig, brachiorum ac manuū propria. Lumborum autē, assidue se inclinare, ac rursus reuocare: id q̄z aut pondus aliquod à terra tollentē, aut assidue in manibus sustinentē. Sunt & qui depositis ante se alteribus, vlnę intervallo distantibus, postea mediū ipsi stantes inclinant se, atque attollunt dextra quidem eum, qui ad sinistram iacet, sinistra, qui ad dextram: tum rursus vtrūq̄ in suum locum referunt: atq̄ hoc identidem deinceps faciunt iisdem vestigijs insistentes. Hic vero motus transuersas spinæ partes magis exercet, sicuti prior ille rectas. Thoracis vero & pulmonis maximæ respirationes propriæ exercitationes sunt. Maxima vero vox præter iam dicta, vocis quoque instrumenta omnia permouet: quorum enumeratio in ijs, quæ de voce edidimus, habetur. Quoniam autem huc produci sumus, non alienum sit de omnibus animalis partibus tradere, & quæ motus

A. 1. 1. f. 3. d. 2.
c. 2. fol. 60. c

A. 1. 1. f. 3. d. 2.
c. 2. fol. 60. f

A motus evidentes, & quæ leuēs & obscuros obtineant: quæ rursus à se moueantur, quæ q̄ ab alijs :

Quippe eiusmodi discretio non paruam commoditatē gymnastæ afferet ad omnia animalis membra mouenda, aliàs à se, & propria virtute: aliàs ab alijs, & per alienam. Quæcunque enim voluntate suscipiuntur actiones, eæ musculorum neruorum q̄, & quos aliqui tēdones, Græci τένοντες vocant, propriæ sunt. Eædem tamen, si maiore vi & celeritate fiunt, primum quidem & maxime dictas iam partes, ex accidenti vero etiã arterias exercent: cum prædictis vero ossa, venæ, carnes, ligamenta, & cæteræ omnes animalis partes vnà mouētur. Reliquorum vero motuum, qui in animalium corporibus noscuntur, quicunq; non cōi voluntate suscipiuntur, sed vel naturales sunt, vel pro animi affectibus eduntur, duplices hi genere sunt: alij, n. cordis & arteriarum, alij venarum & iecinoris actiones sunt, atque horum quidem primum & maxime: secundo loco reliquarum omnium partium: q̄nquidem quatuor naturalibus facultatibus oēs gubernantur. Ac arteriarū quidē cordis q̄ motus nunq̄ sanè omnino intermittitur, cæterum magnitudine, paruitate, velocitate, tarditate, & vehementia & imbecillitate varie intēditur atq; remittitur, id q̄ multis ex causis: quas omnes in opere quod de pulsum caulis conscripsimus, percēsiui: nunc summa tm̄ capita delibasse sat erit. Vna igitur mutandi pulsus causa est naturalis caloris auctio, diminutio q̄. Altera causa est,

B quæ ex animalis spiritus mutata quantitate spectatur. Tertia, quæ ex firmitate infirmate q̄ virtutis accipitur. Quarta, quæ ex instrumenti ipsius malo affectu estimatur. Verum de hac differere nō est huius loci. Iam, n. ægrotet animal, necesse est, in eiusmodi affectibus: cum reliquæ oēs pulsus mutationes etiam in sanis spectentur. Quæ igitur ex aucto diminuto q̄ naturali calore mutatio oritur, ea pro anni tempore, nutrimento, potione, balneo, fricitione, somno, & vigilia, item: q̄ animi affectibus, & actionibus voluntate susceptis incidit. Quæ vero ex animalis spiritus alteratione nascitur, ea pro motus, qui voluntate consilio q̄ inuitur (καθ' ὄρμην Græce vocant,) differētijs variatur. Quæ ex virium firmitate infirmitate q̄ oritur, pro substantiã ipsius cordis & arteriarum bono cōtrario ve temperamento contingit. Porro venarum opus vnà cum alijs instrumentis vniuersis, quæcunq; natura ad alimenti dispensationem excogitauit, pro cibo potione q̄, tum vero pro distributionis in corpus, & cōcoctionis, & nutritionis ratione variatur. Huius vero mutationis arteriæ quoque participes sunt. Qui vero motus, actiones non sunt, horum triplex diuersitas intelligitur. Alij nanque animantibus ex seipsis insunt: alij extrinsecus adueniunt: alios medicamenta prouocant. Et ex se quidem animalibus insunt ij, quos ante memorauimus. Extrinsecus vero accedunt, qui nauigando, equitando, aut gestando siue vehiculo, siue lectulo pendente, siue cunis agitatæ præ-

Cstantur, siue per nutrimum vlnas, vt infantibus: extrinsecus præterea aduenientium & fricitione fit. Non nulli tamē motus misti planè sunt, veluti equitatio. Non, n. vt in vehiculis, præsertim in quibus stratus quiescas, ita etiam, cū equo insideas, accidit, vt à gestate tantum agiteris, ipse nihil agas: quin spinam erectam sustinere, tum vtriusq; feminibus equi costis firmiter hæere, & crura extendere oportet, etiam ante prospicere. In quo non modo visus exercetur, sed etiam collum laborat, præcipue tamen viscera hoc genere agitantur. Porro ea salientibus quoq; eque dimouentur, verum ijs qui vehiculo gestantur, non æque. Quare, si quis viscera, quæ sub septo sunt, mouere violentius velit, & prædictos labores adeat, & præterea ad fricitionem, quæ per circuncinctam fasciam administratur, accedat. Statuatur aut, oportet, is, qui fricat, à tergo: qui modo in dextram, modo in sinistra manus iniiciat, acclinante apprimente q̄ has ipsas partes ipso, qui fricatur. Sanè concutiunt non nihil ea, quæ sub septo viscera sunt, & maxime tum respirationes, tum voces: pari modo efflatus & qui per se fiunt, & qui cum cohibito compresso q̄ spiritu tum in tibiæ sono tum voce adhibentur. Iam ipsa spiritus cohibitiō, exercitatio quædam musculorum est, non minus certe eorum, qui in abdomine, quam qui in thorace insunt. Verum de hac post agatur, vt pote quæ supra alia, quæ modo retulimus, commoda etiam aliam gratiam nō leuem præstat, cuius nimirum causa ad finem

Dexercitationis eam adhibemus. Verum ad propositum redeundum, nempe q̄ nō pauci ex ijs motibus, qui partibus animalium accedunt, nec partium ipsarum actiones sunt, nec earum actiones sequuntur, sed ab alijs & per alia perficiuntur: veluti in his, qui vehuntur, nauigant, fricantur, & purgantur per medicamenta tum vomitoria, tum aluum ducentia fit. Verum eiusmodi motus, huius de tuenda sanitate artis non est. Reliqui omnes & potissimum ij, qui ex fricitione fiunt, imprimis necessarij cognitu huius artis præsidij sunt: quippe ad cuius professionē spectat omnium motuum vires nouisse: Sicuti, reor, ad opifices ipsos spectat singulos particulares motus nosse. Hi nanque varietatem, quæ in materia est, norunt: Gymnastes virtutis singulorum scientiam habet. Etenim, si quis me iubeat, vt hoplimachicos i. armorum meditationis motus, vel alium doceam, vel ipse concinne peragam, sanè vnumquemlibet eorum obire commode nequeam. At, sicui me hoplimachicorum, cum agit, adhibeas, non modo quam vim obtineat actionū quælibet, sed etiam quam maxime partem exercitet, omnibus illis certius norim. Immo vero (si verum ingenue fateri oportet) hoplimachicus nullius earum vim reddat. Qui exercitationum artem probe caller, is, omnes nouerit, singulas ad certos referens fines. Nanq; aut violētæ quædam sunt, graues q̄, ac robusta: aut leues, celeres, & concitate: aut pariter violentæ & celeres. Has igitur obiter dum agi cōspicit, statim vias facile dignoscit: atque hoc amplius, quæ n. m crura, brachia, vel thoracem actio

exerceat:

* Græci τένοντες. i. exiguos vel paruos.

exerceat: quæ lumbos, caput, spinam, vel ventrem: quæ demum aliam quævis partem egregie præter cætera fatiget. Hoplomachus. n. apte numeroſe quæ motus peraget celeres fortasse, robustos, ac graues: cæterum, quod densent aut emacient eiusmodi motus, parum nouerit: pari modo nec quod carnem augment & rarefaciant motus tardi. Iam idem robuste simul & tarde & grauiter mouebitur: nec tamen, quod istiusmodi motibus corpori robur & grauitatem acquirat, intelligit. Aurigandi quoque peritus oēs motus particulares numeroſe apte quæ & ad vsum commodissime efficiet: sed, qui horum corpus emacient, aut carne impleant, robustum, vegetum, molle, durum, densum, rarum ve efficiat, omnino ignorat. Ita & qui pila exercere instituit, (σφαριστὸν vocant) omnem pilæ factum exceptum quæ callet: minime tamen, quem corpori affectum hi comparent, nouit. Pædotriba quoque, quicquid in palestra motuum geritur, pernouit: quid quisque motus efficere queat, ignorat. Et (vt semel dicam) omnes homines, artifices iuxta inertes quæ, quos corpore motus exercent, eorum ignorant vires, saltatores, nautæ, fabri tum materiarij tum ferrarij, piscatores, agricolæ, ædificatores, sutores, oēs denique qui quiduis moliantur. At gymnasticus ex his, quæ ante retuli, principijs, cuiusuis actionis, etiam eius, quam nunc primum, nec ante conspexit, vim tenebit: veluti statim saltantium praeuegeti motus, in quibus nimirum, quàm maxime saliant, ac celerrime circumacti vertuntur, & genu prius posito mox emicant, & crura tum attrahunt, tum maxime diuaricant. Et summatum, in quibus ocyssime mouentur, gracile, musculosum, durum, compactum, præterea vegetum, corpus reddunt: at remissi tardi & languidi motus, non solum non eiusmodi corpus, quale nunc diximus faciunt, sed contra, si natura musculosum & vegetum sit, diuersam omnino affectionem inducunt. Quod igitur paulo ante diximus pædotribam ita esse gymnastæ ministrum, vt medici coquum, id nunc quoque ostensum est. Quippe coquus betam lentem aut pitissam aliâs aliâ ratione præparat: nec tamen, quod præparauit, quam vim obtineat intelligit, aut quæ nam præparandi ratio centenda sit optima. At medicus nihil horum ita, vt coquus, parare est potis: verum quicquid præparatum sit, eius vires probe callet.

Friktionem, exercitacionem, somnum, cibum, balneum, & cætera, quæ proposito adolescenti adhibentur, moderata conuenire.

CAP. 12.

ERgo gymnastes propositi nobis adolescentis, utique qui optimum corporis statum est sortitus, omnium quidem exercitacionum vires pernouit: deligit vero ex omni genere, quod moderatum mediumque inter utrunque excessum est. Nam neque celeris tardæ ve exercitacionis optimus status eget, sed planè mediocris ac mediæ: nec rursus violentæ & vehementis, nec remissæ & languidæ, immo in his quoque mediocri optimum est: quando non alterare, sed planè seruare optimi corporis statum conuenit. Siue igitur armis eiusmodi adolescentem exercitare gymnastes velit, peritissimo totius meditationis armorum adscito, cum oēs sibi promere actiones iubebit: mox ipse eliget, ac discernet, imperabitque, quibus earum sæpe, quibus raro, quibus mediocriter, quibus aut nunquam, aut semper, exercitari eum velit: quippe quem latere non potest, quæ quodque membrum exercitatio magis agitet, quæ ve cuiusque exercitacionis qualitas facultas ve sit. Siue follii pilæ ve exercitare studet, hic quoque rursus tum genus, tum qualitatem, tum modum, actionis inueniet, ipso follii pilæ ve perito, pro ministro adhibito, quod illi omnem eius generis actionum materiam indicet. Nam ipsius propriæ cuiusque artis materiæ, gymnastes, qua gymnastes, omnino est ignarus: verum, ubi semel inspexit, non solum qualitatem, sed etiam vim eius, protinus intelligit. Quàm plurimos enim ipsi ex his, quibus imbecilliores quedam corporis particulæ erant, vnde crebris in his vrgebantur morbis, vnius gymnasticæ ope restitimus: neque tamen omnes proprijs exercitacionibus, sed, siue quis saltator erat, siue hoplomachus, siue pancratiastes, siue luctator, siue alio quouis genere exercitatus, iussu eo nobis presentibus artis suæ omnes motus promere: mox appositissimis vnâ cum tempore & modo delectis. Verum de correptione id genus, procedente tractatu agemus, ea s. operis parte, in qua de vitiosis corporum statibus disceptabitur. Nunc optime comparato corpori suum statum tueri proposuimus. Porro huic ex omni genere mediocritas adhibenda est ex friktione, exercitacione, balneo, cibo, somno, ita vt nec durior illi, nec mollior, habitus corporis reddatur. Quippe hic ab extrinsecus imminentibus facile offenditur: ille corporis inhibet auctum. Præterea nec densior, ne videlicet in carne excrementorum aliquid hæreat: nec rarior, ne quod est salubre, effluat. Simili modo, si quidem optimo habitu erat, nec solito gracilior, nec crassior: cum constet gracilitatem externis iniurijs, crassitudinem ipsius, quæ internæ ab ipso corpore proueniunt, esse obnoxiam. Pari modo neque calidius, frigidius, liccius, vel humidius, efficere eiusmodi corpus expedit, si quidem inculpatum temperamento erat. Vnum igitur est, quod in ita se habente corpore est spectandum, nempe in omni tuendæ sanitatis materia quod conueniens mediocri quæ est. Porro id est inter utrunque excessum planè medium. Quemadmodum autem huius maxime sis compos, supra iam dictum est. Cæterum de his, quæ maxime necessaria sunt, vel sepius meminisse non sit profectio inuile. Prima ergo dies crassiorum coniecturam præbebit, secunda vero, tertia, quarta, & reliquarum quælibet, pro ratione magis exactam. Quippe in prima die oia tibi pro dictis iam scopis sunt peragenda. Euat se, sicut Ægimius præcepit, ubi in lotio iam perfectæ concoctio cernitur. Mox friktionis ratio huc spectet, vt membra molliantur. Docebit id

† Ad uerbum fere, peritissimum materia hoplomachicorum actionum assumens, et cæc.

* μίτρον.

† Impressi habent οὐχ ἀπὸ τῶν οὐκ ἐπισημασμένων. Manuscripti tamen omnes, quos uiderim, habent οὐκ ἀπαγαγόντες ἀπὸ τῶν et cæc. i. non abducetes seu non remouetes à proprijs exercitacionibus. Et ita omnino uidetur legendum.

A. l. r. f. 3. d. 2. A. 3. fol. 60. h.

Atum floridus color, qui in summa cute residebit, tum artuum flexibilitas, habitus quoque ad omnem motum. Post hæc exercitetur, dum & corpus intumescit, & color illi floridus apparet, & motus prompte, æquabiliter, & concinne edit. Inter hæc vero sudorem cum calido vapore mistum cernes. Inhibenda vero exercitatio tum primum est, cum aliquod horum fuerit mutatum. Quippe, si contractior paulo corporis moles videbitur, desistendum ilico est: si, n. vltra quid pergat, etiam boni succi non nihil educetur: atque ita tum gracilius corpus fiet, tum aridius, atque ad incrementum minus habile. Non minus profectio, & si coloris gratia vanescat, cessandum est, quoniam, si exercitationem continuas, frigidum, corpus efficies, & nimium exhauries. Iam motum alacritas, æquabilitas, vel concinnitas si remitti quippiam collabi quoque cernitur, utique statim desinere conueniet. Idem, si in sudore accidat vlla qualitatis eius quantitatis ve mutatio, quippe quem & copiosum magis, & magis incalentem edi par est, prout motibus vehementiæ plus accesserit. Cum igitur is aut minor intelligitur, aut frigidior, tum scias digereri exhauriri quoque corpus, præterea refrigerari ac sicari plus iusto. Quo magis sollicitè attendendum exercitando corpori est, ut, cum dictarum iam notarum qualibet apparet, protinus cesset. Nec tamen protinus lauatum ablegandum est, sed summam exercitationis intentionem, quam ἀκμὴν Græce vocant, remittere sistere quoque iubebitur. Quod si ilia cohibendo anhelitu implere velit, perfundi oleo, atque apotheraia uti deinceps debet. Porro, ea cuiusmodi res sit, simul qui sint in ea scopi, & quæ mensura, præterea quibus absoluaturn tum motibus, tum frictionibus, sequenti libro monstrabitur: præsentem enim utpote satis verborum habentem, iam commode videor finiturus: si modo illud vnum adiecero, lauacrum, quod omnino medio temperamento sit, ad propositam ætatem naturam quoque esse eligendum. Propositum namque est, si rectè meminimus, tertium à natiuitate septennium id est, quod inter quartumdecimum ac vnum & vigesimum annos interuenit. Quo utique frigida lauari adolescentem adhuc nolim, ne incremento eius (cui plurimum est consulendum) sit in mora. Vbi vero iustam magnitudinem impleuit, etiã de frigida lauatione aliquid dispiciemus. Simili ratione & de exercitationibus, quæ in puluere obeuntur, exquisitius in sequenti sermone agemus. In præsentem illud nouisse satis erit, ne puluere quidẽ huic adolescenti opus esse: modo illi, in qua exercitabitur, domus ad eum modum, quem inter initia præcepimus, præparata sit. Verum, si calidior sit, tum puluere utendum. At eo si utetur, omnino erit lauandum. Sin non utetur, liceat & illotum dimittere, præsertim hyeme. Post hæc vero & quæ ad cibum, portionem, somnum, ambulationem quoque pertinent, coniectanda huic sunt, qui adolescenti præficitur: & in sequentibus à nobis dicentur. Verum fieri non potest, ut modi horum primo saltem die ratio illi exacta constet: secundo, vbi exploratum habuerit, quomodo post quot exercitationes nutritus adolescens sit, si proprium naturæ habitum prorsus seruare viderit, eodem seruato modo tum nutriet adolescentem, tum exercitabit. Sin non seruauerit, quacunque ratione à pristino habitu est lapsus, reducere eum mutata mensura tentabit: itaque facere non desistet, quoad in singulis peragendis exactum modum definierit. Quot vero, & qui sint præter naturam lapsus, ac quemadmodum quemlibet tum agnoscere, tum reparare conueniat, in sequenti opere docebitur.

† Græci cod. omnes, quos viderim, & Orisbasius 6 Collect. med. cap. 15. habent, ἀλλὰ τῆς μὲν ἀκμῆς τῶν γυμνασίων ἐπισχέειν, καὶ συνταξάειν. An tiqua autem tralatio hoc in loco habet, Quiescentium ergo à statu exercitiorum, & stare iubendum.

GALENI DE SANITATE TUENDA LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Plenam Lassitudinum & ceterorum affectuum dignotionem ac curationem exhibet, quatenus exercitationes sequuntur, & sunt sanorum hominum symptomata.

Quid actum superioribus libris, quid hoc agendum.

CAP. I.

Medicorum gymnastarum quoque, qui de sanitate tuenda prodiderunt, alij omnium hominum communia præcepta tradiderunt, nihil vsquã cogitantes de corporum nostrorum per species differentiã. Alijs dissidere inter se corpora nostra non paruo discrimine placuit, eorum tamen differentias, ceu comprehendere planè vniuersæ nequeant consultò omiserunt. Pauci omnino, qui per species & genera discernere sunt aggressi, plura perperam, quàm rectè, scripserunt. Nos primo statim volumine, quot numero species humanorum corporum sint, indicauimus, promissimus quoque singulis propria tuendæ sanitatis præcepta seorsum tradituros. Orsi autem sumus ab eo corporis statu, in quo queri de villo naturæ vitio non possis. Quoniam autem is homo negociorum interdum occasione, vel sponte, vel inuitus pro secundæ valetudinis præceptis viuere prohibetur, fatius visum est primum eum liberum, suæ quoque planè spontis, ac vni corporis valetudini vacantem proponere. Ac, quemadmodum quidem educari eiusmodi hominem conueniat, primo libro docuimus, ad quartumdecimum vsque annum curam eius persecuti. Secundo, qua ratione ad virilem ætatem duci debeat, indicauimus: vbi longior sermo incidit, postquam in communia salubris artis

DE SANIT. TVEN.

tis capita deuenit, sine quibus ne de proposita quidem ætate natura quæ exacte differere licebat. Omnes. n. E
 tum frictionis, tum exercitationis differentias enumerauimus, non mehercule particulares, (nisi sicubi
 has obiter exempli causa, non necessitatis referre ex usu fuit) sed quæ genere ac specie sunt distinctæ. Er
 go in frictionibus quidem quæ mollis dura quæ, & ante has mediocris, facultatem obtineant, interpreta
 ti sumus. Adiecitimus & differentias, quæ à quantitate sumuntur, numero tres: mox quæ ex coniugatio
 ne harum oriuntur: omnes in totum numero nouem, etiam potestate singularum exposita. In exerci
 tationibus vero enarratis, quæ nam acuta velox quæ vocetur, quæ nam hebes tarda quæ, ac quæ harum
 mediæ primæ quæ natura saltem sint, item quæ quæ valens ac mollis, præterea grauis leuis quæ, quæ quæ
 harum sint mediæ, simili modo tractatis, docuimus optimum corporis statum per omnia, quæ me
 diocria conuenientia quæ sunt, quæ eadem mediæ planè excessuum sunt, agi debere, id quæ tum in fri
 ctione, tum exercitatione, tum balneo, tum alimento, omnibus denique, quæ salubrem videlicet ratio
 nem complent: polliciti quæ sumus, sicuti de frictione exercitatione quæ fecimus, ubi in genera quedam
 communia speculationem reuocauimus, quod simul recordatu facilis, simul certa ratione via quæ tra
 dita doctrina esset, ita & in reliquis omnibus facturos: ac primum quidem de ea, quam apothera
 pian vocant, acturos: quandoquidem ea proximo loco tractanda in superioribus est proposita.
 Quippe ubi, quousque intendere augere quæ exercitationem oporteat, quod ad sanitatis rationem per
 tinet, præcepimus, finem quoque sequi debere diximus apotherapiam, de qua nunc agemus.

*De apothera pia, quæ post exercitationes tum frictione, tum alijs ingenijs
 adhibetur.*

CAP. 2.

Est igitur vnum quidem primum, quod ea genere duplex est. Altera quidem exercitationis
 ceu pars, altera eius ceu species. Ac de ea quidem, quæ ceu species censetur, post dicemus: de
 ea vero, quæ ut pars habetur, nunc agendum. Omnis exercitationis probe peractæ postrema pars
 apothera pia dicitur. Et duplici consilio suscipitur, & ut excrementa expurget, & ut corpus à lassit
 tudine tutum reddat. Prior causa etiam exercitationi communis est: } quando eius quoque du
 plex omnino propositum est, & ut solidas animalis partes firmet, & excrementa expurget. Pro
 prius tamen apothera piæ scopus est, ut lassitudinem quæ succedere immodico exercitio solet, sum
 moueat atque prohibeat. Ac athleticis quidem, & alijs qui opere corpus fatigant, } sicuti qui vel fo
 diunt, vel iter agunt, vel remigant, vel tale quippiam opus vitæ necessarium obeunt: præsto lassitudi
 nes adsunt, nisi apothera pia deuitentur. Verum, de quo hoc loco agimus, optime comparatum
 corpus, quod ab omni seruitute est liberum, & vni sanitati vacat: raro lassitudine tentatur. Sicuti
 enim athletæ, quos labor maximus exercet, nullo alio exercitandi genere obnoxij lassitudini sunt,
 præterquam eo, quod ab ipsis solutum dicitur, ita nec qui vitam degunt liberam, & qui tantum va
 letudinis tuendæ gratia exercitantur, vsquam lassabuntur, propterea quod huiusmodi exercitium
 adire nulla necessitate coguntur. Athleticis enim necesse est (quod videlicet ad immodicos in certa
 minibus labores etiam totum diem aliquando continuatos præparato iam corpore sint) absolutis
 simum illud exercitium (ipsi κατὰσκηνην vocant) aliquando obeant. Verum, qui tantum tuendæ
 bonæ valetudinis causa exercitantur, ijs nec necessum, nec vtile planè est immodicos labores adi
 re: itaque his nullus instat lassitudinis metus. Nihilominus tamen iisdem apothera pia vtentur,
 etsi nullo lassitudinis timore, at certe excrementorum purgandi causa: cui ex } pleniore (ut Græ
 ci loquantur) mensura, etiam lassitudinis securitas accedit. Nam & si ipse exercitationis mo
 dus his est à lassitudine quàm maxime alienus, actionis que omnis ratio planè citra violentiam,
 fieri tamen aliquando potest, ut gymnasten in utroque paulum quid subterfugiat: quod negle
 ctum, si non magnam, certe leuem exercitatio lassitudinem concitet. Cæterum non conuenit, qui
 sibi viuat, & vni corporis sanitati vacet, ut vel minimum lædatur vsquam. Tutissimum itaque sit
 apothera pia semper vti. Quæ qualis adhibenda sit, ipsa finium, ad quos tendimus, demonstra
 bit natura. Nam, quoniam id petimus, ut solidarum animalis partium excrementa, quæcunque
 excalfacta extenuata quæ per exercitationem in corpore adhuc manent, prorsus eiciantur, & fri
 ctiones, quæ per alios administrantur, adhiberi oportebit, & cum his vnâ tum ipsarum, quæ frican
 tur, partium tensionem, tum etiam spiritus cohibitionem. At quoniam nec frictionum vnica ra
 tio est, nec spiritus cohibendi, deligendum ex utroque genere est, quod vtilissimum est. Atque ex
 frictionibus quidem, quæ dura est, cogere corpora, hoc est densiora simul duriora quæ reddere tra
 ditum iam est. Itaque hæc ad res propositas parum est accommodata: siquidem quod densatur, intra
 se cludit: quod laxum fit, liberum excrementis exitum præbet. Ad eundem modum quod durat,
 ijs, quæ tensa sunt, maxime est aduersum, ut quod eorum affectum magis adaugeat: contra quod
 mollit, id est vtilissimum. Si igitur simul & excrementa digerit, & quæ tensa sunt, molliri conuenit,
 duræ certe frictiones omnino sunt fugiendæ: nec his minus à lentis cauendum arbitror. Nam post
 quàm à se corpus non amplius dimouetur, periculum est, ne frigescat, ac densescat, dum nulla ope
 externa calfit. Hac igitur de causa non solum cum celeritate est fricandum, sed etiam, quoad fieri
 potest, plurimum manibus: quod nulla corporis pars nuda maneat. At si nec tardam esse frictionem
 oportet, nec duram, oleum nimirum fricando corpori largiter circumfundi debet: id. n. ad velo
 citatem simul & mollitiem frictionis multum conducet: & alioqui aliud secum non mediocre
 commodum

† Locus hic & in Græco muti
 lus videtur. ex
 antiquo igitur
 codice restitui
 debet hunc in
 modum, κωνός
 μετ' ἐν ὁ πρό
 τερος σκοπός
 ὅλω τῶ γυμ
 νασίῳ τῶν ἀθ
 λητῶν τε καὶ
 τῶν ὁτιῶν ἐρ
 γον ἀναγκαί
 ον ἐν τῶ βίῳ
 διαπραττομέ
 νων, οἷον ἡτι
 σκαπτόντων,
 id est cōis igit
 prior scopus est
 omni exercita
 tioni cū athle
 tati, tū eorū. q
 opus aliquod
 vitæ necessariū
 exercet, ut fo
 dientium.

† ἐξ ἐπιμέτρῃ

A. l. 1. f. 3. d. 1.
 c. 4. fol. 61. b

A commodum affert: quoniam & quae tenfa sunt, remittit, & quae inter vehementius laborandum fatigata sunt, emollit. Atque his quidem de causis dura vitanda est frictio, ob alias vero mollis: quippe ea nec alte demittitur, sed circa cutem ipsam & ei vicinas carnes deficit: nec ea, quae in angustis meatibus contenta excrementa sunt, elidit. Cuius profectio causa tum ipsam fricandarum partium tensionem, tum spiritus cohibitionem iniungimus. Media igitur mollis durae quae, quae eadem mediocris est, ab utriusque incommodo abesse videtur, & mollis inefficacia, & durae violentia noxa quae. Ea vero perficietur fricantis quidem manibus valenter iniectis ita, ut earum impressio ad duram fricutionem proxime accedat, ceterum pinguitudinis copia, & velocitate mouendi eatenus remissis, ut plane euadat mediocris. Nam & pinguitudo ipsa valentioris manuum iniectio non leue praesidium est, & breuitas ipsa contactus tamen demit de violentia, quantum est de tempore. Porro tendendas obiter, dum fricantur, partes censemus, quod, quicquid inter cutem & subiectam carnem excrementorum residet, per cutem expellatur. Quippe ambabus istis laxis non magis foras, quam intro ferri excrementa conringet. Distentis vero istis, quae sub cute sunt, omnia foras eliduntur, ceu gemina manu expressa: una foris, eius utriusque, qui fricat: altera intus, ipsis. scilicet quae tenduntur, particulis, manus vicem supplementibus. Ac propter haec quidem non exigua portio apothepiae est spiritus detentio & cohibitio. **A**pellant vero ita, ubi omnibus thoracis musculis, qui circa costas habentur, intentis coactisque expirationem continemus. Accidit namque obiter, ut spiritus, qui a costis premitur, dum efflari, quod clausum sit guttur (λαρυγγα Graeci vocant) prohibetur, vniuersus pectus ad transuersum septum (quod Graece dicitur διαφραγμα) detur: atque ut cum hoc, quae ipsi subsunt, omnia simul attollantur, iecur, lienis, ventriculus, & quaedam alia. Oportebit autem interim musculos quoque, qui in abdomine sunt (επιγαστριον Graeci appellant) leuiter intendi, ut ab his vna cum septo, ceu gemina manu pressis, quae intersunt, partibus, excrementum, si quod intra se habent, foras elidant. Porro mediae inter haec partes continentur, iecur, lienis, ventriculus, crassi ac tenuis intestini partes, quae prominent. Loca vero ad excipienda, quae expelluntur, excrementa patent, tum ventris tota capacitas, tum isthic consistentium intestinorum concauitas. Si vero ferri plane abdominis musculos patieris, nullius praedictorum excrementa vacuabis: quae vero in thorace ac pulmonibus habentur, ea deorsum transferes. Expediit vero, huc potius transferantur, quam in illis maneat: tanto profectio magis, quanto est eorum, quae in ventre, quam quae in pulmonibus & pectore continentur, promptior exitus patet. Haec enim (nempe quae in ventre & intestinis sunt) vel euomuntur facile, vel excernuntur: illa cum conatu et vi per tusses eiciuntur. Verum, si quis, perinde ut septum, ita abdominis quoque musculos anhelitus cohibitione intendat, exquisitius plane expurgabit ea, quae sub septo sunt, viscera: non transferetur tamen quicquam a spiritus instrumentis ad ea, quae nutrimento sunt delegata, sed totum in ipso thorace & pulmonibus excrementum manebit. Quare cohibitionem anhelitus id genus nunc non probo: multoque minus, si quis omnino non distento septo valide ac vehementer contrahat musculos abdominis: quoniam ita necesse est venas omnes partesque, quae circa collum sunt, spiritu ac sanguine impleri: excrementa vero sursum atque ad caput, non deorsum & ad ventrem ferri. Intueri enim id tum in istis, qui tibia inflant, licet, tum qui maximam acutissimamque vocem edunt. Siquidem his collum omne dilatari, faciem vero intumescere, & caput validissime impleri videas propterea, quod in hoc opere, qui in abdomine musculi sunt, tenduntur, diaphragmate his cedente. Est enim quicquid eiusmodi operis est, veluti in istis demonstratum est, quae de voce edidimus, missum ac compolitum ex maxima expiratione & spiritus cohibitione: utriusque cum simul omnis spiritus efflatur, maximo nimirum facto expiratione, idque cum validissima musculorum, tum qui costis insident, tum qui in abdomine sunt, tensione: In spiritu autem cohibitione, eadem utrorumque musculorum facta tensione: nullo tamen spiritu elabi permissio: In istis, qui tibia sonant, aut acutam vocem edunt, musculis pari modo tensis: expiratione tamen nec penitus cohibita, nec tota simul emissa, sed media ratione seruante. Ita nimirum fit, **D** ut trium operum compositio sit musculorum tensio, propria vero in totius simul spiritus efflatu: velox, eius foras expulsio: in anhelitu cohibendo ipsa eius retentio: in tibiarum opere & voce mediocris emissio. Causa vero triplicis huiusce operis in exitu arteriae est: quippe qui in totius simul spiritus efflatu latissime se pandit: in spiritus cohibitione prorsus clauditur: in istis, qui tibia sonant, aut qui voce acuta simul & magna utuntur, medium quendam habitum seruat. Ac de his quidem post haec aliquando agere necesse erit in istis, quibus de vociferatione agemus. Ceterum spiritus cohibitio, quae ad apothepiam est {maxime} idonea, {iecur, lienem} & ventriculum attollit, tensis qui in thorace sunt musculis vniuersis: remissis, qui sunt in septo & abdomine: ita namque deorsum ferentur excrementa: Secundo autem loco habenda est, quae mediocriter eos, qui in adomine sunt, musculos tendit, quod videlicet ea, quae sub septo sunt, viscera apothepiae fructum sentiant. His ipsis de causis etiam fasciarum (quae αμματα Graeci vocant) circumactus fieri conueniet: quos fricantes ipsi, cum a tergo fricandorum constiterint, circa totum ventrem adhibent: sed cum ex aduerso se collocarint, ceruicibus: alios vero costis, & spinae, & pectori accommodant, idque conuerso pariter cum his quodammodo eo, qui fricatur. Circa lumbos vero similis fasciarum circumiectio circumactio que fiet, tendente se ad singulas eo, qui fricatur, non tamen cum omnibus pariter se vertente: cum neque continuos motus nec vehementes contingere, ei ex apothepia conueniat,

† *Aly vertas*
ex graeco.
Alios vero,
cum a fronte
consistentes, fa-
sciarum circa
dorsum circue-
ctionibus uti-
tur, duabus
manibus circue-
agentes. alios
autem costis,
& spinae &
pectoris, id-
em conuerso &c.

conueniat, sed certe aliquos, & quibus ex interuallo frictions sint interpositæ. Quæ nanq; & continua & vehementes frictions sunt, hæc exercitationis, quam præparatoriam vocant, sunt propria: quæ vero non continuæ, nec vehementes, apothepiæ. Itaq; sæpe quidem reuoluatur, subinde vero etiã repellat: sæpe etiã hoc ipso tpe progymnasten mutet: sæpe ipse à tergo gymnastæ incumbens, ac crurum vtrunq; per vices ipsi circumplectens, id q; cum tensione aliqua haudquaquã vrgete, ab alijs, qui cõmode contrectent, fricetur: hac. n. vel maxime ratione & calorem, qui exercitando est aductus, seruauerit, & simul excrementa proprijs ipsius tum tensionibus tum motibus eiecerit. Ad quod sanè opus spiritus quoque cohibitio non parum mihi conducere videtur: quippe qui vndiq; compulsus, in angustos se recipere meatus cogitur, eos q;, si amplius trusus propulsus q; fuerit, etiã penitus transire, atq; extenuati iam excrementi secum non nihil arripere. Ad hunc sanè modum exilia instrumentorum foramina, vehementiore spiritus inflatu, expurgantes opifices videas. Nam, quantum is vltius per vim coactus impellitur, tm̄ ab ipso quædam impelluntur, quædam trahuntur, totamq; viam peregisse properant. Et trudentur quidem, quæ ante occurrunt, attrahuntur, quæ ad latus sunt posita, impetu ipso motus vtracq; coacta. Quin etiã inter ipsam exercitationem, spiritus cohibitionem interponunt optimi gymnastæ, atq; etiã, quam supra comprehendimus, ipsam, quæ apothepiæ debetur, frictionem: simul hominem, cum lassitudo incipit, recreantes: simul cutis meatus paulatim expurgantes, quod videlicet perspirabile simul purum q; corpus ad subsequentes labores sit. Cum alioqui verendum sit, ne, si nihil tale gymnasta pro uiderit, obstruat potius prædictos meatus, q̄ expurget, propterea q; vehementissimi materiæ impetus diuersis temporibus ac rationibus contrarios edere effectus possunt, obstruere quidem, cū crassum simul ac multum fuerit, quod confertim ac præceps agitur: purgare, cum exiguum tenuè q; est, nec præpropere nec violenter cogitur simul omne expelli. Apparet enim ita accidere in omnibus tum externis instrumentis, tum vero calathorū plexibus. Quippe eluitur extergetur q; ex his omne superuacuum, non cū egredientibus adhuc paulatim prioribus aliã violenter à tergo irruunt (verendum. n. interim est, ne, quæ in transitu sunt impacta innixa q;, inuicem viam obstruant) sed cū prioribus, { vel iam exeuntibus, } vel planè vacuatis aliã postmodum vacuantur. Et quid de exiguis meatibus miremur, cum etiã è theatris multitudo, quæ confertim egredi conatur, in exitu hæret: Ob hæc itaq;, qui etiã in medijs laboribus apothepiã vtuntur, gymnastas laudo, potissimum q; in ijs, quos grauiã (quæ vocant) certamina exercent. Verum de his postea. Qui autem nunc nobis propositus iuuenis est, non athleticum habitum, sed simpliciter sanitatem scopum habet, quo minus aut multis exercitationibus, aut coacta comestione est opus, aut etiã, G suillæ carnis copia, aut pane id genus, quo graues athletæ vtuntur. Atq; his omnibus de causis timendum huic non est, ne exiles eius meatus obstruantur, si modo probe est præparatus, scilicet idonea fricione, ac laboribus qui ex paruis paulatim crescant. Graui vero athletæ, nisi omnia probe administrantur, ob ciborum tum qualitatem tum quantitatem verendum in exercitationibus est, ne obstruantur potius, quàm expurgentur meatus.

Galenus excusatio, si forte in docenda Apothepiã breuior fuisse videatur. CAP. 3.

AC. de apothepiã quidem abunde mihi dictum iam est. Deinceps ad balnea veniamus, illud modo de propositis præfati, q; si quis hæc paucioribus interpretabitur, is merito prolixitatẽ sermonis nostri accuset. Verum, si quis aut necessarium aliquod theoremã, aut, quæ id confirmet, euidentes demonstrationes præteriens, breuitate se vsum putat, hunc non tam de tali breuitate sibi placere, q̄ certe pudore affici, par est. Ego vero, & si istum volumẽ scribere de ea, quæ vocatur apothepiã, potuissẽ, tamen id faciendum non censui, vt qui longitudinem huius operis contrahe-re maxime studui. Si. n. ad ea refellenda, quæ perperã à plerisq; sunt scripta, me conuertere voluissẽ, nec paruam nec certe leuem materiã longioris sermonis habuissẽ. Verum arbitror ex ijs, quæ demonstraui, satis me seminum dedisse ijs, qui saltem non planè hebetes sunt, eiusmodi omnia refellendi. Cum. n. dicat Asclepiades spiritus cohibitionem caput opplere, ex ijs, quæ ipse paulo ante definiui, cum differentias eius traderem, potest, qui volet, hominis sententiã refellere. Similiter in secundo quoq; volumine licuit etiã mihi omnibus exercitationibus singillatim percensitis, librum producere: sicuti cū alij non nulli fecerunt, tum, qui bellissime totam materiã est executus, Theon Alexandrinus. Is. n. quatuor libros non aliã de re, q̄ de particularibus exercitijs scripsit. Quæ & mihi dixisse licuit, vt qui tum melius, q̄ ille, interpretari potuerim, tū vero aliarum meminisse nõ paucarum exercitationum, quæ sunt operibus communia. Is. n. cum illud sibi proposuissẽ, vt, quemadmodum athletæ maxime exercitarẽtur, doceret, in his multum verborum absumpsit. Potest aut, qui volet, & de ijs, quas singulæ artes præstant, exercitationibus differere. At que hæc quidem ijs, qui longitudinem operis parum æquo animo ferunt, dicta sint.

De Balneis calidarum & frigidarum aquarum, quatenus ad tuendam sanitatem comparantur.

CAP. 4.

NVnc de balneis agere tempestiuum videtur. Ac primum quidem de aquis dulcibus factis, vt quarum crebrior sit vsus: mox de frigidis: postremo de ijs, quas sponte natas appellant: ¶ quarum alię media temperie, alię feruentes, alię tepidę, alię omnino frigidę sunt. Dulcium calfactarum

† Quidã putãt vocẽ illã, quarum, nõ ad spõte natas aquas tantũ referri de bere, sed ad oēs supra enumeratas aquas, vlt ad balnea, est. n. in Græco αὐτῶν generis omnis.

A calfactarum aquarum, si media temperie sint, vis calida & humida est: si tepidiores sint, humida & frigida: quod si iusto calidiores fiant, calida quidem, sed non perinde humida. Quippe horrere corpora, contrahi quoque exiles eorum meatus subigunt, ita ut nec madescere ab extrinsecus accedente humore possint, nec excrementi, quod intus latet, quicquam emittere. Ceterum ab ijs incipiendum, quae medium temperamentum obtinent, quae per se semper calfaciunt & humectant: euenit tamen ex accidente, ut aut per halitum digerant humores, aut superuacua fluxione (*φύμα* Graeci vocant) corporis particulas impleant, aut molliant, aut concoquant, aut vires firment vel infirmant: siquidem ad haec quantitas quoque earum non minimum confert. Quin alios quoque multos lauacionis aquae temperatae & potabilis effectus, qui iam comprehensis superueniant, enumerare licet: quorum qui proposito nunc operi sunt accommodi, dicentur, quae fieri potest, paucissimis, dilato videlicet in aliud tempus eo, quem in morbis praestant vsu. Sed, quod ad sanitatis tuendae spectat vsus, iuuenis in sermone propositus, iam exercitatus redeat, ut prius est comprehensum. Huic igitur praedicti balnei perexiguus est vsus: ut qui omnia iam ex mediocri exercitatione, & iam dicta apothepia est consecutus. Nihil secius tamen, si probe balneum adhibeas, ipsum quoque apothepiae pars aliqua fit: siquidem duras tensasque partes emollit: excrementum, putre quoque, si quod intus ad curiam haeret, euocat: verum neutrius horum egere videtur propositus iuuenis: nec vllum aut mollioris carnis aut adipis liquamentum credibile est illi inter exercitandum euenire: cum & immodicos & vehementes motus talia sequebantur: huic vero non solum expulsa omnia excrementa, sed etiam emollitae solidae partes sunt, obiter dum apothepia est vsus. Quare elui sibi in balneo sudorem & puluerem, si quando hoc vitur, magis postulat, quam caleferi. Ergo transire tamen ad solum vsusque, non in lacónico immorari is debet, sicuti qui citra exercitationem seipsum elixant. Sed nec morari in piscina huic est opus: immo lotus, ut comprehensum est, ad frigidam festinet: atque ipsa quoque mediocris esto, utpote ad medijs temperamenti corpus. Quibus enim aut vehementer frigida opus sit, aut molli, et veluti insolata, post dicemus. Ceterum optimum corpus, quoad augetur, dictum supra est non esse frigida lauandum, ne eius incrementum moretur. Vbi vero abunde est auctus, iam frigidae quoque affluendae: ut quae tum corpus vniuersum roboret, tum cutem densam duramque efficiat: quod sane tutissimum est aduersus noxas, quae extrinsecus imminant. Quemadmodum vero quispiam frigida lauari primum incipiet, sic ut nullam ex subitanea mutatione noxam sentiat, id vitae ante omnia sciri conuenit. Multi enim cum parum recte incepissent, adeo in frigidam lauacionem male fuere affecti, ut nec ijs, qui tutissime eam administrare potuissent, se permitterent. Esto igitur anni tempus aestatis initium: quod videlicet ante hyemem in toto interposito tempore non spernenda consuetudo, pariatur. Esto praeterea dies, quo auspiciabimur, quam maxime tranquillus: & quod id tempus feret, calidissimus: cuius etiam calidissimam deligendam esse partem nemo dubitet: sicuti est gymnasterium, quod mediocri maxime sit temperamento. Et externa quidem praeparatio talis est. Corpus ipsum, quod uti frigida debet, ad hunc modum praeparabitur. Esto illi aetas quarti maxime septennij medium, nulla nec ipso die, nec, quae eam praecessit, nocte, noua re alterato, sed pristinam salubritatem ad vnguem seruanti. Esto vero, qui frigida vitur, iuuenis, & animo tum praesente, tum plane hilaro, si quando alia, etiam tunc praecipue: ac primum quidem friceur linteis vberius. Sunt autem frictiones magis nunc, quam ante, vehementes, atque et linteis durioribus administratae. Quod si manicas consutas manibus progymnasta circumdabit, atque ita fricabit, quo fiat opus aequabilius, non minime ad rem pertinebit. Dehinc oleo, prout affuevit, fricetur: inde exerciteur, exercitationibus multitudine quidem paribus, sed citatioribus, quam ante. Ab his in frigidam descendat, non tamen cunctatim, sed celeriter, vel et semel totus insiliat, huc vtrobiusque spectans, ut vno maxime tempore omnibus corporis partibus humor circumfundatur: quippe cum, si sensim his accedet, horrorem concitaturus sit. Esto vero & aqua ipsa nec tepida, nec plane cruda & glacialis, altera nanque repercussum caloris non efficit: altera ferit infuetos, ac refrigerat. Si quidem procedente tempore, tali quoque aqua vitur iuuenis, si necessitas exigat: verum primo saltem die omnino cauenda est admodum frigida. Exeunti vero ab aqua, fricari oleo, id quoque a pluribus expedit, quoad cutis ipsa incaleat. Post haec cibum plus, quam consuetum, portionem infra consuetudinem capiat: quae ipsemet vel iniussus faciet, rite modo omnia sint peracta. Nam a frigida lauacione & plus appetunt, & melius concoquunt, ac minus sitiunt, veniunt quoque ad exercitationes postridie plane meliore habitu corporis, mole quidem pari ei, quae ante, ceterum compacta, & musculosiore, ac vegetiore: cute vero duriore ac densiore. In hoc ergo secundo praeterea die similiter omnia sunt peragenda, etiam tertio, & quarto. Postea vero procedente tempore ad eundem modum frigidam iterum ingredi iubeamus, videlicet post eam, quae priori ingressui successit, frictionem, ut prius est comprehensum. Verum tertio eam ingredi, quod non nullis placuit, non laudo. Nam & iterum id fecisse, abunde satis mihi esse videtur: praesertim cum pro arbitrio nostro immorari hominem iubere liceat: ipsum vero immorandi tempus, hic quoque a quotidiana ipsius experientia est coniectandum. Nam, si egressus frigidam coloratior ex frictione cito redditur, mediocriter moratum indicat: si & tardius ei calor redeat, & decolor diutius maneat, plus aequo moratum docet. Si ergo cutis notis intentus sis, facile intelliges, an par tempus postea in frigida morari conueniat, an potius ad maius minusve

* σύντηγμα
liquamentū.

* βλάνισμα

nus' ve aliquid sit mutandum. Et de frigida lauatione, quod ad optimam naturam spectet, abunde E dictum arbitror.

De Lassitudinibus & earum causis.

CAP. 5.

SVperest, quemadmodum peccata, si qua inciderint, commodissime corrigas, differere. Ut n. q̄ maxime statum corporis irreprehensibilem sortitus quispiam sit: ac ab omnibus, quæ in vita contingunt, negocijs liber sit, & sibi vni viuens: fieri tamen nequit, vt non aliquando vel ipse, vel is qui ei præficitur, aberret. Primum igitur non absimile est in id maxime & frequentissime peccatum incidere iuuenem exercitationibus deditum, quæ lassitudo appellatur: de qua multis iam nō solum medicis, aut gymnastis, sed etiam philosophis est proditum, veluti Theophrasto, qui integrum de ea volumen scripsit. Ego vero hic quoque longitudini parcens, quæ non nullis parum recte de ea sunt tradita, ea transire statui: quæ vero maxime sunt necessaria ijs, qui sanitatē tuendam profitentur, hæc vnā cum accommodatis demonstrationibus explicare: ac primū de notione eius agere, quippe recte se habet ab hac orfos, sic ad essentiam eius explicandam accedere. Ergo lassitudinis notionem intelligentiam q̄, sunt, qui accipiant, dum ūsti extenti q̄ sibi esse videntur, id q̄ aut omnibus corporis partibus, aut ijs tantum, quibus laborarint: quidam, dum tristi molesto q̄ sensu inter mouendum afficiuntur, hunc alij indicibilem dixere, alij vlcerosum appellauere: non nulli, cum membra ceu contusa & phlegmone obsessa sentiunt. Non desunt, & qui simplices hos affectus inter se miscent, & qui tensionis est, & qui vlcerosus, & qui phlegmones speciem præfert. Alij duos ex his miscent, aut eum, qui vlceris emphasin exhibet, ei, qui tensioni assimilatur: aut eū, qui phlegmones sensum affert, seorsum cum vtroq̄: ita vt sint in vniuersum sententiæ de lassitudinis notione septem. Quæ sanè omnes vt veræ ex parte sunt, ita in totum simplici absoluto q̄ fer mone non sunt. Nam, siue vlceris sensus, cum mouentur, se exhibet, siue phlegmones, siue incendi tendi que videntur, siue duo quilibet horum, siue etiam omnes coeant, λόπος Græce dicitur, id est lassitudo, eorum affectuum vnusquisque. Quo fit, vt septem eius in vniuersum differentia sint, simplices tres, compositæ quatuor. Corporis vero, quod his sit affectum, remedia, quædam propria cuiusque lassitudinis sunt, quædam omnibus communia. De his mox dicetur, si prius de affectu quodam, qui lassitudini proximus est, dixero, quem decepti non nulli præue lassitudinem nominant: is qualis sit, & quas notas habeat, illustrius apparebit, si cuiusque lassitudinis essentiam prius disquisuerimus. Hæc tamen enim ipsa symptomata dicta sunt. Illa enim, quod incendi tendi q̄ corpus videatur, & q̄ mouēti se vel vlceris vel phlegmones sensus oboriatur, affectiones nō sunt, sed symptomata. Affectiones vero corporum, quibus hæc superuenire solent, tres simplices sunt, quatuor compositæ. Et vlcerosus quidem affectus oritur ab excrementorum copia tenuium simul & acrium. Quæ nimirum inter exercitandum proueniunt duplici ex causa, aut eo excremento, quod crassius erat, fuso & attenuato, non tamen toto expulso: aut adipe, molli ve carne liquata. Neesse enim est abs tali humore, ceu tenui atque acri, pungi & quasi vulnerari tum cutem, tum ipsam carnem sic, vt etiam horror interim oboriatur, immo etiam quadantenus concussio commotio que totius corporis inæqualis, quod Græci ρίγος vocant: si modo admodum tum copiosus humor is tum acer sit. Ac talis quidem est vlcerosa lassitudo. Vbi autem tendi solum membra videntur, vlceris vero sensus non est, in hac certe lassitudine nullum excrementum, de quo ratio vlla sit habenda, in corpore continetur, sed residet in musculis & neruis ex nimia tensione, quam exercitando admiserunt, affectus quidam effectricis causæ potestatem testificans. Accidit nanque in vehemēti tensione omnes musculorum fibras tendi, non tamen similiter omnes lassari, sed eas maxime, quæ per longitudinem tensionis porriguntur. Quippe quæ obliquiores quodammodo iacent, minus in directum aguntur: quare his nullum instat periculum. In ijs vero, quæ immoderatus sunt extentæ ita, vt parum a rumpendo absint, relinquuntur affectio quædam similis ei, quæ inter agendum fiebat: quippe tendi adhuc videntur, cum tamen nulla iam tensione vrgeantur. Tertia vero lassitudinum differentia, qua nimirum ceu contusas aut phlegmone obsessas partes sentimus, tum maxime solet incidere, cum musculi nimium excelsi attraxere quippiam ex circumfusis sibi excrementis. Quod si etiam tum tendonibus, tum neruis idem affectus incidit, ὀσάροπον Græce, quasi ossium dolorem, eum affectum nominant, ob penitorem scilicet sensum, partibus, quæ in alto maxime corpore sunt positæ, nomen tribuentes: quippe summum locum cutis occupat: secundum ab ea positus ordinem musculi habent, vtrique circum ossa positi: at tendones ipsi ossibus adhærēt. Quo magis rationabile est, cum hi quicquam prædictorum patiuntur, videri in imo ac circa ipsa ossa affectionem hæere. Atque hæc quidem solæ tres simplices lassitudinum differentia sunt: compositæ vero ex his, vt iam dictum est, quatuor sunt: de quibus mox agendum, si tamen prius simplices vniuersas absoluero. Est nanque affectio alia quoque, quæ, ceu lassitudo sit, non nullis imponit: hæc incidit, cum supra iustum musculi siccantur sic, vt squallens contractum q̄ corpus appareat, atque ad motus quodammodo pigrum: non tamen ei quicquam eorum, quæ modo diximus, inest: neque is, qui veluti vlceris aut tensionis est, multo q̄ minus, qui veluti phlegmones est sensus. Quippe diuersissimus aspectus eiusmodi affectionis est, & eius, quam vltimo loco retulimus. Hæc nanq̄ squallens et contractus corpus efficit:

at quæ

* πειρηθαι.
Veteres codices habent ἐμ πειρηθαι et ita inferius, quam dictione quidam vertunt vni, seu aduri: alij impleri. Vide li. de vena sect. aduersus Erasistrateos cap. 8: bis & libro de curandi ratione per phlebostomia ca. 4.

A. l. 1. f. 3. d. c. 12. fol. 65.

A. l. 4. f. 1. t. c. 6. fo. 418.

At quæ phlegmones sensum præfert, mole etiam, quàm pro natura, ampliore. Quare quatuor in vniuersum simplices affectiones sunt: quarum singulis sua sunt remedia.

De remedijs lassitudinis quæ vlcæris & quæ tensionis sensum representat.

CAP. 6.

ORdiendum vero ab ea, quæ vlcæris sensum inuehit: quam etiam ab excrementorum acrimonia ortam diximus: hæc maxime in ea incidit corpora, quæ & mali succi sunt, & excrementis abundant. Succedit vero recentibus cruditatibus, cum aut exercitatur immoderatus, aut in sole sunt morati. Cæterum nihil obstat, quin in corpore boni succi citra cruditatem proueniat, utiq; ob exercitationis nimium excessum. Sanè excitare eam solent celeres ac multi motus. In hac vero lassitudine etiam densa esse horrere q; cutis videtur. Fatentur q;, qui ea sunt affecti, inter mouendum dolere sibi vlcæris rituali q; cutim tantum, alij subiectam etiam carnem. Remedium huius ex ijs, quæ affectioni sunt contraria, comparatur. Quippe si quæ redundant, euapores, malum cessabit. Sanè euaporabuntur fricitione multa molliq; cum oleo, à quo omnis adstringendi vis abest: quod genus maxime Sabinum est. Aduersissimum vero huic affectioni est, quod ex Hispania portatur, & ex Iberia: vocant autem Hispanum: tum quod omphacinum vocant, vel *ὀμωστριβίς*, id est crudum. Et, vt semel dicam, quod austerum est, omne id alienum est. Adeo gustu ipso vim eorum discernere licet, etiam si de ipsis ante periculum non feceris. Sic nanq; & nos quondam in Macedonia degustato oleo, quod fit circa Aulonem, qui est super Strimonem, deprehendimus eandem cum Hispano vim habere. Quin & reliquorum omnium olei generum ita deprehendas vires, etiam quæcunq; per abusionem nominant, & quæ ex sale, ex radicibus, ex herbis, ex geminibus, ex folijs, vel fructibus præparantur. Dicitur vero abunde de his omnibus est in operibus ijs, quæ de medicamentis inscripsimus: nihilo tamen minus etiam in proposito opere dicitur suo loco. Illud tantum in præsentia dixisse satis sit, quod planè dulcissimum oleum est, id esse ad propositam affectionem maxime accommodatum. Hoc igitur copioso cum multa fricitione utendum: primo quidem die, quod suspectam forte lassitudinem omnino declines: secundo vero, vt si qua incidit, discutiat. Discutit porro eam exercitatio, quæ apothepia dicitur: in qua scilicet motus adhibeas quantitate mediocres, qualitate tardiores, id q; cum frequenti interpolata his quiete: qua utiq; fricare hominem oportet pluribus simul contrectantibus, quod nec refrigerescat pars vlla, & ocysime excrementa digerantur. Porro fricitionum plus adhibebitur in ijs, qui in cute & sub cute excrementorum collectam vim habent: motuum vero, quos ipsemet edat, in altera lassitudine: scilicet in qua plus est in ipsis musculis congestum. Quæ enim in his coacta excrementa sunt, sola fricitione educere non potest: his enim opus est non solum ab aliquo foris attrahi, verum etiam ab altero quopiam intrinsecus impelli. Impellit ea partim calor ipse, qui per motum accenditur, partim spiritus, qui vnà emittitur, partim ipsa musculorum tensio: super hæc vero ipsa singularum partium excretoria alieni vis. Altera vero lassitudo, in qua tensio sentitur, illud pro remedio postulat, quod Hippocrati græce * *χάλασις*, id est relaxatio dicitur. Ea nanq; tensioni contraria est ad eum modum, quo duritati mollities. Ait enim ita: Cutis duræ mollitio, distentæ remissio. Cui duro molle, distento remissum laxum q; cōtrarium sit. Sanè remittitur quod distentum est, in alijs quidem affectibus, quos in quinto de simplicium medicamentorum viribus diximus, alia ratione. Quod vero per exercitationem incidit, tum pauca molli q; fricitione, ea q; ex oleo dulci, atq; egelido, tum intermissione omnino, aut etiam quiete, præterea lauacione medijs temperamenti, atque in calida pluscula mora: adeo si bis ter ve lauabis, plus proderis. Hi vero & post balneum vngi desiderant prius, quàm vestiantur. Quod si propter sudorem forte aliquem pingue deterferint, rursus vngi desiderant. Quinetiam postero die, cum è cubili surgunt, vngi his expedit: nunquam tamen oleo vltime frigido, nec dura fricitione. Incidit certe huiusmodi lassitudo ijs, qui

Dbus salubris succus est post robustas potius, quàm celeres exercitationes: reddit q; lassatos ipsos pigros admodum, ægre q; flexibiles. Non tamen hi densi horrentes q; apparent, quemadmodum quos paulo ante comprehendimus, cæterum contracti aridi q; non minus ipsis apparent: tangentibus vero calidiores videntur non solum ijs, quos vlcærosa lassitudo vrget, sed etiam quàm ipsimet, cum sani essent.

De remedijs lassitudinis, quæ inflammationi similis est, & gracilitatis quæ à lassitudinibus se paratur.

CAP. 7.

Tertia lassitudo ex vehementissimis nascitur motibus: sola q; supra naturalem habitum musculos attollit sic, vt phlegmone per similes affectio sit. Itaq; & leui tactu offenduntur, & calidiores apparent. Dolent vero etiam, si ipsi per se moueri conentur. Incidit hæc lassitudo ijs plurimum, qui assueti exercitationibus non sunt, nam exercitari assuetis raro incidit utique ex vehementissimis plurimis q; motibus. Sanationis vero eius consilium ad tria dirigitur, eadem ferè, ad quæ omnium phlegmone obsessorum, nempe superuacanei vacationem, extenti requiem, & inflammationis refrigerationem. Ergo & oleum copiosum ac tepidum cum fricitione mollißima, & longissima in medijs temperamenti aquis mora, huiusmodi lassitudines emendat.

Secunda Classis.

11 Quod

In li. d. vñ Hu
m' o. u. iusta
p'ri c'ionum.
Ibi em.

* *χάλασις.*

* *εὐλαβερός.*

DE SANIT. TVEN.

Quòd si paulo tepidior aqua sit, plus proderit. Ad eundem modū multa quies, & vnctio assidua; E deniq; omnia quæ id, quod lassatū est, quiete lenimento q; recreent, ac quod superuacuum est, per halitum digerant. Sed putet foriasse quispiam lassitudinem hanc nec simplicem esse, nec à duabus iam traditis tertiam, sed ex his compositam, nec aliunde constantem, q; ex nervosarum partiū tensione, & vlceris sensu: † calorem nāq; qui in huiusmodi lassitudine sentitur, in alijs quoq; naturaliter inesse, veluti in memoratarum vtraq; nec tamen complendæ notionis substantiæ ve partem esse vllam. Verū illud huic vni egregie præter ceteras inest, nempe maior, q̄ pro naturali habitu, tumor, tum q; nec gravitas sensus similis in hac & tensionis lassitudine habet: quippe in illa tendi, in hac contusos esse vsq; ad ossa nervos vniuersos putant, qui ipsa laborant. Quare in his saltem propriū à reliquis duabus discrimen habet, nec est cōposita tm̄. Tres igitur siue corporis status, siue affectus, siue quid aliud dixisse velis, hi sunt. Est alia quædam super has quarta, similis quidem lassitudini, nō tñ lassitudo, q; necq; vlceris, neq; tensionis, neq; phlegmones, affectum præ se ferat: sed nec horrorem vllum dolorem ve, nec pigritiā ad motus, quemadmodum lassitudines, infert, sed gracilitatem tantū ariditatem q; facit. Incidit quidem hæc in corporibus boni succi, & exercitationi assuetis, vbi immodice exercitata, parum rite apothepia sunt vsa. Quippe ita & digeruntur excrementa, & quæ tensa fuerant, laxantur: nec aliud in corpore relinquitur præter siccitatem, F quā ex immodico motu cōtraxerunt. Postulat aut̄ primo die nihil sanè diuersum ab ijs, quæ prius dicta sunt, præter calidiorem aquā, quæ sensim contrahat, & calfaciat, & roboret cutem: secundo apothepiæ exercitationem, quæ tum in motu tum fricitione & pauca & mollis & tarda sit: præterea solum silt calidum. Verum proinus in frigidam exiliant: quò videlicet ipsis robur in cute vna cū calore cōstet. Nam & minus in sequenti tpe per halitū amittunt, & facile in carnē cutem q; nutrimentum resumunt: quo maius his cōmodum nullum profectō inuenias, vt qui nullū notabilem affectum, præter carnis gracilitatē ariditatem q; habeant. Quippe postulat (arbitror) tale saltem corpus nutriri simulac madefieri: quorū vtrunq; ex humido nutrimento optime assequetur.

De Nutrimento illorum, qui lassitudine correpti sunt: ac de Veterum Gymnastarum erroribus in lassitudinibus emendandis.

CAP. 8.

A † Ex antiquis Græcis vertendum, ealorem nanque in huiusmodi lassitudine, alioqui quidem naturaliter inesse veluti & c. Nam non αλλοις εἶν, sed αλλοις μὲν habent.

B * Græci omnes codic. quos videri habent αλγυνῆς, i. doloris, et ita videtur legēdū.

* κοπῶδες διαβήσεις.

* Artificibus.

† Antiquus quidam codex græcus habet ὡς αὐτῶν τῆς λείας ὑπάρχων ἐκείνω. Vt sic postea vertatur, vipo te qua non absoluta sit vnicuique, vt supra ostensum est sed vnam quandam affectionē lassitudinem docens, alias vero tanquam nō sint, præternitēs, eius tantummodo & c. cōsuetudine.

Quoniam vero facta semel mentio de viciu post balneum est, non alienum fuerit & de eo, quæ ad lassitudines pertinent, præcipere. Vlcerosa igitur lassitudo post legitimā apothepian consuetum nutrimentum desiderat, aut etiam parcius, præterea humidius. Quòd si in ipsa apothepia in quartum migrauerit affectum, (assolet enim ita plerunq; fieri) pro ipsius ratione tum lauetur, tum nutriatur. At quæ tensionem lassitudo præfert, ea etiam magis, quàm vlcerosa, parce nutriri postulat. Quæ vero phlegmones sensum affert, ea supra reliquas omnes tū humidissimum, tum minimum, tum vero, quò refrigerās quippiam habeat, requirit. Boni succi tamen nutrimentum omnes, qui lassitudine grauantur, iuxta postulant: quali nimirum propositus nobis iuuenis adhuc integer vtebatur. Cauendus tamen in vlcerosa, & ea, quæ phlegmones sensum exhibet, glutinosus cibus est, ceu qui excrementorum digestionem moretur. At in tensionis lassitudine etiam exhibendum eiusmodi nutrimentū est, sed minuto eius modo. Quo minus mirum est, si multiplex pugna non plebeijs modo inter se, sed etiam dōctis & inter se & cum plebeijs oritur, dum neq; de exercitationibus, neq; fricitionibus, neq; balneis, neque viciu lassatorum consentiunt. Quippe alios affirmare audias lassitudinem lassitudine esse abolendam: alios laborem quiete sanari: alios parcius nutriendos, qui lassitudine premuntur: alios contra non modo de consueto nutrimento non demendum quicquam, sed etiam tanto plus adijciendum, quanto plus se fatigauerint, ad portionem enim laborum, nutrimentum exhibendum: alios rursus nec adijciendum quicquam nutrimenti modo, nec etiam demendum. Ad eundem modum balneo quoque vtuntur, alij ex aquis medijs temperamenti, alij calidioribus, alij tepidioribus. Nam & experientia ad id tantum probandum, quòd vsu sepe vsurpauit, quemlibet impellit: & præterea ratio, † vt pote quam quisq; absolutam se habere putauit, vt supra dictum est. Verum, cum vnum tantum lassitudinis sensum traderet, reliquis, ceu non sint, præteritis, eius tantummodo, quam nouit, remedium docuit. Ergo verum est, & quòd lassitudine lassitudo soluitur, cum videlicet hesternis exercitationibus pares postridie adhibendas videtur expediens, & lassitudinis medelam esse quietem. Horum enim duorum primum quidem in ijs, quæ ex congestis excrementis lassitudines consistunt, ac præcipue vbi in musculis excrementa heferunt: secundum vero in ijs, quæ tensionis & phlegmones emphasim præbēt, vtile videtur. Iam illud quoq; verum est, qui lassitudine grauantur, eos parcius esse nutriendos: id enim conducere videtur ei, qui phlegmones sensum præfert. Verum præterea est, & ex consuetudine esse nutriendum: id nanq; in vlcerosa lassitudine, vbi recte apothepia sunt vsa, fieri obseruatum est: sicut etiam vberius cibandum in eo affectu: quem similem lassitudinibus diximus: in quem ex vlcerosa quoq; non nulli transeunt. Simili ratione & medijs temperamenti aquis esse lauandū in ijs, quæ ex redundantia superuacuum nate sunt, verum fateor: sed nec illud verum negem, eiusmodi aquis non esse vtendum nec in ea, quæ phlegmones sensum præfert, cum tepidiores hæc desideret: nec in ijs, qui similem lassitudini affectum sentiunt, hi nanq; calidiores volunt. Sunt & qui eum affectum lassitudinem esse putent.

A. l. 1. f. 3. d. 2. c. 14. fo. 65. g. b.

Aputent. Alij, qui nam affectus sit, non dixerunt. In quibuscunq; vero suspicio futurae lassitudinis subest, suadent calidior aqua in balneo uti: causam q; assignant, sicut ipsi supra retulimus, alij distributioni in corpus, alij nutritioni, id genus balnei conducere dicentes. Non tñ rationem ullam afferunt, cuius gratia eiusmodi distributione & nutrimento prohiberi lassitudo possit. Sed nec omnino, qualis sit ipse lassitudinis affectus, scribunt. Nam maior eorum pars nihil dixit: qui vero dicere ausi sunt, siccitatem esse definiuerunt. Ac q; nutrimentum siccitati medetur, praesertim q; humectans, quam tñ conditionem maiore eorum pars non adiecit, est sanè verissimum: ceterum nec remedium id nec cautio lassitudinum est. Sed cum (vñ dictum est) membra sicciora sunt facta, nulla tñ nec tensio subest, nec tenue acre q; excrementum, nec phlegmone similis affectus, reficere nutrimento humectante expedit, quæ exhausto humore sunt siccata: qñ, nisi abunde nutrias, & gracilius & aridius, q; fuerat, postero die corpus cernes. Atque hunc affectum non nulli lassitudinem rati, cum existimant calidior balneo, & plenior cibo, ne incidat, prohiberi. Illud tamè quorundam, sicuti etiam Theonis, demiror, si iam factam lassitudinem similiter sanari non putant.

Nam siue, quem modo memorauimus affectum, velit quis esse lassitudinem, nutrimento illum & soluere debet, & ne fiat, phibere: siue reliquorum quemuis eorum, qui verè lassitudines sunt,

B utiq; parcius in omnibus hominem nutrire, & cum adhuc instant, & cum iam occuparunt. Illud enim dici non potest, talem saltem affectum, qui lassitudini similis est, nisi primo die per nutrimentum plenius corrigatur, in trium aliquam migrare solere. Nam, si ipsa solum siccitas in eo visitur, praeter gracilitatem nihil sequetur amplius: si vero caloris quoq; quippiam simul adlit, iam febricitare metus est. Verum non idem sunt lassitudo & febris: tamen si maxime eorum, qui lassitudinem senserunt, non nullos febris male habuit. Sane Theonem mirari subit, hæc in quarto de particularibus exercitijs, vbi de absoluto exercitio agit, scribentem: Cum lassitudo aliqua eos, qui ita exercitati sunt, postero deinceps die ferè sequatur, ζεσολουσία, id est feruentis aquæ lauatio, minus lassitudini obnoxios reddit, summa corporis accedens. Deinde sic græce subiicit: *Ἰνα αὐτῆ σικυίας*

τρόπον τῶ λαμβανομένην τροφὴν ἐπισπωμένη τοῖς κεκμηκόσιν ἀντιδύεται νεύροις. Is. n. p̄ter alia, veluti ænigma quoddam, verbum ἀντιδύεται in cōtextu apposuit: possis. n. ita intelligere, quasi summa corporis, cucurbitæ more nutrimentum trahentia, partem aliquam eius neruis quoque dispenfent: possis & contra, quasi summa corporis cucurbitæ modo id, quod ad neruos ferebatur, alimentum ad se trahentia participant. Ita nimirum, vt priore intellectu ad eutrophian, id est nutritionem vberiorum refecionem q; neruorum conducatur ex calfacta cutis, quippe hanc arbitratur

Cum per ἐπιφάνειαν, id est summa corporis, significare: posteriore vero ad ἐλιγροτροφίαν, id est parciorum nutritionem. Quantum itaque ex ipsis verbis licet accipere, mentem Theonis non comperias. Ex ijs vero, quæ tum alibi, tum in sextodécimo Gymnasticon scribit, minus nutrimenti post absolutum illud exercitium dari censet: quanquam ne id quidem, qua ratione inductus suadeat, vsquam docuit. Datur enim minus, q; ex consuetudine, nutrimentum, aut propterea, q; pari opus non est, aut q; concoqui id non possit. Ac prius quidem in ijs, qui plurimum se exercitarunt, verum non est: posterius alibi verum, alibi certe falsum est. Sicut enim imbecillior concoquendis est, verum: sin secus, falsum. Inaudienda vero concoquendi facultas est nō ea modo, quæ in ventriculo, aut venis, aut iecinore existit, sed etiam, quæ in singulis particulis: veluti in ijs, de quibus sermo habetur, musculis, in quibus vtique vel maxime affectus is, de quo disputo, continet: quippe largius inter exercitandum exhausti, aridiores, & graciliores redduntur. Ergo, si hæc leuiter his contingant, vtique conficere, cuius indiget, nutrimentum poterunt: sin multum à natura recesserint, non poterunt. Quorum Theon nullum omnino neque intellexit, neq; distinxit. Omnino enim non ratione aliqua, sed experientia (sicut ipse fatetur) post absolutum illud exercitium calidior aquam vtilem esse obseruauit. Sic enim deinceps scribit: Illud vero, si quidem ratione habet in promptu, fortunæ beneficio ferendum acceptum est: sin minus, quod effecta testantur, id non admittendum, nisi quis certam exactam q; rationem simul se subiicientem habeat. Ergo si planè explorato affectu, in quo calidam laudat, causam fateretur ignorare, merito dignus venia esset: verum, cum citra exceptionem, vtilem esse absoluto exercitio ζεσολουσίαν pronunciat, ita. n. hanc appellat, possunt autem alij quoq; complures affectus id genus exercitationis sequi: accusandus merito est, q; deinceps singulos non discreuerit. Ipse nanque nouit etiam lassitudinem, quæ phlegmones sensum exhibet, huic exercitatiōi superuenire, sub qua nimirum in maiorem, quam pro natura, molem attolluntur fatigatae partes: Etiam alteram, quam vnam scribit, vtique generalis symptomati attentus, quæ moli, quæ est praeter naturam, contraria existit: quippe graciliores in reliquis duabus lassitudinibus redduntur, atque etiam in eo t affectu, de quo agitur. Ceterum non quemadmodum trium affectuum vnum symptoma commune est, ita & affectus vnus est. Ac in eo quidem, qui ex neruosarum partium tensione consistit, calidior aqua, quam ex consuetudine, lauari non oportet. Simili ratione nec in ijs, quos excrementa excitant. In gracilitate vero, quæ sine his consistit, expedit calidior aqua, quam quæ mediocriter se habeat, lauari. Contrahitur nanque hic affectus exhausto vehementius inter exercitandum corpore, eo modo, quo in diutina fame accidere solet. Itaque etiam sic affectuorum refectio, in appositione, &

Secunda Classis.

11 ij quod

* ἢ τε τοιαύτη, est in impressis. manuscriptori tamē aliqui habent ἢ τε τέρτη, id est quartum hunc affectum, qui etc.

* Manuscripti habent ἵνα ἢ ἐπιφάνεια, id est summa corporis.

* In antiquis legitur non sexto decimo sed tertio.

† αὐκείρον, id est opportuni, habet antiquus codex graecus.

† Graecus quidam codex, iatiquus habet non δέ sed simplex δ. p̄ctis clausū: quæ litera cum apud graecos significet quatuor, παρῶν huic voci τέρτη, id est quarto.

quod detractum est, reponendo consistit. Id quod certe accidere cute adhuc rara nequit. Cogere ergo hanc densare quæ ac adstringere prius oportebit, si qua plenioris nutrimenti expectanda est utilitas. Sanè cogit claudit quæ tum frigida tum feruens aqua. Verum à frigida ledi hominem metus est: utpote qui iam ex multa exercitatione & rarior est redditus, & vacuus. Ex feruenti ut noxa certe nulla, ita secunda in cute densitas paritur, ipso, qui in ea derelinquitur, calore non nihil etiã conferente. Unde nec immorari in frigida nimium debet, qui ita est lauat, sed, veluti id saltem recte à Theone obseruatum est, cauere in frigida moram, ut quæ feruentis lauationis commoda frustretur. Sanè ita errare Theonem, ut, quod vni affectioni conueniebat, omnibus quadrare præcipere, in causa erat corporum, quæ exercitabat, habitus. Siquidem athletas exercuit, qui ex absoluto illo exercitio ad quartum erant affectum opportuni, in tertium raro incidebant. Itaque, quod sæpe obseruauerat, ceu perpetuum prodidit. Quod si aut vitiosi succi homines, aut mali habitus, aut laborum insuetos, aut imbecillos, aut minime iuuenes, exercuisset, in eiusmodi quidem raro, in reliquos vero affectus sepiissime, incidere vidisset. An & hoc quoque dicere fortasse est superuacuum, cum ipse quoque fateatur post præparatorium exercitium feruenti esse balneo utendum? Id vero exercitationis genus solis athleticis in usu est. Atqui dicat aliquis illos sponte, & quodam circuitu: alios vero multos vel necessitate, vel vincendi studio, vel propter alia id genus, eiusmodi exercitiationem suscipere. Verum hi saltem post immodicos labores necesse est, vel vnum, vel plures lassitudinum affectus, prius contrahant. Itaque ijs duntaxat corporibus, quæ bona habitudine sunt, quartus affectus incidit: cuiusmodi sunt tum athletarum, qui bene sunt nutriti, tum propositi nunc in disputatione iuuenis. Et quisquis absolute pronuntiabit, post vehementissimas exercitiationes calidioris solij usum esse idoneum, is ut in vno certe statu verum affirmabit, ita in tribus planè fallitur. Sunt vero per vniuersam tuendæ valetudinis artem & alia non pauca, quæ tum medici tum gymnastæ falso prodiderunt: quorum vnum omnium caput est confusa indiscreta quæ obseruatio, dum, quod in vnico quisque notauit affectu, id multis tribuit.

De Ratione curandi, cum Plures affectus inuicem complicantur.

CAP. 9.

Α† καὶ μὲν δὴ καὶ ἐστὶ τῖς ἐστὶ δὴ λέβησις ὅτι c. sed manuscripius quidam habet καὶ μὲν δὴ καὶ πῆμπτῆσις ἐστὶ δὴ λέβησις, i. Quinti est quina quæ est affectio prædictis proxima.

B† Interps hic omisit aliquot verba quæ in grecis codicibus habent, scilicet, ἢ μὲν διαγνωσις αὐτῶν ἐστὶν ἀπὸ τοῦ συνδυάζεσθαι τὰ γνωρίσματα, i. cognitio aut ipsarum ab indiciorum coniunctione pendet.

C† Manuscripti cod. habent ἐπὶ μίαν ὡς παρὰ τὴν γυναικῶς, i. vna coniugatione tā quæ exemplo.

D† Cod. anti quissimus habet φλεγμονῶδες, i. phlegmones, et ita videtur legendum omnino.

E† Methodus communis.

* λέπαις, i. iiii.

Q Vin etiam a† affectio quædam est prædictis proxima, quam ipse græce ἐγγνωσιω appello, de qua, cum de lassitudinibus disputationem absoluero, mox dicam. Simples enim earum differentia tres sunt, de quibus iam egimus: post has ex binis copulatis alia fiunt tres. Ab ijs vero septima est, vbi tres simul in vnum coeunt. b† Remediij vero commune in omnibus consilium est, ut ei, quod superat sis intentus, nec tamen quod reliquum est, plane contemnas. Proprium vero cum eo, quod commune est, ab ipsis membratim affectibus accipiendum est. Ac vniuersas quidem coniugationes percurrere longum sit, sed, quod ad claritatem sit satis, c† vnico exemplo res peragetur. Si igitur & intumuisse musculi cernuntur, & contusi putantur, præterea vel vlceris sensus, vel d† tentionis lassitudo vna cum excrementosa hominem male habet, apothepia utendum, quæ vtrunque respiciat, magis tamen id, quod est maius. Non est autem in omnibus rebus vnius rationis ipsius maioris natura, sed alibi pro viribus & quasi dignitate rei, alibi pro ipsius propria essentia, spectanda. Ac dignitate quidem & viribus maior lassitudo est, quæ phlegmones sensum præfert, quæ excrementosa: vtraque tamen ipsarum sic propriæ ratione essentia magna parua quæ esse potest, ut si vtraque sola seorsum consisteret. Si igitur vtraque pari intervallo à naturali habitu recessit, quæ phlegmones similis est, præcipuam curationis sollicitudinem ad se conuertet, utpote dignitate pollens. Sin exigue, quæ phlegmonen: plurimum, quæ vlceris sensum re præsentat: à naturali habitu recessit, estimandum, num tantum superet magnitudine vlcerosa, quæ autem, quæ phlegmonæ similis est, viribus, an minus, an magis: atque ita, quod pollet, explorare. Quod si æqualiter pollentes videris, pari studio est vtrique consulendum. Atque hæc e† ratio perpetua } sit omnium coniugatorum affectuum. Sicuti vero lassitudines ipse numero tres, si inuicem H coniungas, quatuor coniugationes efficiunt, ita sanè, si quartum his affectum adiungas, multo plures existet. Quod dicimus, ex descriptione, licet, clarius intelligas. In ea primum locum vlcerosus habeto: Secundum, in quo tensio est molesta: Tertium, qui phlegmonæ similis est: Quartum gracilitatis, id est in quo corpus emacuit. Ex his igitur aut primus cum secundo coniungetur, aut cum tertio, aut cum quarto: aut rursus secundus cum tertio, vel quarto: aut denique tertius cum quarto: ita nimirum, ut ex binis coniunctis affectibus sex in vniuersum complexiones orientur. Rursus, cum tres vnà miscueris, quatuor alia fiunt. Nam aut primum iunxeris cum secundo & tertio, aut cum secundo & quarto, aut cum tertio & quarto: aut rursus secundum cum tertio & quarto. Postrema omnium complexionum erit, vbi quatuor simul coierint ita, ut vndecim numero in totum fiant. Erant vero & simplices quatuor. Efficiuntur itaque in vniuersum quindecim. Simples affectus, vlcerosus, A: tentionis, B: in quo phlegmones sensus est, C: gracilitatis, D. Cōpositi, AB, AC, A†D, BC, BD, CD, ABC, ABD, ACD, BCD, ABCD. Quod si præterea occlusæ cutis, (ἐγγνωσιω Græce voco,) differentias tum inuicem, tum vero cum his quindecim, complicaueris, alias rursus complexiones effeceris plurimas. Si vero eos quoque corporis status, qui aut à cruditate, aut venere, aut deustione Solis, aut vigilia, aut dolore incidunt, adiunxeris,

Adiunxeris, ne numero quidem vniuersas facile complectare. Prætereo nunc corporis constitutiones illas, quæ secum vehunt vel *πληθώρας*, id est succorum æquabiliter se habentium redundantiam, vel *κακοχυμίας*, id est vitiosi succi copiam, vel adstricti vel lubrici ventris, vel vomitus, vel grauati capitis, vel partis cuiusquam alterius affectum, vel in summa quæcunq; in symptomate aliquo consistunt: dicitur enim post de eiusmodi omnibus. Nunc vero idcirco eorum maxime memini, vt complexionum multitudinem, quanta esset, indicarem. Mirari enim licet eos, qui de concursu horum, quem syndromē vocant, vel curationem, vel euentorum prædictionem obseruasse se prædicant. Vnica nanq; ratione & præfagire & commode mederi fas est: vtique sicut Hippocrates docuit, ubi simplicis cuiusq; negocij sciendam vim esse censebat: veluti ipse nunc in quatuor affectibus præmonstrauit. Vnusquisq; enim, si per se consistat, simplex remedium exiget: sin alteri sit coniunctus, pro ea methodo, quam paulo supra de omnibus coniunctis affectibus præscripsimus, {corrigetur.}

De curanda cutis obstructione, quam εἰς γῶσιν greci appellant.

CAP. 10.

A. l. 1. f. 3. d. 2. B
c. 15. fol. 66. c

ERgo, cum hæc ita se habeant, redeundum rursus ad simplices affectus est: quorum à iam dictis proximi erant, quos stegnosis excitabat: (voco ita meatuum cutis vitium, quo transmittere superuacua prohibetur.) Incidit hic affectus aut obstructis meatibus, aut densatis. Sanè densationem eiusmodi *μύσιν* greci, id est conniuentiam, appellant. Ac obstructio quidem ex lentis crassisq; excrementis oritur, cum cōfertim ad cutim ruunt: densitas tum ab ijs, quæ adstringunt, tum quæ refrigerant. Verum obstrui propositi nobis corporis cutis, si ad præscriptam rationem rite agatur, non potest densari certe aliquando potest tum ex valido frigore, tum aluminoso balneo. Fieri autem potest, vt & post balneum sudorem ve, atq; aliam alioqui ob causam laxatæ prius cuti, auræ status incidens obstructionem quampiam densationem q̄ efficiat. Ac deprehenditur quidem iam dictus affectus protinus, vbi se exuerint, ex colore albo, & cutis tum duritiæ, tum densitate. In ipsa vero exercitatione ex eo, q̄ egre incalescant: quando nec, vt prius, æque sudant, nec bonum colorem in summa cute ostendunt: immo, si quis eos valentiore exercitatione iuncta sudoris quippiam emittere cogat, & minor hic, quã ex consuetudine, & frigidior exit, minus q; halitui similis. Remedium huius affectus calefactio est: quippe ea frigiditati contraria est. Valentiore ergo exercitatione, ac balneo calidiore vtendum. Magis quoq; ad rem pertinebit, si in prima domo pinguius in oleo volutetur. Esto vero oleum ex eo genere, quod relaxet, cuiusmodi est in Italia Sabinum: quod vtique ad eiusmodi affectus etiam est vtilius, si binum trimum ve sit. Id nanq; tum tenuius, tum calidius fuerit. Mora vero in frigido solio diuturna ne sit: sed nec aqua ipsa † frigida. Induendi vero vngantur aliquo, quod mediocriter calfaciat: oleis quidem, ex ijs, quæ in Ægypto habentur, cicino, & raphanino: in reliquo vero orbe, dulci, tenui, ac modice antiquo: vnguentis vero, fusino, gleucino, irino, amaracino, & cōmacino. Atq; ex his gleucinum quidem prorsus acopum est, ac relaxans: itaq; etiam ijs, quos vehemens lassitudo infestat, est vtile: paulo hoc calidius, magis q; relaxans fusinum est. Irinum vero, & amaracinum, & cōmacinum, etiam fusino calefacere potentiora, ijs affectibus, qui proprie frigiditates dicuntur, sunt idonea. Cutis tamen densitati sanandæ etiam anethinum oleum est satis: maxime si ex viridi anetho fiat. Facit autem & ad tales affectus, sicuti etiam ad vehemētes lassitudines, & acopum, quod ex abietis semine componitur: id quemadmodum præparandum sit, post dicitur. Nunc enim vel hæc mihi supra iustū apposuisse videor: siquidem qui optimo est corporis statu, & liberam delegit vitam, nec in ea quicq; delinquit, & cui peritissimus tuendæ sanitatis artifex præficitur, in hunc verisimile est morbosos affectus non admodum incidere.

De exercitatione & victus ratione post Venerem.

CAP. 11.

REdeamus itaq; ad pensum denuo: relictis q; vltione, refrigeratione, cruditate, ventris profluuiio, reliquis id genus, (satius enim est in vnum ea volumen conijcere, quod de morbofis symptomatis inscribemus) in presenti de ijs, quæ post venerem adhibentur, exercitijs differamus: quippe cum de his parum conueniat, alijs ita exercitandum ab hac putantibus, vt in exercitatione, quæ apotheraia dicitur: alijs vt in præparatoria. Esto vero præparatoria exercitatio inquantitate laborum intra modum, & in qualitate ipsa incitator ac celerior. Ac, qui apotheraeutica quidem vtendum censent, sicuti in fatigatis, ij, tum vires diminutas, tum corporis siccitatem suspectas habent: quorum vtrunq; & à concubitu, & ab immodica exercitatione pati consueuimus. Qui vero præparatoriam adhibendam volunt, ij raritatem atq; ad sudores promptitudinem præcauent, quæ apotheraeutica intendi, ediuerso præparatoria emendari putant. Ipse laudatis vtriusq; propterea, q̄ veritatem ex parte viderūt, sententias eorum in idem conferam. Nam & instaurandas vires esse, & laxitatem cogendam, nec siccitatem adaugendam fatentur vtrique. Vna discretio desideratur in vtriusq;, veluti & in compositis omnibus affectibus supra à nobis est dictum, & nunc nihilominus dicitur. Cum enim in idem varij affectus coierunt, hi si vnā medendi rationem indicent, vtique intendi magis rationem eam conueniet, q̄ si singuli seorsum consisterent. Sin contrarij sint, is, qui vincit, affectus prius est corrigendus, ita tamen, ne reliquum omnino negligas. Ac, qui vel propter ætatem, vel et alia ratione imbecilles concubere, in ijs virium infirmitas,

Secunda Classis.

II ij necesse

In lib. de Natura humana, leg. Galeni explanationē cōtext. 43. com. 1. r. 33. c f g. & context. 69. 1. Prorhet com. 3. 4. 187. h.

† Additur in antiquo codice c̄ γ ρ υ, s. admodum.

* Cōmageno legēdū videtur ex alijs Galeni locis.

necesse est, superet. Qui vero firmiores & iuvenes, veluti qui nunc est propositus, horum habitus E corporis in raritatem magis, quam vires i imbecillitatem, mutatur. Itaq; etiam corriguntur hi nō per ea, quæ corpus relaxant, qualis est exercitatio, quæ apothepia dicitur, sed per ea, quæ cogunt ac contrahunt, qualis est præparatoria: ^a ¶ proinde q; hac vtendum, } quandoquidē ea non solum motus tum celeritate tum robore calorem excitat, sed etiā habitum cogens ac constringens. Illud quoq; fatentur gymnastē omnes, ipsa profectō experientia edocti, hanc vnam exercitationem meri raritati posse. Itaq; nulla planē ad propositum affectum vtilior est. Si vero anni tempus non dissuadeat, nec à frigido balneo abstinentum esse censeo. Cibus copia quidem dabitur minor, in qualitate vero humidior, vt tum probe concoquatur, tum siccitas, quæ ex venere contracta est, corrigatur. Debet vero nec frigidum temperamento esse, sed vel medio, vel calidior. Nam, qm corpus à venere & laxius, & frigidius, & imbecillius, & siccus est effectum, debent planē, quæ densent, & calfaciant, & vires reparent, adhiberi, atq; ad hæc studiū omne impēdi. ^b ¶ Ceterum, quod efficere hæc venus possit, id docere ad præsentem disputationem non pertinet: in qua propositum est, quemadmodum optimum corpus q; commodissime post veneris vsu exercitetur, ostendere. Quod sanē commodè fieri nō potuit, nisi prius pro hypothesi sumpto, cuiusmodi affectus sit, qui succedere in corpore à venere solet. Verum nunc id concedi nobis postulamus. In sequentibus F cum euidenti demonstratione dicitur, tum quæ veneris facultas sit: tum prorsus vtenda sit nec ne: tum quæ nam ex ea commoda incommoda q; pro corporum statu, & temporis anni ratione, & loco, & alijs id genus, quæ vtiq; determinare præterea oportebit, eueniunt.

A† Hoc i loco ram in grecis q in latinis codicib^o defunt ali quot verba, ne pe eidē d n xgi q uis tis an tois de p d r ois e g y l i e tau tois o o m a s i, i. si vero a iqua et refrigeratio post venem corpori bus aduen. t, & p hoc quoq; pparatoria e x c i t a t i o n e v t e d u m e r i t.

B† Ex antiquis ita uertendum. Quæ nam uero sit ueneris uis, docere et c.

C* τρῶπος . aliter τῶπος, i. typus seu forma.

D† Greci ali q cod. hnt non πῶτος, sed πῶτε γινόμενος i. q. ob incediam aliquando siccitates fiunt.

E† Hic addē dū est, q sunt i habitu corporis, & græce legē dū est non κατὰ ταύτην sed κατὰ τὴν ἐξιν.

F* σκῶτος.

G† Clariss ex antiquis. Simile qd Quinti circūferitur apophthegma, tum de urinis, nempe eas nosse ad fulonem pertinere: tum de calido frigido humido & sicco, balneatorum esse noia. Quæ quidē uerba nequaquam ego mihi persuadere possū, nedū Quintū, sed nec ullum Thessali sectatorū p̄tulisse. H* lassitudinis affectione.

De ratione Siccitatis & Humiditatis superflua emendande.

CAP. 12.

Post venerem ergo species exercitationis ea esto, quam preparatoriam vocant. Post vigilias autem, vel tristitiam, vel ambas, quæ apothepia dicitur, exercitatio idonea est, si tamen cruditas absit: nam, si qua cruditas subest, omnino exercitandum non est. Quod autem post tristitiam & vigilias iam dicta exercitatio ad rem pertineat, etiam experientia ipsa ostendit: cum ab alia qua libet non solum lædi cernantur, sed etiam imperantes, si forte dolor adhuc angit, parum æquo animo ferre. Idem ratio ipsa confirmat non minus, q; experientia. Nam, quoniam à vigilijs & tristitia magis graciles, magis q; aridi, ac minus dicto audientes planē cernuntur, siccus existimandum est his redditum esse corpus. Eiusmodi vero affectus partim molli frictione cum multo oleo, partim temperato balneo sanantur, partim motu, sed qui & tardus sit, & citra valentiorē nixum, ac qui subinde quietem interponat. Is vero apothepiæ exercitij ^c modus erat. Ad eūdem modum ea, quæ ab ira vel ^d potionis penuria siccitates fiunt, corrigendæ sunt. Contraria prorsus à iam dictis ratione ^e humiditates emendare cōueniet, siue hæc nimia potionis, siue alia quauis occasione, inciderint, quippe ^f studium in his ad siccationem dirigitur. Verum ea communis omnium ratio est, membratim enim vniciq; differentie sua est. Igitur, si ex longiore desidia, & humectantis alimentum immodico intemptiuo q; vsu contracta humiditas est, longiore correctione est opus: sicut ex liberaliore potione, quæ pridie sit hausta, citra vllum capitis aut oris ventris affectum constitent, eam vel vnico die persanes, licet, si sicca frictione largius, & exercitatione veloci, & parciore potione, & sicciorē cibo vtare. Quippe, quæ immodicę ex vini potione humiditates consistunt, si ex ea re noxa capiti aut ori ventris communicata est, de his agi hoc loco opus nō est: dicitur enim de ipsis, cum de morbolis symptomatis tractabitur. Quæ vero humiditas ex diutina admodum desidia nascitur, hæc in propositum corporis statum omnino non cadat æque, vt nec ea, quæ ex humectantis natura cibi copia gignitur, quales fructuum plurimi sunt, item q; olerum, quæ vtiq; acria non sunt: si quando tamen acciderint, semel & confertim corrigi non possunt. Nam, si cætenus se fatigabit homo, dum habitum abunde siccet, in lassitudinem incidet, ac febricitabit omnino diaria febris: q; si vitiose præterea humiditates fuerint, etiam febris, quæ in plures extendatur dies. Tempore vero sanari possunt, vt post dicemus, vbi vitiosas intemperies vertere in melius docebi. **H** mus: quippe similis prouidentia acquisitij affectus est, & naturalis intemperamenti: quare nūc de ipsis differere non oportet.

De matutina & vespertina Frictione, quæ proposito iuueni adhibenda est. CAP. 13.

Reliquum igitur est, vt de matutina vespertina q; frictione agamus, nō ad eum tamen modū, quo Quintum respondisse dicunt, cum percontanti gymnastē, quam vnctio vim haberet, respondit, Vestis submouenda: iisdem enim, quibus nūc vsus sum verbis tum gymnasten rogasse, tum Quintum respondisse serunt. ^b ¶ Simile Quinti apophthegma ē, & quod de urinis circūferi, nempe eas nosse, ad pictorem pertinere. Etiam illud, quod de calido, frigido, humido, & sicco aiunt, vtiq; balnearum ea esse nomina: quæ ipse sanē nemini vel Thessali affectatorum impune dicere, nedū Quinto, permiserim: quippe scurrarum eiusmodi facetiæ sunt, haudquaquam hominis tam grauem artē profitētis. Satius igitur sit in proposito iuuenē ad hunc modum de matutina frictione differere. Is nanq; aut ex somno aliquid, de quo queri possit, nō sentit: aut ^h lassitudine grauatur aliqua: aut alia quapiam affectione offenditur earū, de quibus paulo ante statim post lassitudinis affectus hæcenus disserui. Ac, si de nulla quidem re cōqueritur, superuacuum est eum aut fricare, aut vngere: nisi si quando ingenti frigori occurrendum videtur. Tum nanq;, veluti qui frigida sunt

vsuri

A vsuri, sic eos quoq; frictione præparabimus. Si vero lassitudinis sensus vllus appareat, iam dictum est hominem tum & vngendum esse, & molliter fricandū. Simili ratione, si siccior iusto sit, vngendus dulci oleo est, nam id sicca corpora humectat: fricandus q; vt omnino parcissime, ita nec duriter, nec molliter est. Quippe succurrere digestionem in corpus oportet, non cutis carnis ve habitū mutare, neq; etiā quod in his continetur, quicq; educere: quorum mollis vtrunque, dura alerum facit: siquidem hæc cutem densat durat q;: mollis per halitum euocat, ac corpus laxū molle q; efficit. Verum, eutis densitatē corrigere si studes, utiq; ei, quæ ex duris tum frictione, tum pertrectatione, præterea vehementi exercitatione, & multo puluere orta est, mollis frictio cū copioso & dulci oleo medetur. Quæ vero contracta ex frigore est, eam primum frictione sicca ac celeri, deinde cum oleo adhibito calfacientes, naturæ suæ restituemus. Laxitatem vero, quæ & frequens balneum, & mollem frictionem, & veneris vsum consecuta est, paucula frictione, primum quidem sicca, deinde cum oleo quopiam eorum, quæ adstringant, sanaueris. Humiditatem vero, quæ nimie potioni successit, sicca frictio, & cum linteo administrata, vel cum manica, quam *χερίδα* græce vocant, interdum etiam solis manibus, id q; vel citra omne pingue, vel cum eò planè exiguo, corrigit. Sit autem, & quod per halitum euocet, oleum ipsum dulce, omnis q; adstringentis facultatis expers. Atq;

B ita quidem se habet matutina frictio. Vespertina vero ipsa vtilis est, quos vel lassitudo valida præmit, vel siccitas male habet, vel atrophiam macerat: {ita vocant græci cum corpus ex alimento fructum non sentit.} Verum atrophiam symptoma nunc præsertim seponatur vnà cum reliquis morborum symptomatis: quæ post tractabuntur. In propolita vero natura, cum vel valida lassitudo, vel immodica siccitas, corpus afficit, prædium minus esto: tum ab eo ad cœnam longius interponatur tempus: plurimum quiescat: exiguum tñ quippiam inambulet, quod cibus p̄ erectam agitationem concussus sublidat: vtilius etiam sit, si & aluum exonerare possit. His etenim probe peractis securus oleo dulci frices: ventrem tñ omnino non continges, cum alioqui periculum sit, ne & cibum deterius concoquat, & succus quispian ex eo semicrudus in corpus digeratur, & caput turbetur, & stomachus subuertat. Optimum igitur fuerit oïno ventrem nō attingere. Quod si in musculis ei vicinis vel lassitudinis sensus aliquis, vel siccitas appareat maior, vngi debent mediocriter, & blande & suspensa manu. Ac, si causas quispian eorū, quæ diximus, reddi sibi cupit, proximū librū legat, in quo de morborum symptomatis agemus. Nam hūc mihi videor satis hæctenus extendisse.

* Græci aliqui codices habent *ἐλαίου*, i. oleo.

* Græci cod. im præst, & multi ex manuscriptoris, habent *μὴ πᾶν τῆς*, ut uertit et uetus interpres & Linaer. aliquid uero *μὴ πᾶν τῆς*, nō admodum paulo tamen infra et dicit non oïno ut iungenda esse uentrem.

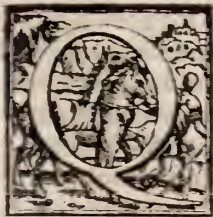
GALENI DE SANITATE TUENDA LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Docet, quo pacto Lassitudines per sanandæ sint, cum aliunde, quàm ab exercitatione, oriuntur.

Quid differat hæc à superioris libri tractatione.

CAP. I.

Dod pleriq; omnes recentium medicorum faciunt, qui dum tempus sophistarum cauillationibus terunt, quod maxime necessarium est, aut leuiter tantū attingunt, aut prorsus omittunt, id ipse non faciā: sed (quod ab initio institui) ei quod necessarium duxi, insistens, quæ logicam magis speculationem habent, in aliud tēpus differam. Statim enim de morborum symptomatis, de quibus hoc libro disserere statui, non leuis quæstio oritur, ea ne ad ualitudinis tuendæ artem spectent: an ad eam, quæ medendi rationem præscribit: an harum neutram, sed tertiam quandam, quam non nulli mediam sanitatis & morbi statuūt, neutram q; appellant. Ego haud ignarus, siue quis in sanitatis tuendæ, siue etiam medendi arte, eorum meminerit, fore, ut æque à cauillatoribus sugilletur: illud quoq; intelligens, etiam si quis tertiam tractationem his dicet, de neutris eam affectionibus inscribens, vel magis irrisuros, contumeliosos q; futuros, præterea quæsituros, de t̄maribus & fœminis in quo nam opere præcipiam: in hoc volumine de his agere potissimum elegi. Si enim fieri nequit, ut sophistarum nugamenta deuitem, atq; hac ratione minus erunt importuni, utiq; sic faciens melius consuluisse videbor. Huc accedit, q̄ ex speculatione ipsa magis intelliget ipsa doctrinæ cōmunio, si quis illa, quæ dicetur, attentius leget. Ea hinc ingrediar. Artis, quæ ualitudinem tuetur, non leuis portio est ea, quæ de exercitatione præcipit: huius rursus nō exigua pars est, quæ lassitudines præcauet. Porro monstratum in superioribus est similem rationem esse instantis lassitudinis cauendæ, & eius, quæ iam occupauit, summouendæ.

Ergo non alibi, quemadmodū hanc futuram uires, alibi quemadmodum iam uigentem corrigas, tractandum est. Atq; hac quidem de causa in proximo libro, qui totius operis tertius est, de lassitudine, quæ exercitationi superuenit, disputatum erat, simul habita mentione de similibus affe-

Secunda Classis.

II iij Cibus,

† Cū in hoc loco Galenus nō substantiue, sed adiectiue, dicat *περί τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς θηλυτικῆς*, uidetur potius intelligere de morbis aut symptomatis ad mares aut fœminas pertinentibus, non de ipsis manibus aut fœminis.

DE SANIT. TVEN.

Etibus, quorū aliqui exercitationes maxime sequebātur. Nunc primum quidem de his, prout citra E. exercitationem incidunt, agemus: secundo loco de illis, quæ similitudinē quandam cū his habent.

De affectu, symptomatis, & causis Lassitudinum: ac de eorum differentijs. CAP. 2.

1. Apho. 5. Ext. ord. 11. f

AC, quæ immodicas quidem exercitationes lassitudo excipit, sanorum symptoma est: quæ vero sine his consistit, morbosum. Itaq; & ab Hippocrate dictum commodissime videtur, Lassitudines sponte nata, morbos nunciant. Atq; vlcerosus quidem sensus, symptoma lassitudinis est. Causa vero, vnde ea nascitur, affectus lassitudinis est. Porro huius rursus ipsius causa bifariam scinditur: aut enim intra ipsum animalis continetur corpus, vocant q̄z græce προηγουμένην: aut omnino nō inest, vocant q̄z προκαταρκτικήν: {nos illam internam, hanc externam nō incommode vocemus.} Itaq; tria in vniversum genera sunt, de quibus habēdus sermo est, ipsius lassitudinis symptoma: affectus, vnde hoc oritur: & affectus ipsius causa. Cuiusq; vero horum species quædam differentes sunt. Causarum (vt modo diximus) externa, & interna. Affectus (vt in pcedente libro docuimus) is, qui vlceris, & qui tēlionis, & qui plegmones, sensum inuehit. Symptomatis vero hę ipse scilicet tres differentiæ: aliter tñ, si cui placuerit, nominare licet: nō licet autem, si vera saltē dicere velit, iam dictis plura tum astruere, tum facere, neq; ēt plures, q̄z dicte sunt, differentias. Quæ igitur vlceris sensum facit lassitudo (incipiendū enim ab hac est) motis quidē grauē excitat sensum, ceu corpus vlceretur, id q̄z vel circa cutim tantum, vtiq; cū est moderatior: vel circa subiectam illi carnem, cum est valentior: vel circa vtranq; cum adhuc est atrocior. Atq; hoc quidē est lassitudinis symptoma: affectio vero, ex qua id nascitur, acrimonia est tenuis & calidi humoris, qui corpus erodit, stimulat, ac pungit. Oritur, hęc aliqñ ex immodico motu, vt in proximo libro ostendimus: aliqñ ex vitioso succo, qui imprudentibus nobis in corpore succreuit. Tales vero lassitudines, spontaneas Hippocrates appellat. Alterum vero lassitudinis genus (nempe in quo tensio sentitur) quoties sua spōte incidit, plethoris superuenit. Quippe tenduntur ex hac solida animalis partes, præcipue in quibus succi continent. Tertium lassitudinis genus, quod phlegmones sensum affert, ex ambobus orit, tum nimia boni succi abundantia, tum prædicto vitioso succo: Non enim quauis mali succi species, sed tm̄, in qua rodens acrimonia cōtinetur, vlcerosam lassitudinem creat: sed nec eiusmodi quidem succus, dum in venis cum sanguine miscetur, latet enim tum eius vis, vtpote transluentis, & à sanguinis bonitate superati: verum, cum ab his translatus, in carnibus, & ad cutem solus hæret, vlcerosum sensum tūc ingerit. Qui vero ex abūdantia nasci hanc lassitudinem putant, sanē falluntur: nam neq; ex ea copia, quam plethoran dicimus, (hec enim eam, quæ de tēlione queritur, gignit) neq; ex ea, quæ vires prægrauat. Non enim erosio, aut vlceris phantasia, sed vel grauitas, & ad motiones segnitia, talis sunt abundantia symptomata, vtiq; dum ad animales collata vires, eas superans premit: vel pulsus quædam vitia, si quando vitalem vrget: de quibus dictum abunde est in ijs, quæ de pulsu scripsimus: atque vt in libro, quem de abūdantia scripsimus, et notas & naturalium virium, cum premuntur, & reliquarum amborum, tradidimus: Non est igitur abundantia, eius lassitudinis, quæ vlceris sensum præfert, causa, immo humorum, qui in cute & carne continentur, acrimonia. Hęc enim, vt quieta sensum latet, sic agitata protinus sentitur. Motus huic acrimoniae primus ac plurimus proprijs quibusdam rationibus accedit, quas mox dicemus: Alter ex incidenti, scilicet cum nobis partem aliquam, aut etiam totum corpus, mouere volentibus, cum hoc humores, qui in ipso continentur, simul mouemus. Verum hic minimus est, & lassitudinis duntaxat sensum infert: vehementior rigorem excitat: {appello nunc rigorem, nec illum vehementis frigoris sensum, nec duritiem, sed inæqualem totius corporis cōcullum & turbationem:} medius inter vtrunq; horrorē. Quod autem nihil obstat, etiam si calida causa sit, quo minus rigorem horrorem q̄z excitet, in ijs, quæ de symptomatum causis scripsimus, ostensum est. Nunc satis fuerit summas tantum eorum, quæ illic prodidimus, ad præsentem disputationem quasi bāsim subiicere. Cū in sensibili corpore succreuit excrementum mordax, duplici id ratione ad motum incitatur: Vna, cum à sensibili ipso corpore impellitur, vtpote quod repellendi alieni vim obtinet: Altera, cum vehemētiore momento agitur: id quod tum ab exercitando cōquirat, tum fricōne, tum balneo. Ergo, quæ subcalida & putrida excrementa sunt, vbi vehemētius mouentur, non horrorem modo rigoremq; ve, qualem diximus afferunt, sed etiam febrē accendunt. At, quæ frigida sunt, & ex partibus tenuibus constant, ea horrorem quidem rigorem q̄z creant, non tamen febrē excitāt. Porro effatu dignam aliquam copiam vtriusq; accedere oportet, si hęc efficere debent. Quæ vero aut planē exigua in sensibilibus corporibus excrementa mordacia, aut multa illa quidem, sed tamen non planē adhuc mordacia: subhæserunt, hęc vlcerosam lassitudinem faciunt, de quibus vtiq; hoc libro nobis est agendum: quando, quæ febrē accendunt, ea ad medendi artem spectant.

A. 1. f. 3. d. 1. c. 12. fol. 65. d

A† AF. εν τὰυ ταις, i in his.

B† AI διδθεσιν τε & αίσθησιν, i. affectū & sensum.

C† περι πλίθους, i. de plenitudine.

D* υ'ποθεσιν.

E* κινήσεως.

F† interpretes addit hæc verba in antiquo tamen codice græco hæc habentur. καὶ ὅτι μὲν, ἢ ἢ τῆς ἐκ τοῦ περιέχοντος θερμοσίας, i. & ab ira, & ab ambientis caliditate.

G† Hęc præterea adduntur in veteri exemplari, ὁ μὲν ἀλλὰ ἢ ὅσα φείκιν μὲν ἐργάζεται, πυρετῶς δ' οὐκ ἐξάπτει, καὶ τὰντα τῆς ἐνισώσεως ἐπιπράγματῶς, i. videntur tamen et quæcumq; horrorem quidem faciunt, febrē vero non accendunt, & hæc præsentis sunt translationis.

* H σκοπῆς.

Communis ratio omnium Euacuationum, quæ à medico fiunt. CAP. 3.

SANATIO vtriusq; generis partim cōmunia curationis amborū cōsilia recipit, partim vtriusq; propria. Dicitur vero prius, quæ communis sanatio est. Oportet igitur excrementum, siue calidum id sit, siue frigidum, ipsum aut expellas, aut certe alteres. Recipit vero non omne excrementum alterationem à natura. Siquidem nec omnis cibus in cuiusuis animantis ventriculo concoquitur:

A concoquitur: sed cognatio quædam ei, quod concoquit, cum eo, quod concoquitur, esse debet. Quod igitur omnino alienum est, nulla fieri ratione potest, ut id naturæ suæ gratiam recipiat, sed educere id, quàm primum est tentandum, æque certe, ut quæ in ventre corrupta prorsus sunt, ea vel vomitione vel deiectione expelli profectio est optimum. Non tamen perinde promptum est in carne, atq; alijs corporibus, imbibitum vitiosum succum educere, ut qui in ijs, quorum sensibilis capacitas est, continetur. Interdum nec ipsa laborantis natura medicamentum, quod malum succum mature vacuet, admittit: sicuti interdum & alius quispiam affectus obstat, qui talem educendi rationem respuat. De quibus mox dicam, si prius, quod reliquum erat in superius posita diuisione, adiecero. Quippe communes scopos qui excrementorum vitijs medentur, iam diximus vacuationem alterationem q; esse. Proprios vero vtriusque generis nunc adijciamus. Neque enim vna tantum ratione educendum alterandum ve est, sed explorata, quæ ei, quod affligit, maxime sit accommodata, ei est insistendum. Ea vero, ut in summa complectar, ratio est, quæ ex contrario opem molitur: priuatim vero, quæ ex cuiusque contrario. Et summa quidem totius rei hæ sunt, quæ latius tamen nobis nunc explicandæ sunt vna cum sua cuiusq; euidenti demonstratione, id q; ab ulcero fo affectu orlis.

B *De Curatione affectus vlcerosi, ac de dignatione vitiosorum succorum. CAP. 4.*

Quoniam igitur eiusmodi lassitudo vitio acritum excrementorum oritur, ante omnia considerandum est, in solidis ne tantum corporibus, an intra venarum sinus, malus succus contineatur. De ijs vero, quæ intra venas sunt, excrementis nullum planè nec manifestum nec euidentem signum habemus præter solam vrinam: conijcere tamen ex his licet. Primum æstimabimus, quoniam, qui affligitur, vsus sit victu. Secundo, solitus ne sit malum succum naturæ sponte congerere. Ad hæc, an naturalis aliqua & cõsuetæ excretio iam desierit. Quarto, an exercitatione, purgatione per vomitum aluum ve, gestationibus, aut vsu aquarum sponte nascentium, soliti superuacua expellere, id intermiserint. Atque in victu quidem videndum, an cruditas & crebrior & maior, quàm ex consuetudine, præcellerit: an mali succi cibi copiose se impleuerint: an vinum pro antiquo mustum, pro tenui crassum, an aqua marina mistum, biberint: an etiã prorsus à vino se ad aquæ potionem trãstulerint: nec semel bis ve in quolibet horum peccauerint, sed assidue, bono q; tempore. Secundo (sicuti diximus) estimandum, num homo is, qui male habet, ex eorum numero sit, qui facile malum succum congerunt. Deprehendas id per contactus, an scabies, aut lepra, aut vitiligine, aut pruritu crebro sit affectus. Item an erysipelas, aut herpes, aut elephantiasis, aut ophiatis, aut alopecialis, aut pustulæ crebræ, aut vlcera, aut epinyctides, aut deniq; vllum symptoma, quod ex vitioso succo & natum & auctum est, illum male habuerit. Ab his consideranda diximus, consuetæ ne vlla excretio retenta sit per vomitum, vel hæmorrhoidas, vel fistulam aliquam, vel dysenteriam: vel, si mulier est, per menstruum profluuium. Deinde num ipse medicamento se purgare semper solitus, id intermiserit. Non nulli enim sunt, qui deiectionibus medicamentis, alij vomitorijs, aut vrinam sudorem ve cientibus, aut vsu sponte nascentium aquarum, vtiq; quibus aut sulfuris, aut bituminis, aut nitri vis inest, vere vel autumno quotannis soliti excrementa vacuare, aliquando negligunt. Multi (ut dictum est) exercitationum cõsuetudinem dimiserunt. Alij rursus omnis frictio, aut balnei, aut à vino dulci post balneum vomitionis, morem prætermiserunt. Sanè constat non illorum modo nos, qui optimo sunt corporis temperamento, fecisse mentionem, sed, quò nihil in mali succi causarum catalogo sit prætermisum, etiam eos, qui vitiosum succum natura promppte congerunt, sermone comprehendisse: de quibus fusius inter vitiosos corporum status proximis voluminibus agemus. Atq; ex his quidem de mali succi quantitate coniecturam facere oportebit, ac remedium ad mensuræ eius quantitatem proportione inuenire, mediocrius, si omnino sit exiguus, & ad cutem tantum collectus: valentius, si multus, & in profundo. Prius vero eius, qui exiguus, & iuxta cutem est, curatio dicetur: deinde eius, qui in carne residet: tertio ab his loco, eius, cui totus sanguis impurus excrementosus q; est. Sed, si quis iam institutum mihi ab initio repetens, boni succi iuuenem dederit, qui prius salubri omnino victus ratione sit vsus, nunc necessitate quæpiam urgente longi temporis iter confecerit, in quo nec exercitatus, nec lauatus pro consuetudine fuerit, cibi potione q; mali succi vsus sit, tum à prandio, vel cœna, vel etiam toto die vehiculo sit vectus, nec bene plerunq; dormierit: illud tamen addatur, nihil huic in modo assumptorum erratum esse, proinde q; nec in cruditatem vllam incidisse: talis multum mali succi congestisse profectio nequiverit: itaque etiam nec correctionem prolixam requirit, immo exercitationem tantum, quæ apothera pia dicitur: quam in proximo ante hunc libro docuimus, vbi pariter de accommodata ei rei victus ratione præcepimus: quò minus est hic multis morandum. Tantum eius meminisse conueniet, huc omne consilium dirigere, qui corpora sic affecta curat, ut excrementa, quæ circa cutem sunt, educat propterea, quæ affectus in hac vna consistit. Itaq; rursus detur eundem iuuenem præter alia, quæ eadem sint, etiã in cruditates sæpe incidisse: detur & vlceris sensum habere, non cute tenus modo, verum etiam altius in corpore sic, ut totum id malis succis refertum suspicere: huic nec exercitationem, nec vllum omnino motum iniungemus, sed quiescere ac dormire iustum, in abstinentia totum diem exigere cogemus: dein vespere pinguius vncto, & temperato balneo

A † *τελειω-*
λατῶμενον
υ: & υειν
interpre: &
Linacur verte-
runt. quæ quæ
cod. quidē ha-
bet τελειω-
μενον i. curbi-
dum.

B * *in Aldi-*
no cod. legitur
ἢ ἐλαωδῆς
ἢ ἀνύγκης.
manuscriptus
autem ἢ ἐλ-
κωδῆς ἢ ἐξέ-
θησις. Vel ἢ
cerosa efflore-
scencia.

C * *muliebre.*

balneo mediocriter lauato, pro cibo dabimus sorbitionem aliquā boni succi, sed planè q̄ minimā. E nec tñ à vino eum abstinēbimus: cōcoquit enim id semicrudos humores, quantum aliud quiduis: tum sudorem vrinam q̄z promouet, ac somnum conciliat. In ijs autē, qui ita se habent, id agendum nobis est, vt, quod mali succi iam planè corruptum est, nec concoqui etiā potest, id sudore vrina q̄z expellatur: quod semicoctum adhuc est, concoquatur, atq; vtile reddatur. Id autem optime quiete somno q̄z confiet. Si ergo his peractis malum constiterit, ad consuetudinem rursus paulatim reducendus homo est. Sin in posterum ēt diem duret, de valentiore iam remedio est cogitandum, maxime si per noctem vel lassitudo magis, q̄ ante, vel fastidiū infestet, vel peruigilet, vel somnos turbatos & imaginationibus inquietos habeat: his enim, si vires nō disfluadent, duorum alterum, aut sanguis mittendus est, aut purgatio exhibenda, sed discernentibus nobis, vtrum magis expediat, vt mox dicetur. Sin vires imbecilliores dehortantur, sanguis mittendus haudquaq; est, sed deiectio mediocris adhibenda. Cuiusmodi autem deiectio mediocris sit, in sequentibus, docebimus, sed si prius, quæ priora sunt, definiuerimus. Nam, virium robore constante si lassitudo adhuc infestat, æstimandum est, cum sanguinis ne copia, an cum crudis ac minime concoctis humoribus, an per se solus consistat vitiosus humor, qui lassitudinem creat. Nam, si cum sanguinis copia, aut vena incidenda, aut aliquid, quod tantundem valet, agendum. Sanè tantundem possunt hæc: Quibus hæc F morrhoides sunt retentæ, si has aperueris. Si mulieri mēstrua cōsuetudo cessauit, hanc si prouoces. Si quibus horum nihil est, si malleolos scalpello incidas. Post hæc alius eo medicamento deicienda est, quod maxime accomodatum malo succo sit. Quod si vitiosi tantū succi, hi q̄z citra sanguinis copiam subsint, purgatio petenda est, quæ infestanti excremento sit accōmoda. Infestat vero aliàs biliosum, aliàs † atræ bilis, aliàs pituitosum, sed quod vel falsum vel acidum sit: atq; horum quodlibet aut crasius, aut sero propius, aut media quapiam consistentia. De quorum discernendorum notis nunc agamus. Si cum pustulis (quæ Græci ξανθήματα vocant) lassitudinis affectus cōsistat, ex his facilis inuentu erit excrementi species. Sin absq; his, in boni quidem succi corporibus tum ex ijs, qui præcesserunt, cibis, tum reliquis, quæ ipsis corporibus inciderunt. In ijs vero, qui malos succos natura colligunt, hinc quoq; non nihil capiendum. Sed de eiusmodi temperamentis vberius post agetur: nunc de reliquis agamus, ex quibus licet de mali succi specie coniecturam accipere. Qui in ocio degunt, ij pituitosum aceruarē succum solent. Quos multus labor exercet, ij biliosum vel melancholicum: illū æstate, hunc autumno gignunt. Quin etiam, an diuturni labores fuerint, inspiciendum est. Quanto enim fuerint longiores, tanto sunt ad atram generandam bilem magis procliuēs. Præterea, qui cum multo sudore obeuntur, ij crasius excrementum faciunt. Qui G sine sudore peraguntur, magis tenuē, veluti qui hyeme & frigido aeris statu suscipiuntur. Considerandum ad hæc est non solum de vrinæ multitudine, & {qualitate} sed etiam de sudoris qualitate: hic nāq; partim acidus, partim falsus est, partim veluti lutum aut virus planè olet: licet autē hoc est strigili deprehendere, cum lauantur. Sæpe nanq; amarū planè apparet, qualis vtique morbo regio laborantibus emittitur. Eius vero dignotio etiam citra gustum facilis est ex solo colore. Quippe pallidus pro eiusmodi bilis ratione apparet. Sæpe tñ post validissimos labores, & vehementem æstum planè flauus conspicitur. Aliqñ mediū, atq; ex ambobus mistus cernitur, veluti quodammodo ex pallido flauus, ωχρόξανθον Græce dicūt. Ad eundem modū & ipse bilis humor se habet: quando hunc quoq; in vomitu deiectione q̄z aut pallidum, aut flauum, aut ex vtroq; compositum licet intueri. Qualiscunq; vero is in corpore habetur, tale necesse est eius appareat serum. Ac sudor quidem, succorum, qui in vniuerso corpore abundant, nota est: vrina, eorum tātum, qui vasis continentur. Omnino ergo nihil omittendum: sed sudor quoq; ipse, vt modo diximus, inspiciendus. Aliquando vero ipsum, qui afficitur, gustare sudorem suum, quod certius internoscatur, iubemus. Id quod aliquando sua sponte accidere solet, dum ex fronte & eius partibus in os sæpe delabitur. Æstimare præterea vrinæ tum consistentiam, tum colorem oportebit. Sed nec, quæ in H ea pendent, aut sidunt, prætermittere conueniet, sed omnia perpendere. Cuiusmodi. n. sanguis sit, qui in vasis continetur, ea planè ostendunt: qñ, si is biliosus sit, serum quoq; eius biliosum esse necesse est, idq; p vtriusuis bilis ratiōe. Simili modo pituitosum, si is sit pituitosus. Ergo, vbi crudus planè is est, vtiq; tenuis aquosa q̄z vrina cernitur, nihil, nec quod sidat, nec quod pendeat, in se habens. At, vbi is concoctus est, hæc in vrina apparent, atq; ēt nubecula quædam desuper tenues superstant, veluti quod in summo lacte colligitur, (Græce γράς dicitur) & quod in summo refrigerati iusculi concreuit. Quod si turbida sit, qualis veterinorum visitur, crudis vocatis humoribus refertas venas indicat, non tñ cessare naturam, sed eos valenter concoquere. Si vero celeris separatio crassi à liquido in ea cernitur, sit q̄z quod subsidit, album, leue, & æquale, iam iam superaturam eos omnes naturam indicat. Sin, cum emingitur, pura sit, protinus vero turbetur, iam crudi succi concoctionem aggredi naturam docet. At, si interposito tempore turbetur, non protinus, sed post aggressuram inlinuat. Verum omnium † quæ turbant} vrinarum generalis nota esto ipsius crassi à liquidiore separatio aut propere aut tarde facta, aut omnino nulla. Ergo, si protinus fiat, & quod subsidit sit album, leue, & æquale, superiorem longe naturam succis, quos concoquit, ostendit. Sin bonum sit, quod subsidit, sed quod post longius interpositum tempus colligatur, etiam naturam temporis

† Cū Galenus multis in locis di Isterimen ponat iter atrā bilē & melancholicū humorē, huius vero potestionem hic faciat, tñ Isterpres atram bilē, humoris melancholici loco, cōuertit, id qd in pluribus huius pagine locis illū fecisse ē adnotandum.

* πιπροχόλος.

* θολερών i. turbidarum.

A. l. 4. f. 2. t. 1. c. 70. fol. 445. d

A temporis spatio superaturam succos nūciat. Si vero vel omnino nulla separatio, vel id, quod subdit, malum sit, imbecillitas naturæ significatur, eget quæ ope aliqua ad succos percoquendos. Sicuti vero vrina, succorū, qui in vasis sunt, qualitatem prodit, ita sudor, alia quæ quæ per vniuersum animalis habitum apparent, eos, qui illic sunt, affectus demonstrant. Quippe superantibus in eo calidis succis, insolito caloris sensu vrgetur: frigoris vero, cum frigidi dominantur, iam albiores pituita superante, pallidiores bili abundante cernuntur. Quod si meracior bilis sit, etiam planè flauiores. Siquidem color à succis provenit, non ex solidis animalis partibus, utique cum se succi in altū non receperunt. Accidit vero id illis propter frigora, rigores, vel animi affectus, veluti timorem, vel ingentem tristitiam, vel incipientem verecundiam: quorum nullum si adsit, nunquā se in altum recipient succi. Æque nec in cutem violentius irruentes, hanc adurent vnquam, nisi animus aliquo modo affectus sit, aut æstu immodico animal extrinsecus obsessum. Ergo vehementer commotis, aut iratis, aut in pudore veluti reciprocantibus se humoribus inspicere colorem non oportet.

At, si nec ambientis violentia calidi frigidi ve, nec vllus animi affectus, cuiusmodi iam dictus est, sublit, certissima succi animalis cognitio ex colore datur. Tanquam igitur corpus, sicubi albius solito est effectum, pituitosum abundare succum indicat: sicubi pallidius aut flauius, biliosum: ita, sicubi ad rubicundius, quàm pro natura, est mutatum, sanguinis abundantiam subesse significat: sicubi ad nigrius, nigram superesse bilem ostendit. Videas præterea ceu plumbi colorem aliquñ nonnullos habere: rursus aliquñ ceu misturam esse albi, liuidi quæ: aliquñ liuorem solum sine albo consistere. Ergo eiusmodi colores, crudum dominari succum indicant: qui, cum de genere sit pituita, minus tamen humiditatis habet, quæ ea, quæ publice vocatur pituita: plerumque vero huic nec lentor inest. Nam, is, si adsit, Praxagoras eiusmodi succum vitreum appellat, egregie quidem frigidum, crasum tamen eo, quem crudum per eminentiam vocant, certe minus. Generaliter igitur eiusmodi succi omnes albi crudi quæ sunt, nomenclaturam vero aliam sortitur. Nec attinet ad præsentem disputationem eos omnes distinguere, quippe ad quam illud tantum commune omnium accidens pertinet, quod hi succi percocti à natura non sunt, sed crudi adhuc manēt. Siquidem sanguis in medio est biliosorum, atque horum, quorum utique genus vno vocabulo appellare licet vel crudum succum, vel pituitam. Illi namque ex sanguine fiunt, vbi supra iustum modum est percoctus: hi vero eo nondum perfectio. Sunt autem vtriusque generis innumera particulares differentia, cæterum quæ ab ijs, qui in talibus sunt periti, in numeratas species sunt iam descriptæ: quarum tamen ipsarum adeo hic omnium meminisse necesse non est, ut etiam satis sit eas ad vnum caput redigere, quod tibi veluti scopum agendorum proponas. Nam, quoniam alij prius, quàm ad exactū sanguinem nutrimentum peruenit, veluti semicocti sunt, alij prorsus incocti crudi quæ, alij paulo absunt à sanguinis forma, rursus alij sanguinis faciendi, siue (ut ita dicam) sanguificationis veluti vltima pars, qui utique excessu caloris proueniunt, (quorum alij paululum, alij plus, alij plurimum à sanguine recesserunt) vbi paululum vel citra sanguinem restitum, vel ultra processum est, audaciter mittendus sanguis est: vbi plus, consideratius agendum: vbi plurimum, in his nullus omnino mittendus est. Inspicere vero & quantitatem conueniet, ut, verbigratia, si bonus sanguis exiguus sit, reliquus vero succus plurimus: utique in his abstinendum à detractioe sanguinis est. Sin is quidē exiguus, sanguis vero copiosus, audaciter incidenda vena est. Dein deijcere (ut dictum est) aluum oportet, ratione habita de abundantis succi copia pariter & specie. Quod si quis vel propter ætatem vel timiditatem permittere se medico ad sanguinem vlllo modo detrahendum nolit, huic deijcienda largius aluus est: aut, si id quoque suspectum habet, alia ratione educendum superuacuum est. Ac in proposita nobis hæcenus natura alias vacuandi rationes inuenire difficile non est: in alijs cum discretionem & diligentem examine disquiri eas conueniet. Eam discretionem post trademus, vbi de proposita boni succi natura tractationem absoluerimus. Pone enim talem hominem ex mala victus ratione lassitudine affectum, deinde ex ijs, quas retulimus, notis, in venoso vasorum genere apparere subesse illi copiam semicrudorum succorum, in reliquo vero corpore toto multitudinem horum sanè mordacium, quos lassitudo secuta est, auctus præterea illi quodammodo & sanguis esto, maxime ergo (ut dictum est) detrahere primo de sanguine oportet, deinde succum illum educere, qui superare videtur: Non sustinente autem homine sanguinem sibi detrahi, augere deiectionem: Si vero neutrum admittat, aliam quampiam rationem iniri, qua maxime si nō breui, at longiore tempore pristinam corporis habitudinem homo recipiat. Quoniam ergo duo prima sunt, quibus primum intentus sit, oportet, qui eiusmodi affectibus medebitur, crudorum siue etiam semicoctorum, qui ante sanguinis perfectionem fuerunt, percoctio & acrum ac mordacium, qui secundi sunt, & sanguine posteriores, educitio, abstinere eos conuenit ab omni valido motu: Blande vero vnctos, atque oleo perfricatos, perquam suauiter lauare balneo: inde in ocio abstinentia quæ habere, atque etiam somno, si fieri potest, minime ignorandis nihil esse, quod æque concoquat ea, quæ cōcoqui possunt, & malos succos per halitū digerat, ut somnus à balneo. Cum igitur (ut paulo ante diximus) primo die experti, an facile finita lassitudo sit, similiter grauatum hominem cernimus, tum mittendus in balneum secundo est die est, tum in quiete abstinentia quæ habendus: æque vero, & si iterum & tertio oportere videris, itidem} ieiunium lauabis, quietem ac som-

num ipsiſ lauacionibus interponens. Cōducit ad ſomnū non in poſtremis ipſum quoq; balneum: E ſunt enim, qui eo ſunt uſi, oēs magis ad ſomnū propenſi, modo maioris momenti nihil obſtiterit. Adeo tibi ſomnus & cauſa & ſignū per commodū ſperatæ utilitatis ſit: velut ediuerſo non poſſe à balneo dormire, nec cauſa nec ſignū eſt cōmodum. Quippe plerunq; redundantis ſucci indicia ex ſomno uigilijs q̄z ceperis: frigidi nanq; ſucci marcorem, quod κωμα græce uocant, et lōgioreſ ſomnos inducunt: calidi & mordaces, uigiliās: & ſi q̄n dormitur, varijs imaginibus inquietos & turbatos ſomnos efficiunt ſic, ut ſtatim excitent. Sicuti autē in primo die, ita ēt in ſecundo ſorbitionem & minimā & ſimplicem illis exhibebimus: quippe large ijs apponere, quibus auferri potius aliquid debeat, planè eſt contrariū: ſicut ruruſ oino nō nutrire, & ſaſtidia ſtomachi (quas græci ἀσασ uocant) creat, & cundē lædit, & vires labefactat, & malū ſuccū adauget. Ergo exiguū, hiſ dandum, ac potiſſimū, ſi fieri poteſt, piſſanæ cremor ſimpliciter cōditus: ſi minus, farris eodem, quo piſſana, modo præparatus, cum paulo aceti adiecto: præſertim ſi cruditatis abundantia vel in uenis, vel in toto corporis habitu ſubefſe ſuſpicamur. Quippe, ſi nihil priuſ aceti ſit alieq; admixtū, glutinoſior erit, q̄; ut propoſitis cōducatur: itaq; obſtruet magis, q̄; detergebis, halitus meatus: quod tñ maxime petitur in craſſis ac glutinoſis ſuccis, cuiuſmodi planè oēs pituitoſi ſunt. Ac boni quidem ſucci far ipſum eſt, & propterea eiuiſmodi, qui a vitioſo facile ſecuros præſtet. Cæterū, niſi lentor eiuiſ cor F rigatur adiectis aceto & porri modico, non ſolū obſtruet, ſed et nutriet plenius, q̄; propoſitis ſit ex uſu. Hac itaq; de cauſa piſſanæ cremor in hoc caſu tutior eſt, ut qui tū modice nutriat, tum nuſquā per anguſtos meatus hæreat, b̄ ſed & permeet ipſe, & meatus per totū detergeat, & quicquid in ſe micoctis crudis ve ſuccis continetur craſſi, id diſſecet ac reſoluat. Horū ipſorū gratia & mulſa hiſ idonea eſt, & oxymeli, & apomeli, & piper, & zingiber, poſtremo oia quæ citra uitiouſi generatio- nem ſucci, humorē craſſum diſſecant ſoluunt q̄z: quorū materiam latius in ſequentibus proſeque- mur. Ad inſtitutū uero nunc ſermonē exempli loco poſita ſint, & quæ iā ſunt dicta, & quæ nūc di- cenda. Frugū nanq; maxime apta eſt piſſana: Olerū, ſola lactuca: Piſcium, qui ſaxatiles dicuntur: Panis, qui & t̄ furno coctus, & fermentatus, & modice purus eſt: Aues mōticolę: Potio oxymeli, mulſa, uinū tenue, & album, ſemel q̄z quæ boni ſunt ſucci, eadem q̄z detergent, nec glutinoſa ſunt, nec craſſum ſuccū efficiunt, nec valenter nutriunt. Quæ uero uirinā cient, hoc caſu non probo, ma- xime quæ præualentia ex hiſ ſunt, & ſanguinem calfaciunt ac liquant: quippe, quod concoquen- dum probe eſt, huic tanta adhuc vexatio non conuenit. Hac itaq; oia ſecundo die faciendū ad hūc modū ſunt, atq; et tertio, quarto q̄z. Ad hæc præterea, ſi tum laſſitudinis d ſenſus leuetur, tū corpus coloratius appareat, tum ſomni quieti, & uirinæ cōcoctæ ſint, fricare quidem liberalius, exercitare G uero parce hominem audebis. Hiſ ita peractis, ſi nullus laſſitudinis ſenſus præterea ſuperſit, ad con- ſuetas ſtatim exercitationes hominē reduces: ſin quicquam appareat priorū aut ſymptomatum, aut notarum, ruruſ tu quoq; in id intentus, mutare tentabis ea, quæ particulatim nō recte habent. Si itaq; ſolius laſſitudinis ſenſus recordatio ſuperſit, cæteris notis omnibus bene ſe habentibus, utiq; apothepiæ munere laſſitudinē ſubmouebis: ſin autē turbatæ notæ ſunt, & ueluti confuſæ, cæterum laſſitudo abeſt, in quiete maiore ſeruare hominem oportebit. Si uero ambo coierunt, ea- dem ratione hominis curam ages, qua priuſ uſus in eum ſtatum duxiſti, quo etiam exercitationis aliquid tentare auderet. Atq; ita quidem iam comprehenſo affectui medendum cenſeo.

De affectu Vlceroſo, cui coniuncta ſit cruditas primarum Venarum, ac Dioſpolitico medicamento Trium piperum parando.

CAP. 5.

AT, ſi in eodem homine reliqua eadem ſint, cæterum in laſſo corpore ſanguis bonus exiguus ſit, crudi humores plurimi, huic nec ſanguis mittendus, nec alui deiectio, aut exercitatio, aut omnino motus, aut balneum adhibendum: quippe incifa uena bonum ſanguinem emittit: malum, qui in primis maxime uenis cirica iecur, et quod meſenterium uocant, colligitur, in totum attrahit corpus. Deiectio uero in talibus tormina & roſiones creat, animi q̄z deliquia, cum eo, q̄ nec notatu H quippiam dignum educit: quando crudi omnes ſucci, pigri, atq; ad motum inepti propter craſſi- tudinem frigiditatem q̄z ſunt. Quo fit, ut etiam omnes anguſtas uias obſtruant, per quas id, quod medicamentum deijcit, ferri ad aluum debeat: itaq; nec ipſi educantur, & alijs ſint impedimento. Id quod ſanè Hippocrates illo oraculo præcauit, quo breuiſſime præcipit, || Concocta medicamen- to tentanda eſſe, non cruda. Eadem de cauſa nec exercitare, nec omnino mouere, ſed nec lauare expedit eos, qui in primis uenis crudorum copiam habēt: ſiquidem omnes id genus motus, ſuc- cos illos in totum corpus agunt. Seruādī igitur hi ſunt in omni quiete, danda q̄z ipſis cibus, potio, medicamenta q̄z ſunt ſingula eiuiſ generis, quæ attenuent, diſſecent, & conſiciant ſuccorū craſſitu- dinem, id q̄z citra manifeſtū calorē: nam, qui ex calfacti uehementius ſucci ſunt, ij in omnē corpo- ris partē feruntur. Ergo nutriēs hos maxime oxymelite, aliq̄n etiā piſſanæ & mulſæ exiguo quo- piā: ſuſtinent enim hi uictū, ſi modo aliq̄ vlli, tenuem, ipſa nimirū crudorum copia, quos paulatim concoquunt, ad corporis alimentū abutentes. Quoniam autē præcordia iſtiusmodi omnibus turgi- da inflata q̄z ſunt, ac facile, quicquid aſſumpſerint, in flatum uertitur, non inutile fuerit longi pipe- ris aliquid cum cibo dare: quippe quod flatuoſi ſpiritus craſſitudinem ſoluūt: & quæ in præcordijs pigra ceſſant, ad uentrem inferiorem depellit: & cōcoquendis, quæ ſumpſeris, ſubuenit, pro com- muni

* ἰφρυμένον ἰ. παλαιός.

* χόνδρον.

A† ἐπιπερασ- κός ἰν γίγχο λε- γενδύ ἐſt, non αὐτὲ ἐπιπερατῆ- τικὸς αὐτὲ ἐπι- κεκρατῆτι- κός, εἰ αὐτὲ ἐπι- κερασικὸν cō- temperans, aut μοιδάκιū hu- μοιῦ ἀκριμο- νιά, retundens.

B† Græci qdā codices addūt ὄσπερ ὁ χόν- δρος, ἰ. quæ ad- modum alica.

C† κλιβανί- ται ἰ. clibano ſeu teſtu coctus qui teſtuaceus dicitur.

D* Αλ. Δια- θεως.

1. Apho. 22. Ext. ord. 10. b

* τὸ ὑποχόν- δρον.

A. l. 1. f. 3. d. 1 c. 14. fol. 66. c

Amuni piperum ratione. Quòd si huius copia nō est, utiq; albo vtendum, quippe quod supra duo reliqua gñā ventriculum roborat. Sin hoc non adest, optimū nigrum petendum est: id vero fuerit, quod pondere præcellit. Sanè vtilius sit & diospolitico vocato medicamento vtī, cuius compositio duplex est: Aliàs ex partibus oībus, cumino, pipere, ruta, nitro: pōt q̄z ita magis ventrem soluere: Aliàs, cum reliquorum pari pōdere miscetur nitri dimidium. Præstiterit aut̄ cuminum esse, quod vocant æthiopicū, piper vero vel longū, vel album. Macerabitur cuminū in aceto maxime acri: dein cōtinuo id tunditur, aut ēt prius modice frigitur in vase fictili, quod coctum in camino q̄ optime sit. Quæ. n. exacte penitus q̄z cocta non sunt, hæc lurosa potius, q̄z figulina sunt, & qualitatū suarū non nihil medicamentis remittunt. Sunt vero & rutæ folia modice siccata. Vt. n. si plusculū siccentur, acria amara q̄z redduntur, & supra, q̄z par est, calida, sic, si prorsus non licces, excrementitiū quendā humorē retinent, non dū ex toto concoctum, cuius vitio flatum discutere minus pnt. Quatuor his aliqñ despumatum mel additur, aliqñ nihil, sed sola sine melle reponuntur: ac ptisānæ cremori, & alijs, quibus maxime conuenire videntur, cibis iniiciuntur. Sumitur & per se medicamentū hoc & ante & post cibū. Porro ad eū vsū optimū est, quod mel admistū habet, quod

B flatum discutiāt, quod q̄z maxime dissecet, futurū medicamentum est. Appositū sanè remedium lic affectis est, & quod ex tribus piperibus cōficitur, (διὰ τριῶν πειπέρων græci vocāt) utiq; cū nō admodū medicamentosum fuerit, ex varijs q̄z confectū, sicuti à plerisq; medicorū cōponitur, misturæ cuiusdā ritū, quam καρυκίαν vocant, aut apri à mirificis istis coquis cōditi: adeo vt nō minimū medicis, aut ijs, qui sumpserint, negociū sit immista illi medicamenta cōcoquere, amī, sefeli, libyiticum, & alia id genus: cruda. n. minime q̄z mutata ab ijs, qui ea sumpserint, longo tempore durare in ventriculo intelliguntur. Hæc igitur subtrahenda medicamento sunt: præter q̄z hæc helenium, & nardi spica: ceu vero nō nulli cōponunt, et casia. Expedi aut̄ præparatū habere ad manum dupliciter, sicut ipse soleo: Alterū simplex, quod utiq; ijs dandum est, qui minime cōcoxerunt, & qui recens frigus in ventriculo habēt, & pituitosum succum: Alterum, quod medicamentosum magis est, quo maxime vtimur in ijs fluxionibus, quæ à capite descendunt ad pectus. Verum, hoc quo pacto sit præparandum, alibi dicitur. Simplex illud, quo ad cruditatis abundātiā, quæ in primis est venis, vtimur, hmōi est: Ad cuiusq; triū piperum 3 quinquaginta, abunde adduntur anisi, et thymi, & zingiberis, singulorum 3 viij: & simplicissimum quidem hoc est. Etiam hoc ipso magis simplex, à quo detractum zingiber est. Alterum vero est, quod ex ijs cōficitur: verū ad cuiusq; triū piperum 3 quinquaginta, reliquorū cuiusq; sedecim drachmarum iniicitur pondus, nempe anisi, thymi, & zingiberis: quo etiam ad proposita vtimur commodissime. Debet autē, si haberi potest, anisum Cretense esse: thymum aut Atticum, aut planè ex editis locis, & siccis: cuius quicqd lignosum est circūciso, coma ipsa vnā cū floribus iniicietur. Esto vero et piper, quod longū quidē est, integrū, minime q̄z foratum: æque vero & zingiber: nam ambo perforari facile solēt. Quin etiam non solum nō perforatum, sed & verum illud, quod ex barbaris affertur, piper esto: hīc nanque, quod adulteratur, duplex est, alterū, quod in Alexandria maxime præparatur: alterū, quod herbæ cuiusdā germen est. Qua vero maxime rōne internosci, quod adulterinū est, possit, ipse docebo, tantisper præfatus, nequis aut miretur, aut causam requirat, quamobrem vel cōponendi, vel probandi medicamenti, hīc tradere rationem subiit, qui in medendi libris non temere id facere soleam. Siquidem in illis, cū medicis ipsis duntaxat ago: hīc vero etiam cum alijs vniuersis, quos aliqui cōi nomine φιλατρῆς i. medicorum studiosos vocant, qui scilicet in primis disciplinis versantur, quò intelligentiam suam exercent. Porro his necesse non est nec in libris de simplicibus medicamentis, nec in opere de medicamentorum compositiōne, esse exercitatis, multo q̄z minus explorandi cuiusq; medicamenti, peritiā habere. His itaq; perscribi in plenum talia omnia satius

Dest, sicut paulo ante de longo pipere tradere occipi. Principio enim experiendū gustu est, diligenter q̄z æstimandum, an piperis qualitates seruet: postea in aquam mittendum, nam, quod facitium est, si per diem totum in humore maceretur, ilico liquatur, ac soluitur. Si ergo tum piperis ei qualitas planè inest, nec maceratum resoluatur, sit q̄z (vt dictum est) minime foraminibus pertusum, piper id lōgum idoneū iudicabis. Nigrum vero nec exile, nec rugosum, nec crasli corticis esto, sed ex eo, quod ponderosum vocant, id, quod tum maximum, tum plenissimum est. Item q̄z de albo simili modo eligatur, quod maximum est atq; plenissimum. Deinde oībus simul tuis, & per tenuē cribrū trāsmisissis, mel optimū curiosè despumatum admiscetor. Sanè id odorū flauum q̄z præterea acerrimum dulcissimum q̄z fuerit: tum crāsitudine nec planè crassa, nec liquida, sed, quæ,

ita continuitatem suam tueatur, vt, si digitū in id demiseris, post in sublime attollas, quod mellis ab eo defluit, longissima quasi linea sibi continuatum videas. Coquitur hoc recte, aut super carbones, aut ligna omnino arida, quæ etiam ἀκαπνα græci vocant. Hoc igitur medicamentum dare conueniet non semel bis ve quotidie, sed etiam sæpe: siquidem mane, & ante cibum, & post: etiam cubitum euntibus recte datur cochlearij pleni mensura, atque huius quidem, vt paruis corporibus parui, & maximis maximi, ita medijs ad portionem. Præterea etiam zingiber, quod ex barbaris affertur, aceto maceratum assumere confert. Est id virentis herbæ radix, à collectu statim

* ἀφυσώτατον
i. flatū minime generans, quæ vox bis hoc in loco ponitur.

* Al. apparuit.

* Al. pifere.

* συστάτη i. cōsistentia.

DE SANIT. TVEN.

statim in acetū coniecta. Extinguitur. n. eiusmodi medicamētorum calor circa ipsas primas venas, E nec in totum perfertur corpus, veluti aliorum quorundam, cuiusmodi id medicamentū est, quod diacalaminthes, propterea quod calaminthen recipit, vocant: de quo mox vberius agemus.

De Parando Oxymelite, ac de Apomelite, & Vino, quæ proposito affectui conducunt. CAP. 6.

IDcirco etiam oxymeli his utilissimum est, vt prius diximus. Id ita præparari debet. Cum mellī optimo super carbones spumam abstuleris, conijcies in ipsum aceti tantum, vnde gustanti nec acidum nimis, nec dulce videbitur: ac denuo super prunas coques, quoad planè vnità amborum qualitates sint, nec appareat gustanti acetum adhuc crudum: hinc ab igni depones. Cum q; vtī voles, aquam ei miscebis, ita nimirum temperans, vt vinum. Ergo qui bibit, si nec de acore eius queritur, nec dulcedine, asidue eo vtatur: sin alterutro offenditur, adiecto quod desideratur, rursus id coques. Neq; enim eos probo, qui sub vna quapiam mensura id conficiunt, qui mihi similiter ijs affecti videntur, qui bibentes omnes similiter aquam vino miscere censent, non aduertentes quibusdam vtique, qui dilutiori infueuerunt, caput statim, si vel pusillo meracius hauserint, tentari: quibusdam, qui meraciore delectantur, stomachum, si dilutius biberint, subuerti. Cum igitur in vino tam familiari potione ista incidant, multo sanè magis in oxymelite, vtpote, quàm vinum, tum minus familiari, tum magis forti, ipsa sequi par est. Datus ergo sit ex sumentis gustu, F non nostro, iudicium de modo facere, id esse sumentis naturæ conuenientissimum oxymeli ratos, quod vtiq; est iucundissimum, proinde q; etiam vtile: contra aduersissimum esse, quod iniucundum. Ipsam tamen primam ipsorum mitionem, quod plurimis conueniat, talem esse oportet. Vni aceti parti, mellis, à quo detracta spuma sit, duplū est miscendum, deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in vnum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua vero statim ita facies oxymeli. Mellī quadruplum optimæ aquæ miscebis, dein coques modico igni, quoad spumare desinat. Ac malum quidem mel multam egerit spumam, quo etiam diutius coqui debet. Optimum vero vt breuissimo tempore coquitur, ita minimum spumæ euomit, vnde nec pari ei cōctōne est opus: plurimum certe quartam partem eius quod ab initio est inditum, amittit: post vero dimidio aceti adiecto, rursus coquendum, donec qualitātū omnino sit vnitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur sanè oxymeli etiam tribus statim ab initio mistis, ad hunc modum. Aceti vni parti additur mellis duplū, & aquæ quadruplum, atq; hæc ad tertiam partem coquuntur {vel etiam quartam,} spuma interim detracta. Quod si valentius id facere studes, tantundem inijcies aceti, quantum mellis. Apomeli vero optimū aqua conficitur, bibitur q; tota æstate refrigerātis vice. Potest vero, cui id libet, & ad quam proposuimus affectiōnem, eo cōmmodè vtī, potissimum vbi coacuit: id quod ei sæpe contingit, aliàs magis, aliàs minus, vtpote ex aqua confectio non pluuiā, sicut mulla, sed qualibet: quanq; potest, qui volet, & ex pluuiā aqua id conficere, ipse q; si pluuiā aquam probarem, id suaderem. Verum nec ipsam probo, & nihilo est deterius, si aceleat, potissimum ad ea, quæ nunc sunt proposita. Quinimmo medio criter etiam acet, quod saltem non omnino incuriose est confectum. Sanè cura conficiendi in eo est, vt nec fauus admodū sit vitiosus, coquatur q; bene in fontana aqua, quæ & pura sit, & dulcis. Oportet enim expressum à fauis mel eatenus in aqua coquere, quoad nulla inde spuma existat. Ergo tum hac vtendum potione est, tum vero è vinis ijs, quæ leuiter acelescunt. Nutriendum præterea cibus est, qui citra calorem extenuent, cuiusmodi capparīs est ex oxymelite, vel aceto & oleo sumpta ad duos vel tres dies, vt dictum est. Quod si crudos iam succos satis attenuatos speras, vinum dabis, quod & substantia sit tenue, & colore fuluum, album' ve: hoc enim &, ad succi bonitatem, & concoctiōnem facit: illud vrinam mouet. Sunt vero in Italia prioris generis Falernum, & Surrentinum: posterioris Sabinum, & Albanum, & Adrianum. In Asia vero prioris generis Lesbium, & Ariusium: secundi Titacazenum, & Arsyinum. Atq; hæc exempli tantum gratia protulimus. Sunt autem & alia multa tum in Italia, tum in Asia, & cæteris nationibus, quæ his sunt similia, ex quibus facere delectum conueniet ad eas, quas diximus, nōtas respicientem, nempe colorem ac substantiam, crassa vero & nigra rejicere, vt quæ tum malum succum gignant, tum tarde penetrant. Quod si his adhibitis melius habere se senserit, etiam lauare tum hominem debetis, vngere q; ac molliter fricare. Vt vero primum in vrina subsidentia visuntur (ὀπόςαιον vocant) tū frictiōnes augere, tum ad consuetas exercitationes paulatim reducere. Hoc tempore vnguentis ijs quoque vtendum, quæ per halitum cuocent, de quibus & ante mentionem feci, & in sequentibus faciam. Haudquaquam tamen in eiusmodi affectibus vomitu vtendum suaferim, sicut non nullis est visum tum medicis, tum gymnastis, falsis (vt opinor) ex ijs, quæ à Philotimo & Praxagora de eiusmodi succorum curatione sunt scripta. Non enim cum lassitudinum affectus abundant, sed cum soli infestant, vomitus eos expellunt: quippe, cum nullum periculum sit, ne intro violentius reuellatur aliquid eorum excrementorum, quæ in carne consistere: quemadmodum certe est, cum ambo redundant, & in primis venis cruda, & in solidis mordacia. Caueri enim in talibus fatius est vtrunque reuulsum, & foras crudorum, & intro mordacium. Sicuti igitur in superioribus cauimus, ne crudi succi foras traherentur, ita ne mordaces reuocentur intro, est vtiq; cauendum. Summæ vero eorum, quorum occasione foras ferantur, hæc sunt, exercitatio, & frictio, & balneum,

* ἀφελίμος.

* σκρόπος.

A. l. i. f. 3. t. 1
c. 14. fol. 66. c

A balneum, & fomenta calida, & vnctio calfaciens, tum ex animi affectibus iracundia, & vno verbo omnia, quæ succos, qui alte in animantis corpore sunt inersit, ad motum quoquo versus iritant. Quorum vero occasione intro ferantur, ea sunt, quæ vtiq; prohibent foras ferri: talia sunt ex ijs, quæ cuti propinquant, & quæ frigida sunt, & quæ adstringunt: ad hæc, quæcunq; succos {introrsus} attrahunt, aut aliàs quoquo modo ipsorum intro motum excitant: quorum sunt tristitia, & horror quacunq; de causa ortus, quippe cum & ex calida causa & frigida tum horrore gigni, tum etiam rigorem, qualem supra descripsimus, est ostensum: præterea quæ auditu visu ve animo aut stuporem aut horrorem incutiunt. Hæc itaq; omnia deuitanda tum sunt, cum idem homo pariter & lassitudinem sentit, & venas habet crudis succis refertas. Nam neq; , qui extra sunt, recte intro reuocantur: neq; qui intus sunt, foras: immo qui foris sunt, leuiter educendi per halitū sunt: si quidem quæ vehementius id faciunt, etiam eorum, quæ intus sunt, aliquid attrahunt. Qui vero intus sunt, ij attenuandi coquendi q; sunt. Quod si vel vomitu eos vel alui deiectione educere violētius tentes, vtiq; eorū, qui foris sunt, aliquid intro rapueris. Neq; accusandus Philotimus est, si tali vsus expulsiōne est, vbi citra vllum alium affectū crudorum abundantia in primis venis constitit: quin potius nos ipsos assuefacere par est, vt veterum scripta diligentius inspiciamus. Ergo, quibus intus

B crudi succi copia est, & foris lassitudinis sensus, ijs hyssopum in mulso coquens, non statim, nec primo die, sed in sequentibus dabis: vomitu vero abstinebis, veritus (vt diximus) nequid excrementi externi intro rursus reuocetur. Praxagoras vero ac Philotimus rationabiliter post eiusmodi mulsum, vomitum probant, propterea quod crudos citra lassitudinem succos curant.

De Vlceroso affectu, cui cruditas in extremo corporis habitu sit coniuncta: ac de parando medicamento Diacalamithes.

CAP. 7.

CÆterum quoniam de his abunde dictum est, tempus monet reliquum aggrediamur affectum, in quo cum vlceroso sensu etiam crudorum copia in corporis habitum est recepta. Accidunt hæc in ijs maxime negotiorum circumstantijs, in quibus aut calor, aut immodicus labor, crudos succos à venis in carnem rapit: id que ijs, qui nullam ad præsens recentem cruditatem contraxerunt. Quippe hæc si adlit, vniuersum ita corpus crudis succis occupabitur. Cuiusmodi affectus curatio etiam post à nobis dicetur. Verum, quoniam compositum omne posterius simpliciter: quanquam ne hunc quidem omnino simplicem est arbitrandum, sed vt inter lassitudines sua sponte ortas simplicem. Proposito nanq; nobis affectu, qui lassitudinem excitat, adijcimus illi reliquos: sed, quia in mistione aliàs simplex vna q; affectio additur, aliàs cōposita, ita simplicem appellauimus hanc, de qua nunc agimus. Esto igitur crudi succi copia in solidis animalis partibus, non in venis: cui accedat vlcerosæ lassitudinis in his ipsis affectus: quippe talis erat ea hypothesis, de qua inter initia sermonis loqui institueramus. Sicuti igitur, in quorum venis, & præcipue in primis, crudorum copia erat, ijs esse à calidis cauendum censuimus, veriti, ne eiusmodi succi in habitum corporis pertraherentur, ita nunc id timere non oportet. Ergo danda his sunt, quæ vel ad cutim vsq; calorem suum transmittant: fricandum q; largiter oleo, quod relaxandi vim habet, ac potissimum mane, cum surgunt à somno: nam ea frictio simul concoquit crudum succum, simul corpoream molem animantis nutrit. Quiescendum vero post hæc diu est, siquidem probe sint cessura. Sanè multo euidentius efficiant, cuius gratia fiunt, si homo exiguum cibū pridie sumpserit: nec aliud à cœna bibat, quàm vinum, quod suluum sit ac tenue. Nec vero ilico exercitandum assidue & vehementer est, nec ubi imprudentes crudo adhuc succo nutriri corpus cogamus. Vtilius itaque fuerit mane largius fricare, & post id diu quiescere, ac modice inambulare: tum de nouo multa vti frictione, & balneo modice calido, præterea alimentis, quæ & boni sint succi, & minime glutinosa. Eorum materia supra iam dicta est, vbi ptisanam ad talia laudauimus, & pisces saxatiles, & aues monticolas. Apti cibi sunt & qui attenuant, de quibus scripsimus vno libro. Nec est q; verearis, ne calorem vehementer accendas: quin immo medicamen, quod diacalaminthen vocant, audacter dabis. Est vero compositio eius huiusmodi. Accipe calamithes, & pulegij, & petroselini, & seseleos, cuiusq; ^a vnctias duas: seminis apij, cacuminū thymi, vtriusq; ^b vnctias quatuor: ad hæc lybistici ^c vnctias xvj, piperis vero octo & quadraginta. Ac piper quidem grauis esto ponderis: quod βαρύς αθύρον vocat. Sefeli vero Massiliense: petroselinum Macedonicum, huiusq; præcipue Astreoticum: calamithe & pulegium potissimum ex Creta, sin minus certe ex regionibus editis & siccis: simili ratione & thymum. Atq; herbarum quidem, quicquid lignosum durum q; est, id abijciendum: accipienda vero ad medicamentum folia, atq; ex his maxime, quæ subtilissima virentissima q; sunt, atq; in summis herbis nata: ad hæc flores, & quæ cum ijs sunt vna, minutissimas tenuissimas q; festucas. Hæc omnia simul tundēda cribanda q; sunt tenui cribro: quippe eiusmodi medicamenta in totum corporis habitum maxime digeruntur: veluti ediuerso crassiora in ventre hærent, vt quæ angusta venarum oscula subire nequeant. Quam obrem etiam medicamentum, quod diospoliticon vocant, cuius in hoc libro antea mentionem feci, crassius facere soleo, quoties deijcere aluum per id studeo. Quidam vero id non intelligens, cum tenuissimum minutissimum q; instar pollinis fecisset, vt aluo deijciendæ nihil contulit, sed vrinam planè mul-

† Aliq; greci codices habent: καὶ ἂν αἰμὴν εὐλαβῆς αἰμὴν χυμῶν περιχρησὶ σὺμμιτρον τῶν τριπλητῶν δὲ τῶν αἰμῶν κληθῆναι: i in quo venæ quidē bonum sanguinē continent quantitate quæ mediocri, crudorum vero humorū copia &c.

* διαβίτες.

† In grecis codicibus variæ notæ ponderū, alq; enim habet drachmas loco vnctiarū, & scilicet loco Γς: & vbi leg. Γ Γο β. hñ: ἰδῆν, nō duas vnctias sed xij.

B † Al. drachm. xvj.

C † Al. drachmas.

* ἀκρῆσιον
 Est i multis co
 dicib. græcis,
 ut verus in
 terpres. idio
 συγγρασίαν
 est in vetustis
 simo optimo q̄
 exemplari, &
 videtur esse
 melior lectio.
 quid autē sit
 idiosyncrasia,
 vide 3 Meth.
 med. cap. 2. et
 cap. 7.

tam mouit: mecum rem communicauit, mirans ac sciscitans euentus eius veram causam. Ipse enim **E** arbitrarī se aiebat hominis intemperātiā, (nam ita appellabat) eius quod inciderat, causam esse: vt vero propriam causam didicit esse compositionis rationem, postmodum aliter composuit, me liore successu. Ac huius quidem præcepti in omnium medicamentorum compositione meminisse expedit: propositum vero in præsentī medicamentum, omnia prorsus subtilia postulat, quod facile in omnem corporis partem digerantur ferantur q̄. Miscendum vero his ita præparatis est mel optimum curiose despumatum. Porro vsus eius erit post matutinam frictionem, ante q̄ exercitationem & balneum. Licet & sine admisto melle siccum medicamentum reponere, eo q̄ salis vice ad obsonia præparati vti. Licet & in ptisanā veluti acetum iniicere, vel in eiusmodi aliquid pro pipere. Non modo autem siccum ipsū medicamentum, salis ritu in vario est vsu, sed etiam cum melli est admistum: liquidem id quoq̄ potest cum aliquo cibo mistum sumi, ita, vt iucundum vnti sit. Post cibum tamen nunquam nec hoc medicamentum, nec aliud vllum, quod ad distributionem vehementiorem facit, sumendum est: non enim distribui tunc, sed concoqui quæ sumpta sunt, est vtilius. Melius itaq̄ sit ijs, qui externo aliquo præsidio ad concoctionem egent, hoc tempore exhiberi dia trion pipereon simplex: cuius compositionem ante exposui. Quin etiam ipsū piper potioni inspersum, per commodum est ad ea, de quibus agimus: quod si qua fortasse maior **F** necessitas inciderit, etiam quod ex succo mali cydonij conficitur: cuius omnem compositionem vi res q̄ diligenter insequentibus explicabimus. Verum ad ea quæ nunc agimus, omnium quæ mihi cognita sunt, optimum medicamentum est diacalaninthes: nam & crassa lenta q̄ attenuat, & per halitum educit, & vrinas mouet, & mulieribus menses. Est autem vsu quoque iucundissimū, præsertim cum liberalius mel accepit: quo tempore coqui largius postulat. Qui vero auersantur dulcia, & mel fugiunt (nam eiusmodi quoq̄ naturas inuenias) ijs parum in cōpositione miscebis. Sanè melius his quoque fuerit, si largius coquatur: nam & minus est eo pacto dulce, & minus stomachum eorum, qui à melle naturaliter abhorrent, subuertit. Atque omnia quidē huiusmodi vel ante nostram admonitionem sibi ipsi quis excogitabit, vnum scilicet vbiq̄ destinans nempe vt, quoad fieri licet, iucundissimum fiat medicamentum, sed tamen virium eius utilitate seruata: non enim hanc, dum dulcedini studetur, solui iubeo. Vbi igitur circiter duos vel tres primos dies ita præparatus homo est, non incommodum fuerit etiam consuetis eum exercitationibus admouere, animaduersis prius tum coloris bonitate, tum alijs notis, quæ in præcedentibus sunt comprehensæ. Nam si omnia commode se habere videntur, plene exercitandus est: sin minus, etiam ante mediocritatem desister: ac in prius dictis tum victu tum medicamenti eo die habendus: post ridie rur **G** sus exercitationi dandus, super iisdem tum notis, tum scopis, vt cum omnia ex sententia, comoda q̄ apparent, ad eandem victus rationem reuoces, cui ante insueuit, quàm lassitudinis sympto mate vrgeretur.

* ἡδονῆς i. iucunditatu.

De Acopis ex semine abietino, & populi floribus: ac de reliquis medicamentis parandis, quæ proposito affectui conueniunt.

CAP. 8.

* ἀρωμάτων

Quoniam vero & acopo, quod ex abiete fit, vt expedit ijs, qui in carne & tota corporis mole succos congesserunt, qui aut concoqui desiderant, aut per halitum digerī, non ab re fuerit eius quoque compositionem apponere. Est igitur abietis* pulcherrimum semen circa Arcturi emersum, quo tempore Romæ September mensis est, apud nos vero Pergami Hyperbertaus, Athenis Mysteria. Id semen coniicere oportet in oleum quolibet anni tempore: nullum enim in ea re discrimen est. Melius tamen fuerit, si id contundas prius, quàm iniicias: quando ita citius oleum sua qualitate vi q̄ inficiet. Erit id spatium dierum minimum quadraginta. Nos vero sæpe & tres, & quatuor, etiam multo plures menses, macerari permisimus: † sic deinde semen abiecimus, humidum vero linteo percolauimus. Esto vero eius generis oleum, cui relaxandi vis insit: cuiusmodi in Italia Sabinum est. Coniicias autem in quinç & viginti heminas eius, seminis abietis modium Italicum. Esto autem & hemina ipsa Italica: quam vtique & libram nominant. Vbi vero maceratum in eo semen fuerit, multo planè minus redditur. Ei igitur quod reliquum est, idoneus ceræ modus erit, si quatuor libras immiseris, resinæ vero abietinæ libræ vnus partem tertiā: id æquat drachmas trigintaduas. Iniicias vero & pinæ resinæ tantundem. Quod si harum copia non sit, earum loco terebinthina vtendum. Coques vero commodius hæc in vase duplici, aut certe igni lento, qualis prunarum est: quæ tamen nec ipsæ multæ esse debent. Medicamen hoc aptissimum est ad omnem lassitudinem, seu sponte ortam, seu alia quauis ratione contractam. Vtile sanè medicamentum est & quod ex populi floribus fit. Id tale est: Ex floribus populi adhuc cōiuentibus modius Italicus in quindecim aut viginti libras Sabini olei immittitur. Si id præsto non est, simile aliquod præparandum oleum est. Dicitum vero in præcedentibus est simile esse, quodcunque tenue est, nec vllam adstringendi vim habet. Magis vero ad rem pertinebit, & si modice contritum ipsū florem in oleum coniicias. Quod si quotidie medicamentum dimouebis, id que potissimum cum Sol feruebit, ac in domo calida repones, celerius ita magis q̄ tum qualitas populi tum vis in oleum migrabit. Itaq̄ post binos ternos ve menses potes flore expresso atq̄ abiecto habere oleum, quod sine vlla morsione per halitum digerat, id q̄ nihilo minus, quàm abietinum. **H**

† Græci quidā codices à vulgatis hoc in loco plurimū variāt, habēt enī, κάπειθ' ἔτω λαβόντες, εἰ τατήν ὑγρότητα ὁσπερ ματος ἐκθλίψαντες, αὐτὸ μὲν ἀπερίψα μὲν τὸ σπέρμα, vbi deinde sic accepimus, ac postea feminis humidatē expressimus, ipsum q̄ dēf m n abiecimus.

* strobilinz.

Quin etiam

A Quin etiam cere & resinæ tantundem iniicere licet, quantū paulo ante in id, quod ex abiete confici diximus. Si quādo vero humidū id, quod expressum est, crassius videbitur, sat fuerit vel quintam partem cere adici, nedum quartam. Ego vero etiam sextam me addidisse scio, vbi & oleum crassum erat effectum, & qui vsurus erat, liquidiore medicamento delectabatur. Non nulli diu macerari tum flores, tum semina non ferentes, partim ea percoquere in oleo cogunt, partim aquā iniicere: vtique qui cautiore sunt: quod videlicet nec torreantur, quæ sunt iniecta, nec oleum vsuionem odore referat. Qui vero his magis sunt curiosi, in duplicibus ij vasis coquunt: hoc fit, cum in lebete, in quo sit aqua feruens, inseritur exiguum vasculum, in quod fundi oleum debet. Id quod sanè nos facimus, non tamen ad semina flores ue coquendos, (quippe hac coctione minime egeamus, propterea quod ea diu maceramur) sed tum, cum in conficiendo medicamento ceram & resinas liquare in lebete paramus. Qui vero celerius ea præparare cogit, hunc necesse est & vt prædictum est, præcoquere, & ne torreantur, aquam vinum ue iniicere. Atq; ad ea quidem, de quibus nunc agitur, vt ilior aqua est: vinum vero ad podagricos affectus, & vno verbo, articulares.

Porro sufficit tantulum aquæ admisceri, quantum coquendo totum vanescet. Is modus erit, si quadruplum eius aut quintuplum oleum sit. Ergo & hæc medicamenta succos, quicunque non admodum crassi nec lenti in carne cutē que resident, euaporant: & ad hæc, quod ex chamemelo fit, oleum, tum ipsum solum, tum vero cera resinā que adiecit. Quorum modus hic quoque satis erit idoneus, si ceræ pars quarta, resinæ duodecima sit immista. Sicuti vero nullius horum, quæ memorauimus, oleorum copia sit, huic anethinum præparasse est facillimum. Potest vero & id medicamentum per halitum digerere, siue solo eo, siue cum cera resinā q; vtare. Danda vero opera est, vt in vase duplici & anethinum coquatur: vt ilius que fuerit, si anethum viride sit. Quod vtique, si, quo tempore requiris, competet, maturum id esto. Iam sampsychnum oleum hyeme, & regione frigida, ac tempestate simili, idoneum medicamentum est. Habeto vero ceram ac resinam id quoque, si præsertim manere id super vncto corpore diutius studes. Simili ratione ros maris herba oleo incoquenda. Quod si nec ea sit ad manum, betæ albæ radix, & cucurbitæ agrestis, & althææ, & vitis albæ efficaciter euaporat, vbi suam ipsæ qualitatem vires que in oleo aliquo similis facultatis dimiserunt. Quodcunque vero sic præparatum oleum est, in id si vel ceram solum, vel cum ea resinam iniicere voles, non solum pulcherrimum, sed etiam, quod in loco bene habebit, vnguentum facies. Abunde autem omnino erit, si ceræ quartam partem, resinæ duodecimam inieceris. Si vero etiam duas resinas iniicias, nempe abietinā, ac pineam, quam *εροβιλίνην* græce vocant, aut tertiam super has terebinthinam, aut etiam, hæc si defint, liquidam piccam resinam, sic quoq; medicamentū feceris, quod euaporandi vim habet: iam, hæc si defint, aut ea, quæ in fictilibus habetur, resina miscenda, aut quam *ερυκτιν* græci dicunt, id est frixam. Nec ignoro tamen has supradictas imbecilliores, ceterum non omnino contemnendas.

De Vlceroso affectu, cui crudorum succorum copia in corpore vniuerso coniungatur.

CAP. 9.

Cum vero reliquus lassitudinis affectus sit, in quo supra vlcerosum sensum copia crudorum in toto corpore congesta est, de hoc quoq; dicendum est. Nec est inuentu difficile, quemadmodum emēdetur, si quis ea, quæ dicta sunt, sequatur. Si enim, vbi in primis venis crudi succi copia est, disseccandum nobis eum esse, concoquendum q; diximus, cauentibus semper, ne in habitum corporis traducatur: vbi vero in extremis venis & corporis habitu resedit, & concoquendū pariter & per halitum resoluendum: nimirum quibus ambo inciderūt, in iis ambæ rationes sunt miscendæ: atq; id, si quidem pari noxa vrgere videbuntur, equali vtriusque respectu: sin alterum prægrauat, vtique totius curationis studio in id propenso, nec tamen altero, quod minus est, neglecto. Miscebis autem vtriusq; curationem ad hunc modum. Non enim ab re fuerit exemplo aliquid de hoc egisse. Sualimus iis, quibus in primis maxime venis crudi succi congesta copia est, simplici dia trion pipereon medicamēto vtī. Ergo, si non modo in his, sed etiam in omnibus venis sit, super q; in ipsa carne, in principio curationis ipso dia trion pipereon vtendum, sed cui admistum petroselinū tantum sit, quantum anisi, & thymi, & zingiberis habebat: post primum vero diem, magis q; etiam post secundum, miscendum eidem est aliquid dia calaminthes: mox vero partes eque miscendæ: procedente deinde tēpore, ipsius dia calaminthes plus addendum: ad extremum vero etiam solum exhibebitur. Ad eundem modum & in reliqua omni victus ratione, quoties pares affectus sunt, miscendæ eorum medendi rationes sunt, sed ita tamen, vt inter initia potiores medendi partes iis præstentur, quæ in primis continentur venis: in fine vero iis, quæ in carne: medio inter hæc tēpore ambæ rationes equabiliter miscebūtur. Hæc igitur dicta à me sunt, & patere iam arbitror, qua ratione corrigere oportet, quod peccatum in succis est, prius, quam hominem morbus occupet. Ex iis enim, quæ in vlceroso affectu retulimus, cum adiunctus vitioso succo est, ratiocinari licet & de alio quouis, cum solus constiterit.

De curatione Affectus, qui tensionem, & qui inflammationem refert.

CAP. 10.

Ac de primo quidem lassitudinū genere, in quo punctiois quidem sensus omnes animalis partes infestat, ac ceteris vitiosi succi redundantis, quæ corpori vel solę, vel cū lassitudine

Secunda Classis.

m m accedunt,

* σικύα ἀγρία,
id est cucurbitæ
agrestis.

* In græcis legi
tur πῶπιον,
id est resina, sed
πιτυιον, id est
picca.

† clarissimi legi
tur in antiquis
græcis, κατὰ
πάντα τοῦ
ζώου τὸν ὄγκον,
i. vniuersam
animalem
molem.

A. li. 1. t. 3. d. 4.
6. 16. fol. 66. g

lib. 4. f. 1. t. 2.
7. fol. 418. c

li. 1. f. 3. d. 1.
12. fol. 65. f

accedunt, ferme diximus vniuersa. De ea vero lassitudine, quæ à nobis tensionis est appellata, deinceps agamus. Atq; hanc quidem, cum citra exercitationem constiterit, abundantiam indicare aliquam, quæ solidas animalis partes distendat, tum aliis quibusdam probatis visum est medicis, tum non in postremis Erasistrato. Vbi vero sanguinis redundantia grauat, dictum (puto) supra est optimum esse vel venam incidere, vel malleolum scarificare. Resumendus vero idem & nunc sermo est vel Erasistrati causa, quæ nec in alio quouis, neq; vero in hoc affectu, sanguinis detractio est vsus. Ac, quæ in saluberrima quidè natura, de qua sermo habetur, licet alia quoq; ratione eiusmodi redundantia emittit, dictum supra est. In vitiosis namq; in quibus videlicet vel cerebro, vel in spiritus instrumentis, excrementum substitit, quantum discrimen aditur, si sanguinis detractio omittit, alia vacuandi ratione vtare, dicitur alicubi in sequentibus libris, vbi de vitiosis corporum statibus agemus. Sed & dictum iam est in libro, quem de sanguinis missione scripsimus contra Erasistratum: quo minus hoc loco longior de his habendus sermo est, sed ad reliquum & tertium lassitudinis genus, cum sponte oritur, transeundum: quod in superioribus, phlegmones similitudinem representare diximus & propter doloris magnitudinem, & quæ cum euidenti calore etiam musculos in maiorem molem attollat. Hæc lassitudo ne paucis quidem horis, nedum duobus tribusue diebus, eodem tenore consistit, prout Erasistrato placet, sed statim febrè accendit vehemētissimam, nisi sanguinis detractio malo prius sit occursum. Quin etiā calidissimus est in huiusmodi lassitudine sanguis: eius quæ plurimum detrahi postulant, qui ea premuntur ferè oēs. Non pauci vero eorum febricitant, etiam si sanguinè detraxeris. Itaq; nec cunctari, nec parū detrahere cōuenit, sed & mature educere, & nisi quid aliud vetat, ad animi defectū vsq; Optimū vero fuerit bis eodē die, si fieri potest, detrahere. Ac primū quidē ita mittere expedit, vt animi defectum homo non adeat: secundo vero ne defectus quidē ipse est formidāndus. Quippe, qui priore detractioe resolutus est, secundam sustinere haud poterit: in hac vero, si quid tale homini incidit, facile reuocabitur. Qui vero sic affecti sanguinem nō miserint, hi si euaserint, utiq; fortunæ beneficio id acceptum ferent: sed nec euadent, nisi alia quapiam ratione leuentur, aut sanguinis è naribus profluuiū, aut largo sudore effuso. Porro æstimare diligenter oportet, qui sanguinem sunt missuri, in thoracē ne, dorso, & lumbis, tensio pulsans quæ dolor figatur, an in capite potius & collo. His enim affectis humeralem venā diuides, maxime si repletum caput & calidum sentiūt: illis vero internā: si vero omnino æquabiliter lassitudo corpus occupat, ambarum mediam. Ac, si ab incisa quidem vena febrē cœperint, curandī iam methodi opus est his prospicere: sin autē tum non febricitent, primo die post incisam venam aut ptisanā cremorem, aut sorbitionem ex alica, solum dabis. Secundo vero etiam lauare licet cum copioso oleo: nutrire vero, tamen laueris, planè moderatissime debebis, lactuce, si placet, aliquid offerens, vel (si sit) cucurbitæ & ptisanæ. Est & alica nō inutilis, siue hanc aceto, vt ptisanam, condias, siue etiā sine aceto. Si cucurbitæ copia non sit, malua beta quæ & lapatho & atriplice est vtendū. Quod si carnē quoq; gustare velit, saxatiles pisces vel oniscos in albo iure bene elixos dabis. Voco ius album, cū sine garo, magis quæ etiam sine superuacua cōditura, cuiusmodi *καρυάναν* greci vocant, preparatur, anetho sale quæ cū oleo & porri exiguo in aquam coniectis. Vīno autem vtiliter etiā ipso secundo die parcat: tertio vero, si quidem aquæ potionem facile toleret, tunc quoq; vīno abstinebit: si non ferat, potissimū quidē apomeli dabis, quippe leuiter refrigerat ea quoq; potio, quo utiq; indigent, quæ phlegmones sensum habent, lassitudines. Hoc si nō sit, album & tenue vīnum offeres: alia quæ pro ratione exhibebis, quæ vt boni sint succi, ita minime calfaciant. Cauēdum vero præter cetera est, ne prope & multum, sed sensim & paulatim, renutrias. Quippe qui post huiusmodi exinanitionē ad pristinam dietam protinus redeunt, iis corporis habitus crudis succis impletur: quos nimirū ante, quæ concocti commode in ventriculo venis quæ sunt, corporis moles ad se rapit. Et hæc quidem lassitudo cōmodissime ad hunc modū curatur. Quam autē ob rem in iis, qui hac premuntur, iterari sanguinis detractioem iubeam, nec hos multū ac simul reficere, satis profectō fuerit vel Empiricorum causam reddere: nempe quæ & magis iuuantur, quibus sic est emissus, & bona valetudine diutius fruuntur, qui, sicut cōprehensum est, sunt tractati. Ceterum, & quæ ex natura rei ducitur, rationem apposuisse nō sit alienum. Quin igitur in hac, quæ veluti phlegmone fatigat, lassitudine vis calidi sanguinis congesta in corporis mole est, venæ autem sectio succos è valis emittit, vtile est post priorem detractioem tantisper intermittere, dum aliquid eorū, qui in corpore sunt humores, remigret ad uenas. Quod tamen, quā committendum non est, ut in his maneat, utpote ex dimidio corruptum, sed potius plurimum eius expellatur, idcirco detractioem sanguinis etiam secundo die iteramus: aliquā vero & in tertio, ubi videlicet & reuellere, & ex aliis in alia trāsferre, visum est conducere. Dictum uero de omni eiusmodi ratione exactius est in iis, quæ de sanguinis detractioe scripsimus: quæ nunc ideo recensendi locus non est, quæ & ad medendi artem magis pertinet, & in hoc ipso fortassis opere plenius de sanguinis missione sumus acturi.

A sanguinis detractioe non esse statim nutriendum.

CAP. II.

Reliquum ergo est, vbi docuerimus nō esse à sanguinis missione festināter reficiendum, hic librum hunc finiamus. Presumetur autē & ad huius sermonis fidē quiddam, quod in opere de

A. li. 1. f. 3. d. 2.
c. 16. fol. 67. a

A. ibidem.

A. ibidem.

* λεπτοθυμια.

* λεπτοφυξια.

* Græca lectio hēt νυγματώδης, i. pungēs, non σφυγματώδης.

* χόνδρα.

† καὶ τ' ἄλλα κατὰ λόγον ἀνακομίζειν, id est alius que pro ratione restaurabis. Vt vertit vetus interpres.

* διορισμῶν, id est distinctiōnibus.

* πληρῶν.

A de naturalibus potentiis est demonstratum. Ibi enim ostendimus omnibus iis, quæ propria natura reguntur, vim quãdam esse insitam, qua similis, quibus alant, succos possint attrahere. Demonstratum præterea est, ubi proprio & comodo nutrimento destituuntur, vrgeri vel eius, quod non comodum est, aliquid rapere: tale porro est, quod non dum in ventriculo venis quæ concoctum est. Ergo necessum est, cum homo largius se cibis per hoc tempus impleuerit, eo casu crudi succi plurimum in corpus animalis rapi, id quæ multis de causis, & quæ deterius in ventre venis quæ concoquitur, quod copiosius est: & quæ multum in corporis molem ideo subit, quia multum superest: & quæ citius etiam, quam par est, propterea quæ veter venis, venæ reliquis oibus animalis partibus, rapi, quod non dum collectum est, permittunt. Quod adeo non facerent, si id exiguum esset, quod ipsæ haberent: demonstratum est enim partes ipsas ex alimento primum sua portione frui, mox cæteris transmittere. Ergo vltima præcipua quæ noxæ causa est iis, qui sic sunt affecti, quæ in corporea animalis mole habentur, partes, ubi multum semicoctum quæ attraxerunt nutrimentum, non parvam excrementorum vim ex ea re congerunt: cum neque perinde, ac si bonum esset, concoquere id omne valeat, neque etiam ut cum corpore coalescat & assimilatur, efficere: immo parum prospere singulas functiones obire post vitiosum multum quæ nutrimentum par est. Similiter enim his euenire necesse est, ut ventri, cum abundantia male preparati cibi est refertus. Male preparata voco, quæ elixari torrerit ue debentia iustum in his finem non sunt consecuta. Ergo, siue panis non factus est coctus, siue caro legumen ue intra modum elixum, fieri nequit, ut hæc venter probe concoquat. Eadem vero ratione se habent, & quæ in ventre male sunt confecta, ad secundam concoctionem, quæ agitur in venis, qua male preparati cibi ad concoctionem, quæ est in ventre. Quin etiam, quæ in venis male sunt concocta, sic se habent ad concoctionem, quæ agitur in carne, quemadmodum se habebant cibi ad eam, quæ est in ventre: & quæ ex hoc subeuntia, ad eam, quæ est in venis. Ergo nec venter externa, quæ sumplit, exacte concoquit, nec venæ hæc, quæ à ventre excipiunt: sed nec carnes, quæ ex venis, ubi probe ante non sunt confecta. Atque interim excrementi copiam in corpore prouenire est necesse. Ac rem quidem omnem, ut breuissime licuit, iam diximus. Quod si quis dicitur cuiusque certam ex demonstratione scientiam cepisse velit, is librū de naturalibus virtutibus legat: in quo primum illud liquido demonstratum est, ventrem sua ipsius causa nutrimentum suscipere, ut eo tum fruatur, tum, quod sibi deficit, suppleat, eo quæ amplecti id vndique, ac retinere totum, quoad se satiauerit. Secundo illud, eundem, ubi alii præterea non desiderat, imam sui partem (πυλωρον greci vocant, id est portam) recludere: ac, quod ciborum superfluit, exprimere, C pesselum quæ ceu alienum onus trudere. Deinde, quæ in ipso transitu per intestina, ac potissimum tenuia venæ, quæ huc pertinent, alimentum ad se rapiunt, quod ex mora, quam in ventre habuit, & alteratum, & animali magis idoneum, est effectum: mox in ipsis venis quoque ab alia in aliam traditur ad eundem modum, quo ex ventre in venas: hinc vero iam planè confectum in singulas pertrahitur animalis partes: ubi tertiam concoctionem nactum, ipsi alendo corpori assimilant. Hæc si quis ex eo libro colligat, nihil est, quæ causam amplius requirat, cur multi habitu corporis exinanito, nisi sensim renutriantur, plurimum excrementorum in toto eo congerant, atque ex his non leuiter ægrotent.

* Sine ομοίων legas, ut impressi habent, siue διαιτών, id est familiares, ut manus scripti, utraq; lectio bona.

* ανέχεται. aliqui tamē coctes habent ανάλεται, i. attrahitur.

GALENI DE SANITATE TUENDA

LIBER QUINTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Omnem Senum victus rationem absoluit: ac communia Præcepta docet, quibus affectus morborum omnes emendantur, & intemperies corriguntur.

D

Medicorum Negligentiam tum in aliis instituendis, tum in se ipsis regendis, huius operis prolixitatis causam fuisse.

CAP. I.

Vintum de sanitate tuenda librum ingrediens, si qui forte erunt, qui prolixitate operis nostri grauabuntur, hos primum solari volo. Non enim nostra id culpa euenit, sed propositæ rei natura. Si enim fieri potest, ut, qui breuibus longam contemplationem absoluit, nihil necessarium omittat, fateor errorem meum, ceu nulla necessitate ambages secutus sum. Sin clarius simul breuius quæ differi de iisdem non potest, nemo nos merito accuset, sed ipsos potius, qui eorum, quæ necessaria sunt, non pauca prætereunt. Est vero illud simul ex maxime necessariis, simul ueluti elementum totius artis, quæ valetudinem tuetur,

quæ numerosæ hominum sunt nature, prout in confesso est omnibus tum medicis, tum gymnastis. Quorum tamen plurimi ita de valetudine tuenda scribunt, quasi de uno homine agant, id quæ ne uno quidem ostenso, quem prius iuuerint: quantum non unum, sed multos, quos morbis prius assiduis implicatos ipsi postea multis annis in sanitate sua opera seruassent, indicasse, ac sic ad scribendum

Secunda Classis.

m m ij

accessisse

accessisse par erat. At nos ipsis rerum effectis id ostendimus: & iis*, qui prius assiduis premeban- E
 tur morbis, inde adeo, q̄ sanitatis præceptis paruisent, in omni integritate seruatis, sic demum de
 ipsis scribere sumus aggressi. Quippe alios exercitari in totum vetuimus, istis videlicet exercen-
 di corporis causa susceptis, ac solis vitæ actionibus contentos esse suasimus. Aliis de multitudine
 exercitationum demere aliquid iussimus, vt totum ad minimum contraheretur: aliis qualitatem
 tantum, aut ordinem, aut tempus: aliis vniuersam earū mutare speciem iniunximus. Æque ve-
 ro de balneis præcipientes, vtique quod aut omnino his supersedendum esset, aut sæpius, quàm
 ante, vt edum, aut rarius, aut ante cibum tantū, aut etiã post cibum, aut calidioribus, quàm ante,
 aut magis tepidis, aut frigidioribus, prorsus omnis morbi expertes multis annis reddidimus. At
 nihil horum facere licuisset, si neque naturales corporum differentias compertas habuissem, neq̄
 debitam, cuique salubrem victus rationē. Non nulli vero ex iis, qui de sanitate tuenda literis pro-
 dunt, aut etiã sine scriptis de ea præcipiunt, ne seipsos quidem defendere à morbis perpetuo po-
 tuerunt. Itaq̄ cum à cauillantibus, tum alia quædã, tum vero versus ille obiicitur, ἄλλων ἰατρός,
 αὐτός ἐλασει βρώων, (id est, Aliis medens, at ipse vlcerebus scatens) alij id negociis imputāt, alij ob
 intemperantiã se ægrotare fatentur: sed horum magis improba me iudice defensio est, quàm
 ipsum, quod obiicitur, crimen. Qui vero iis, quæ in vita incidunt, causam tribuunt, si quidē dia- F
 rīa febrī laborant, ex æstu, frigidioribus, lassitudine, aliis que id genus occasionibus, hos vindicare à
 culpa decet: sin alia qualibet, minime. Quippe nec ipsi omnino sine febrī exegimus, immo ex las-
 situdine nō nunquam febricitauimus, nullum aliàs morbum multis iam annis experti. Quin etiã
 percussus certis corporis partibus, vnde alij phlegmonis bubonibus que cōtractis febricitarunt,
 ipse nunquam phlegmonem bubonem ue sensī, nec febrī laborauī, non aliunde certe, quàm ex
 seruandæ sanitatis arte tanta commoda consecutus: cum alioqui nec salubrem corporis statum ab
 ortu ipso sim nactus, nec vitam planè liberam sortitus, sed in qua tum artis officiis seruierim: tum
 amicis, cognatis, & ciuibus, in pluribus inseruierim: tum plurimam noctium partem, non nun-
 quam ægrotantium ipsorum causa, semper autem dulcedinis studiorum gratiã peruigilauerim:
 nec tamen vllō sensī me eorum, qui è corpore originem ducunt, morbo tentatum multis iam an-
 nis, excepta (vt dixi) diaria quãdoq̄ febrī: quæ tamen & rarissime, nec nisi ex lassitudine incidit:
 quauis in puerili ætate, atque etiã tum in ephēbia, tum adolescentiã, morbis nec paucis, neq̄
 his leuibus premerer. Sed post octauum & vigesimum annum, cum persuasisset mihi esse con-
 seruandæ sanitatis rationem quandam, præceptis eius per totam deinceps vitam parui ita, vt nec
 minimo morbo post laborarim, nisi forte (quæ tamen rarius incidit) diaria febrī: cum alioqui li- G
 ceat hanc quoque in totum effugere, si quis liberam vitam sit nactus, veluti in superioribus iam
 ostendi: fiet que, si quis animum aduertat, etiã clarius in iis, quæ mox dicam. Illud enim affir-
 mare ausim, ne bubone quidem laboraturos eos, qui preparati ad sanitatē ad vnguem sint, si mo-
 do eorum corpus ab vtroque excrementorum genere vacet, & eo, quod in quantitate cōsistit, &
 eo, quod in qualitate. Atque ad eos quidem, qui nunc sanitatis tuendæ præcepta dicto scripto ue
 profitentur, vel hæc satis arbitror. Prioribus vero, quos que nec seipsos extra morbum perpetuo,
 nec eos, qui ipsis paruisent, seruasse aut aliorū relatu audiuius, aut ipsos in scriptis suis tale quip-
 piam iactare ausos, ne contradicendum quidem censeo. Mirandum certe potius arbitror, si quis
 eorum vniuersam sanitatis tuendæ artem vno libro complecti est pollicitus, præfertim non (sicut
 Hippocrates) in primis & summis capitibus methodum indicans, sed sicut nos † omnia rationi-
 bus firmans. Ac prolixitatis quidem sermonum nostrorum causa iam dicta est. Quisquis autē
 honesti probi que studiosus est, ac pro iis, quæ optima sunt, diligens, hunc decet non tam artis hu-
 ius longitudine grauari, quàm magnitudinem eorum, quæ promittit, suspicere. Nam qui, quæso,
 non magna illa miranda que artis opera sunt, sicui nō ab ipso ortu imbēcillum corpus fuit, hunc
 & ad plurimam perduxisse senectutem, & sensibus illæsis, ab omni prorsus morbo dolore q̄z alie- H
 num atque integrum perpetuo seruasse? Ego vero etiã non nullos, quibus salubre admodum
 firmum que natura corpus erat, vidisse mihi videor permultis morbis afflictos, ac postremo im-
 medicabilibus malis in senectute saltem oppressos: quos tamen fas erat, quod ex naturali habitu
 fuit, tum sensibus omnibus illætos, tum reliquis corporis partibus sanos ad vltimam vsq̄ durasse
 senectutem. Quō nam igitur pacto turpe non sit, qui optima naturā sit præditus, hunc ob poda-
 gram ab aliis gestari, aut calculo iam cruciatum, & colo, & vlcere in vesica ex cibis mali succi con-
 tracto, doloribus contabescere? Quomodo rursus non turpe sit propter † articulare morbum
 suis ipsius manibus vtī non valentē, alienis egere, quibus ori cibos admoeat? † cui que sedes in-
 firma est, eo qui in deiectionibus {subministrat}. Satius enim sit, sicui vllum omnino peccus est,
 sexcentis malle mori, quàm tali vita viuere. Quod si quis tam impudens simul delicatus q̄z est, vt
 turpitudinem suam negligat, at dolores, quos noctes dies que ex vitiis suis sustinet, non aliter, q̄z,
 qui à carnificibus torquentur, certe contemnendū non sunt: tamen si certe hæc omnia vel intem-
 perantiæ, vel ignorantia, vel vtrique imputent, oportet. Verum intemperantiæ corrigendæ hic
 locus non est. Ignorantiæ eorum, quæ agēda sunt, hoc opere (vt spero) medebimur, scilicet pro
 quauis corporum natura, propria sanitatis tuendæ ratione appolita.

† ἐξεργαζόμε
 νοι πάν ἀκρι
 βῶς

* νοσῶδες, i.
 morbosum.

† Interpres o-
 misit vocem
 θαυμαστῶν, q̄
 hic significat
 detestandum.

† ὅ ἐο quis se-
 δῆ abstergat i
 deiectionibus.

A

Summa earum rerum, quæ ad optimi corporis Lapsus cognoscendos & emendandos faciunt.

CAP. 2.

INitium vero mihi ab optima natura iustum erat, ad cuius curationem omne consiliū dirigūt, non eò, vt corrigat, sed vt in statu suo seruet. Id quod ipsi hæcenus fecimus, qui de ea hucusq; per singulas etates præter inclinantē (παρακμαστικὴν græci vocant) egimus: cuius extrema pars senium proprie dicitur, ipsum quoque in suas partes diductum, vt post dicemus, vbi ea pars artis tradetur, quæ de senibus curandis agit, γηροκομικὴν græci vocant. Verum nunc saltem præcipuis eorum, quæ dicta sunt, repetitis ad vitiosas corporū naturas trāsibimus, ac, quemadmodū cuiusq; earum seruari valetudo possit, trademus. Ergo optimū corpus scopos habet ad sui custodiam in qualitate, quantitate, & facultate: In exercitationibus, quæ moderatæ mediocres q; sunt, quæ q; singulis corporis partibus equabiliter sint adhibite, id q; oī vitato excessu: aut sicubi in quoquam dictorū sit erratum, errore correcto. In edendorū uero bibendorum q; natura, similiter in qualitate, quantitate, & facultate, hic quoq; scopus esto ipsa mediocritas, ut nec plura nec pauciora capiat, q̄ quæ, ubi cōcocta distributa q; in corpus sint, idem bene nutriant: ac, si opus sit crescentibus adhuc, mediocre quippiam adiciere, nihil relinquunt, quod uel superuacuum sit, uel deficiens. Ad eundem modum in somno, uigiliis, balneis, animi actionibus, & aliis id genus, mediū omnis excessus seruari debet: quod si in aliquo sit erratum, corrigendus error est. Porro omnis corrigendi erroris communis esto scopus, cōtrarij excessus usurpatio ita, ut, si plusculum pridie fatigatum corpus est, demas aliquid de exercitationū modo: sin minus iusto se exercitauit, ut exercitij modum augeas. Eodem pacto, si cōcitatiore motu est usum, ut hunc modice remittas: sin remissione, ut intendas. Simili modo, si robustior motus præcessit, ut pro hoc mitiorem iniungas: pro leuiore contra, qui ualentior sit, & pro languido uehementē, & pro uehementi contrarium: & uno uerbo, ut omnē excessum contrario excessu corrigens, in sanitate hominē custodias. Vt autē corrigendo non erres, primū corporis affectus ad unguem scire oportet, deinde omniū eorum, quæ priore die facta uideris, meminisse. Nam affectus quidem, quod delictum sit docebunt: recordatio eorū, quæ pridie sunt acta, quantū tibi à consuetis recedendum sit, insinuat. Atq; in affectibus quidem eiusmodi excessus uideas, q̄ aut gracilius aut obesius, aut durius aut mollius, aut siccus aut humidus, aut rarius aut densius corpus, q̄ ante, apparet, cum eo etiam, q̄ nec naturalem coloris gratiam ad unguem seruat. Memoria uero factorum, & quod peccatum est, ostendet, & pro ut corrigetur, ex præsentium collatione docebit. Nam, si gracilius redditum corpus sit, æstimare oportebit, atq; ad memoriā reuocare, plus ne, q̄ par erat, exercitando fatigatus homo sit, aut cōcitatiore motu usus, aut fricando lauando ue modū excesserit. Ab his mox considerare, nimia ne cogitatione sit usus, aut nimium uigilauerit, aut per aluum longe plura iusto deiecerit. Expendi etiam debet, num domus, in qua uersatus sit, calidior fuerit, aut parcius comederit uel biberit, aut ueneri liberius indulserit. Sin obesius uisum corpus sit, num frictio mollior, aut exercitiū parcius, aut tardius, aut somnus longior, aut uenter adfrictus, aut ciborum copia optime concoctorum, præcesserit. Si uero durius, quam ante, corpus apparet, primū frictionum meminisse oportet, mox exercitationum, an hæc robustæ, & cum concertatore duro densante que, præierint: ad hæc, an in puluere, eo que duro ac frigido, & an citra apothepiam: Dein balnei, an uidelicet hoc planè frigidum fuerit, an nimium calens: Præterea domus, in qua dormiens uigilans ue uersatus est, num frigida: Item q; ciborū siccitatis, & potionis, penuriæ. Sin mollius, quam prius, post die corpus uideatur, primum quidem frictionum meminisse conueniet, an molles, & cū pinguitudine, & balneis leniter tepidis, sint adhibite. Ab his reuocari ad memoriā debet, an exercitationes tardæ & exiguæ, cum concertatore immodice molli, præcesserint: Dein an potio uberior fuerit: Mox an cibos plures, aut natura humidiores acceperit: Postremo an multum dormierit. Proximus molli corporis affectui est humidus, hoc differēs, q̄ mollis ipsorum corporum propria qualitas est, humidus, qui in eo cōtinentur, humorum. Discernuntur hi tactu. Nam humidus affectus cum madore cutis est, mollis sine hoc: quanq̄ est profectō & molle corpus humidū suis ipsius partibus. Ceterum pro doctrinæ claritate hoc molle uocetur, alterum humidum. Ac siccus quidem immodice corporis affectus habitum statim durū reddit: non tñ cum mollitie necessario coniunctus est humidus affectus: potest nanque durata caro esse, & tñ mador sudor ue e corpore emitti. Atque in humecto quidem corporis habitu, uel ex intempestiuo ueneris usu, uel alia quapiam ex causa, de uiriū imbecillitate suspicio est, uel corporis raritate ex immodice molli frictione, uel nimio balnei usu, uel aere domus, ubi uersatus est, q̄ par erat, calidiore. Habenda præterea est & de potione consideratio, an ea uberior fuerit: Et de somno, an is maior, q̄ pro nature ratione: Et de aere ambiente, num se non sensim, sed simul totum in humidum calidum q̄ mutauit: Et de cibis pari modo. In teneritudine uero siue mollitudine (utroque enim modo consuetudo appellat) cum utique sine humiditate fuerit, concoctum probe nutrimētum esse, & corpus nutritum, sed exercitatum diuinius esse, putandum est. Contra in duritie, aut duriter perfrictū esse, aut nimium exercitatum, id q; cum duro concertatore, & in puluere iudicandum. Siccitas uero habitus penuriam potionis cibi ue, aut uigilias, aut uitæ sollicitudinem, aut multam frictio-

Secunda Classis.

m m ij nem,

nem, aut exercitationem immodicam indicat. Hęc itaq; considerans corrigere errorem quotidie poteris prius, q̄ inauctus error curatu difficilior euadat. Semper autem memineris excessum omnem contrario excessu esse emēdandum: quippe omnium, quæ præter naturam incidunt, omne huc consilium curationis dirigitur. Quare, si huic præcepto etiam corporum, quibus præficeris, dignoscendorum peritiā adieceris, & singulorum remediorum facultates adiunxeris, vniuersæ iam artis, quæ corpori hominis tuendo dicata est, peritus fueris: cuius ope non sanis modo suam valetudinem tueberis, sed etiam iis, qui ægrotant, pristinum statum restitues.

De ratione Fricandi & exercendi Senes, tum qui validus & firmas partes, tum qui imbecilliores sunt nacti.

CAP. 3.

† κακῶς κατεσκευάσθη.

† εἰς τὴν παρὰ φύσιν διάθεσιν, id est in affectu præter naturam.

6. Epi. com. 4 t. 31. 3^a. 187.c

ATque optimum quidem corpus cuiusmodi sit, dictum iam est. Quod ab huius perfectione defecit, scire licet tribus id de causis defecisse, aut q̄ statim in vtero † vitioso statu fuit: aut quod qualibet de causa † in non naturalem affectum post concessit: aut ætatis ratione. Omnia vero corrigenda per contrarium excessum sunt. Senium enim, vt de hoc primum agam, frigidum siccum que est, veluti in libro de temperamentis est ostensum. Corrigitur id per ea, quæ calfaciunt & humectant. Talia sunt balneum dulcis & calidæ aquæ, & vini potio, præterea ex cibis quicūq; humectare & calfacere natura possunt. De exercitatione vero, frictione, & omni motu (ab his enim cœpisse est satius: nam recte illud dictum arbitror, || Labor cibum præcedat) hæc scire licet, poetam ex parte verum dixisse,

Vt lauit, sumpsit que cibum, det membra sopori,
Nanque hæc iusta seni.

A. li. 1. f. 3. d. 1. c. 17. fol. 67. b

Ibidem. t. 15. 183. c

† Præter fidem antiquissimi codicis ex ipso cōtextu apparet nō legēdu esse κόμενοντες, sed ἀκμάζοντες, id est iuuenes seu ætate florentes.

non tamen in hoc totum esse positum. Postulat enim senum non secus quàm iuuenum corpus dimoueri, cum insitus alioqui calor extingui in his periclitetur. || Nam corporum, quæ in florente ætate sunt, non desunt, quæ quietem postulant, de quibus Hippocrates prodidit: Senum vero nemo quietem ex toto postulat, sed nec exercitium vehemens. Ceu enim ventulo quodam excitari accendi que calor eorum desiderat: vehementiore autem motu deicitur. Ac magne quidem flammæ, eius, quod ita accendat, minime egent, cum satis ipsæ sibi & ad tutelam sint, & vt materiæ dominantur. Ergo nec à somno mane fricari desiderant omnes, † qui egrotant, sicuti senes: cum eiusmodi frictionis, quæ cum pinguitudine adhibetur, duplex scopus sit: nempe vt vel lassitudinis affectum sanet prius, quàm inauctus, febrem accendat, vel imbecillam distributionis vim excitet. Nam multos, quorum corpori longo tempore nihil ex alimento accessit, (ἀτροφούντας greci vocant) eiusmodi frictione adhibita facile paucis diebus carne impleuimus. Verum, quod aliis ex affectu certo in tempore incidit, id senibus adest perpetuo, quippe quorum omne corpus frigidum est, nec potens alimentum ad se trahere, atque id probe conficere, ex eo q̄ nutriri. Sed frictio, cum & vitale robur excitet, & modice calfaciat, efficit, vt & distributio nutrimenti sit facilior, & nutritio promptior. Hac victus ratione & iuuenes nō pauci, qui ex eo, quod alimentum his distributum in corpus non est, emaciati sunt, carnis incrementum receperunt: & senes planè omnes fructum non paruum senserunt. Atque hæc quidem vna senibus veluti exercitatio sit mane administrata, nempe frictio cum oleo: post hanc inambulatio gestatio que, quæ tamen sint intra lassitudinem, & ex senis viribus coniectate: quarum causa de cibis potione que non pauca prius diximus: nunc de exercitationibus quoque exenpli causa quædam ponemus, de quibus hæc in superioribus didicimus: Quod acuta exercitatio (sic enim vocant, cuius celeres motus sunt) corpus tenuat, contraria crassum reddit, multa corpus siccant, mediocris obesum præstat. Dicitur est & de cæteris omnibus exercitationum atque etiam frictionum differentiis.

* βλαβεραί, i. ποσιζ.

Verum exercitationis formæ, quæ senibus vtilis alieng'ue sint, tum ex corporis totius affectu, & consuetudine, tum vitis ipsis quæ infestant, intelligentur. Ex totius corporis affectu, ad hunc modum. Nam optimi status corpus, de quo hætenus sermonem fecimus, sicut in iuuentute ad vehementissimos quosque labores idoneum maxime est, ita in senectate se habet ad omnes mediocres. Quod vero aut crassis cruribus est, aut lato pectore, aut cruribus ultra, quàm par est, gracilibus, aut quod exiguo est thorace, aut admodum angusto, aut valgum est varum'ue, aut alio quouis pacto à mediocritate recedēs, id ad plerasq; exercitationum ineptum est. Quippe vitiose figure thorax in iis, quæ per vocem administrantur, offenditur. Crura vero per inambulationem læduntur. Ad eundem modum de manibus, collo, humero, lumbis, coxis, & tota spina, mihi dictū intellige. Quicquid enim ex his parū rite ab initio conditum est, id sanè exercitando imbecillum potius, q̄ firmum redditur: nisi si cui moderatos motus, imbecillis membris modicas exercitatio nes nominare placet: verum ita de nomine magis, q̄ de re, lis fuerit. Senibus vero, quæ præcipua ad sanitatem exercitia sunt, hæc per valentiores corporis partes sunt obeunda, quippe cum quibus reliquæ simul mouentur exercentur q̄. Quin etiam consuetudo maximam vendicat partem ad exercitationis speciem deligendam. Nam, quæ consueta sunt, vt minime lassantia, quos exercent, etiam delectant: sicuti ediuerso, quæ insueta sunt, tum displicent, tum vero lassant. Porro quibus operibus arte opus est, ea ne attingere quidem senes debēbunt: non tibia, non tuba sonare, non cithara: non magis, quàm, quæ in palestra geruntur, qui lucra sunt ignari. Senes igitur

* poterunt

A. ibid. c. 6 g

Atur omnes consuetis laboribus sunt exercendi, sed tamen vehementia eorum remissa. Tertium, quò dirigit, qui exercitationis formam præscribit, ab affectione sumitur, omnis quidē ætatis commune, non tamen parem ubiq; vim obtinens, cum nec parem ubique noxam neglectum inferat. Quos enim ex leui causa vertigines, (σποτάματα græci vocāt) comitiales morbi, grauis ophthalmia, vel aurium dolores male habent, iis inclinatio capite dorso ue, aut humi volutatis exercitari nō expedit, immo tum ambulatione sæpe, tum cursu mediocri, tum gestatione in vehiculis, citra fatigationem vti. Simili modo, nec quibus tonsilla, quas παρίθωια græci vocant, aut vitia, quas antiades appellant, aut anginae facile incidunt. Nec quibus prompte in columnellam, gingiuas, dentes, deniq; partem aliquam ex iis, quæ circa collum aut totum caput habentur, fluxiones procumbunt. Quippe non nulli dimidio capite infestantur, græci ἡυίρανα vocāt. Aliis tendones, quos græci τένοντες vocant, ex leui qualibet causa dolent. Quorum nemo exercitationem sustinet, quæ caput impleat, sed sunt his omnibus, quæ per crura geruntur, vtilia: sicut ediuerso, qui imbecillis sunt cruribus, his superioribus partibus exercitari est fatius, chironomiis, acrochirismis, disci factu, alterum vsu: præterea his omnibus, quæ in palæstra humi exercent. At, quorum mediæ crurum brachiorum q; partes opportuna offensioibus sunt, iis quoduis exercitacionum genus idoneum fuerit, modo ne reliquarum consideracionum vlla prohibeat. Quæ tamen circa thoracem partes sunt, magis inferiorum exercitacione iuuantur: quæ circa vesicam & renes, superiorum: lienis, ventriculus, iecur, intestina, & colon, sicuti in medio superiorum inferiorum que sunt, ita se ad exercitaciones habent. Frictiones tamen partibus infirmis, quo tempore laborant, admouere non conuenit: vbi sanè sunt, conuenit vel magis, quàm aliis, & potissimum siccas: quas & per linteam, & solis manibus liberaliter adhiberi expedit. Quin etiam, qui certa periodo redeunt quibusdam partibus dolores, hi ne fiant, non parua ex eiusmodi frictione cautio est, si medio tempore, præcipue q; si duas vel tres horas ante accessioem adhibita sit: firmantur enim eæ partes, & consuetas fluxiones minus admittunt. Atque hæc quidem nō senum modo, sed & qui aliam quamlibet ætatem agunt, omnia sunt communia. Non exercitari vero imbecillis partibus, solis senibus suadeo: ex ceteris, quanto quisque remotior à senio fuerit, tanto illi magis exercitanda pars infirma est. Quod vtiq; & quo clariora, quæ dicimus, sint, exemplo prosequi non grauabor. Finge corpus aliquod ex iis, quæ adhuc augetur, gracilibus esse cruribus, huic picari crura conducet, & modice fricari, & cursu vti potius, quàm alia quauis exercitacione: porro præfici ei quempiam oportet, qui modum in motu præscribat, quò neque intra, q; expedit, exercitetur, neq; adeo ultra, vt lassitudinem sentiat. Id, tametsi non in exercitacionibus modo, verum etiam in aliis omnibus difficile intellectu sit, nos certe facile esse ostendimus in iis saltem, quæ ad salubrem victus rationem pertinent. Neque enim in his præcepto occasio est, sicuti in morbis: immo, vbi à tutissima in singulis mensura inceperis, & simul, quod ex ea secutum est, æstimaueris, licet, vel addas aliquid quotidie, vel detrahas, ac, quod omissum est, corrigas: veluti statim de iis, quibus gracilia sunt crura. Ipse nanque, cum aliquando traditum mihi tredecim annorum puerum, toto augmenti tempore ad ea, quæ prædixi, præcepta curassem, reddidi iuuenem concinnum, legitimi que modi. Nam primo die illitum prius † bis deinceps, vt soleo, pice, iussi currere, nec celeriter, nec multum. Secundo die frictione, quæ in qualitate quidem esset duræ mollis q; mediæ, in quantitate vero exigua, atque hac cum pinguitudine adhibita præmollitum iussi paulo plus currere, quàm prius, non tamen celerius. Ab ipso vero cursu ea, quæ apothera pie debetur, frictione sum vsus. Iussi vero quotidie ambulare, sed inter initia modice, post vero modum augere. Æstimabam quoque in cruribus tum alia, tum præcipue venas, num amplius increuissent, quàm pro crurum bene alendorum ratione. Quippe id graue est, & quod tempore tum fluxiones humorum adsciscit, tum valgos facit, haudquaquam bonum habitum crurum: Ergo non huic modo notæ te esse attentum conuenit, sed & illud obseruare, num calidiora iusto reddita crura sint: num lassitudinis quippiam sentiant. Nam, si nihil horum apparuerit, augeri tum ambulationis modum, tum cursus oportebit, atq; etiam alternis diebus picari. Sin aliquid eorū cernitur, tum & crura non pro consuetudine deorsum ac prona, sed contrario situ, id est sursum habita in lecto collocare conueniet, & copiam omnium, quæ dixi, minuere, minus in ambulare, minus currere iubere, frictione inferne sursum vti. Hæc faciens, vbi naturalem planè habitū crura receperunt, rursus ad eum, quem cœpisti, remediorum vsus redibis, aut exiguis eorum incrementis vsus, aut etiam eundem perpetuo modum seruans: adhibebis & quas rotundas frictiones vocant) hæc mediæ sunt durarum ac mollium) aliàs à superioribus, aliàs ab inferioribus partibus incipiens. Aliquādo vero & puluere prius inspersis cruribus oleum infundes, mox fricabis. Esto vero puluis, qui appellatur pinguis. Sanè ita appellant, in quo nec asperum quippiam nec acre subest: quippe extenuat potius, quàm carnem auget, quisquis aut pumicosam asperitatem, aut nitrosam salsam ue acrimoniam in se habet. Sicuti vero crassiora quidem crura sunt, brachia vero cubiti que gracilia, huic omnia quæ per manus fiunt, exercitia sunt petenda: fugienda vero, quæ cruribus obeuntur: frictiones tamē & picationes simili modo fiant, alia q; quæ de exercitiis crurū iam diximus. Neq; enim parua in ipsis differentia est, aliis omnino ad motum inualidis, etiam si

Secunda Classis.

m m iij septuagesimū

† In ueteribus
codicibus legitur
dis decessis
ut iterpres uer
tit: sed in impres
sis decessis
ut sic postea
uertatur. Nā
primo die illi
pice inuixit: de
inde, ut solitus
eram, curare
etiam iussi.

DE SANIT. TVEN.

septuagesimum etatis annum non dum attigerint: aliis multo his robustioribus, qui etiam supra E octogimum sunt nati. Ergo, qui imbecilliores sunt, hos gestatione potius, q̄ inambulatione, di mouebis: validiores utroq; genere exercitabis: ages q̄ ad secundam frictionem utrosque, non tamen similiter, sed semper imbecilliores citius. Nam id quoq; ex maxime cōmunibus p̄ceptis esto, Vbi imbecille vires sunt, crebra exigua q̄ frictione vtendum: vbi valida, rara multa que.

De Cibandis senibus: ac de ratione victus, qua Antiochus medicus, & Thelephus grammaticus, qui longissime vixerunt, vtebantur.

CAP. 4.

Sed hæc atq; alia vt dixille quidem est facillimum, ita p̄cesse senis sanitati tuende, sanè est diffi Scillimum eque, vt corū, qui ex morbo conualescunt. Porro hanc artis partem appellant iunio res medici græce Analepticen, quasi refectricem dicas: illam, que senum sanitati prospicit, Gero- comicen. Videntur q̄ hi ambo affectus non esse exacta planè sanitas, sed vel morbi & sanitatis af- fectus quidam medijs: vel omnino eius sanitatis non esse que firma constans q̄ sit, quam κατ' ἐξιν appellant, sed eius potius, que fallax incerta q̄ sit, quam illi κατὰσχέσιw nomināt. Ergo, siue mor- bum, siue morbosum quendam affectū, siue mediū quiddam sanitatis morbi q̄, siue κατὰσχέσιw sanitatem, senium appelles, huiusmodi questionibus, cum his nos leuissimi homines petunt, pro nihilo habitis, scire licet senilis corporis statum, qm̄ ex leui momento in morbum decidit, simili F ratione iis, qui ex morbo conualescunt, in victu esse curandum. Quare dictu quidē facile est, seni expedire mane oleo ungi, ac fricari: ceterum apte hæc opere peregrisse omnino difficillimum est. Nam durior paulo frictio lassitudinem affert: premollis vero inefficax est: sicut etiā, que exigua omnino est: at multa magis per halitum digerit, q̄ ad nutritionem conducit. Iam locus ipse, vbi corpus senis nudatur, si frigidior est, non solum nihil affert commodi, sed etiam dentat & refrige- rat. Sin iusto calidior est, hyeme quidem, vbi rarius corpus efficit, frigori obnoxium reddidit: æstate vero & per halitum exhaurit, & vires deicit. Qui enim κατ' ἐξιν sani sunt, iis ne vehemēs quidem causa corpus alterat: seni vero vel minima causa maximæ mutationis occasio est. Simi- liter igitur se habet in cibi tum qualitate, tum mōdo, quippe in quibus senes, si breue quippiam transgressi limites sunt, non leuiter læduntur: cum iuuenes vel ex maximis erroribus minimum noxę sentiant. Ergo tutius est imbecillo seni exiguum dare ter die, sicut Antiochus medicus so- litus est se cibare, iam quidem annos natus plus q̄ octoginta, ac quotidie ad forum progrediēs in cum locum, vbi concilium ciuium conuenerat, interim etiam longa via ad egros inuicendos per gens. Ceterum domo in forum quasi trium stadiorum spatium pedibus confecit. Quo etiam mo- do infirmos, si quos propè habebat, inuisit. Longius vero si quod erat eundum, partim gestatus G in sella, partim vehiculo, vehebatur. Erat autem ei domi demuncula quedam, que hyeme cale- bat camino: estate citra ignem bene attemperatum aerem habebat. In hac mane omnino fricaba- tur tam estate, q̄ hyeme, utiq; deiecta prius aluo. In foro autem loco aliquo circiter horam diei ter- tiam, vel ad summum quartam, sumplit panem cum attico melle plerūq; cocto, rarius crudo. Po- stea partim cum aliis commentans, partim ipse solus aliquid legens, ad sextam vsq; horam perse- uerabat. Ab hac tum in publico balneo fricabatur: tum vero exercitabatur, aptis scilicet seni exer- citationibus: de quarum forma paulo post agemus. Mox lotus prandebat mediocriter, primum iis sumptis, que aluum deiciunt: post hæc maxime piscibus, vel quos saxatiles vocant, vel † qui in alto mari degunt. Rursus in cœna a piscium esu abstinuit, sed boni succi aliquid, ac quod non faci- le putresceret, sumplit: utiq; aut far cum mulso, aut auem ex iure simplici. Atq; hac quidē victus ratione Antiochus in senio vsus, senibus illeſis, membris q̄ omnibus integris, ad extremū dura- uit. Telephus autem grammaticus prouectiore, quam Antiochus, ætate fuit, vt qui centum ferè annos vixerit. Is vero hyeme bis mense lauabatur, æstate quater, medijs harum temporibus ter. Quibus vero diebus nō lauabatur, iis circa tertiam horam vnctus est cum exigua frictione: mox mel optimum crudum alicę in aqua coctę permistum esitabat, eo q̄ solo contentus pro ientaculo H fuit. Prandebat septima hora, aut paulo citius, primum oleribus sumptis, deinde piscibus gustatis, aut auibus: vespere autem tantum panem ex vino misto edebat.

De Vinorum natura, ac qualia senibus accommoda sint.

CAP. 5.

Sanè vinum, sicuti pueris est alienissimum, ita senibus est aptissimum. Esto autē id ex iis, quæ Scaldioris nature sunt, qualia sunt in Græcia quidē Ariusium, & Lesbium, & quod Mysium vocant, non ex ea Mysia, quæ ad Istrum est, sed ex ea, quæ Hellepontia dicitur, quæ nimirum in nostra est Asia, Pergamo vicina: ex Italicis vero Falernum, & Surrentinum. Proxima his sunt in Italia quidem Tiburtinum, & Signinum, ambo vetera, quando nouella nec deductionem nutri- menti in corpus adiuuant, nec vrinas promouent, sed diu in ventre fluctuantia permanent. Se- cundo ab his loco sunt Adrianum, & Sabinum, & Albanū, & Gābrianum, & Triphylinū: p̄- terea omnia Aminęa, que in Italia nascuntur, & circa Neapolin, & in Thuscia. Ceterū Mysiū Sur- rentino similes vires habet: Falerno vero, quod è Tmolitis est optimum. At Sabino & Adriano Tiracazenū & Ariusium sunt similia. Ergo de his modice antiquatis bibēdum senibus est, utiq; quibus valentius caput nō est: quibus autem est, iis & Falernum, & Surrentinum, & Ariusium, & Lesbium, & Mysium, & Tmolites idonea sunt. Ergo in omni regione ad prædicta exempla deligere

* ποσότητος, i. quantitate.

* Al. septimā

† πελάγιοι.

* χύδρον.

* κεκραμένω

* Gabianū po- tius videt legē- dū à Gabiis op- pido Latinorū, vel à Gabiis populis Italæ.

* Al. Arsinū

A deligere sibi quisq; idoneum poterit, huc videlicet omni consilio vini pro senibus deligendi dicitur, ut in substantia sit tenuissimum, colore, quod Hippocrates || κίρρον, i. fulvum, appellare solet: poterat autem & ξανθόν, id est flauū, id appellare. Commodum vero vinum est, & quod ὀχρόν grece, id est pallidum, dicitur, utiq; quod medio colore est inter flauum & album. Quippe, si flauum albo miscere libeat, quod ex ambobus confit, pallidum euadet. Et iam aquæ admittunt flauum, eiusmodi colorem reddit: verum pro maiore minore ue aquæ modo alias pallidum, alias veluti quod græce ὀχρόλευκον, id est ex pallido albicans, vel quod ὀχρόξανθον, id est ex pallido flauum, apparet. Calidissimum ergo ex iam dictis, si colorē spectes, flauum est: minime vero calidum, album: quæ media inter hæc sunt, prout alterutri magis accedunt, ita vim eius exhibent. Vnum igitur illud maximum senibus commodum ex vino accedit, quod omnia eorum mēbra calfacit: alterum, quod per vrinas serum sanguinis expurgat. Itaque etiam optimum id senibus est, quod hæc maxime præstat: porro id est, quod substantiā quidem tenue est, (quippe vrinas mouet) colore autem flauum: proprius enim is est præcalidorum vinorum color. Itaq; etiam quæ valde ab initio alba sunt, si inueterauerint, flauitiem quandam contrahunt: vnde primum pallidula, mox vero planè pallida fiunt. Quod si longissimo tempore seruentur, ex pallido flauitiā cernunt: nam, vt omnino flaua fiant, quæ alba vina sunt, fieri certe nequit. Quæ vero ex pallidis aut flauis vinis substantiæ pinguis sunt, hæc & sanguinem augent, & corpus nutriunt: quo fit, vt ea vtilia senibus interdum sint, utique quo tempore nec serofam humiditatem in venis habent, & ali liberalius desiderant. Plurimum tamen, qui hac sunt ætate, ijs vinis indigent, quæ vrinas cient, propterea, quod aquosum excrementum in ipsis abundat. Quæ vero diu in ventre morantur, eorum sanè nullum aptum seni est. Eius generis sunt & Aminæū a Bithynia, & ex Italicis^b Múrsum, & Signinum, & Tiburtinū, quoad videlicet sunt nouella. Verum hæc omnia alba sunt, nigra vero reliqua: quorum crassa, quæ quidem adstringunt, ea longo tempore in ventre manent, & fluctuationes in eo excitāt, veluti, quod in Cilicia nascit, Sybates, & quod in Asia natum^c Ægaüsien vocant, & Perperinū. Quæ vero citra adstrictionem nigra crassa q; sunt, quod genus sunt Scibellites & Theræum, ea minus in ventre morantur, vrinas tamen nec ipsa mouent, sed deorsum properant. Itaq; etiam ante cibum illa sumunt. Cæterum ea senibus vtilia non sunt, nec cum præbibunt, nec multo magis alio quouis tempore sumpta, veluti nec aliud quicquam, quod crassum efficiat succum: quippe obstruuntur his iecur, lienis, & renes. Vnde, fit vt senum, qui his liberalius vtuntur, alij aqua intercute, alij calculo laborent. Si quis ergo senum dulci vino uti à balneo velit, vbi mane comederit, sicuti Antiochum solere diximus, huic optimum Faustianum Falernum fuerit: aut, si eius copia non est, simile aliquod. Porro similia fuerint, quæ dulcia simul & pallida sunt: proxima his sunt Therenum, & Cyrienum. Non vetem etiam nec ijs vinis, quæ melle condiantur, senes uti, maxime quibus suspicio est calculi in renibus gignendi, aut podagræ alicuius, articularis^d ue morbi impetus futuri. Porro vinum huiuscemodi compositioni aptissimum fuerit Sabinum, aut simile aliquod. Conijcitur autem in id petroselinum. Atq; id solum articularibus satisfaciāt: ijs vero, qui calculo laborāt, etiam aliquid Betonice, & d Cēstri, qui in Gallijs nascitur, est imiscēdum: vocant autem herbam eam^e faxiphāgon. Qui vero curiosus id medicamentum componunt, et spice nardi aliquid inijciunt. Sunt vero & alia quedam, quibus vrinas mouendi vis inest. Verum simplicem potionem pleriq; ex vino melle q; conficiunt, adiecto rutæ piperis q; exiguo. Si vero prius, q; lotus est, comedit quippiam, nec venter eius vlllo auxilio eget, vinum album, & quod parum aquæ tolerat, à balneo bibat. At, quæ crassa, dulcia, & nigra vina sunt, ea omnia propterea, quod obstruunt viscera, sunt fugienda.

Quos vitare, quos sumere Cibus senes oporteat, ne obstruentionibus corripiantur. CAP. 6.

Verum obstruēctio, quæ ex vino incidit, mediocris est: quæ vero ex cibis ijs nascitur, qui succum crassum lentum q; creāt, huic non facile succurritur. Quo magis cauendum^f senibus est à multo^f farris, aut^g casei, aut^h duorum, aut cochlearum, aut bulborum, aut lentis, aut suille carnis esur: multo^g q; magis, ne anguillarum, aut obstrearum, aut deniq; eorum, quorum dura caro difficilis^g q; concoctū est, vsum frequētent. Ob eandem rationem nec eorum, quæ testa integuntur, (ostracoderma greeci vocant) aut chartilagineorum, aut thynnorum, aut denique cetarij generis vllum vtile his est. Sed nec ex carnibus ceruina, caprina^{ve}, aut bubula. An hæc potius nec alij vlli sunt vtilis? Ouilla vero iuuenibus quidem non malus est cibus: senibus vero nec ea est commoda: atq; etiam hac multo minus agnina, quippe quæ humida, & mucosa, & glutinosa, & pituitosa est. Hædina vero sanè non incommoda seni est. Præterea aues eg, quæ extra paludes ac flumina stagna q; degunt. Salita vero omnia, meliora recentibus sunt. Ergo, sicuti diximus, ante omnia cauendum ab ijs, qui obstruant, cibus est. Quod si res cogat aliquando copiosius his uti, protinus sumendum medicamentū diacalaminthes est: cuius compositionem supra in quarto posui. Eius si copia non est, dia trion piperon petendum. Sin ne id quidem ad manum est, piper album rufum cribratum^g q; diligenter, ac in pollinem redactum, & cum cibus esse, & potioni inspergere, sed & cepas esitare, tum expediet: quin etiam allium, si huic assueuerit. Antidotus quoque ex viperis, quam Theriacen vocant, non incommode senibus datur, potissimum vbi post obstruētes cibos, ca, quæ

de Victus ra. in
motib. acu. cō.
3 l. 7. 7. 126. h

A * παχῆσι.
crassē.

B * Al. Mar
Jum.

C * Al. Æge
stē. 5 12 meth.
cap. 4 legitur
Ægeate, &
alibi.

D * Galenus
lib. 7 de simpl.
med. fac. cap.
de Cestri dicit
Cestri. Lucine
uocari Betonice
ca. hic tñ uide
tur facere dif
ferentia inter
Betoniceam et
Cestri: & ita
est in cod. Græc
cis Æty: Ger
manus mag. vs
terpres Æty
dicit, Betonice
q; Cestri ap
pellatur & si
xi fraga.

E * in impressis
græc. est faxi
phagon. in ma
nuscriptis, fa
xiphragō, hoc
est faxi fraga.

F * χῆρδ'εγγυ.

G * πυρῶν, i.
trici. Interps ac
legit πυρῶν.

H * Aetius li
bro 4 ca. 3, ubi
tractat de Dig
ta senum, tot. i
hac Galeni sen
tentiā ponēs, ha
bet ὀχρῶν ἐφ
θῶν. et ita omo
uidetur legen
da. Quæ aut
sūt oua ἐθῶν,
unde porijamū
libro 3 de Al
mētōrū facul.
ca. de ouis.

ca, quæ

ea, quæ obstructions liberent, ante hanc exhibueris: tunc enim efficacissimum ex Theriace præ E
sidiū expectes. Quod si ab istiusmodi subducta alius sit, vtilissime Theriacen postridie dederis.
Æquæ vero, & quam Ambrosiam, & quam Athanasiam vocant, alia que id genus medicamen-
ta, quæcūq; ex prædictis aromatis sunt composita. Senī tamen, qui accurate sibi prospexerit, nus-
quam tali medicamento opus erit: sed, si quando extenuante victus ratione egebit, satisficient,
quæ alio opere seorsum scripsimus, in quo de extenuante victu disseruimus.

De Pane, & optimo senibus Lacte comparando.

CAP. 7.

IAm illud patere arbitror, panem quoq; his exhibendum, qui nec salem, nec fermentum, nec
subactionem, nec iustam coctionem desideret, non autem aut istam publice laudatam similagi-
nem, aut, quæ ex ea fiunt, bellaria: quippe omnia talia non solū coctū difficilia, sed etiam mali suc-
ci sunt, viscera q̄ obstruunt. Ac nisi placentis, quæ ex butyro & similagine fiunt, mel affratim esset
admixtum, nullus cibus omnibus hominibus, nedum senibus, magis erat aduersus. Ceterū quid
noxijs salubria misceas, cum liceat melle per se vtī, partim coctio, partim crudo, cum pane? Cura
vero maior habenda est de panis bonitate, q̄ mellis. Nam mel profectō melius fuerit, quod specie
ac viribus Attico sit simile: quod si tale non datur, quolibet vtare, modo ne mali odoris sit, ne ue
ceræ qualitates aperte præferat, ne ve præsertim qualitatem quampiam extraneam. Adeo vero **F**
panes id genus, quale modo retuli, vtile quicquam senis corpori non conferunt, vt etiam sint alie
nissimi: atque hoc amplius, quod sint magis puri. Video autem athleticis id genus studio præpara-
ri, verum his ad ea, quæ moluntur, aptum est. Senī, nisi multum admixtum sit salis, nisi multum
fermenti, nisi diligentissime sit coctum, crassum efficit æ glutinosum succum, qui nec vlli alij est
vtilis copiosius inausus. Ergo & obstructions in iecinore, liene, & renibus facit, maxime qui-
bus in his visceribus vasorū exitus angustiores natura sunt. Nā, sicut in ijs venis, quæ palam ocu-
lis subiiciuntur, non parua amplitudinis diuersitas cernitur tū alterius hominis ad alterum, tum
in vnus cuiuslibet partibus, sic in ijs, quæ intus latent, se habere putandum: hanc tamen differen-
tiam prius, quam experimento sit explorata, internoscere non est. Experimentiam intelligo, quam
ex eorum, quæ sumuntur, singulis facere licet & ita, vt, si quis hæc crassa sumere sit assuetus, nec ta-
men offenditur, latas habere prædictorum viscerum venas sit putandus: si facile offendit, angu-
stas. } Nouimus enim senem quēdam agricolam, qui amplius, quam centum annos, ruri vitam
egerat: huic plurimum nutrimenti caprinum lac erat: quod aliās cum mica panis in eo macerata
statim sumpsit: aliās mel immiscuit: aliās coxit, etiam thymī cacumina vnā cum pane iniiciens.
Hunc quidam imitatus, videlicet tam longæ vitæ causam ratus in lacte subesse, perpetuo lædeba- **G**
tur, quocumque in modo sumpisset: nam primum illi grauabatur os ventriculi: mox tendeban-
tur in dextro præcordia. Alius quoq; simili modo cū lacte vtī cœpisset, de reliquis nihil est que-
stus, quippe qui & probe id concoxit, nec acidum aut humidum ructum ex eo sensit, nec flatum
aut grauitatem in præcordijs: septimo tamē † quam sumpserat } die iecur se sentire manifeste gra-
uatum dixit, quippe videri sibi quiddam in dextris præcordijs, ceu lapidem, iacere, sic vt & deor-
sum traherentur, quæ supra essent, & tensio ad iugulum vsq; pertingeret. Constat itaq; huic ob-
structum iecur fuisse, illi flatu intumuisse. Quin etiā noui, cui ex diuturno lactis vsu calculus in
renibus est natus: sicuti alium quendam, qui omnes dentes amisit, læsit q̄: id vero alijs quoq; mul-
tis contigit ex diuturno lactis vsu. Alij rursum citra noxam lacte perpetuo sunt vsi, imo etiam cum
maximo fructu, veluti agricola, quem supra centum annos vixisse diximus. Vbi enim nec lactis
qualitas vtentis naturæ quicquam est aduersa, & viscerum transitus faciles propter venarum am-
plitudinem sunt, qui ita sunt affecti, ij commodis lactis fruuntur, omnis eius incommodi exper-
tes. Porro comoda lactis iam alijs ante me medicis dicta sunt: nempe ventris moderata deie-
ctio, succi bonitas, & nutritio, pascuis quoq; ipsis animalium, quorum lacte vtendum est, non pa-
rum ad hæc conferentibus: quanquam sunt, qui pascuorum rationem planè pro nihilo habeant, **H**
quasi nihil parum ue ad lactis bonitatem conferant. Cæterum haud dubie videmus animalium,
quorum vsuri lacte sumus, si scammonia, aut † marinarum lactucarum } quapiā, vescantur, in lacte
quoq; laxandi vires inesse. Ex quo patet, quod ex vitioso pascuo acre, acutum, & austerum redde-
tur, naturam videlicet herbarum imitatum. Itaque etiam, qui ante nos medici fuerunt, ipso rei
vsu docti, quædam pascua, vtique quæ lacti essent inepta, ἀγάλαια dixerunt, ita enim grece ap-
pellant: de quibus ipsi quoq; alibi tractauimus. Nunc hæcenus saltem de his intellexisse abunde
est, animalium, quorum veluti optimi succi lacte sis vsurus, neq; acria, neq; acuta, neq; admodum
austera, debere esse nutrimenta. Illud vero, vel me tacente, constare arbitror, animal ipsum & flo-
rente ætate esse, & corporis habitu planè inculpato, debere. Satius q̄ fuerit alterum capram, alte-
rum alinam esse, earum q̄ lacte vicibus vtī: quippe alinæ lac, tenue serosum q̄ est: capræ, medio-
cris substantiæ est. Itaq; hoc nutrit magis, vbi videlicet nutritione est opus: illud omnino tutius
est. Nam, & si quando solum † cum pane sumitur, tum citius subducitur, tum minime est flatulen-
tum: sed nec in ventre cogitur, potissimum si prius salis aliquid & mellis immiseris. Oportet aut
non huius modo, sed etiam reliquæ omnis auxiliorum materiæ, vires seorsum prædidicisse, qui
ipsis recte sit vsurus, ne sepe nobis de ipsis eadem repetere sit necesse. Ac nunc certe mihi videor
longius

A. l. i. f. 3. d. 3. c.
2. fol. 67. c

ἄσπο χύδρις.

† μετὰ τὴν ἀρ-
χὴν, i. postq̄
eo vtī cœpisset.

† τὴν ἀλλαν-
τὴν, i. acidum

† Aliq codices
græci non hñt
ἐν ἀρτω, sed
χωρὶς ἀρτω, i.
sine pane. quæ
lectio videt me-
lior, cū prius di-
xerit solum.

A. ibidem.

A longius quàm pro re proposita, de lacte vino q̄q̄ disputasse. Siquidem præstitisset commoditate eorum in senes explicata, qui iam tum facultates vtriusq̄ publicas, tum priuatas differentias didicisset, hunc ad materiæ delectum remittere, vtiq̄ de vino tantisper præfatos, quòd quæ calidiora sunt, quæ que vrinas mouent, ea senibus magis conducant. De lacte vero, q̄ nō omnibus sit exhibendum, sed ijs solis, qui id probe concoquant, nec vlluni ex eo symptoma in dexa præcordiorum parte sentiant. Sed, quoniam interim propter multorum ad legendos eos libros, in quibus prolixius de præsidiorum materiâ differitur, saltidum, longiores esse subinde cogimur, merito (vt arbitror) nunc quoq̄ cōdonabitur nobis tractationis modus, si exacta breuitate in vniuersali methodo minime vtini. Illud tamen non ignorandum, fieri nō posse, vt tuto quis comprehensis materijs ex huiusmodi solum doctrina vtatur, qualem modo de lacte vino q̄q̄ tradidimus. Immo, qui his optime vti volet, didicisse hunc prius oportet propriam de omni materiâ tractationem: in qua tum publicas materiæ vires æstinauimus, tum priuatas eius differentias vsq̄ ad vltimas species. Neq̄ enim de cæteris omnibus, quæ scire opus est ei, qui senis sanitatem tutabitur, expedit hoc opere fufè tractare, sed satis est de quibusdam, scilicet quæ senibus maxime sunt necessaria, ita determinasse, quemadmodum paulo ante de lacte vino q̄q̄ egimus, de quibusdam etiam breuius, quàm de his fecimus, sicuti rursus de alijs in totum nihil dixisse: quanquam, cui extendere sermonem cordi est, potest omnium, quæ in senibus abundare solent, meminisse, atq̄ ad hunc modum dicere.

De victu senum pro ratione affectuum, quibus infestantur.

CAP. 8.

Cæterum fatius est & de reliquis dicere, quæ senum plerisque incidunt: vt sunt raucedines, quos branchos, & destillationes, quas *κόρυζας* græce vocat, & calculus in renibus, & articulares morbi, & podagra, & asthmata, alia q̄q̄ id genus. Atq̄ ad raucedines quidem & destillationes, victus rationem hanc, medicamenta vero hæc comparare oportere: ad calculum vero, & reliquorum singula, hæc. Atq̄ ad eum modum de reliquis differens, non diligēs modo videbitur, sed etiam in senum curandorum sciētia doctus. Verum, sicuti nec horum quicquam scribi in tractatione de senum curatione conuenit, cum præsertim ex morborum curandorum methodo, quif quis in hac sit exercitatus, ea liceat sumere, ita rursus nec, cum sola communia dixeris, ibi desistere, sed ipsis propositis aliqua mox ex particularibus subijcere, quæ maxime propositæ disputationi sunt accommodata: ceu ipsi fecimus. Nam, quoniam in ijs commentarijs, quos de temperamentis scripsimus, indicatum est senium indubitato frigidum esse, non tamē indubitato siccum, vtpote non nullis id humidum esse affirmantibus, conuenit sanè, vt ijs, quæ de senū temperamēto demonstrata sunt, ad hanc artis partem, quam de ipsorum ductu nunc instituimus, hypotheseos loco acceptis, ipsarum rerum scopum ab illa sumamus, ac non nulla particularium tractemus, partim exercendi discēntis causa, partim ad inuentionem eorum, quæ consulto omissa sunt, futura veluti exempla propterea, q̄ non omnes ita sunt solertes, vt ex solo vniuersali præcepto ipsi particularia inueniant, sed, qui ad ea veluti manu ducat, desiderent. Quippe quibus exercitata ratiocinatio est, vbi senis corpus, quantum ad ipsas partes attinet, frigidum siccumque esse audierint, facile autem serosis & pituitolis excrementis ob virium infirmitatem impleri, hæc quidem conabuntur emittere, solidas autem ipsas calfacere atq̄ humectare. Verum, qui excrementorum copia decepti, indefinite pronunciarunt senum temperamētum esse humidum, ij protinus in ipso primo agendorum consilio falluntur, dum senum corpora siccanda putant. Itaq̄ ex cibis eos potius, qui siccant, exhibent, veluti ex oleribus brassicam potius, q̄ maluam, aut blitum, aut lapathum, aut atriplicem, aut lactucam. Ex leguminibus præputillana lentem, & præfaba milium, & præzea panicum. Ex fructibus amigdalas, & terebinthi semen potius, quàm cucurbitas, & cucumeres maturos, & pruna, & mora. Iam ex carnibus eas, quæ ferarum sunt potius, quàm cicurum: & salitas potius, quàm recentes. In tota denique victus ratione, quorum vis humida est, hæc fugiunt: quorum sicca est, hæc amplectuntur, quanquam contra prorsus res ipsa postulat, cum protinus his maxime, humectantes cibi. Verum quoniam horum etiam frigidi quidam temperamenti sunt, proinde que pituitam in vtre ilico gignunt, ac primis venis, hinc videlicet noxij sunt visi ijs, qui nec vniuersum senum temperamentum nouerunt, nec caput victus eorum ordinandi vident. Quippe nec oleum, nec dulcis aque calens balneum, nec vini potio his prodest, si humectationis non indigent. Iam, quòd moderato motu & somno indigeant, satis magna documenta sunt, quòd victus eorum dirigi consilium debeat. Quare, siq̄n propter pituitam genitam cogimur aliquid ex ijs, quæ ipsam incidat ac dissecet, petere, reuertendū sine mora ad humectantem victum est. Pari modo, siq̄n propter obstructionis suspicionem ad cibos medicamentaque, quæ obstructos meatus liberent, conuertimur: quo minus tñ humidi temperamenti cibi sint, nec illo ipso die committendum, multo q̄q̄ magis postero die eidem proposito hærendum, ac sār cum melle exhibendum, acetum q̄q̄ aliud ei miscendum, vtiq̄ cum putillana ritu preparamus, ex mulso vino ue falerno sumere iubendum, aut lacte, vt prædixi, vtendum, aut putillana bene cocta, quæ piperis pollinem accepit. Ita vero & maturifici præ cæteris fructibus autumnalibus sunt eligendi: hyceme vero carica. Panis quoque ita, vt dixi, preparamus, aut cum melle, aut cum mulso, aut cum vino aliquo idoneo. Veluti

* κόρυζας, i. cōmunes.

* Grauedines, sic. n. lacum κόρυζας vocant.

* ἐναργῶς, i. euidenter.

* χόρδον.

luti enim exempla claritatis causa hæc apponimus, vt, qui perlegerit, ad vniuersalem scopū, quo E calor humectatio q̄; petuntur, intentus iudicare de materia simili modo queat.

Quibus Senes vti debeant ad aluum ciendam.

CAP. 9.

Quoniam autem tum pituitosum, tum serosum excrementum, in senum corporibus colligitur, & vrinas moueri quotidie conuenit, non tamen per pharmaca, sed apio, & melle, & vinis, quæ id præstare valeant: & aluum soluere, potissimum oleo ante cibum absorpto, sed & oleribus ex oleo garo q̄; ante cibum assumptis. Ac quotidie quidem tum per hæc abunde aluus quibusdam soluitur, tum ex ficis, vtiq̄; cum hi habentur, & prunis, ac alijs id genus, quæ æstate autumno q̄; vigent: hyeme vero & caricis, & prunis damascenis, ijs q̄; aut elixis, aut in mulso, cui plusculum inlit mellis, maceratis. Erit q̄; id melius, si mel atticum sit. Longe autē ad deiciendam aluum damascenis hispana præstant. Quin oliuas ex muria præsumere aliquñ licet. Aloen vero, quod multos senum, quibus siccus venter est, facere video, haudquaquam sumi suaferim: hæc alij in pilulas fingūt cum brassicæ succo, alij tantum puluerem eius alicui inspergunt liquori, qui alijs aqua est, alijs mulsum. Diuites eam, quæ cum cinnamomo cōficitur, accipiunt: medicamentum id alij hieram dialoes, alij amarā vocant. Habent vero id alij siccum, quod potioni inspergant: alij melle modice exceptum non cocto. Verum nullo horum senibus est opus, nisi maior aliqua necessitas vrgeat: quippe, si iam cōprehensibilis aluus soluitur, etsi non quotidie, saltem alternis diebus, nullum planè medicamentosum dari debet. Quod si biduo adstrictus venter, tertio die nō soluitur, sat eo tempore fuerit mercurialem herbam, & marinam brassicam (græci thalassocrambē vocant) & cnicum in ptisana, alia q̄; quæ modice medicamentorum vim obtinent, dedisse: similiter & terebinthi refinam. Sumitur autem ea aliquando nucis ponticæ magnitudine, aliquando duarum, trium ue: quippe non modo aluum soluere citra noxam potest, sed etiam viscera omnia, iecur, lienem, renes, pulmonem q̄; abstergere. Porro ijs, quæ prædiximus, varie vti expediet, neq̄; vno tm̄ delecto, id perpetuo exhibere: cui nanq̄; assuefacta spatium sumentis natura erit, eius vim contemnet. Ergo variare vices tum prædictis oportet, tum vero eo medicamēto, quod ex caricis conficitur. Sunt autem hæc pingues, auferatur q̄; ipsis ea, quæ foris circuit pellis: pari modo & cnico: mox ambo simul tundantur. Esto autem & carica cum cnico pari pōdere. Licetbit vero hic quoq̄; medicamentum experiri, ac prout se ad sumentis naturam habet, aliàs plus, aliàs minus cnici immittere: sumere vero duarū trium ue caricarum magnitudinis modum. Ex ipsa vero (vt dixi) experientia inueniet sibi ipsi quis talium omnium legitimum modum, cum venter alijs magis, alijs minus, medicamentis sit obediens. Cæterum nullum eorum, quæ dicta sunt, medicamentorum exhiberi admodum copiose debet. Siquidem non nulli in præsens gaudent, si copiosius defecerint: verum, quāto magis sunt vacuati, tanto his venter sequentibus diebus magis adstringitur. Quo fit, vt ipse, si qui sunt, quibus in diuturnis morbis venter sistitur, (quales potissimum hyeme contingunt, quibus q̄; post longam infirmitatem in cōualescentia similis affectus incidit) ijs aluum ducō non acribus per inferiora in fufis, sed tātum oleo. Quod etiam sanis quoque, vbi venter adstringitur, securus interdum infundas: quippe quo & siccus excrementum madescit, & transitus efficit lubricus, & corpus ipsum senis emollitur, duris aliàs pellibus similiter rigens. Non tamen sunt hæc senis, qua senex est, propria: quippe cum etiā sint ijs, qui à longis morbis conualescunt, vtilia. Quid igitur proprium est senis, qua senex est? nempe, quod tēperamento eius conducit. Id enim est, cuius culpa senescimus, alius alio tempore citius serius ue, prout vel natura ab initio sumus comparati, vel ex vitæ exercitio, vel ex victus ratione, vel morbo, vel solitudine, vel alio id genus, immoderatus siccatus. Est enim id, quod omnes homines proprie senectutem appellant, non aliud, q̄; siccum & frigidum corporis temperamentum, annorum multitudinis ratione proueniens. Accidit autem interdum & ex febrili morbo: atque id etiā ex morbo senium appellamus, sicuti in libro de marasmo diximus: quippe cū eiusmodi affectus, marasmo quidam sit: qui non in animalibus modo, verum etiā stirpibus visitur. Tradita vero iam est in primo huius operis volumine proueniens in nobis senectutis necessitas. Ergo tum ex illo, tum ex ijs, quæ de temperamentis, atq̄; etiā ex libello, quem de marasmo scripsimus, instructior quispian ad eam artis partem, quæ de senum ductu agit, reddi poterit.

Ratio Dignoscendi & curandi omnes Affectus, qui in senum & reliquorum hominum corporibus oriuntur.

CAP. 10.

Siquidem omnis affectionis corporalis prouidentia in duobus consistit, nempe propria eius sinternoscenda essentia, & materiæ præsidiorum viribus: vt statim in proposito nunc nobis senio, qui scienter pernouit affectum eum siccitatem quandam cum frigiditate esse, si quidē, quæ humectent pariter & calfaciant, præsidiorum materias norit, is idoneus senum medicus fuerit. Quadruplex vero materiæ genus cum sit, quæ sumuntur, quæ geruntur, quæ educuntur, quæ foris admouentur, vtiq̄; ex singulis eligere oportebit, quæ calfacere humectare que possint. Sed ad horum cuiusq̄; commodum vsum, exercitatio, quæ per exempla fit, maxime est utilis. Scio ergo, aliquando me pueri thoracem, qui ab reliquarum partium symmetria, id est debita conuenientia, non parum aberat, eiusmodi remedijs genere ad iustam perduxisse mensuram. Cinxī illi lato mo-

dice

A. li. 1. f. 3. d. 3.
c. 2. fol. 67. c

A. ibidem.

A. ibidem.

A dice cinctu omnia, quæ sub thorace ad coxas vsq; sunt, ita tēperans, vt tum citra offensionem hereret, tum nec laxum quicquam relinqueret, nec etiam premeret. Exercitationes vero iniunxi, & quæ per tota obeuntur brachia, & vociferationes, quas phonsci ἀναφωνήσεις appellant. In vtrifq; vero cohiberi anhelitum iussi. Id fit, cum thoracem ipsum vndiq; valenter impuleris: anhelitum autem sic compresseris, vt, quem prius attraxeris spiritum, totum intus retineas. Itaq; etiam amplius inspirauerit, oportet, qui hoc commode faciet: qñquidem, quo amplius sit aeris, qui compellitur, hoc magis thorax distentus dilatabitur. Quod autem ipsæ quoque vociferationes tum magnificiende, tum in acumen tendendæ sint, id minime est obscurum, si modo vniuersas thoracis partes valenter exercitari in animo est. Atq; hæc quidem gliscētium adhuc corporum ea, quæ natura male condita sunt, ad iustam cōuenientiam symmetriam q; restituet. Eadem modice etiam ijs, qui perfectam iam magnitudinem consecuti sunt, proderunt: verum in sene nihil tale molientum, vtpote cui feriarum infirmas partes vtilius esse diximus. Vtilius vero his est & consueto opere exercitari, etiam si modice noxium sit. Contra iuuenibus ea mutare, quæ nocent, tentandum est, etiam si à pueris his maxime insueuerint: possunt enim eorum vires moderate factam mutationem sustinere, sperari q; potest in reliquo vitæ tempore fructum aliquem eos ex meliore consuetudine percepturos. At senex, si posset longo tēpore sensim malam consuetudinem mutare, propterea quod, quo tempore meliore frueretur, habiturus non esset, frustra laborem insumeret: non aliter, quam si quis artem discere quampiam octogenarius inciperet. Sicuti vero senum ipsorum inter se non parua differentia est, siue id ex etate spectes, siue ex corporis affectu: ita & eorum, qui natura sicciore frigidiore q; sunt, si ad mediocrem statum compares, non paruum intemperiei discrimē inuenies tum ipsorum inter se, tum vero ad senes. Atq; humectare quidem hos profectò calfacere q; conueniet, ceterum audacius hæc facere in ijs, qui per etatem maiori exercitio sunt ferundo, ceu quorum valide adhuc vires sunt. Quippe primum, quod omne remediorum cōsiliū dirigitur, eiusmodi intemperies corporis est, non senium, aut ætas aliqua. Verum, quoniam affectuum naturam per coniecturam accipimus, idcirco ætatem quoq; consideramus. Porro eadem utilitas & consuetudinis noscendæ est, præterea extrinsecus incidentium causarum, quas præcæriticas græce vocant: quippe ad certiorē affectuum notitiam talia omnia nobis conducunt: remediorum tamen insinuatō ex his non præstatur. At empiricis talia totius concursus, quam συνδρομὴν vocāt, pars esse censentur: quæ syndrome in ipsa curatione est obseruata, haudquaquā ex ijs, quæ fieri affectus postulat, inuenta. Quo rationabilius Hippocrates de agnoscendo præsci-giendo q; plurima scripsit, vtiq; in particularibus nos exercēs: quod etiam optimi medicorū post eum fecerunt, nō ignari huic nullo negotio inuentum iri remedia, qui eius, quod curat, corporis ægri sanie ue affectum exacte norit. Siquidem, vt sæpe testati sumus, incipiendum ab illo medendi præcepto est, || Contraria esse contrariorum remedia: vbi vero remediorum materiam comper tam habueris, ac simul vires eius intellexeris, male affecto corpori, semper contraria: optime se habenti, similia viribus esse adhibenda. Quin etiam intemperies ipsas, quæcunq; adhuc intra sanitatis fines subsistunt, si corrigere studebis, contraria quodammodo victus ratione curabis: quod tamen per multum fit ocium. Nam, si in negotio sint, similibus vteris: potissimum cum ita fuerint corpora assueta. Porro accidit alterum horum plerunq; magis, ceu naturis ipsis ea, quæ sibi sunt accommoda, sua sponte citra q; doctorem eligentibus. Atq; hæcenus male affecto corpori contraria exhibebimus, quoad pristinum statum consecutum sit.

De Victus ratione, quæ intemperies corrigat, instituenda.

CAP. 11.

Cæterum ea victus ratio, quæ intemperies corrigit, longius plerunq; procedit propterea, quod similibus maiore ex parte morbis tentamur, qui calidiore natura est, calidos morbos facile incurrente: qui frigidore, frigidus: & reliquis pro ratione. Facilius itaq; quicquid intemperatum est, ad propriam naturam redit, quam ad optimum tēperamentum venit: quippe id cum in medio omnis intēperantiæ sit, quisquis conueniente nature suæ morbo laborat, ab eo longius abest: qui dissimili, minus. Ergo nec assuetudines ipsæ, tametsi prauæ sunt, displicentibus adhuc sibi corporibus mutandæ sunt. Quin nec per summam sanitatem semper id tentandum, sed tum, cum is, cui mutandæ sunt, à ciuilibus negocijs maxime vacat. Hæc itaque communia omnium temperamentorum præcepta particulatim variantur, prout intemperantia quæuis ab optimo temperamento recessit. Nec mirum sanè est, si intemperatæ naturæ, quæ in medio exactæ sanitatis & morbi sensibilis consistunt, etiam ad ordinandi victus modum sint ancipites. Sed nec illud mirandum, ab iisdem adiuuari lædī q; homines videri. Nam cōtra, si omnes inter se similem corporis statum obtinerent, vtiq; mirandum tum esset aliquos † iuuari lædī q; ab iisdem: sed, quoniam contrarij inter se multorum hominum corporis status sunt, ratione non caret, quod ex contrarijs etiam utilitatem percipiant. Quo magis de medicis omnibus mirari cupiam licet, quicūq; nullo prius naturarum facto discrimine, de sanitate tuenda scribere sunt aggressi. Sicuti enim fieri nō potest, vt vnum calopodium ad omnes homines sutor accommodet, ita nec medicus vnam omnibus vitæ speciem, quæ conducat. Hac igitur de causa quidam saluberrimum esse affirmant abunde quotidie exercitari: quidam nihil oblitare, quo minus in quiete profusus degatur. Et sunt, quibus lauari maxime

* θλιβόντων.
* εκπνοών.

* επιτηδεύ-
ματι.

* μέτρον, i. μέ-
τραν.

* εν δεξι, i. in
dextera.

In lib. de Flatibus, haud longè à principio.

† Additur in
codic. græcis,
πρὸ τῶν ἐ-
ναντιῶν, i. à
contrarijs.

maxime salutare videtur: alijs minime. Quin etiã de vini aque q̄ potione, item q̄ de alijs ad eun- **E**
dem modum, non ijs modo quæ ad salubrem victus rationem pertinent, sed etiam morborum re-
medijs, pugnantissima inter se scribunt adeo, vt vel vnum quippiam, quod omnibus his inter ip-
sos conueniat, rarum inuentu sit. Cæterum vsus ipse docet tum ab ijsdem ipsis aliquos lædi iuuari
q̄, tum à contrarijs pari modo. Equidem quosdam noui, qui, si triduo se ab exercitatione absti-
nerent, protinus agrotabant. Alios in perpetua quiete degentes, tamen secundam valetudinem
tueri. Atq; horum ipsorum alios minime lauare: alios, nisi lauissent, illico febricitare: sicut Premi-
genes Mitylenæus. Atq; q̄ hæc quidem ita fieri cernantur, etiam ij, qui solo vsu artem colligunt,
nouere. Nemo tñ: eorum ita, vt in morbis, notas prodidit, quibus quis intentus, quam quisq; vi-
ctus ratione postulet, inuenire posset. Quippe in paucissimis inuenias exacte traditas, quas em-
pirici syndromas, id est cõcurfus, vocant, quemadmodum in peripneumonia, & † la terum cõpun-
ctiõne: sed pleriq; morborum coniecturalem habent dignotionem, vt qui non ex certorum inci-
dentium collectu noscantur, sed hominem desideret, qui exquisite corporis affectu calleat, qui q̄
omnia, quæ eiusmodi affectui consonent, inuenire singulatim queat. Quippe, quod propositum
est, nos ipsa ratione ducti adhuc iuuenes inuenimus. Vnde etiam manifestum est vsum quantu-
uis longum sine ratione talia inuenire non posse. Nam, de Premigene cum audirem, nisi lauaret, **F**
omnino febricitare, collegi ratione eum funida excrementa gignere, quæ transpiratu emitti po-
stularent: cæterum, cum densior cutis esset, q̄ vt ea transmitti omnia sineret, collecta sub cute ca-
lorem excitare: Itaq; etiam balneum eiusmodi naturis vtilissimum esse non ob id modo, q̄ fumi-
dum euocet, sed etiam q̄ humectet, id q̄ dulci humore. Ergo placuit explicata quoq; manu Pre-
migenis thoraci iniecta, cuiusmodi esset caloris qualitas, explorare. Vt vero acrem mordacem q̄
comperi, nõ dissimilem calori eorum, qui capas ampliter comediissent, multo adhuc magis euen-
tus causam probe coniectasse mihi persuadens percontabar, ecquid sudoris illi citra balneum in-
cideret, negante q̄ id, iam firmiorem habere me affectus eius notitiam mihi persuasi. Quin etiã
alios quosdam vidimus, quibus mordax calor erat similiter, vt huic, non tamen hi vna balnei in-
termissione febricitabant, propterea, q̄ per sudores excrementa his vacuabantur. Premigeni præ-
ter naturalem habitum etiam victus ratio vel semel intermisso balneo febricitandi occasio erat.
Nam plurimum domi versabatur, ibi q̄ scribens vel legens perseuerabat propterea, q̄ Peripateti-
cæ disciplinæ incumberebat: in qua nemini suæ ætatis erat secudus. Scimus & ijs, qui minime natu-
ra tale excrementum aceruant, instantem laborum diligentiam, curam q̄, gignendi eius causam
esse. Itaq; etiam alteri cuidam, cui æque, atq; illi, mordax calor erat, tamen balneum vno die in- **G**
mitteret, contigit non febricitare propterea, quod nec † studijs deditus erat, & negocia sua per vr-
bem inambulans obibat, emens vendens q̄ multa, etiam pugnant subinde: in quibus sudare co-
ctus est. Ideo q̄ etiam alterum quendam ex ijs, qui estate quotannis acuto bilioso q̄ morbo labo-
rant, multos iam annos † seruauit, exercitari vetans. Nam, cum calido sicco q̄ temperamento es-
set, sicut Premigenes, etiam exercitatione utebatur præcæleri, tum vero Sole, ac puluere. Cõtigat
ergo ei & calorem immodice augeri, & cutem densari, atq; ad transpiratum ineptam reddi: quæ
ambo vbi concurrerunt, nimiru corpus, cui acciderunt, paratum ad febrem reddunt. Ergo, quod
in medendi arte semper vsurpare soleo, id nunc dicam. Facillime quidem, quod queritur ratiocina-
tio inuenit, fidem vero eius experientia comprobat. Quanquam illud multo maxime miran-
dum est, cum Hippocrates moneat || calidis naturis vtilius esse in ocio agere, q̄ exercitari: nõ pau-
cos tamen medicos esse, qui ne norunt quidem, cuiusmodi tales homines sint, sed iuxta omnibus
exercitationes iniungant: Ediuerso non nullos esse, quibus nihil ad sanitatem conducere exerci-
tationem placeat: Sed & tertium ab his genus esse, qui assuetis exercitari, id permittant: nõ assue-
tis interdicit. Quorum nemo planè non errat: minus tamen ij, qui tertio loco dicti sunt. Quip-
pe, qui cuilibet rei insuescunt, magna ex parte nature suæ conuenientem consuetudinem deligunt **H**
propterea, quod ab ijs, quæ non conueniant, subinde læsi, ipsa repudient. Aliqui tamen vel dul-
cedine victi, vel præ nimia dementia se lædi non sentientes, in malis consuetudinibus persistunt:
verum hi pauci: plures, qui nõ persistunt. Quo magis rationabile est minus errare medicos eos,
qui omnem consuetudinem seruadam censent: qui vero nihil ad sanitatem interesse putant, exer-
citus quis cibum sumat, an contra: item qui omnes exercitandos putant: hos peius consulere, q̄
qui prædicti sunt. Horum vero ipsorum, si inter se comparentur, minus incommodi sunt, qui
ante cibum perpetuo exercitandum esse putant: quod & Hippocratem præcipere aliqui sunt rati
(labores ^a || enim cibos præcedere, in Aphorismis legi) non videntes hoc loco de ordine eum lo-
cutum exercitationis, & cibi, nequaquam illud affirmare, q̄ omnibus hominibus hæc ambo con-
ducant, immo quibus exercitari expedit, præcedere exercitium cibos debere. Quod autem non
omnibus proffit, & in libro de vulgo grassantibus morbis aperte testatus est, vbi ^b || calidas naturas
quiescere censet: & in Aphorismis ^c tectius sub vniuersali præcepto, vbi ^d || contrarioru contraria
esse remedia proponit. Porro fieri potest, vt pugnare aliquando videantur huiuscemodi præce-
pta, non deficientibus, qui omnem motum ipsi moto corpori conuenientem, exercitationem nõ
minent: alijs tantum eum, qui vehementior sit: ita vt priore significato omnes homines exercita-
tionem

* ωείρα.

† pleuritiide.

* συμπτωμάτιν.

* φροντίδα.

† φροντισήν.

† τελέως ἀνο-
σεν ἐφύλα-
ξα, i. sine mor-
bo seu sanū pr
sus seruauit.

* συντόνω.

6. Epid. cõ. 4.
t. 15. 3^a. 183. e

A In Aph. nõ
legi hæc senten-
tia, vt superius
etiã admonui
pa. 69, lit. d, sed
Epid. 6. cõ. 4. t.
31. 3^a. 187. f.

B Ibidem, t. 15.
183. e

* C δύναμις
id est potentia.

D Et hæc quo-
que sententiã
non legi in li-
bro Apho. qui
editi sunt, sed i
lib. de Flatib^o.

Ationem desiderare neminem lateat: secundo vero significato non ita se habere. Eorum nanque, qui in carcere sanitatem suam tuentur, parum apte mihi mentionem facere quidam videntur, quippe qui spatio prorsus pereunt, si omnino tum vngi, tum lauari prohibentur. Quod vero ad paucos dies infalubri victus rationi resistunt, nihil sane miri. Si igitur exercitationis vocabulo omnis venit motus, & qui inambulauit, & qui perfrictus, & qui lotus est, exercitatus dicitur, dummodo conueniente modo, presentis corporis fratri sit motus. Quod si quis etiam ab his sit prohibitus, omnino ægrotabit. Qui enim ab his in carcere prohibentur, eos nunc non modo ægrotare, sed etiam mori videmus, si diu sint inclusi. Sin vehementiores tantum motus exercitationes vocantur, eo pacto verum sit non egere omnes homines exercitatione. Statim enim Premigenes ille nullum requirebat violentum motum, sed nec in porticu, quæ est ante balneum, exiguam ante lauandum inambulationem: immo unctum esse ex oleo, & à balneo aquam deterfisse, satis magni motus sunt talis temperamenti homini. Hic vero & ante cenam ambulabat, & cum amicis disputabat: similiter mane quoque domi. Nusquam igitur ex ipsa in totum desidia adiutus quisquam est. Sed, cum quietem agere calidis naturis Hippocrates suadet, ¶ vehementi motione vti vetat. Porro ipse multos, qui propter eos motus, quos per totam ætatem exercebant, in principio autumnii

* τριταξ, i. frictum esse.

6. Epid. cō. 4. t. 15. 3. 183. c

B quotannis ægrotabant, ipsi vetitis sanos reddidi: quemadmodum rursus alios à vehementi exercitatione prohibui: alios à quiete ad exercitia traducens, cum sepe ante ægrotaissent, in sanitate seruauit. Porro hi frigidiores sunt ijs, qui temperati & mediocres sunt, & affectu plane contrarij ijs, qui calidiores siccioresque sunt. Diximus autem temperamentorum notas non solum in libro de temperamentis, sed etiam in libro de arte medica. Is enim vni ex libris nostris est titulus. Mirandum vero de ijs medicis est, qui ne ea quidem, quæ sensui euidenter apparerent, agnoscunt. Quis enim latissimum esse hominum discrimen nunc non videt, adeo ut eadem exercitia, ijdemque cibi alios bene, alios male habeant non secus, quam in morbis? Quare, sicuti, quod non omnes eadem requirant, eos scire decuerat, ceu manifeste apparet, ita, cum commentarios scriberent, determinare ac docere, quæ quibus vel conducerent vel officerent, par erat. Quid igitur causæ fuit, cur eiusmodi determinationes, tametsi ab Hippocrate proditas omiserunt? Nempe quid aliud, quam perdita ambitio, dum dogmatum principes nominari, atque inde gloriam consequi inter homines studebant? Cuius causa illi non ea quidem, quæ manifeste apparerent, sed opiniones, quas ipsi vltro ponebant, sequi voluerunt. Posterij vero, qui in hos inciderunt, persuasi plerique sunt propterea, quod nec quicquam didicissent melius, & simul rudes imperiti que demonstratiuæ scientiæ omnino essent. Qui nanque hanc sequetur, facile tum vera dogmata à falsis discernet: tum, quæ certis determinationibus scripta sunt, ab ijs, quæ non ita. Idem nimirum inscitiam eorum omnium damnabit, qui citra determinationem {de dissidentibus} aliquid scripserunt.

* ὁμοτροπία.

Duo hæc verba non sunt in græco.

De exercitatione, balneo, & vini usu pro naturarum ratione, ac de triplici parte senectutis. CAP. 12.

QVO magis, quæ nam esse determinationes debeant, altius repetentem, sed breuibus, diligenter audies. Quibus mordax calor natura est adeo, ut fumida gignat excrementa, ijs balneum salubre est, tum motus, qui & exiguus & lentus sit, multus autem & celer aduersissimus est. Itaque istis non semel modo, verum etiam bis die lauari conducet, potissimum æstate: Esse quoque boni succi nutrimentum, in quo nihil insit acre: In sole autem versari, & irasci, & multum cogitare, his inimica sunt. Qui diuersæ ab his naturæ sunt, (hi autem sunt, qui frigidus & humido temperamento sunt) valentiores motus desiderant, ac victum, in quo superet, quod tenuem succum faciat. Is cuiusmodi sit, diximus singulari libro. Hi vero, nec si in sole exercites, læduntur: nec etiam, si balneo abstineant. Ac maxima quidem est dictarum inter se naturarum differentia. Aduersissimum enim est humidum & frigidum temperamentum ei, quod calidum est & siccum. Maxima rursus est & calidi ad frigidum, & humidi ad siccum. Porro frigidum & siccum senum temperamentoque simillimum est: itaque etiam celeriter senescunt eiusmodi corpora: dictumque de hoc temperamento supra abunde est. Humidum vero & calidum fluxionum vitij obnoxium est. Cæterum, quod omnibus intemperatis naturis commune præceptum est, id expedit in hac quoque seruari. Est autem id, ut eas corrigas quidem contrarijs, sed dum plane in ocio sunt: serues autem similibus, cum per negocia sibi vacare non possunt. De exercitationibus huiusmodi corporum ita statuendum est, plus quidem his laborandum esse propter corporis humiditatem: præceteri motu non utendum propter calorem. Porro attendendum diligenter est, cum ex seniore vitæ ratione ad exercitationes se transferunt: ilico enim fluxionum tentantur morbis, nisi prius sint vacuati, quam exercitationes adeant. Quicquid enim in corpore concretum & crassum in humoribus fuerit, aut etiam modice frigidum, id statim in spiritum vertitur, ac funditur. Itaque etiam vere tales naturæ maxime ijs morbis patent, qui ex plenitudine oriuntur: quales sunt synanchæ, cynanchæ, destillationes, quos catarrhos vocant, hæmorrhoides, sanguinis profluvia, articulares morbi, ophthalmiæ, peripneumoniæ, laterum compunctiones, reliqui denique omnes, quorum genus est phlegmone. Quare etiam occupare per veris initium sanguinis detractione oportet, aut per incisam venam, aut scarificandis malleolis. Quod si ita inaniri recusent, purgandi medicamento sunt non simplicis facultatis, sed quod trahere & flauam bilem & pituitam, & se-

* σωτηρία.

† pleuritis.

* εθάρτυσι, an reuertere, preuenire, vel præoccupare.

rosa

6. Epid. cō. 4.
t. 15. 3^a. 183. c

rosa excrementa possit. Quæ vero de exercitationum ratione diximus, eadem & de balneo dicta esse putandum: quippe quod ipsum quoque non tutum est, nisi prius inanitum corpus sit. Inanito vero utile est potissimum, cuius lauacri aqua potabilis non est, sed in qua vis aliqua per halitum digerendi subest. Vinum autem frigidis siccisque naturis utilissimum esse prius dictum est. An vero calidis omnibus idoneum non sit, sed utilior his aquæ potio sit, sicuti in libro de popularibus morbis siue Epidemion legimus, nunc estimandum. Fortassis enim absurdum omnino cuiquam videbitur iuuenem, qui athleticus, vel militaris sit, aut etiam fossor, messor, ue, aut arator, vel denique qui robustum aliquod opus exercet, aquæ tantum portione uti: atque in hoc falli Hippocratem, cum calida temperameta aquæ portionem poscere, absolute pronunciet. Mihi vero Hippocrates non absolute id, sed de naturis summe calidis, quæ utique propter intemperiem tales sint, dixisse videtur, non quod plurimum habeant naturalis caloris, quem ipse augeri in athletarum exercitio confirmat. At, qui ex intemperie calidus est, is neque athleta, neque miles bonus, sed neque fossor, messor, arator, ue, aut denique ad rustica urbanaue opera fortis, vnquam euadet. Quippe valentium hominum ea sunt munera. Porro tales nunquam fuerint, nisi mediocri sint temperatura. Atqui, si media temperie sint, utique plurimis his fuerit naturalis calor. Ac tali quidem naturæ mediocri profecto dandum est vinum, sicuti ipsa quoque mediocris est. Atque hæc saltem mediocri, F quoad ipsa mediocris est temperamenti: quando hanc quoque necesse est non solum in senectute, sed etiam in remissionis tempore, media temperatura frigidior em euadere. Sicuti ergo, ut in intemperie, quæ intra sanitatem consistat, calidissimum temperamentum sit, huic omnino vinum circuncidisse prodest. Sed, cum triplex genere sit calidi temperamenti differentia, vna, in qua reliqua contrarietas (nempe quæ in humido siccoque consistit) mediam temperiem seruat: altera, in qua siccitas subsultat: & tertia, in qua vna cum calido etiam humidum redundat: utique in qua altera contrarietas medium temperamentum tenet, nunquam fuerit vltime calor immodicus, quando quidem huic siccitas statim superuenit: ista vero non semper iuncta est cum sicca. At, in qua siccitas calori est adiuncta, in hac incidere aliquando plurimum, ut in intemperie, quæ cum sanitate consistat, præter naturam calor potest, idque longo tempore. Plurimam vero breui spatio, etiam quæ cum humiditate coniuncta est, immoderatam caliditatem, ut in sanitatis intemperie, fieri licet. Acei quidem, quam primo loco diximus, differentia tantum diluti vini, quod *ὕδατος* vocant, exhiberi sinemus, quantum à summa intemperie ipsa recessit: reliquarum autem neutri præfertim cum summa sit, quemadmodum ostensum est. Quæ enim tales intemperies non sunt, ijs dandum vinum est, sed exiguum & dilutum, tale porro est, quod colore quidem est album, substantia tenue: sicut ediuerso frigidis intemperantijs calidiora vina præbemus. At, quod calidissimum quidem vinum est, id frigidissimis intemperantijs est utile: reliquis vero, quod portione respondet. Neque enim eius tantum meminisse oportet, quod contraria contrariorum sint remedia, sed etiam quantitatis rationem in singulis contrarijs habere. Ergo, sicuti de medicamentis ostendimus, non solum æstimandum esse, calidum ne an frigidum quicquam sit, sed etiam quoti in his ordinis sit: ita & de vinis est agendum, non solum dilutum aut calidum diligentibus nobis, sed quod, ut ad intemperantiæ speciem, calore frigoreue suo conuenienter occurrit ac respondet. Hæc vero dicta mihi de ijs sunt, qui mediam senectutis ætatem agunt, utique nec ignorantiam primam eius partem esse, quæ *ἀμογεγέντων*, id est eorum, qui cruda viridi que adhuc senecta sunt, dicitur propterea, quod adhuc obire ciuilia negocia possunt: secundam autem, cui apte nomen ipsum inditur eo, quod ipsa sit, de qua dicitur,

Ut lauit, sumpsit que cibum, det membra sopori.

Quod tamen in tertiam non conuenit, in qua Telephum grammaticum bis terue mense lauari dixi. Propter enim virium infirmitatem assiduum hi balnei vsus non sustinent.

Accedit, quod per habitus frigiditatem mordacia hi excrementa non pariunt. H

Nominant eum, qui ad hanc partem peruenit, græce *πέμπελον*, sicuti

aiunt, qui vocabulorum etymologijs gaudent, ab eo, quod

est *πέμπειν* τὴν εἰς ἀδία πομπήν, i. mittendo

in pompam, quæ ducit

ad Manes.

GALENI DE SANITATE TUENDA

LIBER SEXTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Monstrantur præcepta, quæ ad omnes lapsus remouendos & declinandos attinent
in ijs corporibus, quæ ab optima labuntur sanitate.

*Summa earum rerum, quæ superioribus quinque libris comprehensæ sunt, ac quod nam
sit huius sexti institutum.*

CAP. I.

Liud huius de sanitate tuenda speculationis argumentū hoc libro inchoatur, repetenda cēseo eorum, quæ hæctenus tractata sunt, capita: quæ utiq; dicendis sunt necessaria. Igitur primum diximus, quid sit sanitas: secūdo loco generalis eius descriptio posita est: tertio, quæadmodum seruari ea possit, est proditum. Ad hæc illud adiectum, aialitū corpora perpetuo mutari, inde q; adeo necesse est sanitatem eorum, quæ aliàs corrūpi periclitetur, nostræ procurationis indigere ante, q̄ tam notabilis mutatio fiat, vnde iam manifeste agrotent: procurationem vero non aliunde constare, q̄ ex cibo potione q; quibus, quod de substantia corporis decidit, reficiatur. Altera incurabilis esse demonstrata mutatio est, scilicet quæ pro ætatis ratione accedit, propterea, q̄ cuiusq; animalis corpus à prima genitura ad exitum vsq; toto interueniente tempore siccescat. Cæterum, qui salubrem viuendū rationē ignorant, credibile est hos citius, q̄ pro naturæ ratione, interire. Qm̄ autem (vt diximus) necesse est omne genitum animal nutrirī, substantia vero ciborum vniuersa in nutrimentum non abit, ac proinde vitiosum quiddā ex superuacuo eius relinquitur, quod proprie excrementum vocant, præparatē à natura quædam corporis partes sunt, quæ id secernant atque emittant. Plurima vero cum sit in naturis corporum differentia, rationabile est suam esse cuique sanitatis tuendæ prouidentiam. Primum igitur, hominem, qui optimo sit statu, pro materia tractationis propositum, quemadmodum quispiam in sanitate custodiat, tradere studuimus. Cum autem variæ occasiones sint, quæ salubrem viuendū regulam pluribus modis intercipient, eum, qui optimo corporis

sit statu, {vni sibi vacātem} ac ab omni civili negotio liberum, in sanitate seruare proposuimus. Atque hunc quidem, cum in primis quinque libris, quemadmodum quis à prima incunte ætate ad vltimam vsque senectutem in sanitate custodiat, docuerimus, nunc ad eos veniemus, quibus per negociorum qualitates, esse, bibere, atq; exercitari debito tempore non licet: præterea ad eos, qui statim ab ortu valetudinariū corporis statum sunt sortiti. Sanè breuior erit de his sermo, q̄ prior, quamuis suapte natura longior sit, propterea, quod plurimarum materiarum vires, quibus ad secundæ valetudinis tutelam vtimur, prædictæ iam sunt. Nam, cum frictione, balneo, exercitatione, cibo, potione, calefactione & refrigeratione, veneris tum vsu tum abstinentia & siquid aliud eiusmodi est, mutationes fieri corporis cernamus, utique horum omnium vires (vt dixi) prius sunt proditæ.

De vitiosis corporum constitutionibus, ac de ea, quæ ex ætate peruenit, differentia. CAP. 2.

Vitiosi autem corporum status genere duplices sunt, cum elementares & primas corporis particulas, quas Aristoteles ὁμοιομερῆ, id est similes vocat, alij æquabiliter, alij inæquabiliter attemperatas habeant. Dico autem æquabiliter temperari, cum ad aliquam intemperiem versæ æquabiliter corporis particule omnes aut frigidiores iusto, aut calidiores sunt redditæ, aut sicciore, aut humidiores: aut per coniugationem quædam calidiores simul, & sicciore, quædam humidiores pariter & frigidiores, & quædam humidiores & calidiores quædam sicciore & frigidiores. Quin etiam in instrumentalium partium compositione quædam æquabiliter, quædam inæqualiter sunt conditæ. Ac primum quidem dicam hic quoque, qui status corporum sint maxime valetudinarij, sicuti & prius † qui maxime sanus esset † ostendi. Verum is vnicus erat: etenim in omnium rerum genere, quod optimum est, id vnū est: vitiosa vero plurima sunt. Duplex tamen est eorum secundum genus discrimen, ceu paulo ante dixi, alijs simili intemperie omnes partes habentibus, alijs dissimili. Atque eorum quidem, quæ similem intemperantiam habent, ea pessima esse contat, quæ has validas habent, ac potissimum frigiditas simul & siccas. At, quibus inæqualiter se habent corporis constitutiones, horum numerare quidem varietates facile non est. Cæterum illa quoque duplici genere specie ue, siue quouis alio modo nominare velis, variare licet. Nam maxime quidem ea morbis patent, quorum principes maxime partes contrarijs temperamentis sunt affectæ. Minus obnoxia valetudini sunt, quibus † diuersæ à principibus partes † ita se habent. Equidē aliquos iam vidi, quibus venter frigidus erat, caput calidum: sicut contra, quibus caput frigidum erat, venter calidus. Vidimus autē & ex accidenti, non primū nec propria tēperamentū ratione assidue afflictum bilī ventrē, qui alioqui nō erat natura calidus:

* νοσοδωσα
† ὑγιεινὴν, i. s. a
lubrem.

† Græce clariss
Tὰ μὲν κὺ
εἶτα, i. partes
non principes.

Secunda Classis.

n n

εque

æque vero & refrigeratum alterum, quibus non esset natura frigidus: ad eundem modum & caput, E
& iecur, & lienem, atque etiam alias partes, aliarum quandoque intemperantijs affici, cum aut ipsæ
haudquaquam læsæ in proprio temperamento essent, aut etiam contrarium planè, quæ aliæ, affectum ha-
berent. Primum ergo de ijs verba faciam, qui equali sunt intemperie, id quæ ab ijs, qui præcalidi sunt,
auspicatus. Sanè dictum à nobis in libro de temperamētis est fieri non posse, ut intemperies quæli-
bet sola diu duret: quoniam ipsa sibi ipsi alteram ex necessitate adsciscit. Inde quæ factum, ut plerique medi-
corum quatuor tamen esse intemperantias putarint, eas quæ compositas, simplices vero ne esse quidē.
Nam & calidam, dum humiditates semper consumit, parere siccitatē: & frigidam, dum nihil ab-
sumit, † humoris incremento quodammodo cōferre. Eodem modo & siccam per eas ætates, qui-
bus augetur animal, calidius ipsum semper efficere: quibus vero decrevit, refrigerare & siccare
quidem solidas corporis particulas, congerere vero abundantiam excrementorum. Simili mo-
do, si humida cum modice calida coierit, existere aliquando in vtraque oppositione mediā tem-
periem. Vtraque oppositionem intelligo, & quæ ex calido ac frigido consistit, & quæ ex sicco &
humido. Erit autem medijs temperamentis (quod *ευκρατον* græci vocant) eiusmodi intemperan-
tia in ipso præcipui vigoris tempore (quam *αμην* græci vocant) sed & in remissionis tempore,
prout ipsi conuenit. Optimam namque temperiem in adolescentia corpus obtinet: reliquæ omnes F
ætates deteriores hac sunt, ut prius est ostensum. Atque hoc etiam meminisse conueniat, vnum id
quoque ex ijs, quæ dicta sunt. Cum enim duplices actiones in animalibus sint, certe corporales pueri
præcipuas obtinent: quæ animi sunt, ea, quæ à pueris ad remissionem usque succedit ætas. Nec tamen
est has ætates annorum numero circumscribere, quemadmodum non nulli fecerunt: nisi forte in
latitudine quadam. Ergo pubescere quidem incipiunt aliqui, vbi quartumdecimum annum ex-
pleuerunt: quidam vno post anno, aut etiam amplius. Initium præterea remissionis non nulli ha-
bent statim à trigésimo anno, nonnulli post quintum & trigésimum. Ac robur quidem omnibus
minuitur post ipsam summi vigoris ætatem: non tamē hi sanitatē amittunt, tamen si minus hanc,
quam ante, laudabilem habent. Cæterum hanc habent non solum usque ad initium senectutis, ve-
rum etiam, in ipsa senectute tota: quæ ipsa quoque quibusdam naturalis esse morbus videtur. Cum
enim nec dolore anguntur villo, nec vilam actionum earum, quibus ad vitæ munera utimur, aut
penitus amiserunt aut omnino imbecillam habent, utique sani sunt, sanitate, quæ senectuti sit con-
grua. Meminisse enim profecto oportet eorum, quæ de sanitate demonstrata sunt, nempe quod
ampla sit eius latitudo. Iam, si tertia quoque corporis affectio est, quam neutram Herophilus appel-
lat, quæ in ijs, qui è graui euaserunt febri, conualescendi tempore cernitur, & senili ætate, omnino G
extra morbum senes erunt: actiones tamen perinde, ut iij, qui in flore ætatis sunt, firmas valen-
tes que non habebunt. Verum, si ad videndum, audiendum, ingrediendum, alia quæ faciendâ, quæ
seni expediunt, nullo deficitur corpus, etiam hoc rationabiliter senis sanitatem nomines, utique
totum hoc iungens, senis sanitatem, non absolute sanitatem. Hæc enim propter ipsam actionum
virtutem integra est, & de qua queri non possit: senum sanitas querimonijs non vacat: quamuis
enim omnes actiones habet, nullam tamē validam habet. Atque adeo illa pars artis, quæ de senum
ductu instituitur, huc tantum consilia dirigit, ut sanitatem eorum, quatenus fieri licet, tueatur.
† *νοσώδης*. Corpora vero, quæ à prima statim genitura † pronum ad morbos † statum sortita sunt, ea planè ad
senectutem nunquam perueniunt: aut, si quando peruenerunt, vno saltem diutino morbo pe-
nitus laborant. Proposuius autem in hoc libro de ijs disserere, qui vitioso corporis sunt statu: at-
que, hos quemadmodum sanos plurimum tueamur, disquirere.

*De Regendis corporibus, quæ calidiorē naturam sortita sunt, humida sicca ue,
aut harum media adiuncta.*

CAP. 3.

ERgo initio ab ijs sumpto, qui parem in oibus corporis partibus intemperiem habent, primū
de ijs agamus, qui calidius temperamentum sortiti sunt, cæterum in humiditate ac siccitate H
modice se habent. Ac talis quidem corporis natura ab initio statim magis apparet sana, quæ ea, quæ
in vtraque oppositione vitiosa est: vtraque oppositionem intelligo, & quæ ex calido & frigido cō-
sistit, & quæ ex humido & sicco. Eadem dentes edet citius, & citius articulatam vocē proferet, &
citius ingrediatur, & singulis annis ad portionem increfcet: postea vero, quæ adolescentiæ annos cō-
pleuerit, exinde ad remissionem usque manifeste calidior apparebit sic, ut tum morbis, tum sympto-
matis, quæ à bili oriuntur, facile sit obnoxia. Multus namque calor, dum humorem absumit, siccus
temperamētum reddit. At, cum florens iam ætas item calida sit, nimirum composita eorum tem-
peries calida simul sicca quæ erit. In talibus autem temperamentis bilis abundare tum pallida, tum fla-
ua solet. Ergo, qui hac natura sunt, ad ætatem usque adolescentiæ similiter educandi ijs sunt, qui opti-
mæ sunt nature: de quibus dictum in præcedentibus est. Postea vero, quæ absolutum eorum corpus
sit, considerare oportet, vtrum ne bilis excrementum illis per aluum vna cum fecibus expellat, an ad
superiorem ventrē sit propensum. Si enim deorsum ferat, constat non debere esse sollicitos. Sin su-
periore ventrem petat, per vomitū est emittendum, s. longe valere iussis philosophis ijs, qui vo-
mere ex aqua tepida post exercitationes ante cibum vetant. Nā vino nec ipse sanè tum esse vten-
dum suaferim, nisi difficulter id faciant ex aqua. Quippe eiusmodi quedam corporum nature sunt,
quibus

† *υποζιφειν*
υγροτητα,
i. humiditate
subnutrire.

A. li. i. f. i. d. j.
c. l. fo. j. b

A. li. i. f. j. d. 4
c. l. fol. 68. a

A quibus utiq; vinum dulce, sed vbi aquam præbiberint, est concedendum. Præterea etiam magis, vbi temperamentum eorum ab initio calidius siccus q; fuit, vomitio petenda est propter ea, quod magis etiam hi biliosi sunt in præcipui vigoris ætate. Quin & exercitari his vtilius est, non autis exercitationibus & præuēgetis, sed potius tardis & mollibus. Sunt enim omnes, qui hoc statuti sunt, graciliores. Acute vero exercitationes consensu gymnastarum omnium extenuant: sed lente contra corpus implent. Sunt vero & ex ijs, qui impense calido temperamento sunt, qui exercitari prorsus non desiderant, sed abunde his satisfaciunt inambulatio, balneum, & mollis ex oleo frictio. Acute nanq; & mordax calidum id est, quod ab his exhalat, non humectans, quale ἀτμῶδες græci vocant, nec suaue, citra q; morsum: hos vero à cibis quoq; balneum iuuat. Quidam vero eorum, incredibile est, quàm etiam obesi sunt redditi ex tali victus ratione. Antiquum autem vinum inimicum his est: album vero ac tenue idoneum est. Æstimandum autem in omnibus est, qui à cibo lauantur, num in dextra præcordiorum parte, vbi situm iecur est, dolorem aliquem, aut grauitatem, aut tensionem sentiant. Eiusmodi nanq; corporum status iecinoris vitijs tentari solet, si balneo post cibum vtantur. Ac, si quando eiusmodi aliquod vitium sentiunt, ilico dandum aliquid est eorum, quæ obstructum iecur liberent, abstinentum q; ab ijs cibis, qui crassum efficiunt succum, ac potissimum si ijdem glutinosi sint. De his dictum abunde nobis est in tribus libris, quos de alimentorum viribus scripsimus: præterea in eo libro, quem de euchymia & cacochymia, id est de cibis boni & mali succi, edidimus: item q; in libro de extenuante victus ratione. Quippe, qui dolorem in iecinore sentiunt, ijs tali victus ratione vtendum omnino est, quoad dolor se remiserit, & dextra præcordia leuia quodammodo sentiant. Vtile sanè fuerit & liquorem, in quo macerata sit absinthij coma, offerre: præterea, quod tum ex ea, tum ex aniso & amaris amygdalis conficitur: quod etiam bibere ex oxymelite præstat in eo tempore, quod inter surgendum à somno lauandum q; interuenit. Nam, & postquam confecta sunt, quæ ex ventre ad iecur redduntur, talia exhiberi præstat, & temporis aliquid eorum operi ante cibum sumendum dari. Non inutile est & medicamentum, quod dia calaminthen vocant: cuius compositionem in quarto horum commentariorum scripsimus. Verum in biliosis temperamenti cauere oportet huius assiduum vsum. Sed, & si quado horum quispiam eo propter iecinoris obstructiones vtatur, vtilius est ex oxymelite id bibat. Porro alimenti species, si quis horum temperamentum vertere in melius studet, contraria esse intemperantiæ debet. Sensim vero id fiet citra noxam, si & præsit medicus: et, qui curatur, ita sit à negocijs liber, vt omnia suo tempore peragat. Nam, qui in rebus ciuilibus versatur, & multis negocijs distringitur, huic tutius est, vt nec tentet temperamentum suum mutare, sed accommoda sibi nutrimenta sumat. Porro apta sunt humidis quidè humida, & siccis sicca. Nutritio enim fit, cum is, qui nutrit, cibus corpori, quod alit, assimilatur. Citius autem assimilatur sicca siccis, & humida humidis. Quibus vero æquale temperamentum est, ijs quanto iucundius fuerit, quod comedunt, tanto utiq; fit magis nutriens. At, qui in æqualem temperiem sunt sortiti ita, vt his aliud iecinoris temperamentum sit, aliud ventris, aut alicuius eorum, quæ circa iecur sunt, ijs diuersum est, quod assumptum iucundum est, ab eo, quod cuiq; particula est idoneum. Quam autem ostensum est duplex esse, quod singulis conueniens est, aliud, quod secundum simplices qualitates, aliud, quod sicut totam substantiam, quod simplicibus qualitatibus maxime aptum est, id quale nam sit, superius paulo est comprehensum, id que seu mutare in temperiem per ocium velis, seu cedere cogaris propter negocia: quod ex tota substantia idoneum maxime est, sola experientia discernitur. Ac maximam quidè vim habet ad ea, quæ eduntur bibuntur: que, non in ventre modo, sed etiam toto corpore conficienda, totius substantiæ cōuenientia: cuius ratione nutrimenta animalibus & varia, & speciebus multum inter se diuersa habent: cum nulla similitudo sit eius, quod ex palea & herbis accedit, ei, quod ex ossibus & carnibus: nulla societas eius, quod

Dex pane est, cū eo, quod ex cicuta & veratro: nam & hæc animantium quibusdam nutrimenta sunt. Fiant aut & qualitatibus conuenientiæ, utiq; si seruare temperamentum studes, humidis naturis humectante cibo maxime quadrante: siccis vero eo, qui siccet: sin alterare placet, contrarijs. In eo autem, qui est in calido frigido ue ad intemperantiā lapsu, cōtraria dare semper expedit, cum & efficacissimæ eiusmodi intemperies sint, & (vt ita dicam) magis, q; quæ ex siccitate & humiditate consistunt, potentes, quippe cum facile similibus nutrimentis in morbosam intemperantiā abeant. At, si siccus quoduis mēbrum efficias, nihil manifeste lædes: pari modo nec si humidiori suam humiditatem serues. Euidenti vero argumento tibi & ceteras sint. Quæ enim à prima genitura adolescentiã vsq; habentur, humidissima ijs caro est: senili ætati impense sicca. Meminisse vero in huiusmodi sermone oportet eorum, quæ in opere de temperamenti sunt scripta, scilicet ne quis existimet, qui superuacuis excrementis onerantur, hos humido temperamento esse: quæ res eos, qui senectutem frigidam & humidam putarunt, falsos habuit. Non enim ipsæ particulae senum humidiores temperamento sunt, sed ipsæ capacitates, quæ inter corpora patent tum senum, tum eorum, qui humidis morbis laborant, superuacua humiditate implentur. Porro cuiusmodi siccus morbus sit, certa scientia cognoscet, qui librum, quem de marasmo inscripsimus, diligenter relegerit non semel bis ue, nec transcurrrens, sed singulis insistens atq; intentus. Sanè, qui

* συντόνους.

* σαρκῶσιν.

* ὑπερεταίν, i. obseq, seu motum gerere.

hæc commode leget, hunc exercitari prius conuenit in secundo de temperamentis libro, in quo E demonstratum est senis temperamentum siccum esse. Verum, quod in præsentia nobis propo-
 situm est, calidius iusto corpus, si quidem in prima constitutione medium humiditatis siccitatis q̄q̄ habitum habuerit, omnino id in incrementi statu (quam ἀκμὴν vocant) siccum efficitur, id q̄q̄ tum magis, tum celerius, si etiam natura siccus erat. Sed & senescet idem citius, quanto utiq̄ ad sum-
 mum incrementum peruenit citius. Nam, cum oēs in remissione ætatis siccificamus, ratio est, ut qui natura sit siccior, in senilis intemperantiæ siccitatem citius perueniat. Hi ergo in præcipui vi-
 goris ætate potissimum humidam victus rationem postulant: cuius formulam proxime descripsi mus: perficitur enim humectantibus cibis ac balneis, tum exercitationum, & quæ præcæles, & quæ multæ sunt, abstinentia. Hi adeo estatis tempore & citius lauantur, & à cibo iterum: prodest his & frigida potio. At venus siccis temperamētis est inimicissima. Vitandæ q̄q̄ maxime his sunt exustiones, & lassitudines, & solitudines, & vigilie, & motus omnis celer. Iracundia vero, cum biliofas naturas maxime accēdat, acutas febres parit. Itaq̄, quæ victus ratio ijs laudatur, qui status incrementi tempore temperie sunt calida, humiditatem tamen ab ortu mediocrem habebant, hæc ijs, qui natura calidi sunt & sicci, magis conuenit. Nec dubium est, quin mōdus quoq̄ excessus su-
 perantis elementi in primis considerandus sit. Siquidem eatenus intendere, remittere, aut augere F victus speciem oportet, quatenus supra naturalem habitum aucta diminuta ue sunt tēperamenti elementa. Quapropter, si eorum, qui natura humidiores calidiores q̄q̄ sunt, mutare temperamen-
 tum ad frigidiorē sicciorē q̄q̄ speciem libet, cōtrariam his victus rationem exhibeas, oportet: sin id custodire placet, similem. Sanè eiusmodi naturę in puerili ætate fluxionum & redundantia morbis maxime tentantur, item q̄q̄ putredinis, quo magis & pluribus exercitationibus & exacta ventris concoctione indigēt. Quicquid enim in hoc corrumpitur, id toti corpori morborum pu-
 tredinis occasio fit. Itaq̄ & ante cibum bis ter q̄q̄ hi si lauet, ac calidis sponte ortis vitatur, maximū inde commodum sentiunt. Quippe huc dirigitur in his cōsiliū, ut ipsas animalis particulas ser-
 uemus humidas. Quæ res omnis temperamenti communis est, si modo contraria ratio omnium animantium corpora citius ad senectutem perducit, ipsa q̄q̄ est, cuius culpa omne genitum corpus mortale sit. Quippe, si fieri posset, ut tēperamentum corporis humidū perpetuo seruaretur, verus sophista, cuius inter initia operis memini, sermo esset, qui sibi auscultantē promisit immortalen fore. Sed, quoniam naturę progressum, qui est ad siccitatem, effugere corpori nō licet, ut ante do-
 cuimus, idcirco senescere nobis corrumpi q̄q̄ necesse est. Erit tñ id maxime diuturnum, quicquid minime siccatum. Verum, cum humida victus ratio excrementa & succorum abundantiam pa-
 riat, difficile est ita mediocritatem seruare, ut neq̄ morbi incidāt, neq̄ senectus maturetur. Quod tamen ad ipsius tēperamenti rationem attinet, qui maxime sunt humidī, ij maxime sunt longeuī. Idem & sanitate, vbi corpus ad robur peruenit, plus cæteris fruuntur, & cæteris, qui parē ætatem agunt, valentiores ad extremū vsq̄ senium sunt. Ideo q̄q̄ ferme tum medicis omnibus, tum philo-
 sophis, qui corporis elementa diligenter inuestigarunt, temperamentum id laudatum est. Immo etiam vnum id proinde secundum naturam se habere quibusdam est visum. Nam, quanquam in principio sit deterius, tempore tamen reliquis præstantius euadit. Quo magis, qui tuendæ huius corporis sanitati perficitur, ijs, quæ ab ipso defluunt, prospicere debet tum exercitatione (vt d̄ xi) tum balneis ante cibum pluribus, tum vero ijs, quæ per ventrem & vrinas redduntur, exer-
 cendis. Nec prohibet præterea quicquam, quin & apophlegmatismis & purgationibus aliquan- do vtatur, ante q̄q̄ omnia cibis boni succi, ac vini potione, quod vrinas promoueat.

* συντόμων.

* ὀξύς.

* ποσότησι.
 quantitas.

*De regendo corpore frigidiore, quod vel mediocriter se habeat, aut excellat
 altera contrariet. etc.*

CAP. 4.

ET de calidis quidem temperamentis abunde dictum est: de frigidis deinceps agendum. Sunt porro & horum tres summæ differentie. Nam aut modice se habent in altero contrariorum H pari ita, ut nec humidī sint, nec sicci: aut alterum in his redundat, utiq̄ vel siccum, vel humidum: pessima tñ merito sicca temperata est: quippe, quod t̄p̄is spatio senescentibus accidit, id his sta-
 tim ab initio cōtingit. Ergo istos humectare calfacere q̄q̄ oportebit. Id fiet exercitatione modica, & nutrimento humectante ac calido, præterea vini calidi potione, & somno liberaliore, illud inte-
 rim prouidentibus nobis, ut excrementa oīa, quæ vel ex cibis, vel potione proueniunt, quotidie expellantur. De veneris vsu dictū supra est, eam oībus, qui sicco tēperamento sunt, inimicā esse. Nunc vero ēt ex hoc numero potissimum aduersa est ijs, qui supra siccitatem frigidī quoq̄ sunt. Nā innoxia venus ijs tñ est, qui calidi humidī q̄q̄ sunt: tū vero, qui genitura naturaliter abundāt: de quibus inter inæqualia temperamēta mox dicef. Malum vero & illud frigidum tēperamētum est, quod cū humiditate coniungitur, maxime q̄q̄ id fluxionum morbis est obiectū. Succurrit huic & balnei abstinentia, & exercitio, & tenuiore victu, & vnctionibus, quæ modice calfaciāt: quarū forma narrata prius est, vbi de lassitudine egimus. At, qui frigidī natura sunt, cæterū in sicci humi-
 di q̄q̄ tēperatura modice se habēt, minus ij vel ad sanitatē, vel ad corporis robur sunt inepti, q̄q̄ in illis sunt intēperati: horū igit̄ excitare firmare q̄q̄ calorē expediet. In humiditatis vero siccitatis q̄q̄ specie tota victus ratio media est exhibenda. Atq̄ hæc mihi oīa de ijs dicta sunt, quos equalis intē-
 peries

A. li. 1 f. 3. d. 1.
 c. 7. fo. 62. c

Aperies premit, hoc est quibus omnes corporis partes ad calidius, vel frigidius, humidius, vel siccus similiter sunt inclinatae.

De Regendis ijs, qui sunt inculpato corporis statu, & vitam seruilem viuunt. CAP. 5.

DE ijs vero qui inaequalem corporis constitutionem habent, non potest paucis differi propterea, quod numerosae horum varietates sunt: cum alijs alia particula male temperata sit. Sed, & si duas tantum quis intemperatas habeat, harum quoque varietates non paucae sunt. Proinde quod, cum prius docuero, quae nam ijs exhibenda sint, quibus inculpatus quidem est corporis status, viuunt autem vitam seruilem, siue negociosam, siue quouis modo aliter appellare placet: ab ijs vero, quae nam ijs, qui aequalem intemperantiam habent in simili viuendi genere: transibimus dehinc ad eos, qui inaequalem in corporis partibus statum habent. Ergo salubris & inculpatus corporis status in latitudine (vt saepe dictum est) intelligi debet: sicuti etiam ipsa sanitas. Nam neque sanus esse quisquam nostrum videri potest, ea saltem, quae omnino inoffensa inculpata quae sit, sanitate, neque inculpabili esse corporis statu. At sanos esse dicunt, qui nec parte aliqua corporis dolent, & ad vitae munera haudquaquam sunt impediti: pari modo & corporis statu ille esse, cum nec ab externis occasionibus facile in morbos incidunt, nec ab internis: Illo nimirum pro re certa prius definito, assidue aegrotare aliquos non ob proprium corporis statum, sed propter vitiosam victus rationem, dum aut in desidia vitam exigunt, aut nimium laborant: aut in ciborum qualitate quantitate ue, aut tempore, peccant: aut exercitium aliquod noxium exercet: aut in somni modo, aut venis immodico vsu, falluntur: aut etiam aegritudine animi, curis quae parum necessarijs, se macerant. Quippe non paucos nouimus eiusmodi de causis quotannis aegrotare: quos tamen non dixeris vitioso corporis esse statu, sicut eos, qui, cum nullo horum, quae recensui, deliquerunt, tamen perpetuo aegrotant. Ergo primum propositus sermo is est, qui corporis statum in latitudine inculpatum habet, qui que alteri viuens, toto die ministrat, aut maximo magistratui, aut monarchae: ceterum ad extremum diei liber a domino discedit. Quo loco rursus definiendum nobis est, quem finem diei dicimus: quando aliam lectori sermo noster imponat, nisi certam limitationem assequatur. Si enim dixerem dissolui tum primum hominem ad corporis sui curam, cum Sol occidit, nec adiecerem quo die id velim, circa ne solstitium aestiuum an brumale, an circa aequinoctia, an alio quopiam tempore, quod dictis interuenit, non possunt comoda praecipua tradi. Romae enim maximi dies ac noctes, paulo maiores quindecim aequinoctialibus horis sunt: contra minimi, paulo intra nouem. In magna vero Alexandria maximus dies quatuordecim horarum est, minimus decem. Ergo, qui in breuissimis diebus, & longissimis noctibus a ministerio occidente Sole redit, huic fricari per ocium, et lauare, & modice dormire licet. Porro nemo est, cui nec in maximis, nec etiam his, non liceat aliquid mediocriter agere: nec ipse profecto quaequam noui tam infelici vitae sorte vsu. Antoninus enim, qui Imperatorum, quos ipsi vidimus, promptissimus ad curam corporis venit, breuissimis diebus Sole occidente in palestram ingreditur: longissimis autem hora nona, aut ad summum decima. Quare licet ijs, qui illi in diurnis officijs adsunt, ubi discessere, reliquo diei tempore corporis curam agere ita, vt Sole occidente ad somnum se conuertant. Nam, cum minima nox nouem horas aequinoctiales aequet, abunde his fuerit, si id totum tempus in somno sumperint. Ergo videndum est, assuetus ne per antea vitam exercitationi talis minister fuerit, an citra exercitationem lauare. Nam sunt, qui ne eousque sui curam habeant, vt frictionem quidem sibi adhibeant, sed protinus perfusi oleo balneum ingrediantur, aut etiam strigili tantum arrepto, quo sudorem in ipso balneo destruant. Ac non nulli quidem hanc consuetudinem modice ferunt ita, vt aliqui eorum nec assidue aegrotent, nec longo tempore, utique quibus libera corporis transpiratio est: *ἐνδιαννευσούς* graeci vocant: eosdem aliqui tum medicorum, tum gymnastarum, *ἀραιουσυγκρίτους* graece appellat. Quin dictum & ab Hippocrate est huic generi hominum san-

* βῆτιν δὲ αὐτῶν.

in lib d Alhmē. circa medium.

Quo pacto Prospiciendum sit ijs corporibus, quae in seruili vita in aliquam aegritudinem facile incurrunt.

CAP. 6.

QUOD si qua assidue aegrotet, disquirere in ea causam conueniet. Ea inuenietur, si initium inquisitionis ab aegritudinis specie ceperimus. Quicquid enim eorum, quae in ipso sunt, corpus affligit, duplici id occasione oritur, aut redundancia, aut succi vitio. Ac, si quidem redundancia vitij aegrotare videbitur, huc vniuersa tendet victus eius ratio, vt succos ad conuenientem modum reuocet: sin ex succorum vitio, vt pares eos faciat. Prius autem specialiter dicetur, quemadmodum prospiciendum mediocritati sit, quae in quantitate spectatur: post, quemadmodum equalitati, quae in qualitate consistit. Itaque iam de priore agamus, ducto tandem ad principium sermone. Vbi, quod ex corpore exhalat, minus est ijs, quae accepit, redundancia oriri morbi solent. Ergo prospiciendum est, vt eorum, quae eduntur ac bibuntur, respectu eorum, quae expelluntur, conueniens mediocritas feruetur. Sanè is modus seruetur, si ponderabitur a nobis in vtrisque quantitas. Qui enim balneum statim ingreduntur, ijs postea frictione

* ἀπῆτος, aliter ἀπίστος, i. optimos.

* Symmetria.

Secunda Classis.

nn iij

vii,

vti, atq; etiam prius paulum dimoueri: qui vero hæc prius obierint, paululum etiã hæc ipsa inau- E gere suadebimus, detrudere vero de nutrimenti vel quãtitate, vel qualitate, vel etiam vtraq;. Qui enim celeriter notabilem abundantiam acruant, ijs de vtraq; qui non celeriter aut non notabilem, ijs de altera demptum esse fat fuerit, vtra videlicet homo imple potius voluerit. Ac, quẽadmodum de quantitate dematur, notum est. De qualitate demitur, cũ exigui nutrimenti cibus apponitur. Siquidem nõ pauci suilla nutriti, celerrime copiam acruant: cum aliàs requirat id nutrimentum tum frictiones, tum exercitationes planè vehementes. His igitur olera & legumina, quẽ nõ multum corpori adijciant, præterea pisces & aues, quẽ multũ item non nutrant, exhibenda sunt.

Qui vero vitiosos congerunt succos, ij non perinde, vt qui redundãtiam cogunt, vni tantum rei sunt intenti: quãdoquidem nec vnica est vitiosi succi species. Alij enim magis frigidum pituitosum q; eiusmodi succum cõgerunt: alij magis calidum ac biliosum: nõ nulli magis aquosum: alij rursus magis melancholicum, {id est qui magis atræ sit bilis.} Horum ergo cuiq; abstinentiũ ab ijs cibus portionibus q; est, qui eum, quẽ colligunt, succum facile gignãt. Porro dictum abunde de his est in tribus libris, qui de ciborum viribus sunt inscripti: itẽ in alio, quẽ de ijs, qui bonum malum ue succum gignunt, inscripsimus. Est & præter hos alius de ijs, qui extenuãt, cibus, vt ille profectò ijs, qui crudũ congerunt succum, qui crassus quidem omnino est, non tamen perpetuo glutinosus. Sanẽ omnibus his commune auilium est alui deiectionis: potissimum vero quibus est naturaliter adstrictior. Communis porro est & veneris conueniens mediocritas.

De ratione Cibandi & Exercendi eos, qui vitam negocijs districtam obtinent. CAP. 7.

Quibus enim inculcata corporis constitutio est, nõ debent ij (veluti siccis supra præceptum est) à venere oino abstinere. Illud tamen considerationem maxime desiderat, lemẽ ne die, an bis sit ijs, qui eiusmodi vitam agunt, comedisse, ex vsu. Eius considerationis caput est & corporis ipsorum natura: & ab hac, in victus ratione consuetudo: & tertio ab his, si mutare victus rationẽ videbit, quo pacto eius mutationẽ homo ferat. Atq; ab ipsa quidẽ natura eius, quod conducet, significatio datur. Et eorum quidem, quibus biliosus venter est (sicuti dictum nobis in quarto iam est, & nunc nihilo minus dicetur) primi semper ciborum ac portionum sint, qui aluũ deijciant. Ex vinis quidem dulcia, & quæ mollire ventrem possunt: non enim oia eius sunt generis. Ex cibus, olera cum oleo & garo. Vitanda vero ex vinis sunt austera: ex cibus, qui adstringunt, nisi si firmandi oris ventris causa post totam comestionem exhibeantur. Id aut experientia quoq; discernendum est: sunt enim, quibus adstringentium vsus adeo aluum non comprimit, vt et ad deijciendam conducat propterea, q; os ventris roborat. Quod euidentissime in ijs, qui imbecillius id obtinent, cernitur. Quicunq; vero palæstræ exercitijs ante balneum sunt vsi prius, q; districtæ negocijs vitæ se addiderent, ijs vt ab ipsis abstinuisse est incommodissimum, ita, vt similiter vtantur, præter incommodum etiã fieri omnino nequit. Ergo exercitatione, quæ apotheraia dicitur (de qua supra egimus) istis vtẽdum cenfeo, & simul de suillæ carnis modo non nihil demẽdum. Qm̃ vero (vt ante dixi) sunt; quibus ante balneũ elitasse aliquid est melius, dicẽdum deinceps est tum de hora, qua facere id debent, tum quãtitate eorum, quæ sumẽt, ac qualitate. Ergo, quod ipse facere infueui diebus ijs, quibus propter vel infirmos visitandos, vel ciuilia negocia, putauĩ me ferius ad balneum accessurũ, id dicere non grauabor. Ponatur dies, quo id fit, tredecim horas æquinociales longus: in decimã vero corporis curandi spem esse. Hoc casu visum mihi est circa quar tam horam simplicissimum sumendum esse nutrimentum, qui vtiq; solus est panis. Atq; ipse qui dem ita feci. Quibusdam vero pane solo vesci sine obsonio non placet, sed cum cum palmulis, oli uis, melle, aut sale sumunt: sunt etiam, qui post eum bibunt. Ego vero nec à tali cibo vnq; bibo, & solum panẽ comedo. Sit aut cuiusq; eorum modus is, qui decima hora concoctus esse possit: qui ppe, si exercitari cupiant, eo maxime pacto citra noxam se exercitent: siquidem non leue incõmodum non nullis accidit, cum repleti cibo se exercitant: non nullis enim & caput impletur vaporibus: & in iecinore aut ponderis sensus, aut distentionis, aut vtriusq; percipitur. Ergo, cũ tale quipiam incidit, succurrendum ei, q; primum est: si iecur obstructum sit, ijs, quæ in vijs eius hærentia impedita q; expellant: si caput repletũ est, ambulationibus, sed potissimum ante cibum: nihil tñ vetat, quin & post cibum. Ceterum has q; maxime lentas esse expedit: illas, quæ ante cibum sunt, magis his quidem citãs, non tñ quales festinabundi vsurpamus opere aliquo vrgente. Quæ vero iecinoris nieatus obstructos expediunt, eadem tarditati concoctionis cõducunt: horum optima sunt oxymeli, & dia trion pipercon, in quo nullũ immistũ sit medicamentũ non familiare: ad hæc tenuatorius victus. Hæc enim tarditatẽ concoctionis corrigũt, & obstructiones iecinoris liberãt. Vbi vero corruptio ciborũ in ventre accidit, quibus id, quod corrupit, in aluum descẽdit, ijs maximerum id compendiũ ad sanitatem est: quibus vero nõ descendit, ij prouocandi ijs sunt, quæ leuiter deijciunt: cuiusmodi sunt diospoliticon, vtiq; cum pari cũ reliquis pondere nitrum immistũ habet, & quod ex ficis & cnico componitur, alia q;, quæ ex cnico vel epithymo conficiunt. Porro ijs, qui ita sunt afflecti, et vomitus ante cibum conducit, vomitus aut vini dulcis portione prouocatus. Consulendũ vero his est, ne quid humidũ, aut male olens, aut deniq; facile corruptibile nutrimentũ accipiant, sed, quæ boni succi sint, (medici euchyma vocãt) potius eligant. Scriptũ vero de his alibi

* ἐν δὲ ἐξίσι, i. in dicauo.

† ἢ ἄλλο ἄλλο πρὸς ἐς, v. i. nõ solũ iocundus, aut molestia carens.

* πλῆθες, i. copia.

* πλῆθες.

* συντονωτέ- ρες.

A. li. 1. f. 3. d. 4. c. 3. tol. 68. d.

A his alibi est in ijs, quæ de boni mali quæ succi cibis prodidimus: præterea in illis tribus, quos de ciborum facultatibus inscripsimus. Percommodum vero ijs, qui ita se habent, hoibus est, & si ex conueniente tempore interuallo aluum subducant per ea, quæ modice purgent, cuiusmodi est dialoes amarum: sic enim plerique medicorum vocant, quemadmodum aliqui in fœminino genere amarum, græce picram. Si vero longo tempore vitiosum succum augeri sinas, grauis quicquid morbus ipsis incidet. Sane possunt eiusmodi sibi curam impendere ijs diebus, quibus publicum aliquod festum celebratur, quo nimirum liberi à seruili ministerio sunt. Verum multi per intemperantiam adeo nihil agunt, quo, quod vitiosum in corpore collectum est, corrigant, ut est magis ipsum accumulēt, dum vitioso victu in ipsis festis vtunt. Quo fit, ut alij eorū diutini morbi incidant, à quibus tota vita explicare se nequeunt, cuius generis mala sunt & podagra, & articularis morbus, & calculus: alij acuti, sed qui vel singulis annis infestēt, vel certe alternis omnino: aliqui vero est bis ita in vno anno laborant.

De Gracilitate remouenda & procuranda.

CAP. 8.

Ars vero, quæ sanitati tuendæ præsidet, ijs, qui sibi paruerint, constaturā sanitatem promittit: qui vero parere recusant, ijs perinde est, ac si omnino non esset. Recusant autem alij, ab ipsa in præsens voluptate victi, quos incontinentes intemperantes quæ nominant: alij ambitione, quam Græci hodie *κενος οξλας*, id est vanam gloriā, vocant: quorū is erat, qui quiduis potius sustinisset, quæ picem sibi toto corpore continenter illini, suadentibus id medicis pro gracilitatis remedio: hæc enim non nullis propter totius corporis in sicci frigidi quæ excessu intemperiem oritur: non nullis vero propter digerentis in corpus, vel nutrientis, vel etiam ambarum facultatum naturalem imbecillitatem. Porro omnibus, qui ita sunt affecti, auxiliatur vnguenti genus, quod à Græcis hodie dropax dicitur, utpote quod & distribuendo in corpus alimento, & nutritioni conducit. Et sanè multos ex ijs, qui prius graciles fuere, videre licet hoc remedio obesos redditos, potissimum quibus digerendi facultas infirma erat, nutriendi vero firma, sed quæ per apte materiæ penuriam affatim nutrire non potuit: quod ei nimirum ex deducendi in corpus alimentum defectu incommodum accedit. Verum aliqui per ambitionem (ut dixi) ne, sicut delicati, aut, qui formæ plus satis indulgent, pice vngi videantur, refugiunt eiusmodi auxilium, atque aliud quippam sibi à nobis excogitari gracilitatis remedium iubent: cum tamen nullum sit, quod huic possit æquari. Prodesse tamen possunt etiam hæc, si ante balneum manu nec adeo molli, nec rursus aspera, corpus perfrices, quoad ruborem contrahat: deinde dura frictione non multa cutem cogens, densam eam duram quæ efficias: ab his, si mediocri exercitatione vsus, ac lotum, citra tamen longam in solio moram, heminē abstergeas ad iam dictæ frictionis sicca formam: mox vngas oleo exiguo, ac cibum offeras. Quippe studium in his est, ubi bonum sanguinem in corporis molem attraxeris, ut tum nutriti vim firmes: tum ne, quod attractum est, exhalet, prospicias. Ac firmatur quidem nutriendi vis excitato in carnis calore. Non exhalabit autem, qui attractus in has sanguis est, si oleo vnixeris, utpote, quod emplastici medicamenti vim habet. Quod si etas non reclamet, etiam si frigida lauatione vna cum prædictis vtetur, magno fruetur commodo. Contra vero in ijs, qui immodice sunt obesi, minuenda digestio est: augenda vero corporis exhalatio. Porro minuetur digestio assidua ventris deiectione, nempe assuefacientibus nobis nutrimenti instrumenta, quæcunquæ continēt, ea statim pessum impellere. Corporis autem exhalatio inaugebitur celeri exercitatione, cuius generis cursus est: præterea vnguentis ijs, quæ euaporandi vim habent, fricando quæ plurimum. Sane frictionem mollem esse conueniet, ac, quæ laxum corpus efficiat. Ipse namque præpinguem quendam paruo tempore ad mediocritatem carnis reduxi, celeri primum cursu uti cogens, dein sudorē linteo vel molli admodum, vel admodum aspero detergens: ab his, vnguentis euaporantibus, quæ hodie acopa medici iuniores vocare solent, largissime perfricui: ac post eiusmodi frictionem ad balneum perduxi: à quo non protinus cibum dedi, sed quiescere interim iussus, aut etiam consuetum aliquod munus obire, rursus ad balneum secundo egi: postea ciborum multitudinem, qui parum nutrent, apposui, eo consilio, ut saturarent illi quidem, ceterum exiguum nutrimentum in totum corpus submitterent. Sed & alias, quæ totum occupant corpus, intemperies simili ratione corrigere conueniet, primum eorū, quæ agi oportebit, inuento scopo: mox materijs, quæ ea præstare queant. Nam nunc cōpendio sermo ois semel peragat ad eos, qui tum frictionum, tum exercitationum, tum balneorum, rationes memoria tenent: item quæ ciborū, et medicamentorū. Ac de frictionibus exercitationibus quæ in hoc opere supra est dictum: de cibis vero alibi, atque et de medicamentis. Quippe doctrina, quæ methodo, (id est via ratione quæ) traditur, cum cōia generalia quæ cōplectitur, ad multa particularium tum facile recordabilis, tum vero cōpendiaria, efficitur. Ego vero, cum non tamen vniuersalia ponam, sed et particulariū exempla his apponam, absolutissimam me arbitror tradere doctrinam.

Quotuplices sint Inæquales corporis Status: ac quaratione, cum in capite fuerint, debeant emendari.

CAP. 9.

Iam ad inæquales corporum status accingi tempestiuum videtur: hi porro etiam valetudina-
rij omnino sunt. Sane inæquales status trifariam fiunt, prout compositio corporis nostri triplex est, Vna ex primis elementis, ex quibus constant ea, quæ Aristoteles *δμοιομερη*, id est similes partes, nominat: Secunda ex his ipsis similaribus: quæ ipsa quoque rursus sensibilia dissimilariū

Secunda Classis.

nn iiij

partium

* *receptis.*

* *ποσάδες.*

*προνόιας τὸ
χρῆν.

partium elementa sunt: ex quibus instrumentalium compositio consistit: Tertia ab his totius cor-
poris compositio ex ipsis instrumentalibus est: ac facillima quidem tum ad discernendum, tum ve-
ro curandum tertia est: difficilior secunda: maxime lubrica prima est. Commodius ergo à tertia
incipitur, quæ faciliorem se & ad cognoscendum præbet, & ad custodiam: vt statim in capite (ne
que enim alienum est ab eo cœpisse,) quod in temperatæ naturæ sit adeo, vt multa excrementa gi-
gnat, vnde lædi subiecta mēbra contingat, in quodcunque excrementa procubuerint. Ac prom-
ptissime quidem in os & nares impetum excrementa faciunt: decidunt vero & in oculos: non
nullis etiam in aures. Sed excrementi in os decursum tum gula excipit, tum aspera arteria: appel-
lant hanc græci & βεγγλον: cuius summa pars, quæ ori coniungitur, (λάρυγξ autem græce dicitur)
instrumentum est vocis: vt in libro de voce est indicatum. Ergo is larynx ab ijs, quæ capite
decidunt, madefactus, principio quidem raucamⁿ vocem facit, procedēte vero tempore paruam.
Si vero longius etiam procedit malum, totam adimit. Quippe cū larynge arteria quoq; ipsa vnà
humectatur. Quod si acris fluxio sit, nō solum ad vocem ineptæ prædictæ partes fiunt, sed etiam
grauissima quædam erosio his accedit, quæ talis est naturæ, qualis sunt, quas subinde in cute citra
externam causam læsa factas videmus. Id vero & pulmo his exulceratur, & morbus tabes dicitur,
græce φθόν. At, si in gulam & ventriculum fluxio feratur, quæ quidem frigida est, in frigidam in-
temperiem corpora mutat: quæ calida, in calidam: hæc vero etiā exulcerat spatio, inter initia vero
appetentiam & concoctionem labefaciat. At frigida quidem fluxio tarditatem concoctionis, &
cruditatem, & acidus ructus creat: q̄ si etiam corrupta sit, alimentum quoq; in corruptelam ver-
tit, quæ vel fumidos, vel acidos, vel alterius cuiusquam dicibilis indicibilis ue qualitatis ructus
emittat. Si vero inferius se noxa recipiat, & ieiunum, & crassius intestinum, quod colon vocant,
affligit. Quin etiam vasa, quæ sunt in mesenterio, & per quæ fit in iecur cibi digestio, tangit. Ac
non nullos quidem abolitio appetitus excipit: alios appetentiæ à natura alienæ, quas caninas ap-
pellant, aut etiam vitiosi cibi cupiditas, qualis grauidis, quas κιστώσας græci vocant, accidit. Sanè
non latet vnam quoq; & paristimia, & parulides, & antiades, & dentium erosiones, & vlcera &
putredines in ore, saniem hanc, quæ à capite in ipsa decidit, consequi. Ac pleraq; medicorum pars
aut columnellam incidunt, aut medicamenta, quibus expui faciant, quod in pulmonem per aspe-
ram arteriam defluxit, exhibent. Alij ventri prospiciunt. Alij dentibus & ori, aut etiam ijs, quæ
in naribus consistere, prouident: vt de oculis auribus q̄; taceam, qui ipsi quoq; in non paucis læ-
duntur: cum satius (arbitror) esset ipsum mali ceu fontē tollere, caput ipsum firmando: aut, si hoc
præ magnitudine naturalis intemperantiæ non liceret, saltem illi prospicere, ab ipsa scilicet vitij
specie, prouidentia indicatione semper accepta: Nec committere, vt, quod nō nulli medicorum
faciunt, qui omni capiti medicamentum, quod ex thapsia & sinapi componitur, applicant, id ipsi
quoque faciant: quando, si ex calida intemperie caput male habet, talia medicamenta nocent:
Expedit igitur hos frequenti balneo potabilis aquæ fouere, quo & calidos vapores, qui in capite
sunt, euocemus, & totum capitis temperamentum melius reddamus. Calidarum autē, quæ spon-
te nascuntur, noxius his vsus est: siquidem, quæ ex his sulfurosa, bituminosa ue sunt, eę propterea,
quod calfaciunt, inimicissimæ calido naturaliter capiti sunt: aluminosa vero, quoniam angustos
habitus meatus claudunt. Solis autem ijs spon-
te natis citra noxam vtantur (si tamen ipsis vtend-
um,) quæ utiq; dulces sunt: sic enim tuto dixeris: nam, q̄ vtile etiam aliquid ex ipsis proueniat,
id vero non perinde tuto dixeris: quando nec calidæ fortasse forent, si omnis calfacientis medica-
mentosa virtutis essent expertes. Satius autem sit eiusmodi aquas experientia discernere: quan-
do etiam raræ inuentu sunt: apud nos stadijs ab vrbe paulo plus centum: in Prusa minus decem.
Ergo, quæ apud nos est in Allianis, (ita enim locum appellat) vnius tota rationis est, atq; ex vno
fonte manans: quæ vero in Prusa est, diuersa. Item diuersus medicamentosa aquæ fons, æque vt
apud nos, in Licetis. Quibus vero caput vehementer calidum æstuans que est, ijs præstat æsta-
tis tēpore rosaceo perungi, quod ex rosis tantū ac sine frondibus sit cōfectum. Atq; in hoc ipso ge-
nere illud præstantius est, quod ex crudo oleo, (quod omphacinū & omotribes græce vocat) inie-
ctis rosis cōponitur: quod longe etiā melius est, si salis omnino sit expertus. Sūt capita, quæ propter
arteriarum tēperamentum in vertigines, (quæ græce scotomata vocat) & capitis dolores incidūt:
in quibus etiam arterias incidere solemus. Sed hoc genus propositæ artis limites egreditur.

De æquali Statu Ventriculi, curando, siue aliunde siue in se ipso, causam contineat. CAP. 10.

QUæ tamen ex nimis acuto neruorum sensu assidue dolent, qui à capite orti plurima sui
parte os ventris texunt, pars etiam ad reliquum ventrem descendit, his sanè mederi pro-
positæ iam artis officium est: potius tamen consilium est id agere, quod minus hæc
vlllo modo incidant, cauendo, ne aut biliosus humor in ventrem profusus confluat, aut quam ce-
lerrime inde expellatur. Atque, vt ne profusus quidem confluat, consulueris, si citius cibum exhi-
beas. Vbi enim totius corporis biliosus temperamentum est, venter autem imbecillus, utique ci-
bo, qui ventrem roboret (eustomachum græce vocant) firmari postulat. Vbi enim ita non pro-
spicitur, defluunt in eum, quas corpus aceruat, superuacua sanies, quos græci ichores vocant.
Ex quarum vapore non solum capitis dolores nō nullis oboriuntur, sed etiam suffusorum, quos
hypocheomenos

A. l. 3. f. 10. r. 1.
c. 1. fol. 263. a

A hypocheomenos vocant, symptomata: aliquibus vero & comitialis conuulsio. Horum itaque omnium vn̄uersa victus ratio ad frigidius potius humidiusque mutanda est. Quod autem in ventrem confluit, id vomitione, ac ventris solutione expellendū est. Stomachus vero cibis quidem quotidie prius, quam bilem contrahat, firmandus: purgetur vero medicamentis ex maiore interuallo, absinthij coma, & compositione ex aloe, quam picran vocat: quippe hæc, quod altius in tunicas biliosi ventris se recepit, expurgat, absinthio parum id præstare valente. Est enim absinthio vis tantum detergendi, adstringēdi que, ac talis, quæ (vt sic dicam) sordes tunicarum ventris detergeat, non, siquid altius in eo imbibitum est, foras extrahat atque expellat, sicut aloe. Quæ autem post hanc ventri extrinsecus admouentur vinctiones, ea modice astringentes sunt, vt melinum, mastichinum, & nardinum, & alia id genus. Ac æstate quidem potius melinum: hyeme nardinum: vere mastichinum, nam id medium est inter melinum & vnguentum nardinum: hoc enim calfacit, potissimum cum amomum liberalius immistum habet: illud refrigerat. Est autem opulentis mulieribus, & quod præstantius nardino vnguentum sit, nempe foliatum: præterea, quæ spicata vocant, quæ ventrem & roborare possunt, & calfacere. Si vero non modo caput calidam saniem ventris partibus transmittit, sed etiam venter ipse calidam intemperiem habeat, vtique, qui frigeant, tum cibo, tum potione semper vtī conueniet, atq; eam qualitatem in his pro temporum anni ratione intendere variè, ac remittere, nusquam tamen ad contrariam peruenire: id quod in iis, qui mediij temperamenti erant, fecimus, hyeme calfacientes, æstate refrigerantes. Ad eundem modum, si vtraque pars frigida intemperie sit affecta, semper calfacientibus tum cibis, tum potione, tum vinctione vtendum est: variè tamen ea pro temporum ratione intendenda remittenda que sunt. Porro "difficilis connexio est, quoties vel in calidum ventrem frigida & pituitosa sanies ex capite defluit, vel in frigidum calida. Atq; harum duarum alteram semper expertus sum magis ad curandum rebellem, nempe in qua frigidi pituitosi que succi in calidum decidunt ventrem. Pessimus vero is status est, cum homo ea compositione natura q̄s est, vt nec ventrem facile solubilem habeat, nec vomere ex facili possit. Corruptur enim pituitosi humores, si diu sint in ventre morati, adeo, vt & ipsum erodant, & simul vitiosos interim halitus ad caput submittant. Nam, si pituitosus succus à capite in frigidum natura ventrem decurrat, facile his succurritur, si mane aliquid simplicis medicamenti sumserint, quod dia trion pipereon dicitur. Sed & piper solum ad exactum contritum leuorem aquæ mistum bibere his licet: ad quem usum melius stomacho q̄s aptius album piper est. Porro absinthij potio his est aduersissima, vt que pituitosum succum ipsorum ventri affigat, cum detergendi vim non habeat, quæ adeo sit æstimāda. Sed nec aloe valde his conducit, cum ei biliosi trahēdi humoris facultas sit: eo que excogitata salubriter est compositio, quam picran vocant, quæ acrimonia calore q̄s eorum, quæ in se habet, crassos & lentos succos dissecat ac deterget, cuius generis cinamomum est. Verum assidue vtī hoc medicamēto non licet, sicut dia trion pipereon, aut dia calaminthes: quibus etiam si quotidie vtatur, quem frigidus venter infestat, nihil incommodi ex his sentiet. In totum ergo ad aloes drachmas centum, reliquorum cuiusq; coniciuntur drachmæ sex, quæ ipsa quoq; sex sunt. Atque hæc est pira, quam Romæ omnes præparant. Ego vero etiam alias duas compono, atque in altera, eorum, que calfaciunt, plus: in altera minus conūcio. At plus quidem reliquorum immiscebimus, si de aloes folius pōdere detrahemus sic, vt in illius drachmas octoginta, reliquorum cuiusq; addamus sex: Minus vero, cum aloes modum augebimus, viginti drachmis adiectis sic, vt centum viginti eius drachmis cæterorum cuiusque adiiciamus sex. Minime vero latet, & quod in penuria cinamomi ponendum pro eo sit optimæ casia duplum, quam aliàs ea esse virtute non nulli putant, vt nihil ab inualido cinamomo absit: nam à generoso etiam talis casia longe superatur. Verum, sicuti in boni panis inopia vel vilissimo vescimur, sic in cinamomi penuria, exquisitissima vtēmur

D casia. Ac, in quibus quidem venter aut frigidus est, aut etiam temperatus, cæterum ad frigus propensior, iis aptum medicamentum est, quod diospoliticon vocat. Quod ipsum quoq; dupliciter confici assuevit, iis, qui aluo sunt adstricta, nitro, quod Bernicarium vocant, cū cumino, ruta, & pipere, pari pondere admisto: pro iis, qui soluta sunt, dimidio. Conuenit nanq; inter omnes ab hoc medicamento & pituitam extenuari, & spiritum flatulentum expelli. Grauis "autē nec facile tractabilis complexio est ventris, qui intemperatè calidus sit, cum frigido capite. Quæ enim in ventrem defluit pituita, dia trion pipereon ac dia calaminthes eget, etiam cuius modo mentionem fecimus diospolitici. Os autem ventris ab iis, que calorem accendunt, offenditur. Ergo in iis, qui ita sunt affecti, id agendum, vt pituitam disseces detergeas q̄s iis, que haudquaquam calfaciūt: quod genus oxymeli esse nouimus. Iam lubrica atq; ad curationem difficilis connexio est, vbi tales partium affectus coierint, in quibus os ventris (quem stomachum vocat) imbecillum est ac nauseosum, venter autem ipse retinetur. Quippe, quæ hunc lacessunt, stomachum omnia subuertunt ita, vt in summo eius cibi natent, & nauseam subinde excitēt. His necessario incidit, vt cibum parum belle concoquant. Quod si contra illis ea, quæ stomachum firmant, exhibueris, etiam in tertium quartum q̄s diem ipsis venter sistitur. Huiuscemodi igitur hominibus vn̄icam victus rationem conuenire animaduerti, nempe vt primo loco olera cum oleo & garo, alia q̄s, quæ ventrem molire

* Βερενίσιον,
aut βερενιά-
πρωλεγέδῳ εἶναι

A. li. 3. f. 1. r. 1.
c. 1. fol. 189. d

A. li. 3. f. 13. r. 1.
c. 33. fol. 290. h

lire solent, sumerent: post istum autem cibi modum, aliquid eorum, quæ stomachum roborent, E acciperent. Ea sunt mala cotonea, & pira, & punica. Quippe aliqua sunt horum generum, quæ citra acorem adstringant. Ipse autem, qui affligitur, omnibus seorsum vsu exploratis, quod minime noxium iucundissimum quæ inuenerit, eo vitior. Non multum autem de horum singulis est sumendum, sed quantum (vt dixi) imbecillitatem stomachi reficiat: nam eiusmodi horum vsum ventrem soluere experientia comperi. Atque in totum magis, qui ita sunt affecti, desident, si quid adstringens post cibum sumpserint, quam si eo prorsus caruerint, propterea, quod os ventris iam roboratum & trudit deorsum, quæ in summo natant, & cum his vnâ, quæ in toto superiore sunt ventre: tum vero ipsum ciborum momentum intestina quoque exceptum seruant, ipsa quoque impellentia, quæ à superioribus acceperunt. Videtur enim ipsa tum impellendi, tum expellendi vis, etiam si à sede ipsa aliquid sursum impulerit, ipsum motum longissime tueri, quanuis præter naturam sit eiusmodi in animalis corpore transitus. Cæterum ita se habere, vt dicimus, intelligere licet, si, quod sæpe nobis accidit, ad memoriam reuocet. Nam mordax interim humor in locum aliquem sedi vicinum receptus, ad expulsionem sui nos iritat: quem tamen cohibere propter ciuilia negocia coacti, nec ab his expediti eum expellimus, et facta conuersione eius, caput inde dolere sæpe numero sentimus. Optima igitur ratione, tamen si lubricantes cibi stomachum innant, austeria sumpta, vbi superioribus ventris partibus robur addiderint, principium deorsum ferendi iis, quæ in eo continentur, suppeditant. Id ferendi principium intestina tum excipere, tum ad imum vsque exitum seruare solent.

At Locus certe in græco de prauatis. Interpres sequitur e veterem translationem, quæ habet. Et sentimus ex hoc multoties capitis dolorem, recursum sient. Alij pro ἀναπρεπόμενοι, legunt ἀναπρεπόμενος, dicuntque in antiquis addi τῆς γαστρῆς, vt postea sensus sit, et venterculo subuersione partiente, caput inde.

Et in græco co-dice legit καπριον, vel vt alij putant καπριον, quæ vox significat luffum migatū aut à fumo exiccātū

C* νομάδων,

De Custodiendis iis, qui vel Renum calculo, vel Articulorum vitiis laborare solent. CAP. II.

Atque, cum satis de his hæctenus sit dictum, ad aliam inequalem compositionem transire par est, quæ nulli dictarum in malitia cedit: vtique in qua renes calculum gignunt, aut tophos, quos græce πώρες, aut quoinodocumque aliter vocant: totus vero corporis habitus gracilis est: hi namque medicamenta victum quæ extenuare possunt, requirunt. At ea gracili corpori sunt inimicissima adeo, vt quidam, qui propter renum vitiū vsus his fuerat, vbi digitos deterius moueri sentire que sensit, & vt ipse locutus est, veluti b^t cauum quiddam sonantes, comunicauit rem medicis, primum in Campania, vbi ipse agebat. Hi, tanquam eo affectu laboraret, qui paralytin, id est resolutionem neruorum, minaretur, medicamentis, quæ ex euphorbio & limnesi (quam etiam ἀδάρων vel ἀδάρων græci vocant) utebantur. Vt autem affectus ei in deterius cessit, & symptomata cum vehementi dolore ad superiores partes semper ascenderent, mihi, qui id temporis in Campania forte eram, rem indicauit, opem quæ rogauit. Ego vero eum ex iis medicamentis, quæ G memorauit, siccatum, in hunc affectum venisse intellexi: quærenti quæ qua maxime victus ratione siccitati suæ citra renum noxam mederi quis pollet, ptissanæ cremorem excogitavi, & pisces tum saxatiles, tum qui in alto mari degunt, alios quæ, in quibus nihil esset glutinosum. Simili modo & ex volatilibus, quæcunque similem carnem habent. Porro multæ ex montanis vocatis volucribus tali sunt temperamento: quas namque in urbibus conclusas caupones, qui eas venditant, humido ac copioso nutrimento impinguant, aduersissimæ his sunt. Optima vero iis, qui ita sunt affecti, caro est, vt ex auibus, perdicum: proxima attagenarum, & sturnorum, & merularum, & turdorum. Quod si montanarum auium copia non est, de iis, quæ in agro victitant, & grægalibus columbis, qui in turribus nidificant, sumere licebit: item quæ passerulos, qui similiter in turribus nidificant, Pyrgitas græci vocant: sunt autem in editis locis eiusmodi turres. Ita namque & gallinis & gallinæis, qui in corte aluntur, vti licet. Lac vero sic affectis reliquorum quidem animalium est prohibendum, vnum vero alinum concedendum propterea, quod cæteris omnibus est tenuius. Ac, vt vno verbo dicam, mediam esse conuenit inter extenuantem impinguantem que, victus eorum rationem. Particularem vero, quæ his conueniat, materiam tum in iis libris scripsimus, qui sunt de ciborum virtutibus editi: tum in eo, in quo de euchymia & cacochymia præcepimus. Adeo super-H uacuum est hoc loco pluribus morari, cum id tantum dixisse sit satis, de toto horum corpore nutriendo curam habendam per cam, quam supra comprehendere victus rationem, vbi de eo sermonem feci, qui quid uis potius sufferre voluit, quam pice illini. At, si obesus sit, quem calculus infestat, audacter huic tenuem victum iniungito. Eadem & iis, qui articulorum vitiis laborant, conuenire præcepta censebis. Quippe ipsi quoque medicamentis arthriticis podagricis que ebibitis, si carnosissimi, & crassi, & pingues sunt, nullum sentiunt incommodum: si graciles, non modo totum corpus, sed etiam pedes ipsos, interim vero & manus, si hæc quoque prius male habebant, in grauissimum statum siccando perducunt. Scire tamen licet podagrica hæc antidota multum à nephriticis distare, non in eo modo, quod crassos glutinosos quæ succos attenuent, verum etiam, quod calfaciant & siccent: nam calculosis, quæ valde calfaciant, dari nullo modo conuenit. Quoniam vero dictum abunde de talibus omnibus est in opere, quod de medendi ratione conscripsimus: præterea in iis libris, quos de medicamentis edidimus (qui ipsi duplices sunt, qui priores ordine sunt, de medicamentis simplicibus: qui posteriores, de compositis) profectò nec omnino nihil, nec prolixius, meminisse de his conueniebat propterea, quod eiusmodi corpora inter ea, quæ exactam sanitatem habent, & quæ iam ægrotant, medium statum obtinent: siquidem ea pars artis, quæ in-

Astantem morbū declinat, (prophylactice græce dicitur) affectis ad hunc modum corporibus consult. Nemini enim ex iis, qui corporis habitum inculpatū habent, aut medicamenta bibenda aut tenuante victu vtēdum, censemus. Sed, qui pro naturali imbecillitate, aut corporis totius, aut partium quarundam, ex leui causa læduntur, hos ad prædictæ prospicientis partis victum traducendos censemus, atq; à suspecto submouendos: quem tamen nemini esse noxium videmus eorum, qui naturali corporis bono sunt habitu, & modice laborare non grauantur.

De Defluxione, quæ à capite fit in subiectas ei partes.

CAP. 12.

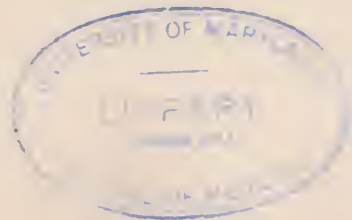
Verum, qui ex leui causa male afficiuntur, vt magnis morbis assidue vexentur, veluti comitiali, vertigine, (quod scotoma græce dicitur) capitis doloribus: item aliis, in quibus caput subiectis partibus symptomatum occasio est, quarum sunt dentes, gingiue, columella, vno verbo omnes, quæ in ore & faucibus sunt, partes: ad hæc aures, & oculi, & stomachus, & venter, & spirandi partes, nempe summa arteria, quæ larynx dicitur, & aspera arteria, & pulmo, & thorax: his victus communis scopus est, caput ipsum ante omnia, et quam accuratissime, minus opportunum ad vitia reddere: mox etiam afflictis partibus prospicere: modo tamen ne ignoretur hoc ipsum quoq; alia determinatione egere, vtique hac, Non omnes, quæ læsæ sunt, partes esse roborandas. Optima vero determinatio est, quæ ex vsu earum petitur: quippe oculorum & aurium permagnus est vsus. Idcirco decidentibus in has à capite excrementis, deriuatio {per vicinas partes} (parocheteulin Hippocrates vocat) molienda est: ac ad nasum potissimum trahenda, quæ in has partes feruntur. Sin ad nasum non sequuntur, in os ipsum, vtique per ea, quæ pituitā eliciunt, apoplegmatisata græci vocant: sicuti ad nasum tum per ea, quæ iterutamenta mouent, tum, quæ eius obstructions aperiunt. Oculis vero ipsis robur adiicies, si sicco collyrio, quod ex phrygio lapide componitur, vtare, ac sic palpebris specillo inducas, ne oculi membranam intus contingas: ita nanque mulieres quotidie faciunt, cum stibio oculis gratiam conciliant. Ad aurium vero robur, vel glaucium solum super cote tritum cum aceto, mox tepidum per specillum blande infusum, aut etiam per instrumentum illud, quod publice in vsu est, & oricularium clysterem, græce *ωτρίχτυτα* vocant: vbi vero satis firmatae sunt, ita, vt nihil in has cōfluat, assidue instillandum optimi nardini vnguenti aliquid: id olim duntaxat Laodiceæ in Asia præstantissimum fiebat, nunc vero & in aliis sit vrbibus. Robur autem auribus vel magis afferet, iisdem q; proficiet collyrium, quod diaglaucium propterea, quod glaucium recipit, vocat: præterea dia rhodon, & crocodes, & nardinum, & quod *διόνος* græce dicitur: præterea ex vnguentis ea, quæ Romæ opulentis mulieribus conficiuntur, quæ foliata & spicata vocant. Quod si larga fluxio & sanies assidue in aures à capite feratur, & exulceratio iam facta sit, sanè exulcerationi Andronis medicamēto & similibus medeberis. Inter autem id agendum auertere materiam ad nasum & os debebis: quo facto iam comprehensis vteris.

In lib. de Humorb. iuxta principium,

De communi ratione Fluxionis sedandæ, & Particulæ imbecillus roborandæ.

CAP. 13.

Veluti autem ex iis, quæ à capite defluunt, identidem læduntur aliqua eorum, quæ illi subiecta sunt, sic ex iecinore, & renibus, vel liene, in alias partes, quæ ipsis sunt imbecilliores, morbi incidunt. Si quidem demonstratū in iis commentariis est, qui sunt de naturalibus facultatibus inscripti, singulas partes trahendi facultatem habere proprii sibi ac conuenientis succi: quem alterantes assimilantes que abutuntur ad nutrimentum: Rursus aliam facultatem habere, qua, quod superuacuum est, expellere in vicinum desiderent. Ac, si quidem ipsa, quæ vicina particula est, corporis habitum firmum habeat, quod sibi obrudatur, vtique non admittit, facit q; vt in ipsa solum, quæ primum affecta particula est, dolor vsq; subsistat. Sin imbecillior sit, quam illa, vnde excrementum mittitur, admittit illa quidem, ceterum ipsa quoq; ad imbecilliolem quampiam à ferus transmittit: atque hæc rursus ad aliam, donec in eam procumbat, qua imbecillior nulla sit reliqua. Atque ad hunc quidem modum, quorum nulla victus sui cura est, alius alia parte assidue vexatur. Qui nihil colligunt superuacui, iis manent imbecillæ partes semper in tuto. Cuius rei cuiuentissimum argumentum est, quod aliqui sex mensibus pluribus ue infirmis partibus laborant: cum, si sola imbecillitas ipsa id efficeret, perpetuo laboraret infirma pars, ceu cui ægrotationis causa nunquam abesset. Nunc, quoniam perpetuo nō laborat, manifestum est aliud quippiam interuenire, quod eius affectus gignendi sit occasio. Quod certe aliud non est, quam quod vel quantitate, vel qualitate redundat. Atq; hoc ipsum, quod redundat, aut per totum colligitur corpus, vocant q; eum affectum græce plethoran: aut in parte aliqua principe, sed quæ alioqui natura sit imbecillior. Id vero aut in ipsa manens, aut se in imbecilliolem quampiam natura recipiens, noxam ingerit. Illud ergo ante omnia considerandum definiendum q; est, propter ne semetipsum perpetuo labore membrum, an propter aliud, quod prius ipso sit affectum. Atque extrinsecis quidem non nunquam imbecillæ parti noxa incidit ex eo, quod refrigerata, aut cōtusa, aut vulnerata, aut lassata est, plurimum tamen ex victus ratione, quæ redundantiā vitiosum ue succum contrahit. Attendere itaque magnitudinī naturalis infirmitatis membri conueniet, hac prius discretionē vsu: ac tenuiorem quidem homini victum, quam prius, exhibere: tum idoneam exercitacionē iniungere: cauere vero, nequid ab externis caulis noxæ incidat. Postea, si ab his nec ipse gracilis fiat,

fiat, nec imbecilla eius pars affligatur, in sistendum "eidem victus rationi est. Sin autem aut omni- bus membris fiat gracilis, aut male afficiatur, quod vitioso est habitu, mutare talē victus rationem debebis, vtiq; si affligitur, duorū alterum faciens, aut victum hominis in tenuiorem mutans, aut certo anni tempore purgatione vtens. Ac aliis quidem vna quotannis purgatio vere incipiente satisfacit: aliis altera quoq; post hanc autumno est opus. Ac, si sanguinis quidem abundantia cor- pus accumulauit, mittendus is est: sin vitiosum succum, vacuandus hic medicamento est, quod superantem humorem purget. Quod si ex tenui victu pars afflicta leuatur, sed corpus emaciatur, picatione vtendum, sicut antea est comprehensum, ad extenuati habitus refectionem.

Deus, qui plurimum genitalis Seminis colligunt & excernunt.

CAP. 14.

SANē pessimus corporis status est & ille. Sunt enim, qui genitale semen copiosum calidum q; signunt, quod eos ad expulsionem sui proritat, post quam & vētris os illis resoluitur, (quod stomachus non à medicis modo, sed etiam ab aliis hominibus vocatur ita, vt à veteribus græce καρδία) & ipsi toto corpore non solum relaxantur, imbecilli q; fiunt, sed etiam sicci, graciles, palli di, cauis q; oculis cernuntur. Quod si propterea, q; ex concubitu sic vexantur, ab hoc se retrahant, non modo capitis molestiam, sed etiam stomachi offensionem fastidia q; sentiunt. Sed nec ex con- tinentia magnopere iuuantur: accidunt enim ipsis per nocturnas imagines non minora incom- moda iis, quæ à concubitu senserunt. Horum cum quidam mordax præcalidum q; semen inter emittendum sentire non solum se, sed etiam mulieres, cum quibus rem haberet, referret, suasi ho- mini abstinere à cibis, qui semen genitale auerent: sumeret autem nō cibos modo, verū etiam

A † Δια τῆς μεγάλης σφαίρας, i. magna pila, quæ inflat & foliis à lati- nis dicitur.

B † Locus hic in manuscriptis codicibus græcis ita legitur, μήτε ὅταν ἀκμάζει τὰ φύτα, καθάπερ τοῖς προειρη- μένοις, ὅτι καὶ τοῖς ἐστὶν ὑποσώμασι χρῆσθαι αἱ γὰρ σφοδραὶ ψύξεις τῶν ἐπιθεμέτων, τοῖς κατὰ τὴν ἰσορροπία χωρίοις ἀδικοῦσι τοὺς νεφροὺς, id est Neq; cū i sum- mo vigore con- sistunt herbæ, quæ admodum prædictis, ita etiā istis, substratis ē vtendū, vehe- mentes. n. refri- generationes eorū, q; sup lum- bos imponūt, tenes offēdūt.

C* κριτήριον

D † Quidam le- gūt in græco, ἢ εὐζυμον, sed ἀζυμον, id est minime ferme- textu tati.

E † κλιβανί- τιν, id est cliba- no, i. testa aut cocti.

F † Manu scri- pu codices ad- dunt ἰσχυρῶς, i. gracilem.

medicamenta, quæ id extinguerēt, (quorum tradita nobis materia est in iis libris, quos de alimen- tis, item q; quos de simplicibus medicamentis, conscripsimus) tum vero exercitationibus vtere- tur, quæ supernas partes potius exerceat, cuiusmodi est, quæ parua pila, & quæ † folle fit, & quæ per alteres: à balneo vero lumbos totos vngeret vnctione quapiam frigida. Talia sunt & crudum & acerbum oleum, quod ὠμοτριβές & omphacinum vocant, & rosaceum, & melinū, vtiq; quod ex eiusmodi fit oleo. Ipse vero crassioris substantiæ vnctiones non nullis compono, ne facile à cor- pore defluant. Est autem compositio earum ex cera, & aliquo eorum, quæ refrigerent. Primum autem, vbi ceratum, quod à medicis græce κηρελαῖον dicitur, feceris, dein in mortario manibus af- fatim subegeris, infundes refrigerantem succum, quem etiam quā maxime cum cera sic permi- scebis, vt vnitas fiat. Succorum vero id genus descriptam materiam habes in simplicium medica- mentorum libris. Quorum obuij maxime facillime q; parabiles sunt & semper uiui, & solani, & vmbilici veneris, & psyllij, & polygoni, & tribuli, & portulacæ: hæc vero succum nō remittit, nisi, G dum in mortario tunditur, affusum sit humoris quippiā, qui tenuis aquosæ q; non lentæ & cras- sæ substantiæ sit, qualis vuae immaturæ est, & rosarum. Verum hi æstate, reliquorum non pauci etiam aliis temporibus habentur, veluti lactuæ: qui ipse quoq; ex refrigerantibus est. Quin etiam lini semen, si in aqua coquas, refrigerantem cremorem efficit. Porro gymnastarum que inpiam vi- dimus ex iis, qui athletis præfuerat, qui athletæ cuiusdam renibus plumbi laminam superposuit, quod nocturnis veneris imaginibus careret. Id q; cum è plebe cuidam, qui sic esset affectus, indica- rem, adiutus gratias egit. Alter vero, cui carnis natura imbecillior erat, nō tulit plumbi duritiā: huic ergo suasi earum, quas supra dixi, herbarum aliquas subternere, ac cum ipsis molles ameri- næ frondes, & rutæ: sensit q; ilico ex his fructum: itaq; vsus deinceps assidue est. Quin, vbi ame- rinæ semine assidue vesci suasi, etiam ob id gratias egit, sicuti etiam pro ruta. Ac talium quidem materia tum in opere de simplicibus medicamentis, tum in libris de ciborum viribus, tradita est. Nunc illud visum est sermoni necessario adiciendū, cauendas esse vnctiones frigiditas, quæcunq; ex papauere mandragora' ue fiunt. Neq; enim horū quippiam admouēdum: † neq; etiam, cum in summo virium sunt, herbæ ipse subternendæ: nam, sicuti prædictis, ita his quoq; substratis vti licet. Quin rosas experiri cuidam suasi: sensit q; ex his substratis leuamen citra vllam renum no- xam. Sed & aliud excogitavi iis, qui ita sunt affecti non insalubre, veluti ex ipso vsu comperi. Quippe experiētia cōnorme vice semper habenda est eorum, quæ excogitaueris: nec scribendum pro vtili quicquam est, quod non sis expertus, nisi tamen hoc ipsum testeris non esse tibi adhuc expertum. Quid ergo est, quod à me excogitatum magnæ esse vtilitatis sum præfatus? Nempe seruare oportere, qui hoc corporis vitio vrgentur, quando maxime genitalis feminis abundan- tiam, quod excerni postulet, collegerint, ac die quopiā, postquam boni succi cibis in cœna se mo- dice impleuerint, ad somnum conuersos, concumbere: postero die, cum satis dormierint, ac surre- xerint, linteo fricari, quoad rubor per cutim appareat: mox aliqua ex oleo frictione modice vti: tum exiguo interposito tēpore, panis aliquid † bene fermētati, & † furno cocti, ac puri, ex vino misto gustare, atq; ita ad opus consuetum redire: medio tamen tempore frictionis ex oleo, & pa- nis gustandi, si quis locus in vicino sit, in eo ambulare, excepto si hybernum frigus sit, tum enim intus manere satius duco. Non dissimilem roborandi per cibum stomachi rationem & gramma- tico cuidam, quem comitialis spasmus assidue vrgebat, suasi: ac mirifice cōtulit. Maxime vero in fiduciam veni hominis iuuandi, vbi didici tum spasmos incidere, cum diutius à cibo abstinuisset: magis q; si dolor interim irā ue interuenisset. Quin etiam habitū corporis eius cōtuebar † †: scisci- tanti q;

A lib. 1 f. 1. t. 1 c. 13. fol. 241. f

A. li. 3. f. 20. t. 1. c. 35 fol. 377. a

A. ibidē. c. 33. fol. 376. h

A tantū que de hac ipsa re, stomachum assidue bili vrgeri est fassus. Omnibus vero, qui hæc legunt, communiter illud suatum velim, præsertim, qui, tametsi medicinæ artis sunt ignari, cogitationem tamen habent exercitatem, ne veluti vulgus, ita ipsi quoque pecorū ritu victus ratione vtantur: quin potius vsu explorent, quā nam ipsis cibus potus ue sit noxius, quæ præterea quantā que dimotio. Parimodo & de venere obseruent, num noxia sibi innoxia ue sit: tū ex quanto interuallo vtentibus noxia innoxia ue sit. Nam, sicut retuli, non nulli immodice læduntur: alij citra noxam vsu eius ad senium vsque sufficiunt. Verum hæc ambo genera rara: nempe eorū, qui magnopere læduntur, & qui nullum sentiunt incommodum. Totum vero, quod in medio est, id cum maioris minoris q̄ discrimine ad magnum hominum numerum se extendit: quorum, qui non rudes sunt, sed ratione probe exercitata, (non enim quorūlibet est hæc nosse) iis suadeo, obseruent, ex quibus lædi se iuuari ue sentiant: ita enim fiet, vt in paucissimis medicorum opera indigeant, quousque in sanitate fuerint.

De medicamento ex malorum succo.

CAP. 15.

Actenus quidem scripseram, cum amicorum quispiam toto opere perlecto, vnum omnino restare dicebat, quod superius à me relictum, post erat dicendum, nempe medicamentū,

Alij. E13. l. 2. c. 4. fol. 293. f **B** quod ex malorum cotoneorum succo conficitur: quod tum ad appetentiā excitandam iis, quibus ea languet, est vtile: tum ad concoctionem iis, qui parum foeliciter cibos concoquunt: & in summa ventri robur conciliat. Laudato igitur homine, quod admonuit, apposui & compositionem ipsius, quæ ad hunc modum se habet: Accipies succi malorum cotoneorum, quæ dulciora maiora que sunt, ac minus acerba, quæ que nostrates in Asia græce struthia vocant, sextarios romanos duos: quibus mellis optimi tantundem miscebis, aceti sextarium vnum & semissem: hæc cum super prunas modice coxeris, & spumam detraxeris, immittes zinziberis vncias tres, piperis albi duas: dein rursus in simile igni recoques, donec mellis crassitudo existat: quæ utique crassitudine stomachica medicamenta præparari solent. Hoc vero medicamentum etiam iis, quibus inualidum iecur est, salutare in primis est. Illud vero latere non debet, ieiunis id maxime dandum esse, mediocri mystri modo: quanquam nec, si à cibo sit sumptum, quicquam lædit. Commode quoque dabitur etiam, si prius pransus quispiam ante cœnam id sumpserit. Maxime tamen tempestiue id duabus horis aut tribus ante cibum obtuleris. Quod si id adstringere magis voles, etiā ex cotoneorum succo conficias. Ceterum, sicui venter intemperie caloris laborat, aut etiam bili quouis modo abundat, huic auferri & piper & zinziber debet, ac succus malorum cum aceto

C & melle tantum ad præscriptam crassitudinem coctus dari. Qui vero medio temperamento venter habent ita, vt nec biliosum excrementum, nec pituitosum congerant, iis piperis & zinziberis dimidium eius, qui prædictus est, modi, sat erit: ita nimirum, vt sit piperis vncia vna, zinziberis vna & semis. At, quibus frigiditas temperiem vitiat, iis quatuor zinziberis, piperis tres aut duas & semis vncias iniicies: licebit & cum ad medium modum præparaueris, in ipso vsu piper addere. Atque ad hunc modum iis, quibus in diuersis membris pugnancia temperamenta sunt, consulendum censemus. Quibus vero in vna qualibet similari instrumentali ue parte imparitas temperamenti visitur, de his alio opere agetur.

Galenus

GALENI ARS TVENDAE SANITATIS
 NVM AD MEDICINALEM ARTEM

SPECTET AN AD EXERCITATORIAM

LIBER AD THRASYBVLVM

Iunio Paulo Crasso Patauino interprete

Præfatio, & Quod nam sit cuiusque rei inueniendæ Principium.

CAP. 1.

On alia quidem ò Thrasybule de proposita à te questione ex tempore differui, alia vero in præsentia hisce commentarijs traditurus sum: id enim prorsus haud ignoras, me semper eadem de iisdem asserere, neq; quicquam tractandum suscipere, cuius neque methodum didicerim, neque in ea me aliquandiu exercuerim. Inventionis igitur initium nõ in hac sola nunc proposita cõtemplatione, sed etiam in alijs omnibus, fuerit, ante cognoscere, quid nã est id, quod queritur. Huiusmodi vero notitia gemina est, aut enim solam rei notionẽ, aut essentiam quoq; percipimus. Sed quo hæ discrimine separẽtur, ampliter in libro de demonstratione proditum est, vbi & alias omnes methodos explicauimus: quĩ & iam in præsentia ex ipso usu patefcet.

mus: quĩ & iam in præsentia ex ipso usu patefcet.

Quomodo præsens quæstio proponenda.

CAP. 2.

HOc enim in dubium reuocato, vtrum medicæ artis, an exercitatoricis pars, ea facultas sit, quæ salubris vocata est, te q; meam iccirco hac de re sententiam efflagitante, cum plerunq; ad medicos gymnastas q; de hoc ambigentes te accessisse diceres, te mihi prius respondere dignum censui, quam cuiusque istorum nominum, medicinæ videlicet, exercitatoricæ, & salubris, notionẽ habeas: ne forte de alijs rebus tu narrationem cupias, ego de alijs tibi sermonem faciam, atque ita ad nomen tantum, non ad rem ipsam, nostra dirigatur oratio. Tu quidem ad hoc subtracuisti, me ipsum existimans de omnibus omnia dicere debere: sed non ita rei veritas habet, multa enim, nõ vnum proposuisses: primum quid sit medicina, secundo quid exercitatoria, tertio post hæc quid salutaris facultas, aut & id ipsum, quod potissimum queritur, ad vtram prædictarum artium ista pertineat. Atqui istud ipsum quartum non ita simpliciter debere proponi affirmabam, ad vtram duarum artium reduci deberet, sed ita statim addendo an propria, an affinis, an pars esset, aut quo modocunq; aliter quispiam dicere velit, futurum enim & inde aliquod inueniendi quæriti principium. Namque, si ita perfecte proponatur, ac per Iouem interrogetur, Nunquid medicinæ, an gymnasticæ, affinis sit salubris: cum trium quoq; illorum nominum significatum exposuerimus, H medicinæ videlicet, gymnasticæ, & salubris: post hæc etiam quartum explicare oportebit, affine quid significet, & quæ sit eius dignoscendi ratio. Sed hoc proprium quidem ipsius propositi est: at medicina quid sit, declarare, quid gymnastica, quid salubris, non est ipsius propositi proprium, hæc tamen in confesso esse necesse est. Quare, cum vnum id, quod & tu proposueras, explicare tunc velles, cum q; te in respondendo periclitantẽ hesitantem q; viderem, virum quẽdam inter philosophos in rationali speculatione versatos nõ ignobilem sermonibus nostris fortuito occurrentem respondere mihi voluisti: quod ille cum prompte fecisset, & ad omnia probe respõdisset, facile (vt nosti) proposita quæstio enucleata fuit.

Quomodo ad hunc librum scribendum accesserit.

CAP. 3.

AT qui & tunc confestim ex sermonum illorũ artificio, magnam te voluptatem cepisse præterebas, & expectatione celerius quæsitum inuentum est, & postea tu me semper magno pere precatus, tandem non admodum promptum ad hos sermones scribendos impulisti atque coegisti: neq; enim vnum id propositum tantummodo exquisitè discussum literis commendandum esse putabam: reliqua vero omnia perinde examinare tempus nõ supererat. Quam ob rem, quod ipse in me ipso facere consueui, id fatis erga vos amicos fore putauĩ, si viam ostenderem, quam

A quam quis ingrediens non id solum, sed etiam reliqua omnia proposita explicare valeat.

Quanta sit rationalis facultatis neque sit.

CAP. 4.

VOcatam enim à philosophis rationalem contemplationem quicumque satis diligenter exercuerit, quodlibet iste quæ situm æque discutere poterit: at sine illa propositorum commentarios euoluere, nihil aliud est, quam operam atque oleum perdere: cum neque distinguere sciat, quæ vere in ipsis, quæ falsò dicta sunt, neque omnia inibi scripta memoria complecti valeat. Ceterum quoniam semel propositum, cuius paulo ante mentionem fecit oratio, declarare aggressus sum, iam incipiendi tempus aduenit.

Modum definiendæ Medicinæ examinat.

CAP. 5.

Siquis à quopiam interrogatus, quid sit medicina, artem eam esse ægrorum curatricem, sanorum quæ conseruatricem, respondeat, non ne per louem iste, quod controuersum est, tanquam manifestum accepisse videatur, medicinæ partem, salubrem esse pronuncians? Quemadmodum rursus, si quis medicinam laborantium tantum curam habere cõfirmet, alio modo & iste id, quod in quæstione versatur, pro concessio accipiet, à medicina salubrẽ abstrahens. Ita, & exercitatoriam si quispiam sanitatis seruatricem statuatur, quæ situm pro comperto habuerit. Quemadmodum, & qui boni habitus eam opificem tradat, diuerso modo & ille ambiguum pro certo asseueret: siue enim quis artis definitionem, siue descriptionem, reddere tentat, quod dubium est, neque confutare neque asserere sine demonstratione ausit, sed aliunde ex concessis incipiens demonstrare conetur. Nunquid igitur ita medicinam definire melius fuerat, eam videlicet esse, cuius finis est sanitas: gymnasticam vero, cuius finis est bonus habitus: atque huiusmodi descriptiones principia inuestigationis statuere? At sic etiam gymnasticæ salubrem, tanquam nihil sit dubium, detrahemus, in medicina vero adhuc obscurum & quæ situm accipiemus. Nam, si sanitas artis huius finis est, forsitan poterit ad distinctionem sermo assumere, non præsentis custodiam, sed creationem adeptionem quæ absentis, eius finem esse constituens: hinc enim inductionibus utenti in vtrunque partem argumentandi facultas suggeritur. Nam, si eiusdem artis officium esse, quod prius non erat, efficere, incolumem quæ quod factum sit, conseruare, ostendere voluerimus, ædificatoriam, naualem, fabrilem, atque ferrariam, memoria repetemus. Quod si ad aliam opus facere, ad aliam id integrum seruare, pertinere declaremus, textoriam, sutoriam quæ in exempla adducemus, & ad has coriorum dissectoriam, cerdonicam quæ seu veteramentariam (sic enim eam vocant, quæ fracta calciamenta restituit) adiiciemus. Siquidem alterius esse videtur artificis vestem facere, alterius eandem dilaceratam integrare: quemadmodum & calceum facere ad coriorum dissectorem spectat, fractum autem emendare ad cerdonem veteramentarium ue. Verum in libris meis de demonstratione probatum est ad demonstrationes scientiam gignentes inductiones adhiberi non oportere. Quare, quicumque in illis versatus fuerit, huiusmodi viam aspernabitur, & alteram meliorem vestigabit: qui vero in illis sese non exercuerit, alterutram, quam voluerit, partem tuendam suscipiens totum diem altercandi materiam habebit.

Quomodo Artes circa humanum corpus multiplicantur.

CAP. 6.

Medicinæ namque arti sanitatis creationem, non conseruationem custodiam quæ, gymnasticæ vero bonum habitum, finem esse stuentibus, alia rursus difficultas non exigua vltra prædictas exoritur: cogetur enim, puto, aliquis, quæ admodum sanitatis, ita & boni habitus, artem vnã seruatricem, alteram opificem, constituere. Id si fuerit, duas alias artes necessario disquiremus, vnã à medicina diuersam, sanitatis conseruatricem, alteram à gymnastica, boni habitus custodẽ. Cum quæ duplex sit bonus habitus, ut alibi ostensum est, vtrius ipsorum gymnastica effectrix erit, distinguere admodum difficile fuerit, nõ quid naturalis, an athletici, boni habitus. Non ne iam constat & duas alias nobis artes querendas esse? atque ita omnes sex numero fuerint, tres finium effectrices, tres quæ seruatrices: tribus enim finibus politis sanitate, bono habitu naturali, bono habitu athletico, ad tantum numerum artes ascendere necesse est. Verum enim uero, cum diuersis artibus opus sit, eo, quod boni habitus inter se, & à sanitate differant: ita, & gemina sanitas cum sit, vna finis habitum, altera secundum affectionem appellata: geminas & artes esse necesse fuerit: neque enim plus sanitatem secundum habitum, minus sanitatem secundum affectionem, bonus habitus excellit.

Exemplo declarat Sanitatem in habitu, in affectione, & bonum habitum esse.

CAP. 7.

Huiusce autem rei notitiam euidentem habueris, istorum singulorum diligenter naturam contemplantus: contempleris autem ad hunc sanem modum. Ægrotantium alicuius, eorum, quos sepius videris, tibi in mentem veniat, qui grauiter morbo laborauerit, proxime vero conualuerit: iste emaciatum consumptum quæ esto, & ad motiones imbecillus, ut aliis ipsum adiuuantibus egeat: iste medelam planè amplius morbo iam solutus non requirit, sed refectione ipsi viribus quæ opus est, ut robustus pariter ad eas, quæ secundum naturam sunt, actiones obeundas euadat, & externas iniurias illæsus sustineat. Nihil enim dubij est, quin ita affectus, ut modo afficitur, nunc primum ægritudine liberatus estum, frigus, vigilias, cruditatem, aliud ue quicquam ferre non valeat, sed quantumuis leui noxa pulsatus, ut pote non dum tutum firmum quæ salubrẽ statum adeptus, in egritudinem sit relapsurus. Cum vero stabilior atque in habitu fuerit, non dum tamen in bonum habitum euasit

euasit (hanc enim particulam, bonus, accipiens, tunc bonus habitus efficietur) sed iam mendosa affectio inutilis quae esse desit: non posse enim satis pro vitae commodis agere, ac facile quibus quae iniuriis violari, mendosa inutilis quae affectio est. Quod si neque actiones impediant, neque sit iniuriis facile corpus obnoxium (talis vero est secundum habitum sanitas) non amplius mendosa est, atque ad humanas actiones inutilis, sed illud laudabile atque perfectum non dum adeptum: adeptum vero tunc fuerit, cum non solum haud debiliter operabitur, sed robur praeterea quoddam insigne acceperit. Sanitas namque secundum habitum inter sanitatem secundum affectionem, & bonum habitum, actionibus media est: nam sanitas in affectione debiles actiones producit: bonus habitus robustas: sanitas autem in habitu non dum quidem robustas, non amplius autem debiles. Atque ita manifestum est, cum media sit in habitu sanitas, ipsam ad omnes vitae actiones magis, quam sanitatem in affectione, licet summam virtutem non habeat, conducere: soli enim bono habitui ea concessa est. Atque tu secundum ordinem quendam ista cogita, primum actionis noxam, quod in morbo sit: alterum extra noxam quidem positum, sed propter imbecillitatem inutile, quod in sanitate secundum affectionem consistit: tertium imbecillitate liberatum, non tamen adhuc robustum, quod sanitas in habitu possidet: post id quartum ceu quaedam actionum virtus, bonus habitus, & summitas, ipsarum quae perfectio, exquisitum bonum habitus est. Ars igitur ad salubrem habitum hominem perducens altera utique ab ea, quae ipsum curauit, fuerit, semel scilicet hoc concessum, diuersorum finium artes esse diuersas: & singulorum geminam, effectricem unam, alteram conseruatricem. Ex quo patefactum est finis notione vniuersam presentem questionem comprehendit: quo circa & quaeque definitiones a fine constituunt, non exiguas ambiguitates pariunt.

A definitione per finem, presentis questionis difficultatem soluere tentat. CAP. 8.

ITaque melius forsitan fuerit ad ipsam artis essentiam transeuntem, illam inquisitionis principium facere. Quid igitur est medicina? salubrium insalubrium quae scientiam quis esse responderit. Verum & iste nimis audacter salubre, tanquam scilicet medicinae partem accepisse videbitur: unde contrariae factionis non nullos egrotabilium tantummodo scientiam medicinam esse dicuros existimo. At isti primum ignorant contrariorum omnium unam esse scientiam: & quicumque egrotabilia nouerit, hunc & salubria non latere necesse esse. Istud vero eorum captum maius omittatur: & secundum eorum, quae ignorant, explicemus, quod fortasse certe consequitur intra medicinae definitionem non necessario questum includi: siquidem alicui equiuocationem distinguenti, postea medicinam corporum sanitate fruuentium, notarum indicantium, causarum facientium, scientiam esse demonstranti, non tamen ideo ipsam etiam conseruantia tradere atque completi ostendere licet, contra, atque propositum postulet. Quam ob rem huiusmodi sophistica adducunt, neque, quod queritur, exacte percipere videntur: G neque, quod non salubre signum appellemus, quod scilicet egrotantibus adueniens futuram sanitatem portendit: neque causam, quae corpori egro adhibita sanitatis est procreatrix, qualia nimirum sunt vniuersa remedia: neque quod corpus sanitate praeditum salubre vocamus: quorum omnium nulla cum proposito, praeterquam nominis societate iunctorum, medicus scientiam habet. Etenim sanorum custodiam medicus ne, an dumtaxat gymnastica praesideat, ab initio nobis propolita questio fuit, quod quemadmodum paulo ante declarauimus, iudicium in finis exploratione habere diximus. Sanitas enim an simpliciter medicinae finis sit ipsam absentem acquirentis, an presentem conseruantis, nihil refert: neque si acquirere quidem medicinae sit, conseruare autem gymnasticae: sic & de gymnastica proponi in questionem poterit, num bonus habitus, aut sanitas, eius finis sit, aut horum alterutrius creatio, siue custodia.

Quomodo Septem Artes circa humanum corpus reperiri possunt. CAP. 9.

Periculum enim fuerit, ut proxima demonstrauit oratio, ne, si unam excedamus, septem circa humanum corpus artes constituamus, primam & manifestissimam & penes solam controuersiam carentem, eam scilicet, quae morbos expellit: duas alias, unam a sanitate secundum affectionem ad eam, quae est in habitu, ducentem, alteram in ea conseruantem: duas item alias circa bonum habitum pariter sese habentes, effectricem unam, alteram, quae conseruat: praeter has, etiam duas circa bonum habitum athleticum versantes, simpliciter enim alterum naturalem bonum habitum appellamus: non simpliciter autem eum, qui non naturalis est, athleticum inquam, sed cum adiectione ne semper, quemadmodum & Hippocrates inquit non nunquam, sic loquens: || Affectus athleticus non naturalis, habitus salubris melior. interdum vero sic: || In his, qui corpora exercet, habitus ad summum boni, periculosi, in athleticis videlicet, ac gymnasticis corporibus. At de athleticis gymnasticis quae vocatis corporibus nunc te intelligere oportet, non de illis, qui quolibet exercent, ut de fodientibus, remum pellentibus, metentibus, aut quippiam aliud ex naturalibus hominum officiis praestantibus, sed de illis, quibus id ipsum studium est, ut contra athleticas aduersariorum vires excedo sese muniat. Quare autem huiusmodi affectio naturalis non sit, alio loco exposuimus. Ex hac igitur oratione, quod optime ad praesens negotium facit, id ipsum est, quod proxime diximus, circa humanum corpus septem artes futuras, unam praetercuntibus, vel per Iouem & nouem: cur enim non conuenit duas alias artes statuere, alteram quidem exquisite boni habitus effectricem, alteram vero eius ipsius custodem, quod quae altera est exquisite bonum habitum efficiens, altera conseruans? Quod vero gymnastici boni habitus summam fugere vereri quae oporteat, ab Hippocrate clarissime testatum est: sed simpliciter boni habitus appellati, qui secundum naturam est, summum non solum vitare non

A. li. 1. f. 1. d. 1.
c. de def. med.
fol. 3. c

In li. de Alimēto, paulo post dimidium,

1. Apho. 3. Ext. or. 3. e

”
”
”

Anon conuenit, immo totis viribus ad ipsum niti decet. Itaque omnes circa corpus nostrum artes nouem fuerint: quarum septem quis laudare poterit, reliquas duas potius vitiosas artes appellauerit: qualis & illa est, quæ Comotica græce dicitur: Latini compticem vocat. Has igitur, si placet, dimittentes iterum septem reliquas enumeremus, omnium primam, quam morbos pellere dicimus: alias vero deinceps, duas circa sanitatem in habitu, duas circa bonum habitum, duas circa summe bonum habitum. Iam sanè & ex his patet, quod nisi quis circa corpus artem vnum habentem firè statuatur, eum ad septem vsq; artes accedere necesse esse, nihil q; aliud hunc finem esse, q; sanitatem.

De bonis malis q; Artibus.

CAP. 10.

Sed melius forsitan fuerit exquisitiorem sermonem facere, illud in primis, quod nemo ignorat, memoria repetentem, improbas artes apparatus bonum unicuiq; eorum, quæ sunt, artes autem verum ipsis inhærens bonum comparare: ac deinceps dicentem, si vocata cõptiua adulterinam pulchritudinem conciliat, hæc utiq; ars vitiosa adulatrix q; fuerit: altera verò quadã ars circa legitimã veram q; prorsus pulchritudinem versabitur, quæ in vegeto colore, carnis moderata copia, mēbro rum q; cõgrua proportione consistit, quæ naturalem bonum habitum cõsequuntur. Sed de gymnastico bono habitu alibi seorsum verba feci: nunc autem & fortasse de eodem per capita loqui

B melius fuerit id sermoni principium statuentem.

Nullum membrum ignauum aut prauè agens à nobis desiderari.

CAP. 11.

Sue enim s̄m naturam operari unicuiq; membrorū idem, quod bene valere, est: siue id necessario naturalem corporis apparatus consequitur, ipsum q; bene valere nihil est aliud, q; s̄m naturam instructum esse: istorum vtrūuis sanitatem constituens, (nihil enim nostra interest) sequentem orationem ita animū aduertens accipito. Nunquid naturali cuiusq; membri apparatus, an eius opera, indigemus? Mihi profectò ita persuadeo, neminē mēbrū ignauum officio q; proprio carēs habere velle: neq; igit cæcutientes oculos, neq; nares odorari nequeunt, neq; crura torpentia, neq; aliud quodpiam membrorū, aut nihil penitus, aut deprauate agēs, habere cupiat: nullo enim eorū omniū, quibus egemus, imperfecto egemus, neq; domo, neq; calceo, neq; scamno, neq; veste, sed simul egemus, & perfectio egemus. Itaque infirmè debilitèr q; ambulare non petimus, neq; obtusecernere, vel audire: neq; aliud quicq; deficiens m̄cumq; expetimus. Quis enim coloris bonitatem, carnis molem, aut absolute corporis pulchritudinem, robur'ue, imperfectas discupiat? Quocirca, si actionē non deprauatam, sed perfectam requirimus, neq; corporis structuram, vnde hæc p̄luit, mendosam labantem q; votis exposcemus: atq; ita, cum horum alterutram sanitas sit, nullus proculdubio mutilam sanitatem, sed, q; fieri potest, absolutissimam firmissimam q; exoptauerit.

Quòd perfecta sanitas & bonus habitus idem sunt.

CAP. 12.

Igitur, si aliud quopiam bonum habitum à perfecta sanitate quis autemet, aliam sanitati, aliam bono habitui artem præficio: sin vnum atq; idem vtrunq; est, vnam & vtriq; artem præfidere necesse est. At quomodo vnum idem q; bonus habitus atq; absoluta sanitas fuerit? Primū, si apparatus huiusce causam, eundem & boni habitus esse crediderimus, ambo idem erunt. Secundo ex ipsa essentia id percipiemus: bonus siquidem habitus nihil est aliud, q; bene se habens habitus: habitus aut affectio stabilis est: quare cuius est habitus, eius est etiã bonus habitus: ambo vero ad aliquid sunt. Dicitur itaq; aliquis in grammatica habitum habere, alius in arithmetica, in geometria alius, alius in astronomia: & in re qualibet, cum affectio bene adhærens altius q; defixa fuerit, habitus nominatur. Nihil aut in præsentia referat affectionem aut habitudinē appellare. Quã ob rem, si & eius est bonus habitus, cuius est habitus, alicuius aut habitus est, alicuius ergo & bonus habitus erit, & eiusdem, cuius habitus. At nobis in præsentia non de geometrico, musico, aut grammatico, sed de salubri habitu, sermo proponitur. Cū bonum igitur habitum dicemus, non grammaticū, musicum, aut geometricum, sed salubrem habitū dicemus. Atqui statim id ipsum vulgares negligunt, & boni habitus sanitatis q; nomina idem significare arbitrantur: cum tñ sanitatis nomen affectionis cuiusdam nomen sit, boni vero habitus nomen nō affectionē simpliciter, sed, quod in ea optimum permanens q; est, manifestat: quandoquidē eius affectionis, quam sanitatē dicimus, præstantissimus habitus est bonus habitus. Non igitur (idem enim iterū atq; iterum inculcare necesse est, cū quis multorum inueteratam ignorantia stirpitis euellere cupiat) non, inq; affectionē, non structuram, non actionem, boni habitus nomen significat, quemadmodum neq; simpliciter habitus, sed habitus quidem solam ipsam permanentiã stabilitatem q; affectionis ostendit: bonus vero habitus nihil ei plus, q; bonitatē adiicit. Igitur ex hoc nomine, habitus, & ex hac adiectione, bonus, componitur, quam oibus, quæ laudamus, apponere consueuimus, quæcunq; probe & secū dū propriã suã virtutē cõstituta sunt. Quid igit appetimus, aut quid nostro corpori prorsus inesse precamur. Nunquid salubrem affectionē id ipsum solū? An hoc idem est, ac si quæras, nū infirmas ædes ac propediē ruituras expetimus? aut ultra vsum, cuius causa structe sunt, elegantissime quoq; cõpositas, & q; longissimo tēpore duraturas? nemo profectò reperitur, qui non integre, & nō longi temporis spatio sanitate frui percupiat. Quin etiã nulla omnino ars est, quæ sibi id, quod deterius est, ac breuioris temporis, proponat, sed quod in eadem materia ē valde optimum, atq; longissimo temporis curriculo permāsurum. Id. sanè omnibus effectiuis artibus, p̄positū est:

Secunda Classis.

o o neq;

neq; etiam finis planè aliud quippiam, quàm propositi consecutio fuerit. Atq; iam ex dictis apertum est artis circa corpus versantis finem esse vnum, propositum q; vnum: siue propositum hoc quispiam integritatem nominet, siue bonum habitum, siue sanitatem, siue naturalem corporis structuram, siue naturalem actionem, aut affectum, aut structuram, per quam integre atque absolute has naturales functiones obimus, nihil in præsentia distinguere opus est.

Quis sit omnium artium finis & propositum.

CAP. 13.

Siquidem vnum mihi ostendendum proponitur, oēs videlicet artes propositum finem q; appetere, finem vero vniuscuiusq; rei vnū esse, qui nihil aliud sit, q̄ fm illam substantiam bonum. In vite igitur non aliud quidem perfectio est, aliud vero bonum, neq; aliud, præter id, quippiam ars vitium cultum tradens sibi speculandum proponit. Itidem & ars oleas excolere docens olearum naturæ perfectionē sibi propositum statuit. Verū enimvero vna quædam res est humanum corpus: & quædam quoq; huiusce omnino perfectio est, quam & præsentem custodire, & absentem reuocare alicuius artis officium est. Huius aut si alterum quendam inferiorem finem constituam, antedictus nos excipiet sermo: erit enim hæc boni habitus: illa summe boni habitus: alia salubris habitus: & quarta insuper ars salutaris habitudinis opifex: & præter has athletici boni habitus esse erit quinta. Quod si alijs quidem artibus fines inducere, alijs autem eos cōseruare permiserimus, non has modo, verum etiam alias totidem circa corpus artes vestigabimus, constituemus q;.

Vnum tantum esse corporis bonum, eandemq; esse opificem artem & custodem.

CAP. 14.

EX quo efficitur neq; multa corporis bona esse ponenda, neq; aliam eiusdem opificem, aliam vero custodem artem esse statuendā. Potenti sanè omnia per capita contemplari nō pluribus opus est: qui vero id facere nequeat vel & omnia ex animo delere, quæcunq; ex male ab ipso perceptis sequuntur, opus habeat, longiore, puto adhuc oratione indiget. Illa sanè confutanda sunt, q̄ nō vnū sit corporis bonū, sed omnia hæc, sanitas, robur, & pulchritudo, quod q; ars vna id procreare possit, altera cōseruare, & quæcunq; alia ab his orientia non nulli perperam decreuerūt: atq; in primis vnum esse corporis bonum primarie & proprie dictum, ad quod reliqua omnia referūtur, explicare melius est: alia vero corporis bona vocata, non nulla, vt partes illius, dicuntur: alia vt causa: alia vt fructus quidam. Quemadmodum enim pulchritudinem iucundus color, congrua caro, membrorum cōmoderatio, & alia quædam integrant, quidni & corporis bonum ex sanitate, robore, & pulchritudine confletur? Item quid prohibet ipsius corporis bonum esse sanitatem, sed veluti fructum quendam eius pulchritudinem & actionem? Quid obstat præterea primum corporis bonum actionem esse, eius vero causam sanitatem? Neq; enim per alia exquilitate sanescet corpus, per alia robustum aut pulchrum euadet? statim vero id etiam exacte salubre est.

Vnam omnium corporis bonorum artem esse, vnumq; esse principem corporis bonum.

CAP. 15.

Quare & ex hoc vnā circa corpus artem esse conuincitur: eadē enim facientes simul & robusti ad agendū erimus, & visu pulchriores, & salubriores, melioris q; habitus efficiemur: quæ admodū contra, si qua in corpus noxa inciderit, & actionū firmitas labascet, & pulchritudo marcescet, & bonus habitus tolletur, sanitas q; ipsa violabitur: hæc enim oīa merito simul augētur, simul q; decrescūt. Naturalis etenim actio naturali corporis eget apparatu, à quo rōnem causę erga ipsam habente producitur. Quocirca illud fieri non potest, vt istorum alterum adsit, alterum vero absit, ambo præterea hæc simul augentur atq; decrescūt: cum q; in melius proficiunt, hic bonus habitus, illa robur appellatur, eadem nanq; ratione robur actioni, qua bonus habitus sanitati cōparatur: vtrunq; enim ab vtrōq; producitur, sicut q; alicuius bonus habitus est, ita & robur: naturalis nanq; siue apparatus siue affectionis, vtrunq; vocare libet, virtus quædam est bonus habitus, actionis vero naturalis virtus robur est, idē autē est virtus, perfectio, & cuiusq; rei bonū, quod illius primum atq; simpliciter bonū nominatur. Ambo sanè & propter eadem deteriores meliores reddūtur, bonus nanq; habitus salubris, vt ante dictum est, affectio nominatur. Siquis item manifeste debilis sit, roboris infirmitas imbecillitas q; dicetur: pulchritudo præterea priora, posteriora deformitas necessario comitatur. Hæc planè omnia simul crescunt, simul minuuntur, & perficiuntur simul omnia, simul q; delentur: quod q; istorum vnum læserit, quicquid fuerit, statim & reliqua oīa lædit: contra, quod iuuat, pariter & omnia iuuerit. Atqui ex dictis iam vnā circa hæc omnia artem necessario versari elucet: quod istorum autem princeps simpliciter q; corporis bonum sit, nihil in præsentia attinet dicere. Sed tamen, ne id quoq; sermoni deficiat, subiungam. Corporis bonum absolutissimum atq; primum, quo egemus potissimum, actionum perfectio est, quod sanè robur vim q; defectiue enunciantes nominant: siquidem eos oportebat nō robur simpliciter, sed actionū robur, neq; vim simpliciter, sed actionum vim nūcupare. Deinceps verò post hoc fm non simpliciter, neq; per se corporis bonum, sed, qm̄ primo & per se huiusmodi bono ad sui creationem actionū robur indiget, sanitatis est bonus habitus, quem & ipsum iterum curte nominantes cauillationibus ansam præbuere: sanitatis enim bonum habitum cum dicere debeant, non ita, sed absolute bonum habitum vocant: hunc necessario pulchritudo sequitur; aliud quoddam ab illis & tertium corporis bonū. Quare corporis bona æque, ac animæ, neq; vnus generis sunt, neq; similiter omnia dicuntur, sed vnum quidem, vt primū atq; per se, alterum tanquā illius causa,

A causa, tertium vero, vt necessario consequens. Igitur cuius horum trium ars corpus gubernans primarius opifex est: num sanitatis, an actionis, an pulchritudinis? Supra enim iam patuit, etiã si istorum vni tantum, quodcunq; malis, profueris, necessario cunctis tribus profuturũ. Nam, si actionẽ iuuabis, & sanitatem & pulchritudinem necessario iuuabis: quandoquidẽ ea sine causa ipsam producente consistere nequit, pulchritudo vero necessario subsequitur. Item si sanitati proderis, ilico & actioni & pulchritudini proderis, etenim vtraq; ab ea profluit: qui vero pulchritudine creat, iste proculdubio & sanitatem ante creauerat: si eam, itidem & actionem.

Quod inter corporis bona primum à medico expetatur.

CAP. 16.

Verum, quod primum ab artifice fiat, sermo noster vestigare cupiebat. Atqui iam ex supra politis manifeste ars sanitatem efficere videtur, hæc vero naturalis pulchritudo actio q; sequat, necesse est: quod enim primum artifex cum fecerit, acquiescit id eius planè finis est: at naturali affectione, per quam agimus, restituta conquiescit, ea vero sanitas erat: quam cum induxit, nihil ultra circa actionem pulchritudinem ue laborat, accedunt enim hæc vel inuito artifice, ipsis q; aditum intercludere, cum semel sanitatem creauerit, prorsus nequit. Ipsam planè sanitatem impedire in ipso artifice positum est: quod si ipsam corruperit, naturales actiones, aut pulchritudinem corpori adipsi, nullo vnq; pacto valebit. Artem itaq; corpus tractantẽ, qualiscunq; sit, circa sanitatem omnium primam atq; per se negociari asserendum est, deinceps accidit, vt de actione pulchritudine q; curã habeat: neq; vero vllum istorũ imperfectũ mancum q; est, sed perfecta, cummulata, ac summa sunt. Quomodo igitur plura sint corporis bona, quomodo vnum, quod q; non omnium æque ars corporis curam habeat, sed vnus per se, ex accidenti aliorum, abunde disertum est.

Quod in nulla materia Ars vna finem efficiat, altera conseruet.

CAP. 17.

Iam vero & illa ostendere conabor, quare in nulla materia ars vna finis effectrix, altera cõseruatix reperiat: statim q; ab initio neq; illorũ exemplum, qui in hac fucere sententia, neq; rerũ preterea ipsarũ naturam, ipsis fauere declarabo. Si alterius, n. artis est calceũ conficere, alterius labefactatum refarcire, non dum tertiã hic artem conseruatricem nobis ostenderũt: pariter & in vestibus, si alterius quidẽ artis est eas refarcire, alterius autẽ cõficere, quæ nã & in his tertiã sit ars conseruatix, explicare nõ poterunt. In nostris profectio corporibus, vniuersim q; in his, quæ à natura reguntur, veluti effectrix vtiq; natura est, textorie coriariæ q; proportionem respondens. Vitiosum autẽ corpus instaurant agricola & medicus, q & ipsi vestes farietũ & veteres calceos instaurati similes sunt. Vestem autẽ calceum ve in conclauis reponendo custodire, ne aut à quopiam surripiat, aut à muribus cerodã, id neq; vllius forsitan artis, sed solius est diligentiæ. Quod si horũ cõseruatricẽ artẽ esse qdã velint, tales apud hoies artes sunt imperatoria, rei q; publicæ gubernatoria, & præter has, si placet, ostiariorũ, cæterorum q; custodum: vt enim ne inter hostes, aut prorsus ne inter scelerosos hoies feras q; bestias versaremur, ædes ciuitates q; cõstruximus, & muros circundemus, imperatores ac principes creauimus. Sed non istarũ similem sanitatis conseruatricẽ artem conquisiimus, sed eã, quæ (vt puto) in humanũ corpus aliquid agens nõ ex accidenti, sed p se incolume ipsum valens q; præstet: at proxime dictæ singulæ non ipsæ p se sanitatẽ custodiũt, sed eo, quia homini nõ iugulato, neq; à fera discerpto, sanitatem seruari, quemadmodum & totã vitã, cõtigit: idcirco ex quodam accidenti, non primo, neq; ex sua ipsius ratione, harum vtraq; artium sanitatem conseruat.

Quibus Ars tuendæ sanitatis contineatur.

CAP. 18.

Igitur sanitatem præcipue ex sui ratione conseruans quibus continebitur? Vt mea quidẽ fert sententia, neq; illis, quæ non necessario corporibus nostris adhærent, neq; illis, quæ nullã in partem necessario corpora nostra permutant, sed illis, quibus, velimus nolimus, corpus nostrum oino vtitur: & eorũ illis, quæ iuuare aut officere valeant: in ijs, inquam, & circa hæc tuendæ sanitatis artẽ versari arbitramur. In gladios enim, aut feras, aut laqueos, aut præcipitia, non necessario corpora nostra incurrunt, sed in ambiente aere duplici rone versant, & qm corpori vndiq; circumfusum est, & qm per inspirationẽ ducitur. Atqui somnus & vigilia, quies item & motio, in horum numero ponitur: necesse nanq; est aut dormire aut vigilare, quiescere aut motu exerceri. Perinde esurimus & cibum capimus, sitimus ac bibimus, aut inter hæc medijs agimus. Cubilium autẽ discrimina ac vestimẽtorum non oia necessaria sunt. Eburneis nanq; pedibus lectulus, aut grabatus ignobilis, nihil sanitati prodest aut officit, neq; vilium aut sumptuosarũ vestium vsus: non vitrea vasa, aut aurea, aut argentea, aut lignea possidere: non formosorum seruorum aut deformium turba domi nari, aut seruis planè carentem ipsum sibi ipsi ministrare. Ista mehercule prodesse nobis vel obesse ipsorum ratione atq; primario, aut ex accidenti, neutiq; apta sunt. At calidus aer aut frigidus, esca & potus, requies & motio, vigilia somni q;, suis ipsorũ viribus necessario corporibus nostris vtilitatem aut noxam afferunt. Vestimẽtum autem lacerum ac leue hyeme, graue autem astuosum q; æstate, ledit quidem ex necessitate, ex accidenti vero frigore & calore diuexat.

Quid à sanitatis custode agendum sit.

CAP. 19.

Hæc itaq; quæcunq; per se ledendi iuuandi q; potestatem habet, sanitatis curã habens speculat. At quomodo, quæ ve ratione? Posteaq; satis abunde corpus inanitum est, sensilis q; nocuamenti discrimen impendet, alimentum sumere iubens. Postquam ultra modum exaruit, atq; hinc

Secunda Classis.

o o ij iam

iam noxæ periculum instat, potum accipere præcipiens: item & corpus exercens, cū nostri mode. **E**
ratricem facultatem robustam præstare, excrementa q̄ angustis meatibus intrusa eruere voluerit:
quietem vero imperans, cum exercitatione corpus lassari, aut ultra, q̄ conueniat, digerere senserit:
aluuum præterea ducens, cum suppressa est: nimis aut citatam cohibens: alia q̄ in hunc modum oīa
agens, & in summa id ante oculos habēs, vt in corpore exacte sano ac valido nihil nouare audeat.
Cum vero aliquantulū exquisitam moderatiōem transierit, continuo, quod deficit prius, q̄ latius
malū serpat, refarciat, perinde, ac si subtegminis fila ex aliqua veste non simul oīa, sed singulis die-
bus singula excidentia, q̄ huic rei præest, affidens illico reponat adeo, vt huiusmodi correctio atq̄
emendatio multorū notitiā præ exiguitate subterfugiat. Talem medijsfidius & benevolentibus
perfectum artificem esse opus est minime cuiuscq̄ differentia ac noxæ obseruatorem iuxta atque
emendatorē. Verū, si ex toto integrū ille sum q̄ corpus duraret, tale q̄, quale ipsum ab initio crea-
tor fabricatus reliquit, nequaquam correctore semper eguisset. At nunc, cū disfluat semper, atq̄ dispereat, ali-
quo p̄sente obseruatore indiget, q̄ & quod dissi pat, quantū quale q̄ sit, cogniturus est, ilico q̄ tale
ac t̄m vicissim reponēs instaurabit. In sitū humidū dilabitur, tantūdem humoris, potū exhibēs, irri-
gato. Calidū digerit, tantūdem caloris addito. Aridū cōsumit, iā alēdi instat occasio. vt semel dicā
qd̄ discutit atq̄ euanescit, ingeri paulatim atq̄ reponi ante, q̄ in multorū notitiā veniat, opus est. **F**

*Quo differat ars curatrix à conseruatrice per pulchram doliorum compara-
tionem declarat.*

CAP. 20.

Igitur, quæadmodū, si duo cogites dolia multis in locis foraminibus terebrata, ambo æque ab ini-
tio plena, pariter q̄ p̄ illa spiramina hac atq̄ illac p̄fluētia, horū q̄ alterius quidā curā gerēs sem-
per q̄ affidens t̄m vicissim ingerat, quantū elabatur, alterū verò ante, q̄ valde inanitum est, nemo
custodiat, postea quispiā repēte superueniens semel totū impleat, clarissime cōstat doliorū istōrum
primū neq̄ inaniri, neq̄ repleri vnq̄, alterū vero ambo hæc pati à multis inspectantibus testatum
iri, ita quoq̄ in sanis agrotis q̄ corporibus res habet. Vtrūq̄ enim vitiū ars vna modo vno emen-
dat, quod deficit scilicet, instaurans: in quāto vero, nō in quali, emendationis differentia versatur.

Quod differentia in quanto ad vnam artem spectet, in quali ad diuersas.

CAP. 21.

At qui secundum quantum in his, quæ fiunt, differentia ad vnam artem pertinet: q̄ si alterius
artis esse debeat, prorsus qualitate differat, oportet: q̄ si propterea geminum esse correctio-
nis modum arbitraris, q̄ ab vno dolio multum prius effluxerit, q̄ artifex custos accesserit: alterū,
custodem semper astantem, quæ sua bona fortuna fuit, nactum plenum conseruatur, haud recte
sentis. Neq̄ enim alia ars vnum subtegminis filum, quod exciderit, reponit: alia, tria aut quatuor **G**
aut quingenta. neq̄ alia ars parietis particulam ruentem fulcit communit q̄: alia magnā eius par-
tem collapsam restituit. quo enim modo res vnaqueq̄ à principio cōstructa est, eodem etiam cor-
rupta instauratur. Subtegmen stamini intertextū vestem facit. num igitur præter hæc vestis pati,
aut præter hæc emendari potest: opus planè est, siquid vestis damni faciat, aut stamen, aut subteg-
men, aut vtrunq̄ pati, vnam que esse emendandi viam, quæ subtegmen semper stamini implicet,
quo eius ab initio compositionem imitetur.

Quam errent logica methodo carentes.

CAP. 22.

Sed singulares actiones multis imponunt vniuersale contemplari nequeuntibus. Id enim ra-
tionalis methodi munus est, quā neq̄ didicerunt neq̄ pertractarūt isti, qui quotidie de propo-
sitis blæterantes disputare audent. Satius enim, si quidem eā nouissent, ipsis foret, eam semel disci-
pulis docere: nō infinita proposita discutere. nā, qui eam rite percepit, non amplius infinitis eget,
sibi ipsi oīa recte diuidere valens. At eā methodum ignorans, præterq̄ q̄ infinita, perperam ne di-
cta sint, haud dignoscit, permultorū adhuc propositorum, quæ non audiuit, inops est. Verum hæc
obiter aduersus eos dicta sint, qui quotidie in proposita discipulis audientibus edisserūt, neque ip-
si, quid dicāt, intelligentes, quousque imperiti inexercitati q̄ in iudicatorio instrumēto fuerint. Nā **H**
& hoc loco, quo inter se artes distinguendæ sint, singularibus ne actionibus, an vniuersalibus, an
non ita, sed propositis finibus q̄, aut neque his, sed materijs, instrumētis, principijs, & contempla-
tione, minime considerantes de his nugantur, quæ ignorant. Igitur & nos forsitan melius fuerit,
postquam semel id certamen conficere tibi polliciti sumus, quam breuissime poterimus, aliquid
& de ante dictis omnibus disputare, iterum à singularibus actionibus incipientes.

Quæ sint singulares in medicina actiones.

CAP. 23.

Est igitur quædam singularis actio, qua vrentes oculorum palpebras consuimus: altera vero
huius minime assimilis, per quā suffusiones detrahimus: alia quoque tertia & quarta, neq̄ in-
ter se vlla ex parte, neque harū similes sunt, per quas cōfractū os de capite excindimus, sed in alia
corporis parte, vt pote humero atque cubito, in aduersum tendentes atque conformantes deliga-
mus. Ab omnibus vero alijs actionibus longo interuallo ea dissentit, quæ circa herniā fit, manua-
ria operatio: à qua illa, quæ circa varices: ab oibusq̄ simul antedictis vesicæ calculi extractio: atque
horum multa et scalpello absoluimus: at oculum sublinere, articulū in proprium situm reponere,
† aut alicui mēbro propriā formā reddere, fistula, quam cathetera græci vocant, rite vti, cucurbitulā
affigere, sine scalpello quidē omnia præstant, sed inter se longissime & à proxime dictis euariant:
quemadmodum

† AP. conforma
realiquā mem-
bium.

A quemadmodum & venam soluere, & arteriam secare, cutem scarificare, & hydropicos perforare inter se & ab omnibus antedictis distant. Atque hæc quidem et ac præter has alia infinita manuarum actiones per se fiunt: medicamentis autem utentium porro alterum genus est, & ab seipso, & ab his, quæ manu fiunt, discrepans. Siquidem veratri potio, ciborum quibus esus nulla societate participant: neque inedia clysteris quibus vltus, neque frictio & lautio: ab his vero longius distant vltus eluere ac purgare, & medicamentum liquidum, iterum & aridum imponere: gestari præterea, deambulare, luctari, scammonium, aut mulsam bibere. Quorum omnium neutiquam similis est pulsus arteriarum calor quibus dignotio, quavis extremis manibus agamus: quemadmodum (vt reor) & humorum abscedentibus sedibus contentorum perceptio, aut tumorum hydropicorum, aut gangliorum, aut atheromatium, aut meliceridum, aut steatomatum {vt grecorum nominibus utamur, quoniam latina deficiunt} neque enim eodem digitorum iniectione, aut eadem motione & translatione & pressione, sed non nunquam longe differente in modo enumeratis utimur. Quamobrem periculum est, ne totum diem absumamus, nihil aliud, quam actionum differentias recensentes, adeo ipsarum numerosa multitudo est.

Per singulas actiones Artes non distingui.

CAP. 24.

Verum iam & ex his abunde quis nouerit, quanta illi erroris nebula caligent, qui per singulas actiones artes esse distinguere, das arbitrentur. Nullus igitur adeo fatuus, adeo quibus attonitus est, qui a medicina modo propositas actiones diducat, & aliam quampiam artem singulis ipsis præficiat, aut hernie dissectoriam (vt nunc quidam nominant) aut calculi detractoriam, aut perforatoriam (quam paraceteticam vocant:) etsi enim quibus maxime hunc hernie dissectorum, illum perforatorem, alium calculi detractorem esse dicant, omnes tamen istos communi nomine medicos appellant perinde, vt eos, puto, qui a quibusdam membris, quorum præcipue curam gerunt, vocitantur: hos namque oculos, auricularios, dentarios (ita dicere liceat) medicos nominant: non nullis vero a materia noia indiderunt, dieteticos, & medicamentarios, aut per iouem, et herbarios vocantes: quidam præterea & non nullos medicos vinidatores & veratridatores appellarunt, quoniam eos crebro talibus remedijs utentes conspexerunt. Omnibus enim (vt reor) hominibus rationalis disciplina principia naturaliter insita sunt: cognoscunt quibus hi quidem magis, illi vero minus, in actionibus aliquid esse idem, aliquid diuersum. Id quidem, cuius causa fiunt, idem est, sanitas videlicet apud omnes communi propositum: modus autem non omnium vnus, sed in numerum ingentem excrescit. Verum enimvero, si quispiam (vt facit Plato) vniuersi cuiusque modum & vniuersalem scopum vnam artem statuens, deinde in species, differentias quibus ipsam diducens, rursus illas partes singulas artem appellet, perinde & ipse aliquam dieteticam, & medicamentariam, & manuariam velit artem appellare, nihil sane fuerit, quod ipsi vitio vertam. Ita etiam, si modo propositas singulas partiens, vt dictum in ea, quæ assumuntur, euacuantur, & bibuntur, & exterius incidunt, istorum singulis propriam quandam artem præficiat, neque istum accusauerim. Iterum, si hæc quoque eadem multiformiter vsque ad particularia partiatur, minime ipsum impediam, quin in his, quæ assumuntur, aliam medicamentorum artem esse dicat, aliam ciborum, aliam potionum: quin etiam in istis singulis huius illius quibus cibi, huius illius quibus potus, atque huius illius quibus medicamenti propriam esse artem dicere concessero. Verum, si has inter se artes, quemadmodum arithmetica, exempli causa, ab oratoria, aut hanc ab edificatoria & fabrilis differre aut met, non amplius istud concessero, cum istæ nullum communi propositum habeant: paulo supra vero enumeratis vnus est communi propositum, sanitas scilicet. Quemadmodum igitur in oratoria, quæ vna est ars, aliquam quidem exordij, narrationis aliam, argumentationum perorationum quibus aliam esse artem dixerò, si mihi solum id vnum, vnius esse artis ea, siue species dixeris, siue partes concessum fuerit: Ad eundem, arbitror, modum, & in medicina res habet, aliam enim artem manuariam dixerò, aliam dieteticam, aliam medicamentariam, vnum id modo mihi seruetur, harum omnium vnus esse propositum, propter quod vnius esse artis particula coguntur: res enim dissimillimas id iungere, atque connectere, cogere quibus, vt in vnam omnes artem conspirent, manifesto videtur. Excindit aliquis, aut abscindit putrem particulam, alius autem reficit, carnem quibus in cauo vulnere procreat: contraria quidem res, tota quibus, vt aiunt, diametro distare videbuntur, actiones enim longe differunt, ipsarum quibus effectus contrarij sunt: ille enim eorum, quæ sunt, aliquid perdit, iste vero nouam aliquam substantiam gignit: sed neutri id ipsum per se proponitur, aut illi quicquam destruere, aut huic generare: quemadmodum neque vrere aliquid, neque secare, neque aliud quicquam ipsum propter se facere quispiam aggreditur, sed tanquam sine hoc sanitatem assequi non valens, ad quam omnes diuersis tamen itineribus ingredienti properant, ob communi vtrique propositum omnes medici vocati, sed propter actionis, aut materię, aut membri differentiam, hic manuaris, iste medicamentaris, ille oculus appellatur, manuaris ab actione, medicamentaris a materia, oculus a membro. Cum enim, quæ curantur membra, non parum inuicem differant, curatores quibus ipsi actionibus ac materijs diuersis utantur, ideo non nulli ab actionibus, alij a membris, a materijs alij cognominantur, ocularij, manuarij, ac medicamentarij, vniuersim quibus omnes a fine medici. Supra enim explicatum est omnes artes in subiectæ substantiæ bono versari, ei quibus operam dare: & in singulis ipsarum vnum, quoddam primum bonum reperiri. Ceterum, quoniam quispiam palpebras, exempli causa, bene suens perperam medicamenta propinet, alius medicamentis optime vtens rationem victus non rite præcipiat, in hoc alius egregie versatus manus non bene

exerceat, si diuerfas propterea ac penitus separatas artes opinemur, statim sanè non tres modo, ve- **E**
rum etiam trecentas sic artes statuemus. Iste nanque fistula perite vtitur, ille clystere, alius venam se-
care est idoneus, arteriam alius: deinde, cum aliquis hæc omnia insigniter administrans inuentus
fuerit, rursus omnes illæ artes in vnam coibunt. Atqui vtrunque vitiosum est, aut propter artificum
inscitiam artem vnam in multas discerpere, aut propter eorundem excellentiam multas in vnam
coniungere. Prior nanque sermo neq; orandi, neq; numerorū, neque terræ metiēda, neque canen-
di, neq; aliam quampiam illustrem artem, vnam esse concedet, quas multi tractantes propter earū
magnitudinem totas completi nequiuerunt. Secundus autem artes interdum nullius cognatio-
nis participes in vnam acervabit. Nam, si idem homo arithmeticus simul, grammaticus, atq; philo-
sophus fuerit, poterit quispiam vnus artis has omnes esse particulas existimare.

Quo Artes distinguende sunt.

CAP. 25.

ITaq; ne agentium multitudinē, sed propositis consideratis, artes distinguamus, neque in singulas
actiones sed in vniuersas inspiciamus. Cōmune. n. quoddam in singulis cuiusque artis actioni-
bus inuenies, per quod, quāuis longo intervallo distare videantur, nihilo minus tñ eas vnus esse
artis particulas nihil impedit. Vestes igitur texere nihil aliud est, q̄; subtegmen stamini implicare:
num igitur, q̄; istud, aliud est suere? neutiquam, verum & in suendo subtegmina staminibus inter **E**
textuntur: nam si & ab initio statim quispiam sine textorio opere aliter subtegmina staminibus in-
nectere voluisset, aut eo modo, quo nunc lacera indumenta sarciant, aut quo cistas aut sportulas
aut retia fabricantur, nihilo secius vestimētum, sed multo longiori tēpore cōfecisset. Finē itaq; nō
simpliciter collimantes, sed celerius ad ipsum peruenire studentes, hanc telas cōficiētem artem, tex-
toriam sc. excogitarūt, nō vniuersim, sed ex parte à supra positis differentē: idem & in medicinali arte
contingit. Innumera sanè (vt ita dixerim) singularia sunt, sed generale quoddā opus omnibus cōe-
est: nam & corpori aliquid, vt superuacuum, detrahens, aut aliquid, quod deficiat, adiiciēs, vnum
vterq; in vniuersum præstat, corpori scilicet naturalem modum comparans, qui nihil aliud est, q̄;
sanitas, perinde vero & calfaciens, & refrigerans, & siccans, ac madefaciens.

Exemplo naturæ probat Artem, quod facit, etiam conseruare.

CAP. 26.

Quemadmodum enim, si ab initio nos confestim animal creare potuissemus, non alia quidē
vlla ratione eius primam formationem instituissemus, alia vero emendationem adhibere-
mus: haud secus postea, q̄; neutrum horum nos primi efficimus, sed natura est & prima-
ria animalis opifex, & in præsentia ægroto sanitatem cōparat, nō alia profectio ratione carnē prius
generauit, alia vero nūc: neq; alia quidē rōne fctui, alia ī p̄sentia in lucē edito, alimētū suppeditat, ve-
rū ēt similiter nūc operat, alit, digerit, excernit, omnia q̄; (vt semel dicā) in præsentia, vt prius, eadē
ratione ministrat. ^a Medicū aut naturæ esse ministrū, primariā que esse illius artē quandā, acrite ce- **G**
lebre eē dicē: illud, ^b Natura in oībus auxiliat: quin ēt naturā morbos iudicare, ^c naturas morborū
esse medicatrices, à priscis sapientibus abūde tradita, quid ego iterū supuacue repetam? quod. n. in
p̄sentia vtile est, in memoriā tñ reuoco, nō alterius artis esse opus facere, alterius vitiatū corrigere,
sed eiusdē. Quod si & nō eiusdē, at supra, medicinā ostēdimus nō artis vestes faciētis, æmulā quicq̄
quod prius nō esset, p̄creare, sed artē laceras tritas que vestes sarcientis atq; milē. Explicauimus itē
cōseruationē eē duplicē, alterū que ipsius genus, sub quo & p̄sens de tuēda sanitate tractatio repo-
nitur, parum labefactata corrigere: id que multos subterfugit, tanq̄ sit à curatiuo differens genus.

Quis Finis effectiuarum artium, atq; actiuarum.

CAP. 27.

Cæterum id ipsum alicui finem esse putare, domum extruere aut vestem aut vas, aut sanitatem
facere, hoīs est non potentis actionem fini preuiam ab ipso fine distinguere: quandoquidem
non domū extruere id ipsum ipsius ædificatoriæ finis est, sed domus, quemadmodum neque, vestem
texere, aut nauē coagmētare, aut grabatū aliorum ve vnū quodque fabricari, sed ipsum opus, quod
quiescētibus iā à labore artificibus adhuc permaneat. Atque ita effectiuarum artes ab actiuis tñ dissen-
tiunt: actiuæ nāque cū ab agendo desierint, finis quoque vnā desit. Nihil itaque in saltatoria p̄ter
ipsam actionē ostēdere possumus, vt in fabrilī grabatū, in ædificatoriā domū, in medicina sanitate. **H**
Non igitur ædificatio, quemadmodum saltatoriæ saltatio, ædificatoriæ finis est, sed domus, res ab
actione diuersa: itidem textoriæ neque textura, neque texere, neque vestis cōfectio, aut generatio,
sed vestis. Pari rōne neque p̄ductio, neque generatio, neque correctio sanitatis, medicinæ finis ē, ve-
rum hæc omnia actio quādā artificis cōis est, quemadmodum particulares erant secare, vrere, arti-
culos & extrema, quæ græci cola vocāt, in aduersum trahere, effingere, deligare: & supra has etiā,
atque cōmuniōres manu operari, medicamento vti, & rationē victus præcipere: verū sanitas ipsa
finis est, quē iam quiescente artifice demonstrare valemus. Quare neque sanitatē custodire, aut vi-
tiam emendare, aut prorsus amissam recuperare, finis est, sed oīa hæc actiones sunt, finis autē est
sanitas. At cōem generalē que supra omnes hæc particulares actionē alius sanè alio appellat no-
mine, oēs tamen vnū idem que significāt: & qui sanare dicit, & qui sanitatē facere, & qui sanitatis
effectiōnem, & qui sanationem, hi quoque idē, quod proxime positi sed alio modo dicunt: & me-
dicationem morborum dicentes, aut curationem, aut agrorū medelam, aut mediūsfidius mederi,
aut morbos extirpare, aut sanitatem morbo pulso inducere: item omnia, quæ conueniant, facere
dicentes,

A 1. Epid. cō.
2. t. 5. 3. 112. f

B In lib de Ali-
mento. nō lou-
ge à principio.

C 6. Epid. com.
5. L. 3. 187. f

Adicētes, & qui morbificas causas se expellere aiunt. Nemo.n.istorū finem, sed quæ finē præcedit, actionē dicit, perinde atq; si circa corpus ars quædā actiua saltatorię histrionicæ q; similis versaret.

Non per materias, nec per præcepta Artes distinguui.

CAP. 28.

Verum enimvero posteaq; multis rationibus artes non ex particularibus actionibus esse iudicandas assertum est, sed in vniuersales ac proxime ad finem esse recurrēdum, deinde q; ab illis ipsis fines distinguere esse tentandum, in sequenti disputatione ea est difficultas excutienda, nunquid & de ipsarū materijs eadem sit ratio habenda. Itaq; materia vna pluribus artibus subijci, vna pars permultis vti materijs videtur: quandoquidē lignum nauium artificij, & carpentario, & machinarū structori, & ædes fabricanti, infinitis q; alijs cōmunis materia est: creta quoq; multarū est artium materia, & lapides, alia q; vniuersa. Itē verò medicæ artis, vna cum sit, infinitę materię sunt, & corpus ipsum sanitatem accipiēs, & cibi ac porus, & medicamēta oīa, & vocata diætēmata. Hæc igitur medicorum materiæ: corpus autē tanq̄ id, ex quo finis, aut in quo. Constat igitur non ex materijs artes esse iudicandas: neq; enim, si quispiam alias cōes materias, v' que aliqs dixerit, per accidens, alias vero proprias atq; propinquas singulis artibus subijciens, quatenus corpus nostrū naturale est, physicæ scientiæ subiectum esse dicat, quatenus salubre, medicinæ, quatenus euecticum, id est bono habitu præditū aut boni habitus capax exercitatoriæ, propterea alio quopiā, q; fine, artes distinguūt. Nā corpus aliquod salubre dicere eius, qui iā finē cognoscat, officiū est. Neq; et, siqs præceptis artes disjungat, aliunde, q; à fine potestate sumit initium: propria nāq; cuiusq; artis præcepta finis cōstituit atq; diiudicat. quippe hæc artis propria sunt, quæ dignoscens aliquis ad finem assequendum proficit. Si quidem grāmaticæ, musicæ, fabrilis, & aliarum cuiusq; artium quæcunq; præcepta aut finem ipsum euidenter, aut quod in ipso melius, celerius' ve est, præbere valent, hæc artis propria sunt, quę vero ad finē assequēdum conferūt nihil, ea nequaq; artis propria dicēda sunt.

A fine Artes omnes distinguui atq; consiliui.

CAP. 29.

Itaq; omni ex parte ad finem properare, ab eo' que artes iudicare præcipit ratio: propter hūc enim & communibus actionibus, & proprijs præceptis atq; principijs differunt: nam hæc & secundū artium fines euariant, Quandoquidē sanitas finis est: hæc vero in calidis, frigidis, humidis, siccis' que consistit. In istis planē & materiæ, & contemplationis circa huius cognitionem principium versatur: sed dissimili ratione medicus physicus q; id tractat. Quod ipsum dissimiliter scilicet à scientiarum fine cognitum est atq; distinctum. Neq; ab re semper finem ratio inuenit, omnium, quę in artibus continentur, regulum atq; iudicem. Nam cuiusq; artis cōstitutio inde sumit initium. Quis enim medicinam consiliuere properasset, nisi sanitatis bonū prius optauisset: aut ædificatoriā, nisi & hic domum: aut textoriam, nisi vestem prius expetiuisset: Quin & ars reliquas oēs constituens hinc & ipsa accepit initium. Alibi vero à nobis ostensum est, quo quispiam modo propolito fine suam ipsius artem per methodū comperiat. Eū' que, qui præsentē librū exacte intelligere cupiat, in illo prius versatum esse necesse est: ita enim euidenter cognouerit sub vnam eandē que contemplationem vtranque partē incidere, salubrē videlicet, atq; curatricem. Verum, si ego, quæ in alijs voluminibus à me latissime diligenter' que explicata sunt, in hunc omnia librum conferre velim, Menemachi Menodoti' que libros me huius prolixitate superaturum ignorarem.

Artem circa humanum corpus correctricem esse probat, eius q; partes enumerat. CAP. 30.

Cæterum artem circa corporis bonum versantem prorsum vnam esse ex antedictis (vt arbitror) satis declaratum est, atque ex dicendis in posterum nihilo secius declarabitur, non tamē, quo ipsam nomine appellare oporteat, iam adhuc manifestum est. Neque.n. forsan medicatiua, neque exercitatoria, sed aliud quippiam appellanda est, forsan autem & in totum ars ista, quemadmodū & pleræque aliæ, nomine caret, sed hoc quidem paulo posterius speculabimur. Verum vnū esse humani corporis bonum, quicquid illud sit, sicut aliarum etiam omnium substantiarum, esse autem & de ipso artem vnam, siquid vnquam aliud, & id quoque verū esse confirmo, nec non & eandē vtrique methodum inesse. Vna igitur circa humani corporis bonum arte versante, in præsentia oēs eius particulas speculemur: nam sic & eius, quæ salubris vocatur, quę sit potestas, prorsus dignoscemus, vt in hac etiam parte methodo aliqua vtentes sectionem faciamus, genus artis corpus nostrum tractantis contempluri: At non in sola ipsa contemplatione finem eius situm esse, sicut arithmeticę, astronomię, ac physicę, sed quiddam etiam & circa corpus ipsam facere, neminem præterit: quod neque verò in ipsa actione desinat, quemadmodū saltatoria, postquā agere desit, nihil ostendere valens, & id quoque omnibus constare arbitror. Igitur in cōfesso est eam inter effectiuas aut acquisitiuas esse collocandam, postquā neque inter contemplatiuas, neque inter actiuas inuēta est: sed neque inter acquisitiuas numeratur, qualis est ars illa, quæ harūdine, & quæ hamo pisces captat, v' que in vniuersum dicam, qualis est venatoria: aliquid enim eorum, q̄ sunt, istæ capiunt, ac possident: nihil autem, quod prius non esset, ipse faciunt. Inter reliquas igitur esse cōrrices humani corporis ars reponitur. Istarum vero duplex officium est: aut enim aliquod integrum, quod prius non erat, efficiunt, aut ex parte vitiatum corrigunt. At, quæ nunc quæritur, ars totum hominis corpus moliri nequit, sed per partes instaurare potest perinde, vt vestium ars sartoria, neque ad eundē, vt hæc, penitus modum. Natura nanque & corpus fabricatur, & ipsum

Secunda Classis.

o o iij imbecillum

* Codex græc' habet αἰτιῶν i. causerum.

imbecillum rursus confirmat, vt ars vestiaria: ipsius vero naturæ ministra est ars, quæ in præsentia E vestigatur. Concedatur igitur, vt procedat oratio, nos ipsam correctiuam appellare: sed aut multum corrigat, aut paucillum: quæ eius pars multum semel corrigat, medicatiua curatiua q̄ nuncupetur: quæ vero paucillum, cōseruatiua. Eius ipsius quoq̄, quæ multum semel instaurat, permulta sunt differētiæ: omnis enim quantitas in multitudine innumerabilem secari potest. At, quia, de ipsis dicere non est nobis in præsentia propositum, hæc sanè pars dimittatur, illa vero, quæ paucillum emendat, diuidatur. At hæc quoq̄ insignibus differentijs tripartito distingui videt: aut enim exacte perfecte q̄ valentem accipiens in hoc ipsum gradu conseruat: hanc autem partem euecticam; id est boni habitus conseruatricem, vocant: alteram eorum, qui iam morbum euaserunt, refectricem, quæ sanè & non nulli recentiorum medicorum analepticam, hoc est instauratricem, seu resumpticam appellant: inter vtranque pars ea collocatur, quæ ab ipsis proprie salubris nominatur, nã vulgo & conseruatiua simul & salubris dicitur. Tres igitur hæ partes conseruatiuæ modo enumeratæ, analeptice, salubris, & euectice, sunt quidem omnes sub ea medicinæ parte, quæ exigua vitia tollit: inter se autem ratione maioris minoris q̄ dissentunt, magis enim parua castigat euectice, minus vero salubris, hac adhuc minus parua emendat analeptice. Quidam vero & quartam particulam adiecerunt, in hac conseruatiua, quæ ab ipsis proprie prophylactice, id est præseruatoria, vocata fuit, facultatem ei oppositam habentem, quæ à morbo proxime liberatos recreat. Hæc autem ambas anticipatis quodam modo esse naturæ inter contrarias totius artis partes nemo ambigit, dico autem inter eam, quæ magna vitia, & eam, quæ parua dissoluit. Curatiua sanè pars quæ magna vitia, euectice autem atq̄ salubris quæ parua discutiat, id quoq̄ perspicuum est: in medio vero ambarum interstitio instauratiua nominata atq̄ præseruatoria posita sunt, si ad salubrem euecticam q̄ comparentur, non exigua vitia emendantes: si ad curatiuam, non magna. Propterea, & quicumq̄ ambas has partes neutras appellauerunt, haud male mihi sensisse vili sunt. Sed de his alia est habenda oratio.

Ab initio posita & quæstionis solutio.

CAP. 31.

IN præsentia autem contemplatione de conseruatricis artis humanum corpus gubernantis parte tria diuisionis membra supponantur, vnum de corporibus secundum habitudinem valentibus: alterum de ijs, quæ in habitu sana sunt: tertium de bono habitu præditis. Primum q̄ instauratiuum appelletur, nihil enim in præsentia cum illis de nomine digladiemur: scdm salubre: tertium euecticum, hoc est boni habitus conseruatiuum: duo priora in melius ducentia, in optimo statu tertium conseruans. Atq̄ his ita positis ab initio agitatae quæstionis meminerimus: erat autem (vt existimo) huiusmodi, vtrum ad medicatiuam, an ad gymnasticam, pars salubris vocata pertineret. Non absq̄ ratione igitur inter initia sermonis nostri diximus omnem quæstionem sub definitione cadere: nã, quid sit medicina, quid gymnastica, cum nouerimus, non amplius difficile fuerit inuenire, ad vtram ipsarum salubris referatur. Ipsa quidem salubris quid nam sit, iam mihi manifeste explicauisse videor: aut enim tota pars cōseruatoria, aut ex illis tribus partibus vna, quæ in medio versatur inter euecticam, s. vocatam, atq̄ analepticam, & est circa sanitatem in habitu: mihi quidem reliquum nihil aliud, quod de nomine, controuersia esse videtur, res ipsa autem minime in obscuro versari tantisper, dum superius declarata concedantur, ac fixa permaneant. Atqui cum ipsa strictim atq̄ per capita recensero, mox ad nomen interpretationem me conuertam. Quemadmodum igitur bonorum vestimentorum, edium, atq̄ calceorum, perinde & corporis vnã quandam artem esse constituo, cuius duas has esse partes, vnã efficientem, corrigentem alteram, ambo q̄ hæc naturæ prius inesse, sed ipsarum alteri, corrigenti scilicet, humanam artem opitulari: quæ & ipsa bipartito diuiditur, in curatricem partem seu medicatricem, atq̄ in alteram conseruatricem, quæ & salubris vocatur. Ipsius vero tres partes sunt, analeptica, euectice, ac toti generi cognominis salubris. Itaq̄, siue de tota conseruatricis parte, siue de eius particula, quisquam quærat, ad vtram artem pertineat, ad medicatricem ne, an ad corporis exercitatoriam, totam rem prius (vt nunc ego feci) perstringentem, ita deinde ipsum explicare opus est. Quod, vna corporis ars cum sit, licet volenti eam medicinam appellare: sin hoc non placeat, exercitatoriam: sin id quoq̄ displiceat, totam artem nomine carere dicens vnã eius partem medicinam, alteram exercitatoriam, appellato: si neque id probas, salubrem quandam artem curatiuam ex diuerso oppositam, eiusque partes (si velis) dieteticam gymnasticamque dicit. Singula enim nomina si interpretabere, ita vniuersum, quod quærebas, indeptus fueris.

De Nominum significatione.

CAP. 32.

AT his auditis quidam, heus vir bone, dicit, non quemadmodum tu statuere volueris, distingenda sunt nomina: sed vt recte habet, partitio facienda est. Iterum igitur istis ita respondendum est: heus tu meminisse debes nostram non amplius de rebus esse coniectionem, sed nominum explanationem nobis esse propositam, neque id nos est tergiuersamur: ac de nominibus non his solum, sed & de alijs omnibus illud in vniuersum pronuncio, nihil eruditum in medium adduci posse. Sed, siue Assyriorum linguæ vocabulum sit, ab ipsis Assyrijs res discenda est, cui nomen illud indiderunt: siue sit Persarum linguæ, aut Indorum, aut Arabum, aut Æthiopum, aut omnino aliorum quorumcunque, illos percunctari oportet: nomen enim ipsum per se solum prolatum nihil indicat. Meam igitur sententiam accepisti. Ceterum non nulli asserunt ipsis nomen aliquid significare, vnde huiusce rei causa ego permulta Celtarum, Thracum, Myrorum, Phrygum q̄

A Phrygum q̄; nomina colligens iussi, vt à singulis rem significatā manifestarēt: illis aut̄ in sola Græcorum lingua id se posse facere dicentibus, hoc vocabulum, *λίμνα* (latine portum dicas) proposui: illis vero locū, vbi naues in statione quiescunt, significare affirmātibus, at Thessali, respondi, quod à nobis forū rerum venalium dicitur, ita nomināt. Sed isti Thessalicā linguā scire se negabāt, tanq̄ sanē illud ipsum nō confitētes, quod ab initio dicebatur, nullū nomen, cui rei indicū sit, aliter posse cognosci, nisi ab ipsis impositoribus edoctus fueris. Caterū aduersus ita demētes alia mihi oratio separatim scripta est: res ipsas vero discere volenti, & præcipue ac maxime huic veluti optimo operi studentī, rerū præterea nomina mutua locutionis causa percipere cupienti, vsum græcorum interpretabor. Neq; id in horum oīum noībus oībus faciam: id nanque enarratoriæ cuiusdam, aut grāmaticæ peritiæ, munus est: sed Attica potissimū nomina, secundo & Ionica me cognoscere fatebor, nō nulla etiā Dorica atq; Æolica: sed in hisce linguis plura me ignorare, q̄ scire, in Attica vero plura me scire, q̄ ignorare concedā. Quod si tu & de noībus loqui velis, Homerus vtīq; canit,
Vir medicus multis alijs tibi dignior esto,
Dira venena trahens, & pharmaca mitia fundens,
Multa salubria miscens, & læthalia multa,

B Doctior est cunctis medicus mortalibus vnus:

Vt ipse arte medica languida corpora medicamentis manuarīa q̄; opera curante.

De Diætetica: & quo tempore gymnastica & athletica exort. & sint.

CAP. 33.

AN vero, & alia tertia medicationis pars diætetica appellata Homeri temporibus extaret, ego nulla id coniectura allequi possum. Sed me vetustior, & quem magis græcorum res nosse verisimile est, Plato philosophus antiquos Asclepiadas hac medicinæ parte non admodum vfos esse asseuerat. Verum medicinæ tres has esse partes, artem q̄; male habentia corpora curantem ab vnīuersa græcia iatricen, hoc est medicinam, appellari, nemo ferē est, qui eat inficiās. Gymnasticæ autē artis nomen Homeri seculo non dūm repertum erat, neq; quisq; omnino gymnasta (sicut medici nomen inuenies) vocabatur. Quemadmodum neque etiam apud Platonem gymnasticę nomen frequenter reperire licet, sed pædotribam magis, q̄; gymnastam, huiusce artis professorem appellat: nam paulo ante Platonis tempora gymnastarum ars exorta est, quo etiam tempore & athletarum exercitatio emerfit. Priscorum. n. seculis vir vnus operarius naturalia munia exequens, vere bono habitu robustus in certamen descendens non lucta modo, sed etiam cursu certauit, atque etiā duobus his, & iaculo præterea, & arcu, & disco, & curru, alios vnus superauit: postea vero hæc disiuncta sunt, qualem q̄; Homerus vnum Epeum fecit ad cuncta quidem secundum naturam munia obeunda omnium ignauissimum, sed strenuum pugilem, cuius artis in solis certaminibus vltus est, tales omnes euaserunt, neque arare, neque fodere, neque iter facere, neque aliud quicquam pacis, ac multo minus belli opus, egregie præstare valentes.

De Bono habitu athletico & salubri, quatuor q̄; materijs corpus nostrum alterantibus.

CAP. 34.

HORUM hominum bonum habitum in superioribus vituperauimus, artem q̄; pariter gymnasticam ipsos instruentem: alium que bonum habitū laudauimus tutissimum iuxta & ad oēs naturales actiones maxime idoneum: cuius materiæ effectiuæ simul & conseruatiuæ duæ sunt, & salubris vocata victus ratio, & exercitatio. Quatuor nanque genere cum sint omnes materiæ, à quibus corpus nostrum commutatur, manuarīa functio, medicatio, exercitationes, ac victus ratio, vna est egrotis inutilis, duæ vero secundum naturam sese habentibus. Ægrotans nanque in multis medicamina, manuum operam, victus que rationē postulans, nulla ex parte exercitatione eget: exquisitè vero sanus corpus exerceat, & certa quadam victus ratione vtatur, necesse est, sed medicamenta, aut manus ministerium, non requirit.

Salubris artis partem esse Gymnasticam, & quid de ea Hippocrates & Plato scripserit.

CAP. 35.

DSALUBRIS igitur artis pars est gymnastica: abunde que de vtroq; præcepit Hippocrates, q̄; cunctq; de aeris natura, locorum, aquarum, ventorum, anni que temporū noscenda sunt: item de eibis, potibus, atq; vitæ institutis, accuratissime oīa perscribens: ex istis. n. victus ratio, quam diætam græci vocant, integratur: haud secus & de idoneo tempore, magnitudine, ac qualitate nō exercitatiois tm̄, sed et frictiois, satis disseruit. Plato à parte totum cognominare visus est, non salubrem artem, sed exercitatoriam appellans, cum quia exercitatio benevolentium præcipua ac propria est, tanquā nullo pacto ipsa ægrotis vtentibus, tum q̄ eam solam moderatore egere iudicauit: q̄; quidē exquisita sanitate fruens corpus naturalibus appetitionibus vtēs, neque in quali, neque vltus tēpore, q̄; sumēdis eibis erroris cōmittet: sed de hoc alibi sermo habendus est. Quod aut̄ & Plato aliā gymnasticam vt artis corpus regentis partem nouerit, aliam vero, quam nunc homines celebrant, ex his quispiam cōprehendere poterit: tibi. n. eius verba subiiciam, primā que ea, que in Gorgia ad hūc modū se habent. Duæ res eum sint, duas esse artes dico, vnam animæ, quā ciuilem appello: alteram corporis, quā & ipsam vnam quo nomine appellem, non habeo: sed, vna eum sit corporis curatio, duas partes nomino, gymnasticam vnā, medicatricem alteram. Hoc loeo vnam esse artem corpus curantē, q̄; duas principes partes habeat, dilucide Plato mōstrauit: partes que ipsius esse noīatas, totā vero noīe carere, in optimum q̄; respicere, qui & bonus habitus dicit̄, ex hisce declaraf. Quorum singula

singula in eodem libro explicauit. Corpus sanè vocas aliquid & animam? quidni igitur & istorū E
 amborum quendam esse bonum habitum non putas? Ego quidē. Quid vero, apparentem bonū
 habitum, sed non vere bonum? quod autem dico, tale est: Pleriq; corpore bene habere videntur,
 quos haud facile quispiam non bene habere sentiat, nisi medicus, aut gymnasticorū aliquis fuerit.
 Et in sequentibus, optimum istos intueri. Quod vero sit iucundissimum ab obsoniorum condi-
 tore eo q; qui græce commotes, latine comptor dicitur, spectari, ipse late declarat.

De vitiosa gymnastica, eius q; bono habitu vocato Platonis Hippocratis q; sententia. CAP. 36.

Sed gymnasticam illam, qua instituuntur athletæ, graui quidē noie decoratam, sed flagitiosam
 artē, non dū eousq; extra naturæ limites progressam, quousq; eam nunc protulerunt, iam vero
 non optimū finem, sed absolute viriū, quibus aduersarij prosternantur, incrementū sibi propone-
 re incipientē, in tertio de re publica libro vituperauit in hunc modū differens: Profecto per louem
 inquit ille oium ferè potissimū, si quidē vltra gymnasticā superuacua ista corporis diligentia pdu-
 catur: nā & domui gubernandæ, & militiæ, & sedentarijs magistratibus in ciuitate gerendis, incō-
 moda est: præcipuū vero ac maximū, q; ad oēs disciplinas, cogitationes, ac meditationes capeffen-
 das, per se ipsam difficilis est, capitis semper aliquas distentiones atq; vertigines reformidans, sapiē-
 tiæ q; studium eorū ortus cām asserens. Quare vbi ipsa adest in virtute exerceri, atq; probari, vndi-
 que impedimentum obijcit: efficit. n. vt homo semper se ægrotum opinetur, neq; de corporis ha-
 bitu queri vnq; desinat. Adhuc inferius euidentius gymnasticæ finem non vires aduersarios pro-
 sternentes, sed vsus ad naturales actiones, esse confirmauit ita dicens. Ipsas quidem exercitationes
 ac labores ad animosam naturæ partem respiciens, illam q; excitans, subibit potius, quàm virium
 rationem habens, nec, quemadmodum alij athletæ roboris causa cibos potus que adhibebit.
 Vndique igitur Platonis sententia perspicua est Hippocratis mentem de huiusmodi arte gymna-
 stica exquilitate obseruantis, cuius finis est athletarum bonus habitus: ipsam enim tanquam ad om-
 nia ciuilia negocia inutilem vituperat: quod breui oratione ille complexus ita pronunciauit. || At-
 fectio athletica non naturalis salubris habitus melior est: quod ipsorum vero maxime excellens af-
 fectio, ad quam potissimum properant, ad sanitatem periculosa est, quod q; id Hippocrati Plato-
 ni q; ignotum non fuit, & alibi à nobis dictum est.

in lib. de Ali-
 mento paulo
 post dimidiū.

In gymnasticam vitiosam rationibus Galenus inuehitur.

CAP. 37.

Cæterum, qm̄ semel de hoc nō vere bono habitu, de q; vitiosa gymnastica sermonē institui, &
 hæc de his q; paucissimis poterō, perstringā. Cum in quadam moderatione sanitas sita sit, hu-
 iusmodi gymnastica intemperiem excessum q; molitur, multam & solidam carnem procreans, san-
 guinis q; copiam q; tenacissimi adaugens. Neque. n. vires tm̄, sed etiam molem pondus q; corpo-
 ri adijcere conatur, vt hac ēt ratione aduersarius opprimi valeat. Neq; igitur amplius reperire diffi-
 cile est artem hanc omnibus naturalibus actionibus ideo esse inutilem, & alioqui periculis obnoxia.
 Quod. n. in omnibus veris artibus maximum studium est ad summum eius, quod appetitur, perue-
 nire, id in ista pessimum est, cum eam affectionem, quæ ex sententia Hippocratis præter naturā est,
 tanq; naturalem adipisci contendat. Siquidem naturæ bona, quo procedunt magis, crescūt atq; au-
 gentur, eò meliora euadunt: nō naturalia vero omnia tanto deteriora sunt, quanto maiora. Vnde
 istorum non nulli repente obmutescunt: alij sensum motum q; amittunt, ac penitus attoniti fiunt,
 mole ista præter naturam ac multitudine insitū calorem extinguēte, liberum q; spiritui transitum
 intercludente: quicumque autē ex ipsis mitiora patiuntur, effractō conceptaculo sanguinem vo-
 munt aut expuunt. Huiusce igitur boni habitus opifices, quorum hæc mirabilia sunt volumina,
 quæ à corruptas aures habentibus in præsentia circūferuntur, iam prorsus ab hoc nostro libro able-
 gemus, siquidem tu quoq; charissime Thrasybule cognoscis, istos neque dignos esse, putari, vt à
 me responsonem accipiant. Quid enim istis plus erit, qui heri aut nudius tertius præter naturam
 crapulari atque dormire desierunt: ad tantum q; audacię peruenerūt, vt de rebus illis temere impu-
 denter que cōtendant, de qbus neque illi facile pronunciare audent, qui iamdiu earum coherentia
 pugnantem que naturā assequi studuerunt? Quod nam isti profundū eruditum graue que præce-
 ptum audientes condiscere poterunt? Mirandum esset medijsfidius, si, cum neque illi omnes, qui
 à primis pueritiæ temporibus in optimis disciplinis versati sunt, boni contēplationis huiusce iudi-
 ces esse valeant, illi, qui sese in certaminibus ad vincendum exercuerunt, degeneres autem & ibi vi-
 ctoria caruerunt ac repente gymnastē effecti sunt, soli mentis acumine præcellent. Atqui vigilia co-
 gitatio que non rudis, magis, quàm somnus, perspicax ingenium reddunt: id que ab omnibus fe-
 rē hominibus, qm̄ omniū verissimum est, adagium decantatur, Crassus venter subtilem mentem
 non parit. Forsan igitur puluis adhuc solus sapientiam ipsis cōparauit, nam lutum, in quo crebrius
 volutati sunt, quis sapientiæ conditorem esse arbitretur, & sues cernens in ipso cōuolui: at non in
 latrinis, inter quas quotidie vitam traduxerūt, par est ingenij solertiam procreari: atqui præter hæc
 nihil aliud ipsi prius agebāt. Oem. n. ipsorū vitā in hoc circo versari cōspeximus aut edentiū, aut bi-
 bentium, aut dormientium, aut ventrem exonerantium, aut sese in puluere luto que voluentium.

De vere gymnastica authoribus, & sub qua parte medicina sit.

CAP. 38.

His itaque dimissis (veras. n. artes & non sceleratas contēplaturi in hunc sermonē incidimus)
 legitimæ

A legitimæ gymnasticæ authores iam accersamus Hippocratē, Dioclem, Praxagoram, Philotimum, Erasistratum, atq; Herophilū, & quicumq; alij totā artem ad corpus pertinentē didicerunt. Proxime vero Platonem loquentē audiuiſti, eius nullū eſſe proprium nomen. Ne igitur totius artis corpus curantis vnum nomē quærito: neq; n. inuenies. Verum, ſi forte de ipſa ſermonem habere inſtitueris, cōtentus ſis Platonem imitatus ita diſſerere: Vna cum ſit corporis curatio, duas eius partes appello, vnam gymnasticen, alteram curatricē: ſanorum quidem gymnasticen, ægiorum vero curatricem. Sed illud magis conſideratione dignum, Platonem non ſalubrem artem curatrici in partitione oppoſuiſſe, quemadmodū antedicti oēs viri fecerūt: quorum vnus (ſi placet) meminero, qm̄² eius volumina paſſim celebrantur. Inquit igitur Erasistratus in primo de tuenda ſanitate: Neq; n. medicus inueniri pōt, qui ſeſe ad tractanda ſalubria cōrulerit. Deinde ſubiungit: Cruditates. n. ab aliquo affectu puenientes, & ipſarū curationes, ad ^b medicatiuorū non ad ſalubriū tractationē rediguntur. Deinde iterū, p̄grediens addit: Si quod vero in corpore vitii extiterit, p̄pter qd̄^c aſſumpta ſemper corrumpentur, ^c neq; in æque malos ſuccos, ac ſunt priores, conuertuntur, hmoi affectiōnē medici eſt, non tuendæ ſanitatis magiſtri, diſſoluere. Itē paulo poſt: Præcipere de his, aut has diſcutere, medicos, nō ſalubres decet. Videtur. n. iſte nō artē quandā ſolum, perinde vt alij oēs, **B** ſed et̄ eius profeſſorē ſalubrē appellare: quemadmodū, vt cenſeo, & medicatiuæ profeſſorem medicum vocat: vt artis corpus curantis, cuius nullum proprium apud græcos nomē erat, in duas principes partes diſtribuat, ſicut ipſas partes medicatiuam ſalubrem q; ita & earum profeſſores medicum ſalubrem q;, appellemus. Eodem modo autem & plerique alij medici nominibus vſi ſunt.

Cur Plato ſalubrem Medicinæ partem gymnasticam dixerit.

CAP. 39.

Cæterum, vt videtur, Platonis temporibus non dum græci aut artem ipſam, aut eius profeſſorē ſalubrem appellare conſueuerunt. Neque. n. Hippocratis liber ſalubris, ſalubris inſcribitur, ſed alter de rōne victus, alter de aquis aere & locis inſcribitur. Forſitan aut̄ (vt proxime retuli) neq; ſanis opus eſſe rōne victus Plato opinabatur, ſed ipſis gymnasticā ſolam ſufficere: neq; n. inſtauratiuam partem, aut præſeruatiuam, ad gymnasticā fortalle pertinere exiſtimat: medias. n. ipſas (vt dixi) collocatas, vtri volueris, adiicere potes. Quod ſi & ipſas medicatiuæ adiūgas, exigua erit ſalubris portio de aere, aqua, locis, exercitationibus, cibis q; tm̄ conſiderans: atqui neq; de cibis oibus, ſed de illis tantum, qui ad ſecunda fruentes valetudine pertinent. Quin etiam fortalle, cum aeris regionum aquarum q; notitiam medicus præoccuparet, vt pote curatiua parte ante conſtituta, nihil amplius de ipſis non ſolum medicis, ſed etiam ſalubribus inſtituendis, præter artē exercitationum rationem tradentem diſcendum ſupererat. Quamobrem neque abſurdum fuit & à parte nomen habente totum appellari. Verum hæc de nomine eſt, non de re, diſputatio.

Quomodo ſit reſte Medicina parienda.

CAP. 40.

At ſi quiſpiam (quod & ſupra poſui) id ipſum perſpiciens non de re, ſed de vocabulo, inſtitutum eſſe ſermonem, me & de hoc aliquid dicere præcipiat, melius eos facere dixerō, qui duas totius artis principes partes ſalubrem curatiuam q; appellant: quādoquidem in diuidēdi methodis didicimus eiufdem gñis res p̄ oppoſita mēbra pariri. Exēpli nāq; gratia de aialibus dicēs alia eſſe aerea, alia aquatilia, ſi addat, alia rationalia, perabſurdum euidenter faciet: nam prior partitio ignea terreſtria q; adijci poſtulat, hæc. n. proportionē aeris aquatilibus q; respondent: ſecunda vero in diuidendo rōnālibus irrationalia opponi requirit, ac eadem rōne mortali quidē inmortale, fero manſuetū, pedeſtri volucre natatile q;, opponitur: extremæ nāq; abſurditatis eſt aialium aliqua im mortalia eſſe dicere, aliqua pedeſtria, aliqua bipeda: Ad eundē ſanē modū in arte corporis p̄ſide ſiq; eā partiens inuenire partes quærat, & ægros curantē medicatiuā, ſanis cōſulentiē ſalubrem, appellabit. Quin immo et̄ melius, vt & nos antea dicebamus: Ars corporis curā hñs emēdatrix cū ſit, qua parte magna vitia corrigit, medicatiua ſeu medicatrix nominabitur: qua vero exiguas noxas tollit, **D**ideo q; præ exiguitate, nū et̄ ab initio corrigit, ſenſū ſubterfugiēs, cōſeruatricem dicet: quin et̄ aptius à materis has partes morbidā, ſiue ægritudinalē (vt ita dicā) vnā, ſalubrē alterā appellaueris. Quod ſi rurfus velis ſalubrē ſeu cōſeruatricem partiri (vt oq; n. mō licere appellare dictū eſt) à ſubiecta ipſam materia in tria diduces, vt ſupra retulimus, in reſecricē vocatā, & in ſalubrē ſm ſpēm præterea, & in boni habitus eſſecricē: nā ſingulis dictis partibus, p̄pria materia ſubiicitur, vni ſm habitudinē valens corpus, alteri ſm habitū, tertix bono habitu præditū: accidit. n. ipſa corpora eodē cum partibus artis noie appellari. Quod ſi ſm auxiliorū materias artē hanc ſalutarem, cōſeruatricem q; diſtribues, in quatuor partes ſecabitur, vna ſiquidē in aſſumptis: altera in ijs, quæ hunt: tertia in ijs, q̄ euacuantur: quarta in forinſecus occurrantibus verſatur: per hæc. n. ſanitas cuſtoditur. Pars igitur ſalubris artis in ijs, quæ aſſumuntur, verſans, ciborū potionum q; ad ſanitatis cuſtoditiā pertinentiū ſcientia eſt: quæ vero in ijs, quæ euacuantur, ſudores, deiectiones, vrinas, in vniuerſum q; omnia, quæ corpus noſtrū excernere debet, conſiderat: quæ exterius incidentiū eſt, aerem, aquam, ſaluſiginem, mare, oleū, alia q; huiusmodi oia ſpeculatur. At quarta pars artis, quæ ſupereſt, in ijs, quæ aguntur, poſita, exercitationibus, appellatis q; græce epitideumatis, hoc eſt ſtudij, cōtinetur: inſomnietas nanq; & vigilia, ſomnus, venus, ira, curæ, lauatio, ex hoc genere ſunt. Atque ſingulorum enumeratorum ſalubrium quantitas, qualitas, occaſio, dignoſcenda eſt.

Quæ nam

A * alig codi. ces hñt αὐτῶν id eſt ipſorū. alig vero αὐτῶν id eſt ipſa.

B † medicatiuam.

C † In græco codice ea lectio videtur eſſe melior, q̄ hēt ἔργων, non αὐτῶν. vt legendū ſit, atque ita in æque & c. & in codices manu ſcripti hñt ἔργων.

Quantula igitur salubris artis pars est de exercitationibus scientia? rectius. n. puto gymnastica ars appellabitur, quæ oïum exercitationum facultatis cognitio est. Nam, quæ ad palæstrâ solum pertinent, cognoscere, perquam exiguum est, oïbus q̄ mortalibus minime vtile. Quandoquidē nauigare, fodere, metere, iaculari, currere, saltare, equitare, venari, armis certare, ligna findere, baiulare, & agrum colere, omnia q̄ alia s̄m naturâ facere, q̄ lucta exerceri, melius est. Vnde tibi iam intueri licet non modo salubris artis portiunculam esse gymnasticâ, sed et gymnasticæ minimam esse particulâ luctandi studiū, huic q̄ cognata athletarū professio & affectionis cuiusdâ non naturalis effectiua, vitiosam q̄ artē sibi propositâ hñs, optimum q̄dem boni habitus finē præ se ferentē, sed oïa alia potius, q̄ bonū habitū producentē. At huius improbæ artis isti misere luctati repente scientissimi euaserūt: veræ autē legitimæ q̄ gymnasticæ Hippocrates & nuper cū ipso enumeratus illustriū virorū cœtus peritus est. Quæadmodū vero ad curatiuâ partē pertinetia non rite oïa ab oïbus simul tradita sunt, perinde & de exercitationibus non vera oïa præcepta tradidere: verum in præsentia perperâ de ipsi locutos castigare propositū non est, sed gymnasticæ nomen declarare, q̄ scilicet hæc facultatum in exercitationibus positarum, quemadmodum & medicamentaria facultatum in medicamentis repertarum, scientia quædam est: ambæ enim hæ partes F à materijs denominationem sortitæ sunt, sicut & aliæ, quas paulo ante recensui.

Reprehendit malam medicinæ diuisionem.

CAP. 42.

At q̄ hinc eos male sentire constat, qui in diuidenda tota arte gymnasticam medicatiuâ opponunt: illa nanq̄ à materia, hæc à generali cōmuni q̄ actione appellationē habet: nam primæ actiones singulares sunt, veratro aut scāmōnio, exēpli cā. purgare, venâ soluere, os, excidere, inediâ indicere, cibū exhibere: post has aliæ cōiores, ac iam vlēs, medicari, manus opera, vi, rōnem vicus insituere, oïbus q̄ illis cōe mederi. Quemadmodū, vt puto, iterū actionibus circa sana corpora accommodatis oïbus cōis est conseruatio: ac, quisquis p̄ diuisionem medicatiuo conseruatiuum opponit, cognatorū oppositionē facit: vtrūq̄, n. ab actione noiatum est: quæadmodū rursus à subiecta materia morbosum atq̄ salubre: ab auxiliorū aut materia medicamentarium ac gymnasticum, hoc est exercitatorium: illud enim morbofi & medicatiui pars est, hoc salubris & conseruatiui.

De proportionem artium seruientium & dominantium.

CAP. 43.

Cæterum hoc loco diligenter mentis acies excitanda est, ne gymnasticum palæstræ q̄ præfectū eundē nos efficere, totius q̄ gymnasticæ particulâ quandâ luctatoriâ (vt ita dicam) constituere nos p̄tereat: quandoquidē, & qui luctas oēs & frictionum lingillatim oēs actiones rite obire G valeat, iste panifici, coquo, ædificatori proportionem respondet, facere quidem panes, obsonia, ædes scientibus, minime tñ, quid in ipsis optimū sit, quid non optimū intelligentibus, quam' ve facultatē ipforū vnūquodq̄ ad sanitatē habeat, non dignoscantibus. Nempe ars, q̄ corpus humanum curat, vt crebro ante repetitū fuit, vna est, aliæ vero huic materias cōparant: neq̄, n. alutarij cerdones, quibus calceatis, q̄bus sine calceis ambulare melius sit, nouerunt, sed neq̄ quibus calceari quidem melius est, quo tñ calceorū gñe vti debeant, cōpertū hñt. Id. autē Hippocrati haud ignotū est: cuidâ enim || arbylis lutū calcantibus calcari p̄cepit, non tñ ipse arbylas conficeret. Quæadmodum neq̄ imperator galeâ, loricâ, hastâ, clypeū, gladiū, aut ochreas conderet. Præterea neq̄ ædificator de excelsa aut humili domo quicq̄ nouit, aut de conuersa ad occidentē, aut orientē, aut ad aquilonē ver gente & frigida, aut ad austrū & calida, aut tenebricosa, aut illustri, aut de humili eius parte, siue superiore, aut de humida, vel sicca, sed quâ vtilitatē ista singula, quam' ve noxâ afferât, pr̄sus ignorat. Perinde vt panifex etiâ, cui nâ purissimus panis, cui furfuraceus, cui multus aut paucus, quo ve tpe sit dandus, ignorat, ipsos vero panes egregie conficit. Eadē rōne & coquus lentē, hordeū, alicam, betâ, aut aliorū aliqd, nullius ipforū vires cognoscens, esui tñ apta reddere peritus est. Id genus artes materias oēs arti corporis curatrici subministrant, quæadmodū his ipsis aliæ, panifici q̄dem frumentū agricola, furnū furnifex, arborū succisor ligna, carpentarius abacum, carpentariū aut ipsi rursus alius ascia, amullim alius, itē alius ligna: at alutario cerdoni itidē cultrū fabrilis ars, coria pellū concinnatrix, pedis effigiē, calopoda græci vocant, carpentaria: ædiū quoq̄ structori sculptores, lapicidæ, laterū figuli, & carpentarij, illi quidē lapides, isti lateres, hi vero ligna idonea præparant. Oēs igitur id genus artes mutua ope indigent, & perfectioribus materias ipsas, ex quibus finem suum assequuntur, suppeditant: & instrumenta optima, per quæ illas adornant, efficiunt.

Quomodo alijs artibus Medicina præsit.

CAP. 44.

Omibus his aut, ceu quædâ architectonica ars, corporis curatiua præsidet: siquidē edificatoriæ, vt tales quasdâ ædes extruat, præcipit, cerdonicæ calceū, panifici panem, culinariæ obsoniū, alijs q̄ singulis, vt quæq̄ apta est, quid actura sit, imperat. Sed huiusce artis corpus curantis, salubris appellata pars est, cuius quadripartito diuise partis vnus gymnastica particula est. Ea igitur tot artium veluti quædâ princeps habetur, equestri sanē, qñ equitare oporteat, venatoriæ similiter, & vniuersim cuilibet alijs aialia captanti, cū ipsarum vsus postulat, modū, occasionē, qualitatem q̄ demonstrans: haud absimili rōne & fodieniibus, & metentibus, & ligna cadentibus, & nauigantibus, & saltantibus, & quodcunq̄ aliud agentibus præsidens ipsa dominatur atque imperat.

De arte

De arte Pædotribica.

CAP. 45.

VNa quædam inter id genus artes & illa est, quæ in luctationibus versatur: appellemus autem eam, si lubet, græco vocabulo Pædotribicam. Hæc. n. eorum nihil intelligens, quæ ad utilitatem noxam quæ corporis faciunt, decentes, varias, sternendi vim habentes, faciles quæ ac minimo labore apprehensiones simul ac motiones, haud minus, quam saltatoria, comperit. Verum hæc corporis curationem non usurpat: at ista pædotribica, nescio quomodo, præ nimia sensus hebetudine, veluti seruus attonitus, in optimum herum, gymnasticam scilicet, insurgit. Quemadmodum si quis grauis armaturæ miles, aut eques, aut sagittarius, aut funditor, aut iaculator, Imperatori aciem struenti, armanti, & in prælium educenti, rursum quæ receptui canenti, pertinax aduersetur: insaniret. n. & iste, si Imperatorem ad priuatas actiones prouocans atque lacessens, in ijs quæ præstantior inuentus, aut communitari sibi imperium dignum putaret, aut suam ipsius artem imperatoriam partem existimaret: nihilo secius, arbitror, & pædotriba insaniat, aut gymnasticam scire se, aut eius partem possidere persuasus, cum minister tantum sit: ut enim miles artis imperatoriam, sic pædotriba gymnasticam minister est. Ipse namque, quatenus exercet, exercitoriam: quatenus vero luctandi artem exercet, alterius cuiusdam professionis minister est, quæ ego prostratoriam {recenti vocabulo} appello. Non solum autem eos ita appellant, qui athletas exercent, sed etiam gymnastas: nihilo minus secundum rei veritatem aliud est ars pædotribica, quemadmodum sagittaria: prostratoria vero, qualis est imperatoria: at gymnastica, qualis est medicina: duabus que artibus præpositis hæc singulæ deseruiunt. Ita enim & alutaria, ut militi alicui optimum calceum parat, ab arte imperatoria docetur: ut ad sanitatem vero idoneum struat, ab arte corporis gubernatrice admonetur. Nec non & culinaria salutare obsonium medico salubri quæ concinnat: gustatui vero iucundum ac voluptarium non amplius id arti cuiquam, sed adulationi potius cuidam finem sibi non sanitatem, sed voluptatem proponenti. Igitur & luctatoria id, quod ad sanitatem optimum est, salubribus & gymnasticis vocatis adipiscitur: quod autem ad affectionem athleticam pertinet, illi vitiosa arti sæpius à me repetita, se ipsam quidem gymnasticam appellant, rectius autem prostratoriam nuncupata nanciscitur. Lacones utique & ipsam Cabbalicen, id est vim sternendi habentem, nominant: eumque magis cabbalicum, non qui robustior, sed qui magis in hac arte versatus fuerit, nominant.

In Vitiosam gymnasticam inuehitur.

CAP. 46.

Verum enim uero omnis bene instituta res publica hoc genus artis odit, ac detestat, quæ omne vitæ robur vim quæ prosternat haud in bonam affectionem corpora traducens. Ego utique præterea multas in certaminibus coronas meriti sunt, me ipsum valentiorum esse expertus sum: quando quidem in omnibus itineribus faciendis, in militaribus actionibus, magis præterea in ciuilibus atque rusticis negocijs inutiles prorsus reperiabantur. Si quando vero & amico ægrotanti assistere usum veniret, in consulendo, simul speculando, auxiliando omnium erant ignauissimi, atque hac ratione à suis quidem minime ingenio differunt. Nihilo minus tamen inter hos infelicissimi nulla quæ vnquam victoria insignes repente se ipsos gymnastas nominant: deinde (ut arbitror) inconcinna barbaraque voce non minus, quam sues, vociferantur. Non nulli autem ipsorum & de frictione, aut de bono habitu, aut de sanitate, aut de exercitationibus volumina scribere aggrediuntur: deinde de illis agere contradicereque audent, quæ nullo vnquam tempore didicerunt, ut quidam proxime in Hippocratem inuectus, tanquam non recte de frictione tractantem. Verum non nulli, qui aderant, medici & philosophi ad me venientes, ut totam ipsius huiusce rei rationem explicarem, à me petierunt: quod cum fecissem, omnium primus Hippocrates hunc locum optime tractasse visus est. Tunc gymnasta ille sponte nullo docente eruditus in medium repente prodiens, puerumque exuens nos eum iussit fricare atque exercere, aut de frictione exercitationibusque tacere: deinde clamans dixit, Quando enim vnquam Hippocrates in caucæ ludorum, quando in palæstram descendit, qui neque forsitan rite oleum infundere sciebat? Ad hunc sanè modum iste vociferabatur, & alioqui neque tacens audire, nec, quæ dicebantur, intelligere poterat. At nos presentibus per ocium diserebamus improbum illum hominem perinde facere, ut coquus ac panifex de pistana ac pane disputare audentes, deinde clamitantes, quando Hippocrates in culina aut pistrino versatus est? Parat igitur mihi placentam, aut panem, aut iusculum in olla condiat, atque ita deinde de ipsis sermonem faciat.

Cur tota Ars humanum corpus regens Medicina, eius quæ professor Medicus vocati sunt. CAP. 47.

† Aliter, aut ostreum.

Igitur fortasse dixeris, cur Hippocratem omnem quæ ab ipso manantem sectam medicos nominamus, si non vniuersæ arti corporis gubernatrici, sed soli eius parti, quæ laborantibus opitulatur, id nomen indidimus? Videtur enim totam artem complecti, ut neque eam partem, quæ de exercitationibus est, negligat. Hanc huiusce rei fuisse causam suspicor, quoniam, cum prima totius artis pars curatiua, quod & maxime necessaria esset, constituta sit, deinde per multum ocium conseruatiua salubrisque vocata ei adiecta fuerit, totam artem à parte denominari contigit, quemadmodum & in alijs plerisque fieri assolet. Quandoquidem & geometras appellamus non circa planas solum figuras, verum etiam circa solida versantes: nullus quæ his temporibus inuenitur, qui, ut geometra, sic & stereometra nominetur, sed nomen defecit. Ut etiam salubrium non corporum,

A D T H R A S Y B V L V M

porum, non ciborum dico salubrium, sed virorum ista scientium ab Erasistrato medicis ex aduerso distinctorū. Pariter & trierarchas veteres græci triremium principes nuncupabant: nunc vero iam omnes vtcunq; naualis exercitus duces, etli triremes non sint naues illæ, eo nomine appellant. Huiusce rei quoddam simile circa medicinam atq; medicos euenit: à prima enim constituta parte, vt & ipsa tota corporis gubernatrix ars, medicina, ipse artis professor, medicus nominaretur, tempore procedente effectū est. Quam ob rem neq; ab re nunc quispiam interrogatus, cuiusnam artis pars sit illa facultas, quæ tuendæ sanitatis notitiam tradit, medicinæ respondere poterit: latius nanq; fuso & amplificato vocabulo neq; dum partem, sed integram humani corporis artem significante, Hippocrates, & omnes, qui hac tempestate florent, iure medici nomen inuenerunt, artis q; ipsius duas maximas partes agnoscunt, curatricem scilicet atq; salubrem: item q; salubris ipsius partem esse gymnasticam sciunt, quemadmodum à nobis supra disertum est. Itaque, sicut Hippocrates, Diocles, Praxagoras, Philotimus, atq; Herophilus totam corporis præsidem artem, vt ipsorū testantur volumina, callebant, ita sanè ediuerso Theon, atque Trypho vitiosam illam athletarum artem tractantes, quemadmodum item & ipsorum libri declarant, præparationem quoddam exercitium nominantes: rursus aliud partitionem, aliud vero perfectum, item aliud apothepiam, quærentes q; num secundum talem circuitum fatigare, atq; exercere athletam oporteat, aut secundum aliū modum: profectio & eorum me capit admiratio, qui hoc tempore athletas exercēt, quando eos salubrem facultatem suę ipsorum artis partem esse, dicere audio. Quando enim hæc neque veræ gymnasticæ pars, sed contra salubris facultatis illa pars sit, quid opus est de flagitiosa istorum arte dubitare? Quæ cum neque artis corpus curantis vilo modo pars esse possit, cuidam præterea exercitationi prælidet, quæ non solum à Platone atq; Hippocrate, verum etiã ab alijs omnibus medicis atque philosophis contemnitur.

FINIS SECUNDÆ CLASSIS.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo

Omnes sunt quaterniones præter aa, qui est ternio.

V E N E T I I S , A P V D H A E R E D E S
L V C A E A N T O N I I I V N T A E .

GALENI

LIBRORVM
TERTIA CLASSIS
MORBORVM AC SYMPTOMATVM
differentias omnes & causas
& tempora explicat.

QVARTA HAC NOSTRA EDITIONE,
*non parum ornamenti adepta, q̄ plurimis locis
ad graecorum librorum fidem emendatis.*
*Locis etiam Hippocratis nunc primum in margine
adnotatis, quos Galenus sparsim
in contextum inserit.*

Librorum catalogum & recognitionem sequens folium commonstrat.

Τὸ Αἰτιολογικόν.

VENETIIS APVD IVNTAS M D LXX.

I N T E R T I A C L A S S E H Æ C
L E G V N T V R

- GALENI De Differentijs, & Causis Morborum, Symptomatum ꝑ libri sex: quorū duo priores à Nicolao Leoniceno, quatuor posteriores à Thoma Linacro olim sunt versi, & nunc denuo ab Augustino Gadaldino, ad gręcorum exemplarium fidem aliquot in locis emendati. fol. 2
- De Differentijs Februm libri duo, Nicolao Leoniceno interprete, accuratius emendati. 30
- De Inęquali Intemperie liber, Thoma Linacro interprete. 43
- De Marasmo, seu Marcore liber, Augustino Gadaldino interprete. 45
- De Comate, ex Hippocratis sententia libellus ab Augustino Gadaldino trāfatus, & multis in locis emendatus. 48
- De Palpitatione, Timore, Rigore, & Conuulsione liber, Ioanne Guinterio Andernaco interprete, denuo aliquot in locis castigatus. 51
- De Difficultate Respirationis libri tres, Iano Cornario interprete, ab Augustino Gadaldino aliquot in locis expurgati. 56
- De Plenitudine liber Victore Trincauellio interprete. 76
- De Tumoribus præter Naturam liber, ab Horatio Limano conuersus. 82
- De Morborum Temporibus liber, Iohanne Andernaco interprete, denuo aliquibus in locis emendatus. 85
- De Totius Morbi Temporibus liber, eodem interprete, aliquot in locis correctus. 86
- De Typis liber, ab Augustino Gadaldino antiquorum exemplarium gręcorum, & veteris translationis ope, translatus. 90
- Ad eos, qui de Typis scripserunt, vel de Circuitibus liber, Victore Trincauellio interprete. 91
- De Causis Procatarticas liber, Nicolao Rhegio Calabro interprete. gręce dęsideratur. 95
- In primum Hippocratis de Morbis Vulgaribus librum Commentarij tres, Hermano Cruserio Campensi interprete, pluribus in locis ab Augustino Gadaldino nuper emendati. 100
- In tertium Hippocratis librum de Morbis Vulgaribus Commentarij tres, eodem Cruserio interprete, non paucis in locis ab Augustino Gadaldino expurgati. 127
- In sextum Hippocratis librum de Morbis Vulgaribus, Commentarij sex, Iulio Paulo Crasso Patauino interprete, ex quarta interpretis recognitione. 152

GALENI

DE DIFFERENTIIS MORBORVM

LIBER

Nicolao Leonicensi interprete

Ab Augustino Gadaldino recognitus.

ARGUMENTVM LIBRI

Morborum singulorum qui Similares, & Instrumentales partes
inuadunt, Differentiæ explicantur.

Propositum Libri.

CAP. 1.

Primum dicere oportet, quid morbum appellemus, ut libri intentio innotescat. Secundo loco, quot sint vniuersi primi & simplices morbi, & veluti aliorum elementa. Deinceps vero tertio, quot sint ij, qui ex eorum compositione proueniunt.

*Quid Sanitas, quid Morbus, ac quæ Communia Genera
sanitatis, & morbi.*

CAP. 2.

Dico quod omnes homines tunc se sanos existimant, cum partium corporis ministerio ad eas quæ in vita necessariae sunt actiones, sine aliquo vitio perfungi potuerint: quod si cuiuspiam partis operatio offensa sit, illam ægrotare arbitrantur. His igitur ita se habentibus, in duobus his sanitatem querere oportet, aut in operationibus naturalibus, aut in fabrica instrumentorum quibus operamur. Ex quo fit ut morbus sit vel operationis vel structurae oblesio. Sed quoniam & dormientes, aut alioquin in tenebris & ocio degentes, aut discumbentes sepe, neque vlla corporis parte mouemur, neque alicuius rei extrinsecæ sensum habemus, nihilo minus tamen sani sumus, hinc perspicuum existit, quod sanitas non operatione, sed potentia, est diffinienda. Ut autem operari possimus, structura efficit naturalis. In hac igitur consistit sanitas. Vnde & hæc ipsa ad operationem vim obtinet causæ. Siue igitur naturalem omnium partium corporis constitutionem, sanitatem appellare libuerit, siue operationum causam, in idem vterque incidit sermo. At si hoc est sanitas, eius profecto contrarium, erit morbus, vel constitutio præter naturam, aut lesa operationis causa. Liqueat autem, quod etsi dispositionem præter naturam dixeris, cum eo quod nomine vteris antiquo, idem quoque significabis. Quot vero modis exeuntia naturæ normam impediuntur in naturæ operibus corpora, si inuenire potuerimus, hac vna via omnium simplicium morborum numerum inueniemus. Sumam vero & hic constans omnium confessione principium, Id quod naturale existit, esse moderatum non in animali solum, sed & in plantis & seminibus & omni organo: quod vero præter naturam est, immoderatum. Erit igitur sanitas moderatio quedam, morbus autem immoderatio. Quarum igitur rerum immoderatio morbus sit, deinceps considerandum. An scilicet, quorum sanitas moderatio est, eorundem morbus est immoderatio: Quapropter si moderatio meatuum sanitas existit, eorundem immoderatio morbus existet. Quod si ex temperantia calidi, frigidi, humidi, & siccii, sanitas pendet, ex eius contrario necessario ægrotare continget. Eadem ratione si in aliquo alio quopiam genere sanitas fuerit, in eiusdem generis immoderatione erit ægritudo. Sed hoc ipsum rationabilius consideremus. Si quod sit corpus maxime simplex atque vnum, id nunquam (quod dici solet) magis minusque suscipit: neque in hoc genere alterum melius, alterum deterius reperit. At si ex pluribus constet, multi in eo composituræ modi, alij meliores, alij peiores contingent. Ex quo illud eueniet, ut ipsa composita, conditione meliora & deteriora inueniantur. Id vero quod optimè sit constitutum, inter ea quæ

• Ἀσκήσις
πρὸς ἰδέειν μα-
γιστολογικῆς.

Tertia Classis.

222 ij ad

DE DIFFER.

ad idem genus attinent, optimum existet. Nunquid igitur corpora animalium, magis ac minus ad E mittunt: tanta quae in ipsis varietas est, ut alia quidem optimi sint habitus: alia simpliciter boni, non tamen optimi: alia, quae etsi sana dicantur, non tamen sint boni habitus: quaedam vero minus valeant: quaedam autem iam aegrotent: atque horum quoque aegrotatio quandoque leuior, quandoque periculiosior: & haec ipsa, quandoque vehemens, non nunquam periculum mediocre affert. An omnes similiter affecti sumus tum sani tum aegri? Hoc certe dicendum non est. Quare animalis corpus non erit vnum, veluti atomus Epicuri, aut Aesclepiadis incompactorum quid corpusculorum. Compositum igitur omnino. Quod si ex atomis, aut ex huiusmodi corpusculis incompactis impassibilibus quae constaret, in compositionis qualitate tantummodo, magis minus quae susciperet, veluti domus ex impassibilibus constructa lapidibus, non tamen habentibus compositionem ex omni parte perfectam. Quod si & lapides ipsos aliquo pacto pati contingeret, varios sane modos ac multiformes domus eadem in suscipiendo magis ac minus admitteret. Si vero & corporum nostrorum elementa eam naturam habent, ut & pati & alterascere possint, non in compositione & partium formatione tantum, sed in totis se ipsis, magis minus ut corpora ipsa recipient. Atque ex eo ipsa per se tota, tot morborum genera contrahent prima atque simplicia ac veluti aliorum elementa, quot fuerint componentia. Quod vero sub his verbis per tota alterari significamus, impassibilibus elementis nequit accidere. Neque enim fieri potest ut insectile corpus, quod atomum appellant, quicquam patiat, sed in compositione ac formatione duntaxat passio contingit.

Triplex esse animantium Corporum Compositionem.

CAP. 3.

Compositio autem atque formatio in corporibus animalium triplex reperitur. Prima quidem earum partium quae similes appellantur, veluti arteriarum, venarum, nervorum, ossium, cartilagineum, ligamentorum, membranarum, & carniarum. Secunda instrumentalium, cerebri, cordis, pulmonis, hepatis, ventris, splenis, oculorum, & renium. Tertia vero totius corporis. Etenim harum vnaquaeque partium instrumentalium, ex aliis quibusdam simplicibus ut ad sensum est constituta: illarum vero quaelibet, ex primis constat elementis. Carnis igitur, quatenus caro est, in compositione tantum quatuor elementorum differentia consistit: at quatenus pars est instrumentalium alicuius, in formatione & magnitudine. Et ipsorum itaque instrumentalium, in eisdem erunt discrimina. Vbi itaque dixerimus de partium similium morbis quot numero sint, & qui nam iuxta suppositionem primam, venientius ad secundam, ad eam scilicet quae totam per totam substantiam alterari & transmutari supponit.

A. li. 1. E. 1. d. 5.
c. 1. h

Quae sint Prima Genera ac Differentiae morborum.

CAP. 4.

Sunt autem duae primae passiones, altera ampliatio meatuum, altera angustatio. Nam si prima elementa supponantur impassibilia, nullae erunt aliae praeterquam in compositione passiones. Sola autem compositio ea, quae nuper diximus, discrimina recipit. Quare necesse est similarium quaelibet partium tunc suum habere robur, cum meatuum moderationem obtinet: qua moderatione corrupta, a naturali dispositione digrediat, oportet. Sed quoniam vnaquaeque mediocritas duplicem patitur corruptionem, alteram exuperantiam, alteram defectum, liquet quod primae passiones corporum simplicium duplices erunt, quarum altera ex ampliacione, altera ex angustacione meatuum consistunt. Et os igitur & caro & aliarum vnaquaeque partium, quae si ad iudicium sensus referantur, simplices sunt, cum aut densitatem aut raritatem immodicam habuerint, mala affecta esse censentur. Quod si in utroque excessu mediocritatem seruauerint, quantum utique earum operationibus fuerit maxime opportunum, tunc utique supremum sanitatis gradum obtinere dicentur. Breues vero a medio ad utrumque extremorum eersiones, donec partis operatio omni noxa sensibili caruerit, nequaquam aegritudines appellabimus. Plurima vero in his maioris & minoris ratio inuenitur, ut utpote in salubri & morbida natura magnum occupante interuallum, cum ab exquisitissimo sanitatis modo & temperie recesserit: unde in hoc spatio omnes sanorum differentiae locabuntur. Secundum ab hoc quod sequitur interstitium, in quo sensibilis apparet a mediocritate recessus, obtinent morbi, donec ad tantam immoderationem natura peruenerit, quae membro interitum afferat. Neque enim animalium corpora eam habent a natura proprietatem, ut quomodo cunctae rarefcere aut densescere possint, sed & huic rei limites natura constituit, quos praeterire citra dissolutionem corruptionem quae sit impossibile. Et corporum quidem impassibilium suppositio ita se habet. At qui elementa pati supponunt, mutuis quae inter se actionibus per se tota commiseri ac temperari, quocumque numero prima constare elementa supponant, totidem primas esse aegritudines necessario fatebuntur. Age igitur, sint prima elementa, numero quatuor, calidum, frigidum, humidum, & siccum, quibus inuicem moderate confusis sanum sit animal, immoderate vero, aegrotum, erunt consequio aegritudines quatuor. Prima, caliditas quae naturalem excesserit symmetriam: secunda, frigiditas: tertia, humiditas: et quarta, siccitas. Hi sunt iuxta secundam suppositionem morbi vniuersi earum partium quae similes appellantur, qui sane & simplices omnino esse videntur. Compositorum vero in nobis instrumentalium aegritudines, utriusque suppositioni communes existunt. Has igitur breui sermone exequemur. Sed hoc ipsum praeter omnibus, quae admodum communes sunt, ostendamus. Cum oporteat, membrum quodlibet ad sensum compositum (quod & dissimulare appellant) si recte opus suum perficere debeat, non ex quibuscunque simplicibus

† Ex cod. grae. impressis vertendum, utpote cum magnū sit interuallū ab immoderatione morbida ad moderationē exquisitē salubrem. Aliqui tamen antiqui codices habent, utpote cum magnū sit interuallū ab immoderatione salubri ad moderationē exquisitē salubrem. quae vix est melior lectio.

A. li. 1. E. 1. d. 1.
c. 3. g

A simplicibus particulis, neq; ex numero, aut magnitudine qualibet non satis opportuna, neque ex quouis mō compositionis, constare, in quatuor his generibus quæuis instforū ægritudo consistet. Proprias autem vnumquodq; genus suscipit dñas (id quod primo diximus loco) cum forma membro conueniens fuerit vitata, qm̄ scilicet vel figuram incōmodam, vel concavitatem, vel meatum acceperit, aut vnum aliquid horum amiserit quod adesse oportuerat. Ex hoc genere etiā sunt læuitas & asperitas nō commodè permutatæ. Secundi generis, quod ad numerum spectat, in primis ac simplicibus partibus duplex est morborum dñia, aut quia deficiat aliquid quod haberi erat opportunum, aut superabūdet quod minime sit necessarium. Tertij quoq; generis, quod consistit in magnitudine, duplex est morborum dñia, si quid aut nimium adoleuerit quod minus esse decuerat, aut nimis sit extenuatum quod maius esse expediebat: ex quo fit vt totū instrumentum non recte suum impleat officium. In reliquo autem genere morborum secundum compositionem, aut positi variato naturali, aut mutata partium communicatione, differentia cōstituentur. Quemadmodum verò prima quæq; instrumēta, aut integram ex simplicibus corporibus cōpositionem, aut vitiosam sortiuntur, atq; ex eadem causa vel sana sunt, vel morbida: ita rursus ex his ipsis instrumētis primis, coagmentantur secunda. Musculus enim & vena & arteria inter pri-

Bma instrumenta connumerantur: digitus verò inter secunda: atq; hoc magis, pes, & pede magis crus. Vniuersaliter. n. quæcunq; ex similibus partibus coalescentibus vnus operationis gratia sunt constituta, inter prima instrumenta censentur: quæcunq; verò rursus ex his componuntur, etsi vni totius instrumenti actui quàm maxime obscruiunt, inter secunda connumerantur. Eadē verò & horum instrumentorum erunt ægritudines, quæ dicuntur esse primorum. Sed instforū differentias alibi executi sumus, quæ potissimum prima appellantur, & quæ secundo post hæc, & quæ tertio & quarto ordine collocentur: quippe sunt aliqua quæ ambiguas vtrinq; habent notas, vt videantur, tum ad primum, tum ad secundum ordinem pertinere. Hoc verò in loco nō adeo ad exactū est consideratio redigenda. Id vnum tm̄ animaduertere oportet, simplex ne ad sensum, an composita sit animalis particula: simplicis enim, primæ (de quibus diximus) ægritudines naturalium elementorum dñia determinantur: ad compositam autē secundæ pertinent, quæ vtriq; suppositioni cōes existunt. Nullum verò ægritudinis genus, neq; in simplicibus, neq; in compositis corporibus insuper reperitur, quod vtriusq; sit proprium: siquidem via diuisionis id impossibile ostenditur. Vnum tm̄ commune est omnium & simplicium & compositorum corporum, siue prima sint instrumenta, siue secunda, siue tertia, quod nunc explicabimus. Ad huius verò in-

Cuentionem, viam nobis præstat, quædam in omnibus dictis particulis natura cōis. Si quid enim commune omnibus insit, quatenus secundum naturam se habere dicuntur, quod vel vsum aliquē, vel actum animalibus largiatur, omnino eo corrupto cōis quidā assidet morbus. Sed quid nam hoc est quod oibus commune existat? Suarum vniciq; vnitas partium: quæ, cum affuerit, causa crit vt pars quælibet vna esse dicatur, vnumq; actum vel vsum perficiat: quod si qua solutio cōtingat, partis illius erit ægritudo. Quam verò appellationem in singulis partibus ægritudo sortitur, paulò inferius dicemus, qm̄ dictorum generum dñias, in specis scabimus particulares.

De Morbis Partium Similium.

CAP. 5.

IDigitur iam exequamur, rursus à prima suppositione exordientes. Dux, iuxta hanc, in similibus partibus erant ægritudines, quæ meatuum immoderatione constabāt, vel eorum scilicet ampliatione vel angustatione. Vtriusq; verò earum est differentia duplex, Angustationis quidē, corporis vndiq; in se ipsum compressio, atq; ipsorum obstructio meatuū: Ampliationis autem, eiusdem corporis ad omnem partem extensio, ac meatuum quædam veluti expansio, contingens ex concursu elementorum, quæ proprie corpora appellari asseuerāt, cum prima ac simplicia sint. Siquidem quæ ex ipsis sunt compositiones, vocant syncrimata, id est concretiones. Iuxta verò Dsuppositionem secundam duæ sunt ægritudinum differentia, cum videlicet partes similes non nunq̄ solis qualitatibus alterantur, non nunq̄ verò ad easdem partes aliqua conflente substantia in qua eadem sunt qualitates. Et secundum quidem modum, ex quo tumor aliquis corporibus aduenit, nemo ferè medicus ignorat. Nam & erysipelata, & inflamationes quas græci phlegmonas vocant, & tumorum genera, quæ ab eisdem oedemata, phymata, & phygethla appellantur, & strumæ, elephantiascs, scabies, lepræ, vitiligines, tumores duri, in hoc genere comprehenduntur. Quí omnes morbi adeo sunt euidentes, vt neminem possint latere. At quos sola intemperies primarum committit qualitatum, ij non omnibus ita patent, nisi cum plurimum à naturali habitu pars recesserit: tunc enim facile affectus ipse ab omnibus deprehenditur, veluti qui superante caliditate ac totum obsidente animalis corpus, febris nuncupatur. Eadem verò caliditas quandoq; in singulis animalis partibus sensui subijcitur, veluti in cruribus cum quis nimium ea ambulando fatigauerit, aut in manibus cum remigando, aut agrū fodiendo, siue aliquid tale faciēdo ad lassitudinem vsq; peruenierit: tunc enim & ijs ipsis qui labore oppressi sunt, & alijs tangentibus, feruidiores sentiuntur. Quod si ex alicuius humoris profluuiō magnus quidam tumor parti adiectus sit, erit ex secunda morborū differentia. Ex prima autem erunt, & illa quæ nuper connumerauimus, & si qua præcrea dispositio aut ex Solis adustione, aut ignis calcificatione, quemad-

Tertia Classis

aaa iij

modum

*In antiquis cod.
græcis additur
eti. i. insuper.*

modum eæ, quæ squamæ appellatur, in certa animalis parte, aut toto corpore contrahatur. Cū E
 verò morbus frigidus est, calido quidem contrarius, in extremis quæque partibus vsquæ deo patens
 dispositio contingit, vt ipsæ emortuæ decidant: Nec minus vniuersum aliquò patitur corpus, si-
 cuti iter agentibus in valido frigore accidit: nam plerique ex his in ipsa via commoriuntur: plerique
 verò anteq̃ domum perueniāt, ad hospitium algidi ac semianimes deferuntur. In morbo autem
 attonito, & comitiali (alterum apoplexiā, alterum epilepsiam græci appellant) & tremore, & di-
 stentione neruorum (quam græci spasmus vocant) talis sæpe accidit passio. Nam & ij quos in iti-
 nere vsq̃ ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripiuntur, quales græci emprostho-
 tonos, opisthotonos, ac tetanos appellant: {qm̃ modo in anteriorem, modo in posteriorem, modo
 in nullam flexitur partem, sed rectum atq̃ immobile corpus intenditur:} Nō nulli autem his pas-
 sionibus quas congelationes nominant, affliguntur: Alij simile quid ijs qui morbo attonito labo-
 rant, patiuntur. In his verò passionibus omnibus in quibus superuenit aliquod accidens, ipsum
 multorum distrahit intelligentiam, vt accidens ipsum putent ægritudinem, atq̃ ægritudinem ac-
 cidentis causam. Nam qui operationum læsiones putant, ægritudines, hi non absq̃ ratione, ner-
 uorum distensiones, insensibilitates, torpores, & reliqua huiusmodi, ægritudines vocant. Nos ve-
 rò ab initio de nominibus edocuimus, ne quempiam fortè lateret in hisce omnibus, nō de rebus, F
 sed de vocabulis tantummodo disceptari. Illos potius quispiam iurè meritoq̃ taxabit, qui suam
 non seruant hypothesein. Sed licet aberrant, plus se tñ cæteris sapere existimant: audire enim licet
 eos, cum interdum distinguere conātur, dicentes: Si neruorum distensio sequatur inflammationem,
 ipsam esse aduentitium quoddam, atque accidens inflammationis: si verò solam intemperiem,
 ægritudinem. Hæc de febre ipsa arbitrantur, nimirum, si post sensibilem alicuius membri adue-
 nerit affectum, accidens esse: alioquin ægritudinem ac passionem esse censendā. Qui quidem ob
 id sunt accusandi, q̃ non expectantes donec ab alijs confutent, ipsi se ipsos reuinciūt. Qui verò sup-
 ponunt operationum læsiones appellari morbos, neq̃ a primo discedunt instituto, vel etiā aliud
 quoddam simile parum aduertunt, in nominibus tantummodo decipi, res verò ipsas rectè asse-
 qui, sunt existimandi. Sed de omnibus ad medicinam pertinentibus nominibus, est a nobis alibi
 plenius explicatum: & si quis rectè his vti cupiat, librum illum curiosius inspiciat. Qm̃ verò hic
 locus rerum cognitionem præcipuè desiderat, ea quæ deinceps sequuntur (seruata quam diximus
 nominum ac vocabulorum proprietate) aggrediamur. Diximus de calidis & frigidis affectibus,
 qui omnis substantiæ effluentia vacant. Eadem ratione & humidæ & siccæ consistent ægritudi-
 nes, tota alterascente corporum natura, nullam extrinsecus materiam in sese recipientium. Exi-
 gua itaq̃ permutationes, non facile deprehendi possunt. Magnæ verò manifestissime patent, in
 membris præsertim, quæ emoriuntur: nam quædam veluti salita ac valde exiccata apparent, id
 verò non ita crebro euenire solet: quædam adeo mucosa & relaxata visu ac tactu sentiuntur, vt
 si aliquam ex ipsis partem manibus tractandam accipias, protinus effluat, atq̃ instar aquæ excidat
 digitis: Hoc idem in putridis ossibus vsu cōtingit: alia. n. non longè ab arena distare videntur, si-
 milia his lignis quæ sunt vetustate corrupta: alia veluti mucida sunt: Quæ omnia humiditatis vel
 siccitatis immoderata intemperies ad mortem perduxit. Omnes verò alijs exigui membrorum a
 naturali temperamento recessus a multis ignorantur, & ab eisdem imbecillitates appellatur. Nā
 si inflammatio, aut vlcus, aut aliquid huiuscemodi ventriculum infestet, nullam præterea causam
 curcibus non concoquatur exquirunt: si verò nihil horum sit, aiunt esse ventriculi imbecillita-
 tem, tanq̃ aliquid dixerint præter id quod sit euidentissimum, malam videlicet ciborum coctio-
 nem: quid enim eos aliud dicere arbitrandum, nisi ventriculi in suo opere perficendo debilita-
 tem? Hoc autem non est quod quærebatur, sed quæ causa sit eiusdem debilitatis: cur enim ven-
 triculus suum officium debiliter impleat, cum neq̃ vlcere, neq̃ inflammatione, neq̃ tumore indu-
 rato, neq̃ simili aliquo morbo afficiatur? neq̃ enim illi sine vlla omnino causa, concoquendi ci-
 H
 bum facultas eripitur. Quare relinquitur, vt aut immodicos meatus, aut qualitatum intemperie
 causari sit necessarium. Ex quo etiam illud facile intelligitur, nulli earum ægritudinum quæ par-
 tibus similaribus accidunt, posse vnq̃ rectam curationem adhiberi, nisi primorum elementorum
 animaduersio fuerit adiuncta. Sed aduersus hos alibi, quemadmodum expedire videbatur, disse-
 ruimus. At quod præsentis interest loci, agnoscere oportet ventriculi imbecillitatē, aut veng, aut
 arteriæ, aut musculi, aut aliorum (vt simpliciter dicam) instrumentorum, tum animalium, tum vi-
 talium, vel ob meatus immodicos, vel ob qualitatum intemperiem, necessario prouenire. Quo pa-
 cio verò tales eorum affectus sint agnoscendi, non est præsentis negocij: non enim indicia ex-
 plicare, sed ipsas primas enumerare ægritudines in præsentī statuimus. Ego verò iam videor eas
 omnes commemorasse, quæ partibus similaribus tribuuntur.

De Morbis Partium Instrumentalium.

CAP. 6.

Proximum est vt eas iam exequamur, quæ instrumentalium sunt propriæ. In his igitur ali-
 quæ omnino esse partem, operationis causam, reliquas verò ad vsum aliquem huic parti sub-
 ministradum a natura creatas, alibi ostendimus. Totius autem instrumenti operatio, tū maximè
 atq̃ præcipuè detrimentum patietur, cum pars illa ægrotauerit quæ operationis est causa. Sed &
 aliarum

A.1.4. f. 1. c.1.
fo.42.b

* συρθήκη.

Aliarum immodici affectus impediunt operationem. Quęcunq; igitur non per se ipsas impediunt, sed ea ratione, q̄ primo operationis instrumento efficiunt, causę morborum sunt, non ipsę morbi. Sed si in aliquo non lædentes primum operationis instrumentum, ipsam operationem impediunt, iam tum huiuscemodi affectus, egritudines sunt appellandę. Fiunt autem (vt diximus) vel naturali formatione permutata, vel non seruato numero partium opportuno, aut vnicuiq; parti conuenienti magnitudine, vel q̄ non, vt naturalis positus expetebat, ipsę cohæreant. Cum enim (vt iam demonstraui) illa animantium natura opifex, nullam partem corporis temere affinxerit atq; formauerit, sed ob eum finem omnes, vt vel melius, vel tutius, totū instrumentum, proprium exequatur officium, necessarium omnino earum oblæsiones, quę vel penitus operationē prohibent, vel saltem impediunt, egritudines putari: quę verò ad offensionem tendunt primi instrumenti operationi accommodati, egritudinis causas (vt nuper dicebamus) appellari.

De Morbis qui contingunt in Genere Conformationis.

CAP. 7.

O hoc igitur, qui & introrsum aut extrorsum sunt cruribus, aut pedum plantis læuigatis, deterius ingrediuntur, qm̄ in his vitata est figura naturalis. Sicq; qui ex perfractis ossibus male conformati fuerunt, actionē membri probam non habēt. Neq; ij etiam recte agere possunt, quibus ob morbi, qui arthritidis appellatur, magnitudinem articuli suis sedibus exciderūt: aut perfractis supercilijs quę iuxta dearticulationes sunt, facile articuli ad superiorem partem exiliunt ac dilabuntur: aut supra excrecente callo, tota dearticulatio, ob loci angustiam, ad motum inhabilis redditur. Et hæc quidem figurarum vitia aduentitia existūt. Natiua verò cum protinus in vtero matris formatio deprauatur, quod in quacunq; corporis parte contigerit, ex ea infirmum atque imbecillum animal redditur. Oportet enim cordis, pulmonis, ventriculi, cerebri, linguę, splenis, & renum, & aliorum omnium figuram conseruari: nam, si aliqua noxa interuenerit, totum necessario instrumentum in suis deficiet operibus. Iam verò cavitatum omnium, quę partibus debentur, tum magnitudo tum multitudo nisi seruetur, necessario earum occasione lædetur actio.

Multi vero huiuscemodi egritudines, non nullę coalitu quodam, nō nullę verò lentorum ac crassorum humorum obstructu consistunt, alię verò ipsis corporibus nimium exiccatis, aut ab aliquo ex circumstantibus ingruenti ac comprimenti, angustioribus effectis adueniunt. Ipsorum quoq; corporum, quę tales meatus sortita sunt, substantia est aliquando indurata vel inflammata, vel syderata, vel suppurata, aut inflata, aut quocunq; modo aliam adiunctam atq; aduentitiam adeptam magnitudinem: ac deinceps ad interiores cauernas tumorem refundens, causa est vt obstruantur meatus: Qui quidem ab ijs plurimum differunt, quos prioris sectę auctores supposuerunt ex primorum atq; impatibilium: corporum fieri conuentu. Nam intestinorum, venarum, arteriarum, atq; omnium huiuscemodi instrumentorū meatus, hos in quā meatus magnos ac manifestos omnes perspicuo videmus. Quod si ex ipsis aliquis ob nimiam paruitatem sensum effugiat, non tamen propterea ex eodem genere cū illis existit, quos prior secta supposuit. In omnibus verò huiuscemodi affectibus in quibus corpora in tumorem attolluntur, atq; ex eo meatus intercludi aut angustiores effici contingit, non nunquā vna tm̄ prouenit egritudo (obstructio scilicet) quę lædit operationem: non nunq; præter hanc altera, corporis scilicet dispositio, quę obstructionis est causa. Nam si id, cui tumor accidit, corpus, nullam propriam habeat actionem, vna tātum erit egritudo obstructio: eius verò causa, non tamen adhuc egritudo, erit corporis tumorem gerentis affectus. Si enim ita contigerit, vt patiente tunica venę, quę exempli gratia est in concauis hepatis partibus, is meatus, per quem ad ea quę in gibbis receptacula mittitur sanguis, reddatur angustior, duę hac ratione erunt egritudines, altera ipsius venę affectus, altera meatus obstructio. Impedit autem venę quidem affectus, sanguinis optimi generationem, obstructio verò distributionem: vtraq; verò operatio animali est necessaria. Nam pro confesso habetur, q̄ quacunq; dispositiones primo lædunt operationes, egritudines nuncupantur. Si verò nihil ipsa patiente venę, lenti tantummodo ac crassi humores impacti meatibus distributionem impederint, vna tantum erit visceris egritudo, puta obstructio. Idem euenit intestino, si sola adlit obstructio, vna tantum erit egritudo: eodem verò inflammationem patiente, & propterea interioris spatij obserante spatium, ita vt excrementorum descensus prohibeatur, duę erunt egritudines. Sæpius enim ex morbo alter contrahitur morbus, vt in ijs quos nuper diximus facile constat: nec minus vbi inflammationi, erysipelati, herpeti, carbunculo, vel tali cuiuspiam egritudini, febris adiungitur. Non nunq; vero effectus ipse, est operationis oblæsio, quę decet passionem & accidens appellare: eiusdem autem causam, ipsam egritudinem: Veluti obstructio causa est ne alimentum digeratur: refrigeratio verò, vt quis sensum habeat difficilem in causa est: atque ita egritudo accidenti originem præstat. Cum vero ipsa dispositio operationem primo impederit, eiusdem autem dispositionis causa nullā attulerit primo offensionem, dispositionem quidem egritudinem: quod aut ipsam facit, cām egritudinis dicere oportet: Veluti in lentis humoribus atq; obstructione contingit: ipsa siquidem obstructio est egritudo, humores verò egritudinis causa. Quęcunq; igitur egritudines concauitatibus adueniunt cū præter modum obstruuntur vel laxantur, oēs ad formationis

Tertia Classis.

aaa iiij

genus

genus referuntur: in his siquidem omnibus formatio naturalis quodammodo vitiaf. At neque Euitatem nec asperitatem frustra partium opifex natura molitur. Quare & in hoc genere per oēs animalis partes morbi contrahuntur, cum id quod natura laue esse oportuerat, asperū fit: aut è diuerso, quod asperum, laue. Euidētissima autem in hoc genere medicis sunt, quæ aut laeuigatis, aut exasperatis ossibus accidunt: quemadmodum etiā & faucium asperitates, quæ tusses committunt, manifestissime patent. Illud quoq; hoc in loco agnoscere oportet, q̄ sapius figura particule oblata aliquem simul meatum offendit: Veluti in naso aliquādo vsu euenit, q̄ ex ic̄tu violento resimatus, adeo internum compressit meatum, vt vel nullo modo, vel ægre per ipsum respiraret. Constat igitur q̄ in huiusmodi affectibus angustia meatus est ægritudo, nam primum ipsa spirandi officium impedit: causa verò præcedens, limitas nasi, quæ naturalem eiusdem figuram deprauarit. In genere igitur formationis, cum tātum à nature modo discessum fuerit vt operatio lædatur, quæ nuper dicta sunt ægritudinum discrimina fient.

De Morbis qui ad Numerum Partium referuntur.

CAP. 8.

A. ibidem.

IN numero vero partium simplicium ex quibus vnum quodq; constat instrumentū, duæ erunt ægritudinum differentia, cū scilicet pars aliqua deficit, aut superabundat. In vtraq; verò ipsarū alia differentia: nam ex ijs quæ superfluunt, Nō nulla sunt ex genere fm naturam, vt sicui sextus F adnascatur digitus, aut in oculo vnguis, Græci pterygion nominant, aut in naribus germen ali-quod carnis, aut alio quopiam meatu aliud id genus constiterit. Ex his verò quædam erunt ægritudines ipsæ, veluti vnguis: nam si multum augmentum susceperit, intuitum impedit, cum pupillam obtenebret. Ægritudinum autem causa, sunt germina, quæ meatus interferant: in primis enim obstructio est ægritudo, quoniā & ipsa prima officit operationi. Non nulla verò sunt quæ toto genere sunt præter naturam, veluti lumbrici, & vermes quidam minuti quos græci ascaridas vocant, & in vesica lapis, & in oculo grando, & suffusio, & hypopia, & pus, & verrucarum genera quas græci acrochordonas appellant, & faui, & atheromata, & steatomata, & vitiligines, lepra, & leucæ, & pori, & quæcunq; in abscessibus reperiuntur. Quod verò & ex his ipsis quæcunq; operationem primo impediunt, ægritudines à nobis dicantur, sicuti suffusio, quæ verò non sunt eiusmodi, ægritudinum causa, oibus constare arbitramur. Deficientium aut partium, non nullæ quidem funditus abolita sunt, non nullæ verò ex dimidio præcisæ ac mutilatæ. Neq; aut obscurū est multa talia animantibus in ipso protinus vtero solere contingere. Iam verò in lucē æditis atq; perfectis, ossa quidem sapius tota eximuntur è digitis, & artubus, & capite, & costis. Non nunq; verò & digitus aufertur, & pes, & extrema manus, & tibia, & cubitus. Extrahuntur etiā venæ G varicosæ, & glādula indurata, & dentes exeli. Aufertur pariter & gurgulio, & omentū, & præputium, & aliqua verendorū particula, non nunq; verò & penis integer, quemadmodum & testes. Nuper verò quidam in magna neruorum distentione quæ totum corpus oppresserat, lingue partem anteriorem mordicus abscidit: qui demum ex spasmo sanitati restitutus, minus facile sermonem potuit explicare. Huius generis sunt ea omnia quæ mutilationes appellantur, labiorum, narium, aurium: & quæcunq; partes carnulæta vel vi auulsa, aut putrefactæ, ex toto resectæ sunt. Nā in his calamitatibus omnibus numerus partium naturalis nō impletur, siue vna, siue duæ, siue plures partes defecerint, siue integram partē abolitionem, siue partim sublata fuerint. Quæcunq; fanè ex his operationem impediunt simili rōne, inter ægritudines locabuntur: quæcunq; vero aliquā aliam partem operationis effectricem refrigerāt, aut parce alimentum distribuunt, sunt ægritudinum causa. Quædam verò vtranq; rationem complectuntur, & ægritudinis, & causa: veluti vna cum radicitus tollitur, & voci detrimentum affert, & peccus ac pulmonē refrigerat. Nā cum didiceris in ijs, quæ de functionibus atq; vsu membrorum ratiocinationes habentur, q̄ ex omnibus animalis partibus non nullæ quidem operationem toti animali vtilem conferunt: non nullæ autem nihil ipsæ agunt, sed vsum aliquem agentibus afferunt: liquet earum laciones, quæ actio- H nes immediate offendunt, ægritudines esse appellandas: earum verò, quæ ad vsum aliquem tendunt, ægritudinum causas. Quare, si quæ animalis particula duplicem actionem aut duplicem vsum habuerint, in vna sæpe offensione duplicem subibunt vel causa vel ægritudinis rationem. Quod si qua pars sit, quæ simul & vsum & operationis præstet officium, veluti quibusdam esse videtur & ipse gurgulio, huius partis amissio altera quidem ratione erit ægritudo, altera vero ægritudinis causa. Neque ambigitur quod eius quæ superest partis, erit ægritudo, non eius quæ amplius non sit. Nam si latius oris spatium in illa parte patiat, vbi nunc est ægritudo, eiusdem spatij vnam (quæ & gurgulio appellatur) dixeris esse particulam: quod si hæc abolita fuerit, deficit aliquid spatium, atque ita totum hoc fit ægritudo, constante eo quod ab initio pro confesso habebatur, quod omnis operatio ab aliqua ægritudine læditur. Vel igitur vocem ipsam, vel inspirationem atque expirationem, actiones non esse animalis ostendere oportet: aut si hoc ita se habet, pro manifesto relinquatur, quod vne abolitio palato ægritudinem affert. Simili ratione & dentis amissio erit oris ægritudo. Et, si quidem vnus fuerit ex ijs, qui manducationi obseruiunt, ea pars qua manducatur offenditur: si vero ex ijs qui incisorij appellantur, comestio, atque vna sermonis explicatio lædetur. Eodem modo si lingue dimidia pars abscindatur, parti quæ superfue- rit,

† *Nicolaus Ca-
lauer, qui hos
libros ad ver-
bis transtulit,
ita uertit. se-
cundum sui ip-
sorum rōnem.
videtur. n. legis
se nō κατὰ τὴν
ἐαυτὸν λόγον,
ut ἵπρεβω, sed
κατὰ τὸν ἐαυ-
τὸν λόγον.*

A. l. i. f. 1. d. l.
c. 1. fo. 28 d.

Arit, ea mutilatio erit ægritudo. Idem in obscœnis, in omēto, atq; omnibus partibus ita affectis eueniet. Et, si cui hoc ipsum non ægritudinem sed passionem aut affectum appellare libuerit, non de re, sed de nomine solo contendet. Liquet autē q̄ in lingua, omēto, obscœnis, atque omnibus hmoi partibus hoc pacto mutilatis, erit aliqua magnitudinis diminutio, ipsum verò animal nō adeo necessario diminuetur vt mutilatum esse dicatur, sed aliquis numerus partium erit ablati. Siquidē & arteriæ, & venæ, & nerui, & cutis non nunquam, & adeps, & membrana, & caro in talibus affectibus auferuntur: In vna autē, & varicosis valis excelsis, ipsis ē instrumentis aliquem partium numerum auferri continget. Atque hæc omnia ad id attinent genus, in quo mēbra numero euariāt. Quibuscunque verò instrumentis si auferantur quædam, non tñ integræ partes eximunt, hæc ad vtrunque quodam modo genus referuntur. Nam & particularum simplicium numerus, & magnitudo instrumenti compositi, deficit animali: siquidem totum mutilatum est. Neque alicui obscurū est, vtranque passionem tum eam quæ ad numerum, tum eam quæ ad magnitudinem pertinet, in superiore genere prædicamenti, in quanto videlicet, posse locari. Siquidem quāti aliud continuū, aliud discretum, quod & quantum priuatim, sicuti & continuum, *τηλικον* apud Græcos appellat. Sed in hoc loco manifestioris doctrinæ gratia libuit hoc pacto distinguere, vt alteram quantū differe

Brentiam sub numero, alteram sub magnitudine comprehendamus.

De Morbis in genere Magnitudinis.

CAP. 9

IAm vero qm̄ huius generis ægritudines explanauimus, nunc de ijs quæ ad magnitudinē pertinent, quocunque noie censeantur, differamus. Differūt autē ab eo quod supra diximus genere. Nam, si naturali membrorum figura constante, magnitudo deprauet, cum ob hoc ipsum læditur operatio, partī ægritudo contingit: Veluti si in prima formatione animalis, tantam habuerit lingua magnitudinem, vt ad nullam oris partem deflecti possit: aut paruitatem tantam, vt oēs illius partes nequeat attingere. In perfectis vero, supra naturalem magnitudinem membra non admodū frequenter excrefcunt, frequentius vero minuunt: atq; hanc ægritudinem non nulli atrophiam, i. alimentī defectum, non nulli phthisim, i. tabem nuncupant membri. Augmenta vero partium in vlcibus fiunt in quibus caro redundat, & in eo morbo qui à Græcis priapismus appellat. **Nicomacho** autē **Smyrnæo** ad tantam molē corpus increuit, vt loco moueri non posset, sed hunc aiunt ab **Æsculapio** curatū. Nos autē vidimus cuiusdā linguā supra modū absq; vilo doloris sensu excreuisse: vt neque mollis tumor, quod Græci œdema appellant, neque durus, quē ijdē scirrhom appellant, neq; inflāmatio esse videre: neque. n. prementī manū cedebat, neque oī sensu carebat, C neque dolore infestabat: sed hoc ipsum, incrementū dūtaxat erat, nihil ipsa substātia particulæ vitia ta. Sic & testiculi & vbera, alijs vterque, alijs alter tātūmodō supra modū increuit. Et q̄ struma vocat, est ex hoc genere, q̄ vbi nimium excesserit, magnā operationibus affert incommoditatē. Et ex eodē sūt genere, angulorū in oculis immoderationes, ex quibus, immoderatū quidē augmentū, encan thida, diminutionē autē, rhœada græci appellant. Tales sunt in hoc genere ægritudinū differētiæ.

De Morbis qui ad Compositionem Partium pertinent.

CAP. 10.

E Variante vero ea quæ secundum naturā cōpositura, fiunt ægritudines: In positu quidē, sicuti cū articuli suis sedibus excidunt, aut loco tantū mouent: aut cū omentū, vel intestina ad inferiores testiculorum tunicas deuoluunt: alterū morbū Græci epiplocelen, alterum enterocelen appellant. In non naturali verò partium vicinis partibus copulatione, si ligamentū aliquod aut relaxatum aut intensum fuerit, aut disruptū, in ea parte dearticulationis motus offendit. In hoc genere sunt linguæ nexus immodici, & pudendorum: quoniā & linguæ ad sermonē explicandū & māducandū non parum efficiunt: & pudēda, quo minus procul & directo tramite in mulieris vterū semen emittat, ob meatus inuersionē, non minus impediunt. Ad hanc ēt attinent ægritudinis differētiā, si labia vlcera, si palpebræ, vel sedes, vel digiti, vel si quæ tales particulæ præter naturā **D**coaluerint. Tales sunt morborum species quæ in compositione existunt.

De Morbis qui proueniunt ex Solutione Vnitatis.

CAP. 11.

Reliquum est quintum genus ægritudinis, continuitatis solutio, siue hæc alicui ex particulis simplicibus quæ similes appellant, siue compositæ adueniat. Quare inter cōes vtrunque partium morbos, eam paulo ante cōmemorauimus. Cum enim diuellit ligamentum, vel arteria, communis est & totius instrumenti & diuulsæ particulæ ægritudo: nam vtriusque soluta est continuitas, totius quidem instrumenti, cum partes non amplius coherent, neque vniunt: ipsius verò particulæ diuulsæ, quoniā non amplius est vna, sed in duas diuisa est partes. Quod si non ex toto diuulsa fuerit, sed parte aliqua tantum, non erit iam totius instrumenti ægritudo, nisi ex accidenti, quoniā videlicet aliqua ipsius particula patiat: sed ipsius tantum patientis particulæ propria ac peculiaris erit ægritudo. Vocat autē continuitatis solutio, in osse quidem fractio: in oī genere carnosio, communiter vlcus. Ruptio autē & conuulsio ex eodem genere sunt. Fit autē alterum quidem in carnosis, alterum in nervosis partibus, conuulsis quæ in ipsis sunt fibris, cum ex icū aliquo violentiam patiuntur, aut subito & affatim intēduntur. Quæ verò apospasmata, i. auulsiones appellantur, instrumentaria: tum tātūmodo partium propriæ sunt passionēs. Hæc quidem sunt vniuersæ simplicium morborum differētiæ.

De

A. ibidem.

A. ibidem.

A. ibidem. 29. a

A. l. 1. f. 1. d. 1. c. 29. b

DE DIFFER. MORBORVM

De Compositis Morbis Partium Simplicium.

CAP. 12. E

NVnc vero superest vt cōposita exequamur, initio iterū à similaribus sumpto. Erit igit̃ iuxta priorē suppositionē, ex dilatatione & angustia meatuū, ægritudo cōposita, nō particulatim singulis hæc vtrac̃q; patiētibus meatibus, sed vicissim his quidē latioribus, illis vero angustioribus redditis, vt nō magis laxitatē q̃ angustia eorū dē i tota similari parte accuses: nec vlla sensibilis particula eius possit ostendi, cui alterum tantummodo adfit, sed quæcunq; sumpta fuerit, vtriq; passio ni reperiet obnoxia. In secunda aut̃ suppositione, in vnaquaq; similari particula, qualitatibus solis naturæ modū egressis, sunt cōpositæ ægritudines numero quatuor, Calida simul & humida, calida & sicca, frigida & sicca, frigida & humida. Profluente vero ad ipsas aliqua substātia, erūt pariter aliæ cōpositæ ægritudines quatuor, quæ ex earundē qualitatū coniunctione proueniūt. Qm̃ vero continuitatis solutio, non in compositis tm̃ instrumentis, sed in simplicibus quoque particulis fit, implicabitur & hæc nuper dictis iuxta vtranque suppositionem, compositis ægritudinibus & simplicibus ijs, de quibus statim ab initio sermonem habuimus. Nam fieri potest vt idem membrum & vlcerum patiatur simul & siccitatem habeat, aut humiditatem, vel frigiditatem, vel caliditatem præter naturam, aut vnā cum vlcere caliditatem simul atq; humiditatem. Exulcerata igitur atque vnā inflammata membra, tripliciter naturæ modum egrediūtur, cum ob vlcerum quidem vnitatem suarū partium amittāt, ob inflammationem vero calidiora atq; humidiora reddātur plus q̃ naturalis exigit habitus. Nāq; qui in ipsis est tumor, si ad tātā magnitudinem attollitur, vt ob hoc ipsum operationem impediāt, tunc iā morbus est existimāndus: si aut̃ membrum ex hoc nullā patiatur in operatione iacturā, accidens tātummodo & passio ipse censebitur, veluti & dolor. Omnia igitur quæ simul inflāmata atq; vlcerata sunt corpora, tres quidē necessario, nō nunquā vero & quatuor ægritudines patiuntur. Hoc vero in loco inflammationē appellamus, non vt antiqui consueuerunt, quē dā veluti feruorem in corporis partibus accensum, sed rubescentem ac renitentem dolorificumq; tumorem. Ita & erysipelata non nunquā vlcera comitātur. Nā carbunculi eā naturā habent, vt aliter consistere nequeāt. Mediā vero sortiuntur naturā herpes & cæcri, qui maiori quidem ex parte cum vlceribus eueniunt, non nunquā vero seorsum. Omnes igitur huiusmodi ægritudines, et si vlcere vacent, compositæ sunt: Vna quidem rōne qm̃ omnes à superfluo humore seu calido, seu frigido procreātur, a flaua quidem bile, erysipelas: ab atra vero, cæcer: a sanguine aut̃, inflāmatio: a pituita tumor quidā lusus, œdema Græce dicitur: Alia vero, qm̃ nunc dicti oēs humores, etsi formā rei humescens præ se ferāt, vim tm̃ habent, atra quidem bilis, frigida & sicca: flaua vero, calida & sicca: pituita, frigida & humida: calidus autem & humidus est sanguis: Tertia vero ratio, qm̃ simul commiscantur omnes, & raro admodum ex ipsis vllus purus sincerus ue consistit. Nam magna ex parte inflāmationes, aliquid ex erysipelatis, vel laxi vel duri tumoris, natura complectunt: aut erysipelatibus aliquid quod inflammationis, vel laxi aut duri tumoris, speciem referat admiscetur. Ita similiter in reliquis omnibus perpende. Multiformiter ergo omnes huiusmodi ægritudines compositæ fiunt, de quibus eo in libro in quo de causis morborū agemus, plenius differemus: atq; et̃ vberius, in eo qui de morborum accidentibus inscribitur: ac præterea in ijs, in quibus curādi ratio tractatur, ad quam omnia quæ hīc scribimus diriguntur.

A. l. i. f. 2. d. 5. c.
5 29. c

De Compositis Morbis Instrumentorum.

CAP. 13.

NVnc vero, qm̃ quō simplices se inuicem complectātur explanauimus, iam ad instrumentorum ægritudines veniamus, ac quo pacto & hæc compositæ fiāt, aperiamus. Primū vero illud meminisse oportet, qd̃ aliæ quidem primorum corporum, videlicet similarium, sunt ægritudines: aliæ aut̃ instrumentariorum & compositorū. Inflāmatio. n. primorū est corporū, exarticulatio vero instrumentariorū. Qm̃ igitur aliquod membrum luxatur simulq; inflāmatur, totius quidē instrumenti primo ægritudo est exarticulatio: inflāmatio aut̃ non primo neq; proprie, sed ex accidenti tm̃. Om̃. n. inflāmatio singularum eius partiū ægritudo est, fit vt ex accidenti totius et̃ instrumenti sit ægritudo. Et lippitudo quidem est inflāmatio membranæ quæ adnata est corneæ, ex accidenti vero est totius oculi ægritudo. Contingit vero nō nunquā vt tunica cornea appellata, profundū hēat vlcerum, quæ deinceps exesa tota, aliquid ex ea tunica procidat, quæ secundo post corneā ordine sita est, vnea appellata: & ipsa pupilla vnā diuulsionē patiat̃. Atq; ex his tribus omnibus, qualibet passio oculi existimatur, quāuis vlcerum & erosio ad solā corneā pertineāt, procidentia ad vneā, & diuulsio ad pupillā. Sed, vt diximus, similarium partium ægritudines, ex accidenti toti instrumento attribuantur. Igitur cum vna quæpiā ex ipsis morbo aliquo composito laborauerit, & hīc ex accidenti totius instrumenti erit ægritudo composita: cum vero plures quidem sint affectæ, sed vnaquaq; vno morbo laborauerit, sic totius erit instrumenti ægritudo composita. Nā, vt in oculi exēplo persistamus, fit ita vt eundem oculum (neq; n. impossibilis est suppositio) vnguis & lippitudo infestet, & erosio corneæ, & procidentia vneæ, quibus et̃ malis accedat aliquod suffusionis initium. Quod non vna neque simplex sit ægritudo, oibus in propatulo est. Appellabit aut̃ hæc quispiā, cōpositū oculi morbum, alter vero non vnū compositum morbū, sed plures dicet ægritudines, in diuersis oculi partibus cōstitutas. Nihil vero refert quātum ad verā curādi rationem, ad quā hæc omnia dirigunt̃, siue vnus sit morbus compositus siue plures, pugnātibus remedijs indigentes. Pleniorem vero

A. l. i. f. 2. d. 1. c.
2. 28. c

A vero de hisce discussione differimus ad eos libros, in quibus curandi precepta tradent. In presenti vero sermone, hoc tamen demonstrasse ac indicasse sufficiat, probabile utrosque a se invicem, & qui plures in oculo morbos esse arbitrantur, & qui, quemadmodum unum est instrumentum, ita & unum compositum existimant esse morbum, quam (ut ante diximus) plures in eodem particula laborauerint. Ut igitur ex simplicibus morbis, unus quidem erat primo totius instrumenti egritudo, veluti suffusio, alius vero ex accidenti, veluti cornea exulceratio: ita & ex morbis compositis, proprii quidem erunt totius instrumenti, qui plures simul eius partes occupauerint: ex accidenti vero, quicumque compositi unam tantummodo ipsius instrumenti obsederint partem, veluti lippitudo, quae membranam adnatam est inflammatio: siquidem inflammatio est numero compositarum egritudinum fuit ostensa. Eisdem vero membranae vlcere adueniente, multo est magis composita egritudinem pati hanc particulam dicemus: sed nec propterea minus oculus totus morbo composito laborare cessabitur. Tales quidem ex accidenti totius instrumenti egritudines esse putantur. At, cum plures eodem tempore particula aliquo malo afficiuntur, ipsorum instrumentorum primo composita sunt egritudines: atque eo magis, si particulatim vnaquaeque simplicium, non ex accidenti, sed primo, totius instrumenti fuerit egritudo: Quemadmodum in oculo vnguis, suffusio, atque ea passio quam a Graecis rhoea da antea diximus appellari: nam ex his qualibet, propria est oculi egritudo. Et, cum simul omnes coniunguntur, oculo propriam egritudinem compositam faciunt. Hac si quis ratiocinabitur via, omnes instrumentorum compositos morbos facile inueniet. Mihi vero superfluum visum est opus, omnia complecti, & componere: quam si quis omnium simplicium morborum fuerit scientiam consecutus, atque eorundem compositurae modos non ignorauerit, facile in singulis per se ipsum poterit exerceri. Quare si quispiam semel tamen quae in hoc libro conscripsimus legerit, is se parum profecturum intelligat, nisi postmodum plurimum quoque exercitationis adiunxerit.

GAL. DE CAUSIS MORBORVM LIBER VNVS

Nicolao Leonicensi interprete.

ARGVMENTVM LIBRI:

Simplicium & Compositorum Morborum Causas peruestigat, tum quae in Similaribus, tum quae in Instrumentalibus partibus, Morbos efficiunt.

Quorum Morborum Cause Peruestigandae sint.

CAP. 1.

Vot quidē sint & quae nā egritudines omnes, in propria genera ac species diuisae, tum simplices tum compositae, altero iam libro explanauimus. Reliquum est ut singularium casus explicemus, exordientes a simplicibus aërialibus partibus, quae similes appellantur: a quibus deinde ad compositas & dissimiles venimus: Quam igitur ostendimus iuxta illos qui arbitrantur substantiam, quae ortui atque interitui subijcit, simul misceri atque alterari, quod omnis egritudo similis ac simplicis quo ad sensum particulae, vel intemperies quaedam existit, vel continui tatis partium diuisio: iuxta vero illos qui non unionem statuunt, sed quia intercipiatur vacuum, omnium corporum constitutionem, concretionem putant, immoderatio meatuum, & eius, quae sensu deprehendit, continuitatis solutio: Incipiemus & nunc considerare casus morborum omnium qui ad primam attinent suppositionem, quam nos veram existimamus. Erant autem (ut arbitrator) quatuor simplices, quatuor vero compositae. Cum aliquando quidam sola supra modum excrecente caliditate, vel frigiditate, vel ex altera oppositione aliqua, veluti humiditate, vel siccitate: aliquando vero duabus simul supra modum auctis, ut morbus pariter calidus ac siccus, vel frigidus ac siccus, vel calidus ac humidus, vel frigidus ac humidus fiat.

De Causis Calidi Morbi.

CAP. 2.

Itaque quae nā sint cuiusque praedictorum morborum procreationis causae iam inspiciamus, sumpto ab eo initio, qui in caliditatis immoderate intemperie consistit. Apparet autem & in alijs corporibus omnibus quae se ipsis plus satis incalescunt, vel ex motu quodam augeri caliditatem, vel ex putredine, vel ex vicinia alterius corporis calidioris; vel ex stipitatione, vel ex alimento ad calefaciendum accommodato. Ex motu quidem, veluti in his quae quouis modo exercitantur, & in lapidibus inuicem collisis, & lignis, & flamma ventilata. Ex putredine autem, tum reliquorum corporum

tum

rum præsertim feminum ac stercoreis. Mihi quidem non nunquam videre cōtiguit in columbarum E
 {agrestium} excrementis, ex putrefactione ignem accensum. Nec est quispiam, qui ambigat, quin
 calidorum corporum vicinia, alia concalescant, si modo ad memoriam reuocet, & balneas, & Solē
 æstiuum, & omnem flammam. Ita quoque si hybernis temporibus in ampla domo ignem accen-
 deris, atque omnes meatus stipaueris, per quos spirandi habeat facultatem, interius calorem acer-
 uabis: quod si quaque versus patentes exitus liqueris, nihil amplius effeceris. Sed non aliter bal-
 neæ atque fornaces, suum interius acruant calorem. Ex quo euidens est, stipationem augendo ca-
 lori occasionem præstari. Sed nec in obscuro est, quod idem ex ipsa materia provenit. Nam aridi
 calami, facilius in maximum flammam attollunt: ligna autem viridia, & præsertim si plura super
 ignem congesseris, diutius quidem aggrauant & veluti obruunt flammam, demum verò augment.

Quomodo igitur in animalium corpore ex ijs vnumquodq; perficitur? Cum quispiam immo-
 derata exercitatione vsus fuerit, lassitudinem sustinet corpus, hoc est, caliditatem immodicam in
 musculis atque articulis habet: hi enim sunt, qui primo motum excipiunt. Quod si non ultra pro-
 grediatur calor, atque eum solui contigerit, antequam totum animalis corpus inuaserit, nihil ultra
 lassitudinem consequetur. At si in totum extensum fuerit corpus, tunc huiuscemodi affectus fe-
 bris nuncupatur, quæ est quædam totius corporis immoderata caliditas. Ita & ira, quæ feruor qui F
 dam est existens in corde caloris, ob immoderatum motum, per totum nō nunquam diffusa cor-
 pus, ita febrem accendit. Iam ea quæ putrescunt in animantis corpore, calorem quendam immo-
 dicum in his partibus, in quibus putrent, efficiunt, sicuti erysipelata, & herpes, & carbunculi, &
 inflammationes, & phygethla. Hæc autem ubi totum concalescerint corpus, excitant febrem.

Et quidem tertia causa immoderati caloris ex his fit manifesta, quoniam modo animalibus adue-
 niat, & ex ijs quæ exustiones appellantur. Nam in bubonibus & inflammationibus & erysipela-
 tis atque omnibus adeo calidis morbis, semper contingens pars atque continua, ipsa quidem pri-
 mum caliditatem assumit, deinceps vero & partem vicinam afficit, & hæc deinceps sibi proximā:
 atque ita, vsque ad principium insiti caloris ubi peruenerit intemperies, totū celeriter corpus prin-
 cipij sentit affectum. Diurnæ quoque moræ in locis Soli expositis, nudis quidem, totam aliquan-
 do cutem supremam calefaciunt: at ijs qui vestibus operiti sunt, solum caput: atque hæc exustio ap-
 pellatur: Quod si iam totum animalis corpus occupet, tunc ita febris accenditur. Quartum vero
 causa genus quod insitum calorem immoderate succendit, in adstrictionibus & frigeactionibus
 fieri videtur. Nam si quis vehementer riguerit, aut in aqua natauerit quæ aut alumen aut talem ali-
 quam naturam acceperit, huic stipari cutem atque densari contingit, ut quæ distillari consueuerat in- G
 tus cohibeantur: Quod si fumosa fuerint quæ intus collecta sunt, febris inde generat. Quinta ve-
 ro species auctæ supra modum caliditatis, sunt esculentorum acres ac calidæ qualitates, veluti allio-
 rum, porrorum, caparum, atque huiuscemodi omnium: nam & horum vsus immoderatus febrem
 aliquando suscitauit. Et quidem calidæ potationes immodicæ, veluti vini veteris & acris, imbecil-
 lo corpori liberalius ingesti, & medicamina acra, siue alexiteria, i. amuleta fuerint, siue venena, cau-
 sam ut homines febricitarent, attulerunt. Sed cur (inquiunt) nō semper ob quālibet harū cā-
 rum febris accendit? Quoniam causæ efficientis quantitas par non existit: & quæ constituta est ab eadem cā-
 in corpore dispositio, magnam, in eo quod plus & minus, varietatem admittit: ac præterea animā
 tium corpora plurimum alterū ab altero differunt, in hoc ut aut facile aut ægre a naturali recedant
 habitu. Quemadmodum igitur minime ambigis, cur non omnis motus lassitudinem facit, sed pro
 confesso habes quod, ubi non excefferit ac potentia superauerit articulorum musculorumque naturam,
 nunquam eos fatigari contingeret: sic tibi erat cogitandum, quod nec talis affectus qui lassitudo nuncu-
 patur, nisi dignam effatum magnitudinem tum moram assumpserit, nunquam vniuersum cor-
 pus afficiet. An motus quidem paruus, lassitudinem nequit efficere: parua aut lassitudo, omnino
 febrem accendet? aut motus quidem effectus, in relatione consistet, lassitudinis autem minime? H
 Ac quidem omnibus est vulgaribus ac rudibus in propatulo est, athletarū corpora diuturniores ac
 vehementiores motiones citra lassitudinem perferre: & nos priuatos, si paulo supra consuetudi-
 nem exerceamur, statim molestia affici. Nil igitur mirum, si quispiam quāuis lassitudinem senserit,
 non tamen febricitauit, vel enim parua est lassitudo, vel exigui temporis, aut viribus corporis inferior.
 An, si fuit exercitatio haudquaquam diuturna, nec vehemens, atque etiam minus quam pro natura
 eius qui exercitatus est fortis, nunquam quidem lassitudinem afferet: lassitudo vero febrem accen-
 det, etiam si ea & breuis sit, & exigui temporis, & languentis corporis robore inferior sit? Sed &
 hoc ipsum in ea re quæ ad agendum potentissimam naturam habet, nimirum in igne, possumus
 intueri. Nam frige factos, non absque tempore ac viribus calefacit: si quidem, cum aliquando è lo-
 cis gelidis discesserimus, manus per maximam flammam ignis sine aliqua noxa transferimus. Ne-
 que omnis materia æque facile ab eodem accenditur, sed arentes quidem calami primo attactu in-
 flammantur, ligna autem humida ac viridia ut accendantur, longo tempore vehementiisque flamma
 indigent. Quo pacto igitur nihil horum in igne admirans, in lassitudine admiraris quod magni-
 tudine egeat, ac tempore, ac corpore incendio opportuno? Satius itaque fuerit si nulla te huius rei
 capiat admiratio, sed potius animaduertas qualem nam animalis corpus facile sui natura calorem ad-
 mittit,

A mittit, & quale non facile. Sed de hoc quidem postea es auditurus. Nunc vero nihil tibi sit mirū, si vnumquodq; quod aliquid sit effecturum, & tempus & magnitudinem exigat, ac præterea vt proximum sit quod promptè patiendi habet naturam: qm̄ & si hæc desint, nec ignis comburere, nec gladius abscondere valet. Nec aliquid aliud, in efficiendo potentissimum, in aliud agere potest, quod ipso validius extiterit, aut vbi non interuenerit tēpus effatu dignum. Super lucernæ quidē flammam, nunq̄; totum effunderes oleum, nedū aquam: & gladio incidere lapides nequaq̄; tenteris, nedum adamantem. Vis autem vt lassitudo, & calefactio, & frigeffectio, & reliqua huiusce modi, febrem semper accendant, quibus parua sint, & exiguum tempus perdurent, siue etiam totum corpus minimè idoneum ad suscipiendum calorem extiterit: Quod enim iam calidū est, paratius est ad hoc vt excessum caloris admittat, sicuti & frigidum vt plus satis frigescat: quod vero ediuersum se habet, ad hoc minimè est aptum: vsq; adeo cæca & rudis est eorum qui talia perquirunt dubitatio. Qui vero nihil dubitant, sed promptè ac temere enunciant, q̄ nihil eorum quæ nuper diximus excitat febrem, horum stupiditas quidem miserationem, contentio vero odium meretur. Soluta quidem sunt & horum sophismata in altero volumine, quod seorsum de causis procatartiscis, id est præincipientibus, scripsimus. Neq; præsentis est negotij aliorum refellere errores, sed veraduntaxat docere instituimus. Rursus igitur ad propositi nostri seriem reuertamur. Erat autē, (vt arbitror) omnium simplicium ægritudinum præcedētes causas, vsq; ad præincipientes explicare. Non enim est fortassis inutile, eos qui ita earum appellationes manifestioris doctrinæ gratia distinxerunt, imitari. Quascunque enim in ipso animali vel dispositiones vel motus præter naturam, ægritudinum præcedentes causas nominant: quæ vero extrinsecus adueniunt, & alterant corpus, atq; transmutant naturam vehementer, præincipientes appellant.

De Causis Frigidi Morbi.

CAP. 3.

CALIDÆ quidem ægritudinis in vniuersum diximus causas, nunc ad frigidam veniamus. Sunt vero & huius plures numero causæ, veluti refrigerantium propinquitas, & ciborum potuum q̄; quantitas ac qualitas, stīpatio q̄; ac rarefactio, ac præterea ocium, & immodicus motus. Quibus etiam occasionibus ignis extinguitur. Nam si paruo carboni multum niuis aut glaciæ superimponas, aut plurimam aquam superinfundas, continuo extinguitur. Sic, vbi circumstantis aer sit præter modum frigidus, veluti hyberno tempore iuxta Histrum, non solum lucernam sub dio positam, sed & quemcunq; exiguum ignem videbis protinus extingui. Hoc quidem modo, Cignis à rerum prægelidarum cōtactū superatur. Ab ijs autem quæ natura apta sunt vt ipsum enutrient, ob excessum, vel defectum, vel ob alienam qualitatem hoc pacto corrumpitur. Si enim ligna vniuersim & multa supra paruam coaceruaueris flammam, ob immodicæ quantitatis excessum ipsam extingues. Quod si nihil omnino, aut parum admodū adieceris, ob defectum aut paucitatem alimenti, videbis continuo marcescere. Sic & lucernæ flammam comminui atq; in periculo esse ne propè extingatur inspicimus, vbi nutrimenti proprii modus nō seruetur. Siue enim oleum liberaliter non adhibueris, aut multum vniuersim superinfundas, vtroq; offendes modo. Quod si largam quidem exhibueris materiam, sed quæ vel nullo modo apta sit vt ardeat, vel cum magna difficultate incendium suscipiat, hanc etiā statim minorem efficiēs. Veluti si oleum aquæ commistum supra ignem conieceris. Si etiam qui flammæ circumfunditur aerem stīpaueris, aut nimium rarefeceris, lic quoq; flammam decrescere ac periclitari ne penitus extingatur, inspicies. Stīpatur autem, si cucurbitam qua medici vtuntur, vel furnulum, aut tale aliquod aliud circumponas. Quod etiam continget, si fornacum foramina claueris. Quod si in multo Sole, & calido & aprico loco, aut ad alteram maiorem flammam adiuueris, tunc quoq; minorem flammam marcescere videbis: quoniam exterior flamma, vt quæ præpotētior sit, relaxat atq; dispergit minorem. DNeq; vero in obscuro est, q̄ si eas flabellans, hoc est mouens, si quidem modicè hoc feceris, augebis: si vero immodice, dissolues ac dissipabis. Sic & ventos magnitudini flammæ respondere oportet, siquid eius augmento cōferre debuerint: qui vero maiores sunt q̄ illa queat sustinere, dispergent, non flabellabunt. Ex quo manifestum fit, q̄ flamma quidem ad sui incrementum motu eget aduentitio, non tamen immodico. Si enim nullo modo flabellatur, elanguet: vehementiore autem motu extrinsecus urgente, dissoluitur ac dissipatur. Secundum igitur primam causæ speciem, cum omne frigidum forinsecus aduenerit, partim contactu tantum, partim potentia, frigida ægritudo consistet. Sic aliquis in frigida natās aqua læsus est & male lotus, & p̄ gelida loca iter faciens. Non nullos etiam vidi exanimatos, anteq̄ domum deferrētur. Iuxta vero secundam causam, aut morbum attonitum, aut comitiale, aut motus sensus'ue læsionem, ex ebrietate aliquis subiit: quanquam vinum modice haustum, vt quod maxime proprium alimentum sit, natium calorem adauget. Sic & optimi cibi qui q̄; plurimum animalia afferunt nutrimentum, supra modum assumpti, morbos frigidos generant. Sic quæcumq; vel deuorantur vel bibuntur, si frigidiora natura sint, morbos frigidos pariūt: ex horum numero est papauer, mandragora, hyoscyamus, cicuta, q̄ sanè nimia frigiditate et interimunt. Vltima autem stīpatio, (hanc enim tertiam frigidiorū morborū causam statuimus) facit graues sopores, & veterū, & morbos attonitos. Et hoc est qd̄ dī ab Hipocrate

A. l. i. f. 2. d. 2. B
c. i. fol. 30. fA. l. 2. p̄ f. par
cau. 569. col.
b. c

de Vi& rat. in
morb. acut. cō.
4. c. 2. 7. 7. 137. f

pocrate, Venarum interceptiones corpori officere, q̄ statim vocem eripiant. Ipse nanq; sicuti et E alij vetuliores, duo genera vasorum in quibus sanguis continetur, venas appellat, non vti iuniores, alterum tantum quod non pulsatur. Vbi vero intercipiuntur quæ sunt in animali arteriæ, hoc est ita oppletæ ianguine fuerint, vt nullus in ipsis vacuus relinquatur locus, in quem, dum attolluntur, aerẽ externum attrahere possint, tunc strangulatur atq; extinguitur calor innatus: ac qui ita affecti sunt, subito sensum & motũ totius corporis amittunt. Ostensum enim à nobis est hoc, in eo volumine quod scripsimus de vsu pulsuum, ob eum finem arterias pulsare, vt calor naturalis in omnibus animalis partibus moderatus conseruetur. In libro autem de vtilitate respirationis scriptum à nobis est, q̄ hæc quoq; insitum cordis calorem, moderatum conseruat. Sicuti igitur si extrinsecam flanimam à communicatu circũfusi aeris separet, interiectu furnuli vel cucurbitæ vel cuiuspiam alterius rei similis, statim extinxeris: eodem modo si animalibus caliditatem cohibueris atq; intercluseris, ita vt nullum cum aere exteriori habeat communicatum, statim exitium afferes. Caliditas igitur cordis per faucium meatum aeri extrinsecò communicat. Quod si hunc interceperis, euefligio strangulabis ipsam, atq; animal enecabis. Calor vero qui omnibus est arterijs, quæ per totum animalis corpus diuiduntur, per cor quidem ipsum: in quantum faucibus cõmunicat, & per vniuersam cutem, in ambientem nos aerem respirat, refrigerium quidem, cum illa se attollunt, accipiẽs: cum autem resident, id quod fuliginosum est, expellens: quorum vtrũq; natiuam eius mediocritatem cõseruat. Et si quidem stipatæ fuerint arteriæ, siue (vt nuper dictum est) ob sanguinis redundantiã, siue earum ora obstructus aliquos patiantur, ita vt nullam habeant transpirandi viam, calorem extingui necesse est: quod vero ita affectum est corpus, emori. Quod si fuerit stipatio modica, nõ adeo calorem naturalem pati est necessarium. At si quidem in animalis corpore veluti fuliginosa quædam ac fumida excrementa tunc constiterint, alius erit caloris naturalis affectus: alius vero, vbi solum vapor quidam suauis atq; optimus exhalarit. Atq; horum vtrũq; bifariam hoc modo euariat. Cum enim sanguis optimus in corpore fuerit nullo inquinatus humore superfluo, vapor ex eo incalescẽte optimus exurgit, qui nihil aut igneum aut acre secum inuehit. Tale quidem corpus cum mediocriter stipari contigerit, breui aut erit plethoricum, aut supra modum calefiet: ijs quidem quibus deses vira sit ac minime laboriosa, plethoricum fiet, cum intus remanserint quæ exercitatione excerni oportebat: ijs vero qui exercitantur, calefiet, cũ motus occasione calor augeatur naturalis, non transpiret autem ob id q̄ densatum sit corpus. In corpore autem stipato quod à fumeo excremento obsidetur, aut febris accendetur ob interclusam interius fuliginosam euaporationem, aut strãgulabitur atq; extinguetur calor insitus atq; natiuus. G Vtrunque vero horum accidet pro multitudine excrementorum, aut magnitudine stipationis. Nam si fumosa superfluitas quæ euacuari expetebat, plurima fuerit, atq; stipatio vehemens, periculum imminet ne calor naturalis strangulatus ab excrementis extingatur: si vero superfluitas pauca fuerit, & stipatio parua, febris accendetur. Non ergo dubium est q̄ & naturales & aduentitias corporis dispositiones cognoscere oportet, in quibus aut fuliginosum aut vaporosum aut fumosum est id quod exhalat. Sed hæc quidem in hisce libris explicabuntur, in quibus curandi doctrinam exequemur. Nunc ad huius operis institutum reuertamur. Sicuti enim stipatio sapius frigeactionis est causa, eo quo diximus modo: sic & laxatio, q̄n plusc̄ sit opportunũ, dispergit ac dissipat insitum & natiuum calorem, frigidius efficit corpus. Fiunt autem hæc tum in vniuerso corpore, tum vero etiam in vnaquaq; particula, cum vel stipatur vel laxatur. Si enim quam vniuersum corpus habuit dispositionẽ in obstructionibus & plenitudinibus arteriarũ, hæc ipsam habeat particula ab ijs solũ quæ in ipsa sunt arterijs affectis, necesse est vt hæc ipsa particula simili modo quo totũ corpus egrotet. Et q̄dem quæ extrinsecus adhibentur medicamina, autaque q̄ vim medicaculam hnt, & frigidæ, & aer ipse circũfusus, laxationem aut stipationẽ immodicã in ipsa parte cõmittere possunt. Et vincula quædam violenta, ipsi aliquñ particule, aliquñ vero supraiacentibus H circũposita, corrumpẽt ipsam, ac frigefacient, ob id q̄ eam separant atq; seiungunt à cõmunicatu membri in aĩali præcipui, à quo calor emanat naturalis, atq; vnde vim sui motus recipiũt arteriæ.

De Causis Sicci Morbi.

CAP. 4.

DE calidis quidem ac frigidis affectibus abunde dictum est, de siccis vero deinceps dicetur. Si quis magis quidẽ transpiret, minus aut nutriatur, † cum eo q̄ sicci habitus existit, † facile in liccam incidet ægritudinem, ac præsertim, si curis aut vigilijs immodicis occupatus fuerit. Et aeris quoq; nobis circũfusi temperature cum sicca fuerint, exiccant animalium corpora: & nationes præterea in aqua quæ nitrĩ, aut sulphuris, aut aluminis, aut bituminis, aut alterius huiusmodi qualitatis est particeps: & quæcunq; medicamina vim habent exiccãdi, siue intro assumantur, siue foris adhibeantur, hæc quoq; siccum reddunt corpus. De quibus in eo volumine, in quo de simplicibus medicaminibus agitur, abunde dictum est.

De Causis Humidi Morbi.

CAP. 5.

HÆc quidem siccarum ægritudinum causæ sunt. Humidarum aut sunt oēs causæ contrariæ, veluti ciborum qui humidiori natura constant copia, & potuum excessus, & omnis viuendi ratio delicatior, & animi securitas, & balneorum ex aquis dulcibus plurimus vsus, præsertim post

† Antiqui quidam co. habent
ὅτι ταῦτα ξηρό-
τερος ὢν τὴν
χρόσιν, i. ac præ-
sertim cum sic-
cioris sit tempe-
raturæ, impres-
si habent, ὅτι
ταῦτα ξηρό-
τερα τὴν δύ-
ναμιν, i. ea q̄
s. cibaria, siccio-
ra sint facultate.

A. T. 2. p̄t̄ p̄
ti. can. 569. co
2. d.

A. ibidem.

A post cibum: sic & tota vita otiosa, atq; omni labore vacans, & pluuiarum abundantia, atq; omnis status temporis humidus, & medicamina, quæ humectandi habent potestatem.

De causis compositorum morborum, qui similes partes inuadunt.

CAP. 6.

Liquet autem, q̄ & compositorum ægritudinum causæ omnino sunt compositæ. Si enim causa calida simul, & sicca in vnum aliquando conueniant, necessario calidus quidem, atq; siccus sequitur morbus: si calida, & humida, pariter calidus, & humidus: idē euenit in reliquis duabus simul iunctis qualitatibus, humida scilicet & frigida, & sicca & frigida. Quod vero huic sermoni adiungere, ac simul distinguere oportet, iam aggrediamur, q̄ videlicet corpus sepius alteratur, cū causæ omnes eiusdem inter sese speciei existunt: plerunq; vero cum viribus contrariæ sunt: & q̄ non nunquam superant, quæ ex ipsis sunt vel numero plures, vel diuturniores, vel potentiores: interim vero ab vtriusq; ex æquo leditur corpus. Et si vero nullo modo fieri posse videatur, vt vnū idem que corpus calidum vnā efficiatur ac frigidum, humidum que ac siccum plus, quàm natura sit opportunum: tñ & hoc ipsum vsu contingit, & merito distemperatā inæqualis appellatur: nos q̄ de hac ipsa alibi seorsum, vt oportuit, disseruimus: neq; nunc de eadem ipsa verba cōsumere conuenit, sed potius ad reliquarum egritudinum causas explicandas veniendum. Hoc tñ in lo-

Beo prius sunt repetenda, quæ in libro de morborum differētis edocuimus, q̄ videlicet aliqui quidem ob solas quatuor qualitates corpora ab habitu naturali recedunt, nulla extrinsecus confluenta substantia: aliquando vero fluxionibus replentur, idea quidem omnino humidis, vi autem non humidis. Sed de horum humorum potestate dictum quidem est ab antiquis & medicis, & philosophis, & a nobis: etiam tum in aliis commentationibus, tum in his præsertim, quas de medicaminibus edidimus. Quantum vero huic loco expedire videbitur, in præsentia etiam dicetur, quod flaua quidem bilis facultate calida est, & sicca: nigra autē frigida, ac licca: sanguis autem calidus, & humidus: pituita frigida, & humida: & q̄ ex his singuli influunt aliquando synceri, aliqui alius cōmisti: & q̄ particularum œdemate, vel scirrho, vel phlegmone laborantiū dispositiones hac de causa plurimū variantur. Nam & anthraces, & cancri, & herpes, & erysipelata, & phygethla, & gangrænæ, & phagedænæ, & satyriales ex hoc genere sunt, & vitiligines, & atheromata, & acrochordones, & achores, & faui, & ganglia: & steatomata appellata, morbi sunt, qui fluxionū sunt partus. Hæc vero inuicem differunt, ac præterea ea omnia, de quibus prædiximus: quā non nulla quidem ex sola sunt pituita, non nulla autem ex sanguine, quedam ex bile flaua, quedam ex nigra, quedam ex aliquo alio humore, qui non dum omnino sit extra naturam. Sed hic ipse, qualiscūq;

C fuerit, vnus oīno erit ex his, quos enumerauimus. Neq; enim fieri potest, qn sit aut calidus & siccus, aut calidus & humidus, aut frigidus & siccus, aut frigidus & humidus. Sed, qn ad plurimum crassitie, & frigiditatis peruenit, naturalis pituitæ formā amittit, atq; alius quidē humor esse existimatur, qui ex toto genere sit præter naturam: Non tñ ita se res habet: donec enim frigidus, atq; humidus sit facultate, ex pituitæ genere erit. Eadem ratione, quicumq; calidus fuerit & siccus, idē cū flaua bile genus subibit. De his vero plenius alibi disseruimus. Quo fit, vt nunc de his breuius dicamus, quoniam & de his ipsis omnibus copiosius in iis libris, quos de curandi ratione edituri sumus, tractare statuimus. Ad id vero, quod præsentis interest operis, redeamus. Omnes, quidem huiuscemodī morbi fiunt subinde ad partes ignobiliore materiam inutilem deponente natura: quod etiam à multis aliis antea dictum est. Quis tamen sit depositionis modus, non adhuc est dictum: rationem enim quādam, atq; mentem naturæ tribuemus, si ita simpliciter ipsam, quicquid inutile est, deponere affirmemus ex nobilibus partibus ad ignobiles. Sed, q̄ quidē in morbis bonæ iudicationes ab aliqua huiuscemodī facultate fiant, manifeste apparet. Quis autem generationis modus his iudicationibus sit, nō dum maiores nostri exacte docuerunt: quoniam neq; potentias naturales, de quibus nos in aliis cōmentationibus egimus, quot numero, & quæ nam existāt,

D& quod singularum sit opus, satis explanare potuerunt. Sed nulla sanē difficultas suppositionibus, quas in eisdem commentationibus demonstrauius, vtentes nunc, de hisce omnibus transigere. Cum quatuor sint numero potentia, quarum quælibet siue animalis, siue plantæ particula particeps est: & cum vna quidem ex iis attrahat id, quod ei conuenit, alia autem retineat, alia alteret, alia, quod superfluit, excernat: & cum materia ipsa superflua duplex genere existat, aut enim quantitatis ratione, aut qualitatis: cum denique omnium corporis partium non æquale sit robur, quippe principales partes statim ab initio natura maiori robore dotauit: Nihil mirum, si in impuris corporibus, in quibus plurima inutilis materia redundat, ad ignobiliore partes aliquid confluat. Nam superfluius humor, vt qui à partibus oībus robustioribus expellatur, ac nullibi cōsistere queat: tādē ad imbecillissimā omniū peruenit partē. Hæc vero alia, atq; alia in diuersis corporibus existit: aut quia in prima animalis formatione eidem parti aliquis error obtigerit, aut postea aliquam susceperit noxam: aut quia talis natura esse debeat, quemadmodum cutis: hæc enim (vt quæ nullam operationem habet, sed vsus tantum gratia à natura instituta est) optima ratione partibus aliis, quæ aliquam habent operationem, imbecillior est facta: est enim quoddam veluti velamentum, atque amictus animalis cognatus, cum neque cōtentionem, neque alimēti digestionem, neque sanguinis generationē, neque pulsum, neque respirationē, neque voluntarium motū, neq;

omnino

omnino operationem aliquam afferat animalī: ac præterea cum omnium aliarum partium extrema sit collocata, non absque ratione totius corporis excipit excrementa. Multa enim ab initio instrumenta, expurgandæ materiæ inutilis gratia, natura molita est: & hæc quidem sola ad tuendam sanitatem sufficiunt, cum nullam corpori labem is, qui nobis circumfunditur, aer adiecerit, aut delinquens ratio victus humorum vitiosorum redundantiam immodicam in corpore non effecerit. Nam, cum talis acciderit error, non amplius naturalia sufficiunt instrumenta ad excrementi multitudinem expurgandam. Ideo que tunc accidit, ut fluxiones à valentioribus impulsæ partibus ad imbecilliores irruant. Illud quoque non nunquam usu euenire solet, ut, cum stipati fuerint hi, per quos expurgantur, meatus, ad alia confluant loca. Hæc quidem principia sunt gignendi omnes prædictas ægritudines. Malum vero in ipsis membris augetur, cum in eisdem impactæ superfluitates ac putrescentes, atque ea ratione magis vitiatæ, influentem postea humorem, etiam si utilis sit, coinquinant atque corrumpunt.

De causis morborum in genere conformationis.

CAP. 7.

Sed, quoniam simularium partium proprios recensuimus morbos, superest, ut de instrumenta priorum morbis dicamus, exordium ab eo sumentes, qui primum inter alios obtinet locum, qui videlicet in formatione consistit. Hic autem fit naturalis quidem figura non nunquam euariante: non nunquam vero læuitate quadam aut asperitate, aut meatu ipso corrupto. Causa autem, ob quam figura naturalis permutatur, prima quidem est formatio conceptus in ipso adhuc utero matris vitiatæ vel ob materiæ multitudinem, aut ob qualitatem minime aptam: quæ naturales seminis motus impediatur. Secunda vero, si, dum paritur, dumque fasciis infans inuoluitur, error aliquis committatur. Mollia siquidem ac penè fluxibilia cum sint corpora infantium nuper in lucem venientium, facile inuertuntur, cum & in exitu à matris utero non recte ab obstetricibus excipiuntur, & non commode fasciis inuoluntur, ac deinceps à nutricibus sine modo aut attolluntur, aut reponuntur, & dum prebetur lac, & dum lauantur, & dum fasciis alligantur. In his siquidem omnibus, nisi quis infantes commode pertractauerit, facile uniuscuiusque membri figura naturalis euertitur, ac corrumpitur. Et quidem in omni ea, quæ sequitur, educatione, partim ab immodica satietate, partim à motibus perperâ factis, dum ante tempus aut stare, aut ingredi permittuntur, aut vehementioribus motibus exponuntur, plura in ipsis membra inuerti contingit. Siquidem nimia satietas operationes impedit naturales. Intempestiuū autem & vehementiores motus labefactant artus, ac, in quam minime sit opportunum, partem circumagunt. Crura etenim ex ipsa innitentium corporum grauitate aut ad exteriora, aut ad interiora vertuntur, ut magis ad hæc, quam ad illa primum tibiæ momentum declinet. Quibus enim rectiora sunt, quam naturæ conueniat, blæsa fiunt magis. Quibus autem cauior, efficiuntur rhæba. Voco autem blæsum, quod ad exteriora conuertitur: rhæbum autem, quod in contrariam partem. Et thoracis quidem partes plerumque à nutricibus inuertuntur, dum ipsas in prima educatione nimium arcte extrinsecus vinciunt. Maxime vero hoc quotidie apud nos fieri intuemur in virginibus: quibus, dum studet nutrices augere ea, quæ sunt circa coxas ac ilia, ut hæc magnitudine thoracem exuperent, vitis quibusdam totum circumprehendunt, atque omnes scapularum ac thoracis partes vehementius stringunt ac comprimunt. Quo fit, ut, cum sæpe non æque omnes intendantur, aut pronum in partem anteriorem reddatur pectus, aut posteriores partes, quæ ad spinam pertinent, gibbæ reddantur. Illud vero non nunquam accidere solet, ut veluti perfractum atque ad latus adductum fiat dorsum, ita ut altera quidem scapularum non aucta, sed parua ac valde compressa appareat: altera vero prominens, tumida que ac omnino maior. Hæc quidem omnia figurarum existunt vitia, quæ in thorace committuntur ob errorem imperitiæ quæ non æquo momento alligantium nutricum. Sic & medici plerumque male alligantes atque efformantes artus effractus, ipsos interterunt: non nunquam vero, ubi medicus recte sumi opus impleuerit, ipse, qui patitur, si, antequam callus satis inualuerit, membrum exercere conetur, sibi inuersionis est causa. Sed & collisæ partes sicuti nares, & circumfractæ sicuti supercilia cavitatum ossium, quas cotylas græci vocant, & excisa quandoque ossa, aut magna portio carnis, cum deinceps non equaliter supercreuerit, hæc omnia occasionem afferunt, ut naturalis figura perdatur. Alius autem modus est figuræ deprauandæ, qui ob immodicam repletionem aut alimenti defectum contingit, sicuti iis, qui aut nimis crassi facti sunt, aut nimium contabuerunt, siue id in una tantum corporis parte, siue in toto corpore eueniat. Nam & morbus, qui elephas appellatur, & tabes (græce phthoe) manifestissime figuram immutant. Resimatur enim nasus, & labra crassa fiunt, atque aures extenuate videntur his, qui elephantiasim patiuntur: atque hi omnino satyrorum effigiem præ se ferunt. Nares autem acutæ, & collapsa tempora, & oculi concaui, & circa scapulas ac brachia ueluti quædam alæ, his, quos tabes male habet, apparent. In his quidem omnibus prima ratione corrumpitur figura naturalis. Ex accidenti autem his, qui resolutionem aut distentionem neruorum, aut inflammationem, aut duritiem patiuntur, aut quibus nerui dissecti sunt aut chordæ, aut duris cicatricibus astricti. In his siquidem omnibus aliàs ob aliam causam, ad alteram partem membrum declinat, tractum quidem à musculis motum facientibus in his, qui altera tantummodo parte sunt resoluti: sic & in neruorum distentionibus

Ationibus quæ ad alteram contrahunt partem à musculis distentis. Inflammationes etiam & duri tumores atque indurata cicatrices & quicunq; tales affectus partem ad se proximam tendunt, eadem ratione membrum peruertunt. In eisdem vero dissectis neruis & tendinibus, sicuti in resolutis, oppositorum & secundum naturam se habentium actio, membrum ad se attrahit: adeo q; hæ plures numero causæ ad vnam reducuntur, quæ membrum urgente ad alteram partem tensione peruertit. Et de figurarum quidem præter naturam differentia, hæc dixisse sufficiat. Cavitates aut quæ partibus corporis insunt & earum meatus, ob eas quas subiiciemus causas corrumpi vel lædi contingit, coalitum scilicet, angustiam, obstructionem, compressionem, subsidiam, & eorum quæ ora appellantur patefactionem. Nam quum non nunquam exulcerata sit cavitatis interior superficie, ac deinceps simul coalescant exulcerata particula, formatio naturalis necessario destruit. Non nunquam vero vel carne adnata, vel aliquo alio germine præter naturam, vel duro quopiam siue inflammato tumore, aut abscessu in ipsis corporibus instrumentorum, ac deinceps eodem tumore præter naturam, interiorem occupante cavitatem, loco angustia superuenit. Et sanè obstructio ob lentos ac crassos humores, vel ob callos aliquos, vel ob grumos proueniens, cavitates ad similem perducit affectum. Sic & si aliquid extrinsecus incidat, ac vehementius comprimat, necessarium est vt circum iacentia corpora ad interiorem cavitatem detrudantur. Quin & si subsideat in se ipsa corpora, veluti cum ab astringentibus coguntur, aut à frigidis densantur, aut ab arefacientibus marcescunt, ipsos quidem meatus in primis, iam vero & ipsas etiam cavernas constipabunt. Nam ora quidem meatuum nō solum constipantur, sed etiam penitus in huiuscemodi affectibus sæpenumero occæantur. Sed & eius virtutis quæ contentiua appellatur motus immodicus, cum ora meatuum supra modum colligit & cohibet, constipationis est causa. Quemadmodū & excretiua virtutis motus immodicus nimium laxat: hoc idem sæpenumero faciunt & virtutis contentiua imbecillitas, & medicamen aliquod, aut aqua quæ aperiendi ora vim habeat, aut mollities immodica quæ ipsis accidit instrumentis, aut circumfusi aeris temperatura, quæ ad humiditatem & caliditatem immodicam vergit. Hæ quidem sunt & meatibus & ipsis præterea cavernis talium affectuum cause. Atq; ex his intelligi potest quas nam in corporibus similaribus eas esse velint hi, qui ex tumoribus atque meatibus eadem putant esse constructa. Sed cum tota ipsorum suppositio sit falsa, mihi superuacaneum visum est de ipsis priuatim facere mentionē. Quare ad id quod propositi nostri est institutum, reuertamur, ac reliquorum morborum causas assignemus, ab eo rursus genere quod ad formationem attinet exordientes. Superant aut duo in eo modi, cum instrumenta Caut præter naturam læuia fiunt, aut aspera. Exasperantur autem quæ prius erant læuia, & lauigantur quæ prius erant aspera: illa quidem ab acritudine humorum aut medicaminum absterfa, hæc vero à pingui humiditate aut lento humore irrigata. Præcipue vero in ossibus hæc euenire euidenter conspiciuntur, cum non recte à medicis curantur: sed aliquando ex humorū natura qui in animalium corporibus inueniuntur habent originē. Oculorum aut & gutturis asperitates, nō ex his tantum, sed ex acris vaporibus aut puluere vel fumo contingunt, licuti (vt arbitror) & stomacho & ventriculo & intestinis à materia inutili quæ in ipso corpore gignitur, atque ex eorū quæ eduntur & bibuntur qualitate: inter quæ etiam venena connumerantur. Liqueat autem quæ exasperantium causarum singula cum inualuerint, vlcerationem quidem aliquā aut corrosionem in partibus carnulentis afferunt, in ossibus vero cariem inducunt. Hæ quidem sunt primi generis ægritudinum, quod in formatione consistit, causæ.

De Causis Morborum in genere Numeri.

CAP. 8.

Secundi autem generis quod in numero consistit, Vbi quidem aliqua ex partibus defuerit naturalibus, aut sectio aut vitio aut putrefactio aut valida frigefactio præcessit. Et cause quidem frigefactionis prius sunt explicata. Putrescunt autem non nulla quidem à medicaminibus quæ vim D habent putrefaciendi, aut ab ijs quæ in ipsis animalibus oriuntur superfluitates: non nulla vero ob id quod minimè transpirant. Causas etiam prohibita transpirationis præcedentes prius aperimus. Vbi vero aliquid supercreuerit quod non sit e numero partium natura constantium, hæc quidem etiam ægritudo ad numerum partium spectabit: sed cum id quod superadditum fuerit, formam obtinuerit secundum naturam, optimæ materiæ abundantia erit in causa: at si præter naturam, erit & materiæ qualitas præter naturam. Atqui vires utrobique validas esse oportebat, alioquin neque quod utile erat, natura affirmasset, neque quod vitiatum, excreuisset. Format autem in conceptibus, quādo aut sex digitos aut tale aliquid facit: in iam adultis autem, quando exulceratis particulis validas carnes superaluerit, aut in oculis vnguem. Deponit autem id quod est inutile in his passionibus quas Græci ganglia, meliceridas, steatomata, atheromata appellant, ac in reliquis eiusdem generis affectibus.

De Causis Morborum in genere Magnitudinis.

CAP. 9.

ET magnitudo quidem partium augetur ab optimæ materiæ multitudine, & à potentiæ robore. Imminuit autem à contrarijs caulis, aut vbi sectio aliqua, aut exustione, vel putrefactione, vel immodica frigefactione quæ interitum affert, aliqua instrumenti corrumpitur pars, adeo vt quæ remanet, mutilata reddatur.

Tertia Classis.

bbb

De

libidem. b

libidem. c

DE CAUSIS MORBORVM

De Causis Morborum in genere Positionis.

CAP. 10. E

A.c.2. pri. par
cā. 569. col. 4.

Quæ vero in compositionis genere ægritudines fiunt, Nō nullæ quidem à repentinis ac vehementibus motibus præcedentibus ortum habent: Nō nullæ autem ab articularum immo dica humiditate, quæ ligamenta madefacit atq; laxat, totamq; dearticulationem ob lentitiam, lubricam reddit: Non nullis aut ob id q; cotylarū. i. cavitatum ossium, supercilia circūfranguntur, aut quod cotylæ ipsæ statim à principio supinæ incontinentesq; ac penitus in superficie factæ fuere, promptius artuū capita ex suis sedibus excidūt. Hęc igitur omnia exarticulationū cæ sunt. In his aut ægritudinibus quæ enterocele & epiplocele appellant, laxari magna ex parte, nō nūquā vero & abrumpi, eū meatū contingit, qui ab peritonæo ad testiculos pertingit: Sic quoque deinde ad ipsum meatum, aut ad tunicam quæ Græci erythroedem appellant, aut omentum, aut aliquod labiū intestinū. Mouent præterea suis sedibus in testina, cum dissecto peritoneo deciderint. Et pulmonis quoq; fibra sapius in vulneribus pectoris exit. Et tunica vicia vt plurimum relaxat, cū corneam nimium erodi contigerit. Vbi est visceris cuiuspiam fibra aliqua non nunq; ob vehementiores casus aut compressiones complice, hęc quoq; ægritudo ad situs simul & figuræ euariationem pertinebit, facta ob illas quas commemorauimus causas. Ad vicinas aut partes cōicatio deprauat, cum aliqua non oportune coaluerint, aut cum aliquod appendiculū aut vinculū relaxat vel intentū vel abrumpitur. Neque in obscuro est ex quibus nam occasionibus horū singula eueniant.

De Causis Solutionis Vnitatis.

CAP. 11.

A.l.1. f.2. d.1. c.
2. f

Vnus vero adhuc generis ægritudinum quod commune omnibus existit partibus, siue similes ac omnino simplices siue compositæ existant, causæ sunt explicandæ. Ego vero hoc vniuersum genus vnitatis solutionem appellare cōsueui, aut vnitatis corruptionem, aut cōtinuitatis solutionem, vel quomodolibet aliter, prout sperauerim sermonem auditoribus fore perspicuū. Neq; enim nomen aliquod ab ijs qui ante nos fuerūt, impositū accepimus, sicuti non nullas eius species proprijs designare vocabulis: Fractionem quidem & cariem, cum in osse soluitur cōtinuitas: Vicus autē ac Vulnus, cum in carne hoc fit, appellantes. In ossibus aut capitis, plures etiam sunt nōcupationes: Qualis enim est in reliquis ossibus fractio, ruptio vel ruptura vocatur. Quæ vero ab aliquo acuto occurfante atq; abscondite fit, incisio atq; dissectio appellat & sedes. Nomen aut teredonis apud Græcos, quod cariem significat, vī quodammodo (vt apparet) e, litera superabundare: nam à tremate, id est foramine deriuatū esse credit, veluti terdon quædam id est foratio existens, quæ videlicet ab acutis humoribus erodentibus fit. Sub aliud aut ab initio quidem cadit ægritudinis genus, & ossis asperitas potius q; caries nuncupat: maiori aut foramine facto, et quodam veluti sinu apparēte, caries dicit. Et collisio quidem ex hoc genere existit, quæ magna ex parte in partibus fit carnulentis, non nunquam vero & in ossibus capitis, in pueris præsertim: nā in se ipsum cedit oportet quicquid collidit: hoc aut & molle esse expostulat ac non perfecte durū: quare aut ex carnolis partibus, aut ex tenera ossium natura existet, quæ duri ac validi corporis extrinsecus occurfantis violentū sustinet impetū. Cū igitur exterior superficies eius quod ita patit corporis cōtinuitatem seruauerit, multæ vero exiguæ diuisiones in profundo cōstiterint, collisio ac cōtusio vocat hoc ægritudinis genus: At, cum cavitatis aliqua apparet, quam rei collisæ percussor impresserit, tūc illisio dicit. Necessarium est igitur omnino vt sub ipso ictu, in se ipsum impellatur & cauum fiat id quod collidit, alioqui enim non collideret: vt vero abeunte cā cavitatem retineat, non est necessarium, nam magna ex parte mollia omnia ad naturæ suæ locum regrediunt, vbi percussor discesserit. Si vero non solū introcesserit capitis os, verū etiam ruptio aliqua in superficie exteriori fuerit adiuncta, tunc est ægritudo composita: neq; ei nomen aliquod inditum ab antiquis authoribus habemus: sed potius est oratione explicanda, q; nominibus extreme barbaris, quibus pleriq; iuuenes medici vtī consueuerunt. Cōtinuitatis vero solutio existit & ruptio & cōuulsio, altera carnolis partibus, altera neruosis, adueniens. Horum vero generationis est cā, repētinus quidam ac inæqualis vehemensq; motus, ac tum præcipue cum neq; perfricata neq; calefacta neq; ad æqualitatem ducta aut mollitiē corpora, motibus exponunt. Diuellunt enim in hmoi affectibus plurimæ eorū partes. Atq; vt summam dicā, omniū huiusce generis ægritudinū causæ, nō nullæ quidē extrinsecus adueniunt, non nullæ aut ex ipso corpore ortū habent. Atque extrinsecæ quidem sunt ea omnia, quæ vulnerare ac collidere apta sunt: Ex ipso aut corpore causæ sunt immodici quidam ac sine ordine motus animalis, & non nulla humorum vitia quæ corrodendi vim habent. Tales quidem sunt causæ ægritudinis omnibus partibus cōmunis, primis scilicet atque simplicibus quæ similes appellantur, atque ijs quæ ex illis componuntur, quæ & instrumenta & instrumentariæ dicuntur. Compositarū vero ægritudinum causas non est admodum inuenire difficile, cum ex his quas commemorauimus componantur. Quare si quis hoc desiderio tenetur, potest sibi hanc parare facultatem. Nunc aut est tempus vt huic sermoni finem faciamus, ac de accidentium differentia deinceps differamus.

A. ibidem. f

Galenus

GALENI DE SYMPTOMATVM DIFFERENTIIS LIBER VNVS

Thoma Linacro Anglo interprete

ARGVMENTVM LIBRI

Ad quæ Capita Differentiæ omnes Symptomatum
Reducendæ sint.

*Quid Sanitas, quid Morbus, Affectus, Pathos, Causa per se & per
accidens, & Symptoma.*

CAP. 1.

Vi nam & quot numero morbi in vniuersum sint, tã simplices quàm compositi, generatim membratimq; diuidentibus, quot item cuiusque generandi sint causæ, alijs commentarijs prodidimus. Reliquum est de symptomatis differere, quod de affectibus omnibus qui præter naturam sunt, omnis nobis absoluat disceptatio. Omnis igitur corporis affectus qui à naturali statu recessit, vel morbus est, vel morbi causa, vel morbi symptoma, quod est epigenema quibusdam medicis nominare in vsu est: verum non admodum id vocabulum Græcis vsurpatum est, sed symptoma & pathema & pathos omnia id genus nominare solent. Sanè non idem oino significat per iam dicta nomina, sed sicuti ipse distinguat, de

omnibus deinceps quæ propinqua inter se sunt, ad hunc modum differens. Ergo dictum est morbum esse corporis statum quendam præter naturam, à quo functio læditur primum. Constat autem, & si eum esse affectum quendam præter naturam dixerimus à quo actio læditur, idem dicuros: si quidem omne quod est, siue id sanum sit, siue ægrum, siue neutrum, quodammodo afficitur. Ab *διαξειδαι* vero, i. affici, *πάθος*, i. affectus nomen quodammodo est ortum, atque in hunc usum non ab antiquis modo philosophis, sed etiam alijs Græcis tractum. Et affectus quidem tum corum qui sani, tum qui ægri sunt, tum neutro modo se habentium omnium, est commune: etenim & cantus & harmoniæ & orationis & dictionis affectio quædam esse videtur: morbus autem sanitati contrarium. Dissidet autem ab utrisque (veluti Plato ipse definiens prodidit) quod græce pathos & pathema dicitur, latine passionem appelles: quicquid enim patitur quis, pathos siue passio est appellandum. Eoq; arbitror sensuum quoque alterationes, pathemata siue passionem appellauit. In visu quidem cas quæ ab albo, nigro, flauo, & ceteris coloribus fiunt: In tactu, quæ à calido, frigido, humido, sicco, molli, duro, ceterisq; id genus: Ad eundem modum & in singulis reliquorum sensuum. Nominat autem is & voluptatem passionem, omnemq; in summa motum, quicumq; ab altero fiat in alterum: quippe agentis motus actio est: eius vero quod ab eo est quodammodo affectum, passio: in summaq; ipsum affici, idem quodammodo quod pati est. Differtq; passio ab affectu affectione ue, motu. Quippe cessante eo quod alterabat, alteratio quæ in passio iam remanet, affectus eius est: ita scilicet ut in ipso verti & mutari & alterari & moueri, passio generationem habeat: in eo vero quod manet, & in subiecto corpore reseruatur, affectus constat. Iam ipsum quoq; permanentem affectum Græci passionem nominant, veluti etiam quod iam fecit, nec etiam num facit, causam. Quanquam neque hoc absoluto sermone causa est, nec affectus qui manet, absoluto sermone passio: sed exacte loquenti, affectus passio est iam facta, non autem quæ adhuc fit. Quod autem Græci sic nominare consueuere, in libro de medicis nominibus à nobis est monstratum. Cuius memores, id agamus, ut (quod à nobis semper est dictum) de nominibus quàm primum inter nos conueniat, ad res autem ipsas properemus, in ijsq; moremur. Verum plerique eorum qui sibi doctrinam vindicant, contra faciunt: litigando enim de nominibus totam vitam conterunt.

Tertia Classis.

bbb ij Quare

DE SYMPTOMATVM

quare ad finem artis attingere nunquam possunt. Quid' nam igitur est agendum ei qui veritas est studiosus? Nempe res ipsas quæ inter se natura sunt similes, eoq; minus aduertuntur, ostendere: Dein nomina ijs imponere, potissimum quidem si potis est, quæ maxime sint in vsu: sin hæc non nouit, apta fingere: Ante omnia vero singulis rebus singula nomina, ne qua in sermone vel obscuritas ex homonymia nascatur indeq; sophismata oriantur, vel res vlla omittatur: Illud vero recte ne an non recte, & proprie an improprie, nomen sit positum, per longius ocium æstimare, cum res ipsas iam intellexerimus: quippe in harum cognitione successus operis consistit, non in nominibus. Ac nos quidem, sicuti dixi, tum consueta vulgo nomina rebus imponimus, tum res quæ inter se sunt vicinæ, distinguimus: cæteris nominare quidem sicuti libet permittimus, rem aliquam indefinitam relinquere non permittimus. In his nanque ipsis quæ propo- sita nunc sunt, quoniam id quod in ipsa corporis conuersione & mutatione & qualicumque alteratione consistit, diuersum est ab eo quod iam factum est & subsistit: eius autem quod factum est, aliud naturalem actionem efficit, aliud eam lædit: Quod in ipso (vt sic loquar) fieri essentiam habet, actionem passionem uel nominauimus: Quod in permanentia ad aliquod tempus, sanitatem morbum uel. Passionem vero ab actione discreuimus, tanquam quod fit ab eo quod facit: Sicuti morbum à sanitate, veluti id quod præter naturam est, ab eo quod secundum naturam. Rursus igitur integris horum orationibus positis, deinceps quæ reliqua sunt persequamur. Sanitas est secundum naturam affectio, functionis effectrix. Nec interest, sicuti diximus, an affectum statum uel qui actionem efficiat, dicas, an actionis causam: Simili modo nec si illud secundum naturam auferes, quicquam referret, ad significatur enim in reliqua oratione. Ita sanè & Morbus, status corporis est extra naturam, vitiatæ actionis causa. Vel breuius ad hunc modum, Morbus est affectus præter naturam qui actionem impedit: Passio, motus in materia qui fit ab agente: ipse vero agens motus Actio: Quod autem ex sua natura ei quod fit partem aliquam generationis confert, causa ipsius dicitur. Porro huius multa sunt genera, nam & materia & utilitas & scopus & instrumentum & vnde motus initium: singula enim horum, ei quod fit, perfectionis aliquid conferunt. Quæ vero nihil conferunt, sed tamen ab ijs quæ conferunt seiungi non possunt, hæc eius quod sine quo non, rationem obtinent. Sanè hæc cum ita se habeant, fieri subinde potest, vt causarum quæ se deinceps excipiant, series quædam existat: non aliter quam si calculis aliquot deinceps positis, primum eorum moueat quis, ac primus secundum, & ille tertium, atque ita deinceps vnusquisque eum qui sibi succedat. In talibus autem omnibus nisi quis id quod per se facit, ab eo quod ex accidenti facere dicitur distinguat, plurimi absurdissimiq; errores in disputatione contingent. Significat autem Per se, idem quod primum, tamen si atticizantium quidam non ita particulam vsurpent: Ex accidenti vero, idem quod secundo loco. Igitur qui primo calculo digitum admouet, primum quidem hunc mouet: ex accidenti vero ac secundo loco eum qui illi succedit, atque ad eum iam modum reliquos omnes. Pari modo primus quoque secundum quidem mouet per se, ex accidenti vero tertium, & qui reliqui ab hoc habentur. Iam secundus ipse pro eadem ratione, primo siue per se mouet tertium, secundo loco quartum & quintum, & si qui sunt deinceps. Quod si diligentius adhuc distinguere libet (quippe ad exquisitiorem rei notitiam sic præstat) quisque calculus eum qui sibi deinceps habetur, primum mouet, secundo eum qui post hunc, & tertio adhuc eum qui post illum, & quarto eum qui huic est deinceps. His ita se habentibus ac definitis, quoniam morbus affectus quidam est præter naturam qui actioni incommodet: morbum autem ipsum præcedere potest affectus alter, qui etiam præter naturam sit, non tamen secundum suam ipsius finitionem actionem labefaciet, sed morbi interuentu: talem affectum non morbum, sed causam quæ morbum præcedat appellauimus. Quo in loco diligenter animum ad eos aduertamus oportet, qui illum quoque affectum lædendæ actionis causam dicunt: Non enim per se aut primum, sed ex accidenti & secundo, impediri offendiq; per eum actionem dicemus: a morbo vero ipso primum, & secundum ipsius substantiæ rationem. Itaque cum dicitur, morbus est corporis affectus qui actionem impediatur, ijs qui statim subaudiunt quod primum & ex se ipso id facit, sufficiens est definitio: Si qui vero vel minus dextere vel contentiosius inaudiunt, ijs adijciendum in oratione est, primum, quo talis sit finitio: Morbus est affectus corporis, actionem aliquam impediens primum. Quotquot igitur affectus hunc præcedunt, ij morbi non sunt. Quod si vlli alij cum his affectus incidunt, qui ipsos veluti vmbra sequantur, nec hos morbos vocabimus, sed symptomata. Ita non statim quicquid est in corpore præter naturam, morbum vocabimus: sed id quod primum actionem vitiat, morbum: Quod hunc præcedit, morbi causam, non dum autem morbum. Quod si quis alius affectus in corpore morbum sequitur, is symptoma duntaxat dicitur. Quin etiam actionis ipsius læsio, symptoma animalis est: Quicquid nanque animali præter naturam accidit, Symptoma est. Ac nominum quidem vsus apud Græcos ita se habet: Quæ tamen mutare, dummodo res ipsæ (sicut prædictum est) maneant immotæ, ei qui volet licebit: Verbi gratia, si cui non placet symptoma vocasse, sed epigennema, quasi superueniens vel supergenitum: Symptoma enim esse, quicquid præter naturam animali accidit: Epigennema vero non omne sed quod solos morbos necessario sequitur. Verum nos (sicuti dixi) omnem alterationem quæ adhuc fiat, passionem

A passionem: omnia vero quæ in corpore præter naturam subsistunt, nominauimus symptomata. Accidetq; aliquoties eandem rem & passionem & symptoma nominari, quod scilicet vtriusque significatum (quanquam secundum aliam atq; aliam rationem) illi insit. Verbi gratia, ipsum tremere, pati est, propterea q; tum alterari tum moueri particulam aliter, quam pro suæ & naturalis actionis ratione, contingit. Præterea tremor, passio, propterea quod talis motus alteratio est. Idem etiam tremor symptoma est, propterea q; motus est præter naturam. Quod si alteratio solum esset, qualis in videndo, audiendo, odorando, gustando, tangendoq; intelligit, passio tm nominaret, nõ etiam symptoma: Symptomatis enim id proprium est, vt sit præter naturam. Quo fit, vt in formis omnibus quæ a naturali statu immutant, consistat: siquidem in figuris naturalibus, & coloribus, & magnitudinibus, & actionibus, & passionibus, vbi corrumpunt, existit. Estq; hæc eius maxime propria finitio, mutatio a naturali statu. Quid igitur? nõ & morbus mutatio naturalis est status? an non absolute mutatio, sed mutatio quædam: symptoma vero absolute mutatio est? Quippe naturali in affectibus statu mutato, actionemq; lædente, morbus existit: duoq; hæc quo morbus sit omnino exigunt, vt in genere sit affectus, & functionem lædat: Quorũ neutrũ symptomati necessario adest: quippe quod, licet neque affectus sit, nec actionem aliquam lædat, tamen eo solo q; præter naturam sit, abunde definit. Atq; a morbo quidem ea ratione differt: A passione vero, q; hæc omnino sit in motu, interim vero & secundũ naturam: Symptoma non solum in motu, sed et in habitu quodam & permanentia, omnino autem præter naturam. Erit igitur Passio, alteratio motus uel circa materiam, adhuc (vt sic loquar) fiens: Affectus vero post manens: Symptoma, omne quod animali præter naturam, incidit. Qua ratione morbus quoq; sub generali symptomatis appellatione veniet: est enim is quoque ad quendam modum symptoma. Quin etiam præcedentes morbum in corpore animalis causæ, sub generali symptomatis notione cadunt.

Trifariam esse Symptomata: ac Quæ Proprie ita appellantur.

CAP. 2.

AC de ijs quidem iam dictum est: De proprie vero dictis symptomatis, in hoc opere disputare paramus. Est porro horũ triplex differentia: Alia nãq; ipsius corporis nostri sunt affectus: Alia functionum offensæ: Alia hæc ambo comitãtia, idq; tum in excrementorum excessu eorum, quæ excernuntur & retinent, tum in ijs qui in ipso animali aduntur sonitibus, tum etiam in reliquis quæ sensibiles sunt differentijs omnibus. Sub læsionis autem siue offensæ nomine, nunc priuatio quoque mihi inaudiatur. Non enim difficultas modo motus quam Græci dyscinesian vocant, neque difficultas sensus quam dysæsthesian appellant, vitia quædam actionum sunt, sed etiam immobilitas & insensibilitas. Ad eundem modum nec dyspepsia. i. mala concoctio solũ, sed etiam aepsia. i. cruditas. Atq; hæc quidem genera symptomatum sunt, in quibus æstimandæ sunt membratim differentiæ: quarum singulas prosequi sermone deinceps conueniet: Illo primum ad monito, quod in libro de morborum differentijs diximus, nempe qui sanitatem nõ esse affectum corporis, vnde actio proficiscatur, sed ipsas actiones putarunt, hos utiq; quam nos nunc doctrinã in symptomatis de actionum læsione tradimus, in morborum esse doctrina tradituros. Constatq; a nobis si modo nihil in ipsis rebus errabunt, de solis nominibus esse dissensuros. Oriuntur aut (vt sæpe dictum est) huiuscemodi doctrinarum errores ex omittenda quapiam differentia. Itaq; si differentias omnes percensentes, non esse eas symptomatum sed morborũ dicant, in nomine tm, nõ re, a nobis dissentient. Ergo dicendæ differentiæ nobis iam sunt, disputatione ad principium reuocata. Qm Symptoma generatim quidem appellatur quicquid animali præter naturam cõtingit, ita vt tum morbi ipsi, tum morborum causæ quæ scilicet intra corpus subsistunt, non quæ extra habentur, symptomata sint: Altera vero significatione ac veluti magis propria, detractis tum morbis tum eorum causis, reliqua omnia quæ præter naturam sunt, symptomata nominantur. De quibus nũc Dagere nobis est propositum.

De Symptomatis Actionis Animalis.

CAP. 3.

ERgo repetita iam eorum triplici natura, deinceps omnia diuidemus, ab actionum læsione aut spicati. Hæc ergo diuidenda est primum in duo genera, propterea nimirum quod actionum ipsarum duæ sunt primæ differentiæ, altere animæ, altere nature: Itaque etiam appellantur, ille quidem animales, hæc naturales. Rursus igitur animales primum diuidentes, in sensibiles, motiuas, & tertias hegemonicas id est retrices (neque enim incommodum est ita clarioris doctrine causa eas nominasse) iterum earum quanque in suas differentias diducamus. Sensibilis igitur animæ functionio, quinque in totum habet differentias, visiuas, olfactorias, gustatorias, auditorias, & tactorias. Motiuæ vero actio, continuatum sibi instrumentum vnum habet, motionisq; eius rationem vnã (demonstratum enim id est in libris de musculorum motu) variatur autem in particularibus instrumentis, ita vt varias habere species videatur. Reliqua animalis actio quæ a retrice parte procedit, in imaginatricem, ratiocinatricem, & recordatricem diducitur. Ergo etiam noxæ omnium sentiendæ actionum, communes quidem insensibilitas, & dysæsthesia id est sensus vitiosus sunt: voco autem nunc sensum vitiosum omnem, qui perperam obitus est, sensum: In parte vero quæ in quoque sunt sensu, in oculis quidem cecitates, & visus obscuritates, & deprauationes

Tertia Classis.

bbb iij quasdam:

DE SYMPTOMATVM

quasdam: In auribus surditates, & auditus grauitates, & obauditiones quasdam: Simili modo in E lingua, naso, & tactu, tametsi propria nomina sortita non sunt, tamen respondentia praedictis ad proportionem habentur: quando vel prorsus non sentiunt propria sensibilia, vel cum vitio sentiunt: Eritq; illud Cū vitio duplex, alterum diminute, alterum deprauate. Porro tactus egregiū prater ceteros sensus in actione sua symptoma, possidet dolorem: qui etiam reliquis sensibus sed tamen ab externis proprijs sensibilibus incidit: Huic vero non solum ab externis, sed etiam multo magis ab affectibus qui intra corpus consistunt: isq; subinde tam vehemens, vt non nulli cruciatu victi, sibi ipsis mortem consciscant. Ac sentiūt quidem & oculi ex lucis splendore dolorem quendam: & aures ex magno quopiam & aspero sono: Sic in gustu quoque & odoratu alij tales incidunt dolores, à proprio scilicet sensibili vnoquoque sensu male affecto: Maximi vero dolores tactus sensui contingunt. Quippe, qui ex aurium phlegmone alio ue affectu vehementer nos angunt, ij proprij auditus dolores nō sunt, sed tactus: Est enim is sensus omnium sensoriorum communis, reliqui quatuor sui quisque solius. Ad eundem modum in oculis non raro dolores immodici vrgent, tangendi scilicet in his sensu contristato: Non minus etiam in dentibus & crasso intestino. Iam pruritus quoque ex hoc genere symptomatum est. Non est igitur quod per quodq; membrum proprium nomen quæras, qualia sunt cephalalgia id est capitis dolor, & cardialgia F id est cordis dolor, & otalgia id est aurium dolor, non enim inuenies positum: sed oratione omnia talia explicasse contentus eris, vesicæ & renum & lienis dolores, item genuum & pedis ceterorumq; ad similem modum dolores appellans. Ac talia quidem & tot numero sensibiliū actionum sunt symptomata. Ad hæc etiam duo egregia, sompor & peruigilium circa primum sensorium, quod omnium sensuum est commune, consistunt. At motiuarum actionum prima symptomata sunt immobilitas & vitiosa mobilitas: Huius autem alius diminutus infirmusq; motus est, alius prauus: Præui autem, alius tremulus, alius conuulsiuus, alius palpitans, alius vibrans. Horum symptomatum aliqua vbi in toto corpore constiterunt, diuersam appellationem sunt sortita, veluti emprosilhotonus & opisthotonus & tetanus. Quod si totius corporis non solum conuulsio sit, sed etiam reëtriciæ partis actionum cohibitio, epilepsia dicitur: Sicut apoplexia cum est totius corporis resolutio, vnà cum reëtriciæ partis functionibus cohibitis. Atque hæc quidem motiuarum actionum sunt læsiones: Quarum si quæ proprium præter cetera nomen non habet, non est quod quisquam eius occasione deceptus, aliquod symptoma præteritum à nobis putet, veluti nec vel apnoëan & dispnoëan, vel ischurian & dysuriam, vel aphoniam & dysphoniam. Sed ipsi medico omnia talia in quaque animali actione sunt exploranda: Non minus etiam cuiusque G eorum differentia: Verbi gratia, cum dyspnoëa vnum sit animalis operis nempe respirationis symptoma, quot sint in vniuersum eius differentia, quemadmodum in libris de dyspnoëa est indicatum: Aut cacophoniam, quot item membratim habeantur differentia, veluti in ijs que de voce scripsimus est traditum. Sanè non raro dubitauerit quispiam, cuius generis symptoma sit, veluti de pandiculatione, & oscitatione, sternutationeq; & tussi accidit. Verum de eiusmodi omnibus proximo libro, qui de symptomatum causis aget, disseretur. Proximum est, vt reëtriciæ actionis offensas narremus, ac primum imaginatricis. Est igitur huius quoque alia veluti paralytis siue resolutio quædam, quam Græci caron & catalepsi nominant: Alia veluti prauus quidam erransq; motus, quod vtique paraphrosynen seu delirium vocant: Alia veluti deficiens & imbecillus, qualis in comatis & lethargis cernitur. Quin etiam ratiocinatricis functionis quæ veluti paralytis est, anœa siue amentia dicitur: Quæ veluti deficiens motio est, moria & morosis siue fatuitas: Quæ veluti errans est, delirium appellatur: plerumque enim in vtrisque simul delirium consistit, tum parum probè imaginando, tum parum apte ratiocinando: est autem aliquando in altero duntaxat: Quod genus Theophilo medico ægrotanti contigit, cui reliqua quidem prudentia supererat & disputandi & præsentis exacte noscendi, ceterum tibicines quosdam angulū domus H vbi decumbebat occupasse, assidueq; sonare tum pulsare putabat: atque hos se intueri rebat, partim illic stantes, partim sedentes, adeoq; sine intermissione sonantes, vt neque nocte neque die vsquam vel minimum tempus quiescerent: exclamare igitur non cessabat, ac iubere vt domo eijcerentur. Atque hæc illi erat delirij ratio. Idem, postquam planè conualuit à morboq; euasit, tum reliqua omnia quæ ingredientium quisque dixisset fecisset ue narrabat, tum imaginationis de tibicinum tedio meminerat. Quibusdam vero nulla aliena imaginatio visitur, sed perperam ratiocinantur, ratiocinatrice animæ parte ijs affecta: Veluti phrenitico contigit qui fores sibi intrinsecus occlusit, ac singula vasa per fenestram promens, accedentes rogabat, num proijcere iuberet. Hic enim singula vasa rectissime nominabat: in quo se manifeste declarabat, nec in imaginatione circa ea læsum esse, nec in nominum memoria. Quid igitur sibi vult, qd ab alto omnia proiecit ac perfregit? hoc scilicet intelligere non poterat, sed opere ipso delirare se declarabat. Quod autem & circa memoratricem animæ partem symptomata eueniant, non ægrotantibus modo, sed ijs etiam qui ægrotare desierunt, id didicisse de Thucydide licet: qui non nullos qui à magna illa Athenis peste conualuissent, eā tenus omnium quæ præcessissent oblitos prodit, vt nō solum propinquos sed etiam se ipsos ignorarent.

A

A. t. 2. pri. part.
c. 569. col. 4. g

Quoniam autem quæ reſtricti animæ parti ſymptomata incidunt, dicta iam ſunt, tempeſtium eſt ut ad alterum actionum genus, quas naturales vocant, tranſeamus. Fuerint igitur & in harum ſingulis, vel nõ obitis, vel male obitis, ſymptomata. In appetitu quidem, tum inappetentia, tum difficilis appetentia, tum immodica cibi appetentia. In concoctione, cruditas, & concoquẽdi tarditas, & cuiusdem operis prauitas. Pari modo in digeſtione, & ſanguinis generatione, vel non peracta, vel non rite peracta, ſymptomata incidunt: Cuius generis ſymptomatum, & hydropum vitia ſunt. Iam in nutriendi actione atrophie quedã & tabes, fruſtrationes eius ſunt. Leuce vero & ophiaſis & alopecia & quicquid cuiusmodi ſymptomatum genus habetur, a vitioſa nutritione prouenit. At aſphyxia id eſt pulſuum priuationes, & cacophyxia id eſt pulſus vitioſi, circa pulſuum actionem ſunt ſymptomata. In excrementorum quoque ſeparatione, vel omnino non peracta, vel non rite peracta, ſymptomata ſiunt, aliqua nomine proprio vacantia, veluti quæ circa nigram bilem eueniunt: alia vulgo nominata, veluti icteros, ſiue regius morbus.

Methodus vero hic quoque omnium inuentionis eſt, naturalium facultatum cognitio. Eas in libris quos de ijs prodidimus, quatuor eſſe in qua; corporis particula indicauimus, Attraſtricem, Retentricem, Alteratricem, & Excretricem. Erit igitur in harum vnaquaque duplex ſymptoma: alterum non rite obita actionis, alterum proſus non obita. Quare in quoque naturali inſtrumento, octo incident in vniuerſum ſymptomata. Ergo ſi cui ex diſſectionibus exploratus eſt particularum animalis numerus, hic breui immo vero facile ex ſeſe omnem ſymptomatum multitudinem inueniet. Quippe quæ naturæ tantum ſunt inſtrumenta, octo ſolum ſymptomatis laborabunt: Quæ vero ſunt animæ, tum iſtis, tum his amplius alijs duobus. Monſtratum enim paulo ſupra eſt, cuiuſq; animalium actionum duplex eſſe ſymptomatum genus, vel proſus non peractarum, vel parum rite actarum. Dictum præterea eſt hoc, Non rite, duplex eſſe, aliud veluti ex defectu proueniens, aliud (ut ſic dicam) ex vitio ſiue errore. Ita utiq; ut ſi non duo tantum in quaque actione & facultate ſymptomata eſſe dicas, ſed tria, alterum ſcilicet priorum duorum in duo ſecans, duodecim quidem in quoque naturali inſtrumento ſymptomata inuenienda ſunt: quindecim vero in ijs q̄ animæ ſubſeruiunt. Porro prior diuiſio, quæ in duas facta eſt differentias, octo quidem naturalium, decem animalium actionum efficit. Si quod vero inſtrumentum duplici ratione animale ſit, ut tũ ſenſus ſimul particeps ſit, tum motiuum, huic ex ſecunda diuiſione decem & octo ſymptomata incident, ex priore duodecim. Moſtrato igitur quod dicimus in vna alteraue particula, quod nos in

Cijs, id in omnibus facere cenſemus eum, qui numerare ſymptomata ſtudebit, minime quidem nominibus attentum (neq; enim vbiq; vſitatas appellationes inueniet) ſed ipſam rerum naturam ſpectantem. Eſt igitur ventriculus concoctionis inſtrumentum, quod trahit in ſe, uti oſtendimus, conueniens nutrimentum: excernit autem quicquid eſt alienum: præterea quod attraxit, id retinet: & quod retinet, alterat. Cũ igitur vel omnino non trahere vel vitioſe trahere illi contingit, duo mihi ſymptomata circa attraſtricem potẽtiam intellige. Scindeq; alterum rurſum in duo, nempe Quod vitioſe, oratione ſaltem quatenus utique licet (tameſi nominibus clare non poſſis, quod ſcilicet his nullum impoſitum nomen eſt) interpretari conatus. Verbi gratia, q̄ etiam illud, Non rite, aliud veluti imbecillum eſt, aliud veluti vitioſum: Imbecillum quidem, quod vix & ægre & longo tempore fit: Vitioſum, quod veluti cum palpitando, tremendo, vel conuellendo, vel vibrando agitur. In alteratrice vero, ventriculi facultate, Aliud eſt vbi omnino alteratio non fit, cum ſcilicet quales aſſumpti cibi ſunt, tales in omni, qualitate manent: Aliud vbi imbecilliter, quod proprium nomen græce bradypepſian habet: Aliud vbi vitioſa eſt alteratio, cum in alienam qualitatem cibi mutantur. Quare tria in totum ſymptomata circa vnam actionem fruſtratam habentur. Vocatur autem ipſa actio, concoctio: ea eſt ciborum in conuenientem animali qualitatem alteratio. Bradypepſia vero ſiue concoctionis tarditas, mutatio in eam qualitatem eſt, ſed ægre & ſpatio longiore. Alterationem autem in alteram qualitatem non tamen in eam quæ ſecundum naturam eſt, apepſian nominant: Priuatione quoq; eius actionis æquiuoce cum ea nominatur: Quanquam utiq; clarius fuerat, hanc ſolam apepſian nominari: illam vero vitioſe factam, dyspepſian: ſicut imbecillam alterationem, bradypepſian. Cæterum ut Plato teſtatur eſt, veteres cum plurimas rerum ignorarent, alias omnino nõ nominarunt, alias non recte. Non eſt igitur quod nomina nobis imponant, ſed inſpicienda nobis eſt ipſa rerum ſubſtantia. Quod ſi fiet, inueniemus retentricis quoque facultatis actionem ſecundum naturam ſe habere, cum tempus complectendi cibi cum tempore concoquendi exæquat, ac cibos vndiq; proſus conſtringit: Priuationem vero omnimodam eius actionis, cum proſus nõ complectitur: accidit autem id in lienterijs, ſiue in inteſtinorum læuitate: Imbecillitatem vero, cũ vel non probe vndique amplectitur, vel non vſque ad conſummata concoctionem, vel cũ ambo hæc ſimul incidunt. Cum enim retentricis & complectentis facultatis agendi probitas in his duobus conſtitit, ut tum nullum locum relinqueret inter ventrem & cibos vacuum, tum complectendi tempus cum concoquendi tempore exæquaret, vel altero tantum non probe actionem obibat, vel utroque: Symptomataq; conſequentur, Imbecillo quidem complexui, fluctuationes cũ ſonitu,

III

Tertia Claſſis.

bbb iij quas

DE SYMPTOMATVM

quas Græci clydonas vocant, & flatulentia: Iniuſto aut̄ complectendi tempori, excretio celeris & E ciborum in inferiore ventre corruptela. Hoc loco illud aduertendum cenſeo, quod alteri ſymptomati alterum non nunquã ſuccedit. Quippe imbecillum complexũ, modo clydones excipiũt, modo flatulentia: Iniuſtum vero complectendi tempus, omnino diminuta concoctio: deinceps vero vel celer ciborum exitus, vel eorum in ventre corruptela. Ac celeris quidem exitus inſeparabilia ſymptomata ſunt deiectionis humiditas, & digeſtio in corpus diminuta: Corruptelæ aut̄ in alui quidem deiectionibus grauolentia neceſſario, non neceſſario aut̄ mordicationes aut inflationes: ſed interim neutrũ eorũ, interim alterũ, interim vtrunq; Cur aut̄ tũ in iſtis, tũ in ijs quæ prius ſunt dicta, quædam neceſſario ſequant̄, quædã nõ neceſſario, proximo libro in quo de ſymptomata tũ cauſis agemus, docebit̄. In præſentia vero ad reliquam retentricis facultatis ſymptomatum differentiaẽ eſt tranſeundum. Cũ igit̄ circũ cibos venter ſe conſtringit, cæterũ cũ palpitatione quadã, vel tanq̄ conuulſione & tremore & vibratu, cuiusmodi conſtrictionis opus vitioſum fuerit. Ac palpitationem quidẽ ventris clare ſentimus, itemq; conuulſionẽ (ſingultũ. n. hoc ſymptoma nominant) noxã vero eius quæ velut tremor ſit, non clare. Cæterum ſi ijs quæ dicemus animo eris attentus, id quoq; non magno negotio deprehendes. Ergo vbi à comedendo, nec clydon aliquis, ſi ue fluctuatio cũ ſonitu te inſeſtat, nec inflatio, nec palpitatione vlla, nec ſingultus, ſed difficultas aliã F inſueta in ventre ſentit̄, & veluti grauãtis, ac laborat, ꝛ ac magis deſiderat grauitatẽ infra deponi q̄ ſurſum ferri: ꝛ accedit præterea ructus quiſpiam, tũ diſplicitia quædam aliena ꝛ nec facile interpretabilis ꝛ in anhelitu adſequit̄: exiſtimabis ventriculũ circa cibos conſtringi quidem, cæterum id veluti cũ tremore fieri. At qui veluti vibrans motus eſt, in concutiẽtib; rigoribus maxime eſt conſpicuus, omnes animalis particulas occupans. Ac de hijs quidem fuſius in libris qui hũc ſequũtur agemus. In præſens ad quartã ventris facultatẽ excreticẽ propultricẽq; veniendũ: Cuius quod quidẽ veluti priuatio eſt, in ilei quibuſdã generibus cernit̄: Imbecillitas vero ſubinde in tardis excrementorũ deiectionibus incidit: Qui aut̄ eius veluti vitioſus motus eſt, tũ incidit, cum vel prius q̄ absoluta cõcoctio eſt, ad actionẽ proruit: vel absoluta ea ceſſat ac tardat: vel vnã cũ aliquo iã dictiorũ ſymptomatũ ſit, aliter ue quouis modo inæqualitẽ: vel tanq̄ impositũ venter in cibos irruit, minime tẽperato moderato ue motu vtens, exẽplo eorũ qui in decliui currunt, nec ſiſtere ſe valent. Ac vẽtris quidem, vt inſtrumentum concoctionis eſt, dicta ſymptomata ſunt: Vt autem tum nutriri poſtulat, tum quod nutriat, non ſolum trahit, ſed etiam eatenus retinet, quouſque alterauerit & ſuperuacaneum excreuerit, alium parem ſymptomatum numerum ceu ſimilare corpus fortiet̄. Fortaſſe igit̄ præſtiterit omnia quę circa nutritoriam actionem ſymptomata incidũt per G currere, & quæ ventris corpori, & quæ cæteris particulis omnibus, in ſunt communia: quippe clarior ita legentibus diſputatio fiet, illuſtriuſq; docebit quod paulo ſupra eſt dictũ, Symptoma ſymptomatis cauſam eſſe. Atrophian enim, cum vnum ſymptoma ſit, ſiue ea in toto fiat animali, ſiue in vnã eius particula, multa præcedunt ſymptomata. Cum enim quod probe nutriendum eſt, & trahere ad ſe conueniens nutrimentum debeat: & id, quoad tum alterauerit tum aſſimilauerit, retinere: præterea quod ſuperuacuum eſt pellere, eſt autem id Duplex genere, aut enim quantitate ſuperuacaneum eſt aut qualitate: neceſſe omnino eſt particulã quæ atrophia laborat, vel vnũ prædictorum alicuius occasione id pati, vel plurimum. Nam ſiue diminute trahat, quod nutriat, ſiue nõ trahat, ſiue perperam trahat, atrophia particulam conſumet: Siue id quidem quod nutriat, & quãtum & quale eſſe oportet ſuppeditat, cæterum ſymptoma aliquod in retentrice facultate incidet ſimile ijs quæ in ventre ſunt dicta, atrophia tentabitur ſic quoque. Quod ſi hæ facultates legitima fungantur actione, excretrix autem viſ erret, plus ſcilicet quã opus eſt vacuans, ſic quoque gracilis nutrimentoq; parum fruens, particula reddetur. Iam alteratricis virtutis ſymptoma, quod veluti priuatio eſt (eam autem apeſſian ſiue cruditatem vocari diximus) liquido patet, q̄ particulam gracilem efficiet. Quod vero eius veluti imbecillitas quædam eſt, quam bradyepeſſian vocamus, ſpatio quidem longiore, ſed tamen luculenter ipſum quoque aliquando gracilitatẽ inducet. H Tertium vero ſymptoma, quod dyspeſſia eſt ſimile, nõ gracilem modo nutritionis deſiderio, ſed etiam aliena ſpecie particulam reddet, veluti in vocatis leucis & elephantiaſi cernitur. Sanẽ aduertere hoc in loco animum, ac diſcernere conueniet, vtrum ne ſucco aliquo affluente, an ſolidis ipſiſ ita affectus, mutatus color ſit. Quippe ſi ex affluente eſt mutatus ſucco, alterius generis ſymptoma eſt, nec alteratricis facultatis error: Si autem tota particula per totam, qualem eſſe oporteat, talis non ſit, alteratricis in eo virtutis id vitium eſt. Fit enim & in arquatis naturalis coloris mutatio, ſed ea, niſi alteratricis venarum virtutis vitium aliquando eſt, ſeparatricis actionis eſt ſymptoma. Vitioſus autem in ſingulis priuatim particulis color, ſi modo ex ſucco aliquo extrinſecus affluente non proueniat, ex alteratricis & concoctricis virtutis quam in ſe habent, vitioſa functione oritur. Ergo hanc atrophian, cum cacotrophia quædam id eſt vitioſa nutritio dicenda potius ſit, à præſenti diſputatione eximamus: Ad eam vero quæ nutritionis omnino eſt priuatio reuerſi, illud admoncamus, tum ipſam ſymptoma eſſe, tum ſymptomatis aliã alijs, quæ vel in attractrice, vel retentrice, vel ſegregatrice, vel alteratrice facultate incidunt, ſuperuenire. Omnium vero horum

† Cop⁹ ita hũc locũ vertit. cupitq; celeriter onus vel per ſernas vel per ſupnas partes abiicere, quem ſenſum et̄ Leoniceus habet. Linaeus v̄ lo eo ipſius θάρτον, legiſſe μᾶλλον.
† Al. δ' ἴσσορος .i. nec facile tolerabilis.

** Hæ duæ voces non ſunt in græcis codicibus nec in vllò alio interprete.

Arum symptomatum, morbi sunt causa. Finge enim diminute in aliquam particulam trahi alimentum, ideoque eam non nutriri: omnino morbus aliquis diminutum hunc tractum praecedat. Siue enim particula ipsa imbecillius ad se ipsam nutrimentum trahat, oino sane intemperata existit, morbus autem est intemperies: Siue bene temperata quidem sit particula, obstructio autem aliqua in digestionis instrumentis digestionem impediatur, obstructio ipsa morbus est: digestionis impedimentum eius symptoma. Non solum autem singula symptomata percurrens, quae scilicet laesae actionis culpa proueniunt, intelliges quae omnino morbus praecedat, sed etiam id ex ipsa rerum essentia licet, citra inductionem colligas. Quippe Sanitatem actionis causam posuimus: Morbum autem laesionis quae in actione est, causam: at vero Symptomata, de quibus nunc proposita nobis disputatio est, actionum esse laesiones diximus. Quare ex his propositis constat huius generis symptomatum morbos esse causas.

De Symptomatis, quae in Affectibus Corporis consistunt.

CAP. 5.

Quod autem & duo quae reliqua sunt genera, morbi praecedat, & causa rationem respectu eorum obtineat, id quoque paulo infra docebimus, sed ubi totum de ipsis absoluerimus sermonem, auspicati rursus a symptomatis ijs quae in corporis consistunt affectibus. Sunt porro

A. r. 1. pr. par. ca.
169. col. 4. h

Beorum primae differentiae numero quatuor: alia enim sunt visibilia, alia odorabilia, alia gustu apprehensa, alia tangibilia. Ac visibilia quidem in coloribus qui praeter naturam sunt consistunt, idque vel totius corporis vel alicuius vel aliquarum eius partium. Ac totius quidem corporis, veluti in arquatis se habet, praeterea in hepatide & splenide vocatis morbis: ad haec hydropum generibus quibusdam: Vnius vero particulae, quae admodum tui in lingua sola alienus color subinde aspicitur, tum in particulis quae abcessuum vitio vel nigricant vel luent. Pari modo in carbunculis, & erysipelate, & serpentibus vlcere, & gangraenis, naturales colores immutantur. Sane huius generis sunt vitiligo, leuca, elephantiasis, aliaque id genus: quippe haec quoque naturalem colorem mutant. Iam in compluribus simul particulis vitiatum esse colorem in multis morbis videas: idque vel circa crura magis, vel circa faciem, vel circa totum supernum corpus, vel circa totum inum. Ac visibiles quidem differentiae in ijs sunt contemplandae. Odorabiles vero primum quidem in respiratu, ac difflatu: Voco autem quod circudantis nos aeris per fauces attrahitur & rursus emititur, respiratum: quod autem per totum corpus exhalat, difflatum siue perspiratum. Ergo quae his accidunt graeolentiae, in hoc symptomatum constituentur genere: Post has vero in auribus, naribus, alis, & quaecumque vitij cuiusquam occasione putrescunt particulis. His amplius in ru-

Cui idem symptomatum genus licet inuenire, ipso scilicet vel fumosam, vel acidam, vel virosam, vel piscosam, vel aliam quampiam eiusmodi referente qualitatem. In gustabilibus vero qualitatibus laborantes ipsi symptomata conijciunt: Quippe sudorem defluentem in os aliquando gustant: praeterea eius quae circa linguam est, salivae mutatam qualitatem: aequae utque sanguinem, quibus is quoquo modo per os vacuatur, alij quidem notabiliter dulcem, alij salum, alij amarum sentiunt. Ad eundem modum & quae ex pulmone reijciuntur, & quae ex ventriculo euomuntur, alij haec acida, alij salsa, alij amara, alij dulcia, alij austera, sentiuntur. Porro sunt ex medicis non pauci, qui etiam sudores atque aurium praeterea sordem gustu explorandam censent: quippe ex hoc quoque aliquid coniectari. Iam tangibiles differentiae, ubi naturae modum excesserunt, in eiusmodi symptomatis numerandae non minus sunt: veluti cutis dura, & distenta, & praerida: simili modo praehumida, vel rugosa, vel alia quampiam differentia tali praedita. Ergo ex his quae iam dicta sunt, manifestum est, hoc quoque symptomatum genus vniuersum a morbis ortum habere. Quippe colorum, halituum, & saporum differentias omnes, solidorum ipsorum corporum temperamenta sequi, in naturalibus libris didicimus: Ad eundem modum & tangibiles, multo etiam magis quam omnes quae sunt praedicte, propterea quod cum actiuis qualitatibus congeneres esse dixi,

D utpote quae ad eiusdem sensus iudicium referantur: Etenim mollities duritiesque tactu iudicantur, haud aliter quam effectrices qualitates ipsis cognatae. Quare quicquid in ijs alienum a naturali est, id intemperiei acceptum fertur: aequae ut quod naturale est, ex comoda temperie prouenit. At est omnis intemperies morbus: Quare omnia id genus symptomata, a morbis sunt oriunda. Quae vero ex influente quopiam humore cognata praedicis symptomata in particulis excitantur, alia obstructiones vel compressiones sequentia, alia trahentium & segregantium virtutum functiones male obitas, necesse est haec quoque veluti fontem suae generationis morbos habere. Ac iccitoris quidem obstructio, qui compositi & instrumentalis corporis est morbus, alieni coloris qui in arquatis visitur est causa. Cuiusque vero similis partis intemperies, quae ipsa quoque eiusmodi corporis morbus est, alia aliam eius facultatem impedit, vel eam quae trahit, vel eam quae excernit, vel aliam quampiam: quarum occasione cum parum aequaliter riteque humores in corpore fluant, particulae alia alia in colore, halitu, sapore, omnibusque tangibilibus differentiis, alterantur. Quin etiam quodcunque reliquum est symptomatum genus, siue id in vocibus sit & sonis qui in animalibus exaudiunt, siue in ijs quae a corpore excernunt in eo ve detinent, nihil non a morbis natum est, vel ab ipsis continenter, vel symptomate aliquo interueniente. In vocibus enim, morbi qui in ore, faucibus, arteria aspera, pulmone, & thorace sunt, symptomata faciunt: clangoribus. scilicet quibusdam tremulisque

DE SYMPTO. DIFFER.

tremulisq; ac raucis edendis vocibus. In alijs vero quibusdam animalis particulis sonitus & mur E
mura & trisimi id est stridores aliaq; eiusmodi, partim quidem ex instrumentorum angustia vel in-
debito motu, partim ex flatuosi spiritus abundantia, aliquando etiam ex horum aliquibus, omni-
bus ve simul coeuntibus cientur. De quibus plenius inter symptomatum causas agetur.

De Symptomatis quæ consisunt in Excrementorum Mutatione.

CAP. 6.

QUæ vero vel à corpore excernuntur, vel in eo præter naturam detinentur, ea quoq; in pri-
mas tres diducuntur differentias: Vtiq; aut totis substantijs, aut qualitatibus, aut quantita-
tibus, à naturali statu egressa. Succedunt autem omnino morbis, vel continenter, vel
alijs symptomatis intercedentibus. Siquidem sanguinis profusio toto excretæ substantiæ gene-
re præter naturam est: Ea vero vel vulnerato, vel perrupto, vel ore tenus recluso, vel eroso sangui-
nis vase incidit. Porro horum vulneratio, ruptio, & erosio, proprij similarium partiũ morbi sunt:
Reclusio, instrumentalium: quæ ipsa modo ex complectendi functione imbecilla, modo expul-
trice immodice cõcitata, modo ambabus simul læsis, ortum habet. Simili modo fluxus muliebris
vel propter iam dictarum actionum symptomata fiet, vel q; totus sanguis tenuis serosusq; est red-
ditus. Est vero & id symptoma, cuius etiam multiplex habetur ortus: Est nanq; vel sanguificæ vir F
tutis, vel eius quæ tenuis & serosum separat, vel eius quæ excernit, operis frustratio: Incidere autẽ
aliquando potest, & retentrice ipsa immodice opus suum vrgente, & cute ipsa spissata, & renibus
occlusis. Ad eundem modum & sudores immodice digerit vel indebite retineri, aut propter cu-
tis aut propter aliquem dictarum virtutum affectum, aut ipsam humorum naturam, necessario cõ-
tinget. Sanè constat q; in omni huiusmodi sermone, disiunctiuis coniunctionibus vtimur. Omni-
no enim cuiq; dictorum symptomatum, vna quæpiam est causæ ratio: nihil tamen prohibet duas,
& tres, & simul omnes vnà concurrere. Non latet autem nec q; dysuria, & ischuria, & stranguria,
& quem hydropem in vas vrinale, alij diabetem, aliqui diarrhoeam in vrinam vocant, ex hoc gene-
re symptomatum sint. Iam q; eorum quæ præter naturam excernuntur, & colores, & odores, mor-
bos necessario sequantur, nihil opus est ostendamus: si modo nullum talium sine intemperie pro-
uenit. Patet autem & quod propositum à nobis est, clare esse demonstratum omnem symptoma-
tum naturam morbos præcedere: fieriq; non nunquam symptomatum quæ deinceps sibi succe-
dant, veluti seriem quandam: A morbo quidem ipso primum, ab hoc vero secũdum, dein rursus
post hoc tertium, ac ab isto deinde quartum. Verum hic attendendum diligenter est, vt accura-
te distinguantur ab operibus symptomata: sæpe enim ita similia inter se sunt, vt & symptoma pu G
tetur opus, & opus symptoma. Ac nisi quis in hoc sano sit iudicio, ex ijs in quibus ipse fallitur,
nostram disputationem calumniabitur. Quippe si naturalium excretionum (sic autem vocat eas
quæ sanis accidunt) vel quantitatem, vel qualitatem, vel genus ipsum substantiæ, pro scopo sibi pro-
ponat, deinde huc intuens, symptomata iudicet, subinde fallitur. Quippe sudor aliquando multo
amplior q; pro naturæ modo, vel alui deiectio, vel vrina, egrotantibus incidit, non solũ nulla actio-
ne læsa, sed etiam cum virtutis robore & prouidentia de animalis salute. Aliqua enim quamuis et
toto genere præter naturam sint, veluti sanguinis per nares profusio, vel vomitus, vel sanguinis
deiectio, vel hæmorrhœis, vel aliud eiusmodi, tamen præter naturam adhuc nõ sunt, si modo tem-
pestiue fiant. Fiunt autem tempestiue, cum id quod contristat, expellitur. Stãte igitur de quo in-
ter initia cõuenit (nempe q; symptomata actionum læsiones sint) nihil eorum quæ ad animalis cõ-
modum fiunt, ex hoc genere symptomatum est: opus nanq; naturæ vnumquodq; eorum potius
est, q; læsio aliqua. At alteri fortassis symptomatum generi, quod scilicet præter naturam est affe-
ctuum, omnia talia subiiciat quispiã: omnino enim diuisam esse in quacunq; animalis parte ve-
nam aliquam, aut eatenus reclusam quoad sanguinem quæ prius retinuerat profundat, naturalẽ
affectum non esse. Quamquam hic quoq; alui fluorem aut vrinæ copiam docere non possit H
affectibus præter naturam omnino succedere: sanguinis nanq; profusiones, & vomitio-
nes, toto genere præter naturam esse dicet quis: non tñ aut eam quæ per ven-
trem, aut vesicam, aut vterũ fit excretionem, toto genere præter naturam esse.

Fortasse vero dubitauerit quispiam & de sudore ceu nec ipse naturæ le-
ge incidat: quippe quod Diocles etiam docere tentauit. Vide-
tur autem dura esse opinio & præter rerum euidentiam, ta-
met si eam maxime probabiliter confirmet. Ac de ta-
libus quidẽ posthac aliquñ fortasse agetur, per-
pauca. n. sunt de quibus ambigit. De reli-
quorũ vero symptomatum tota mul-
titudine abũde est disputatũ: si-
niẽdusq; iam hic liber est.

Si quis enim exrecitatus in ijs quæ confessa sunt fuerit,
facilius de ijs quæ in dubio sunt, iudi-
cium consequetur.

Galenus

A. t. i. pri. pt. cã.
570. col. i. a. b

GAL. DE SYMPTOMATVM CAVSIS LIBRI TRES

Thoma Linacro Anglo interprete

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI:

Symptomatum recenset Causas, quæ in Sensuum Instrumentis,
& in ipso Fonte Sensus, consistunt.

Quotuplicia sint Symptomata.

CAP. 1.

B

Causas symptomatum in his libris contemplabimur, eundem sequentes disputationis ordinem quem de ipsorum differentijs proposuimus.

Sunt igitur symptomatum genera in totum tria. Quorum de eo primum disputauimus, in quo læsam esse actionem diximus: ita nimirum intelligere lectorem censentes, etiam si prorsus perijt. Cum autem duplices genere actiones sint, alię naturales, alię animales, ab animalibus incepimus: easq; trifariam diuisimus, in sentientes, motiuas, et quas appellauimus recitrices. Ergo in sentiendi actionibus, triplex incidit symptomatum differentia: vna, cum ipsum primum sensus instrumentum est male affectum: altera, cum sentiendi facultas: & tertia, cum aliquid

eorum quæ primo sentiendi instrumento subseruiunt, male habet.

De Symptomatum Causis in sensu Visus.

CAP. 2.

Veluti in oculo primū sentiendi instrū, crystallinus est humor: quippe quē solum à coloribus alterari monstratū est. Sentiens vero facultas, quæ à cerebro per neruū inde porrectum ad crystallinum peruenit. Ad subseruiendum autē huic, reliquæ oēs quę in oculo habent particule sunt cōditę. Itaq; ēt vno quolibet ex p̄dictis male affecto, vel male videbit animal, vel, prius nō videbit. Ac crystallini quidē humoris morbi in octo intēperamentis cōsistūt: Facultatis autē morbi, in eo q̄ vel neruus, vel cerebrū male sit affectū. Sunt porro & horū vtriusq; vt similes particule sunt, octo morborū genera: vt instrumentales sunt, tum obstructiones, tum alienorū innixus, siue compressiones, aliāq; quęcunq; ex humorū influxu molem præter naturā atcollunt. Vnitatis vero diuisio, super oīa quę p̄dicta sunt, tum similarium tum insīalium particularum cōis est affectus: non cerebro modo aut neruo, sed ēt crystallino humorī incidere potens. Huic autē trāsferri ac sede moueri, insīalis morbus incidit. Quanq; trāslatio, siquidem ea versus angulū maiorem minorem ve est facta, nihil quod æstimandū sit, incommodi affert: Sin sursum deorsum ve inclinatur, duplicia quæ vñr omnia apparere facit. Atq; hi quidē sunt, tum primi visus instrumenti, tum cerum q̄ illi facultatem subministrāt, morbi. Eorum vero q̄ vsum aliquem ei conferūt, hi: Si vel in foramine rhagoidis, vel ēt eo qui inter hoc & crystallinū est loco, humor spiritus ve tātus cōstitit, q̄tus primo visus instrō ad internoscēda sensibilia sit impedimento. Ad eundem modū corneæ quoq; tunicæ particula ea quæ pupillæ antestat, visum impedit, siue ea per se, siue alia quapiā Drōne à naturali habitu est remota. Ac foramen quidem rhagoidis, quatuor modis à naturali statu mutat: nempe vel ampliātū, vel imminutū, vel in aliquā partē detort, velum ruptū. Verū ampliatio siue à natali sit, siue post accedat, semp̄ visui in cōmodat: Imminutio q̄ vñq; à natuitate incepit, acutissimi visus est occasio: q̄ vero post incidit, mali: Reliquorū vitiorum neutrum, neq; si à natuitate, neq; si post incidit, quicq; quod æstimatione dignū sit, visui officit. Iam. n. subinde vidimus ex parua rhagoidis procidentia, detortā pupillam, postq; cicatrice est inclusa, nec tñ hoīs visum fuisse impeditū: vbi. f. ante se corneæ particulā splendidam inculpate habuit: atq; hæc quidē experientia ipsa docuit. Sanè causa pp̄ quā amplitudo foraminis ad perspicaciā visus semper sit noxia, angustia non semp̄, æstimatione non indigna est. Vñ autē mihi neruus is qui à cerebro ad oculū pertinet, quē ideo Porum siue meatum Herophilus appellat, q̄ eius solius foramen clare cernitur, sensibilis esse spiritus via. Eoq; vbi altero oculo conuiuemus, alterius pupillam dilatari contingit, tanq; in vnum solū commeante spiritu, qui prius in duos est dispertitus. Itaq; etiā hoc maxime signo intelligit, an suffusi compūctia suffusione visum recepturi sint, an non. Quippe quibus altero oculo cōnuiuentibus, alterius pupillā dilatari contingit, ijs si cōpunctio administratur, recipiēdi visus fiducia est: Quibus non dilatāt, horū nemo vnq; reuidit, neq; si minimo cū dolore ac cōmodissime ijs est administrata compunctio. Ex his oibus liquet, confluere ad oculos à cerebro spiritum

animalem,

DE SYMPTO. CAUSIS

animalem, tum in crystallinum ipsum humorem, tum vero locum omnem qui illi antestat, quem E
 scilicet rhagoidis foramen determinat. Vbi igitur amplior reddita est pupilla, siue id ex prima sta
 tim formatione, siue postea contigit, parum commode tota animali spiritu impletur. Fundi igitur
 dissoluiq; ac dissipari cogitur. Sicut contra in minore pupilla colligit, cōstringitur, ac densat spi
 ritus. Atqui demōstratum in libris de particularum vsu est eius collectionē ac constrictiōnem, ad sen
 sus bonitatem illi conducere: contra, dissolutionem ac dispersionem ad sensus noxā cedere. Qui
 igitur fit q; pupilla morbi vitio non naturā minor reddita, multo deterior efficitur quā in medio
 cris: an quia vitiosos affectus sequitur, quorum culpa necessario peius cernit oculus sic affectus,
 non propter pupillae angustiam? Qui nam igitur hi sunt affectus? nam hoc etiam disputatio re
 quirat: Vnus quidem ipsius rhagoidis tunice tantum: alter humoris tenuis, qui medio loco inter
 ipsam rhagoidem & crystallinum humorem habetur, effusi. Ac tunice quidem solius affectus, ex
 tensio relaxatioq; sunt: qualis vtiq; in extrinsecus positus articulis subinde cernitur, cum ligamen
 ta redundantī humore sunt perfusa. Humorū vero vitium in defectu consistit: cuius occasione
 rhagoīdes vacuato interno eius loco in se concidens, cōtrahitur ac rugatur, atq; idcirco pupillam
 imminuit. Deterius ergo aut nihil omnino ex talibus affectibus cernere contingit, non vtiq; pro
 pter pupillae paruitatem, sed propter humoris desiderium. Monstratū enim est in ijs quae de visu, F
 tum in libris quos de vtilitate particularum, tum quos de Hippocratis & Platonis placitis scripsi
 mus, crystallinum humorem munimento aliquo indigere, quo externum splendorem sine offen
 sa sustineat. Vnum igitur munimentorum eius & is humor est, cum eo etiam q; substantia crystalli
 ni humoris non nihil cōducit. Vbi igitur parcius redditus hic humor est, & crystallinus ipse sic
 cior efficitur, vtpote iam humore à quo largiter imbuaī, defectus: & rhagoīdes tunica in se con
 cidens, spatium quod inter ipsam & crystallinum interest, angustius efficit. Itaque fit, vt cum co
 gatur crystallinus humor paruo interstitio cum externo splendore commercium habere, persimi
 lem patiatur affectum ijs, qui Solem nictando, cōtuentur: horum enim aliqui occaecati sunt: om
 nes vero ita laesi, vt vix recuperarint pristinum visum. Quippe monstratum nobis est, fieri non
 posse, vt splendidam lucem inoffense toleret visus instrumentum: eoq; factum esse vt rhagoīdes
 tunica quae nigra simul & caerulea est, illi sit praetenta: quod scilicet hi colores visum, vbi à splen
 dida luce laborat, maxime consolentur. Atque haec quidem causa est, cur imminutus is qui in pu
 pillae est humor, tum deterius cernendi, tum foraminis rhagoīdis tunicae minoris reddendi, sit oc
 casio: eoq; maxime insanabilis est eiusmodi oculorum morbus. Alter affectus qui propter hu
 morem rhagoīdis, minorem reddit pupillam, minus illo est noxius: difficilius nanque est simila
 rium corporis particularum cuius cum siccata est, humiditatem restituere, q̄ eam cum humecta
 est, siccare. Atq; haec quidem medendi rationem quodammodo iam attingunt. Dicamus autem
 quod à primo est propositum. Mala quidem est pupillae paruitas quae praeter naturam accidit, bo
 na quae cōnaturalis est. Laxitas autē eius {seu amplitudo} nec quae naturae lege habetur, bona est,
 nec quae praeter naturam est: Caterum minus mala est quā angustia. Quippe laxitatis genera
 da causa (vt sic dicam) coniuncta, tensio rhagoīdis tunicae est: Sicuti paruitatis, eiusdem relaxa
 tio. Quoniam autem duplici ratione tenditur, cum vtiq; ex suapte natura id patitur, vel siccata vt
 corpus simile, vel humectata vt instrumentale: siccitas quidem eius difficile sanabilis est: humi
 ditas non etiam. Si quidem phlegmonae, & scirrhī siue durities sensu carentes, & abscessus, & ali
 id genus morbi, instrumentalium sunt partium, ex superuacuis humiditatibus oriundi: quos
 omnes, si in rhagoīde cōsistant, peritus medicus nō magno negotio superabit. Sanē accedit rha
 goīd: nō nunq; etiam ex accidenti tensio, à multitudine scilicet subiectorum humorū nata. Qui
 pecum veluti vter vesicae, ijs quae inter ipsam & crystallinum humorem aceruantur est imple
 ta, in omnem partem distenditur. Quā autem nō solum qui in foramine rhagoīdis sint, morbos
 disputatio percensuit, sed etiam aliquos ipsius rhagoīdis commemorauit: superq; qui tenuis sub H
 ea sint humoris: sequens fuerit, quae reliqua in ipsis sunt persequi, quorum vitio vel impeditur vi
 sus, vel omnino aufertur. Ergo ex ijs qui in tunica rhagoīde consistunt, ac visui obsunt, vnus ad
 huc morbus restat, tam similarium q̄ instrumentalium partium communis: Is est vnitatis diuisio:
 Quae vtiq; in hac particula, tum vulnus est, tum vlcus. Cum igitur tale vitium magnum est, ita vt
 & valenter diuidatur rhagoīdes, & profundatur extra eam tenuis humor, ac iam corneam contin
 gat, necesse est incidant hoc casu incommoda duo: tum vt concidat super crystallinum humorē
 tunica rhagoīdes: tū vt spiritus à cerebro in pupillam totus non perueniat, quoniam per vulnus
 effluat. Quod autē non solum ambo haec coeūtia impedimento visui sint, sed etiam eorum alterū,
 ijs qui praedicta non negligenter legerunt, manifestum arbitror. Mihi vero tempestiuū iam fue
 rit ad tenuem humorem cōverti: De quo supra dictū haec saltem est, q; siue eius plus siue mi
 nus iusto est, visum laedit. Quod autē etsi aut crassiori aliquādo sit consistentia, aut colore quodam
 modo alieno, sic quoq; symptoma aliquod circa videndi actionem excitabit, id dictum prius non
 est, sed iam eius dicēdi est tempus. Ergo hic humor si crassior q̄ prius erat, est redditus, tū perspicua
 ciam visus adimet, tū ne longinque videat efficiet: ita vt nec quae longe posita sunt cernant, nec
 q̄ prope sunt admota, exacte perspiciant. Sin vehemēter crassus est factus, veluti in suffusionibus
 euenit,

A euenit, utiq; videre hominem prohibet. Quod si totum foramen à crasso illic consistente corpore obtenebratum non sit, sed aliqua pars eius pura supersit, utiq; per illam, quæ extrinsecus sunt singula per se sola nihilo deterius q̄ ante videbunt: non tñ similiter vno tēpore multa, q̄. s. angustior q̄ ante factus sit visionis conus. At si in pupillæ centro exigua suffusio constiterit, partibus q̄ circa sunt manentibus puris, omnia ijs qui sic sunt affecti, veluti fenestras habere vñr: quippe quod in medio non cernitur, quasi excisum videt. Iam si diuulsa, nec inter se cōiuncta crassa corpora in iam dicto humore fluitant: ijs qui sic se habent, tanq; culices quidam foris obuersari, videant, imaginatio præbetur. Sæpenumero vero ex crassiore quoq; humoris consistentia, tanq; idolum aliquod sibi appareat, imaginantur. Porro eiusmodi idoli apparitio, postquam à somno surgitur, plerunq; incidit, potissimum pueris, & ijs qui plusculum vini biberunt, aut aliàs capite sunt impleto. Quod si colore immutatus sit humor, qui inter crystalloïdem & rhagoïdem habetur, si quidem ad fuscum inclinēt, veluti per nebulam fumum ve hominem videre faciet: sin ad alterum vltimum colorem vergat, eius nimirum phantasiam visibilibus impartietur. At si inæqualiter vel à naturali consistentia, vel colore recessit, quæcunq; eius pars sic affecta, ad pupillæ locum peruenerit, similem etiã sibi imaginem in visibilibus repræsentabit: quippe illius, tum colorem, tum consistentiam, tum figuram foris se videre homo putabit. Ex hoc symptomatum genere, sunt tum ea quæ suffusi imaginantur, tum quæ de ijs, quibus vel sanguis ex naribus profluxurus est, vel qui vomituri sunt, ab Hippocrate sunt scripta. Iam vero quibus adeo perfectus sincerusq; visus est, ut eum ne vel minimum sensibile fugiat, exhalationes vero quæpiam à ventre ascendunt, potissimum vbi non probe concoxerunt, similia ijs quæ suffusis symptomata incidunt: quippe purissimus natura tum crystalinus humor ijs est, tum hic ipse aquosus de quo nunc agimus. Magnitudo autem symptomatum in his, pro magnitudine passionis semper respondet, non solum in ijs de quibus paulo ante agebam, sed etiã in omnibus quæ prædicta sunt: Verbi gratia, Similariū partium intemperies si parua sunt, parua noxam actioni afferunt: Sin maiores habentur, actioni ad portionem nocent: Sicut quæ plurimum à naturali statu excefferunt, omnino actionem tollunt. Æque vero & quæ de qualitate & consistentia & colore aquosi humoris sunt dicta, si paululum à naturali statu sunt mutata, parua etiã actioni afferunt noxam: Sin longius recesserunt, pro modo vitij sui etiã actioni incommodant: Sicuti cum plurimum à naturali sunt aliena, omnino actionem adimunt. Ad eundem modum & quæ de rhagoïdis ruptura & pupillæ magnitudine sunt dicta, vel paululum aliquid actionem impediunt, vel amplius, vel omnino. Simili modo & animalis spiritus vel ad vnguem purus est, qualis æther, vel nebulæ ritu humidus ac turbidus. Præterea in modo substantiæ, vel plus eius habetur, vel minus: Ac si quidem multus est & æthereus, etiã quæ longissime absunt, videt, ac perfecte discernit: Sin paucus est & purus, quæ propè sunt exacte dignoscit, quæ procul absunt non videt: Quod si humidus simul multusq; est, longissime quidem videt, sed non exacte: Sicuti et si humidus simul exiguusq; est, nec exacte nec longissime videt. Et de hoc quidē, ut ad rem propositam, hæc abūdā. Corneæ vero tunicæ pars quæ pupillæ antestat, & cum crassior, & cum spissior, & cum humidior est facta, visionem lædit: Ad eundem modum si colorem suum mutauit, & si vlcus maiusculum in se habet, & si quid eorum quæ extrinsecus illi præiacēt inauctum obscuritatem affert. Ac crassior quidem & spissior corneæ hebetudinem visus creat: Humidior autē, siue ut instrumentum est siue ut simile corpus, non solum visus hebetudinem affert, sed et ut quasi per caliginem, vel nebulam, vel halitū quempiam, vel fumum cernatur efficit. Si vero humores non multi, sed colore mutato sint, pro eorum natura error in visu respondet. Proinde qui regio morbo laborant, pallida omnia videre se putant: † Quibus autem ex plaga ruptæ recēter sunt in prima tunica venæ, rubra. Vlcus vero maiusculum, non solum eo q̄ superuacuum contrahit humorem, visionem lædit, sed et q̄ exiguo intuentur. interpretes at descripsit morbum.

Derstitio crystalinum cum externo lumine committi cogit. At si descendat introrsum quod ante pupillam est vlcus, et aliquid aquosi humoris foras effundit: proinde is qui sic est affectus, in summum cæcitatē discrimen adducitur: Eoq; fit ut qui in parte corneæ quæ pupillæ prætenditur, vulnus acceperunt, si id vulnus introrsum descendit, magna ex parte occæcentur. Cæterum incredibile quiddam nec fieri vulgo solitum in puero vidimus, qui stilo in pupillæ loco fuerat compunctus. Nam cum statim effluxisset aquosus humor, tum pupilla ipsa minor est reddita, tum tota corneæ apparuit rugosior: cæterum sanatus, postea recte vidit, collecto scilicet paulatim eo qui effluxerat humore. Verum hæc rara sunt: cæcitates autē eiusmodi vulneribus plerunq; succedunt: sicuti etiã omnibus iam dictis causis, vbi scilicet plurimum sunt inauctæ. Nam siue vehementer spissa, siue ad summum crassa, siue immodice humida, corneæ est effecta, omnino tenebram visioni offundit: ita ut qui sic est affectus, prorsus non videat. Et quid quæso miri si prædictorū singula cum inauctæ sunt, visum animali adimunt, vbi ipsa sola corneæ rugata aliquando similem noxam affert? Incidit hoc vitium ijs qui ad vltimum peruenerunt senium. Sanè consideranda hoc tempore diligenter est pupillæ magnitudo: Quippe quæ si minor est facta, etiã aquosus humor in ijs est imminutus: Sin equalis sibi permanet, corneæ solius vitium est. Verū eiusmodi discrimina præsens opus nō requirit. Corneæ vero tunicæ morbi, si magni sunt, prorsus visum impediūt: & maxime

in Prog. cō. 3. t.
30. & 33. 4.
210. c. & 211. 2

† Qui vero hypophagma patiantur. interpretes at descripsit morbum.

DE SYMPTO. CAUSIS

xime cum vel phlegmone vel suppuratione laborans, vel insensibili duritie obfessa, aliudve tale E
 quipiam passa, veluti instrumentalis pars, humidis morbis afficitur. Ac corneae quidem tunice
 morbi qui visum vitiet, tales & tot incidunt. Membrana vero adnata ubi phlegmone laborat, ex
 accidenti visus actione impedit. At in ijs quae graece vocantur chymoses, praeterea in pterygijs,
 non ex accidenti, sed iam ex prima ratione, pupillam obtenebrat. Ad eundem modum magnae pal
 pebrarum phlegmone tumoresq; si qui super has praeter naturam orti, eo magnitudinis venerunt,
 vt pupillae umbram offundant. Atq; haec omnia aut non videndi, aut male videndi sunt causae.

De Symptomatum Causis in Auditus sensu.

CAP. 3.

ET de oculis quidem satis haec sunt: quippe exempli magis causa, q; vt singula membratim
 perfequeremur, de his disputauimus: cum sit mihi institutum ad praesens per generaliores ser
 mones, methodum indicare, qua vsus quispiam, symptomatum causas inueniat. Qm aut non so
 lum methodos ipsas nouisse oportet, sed et multifariam in particularibus exercitari, quod facere
 omnibus in promptu non est, idcirco qualem fieri modum exercitationis oporteat, in oculis nuc
 ostendi. Ergo ad eius exemplar, reliquae sentiendi potentiae sunt ad eundem: estimandaq; in vna
 quaq; tum primu eius instrumentu, tum cetera quae illi vsus aliquem praestent. Ad haec discernen
 dum, ceu paulo ante est dictu, qui nam ipsius potentiae laborantis sint morbi, qui na instrumentoru F
 cuiusq;, cuius culpa laedi functione contingit. Si quidem audiendi grauitas, & surditas, aut propter
 aurium ipsarum particulam aliquam, aut pp neruum qui in has a cerebro pertinet, aut propter cere
 brum ipsum, in ea. f. parte laesum vnde neruus exoritur, animali incident. Atq; in neruo quidem &
 cerebro vitia sunt, similiter ijs, quae in oculis: quae vero in reliqs particulis sunt, ad portionem qui
 dem, non tñ oino similiter laedent. Quā. n. habet in oculo crystallinus humor rōnem, hanc habet
 in auribus audiendi meatus finis, ubi neruo dilatato coniungitur: omnia vero quae extra hunc in
 anfractu meatus sunt, ijs quae praedicta in oculo de crystallino sunt, ad portionem se habent. Itaq;
 et morbos eorum huc transferri ex illis conueniet: Similarium quidem corporu, qui in intemperie
 & continuitatis solutione consistunt: Meatus autem ipsius, obstructions, siue hae tumoris alicuius
 praeter naturam ipsaru particularu occasione, ipsum meatum obstruant, quemadmodu abscessus,
 & phlegmone, & insensibilis durities, & oedema: siue propter tumorem aliquem acquisititium:
 vel deniq; quisquis praeter naturam sit, qualis in meatu saepe oritur, porosa quapiam in eo carnosae
 substantia enata. E numero eoru quae meatu obstruunt, et sordes sunt, quae in auribus colligi solent.

De Symptomatum Causis in Gusu & Odoratu.

CAP. 4.

TAnq; igit in ijs particularum ratio symptomatu indicauit causas, ita & in lingua & naso in G
 dicabit: modo in ijs quoq; tum primam sentiendi particulam, tum reliqua, quae totum instru
 mentu complent, nouerimus. Mōstratu sanè est linguam eò q; duabus facultatibus, sensui volun
 tatiq; subseruit, duas quoq; actiones habere: nunc autem eam veluti sentientem consideramus.
 Odoratus vero sensorium ipsos cerebri esse ventriculos indicauimus. Ac gustandi quidē sensus
 symptomata sunt, tum omnino nihil saporum sentire, tum nō legitime sentire. Cum autem non
 legitime sentire (vt monstratum est) dupliciter intelligatur, aliàs cum diminue sentitur, aliàs cum
 vitiose: Diminue quidem gustare, in visu amblyopiae id est visus hebetudini, in auditu barycoiae
 id est audiendi difficultati, portione respondet: Vitiosae aut gustare, est veluti cum oculis, colore, si
 gura, magnitudine, vel situ mutata videntur: hoc in auditu, obauditio nominatur. Porro morbi
 praedictorum symptomatum, vel quae in gustandi actione, vel quae in potentia incidunt, partim in
 simili linguae substantia & tunica qua inuoluitur sunt, partim in neruis mollibus, partim in loco
 cerebri, illo praesertim vnde hi nerui originem habent. Ac reliqui quidem praedictorum omnium
 morbi in manifesto sunt. Lingua vero vitiose sapes sentire solet, cū extraneo humore est im
 pleta: quo casu, quae gustant omnia vel falsa videntur, vel amara, vel alia quapiam aliena qualitate di
 cibili indicibili ve affecta. Tanq; enim in suffulis visiva vis foris se cernere iudicabat ea quae in ip
 sis oculis inerant: itidem gustandi facultas ea quae sunt in lingua, sensibilibus imputat, In arquatis
 quidem bilis amarorem non linguae esse ipsius, sed eorum quae gustat deputans: in alijs vero qui
 busdam affectibus saluginem acoremve edulij ipsi in esse imaginās: scilicet succo qui extrinse
 cus accessit, vitiosum linguae succum, qui prius quieuerat, excitante mouenteq; gustandi autem vi
 non eum qui accessit, sed eum qui in se redundat, sentiente. Raro sanè accidit, sed tñ aliqñ, vt lingua
 ex gustandi perfectione priusq; aliquid gustet, succos quos in se habet, sentiat. Simile huius sym
 ptoma est, ubi in stomachicis affectibus, suffusionis imaginatio oculis incidit: vel sonitus auribus
 cum nihil extra sonet, sed motus ipse circa cerebri membranas imaginationes creet: vel odoris in
 naribus, ab succo aliquo in his contento. Sed qm de naso meminimus, qui duplici facultati velu
 ti lingua subseruit (quippe qui & odoratus instrumentorum & respiratus veluti finis quida est)
 non alienum sit de hoc quoq; sicut de praedictis egisse. Si enim accidit in eo morbus aliquis, qui
 eius meatum vitiet, aut deterius sentiet odores odoratrix vis, aut omnino non sentiet. Ergo si vel
 vehementer sit contusus, vel polypo vel tumore aliquo praeter naturam laboret, spiritus viam oc
 cludet. Huius generis est & si qua circa internam eius membranam incidit phlegmone. Quin etiam
 quaecunque in aliqua parte ossium colatoriorum, aut etiam in cerebri inuolucris, aut ipsis ossium
 foramen-

A. l. 3. f. 4. c. 1.
& 3. fo. 235. b

A. l. 3. f. 6. c. 1
244. fg

A foramentis obstruunt, hæc quoque odoratricem vim impediunt: atque hoc magis si in processibus cerebri, qui ad has perueniunt particulas, fiant. At in catarrhis, & coryzis, et denique ijs quibus ab estu, frigore, vel humore oppleti priores cerebri ventriculi sunt, non locorum modo qui istuc habentur obstruatio fit, sed et tum spiritui ipsi qui in ventriculis est, tum cerebro, quod hos continet, intempéries quædam accedit. Iam compressiones & diuisiones notabiles cuiusvis prædictarum particularum, tum non legitimum odorabilem sensum, tum odoratus priuationem inducunt. Vitiosus vero erransque sensus hoc loco fit, propter vitiosum aliquem qui in eo continet succum, qui. s. mali odoris aliquid exhalans, ascendentes ab odinotis corporibus ad odorandi facultatem halitus obturbat: Taleque est in hac facultate hoc symptoma, quale arquatis in gustatrice accidere est dictum.

De Symptomatum Causis in sensu Tactus: Ac cur Seorsum vel Sensus vel Motus aliquando deperdatur.

CAP. 5.

Quoniam autem de sensibus, qui in proprijs & sibi addictis animalis partibus exercentur, abunde diximus, age nunc de eo qui omnibus qualitercunque sentientibus est communis (quem utique tactum vocant) agamus. Sunt igitur huius quoque ad aliorum portionem symptomata. Utitur autem is non proprijs appellationibus, sed cõibus, sicut etiam prædictorum alii qui. Neque enim aut in gustatrice, aut in odoratrice vi, tale aliquod nomen habemus, qualia sunt in visiva virtute, amblyopia id est visus obtusus, & cecitas, & paroralis quædam id est visus prauitas: In auditrice vero barycoia id est grauis auditus, & surditas, & obauditio siue obauditus: nihil. n. hoc in loco interest, quibus nam quiuis pro arbitrio vtatur nominibus. At hæmodicæ siue dẽtium stuporis, tum nomen, tum symptoma vnius tangendi est virtutis: cæterum hoc tam in ore quæ in dentibus post acidos & acerbos cibos, incidere maxime cõsuevit. Torpor vero qui ex tam motus quæ sensus difficultate est compositus, in toto corpore & maxime in artubus, manifeste videtur à frigore & compressione neruorum corporum incidere: ad hæc etiam à torpedinis marinx contactu. Si autem sua sponte nulla tali causa præcedenti incidat, oino vita deses, & ciborum vel crassorum vel lentorum abundantia, vel consuetæ alicuius vacationis suppressio, necessario antecedit. Ac continens quidem, siue contentiua, siue proxima, siue quomodocunque alio vocabulo libeat appellare, huius symptomatis causa est, talis quispiam in neruo affectus, cuius occasione à principio ad ipsum virtus transmitti prohibetur. Porro prohibet, si quidem meatum aliquem neruus habet, qualem qui ad oculos descendunt manifeste habere cernuntur, vel ex obstruotione, vel compressione: si autem non habet, ex constipatione vel frigore vel cõpressione. Atque quæ animalis quidem virtus, si quidem meatum aliquem tanquam certam viam à cerebro per neruum habet, hoc obstruotio impeditur, cuius arbitror pateat. Quin etiam quæ compresso extrinsecus neruo, angustia meatui eius continget, ne id quidem vllum lateat. Quod autem & si nullus sit meatus, sed tanquam per aquam vel aerem Solis radij transeunt, sic principij vis per ipsum corpus neruorum permeat, cum hi ad crassiorem habitum sunt mutati, transitus impeditur, nec id mihi longius probationibus egere videtur, recordanti præsertim ea quæ in aqua & aere eueniunt. Quippe in aere nebula & fumus & nubes, in aqua lutum & limus, Solis splendorem, quo minus per ea syncerus procedat, impedimento sunt ac vetant. Ad eundem igitur modum & neruus, si crassiore habitu & duriore quæ pro sua natura sit redditus, virtutis transitum prohibebit. Sanè crassiore habitu erit, si vel glutinosus vel crassis alatur succis, vel violento frigore sit stipatus. Si autem à duro aliquo corpore quod illi extrinsecus innitatur pressus sit, ne sic quidem virtutis transitum non morabitur. Proinde nerui qui vel funiculis vel manibus sunt constricti: & qui ab externo aliquo quod vel phlegmone sit obsesum, vel cum sensus noxa duratum (scirrhum vocant) premuntur: & qui aut luxatis aut fractis ossibus angustantur: oēs principio quidem torpent, postea vero oino sensus motusque expertes fiunt. Et vocatur quidem eiusmodi neruorum vitium græce Paralysis, id est {neruorum} resolutio. Quæ cum in eodem genere cum torpore sit, magnitudine certe ab eo differt. Ac si in oēs incidat neruos, illico totum corpus sensu motuque priuat, ac mortem celerem respiratus priuatione infert. Si igitur spinalis medullæ principium sit læsum, particulis quæ in capite sunt solis quoad viuit homo, tum sentit, tum mouet. Sin & in cerebro ipso læsio incidat, statim oibus partibus impotens insensibilisque efficit. Viuit autem vteruis horum tanto tpe, quanto viueret si anginam premere. Quibuscunque vero spinalis medulla infra neruorum exortum, qui pectus dilatant, est læsa, siue vertebra aliqua loco suo mota, siue etiam aliter, si magna quidem est læsio, insensibiles immobilesque omnibus quæ infra sunt partibus statim fiunt: sin parua est noxa, torpent ij, non tamen moriuntur, propterea quæ respiratio ijs illæsa manet. At brachiorum sensus ijs quibus spinalis medulla circa quintam vertebram est vitata, totus simul cum motu amittitur: Quibus autem circa sextam, non totus, quippe primæ brachij partes illæse perstant. Iam multo est minus eius desiderat, si circa septimam vertebram male sit affecta. Quod si circa octauam sit læsa, quæ minimam eius requiritur. Ac si quæ post hæc hæc, iniuriam est passa, prorsus nihil mali brachij accedit. Cæterum quibus spinalis medulla in collo est vitata, ijs oibus vox adimit. Quibus circa dorsum vertebrae est læsa, ijs utique non tota. Verum quantum eius, secundum vnamquamque, definitum in ijs est quæ de voce scripsimus: nunc enim mihi videor plura quæ pro instituto dixisse: neque enim omnia symptomata membratum persequi, hoc in opere est propositum, sed ea in generales causas

fas reducere. Illud ergo generatim mihi de omni sensus læsione sit dictum; quæ à quibus nervis va-
 lentibus suppeditatam sibi vim habent, ab iisdem male affectis leduntur. Quod si quis cuiusque ner-
 ui nosse vim studet, eorum qui ad respiratum conducunt, in libris qui de respirationis causis inscri-
 buntur vim discat: eorum vero qui ad vocem, in opere quod de voce habet titulum. Ergo de his
 alibi scrupulosius est proditum. Qui autem colli, capitis, abdominis, brachiorum, & crurum par-
 tibus, nervi subministrant, non alio modo ante nos non incommode prodiderunt, sed ipsi quoque in
 libris de dissectione administranda scripsimus. Ac propositus quidem nobis sermo erat de sym-
 ptomatibus quæ sensus comitantur. Quoniam autem partes quæ per nervum aliquem voluntarie mo-
 uentur, eodem protinus sensum quoque per eundem possident, duplicem iis noxam ex nervi iniu-
 ria necesse est accedere, alteram sensus, alteram motus. Qui igitur fit, quod videtur particulæ quædam
 ad voluntarias quidem functiones resolutæ esse, & tamen sentire: rursus aliæ moveri quidem,
 minime autem sentire? Sanè in lingua & oculis nulla fit dubitatio, propterea quod hæc duplici ner-
 uorum genere sunt prædita: at in quibus membris duris tantum nervi sunt, in iis distinguendus
 sermo ad hunc modum est. Si cute ablata, subiectus ei nudus musculus immobilis appareat, tan-
 gentem tamen sentiat, parvam illi noxam incidisse est putandum: utpote per quam minime ste-
 tit quin tantum animalis virtutis ceperit, quantum ad sentiendum quidem esset satis, ad musculum
 mouendum non satis. Consistit enim in patiendi magis, quam agendo, tangendi sensus: itaque etiam
 parua virtute perfici potest. Musculorum motus, cum agendo, non autem patiendi obeatur (totum
 namque corpus ab hoc transfertur) multa eget animali virtute. Contra vero nunquam deprehendas mu-
 sculum vllum moveri, ut idem non sentiat. At si superiacens musculo cutis sensum amisit, ipse au-
 tem moueatur, nihil est quod mirere: Veluti nec si duorum musculorum alter moueatur, alter mo-
 ueri non possit: aut altero sentiente, alter sit insensibilis. Sicut enim in iis alterius læsum nervum esse,
 alterius integrum licet: sic is qui in cutem dispergitur, iniuria affectus esse potest: qui autem in mu-
 sculum, minime esse affectus: Contraque qui in cutem spargitur, nullam esse passus iniuriam: qui in
 musculo est, non esse noxæ expers. Ac de propositis symptomatibus, hæc satis.

De Causis Delectationis & Doloris in Vnoquoque Sensu.

CAP. 6.

Delectatio autem & dolor omnibus sensibus contingunt, non tamen pari euidentiâ, sed in visus
 minus quam in ceteris euidenter: in tactu autem & gustu, maxime luculenter: ab iis deinceps in
 odoratu, & post hæc in auditu. Quæ nam igitur est tum omnium communis, tum cuiusque causa propria?
 Sanè cõis ea est, quam Plato in Timæo reddit sic scribens: Violenta passio quæ præter naturam
 est, cum simul multa & celeriter fit, dolorem affert: è diuerso, quod ad suam naturam vniuersim
 & celeriter redit, iucundum est: quod autem sensum & paulatim fit sensum latet. Atque ita quidem
 Plato. Hippocrates vero eo antiquior, illis inquit quibus natura alteratur & corrumpitur, dolo-
 res fiunt. Quippe illud/corrumpitur/celeritatem simul ac magnitudinem mutationis indicat.
 Sanè tactui accedunt magnæ mutationes naturæ, à frigidis calidisque violento contactu: præterea ab
 iis quæ quassandi, vel secandi, vel distendendi, vel exedendi vim habent: quippe humidum & sic-
 cum, si absint calefactio & refrigeratio, citra violentiam corpus contingunt. Id quod opus de sim-
 plicibus medicamentis qui reuoluet, facile discet. In his ubi & illud monstratum est, frigidum alia
 ratione oblectare, quam calidum: quin etiam ipsum in substantiam diuellendo, dolorem afferre. Vi-
 dentur autem & quæ quassant, & quæ tendunt, dirumpendi corporis periculum afferendo, dolorum
 causæ esse: Non secus autem & quæ pungunt, & quæ diuidunt. Neque enim postquam aliquid diuisum
 ruptum ve est, dolorem infert: sed in ipso (ut sic dicam) fieri, talia omnia doloris causæ euadunt.
 Nisi tamen ex accidenti aliquo, eos qui sic affecti sint, dolor sequitur, aliàs quidem acri humore exul-
 ceratum corpus mordente: aliàs phlegmone superueniente, quæ ipsa quoque nunquam non distenden-
 do contristat: non raro vero etiam caloris iniuria, vel humorum acrimonia. Diuellitur autem & gu-
 stus instrumentum, quatenus utique tactus est particeps, à iam dictis: quatenus vero gustus est proprium,
 ab acidis, amaris, acerbis, & acris succis, propterea quod horum singuli, sicut monstratum est, con-
 tinuitatem diuidunt. Contristant vero & olfactum, qui à iam dictis succis exhalant halitus, quod hi
 quoque continuitatem distrahunt. Auditum vero infestant, vox aspera & maxima & celerissima:
 quibus etiam in magnis tonitribus in idem coeuntibus, aliqui auditus sensu omnino sunt priuati,
 ipsius. instrumentum soni violentia diuiso. Iam vero ipsum visum maximi splendores nimia se-
 cretione, non infestant modo, sed et corrumpunt. Est autem ipsa quoque secretio ex diuisiui generis:
 Videturque omnibus sensibus commune, infestantem passionem ex secretionem ac diuisione conti-
 nuam vniuersam corporis tum excitari, cum ea vel vniuersa vel magnis portionibus & celeriter, quod
 græce athrōos voco, incidit. Hoc autem & Plato profecto voluit, cum dixit, Molestum sensum, ex pas-
 sionis tum violentiæ, tum quæ magnis portionibus cum celeritate sensibilibus corporibus incideret,
 puenire. Neque enim refert an molestum, an tristem, an dolorificum, an dolorosum, an laboriosum appel-
 les: sicuti nec si passionem ipsam, molestam dicas, an tristitiam, an dolorem, an dolentiam, an laborem. At-
 qui perspicuum est Platonem ipsum pro eadem re dictis nominibus omnibus permiscue usum & in Timæo &
 in Philebo, præterea & in alijs libris sicubi de ipsis sermo incidit. Quod autem & Hippocratis opi-
 nio eiusdem sit tum in nominibus ipsis tum rebus sententiæ, non solum ex ijs constat quæ paulo
 supra

A. l. de me. c.
t. i. c. 4. § 8. c.

In libro de lo-
cis in homine.

A. l. i. f. 2. d. 1
22. 42. b

»

»

A supra sunt dicta, sed etiam ex omnibus libris quos scripsit. Ac quod contristat quidem in omnibus sensibus ad hunc modum prouenit: Iucundum vero, quod illi est contrarium, contrarijs ex causis: quippe eius quo diuelli periclitabatur, reditus ad naturam simul & celeriter factus, voluptatem affert. Idcirco oculis iucundissimum speculum coeruleum est: sicuti est diuerso, grauissimum tristissimumque; quod splendidum simul albumque est, quemadmodum Sol. Proxima his sunt, inter ea quidem quae contristant, album: inter ea quae delectant, fuscum: illud quidem, quod substantiam eius segreget simul ac resoluat: hoc, quod citra violentiam congreget. Neque enim profectio sola congregatio satis est, cum sic nigrum quoque iucundum esset, nunc autem sic non est: cum enim uisionis substantiae sit contrarium, violentius eam cogit, quam ut eam ad naturam reducat. At vero quod nigerrimum est, eo quod splendidissimum est, minus infestat: non utique quod contrarium minus sit triste quam excelsus qui est in genere cognato (quippe hac ratione magis contristaret nigrum, quam quod est splendidissimum) sed quod uisus instrumentum sit splendidum: talis uero substantia omnis subtilium sit partium, nigrum uero semper crassarum: est autem perpetuo, quod tenuium est partium, magis actiuum natura, quam id quod est crassarum. Ergo cum inter se committuntur quod tenuium partium est & quod crassarum, remissius agit quod crassum est, in id quod tenue, quatenus scilicet id a tenui potius pati est natum.

Ita igitur & Sol uisum offendit, quod cum magis tenuis substantiae sit, facile eum segreget: Ac cognitione quidem substantiae, minus contristat, quam ea quae sunt contraria: sed cum actionis uolentia sit uolentior, hoc ipso celeritatem quoque ad uisus noxam obtinet. Quod enim in minimo tempore uisus noster a Solis splendore patitur, id non nisi in plurimo sentit, ubi omnino nullum splendorem uidit, sed in profundis tenebris est uersatus: quippe is quoque ad lucem reductus, uidere non potest, eo quod extinctus ad quendam modum crassatusque sit, ac tenebrosus effectus. Iucundissimus igitur merito gratissimusque, coeruleus color uisui est, si tamen is a Sole non est digestus: huic enim cum utique aegrotat, contrarium remedio est: sicut ei qui fatigatus est quidem, sed iam sanus est, coeruleum aut fuscum saluberrimum est speculum, utpote quod nec eum segreget, ueluti tamen album tum splendidum: nec cogat & extinguat, ueluti nigrum. Ac fuscum quidem ex albo & nigro simul mistis efficitur: coeruleum uero ex albo ac splendido tum coeruleis, tum in saturum nigrum incidentibus: sic enim nos Plato de ambobus docuit. Ergo hi colores ex contrarijs immodicisque mistis, medijs ac mediocres fiunt: qui & excessum utrunque, quo uisus laeditur, declinent, & mediocres ipsius fatigationes recreent: non secus quam morbos, qui ex segregatione proueniunt, nigrum.

Sanè uoluptas quae ab his prouenit perinde euidens non est, ac in alijs sit sensibus, propterea scilicet quod nec dolor par erat: quippe substantiae tenuitas in visu nec, dum segregatur, propter substantiae cognitionem uolentum aliquid patitur (quoniam ad quod ducitur, ipse per se prior properat) neque dum congregatur, propter mutationis imbecillitatem. Monstratum enim est, quod tenuis substantiae est, id ab eo quod crassum est, languide cogi. Atque ita quidem in visu se habent uoluptas, & dolor. In auditu uero, iucundissima uox est, quae lenissima tardissimaque est: propterea quod est diuerso infestissima est, quae asperrima celerrimaque sit. Verum haec sano integroque sensui iucunda tristiaque sunt: Fatigato ea grata fit, quae praeter lenitatem & tarditatem etiam parua est: At ei qui iam aegrotat, quae simul & lenissima & tardissima & maxime exilis est: atque hac etiam magis, quae numerosa est: quippe omnimodum silentium simile quid in auditu est, atque tenebra in visu. Vnde etiam in quaestionem uenit, contrarium ne luminis tenebra sit, an eius priuatio: sicuti uocis, silentium: & motus, quietes. Voluptas autem euidentior in hoc sensu est, propterea quod substantia est crassiore: sicut in odoratu adhuc manifestior est delectatio, propterea quod eius substantia est magis crassa: quantum enim aer splendore est crassior, tantum aere crassior est halitus. Est uero splendoris quidem sensus uisus, aeris uero auditus, halitus odoratus, aequae scilicet ut humidae naturae gustus, & solidi corporis tactus. Quoniam autem cognati generis cum gustu odoratus est, sola substantiae tenuitate ab eo dissidens (est enim halitus humor attenuatus) de ambobus simul agemus, a gustu claritatis gratia incipientes. Gratissimi igitur huic succi sunt, cum naturaliter se habet, omnes qui dulces sunt & pingues: hi namque omnes monstrati sunt corporis substantiae maximae consentientes: recenter autem ab aliquo quod contristabat affecto pingues, quippe qui exasperatum eum maxime leniunt: iam uero aegrotanti, qui ijs qui affligant sunt contrarij: crassis quidem, qui attenuant: tenuibus, qui crassant: glutinosi, qui dissecant: exasperantibus, qui leniunt: ad eundem modum calidis, qui frigidi sunt: frigidis, qui calidi: sicut siccis, qui humidis: & humidis, qui siccis. Dicitur autem de horum natura est in quarto de simplicium medicamentorum uiribus: legendusque non negligenter is liber est, ut qui tum ad cognitionem tum curationem sit utilis. Siquidem uenter uisceribus uenisque subseruit: itaque & quales haec succos requirunt, tales appetit. Porro huic pro discernendi instrumento lingua praestat, ijs scilicet succis maxime gaudens, quos uenter desiderat. Huiusce autem societatis, tunica qua uelitur maxime est causa. Ac delectatur quidem lingua diuersis in temporibus, ex succis qui sibi extrinsecus admoventur, sanè alijs atque alijs. Delectatur autem non nunquam etiam dulce, quod habet in se ipsa, sentiens: porro dulcis hic succus pituitae species est. Quoties autem effusum a uenis sanguine, lingua ut dulce sentit, tale quid patitur, quale ab extrinsecus admotis.

Ac in odorandi facultate, externorum quidem tum iucundorum tum tristium sensus perinde se habet,

† Cod. graeci impressi sunt ut Linnacii & Leonii. translulerunt. Antiqui tamen non nulli habent τὰς τῶν ἐπιμαρτυρῶν τῶν ἰσχυρῶν ἀνὰ τὸν ὄραμα & c. i. a. q. hac est magis omnimodum silentium: quippe hoc simile & c. & ita uetus interpres & Copus uerterunt, & Nicot. Calaber.

DE SYMPTO. CAUSIS

vt in gustatrice. Halitus vero quos in se habet, graueolentes quidem, vt dictum prius est, aliquñ sentit: beneolentes aut in summa iucundos, non sentit, veluti nec visus nec auditus. Hi nanq; sensus cum tenuis substantiæ sint, nulla in se ipsis valida passione afficiunt: Tactus vero & gustus vehementis quidem tale aliquid nec ipsi sentiunt, confusum tñ eiusmodi aliquid non nunq; patiuntur: Lingua quidem (vt dictum est) à dulci in se pituita, quam Praxagoras & Philotimus speciali magis noie dulcem succum appellat: Tactus vero ipsum motum in se non raro sentit, qñ scilicet ijs q̄ ipsum intus exasperat vel concoquendis, vel distillandis, vel sensibilibus excernendis, ad naturam suam reuertitur. Quin et qui lassitudine laborant, vbi molli frictione, vel in balneo loti, ab ijs quiescunt, euidenter sentiunt voluptatem. Iam magis et sub iam dictis motibus in fatigatis ipsis particulis, dum ad statum naturalem redeunt, oblectantur. Sane non solum lauando, & molliter cum largo oleo fricando, voluptas lassatis partibus accidit, sed etiam in maioribus doloribus pertractatio que mollis blanda & lenis sit, solatium quoddam non exiguum affert. Ceterum talia externa sunt, dicendumq; de his oibus deinceps. Quippe de odorabilibus nihil opus est pluribus differamus, cum se cum gustabilibus ad portionem habeant. Delectamur igitur in hoc sensus genere (vt vno verbo dicam) dum ad naturalem statum reducimur: contingit autem id nobis semper per contraria, modo saltim prout consentaneum est, contrarium quis accipiat. Est autem consentaneum in omnibus talibus id accipere quod primum & secundum se, nec per alterum interpositum, finis sit causa: non quod graece procatarchon & procatarticon, {latine externam causam vocant.} Id quod Hippocrates tum in alijs multis nos admonere videtur, tum cum ait: || Est vbi in tetano quod citra vlcus sit, iuueni bonæ habitudinis seu quadrato, frigida, aestate media, largiter affusa, percussum calor facit. Calore autem hæc liberantur. Quippe si quis de his inconsideratius iudicet, putabit aliquid eorum que preter naturam sint, aliquando per similia percurari, veluti tetanum à frigida lauatione: secus tamen se habet veritas, cum perpetuo talia omnia ad naturalem statum per contraria redeant: sicut etiam tetanus per caloris percussum: Ac, si quidem simul & celeriter id fiat, sanatio cum delectatione perficitur: sin paulatim, insensibilis erit ad naturam reditus. Similiter autem de abitione à naturali statu ad eum qui preter naturam existit, est sentiendum: que enim simul & celeriter fit, & violenta & cum dolore omnino est: que paulatim, insensibilis. Proinde cum non naturalis affectus qui paulatim in nostris corporibus contrahitur, nullum sui sensum excitet, eius ad naturalem statum reditus, cum vniuersim & celeriter perficitur, non solum sentitur, sed et delectationem secum affert: potissimumq; qui à maxime nobis cognatis efficitur, cuiusmodi sunt in gustu quidem, dulcia: in odoratu, que his proportionem respondent, vocantur autem odorata siue odorifera. Egre gium vero proprium quiddam habet generatricium particularem sensus, propterea quod etiam facultatem habent valentissimam, in mari quidem, seminis expultricem: in foemina vero, tum hæc ipsam in testibus & seminalibus vasis, tum attractricem in toto vtero: coniunxit enim natura & cum seminis effusione, & cum eius conceptu, ingentem cupiditatem simul ac voluptatem. Ceterum offensa redundantis & intus manentis seminis, quod paulatim multo tempore, ac idcirco plus colligitur, quam magnopere infestet, sicut alibi dicemus, impar tamen est magnitudinis voluptatis, que in venere sentitur. Offendens enim expulsio simul & celeriter facta, etiam delectationis magnitudinem celeritati reditus ad naturam, proportionem respondentem habet.

De Symptomatum Causis quæ Ventriculo eueniunt.

CAP. 7.

Reliquum autem fuerit de ijs symptomatis, que circa os ventris contingunt (cor etiam appellat) differere: sunt enim hæc quoque ex tactorio genere. Ceterum nullum membrorum aut ita exactum habet sensum, aut ita vtrunque principium vna secum afficit, sicut os ventriculi: nominatur autem in consuetudine non vulgo solum sed etiam à medicis stomachus. Que nanq; stomachicæ vocantur syncopæ, huius particulæ symptomata sunt: quemadmodum & cardialgiæ, quæ ab altera eius appellatione nomen sunt sortitæ. Inducit præterea & dyspnoeas & apnoeas & Hædemorsus & epileptias & deliria & melancholias: Atq; hæc quidem omnia societatis ratione: inappetentias vero & diminutas vitiosasq; appetentias, per se ipsum. Voco autem inappetentiam cum quis nihil omnino appetit: diminutam vero appetentiam, eam que imbecilla est. Porro vitiosarum, aliæ ad immodicam cibi & potus sumptionem sunt deditæ, aliæ ad alienarum qualitatum desiderium propensæ. Dicendum ergo ordine de omnibus, initio à proprijs eius symptomatis sumpto. Sequuntur hæc ipsas naturales particulæ functiones, quarum vtiq; gratia maximos à cerebro requirebat nervos: pro quos etiam excellentiam hanc sensus præter ceteras particulas possidet. Nam, quam cute tenus vnumquodque animal in ambientem aerem digerit, accidit vt membra que sub ea sunt, prima vacuetur: quorum ingenta vis (vt in opere de naturalibus facultatibus à nobis est monstratum) ex proximis sibi alimentum trahit, id est, quod vacuatur reficiens: deinde rursus illa, ex ijs que sibi sunt proxima: sicut que tertio loco sunt posita, ab ijs que sibi: atq; ita semper per continuum, veluti in choro quopiam translatione celerrime facta, ad venas que ad ventriculum pertinent, vacuatio peruenit. Hæc vero & solent pariter, & natae sunt ex ventriculo nutrimentum trahere, perinde vt stirpium radices que in terram sunt dimissæ, ab ea: cum. n. hoc opus vniuersum naturale sit, non animale, similiter in stirpibus & animalibus perficitur. Ac in stirpibus quidem, terra perpe-

5^a. Aph. 21. Ex. ord. 39. b

† Al. paulatim multo tempore recolligitur: ac idcirco quamquam magnopere etc.

* Al. autem.

* Hæc dictio non est in Codi. aut quis. nec ceteri interpretes videntur eam habuisse, sicuti sane superflua est. Nicolaus autem Calaber, et venter tralator videntur loco delectationis dicitur. i. de morsus, legisse πνιξίς, cum ipsi habeant suffocationes.

A. l. de me. co
L. I. C. 4. 558. c

Aperpetuo paratum largumq; alimentum rigantis ritu subministrat, quamdiu cœlitus temporum status pro natura se habet: quando, si ex terra squaloris excessu siccatus est humor, stirpes nutrimenti penuria marcescunt: Animalibus aut, utpote terræ non affixis, præter utiq; pauca quædam, natura ventrem pro nutrimenti veluti penu fabricauit, quæadmodum stirpibus terrâ. Dedit autem animalibus & penuriæ sensum, quo. s. ad cibum potionemq; proritata, in tempore expleatur: vocaturq; eiusmodi implendi desiderium, appetentia. Fit autem ex penuriæ sensu, cum. s. venæ ex ipso ventriculo veluti emulgentes sugentesq; aliquid trahunt: non ferens autem cum suctum ventriculus, sed veluti diuulsus, offensæ eius medelâ cibum cõparat. Quippe venæ hoc pacto ad obiectos cibos conuertunt, atq; ex ijs nutrimentum trahunt, nequaquam ex ventriculo. Fitq; post cibi sumptionem, ut & venæ simul ad cibos se conuertant, & ventriculus ex ijs, quantum prius per venas est exhaustum, in se ipsum trahat. Ac suctus quidem ipsius sensus, fames est. Reliquorum duorum, alterum venarum suctum præcedit, vocaturq; appetentia homonymos cum altera: est autem naturale opus, non animale: Talem vero appetentiam vacuatio præcedit. Existuntq; in totum Quinq; symptomata, ordine quodam sese deinceps sequentia: quorum Primum vacuatio est, Secundum vacuatorum appetentia naturalis, Tertium ventris suctus, Quartum eius sensus, Quintum appetentia eius animalis, quæ omnium est vltima. Itaq; est huius actionis amissio, aut eò accidit, qd sensus suctus sit amissus: aut eò qd suctus non fiat: aut eò qd corpus non vacuet. Ad eundem modum exigua & languida appetentiæ erunt, non perditis ijs quæ diximus, sed propè ut pereant perductis. Vitiôsæ vero appetentiæ quæ quidem in quantitate modum excedunt, vocanturq; à quibusdam caninæ, tum existunt, cum vel acidus quispiam vitiosus succus, ventriculum mordet: vel totum corpus immodice digestum, inops alimenti redditur. Vitiosus namq; succus, qui frigidus est, similem suctui morsum infert: appetentiam vero proritat, naturalis affectus similitudine: alimenti autem non potus desiderium excitat, pp frigus: At vitioso succo qui salsus & biliosus sit, ventrem mordente, potio magis qd cibus appetitur: præterq; enim qd calefiat sicceturq; ab eo ventriculus, quæ utiq; sitis causa sunt, etiam liquari fundiq; tum in eo tum in venis succos contingit. Fundendorum autem succorum symptoma, ea quibus continentur implet, quæadmodum (arbitror) frigiditas vacuat. Itaq; est non parum ad esuriem, frigiditas eorum quæ in ventre habentur, confert, cum & corpora vacuet, & eorum tunicas cogendo constringendoq; ad appetentiam iritet. Non esuriendi vero continens in primis causa est caliditas, ut quæ solida corpora laxando resoluat, atq; ad tractum imbecilliora reddat: liquida, liquando amplius extendat. Atq; vna quidem caninæ appetentiæ causa est, vitiosus is succus qui acidus est: Altera (ut dictum est) amplior per totum corpus vacuatio, quæ vel caloris robore, vel retentricis facultatis imbecillitate, sit illata. Proinde in priore affectu accidit, ut plurima sumptorum incidat deiectio: in secundo, ceu qui ex vacuatione habitus sit conflatu, alimentum in corpus digeri. Atq; immodicæ quidem & appetentiæ & fames ob hæc fiunt. Vitiosas autem qualitates concupiscunt ijs, quibus ventris tunicæ vitiosum aliquod excrementum imbiberunt. Solet id maxime mulieribus, quæ vitiosi sint succi, cum grauidæ sunt incidere: vocaturq; affectus græce citta, {picationem aliqui latine appellarunt.} Appetunt autem sub hoc affectu, acida maxime acerbaq;: aliquando vero acria: sicut non nunq; vel terram cimoliam, vel testas, vel extinctos carbones, tale uel aliquod alienum edulium. Porro sic afficiuntur earum pleraq; vsq; ad secundum & tertium mensem: in quarto vero desinunt, partim vomitione vacuato vitioso succo, partim tempore concoctio: scilicet muliere ipsa præ cibi auersione, exigua comedente, partim est abundantia ipsa humorum vacuata. At primis duobus mensibus parum sanguinis in foetum attrahitur, utpote adhuc minimum, cum scilicet quod in utero est hoc tpe, nec embryon græce vocetur, sed cyema adhuc id est vteri gestatio. Hoc autem auctius redditum, tum ipsum ampliore nutrimento vitur, tum non solum quicquid optimum in venis est, id attrahit (ceum prius dixi) sed est

Dquia plus indigeat, eius quod vitiosum est, aliquid vna trahit. Atq; ita totum corpus, tum plenitudine laborare desinit, tum minus vitioso fit succo. Ipse autem foetus alimenti quod attrahit excrementa, in duplicibus membranis reponit. Ac fit quidem magna ex parte ipse quoq; & vitiosioris succi, & intemperantior, utpote ex vitioso nutritus sanguine: nisi si quæ eum gestat, in reliquo gestationis tempore salubribus utatur alimentis. Verum hoc nihil ad rem propositam. Vitiosæ autem qualitatis appetentia, de qua disputans picationis memini, aliquando in viris quoq; incidit: cum. s. ijs quoq; in ventris os, similis aliquis vitiatu succus procubuit. Atq; hæc quidem circa cibi appetentiam, symptomata fiunt. In potionis autem appetentia, altera totidē ijs similia: Quæ quidem veluti priuatio desiderij potus est, cum corpus vel propter excessum humoris & frigoris omnino potione non eget, vel venter offensam ex desiderio in se non sentit: Quæ vero diminuta est appetentia, cum eadem ipsa remissiora sunt: At quæ vitiosa est, ad portionem se habet cum ea, quæ circa alimentum est praua: aliquando quidem immodicum postulans potum, utiq; cum in ipsis ventris tunicis, malus quispiam succus salsus aut biliosus continetur: aliquando autem naturali humido in eo veluti feruente. Alieni vero desiderantur potus, perinde utiq; ac cibi, pro dominantis vitiosi succi ratione. Atque hæc quidem in longo tempore ijs, qui vitiosa victus ratione sunt vsi, superueniunt. Inexplebili vero nouimus cruciari sitim, ex qua etiam perire, tum eum qui viperam comederat (erat autem fortasse

DE SYMPTO. CAUSIS

diphas) tum melfiores, qui vinum in quo talis serpens fuerat merfa biberant: tum eum qui vetus vinum vsq; ad ebrietate hauserat: non minus eum qui pertinaciter sustinere sitim sibi imperauerat: ad haec alios in nauigio cui deficeret aqua dulcis, quorum qui ausi sunt marinam bibere, cum immo dice supra ceteros sitirent, quidam est eorum & fluxa essent aluo nec id sine morfu vehementi, celerius quam alij perierunt. Vidi autem & ex ijs qui ardenti febre laborarant, quendam cum morbus inualefceret, & frigidam impudenter bibere, nec vnquam quoad morere tur expletum. Ac talia quidem & tot numero circa ventris appetentias sunt peccata. Superque cardialgia, quod oris ventris infestum est symptoma, & ad sensum refertur a succis mordentibus proueniens. Praeter haec est quod bulimos graece dicitur: est autem symptoma ex indigentia simul imbecillitateque & refrigeratione huius loci ortum. Nec est mirandum si eius dolores, tum animi deliquia, tum virium defectus comitantur. Vbi enim ex digiti ad aliquid offensione, vnde aliqui animo linqui, mirum profecto non est, ex stomacho id pati, cum & per proximum sensum, & per situs vicinitatem, duo principia promptius in societatem doloris asciscere possit. Maximaque symptomata maxime sensibiles stomachos ingerere deprehendas, utpote qui magis quam alij, ex quolibet infestante contristentur: eosdem est vtriusque principio suam offensam transmittere inuenias. Cum autem vniuersum quoque neruorum genus in quopiam magis sensibile magis ve patibile est, tum vtriusque vel maxime ipsa quoque principia in societatem noxae promptius trahuntur, cum vel ex affectu aliquo, vel est natura, infirmiora fuerint. Cum vero quatuor simul confluant, maximum necesse est fieri symptoma. Quatuor intelligo tum affectum, qui stomacho nocet, cum scilicet vehemens est: tum sensum eius, cum maxime est acer: tum neruorum arteriarum ve genus, cum est imbecillum: ad haec est vel cerebrum ipsum vel cor infirmum. Ita namque & comitialibus morbis, & caris, & comatis, & catalepsi, & delirio, et melancholijs, quidam ex stomachi vitio corripuntur, vtriusque cum principium quod in cerebro & neruis est, simul afficitur. At quae cardiacae vocantur syncopae, tum incidunt, cum quod in corde & arterijs principium habet, cum stomacho laborat: ad eundem modum & pulsus priuatio, itemque tum paruitas eius tum prauietas: Apnoeae vero id est respiracionis defectus, cum vtriusque principium in magni affectus societate est adductum. Sane dyspnoeae id est spirandi difficultates est duplici ratione proueniunt, alias transuersi septi angustia, alias vtriusque principij sympathia. Sunt autem occasiones quae animal ad eiusmodi symptomata ducunt, non paucae. Nam & valida refrigeratio interim quidem ipsa per se: interim vero ex pituita, quae admodum sit frigida, est autem talis maxime quae fuso vitro colore ac consistentia sit similis, quae vitreum succum Praxagoras & Philotimus noiant: non minime vero ex spiritu qui flatusosus sit idemque frigidus, aut ex potu, aut cibo, aut medicamento aliquo, quod valde sit frigidum: non solum ipsum os ventris perfrigerat, sed est vna cum ipso per neruos quidem cerebrum, per magnam vero arteriam cor ipsum frigidum reddit: neruosi quidem generis societate cerebrum, situs autem vicinitate cor. Postquam namque maxima arteria a corde exorta, super spinam incedit, primum quidem gulae tum iungitur, tum per membranas annectitur: post hanc vero, & sub os ventris, & ipsum ventrem per longitudinem porrigitur, infraque procedit. Ac per hanc quidem arteriam quae & maxima est, & ex ipso corde nascitur, alterum principiorum cum ore ventris simul afficit: per neruos autem cerebrum. Nihil igitur miri est, ex eius aegritudinibus, maximis & vehementissimis symptomatis aial torqueri. Ac quis quidem cuiusque symptomatis generandi sit modus, in sequentibus dicitur: Ad praesens occasiones ipsas dicere sat habeo. Haec sunt fungii quidam, & buprestes, & cerussa, & gypsum, & lac concretum, & vteri perfrigeratio in viduis & ijs quae non purgantur, praeterea quae in viris ad horum portionem fiunt. Dicitur etiam alibi de respiratus priuatione seorsum.

* AP. πνίξεις. i. stragulationes. vt vetus est iterpres & Copus & Nic. calaber.

De Symptomatum Causis, quae in Primo & Communi Sensu fiunt.

CAP. 3.

AC tum de sensorijs instrumentis oibus, tum quae in his sunt facultatibus, iam mihi absoluta disputatio videtur. Nunc ad ipsam eorum originem, & quae ex se veluti fonte membratim ijs vires transmittit, conuerti tempestiuum videtur. Est autem ea, id quod primum sensorium est. Quippe cuiusque sensus alteratio quae a sensibilibus inferitur, in singulis instrumentis perficitur: eius autem sensorium est ipsa quae alteratur particula, ex eo quod a cerebro delatam ad se per neruum virtutem recipit. Ipsum namque cerebrum, sensorium organum a natura conditum non est, sed sensoriorum sensorium. Quod autem per neruos semper sentiendi vim omnibus animalis particulis transmittat, inde maxime liquet, quod praeciso neruo quolibet, ilico particula in quam dispergitur, sentiendi vim amittit. Liquet autem non secus & quod in somno, aut omnino ferientur sensus, aut exiliter & obscure agant: rationabile ergo est exiguum virtutis a principio in singulos tum confluere. Et profunde quidem ac non profunde dormire, sicut vulgo loquimur, ex quantitate influentis virtutis contingit: cum tanto minus eius influere sit credibile, quanto somnus est profundior. Igitur in toto eo tempore videtur animalis vis quiescere, naturalis autem vehementius operari. Id autem inde adeo coniectet quis, simul quod fatigata prius, postquam dormitum est, vires recipit, potissimum vbi post mediocre cibum est dormitum: simul quod dormientibus nobis nutrimentum non in ventre modo, sed etiam in tota animalis mole, optime concoquitur. Est etiam alioqui consentaneum, illud quoque animalis membrum aliquando quiescere, in quo rationalis animae principium relidet. Quippe cor breuibus intermis-

A. l. i. f. i. d. 6. c.
4. 27 2. b

A intermissionibus videtur hoc facere, ita vt multo tempore ad requiem nō indigeat: cerebrum autem non ita, sed in vigilijs semper exercetur, in somnis quiescit. Eoq; fit, vt qui liberalius se exercitarunt, eos altior somnus premat, tanquā multæ ijs vires cum laborarent, à principio defluerint. Igitur cerebrum, tum propter virtutis quam transmisit absorptionem, tum propter fatigationem, qua propter multos labores est affectum, & requie simul & refectione eget. Veluti autē ab exercitationibus & promptius et profundius dormitur, sic & à sumpto nutrimento: quantoq; id humidius natura fuerit, tanto magis somnum conciliat. Idemq; accidit & ijs qui plusculum vini biberunt, & qui caput liberaliter in balneo calido lauarūt: quippe omnia talia videntur cerebrum humiditate implere: qua utiq; indiget, vbi in multo negotio & fatigatum est, & siccatum. At vero q; caput impletum somnum afferat, monstratum ab Aristotele abūde est: nec est q; de ea re nos nūc quicquam agamus. Qui, n. librum eius de somno & vigilia leget, tum hoc ipsum q; capite repleto somnus animali superueniet, clare perspiciet: tum quod apud eū in sermone claudicat, intelliget. Quanquam, n. & ad ratiocinandum sit vehementissimus, & ad disceptationem quocūq; velit probabiliter perducēdam maxime potens, tñ Cur capite repleto primum sensorium, si id (sicuti ipse existimat) in corde sedē habet, quiescat, nihil potuit probabile inuenire: multo enim probabilius sit, ex pulmonis humiditatibus somnos fieri, quem natura ob nihil aliud cordi circūdedit, q̄ vt illi ministraret. Quis vero aut medicorum qui cōtrariæ sunt sententiæ, aut qui à nuda experientia procedunt, in caris & lethargis & comatis, deniq; omnibus præter naturam somniferis morbis, non accedit ad caput, illudq; perfundit, ac super cataplasma imponit, raditq; & cucurbitas affigit, omniaq; molitur, tanquam hic morbi radix consistat? Ad eundem enim modum & cum deliria & phrenitides, omnes deniq; quæ præter naturam sunt vigilijs, curant, præsidia capiti admovent. Verum de his alibi pluribus est disceptatum. Ad ea vero de quibus nunc agitur, illud ad rem pertinet, q; cerebrum vbi quiescere à multa acione vult, naturalem somnum animali inducit: quod etiam magis facit, cum nutritrix in eo virtus largum quo fruatur humorē habet. At cum à multo vel frigido humore grauatur, eū qui in comatis & lethargis cernit, somnū affert: aliosq; similes ijs morbos, quorum caput humiditas ac frigiditas sunt, vel alterutra per se solam in eo consistens, vel ambē simul iuncta. Talia igitur sunt cum medicamenta oīa, quæ vere somnifera sunt: tum quæ sic quidem vocantur, inferunt autem non somnum, sed coma, & caron, & totius corporis torporem. Ac quæ quidem duntaxat humectant, oīa merito somnifera vocant: quæ vero perfrigerant, nec somnum nec indolentiam afferre recte dicuntur, sed pro somno, coma et caron: pro indolentia, ob perfrigerationis excessum, vel profus insensibilitatem vel certe sensum diminutū. Porro dictū prius est torporis vitium, sensum motumq; diminutum neruosarum esse partium: fitq; (vt dictum est) tum ex alijs causis, tum ex intemperie, veluti post medicamenta quæ perfrigerant. Atq; ita quidem somni, & comata, & cari, & torpores fiunt. At siccitas immodica & calor quales in phrenitide propter succum aliquem mordentem & calidum spectantur, iritationes & vigilijs, quæ quidem tristitiæ vel curarum occasione non consistant, inferre solent. Tanquam aut talia symptomata toti corpori cōmunia fiunt, ex eo q; principium est affectum: Sic alia omnibus voluntarijs functionibus, ob principium affectum incidunt: nam & apoplexiæ & epilepsiæ propter cerebrum affectum fiunt. Est tamen apoplexiæ eiusmodi vitium circa voluntariam acionē, quale est in sentiendī acione, altus somnus: Aliud vero tale est in epilepsijs cōuulsio, quale in sentiendī functione vigilia. Ambo enim hæc vitiosi motus cerebri sunt, ideoq; etiam partium sigillatim omnium: Reliqua vero duo, acionum eius, tum cohibitiones, tum quietes. At in cōuulsionibus totius corporis quæ sine delirio sunt, vel caro, morbus spinalis in collo medullæ est: Quem admodum vbi vel brachium, vel crus, vel musculus vnus tenditur, ac violenter conuellitur, vnus semper nerui qui particulam mouet, vitium est. Quæ vero omnino morbi causa sit, cuius occasione partes contrahantur, difficile dictū est: eque vt palpitationis, & tremoris, & eius agitationis quæ græce homonymōs cum vehementis frigoris sensu, rigos dicitur: est autem inæqualis totius corporis concussio ac vibratio: {vocetur si libet concutiens rigor:} Quippe quæ omnia musculorum genus, vel solum, vel magis q̄ ceteras partes, tentare videntur. Exactius autem id sciemus, si prius eorum notiones distinxerimus. Ad præsens enim quatuor memorauimus appellationes, cōuulsionem, tremorem, palpitationem, & quod rigos græce dicitur. Qualia vero singula symptomata sint, quæ hæc vocabula signent, à nullo me priorum definitum inuenio: sed alij ad morborum substantias quibus superueniunt, statim se conferunt: alij ea distinguere aggressi, in interpretationibus suis falluntur: Quod facile intelliget, qui lectis quæ à nobis traduntur, euoluere libros eorum volet: neque enim difficile est vbi veritatem noueris, quæ parum recte sunt dicta, deprehendere. Ergo de his omnibus proximo agetur libro.

Tertia Classis.

ccc iij

Galeni

GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS
LIBER SECVNDVS

Thoma Linacro Anglo interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Causæ Symptomatum declarantur, quæ Motum animalis & Principem
Functionem solent deprauare.

Quotuplicia sint Deprauati Motus Symptomata.

CAP. 1.

Onuulsio igitur, & tremor, & palpitatio, & rigor { qui. s. totius corporis est
concussio vibratioq; } præterea horror, & singultus, & tussis, & ructus, &
sternutatio, & pãdiculatio, & oscitatio, & stridor seu strepitus tryfimon græ-
ci vocant, oïa motum illegitimum pro cõi genere habent. Dissidēt inter se, F
vno primoq; potissimum, q̄ alia eorū naturæ sunt opera, quæ tñ à morbo-
sa quapiam causa violenter moueri sit coacta: alia morbosos comitant affe-
ctus, natura ad eorū generationem suppetias minime ferente: alia fiunt vbi
ad opus efficiendum simul coeunt & morbus & natura. Naturę nomen in
hac disceptatione pro omni facultate, quæ aïal siue voluntatis nutu, siue citra hũc, regat, intelligas
velim: Quippe hoc loco omni cãe præter naturam cuius vitio ledit & corrumpit aïal, totum illud
facultatū genus, cuius bñficio seruat, ex aduerso opponimus. Eiusmodi ergo facultatis opa sunt,
sternutatio, tussis, oscitatio, pandiculatio, & singultus: Vnius autem morbi opera sunt palpitatio
& conuulsio: Sicut amborum, morbi facultatisq; coeuntium, tum torpentium oïum motus, tum
cæteri quos ædūt ij quorū nerui adhuc resoluunt, non dū aut sunt resoluti: qbus ēt adnumerat tre-
mor. Atq; hęc quidē nūc nobis propositi symptomatū generis primæ dñiæ sunt: quarū cuiusq; p-
priæ quædā deinde hñr, de quibus nūc agēdū, à motibus ijs quos innata aliqua vis ciet, auspicatis.
Sanè societas quædā istis est cū ijs, qui oïno pro naturę lege se hñt: quā utiq; vt quæ sit eorū gene-
ratio doceã, necesse est prius exponã. Igit̄ cū quatuor facultates sint, quibus oē nutriendi munus
in nutritis corporibus administrat, prima q̄ ad se quod vtile est trahat, altera quæ id retineat, tertia G
quæ alteret, quarta quæ quod excrementū est, expellat: quãdiu pro naturæ lege animalis actiões
obeunt, nullus earum motus symptoma est: Cum vero subsistit in corpore aliquid quod alienū
à natura sit, vbi id expultricium virtutum aliqua abijcere nititur, aliqñ insensibiles omnino ea-
rum motus sunt, aliquando sensibiles euadunt. Ac de insensibilibus quidem post agetur.

Quæ Symptomata Deprauati Motus Naturæ, quæ Morbo, quæ Vtriq; ascribantur: &
præsertim de Tremore & Palpitatione agitur.

CAP. 2.

DE sensibilibus vero, qm̄ cum volūtarijs cõsortium habent, cõis à me doctrina tradet̄. Ergo
voluntarię functionis læsiones sunt, neruorum resolutio hoc est paralyfis, cõuulsio, tremor,
& torpor. Variat̄ aut̄ horum singula in particularibus instr̄is, nō speciē modo, sed ēt nomē. Quip-
pe spirandi instr̄orum paralyfis, apnœa vocat̄: eorū vero quibus vox fingitur, aphonía: at linguæ
paralyfis nullum nomen hēt, ipsa tñ nihilo fecius loquelã, quæ volūtatis non leue est opus, prorsus
adimit. Cõtra vero ischuria, apnœa atq; aphonía simile quid indicare vñ: cæterum volūtariæ
actiões amissio non est, sed naturalis: quippe q̄ lotium præter voluntatē fluat, voluntariæ actiõ-
nis est noxa. Simile qd̄ ac in vrina, in deiectionibus quoq; accidit: retentiõ. n. egrū, naturalis actiõ- H
nis est culpa: inuoluntarius effluxus, actiões voluntariæ. Porro dem̄fatum vberius de his oïbus
est, in libro de musculorū motu. Atq; ita quidē paralyfes varia speciē sunt. Cõuulsiones vero ad
hunc modum. Dentium inuita concussio tryfimos græce dicta, musculorū mandibularium est cõ-
uulsio: Quam vero illosin græci vocant, præterea strabilisimī, eorū qui in oculis hñr. Velut̄ ēt go-
norrhœa alia est dñia: si quidem rigido pene fiat, velut quædam conuulsio est: si nō rigeat penis,
ad retentricis facultatis imbecillitatē referri debet. Sūt qui singultū quoq; cõuulsionis speciē esse
arbitrent̄. Atq; duplex inspirantiū reuocatio nō nunquã ob musculorū inspirationē facientiū cõ-
uulsionem fit. Est & expiratus speciēs quædã ex conuulsione proueniens, quę musculorū qui ex-
piratū efficiunt, conuulsionem sequit̄: appellat hanc Hippocrates || spiritum inter exeundū offen-
dentem. Quod aut̄ apoplexia totius corporis sit paralyfis, & epilepsia totius corporis cõuulsio, su-
pra est dictū: nec minus q̄ torpor, læuis quædã sit paralyfis. Sanè torpore laborantium particula-
rum, nō parua in excessu defectuq; dñia est, propterea q̄ id symptoma ex morbo & facultate est mi-
stum. Quippe si morbus virtutem prorsus superat oïno membrum sustinere nō valet: Sin virtus
vincit, haudquaquam impedit̄: Ac si velut̄ pugna quædã eorū est, mouetur quidem mēbrum, sed
ægre: ac, si iubeas, cum læsum membrum extendunt, vt id extensum seruent, nequeunt, decidit
enim

A enim naturali pondere propter imbecillitatem sustentis id virtutis, deorsum: quod enim attollit ac sustinet, virtus est: quod deorsum ferit, ipsum brachij cruris ve est corpus. Causa vero huius rei reddita prius est, vbi de sensibilibus actionibus egimus: ostendimusque neruum vel frigore densatum, vel crassis & lētis humoribus obstructum, vel à quapiam extrinsecus causa pressum, in torporem & paralytim adduci. At conuulsio in eandem dispositionē neruos musculosque ducit, inquam cum pro naturæ lege se habebāt, ab animali virtute ducebant. Siue igitur ad principium tenentis siue flatus influxu impletis musculis voluntarij motus erant obiti, hæc eadem in conuulsione accidit, tum spiritu flatuoso in musculis gigni potente, tum multis qui tētionem creant (e quo rū numero phlegmōe est) affectibus. Quorū caput (sicut Hippocrates dixit) duplex est, || impletio vacuatioque: In phlegmonarum generis vitijs, impletio: in ardentissimis siccissimisque febribus vacuatio. Porro quod impletis vacuatisque plus iusto neruosis corporibus, tendi eis omnibus contingat, docent non in postremis que in instrumentis musicis intentę sint chordę: quippe que siue in humidam & humectam, siue in siccam & squalentem domū, tentę sint repositę, rumpunt: ideoque eas artifices, priusquam reponantur, laxant. Propter hoc igitur dictum est superius conuulsionis motum ex solo fieri morbo, immobilitati, quæ in paralyti visitur, non dissimiliter, vt quæ ipsa quoque morbi occasione incidat. At secundū naturam in animalibus motio & immobilitas, vbi sublatū quis brachium immotum seruare potest, utraq; ab animali fit potentia. Quod si sanū brachiū super solidum aliquid reclinans omnem musculorum relaxet actionem, nec propter morbum nec propter virtutem eo casu quiescit brachium, sed, quod animalibus naturale est, pondere. Ita trium quietum, ea quidem quæ in paralyti cernit, à morbo solo fit, obligata (vt sic dicam) eo tempore virtute: Quæ vero in membro, cum extensum est, habet à potentia: Quam vero ultimo loco posui, à neutro: Non ignorantibus, s. nobis quæ in libris de musculorum motu de extēto brachio sunt dicta, talem habitum ipsa re vera ex actionum motuumque esse genere: motum præterea hūc, tonicū. i. tenuium à nobis nominari dictum est. Actalis quidem habitus, alio quidem modo motus, alio immobilitas, dici potest: Reliqui duo, nullo modo participes sunt motus: Æque vt reliqui duo motus & conuulsius & volūtarius, nullo modo ad immobilitatem attinent. Præterea dictū est porrectum extētumque brachiū ex duobus æque valentibus administrari motibus, virtute. s. id sursum attollente, & naturali pondere contra pressum trahente. Ad eūdem modū tremor quoque ex duobus constat motibus, & eo qui pondere brachium deijcit, & eo quē virtus attollens contra opponit. Ac in valente quidem brachio, ne vel minimū quidem vincit virtus à pondere, sed potentior membri deorsum nutu, sustinet id tantumque in sublime attollit, quantum ille deorsum trahit. In tremore vero inuita virtute, membrum ruit deorsum: Licetque liquido cerni eorum pugnam, nec virtute membrum decidere sinente, veluti in paralyti: nec pondere permittente virtutem id sublatum seruare ita, vt cum valens erat. Inuicem igitur vincente victaque potentia, mutuoque semper contrarijs succedentibus motibus tremor efficit: estque compositus motus, qualis est arteriarum pulsus. Verum in ijs sensibiles motuum quietes, dilatationē à contractione dirimunt: si tamen non adeo frequens pulsus est, vt in ijs, qui propterea quod formicarum motum æmulant, formicantes dicuntur: Hæc autem nullam inter contrarios motus sensibilem quietem inuenias: neque, n. vicissitudo motuum est, quæ ab vna perficiat natura, sed pugna virtutis & ponderis corporis. Cæterum vt maxime hunc motum alteri cuiquam qui in corpore habeat assimilēs, formicantis pulsus est non ab similibus. Tanquam enim in hoc arteriæ motus, in minima spatij intere impedine agit: sic in tremore animalis particula, quæcumque ab imbecilla virtute mouet. Patet ergo huius quoque symptomatis generatio: & quod omnino cum conatu sit mouendi, & cum virtutis infirmitate. Sunt qui putent voluntatē à tremore non esse inseparabilem, videntes videlicet totum interim caput tremulo motu agitari, sine voluntate mouendi: sed hi ignorant quod etiam in custodienda quauis particula recta, tum voluntas agit, tum tendunt ab ea musculi, non aliter quam in alijs actionibus tenderent. Sanè hoc in libris de musculorum motu à nobis demonstratum est. Sed & nunc non exigua ponemus indicia, & quod voluntas in tremoribus agat, & quod imbecillitatis culpa rectam custodire partem non valet. Illū enim cui caput tremat, si super molle aliquid supinum reclines, non amplius tremet. Ad eundem modum si quis scribens secans ve aut aliud quippiam facitans tremat, si manus ab opere abstineat, tremere iam desistet. Pari modo si quis cruribus cum ingreditur, sit tremens, si ingredi desinet, non tremet: Videas enim non raro robustissimos iuuenes, vbi maximum aliquod onus humeris imposuerunt, cum progrediunt, cruribus tremere: vbi progredi desierunt, aut onus abiecerunt, statim à tremendo liberos: quippe cum graue leueque ad aliquid referantur, fuerit nimirum & onus adeo magnum, vt etiam fortissimo sit graue. Ac validam quidem virtutem maximum onus vincit: quæ vero valida non est, hanc non maximum modo, sed etiam paruum superat: quod si adhuc sit infirmior, ipsum eius insitum corpus oneris ritu graue erit. Eoque fit, vt senes omnes si quando maiorum virium opus moliant, statim particulis ijs quibus agunt, tremant. Sic etiam qui ad præaltum aliquem præruptumque accedit locum, cruribus tremat: deijcit enim virtutem timor. Non secus etiam serpentem quis conspectum fugiens, tremens redditur. Quid qui formidabilem magistratum adit, non ne toto corpore tremat: quem si loqui iusseris, ne vocem quidem non tremulam

nulum ædet. Tanquam igitur animi affectus, vbi debilitatem motrici facultati intulit, tremulos **E**
 facit: sic & corporis morbi cū vires labefactant, tremoris symptomata inducunt. Ac primū quidē
 maximeq; virtutem lædunt morbi, qui in temperie cōsistunt: quippe cum senium quoq; propte-
 rea, q̄ intemperies quædam est, ad frigidius siccusq; cōuersa, tremoris affectibus facile tentet. Cor-
 ripiuntur ijs non minus & ex iuuenibus ij, qui vehementer sunt refrigerati, & qui vino meraco se
 ampliter impleuerunt, vel multis cruditatibus laborarunt, vel longo tempore cibis repleti, in exer-
 citati ociosi q; omnino exegerunt: sunt & qui ex frigida intempestiue hausta tremebundi sunt red-
 diti. Quippe talia omnia frigidam intemperiem creant, non raro quidem in toto corpore & ipso
 neruorum principio: interim vero, in quibusdam partibus, quæ. s. & imbecilliores natura sunt, &
 ad noxam cæteris magis opportuna. Iam crassi glutinosiq; succi, eum virtutis viam sic obstruūt,
 vt parciior influat, tremoris causæ fiunt, potissimum cum prorsus obstruxerunt, ac neruorum ali-
 quorum partes vllas resolutas laxasq; reddiderunt: quippe reliquæ fibræ valenter musculum in-
 tendere non valent. Vbi tñ humores qui virtutis vias per neruos obstruunt, non penitus sunt im-
 pacti: sed concuti & dimoueri virtute violentius se ingerente possunt: eiusmodi motus existunt,
 quales in paralyti incipiente non nunq; accidere prius diximus, membro. s. aliquādo exaltato, sta-
 timq; decedente. Siquidem cum excitata collectaq; virtus vehementius se iniiciens, neruorum **F**
 obstructions amolita fuerit, membrū mouet: Rursus autem humoribus in priorem locum con-
 fluentibus, decidit, immotūq; manet, quoad rursus secundo virtus vniuersa irruens, humores qui
 eius vias occupant, dissipet. Verū de his hæcenus abunde. Palpitatio aut dilatatio quædā præ-
 ter naturam in particula est. Fit autē in oibus corporis particulis in quibus dilatatio distētioq; ac-
 cidere possunt: non. n. profectō os cartilago' ve vnq; palpitant, propterea q̄ dilatari non possunt.
 Ergo in cute sæpe incidit, non nunq; vero etiam in subiectis illi musculis: nō in postremis autem
 in ventriculo, velica, vtero, intestinis, iecinore, liene, & septo trāsuerfo: vnoq; verbo in omnibus
 quæ distendi dilatariq; possunt, ita vt tum arterijs tum cordi ipsi videatur incidere, aliusq; in his
 præter pullum motus esse. Est igitur passio hæc neq; voluntariæ virtutis propria, nec instrumen-
 torum ad hanc spectantium, cuiusmodi sunt tremor & conuulsio: sed, ceu modo dictum est, om-
 nibus corporibus quæ dilatari possunt incidit. Porro ea sunt omnia quæ naturaliter sunt mollia,
 ita vt tum dilationem sui tolerare, tum rursus in se sidere possint. Sanè causam huius symptoma-
 tis ab ijs quæ manifestissime apparent indagari conueniet: nempe palpitationibus ijs, quæ in pal-
 pebris, supercilij, fronte, malisq; contingunt. Cernitur. n. in ijs cutis exaltari inflariq; ad eum mo-
 dum, quo arteriæ dilatant. Ergo quod in ijs quæsitum est, vtrum' ne ex sese dilatata, vnà cum di- **G**
 latando trahant quod se implebit, veluti fabrorum folles: an vtrium ritu, cum implentur dilatan-
 tur: idem primum definisse in palpitantibus quoq; particulis conueniet. Videtur autē questio ge-
 nere quidē similis esse ei, quod in arterijs quæritur, facilitate aut inuentionis dissimilis. Neq; enim
 sicut arterijs, quæ semper & fm naturam pulsant, rationabile est vim aliquā inesse innatam quæ id
 efficiat, ita et particulis quæ palpitant: quippe & semper ijs inesset, & cū sanè essent præcipue. Qñ
 itaq; talis vis neq; semper neq; bene habentibus inest, liquet eas ex se ipsis non dilatari. At vero si
 non ex se, oīno ab aliqua quæ in ipsas influat substantia. Porro hanc vnā e' duabus esse credibile
 est, vel succum quempiam vel aeream aliquā naturam. Ac quo minus succus sit, repugnat palpi-
 tationis tum motus, tñ solutionis celeritas: vt quæ & ilico fiat, & statim delinat. Succus autē nullus
 aut ita celeriter influit, aut refluit, potissimū in ijs quæ mō memorauī circa faciem partibus: vtpo-
 te in quibus cutis super nuda propemodū extendit ossa. Ita necesse est cām, vnde palpitatio exori-
 tur, aeream esse substantiā. At vero si hæc tum exigua, tum subtilium esset partium, facile per cor-
 pus translueret. Non alienum igit a ratione est substantiam quandā crassarū partiū halituosamq;
 esse, tñ quantitate vt ad locum in quo consistit semper satis magna. Ergo dilatat (vt verisimile est)
 attollitq; ac inflat partem, quoad trusa & compulsa ad sui generis perspiret substantiam, simili. s. **H**
 effectu ei, qui dum coquunt succi, visitur in bullis: nisi q̄ bullæ hīc rumpunt, palpitas corpus ob fir-
 mitudinem non rumpit, sed attollitur quoad flatus per id extrudatur ac transeat: decidit rursus in
 pristina sedē, vbi totus vacuatus est, & exiuit. Rōnabiliter aut et ijs quibus perfrigerata est aliqua
 particula, palpitationes accidunt. Quippe quod ab ea sub naturali ipsius statu attenuatū, oīnoq; p
 naturalem animalis calorē confectum, effluxit, id nunc vbi ea propter frigus reddita est imbecilla,
 & halituosius & crassiorum partium efficii. Ita nec facile sicut prius perspirat, sed cohibet a cute;
 & trāsitus angustia impeditū, in via tardat. Quod si ipsa quoq; cutis sit densata, vtiq; duplabit sym-
 ptoma, scilicet ad crassitudinē trāsfluentis substantiæ, angustia quoq; viarum accedente. Atq; ita
 quidē in palpitationibus distendit cutis. Simili aut modo & musculi, cū non dissimile in ijs excre-
 mentū colligit, dilatati aliqñ totum mēbrum attollūt. Distat tñ manifestime is motus a motu con-
 uulsionis, q̄ membrum neq; prorsus extendit, neq; inflectit. In palpitationibus. n. membrum, nec
 quod notabile sit extendit, nec inflectitur: concuti aut quodammodo huc atq; illuc quoad muscu-
 lus palpitare cesset, ad eum sanè modū motu obito quo etiam in tremore: eo autem differente, q̄
 per magna fiat interualla, cum tremor incidat per exigua. Siquidem palpitas musculus cum satis
 notabili magnitudine est, dum dilatatur, totum sæpenumero membrū secū attollit: dum contrahi-
 tur,

generationis.

Atur, veluti rei inanimi deorsum ferri permittit, ita ut totus motus præter naturam sit, non autem sicut in tremore, mistus quodammodo & compositus. Sanè qualis est palpitantium membrorum motus, paucus simul tardusq; & rarus: talis ijs qui concutientem rigorem patiuntur, numerosus densusq; ac celer incidit. Intelligo numerosum, ipso motuum numero: celerem autem, ipso motus impetu: densum, ipsa breuitate quietū. Est aut motus hic non utique sicut palpitatio & conuulsio totus præter naturam, sed alio modo, nempe quo tremor. Est igit ipse quoq; mistus quodammodo ex causa quæ præter naturam sit, & animalis virtute: habeturq; in hoc virtutis plus q̄ in tremore. Immo vero (si fateri verum oportet) motus omnis insitæ illius est virtutis, quam nos excretricem & expultricem nominare solemus. Quod hanc virtutem ad violenter mouendum proritat & cogit, id causa est præter naturam.

De Motibus quæ Symptomata sunt ob Causas, quæ Naturam cogunt.

CAP. 3.

Quisquis igit huius virtutis functiones, dum sanū integrumq; animal est, nouit, estq; alioqui prudens, huic longiore sermone opus non est: qui nec illas nouit, & mentis est hebetioris, huic suaserim, siquidem ei veritas omnino cordi non est, ab hoc libro abstineat: sin veritatis est cupidus, eamq; magnificat, vbi naturalium virtutum commentarios prius adierit, & se a fatim in ijs exercuerit, ad hunc librum se conuertat. Si. n. nihil horū fecerit, nec demonstrationem eorum quæ à nobis dicent, intelliget: nec eorum, quæ prius dicta sunt, quod sine vlla demonstratione est positū aduertet. Ac mihi quidem statutū est, nullam in hoc opere opinionem refellere. Licet aut ei qui volet, vigesimoquarto Athenæi libro prælecto, causas, quas priores eo tam medici q̄ philosophi de affectu quem nos concutientem rigorem cū venia vocamus, attulerunt, q̄ absurda fuerint intelligere: refellit enim eos omnes Athenæus. Licebit sanè & ipsam Athenæi opinionem examinare, quæ ut probabilior superioribus est, ita nec ipsa vera est. Verū cui veritas est curæ, is hæc scio, quemadmodum exposui, facere tentabit. Ego vero, veluti cum ijs agam qui ea quæ de naturalibus facultatibus scripsimus legerunt, pauca loquar, sed si prius ad memoriam reuocauero, quæ de vtero, ventriculo, intestinis, ac vesica in ijs demonstraui. Siquidem monstratū est vteros nullo alio modo ad foetū adendū se comparare, q̄ per expultricis facultatis actionem. Quippe, qui tū foetus grauitatem, tū sui distentionem, nouem mēsis pertulerūt: atq; ita ad vnguem toto hoc tempore conuiente ore fuerunt, ut ne styli quidem mucronem reciperet: ij absoluto in ipsis foetu, ad eius expulsionem se comparant, diuersa omnino constitutione affectus. Etenim collū eorū quod prius se constrinxerat, tū aperit, quanto foetui facilis præstet exitus: tunica aut q̄ q̄ maxime prius fuerant distenta, vndiq; contrahunt, ac foetū extrudunt, ita ut q̄ celerrime per vteri ceruicem excidat. Sanè eadem virtus quæ sic de foetu est sollicita, ut nouem mensium spatio eius sustineat pondus: atq; ut absolutus tuto emittat, provideat: si circa tertium quartum ue aut aliū mensem foetus est corruptus, statim eū eijcit, tū quoq; similiter collū adaperiens, sicuti cū pariendi tps instabat, aperuit. Quippe præfinitū illi claudendi se aperiendiq; tps est, non certi alicuius temporis circuitus, sed ipsius vsus occasio. Ad eūdem modū monstratū est ventriculū quoq; inferius os suū post cibos claudere, nihilq; sinere abire, priusq; plane sit concoctū: si tamen eū nihil aliud intermittere actionem cogit, quemadmodū vterū foetus corruptela: quippe similis affectus ventriculo incidit, vbi cibi in eo sunt corrupti: Immo vero non raro simul ac sunt deuorati, si. s. ita vel vitiosi sunt, vel copiosi, ut eos ferre non possit. Atq; idcirco q̄ quidem in se fluitant, per vomitiones eijcit: q̄ deorsum vergūt, ad exitū qui illis habet, detrudit. Sed & citra cibos ventriculi vis sæpe impetū ad vomitū capit, aut bili vrgeat, aut mala pituita, aut alio quopiam eiusmodi succo sanie ue infestante. Est enim in quaq; animalis particula facultas, quæ, quod præter naturam in ipsa est collectū, expellat, veluti in propria de eiusmodi facultate disceptatione est demonstratum. Satis nanq; est ad præsentis disputationis claritatem, ea demū ex huiusce facultatis operibus retulisse, q̄ de vtero & ventriculo sunt dicta. Quippe qualis est cum euomif, expultricis in ventre facultatis actio: talis est cū tussit, in pectore & pulmone. Sanè nullum animal aut nauseare, aut vomere, aut tussire docetur. Immo longo sæpe à natali vsque spatio integra sanitate fruentia, tam alia complura animalia q̄ homines, nec vomitum experti sunt, nec tussim: & tamen vbi contristans aliqua causa, vel os venteris, vel spūs vias occupauit, ilico & tussunt & vomunt. Et in vomitu quidem sic mouet ventriculus, sicut in partu vterus. In tussi vero aliter fit motus: neq; enim potest pulmo tali motu quod contristat expellere, sed inuenit sibi natura aliud remedium, magna solertia. Quippe cum externus aer in asperas arterias trahat, quæ & cartilagineæ duræq; sunt, nec contrahi circa id quod continet possunt, incitatum hunc excogitauit spūs exitum, quam vocant Tussim. Cuius generis & sternutatio est, ad perfequenda protrudenda que ea q̄ nares offendunt, instituta: quæ ipsæ quoque respiratus sunt viæ à natura inuenta. Quippe expurgat spūs sibi ipsi violenter & cū ipetu delatus vias, non aliter q̄ tibias & fistulas expurgant harū opifices. Ac qualis quidem mouendi modus sit, quo hoc fiat, in progressu docebit. Quod ad rem propositam est utile, iam accipiamus. Nempe q̄ eiusmodi motus naturæ quidem opera sunt: sed tñ propter causas quæ naturam moueri sic cogūt, symptomatis quæ præter naturam sunt, adnumerant. Atq; intestinorū quidem & vteri & vesicæ expultricis facultatis similes motus sunt, siue quid eorum quæ secundū naturam, siue quæ præter naturam

DE SYMPTO. CAUSIS

turam sunt, expellit: quo minus symptomata ab ijs clare discreta sunt. At quæ in tenefmis, & dyfenterijs, & lienterijs excernunt, symptomata sunt: veluti (arbitror) & quæ in strangurijs & in vri na diarrhœis: q̄ si quis exacte loqui velit, est ventris crepitus, & stridor, qui trysmos Græce dicit, & ructus, & ventris murmur, aliæq; id genus: De quibus etiam proxime dicitur.

De Tussis & Sternutamenti Causis.

CAP. 4.

Verum in ventre manifestius est id, quod in vomitibus cernit: multiq; hos non naturæ opus, sed symptomata esse dicunt. In tussi vero & sternutatione, clarius quid est quod, in tussi notat: sternutatio vero non similiter videtur præter naturam esse. Caterum sunt, non hæc modo, sed et tussis, & vomitus, & diarrhœa, taliaq; omnia ex illo symptomatum genere, in quibus causa aliqua quæ præter naturam sit, ad tales actiones naturam extimulat. Quanquam mouendi modus nec in oibus idem visus, nec ab eadem facultate fit, sed circum ea quæ ab vtero, intestinis, ventre, vesicæ ue excernunt, ipsæ particulae se contrahunt, ad eum modum id quod in se continent, extrudentes, quo manus nostræ aliquid exprimunt. Facultas autem quæ motum ijs præstat, vnà est quatuor naturalibus est. Verum cum in asperis arterijs contineatur corpus quoddam cartilagineum, duræq; substantiæ: quod idcirco constringi circa id quod intra se habet, non valet: natura spiritum cum concitato impetu extra deferri subigit, ac tussim mouet. Ea fit per eadem instrumenta, per quæ magnæ & vehementes spūs expulsioniones (quas efflationes nominamus) efficiunt: sic vt Tussis nihil sit aliud, q̄ vehementissima quadam efflatio, quo plurimus simul celerrimeq; foras actus spūs, attrahat propellatq; suo impetu, quæ vias suas obstruunt: Cumq; primo aggressu pellere quod offendit non valet, bis terq; se iniicere in id non grauat: fitq; voti plerunq; compos, vbi. s. tum spiritus ipse cum vehementia deferit, tum quæ obstruunt contumacia ad propellendum non sunt. Talia sunt quæ nec aquosæ, nec glutinosæ substantiæ sunt: aquosæ nanque propter tenuitatem, potius à spiritu dissecant, quam vltra deferunt: glutinosa pertinaciter arteriæ adhærent. Quoties igit spūs cum eiusmodi humoribus contendit, omnino sæpe violenter se iniicit, fiuntq; ex eiusmodi humoribus plurimæ tusses, & vehementes, nec sine magno nixu. Porro eos humores qui in arterijs contumaciter hærent, & qui difficulter reijciunt, magis expediunt sternutationes: vt pote in quibus maior est spūs impetus, quam in tussi, causa vero generationis altera: Quippe propter ea quæ in naso, non propter ea quæ in arteria aspera offendunt, emittit in ijs spiritus vehementer: emittit autem cum eo, est ex prioribus cerebri ventriculis aliquid. Atq; idcirco tusses quidem, caput nihil iuuant: sternutationes (si tñ ex catarrho non fiunt) maximum remedium capitis halitu repleti sunt. Nec mirum vno impulsu tum à pulmone, tum à capite spiritum emitti: monstratum. n. est, vbi de his differui **G**mus, caput quidem pectori motus principium tradere, pectus autem pulmonem & dilatare & contrahere. Cum igit quæ in naso offendunt, persequi properat, vtriusq; emittendi spiritus vijs simul vtit, altera quidem ea quam ipsum per se facit: altera quam per neruos, veluti per quædam longa brachia, quæ in pectus descendant, quippe per hos id contrahit: halituosum autem spūm per colatoria ossa, ipsum per se exturbat. Atq; hæc quidem symptomata, voluntariæ sunt facultatis. Vomitus autem q̄q; ad portionem horum se habet, naturalis facultatis est symptoma. Veluti aut vomitiones nauclæ præcedunt, ita tussim, quod cerchnos Græce dicit: fest autem non tussis, sed exiguus quidam ad tussendum impetus. } Præterea sicuti non nulli nauscarunt, nec tñ vomuerunt, ita non nullis symptoma modo dictum incidit, nec tñ tussis propter causæ paruitatem est secuta: quippe interim ex parua faucium aspredine, interim vero ex tenui aliquo exiguoq; profus humore, contingit. Perpetuo. n. spūs quicquid illi sit obstaculo, reijcere id per tussim conat: est aut id vel humor aliquis à capite descendens, sicut in catarrhis: vel in asperis arterijs aliquid collectum, veluti in peripneumonia, & pleuritide, & gibbi iecinoris phlegmone, vel faucium asperitatibus. Extra. n. hæc sunt ad portionem corū q̄ à capite defluunt, quæ bibentibus edentibus ue nobis in arterias delabunt. Est & aliud tussis genus ex instrumentorum spirandi ortum intemperie, quod agnouerunt **H**quidem est Pneumatica sectæ probatissimi, quorum est & Athenæus. Necessitatē tñ, propter quā ex intemperie tussis oriat, alij eorum omnino ne conati quidem sunt reddere: alij in se ipsum impingere spūm aiunt: alij est obscuriore q̄ hoc, verbo vsi, putant se aliquid dixisse. Sunt aut non tam q̄ causam ignorarunt accusandi, quā q̄ pulchrum theorema & suo studio dignum inuenerunt, laudandi. Fit igit ea tussis spirandi organis perfrigeratis, nihilq; in ea expuit: nec est omnino violenta, sed adeo parua ac sine vi, vt eam cohiberi, & generationem eius vel plurimum vel omnino prohiberi liceat: ac violentæ tusses spūs cohibitione non vincunt. Porro cuiusmodi res sit spūs cohibitio, sæpe mihi in alijs est dictum. Tussim aut ex intemperie non solum in presens fieri spūs cohibitio prohibet, sed et eam sanat: modo ne admodum sit magna. Augei nanque in spūalibus, spūs cohibitione, calor: permeatq; spūs violenter à pectore pressus ac compulsus per omnes angustos meatus: quibus vtrisque peractis, æquant omnia, atque in similitudinem temperamenti veniunt.

De Causis Pandiculaticnis, Inæqualitatis, Lassitudinum, Horroris, Rigoris, Tremoris, Pruritus,
& *Cæterarum Vitiolarum Motionum.*

CAP. 5.

CVr aut ex inæquali spūalium intemperie tussiat (id. n. dixi non admodum commode à Pneumaticis medicis doceri) ipse reddere tentabo, orsus sicuti congruum est ijs qui aliquid cum demon-

† Interpretis
verba.

A. l. 3. t. 5. c. 13.
241. f

A demonstratione dicturi sunt, à rei substantia. Intemperies igitur aliàs ex nudis prouenit qualitatibus, ipsiſ corporibus aut calidioribus, aut frigidioribus, aut ſiccioribus, aut humidioribus redditis, aut etiã ex horum coniugatione affectis: interim uero vnã cū diſperſo in ijs roris ſpecie, aliquo intemperato. Atque æqualis quidem intemperies omnino ſine dolore eſt, ueluti indicant & hæcicæ febres, & multi frigidus affectus, ubi æqualiter particulas occuparunt: fit enim talis intemperies ſingulis qui ſic ſunt affecti, uelut acquiſititia quædam natura: nullum enim corpus offendit à propria natura, ueluti Hippocrates dixit: ¶ His quibus mutat corrūpiturq; natura: ira, dolores ſiunt,

In lib. de Locis
in homine.

non quibus corrupta iam eſt & mutata. Inter enim ipſum mutandum & à ſua natura recedendum (quemadmodum in priori libro demonſtratum eſt) corpora dolent. Cum igitur in aliquo ſenſibiliū corporum intemperies inæqualis gignitur, tanta eſt doloris magnitudo, quanta eſt intemperiei. Atque in acutiſſimis & uehementiſſimis febribus dolore afficiunt ſolidæ partes, dum à calido quod præter naturam eſt, mutant atque alterant. Præterea incipientibus morbis plerique homines priuſquam febricitent, ſentiunt interdum in tota corporis mole inæqualitatem quandam, quam tamen, qualis ſit, explicare uerbis nequeunt. Ac miramur quidem ſi quis eorum qui hos libros reuoluerunt, ita fuit fortunatus, ut ipſe ſymptoma hoc nunquam ſenſerit: quippe pro-

Bfundus quidam ſit ſenſus in tota corporis mole, ceu diſperſæ per eam rei cuiuſdam à natura noſtra alienæ. Id autem quod diſperſum eſt, aliquando quidem ueluti ſubcalidum eſſe uidetur, aliquando mordax citra calorem, aliquando utroque modo afficiens, aut ſine his leuiter omnes carnes diſtendens. Atque in omnibus huiuſmodi ſymptomatis, tum inæqualitatem quandam ſentire ſe aiunt, tum pandiculantur, tum omnes corporis particulas diſtendunt natura: quodam inſtinctu: qualem ſcilicet dudum diximus, omnibus animalis partibus ad ſalutem ſtatimq; earum conſeruandum à natura datum. Maximè autem diſtenduntur poſt ſomnum, cum in carne halituoſum excrementum ſentiunt: quod & ex confectione nutrimenti & per ceſſationem ab eiuiſmodi motibus eſt collectum: atque id uel minimi pueruli ſine doctore faciunt. Verum ad talem motum animalia impellit ipſa natura, cum perſpiratum halituoſis excrementis molitur. Diuerſum ab hoc triſtis ſenſus genus eſt, quod in laſſitudinum affectibus ſentitur, ſiue id poſt multos labores, ſiue ſua ſponte incidit. Ac triplex quidem eſt in laſſitudinibus ſenſus utique putantibus, qui ijs laborant, uel conquaſſatum ſibi aliquid pulſatumq; uel tendi ſibi unde quaque corporis molem, uel tanquam multa ulcera in ipſis quoties mouentur ſint diſperſa. Ac, cum tendi quidem corporis putatur moles, ſi citra exercitationem id incidit, laſſitudo tenſiua ſpontanea nominatur. Fit autem

Cmaxime ex plenitudine, quæ corpora in quibus continetur diſtendat, nec ab ijs contineatur { ſed tranſmittatur. } Ac, cum ulcerolo ſenſu afficiuntur, fit quidem & is motus magis quam quieſcentibus, niſi ſi admodum magna laſſitudo eſt. Pungi uero, ceu multas ſpinas habeant infixas, ſe putant, cum à mordaci humore ſymptoma oriatur. Tertia laſſitudo, ſub qua ſe oſtocolo id eſt oſium dolore laborare dicunt, ne minimum quidem motum ſuſtinet: ſentiunt tamen, quos ea male habet, manifeſtum calorem vnã cum demorſu & tenſione, uitiolo humore in totam animalis molem ampliter tranſuſo. Eorum uero qui hac laborant, nemo pandiculari tentat, ut qui omnem motum formident. In reliquis duabus laſſitudinibus, quarum alteram ulcerolaſam, alteram tenſiuam nominare ſolent, fit etiã talis aliquando motus, cum uidelicet uel exiguæ omnino ſunt, uel ex flatuoſis & halituoſis excrementis proueniunt: quippe ſi ulcerolaſa laſſitudo maior euasit, ne quidẽ qui ea laborant, motum ullum ſuſtinent, ſed dolore ueluti ulceris per corpus ſentiunt horrentq;. Quod ſi augetur ſymptoma, ad horroſis affectum propè perueniunt: quippe ſub hoc horrent prius quam etiã moueantur. Tanquam autem, cum ulceroloſus ſit ſenſus, quoties mouentur, horrent, magiſq; ſi uehementius: ſic horroſis affectus, cum in motum agitatur, concutientem rigorem efficit. Hæc nanque omnia ex mordacibus oriuntur excrementis. Diſſerunt inter ſe, tum excremento-

Drum multitudine, tum motu: Præterea quod excrementorum, alia magis ſint mordentia, alia minus: Et quod corpus laborantis uel non facile afficiat uel facile, uel robuſtum imbecillum uel ſit, uel acuti naturaliter hebetis uel ſenſus. Nam quod acuti ſenſus eſt & imbecillum, etiã ex leuiſſima cauſa dolet: contra, quod ualentiffimum nec facilis ſenſus eſt, magnam cauſam ad talis ſymptomatis generationem requirit. Vtrum ne igitur in his ſolis, an etiã in mouendo aut non mouendo: præterea quod mouet, in eo quod uel celerius uel tardius mouet: plurima eſt in ſymptomatis differentia? Ac mihi quidem ſic uideſ: eundemq; hominem ſicuti quieſcentem quidem ſolam inæqualitatem ſentire, ita motum horrere, & exercitatum rigore concutiente vrgeri. Ideoq; & medici ijs qui ita laborant, experientia docti, conſulunt, ab omni motu abſtineant. Iam aliquos qui cruditate laborant, ſciimus cum quieuiſſent nullo affectos dolore: cum balneum fuiſſent ingreſſi, aut in Sole ſteuiſſent, horruiffic: atque hoc magis, ſi ſe exercitaſſent. Nam & Sol, & balneum, & exercitatio, excrementa quæ prius quieuerant, calcificiando, attenuando, ac in ſpiritum uertendo, ad motum excitant, quemadmodum & ex animi affectibus ira: ¶ ex quibus & ad motum excitant excrementa quæ prius quieuerant calcificiando, attenuando, ac in ſpiritum uertendo. Nec mirum corpus, cum excrementa quieſcunt, minus dolere: cum mouentur, & magnopere angitur, & vibrari, & concuti, horrens. ſ. ac rigens, & febricitans: quando etiã dura corpora quæ oculis incidunt, conuiuentibus

† Al. a ſerpis
aut ad motum
& c. dum cale
ſiunt, attenuantur,
& in ſpiri
tū uerſantur.

tibus

DE SYMPTO. CAUSIS

tibus nobis palpebras, & particulam sub quiete habentibus, vel parum omnino, vel nihil contri-
stant: mouentibus, vix tolerabilem afferunt cruciatum. Sed & citra exemplum, ex ipsamet re in-
uenias licet, motam causam quiescente magis esse infestam: quoties videlicet agit per corpora sen-
sibilia, veluti in oculis est propositum: neque enim de succis qui in venis, & arterijs fluunt, est dispu-
tatio, sed de ijs qui in carnibus sunt, & toto corporis habitu. Quoties igitur aliquid per hæc violent-
ter agit, ac ad cutim deferret, necesse est, dum carnem cutimque permeat, omnia in quæ incidit purgat,
stimulet, diuidat, ac vulneret. Quod autem omnis mordax & dimota causa, siue ea calida siue frigida
sit, animal in horrorem ac rigorem ducit, primum quidem ex talibus intellexisse licet. Si sano cor-
pori feruentem aquam subito infundas, aut ignis scintillas incutias, statim horrore vexabit. Iam cum
vulcerata particulæ causticum medicamentum imponit, primum quidem horrent, deinde rigent,
mox etiam febricitant non nulli. Quid quod tertianæ febres quæ omnium febrim maxime biliosæ cali-
dæque sunt, omnium maxime horrore infestantur: quantoque synceriores tertianæ sunt, tanto etiam
rigor in ijs incidit vehementior? ¶ Quin etiam eum qui ardenti febre laborat, rigor superueniens
a morbo liberat, Hippocrates ait: quoniam scilicet bilis, quæ prius in venis errabat, a natura decre-
torie per carnes ad cutim trudit. Ergo motus eius delationisque, quæ per sensibilia corpora agit, si-
mul & symptoma & signum, rigor est. Quin etiam sudant deinde qui ita obriguerunt, vacuataque
ijs bili, a febre liberantur. Interim vero, vbi non ad cutim sed ad interna loca bilis impetum capessit,
per vomitiones simul & aluum vacuat. Non raro autem simul intro forasque eodem die est delata,
ita ut & sudata sit, & vomita, & deiecta. Quicumque vero rigorem profligandæ ardentis febris
salubrem esse causam propter frigus putant (quippe contraria contrariorum esse remedia) omni-
no fallunt. Iam primum enim si id verum esset, liceret ipsis rigorem excitare, partim quidem frigi-
da aqua inspersa aut affusa, partim ægro ipso nudo in frigidum aerem delato, aut in frigida aquæ
labrum demisso. Deinde si per mutationem ad contrarium habitum, ijs qui in ardenti febre obrig-
uerant, solutio accidit morbi, debebant post rigorem febricitare desistere, quod tamen non faciunt:
Adeo enim cum rigent febricitare non desinunt, ut etiam multo grauiore febre post rigorem vr-
geant, quam ante: sed, postquam largiter sudarunt, aut flauam bilem vomuerunt, aut per intesti-
num deiecerunt, tum febris cessat: quippe ex valentiore bilis motu, vehementiorẽ accendi febrim
est rationale. Ac quod homines non solum ex frigidis causis rigore teneant, sed etiam calidis, iam
monstratum est. Verum quam ob causam, occasionibus maxime contrarijs, idem symptoma
succedat, deinceps docebimus: sed admonitis prius quæ de expultricis facultate monstrauimus.
Non enim ea quæ in amplis instrumentorum capacitatibus sunt expellit, veluti quæ in ventricu-
lo sunt, & vtero, & vtraque vesica, & intestinis, & pulmone, & naso: quæ vero in ipsis corpori-
bus excrementa colligunt, negligit: sed ab ijs quoque quotidie quicquid superuacaneum est, ci-
tra vllam animalis offensam insensibili perspiratu eijcit, vbi scilicet lege naturæ animalis functio-
nes administrant: Verum vbi mordens aliquid in ijs constitit, ac potissimum quod vehementi
agat motu: & angit, & id expellere festinat, eo modo quo maxime licet ex ipso membrorum cor-
pore aliquid eijci, scilicet particulis ipsis sese contrahentibus, atque constringentibus: mox vna-
quaque earum partem excrementi quod in se habet, protrudente. Verum si omnes hoc motu si-
mul motas intelligas, concussionem vibratumque totum corpus comprehendere intelliges, quales
id in rigoribus comprehendere cernunt: Quippe necesse est musculis omnibus vibratis, articulos
quoque cum ijs vnà vibrari: quibus sic agitatibus etiam extensiones quasdam inflexionesque præter
voluntatem incidere. Est tamen hic motus diuersus ab eo qui in conuulsione palpitationeque vi-
situr. In conuulsione nanque similiter quidem, non tamen ab eadem saltem facultate, motus cernit:
In palpitatione non similiter, sed sicuti prius est dictum, nempe quod membrum vnà cum muscu-
lo qui a flatuoso distenditur spiritu, exaltatur: At cum concussu rigentibus, ceu dudum est dictum,
mouetur omnis particula, musculo se ipsum expurgante: in illarum vero motu, totus musculus
concussus vibratusque articulum in quem inseritur, vnà secum vibrat. Talis etiam motus & peccio-
ris musculis sub intemperie inæquali accidit: Eamque ob rem lauis quidam tuflendi impetus, quæ
Græci cerchnon vocant, ijs superuenit: concutiuntur enim musculi, dum student ea quæ con-
tristant, a carne sua per pulmones & arterias expellere. In cæteris autem tuflibus vehementer eos
pulmoni se iniicere est demonstratum, quod scilicet multum simul & celerem efflatum moueant.
Iam etiam vehementius huic se in sternutatione incutiunt, cum qui in naso est, spiritum simul
vniuersum expurgare nituntur: Id quod non nulli, qui infirma erant virtute, cum intelligerent,
expuendumque per pectus & pulmonem aliquid haberent, sternutationem sibi nares lacessendo
mouerunt, quo scilicet quod per tuflim eijcere non valuerunt, huius motus violentia educerent.
Verum de eiusmodi tuflibus diligenter prius est dictum. Quæ vero ex spiritualium instrumentorum
intemperie incidit, ex eodem est cum concutientibus rigoribus horroribusque genere: differt au-
tem eo, quod celerior eius sit sensus, nunquam scilicet quiescentibus spiritualibus organis: mon-
stratum nanque prius est, quod motus, etiam in toto corpore eiusmodi affectiones maxime pro-
dit. Ac cum humida quidem natura sunt quæ offendunt, violento hoc concussu ac vibratu, qui
in tuflibus & concutienti rigore cernitur, ab excretiua facultate trusa, vndique ad loca cedentia ferun-
tur,

4^a. Aph. 58.

»
»

F

G

H

Atur, quædam supra, quædam in imum ventrem, quædam foras ad cutim, ita vt sensibilis eorum vacuatio sit. Cum vero flutuosa tm sine humore substantia vel iusto calidior vel frigidior per corpus permeat, vtiq; horrent tunc quoq; aliquñ etiã & cum concussu rigent, eadem ex causa. Nihil tm sensibile his vel vomitur, vel ludatur, vel infra deijcitur, vtpote cum aerea sint quæ expultricẽ vim laceffunt. Sic in balneis præcalidis, si subito præfertim & confestim minime præcalfacti ijs accessimus, statim horrentes reddimur, æque vt cum in frigidum aerem confestim transferimur: aut si non confestim, saltem si diutinam in eo moram facere cogimur, quemadmodum in itinere agendo accidere aliquñ consuevit. Eiusmodi rigoris remedium calfactio est non sudor, vomitus ue, aut alui deiectio. Qm̄ autem (vt dictum est) & frigida causa & calida concutientem rigorem creat, ad calidam quidem quæ scilicet aerea sit, refrigeratio satis pro remedio est: eam vero quæ humida est, febris necessario comitatur: sanatio vero eius vacuatio est. At frigida quæ aerea sit, calfactio remedium est: ei vero quæ humida est, aliquando sola concoctio sufficit, aliquando vacuatio desideratur: est vero qñ ambo competunt. Ac vetus quidem sermo est, Rigori febrem semper succedere: nõ tm est in totum verus, et si quis eum commode determinet. Id quod etiam facere par est, amice potius veterum dicta interpretantibus, q̄ maleuole arguentibus. Verũtamen ne sic quidẽ verus eorum sermo est, nec si determinans dixeris: Qui citra externam occasionem ex corpore nostro concutientes rigores oriunt, hos febris necessario sequitur. quippe non nobis modo, sed etiã multis medicis qui nos præcesserunt, iam visi concutientes rigores sunt sine febre: non tamen ita validi, ac qui legitimas tertianas quartanas ue præcedunt, aut qui ardentis febres finiunt. Solent sane eiusmodi rigores vitiosam sequi victus rationem, cum homines in delidia se repleuerunt, ac sæpe à cibo se lauarunt. Cum vero ipsa ciborum qualitates frigidioris sæpe ac pituitosioris temperamentum sint, promptissime qui sic sunt affecti, rigoribus qui ægre recaliant capiunt. Nihil igitur miri est, antiquos medicos nullum eiusmodi rigorem vidisse, hominibus qui tunc viuebant, nihil perinde ac qui nunc viuunt, in salubri victu peccantibus, sed nec balneorum vsu tã frequẽti. Cæterum (sicuti dictum mox est) eiusmodi rigores horridi magis sunt, quam cum vibratu concutientes. Primum enim quod ex vitiosis excrementis sentimus, inæqualitas est: cum vero acris fuerint, mordicatio: secundo loco horror exiguus: deinde maior: post magnus ita, vt iam rigoris aliquatenus sit particeps: deinde rigor ipse solus, qui dimoueat concutiatq; particulas. Hic rigor à frigidis succis nunquam creat. Omnino enim eiusmodi succi præ crassitudine sua concitato motu nõ mouentur: quod si aliquando attenuantur, rigorem quidem excitant, non tamen vehementem: Cneque enim potest eandem recipere tenuitatem attenuata pituita, quam attenuata recipit flaua bilis. Ac talem quidem rigorem nõ admodum norunt antiqui medici: qui autem in lethali bus incipit febribus, hunc norunt. At igitur Hippocrates in sententijs: Si rigor in febre non intercisa incipit, ægerq; infirmis sit viribus, lethale est. In talibus enim rigoribus incipit quidem natura persequi quod offendit: sed victa, concidit atque extinguit: eoq; mortale est symptoma. In quartanis autem mistus rigor ex calido frigidusq; est: nigra nanque bilis, frigidus natura succus est: sed cum putredinem quandam sibi adiunxit, cuius causa febrem accendit, tantum possidet caloris, quantum etiam putredinis. Ac quod rigores quidẽ calidis etiam causis succedant indicauimus. Quod autem in talibus quoque omnibus perfrigerant ac sanguine deficiunt maxime quidem extremæ corporis partes, cum his vero tum cutis vniuersa, tum quæ proxime sub ea sunt: & quam ob causam id accidat: deinceps æstimemus. Est igitur ex primis ac (vt sic dicam) qui maxime principalis sint notæ motibus, ipsa naturalis caloris intro forasq; delatio, multas animi perturbationes passionesq; sequens. Simul aut cum ipso spiritus quoque ac sanguis, aliã intro & ad ipsum principium ferunt, ac contrahunt: aliã foras tendunt, & funduntur. Ipsi nanque animæ substantiam, vel alio quouis opere definisse fortasse sit audacia: in eo vero quod nunc proponitur, non solum audacia, sed etiam superuacuum. Videi tamen quacunque ea fuerit, duorum alterum, vel prius ad omnem actionem instrumentis spiritu sanguineq; præterea calore, tum qui in altero tum qui in vtroque est vti: vel in his ipsis esse. Licet autem motus eius euidenter contemplari cū in alijs multis, tum maxime in ipsius perturbationibus. Timorem enim intro & ad principium, tum spiritum tum sanguinem vnã cum refrigeratione eorum, quæ in summo corpore sunt, abducit ac contrahit: ira vero & foras agit & fundit & calefacit: quæ vero composita ex ambobus est, quam Græci agoniam dicunt, inæquales habet motus. Itaque etiam pulsus tum arteriarum tum cordis ijs, qui timent, minimi ac maxime imbecilli sunt: Iratis contra maximi & vehementissimi: His autem qui composita ex ijs passione laborant, inæquales. At in verecundia, primum quidem intro agitur animalis potentia motus, deinde rursus foras celeriter vniuersus: quippe cum nisi redeat, timor sit, non verecundia. Siquidem verecundia derepente fit, omnino nihil expectante malum animali facultate, sed (vt sic dicam) præ mollitia & timiditate naturali, cum homine longe meliore versari non sustinente, sed refugere & si possit à conspectu subducere properante: ideoq; veluti refugies tantum, citra vllam perfrigerationem in profundum recedit: rone vero patibilem partem animi, id est quæ terretur & verecundatur, excitante atque inhortante, redit extrorsumq; mouetur similimo motus modo, atq; cum ex frigida lauatione caloris fit repercussio. In timore vero, cum ratio

Lib. 1. de Morbis.

4. Aph. 46. Ex. ord. j. 2. g.

paubilem

DE SYMPTO. CAUSIS

patibilem animi partem nec excitet, nec inhorret, magis magisque extinguit calor, ita ut etiam rigeant eorum non nulli. Quod autem in timore semel & confertim, id in tristitia paulatim patiunt, diffidentibus scilicet inter se passionibus ijs non toto genere, sed magnitudine & vehementia. Itaque etiam ex subito timore non nulli iam interierunt, cum scilicet animulus eorum naturaliter imbecillus vehementi passione detentus, semel & confertim extinctus est & suffocatus. Quippe extinguit eum accidit propter affectus ipsius naturam, ut cuius generatio in frigerando consistat: suffocari autem, eo quod totus sanguis vna commeat, atque ad principium deferat. At ab ira nemo interijt, utpote nec calore perfrigerato, nec eius robore soluto. Ex gaudio tamen ingenti, non nulli pusillanimes perierunt, æque atque ex timore: non enim vna cum robore & feruore mouet extrorsum animalis facultas: sed contra si quid prius habuit roboris, id nunc remittit ac resoluit: ergo cum plurimum relaxata resolutaque extrorsum fert, digerit. Dolor autem cum animum contra cogat moueri, similia maximo timori asserit symptomata: quippe sub eo & color abit, & perfrigerant, & riget, tremuntque, ac pulsu sunt paruo, atque eodem priuant, demum moriuntur, similiter ijs qui perterrent: refugit enim in his quoque ad principium innatus calor, resoluaturque pariter & extinguitur. Cum autem mortem asserant eiusmodi perturbationes passionisque, nihil profectio miri est, si animi excitant deliquia. Quo minus etiam mirum est, si reliqua quæ animi deliquia sequuntur, symptomata inuehant: cum cætera, tum excrementorum præter voluntatem exitum. Cæterum pluribus in his morari presentis occasionis non est, sed ad propositum redeundum. Cum concutiens rigor à calidis & mordentibus succis excitatur, mirum non est, si frigerant omnes externæ partes, animali virtute vna cum sanguine in profundum commeante. Sentiunt enim hoc tempore qui sic rigent, externarum partium frigus, non earum quæ sunt in profundo: quippe cum litiant sensibilibus eo tempore non nulli, tanquam calore ijs in internis seruato. Quod autem talia rationabiliter rigentibus accidant, licet inde colligi. Si enim in vna quapiam parte dolor vehemens infixus, tum animi deliquia tum perfrigerationem infert, mirum non est eum, qui in toto sit corpore, etsi non animi deliquia mortemque, certe perfrigerationem efficere. Sunt enim dolores rigentium, eiusdem cum cæteris omnibus doloribus, generis: deficiunt autem ab ijs qui interimunt, magnitudine & tempore, quippe cum & minores multo sint & breuioris temporis. Coli namque siue pinguis intestini dolor, sæpe duobus continuis diebus torset: rigor quanto est vehementior, tanto breuioris est temporis. Est enim qui in eo habetur motus non ei qui in timore, sed ei potius qui in verecundia ac frigida lauatione videtur, similis: pugnat enim virtus ac certat cum ijs quæ offendunt, quoad excusserit profligaueritque omnia. Ergo tum ex valido eius in ea quæ offendunt impetu, tum quod ubi in profundo corporis est collecta, cum magno calore reuertitur, febrim post rigores accendit, materiam scilicet habens ad magnitudinem eius coadiutricem. Si quando autem certans, prius fatigatur, quam quæ infestant profligauerit (fit enim hoc vel ob virtutis imbecillitatem, vel causæ magnitudinem) necessario mors sequitur, ceu prius est dictum.

Summa Causarum omnium, quæ Superioribus Capitis comprehenduntur.

CAP. 6.

ERgo, quoniam huc in disputatione prouenimus, imponamus illi finem, non solum quæ iam dicta sunt omnia breuibus summis complexi, sed et quæ reliqua sunt adiectis. Tussis quidem, sternutatio, & singultus, & rigores, expultricis virtutis validi motus sunt: pandiculatio, & oscitatio, eiusdem quidem virtutis motus sunt, sed mediocres. In horrore vero etiam magis mediocres quam in prædictis motus sunt. Ac multo magis adhuc his mediocres sunt, quos inæqualitas ciet: ita ut eiusmodi motus dixeris propemodum motus non esse, sed tamen sensus: Cuiusmodi scilicet sensus in vlcerosâ lassitudine aduertuntur, atque hoc est magis in pruritu, quippe in quo symptomate pruritusorum excrementorum est tamen sensus: neque enim aliter ea nominare datur, nisi quis nitrosa ea & falsa, vel amara, nominare velit, talis namque natura eorum est. Licet autem id intelligas, tum per ea quæ extrinsecus habentur, veluti vrticam, & scillam, & muriam, & mare, aliaque id genus: nihilominus per ea quæ in ipso sunt corpore: Quippe illotos & sordidos, & qui cruditate laborant, & qui nutrimenta mali succi comedunt, hos pruritus exercet: multoque magis scabiosos & leprosos, propterea quod in his affectibus & copiosior & crassior est vitiosus succus: Quo utique & diutius & magis scabunt, quam vlli alij, qui citra talem affectum pruriunt: nec tam iuuantur, nec si se ipsos immodice scabendo excorient, propterea nimirum quod eiusmodi succus infixus in ijs manet, ac (ut sic dicam) cuti impactus hæret: non enim adeo exiguus & tenuis est, sicut in illotis aut sordide affectis, sed plurimus & crassus, interim vero & glutinosus. Omnia igitur eiusmodi symptomata à vitioso succo proueniunt. Dissident inter se, causæ tum qualitate, tum magnitudine, itemque quiete & motu: Quippe tenuis, falsus, immotusque succus, in ijs est qui pruriunt: Paucus, tenuis, mordens, & immotus, in vlcerosis affectibus: Multus, falsus, crassus, & immotus, in lepris & scabie: Paucus, tenuis, & mordax, cum exiguo motu, in horroribus: Quod si vel vehementius mouetur, vel copiosior mordacior ue est, concutientem rigorem infert, non horrorem: maximum quidem, qui plurimus est, & mordacissimus, & vehementissime motus: minimum vero qui propter vnum aliquid horum, mediocriter auctum, ex horrore in rigorem transire facit. Sanè complures aliæ inter maximam minimumque rigorem differentia sunt, excessu & defectu inter se dissidentes:

A. 1. 3. f. 1. t. 2.
c. 6. 279. h

* πόνος

A. 1. 4. f. 1. t. 2.
c. 418. b

Ates: propterea quod causa magis minus ue moueat, itemq; q magis minus ue sit mordens, ad hec q in causa quantitate sit diuersitas: his amplius q causa que rigorem facit, vel omnibus predictis differentijs, vel aliquibus, vel aliqua sit adaucta. Atque haec quidem omnia symptomata, ca circa cutim & qua sub ea sunt carnes acruata, incidere consueuerunt: Tusses aut & sternutationes & singultus, alibi: illae quidem, in pulmone & faucibus subsistente causa: haec vero, in naso: singultus, cum in ventriculo & gula substitit. Commune in omnibus iam dictis est, q expultrix vis ad vehementiores motus se concitat, f ad ea qua contristant (sicut praediximus) persequenda: preterea cum cetera que ad generationem eorum spectat: Tum quod sternutatio ex accidenti aliquado, humorum qui in pulmone colligunt, remedium est, q; eorum causa non fiat: Ad eundem modum ea qua in ventre & gula singultus excitant, sternutationes ex accidenti purgant, itaq; fiunt singultuum remedia: Quippe abdominis musculi intenti applicitiq; ventrem vna contrudunt, ita vt violentiorem impetum faciat in ipsas affligentes causas, quas conat expellere. Ac dixi ferme omnia, tum actionum, tum facultatum animalium, vna cum causis qua ipsa gignunt, symptomata. Verum in primo libro nullius quod naturalibus actionibus facultatibusq; superueniat, symptomatis mentionem feci: in secundo ex disputationis consortio, de illis quoq; pauca locuti sumus: verum abso-

Blutam & propriam de ijs disceptationem, in libro qui hunc sequetur faciemus.

De Symptomatum Causis, quae existunt in Principe Animali Functione.

CAP. 7.

NVnc quo omnia qua animalibus facultatibus superueniunt symptomata, duobus his libris sint absoluta, ea qua retrices actiones comitantur, symptomata dicemus. Sunt igit in his tria prima symptomatum genera, Vnum, actionis amissio: Alterum, actionis laesio: Tertiū, eius in alteram speciem mutatio. Et amissio quidem in stoliditate & obliuione: visum naq; non raro est, morbos vbi in abscessum aliquem abierunt, stultitiam obliuionem ue intulisse: Vidimus enim quosdam qui & literas & artem omnino fuerant obliti, immo nec propria nomina meminerant: cuiusmodi aliquid Athenis in peste accidisse memorat Thucydides: quosdam enim ex ijs qui euaferant, & se ipsos & suos ignorauisse. Iam visi sunt & propter extremum senium non nulli similibus symptomatis tentari. Ex quo manifestum fit, & fatuitatem, & obliuionem, ex refrigeratione creari. Quin etiam medicamenta qua eiusmodi symptomata inducunt, frigida viribus sunt. Ac talia quidem symptomata ipsum cerebri corpus perfrigeratum esse docet: sicuti apoplexiae & epilepsiae ex pituitosi succi multitudine, in ipsius cerebri ventriculis collecta, gigni videtur. Eoq; fit, vt subitanea sit earum tam generatio quam discussio: quod accidere in corporum intemperie nullo modo potest. At mediocres tum rationis tum memoriae noxae, quasiq; torpores, ex minore refrigeratione incidunt, veluti aut ex medicamento aliquo refrigerante in corpus assumpto, aut capiti imposito, aut etiam frigido succo in cerebro collecto. Iam deliria omnia, tum prauis motus regentis facultatis sunt, tum vel ex vitiosis contracta succis, vel eorum qua sunt in cerebro intemperie. Nominantur autem ex his, qua quidem cum febris sunt, phrenitides: qua sine febris sunt, insanie, graece maniae. Ac reliqua quidem deliria ex mordentibus & calidis oriuntur succis, qualis maxime flaua est bilis: saepe etiam ex calidioris cerebri intemperie: Sola vero illa que melancholica vocantur, frigidum succum pro causa habent. Quippe phrenitis non tam ex calidis ortum habet succis, sed supra id, etiam phlegmonem in cerebro & eius inuolucris excitat. In reliquis vero febribus deliria fiunt, eiusmodi succo in cerebro exuberante: In ijs vero, qua in acutissimarum febrium summo incrementum incidunt, vapor aliquis mordens ac calidus ad cerebrum ascendit. Melancholica vero deliria, multarum sunt specierum, ex corruptis scilicet speciatim imaginationibus: Vnum tamen illud quod ab Hippocrate perhibetur, omnibus commune esse videtur: Si timor & mœstitia multo tempore durant, melancholicum eiusmodi symptoma est. Sunt enim omnes sine causa mœsti, nec si Drogas quam ob rem mœreant, reddere causam possunt. Timet autem eorum non nulli tum mortem, tum alia qua minime sunt timenda. Non desunt & qui mori vehementer expectant. Carterum quod ex atra bili, cum principium rationalis anime occupauit, timor mœrorq; ac mortis expectatio accidant, nihil mirum: si quidem etiam eorum qua extra corpus sunt, nihil videmus, quod nos perinde terreat, ac tenebrae. Ergo cum tenebrae rationalis anime partem sunt circumfusae, necesse est hominem timere: vt qui semper vna cum corpore suo timoris causam circumferat. Quod enim nobis extrinsecus fit, altissimis tenebris circumdatum nobis aerem ad tempus aliquod occupantibus, id melancholice vitio laborantibus, ab interno & ipso corpore contingit: scilicet vel ipsa nigra bili cerebrum occupante: vel aliqua melancholici halitus exhalatione, veluti in morbo quem flatuosum & hypochondriacum vocant.

† Ad ea autem contristant persequenda, sicuti superius diximus, tum etiam cetera &c.

† Al. ex cod. graec. Ac talia quidem symptomata ipsum cerebri corpus perfrigeratum esse docent, sicuti apoplexiae: ac epilepsiae ex pituitosi &c.

6^a. Aph. 23. Ex. ord. 48. c.

GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS
LIBER TERTIVS

Thoma Linacro Anglo interprete

ARGVMENTVM LIBRI

Causæ Symptomatum Functionis Naturalis, Mutationisq; Excrementorum
& Qualitatum, declarantur.

De Symptomatum Causis, quæ sunt in Concoctrice Facultate.

CAP. I.

Quæ vero in naturalibus functionibus facultatibusq; symptomata fiunt, eandem quã ea quæ in animalibus actionibus incidunt, inuentionis rōnem habent. Præstiterit tñ fortassis, in horum quoq; speciebus exercitatos esse: quæ admodum est in ijs quæ animalium sunt actionum, sumus exercitati. Ergo omnium quæ virtutibus nocent inueniendarum carum caput est, modi, quo per sanitatem operabant, cognitio. Si enim atterendo concoqueret cibos ventriculus, cum attritio eius esset impedita, concoctionis symptomata existerent, scilicet cum profus non attereret, ut profus non concoqueret: cum vitiose attereret, ut vitio cibos coqueret: Eadem rō si putrefaciendo concoqueret, cum non putrefaceret non eodem coqueret. At si veluti nos demonstrauimus, ipsa concoctio alteratio in qualitate est (fit autem à ventriculo cibum sibi assimilante) palam est frustrationem in alteratione, concoctionis symptoma fore. Ac, si quidem nulla omnino alteratio sit, symptoma id a pepsia siue cruditas nominatur ad eum modum, quo in animi functionibus immobilitas & insensibilitas, significantibus scilicet his vocibus actionis in primatu animæ particula amissionem ac priuationem. Sin alteretur non tamen sicut oportet, cruditas quidem siue a pepsia id quoque appellatur: significatur tamen non utique sicut prius priuatio, sed deprauatio duntaxat. Cum autem sit deprauatio duplex, vel quod tarde & non dum conuenientem mutationem cibis suscipiat: vel quod corruptam omnino, ita ut naturalē gratiam profus recipere nequeat: Priorē quidem bradypepsiam, id est tardam concoctionem nominant: secunda nomen proprium non inuenit. Ac tot quidem concoctionis sunt noxæ. Causa vero earum communis quidem est, alteratricis facultatis frustratio. Ea diuiditur in species & genera. Ac prima quidem duo genera frustrationis sunt, alterum ex facultate ipsa læsa, alterum ab externo quopiam errore proueniens. Diuiditur rursus horum utrumque: Virtutis quidem læsio bifariam, aut enim substantiæ suæ incidit culpa, aut morbi alicuius instrumentalis: Externus error triplex est, alius in excrementis quæ in ventre habent, alius in cibis, alius in tempore somni. Verum quæ in facultatis substantia noxæ incidunt, intemperies quædam sunt actiuarum qualitatum: Quæ vero ab instrumentalibus oriuntur morbis, eæ in ijs quæ erysipelata græce vocantur, & œdematis, & phlegmonis, & scirrhis, & abscessibus, & carbunculis, & alijs circa ventrem id genus partim simplicibus partim compositis morbis, consistunt. Ac horum quidem omnium occasione, venter male concoquit, ipsa scilicet facultate eius concoctrice læsa, in temperamenti quidem vitijs, propria eius substantia labefactata: in cæteris morbis qui tantum sunt instrumentales, duntaxat impedita: qui vero ex intemperie simul & instrumentali morbo compositi affectus sunt, utroque modo sunt noxij. Atque omnibus his occasionebus venter male concoquit, est si in nullo alio eorum quæ extrinsecus sunt, peccetur. Rursus ventre ipso minime affecto, non concoquit animal, vel propter cibi ac portionis immodicam copiam, vel propter qualitatē alienam, vel propter intempestiuitatem, vel incongruum ordinem, vel vitiosum exercementum, vel somnum exiguum. Verum quæ à vitiosis ciborum qualitibus, & excrementis quæ in ventre habentur consistunt, cum corruptione sunt inconcocta: sicut interim quæ parum conuenienti ordine, & intempestiue sunt sumpta. Dico autem parum conuenientem ordinem, si mala, verbi gratia, & punica primo loco sumantur, olera ex oleo & garo ultimo loco: Intempestiuitatem vero, si mane antequam prior cibus descenderit, vel paulo ante exercitationem, prandeatur. Porro corruptelam quæ quidem nidorosa sunt, ex calidioribus magisque biliosis veniunt cibis: acidæ vero, ex ijs qui frigidiores natura sunt, magisque pituitosi. Similiter autem & in excrementis fit: acidus quidem creant quæ pituitosa sunt & frigida, nidorosa quæ calida & biliosa. Etiam ipse venter, sub frigidioribus quidem morbis acidus, sub calidioribus nidorosas mutationes facit. Tarditatem vero concoctionis efficiunt ea, quæ agrè quidem corruptuntur: cæterum plus valent quam virtus aut somnus. Vbi autem citra corruptelam, concoctionis omnino est priuatio, scire licet eo casu profus superatum esse ventrem, vel ab immodica multitudine ut ad virtutis imbecillitatem, vel à valido frigore: adeo enim in tali statu venter non concoquit, ut etiam concoquere profus non teneat. Ergo hæc tibi eius quoque cruditatis quæ in vasis sanguinis accidit, exempla sunt. Si quidem hanc

A.1.4.f.1.r.1:
c.1.416.c

A hanc quoq; ad eosdem modos reduces, sicuti ad hanc etiam eam quæ in tertia est concoctione, quæ totius habitus nutritio sequitur: scilicet eandem proportionem habente alimento quod ex ventre in venas digeritur, & quod ex venis ad carnes digeritur, quam habent ad ventriculum, quæ comeduntur & bibunt. Hæc igitur omnia nobis indicavit concoctionis modus præcognitus. Scientes enim quod quatuor elementorum certa quædam temperies, quæ proprietatem corporis ventriculi efficit, mutationis ciborum est causa: tum quod plurimam in id vim, calidum elementum confert: veluti à manu, ad causandum in cruditatibus inventionem ducti sumus. Est porro non in cruditatibus modo, sed etiam in omni symptomatum genere, aliud actionis veluti amissio, seu privatio, seu quomodocumque aliter id nominare libet: aliud velut inchoata deficiensque actio: aliud prava & errans. Atque in ventre quidem, ceu mox est dictum, privatio quidem actionis est, cum cibi ne vel minimam quidem mutationem accipiunt: deficiens autem, in tarditate concoctionis consistit: sicuti prava & errans, in corruptelis. In venis autem privatio actionis est, cum succi omnino sunt crudi: deficiens actio, cum semicocti: prava, cum vitiosi. Ad eundem modum in tota quoque animalis mole, quæ velut privatio est, in crudis isthic consistit succis: quæ tanquam deficiens est functio, in semicoctis: sicut prava, in vitiosis hoc loci succis. Porro ex his vitiosis succis, erysipelata, cancri, gangrænaque nascuntur: præterea B phagedæni, carbunculi, ulcera serpentia, aliaque eiusmodi. In nutriendi autem actione, privatio quidem actionis, in atrophiam est: deficiens vero nutritio, in gracilitate: vitiosa, in leucis, & elephantiasis cernitur. Causæ omnium quæ prædicta sunt symptomatum, eadem genere sunt, cum his quæ supra de ventre sunt dictæ: quædam scilicet in virtutis imbecillitatem: quædam in nutrimenti vitium: tertiæ in vitæ rationem, & ea quæ extrinsecus animali incidunt, reductæ. Ad eundem quoque modum virtutis imbecillitates, quæ quidem propriæ sunt similium, intemperiem: quæ non propriæ, instrumentales sequuntur morbos. Vitia vero nutrimenti, in abundantiam & qualitatem diducunt. Non secus arbitror & vitæ rationem, & eorum quæ extrinsecus appropinquant, errores, in ordinem vitiatum & intempestivitatem quandam diuidunt. Voco rationem vitæ, equitationem, piscationem, venerem, balneas, ambulationes, navigationes, venationes, omnia denique in quibus aliquid corpore agimus. Oportet autem medicum non solum symptomatum agnoscendorum facultatem habere, ac generationis eorum inveniendæ peritum esse, sed etiam modi quo generentur: qui inter effectricium causarum differentias numerant. Neque enim illud tantum scisse, an venter omnino non concoxit, par est, nisi et norit quamobrem id acciderit, utrum ne propter nimiam concoquentis facultatis imbecillitatem, an copiam aliquam immodicam, an pessimam aliquam ciborum qualitatem. Quippe symptoma quod ex C cibis oritur, ex facili corrigitur: quod autem ex ultimo virtutis incidit collapsu, in lienteriam, aut tympaniam hydropa finitur. In venis quoque simili ratione, non solum sanguinis frustrationem æstimari conveniet, sed et qua ex causa ea contingat: utrum ne ex sanguificæ virtutis imbecillitate (non enim incommode ita nominem) an ex multitudine succorum crudorum frigidorumque, qui à ventriculo digeruntur: Quippe hoc facilis sanationis est, illud in hydropem terminatur. Ad eundem modum in carne: Ex crudis namque humoribus, qui à morbis immodice se fatiant, flatuosi, ac toto corporis habitu turgidi redduntur: Ex imbecillitate vero virium qui anasarca vocantur, hyderi existunt. Atque omnes quidem magnæ intemperies virtutem deiciunt. Verum quæ ex frigido superante constant, frigidus affectus excitare sunt idoneæ: quæ vero ex calido, contrarios: eodem autem modo, & in reliqua oppositione coniugationeque intellige. In omnibus vero (ceum dictum est) cõis est à naturali statu maxima mutatio. Circa mediocres enim & consuetos cibos, nihil in totum effecisse, maximam ventris intemperiem prodit: Verum si propter exuperantem calorem tale quid accidat, protinus est corruptur cibi: generatim quidem corruptela quadam, quæ ad Nidorosum inclinatur: speciatim vero pro sua quisque natura. Quippe alia cum corrumpuntur, tanquam virus, alia tanquam lutum, alia crudos pisces, aut indicibilem alienamque putredinem olent: nullum enim edibilem vehementer calefactum, durare D imputre potest. Protinus autem litiunt quoque immodice, qui ita sunt affecti, febricitantque interdum tenui parvaque hectica febris. Sin ex frigore immodico perditur omnino ciborum concoctio, nec fiti nec febris affliguntur: & ciborum ipsorum qualitates, siue ructare velint siue vomere, plane servant. Quod si exigua quæpiam circa concoctionem eorum sit actio, tum ciborum natura vel mediæ temperamenti vel frigidioris, acidi ructus fiunt: sin calidiore temperie sint aut est natura flatuosi, ventriculus halitioso impletur spiritu. Ac in eiusmodi quidem intemperie brevi perducitur potest ventriculus: In humiditate vero & siccitate adeo intemperatus venter esse ut actionem amittat, non potest sine prolixo temporis spatio: debetque præcessisse humiditatem quidem hydrops, siccitatem vel senium vel marasmus. Verum tales distinxisse differentias, alterius est operis.

De Causis Symptomatum Retentricis, Expultricis, & Attrahenticis facultatis, Eorumque quæ in Nutritione ac in singulis Excrementorum Generibus contingunt. CAP. 2.

Modo autem ad retentricem veniendum est vim. Est enim In hac quoque prima symptomatum differentia triplex: ea videlicet vel omnino cibos non complectente, vel diminute, vel vitiose. Accum vel prorsus non complectitur, vel debilitate, flatulentia & fluctuationes cum sonitu, græce clydones dicti, succedunt: flatulentia quidem, ubi & cibi flatuosi sunt, & ventriculus non admo-

DE SYMPTO. CAUSIS

dum frigidus: fluctuationes cum sonitu, cū vel nihil in eo continetur, quod verti in flatum possit, E
 vel valenter sit perfrigeratus, quippe talis affectus nullum gignit halitum. Constat autem citra po
 tionem non posse fieri in ventre sonoras fluctuationes. Porro q̄ infirmus ad vltimum venter sit,
 in causa morbus est: alius vt similis est particulæ, alius vt instrumentalis. De prauis autem in eo
 motibus, quod vel tremulenti sint, vel palpitantes, vel tanquam cum concussione, vel conuulsiui,
 dictum supra est in symptomatum differentijs: qualis vero dictorum quisq̄ sit motuum, tum que
 cuiusq̄ eorum causa, proximo huius operis libro est indicatum. Nunc tantulū etiam adijciendum
 est q̄ tam expultricis q̄ retentricis virtutis, tum morbi tum symptomata miscentur: Verbi gratia
 ventriculi motus qui veluti conuulsiuus est, qui in singultiendo accidit, conuulsiō quidem in totū
 non est (vtpote que in solis accidit musculis, ventriculus aut nec ipse musculus est, nec eius os) sed
 veluti conuulsiō quædam, ambarum virtutum commune symptoma est: retentricis quidem, q̄ vē
 ter cum singultit prauē & nō naturaliter cibos complectit: expultricis, propterea q̄ primum eius
 est ipse motus prauus, dum scilicet cupit, quod contristat reijcere. Sane non idem est vomētibus
 atque singultientibus motus, propterea scilicet q̄ non idem affectus: Quippe in vomitionibus, ea
 quæ in capacitate sunt ventris reijciunt: In singultu que in ipso ventris sunt corpore, simili scilicet
 tum affectu tum motu, qualem in ijs qui ex intemperie tussunt monstrauimus, omnibus nimirū F
 ventriculi partibus quod se contristat expellentibus. Proinde eiusmodi symptoma tum ijs quibus
 ventriculus perfrigeratus est, tum qui piperis alterius ue perinde calidi medicamenti multum &
 semel liberaliter sumpserunt, deinde super id calidam potionem biberunt, incidit. Quibus vtique
 magis etiam singultire contingit, vbi piper ad subtilissimum puluerem est redactum: quippe eius
 modi piper altius in ipsum ventriculi corpus inserit. Ad eundem modum & cæteris omnibus fri
 gerantibus calefacientibusq̄, quæ in corpus ipsum ventriculi descendunt, singultus superuenit.
 Estq̄ is singultus primum expultricis virtutis motus quidem non legitimus: secundo loco reten
 triuæ ac complectentis. Pari modo nausea quoque & vomitus expultricis facultatis prauū motus
 sunt, adea quæ os ventris contristant, quam citissime per stomachum vacuanda. Simile huic sym
 ptoma est, & quod in lienterijs siue intestinorum læuitate apparet: cum venter ab aliquo, quod
 morfu pondere ue contristet, vexatus, eijcere id statim cupit. Cum autem duo eius sint ora, super
 num quidem in gula, infernum in pyloro, ad vtrumcūque horum vergit quod offendit, eo abuti
 tur ad expulsionem: Quod si toti illi talis affectus aliquando contingit, etiā vtroque ore simul vti
 tur, veluti in vocatis cholericis. Reliqua vero quartaq̄ eius facultas, nempe traxitrix, triplici gene
 re symptomatum & ipsa tentat, Vel cibos trahere in totum non valens, vocaturq̄ id symptoma, G
 stomachi paralysis: Vel ægre trahens, quo tempore relaxari quidē incipit, relaxatus tamen adhuc
 non est: Tertium præter hæc est, vbi aliquid prauē & non rite trahit. Prauū autem & non legitimi
 motus sæpe iam dicti sunt, non secus autem & affectus quorum occasione incidunt. Sane accidit
 aliquando, vt etiam carnosum aliquid (qualia sæpe foris videmus) in stomacho nascatur, quod vel
 omnino ciborum viam obstruat, vel aliquatenus impediatur. Vocantur autem eiusmodi morbi in
 strumentales. Et proditum de ijs est in libro de morborum differentijs. Ac venter quidem cum
 pro naturæ lege se habet, trahit quidem ad se superne per stomachum, deorsum vero excernit: Cū
 præter naturam est affectus, etiam ab inferioribus aliquid capit: nam & clysteris aliquid non nullis
 in ventrem subijt, ita vt vomerent: præterea sterces in letharibus æleis: Satiū enim est existime
 mus eum in eiusmodi affectibus non trahere, sed quod ab intestinis violenter retrudentibus ascē
 dit, duntaxat recipere: Quippe in intestinis (iam enim de ijs agere tempestiuū est) complexio cō
 prehensioq̄ est, ceu alibi est monstratum, qua vfa, nutrimentū ad inferiorem suū exitū propellunt.
 In quibusdam tñ affectibus cū constringendi complectendiq̄ motus inferne incipit, ea quæ in ijs
 continentur sursum ferunt. Qua ratione acer quoq̄ succus quispiam, qui ad sedem aliquā fuerat dela
 tus, ac vel in foro vel alio quopiam loco versatis, aut negotio aliquo quod deferere non licuit di
 strictis, violenter retentus, rursus est sursum ductus, ventremq̄ momordit, accaput vaporando
 impleuit: Principio quidem motus ab animali organo sphinctere (id est musculo ad imum inte
 stinū accepto: } ab hinc vero vnoquoq̄ intestino retro id à se ad supra se positum trudente, simili
 modo ac prius in præceps trudebat. Ad eundem vero modū crepitus quoq̄ descendere prohibi
 tus, interim reuertit. Ergo mirum non est, clysmatis quoq̄ aliquid & stercoris, ex tam violenta in
 testinorū constrictione ad ventrem aliquā præter naturam reuocari, deinde ad exitum properare.
 Cæteri vero eorū motus ex genere quidem motuū secundū naturam sunt, verū vel diminuti, vel
 alieni, atque idcirco etiam symptomata. Accipiendi vero sunt, ad eorū qui de ventre sunt dicti por
 tionem: Pari modo & motus eorum priuatio, ipsa nō leuissimū symptoma: Ex quali causa gigni
 etiam & ileos qñq̄ potest. Iam moles quæ præter naturam sunt, aliquando descendere excremen
 ta omnino prohibebunt, aliquando sub iusta mensura: Sicut durū etiam sterces in aliquod intesti
 norum volumen impactum quod supra est, deorsum ferri aliquā vetabit. Ac seruetur hic quoq̄ ad
 ea quæ de ventre sunt dicta, proportio, omnibus scilicet symptomatis, vel ex intemperie, vel pro
 pter collectiones aliquas non naturales, vel ob ipsa quæ continentur excrementa, factis: Itaque sa
 tius est in his non amplius morari, sed ad aliud symptomatum genus transire. Est igitur naturale
 quoddam

A quoddam opus, alimenti ipsa ex ventriculo in iecur, ex iecinore vero in totum corpus, digestio. Hanc perfici monstratum est, singulis particulis conueniens sibi nutrimentum trahentibus. Quare symptomata circa limōi quoq; actionem triplicia incident, aliās diminute, aliās nō rite, aliās omnino non peractam. Cause vero triplices sunt, quemadmodum in antedictis, vel intemperies trahentium: vel instrumentales eorundem morbi: vel nutrimenti, quod digerit, vitium. Ac intemperies quidem virtutem ipsam reddunt imbecillem, instrumentales morbi vias angustant, alimenti vitia sunt crassitudo & lentitia. De quorum agnitione dicendi tempus nunc non est, Sed ad separationem excrementorum veniendū. Sunt vero in hac quoq; Cause Triplices: vna quidē particularum, quæ excrementa expurgent, imbecillitas: secunda viarum angustia: tertia excrementi ipsius vitium. Ac imbecillitatis quidem causa intemperies est: Viarū angustia, obstructio vel aliquis in instrumentis tumor. Verum tumoris eiusmodi, causa fluxio humorum est, quæ in ipsum instrumentorum corpus procumbit: Obstructionis vero, vel crassitas succorum, vel lētor, vel germinis ritu aliquid adnatum. Excrementorū ipsorum vitia sunt, multitudo, crassitas, & lētor. Cum autem Triplex sit in venarū concoctione excrementum, vnum amara bilis, alterum nigra, tertium serosum: biliosum quidem vesica quæ iecinori subest, expurgat: melancholicum, lienis: serosum, B renes. Itaque etiam parum commode purgabuntur horum singula, vel ex debilitate priorum instrumentorum cuiusque, vel vijs quomodocunq; obstructis. Cum autem hęc duplices sint, alię per quas trahit superuacuum, alię per quas emittit, in vtrisque sanè separationi oberit angustia: Aliquando horum nullum est in culpa, sed excrementi multitudo, cum immodica est: nec tota simul expurgari potens, vna cum sanguine per totum corpus defertur. Hanc immodicam excrementi vim, duplices pariunt cause: alteratrix facultas parum commode se habens, & ciborum vitium. Ac laudenda quidem virtutis intemperies particularum est causa, ceu sepe numero est dictū: Ciborum vitium, cuiq; excremento respondet suū: alij nanq; magis melancholicæ naturæ sunt, alij magis aquosæ, alij magis biliosæ, veluti definitum est in sermonibus qui de ijs habiti sunt. Sed & alteratricis potentia intemperies quæ ad calidius sit versa, aliās biliosum aliās melancholicū efficit excrementum: cuiusmodi autem vtrunq; sit, in alijs est traditum: Ad frigidius vero mutata, vel pituitosius vel aquosius facit excrementū. Porro singula excrementa, propria symptomatis species comitat: Amaram quidem bilem cum in toto corpore redundat, regius vocatus morbus: cū vnā quampiam particulam obsidet, erysi pelata & vlcera serpentina: Nigram vero in toto quidē corpore, elephantia: in vna quapiam particula, cancer: Pituitoso excremento in toto quidē corpore succedit hydrops, leucophlegmatias dictus: cū in vna infedit particula, tumor qui œdema græce dicit: vocant ita "indolentem ac laxum tumorem: Ac serosa excrementa cum redundant, tum ascites vocatus hydrops excipit, tum papularum in ijs animalis partibus, in quas perducta superflua sunt, prouentus. Atque ita quidem fit vbi quodq; excrementum syncerū redundat: vbi autē & inter se, & cū sanguine miscent, complures tam symptomatū q̄ morborum species existunt: de quibus hīc pluribus disputare non est necesse, sed ad propositum redeundum. Naturaliū actionum prima ac propemodum omnium maxime necessaria nutritio est, quæ alteratricis actionis quidā est species. Est enim & concoctio quæ in ventre agit, alteratio: non secus autem, & quæ in venis: quibus accedit ea quæ in quacūq; est particula: postquam quarta est, quam assimilationē vocant, nomine quidem à nutritione dissidens, re autem non dissidens. Frustrat autem & nutritio, cum vel profus non fit: vel intra iustum modum, vitiose uel fit: Idq; vel culpa nutritiæ virtutis, quæ alteratricis est species: vel materia defectu vitio uel: Defectu quidem in atrophijs, quæq; ob defectum, quæq; ob priuationem nominant: Vitio vero, vt in elephantia & leucis, ceterisq; id genus: accidit enim dū agglutinant carnibus nutrimentū, vbi pituitosior sanguis est, carnem quoq; effici magis pituitosam. Neq; enim idem est, carni esse, & pituitosæ carni esse: sicuti nec carni esse, & melancholicæ carni esse: nec biliosæ atq; temperatæ esse: & à primis qualitatibus nominanti, humidiori, & sicciori, & calidiori, & frigidiori. Certiorem fidem sermoni nostro adhibebis, si animalium carnes tū sanguine præditorū tum exanguium æstimabis: ad hæc etiam reptiliū, quæcunq; veris tempore gigni cernuntur: maximeq; ex ijs, quæcunq; viridium herbarum colorem præferunt. Ceterum horum caro simillima ipsis herbis est: aliorum alba, & exanguis, veluti locustæ & polypodis, atque aliorum alia quædam: neq; enim nominare facile est eorum differentias, adeo infinitæ multitudinis sunt. Ergo cum (sicuti diximus) caro longo tempore pituitoso simul ac glutinoso sanguine nutrit, caro quidem adhuc manet, mutat tamen eius forma, & in alteram speciem vertitur, sitq; media quædam inter sanguineam exanguemq; carnem. Vbi autem talis est reddita, accidit ei, vt de cætero allatum sibi nutrimentum non magis vel tentet in rubram carnis speciem mutare, q̄ polypodes & locustæ: ita fit, vt tum alba, tum pituitosa tota quàm citissime euadat, cum nec ipsa possit nutrimentum ad ruborem vertere, & simul pituitosum illud affluat. Ergo qualem ab initio locusta carnem habet, ferèq; omnes ostrea, talem ex transmutatione habent, qui Leucis foedant: ita enim carnis vitium nominant, à colore scilicet albo nomen imponētes: Sicut nigra & callosa carni ab elephante nomen ferunt: fit itaque eodem quo leucæ modo, melancholico nutrimento ad carnem longo tempore confluente. Vitiliginum autem generatio cum prædictis vitijs similis est

Tertia Classis.

ddd ij generis.

DE SYMPTO. CAUSIS

generis: non tñ sub ijs tota caro vitiat, sed in summo corpore, veluti squamæ quepiam, vitiligines E
 infigunt: albæ quidem ex pituitoso, nigræ ex melancholico succo exortæ. Quam magnam vero
 vim habeat nutrimentum ad carnis mutationem, et ab Aristotele est traditum, vbi meminuit regio
 num, in quibus pecora tam colore q̄ cæteris differentijs sensibilibus mutantur atque alterant. Qui
 vero à nutrimento alterari nutrita inficiant (eius enim quod vincitur esse nomen, non vincens)
 hi de mutatione que in animalibus cernit, quid recti dicant non habent: multoq̄ minus de ea que
 in stirpibus notat: sed à rebus, quæ luculenter omnibus apparent, quid dicant, incerti hærentesq̄
 reddunt. Siquidem quod de persica planta, quæ ex Perside in Ægyptum est translata, prodit, ne-
 mini est incognitū: lethalis siquidem in Perside erat, in Ægyptum autē trāsata, id quod periculo-
 sum erat, mutauit: Veluti, arbitror, nec quod apud nos in vitibus apparet, quæ cum loca mutant,
 diuersum afferunt vinū. De alijs vero stirpibus tradiderunt, qui de agricultura scripserunt: sicuti
 et de herbis, ij qui de his prodiderunt: transportatæ enim ex alijs in alia loca, sæpe minus q̄ duorū
 stadiorum interuallo, multis modis alterant. Conueniebat igit, qui aiunt nutrimenti nomē, eius,
 quod vincitur alteraturq̄ ac mutatur, duntaxat esse, non id modo scisse ac dixisse, sed etiam de leu-
 ces generatione disserere tentasse. Quippe aut ipsa nutrita caro, eius morbi causa est, aut ipsum nu-
 trimenti vitium: sed, si nutrimentū causa non est (ita enim volunt) necesse est carnem dicant. Quid F
 ergo patitur hæc, quod nutrimentum sibi in totum non assimilatur? fiet enim eo certe pacto natu-
 ra vitij causa: at multo (arbitror) satius erat nutrimentū causam imputare. Iam vero nec propterea,
 q̄ nutriti opus sit, vt sibi nutrimentū assimilet: assimilari autē ac mutari nutrimentū sit passio: non po-
 test idcirco quod patit, vicissim aliquid tamen si minimum in id quod agit facere: Cum eius senten-
 tiæ maxime cōtrariū in disputatione de his nō nos modo ostēderimus, sed et ex philosophis ij qui
 omnium naturæ affectuum ac passionum grauissimi interpretes fuerunt. Apparet enim omnia,
 tamen si multo ijs quibus appropinquant sint valentiora, aliquid tamen ab ipsis sensibile manife-
 stumq̄ pati: & si non primo statim occurso, at certe temporis processu. Iam ferrum acutissimum,
 mollissima secanda carne est heberatum: & durissimus lapis à guttula, longo tempore ictus, caui-
 tatem contraxit. Quid vero in ijs quæ mista sunt, fiat, omnes norunt. Siue enim in amphorā aque
 feruentis, frigidæ heminam iniicias, quod mistum ex ambobus est, non solū quod hemina vincat,
 indicabit, sed etiam quod vincens patiatur: Siue contra heminam calidæ, immittas in amphoram
 frigidæ, vincet quidem hemina, patiet tamen pusillum aliquid & amphora. Verum (vt supra quo-
 que diximus) nec refellere hoc loco opiniones institui, nec prolixus esse, sed quoad fieri potest ma-
 xima cum celeritate docere. Ergo leuce maximus quidem alteratricis virtutis error est: parui au- G
 tem alij complures sunt, carne scilicet in humore, siccitate, frigore, & calore mutata. In atrophia ve-
 ro erit {id est non fruet nutrimento} pars, non solum alteratricis virtutis imbecillitate, sed et attra-
 hente vi infirma, aut excretrice immoderatus motus. Porro ad immodicum motum excretoria vis
 excitatur (sicuti prius est dictum) quoties retentiu vis vel ex multitudine excrementorū acrimo-
 niā ue, vel ex propria imbecillitate laborat: Hoc enim casu, necesse est excernatur cum superuaca
 neo bonum, veluti in lientarijs, dysenterijs, & cholericis: cum ex imbecillitate expultricis necesse sit
 carnem & humidiorē esse & magis excrementosam: Sed excrementa ipsa plura proueniunt al-
 teratricis imbecillitate. Vbi igit simul euenit, vt trahendi quidem vis multum succū attrahat, sed
 eum totum alteratrix vis conficere non valeat, atque idcirco multa excrementa gignantur: expul-
 trix autem vis id temporis & deterius & imbecillius, quàm prius moueatur: necesse est ita excre-
 mentorum vim in carnibus aceruari, atque interim pro excrementi tum specie, tum multitudine,
 aliàs aliam fieri carnem, modo quidem tumidam, modo flatuosam, modo qualis hydropum: quip-
 pe etiam hyderos quem anasarca vocant, ex hoc est genere. Verum de talibus producendum ampli-
 us sermonem non arbitror: neque enim omnia in hoc libro recensere membratim symptoma-
 ta statui, sed in plurimis studiosos exercitare. Quare mihi ad alterum symptomatum genus, ijs qui H
 in læsa consistunt actione vicinum, conuerti est tempestiuum. Ipsum igitur genus in multitudine
 & qualitate excretorum consistit. Incidit autem aut quod virtus aliquo modo sit læsa: aut quod
 ex intempestiuâ vexatione aut vitioso motu excitata, aut propter instrumentū aliquod reclusum,
 ruptum ue, aut erosum, sicuti sanguinis profusio: Nihil enim deterius ab hac cœpisse, propterea
 quod genere ipso præter naturam esse magna ex parte videtur: Præter enim eam quæ mulieribus
 per vterum erumpit, cæteræ sanguinis {plusculæ} vacuationes, toto genere præter naturā sunt:
 illæ vero sola multitudine. Ac ruptio quidem instrumentorum, vel ob plagas aliquas extrinsecus
 illatas fit, scilicet vel calcitrante pulsante ue aliquo, vel aliter quomodocunque vulnerato valen-
 ter homine. Accidit autem & ijs qui magno vtuntur saltu, & qui ab alto in terram labuntur: &
 ex clamore acuto & magno, cum vtique in eo omnia vocis instrumenta quàm maxime tendun-
 tur. Sanè tensionis ratione rumpuntur, & quæ ex saltu sunt læsa: Quæ vero ex lapsu ab alto, pla-
 garum generi adnumerantur: quippe nihil interest, ex lapidis ne casu contusa pars aliqua sit: an
 quæ delabit pars, vehementer in solum impingens contundatur. Atquæ hæc quidem rumpen-
 di valis manifestæ causæ sunt, nec est earum quisquam ignarus. Aliæ sunt quæ ex corporis affe-
 ctibus oriuntur, cum scilicet alicui per nares sanguis sponte profluit: aut cum aliquis sanguinem
 aut

Aut vomit, aut extuffit, aut excreat, aut deorsum deijcit, aut mingit: atque hæc quidem toto genere præter naturam sunt. Mulieribus aut (sicut dictum est) qui ex vtero sanguis profluit, toto genere præter naturam non est, sed quantitate duntaxat. Sanè talia omnia tribus ex causis incidunt: Aut virtute ipsa vas sanguinis recludente, veluti in profusionibus, quibus sanguis per nares excernit: Aut sanguine ipso, eiusve Vase aliquo, vitiose affecto. Ac sanguinem quidem vitiose affici dico, & cum adeo vitiosus est succi, vt erodat ea quibus continetur: & cum ita est immodicus, vt intra vas suum non contineatur: quippe id quoque, quod sanguinis vas rumpat vel recludat, est satis. Ipsorum vero vasorum vitium in immodica mollitia, & duritia, & tenuitate consistunt. Fiunt aut hæc non nullis quidem, etiam in vtero statim vitiose formati: Mollities vero non minus & ex immodica proveniet humiditate: sicut durities ex siccitate: tenuitas ex atrophijs. Ac quod molle quidem immodice est, frangi ob debilitatem magis est opportunum: quod vero admodum durum est, eò quod non potest amplius extendi: quod tenue est, amborum eiusmodi in venis affectuum occasio ne, non solum à causis internis facile ad rumpendum est, sed etiam ab externis. Eroduntur autem non omnia pari modo: quod enim durum est & crassum, non facile erosioni patet. Similiter autem & recludi, ei quod imbecillum & molle & tenue est, in promptu est: ei quod firmum crassum & durum est, non promptum. Fit autem vasorum reclusio, tum ab alijs quæ ipsorum corpora iritant: tum à multitudinè quæ ea recludi vrgeat: interim vero & natura ipsa expellente ea quæ contristant. Sunt qui sanguinis diapedesin, ceu quartum supra iam dicta genus nominent. Est autem minime quartum, sed vel exiguorum vasorum apertio, vel feri non sanguinis excernendi species: qua maxime ratione, ex iecinoris renumq; debilitate meijtur, ac sæpe deorsum deijcitur sanguino lentum serum. De his autem paulo post dicei, sed si prius de ijs quæ vomunt egerimus. Quippe expelluntur hæc quoque aliàs ceu immodica, ac ventriculo grauia, quale alimentum aliquando est copia: aliàs vero ceu infestantia mordentia, veluti cum vel acidum, vel nidorosum, vel amarum & acre ex concoctionis defectu assumptum nutrimentum est redditum. Sanè huius generis sunt & biliosa, & pituitosa, & serosa excrementa, tum quæ in ipso sunt genita, tum quæ in eum ex toto corporis habitu confluere sunt apta. Est autem super hæc & tertium genus causarum, quæ ventriculum ad vomitionem lacellunt, licet nec degrauent, nec mordeant, sed à natura duntaxat sint alienæ. Porro omnium quæ à natura sint aliena communis terminus est, si quavis concocta sint; nutrire tamen non valent. Hac arbor ratione, non solum acida pituita, & salsa, sed etiam dulcis in ventre collecta, non raro eum ad vomitum prouocat. Sed & sanguis ipse qui in ventriculū est Cessus, eo pacto ipsum vomere cogit. Iam infra quoque deijcit aliquando citius aliquando serius, præterea plus vel minus, item raro vel sæpe, vel vtile nutrimentum vel corruptum, vel quod in eum superne confluit vel quod in eo est genitum. Verum expulsio quæ consuetum præuenit tepus, vel degrauiato ventre, veluti à multo assumpto: vel demorso & compuncto, veluti à mordacibus: vel tanquam alienum ac minime familiare amoliente, incidit: Non oblitus scilicet nobis cum multum assumptum dicimus, triplicem id habere generationem, vel propterea quod virtus imbecillior sit quam prius, vel quod supra mediocritatem sit quod assumptum est, vel vtriusque occasione. Extra vero iam dicta celerem efficit deiectionem, humidiorum quoque ac magis glutinosorum ciborum sumptio, vt pote promptius delabentium: maxime si qui eos sumpserunt, postea lente inambulent, ita vt ij quidem concunantur, nequaquam autem ante tempus digerant: accidit namq; tale aliquid in concussione. Cum enim complures intestinorum sint orbes spiræue, necesse profecto est in singulis eorum à superioribus in inferiora cibos deferri. De cætero vero grauitate quidem † deorsum ferri non possunt: sed qui in spiris sunt impacti, intestinorum ipsorum opera protruduntur: ipsis nimirum repellendi quæ se contristant vim insitam habentibus. Humidi vero & glutinosi cibi, siue grauitate ipsa & corporis concussione, siue intestinorum opera propellantur, facilius permeant. Ac celeris quidem transitus dictæ causæ sunt. Serius autem quam ex consuetudine excernit imus venter, vel propter intestinorum imbecillitatem, vel hebetem eorum sensum, vel ob ciborum paucitatem qualitatem ac. Quippe quæ imbecilla sunt, propellere non valent: Quæ hebetis sunt sensus, non satis quæ contristant, sentiunt: at vero expulsio sanatio ijs erat tristis sensus. Iam ipsorum quoque ciborum, qui iusto sunt pauciores, parum habent excrementi, itaque nec similiter grauant: Crassi vero & acerbis omnes tardi sunt transitus, contra scilicet quam glutinosi & humidi. Non solū autem propter intestinorum imbecillitatem, sed etiam musculorum abdominis, deiectio tardatur: potissimum cum excrementa duriora euaserunt, tū enim non musculorum modo qui sunt in abdomine, sed etiam qui in thorace habentur, valenti actione est opus. At minor fit, quam pro multitudinis comestorum ratione, deiectio, cum ex ijs in corpus plus est digestum: Contra plus quam pro sumptorum portione deijcitur, aliàs ob digestionis defectum, aliàs confluentibus superne aliquibus in ea quæ circa ventrem sunt loca. Assidua autem excretiones fiunt, vel propter imbecillitatem, vel demorsum. Atque imbecillitas quidem instrumentorum quæ in ventre sunt, ceu sæpe iam dictum est, ab intemperie provenit: Demorsus autem ab ijs fit, quæ in ipsis continent. Porro quatuor causæ generationis sunt eorū, quæ sic mordent, Vel medicamentosa quæpiam vis, eaq; vel vnā cum cibus, vel per se ipsam assumpta: Vel

† Al. nō ampli
manere pñ.

DE SYMPTO. CAUSIS

etiam ciborum corruptelæ: Præterea tum quæ ex corpore in ventrem mordacia excrementa confluunt: Tum quæ in ipso, id genus gignuntur, veluti in dysenterijs, quæ ex vlcerebus quæ cacoe the vocant, ciuntur. Licet autem addas & quintam eiusmodi symptomatum causam, corporum nimium sensum, siue is à natura contigit, siue ab exulceratione. Diuersus assidua excretionis modus est, ab omnibus iam dictis genere causæ euarians; qui ex relaxandis musculis ijs, qui fini intestinorum superiacent, contingit: quippe inuoluntaria in ijs est excretio, proptereaq; tum intempetstiuâ, tum inordinata, tum assidua. Verum de deiectionibus sunt hæc satis. De halituosis spiritibus quos etiam φύσας id est flatus vocant, deinceps dicendum. Est autem & horum generatio in ipsis quæ in ventre sunt locis, succis quibusdam pituitosis, uel cibus inibi à deficiente calore, in halitum solutis. Quippe sincera frigiditas prorsus halitum non facit, quod scilicet ea omnino nec attenuat, nec conficit, nec alimentum dissoluit: Fortis autem calor cū longo intervallo nutrimentum superet, amplius quàm pro halitu generando, id attenuat, nisi tamen flatuosum sit natura: tunc enim gignitur quidem spiritus quispiam turbidus, ac (vt sic dicam) nebulosus, ceterū exiguus & breuis temporis, ita vt vno vel altero ructu vacuetur. At calor qui in cibos agit quidē, ceterum diminute, is eos quodam quidem modo dissoluit, non tamen prorsus conficit: atq; hinc oritur flatuosus spiritus. Vnoq; verbo, tanquam extrinsecus tum frigidissimi status sunt sereni, solentq; maxime flante borea fieri: tum calidissimi qui æstatis tempore incidunt, ambientem aera purum reddūt: qui vero inter hos sunt, nebulam gignunt: Itidem in animalibus, neque in caloris summa imbecillitate, nec cum idem nimium est vehemens, sed in ijs qui inter hos sunt statibus, flatuosum excrementum gignitur. Atque id cum per os excernitur, ructum creat: cum per sedem, sonorum silentem uel flatum: cum vero neutra parte emittitur, symptoma creat, quod empneumatosis hoc est inflatio vocatur, ventre scilicet impotente ad excrementosum nebulosumq; excernendum spiritum. Iam intestinorum aliàs aliæ partes, vbi talis spiritus in ijs constitit ac mouetur, multiformes ædunt sonitus, quorum non omnes nomina sunt sortiti: ceterum prudenti viro quale quantumq; excrementum sit, ac quo maxime loco voluatur, indicare possunt. Quippe si eiusmodi spiritus acutum & tenue sonet, per vacuum & prorsus angustum intestinum defertur: estq; tum purior, tum magis aeruus: Flatuosior autem redditus, similiter quidem sonum ædit exiguum cum in tenuibus intestinis voluitur, ceterum nec prorsus acutum, nec tenuem. Atq; eiusmodi soni omnes in ijs quæ circa icium sunt locis maxime consistunt: in quantum autem hinc ad alia tenuia intestina descendunt, in tantum minus sunt sonori. Alij vero bombos imitantur, ijs, qui ex latissimis tibijs ædunt, similes: quo genere vtuntur qui tymbauli. i. siticines vocantur. Hæ nanque materici ex qua fiunt culpa, pure sonare nequeunt: propter autem spiritus viæ latitudinem, grauiter sonant. Tales aut omnes in crassis fiunt intestinis, cum excrementorū sunt vacua. Quod si humor quispiam in his continetur, accedit hinc quoque bombo forma quædam: vocantq; omnes eiusmodi sonum vel potius murmur græce borborygmon, qui humidum excrementum excernendum denuntiat. Quippe species ipsa soni, hæc ambo præsignat, vtique, quod ab natura fit mora, & expulsionem nuncians: quod autem cum eiusmodi murmure siue borborygmo, etiam humidam. Eorum præterea flatuum qui extra feruntur sonitus, Alius quidem borborygmo cuiuspiam similis est, expulsionem iam iam futuram indicans: Alius purus atq; (vt sic dicam) sonorus & aeruus, qui vel vacuum esse intestinum docet, vel etiam prædurum quodpiam superius alicubi habere excrementum: iam Alius quidam horum est medijs, velutiq; bombosus, ex medio quodam prædictorum affectu proueniens. Tenuis autem sonitus, qui gracis veluti trysmos siue trismos dicitur (quippe utroque modo appellant, alij per u alij per i scribentes) ex instrumentorum angustia simul & flatuoso spiritu, cum exiguo humore efficitur. Quoniam autem & de his (vt ad rem propositam) satis est dictum, ad ea quæ superne in ventrem confluunt redeamus: quippe dictum est, hæc quoque tum humiditatis deiectionum, tum multitudinis, esse causas. Defertur igitur superne in ventrem sæpenumero excrementum, naturæ expellentis robore: aliquando vero propter imbecillitatem, neq; quod vile est portare valentis. Ac excernitur quidem quod superuacuum est, tum in crisibus, tum vero sanitatis non nunquam tempore, veluti mulieribus omni mense. Tales vero etiam sanguineas dysenterias Hippocrates in ijs accidere dixit, quibus artuum aliquis esset præcisus: Nos autem vidimus, non in ijs modo, sed etiam alijs quibusdam certo circuitu repetentes: omnes autem quos ita vacuatos vidi, ab exercitata prius vita, ad omnino desidiosam se transfulerant. Atque hoc quidem excrementum, quantitate sola est alienū: Alterum vero qualitate, in acutis morbis decretorie plerunque excretum: aliquando vero tabescentiæ siue colliquationis more. Inter hoc autem omnino inutile, malumq; excrementum, & illud iam dictum bonum, aliud tertium excrementi genus est, quale est in ventre cibus semicoctus. Excernitur id maxime in hepaticis affectibus: vocant ita in quibus morbus ipse icoris est imbecillitas, licet nulla sit phlegmone adiuncta, Hoc enim casu, similis passio visceri incidit, ijs quæ imbecillo ventri accidunt: quando is quidem appetit, sed, cibos quos sibi admouet cum non concoquat, iisdem grauatur, & semicoctos ad intestina demittit: atque is quidem ad vomitum quoque concitatur. Iecur autem cum vomitionis aliquid ad portionem patitur, quod nutrimentum per vasa quæ in me-

† Græce cod. i. prelli habent διότι ἰδιῶ ἐπι κινουμένη γίγνεται τῆ φύσει, vt Linacæ & ceteri interpretes verterunt, forte tñ legēdū ἐστὶ ἐπι κινουμένη γίγνεται τῆ φύσει. i. vti que q̄ flatui moto superueniat.

Fortasse in libro de Articulis, cō. 4. r. 40. 7^a. 287. h

fenterio

A fenterio sunt, veluti per ora quædam attraxit, rursus per eadem semicoctū ablegat. Est autem eiusmodi excretionis species (veluti etiam eam assimilant qui ante nos fuerunt) maxime similis carniū loturæ: præstiterit autem fortasse non ita solum dixisse, sed quod exactius sit exemplū, cruentarum atque recenter enectarum, sermoni addidisse. Quin etiam si quis quod ita excretū est, a quo sum sanguinem nominet, sic quoque mihi illud clare interpretari videtur. Atq; hoc quidem symptoma semicoctorum ciborum vomitioni ad portionem se habet. Alterū quod diciturus sum, humidæ deiectioni ventris est ad simile, quæ ad exactam quidem perducta est concoctionem, non tamen digestionem est consecuta. Nam sicuti hanc quoque venter omnino ab ipsa grauat, excernere cupit, sic iecur ubi affatim digesti in ipsum nutrimenti fructum cœpit, nō patitur id amplius apud se morari. Cum ergo id recta progredi quavis ex causa nequeat, necesse est retro ad ventrem recurrat. Apparetq; is qui tum excernit sanguis, & nigrior quàm pro natura & splendens, utpote ex sanguine & nigra bili commistus. Quippe sanguis ipse per se, cum ex frigore fit niger, adeo nullum splendorem acquirit, ut etiam quem ab initio habuit, amittat: Nigra vero bilis, etiam sanguine ipso splendidior est, sicuti etiam bitumen, quod ex mari mortuo affertur, iudaicum id appellat. Non enim cum perfrigeratur sanguis, nigram bilem creat, sed cum supra modū est coctus, ideoq; etiam splendorem suum tueretur. Non enim sicuti concretus sanguis, qui græce thrombus dicitur, sanguine fit perfrigerato, sic etiam nigra bilis generat: immo contra omnino ex immodice cocto & feruente, veluti cinis quidam nigra bilis efficitur: frigida quidem, eodē quod terrea: caloris autem particeps, sicuti cinis & acetum. Deuenit autem ad dictum statum qui ex ventre in iecur digestus est succus, cum is propterea, quod ulterius in corpus non digeritur, inibi diutius moratur. Non minatur autem talis excretionis species, à non nullis dysenteria: quippe & mordentur non raro, perinde ac dysenterici, ceu (arbitror) flaua bili in percoquendo sanguine, acri illis reddita: ac vocet quidem quisque prout volet. Cæterū differentia sanguinolentæ excretionis quatuor in vniuersum sunt, quatuor succedentes affectibus: Vna quidem ipsius sanguinis in ijs quibus artuum aliquis est abscessus, vel qui exercitationem dimiserunt, per circuitum repetens: Altera cum ex imbecillitate iecinoris aquosus sanguis deiecitur, quem utique loturæ carnis assimilant: Tertia quæ mox est dicta, melancholici splendentisq; sanguinis. At hæc quidem tres ut multum simul excernantur efficiunt: In quarta & minutim & exiguo tempore expulsio facta visis, aliàs quidem veri sanguinis, aliàs concreti. In hac & puris non raro exiguum aliquid excernitur: etiam vlcera crustulæ quæ græce ephelcides dicuntur: præterea membranosa quædam corpora, quæ intestinorū ipsorum sunt particulae: sed & stercus super his collectum sæpenumero excernitur, sanguinis in se guttas habens. Affectus vero quibus tres primæ superueniunt, paulo ante sunt dicti. Quartæ autem de qua modo egimus, intestinorum exulceratio est affectus: quam etiam solam non nulli dysenteriam nominandam censent. Sed (quod sæpe dixi) quod nulla res omittatur, magna sollicitudo est habenda: de nominibus minime curandum. Est autem ex eodem quo iam dicta dysenteria genere, & qui tinesmos dicitur, cum vlcus in recto intestino est factum. Is cætera quidem symptomata infert dysenteria similia, nixus tamen multo vehementiores. Vrinarum autem tum suppressio, tum mala vacuatio, ventris excrementorum retentioni & alienæ à natura expulsionī, ad portionem se habent. Retinentur enim vesica vel excernere non valente, vel eius collo occluso. Atq; hi quidem duo vesicæ morbi, vnum commune symptoma ischurian habent: detinentur enim in ea vrina. Vocata autem vulgus medicorum non secus ischurian, quanquam ischuria non sit, illud quoque symptoma, cum vrina in vesicam omnino non venit, perdita scilicet renū actione. Et permittendi profectio sunt ita nominare, cum propriam appellationem non habeant: nō tamen late-re debet, amborum affectuum differentia. Siquidem Alter eorum est, cū vesica quidem est plena, sed nihil excernitur: Alter cum vacua est, nihil omnino in se continens. Sub tali enim affectu **D** in quo plena est vesica, vel occlusum est eius os: vel, si hoc se pro lege naturæ habet, ipsa ad sese constringendam, ac lotium foras extrudendum, est imbecilla. Et collum quidem eius claudit, vel propter obstructionem, vel conuentioniam. Fit autem obstructio tum ex concreto sanguine, tum crasso pure, tum calculo, tum tofo, præterea cum in eius meatu veluti germen aliquod est enatum, qualia in reliquis omnibus quæ extrinsecus sunt, aure, naribus, pudendo, sede, fieri vident. Conuentionia vero, aut propter collectionem aliquam, quæ præter naturam sit, aut propter nimiam siccitatē accidit. Ac collectio quidem ex phlegmone, scirrho, atq; alijs tumōribus fit, præterea quæcunq; vesicæ collum attollentia, in internum meatum † vrinam refundunt: † Siccitas autem in ardentissimis ac siccissimis febribus, in quibus laboratē sæpenumero nec loqui posse videmus, nisi os male defecerit. Imbecillitatis vesicæ causas, nihil opus est recensere, ut quæ expositæ iam mihi in multis particulis sint, siue ijs ut similibus, siue ut instrumentalibus incidunt. Magis autem quiddam accidere in vesica videtur, cum immodice est repleta: quod fieri non nos modo vidimus, sed etiam ab alijs audiimus. Quippe ubi impleta fuit, cum scilicet surgere e cōuiuio ac meiere quosdam puderet, actionem eius destrui contigit: nec vrinam qui ita sunt affecti, quamuis magnopere conuixi, excernere præterea potuerunt. Sanè videt & in ventre & in intestinis tale aliquid accidere, sed

Tertia Classis.

ddd iij vulgus

† ἀποχρῆσις τῶν
ὀργάνων. Corpus,
molem porri-
gunt. Linacem
videtur legitur
ἀποχρῆσις τῶν
ἰσχυρίων, ut quidam
cōd. antiqui
habent.

DE SYMPTO. CAUSIS

vulgus latere: In his quidem qui in ventriculo id patiuntur, quod celeriter suffocentur: In illis vero E qui excrementum in omnibus intestinis collegerunt, quod medici propter sequentia symptomata, ad alia conuertantur: quippe in solis purgationibus, quae in intestina sunt dimissae atque inibi manent, tale quid incidere solet. Atque hi quidem affectus, veluti priuationem inferunt excernendae urinae: Qui vero eiusdem sunt cum illis generis, magnitudine tamen deficiunt, veluti oblaesas torpentesque actiones adunt. Alijs autem affectibus, tertium symptomatum genus, quod in prauis vacuationibus consistit, superuenire solet. Sunt autem multae eius species: Prima quidem quae stranguria dicitur, quae ex imbecillitate vesicae vel urinae acrimonia incidit: Secunda fluxionibus ijs, quae ventriculo accidunt, est similis: de qua melius est semel hoc loco dicamus. Fit igitur quaedam veluti anasthaesosis (quasi dicas relemetatio) colliquatio, siue resolutio, siue dissolutio, siue quomodocumque aliter nominare libet, aliquando totius corporis, aliquando succorum qui in venis sunt duntaxat. Quod autem ex ea colliquatione provenit, alia ad ventrem confluit, alia ad urinas, alia ad sudores pellitur. Ac succis quidem qui in venis habentur, in serosam saniem solutis, renes qui ad excrementum id trahendum sunt nati, potissimum cum sani sunt, serum quidem a venis expurgant, fluxionem autem ad vesicam assidue mittunt. Vbi autem renes trahere non valent, aut venae eiusmodi serum in ventrem mittunt: aut toti id corpori partientes, subitaneos hydropum F status inducunt. Si autem quod liquatum est, crassum sit, qualeque renes trahere non possunt, totum in ventrem necessario confluit. Carnoso vero genere ita colliquato, tum venter fluxionem eius recipit, ubi scilicet ea est crassior: tum sudores multi superueniunt, ubi in halitus est resoluta. Atque haec quidem, tum de carnis colliquatione, tum sanguinis, ad praesens satis. Reliquorum urine symptomatum quaedam vel vesicae vel renum, affectum quendam indicant: de quibus Hippocrates in aphorismis prodidit. Quaedam quoque || concoctionis cruditatisve sanguis pervenerit, docent: scriptum autem de his est in praefigijs. Quare nunc ad sudores transeundi est tempus, de quibus haecenus saltem dictum est, quod interim resolutio corporis habitu proveniunt, vocaturque ea passio syncope: Cui contrarius status est, qui in decretorijs incidit sudoribus, qui utique robustam naturam indicant, non autem resolutam: atque eiusmodi quidem sudores, corpus expurgant. Similes ijs sunt quos mediocres exercitationes & balnea & calor aestivus excitant. In immodicis vero exercitijs, etiam boni aliquid effluit. Porro odorem coloremque excremento quod vacuatur similem habent. Copia vero eorum vel propter corporis raritatem, vel propter excrementi abundantiam, vel propter eius quod vacuatur tenuitatem, provenit: Sicut propter horum contraria, morari quoque solent, cum scilicet vel quod superfluit, exiguum est, vel glutinosum, vel crassum, vel meatus sunt G angustii. Accidit autem id, vel obstructionis occasione vel conniuentiae. Ac obstruuntur quidem crassis & glutinosis succis: Connient siue contrahunt ora propter atrophiam, vel perfrigerationem, vel mollitiem. Incidit autem & ex imbecillitate virtutis in carne, sudoris tum retentio, tum expulsio, veluti etiam reliquorum excrementorum: quippe tam vesica quam ventriculus contenta in se superflua aliquando magis tolerant, eaque expellere cunctantur: saepe contra, ne vel minimum sustinent, sed grauantur, statimque abijciunt.

4^a. Aph. 75. u. f. que 82. Ext. or. 36. a & c. in Prog. co. 2. t. 26. u. f. q. ad 37. 200. b & c.

Quae Aetates & Naturae, ad Quas Actiones Promptiores aut Ineptiores existant. CAP. 3.

Sane sermonem hunc omnium particularum communem ultimo loco simul tractandum reseruari. Quippe parum rationabile videtur esse, ut corpore aliquo laeso, non etiam ex aequo omnes eius virtutes simul laedantur, sed aliae magis, aliae minus, aliae illaesa in totum sint. Atque illud quidem neminem laetet, non posse nisi laesa in aliquo cuiusque substantia, actionem eius impediri. Saepenumero vero quacumque particula operante, alia alia eius laeditur actio: non enim similem statum requirit ad alterandi actionem atque ad practicae functionem. Si quidem fit omnium quae sibi appropinquant alteratio, corporibus ipsis minime desiderantibus aut locum ex loco mutare, aut H aliquid apprehendere, aut tenere, aut alicui inniti: at quae vel tractura quid sunt, vel tentura, vel repulsura, eorum actionem cum loci mutatione necesse est fieri. Qua ratione quod ita est molle, ut tum humidum sit, tum fluxile, tum nulli innitens, id nec trahendi similiter, nec tenendi, nec repellendi vim habet: in omni namque eiusmodi opere, innixum tensionemque esse in operante oportet: At vero alterare propinquantia potest, vel quod humidissimum est, maxime si etiam calidum est: nulla enim actiuarum qualitatum adeo breui, quod appropinquat alterare videtur, ac calor: Vnde palam est corpus quod humidissimum calidissimumque sit, celerissime alteraturum, id est tum concocturum proprium nutrimentum, tum sibi ipsi assimilaturum esse. Quod vero durum haecenus est, ut nec difficile ad flectendum sit, & firmiter innitatur, id & trahere valenter quicquid voluerit potest, & violenter trudere, & fortiter tenere: Neque enim, sicuti quae valde sunt mollia, remittitur, cum id tendis: nec si vehementer tenditur, frangi periclitatur: & quae semel apprehenderit, ea complectens tenet: nullo nec quod propter durtiorem difficulter flectitur, nec quod propter humorem est molle, sic agere valente: Illa enim non firmiter complectuntur: haec imbecillo complexu vsa, quae apprehenderunt, facile elabi sinunt. Atque optime quidem nutriuntur calida humidaque corpora, quippe quae nutri-

A nutrimentum non solum alterant celerrime, sed etiã in se recipiunt, & agglutinant, & assimilant: Pessime vero frigida & sicca, vt quæ neque alterare, neq; in se ipsa recipere, neque agglutinare, neque assimilare queant. Ac quod celerrime alteret quod calidissimum est, prius est dictum: hoc vero erat concoctio. Quod vero id quod humidissimum mollissimumq; est, prompte quod alteratum est in se recipiat, admonendum potius est q̃; probandum: Sicuti contra quod siccum durumq; est, nihil in se ingredi sinit prius, q̃; ipsum ex aliqua parte diuisum sit ac velut exulceratum. Si quidem & q̃; facilius ac celerius tum agglutinantur tum coalescunt, quæ humidiora sunt: quæ vero duriora, partim nunquam, partim vix: nemo est qui ignorat. Vt enim æs, ferrum, aurum, & lapidem omittamus, atq; de plumbo agamus, experimur id cum altero plumbo omnino non coalescere, nisi prius exalfacium liquetur. Et pulsionibus quidem, & alijs quibus calidior & humidior est corporis temperies, optima tum concoctio est, tum appositio, tum agglutinatio, tum nutritio. Quippe concoctio & nutritio alterationes sunt. Appositio vero fit, cum id quod nutritur halitus speciem in se recipit. Afixio vero alimēti, agglutinatio quædam eius vnitiōq; est. Post quæ omnia, non leue commodum ad assimilationem est nutriti corporis humiditas: cum ei quod nutrit, in consistentia est similis. Digestionis vero instrumenta in pueris etsi admodum valida ad

B agendum non sunt, tamen operi suo sufficiunt, nec ei in vllō sunt imparia: quippe mediocrem iam duritiam ac robur venæ eorum habent. Retentrix autem vis, imbecillior ijs est: atque idcirco siue ab aliquo pōdere prematur, siue aliàs infestetur, celerius ab opere desistit. Similiter his virtutibus etiã excreticem mediocrem in imbecillitate habent. Quanquam videtur saltem retentiu vis non solum pueris, sed etiã cæteris omnibus, expultrice esse imbecillior, etiã si similiter se habent, propter scilicet diuturnitatem actionis: Maxime enim diuturna est retentiuæ virtutis actio, vt quæ illud pro opere suo habeat, vt teneat: Expultrix vero vis, breuem habet actionem, vtpote quæ vna impressione quod contristat retrudere abijcereq; potest. Tanquam igitur in ijs quæ extrinsecus sunt, idē homo qui ad deiciendum onus maxime sufficit, portare id tota die non valet: sic etiã internis instrumētis retrudere quod contristat, q̃; diu retinere, est promptius. Pueri nanq; (de quibus sermo est) alteratricem quidem facultatem valentiorē habent ijs, qui in ætatis sunt vigore: trahendi vero vim ijsdem imbecilliorē, non tamen non ad suum vsum sufficientem: reliquas vero duas facultates imbecilliores possident, q̃; ætate florentes. Cæterum non perinde patet expultrici imbecillitas, propter actionis suæ breuitatem: quippe tum vomunt tum deiciunt sapius q̃; ætate florentes, non vtiq; ob expultrici robur, sed retētrici debilitatem. At in ven-

C tris concoctione, quæ humida & mollia sunt, similiter ac ætate florētes concoquunt: quæ vero dura, deterius: Pueris enim halitiosior est calor: florētibus ætate, siccior: Iam vero quibus humidius est corpus, ea quæ nutritura id sunt, humidiora postulant: quibus sicciora, sicciora. Ergo si concoctio alteratio est in propriam nutritorum qualitatem, pueris quidem quæ molliora humidioraq; edulia sunt, magis congruunt: florentibus ætate, quæ duriora sunt. Sanè senum corpus ad oēm fermē actionem male comparatum est: quippe & multo siccior q̃; eorum qui ætate florent, & ijs solis est frigidum. Neq; igitur commode concoquunt, caloris defectu: neq; nutriuntur, propter tum siccitatem, tum alteratricis facultatis imbecillitatem. Digestio illis insuper veluti à iā torpentibus præ frigore instrumētis, & tarda, & imbecilla fit. Expulsiones præterea quæ quidem breuis temporis sunt, facultatis eorum imbecillitatem non detegunt: quæ diuturniores sunt, male obeuntur. Porro ad practicas molitiones siccior calidiusq; instrumentum magis est idoneum: humidum & frigidum magis imbecillum: horum in medio duæ reliquæ coniugationes sunt. Atq; in ætatibus quidem humidum & frigidum corpus non inuenias: senum enim corpus frigidum esse & siccum est monstratum: In malis autem temperamentis, quæq; ex natura propria cuiusq; sunt, quæq; in acquisitis affectibus fiunt, inuenias. Sicut verbi gratia phrenitis quidem calidus & siccus est morbus, ideoq; in actionibus voluntarijs maximum habet robur: Lethargus autem imbecillus, vt qui particulas humiditate copiosa frigidatq; imbuat. Tale quippiam est & hydropum genus, maximeq; ex ijs leucophlegmaticæ & anasarca. Vbiq; autem frigidum, siue cum siccitate coniunctum sit, siue cum humiditate, tum imbecillius est, tum torporiferum. Ad eundem modum retentiuæ virtutes quæ naturales sunt, in siccioribus & calidioribus instrumentis validiores sunt: in humidioribus & frigidioribus, siue à primo natali alicui siue aliàs contigerint, imbecilliores.

Attendenda tamen est in quaque particula magnitudo excessus: Sicut verbi gratia, nerui & tendones & musculi & ligamenta quanto sunt sicciora, tanto sunt valentiora est necesse, si tamen intra illum excessum, sub quo & difficile flexibilia fiunt propter duritiem, & veluti friabilia propter siccitatem: quippe ita conuulsionibus tentantur. Rursus naturalia instrumenta, quanto sunt humidiora, tanto sunt ad nutriendum magis idonea, etiã si subhumida in vltima temperie sint: Ad concoctiones vero, nec se ipsis meliora, nec ijs quæ sicciora sunt, modo similiter sint calida: nisi scilicet sicco & squalenti instrumento, siccum nutrimentum humore largo non admisto dederis. Ad digestionem vero & expulsionem, valde dura corpora sunt inepta: quippe cum difficilius, tum dilatentur, tum contrahantur, quorum altero traciū fit, altero expulsiō. Quò vero ad paucos dirigat quis scopos, in summis rem totam distinguam. Calor aduētus valentius alterat, modo

A. l. l. d. 6. c.
3. 26. g

ibidem. h

A. l. l. d. 6.
3. 26. f

DE SYMPTO. CAUSIS

do tamen non eò incrementi perueniat, vt iam colliquet, tum nanq; ad omnia est inutilis. Frigus E vero nulli functioni est ex vsu. Siccitas ad robur & nixum conducit, si tñ adhuc nec difficile mobilia nec frangibilia facit. Humiditas ad nutritionem maxime est accōmoda, ad alias aut functiones maxime cōtraria, auctiōne tñ excepta, ad quam magis vtiq; q̄ ad nutritionem est idonea: debentibus nimirum quæ probe sunt augenda, facillime tum tendi tum perflari vndiq;.

De Causis Reliquorum Symptomatum, quæ in Excrementis consistunt.

CAP. 4.

AClīcebat hoc loci iam opus finire, cum, sicut antea diximus, non quò omnia particulatim persequer, in multis exemplis multas symptomatum species & genera examinarim, sed quò studiosos exercitatos redderem. Caterum permittente id libri adhuc magnitudine, dicemus aliquid & de ijs quæ prætermisimus. Siue nanq; ex naribus, siue auribus, siue palato, siue oculis, siue faucibus, siue vtero, siue ex reliquorum quouis, excernatur quid: tum quātitas eius attendenda est, tum qualitas, itemq; excernendi eius modus: atq; id ad iam dictas causas reducendū: Quippe omnia symptomata ex intemperie similarium & instrumentorum morbis, præterea materiæ ipsius tum qualitate tum q̄titate, prouenire deprehendes. Verbi gratia, catarrhi & coryzæ causa est cerebrum, cum perfrigeratum quidem est, ceu similaris pars, in intemperiem versum: aut cum æstuat, ceu instrumentalis, impletum. Ergo qualis in ventre diarrhœa passio ex mala concoctiōne fit, tale est in cerebro prædictorum vtrunq;: Catarrhum. s. nominantibus nobis, cum quod superuacaneum est, in os diffluit: Coryzā, cū in nares: Branchos aut siue raucitas, catarrhis superuenit, faucibus. s. humore imbutis. Quòd si in gargarionem fluxio procumbat, aut in ea gignit quā ex similitudine græci staphylen. i. acinum vocant: aut aliās eam in tumorem attollit: At si in glandulas quæ sibi ex aduerso in oris termino vtrinq; iacent, antiadas: Si autem in ea quæ ijs proxima sunt, paristhmia. Defertur capitis fluxio & in ventriculum, & in asperam arteriam, vtrunq; magnopere lædens. Caterum eiusmodi fluxionum incommoda, tum alij ante nos diligentius exposuerunt, tum nos prolixius in medendi libris de iisdem scribemus: de ijs vero quæ ex pulmone & pectore reijciuntur, in libris de crisibus iam egimus. Sed nec eorum quæ ad mensium retentionem, aut indebitam omnium quæ ab vtero manant expulsionem pertinent, etiā difficile est causas inuenire, si quis ad similes dirigat scopos. Nam aut vteri corpus cum densum durumq; fuerit, retentionis causa erit, tale. s. aut a natura conditum, vt oīno nunq; purgetur, nisi quis ipsum medicamētis longoq; tempore ad meliorem habitum transferat: Aut certo tempore sub illo affectu, quicunq; semper vteros occupauerit. Etiā venarum angustia statim à principio congignitur, G vbi scilicet hac parte fœmina male est formata. Ad huius affectus portionem & compressio se habet, quæ ex ijs quæ circūiacent vasis fit, cum videlicet corpus immodice gliscit. Vteri vero intemperies, tum natura, tñ sub affectibus quibusdam oritur, æque vt dēfitas. Incidet sanè aliquando & ipsius materiæ occasione, menstruæ consuetudinīs retentio: quoties quod vacuatur, vel crassum est, vel glutinosum. Quin etiam si ipse menstruus sanguis sine vitio est: caterum obstructio quæpiam in vasis quæ ad vterum pertinet, ab huiusmodi humoribus prius est facta: sic quoq; retinebitur menstruum. Sed & totius corporis culpa, aliquando prorsus nō purgabit fœmina, aliquando parcius, aut liberalius, aliquādo malum vacuabit. Et prorsus quidem nō purgabitur, tum propter plura exercitia, tum propter tenuem victus rationem, tum propter succorum ad alias particularum inclinationem. Jam propter hæc ipsa, cum mediocria sunt, minus quàm p naturæ debito purgabitur: Sicut propter longam defidiam, & victum liberaliorem, plus iusto vacuabitur. Sed & mala expurgabūtur, propter vteri rheumata: Vocatur autem id symptoma, fluxio muliebris, expurgato scilicet per eam particulam toto corpore. Est autem perpetuo quod euacuatur, tale specie, quale est quod in animali redundat: aliud rubrum, sanguinis sanies: aliud albū, a pituita: aliud pallidum, quod est biliosum. Est autē & præter hæc eorū quæ ab vtero fluunt vacuatio mala, propter affectum aliquem, qui in ipso sit exortus. Est præter eas, quæ prædictæ sunt, & talis mēsiū moratio, in qua nec ex sanguinis defectu, veluti post plurimas exercitationes & tenuem victum accidere est dictum: nec propter affectum qui in ipso ortus sit vtero: purgationes vteri sistuntur, sed aliquando etiā sanguine propter robur in alias particulas delato. Verum (vt mox dixi) nihil arbitror difficile, quisquis hos commentarios perlegit, cum iā in multis sit exercitatus, ipsum quoque talia inuenire. Quippe, q̄ & propter vteri proprios morbos, tñ qui in processibus eius supernis & lateralibus consistunt (ceræas græci vocant) tum qui in collo, tum etiam qui in toto eius tergo, aliquando quidem vel plura quàm prius vel pauciora veniant menstrua: aliquando autem prorsus non veniant, vel mala veniant: neminem arbitror latet: etiā A tretis fœminarum. s. id est quarum natura qualibet ex causa peruia non est. In sermonis nostri diuisione sub hoc alicubi genere inuentis. Similiter autem & qui priapismus vocatur, tumescētia & inflatio inuoluntaria est marium pudendi, symptoma scilicet à flatuoso spiritu natū. Quin etiam gonorrhœæ quæ absque tensione pudendi sunt, ex imbecillitate retentricis seminalium vasorum virtutis fiūt: Tensio vero quodāmodo pudendo, quasi cum conuulsioni quid simile instrumenta patiuntur, eueniunt. Non est igitur q̄ de eiusmodi symptomatis pluribus differamus.

A. I. 3. f. 5. l. 1.
F. C. II. 241. c

A De Causis Symptomatum quæ consistunt in Qualitatum Mutatione: ac De ijs, quæ vel Se invicem sequuntur, vel Non sequuntur, Symptomatis. C. AP. 5.

Sed conuersi ad reliquum eorum genus, quod nec ipsum multa verba requirit propter ea quæ iam dicta de succedentibus sibi symptomatis sunt, iam opus hoc loco finiemus. Ergo colores mutabuntur, vt generatim dicam, succorum occasione, qui à naturali specie recesserunt, vel qui in altum corpus sunt reuersi, vel cutem veluti perfuderunt: membratim vero, propter causas quæ succos ad tales tum motus, tum affectus impellunt. Sunt porro hæ, tum animi perturbationes: tum ambientis nos aeris, in calorem & frigus mutationes: tum ipsius corporis affectus, cui sanguis vel calidior sit, vel frigidior, vel parcius, vel vberior, vel foras protrusus, vel intro retractus. Huius sanè generis est omnis vitiosus succus, qui sua specie etiam totius corporis colorem alterat, vt in morbo regio, & hydericis, & elephantia, & splenis & iecinoris imbecillitate. Existit autem ad portionem & in quaque particula, coloris mutatio. Figura vero naturales mutabuntur, particulis vel immodice refertis, vel inanitis, vel à proprio loco translatis, vel aduulsis. Causæ vero cuiusq; horum, plures sunt, quas etiam inuenire difficile non est, sicuti superiora non negliger sunt perlecta. Ad eundem modum nec graueolentiæ, aut molliciei, aut duritiei, aliorum ve his
B similium causas inuenire operosum est ei, qui ad supradictorum exempla procedet: quinimmo iam dicta à me sunt in fine libri, qui de symptomatum differentijs inscribitur: quo minus opus est de ijs nunc sumus prolixi. Sed hoc loco opus de symptomatum causis finiamus, illud tãtis per adjicientes quod in libro de symptomatum differentijs huc docendum distulimus: Quæ nam symptomata necessario sibi succedant, quæ non necessario: quod ipsum quoq; nō longa mihi disputatione videtur indigere: sed satis erit sub vnico exemplo methodo indicata, à particularium multitudine fugisse. Censeo igitur, quod prouenit, vnica ne ex causa fiat consideres, an ex pluribus: Si enim ab vnica, necessario efficienti succedit: Sin quo fiat pluribus eget, non necessario. Atq; hæc quidem in omni re communis est methodus. Ad hunc igitur modum in symptomatis estimationem inibis. Quippe si symptoma ab vnico fiat, necessario illi succedit: Sin ad secundi symptomatis generationem alia quæpiam causæ concurrant, minime necessario priori succedet. Non enim si quis male cōcoxit, necesse est spirituosum flatum sequi: sicuti nec morsum, nec humidam multam ve aut contrariam deiectionem, aut inappetentiam, aut intensam appetentiam, aut pigritiam ad actiones, aut intelligentiæ tarditatem, aut capitis grauitatem, aut vigiliam, aut cardialgiam id est oris ventris dolorem: multoq; minus aut epilepsiam, aut amētiā, aut extasin, aut comam: sed
C nec mœsticiam vllam, neq; aliam quamlibet, nec multo minus melancholicam: præterea nec plenioris intestini, vel renis, vel lienis, vel iecinoris, vel pectoris, vel articularum dolores: æque vt nec inæqualitatem, aut horrorem, aut rigorem, aut febrim. Quanquam tum horum, tum reliquorum fermè omnium symptomatum, nullum est quod non aliquo tempore in ijs qui male concoxerunt appareat. Immo pro cruditatis magnitudine ac differentia, præterea naturæ hominis facili sensu aut difficili, singularumq; corporis particularum robore aut imbecillitate, alia aliud symptoma gignetur. Quippe magna cruditas, & maiora & plura symptomata creat: parua contra, pauciora minoraq;. Iam vero eorum quæ male concocta sunt differentiæ, quæ quidem ad frigidum & pituitosum, sunt cōuerse, aliorū symptomatum sunt causæ: quæ ad nidorosum & calidum, aliorum: Ad eundem modum & quæ mordent vel quæ non mordent, & quæ in halituosum spiritum solute sunt aut non solute. Sed & hominis natura (vt dictum est) ad symptomatum generationem tum facit, tum repugnat: Verbi gratia, quibus hebetis sensus ventriculus est, ij nec vehementer mordentur, nec dolent, nec multa excernunt, sed nec cardialgia laborant, nec facile capite infestantur: Quibus boni est sensus, ijs omnia hæc ex facili superueniunt, superno principio symptomata immittente. Quid dicam singulis qui cruditate laborāt, eam partem maxime nocendum sentire, quæ maxime est imbecilla: Proinde dicendum non est, symptoma vllum necessario cruditatem sequi. At vero actionis digerendi in corpus alimentī, siue priuatio, siue imbecillitas, atrophian necessario inducit: sicuti etiam alteratricis in quaq; particula virtutis noxa. Iam separationis excrementorum à sanguine frustratio, quæ separatricis actionis est symptoma, necessario coloris symptomata inducit. Vocatur alterum eorum morbus regius: alterum, quod melancholico excremento succedit, sine nomine est. Simili modo in omni symptomatis genere, & quæ semper sibi succedant inuenies, & quæ non semper. Ego vero longitudini parcens, hic libro finem imponam,

† Græce οὐδὲ ὑγρὰν διαχρῶσιν, ἢ πάλαι, οὐδὲ τὸν αὐτῶν. i. nec humidam multam ve deiectionem, nec nauisam & ita cæteri interpretes. Solus Linacervē legisse οὐδὲ τὸν αὐτῶν. i. nec cōtrariam.

GAL. DE DIFFERENTIIS FEBRIVM LIBRI DVO

Nicolao Leoniceno Vicentino interprete

*Ad vetustorum exemplarium Græcorum fidem diligenter emendati
ab Augustino Gadaldino Mutinensi medico.*

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Prima quædam Principia docet, quibus Singularum Febrivm Differentiæ intelligantur: ac in Primo Libro agit de Ephemericis & Hæcticis.

Prima Capita quibus Singularum Febrivm Differentiæ comprehenduntur.

CAP. I.

Febrivm dicitur, quæ quidem maxime propriæ sunt ac principalissime ab earum sumunt substantia: aliæ vero ab accidente aliquo. At quoniam neque horum ipsorum accidentium est natura una, sed non nulla quidem, proximo ra ac magis sunt diuisæ substantiæ propria: non nulla autem, remotiora ac magis extranea. Idcirco neque earum quæ ab ipsis accipiunt, diciturum est genus unum. Plurimum igitur aberrat, qui ab his quæ maxime propriæ ac principalissime sunt, adscedunt. Secundo autem loco quicunque licet has commemorare, eisdem tamen eodem modo commiscet omnes quæ ex aliquo sunt accidente receptæ, viles ab inutilibus minime discernentes. Neque vero solus in diciturum generibus plurimi medici deliquerunt, vel quia videlicet

supaddentes fuerunt, adeo ut eas et quæ nullus usus essent commemorarent: aut quia viles et prætermittendo defecerunt: sed una est in ipsa generum in proprias diciturum sectione aberrauerunt. Statim enim, cum primum atque præcipuum diciturum genus ab ipsius rei diuisæ substantia sumat, intueri licet, medicorum non nullos genus hoc penitus prætere: non nullos autem vel superfusos esse in diuisione vel deficere, licet Hippocrates in libro epidemiarum sexto, optime fecerit diuisionem. Sunt autem hæc eius verba: || Febrivm hæc quidem manui sunt mordaces, hæc vero mites: hæc autem non mordaces quidem, sed post insurgentes: aliæ vero acute, sed quæ manui succubunt: aliæ sunt statim exardentes: quædam semper pulillæ & sicca: quædam saluginosæ: quædam flatibus plene, aspectui graues: non nulla ad tactum humectæ: non nulla vehementer rubida, aliqua vehementer pallida, aliæ liuida, & alia humida. Apertissime enim, in his febribus, ab ipsius rei substantia simul atque à dignotione, in proprias diciturum fecit sectionem. Siquidem febris substantia in genere caloris qui est præter naturam, consistit. Caloris autem dicitur, & ex eo quod magis & minus, & ex materia in qua hic præter naturam calor accenditur, & ex modo motus caloris eiusdem, accipiunt: quas omnes unam cum dignotionis modo quæadmodum in procedenti sermone ostendemus, annotauit. Sunt autem omnino euidenter, quæ in eo quod maius aut minus consistunt: quo in genere diciturum consueuerunt medici magnam ac paruam febrim nominare, non propriæ quidem rei quali, nomen quanti accommodantes, hoc tamen facere assueti non in febribus tamen, sed in mille alijs rebus, quæ licet in qualitate subsistant, magnæ tamen ac parua dicuntur. Quæ vero à materia diciturum sumuntur, in qua hic calor præter naturam accenditur, maxime propriæ sunt, siue quod idem calor ipsum cordis corpus occupauerit, siue quod eos qui in eius ventriculis continentur humores. Reliqua autem ac tertia est post has diciturum, cum sola aerea, substantia sufficienter incaluit, humores autem & solida corpora calefcunt quidem adhuc, non dum autem sunt calefacta: neque enim, parum refert, si calefcere dicamus aut calefactum esse. Quid autem dicamus, hæc tibi exempla manifestissime ostendunt. Cogita aquam calidam lebeti frigido injecta: deinde ex eius vicinia lebetis corpus calefcere quidem, non dum autem exquisite esse calefactum. Excogita iterum in calidum atque ignitum lebetem aquam frigidam infusam: deinde ab eodem lebeti adhuc quidem calefcere,

6. Epid. cō. 1. t.
29. 3. 158. e

A. 1. 4. f. 1. t. 1
I. 411 C

Alesieri, non dū autem esse calefaciam. Horum quidem exemplorū secundū, primā februm dīam ostendit, quas diximus ipsū cordis corpus occupasse: Primum vero eas quæ in ipsius cōsistunt humoribus. Reliqua vero & tertiā differētia simile quidem omnino nō habet exemplum: at manifestioris quidem doctrinæ gratiā, concipe animo fabrilem sollem trahentem quidē ad se ipsū aerem admodum calidum: deinde ab eodem calefieri, non dum tū esse calefactum. Sed & rei quā monstrare volumus naturam exemplum ipsū magis ostendet, si humorem in folle contentum cogitaueris: adhuc vero magis si follis foramina per quæ aerem trahit atq; est, adeo arte fabricata, vt humorem quidem non admittant, aerī autem peruia existant. In quo sanè plurimum differunt naturæ opera ab his quæ humana arte sunt fabricata. Nam mista est in omnibus arterijs per multa foramina spirantibus aerea substantia sanguini, ac nihilominus in corde ipso, vt quod fluxile sit omnibus ipsis arterijs. Incipit igitur hic præter naturam calor quem & febrem nominamus, aliàs ex alijs eorum quæ nuper diximus: spargitur autem, atque vnā cum patiente afficit, duo reliqua genera. Facillima igitur ab humoribus ad spiritum caliditatis transumptio: non eque autē prompte vnā cum spiritu accēdunt humores. Corpus ē solidum humoribus atq; aereā substantiæ facilius calorem impartitur, q̄ ipsū ab eisdem suscipiat. Omnis siquidem substantia tenuis promptius alteratur, q̄ crassa: Est autē tenuissima quidem aeris, crassissima vero corporū solidorum, mediā humorum est substantia. Nihil autē in præsentī opere differt, siue spiritum siue aerē dicamus: nam de hisce omnibus alibi diligentissime diffiniuimus. Nunc autem hoc rātummodo sufficiat intelligere, quod & Hippocrates (vt arbitror) ostendit his verbis: || *Continentia,* contenta, & impetentia: continentia si quidem solida appellans, contenta vero humores, impetentia autem spiritus. Nam dispositio febrilis aliàs ex alijs eorum, quæ ante diximus, sumit initium: At in genere primo iam lesō non sistit, sed duo reliqua genera inuadit: ac nisi antea soluatur, progressu temporis illa quoq; similiter afficit. Hæc quidem sunt totius sermonis capita.

De Euidētibus & Communibus Causis Februm.

CAP. 2.

Et oportet quæ iam dicta sunt vnā demonstrare, atq; vniuscuiusq; generis februm dignationes exponere: quā primum autē necessariū est de earū ē generatione aliquid differere. Quod igitur ex laboribus, ira, & tristitia, & Solis ardoribus, atq; frigoribus, vigilijs, & cruditatibus, ebrietatibus, & crapulis, quidam febricitare conspiciunt, nemo est qui ipsa doctus experiētia nō agnoscat. Et quidem ē q̄ aeris pestilens status febrem afferre cōsuevit, nemo sanè mentis dubitauit: sicuti & q̄ pestilenti morbo laborantium conuersatio, periculosa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex scabie & lippitudine. Est et eorum qui tabe correpti sunt cōsuetudo nequaquam secura: atq; omnino eorum qui putridum expirant, adeo vt domus quas habitant, fœtidum exhalent odorem. Illud quoque longa experientia compertum, q̄ qui consueta exercitia omiserint, & alijs morborum generibus, & febribus maxime corripuntur. Et quidem omnes, vt ita dixerim, homines norunt, q̄ & quæ plethora id est repletio vocatur, & cibi prauī, & medicamina, æstusq; circa Canis ortum, pluraq; huiusmodi alia, afferunt febres: Qui vero ab eisdem causis nostris corporibus adueniat affectus, ex quo febricitemus, hoc sanè multos latet, & à plerisq; etiā qui se medicos profitentur, ignoratur. Duplex autē hæc ignorantium medicorum genus: Alterū eorum qui soli experientia nituntur, aiūtq; nullius rei naturam posse à ratione inueniri: Alterum est genus hominum, qui sibi nomen sapientiæ vindicarunt, & licet parem habeant cum prioribus ignorantiam, opinionem tū scientiæ sunt aucupati. Sed eorum inscitia inde habet initium, q̄ in rationalibus methodis nequaquam sunt exercitati, quæ nos distinguere ac discernere docent eas propositiones, quæ demonstrandi vim habent, ab ijs, quæ probabilitatem quidem cōtinent, nihil tū veri possunt aut inuenire aut demonstrare. Cum vero ad hanc ignorantiam accellerit arrogantia, ex ipsis quidem nō nulli ad tantam insaniam ac temeritatem peruenerunt, vt neq; ea quæ oēs homines experientia magistra, februm causas esse didicerunt, velint ipsi concedere. De quibus cum à nobis sit in libro de procatarcticis. i. præincipientibus causis sufficienter disputatum, superfluum esset eorundem hominum nugas hoc in loco repetere. Neq; enim sermonem facere institui, qui aut alijs contradicat, aut sophismata soluat, sed qui scientiæ doctrinæq; intendat, suppositionum quidem loco habens quæ alibi à nobis sunt demonstrata, februm vero differentias docens.

Quo pacto ex Præincipientibus Causis. Variæ in corpore Febriles Dispositiones oriuntur. CAP. 3.

Sunt igitur suppositiones hæ: Calidum, frigidum, humidū, & liccum, esse corporum elementa: Primasq; ex eorum intemperaturis constitui ægritudines: ex quarum numero Febris est vna, q̄ in corde quædam præter naturam caliditas generatur. Differentiæ vero secundum genus caliditatis, de quibus præsens transigit sermo, à materiæ differentia sumebantur, quæ febrilem caliditatem suscipiunt: quæ tres erant secundum genus: Vel. n. i. ipso cordis corpore accēdi dicebantur, vel in humoribus, vel in spiritu: Præincipere autē in oīum februm cōstitutione causas, quæ ab oībus manifeste noscunt, quas ē paulo ante cōmemorauimus: In quibus medici, qui se ab experientia Empiricos vocāt, ex obseruatione ad curationē aliquid p̄ficiunt: Rōnales autē ad ipsius rei naturā veniētes, cū indicationibus vtant, ab illa, ad futurorū p̄cognitionē atq; ad curationis inuentionē iuuant: neq; eorū vsum p̄termittūt, q̄ ex experientia fuerint inuenta, sed multa ex rōnali metho

Primo, ipsam dicebamus.

DE DIFFER. FEB.

thodo illis adiungunt. Quæ nã vero sint quæ vtrãque inueniant via, experiẽtia. s. ac ratione, alibi **E** est à nobis monstratum. At, quam singulæ præincipientes causæ in corpore faciant dispositionẽ, quæ febrem accendat, nunc ostendere intẽdimus. Qm̄ non vnum videmus modum generationis aut augmentationis caliditatis (si quidem neq; ignis ipsius) sed vel^r propter motum, vel propter putrefactionem, vel propter adhæsũ alterius caloris, aut propter detentum calidi effluxus, aut propter mistionem calidæ substantiæ quodam veluti ex fonte efferuescentis, quæ quo ad nostrum sensum vel generet vel augeat caliditatem, necesse omnino & febrium causas reduci ad eos quos proxime diximus modos. Veluti statim exustio, siue ipsa Solis operatio talem sortiatur appellationem, siue qui ab eodem fit in corpore affectus, siue ille qui iã effectus est, est quidẽ sanẽ & hoc ipsum calor præter naturã, non dum tñ febris, nisi cor vnã calefiat. Omne quidẽ hm̄õĩ cause genus fieri constat ex rei calefaciẽtis adhæsũ, siue Sol, siue ignis, siue medicamẽ fuerit ea res quæ calefacit, extrinsecus cõtingens, aut propinquans, aut adhærẽs, siue quouis aliquo vocabulo quispiam vtĩ voluerit. Ira autẽ est veluti quidẽ feruor quidam, ac vehemẽs motus potẽtiẽ irascibilis in ipso cordis corpore sita: simul autẽ cum hoc feruore calefit aliqñ quidẽ spũs substantia, aliqñ vero sanguinis. Quod si ita contigerit, vt ea corpora quæ in se caliditatẽ admiserunt, longo eam tpe retinere natura apta sint, licet motus cordis sedetur, in hisce tñ remanet calor præter naturam, atq; **F** inde hominem febricitare est necessarium. Huiuscemodi ergo febris habet originem à motu atq; feruore natiuæ caliditatis. Quæ autẽ ex tristitia fit, ex solo motu, non autem ex feruore generatur.

Quæ autem lassitudines sequitur, principium quidẽ & ipsa habet, multam musculorum, neruorum, copularum, & articularum motionem, quæ sanẽ & prima calefiunt: hinc vero cõtinuatim calor ascendit ad cor, atq; inde homo febricitat. Quæ autem ex dẽsitate cutis accenditur febris, qualis maxime frige factis atq; adstrictis corporibus solet accidere, mordaci effluxu in corpore aceruato contingit. Semper enim animalium corpora distantur, idq; duplici modo, effusis ad exteriora vaporolis atq; fuliginolis superfluitatibus, ac rursus iniro attracta refrigerante ac ventilante naturali calorem aerea substantia. Cum igitur aliqua causa potentior cutim densans, eos de quibus diximus meatus angustiores effecerit, sæpius quidẽ in plethoricã dispositionem incidit corpus, qm̄ & vaporosum & optimum quod effluit, extiterit: Non nunq̄ vero in febrem, cum nimirum acre mordaxq; fuerit: quo tpe maxime, qm̄ intra corpus quod refrigerandi vim habet non attrahit, calor simul augetur. Acris autẽ ac mordax effluit superfluitas ijs qui aut natura vitiosos habent humores, aut prauis cibarijs vtuntur, aut sæpius cruditatem patiuntur: Ac tum præsertim cũ post huiuscemodi cibos assumptos, faculentam vel lutulentam, atq; ex lacunis vel piscinis siue paludibus siue quouis alio, corruptam ac putridam biberint aquã. Idem ijs quoq; accidit, qui supra modum laborant, aut vigilant, aut cogitant, aut medicamina acuta iugiter sumunt. Voco autem praua cibaria, tum ea, quibus hoc ipsum est à natura insitum, sicuti allia, capre, nasturcia, porros, brassicas, ocyma, & vrticas, & quæcunque alia agrestia dicuntur, veluti quæ apud nos læpsanæ vocantur: Et quæ præterea natura quidẽ optima sunt, sed ob quosdam putrefactionis modos æquale prædictis aut maius aliqñ vitium contraxerunt, veluti frumenta, hordea, atq; oēs aliæ fruges quæ ad vsum cibi assumuntur: quarum non nullæ tps longitudine ad putrescibilem ducuntur dispositionem: aliæ, qm̄ malæ repositæ fuerint, situ replentur: quædam vero & in primo ortu rubigine deprauantur. Tales cibos hodie quoq; vrgente fame plures coacti comedere, non nulli quidẽ à putridis ac pestiferis febribus interierunt, non nulli autẽ pustulas instar scabiei ac lepræ in corpore contraxerunt. Quum igitur plenum fuerit corpus huiuscemodi humoribus, nulla vero obstructio aliquod ex visceribus obsideat, libere autem totum animal per cutim distetur ac refrigeretur, sanitate quidẽ fruatur animal, sed dubia ac momentanea: Cum autẽ constringi terminũ exteriorum, aut obstrui penitiorum partium meatus, cõtingerit, in constrictionibus quidẽ, quod nuper diximus, febrium genus consequitur: in obstructionibus autẽ, quod paulo infra dicemus. Nihil **H** ergo mirum, si ex ijs qui cruditatem passi sunt, non nulli quidẽ à febribus correpti fuerunt, alij vero minime. Nam, qui iam humores habent vitiatos, ac male distantur, aut intempestiue laborant, aut balneis superfluis vsi sunt, hi facile febribus corripiunt: At, qui bonos hnt humores, ac bene distant, & quieuerunt, & quæ circa ventriculũ atq; hepar sunt, fouerunt, his febrile est impossibile. Nã in eisdẽ residet ventriculi atq; hepatis partibus quodcũq; corruptũ est, ac paulatim per tẽpus coquit, atq; optimũ fit: sicuti ijs q se post vehemẽtes motus exponunt aut estiuo Soli, aut balneis calidis dulcium aquarũ, corrupta cibaria in totum habitũ corporis recipiuntur. Sic & quibuscunq; cibi corrupti per aluum deijciuntur, febris non subsequerẽt, nisi alia causa accederet, veluti aut quia supra modũ fatigati essent ob frequentius surgendi necessitatem, aut inflammationem in ventriculi partibus subtenuissent. In obstructionibus sanẽ foraminũ, atq; humorum intrusionibus (nam & de hoc dicere distuli) ex putredine patiuntur febrem animalia. Promptissime. n. putrescunt quæcũq; calida ac humida & multa sunt in calidis locis, nisi distillari simul ac refrigerari cõtingerit. Nihil igit mirũ, si ex plethoris febres eueniunt: etenim obstructiones multæ fiunt, atq; vniuersum corpus i huiuscemodi affectibus male distillat. Sicuti sanẽ i altera multitudine, q rone potẽtiæ dẽ, cito ad corruptionẽ hũores deueniunt, qm̄ nõ apius supant neq; cõcoquunt pbe, cũ ea à qua cõficiuntur,

A. I. 4. f. 1. l. 1. c.
15. 412. d

A. I. 4. f. 1. l. 1.
2. 411. c

Aciuntur, vis inualida existat. Propterea etiam quęcunq; cibaria glutinosa sunt ac crassa, sunt magis morbosa: obstrui. n. atq; intrudi cũ qui ab ipsis generatur humorem facilius existit. Quid igitur? non ne contraria ratione acria atq; extenuantia morbosa? videtur enim similiter a febris infestari, qui vtranq; victus rationem nimium sequuntur, qm̄ & supra diximus omnia talia mali succi esse. Vitiolorum igitur humorum rōne, hęc: Ob putredinē aut, quęcunq; glutinosa sunt ac crassa, febrium sunt causę. Partes ęt quę inflammationem patiuntur, ratione putredinis febres accendunt: intrusus. n. in ipsis influēs humor, cum non bene distiletur, putrescit. Cum igitur fluxio fuerit exquisite biliosa, calor erysipelatosus partem occupat: cũ vero sanguinea, phlegmonosus: qñ vero ex ambabus mixta fuerit, fit vel erysipelas phlegmonosum, vel phlegmone erysipelatosus, nomen quidem ab humore superabundante suscipiens, cognomen autem ab altero. In hisce autem omnibus communicationis ratione febris acceditur: semper enim calefactę proxima pars simul calefit, donec ad cor cōmunicatio pertingat. Nam & in carbūculis id quod continuū existit vnā calefit: fiunt aut ex sanguine quidē satis calido, sed ad atq; bilis naturam pp adustionem conuerso.

De Pestilentis Febris generatione: ac Quo quis Pacto illam Pręcauere possit. CAP. 4.

B CALIDIORES autem ambientis aeris status, quales maxime circa Canis ortum contingunt, per inspirationes quidem manifeste cor calefaciunt: corpori autem extrinsecus circūfusi totum ipsum calidius efficiunt, sed pręsertim arterias, vt quę ipsius substantię aeris ambientis aliquid trahant: cum quibus omnibus simul cor affici est necessarium: & cum supra modum incaluerit, ipsum primum atq; potissimum febrilem calorem suscipere atq; ad vniuersum corpus transmittere. In pestilenti vero aeris statu, inspiratio potissimum est causa. Fit enim & aliquando ob eos qui sunt in corpore humores ad putrescendum paratos, cum breuem aliquam occasionem ad febris originem ab aere ambiente acceperit animal. Magna autem ex parte ex inspiratione incipit aeris circunstantis a putrescibili euaporatione infestari: Putredinis autem principium, vel cadauerum multitudo non crematorum, quemadmodum in pręlijs contingere solet: aut ex aliquorum vel lacuum vel paludum ęstatis tempore euaporatione. Contingit autem quandoque pręcedere ambientis aeris caliditatem immodicam, quemadmodum in ea pestilentia quę Atheniensis in-

1.4.f.1.12.c.
1.416.d

uasit, vt Thucidides inquit: Sed in tugurijs suffocantibus ęstatis tempore habitantium corpora corruptione laborabāt. At quia humores corporum ex victus prauitate erāt putredini obnoxij, hinc febribus pestilentibus origo data est. Forte autem per continuum ex Æthiopia quędam putredinis fluxere contagia, ijs quorum corpora erant ad patiendum parata, febrium causę futura. Oportet enim semper hoc in toto sermone memoria tenere, qđ nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest: alioquin omnes qui sub ęstiuo Sole commorantur, febricitarent: aut qui nimio motu exercentur, aut vini potu grauantur, aut ira excandescunt, aut tristitia afflicti, febricitarent: alioqui etiam, vt arbitror, circa Canis ortum omnes ęgrotarent, ac in pestilentijs morerentur. At vt diximus, maximam in generatione ęgritudinum partem habet, eius qui passurus est, habitus corporis. Supponatur igitur vt in exemplis, in ambiente quidem aere non nulla pestilentię semina contineri: aea quę ab ipso corpora continguntur, non nulla quidem esse varijs admodum superfluitatibus plena iam ex se ipsis ad putrescendum paratis: nō nulla autem pura, atq; inutili materię carentia. Ac primis quidem adiungatur in multis corporis partibus obstrucio foraminum, atq; ea quę plethora vocatur, & vita ociosa in multis crapulis & ebrietatibus ac rei venereę vsibus immoderatis, atq; ijs quę necessario omnia quę nuper diximus consequuntur, cruditatibus: Reliquis vero omnibus corporibus puris ac superfluitatibus omnino carentibus adfiat pręter hęc bona, libera in omnibus spiratio meatibus, cum obstrucionibus atq; adstrucionibus careant: exercitia etiam sint moderata, victus temperatus: Ac deinceps his suppositis cogita-

D quomodo vtraq; corpora affici sit rationabile ab eo, quem inspirant, aere putredinoso: An nō rationabile est illa quidem statim a prima inspiratione principium putredinis sumere, ac plurimum in malo procedere? quęcunq; autem munda sunt, ac superfluitatibus carent, non nulla quidem nihil, non nulla vero minimum mali sentire, ita vt facile ad naturalem habitum habeant regressum? Sic & cum aeris temperatura a naturali habitu ad caliditatem atque humiditatem immodice fuerit conuersa, pestilentes quidem oriri morbos est necessarium: plurimum vero eisdem laborare quicunque fuerint superflua pleni humiditate: quemadmodum qui moderatis laboribus se exponit, ac victu vitur moderato, in omnibus huiuscemodi dispositionibus nullam omnino sentit offensionem. Achic quidem sermo in vno nunc a nobis prolatus est exemplo, sed nihilo minus in omni genere causę veritatem complectitur: & quicunq; integre in eo vult exerceri, de prę incipientibus causis legat librum. Equidem ego in pręsentia prolixitati parcens, vbi vno capite vniuersa comprehendero, finem sermoni constitutam. Oportet siquidem in omni causarum genere diligenter aduertere, ex qua maxime potentia ęgrotare contingat: deinde corporum dispositiones, tam quę eidem consentiunt, qđ quę aduersantur, considerare: Illud pro cōperto habētes, qđ quęcunq; consentientes sunt, facillime læduntur: contrarię aut ac renitentes, qđum viribus ac magnitudine contrarietas valet, tantum inuictas perdurare contingit. Vidi ego aliquando in tali temporis

2. Epid. sect. 1.^a.
statim i priuci.

3. Epid. cō. 3. t.
50. 144. h

* Al. dogmatis

2. Aph. 17. Ex.
ord. 12. h

4. Aph. 55. Ex.
ord. 33. c

† In aliquibus
Cod. grecis ad-
est, ephemerz.

temporis statum, qualem ait Hippocrates in Cranone fuisse, non paucos carbunculos grassari per E populum, quorum erat generatio eadem, omniaq; alia, quemadmodum scribit Hippocrates ex qui lite similia: & quidem quæcunq; in tertio libro epidemiorum, de pestilenti aeris statu ab Hippo- crate referunt, in altero eidem simili pari modo euenerunt. Erat autem eorum summa, ut ostendit idem Hippocrates, ipsa putrefactio: Quod cum nos præuidissemus, statim ab initio quæcunq; cor- pora humida videbamus, omni via exiccare conabamur: quæ vero sicciora, in ijs antiquum habi- tum cōseruabamus: at in quibus superfluitates redundabant, hac purgationibus sanabamus: ob- structiones autem foraminum aperire atq; abstergere studebamus. Sed hæc quodammodo me- thodi curatiuæ ppria esse videntur: neq; in ambiguo est, quin plenissime de hisce sit à nobis in eo loco dicendum. Nunc vero de ipsis volui facere mentionem, cum eum prosequeremur sermonem, in quo, quemadmodum ab eadem causa inualecente non nulli quidem à febribus corripiuntur, non nulli autem illæsi perseuerant, exponeremus. Cum. n. corporum dispositiones dissimiles sint ac mul- tiformes, quædam facile superantur ac patiuntur à causa in ipsa operante: quædam insuperabiles ac impassibiles oïno existunt, vel cum difficultate patiuntur. Ad huius vero rei demōstronem coacti sumus etiam curationis meminisse, non aliter affecti q̄ Hippocrates, qui quodam in loco per simi- lem modum vulgatissimum illud dictum conscripsit: Ostendit autē curatio. Est igit̄ & quæ præ- F custodia dicitur, curatio quodammodo: sed ipsa videlicet nomina apud medicos sæpius confun- duntur. Sicut. n. in altero libro est à nobis ostensum, omne medici opus est errorum qui circa hu- manum corpus eueniunt, correctiuum. Sed nihil ista subtilitate sermonis hoc in loco indigemus: Siue enim in duo nomina diuidas totum, curationem ac præcustodiā: siue ambo in vnū colligas, curationem nominās: non paruam coniecturam affert eorum dispositio, qui à pestilētibus atq; in populum grassantibus morbis affici prohibent, q̄ non æque oēs ab eiusmodi causa patiant. Vna siquidem ac prima est in omnibus communis intentio, q̄ corpus quàm maxime superfluitatibus vacet, atq; optime spiret: Secundo loco post hoc, ut præpotēti causæ quoad eius fieri potest aduer- setur. At quibus eorum contraria insunt, celerrime capiuntur, ac q̄ maxime laborant.

Non omnem Febrem ex Putredine oriri: ac de Ephemera ex Tumoribus Inguinum nata. CAP. 5.

Sed quoniam de febribus pestilentibus facta est mentio, quæ omnes à putredine ortum ha- sbent, operæpretium videtur, ut hoc loco sistentes sermonem de antiquo dogmate confidere- mus, omnem febrem ex humorum putredine fieri asseuerante: siquidem eius sententiæ esse peri- clitatur omnis ab Athenæo chorus, viri tum in cæteris quæ ad artem pertinent, tum præsertim in G febrium contemplatione, minime contemnendi: De quibus ego maxima ex parte illis cōsentio, nisi quod eas quæ ephemera nominantur, excipio: neque enim videntur mihi hæ humorum se- qui putredinem. Sed qui quidem ex Solis incendio febricitat, ab agentis causæ caliditate alterari natura aptus est. Qui vero ex ira, & huic feruorem quidem aliquem eius qui circa cor sanguinis fieri est necessarium, non tamen etiam putredinem. Sic & ei qui supra modum exercitatus est, ve- hementior caliditas præter naturam sine humorum putredine in corpore accenditur. Et cui cutis adstricta est, cum prius acriores superfluitates per eam euaporarent, postquam retentæ sunt ac coa- ceruata, incidit in febrem, nulla interueniēte humorum putredine. Et quæ ex bubonibus febres oriuntur, omnes sunt malæ, exceptis ephemeris, quodam in loco inquit Hippocrates. Et quidem bubo ex genere est inflammationum: et quantum ad hoc assentior illi qui de putredine, sermoni: eius enim ratione ex inflammationibus, quas græci phlegmonas vocant, febricitare contingit, non ea quam Erasistratus opinabatur. Sunt tamen quædam febres ex bubonibus è genere ephemerarum: quemadmodum & aliæ quædam non facile tractabiles morbos ex vlcere, aut inflam- matione, aut abscessu, aut aliqua huiuscemodi altera in visceribus dispositione, ortum habentes, nunciant. Differunt autem, quæ ex bubonibus febres oriuntur, ab ijs quæ ex humorum putredine eueniunt, quæ vel in aliquo viscerum, aut in cauis & maximis vasis, ortum habent: Quoniam quæ ex bubonibus fiunt, concalefaciunt semper partes continuas, donec vsq; ad cor calor febrilis attingit: non peruenit autem ad ipsum putrida fuligo, sed ibidem permanet in loco bubonis cir- cumscrip̄ta sola alteratione per continuū facta, vsq; ad cor perueniente calore: quo maxime modo in ijs qui Solis calore deurrunt, aut lassitudinem patiuntur, à primis partibus calefactis vsque ad vitale principium caliditas permeat: In putredine autem, quæ aut in visceribus, aut in magnis fit vasis, quidam veluti fumus ex putrescentibus humoribus ad cordis ventriculos peruenit. Et qui- dem in bubonibus omnes cunctim humores putrescere solent, siue per vnum, siue per duos con- tinuos dies, ut qui inuicem adhæreant atque in vno loco concludantur: At qui in visceribus sunt vasisq; magnis, ut qui continuo fluunt, suoq; contactu vicinos ad putredinem trahunt, spa- tio temporis putridum calorem accendunt. Sed ut vno dicatur verbo, quemadmodum in extrin- secis omnibus quæcunq; præter naturā à quauis causa calefiunt, si quidē imputrescibile sit quod calefit, veluti lapis vel lignum aut tale aliquid aliud, eod vsq; durare caliditas solet, donec paulatim refrigeretur: quod autem putrescere natura aptum est, semper ad continua dispartitam con- tinet caliditatem. Quemadmodum aliquando in agro conspexi excrementa iumentorum simul ac colum-

Aac columbarum quadam ex parte à Sole adeo vehementer calefacta, q̄ instar fumī multam euaporationem in sublimē emittebant, non parum mordacem ac dolorificam, & si quis proxime accessisset, nares oculosq; lædentem. Ipsa etiam excrementa tangentibus adeo calida sentiebantur, vt qui longiori tempore manus & pedes adimouisset, exureretur. Non tamen continuo huiuscemodi casus perdurabat, sed in die qui sequebatur, quicquid superiori die ad summum feruoris peruenerat, refrigerabatur: quod autem huic continuum erat, dum prima pars quæ calorem conceperat in summo esset feruore, ipsum interim paulatim succensum, mox priori se feruore remittente iterum incalebat atq; efferuescebat: & paulo post priori parte refrigerata, ipsum summum feruorem obtinebat: hocq; rursus deseruescebat, dum pars continua paulatim succendebatur: quæ paulo post vehementius accensa, ad summum feruoris perueniebat, prior autem refrigerabatur. Hic autem circuitus in vnius ferè diei ac noctis spatio peragebatur, adeo vt res quotidiana febris, quæ græci amphimerinam appellant, propriissimum esset exemplum. Quod si duobus diebus ac noctibus idem circuitus factus fuisset, tunc febris tertianæ eo modo fuisset exemplum: & si tribus, quartanæ: & quatuor, quintanæ, si tamen & quintana febris existat: ego enim non dum liquido vidi neq; huiuscemodi circuitum, neq; alium qui vltra quatruiduanum protenderetur. Sed de febribus quæ per circuitum accessiones habent, postea dicetur.

Similem esse Putredinem Tumorū & Vasorum: ac Quibus notis Pus optimum, ac Vrina optima deprehendatur.

CAP. 6.

HVmorum autem putredo quæ in vasis fit, similis est ei quæ in inflammationibus atq; abscessibus accidit, alijsq; collectionibus, duplex quidem secundum genus. Ex duorum autem generū miscella alia tertia secundū speciem euariat, quoniam & innumerabiles miscellæ modi in eo quod magis & minus alterum genus superat & superatur, reperiuntur. At duorum generum alterum quidem fit superante naturā, alterum vero superata. Et superante quidem sicut in inflammationibus & similibus collectioni tumoribus omnibus, pus: in humoribus autem qui in venis atq; arterijs continentur, quoddam quod puri proportionē respondet, subsidens in vrinis. At talis quidem putredo non simpliciter quidem putredo existit, sed aliquid in se continet coctionis: nam adhuc vi coquendi vasorum remanente, qui interim putrefit humor, ad talē peruenit alterationem. Sed & alterum est putredinis genus, cum ea vis cui coquendi officium est demandatum, adeo imbecillis facta est, vt nullam amplius facere possit in putrescente superfluitate ad optimum trasmutationem: Quod quidem vsu contingit non nunquam, cum eadem vis ad vltimum imbecillitatis peruenerit, etiam si id quod putrescit, mediocriter sit vitiatum: Interdum vero fieri potest, vt vis quidem ipsa non omnino sit imbecillis, humor vero putrescens maxime sit vitiatum. Huius superfluitatis putredo, neq; consistentiam neq; aut colorem aut odorem habet vnum, sed semper secundum substantiam putrescentem permutatur, ac multis modis euariat illud quod putrescit: Altera autem putrefactio, quam & coctionem esse diximus, semper ad vnā puris speciem terminat coloremq; ac consistentiam & odorem. Superante igitur integre ipsa natura, optimum fit pus conspectui album, & crassum, & quaquersum sibi simile, lene autem tangenti, ac minime foetidum: si vero semiputridum fuerit, tertium in tali trasmutatione genus quod paulo ante diximus fit. Dictum vero & illud est, q̄ multiforme huiuscemodi genus existit: nam in eo, quod magis & minus suscipit coctionem, est innumerabilis differentia. Sæpius enim cum colore albū factum sit, vel foetidum odorem, vel tenuem substantiam obtinet: sæpius vero non album apparet, sed liuidum: atq; in his omnibus magis ac minus infinitis modis euariat. Quotcunq; vero in abscessibus putredinis sunt differentia, totidem & in febribus quæ ex putredine accenduntur, sunt eorum quæ in vrinis apparent, forma. Optima vero vrina quæ ex putrescente humore, coctionem à continenti vase suscipiente, perficitur, est quæ album & lene & æquale & minime foetidum. **D**sedimentum habet: pessima autem est, quæ in omnibus maxime contrario modo se habet: quæ vero intermedia existit, quanto propius ad alteram accesserit, tantum aut melior aut deterior existit. Sed de vrinarum differentia in commentarijs de crisi bus dictum est.

Quibus Notis Ephemeræ à Cæteris febribus distinguantur: ac in Quibus Affectibus Pulsus Durities existat.

CAP. 7.

EAs autem quæ ex putredine humorum febres accenduntur, alias ab ephemeris oportet existimare: neq; earum discretio difficilis est, quanquā non nullis videat esse impossibilis: Nos vero hoc millies re ipsa probauimus, prima accessione finita, lotum hominem ac mediocri cibo refectum ad consueta opera transmittentes, vt qui alteram febris accessionem sensurus non esset: neq; nos nostra existimatio fefellit. Vnum vero hoc est præcipuū febrīū ephemerarū indicium, ab aliqua incipere causa recenti ac manifesta, quæ antè præcesserit, quam oēs medici iuniores vsitato vocabulo procatarticam siue præincipientem appellant. Sed & si hoc inseparabile sit talium febrīū, indicium tñ earum proprium non est: nā & aliarum quædā ex causa manifesta fiunt, quæ antè præcessit. Inseparabile vero ac propriū est coctio in vrina statim die prima: Ac præterea pulsus ad magnitudinem ac celeritatem effatu dignam accedentes, ita vt frequētia à proportionē deficiat secundū exteriorem quietem. Est autem & magis inseparabile ac propriū q̄ nullo mō ad cele-

Tertia Classis.

c c c

ritatem

DE DIFFER. FEB.

ritatem ea pars pulsus quæ systole dicitur tendit: & si aliquando contingat hoc, minimum ac vix E perceptibile existit, parumq; à naturali tenore mutatum. Sed & caliditatis suauitas propriū atq; inseparabile est huiuscemodi febrium indicium. Inseparabile quoq; æqualis atq; incōpressus ascensus in caliditate ac pulsibus simul, non tñ proprium, cum & alijs quibusdam adlit: Sicuti etiā consistēte febre mediocritas: neq; enim hoc est proprium, quanq̄ his maxime inest. Et melius sanè est hæc quæ cōia existunt in crescente febre ac consistente, qm̄ magis ephemeris insunt, inter propria reponere. Sic. n. fieret, & si non rei ipsius species, at pulcherrimum atq; exquisitissimū in ipsa, huiuscemodi febriū propriū simul atq; inseparabile signum: Sicuti & cum sudore, aut rore, aut omnino cum aliquo optimo vapore declinatio, vbi integra febris cessatio sequatur. Hæc quidē est cōis dignotio generis febrium ephemerarū, nam postea de earum singulis speciatim dicemus.

Alterum vero febrium genus, quod ephemeris ex aduerso distinguitur, nullum quidem nomē cōe sortitum est. Sunt autem duæ primæ differentiæ quæ non obscuram habent specierū discretionem. Nam quædam ex istis ex putredine humorum accenduntur: Quædam vero ipsas solidas occupant aialis partes, atq; eas hæcticas. i. habituales febres appellarūt, vel qm̄ firmæ ac solutu difficiles sunt, quemadmodū habitus: vel qm̄ ipsum corporis habitum comprehenderunt, sic enim vocare consueuerunt solidas partes, humidis ex aduerso distinguentes. Indicia vero febrium, quæ F ex humorum putredine accenduntur hæc sunt. Primum quidem non inseparabile, sed proprium, q̄ nullā earum, quæ præincipientes causæ dicuntur, eas antecedit: neutri enim aliorum generum hoc inest: qm̄ Ephemeræ omnes à præincipientibus causis originem habent: Hæctice autē quando sine his generantur, nunq̄ ab initio inuadere consueuerunt: Adeo q̄ vbi quis sine præincipiente causa cœpit febricitare, scire oportet huius passionis causam in humoribus esse. Illud vero non nunq; vsu venit, q̄ aliqua manifesta causa præincipiens, sui ratione febrem accendit ephemeram: subsequitur autē altera ex putredine humorum, qm̄ quod afficitur corpus, ad id habile fuerit, hoc est quando impurū extiterit, ac superflua materia redundans: hæc enim cum in ephemeris immoderatum calorem contraxerit, atq; hinc putrescendi principium acceperit, alteram speciem febriū succendit, priore desinente. Vnum vero proprium simul atq; inseparabile in oibus successioneis indicium, q̄ febris ephemera quietem integram subsequente non habet. Contingit vero aliquñ, vbi ephemera febris consistit, aliquod permutationis indicium ostendi: ac multo magis cum iam cœperit declinare, quo tempore, id quod paulo ante dicebamus, ea tranquillitas abest, quæ adesse deberet. Hæc quidem sunt permutationis indicia. Initium autē à rigore sumere febrem, vbi neq; ardor Solis, neq; frigefactio valida præcesserit, qualis præsertim per niuem facientibus iter cōtin- G gere solet, aut qui aliter in vehemēti frigore diutius commoratur, proprium & hoc existit signū febrium, quæ ex putredine accenduntur humorū, non tñ inseparabile, neq; enim in omnibus inest: Quemadmodū neq; horrores ipsi sunt ab huiuscemodi febribus inseparabiles, sicuti neq; ab initio proprij. Inæqualitas vero pulsuum atq; caloris siue in principijs siue in augmento contingat: est huiuscemodi febrium generis propriū indicium, non tñ & ipsum inseparabile: Multæ enim & sine insensibili inæqualitate incipiunt, atq; ad consistentiam accedūt. Adhuc vero magis neq; hoc inseparabile est, nimirū q̄ paroxysmi, plures veluti insultus habeant, quod græci ἐπιπαραξύνεσις. i. superacui vel superacerbari vocamus: Sicuti & pulsuum θλίψις. i. afflictio seu compressio (sic enim noiant, qm̄ incipiente accessione satis paruos atq; inæquales eosdem habent) nec ipsa, ab hæc febribus est inseparabilis: non tñ alicui alteri generi febrium est cōis, sed propria istarum ac peculiaris: Sicuti & inæqualitas ipsa, nisi alicuius casus ratione superueniat. Sepius. n. vbi humor aliquis vitiosus in ore ventriculi fuerit acruatus, qui ipsum aut mordeat aut refrigeret, parui simul atq; inæquales fiunt: & paruitas quidem in frigidis, inæqualitas vero in mordacibus accidit: at vbi euouerit, hæc ambo protinus cessant. Cum vero ipse ventriculus omni noxa vacat, ad propositum febrium genus pertinent huiuscemodi pulsus. Maximum autem est earum quæ ex putredine H ne fiunt febrium indicium, qualitas caliditatis: Nihil enim est in ea suaue neq; moderatum, neq; vltimo pacto similis est ei, quæ in ephemeris sentitur: sed quemadmodum est & ab optimis ante nos medicis dictum, mordax quodammodo potius existit, tactuiq; molesta sentitur: ac quemadmodū fumus oculos ac nares, sic ipsa tactum videtur erodere. Sed in principijs quidem accessionum, vt in quibus calor adhuc suffocatur, ac superfluitates intus succenduntur, non statim admota manu discernitur, at per moram prædicta caliditatis species ex penitioribus partibus efferit. Quod cum animaduerneret Themison, existimauit (vt mihi quidem videtur) hoc esse omnibus febricitantibus proprium atq; inseparabile. Sed de hoc quidem in proprio huius sermonis loco à nobis rursus considerabitur. Prædicta autem caliditatis species, quæ appositam manum pungit, vt quispiā diceret, atq; erodit instar medicaminis acris, est putredinis humorum progenies, quæ manifeste quidem sentitur in crescentibus ac consistentibus febribus: non manifeste autē neq; statim, in incipientibus. Proprium vero atq; inseparabile est febrium quæ in humoribus accenduntur, submissiois pulsuum, Græci systolen appellant, velocitas: quæ manifestius quidem in crescentibus febribus, non obscure autē incipientibus ac consistentibus fit. Comitatur autē has febres in initijs quidem, pulsus paruus ac velox: cum vero consistunt, magnus simul ac velox. Sic & quæ in exteriori quiete

A.1. 4. f.1. t.1.
c.5.412.c

A.1.4. f.111.
c.2.417.b

A quiete existit, frequentia in hmōi febribus manifeste deprehenditur, cui similis neq; in ephemeris neq; in hec̄ticis apparet. Proprium vero maxime harum febrium etiā existit, cruditas vrinæ. Debilis ē earum concoctio proprium est indicium febrium, quæ humorum sequuntur putredinem: Neq; n. cruda neq; concocta debiliter in ephemeris apparet. Ac earum quidē alterutra seorsum est proprium febrium, quæ in humoribus accenduntur, indicium: Simul aut̄ vtraq; dicta s̄m disunctionis proloquium oīno inseparabilis existit: huic enim febrium generi vrinæ primæ vel oīno crudæ vel debiliter coctæ principio associantur: neq; vnq; magnum aut effatu dignum concoctionis indicium in huiuscemodi febribus in primis vrinis apparet, si excipiamus eam quæ fit ex ephemeris febribus permutationem, de qua a nobis antea dictum est. Præter prædicta autem propositarum febrium indicia contingit etiam eo tempore, quo accessio consistit, casum aliquem febris ardentis apparere. Quod si ēt ij casus se ostendunt, qui in febribus epialis & lipyrijs appellatis, sicuti & qui in hemitriteis, aut succensiuis, aut in quapiam alia tali febre videri solent, erunt quidem propria huius generis febrium, quæ ex humorum putredine accenduntur indicia, non t̄n inseparabilia: atq; idcirco vbi ipsa non adliint, ex alijs dignoscere licet: q̄ si affuerint, non solum ad genus huiuscemodi febrium pertinebunt, sed etiam aliquam earum speciem indicabunt. Et quidem si post febris declinationem integra non successerit quies, siue cum sudore, siue quouis alio modo declinet, ex duobus alterum, vel permutationis est argumentum, si oīa quæ præcesserint, febrium ephemerarum fuerint indicia: aut, si nulla ex his fuerint, statim ab initio febrem aliquā ex ijs quæ putredinem humorum sequuntur, inualisse indicatur. Si vero non nunq; in prima die pulsus durus sentiatur, aduertere oportet, nunquid in corpore ægrotantis sit aliqua cōgelatio ex frigore, vel siccitas, vel tensio, qualis in distentione neruorum fieri consuevit, vel inflammatio, vel durus tumor quem græci scirrhon appellant, scientes ab his solis causis pulsus durum fieri. In quibus. n. errauerit Archigenes circa notionem & dignotionem pulsus duri, in eo tractatu quem de pulsibus composuimus, abunde ostendit: in quo exercitatum esse oportet, quicumq; ad præsentis operis lectionem animū sit impulsurus, atq; in ea præsertim parte, in qua de pulsuum dignotionibus agit. Nam pulsuum quidem noīa, oīaq; eorum significata, numerumq; vniuersum in vno tractatu exposuimus, qui de pulsuum dria inscribitur: Quo pacto vero singula ex ipsis sint dignoscenda, altero tractatu, quem de pulsuum dignotione inscribimus, quatuor libris explicat: Sicuti alterum volumen ordine consequens in quatuor libris cōprehensum confecimus, in quibus pulsuum causas edocemus: Ac post ea, quæ iam diximus, quartum quod de præcognitione ex pulsibus inscribitur, non verbis t̄n sed operibus ēt huiuscemodi contēplationis vtilitate a nobis ostensa. Et si quis nobiscum affuit, q̄n ægrotos viseremus, eorum librorū cōtemplationē re ipsa demonstrantibus, eidem partim alia, partim id ipsum est persuasum, q̄ pulsus durus, neq; proprium neq; inseparabile est huiuscemodi febrium indicium. Sed non est nunc t̄ps de hisce rebus disserendi: nam in nuper dictis tractatibus, atq; in altero volumine octo libris comprehenso, in quo librum Archigenis de pulsibus ad examē rationis adducimus, satis a nobis huiuscemodi oīa ostenduntur. Nunc quantum præsentis operi expedit dicemus, q̄ pulsus durus nō est alicuius generis febrium: neq; igitur ephemerarum, neq; earum quæ in humoribus accenduntur, neq; hec̄ticarum proprius atq; inseparabilis. Comitatur vero magna ex parte hec̄ticas febres: non nunq; vero ēt duo genera alia, casu aliquo interueniente: Ephemerarum quidem, si ex algore nimio contigerunt, si qua nervosa tensio simul affuerit: Contingit vero aliquando ob nimium Solis feruorem, aut lassitudinem simul, aut esuritionem, aut immodicas vigiliās, aut exinanitionem, quando hæc constitierint alimenti inopia: Illis autem quæ ex humorum putredine fiunt febres, pulsus durus adest, quando aliquid viscerum vel inflammationem vel durum tumorem patiat: Et, si casus quispiam alius affuerit, veluti tentio aliqua neruorum, aut siccitas, hac etiā ratione pulsus fit durus: sicuti in ijs qui non in tempore frigidam bibunt aquam, aut frigida se lauant, atq; aliquibus arborum fructibus immodice vescuntur. In febribus aut̄ ea ratione qua febres sunt, nunq; fit durus pulsus, neq; in ephemeris, neq; in ijs quæ ex humorum accenduntur putredine. Neq; enim q̄n ex inflammatione febris inuadit, eadem ratione sequitur & febris & pulsus durities: sed febris quidem ex humorum putredine, durities autem ex tensione quæ ob vasorum repletionem fit. Vt enim summatim dicatur, durities tunicis aduenit arteriarum, aut ob congelationē, aut tensionem, aut siccitatem: Cōgelationem quidē vehementes algores efficiunt: Tensionem vero inflammationes & duri tumores, & neruorum dispositio inflammationibus correspondens: Siccitatem vero & diurnæ euacuationes, quæ vel ex ventris profluuiō, vel intestinorum leuitate, aut dysenteria, aut diurnis vomitibus, aut tali aliqua alia causa proueniunt: & longi temporis fames, & febres ardentes longæ: atq; vt in vniuersum dicatur, quæcunq; ipsas animalis solidas partes vehementer exiccant, sicuti & hec̄tice febres: De quibus iam dicendum est, sumpto ab earum generatione principio.

De Ortu Febrium Hec̄ticarum.

CAP. 8.

QUæ igitur febres hec̄ticæ appellantur, duplici via ortum habent: Magna quidem ex parte ex ardentibus febribus, quæ tantum protrahuntur, vt longitudine temporis humorem in corpore cordis contentum consumant: vel fieri potest vt eius adhuc magna portio

Tertia Classis.

eee ij refer-

DE DIFFER. FEB.

reſeruetur. Sed illæ quidem non tñ hec̄ticae ſunt, ſed tabidae etiam: Quæ aut̄ manēte adhuc humi- **E**
 ditate generant̄, vbi cordis corpus occupauerint, hinc maxime accenduntur, quemadmodum luc-
 cernæ flāma ex fomite. Atq; vna quidem à nobis expoſita eſt earum febr̄ium generatio. Reliqua
 autem eſt, cum ſtatim ab initio inuaſerint, ſimilem primum ſui ortū ephemeris facientes, ex trifti-
 tia, aut ira, aut laſſitudine nimia vna cū Solis feruore contracta. Haec̄ igit̄ febres non eſt admo-
 dum difficile curare: At quæ ex ipsis ad maraſmum. i. tabem peruenerunt ex inſcitia medicorū,
 quibus earum cura fuit demandata, vbi iam exquisite conſiſtunt & iam dudum inceperunt, non
 modo eſt eaſdem curare difficile, ſed etiam impoſſibile. Earum ſiquidem natura calida eſt & ſic-
 ca, cū tale aliquid cor patiat̄, quale lucernæ fomes cū fuit plurimū exuſtus. Nam qui ita torrefa-
 ctus eſt, frangitur atq; diſſoluitur, atq; ex ariditate continuitatem amittit, adeo vt neq; ſi magnam
 olei copiam ſuperinfundas, flamma abundantior poſſit accendi: ſemper enim parua & debilis in
 ipſa palpitat flāma, ac continue fit minor, donec ex toto extinguitur. Talis quidem eſt febris quæ
 omnino maraſmodes. i. tabida exiſtit: quæ non idem morbus eſt ac paſſio quæ maraſmus. i. tabes
 appellatur: Nam & hæc abſq; febre in decrepita etate ſolet accidere, extinctio natiuo calore: quod
 nihil aliud exiſtit q̄ mors, quæ ſine ſenſu doloris ac ſecundum naturā ex ſiccitate cōtingit: Sicuti
 ijs qui præter naturam tabeſcūt, altera aduenit ſpecies quæ à Philippo ex ægritudine ſeneſtus vo- **E**
 catur, in quam multos non ſolum ſenes, ſed etiam pueros, vidimus incidiſſe. Tabida vero febris
 non tātum ſicca, ſed etiam calida eſt paſſio. Extinguitur autem valde celerius in hac ægritudine ca-
 lor ipſius animalis: totumq; corpus tabeſcit inſtar arboris ſupra modum arefactæ aut ob lōgitudi-
 nem temporis, aut flammæ viciniam, aut vehemētem atq; immoderatum ſqualorem. Sed de vni-
 uerſa quidem tabis diſpoſitione qualis natura ſit, ſeorſum ſcriptum eſt.

De Indicis Febr̄ium Hec̄ticarum.

CAP. 9.

Febrium aut̄ hec̄ticarum qñ quidem duplex eſt, vt nuper diffiniuimus, genus, earum indicia
 deinceps exponamus. Hec̄tica quidem quæ cum tabe coincidit febris, cognitu prōptiſſima
 atq; facillima exiſtit. Nam priuſquā pulſus atq; calorem tactu perpendas, videbis oculos immodi-
 ce concauos, veluti quibuſdam quali foueis recōditos, exhausto iam vniuerſo in ipsis liquore, ita
 vt oſſium quibus palpebræ cohærent, eminentiæ cōſpiciantur: & ſordes quidem in ipsis ſiccæ ap-
 parent, & quædam veluti ſqualida diſpoſitio, qualis maxime in eſt ijs qui toto die ſub Solis ardo-
 re iter longum per puluerem egerunt: eſt etiam in eiſdem flos vitalis coloris extinctus. Hoc qui-
 dem tota patitur facies: atq; in tota cute, quæ faciem obducit ac frontem præfertim, ſqualor im-
 moderatus conſpicitur, adeo vt ex ſiccitate dureſcat ac circūtendatur: non tñ poſſunt plurimum pro- **G**
 ducere palpebras, dormitantibus ſimiles: & quidem ſæpius conuiuent dormitantium more, non
 eſt autem eorum paſſio ſomnus, ſed vigilandi impotentia. Contabuere etiam carnes quæ in tem-
 poribus ſunt, vt collapsa videantur & concaua ſpatia. Et quid aliud omnino ſunt q̄ oſſa atq; cutis?
 adeo vt ſi nudato corpore partes ad ventrem attinentes aſpicias, neq; ex inteſtinis aut viſceribus
 aliquod ſuper eſſe cenſueris, ac præcordia vehementer contracta verſus thoracē videantur. Quod
 ſi eos tangere libeat, cutis quidem apprime eſt arida: quā ſi digitis apprehendēs extenderis, inſtar
 pellis conſiſtit. Pulſus autem tenuis, durus, ac debilis, & frequens. Caliditas autem, cum primum
 manus admouetur, debilis eſt: paulo poſt vero ac redinētem atque eroſionem quandam oſtendit, ac
 magis cum plus tangendo immoraberis. Neq; amplius reliqua cōmemorare oportet indicia, in
 re præfertim adeo manifeſta. Præſtat enim ad incipientem adhuc tabem rurfus transferre ſermo-
 nem. Dico autem tabem incipere qñ natiua humiditas, quæ in vnaquaq; diſpergitur particula in
 ſpatijs particularum conſimilium intermedijs, ex qua primum nutriūtur particulae, iam in cordis
 corpore aboleri periclitatur: donec enim pars huius aliqua reſeruetur, ſolū febris hec̄tica exiſtit,
 non dum etiam tabida. Cū vero iam res eo periculi peruenerit, vt nihil iam ex tali humiditate
 ſuperſit, tunc exquisita tabes exiſtit. Eſt quidem omnium hec̄ticarum febr̄ium diſpoſitio difficil- **H**
 lis, vbi iam principij tempus præterierit. Determino autem principium, nō dierum aut horarum
 numero, ſicuti neq; in alijs morborum generibus, ſed ipſa diſpoſitionis qualitate. Cū enim na-
 turalis cordis temperies primum everti inceperit, natiua humiditas neq; protinus abolita eſt, neq;
 virtus plurimum laborat, ſed primo fit velut quædam efferueſcētia humiditatis: quo in tempore
 facillimū eſt huiuſcemodi febrem ſanare tanq̄ nihil adhuc virtute perpeſſa. Deinceps aut̄ conſum-
 ptio quædam efferueſcentiam ſequitur: hæc̄ in longum iam protracta ipſæ ſimilares particulae
 quæ ſunt veluti cordis elementa, ſicciores redduntur atq; inopia alimentī tenuiores: ac tñ virtus
 laborat, quantum ſiccitas atq; caliditas in ipſo corde inualuerit, qñ earum altera exuperans, virtu-
 tem imbecillioſiorem reddere potuit. Huiuſcemodi febris iam quodammodo ad vtrāq; partem de-
 clinat, ac medium obtinet locum inter eam tabidam febrem quæ penitus curam non admittit, atq;
 illam de qua paulo antè diximus, quæ facillime in principio curari poteſt. Eſt vero & in hac latitu-
 do multa, qm̄ & diſpoſitionis ipſius multa in eo quod magis ac minus, diuerſitates. Quæ igitur
 æqualiter diſtat ab vtrāq; febre, & ea ſcilicet quæ exquisite tabida exiſtit, atq; illa in qua nihil eſt ad
 huc tale, medio quodam modo ſe habet ad curationem, dubio ad partes ambas inclinās momēto.
 Quæ autem tabidæ proximior exiſtit, eſt etiam periculo vicinior, cū quæ alteri primæ magis ad-
 hæret,

A. 1. 4. T. 2. 1. 3.
C. 1. 4. 1. 6

A. 1. 4. T. 2. 1. 3.
2. 4. 2. 2. 0

A. ibidem 2

A hæret, non paruam salutis spem habeat. Deinceps igitur ad earūdem dignotiones deueniendū, ac primum illius in qua facilis est remedio locus, nisi in aliquem de hac medicorum inciderit turba. Est autē ubi sola fuerit, haudquāq̄ difficilis cognitū: alteri vero associata ex putredine humorū, propter mistionē iā difficillima redditur. Supponat iam prius ipsa sola ex aliqua nuper dictarū causarum habuisse principium: appareatq; in ipsa prima die omnia generis febrium ephemerarum indicia: simul igitur cum ipsis appareat & præincipientis causæ forma, quod etiam in progressu sermonis ostendetur. Sed etiam ex agro interrogato addiscere licet, si cætera quidē bene se habens, solum ob id q̄ supra modū fuit iratus, aut tristitia affectus, cœperit febricitare. Et, si hæc vera esse inuenientur, febris autē ad diem sequentem extendatur, neq; ad quietem declinans, neq; magis inualefcens: ariditatem autē maiorem in corpore repræsentet: talem, hecūicam fore suspicandum. Quod si vsq; ad tertium diem sine cibo permanerit, dum tertianę accessionis suspectas præterit

in tertia die.

B erit eius naturæ indicium, si cibum homini obtuleris eo tēpore, quo maxime oēs horas suspectas subterfugisse videtur: statim enim hora vna aut duabus post acceptū cibum quicumq; ægrotaſtem tetigerint, alteram febris accessionem adesse opinabunt. Nec deerūt, qui eos qui cibū obtulerint increpent, q̄ haud in tempore dederint, sed tūc cū futura accessio erat: & q̄ oportebat cibū in longius tps differre: & q̄ annotatio tardius sit subsecuta. Res autem nō ita se habet: Omnibus siquidem hecūicis febribus hoc propriū & inseparabile adest indicium, allato cibo quidem caliditate accēdi: ac pulsus ad magnitudinem ac velocitatem augeri, ita vt incompressa annotatio facta videat.

C odo se habet, neq; penitus fit aliqua annotatio in tempore aliquo, sed est vna febris continua, sicuti quæ proprio noie synochus appellatur: At illa quidem quandā veluti flāmam plurimam admoventi manum habet occurrentem, præter id q̄ pulsus in ea maximi sunt, celerrimi, ac frequentissimi: In hecūicis autē febribus, neq; multa occurrit caliditas, pulsusq; tanto minores, rariores, ac tardiores sunt ijs qui in febribus synochis appellatis existunt, quanto etiam caliditas minor existit.

C oē est itaq; omnibus hecūicis febribus, q̄ pusillæ ac semper à principio vsq; ad extremum finem sunt æquales. Proprium autē ijs quæ tabi affines sunt, est siccitas: Qm̄ sine siccitate sæpius hecūicæ febres consistunt, cum non transmutantur ad tabem, quæadmodum multis hoc tēpore in magna pestilentia contigit. A synochis igitur differunt, vt diximus, hecūicæ febres. Ab alijs quæ incompressas habent annotationes, hoc maxime differunt, q̄ compressio aliqua omnino illis adest cum cibum assumpserint in accessionis principio: in hecūicis post cibum assumptum veluti quandam compressionis expertē annotationē fieri cōtingit, quæ non est, vt paulo antē diximus, annotatio. Decipit autē eos qui circa huiuscemodi non sunt exercitati ob caliditatis multitudinē, ob magnitudinem pulsum ac velocitatem. Manifestius autē die sequenti hæc febris agnosceretur, si diligentius obseruauerimus, quousq; post assumptum cibū in caliditate ac pulsibus alteratio facta perdurauerit. Nam quæcumq; conspectui sunt obuia, eousq; manifeste alterata apparebunt, donec ex cibo digestio atq; appositio cordis siccitatem humectauerit: deinceps ad pristinum habitum reuertentur, in quo, anteq̄ cibus assumeretur, cōspiciēbatur. Si igitur alio in tempore cibo refeceris, eo qui sequitur die, ac rursus die sequenti, in tpe pariter diuerso quod aio fieri videbis, caliditatem. s. ex cibo adauctam, pulsus autem vt diximus alteratos. Id enim eis contingere videtur, quod in calce ac lapidibus calefactis: si enim aquam frigidissimam infuderis, multo calidiores sentiuntur, nutriente, vt videtur, in ipsis humida substantia aridam caliditatem. Sed quænam sit huius rei causa, naturæ rationum studiosos inquirere oportet: q̄ autem ita fiat, cuiusq; volenti ediscere licet. Si enim intra manus recipias calcis glebam, eiusdem paruifacies caliditatem, quam neq; senties: q̄ si ad terram deponas, atq; aqua perfundas, videbis quā primum vehementer calefactam atq; ita feruentē, sicuti lebetes, q̄ ingenti adhaferint flāme: vapores etiam non paucos ab ea efferrī conspicies: q̄ si etiam tangere ausus fueris, facile ex hoc deuri contingeret: adeo si ad sensus iudicium referatur, humida caliditas vires habet non parum q̄ sicca euidetiores. Siccā vero in hecūicis febribus esse caliditatem, quas tabes consequitur, hoc constar argumento. Nullus eorum qui habitu corporis præditi sunt humidiores, statim ab initio huiuscemodi febre correptus fuit. Sed, quicumq; sunt natura sicciores, ac præsertim si vnā calidā habuerint temperaturam, vitamq; elegerint

DE DIFFER. FEB.

In laboribus, vigilijs, ac curis, victuq; pauco, hos statim ab initio solet hecica febris inuadere ex E ira, vel tristitia, ac magis aestate, statuq; temporis calido & sicco, ac loco preterea consimili. Terminus aut earum principij est, quando eo tempore, quo solent ephemeræ febres in integrâ quietem definere, præterquam quod illis nihil tale euenit, siccitas iam manifeste intenditur: tunc enim primum febrem euadens ephemeram, transcendit ad hecicam. Alter vero cuiusdam veluti ipsius augmenti atq; integræ perfectionis terminus est tertiæ dici accessio. Si enim vt paulo antè dicebamus, neq; altera accessio superuenerit, neque agrotus sine febre fuerit, adaucta insuper siccitate, tunc proculdubio hic hecica febre laborat: quæ progressu temporis cito ad tabidam cõuertetur, nisi bene curetur. Terminus autem permutationis eius ad tabem est, quâdo primû pulsus debilis simul ac durus fiat: statim vero & paruus necessariò hic idem est, & frequens: non tamen, ppter ea febris est tabida, sed ob id potius, qm̄ debilis ac durus existit: debilitas liquidem vehementem sequitur cordis intemperiem, durities aut siccitatem. Si igitur huiuscemodi affectus cor occupauerit, hinc febre tabida necesse est animal laborare. In eadẽ vero incidunt febrem ex ardentibus atq; acutis febribus plures qui recte curati non sunt: ac præsertim qui cû aquæ frigide potu indigerent, præter id qd eam non biberint, nullum aliud refrigerans medicamen thoraci ac præcordijs apposuerunt. Si vero, cû omni huiuscemodi auxilio caruerint, cataplasmata et ex artomelite, quorû nũc plurimus est vsus, vltra modum adhibuerint, his expeditum est iter ad tabem, siue simpliciter febricitauerint, siue ex hepatis aut ventriculi inflammatione. Maxime enim horum viscerum inflammationes, si non recta cura adhibeatur, insequuntur tabes adeo, vt pleriq; existimauerint eas nulla ex causa alia generari: quos latet neutrum istorum, ac nullum præterea ex visceribus aliud, neque tabem neq; vllam omnino hecicam febrem efficere prius, q̄, vt dictum est, cor patiat. Aduenit autem ipsi cordi hec passio, non nunq̄ quidem ex se ipso, sicuti in excandescentijs vehementibusq; tristitijs ac diuturnis: non nunq; vero ex ardentibus febribus: aliqñ autem ex pulmonis ac thoracis affectibus, ac præsertim ex suppurationibus et phthisi: sicut autem ex his, ita ex hepate ac ventriculo, atq; vt simpliciter dicamus, ex omnibus diuturnis inflammationibus, quæ nobiliores partes occupauerunt adiuncta totiùs animalis ac præsertim cordis siccitate. Ego quidem vidi ex laxioris intestini, Græci colon appellant, inflammatione diuturna tabidam febrem fuisse secuta: Itidem ex similibus stomachi velicæ ac renum affectibus: Nec minus à tali febre non nulli sunt capti, qui dysenteriam patiebantur, cum scilicet intestina inflammatione laborarent: ex leuitate etiam intestinorum & longo profluuiò (alterum græci lienteriam, alterum diarrhoeam, appellant) cum, s. vel ab initio statim vel progressu temporis febricula inuaserit, tabidæ febres consequuntur: Et, vt simpliciter dicam, qñ præexiccatum cordis corpus febrilem caliditatem, quæ cum difficultate amouetur, acceperit. Quaræ & cum arteriæ circumstantibus partibus calidiores sentiuntur, maximû sunt hecicarum febrium indicium: siquidem hoc illis, nequaq; alijs aduenit in febribus: Adhuc autem manifestius hic aduenit casus, cum sunt loti, aut quouis alio modo relaxati, ita vt aliqua profuat humiditas, ac caliditas efflet: tunc enim alijs partibus omnibus calor percipitur moderatus, vbi calor ita expirauerit: qui vero in arterijs existit, nihilo minor q̄; antecedens sentitur. Est vero eius manifestus sensus, cum se pulsus attollunt, qui neq; ipsi in talibus perspirationibus permutantur, sed continue in eodem statu perseverant. Cùm igitur sola per se ipsam consistit hecica febris, perspicua est, siue simpliciter hecica siue etiam simul tabida extiterit.

De Dignoscenda Hecica, cui Putrida Febris coniungatur.

CAP. 10.

ALteri^o vero associata iam difficilior cognoscitur, Sicut quæ nuper cuiusdam mulierculæ contigit, cuius accessio non die tñ, sed etiã nocte manifeste fiebat. Latebat enim tabida febris omnes medicos, quibus eiusdem curatio fuerat demandata, vt qui arbitrarent neque principium ali-quod sensibile febribus hecicis inesse oportere, neq; incrementum neq; consistentiam, tanq̄ non posset eisdem associari altera febris ex humorum putrefactione proueniens. At nos statim primis diebus in eadem muliere cognouimus. Vtraq; enim annotatio, & quæ interdium & noctu fiebat, partes quidem breues accessionis faciebat: & sæpius cum rore aliquo aut perspiratione vaporosa ita manifeste soluebatur, vt corpus in temperie positum tangentibus appareret: Signa autem ex arterijs accepta, de quibus paulo antè sermo habebatur, semper remanebant, cum neque similiter vt aliæ partes refrigerarentur, neq; celeritatem aut frequentiam motus amitterent. Quæ igitur & aliàs à nobis sæpius dicta sunt, nunc & dicentur, qd non oportet accessionum circuitus ac similes proportionales solum in febribus aduertere, sed multo magis ipsius febris ideam: atq; ex hac ipsas dignoscere febres, non aliter q̄; homines ex propria forma cognoscuntur. Sic & nos prima die sæpius febris speciem cognouimus, non expectata aut triduana aut quartana aut quotidiana reuersione. Sed de his quidem satis in secundo de crisi libro dictum est.

Quibus Indicij Ephemeræ Febres inuicem Discernantur.

CAP. 11.

Dictum est autem nihilo minus eodẽ in libro, quo pacto febrium ephemerarum dñæ sint cognoscendæ. Scio aut me & hoc in libro fuisse professum, de ipsis aliquid annotare: sed cum in memoriã reuoco, qd pauca quædã dicenda supersunt præter ea, quæ in eo libro conscripsimus, alia quidem superfluum existimaui hoc in loco repetere. Hic igitur sola quæ in eo libro sunt defecta supplebo.

A. l. 4. f. 1. c. 2. A. 415. f. A supplebo. Qui itaq; ex feruore Solis in febrem inciderint, his cutis magis ad caliditatem & squalorem, q̄ pulsus ad febrilem vergit dispōnem: nam & minus sitibundi sunt ijs qui æqualem habēt caliditatem: & quā primum manus admouetur, in eis vigens calor percipitur. Contra res se habet in ijs qui ex cute densata atq; adstricta laborant, nā in ijs reaccenditur calor. At qui ex feruore Solis ægrotant, ijs maxime caput deuri vī, plusq; ex balneis frigidis vtilitatis ac delectationis recipiunt. Oculi quoq; in ijs rubicundiores & calidiores simul cum siccitate vñr, siquidem sine grauedine ac destillatione laborant: nam hæc quibusdam Sole deustis accidere cōsueuerunt: fitq; in eis caput non solū calidum, sed ē sanguine plenum, adeo vt oēs venæ quæcunq; in oculis, & in tēporibus, & in fronte, & in tota sunt facie, supra modū extendantur. Hoc ē satis eos ab ijs qui ex humorum frigiditate febricitant, separat. Nā et hi quibuscunq; caput læsum fuit, grauedinibus ac destillationibus facile corripiuntur. Eorum vero non nullis febris solā capitis dispōnem consequit. Magna vero ex parte tunc solū febricitāt, qñ totū corpus supra modū alserit vel caluerit. Est vero minus calida cutis ijs qui frigiditate febricitāt, corpusq; ijs maiorē præfert tumorem, nullus in facie squalor, qualis his q̄ ex Solis feruore febricitāt sine plenitudine capitis. Magna vero parte his oibus solet caput repleri, nisi quis exquisitè purū atq; materiæ inutilis expers corpus habuerit: solis siquidē his caput calefieri contingit sine aliqua plenitudinis noxa. Illud tñ aliqñ vsu euenit, vt plurimus calor deustū occupet totū caput, quāuis nulli plenitudini obnoxiiū. Hæc igitur dispō ab altera quæ ex frigiditate consistit, manifestissime differt: At quæ plenitudinē hēt adiunctam, non facile discerni pōt, vt quæ & cū destillatione & cū grauedine assistat: qui ē affectus frigefactis adueniunt. At, quemadmodū diximus, squalor atq; ingens cutis caliditas, ac quæcunq; alia diximus nuper, propria sunt eorū quos feruor Solis deussit: de quibus in methodo curadi plenius dicet, & vnā de his oibus febrium ephemerarū dñijs: Quarum dignotiones, cū in secundo de crisi bus satis à nobis fuerint explicatæ, alterā hoc in loco explanationem nō exposulāt. Sed hic finē sermonis faciemus: atq; oium deinceps quæ ex humorum putredine febres accendunt, dñias assignabimus.

Al. magis.

GALENI DE DIFFERENTIIS FEBRIVM LIBER SECVNDVS

Nicolao Leonicensi Vicentino interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Differentijs Putridarum Febrium, ac de Morbis qui ex
Humorum Defluxione generantur.

*Singulas Putridas Febres Proprias sibi ipsis Causas determinare, Neque ab vna
Flaua bile fieri omnes posse.*

CAP. I.

T illud superest, vt febrium dñias quæ in humoribus accendunt percurramus, si hoc vnū antea admonuerimus, nō sufficere ad generationē febrium, sicuti multi opinant, si solū amara bilis, quā non nulli pallidā, nō nulli flauā appellant, aucta fuerit ac exuperarit. Sic. n. oēs qui morbo regio laborāt, maximis laborarēt febribus: in eis siquidē huiuscemodi humoris magna in toto corpore copia redūdat: nō tñ febricitāt, nisi aliqua alia accesserit cā, de qua paulo inferius dicemus. Absurdum ē putare in quartanis et quotidianis fe-

bribus, quæ exquisitæ sunt tales, acruatā esse bilē amarā non secus q̄ in tertianis, ac febribus quæ ab incēdio}causi appellant. Nā ex aduerso in quotidianis febribus atq; quartanis, neq; vomitus biliosi, neq; sudores, neq; vrinæ, neq; deiectiones aliqua vestigia amaræ bilis ostendūt, præter id q̄ neq; aliquid ex ijs quæ antecesserunt aut simul adsunt, eiusdem humoris præbet testimonium.

Nam Tertianæ quidē febres magna ex parte in corporibus fiunt, in quibus naturalis Habitus biliosior est: atq; in Consistentium ætate, quæ oium biliosissima est: Tempore etiā æstiuo præ cæteris, in quo huiuscemodi humor dominatur: in Locis præterea, quæ calidam atq; siccam habent tēperaturam: ac in simili Aeris ambientis qualitate: Vita etiam nō ocio atq; quieti dedita, sed laboribus, curis, vigilijs, Solis incendijs, & ciborum parciatati assueta, eorum præsertim calidorum atq; siccorum: Vsus præterea medicaminū calefacientium atq; exiccantium immodicus febres tertianas facile affert. Contra vero Quotidianæ febres naturis, in quibus Pituita superfluit, sunt familiares: atq; ex omnibus anni diuersitatibus in Hyeme præcipue generantur: atq; omni Temporū statu frigidiori atq; humidiori: in ætate Senili ac puerili: in Locis frigidis atque humidis: Vitaq; ociosa, quā crapulæ comitant: ac tñ præsertim cū post cibos balneis vtunt: ac multo ē magis, cum ipsi cibi naturā pituitosam habuerint. Neq; etiā hi amarā euomunt bilem, neque per ventrem inferiorem aut vrinam aut sudores excernunt, quod in febribus contingit tertianis: Hæc si

Tertia Classis.

eee iij

quidem

quidem flaua bile putrescente fieri consueuerunt: at quotidiana ex pituita: Quæadmodū Quarta E tanæ ex atra bile, originem hñt: sic igit & Corporum naturā sequūtur ad atrā bilem procliuē: atque ex ætatibus, Declinantē: ex anni vero t̄pibus, Autumnum: sic & reliqua oīa quæ his proportione rñdent, vt Cibi potusq; ac victus vniuersus frigidus ac siccus tēperamento, quartanis febribus originē præstāt. Quare & rigor qui ipsas antecedit, haudquaquē similis est, at in Tertianis quidem cām à qua prouenit, rei quodā modo pungētis ac ferientis sensum representat: in Quartanis autē veluti refrigerantis. De ea autē quæ est rigoribus forma in libris de causis accidentium abundē exposuimus. Vbi et eiusdem generis febrium diximus differentiam, q̄ ex ipsis quæ quidem sunt intermittentes (ita enim appello quæcunq; ad sensibilem infebrecitationem perueniunt) ortum habent ab humore febrē generāte, qui per oēs corporis partes suo motu deferri: in Continuis autē humor in venis cōtinet̄ inclusus: de quarum dignotione in secūdo libro de crisi bus tractauimus.

Communes Differentiæ Febrium Simplicium Putridarum.

CAP. 2.

Intermittentiū igitur tres sunt oēs numero differentiæ, quotidiana, tertiana, & quartana: quotidiana quidem ex pituita putredine: ex vtriusq; vero bilis, flauæ quidem tertiana, nigrae autem quartana. Continuarum autē quæ ex flaua bile proueniunt duplex est species, Altera earum quæ à continuo feruore, Synochæ appellan̄: quarum vniuersum t̄ps in vna consumit̄ accessione, q̄ à principio vsq; ad finem pertingit: Altera earū quæ idem cū genere nomē sortiūtur, & cōtinuæ appellan̄, atq; in pluribus particularibus circuitibus continent̄. Earū igitur quæ Synochæ dicuntur, tres sunt oēs numero dñæ: nam Quædam earum à principio vsq; ad finē æquales perdurant: Quædā paulatim augent̄: Tertia species paulatim decrescit. Vnde & nō nulli primas quidem homotonas atq; acmasticas, hoc est in eodem stato & vigore perseuerātes noiarūt: Secundas anabaticas atq; epacmasticas, hoc est assurgētes atq; inualescētes dixerūt: Tercias autē paracmasticas, hoc est decrescētes appellarunt. Continuarū vero duæ sunt primæ dñæ, Non nullarum quidem quæ singulis tertijs diebus inualescunt: Aliarum vero quæ die intermedio alterā faciūt accessiōnē. Hæ igitur nullū præcipue obtinēt nomen: At quæ tertio quoq; die inualescūt, ego quidē noiare confucui tritophyes, hoc est tertianarum naturā referentes: non tñ prohibeo quin pro suo quisq; arbitrio alterum eis nomen imponat, modo rerum obseruet dñiam. Alia siquidem est differentia cū ad infebrecitationem terminant̄: Alia cū in declinationem febrilē desinūt eæ, quæ per tertiam diem febres accendunt̄: est præterea Alia febris natura quæ in medio accessiōnē facit. Nullam tñ ex his hemitriteū voco: nō veto aut si quis velit ita noiare, modo hoc tñ ab eisdem obseruet, vt nullam febris spēm prætermittant, sed oēs deinceps quemadmodū ego nunc institui recenseantur. Nā quæ & in die intermedia faciunt accessiōnē cōtinuæ febres, Nō nullæ quidem in quotidianarū figura progrediuntur, duas inuicem accessiōnes simillimas facientes: Nō nullæ vero duas dissimiles habentes, primæ quidem tertiam omnino simillimam obtinent, secundæ autē quartam, in figura duarum tertianarum progredientes. Hæ igitur ex bilioso magis, alteræ vero quæ singulis diebus similem accessiōnum faciūt, ex pituitoso magis, humore consistunt. Est & Tertium genus febrium continuarum, quæ raro tamen eueniunt, quarum accessio in figura quartani circuitus progreditur, neque in infebrecitationē terminatur. Sicuti autem febris tertiana aliquando fit duplex, aliquando triplex: ita & hæc nō modo duplex, sed etiam triplex euadit. Hæ quidem febriū complexiones tractationis quæ est de typis (id est febrium figuris) propriæ sunt.

De Exquisita Tertiana Febre dignoscenda.

CAP. 3.

Quæ autem ex humoribus simplices febres accenduntur, tot numero sunt quot nuper à nobis sunt explanatæ. Ex earum autē commistione, aliæ quædam generantur, de quibus deinceps dicemus, si prius his quæ simpliciter cōsistunt, quod deesse videēt, adiūxero: Quod videlicet quæcunq; febris exquisitam simplicitatem seruauerit, formam vnam quandam veluti regulam obtinet eorum quæ nūc sunt à nobis dicenda: quæ vero aliquo modo ab ista defecerit, tantum etiam à febrium simplicitate recedet. Nā quæ ex flaua bile per sensibiles corporis partes delata oritur febris, cū rigore vehemēti inuadit, atq; causodes est: & bilis vomitibus, aut educationibus, aut sudoribus, vel. s. ex horum quibusdam vel omnibus soluitur. Huius febris accessio duodecim ad summum horarum æquinoctialium spatio finitur, eandemq; tertianam exquisitam appellamus: quæ in temperatura laborantis biliosa, & tempore anni & statu ac regione & victu calidis & siccis consistit. Diximus autē & paulo prius alia omnia, quæ ad eius generationem cōueniunt. Breuior est autem sepe prædicto spatio temporis accessio, in eo quod magis ac minus plurimā habens differentiam, aut propter quantitatem videlicet & qualitatem ipsius bilis, aut propter laborantis vigorem, aut propter præsentem eo tempore corpori patienti dispōnem. Nam multa bilis q̄ ea quæ pauca est, longiorem affert accessiōnem: tenuis autem q̄ crassa, breuiorem: Sic & vigor maior quidem breuiorem, imbecillior vero longiorem: Corporis autē dispositio rara quidem breuiorem, densa vero longiorem. Tempus autem in hac febre intermissionis, nullum habet humoris putrescentis ex pulsu perceptibile indicium in die aut in nocte quæ consequitur accessiōnem: Cum vero parumper succenditur, vix agnosci potest in primis diei aut noctis subinde sequentis partibus: manifestius autē jã circa finem eiusdē diei vel noctis: adhuc vero manifestius proxima quæ

A.1.4.f.1.1.2.
c.1.416.c

A.1.4.f.1.1.2.
c.417.d

A.1.4.f.1.1.2.
c.416.g

A.1.4.f.1.1.2.
36.423.a.b

Aquæ antecedit videlicet accessionis diem vel noctem: In illa vero iam signum euidentis apparet, ac multo etiam magis accessione iam incipiente: atque adhuc plus iam inualefcence febre: cum vero iam confifit, minus quam cum augebatur: multo vero minus, vbi iam declinat. Huiusmodi febre, si appellare libuerit exquilitam tertianam, nomine vteris antiquo: si minus, mihi faltem liceat manifeltioris doctriinæ gratia ita nominare.

De Quotidiana Febre.

CAP. 4.

Est autē & altera exquisitæ simplicitatis febris, q̄ ex pituita putredinosa ortū habet per sentientes corporis partes à natura detrusa. Incipit autem ab extremorū frige factione, atq; horrore potius q̄ rigore: ac cum difficultate accendit calor: ac longum consumit tps, dum inualefcendo peruenit ad summum. Qm̄ vero is ex quo constituit humor frigidus est & humidus in temperatura, lentus autē ac tenax in consistētia, idcirco ægre accēdit, ac tarde mouetur, sæpiusq; in foraminibus retinet. Opprimat autē atq; aggrauat aliquā virtutē: Hinc inæquales, ac debiles magis, paruosq; efficit pulsus & in inuasionibus, & in primis incrementorum partibus. Fuit autē & in biliosa febre in accessionū principijs linguli quos diximus circa pulsus affectus, ac in illa statim desinunt tum alia, tum inæqualitas, q̄ plerunq; tali febre inuadente non adest: ac postquā cessauerit rigor, non multo post calor accendit, veluti ignis effulgens purusq; omnis fumosa fuliginis expers. At pituitosi humoris caliditatem igni fumido in lignis viridibus accenso non male assimilaueris: idcirco paruæ in eo vacuationes: & accessionis spatium longius producit: neque intermissionis tps est adeo, vt in tertiana syncerum, sed humoris putrefacti semper in calore & pulsibus seruat indicium. Manifestissimè autē & in hac febre in inuasionibus atque incrementis accessionū, signū putrefactionis apparet. Attē cum exquisite suā naturā seruauerit, plerisq; videtur purā intermissionem habere. Et nos quoq; hoc idem non raro fatemur, cum nimium diligēs sermo fuerit intempestiuus. Hęc autē naturas consequitur corporum, & tēpora, & loca, & status, artesq;, & victus rōnem, aliaq; omnia pituitæ consentanea. Singulis autē diebus accendit, q̄uis minus calida sit q̄ tertiana, q̄ biliosa ē. At illa cū & humorem hēat accensionī opportunū, & facilè subinde propter subtilitatē quicquid ex eadē efferbuerit, totū in accessione expurge, ad puriorē quādā in febricitationem terminare vī, postq; accessionē breue aliquod putridæ caliditatis vestigiū relinquere: Quæ autē ex pituita febris accenditur, in accessionū declinationibus integre non expurgat, neq; parū relinquit eius, quod veluti succēdi vī: hinc ergo eius intermissio lōge deterior, ac secundę accessiōis festinātor est iualio.

De Quartana Febre: & Quod Rigor non nunquam Sine febre persentitur.

CAP. 5.

Tertium febrīū intermittentiū genus est exquisita quartana, qm̄ ex solo atræ bilis humore generat, qui frigida ac sicca constat temperatura. Succēdit autē paulatim veluti lapis aliquis, aut telta, aut os, aut tale aliquod huiusmodi corpus frigidum & siccum. Vbi vero aliqua ex eo flāma fuerit accensa, nihil fumidū aut semicōbustū in accessione relinquit. Atq; idcirco in hoc humore copiosiores sunt euacuationes q̄ in pituita: atq; intermissio exquisitè pura vī, qm̄ & hic quicquid atræ bilis fuerit accensum, exhaurit atq; dispergit. Idcirco & in eis talis est rigor, qualis ijs qui vehemētī gelu frigesunt, haudquaq; ei similis, qui à Sole perustis, aut lasis, aut ex medicaminibus aliquā calidis, & cum super vlcera ponunt mordenibus, fieri consueuit. Necesse est autē hęc febrē antecedere, quæcumq; atrā aggregat bilem in vitæ exercitijs, ac totius victus rōne, & temporis statu, & parte anni, ac regione: sic & laborātis naturā & ætatem atræ bile abundare. Huius autē febris accessio temporis spatio est similis tertianæ: non nunq̄ & longior, cum adhuc exquisita perseuerat, vt quæ ex frigidiori humore consistit. Eadem vero in hisce febribus atq; alijs oibus est cā quæ differētiā facit longitudinis accessionum, quemadmodū paulo antè diximus in exquisitis tertianis, ex multitudine humoris, ac qualitate, vigore in super atq; imbecillitate potentie, ac p̄terea ex ipsius egrotātis dispositione diuersitatē assumens. Nā & alia omnia proportionē respondent ijs quæ ex amabile accendunt. Si igitur neq; putrescat, neq; vehementer per partes sentientes deferat atræ bilis humor, nunq̄ efficiet quatrideranæ exquisitæ circuitū. Et quidē regij morbi passionibus, diurnæ & melancholicæ splenis imbecillitates & colores in toto corpore lædi correspondent: herpetibus et atq; erysipelatibus quæ ex flava bile consistunt, cæcri & phagedænæ. Neq; in his vero, neq; in melancholijs necessario febricitat, nisi prius atræ bilis putrescat: semper. n. suis natura viribus vitēs, quicquid optimū fieri cōtigerit, ijs quæ alunt partibus, assimilare: quicquid vero alienū, excernere conat. Quod si aliquā ob crassitudinē, aut multitudinē, aut tenacitatē materie inutilis, aut aliq̄ meatuū obstructionē, aut pp̄ sui imbecillitatē, totū quod est vitiatū nequeat expellere, necesse est, vt si diutius in animalis corpore perdurauerit, corrumpat. Neq; n. fieri pōt, vt aliquis quispiā ex humoribus talis permaneat, qualis erat ab initio, nedū qui ita deprauatus, vt naturæ cultū non amplius suscipiat: sed alterum oino sequit, vt. s. cōcoquatur, apponat, atq; assimilē solidis partibus animalis: aut corrumpatur, & putrescat. Sic. n. ijs qui morbo regio atque atræ bilis passionibus infestant, qm̄ biliosi humores superabundantes diutius corpus obsederint, febres superueniunt. Sæpius et aut hepatis aut splenis affectus attulit febrē, qm̄. s. hęc quas diximus nuper passionēs, aut ex inflammatione, aut obstructione contigerint. Eadem quoque rōne & in pituitoso humore redundante non accēdit febris, nisi prius putruerit. In hoc aut visum ē sæpius id quod antiqui impossibile arbitrabantur;

est

l. 4. f. 1. r. 2. c. 4. 17. d

ibidē. c. 61. 9. c. d

DE DIFFER. FEBR.

est autem hoc, Sine febre rigor, quod non nullis quidem accidit semel: non nullis autem per vices **E**nterpollans multorum spatium dierum: vel à principio vsque ad finem continuatur: aut videlicet est ita omnino exiguus, vt neq; adesse videatur, cum se quieti tradiderint, sed cū moueri cœperint tunc demum eum sentiunt: aut tantam vim habet, vt sit et sine motu molestus. Sed qñ huiusmodi in tempore humor putruerit, non modo rigent, sed etiam febricitant. At quæ tales sequitur dispositiones febris, est valde diuturna & difficulter solubilis in quotidiana figura progrediens.

De Febre Hepiala, ac de Pituitæ Generibus.

CAP. 6.

EX hoc igitur genere est & febris ea quæ proprie vocat̃ hepiala, qñ simul febricitant & rigent, atque eodem tempore in toto corpore vtrunque sentiunt affectum. Archigenes quidem nulli id nomen vnquam alteri rei accommodari arbitratur, nisi huic febr̃ tantummodo: videntur tñ & Attici quidam, eum et rigorem qui febrem antecedit, ita nominare. Vitreum vero huiuscemodi humorem Praxagoras videtur vocare: Iuniores aut̃, e quorum numero est Philippus, simpliciter erudum, nullum aliud nomen adijcētes, vt exquilitius distinguant. Est aut̃ & ipse species quædam pituitæ, vt qui fatis frigidus & tenax sit: quicumq; n. frigidus atque humidus humor existit, ad pituitæ appellationem reducitur, si || Hippocratem omnesq; non modo priscos medicos, sed alios et Græcos in nominibus imitari velimus: Prodicus siquidem in libro de hominis natura in hoc **F** nomine præuaricat, ab admirabili quadam etymologia persuasus. Sed hoc tps non suadet ad huiuscemodi disputationes sermonem diuertere, cum alterum eisdem tractatum addixerimus: quare rursus ad propositum reuertamur. Quicumque humor natura frigidus atq; humidus fuerit, hunc nos pituitam appellamus, tu vero si libeat scindapson nomines: adeo est mihi parua nominum cura. At non te lateat plures esse huiuscemodi humoris differentias. Vna siquidē eius est species frigida adeo, vt cum loco calido obstruitur, dolores maximos excitet: sapiusq; multa laxioris intestini incommoda, hoc humore acuti clysteris vi euacuato, statim sedari contingit: hic vero humor vtri liquefacti similitudinem gerit. Est & alia pituitæ species, quam pleriq; cū creatu expuunt, sensibilem habens dulcedinem. Liqueat aut̃ q̃ hanc exquilitate frigidam non contingit esse, si quidē eorum meminimus quæ in libris de simplicium medicaminum facultate diximus. Est & tertia alia pituitæ species, quæ expuentibus videtur acida: est aut̃ minus frigida q̃ vitrea, magis vero q̃ dulcis. Sicuti & altera species est falsa, aut propter putredinem, aut propter falsæ serosæ humiditatis mixturem: Ex qua si quos febricitare contingit, superueniente accessione non rigent, sed tantummodo horrent. Acida vero ac vitrea, si per sentientes corporis partes deferaat, sine febre rigores generat: Quod si modica aliqua in ipsis fiat putrefactio, febrem hepialam appellatam inducit: Quod si **G** vehementius putrescant, rigor quidem antecedit, febris vero sequitur superata frigiditate à multitudine caliditatis, adeo vt dum febris inualefcit atq; consistit, minime sentiat. Forte aut̃ & vitrea pituita acidæ qualitatis est particeps: Adeo vt eius differentia tres sint numero vniuersæ, acida, dulcis, & falsa. Minime vero dulci pituita putrescente febrem rigor antecedit. Quispiã vero fortassis neque simpliciter neq; à simplici causa huiusmodi febres fieri arbitraret. Si quidē totum id quod ex pituita putrescit, febrem accendit: reliquum vero quod non dum putrescit, cuius cã rigescunt, non eandem habet cum putrescente qualitatem. Si igitur ab hac quidē rigor, à putrescente vero febris generat, duplex semper aderit causa. Contingit vero & hic febrem quidem ab altero causæ genere dicere fieri, rigorē vero vtpotē alium à febre, ab altera, vt qui non sit quod febris: Per febrem nãq; tertianā flaua bilis rigorem efficit ac febrem. Sed hæc quidem logicā magis habent quæstionem.

De Complexione Tertianæ Febris cum Quotidiana: ac de Semitertiana Febre.

CAP. 7.

IAm vero tps est vt ad propositum institutum reuertamur. Si pituita putrescens, ex qua febrem illam quæ singulis diebus accessionem facit, accendi dicebamus, misceatur amaræ bilis humori ex quo tertiana gignitur febris, duplex iam causa ac dispositio coniungeretur: Alter siquidem humor affert quotidie accessionem, alter vero tertio quoq; die: itaq; alter quidem dies duas habet **H** accessiones, alter vero vnā tantummodo, nisi accessionum tempora in eisdem horas conueniant: si enim conuenerint, fiet vna febris confusa, quæ neq; tertianæ neq; quotidianæ exquisitam formā præ se fert. Qm̃ vero vtriusq; febris duplex est species, Quatuor ex ipsis fient complexiones: Vna quidem, in qua tertiana quotidianæ intermittenti cōmiscet̃: Altera vero, in qua tertiana quotidiana continuæ coniungitur: Et tertia, in qua quotidiana intermittens tertianæ continuæ miscetur: Quarta, in qua permiscetur quotidiana continua tertianæ continuæ. Harum vero nuper dictarū complexionum omnium duæ sunt differentia: cum aliquando quidem in eandem horam accessiones occurrant: non nunquã vero diuersis temporibus superueniant. Sed hæc quidem cognitū faciles sunt, nisi q̃ aliquñ intermittens ignorat̃ ab inexercitatis ea rōne, quoniã ægrotus nunquã à febre liberat̃. At formā accessionis inspicere oportet, quemadmodum in secundo de crisi bus plenius edocuiimus: atq; inde, non aut̃ ex periodorum simili proportionē, cognoscere febrem. Supponat̃ n. cuiuspiã accessionem incipere circa primā horā vnā cū rigore, qui videt̃ pungere carnes laborantis: deinde vbi alia omnia tertianæ febris indicia vsq; ad consistentiā processerint, postmodū cum bilis vomitu atq; optimis sudoribus declinare: ac iam nonam diei horam adesse: vnde ex totius accessionis motu coniecturari possimus hora vndecima ægrotantē, febris intermissionē habēturum,

In lib. de natu.
hum. cō. 1. t. 32.
1. 31. h

A. l. 1. f. 1. d. 4.
c. 1. f. 7. b

A. l. 4. f. 1. l. 1. c.
6. 413. a

A. ibid. c. 41.
416. a

Aturum, talem videlicet qualem in periodis nominare consueuimus: Dum vero in hac spe sumus, subito retineri sudores, densata scilicet tantummodo vel etiam horrescente cute: ac subinde principium, ascensum, consistentiam febris continuæ, qualis ex pituita accenditur, sequi: Sic enim & duplicem causam ac duplicem febrium speciem cognoscemus, mista intermittente continuæ, quâuis nulla intermissio deprehendatur. Secundo etiam die sperandum est hora nona accessionem futuram. Quod si expectationi nostræ res ipsa respondeat, omnino etiam die tertia itidem febricitante adhuc ægroto, tertianæ febris accessionem hora prima superuenturam sperabimus. Quod si aut præuenerit, aut tardior fuerit ea, quam secundo die circa horam nonam fore speramus accessionem, aut tertio circa primam, non amplius diebus sequentibus aut nonam aut primam expectabimus horam, sed tanto prius siue posterius, quanto in prima periodo similitudo proportionis accessionem aut tardasse aut accelerasse monstrauerit. Quæ vero ex duabus febribus citius sit finem habitura, ex earum specie & forma, atque ex accessionis prolixitate ac magnitudine, more præterea, ac motu, & reditu periodorum prout celerior aut tardior extiterit, coniecturandum. Adhibenda insuper alia quæ superuenerunt indicia coctionis aut cruditatis morbi totius: ex quibus maximam vim habent quæ in vrinis apparent: de quibus omnibus sufficienter in libris de crasibus tractauimus.

B Si vero pituitosa continua biliosam intermittentem, quæ prima inceperit hora, non nona sed aut quinta aut sexta apprehenderit hora, adhuc difficilior cognitio fit plerisque his medicis, qui talem contemplationem contemnunt, neque scire curant an vna sit species febris an duæ, & qualis nã sit vtriusque natura: Vt vero qui nihil horum intelligant, non modo ignorant, quo pacto curare oporteat has febres, quarum nullam habent notitiam, sed nesciunt etiam vtrum die sequenti suspicandum sit de hisce horis ambabus, quæ in primo die accessiones attulerunt. Ego vero sum mihi conscius, quod sæpius ex diuinatrice quadam arte potius quæ prænoscedi scientia medicinæ propria, visus sum eisdem coniectura assecutus futuræ accessionis insultum. In hac igitur ipsa de qua nunc agimus missione tertianæ cum quotidiana, vidi aliquando circa primam horam exquisitæ tertianæ inuadere accessionem: in sexta autem illius quæ à iunioribus medicis proprio nomine Cathemeri na id est quotidiana appellatur: ita enim vocare consueuerunt eam febrē quæ singulis diebus accenditur, neque vllam habet intermissionem. Ego vero solitus sum eandem febrem Amphimeri nam continuam nominare: nam cathemerinon vocabulum nusquam apud Græcos scriptum inuenit: omnem vero rem quæ quotidie eodem fiat modo, amphimerinam vocant. Verum, ut inquit Plato, non est habenda de nominibus cura, quibus tot ac tantarum rerum inuestigatio proponitur. Vocetur itaque manifestioris doctrinæ gratia, quæ quidem singulis diebus accendit atque intermissione finit, amphimerina id est quotidiana simpliciter, nulla alia sermoni facta adiectione: Quæ autem intermissionem non habet, quotidiana continua dicatur. At liceat etiam si quis velit, alteri adijcere, intermittens. Eodem modo in tertiana statuatur: altera quidem eius differentia simpliciter tertiana dicatur, aut tertiana intermittens: altera vero tertiana continua. Contingit etiam hanc ipsam sine aliqua adiectione, tertianam simpliciter ita nominare, quod & ab aliquibus video obseruari. Sed non oportet de nominibus prolixius disputare: sed potius ad propositi nostri institutum reuertamur. Adolescens enim in quo factam dixi complexionem tertianæ cum quotidiana continua, mane quidem in prima hora rigorem pati coepit exquisitæ tertianæ familiarem: aderantque alia omnia eiusdem febris indicia vsque ad horam sextam, & repentinus vomitus biliosus, & multus: & ventris deiectio copiosa, & hæc ipsa biliosa: & pauci sudores, inter quos statim homo contraxit se atque horruit: ac subinde incipiente annotatione, pulsus erat paruus, inæqualis: Deinde vsque ad horam vndecimam cum paulatim adhuc succederet, plura quidem signa habebat annotationis propria, paucis tamen intermissis augmenti indicijs: Hinc vero vsque ad quartam noctis horam, febris certissime intendebatur: deinde quantum sensu percipi poterat, vsque ad sextam noctis horam in eadem magnitudine persistebat: mox iam manifeste declinabat vsque ad dici sequentis horam quartam: In hac enim iam & contrahebatur, & annotationis signa ostendebant, frigidioribus factis extremis eius partibus, paruoque existente pulsu: & iam ad vesperras vsque intendebat paulatim, neque horrorem, neque inæqualitatem aliquam præ se ferens: deinde rursus in summo consistebat circa quartam noctis horam: sexta vero manifestissime coepit remitti. Quod igitur tertio die hora secunda quotidianam annotationem expectare oportebat, in ambiguo non erat, non tamen vtrum tertiana eadem horam esset seruatura, an non, satis constabat. Hora igitur secunda accessio superuenit horrida: quæ celerius ea, quæ in primo & secundo die quotidianæ continuæ facta erat, inualescens vsque ad horam quintam, aliud rursus post quintam horam fecit initium, in quo aderant omnia similia istis quæ in secunda hora contigerant accidentia: Hinc vero rursus promptius inualescens vsque ad horam octauam, denuo in eadem horruit: ac paulo post rursus accrescens accessio expedite ascēdebat, adeo ut hora noctis quarta iam ad summum perueniret. Et quid aliud hoc erat quam accessio exquisiti hemitritæ, duabus eadem hora inuadentibus febribus: quoniam quotidiana duabus horis celerius, tertiana autem totidem tardius accedebat: adeo ut quicumque facultatem haberet febrium figuras agnoscendi, tertianæ ac quotidianæ continuæ accidentia in vnum confusa, manifeste deprehenderet. Nam cum tertianæ insultum rigor comitaretur, quotidiana autem sine rigore inuaderet,

DE DIFFER. FEBR.

mista ex vtraq; febris horrorem continuo afferebat, rem quidem rigore minorem, maiorem autē E refrigeratione, tantoq; hac ipsa maiorem, quantum à rigore magnitudine superatur: adeo vt cum ab vtroq; extremo æqua distet proportione, horror medijs inter ambo rigorem scilicet & frigefactionem collocetur: quod quidem maxime fieri consuevit, cum extremitates confundantur. Non ab re igitur inditum est huic febrī nomen hemitritæ, i. semitertianæ. Nam ex quotidiana continua & tertiana intermittente tota eius natura confusa, dimidiam partem vtraque ex dictis febribus retinet. Sicuti igitur semiasinus & semideus nomen tale sortiunt, ita & hemitritæus. Semiasinus enim cum ad eius generationem pro altera parte asinus, pro altera equus, conueniant, ex vna semiasini nomen accepit. Semideus dimidia quidem parte deus esse monstratur, cum vero alteram hominis habeat, hæc in nomine emittitur. Sic & hemitritæus dimidiam sui ipsius partem habet tertianam, alteram autem dimidiam, quotidianam continuam. Duplex autem in ipso generationis modus, Vel scilicet duabus in vnum tempus, quemadmodum dicebatur nuper, conuenientibus accessionibus, quia altera quidem præueniebat, altera autem differebat: Vel statim ab initio ambabus inuicem confusis. Quæ igitur fit in vnum tempus conuenientibus vtraque accessione, vnam tantummodo habet hemitritææ naturæ accessionem: Altera autem omnes à principio ægritudinis vsque ad finem, quæ maxime atq; præcipue ab omnibus febribus hemitritæa appellatur. Sed de hoc paulo posteriori à nobis dicitur propter Agathinum, atque Archigenem præsertim. In adolescēte igitur, quem nostra narratio supposuit, cum tertia die huiusmodi accessio facta esset, quia in vnum tempus conueniebant ambarum febrium inuasiones, qm̄ quotidiana quidem duabus horis semper præueniebat, tertiana autem differebat, die quarta accessio Sole oriēte inualit, formam exquisitam pituitosæ febris præ se ferens. Erat autem secundum proportionis similitudinē quinta ab ipsa accessio circa decimam noctis horam principium factura, qm̄ duabus semper horis celerius inuaserit: biliosæ autem febris accessio tertia ab initio die quinto hora quarta erat inuasura, adeo vt inter duarum febrium initia sex horarum spatium intercederet: quod & factum est. Nam circa quartæ noctis horam decimam inuadente accessione, quæ febris pituitosæ seruabat imaginē, atque hoc modo vsque ad quartam quintæ diei horam progrediente, vbi febris biliosa mediocrem rigorem secum afferens eidem coniuncta fuit, mistam subinde formam gerens accessio, biliosæ scilicet febris ac pituitosæ, sequenti nocte circa horam octauam pituitosa febris incipiens exquisita ac sola totam diem subsequētē ordine sextam occupauit: Deinde cum media nocte declinasset, aliud subinde eodem modo fecit initium: deinde cum reliquam dimidiam noctis partem vsque ad meridiem diei septimæ obtinuisset, postmodum iam veluti declinabat: At eandem excepit tertiana, quæ cum rigore inualit, quemadmodum exquisita tertiana inuadere consuevit: atq; cum alia omnia secum eodem modo certissima afferret indicia, vomitus bilis inuexit, atq; alui excrementa biliosa, & vrinas optimas, ac cum iam aduersperasset breues quosdam veluti sudores: Adeo vt, quicumque febrium species didicisset, ei aperte indicaretur eam remitti ac declinare, neq; vltra vnam aliam periodum, aut ad summum duas, debere protendi: nam & in ea declinatione erat quies admirabilis, qualis antè visa non fuerat, donec ad quartam noctis horam peruentum est: In illa etenim, febris pituitosa quæ quotidie quidem accessionem faciebat, sed duabus anticipabat horis, inuasit: Cumq; totam noctem occupasset, ac totum deinceps diem, rursus in secunda hora noctis octauæ aliud fecit initium: cumq; eandem pariter noctem totam occupasset, sequenti die, quæ nona erat, declinauit. Eodem vero die circa horam octauam, quoniam duabus horis tardius inuadebat, futura erat tertianæ febris accessio: sed tunc hora nona superuenit, hoc ipso etiam se declinare significans: Sole autem occidente ei se associavit febris pituitosa more suo anticipando: Et cum noctem illam obtinuisset diemq; sequentem, hora decima diei decimæ iterum inuasit: Deinde die vndecima rursus hora octaua, exquisite permanens pituitosa: Deinde prima noctis hora tertianæ febris, quæ quatuor tardauerat horis, horrida accessio facta est: Deinde sexta noctis hora aluus biliosa excreuit: ac quidem per vniuersum corpus veluti sudores exhalant, post quos tota declinatio ferè ad infebriçitationem peruēnit: neque iam in ambiguo erat, quin tota febris tertiana omnino desisset: pituitosa autem sola remanserat, quæ & ipsa iam remitti incipiebat. Hac igitur ratione die duodecima non amplius anticipauit accessio duabus, vt antea consueuerat, horis, sed hora septima inuasit: neque die decimatertia sexta superuenit hora, sed illa etiam septima hora inuasit, quietem effatu dignam ac declinationem ostendēs. Quartadecima vero die eadem declinatio melior admodum successit, ac hora nona accessio facta est: in vrinis autem erant insignia coctionis indicia, solutionem ægritudinis in die decretorio succedente futuram præmonstrantia. Sed hoc præsentis sermonis non interest nisi obiter dicere: Quod vero sapius commiscetur diuerforum generum febres, & biliosæ pituitosis, & intermittentes continuas, quæ à multis medicis ignorantur, fatis hic de quo nuper scripsimus, agrotus ostendit.

De Dignoscenda, Exquisita & non Exquisita Semitertiana, aduersus Archigenem & Agathinum.

CAP. S.

Sed quoniam & de his satis dictum est, rursus ad id redeo, de quo paulo antè est à me sermo dilatus. Febris igitur, quæ ex tertiana & quotidiana continua composita est, quam hemitritæam appellamus,

Appellamus, Aut flauam bilem habet exuperantem, atque ob id in eo sunt tertianæ febris acciden-
 tia maiora: Aut hæc quidem paucior, pituita vero abundantior, atque idcirco quotidianæ conti-
 nuæ affectus firmiores: Aut neuter horum humorum alterum vincit, sed ambo æquipotentes exi-
 stunt: quo tempore est exquisitus hemitritæus, talem formam repræsentans, qualem de eo Hippo-
 crates manifestauit, cum in primo Epidemiarum in hanc scribit sententiam: Erant vero eorū ple-
 risque passionibus huiusmodi, febres horridæ, continuæ, acutæ, omnino quidem non intermittentes:
 modus vero erat hemitritæus, cum alteram diem leuiorem ferrēt, altera vero inualescerēt, ac sum-
 matim in acutiem auerentur. Dixit autem horridas, non simpliciter quæ cum horrore inuadunt,
 sicuti hoc innumerabilibus accidit febribus, de quibus deinceps verba faciemus: sed in quibuscum-
 que magnam accessionis partē horrores assumunt altera dierum, scilicet in qua & tertiana & quo-
 tidiana continua simul inuadunt, nam altera dies solam habet quotidianam. Magna vero ex par-
 te, dierum prima mistam ex utrisque committit febrem, secunda vero pituitosam continuam: con-
 tingit autem non nunquam hanc primo inuadere die, secundo vero ambas simul. Accessio igitur
 ex utrisque commissa, quando humores fuerint æquipotentes, talis est qualem paulo antè descri-
 psimus hemitritæon: Cum vero tertiana præualuerit, horridior fit febris: atque in annotatione si-
 bi aliquid rigoris associat: confestim vero & feruidior est huiuscemodi febris, & incendiū plus ha-
 bet: magisquē festinat ad summum: & aliquid bilis per vomitum, aut per aluum, aut per sudorem
 excernitur. At cum altera quæ pituitosa est febris, potentior existit, tunc frigus vehementius ex-
 tremas occupat partes, horroresquē pauci fiunt: & pulsuum fit compressio maior ac diuturnior: tar-
 diusquē accessio inualescit: ac longum post tempus consistit: non tamen aut sitim, aut magnum af-
 fert incendium: neque in ea per vomitum, aut per aluum, aut per sudorem bilis excernit. Hanc
 quoque duarum febrium mistionem Archigenes animaduertisse videtur, minus tamen recte at-
 que perspicue, quemadmodum in septimo commentariorum quos in tractatu Archigenis de pul-
 sibus scripsimus, est a nobis ostensum. Arbitratur igitur Archigenes in hemitritæis aliquando fe-
 brem præualere tertianam, aliquando quotidianam: non tamen æqualem earum mistionem, quæ
 sola exquisitum hemitritæum constituit, aut intellexit aut in suis scriptis ostendit, verum omnino
 prætermisit. Nam cum æquales magnitudine fuerint, & febris biliosa intermittens, & pituitosa
 continua, accessionis initium fit cum horrore, qui medium inter rigorem & frigefactionem obti-
 net locum: quorum alterum tertianam febrem, alterum quotidianam comitatur. Cum vero ab in-
 ualione inualescit, tertianæ quidem ratione cito calefit ac festinat ad summum, at propter pitui-
 tosam tardatur, atque in ascensu retinetur non nunquam atque interrumpit: Estquē inter varios
 affectus veluti pugna quædam, cum æger non nunquam inualescente febre tertiana, atque ad
 cutem humores impellente, vehementius calefiat: contra vero remorante, atque ad interiora re-
 uocante ipsius motum febre pituitosa, ut quæ tardi ac difficilis motus frigidaquē ac lenta existat
 naturâ. In hoc autem certamine cum humor frigidus superauerit, systolæ id est summisiones, hor-
 rores, atque extremarum partium & cutis refrigerationes sequuntur, adeo ut videatur altera rur-
 sus accessio renouari: Cum vero calidior vicerit, tunc statim totum corpus calefit, ac iam videtur
 febris penè in summo consistere: mox paulo post ad pituitosam redeunte victoria ægroti denuo
 contrahuntur, refrigerantur, & horrent: Neque hoc terminum vllum habet, donec febris ad sum-
 mum peruenerit, quod quidem citius accidit quàm pro more pituitæ, tardius tamen quàm in bile
 fieri consuevit: nam huius quidem celeritatem cohibet pituita, ac rursus pituita tarditatem atque
 hebetudinem excitat bilis. Talis quidem est exquisitus hemitritæus ex æquali duarum febriū tem-
 peratura compositus, quoniam etiam ex duorū humorum æquali temperatura constat: atqui ex-
 quisitus non est, ubi aut bilem aut pituitam habet præpotentem. Secunda est duarum febriū, ter-
 tianæ scilicet ac quotidianæ copulatio ac commistio, quæ similem quidem nuper dictæ facit acces-
 sionem quandam: in eo tamen differt, quàm in hoc febris ad infebriuationem desinit: & quàm die se-
 cunda cum rigore aut horrore sola quotidiana febris inuadit. Non igitur erit hæc febris hemitri-
 tæus, si quidem ex numero continuarum hemitritæus existat. Quod si etiam in utroque genere he-
 mitritæus collocetur, non hæc tantum, sed multæ præterea aliæ febres hemitritæi vocabunt. Hac
 ratione mihi videtur Agathinus omnes quæ protenduntur, tertianas hemitritæos appellare. Sed
 quoniam de nominibus potius quàm de rebus sunt quæstiones huiuscemodi, in eisdem minime
 censo commorandum: nam De nominibus ad medicinam pertinentibus, seorsum a nobis scri-
 ptum est alio tractatu, in quo hoc ipsum ostenditur, atque integre præfiniē, quales nam sint de re-
 bus, ac quales de nominibus, disceptationes. Rursus igitur ad res ipsas redeamus, hoc est ad eum
 quem Hippocrates vocat hemitritæum horridum atque continuum, quem facit tertiana quoti-
 dianæ continuæ commissa: Intermittenti autem non item, quoniam quæ ex ambabus componi-
 tur febris, necessario & ipsa intermittitur. Non tamen ex duabus continuis, quarum altera biliosa,
 altera pituitosa sit, potest hemitritæus consistere, quoniam hæc commistio febrem horridam, ac
 quæ multas habeat reduplicaciones, non facit. Nam cum omnis febris continua sui quidem ratio-
 ne, quæ exquisita fuerit, neque horrorem habeat neque rigorem, neque etiam quæ ex eisdē cōponiē
 horrida fiet. Necesse est igitur, si horridus simul atque continuus sit hemitritæus futurus, ex dua-
 bus

1. Epid. cō. 1. r.
 23. j. 106 a

* continnam pi
 tuitosam.

bus ipsum febribus generari, quarum altera sit intermittens, altera vero continua. Atque idcirco tertiana quidem cum quotidiana continua confusa facit hemitritæum, cum neque utraq; continua, neque utraq; intermittens huiuscemodi queat febrem generare. Vna igitur sola adhuc mistio relinquitur ex quotidiana intermittente, & biliosa continua, quæ & ipsa potest continuam simul atque horridam febrem efficere. Hæc vero contrario modo se habebit quam prior, quam continuitatem quidem ex biliosa obtinebit, horrorem vero ex pituitosa: reduplicaciones autem ex pugna mutua, ac tunc præsertim cum humores æquas vires habuerint: ubi vero alter eorum prævaluerit illius accidentia prævalent ac dignotio, ut in prima mixtione ostensum est. Hæc omnia de quatuor mixtionibus & ex biliosa febre & ex pituitosa, magis ad eum tractatū in quo de typis agit, cuiuspiam pertinere videntur: hic vero necessario de ipsis facta est mentio propter hemitritæum, cuius ortum Archigenes ad tertianam transfert ac quotidianam, non tamen eius naturam recte assecutus, quoniam in numero febrium intermittentium ipsum ponit. Agathinus autem contra, hemitritæum in eodem genere cum tertiana manifeste locavit, ac sola accessionis vehementia ab eadem differre fatei. Si igitur omnium febrium differentias exquisite scribentes, in nominibus tantum aberrassent, non admodum esset ægre ferendum: Sed, quoniam neque simplicium neque compositarum febrium omnes differentias exquisite assignarunt: ac præterea plures alias superfluas addiderunt, quæ neque ad prænosendum neque ad curandum aliquem afferunt usum: nos pro viribus earum typum omnem exquisite completi tentauimus, ut qui longo tempore partim experientia, partim ratione, omnes quæ vtilis sunt differentias inuenimus. Simpliciter igitur ad præsentem tractatum: compositæ vero ad eum in quo de typis agit, attinent, cuius tamen non erit expers omnino atque inscius, si quis hunc diligenter perlegerit. Nam per hæc quæ de biliosa & pituitosa febre simul commistis conscripsimus, licet & melancholicam febrem transferendo, eius cum utraque illarum complexionem ac confusionem pariter coniectari. Voco autem complexionem, quando horis differentibus inuaserunt: confusionem vero, quando eodem tempore inceperint. Sic & tres simul febres completi per se quispiam & confundere poterit, ex ijs quæ nuper diximus motus. Nam horum omnium principium fons atque elementum est singularium febrium ideam exquisite cognoscere: Neque enim plurima est earum multitudo, cum omnes tres numero existant, & quæ ex amara bile, & quæ ex atra, & quæ ex pituita generatur: Quarum singulæ duas habent differentias, continuæ scilicet atque intermittentes: adeo ut omnium quæ ex humorum putredine ortum habent, fiant sex numero differentia. Quod si aliqua accesserit his particulatim in ipsis differentia, hæc vel ex humoris multitudine, vel ex quantitate & qualitate putrefactionis, ac præterea ex modo motus, ac particula in qua fit putredo, habet originem. Veluti confestim earum febrium intermittentium, quæ tertia quaque die accessionem faciunt, quæ quidem breue habent accessionis tempus, ac cum rigore inuadunt, & per sudores, & bilis vomitum, & biliosa excrementa finiunt, his tertianæ exquilitæ nomen impositum est: Quibus vero aliquid horum deficit, hæc non exquisitæ, sed simpliciter tertianæ appellantur. Quod si intermissionem minorem habuerint, accessione videlicet in longius tempus protracta, hæc tertianæ extensæ vocantur: Cum tamen & hæc ipsa res plurimam in eo quod magis ac minus, differentiam inscipiat. Licet quidem ex his aliquam simpliciter extensam nuncupare, quæ cum viginti-quatuor horas in accessione consumpserit, reliquas habet febris expertes: aliquam vero sufficienter extensam, quæ usque ad triginta extenditur horas: atque aliquam in longius adhuc tempus productam, ut quæ usque ad triginta sex horas protendatur: atque aliam adhuc amplius usque ad quadraginta vel plures. Neque enim ex his quas diximus qualibet certis terminis potest defini, cum Soritica dubitatio nobis occurrat. Neque tamen huiuscemodi nomina adeo curiose inuestigare est necessarium, cum nobis detur facultas etiam sine illis vnumquenque morbum proximis indicare, ac rectam curationem adhibere, nec non futura prænoscere. Supponatur enim aliquis quindecim horas febricitare, ac trigintatres febre vacare: hocque deinceps eadem proportio: Hæc ne seruata contingat: Nemini dubium, quin & tempus ad exhibendum cibum opportunum, ex accessionis & intermissionis spatio cognoscatur: & quantum ex hoc ad prænosendum aut curandum commodi nancisci potuerit, nihilo minus id sufficienter acquireret, quamuis eam inquisitionem neglexerit, an simpliciter tertianam, an cum aliqua adiectione quæ differentiam determinet, huiuscemodi febrem oporteat appellare. Sed & cum alteri indicare voluerit, qualis nam sit febris ægrotantis, hoc diligentius efficiet accessionis atque intermissionis spatium ostendendo, quam si nomen certum ac præfinitum, quod idem commonstret, inuenire studuerit. Hæc quidem optima est exponendi ac docendi ratio. Secunda vero quam paulo ante inlinuavi, cum aliam quidem exquisitam tertianam nomino, aliam vero simpliciter tertianam, deinde aliam paululum extensam, deinde aliam sufficienter, deinde aliam amplius, deinde aliam plurimum. Obscurissima autem atque omnium deterrima, de qua prius fecimus mentionem, in qua medici iuniores quotidie inuicem certant atque contendunt, neque animaduertunt se de nominibus litigare. Sed de alijs quidem quispiam minus forte mirabitur: de Agathino autem magis mirandum, qui cum quandam & quotidianam & quartanam febrem appellet extensam, postmodum in tertiana non seruat eandem vim proportionis: nam si longius accessio protendatur, non tertianam, sed hemi-

A hemitritæum appellat. Sed satis superq; hæcenus de nominibus disputatum: nam periculū est, ne nos longius quàm sit opportunum, in eisdem tempus conteramus. Quare rursus ad rerum ipsarum quæ restant, inuestigationem reuertamur.

Qualis ex Sanguinis Putredine Febris oriatur.

CAP. 9.

EX omnibus vero quæ super sunt nulla esset contemplatio præstantior, quàm illa in qua quæri potest, Nunquid quemadmodū ex vtraq; bile & pituita fiūt quædam febrū species, ita & in sanguine putrefacto soleāt accidere febres. Siquidem ephemeræ eo tantūmodo calefacto, non aut putrescente fieri dicebamus: in putrefactionibus aut (nam & sanguinem quæq; putrescere est necessariū) quærendum quæ nam sit harum febrū species. Hoc aut inueniri posse putandū, si prius cognouerimus quo pacto sanguis putrefiat. Nā recte sentire vī Aristoteles ab aliena caliditate oriri putredinem. Vocat aut alienam, externam non insitam neq; natiuam in quocunq; genere rerū: nam hæc coquere apta est, externa aut corrumpere, quod est putrefacere. Calor autem extrinsecus sanguini aduenit, & in Solis deustionibus, & pestilenti & suffocato aeris statu, atque, vt simpliciter dicam, in febribus vniuersis quacumq; ex causa originem traxerint. Sed & quando in aliqua corporis parte sanguis plurimus acruatus supra eiusdem vires effectus fuerit, corrumpi consuevit, ac tū præcipue cum in paruis vasis propter crassitudinem obstruit, aut propter multitudinem impingitur, quemadmodum in bubonibus, ac collectionibus quas phymata appellat, atq; vt vniuersaliter dicatur in inflammationibus vniuersis. Nam in huiuscemodi affectibus duplicem ob causam corrumpitur sanguis, & quia, si non distilat, & quia à natura non conuincit. Quod ea vero quæ non distillantur putrescere soleant, indicant exteriora omnia, quemadmodū fructus, & semina, vestesq; præterea. Eius vero quod dicit, fidem facere potest id est, quod in laterū inflammationibus cernit: nam quidam in ipsis spumeū, quidam pallidū, quidam rubeū expuunt ichorem: quod nihil aliud est quàm ea humoris pars in inflammatione exuperantis, quæ retineri non potest, sed præ tenuitate sudat exterius. Non nunquam vero & niger ichor ille conspicit non statim ab initio, sed postea quā vt plurimū pallida sputa antecesserint, quæ bilis exuperantis erant indicia: quemadmodum spumea quidam pituitam, rubida vero sanguinem indicant. Quare non procul a vero est existimandum, sanguinem ipsum non nunquam in ijs quæ inflammationem patiunt, particulis subire putredinem, ex quo simpliciores quidem quàm ex alijs humoribus febres fieri, accessionum vero proportionē in tertiano præcipue circuitu assumere: Nam ita in ijs qui laterum inflammationes patiuntur est obseruatum, quo tempore maxime rubidū expuunt. Quod si sanguis supra modū assatus fuerit, pars quidem eius subtilior ac pinguior, omnino in flauam conuertit bilem: quæ aut est crassior, in atrā: quod in his tumoribus qui carbunculi appellant, contingit, nam in his ex sanguine supra modum effervescente ad melancholicū humorem fit transmutatio. Ita aut hoc loco accipi volo melancholicū humorem, vt qui non dum exquisite in atrā bilis naturam transierit, sed in quodam sit cōfinio constitutus. Et quidem pro varietate humorum in quos conuertit sanguis, febres fient, sola malignitate & non malignitate differentes. Illæ siquidem quæ sanguinis transmutationem consequuntur, sunt simpliciores tum in reliquis, tum in caliditatis qualitate mitiori: nam etsi se plurima manui tangenti offert, est tamen omnino mitis, sicuti ea quæ in balneo cōtrahit. Semper enim febrilis caloris multitudo, in multitudine defluxus consistit: quod vero manui tangenti molestū sentit, ex humoris acredine provenit. Hocq; tibi sit maximum humoris febrem facientis indicium, qualitas videlicet caliditatis: nam quæ magis vaporosa ac minus molesta existit, ex sanguine nascitur: quæ vero molesta sunt, & rodentes, atq; mordaces, vtrancq; bilem consequunt. Cum vero in primo tactu quoddam potius vaporosum quàm acre, se manui representat: ac per moram paulatim mordacitas aduenit, ac maxime inæqualis, adeo vt per colatorium quoddam & cribrum percolari videatur: ex pituitæ putredine huiuscemodi febrem oriri cognoscas.

D *Cur Inæqualis Calor in Pituitæ Febre tactui occurrat.*

CAP. 10.

Contemplanti vero mihi ac causam perquirenti, cur in febribus alijs calor æqualis occurrat: quæ vero ex pituita ortum habent, talem caloris inæqualitatem ostendant: nulla potior visa est quàm tenacitas atq; humoris crassitudo, qui difficulter dissoluitur. Nam & in hoc, sicuti in alijs omnibus, primo ea pars omnis expirat, quæ quotidie fuerit extenuata: vix autem extenuatur quicquid valde crassum extiterit: quod si etiam natura frigidum fuerit, tunc & difficultas auget. Non totum itaq; neq; ex omni parte æqualiter, sed ex illa tantummodo in quam putredo inualuerit, inflatur atq; extenuatum effertur, non dissimili euentu ab eo quem in lentis ac crassis humoribus, qui exterius ebulliunt, inspicimus. Nam & in istis ampullæ attolluntur, quæ vbi dirumpuntur, vniuersim flatus effertur, humiditatem extenuatam secum trahens. At in subtilioribus humoribus cum ebullierint, neque ampullæ fiunt: quicq; ab eis vapor exhalat, est vnde quaque uersus æqualis ac sibi continuus.

Quo pacto ex Fluxionibus Hæmorrhæum Morbi generentur: ac de Causa Februm, quæ per Circuitum repetunt, & Continuarum.

CAP. 11.

Sed quoniam & de his, vt oportuit, disseruimus, nunc earum februm, quæ {à continuo seruore} synochæ appellantur, causas inuestigemus. Mirum enim mihi videtur in istis vnam plerumq; acced-

accessionem vsque ad quartū vel quintum, aliquando autem vsque ad septimum diem ab earum E
 initio, donec finiant extendi. Quanquam si quis diligentius inspiciat, maiorem illi admirationem
 possit afferre in quibusdam febribus per circuitū fieri accessiones. Quod enim retro attulimus exē
 plum in stercore, quod particulatim putrescit, in animalis corpore non admodum fieri posse vi-
 detur, cum putrescentes humores ijs qui putredine vacant, possint facile cōmisceri, utpote ex om-
 nibus ad omnia conspiratione & confluxione existente. Vnde fieri non potest, ut putredo nunc
 vnam, nunc aliam occupet partem, nisi inflammatione incipientem putrescere humorem alliget at-
 que coerceat. Quoniam igitur ad contrariam partem ratio se trāstulit, difficilior est earum febrū,
 quæ per circuitus accessionem faciunt, causam inuenire, quàm earum quæ synochæ id est continē-
 tes dicuntur. De vtrisque tamen tentabimus sermonem transigere, neque hic prolixius scribentes,
 neque aliorum errata corrigentes, sed quemadmodum in superioribus egimus, solam veritatem
 amplectentes, ex qua quispiam instructus, etiam aliorum delicta comprehenderit. Sumendum
 itaque initium ab ijs quæ manifestissime apparent: quæ sunt lippitudines quædam, quarum non
 nullæ quotidie, non nullæ vero tertio quoque die magis infestant: similiter & aurium dolores: &
 capitis siue totius, siue medietatis, quem Græci hemicraniam appellant: quibusdam vero & pe-
 dū, & articularū dolores, per circuitus exacerbari cōspiciunt. Quod igitur in hisce oibus inspicere li-
 cet, venas quidem in his partibus quæ exacerbantur in tumorem attolli, atq; inflammationem au-
 geri, ac dolores intendi, ac materiæ inutilis affluxum ad extrinseca fieri, Ita & in interioribus quæ-
 cunque non videntur, seruare eandem proportionis similitudinem concipiendum: adeo ut in la-
 terum & pulmonis inflammationibus, in accessionum quidem principijs tumores incrementum, in
 declinationibus autem euaporent ac submittantur. Forte autem quo pacto hoc accidat inuenie-
 mus, si de inflammationis generatione, atque de rheumaticis vocatis dispositionibus, quæcunque
 à nobis in alijs commentarijs sunt demonstrata, memoria repetemus: nam si, quod huius interest
 loci, illis addatur, præsentī quæstioni satisfaciet. Qui igitur effluxus ad oculos com-
 meat, oēs concedunt à capite defillare: quam vero ob causam statutis tēporibus sæpius com-
 meet, hoc dicere igno-
 rant, ut qui philosophati sunt de potentijs naturalibus minus, de quibus nos tribus in libris sumus,
 complexi: in quibus quatuor esse numero demonstrauimus, à quibus & stirpes & animalia gu-
 bernantur, vnam quidem similium attractoriam, alteram eorundem retentoriam, ac post has ter-
 tiam alteratoriam, quartam præterea extraneorum expulso-
 riam. Duplex autem est in omnibus en-
 tibus extraneum, alterum nanq; ex sui qualitate, alterum quantitate. Hoc itaq; aceruari contingit
 ob harum potentiarū quæ in membris litæ sunt, vigorem & imbecillitatem. Cum enim æque va-
 lentes fuerint, & meatus per quos materia inutilis excernitur, secundū naturam se habuerint, tūc
 membra in sanitate consistunt: vbi vero plus assumptū fuerit q̄ possit alterari, omne quod super-
 fluū est, à virtute expulso-
 ria trusum, necessario excernitur: Quod si imbecilla fuerit, in eodem resi-
 det loco: ac si multum fuerit, grauat atq; extendit: si vero acre, exedit ac mordet: sicuti & quod ca-
 lidū est, calefacit: quod autem frigidū, refrigerat. Hæc autem liquido in ventriculo apparent. Nam
 quidam vbi aliquando cibum amplio-
 rem assumpserint, ex nausea interdum coguntur euomere,
 interdum vero profluuiū corripiuntur. Quod igitur hinc per maiora ac laxiora spatia superfluum
 excernitur extra, idem in alijs partibus animalis per tenuiora foramina non extra, sed ex alijs de-
 fluit ad alias, cum fortiores à se quidem pellant, imbecilliores autem suscipiant: atque hæc rursus ad
 alias: donec tandem in eas quæ imbecillissimæ sunt inter omnes, inciderit: hinc vero ad fortiores
 relabi est impossibile. Idcirco in ijs quæ plethoræ, i. repletiones vocant, & in cacochymijs, i. humo-
 rū vitijs, partes debiliores partim inflammationes patiuntur, partim erysipelata, aliæ herpetas, aliæ
 aliud morbi sustinent genus: quædam illi affectui sunt obnoxia, qui rheumaticus à fluxionibus
 appellat, de quo nos separato scripsimus loco. Nihil igitur mirum, vel cerebrum, vel vniuersum ali-
 quando caput, acruatam in se superfluitatem ad partes imbecilliores expellere, veluti aures, ocu-
 los, tempora, labra, vel dentes, vel malas, vel palatum, vel gingiuas, ad gargareona, & paristhmia,
 aut ad eos qui sunt in huiusmodi partibus adenas: & cum nihil in istis imbecille constiterit, ad tho-
 racem, pulmonem, fauces, stomachum, ventriculum, fluxionem transmittit. Sicuti igitur caput ta-
 lium omnium morborū sæpius est causa, ita & eas quæ in hepate fiunt ac splene inflammationes, ali-
 quæ partes vicinæ, vel etiam per louem ex remotioribus aliqua vna vel plures generat, auget, im-
 mittit, ac per circuitum exacerbatur. Neq; mirandum est similem eisdem contingere affectum, qua-
 lis in excretionibus excrementorum ventris conspicitur. Sicuti igitur quisque quantum quaque
 die excernitur, intuens, si causam excretionis ignoret, ordinem miraret: sic quencunq; latet super-
 fluitatum in capite generationis atq; excretionis causa: & qua ratione non nullæ quidem ex ipsis
 ad exteriora, non nullæ vero ad aliquem alium confluant locū: heret atq; miratur hanc confluxus
 proportionem. Sic & quicunque non nouit, neque quæ partes materiam inutilem ad hepar trans-
 mittant: neque causam propter quam transmittant, intelligit: miratur in febribus quæ ex hepate
 accenduntur, ordinis proportionem. At qui nescius non est primam inflammationis originem
 ex fluxione in hepar incidente prouenisse: ac quod deinceps exacerbetur, causam in ipsa parte pa-
 tiente consistere: mirari iam desinit. Duplex autem est huius fluxionis occasio, altera quæ nuper
 diximus,

A diximus, quando materia inutilis ad imbecilliores partes ab alijs detruditur: altera quando eadem attrahitur, de qua iam sermonem faciemus, sumpto hinc etiam ab illis initio, quæ omnibus sunt manifesta. Nam sicui in unxeris thapsian, huic haud ita multo post partem illam calidiorē atque in ampliorem tumorem elatam conspicias. Sic & si membrum aliquod iuxta ignem calefeceris: aut vehementiorem frictionem adhibueris: vel resina perungens vel pice mediocriter calida, deinde vniuersam paulo post auferas: siue quodcunq; calidum medicamen parti cuiq; applicaueris: in hisce omnibus membrum in tumorem videbis attolli, quoniam caliditas naturā apta est fluxiones attrahere, aut easdem recipere. Neque enim presentis est loci ista discutere, cum quod proposito expedit nostro, etiam sine hac contemplatione habeamus. Illud enim compertum habetur, quod semper in corporibus plenis, aut in quibus inutilis materia redundat, magna portio ad eas defluit partes, quæ vehementius incaluerint: In ijs autem quæ superfluitatibus vacant, admodum pauca. Non parum vero & ad partes dolentes solet defluere. Sic igitur quispiam cui extremam partem digiti acus exigua pupugerit, statim indoluit, paulo post vero inflammata atque in magnum tumorem pars omnis circumstans attollitur: in quibusdam vero sub alis bubones exurgunt, cum rara ac spongiosa corpora, quæ Græci adenas appellant, ibidem aliquid fluxionis admittant: quibusdam vero & in medio brachio hoc fieri conspicitur, cum in eodem loco effatu dignus aden fuerit constitutus. Quod autem dicitur, apertissime cognoscet, cum vlcusculum aliquod paruum expers doloris atque inflammationis propè vnguem extiterit. Si enim negligatur, neque coalescat atque ad cicatricem perducatur, adnata deinde carne quæ ab vngue comprimitur, primum quidem ibidem dolor excitatur, deinde in toto digito, non nunquam vero vel manus vel pes ad magnam inflammationem effertur: vsque adeo ob dolorem fluctationibus partes laborant. Non tamen huiusce rei causam hoc in loco aperire est necessarium: alibi enim opportunius dicta est, nihilq; ipsa ad presentem considerationem egemus. Videntur itaque manifeste fluxionum causæ ex ipsis partibus fluxione laborantibus originem trahentes duæ esse, quarum altera est in eisdem accensa caliditas, altera dolor excitatus. Quod autem vel minus vel plus, vel melius vel deterius influit, causa non tamen in parte fluxionibus obnoxia consistit: sed, quod melius sit aut deterius, ex partibus mittentibus pendet: quod plus vel minus, tum ex ijs quæ mittunt, tum etiā ex ijs quæ recipiunt. Vehementiores liquidem calores atq; dolores attrahunt vehementius, minus autem debiliores. Sic & partes quæ superfluitatibus carent, parum quid trahentibus immittunt: quæ autem pleniores sunt, & materiæ inutilis copiam habent, tanto ingerunt amplius quanto plus à naturali modo recesserint. Hæ igitur sunt fluxionum differentiæ, quæ sine partium quæ fluxiones admittunt, imbecillitate consistunt.

Aliæ vero & propter harum imbecillitatem, & propter earum robur quæ superfluitates transmittunt. Omnes enim quæ sine ictu aut contusione partibus adueniunt inflammationes, ex superfluitatibus quæ à membris fortioribus ad debiliora confluerint, generantur. Statim vero inflammationes huiusmodi febres accendunt, quoniam videlicet ob magnitudinem vel vicinitatem, earum caliditas ad cor vsq; peruenerit. Putrescunt igitur in inflammationibus omnibus congestæ superfluitates, ob eas quas ante commemorauimus causas. Non æque tamen omnes putrescunt, cum ex eis non nullæ quidem sint ex pituitæ speciebus, non nullæ atræ bilis, aliæ amaræ. Cum vero putrescunt, calor præter naturam inflammatione patientem occupat partem: simul autem ab eadem præter naturam caliditate corripuntur quæcumque proximæ partes, atque hæc rursus vicinitatis ratione sibi continuas calefaciunt, illæq; rursus alias, donec tandem per successionem ad cor vsque aliquando caliditas permeet. Quis nam vero sit in partibus inflammationem patientibus affectus, in libro de inæquali in temperatura monstrauimus, atque in altero qui de tumoribus præter naturam inscribitur: In hoc vero ostendemus, necessarium esse sanguinem in eisdem contentum vna cum superfluitatibus influentibus plerumque putrescere. Quæ ab vna particula infertur ad aliā superfluitas, est adeo multa aliquando ac vitiosa, vt recipientis particule potentiæ afferat detrimentum: non nunquam vero adeo mitis & pauca, vt suscipienti corpori nullam inferat noxam. Si igitur ita potentiam læserit, vt iam dissoluatur, neque iam conuincere possit ea quæ prius conuincebat, tunc iam sanguini necessarium est putrescere, idq; duplici ex causa: quia videlicet humor quem proprius calor non conuincit, nil habet reliquum nisi vt ad putredinem trāseat: & quia cum superfluitatibus putrescentibus vna putrescit. Quod si non adeo potentiam lædat, vt iam dissoluta penitus quiescat, semiuivatus ac semiputridus omnino in tali statu redditur sanguis, ex vicinitate quidem putrescentium superfluitatum ad putredinem raptus, tantum vero in sua natura perseverans, quantum in eius à qua exornatur potentiæ ratione consistit. Vtuncq; vero se res habet, qui in prima putredine calor accenditur, est quidem acrior atque mordacior eo, qui secundum naturam. Tantum vero augetur, quantum & superfluitatum natura suppeditat: hæc siquidem ad eum qui ab ipsis calor accenditur, serè similem quandam habent rationem, quam & ligna ad ignem. Ex ipsis. n. lignis, dum alterantur, generatur ignis: non tamen in infinitum vsque tempus hæc ad alterationem sufficiunt, sed est quidam transmutationis terminus, cum eò vsque possint exuri, donec aliquid nativi liquoris habuerint: qui ubi consumptus ex toto fuerit, tunc ardere iam desinunt, ac quæ reliquæ supersunt, cineres appellantur. Et quidem eodem modo putrescentium humorum caliditas permanet, donec

omnino fuerint affati. Parum autem reliquiarum terrestrium restare ex humoribus est verisimile, E non quemadmodum ex lignis plurimum, quoniam in eorum substantia humidum & non siccum praeualet elementum: ita ut si aliquem ex exterioribus humoribus elixare uolueris, veluti oleum vel vinum, minimum quid terrestre relinques, reliquum vero omne extenuatum in aerem ac vaporem resoluetur. Et quidem feruentibus ex putredine humoribus à caliditate extenuatis, eorundem substantia, cum febres consistunt atque declinant, in ambientem aerem dissipatur, superfluitas autem vel exigua admodum remanet vel nulla: in crassioribus quidem humoribus pauca, in serosioribus autem nulla. Quod si nullam imbecillitatem pars inflammata contraxerit, neque iterum superfluitates immittantur, ægritudo finit, neque deinceps aut sequenti, aut tertia, aut quarta die, homo febricitabit. Quod si denuo eandem ob causam, ob quam primæ etiam missæ sunt, aliæ immittantur superfluitates: aut si nec hæc quidem mittantur, sola autem remaneat potentia imbecillitas: hominem secundo febricitare est necessarium. Subijciamus enim primum quidem validam esse particulæ potentiam: in tempore vero intermedio eisdem in partibus, quæ prius transmiserunt, acruatas esse superfluitates & qualitate & quantitate pares ijs quas ab initio immiserunt: hoc vero in ijs accidet, in quibus eadem permanet immittentium partium dispositio, atque eadem attracti ad eas alimentum qualitas quantitas uel seruatur. Est enim, ut arbitror, necessarium, cum & æquale scilicet & simile ab eadem potentia alteretur, æquales etiam & similes fieri superfluitates: tempus quoque in quo eadem acruabuntur, necessario erit æquale. Si quidem nutritæ partes, quousque eandem seruauerint constitutionem, ab eodem nutrimento nutritæ, excrementa etiam tum quantitate æqualia, tum qualitate similia, atque eodem temporis statuto termino cumulabunt: Eodem præterea circuitu ad eas expellendas, atque ad imbecilliores partes detrudendas, mouebuntur: si quidem vis excretoria tunc primum ad suum opus excitatur, quando aut superfluitatum multitudinem aggrauat, aut ex qualitate stimulat. De hisce vero omnibus plenissime dictum est in commentarijs de potentijs naturalibus: in quibus exercitatum esse oportet quicumque ea quæ in hoc loco dicuntur, cum demonstratione cupit ediscere: cum magna quoque eidem ex ea contemplatione ad curandi methodum præmia proponantur. Nam ut reliqua omnia silentio præteream, quæ à nobis in eodem tractatu dicentur, de vno tantummodo quod magis in promptu est atque à me sæpissime factum, habendo sermonem, eam quæ per circuitum accedit lippitudo, non paruum existimo fore incitamentum ijs, qui adituri sunt ad eam quam hoc loco docemus contemplationem addiscendam. Nos enim contra quæ illi qui se medicos oculares appellant, semper huiusmodi affectus curauimus. Nam cum illi semper oculis negocium facerent, nos aliquando purgatione, aliquando balneo, aliquando meri potu, ut in G quit Hippocrates, aliquando missione sanguinis, non nunquam vero vtriusque, vel clystere cum sanguinis missione vti sumus. Vnde non nunquam statim sanitas est subsecuta, non nunquam vero post prouidentiam capiti adhibitam. Nam quicumque ita curati sunt, vel nullam amplius, vel vnam tantummodo accessionem passi sunt, eandemque minorem quam prius. Sed de curandi quidem determinationibus notisque non huius interest loci: Quod vero contingat vniuersum aliquando caput quod nihil passum sit, sed sanguine tantummodo vitiatum atque inutiles nutritur, plures quam antea ac deteriores superfluitates colligere, adeo ut naturales effluxus atque difflatus non sufficiant, quin necessarium sit naturam ad imbecilliores partes excrementa detrudere: aut si humores quidem sani fuerint, ipsum vero caput male se habeat: aut vtraque incommoda conueniant: superfluitates quidem acruari, ad aliquod vero membrum irrupere, præfens sermo indicare proposuit. Donec etenim & qui defluit humor similis fuerit atque eadem dispositio capitis, tãdiu superfluitates & tempore equali, et similes atque æquales acruabuntur, similesque oculorum fient exacerbationes. Eodem pariter modo, si non caput vniuersum, sed aliqua eius pars vel membrana vel cerebrum ita fuerit affecta, ut ex huiusmodi alimento talem ac tantam statuto tempore contrahat superfluitatem: ac deinde repellat, quam primum ab ea effatu dignam senserit læsionem: tunc per circuitum exacerbati contingit vel oculos, vel aures, vel membrum aliquod imbecillius, ad quod superfluitas detrudef. Sicuti igitur in oculis, & auribus, & pedibus, multisque alijs huiusmodi partibus, quemadmodum ostensum est, per circuitum fieri exacerbatio manifesteprehenditur: Quid mirum est in laterum, pulmonis, & cerebri inflammationibus, atque alijs omnibus, quæ oculis inspicere nequeunt, eodem modo superfluitates defluere, eodemque etiam febrem accendere? cum tamen pars inflammata nullum præcipuum ex se gerat affectum, ex quo inflammatio oriatur, nisi quia partibus illis quæ superfluitates transmittunt, eo tempore sit imbecillior. Neque etiam illud mirandum, quod non iisdem statutis temporibus omnes superfluitates aggregentur. Quia enim nec qui pro alimento sanguis defertur, usquequaque similis existit: nec partium, quæ ex eodem alimento nutriuntur, eadem existit dispositio: aliud alij sufficit tempus ad tantam superfluitatem acruandam, qua primum quidem membri læditur natura: cogitur autem, tanquam alienum, à se detrudere id quod infestat. Sed neque quod non æqua sit accessionum longitudo, oportet admirari. Nam, si non eadem neque species neque multitudo superfluitatum, neque etiam omnibus æqualiter accendi aut dissolui conuenit: Quæ si quidem plura sunt ac frigidiora tenacioraque & crassa, longiores faciunt accessiones: quæ autem pauciora ac calidiora & subtiliora, breuiores: cum ad hæc etiam non parum & totius

6°. Aph. 31. Ex.
ord. 49. c

A. 1. 4. f. 1. 1. 2
1. 4. 16. 2

A & totius corporis fabrica, & potentia robur illo tempore conferat. Nam, si quod corpus rarius extiterit, breuiores sui ratione reddit accessiones: quod autem spissius, longiores: Et potentia quidem robur, minus diuturnos: imbecillitas autem, in longius tempus producit: nam quo potentia vegetior extiterit, eo promptius omne alienum a se ipsa repellit. Corporis autem raritas, quod per ipsum defertur, non retinet: quare necessarium est, ut qui ita fuerint affecti, si modo in ceteris paritas adsit, cito a superfluitatibus exonerentur. Eadem ratione qui contrarium corporis habitum sortiti sunt, ijs multo tardius superfluitates excerni est necessarium, cum & potentia imbecilliter easdem superfluitates pellat: ac propter meatuum angustiam, quaecunque feruntur, retineantur. Cum vero haec omnia simul conuenerint, aut longissima, aut breuissima fiet accessio: longissima quidem, ob materiae inutilis multitudinem, crassitudinem, atque lentorem, potentiae imbecillitatem, ac meatuum angustiam: breuissima autem, propter materiae inutilis subtilitatem, paucitatem, & potentiae vigorem, ac meatuum laxitatem. Eadem ratione, neque cur non nullae quidem accessiones infabricatione terminentur, aliqua vero non, est difficile inuentu. Quando etenim prioris accessio- nis tempus adeo breue fuerit, ut antequam secunda superueniat, iam prima quieuerit, omne id temporis spatium, quod secundae principium & primae finem interiacet, sine febre est: Si vero secunda inuadere anticipauerit priusquam omnino prima soluat, nullum interuenit medium. Hoc igitur, ut diximus, fit, cum ea potentia, quae est in membro superfluitates admittente, sibi ipsi similis manserit: hoc est cum sanguinem in ipso contentum, quemadmodum antea, conuincit. Quod si aliquando imbecillior reddatur, hoc quoque illi causam afferet, ut non modo materia inutilis, sed ipse praeterea sanguis corrumpatur atque putrescat, ac febris accendatur: atque hinc aliud orietur principium earum, quae per circuitum fiunt accessionum. Si igitur antea dicta caliditas perseveret, duplex febrium se inuicem complectentium species consistet. Quod si illa cessauerit, membri vero fluxionem recipientis dispositio remanserit, quaecunque de parte mittente prius exposuimus, eadem de hac quoque intelligantur: nam & ipsa aliquas in se superfluitates generabit, idque duplici ratione, quemadmodum & illa, & quia vitiatum continet sanguinem, & quoniam potentia est imbecillis. Eodem modo si ex aliqua quavis causa membri vis adeo debilitetur, ut is qui adiacet sanguis, illi potius onus sit quam alimentum, illud eueniet ut corrumpatur: aut si calidior sit, facile putrescat. Quod si subfrigidus fuerit, & pituitae naturam gerens, non subito, sed per tempus ad eandem veniet dispositionem. Et quidem cum eas quae in ipsa genitae fuerint superfluitates, coquere nequirit quaecunque particula, aut ad aliam a se ipsa detrudere, tale sibi ipsi febricitandi principium constituet, quae ea quae transmittit, alteri affert. Quod vero alio superfluitates detrudere nequeat, prima quidem causa in mittentis ac recipientis partis potentia consistit: altera vero in meatuum obstructionibus, quae ex lentis ac crassis & multis humoribus fieri consueverunt. Nihil igitur mirum, si absque eo quod alterum alteri mittat superfluitates, quemadmodum oculis caput, ex ijs quae in ipso membro remanserunt, ad eandem peruenit, ad quam id quod recipit materiam, extraneam dispositionem. Quaecunque enim naturales meatus obstruxerint, haec per tempus necessarium est putrescere, ac superfluitatum multitudinem aceruandi causam afferre ei parti, quam euacuari ac pro consuetudine difflari vetuerint. Vnde igitur cum illis putrescunt & alia quae postremo colliguntur, statimque simul omnia in membro febrilem caliditatem accendunt. Sed & retro ostendimus, ubicunque accenditur atque augetur caliditas, istuc ab alijs partibus sanguinem solere confluere: quo vero tempore confluit, illas quidem refrigerari priuatas sanguine est necessarium, quod vero patitur membrum grauari ac distendi: ac sanguinem ipsum confluentem alterari, hoc quoque duplici ex causa, & quia alijs quae iam putrescunt superfluitatibus permiscetur, & quoniam intrusum difflari non potest: quo fit ut instar lignorum humidorum quae paucam superflammas, vniuersim projiciuntur, succendant: Atque hoc tempus accessio- nis Principium nuncupatur. Cum vero iam caliditas materiae conuicerit, tunc huiusmodi tempus & Augmentum & Ascensus vocatur: in hoc vero usque adeo calor augetur, ut non modo locum exurat, qui est quodammodo putredinis focus, sed etiam continuatim per totum corpus dispergatur. Ac, cum iam ad summum feruoris deuenierint humores accensi, id accessio- nis tempus, Consistentia appellatur: tunc vero vniuersum laborantis corpus igneum videtur, extenta per totum animalis corpus aequaliter caliditate. Hinc vero si humores fuerint tenuiores, potentia robusta, corpus rarum, maxima humorum putrescentium pars in sudorem resoluta euacuatur: si vero hicrasi fuerint, vis autem expulsoria imbecillis, & viae angustae sint, nihil quidem defluit sensui manifestum, sed id solum quod ita est extenuatum, ut in subtilioris vaporis naturam transierit: tunc huiusmodi tempus Declinatio appellatur, quidam feruentium humorum difflatus existens. Sed cum in parte remaneat affectus, necessarium est in ipsa superfluitatem aliam generari, cum id quod denuo ad ipsam alimentum attrahitur, non totum exquisite conuincatur: quae rursus, ut antea dictum est, a putridis superfluitatibus in parte relicta, ac proprio ex vitio, putredinis principium accipit: ac, cum satis caluerit, rursus ad ipsam influat quemadmodum antea ex alijs animalis partibus sanguis: Atque eodem rursus modo principium, ascensus, consistentia, declinatio alterius fit accessio- nis: neque hoc per circuitum definit fieri, donec in prima particula superfluitates generate ser-

uatur affectus. Est vero duplex huiuscemodi affectus, alter quidem imbecillitas partis, ex qua fiunt E
 superfluitates: alter vero qui ex eisdem quotidie genitis aceruatur. Neque enim existimes in exte-
 rioribus istis vasis, in quibus elixatum obsonium nidorosum factum est, quandam relinqui dispo-
 sitionem, nullam autem in partibus in quibus humores putruerunt. Adhuc vero magis eam dispo-
 sitionem impossibile est solui, quando vniuersum corpus multis vel vitiatibus humoribus fuerit op-
 pletum: ac multo etiam amplius, si his adiungantur omnium, per quos membri superfluitates excernun-
 tur, meatuum adstrictio. Sicuti igitur sanitas subsequeretur, si & meatus essent aperti, ita ut in mem-
 bro liberi transitus fierent, & potentia vegetior redderetur, emendareturque affectus, atque vniuer-
 sum corpus neque multis neque vitiosis humoribus grauaretur: donec vero haec perdurauerint, cir-
 cuitum quoque accessionum seruari est necessarium: Ita sane in mulieribus quoque accidit, nam
 & in his donec aequales ac similes menstruorum causae fuerint, idem quoque eorum seruantur circui-
 tus. De his vero vberius a nobis est scriptum in libro De rheumaticis dispositionibus: neque nunc
 in eis probandis quae antea fuerunt demonstrata, tempus terere est necessarium: sed neque capita earum
 rerum quae huic loco conducunt, sunt praetereunda. Sunt autem haec cognita utilia, quod Non nullae au-
 tem ab eisdem in seipsis genitis superfluitatibus principium febricitandi trahunt: Quodque his om-
 nibus superfluitatum putredo communis existit. Singulis autem proprium inest, huic quidem ob-
 structio ac compactio vasorum ob humores viscidos vel crassos vel multos: alij vero meatuum con-
 strictio, sensibilium scilicet vel insensibilium: alij autem omnia in toto ipsius corpore loca inania
 esse oppleta, ac praeterea eam adesse multitudinem, quae ad potentiam dicitur, quemadmodum in
 libro De multitudine ostendimus. Earum igitur febrium quae per circuitum aliquem accessiones
 faciunt, nescio si qua est nobis causa praetermissa. Earum autem quae ordine carent, non nullae ex
 transmutatione humoris: non nullae ob vitium errorem, ad talem dispositionem deueniunt. Maxi-
 me igitur transmutatur atque in alteram naturam transit sanguis, cum putrescit: nam ut est antea
 exposuimus, pars vna sanguinis fit flaua bilis, alia nigra. Quantum vero in aegrotantium corpore
 humores mutantur, tantum etiam accessionum circuitus: quare nihil est mirandum est, si in huius-
 cemodi mutationibus ordo accessionum euariet. Illa quoque non parum est varietatis causa, quod
 qui putrescere incipit humor in aliquo membro, alter existit: alter vero ex alijs defluit partibus, qui
 vel in ipsis solis continebatur, aut in vniuerso corpore animalis redundabat. Sic & quaecumque cir-
 ca vitium rationem errata ab aegrotantibus fiunt, nihilo minus haec circuituum ordinem euertunt.
 Quemadmodum enim ipsis quoque sanis vitium deprauatus aegrotandi affert occasionem, eodem, G
 ut arbitror, modo vel etiam magis, in laborantibus ex erroribus admissis fiunt accessiones. Non
 solum igitur cum iam aegrotant, sed eo etiam tempore quo ex morbo referuntur, quacumque ex cau-
 sa promptissime offenduntur. Quodcumque igitur offensionis genus effatu dignum interuenerit,
 vel circuitus anticipare, vel alios diuersae naturae a prioribus oriri, est necessarium: a quibus ac-
 cessionum ordo peruertitur. Saepius vero ob circuituum complicationem quae a medicis ignora-
 tur, videntur absque ordine accessiones in aegrotantibus fieri. Sed non ita re vera res se habet [quae
 admodum videtur, sed tunc vere ordo euariatur, quando qui febrem faciunt humores, in alteram
 naturam transierint, aut in vitium errare contigerit. Reliquum est id febrium genus, quae synochae
 vocantur, quarum vniuersum tempus vna accessio est: quae vel semper in eodem vigore persistit,
 vel minuitur, vel augetur, donec iudicetur. Haec vero ex tali causa ortum habent, qualem omnium
 febrium Praxagoras supposuit, humorum videlicet in caua vena putrefactionem. Quanquam ab-
 solutior ac verior sermo hunc in modum diceretur: Quaecumque per circuitus aliquos aegritudi-
 num accessiones fiunt, ex membrorum dispositionibus ortum habent, quae scilicet membra vel mit-
 tunt, vel suscipiunt, vel generant, vel attrahunt superfluitates, eo quo nuper diximus modo.

Sed quae circuitum non habent, in his nulla est corporis pars quae praecipue sit offen-
 sa: sed, qui in venis & arterijs omnibus continentur humores, atque hi praesertim
 qui in maximis atque plurimo calore abundantibus sunt, aut ob aliam qua-
 uis causam quemadmodum in ephemeris, aut ob putrefactionem fer-
 uentes, febrem vnam accendunt synocham appellatam, quae a
 principio vsque ad finem nullam habet intermissionem:
 ac tandiu perseverat hominemque deurit, donec
 qui ei causam afferunt humores, aut
 ex toto absumantur, aut co-
 quantur, aut vtrun-
 que patiantur.

Galenus

GAL. DE INAEQUALI INTEMPERIE

LIBER

Thoma Linacro Anglo interprete

ARGUMENTVM LIBRI

Omnes Modos docet quibus Inæqualis Intemperies & in Vniuerso corpore & in Aliqua animalis particula oritur.

Quot Modis Inæqualem Intemperiem fieri contingat.

CAP. 1.

Inæqualis intemperies aliàs in toto animalis corpore fit, veluti in ea hydropis specie, quam Greci *ἀνασάρκω* vocant: & febribus ijs, quas iudem hepialas appellant: fereq; reliquis omnibus, exceptis quas hecicas nominant. Incidit autem & in vna qualibet parte, cum ea vel œdemate, vel phlegmone, gangrena, erysi pelate, cancro' ue est affecta: huc pertinet & qui elephas dicitur, & phagedæna, & herpes. Verum hæc oia cū fluxione consistunt. Absq; aut materia affluxu ꝛ solis partiū qualitatibus alterandis, inæquales intemperies fiunt, vtiq; refrigeratis ijs, aut deustis, aut immodice exercitatis, aut feriatis, aut aliquid id genus passis. Iā ex ijs quæ foris corpori occurrunt, ꝛ inæqualis intemperies gignitur, dum id vel fri-

ꝛ dū solis qualitatibus alterantur particula.

ꝛ inæquales intemperies plures gignuntur.

gefit, vel calefit, vel siccat, vel humectum redditur. Quippe hæc simplices intemperies sunt, veluti in ijs, quæ de temperamentis scripsimus, est monstratum: compositæ ex ijs aliæ quatuor sunt, cum corpus vel calefit simul & siccat, vel calefit simul & humectatur, vel refrigerat simul & siccescit, vel refrigerat pariter & madescit. Quod aut eiusmodi intemperies ab æqualibus eo distent, quod in omnibus intemperatè affecti corporis partibus æqualiter nō insint, id clare liquet. Ergo quis sit omnis inæqualis intemperaturæ generandæ modus, in proposito libello statutum est exequi. Admonendi autem sumus, quo clarior nobis omnis disputatio sit, de omnibus corporis particulis, principio à maximis sumpto, quæ scilicet ne vulgo quidem sunt ignotæ: siquidem manus, & pedes, & ventrem, & thoracem, & caput, nemo est qui ignoret.

Particularum Corporis Diuisio, & Libri Propositum.

CAP. 2.

Duidamus autem earum rursus vnamquaq; in proximas sui, quæ *πρὸς τὴν* græce dicuntur, & tummam manum. Iam summæ manus ipsius propriæ particulæ sunt carpus, metacarpium, & digiti. Digitorum vero particulæ sunt, ossa, cartilago, ligamentum, arteria, vena, membrana, caro, tendo, vnguis, cutis, adeps. Has autem diuisisse in aliam speciem non est, sed sunt similes ac primæ, exceptis tamen arterijs & venis: Hæ nanq; ex fibris & membranis sunt conditæ, veluti in tractandæ disseccionis ratione est traditum. Quin etiam complura esse spatia inter ipsas primas & similes particulas, atque ijs etiam plura maioraq; inter ipsas instrumentales & compositas, aliqua vero & in vna qualibet similari particula veluti ossè cuteq; hæc quoq; omnia in ijs, quæ de administrandis disseccionibus scripsimus, sunt prodita. Ac quæ mollia quidem sunt corpora, ea qm sibi inuicem incumbunt, interposita spatia latere conspectum faciunt: Quæ dura siccaq; sunt, in ijs cere nere spatia licet, sicuti ossium cauernulas. Continent hæc naturaliter multum in sese humoris, huiusq; crassi & albi, in id comparati vt ossa nutriat. Quæ in cute foramina sunt, ea qua ratione fiant, in ijs quæ de temperamentis præcepimus, est dictum. Atque hæc monuisse necessarium erat claritatis causa eorum, quæ à nobis deinceps sunt dicenda. De inæquali vero intemperie nunc agendum, tum quæ nam eius natura sit, tum quot eius generandæ modi. Ergo q̄ in omnibus particulis corporis quod ita est affectum, vnica intemperies non sit, prius est dictum, verum id commune omnis

Tertia Classis.

fff iij intem-

DE INÆQUALI

† in inaequale
peruenit tēpe-
ramentum.

intemperamenti inaequalis est. Differentiæ eius, ipsam corporum affectorum sequuntur naturam, E cum aliter simplex caro, aliter vniuersus musculus, † impari temperamento sit affectus.

Quo pacto Inflammatio in Aliqua Particula oritur & finitur.

CAP. 3.

Quippe calida fluxio, vbi in musculum procubuit, primum maiores arteriæ venæq; opplen- tur ac distenduntur, ab ijs minores: atque ita res procedit, donec ad minimas sit peruentum. In ijs vbi valenter impacta fluxio est, nec amplius contineri potest, partim eius per ipsarum ora, partim per tunicas colatum foras transmittit: tum vero spatia ipsa vacua, quæ inter prima sunt corpora, fluxione implentur. Sic omnia ab humore, omniq; ex parte incalescunt, ac perfunduntur. Ea sunt nerui, ligamenta, membranæ, caro ipsa: anteq; hæc arteriæ & venæ, quæ scilicet & primæ & præter cætera vario dolore afficiunt. Quippe interius à fluxione tum excalfiunt, tum distenduntur, ac diuellunt: exterius non modo excalfiunt, sed etiam premuntur, ac degrauant. Reliquæ particulae aliæ incalescendo solum vel comprimendo, aliæ utroq; genere laborant, appellaturq; morbus ipse Phlegmone: Est aut inaequalis intemperies musculi: Feruet enim iam qui in eo est sanguis: is secum excalfacit primum quidem ac maxime arteriarum & venarum tunicas, mox vero oia quæ extra has sunt, quibus scilicet circumfunditur. Ita duorum alterum necesse est sequi, vt si fluxio vice rit, corruptio sequatur victorum corporum: sin fluxio sit victa, vt musculus ad naturalem statum redeat. Esto igitur prius victa fluxio (rectius enim à melioribus incipitur) duplex hinc incidit curationis genus, qd vel digeretur quicquid humoris in particulam procubuit, vel concoquetur: verum digestio optanda maxime curatio est. Concoctionem hæc duo necessario sequuntur, puris generatio, & eius in aliquod spatium abscessio. Abscedit aliquando in capacitatum, quæ propinquæ sunt, tum maximam tum minime momentaneam, quod sanè abscessionis genus optimum est: Alias in non momentaneam quidem, non tamen maximam: Interim in maximam, non tamen non momentaneam. Ac quæ in ventriculum incidunt abscessionum, optima est quæ in sinum eius internum abiit, in quem etiam plerumq; se aperiant: mala vero, quæ sub peritonæum. Pari modo in ijs quæ circa cerebrum existunt, bona est, quæ in priores eius ventriculos abscedit: mala, quæ in inuolucra eius, item, quæ in posticum eius ventrem se recipit. Qui vero circa costas abscessus colligunt, hi in capacitates erumpunt thoracis: Ac musculorum quidem abscessus, sub cutem: viscerum vero vel in arterias & venas quas in se continent, vel in membranam qua operiuntur, quæ ipsis pro cute est. At si victa à fluxione particula fuerint, in tantam deueniunt intemperiem, vt inde tum earum pereat actio, tum ipse spatium corrumpant. Porro desinent tum primum dolere, cum mutatrici qualitatis fuerint adsimilata: non enim cum mutata particularum temperies iam est, siue (vt sic loquar) in ipso muratum esse, dolent, sed dum mutantur, siue in ipsa mutatione: quemadmodum mirus dixit Hippocrates, ¶ Dum alterascit ac corrumpit natura, dolores fiunt. Alteratur autem ac corrumpitur cuiusq; natura, cum vel calefit, vel frigeat, vel siccatur, vel humefit, vel eius vnitas dissoluitur: in ijs quidem intemperientis, quæ inaequalia sunt, ex calefaciendo vel ex frigefaciendo potissimum, quippe cum efficacissimæ qualitates hæc sint: secundo loco è siccando vel humefiando: ex efuriendo vero vel sitiendo, deficiente hinc humida, illic sicca substantia: ex vulnerando, & erodendo, & tendendo, & premendo, & conuellendo, vnitate ipsa soluenda.

In lib. de Locis
in homine.

De Ortu Inaequalis Intemperies in Vniuerso corpore animalis.

CAP. 4.

ERgo si calor sanguinis in particula, quæ phlegmone laborat, mitis est, tum qui in toto animalis est corpore mediocriter attemperatus, non facile vnà cum afflictâ particula calefit: Sin vel ille feruet vehementius, vel qui per totum spargitur animal, biliosus est, ilico totus ad calorem vertit: Multo vero magis sicubi ambo concurrunt, vt & qui in phlegmone habet, admodum calidus sit, & qui in toto est animante, biliosus. Porro calefit primum qui in arterijs est sanguis, qd scilicet is tum natura calidior, tum vero magis spirituosus sit: post hunc vero est qui in venis est. Quod si propinqua visceri, cui plurimus sit sanguis, obsessa phlegmone particula fuerit, iam celerius cum hoc vniuersus qui in animali est sanguis, calore afficit. Vnoq; verbo, quicquid ex facili alterabile est, aut calidum natura, id à quouis calefaciente primum excalfit. Non secus & ab eo quod frigefacit, quicquid facile alteratum est, vel natura frigidum, id primum refrigerat. Ac promptus quidem ad alterandum spiritus est, utpote ex tenuissimis constans partibus. Calidissima natura est flaua bilis, at frigidissima pituita est. Reliquorum humorum sanguis, post flauam bilem maxime est calidus, sicut nigra bilis post pituitam est frigida. Quin etiam alterat flaua bilis leui momento, ex quouis in eam agente: nigra ægre alterascit. In summa quicquid tenuium est partium, id prompte alterat: contra cui crasse sunt partes, ægre. Ita necesse est, multifariæ phlegmonis alterationes incidant, propterea qd multifaria affecta sunt corpora. Principio namq; succus qui phlegmonem excitat, magis minus ue calidus est: Deinde succi putrefactio, pro ipsius natura responderet: Non minimum certe, prout is magis minus ue est impactus: quippe quæ perspiratu carent, celerius putrescunt, veluti & in externis accidit omnibus: Cæterum cum calida temperie sunt & humida, tum utiq; potissimum. Iam ipsa phlegmone laborans particula, vel propè, vel longè sita est à multi sanguinis visceribus: totusq; sanguis vel biliosus est, vel melancholicus, vel pituitosus, vel spirituosus, atq; hæc oia magis minusq;. Quare necesse est multiformes fieri alterationes, siue alterum alteri sit collatum, siue idem sibi.

Vsq; nequo

A *Vsq̄uequo Inæqualis Intemperies, in Febris intell̄gatur.* *CAP. 5.*
Flunt hæc oēs inæquales corporis intēperies, maxime quidē inflāmato eo qui in phlegmone est sanguine, deinde eo qui in visceribus habet & corde: atq; huius maxime eo qui i sinistro eius sinu est: In quē (sicut in opere de vsurpandis manu dissectionibus est dictū) si viuo ē animante, nec adhuc febre tentato, dimittere digitū velis, vehementissimū deprehēdes calorem. Quo magis verisimile est, vbi totū corpus p̄ter naturā incalēscit, hunc maxime sinum ad summū peruenire caloris, quippe cū tenuissimū maximeq; spirituosum sanguinē habeat, ac moueat perpetuo. Ceterū in febribus id genus omnibus, calefit quidē sanguis aliq̄n vniuersus, quicunq; calorē illū p̄ter naturā, qui ex humoris putrescentia est obortus, concepit: non tū aut arteriarū venarū ue tunicæ, aut aliud vllū circūiacentiū corporum prorsus iam tēperamentum suū mutauit, sed adhuc mutat atq; alterat incalēscens, siue vt sic loquar, calefiens. Quod si longiore tempore hoc patit̄, etiam vincet aliq̄n: prorsusq; mutabit̄ ita, vt non amplius calefiat, sed iam sit p̄ter naturā calefactū. Porro terminus mutationis est, cuiusque particulæ functionis læsio: Ad quem vsq; terminum vniuersa alterationis latitudo, via est in id quod p̄ter naturam est, veluti mistum cōcōq; ac mediū quiddam ex contrarijs vtriusq; compositū, ipso naturali prorsus affectu & eo qui iam planē est p̄ter naturam.

Bram. Ergo toto hoc tempore corpus incalēscens, pro modo alterationis ē ad portionē sentit dolorem. Cum vero oēs corporis solidæ particulæ exalēfactę ad absolutionē iam sunt, eiusmodi febrem hec̄ticā Græci vocant, ceu non amplius iam in humoribus & spiritu solū, sed & in corporibus ijs, q̄ habitus rōem habent, cōprehensam. Hęc doloris est experta, putantq; qui ea febricitant, oīno se febre carere: neq; enim sentiunt eius calorē, oībus. s. eorū partibus æque percalfactis. Sed & conuenit de his inter naturales scientiæ professores in ijs, quę de sensibus produnt: Neq; n. citra alterationē est sensus: neq; in ijs quæ iā ad perfectionē sunt alterata, dolor. Itaq; ē hec̄ticæ febres oēs, tū sine dolore sunt, tū nec sensu ab ijs qui ipsis laborāt, perceptæ: nō. n. ex eorū particulis hæc agit hæc patit̄, cum oēs inter se iam similes sint redditæ, ac vnicam habeant consentientem temperiem.

Non Quamlibet Alterationem ad Inæqualem Intemperiem producendam sufficere. *CAP. 6.*

Quod si alia earum calidior est alia frigidior, at certe catenus est frigidior, vt vicinam nihil offendat: alioqui si. s. partes quæ pro naturæ modo se habent, mutuo se offenderēt, vt pote quæ sic quidē tēperamentis dissideant: caro nanq; calida particula est, os frigidum. Ceterum tā harū partiū q̄ reliquarum oīum indolens inæqualitas est, modi excessus merito. Sic nāq; neq; aer qui nos ambit, prius offendit, q̄ ad immodicum calorem frigus ue est immutatus: cuius Calioqui quæ in medio sunt differentias, tametsi numerosas ac manifestū excessum inter se habētes, citra noxam sentimus. † Ex his ergo fortasse nec illud durius dici videat̄, quod Hippocrates alicubi ait, || Omnem morbum vlcus esse: quippe vlcus vnitatis est diuisio. Immodicus vero calor ac frigus proxime accedunt, vt vnitatē soluant: plurimus quidē calor, dū segregat ac incidit substantiæ continuitatem: summum vero frigus, tum stipando, tum introrsus pariter trudendo, quædam exprimit, quædā quassat. Atque hunc quispiam immodici caloris ac frigoris terminū statuēs, fortasse non incommode sentiat. Seu vero is, seu alius immodici excessus terminus est, certe consistere omnē immoderatū excessum in habitudine ad aliquid, iam liquet. Non. n. pari rōne a calidis frigidisq; afficit̄ oē corpus: indeq; fit, vt aliqua animalium conuenientes inter se succos hēant: aliqua nō solum non conuenientes, sed ēt qui se mutuo corrūpant: veluti homo atq; vipera, quorū vtriusq; salua alteri est pernicies. Ita vtiq; & scorpionum necaueris, si ieiunus illi inspueris. At non homo hominem morsu interimit, nec vipera viperam, nec asp̄s aspidem: Siquidem quod simile est, id congruum amicūq; est: quod contrariū est, inimicū ac noxiū: Augetur. n. quidq; ac nutrit̄ a similibus: perimitur ac corrumpit̄ a contrarijs. Itaque ēt sanitatis tutela, per similia perficit̄: morborum sublatio, per contraria. Verū de his alius est sermo. Hęc̄ticam vero febrem quę iam habitū corporis occupauit, minime sentit qui ea laborat: Reliquarū febrū nulla est quæ non a laborate sentiat: sed aliæ magis, aliæ minus ægrotanti sunt graues. Sunt ex ijs & quæ rigore ingerant: fit. n. id quoque symptoma, veluti alia multa, ab inæquali intēperie. Rōnem tñ generandi eius in proposito libro tradere non est, priusq; de naturalibus facultatibus demonstratū fuerit, quot hæc qualesq; sint, tum quid agere quæq; sit nata. Verū in libris de symptomatum causis, de omnibus agetur.

De Reliquis Causis Intemperiei Inæqualis, Quæ fit in corpore vniuerso. *CAP. 7.*

Sed reuertor ad inæqualis intemperamētū differentias: nā quēadmodū ex phlegmone febris nascatur, tum q̄ phlegmone omnis ac febris oīs p̄ter hec̄ticas, ex morbis sint, quibus inæqualis sit intēperies, dictū iam est. Porro accendi febrē & citra phlegmonē ex solis humoribus putrescentibus licet. Neq; n. ea solū q̄ inculcata sunt & perspiratu prohibita, putrescūt, verū celerrime ea maximeq; ceterū putrescunt & alia multa, q̄ putredini sunt opportuna. Dicet̄ vero de horū opportunitate alio loco. Iam alio quoq; genere inæqualis oriri intēperies in toto corpore pōt, modo fuliginoso vapore detento: modo exercitationibus & plussculis laboribus calore adaucto: modo ab ira cū sanguis imoderatius feruet: mō cū ex deustione quauis externa incalēscit. Porro q̄ ēt in his oibus febribus, non secus quàm in ijs q̄ ex phlegmonis fiant, supra est dictū, tū pro viribus effectū cis causæ, tū pro corpis ipsius affectu, aliq; magis febricitet, aliq; minus, aliq; haudquaq; apertū esse at

Tertia Classis.

fff iij bitror:

l. 4. f. 1. r. 2. b

ibidem.

† Clarus. vn de ex his periclitatur et oratio illa habere æquitatem (ut alicubi et Hippocrates ait) q̄ dicit, oēm et c. In libro de Fracturis cō. 3. r. 34. 7^a. 246. d

DE INÆQUALI INTEMP.

bitror: Æque vero & q̄ intemperies ipsa non nunquā spirituosam tantum inuadit substantiam, E non nunquam ipsos etiam succos, clarum id quoque reor: Sed nec minus illud, q̄ omnibus huiusmodi febribus, si traxerint, hec̄tica superueniet. Iamq̄ sermo noster propemodum ostendit, inæqualem hanc intemperiem aliquando ex calida frigida uel substantia, quæ in particulā aliquam in fluat, accidere, ueluti in ijs fiebat, quos phlegmone infelat: sæpe non ita, sed ipsa corporis temperie in qualitate mutata. Tum q̄ alterantium eam, quædam ortum habēt ab ipso corpore, quædam extrinsecus: utiq̄, cum ex putredine tantum aliqua uel phlegmone excitatur febris, ab ipso corpore: cum ab uisione uel exercitatione, extrinsecus. Dicitur autem & de his fusius in morborū causis. Tanquam autem ex deustione accenditur febris, alterato uidelicet corporis temperamento: itidem non nulli sæpe ex frigore refrigerati toto corpore uehementer sunt, aliqui uero etiam perierunt. Iam q̄ hi omnes etiam doleant, ne id quidem latet.

De Intemperie Inæquali, In qua Calor & Frigus simul sentiuntur.

CAP. 8.

Porro dolent & qui ex rigore ingenti uehementer perfrigerati, celeriter sese excalfacere properarunt: multiq̄ eorum cum subito ac simul manus igni admouerunt, ingentem circa unguis radicem sentiunt dolorem. Et quisquam, cum tam luculenter uideat intemperiem inæqualem doloris esse causam, etiam de internis doloribus dubitet aut miret, quo pacto circa phlegmonē F subinde uel laxiore intestino quod colon Græci uocant, uel dentibus, uel alia quauis particula homines doleant? Nam neque talium ullum mirabile est, nec quemadmodum simul rigeant & febricitent egrotantium aliqui. Quippe, si pituitosus succus qui frigidus est, quemq̄ Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis quæ calida est, simul abundant ac per sensibilia membra moueantur, nihil miri est utrunq̄ à cubante pari modo sentiri. Neque enim si hominem sub Sole feruido statuas, & aquam illi frigidam infundas, fieri potest, ut non simul & à Sole calorem, & ab aqua frigus sentiat. Verum hoc casu ambo extrinsecus sunt, nec paruis portionibus incidūt: in febribus uero, quas hepialas uocāt, tum ab interno, tum exiguis portionibus: eoq̄ uniuersum corpus ambo sentire uidetur. Cum enim tenuissimis portiunculis aspersum per corpus tum calidum sit tum frigidum, nullam sensilem alterius portiunculam ita paruum desumas, in qua non alterum sit comprehensum. In ipsa tamen accessionis inuasionē, aliqui febricitantium tum rigent, tum uero febricitant: tum ambo sentiunt, frigus immodicum, & calorem una, uerum non eodem loco: quippe cū possint quæ excalfactæ sunt partes, manifeste à refrigeratis discernere, nam intus & in ipsis uisceribus calorem sentiunt, in externis partibus uniuersis frigus. Tales perpetuo febres sunt, & quæ græce lipyræ uocantur: præterea quoddam ardentium febrium perniciosum genus. Quod igitur G in his, maioribus portionibus accidit, hoc in hepialis contingit minutis: Inæqualis namq̄ est & harum febrium intemperies, sed nec minus reliquarum omnium, exceptis tamen hec̄ticis. Quin etiam ijs qui rigent, nec tamen febricitant, inæquale temperamentum est: Rarum tamen est id symptoma: ceterum incidit tum mulieribus, tum quibusdam aliqui uiris. Debet autem omnino deses præcessisse uita: aut certe ciborum copiam longiore spatio homo sumpsisse, ex quibus tardus, frigidus, crudus, & pituitosus nascatur succus, qualem. l. Praxagoras vitreum existimat. Porro antiquitus nemo (ut uidetur) ita est affectus, ut qui nec adeo ociosi, nec in uictus saturitate uiuerent: Inde q̄ factum est, ut scripserint antiqui medici, || Rigori febrem necessario superuenire. Veruntamen tum nos ipsi, tum alij iuniorum medicorum non pauci, sæpenumero uidimus rigorem, quem nulla secuta sit febris. Porro componitur ex hac intemperie, & ea quæ febricitantium est, hepialus: appello ita febrem illam, cui ambo semper accidunt: At in qua rigor quidem præcedit, febris uero sequitur, ueluti in tertianis & quartanis, hanc hepialum non uoco. Ita ex duplici inæquali intemperie hepialus componitur, etiam aliarum febres, præter hec̄ticas, ferè omnes.

De Intemperie Inæquali Particularum, quæ Tumore aliquo præter naturam correptæ sunt.

CAP. 9. H

Simili genere qui particulæ alicuius cum tumore morbi sunt, hi quoq̄ oēs perinde ac phlegmonæ, cum intemperamento inæquali consistunt, Cancer, Erysipelas, Carbūculus, Herpes, Oedema, Phagedæna, Gangrana: quippe cōe his omnibus est, ut ex fluxione humorum sint orta. Dissident in eo, q̄ alij ex pituitoso, alij ex bilioso, uel melancholico succo: alij ex sanguine uel calido, & tenui & bulliente, uel frigido & crasso, uel alio quopiam genere affecto, fiant: declarabitur enim alio loco de horum membratim differentia diligenter. Quod ad propositam disceptationem pertinet, hoc tantum dixisse abunde est, q̄ qualiscunq̄ est fluxio, eadem ratione quæque prædictorum affectuum creat, qua prius ex calida & sanguinea phlegmonem gigni monstrauimus. Sed nō minus etiam simularium ac simplicium primorumq̄ in ijs corporum singula, sic à fluxione affecta, ad inæqualem intemperiem deuenient: ceterum extrinsecus pro rheumatis ratione calfacta, refrigerata, siccata, uel humectata: ad profundum usque non dum similiter affecta. Quod si tota per tota mutata alterataq̄ sint, fiunt quidem ilico à dolore libera: in difficiliōri tamen sic constituta sunt statuta. Hæc prænouisse ijs, qui opus de medicamentis sunt percepturi, & post id medendi methodū, abunde mihi satis uidetur.

Galenī

* Al. sciunt.

Lib. 1. de Morbis.

A. l. 4. f. 1. t. 2
6. 418. a

GALENI DE MARCORE LIBER

Augustino Gadaldino Mutinensi medico interprete.

ARGUMENTVM LIBRI

Quot Genera Marcorum, Quae curari nequeant: ac Qualis Curatio
ijs qui sanari possunt adhibenda.

Quid & Quotuplex sit Marcor: ac Quae eius Causa potissima.

CAP. 1.

Marcor, quem marasimum Graeci vocant, corruptio est viuentis corporis ex siccitate. Sed cum bifariam corruptio dicatur, altera quae fit, altera quae facta est, in priori certe significato appellatio sumenda est: Ita quoque & ipse marcor, alter à marcuisse, à marcescere alter, de quo nunc sermo habetur, dici potest. Cum autem marcor (ut diximus) sit viuentis corporis corruptio: tria quoque sint viuentium genera, animalia, stirpes, ac femina, & ob haec etiam fructus: horum proprie marcor affectus esse dicitur: Per translationem vero alias etiam quae ex siccitate proueniunt corruptiones, marcorem nuncupant, ut & ad ignem, multoque adhuc longius, ad omnia quae paulatim corrumpuntur, nomen hoc traducant.

At vero nos non de villo aliorum, quae haud proprie marcescere dicuntur, sed de eo dumtaxat, quae diffiniuimus marcore, praecipueque cum in animalis fit corpore, dicere nunc statuimus: communiter tamen disputatio haec cum stirpibus necessario obtinebit. Cum igitur quatuor modis simplicibus ac primis viuentia omnia corrumpantur, quae & eorum substantiae quatuor sint elementa, marcescere ea dicimus, quae ob siccitatem corrumpuntur. Quae si hoc ipsum solum habeant, ut siccantur, altera elementorum oppositione, quae est caloris & frigoris, intra proprios terminos manente, simplex is marcor est: si vero siccitati caliditas vel frigiditas immodica adiungatur, compositus iam duplexque tunc corruptionis erit modus. Simplex igitur marcor ob inedia fieri videtur, ubi quis vel ex electione famem tolerat, vel praeciborum inopia fame conficitur: Qui autem cum frigiditate coniunctus est, tum senescentibus euenit: tum ijs etiam, qui ex quodam morbo in similem senectuti affectionem incurrunt: At qui adiunctam habet caliditatem, in aliquibus hecticis febribus fieri conspicitur. In stirpibus porro tum totum ipsum corpus, tum singulas earum particulas, ubi praesiccitate fiant corruptiones, marcescere dicimus. Non ita tamen in animalibus, sed totum quidem corpus dicimus marcescere, de nulla vero sigillatim particula nomen hoc consueuimus proferre: Praesensque nobis sermo haudquaquam de eis quae ob aliquod symptoma siccantur, particulis, institutus est, sed cum totum adeo sic affectum fuerit corpus. Iam igitur si totius corporis affectus est marcor, illud etiam nobis perspicuum est, nunquam ipsum fieri posse nisi animalis principium affectum fuerit. Quin etiam fieri nullo modo potest, ut alius quidem in toto animali sit affectus, alius autem principium occuparit: Quare cordis corpus siccari marcescentibus est necesse. Ergo si causas omnes inuenerimus, a quibus cor solet exiccari, non ignorabimus etiam, utrum marcescentes omnes insanabiles sint, an vero ex ipsis non nulli sanari possint.

Senectutem esse Ineuitabilem: ac De cuiusdam Sophistae fatuitate, qui Immortales se
Homines redditurum pollicitabatur.

CAP. 2.

Satius igitur fortasse hoc in loco fuerit disputationem ad principium reducere. Sanè optimè serit principium, si senectutis causa cognoscatur, cum ex marcoribus hic vnus videatur maxime esse ineuitabilis, ut etiam secundum naturam esse existimetur: Singula vero naturae opera ineuitabilia sunt, generationisque ordinem necessarium habent. Sed & huic ipsi vnum aliud praemittendum est, ut scilicet dictionis huius secundum naturam significata cognoscamus. Neque enim profectio

perfectio eodem dicimus modo secundum naturam esse senectutem, quo nutriri ac augeri: quippe cum hæc nature sint opera, senectus vero non opus, sed affectus necessario consequens. Nullum siquidem, quod genitum sit animal, *ἀγενεον* id est in senescibile senij ve expers visum est. Ideo quod non nulli senium secundum naturam esse dixerunt, quod omnia quæ à natura dispensantur, necessario consequantur. Itaque si senectutem esse secundum naturam in hac capiatur significatione, alia deinceps huius dictionis significata, de quibus male quidam (ut alibi ostendimus) opinati sunt, inuestigare non erit necessarium, nullaque amplius in oratione supererit dubitatio. Nam si intelligunt, quo nunc dictum est modo, verum sanè est senectutem secundum naturam esse, ac inuitabilem, siquidem necessario nature opera consequitur. Quanquam nostro hoc sæculo philosophus quidam librum conscripsit, in quo, quod nam quis modo possit senij expers perpetuo permanere, ostendit. Adidit porro hunc librum, cum annum adhuc quadragesimum ageret: ætate vero usque ad octogesimum annum peruenit: atque gracilis adeo siccusque euaserat, ut præclare illud Hippocratis dictum in prognosticis, in eum quadrare posset: || Nares acutæ, collapsa tempora, oculi cœcaui, frigida contraque aures, & imis partibus leniter versa, cutis circa frontem dura & intenta ac arida. Cum igitur aspectu talis iam redditus irrideretur, quando alios conabatur docere, ut quis senij expers permanere posset, posteriorem de admirabili ægeria (quali in senescitiam dixeris) additionem tradidit, sic enim illam eo volumine appellabat: ostendens non quemlibet senij expertem permanere posse, sed ad hoc natura opus esse accommoda, præcipueque si prima educatio proba iecerit fundamenta. Pollicitabaturque se infantium, qui ad hoc idonei essent, corpora redditorum immortalia, ubi ipse eorum curæ statim ab initio præficeretur: minimeque eius reprehendi poterat pollicitatio, cum illi prius moriendum erat, quos suscepisset pueros, viri euassent. Summam igitur eius stultitiam cæteri omnes contempserunt: ego vero nequaquam, sciens pleraque etiam alia decreta ipsius, quæ per experientiam cognita sunt, aduersantia, rationales multos viros enunciaffe, rationum probabilitate deceptos. Neque hoc igitur quantum ad rationem attinet, mirum est. Illud enim, Corruptetur omnino quodcumque genitum est, nec eam quæ scientiam efficit, consecutionem habet, nec necessariam, sed quæ usque ad id, quod probabile est, procedit, quemadmodum in commentariis de demonstratione nobis demonstratum est. Quanquam hac utuntur ratione ferè omnes, qui senescere animalibus necessarium esse ostendunt, id ipsum esse viam dicentes ad corruptionem, necessario omnibus generatis consequentem. Hactenus igitur ex experientia sola senium necessarium est, ac secundum naturam, quemadmodum sanè & ipsa mors: quæ nec ipsa demonstrata est ab ipsis, qui prompte enunciant ac dicunt, quicquid genitum est, id omnino etiam necessario interiturum. Etenim sophistarum mos est contra experientiam dicere: quod & ille arbitrator fecit, qui animal omne ex ægendorum ignorantia interire senescereque asseruit.

Refellit Opinionem eorum qui Calorem Innatum Flammæ comparantes, ita ab eo corpora, sicuti à flamma ligna, absumi dicunt.

CAP. 3.

Quapropter fortasse melius erit, ut nos quæ nam causa sit inuestigemus, ob quam tum animalia, tum stirpes singulæ senescunt, cernimus siquidem tum ea exicari, tum eiusmodi affectum illis esse senium: quamuis nonnulli aliter opinati fuerint, asseruerintque frigidus humidusque esse senes: eorum tamen deceptionis causam in libris de temperamentis ostendimus. Nunquid igitur ob id (ut à quibusdam dicitur) exiccantur animalia, quod innatus sibi ipsis calor, veluti quidam ignis existens, incrementum ex qua accenditur materia, sumit: huic enim inditus est, ab hac nunquam separari potest, ex hac denique omnia habet. Nuper ergo nata animalia, quemadmodum & ipsa etiam stirpes, vniuersa sunt humida: ideoque calor humiditatis copia tunc veluti suffocatus, vix se ipsum attollit, ut qui nebulosus, tardus, & ad motum difficilis existat: Temporis autem progressu, humiditatem illam superat, ac omni materia euadit superior: iamque non nebulosus, hirtulentusque, nec fumosus, sed purus & æthereus redditus, suos ipsius motus vniuersos libere commonstrat. Et, ut breuiter totam rem complectar, Sicuti flammæ, ubi in humida inciderint ligna, principio quidem opprimuntur, ac veluti suffocantur, quod parua admodum imbecillaque sint: temporis vero spatium paulatim splendent ac crescunt, paulatimque materiam superant: ac tandem cum iam totam superauerint, in maximam attolluntur magnitudinem, quod certe ipsis vigor est ac robur: deinceps vero hoc alimento iam deficiente, marcescunt ac extinguuntur: Eodem etiam modo (inquiunt ipsi) calor qui in nobis est, corpori tanquam materię cuidam inditus, principio quidem humidus ac imbecillus est: deinceps vero usque ad vigentem ætatem increfcens, tum splendet, tum augetur, ac in amplissimam eleuatur magnitudinem, ignis flammam imitatus: ab hinc alimenti penuria paulatim marcescit, idque est senium: mox vero iam prorsus extinguitur, quod est mors. Hæc ratio ab omnibus ferè recentioribus tum medicis tum philosophis probatur: quæ tamen, meo iudicio, vera non est, ut quæ ignis flammam animalium calori comparet, haud sanè intelligens flammam ex corruptione eiusdem materię, ex qua succenduntur, ortum habere: animalia vero non sic innatum ab eo qui ea effinxit, sortita esse calorem, sed ut ab illo augenda ac gubernanda: nec vllum dari tempus, quo innatus noster calor per vniuersam materiam ipsam

non

A non sit extensus, non eas solum facultates quibus fingit obtinens, sed & plerasq; etiam alias: nam & nutrimentum ad se ipsum trahit, materiamq; gubernat, apponit, agglutinat, assimilat: & (vt semel dicam) omnia secus ac flamma, in innatam sibi materiam efficit. Nam quæ vnquam flamma materiam, cui indita est, auget: quæ materiæ potius alimentum assimilat, q̄ sibi ipsi materiæ: quæ deniq; tot machinationes, vt materiā tueatur, inuenit: non nullas quidem partes circumuestiens ac claudens, vt nihil ipsis extrinsecus adhæreat: non nullas vero perforās dilatansq;, canales præterea inferens, hos quidem vt per ipsos nutrimentum attrahatur, illos vero ad refrigerium ac respirationem: simulq; excrementa per alios quidem crassa, per alios vero tenuia excernens. Oëm huc imprudens de particularū vsu tractationem transferam, si singula naturæ opera enarrare uoluerō: quamuis huius opinionis principes idem esse calorem innatum dicant & naturam. Haud igitur recte eum igni assimilāt comparantq;, ac corpora ab ipso corrūpi putant. Cur ergo (aiunt) ab Hippocrate fuit dictum, Interficit igitur nos calor ille, qui corpora produxit: Primū quidem vobis respondebimus boni viri, non esse illum ex legitimis Hippocratis librum, in quo hæc dicta leguntur. Deinceps vero, licet Hippocratis decretum esse concedatur, declarari tamen oportuerat, quō nam modo dictum fuerat, ac aliquam afferri demōstrationem. Si vero ex eo fidem sibi haberi ducunt, quia demōstrationibus destituuntur, parum profectō recte sapiunt. Equidem verum est ob innatum calorem corpora tum senescere, tum tandem corrumpi: falsus tamen est modus, quem ipsi tradunt: neq; enim sicuti à flamma absumuntur ligna, ita quoq; à calore innato animantium corpora. Hoc sanè exemplum ijs, qui à febre corrumpuntur, accomodari possit: idq; quod ab Hippocrate in nuper citatis verbis fuit dictum, tale quid videtur indicare. Exiccari sanè corpora secundum quandam naturalem consecutionem, hocq; ob calorem innatum fieri, omnino verissimum est, quemadmodum & in primo de sanitate tuenda libro ostensum est: idem tamē in præsentī quoq; disputatione repetere nihilo minus est necessarium.

De Necessitate Senectutis deq; Eius Principio.

CAP. 4.

Natura quæ stirpes animaliaq; fabricatur, omnino sanè generandis ipsis principium quoddam corporeum assumit, nulla siquidem omnino res est, quæ ex nihilo penitus generationis principium habere possit: atq; hinc exorsa, ad eum perpetuo scopum, qui sibi à principio in fabricatione propolitus fuerat, ordinate tendit: Hocq; nihil aliud est, q̄ perfectum reddere quod generatur, siue id stirps sit, siue animal: atque illud profectō est perfectum, cui nulla propriarum actionum desit. Multaq; sunt ex actionibus, quæ duris indigeant instrumentis: & hæc est causa Cur multę in animalibus stant duræ particulae. Earum vero generationis principium, cōtrā quam animal perfectum, molle sit necesse est, vt bene concinnari, conformariq;, & ad omnia fabricati sequax ac presto esse possit. Ideoq; quāuis durum quid sit semen, mollis tamen stirps sit, humiditate prius moderata irrigatum, vt pro semine natura efficiatur. Quare si necesse est, vt animalis generatio principium habeat ex molli substantia, quæ vt perfecta euadit ita etiam dure scat, oportet etiā vt in prima elementorum, à quibus animal constituitur, temperatione, tum humidum tum siccum exuperet. Ac humidum quidem est id, quod aqueum est: siccum vero duplicis est naturæ, vel. n. terreum est, vel igneum. Atqui fieri ab initio minime poterat, vt ex terreo plus misceretur, q̄ humidum esse animalis principium oportet. Solum ergo adhuc quod igneū est relinquatur, in prima animalis generatione ac compactione necessario exuperans. Si igitur facere potuisset natura, vt postq̄ animal vel stirpem ad vigorem vsque perduxisset, aliam rursus viribus parem induceret elementationem, hoc utiq; duntaxat modo sine senio ac corruptione eius perdurasset fabrica, si tamen illi custodiendæ sapiens quidam vir præuisset: neque enim simpliciter sic incorrupta perduraret, si praua vteretur victus ratione: tuncq; nobis suam ostendere potuisset artem Ægyptius ille in re quæ fieri possit: Nunc autem cum omnino fieri nequeat, vt prima elementa generationis animalium ac stirpium transponantur ac transmutentur, necessarium idcirco est, vt post vigorem siccetur corpus, quanquam non protinus hoc ipsum perpeti illi est necesse, cum exiccandi necessitas sibi aduenerit. Verum decrescens ætas paucam habens siccitatem, multos latet, ac si nondum marcor quidam sit: Senectus vero non genere, sed quantitate sola, ab ipsa differens, manifeste deprehenditur. Hæc ergo est causa, quæ homini non prorsus amenti aperte ostendit, in omnibus animalibus temporis progressu necessariam esse siccitatem, senectutemq; nec euitari nec sanari posse. Nam quod primam animalium generationem necessario consequitur, quo modo vnquam aut quo minus fiat, prohibebitur: aut, postquam factū fuerit, tollitur: Jam vero quod nam sit senectutis principium, & quando senescere primum incipiant corpora, inuestigare fuerit opportunum. Ergo qui decrescētium syncrisin (id est concretionem seu temperaturam) siccam esse ac frigidam arbitrantur, senum vero humidam ac frigidam, in huius transmutatione principium senectutis statuūt. Nos vero qui in cōmentarijs de temperaturis omnia corpora post vigorem ad finem vsque demonsttrauimus exiccari, iure de senectutis principio dubitabimus, cum tota post vigorem ætas, sicca sit ac frigida. Neque enim quia decrescētium alter altero magis minus ue sit liccus & frigidus, senectutis principium statui potest, quando corpus ad plurimum deuenit siccitatis: Illud enim/ ad plurimum/ in foreticam id est acerualem, incidit dubitationem: & licet

DE MARCORE

& licet huiusmodi dubitationem (quod plerunq; aliàs fieri est necesse) contemnere quis possit, factius tamen fuerit, vt qui terminis manifestis distinguere rem potest, se ipsum non subiiciat dubitationibus non necessarijs. Termini autem manifesti inter decrefcentem & senilem ætatem, est humidorum excrementorum exuperantia. A quibus quidem excrementis non nulli decepti, humidam (vt diximus) senectutem esse asseruere. Quin & actiones omnes in hac ipsa debilitari, aperte intueri possumus: & quæ dudum decrefcentium ad mortem via latebat, tunc manifeste deprehenditur. Hinc sophistis problemata ex hypothesi fiunt, alijs quidem senectutem esse morbum, alijs esse sanitatem κατὰ φύσιν. i. in habitudine, seu quæ haud fixa sit: alijs neutrum quid esse: ac nō nullis esse secundum naturam, alijs præter naturam: quibusdam vero & hic medium quiddam inter ambo esse, ac neutrum visa est senectus, vt nec secundum naturam, nec præter naturam ipsam appellent, sed tertiam in ipsa nacti fuerint dictionem, quippe qui ipsam non naturam esse dicant. Has tamen controuersias dirimere alterius fuerit tractationis.

Quo pacto Senij Celeritas sit coercenda: & Quot Marcorum Genera sint. CAP. 5.

Senectutis autem marcor dissolui profectio non potest, succurri tamē, vt quamplurimum producatur, potest: & hæc est illa medicinæ pars, quæ græce γηρονομικὴ id est senum tutrix, dicitur: cuius quidem scopus est (vt etiam ipsa rei natura indicat) obliſtere prohibereq; prout fieri potest, ne cordis corpus adeo exiccetur, vt tandem aliquā agere desistat: Nam is est vitæ finis, ipsa nimirum cordis ab actione cessatio: quādiu enim cor secundum propriam sui ipsius actionem mouetur, fieri nequit vt animal moriatur. Quare si fieri potest, vt ipsa corporis cordis aut certe iecoris substantia reddatur humidior, potest & ipsum etiam senium cohiberi: Si autem nemo est qui iecur & cor se ipsis humidiora possit efficere: sed temporis processu, necessariō sicciōra euadunt nō ipsa solum viscera, sed arteriæ etiam & venæ: senium certe vitari nō potest: At eius celeritas coerceri potest: quamobrem vī Homerus si quid aliud, hoc certè etiam vaticinās, de senibus cecinisse:

Vt lauit atq; comedit,

Mollibus in stratis dormire, hæc vita senilis.

Nam ex ijs quæ humectant, est tum lauacrum, tum molle cubile, tum somnus, tum vero in primis ac præcipue ipsum nutrimentum. Nam hoc ipsum solum nutriendorum corporum pars efficitur, cum eorum substantijs assimiletur: Reliqua vero omnia, vel quia non sinant similes partes vehementius exiccari, vel quia humiditatem in intermedijs earum capacitatibus contentam irrigent ac adaugeant, humectandi tum appellationem tum facultatem adepta sunt. Sic ergo, vt dictum nunc est, quāq; possunt iecur & cor humectari, adaucta nimirum, quæ in ipsis dispersa est, humiditate: quam & in extenuatis iuuenum corporibus, sæpius quidem in toto corpore manifestè, non nunq; vero in corde etiam et iecore, absumi contingit. Quod vero horum viscerum alterum arteriarum pulsumq; sit origo, alterum venarum ac nutritionis, in alia ostensum est tractatione, in qua de Hippocratis & Platonis decretis tradidimus. Hæc igitur viscera, antequam valida in toto corpore fuerit sanguinis penuria, moderato non deficiunt nutrimento: iecur quidem, quoniam vniuersus sanguis hinc principium habeat: Cor vero, ob attractionis vehementiam. Quippe omnes animalis particule proprium nutrimentum ad se ipsas trahunt, æquali tñ attrahendi robore non vtuntur oēs: ideoq; in sanguinis indigentia non æque oēs alimento destituuntur: Cor enim cum vehementissimam habeat attrahendi actionem, alimento nunq; indigebit, nisi prius oēs animalis particule ad extremam deuenerint inopiam. Minime igitur suspicandum est, vt cum ex diuturno morbo gracile redditum fuerit corpus, ipsum quoque cor ac iecur pro aliarum omnium partium proportione, gracilia sint. Hoc, si tibi libuerit, in alijs etiā animalibus intueri poteris. Nam quotiescunq; horum aliquod fame prius confectum incidere volueris, ceteras quidem omnes ipsius partes graciles ac siccas inuenies, iecur autem & cor prope secundum naturam esse: moriuntur enim post inedias, non tam ob alimenti corporū solidorum q̄ ob spiritus inopiā, quemadmodum qui iugulantur. Ac propterea omnes particule molles ac humidæ æque ac viuientium sunt: tota siquidem in ipsis contenta humiditas, à qua primū ipsæ nutriuntur, integra seruatur. At qui fame intereunt, propius quidē ad verū marcorem accedunt: ac ob id eos marcuisse dicimus, quā exquisitè loquendi non dū vlla sit occasio: re tñ vera non marcuerunt, vel saltem non oēs corporis particule. Etenim vbi verus est marcor, oēs æqualiter partes marcescūt, propterea quod etiam principia: & hoc in ætatibus quidem senium est, in rebus autē præter naturā, febris quæ marasmodes. i. marcida, appellatur. Est præterea alia quædam affectio proportione rñdens senectuti, quā nihilo deterius sit, ex morbo senium appellare: non mehercle, vt Philippus, qui eam, marcidam febrem nuncupat. Neque enim eiusmodi affectio febris esse potest, in qua frigidius q̄ natura postulat, cor factum sit. Iam quod talem obtineat temperaturam, indicium non minimum est, pulsus paruus rarusq; redditus, veluti ipse quoq; testatur Philippus. Eiusmodi vero pulsum ob frigiditatem fieri, in libris de pulsibus ostēdimus. Quin & respiratio ijs, qui ita affecti sunt, pulsui similis visitur, parua nimirum simul & tarda ac per longa interualla: quæ & ipsa partium ad cor attinentium frigiditatē indicat: vt in cōmentarijs de spirandi difficultate à nobis ostensum est. Nec vero calidum hi expirant, quod & ipsum inseparabile est principio refrigero: sicuti contrarium, calefactio.

Alefacto. Vnde igitur est, vt isti febricitent? cum ipsorum thorax neque circa pectus, neq; alibi, vel ad alas ac ad costarum gibba, vel etiam ad spinam, calidus sit? Sed & hoc ipsum etiam Philippus confitetur: ait tamen eorum pulsus febris signum habere, duritiam scilicet innuens, quam febrium omnium inseparabile signum statuit Archigenes. Sanè si eum pulsus qui reuera durus est, intelligit, omnibus marcescentibus is certe inest ob arteriarum siccitatem, non tamen febrium est signum. At si eum intelligit, quem Archigenes durum vocauit, nomen tantummodo proferens, nullam tamen rem habens cui nomen hoc attribueret, de hoc quoq; plura à nobis in libris de pulsibus scripta sunt. Senium igitur ex morbo, quoniam frigiditas vna cum siccitate est, febris non est.

Alia vero species, quam marcorem *αετηρησις*. i. torridum Philippus nominat, vere est marcor, quemadmodum etiam & qui Syncoposus appellatur. Estq; his ambobus pulsus frequens & paruus: specialiter vero ijs, qui torrido affectu sunt marcore, accidit, vt dum oscitant, spiritum efflent calidum, vt iure ipsum aestui assimilare possis. Oritur autem (vt diximus) torridus hic marcor ex caliditate ardentissimisq; febribus, ac praesertim in sicciore corporis habitu. Qui autem syncoposus appellatur, fit, vbi qui syncopa fuerint correpti, vehemētiam quidem periculi in praesentia euitant, relicti tamen deinceps ipsis fuerit aliquid syncoposae affectionis. At vero frigidus ille marcor, qui senectutis affectionem similem obtinet, fit ex permutatione febrium quae tum per aquae frigidae potionem, tum per ea auxilia, quae refrigerandi gratia hypochondrijs ac thoraci imponi solent, fuerint secus ac oportet refrigerata. Illud autem/secus ac oportet/duplex est, nimirum quando quis vel intemperantius vel intempestiuus refrigerantibus usus fuerit. Possit etiam quadoq; vtriusque his de causis affectus hic constitui.

Qui Marcores Curari queant: ac de Balnei Vsu aduersus Philippum.

CAP. 6.

Quod vero marcor, qui vere iam marcor est, curari non possit, dictum quidem etiam superius est, cum de senectute tractarem: dicitur autem et in presenti. Tale quid vsu venit ijs, qui marcorem sanari putant, quale profecto ijs qui opinantur vertebrarum quae in spina sunt, in priorem partem dimotionem (quae graece *λόρδωσις* id est repanditas seu excauatio dicitur) curari posse. Ex eo enim, quod in dignoscendis affectibus decepti sunt, putarunt quoque se rectissime aliquid effecisse: etenim ex ijs quidem qui extenuati fuere, quosdam curarunt: ex ijs vero qui marcuerunt, nullos. Cum autem extenuatorum corporum duplex sit affectio, de vtraque nobis separatim agendum est. Igitur Altera extenuatorum affectio oritur, quando tum ipsa solidorum corporum humiditas, quam proprium ipsis esse nutrimentum diximus, perijt, tum tenere carnes colliquatae sunt: Altera vero corpora ipsa attingit, quae sanè & prima & similaria appellamus. Haec ipsa est, quae sanari non potest, quemadmodum sanè nec ipsum senium: Altera vero periculosa quidem est, at non prorsus incurabilis: habetq; cum caeteris alijs affectionibus hoc commune, vt contraria affectui remedia exposcat: non aequè tamen ac pleraequè aliarum est tuta. Nam tres has affectiones humectare oportet, hocq; illis ob communem siccitatem est commune: vna vero, quam senectuti assimilamus, calefactionem exposcit: sicuti & vna, quam torridum marcorem vocamus, refrigerationem: commixtam vero quodam modo curationem requirit syncoposus marcor, non qui iam factus sit (huius enim semper oportet meminisse) sed qui adhuc fiat, scilicet cum humiditas solidis particulis innata, absumitur. Hi quidem sunt curationis scopi. Deinceps vero considerandum est, quomodo tum inueniendae tum abhibendae ac vsurpandae sint remediorum materiae. Praestantius igitur egisset Philippus, si non solùm, quaecunque in primo de marcore libro, scilicet de morbi istius generatione, & de eius differentia dignotioneq; ac transmutatione tradidit, scripsisset, sed & aliquid etiam de curatione: nunc vero eam videtur omisisse. Nam cum ego multis iam deinceps annis secundum de marcore librum perquisiuissem, nec ipse vnquam inueni, nec in quempiam alium incidit, qui se illum legisse assereret. In primo vero, quem sanè non nulli propterea quod secundus non extet, non primum, sed simpliciter de marcore inscribunt, de balnei vsu meminuit: non eos tamen admittit, qui hoc virtutis auxilio, propterea quod ab ipso lecti marcescentes opinatur. Quia vero obiter ac extra institutum huius remedij meminuit, idcirco de eo neq; diffuse pertractauit, neq; accurate vt solet contemplatus est. Quamquam remedium hoc manifeste conspicitur exiccato humectare, vt facile intueri possumus in ijs, qui vel iter fecerunt per Solem estiuum, vel quocunq; alio modo exercitati vel exulti fuerunt: hos enim omnes ac praeterea siticulosos, humectat ac sibi liberat. Quin & quoscunq; alios, qui quomodocunq; vel à vigilijs, vel à curis, vel à venere, vel à cibis, medicamentis ue exiccantibus, vel etiam ab ira exiccati fuerint, tum madefacere tum reficere conspicitur. Sed mihi videtur Philippus balneum in ijs improbasse, qui iam vere marcuerunt, quos nec aliud quicquam sanaret: Vt bifariam ego ab eius sententia discedam, tum quia non nullos ex ijs, qui vere marcuerunt, sanari posse existimat: tum etiam, quia balneum improbat. Euidenter enim periculum de ipsius facultate fieri licet in ijs ipsis, qui non dum insanabili laborant marcore, quem nec fortasse marcorem, vbi accurate loqui velis, nomines. At nobis nulla de nominibus cura est, vbi res clariori oratione possumus interpretari.

De

DE MARCORE

*De Marcoribus qui Balneo ac Aquæ potu curantur: & de Ipsorum Ortu
aduersus Philippum.*

CAP. 7.

NAM cum tres sint febrium primæ ac generalissimæ differentiæ, diarias sanè in præsentî exci-
pimus, sermoq; nobis habendus est de febribus ex humorum putredine ortis, atque de he-
cticis. Itaque febrium quæ ex putrescentibus humoribus accenduntur, balneum remedio est, si
post humorum concoctionem adhibeatur. Hecticis vero, quæ solæ sint, nec vllam aliam implica-
tam habeant febrem, omni tempore lauacrum idoneum est: Si vero implicentur alicui ex ijs febrî-
bus, quas humores putrescentes excitarunt, tunc est idoneum, cum iam humores fuerint conco-
cti. Eadem quoque propemodum esse frigidæ potionis exhibendæ tempora censendum est. Ve-
rùm si in hac aberretur, cum magno fit detrimento: balnei vero vsus in prædictis febribus pericu-
lo vacat, nisi fortè virium adesse imbecillitatem suspiceris. Et sanè nos plerosque, quibus marcor
aduertebatur imminere, his præsijs curauimus. Dicitur autem est in primo de febrium differen-
tia libro, diariarum febrium quasdam cum hecticarum genere communicare, primoq; die nõ pos-
se exquisite cognosci, sed vel in secundo, vel omnino in tertio. Ac cum primum cognitæ fuerint,
aqua frigida sibi ipsis danda est, quippe eo tempore est tutissima, cum & virtus valida sit, & san-
guis in corpore copiosus contineatur: nam vbi febres moram traxerint, tunc & vires redduntur
imbecillæ, & sanguis fit paucus. Duplici igitur læsione plerunq; læduntur, altera quidem, quia ex
aquæ potione pars aliqua feritur ac refrigeratur: altera vero, quoniam qui eam exhibent, nisi mo-
dum mensuramq; debitam tenuerint, non solum aliam quampiam particulam refrigerabunt, sed
& eam ipsam, quæ principium generationis febris obtinet. Quin si ipsum etiam cor largius refri-
geraris, si quidem innatam adhuc suam humiditatem seruet, concidit virtus: sin siccius iã existat,
affectio senectuti similis subsequetur. Sed & quo tempore prima hecticarum febrîũ indicia ma-
nifesta fuerint, eodem etiam vtiliter foris adhibentur refrigerantia medicamenta, si imponantur su-
per ipsum (vt quispiam dicat) febris focum, de quo paulo mox accurate definiam. Nunc ad bal-
neum redeo, quod ad omnes squalentes febres vtile est, quando nihil aliud ipsis implicatum, pro-
hibeat. Quandoq; vero vtilius etiam est, quam sint refrigerantia medicamenta, cum squalor vel
in toto corpore exuperarit, vel in foco. Focũ febris dico eam animalis particulam, quæ prima suis
ipsis solidis partibus immodice fuerit calefacta. Primum ergo est cor, quod calidius debito reddi-
tum, hecticam infert febrem. Deinceps vero iecur, non per se ipsum quidem, quemadmodum
cor, sed quia secum in consensum illud trahat, quãdo non ipse cordis affectus rationem causæ obti-
nebit, sed qui sunt corporum cordi vicinorum. Post hæc est venter. Ab hoc quæcunque possunt
secum cor concalefacere. Quantum igitur ad propinquitatem attinet, pulmo quidem omnium
maxime ac potissime, cor concalefaciendo, hecticam siccamq; inferre febrem, quam marcor conse-
quitur, debuerat: hoc tamen fieri non conspicitur: nec facile vnq; viscus hoc affectionem causæ si-
milem suscipiet, tum quia humidum est, tum etiam quia respiratione refrigeratur. Plerunque igitur
hectica febris ex reliquis visceribus cum bilioso succo solet consistere; vbi is in patientis ven-
triculum imbibitus fuerit: & ob id etiam Philippus marcescentium febrium plurimis, erysipela-
tosam affectionem genitam esse in ventriculo arbitratur. Quod si in ventriculo, necessariò etiam
suspiciendum est eandem in iecore constitui affectionem: A quibus solis visceribus affectis crede-
re videtur Philippus marcorem generari. At nos non raro vidimus quosdam membrîs his illæ-
sis, in corde marcuisse. Cuius quidem cordis haud scio cur oblitus fuerit Philippus, cum nec ex ie-
core aut ventriculo solis affectis ostendere potuerit, quomodo febris marcida suboriatur, nisi affe-
ctus cordi distribuatur ac communicetur. Neq; vero in hoc solo videtur Philippus aberrare, sed
etiam dum non iudicat, ex alijs etiam particulis febrem marcidam constitui posse. Nam si erysi-
pelatosa sola affectio in ventriculo exorta eiusmodi febrem inducit: siq; etiam citra hanc affectionẽ
aliquando corpus eius ignitum tantummodo, sine biliosa humiditate: potest etiam in alia quapiã
parte similis fieri affectio: Quæ particula si talis sit, vt secum concalefaciat etiam ipsum cor, neces-
se omnino est, vt eius affectio febrem generet, quæ omnino temporis processu hectica fiet, ac tan-
dem nisi soluatur, marcorem inducet. Verum de nominibus sollicitum esse non conuenit, quem-
admodum èt superius est dictum: sed exercendum est, vt oēs affectiones quæ corpus exiccant, tum
dignoscamus tum recte etiam curemus. In quarum affectionum numero ea est, quæ cum igneo
calore coniuncta est, quam sanè balneum perpetuo iuuat, vbi ipsa per se sola constitit. Non nun-
quam enim (vt diximus) cum erysipelatoza affectione oritur febris hectica marcidaq; quæ prius ci-
bo & potu, & ijs quæ extrinsecus apponuntur, refrigeranda est: sed vbi eadem febris per se nulli
alteri implicata fuerit, balneum requirit, sicut omnes aliæ siccitates, siue frigidæ, siue calidæ extite-
rint. Etenim hoc mirabile habent balnea, q; & calidas & frigidas siccitates iuuant: quemadmodũ
& hoc, quod non sitientibus sitim accendunt, & sitientibus eandem tollunt. Quod autem hæc
efficiat balneum, clare etiam nulla adhibita ratione, perspicitur. Cernimus enim (vt superius etiã
dictum fuit) eos, qui à Sole & ex itinere calefiunt & exiccantur, vbi loti fuerint, admirabili quo-
dam modo tum humectari, tum refrigerari: nihiloq; his minus illos celerrime calefieri, qui ob ve-
hemens

Ahemens frigus calefactione egent. Iam vero qui ex itinere & Sole timent, non amplius ubi se lauerint, sitiunt: sicuti qui siti vacat, loti sitiunt: Verum hos multoties, illos semel lauasse oportet. Hęc quidem ita fieri conspiciamus, causas verò alibi explicamus.

De Curando Marcore cui Erysipelatosa Affectio coniuncta sit.

CAP. 8.

Rursus igitur ad propositum reuertamur. Omnibus febribus heceticis, quæ hoc vnum duntaxat habeant, vt hecetica sint, balneum auxiliatur. Si vero vel erysipelas, vel phlegmone, vel putrescentes adhucq; inconcocti humores corpus obsideant, ob hæc, non ob ipsam febrem heceticam, à balneo lædi ægrotū cōtinget. Ipsa enim quatenus febris est, semper tum à frigida portione extinguitur, tum à balneis iuuatur: ob immistas vero ipsi febrile affectiones, ægrotus læditur. Atq; hæc quidem efficacissima remedia sunt, quæ marcoris generationē prohibeant: eaq; admodum audacter in febribus heceticis assumenda sunt. Si autem erysipelatosam quædam adsit affectio, à balneo quidem prorsus abstinendum est: sed aqua frigida dum morbus consistit, est vtendum agonistice: ita enim nominare solent, quando ea & affatim & frigidissima exhibetur. In principio autem danda non est, nisi nos cogat æger, qui & frigida portione sit assuetus, & sitim tolerare haud possit: Verum imponenda extrinsecus sunt, quæ refrigerent: quæ si nihil profuerint, cogendi etiam sunt ægri, vt ea intro assumant. Maxime vero eis competunt humidæ ac nouellæ lactucæ: in aqua tamen exacte frigida abluendæ prius sunt, atq; ita edendæ. Si quando verò abs te æger petierit, vt cibi iniocunditatem consoleris, acetum aquæ frigidæ miscebis, ac vt in eo lactucas tingat, concedes: sit autem acetum illud omni prorsus vinosâ qualitate expers. Quin etiam extrinsecus eiusdem lactucæ succum, & semperuiui, in tybiq; ac quæcunque alia refrigerantia, imponere expedit. Optimum etiam est id, quo nos potissimum omphacōn, id est vuarum immaturarum tempore vtimur, Expressus. n. earum succus, vnà cum portulacis in pilam iniicitur: postea contusus in vas exprimitur, vasq; illud in frigidâ aquâ immergitur: quæ si niuis etiam aliquid habuerit, præstantior reddetur. Modicum autem albæ farinae, vbi eo vti volumus, immiscemus. Deinde in duplicatum linteolum infundentes, extrinsecus ipsum super hypochondria extendimus: nec illic diu morari sinimus, sed vbi tepidum euaserit, illud abijcimus, ac alterum simili modo imponimus: & hoc subinde agimus quousque æger se in profundo refrigerari ac siti liberari præsentiat. Miscemus etiam aliquando oleum omphacinū, vel rosaceum, vbi præcipue non nihil phlegmonosi in hypochondrijs constitit. Hoc igitur modo erysipelatosas affectiones refrigerare oportet. Illud vero non est ignorandum, nunquam posse febrem exquisite heceticam esse, vbi eiusmodi quepiam affectio adfuerit. Exquisite autem hecetica ea est, quæ nullum particularis accessions, aut principium, aut incrementum, aut vigorem, aut denique remissionem habeat. Iam vero in libro de febrium differentia diximus tum multa alia, tum q; à solo cibo heceticæ febres effervescunt, veluti calx inspersa aqua: quo incremento ablato, æquales semper permanent. Si quâdo tamen breuissimum aliquod incrementum, vel inuasio intercedit, considerare oportet, an aliqua adsit humorum putredo: an vero locus primus affectus alius sit à corde, qui & ipse nec simpliciter, nec heceticam affectionem habeat, sed vel phlegmonosam quampiam vel erysipelatosam. Atque hoc modo propria curatio affectionibus adaptanda est.

De Victus ratione in Singulis Marcoribus.

CAP. 9.

Marcorem igitur torridum, qui ex ardentibus febribus generationem suscipit, refrigerantibus prohibebimus remedijs, tum extrinsecus impositis, tum intro in corpus assumptis. Seniu^o vero quod ex morbo effectum fuerit, si illud quidem absolute factum fuerit, curari non potest: Si autem non duntaxat absolutum sit, sed propè accedit, vt eiusmodi fiat, vnum habet curationis scopum, quem ἀνάληψιν id est resumptionem, & ἀναθρεψιν id est renutritionem seu refectionem appellamus, ex multis particularibus actionibus, quæ tum multis, tum multa etiam egent cautione: de quibus si nunc loqui velim, longissima mihi fieret oratio, abunde tamen in libris de medicæ methodo dictum fuit. Nunc autem satis erit si hoc dixerimus, quod scilicet exiccata corpora solida, alimentum curet. Ostendimus autem in commentarijs de facultatibus naturalibus, quod non se ipsum cibus ad omnes corporis partes defert, sed ab ipsis, quæ nutritione egeant, attrahitur. At vero in marcoribus hæc ipsæ inualidæ sunt, ac præ siccitate ad attrahendum infirmæ: quod si frigiditas quoque adiungatur, parum iam à mortuis absunt. Oportet igitur vt alimentum attractu facile sit, vt quod attrahentis corporis robori deest, id ex materiæ aptitudine repleatur. Attractu autem facile est id alimentum, quod tum tenuium sit partium, tum natura calidum: verum hoc ferè non nutrit, quippè ostensum est alimentum crassum viscosumq; esse debere, vt & stabile sit, difficulterq; transpiret, & nutriendis corporibus promptè assimiletur. Quando autem hi scopi inter se pugnant, fieri nequit, vt alimentum exacte utraque seruantis, copia suppetat. Danda tamen est opera, vt quod mediocriter ambo præstare possit, inueniamus. Mihi^o porrò nihil ad hæc omnia lacte videtur esse præstantius, præcipue quidem si quis muliebrem mammam ore apprehendens, id ipsum mulgere toleret, quemadmodum sanè Euryphon & Herodicus in phthificis præcipiunt: Sin minus, at saltem asinitum adhuc calidum assumat, quod breuissimo temporis spatio ambientis aeri fuerit expositum. Hic igitur alimentorum scopus non ijs solum

A. 4. f. 1. l. 3. c.
913. g

A. idē. c. 2.
42

lam, qui similem senectuti affectionem, vel et marcorem syncoposum habent confert, verum etiam E
 ijs, quos marcor a Philippo torridus appellatus, occupat. In ijs tñ calidorum alimenterum mate-
 riæ adhibendæ non sunt, veluti in senio, sed frigidorum; mediæ autem inter has sint, quæ synco-
 posis exhibentur. Itaq; lac & prissana & halica in his tribus affectionibus competunt. Halica tñ ad
 faciliorem distributionem ex aceto condiatur, quemadmodum prissana. Mel vero frigidis quidē
 affectionibus vtilissimum est, calidis autē est maxime nocuum. Ita ergo se habet quoq; mel in ijs,
 qui obnoxij sunt, vt à iam dictis marcoribus arripiantur. Nam in torridis inimicissimū est: līs autē
 quibus senum affectio imminet, vtilissimum: At in ijs quos marcor syncoposus occupat, nisi vē-
 triculus prohibuerit, concoquendū id est, ac tum per se solum, tum cum alijs edulij exhibendum.
 - Balnei vero vsus opportunus, tum ad alia antedicta, tum ad cibi distributiones peragēdas præstā-
 tissimum est remedium. Verum illud cibo quidē iam concoctio assumendum erit, non tñ post ine-
 diam longiorē. Nam si ei qui nuper comederit, balneum adhibeatur, crudis corpus ac incōcoctis
 humoribus replebit: Si vero illi, qui diutius à cibo abstinuerit, vires diminuit. In ceteris vero cor-
 poris constitutionibus, ac præsertim in ea quæ nuper dicta est, completa iam (vt dictum est) con-
 coctione laurare oportet. Vini præterea vsus, sicuti in frigido marcore magnopere iuuat, ita in
 torrido fugiendus: medio autē quodam modo se habet in syncoposo marcore, propterea q̄ affe- F
 ctio hæc mediæ sit & mixta, partim quidem aliquid frigiditatis obtinens, partim vero etiam adhuc
 aliquid ipsius febris seruans. Cum autem huiusmodi affectio, qua ad cōtraria per partes vicissim
 permutatur, non nunq̄ quidem refrigerationem, pulsusq; priuationem, & (vt simpliciter dicam)
 omnia, quæ ipsius syncopæ propria sunt, inuehat: non nunq̄ autem caliditatem, pulsusq; marco-
 ris torridi pulsibus similes: ita etiam curationem pro exuperantium natura immutari oportet. At-
 que in syncoposo tum vinum ac alimenta temperata offeremus, tum corpus vniuersum constipa-
 bimus densabimusq;: In torrido contraria agemus. Singulorum vero omnium vsus opportu-
 num ille probe inueniet, qui in libris de curandi methodo fuerit exercitatus: Hic enim liber non
 quibuscunq; sed ijs qui aliquem in arte habitum habent, scriptus à nobis est.

G A L E N I D E C O M A T E
 E X H I P P O C R A T I S S E N T E N T I A
 L I B E L L V S

Ab Augustino Gadaldino translatus,
 & multis in locis emendatus.

H.

*Interrogat quid significet Comatis nomen apud Hippocratem: ac ponit opinionem quorundam, qui coma cum
 vigilia coniunctum esse dicebant ex Hippocratis sententia, dictumq; esse από τῆ κομᾶζεν,
 quam tamen opinionem non omnino probat Galenus. CAP. 1.*

Vid' nam significat comatis nomen apud Hippocratem? vtrum ca-
 taphoram in somnum? vt quidam explanantium dixerunt: an som-
 num ipsum? an quemadmodum alij, somnolentam cataphoram? ete-
 nim & hoc modo nominarunt quidam, in composita appellatione
 explanationem facientes. quidam vero nihil quidem horum, sed le-
 thargicam cataphoram coma à viro nominari dicunt. Ab alijs sanè an-
 tiquis nullum vtique fiat magnum testimonium. Etenim et si præci-
 pue de alia re illi nomen hoc inferant: nihil prohibet Hippocratem
 aliter eo vtī. Ne longius abeam, apud poëtam videretur vtique som-
 num nomen hoc significare: cum ait, Certe me valde grauiâ pas-
 sam molle coma circumtextit. Et alibi. Quoniam ipsum ego molli comate circumtexti. Sed non
 Hippocrates

A Hippocrates ita videtur vti: siquidem & cum vigilia saepenumero coma euenire ait, ac phreniticis considerare: in principio enim prorrhethici haec scribit, || Qui comatosi in principijs sunt, cum capitis, lumbi, hypochondrij, ceruicis dolore, vigilantes, num phrenitici sunt? In tertio autem epidemiorum (vt ab aliquibus ex coefferis ipsius legitimis libris sumamus testimonia) hoc modo ait: || Vndecima resipiscebat, comatosa autem erat: vrine multae, tenues, & nigrae: vigil. Deinceps, haec ait: Huic vrine perpetuo erant nigrae, & tenues, & aquosae: & coma comitabat, cibum auersans, vigil, animum despondens. In oibus enim praedictis dictionibus vigilie & comatis mentionem facere conspicitur. Alium autem egrotum rursus in eodem libro describens, ait: Huic perpetuo, ex quo & ego vidi, alius turbata, vrinae tenues, nigrae, comatosus, vigil. Ita vt plane sit manifestum, neq; somnum neq; cataphora apud ipsum significare comatis nome. Et propter hoc (arbitror) quidam explanatores a comazare aiunt comatosos nominatos esse, vigilare enim comazates, vigilare etiam & comatosos. † Et per louem sicuti comazates non admodum annuit * comatoso, & potissimum, oculis: humidos enim esse & rubros, & inconstantes, & sese inuertentes: sed totum ambobus corpus titubans motibus esse, & incontinens.

B Iccirco & Hippocratē de tota syndrome dubitare, an oporteat phreniticos ipsos nominare an quid aliud: vereri enim phreniticos vocare, cum non dum desipiant: cum tamen oia symptomata phrenitica videat, hoc est capitis, lumbi, hypochondrij, & ceruicis dolore † & alia quae phreniticis adsunt, † † formidare virum, ne error, aut ignoratio sit, si eos phreniticos non appellet. Haec certe quod probabilitatem habeant, negabit nemo, non tamen sufficienter, nec cum demofstratione mihi sane dicta esse videntur, oportebat enim ex Hippocrate ipso explanationem facere dictionis: quod asserere possemus, non solum probabiliter dicta ea esse, sed & ad illius mentem. Neq; enim existimo hoc solum considerare oportere bonum explanatorem, si probabiliter vel vere dixerit, sed si & menti scriptoris consentiat, id quod in superiore sermone non est factum. Quamquam certe in aliqua parte mens senis circa hoc nomen ostensa est, per eas dictiones, in quibus coma esse vigiliam nouisse visus est. Ac quispiam fortasse habere iam totum opinabitur, sed si parumper expectando, dictiones alias ex eodem tertio epidemiorum libro audiuerit, ne dicam totum, sed ne dimidium totius se ipsum cognoscere comperiet.

Coma opponi vigiliae ex Hippocratis auctoritate probatur, idemq; esse coma & cataphoram, ac duplex id esse: Somnolentum, quod proprium est lethargicorum: & Insomne quod quandoq; phreniticis accidit.

C A P. 2.

C Considera ergo quae dicat in quadam aegrotante muliere. || Alteram ex abortu circa quintum mensem Oecetai vxorem ignis corripuit incipiens comatosa, & rursus vigil. Apparet enim per oppositionem coma a vigilia distinguere tanquam contraria. Rursus autem in pestilentia constitutione, || Comatosi, inquit, magna ex parte, & rursus vigilēs. & post pauca, || Perpetuo autem plurimos vel graue coma comitabatur, vel vt tenues ac paruos somnos dormirent. & rursus. || In Thaso Parium, qui supra Dianae aedem habitabat, febris corripuit acuta, inter initia continua, ardens, siticulosus, incipiens comatosus, & rursus vigil. In his enim omnibus vigiliam comati opponit. Ex consuetudine igitur ita interpretans, millies ipsum comperies, quando contrariarum rerum mentionem facit, hunc in modum scribere: immo vero nunquam aliter. e multis tamen pauca adscribam ex eodem libro. Satius enim esse videtur omnia ex vno exemplum fumere. Duas mulieres describens ante pestilentem constitutionem, in priori quidem ait: || Alteram ex abortu circa quintum mensem Oecetai vxorem ignis corripuit, incipiens comatosa, & rursus vigil. † Deinceps autem in pestilentia multos aegrotos scribit, primumque omnium (cuius paulo ante memini) qui varie, & inaequaliter aegrotauit, & multas multoties ad contraria mutationes fecit. incipit autem hunc in modum. || in Thaso Parium, qui supra Dianae aedem habitabat, febris corripuit acuta. Sed nulla ad praesentem sermonem utilitas est primorum dierum: quorum autem indigero, eorum mentionem faciam. || Vndecima sudauit non per totum, circumfrixit quidem, cito tamen recaluit. aperte enim verbo circumfrixit, verbum recaluit contrarium est. Deinde, || duodecima febris acuta, deiectiones biliosae, tenues, multae: vrinis enaerema, desipuit. Decima septima laboriosae se habuit: neque enim somni aderant, et febris intendebatur. Vigesima sudauit per totum † a febre liber, deiectiones biliosae, cibum auersans, comatosus. Vigesimoquarto reuertit. Trigesimoquarto a febre liber, alius non constitit, & rursus recaluit. Quadagesima a febre liber, † alius constitit tempore non multo, cibum auersans, aliquantum rursus febricitauit. Rursus: || Si enim intermitteret ac alleuiaretur, rursus cito reuertebatur. contrarium enim verbo alleuiari est verbum reuertere. Et alui (inquit) excre-

Tertia Classis. ggg menta

A† Corrupti sunt hoc in loco codices graeci, & asterisco notati. & vñ dia. ὡς περὶ ὁ κωμάζοντες οὐ πανύτι κατὰ νεύσει τὸ κωματίζοντι, & μάλισα τὸν ὀρθαλμῶν, ὑγρῶς τε γὰρ &c. Nicolus Calabri quoque uersio manca videtur et obscur., quae hēt. sed delectabiliter, sicut, qui comazāt, nō valde annuit, & maxime oculis, huiusmodi. n. et c. Ego sane ad uerbum trāsiui. Forte tamen hic esse posset sensus. Comatosi dicitur a comazare, quod utriusque uigilet, quod capite grauentur, quod oculos potissimum difficulter attollat, humidos enim et c. quod denique uigilet, totum corpus titubans & inconstans habeat. Ad hanc rem non parum facere uidetur quod sine libri huius habentur. B† Ex Calabri uersione hac addunt, nū in in cod. graec. non sunt. C† Codices graeci asterisco sunt notati * ἀνδρα καὶ μήτε σάλλατι, καὶ τ' ἀγνοίαν μὴ δέμας ὁ ποσὶ κενεῖς, quae uerba non sunt in Calabri uersione. arbitror autem eum esse sensum, quem in contextu posui. considera.

D† Locus hic uidetur mancus. uolens. n. Galenus ostendere morem Hippocratis, ubi ille contrariarum rerum mentionem facit, duas inter cetera citat mulieres ex tertio epidemiorum ante pestilentem constitutionem, ac uerba ponit quae ad priorē mulierem spectant, uis in contextu omiſſis, quae ad posteriore pertinet. cui tamen in Calabri est uersione legatur, Duas ergo mulieres lege, quas scribit

ante pestilentiam. uide ergo, num hoc modo locus hic sit restituendus. In posteriori uero, Extremorum refrigeratio, nec amplius recalescebant. et rursus in no elem super uiguit, extrema non recaluerunt, non dormiuit, aliquantū desipuit, et rursus resipuit. Est autē ultimus aegrotus ante pestilentem constitutionem.

E* Ὅτε πυρετός ἐπέτελλεν. & omnino ita legendum est in epidemias. reddit enim rationem Hippocrates, ut solet, cur dolorose se habuerit eo die. F* ἀγρυνος est in graecis. i. uigil, sed legendum uidetur ἀπυρος. i. a febre liber, cum mox dicat, uigesimoquarto reuertit. G* Forte abundat negatiua illa particula non. H† In antiquissimis exemplaribus legitur κοιλίη ζυέση χρόνον ὃν πολὺν uel συχρὸν ut nos uertimus. In aliquibus autē κοιλίη ὃν ζυέση χρόνον ὃν συχρὸν. i. alius non constitit tempore non multo, sed melior uidetur esse prior lectio.

Pror. cō. 1. t. c. 160. h

Epid. cō. 3. t. c. 148 c

Epid. cō. 2. t. c. 139. c

Epid. cō. 3. t. c. 142 a
id. t. 63. 145. f
id. t. 72. 147. c

Epid. cō. 2. t. c. 139. c

Epid. cō. 3. t. c. 147. c

idem.

idem.

Epid. cō. 3. t. c. 147. c

A † Locus in impres
sis graecis legitur ετι
σημαινεαι μω ειω
βστα, νδνδ, ου λεγω
μωα παραλογον. Ar
bitror aut legendum
esse ου γενωμωα πα
ραλογως, ut translu
li. sicuti etiā inferius
in graecis codicibus legi
tur. Diēlio autem
παραλογον et παρα
λογως significare his
in locis videtur, non
quod praeter rōnē, sed
quod praeter opinionē
et spem et expecta
tione euenit, ut adno
tat et Suidas et alii.
neq; enim praeter rati
onē erat, quod coma
eueniret non somnolen
tum, cum status ille
ita efficeret: sed pra
ter opinionē hominū
erat. quandoquidem
solet esse comatis pro
prium, ut cum somno
sit. Calaber uidetur
alio mō legisse hūc lo
cum, cū uertat, Subin
telligere quidem quae
cōsequi cōsueuerūt, nō
aut dicitur i sermōe.

B † Locus in graecis
cod. admodū corrupt⁹.
ει δια λαβρου εκ βι
νων αιμορραγεν απ
τεθει της διαροιας
οξεις χεν κινδωσς,
μηδεν απαντησαι
χεν τλωικαυτα δ ο
μοιως επισημαινεαι
Calaber. per quae mul
tū ex naribus haemorr
hagiam, non tangere
mentē, neq; acute ob
nuare pericula signifi
cabat. Ego autē mta
uerti, motus ni fallor
rōne ac multis aucto
ritatib. Hipp. in libris
epid. cum Galeni ex
pilationibus, pter eas
quas hic citat Gale
nus, ac p̄sertim in pri
mo lib. com. i. tex. et
cō. 9. ubi habetur pec
culiare uerorum cau
sorum esse haemorrha
giā, deliriu, et mortē.

C † Locus in gra. cod. asterisco notatus * τὰ φρενητικὰ πλεονάζειν ἀξίον ἢν ὡς παράλογον ἐπισημαίνεαι τῷ ἀπατήσαντι ἢ φρενήτιδες μὴ ὄν
δ' ὅλως ἐγένοντο, καὶ σοὶ δὲ πολλοὶ. Calaber. et phrenitica tunc abundare dignum est, ut in sermone significatur. et decipitur qui putat phre
nitides quidem omnino non fieri, causos autem multos. Ego uero in loco tam difficili arbitror legendum pro * τὰ φρενητικὰ, ὅστε φρενητικὰ.
et pro τῷ ἀπατήσαντι ἢ φρενήτιδες, τὸ ἀπαντῆσαι, ὅτι φρενήτιδες. ut transuli. considera.

D † Haec non sunt in Calabria uersione.

E † Graece πάντων id est omnium, sed iudico legendum esse πάντως, ut transuli.

F † Quae his signis [] interclusa sunt, in cod. graecis desiderantur. Malui autem ueterem tralatōnē ut iacet apponere, quam quicquam inuertere,
cum praesertim saepenumero mutatio uerborum, sententi arum etiam faciat inuersionem.

G † In quibusdam exemplaribus Calabriae interpunctum est ut est in contextu: in aliis autem hoc modo. Vel non: tantum tamen differunt.

menta consistebant, & rursus dissoluebantur. uerbum enim consistere, uerbo dissolui contra- E
rium est. Deinceps autem aliam aegrotam exponēs, || Octauo, inquit, multa desipuit & sequen
tibus diebus, & cito rursus resipuit. Ac rursus, || Vigesimo aliquantū circūriguit, & cito rursus
recauit. Et mox, || Septimo & uigesimo à febre libera, alius constitit, non post uero multū tps
coxæ dextræ dolor validus multo tempore, febres aut rursus comitabantur. Deinde rursus, Et
sequentibus diebus muta, ac rursus relipiscebat, & loquebatur. Sed quid opus est sermonē pro
trahere memorando omnia quæ infinita ferē sunt? adeo frequens apud ipsum est talis spēs in
terpretationis. Quare cum dicit, || Comatosus, & rursus uigil, aperte coma uigilia opponit. Et
sanē uigiliae cataphorā in somnum potes opponere, & certe rursus coma nihil aliud diuersum
uī significare. Quid aut, cum dicit? || Detinebat autem uel coma continuum non somnolentū,
uel cum doloribus uigilia. Etenim talis spēs interpretationis propria est Hippocrati, a[†] ut adno
tet, ea quidem solita esse concomitari, sed tunc abfuisse inopinato. Ut quando dicit, || Causi igi
tur paucissimis fiebant, & minimum ex aegrotis hi laborarunt: || neq; n. sanguis erupit, nisi ad
modum parum, et paucis, nec deliri erant. Et post pauca. || Neq; mortuum ullū uidi tunc causo. F
† Per hæc. n. uerba adnotat, largam sanguinis è naribus eruptionem, mentis læsionem, & acu
ta pericula solita esse comitari causos, licet tunc nō euenierint. Et qd̄ infertur, || Nec phrenitica
tunc uidi euenisse, secundum eandem dictum est rationem: ex eisdem. n. constitutionibus, & eis
dem causis fiunt tum causi tum phrenitides: quippe in tpe abundant æstiuo, & regionibus cali
dioribus, & ætate uigenti, & naturis calidioribus, & diætis cuiusmodi, ac uitæ institutis. c[†] quare
phrenitica tunc abundare par erat. ita ut res tanq̄ inopinata adnotetur, q̄ euenierit, ut phreniti
des quidem nullæ acciderint, causi autem multi. Secundum eandem et sententiam dicta sunt
& hæc. || Erat autem constitutio causarum qui fiebant, hæc: Incipientes comatosi, anxij, horre
scentes, febris nōn acuta, non situbundi ualde, neq; deliri. Et paulo post. || Neq; n. sanguis erupit
rite, neq; quispiam alius ex consuetis abscessus factus est iudicatorius. d[†] † Illa autem quomodo
dicta sunt? || Eleuationes ad aures multis ad alteram uergentes, & ad utraq; plurimis, febre ca
rentibus, recte stantibus. quibusdam et aliquantum incaluerunt. extinctæq; sunt oibus inno
xie. neq; alicui suppurarunt, sicuti quæ ex alijs occasionibus fiunt. Re uera enim inopinatum est, G
nullam suppurare, & omnino non solitum. Postea infert. || Erat autem modus ipsarū, laxæ,
magnæ, fusæ, non cum phlegmone: Inopinatum enim est, abscessus circa aures abiq; phlegmo
ne oibus factos esse. † Quare rursus & hoc in loco uidetur inferre coma de cataphora somno
lenta, cum ait, || Erat autem coma continuum non somnolentum: tanq; enim somnolentum ip
sum sit, & tanq; tale semper fiat, postea nunc inopinato factum non fuerit, adnotatur. Quādo
autem in eodem libro tertio epidemiorū in Pythione inquit, || Nona comatosus, anxius qn̄ ex
pergiscebatur: aperte sanē & hoc in loco coma cataphoram quādam significare uī. Sed impos
sibile est, inquit, cataphora detineri, & uigilare. hæc enim admirabiles isti explanatores dicūt,
non cognoscentes, quod duæ sunt species cataphoræ, ut & probatissimi medicorū scripserunt,
& euenta rerum attestantur. † † Cōmune enim ambarum est, quia eleuare non possunt oculo
s, sed mox grauantur, & dormire uolunt. Proprium uero alterius, quia ij quidem dormiunt
mox & profunde & diu: ij uero uigiles uersuti sunt, alia super aliam phantasia adueniente, &
mentem mouente, & somnum intercidēte. unde semper quidem uigiles manent, surgere uero H
non possunt, & agere ea quæ uigilantium, sed deficientius se habent q̄ ut si uigilarent, & gra
uantur, & cataphorant, ut speres si concesseris eis, faciliter utiq; eos dormire: concessio autē eis
hoc, nedum non dormiunt, sed neq; spem, quam habebant ut dormituri, seruant. Hic igitur in
telligit coma uelut commune amborum, id quod uocare consuetudo est nobis cathaphoram.
si uero somnolētam solum intellexeris, peccabis: non somnolentam enim cataphoram priua
bis à nuncupatione, non minus q̄ alteram indigentem comatis nominis nuncupatione. Siue
igitur somnolenta, siue uigil fuerit cataphora, coma uocare consuetudo est ei. Et nequaquā si
bi inuicem repugnant ea quæ secundum partem: sed rationabiliter quandoq; quidem in uigili
ijs paruus inuenitur coma, quandoq; autem in somno. Etenim cataphora quandoque quidem
somnolenta est, quandoq; autem uigil. Quare non habes dicere de cataphorā patientibus, q̄ uī
gilant, † † uel non, tantū: tamen differūt, quoniam plures eorum dormiunt: pauci uero eorum
qui ita habent, in somnes permanent: unde licet amborum sit passio, tamē familiarior multum,
dormientium inuenitur. Propter hoc igitur dicit, || Erat autem coma continuum, non somno
lentum,

|| Ibid. t. 73. 141
|| Ibidem.
|| Ibidem.
||
||
|| Ibid. t. 72. 147
||
|| 3. Epid. cō. 3
|| 39. 3. 144. b
|| 1. Epid. cō. 2.
|| 16. 17. 3. 10:
F Ibidem. t. 19.
||
|| Ibidem.
||
|| 3. Epid. cō. 3.
|| 34. 3. 143. f
|| Ibid. t. 42. 144.
|| 1. Epid. cō. 1.
|| 10. 3. 104g
|| Ibidem.
||
|| 3. Epid. cō. 3.
|| 39. 144.
|| 3. Epid. cō. 3.
|| 74. 3. 148g
|| 3. Epid. cō. 3.
|| 3. 3. 144. b

Alentum, ceu vt plurimum somnolento fiente. Si igitur commune est amborum coma, & somno magis familiare: rationabiliter, quando vult somnolentam significare cataphoram, simpliciter dicit comatosos: quando vero rursus vigilem, non simpliciter, sed² cōmuniū ait comatosos vigiles. Nouit enim alterutra, & quoniam familiare est somno coma, & eius naturā magis assimilatur: & quoniam cum vigilia quandoque consiluit. Et si quidem hoc ita habet, mirabile nullum est, si non lethargicis solum, sed etiam phreniticis concidit. ^b Somnolentum vero coma his quidem non est proprium, aliquādo autem fit. inuenies enim multos phreniticos surgētes, neque eleuare oculos omnino potentes, sed in eodem loco manentes similes lethargicis: vnde hos plurimi & indocti medici neque quid oportet vocare sciunt, sed omnino ambiunt, & extranea videtur eis esse passio hæc, & innominata: quidam autem permistam ex lethargo & phrenitide æstimant, & vocāt eam Typhomaniam. Et quod est deterius omnibus, quidam Hippocraticorum se esse simulantium dicunt hoc: Et nimirum aperte ita & manifeste Hippocrate scribente nō in dubitato libro, sed vt aliquis alius germanorum esse credito, tertio epidemiarum, ¶ Neque maniacus factus est phreniticorum aliquis sicut in alijs, sed in quadam cataphora pigra^c caput grauati, perierunt. Non solum enim, quoniam cataphora phrenitidibus aliquando concidit, nunciauit: sed quoniam, & pigra multoties. Quæ autem est pigra, memor eris primo diuisionis, si debes præsentia non obaudire, quādo cataphoram aliam quidem somnolentam, aliam vero insomnem vocabam: & illam quidem somnolentam, propriam esse lethargicorum, & semper inesse eis: alteram vero, neque propriam esse phreniticorum, neque adesse eis semper.

Laudat Hippocratem quod non temere nomina imposuerit: Probatq; denuo duas esse cataphoras: alteram Somnolentam, lethargicorum propriam: alteram Insomnem, phreniticis quandoq; euentem: hancq; vel pigram vel non pigram.

CAP. 3.

Somnolenta igitur, quantum ad præsens, ipsis lethargicis concidit: Insomne vero, quæ phreniticis aduenit, tentabo distinguere, vt possis inuenire dictam ab Hippocrate differentia. Non enim erat eorum qui vane imponunt nomina vir iste: neque stulte adiacet cataphoræ, hoc scilicet pigra: neque dicit, sicut Homerus, humidum oleum, & lac album, nullius determinationis gratia. etenim omne lac est album, & oleū humidum: sed vnumquodque vocabulum & syllaba omnis rem aliquam significat ab eo. De phrenitide igitur loquens (quod est ad præsentia vtile docere eos qui consuetudinem eius discere volunt) quādoque quidē ita scribit^d delirauit, quandoque autem ita/transductus est, quandoque autem rursus/intercise locutus est, rursus autem/desipiuit/& rursus/egressus est a se, & iterū/maniacatus est, &/supermaniacatus, &/nō intelligebat, &/præterloquebatur/. Hæc omnia læsam habentium mentem sunt: quos vniversos tu quidem desipientes vocas: Hippocrati non sufficit dicere genus solum, sed vnicuique magnitudinī speciei desipientiæ, proprium adinuenit nomen. ¶ Homo enim ait calefactus, cœnauit: non fuit ausus dicere febrem^e tanta caliditate in qua quis cœnare potest. Rursus autē magnitudinem volens ostendere febris, dicit, ¶ Ignis assumpsit eum. Occupatus fui in ostēdendo diligentiam viri in vocabulis, sed vt iam scientibus & suis ad id quod quæritur accedam. Duæ sunt species insomnis cataphoræ: Nominatur altera quidem pigra, cuius nūc Hippocrates meminit: Reliqua vero noie generis vitur. Commune autem ambarum est (quæ & maxime differunt a somnolenta, quoniam loquuntur & delirant nulli hærentia menti, & ad assurrectiones promptissimi sunt. quorum nullū in lethargicis existit cataphoris: neque enim seorsum quid loquuntur, & versute sunt: difficile sentientes, neque ad acclamantes & pungentes excitantur faciliter. Coma vero phreniticum quidem & insomne, extra hanc est dissensibilitatem & immobilitatem: etenim surgunt faciliter audiētes vocem & sonum omnem: & si tetigeris partem corporis, mox oculos eleuant, & ad tangentem aspiciunt. In ipsa autem cataphoratione vel manum mouent, vel crus, vel vniuersum corpus eiciunt irrationabiliter & repente, & desipite exiliunt ad instar spasmī, & hæc omnia faciunt cum eo quod loquuntur aliqua non congrue: Quorum nullum, qui sunt lethargici cum cataphora, faciunt: immobiles enim semper & inuocibiles iacent, eis, qui profunde dormiunt, assimilati. Ipsorum autem qui non somnolenter cataphorantur, alij quidem ita facile & multum mobiles existunt, vt neque deficient clamantes magne, & moueant aliquam particulam vehementer: sed si excitaueris eos aut loquaris, aspiciunt inconuenienter, & magis egrediuntur a se, & malum facere tentant, & omnino in audiendo promptissimi fiunt, nihil relinquentes ab ijs qui summe desipiunt. Alij vero ecōtrario surgentes, magis intelligunt, & non multum mouentur, & tunc magis desipiunt quando commiseris eos comati: & secundum hoc maxime licet eos discernere a cataphoris lethargicis. Hæc igitur est, quæ ab Hippocrate dicitur ¶ pigra cataphora. Quoniam autem aperte didicimus, quod non solum hoc scilicet cataphorari quibuidam phreniticorum accidit, sed etiam hoc scilicet pigre, de hoc vtiq; maxime aliquis dubitabit: ad reliquam trāseamus dubitationem: cuius si quidem aliquam inuenerimus solutionem, habebimus iam totum. Est autem dubitatio hæc: Postquam meminit Hippocrates in prorrhethica comatosorum vigilum, dubitat vtrum phreniticis

Tertia Classis.

ggg ij

niticis

^A Forte cōiunctim.

^B Arbitror legendū esse, Non somnolentū esse, non somnolentū. nequaquā. n coma somnolentum phreniticis accidit, sed coma insomne, vt iserius patet.

^C κατὰ τὰς ἀπίετες, et ita libro primo prorrh. cō. i. et cō. 33. Et certe melior est lectio κατὰ τὰς ἀπίετες vel κατὰ τὰς ἀπίετες, quam σαυῖαι. ἢ ἑστάνωστερ.

^D Quāquā haud ita facile est asserere quod nā fuerint verba graeca, quibus affirmat Galenus vsum fuisse Hippocratem. arbitror tamē coniectura quadam motus, tum ex Hippocrate in epidemius, tum ex Galeno commentario primo prorrh. com. i. Et cōmentario primo tertius epid. cō. secūdo vocē Delirauit esse, παρὰ τὰς ἀπίετες. trāsductus est, κατὰ τὸν ἕχθρον. intercise loquens, παρὰ τὸν ἕχθρον. Desipiuit, παρὰ τὸν ἕχθρον. Egressus ē a se, ἐξ ἑσῆ. Maniacatus ē, ἐμάνω. Supermaniacatus est, ἐξ ἑμάνω. Non intellēgebat, οὐ κατενόηεν. Præterloquebatur, παρὰ τὸν ἕχθρον.

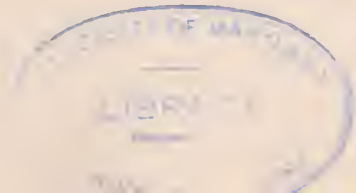
^E Arbitror legendū esse tantam caliditatem ut sit sensus. non ausus est nominare febrem, eam exiguam caliditatem, in qua quis. &c.

3. Epid. cō. 3. 2. c. 45. 3. 144. c.

Epid. cō. 3. 2. c. 45. 3. 144. d.

ῥὺς ἑλὰς ἑρ. ἢ ἑπῆστῆμιε λέ. ἢ ἑσῆ. ἢ ἑμάνω. ἢ ἑστάνωστερ.

Epid. cō. 3. 2. c. 45. 3. 144. c.

A† Hoc est, in quibusdam autem exemplaribus legitur, num phrenitici, absque hoc uerbo sunt. ut et habetur in calce huius libri, et in primo libro prorrh. Fuerunt enim qui diceret, Hippocrate dubitare, an tales sint phrenitici. alii, an tales futuri sint phrenitici.

B† Nō video, quo in loco inferim Galenus scrutetur, cur due sit prius spes comatis, scio equidem hoc superius ostendisse. Forte ergo loco dictionis primo, legendum est, primum, & pro, cur, cum, sunt, n. faciles lapsus. ac si ita diceret. Sed nunc quidem primum (i. priorem scripturam, que habet dictionē, sunt) scrutemur. Cum due sint spes, & c. dubitatur nunc Hippocrates, si oportet & c.

* Hucusque Calabri versio.

C† Corrupti sunt hoc in loco codi. græci, qui ita habent. φρενιτιδος οὐσης ἀντι δεινός ἀπορῶν φαίνονται, καὶ μὴ βεβαίως ἀποφαίνομενος φρενιτιδος ἀντι τὸς τοιαύτας. i. phrenitide existere utique adhuc conuenienter dubitare uideatur, & nō firmiter asserere tales esse phreniticos. Calaber ita trāstulit. phrenitide iam existente, qualiter nō conuenienter absurdum uidebitur nō certe enunciare phreniticos eōs? uidetur aut ita legisse, φρενιτιδος ἡδὴ οὐσης, πῶς οὐ δεινός ἀπορῶν φαίνοιτ' ἀν μὴ βεβαίως ἀποφαίνομενος φρενιτιδος et c. posset et paucus mutatus ita legi. φρενιτιδος ἡδὴ οὐσης, ἢ ἀντι δεινός & c. ut traduximus. ac si diceret, si iā adest phrenitis, quare dubitat?

neq. n. in re certa dubitandum. Et hæc est illa difficultas, quam nuper tetigit: cuius solutio stat in dictione, in principiis, ut mox apparet inferius. D† id est ubi diutius perseueret hic morbus cum comate & uigiliis & c. uel est proximus phrenitidi, uel ut alij existimant, mixtus est ex lethargio & phrenitide. clare hæc materia tractatur in primo com. primi prorrheticorum.

niticos eos aut aliud quid uocet. habet autem series ita: || Qui comatosi in principiis fiunt cum capitis, lumbi, hypochondriorum, & colli dolore uigilantes, num phrenitici sunt? Scribitur autem dupliciter hæc series: in quibusdam quidem exemplaribus sic: † in quibusdam autem absque hoc scilicet sunt/num phrenitici: †^b Sed nunc quidem primo scrutemur cur due sint spes primæ comatis, & altera quidem lethargicis semper, reliqua uero phreniticis aliquando concidat: dubitat nunc Hippocrates, si oportet ita habentes noiare phreniticos: hoc nāq; nēdum dubitabile, sed e contrario facile inuenibile & promptum uidetur esse: quādo enim sunt duo comata, & somnolento quidem proprio lethargicorum non potente intelligi (hoc. n. scilicet/ uigilantes/ adiacens nō permittit id significari) de reliquo comate an phreniticum sit, uidetur enūciare. Qualiter igitur dubitat? Syllogistica est hæc/num/ aduerbium, & non dubitatio. Sed hoc quidem, si non haberet barbaram interpretationem & omni consuetudine græcæ extraneā, fortassis utiq; acceptarem: Quia uero neq; alij græci, neq; ipse Hippocrates tali compositione propositionū inueniuntur uti: qualiter suscipiam syllogisticum esse/num/ aduerbium? ante. n. q; assumptionibus utamur in oratione, & prælocemus eas conclusioni, non est syllogizare. Puta, ut quod dicitur, manifestum fiat est minus exercitatis: hoc scilicet, num dies est? & num ueniet hodie? dubitandi habet aduerbium: Si uero oratione enunciare eis uoluerō, uel simpliciter dicendo ita absque omni demōstratione, ueniet hodie: uel cum demōstratione, hoc modo: si Sol supra terram est, dies est: si ambulat, ergo mouetur: Quā uero sine demōstratione enunciamus quid, non indigemus aduerbio ergo: superfluum enim est sermo: & nullus dicit ita, dies est ergo: neq; sic, ergo est dies: cum licet dicere sic simpliciter, dies est: Neq; sic in demōstratione possibile est uti hoc scilicet/ergo./ Qualiter enim erit demōstratio, omni demōstratione ex aliorum assumptionibus aliā assumptionem cōprehendere? sed nullam uidetur nunc assumptionem syllogisticam ad demōstrationem accipiens. Qualiter ergo/num/ aduerbium fiet pro dubitatio syllogisticā & illatiuū? Cum aliquibus. n. neq; eundem locum obtinet dubitandi aduerbium, & syllogisticum & illatiuum uocatum: sed dubitatio quidem præponitur semper, syllogisticum uero & illatiuum inter nomen & prædicatum locatur: dubitantes. n. sic dicimus: num dies est? syllogizantes aut sic: dies ergo est. Qualiter igitur nunc prælocatum est? ceu non syllogisticum existens prælocatum est: nō enim est dictum sic: phrenitici ergo sunt: sed simpliciter, num phrenitici sunt? }* dubitante aperte Hippocrate, nec audente firmiter asserere de ipsis, quæadmodum certe sepe numero facere uidetur. Satis autem erit unū uel alterū exemplū, ne diutius in re tā cōspicua inoremur. In primo ergo epidemiorum ait: || Post hæc autem dysenterici facti sunt hi oēs: num sanè, & minxerint aquosa, considerandum? hoc in loco dictionis/considerandū/que adiecta est, ne impudentissimum quidem permittet, ut coniunctionem ἀρα. i. num, aliter intelligat, q̄ dubitatio. In sexto item epidemiorum, || Post mentionem concretio, inquit, pueris magis: num sanè, & calidiores sint? In ipso autem prorrhético, || In phreniticis alba deiectio malū, ut & Archecrati: num sanè ex his segnitias fit? & rursus: || In aphonía spiritus, qualis ijs qui suffocantur, promptus, prauum: num sanè & tale, deliratorium? Si ergo finem sermoni imponere oportet: & neq; alius quispiā græcorum ita usus est coniunctione ἀρα: neq; Hippocrates ipse, ut ego nunc ostēdi: reprehēderet utiq; quispiā, arbitror, eos, qui tanq̄ nō dubitatio cōiunctionē explanauerūt.

Causam reddit, cur Hippocrates in principio Prorrheticorum eos, qui comatosi sunt in principiis cum capitis, lumborum, hypochondriorum, & cervicis dolore uigilantes, nō ausus sit appellare phreniticos. CAP. 4.

Quæquam difficiliorem orationem me ipsum facere scio. † cum. n. distincta sit somnolenta cataphora à non somnolenta, phrenitide iam existente, non utiq; conuenienter dubitare uideatur, & non firmiter asserere, tales esse phreniticos. Sed certe minus mihi curæ est difficultas sermonum q̄ ueritas. Quod dubitatio sit coniunctio fateor, et causam ostendā, propter quam non ausus est asserere Hippocrates tales esse phreniticos, sed adhuc dubitet. nam dicitur, in principiis, quæ adiecta est, totam orationis vim habet, quam dictionem multi explanatorum prætermittunt tanq̄ temere adscriptam. Simile enim quidpiam accidit multis incipientibus morbis, quale in aliquibus ebrijs fieri uideamus, quando comatosi quidem sunt, & titubant, & capite grauantur, & neq; si cogantur, attollere possunt palpebras: ob hanc eandem uero rursus grauitatem dormire non possunt, anxiantes, & uertentes, & proijcientes se ipsos ac trāsmittentes aliās ad aliam figuram. Hæc enim uideamus sepe numero in ebrijs fieri, cum repletum fuerit in ebrietate caput, postea à grauitate unā & in coma trahatur, unāq; à somno prohibeatur. Ita ergo, ubi multitudo incōcocta caput occuparit, uigiles simul & comatosi sunt. Dumq; hoc per initia euenerit, interdum quidem probe concoquitur multitudo, ac si ex uino talis res euenisset, sed ita sanè nec lethargus, nec phrenitis subsequuta est: Interdum autem acris reddita, in phrenitin terminauit. Multis uero pars tenuior, uel concocta, uel digesta, euacuata est, remanet autem crassior: & ita lethargus superuenit. † progressio quidem tali morbo, hæc affectio, sicuti quidē

E 1. Prorrh. cō. 1. t. 1. 4. 160. h

G 1. Epid. cō. 2. 1. 7. 3. 114. f

6. Epid. cō. 3. 1. 5. 3. 17. 3. 2

1. Prorrh. cō. 1. t. 1. 3. 4. 165. 1. 1. 2. 4. 166.

H

A ti quidem rios ostēdimus, propē iam phrenitin est: sicuti vero ij qui mixtam passionem ex lethar go & phrenitide introducunt, suspicantur, illi videretur esse proximior. † Vtrum autem eos, qui ita habent, iam phreniticos nominare oporteat, an paulo post phrenitici expectandi sint: hoc alterius vtiq; est considerationis, nihil ea que nunc proponuntur, iuuantis: ac præsertim propter di- cutionem/sunt/quam aliqui adscribunt huic contextui, num phrenitici, aliqui vero non.

† Ambigua quoquomō vi- dentur uerba græca, πότε- ρον δ' ἢ δὴ τὸς

ἔτος ἔχοντας ὀνομάζειν χρεὶ φρενιτικῶς, ἢ τὰς ὀλίγον ὕστερον ἔσεσθαι & c. Sensus tamē ille, quem in contextu posui, facillime ni fallor elicie tur, si cum: is que in initio statim primi comenti, primi prorrheticorum scripta sunt, conferatur. uerba autem sunt hæc. Complura ueterum exē- plarium uerbo, phrenitici, uerbum, sunt, non habent adiectum. hinc exorta est quæstio, utrum ne eos qui ita habent, quis iam phreniticos appella- bit, an forte expectabit. adiecto uero, sunt, atq; in hunc modum sinul scripta oratione, num phrenitici sunt, quæstio est, an qui ita affecti sunt, iam phrenitici sint uel non sint. Et insertus in eodem commento. Si enim comatosi quidem, sed absq; uigiliis fuissent, non quæsisset Hippocrates, an phreniticos appellare eos oporteat uel iam existentes uel futuros.

GALENI DE TREMORE PALPITATIONE CONVULSIONE ET RIGORE LIBER

Ioanne Guinterio Andernaco Medico interprete.

Ab Augustino Gadaldino ad Græcorum codicum fidem emendatus

ARGVMENTVM LIBRI

Quod Genus Motus, quæ Differentiæ, quæ Loca, quæ Causæ Tremoris, Convulsionis, Rigoris, & Palpitationis.

Propositum Libri.

CAP. 1.

Vandoquidē Praxagoras Nicharchi filius, cum in alijs medicinæ par- tibus præstantissimus, tū in naturalibus speculationibus peritissimus, non recte mihi videtur de pulsu, palpitatione, cōuulsione, & tremore sentire: vt qui omnia arteriarum esse affectus, differre autē inuicem ma- gnitudine, existimet: Idcirco de oibus ipsis cōiter hoc libro à me tractā dum esse putauī, nō vt Praxagoram in ijs quibus errorem admittit fal- liturq; redarguam (id. n. Herophilus eius discipulus abūde factitauit) sed vt in quibus recte ille sensit, ea quæ desunt, adijciam. De pulsu sane, quid tandem sit, & quō fieri soleat, in opere de pulsibus ostensum est, & nunc tantum dicetur, quātum ad præsentem disputationem uti- le esse videbitur: De alijs autem hoc commentario sumi tractaturus, inde sumpto initio.

Quor Motus Genera, atq; In quo genere Tremor, Convulsio, Rigor, & Palpitatio contineatur.

CAP. 2.

Motus sensibiles in animantium corporibus, cum sana sunt, duplices genere apparent: "Ex arbitrio sanè, aut voluntate ac impetu, aut quomocūq; nominare uelint nominum qui- dem periti, rerum autem scientiam negligentes: qui neruorum musculorumq; ministerio fiunt: atq; has medici voluntarias actiones appellare solent: Alij uero motus in animantium corpori- bus existunt, qui arteriarum et cordis officio obeuntur, quos vitales nuncupant: Ac aliud quod- dam tertium motuum genus in uenis habetur, quod sensibus non percipitur. De quibus duo- bus in præsentia dicere opus non habeo: Verum qui musculis & neruis perficitur, per quem & manus & crura mouemus, in tremoribus, convulsionibus, rigoribus morbidis, interim & in pal- pitationibus apparet. Omnes etenim eiusmodi affectus, uitiati motus sunt instrumentorum eo- rundem, quibus arbitrarij sanorum motus obeuntur.

Tertia Classis.

ggg iij

Quid

Tremor itaq; facultatis, quæ corpus subſtinet mouetq; , infirmitate accidit. Non enim ex ſe ipſis animantium particulæ tam graues cum ſint, deorſumq; ferri natae, in omnẽ locum mouentur: verũ facultas, quæ per neruos muſculis à principio tranſmittitur, velut vehiculũ quoddam, & motus ala ipſis eſt: quam cum prorsus perdidierint (perdunt autem reſoluta) deorſum feruntur, & auis cui pennæ defluerint inſtar, concidunt: vnde nullus ita affectus motus relinquitur. Sin autem virtus quidem reliqua fuerit, ſed pauca & imbecillis, vt neque corporis partes ſatis ſuſtentet vehatq; , aut tanq̃ graue pondus aliquod ferre nequeat, neceſſe eſt partem ita diſpoſitã, tremulam conſpiciari: ſiquidem motus, qui ab imbecilibus ſupra vires & violenti & ad neceſſitatem ſiunt, tremuli exiſtunt. Puto te ſubinde vidiffe aliquem, qui graui pondere ſublato incedere violenter conaretur, q̃ cruribus intremiſceret: Quin etiam ſi manibus præter vires graue aliquid portare aggrediatur, manus habebit tremulas. Pari modo homo cũ timet expauſcitq; , ſiue manibus quid facere, ſiue volet ingredi, manus quidẽ, ſi his functionẽ obire aliquã audeat, tremulas: crura autẽ, ſi conatur incedere, habebit. Minuit enim nihilo minus & timor virium robur: quæ vbi ſemel collapſæ fuerint & debilitatæ, quiduis etiam multo leuiſſimũ, graue redditur: quapropter & corpus animantis, quod prius erat leue, oneris modo ipſas aggrauat. At ſenes ſimili modo ex imbecillitate vt plurimum tremuli ſunt. Præterea, quibus ex morbo corporis robur laborauit, nec ijs quoq; citra tremores motus ſiunt. Siquidem in omnibus qui in hunc modum habent, vis particularis mouens ſuſtentansq; , nunc debilitata, id quod prius attollere ſolebat, amplius non poteſt, tanquam in motu vacillans. Vbi vero totus naturæ tenor remiſerit, ibi corpora eo quod eleuet deſtituta, ſuo pondere deorſum feruntur: ac ibidem manerent (quemadmodũ in reſolutionibus, quas paralyſes graeci appellant) ſi totas vires robur omnino deſtituiſſet. Quãtum autem ipſius reliquũ eſt, id rurfus vehere corpus conatur: verum neq; nunc quantum vult præ imbecillitate poteſt, ſed modicè quidem eleuat, magis autem deficit, imperſectum mutilumq; hoc quoque motum relinquens: rurfus igitur corporibus deorſum ferri concedit. Quod cum continue fiat: & deorſum tendens latio ſurſum vergentem excipiat, eiq; rurfus coniungatur: duplex ſanè & compoſitus totus fit motus, particulis loca ſemper per vices mutantibus. Nomen autem affectui eſt Tremor, quo corpora deorſum pondere ſuo vergunt, rurfus autem in altum à virtute attolluntur.

Quid Tremor Differat à Palpitatione.

CAP. 4.

Quin & Palpitatio, qui palmos grece dicitur, forſan, dicit aliquis, ſimiliter atque tremor motus eſt, quo partes palpitantes, citra voluntatem noſtram nobisq; inuitis attolluntur & deorſum aguntur. Quomodo igitur tremor à palpitatione differet? Hactenus ſanè nihil inter ſe diſcrepare videntur: veruntamen diſcrimen intercedit. Neq; enim locum affectum eundem eſſe tremētibus & palpitantibus, neq; cauſam, neq; ſymptoma eſſe dixerō. Quippe nemo qui artus mouere non inſtituerit, tremet: palpitantes autẽ particulæ etiam ſi in quiete fuerint, ſi q; nullũ ipſis motum induxeris, palpitant. Decipiuntur hic quoq; multi, dum capita tremula conſpiciunt non nullis, manum immobilem & crus, vt viſum fuerit, extenſum habentibus, deinde nihilo minus tremētibus. Quos hanc ſententiam docere conuenit, quæ non à me nunc primum dicitur, ſed etiam à multis veterum, Non quæ moueri videntur, ea moueri ſola pronunciantibus. Multa ſiquidem citra motum eſſe videntur, vnum eundemq; locum obtinentia, nihilo autem minus mouentur. Siquidem aues non modo ſurſum & deorſum tendentes, ſed etiam ſi locum vnum in aere occupent, in motu tunc quoque eſſe cenſebuntur. Nam ſi in eo loco moruatum auis corpus ſitum fuerit, facile ad terrã decideret, pondere ſuo inclinans. † Vnde conſtat, & corpus quod in eodem manet loco, motus cuiuſdam auxilio, in ſublĩmi conſtituiſſe, tanto vtq; motu, quantum haberet, ſi ſolo pōdere deorſum ferretur. Quare quam immobilitatem eſſe putas, motus eſt ex duobus quibusdam compoſitus, qui corpus in contraria loca poſſunt abducere: quorum, ſi alterum ſurſum H vergentem tollas, reliquum videbis ex facili corpus in locum inferiorem deducere. Hoc igitur & Hippocrates his verbis docet: ^b ¶ Stare, vlceribus minime cōducit, præſertim ſi crura inſelict: neque ſedere, neque obambulare, ſed conqueſcere & otio vacare confert. Nam quietem & otium tanquam profutura cōmendat: ſtare autem & ſedere minime prodeſſe ait, vt quæ à conqueſcēdo ſint diuerſa: etenim & tunc muſculi, qui geſtant corpus & à terra attollunt eriguntq; , inieſi ſunt: Iccirco ſtare nihilo minus q̃ obambulare laſſitudinẽ parit, vt quod & ipſum motus exiſtat. Anima igitur quæ corpus & mouet & erigit, ablata, ſtatim quod prius reſtium erat, in terram inclinare videbis: quo conſtat etiam cum reſtium erat, nō fuiſſe citra motum, ſed fuiſſe aliquid quod ſubleuaret, geſtaret, attolleretq; ipſum. Ego itaque ne decumbentem quidem hominem, ſi caput ſublĩmius habet, pedes autem humili ores, citra motum omnino eſſe dixerim: ſublabitur enim facile ad pedes ex ſublĩmiori in decliue vergens, niſi motu contrario huic renitatur. Hæc ſanè & Hippocrates aſſerebat: ^c ¶ Si vero præceps agitur, & à lecto ad pedes delabitur, grauius periculum minatur. Nam ad pedes ſublabi decumbentem, virtutis extremæ imbecillis nota eſt firmiſſima. Stare etenim, aut ſedere, aut ſurgere non poſſe, graue quidem, ſed minus graue periculum innuit: quippe multi ægrotantium ad hæc deueniunt deſinuntq; , ad extremam non dum imbecillitatem prolapſi:

A † Ant. tra latio. Oſtenditur igitur ex hoc, quod corpus auis permanens in vna parte aeris, nō pot̃ ibidẽ permanere, cũ ſit natura r̃ graue, niſi ad illũ locũ moueatur virtute aliqua arrigẽte et adiuuate ad permanentiã: qua non mittẽte in contrariũ grauitate corpus ſecundũ exigẽtiã ſuæ grauidinis velociſſime ad inferius mouetur: cum motus grauis neceſſario ad inferius tendat.

B ¶ In lib. de Vlceribus.

C ¶ in Prog. cõ. 1. r. 15. 4. 19; f

A prolasi: A decumbere non posse viuentis modo, sed hic quoq; tanq̃ mortuum & inanimatum corpus de ofum ferri, extremum malum fatetur: quod Hippocrates in cōmentario de humoribus, ἐρρῖϛϛ || hoc est virium deiectionem, appellauit: quod interpretes libri non intelligētes, multa nugati sunt. Nam deiectū esse instar corporis inanimati, omni robore prorsus & soluto & perdito, ἐρρῖϛϛ vocauit: Vt non idem sit deiectum esse cum eo quod est decumbere sed quam habet proportionem delabi cum verbo decumbere: ita etiam in auibus diuersum quidem est, ad terrā deuolare, diuersum rursus in terram decidere: etenim aliud affectus, aliud actio est. Similiter igitur his, actio quidem decubitus est: affectus autem, prostratio deiectionis. Sed quorsum hæc mihi dicuntur: eō nempe vt illos qui aut crus, aut manum in altum sustulerunt, deinde ita vt habēt feruant, ne immotos esse arbitreris, neq; si vnum eundemq; locum semper q̃ maxime occupent. At si nolis ita dispositis motum adesse concedere, certē actionem ipsis omnino concedes, & duplicatum hoc simplicis actionis robur adesse. Nam in simplicibus vnum musculorum genus aut flectentium, aut intendentium artus, operatur: cum vero extensos ipsos conseruas, utraq; musculorum genera pari robore functionem obeunt. Quod si huius memineris, vera obseruans, quæ prius dicebantur, inuenies, nempe quod ei qui nullum motum aggreditur, tremor nō obueniatur: **B** vt qui impotentis & infirmi motus sit symptoma. Vnde cuius constat, corpus, cui moueri nequam licet, id neq; circa motum imbecille & impotens fore.

Quæ sint Loca affecta, & Cause Palpitationis & Tremoris.

CAP. 5.

Palpitatione autem etiam ijs, quæ non mouentur, accidit. Etenim superciliū, palpebræ, & oculus subinde citra omnem voluntatem attolluntur. Vnde & hoc manifesto arbitror magnā habere vim, tum ad affectus naturæ cognitionem, tum ad exactam à tremoribus discretionē. Si quidem quæ in palpitantibus particulis eleuationes depressionesq; apparent, distentiones quædam sunt corporum, quæ ceu replentur, & corundē subsidētia quali rursus inaniunt. Quæ vero tremētibus accidunt, totius mēbri motus sunt: quod interim deorsum quidē vergit, rursus autē ad superiora fertur, sed non dilatat neq; contrahitur. Ea propter tota sanè pars tremit, quum aliquid facere aggredimur, nullo eorum quæ in ea habentur, manente immobili: sed similiter quidē musculi, similiter his arteriæ, nervi, venæ, ipsaq; ossa, & cutis, nunc sursum, nunc deorsum ferunt: Palpitant autē nō omnia. Neruum igitur, aut os, aut cartilaginem, aut aliud quid huiusmodi, nunq; videas palpitare: non enim habet ventrem, quo vicissim dilatato & contracto, attollit quidem cū dilatatur, collabi autē cū contrahitur, partibus liceat. Porro musculorum ne sit affectus tantū palpitatione, vt Herophilus opinabatur, an etiam cutis, aut arteriarū, vt censebat Praxagoras, id rursus cōsiderabimus: si quidem ea speculatio ad loci affecti inquisitionem magis pertinet. In præsentia autem tantillū repetentes ad priora digrediemur, nempe q̃ Palpitatio, distentio quædā sit & subsidētia præter naturam: Tremor autē motus præter voluntatem partium, quo sursum & deorsum vicibus permutatis ferant. At idem non est neq; dilatari, cum eo quod est sursum ferri: neque contrahi, cum eo quod est deorsum vergere. Etenim quæ sursum & deorsum ferunt, priori loco relicto in aliū transeunt: Quæ dilatantur autē & contrahuntur, veterem sedem cōseruantia, partim ambientem regionem occupant, partim relinquunt. Quare moueri quidem vtriusq; cōmune, tum quæ dilatantur contrahunturq; tum quæ sursum & deorsum feruntur: Peculiare autē, his sanè minorem locū aut ampliorē occupare, ita vt veterem non deserant: illis autē semper loca mutare, ita vt nunq; in eodem maneat. Opus autem, opinor, erit hic quoq; distinctione, vt in totū sermo verus euadat. Subinde enim iam pluribus simul musculis, aut vno quodam insigni vehementer palpitante, attollitur quidē mēbrum vnā cum ijs quæ dilatantur: concidit autem rursus cum ijs, quæ contrahuntur. Vnde inuitam eleuationem depressionemq; membri, tremorē vocare non oportet: cū videas manifesto musculos palpitantes, à quibus membrum mouetur: ipseq; motus non, qualis tremoribus, apparet. Nam in ijs qui membrum totum in motu propter musculos palpitantes retinent, proprijs & sensilibus extremis vterq; motus circumscribitur: Tremoribus vero affectus talis nō est, sed altero motu adhuc incipiente, vt ita dicā, cōtrarium ipsi coniungi deprehendes, vt ad superiora latio semper deorsum tendentē excipiat: hanc autē ab illa rursus cōtinuē impediri: ita vt imperfecta quidē semper sursum latio, imperfecta quoq; deorsum inclinatio existat. At hæc sanè affectuum tibi notæ erunt, ac his symptomatibus inuicem differunt. Reliquū est vt locū affectum & causam consideremus. Palpitationum causam esse pronuncio spiritum crassum & vaporosum, cui non sit transitus. Hunc autem colligi oportere dico in concauitate quadam non admodum exigua, si pars distensionem sensibilem habitura est: atq; totum hoc summam explicatum est. Cæterum oportet, vt cum tu substantiam illam esse spiritualem demonstras, causæ addas, ob generationis ac solutionis celeritatem. Quid enim tam facile vel congregari, vel inaniri potest aliud, quàm spiritus: Etenim quæ hominem constituunt, vt Hippocrates nos docebat, sunt solida, humida, & spiritus. Meminit autem ipsorum his verbis, || Continentia dicens, contenta, & impetu ruentia: Continentia quidem solida nuncupans, vt quæ comprehendant tegantq; humida: Contenta autē, humores, vt qui à solidis comprehendantur: Quæ impetu feruntur, spiritus: si quidem in omnem corporis partem momento temporis, & facile, & citra impedimētum

Tertia Classis.

ggg iij perue-

In libro de Humoribus.

6°. Epid. sect. 7.

DE TREMORE PALP.

perueniunt. Citam igitur vacuationem aut repletionem, aut distentionem aut subsidetiam, aut de-
pressionem aut elationem, aut alium quendam motum, nullum ex oibus præter spiritum effecerit.
Quare & palpitationum causa, substantia quidem spiritus: Qualitas autem substantiæ, humiditas
est, et crassities, vt paulo antè dicebamus, cum crassum vaporosumq; nominaremus. Si enim æthe-
reus foret, tenuis & purus, citra impedimentum trāsiciens, neq; repletet vnq;, neq; vacuaret partes:
Crassior autem q̄ meatus corporum exigant, in quibus colligitur, reclusus intus si quidem cōca-
uitatem corpus obtinet, hanc replēs, & excitat & distendit regionē circumfluentem: sin minus, inter
duo collectus corpora, ab vno ad alterum transit, ascititium sibi sinum efficiens. Hic sanè modus
secundus dictus, etiam in cute subinde palpitationes excitat: non cute ipsa concavitatem quādam
in se sortita, sed in spatio quod cutem & corpora subiecta intercedit, spiritus tunc colligitur. Prior
autem modus in musculis potissimum accidit, in his enim concavitates & multæ sunt & exiguæ.

Praxagoras pulsū arterijs attribuit, sicut nimirum & palpitationem, tremorem, & conuulsio-
nem, arteriarū affectus: ac pulsū sanè in naturali statu habere: palpitationē vero, tremorē, & cō-
uulsionem magnitudine inuicem differre, sed motus esse præter naturam. Quòd igitur non recte
sensit, solis arterijs palpitationem attribuens, haud difficile est deprehendere: Quippe manifesto
videre est frequenter & curam palpitantē & musculos, cū nulla in loco sit arteria: vel, si esse quan-
dam contingat, ea sit admodum exigua, vnde liceat manifesto alicui cognoscere, tām distentio-
nem non ex arteriæ magnitudine proficisci. Porro nū recte non nulli musculosis corporibus so-
lis palpitationem attribuāt, id mihi multo dignius consideratione videtur. Ego etenim ēt planè
existimo arteriam manifesto non modò palpitans, sed etiam conuulsorium quid, subinde repræ-
sentantem inueniri, quemadmodum & alij pulsū periti fatentur. Verum de hoc disputatio pro-
lixior est, & in libris de pulsibus comprehensa. Iam plerisq; hoīum non raro palpitationes in sola
cute euidenter fieri apparent, cum vaporosus spiritus in aliqua ipsius particula generatus retine-
tur, & in transitu moratur: ita etiam si in musculis, aut alio quodam corpore, spiritus flatulētus re-
dundauerit, in illa palpitationē excitat. Quoniam vero spiritus crassus, nebulosus, aut caligino-
sus, aut flatulentus, aut quomodocunq; nominare velis, palpitationis causa efficitur, ideo ætates
frigidiores palpitationi obnoxia sunt, natura corporis frigidior, regiones frigida, anni tempus
hybernū, vita otiosa, repletioni & ebrietati dediti, cibi frigidi & flatulenti, & vt semel dicam, om-
nia quæ corpus refrigerant. Quæ vero his contraria sunt, palpitationes statim tollunt. Nam cale-
facientia spiritus attenuant, & corpora reddunt rara molliaq;: Refrigerantia autem densant qui-
dem, contrahunt, & corporum meatus cogunt conuicere: increassant autem coarctantq;, & tur-
bidum spiritum reddunt: facile igitur retinetur à perspiratu impeditus, tum sua ipsius crassitie,
tum corporum, quæ ipsum continent, densitate. Calida rursus contrario refrigerantibus modo
fundunt, laxant, corporum meatus aperiunt, ipsum spiritum attenuant, ad motumq; facile inci-
tant, facilesq; ita transitus ipsi efficiunt. Quapropter etiam veteres medici palpitationum reme-
dia adinuenere, quæ extenuare & calfacere possunt: cuiusmodi sunt, quæ constant euphorbio, py-
rethro, lemnesta, sulphure, & pipere, aliaq; id genus composita: item inter aquas, quæ è terra pro-
filiunt calida, atque ex his potissimum nitrosæ, sulphurata, & bituminosæ, easq; commendant.
Vtuntur autem & marina, calfacientes ipsam: & muria, si marina deficit. Iam potui exhibent medi-
camenta calida, præsertim ex castorio confecta. Hoc sanè etiam extrinsecus impositū, non modò
epotū, generosum est medicamentum, vt quod calfacere simul & extenuare, siccareq; abunde pos-
sit. Palpitationis sanè cuiuslibet ex frigido generatio est: Tremoris autem neq; vna occasio ne-
que causa semper frigida est, verum dispō, facultatis quæ corpus mouet imbecillitas. Huius autē
causæ, quæ huc corpus perducere potest, non vna species est, sed vel alimentī inopia, quemadmo-
dum in cholera, valido alui profluuiō, largo sanguinis fluore, aut magno ieiunio, vel vitali robo-
re soluto quemadmodum in stomachicis & cardiacis deliquijs, vel violento & valido frigore oc-
cupante, aut plenitudine ipsa ponderis modo degraunte, imbecilla ad motus efficiūt. Vnde neq;
vna remediōrum species trementibus, quemadmodum palpitantibus, adhiberi potest. Verum
si à perfrictione tremorem experiantur, calidum ipsis presidio est. Nam qui per hyemem iter fa-
cientes, deinde valido frigore correpti, semimortui & tremuli domum reuertuntur, facillime ab
affectu liberati sunt caloris adhibiti beneficio. Similiter his medemur & illis, qui per refrigeran-
tes febrium insultus & rigent & tremunt. At si per sudorem digesti, fiant tremuli, vt in deliquijs
cardiacis & stomachicis, calfacere hos extremum malum est: quippe contrarium in his conue-
nit, nempe cutem densare, quæ refrigerant, adstringunt coarctantq; meatus, adhibentes, non quæ
calefaciunt, laxant & adaperiunt. Quòd si penuria alimentī, vt in longis ieiunijs, aut immodera-
tis vacuationibus, tremores oboriantur, hoc ne verbis quidem indiget: cuius enim constar, ali-
mentum hos desiderare. Qui autem viribus humorum copia grauatī tremunt, his vacuationes
remediō sunt: quemadmodum & Hippocrates alicubi docet his verbis: || Est ymargei ancille, cui
neque sanguis fluxerat, postquam filiam peperisset, os autem vuluæ auersam erat, ac dolor in co-
xam & crus pertingebat, ex talo sanguis detrahi profuit, & si tremores totum corpus occupa-
rent. Sed ad occasionem veniendum & occasionis fomitem. Mulieris meminī, quòd à partu
celebri

A celebri illa secundarum puerperij purgatione, vacuata non esset: deinde tremor oboriretur. Hanc, inquit, sanavi sanguine ex talo detractio, etsi tremores totum corpus occuparent. Quid iam aliud hic obscure subindicat, quam quod alius sanguinem non misisset? Frigidum enim affectum tremore esse credit, sanguinem vero calidum. Non igitur ausus fuisset aliquis sanguinem vacuare in affectu qui calefieri deliderat. Ego tamen, inquit, ausus sum: & rationem docet. Sed ad occasionem veniendum est, & ad occasionis fomitem. Id quod infestabat, inquit, & infestantis causam noui. Quod igitur infestabat, sanguinis copia erat: causa ipsius, vuluæ ad coxas inclinatio, propter quam mulier purgata non erat. Sanguis igitur quem vacuatum esse oportebat, non inanis, sed in corpore obrans, naturæ pondus erat. Vnde tremoris occasionem intelligens, sanguinis copiam: fomitem vero occasionis, vuluæ affectum: deinde copia quidem vacuationem indicante: parte autem affecta, locum per quem vacuare conueniebat: ambo hæc coniungens, sanguinis detractionem ex talo motus est: hanc quidem, quam sanguinem vacuare volebat: ex talo autem, quia vterus affligebat. Quod igitur sanguine abundante venam incidere oportet, nemo non nouit, si quidem in venis ille continetur: Quod autem vtero affectio, circa talum, aut in poplite, diuidere conuenit, nisi prius venarum communicationes ex Anatome didiceris, haud poteris id quod dico, assequi. Alia enim alij corporis parti vena communicat, oportetque vacuationes semper ex communibus moliri: nam si venas quæ nihil parti affectæ communicant, incideris, neque affectu medeberis, & sanam semper offendes. Necessarium igitur nunquam non videtur, ut is qui recte medebit, causam ex qua affectus oritur, cognoscat. Verum de tremoris causa hæc sufficiunt. Locus autem affectus in tremoribus, vnus necessario non est: atque hoc loco carpendus mihi venit Praxagoras, & Herophilus: hic, quod tremore in neruoso ipso genere semper constitui ostendere contendat: ille, quod arteriarum affectum, tremorem dixerit. Praxagoras igitur longè à vero abest: Herophilus autem deceptus est, qui virtutis affectum, instrumentis attribuerit. Quod etenim neruosum genus, non arteriosum, motibus voluntarijs subministrat, recte intellexit: quam autem non idem neruorum corpus, motus causa existit, sed hoc quidem instrumentum: causa autem mouens, virtus quæ per neruos dispensat: hic reprehendendus venit, qui virtutem & instrumentum non distinxerit. Si enim distinxisset, statim utique cum opus offendet, non instrumentorum modo, sed etiam facultatum affectus esse deprehendisset. In mortuis igitur nullos neque nerui, neque musculi affectus experti sunt, quos pati ipsos & Herophilus & Praxagoras arbitrantur: deseruit autem eos omnis motus protinus vna cum anima, cuius instrumenta musculi sunt, & nerui. Non igitur musculi est neque nerui mouere, sed animæ. Neque enim tibiæ opus est, sonus qui ex eis percipitur: neque citharæ sonus, qui hac præstat: sed tibiæ cantus, opus quidem est tibicinis, per instrumentum tibiæ effectum: citharæ sonus, musici, instrumentum vero cithara. Corruptum autem & tibiæ & citharæ sonus, subinde quidem propter operum artifices: interim propter instrumentorum, quibus vtuntur, offensam: Ita & motus in animante arbitrariorum, opifex quidem artifexque facultas est, quæ animal gubernat: instrumenta autem, nerui & musculi. Itaque non moueri, & male moueri, aut ex instrumentorum affectu, aut facultate his instrumentis vtente, accidet. Palpitationes igitur, conuulsionones, & resolutiones, instrumentorum læsiones sunt: Tremores autem, facultatis imbecillæ affectus.

Quid sit Rigor, Quæ illius Causæ, & Quo pacto generetur.

CAP. 6.

AC tremor sanè à palpitatione manifesto distinctus est, à Rigore autem hoc pacto distinguas licet. Prius autem considerandum venit, quid sit rigor: etenim & hoc ex ijs quæ admodum sunt cognita, esse putat, nihilo tamen minus difficile iudicatu est, non hac modo ratione quod causam inuenire, vel dispositionem, quæ ex ea corpori obuenit, haud procliuè sit: sed ante hæc adhuc quod in ipsa notionis descriptione errare mihi illi videntur. Rigorem enim si quidem ita sermone absoluto, perfrictionem dixeris, ut non nulli pronunciarunt, error manifestus est: cum multi quidem valide perfrigerentur, non tamen erigantur: immo nec si validam perfrictionem statuas, ne hoc quidem verum est. Nam qui stomachico aut cardiaco deliquio torquentur, valide quidem frigent, non autem rigorem experiunt. Iam perfrictionem cum tremore, rigorem dicere (in quam saniam plerique medicorum descendunt) occasionem habet deceptionis, nepe concussionem corporis, ac vibrationem, quæ vehementibus rigoribus coniuncta est. Deprehendit autem manifesto, quod neque omnibus rigentibus acciderit, solis autem ijs, qui vehementer rigent: neque ijs, quibus accidit, affectus qui aduenit, sit tremor, sed quadam veluti concussionis & vibrationis. Tremor etenim, ut demonstraui, nisi partem mouere voles, non accidet: Agitatio autem seu vibratio, quæ validos rigores comitat, tam violenta & necessario corporibus incidit, ut conuiuiscere non liceat, et si strenue admodum renitaris. Ac tremor sanè vnus parus affectus, rigor autem totius corporis est. Vnde mihi & Platonem mirari subit, qui tremorem cum rigore confundat. Si enim ijs qui rigorem interpretati sunt, tremorem cum perfrictione, aberrauerunt, quomodo ipse, idem esse tremere & rigere existimans, vera prædicauerit? Nam præter ea quæ diximus absurda, et hoc adhuc ei refragatur, quod non nulli tremant, nullum frigiditatis sensum experiunt, non tamen fieri potest ut quis citra perfrictionis opinionem rigeat: Iccirco neque illi qui rigorem, perfrictionis sensum esse dicuntur, procul ab affectus notionem abijcte videntur: non enim idem sanè dixeris, perfrixisse & frigus sentire. Quæ enim resoluta sunt, torpida, difficili aut prorsus nullo sensu perditæ, omnia perfrixerunt:

Item

DE TREMORE PALP.

Item quod tremorem expertum est, paraplexiam, epilepsiam, similiter & flatus, & aquam inter cutem, & inflationes, & oedema, totum frigidum est: Sed nullum ex his frigiditatem percipit, unde neque riget: sin autem sentiat, protinus certe & rigebit. Propter hæc itaque Platonem dico non recte opinari idem esse rigorem & tremorem, cum neque vnus sit partis affectus rigere, vt tremore: neque sensus frigiditatis trementibus, vt rigentibus. Et motus in rigentibus sane citra mouendi partes voluntatem, omnino inuitis est: in trementibus, non citra mouendi arbitrium. Sed Platoni sane aliquis forsitan condonauerit, quod in tam tenuibus & medicis rebus errorem admittat, quamuis aliorum affectuum corporis propè omnium generationem exacte sit persecutus. Athenæum aut Attaleum demirari par est: multo etenim Platone adhuc recentior, non in causæ rationibus modo Platonem sequitur, id enim tolerari poterat, sed etiam circa notionem similiter atque ille confusus apparet. Neque enim rigoris tremorisque notionem distinxit: describensque rigorem in hunc modum ait: Pugnam concussionemque hanc tremor comitatur, totus autem hic affectus frigidus, & causa efficiens idem nomen sortita est, vt (inquit ille) & Plato affirmat: hic enim ipsam Platonis sententiam protulit. Habet autem vniuersa hunc in modum: Nam humorum corporis, partes grandiores, cum in minorum sedes subire nequeant, expellunt eos, & nostram in corpore minimam humiditatem trudent: aliam ab externo inæqualiter motam, neque immobilem propter æquabilitatem, & impulsionem efficientes, coagulant. Quod autem præter naturam cogitur, secū dum naturam ipsum sibi renititur, inque contrarium repellit. In hac pugna & conuulsatione tremor rigorque consistit: omnisque eiusmodi affectus, causaque efficiens frigida est, atque eodem nomine appellatur. Quod sane neque tremori idem est rigor, nec perfrictio simpliciter, immo neque perfrictio valida, manifesto ostensum est: Quod autem paulo superius dictum est, nempe perfrictionem esse sensibilem, discutiamus num falso prolatum sit. Non nulli enim rigorem non sensibilem esse frigiditatem, sed dolorosam esse arbitrantur: siquidem multi etiam ex sanis frigere admodum dicuntur, alij sponte refrigerij desiderio diutius in aqua frigida immorati: quidam etiam inuiti in frigida diutius versantur, rigent autem non statim, quemadmodum nec qui lauit, deinde se ipsum in frigidam coniecerit: neque enim hic, nisi admodum diu immoretur, riget, etsi frigiditatis qualitatem manifesto sentiat. Quapropter, quantum ad frigiditatis sensum attinet, omnes hi statim rigerent, si rigor frigiditas esset sensibilis: sed non rigent merito, non enim est omnibus cum dolore frigiditas: sed non nulli ipsorum, qui æstiuo tempore validum calorem non tolerantes in frigidam sese conijciunt, adeo frigiditate oblectantur, vt tandiu in ea morentur, donec tangenti tibi glaciæ modo refrigerati esse videantur. An igitur totum iam habebimus, si rigorem dolorificam frigiditatem definiamus? an quid adhuc desideratur? Forte enim non quilibet rigor ita finiendus venit. In ægrotantibus sane non idem videtur rigere, cum eo quod est horrere, aut frigere: dicimus igitur subinde accessionis insultum, huic sane cum rigore, alteri cum horrore, alij cum frigiditate sola oboriri: & in omnium medicorum commentarijs idem vsus verborum existit. Ita cum quis cum nulla concussione corporis & agitatione perfrigescit, non hic riget, verum si affectus rigor appellari debeat, inæqualem & præter voluntatem motum ei accedere oportet: quod sine hoc accidit, si ne cutem quidem inæqualiter commouet, perfrictionem nominant: sin autem hanc quidem perturbet quatiatque per quosdam insultus, corpus autem totum non commoueat, horrorem nominant: vt hic cutis solius affectus talis existat, qualis totius corporis rigor. At in sanis alio modo rigere dicimus, nempe in omni dolorifica perfrictione: sin autem ratione morbi obueniatur rigor, non satis est hoc tantum dixisse, sed totius corporis turbationem apponere cõuenit. Quod aliqui inducentes, perfrictionem cum tremore ipsum appellarunt, manifesto autem non sunt interpretati: quippe tremorem nuncupare neutiquam oportet, sed agitationem quandam præter voluntatem, aut vibrationem, aut concussionem, aut aliud id genus nomẽ inuenire: nam tremoris vocabulum de peculiari affectu enunciait. Qui igitur morbidum rigorem diffiniunt, perfrictionem, aliũ nullũ H dicere vident, quod eum qui sanis accidit: etsi totum genus, de quo medici omnino disputant, et commemorati viri diffinire stauerint: morbidum aut vocamus, cum a nulla exteriori causa violenta corpus, sed ex se talem obtinet dispositionẽ. Ita enim, puto, Hippocrates quoque aiebat: || Cum quis causone affligitur, si rigor superueniat, liberatur. Non igit, aqua frigida febricitanti superfusa, rigorem excitabis, sed cum ex ipsa corporis dispositione suscitatur. In eundem modũ & hæc sunt pronuntiata: || Cum rigore delipientia, malum testatur: item obliuio, malũ. Rursus: || Sexto die rigores difficile iudicium notant: Item: || Rigores incipiunt mulieribus ex lumbis per spinam potius, sed & viris potius retro quã antè. In omnibus his rigor non qui sanis accidit, sed qui morbidus, explicatus est: qui nimirum est perfrictio dolorifica cum quadã inæquali totius corporis concussione, agitationeque. Cum igit quid tandem rigor sit nouerimus, reliquum est, vt inspiciamus quæ causa sit efficiens, quas potissimum præcedentes causas comitẽ, & quibus superueniat dispositionibus, ac de vniuersa ipsius generatione disputemus. Quod enim rigor natiui caloris affectus sit, oibus ferè in confesso est. Requirit autem totus hic sermo auditorem diligentem, & qui plurimum mentis habeat. Ego etenim natiui caloris affectum, rigorem esse dixi, ne quis externi dictum esse

A. l. 4. f. 1. 1
c. 6. 4. 17. h

*

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

4^a. Aph. 58. Ex.
ord. 33. g

1. Prorr. cõ. 21.
t. 30. 4^a. 173. f

4^a. Aph. 29. Ex.
ord. 30. d

5^a. Aph. 69. Ex.
or. 45. d & 6.
Epid. sect. 3^a.
174 c

A esse ratus, mentiri forsan me opinetur contra Erasistratum, Praxagoram, Philotimum, Asclepiadem, aliosq; plurimos, qui calorem non insitum, sed ascititium esse censent. Quomodo enim hi natiui caloris affectum dixerint, qui prorsus natiuum calorem ignorarunt? Verum genuinum sane, vt diximus, non omnes calorem esse fatentur: generationem autem ei ascititiam molientes, varie alius aliam, vnum hoc omnes concedunt, esse aliquod secundum naturam in vnoquoque animante calidum in conuenienti mensura aestimatum: ac circa hoc rigorem, horrorem, omnemq; perfrictionem fieri aiunt. Asclepiades igitur, cum non modo calidum, sed ne aliam quidem vllam vim insitam statuisset, omnem febrem propter quasdam corpusculorum in meatibus obstructions, semper constitui dicitur: in magnitudine autem meatuum differentiam ipsius ponens, molitur ita ostendere, quibusdam sane necessario coniunctum esse rigorem, quibusdam non. Ac ego nisi longiorem, quam par est, sermonem fore sperarem: & praecipue iniquum censerem de Asclepiade quidem solo agere, aliorum vero dicta ommittere: aut rursus omnium mentionem facere aggrediens, in longam ac infinitam sermonis prolixitatem incidere me timerem: deinceps vtique de omnibus opinionibus contemplatus, vnde vnaquaq; probabilem occasionem haberet, quid potissimum eis imponeret, & vbi aberrarent, cum ostendissem, ita ad nostram descenderem opinionem. Verum hoc in aliud tempus differatur: neque enim Athenæum laudo, qui de Asclepiade, Heraclide Pontico, Stratone Physico, aliquid dicat, nullius autem aliorum meminerit: etsi non modo horum opiniones de rigore, sed alias multo plures nihilo minus celebres & probabiles, explicare potuisset. Nos igitur initio hoc sumpto quod omnibus in confesso est, nempe rigorem affectum esse caloris in vnoquoque animante natiui, videamus quomodo oriatur. Procedet autem disputatio ex Hippocratis principijs. Non autem corpuscula & meatus statuemus corporis nostri elementa: neque calorem, motus, aut attritus, aut alterius cuiusdam causae sobolem pronunciamus: sed corpus quidem totum conspirabile & conflatile censemus: calorem autem non acquisite, neque animalis generatione posteriorem, verum ipsum primum, primogenitum, & insitum: Ac natura sane, & anima, nihil aliud quam hic existit. Quare si substantiam per se mobilem, & semper mobilem ipsum intelligas, haud errabis. Singula autem haec seorsim indagemus, etsi de ipsis alibi discere liceat: in praesentia autem sermonis continuitas examinanda est. Nam calor insitus ceu semper mobilis, neque intro solum, neque extra fertur: sed alterum ipsius motum alter semper excipit. Celeriter enim, si intus calor maneret, in immobilitatem cessaret: si foras efferretur, & hic motus dissiparet ipsum, atque hac ratione perderet: modice autem extinctus & modice accensus, vt Heraclitus aiebat, semper mobilis ita perseverat. Inceditur igitur quum ad ima inclinatur, alimenti appetens: ab intimis elatus, & vnde quaque dispersus, extinguitur. Verum ad superiora exterioraq; lationem, & vt ita dicam, a suo principio explicationem, quod natura calidus sit, experit: Intro autem fertur & deorsum, hoc est ad proprium principium viam inquit, quonia frigidum aliquatenus particeps est: quippe ex calido & frigido temperatus. Prima sane calidi ratione, sua sponte mouetur: atque hoc potissimum ad actiones indiget: Magnum tamen ipsi usum & frigidum exhibet. Solet enim calidum in sublime attolli, ac cum eo alimentum adducere: Si autem frigidum non obstar, etiam longissime procederet. Fit autem frigidum huiusmodi caloris motui impedimento, ne dispersus aboleatur: quippe periculum est, ne ipse praeleuitate & impetu sursum a corporibus discedat: sed frigidum retinet, impeditq; & vehementiam nimij huius motus tollit. Redeamus igitur ad superius institutum, ostendentes qualis nam natiui caloris affectus sit rigor. Quod etenim vbi in naturalibus temperamentis terminis manet animal, sanitate fruatur, verbis non indiget: hoc est, cum, vt Hippocrates aiebat, calidum & frigidum mutuo inter se temperamento medio critere habent: Sin autem alterum altero sit fortius, animal egrotare necesse est, ea morbi specie, quae causae superantis naturae respondeat: Inflammationes igitur, erysipelata, herpes, carbunculi, affectus testantes feruorem astumq; igneum, ac omnes febriles passiones, cum vis calidi euicerit: Contra conuulsiones, tetani, palpitationes, stupores, resolutiones, epilepsiae, & paraplegiae, frigidi superantis affectus. Ex huiusmodi vitijs vnum est & rigor hic, non simpliciter perfrictio existens, sed cum sensu: vnde adijciendum ei est, subita ac vniuersim facta. Praeterea vehementem perfrictionem & violentam esse oportet, vt ex manifesta distinctione vera colligas, rigorem insiti caloris perfrictionem esse subitam & violentam. Rursus enim, vt Plato dixit, quod sensim & paulatim fit, insensibile: quod autem sensibile, necesse est hoc vehementer moueri & tremere subito. Quare perfrictio quidem insensibilis, longiori temporis spatio & paulatim accidit: cita autem & emergens admodum, cum sensu prorsus contingit: neque enim huiusmodi affectus latere poterit. Iam talis affectus cum frigiditatis sensu non omnis dolorem adfert, sed interim etiam voluptatem, ex Platonis nimirum testimonio, cuius verba ita habent: Affectus praeter naturam, & violentus, subito accidens, dolorificus est in nobis: quod autem ad naturam redit subito, suaue est. Quare subito/vtrique & suaui & dolorifico commune est, necessario, ne affectus lateat, coniunctum. In hoc autem, quod non latenter in naturalem statum reducit, suaue est: quod autem extra naturalem statum eduxit, dolorificum. Vnde vnum & idem numero frigidum, partim oblectat, partim dolorem infert: Si quidem corpori praeter modum calfacto admoueatur, omnino oblectat: nam immoderato calore

DE TREMORE PALP.

In libro de Locis in homine.

calore laborans ob deficientis frigidi ingressum mitigatum, oblectatur quidem cum mitigat: Sua E autem naturam obtinens, si subito refrigeres, dolore afficies: nam ob temperamentum immoderationem laborabit. Siquidem, ut ait Hippocrates, illis quibus natura mutatur corrumpiturque, dolores accidunt. Non solum igitur subitam & vehementem frigiditatem esse oportet, ut rigor oboritur, sed adijciendum huic adhuc est violentiam passionis, hoc est præter naturam statum: ut rigor sit subita perfrictio in statum præter naturam perducens. Atque hoc mihi obseruandum in hoc sermone videtur, præsertim si de affectus generatione vera quis pronunciaturus est, ubi dixerit in rigore subitam violentamque natiui caloris perfrictionem fieri. Refrigeratur itaque etiam cum dissipatur, robore, quod continet ipsum, destitute: item alimenti, a quo accendebatur, penuria: Sed neuter horum affectuum rigorem efficit: aut omnes, qui moriuntur, rigerent. Quapropter corrumpi calidum, ut ita dicam, omnibus morientibus commune est, non tamen rigentibus. Non enim absoluto sermone calidum refrigerari oportere assero, sed & subito & violenter, hoc est robustum ipsum perseverans, neque substantia neque tenore læsum, ab exteriorum causarum aliqua molestarum. Considerato mihi flammam extrinsecus, interim materiae, unde accendebatur, defectu interire: interim in Sole splendido contabescere ac emori: rursus ab aqua multa extinguui: aut lignorum super eam cumulatam iniectionum copia suffocari: Quatuor hæc accidentia, quatuor de causis, non eodem omnia modo, flammam afficiunt. Eius enim quæ in Sole contabescit, robur dissipatur, aeris nos ambientis violentia discussum: Nam radiorum Solis robur igne fortius est, & durabilius. Cum vero materiae defectu non amplius accenditur, substantia deperdita, interit: Quod enim accensum est, semper in motu ad exteriora discutitur dissipaturque: intro autem inclinans alimenti accipiendi gratia, deinde eo destituta, imbecilliter adeo secunda vice porrigitur. Materie autem copia grauata & respiratione destituta, strangulatur. De noxa autem quæ ab aqua provenit, manifestius est, quam ut verbis indigeat: Pugna enim valida flammæ est aduersus omnem & synceram & multam humiditatem, ut si & oleum ipsi cumulatam exhibeas, necessum sit, strepitum & concussionem quandam oboriri, igne propemodum voce violentiam fatente. Talem sanè affectum in caliditate insita, rigorem intelligito: neque enim, cum materiae inopia calidum laborans nec alimentum sentiens contabescit, nec cum a copia ipsius grauatum, nec cum imbecille labascit, rigorem fieri deprehendes: sed cum validus existit adeo, ut expandi possit, deinde prohibet. Propter hoc ipsum etiam agitari corpus accidit, duplici hæc quoque & composito motu oborto, ut in trementibus, sed diuersa ratione. Illic etenim facultatis corpus mouentis imbecillitate, mixtus motus ortus est, prout robur membrum erigens remiserit, parte semper deorsum sublabente: Nunc G autem naturali caloris motu vi impedito, rigor occurrit. Cupit etenim, tanquam nec substantia nec robore oblæsus, tum expandi tum in omnes corporis partes distribui: prohibitus autem, & vi in altum repulsus, ad proprium principium refugit: Cum autem ibidem manere nequeat (nam substantiæ semper mobili, loco consistere, mors est) sese colligens & veluti in vnâ congregans, æquabiliter sanè non intro libero motu protenditur: sed vehemēti latione vtens, & veluti a carcere exiliens, non nunquam insurgit motu aduersus ea, quæ transitum ipsius occupant: illa sanè propellere, vias autem puras reddere contendens. At cum in ea impingit, a latione sanè impetuosa colubetur, totum autem corpus cum incidit, perturbat. Nam præter alia etiam vaporosus nunc redditus, dum illiditur in ea quæ obsistunt, intro rursus resilit, ceu ictu repercussus, ac iterum ad principium reuertitur: inde rursus erumpens, incidit violentius, iterumque resilit, etiam in hoc illapsum: idque frequenter per successionem fit, quamdiu noxia perseverant. Hac itaque ratione affectus dolorificus, tanquam corpore ictibus laborante, & motus inæqualiter inuadit, & in vtroque motu animal riget. Nam cum in naturali statu erat, connatus noster calor equalibus & liberis transituum vijs vtatur, tempore & mensura motus in se inclinans, deinde se explicans: cum autem riget, motus ipsi neque inclinationes, neque explicationes, existunt. Iustius autem dixeris ipsum intro quidem H proficiscentem (vtar autem non meis, sed veterum virorum vocabulis) resillire, impelli, reprimi, & confugere: foras autem tendentem, erumpere, excuti, elabi, & exilire. Etenim & hæc vetustiorum hominum dictiones, omnes probe prolatae sunt, & affectum accidentem, quam licet maxime, manifeste interpretantes. Agitari autem dico omnia in corpore, & concuti, turbarique: ac omnis in rigore motus inæqualis, inordinatus, citra voluntatem eueniens, ob inæqualem, validum, & violentum illapsum inuasionemque, & repulsam caloris insiti, vaporosi redditi, perficitur. Idcirco corpus post rigores amplius recalescit, quam cum in naturali statu calidum erat. Iam effunduntur et sudores. Cum enim, per multos insultus noxia libere propulerit, & absolute respirauerit, tribus de causis corpus incallescere necesse est: primum, quod frequenter calor a perspiratu exteriori repressus, in alto colligit: deinde, quod nunc torus foras vehementer expansus est: postremo, quod caliditas insultu, ictu, violentoque motu accendi soleat. Ac lignum, aut lapidem atterens confricansque, non nunquam ignem accendes: At insitus spiritus, cum natura sit calidus, si vehementer moueat, non multo magis accendetur: Sed hoc in naturalibus motibus euidenter videre licet: Nam currentes, luctantes, confricantesque, a calio quodam modo se mouentes, nihilo minus incallescunt, quam si quis in Sole aestiuo, & apud ignem incaluerit. Subinde accidit etiam in huiusmodi ex alto reditu, calorem ceu feruidum, aliquid

Aliquid humorum confertim effundere, quem sanè Sudorem appellamus. Quocirca post rigorē, refrigeratum non recalferi iterum, malū est, nā calor inter pugnandum victus est. Vincit autē, nūc
 « causæ offendentis robore, nūc cum ipse est imbecillior. Sic itaq; & illud dictū est: || Ex rigore per-
 « frigeratio non recalescens, malū. Rursus, dispositiones vtrasq; ob quas rigores sūt exitiales docēs
 « inquit: || Post oculorum peruersionem in febrī laboriosa rigor superueniēs mortem fateī. Hic sa-
 « nē rigor validæ causæ soboles est: alius autē propter virtutis imbecillitatem, lethalis: || Si rigor inci-
 derit febrī non intermittente, ægro iam imbecilli, exitialis. Verūm de his alibi vberius dicitur.

1. Prorrhēt. cō.

2. c. 31. 4. 17. g

Ibidem. c. 57.

176. g

4³. Aph. 46. E. 2

ord. 32. b

Frigiditatem solam Rigoris Causam non esse.

CAP. 7.

In presentia vero considerandum venit, num merito omnes ferè rigorem frigidæ causæ attri-
 buant. Quod enim frigidus affectus sit, cuius constat: an autem & causa ipsius efficiēs talis exi-
 tat, inspectione mihi dignum videtur. Tertianæ igitur exquisitæ, si quid aliud, certè rigor nota
 est: nam accessiones vna cum vehementibus rigoribus inuadunt, et si febrim hanc nemo vel in-
 fanus ex frigido constitui humore dixerit: Causos enim est genere, tanto altero causo continuo
 inferior, quanto calor febris & flammeus & perurens deficit. Sitis autem indelebilis, & refrigerij
 desiderium, bilis meræ vomitus, & quod post hunc æger melius habet, quomodo nō sunt omnia
B manifesto ob calorem redundantem: Quomodo igitur rigent in tertianis: quomodo in causis,
 hoc est ardentibus febribus continuis, si non intermittentes sed perpetuo vrentes affligunt, rigor
 « superuenit, & febrim per crisis soluit: Etenim qui causo affligitur, ait Hippocrates, si rigor su-
 « peruenerit, morbus soluitur. Immo acre & calidū medicamentum vlceri admotum, primum sanè
 dolorem infert, mox horrorem, deinde rigorem excitat. Ac multos nouimus tum riguisse, tum fe-
 bricitasse, ob vlcera ab acris medicamentis iritata. Iam & inflammationem, cum in abscessum
 mutatur, rigorem horroremq; comitari necesse est. Multarum vero & aliarū dispositionum mē-
 tionem facerem, in quibus rigor ob acrem potius quàm frigidum humorem clare constituitur, ni
 si sermonis prolixitatem vitarem. Ne igitur frigidum soli coactū rigorem tribuamus: quoniam &
 horrendum aliquid auditu & spectatu, non nunquam & rigorem & horrorem facit. Hoc sanè
 & Plato, non tantum Hippocrates, edocuit. Cum igitur de morbis, qui ob flauam bilem fiunt dis-
 fereret, rigoris etiam meminit: Vnde tum aliorum multorum gratia, mirari subit medicos post il-
 lum longè natos, tū in sermonibus de rigore maxime. Quomodo enim nō graue est, si Plato non
 medicus nouit etiam ex bili non nunquam fieri rigorem, causamq; inuenire studuit: hi autem tan-
 tum ab huius cognitione omnino absunt, vt ne ex bile quidem & acri quodam humore, excitari
C rigorem sciant: Sed difficile est, vt causam inuenias, quo modo ob acrem calidumq; humorem fri-
 gidus affectus constituatur: forsan autem inueniri difficile non est, si quidē & Plato inuenit. Mul-
 to igitur satius erat, si re vera inueniri difficile est, non euertere conari rem euidenter apparentem,
 sed causæ ignorantiam fateri: tollere autem id quod apparet, simile est ac si fatearis ne videre qui-
 dem nos, eo quod ignoremus quomodo videamus. Quod igitur nihilo minus ob acrem & cali-
 dum humorem, quàm frigidum & congelantem, rigor excitatur, longè verissimum est: Deinde
 inspicendum est, num frigidum aut acre simpliciter abundare oporteat, vt rigorem possit excita-
 re: Postea autem illud multis incertum diffiniemus: neque enim simpliciter frigidum humore redū-
 danti, neq; simpliciter acri, rigor oritur. De frigido sanè superius manifesto ostendī, cum in memo-
 riam reuocarem omne quod œdema repræsentat, torporem, paralyin, & aquam subter cutē: De
 calido autem & acri, nunc tibi indicabo. Nam malis humoribus præditi (*κακόχυμοι* dicuntur) ar-
 quati, & febricitantes acute, causoq; occupati, omnes rigerent. Neque igitur simpliciter aut frigi-
 dum humorem, aut acrem ad rigoris generationem abundare conuenit: sed peculiarem vtrique
 ipsorum modum esse oportet. Erit autem modus (neque enim totum sermone persequi veri stu-
 diosis detrectandum est) aut copię mensura, aut humoris qualitas, aut locus aliquis corporis, in
D quo hunc colligi oportet: Erit autem & in eo quo loco manet aut mouetur, & in motus modo,
 « haud parua differentia. Ad has igitur ipsas Plato quodque respiciens, dicebat: Cū fibræ in sangui-
 « ne hanc sanè vim habeant, bilis, vetus sanguis facta, natura, ac rursus ex carnibus in hunc liquata,
 « calida & humida paulatim primum incidens, propter fibrarum facultatem congelatur: conge-
 « scens autem & vi restincta, hyemem tremoremq; intus parit: copiosior autem influens, caliditate
 « quæ ab ea venerat, fibras exuperans, præterq; modum exæstians, cōseruat. In his Plato omnia co-
 « natus est persequi, quæ in omnibus affectus generibus scire conuenit. Nam speciem humoris di-
 xit, bilem ipsum nominans. Indicauit & qualitatem, calidam & humidam appellans, vnde etiam
 huiusmodi bilis exoritur: nam ex carne liquefēte ipsam fieri protulit. Iam & locum in quē fluit,
 adiecit, ex eo quod indicat bilem influentem à fibris in sanguine contentis, concrefcere. Huic ora-
 tionem etiam affectus generatio adiuncta est, vbi hyemem tremoremq; fieri pronūciauit: hyemem
 sanè nominans, frigiditatis in rigoribus sensum: tremorem autem, inæqualē concussionem & agi-
 tationem: In qua non hunc modo, sed et medicorum plerosq; hallucinatos dicimus: Nos. n. supe-
 rius motum in tremore abortum, ab eo qui in rigore accidit, distinximus. Cum igitur aut, copiosior
 influens fibras euecit, corpus exalfacit, ad suam ipsius vim fibras transmutans vice versa, vt
 ipsa

DE TREMORE PALP.

ipsa prius ab illis mutabatur. De veritate igitur eorum quæ Plato dixit, considerare propositum E
 nunc non est, cum in alijs commentarijs simus tractaturi, sententiamq; laturo de ijs quæ in Timeo
 memoriæ mandauit. Quod autem nihil omisit eorum quæ dici conueniebat ab illis qui de rigore
 pronunciant, id iam ex verbis ipsius apparet. Etenim humorem dixit à quo rigor nascit, & locum
 in quem fluit, motusq; speciem: præterea modum quo refrigeratur, & rursus incalcescit corpus. Ita-
 que de Platonis opinione in expositione eorum, quæ ipse in Timeo medicè prodidit, examinabi-
 mus. Nunc autem nostram proferimus sententiam, accomodantes ea, quæ ex Hippocratis opi-
 nione paulo antè comprehensa sunt. Etenim calidorum medicaminum applicationibus non nū-
 quam solus horror, sæpe & rigor superuenit: quemadmodum in ardētibus quas caufos appellāt,
 & tertianis febribus, cum flaua bilis non in vasorum conceptaculis, sed per carnes mouetur: vel
 quod copiosior hic humor in ipsis creatus sit, vel q̄ per ipsas à natura expurgetur. Hac enim ipsa
 ratione sola, ardentes febres à tertianis differūt: Etenim ardentes, in vasis bilem habent: tertianis
 extra vasa, per sensilia corpora fertur, nam dum per ipsa rapitur, acrimonia offendens, dolorem
 excitat. Contingit igitur interea duo quædam fieri, inclinare nempe in corporis altum, sanguinē,
 atque ideo exteriora eius refrigerari: particulas autem ipsas corporis, in quibus bilis cōsistit, vnā-
 quanque ipsam à se ad vicinam excretrice alienorum facultate propellere, vsq; dum ex omnibus F
 abacta, per sudores, aut vomitus, aut etiā per aluum fuerit excreta. Hoc autem & cruditate labo-
 rantibus, aut vitioso humore plenis, aut in Solem æstiuum, aut balneum descendentibus, aut exer-
 citatis accidit: horrore itaque non nulli ipsorum statim corripiuntur, & rigent. Conuenit autem
 non modo causam quandam in nobis esse mordacem, sed etiā vehemēter agitatum, si factura est
 rigorem: Ac commune hoc vtrique causarum generi accidit, & quæ frigida, & quæ calida faculta-
 tibus existunt, nempe vt corpus dolorifice moueāt. Ideoq; in quartanis febribus & tertianis rigor
 simul inuadit, etsi ab humoribus contrarijs facultate constituantur: frigidus etenim melancholi-
 cus humor, calidus autem flauæ bilis. Non absolute autem abundare ipsos dixi oportere, qui aut ri-
 gorem aut horrorem sunt facturi, sed etiā motu vehemētor per corpora sensibilia ferri. Quo
 autem tempore sanguis, & cum eo etiā nimirum caliditas in altum corporis & viscera refugit,
 cutis particula, crurum manuumq; extrema, frigida & exanguia redduntur, eò quod plurimum
 à visceribus absunt. Si igitur in alto calorem inlitum extinguere contigerit, vel suffocatum inde q̄
 foras non transpiret, vel à frigidis causis euictum, animal emoritur: Sin autem in altum quidem
 refugiat, causis autem lædentibus collectus resistat, in hoc veluti instrumentum efficitur facul-
 tatis alienorum expultricis, quæ in omni corporis particula consistit. Ipsa enim iam per se noxia G
 expellere nata, multo id magis efficit caloris ex alto emergentis subsidio, qui simul ea, robore la-
 tionis, in quocumque procliuus ei fuerit, eiecit. Subinde igitur noxia per cutem excutit, sub-
 inde per vomitus & ventrem inferiorem. Caterum non modo ex flaua aut nigra bile rigor, sed
 etiā ob frigidam admodum pituitam fieri solet: vocat autem hunc humorem Praxagoras *ἰα-
 λώδης* hoc est vitreum. Verum talis rigor neque vehemens est, etsi diebus non nunquam pluscu-
 lis deinceps perseveret: Conquiescentibus autem nobis, & nullo modo agitatibus ipse quoque ces-
 sat: Motus vero statim comitatur pro motus mensura: ob validiores & robustos motus, vehe-
 mentior: ob imbecilles, lenior. Vidi hoc symptoma mulieribus magis quam viris accidere, ac ijs
 mulieribus quæ in otio maximo degebant, & balneis post cibos vtebantur. Noui & adolescen-
 ti cuidam ex nostris contubernalibus in Alexandria accidere, cum primum ad ipsam appulimus
 initio autumnii. Ingresserat autem hic pluribus deinceps diebus palmularum glandes multas, te-
 neras, & recentes, & post balnea & ante hæc: erant autem plures ipsarum non exacte maturæ.
 Accidit itaque ei, vt primum post exercitium & balneum à vehemēti inciperet horrore: pro-
 pter quem & opinatus se febricitaturum decubuit, & vestimentis contactus, conquieuit. Cum
 autem tota nocte transacta febricitaret, surrexit manè ad consueta munia reuertens. Horrorem H
 interea sentiens, iterum decubuit, quieuitq; vsque ad balnei horam. Ac cum ob balneum rursus
 surrexisset, horror vehemētor inuasit, eratq; accidens rigor quoque iam exiguus. Tunc igitur
 omni modo febricitaturum se arbitratus, multo adhuc magis in quiete se continuit. Cum autem
 toto die nocteq; insequenti experiundo deprehenderet se ob mediocres motus horrere: si quan-
 do largius moueretur, rigere: consilio nostro de ijs, quæ fieri expediebat, vsus est. Ego itaque me-
 morans huiusmodi quiddam mulieri in Asia nostra accidisse, familiarem & metu liberaui, & ad-
 hortatus sum vt cibis, potionibus, & medicamentis vteretur, quæ & calefacerent & crassitiem hu-
 morum dissecarent. Ille igitur hoc pacto conualuit. Post illa similiter affectis per initia quidem
 dedi medicamentum ex triplici pipere, quod dia triw̄n peperew̄n appellant: deinde nostrum dia
 calaminthes: postea ex liquore Cyrenaico & castorio compositum, quod etiā quaternarijs cir-
 cuitutionibus est vtilissimum, præsertim vbi à rigore vehemēti algescunt. Ne mireris autem, si
 apud veteres medicos scriptum inuenias, febrim comitari necessario rigores, qui sine frigore
 obueniunt externo, ex ipsa corporis dispositione prodeuntes: Nihil enim tale veteribus, nec bal-
 neis tot post cibum, nec vita otiosa vtenibus, accidit. Hoc autem tempore ambo hæc frequentī
 in vsu

A in vsu habita, etiam rigorem hunc, qui quod exalferi nequeat ἀνεθέρμαντος appellatur, excitant, novum quoddam & peregrinum symptoma propter vicus novitatis ratione: Omnibusque ita affectis, vel tensionis, vel gravitatis sensus, in dextro hypochondrio oritur, ubi iecur situm est, venis nimirum ipsius, crassitie humorum infarctis obstructisque. Quemadmodum autem gravitatis & tensionis in viscere sensum affectu habent, ita & rigorem percipiunt, ab eo qui quartanis & tertianis accidit diversum. Nam in quartanis talem ipsis rigorem fieri affirmant, qualem cum per frigus validum iter faciunt: In tertianis item, & caulis id est vrentibus febribus, tanquam ab aciculis acutis & tenuibus in carnibus lancinentur punganturque, subinde sentiunt. Ego itaque & ipse quartanarum rigoris imperitus sum: Alterum autem expertus, ut qui in iuventute quater tertiana febre laboraverim, causo autem semel: quare de dicta rigoris qualitate in huiusmodi affectibus, testimonium ferre possum. Qui autem quartanarum rigorem experti sunt, ad ossa usque pertingere dicunt, ubi sit vehemens, similis rigoribus, qui ex ambiente nos acre admodum frigido nascuntur. Verum hoc quoque tertianis caulisque febribus adijcere possumus, quod quartanis non inest: Etenim plurimi sentiunt, & calorem per imas partes in ipso rigoris tempore sentiunt: quorum neutrum in quartana febre rigentibus accidit.

B *Quid Convulsio & à Quibus Causis excitetur.*

CAP. 8.

Quoniam vero & de rigore abunde dictum est, reliquum fuerit etiam de Convulsione adhuc verba facere. Erit autem neque longus, neque obscurus sermo, si quis eorum quae hactenus recensui memor fuerit. Incipiam autem etiam nunc à repetitione eorum, quae in libris de musculorum motu ostendi. Cum enim omnes arbitrarij motus, musculis obeantur, quando ad sua ipsorum capita retracti unamquamque particulam, cui inseruntur, simul attraxerint: si affectus aliquis in tensionem ipsos ducens, acciderit: hunc motus sequitur, similis quidem naturali, sed citra voluntatem, ac vocatur affectus, spasmus. i. convulsio. Quod autem musculus & tenditur & convellitur ad suum principium, sicut & quod illa corporis particula, cui inseritur, cum ipso simul attrahitur, commune & sanis & convulsis existit: quod autem inuito hoc accidat, praeter naturam affectus inest, non sanis. Si igitur à quot causis nervosa corpora tendantur inuenerimus, finem sanè & hic iam sermo nobis accipiet. Atqui nihil est eorum ferè quae extra corpus sunt, chordis nervosius: quas quotidie & in lyris & in citharis ab artificibus interdum videmus, ubi instrumentis vsuri sunt: remitti autem, cum cessantes ea reponunt. Porro rumpuntur in immoderatioibus aeris temperamentis, in humidis sanè & austrinis commadefactae: in siccis autem & aquilonijs, siccifcentes. Propter hoc igitur remittunt ipsas cum seponunt, praesertim ubi ambiens fuerit qualis dictus est: rumpuntur enim utroque modo tense. Considerato mihi & nervos & tendines in animalium corporibus vel distentos à superflua humiditate, vel siccescentes à causis siccantibus, in tantam perducitur tensionem, in qua sanis motus fiebat arbitrarius. Considerato item fieri posse ut particula quaedam corporis quae aut inflammatione, aut alia quadam causa valide sit affecta, nervos continuos secum attrahat conuallatque. Etenim cum has omnes dispositiones mente conceperis, ob quas convulsio oriatur, inuenies: Siquidem inflammationes nervosarum partium ac praesertim cum in nervorum principio aut etiam prope ipsum generantur, nervos continuos attrahentes tendunt, quemadmodum artifices extrinsecus chordas. Si autem nervosa corpora ab humorum copia madefacta tendantur, similis interea affectus oritur atque chordis, quae propter ambientis humiditatem vehementius intenduntur. Contra in malignis febribus ardentibus, & valida phrenitide fieri apparet: ut. n. lora quae prope ignem siccescentia contrahuntur tendunturque, eodem modo spasmi fiunt ex nimia morborum siccitate, quae nervosum genus admodum arefacit. In ardentibus igitur febribus, id ex sola siccitate evenit: phrenitides autem & ex principij nervorum inflammatione symptoma

D comitatur. Nosti porro iam hunc affectum partim emprosthotonon esse & dici, partim opisthotonon, partim tetanon, omnes habere pro confesso: Cum sanè prorsum corporis particulae tenduntur, emprosthotonon: cum in posteriora, opisthotonon: aequali autem robore ad utrasque partes vergentem, tetanon. Ac ex siccitate convulsiones nunquam sanaueris: quippe ita affectu protinus emoriuntur, ne cogitandi quidem remedij tempus permittentes: Quae autem ex copia aut inflammatione fiunt convulsiones, his medeberis, copiam sanè euacuans: inflammationem vero proprijs ipsius remedijs persanans, quae in medicatoriae methodi libris didicisti.

GALENI DE DIFFICULTATE RESPIRATIONIS LIBRI TRES

Iano Cornario medico interprete

Ab Augustino Gadaldino accuratius emendati.

ARGUMENTVM PRIMI LIBRI

Docet causas omnes simplicium & Iunctarum Difficultatum Respirationis:
ac Primo libro Certis utitur Principijs, ut Huiuscemodi causæ,
& ex ipsis Prænotiones iudicentur.

Qua Via ac ratione Lesionis in Respiratione Differentiæ inueniendæ.

CAP. I.

Quod respirandi difficultas respirationis quædam læsio est, velut sentiendi difficultas ipsius sensus, & mouendi difficultas ipsius motus, ipsum sanè nomen {tū Græcis dyspnœa, tū Latinis respirandi difficultas,} sufficienter demonstrat. Quot vero sint læsionis differentiæ, & ob quas cās G fiant, & quo modo singulas dignoscere oporteat, non ex appellatione discere cōtingit, sed natura ipsa respirationis id ipsum indicabit. Ob id sanè est cognitio eius, quod secūdū naturā habet, a veteribus medicis oibus inuestigata est cum ob alia multa, tū nihilo minùs indicationis eorum q̄ præter naturā sunt, gratia. Quandoquidē enim vnū est quod secundum naturā habet, atq; id velut regula & mensura, & sibi ipsi simile

existit: varium autē & dissimile, & multiplici errore inuolutū est, quod præter naturā habet, adeo ut propemodū sequat, multitudinē esse infinitū, arte vero incomprehensibile: visum est impossibile esse, eius immensitatem certis terminis comprehendere, citra cognitionem eius quod secundum naturam habet. Cum enim vnū sit hoc, & animalī commodū, palām est et esse moderatum. Si vero hoc moderatum est, immoderatū vtiq; fuerit id quod præter naturā habet. Si vero immoderatū, duplex quidem omnino genere est: aut enim deest quid ab eo quod secundū naturam habet, aut excedit: Tot autē in se ipso particulares differentiās habebit, quot possibile est ipsam rē suscipere circa moderati excessus & defectus. Suscipit autē simplex duplices: cōpositū vero ex pluribus duplo plures numero q̄ ea quæ ipsum componunt. Si igit̄ vnum quiddam & simplex est respiratio, duplices quidem habebit immodestias, duplices etiam genere respirandi difficultates: Si vero non vnum, differentiās habebit duplo plures numero q̄ ea quæ ipsum componunt. Itaq; si hæc manifesta simulq; compendiaria est doctrina, merito longa censetur quæ præter hanc aliquid tradit.

De Primis & Simplicibus Difficultatis Respirandi Differentijs.

CAP. 2.

At vero cum duæ quidem sint primæ & principalissimæ totius respirationis partes, inspiratio videlicet & expiratio: duæ vero aliæ per accidens, nimirum quæ interueniunt cessationes: in quatuor sanè his, vniuersa consideratio de respirandi difficultate consistit. Quare oportebit omnino vnam ex prædictis, aut plures, aut simul omnes aberrare, & corrumpi ab ea quæ secundum naturam est specie, si difficultas respirandi debet generari. Verum manifestioris doctrinæ gratia, non malum fuerit simplicem appellare respirandi difficultatem, quæ vnam totius respirationis partem singulatim occupat: Compositam vero quæ in pluribus consistit. Atqui cum posterius sit semper compositum simplicibus, iuxta rationem vtiq; fuerit, de ijs quæ natura priora sunt, prius sermonem facere. Quare à simplicibus respirationis difficultatibus initium sumemus: atque, vbi has sufficienter explicauerimus, postea vicissim permutantes tum motus tum cessationes, & mutuo & per se: ita etiam compositas inueniemus. Quæ igitur sunt naturales differentiæ

Atiã spiritus extra & intra meantis: & quæ item vtriusq; cessationis: hæ enim erant omnes respirationis partes. Quandoquidem duo ex his quas diximus partibus, motus sunt, spiritus videlicet extra & intra means, duæ vero hos distinguunt cessationes: generatio autem moribus quidẽ composita, cessationibus vero simplex est: conspicuum planẽ est illorum immodestias plures, cessationum vero binas generari. Hæ nanq; simplices existentes, iuxta temporis quantitatem solum differentias habent: Motus vero non solum iuxta hæc, sed & iuxta quantitatem spatij localis per quod feruntur, differunt. Itaq; duplices quidem erunt immodestias ipsorum quemadmodum etiam cessationum, vtræq; iuxta temporis quantitatem diductæ, iuxta quas aut veloces aut tardæ appellabuntur: Duæ vero adhuc aliæ iuxta quãtitatem distentionis organorum respirationis differentes, secundum quas aut magnos aut paruos appellant. Si quidem. n. inseparabilia sunt ab omni circa locum motu, tum tempus in quo id quod mouet, mouetur, tum spatiũ per quod mouet: ob tps qui dem; velociter aut tardẽ motum fieri dicimus: ob spatium vero, multum & modice: Verũ distentionem organorum respirationis, non modicam & multam, sed paruam & magnam appellare in vsu habemus, veluti etiam contractionem: eadem enim ratio vtriusq; motus existit. Quemadmodũ autẽ motui propria sunt velocitas & tarditas, ita & quantitati cessationũ, raritas & densitas. **D**ensas nanq; vites & oleas aut quodcũq; tandẽ huiusmodi, plantari dicimus, cũ breuissimum spatiũ ipsorum distantia indicare volumus: Sic & raras, cum multus locus in medio plantarum corporum fuerit relictus. Et vt in summa dicã oia ex pluribus distinctis cõposita, hæc nomina vsurpant. Qũ igitur & ipsa respiratio ex contrarijs motibus per cessationes distinctis composita est, densam ipsam reddet breuitas cessationũ, raram vero longitudo. Hæ quidem igitur vniuersa sunt simplices respirandi difficultatis differentie: atq; hæc sanẽ ipsarũ nomina, tũ priscis alijs medicis, tũ Hippocrati in vsu recepta. Si vero quispiã aliter appellare velit, quemadmodũ iam quidã ex recentioribus medicis solent, nostra nihil interest. Verũ sciat hic qd neq; Hippocrati familiaribus, neq; etiã alijs veteribus, immo nec alijs Græcis {aut Latinis,} vsurpatis nominibus vtatur: Et si hos negligit aut contemnit, neq; proprie neq; perspicue interpretatur. Si nanq; vnum nomen ambobus tribuit, motui videlicet & cessationi, siue velocitatem solam siue densitatem, & rursus in contrarijs siue tarditatem solam siue raritatem: & reliquis in totum non vtitur: obscuritatem palã hic affectat. Multo. n. lucidius esse opinor vtrique rei seorsim vnum nomen ipsiq; proprium indere, eoq; perpetuo vri, cum sciat qd communia nomina quæ alterum non magis q̃ alterũ significant, auditorem confundunt & perturbant, vt non cognoscat quid sit tandem quod dicitur, priusq; æquiuocatio distinguatur. Si vero vnum ẽt vtrique rei quis imponat nomen, nõ vero quo nos distinximus modo: sed vice versa, velocitatem quidem & tarditatem tribuat cessationibus, raritatẽ vero & densitatem motibus: haud scio quid sibi velit per impropriorum & incõsuetorum nominum vsu, quem pro proprijs & consuetis inducit. Quod enim omnes qui nunc viuunt homines atq; ẽt antequi, tarditatem & velocitatem de nulla alia re prædicant præterq; de ijs quæ mouent, nemo ignorat. Quã sapiens itaque se perpetrasse factum iactabit, qui nominum vsu adeo transposuit, vt cessationes, motuum nominibus appelleret: & q̃ sapienter factum, si cessationum nomina actionibus imponat: Quemadmodum enim & vites & oleas densas, vbi modica interest distantia, dicimus, raras nominantes si amplior intersit: sic animalium actiones quæ per modicum tempus fiũt, densas, quæ per multum, raras appellamus. Quod si quis vt dixi non ita sed aliter nominare velit, neq; Hippocratem, neq; alios veteres, neq; omnino Græcos {aut Latinos,} sequi dignatus, immo nec manifesta interpretationis curiosus, illi permittendum est vt Cadmeam victoriam vincat.

Quibus Nominibus Appellandæ sint Primæ Respirandi Differentiæ.

CAP. 3.

Cum alijs vero qui nominum in tẽ curam habent, quãtum eorum ad docendũ est cõmodũ: & qui omne studium eo dirigunt, vt in rebus inueniant veritatem: iam sermonẽ cõferemus de ijs quæ à principio scribere instituimus. Cum respiratio genere quidem motus sit, sed ex duabus partibus inter se contrarijs composita, quarum alteram inspirationẽ, alterã expirationem nominamus: habeatq; ẽt duas alias per accidens partes, non similes, quæ quietes & cessationes appellantur: offensæ vtique & læsiones fient circa motus, in velocitatem & tarditatẽ, magnitudinemq; & paruitatem: circa cessationes verõ, in raritatem & densitatem. Et præter has non reperias simplicem aliam difficultatis respirandi differentiam: methodus. n. diuisionis non aliter demonstrat.

Methodus Inueniendorum Causarum Difficultatis Respirationis.

CAP. 4.

Reliquum autem fuerit causas earum perscrutari, atq; his inuentis consequenter ad compositiones transire. Quæ igitur est causa velocis & tardæ respirationis & vniuscuiusque reliquarũ? Mihi equidem etiam hęc methodo ad earum inquisitionem vtendum videtur, & non simpliciter enunciandum. Quæ est igitur Methodus? Cum vnũquodq; ab iisdem peius aut melius reddatur, per quæ omnino fieri solet, si sciuerimus à quibus causis respiratio fit, sciemus nimirum & respirandi difficultatis causas. Quæ igitur sunt respirationis cause? Habes quidem ipsas alibi cum demonstratione cõscriptas: Nunc vero capitum tantum mentionem facere suffecerit. Facultas quidem animalis mouet thoracem: cum hoc simul pulmo mouetur: ad huius vero motus vbi distenditur, sequitur inspiratio: vbi contrahitur, expiratio. Demonstratum etiam ibidem est, maximam

& principalissimam respirationis vtilitatem esse insitæ caliditatis conseruationem, iã vero & animalis spiritus nutritionem. His itaque sic habētibus, si quidem facultas, & vtilitas, & vnumquodque organum, recte ac prospere habuerint, iuxta naturæ legem animal respirat: si vero quid ex eis vitiatum fuerit, iuxta illud etiam respirationem impediri necesse est. At vero quemadmodum in pulsum tractatione duplicem fecimus doctrinam, aut secundum vnumquę ipforum inquirentes causas, aut secundum vnamquaque ipsarum, alterationes: Ita & hic in vtranq; partē exercitari oportet, vt proposita causa statim sequentem respirationis difficultatem dicere possimus: et vicissim nominata respirationis difficultate, facile eius causam efficientem in memoriam reuocare queamus. Incipiendum itaque nobis etiam hic iuxta eundem modum à simplicibus respirationis difficultatibus, quemadmodum illic à pulsibus, & quærendum quæ causæ velocem inspirationem operentur. Velocem equidem pulsum demonstrauius ex vrgente quidem vtilitate, ac integra facultate, & promptis organis fieri. Videor autem mihi & hic easdem causas recte referre posse, si vtiq; non male in libro de vtilitate pulsum demonstrauius, eandem vtilitatem à respiratione quidem ei qui circa cor est calori, à pulsibus vero ei qui per totum animal dispersus est, contingere. In eo autem rursus sermone qui de pulsum causis tractat, sufficienter dictum est de Archigenis aduersus Magnum contradictione, quod non à facultatis robore velox pulsus fiat, sed magis ab imbecillitate: & sanè non conuenit bis de iisdem dicere, cum vnus & idem demonstrationis modus esset futurus. Et si quidem ita circa respirationis difficultatem, velut circa pulsus, iuniores medici curiosi fuissent, & nō penitus ipsam neglexissent, accommodatius vtiq; hic velocis motus ratio inuestigari posset: vtpote cū manifestior res ipsa sit, & ob id prius doceri debeat. Verum haud scio quomodo de ipsa quidem respiratione plurimum inquisierint, & neq; vtilitatē cuius gratia fit, neq; facultatem à qua fit, intactam reliquerint: & de organis etiam ipsis curiose perscrutati, quot, qualia, & quomodo moueant, inuestigarint: At vero de respirationis difficultate sermonem tanquam non magis necessarium, aut non magis varium, aut non multo difficiliorem inuenit omnino, segniter præterierunt, aliqui ne minimum quidem penitus de ipsa dicētes, aliqui vero valde breuiter attingentes. Quanquam Hippocrates in libris de morbis populariter vagantibus, ad cœstri cuiusdam similitudinem, difficultium spirationum differentias scripserit, à quo punctos & stimulos ipsos aliquando à profundo somno excitari oportebat: & querere, quis in vnaquaque ipsarum sit affectus locus, & quis affectionis modus, & quę causa: & an hæc ab Hippocrate penitus prætermissa sint, aut aliqua quidem ab ipso relata, aliqua vero non, & in quibus id factū sit libris: aut quomodo, num perfecte & manifeste, aut defectuose, aut quasi seminatorie. Verum nihil horum vllus vnquam inquisiuit, & neq; hi qui se Hippocraticos appellant, eiusq; librorum commentarios enarratorios conscribunt, tractationem de respirationis difficultate perfecte ac pro rei dignitate explicauerunt. Verum nos q̄ in singulis ipsius libris relata sunt, in vnum coaceruabimus oia, & demonstrauius, q̄ est in hac parte longe reliquos oēs hic vir antecellat: Non tñ iam hoc faciendum est. Neque enim solam Hippocratis sententiã exponere propositum est, sed etiã proprias dogmatum demonstrationes apponere, atq; veritatis quæ in eis est certitudinem ijs qui in hac inciderint exhibere: siquidem hoc multo melius est, & non præoccupare tps existimationi ac famę venerandī senis. Et ideo hic primus liber ea quę vera sunt cū demonstratione docebit: qui deinde sequitur secundus ea quæ Hippocrates de respirationis difficultate cognouit, exponet.

De Causis Respirationis Velocis.

CAP. 5.

Rursus igitur reperamus quod dicere reliquimus, nimirum q̄ quęstio de velocitate motus, in pulsum tractatione nobis in totum absoluta est, propterea q̄ circa illam plurimi iuniorum medicorum multum operæ impenderint: circa eam vero quã nunc in manibus habemus, omnes negligentes fuerint, quanq; manifestior longe sit, & non minus q̄ illa vtilis existat. Verū causam et ipse referam in sermonis progressu, nūc quod consequens est absoluamus: Quod videlicet oīs H A. 1. 3. f. 10. l. c. 15. 259. f. velox motus propter vrgentem fit vtilitatem, & amplius facultatem ei subseruire potentē, hoc est integram, & robustam, & nullo ex organis reluctante: quorum demonstrationes in libris de pulsibus à nobis relatas dicebamus. Dicitum est et in illis, possibile esse q̄nq; vtilitate multum vrgente, etiam si facultas moderate debiliior sit, motum fieri velocem: si vero amplius debilitē, nō amplius possibile esse moueri velociter, sed tunc densam magis pro veloci fieri actionem: Omnis enim dēlitatis actionum vnam existere cām, prioris scilicet actionis defectum: cogunt enim illa vrgente, non amplius cessare diutius. Omnia aut hæc in illis libris de pulsibus, sunt demōstrata. Cōis autē est pulsum ratio ad respirationem, primum quidem quod de oī motu in vniversum est dictum: deinde vero parū abest, quin omnis respiratio ad pulsum proportionem proprietatem habeat. Composita enim est ex contrarijs motibus per cessationes distinctis, atq; eiusdem vtilitatis gratia fit. Et ex partibus eius inspiratio quidem consimilis existens pulsum dilatationi, insitam caliditatem refrigerat: exspiratio vero velut contractio pulsum, fumosum ex vstura { sanguinis } excernit. Quin & ad nutritionem animalis spiritus ambas actiones conferre: & in cessationibus eã quæ post dilatationem fit breuiorem esse: quę vero contractionem sequit, longiorem: ambobus communia existunt. Itaque quomodo velocitas motibus respiratorijs contingat, dictum est.

De

De Causis Magnæ & Parvæ Respirationis.

CAP. 6.

AÆterum de magnitudine deinceps agā. Oportet igitur & in hac vtilitatem ad opus prouocare: eiq; facultatem integram ac robustam subseruire: & promptitudinem adesse ipsis instrumētis. Eundem enim causarum concursum magnitudo respirationis requirit, quem sanè & velocitas: Atq; cōtraria eorum tarditas & paruitas, non omnino opus habent contrarijs omnibus simul, sed vnum ex ipsis adesse penitus oportet, plura non est necesse. Siue enim vtilitas valde exoluta sit, soluitur simul & velocitas motus, & magnitudo dilatatiōis, etiam si robore maxime valeat facultas ipsa: ociosam enim habebit hanc, quousque animal eius actione non indigebit: Siue magna quidem sit vtilitas, exoluatur autem aliquo modo facultatis robur: Siue adsint quidem hæc, offensa autem aliqua acciderit instrumētis, qualem in libris de pulsibus indicauimus: Quodcunque tandem ex his fuerit, impeditur & velocitas & magnitudo respirationis.

De Proportione Causarum Pulsus & Respirationis In ijs, qui fruuntur sanitate.

CAP. 7.

ATque in his sanè pulsus respirationibus omnino similes existunt. Quare etiam si causas primum in manus sumentes, alterationes respirationis quæ ad ipsas consequuntur perscrutabimur, consimiles reperiemus. Velut si caliditate aucta reliquis respirationis causis immotis manentibus qualis sit respirationis difficilis species quæremus, reperiemus velut etiam in primo de causis pulsuum est monstratum, quod parum quidem ea aucta, maior manifeste, non tñ velocior: plurimum vero aucta, & maxima & velox, & iam etiam densa inspiratio reddetur: Eodem modo etiā si caliditas secundum naturam, sit imminuta, alijs causis immotis manentibus, q; paruum ita & tardam ac raram necesse est fieri inspirationem, sed paulo tamen quam secundum naturam minorē, multo vero tardiolem, plurimum autem rariorem. Robusta enim existente facultate non est possibile multo minorem fieri dilatationem: Sed si vtilitas multum sit exoluta, plurimam cessationem fieri verisimile est, non tamen propterea omnino tardē moueri, si facultas modo sit robusta. Que porro ex aucto calore, eadem ex animali spiritu ad nutritionem urgente species erunt respirationis difficultatis, eius videlicet quæ circa inspirationem consistit. Quemadmodum sanè immoderatio fuliginosa humorum vstura, eadem respirandi difficultates circa expirationem operabitur, q; circa inspirationem sunt relaxatæ. Veloces enim erunt & magnæ & densæ, vbi multa eiusmodi superfluitas fuerit congregata: Tardæ autem & parvæ & raræ, circa cōtrarias affectiones. Nūquid igitur ita quidem esse ratio ipsa poscit: repugnat autem quippiam eorum quæ euidenter apparent? Ego quidem omnia hæc consentientia circa ætates, & regiones, & omnino omnes ambientis nos aeris constitutiones reperio. Consentient autem non minus quæ circa omnia exercitationum genera, & circa morbos contingunt. Vbi enim caliditas abundat, veloces & magnas & densas videre est fieri inspirationes: Vbi rursus frigiditas, contrarias tardasq; & paruas & raras. At vero quibus animalis spiritus euacuatur, & ob id cita renutritio opus habent, hi non solū valde, sed & cito, & dense inspirant: Quibus vero nihil euacuatur, hi cōtrariam illis habent inspirationis spēm. Si vero ambo concurrant, & caloris augmentum, & spiritus consumptio, hi omnium maximam & velocissimam & densissimam inspirationem habent, & maxime si ambo vehementer fuerint aucta: Velut etiam vbi ambo fortiter fuerint imminuta, minutæ & tardissimæ & rarissimæ fiunt inspirationes. At vero & expirationum species, si quidem multæ fumosa superfluitates sint congregatæ, & maxima & velocissima & densissima erit: Si vero paucissimæ penitus fuerint superfluitates, minima & tardissima & rarissima. Ex ætatibus porro omnes quæ in augmento sunt, magnā & velocem & densam inspirationem facere videmus: Quæ vero decrescunt, contrā raram & paruum & tardam: Propterea q; illis caliditas amplior, his minor existit: & illis quidem animalis spiritus substantiam cum corpore coaugeri necesse est, his vero contabescere. Ob vtrasque igitur causas, inspirationis speciebus, iuuenes a senibus multum euariant: Et propter alias duas causas, in expirationibus similiter euariant. Quoniam enim in ætatibus crescentibus, tum ob insiti caloris robur, tum ob ipsum augmentum, plurima copia humorum consumitur: in decrescentibus vero, quantum ad ipsam vitam solum necesse est, utpote quæ neq; augetur amplius, & iam sunt perfrigeratæ: luxuriant rationem sanè illis velox & magna & densa: his vice versa per omnia contraria exspiratio apparet. Hanc verò eandem speciem etiam pulsus secundum ætatum differentias habere reperiuntur, quemadmodum & hoc in tertio de causis ipsorum ostendimus. Quemadmodum vero secundum ætates, ita & iuxta tempora, & regiones, & omnes ambientis nos aeris constitutiones, tum pulsus cum respirationibus, tum respirationes cum pulsibus proportionem habent: In calidis quidem, ad magnitudinem, & velocitatem, & densitatem permutatæ: circa frigiditas vero, in contrarium. Et relatum de his omnibus est etiam illic: Quemadmodum & de exercitijs. In currendo nanque & luctando, & quomodocunque aliàs viriliter exercendo, valde & velociter & dense respiramus: quiescentes vero, parum & tarde & rare: Propterea q; in concitatis motibus, caliditas quidem augetur, consumitur autem spiritus animalis: vbi vero quiescimus & immoti manemus, caliditas marcescit, spiritus autem aut nullo modo, aut omnino modice consumitur. At vero & ex laeuacris, calida quidem velocem & magnam & densam faciunt respirationem: frigida vero, cōtrariam. In somnis porro est valde animum ad hoc, quod contingit, aduertere oportet. Nam et iuxta magnitudinē et

Tertia Classis.

h h h ij veloci-

3. f. 10. r. 1.
258. h

ibidem

3. f. 10. r. 1.
260. f

ibidem. 32. g

33. g

DE DIFFIC. RESPIR.

velocitatem motus expirationis inspiracionem excellit, quando ciborum & humorum omnium cō-
fectiones & concoctiones maxime fiunt: plurimum igitur verisimile est in ipsis coaceruari fumo-
rum recrementum.

De Proportione Causarum Pulsus & Respirationis In ijs qui eorrot. unt.

CAP. 8.

ET in morbis deniq; (nam & de his iam tandem dicendum) in febrilibus quidem omnibus, &
maxime ubi circa aliquod respirationis organum, aut circa cor, aliqua eaq; multa caloris co-
pia sit coaceruata, omnis respiratio magna & velox & densa reddita apparet: In quibus vero per-
frigeratus est calor, contraria: adeo vt & quibusdam penitus perijisse putata sit: Atque hæc est illa
quam Heraclides Ponticus ἀπνοια .i. spiritu priuatam scripsit. Quemadmodum enim in alijs om-
nibus, sic etiam hic proportionem respiratio & pulsus habere videntur. Neutrum nanq; ipsorum
in totum perire possibile est, donec superfuerit animal: Attamen perijisse putare propter paruita-
tem, nihil mirum est. Neque enim his solum, sed & alijs omnibus extreme paruis commune est, q̄
sensum effugiant.

In Quibus Differant Pulsus & Respirationes.

CAP. 9.

CÆterum postquam de ijs quæ respirationibus & pulsibus equaliter adsunt, sufficienter dictū
est, quæremus iam & quantum in ipsis sit, quod nō similiter habeat: proprietatem enim quæ
est à facultatum diuersitate in singulis actionibus, verisimile est etiam multipliciter differentes ip-
sarum species facere. Hanc igitur considerare oportet, ac quærere, & inuenire methodo. Videor
autem mihi videre statim ab ipsa rerum substantia, maximam quandam differentiam inter omnia
animalia opera, & vitalia esse. In illis enim voluntas potestatem habet generationis: & pōt aliquā-
do, etiam si vtilitas prouocet, & facultas sit integra, & singula respirationis instrumenta ad actio-
nem accommoda, tamen prohibere & impedire ipsa à motu. Vbi vero ita potenter cohibere po-
test, certe longē facillimum ei fuerit, tarde aut cito mouere, & amplius aut minus attollere, & per
longius aut breuius tempus. In vitalibus vero operibus non ita habet, sed cum vtilitas prouocat,
& facultas integra est, & organa apta existunt ad motum, neq; tardam neque paruam possibile est
fieri actionem. Itaque in pullibus circa inflammatas partes euidentissime apparet, ob motum arte-
riarum in ipsis dolorem accedere vehementem, propterea q̄ non in nobis sit motum facere ma-
gnitudine minorem, aut velocitate tardiozem. Atqui si in nostra potestate esset minorem aut tar-
diozem ipsum reddere, nihil magis ex re facere possemus, mitigaturi vtique ex hoc dolorem. Om-
ne nanque inflammatum integram quietem desiderat: si enim moueant & inuicem terantur ip-
sius partes, premuntur & fluxione infestantur, & omnifariam dolore affliguntur. Quod si quan-
doque ob vrgentem vtilitatem ad motum cogantur, minorem planē & tardiozem motum facilius
ferunt, quàm maiorem & velociorem. Ita etiam crus, vbi pars aliqua in ipso fuerit inflāmata, ma-
xime quidem quietem expetit: si vero vrgente aliqua vtilitate ipsum mouere cogamur, minus &
tardius ambulamus. Verum hoc impossibile est in arterijs facere: nō enim in nostra p̄tate est ipsa
rū motus, vt vel eum qui sit sedare, vel velociorē tardiorē, vel maiorē minorē, facere possimus: sed
necesse est eum qui adest boni consulere, siue velox, siue magnus, siue vt cunq; sit violentus. Ideo
vbi in inflammatis partibus arteriæ mouentur, dolore affligimur quidem, sed neque obtusiozem,
neque minorem, neque tardiozem motum facere possumus, cum tamen per actiones voluntarias
aut in totum quietem cruri dare, aut valde paruū & tardum motum illi permittere queamus. Cete-
rum qñ paruū & magnum motum dicimus, q̄ non proprie, sed à spacijs per quæ id quod moue-
tur fertur appellamus, omnibus manifestum esse puto. Atqui cū thorax vnum quoddā anima-
lis membrum, organum sit respirationis, velut arteria pulsuū, & crus ambulationis: si quidem sa-
nè respiratio inter opera vitalia censeatur, consimilem habebit arterijs motus proportionē: si ve-
ro inter animalia, ad crurum similitudinem mouebitur: At vero inter animalia censeatur, quemad-
modum alibi est demonstratum: Manifestum igitur quod ad crurum similitudinem mouebit. Si
igitur thorax inflammatus sit, & ad motum cogatur, tardius & multo minus quàm oportet dilata-
bitur: verum si hoc fecerit, defectuose respirabit. Si vero iterum atq; iterum idem hoc faciet, defe-
ctus qui circa singulas respirationes contigit, in vnam quandam memorabilem ac minimè con-
temnendam summā congregatus, eò deducet animal vt vicinū fuerit suffocationi. Verum vt id ne
fiat, densiores actiones facit, non amplius tm̄ cessans, quantum solebat, cum secundum naturā ha-
bebat: simile faciens ijs qui ob id q̄ sufficientem cibum semel ingerere non possunt, assidue modi-
cealuntur: attamen in hoc necessarium est totam respirationem fieri paruam, & tardam, & dēsam,
& multo vtique quàm par sit minorem, q̄ tardiozem. Etenim dolor non ita grauiter vexat thora-
cem ob motus velocitatem, sicut ob dilatationis magnitudinem. Velocitas, n. quāuis circa ipsam
actionem sit dolorosa, tm̄ quia breui tempore omnem motum efficit, minus thoracem offendit: cō-
pendio nanq; eò quo festinat peruenit: festinat autē ad quietem, eamq; q̄ celerrimè assequi cupit,
tanquam quæ sola dolorem ex inflammatione ipsi lenire possit. At vero dilatationis magnitudo
penitus molesta est, tum propter violentiam motus, tum quod comprimit & distendit inflāmata,
& omnibus modis thoracem dolore affligit. Ob id igitur plus de magnitudine quàm de veloci-
tate respiratio adimit. Et cum sanè hic solus affectus fuerit, nempe dolor quidam thoracis par-
tium,

Atium, non vero vtgeat vtilitas, manente videlicet calore cordis intra terminos à natura cōstitutos, tunc motus thoracis manifeste tardior redditur. Si vero ardor quidam in ipso corde oboriatur, velocitas quidem nō exoluitur ob eas quas antea diximus causas, aufertur autē etiam hīc multum de magnitudine, verum pro ipsa densitas generatur ob vrgentem vtilitatem.

Quæ Differentia Pulsus & Respirationis ex Instrumentorum Affectibus oritur. CAP. 10.

Quare et ex iam dictis perspicuum est, quod dolor ipse per se circa aliquod respirationis organum consistens, paruum & tardum & densum spiritum efficiet. Cum ardore vero paruum quidem adhuc similiter, sed densiorem eo qui ob solum fit dolorem, & iam etiam aliquanto velociorem. Quæ vero ob solum ardorem contingit respirandi difficultas, eam antea ostensum est magnum & velocem & densum spiritum efficere: Vt perspicua sit & facile discerni possit vtraque simplex, & quæ ex ambabus cōposita est. Quæ. n. ob solam fit caloris copiam, quavis densum reddat spiritum, similiter vt ea quæ ob solū fit dolorē, tñ magnitudine & velocitate palam distinguit. Quæ vero ex ambobus causis concurrentibus generatur, ab ea quæ ob ardorē fit, sola paruitate differt: ab ea vero quæ ob dolorē, sola velocitate. At vero respirationis difficultas ob perfrigerationē naturalis caloris, euidentibus notis ab omnibus his distinguitur: paruum enim hæc (vt monstratum est) & tardum & rarū spiritum efficit: nulli vero aliarum simul accedit tarditas & raritas. Cæterum quantum in defectibus & excessibus caliditatis, ipsa respirationis species consonantia & rhythmo qui secundum naturam habet, excedit, tñ etiam & idem cū pulsibus cōiter & eodem modo habet: Quæ vero in dolorosis organorum affectibus contingunt, non amplius eodem modo habent: verū quatenus euariant, manifeste monstratum opinor. Reliquæ tamen organorum affectiones quæ citra dolorē, per obturationes, aut durities, aut cōpressiones, aut omnino coarctationes quasdam fiunt, consimiles alterationes in vtrisque actionibus, animalibus & vitalibus, efficiunt. Paruus. n. in ipsis & velox & densus fit spiritus: & paruus quidem propterea quod ob angustiam suscipientium organorum paucior quam oportet attrahit: densus vero, quod vtilitatis votum non expletur, & ob eandem causam est velox. Ostensum est autē in cōmentarijs de pulsibus, quod quā magnitudo distentionis sufficienter explet votum vtilitatis, nihil indiget velocitate: quando vero deficit aliquantulum, tunc iam etiā ad velocitatem permutatio fit, siquidē integra & robusta sit facultas: si vero neque hæc sufficientes fuerit, tunc & in densitate. Ob has itaque causas paruus & velox & densus redditur spiritus circa pulsus & respirationes in prædictis affectionibus, atque amplius etiam inæqualis, quæ vel præcipua ipsarum est nota. Verum hæc & simul consideratio causæ, in pulsum tractatione relata sunt: Et ibidem dictum est quod iuxta ipsas partes in quibus obturatio hæret, & quæ cū his cōicant, inæqualitas maxime fit manifesta, & paruitas pulsum aut semper aut vt plurimum cohæret: iuxta alias vero magis magnitudo. Si vero propinquus principio fuerit affectus, communis in hunc modum fit omnibus arterijs. Atque hæc quidem illic relata sunt & monstrata.

Qualis fiat Respiratio Coarctatis aut Dolentibus Instrumentis.

CAP. 11.

Porro quæ respiratorijs instrumentis propria sunt nunc cōmemorabimus, vt nihil desit ad sermonis perfectionem. Quando igitur, aut propter tubercula cruda in ipsis consistentia, aut ob tenaces & crassos humores qui vias spiritus occuparint, aut ob durum aliquem tumorem in ipsis connutritum, aut ob quocumque tandem ipsis vicinū corpus quocumque modo in tumorem immoderatiore eleuatū, paucior quam oportet spiritus propter locorum angustiam inspirat, necessario accedit ipsi velocitas & densitas ob prædictas causas. Species autem in genere plures huius respirandi difficultatis constituuntur, aliàs alijs partibus in respiratorijs organis coarctatis. Tumores etenim præter naturam circa ventrem, & hepar, splenem item, & colon, & his coniunctas partes consistentes, ob septi transuersi coarctationem, paruum & velocem & densum faciunt spiritum. Iuxta eundem modum & aqua inter cutem laborantibus, & vterū gestantibus, & ijs qui se supra modum cibo expleuerunt, & qui prominentem ventrem habent, huiusmodi fit respirationis species. In respirandi autem difficultate quæ erecta fit ceruice, & Græcis orthopnoea appellatur, viscosis & crassis humoribus, circa asperas in pulmone arterias congregatis. Similiter autem & si aliquid circa ipsum induratur, aut tuberculum nascat præmens & coarctans ipsum asperarū arteriarū genus (hæc enim suscipiunt aerem qui inspirat) paruus & densus & velox erit spiritus. Iuxta eundem autem modum etiā, si in thorace tale consistenter tuberculū, propter quod sanè sepe tum in posteriorē tum in anteriorē partē luxant ea, quæ circa spinam sunt, immo & in obliquū torquent, paruus & densus & velox generabit spiritus, occupante nimirum tumore præter naturam pulmonis regionem, in quā dilatatus exte debet. Sepe vero & ipsum totū thoracem angustiorē huiusmodi affectiones reddiderūt, si aut statim dum in vtero adhuc sunt fetus accidant, aut est postea obuenant. Nulla est aut differentia quod ad id quod coarctatum est attinet, quod pulmo non possit sufficientem aerem trahere, siue thorax totus angustus reddatur, in quacumque tandem affectione, siue intermedia regio amittat, ab aliquibus præter naturam corpusculis in ipsa consistentibus occupata, siue est ipse pulmo induratus sit, aut obturatus, aut intumuerit, velut in pulmonicis & peripneumonicis appellatis vitijs contingit. Vna enim in omnibus coniuncta est causa, ob quā parua inspiratio redditur, coarctatio videlicet asperarū arteriarū: propterea vero quod parua ipsa est, ob id etiam (vt sæpe dictum est) densitas & velocitas ac-

Tertia Classis.

hh h iij cedit.

cedit. Verum cum iuxta ipsum pulmonem affectus ipse incumbit, quauis thorax se plurimum distendere possit, tamen parum inspirant: ita est ubi intermedia ipsorum organorum regiones fuerint occupata. Cum vero totus thorax aut foetibus, aut aliter, paruus & angustus redditur, manifestum est quod & distentionem ad sui ipsius proportionem paruam efficiens, pulmonem causa est velocis inspirationis. Sic vero est cum septum transversum ab aliquo comprimitur iuxta infernam thoracis extremitatem, velut in vitis dolor non inferentibus contingit. Huius namque rei maxime memor esse oportet, quod aliquando solius thoracis affectus, aliquando solius pulmonis, quoniam vero intermedie amborum regionis, ad paruitatem & ob id etiam velocitatem ac densitatem respirationis mutationem facit, si sane facultas fuerit robusta, nam & huius meminisse oportet sepe iam est antea relatum. Minime igitur adhuc pleuriticorum, aut abscessus aliquos aut omnino dolorosos tumores habentium iuxta thoracem, mentionem faciemus in hoc sermone: At vero de vitis dolorem non inferentibus, quae comprimendo pulmonem, & coarctando asperas in ipso arterias, minorem faciunt inspirationem, omnis praedictus finiet sermo. Atque illa quidem ad affectiones thoracis antea conscriptas referemus, in quibus dicimus thoracem, propterea quod minus distenderet ob dolorem, spiritum facere paruum. Eorum vero qui suppurati appellantur affectionem, quamuis saepe numero eius generatio ex pleuritide contingit, his iam proxime relatis annumerabimus, quae videlicet circa dolorem iuxta pulmonem coarctationem faciendae, paruam reddunt respirationem. Pus. n. quod in ipso iuxta huiusmodi affectiones continetur, causa fit eius quae circa distentionem fit paruitatis. Itaque tanquam neque ipse secundum naturam distendat, minime aequalem facit spiritus attractionem. Quo igitur haec respiratoriorum organorum vitia circa dolorem consistunt (id enim praesenti adhuc deest sermoni) ab istis quae cum dolore fiunt distinguuntur, si sane & paruus & densus ambobus similiter redditur spiritus? An in velocitate motus? In affectibus enim cum dolore, modice quidem respirant & dense, non tamen velociter, quam utique circa febre eiusmodi acciderit affectus: quam vero cum febre, quamuis iuxta paruitatem & velocitatem similiter respirant, tamen iuxta densitatem distinguunt. Nam non modice ipsis spiritus densatur, quod non euenit illis qui ob coarctationem organorum respirationis difficulter respirant: verum est si densior ipsis spiritus reddatur, moderate tamen hoc fit, & multo infra summam densitatem. Quin & exspiratio febricitantibus maior simulque calidior est, quod non contingit istis qui ob coarctationem paruam & dense exspirant. Quo autem cognoscere oporteat exacte tum paruitatem tum magnitudinem utriusque partis totius respirationis, paulo post dicetur, ubi prius omnem de organis sermonem absoluerimus. Quod. n. difficultates respirandi circa organorum dolorem, ab eis quae cum dolore fiunt differant, iam relatum est.

De Respiratione quae fit Cum partes valent quae in ipsa commouentur: ac de ea quae Vacillantibus ac mente motis contingit.

CAP. 12.

Vtrum autem, velut simpliciter ostendimus coarctationem oportere ad pulmonem peruenire eiusque asperas maxime arterias, ut animal difficultatem respirationis incurrat: sic est dolorem in respiratorijs organis fieri oportere, & praesertim in thorace, dicendum est? parum. n. abest ut pulmo sensus sit expers: An aliquam aliam in eiusmodi respirandi difficultatibus inquirere nos oportet enunciationem? Nam qui dicit ad solos respiratoriorum organorum dolores eiusmodi difficultatis respirandi speciem sequi, eum non opinor videri posse omnem de his rem probe cognovisse, aut meminisse superiorum ratiocinationum, in quibus non ob affectionem, sed ob actionis facultatem quae animalis existit, paruus & densus spiritus fieri ostendebatur. At vero species difficultatis respirandi quae ad coarctationem pulmonis consequitur, nihil opus habet facultate ad sui generationem: quod de illo probe indicauimus ubi totius rei tractationem peregrinamus. Verum de dolorosis affectionibus non simpliciter id dicere conuenit, quando sane in respiratorijs particulis consistunt. Non enim propter ipsam particularum naturam priuatim, sed quod animalis facultati eorum motus arbitrium permissum est, respirationem ad paruitatem mutari contingit, ut ne amplius videlicet animal dolore affligeretur, ipsa minus quam oportet thoracem distendente. Atque haec sane providentia ut ne vehementius animal dolore affligatur, etiam alijs omnibus particulis adest, quae ad respiratoriorum motum simul mouentur, stomacho videlicet & ventri, & hepati, & spleni, & peritonaeo, & colo, & superioribus tenuibus intestinis, & musculis praecordiorum: haec namque ad thoracis motus, & maxime si fuerint maiores, commouentur. Perspicuum igitur est quod amplius in magnis thoracis motibus dolore vexantur, minus vero in paruis: & ob id paruus & densus non solum in pleuriticis, sed & quibus stomachum aut ventrem dolorosa affectio infestat, spiritus erit: minus quidem propterea quod etiam sensus eis minor est. Cōsimiliter sane difficulter respirabunt qui hepar, aut splenem, aut aliud quoddam ex praedictis membris dolore vexatum habent. Omnia enim talia partim ex appensa partim connata respiratorijs instrumentis, ad horum motum simul commouentur: & quod id in respirantibus offenduntur. Atque ita non ut antea de respiratorijs particulis, sed de omnibus simpliciter quae circa respirationes mouentur, communis nobis sermo fiat: Atque audebimus in vniuersum pronuntiare, paruam & densum spiritum signum esse doloris omnium animalis particularum quae iuxta respirationes commouentur. Num igitur hac parte solum inter pulsus & respirationes dissimilitudo est? an etiam iuxta ipsam priuatim facultatis causam, circa organorum complexum, aliquam differentiam inuenire licet? Equidem naturales facultates

A. l. 3. f. 10. c. 34. 260g

G

A. l. 3. f. 10. c. 7. 158g

Atates omnes semper necessarijs sibi operis vacant, & nunquam torpent, aut negligentes sunt: que vero sub voluntatis potestatem veniunt, hę sæpe vbi ipsa circa alias actiones fuerit occupata, negligentius perficiuntur. Ambulantes igitur aliquñ concitatus ad rem aliquam perficiendam, deinde inter eundem cogitantes quid, ac postea id ipsum considerantes, & curiose de ipso meditates, multum ab illa ambulandi concitatione remittimus, non tñ intelligimus id ipsum neq; cognoscimus, quousq; sanè mētem ad illius curā adhibemus: cū vero quiescimus ab illa cura, atq; cogitationem circa nullam rem amplius habemus, q̄; circa solā ambulationem, tunc velut ex somno aliquo excitati, cognoscimus circa institutam actionem nos fuisse negligentiores, q̄; pro primo impetu oportebat, rursusq; ad ipsam actionem nosmet excitamus: Sic ēt qui mente vacillant, animum (vt puto) in visionibus velut in quibusdam curis habentes, animalium actionum negligentes sunt, & neque lotium eijciunt, nisi quis eos commonefaciat, neq; ventris onus deponunt, neq; potum neque cibum petunt, neq; quicq; aliud eius generis: si vero ēt petāt aliquñ, interim dum adhibent obliuiscuntur, & rursus monitorio opus habēt. Itaq; nouimus omnino plurimos qui petita matula, eaq; ipsis data, nō iā lotiū effunderēt, sed matulā ociose in manibus detinerēt. Alios itē nouimus, qui exurgerent quidem tanquam ventris onus deposituri, postquam vero desedissent, penitus ob-

Bliuiscerentur, atq; nihil efficerent, donec à presentibus admonerentur. Quemadmodum autē per multum tempus actiones faciunt hi oēs, sic etiam magnas. Aceruatim igitur omnino plurimum mingunt, & pro vna vice vltra mensuram bibunt, & lingula alia eodem modo faciunt. Nec mirū vtiq; id esse opinor. Quod, n. sæpe in debito tempore facere oportebat, id ipsum aceruatim urgente utilitate explere coguntur, & presertim vbi necessarium id sit ad vitam. Etenim si quis minus q̄ oportet bibat, non ad dies tñ, sed ad integros menses sufficere possit: si vero minus q̄ oportet respiret, neq; minimam diei partem durare queat. Quare tametsi plus pro vna vice mente moti bibant, tñ quod per multū temporis interstitium id faciant, euenit vt vniuersus ipsoꝝ potus multo commodatæ mensuræ inferior & paucior extet. Verū respirationis utilitas nō expleta, supra hoc quod graue & ex propinquo imminens periculum habet, excitat etiam ad actionem, & nō sinit torpere neque ad momentum. Recuperat autē statim id totum, quo per cessationis tempus fuit priuata: atq; ita non rarus solum, sed & magnus spiritus efficit: & tanto sanè q̄ conuenit maior, quanto fit rarior. Quod ipsum in potu nō contingit: multo, n. rarius, paulo vero plus bibunt: vn de etiam Hippocrates ipsos Brachypotas, i. paucibibos, appellauit. Atque hæc quidē ratio demō-

1. Prorrh. cō. 1.
c. 16. 4. 165. g

Cnon minus etiam oculare experimentum præbet, si quis in ipsis artis operibus hanc speculationē exquirere velit. Quicumque vero in adolescentulorum gymnasijs, in sublimibus solijs alti & vndiquaque conspicui desidentes, artis operum negligentes sunt: quicquid vero in buccam venerit, effutiunt: his non magis credibilia fiunt ea quæ ab euidenter apparentibus confirmant, q̄; ijs qui neq; à principio, etiam si appareat, quicq; cognoscunt. Caterum ex hoc genere sophistarum quis piā aliquñ mecum contendit de eo, q̄ rarus & magnus spiritus mente vacillantibus contingit. Proponebat, n. respirationem vnū quoddā ex operibus vitalibus esse: verūm cū huiusmodi argumento non consentiebat id quod palam apparet: vnde discēdendum sibi à me putauit: Prorsus, n. inquit, eiusmodi respirationis speciem in delirijs non apparere. Nam quæ nunq; conati sunt sophistæ in ipsis ægrotis obseruare, de his ac si sexcenties viderint, impudenter rixantur: neq; verentur se magnam habere experientiā iactare eorum, que neq; per somnium quidem ipsi viderunt. At vero quicumq; obseruant apparentia, & quæ ægris accidunt, hi ita vt Hippocrates, scribunt: viderūt enim vt opinor, multos infirmos similes ijs quos ille descripsit, qui abunde magnum testimoniū prædicto sermoni præbent. Atque apponerem sanè iam eos quos in popularium morborū libris conscripsit, nisi propositum esset mihi omnem sequentem sermonem secundum, in eorū enarrationem, velut etiam antea dixi, reseruare: hunc vero solum per se cum proprijs & synceris demonstrationibus absoluere. Itaq; sermo de vacillantibus & mente motis hic finiatur.

De Magna & Parua Respiratione dignoscenda.

CAP. 13.

Quomodo vero quis magnam & parua respirationē optime dignoscat (scio, n. & hoc me in prioribus distulisse) iam referat. Proclive equidem erat opinari, nihil differre siue iuxta magnitudinem distentionis respiratoriorum organorum, siue iuxta substantiæ q̄ inspiratur copiam, magna inspiratio iudicet: quemadmodum sanè ēt aliqui dicunt, putantes quātitatem inspirationis semper se habere oportere ad proportionem quantitatis distentionis organorum: At qui hoc minime in vniuersum verum est, sed distinctione quadā opus habet. Cū, n. secūdū naturam habent organa, q̄ritas spiritus semper ipsoꝝ distentionibus proportionē responderet: non tñ cū ēt præter naturā fuerint disposita: Verū possibile aliquñ plurimū distēdi thoracē, & parū externi aeris inspirari: multæ, n. sunt affectiones (si modo prædictoꝝ meminimus) in quibus pulmo coactatus, multum aerem suscipere non potest. Nequaquam igit ad affectionū omnium respirandi organorum proportionem, sed solū asperarū arteriarum, inspirationes fiunt. At vero harū distentionem impossibile est per vllum aliquem sensum dignoscere. Ergo non est adhibendus animus ad organa respiratoria, cum inspirationis quantitatem volumus dignoscere: sufficit, n. ipsum solum

Tertia Classis.

h h h iij aerem

DE DIFFIC. RESP.

aerē inspiciere, quantus inspirat, & quantus rursum expirat. Neq; n. ex ventris mole de ciborū acceptorum copia coniecturam facimus, sed sufficit ēt hic solam eorum quæ eduntur inspiciere quantitatem. Qm̄ vero in expirationibus, aliquando quidem oēs musculi in totum otiosi sunt, permitten- tes thoraci collabenti propriam recuperare constitutionem: aliqñ vero operantes amplius ip- sum contrahunt, id quod nobis de his sæpe est demonstratū: contractiones sanè thoracis citra ho- rum concitationem, non vnquā magnam expirationem facere possint: quæ vero cum musculorū concitatione fiunt, quæ sanè ēt ἐκφυσήσεις, i. efflatus existunt, velut & hoc est monstratū, hæ opifi- ces sunt magnitudinis. Verūm neq; in his denudatum hominem inspiciere operæpretium duco, ad musculorum tensionem cognoscendam, sed sufficit speciem expirationis cum efflatu, notā cog- nitionis vel maximam habere. Vrgente itaq; vtilitate aceruatim expirare cogimur: veluti etiam cum inspirationis vrget vtilitas, multum & coaceruatim externum aerem attrahimus.

Epilogus eorum Quæ hætenus dicta sunt.

CAP. 14.

Q Vando vero & de his sufficienter transegimus, repetitis capitibus eorum quæ ab initio di- cta sunt, ad reliqua progrediamur. Capita autem erant vt opinor hæc, q̄ simplicibus respi- randi difficultatibus inuentis, connectere oporteat causas cōiunctas respirationis, & mō- strare singularum ipsarum efficientem causam: & vice versa quæ respirandi difficultates ad singu- las causas consequantur: in quo sanè etiam compositarum respirandi difficultatum mentionē fa- cere coacti sumus. Verūm quatenus tractatio pulsuum cum respirationibus consentiat, & quate- nus differat, etiam hoc non erat exiguum eorum quæ explicauimus caput.

Quot numero sint Compositæ Respirandi Difficultates.

CAP. 15.

P Ostq; vero hæc omnia absoluta sunt, consequenter cōpositas respirandi difficultates conside- rabimus: hæc nanq; defunt adhuc superioribus quæ tractanda suscepimus annectendæ. Inuē- tis aut simplicibus, non amplius difficile est etiam has inuenire quæ ex illis componūtur. Cum. n. aliqua sit magna inspiratio, similiter aut & aliqua velox, & contrariæ his sint parua & tarda, neces- se est quatuor fieri oēs respirandi difficultates circa inspirationem compositas, magnam videlicet simulq; tardam, magnam & velocem, parua & velocem, & quartam parua ac tarda. Eodem modo & circa expirationem eadem quatuor coniugationes necessarium est fieri, duas quidē ma- gnas, & duas paruas, quæ tum velocitate tum tarditate distinguuntur. In cessationibus vero impos- sibile est compositam respirandi difficultatis speciem fieri: neq; n. duæ oppositiones in eis existūt, velut in motibus, sed vna sola iuxta densitatem & raritatem consistens.

Quot Compositæ Respirandi Difficultates per Motum oriuntur.

CAP. 16.

A T^o vero ipsorum motuum inuicem collatorum, inspirationis (inquam) ad expirationē, spe- cies quedam erunt rhythmorum totius respirationis: Quemadmodum etiam in pulsibus di- latatione ad contractionem collata contingit. Possibile est. n. inspirationem fieri magnam, expira- tionem vero parua: aut vice versa inspirationem parua, expirationem magnā: aut vtrasq; par- uas, aut vtrasq; magnas: sic & veloces aut tardas vtrasq; aut alteram velocem, alteram tardam.

De Respiratione Inæquali.

CAP. 17.

Q Vm & inæqualis est aliqua respiratio, quemadmodum & pulsus, tum circa motuū aggre- gationem, tum circa motū vnum. Similiter aut & ordinata ac inordinata respiratio fieri po- test, velut etiam pulsus. Et sanè quot differentiæ inæqualium pulsuum, tum circa vnum motum, tum circa plures consistentium existunt, tot etiam sunt respirationum. Verum quod in principio statim huius tractationis dixi, omnes penitus negligenter respirationem tractauerunt, atq; huius negligentæ causam referam in progressu sermonis. Nunc quod instat nobis absolu- dum est, ab inæqualitate iuxta vnum motum initio facto, propterea q̄ secundum naturam videri possit in medio posita esse earum, quæ exacte simplices, & quæ ex confesso cōpositæ existūt. Cō- tendit itaque aliquando quispiam mecum super ipsa tanquam non composita: quod aliàs non fe- cisset, nisi simplicibus propinqua esset: verūm compositam esse inde perspicuum est. Si quis inci- piens inspirare, velociter attrahit aerē, circa finem vero tardè: aut vicissim ex tardo principio, in ve- locem desinit finem: hæc sanè inspirationē neq; velocem simpliciter neq; tardā esse dixerimus, sed compositam, vtpote quæ alteram sui partem habeat velocem, alteram tardam. Eodem modo etiā si expiratio quomodocunque alteretur, siue ex tarditate in velocitatem, siue rursus ex velocitate in tarditatem motu transeunte, constare dicemus ex partibus contrario modo inter se habentibus, et ob id neque simplicem sed compositam existere. Similiter aut & cum cessatio aliqua sciderit & dis- secuerit alterum motum, siue inspirationē, siue expirationem, compositam esse ēt tunc dicemus eā quæ dissecta est, vtra tandem ea existat. Visum est aut aliquando, raro tamen, non alteram tantum, sed ambas totius respirationis partes, in vno & eodem homine ita habere, & maxime hoc fieri, cum humorum copia in asperis arterijs coaceruata, hominē suffocet ex pleuritide pernicio- sa, aut peripneumonia non expurgata, aut suppuratione istic consistente: ita vt in hac parte respiratio- nibus cum pulsibus conueniat: Monstratum est enim & in illis propter obturationes organo- rum, compressionesq; & omnino coarctationes, inæqualitatem fieri. Itaq; si quis ea quæ de alijs arterijs per totum animal dispersis, in secundo de pulsuum causis dicta sunt, probe perdidicerit, maiorem

A. l. 3. f. 10. r.
c. 8. 259. a

A. ibid. c. 25

A maiorē vtiq; copiam similia dicēdi de asperis in pulmone appellatis arterijs habebit. Illas enim ad inæqualis pulsus generationem coarctari oportet, asperas vero arterias ad inæqualis respirationis. Relatum etiā de illis, quod ob facultatis debilitatem pulsuū inæqualitas fieri possit, cum præ impotentia arterias pro vna vice perfecte dilatare non possit: resistunt enim interim & conquiescunt, velut senes circa viam perficiendam. Fieri autem potest aliquando & circa respirationem quædam inæqualitas, tum ea quæ iuxta vnam actionem, tum quæ circa plures contingit, & systematica à græcis appellatur, ob quandam facultatis ipsam efficientis debilitatem.

Quid differat Prænotio ex Respiratione à Prænotione ex Pulsu: & quæ Cause sint Inæqualis

Respirationis cum Inæquali Pulsu communes.

CAP. 18.

Cum vero hæc animalis sit, vitalis vero ea quæ pulsus operatur, fieri potest quædam ad prænotiones ex ipsis differentia, nimirum pullibus debilitatem facultatis semper sui ipsorum læsioni proportionem respondentem indicantibus: respirationibus vero non eodem modo, nisi quis etiā describat ægrotantis voluntatem. Quamuis enim temerariam respirationem à moderato hoie factam malum esse Hippocrates dicat, veruntamen in ijs qui natura temerarij sunt, nō solum non eiusmodi respirationem, sed neq; ipsum adeo delirium, quicquam magnum portendere censet. Ita etiā habet circa respirationem: Fœlices enim ærumnarumq; expertes, ac molles, circa singulas actiones inæqualiter respirabunt, etiā si nihil adeo magnum ipsos cogat: Qui vero ad laborem industrij & generosa mente præditi sunt, priusquam ad extremam debilitatem eorū facultas redigatur, non vnquā inæqualiter respirauerint. At vero in pulsum inæqualitate eadem prænotio affectionis est, tum in ijs qui generosa, tum qui praua & vitiosa mente, præditi existunt. Vt. n. vniuersaliter & in summa dicam, vbi voluntas nihil confert ad actionem, ibi id quod significatur æquale est omnibus: vbi vero aut totum aut plurimum, ibi amplius etiā inspicere oportet mores ipsius egri. Quemadmodum autem differentia facultatum efficientium actiones, tum circa pulsus, tum circa respirationes, differentes facit prænotiones: Sic etiā circa ipsam organorum naturam, quædam indicationis diuersitas erit. Pulsus enim per læues arterias: respirationes vero nō per solas asperas arterias fiunt, sed non minus quā per ipsas, immo fortassis magis, per musculorum genus. Hoc enim est quod primum animalis facultas mouet ad respirationis generationē: ab eo vero totus thorax motus, ipse rursus pulmonem commouet eo, quo diximus in horum tractatu, modo: pulmonis autem partes sunt asperæ arteriæ, in quas primum aer qui inspiratur, peruenit. Quemadmodum igitur harum affectiones totam respirationem sepe inæqualem reddunt, sic & affectiones musculorum: propterea sanè quod ille spiritus sunt loci, musculi vero primum motus instrumentum. Verum non eadem affectio in vtroq; organorum genere, inæqualem respirationem facit, cum neq; vtilitas ipsorum similis existat. Si quidem igitur vnumquodq; organum in id ipsum, per quod sanum existens actionem iuuat, etiā egrotās læditur, asperarum vtiq; arteriarum lætio coarctatio quædam est: musculorum vero, aberrans & inordinatus motus: atq; illarum quidem vt spiritus locorum, horum vero vt motus organorum, offensa est. Et coarctationis quidem in asperis arterijs, tumores præter naturam in causa esse dixi: aberrantium vero in musculis motuū occasiones nūc referemus. Sunt igitur propriæ musculorum affectiones, convulsiones, palpitationes & tremores, quemadmodum in alio loco est demonstratum. Verum q; hæc etiā aberrantes motus sunt, verbis non eget. Et si quidem ambo hæc in sunt affectionibus, vt & aberrantes motus sint, & musculorum: atq; hæc ipsa sunt quæ querimus: finem vtiq; nobis hic habebit institutus sermo: erit nanq; aliquando inæqualis respiratio & propter aliquam harum affectionum. Quemadmodum enim ambulatio inæqualis fit, crurum musculis aut tremantibus, aut palpitantibus, aut conuulsis: ita & respiratio aliquando inæqualis fit, propter thoracis musculos (vt dictum est) offensos. Quare omnium inæqualitatum tum quæ secundū vnam actionem, tum quæ circa plures ex ordine consistunt, aut asperarum arteriarum coarctatio, aut thoracis musculorum aberrans motus, aut facultatis ipsam efficientis debilitas, causa fiet.

Quæ Cause Proprie sint Inæqualis Respirationis.

CAP. 19.

Scriptum est aut (vt dixi) diffusissime de omnibus inæqualitatibus in secundo de pulsum causis, & ob id quæ communia sunt cum illo sermone, omnia relinquimus solummodo mentione ipsorum facta: quæ vero propria sunt respirationi, in hoc libro explicabimus. Vtilitas itaq; (velut etiā antea dictum est) cōis vtiq; est: asperarum etiā arteriarum ratio consinulis ad læues est: verum musculorum genus proprium & priuatim destinatū respirationibus est, præter pulsum rationem. Opifices aut ipsorum facultates, partim quidem similiter, partim vero non ita habent: Quatenus enim causæ effectiuæ sunt, eatenus similiter habent: quatenus vero voluntati permisum est arbitrium respiratoriae facultatis, vitalis autem facultas nullum superiorem habet dominum, sed libera penitus existit, eatenus differunt. Igitur & eximium quid ad inæqualitatis generationem respiratio habebit, si cum pullibus eam contuleris: id quod non præternittamus: est, autem id ipsum duplex, partim quidem ab ipsa animali facultate sola proficiscens, partim à cōplexu ipsius ad dolores. Atq; modicū quidē & cognitu difficile est, quod à sola facultate proficiscit: amplius vero & manifestius ac magis varium, quod ppter dolores. In delirij. n. superat quidē raritas

& ma-

& magnitudo, apparet autem quædam inæqualitas & ordinis perturbatio, tum iuxta plures respi- rationes, tum iuxta vnam aliquando solâ: nimirû q̄ & phantasmata aliqñ plus, aliqñ minus ratio- nem ab eo quod secundum naturam est, emoucant. In hmōi enim vilis, rationi consentaneum est, etiam respirationē trāsmutari ac aliquatenus variari ad inæqualitatis & permutationis ipsius ordinis generationem. Quin & quantitas vtilitatis quādiu quidem parū deficit à singulis actio- nibus, parua est ab eo, quod secundum naturam habet, immutatio: Quñ vero defectus ab eo, quod secundum naturā habet, continget satis multus, tunc necessarium iam cessationū quidē quātitatē, motuum vero non solum quātitatem sed iam ēt qualitātē alterari, atq; ob id totam respirationem inæqualem & inordinatā reddi. Idem hoc & in doloribus accidere necessarium est. Neq; enim ēt in illis vtilitas expletur iuxta singulas actiones, nam neq; velociter, neq; dense, neq; plurimum dis- tendere thoracem possunt: omnia enim hæc ipsis molesta sunt, & præsertim magnitudo, deinde velocitas, iam vero ēt densitas: Dolentibus nanq; minus molestum est per longius tempus, q̄ per breuius moueri. Ob id igitur à magnitudine omnino multum detrahūt: à velocitate vero, mini- mum: à densitate autē auferunt quidem nihil, sed addūt etiam quippiam, paruitatis ab eo quod se- cundum naturam habet, defectum per eam corrigentes. Non tñ adhuc tantū est quod apponitur, vt oēm expleat defectum. Quantum igitur deficit ad vtilitatis expletionem, hoc in multis dein- F ceptis actionibus coaceruatur: & cum parum abest vt animal suffocetur, tunc voluntatem cogit ad aliquod tēpus, maiorem facere respirationem, & multo velociorem, & priore densiorem. Ve- rum cum in hmōi actionibus vtilitas quidem expletur, animal vero doloribus offendatur: vo- luntas rursus à magnitudine & velocitate ac densitate aufert, aliqñ plus, aliquādo minus: vtpote quæ consilij inops sit, & neq; sistere actionem possit ob suffocationis timorem, neq; aliquā repe- rire doloris medelam queat. Quare modò ad hoc, modò ad aliud tranſit: illud quidem, vt vtilita- tem expleturum: hoc vero, vt dolorem mitigaturum. Cum vero omnia quæ vtilitatem expleat, exacerbent dolores: quæ vero dolores mitigant, augeant vtilitatem, atq; nulla communis vtriusq; medela reperiatur: multiformiter ad omnia tranſit, ob consilij inopiam semper ægre ferens quod præfens est. Atq; hinc tum inæqualitas circa singulas & omnes etiam deinceps respirationes, tum multiformis illa ordinis perturbatio, originem habet. Ex corruptione enim parilitatis, inæquali- tatum omnium itemq; ordinis perturbationum generatio oritur. Monstratum nanq; & hoc in li- bris de pulsum differentia, q̄ parilitas cōsequenter habens, equalitas est: parilitas vero iuxta cir- cuitus, ordo est: & q̄ vbi consequenter habens parilitas corrumpitur, inæqualitas: vbi vero iuxta circuitus reuertens, ordinis perturbatio generatur. At vero quamuis multa inæqualitas, & mul- G ta ordinis perturbatio, in eiusmodi affectionibus incidat, superat tñ id genus respirandi difficulta- tis, quod iuxta paruitatem & densitatem consistit. Etenim si etiam magnam aliqñ respirationem pro vna vice faciant, veluti periculum facientes in eiusmodi respiratione, desistūt tamē euestigio propter dolorem: ac per multum tempus valde parum respirant, donec ab aliqua vrgente vtilita- te coacti ad aliam rursus conuertunt experientiam magnæ respirationis. Assiduitas igitur inæqua- litatis & inordinatæ mutationis, in velocitate ac tarditate, & in dēsitatis permutationibus, maxime ipsis consistit: cum nunquam quidem simpliciter rara respiratio fiat, propter vrgētē vtilitatem: minus tñ & magis densa, atq; in hoc sanē inæqualitatem acquirit. Quare densus semper hoc mo- do dispositus est spiritus, magnus autē raro, tardus vero nihil magis q̄ velox propter repentinam ipsorum in vtranq; partem transitionem. Recte igitur antea dictum est, q̄ ad omnia dolore affli- cta organa, quæ circa respirationes cōmouentur, paruus & densus spiritus consequatur: Et iuxta eandem rationem in delirijs magnum fieri & rarum spiritum: q̄q; etiam his vel maxime inæqua- litas comes sit. Exuperat enim in ipsis raritas & magnitudo: magis enim & minus rarus, & ma- gis ac minus magnus, spiritus in delirantibus redditur, paruus vero & densus nunquam. Atque hæc quidem mihi sufficere videntur de inæqualitatum cognitione, tum quæ circa vnam actionē H tum quæ in pluribus cōsistunt: Dicta sunt enim & de ijs quæ ratio postulat ob sermonis commu- nitatem: Et euidenter quidem hæc compositæ sunt, multis omnino actionibus ad generationem & dinotionem indigentes: Quæ vero circa vnam actionem consistunt (velut etiam ante relatam est) ferè videri possint alicui simplices esse. Porro non de coaceruatis tantum inæqualitatibus, sed etiam de ordinis perturbationibus, hîc trāfegimus: sunt enim species quædam inæqualitatum, ve- lut etiam in libris de pulsum est monstratum.

De Causis Difficultatum Compositarum, quæ circa Singulas Respirationis partes seorsum consistunt.

CAP. 20.

AD reliquas igitur compositas difficilis respirationis species regrediamur, & primum sanè eas in manus sumamus, quæ circa vnam actionem quancunque tandem consistunt. Equi- dem inspiratio magna simulq; velox fit, si vtilitas vrget, & organa sunt prompta, & facultas pro- priam conseruat integram sanitatem, aut certe parum immutatam. Demonstratione autem hîc sermo non habet opus apud eos qui superius dictorum meminerunt. Rursus vero magna & tar- da solis mente motis contingit, atque his non semper: & conspicua vtiq; etiam hîc est causæ con- sideratio ex prædictis: Quæadmodum etiam quod paruum habent inspirationem & tardam.

hi

A hi quibus insitus calor multum est perfrigeratus. Quæ restat autem adhuc coniugatio quarta, paruitas erat cum velocitate, & fit perpetuo quidem in nulla affectione simplici (quæadmodum neq; magna simulq; tarda, quam aliquando mente motis accidere diximus) sequitur tamen quanq; nõ semper, sed vt plurimum, vbi simul dolor & vtilitatis incrementum cõcurrunt: Parum enim necessario in doloribus respirant: in expleta autem manente vtilitate, tum ob hanc ipsam paruitatem, tum q; aliàs per se ipsam vtilitatem abũdare supposuimus, non satis est solũ densari ipsas actiões, sed coguntur sæpe conuulsorie inspirare. Adeundem porro cum prædictis modum etiam in coniugationibus circa expirationem, ipsas affectiones perscrutari oportet. Nam & in his aut facultatem, aut aliquod organum vitiatum, aut caloris modum immutatũ inueniemus. Quæ enim velut fuliginosa, ac fauilliosa, & fumosa recrementa appellamus in caliditatis genere, ea omnia terrea sunt, & velut semicocta cum innato calore, quemadmodum fumus cum igne: apparent enim in hoc euidenter acria omnia & calida et fumosa materiæ recrementa, ostendentia susceptam quidem esse in se ipsa ignis vim, non tamen adhuc penitus ab igne se superata: flamma enim ita nata esset, & non adhuc fumus esset. Quare si quis, fumosa caliditate in corporibus animantium redundante, expirationem magnam simulq; velocem fieri dicat, non vtiq; errarit. Manifestum est autẽ

B q; & facultatem integram esse tunc oportet, & nullum ex organis vitiatum. Similiter autẽ & magnam simulq; tardam in quibusdam delirantibus fieri, eodem modo quo contingit circa inspirationem: Sic & paruam simulq; tardam fieri ijs quibus nullum fumosum recrementum est coaceruatum: Et paruam ac velocem, quibus est congregatum fumosum recrementum, & dolent simul aliquam particulam, quæ circa respiraciones mouetur: semper enim huius memorem esse oportet, etiam si aliquando in sermone omittatur.

De Causis Compositarum Respirationis Difficultatum quæ à Rhythmo sumuntur. CAP. 21.

A Tq; hæc quidem sunt quatuor respirandi difficultatis coniugationes, quæ circa vtranq; totius respirationis partem seorsim consistunt. Aliæ autem circa rhythmum & cõsonantiam ipsius, non circa vtranq; seorsim partem fiunt. Cum enim inspirationem expirationi cõferimus, quemadmodum in pullibus dilatationem contractioni, rhythmum hoc ipsum appellamus. Manifestum autẽ q; eandem speculationem hic locus expetat, quã de pulsum rhythmis Herophilus conscripsit. Dicta quidem et nobis de ipsis quæ necessaria sunt in pulsum tractationibus: dicet autem & nunc q; fieri potest breuissimis, quibus nam veluti scopis quibusdam animum attendere oporteat, vt facile causas dissonantiæ in respirationibus inueniamus. Quæ enim iam iuxta vtrãq; totius respirationis partem, inspirationem dico & expirationem, in superiori sermone recensuimus, ea ipsa etiam nunc inspicere operæpretium existimo circa ipsorum dissonantias. Velut vbi gratia (non enim malum fuerit in vno quopiam velut exemplo demonstrare id quod dicitur) Sit equidem tardior & minor q; secundum naturam inspiratio, velocior autem & maior exspiratio: his sanè qui ita dispositi sunt, dicemus calorem secundum naturam, imminutum esse: auctum vero esse, fumosum. Rursus in altera dissonantia quæ contrario modo habet, ita vt inspiratio quidem sit magna & velox, exspiratio vero parua & tarda: auctum naturalem calorẽ dicemus, & nullum esse fumosum recrementum. Duplicem enim semper intelligere iuxta genus oportet calorẽ, alterum genuinum & corpori innatum, alterum vero acquisititium ac spurium. Palam igitur est, q; huiusmodi coniugatio nihil euariat ab ijs quæ in vtrãq; seorsim, hoc est alterutra existunt. Si. n. inspiratio parua & tarda forte fuerit, perfrigerationẽ significat caliditatis secundum naturam, quomodocunq; habeat ipsa exspiratio: si vero exspiratio eodem modo fuerit disposita, de caliditate præter naturam idem indicabit. Nam & si magna aliqñ ac velox fiat, redundantem significabit caliditatem præter naturã, quomodocunq; habeat ipsa inspiratio. Quare nihil amplius ad prænotiones, hmoi complexus docet, q; ea quæ iam singulatim de alterutra ipsarum sunt cognita & perspecta.

Quæ Difficultatum Respirationis Coniugationes ad Affectuum cognitionem vtilis sint. CAP. 22.

I Taq; ad solas illas compositas respirandi difficultates animũ intendere nos oportet, in quibus simplices quidem, communes sunt plurium affectionum, & ob id nihil certi indicant: coniugata vero alijs quibusdam, ad certum ac minime fallacẽ discrimen veniunt. Magnitudo enim respirationis ipsa per se respirandi difficultas quædam est simplex, verum nullius certæ cognitionis signum est: liquidem & virgente vtilitate, & laesa mente fieri solet: At vero si cum densitate consistat, vrgentem vtilitatem: si cum raritate, delirium indicat. Similiter autem & paruitas ipsa quidẽ per se ipsam, aut dolore afflictam aliquam particulam, aut vtilitatem exolutam ostendit: itaq; neq; ipsa aliquid certi indicat: Qñ vero componitur, cum densitate quidem, dolorem: cum raritate vero, vtilitatis exolutionem portendit. Quin etiam si ipsam densitatem per se solam, aut raritatem, in manus sumas, ipsarum neutram per se inueneris quicq; certi significantem, nisi hoc discrimen accedat, vt videlicet cum altera quapiam respirandi difficultatis specie copuletur: Densa enim simulq; magna, vtilitatis augmentum indicat: densa vero simulq; parua, organi alicuius quod cum respirationibus commouetur, dolorem. Ipsa etiam rara, quæ ad deliria & perfrigeraciones consequitur, si quidem cum magnitudine fuerit copulata, prius ex prædictis: si vero cum paruitate, posterius indicat. Et ob id sanè omnium compolitarum respirandi difficultatum, hmoi coniugationes vtilissime

utilissimæ sunt, utpote & manifeste & constanter, vnamquæq; affectionem indicantes: Densitas **E** quidem cū paruitate, dolorem: cū magnitudine vero, utilitatis augmentum: Raritas aut cum magnitudine, deliriū: cum paruitate, utilitatis exolutionem. Fiunt aut quatuor hæ coniugationes, differentijs actionum iuxta magnitudinē & paruitatē, ad cessationum diūas permixtis. Duæ enim oppositiones inter se permutatę quatuor constituūt coniugia. Quare & hic perspicuū iam fit, q̄ neq; plures neq; pauciores possibile est fieri ex his oppositionibus coniugationes. Verum in cessationibus, vna sola contingit oppositio circa densitatem & raritatem. In actionibus vero non solum oppositio circa magnitudinem & paruitatem, sed etiam circa velocitatem & tarditatem cōtingit. Quatuor itaq; ēt circa harum permutationes nascenti coniugationes, prima quidē densa & velox, secunda densa simulq; tarda, tertia rara & velox, & quarta rara simulq; tarda. Cæterum nullū certæ cognitionis signum, simpliciter & necessario exhibent, quemadmodum priores quatuor: verum hoc modo distinguere oportet. Si quidē multa ad densitatē, pauca vero ad velocitatem, transitio fiat, tum doloris tum utilitatis augmentum significat: Si vero vice versa ad velocitatem plus, ad densitatem minus, ab eo quod secundum naturam est excedit, utilitatem solā auctam demonstrabit. Concurrat aut ad hanc respirandi difficultatem omnino et magnitudo, ad alteram autem ante ipsam relatam, paruitas: quare neq; oīno opus habebimus velocitatis meminisse. Si enim coniugatio circa velocitatem et densitatē indistincta nihil certi nobis indicat, vbi vero sub distinctionem euenerit, velocitate quidē abundante, statim ēt cum magnitudine fit: densitate vero exuperante, necessario consequentem paruitatē habet: densa utiq; simulq; magna iuxta alteram distinctionem erit, densa vero simulq; parua iuxta alterā. Sic aut etiā densa ac tarda coniugatio demonstrabitur. Abundante enim densitate, solus dolor indicabitur: vbi vero tantū ab eo quod secundū naturā est excedit, quantum secundū tarditatē, compositæ dispōnis signum erit: nā & utilitatē imminutam esse ostēdet, & particulam aliquam dolore affligi. Sic vero & cū tarditas densitatem superabit, signum erit dispositionis iam dictę, sed minus tñ dolore affici ostēdit ita habentes, magis vero utilitatem esse imminutam. Itaq; neq; hac coniugatione indigemus ad prænotiones: in primis enim quatuor quas utilissimas esse dicebamus, signa habemus & doloris & utilitatis imminutæ magna.

Quin & tertia coniugatio iā dicta, rara videlicet simulq; velox, nihil necessario indicabit: coincidit aut siue delirijs quibusdam, siue cum ipsis ēt utilitatis augmēto. Relatum aut antea est, q̄ mente motorum rara penitus est & magna respiratio, velox aut nō omnino, velut neq; tarda: fit enim vtrunq; ipsorum inordinate & inæqualiter: qñ tamen coinciderit & utilitatis augmentū, tunc coguntur & multo amplius respirare, q̄ si solum mentemoti essent, & iam ēt citius. Quare neq; hac G coniugatione ad prænotiones indigemus, ea quę per ipsam indicantur cū distinctione iam in primis quatuor coniugationibus habentes. Restabat autem adhuc quarta secundum hoc genus composita respirandi difficultas, tarda videlicet simulq; rara, quæ etiam ipsa & delirijs quibusdam coincidit, & utilitatis imminutionibus: itaq; neq; hac opus habemus, nam & delirium, & imminutam utilitatem ex primis quatuor coniugationibus perspectam tenemus.

Quo pacto Difficultatum Respirationis Coniugationes Ad ipsius causas referantur. CAP. 23.

Porro non solum ex demōne, differentiam circa velocitatē & tarditatē non necessariam ad prænotiones esse (nam neq; si solam accipias, neq; si cum alijs copules, comoditas aliqua ex illis fit manifesta) sed ēt ex ipsa rei natura apparet. Cū enim tria sint principalia causarum genera ipsius respirationis, utilitas, facultas, & instrumenta, palam est, q̄ si repererimus ex quibus et quot respirandi difficultatibus affectiones in ipsis cognoscantur, hæ quidem nobis oīum utilissimæ ad prænotiones erunt, reliquas vero oēs ex superpondio considerabimus. At vero repertæ sunt magna quidē & densa, utilitatis augmentū: & contra parua ac rara, imminutionē significatēs: delirijs aut propria, magna ac rara: dolorū, parua & densa. Accesserūt his forinsecus inæquales, qñq; musculosi generis affectiones, qñq; ēt alperarum arteriarum coarctationes indicantes. Facultatis aut **H** ægrotantis, primū quidē nullū necessario reperitur cognitionis signum, ex vlla aliqua respirandi difficultate, cū aliter ærumnarum expertes, aliter laboris tolerantes, respirationem forment: Si igit ēt sit quippiam inæquale & inordinatū, minime conspicuū est. Et ipsas inæqualitates itemq; ordinis perturbationes generant imparilitates, quæ circa densitatē, & raritatē, & paruitatē, ac magnitudinē consistunt: vltra hoc q̄ per sexcetera alia animalis facultatis debilitas cognoscatur ac innotescat, ut nihil nobis hac parte respiratione opus sit, quorū oportunissima & plurima Hippocrates in prænotionū tradidit scriptis: Si quid autē ēt relictū est, facillimè ex prædictis inueniri pōt. Quod si quis ipsius respiratorię facultatis egrotatis, atq; in cōi omnis facultatis aialis, propria signa habere velit, & maxime perfrigeratæ, is alarū nasi motū habebit, & oīum musculorū circa scapulas actionem, & coaceruatam thoracis collapsionē. Qñ. n. hic debilius q̄ cōuenit mouetur, circa inspirationes quidē, spūs ductū iuuat alę nasi, externū aerem ēt ipse simul attrahētes eodem mō, quo p̄ os alii quid attrahere volentes, labia contrahimus: rursus vero circa expirationes, coaceruata fit thoracis collapsio, non paulatim demissio. Dictum est aut diffusius in libris de musculorū motu, quatenus differat collapsio particulæ à demissione & laxatione, nimirū q̄ altera facultate egrotate contingit, altera integra eadem & valēte. Contingit ēt amplius circa expirationes, ijs qui egrā hñt respiratoriam

Aspiratoriam facultatem, tale quiddam. Thorax tensionem, quam antea circa inspirationes simul cum septo transuerso obtinuit, oēm acuatim deponit, tanq̄ repēte moriens. Relatum est autem in commentarijs de respiratione, q̄ solum septum transuersum expirantium tensionem exoluūt, sed non est idem paulatim exoluere, & acuatim omnem deponere. Cæterum parum quid huiusmodi expirationibus cooperantur intercostales musculi, per quorum actiones efflatus fieri demonstrauimus. Talis sanè & ob has causas, respirationis spēs est ijs, qui ægram facultatem habent.

De Prænotione ex Cessationibus Motuum in Respiratione.

CAP. 24.

Porro quod mihi adhuc deesse vī ad expletionem huius primi sermonis, iā dicitur. Cū duplex existat cessatio in respirationibus, vna ante inspirationē, altera ante expirationem, vter sanè motus offendatur, cessationem etiam ante ipsum, ab eo, quod secundum naturam habet, immutat. Duplici igitur existente in motibus offensione, ac duplici item in cessationibus, vtilitatis quidem defectus semper diuturni t̄pis efficiunt cessationes, redundantia vero breuis t̄pis. Quare cū dixerimus densam & magnam fieri respirationem præ copia caliditatis in vtroq̄ motu, verus erit sermo. Abundantia nanq̄ calor secundum naturam inspirationem magnam reddens, statim ēt præcedentem ipsam cessationem breuis t̄pis efficit: Abundantia vero calor præ naturam & fumosi, velut expirationem magnam, sic etiā cessationem præcedentem breuis temporis reddit. Quare magnus & densus penitus fit spiritus, q̄ caliditatis redundarit genus, non t̄n neq̄ eandem respirationis particulam in magnitudinem, neq̄ eandem cessationem in densitatē, transmutat. Sic ēt si vtilitas imminuta sit, ob calor videlicet iminutionem, vbi quidem innatus calor imminutus paruam inspirationem reddit, ēt longa cessatio præcedit: Vbi vero calor præ naturam deperditur, parua quidem exspiratio, longa vero ante ipsam cessatio contingit. Sæpenumero vero calor præ naturam auctus est, calor vero secundum naturam imminutus est: atq̄ ita cessatio ante inspirationem diutini temporis redditur, altera vero ante expirationem breuis. Vtrum enim ex motibus ipsa vtilitas vrgebit, is præcedentem cessationem cunctari non permittit.

Epilogus eorum quæ de Prænotione ex Respirandi Coniugationibus dicta sunt.

CAP. 25.

Dictum igitur nunc de iplis quātum ad præiens institutum commodum existit. Si quis vero adhuc hæret circa differentiam caliditatum, hunc non est nunc tempestiuum de his edoceri, sed ad commentarios de innato calore remitemus. Opinor enim ipsum (nisi penitus contentiofus existat) omnis hæsitacionis suæ istic remedia inuenturum. Quid igitur nunc demum restat? quod addi quidem possit, nihil, quod non ēt prius sit relatum: verum vt prædicta in memoriā reuocemus id iam restat, quod videlicet quæ deinceps referentur facile assequamini, paucis totam eorum summam habentes. Porro summa hæc ab ipsius rei substantia procedit. Oportet enim facultatis, & organorum, & vtilitatis, affectiones cognitās & perspectas habere: Mōstrauimus autem quot vniuscuiusq̄ dictorum sint affectiones, & quæ respirandi difficultates earum cognitionem exhibeant: Et q̄ necessaria quidem sint quatuor coniugationes, & supra has inæqualitas quinta: Reliqua vero omnia quæ respirationibus accidunt, tum simplicia, tum composita, ad quas causas consequantur, necessarium est discere: minime vero conuenit existimare, necessario ea aliquid iudicare, sed si quid ex illis ad prænotionem contingit, velut corollarium habere: accuratissimam autem & constantissimam solam esse differentiam, quæ in iam sæpe dictis quatuor coniugijs consistit, atq̄ adhuc etiam eam quæ fit circa inæqualitatem.

GAL. DE DIFFICVLTA TE RESPIRATIONIS LIBER SECVNDVS

D

ARGVMENTVM LIBRI

Quæ ab Hippoc. primo & tertio libro de vul. morbis de Respiratione scripta sunt, cum Rationibus superiori libro traditis conuenire.

Propositum Libri, & Quid actum sit Libro superiori.

CAP. 1.

Hic equidem sermo expositio est eorum quæ Hippocrates de respirandi difficultate dixit. Dicta sunt autem ab eo multa in multis locis, partim quidē in libris ipsi cōscriptis, partim vero ēt in cōmētarijs. Plurimi enim ex libris ep̄i demiorum, si non vtiq̄ oēs, merito quis cōmentaria esse cēsuerit. Est igitur expositio velut alicubi veterum quispiam dixit explicatio obscure interpretationis. Verū nos non hoc solū præstituros nos esse pollicemur, sed ēt q̄ vera sint oīa, quæ ab ipso de respirationis difficultate scripta sunt, testaturos esse, non t̄n demonstraturos quicquā eorum in hoc libro, sed in præcedentem remissuros esse, in quo nihil citra demonstrationem dictū est. Et vt nequis Hippocraticæ famæ ac nomini honore habito fleciatur, ac citius dictis fidem præbeat prius, q̄ per demonstrationes cogatur,

DE DIFFICVL. RESPI.

gatur, primum sermonem seorsim & per se conscripsimus. Postq̄; vero ille ipse cum conuenientibus ratiocinationibus ac syllogismis absolutus est: in hoc sanè libro ipsum inuentorem ac veluti patrem dogmatū venerabimur. Hoc est enim iustum simulq̄; decens præmiū eorum qui quodcunque tandem in vita bonum inuenerunt, vt videlicet inuenta ipsorum non occultentur, neq̄; hominibus sint ignota, sed tum ipsa appareant, tum ratio & methodus quæ ipsa inuenit, cognoscatur. Sic enim & pro dignitate ipsos in admiratione constitui continget.

Quibus Locis primo lib. de Vulga. mor. Mentionem fecerit Hippoc. de Magna

& Rara Respiratione.

CAP. 2.

i. Epid. cō. 3. t.
18. 3. 4. 121. b

Ibid. t. 19. f
Ibi t. 28. 125. b

Ibidem.
Ibidem. c

Primum igitur, quod semper obseruandum veritatis cultoribus censemus, vt nihil eorum quæ manifeste apparent occultetur, etiā si causæ ratiocinationem q̄; maxime incertam habeat, ob id ipsum sanè Hippocratem, cum in alijs omnibus, tum vero in sermonibus de respirandi difficultate vel maxime laude dignum ducimus. Rarus enim & magnus spiritus sexcentis quotidie deliris accidere videtur. Verum sophistæ qui eius causam reddere non possunt (sunt autem ij, velut antea monstrauius, qui respirationem inuoluntarium & naturale opus suspicantur) neq̄; fieri aiunt vllō vnq̄; tempore talem difficilis respirationis speciem: atq̄; propterea quod causæ inopes sunt, inde adeo substantiam rei subuere audent, cum nō hanc, sed prauam ipsorum opinio- **E** nem subuersam oportuit, & ipsa ægris accidentia obseruare: quod Hippocrates faciebat. || Huic enim, inquit, spūs ad finem uelut reuocato, rarus & magnus. huic Philisco videlicet, qui primus scriptus est post tres constitutiones, in primo de morbis popularibus. Num igitur huic soli spūs rarus & magnus: aut etiam alijs quibusdam, nō huic solum Hippocrates factum vidit? immo & alijs multis, & ei qui deinceps scriptus est Sileni nomine. Enumeratis enim & de hoc omnibus quæ ipsi agrotati inciderunt, iuxta ipsum sermonis finem hæc scribit: || Ab initio huic & ad finē spiritus rarus, magnus. Rursus autem in sequentibus ægris, || Dromada, inquit, vxorem à partu & omnibus alijs iuxta rationem factis, secunda die rigor apprehendit. Deinde paululū progressus ait, || Spiritus rarus magnus. Hoc igitur statim in primis diebus ita scripsit. Rursus aut de sexta die differens, sic scribit: || Sexta mane superriguit, cito recalfacta est, sudauit per totum, extremā frigida, delirauit, spiritus rarus, magnus. Equidem in primo de morbis popularibus quatuor & decem egrotos Hippocrates describens, quater rari & magni spiritus mentionem facere videtur. At vero præclari illi sophistæ, prorsus ne vidisse quidem se vllum aliquem aiunt magnum & rarum spiritum ducentem. Verum hoc fortassis ipsis non immerito credimus: neq̄; enim aut hanc, aut aliam vllam, dispncæa differentiam viderunt, cum neq̄; ipsos ægrotos videant, sed intus desig- **G** dent fraudulentas captiunculas & sophismata componentes.

Magnam & Raram Respirationem Delirys consequi ex Hippoc. dictis patere.

CAP. 3.

A. l. 3. f. 10. t.
8. 259 c

Nvm igitur amplius et alij nobis ægri adducendi sunt, de quibus in alijs morborum popularium libris scripsit, vt magnum & rarum spiritum ducentibus? an ad id quod nunc propositum est probandum hæc sufficiūt? Apparet enim Hippocrates confessione ac suffragio omnium medicorum, ad eorum quæ ægris accidit obseruationem diligētissimus fuisse, & multos hoc modo respirantes vidisse. Verum in sequenti libro etiam aliorum egrorum mentionem facere necessarium erit, qui magnum & rarum spiritum duxerunt, de quibus sanè in sequētibus libris ipse Hippocrates scripsit: Ad propositam vero nunc rem probandam necessarium hoc non erit, cum hæc ipsa iam sit manifesta, sed ad altarum quarundam quæstionum in ipso de ægris sermone contētarum expositionem. Quare tunc et fides & probatio eius rei, q̄; videlicet multi sic respirēt, obiter augebitur. Cuius igitur affectionis, huiusmodi spirandi difficultas significationem exhibet? nullius alterius præterq̄; delirij: Ob quam vero causam, in primo libro clare est demonstratum. Comonitionis autem tantum gratia, etiā nūc paucis referetur. Re vera enim proprium desipientiæ symptoma est, magnam & raram, hoc est per longum tempus, respirationem facere. **H** Quid enim plus inspirare oportebat, cum non pluri spiritu opus esset? aut per longum tempus, cum liceret per breuius? Quod vero non pluri aere opus habeant qui magnum & rarum spiritum inspirant, ipsa raritas ostendit. Omnino enim frequentius inspirare vrgerentur, si pluri indigerent: quod vero per longum tempus cessent, signū est non multo opus esse: sed videntur ambæ hæc velut obliuiofæ actionis affectus esse. Etenim immoderatam facere spūs attractionem, rursusq̄; immoderatam quietem, eius est qui neq̄; quando desinere ab actione oporteat nouit, neq̄; quando rursus incipere, sed in vtriusq̄; mensuram egreditur, ob ignoratiā conuenientis. Quemadmodum igitur desipientes sepe postulata matula quod meiant, obliuiscuntur interea: & neq̄; mingunt, nisi quis commonefaciat: Sic quando quidem & respiratio animale opus est, ipsis autem ratio læsa est, obliuiofiores tum circa actiones tum circa ipsarum interstitia fiunt. Ambo itaque & actiones, & quæres in multo tempore facientes, hoc modo & magnitudinem & raritatem circa totam respirationem faciunt. Num igitur nos quidem sic dicimus, Hippocrates vero aliter sensit? aut etiam ille in prænotionibus in hunc modum scripsit? || Spiritus magnus & per multum tempus, desipientiam significat. Quem enim in primo morborū popularium rarum nominauit, hunc in prænotionibus, per multum tempus appellauit, mutans nomen in rationē. At vero & in illis

in Prog. cō. i. t.
24. 4. 194. h

Illis ipsis agris, quibus magnum & rarum spiritum fuisse ait, præter alia symptomata etiam deli-
 pientiam scribit. Et in primo quidem omnium Philisco, hoc modo: || Noctem inquietam tulit, non
 dormiuit, penitus delirauit. Sic quidem in tertia diei narratione: In quinta vero rursus, || Somni
 parui, sermones, deliramenta. In secundo autem agro Sileno dicto, in secunda diei enarratione,
 || Modice delirauit, inquit: In tertia vero, || Sermones multi, risus, cantus, cohibere se non potuit. Et
 deinde subiungens ait, Quarta per eadem. Et sane quod Philiscus & Silenus delirauerint, sic memi-
 nit. Verum in Dromadae vxore, nam & hanc rarum & magnum spiritum habuisse dixit, hoc mo-
 do scripsit: || Circa meridiem multum delirauit, & rursus cito parum resipuit. Sic equidem in quin-
 ta die. Deinde infert, || Nocte dormiuit, delirauit. Eodem modo & quæ sexta die facta sunt descri-
 bens, in hæc verba inquit: || Summæ partes frigidæ, delirauit. Sic quidem igitur in primo popula-
 rium morborum, ubi magni & rari spiritus, ibidem etiam desipientiæ mentionem facit. Eodem
 modo etiam in sequentibus libris nos commonefacit, nusquam magni & rari spiritus mentionem
 faciens, ubi non etiam magni delirij.

1. Epid. cō. 3. t.

18. 3. 121. a

Ibidem. b

Ibid. t. 19. c

Ibidem.

Ibid. t. 28. 125. c

Ibidem.

Ibidem.

Magnum & Rarum Spiritum, Quaquam est delirantium proprius, Tamen

non illis necessario euenire.

CAP. 4.

Quod igitur huiusmodi dispersionem in delirio factam Hippocrates sæpe viderit circa ægro-
 tos, & quod omnino de ipsa in prænotionibus pronunciarit, satis iam dictum opinor. Confir-
 mabitur tamen nihilo minus adhuc per ea quæ deinceps referentur. Atqui iustum fue-
 rat non valde multa de ipsa dicere: Verum propter eos qui in rōcinationibus de respirationis na-
 tura aberrarunt, siue præ contentionis studio impudenter quædam protulerunt, coacti sumus &
 nos plura quæ conuenit dicere, siquo modo queamus ipsos vel nunc tandem ad meliorem mentem
 reuocare. Est autem in confesso, quod nulla tinctura adeo ineluibiliter imbuitur, ut affectio ad vitiosa
 dogmata citra ratiōcinationem: neque enim vllis persuasionibus reuocari possunt in ipsis cōnutri-
 ti, ut qui neque in demonstratiuis methodis exercitati sint, neque omnino aliquod veri & falsi iudi-
 cium sibi compararint: immo plerique ipsorum neque esse tales velint, & hanc sapientiam odio ha-
 beant. Ex horum sane numero quispiam ægrotum nobis demonstrauit delirantem quidem, sed ne-
 que magnum, neque rarum spiritum ducentem: deridens itaque, immo magis impudenter chachinnas,
 & tum Hippocratem, tum nobis illudens abiit, neque rationem relinquens, neque audire quicquam susti-
 nens, quauis docturos nos promitteremus, quod non pugnet hoc visum, neque cum nostris dictis,
 neque cum Hippocratis scriptis. Hic enim magnum & rarum spiritum desipientiæ signum esse ait,
 non tamen si quis deliraret, hunc omnino rarum ac magnum spiritum ducere: atque hoc ipsum etiam nos tra-
 dicta confitentur, cum nihil adulteremus, neque mutemus ex ijs quæ ille scripsit, sed expositiones
 tantum ac demonstrationes apponamus. Si vero tibi bone vir, inquam, inuentum est, quod omnibus
 deliris rarus & magnus spiritus fiat, palam indicas te nihil Hippocratis legisse, quamuis hoc tibi
 vendices ipsa continendo, tanquam sane prius legisses. Verum ille quidem abiit priusquam aliquid utile
 didicisset. Tu vero quisquis tandem hos libros versabis, si quidem veritatem re vera amas, Hip-
 pocratem audias in tertio popularium morborum, in egroto quopiam nomine Pythionis sic scri-
 bentem, in septima diei enarratione: || Nocte turbatio multa, delirauit, nihil dormiuit. Deinde in
 octaua die sic: || Sero rursus exalfactus est, delirauit. Et postea rursus in nona: || Circa solis occa-
 sum inquietus erat, delirabat. Veluti igitur hæc audisti, sic rursus audi, qualis nam dispersionis spe-
 cies huic Pythioni affuit. Cognosces enim quod neque rarum neque magnum spiritum duxit, quamuis
 delirus esset. Mentionem igitur fecit Hippocrates difficultis respirationis quæ ipsi accidit, bis per
 totam narrationem, tum circa secundam tum circa octauam diem. Verum de octaua die prius ap-
 ponam, in qua & delirasse & difficulter respirasse hominem ait, sic scribens: || Octaua mane quid-
 em parum dormiuit, statim vero frigiditas, taciturnitas, spiritus tenuis & imminutus: sero rursus
 exalfactus est, delirauit. Consequenter igitur hæc ex ordine scripsit, & quod spiritus ipsi tenuis erat ac imi-
 nutus, & quod in vna & eadem octaua die delirauit. Num igitur iam per Iouem manifestum est, quod non
 in omni delirio Hippocrates rarum ac magnum spiritum fieri ait: Nisi sane putas bone vir, imminu-
 tum nihil à magno differre: si enim hoc putas, manifestum est quod neque imminuere quid sit nosti,
 & idem esse putas quod augere. Ne igitur à nobis talia discas, sed ad eos qui primas literas ac ele-
 menta docent, eas. Cæterum velut elementa non didicerat ille, significationis verbi imminuere
 ignarus, sic neque Hippocratis scripta legerat: omnino enim sexcenties in ipsis reperisset, & immi-
 nuere, & imminui, & imminutionem, circa omnes ferè numeros & genera & casus ubique inclinata, &
 contrarium verbo augere & augmento significantia. Quare etiam imminutus spiritus contra-
 rius utique fuerit aucto. Quæadmodum igitur auctus magnus, sic imminutus paruus est. Sic igitur
 & cum diem secundam enarrat Pythionis, Breuispirum ipsum appellat: Breuis enim spiratio &
 actionem, & quietem ipsam, breuem fieri indicat: quemadmodum longa spiratio contra, ambo
 esse producta. Atqui etiam si alterum ipsorum indicaretur, tamen etiam sic in confesso esset, quod non
 omnibus delirantibus magnus & rarus spiritus fieret. Rarus enim & magnus iuxta ambo longus
 est, et actionem videlicet & quietem: Breuis vero spiratio omnino iuxta alterum ipsorum breuis,
 quemadmodum etiam tenuis & imminutus spiritus, breuis omnino existit.

3. Epid. cō. 3. t.

74. 3. 148. g

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

DE DIFFICVL. RESPI.

*In Delirantibus Magnum & Rarum Spiritum, & huic Contrarium, & Vtroque,
Hippocrate teste, contigisse.*

E

CAP. 5.

in Prog. cō. 1. t.
24. 4. 194. h

3. Epid. cō. 3. t.
86. 3. 151. d.

Ibidem. e

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ipse itaq; Hippocrates manifeste nouit nō omnibus deliris necessarium esse spiritum magnum & rarum. Nec vero pugnat hoc cum pronūciato de eiusmodi spirandi difficultate lato. Rarus enim & magnus spiritus proprius est delirij, & propterea necessario ipsum significabit: Non tñ si quis delirat, necessario magnum & rarum spiritū habet: neq; enim inseparabilem, sed propriū esse diximus delirij rarum & magnum spūm. Quemadmodū esse geometram, esse architectum, esse philosophum, esse rethorem, & sexcēta alia, quæ singula nulli alij adsunt animali præterq; homini soli, & ob id propria ipsius esse dicuntur, non tñ inseparabilia, quemadmodum est rationale: Neque enim quicquid proprium est, statim etiam est inseparabile. Quemadmodum autē hæc nos reprehensa ab ipsis dialectica docuit, sic etiam q̄ tale pronūciatum; Si magnum & rarum spūm ducit, delirat, neq; idem est quod hoc, Si delirat, magnum & rarum spiritum hēt, neq; necessarium est ambo simul esse vera: non enim reciprocant hæc inter se mutuo, sed solum reuertunt. Sicut igitur nemo Olympia vincere potest, nisi prius multo tempore sit exercitatus: sic neq; in veritatibus sermonibus clarus euadet, qui non didicerit etiam horum luctas. Et quemadmodum ne cadere quidem decenti habitu sciunt luctæ penitus rudes, sed aliqñ ad terram supini prostrati, & tenent, & strangulant, & non dimittunt victorem: Eodem modo artis sermocinandi rudes sæpe manifeste turpissimo casu lapsi, tñ abest vt verecundentur, vt etiam vicisse se existiment. Quemadmodum etiam hic, qui delirantē nobis demonstrauit paruum spūm ducētem, atq; inde per hoc visum Hippocratis sententiam redarguisse se existimauit. Hic itaq; turpissimo casu lapsus, putauit tñ se nos prostrauisse. Quō. n. non turpissimus hic lapsus est: cum simul inueniretur nihil ex scriptis, Hippocraticis legisse, & ob id putasse illius scripta vana esse: simulq; nihil intelligeret ex illius dictis, sed obaudiret, & idem esse putaret, magnum & rarum spūm delirij esse signū, & ad delirium omnino dictam dyspnœam sequi: Deinde quid miri est in curandi ratiocinationibus; cæcutire eos qui tam parua non cognoscunt: Verum hæc parua ex alijs itidem paruis dependēt, quorum item nihil pensi habuerunt. Etenim ignorare quæ facultas respirationis actionem gubernet, principium est hmōi errorum: Ignoratum est autem illud, propterea q̄ ante ignoratum fuit, vnde propositiones exquirere oporteat ad demonstrationes. Qui enim circa hoc luctæ genus aut in exercitati fuerint, aut penitus rudes, eiusmodi casus incurrunt. Demonstratum etiam nobis in alijs est, & maxime in secundo de motu musculorum, q̄ hi qui respirationem inuoluntarium opus esse dicunt, ex eo q̄ non potuerunt a substantia ipsius rei propositiones ad demonstrationem exquirere: sed alia vt contingentia & accidentia prout occurrerūt, secuti sunt: in errorem inciderunt. Verum Hippocrates ipsam rerum naturam contuitus, & alijs vt contingentibus contemptis, in vniuersum constanter pronūciavit in prænotionibus, || Spiritus magnus, & per multū tempus, delirium significat. Particulatim vero per apparentia in morbis, sermonem extremis ad rei certitudinem experientijs factis, examinavit ac approbauit: quas opinor admirabitur qui dictis animum aduertere velit. Dicit enim q̄ omnibus delirij magnus & rarus spūs iuxta propriam ipsorum rationem comes est, non tamen omnibus deliris, sed illis tantum qui non per aliam quandam affectionem delirio maiorem, respirationem habent aliter alteratam. Concedatur autē mihi, vt prius vnus ægrotæ fœminæ apponam enarrationem, quæ in tertio morborum popularium est conscripta, ad iam relata demonstranda, & ad ea quæ nunc proposita sunt inuenienda. Auspicatur itaq; de ipsa sermonem hoc modo: || In Thaso Dealcis vxorem, quæ in Leio decūbebat, febris cum horrore acuta ex mœrore corripuit. Ab initio autem contegebatur, & ad finem semper silens palpabat, vellebat, sculpebat, pilos legebat: lachrymæ, & rursus risus: non dormiebat: a ventre irritatio, nihil prodibat: parum cōmonita, bibebat: vrinæ pauce, tenues, nihil substans habentes: febres ad manum tenues, extremarum partium frigiditas. Nona multū delirabat, & rursus sedata est silens. Quod igitur ab initio & ad finem hæc ipsa desipuerit, didicimus: neque enim vna desipientiæ species ipsi accidit, neq; vulgaris, sed multæ & fortes, partim silenti, partim loquenti, & partim cum lachrymis, partim cum risu. Audiamus autem deinceps ex Hippocrate qualis dyspnœæ species ipsi oborta sit, scribit autem sic: || Decimaquarta spiritus rarus, magnus, per tempus, & rursus breuispira. Hic equidem rursus manifeste per oppositionem dicta est breuispira, ad eam quæ magnum & rarum spūm habebat. Et nullus sane amplius, etiam si omnino sinistimus nobis sit, dubitauerit de eo q̄ nō omnibus deliris Hippocrates raram & magnam respirationem fieri dixerit. Itaq; in vna & eadem fœmina vtriusq; difficultatis spirandi ex ordine commemorat, & paululum progressus amplius sic scribit: || Vigesima sermones multi, & rursus, sedata est, taciturna, breuispira. Deinde vbi dixit, || Vigesima prima mortua est, ad finem totius sermonis hæc addit: || Huic ad finem spiritus rarus magnus, omnino nihil sentiebat, semper contegebatur.

Quid Hæc Voces apud Hip. significant, per Tempus, & ad Finem.

CAP. 6.

Manifestum igitur est ex omnibus quæ retulimus, q̄ Hippocrates aliqñ magnum & rarum spūm deliris fieri nouit, aliqñ vero ipsius contrarium, aliqñ vtroq; in eodem homine singularitatem incidere. Et sanè me tibi demonstraturum esse confido, si modo mentem adhibueris, & non

A non quasi aliud agens supina aure dicta hauseris, in ipsis quos descripsit ægris singularum prædicationum differentiarum causam ab ipso esse indicatã. Initium autem faciam à postrema nobis adscripta ægrota Dealcis vxore in qua omni completo sermone, deinde, velut consuevit, breuiter cõten-
 ta capita recolligens hæc scribit: || Huic ad finem spiritus rarus, magnus, † omnino nihil sentiebat. Etenim quod dicit/omnino nihil/etiam respirationis vtilitatem comprehēdit, † cuius itidem diu-
 tius negligens erat, propterea q̄ nihil sentiebat: et cum per hoc magna quies ac cessatio perficeretur, rarus spiritus reddebatur, nimirum tunc primum ad actionem voluntate concitata, quando prope perniciem & suffocationem peruenit. Quemadmodum autem hæc fœmina, non sufficienter bibebat (parum enim, inquit, cõmonita bibebat) sic neq; respirabat priusq̄ à violentia circa suffocationem admoneretur, multo vehementius pungente ac stimulante & ad actionem excitante, q̄ ij qui ad bibendum commonent. Vbi vero iam respirare cœpisset, reuocabat nihilo minus omnem priorem defectum per magnitudinem actionis, similiter vt ij qui in mœrore & luctu suspirant. Verum illi quidem ob duplicem causam hoc faciunt, tum q̄ circa curam, ob quam tristantur, conuersantur, & ob id rarius ac minus respirantes per multas ex ordine actiones, deinde à defectu coacti omnem ipsum semel explere coguntur: tum amplius etiam propterea q̄ circa mœrores, &
B spiritus & calor intus mouetur. In eiusmodi vero dispositionibus, latenter & paulatim multus calor in alto coaceruatus vbi primum hominem molestat, necesse est amplius respirare. Verum in affectionibus delirantium, necessitas quidem à prima causa consimilis est: à secunda vero non itidem existit: neq; enim intro magis q̄ extra his calor mouetur, nisi fortuito aliud quoddã symptoma fiat. Differunt aut̄ & febricitatio deliri ab ijs qui aliã mœrore affecti sunt. Atqui & ipse Hippocrates reperitur in ipsis reuocationis vocabulo esse vsus, quemadmodum alibi & de Philisco loquens, || Huic spiritus ad finem velut reuocato. Quid igitur tãdem est quod ait, per tempus: nam certe & hoc iustum est exponere. † Siue enim deest/multum/vt idē sit quod in prænotionibus dictum est: || Spiritus magnus & per multum tempus desipiētiam significat. verum si hoc est, bis cõsequenter idem dictum fuerit, tum in Dealcis vxore, tum in adolescente in Melibœa: scribit enim in vtriusq; cõsimiliter, Spiritus rarus, magnus, per tempus: Siue/multū/apponatur, quod dictum est tale fiet: Spiritus rarus, magnus, per multū tempus. & bis dicetur vtiq; rarus. Nequaquã igitur particulam/multum/deesse putandū est: aut certe non sic deficere velut nunc diximus, sed aliter & iuxta alium modum, vt sit quod dictum est tale: Spiritus magnus, & rarus, non continenter, neq; ex ordine consequenter, sed per longius tempus. Si enim continenter & consequenter oēs respirationes contingeret fieri magnas & raras, non apponere oporteret huiusmodi respirationibus /per tempus/sed simpliciter scribere/spiritus magnus et rarus. Si vero plures quidē respirationes non fierēt magnæ & raræ: coinciderēt autē aliquæ pauca huiuscemodi: tunc sanè non simpliciter spiritum rarum & magnū dicere oporteret, sed/per tps/apponere: Aut ēt cum hoc pugnat quod in Dealcis vxore dictum est in fine totius sermonis: Huic enim, inquit, spiritus ad finem rarus, & magnus. Atqui superius dixerat in decimaquarta die, Spiritus rarus, & magnus, per tps. Manifeste enim quod nunc/per tempus/hoc in sequentibus/ad finē/dixit. Quid est igitur ad finē? id videlicet quod vsq; ad finem per oēm morbum contingit. Verum cū hoc pugnare videbitur, quod in decimaquarta die est dictum: Spiritus rarus, & magnus, per tps, & rursus breuispira. Quomodo enim si per omne tempus magnus & rarus erat spiritus, & rursus breuispira, adscriptum est? Si quidem enim oīno aliquod tempus fuit, in quo breuispira erat, non penitus longispira erat. At vero q̄ penitus velit ipsam longispiram factam esse, tamen si non per hæc verba in decimaquarta die, verum in fine vtiq; cum ait/ad finem/manifestum redditur: ac oēs hoc ipsum cõfitebūtur, qui Hippocratis dictionem audire sunt assueti. Neq; enim semel aut iterum, sed valde frequēter, reperitur apud ipsum/ad finem/neq; in alio vllō vsurpatū q̄: vbi per omne tēpus indicare velit. Quare hoc dubium penitus manet, siue hoc ipsum/ad finem/per multum tēpus significare suspicemur, siue aliud quicq̄. Immo sanè neq; dubiū est, sed frustra nos ipsos calūniamur. Non enim dissecat id quod raro incidit, in vllō aliquo eorū quæ sic dicuntur, sententiam in vniuersum prolatã: quemadmodum si etiam sic diceremus: Huic fœminæ per omne quidem tempus magnus & rarus erat spiritus: incidebat tamen aliqñ rarenter spiratio breuis. Quod vero hmōi sermo ipsi Hippocrati sit familiaris, cum ex alijs libris ostendere licet, tum ex ipso tertio popularium morborum, in quo etiam hæc ægrota conscripta est. Pestilentē enim cõstitutionem enarrãs, sic sanè incepit: || Annus asirinus, pluuiosus, sine flatibus ad finem. Et paululū progressus ait: || Etesia parui dispersim spirarunt. Verum ob hoc ipsum sine flatibus annum dixit, q̄ neq; aliq̄ quidam venti, neq; qui Etesia appellant, continenter & memorabiliter spirauerunt, sed parui & dispersim. Rursus porro Apollonium in Abderis decimum tertium ab hac constitutione scribens, postq̄ de omnibus circa morbum ipsius diebus recensuit, ad caudam totius sermonis apposuit, || Delirus ad finem. Atqui paulo supra de ipso scripserat hæc verba: || Circa vigesimam quartam per lenitudinem alia quidem in eodem statu, parum autem respiciebat. Verum non sufficiens erat ipsum parum respuisse, ad hoc vt totam de ægrota prolatam sententiam subuerteret: & ob id recte dixit/delirus ad finem/hoc est vique ad finem, quod idem valet quod, per totum morbum.

3. Epid. cõ. 3. r. 86. 1. 151. d

† Locus hic in exemplaribus græ. impressis de prauate legitur. Calaber aut ita uertit. Omnium insensibilis erat: propter hoc. n. utique et rarus erat ei, & magnus spūs, quia oīum insensibilis erat: unum. n. erat de oībus, & utilis res respirationis.

1. Epid. cõ. 3. r. 18. 3. 121. b

† Al. si. n. deest, multum, idē pot per tempus, ac illud quod in c. in Prog cõ 1. r. 24. 4. 194. h

Al. si igitur.

3. Epid. cõ. 3. r. 1. 3. 140. f

Ibi. r. 6. 141. d

Ibid. r. 84. 151. c

Ibidem.

Qua de Causa Rarus & Magnus Spiritus, Aliquibus semper delirantibus, Aliquibus nunquam, Aliquibus ad aliquod tempus contingat: ac de Differentia Scriptorum Hippoc. & Thucydidis. CAP. 7. E

IAm igitur tandem finem sermoni imponere oportet, quod per tempus non idem est quod ad finem. Et quandoquidem hoc monstratum est, causam deinceps referemus, ob quam aliquibus deliris rarus & magnus per omnem morbum fit spiritus, aliquibus vero nunquam: et quibusdam per longius tempus, raro intercedente aut simpliciter diuerso, aut etiam contrario: quibusdam vero vice versa, raro quidem magnus & rarus, saepe vero aut contrarius, aut quoquo modo diuersus: quibusdam vero ex aequo vterque. In memoriam itaque & hic reuocemus ea quae in primo libro sunt demonstrata, de simplicibus affectionibus. Dolorem etenim solum, in aliqua particula quae circa respirationes mouetur factum, paruam & densam efficere vniuersam respirationem monstrabatur: Delirium vero solum contrariam illi ipsi, raram videlicet & magnam: Augmentum autem caloris, magnam & densam: Et contrariam ipsi frigiditatem, paruam et raram. Si igitur a solo delirio respirationis ornatus et integritas confunditur, magnus & rarus erit spiritus perpetuo: Si vero a solo dolore, paruus & densus: Si vero ambo concurrant, & dolor vehementer superet, obscura omnino alteratio ex delirio erit: Si vero moderatus fuerit dolor, aut plus quidem ex dolore, minus vero ex delirio, respirationem alterari continget, aut vice versa, aut aequaliter iuxta **F** vtrumque. Neque enim delirium valde perfecte demoliri potest alterationem quae fit ex dolore, praeterquam si ipsum valde sit magnum & vehemens, dolor vero paruus & obscurus. At vero dolor ubi fortis fuerit, perfecte euincit respirationis difficultatem quae ex delirio induceretur, vt in totum ne compareat quidem. Sic etiam si cum alia quapiam affectione delirium complexum sit, respirationis speciem interdum aliam efficiet, secundum quod aut superat aut superatur: aut aequa potentia praedita sunt, aut nunc quidem (si ita contingat) superat: rursus vero in alio tempore morbi superatur. Monstrabimus igitur quod etiam hoc ipsum in libris morborum popularium docet, per conscriptos in ipsis aegrotos. Monstrabitur autem euidenter & manifeste, ubi prius parum quiddam de Hippocratis voluntate ac proposito praefati fuerimus. Existimant enim veteres omnia quae aegris contingunt ipsum conscribere, velut Thucydiden: verum res non ita habet, sed hoc ipsum est in quo vel maxime contraria sunt Hippocratis & Thucydidis scripta. Thucydides enim omnia scribit etiam idiotis nota, nihil ipsorum penitus praetermittens: Hippocrates vero pauca ex ijs quae ad totam affectionem pertinent, circa quam aegrotus est periclitatus: multa vero alia ab idiotis quidem neglecta, artificiosam vero & exactam cognitionem exhibentia, & quae etiam optimos medicos saepe latere possunt. Hic velox in interpretando, & nihil quod non magnopere iu- **G** uet scribendum sibi ducens, videbitur tibi rursus propria mente emoueri, quando etiam quae penitus non sunt facta aegro scribit, hoc ipsum insuper indicans quod non sint facta: Hic vero etiam ex factis plurima relinquens, minime videbitur in non factis tempus terendo delirare. Verum si meditatus fueris ob eandem causam, tum illa relinquere, tum haec scribi, tunc sane opinor te ipsum esse admiraturum: Neque enim vulgaria, neque quae quilibet medicus assequi queat, hic scripsit. Demonstratum est autem de his nobis, tum in alijs multis libris, tum in ijs qui sunt de Hippocratis dissectione scripti, nec minus etiam in ijs qui de Thucydidis peste. Horum igitur memor, haud difficulter intelliges ea quae dicuntur. Monstrabo enim (quamuis praeter opinionem hoc esse videbitur) multos difficulter spirantes esse in morbis popularibus conscriptos, verum Hippocratem nihil de difficili ipsorum respiratione dixisse, propterea quod manifesta erat & omnibus medicis conspicua. Si enim aut pectus, aut costas, aut locos circa clauiculas, aut fauces alicui inflammari contingat: & ob id paruus ac densus spiritus necessario sequatur, velut in priore sermone est demonstratum: Hippocrates neque difficilis respirationis speciem, neque prorsus quod difficulter spirans factus est, scribere dignatus est. Multam enim & frequentem huiusmodi dispersionis speciem quotidie ferè videre est & in peripneumonicis, & pleuriticis, & in angina, ac simpliciter in omnibus quibus aliquid circa **H** thoracem ac pulmonem est inflammatum. Quin & ad hepar inflammatum, & praesertim gibbam eius partem: & ad splenem inflammatum, & maxime ipsius caput: itemque peritoneum: eiusmodi difficilis spirationis species consequitur. Immo etiam quibus venter inflammatum est, & magis si os & stomachus ipsius, & quibus pellicula aliqua, aut musculus circa praecordia, aut ipsum adeo septum transversum, his omnibus paruus & densus fit spiritus. Saepe vero etiam intestinum aliquod gracile, & maxime quae iuxta ieiunium sunt, & supernae coli partes, maiori inflammatione correpta, adeo difficilem spirationem induxerunt. Per inflammationem autem nunc intelligendus est durus, & calidus, & dolens tumor, quemadmodum & Erasistratus vocare consuetudinem habet, & recentiores medici omnes: quandoquidem quod veteres Graeci phlogosin id nominauerint, quod hodie phlegmonem, hoc est inflammationem dicimus, nemo ferè ignorat. Monstratum est autem in libro hunc praecedente, ob quid hydropicis & ijs qui se aut potu aut cibis supra modum expleuerunt, & pregnantibus, & qui prominentem ventrem habent, paruus & densus fiat spiritus, & vniuersim loquendo, omnibus quibus aliquod respiratorium organum coarctatur. Sic enim & anhelosis, & pulmonarijs, & suppuratis, & quibus spina dorsum magnopere distorta est, aut alius quispia tumor memorabilis in quacunque praedicta particula existit, necessarium est paruam & densam spiritum

A spiritum ducere. Hi igitur neque vulgares quidem medicos latere possunt, sicut neque affectiones ipsorum, ad quas necessario sequitur spirandi difficultas. Nam & affectus manifesti sunt, & species dyspnoeae evidens est, & plerisque tantum non quotidie contingit. Verum quod Hippocrates nihil ex tam manifestis scribat, saepe demonstratum est. Thucydides equidem quae circa aegros contingunt, velut idiotia, idiotis conscripsit: Hippocrates vero ut artifex artificibus.

Qui Mos scribendi Hippocratis in Proprijs & legitimis libris Epidemicis, ac Cur in aliquibus aegrotis Respirandi Speciem tacuerit.

CAP. 8.

Dicamus igitur iam etiam ipsos difficulter spirantes aegrotos, in quibus non dignatus est non solum non speciem difficultatis respirationis, sed neque ipsum hoc solum simpliciter dicere, quod difficulter spirauerint. Quoniam vero septem sunt ex toto morborum popularium libri, et ex his se primus manifeste spurcius esse omnibus videtur, immo & recentior ac subornatus: Quintus vero non magni Hippocratis Heraclidae filij, sed iunioris filij Draconis: Secundus vero ac quartus, & sextus, ab aliquibus Hippocratis filij, ab alijs vero ipsius Hippocratis esse putantur, non tamen ut conscripti libri, neque ut graecis inuulgandi, sed commentarij potius esse: Quibusdam vero qui mihi exactius librorum vim expendisse videntur, a Thessalo conscripti esse quinque libri videntur: verum duo esse magni Hippocratis, et ob id sane inscripti illi esse, Libri ex parua tabella, Thessali videlicet, qui omnia quae pater ipsius scripserat, in idem coaceruare studio habuit, quod nihil deperiret: solos autem reliquos ex his septem libris, Hippocratis magni esse ferè omnibus confessum est, nempe primum & tertium: Proinde rationi consentaneum mihi visum est, primum eos aegrotos qui in his libris conscripti sunt, in manus sumere: postea vero et eos qui in alijs morborum popularium libris proditi sunt, ipsis statim annexere, prout sermonis progressus hoc ipsum sibi peculiariter postulauerit, immo et quaecumque in alijs ipsius scriptis de respirandi difficultate sunt dicta.

Et sane primi omnium Anaxionis mentionem faciemus, quem velut ipse ait, Febris acuta apprehendit, lateris dextri dolor continens, tussiuit aridas, neque expuit primis diebus. Et primum utique hoc ipsum monstrabimus, cur tandem cum breuiloquus sit Hippocrates, licuissetque ipsi per unum nomen, quod pleuriticus erat Anaxion, dicere, sic relatis symptomatibus quae ad hunc morbum coincidere solent, per illa ipsa magis dignatus sit facere de ipso enarrationem. Neque enim alia hunc morum habet, sed penitus contrarium, ut videlicet ad unum nomen & caput, partialia semper reducat. Neque vero verisimile est nunc eum fortuito sic scribere, qui neque unum aliquod temere scribat.

Quae est igitur causa? Singulorum morborum symptomata partim, necessario, partim ut plurimum existunt. Eorum quae necessario existunt, plures sunt differentiae. Quaedam sepiissime videntur, & ob id naturae morbi propria esse creduntur. Quaedam valde raro, & propter aliquod praecipuum quod priuatim coincidit. Hippocrates igitur cum consuetae species symptomatum extiterint, tunc sane solo vniuersali morbi nomine contentus est: cum vero aliquid ex raris incidit, post vniuersalem & communem totius morbi appellationem, statim illud ipsum discriminat. Quod si plures aliquando conspiciat affectionum species, quae singulae supra communem & consuetam naturam propria discriminatione opus habent, tunc vniuersale quidem transgreditur: enumerat autem statim singula partialia, tanquam sane ex his etiam illud manifestum fiat. Pleuriticis itaque necessario accedit & lateris dolor, atque hic cum febre, & respirandi difficultas, & tussis: neque enim possibile est pleuriticum esse, cui non omnia haec adsint. Verum efferri quicquam ex inflammationis partibus vna, cum tussi, non quidem necessarium est, ut plurimum tamen contingit. Sic vero etiam eorum quae efferuntur species subrubra, aut subflaua, aut spumosa existit. Quemadmodum autem in iam dictis, aliud consuetum, aliud peregrinum est: Sic etiam in ipsis quae necessario coincidunt, aliquae species sepiissime, aliquae raro videntur. Hippocrates itaque in proposito nunc aegroti Anaxione, postquam particulae affectiones discriminatione indigebant, ut quae rarioris speciei essent, quibus

D ipsis distinctis, pleuriticus concursus manifeste cognobilis redderetur, superuacaneum existimauit scribere, quod omnino citra conscriptionem erat intelligibile. Febris enim, inquit, acuta apprehendit, & dextri lateris dolor continens, & tussiuit aridas, tussiculas videlicet. Non solum igitur quod febris fuit, sed etiam qualis nam didicisti: acuta enim, inquit: Et non solum quod lateris dolor, sed etiam qualis, nempe continens: Et non solum quod tusses, sed etiam quae & quales, nimirum aridae, neque quicquam expuentes. In eodem autem hoc sermone didicisti quod pleuriticus fuerit hic homo: in nullo enim ex omnibus morbis praedictarum affectionum concursus adest, praeterquam in pleuritide. Per unum itaque sermonem, & quod cum pleuritide constitutus sit homo, & qualis haec ipsa fuerit, ostensum est. Quando vero respirandi difficultas necessario pleuritidem sequitur, scribere reliquit, quod aegre spirauit hic homo. Si quidem enim & de hac quicquam peregrinum ac rarum quod diceret habuisset, non utique tacuisset: cum vero, velut verisimile est, consuetam speciem seruaret, rationabiliter eam reliquit. Quemadmodum autem haec reliquit, sic alia adscripsit, quae neque necessario pleuriticis adsunt, neque ut plurimum, neque ex dictis intelligi possunt. Inquit enim, Siuculosus, vigilans, vrinae autem coloratae, multae, tenues. deinde inferens, Sexta delirus, ad calfaetoria vero nihil remittebat. Horum nihil neque necessario pleuriticis adest, neque ut plurimum. Si vero & septimae diei audiueris enarrationem, adhuc manifestius cognosces voluntatem viri. Habet autem hoc modo:

Tertia Classis.

iii ij

Septi-

† Calaber lita uertit. & in manu pp' hoc alios sub nomine Hippocratis, quia Thessalica quae pater suus scripserat in paruis tabulis, studuit acerua re in i. ut nihil periret. videt ca. 1. libri tertij. vide ca. 6. Epi. lib. 8. ubi de parua tabella mentio fit.

3. Epid. co. 3. r. 79. f. 150. b

3. Epid. cō. 3. t.
79. 3^a. 150. b

Septima dolorosa, febris enim se extendit, & dolores nō remiserunt, tussesq; infestabānt, ac diffi-
culter spirans erat. Hic sanè difficilis spirationis mentionem fecit, cū hominem male affligi colle-
ctiōnem faceret, inter alia etiā ipsam recensens, quæ à principio quidem ipsi coinciderant, non
cessauerunt tamen, neq; remiserunt. Febres enim etiā insuper se extendisse ait: Reliqua vero tria
mala (quatuor enim sunt cōperta quæ pleuriticum concursum perficiunt) in eodē statu permane-
re ait, dolores videlicet, tussesq;, ac difficilem spirationem, ab ipsa morbi substantia colligens ac ra-
tificationem faciēs hominē dolorose habere ac affligi. Si enim ex affectionibus ipsū morbum
constituentibus, quatuor numero existentibus, tres quidem eodem modo habentes permanent,
quarta vero etiā peior redditur, omnibus manifestum est q̄ homo male habuit. Quare palam vi-
des q̄ difficilis respirationis mētionē propterea fecit, q̄ ea opus fuerit ad cōstitutionis morbi præ-
notionem, aliā ipsius haudquā mētionē faciurus. Et ob id primū hunc egrum ex omnibus in
manus sumpsit, vt ostendā q̄ non male nunc difficilis respirationis mētionē faciat, de qua in prin-
cipio nihil dixit, q̄ neq; in totum ea opus erat. Si enim mentem adhibueris ad ipsam dictionem,
inuenies ipsam hoc indicātem. Septima, inquit, dolorosa, nam & febris se extendit, inquit, & do-
lores non remiserunt, tussesq; infestabāt, ac difficulter spirās erat. Hic enim, velut dixi, vnū quidē
malum extensum esse ostendit, reliqua vero manere in eodem statu. Nam quod ostendit per hoc F
quod nō remiserunt/dixit, id ipsum etiā in reliquis, tussiculis videlicet & difficili spiratione, ex
cōmuni intelligere oportet, cū familiarissima sit eiusmodi interpretatio non Hippocrati solū, sed
& alijs veteribus fermè omnibus. Sicut enim dolores nihil remiserunt, sic etiā tusses infestabāt,
eodem mō scilicet, nihil remittentes: & difficulter spirans erat, eodē videlicet modo, nihil remittē-
te difficili spiratione. Quin & ipsa vox/erat/indicat similiter vt prius, Neq; enim difficulter spi-
rans fiebat dixit, quāuis dicere potuisset: & magis vtiq; q̄ omnia alia dixisset, si circa septimā tan-
dem hac affectio insuper accessisset, & prius non fuisset: sed nec accedebat videlicet, oīno enim à
principio ipsam cum alijs cōsistere oportebat. Recte itaq; Hippocrates docuit, in principio qui-
dem enarrationis ipsam relinquens, postea vero eius mentionem faciens. At vero in alijs multis
agrotis sicut in principio reliquit, sic neq; in pgressu sermonis difficilis spirationis mētionē fa-
cere videtur. Ceterū oēs ipsos deinceps adscribam, tum qui in primo morborū populariū, vt dixi,
tum qui in tertio sunt cōscripti, vbi prius apposuero quæ desunt adhuc expositioni in p̄scriptum
egrotum. Quemadmodū igit̄ q̄ difficulter spirans erat, ex ipsa morbi natura cognouissimus, ēt si
nō postea ab ipso Hippocrate dictum esset: Sic etiā q̄ difficilis spirationis species ipsi parua ac
densa fuerit, non obscurum est, ēt si Hippocrates non scribat. Velut enim q̄ pleuritici difficulter G
spirant apparet, sic etiā q̄ paruā ac densam spirationem habent. Diximus autem antea q̄ Hip-
ocrates nihil eorum quæ ēt alijs manifeste cognoscuntur, scribat: At qui ēt delirauit hic homo, dicit
igitur sic de ipso: || Sexta delirus. Sed hoc quidē, nō vt symptomā natura sua animū percellēs, sed
vt affectus accessorius ad fortes pleuritidas, non sanè alterationē ex dolore superaturum erat, neq;
per se ipsum difficilis respirationis spēm formaturū: verum dolor in latere fortis existens p se ip-
sum oīno respirationē alteraturus erat. Si aut iuxta materiā dolor obscurus erat, delirium vero ve-
hemens, omnino sanè aut perfecte delirium dolorē supasset, aut certe vt plurimū: atq; ita per om-
nem vtiq; morbum talis agrotus magnum & rarum spiritum duxisset, aut plurimū quidem hūc,
rarenter aut paruum & densum: & hoc Hippocrates penitus significasset, velut in adolescente in
Melibea: huic enim distētio quēdā submollis circa iliū erat, sed & magnopere desipiebat. Scri-
bit itaq; de distentione quidē sic: || Iij distentio submollis, oblonga ex vtriusq;. De desipientia ve-
ro sic: || In decima die delirauit sensim, in decima quarta die multū delirabat, in vigesima furiebat,
inquit. Sola itaq; vox ἐξευάνη. furiebat, sufficiens est ad delirij magnitudinē indicandā. Sed & q̄
moderatus esset ac taciturnus adolescēs, non parum magnitudinē delirij auget: siquidē sanè et in
prædictionum libro, responsiones temerarias, nedū deliria ipsa, malas esse ait in moderatis: neq; H
enim alterius rei grā in decimæ die enarratione, ea quæ ad mores adolescentis pertinet adscripsit.
Vt vero ne putaremus, propterea q̄ scriptum est/delirauit sensim/simplex quoddam & vulgare
esse delirium, ob id sanè infert/erat aut moderatus & taciturnus/per quæ omnia vehemētiam de-
lirij indicauit. At vero distentionē circa iliū ex vtriusq; lateribus, fortassis putauerit aliquis paruum
ac densum spiritum efficere. Verum per ea quæ de ipsa scripsit, rationabiliter ostendit ipsam à de-
lirio viciā esse: neq; enim simpliciter dixit/erat aut circa iliū distentio/sed apposuit/submollis/
ostendens q̄ non fuerit cū magno tumore. Molle. n. quod hoc loco Hippocrates Laparon dixit,
vacuum significat. Ex eo vero q̄/oblonga/dixit, contrarium ostendit ei quod ipse sepe dicit/ilio
reuelso. Cum enim à septo transuerso tendit, tunc quidem reuellit, ac totū occultatur, ad thoracē
tractum: cū vero ab aliqua infra sita particula, tunc sanè oblonga ipsa tensio apparet: non est
enim quicq; ante situm quod ipsam occultet, velut in thorace sunt tum costę spurie, tum ipsum pe-
ctus. Nō solum igitur ex his palam est, q̄ parua omnino fuerit affectio circa iliū ad difficilis re-
spirationis generationem, sed & ex eo q̄ Hippocrates de ipsius dolore nihil adscripsit, non tacitu-
rus, si quidem dolorosum fuisset, cū hic ipsi mos sit, vt nihil eiusmodi rerum negligenter p̄tereat.
Si quidem igit̄ hæc ipsa oīno erant parua, neq; enim tumor aliquis magnus erat in ipso, neq; do-
lor,

Ibidem.

† Calaber ni
det legisse. vō-
onua. dicit. n.
agritudo. et in
dicio meo me-
lius. neq; enim
pleuritis neces-
sario est mor-
bus cū delirio.

* Hypochon-
driū. & sic dē in
ceps.

Ibi. l. 27. 151. g

Alor, neq; septimū transfuersum premebat, sed secundum ventrem totum extēdebat: delirio vero contra nihil deerat quo minus & maximum & grauissimum esset: pro ratione utiq; ab ipso penitus superata est affectio circa ilium, vt ob id per omnem morbum respiratio rara & magna sit facta. Et propterea Hippocrates vtriusq; simul meminit, nēpe & speciei difficilis spirationis, & affectionis circa ilium. Habet autem dictio ipsius hoc modo: || Spiritus rarus, magnus, per tps, ilij distentio submollis. Vt ne quis negligenter prætereat sermonem, sed ex ordine consequentes inter se duas legens affectiones contrarias, difficilis spirationis speciem operari solitas, cōsideret causam, cur perfectē quidem superet delirium, vincatur autem distentio circa ilium. Verum nos sanē causam diximus, & mentem ac sententiam viri exposuimus: & oportet iam transitione facta, reliquam propositi sermonis partem explicare. Quā enim deliriū perfectē vicerit cōtrariam affectionem, ipsum solum per propriā vim respirationem alterat, velut in præscripto dictū est adolecentulo, qui in tertio morborum popularium vltimus recensetur. At vero q̄ etiā dolore perfectē exuperante, nihil appareat præterea ex difficultate spirandi quam delirium inducere solet, in Anaxione monstratum est, qui & ipse in tertio popularium morborum scriptus est octauus à pestilentī cōstitutione. In ipsa autem Deakis vxore, cuius etiam antea mentionem fecimus, octaua ab hoc, **B**decimaquinta post pestilentem cōstitutionem scripta, vt plurimum quidem delirium exuperat, rarenter vero exuperatur: verum verba paulo antea quā exponebam quid significet/per tempus/ adscripsi: Nunc vero affectiones ipsas pugnantes referam, secuturus & hīc sermones ab Hippocrate prolatos. Nulla itaq; dolorosa affectio huic mulierculę accidisse videtur, præualuit autē perfrigeratio, marcescente insita caliditate: ex eo enim quod scriptum est de ipsa, || Febres ad manū tenues, extremarum partium frigiditas. hoc ostenditur, & ex eo q̄ per omnem morbum contegebatur: cum enim dixisset, Ab initio autem cōtegebatur. postea in fine totius narrationis, Semper cōtegebat, ait. Quin & ex mœreore initium sumpsisse, his cōsentit. Inquit enim, Febris horrida ex mœreore corripuit. Sed & ipsa febris horrida iuxta eandem causam facta est. Et sanē etiam hoc, q̄ potus ventrem penetrent ac percurrant, neq; paruo tempore consistentes, maximum signum est innatam caliditatem extingui. Quin & cutis arida nihil aliud est q̄; resiccata. Deperit autē vnā cū eiusmodi siccitatibus innatus calor. At verò q̄ hæc omnia in ipsa facta sint, ipsa dictionum sequela ostendit. || Decima septima enim, inquit, iritationes à venure turbulentæ, postea vero ipsi potus percurrebant, neq; consistebant, omniū nihil sentiebat, cutis aridæ circumtensio. Rationabiliter igitur per omnem morbum magnus & rarus spiritus præualuit: intercedebat autem aliquando etiam breuis, ad perfrigerationes cōsequens. Mentionem autem faciam etiam nunc ipsius dictionis, velut antea iam adscripsi: || Decima quarta spiritus rarus, magnus, per tempus, et rursus breuispira. Vigesima sermones multi, rursus sedata est, taciturna, breuispira. Vigesima prima mortua est. Huic ad finem spiritus rarus, magnus. Hic igitur delirium perfrigerationē superabat, & propterea raro quidem breuispira, per omnem vero morbum lōgispira obseruata est. Vice versa porò in Pythione cuius iam antea memini, breuis spiratio per totum quidem morbum erat, raro autem quandoq; longa spiratio contingebat: Atq; id iuxta rationem: duę enim opponebantur delirio affectiones breuis spirationis causæ, dolor & perfrigeratio, quæ ambæ paruanam respirationem facere solent: verum dolor cum densitate, perfrigeratio verò cum raritate. Quod itaq; delirauit, sæpe scriptum est apertis verbis ab ipso Hippocrate, vt hoc quidē neminem latere possit: sed neq; dolor circa aluum, nam & hic aperte sic scriptus est: || Iuxta aluum grauitas cum dolore. Quod vero perfrigeratus fuerit, & insitus calor cōtabesceret, clarum ex his fit: || Secunda circa medium diē frigiditas extremarum partium, verum magis circa manus & caput. Deinde consequenter in tertie die enarratione: Sero circa Solis occasum subfrige factus est parum. In quarta autem die non solum frigiditas, sed etiam q̄ recalfactus sit post tempus, adscriptum est. Clarius autem adhuc de octaua die narrans: Mane quidem dormiuit, inquit, parum: Statim autem frigiditas, sero exalfectus est rursus. Itē in decima die, Rursus multa frigiditas, ait. Ex his igitur manifestum est q̄ & frigiditas erat, nō solum dolor & delirium, in Pythione. Quod vero prævaluerit quidem breuis spiratio, fuerit autem & quedam longa spiratio, perspicuum ex secunde diei enarratione redditur, sic enim scriptum est: || Breuispirus ad tempus multum. Hoc enim quod ait/ad tempus multum/indicat non solum esse breuem spirationem, sed ipsam longam spirationem ab illa superari. Porro hic Pythion in tertio morborum popularium scriptus est tertius post pestilentem cōstitutionē. Quare licet vnicuiq; per se diutius in ipsius senis sermonibus immorari ac conuersari, ne nos omnes ipsos adscribendo, longum sermonem faciamus.

Nihil Superioribus capitibus omitti, quod Galeni Sententię aduersatur.

CAP. 9.

Cæterum q̄ nullam dictionem, quæ his quæ nobis dicuntur contraria sit, volentes præteriuimus, maxime vtique credibile fiet huic, qui ad ipsos libros legendos accesserit. Atq; ea gratia indicamus nos, tum in quo libro æger, de quocunq; tandem nobis singulatim differentibus sermo contingit, scriptus est: tum quotus est, aut à principio aut à cōstitutione numerandi exordio factio: vt ne quis cunctetur ob hæc & circa inuentionem pigrescat, atque aut citra experimentum nobis credat, quod minime expetimus, aut nos suspectos habeat tanq̄ qui perperam adscri-

bamus, quod multi expositores fecerunt. Verum illi propterea libros silent, ac volentes caelant ex E quibus singulatim adscribant dictiones: Nos vero non ipsos solum libros, sed & locos ac capita indicamus, quod quisq; quod velit facilius reperire queat: Scimus enim qd firmiorem fidem habebunt eorum quae dicimus, qui totum libri locum legerunt, ex quo dictionem adscribimus. Cate- rum praedictorum egrorum mentionem nos facere sermonis sequela coegit, cum vellemus ostendere, iuxta quem modum aliquando solum delirium spirandi difficultatem operetur, contraria affectione superata: quandoq; vero penitus superatum etiam ipsum, exile reddatur. Et aliquando quidem ut plurimum exuperat, raro intercidete diuersa spirandi difficultate: aliquando vero exuperatur, atq; ipsum adeo suam difficilis spirationis speciem interlabentem ostendit. Et iam sane perspicuum est id quod a principio dicebamus, nempe qd cui magnus & rarus est spiritus, huic omnino etiam delirium: cui vero delirium, huic non omnino magnus & rarus est spiritus.

Quod in Singulis egrorum primi libri de Vul. mor. Omnia ijs, quae ante dicta

Sunt astipulentur.

CAP. 10.

Porro quod ex propositis adhuc deest, id sermoni addamus, omnium aegrorum qui in primo & tertio morborum scripti sunt censura facta, a primo usq; ad vltimum oium, eodem ordine sermonem facientes, quae ipse in scribendo obseruauit. Primus itaq; oium Philiscus, qd quidem delirarit, ac magnum & rarum spiritum habuerit, superioribus sermonibus monstrauimus. Quod vero neq; dolor quispiam ipsi fuerit circa vllam aliquam partem, ex quibus affectis paruam ac densam fieri respiracionem dicebamus, nunc ostendemus, ipsa etiam hinc Veteris dictione in memoria reuocata, quae sic habet: || Splen eleuatus est orbiculari gibbositate. Minime enim etiam alia's dolorosum est viscus splen, neq; septum transuersum premit similiter vt hepar & venter, nisi maximam sanè habeat tumorem circa caput, quod in Philisco non erat: & ob id splen ipse sufficiens minime erat, vt spirandi difficultatem ex delirio inductam superaret, cum neq; dolorosus esset, neq; septum transuersum premeret. At vero Silenus qui deinceps scriptus est, cuius item in superioribus sermonibus post Philiscum mentionem fecimus, qd rarum & magnum etiam ipse habuerit spiritum, & qd delirarit, illuc ostendimus: Quod vero nullam affectionem habuerit, quae delirium superare poterit, hoc loco demonstrabitur. Etenim tertia diei ipsius morbi enarratio sic scriptum habet: || Illic distentio ex vtriusq; oblonga ad vmbilicum submollis. Igitur & ad vmbilicum secedebat distentio, & neq; dolor quispiam neq; tumor memorabilis erat. Quin & quod in fine dictum est, Illic palpitatio, neq; ipsum sufficiens est difficilè ex delirio respiracionem alterare: Dictum enim sexcenties iam est, aut dolorem esse oportere circa aliquam partem, quae per respiraciones mouetur, aut aliquod ex respiratorijs organis coarctari, vt paruus & densus spiritus fiat. Igitur neq; Silenus hic, neque prior Philiscus aliquam aliam affectionem habuit, respiracionem alterare potentem, praeterq; delirium. Neq; enim dolor, neq; compressio organorum respiracionis, imo neq; perfrigeratio aliqua aderat, qualè in tertio morborum popularium, Pythioni & Dealcis vxori factam esse ostendimus. Caterum tres deinceps his, scriptos, Herophontem videlicet & Philini vxorem itemq; Epicratis reperias, si diligenter enarrationes de ipsis perlegeris, minus delirium habere, qd vt iuxta hoc respiratio ipsa alterari possit. Immo Herophonti^a || splen eleuatus est, & illic, ait, distentio, neq; apponens submollis, neq; oblonga, neq; ad vmbilicum. Quare huic partes circa septum transuersum inflamatae fuerunt, quod ipsum septum primum & principalissimum respiracionum organum esse, nobis in comentaribus de causis respiracionis est monstratum. At vero, Philini vxor^b dolebat, inquit, cor & ilium dextrum. Epicratis vero vxor^c non solum cor dolebat, sed & lateris, ait, sinistri grauitatem cum dolore habuit. Ob id igitur neq; adscripsit vlli horum paruum & densum spiritum, sed penitus obtinuit, morem hunc habens, velut etiam antea indicauimus, vt quae omnibus manifeste cognoscuntur, relinquat. Manifestissima autem & omnibus nota erat, velut item ostendimus, respirandi difficultas iuxta paruitatem ac densitatem, quam necessario praescripti tres aegri habebant. Quin & Cleanactides qui post scriptus est, itidem necessario similiter difficulter spirabat, ob sinistri lateris dolorem. Verum neq; in hoc quicq; scriptum est de difficilis spiracionis specie, vt quae citra scriptionem intelligi possit: neq; vero delirauit hic Cleanactides. Qui vero post eum scriptus est Meton, neque quae dolorem inferre posset, neq; quae aliquod respirandi organum coarctare valeret, affectionem habuit, immo neq; delirij vllam morbosam hypothesim: Verum quid praeter opinionem, & quod occurrere non valde soleat, ipsi accidit. Quinta. n. die sanguine ex naribus effuso, & sudore excluso, perfecte iudicatus est. Sanguinem igitur effundebat adhuc et post iudicationem, vigilans existens: immo & delirabat, inquit, quamuis ante iudicationem penitus non deliraret: & ob id et nos diximus nullam morbosam affectionem delirij ipsi affuisse. Verum sic delirabat, velut ebrijs ex capitis repletione contingit: ob hoc autem, & παραλέγειν. i. delirabat, vocem Hippocrates scripsit, vt ostenderet similitudinem ad ebrietatem ipsi factam, ex capitis repletionem. Peruenit enim non pauca sanguinis copia ad ipsius caput, velut ex his quae contigerunt coniectare licet, ob quam sanè totus morbus est iudicatus, suscipiente nimirum capite omnem ipsius affectionem. Verum ex hoc sanguine non parum, statim in quinta die impetuose excretum est cum sudore: multo vero magis qd euacuatum est, in capite remansit, quod ipsum grauauit, & hominem delirare coegit. Vnde sanè

1. Epid. cō. 3. t. 18. j. 121. b

Ibid. t. 19. o

A Ibid. t. 10. 122. a

B Ibid. t. 21. c

C Ibid. t. 22. f. g

D Ibid. 23. 123. a

E Ibid. t. 24. d

f * Interips uerbu παραφορον confundit cum παραλέγειν utriusq; n. sepiissime, delirare uertit, cum tñ Gal. ex Hippocratis snia alteru ab altero distinguae. Minus. n. malum e, παραλέγειν quā παραφορον. vide et li. 3. de respirandi diffic. ca. xi. p. p. sine, ubi diffusit Gal. hoc tractat. Antiqua translatio uerbu παραλέγειν ad uerbu uertit, pterlog, παραφορον. i. uero desipere.

F 1

2

2

2

G

3

4

5

H 6

7

- A fanè Hippocrates postq̄ dixisset, Balneis circa caput vsus est, Sanguinem ex naribus sepe post iudicationem fundebat, ait. Quare in hoc non solū nullum difficilis respirationis modū scripsit, sed neq; an prorsus difficulter spiraret. Neq; enim quōcūq; delirantibus, aut ebrijs, sed solis desipientibus magnus & rarus fit spiritus: atq; hoc est quod in prænotionibus ait, || Spiritus magnus, & p
 8 multum tempus desipiētiam significat. Cæterum ægrotus qui post ipsum scriptus est Erasimus, necessariò difficulter spirabat: relicta autē est difficilis spirationis species, ob sepe dictam causam. Nusquam enim vllam aliquā dolorosam affectionem, aut respirandi organa premētē, prædixit se ipsum apparet, atq; deinceps sequentem difficilem spirationem adscripsisse, sed vbiq; velut omnibus notā reliquisse. Quòd vero fuerit eiusmodi affectio ipsi Erasimo, clarum fecit eū dixit, || Ili
 9 sublimia, distentio cū dolore. Magnitudinē enim inflammationis declarat, ob quam tamen si homo delirabat, non tñ difficilem spirationem delirio propriam habebat: aut certe huius, oīno mentionem Hippocrates fecisset. Quemadmodum. n. paruam & densam in doloribus contingentē ipse semper relinquere reperitur, propterea q̄ est manifesta: ita cū eam quæ in delirijs contingit non rit ambiguam, nusquam relinquit, neq; indefinitam præterit. Equidem quæ in || Critone post eū
 B pinatissime, velut ex ipsa narratione discere licet, merito de respirationis difficultate quicq̄ dicere Hippocrates reliquit, aut q̄ qualis ea fuerit non obseruauit, aut q̄ mētionem eius facere non est dignatus: utrūq; enim rationi consentaneum existit: Quòd nō obseruauit quidem, tū ob mortis velocitatem, tum propter symptomatum perterrefactionem: neq; enim paruū miraculum est, hominem obambulantem, & consueta vitæ munia obeuntem, deinde magnum pedis digitum vehementer dolentem, prima die paululum subcalfactum esse, sequēti deinde mortuum esse. Cū igitur nulla mora interim facta sit, sed velociter homo morti concesserit, non autem simpliciter desipuerit, sed, vt ait, furierit, impossibile erat obseruare quō respirauerit. Etenim furiosos ne prope quidem accedere sustinemus, verum elongamur omni modo, formidantes ne quid mali etiam nobis affricent. Aut igitur non obseruauit, vt diximus: aut nō dignatus est speciei difficilis respirationis mentionem facere, propter inopinatum tot symptomatum concursum, ad quem solum nos mentem adhibere conuenit, & non circunduci ac distrahi ad ea quæ per alios ægrotos inueniri possunt. Consequenter porrò Clazomenium describit, || qui caput & collum ac lumbos, vt
 10 inquit, à principio dolebat: verum hæc non sufficiebant ad spiritum paruū ac densum efficiendum, nisi de collo fanè hoc dicere velimus, verū de hoc in progressu sermonis determinabimus: Cat vero ilium cum tumore eleuatum, sufficiens erat. Quare tamen si hic desipuit, non tamē propriam desipientiæ respirationis speciem habuit, cum nimirum prædictæ dolorosæ affectiones exu
 11 perarent. Cæterum Dromadæ vxor quæ post hunc sequit, quā etiā statim à principio huius sermonis apposui, non solū desipuit, sed & magnum & rarum spūm habebat, cum neq; circa thoracem, neq; circa ilium, vlla affectio esset, quæ paruam & densam spirationem efficere ex natura sua posset. Ob id igitur & Hippocrates oīa quæ mulierculam ipsam apprehenderāt exacte describēs,
 12 " || Circa ilium, inquit, {dolere cœpit,} anxia, implacida. vitiatīs videlicet humoribus istuc os vētris
 13 " mordentibus, nō tñ vlla inflammatione existente, neq; etiam aliqua alia affectione, à qua paruus & densus spūs produci solet. Et fanè in hac narratione paululum pgressus Hippocrates, vbi scripsit, ilij dolor/voem/anxia/apposuit. Et deinde rursus/anxia liticulosa. Neq; igitur quicq̄ eorū quæ circa ilium aut thoracem fiebant, sufficiens erat delirium exuperare. Sed neq; calor innatus
 14 " extinguebatur, quemadmodum alijs sic contigisse ostendimus. Quare pro rōne, cū nulla affectio ex ijs quæ delirio oppositæ sunt, respirationem alterare posset, magnus & rarus spūs huic fœminæ fiebat. Quando vero adscriptum est & hoc/statim reuulsus/hoc ipsum adhuc me indicare ac adnotare nunc oportet, ne quis suspicetur nos id segniter præterituros fuisse. Verum nunc fanè
 D id exponere non est tempestiuum, explicabitur autem in sequenti libro vnà cū alijs quæ similiter sunt dicta. Cæterum in præsentī sermone reliquos adhuc tres ægros in manus sumemus, qui quidem & ipsi desipuerunt, non tamen propriam delirio, difficilis respirationis speciem habuerunt. Ob id in primo quidem scriptū est: || Ilij dextri dolor, inflamatio submollis ex interna parte, ex ea videlicet quæ ad septū transuersum vergit. In secūdo vero, || Circa ilium tumor eleuatus
 13 " cū dolore. & paulo post, || Ilij dolor. & rursus deinceps, || Circa clauiculā sinistra dolor permanebat. In tertio autem ægrotō (muliercula vero erat hæc velut etiam præcedens) || Capitis, inquit, & collī & pectoris dolor fortis. & paulo post, || Dolores permanebant.

Ex singulis Aegrotis tertij lib. de Vul. mor. Testimonia, quæ superiora

Gal. dicta confirmant.

CAP. 11.

ATque hi qui quidem sunt quatuordecim ægroti ex primo libro morborū popularium, eo ordine ab Hippocrate, quo etiam nos ipsorum mentionem fecimus, cōscripti. Porrò libro tertio morborum popularium duodecim sunt ante pestilentem constitutionem ægroti, sex & decem vero post eam, qui omnes consentiunt cū ijs quæ à principio, vt constanter pronunciata supposuimus. Pro comperto autem habeo, quòd si relinquam ipsos & permittam ijs qui volunt in omnibus consensum intueri, vt priuatim & per se ipsos narrationes a sene conscriptas legant,

Tertia Classis.

iii iij non

DE DIFFIC. RESP.

non propterea vt longiores vitem sermones, hoc facere videbor, sed quod non possim pronun-
ciata à principio supposita per totum sermonem conseruare ac tueri. Si vero omnes deinceps, re-
censam, nugator & loquaculus esse videbor, vt qui ea quæ quisq; per sese expendere sufficiebat,
ipse frustra adscribam. At vero si penitus me alterum absurdum incurrere oportet, aut videlicet
suspicionem falsi dogmatis, aut loquacitatem: reperio autem loquacitatis aliqua solatia, suspicio-
nis vero nulla: honestius vtiq; fuerit de omnibus dicere. Quæ igitur sunt loquacitatis solatia? Pri-
mum vt paucis percurram ipsos ægros, neq; amplius similiter immorer singulis, sed nudâ solum
faciam mentionem. Alterum vero vt adhorter eos qui neq; tam pauca sustinent audire, quo ea
transgrediantur, & ne scripta quidem esse putent. Quemadmodum enim in splendida epulatio-
ne cum multa sint apparatus, alius aliud eligit, hoc quidem vt suaue, aliud vero vt profuturum: sic
etiam sermonum apparatus opiparum esse oportet, electionem autem in vtentibus.

Ordo Aegrorum tertij libri Epid. ante Pestilentem constitutionem.

Primus itaq; omnium ægrotus noie Pythion, ex ipsa narratione manifestus fit q̄ nullâ diffici-
lis respirationis hypothesim habuerit. Secūdus vero Hermocrates, || Caput, inq̄t, dolere in-
cepit & lumbos, ilij distētio submollis. non tñ q̄ infra & ad vmbilicum ipsa tensio processerit, aut
q̄ oblonga fuerit, adscripsit: ex quo clarum fit q̄ à septo trāsuerso inflāmato ilium reuellebatur: et E
ob id etiam submolle apparebat, vt quod nullam propriam haberet inflammationem. Hic igitur
etiam si delirabat, tñ ipsū delirium ab alio maiore affectu superabatur: quemadmodum etiam in
tertio et quarto quintoq; ac sexto. Etenim ī tertio, ^a|| ilij dextri distētio submollis scripta est. In 3 4
quarto vero ^b|| ilium dextrum distētum fuit, & ad interna processit. In quinto autem ^c|| collum do- 5
lorosum habebat. Verum in sexto ægroto (erat autem hæc muliercula) præfatus Hippocrates, 6
^d|| Hæc incipiēte morbo dolebat fauces, & ad finem ruborē habebat, gurgulio reuulsus, fluxiones
multæ, tenues, parue, acres, tussiebat, maturum aut nihil efferebat. paulo post ait: ^e|| Erat autem & 7
quid innatum tabidosum. Quare manifesta etiam in hac fit affectio prædominās, in respiratorijs
organis consistens. At vero eā quæ inde sequitur enarrans ægotam, hoc mō auspicatur: ^f|| Mu- 8
lier anginosa circa Bitonis. progressus aut, inquit, || Spiritus sublimis. quod ipsum etiam in pro- 9
gressu sermonis exponemus. Nūc vero quod ppositū est absoluaemus. In octauo vero deinceps: 10
ægroto scriptum est: || Ilj distētio submollis ex vtriscq;. In nono vero, || Dolores circa ilia. Verū 11
hęc sanē muliercula non desipuit. || Quæ vero sequuntur duæ mulierculæ, ex corruptione fœtuū
male habuisse ait. Affectiōnes vero quas recēset de ipsis, vt vniuersim pronunciemus, vterorum
inflammationes sunt: particulatim vero quæ ad eiusmodi affectiōnes etiam aliās consequuntur.
Postremam vero quæ adhuc restat, || cor doluisse ait, non apponens vocem, anxia. Quin & fri- 12
gidum sudasse, & per omnem morbum horridam fuisse, ac magnopere perfrigeratam, vt vix re-
calfieri potuerit, aut penitus non recalfacta sit. Quare manifestum est etiam hanc omnino secun-
dum vtrascq; affectiōnes, tum doloris, tum perfrigerationis, breuispirā fuisse: non tamen dignatus
est in hac Hippocrates difficilis spirationis mentionem facere, vt quæ valde esset manifesta.

Ordo Aegrorum tertij libri Epidem. post Pestilentem constitutionem.

Consequenter autem sequitur pestilens cōstitutio, postq; rursus, primum quidē ægrum Pa-
riū scribit, in quo circa finē sermonis, vbi quæ in toto corpore cōtinenter permanerint scri-
bit, habetur & hoc: ^a|| Cū doloribus vigilans. Secūdū vero in Thaso de quo ait: ^b|| Tusses aut cō- 2
tinentes, humida, multæ. Tertius est ^c|| Pythiō, quem iā antea explicauimus. Et quartus ^d|| phre- 3 4
niticus. Et quītus ^e|| cui repente dextrū femur dolere incepit, & cum fluxio in partes circa caput
conscēderet, statim quidē delirauit, & statim itē mortuus est, similiter vt is qui in primo morborū
popularium dolore circa magnum pedis digitū oborto, secūda die mortuus est. Quare in his de
difficili respiratione penitus nihil scripsit ob causas, quas in illo ipso iā antē retulimus. ^f|| Sextus 6
deinceps neq; desipuit, neq; aliam quandam affectiōnem spirationem egram inducentem habuit.
Septimus autem ægrotus ^g|| virgūcula est, quæ ob sanguinis multitudinem sic circa caput infesta H 7
ta est, velut in primo morborum popularium septimus item ex ordine æger, cui sanguis ex nari-
bus profluxit. Quare quæ iam de illo diximus, ea etiam huc transferantur. || Octauus porro egro- 8
tus Anaxion est, de quo in superioribus egimus. || Nonus aut tum virguncule, tum illi in primo 9
libro morborū populariū, cui ex naribus sanguis pfluxit, consimilē totius morbi hypothesim ha-
buit. Decimus vero qui est in Abderis Nicodemus, || delirauit quidē semel in sexta die, die vigesi- 10
ma per sudorem iudicatus, cum visus esset sine febris esse, rursus febrēt, & rursus paululum delira-
uit. Scribit de ipso ēt hæc: Exacerbationes autem & dolores huic ad finē. Verum qui nā dolores, 11
quæsierit fortassis aliquis: cordis equidem, dolore ipsum statim in principio impetitū fuisse dixit.
Paululum aut inde progressus, dolores oīum, scripsit. Ob id igitur & deliriū, quod exiguum et per
modicum omnino durans tempus illi factum esse dixit, respirationem non alterauit. Deinceps
porro consequenter est muliercula quæ ex mœrore in morbum incidit, in qua scribit: || Dolores
magni, continui. Quin & conuulsiones multæ, ait. Cæterum in aphorismis de conuulsionibus
hoc modo scribit: || In febribus spiritus offendens, malum, conuulsionem enim significat. Itaque
species difficilis respirationis huic mulierculæ, partim iuxta dolores, partim iuxta conuulsiones
fiebant.

12 A fiebant. Ob id igitur quamuis delira esset, tamen magnum ac raram spiritum non habebat, ut qui ab
 alijs duabus fortioribus affectionibus superatus esset. Postea vero virgo in Larissa sequitur, quæ
 duodecima post pestilentem constitutionem ab Hippocrate est conscripta, & ob sanguinis multi- 3. Epid. c. 3. t.
81. j. 150. h
 tudinem ægrotavit, & per fluxum sanguinis ex naribus iudicata est, itemque per sudores, & fluxum
 13 menstruorum tunc primum conspectorum: quæ ipsa etiam nullam vilius alicuius difficilis respi- Ibidem. t. 84.
151. b
 rationis structuram habuit. At vero Appollonio in Abderis, qui inde sequitur, illi dextri, in-
 quit, eleuatio cum dolore. Quin & quæ semper fuerit magnis visceribus præditus, & quæ dolor circa
 14 illum ipsi extiterit familiaris, hoc ipsum sanè in principio narrationis scriptum est. Nihil igitur miri
 est ipsum quamuis delirauerit, non tamen respirationis speciem delirio propriam habuisse, cum
 videlicet ita affectionem dolorosam magnam in illo possideret. Deinceps ab hoc sequitur mulier,
 15 quæ in Cyzico gemellas puellas peperit, de qua sic scripsit: Capitis & colli grauitas cum dolore. Ibidem. t. 85. c
 16 quare etiam spirandi difficultas secundum hanc ipsam affuit. Restant post hæc duo adhuc ægro-
 ti in tertio morborum popularium libro, vxor videlicet Dealcis, & adolescens in Melibœa, qui
 ambo & delirauerunt, & magnum ac raram spiritum habuerunt: de quibus in superioribus suffi- Ibidem. t. 86. d
Et t. 87. g
 cienter diximus. Cæterum cum hic liber iam ad iustam magnitudinem peruenerit, de reliquis om-
 nibus, quæ de difficili spiratione à sene tradita sunt, in sequenti libro videbimus.

GAL. DE DIFFICULTATE RESPIRATIONIS

LIBER TERTIVS

Iano Cornario medico interprete

ARGUMENTVM LIBRI

Quæ cæteris libris Epidemicis qui Hippocrati ascripti sunt, continentur,
 ijs quæ primo lib. de Diff. resp. ostensa sunt, astipulari.

*Quid Superioribus libris Actum sit, Quid hoc agendum, ac de Authoribus
 librorum Epidemicorum.*

CAP. I.

Ni uerſo de difficultate ſpirandi ſermone in duplicem doctrinæ modū à no-
 bis diuiſo, in primo euidem libro, quæ medicum de ipſa cognoscere oportet
 vnà cum proprijs demonstrationibus ostendimus: In ſecūdo uero qui
 hunc præcedit, & hoc ipſo tertio, omniū quæ ab Hippocrate de ſpirandi dif-
 ficultate dicta ſunt in omnibus ipſius ſcriptis, expolitionem facimus. Quare
 qui ipſorum tm̄ artis operū ſtudioſi ſunt, nihilq; de ueterum dictis curioſius
 inueſtigandum (uelut ipſi aiunt) cenſent, omnia quæ cupiūt ex primo libro,
 ſufficienter habebūt: Qui uero ē Hippocratis ſniam de his diſcere experūt
 ſimulq; poſſunt, ex his ſanè libris eam colligent ac allequenē. Appetere itaq; cognoscere ea quæ
 ab optimis dicta ſunt, commune eſt omniū natura honeſtatis ſtudioſorum. Verū poſſe ē ipſa di-
 ſcere, longiore tēpore indiget, neq; ſimiliter omnibus expoſitum exiſtit: pleriq; enim præ multi-
 tudine negociorum, ocio ad optima proſequenda priuantur. Hęc ſanè cum nos non lateant, ea q̄
 maxime ad artis opera pertinent, in primo horum commentariorum explicauimus: uerū Hip-
 1 D occupauit ordinis à principio conſtituti. Et oportet ſanè eum qui ea quæ in hoc ipſo dicuntur aſſe-
 qui uelit, prius diligenter ſecundum librum verſaſſe, in quo primum totam mētem ipſius Hip-
 2 cratis oſtēdimus, q̄ nihil uulgare, neq; eorū q̄ uulgus medicorū nouit, ſcribere digneſ: Deinde ue-
 3 ro & particulatim oēs ex primo & tertio morborum populariū ægrotos reſenſimus, demonſtrā-
 4 tes q̄ in multis, quamuis difficulter ſpirare neceſſe erat ipſos ægros, tm̄ non adſcripſit, quemadmo-
 5 dum neque alia multa quæ ad ea quæ ſcripta ſunt, neceſſario conſequuntur. Quæ enim quiſpiā ab
 6 ijs, quæ Hippocrates, inquam, dixit incitatus, citra hoc q̄ ab ipſo eadiſcat, inuenire pōt, hæc non pu-
 7 tauit ſcribere oportere. In multis uero ē ipſam difficilis reſpirationis ſpeciem ipſis narrationibus
 8 de ægrotis adſcribit, quando aut non neceſſario ſequitur ægrotos, aut non promptum erat cogno-
 9 ſci ab ijs qui ipſius ſcripta legunt. His igitur ſcopis etiam nunc adhaerentes & intenti, poſtquam
 10 primum & tertium morborum popularium in ſuperioribus expoſuimus, rursus à ſecundo initium
 11 faciemus, ipſiq; etiam reliqua Hippocratis ſcripta connectemus. Quemadmodum autem primum
 12 & tertius, non ſolum ab Hippocrate compoſiti eſſe uidentur ijs qui optime de his ſentiunt ac iu-
 13 dicant, ſed etiam ob ſpeculationis familiaritatem mutuo inter ſe connexi, eodem modo, opinor,
 14 habent ea quæ in ſecundo & quarto ac ſexto habentur. In conſeſſo eſt enim iam, etiam hos Theſ-
 15 ſalum Hippocratis filium compoſuiſſe, ut qui in parentis tabulis aut chartis ſiue pellibus & mem-
 16 branis

DE DIFFICVL. RESP.

branis quibusdam commentarios repererit, ipseque etiam aliqua, eaque non pauca, de suo addiderit. E At vero quintum & septimum morborum popularium, non videtur mihi quisquam genuina Hippocratis doctrina dignos censere, & ut ego sentio, neque quartum, quamuis quidam etiam hunc a Thessalo compositum esse putent. Caterum prae notionum liber, & aphorismi, & liber de aquis locisque ac aere, ampliusque liber de victu in morbis acutis, quem aliqui ad Cnidias sententias inscribunt, non praeter rationem Hippocratis scripta esse creditum est. Horum igitur ubi usus postularit, mentionem faciemus: itemque aliorum, qui partim ipsi Hippocrati, partim Euryphonti & Thessalo ac Polybo, ut autoribus deferuntur.

Coniugationes Difficilium Respirationum ex secundo & sexto lib. de Vulg. morbis. CAP. 2.

Ordiamur itaque iam expositionem a dictione in secundo morborum popularium scripta, quae hoc modo habet: || Spiritus paruus densus, magnus rarus, paruus rarus, extra magnus intra paruus, alius quidem extendens, alius vero vrgens, dupla intra reuocatio velut superinspirantibus, calidus, frigidus. Eadem vero dictione in sexto libro perfectius scripta est. Supra tres enim coniugationes ipsius difficilis spirationis, quarta item adiecta est, quae manifeste in secundo morborum popularium desideratur, non ipsius auctoris, ut mihi videtur, culpa, cum perspicuum sit ipsum non ex experimento quopiam & memoria, multitudinem spirationum difficilium coaceruasse, sed ex Rationali diuisione. Nequaquam igitur relicturus erat aliquam difficilis spirationis speciem, verum in hoc quisquam ex veteribus descriptoribus librorum peccauit, atque ita postea habens liber inuulgatus est, seruatusque est hic error usque huc merito sane, cum aliqui negligenter plane veterum libros versent, ut neque an deficiat quippiam, neque an in alio libro dictum sit sciant: quidam vero etiam si sciant, tamen quod deest apponere non audent. Neque enim similiter nostri aevi hominibus priores faciles erant neque prompti ad adscribendum veterem dictionem, quae eodem modo in omnibus exemplaribus scripta esset: sed significationem solum facere contenti erant, quod hic quidem defectuose, in sexto vero morborum popularium perfecte, diuisio difficilium respirationum scripta esset, tum quae secundum magnitudinem ac paruitatem fit, tum quae iuxta raritatem ac densitatem. Has enim duas oppositiones, eam videlicet quae iuxta magnitudinem ac paruitatem fit, & eam quae iuxta raritatem & densitatem, Hippocrates manifeste inter sese complicat, & coniugationes difficilis spirationis quatuor facit: vnam in qua minor simulque densior quam naturalis, respiratio fit: alteram, cum maior & rarior: & praeter has aliam tertiam, in qua minor & rarior: & supra has quartam, quam in secundo morborum popularium desiderari & relictam esse diximus, in qua maior simulque densior fit. Ostensum enim mihi saepe est, etiam si hoc citra ostensionem omnibus manifestum sit, quod duae oppositiones inter sese complicatae, quatuor coniugationes faciant. Caterum dictione Hippocratis in sexto morborum popularium, non solum in hoc differt ab ea quae in secundo habetur, sed & in eo quod in sequentibus, quando inspirationis magnitudinem confert cum magnitudine expirationis, altera coniugatio penitus relicta est in secundo libro, indicante & hic ipso librorum descriptore extremam secordiam, aut sedulitatem. Si enim integras dictiones transgressus est, extreme secors erat: Si vero similes inter se, nescius quatenus differunt, vnum & idem vtraque significare putauit, deinde alteram sustulit, ad summam utique sedulitatem progressus est, correptionem scriptorum Hippocratis, non ministrum, se ipsum ostendens. Hoc equidem utile est circa pleraque obscuras dictiones meminisse, in quibus aut relictum quid esse credibile est, aut adscriptum. Nihil enim vetat iuxta illas, aut quod deest apponendo, aut quod delictum est corrigendo, perfectum ac verum reddere & absolueret sermonem. Quemadmodum enim transcribere ac mutare veteres dictiones temerarium est: sic velut scriptum est conseruare, & paucis quibusdam appositis aut immutatis dubitationes dissoluere, bonorum expositorum opus est. Verum de his opinor me paulo post per ipsa opera monstraturum esse quae facere oporteat: non enim simpliciter, neque prout contigit, hoc ipsum faciendum est, sed cum ostensione veritatis rerum, ampliusque ostendendo prius ipsam senis sententiam sic habere, & vtraque consentire, dictionis transmutatione conuenienti facta.

Explicatio Sententiae Hip. lib. 6. sectione. 2. de Vulg. morb. de Coniugationibus Difficilium Respirationum. CAP. 3.

CAeterum ad propositum iam progressi, & perfectiori dictione apposita, quae in sexto morborum popularium habeatur, videamus qualis nam sententia ipsa sit. Quod enim ex rationali diuisione inuenire conetur omnes difficilis spirationis differentias, hoc ipsum est illis qui libros ipsius exposuerunt vix, & coniectare omnibus facile esse opinor: An vero recte diuidat, & an nulla relicta sit difficilis spirationis species, hoc non est omnibus inuenire facile est, sed qui de his iudicaturus est, eum & diuidendi methodi expertum esse oportet, & circa Hippocratis dogmata non inexercitatum. Et methodus sane ad id quod diuidit respicere oportere erit, qualis naturae existat. Si. n. simplex fuerit, ea quae iuxta substantiae ipsius rationem sunt, quot sunt, & quae, ac qualia, considerare oportet, atque ex his diuidere: Si vero compositum, vtrunque aut singulas partes diuidere, ut dictum est, oportet, totum vero ex modo compositionis. Verum quae est Hippocratis sententia de compositione, nobis alibi fufissime dictum est: relatum est et in superioribus. Quare nihil vetat ad hos scopos intentione ac respectu

A spectu habito, ipsam morborum popularium dictionem tueri, quæ sic habet: || Spiritus parvi den-
 si, magni rari, parvi rari, magni deli: extra magnus intra parvus, intra magnus extra parvus: alius
 extendens, alius vrgens: dupla intra reuocatio velut superinspirantibus: calidus, frigidus. Quod
 igitur non quarta solum coniugatio circa densum & magnum consistens, in secundo morborum
 popularium relicta est, sed & ex sequentibus duabus in quibus expirationem cū inspiratione con-
 fert, altera scripta quidem est in presenti iam proposito sermone, relicta est autem in secundo mor-
 borum popularium, palam videre est: Neque enim in illo libro scriptum est, Intra magnus, extra
 parvus: sed altera sola difficilis spirationis species ostenditur, in qua magnus spiritus expiratur,
 parvus vero inspiratur. In multis igitur codicibus reperire licet hunc defectum adscriptum, ve-
 rum in plurimis & fide dignissimis exemplaribus relictus est: Atque hoc sanè nihil ad præsens
 refert: propositum est enim nobis perfectiorem locutionem considerare, eam videlicet quæ nunc
 est adscripta. Quod itaque ex spiritus intra & extra meatu, totius respirationis actio composita
 est: & quod altera eius pars inspiratio, altera expiratio appellatur: dictum quidem est in primo
 libro statim in principio, verum etiam si à nobis dictum non esset, nemo fere ignorat. Quod ve-
 ro nullius alterius rei quam motus propria sint velocitas & tarditas, dictum quidem & hoc iam
B est, sed etiam nunc in memoriam reuocetur. Magnitudo quidem & paruitas velut non sunt mo-
 tui propria, sic omnino inseparabilia sunt ab eo quod per spatium aliquod aut distantiam localem
 fertur. Et ob id iuxta vtranque respirationis partem, duæ differentes oppositiones fient, altera iux-
 ta velocitatem ac tarditatem, altera iuxta magnitudinem & paruitatem. Quod vero totius respi-
 rationis adhuc alia oppositio sit iuxta densitatem ac raritatem consistens, id ipsum etiam antea re-
 latum est: & quæ hæc oppositio non sit respirationis veluti motus, sed vt compositæ rei ex distan-
 tijs conflata. Quare in his tribus generibus omnes respirationis differentias esse necesse est: In ve-
 locitate quidem & tarditate, propterea quod hæc propria & ab omni motu inseparabilia sunt: In
 magnitudine vero & paruitate, propterea quod motus organorum respirationis per distantiam
 fit: Densitas autem & raritas tertium ex prædictis genus, neutrius propriarum ac primarum re-
 spirationis partium proprium, aut inseparabile est: verum totius respirationis pars fit per accidens
 quoddam: quandoquidem composita res est, ex duobus contrarijs motibus quiete distinctis con-
 stans. Hæc igitur sunt primæ differentie totius respirationis. Caterum cum respiratio res sit quæ
 & facere aliquid, & pati possit, aliud vtiq; fuerit differentiarum genus in ipsa, vtrâq; videlicet par-
 te æqualiter aut inæqualiter perfecta: At vero & rursus aliud, ipsius totius vt compositæ, partibus
C inter se mutuo collatis. Hæc cum ita habeant, sciendum primas quatuor difficilis respirationis dif-
 ferentias in proposita Hippocratis dictione scriptas, totius respirationis esse. Neutrius enim par-
 tis est densitas & raritas, si sanè meminimus eorum quæ statim à principio primi libri dicta sunt.
 Sic vero etiam sequentes duas, nam & in his duæ totius respirationis partes conferuntur, & ob id
 sic scriptum est: || Extra magnus intra parvus, intra magnus extra parvus, videlicet spiritus. Sequē
 res autem deinceps duas differentias in quibus dicitur, Alius extendens, alius vrgens. alterius par-
 tis ipsius respirationis proprias esse putandum est, quem sanè iuxta substantiam esse vel maxime
 ipsius respirationis diximus. Extendens enim tardus est, vrgens autem velox: tarditas autem & velo-
 citas ab omni motu inseparabilia sunt. Quod vero deinceps habet: || Dupla intra reuocatio velut
 superinspirantibus, inæqualem inspirationem ostendit. Inquirenda est autem eadem oppositio in ex-
 piratione, quam ego relictam esse credo à transcribentibus magis, quæ ab ipso Hippocrate: quando-
 quidem in alijs scriptis est eiusmodi speciei difficilis spirationis mentionem facere apparet, vt in se-
 quentibus palam ostendam. Quod si cui ab ipso Hippocrate relicta esse videtur, hic peiora pro me-
 lioribus eligit. Equidem penitus nullam inæqualitatis mentionem fecisse iuxta neutram respira-
 tionis partem, sed penitus oblitum esse ac reliquisse, minime conueniebat Hippocraticæ diligen-
D tiæ. Verum ego sanè etiam si id quod nunc de inspiratione scriptum est, in totum scriptum non es-
 set, describentis magis peccatum esse quæ ipsius Hippocratis, dicere audeam. Rationem autem vtiq; ali-
 quam sic haberent hi quibus ad peiora animus inclinat. At vero cum & inspirationis specie adeo
 manifeste indicauerit, vt non solum dixerit, duplam intra fieri spiritus reuocationem, sed & velut
 superinspirantibus apposuerit, quomodo tandem aliquis adhuc suspicari queat ipsum expirationis esse
 oblitum? De his igitur et rursus agemus. Deinceps autem alia adhuc difficilis respirationis specierum op-
 positio apposita est in fine totius sermonis sic habens: || Calidus, frigidus. vt videlicet & hic subau-
 diamus /spiritus/ vocem. Quemadmodum. n. magnus & parvus, & densus ac rarus, sic est calidus &
 frigidus spiritus expirat. Quanquam & hic decepti quidam, propterea quod ipsi non intelligant, cor-
 rigunt, & dictionem immutare audent, non /calidus, & frigidus/ velut nunc dictum est, scribentes, sed
 ipsa cum prædicto connectentes, atque hoc modo legentes /velut superinspirantibus calidum fri-
 gidum. Hi quidem igitur supra hoc quod ipsam dictionem nullam sententiam referentem efficiunt, et
 palam produnt, quod neque senis libros legerunt: omnino. n. meminissent eorum quæ in alijs locis ab
 ipso sunt scripta de calida & frigida expiratione: quæ quoniam ratione aut in illis ab ipso scripta sunt,
 aut hic relicta, non habent quod dicant. Si. n. non putauit ex difficilium spirationum genere esse
 calidam & frigidam expirationem, non rite in alijs locis ipsarum veluti difficilium respirationum me-
 minit:

6 Epid. cō. 1. t.
10. 3^a. 162. d

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

DE DIFFIC. RESPIR.

minit: si vero in illis rite ipsarum commemorat, nunc sanè non rectè ipsas reliquit. Verùm hæc E non ita habent. Nam & hic rectè in difficultium respirationum diuisione continentur. Quid vero indicent, in alijs locis rectè ab ipso dictum est.

*Proponuntur Quæstiones quæ ex libro Prænotionum Hip. de Difficili
Respiratione oriuntur.*

CAP. 4.

*In Prog cõ 1. l.
24. 4. 194. h*

Relictis igitur iam his qui sic ab Hippocratis mente aberrant, & omnia magis quàm sententiam ipsius intelligunt, ipsi per nos ipsos inspiciamus, quid nam in prænotionum libro de difficulti respiratione in hunc modum scribat: || Spiritus densus existens, dolorem aut inflammationem significat in locis super septum transuersum. Magnus autem & per multum tempus, desipientiam ostendit. Frigidus vero ex naribus & ore prodies, valde iam perniciosus est. Apparet enim in hoc libro, harum trium tantum difficultium spirationum ipsum mentionem fecisse. Atqui si tot solum sunt, quid tandem multo plures ipse in popularium morborum libris scripsit? Si vero adeo multæ sunt, cur paucissimarum in prænotionum libro mentionem fecit? An numerum quidem ipsarum nosse, commodum existimauit, quid vero singulæ indicent, non vtile esse putauit? Aut hæ solæ indicant, reliquæ vero nihil: sed possibile est quandoque præter naturam respirare, nullam vero affectionem in animali præter naturam esse? Aut in tantum hoc verum esse oportet, ut penitus necessarium sit ipsam affectionem in animali præter naturam fieri difficultis respirationis causam? Si quidem igitur causæ rationem habet affectio ad difficilem respirationem, fuerit utique hoc modo, & tempore, & ordine, & facultate prior. Quomodo igitur Hippocrates in prænotionum libro, tantum difficultium respirationum numerum relinquere videtur? Equidem ea gratia volebam ipsos expositores inter se conferre, & quærere, ac soluere, verùm eius rei faciendæ nulla est facultas: etenim expositorum cur quis tandem mentionem faciat? Eorum vero qui ante nos vixerunt, & quorum commentaria ad nostram ætatem seruantur, multas & longas nugas conscriptas inuenire est: quæ vero sic alicuius momenti sunt, penitus ab ipsis relicta sunt. Verùm nos sanè inquirimus ipsa, etiamsi nullam viam habeamus ad inueniendum ab illis præmonstratam. Dictum quidè a nobis est, & in his quæ de optima facta sunt, & in curandi methodi scriptis, quomodo talia omnia inquirere & inuenire oporteat. Immo & in primo horum commentariorum duplicem viam ostendi ad eiusmodi inuenienda, alteram ex differentijs difficultis spirationis procedentem, alteram ex affectionibus in organis respirationis, quàm etiam faciliorem & manifestiorem esse dicebam. Et quisquis illa scripta diligenter versauit, haud indigebit multis rationibus ad præsentium solutionem. Si vero negligenter illa tractauit, aut aliàs ad discendum hebes est: Qui quidem negligenter tractauit, rursus ipsa relegens, identidem eadem repetat: Qui vero hebes ad discendum est, aliud quid agat, ac sciat quod paruæ naturæ magni viri sententiam adsequi impossibile est, qualis sanè ipse Hippocrates erat. Quæ igitur nemo priorum aut proposuit, aut dubia putauit, aut quæsiuit, aut inuenit, ego & proponam, & dubia faciam, & quomodo quærere oporteat dicam, & dijs volentibus inuenturum me spero. At vero ipsum problema etiam paulo antè à me relatum est. Cur nam tot difficultium respirationum species Hippocrates in prænotionum libro reliquit. Dubitatio vero nunc dicetur, vbi quæ in primo sermone scripta sunt, prius in memoriã reuocauero.

Omnes enim difficultium respirationum differentias, in illis sermonibus, in quinque ex toto tum affectionum tum difficultium respirationum genera reduxi. Quare adhuc magis dubium constituitur problema spe etiam quæ sola restabat sublata. In eiusmodi enim omnibus, in quibus cuiuscunque tandem rei differentia plures quidem ab altero quopiam, siue viro, siue scripto: pauciores vero rursus ab aliquo altero dicuntur: vna sola superest consensus spes, si quis monstrare queat alterum in primis diuisionis partibus rem ipsam extendisse, alterum vero contraxisse. Hac igitur spe nobis sublata (monstratum est enim in primo libro neque affectionum, neque difficultium respirationum genera, in minorem numerum reduci posse.) quæ amplius ars soluendi ea quæ nunc quærantur inueniri possit? Cum ob alia enim, tum ob id quod quædam prima genera relicta sunt, ampliusque diuisa, & male distinctim mutuo opposita, ac obscure enarrata in prænotionum libro, reprehendere quis merito possit, quamuis si quis alius Hippocratis liber, is ipse perspicuus existat. Atqui obscurum simulque indeterminatum est quod statim in principio dictionis dictum est: || Spiritus densus existens dolorem aut inflammationem significat in locis super septum transuersum. Si enim non duplex esset spiritus densus, alter quidem cum magnitudine, alter vero cum paruitate: aut si non ex diuersa affectione vterque ipsorum generaretur: rectè utique Hippocrates aut indiuisum ipsum reliquisset, aut differentiam eius quod per vtrunque significatur non indicasset. Quoniam vero ipse manifeste in morborum popularium libris, alterum densum simulque paruum, alterum densum & magnum statuit: & nos monstrauius hos ex prima ipsorum differentia esse: male utique indiuiso relicto denso, simpliciter sic dicere contentus fuit: || Spiritus densus existens dolorem aut inflammationem significat in locis super septum transuersum. atque hoc sanè vnum dubium existit. Consequenter vero tertiæ differentia mentionem faciens sic: Magnus autem & per multum tempus delirium significat. Et hanc solam ex primis differentijs manifeste prolocutus, apposita ipsi spirandi difficultatis, quæ rarum & paruum spiritum ostendit, nullam omnino mentionem fecit:

Ibidem.

Ibidem.

A fecit: quāquam sanè velut densus spiritus duplex erat, magnitudine & paruitate distinctus, sic etiā rarus necessario duplex est, magnitudine ac paruitate distinctus. Verum alterius solius in prænotionibus meminit, ubi ait: ¶ Magnus autem & per multum tempus, delirium significat. alterum vero rarum simul & paruum relictum esse apparet. Quare ex quatuor coniugationibus, quas in morbis popularibus scripsit, primæ duæ indiscriminatim & obscure ac confuse dictæ sunt: Sola vero tertia, ut diximus, tum ipsa, tum quod per eam significatur, ambo manifeste scripta sunt. Ceterum non in his solum obscurus & indistinctus, & qui plura relinquat, sermo esse videri potest, sed & ex eis, quæ deinceps inferens ait: ¶ Frigidus vero ex naribus & ore prodiens, valde perniciosus est. Cur enim tandem, si differentias iuxta calidum & frigidum recensere statuerat, frigida tantum mentionem fecit? Et amplius, Cur nam aliarum duarum, tum eius quam indiscriminatim spiritum densum nominat, tum quam distincte rarum & magnum, affectiones ipsas solas adscripsit, non tamen in quid finiant significauit, dolorem quidem & inflammationem à densa, delirium autem à rara & magna spirationis difficultate indicari dicens: In differentia vero iuxta frigidum, in quid designat dicit, inquit enim perniciosum valde esse huiusmodi spiritum: affectionem vero ob quam ita difficulter spirant obscuriorem existentem, non etiam dicit: cum tamen præfaret in omnibus difficilibus respirationibus, tum ipsas affectiones dicere, quæcunque tandem hæ sint, tum alterationis ipsarum modum adscribere, mansuetas à malignis distinguendo. Non igitur ita fecit, verum in prioribus spirandi difficultatibus affectiones, in vltima alterationis modum solum ostendit. Et quod crimen omnium minime effugere potest, quod videlicet nihil penitus de inæquali spirationis difficultate dixit, id ipsum sanè etiam iam sermoni apponatur. Extendens enim & ut vult spiritus, & extra magnus intra paruus, & intra magnus extra paruus, neque ipsi quidem in prænotionum libro relati sunt: Verum ex his quæ nos in primo libro explicauimus, in quatuor difficilium spirationum coniugationibus comprehensi reperiuntur. At vero quintam inæqualem, cuius dimidiam partem in morbis quidem popularibus scripsit, ¶ duplam intra (inquiēs) reuocationem, in prænotionum vero libro penitus reliquit, sub nulla quatuor coniugationum iuxta vllum aliquem modum comprehensam inuenire licet. Atque tot quidem ac tales sunt dubitationes.

Qua Via ac ratione Proposita & Quæstiones explicari que vnt.

CAP. 5.

Oportet autem hinc nos non similiter, ut multi faciunt, qui Hippocrati contradicunt, dubitationes quidem facile reperire, in solutionibus vero ipsarum hæere: verum primum quidem viam quandam facultatis inuenire, deinceps vero per demonstrationem, ea quæ per ipsam viam inuenta sunt confirmare. Quæ est igitur via facultatis? oportet enim inde initium sumere. Vna quidem communis illa omnibus veteribus, familiaris breuiloquentia: Altera vero peculiaris illa Hippocratis animi altitudo. Monstratum enim nobis est quam grauis sit sæpenumero hic vir, ut qui ea quæ alijs medicis nota sunt prætereat, velut quæ à nemine eorum qui artem ingenue exercent ignorari queant: quæ vero talibus ignota sunt, omnia diligenter simulque perspicue exponat. Si vero hic ipsi mos est, quod mirum est ambiguam ac obscuram apud plerisque differentiam difficilis respirationis, eam videlicet quæ fit iuxta magnitudinem & raritatem, tum per alia scripta demonstrare conatum esse, ut quæ desipientiæ propria sit, tum in prænotionum libro manifestaria doctrina dignam censuisse: verum differentias densitatis, ut quæ medicis ignotæ esse non queant, vna summa comprehensas breuibus indicasse? In pleuritide. n. & peripneumonijs, anginisque, & orthopnoeis, densus & paruus fit spiritus: Et si pleuritis non sit, solus autem dolor circa costas extet, densus & paruus fit spiritus: Quemadmodum etiam si circa os ventris, aut stomachum, aut splenis caput, aut hepatis gibbam partem. Nam & in his locis si quis sit dolor, necessarium est paruum & densum fieri spiritum, & multo magis si sit circa septum transversum, & partem eius quæ coniungitur & coheret peritonæo, itemque musculos illic circumscitos. Atqui etiam si non istic solū, sed longe inferius peritonæū fuerit affectū, & offensam ipsius percipiat septum transversum, itidem paruum ac densum spiritum efficit. Quin & ventris ipsius maiores affectiones, quæ cum dolore fiunt & tumore: splenis item ac hepatis infernæ partes: non minus densum ac paruum efficiunt spiritum. Et in vniuersum, siue tumor quis sit premens ac coarctans quodcumque tandem respiratorium organum: siue dolor circa quamcumque partem, sic appropinquatem respiratorijs organis, ut ipsis motis simul moueat: densus ac paruus erit spiritus. Reliquas porro horum causas in primo libro recensuimus. Quemadmodum sanè & quod caliditate multa in respiratorijs organis coaceruata, densus & magnus spiritus fiet: id quod ferme omni die, in omnibus exurētibz febribz apparet, ut neminē latere possit. Etenim quod inflammationē præter naturā phlogosin Græcis dicunt, non Hippocrates solū, sed omnes ferè alij qui ante Erasistratum fuerunt, phlegmonē nominarint, non à nobis tantum, sed ab omnibus Hippocratis expositoribus est ostensum. His itaque sic statibus, nihil amplius mirum est, prædictas ambas differentias Hippocratem vna summa ostendere, ubi ait: ¶ Spiritus densus existens dolorem aut inflammationem significat in locis super septum transversum. tanquam sanè nos intelligere possimus, quod cum paruitate dolorem significet, cum magnitudine vero inflammationē. Apponit autem rationabiliter, in locis super septum transversum siue respiratorijs/ tanquam medicæ

2. Epid. sect. 3.
& 6. Epid. cō. 2.
L. 10. 3. 162. d.

in Prog. cō. 1. L.
244. 194. b.

DE DIFFIC. RESPIR.

modicæ caliditatis partium infra septum transuersum, respirationem in magnitudinem ac densita-
tem eleuare non queant.

Ex aliquot locis Hip. monstratur ipsum declarasse Spiritus Densi Coniugationes.

CAP. 6.

ATque via quidem inuentionis quæditorum circa primas differentias hæc est. Verum demō-
strationem est quandam ad sermonem apponere necessarium est. Nunc. n. q. non impossibi-
le est, hanc sententiam Hippocratem vsurpasse, ostensum est. Monstrabitur autem consequenter
q. penitus hoc modo habet. Cur. n. tandem in vtrisque morborum popularium libris secundo ac sex-
to, has duas spirandi difficultatis differentias primas omnium distinguere reperit: priorem qui-
dem paruum & densum spiritum, alteram vero densum & magnum: in proposito autem præno-
tionum libro ipsas ignorare videtur, supra hoc q. postea statim scribat rarum & magnum: Rarum
igitur & magnum spiritum nouit, densum vero & paruum ignorat: Et sanè etiam si quisquæ eo-
rum quibus animus in peiorem partem inclinat, dicere queat, q. qui nam sit densus ac paruus spiri-
tus, cognoscere quidem Hippocrates potuerit: quæ vero sit affectio, quæ ipsum efficiat, non potue-
rit cognoscere: at certe cum dicat, Densus spiritus dolorem significat, aut inflammationem in lo-
cis super septum transuersum, palam sit q. & affectiones scribat, & neutram relinquat. Immo &
eundem ordinem ostendit, quem est in duobus morborum popularium libris fecit. Perspicuum itaq. F
est q. denso & paruo dolorem, denso vero & magno inflammationem coniungat. Neq. enim dice-
re licet, q. in popularium quidem morborum libris duobus, parui & densi, & magni ac densi spiri-
tus, mentionem fecit, in alijs vero nusquam: Nam & in illis ipsis sepe, & in libro de diæta seu victu
in morbis acutis, quem etiam de pituita inscribunt, statim in principio libri, non tantum huiusmo-
di difficilis spirationis speciem palam nominat, sed & ipsam affectionem in qua fit, & modum ip-
sius iuxta quem lædere solet. At qui nullus eorum qui ex contentionis studio multos Hippocratis
libros velut non genuinos rescindunt, hunc librum detruncare ac Hippocrati auferre ausus est.
Equidem quæ in fine sunt post balnei vsu, pleriq. tollunt: quæ vero consp. habentur, omnes cõ-
seruant. Si igitur non solum in hoc libro monstrabimus, sed etiam in alijs similiter inuenitur, q. tũ
differentias, tum affectiones densi spiritus cognoscat, quid adhuc deesse videbitur ad demonstratio-
nem: Si vero etiam in ipso prænotionum libro paulo inferius inueniri potest, quod & differen-
tias non ignoret, & affectiones ipsas sciat, non ne credes adhuc amplius id quod propositum est sa-
tis esse demonstratum: At vero quod hæc ita habeant, neq. mentiamur, ex ipsis verbis videre li-
cet. Incipiam aut. a libro de victu in morbis acutis. In hoc libro statim in principio, de morbis circa
pulmonem ac thoracem verba faciens, hoc modo ait: || Quibuscunq. enim cibus statim conclusus G »
est, si quis non subeuacuatis sorbitionem præbeat, dolorem præsentem utiq. exacerbauerit, & non »
præsentem statim induxerit, & spiritus densior reddetur. Malus autem hic est, resiccat enim pul- »
monem: & ilia, ac pectinem, & septum transuersum dolore fatigat. In hoc sermone primum qui-
dem, quod propter dolorem densus sit spiritus ostendit, nobis opinor relinquens meditandum
generationis modum, quem in primo horum commentariorum me dissoluissè manifeste puto.
Quemadmodum enim dolentibus cruribus, multum progredi nequimus: eodem modo, vbi
quoddam organum ex ijs quæ in respirationibus mouentur doluerit, parum respirare cogi-
mur, & citius desistere cupimus. Quando enim simul cum temporis respirationis longitudine
extenditur dolor, qui citius cohibet motum respiratoriorum organorum, citius dolore liberatur:
Verum quanto citius quam oportuit cohibetur, tanto ipsum animal defectuosius inspiratione
participauit. Quemadmodum igit. si quis pauciores cibos quam ex vsu sit accipiat, hic cito alio-
rum ciborum opus habebit: sic si quis minus quam ex vsu est inspirauerit, hic citius inspiratione
indigebit, & in hoc spiritum ipsum densari continget. Quo enim tempore inter actiones medio or-
gana respirationis cessantia requierunt, eo ipso nunc quiescere animal ipsis non permittit: tan-
quam enim singulas respirationes defectuose respirans, semper etiam magis propè ad suffocatio- H
nem accedit. Huius autem ipsius affectionis timore, citius respirare vrgetur, & respirationis orga-
na citius quam oportet mouet, non permittens ipsis quiescere, in quantum quiescebant, quando
secundum naturam habebant. Quando igitur Hippocrates ob dolorem, spiritum densiorem fieri
dicit, videtur autem per mediam paruitatem densitas ipsa generari, omnibus sanè manifestum
est, quod etiam paruitatem nouit. Quis enim tertium a primo nosse queat, si medium ignoret, &
præsertim si ipsum tertio generationis causa existat: Et sanè paululum progressus, ipsis suis
proprijs verbis aperte, paruitatem densitatis causam esse tradit, sic scribens: || Etenim ipsum spu- »
tum intra retentum prohibet quidem spiritum intra ferri, cogit autem cito extra ferri. Hic alteram »
rursus causam docet generationis densi spiritus: appellauit autem ipsam in superioribus sermoni-
bus respiratoriorum organorum coarctationem. Quod igitur in dolore nobis intelligendum
relinquebat, hoc ipsum hic ipse exposuit. Quid est autem hoc ipsum: || Multo, inquit, sputo cir- »
ca arterias, pulmonis videlicet, contento, & spiritus ipsius regionem præoccupante, spiritus circa »
inspirationis actionem intra accedere prohibetur. Num igitur aliud quid est quam parua inspi- »
ratio id quod nunc dicitur: Non certe, si quidem iuxta copiam substantiæ quæ inspiratur, magni-
tudinem respirationis metiri oportet, velut in primo libro est demonstratum: verum si ob aliam
quandam

de Vict. rat. in
morb. acut. cõ.
1. 1. 3. 2. 7. 113. f

Ibidem. t. 33.
114. c

Ibidem.

A quandam causam cogi spiritum cito extra ferri † dicit, q̄ ob inspirationis paruitatem. Non est autē q̄ hoc dicamus, } cum ipsa dictionis series sic habeat: Etenim ipsum sputum intra retentum prohibet quidem spiritum intra ferri, cogit autē cito extra ferri. Propterea enim q̄ latione spiritus ad interna priuatum est animal, quiescere non permittit, vt quod de suffocatione perichitē, & in hoc densus spiritus generatur. Neque enim conuenit ipsas nominum syllabas audire velle, cum integri sermones perspicue dicantur: neque aliud quiddam esse putare, cito ad expirationem concitari, quā dense respirare: & aliud quiddam, prohiberi inspirationem sufficienter fieri, q̄ paruum esse respirationem. Verū hīc quidem ipse Hippocrates manifeste exposuit, quomodo in detento sputo densus fit spiritus, per mediam paruitatē: In dolore vero reliquit, vt opinor, propterea q̄ multis locis ipse dixerit, actiones organorum a dolore impediri, cum possimus nos etiam si ex illo non audiamus, ex manifeste apparentibus inuenire. Supra hoc igitur q̄ ambo hæc nos manifeste in hoc sermone docet, q̄ & dolor, & locorum coarctatio, paruum efficientia respirationem, statim ēt densam reddunt: amplius & hoc edocet, q̄ non hæc solum sunt densi spiritus causæ. Primum quidem in eo quod dicit, Dicitur est autē sic in dolore. hoc ipsum manifestum facit, q̄ ob aliā causam spiritus iam densus existat, densiorem fieri dicēs ob dolorem, tanq̄ vt opinor & hīc nos ratiocinari possimus, febrilem caliditatem ipsum omnino densum efficere. Secundo autē in eo quod dicit, quod a denso & multo spiritu, velut iam dictum est, sputum crudo modo viscosum redditū, ascensum & exitum fieri prohibet: Densi enim spiritus dolor causa est: multi autem nō hīc, sed calor febrilis. Cæterum hīc valde sapienter, non magni spiritus dixit, sed multi. Magnus enim quantitate circa singulas respirationes iudicatur: Multum vero possibile est aliquā ex multis paruis coaceruari. Et apparet sanē hoc manifeste fieri in pleuriticis, qui magnum quidem spiritū semel ducere ob dolorem non possunt, quamuis pluri aere ob febrem opus habeant: ob continuitatem vero actionis, æqualem multitudinem spiritus magnis respirationibus coaceruant: Quod enim pauca magnæ, hoc multæ paruæ possunt. Eodem modo & in peripneumoniacis multo quidem spiritu opus est, verum ob locorum coarctationem parum inspiratur. Etiam hīc igitur densitas multas paruas respirationes efficiens, ad æqualitatem cum paucis & magnis redigit.

Nomina ipsa Difficilium Respirationum, & Magni & Densi Spiritus Coniugationes, aliquot librorum Hippocratis locis explicari.

CAP. 6.

N Vm igitur indigebimus adhuc inquisitione syllabarum ipsorum nominū, in hoc libro conscriptarū sic consequenter de parua & magna respiratione, non contenti rebus ipsis adeo manifeste ostensis? Atqui hoc non erat quæsitum, an Hippocrates paruæ ac magnæ respirationis nomen noscat: reperit. n. tum in morborum populariū libri scriptū, tum rursus in prænotionum libro, vbi inquit: || Magnus spiritus & per multū tps desipientiā significat. verū an duplicem nouerit densum spiritum, & alterū ipsorū a dolore fieri dicat, alterū a caliditate multa in respiratorijs organis coaceruata. Quando igitur hæc monstrata sunt, superuacuum est adhuc audire desiderare nominū syllabas. Quando quidem & secundū hunc ipsum, quē in prænotionibus dixit sermonē de desipientia, cuius iam dicere licet, non rarū & magnū dictum esse spiritū qui ipsam desipientiam in dicit, & dictionem proferre hoc modo habentem: Spiritus magnus & per multū tps desipientiā significat. tanq̄ sanē non idem sit, aut rarū dicere, aut per multū tps, aut q̄ nos nunc non uenimus, & non res ipsas quæramus. Cæterum q̄ sanē quidam in tm̄ ad rem adsequendā rudes sunt, vt ēt ipsa nomina audire velint, reuocabimus ēt ipsis in memoriam duas quasdam dictiones, ex ipso de victu in morbis acutis libro sic habentes: ^a || Spiritus offendens in sursum latione densus aut magnus. Hic quidem habes, si quidem desideras, nomen ipsum magnus: rursus autē ēt paruus, vbi ait: ^b || Et spiritus paruus, & reuulsio spiritus densa ac violenta accedit. Rursus autē in ipso prænotionum libro, ^c || difficulter ferre morbum inquit, & spiritum magnum ac densum esse. Hunc quidem igitur palam ipso nomine prolato, magnum & densum scripsit. Paruum vero & densum rursus in sermone de angina, vbi ait: ^d || Plurimumq̄ dolorem exhibēt & orthopnœam, hoc est rectā spirationē. Quod. n. in orthopnœis paruus & densus fiat spiritus ob coarctationē respirationis organorū, haud scio an quisq̄ ignoret. Atqui etiam si talia ab ipso Hippocrate discere velimus, in libro quidē de victu in morbis acutis, in verbis quæ paulo ante adscripsi, docuit nos, quō paruus & densus spiritus fiat, iuxta sputorum cohibitionem. In libro vero de articulis statim in principio sermonis de spina dorsii enarrans luxationes in posteriorem partem, in locis supra septum transfuersum ex tumoribus aut morbis factas, hoc modo ait (opinor. n. præstabilius esse vt totus sermo ipsius adscribat) || Quibus supra septū transfuersum fuerit in posteriorem partem luxatio, his & costæ non volunt in latitudinē augeri, sed in anteriorem partem: & pectus acutum fit, sed nō latū: ipsiq̄ difficulter spirantes fiunt, & stertorōsi, minorem enim amplitudinem habent vetriculi spiritum suscipientes & emittentes. Nam & cogunt circa magnum ventriculum, collum habere in anteriorem partem luxatum, vt ne pronum sit ipsis caput. Coarctationem igitur multam faucibus hoc exhibet: cui accedit q̄ ad internam partem repit: nam & rectis natura difficilem respirationē hoc os exhibet, si intro repat donec repressum fuerit. Ob hanc igitur rem huiusmodi homines eminentis gutturis magis apparent quā sani: Tuberculosiq̄ vt plurimum tales circa pulmonem sunt,

† Calaber. dicit aliquis, q̄ ob parua actione respirationis, requere hoc ēt et dicendum.

in Prog. cō. 1. c. 24. 4. 19. h

A de Vict. rat. in mor. acu. cō. 2. c. 4. 7. 12. f

B de Vict. rat. in mor. acu. cō. 4. c. 3. 3. 4. 7. 139. b

C in Prog. cō. 2. c. 5. 6. 4. 20. g

D Ibidem. cō. 3. c. 16. 209. 2

de Artic. cō. 3. c. 7. 7. 269. c

* κερχ' α' δ' ε' ε'

DE DIFFIC. RESPIR.

* *cōtortiones.*

* *κερχράδην*

de Viēt rat in
morb. acut. cō.
1. t. 34. 7^a. 114. a

* *πέγχειν*

in Prog. cō. 3. t.
16. 4^a. 209. a

de Articul. cō.
3. t. 7. 7^a. 269. c

de Viēt rat. in
mor. acu. cō. 1.
t. 34. 7^a. 114. a

de Articul. cō.
3. t. 7. 7^a. 269. c

Ibidem, t. 32. uf
que ad 39. 113.
f. h. & 114. a. b. c

ex duris tuberculis ac crudis. Etenim occasio luxationis in posteriorem partem, & distentio, pluri E
mis ob eiusmodi cōllectiones fiunt, quibus sanè vicini nerui cōmunicauerint. In hoc toto sermo-
ne luxationem in posteriorem partem, ob tubercula in pulmone cruda & dura fieri dicit: difficul-
tatem vero respirationis ob coarctationem locorum: appellauit aut̄ huiusmodi ipsius differētiā
stertorofam. At vero in libro de viētū in morbis acutis, quando eorum quibus in paruitatē & den-
sitate respiratio vertitur meminit, etiam hoc ipsum orthopnoæa nomen apposuit, & stertere ip-
sos dixit. Quare etiam cum in libro pranotionum de angina narrans dixit, || Plurimumq; dolorē
exhibent & orthopnoeam. non aliam quandam difficilis respirationis speciem q̄ paruā & dēsam,
sic appellauit. Omnes. n. qui ob coarctationem non sufficienter inspirare possunt, de suffocatione
periclitant̄, si decūbant: & ob hoc tum thoracem totum, tum collum, rectum habere eos oportet,
vt pote cum non paruū auxiliū ipsis ex huiusmodi figura accedat. Ampliora enim simulq; lōgio-
ra omnia respirationis organa fiunt, partim quidem per rectam figuram in directum extenta, par-
tim vero minus in sese concidere prohibita & impedita. Manifestum est aut̄ etiam ipsum Hippo-
cratem, sic vt nos nunc dicimus, de ipsis statuere ac pronuciare per hæc verba ex libro de articu-
lis iam ante relata: || Ipsiq; difficulter spirantes fiunt & stertorosi. Minorem enim amplitudinē
habent ventriculi spiritum suscipientes & emittentes. Omnibus igitur qui ob coarctationem lo-
corum seu organorum difficulter respirant, etiam paruus fit spiritus, & ex necessitate sequuntur
duo symptomata siue accessoria stertorosa videlicet respirationis species, quæ sanè & πέγχειν appel-
latur, & paulo antè dicta orthopnoæa, siue spiratio recta. Et sanè velut de industria ipsa dissecans,
alterum in pranotionum libro scribit, perniciosis anginis ipsum adesse dicens, alterum vero in li-
bro de articulis: In pranotionū quidē libro, orthopnoeam, in libro vero de articulis, stertorofam
respirationem. Porro in libro de viētū in morbis acutis, ambo in idem coegit Hippocrates, sic scri-
bens: || Partim vero ab orthopnoæa & stertore suffocati. Quod. n. in libro de articulis || κερχρον, il-
lud hoc in loco πέγχος nominauit. Vti aut̄ & alibi in suis scriptis vtriusq; nominibus velut idem
indicare potētibus. Quicquid igitur adeo diligenter in libro de viētū in acutis morbis, de omni
densi spiritus generatione enarrauit, nihil mirum est si caput tm̄ & summam totius sermonis in
pranotionū libro conscripsit. Quod vero oia exacte tradiderit de spiritu dēso, nihil amplius opus
habeo pluribus ostendere, verū vbi hoc solum in memoriā reduxero, q̄ aut ob dolorem, aut
locorum coarctationem, aut caliditatis multitudinem, densus fit spiritus, deinceps totum sermo-
nem ipsius Hippocratis adscribā hoc modo habentem: || Quibuscumq; n. cibus statim cōclusus ē,
si quis non subeuaeuatis sorbitionem præbeat, dolorem præsentem vtiq; exacerbauerit, & nō præ-
sentē statim induxerit, & spiritus densior reddetur. Malus aut̄ hic est, relicta enim pulmonem: &
ilia, ac pectinem, ac septum transuersum dolore fatigat. At vero amplius dolore lateris cōtinenter
existente, & ad calfactoria non remittente, ac sputo non exeunte, sed & crudo ac viscoso permanē-
te, si quis dolorem non soluat aut aluum emolliendo, aut venam secando, vtrū tandem ex his con-
tulerit, verum ptisanas sic habentibus exhibeat, horum repentina mors continget. Ob has igitur
causas, atq; alias huiusmodi adhuc amplius, n̄ qui tota ptisana vtuntur, septimo die aut etiā citius
moriuntur, partim quidem mente moti, partim vero ab orthopnoæa ac stertore suffocati. Tales ve-
ro veteres syderatos esse putabāt, ob hoc maxime, non minus aut̄ q̄ & mortuorum latus liuidū re-
perit, similitudine quadā ad plagam. Cuius rei causa est, q̄ ante solutū dolorē moriunt̄: cito enim
anhelosi fiunt. A denso vero ac multo spiritu velut iam dictum est, sputum crudo modo viscosum
redditum ascensum & exitum fieri prohibet, sed stertorē facit, in cartilaginosis pulmonis partibus
detētum: & cū ad hoc res ipsa peruenerit, mortale vt plurimū existit. Etenim ipsum sputum intra
retentum prohibet quidem spiritum intra ferri, cogit aut̄ cito extra ferri, atq; sic ad perniciem mu-
tuo sese affligunt. Sputum enim retentum, spiritum densum facit: spiritus vero densus, viscosum
sputum facit, ac lubricum fieri & elabi impedit. Si quis hanc dictionem diligentī animaduersio-
ne in animum adsumat, ipsamq; sæpe relegat, spero equidē facile eum persuasum iri ex his quæ di-
cta sunt. Quod enim nō magna sapientia indigeat densi spiritus in suas differentias sectio, & q̄
ipsam perfecte in hoc libro antea conscripserat, ob id sanè in pranotionibus valde breuiter per-
strinxit, tanquam qui iam ad scientes rem omnem velut compendium quoddam sermonis faciat.

*Paruum & Rarum Spiritum, Frigidamq; & Calidam Respirationem, omissa
ab Hippocrate non fuisse.*

CAP. 8.

TRes quidem igitur iam nobis coniugationes difficilium respirationum inuentæ sunt. Deest
autem adhuc quarta, in qua paruus & rarus fit spiritus. Cur igitur tandem ipsa relicta, frigi-
dam expirationem scripsit? An quod non alia est parua simulq; rara, alia vero frigida? Manife-
stum autem hoc est. Contrariam enim ipsi magnam & densam, ex immoderato calore in respira-
toris organis coaceruato generari demonstrauimus. Necessario igitur parua & rara his ipsis or-
ganis perfrigeratis erit. Et sanè duo nobis dubia soluta sunt, nempè quod neq; quarta difficilis
respirationis coniugatio, parua videlicet & rara, relicta sit, neque item calida. Calidam enim in al-
tera densi spiritus parte, quæ à principio relata est, comprehensam habebimus, eadem est enim
cum densa & magna: raram vero & paruam in frigida, nam rara & parua à frigida nihil differt.

Cur

A Cur igitur tandem non raram & parvam, sed frigidam ipsam scripsit: primum quidem quod ab euidentiore symptomate ipsam ostendere voluit, deinde quò ostenderet causam ob quã ipsam perniciosam dicit, & tertio quò sic quò celerrimè nos intellecturos esse suspicatus est, eandem hanc nihil à rara & parva differre, & contrariam ipsi calidam nihil differre à densa & magna. Frigidus enim spiritus omnino rarus est & parvus, velut etiã in secundo ostensum est libro. Densum autè & magnum, eum qui inflammationē respiratoriorum organorum indicat, haudquaquam quis dixerit, nisi etiam calidus efflatur. At verò & in eo quod apponit ad solū frigidum spiritum, quò valde iam perniciosus est, manifestè ostendit quam sententiam de prioribus tribus respirandi difficultatibus habeat. Si quidem. n. & ex illis aliquam perniciosam putasset, omnino utiq; adscripsisset. Num igitur extra periculum ipsas esse opinatus est: nequaquam, sed non quidem perniciosas non tñ extra periculum. Perfrigerari. n. respiratorijs organis palam perniciosum est, cum istic sanè cor situm sit, quod principium & frontē insiti caloris esse scimus. Verum inflammationē multam esse in ipsis, aut dolorem, aut desipientiam, nō omnino perniciosum est. Eiusmodi. n. caliditas in multis acutis febribus coincidit. Quot autem & quibus morbis dolor adsit, prædictum est. At verò & ipsa desipientia nō necessariò perniciosa est. Quòd verò ita de ipsis sentiat, manifestè ostendit per consequentem

B dictionem ubi inquit. ¶ Facilem verò spirationem valde magnam vim ad salutē habere putandum est, in omnibus acutis morbis, qui cū febribus sunt, & in quadraginta diebus iudicantur. Si. n. magnam vim ad salutem habere putavit facilem spirationem, certè non ex ra periculum semper, difficiles spirationes opinatus est. Quare aliæ quidem omnes respirandi difficultates hoc solum habent, quò nō extra periculum sint: postrema autem omnium relata, supra hoc quò & periculosa est, & perniciosa, non procul à morte hominem esse annunciat: ob id igitur nō simpliciter perniciosam ipsam esse dixit, sed etiam, valde, apposuit. Et neque hoc rursus contentus, intulit. Iam, tanquam propinquam mortem sola hæc spirandi difficultas annunciet. Adeo. n. perniciosa est, ut mihi videatur, quò neque quicquam de ipsa scripsisset Hippocrates, nisi omnem modum de respirandi difficultatibus recēdere voluisset. Quæ. n. iam morientibus fiunt, ea nullum magnum momentum in prænotionibus habent. Est autem bonorum medicorum opus, non quæ idiotis iam apparent præfagire, sed quæ ipsos latent, & cum nihil mali æger habere putetur, apparent. Verum cum omnes ex ordine difficilis spirationis species scribere vellet, videtur mihi etiam huius meminisse, & amplius adhuc propter magnæ & densæ oppositionem. Hæc igitur tandem hic finem habeant.

Cur in prænotionum libro inæqualis respiratio & plurima, quæ ad prædicendum faciunt, ab Hippocrate omittantur.

C. A. P. 9.

C Ur igitur nihil in prænotionū libro de difficultate spirationis inæquali scripsit: quamvis cognoscat ipsam non solum in secundo & sexto morborum populariū, sed etiam in primo ac tertio, & amplius in libro de victu in morbis acutis, & aphorismis, & alijs multis scriptorū suorum locis. In secundo. n. & sexto morborum popularium, iuxta præscriptam dictionem meminit ipsius, ubi ait. ^a ¶ Dupla intrā reuocatio velut superinspirantibus. Et amplius in secundo morborum popularium, ubi enarrat quæ Lyciæ acciderūt, ^b ¶ Spiritus intrā duplicabatur, adscripsit. Hoc. n. nihil differt ab eo quod dixit, dupla intrā reuocatio velut superspirantibus. In sexto vero. ^c ¶ Si verò spiritus intus relinquatur, ait. Nam & hoc idem est cum eo quod in libro de victu in acutis dixit. ^d ¶ Spiritus offendens in sursum latione. Quemadmodū. n. quidā inspirantes non semel hoc faciūt, sed per cessationem ipsam actionē dissecant, similiter ut pueri eiulantes: sic etiam expirantes. Quin & in his quæ in eodem libro post sermonem de balneis habentur, spirituum protensiones dixit, actionem dissecantem ostendens. In primo verò morborum popularium in Philisco, hoc modo ait. ^e ¶ Huic spiritus, ad finem velut reuocato. Similiter. n. ut, dupla intrā reuocatio, etiam hic dictū est, reuocato. Rursus autem in Dromadæ vxore: Spiritus rarus, magnus, statim reuulsus, inquit. Nā ^f & hoc similiter dictum est. In aphorismis verò etiam quid significet huiusmodi spiritus edocet, sic scribens. ^g ¶ In febribus spiritus offendens, malus: conuulsionem enim significat. Secundum rationem igitur in morborum popularium loco paulo ante citato, Tromadæ vxorem conuulsam mortuam esse dicit, in qua prædixerat. Spiritum magnum, rarum, statim reuulsam. Vbi sanè & maxime mirari licet, quomodo vtraque difficilis spirationis species, propriam ipsius affectionem indicauit. Non. n. solum conuulsa est hæc muliercula, sed etiam delirauit, ut quæ non solum propriam conuulsionibus spirandi difficultatem haberet, sed etiam eam quæ est desipientiæ. Quare quò hanc inæqualem spirationis difficultatem Hippocrates nouerit, manifestè est demonstratum. Quòd verò etiam in prænotionum libro eam rationabiliter reliquerit, velut etiam multa prænotionis signa, consequenter fuerit dicendum: ubi prius in summa eius mentionem fecerimus, quò neque de signis circa ætates, aut regiones, aut horas, aut populares constitutiones, in prænotionum libro quicquam scripsit: & quidem integro libro de aere, locis, & aquis ab ipso scripto, & in aphorismis his omnibus in compendio relatis: Immo neque de vrinarum iudicijs, quæcunque in aphorismis scripta, ad librum prænotionum transtulit: quanquam & hæc, & alia multa in aphorismis relata, prænotorie medicinæ partis existant, velut ipse suis ipsis verbis indicat. In eo enim quod dicit. ¶ Si verò borealis

in Progn. com.
1. 2. 5. 4. 194. b

A 2. Epi. sec. 3.
circa medium.
E 6. Epid. cō.
2. 1. 10. 3. 162 d

B 2. Epi. sec. 2.
paulo post medium.

C 6. Epi. cō. 1.
1. 17. 3. 163 c

D de Vict. rat. I
morb. acut. cō.
2. 1. 44. 7. 122 f

E 1. Epid. c. 3.
1. 18. 3. 121 b

F 4. Aph. 68.
Ext. ord. 34 g

3. Aph. 5. Ext.
ord. 20 c

Tertia Classis.

k k k

fuerit,

DE DIFFICULT. RESPIRA.

fuerit, tusses, fauces, alui duræ, emittendæ vrinæ difficultates, horrores, laterum dolores, et pectoris, E quando hic præualuerit, talia in morbis expectare oportet. Et in eo quod ait. || Cùm æstas sit veri si-
3^a. Aph. 6 Ext. ord. 20. e milis, sudores in febribus multos expectare oportet: manifestum seipsum facit, q̄ talia prænotoriæ
3^a. Aph. 11. Ext. ord. 20. h artis partis esse iudicet. Expectare enim et sperare ac timere, & omnia huiuscemodî verba, præno-
4^a. Aph. 69. Ext. ord. 34. h tionis propria sunt. Et sanè etiam in eo quod dicit. || Si quidem hyems squalida & borealis fuerit,
4^a. Aph. 70. Ext. ord. 35. a ver autem pluuiofum & austrinum, necesse est æstate febres acutas, & lippitudines, & dysenterias
4^a. Aph. 71. Ext. ord. 35. c fieri: manifestè hoc idem indicat. Et multò sanè magis, cum de vrinis scribit in hūc modum. || Qui-
4^a. Aph. 22. Ext. ord. 29. f bus vrinæ crassæ, grumosæ, pauca, non sine febribus, multitudo veniens ex his tenuis prodest: ma-
4^a. Aph. 24. Ext. ord. 29. h ximè verò tales veniunt, quibus à principio, aut breui, sedimen inest. Et rursus. || Quibus vrinæ
4^a. Aph. 27. Ext. ord. 30. c conturbatæ velut iumentis, his capitis dolores aut adsunt, aut aderunt. Et rursus. || Quibus in septi-
A in Plog. cō. 1. t. 5. 4^a. 190. g ma die iudicantur, his nubeculam habet vrina in quarta die rubram, & alia iuxta rationem. Simi-
B in Eodē. cō. 3. t. 36. 4^a. 211. d liter verò & quæ vesicæ ac renum affectiones indicant, in aphorismis scripta sunt, in prænotionū
C in Eodē. cō. 2. t. 1. 197. e verò libro relicta, item q̄ alia omnino multa, quemadmodum & huiuscemodî. || Morbis quibuscūq̄
D in Eodē. cō. 1. t. 25. 194. h incipientibus, si bilis atra aut sursum aut infra subierit, mortale. || Dysenteria si à bile atra incipiat,
E in Eodē. cō. 1. t. 26. 195. c mortale. || Quibus in febribus sanguinis multitudo vñdecunq̄ eruperit, his in refectionibus alui
F in Eodē. cō. 2. t. 37. 201. d humectantur. Eiusmodi itaque & alia multa in aphorismis scripta inuenire licet, ipsius prænoto-
G in Eodē. cō. 3. t. 38. 212. a riæ artis partis existentia. Cur igitur nihil horum in prænotionū libro recensuit? Propterea sanè
 q̄ de acutis morbis in illo docere, proposuit, velut ipse tum in principio, tū in fine libri dixit. In prin-
 cipio quidem vbi ait.^a || Considerare autem sic oportet in acutis morbis. In fine verò vbi hæc verba
 adscripsit.^b || Hæc verò de acutis morbis dico, & his qui ex ipsis nascuntur. Qui verò sint qui ex ipsis
 nascuntur, ipse Hippocrates rursus in eodem libro recenset.^c || Hydropes ex acutis morbis nati oēs
 mali. Et rursus.^d || Facilem verò spirationē valde magnam vim ad salutē habere putādū est in omni
 bus acutis morbis, qui cum febribus sunt & in quadraginta diebus iudicantur. Nam & hūc acuto-
 rum ex transmutatione mentionem facit, velut, in libris de iudicialibus diebus demonstrauimus.
 Quin & in alijs multis locis eius libri significauit, q̄ aut de acutis morbis, aut de his qui ex ipsis na-
 scuntur, sermonem faciat. Velut etiam hoc loco.^e || Sudores optimi quidem sunt in acutis morbis
 omnibus, qui in diebus iudicialibus fiunt. Et quid multis verbis opus est? cum ipse manifestè in
 illo libro ostendat, q̄ multa prænotoria signa volens relinquat, alicubi quidem sic dicens. || Ne deci-
 piat aut te, si ipsa vesicæ aliquem morbū habens, eiusmodi quandam vrinam reddat. Non. n. totius,
 sed ipsius secundū se ipsam signū est. Nec verò apponit signa ea in prænotionum libro, sed in apho-
 rismis ipsa scribit. Rursus autē sic ait.^f || Oportet autē et impetum morborum populariū citò animad-
 uertere, & temporis constitutionem non ignorare: nec tñ de hoc quicquā in prænotionum libro
 nos docens. Propositum. n. est ipsi, vt dixi, solū ea quæ acutorum morborū propria sunt recense-
 re: quæ verò diuturnis propria sunt, omnia relinquere. Quare rationabiliter etiam inæqualem re-
 spirationis difficultatem, ex alio morborum genere existentem, hūc reliquit. Si etenim conuulsis
 respiratorijs organis fit, fuerit vtiq̄ & diuturnorum morborum comes hic affectus, † & hac sanè
 ratione nulli, siue acuto, siue diuturno proprius. Fuerit autē vtiq̄ & eorum qui citra febrem fiunt,
 velut etiam conuulsiones. ‡ Verum ipsi propositum est in prænotionibus, de his qui propriè acu-
 ti nominantur, facere sermonem. Sunt autem tales qui omnino cū febribus continuis fiunt, velut
 ipse in libro de vicijs acutorum ostendit sic scribens. Sunt itaq̄ hi acuti, quales veteres nominaue-
 runt, pleuritū, & peripneumoniam, & phrenitin, & causon siue febrem estuantem: & alij qui-
 cunq̄ his consimiles, quorum febres omnino sunt cōtinuæ. Nequaquam igitur conuulsiones hu-
 ius morborum generis sunt, vñde neq̄, ppriam ipsorum respirationis difficultatem simul cum his
 recensuit, quemadmodum neq̄ de vrinis, aut egestionibus, aut alijs omnibus, quæ in aphorismis
 scripsit, propterea q̄ acutorum morborum propria non erant. Cur verò neq̄ de talibus difficilis
 respirationis speciebus in prænotionibus docuerit, in quibus aut sola inspiratio, aut sola expiratio
 est magna, superuacaneum puto nunc explicare, vt qui manifestè in primo horum cōmentario-
 rum demonstrauerim, quòd ad has quinq̄ difficilis respirationis differentias, de quibus nunc di-
 cere desino, omnes reliquæ cōmodè reduci possunt. Neq̄ enim aut velocis aut tardæ respirationis
 in prænotionum libro mentionem fecit, iuxta eandem rationem: ostendimus enim quòd omnes
 aliæ differentiæ in prædictis contineantur. Quare Hippocrates vtrunq̄ ipsorum rectè fecisse vide-
 tur, in morbis quidem popularibus diuisionem in omnes particulares spirandi difficultates po-
 nens: in prænotionibus verò & aphorismis, quantum vsui erat commodum, ac necessarium.

*Locus explicatur secundi & sexti libri de vulgaribus morbis de longa & breui
 respiratione.*

CAP. 10.

Quando igitur hæc nobis iam sufficienter sunt demonstrata, reliquum fuerit sanè adhuc,
 etiam alios restantes sermones ex omnibus ipsius scriptis exponere, initio rursus à secun-
 do & sexto morborum popularium sumpto. In vtrisque enim his libris, consequen-
 ter ad primam omnium relatam dictionem, in qua omnes difficilis respirationis differentias do-
 cet, hoc modo scriptum est. || Sanatorium continuarum oscitationum spiratio longa, in abhorren-
 tibus à potu, & vix bibentibus, spiratio breuis. Quòd sanè hūc per longā spirationem, spiritus per
 longum

2. Epid. sect. 3^a.
 Et 6. Epi. com.
 2. tex. 10. 3^a.
 162. d.

† Calaber. &
 proinde nō ma-
 gis acutorum
 quam chro-
 nicarum pro-
 pria vtiq̄
 cum & sine
 febre fiunt
 spasmi.

A longum tempus factus, hoc est rarus, in super quibus magnus indicetur, in secundo libro est monstratum: quemadmodum etiam per breuem spirationem, is qui per modicum tempus fit, hoc est densus in super quibus parvus. Sanatorium igitur aut signum aut causam continuarum oscitationum, fieri magnum & rarum spiritum, vtrunque sanè monstrari potest: signum quidem, vt affectionis in contrarium mutata: causam verò quòd contrariorum contraria sint remedia. Oscitant enim & cum hiatu distenduntur continenter, ob vaporosum quendam & crassum spiritum in musculofo genere contentum, velut in alijs locis est ostensum. Quibus verò hoc contingit, statim etiam continenter expirant, vtpote cum in expirationibus eiusmodi spiritus expurgetur & euacuetur. Si verò quis non ita continuè, sed per longum tempus expirationes faciat, manifestum est quòd præ-existentes in ipso affectiones cessarunt: atque ita signum sanatorium oscitationis longa spiratio erit. Atqui longam spirationem etiam velut causam sanantem continuas oscitationes intelligere licet, atque hoc ipsum non longo sermone mihi indigere videtur. Respirationem enim ad plurimum tempus cohibere, quod ipsum spiritus detentio nominatur, qua ratione singultus sanat, eadem etiam oscitationes sanabit. Equidem faciunt hoc etiam in exercitijs omnes Athletæ, per vim expellere conantes quicquid siue humorum, siue vaporum, in tenuibus circa cutem meatibus detinetur. Ob hæc igitur spiratio longa continuarum oscitationum, aut signum, aut causa medicatoria existit. Ceterum, in abhorrentibus à potu & vix bibentibus spiratio brevis, hoc ipsum sanè non ita manifestè, sed ^a coniecturaliter dictum est. An videlicet phreniticos ab ipso nunc indicati putandum sit, propterea quòd alio loco dixit, ^b || Phrenitici paucibibi, strepitus facillè sentientes, tremuli. ^c atq; hoc magis quàm } quibus partes circa pulmonem & cor perfrigeratæ sunt, vt si mul & per longum tempus respirent, & frigidum expirent. Brevis enim spiratio vtriusq; inducta sanatorium signum est: in perfrigeratis verò nõ solum signum, sed etiam causa. Quemadmodum enim spiritus detentio superflua euacuare potest, & ob id hanc in singultientibus, & multum oscitantibus, & cum hiatu se distendentibus, & continuè se exercitantibus, assumimus: sic continens respiratio ventilare simul & excalescere perfrigerata poterit. Iuxta hanc igitur rationem etiam in secundo morborum popularium consuluit diligentiam adhibendam esse, vt excandescencia inducatur, & coloris reparandi, & sanguinis in vasa subter cuticulam colligendi gratia, tanquam sanè & excandescencia innatum calorem excitare queat. At verò quòd densiorem omnino reddat respirationem ipsa animi excandescencia, nemo ignorat. Assumemus igitur ipsam in perfrigeratis, & decoloratis, ac gracilibus, ex quibusdam interuallis, & temporibus opportunis: non sanè ita continenter, vt valde facultatem offendamus, sed velut exercitationes innatum calorem corroborantes, non immoderatas facere iubemus, sed tum opportunè, tum moderatè assumimus. Sic etiam breuem spirationem, siue per se siue cum excandescencia procuramus, non sine opportunitate & modo assumemus. Porro hinc diligenter animaduertere ad sermonem ipsum oportet, & non putare eandem affectionem esse cum ea quæ nunc à nobis ostenditur, eam quam in prænotionum libro recensuit: de qua dixit, || Spiritus frigidus ex naribus & ore prodiens, valde iam perniciosus est. In acutis enim morbis de quibus in illo libro sermonem facit, huiusmodi spirandi difficultas mortem portendit: in alijs verò morbis qui citra febrem consistunt, frigiditas totum animalis habitum apprehendit, & accidit quidem neq; his extra periculum, nõ tamen penitus perniciofa. Ex his autem est & strangulatio vteri appellata, & omnino omnes apnoæ, i. spiritus interceptiones, quæ mulieribus quidem assidue, & præsertim viduis accidunt, raro autem aliquando & viris. In huiusmodi enim omnibus affectionibus præ multitudine materia frigidæ innata caliditas grauatur, ad similitudinem flammæ, quæ præ multis humidis lignis suffocatur. Quare etiam accendere quandoq; possibile est hanc, vbi materiam exuperauerit: in quibus autem consumpta materia necessariò etiã ipsa simul extinguitur, quemadmodum in ijs qui in acutis morbis sic expirant, nulla spes salutis relinquitur. Horum itaq; meminisse oportet, et amplius quàm in interceptionibus spiritus, omnem respirationem perfectè perijisse neq; suspicari possibile est, neq; sic habere apparet, si quis quod contingit diligenter consideret. Minimus autem simul quibus per longissimum tempus ipsis fit spiritus, atq; hac ratione plerisque latet ac fallit: verum si quis diligenter animaduertat, aut etiam digitum quæpiam naribus ægri admoueat, percipiet vtiq; respirationem. Quòd si quis etiã præ naribus pilum, aut tenuem lanam suspendat diligenter ac probè conceptam, videbit, quod etiam hæc ipsa moueantur. In huiusmodi sanè affectionibus spiratio brevis, hoc est motus respiratoriorum organorum per breue tempus, quem videlicet etiam densum spiritum appellamus, causa simul quibus signum sanatorium existit. Iuxta eandem verò rationem continuarum oscitationum, non solum respiratio per longum tempus, hoc est rara, signum simul quibus causa sanatoria existit, sed etiam magna. Vocatur. n. hæc & in secundo libro spiratio longa. Primariò etenim ea quæ per longum tempus fit, hoc est rara, hoc nomen possidet: secundariò verò etiam magna. Atq; de his quidem sic habet.

Loca enarrantur vbi Hippocrates de anhelosis, de duplicato, de sublimi, de subdenso, ac de alijs spiritibus, mentionem fecit.

CAP. II.

Apponamus porro & alia vniuersa ab ipso de spirandi difficultate conscripta. In secundo equidem morborum popularium, in Antigenis vxore præfatus, quòd anhelosa fuerit ante Tertiam Classis. k k k ij partum,

A * συμβολι-
κώτερον.

B I. Protrhet.
com. I. l. 16. 4.
165 g

C † Calaber an
magis eos.

in Progn. com.
I. l. 24. 4. 194. h

DE DIFFICULT. RESPIRA.

1. Epid. sect. 2. circa medium. partū, post hæc infert. || Postea simul cum partu pus reuomuit. Quare & hoc cū his quæ à nobis de E monstrata sunt, consentit: anhelosi enim sunt, qui densum spiritum habent, & simul thoracem multum distēdunt. Contingit autem hoc, aliquando quidem in affectionibus multa inspiratione indigentibus, & profectō etiam à cursu, aut aliàs quomodocunq; vehementi exercitatione facta], eiusmodi spiritus accidit, & omnibus ardentibus febribus. Fit etiam, vt monstratum est, quando obturatio, aut compressio, aut coarctatio quædam in respiratorijs organis existit. Tale verò quiddam apparet accidisse etiam Antigenis vxori, quemadmodum pus indicauit. Huius equidē primæ in secundo morborum popularium spirandi difficultatis meminit. Post hanc verò eius quæ Lyciæ accidit, de qua velut antea dixi, scripsit. || Spiritus intrā duplicabatur, non tamen ma- gnus, atq; hoc secundum rationem. Affectum enim erat in ipsa neruorum organorum genus, vt etiam absoluta vrinarum suppressio fieret, & ob hoc sanè duplicatus spiritus fiebat. Cur autē non magnus? An quod erat perfrigerata? || Contegebatur itaq; inquit. Monstratum est autē quod hac voce in perfrigeratis iuxta innatum calorem vtatur. Consequenter verò & de anginosi tunc factis differens sic scribit. || Spiritus his non valde sublimis: tanquam videlicet vt plurimum subli- mis spiritus anginosi fiat. Sic autem vocare ipsi mos est paruum, & velut alicui videri possit, eo loci vsque ad fauces ingredientem, non autem ad thoracis profunditatem descendentem. Quod F verò eiusmodi spiritus necessariō existat in his qui quodcunq; tandem respiratorium organum dolent, antea dictum est. Quæ igitur causa est, ob quam anginosi spiritus nō valde sublimis erat? An quod neq; angina species ipsis consueto more facta erat? || Primum enim, inquit, fauces non inflammata, verum iacentes. Deinde sic ait. || Non suffocabatur plurimi, nisi cum deglutire cupie- bant: & omnino tota narratio de angina tunc facta illefas permansisse ostēdit ipsas fauces, verum vicinas his partes verticulis colli continuas affectas fuisse. Nam & ipsa verticula luxata discessisse ait, partim intrā solum, partim verò in obliqua. Cū igitur neq; aliud aliquod respiratorium or- ganum ipsis fuerit affectum, neq; fauces ipsæ iuxta propriam rationem, sed ob cōmunitatem tan- tum positionis ex affectionibus participantis, meritō nō valde sublimis ipsis spiritus erat. Etenim si penitus non fuissent fauces infestatae, nequaquam sanè spiritus sublimis fuisset. Quando vero per consensum ex vicinis infestabatur, mediā prædictorum constitutionem accipit, modera- tē densatus. Deinceps porro ab hac constitutione, alterius meminit in Perintho faciæ, hoc mo- do narrationem incipiens. || In Perinthum circa solstitium serè æstiuum venimus. Deinde recen- set totam morborum speciem, à caulo ardenti febris genere exorsam, verum vomitoriam factam, & ad plurimum tempus inueteratam. Quin & quod citra vomitus, cauli febres his faciæ sunt, & G quod venter ipsis multa egresserit, apposuit: vt tum ex his, tum ex alijs omnibus manifestum sit, eius constitutionis causam in pituitis putrescentibus factam esse, ita vt respiratoria organa illæsa permanserint, item q; ipsum os ventris: verum ex inferioribus partibus initium impetus sui sum- perint ardentes febres. Meritō igitur ipsis neq; magnus spiritus factus est, quemadmodum his fit quibus in pulmone & corde febrilis caloris multitudo congregata est: & paruum sanè non erat omnino, vt potē qui non dolerent, neque perfrigerati essent. Siquidem igitur paruum & sublimis nihil diuersum significant, iuxta rationem utiq; sublimes spiritus ipsis factos esse dicit, non tamen valde. Post hanc verò constitutionem nullius deinceps difficultis respirationis Hippocrates men- tionem fecit, vsq; ad illam dictionem quam primam omnium in principio huius libri apposui, cu- ius initium hoc est. || Spiritus parui densi, magni rari. Hanc verò totā iam antea exposui. Tempe- stiuum igitur iam fuerit mentionem facere difficultis respirationis, ab ipso in ægroto quodam con- sequenter conscriptæ, cuius nomen non expressit. Habet autem senis dictionis series hoc modo: || Spiritus subdensus, ilia dolebat, & respirans, & cum verteretur. Apparet autem & hic æger testi- monium præbere ijs quæ multoties à nobis sunt dicta. Quando enim ilia siue præcordia cum re- spiratorijs organis coniuncta sunt, ob id ipsum sanè dolentibus ipsis, subdensus spiritus erat. Atq; H hæc quidem difficultis spirationis genera in secūdo morborū popularium scripsit. In quarto verò primum meminit vxoris Nicostrati in Cranone, quæ || paruum & densum spiritum habuit. Dein de vxoris Antigenis || anhelosæ non nuper factæ, sed à principio existentis, vt & tussiret sem- per: & de hac sanè nulla quæstio fuerit. Verum de vxore Nicostrati in Cranone, ob id mihi vide- tur paruum & densum spiritum apposuisse, quod delirauit. Dicitum enim iam sæpe est quod con- trarius, hoc est rarus & magnus spiritus, delirij proprius existit. Quare quæstione omnino di- gnus est, cur hic quidem non fiebat, verum ipsi contrarius, qui dolorum proprius est, paruum videlicet & densus. Neq; enim in narratione ægritudinis vllius particulæ dolorem aliquem fa- cium esse apposuit, sed neq; tumorem notabilem circa ilium, aut thoracem. Quid igitur est quod re vera illa habuit mali? Mihi equidem videtur duplex morbi species circa hanc mulierculam à duplici principio constituisse. In eo enim quod delirauit, & collum, & os, & nasum convulsa habuit: manifestum fit quod in capite causa aliqua ipsius morbi extiterit. Ex eo verò quod ci- bus intrā conclusus erat vsque ad decimam diem, & in vrina reses eruina speciem præ se ferebat, non paruam in hepate factam esse inflammationem existimo, per quam superna affectio victa non potuerit secundum seipsam respirationis speciem effingere. Dicitum enim est & iam ante sæpe,

* *hypoth. es.*

A saepe, quod iuxta praualentem affectionem ipsa difficilis respirationis species formatur. Indicat autem non minimi ipsius delirij paruitatem, & ipsa adeo senis dictio, delirare enim ipsam dixit. Solet autem huiusmodi verbo uti, ubi parvam lesionem indicare velit: quemadmodum & hoc saepe demonstratum est. Nihil igitur miri est, cum ipsa parum quidem delipuerit, fortem vero inflammationem circa hepar habuerit, non ipsius delipientiae, sed inflammationi propriam respirandi difficultatem euenisse. Atque ita sane de his habet.

Quid apud Hipp. vox pneumatodes, ac de reliquis spirandi difficultatibus, ex quarto & quinto lib. de vulg. morb.

CAP. 12.

Quid vero cum pneumatodem aliquem factum esse dicat, intelligere oportet? Num eum quem in libro de victu acutorum pneumatiam vocauit, ita ut pneumatodes & pneumatias idem significant? An per vocem pneumatodes is qui ventrem inflatus est, significatur? At vero quis sit pneumatias, in libro de victu acutorum ipse manifestissime exposuit: cum praedixisset enim. || Cito pneumatias, { hoc est anhelosi } fiunt, statim connectens infert. || A denso vero ac multo spiritu. Atque hoc sane etiam statim in principio huius libri exposui. Ceterum quod in quarto morborum popularium habetur considerandum est, ipsa dictione subscripta, quae hoc modo habet. || Vir metallicus, ilium dextrum intentum, splen magnus, aluus intenta subdura, pneumatodes, decolor. Possibile est enim vtrunq; & difficulter spirantem ipsum factum esse, ob iliorum affectiones, & ventrem item inflatum fuisse: multo vero magis obscurus est qui deinceps sequitur egrotus, sic habens. || Temænei filius habuit quid spiritus, ut viridatis palloris esset. Nam & huic quaedam valde mala hepatis affectio aderat, ob quam & difficulter spirare ipsum possibile erat, & ventrem item inflari. Color enim viridatis palloris, male affecti hepatis signum est. Porro quod deinceps ab eo dicitur hoc modo. || Maritus Lechus apud Sitodocum, arquato morbo infestus, ad quem septima die ingressus sum, octaua moriebatur: neque mingens, neque egerens, ilia magna & dura, & spiritus densus: nihil quaestione dignum habet. Duris enim non moderatè, & magnis ilijs factis, rationabiliter densus ipsis spiritus erat. Verum penitus obscurum est quod continenter deinceps in ipsius Lechus morbo dictum est, hoc modo. || Desinente autem febre, spiritus non est solutus. Qualem enim difficilis respirationis speciem habuerit, neque ipse manifestè indicauit, neque aliud quoddam eiusmodi symptoma scripsit, ex quo quis coniecturam facere possit de affectione ipsi facta. Atqui & post hanc paululum progressus, in hunc modum narrare incipit. || Temænei pneumatodes. Potest enim difficulter spirans intelligi, potest etiam quemadmodum plurimi ex enarratoribus huius loci putant, iuxta ilia inflata dici. Verum mihi sane videtur melius esse, & fortassis necessarium, † inflatam iuxta ilia dici, magis quam difficulter spirantem: { paululum itaque in narratione progressus. Et quodammodo facilius spirans, inquit, tanquam qui iam praedixisset de ipsa quod difficulter spirasset. Quod vero pneumatodes appellare soleat eos, quibus densus est spiritus, dictum quidem in superioribus est, sed & nunc manifestum est. Rursus enim in peius mutabantur huius mulierculae, symptomata, & circa decimam sextam diem ipsam mortuam esse ait, densum spiritum habentem. Quin & quod post hanc conscriptus aeger, etiam ipse densum spiritum habuerit, ob iliorum affectionem, ipsa dictio manifestum facit, hoc modo habens. || Filius erat mulieris ipsius Apocemanti sororis, ilia magna, & splen, spiritus, egestio amarè bilis. Quemadmodum enim pneumatodes, hoc est anhelosos, aliquando vocat, eos, qui densum spiritum habent: sic quandoque etiam simpliciter, spiritus scribit. Nihil vero miri est, si magnis existentibus ilijs, spiritus densus fiebat. Nam etiam rursus progressus in ipso, denuo inquit. || Ilia vero intenta erant, & sane erat etiam tussicula modicè sicca. In vniuersum enim, veluti diximus, quando aut tumor, aut dolor quispiam in partibus iuxta ilia constiterit, paruus & densus necessario fit spiritus. Quare neque hoc mirabile cuiquam videri debet, quod etiam in ijs quae post haec sequuntur, cum antea dixisset, ilium submolle: apponat pneumatodes, hoc est anhelosi non valde. Si enim Laparon Graecis vacuum & molle, hypolaparon autem subuacuum & submolle significat, in tantum sane difficulter spirabunt, in quantum partes circa ilium ipsis male habuerint. Moderatè itaque ipsis affectis, moderatè difficulter spirabunt. Quemadmodum rursus inferius in eodem libro ubi in hunc modum scribit. || Familia, quam recens emptam vidi, duricies in dextris erat magna, non valde dolorosa: rationabiliter infert, & non valde difficulter spirans. Siquidem enim duricies non valde dolorosa erat, certè neque valde difficulter spirantem ipsam esse verisimile erat. Sic vero etiam in fine iam libri, de seniore narrans, atque praefatus. || Mente motus est moderatè, intulit, non valde difficulter spirabat. Semper enim iuxta magnitudinem causae difficilem respirationem facientis, etiam ipsa difficilis respirationis magnitudo producitur. Verum haec quidem in quarto morborum popularium scripta sunt, quae omnia ijs quae a nobis de difficili respiratione demonstrata sunt, abundè testimonium praebent. Porro in quinto morborum popularium, decimus quartus aegrotus hoc modo scriptus est. || In Larissa Hippotheses peripneumonia apprehensus esse medicis videbatur: erat autem nequaquam, verum principio lucians, in duro loco cecidit supinus, aduersario ipsi illapso, & lauatus est frigida, & coenauit, & grauior factus esse sibi videbatur. Sequenti autem febricitauit, & tussis apprehendit sicciore, &

* параллельн.

de Vict. rat. in morb. acut. cō. 1. t. 3. 6. 7. 114 b

Ibidem.

4. Epid. circa meadium.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem, paulo infra.

† Alij eamē vertunt, difficulter spirantē potius quam inflatam iuxta ilia dici.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidē vltima mediana.

Ibidem circa finem.

§. Epid. haud longe à principio.

DE DIFFICULT. RESP. LIB. III.

5. Epid. nō len-
geā principio.

Ibidem.

de Victus rat.
in morb. acut.
com. 1. t. 3. 7.
114. a

5. Epid. vltra
medium.

spiritus densus. Deinde paululum progressus, || Quando verò tussiebat, inquit, dolebat pectus & E-
dorsum. Nihil itaq; mirum est, sic affectis partibus thoracis, densum spiritum factum esse. Cate-
rum quod in fine sermonis habetur, || Neq; stertorem habuit, ad demonstrationem dictum est, qd
non fuerit peripneumonicus hic homo. Testimonium autem præbet hoc ipsum, ijs quæ statim à
principio in hoc libro à nobis dicta sunt, quando hanc dictionem ex libro de victu acutorum ex-
posuimus: || Partim verò ab orthopnoea & stertore suffocati. Nonus deinceps & tricesimus agro-
tus in quinto morborum popularium scriptus est, itidem & ipse densum spiritum habens. Adscri-
bam autem & hîc ipsam dictionem hoc modo habentem: || Puer à mulo percussus ventrem & he-
par, mortuus est quarta die, spiritum densum habuit, & non intelligebat quicquam, & febris corri-
puit. Non obscurum est in hoc, & peritonæum, item q; septum transversum, vnà cum ventre &
hepate inflammata fuisse, & ob id etiam puerum delirasse. Verùm iuxta delirium non habebat
difficilis spirationis speciem, maior enim affectio circa ilium, iuxta sese, ipsam respirationis spe-
ciem efformauit: minor verò penitus est superata. Hæc quidem in quinto libro morborum popu-
larium habentur.

*Reliqua quæ de Difficultate respirationis sexto libro de vulgaribus morbis continentur,
ijs quæ antè dicta sunt, concordare.*

CAP. 13. F

5. Epid. com. 2.
1. 7. 3. 163. c

5. Epid. com. 3.
1. 7. 3. 171. b

5. Epid. com. 4.
1. 4. 3. 179. h

Ibidem.

6. Epi. sect. 7.
Ibidem infra.

Ibidem paulo
inferius.

Ibidem inferius.

Rursus verò ad sextum transgressi, cuius etiam iam antea communem ad secundum librum
dictionem exposuimus, reliquas sententias huc pertinentes recensemus. Sunt autem ferè
omnes etiam prædictis manifestæ. Etenim spiritum solum simpliciter scribens, in morborum
concurribus, pro difficili respiratione scribere monstratum est, ea videlicet in qua densus spiritus
redditur: Eundem verò amplius densatum, asthma id est, anhelationem in consuetudine habet:
Quare in sexto morborum populariū vbi inquit, || Si spiritus intus relinquatur, respirandi difficul-
tatem cum densitate intelligemus. Similiter autem & in muliercula in Cranone, in qua sic scribit:
|| Splen natura magnus, febris ardens, rubicunda, spiritus. prædicta difficilis spirationis species ac-
cipienda est, in qua spiritus densatur. Quemadmodum etiam in filia Agasis puella. Quod verò dif-
ferat densus spiritus ab anhelatione, manifestè indicauit: habet autem ipsa dictio hoc modo: || Fi-
lia Agasis puella existens, densi spiritus erat: mulier verò facta, ex partu non ita diu dolorosa exi-
stens leuiter, magnum onus sustulit, & statim quidem strepuisse circa pectus videbatur: sequenti
verò anhelationem habuit, & dextrum coxe ndicem doluit. Deinde consequenter, || Spuebat spu-
mosum, inquit, ab initio autem erant florida. Equidem ex toto accessoriorum malorum concur-
su manifestum fit, quòd tuberculo in respiratorijs organis inueterato & egrè concoctili rupto, hæc
expuerit: & quòd ob hæc tubercula densi spiritus fuerit. Porro inferius in eodem libro circa con-
stitutionem, quam hoc modo incepit: || Tusses cœperunt circa solstitium hybernū. || Quibusdam
verò & spiritus simul sublimis fiebat, inquit. Et sanè quòd sublimis spiritus est paruus & densus,
in superioribus explicauimus. Et profectò etiam anginas circa illam constitutionem factas esse
ait. Malè itaque sentiunt qui sublimem pro magno dictum esse putant, propterea quòd hîc thora-
cem sublimem & eleuatum facit, ipsum plurimum distendens. Progressus autē paululum, || pneu-
matias nominat quosdam: et dictum etiam de hoc est antea, quòd aut inflatos, aut anhelosos sic vo-
cat. At verò qui deinceps scribitur, Spiritus obscurus, paruus est, & propterea non apparens, qua-
lis & in interceptionibus spiritus, & in suffocationibus vteri concomitatur: atq; huiusmodi quid-
dam vult etiam ex ipsa dictione indicare, quæ sic habet: || Et spiritus tabescentibus obscuri mali, &
non parientibus, & quicumque alij tales ab eadem constitutione. Mulieres etenim non parientes,
(sunt autem hæc omnino quæ non probè purgantur) maximè à spiritus interceptionibus appre-
henduntur, quemadmodum sanè etiam quæ diutius maritis sunt viduata. Quare spiritus qui non
manifestè insignes sunt, neque nobis patentes, eos obscuros appellauit. Ex his igitur progressus
quispiam inueniet, & citra meam vltiorem opem, omnia alia de difficili spiratione dicta, tum in H
genuinis, tum in spurij Hippocrati inscriptis libris: quanquam nos ferme omnes genuinos in
hoc sermone locos recensuerimus. At vero, quando quidem & hi qui ad Thessalum filium ipsius
referuntur, & qui ad Polybum generum, itidem artis Hippocraticæ sunt. Et non procul ab
his absunt ea, quæ Euryphontis esse videntur, feruntur autem inter Hippocratica
scripta, Si mihi ocium contigerit aliquando maius, alium adhuc quartum
adijciam librum, in quo exponam ea quæ in reliquis Hip-
pocrati inscriptis libris continentur, de respira-
tionis difficultate. Nunc verò alijs re-
bus instantibus ac vrgen-
tibus, ad illa non
transibo.

GALENI LIBER DE PLENITVDINE

Victore Trincauelio interprete

ARGVMENTVM LIBRI

Refelluntur Empiricorum Indicia, quibus Plenitudinem comprehendi arbitrabantur, ac vera Ratio explicatur Plenitudinis intelligendæ.

Quàm confuse medici qui Galeni tempestate vixerunt, de Plenitudine locuti sint, & qui nam Ipsorum à Galeno increpandi.

CAP. I.

Icuti nullum est, quod nostra tempestate in ore omnium ferè medicorū crebrius versetur, q̄ plenitudinis vocabulum: ita nec aliud facile inuenias, quod ab illis magis ignoretur. In his enim si qui ad exposcendam, atq; etiā reddendam rationem idonei sunt, quum ab aliquo interrogantur, quid tandem ipsi plenitudinem appellent, respondent eorum quā plures nomen id, quemadmodum etiā multum et parum, ex comparatione ad alterum dici, & proinde neq; mensura aliqua definiti posse: quod enim cum altero collatū multum est, hoc alterius comparatione, non nunquam parumerit. Sed si mox ab illis petas, vt rem eam explicent, cuius collatione dicatur plenitudo, eorum quidam statim minus vocales quā pisces redduntur: alij vero vsque adeo multa, & ea absurda garrunt, vt quid ipsi velint, minime possis intelligentiā consequi. Reperiuntur tamen aliqui quamuis rarissimi, qui aiunt, multum & parū intelligi viriū cōparatione: e quibus si rursus scisciteris, quid ipsi vires vocitent, ne respōdent quidē nō nulli: alij vero, si tñ aliquid pronuntiare audēt, ita respōdent, vt alter alteri nunquā consentiat. Quin & eorū plurimi q̄cunq; potius alia interpretātur, q̄ vires. Si quis tñ inter illos reperiatur, qui eousq; sapiat, vt vires dicat esse effectricē substantiā, aut effectricē causam: & mox ipsum, si sit aliqua huiuscemodi substantiā q̄ animal gubernet, primū roges, & dein de vt exponat quid tandē ea sit: is ad hanc qōnem ne respondet quidē, sed aut oīno silet, aut adeo sua oratione aberrat, vt qñque illum tacuisse satius fuerit. Quod si in his quoq; aliquē eō prouectū disciplinē inuenias, vt licet quē nā sit viriū substantiā proferre nequeat, ex functionibus tñ cōiectura saltē eas esse assequatur, is subinde interrogatus, nū ea q̄ ab Aesclepiade, et ab eius ēt sectatoribus, & p̄terea à Methodicis, de eo quod nullæ sint vires, literis tradita sunt, vnquā perpenderit ac dissoluerit, ne nouisse quidē ipse videat, si aliquis vnquā hac de re ab illis sermo fuerit habitus. Porro, q̄ d̄ q̄cunq; nullas esse vires cōtendunt, negēt illarū cōparatione plenitudinē intelligi, aut cōsistere posse, satis cōspiciū est: q̄ppe quū fieri nequeat, vt plenitudo ex collatione ad eā rē aut intelligatur aut cōstituatur, q̄ nusquā cōsistat. Credunt siquidē hī ex sola vasorū capacitate haberi, q̄ aliquid multū aut parū esse dicatur: immo qñque ne nominant quidē inter initia plenitudinē, nec aliq̄ ab ipsa euacuationis indicationē depromūt, sed à sola cōstipatione (eā græce *στέγνωσις* dicunt) quā nec oēs deinde (vt alibi mōstrauimus) eodē mō exponūt. Est fanè & alius quidā tertius chorus, q̄ neq; nouit si aliqua sit facultas nec ne, atq; ēt se id aliq̄ p̄quirere nō p̄fitef: vt pote qd̄ sibi ex signis q̄busdā manifestis circa egrotātes existētibus lōga experiētia obseruatis, inuentā fuisse euacuādī rōnē asserāt: q̄ mox interrogati quē nā ea signa sint, vasorū inquirunt distentionē, ruborē, grauitatē vniuersi corporis, pigritiā ad motū, mēbrorum q̄ tētionē: addidere p̄terea ex ipsis nō nulli lassitudinis et cuiusdā quasi vlcerosi affectus sensum, & priorē vitā in otii, & copiosioribus alimētis trāscā, sup̄pressas q̄ solitas vacuationes. Nimirū in hac syndrome (sic. n. illi symptomatū conuentū appellāt) obseruatū esse aiūt cōferre, si vena seccet. Isti igitur nō à se ipsis mō, sed à q̄buscunq; ēt alijs mortali bus, auferūt rōnem: profitentur siquidē ex experientia oīa reperiri. Alij vero (vt modo à nobis dictū est) rōnem sibi q̄dem p̄ter ea ex vsu esse aiūt: eorū tñ quidā nullas oīno esse vires: qdā eas fanè esse volūt, sed nolūt illarū substantiā cognosci: vt tandē rarissimi sint, q̄ vel q̄ vires sint, vel quē nā

Tertia Classis,

kkk iij

denum

DE PLENITVDINE

demū earū sit substātia, pnūtiare audeāt : imo neq; n̄ eundē numerū, vel eādē earū, pferāt substātia. E Quin & illorum qui nobis commētaria reliquere, alij facillime se expediunt, de vnica semper, quæ animal gubernat differentes, nullam q; ad id rationem vnquam afferunt: alij vero demonstrationē quidem adducere conātur, sed mox contendunt non esse eas plures quā vnā. Quicunq; ergo statuerit in corpore laborantis consistere plenitudinem: necessum habet vt à medicis qui Empirici, qui q; Methodici dicuntur desciscat, atque dicat plenitudinem, aut vasa respicere aut vires.

Aduersus eos qui Plenitudinem, aut solū grauitate, aut Vasorum tensione metiebantur.

CAP. 2.

Quare nos quoq; disputationē cum Empiricis ac Methodicis differamus, & ad eos nostram conuertamus orationē, qui se artē aiunt ratione pertractare. Sunt tamen in his, qui hoc nostro xuo florent, quidā vsq; adeo audaces, vt à seclis libi nomina imponant, qui tamē ne nouere quidē quid ad eas attineat. Hos igitur sæpe audias, quū agrotantes adēūt, dicentes, plenus hic homo, est, & proinde vena illi secanda: qui vbi de ratione aliqua sit habita mentio, statim se vel Methodicos esse vel Empiricos aiunt. At nos (vt modo diximus) eos aggrediamur qui analogismo vtuntur, primum: q; cū illis differamus, qui ex ipsis tantūmodo viribus plenitudinē metiūtur: quippe hi videntur nunquā vtres vel culeos præter modū repletos vidisse, nec se etiā plus, q; par esset, vnquā impleuisse cibo, ita vt inde ventriculus distenderetur, neq; vel in vesica lotiū copiosius q; ipsius ratio exigeret, vel in aluo sterco cōgessisse. In huiuscemodi etenim corporis statibus omnibus, eorū instrumentorū vnumquodque ita aperte distenditur, vt nisi cito quod superfluū est, excernatur: hominī nō parū afferat molestiæ. Verū enim uero, neq; res eundē sensum excitat quū grauis est, vel quū mordet, vel quū alia aliqua qualitate infesta est, q; nulla exprimi oratiōe possit. Vnde sæpe vulgares hoc ipsum absq; vlla ex dogmate quopiā pertinacia interpretātes audimus: qui se nō nunquā ex cibis quos moderate etiā ingestere, premi, & grauari, nō nunquā vero morderi, et erodi affirmāt, sepe, dū id quod ipsis accidit exacte narrare nesciūt, se fastidio quodā teneri aiūt: nā neq; istorū sensus, in hoibus cū eo qui ventriculo præ nimia ciborū copia intento atq; etiā distento oboritur: idē est. In his liquidē, statibus, se periculū subire aiunt, ne rūpatur ventriculus, q; ppe quē nos etiā distentū videmus: sicuti cōtractū quū se grauari dicunt. Nec secus præterea vesicæ euenit, in qua alia nimirū affectio est, quū illa humoris plurimū: alia vero quū eius parū continet, quum q; grauatur: dum. n. ex plenitudine distenta est, facile videas plurimū illius excrementi excerni: vbi vero grauatur, paucissimū quidē, frequētissime tñ, vt pote q; neq; tandiu, donec repleatur, expectare possit: sed cōtinuo quod noxiū est eijcere cupit, quemadmodū & quū à mordaci illius qualitate stimulat, afflicta q; ppe tūc quoq; fit excretio. Nimirū vbi illa à re contenta, quasi quodā grauatur onere: haud quis, & si nō distendatur illius tunica, recte hoc dicat: nēpe q; illa male quidē se habet, attamē id quod eā aggrauat, minime multū est. Porro hæc ita aiūt illi qui in hac opiniōe primarij sunt, q; bus alij aduersantur qui cōtra sentiūt. Nos vero ex vtriusq; sciscitabimur, nū eadē sit molestia qua vesica afficitur, quū sic est vndequaq; distenta, vt disruptionis periculū imminere videatur, nec amplius id quo referta est, sustinere possit: & quū sentit aliqd sibi esse oneri, aut mordicare. Illi nanq; q; vasorū amplitudine semp plenitudinē existimāt, rursus hac etiā parte his satis præsertim assentiunt, At, q; ex ipsius viribus: se ad has interrogaciones difficiles reddūt, nec nō & varijs subirauscuntur modis, vsq; deq; his obistere conantes, qui nequaquā admittere hanc quoq; esse plenitudinē veliūt. Nos ergo cupiētes istorū cōtentiones dirimere, vtrosq; ad cōcordiā inuitauimus: & illos qui nolūt vnquā plenitudinē dici ex rei cōtinētis capacitate, q; bus cū etiā primū disputationē institueramus, hortati sumus vt memores q; mēbra, dū nimis repleta distēduntur, dolēt: veritati tandē acquiescant. Eos autē qui hac tñ rōne plenitudinē cōsistere putāt: vt cōcedāt id quod graue est alicui, esse ēt illi, dū grauatur, multū. Atq; rursus ēt vtrosq; monitos volumus, q; ipsi his aduersantē, q; liquido apparēt: priuatim vero illis qui ad ipsas tantūmodo vires plenitudinē intelligi dicūt, tū peritonæū præ cibo H. rū copia rūpi aut dilatari: tū vero exterius id ipsum vtres ac vesicas pati ostēdemus, immo & dolia, quū plena fuerint re flatuosa, aut alioq; violēta. Sed & hoc ex illis pcuntabimur. Nū hi q; sanguinē ē pulmone, rupto vase aliquo reijciūt, citra tñ icētū aliquē, aut casū, aut externā aliā huiuscemodi occasionē: videant illis in eū affectū ob nimiam q; supra modū vas distēderit, plenitudinē icidisse? Scorsum autē, & alios cōmonebimus, nō posse pusillū infantē onus aliquod ferre, quod iuuenis boni habitus vel facillime gestabit: leuissimū q; ppe id erit adolescētī, quod infanti (vt ego quidē arbitror) futurū est grauissimū. Nū igitur id quod quis nequit portare, nō appellabimus onus? vel id quod ita graue est non appellabimus multum? vel onus quidem appellabimus, graue q; multū autem nequaquam? Sed si sic, non erit amplius de re, sed potius de vocabulis contentio. Alioqui enim ne homo quidem ille habendus esset, qui nunquam se grauari diceret, quamuis illi, vel viginti talenta humeris iponas. Ac n̄s quidē qui temperanter se gerere volunt & hæc satis sint: nihil vero vnquam inuenias, quod illis satisfacere possit, qui seruili cuiuspiam dogmati se addixere.

Quotuplex sit Plenitudo, ac de vi contentrice aduersus Stoicos & Herophileos.

CAP. 3.

Quapropter illos missos faciamus, imo (si verū fari opus sit) eos à nobis facessere iubeamus: ignouos vero & veritatis amicos, alloquamur. Itaq; subiecimus duas esse tū notiones, tū relationes

Anes multitudinis: alterā ad robur vires q̄; illius qui defert: alterā ad eius qui suscipit capacitā. Itaq; hęc ipsa supponamus, & subinde, q̄ sint vniuersæ animantis vires, atq; etiā, quomodo plenitudo, q̄ fm earum vnamquanque consistere potest, & curanda & agnoscenda sit, perscrutemur; insup vero quot sint eorū humorū species, qui vel vires aggrauēt, vel ab ipsis valis sustineri nequeāt. In his nanq; operæ pretiū est diligentē & eximiū medicū versari, nō aut in cōtēnendis euidentibus rebus, quæ cuiuslibet demōstrationis initia sunt. Sed nil fortasse mirū est, si hoc ipsum ab istis ignoret, qui nūquā de demōstratione aliquid vel quęsierint, vel inuenerint, vel didicerint, aut exercitationē aliquā ei adhibuerint. Vnde adeo inepti sūt, vt si quis eorū his cōmētarijs occurrerit: statim speret me primū ea oia in hoc opere demōstrasse, quę eū oīno nouisse opus sit, qui exacte de plenitudine disquirere instituerit, & se subinde ēt cuiuscunq; plenitudinis tā cognoscēdę, quā curādę rōnem inuenturū: ignarus, quod si res vsq; adeo magnæ eā haberēt naturā, vt possēt vnico opere mōstrari: vtiq; ars nequaquā lōga foret. Iā aut nos in ijs libris, quos de Platonis Hippocratis q̄; decretis edidimus, satis mōstrauimus quod alia ea vis sit, q̄ in venis cōsistit, & alia ea q̄ in arterijs, aut in neruis. vbi ēt id docuimus quod cor quasi fons & origo facultatis venarū sit: neruorū aut, cerebrū: vt venarū, iecur. At in libro de Elemētis iuxta Hippoc. ostēdimus substantiā eorū oīum, quæ generationi & interitui obnoxia sunt, à quatuor qualitatibus immutari per totā: humore, in quā, & siccitate, calore q̄; & frigore. & ex harū certa quadā tēperatura, oīum corporū, substantiā, & proinde ēt viriū earū, quæ corpus nostrū gubernant, constare: quippe quæ nō sit nisi ipsius tēperamētī quadā proprietates: qd̄ à nobis & in libro de naturalibus facultatibus mōstratū ē, & seorsum in alio quodā cōmētario: in pluribus vero ac varijs alijs libris nos sæpissime signa cognoscendę plenitudinis quæ ad ea vera genera attingit, & deinde ēt vniuscuiusq; eorū sigillatim, quæ in illis vtriusq; generibus cōprehensā sunt, explicauimus. Vtrunq; aut dixi, id in quā quod viriū comparatione æstimat, & id quod illius cōparatione quod vocant, *εγγυμα*, quasi infusum dixeris: sic. n. ipsi appellant id plenitudinis genus, quod ex loci cōtinentis capacitate mensurat. Id vero non mō in animantibus reperitur: verū nihilominus in rebus quoq; inanimis, quęadmodū in vestibus, vinculis, pellibus, valis q̄; tū ficulibus, & æneis, tū ferreis, tū vero in oibus alijs quæ vel ex ere, vel ex argento, vel ēt ex stāno conficiunt: rumpunt siquidē hęc oia quum multa replent flatuosa substantia. Nisi quis fortasse sit, qui velit allerere, huiusce generis plenitudinem vim concentricē respicere, oblitus sententię illius, cuius inter initia, quantū ad viriū nomen spectat, nos meminimus, vbi diximus, vim esse causam effectricē. Quā siue *δραστικὴν* græce dixeris, siue *πρωτικὴν*, nihil hoc referre puto, sicuti neque aduersabimur, si q̄s nō effectricē cām, sed substantiā ipsam facultatē dicere voluerit: quia id tm̄ in hoc sermone seruari volumus, vim esse effectricē tantūmodo, non aut materialē, aut patibilē, dicas mō vt lubet, vel cām, vel substantiā. Etenim si hoc seruauerimus, constabit profectō quod vis sit cā alicuius actionis, quam mox necesse est esse motum ab agente in id quod patitur: sicuti & affectus qui in patiente est, motuserit, ab agente in rē patientē. Vnde vires suā quidē ex alterius cōparatione notionē hnt: esse vero ex relatione ad alterū. Quod aut quippiā in seipsum aut agat, aut aliquid efficiat: omnē mentis captū excedit, sicuti ēt quod se ipsum aliquid contineat. Nā Stoici, qui quam maxime cōtentricē vim introducere nixi sunt, posuere alterū esse id quod continet, alterū vero quod cōtinet. Spirituosam etenim substantiā, id quod cōtinet, materialē, quod continet, esse volunt. Et proinde aerē & ignē continere autumāt: contineri aut aquā & terrā. Nonnulli tm̄, qui se Herophileos appellari volunt, ne somniantes quidē hęc vnquam intellexerit: & tm̄ de concentricē vi subinde pronuntiare audent. Nimirū fatentur se ignorare si sit aer, aut ignis, aut vtrunque id quod lapides, ligna, cætera q̄; huiusce generis contineat: id tm̄ affirmant q̄ omnino aliqua vis sit, quæ hęc oia contineat. dilaberentur etenim, ac diffuissent, nisi aliquid esset quod ea contineret, & cōpesceret. Quī mox interrogati num huiuscemodi proloquio, oia in quā re cōiūctē egere, ipsi in suis sermonibus vt audeant, vel ne: id ipsum prōptē statim affirmant, interrogationi q̄; assentiunt. Sed si deinde ad aliquod absurdum deducant: id omne in ea reijciunt, quæ à nobis afferunt: quin & cōtra eos qui ipsos sic interrogarūt, indignant, perinde ac si & importuni nimis sint & sophistæ. Is. n. mos inter medicos hac ipsa tēpestate in primis inualuit, vt de decretis maximis audacter statuunt. quū vero redarguūtur, moleste ferant, eos, à quibus fuerint, redarguti, sophistas appellantes. At nos qua rōne in absurda inducendi sint illi, qui posuerit rē quālibet aliqua egere cā, à qua contineat, iā exponemus. Causa cōtentricis, quæcunq; illa sit (nā Herophilei se illā ignorare fatent.) aut res quæpiā erit, vel nihil prorsus. Si dixerint illā nihil esse: admirabilis sanè est hęc istorū sapientia, qui velint rē vnāquanq; eo egere vt cōsistat, quod nihil prorsus sit. Sed si cām cōtentricē in rebus ponant: id statim meminerint, q̄ ipsi primū affirmarūt rē quālibet, vt sit, cām cōtentricē egere. Quo deinde fit, vt sit necesse, & illā cām altera egere cā, ex qua cōsistat, & mox hanc ēt quæpiā altera, vt res radē sit in infinitū abitura. Quod si dixerint rerū alias qdē aliqua alia cā, vt sint, egere, alias vero ex seipsis hoc habere. Primū quidē sciuerint ipsi, se nō amplius decretū id seruare, quod inter initia statuere, quod q̄; verissimū esse prædicabāt, rē nimirū vnāquanq; vt esse habeat, indigere cōtentricē cā. Mox vero quod illis lōgissima opus sit oratiōe, vt explicēt cur hęc ea egeāt, illa vero secus: ac deinde quodnā sit id quod vlt his, vel illis annumerandū sit. Nā nō mōdo multi ex Herophileis, sed & ex Stoicis iuniores, nulā afferūt demōstrationē, ad ostendēdū, q̄ spiritus &

DE PLENITVDINE

ignis & sese, & alia et contineat: terra vero & aqua alio continete indigeat. Primo etenim aspectu, E quod duru est renitesq; & desum, potius continere videri posset: contra vero, quod molle cedens rarumq; est, altero indigere a quo contineret. Hi tamen non solum nulla allata huiusce rei demonstratione, suo decreto fide haberi volunt: verum nec animaduertunt se ea statuere quae ipsa seculum pugnet. Illa siquidem maxime volunt vim continendi habere quae tenuissima & mollissima sunt, aerem inquam & ignem, & haec eadem praeterea in ea esse cur tamen aqua, tamen terra dura solida quae sint, quasi possit quodpiam alteri ea aut vim, aut naturam, aut actionem, aut qualitatem impartiri, cuius ipsum sit expositum. Nos etiam apte videmus, ita nihil ab igne contineri, ut magis ab eo omnia dissoluantur. Quum vero contra Stoicorum suppositionem aliam plenius differuerimus, ad Herophileos redeamus: ut tamen hic est nobis satis fore putemus si testemur, quod ille quidem quae sectae eorum auctor extitit, contra quae par esset, se gessit: quippe quae in multis, ubi in promptu sunt demones, dubius fuit: ea vero ipse promulgauit quibus nulla poterat afferri demones, quae non nisi falso statui poterat.

Quibus in partibus prompta sit vel difficilis, Plenitudinis facultas em grauantis dignotio. CAP. 4.

Quare his quoque relictis, vnum diuertimus redeamus, & dicamus, quod quotiescumque praeter multitudinem aliquid nimis distendit, aut distruptum: affectus is ad continentia vasa pertinet, non autem ad aliquas vires: quum vero grauat, ad sensitricam facultatem. Nam neque id ipsum omnino ad vires omnes spectat: naturales. n. vires ab hoc affectu, grauari nimirum alienae sunt. Itaque si recte a nobis in commentariis de naturalibus facultatibus demonstratum est, inter eas vnum esse quod ea attrahat quae sibi idonea sint, altera vero quae haec ipsa alteret, tertia, quae contineat, quarta quae eorum expultrix est quae aliena sunt: alia sunt inquirenda indicia ad cognoscendam Plenitudinem praeter vnaquaque ex his viribus. nam neque grauitas in his sufficere potest. Imbecillitas siquidem ventriculi vi sensitricae maxima praeditus est, quae ea sentit quae graua sibi sunt: arteriae vero atque venae sensu retinent, sed alium. In nervis quoque eiusdem generis sensus reperiat vel cuiuspiam alterius: longiore ad id exponendum, & illi fide faciendam egeret oratione. Porro quibus signis scilicet ceteri comprehendi possint arteriarum plenitudo, quae ex collatione ad earum vires constat: in commentariis de pullibus exposuimus. Horum quoque omnium, ignari sunt ipsi, quae ita facile quotidie nomen plenitudinis in ore habent. Venarum vero nec ego signum aliquid vnquam, quo id ex scientia haberi possit, neque ab alio quopiam literis mandatum reperire potui. nam neque quisquam nobis prior de ipsis viribus scilicet differuit. Sanne Philippus atque et Archigenes earum contemplationem parumper attingere, sed eorum nemo rem ipsam absoluit: ratio autem huiusce praesentis sermonis exposcere vult, ut non modo haec ipsa disquirant, verum et ut de Plenitudine agatur, quae sigillatim quascunque particulas occupat: iecur inquam, cor quae: & renes, & crassum intestinum, & cerebrum, & praeterea ossa. Horum itaque quascunque vel parum sentiunt, vel omnino sensus sunt expertia, nequaquam parum cum ventriculo, aut vesica excrementorum, quae in ipsis coepta sunt, sensum retinet: sed aut omnino exiguum, aut penitus nullum. exiguum quidem ubi maxima fuerit plenitudo: nullum vero, quum illa non multa fuerit. Nam in pulmone, iecore quae, atque et in renibus aliquis nonnunquam oboritur alicuius praederis sensus. In ossibus quoque nonnulli quoniam grauitatis sensum percipere, qui tamen admodum obscurus sit. At enim cerebrum non suboscuro modo: sed perquam manifestum est nonnunquam sui sensum grauitas excitat. In partibus autem sensu vacuis, nullus potest nedum grauitatis, sed nec alterius est symptomatis sensus haberi. Sensu vero carere vident ossa nonnulla. adeps quoque, & glandula quaedam, & omnes praeterea medullae sensus expertes sunt: cerebrum tamen ac et medulla spinarum dorli nonnulli in sentientibus particulis collocantur. Tutius tamen poterit quispiam de carne qua gibba iecinoris pars constat, quam nonnulli medici *ωαπέγχυμα*, quasi in fulsione dixeris, appellat, asserere quod absque vlllo sit sensu: quippe quum illi nullus vlla ex parte nervus inferat. De parte autem illius caua facile potest aliqua suboriri dubitatio. Nervus. n. illi, qui iecori iuxta portas distribuunt, eo exiles sunt, ut sola ipsius membrana videantur contexere. Nec minus praeterea aliqua offerunt de renibus liene quae dubitandi occasio & longae est magis de pulmone: quum ille sensus praederis, qui in his visceribus non nunquam exoritur, in membrana & tunica, qua ea inuoluta sunt, potius referri possit quam in ipsa viscera, id quod in pulmone praesertim & iecinore. haec. n. partes quasi suspensa pendet, nec stabili loco sustulata haeret. Et sanne qui enim ea viscera laborant, sapissime superiora ad clauiculam usque distendi manifeste sentiunt, sicuti quum iecur tumore aliquo, aut grauedine tenet: adeo. n. frequenter is affectus omnes ferè homines inuadit, ut foelix admodum ille videri possit, qui toto suae vitae curriculo illius nunquam sensum habuerit. Sed & Hippocrates ait. || Grauis dolor ad renes pueniens. Quin & pulmo, (ut omnes ferè medici praedicant) grauitate tentat, si quis tumor id ipsum viscus occupet. Medicorum tamen quaeplures de Plenitudine ita praepostere pronuntiant, ut de his nihil conquirere velint, immo nonnulli neque id quidem inuestigant, quod quoniam per vniuersum corpus, quoniam secundum vnam quampiam vel etiam secundum plures partes plenitudo consistere potest. Verum operae pretium fortassis fuerit, ut ab his omnibus difficultatibus (si tamen sic tibi libeat) nos contincamus rebus quae facilioribus versemur.

Quaratione Plenitudinis in singulis partibus notae inueniendae.

CAP. 5.

Porro nihil facilius ea via vult, ut a grauitate rursus exordiamur, ea siquidem euidetissimum signum est plenitudinis illius, quae ad vi sensitricam spectat. Vbi primum inquirendum est, num grauitas ex necessitate multitudinem consequatur, vel illa potius antecedit: nam neque eadem ratio est, quod praedus praecedat, vel quod subsequatur. Quippe rei veritas haec est, quod si in aliqua particula quae sensus particeps sit, vlla aggreget humorum multitudo, in ea statim grauedinis quoque sensus excitat: neque tamen quotiescumque praedus loco alicui infederit, ibi est humorum multitudo coepta erit: quum vis si imbecillior fiat, possit ex ipsismet solidioribus membris grauari, quemadmodum in corporibus resolutis euenire solet: praeter resolutionem. n. imbecillioribus

Aribus factis musculis, quorū ea erat functio, vt mēbrū id resolutū mouerēt & trāsferret: sentit ille q̄ resolutus ē, in motu grauitatē: ita tñ vt id quod infirmū ē sibi ipsi graue minime sit: musculus nimirū aut neruus, aut qcqd sit tādē id, qđ primū mēbra mouet. Is siqdē affectus q̄ grauedo appellat, ea natura cōstat, vt & ab altero, & i altero gignat: pōt nēpe ipse neruus, aut tēdo, aut musculus, aut qcqd illud sit qđ nos mouet, fieri se ipso iualidius ibecillius q̄: vt vero sibi ipsi graue sit, fieri sanē nequit. Porro id si robustius fiat, validiores q̄ antea functiōes edet: si vero imbecillius, lāguidiōres: quēadmodū musculus (si is tñ sit q̄ crus moueat) quū bene valet, valide eā illius mēbrī p̄tē, cui à natura infertus ē, attrahet: si p̄terea in op̄imo fuerit cōstitutus habitu, munus id validissime obibit: morbidus vero factus, iualide: imo si vires resolutas habuerit, lāguide. Quod si nō musculus, sed neruus sit, q̄ musculū ipsū moueat, is ēt pro sui valetudine, vel morbo, bono habitu, & infirmitate, illa eadē in mouēdo mēbrū ager, q̄ de musculo mō diximus: nec secus ēt si dixerimus spiritū esse id qđ primū mouet ipsū crus, hęc. n. eadē in ipsum erūt referēda. Age igit, maioris p̄spicuitatis gratia, ponamus nūc ex spiritu p̄ neruū delato musculū moueri, ex musculo vero, tibiā primū, cui is infert: qua mota, articulus in genu vbi crus vniuersū cōmittit, subinde ēt moueat. His qppe sic positis, vere poterit quisq̄ asserere, & musculū inualido spiritui esse oneri, atq̄ ēt totū ipsū mēbrū, tibiā in quā. Sed si p̄terea ponamus neruū à spiritu moueri, & à neruo musculū, à quo deinde tibiā: ab his oibus imbecillis spiritus grauabit. Ex his itaq̄ id iā apertū reddi, minime posse exquisite dignosci qđ id sit, qđ primū grauet, quod q̄ primū grauet, nisi prius sciat, id qđ primū in nobis vnā quāq̄ mouet particulā: hoc tñ aliās exactius disquirēmus. Nūc. n. volumus id de quo is iustitutus ē sermo, p̄tractare: vbi, vt nostra oratio clarior euadat, totā hęc rē ex suppositione trāligemus. Quare statuamus nūc musculū esse id quod tū se ipsū, tū ēt os tibię primū moueat: ipse quidē sibi ipsi, neq̄ si vel iualidissimus sit, grauis esse nequit, sed illi tibiā potius grauis est. An vero id illi tātūmō quū mouere tētat, eueniat, vel ēt dū quiescit: ad aliā cōtēplationē, q̄ qđ nō ita leuis ē attinet: & eā nos i libro de Motu musculorū cōplexi sumus, & sanē citra eā nūq̄ poterit (quū grauitatis sensus adest) vel affectio ipsa exacte cōprehēdi, vel locus ēt affectus. Nā, vt statim hoc exponamus, nō nulli sūt, quibus vel mēbrū aliquod, vel vniuersū ēt corpus, quū id mouere volūt, graue videat: qui si quiescāt, nullū vllius grauitatis sensū hñt. Sūt & alij q̄ prius ēt q̄ moueri aggrediāt, se grauari aiūt. At nequit hęc vtrorūq̄ affectio vnq̄ cognosci, ni prius repis, q̄ eę sint i vniuerso crure partes, q̄ ad mouendū natae sunt, q̄ q̄ vt moueant. Quia si neruorū fibræ p̄ musculū dispersæ, primę sunt q̄ mouēt, quibus cū subinde mēbraneū venosum q̄ & arteriosum genus mouet, & p̄terea ligamenta: ab his c̄ipsis, & à cæteris quoq̄ partibus oibus q̄ in hoc mēbro sitæ sunt, grauitatis sensus excitabit. Nos vero pp̄damus atq̄ definiamus, qñ moto mēbro suas q̄ functiōes obeūte grauedo oboriet, & qñ eo ēt q̄scēte. Porro si ligamētōrū quoq̄ in eo genus vnā cū carne mouet (ex his siquidē oibus ipsa musculi substantia cōstat) ex nullo istorū grauitatis sensus vnquā pdire poterit, sed vel ex venis, vel ex arterijs, vel ex adipe, vel ex ossibus, aut ex corū aliquibus, vel ex ipsis oibus. Quod si in huiusmodi partitionibus omisū à nobis esset, ex aliquibus, vel ex oibus, ipse qui leget poterit supplere: cōiūctiōes etenī nō disiūctiue, sed potius cōiūctiue hoc loco tenēt. Ex his igit q̄ exposita sunt, satis cōstat, q̄ si qs velit partis illius q̄ p̄ plenitudine laborat, cognitor euadere: illū opus est sciētīā prius exquisitā earū viriū assequi q̄ nos gubernāt, & p̄terea disseccionis, atq̄ ēt naturæ cuiuscūq̄ particulæ, q̄ sit in animali: hinc. n. promotus poterit forsitan partis nimis repletæ indicia reperire.

Aduersus Erasistratum de Plenitudinis notis.

CAP. 6.

Verū si quis forte nulla habita veritatis rōne huic tñ studeat, vt illos nimirū fallat, qbus cū versat, se q̄ppā eximīū callere p̄ferēs: facile is poterit sine aliquo alio maiori negotio primum Erasistrati salubriū librū legere: neq̄. n. ille vsq̄ alibi signa plenitudinis explicare tentauit. Eius itaq̄ verba attēdamus. Primū quidē vbi q̄ nā sit plethoræ (ita. n. ipse venarū repletionē appellat) origo aperuit: mox vero vbi ēt signa quibus eā cognoscas exponit. Hęc itaq̄ illi ē eius generatio.

Quū alimenta distribuunt, nec p̄terea aut apponunt, aut vniuscuiusq̄ more elaborant, aut alio q̄n excernunt, necesse est vasa tū cōcoctionis, tū distributionis repleti, & actiones q̄ in ipsis adunē impediti: mox vero, quū id alimētī qđ prius in vasis fuerat nulla aliā rōne cōsumat, sed alio itē ab ijs q̄ ingerunt, accedente, vasa in corpore magis distēdunt: q̄ vbi ad id venerint vt amplius distēdi nequeāt, alijs insuper alimētis ex vētriculo iugiter delatis: illa q̄ p̄cesserāt, in vasa spiritus irruūt. Itaq̄ tū ex his patet, q̄ ipse de ea plenitudine verba facit, quæ infulsionē respicit, vel, vt ipse græce ait, *κατὰ παρέγχυμα*: tū vero quia plethorā nominat: nā id nomē p̄prie huic tñ affectui cōgruit, minime vero illi qui ex viriū cōparatione æstimat. Sed mox vbi paucula qđā de ea dignoscēda tetigit, hęc iterū scribit. Oportet igit, sicuti & in superioribus à nobis dictū ē, dare operā vt plethoræ affectū cognoscamus: inter initia quippe dū vasa moderate fuerint repleta, vident ij validiores reddi robustiores q̄ q̄ ipsi esse soleāt: q̄ si maior p̄terea repletio accesserit, brachia, tibię, manusq̄ pleniores vident, p̄inde ac illis qui ab exercitio partes eas distētas hñt. Sed adhuc repletioe subinde adaucta, iā vlcerofo affectu teneri vident, tardiores q̄ & ad motū ineptiores sunt, & vniuersū ēt istorū corpus tensū & lassitudine oppressū vī. Hęc aut corporis affectionē, nisi quis cōmode perite q̄ solue reīstituerit: morbus statim subsequet. In his p̄fecto Erasistratus plenitudinū q̄ genere euariāt, notas cōfundit, p̄ter id qđ nō nulla insup q̄ nō erāt necessaria intermiscet: quēadmodū si recte illius verba

DE PLENITVDINE

verba attēdere voluerimus, statim ab initio sui sermonis intelligemus: statim. n. inter initia ait, Quū E »
 vasa moderate repleta fuerint, vident̄ ij validiores reddi robustiores q̄q; ipsi esse soleāt. Nullā sanē »
 is sermo alioqui vel ex affectus ad signa, vel signorū ad affectū collatione necessariā v̄r habere cō
 sequutionē, neq; n. necesse ē quū vasa moderate fuerit ipleta, eos validiores robustioresq; reddi: ne
 q; si robustiores validioresq; videāt, vasa moderate esse repleta, quū fieri possit, vt aliqui, quīs nō ni
 si modice repleti sint, ibecilliores tñ videant̄, aut saltē in neutra partē cōspicue inclinēt: robur inq̄
 aut ibecillitatē. Quod si robustiores quoq; q̄ antea efficiant̄: poterit hoc nō mō nulla in eis humo
 rū copia adaucta fieri: verū & ea potius q̄nq; imminuta & q̄nq; eadē penitus q̄ prius aderat, serua
 ta quantitate. Vtrūvis. n. supposueris: statim tria illa quodcunq; eorū primū ptuleris, cōsequēt.
 Quia si ponas auctos esse humores, viriū poterit maior imbecillitas, poterit & earū robur maius se
 qui q̄ prius esset: poterūt illa ēt̄ i eisdē terminis cōtineri. Nec minus ēt̄ posito q̄ solito robustiores
 facti sint: p̄nt & aucti esse, & imminuti humores: p̄nt & suū seruasse modū. In p̄sentiarū vero siue
 humores dixerimus, siue sanguinē, p̄ eodē habeat̄: suo. n. loco hęc distinguent̄. Erasistratus itaq;
 hęc ita simpliciter ptulit, nullā dicit̄ suis afferēs demōnem. Nos vero nō sic, sed necessarijs demō
 stratiōibus fidē his q̄ nuper à nobis dicta sunt, astruamus, sumpto tñ rursus ab ipsis Erasistrati ver
 bis initio. Num igit̄ dū ait robustiores & fortiores vident̄, aliud quid significat id qd̄ robustiores F
 ait, ab eo qd̄ fortiores: & duo sint moderatæ plenitudinis, q̄ nos edocet signa, vel vnū id signū est,
 qd̄ duobus vocabulis ab eo exp̄ssum sit. Nēpe ego nullā penitus in horum significato d̄fiam inue
 nio. neq; fm̄ genus, neq; fm̄ speciē, neq; p̄ maioris minorisve ratione, sed ab vtroq; idē significari
 puto. At siuge, si ita lubet, alterum alterius cōparatione intētione ac incrementum insinuare quod
 cunq; mō illud sit, siue id qd̄ p̄ fortiores significat̄, siue id qd̄ per robustiores. Sed tūc vtriusq; ligni
 ficatū erit penitus vniusmodi: etenī vbi eadē p̄manēte forma icremētū accidit: nulla ibi est duorū
 in significando disciplina. Porro satis cōstat Erasistratū alterius generis plenitudinis q̄ vires respi
 cit, oīno ne meminisse quidē, neq; in hoc libro, neq; ēt̄ in libro de Febribus: plethora liquidē (vt ip̄
 se arbitrat̄) intercident̄, seu (vt ipse græce dixit) παρημπρωσιως, vñ & inflāmationes ortū hñt, &
 febris p̄dit, in eā ē. Ipse vero cōspicue p̄dictis verbis plethoræ generationē exposuit. qua corporis va
 sa onere imodico grauari plurimūq; tēdi dicebat: huiuscemodi. n. vocabulis ipse vsus ē, sicuti etiā
 quū ait, Dū amplius eā sarcinā ferre nequeūt: incidūt in arterias succi sup̄fluētes: ea. n. q̄ nimis »
 nas replēt, impetū quo inferant̄ inde hñt. Sed & hoc ēt̄ loco aliquid diuisioni defuit: nā neq; ser
 mone ita absoluto erat dicēdū: quū venæ amplius id onus sufferre nequeūt, in vasa spiritus παρημ
 πρωσι, i. incidentiā fieri sup̄fluētis succi: verū potius p̄stabat ut diceret, oportere vt alterum ex his G
 duobus, p̄dictā repletionē sequat̄: nēpe vel tunicæ illius rupturā, vel transfusionē sanguinis in
 vasa spiritus. Putare vero sanguinem ob id necessario transfundi q̄ à venis cōtineri nequeat, hoīs
 est qui oblitus sit vasa q̄nq; p̄ræ copia disrūpi: ut id ēt̄ p̄rætereā, q̄ absq; vlla huiuscemodi transfu
 sione sæpe fit, vt in ampla intestinorū, aut ventris, aut stomachi, aut oris aut faucium spatia aperian
 tur vasorum ora. At diuisionis in sermonibus defectum, non modo in hoc ipso libro, verum in
 alijs etiam omnibus sibi peculiarem habuit Erasistratus.

Ex incremento vel decremento sanguinis vires neq; augeri necessario, neq; minui. CAP. 7.

NOS" vero rursus quō se habeat disquiramus quod dixit, nimirum si modica sit plenitudo, ro
 bustiores q̄ erant vident̄, sed o Erasistrate erit ne, nulla ēt̄ corpori facta virium accessione, vel
 viribus pariter ipsis adauctis: Ego sanē affirmauerim q̄ si actiones valentiores adendæ sint, q̄ ne
 cessarium fore simul & virium robur augeri. Quod si tu putes, solo adaucto sanguine, non adau
 ctis autem viribus, actiones validiores euadere: videberis sanē Asclepiadis potius sententias euer
 tere, quā facultatis statum astruere. Nam nusquā ipse absolute sic protulit, illum qui pluri sangui
 ne p̄datus sit: robustiorem ēt̄ fore: qui vero pauciori, inualidiorem ex necessitate. Ipsum etenim,
 etsi putarit nullas in nobis esse vires, non vitalem, non animale: aliquas tamen eis q̄ apparent cō H
 sentientes distinctiones afferentem inuenias: quosdā etenim videmus, qui & robustiores q̄ prius
 essent, & pariter magis sanguinei facti sunt: alios vero qui robustiores quidē, sed minus sāguinei.
 Quapropter quum nulla cogat necessitas, vires aucta sanguinis copia incrementum, vel ea imminuta
 imminui: existimandum est hęc quoq; ab Erasistrato negligentius fuisse tractata, vt pote qui neq;
 hęc ipsa que nunc à nobis tradita sunt, si à quopiam monitus fuisset, negasset quidē actionū inquā
 fortitudinē potius viriū robur, quā sanguinis sequi incrementū. Quare nos sermonē illius (ad
 dita ea parte q̄ deerat) absolutiorē reddemus, vt tandē hoc se habeat mō: Sanguine vnā cū virium
 robore adaucto, necesse est actionum fortitudinē augeri. Atqui si ita loquamur, erit quidē verum
 id quod à nobis fuerit prolaturum, sed nihil hoc postea ad institutum nostrū fecerit. Siquidē verū,
 erit eos quibus pariter sanguis & robur fuerit auctū, fieri valentiores: vt nō ita tñ mox verū sit, ijs
 qui valentiores euaserint, hęc ēt̄ vtraq; increuisse. Neq; n. robur vnā cū aucto sanguine crescit:
 quū fieri possit vt solę augeantur vires. Siquis. n. qui & alicuius pituitosi sanguinis copiā ex ocio
 cōgesserit, & viribus p̄rætereā imbecillis sit, optimo cuipiā gymnastę offerat̄: hūc ille paulo post va
 lentiorē quidē, non aut̄ pluri, q̄ quando illum susceperit, sanguine abundantē reddet. Itaq; vt nul
 la est necessitas, illis qui in suis obeundis functionibus valentiores q̄ prius forēt, effecti sunt, humo
 res accreuisse: ita per necessarium vt si qui validiores actiones habeant, eis virium robur accesserit.

Porro

A. L. I. f. l. d.
c. l. fo. 8. a

A Porro non modo ab actionum fortitudine sumpto initio ad virium robur, verum, & ab ipsis viribus, ad actionum fortitudinem necessario perueniens: is. n. valentior in suis actionibus existit, qui viribus robustior est: ut abo hec mutuo sese consequantur, fortitudo nimirum actionum, virium robur: robur quoque virium, actionum fortitudinem: his siquidem utriusque posueris: statim & alterum presto erit, ut nulla tamen sit a sanguinis multitudine futura consequutio necessaria: quum neque si is sit maiori copia quam antea, validior necessario sit homo futurus: neque si minori, imbecillior, sicuti neque si equalis sit necesse est illi viribus eodem se habere modo. Et proinde ex his iam dictis sane liquet, actiones validas propriam esse ac inseparabilem virium vigentium notam, sanguinis vero augmenti nequaquam. Id autem quod mox ab Erasistrato allatum est, non est plethore signum proprium, est tamen ab ea inseparabile, quod impleri vocat Erasistratus. Sed clarius, tendi, dixisset: nam & gymnastae qui diligentiores sunt, quam aiunt lassitudinem aliam esse vlcerosam, aliam tenuam, aliam phlegmonosam: nil aliud insinuant, nisi in tenua lassitudine membra esse repleta: tunc enim quaecumque particulam in eis repletam esse inquirunt, quum in se tensionem quandam sentiunt. Sentiunt praeterea & in inflammatione tensionem, verum illa aut semper, aut frequentius secum pulsus quaedam praeter naturam habet: Vnde lassitudinem pulsatilem posset eam quis appellare, si rem hanc apertius exponere vellet. Qui vero praeter eam tensionem nihil aliud patiuntur, his neque tensa particula inflammata est, neque

B est ex necessitate plethorica est. Sed duorum alterum, vel lassitudine laborat, vel plethorica est. At si lassitudine tenetur: ex nimio labore id habuit. Vbi vero nullus praecesserit labor: non amplius ex labore lassita est ea particula, sed ex alia occasione, ut tamen vere affirmare possimus, quod ubi adest sensus, nec tamen exercitatio praecesserit: ibi necesse sit plethoram esse congestam. Quod si hoc loquamur modo, signum id proprium redditur atque inseparabile. haec etenim utraque vicissim sese consequuntur: & tensionem quae nulli exercitii comes sit, praecedit plethora, eius enim signum ab illa inseparabile euadit, utpote quod a causa plethore proficiat. Sanguis autem augmentus, non tamen eo ut venae adhuc tensae sint, nondum plethoram absoluit. Sed ecquid Erasistratus in suo sermone brachiorum, tibiarum, manuumque meminit: quum nihilominus in collo est & dorso, lumbis, thorace, atque est in summe haec huiusmodi tensio consistere possit. At quemadmodum horum membrorum superuacane meminit Erasistratus: ita longe praeterea magis vlcerosi sensus, quum is ex acris potius gignatur humoribus quam quae plethorae indicium sit: talis enim sensus est, qualis in exulceratis excitatur partibus, quum tactu, aut quum purulento quopiam humore, acriue medicamento irritatur, immo ex solis quibusque motibus prouenit. Professio ut tensio copiae humorum ea a quibus continentur distendentium, affinis est: ita vlcerosus sensus acrem sequitur qualitatem, & proinde in multis nonnunquam per vniuersum suboritur

C corpus, ne moderatam quidem sanguinis mensuram, nedum plethoram habentibus.

*An in solo sanguine Plenitudo consistat, an ex molestia, tensione, & ceteris
Empiricorum indicijs vere percipienda sit.*

CAP. 8.

Haec si ita se habeant, sicuti nimirum se habent: operae pretium sane erit, iam nonnulla ex his, quae dum examinauerimus signa ab Erasistrato descripta, in hunc locum distulimus: definiamus. Satius sane fuisset distinguere, num plenitudo tam ea quam virium comparatione, quam est ea quam ad capacitatem rerum continentium intelligitur in solo possit sanguine, vel in alijs et omnibus humoribus consistere, quum id ipsum quoque illi indefinitum reliquerint. Porro quum non modo affectus non ipsos arripiat humores, neque copia & defectus, verum & praua qualitas: omnes equidem medicos interrogauimus eos qui ex viribus, tum eos et qui ex humorum incremento plenitudinem aestimant, an solo scilicet sanguine eousque ad augmentum ut ferri non possit amplius, venas extendi contingat: an vero si in quapiam praeterea particula, vel in ipsis est venis, pituita, & cum hac aut sine hac est bilis aliqua, vel alius quidam purior humor (Graeci *ιζώρρα* vocant) vel flatuosus spiritus, adeo excrescant, ut capi amplius ubi continebant, nequeat: hic est ab animante tensionem sentiri necesse sit. Et sane, quum particula quam tenditur particeps sensus fuerit: necessum est ut quaecumque fuerit ea res, quam eodem ipsam distendit ut capi nequeat: tensionis sensum in animante excitet, & is affectus qui tunc membra occupat, tensio appellatur: quam si plurimum augeat, erit et necessarium, ut id quod tendit, rumpatur. Et mihi quidem hoc cum his quae quotidie apparent, consentire videtur. Videmus siquidem non modo nervos ac lures, sed & dolia quoque praemulto ex flatuoso spiritu turgente, ut tensionis dirumpi. Nup etiam vas staneum ita medicamento ex vasis quo plenum erat, inflatum est: ut & corium quo iuolutum erat, & funiculus quo erat deuicium, rupta sint, & incuruatum fuerit operculum. Neminem praeterea esse reor, qui, si ea quam quotidie in his qui aegrotant, conspiciamus, studiose obseruare & perpendere voluerit, non nouerit, ex flatuoso spiritu in animatum membrum intercepto, & praesertim in crassiore intestino aliquos saepe vehementissimis doloribus detentos fuisse. Quare praestiterit sane arbitrari ex quacumque substantia humida & flatuosa posse tenuo affectu particulas occupari, quam quod is solum ex omnibus humoribus sanguinem consequatur. Ab his itaque rursus ad eos redeamus qui plenitudinem semper virium comparatione constituendam putant: & ab illis hoc ipsum, quod maxime in proprio est, sciscitemur, si tamen antea loco exempli, huiusmodi quaedam hypothese proposuerimus. Sint duo homines qui onera humeris imposita ferant, & alter quidem lignum quodpiam, vel lapidem, aut grauissimam aliam quaedam sarcinam: alter vero spinas paucissimas & acutissimas. Hoc igitur proposito spectaculo, ab eis, qui plenitudinem virium semper comparatione intelligunt, queramus num paucas illas spinas onus appellent: an potius sarcina quidem utraque commune hoc habet

symptoma,

DE PLENITVDINE

symptoma, quod illis hoibus non paruā molestiam afferat, vt tamen nō eadem sit, immo plurimū **E**
 differens illius molestiæ species: is. n. absq; vlla pūctione grauat, at ille sine vlla grauedine pungit.
 Vñ si quis pungi, vel morderi, vel quæcunq; aliaq; molestiæ esse possunt, onus, atq; et multitudinē
 appellauerit: is tandē cogēt & simplicē aliquā spinā, & tenuissimā qñq; acū, onus vocare: quo ne-
 scio an possit aliquid aliud magis ridiculū excogitari. Porro hæc absurda sunt, & p̄ter cōem oīum
 hoīum sniam: nostrū vero institutū ē vt seruemus nō aut euertamus cōes oīum sentētias. Id igitur
 quod aggrauat, multū: quod vero pūgit, aut mordet, aut vtcunq; quis nominare voluerit, molestū
 appellabimus. Plures autē reperiri humores mordaces, qui partim in nobis gignant, partim extrin-
 secus inferantur, iā oibus hoc cōpertū est. Quorū quatuor penes magis & minus extant dīa: q. n.
 modice mordēt, pruritū inferūt, vt scilla: qui vero magis, rodunt, quæadmodū cēpa: nā si nostrū
 corpus alteri cuipiā huiuscemodi naturæ corpori occurrerit, cui diutius hæreat, exulcerabit. Sed si
 aliqua præterea adhuc his fuerint aciora, horrorē excitabūt, in primis vero si particulis vlceratis
 adhibeant: progato vero atq; aucto horrore symptoma illud rigor appellat. Atq; in nobis quoq;
 mordaces gignant succi eadē rōne per has quatuor ideas distincti: eorū. n. pruriginosi illi sunt, q
 modice acres sunt: vlcerosum vero sensum pariūt, qui his sunt mordaciores: q aut hos quoq; mor-
 dacitate superāt, horrorē: sicuti qui p̄terea iā mordacissimi sunt, hi rigorē inferūt. De his in multis **F**
 libris sermo est à nobis habitus: pnt tñ ea q̄ à nobis tū i libro de Caulis Symptomatum, tū in quarto
 libro de Tuēda valetudine sunt exposita, illi satis esse qui voluerit horū aliquod habere cōpendiū.
 Sed si quis rōnē naturæ acriū rerū sciēter tenere magis voluerit, is habebit libros de Facultatibus
 medicamentorū, & de Tēperamentis, qui hos et p̄cedunt, quos legat. Verū bona medicorū pars p̄n
 de affecti sunt, ac illi, de quibus meminit Hippoc. ¶ nēpe qui in fracturis, alijs q; huiuscemodi affe-
 ctionibus, nolūt ea facere q̄ medici iubēt: quippe illi, & si cupiāt sanitatē recuperare, ita tñ laborē
 curationis, vt isti disciplinæ, tergiuerant. Sed nequit fieri vt vel illi ita statim hac tantū mō rōne q̄ cu-
 piāt voti sui fieri cōpotes, sani euadāt: vel isti fiāt docti, ni viā illā vniuersā, quā mō insinuauit, cōsece-
 rint. Cognoscēt. n. si mō velint, vlcerosum in vniuerso corpore sensum, siue mō is ex multa p̄ter
 cōsuetudinē exercitatione, siue et absq; hac suboriat, à mordaci succo gigni. Et p̄inde gymnastæ
 eos qui p̄ter modū fuere exercitati, oleo copiosiore curāt, atq; et mollibus frictionibus, & balneis
 dulciū aquarū calidis exacte tēperatis, vt mordaciores succi discutiant, qui eliquatis tñ adipe, tñ mol-
 liori carne, vel ipsi et i nostro corpore humoribus nimis ex maiori q̄ par esset exercitatione excal-
 factis, gignant. Vñ si quis tantisper sustinere voluerit, donec horū demonstrationes addiscat: so-
 lus is poterit sibi firmiter persuadere, vlcerosā affectionē ex succis mordacibus gigni: vbi vero gra-
 uitas est, à multitudine p̄ viriū cōparatione: at ea q̄ est cū tensione, ipsa quoq; humorū multitudine
 nē sequitur: nō quidē per collationē ad vires cōtinentiū corporū, sed tñ ad spatium quo illi cōtinēt.
Erasistratus autē in primo salubriū libro plethoræ geniturā explicans, tertiā hāc affectionē aptissimi-
 me è tribus illis edocet: mox vero vbi sermonē ad signa conuertit, non ea magis q̄ istius, q̄ q̄ aliarū
 sunt, profert. Ad hāc quippe tēlio tantū mō pertinet, qd̄ ipse adimpleri vocat: vlcerosus vero sen-
 sus neq; nuper dicte plenitudinis, p̄pria nota ē, neq; illius et q̄ vires respicit: atq; id lōge minus
 q̄ nimirū se tū grauiore tū ad motū difficiliore sentiāt: est. n. & hoc illius plenitudinis indicium, q̄
 viribus estimat. Parum igit abfuit quin vniuersam nobis empiricorum syndromē descripserit. Sed
 & quandā illius notationis partē, q̄ ab Herophileis introducta ē, & græce τριχρονον, quasi tritēpo-
 raneā dicas, appellāt, nō secus ac empirici ascripsit, dum ita inquit: Alimento quod distribuit, neq;
 appposito, neq; de more vniuscuiusq; elaborato, neq; alioq; excreto. Nā nec quicq; interest si ita lo-
 quaris, vel si vt illi dicas vitā in otio transactā excrementorū q; solitorū suppressionē. Quū. n. ait,
 nō de more vniuscuiusq; elaborato, vitā otiosā: quū vero ait, neq; alioquin excreto, suppressionē
 inlinuat excrementorū. Plenitudinis vero denotatio ex tēpore desumpta, q̄ p̄teritū quidē tēpus re-
 spicit, otiosū cōplectitur vicū vnā cū suppressis excrementis: q̄ aut p̄sens, adimpleri, vlcerosū sen-
 sum, p̄gritū ad motū, corporis q; vniuersi grauitatē, & quæcunq; præterea alia hmōi hi addidere:
 q̄ vero futurū, q̄ si ij, qui eo se hnt mō, vacuent, illis probe cōfert, id quod ab Erasistrato fuerat p̄ter
 missum: quod tñ testimoniū est recte tū dignotionis, tū curationis, ita vt dignotionis, vel (vt illi
 aiunt) notationis, ne vlla quidē pars fuerit, si affectus quidē p̄ notationē denotari volumus, vt inde
 s. opportunā curādi rōnē inueniamus: nā si fieri posset ut aliunde rectā assequeremur curandī ra-
 tionē, superuacanea sanè notatio foret. At vero quū p̄sentis tēporis meminit, ruborē, vasorum q;
 prætermisit distensionē: q̄ ab oibus Empiricis, & à pluribus Dogmaticis, sicut & alia quædā (vt iā
 diximus) addita sunt. Et profecto nō ab re, quatenus plethoræ generatio in solo subijcti sanguine,
 eius dignotioni rubor additus est, vasorū q; distētio. Adhuc sanè magis, quatenus ipse ait brachia
 & manus tibias q; impleri, id nō magis plenitudinis quæ carnes & vniuersos musculos, q̄ quæ ve-
 nas teneat, indicium statuet, si proprias sequi hypotheses voluerit. Quod tñ si posuerimus, mox erit
 necesse duplicē et instituire dignotionē, alterā illius plenitudinis quæ hæc sensiles venas oibus
 hoibus cōspicuas, respiciat: alterā vero eā, quā solus ipse v̄ fuisse ituitus. Iā ergo (vt egdē arbitror)
 palām his qui animū huic rei adhibuerint, factū ē, nō esse rē parui negotij plenitudinē cognoscere.
 Qñ. n. neq; sermone facilis est dignotionis eius explicatio, imo plurimū potius difficilis: quo mō
 poterit

de Frac. sect 2.
 l. 12. 7^a. 233. h

„
 „

A poterit deinde ab his ita tumultuarie, casu quodam res hæc in ipsis operibus recte transigi: q̄ prius nec de ea quicquam vel cogitauerint & vnquam vel reppererint.

Aduersus plethoricam Syndromen Empiricorum.

CAP. 9.

Sed rursus ab Empiricis nostru de plenitudine sermonem exordiamur, posteaq̄ ipsi caute admodu has omnes difficultates euadere videntur, dū fatentur nihil se prorsus ex his scire, q̄ ad essentiam plenitudinis pertinent: sed ex obseruatione, aiunt se id habuisse q̄ nimiru sanguinis detractione in ea syndrome semp̄ p̄fuerit, quā plethoricā appellamus. Illis. n. oibus in vnū collectis, q̄ a Dogmaticis q̄buscūq; p̄ferunt, putant se ex his istorū euasuros difficultates. Sed siq; eis aiū aduertat, q̄ ab illis dñr, lōge ēt ex his ipsis magis cōuicunt. Verū p̄stabit forsitan ea rursus oīa ab exordio repetere. Fingas itaq; qd̄ p̄cesserit viciū ratio præterito tpe vsq; ab initio cōsuetā, quantū ad cibos spectat, in eorū tñ quibudā copīa q̄ antea largiori, fuerit et excrementorum interceptio, & vita vniuersa otio transacta: sit vero in præsentī totius corporis tētio, aut saltē partium quarundā, sit ēt tū ad motiones pigritia, tū ad actiones infirmitas. & grauitatis p̄terea atq; ēt vlcerosæ cuiusdā affectionis sensus, nō sine venarum tumore: accedat quoq; si lubet, rubor, postq̄ & hoc addūt nōnulli, sed & totius corporis tumor & inæqualitas quedā ac lassitudo, nā hæc quoq; addidere q̄dā. Tunc Bergo ex illis ea erunt sciscitanda, q̄ ego puer adhuc Empiricū p̄ceptorē iterrogabā, quo tpe primū me ille hæc docere cœpit. Nēpe num ea oīa q̄ mō narrata sunt, necesse sit simul cōgredi, ad recordationē (vt ipsi aiūt) euacuationis: aut potius, si vel vnum ex eis tñ cōspexerint, statim lint sanguinem missuri. Ille vero prōptus admodum primæ huie interrogationi respōdit, oīa opus esse vt conueniant. tale. n. q̄ppīā syndrome est, quasi conuentū dicas, collectio inq̄ eorum oīum quibus ea cōplent. At vero quū illi in memoriā duos reuocassem q̄bus ipse paulo ante secari venā iussisset, alterum qui valida oculorum inflammatione tenebatur: alterum vero qui è curru ceciderat, à quo loris implicitus tractus fuit ita, vt membra quædam illi contrita fuerint. Eo vero mox silentium agente: tertium etiam præterea quendam meminisse volui, cui ille quoq; sanguinem detrahi fecit, quū neq; p̄ter modū febricitaret, sed doloris fm̄ caput esset impatiēs: & aliū subinde, q̄ etsi pleuriticus cēt: nō aderat tñ vniuersa ea syndrome .i. cōuentus. Vñ ille quid respōderet plurimū hæsitabat. Ego aut vterius alios quoq; nō nullos illi pariter recēsebā. Sed & ipsū illud monebā, q̄ his, quos mō dixi, venā ipse secuit. qui tñ eo aberāt ab hoc, vt illis vniuersa ea syndrome adesset, vt ego affirmauerim me neq; meminisse in his hoibus vel duo ex illis quæ ad eam spectarent affuisse. Nā ille qui è vehiculo delapsus est, quotidie exercebatur, solita excrementa excernebat, moderate comedebat, nobiscum ēt tota ferē die versabatur, & neq; illi neq; alteri cuipiā vlla alioqui videbatur ege re vacuatione, quum tñ ex casu aliqua illi membra fuissent attrita, & quāuis neq; rubore aliquo, neq; vasorum tumore, neq; tandē alio quoquā ex illis quibus ea syndrome cōstat, ipse fuerit detētus, sed solum q̄ illis partibus quæ attritæ erant, doleret: venam secandam censuit. Pari ēt mō & lippiti, atq; illi qui capitis dolore vexabat, & si nullū eorum q̄ in plethorica illa syndrome complexi sumus, ipsi tenerent, venam: tñ cædi voluit: & alios præterea quā plures (inquam) noui, quibus vos venā incidistis, qui vel oibus illis q̄ nos syndrome plethorica cōprehendi diximus, carebant, uel saltem non ea oīa habebant. Nunc. n. (inq̄ ego) dum oēs quibus vos sanguinem detraxistis in memoriam reuoco: ne vnum quidē habeo, quē p̄ferā, cui ea oīa symptomata affuerint, quibus ea constat syndrome: sed alij q̄ lassitudine esset detentus, nec alia re præterea laboraret sanguinem misisti: alij, q̄ valida febre, uel oculorum capitisve dolore afflicteretur, vel q̄ mariscarum fluxus, aut q̄ muliebres menses essent suppressi: nunquā aut ea oīa aderāt, q̄ vos in plethoricam syndromē coire vultis. Quare si eos omnes affectus vbi obseruatum sit expedire sanguinem mitti, tu syndromas plethoricas nominandas censes: iam & lippitudinem, & pleuritim, & vehementem dolorē, & casum è curru, alia q; innumera, plethoricas syndromas appellabimus. At si nullum horū ad syndromen plethoricam attinet, quippe quæ potius eorum symptomatum quæ modo recensuimus collectio sit: non erit sanē alicui vena secāda, nisi ea adsint omnia. Quo autem modo ad hæc ille mox responderit, atq; etiam quam nihil vnquam quod rem hanc deceret attulerit: maiori esset otio exponendum, & præterea neq; ad præsens institutum hoc satis pertinere videtur. At vero quum nō multum mihi nunc ad nugandum otij relinquatur: statui nō hic, sed in libro de vena secanda oēs istius remedij scopos expedire, quos nullus vnquam exacte & dearticulate descripsit.

Quo pacto tensio, & tumor vniuersi corporis venarum q; ad indicandam vel non indicandam Plenitudinem sese habeant.

CAP. 10.

Relicū itaq; Empiricis, denuo ad rationales redeamus, & sigillatim symptomata q̄ ab his sūt literis tradita, disquiramus. Ex illis nanq; alia ad plenitudinē spectant q̄ vires respicit, alia ad eam quæ infusionē, illi, ἔγχυμα dicunt: nō nulla p̄terea non sunt oīno plenitudinis notæ, sed huic plenitudinis. quædam vero nullius quidē plenitudinis sed humorū potius prauitatis & corruptionis signa sunt, aut viriū imbecilliū, aut tumoris solidiorum corporū. Tu vero, si his q̄ dicent attendaris: facile p̄disces ista in hunc se habere modū. Illa itaq; affectio q̄ cū tensione est, nisi exercitationis comes sit: plurimā, oīno substantiā in corpore quod sensu p̄ditum sit, cōtineri insinuat, vt tñ, quod ad id quidē solū spectat, tēdi inquā, neq; quæ nam ea sit, neq; quæ sit illius species indicet, cōe siquidē id ipsum cuiuscunq; substantiæ est, tam tenuis, q̄ crassæ, quàm ēt mediæ consistētiæ, vel

DE PLENITVDINE

vel flatuosa, atq; et tam calida, q̄ frigida, vel mediocris, sed alijs ad horū discretionē opus est indi- E
 t̄ijs. Imbecillitas vero quæ in actionibus esse deprehendit̄, vires inualidiores ostendit, dū id quod
 mouet impeditur: quæadmodū fit in languidiori manuū motu, id quod plures status consequi po-
 test. Nam si in aliquo carneum ac adiposum particularū genus, viribus t̄n eosdē fines seruantibus,
 adaugeatur: necesse fuerit motiones fieri imbecilliores, moto liquidē aucto, mouente vero equali
 p̄manente. Sed si aut vnus quispiā ex humoribus, aut oēs et simul excrecant, nec vires alioquin
 vnā augeantur: sic quoq; necesse erit actiones inualidas reddi: nec secus si ambo creuerint, humores
 nimirum atq; ea q̄ *παρεγ χύματα* dicta sunt, nullo autē in viribus cremento facto. At hæc si pari-
 ter se habuerint, vires vero imbecilliores euadent. Fieri et̄ posset vt hæc vtraq; simul conueniant,
 n̄pe vt & de virium robore dematur, & humores vnā cū *παρεγ χύμασι* vel plures fiant, vel pau-
 ciores: horum vero vtrūuis eueniat, vires inualidiores ea propter euadent, siue modo id fm vnum
 istorum accidat, siue fm duo, siue fm plura, vel etiam omnia. Nam arbitrari q̄ ex solidorum cor-
 porum *εὐτροφία* (quali bonam dicas nutritionem) non nunquam imbecillior edi possit motio ho-
 minis est, qui ignoret facultates per vniuersa solidiora corpora p̄meare, ita tamen, vt spiritui tā ar-
 teriæ quàm nerui, fistularum & canalium officium præsent. Si vis autem huiusce opinionis defe-
 ctum nosse: cum alios multos ex nostris, tum vero de decretis Hippocratis & Platonis, atq; de na- F
 turalibus facultatibus libros, legere potes. Solidorum itaq; corporū *εὐτροφία*, proprie ad bonū ha-
 bitum attinet, sicuti ad carniū incrementum, *εὐσαρκία* & *πολυσαρκία*: plurimum vero & adeps
 seruata eius proportione augetur, quandoq; t̄n magis adeps quàm caro augetur, vel solus etiam
 adeps. Sed de his à nobis in libris de temperamētis sermo habitus est. At vero quæadmodū in car-
 nis ratione & *εὐσαρκία* est, quasi carnis bonum dicas statum, & *πολυσαρκία*, ac si carnis exuberan-
 tiam dicas: lic etiam in sanguine dixeris *εὐαιμία*, quasi bonum sanguinis statum, & *πολυαιμία*, id
 est sanguinis affluentia. Est vero satis apertum, quod ad *αιμία* pertinet, vt sanguis exquisite suā
 feruet rationem, tam quod ad quantitatem spectat, quàm quod ad qualitatem: in *πολυαιμία* aut̄
 recta carnis in qualitate ratio seruatur, in quātitate nō omnino culpa vacat, quum maior adsit eius
 copia q̄ suapte natura & ex suis generationis exordijs sibi debeat, vel saltem quàm virium ratio
 exposcat: fit. n. quandoq; vt simul hæc vtraq; pari ratione vltra quàm generationis eorū ratio exi-
 gat, augeantur: quemadmodum in athletarum habitu bono q̄nq; videmus, in quibus pariter hu-
 mores & carneæ partes atq; etiam vires, eadem seruata proportione, augentur. Iā igitur plene cō-
 fiat q̄ hi q̄ inter plethorica inditia, corporis tumorem reponunt, minime veraces sint: venarū ete-
 nim tumor poterit forsitan esse plethoricū signum: at carnis & adipis moles eorundem sanē indi- G
 cabit multitudinem, non t̄n illius plenitudinis, quàm nos hac parte inquirimus, signum vtiq; erit,
 nempe quæ plethora appellatur. Sermonē. n. de eiusce generis plenitudine, q̄ s. euacuationem in-
 dicat, instituto: non nulli mox æquiocationibus decepti, eō aberrauerunt, vt ad plenitudinem t̄n
 carnis, tum adipis delati sint. Sic itaq; perperam corporis tumor inter plenitudinis notas positus
 est. Venarū vero tumor, eas forsitan quas tumentes videmus, plenas esse insinuabit: nulla t̄n neces-
 sitas propterea cogit, vt aliquid etiam quæ in profundo latet, plenæ sint: quum fieri possit, vt sepe illis
 quæ exterius in propatulo sunt distensis, non æque deinde aliæ quæ interioris latent, distendantur:
 quemadmodum frigore inualecente sanguis ad interiora repellitur, & ita exteriores venæ sangui-
 ne redduntur vacuæ, vt vix illæ conspicuæ sint: at ingruente calore, vel si quis et̄ se lauerit, sanguis
 contra, corporis internis partibus relictis, ad externas & ad cutē effertur: si præterea ardens quoq;
 febris adsit, effluere, ac quasi vri sanguinem necesse est, & proinde fundi ac in flatum verti. Sic ergo
 venarum tumor nō erit sanē inseparabile plenitudinis humorum indicium, nisi quum corpus
 ita primum se habuerit, vt neq; interna externis, neq; hæc illis, caleant magis: mox vero neq; calor
 immodicus vniuersum corpus animalis detineat. Si res hoc pacto definiatur, erit quippe venarū
 tumor sanguineæ plenitudinis signum, vt tamen sanguis secundum dominationem intelligatur: H
 nā neque fieri alioqui pōt, vt adeo sincerus in venis reperiat̄ sanguis, quin illi aliquid, aut bilis,
 aut pituitæ, aut serosi humoris permixtum sit. Vnde & ego superius cenfebam hoc eodem modo:
 semper audiendum, quotiescunq; aut sanguinem, aut ceteros humores abūdare dicerem: sincerus
 siquidem ab alio humore sāguis & impermixtus nusquā in venis habetur. Nos etenim alibi mon-
 strauimus nihil oīno referre, si humores, vel si sanguinē appelles: quotiescunq; t̄n is cum alijs fue-
 rit non vtcunq; permixtus, sed definita quadam proportione seruata, in ijs nimirum animantibus
 quæ ita se habeant, vt ipsa eorum natura postulare videtur. Nam quum humores omnes intra suā
 ex natura sibi debitam mensuram creuerint, idem tunc significat sanguinis dominantis ac humo-
 rum nomen: neq; n. quicquam differt affirmare humores augeri, ac ipsum sanguinē: is. n. sermo
 istorū qui ita loquuntur, hoc ipsum insinuat, nempe eum intra antiquam proportionem omnino
 crescere. Hæc itaq; sic à nobis sint definita: iterū vero ad institutum nostrum redeamus. Porro ve-
 narum tumor sanguinis quidē plenitudinem indicat, si tamen is à nulla gignatur externa consti-
 tutione omnino inualecente, aut ex fusione, vel ebullitione: cauendum erit et̄ ne ea particula fue-
 rit decliuis, aut ne paulo antea illa ceteris vehemētius mota fuerit. Has aut̄ oēs particulares defini-
 tiones facile qs poterit vna quapiā ratione cōplecti, ex tumore venarū sanguinis tūc idicari pleni-
 tudinē dicens, quū oēs corporis particulæ eundem statū obtinuerint cum mediocri etiam calore.

Nam

A Nā si illæ pariter oēs p̄ immoderato calore ferueāt, fundunt̄ inde humores, atq; ita venæ in tumorē tolluntur, & proinde ex hoc flatuosa potius q̄ sanguinea insinuatur plenitudo: humores. n. cōcale facti vertunt̄ in flatū. Vnde & illi q̄ p̄nuntiauerunt venarū tumorē esse plenitudinis signū: recte qd̄ dixisse videri poterūt, si mō q̄s huic istorū sermoni addat, id esse intelligēdū fm̄ eas venas q̄bus hoc ip̄m cōtigerit. Necesse siquidē est, vt ea substantia q̄ tumorē venis infert, sit copiosior q̄ antea fuerit: atq̄ nondū p̄pterea innotescit cuius nā generis ea sit plenitudo: quū tumor qui p̄ter naturā est, ad quancunq; substantiā, dūmodo multa sit, pertinere possit, siue is sincerus sanguis sit, siue biliosus, siue serofus, siue pituitosus, siue flatuosus. Sed et venarū tēsiō nō secus ac istud cuiuscunq; differētię plenitudinis cōe est: q̄ppe q̄ & ipsa plenitudinis quātitatē potius, q̄ particulares sequit̄ specificasq; differētiās: tā igit̄ tumor, q̄ tēsiōnis sensus nihilo magis cuiuspiā humoris, q̄ flatus p̄feret multitudinē. Quares si quis sic proferat, Necesse nimirū est, vt vbi tēsiōnis sensus est, sit et plenitudo: is à vero nō aberrabit. Sed nec ille et mendax erit, qui autumabit plenitudinē q̄ in particulis sensu p̄ditis cōclusa sit, tēsiōnis sensum excitare. At si posthabito cōi, aut humorū, aut plenitudinis nomine, sanguinē in suo sermone p̄ferat: minime necessum amplius erit hunc oīno veracē esse, ob eas, quas mō exposuimus causas. At vero q̄ neq; simpliciter plenitudinis, sed ipsius magis differētię, q̄

B p̄ pluris aut minoris rōne esse hēt. proprius sit tumor, aut tēsiōnis sensus: ex his q̄ paulopost dicemus palām fiet. Porro nulla particula p̄ plenitudine dolet, nisi ea prius violēter distendatur. q̄ si in tumorē attollatur, id vero violēter nequa q̄ fiat: nondū pars ea distenditur. Quapropter tumor ille qui cū tēsiōne est, maiorē p̄feret plenitudinē: minorē vero, q̄ citra eā est. Sed q̄so cur ergo nullus inter initia tumor in venis appareat, q̄n̄ t̄n̄ tēsiōnis sensus plurimus est? tēsiuā etenim affectiōnē sp̄ opus est maximis esse copulatā tumoribus. An id est, quia q̄n̄q; tumor internas venas q̄ in pfundo sunt occupās, partes eas distēdit? † Si t̄n̄ plenitudo ea de qua nūc à nobis sermo institutus est, p̄ cōparationē ad alterū dicit̄: nā vel ad capacitātē vasorū, quod et plenitudinē appellamus, nō t̄n̄ ita vt illa tēdantur ad huc: vel ad tunicā distēsiōnē, tumor venarū increfcit quū sanguis auctus p̄uenit in eā multitudinē, q̄ naturalē vnus cuiusq; modū excedat: ita vt eius cōparatione multus dicat̄: at quū tēdunt̄ tunicę, insinuat excessum p̄ter eā mensurā, q̄ illis debet, quum id nō sit sibi ex natura, eas nēpe distēdi. Iam igit̄ vt runcq; multū est, tā si sanguis p̄ter naturalē symmetriā crescat, q̄ si ad tēsiōnē vsq; tunicarū. Et Erasistratus qd̄ horū vt rorūq; meminit, nō t̄n̄ ita distēctie neq; apte sicuti nos fecimus, sed eō saltē deuenit, vt indicaret duplicē eē rei istius naturā. dū. n. ait, Inter initia igit̄ repletis moderate vasīs, robustiores se ipsis & validiores redduntur p̄ter eorū morē: insinuat sanguis

† Videntur nō nulla in grecis exemplaribus ad sententię integritatē de esse.

“ nos fecimus, sed eō saltē deuenit, vt indicaret duplicē eē rei istius naturā. dū. n. ait, Inter initia igit̄ repletis moderate vasīs, robustiores se ipsis & validiores redduntur p̄ter eorū morē: insinuat sanguis
“ nis immoderationem, quum id quod ex natura cuiq; debetur, superat. Quum aut̄ subinde intulit: Quod si vltius pleniores fiant, brachia & manus suraq; implentur: eam tetigisse videtur, quę tunicas sanguinē cōtinentes respicit: vt tandem duo sint termini sanguinis vltra naturalem mensurā aucti: alter, si venarū tunicę replete, in maiorem eleuētur tumorem, q̄ vnus cuiusq; ratio naturalis status exigat: alter, si p̄ter id, eis insuper tēsiō accedat: quorū tamen neutrū in ea plenitudine q̄ viriū cōparatione æstimanda est, conspicitur. Hęc vero satis nobis sint, quantū ad hęc ipsa p̄tinet.

De rubore ac cæteris indicijs quibus plethora, vicium humorum, ac multitudinis species significantur. C. A. P. 11.

l. 1. f. 2. d. 3.
l. c. 3. 44. f

V ERū rubor, cuius et̄ isti meminere, nō est qd̄ plenitudinis in vniuersum, sed sanguinē inditiū: eadē t̄n̄ is et̄, quas tumor, exigit distinctiones: quū possit ex aliqua externa occasione sub oriri, vt pote ex Sole, vel balneo, vel exercitatione, vel itinere, vel (vt vno verbo absoluā) ex calore, nec nō ex ira, verecūdia q; & ex alijs q̄ his sunt similia, in quē ordinē & acutę febres referēda sunt. Si itaq; equaliter corpus vnde quaq; fuerit affectū, neq; quicq; ex his q̄ mō recēsuimus, affuerit: erit sanē rubor iā nota sanguinē p̄ totā aīal distributę plenitudinis: at si secus, saltē ea parte vbi ille cōspiciendū se offerat. Nā & eas inflāmationes, q̄ vel in summa cute, vel in musculis cōsisterint, q̄ppe quū & ipsę plethorici morbi sint: is color cōsequit̄. Nos vero in alio libro, vbi de tumoribus p̄ter naturā loquuti sumus, abunde de inflāmationibus tractauimus: ibi. n. mōstrauimus eos oēs ex humorū multitudine aliās in alias partes decūbentiū cōsistere. Nunc vero nō de his à nobis in p̄senti sermo institutus est: sed de ea plenitudine (vt iā diximus) q̄ plethora appellata est, & ex humorū affluentiā in vniuerso corpore ortū habet. Non ita t̄n̄ eā multitudinē corpus vniuersum tenere diximus, vt vtraq; corporū genera inde lædantur: vasorū in quā & carnis: contingit siquidē nō nunq; eorū alterū t̄n̄: quēadmodū si vtramuis ex illis partibus detineat, nec in vna particula vel duabus id accidat, verū aut in aīali vniuerso, aut in pluribus illius particulis, & in illis q̄ maxime principes sunt. Porro tumorē qualis nā sit exquirere, hoīnis videtur esse qui satis, abunde q; in hisce rebus dignoscēdis exercitatus fuerit. In genere itaq; carnoso, alter quidē tumor est qui ad eas ipsas carnes p̄tinet, alter vero ad ipsos humores, nēpe quū caro perinde ac spōgia vel lana supfluente quopiā humore implet, & huiusce generis in carne plenitudo, illi ex p̄portione respōdet, q̄ iuxta εγγυμα in vasis appellat̄: altera vero ei q̄ vires respicit, vel quę non sine grauitate consistit, vt t̄n̄ sp̄ meminermus, nihil referre, si de cōposita carne, vel si de musculo sit nostra disq̄sitiō: atq; et̄ q̄ quotiescunq; sermo fuerit de plenitudine institutus q̄ in carnibus est, id de musculis audiendū est, nō aut̄ de simplici ea carne q̄ à nō nullis παρ'εγγυμα appellari solita est. Quippe in arterijs & venis, plenitudo q̄ vires respicit, nō eque ē à laborātibus sēsu p̄cepta, imo nō nisi ab his q̄ suapte natura vegetiori sensu p̄diti sunt: solis etenim his subobscura qd̄, & in pfundo apparet i corpe grauitas: vñ fit vt alia in

grenda sint huiusce plenitudinis manifestiora inditia. At vero quū medicorū q̄ plures rē, hāc segni Eter tractauerint, eorum enim alij nullam illi cōsiderationem adhibuere, alij autem satis imperfecte: nullum repertum est signū motu arteriarū certius, de quo nos in libris de pulsibus plene egimus. Plurimum. n. venę cū arterijs, ob eorum vaporum mutuā confluentiā, quā sæpius alibi ostendimus: plethora simul arripiuntur: quandoq; tamen crassis et glutinosis humoribus in venis collectis, nō ita facilis fit ab ipsis in arterias transfusio: sed id sanè rarum est: nam semper transfluunt, nisi quam maxime humores crassi atq; tenaces sint. In huiusmodi itaq; affectibus nulla euidēs in venis cōgestę plenitudinis nota ex arteriarū motu haberi potest, & si id quam maxime Nicarcho, Praxagorā q; videatur, quantumlibet illi arterijs minime sanguinem impertiantur. At in cæteris plethorę affectionibus fides signis ex pulsu desumptis adhibenda est, de quibus priuatim in alio opere huic rei dicato, scripsimus. Plenitudinis autē species, quum ea in vniuersum corpus pariter distributa est, in hunc modū dispartiendę erunt. Rubor sanguineę plenitudinī attestatur: color vero subpallidus, flauę bilis: quū autē pituita nimis excreuerit, in albū magis q̄ ex natura conueniat, color vergit, quēadmodū in atrā, si bilis atra. Sed opus profecto fuerit, vt cū vnoquoq; istorū, simul sanguis augeatur: alioquī. n. si sola exuberauerit bilis pallida vel flaua dicta, quēadmodū his euenit qui regio morbo impliciti sunt: is affectus nō amplius plenitudo, aut plethora appellari meretur, sed potius vitiosorum humorū copīa, gręce vero cacochymia: & id ipsum de bile atra ac pituita dicendū est. Quod si, vt iā prius diximus, grauitas, vel tumor præter naturę modū adsit: erit sanè ea affectio plethorica nuncupāda, verū humoris vincētis species ex colore erit dignoscenda. Sola attamen bilis neutrū ex symptomatibus illis, quæ nunquā à plenitudine seiungi possunt, afferre valet, nēpe neq; tumorē, neq; pondus: nam anteaquā ita ea increseat, alia illi superuētura est affectio. Ceterū si sola pituita augeatur, hęc vero non oīno, sed solū in eaque intercutis specie, quę leucophlegmatia gręce dicitur: potest forsitan per vniuersum corpus exuberare. Manifestū præterea est, eum humorē, qui crudus appellatur, inter pituitę species in hoc sermone esse ponendū: nā si alioquin illū ab hac esse diuersum statuerimus: istis quas modo retulimus, differentijs plenitudinis, ea etiā adijcienda erit, quę ex istiusmodi humore, pdit: est vero is humor q̄ alia pituita sit, crassior, ac minus flatusus: cuiusmodi ille est, qui in vrinis subsidet præsertim in illis, qbus præ nimia voracitate plurimū illius redundat sedimentū, quod elixā fabā imitatur: sæpenumero etiā per aluū is humor ab illis corporibus confertim deijcitur quæ relictis exercitationibus, sese crapulę dediderunt, nec à balneis post cibū se continent. Verū enim uero istius humoris, sicut & pituitę, comes est corporis totius al bicās quędā decoloratio. Sunt autem alię species pituitę, dulcis nēpe vna, alia acida, alia vero salsa. G. Ex dulci somnolenti fiunt: ex acida, quū redundat, famelici: quemadmodū siticulosi ex salsa: ex ea vero quā modo diximus, cruda inquā, amittitur appetentia. At vero quod somnū spectat: alia pituitę paulo maiorē q̄ ex natura cōueniat, somnū cōciliant: crudus autē humor, vt dulcis etiā pituita, iā manifeste somnolētōs reddit. Alibi. n. à nobis monstratū est, q̄ si humescat ac refrigerat sentiendi principū: statim soporosa affectio (græci κῶμα appellant) oboritur: quemadmodū si siccescat ac incalescat, in vigilias illabitur: & perinde oēs biliosi ex vtraq; bile, insomnes degūt: id tñ peculiare habent qui atra bile tenentur, q̄ difficiles sunt, atq; præter oēm rationē sunt tristes. Quod si non in vniuerso corpore, sed s̄m vnam quampiam particulā prædicū humores colligantur: tumores in corporibus præter naturā pariunt, de quibus alia disputauimus. At ea istorū symptomata, q̄ nunc recensuimus, præter decolorationē: tunc maxime fiunt, quū illi vel cerebrū occupant, vel ventriculū: vigilię etenim et somni causam in cerebro habent, appetētia vero atq; eiusdē defectus ex stomacho alia alio modo affecto proueniunt. Patet autē stomachū hoc loco os ipsius ventriculi appellari: vbi si pituita colligatur, appetitiones excitat: si vero biliosi humores, & bilis ea flaua fuerit, sitim & cibi fastidiū pariet, & præterea os illis erit amarulentū: at si atra, morosi & tristes, & sine siti, saliuā q; plurimū illis scatet: nec ita tamen oēs cibū fastidiunt, immo eorū nonnulli satis famelici sunt, in qbus nimirū atra bilis acida qualitate fuerit affecta: quod fit vbi ea malignior reddat. Porro dū ea veluti fex sanguinis p̄manet, neq; exacte adhuc acida facta est, satius forsitā sit, nondū melancholiā seu atrā bilē nominare: sed (vt nos solemus) melancholicū potius humorē: q̄n prope accessit, vt in melancholiā vertatur. Verū nō est is sermo à nobis institutus, vt de differentijs vitiosorum humorū differeremus: quū neq; eos plenitudinis vocabulo cōprehendi dixerimus. Nos autē p̄posueramus nō quencunq; quoquo modo exuberantē humorē inuestigare, sed de plenitudine disquirere: q̄ copia est humorū in vniuerso aīalis corpore. Quare neq; tumorū particulatim, neq; etiā vitiosorum humorū species in hoc libro vllus speret se à nobis auditurū: sed quū vel oēs priori serua ta proportione aucti fuerint: vel vnus alios q̄dem, parū tñ alios superauerit. Et sanè in plethoricis cōstitutionibus pōt sanguis alios oēs lōgo excedere interuallo, verū nō ita aliorū humorū q̄spiā: id nanq; iā in cacochymia, à vitio humorū sic dictā, trāsit, nec amplius plenitudo neq; plethora erit vocitāda. Vnde & pulsus in cacochymijs exq̄site cū humorū natura cōgruentes sunt: in illis vero quas mō diximus plenitudinibus, nō eque cōspicue eas seruāt differētijs: q̄ppe q̄ humor ille superfluēs semp plurimū sanguinē secū habeat: si tñ nimis superet, & sit flaua bilis, tales necesse est pulsus reddi, quales fieri diximus, quū cor calefit ac exiccatur: q̄ si atra bilis, rursus tales quales diximus fieri, quū refrigerat & exiccatur: & eodē mō, si pituita supra alios excreuerit, pulsus illi edētur q̄ so

Alent in frigida & humida gigni affectione: vbi vero sanguis omnino se secundum naturam habuerit, nulla fit ab antiquo statu permutatio: sed si is qui humidior sit redundauerit, pariter & pulsus alterantur: vti etiam si quam ipse esset, aut calidior fieret, aut frigidior. At vero iam hæc omnia distinximus in libris de pulsibus. In præsentia vero nobis tantum dixisse suffecerit, quod ex ocio atq; humido victu sanguis, excrementis in eo aquosis redundantibus, humidior se ipso redditur: ex ira autem, exercitatione, æstu, fricitione, medicamento alimentoq; calfacientibus, & meraciori vino atq; vetustiori, calidior efficitur: quemadmodum frigidior, ex recenti frigore. Si etiam quispiam alimentis temperaturæ siccioris diutius vtatur, quæ tamen alia nulla teneatur intemperie: sanguis in eo siccior euadet. Atqui & secundum varias complicationes, simul & frigidior & humidior, vel frigidior & siccior, vel calidior & humidior vel calidior & siccior, pro caulis iam dictis sine vlllo etiã alio in eo exuperante humore efficitur. Quod si ob eorum quoq; mixturã in intemperiem illabatur: ea quidem intemperies non sine cacochymia consistere poterit: quæ adhuc dicitur quod sanguine frigidiori & sicciori constat, vel frigidiori & humidiori, & ita secundum alias sex intemperaturas, octo etenim illæ vniuersæ sunt: alio attamen modo, quam quãdo ille solus & per se fuerit talis. Pro horum vero octo intemperamentorum differentijs, pulsus talem obtinebunt formam, quam nos in libris de pulsibus exposuimus. Sed mox an solius sanguinis sit, an vero alterius humoris illi intermixti, ex vniuersi corporis colore discernendum erit: vel etiam ex alijs symptomatibus quæ nuper recensuimus, nempe quæ de somno & vigilia diximus, de q; cibi appetentia & eius defectu: et de alijs præterea quæ modo à nobis relata sunt: insuper ex prioris victus ratione, ab exercitationibus, & ijs quæ egrotanti accidere consueuerunt: nec non & ex anni tempore, regione q; & naturali corporis tum densitate tum raritate. Sic enim præstiterit potius ex omnibus hîdem dignotioni desumere, quam ex vno tantum, vel duobus: quum probe nouerimus quod hoc ipsum in hac arte ex coniectura plurima deprompsit, vniuersa inquam artis pars, quæ dignotrix est, & non solû ea quæ in dignoscenda plenitudine aut cacochymia versatur, de qua nos nunc disquirere instituimus. Nam quæ ad actiones, vel morborum causas pertinent, quæ q; ad curandi rationes, magis scienter cognosci possunt. Sed de his alibi plenius egimus, erit q; nobis satis nunc, posteaquam plene quod fuerat propositum definiuimus: hic etiam huic libro finem imponere. Is vero sermo sufficere poterit, si exemplo fuerit abunde explicatus. Ponamus igitur homini, qui omni febre vacuus sit, venas in maiorem tumorem attolli, totum etiam corpus rubicundius euadere: statim ergo animaduertendum, num illi causæ aliqua occurrerint ex illis quæ vim calfaciendi habent: & si forte hoc videatur, præstabit huiusce rei dignotionem tantisper differre, donec motio ab illis in corpore vniuerso excitata conqueuerit: neq; enim eum qui ira excanduerit, vel qui lauetur, lotus ve sit, vel qui exercitatus sit, aut vinum nuper ingurgitauerit, aut qui quouis alio modo incaluerit, in hoc iudicium adducere oportet, sed eum, qui ab omni externa motione iam quieuerit: qui si tunc talis videatur, sanguinem sanè in hoc homine abundare iudicandum erit. Mox vero & alia consideranda erunt, & ea primum quæ vim habent maximam, subinde autem & alia: huiusmodi vero ostendimus esse grauitatem, tensionem, & pigritiam ad motum, postea pulsus, vigiliam q; & somnum, appetitiones cibi, eius q; fastidium, & tandem quæcunque alia istius generis sunt: deinde ea quæ præcessere, si vim habeant generandi plenitudinẽ, vlla ne excretio aliã illi solita intercepta sit, vel exercitatio neglecta, atq; num plura vel quæ plurimum nutriant alimenta ingesta sint, vel si post cibum se præter morem lauerit: insuper etiam si solitus sit ille plethoricis morbis arripi: præterea vero addenda sunt ea quæ ad anni tempus & regionem pertinent, & si quid aliud in eodem cum istis ordinem sit, ita tamen vt non sit his omnibus equalis causæ ratio attribuenda: quod & in alijs huiusce artis partibus obseruatur. Sunt etenim inter hæc indicia quædam scientifica, vtpote tentio, grauitas, tumor venarum, pigrities in motu, color, atq; etiam pulsuum motus, citra tamẽ quascunque externas motiones. Sunt & quæ ab his deficiunt, in quo ordine sunt suppressæ excretiones, ociosa vita, copiosi cibi & qui plurimum alant, balneæ q; insuetæ post cibum: hæc tamen si omnia in vnum coeant, propè scientifica accedunt inditia. Tertium vero ab his ordinem obtinent, si sit solutus is vir plethoricis teneri morbis: demum autem regionis & temporis ratio accedat, quæ hæc omnia ferè constituit. Nam hieme & vere, locis q; tum frigidis, tum temperatis, maior colligitur plenitudo: minor vero, locis et temporibus calidis & siccis: & ita etiam qui densa sunt cuti frequentius eam colligunt: qui eandem raram habent rarius.

l. 1. f. 1. d. 3.
l. 2. c. 6. 4) 8

GALENI DE TUMORIBVS PRAETER NATURAM LIBER,

Horatio Limano interprete

ARGUMENTVM LIBRI

Quæ causæ sint & nomenclaturæ tumorum præter naturam.

Quid sit tumor præter naturam.

CAP. 1.

EX his quæ corporibus accidunt, id vnũ est, ad quod indicandũ onci vocabulo vtuntur: sic enim Græci spatium in longitudinẽ, latitudinẽ, & profunditatem nominarunt: {Latini tumorem appellant} interdũ etiam quod est supra id, quod est secundũ naturam, incrementũ, oncondicunt: {tumorem latino sermone} quæ res non ægrotis solũ in parte qualibet, sed et ipsi sanis inest. Nã & obeli aucti sunt supra id quod est secundum naturam in profunditatem & latitudinẽ, nondum tñ præter naturam se habent: vt. n. saepe dictum est, tertia quædam constitutio est ea quæ est corporum non natura dispositorum: quæ est mediã G inter ea corpora quæ se habent secundum naturam, & ea quæ se habent præter naturã. Obesus igitur aut tenuis nõ præter naturã est, sed tñ alter quidẽ est supra id quod est secundum naturam, alter verò est infra, vterq; autem non natura dispositus est. Quem verò tumor ex aqua intercute occupat, aut quem tenuitas ex tãbe, ambo ñj præter naturam dispositi sunt. Nunc aut in præsentilibello propositũ est considerare de tumoribus præter naturam, qui & totum corpus occupant, & quãlibet eius partem: Eo tñ etiam determinato, qd excessus dispositionũ quæ non natura sunt, præter naturam sunt: læsio verò actionis est terminus excessus earum. Sed de tumoribus his longiori oratione non est opus. Omnes enim homines cognoscunt, non solũ ipsi medici, qd plus carnis & adipis q̃ iustum est eos tumores generat: Alios autẽ quicunq; secundum dispositionem ipsorum corporum, non solũ secundum quantitatem primã ab eo quod est secundum naturam excedunt, iam consideremus, à phlegmone. i. inflammatione incipientes.

De inflammatione.

CAP. 2.

Solent Græci nomen hoc dicere de partibus quæ in maiori tumore sunt, carnosis, intentis, reñitentibus, pulsanti dolore dolẽtibus & calido, & rubẽtibus. Quæ verò causa est, ob quam hæc symptomata fiant, non modo nõ multitudini hominũ, sed ne ipsi quidẽ medicis omnibus cognitum est. Plures. n. eorum via aliqua inquisitionẽ ipsam nõ faciunt, sed quod ipsis videtur, id simpliciter enunciat. Cõsideratio verò fieret, si quis via hac procedat. Tumor maior nunq̃ circa corpus vllum fieret, nisi eius substãtia ex duabus rebus altera affecta sit, vel vt à multo calore veluti inferuescens fundatur, aut foris aliquã nouã substãtiã assumat. Cum. n. funditur, in spiritus vertitur, & refrigerata pristinũ tumorem resumit facile: spiritũ aut in partibus inflãmatũ non videmus cõtentum vt in alijs tumoribus multis: & eadẽ inflammationes refrigeratæ neq; statim neq; semper ad pristinã constitutionẽ redeunt. Manifestũ est aut ex incisione qd spiritus nõ continetur. Si. n. incidatur pars inflãmata, apparet sanguis multus effusus, & totus locus euidenter sanguine plenus, quẽadmodũ spongiẽ madefactæ: spiritus verò neq; statim excidens, neq; post. Sed color quoque sanguinis solus, pprius simul & inseparabilis est: partiũ. n. corporis vel humorũ nihil aliud est rubrum præter carnẽ & sanguinẽ. Sed neq; multitudo carnis est affectus inflãmationis: & si et multitudo carnis in corpore cõstituatur sola sine sanguinis multitudine, tumor quidẽ maior fit q̃ pro modo naturæ, color aut in terminis salubribus pmanet, neq; pristinã naturã euariat. In nulla. n. re quæ secundũ substãtiã augetur, intendit pristinus color: sic. n. & nix magis alba fieret, & pix magis nigra, & aurũ magis flauum. Incrementũ igitur substãtiæ diuersa res apertẽ est ab alteratione:

nam

A nam augetur secundum quantitatem, alteratur verò secundum qualitatem. Est autem & color quoque indicium qualis substantiæ non quantæ: hanc ob rem multitudo carnis, diuersa res est ab inflammatione. Eandem quoque ob rem existimaret quis in ipsa abundare humorē sanguinis. Sed & cum vlcerebus quoque maximæ inflammationes interdum fiunt, & apparet quedam effluens sanies (ichorem appellat) aquosa & tenuis ipso loco circum cruento apparente. Necesse est igitur in hoc densitate carnis, quæ in terminis vulneris sibi ipsi assumpsit, in eam mediocritatē venire, ut ipsas sanies excidere concedat, sanguinē verò eius intus includat. Et sanies quātō tenuior est sanguine, tantō autē etiā magis crassior est spiritu. Quare si caro vulneris ipsas sanies excidere concedit, & ipsum spiritū certē concessisset. Eo autē semel euacuato, desisteret inflammationis tumor. Profecto sic fieri apparet in his partibus, in quibus spiritus verè est aggregatus: dissectis. n. ipsis, statim consolidet ois tumor. Sed generatio quoque inflammationis quæ in vlcerebus fit, testis est. In principio. n. recētibuscum adhuc vlcerebus multitudo sanguinis excidit: supprimi autē statim aut nobis refrigeratibus, aut sponte à continētī refrigeratus. Sed cōprimētibus quoque nobis manibus, aut deligatibus, phibitus effluere retinet. Dein in oris dissectorū vasorū retentus & oclusus, cogit & concreuit, non secus ac grumus: præterquæ quæ grumus est aggregata cōcretio sensibilis sanguinis: quod verò in vlcerebus fit, non aggregatim, sed in paruis & multis oris dissectorū vasorū sistit, & crassum reddit sanguinē. Cū igitur hic crassior est, vasorū verò orē angustiores, sanguis iam retinetur, sanies verò excidit. Hæc oēs coniecturæ maximæ sunt, quæ inflammationē partes sanguine abundant. Calidior quidem est quæ pro modo naturæ, in his quæ inflammata sunt: non tamen eatenus calidior, ut sola fusione tantum tumorē efficiat. Multæ autē tibi huius quoque rei coniecturæ sint. Prima quidē exardentissimæ febres: quantō. n. vehementior est in his calor eo qui in partibus inflammatis est, tantō tumorē maiorē esse oporteret. Secunda coniectura est, ex ipsa sanguinis substantia: non. n. ut pix resina quæ & cera à frigore concreuit, sed semper & natura calidior est. Illis, cum calefiunt, ad contrariū est transmutatio: sanguini verò natura calido tumor quidem paulo maior fieret, non tamen tantō, quātō inflammationes partes affectas attollunt. Pix quoque & resina & cera in tantum calore venientia, in quantum veniunt ea quæ inflammata sunt, parum super principium augent. Non exigua quoque præter ea quæ dicta sunt, hæc tibi alia coniectura est, quæ tumor partium inflammatarum propter solā fusionē non fit: alteratio sanguinis exigua quidē in calore, tumor verò non paulo maior est. Id vero quod apparet, tibi sit idonea coniectura. Non enim ut resina & pix & cera vehementius incallescunt, ad plurimum fusionis veniunt, sic sanguis quoque, sed feruat quousque in igne coquat, pristinum tumorē, aut in nullā aut omnino in minimā magnitudinem celatum. Dicitur est à me supra quoque, quæ refrigeratis inflammationibus non semper desistere contigit: vigent. n. & magnā in qua impactus est fluor, & si vehementius refrigeras, tumorē non tolles, sed liuidā frigidam quæ efficit partem, & in scirrhum mutabis affectū. Facillimè verò antequam impactus sit fluor, refrigeratibus & adstringentibus repellit, & maximè cum exiguus est. Tenaciter verò antè impactus nihil ab adstringentibus iuuatur, euacuatione verò eget. Inuentum igitur est à medicis tum non modo calfacientibus discutere, sed etiam aliquid ipsius sanguinis sensibilibiter euacuare scarificationibus in cute factis. Omnia igitur hæc magna indicia sunt, quæ inflammata pars humore sanguineo plena est. Immodicè autem calida non statim ab initio sed tempore fit, retenta propter obstructionem omnium foraminum pristina perspiratione. Necesse igitur est & sanguinem moram trahentem putrescere: quæ enim calida & humida corpora calido loco congregata sunt, omnia facillè putrescunt, si neque euacuentur neque refrigerentur: quare quæ ex putredine eius est caliditas, ei superuenit quam antè habebat. Quod igitur per partes inflammatas in ipsis vasis plus sanguinis aggregatum est, tumoribus earum coniectandum est. Nihilominus eo quoque quod venæ prius ob paruitatem visum effugientes, apparent, non sanè in inflammatione genitæ, sed eò quod sanguine repletæ sunt, in tantum magnitudinis elatæ, ut sensibiles fiant. Maxime autem in oculis accidere hoc videtur, & pene, & mammis. Quod verò omnis quoque caro, cuius iam maxime quæ affectio est inflammatio, repleri fluore sanguineo videatur, et color & tumor ipse ostendit: ob id vero & humida omnis & madescens ut lana & spongia, apparet. Huius rei testis est quæ effluit sanies, cum inflammatio ostiolum habet. Iurè autem arbitror, & ipsa cutis, vna cum tumoribus eorum quæ subiacent, attollitur & circumtenditur. Et interposito tempore & ipsa de fluore aliquid accipit, ut vasorum tunice quoque: sic quoque & ipsæ quæ in inflammata parte sunt, membranae: quin etiam ipsi nerui & tendines, tempore procedente ipsius inflammationis participant: interdum tamen vulneratis ipsis aut aliter affectis, ex illis ipsis primò ipsum malum incipit. Vniuersaliter verò nihil inflammatae parti, secundum naturam exactè se habere perseverat, cum mora inflammationi est, sed omnia cum carne de fluore fruuntur: ut non nunquam ipsa quoque ossa attingat, quemadmodum ex ipsis promouetur interdum primò affectis. Cum igitur secundum naturam se habet, laxa cutis est non obesa quidem: & locus qui interest, vacuus est, cui ipsa insidet. Eodem modo loca quæ in carne sunt, de quibus in anatomicis aggressionibus abunde dictum est, inania omnia sunt, maxime quæ circum arterias in circulo earum dilatationibus disposita sunt. In inflammationibus autem omnia sanguine replentur, ex vasis quidem ipsis per tunicas resudante, in omni verò carnis particula more roris permisto.

DE TUMORIBVS

De Abcessibus & Empyematis

CAP. 3. E

Cum autem ipso procedente tpe vincit quidē natura, coctus verò sit oīs fluor & factus pus, extra carnē expellitur à virtute quæ in ea est depultrix rerū alienarū. Vbi igitur vel foramen naturale conspicuū est, vt riuus effluētibus excrementis paratus, vel ipse locus ibi rarus est: ex pure pars expirat, pars sensibilibiter effluit. Vbi verò circūscidet cutis densa & dura, qualis est quæ extrinsecus nobis est, ibi retinetur pus, & à subiecta carne eā abducit: post & acrimonia perrodit, & exit foras, nisi quis eā scarificare p̄uertat. Victa autē à fluore natura, non in pus, sed in alienā quandā mutationē aliās aliā deuenit sanguis. Cōmuniter verò oīa hæc à pluribus medicis *Apstematata* i. *Abcessus* vocantur, & maximè qua intus in profundo sunt. Non nulli verò non oīa sic appellāda putāt, sed ea solū quæ ipsam alterationē non in consuetū & bonū pus, sed in corruptionē aliā quandā habent. Vt suppurantia omnia alij quidē *Empyemata* vocant, alij verò *Diapyemata*: quāadmodum ipsum *Empyiscen*, & *Diaphyiscen*. Nō nulli verò non sic, sed cū in viscere tale aliquid factū est, id solū *Empyema* nomināt, & q sic affecti sunt, *Empyus*. Rursus qdā alij medici eos solos *Empyus* nominare rectē putāt, quibus inter thoracē & pulmonem pus aggregatum est. Nomina igitur (id quod à me semper dictum est) eatenus curare oportet, vt dilucida significatæ rei interpretatio sit: ipsas autē res de quibus oratio habetur, inuenire sic studēdū est, vt nihil ex his lateat: oēs enim hæc ad curandī methodū preparationē afferunt, qua methodo dispositionibus ipsi non earū nominibus medemur. Huius igitur rei semper memores, ad eas quæ ex ipsis rebus reliquæ sunt, eundem est.

A. l. 4. f. 3. c.
c. 20. 455. a

De Sinibus & eorum curatione quando callosi fuerint

CAP. 4.

Cum corpora pus excoriat, abducitq; & diducit ipsa à subiectis cōtinentia, dein euacuato quoquo modo pure, nequeunt quæ distant pristinā constitutionem recipere, affectus nominatur *Sinus*. Nisi verò quis celeriter eum curet, callum contrahit, & durus efficitur spatium temporis, nec subiectus agglutinari potest. Coercetur tñ siccatus à medicamentis & ratione victus, vt habere sanitatē irreprehensibilē pars videatur. Si quidem perpetuo quis accurato victu vtens, salubre verè & superfluitatibus vacans corpus habet, cohibitus manet sinus: Superfluitate verò aliqua subnutrita, rursus repletur, rursus q; fit qui ab initio fuit abscessus: iterumq; vt cōuenit medentibus euacuatur, siccatur q; & coercetur, & semper lōgè faciliora ei hæc omnia fiunt, q̄ ips quæ primo abscedūt. Neq; enim q diuelluntur dolent partes: etenim iam distant, celerrime q; repletur, facile fluorem suscipiētē sinu. Quin & celeriter euacuatur, via ipsis effluxionibus facta: vt si agglutinatae partes fuerint, rursus doleant, cum rumpitur abscessus. Non solum verò ex inflammatione generatio abscessibus est, sed etiam statim ab initio non nunq̄ propter alium aliquem humorem spatium t̄pis excoriant, & obducentē à subiectis ea quæ continent. Igitur & incisi omnigenam speciem humidorum solidorum q; corporū intus habentes apparēt. Etenim cœno, & vrinæ, & grumo, & succo mellito, & mucoso, & ossibus, & lapidibus, vnguibus q; & pilis, in abscessibus inueniūtur similia corpora. Quin & animalia sæpe inuenta sunt, oibus ferè ex putredine generationē habentibus similia.

De Fistula, Atheromatis, Steatomatis & Melliceridibus.

CAP. 5.

Est verò & quæ *Fistula* nominatur, angustus & longus sinus, quæ sicut alij sinus coercetur, & rursus abscedit ob influxum superfluitatum, quemadmodū illi. *Atheromata* verò, & *Steatomata*, & *Mellicerides* alij quidem inter abscessus reponunt, alij verò ad aliud genus referunt. Patet autē & natura horū ex ipsis nominibus. *Pulticulæ*. n. aliquid simile in ipsis *atheromatis* inuenitur: melli verò in ipsis *melliceridibus*: seuo autē in ipsis *steatomatis*. Vt plurimū verò tunica quædam mēbranosa omnia hæc cōtinet. Hi igitur oēs præter naturā tumores sunt. Præter hos quoq; *carbunculi*, *gangrænæ*, & *herpetes*, & *erysipelata*, *scirrhī* q; & *œdemata*, & *cancris*, & *inflationes*, quæ neque ipsa ignorari à medico oportet, sed diligētē cōsiderari & singulorū generationē & substantiam.

A. l. 4. f. 3. c.
c. 4. 457. b

De Carbunculis.

CAP. 6.

Gangrænæ qdē & *Anthracis* i. *Carbunculi*, cū q veluti inferbuit sanguis, ppe q; inflammationē *Hæc* ob rem nigriores *Gest*, cutē perulserit. Quæ ppter & cū crusta fiūt, & bullæ p̄cedūt vlceri, quæadmodū in *ambustis*, febrem q; acutissimā afferunt, & periculū de vita propinquū. Nigra verò vbiq; & cinerulenta apparet *carbuncolorum* vlceris crusta: non tamen vt in alijs, inflammationis quæ circum est, color ruber est, sed ad nigrius declinat aliter, q̄ quæ sanguine suffusa sunt, aut quæ algore frigent. Non enim vehemēter liuidus, vt in illis, tumor est, sed habet aliqd splendens, vt bitumen & pix: talis autem est exacta bilis atra. Malignitas igitur vlcerum quæ in *carbunculis* sunt, inde est: par est enim aut ab initio statim, aut perassatum in ipso feruore sanguinem melancholicum fieri.

A. l. 4. f. 3. c.
c. 4. 458. b

De Cancris.

CAP. 7.

Ipsa verò sine feruore atra bilis *Cācros* efficit, eos q; cū vlcere, si acrior sit. Hæc ob rem nigriores colores sunt ips q inflammationata sunt, et minimè calidi. Implent autē venæ in his & intēdunt magis, q̄ in inflammationibus: minus. n. excidit è valis in circūiectā carnē ob crassitudinē humoris q *cācros* gignit: nō tñ rubrę quoq; vt in inflammationibus, venę sunt: sed hoc quoq; p rōne infestatis hūoris.

A. l. 4. f. 3. c.
c. 15. 459. b

De Gangræna quæ post magnas inflammationes exoritur.

CAP. 8.

Sequitur autē magnas inflammationes quæ *Gangræna*, vocat, quæ & mortificatio est affectæ partis, & nisi qs ei celeriter medeat, facile mortificat quæ sic affecta pars est, quæ q; continua sunt apprehendit,

Apprehendit, hominem q̄; interficit. Cum enim validè obstructa sunt per maximas inflammatio- nes, & ora vasorum & foramina omnia quæ cutis sunt, naturali perspiratione priuata, quæ sic labo- rant corpora, facillè mortificantur. Et primum quidem eorum coloris ipse flos extinguitur, qui cū inflammationibus erat. Deinde dolor & pulsus pereunt, non sedata quidem dispositione, sed ipso sensu mortificato. Inseparabilis autem ab inflammatione magna pulsus est: sic autē nominare vi- dentur antiqui motum arteriarum ipsi laboranti sensilem, siue sine dolore siue cum eodē fiat. Qua- re in inflāmationis symptomatis pulsui quidam addunt hoc, cum dolore. Hæc in nomine quidem controuersiam habent: melius autem est generationem eorum scire, appellatione neglecta. In ip- so quidem secundum naturam, motus arteriarum insensibilis nobis est: in ipsis verò inflammatio- nibus, sensibilis cum dolore. Percutit enim arteria, cum dilatur, quæ circum corpora sunt, & per- cussione dolemus propter inflammationem. Cum verò ipsa quoq; iam tunica inflammata est, per- cutiens simul & quæ percutitur, dolorem geminat. De his quidem satis dictum est.

De Erysipelate, Herpete, Oedemate, & Scirrhus.

CAP. 9.

Dicendum deinceps de biliosis fluoribus. Vicit enim nescio quō medicorū mos, vt siue bilem nominemus simpliciter, siue biliosum humorē, audiamus pallidam amaram q̄; non acidam & nigrā: illam, n. semper cū adiectione nominant, appellationi humoris colorē adiungentes. Cū igitur biliosus fluor decubuerit, q̄ exactus quidē est, cutē vlcerat: qui verò aquosa sanie sanguine ve- mistus, minus est acer, magis q̄; in tumorē attollit partem, q̄; vlcerat: hoc quidem Erysipelas nomi- natur: alterum, Herpes. Humorem verò qui fecit, & color & calor affectionum indicat. Cū autē rursus acer ipse, alter quidem minus talis, alter verò magis, sciendū ex acriore || Herpetem Esthio- menon constituit, sic enim ipsum nominauit Hippocrates: ab altero verò alterū, cui non nulli post Hippocratē Miliaris nomen posuerunt, quia milijs similes eminentias efficit in cute. Mihi quidē talis fluor pituita mistus videtur: alter verò exactē bilis esse: hanc ob rem cū corrosione fit, ipsum cutis continuum semper apprehendente affectu, vnde ei nomen est. Æquali verò sanguine bili misto, in medio amborum erysipelatis & inflammationis affectioni species & natura est. Si verò alterū multum superat, ab ipso superante appellatio affectui est: prædicatur verò quod ei mistum est. Erysipelas igitur inflammatoriū ex flaua superante, Inflāmatio verò erysipelaris, sanguine su- perante dicitur. Similis cæterarū quoq; missionum interpretatio est. Inflāmatio scirrhusa, & Scir- rhus inflāmatorius: Oedemaq; inflāmatoriū, & œdemosa Inflāmatio. Quatuor, n. hi sunt qui fre- quenter fiūt affectus propter influxū humorū, Erysipelas & Oedema Inflāmatio q̄; & Scirrhus: C Erysipelas igitur, vt dictū est, bilioso fluore superatē: Inflāmatio vero, sanguineo: Oedema tenui cōstitutione pituita: vt crassa quidē & glutinosa, alterū scirrhorum genus. Alterum, n. sax sangui- nis efficit. Est autē ipsa quoq; duplex, altera quidē species, quam Hippocrates nigrā vocat: altera verò & ipsa quidē nigra est, propriam verò appellationem habet: nominatur, n. atra bilis. Huius quidē Cancrī: alterius verò nigræ vna quædam Scirrhorum species effectū est. Distinguitur verò ab altera pituitosa, colore: Cōmunia verò ambarū sunt, maior q̄; pro ratione naturæ tumor, idē q̄; sine dolore, & durus. Et vtriusq; generatio interdum quidem ab initio, aliquando verò ex lapsu, aut inflammationis, aut erysipelatis, aut œdematis, cum immodestius refrigerata sint.

De Effusis & Nigroribus.

CAP. 10.

Propinqua verò scirrhusa sunt & quæ Ecchymomata i. effusa vocantur, & Melasmata i. Nigro- res: senibus maximè contingentes collisis venis. Ex his autem sunt non nulla, vt dictum est, nigra: maxime q̄; senibus fiunt hæc propter leues occasiones. Non nulla verò rubri nigri q̄; in medio, quæ peelidna i. liuida vocantur. Omnia autem hæc fiunt sanguine e venis effuso, nunc quidem per tunicas contusas, nunc verò in finibus reseratas.

De Aneurysmate, & Syderatione.

CAP. 11.

Ore autē in arteria factio, affectio Aneurysma vocat. Fit autē vulnerata ea, cū ad cicatricē deue- nerit q̄; ei adiacet cutis: manet verò arteriæ vlcus, ea neq; cōglutinata, neq; ad cicatricē simul pducta, neq; a carne obstructa. Dignoscuntur verò tales affectiones pulsibus, quos arteriæ fecerunt: sed et cum premuntur, delitescit omnis tumor, recurrente in arterias substantia quæ eū efficit, quā tenuē simul flauum q̄; sanguinē esse tenui multo q̄; spiritui commistum alibi monstrauimus. Pla- nē verò calidiōr quoq; est sanguis hic eo qui venarū est, vulneratum q̄; aneurysma ei aculatur san- guinē, vt vix contineri possit. Cedit igitur in œdematis quoq; materia premētib; digitis, foueam q̄; pars recipit: verum neq; pulsus est in hoc affectu, albidior q̄; est color: œdema q̄; multo latius ma- ius q̄; aneurysmate ē, nisi grumus qs ingenitus ex aneurysmate Sphacelō i. Syderationē faciat. Sic autē voco corruptionē solidorū corporū oēm, vt ipsis quoq; ossibus insit, nedū carnibus quidē va- sis ve. Gāgrana verò mortificatio ipsa quoq; est solidorū corporū, sed nec ossibus inest, magnas q̄; inflāmationes sequitur: quæ syderationū species quædā est, propriā q̄; & selectā appellationem su- pra cōem assecuta est. Hæc satis diffinita sunt. Et iam tps est vt de melancholicis fluoribus dicamus.

De Atra Bilis decubitu.

CAP. 12.

Cum verò in carnē bilis atra decubuerit, cū mordax est, circūiectā cutem perrodit, vlcus q̄; effi- cit: cū verò modestior est, efficit cancrū, qui sine vlcuratione est. Dictū autē antea est, ab hoc ma- gis q̄; ab inflāmationibus venas attolli, earū q̄; qualis spēs coloris sit. Nō solū autē cæcrosū vlcus,

Tertia Classis.

III iiij

sed

5. Aph. 21.
Ext. ord. 39 d.
Et in li. de vsu
humidorū ad
finem.

l. 4. f. 3. r. 1.
6. fol. 453. B

ibidem. c. 4.
l. 452. d

ibidem c. 4.
l. 457. d

DE TUMORIBVS

fed alia quoq; multa cū tumoribus corporū eos cōtinentiū cōstituūtur: oīa mali humoris aut bilio E si cuiusdā, aut melācholici, aut aliter quoq; virulēti prauiq; ex corruptiōe maiori subnutriti effecta.

De Phagedenis, scabie, & Lepra.

CAP. 13.

QUe verò depascūtur, attingūt q; q̄ circū sunt, ipsum continēs sanū corpus perrodentiā, hęc oīa phagedanica vocātur. Ex ambobus aut cōposita. s. vlcere ipso & circumiecto tumore, phagedenā noīant. Depascit Herpes quoq; q̄ circū sunt perrodēs, sed solū cutis exulceratio est. Phagedena verò cū cute, q̄ subiecta sunt, attingit quoq;. Chironia verò & Telephīa vocare vlcera supuacū est. Sat. n. est omnia cōiter Cacoethe i, maligna appellare. Scabies quoq; & lepra melācholici affectus sunt solius cutis: vt, si quidē in venis quoq; & carne fiant, cancer nominatur.

De Elephante.

CAP. 14.

Melancholica affectio & ipse Elephas est, primā quidē generationē ex sanguine melācholico habens: spatio verò t̄pis ipsius nigre plus sanguine fit, cum malè olentes sunt, & molesti viu. Horū non nullis vlcera contingunt. Hanc affectiōnem, cū incipit, Satyriasmōn nominant, qm̄ satyris similes fiunt vultu: aliqui verò quē in temporibus sunt ossēa eminentiē sic vocant. In alijs partibus quoq; tales ossiū fiunt eminentiā: eas q; vocant aliqui Exostoseis: vt naturales quoq; pendendorum distentiones non desistentes, Satyriasmum aliqui vocant, aliqui verò priapismum. F

De Achoribus, Cerijs, Myrmecijs, Acrochordonibus, Psydracibus, Epinyctidibus,

Furunculis, tuberculis, Bubonibus, Strumis, & Ramice.

CAP. 15.

Est & Achor quoq; vlcus paruū in cute capitis, cōiectares aut id pituitæ salsa nitrosæ effectū eē. Ex eo igif sanies qdā effluit neq; aquosa simplr, neq; iā crassa vt mel, ceu in ijs q̄ Ceria i. faui nominant. Etenim hęc cū tumore quodā foraminibus q; pluribus fiūt, mellito humore effluēte. paruus & horū tumor est, sed nō tm̄, quantum q̄ achoris est. Quin ēt his minores tumores p̄ter naturā in cute fiūt Myrmeciē q; & Acrochordones et Psydraces & Epinyctides, oibus notē affectiōes. Notus nō minimē & Dothiē i. furūculus est, mitis qdē cū in ipsa sola cute cōstituit, malignus verò cū alte exorif: Phymati enim i. tuberculo sic silis est, sola q; duritiē à tuberculo talis furunculus distat. Ambo aut affectus inflāmabundi sunt, quos p̄ter tertius quoq; ipse Bubo, quartus q; quē nomināt nō nulli Phygethlō, calore simul & celeritate gnationis ab alijs tuberculis distinguētes. Sūt quoq; q̄ dicāt in inguinibus & alis solis phygethla fieri, q̄ adenū q̄ ibi sunt, inflāmationes sint. Hi cū idurati sunt affectus Chœras i. Struma noīat, vt ipsis quoq; testiculis iduratis, nomē morbo Sarco celen posuerūt, quēadmodū cū aquosus humor in tunicis q̄ circa testiculū sūt, aggregat, Hydrocelen vocāt, & Epiplocelen, atq; Enterocelē. Præter hęc ex ambobus ēt cōpositū plus iusto cōnexū, G Enterocpiplocelē, medicorū iuniorū nomē, oēs testiculorū tumores κήλας i. hernias siue ramices noīantiū, vt p̄ n, elementū pria syllaba dicat, nō p̄ a, vt ab Atheniēsis. Sicut verò singula q̄ dicta sūt noīa, indicāt ptis morbū de quo dnr, sic Cirfocele recētius nomē oñdit affectū, de quo dictū est.

De Varicibus, Ruptura peritonæi, & Hydropicis.

CAP. 16.

Kιρσές aut i. varices, alias quoq; venas oēs dilatatas antiqui noīant: κίρσες & has iuniores vocāt medici i, elemētū cū κ, ponētes, nō quēadmodū Atheniēses. Fiūt aut & in cruribus varices ob ihecillitatē venarū q̄ ibi sunt, magis q; cum sanguine crasso abūdat corpus. Mēbrana aut interiore abdominis (peritonēū appellāt) vulnerata aut rupta, post nō cōglutinata, tumor mollis fit in loco. Si verò in inguine fiat, Bubonocelen vocāt. Si in vmbilico accidat hoc, Exōphalos vocāt non nulli medici eos qui sic affecti sunt. Peritonæi aut solius non est harum affectiōnum vlla, sed oportet omnino ipsius quoq; musculi nerueā appendicē affectā esse, quam in dissectorijs tractatibus qualis nam sit, ostēdi. Hęc igitur affectiōnes transuersorū musculorū sunt. Qui verò in inguine ramices sunt, obliquorū, aut rupta, aut dilatata, vnā cū peritonæ tunica, ipforū appendice, q̄ eo in loco est. Fiunt & alij quoq; locorū quæ huc spectant, tumores, ob aliquod subiectorū viscerum sublatum. Dictæ verò affectiōnes sunt, q̄ tumores eorū efficiunt. Inflāmationes. n. sunt, scirrhīq; & abscessus, H & quæ talia sunt. In Hydropicis aut eo loco multitudo aggregatur, aquosa quidē in ipsis Ascitis, ventosa verò in Tympanitis, pituitosa autē in ijs qui Anasarca & Leucophlegmatix nominātur.

De Epulidibus, Parulidibus, Thymis, Vuus, Tonsillis, paristhmijs, Polypis, Encan

thidibus, Vnguibus, & Staphylomatis.

CAP. 17.

IAm verò qdā alij quoq; tumores, ppria noīa adepti sunt, nihil selectū hñtes, Vt Epulides, & parulides, & Thymi, ceteraq; q̄ talia carnosā germina sunt: Vt rursus Vuę, atq; Paristhmia, & Tōsillæ, nihil aliud q̄ inflāmationes sunt: Vuæ qdē gargareonis, Tōsillę verò adenū eorū q̄ in principio fauciu iter se oppositi sūt, quēadmodū Paristhmia corporū eorū q̄ in faucibus sunt. Vī aut Hippocrates nō oēm gargareonis inflāmationē Vuā noīare, sed vnā solā spēm, qua gargareonis terminus silis acino vuę ē. Verū & Polypī aut inflāmationē, aut tuberculo, aut aliquo germine, aut vteūq; noīare qs velit, in naribus cōstitutio efficiunt: inflāmabundi verò sunt humidī q; ppter locū, Encāthis aut ipsa quoq; qdā p̄ter naturā tumor in magnis hirs fit, nō est aut toto gnē p̄ter naturā. Pterygia vero. i. Vngues germina sunt adnatæ oculis extrinsecus mēbranæ, q̄ ab ipso circūossali delata, ad coronā p̄uenit. Quæ aut Staphylomata vocātur, alia qdē solo posita, alia verò ipsa dispōne p̄ter naturā sunt. L Diclū aut est alibi de oibus talibus, q̄ in oculis affectiōnes constituuntur. Iam igitur t̄ps est finire ser, monem, nulla adhuc tumorum præter naturam specie, quæ dicta non sit, relicta.

Galeni

A. 1. 4. f. 3. r
c. 3. 47. a

17

GALENI DE MORBORVM
TEMPORIBVS
LIBER VNVS

Ioanne Guinterio Andernaco interprete

ARGVMENTVM LIBRI

Quot ad summum sint tempora particularis morbi, & quam hallucinentur
veteres in temporibus morbi dignoscendis.

*De proportione temporis morborum ad animalium ætates, & dubitatio
an principium aliquod sit in morbis.*

CAP. 1.

Valis res animalibus est differentia secundum ætates, talis morbis sunt
tpa, quæ καίροι Grecis vocant. Neque enim tps simpliciter hoc vocabulo
significatur, neque cõueniens illud tps, in quo præsidia et consideramus.
sed tm morborum, vt diximus etas quæ temporũ vicissitudine immu-
tatur, vt animal ætatibus: quod omnibus corruptelæ subiectis corpori-
bus, alijs magis, alijs minus adesse vñ. Nam si natura ipsorum immuta-
tionis alterationis q̄ perpetuo expers maneret, nimirũ non corrũpere
tur. Quæadmodũ igitur & ipsi nos geniti ad vigorẽ vsq; augetur,
inde iã contabescere incipientes, ad extremã vsq; corruptionẽ declina-
mus, si oēs etates pertrãsituri sumus: pari modo singulũ morbi à prima
eorũ constitutione ad statum vsq; increfcunt, dum pro augmenti prioris portione decrefcientes in
totũ dissoluantur. Videbitur aut forsan morborũ pro tpe immutatio hoc solũ ab animantiũ ætate
discrepare, q̄ his proprium generationis tps est, quo oēs ad vitam necessariã partes figurantur for-
manturq;: morborum nullum huiuscemodi tps est propriũ, sed à primo statim ingressu augetur:
idq; rõne probabili. Nã illa, corpora sunt: hi, corporum accidentia. Quare figuratiõẽ generatio-
nemq; † morborũ proprietates non postulat: accidentia vero ipsis, vt quæ nullã figuratiõẽ expe-
tant, primo aditu protinus generatiõẽ simul acquirunt, & ad incrementum festinant. Quæ. n. in-
flammationis generatio esse possit: an qualis est animãtis nascẽtis figuratiõẽ: vel quæ erysipelatis:
vel quæ, verbi gratia, febris: Nam vnũquodq; horũ, statim cum primũ ceperit initium, hmõĩ spe-
ciem habere vñ, qualem eius generis maximũ habet: deficit aut sola ab illo magnitudine. Etenim
† inflammata pars calidior q̄ prius, euadit cũ tumore maiore, item dolore simul & tensione: sed hæc
parua primo adito sunt, inde verò ad magnitudinem quandam non omnibus æqualẽ increfcunt.
Ex quo tpe deinceps vel discutitur præsidij tumor præter naturã, simul q̄ cum ipso dolore quoq;
& calor remittit: vel in pus mutatur. Sic. n. inflammationes solunt, si finiri debent. De his aut ser-
mo nobis primũ instituat, consideratione de morbis qui non soluantur, nunc in posterũ dilata.
Tempus itaq; nullum inflammationis generationi singulariter proprium attribuitur ab eo quod
augmentum est, diuersum, sed vnum est vniuersum à primo insultu, vsq; ad statum affectu increfcen-
te. Sic habet etiam de erysipelatis, omnibus q; alijs: liquidem febris genere quidem caliditatis, vt
arbitror, quæ præter naturam est, comprehenditur: huius autem proprium singulariter generatiõ-
nis tempus diuisum non est, sed vbi corpus primum calidius q̄ antea febrili calore fieri cõperit,
inde aliud atq; aliud tempus affectiõnis incrementum ad vsque perfectam consistentiam excipit,
quam in singulis rebus summam esse magnitudinem intelligimus.

Solutio prædictæ dubitationis & de ratione principij morborum dignoscendi.

CAP. 2.

Hic sermo † {cõtentionis plenus est,} & agonistã aliquẽ ad responsiõẽ strenuũ requirit, qui
† propriã morborũ initijs speciẽ esse demonstret: vt animantibus primũ hoc ordinatũ tps dũ
formant, quod finibus proprijs circũscribitur: de quibus iã sententiã meam docere superfederem
nisi

† Verus trãslat.
legit: Corporũ
pprietates requi-
rit. & ita quoq;
codices Græci.
antiqui.

† ἐπιτελής ἐστίν

DE MORBORVM TEMP.

nisi mihi casu quodā in hac sermonis parte versanti, Archigenis diuisio succurrisset, qui morbos E in prima & maxima tempora diuidens, post initium statim vigorem seu statum ponit: medio tpe, ascensu siue incremento videlicet, omisso. Cum enim totius principij proprium tps non esse videatur, sed id omne quod à primo insultu ad statū intercedit, incrementū existat, quō quis Archigeni consentiat, qui quod omnibus confessum est, præterit: ambiguū verò tanq̄ confessum promtè ponit: Hac igitur ratione sermonem omnino deseruisse videtur, qui magno certamine indigeat, quo morbi principium propriam figuram habere, non paruitate modo à sequentibus ipsum differre ostendatur. Nos vero iam morbi principium specie quadam ab incremento post ipsum, diuersum demonstrare conabimur. Initium autem sermonis ex his que euidenter omnibus in pluribus morbis apparent, sumetur. Quo puto medici propemodum omnes moti, qui Archigenem præcesserunt, initium quoddam cuiusq; morbi dicunt non primum illum simplicem duntaxat insultum: sed tps longitudinem latitudinem q̄ notatu dignam aliquñ ipsi ascribunt: post hoc ascensum, deinde statum, ab hoc declinationem. Spectauimus enim non nullos, dum actionem nescio quam obirent, paulatim inhoruisse primum: deinde iterum atq; iterum inæqualitatem quandam validiorem horrorem q̄ euidentiore sensisse: vt quæ prius citra offensam agebant, neq; agere, neq; sustinere potuerint, sed & decūberent, & cooperiri desiderarent: atq; hoc alijs accidisse horis F tribus, alijs paucioribus, vel pluribus: Ex eo aut tempore calorem insuauem, eum q̄ præter naturam sensim augetentem percepisse: quandoquidem in his ipsis principium accessionis ab incremento singulari specie differre manifesto videtur. Nemini vero dubium est quosdam augmentū vocare incrementum, quemadmodum alios quosdam ascensum. Græci tripliciter *ἀύξησις* & *ἐπίδοσις* & *ἀνάβασις* appellant. Nos omnibus vocabulis vt in mentem venerit vtetur, omnia siquidem rem vnam denunciat. Hæc itaq; res tribus nominibus appellatur. Sistit qñq; & ab incremento cessat & sibi ipsi equalis vel lōgiore vel breuiore quodam tēpore permanere videtur. Deinde minor q̄ fuit, vel citius vel diuturnioris temporis spatio fieri, interdum q̄ febricitantis dispositio ad integritatem sic reuertī apparet. Est cum à secundæ accessionis insultu eandem speciem cum prædicta habentis deprehenditur. Interim omnino prædicta secundo rursus ægrotanti adueniūt: plerunq; tertio, quarto, & quinto, morbo videlicet ex iisdem ad eadem per ordinem ipsum, circum quendam ambiente, quem singuli medici periodū, i. circuitū appellat. Nō nulli ex huius genere xxiiij horis describuntur, vocantur q̄ quotidiani. Aliqui xlviij, hoc est duobus diebus & noctibus, quos tertianarum febrium circuitus nominant. Alios quosdam lxxij horarum tps describit, quorū febres ipsas quartanas nuncupant: circuitū autē vniuersum, qui ad vnum principium G reuertitur, quaternarium circuitum: sic etiam ternarium simul cum tertiana febre, & quotidianum singulis diebus reuertentem simul cum quotidianis febribus. At hi circuitus oēs aliquando ad integritatem perueniunt, vt in prædictis febribus, quotidiana, tertiana, & quartana: alijs ad declinationem solum, vel propius ad integritatem, vel etiam longius ab ea venientem.

De Morbi temporibus exemplo febris tertianæ.

CAP. 3.

ITaq; de tertiana febre exempli gratia verba primum faciamus. Incipit "horror hmōi febrium mediocris: deinde extremæ partes membrorum simul cum horrore vehementiore refrigerantur: postea iam & rigore & frigore cōcutiūt plurimæ corporis partes. Pulsus earum in hoc tpe durior, & minor q̄ prius euadit: velocior manifesto in systole idest cōtractione, ijs qui systolen sentire nouerunt. Nam diastole, i. eleuatio, multo q̄ fuit tardior, præsertim in insultu est: interdū vero similis priori constitutioni permanere tibi videbitur. Quin & illa quies quæ post systolen est, largior quodammodo est: quæ verò post diastolen est, eodem cum illa modo, sæpe quidem est priori æqualis, aliquñ vero non æqualis. Hæc quibusdam, horis equinoctialibus duabus fieri nata sunt: quibusdam vel pluribus eis, vel paucioribus. Inde pulsus maior simul & velocior, densior q̄ fieri incipiens, sensim singulis commemoratis increfcit. Statim vero calidiores q̄ antea cum relatis pul H sus mutationibus redduntur. Quo fit, vt quidam multum calorem intus sentiant, artubus adhuc frigescentibus. In summa, inæqualitas quepiam nō parua in corpore per hoc tps exuperat. Secundum vero hoc tēpus illius primi est, in quo ex priore statu vniuersum quidem corpus refrigeratū fuit: pulsus autem in contraria prioribus cōciderunt. Vbi sanè febris ad integritatē peruenit, quā *διάλειμμα*, i. intermissionē seu interuallum nominare liceat, quoniam & Hippocrates eā hoc nomine dignatus est, pulsus in naturali statu consistit, quantū nos sensu percipere possumus. Huiusmodi vero interuallum longè optimum est: quippe quod simul atq; animal refrigeratum fuerit, in dictas ante paulum differentias repente transmutet: postea rursus vbi incaleat, ad contrarias deducat. Primum itaque tempus totius periodi exacte est, quo corpus cum mutationibus pulsus prædictis in alferit, vel ex fanitate, vel ex interuallo ad hoc perueniens. Aliud ab hoc secundum est, quod pulsum & calorem in contraria mutat, donec tota corporis moles equabiliter concalescat. Post hoc tertium, quo calor etiamnum augetur, pullibus magnitudine celeritate & frequentia ei respondentibus. Quarta constitutio post tres commemoratas conspicitur, omnibus iam dictis æqualem sibi magnitudinem pro sensus nostri iudicio conseruantibus. Ad hæc quinta alia, cum iam calor manifesto decrefcit, halitus autem per cutem excernitur, pulsus ad naturalem

A. l. 1. f. 2. d. 1.
c. 7. fol. 30. b

A. l. 4. f. 1. r. 1.
c. 36. f. 423. a. b

A. l. 4. f. 1. r. 1. c.
4. fol. 412. b

* Mihi non dū contigit, vt legeri apud Hip. hoc nomē *διάλειμμα*, at sæpius. verbum *διαλείπειν*, & participiū *διαλείποντες*, vt 4^a. Aph. 43. 46. 47. 48. 49. 50. Ex ord. 32. f. g. h. & 33. a. b. c. Et in Progn. com. 3. t. 27. 4^a 210. a. Et i. Epi. com. 1. t. 23. 3^a 106. a. & cō 3. t. 2. & 10. 218. c & 120. a

Alem habitum redit, reiiciens omnia quæ præter naturam ex magnitudine, celeritate, & frequentia {& duritie} conquiritur: hoc tēpore plurimis ipsorum sudor oritur. Post hoc interualli tempus sextum ad prædicta peruenit. Nulla horum abditæ rei hypothesis est, sed quotidie ferè in omnibus tertiana febre laborantibus euidenter ita euenire apparent. Atq; huic sermone ab Hippocrate tradito, addendum est: q̄ qui etiã medicus non est, hucusq; posset rectè cognoscere, si pulsus mutationes à sermone excipiamus. Maius enim in se negocium habent, quàm vt ab idiotis queant intelligi. Cæterum caloris mutatio, etiã si ægrotantes assequi nolint, stimulare ipsa, punge re q; eos nata est, vt non lateat. Referunt omnes egri tam subito quidem vel inæqualitatem, vel horrorem eius vltro citro q; cursitare: inde simul cum extremorum refrigeratione horrorem intendi, sequi q; ipsos totius corporis concussionem: postea rursus huius concussionis quæ rigor dicitur, interim fieri remissionem, extremorū algores resolui, æstus vehemens, qui phlogosis Græce dicitur, sensum, intus esse & sitim: ad hæc rursus omnem quidem inæqualitatem discedere, corpus verò totum æquabiliter aduri: atq; hoc semper, magis q; eis euenire: ac calorem tandē aliquñ sistere, sibi q; similem manere: postremo solutionis sensum oboriri, id q̄ ad constitutionem vsq; illam non cessare, in qua primū se vri non amplius senserunt. In tertianis itaq; febribus particulares

B circuitus differentie huiusmodi quædam sunt. In alijs aut aliæ, de quibus ordine dicturi sumus.

Quæ veteribus medicis errandi causa, ac de recta nominum impositione. CAP. 4.

Nunc ad hoc primum, quod prius instituimus, sermo dirigat. Primū igit erat tps̄ quod integritati coheret, frigoris sensum p̄bens, quod, initiū appellauimus: Secundū quod frigus, vt dictū est, paulatim deponit, & vocabit̄ cōpendij gratia inæqualitatis tps̄: Ab hoc tertū quod est æqualis incrementi: postea quartum, quod est consistentiæ: quintum quod est imminutionis: postremo sextū, quod ē, integritatis. Quod igit sex dictæ regulares i tertianarū febrū circuitibus dīa sūt, sensu & memoria, nō dmfatione logica indiget. Porro nomina ipsarū simul ponere, tū cōpēdij, tū claritatis gratia præstat: quæadmodū lex quædā est cōmunis omnibus Græcis, vt quarum rerum nomina apud vetustiores vsurpata inueniamus, his vtamur: quarum verò non habemus, vel ab aliqua earum rerum habemus nomina, transferamus, vel ipsi secundum rerū quandam similitudinem ad ea quæ denominata sunt, fingamus, vel de alijs dictis abutamur. Licet quidem, si velis, nec consuetæ Græcis seruare, si facere ipsum oporteat, ad prædictos scopos respicientem. Atq; hæc frequens est apud recentiores medicos, vt qui non puerili disciplina, quemadmodum veteres, insituti sunt: concedendum itaq; ipsis est vt ut velint appellare: qm̄ cōtentiosi sunt, & impudentes. Frequenter ēt nominibus vtendum, vt illi præcipiunt, quo nugacitatem ipsorum fugiamus. Neq; enim propter transgressionē legis in nominibus ægrotantes incōmodi quicquam capiēt. Cū aut vel tēpus aliquod occultent, vniuersum prætereuntes, vel prædictis id quod sentibus non apparet, adducant: non ipsis concedendum est: tanq̄ huiusmodi peccato ad ægrorum offensam modo speciante. Melius itaq; est, interim errorum causas prospicere, ob quas medicorum plurimi falluntur: ne ipsi erroris quippiam committamus, & illis veram rei viam, si velint, ostendamus. Quidam enim ex eis huiusmodi ingenio refractario sunt præditi, vt ne vel si Apollinem ipsum, vel Æsculapium habuerint desiderantes docere ipsos, monentes q; vt aliquñ obtemperent, audire, atq; aures præbere aliquando possint, nedum hæc dicta animo suscipere: quare nec illis hæc scribentur. Hęc igitur erroris ipsorum causa prima & maxima est, morborum differentia ignorantia. Tertiana liquidem, ut iam expositum est, moueri, & veluti ætates suas perficere consuevit: q̄q̄ non similem motum quicuis morbus obtinet: ob quod neq; nos rectè, quæ de tertianis diximus, ad omnes trāsferemus: nec alius quispiam in alio affectu communem vnam omniū rationem esse existimabit: vnde hæc prima maxima q; errati ipsorum causa est.

In quot ad summum partes morborum tempora diuidi queant, ac quibus nominibus singulæ appellandæ.

CAP. 5.

Alias aut pro vsu ordine deinceps explicabo, vbi nomina prius cōmemoratis tertianæ perio di t̄pibus imposuerim. Proinde cū Hippocrates dixerit, || Febres quæcunq; nō intermittētes tertio die fortiores sūt, magis piculosa sūt: quocunq; aut mō intermittāt, periculū abesse significatur. hoc Intermittere, quod græce διαλείπειν dixit, nō de alia parte circuitus, integritatē trāsgradiento capere debemus. Nō. n. iā hoc ait, quocunq; mō declinent, nā hoc falsum est: quippe cū semi tertiana februm deterrima sit: tñ in declinationem manifestam multis peruenit: & alijs omnibus hac parte cōsimiliter, nisi synochis appellatis: qm̄ hæc solæ febres nec inclinationē sensibus expositā, nec vniuersum circuitū, aliamq; prædictorū differentia obtinent: sed qualē tertianarū magnitudinis aliquo tpe statū esse diximus, talem illæ hñt vniuersum ferè ipsarū decursum. Si igitur, vt dixi, ex sua ipsarū natura periculo vacant q̄ ad integritatē desinunt, sicut in libris de febribus ostendimus, non aliud Hippocrates/intermittere/nominauit, q̄ ad integritatē finire. Quāobrē merito quis veterem cōsuetudinē secutus, in tertianarū perodis διαλειμμα, i. Intermisionē seu Interuallū, tps̄ integritatis appellauerit: quæadmodū & in maxima magnitudine subsistētia, quantū nos t̄ctu ipsi q; ægrotates p̄cipimus, αχουαν, i. Vigorē. Ita sanè & ætatū vigor p̄fectissimū ē, vī q; Hippocrates hoc vsus vocabulo, sicut & verbo, Intermittere. Sed & primā partē circuitus quæ primo die venit

*Al. p̄iculares.

l. 4. f. 1. l. 1.
42. f.

4. Aph. 43. Ex.
or. 3. c.

DE MORBORVM TEMP.

venit post decidentiam ex naturali statu, ac tertio & quinto & reliquis iuxta proportionem, simili- **E**liter circumit post interuallum, principium vocant, non Hippocrates modo, verum & alij propè oēs medici. Post principium, quod frigore manifesto cognoscitur, secundū tps inæqualitatis erat: tertium Augmenti, vsq; ad vigorem. At participantia ipsa inter se, specie differre non exactè oēs conspexerunt, nominant q; ex ambobus compositum tanq; vnum totum, alij Incrementum, alij Augmentum, reliqui Ascensum accessionis. Quin etiam veri nō nihil dicunt. Nam post primum tps, quo extremæ partes refrigerantur, sanguis verò in altum confluere clarè apparet, aliud tempus est totum huic toti oppositum, cum videlicet calor cum frigore decertat, sanguis aut in exteriores partes extenditur. Atq; si hoc pacto vnum ipsum dixerunt, vt iam exposuimus, nihil referet hoc tps vniuersum ascensum appellare: si verò ita vocantes, indiuisum reliquerint, non mediocriter artem offendent. Etenim inæqualitatis in eo tēpus primum aliorum præsidiorum indicationem habet, & non omnino eorundem cum sequenti tpe, in quo æqualis quidem totius corporis constitutio est: augmentum verò ipsis in eadem specie ad statum vsq; permanentibus. Reliqua declinatio tempus vnum est specie sibi simile: † nisi quod maioris minoris q; ratione partes ipsæ differunt. At hoc est in primo principij tpe, & secundo inæqualitatis, ad hæc tertio ascensus seu incrementi adest: siquidem vnicuiq; horum dum sensibilibiter immutatur, particularis quædam est differentia. Non enim cuiusq; dicti tps principium fini omnino est simile: differunt autē inuicem & a medio tpe manifestè. Principium. n. accessionis paululum a naturali constitutione recessit, sicut finis plurimum. Vbi verò hæc maximis differentijs mutuo dissenferunt, medium planè tps ipsorum aliquod est, magis quidem q; principium a naturali statu remotum: minus autē q; finis. Hoc modo inæqualitatis est initium a coherente ipsi primi tps sine paululum diuariat: plus aut abscedens, medium q; existens, prædicto primi tps fini & tertij principio cōiunctum est. Eadem opinor ratione & quæ secundi huius temporis inæqualitatis principijs coherent tertij tps, constitutionem illis assimilem obtinent. Similiter etiā tertij ipsius tps rursus prima, a secundi postremis partem euariant: postrema verò, status speciei quodammodo similia sunt: medium amborum æquè ab vtriusq; extremis recessit. Quapropter miri nihil est, si vt hic temporibus singulis, ita declinationi quoq; aliud principium, aliud finis, aliud medium existat. Porro vnumquodq; horum propria appellatione vocare potes, si visum fuerit. Audio enim frequenter medicos dicentes, Inclinauit nunc status, nunc submittit, nunc dimittit, nunc remittit. Si igitur hæc dicunt, integrum est eis prima declinationis nominare Inclinationē, vel Submissionem, vel Dimissionem, vel Remissionē, vel horum aliqua, vel omnia: quin etiā licet vno prædictorum nomine media & postrema nunc **G**cupare, pari modo, vt Archigenes quoq; declinationis postremum, Remissionē nominat. Verū malè hic agit, q; eam a declinatione specie quadam differentem existimet. Etenim cum oīum partium totius circuitus aliam principium, aliam finem, aliam mediam faciat: sic quoq; remissionem ipsam diuidit, tanq; proprium quoddam tempus ex prima diuisione, quæ speciebus quibusdam, non solum maioris minoris q; ratione mutuo discordent. In vtriusq; igitur clarè peccat, augmentum ex prima sectione tollens, quod omnes manifestius ac principium intelligunt: adiiciens verò remissionem circuitus termino. Si nanq; ad integritatem veniret, manifesta huiusmodi temporis ad alia vniuersa differentia esset. Quod si secundæ accessionis insultus trifariam diuisus, inclinationem accipit, in hoc totius inclinationis partem, remissionem vocare licet: non tamen aliud quodpiam tempus propria natura quapiam insignitum, quemadmodum prius dicta, putare conuenit. Quod igitur omnes tertianæ circuitus partes manifestis inuicem differentijs separatas videre licet, nemo ignorat, qui vel vnum quempiam hoc morbo laborantem egrum conspexerit. Porro si non nulla eorum nomine carent, ad contentiosos dicemus, tempus primum, secundum, tertium, quartum, quintum, deinde integritatis sextum: ad eos autem qui nominum vsum sciunt, ipsi si componentes idonea nomina, primo temporis proprium Initiij nomen imponamus, secundo **H** Inæqualitatis nomen, tertio Incrementi, quarto Status seu Vigoris, & quinto Declinationis: sextum integritatis, Interuallum ac Intermissionem nominemus.

Circuitus morbi in duas partes diuisio.

CAP. 6.

Nihil obstat & alio quodā modo totum circuitū in maiores partes diuidere. Siquidē in duas ipsum totū potes diuidere, vnam primæ accessionis a primo insultu ad extremā vsq; remissionē: alteram, quæ in declinationis & insultus secundæ accessionis medio cōsistit. Voco iā Græce εἰσβολὴν παροξυσμῶν, hoc ē insultū accessionis, tps indiuisibile, exactè iā primū: Idē hoc Græci ἐπισημασίαν, hoc est febris significationē nominare cōsueverunt. Et quod ab Hippocrate dictū est, in accessionibus abstinendū esse, secundum eandem diuisionem pronunciatū existimo. Cum. n. prædixisset conuenienter, ¶ Quibus statim vigor adest, ijs statim ienuis victus adhibendus: quibus postea vigor aduenit, ijs in illo ipso, & antea illū, tenuiter viuendū est, antea verò plenius nutriri oportet, vt æger sufficiat: intulit, In accessionibus abstinendum esse, docens nos videlicet solum illud tps quod accessionem vocat, obseruandum esse. Nunq̄ enim in hoc nutrīmus, verum in reliquo omni tempore remissionis, interdum in alia atq; alia eius parte: quia ex simplici interim declinatione, interdum ex declinatione & interuallo, cōpositum est. Hæc quidem vnius circuitus in duas partes

1^a. Aph. 10. Ex. or. 4. h

A partes est diuisio: alteram eius partem primam Accessionem appellamus: secundam, vel Remissionem, vt paulo ante, vel vt quidam, Interuallum. Nam interuallum non pauci medici vniuersum id quod post statum est, qualicumq; natura predictum nominant: siue id ad integritatē veniat, siue non. Verum nos appellationes predictas obseruabimus, ne vlla sermoni obscuritas accedat: vocabimus q; omne quod accessionem sequitur, Remissionem. Sed neq; prohibemus, vt dictū est, si quis ipsum totū nominet Interuallum, vel Declinationē, vel Remissionem, vel Submissionem, vel Ablationem. Instituiamus enim non de verbis disceptare, sed circuitus partes inspicere, quot numero sint, & quomodo inuicem differant.

De temporibus simplicium febrium quæ non intermittunt.

CAP. 7.

HÆc igitur est diuisio omnium febrium quæ ad integritatem desinunt quotidianarum, tertianarum, quartanarum: vt quæ sex partes speciebus manifestis inuicem diuersas habeant. Alia verò non intermittentiū, quæ in quinque partes diducuntur. Sunt autem & hæ permultæ. Nonnullæ quotidie accessionem habent, quædam tertio quoq; die. Non tñ quæ quarto habent, frequenter, sed raro euenire videntur: plurimum, n. earum genus ad integritatem desinit. Porro & duplex hæc spēs est, q̄ ad integritatē nō finiūt, quotidianarū, tertianarū, quartanarū. Quædā. n. magnitudinem quoq; pulsus, celeritatem, frequentiam, & duritiem deponunt: quædam alia tria ad naturalem statum deducunt: seruant autem celeritatem, hæ magis, illæ minus. At non est presentis sermonis, illarum distinctionem proponere: qm̄ partes circuitus in vno quoq; morbi genere enumerare cogitauimus. Igitur cū paulo ante sex in febribus intermittentiis esse dixerimus, deinceps non intermittentiū partes referemus, quinque esse dicentes, cum aliæ similiter ipsis se habeant, solū aut integritatis pars deficiat. Ceterum in alijs partibus similitudo necessaria est, vt accessionum insultus cum systole, i. contractione fiat. Nomino aut sic, quæ cum frigore fit: nā hęc sequitur, pulsus intus magis moueri cum paruitate, sanguine in viscera se recipiēte, quem rursus inæqualitas, ex necessitate sequitur: inde incrementum, status, & declinatio. In quibus sanè citra sensibilem contractionem accessionis insultus accidit, tria tpa in vnum recidere necessitas est, totum q; vsq; ad statum incrementum fieri: nam vbi contractio nō fuit, ibi nec inæqualitas. Statum verò nunq; deficientem vidi, verū semper sensibili equalitate in omnibus febribus aliquandiu permanentem. Insultum certè millies sine predictis initij symptomatis conspexi: quorum precipuum erat omnibus ferè principijs accessionum, perfrictio: quemadmodum ad interiora arteriarum motus: de quo in opere de pulsibus diffusius dictum est: in presenti libro ipsum contractionem celeritatis definire sufficit. Quæ verò alia symptomata signa q; accessionum initio propria sunt, prædiximus: alia frigori superueniūt, alia secus. Paruitas siquidem pulsum, raritas, & tarditas distoles, i. eleuationis, frigus consequitur: rigor alias occasiones, quas in symptomatum causis exposuimus. At vniuersum hoc accessionis genus omnino, sicut dixi, perit: & nos multos frequenter à mirandis illis medicis vel ad balneum missos, vel cibum assumere iussos, tanq̄ suspectas iam horas accessionis prætergressos prohibuimus. Contingit autem ipsos cum arteriam exactè tangere ignorent, huiusmodi errores committere. Omnibus enim quibus talis accessio euenit, contractio velocior redditur: quam cognoscere non cuiusuis est, sed exercitationem magnam artis, maxime hoc opus, si quid aliud, desiderat. Hanc autem cōsequi nemo potest prius, q̄ eo modo quem in primo de pulsum dignotione præscripsimus, institutus sit. Si igitur arteriarum contractionē noueris, hanc ipse accessionis partem, qua contractionem velociorem factam sine eleuatione deprehendis, circuitus initium potes statuere: quæ verò sequitur hanc, incrementum ad statum vsq;. At si hanc quoque ignores, videatur autem tibi insultus ἀβλίπτος, i. incompresè omnino factus, totam accessionis partem vsque ad statum, ascensum, vel incrementum, vel augmentum nominabis: secans ipsum in prima, & postrema, & media pro maioris minoris q; ratione, non speciebus diuersis, vt prius dicebam in frigore sensibili. In huiusmodi igitur febribus vniuersa tempora tria erunt, augmentum, status, imminutio. Nihil enim mali est imminutionem illud vocare, quo ex febris magnitudine quippiam demitur. Quibus verò circuitus non est, vt eis quas synochos vocant, neque accessio quædam omnino est, neque predictæ partes: at tamen hæ quoque secundum diuersa tempora totius morbi particulas habent, alijs modis innotescentes q̄ per accessionum tempora: quæ paulo post subiiciā: & hoc nomine potissimum, q̄ omnes medici in ipsis errent: quamquam Hippocrates rectissime ea docuerit.

De Semitertiana & reliquarum febrium temporibus, quæ tertia die faciunt accessionem.

CAP. 8.

AT nunc ad eas quæ circuitu quodam accessionem habent, sermonem dirigamus, totum id, quod inconsideratum reliquimus, distinguētes. Vnum iam & primum in memoria teneri volo, nempe vniuersum hæcenus sermonē de simplicibus periodis nobis fuisse. Nam in cōplexis tps vigorem sequens, interdum arctius redditur, dum alia mox accessio anteq̄ prior circuitus ad amissum absolutus sit, inuadat. Frequenter secundū suā ipsius naturā febris ex intermittentiū genere est, vt tertiana: cōplexus aut nullū integritatis tps priori circuitui relinquit, dū secunda accessio, anteq̄ prior absoluat, inuadere anticipet. Dictum est mihi de hmōi complexibus in duobus

con.mentarijs

commētarijs de crisiſibus, & de februm differentiā: ubi ē complexum à miſtura diſtinxiſimus. Itaq; **E** ſemitertiana" ex miſtura & temperamento quotidiana & tertiana febris fieri demonſtrata eſt. Si binde etiam ſemitertiana ſimplex aliqua febris copulatur, vel tertiana, vel quotidiana. At huiusmodi varietas ad hunc librum non pertinet. ſatis enim hic eſt propria vniuſcuiuſq; febris tpa diligenter inquirere: qm̄ ſic complexum earum promptè nos decernere potuerimus. Exactè igitur ſimplices prius dictæ ſunt, de commixtis deinceps diſſeram. Itaq; horridus ibi inſultus aliquādo ē, oēs principij peculiareſ notas habēs præter rigorem: interdum & huius ſignificationem. Etenim vehemens horror, vel initium aliquod rigoris, vel paruus rigor eſſe videri poteſt. At exactum rigorem, qualis in tertianis, quartanis q; eſt, huiusmodi febris non accipit. Atque ob hoc ipſam *φριώδης*, i. horridam appello: & multò magis, q̄ ubi ſigna quædam ſecundi temporis præmonſtrauerit, initium rurfus alterius inuaſionis horrificum efficit: quod nonnulli repetitionem, alijs reduplicationem appellant. Aliquando hoc ſecundò, quibusdā tertio facit: deinde vix æquabiliter ſimplex redditur ad vſq; ſtatum increſcens. Hęc febris ad integritatem nunq̄ deſinit: nā permultum temporis vſq; ad vigorem ipſa habet, item declinationem ſine perſpiratu ſenſibili, multò vero magis abeſt vt cum ſudore ad integritatem proficiſcatur. Quemadmodum igitur à primo inſultu acceſſio ad vigorem vſq; multo tēpore peruenit, eodē modo à vigore paulatim diminuitur: ideo q; **F** poſtridie altera ipſas acceſſio horrida quidem ſimiliter aduenit, ſed quæ non item cum priore repetitiones habeat: aut ſi qm̄, id q; raro habuerit, vnam duntaxat faciet, breuem & exiguam. Porro & hæc acceſſio ad vigorem longo tpe aſcendit, nec exiguo pariter inclinatur: atq; ob hoc ipſum tertio die eadem quæ primo acceſſio ſuccedit: poſtea rurius quarto ſimilis ei quæ ſecundo habita eſt, id q; ordine perpetuo. Hanc ego febrem compendioſæ clarè q; doctrinæ gratia vno volens appellare vocabulo, impoſui ei nomen ſemitertiana. Si igitur Hippocrates quoq; talem febrem ſemitertianam vocaſſet, vt ego perſuaſum habeo, duo ex ſermone vno commoda conſequereris: nempe rem medicam diſceres, & nomen vetus ei imponeres. Quod ſi aliā quandā febrem ab Hippocrate ſemitertianam vocatam eſſe putas, falli me in vocabulo ratus, rem ipſam addiſcas. Quod .n. talis quædam febris, qualem dixi, accidit, neq; hic teſtimoniū vel Hippocratis, vel alterius, cuiuſq; oratio requirit, cum quotidie ferè nos ipſam videamus, potiſſimum Romæ. Sicut enim in alijs locis alia, ſic in illa ciuitate hoc mali abundat. Porro alia quædam ei adiecta eſt, quæ nec ſecundo die aliam ferat acceſſionem, nec primo & tertio repetitiones. Habet autem nec ipſa modum vnum ac ſimplicem: interdum etenim ſine horrore, aliquādo cum horrore inuadit: aliàs cum extremis partibus membrorum manifeſtò inalgentibus. Viſa autē eſt interim etiam citra ſenſibile frigus febris **G** hęc quinq; tpa obtinere: principium, inæqualitatem, incrementum, ſtatum, & inclinationē. Temporibus iam diuiſis breue eſt principium: ſic ipſius inæqualitas: aſcenus non æquè omnibus, ſed quibusdam breuis, quibusdam longior. Quinetiam vigoris tps ſpatium omnino ſenſibile & latū occupat, ſed in maioris minoris q; relatione non mediocriter differt: ſic etiam declinatio lōgo quidem tempore omnibus contingit. At in hoc differentiæ quippiam ſuſtinet, q̄ nonnullis manifeſtò diminuitur, & celeriter finiendi ſpem præbet: poſt hæc ſiſtit, æqualem declinationis magnitudinem reliquam conſeruans, nonnullis lente ab initio ad finem omnino inclinatur: quare ex tps interuallis longioribus conijcienti tibi, videbitur decreuiſſe planè quippiam, tñ hoc nimis q̄ in indice. Huiusmodi quædam ſunt & aliæ differentiæ particulares februm tertio die accedentium, quas vniuerſas *τριτανοφύεις* quali ex tertia natas appello, ad diſpoſitionis vnde excitantur, cognitionem vtiliſſime, ad præſens autē opus inutiles. Propoſitū enim eſt nobis hic circuituum, totius q; morbi tempora diſtinguere, tempeſtium auxiliorum vſus gratia, cui nihil talis orationum varietas conducit, ſicut nec illa quæ ex quotidiana figuræ variatione conſtat. Siquidem harum non pauca quotidie acceſſionem habentes, interuallum nullum oſtendunt: dicam tñ ipſarum paucaſ differentias exēpli gratia, non vt inſtitutæ hypotheſi commodas, ſed quoniā medicorum aliqui ab his omnino quæ line ratione nugantur, ſe iactitant, & gloriam apud indoctos aucupantur, tanquam diligentes & ſtudioſi, ſapientius q; aliquid his qui ſola vtilia ſcribunt, intelligentes.

De temporibus februm quæ ſingulis diebus habent acceſſionem.

CAP. 9.

Inuadit ergo acceſſio februm, quæ ſingulis diebus eam habent, interdum ſine manifeſto rigore, interdum cū ipſo, & initij tempora quibusdam breuius, quibusdam diutius permanent: Atq; ſic etiā inæqualitas his breuiore, illis longiore tpe. Poſtea hæc febris vſq; ad vigorem aſcendit, diuturniore tempore, q̄ quæ tertio quoq; die acceſſionem capiunt: cæterum tale quippiam ipſi a deſt, quod ē illis interdum ſed raro accidit. Multò autē magis clarum hæc aſcenſum moliri videtur: conſiſtit aliquo tēpore nihil increſcens, deinde rurius increſcit. Similiter in declinatione vel æqualem fert imminutionem, vel interim in eadem magnitudine ¶ {alijs hora vna, alijs duabus} conſiſtit: poſt hæc imminuitur: quinetiam ad ſecundæ acceſſionis inſultum vſq; non nullis diminuitur: quibusdam in magnitudine qua eſt, permanet. At magis hoc tertio quoq; die acceſſionē habentibus a deſt: quoniā circuitus earum longior eſt. Nam duplex ferè tempore circuitus eſt februm tertio quoq; die acceſſionem ſuſtinentium, ſi cū ea quæ quotidie intenditur, comparēs. Quare pp hoc manifeſtò declinationis ipſius reliquū protrahitur, in æquali magnitudine permanens.

Cæterum

Al. multam
† In antiq; cod.
hæc nō habet.

A Caterum multi alij circuituum modi sunt differentijs particularibus euariantes, ad presentem disputationem superuacanei. Huius rei gratia quorundam memini, q̄ medici talem doctrinam huius considerationis non esse propriam nescientes, de iisdem conscripserunt, errantes quoq; in ipsorum enarratione. At nunc eos reprehendere in hac non sibi propria speculatione tempus non postulat. Disces autem artificiosè, q̄ inutilia nugentur, quodq; quum Hippocrates miro quodam modo methodum circuituum inuenerit, nemo eam elaborauerit: ad hæc, q̄ multi eam deprauerint, in illa maxime sermone nis parte, qua iam dictis temporibus auxilia coniuncturus sum. Faciam sane hoc, vbi totius morbi tempora ostenderit. Etenim hætenus particularia tantum recensui.

GALENI DE TOTIVS MORBI TEMPORIBVS LIBER

Ioanne Guinterio Andernaco interprete

ARGVMENTVM LIBRI

Indicia temporum totius morbi salubris, letalis, simplicis,
& cum cæteris iuncti, declarantur.

Libri propositum.

CAP. 1.

Taq; totius morbi tempora similiter ac animantium ætates consideramus, vnum quidem & primum generationi eorū attribuitur, alterum ascensui seu incremento, tertium vigori, quartum declinationi, cum ægri salui futuri sunt. Nam si vel in ascensu vel in vigore prius decesserint, liquet talem morbum non omnia tempora pertransiisse. Qui vero pertransit, de omnibus ferè eius particulis opinionum dissensiones obtinent: quippe cum non nulli vigorem vnum esse tempus dicant, quod intellectu solo deprehenditur: alij vigorem, vt in synochis, non esse vniuersum: alij vigorem ad breue adeo principium reducant: alij non in his solum, sed etiam in reliquis omnibus morbis principium au-

* Demerda est illa negatio nā græce πικρὸν λέγεται μέν, vide. 3. de cr. i bus cap. 5.

ferant: quidam interim & declinationem tollant, si morbus ex abscissione, vt illi dicunt, quæ Græcè ἀποκοπή nominatur, solutus sit. Primum igitur opiniones hæc diluendæ sunt: inde exactæ morbi totius temporum notiones instituendæ: postea ipsorum notæ tradendæ sunt. Proximum huic fuerit, vtilitatem ostendere, ijs quæ de circuitibus præcepimus, admiscentes.

Quod nam sit totius Morbi principium.

CAP. 2.

Quare morbi principium, quatenus aliquando salubri statu corporis labascente inuadit, in omnibus ipsis est, sine temporis productione æstimatum: cum hoc sanè ꝑ conceditur et cuiusuis morbi generatione esse, licet in animantibus contemplamur. Non enim ex particulis quibusdam, vt animal ex capite, thorace, & artubus, sic et morbi cõpositi sunt: si quidem vbi ex naturali habitu decidunt, breuissimo quodam tps spatio generatione sortiuntur, inde vsq; ad vigorem ascendunt. Esto iam morbus ex intemperie, verbigratia, vnde febris et constitui nobis demonstrata est. Necessarium igitur, vbi calor hic naturæ contrarius primum nascatur, hominem febricitare, calorem q; ad usq; statum intendi. Nam cuius non sunt partes, quõ hoc tps spatio generabitur? Hæc mihi dicta sunt, & statim ab initio ad ea respondi, de febribus quæ cū frigore inuadunt, mentionem faciens. At in circuitibus abunde responsio sufficit. Vnū enim particularium temporum totius morbi atq; ordine primū est, tps inquam frigoris. Ridiculum maxime foret primū tempus accessionis primæ, totius morbi principium existimare: etenim hoc tempus, quod morbi principium

† Verus trāslat. addit non.

DE TOTIVS MORBI TEMP.

A 1^a. Apho. 9.
Ex. or. 16. f
B 2^a. Aph. 30.
Ex. or. 16. g
C 1^a. Aph. 22.
Ex. ord. 10. b
D 1^a. Aph. 24.
Ex. or. 10. c

pium nominant, ad præsidia ferenda mirum in modum conducit. Ac Hippocrates huere respiciēs E inquit: ^a || Incipientibus morbis si quid mouendum vñ, moue: consistentibus verò, præstat cōquie- » scere. Similiter & illud dixit: ^b || Circa principia & fines oīa imbecilliora sunt. Quinetiam de pur- » gatione scriptum reliquit: ^c || Cocta purgare cōuenit, & mouere non cruda, neq; in principio, nisi » stimulauerint. Ad hæc: ^d || In morbis acutis raro, & in principijs vtendum purgationibus. Multa » in super alia partim Hippocrates, partim alij medici oēs veteres memorię prodiderunt: quibus nō primę accessiōnis impetū, sed lōgum magis tps principium esse nobis persuadent, nēpē quo san- guinē detrahere, & clysterio vtī possimus: interim si res vrgeat, etiā purgare. Præterea ridiculum esse, morbis qui intra diem septimum finiunt, & ijs qui in annum durant, quēadmodum interim quartana, æquale principium statuere. Multa sanē de hoc principio etiā in primo de crisi bus libro diximus, ostendentes quō primum hoc tempus quispiam cognouerit. Erat autem eius summa, morbi cruditas. Satius est autem & hic ad illa adijcere, quæ præsentī narrationi conueniunt.

Quibus notis quatuor tempora in salubribus morbis distinguantur.

CAP. 3.

Fingamus igitur primū inflammationis principiū inquiri. Quis iam negauerit generationem eius toto illo tpe esse, quo pars sanguinolenta substātia replet: Siue. n. propter cōincidentiam eiusmodi contingit, siue propter impacōnem obstructionem q; omnium vasorum, siue ob cir- F cunstantiam quandam molium que meatus occupāt, siue, vt nos docuimus in libro de inæquali in temperie, item in cōmentario de tumoribus præter naturam, abundantia quæpiam sanguinis inflammatione oborta, in particula constituitur: hoc erit primum tps, quo pars, affectus generat. di subiecta repletur. Cū autē influxus cessauerit, & quod in particula inflammatione obseilla conti- netur, putreficri inceperit, calor quidam ob putredinem nascitur, & fusio magis propter calorem, vñ etiam spiritus generatur. atq; ob hæc ambo particula magis q̄ antea distendit, et si nihil influat: secundum hoc tps est inflammationis augmenti. Porro cū in pus iā vertitur, maximi videlicet do- lores tunc partem apprehendunt, nam in puris generatione dolores, febris q; magis q̄ iam factō infestant: vocatur autē huiusmodi tps vigor affectiōnis. Si autē fluor qui suppuratur, vel digeritur, minorem tumorem & tensionem reddat, huiusmodi est declinationis principium. Sic quidem in inflammatione tpa diuiduntur. In febre quæ ex illa prouenit, eadem tpa consistunt. Quæ ex hu- more citra inflammationem proficiscitur, humorum molestantium cruditatis tps, principium ponendum est. Vbi concoqui cœperint, initium finiri: fm autē tēpus, quod ascensum nominant, accedere. At cum ipsa concoctio maximē conficitur, vigor. Inde rursus declinatio, qua quidem & symptomatum magnitudo, & humorum copia cessauit, restat verò modicum in ea humorum ad- G huc, qui concoctiōnem requirant. Indicauimus in opere de iudicijs & notas vniuersas cruditatis, & concoctiōnis obscuræ, euidentis, & perfectæ: has quidem earū quæ in ventriculo fiunt, concoctiōnum proprias: illas verò earum quæ in venis fiunt proprias: alias item earum quæ in respiran- di instrumentis fiunt concoctiōnum, proprias. Cæterum alię notæ ex defectiōibus, aliæ ex vrinis alia ex sputis sumebantur. Atq; hæc copiosissime in illo commentario simul cum Hippocratis di- ctis percensui. In præsentia verò tantum dixisse modò sufficit, quod vlcera quoq; eadm sunt tempora. Primum enim sanies aquosa, incocta, & tenues ex ijs defluunt: inde pauciores & crassio- res: postea iam pus tenue: postremò minus quidem copia, sed crassius & albidum magis redditur. Quapropter nullus morborū qui soluunt est, qui non quatuor hæc tpa percurrat: non tñ ex quo- dam alio q̄ cruditatis & concoctiōnis signis, quæ ex recrementis deprehendunt, cognitio ipsorū constat. Nam quis ignorat ventriculum malè concoquendi munus obijisse, defectiōnes nodum in chylum mutatas contemplatus: Quis nescit vrinam in vasis ipsis concoctiōne esse frustratam, aquosam conspiciens: Quis tenue sputum in pleuritide vel peripneumonia redditū similiter in- tuens, non intelliget morbi adhuc esse principiū? Sic etiā in lippitudine, principio quidem copio- sus humor, tenuis, & incoctus plurimum defluit: deinde paucior, crassiorq; notā quandam conco- H ctiōnis accipiens: postea tps processu copia decrecente, consistentia verò ad crassitiem spectan- te, adeo concoctiōnis signa augentur, vt etiā palpebrę dormientium inde conglutinentur. Is hu- mor & ipse primū tenuis & copiosus, tps autē spatia paucior & crassior euadens, morbi concoctiōnem, eius q; declinationem ostendit. Quinetiam humorum qui è cerebro per palatum & na- res defluunt, initium quidem est, cū aquei tenues q; item copiosi & acres apparent. extremam enim hæc cruditatem indicant. Concoctiōnis notæ iam sunt, crassior, & minus acris, & modicus humor descendens. Quod si mucus & blena, vt dicunt, simul egrediantur, certius iam hoc est cō- coctiōnis indicium: quemadmodum si crassiora pauciora q; reddantur, multo magis concoctiō- nem innunt. Atq; hæc sanē morborum tempora sunt, ex quibus ægri seruantur.

De Latitudine durationis temporum morbi.

CAP. 4.

De alijs verò in quibus pereunt, paulo post dicturus sum, absolvens prius ea quæ distinctio- ne quadam prædictorum indigent. Vnum igitur ipsorum est vigor, siue perpetuo temporis expers ex sua sit natura, licet cum temporibus mentione dignis frequenter extendi sensibus appa- reat: siue perpetuo latitudinē quandam habeat, nunc maiorem, nunc minorē: siue in morbis qui- busdā tēpore vacet, in alijs ipsum habeat. Quia vero longiorem sermonem disputatio requirit, vi- sum

A. I. 4. E. T. T.
c. 3. fol. 411.

Asum est mihi omnia relinquere, imitato Hippocratem de humeri luxatione verba facientē: || Non tamen prolabatur nec ne confirmatorio, licet de eo habeam quid dicam. Quemadmodum enim ille perpetuo visis sibi contentus fuit, in eum modū ego quoq; nunc, quæ semper viderim, in medium producam. Omnem vigorem particularium accessionum temporis spatio fieri conspexi. Quare si ex natura tempore careat, ne vlla quidem vtilitate inde fruemur. Nam cum primum sensui manifesta declinatio fiat, tunc conuenientibus ei preliis vtimur. Quousq; ab æqualibus numeris febris magnitudo, constiterit, eo vsque vigoris magnitudini propria agere conuenit. Simili modo in oculorum vitijs, pleuritide, omni inflammatione, & in alijs morbis singulis generalia tempora sensu æstimata, diuersorum auxiliorum vsus significant. Logica igitur fit contemplatio de vigoris latitudine, siue de particularibus accessionibus, siue de toto morbo consideres. At nunc huiusmodi distinguere propositum mihi non est, vt ij qui omnia in omnibus adducunt, faciliare solent: quorum vnus est & Archigenes. Immiscet enim hic vir cōmentarijs maximè medicis interrim de nominibus inquisitionem, interrim de ipsis rebus, sed logicam. Nos sicut hoc cauimus perpetuo, ita nunc quoque faciemus, relicta de vigore quæstione alijs, temporis ne expers sit, an cum tempore quodam, & vsus quædam metiemur: naturam eius, & in ætatibus eā, quæ viget, tēporis

B latitudine manifesto dissolui conspicientes: itidem in morbis interdum longiore, frequenter minore tēpore, omnino autē sensibili. Verū hanc ipsam tēporis differentiam clarius videre licet in animantium ætate vigente. Etenim canes venatorios & equos pugnares proprium aliquod opus augmenti tēpore facientes iam videmus, post hæc etiā adultos ipsos euasisse dicimus, & manifesto conspiciamur fortiores q̄ antea: quin & pari robore non anno vno, sed duobus quoq; interrim tribus permanentes: sicut homines pugiles nō tribus annis modo, sed quatuor etiam & quinque frequenter æquali fortitudine, quantum sensu deprehendimus perdurare. Eadem ratione & in morbis, vt dixi, particularibus accessiones vigorem manifesto tempore faciunt: & multo his magis vniuersalia totius morbi tempora latitudinem quandam obtinent: ad hæc alia omnia, & his nihilo minus vigor, aliaq; singula. Cognoscere autē morbos interdum aperte licet, aliquid obscure: vel etiam prorsus diu ignorantur. Hinc quidam statim vbi vigent, inuadere videntur: quod ex eorū numero est, quæ fieri non possunt. Neq; enim synochos febris protinus à vigore quæ inualit, verū à primo insultu vsq; ad perfectissimū vigorem horis vel quatuor vel tribus, quod minimum est, peruenit: inde prorsus equalis sibi permanens, cōtinuè ad iudicium properat. Sed neq; repente adeo inuadentem, vigentem apoplexiam dixeris: quā tale ad amissimū nō est: sed breui tempore & principium, & ascensum percurrit, nō tñ caret principio, nec statim perfectissimè inuadit: quemadmodum nec comitialis morbi accessio. Nullus siquidem tam subito symptomate corripitur, vt ij quibus ceruix detricatur: quanquā horum quoq; sectio primum aliquod tempus habet, & secundū, & tertium, & quartum: vt si chirurgus rem quālibet diuidat. At enim si vis, cōcedamus sine temporis spatio comitalem attonitam q; concidentiam fieri, κατὰ τὸν ὄντων appellat, vt quod ab initio proposui, recenseam. Hæc etenim cataprosis symptoma eorū est, morbus autem nō est, verum corporis aliqua dispositio dicenda, sicut ostensum est: & si vel generata ipsius, vel incrementis notam nullam habemus, ideo sequens sermo nō peruertitur, quo omnem morbum necessario per ascensum ad vigorem peruenire dicebamus. At difficulter interdū, multis etiā minimè scitur, aliquod morborum augmentum cōsistendum esse. Porro verum hoc esse quod dico, paucissimis verbis hinc tibi persuafero. Scirrhosos tumores subinde in cruribus conspexi statim ab initio sine inflammatione præcedente constitutos, tribus interdum & quatuor annis paulatim augefcetes, sine manifesto necessariarum cruris actionū impedimēto: temporis autem processu, propter magnitudinem conspicuam postea incessu quoq; molestatos. Quamobrē cōsidera (nō enim impossibile) tumore quendā in cauis iocinoris partibus cōstitui scirrhosum. Latebit aliquādiu huius constitutio, D postea tñ dispositio ipsa manifestior euadet: quippe cū nos, ppter quē corporis statū hoc accidat, inuenire non possimus. At temporis interuallo postea iam affusio aquæ continget, tumore scirrroso videlicet nunq̄ ex tactu significationem præbente: qui post illa conspicuus apprensus, prioris nos ignorantia cōmonefacit. Multos itaq; vidi in tali symptomatum via breui tēpore tumore in iocinore scirrhosum non paruum enunciaffe, cōstitutū quidē iamdiu, sed latentem propter ipsius paruitatem, & probam musculorum, qui præcordijs subiacent, nutritionem. Cū verò scirrhosus augefcens pariter gibbas iocinoris partes ascēdit, simul autem infelicis nutritionis, atrophia vocant, author tum alijs animalis particulis, tum musculis præcordiorum fiat: ex vtriusq; his euidenter breui spatio dignoscet, magnitudine ipsius scilicet iā insigni. Huiusmodi sanè omnia, affectarum partium inspectioni coniuncta sunt: de qua in præsentī cōsiderare institutum meum non est: de cōmunionē ipsarum non citra frugem disputauiimus. Verū sermo primū institutus oportune modo repetet. Morbi vniuscuiusq; proprium est generationis tempus, interrim sensui manifestum, interrim secus: post quod rursus augmenti tempus est, nō æquè manifestum ita in omnibus: quæ vigoris sequitur tēpus omnino sensibile: dum fateamur nos nullā aliquid notā euidentem principij morbi & augmenti esse. In his igitur ex artis vsu verè dices, solū vigoris tēpus esse. Si verò salus futura est, sequi id prorsus declinationis tempus, & hoc sensui subiectum: vt quod non simplici, sed lato

spatio cōsistat. Etenim si per sanguinis fluorem vel sudores aliquis acutè iudicetur, tempus certè E
declinationis & huic est manifestū. Quod si minus hoc in alijs morbis fiat, tribus vel quatuor, vel
pluribus diebus declinās, hoc nihil priorè sermonē offendere videt: neq; p̄nunciati summam sub-
uertit, sed relinquū adhuc omnīū morborū qui solvunt, vt vigorē, sic ēt declinationē quandā esse.

De natura morborum mortalium.

CAP. 5.

His igitur a nobis abundè demonstratis, de morbis qui nō solvuntur, cōsiderabimus. Duplex
autē eorum natura est: nō nulli enim ipsorum preparationē habent, vbi exactè illam absolu-
tam sint cōsecuti: alij ex genere quidē illorū sunt qui solvuntur: sed cū occidere festināt, hoc eis fie-
ri cōtingit. Triplex quoq; horū modus est: vel enim p̄pter agrotatiū imbecillitatē, vel p̄pter mor-
borū fortitudinē, vel p̄pter vtrāq; prius occidunt, q̄ soluti sunt. Alia rōne cōmunis vnus omnium
huiusmodi modus est, cū supra vires existunt. Nā quod agrotantis pernitiē cōtinet, in hoc situm
est: quippe dum nec seruari quis potest, nisi natura morbū superauerit: nec perire, nisi natura vi-
cta sit, morbus q̄; ea superior euadat. Hinc est q̄ nō nulli vnū ex magno morbo, qui ad aliquid rela-
tionē habet, significari arbitrantur, ignorantes interim & sic magnū morbū dici, quēadmodū si ma-
iorem etiā diceremus, cū supra vires nostras fuerit. Dicitur autē ex propria substātia, vt homo, vel
equus, vel bos magnus. Ceterū de huius duplici significatu frequēter iā alibi diximus, sed omnia in F
omnibus inuestigare, nugatoriū est: quod ad p̄sens opus cōducit, hoc enarraturus sum. Itaq; mor-
bi singuli ex sua quē natura magnitudinē quandā possidēt: melius, n. est sic dicere claritatis gratia.
Hæc morbi magnitudo vel supra vires est, vt eas grauet: vel econtrario viribus agri imbecillior,
vt ab illis superetur, omnibus p̄bè eueniētibus. Proinde cū supra vires fuerit, homo, p̄sus moriet̄.

De indicijs & temporibus letalium morborum.

CAP. 6.

At morbi tempora tunc partim simili modo cū prædictis sumuntur, partim dissimili: Si qui-
dem initium similiter in morbi generatione constituūt: Ascensus non in concoquendo, sicut
in ijs qui superstites futuri sunt, sed in cruditate, letalibus q̄; signis cōsistit. Demōstrauimus enim
nisi fallimur, hæc inuicem differre: attamen & nunc ipsorū nō nulla ob memoriā renouandam
dicuntur. Itaq; vrina boni coloris, & mediocriter crassa omnīū longè est optima, quantū ad colorē
& consistentiā pertinet. Adesse verò ei vel salubre suspensum, vel nebulā conuenit, vel subsiden-
tiam, vt cūq; morbi natura postulauerit. Alia, n. in biliosis morbis, alia in abundantijs quæ ex cru-
dis humoribus proueniunt, residere tibi demonstrauimus. Ex opposito, vt ita dicam, cruda vrina
est quæ nec suspensum quicq̄, nec subsidēs, aut nebulā habet: immo quæ nec crasstitiem aliquam,
vel pallidū colorē assumpsit, sed alba est, & consistentia tenuis aquæ speciē referens. Si certè nebu- G
læ quædam, vel aliquid nigri suspendet, vel sublidet, & maximè si tota sit turbida, letalis est: quēad-
modū si quædam parti farinæ crassiori similia, vel lamis, in ea apparēt. Quin etiā quæ fœditatē odoris
habet, & quæ pinguis est, quam *ελαώδης* i. oleaceam vocant, mortē minatur. Hæ igitur sunt vri-
næ, magni morbi notæ: quæ secundū ipsius naturā magnū esse dicebam. Magnum autē, si etiā spu-
tum pleuritide & peripneumonia laborantibus, vel nigrū, vel fuluum vehementer, vel spumans vel
impense fœtidum est, vel nō omnino expuitur, ingenti dolore, vel spirandi difficultate hominē oc-
cupante. Respondent his & alij morbi, qui iecur & ventriculum exercent, eodē letaliū signorum
genere cōprehensi. Vnde in huiusmodi morbis vigorem similiter cum eo qui salubrium est, deter-
minare non licet: nam illic maximæ accessiones statū definiunt: hinc autē maximæ accessiones non
æquè possunt determinari: quippe cum morbus omnino non concoquatur. Verum intellectu
id quod maximū est, capere oportet, ad quod, aliās morbus peruenit, aliās præueniens occidit. In
inflammatione quæ soluitur, puris generatio vigoris terminus est. In ea verò quæ nō debet solui, fieri
quidem potest, vt homo in eius ascensu moriatur: fieri verò etiam potest, vt vires validissimæ exi-
stentes, ad extremam vsq; magnitudinem perdurent. Huius etenim inflammationis quæ non de-
bet solui, immensa magnitudo vel in gangranam, vel in putredinem terminatur: quousq; verò H
horum nihil aslit, augeri ipsa potest. Similiter & aliorum morborum vniuscuiusq; generis incre-
menta censeantur. Diximus nos ipsorum non genera modo, sed etiam differentias & species inte-
gro commentario, cui titulum, de morborum differentia, indidimus: illi maximè animum te adhi-
bere præcipio, quo prætermisso, non mediocriter quis errare posset.

De ratione temporum dignoscendorum, quando plures vno tempore morbi hominem infestant. CAP. 7.

Nam vno & eodem tempore duobus tribus'ue morbis homo infestari potest, quorum alius
niam inclināt, alius principij tempus adhuc, vel augmenti primordia occupat: tertius pluri-
mūm auctus est: deinde hominem mori contingit, non propter inclinantem, neq; nunc incipien-
tem, sed ob vehementer auctum. Qua de causa tria facultatum corpus totum gubernantium prin-
cipia maximè considera, quo statu prædita sint. Dico autem hæc, cerebrum, cor, & iecur: deinde
alias quoq; vniuersas particulas, ex singulis principijs ortas, nervos, venas, & arterias: ad hæc il-
las quæ naturam propriam quidem habent, sed ab omnibus principijs reguntur: quædam sanè æqua-
liter, quædam ab hoc magis, ab illo minus. Quoniam ex hac speculatione, primum, siue vnus, siue
plures in homine morbi sint, inuenies: postea, cuiusq; propria tempora inspicias ad prædiorum
inventionem necessaria, ob quam sermo hic nobis elaboratur.

Quem

Quem vsu[m] doctrina temporum morbi ad eius curationem prestet.

CAP. 8.

2^a. Aph. 30.
Ext.ord. 16.g

l. 4. f. 1. r.
2. fol. 4. 11. g

E Tenim circa initia & fines, omnia imbecilliora sunt: in vigore fortiora: quæ hæc intercedunt, medio ordine consistunt. Quia principio vicina, vigori propinquis imbecilliora sunt, sicut etiam fini contigua: quæ verò æquæ à principio & vigore absunt, mediam vtrorumq[ue] extremorum fortitudinē obtinent: pari modo quæ à vigore & fine æquæ recedunt, mediā & hæc propriorum summorum sunt. Igitur in vigore, quod mitigandi vim occupat, in curatione præpollere debet: in principio & fine, quod vehementia[m] habet: at mediā tempora pro summorum proportione capiuntur, vt in medendi methodi commentario copiosius dictum est. Nunc descriptionis gratia ipsa capita rerum percensui, vtilitatem temporum differentia[m] in morbis ostēdens. Neque enim quam quis victus rationem instituet, inuenire poterit, neq[ue] vnquā nutrire, sine certa temporum distinctione. Si quidem coniungere signis oportet statim ab initio, quando morbi vigor futurus sit, & quantæ laborantis vires existant. Si nanc[ue] vigoris temporis etiā sine alimenti exhibitione sufficere queat, optimū fuerit, donec morbus inclinare cœperit, à cibo abstinere. Quod si verò sufficere citra cibū nō potest, protinus ab initio in quolibet tēpore quod alimentū admittit, alendus æger est, porro tempus hoc est remissionis: voco Remissionem modo græce ἀνομιαν, secundā partē totius circuitus, in duo vniuersa diuisi, accessionem & remissionem. Hippocrates itaq[ue] omnium primus quorum memoria ad nos peruenit, rectē hæc distinxit. Præstat verò artem ipsius excolere, quod nemo propè fecit. Non nulli etiam ab ea planè recedentes, ad nugacitatem diuerterunt: vt Archigenes cum in alijs omnibus, tum in duobus libris quos de morborum temporibus inscripsit. Disces clarè quod dico, si hæc duo ad amussim disquisieris, vnum sanè, si hæc quæ integro hoc volumine declarauit, ad curationem & præsagium vtilissima sunt: alterum, si quid ab Archigene dictum est: si enim nullo hisce deficiente dicere videtur alia, modo duplici peccat, quod videlicet neque vtilia doceat, & lectores longis inutilium nugis grauet.

GALENI DE TYPIS LIBER

Ab Augustino Gadaldino, antiquorum exemplarium & translationis veteris ope, latinitate donatus.

Sunt qui putent hunc libellum Galeni non esse, quod multa quæ hic traduntur, ijs quæ in alijs eius libris dicta sunt, repugnent.

ARGUMENTVM LIBRI

Typorum simpliciam, ac inuicem iunctorum, naturam & differentias explicat.

Libri Propositum.

CAP. 1.

D Vm multi latius de typorum speculatione tractauerint, necessariū ego duxi, vt ipse de eis magis terminatè ac per circumscriptionem percurrerem, existimans nimirum hoc pacto facilius hanc rem ab ijs, qui nuper ad artem se contulerunt, disci posse: quippe quæ simplex sit, & † cū simplicitate facilius percipiatur, ac veluti ex promptu multis occurrat. Hinc autem auspicandum est.

Quid Typus, & Periodus.

CAP. 2.

T Ypus est ordo intentionum ac remissionum: Periodus seu circuitus est tempus intentionum & remissionum in morbis factum. Pauci verò sunt affectus qui typos non habeant, quales sunt atrophia, id est nutrimenti cessatio, resolutio, elephantiasis, & his proportione respondentes. Plures autem affectus, typos quidem habent, sed infrequentius. Maximè verò omnium affectuum febres typos habent, † exceptis tum ijs, quæ σύντοχοι i. continentes, vcl διανεγχεῖς, id est perseverantes, dicuntur, tum inordinatis.

Quot Typorum differentia.

CAP. 3.

T Yporū alij primi, alij secūdi: & hi quidē p[er]sistunt, alij mouent: & rursus hi quidē sunt simplices, alij verò cōpositi. Primi igitur sunt, qui parua ἐπισημασίαν i. accessionē seu adnotationē, & Tertīa Classis. m m m ij longam

* In antiquis ε, ἐν καταμάθῃ του.

† Ita ex antiq[ui]s legendū, & ex translatione veteri.

† Ita ex antiq[ui]s legendum.

longam remissionem habent, cuiusmodi sunt tertiani & quartani. Secundi vero, qui longam accessi-
 onem habent, & parvam remissionem, qualis est quotidianus, & extensus semitertianus. Hic
 enim solus ἐξῆλλαζ μένος, id est immutatus ab antiquis nominatus est: ἐσῶτες, id est persistentes sunt,
 qui eisdem horis accedunt ac remittunt: κινέμενοι autem, id est qui mouentur, qui diuersis horis
 semper accedunt {ac remittunt:} quorum qui praeueniunt, citiusque horas persoluunt, προληπτικοί,
 id est anticipantes dicuntur: qui vero tardant, ὑστέρητοι, id est posterius venientes nuncupantur.
 Simples sunt qui vnam genere intentionem, & vnam remissionem faciunt. Compositi, ex
 pluribus accessiōibus & remissionibus constant. Compositorum typorum alij ex genere simili-
 bus constituuntur, alij ex genere diuersis. Ac ex genere quidem similibus constituuntur quan-
 do, verbi gratia, quotidianus duplex, vel duo quotidiani, vel tertianus duplex, vel duo aut tres ter-
 tiani, vel rursus duplex quartanus, vel duo aut tres quartani extiterint. Ex genere diuersis, quan-
 do quotidianus, exempli gratia, tertiano, vel tertianus quartano, aut alicui alteri, qui eiusdem gene-
 ris non sit, complicatur.

† Ant.

† Ant.

De Typis febrium, & quae Symptomata singulos comitentur.

CAP. 4.

Quotidianus autem est qui quotidie vnā & eandem accessiōem, & eam quidem longitudi-
 ne commensuratam, & vnam eademque remissionem facit. Tertianus, qui tertio quoque die
 vnam & eandem accessiōem longitudine commensuratam, & vnam ac eandem remis-
 sionem facit. Quartanus qui quarto quoque die vnam & eandem prolixam facit accessiōem, ac vnā
 & eandem remissionem. Eadem de quintano & septimano intelligenda sunt, & si quis praeterea
 alius typorum ordo inueniatur. Quotidianum consequitur habitus humiditas, vomitus pituitosi,
 sitis haud intensa, totius corporis grauitas, somnus carodes & cataphoricus: pulsus magnus, ra-
 rus, ac laxus: facies subliuida, ac laxa, flaccida, multamque materiae cachexiam ac versionem praese-
 ferens: licnis etiam durities in hoc typo subsequetur: quod si ipse perseverauerit, tremulae veternosaeque
 cataphorae insequentur, thoracis rheumatismi, & superfusiones hydropicae. Constituuntur autem
 maxime ob stomachum male se habentem. Tertianum insequitur sitis intensa, exustio, acres ac
 biliosi vomitus, inediae, proiectiones: ac plerumque sanè rigores hunc praecedunt, non nunquam
 verò perfrigerationes: pulsus autem tertianarius paruus ac frequens insequitur: noctes quae accessio-
 nis dies antecedunt, grauiiores fiunt: cum autem morbus protrahitur, non amplius grauiiores,
 sed & febre sistunt: & qui ita febriunt, tertianam in semitertianam febrem aliquando commutant. Typus
 autem hic tertianus, facilius quam omnes alij typi soluitur, praecipueque si aestate constiterit. Id
 quod etiam Hippocrates adnotauit inquit: Tertiana exquilita in septem circuitibus, quod longis-
 simum est, iudicatur. raro autem diuturna sit, praecipueque nisi constiterit autumno finiente,
 hyememque attingente, adsunt etiam his ipsis vrinae flauae, vigiliaeque. Quaecumque autem omnia
 tertianum insequuntur, eadem semitertiano contingunt. Nam & eiusdem generis ambo sunt parti-
 cipes, quippe qui accessiōum ac remissionum repetitiones per triduum faciant. Semitertianorum
 typorum proprium est, ipsa accessiōum productio, quodque reditus accessiōum, quos proprie
 ἐπαναδιπλώσεις graecè appellamus, sapissime cum perfrigeratione ac vigoribus non diu com-
 pletis, asfideant. Periculosa porro est semitertiana, vt quae non oris ventriculum solummodo ac
 neruofas partes, & summam in media attingat, sed & veternosas cataphoras, vigiliaeque cum deli-
 rio ac syncopofas diaphoreses inferat: linguam praeterea valide exiccet, atque animi defectiōem
 efficiat, vehementer quae in profundo sunt, commouens. In vniuersum ferus periculosissimusque
 hic typus est. Sanè aliàs a primo die constituitur, aliàs a secundo, & a tertio incipit, vnde maxima
 deceptionis causa medicis oritur ob eiusmodi inuasiōem. Generatur autem a tertiana extensa: et
 cum soluitur, nunc in tertianam reuertitur: aliàs ob longitudinem accessiōis, in duas tertianas ac
 quotidianas discinditur. Ceterum frequentius vilitur, quod ad sexum, in viris: quod ad aetates, in
 videntibus: quod ad anni tempora, in autumno magis, quando nimirum valde periculosus existit. H
 Est autem non semper continua, verum & intermittens reperitur semitertiana febris, traditumque
 ab Hippocrate est ipsam non modo inter acutos morbos, sed etiam inter diuturnos connumerandam
 esse. Habet autem tres in magnitudine differētiās: nam vna, parua: altera, media: tertia, magna
 semitertiana est. Parua igitur est, quae circa xxiiij horas vertitur: media, quae circa xxxvj: magna, quae
 circa xxxxviiij, quae profectio continuè febrim proxima est. Sanè non nulli aiunt semitertiana ita no-
 minatam fuisse, quemadmodum semicirculum & semiglobum, ipsam tertiani circuitus dimidio
 minorem esse asserentes. Alij vero dicunt semitertianam appellatam fuisse, non secus ac hemio-
 lion, id est sesquialterum numerum: ita vt si tertianaria accessio, verbi gratia, ex duodecim horis
 componatur, semitertiana duodecim ipsas horas tertianae in sese comprehendat, eisque dimidium
 duodecim horarum addat, vniuersaeque simul euadant duodeuiginti. Thessalus autem semiter-
 tianam eam nominat, quae dimidio sit maior quam tertiana extensa in modum quotidiani circui-
 tus, vt sit horarum viginti quatuor. Agathinus ob relationem ad tertianam, nominatam fuisse
 ait semitertianam, per triduum enim vtriusque accessiones accedunt. Vtrum igitur horis an inter-
 uallis: haec enim vtraque adscriptam habent magnitudinem: semitertiana vero indefinitam
 habet

A * Al. comatofus.

B * forte paru.

C * Al. ὑπὲρ δυνὶ. subruum da.

A * forte maguus.

B † Al. Ex trāf- latione veteri, facile tolerabiles fiunt: plon- gata vero agra- tudine difficile tolerabiles fiūt Ac et qui sic fe- briunt, tertianam &c.

C * In antiqis ἐυλυτώτερος

D 4^a. Aph. 59. Ext. ord. 33 g

E † Quidam cod. antiquissi- mi addunt quodque pulsus sint imbecillimi.

F * Al. euacuās.

G † Vide tamē in libro de totius morbi tem- potibus cap. 5. & in lib. 2. de differentijs fe- brium & alibi, vbi affir- mat semper esse cō- tinuam.

H 1. Epid. cō. 3. 4. 5. 3^a. 118. h

I † Ex ant. trāf- latione.

A. l. 4. f. 1. t. c. 47. fol. 42.

A. l. 4. f. 1. t. c. 36. fol. 42. a. b

A. l. 4. f. 1. t. c. 41. fol. 42. c. f

A habet in latitudine horis quibus subsequentibus constitutionem. Quartanum typum insequuntur intenti rigores, vomitus pituitosi, lienis phlegmone ac intumescencia: non nunquam verò etiam inappetentia & saluatio consequitur: interdum autem ex contrarijs, appetentia intensa: tussicula quibus aliquando ipsi adest, quando corporis habitus corrumpitur. Ob id difficulter dissoluuntur, ac diuturniores quam ceteri typi sunt, ita ut quandoque ad biennium usque protrahantur. Sanè ipse sibi, dum vehementior euadit, complicatur, ut duo & tres fiant quartani, vel etiam usque ad quandam continuitatem perueniant: rursus quibus dum moderatior fit, in vnum reducitur. Fit autem non nunquam periculosus ob implicita sibi symptomata, ut phthisim tandem vel hydropicas superfusiones efficiat. Abundat autem præcipue autumnis, is quibus difficulter admodum soluitur: qui verò æstate fit, facillimè soluitur. Ac magna ex parte alijs præcedentibus inordinatè succedit, rarò autè à principio constituitur. ^a Pulsus autem non adeo exiguus magnitudine tertianarios insequitur, sicuti quartanarios: nec usque adeo in tumorem eleuatur, sicuti illis qui quotidiano morbo vexantur. Mediocritas enim pulsum in hoc typo secundum magnitudinem inuenitur: non nunquam verò etiam in accessionum principijs rarioribus, quam qui secundum naturam sunt, reperitur. Inuenitur etiam præter iam dictas, febres inordinatæ seu erraticæ, ^b quarum quaedam typicos dierum motus seruant, quaedam non. Quæ igitur typicos dierum motus seruant, extra horas consuetas vel celerius vel tardius accedunt: inordinatæ verò fiunt & ob motuum formam, ita ut aliàs quidem celerius, aliàs tardius veniant: atque utrumque sanè inordinatè, propterea quòd modo inordinatè mouentur, modo inordinatè persistunt, nunquam verò ordinatè, ubi sanè à nullo prohibentur, manente nimirum dierum figura in solis particularibus inordinationibus. } Quæ verò typos non habent, præter iam enumeratos omnes modos ac præter dierum ordinem fiunt: ac non nullæ quidem accedunt {cum indicijs,} quaedam verò omnino sunt inordinatæ. Differentias verò secundum speciem plures esse contingit. Licet autem prædicto modo considerare, ac prædictorum typorum proprietates, ut quis voluerit, complicare.

Quo pacto Typi duplicentur, ac inter sese complacentur.

CAP. 5.

EX typis duplicantur primi vocati, ut quotidianus, tertianus, & quartanus. Quotidianus igitur duplex, est, qui lingulis diebus bis eodem modo accedit, ac bis remittit. ^c Duplex verò tertianus, qui tertio quoque die, bis similiter accedit ac bis remittit. Duplex quartanus, qui quarto quoque die bis similiter accedit, ac bis remittit. Duo verò tertiani sunt, quando diuersæ accessiones, ^d vel vno vel duobus diebus } accedant, quarum vnaquæque alicui priori per triduum respondeat. Duo quartani, quando vno die integro existente, duobus deinceps diebus febricitari contingat, temporum figuris, quæ per quadriduum fiunt, in vnaquaque accessione seruatis. Complicatur item quotidianus cum tertianis, quando prima dies duas accessiones & duas remissiones habeat: quæ verò sequitur, vnam: tertia verò rursus similis primæ existat. Complicatur autem quotidianus cum quartano, quando prima quidem dies bis accedat ac remittat, duabus verò subsequentibus semel: quarta item æque ac prima, bis. Complicantur inter sese mutuo, quotidianus, tertianus, & quartanus, quando prima dies tres accessiones tres quibus remissiones habuerit, secunda vnam, tertia duas, quarta tres, quinta vnam, sexta duas, septima rursus tres: ac reliqui deinceps dies eundem cum primis ordinem seruarint, ita ut ad eundem modum coeant, ac in eandem figuram reducantur. Complicatur tertianus quartano, quando prima dies duas accessiones duas que remissiones infert, secunda nullam omnino, tertia vnam, ^e quarta similiter rursus duas, quinta vnam, sexta nullam omnino, septima duas: } ac reliqui deinceps eodem modo prioribus respondeant. Implicantur etiam tertianus, quartanus, & quintanus, quando prima quidem die, {simul omnes} accedunt, secunda remittunt, tertia tertianus accedat, quarta quartanus, quinta tertianus & quintanus simul accedat. Sed & alio quodam modo huius typi inuasio fit. Nihilò autem secius tertiani complicatio cum semitertiano ad eundem circuitionis modum incidere videtur, sicuti in subscriptione habetur. Huic prima die vesperi cum rigore incæpit: manè soluta est, integritas ad octauam usque horam perdurauit: mox accessio cum perfrigeratione incidit, quæ subsequentem noctem diem quibus ad octauam usque horam perdurat, rursus quibus remissio succedit: postea in noctem rursus accessio cum rigore, atque in diem rursus remissio illi similis, quæ sibi proportione respondebat. Deinceps ordinatim eodem modo circuitus fit.

A† Verus trāslationo habet, Pulsus autem quartanarijs nō ita frequēs sicuti tertianarijs, neq; vsque adeo & c. Tu tamē cōsidera an alterum an neutrum Galeni sententiæ in libris de crisi & ad Glauconē & alibi traditæ cōsentiat.

B† Antiqua trāslationo habet, quartam quædam habet typos, quædam nō. Et quæ habent typos, quædam typicos dierum motus seruant, quædam nō: & quædam anticipant, quædam autem postponunt: inordinatæ sunt ex eo quod aliqui stant, aliqui autem mouentur, nunquam verò ordinatæ.

C† Ex veteri translatione.

D† Ita in veteri translatione. Nam cod. græci imptelisi habent, καὶ ἐκαστὸν ἡμέραν, i. quotidie.

E† Ex anti. translatione.

GALENI LIBER CONTRA EOS QVI DE TYPIS SCRIPSERVNT

Victore Trincauelio interprete

Nunc summa cura diligenter recognitus.

ARGVMENTVM LIBRI

In quot errores lapsi sint veteres medici, qui species & multitudinem
typorum falsa methodo inquirebant,

Errata Veterum medicorum in dignoscendis typis.

CAP. I.

Riscis illis medicis hoc sanè satis erat, si tantummodo dixissent, q̄ morborum non nullis per circuitus accessiones fierent, vt neq; præterea adderent quid circuitus, vel, vt græci aiunt, periodi nomen significaret: quippe qui recte nouerāt, se græcis hominibus suos libros scribere, quibus palàm esset q̄ si quid specie idē, equali fiat tpe, tempus id græci oēs periodū appellāt: & ita periodos qualdā olympicas, alias vero pythicas appellabant. At iuniores, primū quidē periodis, typi (quali formulam G dicas) appellationē ingessere. Sed mox eorū alij hæc oīa, periodus, ordo, typus, idē significare arbitrati sunt: alij vero nequaquā: definire ēt hæc vniuersa aggrediuntur: alij tñ alio modo: qui non suas modo definitiones comprobant, verum & alias aliorū confutant. Quicunq; igitur nimis ambitiose solas pertractant definitiones, concedunt q̄ tribus illis nominibus eandē rem significari: typo inquam, circuitu, & ordine, ij minus nugantur. Qui autem circuitum, tempus id, quo idem fit, typum vero, non omnino eiusmodi tempus omne, sed quum integris circumscribitur diebus ac noctibus: illi longas nimis, inutiles q̄ nugas afferunt, vt mox cogantur & suum, ac discipulorū tempus frustra contere, vnde quum agros adeunt vulgaribus sunt deteriores. Vulgari liquidem, modo is mente non careat: simul atq; quempiam conspexerit, quem accessio quotidie inuadat, siue ea tardius aliquanto acedat, siue tēpestiuus, statim aliqua quotidiani circuitus imaginatio occurrit. Qui vero diligens sit, ac artis medicæ studiosus: illi statim ingeritur duarū tertianarū, vel trium quartanarū cogitatio, id q̄ sibi à medicis definiri exposcit. At q̄ huiusmodi hypothesibus sunt addic̄ti, si egroto occurrerint, cuius accessio quotidie duas anticipet horas: circuitum eum consistare aiunt duabus ac viginti horis, arbitrantur q̄ vniuersum illum typum simplicem nō esse, sed cōpositum: & subin H de secum non parum inquirentes, ac digitis non nulli supputantes, alij vero tabella alicui libro depicta, aiunt typū hunc duodecim cōstare duodecumanis: qui vbi eos qui audiunt, ex his ridere viderint, agre ferunt. Insuper vero longè etiā magis, si quando videāt accessionē vnica hora pregre di, tūc etenim pronuntiātes quatuor esse ac viginti, εικοσoτεταρταίους, quasi dicas vigesimoquartanas, & ipsi deridētur, & alios medicos cuiusdā ignoratiæ suspitioni penes vulgares obnoxios reddūt. Qui quū viderint quadā cū grauitate tanq̄ rem quampiā magnā p̄fitentes, ex libris se inuenisse vigintiquatuor vigesimoquartanas, illis subit in mentē, vt oēs eos cōtemnant qui libros legūt. Atq; sic deinde se eorū curæ, qui artē irrationali quadā tractant experientia, cōmittere malūt. Itaq; si quis has horū ita garrientiū medicorū hypotheses sequatur, tertianā q̄ si hora vna vel p̄cedat, vel etiā subsequat, oīa alia potius quàm tertianā q̄ velit nominare, illā que p̄uertit, quippe q̄ quatuor ac viginti sit dierū futura, dicit cōplexum esse quadragesimoctauum, eā vero q̄ accedit tardius: quinquagesimanū, quū quinq; & viginti dies cōprehendat. Porro quis fuerit huiusce attonitæ sapientiæ author primus, ignoro: dicā tñ quādo primū illā explicari audierim. Decefferat paulo ante de vita Antoninus q̄ Adriano in imperio successerat. Regnabat autē Seuerus, q̄ seipsū nomine mutato, Antoninū appellauit, Luciuū vero, quē imperij fecerat participē, Seuerum nominauit. Eo igitur

A igitur tēpore, primū miratus sum quosdā audiens sic ferē proponentes : Si quempiā horis quinq; accessio detineat, quæ duabus postea remittatur, vt circuitus totus septē horis definiatur, id ipsum q; subinde fiat : qualis esse typus ille existimādus est : Quibus statim respondi, id ne fieri quidē posse, q; accessiones ita breues, lōgas habeāt remissiones, atq; tandē oīno terminentur in febris vacuitatē. Tu vero, inquā, accessionē morbi lenissimi exponis, quē tñ circuituū cōtinuitate mox perniciosissimū esse insinuare videris. At ille, nullā nunc rationē habeamus inquit, ea ne hypothetis possibilis sit, vel secus : sed, exercitationis gratia, nobis permissum sit huiuscemodi inquirere, quippe quod id nos, faciliores redditurū sit ad inuestigationem variorum typorum. Ego autem illi tunc, q; exercitatio hæc potius nos ineptiores reddat quā expeditiores, ostendere conatus sum : & nūc etiam alijs ostendam, si modo prius explicauero, cui rei vsui futura sit huiusmodi speculatio.

De vsu prænotionis typorum, ac de errore illorum qui circuitus ultra trium dierum numerum produciunt.

CAP. 2.

Q Vum igitur nihil vtilius sit, & præcipue in febribus, quā futurarum accessionū principia prænouisse : is plurimum ægroto per totum illius morbi spatiū proderit, qui statim ab illius initio poterit artificiali quadā coniectura id ipsum assequi. Quod si statim à principio id bene queat, possit vero tēporis successu : reliquo eo tempore iuuabit, ita vt quo citius sit notionē speciei morbi consequuturus : eo etiā longiori tēpore sit profuturus laborātī. Quare statim inter exordia experiendum est (vt in libris de crisi bus ostensum est) si dignoscere possimus qualis nam ea febris sit, quod illis indicijs, quæ ibidem exposita sunt, magna ex parte firmiter haberi poterit. Quod si aliqua circa primam diem oboriatur dubitatio : illa in secunda erit discernenda, at si hanc etiā forte effugiat, in tertia saltem oīno cognoscetur. Sin autē hanc quoq; præterea, quod tñ raro euenit : in quarta ex necessitate apprehendetur. Si quis vero sit, qui neq; in hac, morbi speciem nouerit, verū adhuc hereat : is non exiguam artis partem ignorat. Etenim tum alia, tū vero febrium accessiones, vel quotidie, vel tertio, vel quarto quoq; die inuadūt. In q̄ plurimis siquidē morbis, vbi sanē maxime vtilis sit futuræ accessionis prænotio, ea vel alternis diebus fit, vel quotidie : in paucis vero quibusdam per quartam. Poterit fortassis quispiā ex his recentioribus sophistis, aliquos fieri circuitus per quintum asserere, aliquos per sextum, & septimum, & alios per plures etiā extendi dies : quos ego beatos de mirabili hac sapientia existimārē, nisi ex his quæ ipsi dicunt, id assequerentur : q; vniuersam vtilitatem ab eo negotio, quod de typis est, auferūt. Nam omnes qui se statim à prima die minime species febrium discernere nouisse fatentur, ad quartam vsq; morantur, neq; vnquā se aut Quintanam aliquā periodū, aut sextanam, aut aliā ultra has vidisse profitentur : & proinde si non secunda vel tertia : saltem sequentibus possunt sperare se posse de futura accessione aliquid cōsequi. At vero qui circuitus in maiorē dierum multitudinem protrahāt : nunquā poterunt ij futurā prænoscere accessionē. Nā ea accessio q̄ prima die superuenit, potest & quotidianæ esse, & tertianæ, & quartanæ, & quintanæ, ac ēt subinde aliarū oīum. Vnde si die secūda accessio suboriatur, & si etiā nō suboriatur : nihil hi qui hos longos introducunt circuitus, de tertia die vel sperare poterūt. Supponamus ergo nullā post primā diem inuasisse accessionē, ita vt neq; secunda neq; tertia : illi nimirū qui tres tantummodo nouere periodos, hominem ē lecto erigunt, atq; ad consuetas actiones delegant : illū iam esse ab omni suspicione liberum existimātes. At vero qui alias quoq; multorū dierum periodos fieri posse autumant, causam habent cur nihilo minus quintā, q; alias priores suspectam habeant, & pari passu sextā, & septimā, & sic ēt subsequētes alias. Quod si deinde accessio aliqua secūdo die adoriatur : res in ambiguo erit, nū ea primā ex proportione, s̄m quotidianæ figurā, respōdeat : an sit potius inītiū alterius circuitus : & pari etiā modo, si post secūda, tertia ēt die suboriatur. Ibi siquidē, qui statim à principio nescit discernere, sit ne quotidiana, aut tertiana, aut alia quepiā febris : incertū etiā est vna ne sit quotidiana, vel duarū tertianarū cōplexus vel ēt triū quarta Dnarū, & aliarū etiā periodorū maiorū erit par ratio. Sic igit, q; illi q nō tres solas periodos, sed alias longe plures esse arbitrantur, nunq̄ poterunt futurā prænoscere accessionē, satis demonstrauimus.

De errore illorum qui tres periodos ex accessionum tantum repetitionibus estimabant.

CAP. 3.

M OX vero de his sermonē habeamus, q tres quidē arbitranē esse periodos, attamē nō ex propria vnus cuiusq; earū natura, sed ex earū s̄m accessiones rediubus, nā sic illi accessionū pportiones appellare cōsueuerūt. Porro isti, & si futurā accessionē nō oīno sicuti priores ignorēt, ignorāt tñ ad quartā vsq; diē, vel ēt quintā ex necessitate. Ponamus. n. vnā fieri prima die accessionē, secunda vero duas, & tertia itē duas, & identidē in quarta : pōt igitur is esse simpliciu accessionū cōplexus, vt prima die quotidiana inceperit secunda vero tertiana, at in tertia pōt quidē tertiana, potest & quartana suboriri : nam incertū hoc ante quintā erit : mox vero in quarta, & secūda illius quarta ne accessio quæ prima die suū habuerat ortū, & secunda itē tertianæ q̄ secunda die inuasit. Paret aut q; quinta dies duas sit habitura accessiones, secundam. s. tertianæ illius quæ tertia die suborta est, & secūda etiā quartanæ secūda die exorta. In sexta aut quartanæ q̄ tertia die incepit, secūda succedet accessio, & tertia præterea eius tertianæ, q̄ secūda. Sed & cōtingere pōt vt alijs eodē se habētibus modo, tertio die duæ etiā alię exoriantur tertianæ, vel alia duæ quartanæ : quū. n. in hac huiuscemodi hypothesi dies quartus nullā cū tertio cōionem habeat : possunt in tertia die duę exoriri tertianæ,

Tertia Classis.

m m m iij

possunt

Hic aliquid de
sideratur.

possunt etiã duę quartanę, potest & vna quartana vna q̄; tertiana. Mirandũ sanè est cur ij qui hu- E
iuscemodi cõplexus cõponunt, non etiã arbitrentur quandoq; posse duorũ typorũ accessiones in
eandem horã conuenire: quod si non nunq̄ eueniat, ipsis indicia repetitionis corrũpentur: igitur
iuxta p̄positã hypothesim potest contingere vt quartana quę primo die ortũ habuit, secunda inua-
dat hora, alia vero quartana hora vndecima: q̄bus se ita habẽtibus, in quarta die vnica erit accessio,
& ea hora secunda: illi vero penes hypothesim hanc nunquam aiunt vnica esse, sed semper du-
plicẽ. Contemplandũ præterea est quo modo fieri possit, vt tres simul in eandẽ horã accessiones
conueniant, ita tamen vt neq; propterea eos qui norunt cuiusq; typi simplicis speciẽ dignoscere,
huiuscemodi lateat cõplexus. Ponamus enim primo quidẽ die quartanã incepisse circiter horam
tertã: secundo autẽ, illa eadem hora, tertianã, & eadem etiam hora die tertio quotidianã: his
itaq; sic suppositis die quarto, hora tertia vnica erit accessio, tribus periodis in idẽ inter se cõuenien-
tibus. Quod tamẽ ex illis nullus vnquã scripsit: immo oēs ex vno quasi ore in ea iã dicta hypothe-
si, quarta die tres fore accessiones asserũt. Et si quis quotidie ægrotũ ab accessione arripi posuerit,
eorũ non nulli absolute quotidianã eam esse statuunt: alij posse duas tertianas esse aiunt, atq; etiam
tres quartanas: quę tñ deinde quomodo discernẽdã sint, magna illorũ pars ne inquirere quidẽ:
aliqui vero horarũ differentia id coniectant, quasi non possint sexta (verbi gratia) hora oēs varijs F
tñ diebus inuadere. Quod si contingat, singulis diebus vna videbitur triũ periodorũ simul inuicẽ
perplexarũ accessio, quotidianã (inquã) & tertianã & quartanę: prima nanq; dies solam habebit
quartanã, secunda vero tertianã, tertia quotidianã: sed quarta, tres illæ oēs in vnũ tempus concu-
runt: quinta vero ab his iterũ solam habitura est quotidianã, sexta vero cum hac tertianã quoq;
septima tres in vnum congressas tempus. Quare, sicuti diximus, occultum sanè erit, vna ne sit quo-
tidiana, vel duarum tertianarũ mistura: vel tertianã & quartanã, vel quartanę & tertianã & quo-
tidianę. Neq; tñ eadẽ est quartanę, & tertianã, & quotidianã curandi ratio, nisi & id etiã voluerint
arbitrari. Ex quo enim tẽpore imperitia & impudẽtia eorum, qui arti insultãt vigerẽ cœperit, nihil
amplius mirũ videri debet, hęc tãta etiã à quibsdã ignorari. At nos, p̄be nouimus q̄; egeant diuersa
curandi ratione, vna quotidiana à duabus tertianis, & tertianã à quartanis: quanq̄ fieri nequeat vt
hęc ab his discernantur qui vniuscuiusq; febris speciẽ ignorãt. Ac sepius medicos vidimus, qui in
ægotantibus duarũ tertianarũ cõplexum vnã existimabant quotidianã: quibus nõ sine magno
labore vix tandẽ persuadere potuimus, à duabus illũ detineri tertianis, ea quę mitior erat, iam solu-
ta, atq; alia difficiliõri adhuc perdurante. Porro oēs, qui de typis libros scripsere, ne curasse quidẽ
mihi videntur, quã id tum ad p̄notionẽ, tum ad victus rationẽ, cõducatur: sed ita facere (vti etiam G
aiunt) adolescẽtibus hac ad exercitationẽ similẽ ferẽ enigmaus, quę post cœnã, p̄ponũtur, descri-
bẽtes: quũ tñ potuissent, si exerceri eos omnino voluissent, ad geometriã & arithmeticã & logisti-
cen atq; etiã dialecticẽ illos introducere. Quod si in hanc descendunt exercitationẽ gratia p̄no-
scendi accessionẽ superuenturã, aberrant penitus, dũ iuuenes prauis vijs insistere persuadẽt, vnde
nihil possint reperire, quod illis vel ad p̄noscenti vel curandi rationẽ vtile sit futurũ: quũ possint
ipsi eos docere accessionẽ quotidianã febris discernere tertianã q̄; & q̄rtanę, & semitertianã, & il-
lus q̄ tertianę naturã refert, & aliarũ oĩum q̄ nõ mō ex p̄iodorũ forma, sed ex vniuersa eorũ natura
differũt. Nã q̄ has ipsas agnoscere didicere, ipsis inutilis est ea oīs de typis cõtẽplatio: & forsitan me-
lius dixerimus, q̄ futilis ea vniuersa sit. Qui vero ex p̄prijs indicijs vnãquãq; febrẽ cognoscere se
exercuerit, nõ mō id emolumẽti reportabit, q̄ vanã eã garrulitatẽ cõtemnet, sed et q̄ speciẽ victus
rõnis q̄ vniciq; cõducatur p̄nosceret: sed hi quidẽ nõ oĩno intolerabiles sunt, nã & Agathinus vir
sanè nõ vulgaris eruditionis, huic doctrinẽ subscripsit. Illis vero q̄ septẽ horarũ circuitũ faciunt
Philistone potius, aut alio quopiã simili, à quo hæ ipsorũ nugã deluderent, q̄ nobis, opus esset.

Methodus qua veteres medici Typorum species, ac multitudinem comprehendebant.

CAP. 4.

AT vero, quoniam nos non nulli ex iunioribus rogantes coegerunt, vt methodum inuenien- H
di typos iuxta huiuscemodi hypotheses, quam eis ludens exposueram, literis mandarẽ: iccir-
co libens vt illis morẽ gererẽ, in hac re vnus diei operã collocaui. Iam itaq; hęc horũ doctrinã hinc
exordiamur. Typũ isti nõ oẽm appellant periodũ, sed illã q̄ ex integris cõstat diebus ac noctibus:
Vnde & sigillatim penes dierum vnãquãq; multitudinẽ, suũ esse typũ volunt, ita vt nõ modo vi-
ginti, aut triginta dierũ, verũ etiã vltra hos, typorũ periodos protrahunt. In his vero typis, rẽpusid
quod ab vna ad alterã accessionẽ est, ipsi nõ typum sed hoc ipsum tantũmodo (periodũ inquã) ipsi
appellãt. Iã autẽ quendã audiui, librũ integrũ, nec illũ exiguũ cõscripsisse, quo doceret quo quisq;
mō, quacunq; periodo, q̄ accessionẽ haberet, p̄posita, possit tũ speciẽ, tũ typorũ numerũ inuenire:
& deos testor q̄ admirabar, quã nã ea esse possent, q̄ per illũ librũ docerẽtur: methodus etenim eo-
rum, vnde inueniri possit quot typis cõstet cõplexus, poterit paucissimis etiam versibus expediri,
quippe quę talis sit. Porro operẽpretium erit horarum numerum vniuscuiusque typi in prom-
ptu habere, vel in memoria reconditum, vel charta descriptum. Quotidianã typum viginti qua-
tuor: Tertianã quadraginta octo, atque subinde etiam eodem modo: Quartanã quidem septua-
ginta duã, quintanã nonaginta, sex sextanę centum et viginti, septimanę centum & quadraginta
quatuor, & aliarum etiam vt hac tabula descriptum continetur.

Typi

A TYPHORA S.				
Quotidianus	24	Vigefimanus sextus	600	
Tertianus	48	Vigefimanus septimus	624	
Quartanus	72	Vigefimanus octauus	648	
Quintanus	96	Vigefimanus nonus	672	
Sextanus	120	Trigefimanus	696	..
Septimanus	144	Trigefimanus primus	720	
Octianus	168	Trigefimanus secundus	744	
Nonanus	192	Trigefimanus tertius	768	
Decumanus	216	Trigefimanus quartus	792	
Vndecumanus	240	Trigefimanus quintus	816	
Duodecumanus	264	Trigefimanus sextus	840	
Tridecumanus	288	Trigefimanus septimus	864	
Quatuordecumanus	312	Trigefimanus octauus	888	
Quindecumanus	336	Trigefimanus nonus	912	
B Sexdecumanus	360	Quadragesimanus	936	
Septemdecumanus	384	Quadragesimanus primus	960	
Octodecumanus	408	Quadragesimanus secundus	984	
Nouemdecumanus	432	Quadragesimanus tertius	1008	
Vigefimanus	456	Quadragesimanus quartus	1032	
Vigefimanus primus	480	Quadragesimanus quintus	1056	
Vigefimanus secundus	504	Quadragesimanus sextus	1080	
Vigefimanus tertius	528	Quadragesimanus septimus	1104	
Vigefimanus quartus	552	Quadragesimanus octauus	1128	
Vigefimanus quintus	576	Quadragesimanus nonus	1152	
		Quinquagesimanus	1176	

Qui facile supputare nequeunt hi tabellam in charta descriptam libi paratam habeant: quam ubi parauerit, attendat postea, accessio, proposita quas habeat horas periodicas iuxta rationem accessionum, & is primus numerus cuius eorum que descripti sunt, particula sit: hoc. n. si inuenit, erit assecuti typi illius genus (nam neque est que propter ea, quo ad presens attinet, differre putauerim, genus dixisse, vel speciem, vel formam, vel naturam) ex ea particula numeris typorum repta. Si. n. numerus horarum illius periodi tertia fuerit particula horarum typi, dices tres esse typos inuicem implexos: si vero quarta, quatuor: & si quinta, quinque, semper numeri nomen ab ipsa particula sumetes. Vt autem exemplo methodus hec clarior reddat: Sit ut aliquis accessio sex horis detineat, que mox duabus remittat, ut vniuersa periodus horis octo constituat: in hac hypothesi primum considerato que nam pars huiusce numeri xxiiij, octo, sit, atque deinde repto que tertia ea sit, proferes tres esse implexas quotidianas: quotidianas quidem, quoniam, octo, particula quedam est numeri viginti quatuor: tres vero, quoniam tertia. Sed rursus supponamus accessionum periodum sexdecim horis consistere, itaque quum sexdecim nulla sit pars viginti quatuor, sit vero tertia quadraginta octo, qui numerus tertianus est periodi: dices tunc tres esse tertianas simul iunctas. Et iterum quoque supponat accessio circuitus esse horarum octodecim, que nulla pars est numerorum horarum, que vel ad quotidianam, vel ad tertianam attineant, sed potius que ad quartanam, horis. n. consistat septuaginta duabus. Vnde tibi dicendum erit, quatuor esse quartanas libi inuicem commixtas, & quartanas quidem, quoniam septuagintaduarum horarum numero constant: quatuor vero, quia octodecim numerus quarta pars est numeri septuagintaduo. Supponatur item accessionum periodum continere horas quinque, quinque vero pars est centum & viginti, vigesima quarta: qua propter dixeris typum esse viginti quatuor sextanas libi inuicem coniunctas. Subijciatur etiam, que secundum accessiones periodus sit horarum septem, did autem pars est vigesima quarta centum & sexaginta octo horarum, qui quidem numerus ad octiduum spectat typum: quare affirmabis typum illum consistere viginti quatuor octanis. Mox etiam fingamus periodum accessionum nouem horis finiri, que pars est ducentarum sexdecim horarum vigesima quarta: sunt autem ducenta sexdecim horum decumanum typi periodus: & proinde in hac hypothesi erunt decumanum typi quatuor & viginti. Supponatur iterum que periodus accessionum decem horis describatur, qui numerus duodecima pars est centenarij ac vicenarij, qui item numerus ad sextanum attinet periodum: vnde duodecim erunt sextanæ. Ponamus præterea accessionum circuitum esse horarum vndecim, qui numerum ducentorum & sexaginta quatuor, quater & vigeties metitur, & sic erunt quatuor & viginti duodecumanum typi inuicem compositi: vnde narius siquidem numerus, ducenta & sexaginta quatuor, que duodecumanum typum componit, ex quatuor, & viginti metitur. Quare semper typorum species ex numeris in ea tabella descriptis inuenienda erit: eorundem autem multitudo, ex notitia, quota pars illius numeri sit numerus horarum quibus durat accessiones apprehenditur: quod idem est, ac cognoscere, quo numero numerus ille qui accessio-num est, numerum mensurat ipsius typi: a se. n. mutuo appellationem, tum numerus, tum particula accipiunt: neque. n. quicquam differt dicere quaternarium tertiam esse duodenarij partem, aut duodecim tribus mensurari a quatuor: quod est idem est ac si ita dicamus, quatuor metiuntur duodecim ex tribus. Hac itaque

itaque methodo iterum in breuia quedam capita redacta, oratio ad aliud erit conuertenda: nimirum hec erunt illius veluti definitiones quedam. Considerare oportet, horum periodorum accessionibus constantium, quota pars earum horarum sint, quibus typus constat: numerus etenim qui ab ea parte denominationem habet, multitudinem insinuabit typorum: ille vero quem hic metitur, ipse typus est. Id ipsum vero potest et alia oratione exponi in hunc modum. Intende animum ut cognoscas quenam ex his numeris in ea tabula descriptis, numerus horarum, quibus periodus accessionum constituantur, dimetiat: quia tabule numerus typorum speciem aperit, is vero, quo hunc illeque horarum accessionum periodum complectitur, metitur: eorum multitudinem declarat. Sed et alia quoque dictione hoc idem potest explicari: quoties horarum numerus, quibus periodus accessionum definiuntur, aliquem typorum numerum metitur: toties ille idem typus secum ipse complicatur: nec differt etiam nunc, implicatur, vel, complicatur, dicamus.

Quot errores ex superius tradita methodo consequantur.

CAP. 5.

Potuissemus autem hanc eadem methodum multis preterea alijs modis interpretari: nobis tamen satis sit eorum usque in vana hac istorum arte processisse, ut ex breuibus quibusdam capitibus (ab eis tamen quae maxime sint in proprio sumpto exordio) possimus quot eam sequantur errores ostendere. Quum enim ubi accessionum circuitus fuerit horarum duodecim, possint et duae esse quotidianae, possint et quatuor tertianae, et nihilominus et minus sex quartanae, et octo quintanae, et decem sextanae, et duodecim septimanae, et quatuordecim octanae, et sexdecim nonanae, et octodecim decumanae: rursus hoc est modo ampla garrulitati via patitur, quam nusquam persistere possit, et nullum preterea (ubi eam describere opus sit) definitum sit habitura scopum. nam quae vnquam ratio erit, cur ea ad octodecim decumanas potius, praeferenda sit, quam ad viginti vnde decumanas, vel duo et viginti duodecumanas, vel aliquid aliam deinceps periodorum potest dici, esse quidem viginti quatuor quartodecumanas, esse autem sex et viginti quaeque sexdecumanas, et octo supra viginti quaeque decumanas. Sed et his licet pariter alia addere. nam satis superque de quotidianis haecenus actum est. In tertianis vero et quartanis nugacior res haec est, et longe est magis in illis omnibus quam deinceps sunt. Periodus enim qui horas sexdecim comprehendit, nihilominus magis in tres referenda tertianae est, quam in sex quintanae, vel nouem septanae, sed et in duodecim nonanae, et in quindecim decumanae, et in octodecim tredecumanae, in vna supra viginti quindecumanae, et eadem erit subinde aliarum ratio. mihi enim satis fuerit viam ostendisse tempus in istis coterendi. At qui et periodus quindecim horarum (ut enim et istius viam ostendero, ad alia transibo) quatuor sane quartanarum est, sed et octo septanarum, et vnde decim decumanarum, et horum omnium eadem methodus est. Ego vero horum vnum quodque pro lusu illis respondeo qui statim possunt haec apprehendere ob id, quia puerile aetate in numeris exercuerint. nam quae ea exercitatione caruit, non modo mensibus, sed integris est annis ad hoc egeret, ut in rebus inutilibus sapientis videret, quas tamen nonnulli sibi inuicem magno est studio proponunt, nec eos huiusce rei pudet. Quod igitur omnes hi qui de typis libros edidere, bifariam peccent, quum nec morborum formas doceant, et preterea rebus omni vilitate carentibus tempus coterant, satis abunde iam demonstratum esse arbitror.

Quam innumerae et inexplicabiles, ex veterum hypothesebus typorum coniugationes oriatur.

CAP. 6.

Verum quoniam nos est compulerunt, relicti illis qui utilia sint, tempus in his refellendis perdere, ostendamus quod stupiditatis deuenerint tamen ipsi, tamen illi qui ipsis non secus, ac si utile quippiam doceant, attendunt. Nam ut illis consentiamus, sermonem ab ipsis de ea re haberi quae fieri minime possit, sed quae tanquam exercitatio quaedam tractanda sit: cur propter id quod haec istorum hypotheses sibi inuicem pugnant, tantam est huic rei exercitationem adhibent, quam ne millefima quaedam artis curandi pars est: Ego vero primum eas hypotheses recensabo. Eorum itaque nonnulli ponunt typorum circuitus ad quindecim usque dies pueri: alij vero ad mensem: nec desunt qui velint ad duos et tres est menses. Nimirum quod ego de his sentiam, quae ab Hippocrate prolata sunt circa illas periodos, quae sunt propter quartanam, alibi insinuauimus, ubi eam tradidi contemplationem, quae (ut mihi persuadeo) arti utilis est. In praesentia vero, quum minime instituerim aliquid in hoc sermone docere, verum eos redarguere, quae res inutiles literis tradidere, atque eam laudant speculationem, quae omni profusus hinc careat utilitate: ad eos me primos vertam, quae exercitationis gratia typos usque ad quindecimanum protrahunt. Hi sane non animaduertunt, quod hanc suam evertunt hypothesis, alijs quas ipsi proposuerunt: quia si febris, cuius accessio horis teneat tribus ac viginti, non fuerit quotidiana quae horam anticipet, erit necesse, ut sint quatuor et viginti vigesimoquartanae: quemadmodum si pro horam tardius inuadat, erunt vigesimo sextanae, et ille quidem viginti quatuor. Quare quum dicunt typos ad decimam quintam usque die progressi, a veritate aberrant: quod longe adhuc magis faciunt, quum tertianarum aut quartanarum aut quintanarum periodos, si duabus horis vel praeterant, aut remorent: in typorum complexus referunt commutabiles vigesimo sextanis quatuor et viginti. Sed iam relicto eorum circuitu, qui quindecim dierum sit, quintanum aggrediamur, in quo si accessio hora vnica praecedat, erunt viginti quatuor nonagesimo sextanae: si vero retardet, nonagesimo octanae rursus viginti quatuor. Qui itaque haec ponunt, ac deinde commutabiles aliquas accessiones anticipare, alias retardare, suam aperte tollunt hypothesis. Vnde necessarium quidem est, ut ipsi supponant typos integris diebus et noctibus finire, alioqui enim nihil erit quod ipsi nudent. At eoposito, vel ipsis inuitis, typi in longum dierum numerum prouehentur. Quapropter melius illi egere, qui statim inter initia statuere dierum numerum in typis esse incomprehensibile, quippe quum saltem id effugiant, quod secum non pugnant, et si nihil ipsi praetera dicerent: nec illos imitantur

A imitantur qui ipsi se ipsos conuincunt, dum ponunt typos ad quintamdecimanam diem vsq; posse peruenire: & subinde coguntur illis uti, qui non modo multis decenarijs numeris sed etiam centenarijs constant. Et proinde sicuti fugere non possunt typorum multitudinem: ita nec eorum in uicem complexus. Porro sicuti qui tres tantummodo ponunt typos, quotidianum, tertianum, & quartanum, ex eorum tantum complexu plures eorum conficiunt coniugationes: ita quoque erit istis opus omnes inuicem typos complicare. Quare ut qui tres esse typos aiunt, eos componunt, primum quidem secum eorum unumquodque, mox vero cum alijs mutuo: ita & istis erit necesse ut simul eos typos compliceat. Nos autem a quintana exordiamur, & ostendamus quod ea complicata, plurimas pariet coniugationes; nihil autem refert si coniugationes dicat aliquis, aut complexus. Prima itaque coniugatio haec sit: Prima die oboriatur quintana, sed mox tertia & quarta sit ab omni febre immunis: quinta vero ea accessio, quae ortum prima die habuit, iterum inuadat, & sexta accessio quae secundo die: postea autem septima & octaua absque febre fuerint, nona subinde tertiam afferat primae quintanae accessionem, & decima ipsa quoque tertia illius secunda, & secundum eandem proportionem quarta progrediat, ut nihil tantum in praesenti differat, duas dicere quintanas, vel duplicem quintanam, quod tantum neque concedunt. Secunda vero coniugatio duarum quintanarum erit, si primo die unius quintanae accessio hominem detineat: se-
B cunda, febris nulla sit: tertia autem alteram habeat quintanam exorientem, ceteris subinde eundem ordinem seruantibus. Tertia duarum quintanarum coniugatio. Primus dies alteram earum, alteram vero quartus exorientem habeat: reliqui autem dies semper hanc proportionem seruent. Quarta coniugatio duarum quintanarum: Earum altera prima inuadat nocte, altera die secundo. Quinta earundem coniugatio: Altera initium habeat primo die, altera nocte secunda. Sexta quintanarum duarum coniugatio: prima quidem primo die suam habeat originem, altera vero tertia nocte. Septima coniugatio duarum quintanarum. Altera primo oboriatur die, altera circiter quartam noctem. Has septem coniugationes complexi sumus, supposito semper ex binis quintanis prioribus semper primo die ortum habere. Totidem autem efficiemus, si ponamus earum alteram priori nocte incipere. Quod si pari est passu sextanam complicauerimus: patet quod plures gignentur coniugationes, & plures adhuc si septimanam istis iunxerimus: atque etiam longe plures si octanam, vel decimanam, vel vigesimanam, & trigesimanam, & quadragesimanam silentio praeteriam, & ceteras quoque alias quas necessario has istorum hypothese sequi monstrauimus, sed illas dimittamus in praesenti. Sufficiat autem nobis ad decimanam accessisse. Vbi mihi attende, quoniam nunc complexus exposuimus, quoniam duplex est quintana. Sed si ea triplex fuerit: constat sane aliam coniugationum multitudinem futuram non paruam. At potest & quadruplex ea esse, si unaquaque die inuadat accessio. Potest
C vero & quincuplex esse, quoniam scilicet quinta alia praeter dictas quatuor quintanas, quintana & ipsa, nocte aliqua illis intermiscetur: quod quadrifariam potest contingere, quum haec possit vel prima nocte suboriri, vel aliqua aliarum deinceps, secunda inquam, vel tertia, vel quarta, vel quinta. Porro eadem quoque pende ac in his uarietas erit in alijs typis, & maior est, quo maiori dierum numero constiterint. Si igitur uniuersam quintanae diuersitatem cum illis composueris quae ad sextanam pertinent: poteris (ut arbitror) quae sit harum multitudo perpendere. Sed si praeterea istis septimanam, vel octanam, vel aliarum deinceps quampiam, & mox rursus ex his quatuor typis simul commixtis si alias pepereris coniugationes, deinde ex quinque, & subinde etiam ex pluribus, poteris (credo) ratiocinari quantum sit futurus coniugationum numerus, vel quot etiam libris haec horum doctrina egeat. Ego autem breuibus qualis sit futurus earum plerumque, hinc exorsus, insinuabo. Penes typum unumquodque opus primo erit uarietatem coniugationum percurrere, ut paulo ante in quintana nos ostendimus. postmodum illas simul componere, primum unam quintanae coniugationem, uerbi gratia, cum alia sextana, ut ex his duabus coniugationibus tertia quaedam alia efficiatur: & deinde omnes cum omnibus coniungere ita, ut una duabus, mox & tribus, post & pluribus, quousque omnes complexi typi coniugationes cum una commisceas: post hoc duas eiusdem typi, utpote quintanae, cum unaquaque aliarum componas: ac deinde cum duabus, cum tribus, cum quatuor, donec inuicem omnes complexus fueris, & ita rursus quatuor coniugationes illis quae ad unumquodque typum attinent, miscendae erunt, postea quinque, deinde sex, quoad omnes quintanae cum omnibus aliorum coniugationibus composueris, non omnes quidem simul, sed sigillatim unamquamque, ut quae sunt ipsius quintanae cum illis quae septimanarum sunt, postea cum octanis, vel nonanis, vel decimanis, vel etiam alijs subinde. Sed ut quintanas alijs quibuscunque commiscuisti, eodem modo & decimana erit cum alijs quibuscunque miscenda. & sic septimana, octana, & reliquae omnes. Quod ubi feceris, necesse postea erit typorum trium coniugationes omnes omnibus complicare, deinde quatuor, postea quinque, & sex, & septem, & sic deinceps, quousque omnes omnium fuerimus complexi. Quod uero plurima sit harum coniugationum multitudo, ut feret quot milia sint futura ne numerari quidem facile possit, credo: unumquodque, vel si supputandi artis etiam fuerit ignarus, posse cogitare. poterit tantum is & ab his qui arithmetices periti sunt, eius numeri amplitudinem habere. Nam si haec uelim persequi, maiore mihi libro erit opus, quam illi sint quos isti qui haec garrunt, edidere, nec id cogitant quod uix vel millesimam particulam istorum complexuum, quamuis nugas plurimas effuderint, attingere. Vnde si uile esse existimant typos simul componere, sciant se minimam huius tam uilis rei inuenisse partem. Si uero inutile, erubescant iam, & Vulcano suos tradant libros: nam tempus, si hoc ipsum facere noluerint, eos perdet. Nam quis, nisi alius unquam eos describet, vel quis hos quoque dissectos uerbis diurnis non accommodabit.

AD EOS QUI DE TYPIS SCRIP.

Alteramethodus Typorum inueniendorum.

CAP. 7. E

His iam cōscriptis & quibusdam amicis traditis, qui volebant alios etiam docere, quomodo tabula ea se haberet, illis sic proponentibus ego statim typorum multitudinē attuli. Hęc itaq; methodus non est diuersi cuiusdam generis, sed priori illi potius subiecta. Persuasum autem & tu quoq; habebis rem hanc sic se habere, si primum memoria repetas, & horum recordationem in promptu semper habeas, Nos in præsentia diem, tempus id vniuersum appellare, quod diem noctem q; comprehendit: id ipsum quidam nycthemerum (quasi nocte diem dicere velis) appellat: & ea ratione dicunt annum constare diebus tercentis & sexaginta quinq;, & quarta etiã parte vnus. Hęc itaq; quatuor & viginti, diem vnum absoluunt: duos autem, octo & quadraginta: tres, duo & septuaginta. Typis vero nomina indita sunt, non ex diebus ipsos complentibus, sed ex accessionum reditu. Tertianam quippe appellamus, vbi accessio tertio quoq; die inuadit, duo bis interim absolutis. Quartanam, in qua quarto, in hac quoq; tribus iam perfectis: & in alijs quoque secundum eandem rationem. Quare cum periodum inueneris typi alicuius quatuor continentem dies, illum quintanam dixeris: neq; enim idem est accessionem quinto oboriri die, & circuitum esse dierum quinq;. Quum hæc igitur memoria tenueris, reminiscere præterea methodi, quam tabella descriplimus. Porrò diximus horarum periodicarum propositum numerum, qui ni mirum inter duo initia accessionum medius continetur, esse considerandum, si ille aliquem numerum ex illis in tabella descriptis, quicunq; ille sit, metitur, ij vero ex multiplicatione horarum viginti quatuor perficiuntur. Vt vero absq; vlla etiã tabella id ipsum ex digito inuenias, age sic. Si sex proponantur atq; etiã octo, facilis erit eiusce rei inuentio. Si enim horis sex proposita cōstet periodus, quatuor erunt quotidianę: tres vero, si octo. Vbi vero septem proponantur, vel numerus alius qui horarum xxiiij numerum non metiatur, considera tunc, si is propositus numerus partē aliquam habeat, vel nullam aliam præter vnitatem: & si quampiã aliam ab vnitatem partem habet, quemadmodum, verbi gratia, nouem tertiam habet partem: quindecim vero, & tertiam & quintam: mox attendēdum erit si quępiã ex eius partibus aliquam cum viginti quatuor habeat communionem: sicuti statim viginti quatuor horarum numerus, tertiam quidem habet partem, quintam vero minime habet, vt quindecim habet. Igitur si contingat, q̄ proposita periodus sit horarū nouem, huius partem tertiam sume, & tertiam item viginti quatuor, octo inquam, & dices octo esse typos tribus diebus circumscriptos: hoc autem te meminisse volebam huiuscemodi typos quartanos appellari. Quòd si circuitus quindecim fuerit horarum accepta tertia parte quindecim, quinque dierum typos esse dixeris, quod ad sextanam attinet. At quoniam octo tertia pars est viginti quatuor, totidem etiã dices esse sextanos typos. Sin autem numerus ille propositus pars nulla sit, sicuti septem, xxiiij, octanas. Itã etiã si propositus circuitus decem sit horarum, affirmabis esse xxiiij, typos decem dierum, quod idem est, ac si vndecumanos dicas. Sic quoque si periodus xiiij horas cōtineat, xxiiij erunt typi. Simili etiã mosio si circuitus propositus horas exceßerit xxiiij: quemadmodum si fuerint xxv, dicere poteris xxiiij esse vigesimosexanos typos, sicuti & viginti. Vbi vero vtriusq; fuerit aliqua communis mensura, vtpote in septem & viginti, tertia reperitur pars, tunc asseras octo esse decumanas, quoniam xxvij tertia pars est nouem, xxiiij vero viij. Constat autem q̄ decumani typi periodus numero dierum nouem absoluitur, qui numerum horarum ducentarum & sedecim perficiunt: cuius pars octaua erat numerus iam propositus, vigintiseptē inquam. Continetur igitur methodus hæc in ea communi, descripta in tabella, hoc solum ab ea differens, q̄ possit facile hac absq; vlla descripta tabella reperiri horarum numerus, qui mensuretur dierum periodis, cuius numeri, ille qui propositus est, pars sit. Id autem theorema ab Euclide in libro de elementis demonstrat, septimo capite. Oportet sanè accepto eo maiori numero qui vtriusq; communis sit, inspicere quoties communis hæc mensura vtrunq; numerum dimetiatur. Verbi gratia in quindecim & viginti quatuor prima communis mensura est ternarius numerus: is vero H per quinq; quindecim metitur, viginti quatuor autem per octo. Siue igitur viginti quatuor per quinque multiplicaueris, siue quindecim per octo, eundem semper numerum obsolui inuenies, centenarum inquam & viginti horarum, dierum vero quinque: & proinde sextanum dices typum. Eadem etiã ratione, si numerus propositus sit horarum tredecim, communi quadam ratione tum is, tum vero viginti quatuor, illum permetientur, qui ex his ambobus inuicem multiplicatis redditur: qualis est trecentarum & duodecim horarum: est autem tredecim in primis numeris: illos etenim hoc nominant modo, quorum præter vnitatem, nulla est communis mensura. Trecentum ergo & duodecim numerus est, quem illi vtriusq; metiuntur, habet enim hic tredecies horas viginti: & typus continebit tres ac decem absolutos dies, idest quartodecumanus erit.

Quum is etiã, quater & vigesies metiatur trecentum duodecim, multitudo typorum erit quatuor & viginti. Sic itaque & hanc huiuscemodi demonstrationem habeant, quamuis vel inuitus hæc inuutilia vos docuerim: nam præstat ista omnino neglexisse, Pythici præcepti memores,
Tempori parcendum esse,

Galeni

GALENI LIBER DE CAUSIS PROCATARCTICIS

Nicolao Regio Calabro interprete

ARGUMENTVM LIBRI

Probat causas dari procatarcticas, & refellit veterum medicorum sophismata.

*Aduersus sophistas qui procatarcticas causas negarunt, ac quot & qualia
sint genera causarum.*

CAP. I.

Naturales philosophi illi veteres, quorū studium erat, vt humano gene-
ri prodescent: nō modo ea quę apertē cognoscuntur, tractabāt, verūm
& operam nauabāt, vt abditarum etiā rerum complures inuenirēt:
& inde proueniebat vt illis temporibus rerum inuentionibus maximā
fieret accessio. At vero ex his posterioribus tā philosophis quā me-
dicis non nulli, glorię quidē cupidi, desperantes vero, vt par est, eius
se posse fieri compotes, quibusdam versutijs impliciti fuere. Alij autē
quum ppositas sibi cauillas diluere non possent, ē duobus alterū passi
sunt: nam vel illis perinde ac veris acquievere, vel arbitrati sunt æquū
esse vt de omnibus dubitarem. Et nimirum circa causas à Gręcis pro-
catarcticas quali pręincipientes vocatas, (nos forsitan non ineptē antegressas appellare posse-
mus) aliquod etiā reperitur sophisma, quod in causa fuit cur priores, alios quidem ex his qui suc-
cesserunt, in dubitationem ducerent: alios vero ad id vt illi assentirent adducerent: ita vt eam contē-
plationem, quę ipsa per se & sufficiens & necessaria est, quā q; longam artem Hippocrates no-
minauit, istis suis his mirabilibus captationibus longiorem reddant. Tu vero o Gorgia, quum hu-
iusmodi medicos derideas, pręsertim autem nuper, dum videres quēdam delusum atq; ab ipsi-
s huius artis operibus redargutū, efflagitasti à me, vt de antegressis causis, seu procatarcticis, quas
etiā antiquorum complures, occasiones vocant, commentarios tibi scriberem: ob id. n. censue-
runt eas esse morborum occasiones dicendas, q; in primis imbecillitatem corporum animalium
monstrant. Nullus etenim qui bono constet corporis habitu, si vel secundum crura frigeat, vel ca-
lorc estuct, vel pręter modum excreatur, vel tristitia vel alia huiusmodi re afficiatur, statim etiā
egrotat. Sed huiusce generis causę sola inualida corpora cōmouent, & inde (vt quidem arbitror)
pręstitę sunt sophistis occasiones argumentorum, dum probare nituntur, quod si aliquando non
obsunt, non sunt etiā quum imbecilles tangunt, pro veris causis habendę. Quia si ea sint natura
vt agant, ex se vim haberent agendi, neq; ab inualidis corporibus haberent vt efficiētes videren-
tur, quod tamen secus est: videmus siquidem mille simul in teatro sedentes, ē quorum numero
quatuor tñ æstuant, & in eis vnus à febre arripitur, nec plures, quemadmodum & Menandrum
familiarē nostrum, pridie vidimus: qui quum ē stadio post certamen exiret, conquerbatur q;
secundum caput doleret, & paulò post cœpit febre teneri. Illum nos secunda die visentes iussimus
(vt nostri) caput rosacco oleo foueri, mox dormire, postmodum impensē lauari, nihil timentes,
si aliq; adhuc reliquię febris viderentur relicte: ceteris tñ medicis consentibus expectandum
tantisper, donec videretur qualis foret inualio quę per tertią diem solet inuadere, Gręci diatriton
dicunt. Habitis igitur verbis multis, quorum gratia hæc à nobis literis mandari rogasti: dum neq;
nos vnq; illos, neque illi nos de sententiā mouere potuissent, egrotanti facultate permissa, vt quod
ille mallet, eligeret: omnes vnā recessimus. Sed paulò post accessit ad nos qdam ex Menandri do-
mesticis rogans vt ad illū rediremus, id quod fecimus. Nā neq; adeo erat Menander rudis, vt eas
rōnes vel nō apprehēderet, vel nō cognosceret eas q; veriores sint cē efficaciores, vel ignoraret cē
iudicem

r^a. Aph. 1. Ex.
ord. 2. b

iudicem dissidentium rationem esse in primis experientiam: nec obliuioni præterea mandauerat E
 ea quæ peractæ rant, quando iuuenis ille, qui ex labore febricitauerat, balneis adhibitis, reclaman-
 tibus tñ medicis alijs, confestim integritati restitutus est. Sed & alium (vt te non later) qui diceret
 se præ æstu febre fuisse arreptum, balneis pluribus sanauit. Quum q̄; cateri timerent, & faterentur
 se ignorare qualis esset futurus euentus morbi; illius in iuuenis, qui iam delirabat, ego subridens
 non multò post, inquam, fluorem sanguinis è naso patieris, & sic omnino à morbo liber euades.
 At illi irridebant, aiebant q̄; nequaquã hæc diuinari posse: verum statim è dextra nare sanguis deflu-
 xit. Sed & sudorem qui deinde superuenit, prædixi, & copiosam alui deiectionem, & vomitum,
 & multa etiam alia quæ ad naturam & curationem morborum attinent. Illi autem eo absunt, vt
 credant posse quippiam tale opus perfici, vt vatum potius q̄ medicorũ munus esse putent, huius-
 cemodì præfagire. Non ergo eis ille credere debebat: qui etiã mihi dixit, eorum se nullum à princi-
 pio aduocasse: sed illi hoc etiam inter alia mirabile agunt, q̄ neque etiam accersiti agrotos adeunt.
 Tu verò (ait ille) me doceas quo me velis modo rosaceo vti, quibus etiam cibus à balneo vesci: ob
 id ipsum. n. te rursus vocauit. At ego his, sicut tunc mihi visum est, institutis, ad alium accessi egro-
 tum, qui parum ab vrbe aberat: & mox altera die rediēs reperto homine absq̄; vlla omnino febre,
 iussi iterum lauari & copiosè etiam, & deinde solitas aggredi actiones: & sic ea omnia obiuit F
 nera, quæ sibi ex natura debentur, famoso illo non expectato diatrito. Nosti præterea & aliũ ado-
 lescentem, qui penè cõsilio huiuscemodì medicorum deperijt. Is siquidem biliosissimus, nec non
 & calidissimus erat: atq̄; iter per æstum, loca q̄; profunda ac arenosa, concitato motu fecerat: & ita
 exiccatus in gymnasium se contulerat, nam ex ijs erat, qui ea exercitatione delectabantur.) Vbi
 post frictiones & vnctiones alter adolescens illi ætate par, obuiam factus & amplexus, cum iterum
 exagitauit, ita vt iã & frictionum oblitus, & quod inunctus esset, colluctauerit diutius. Mox q̄; ter-
 tio quum se lauisset, domum q̄; rediret, illi oblata est occasio maioris erroris. Occurrit nanque qui-
 busdam amicis, qui inter se rixabantur, iam q̄; ad verbera deuenerant: quos dum ille diuellere co-
 natur, adeo exiccatus est, vt horrere statim cœperit, vri q̄; sibi videretur: tandem domum delatus,
 decubuit. Sed quum in istorum medicorum manus incidisset, illi inuasionem tertix diei expecta-
 ri iussere: nobis tamen consulentibus, vt quã primũ vberimè lauaretur, & cibus quã humili-
 dus administraretur. Tu verò probe tenes, quod quum tertix diei inuaderet exacerbatio, ille
 pulsu penitus carebat, & frigebat, nec se aut mouere, aut transferre poterat. Præ siccitate autem
 virium q̄; imbecillitate, neq; os neq; linguam mouere, neque vel modicum quid loqui potis erat.
 Necessitate igitur ea famulus ipsius compulsus, nos adiit rogans, vt quã celerrime accedere G
 mus, & opem adolescenti ferremus. Quem accedentes tabe confectum vidimus, & postea vix
 diebus pluribus valetudini restituimus: & tu, qui interfuisti, hæc omnia scis: id enim medicis
 omnibus videbatur esse præter omnium opinionem, quum ab antiquorum nemine scriptum re-
 periat: & censebant hoc nostræ potius esse temeritati adscribendum, velle ante accessionem
 cibum atque etiam vinum adolescenti offerre. Sed & os quandoque illi vi aperiebam, vt cibum
 ingererem. Quum verò ille se melius habere cœpit, ante inuasionem ab exhibendo cibo me
 continebam, vt animaduertere posses, quo pacto ille dissolueretur, frigidus q̄; & propè sine pul-
 su redderetur. His tamen sic etiam peractis, vix potui illis medicis qui aderant, persuadere, id
 ipsum fuisse, vinum inquam cibum q̄; ante inuasionem obtulisse, quod adolescentem supersti-
 tem seruauit. Illi autem ex me sciscitabantur, qua tandem ratione id agerem: erat enim illis hoc
 admirationi. Atego existimabam non esse par, vt illis responderem, qui in ipsis statim artis ini-
 tijs aberrarent, vtpotè quum & quæ sint elementa animantium, & qualis morbus febris sit,
 ignorent. Verum in alijs literarum monumentis de his disseruimus: neque operepretium est
 vt pleniorẽ de his sermonem habeamus, quæ sunt præter institutum, quamuis sint etiam
 vtilia, quã de ijs de quibus loqui instituimus. Nobis enim proposuimus nullius præterquam H
 vtilium rerum per hos libros meminisse, immo ea omnia remouere, quæ male se habent, eos
 imitantes qui vias veteres spinis ac sentibus obsitas, depurgant. Nam neque illis is erat sco-
 pus, vt spinas & sentes ressecarent: sed dum ad negotia sua properarent, puncti ab his sylue-
 stribus plantis, coguntur primum ea abscindere, & ita deinceps ad id quod sibi inter initia pro-
 posuerant, redire. Quod si non modo spinis & vepribus via sit intersepta, sed hamis quoque,
 & alijs præterea quæ illi possint esse impedimento: multum ille, qui eam purgaturus est, tem-
 pus conterere cogetur. Porro in hac nobis in præsentì proposita contemplatione, non nul-
 la reperuntur sophismata, quæ spinarum similitudinem gerunt, quædam verò veprium, alia
 hamorum, à quibus, incautus si quis ceciderit, statim capiètur. Et proinde non secus odio hæ-
 bendi sunt illi qui huiuscemodì sophismata consuunt, quæ beneficæ arti impedimento sunt: ac
 illi etiam qui ea in vijs, per quas homines frequentes transeunt, seminant. Nos itaque & ho-
 rum non nulla rescindamus, aliqua emendemus, alia conteramus, vt antiquam viam quæ non
 ad ciuitatem, sed ad artem omnibus ciuitatibus vtilem, fert, expurgemus. Primum igitur eos
 qui nunquam inter morborum causas immodicum frigus, vel æstum, vel repletionem, vel
 alia eiusce generis, numeranda censent, interrogemus qua nam illi sapientiæ ratione, aut qua
 opinione

A opinione inducti, ista nobis suadere velint. Num ex his quæ hic in terra degunt? Atqui nemo nostrum est, qui media ætate, circa meridiem, præsertim sub ortu canis, si in calidis regionibus ventis non expositis, quo maxime tempore venti † {qui per annum flare solent,} nulli feruntur, se offendi non animaduertat ac fugiat. Quod si immoderatiores æstus omni carerent offensione, quis vnquam esset frigidarum domorum vsus? quæ frigidarum aquarum commoditas? quæ vini aut balnearum delectatio? quid sibi præterea vult declinatio ea, quum eo tempore ad vmbrosiores domos diuertimus? nam quis tunc nõ horratur ad vtendum vino moderate, vt via ad pulmonem humecta reddatur? Vnde si citra quodlibet periculum possemus æstui nos exponere, superuacaneum esset ab eo fugere. Cur ergo mulieres pileum non abijciunt? cur bubulci atque etiam pastores ceteri coronas ex virentibus ramis non deponunt? Nullus tandem viator contecto capite iter faciat. Careant etiam conuiuia æstiuæ hedera, careant coronis ex rosis contextis: fugiamus cætera quæ nobis æstuosis temporibus solatio esse solent, doceamus pastores bubulcos q; ne solem meridiæ fugiant, ne etiam ad vmbrosa & aquilonibus exposita loca pecudes conducantur. Cur enim hæc fugienda si molestia carent? Cur etiam his quæ nullum afferunt incommodum, remedia quarimus? Nunquam sanè ista illis persuadebis, neque poteris vnquam

B cætera quæ à natura sunt procreata, ita docere, quin ea quæ ex natura contristant, sint fugienda. Dic quæso tu vnde huc accedis? ex quo tandem mundo exortus es? non ne hic omnia vsquequa que animantia suis functionibus deliramenta hæc tua redarguunt? quippe quæ per multa stadia peregrinantur, vt ætate calorem, frigus vero hyeme fugiant: & quæ præterea fugere nequeunt, æstum ac frigus locorum mutatione, cauernis que & limilibus habitaculis, vel tectis declinant. Ego autem libenter vellem, o sophista generose, vt tu ætate media, oriente cane, in regione aliqua humili, nullis peruia ventis stares, nudo capite, neque etiam per totam diem, vel subinde per multos, sed vnico tantum, immo tribus solummodo horis illis tamen meridians. Nam non modo vreris, febre q; laborares: sed delirares, exanimareris quoque. Neq; malum præterea esset, si hyeme media, niuosis temporibus, & plurimum pluuiosis, nec ita modo, verum exiens ex tepidioribus balneis: sentires liquidem quid frigus possit, & quas etiam causas morbus sequatur. Neque possum non admirari, quum tu balnea damnas ceu non rectè administrata. Nam quid aliud est malè balneas administrari, nisi eas non habere temperatum calorem? vel cur etiam eas damnas, quæ q; sint iusto calidiores vel frigidiores, temperiem excedunt: si nihil nos possumus à calore vel frigore lædi? aut cur ij qui in balneo concluduntur, mortem obeunt? cur etiam mul-

C ti in itinere ex frigore antequam ad hospitium peruenire potuerint, interierent? Nisi forsitan verum quidem esse putas aliquos ab immoderatiores caloribus vel frigoribus posse mori, non tamen ab his ipsis quenquam posse lædi, quasi possit quispiam absq; vlla læsione mori. Profectò hos iniquos sophistas deceret, vt sub terra se absconderent, vel saltem præ pudore prauas has opiniones deferrent. Hi tamen adeo ab hoc absunt, vt subinde etiam non vereantur vt alia quoq; sophismata, quæ & absurditate & impudentia maiori referta sunt, prioribus annectant. Dicunt enim se contendere, non quidem q; ab huiusmodi rebus non lædantur homines, sed q; non sint nocuenti causæ: quia si causæ existerent, semper eandem haberent rationem. Oportet autem nos dissoluere hosce nodos, quorum vis non in rebus est, sed in verbis: quia si aliquid sit quod possit quidem nocere, verum non semper sit morbi causa, & tu nolis, quia aliquando solum noceat, & aliquo tempore, causam appellare: iam non amplius de re erit questio, sed de nomine tantum erit ea cauillatio. Dic ergo id sanè nocere, nec tamen esse nocuenti causam: & noxium appella, illius tamen appellationis rationem nega. Noxium siquidem, sicut & salubre, nuncupatio quædam. Istius vero nuncupationis nulla alia ratio est, nisi quia nocuenti causa est. Vnde si quispiam horum quæ à te proferuntur ignarus sit, & illi dixeris aliquod esse noxium: intelliget

D ille quod nocuenti causa est. Dices quod mihi nocet non est omnino noxium, causa enim semper causa est. Atqui saltem quum nocet, necesse est fateri, esse causam nocuenti corpori cui nocet: & id ipsum est quod nos quærebamus. Nam quemadmodum si semper noceret, semper causa esset nocuenti dicenda: ita quum non semper, sed aliquando noceat: tunc quoq; solummodo causa dicitur: q; si tu hoc volueris vocare noceri, nihil hoc ad rem faciet: lis enim erit tantummodo de nomine. Quod si quaras, quid igitur est de re ipsa litigare? De re, inquam, est questio, quum quarimus si is homo qui nunc febricit, id passus sit à nocumento sibi à solis æstu, vel à gelu, vel ab immodicis exercitijs illato. Disserere verò an id quod nocuit, sit appellanda causa, vel ne: non est ea amplius dissertatio de re, sed de verbis. & si quis his assentiet, nihil propterea medicinæ oberit, non tamen hæc sunt admittenda. Possumus nos quidem & sine villo ferè negotio explicare quid hoc nomen causa significat: & ea res adeo exigua est, vt nullus ferè in hac lingua eductus illius ignoret significatum. Si n. quempiam se in forum conferentem interrogaueris, quanà ille de causa domo exierit, aduerte quid ille respondeat: dicit etenim, q; aliquid empturus, vel amicum conueniturus, vel aliquid aliud huiusmodi, ita vt semper insinuet id quod sibi opportunum est, causam fuisse. Vnde hæc oia ad idem genus attinent, siue id dicas propter quod aliquid factum est, siue vtilitatè generationis eius, siue finem, siue scopū, (nam nec quicq; inter hæc interest.) semper

DE CAUSIS PROCAT

per nimirum te velim id intueri quod dicitur, non autem semper de vocabulis esse sollicitum. Quod E si alia quoque exempla desideras, pete à fabro qui lignum perforat, vel dirigit, vel dolat, vel conglutinat, propter quam causam id efficiat: ille statim respondebit, lecticæ causa, Vnde & ipse scopum suæ actionis causam vocat: quem ubi est assecutus, vniuersa actio delinit. Nec secus etiam textor, si cum interrogaueris cur fila staminis deducit, vel lanam pectit: propter id respondebit, quod suæ actionis finis est: affirmabit. n. se omnia indumenti gratia facere. Quod si rursus quam ob causam indumentum fecerit, ab eo petas: dicet ille vt corpus contegat, & à frigore tueatur, & id genus causam quam maxime omnibus est in vsu. Est & aliud non minus hoc consuetum, quum causam in materiam referimus: vnde si reprehendatur faber quod paruam fecerit lecticam, statim ille id lignis attribuit, figulus verò terræ, & pictor coloribus. Quis enim est qui non frequenter homines audiat, quum petitur cur lignorum compagine in lectica dissolutæ sint, aut cur floridus picturæ color citò defloruerit, quid etiam fuerit in causa quod ædes citò corruerint: respondentes, fuisse id, quoniam ligna viridia erant, quæ subinde, quum aruere, distorta sunt: quod etiam optimorum colorum copia pictorem defecit. ædificator vero ait, quod vel calx, vel lutum, vel quippiam aliud his simile praua fuere. In omnibus siquidem his materiam causamur. In his etiam instrumenta ponimus. Si enim causam quæris cur faber lecticam malè coagmentauit, qui tamen non esset malus artifex: ille statim respondēbit, quod prauè affecta erat dolabra, terebellum crassum, lima & malleo carebam, securis etiam erat obtusa. Pari etiam pacto si ex librario petas, cur non rectè scripserit: dicet ille, chartam asperam extitisse, atramentum verò fluidum, pennam autem obtusam, defuisse etiam cultellum quo ipsam rectius formaret. Is etiam dum chartæ & atramenti meminit, materiam profert: dum pennæ & cultelli, instrumenta. Sed quis est præterea qui ignoret, quod etiam ipsos artifices culpamus tanquam causas errorum, qui in opificijs committuntur: tunc in primis quum nihil habemus quod possit in instrumentorum defectum referri: Præstantium quoque opificiorum causam fuisse artifices profiteamur. Dicimus enim quod is (vt potè Phidias) statuam illam effecit, alius verò Iouis Olympici simulacrum: nec non & medicum sanitatis, quam in ægrotis efficit, causam, & gubernatorē nauis, quam à procella seruat. Dicimus etiam causam esse nauis illam qui eam construit: & idem de lectica, carpento, & similibus. Vt tandè duæ quidem sint primæ causæ, atque maxime principales: scopus inquam, cuius gratia fiunt omnia quæ fiunt, & effector à quo ea fiunt. Has dignitate sequuntur tertia & quarta, instrumenta nimirum quibus, & materia ex qua. Porro in humanis artibus, nisi causæ oēs conueniant, nullus vnquam effectus absolui poterit: nam nisi aliqua esset lecticæ utilitas, nunquam faber illam construeret. Sed si aliqua sit illius utilitas, careat verò dolabra, serra, terebello, alia quæ in G strumentorum suppellectili, neque sic lecticam coagmentabit: & si hæc illi omnia præsto sint, & mox ligna deficient, neque ita componetur lectica. Neque si instrumenta & materia parata sit, & utilitas virgeat, absit autem artifex, vnquam quicquam fiat. Et hoc in omnibus alijs artibus pariter inuenias, Omnes siquidem alicuius gratia agunt, egent etiam tum instrumentis, tum materia. Quod si aliquando secus fiat, tunc vnico videntur genere causæ orbata, eo inquam, quod dicitur cuius gratia fit, quod in his accidit, quæ casu fiunt: ea quippe nullius gratia fiunt: deficit tamen quandoque & id per quod fiunt. Per quod autem est instrumentum, sicut propter quod, est utilitas generationis rei: à quo, est artifex: ex qua, est materia. Et iam quidem hoc constat, nihil vnquam reperiri posse, quod materia non egeat ex qua consistet, & efficiente à quo fit: nec aliquod reperias quod contra se habeat, Semper etenim necesse est vt sit conuentus alicuius patientis, quod vicem materiæ habeat, & alterius quod circa ipsam agat, & efficientis rationem teneat, & hoc eget nonnunquam instrumento si alicuius gratia egerit. Agit tamen aliquando etiam sine instrumento, quum nullius gratia agit. Nempe si quis calcitratus in pugna inde fuerit mortuus: quod calcitrauit causa effectrix (vt ita dicam) mortis fuit, instrumentum autem crus fuit, materia corpus illius qui fuit calcitratus: & si id ex proposito ille fecit, causa alicuius id effectum est: quod si non alicuius gratia factum est, illud in fortunam referendum H est. At quum ex frigore continentis aeris vel æstu læditur quispiam: aer continens effectrix causa est, materia corpus quod afficitur. Quare nunquam speraueris te posse aliquem reperire effectum, nisi efficiens & materia coeant: ablato enim eo quod patitur, ex quo fiat id quod faciendum est, qui poterit esse efficiens à quo fiat? Vnde oportet vt hæc utraq; aliquid ad generationem rei conferant: quæ autem ad rei generationem conducunt merito causæ appellandæ sunt. Iam. n. omnes homines causas appellant, quæ ex sui natura ad rei generationem aliquid afferunt. Potes autem tu vel causam nominare, si libet, vel principium. Verum in omnibus his aliquid istis oppositum reperias, quod tamen per accidens est. Faber nempe, terebellum, & lignum ad vasis generationem aliquid ex sui natura conferunt. Statim. n. vt id constructum est: poteris intueri lignum & foramina, quæ terebello fuere à fabro facta. At locus ubi iacebat lignum, vnde à fabro fuit ad hoc opus assumptum, & aer qui id in orbem comprehendebat, causæ dicentur, non primum, sed per accidens: & quia artifex homo erat, eum aliquo contineri loco necesse est. Quod quum ita sit, nec præterea opus sit intercedere inter ipsum & lignum corpus quod solidum sit, obsisteret enim ne ille in id agere possit: necesse fuit vt illud quod inter vtrunq; medium est, aut inane, aut si secus, saltim corpus sit quod cedat: qua ratione & aer aliquid ad vasis generationem affert. Hæc vero magis tibi euidentia videbuntur,

A. ibidem. d

A. ibidem. i

Adebuntur, si cogitaueris artificem, perinde ac ipsa natura facit, per vniuersam permeare materiam, dum agit: non aut vti nos, qui exterius tantummodo eam attingimus. Tunc enim satis erit apertū, r. ullu n tunc loci vsum fore ipsi opifici, nisi illius forte quo materia continetur, neq; aeris in orbē circūfusi, neq; inanis. Quapropter sepe in lapidibus atq; ēt in terra gignuntur animantia, vbi eundem penitus locum opifex occupat & ipsum opificium. Indiget itaq; faber, vt agere possit circa lignum, spatio intermedio quod non impediatur, non ea ratione qua artifex est, sed qua corpus est, quod alium ab eo qui materiam quæ efficitur continet, locū occupat. Hæc nimirum ex accidenti sunt, & tanq; ea sine quibus nō. Ea vero quæ ex accidenti sunt, quatenus presentia sunt, nihil ipsa operantur: videntur tñ ea ratione adiuuare, q̄ dum ea adsunt, ab eo loco ea quæ obfistere possunt, procul sunt: vnde magis valent, si abfuerint, impedire actum, q̄ quum p̄sto fuerint. Solidū quippe corpus interiectum inter fabrū & ipsum lignum, impedimēto est, quo minus faber possit circa lignū operari: quod si de medio tollatur, ex accidenti consequit̄, vt aer in illius locū subeat: quū. n. nusquam in hoc mundo inane consistere possit, locus, quē solidum illud corpus dereliquit, inanis oīno persistere nequit, sed aere, qui in orbē id continebat, defluēte repletur. Cōstat igit̄, fabrū aere ex accidenti indigere. Palam præterea est, q̄ qui ambulat substrato corpore solido eget, cui nitatur:

Balio vero circūfuso quod cedat. Non sunt tñ hæc illi opportuna qua ambulans est, sed qua corpus est, quod deorsum, hoc est versus mūdi cētrū, fertur: quodq; rursum in sublime ambulādo nequit ferri, citius. n. deorsum versus terram delaberetur. Sed neq; antè progredere, eo à quo continetur, illi non cedere. Quapropter recte illi, qui hæc pertractauerūt, dixerunt hæc ipsa potius rōnem rei tenere sine qua aliquid fieri non potest, q̄ q̄ causæ sint generationis eius. Porro ambulationis causæ sunt ipsius vtilitas, vis animalis, atq; ēt crura. Causæ vero sine quibus id fieri nequit, externa, corpus circūfusum cedēs, interius vero alterū quod resistat. Iam itaq; vniuersum de causis sermonē absoluimus, & explicauimus quæ ille sint, quotq; & quales, & quo modo inter se, tum etiam ab ijs quæ per accidēs, vel sine quibus non, differāt. Quod si nolit rursus sophista fateri fabrum esse causam generationis lecticæ, respōdeat quæso, num fateat̄ saltem factā esse lecticam à fabro: si vero id concesserit, an postea de appellatione adhuc disputabit? Si. n. vel q̄ ex se facta sit respōdeat, vel q̄ ab eo, vtroq; modo delirare redarguetur: quia si dicat ab aliquo quidē factā, de appellatione tñ voluerit mox disputare, nō ne primum verecūdabitur, q̄ nō de re aliqua, sed de noīe est sua ipsius lis? Deinde totā quoq; vitā euertit & cōfundit. Vt. n. dixerit fabrū fecisse quidem lecticā, nō fuisse aut̄ illius causam, non ne, perinde ac si quis concedat aliquem alium quempiam occidisse, illum tñ

Cnolit fateri fuisse causam mortis istius, putabitur extrema insania teneri? Libētissime vero audirē illum coram iudicibus loquentē, atq; ita dicentem. Viri qui iudices constituti estis, fatetur quidē Dion se occidisse Tiphonem, nec tamen putandus est Dion extitisse causa mortis illius. Profectō si id quod quippiam facit, est etiā eius causa: conuincetur Dion fuisse causa mortis Tiphonis, q̄ si alius sit à quo fit aliquid, & alius est rei illius causa, ille à quo occisus est, hic non fuit mortis istius causa, nec reus ipse habendus est, & proinde absoluetur, qui conuinci non poterit fuisse causa mortis. Sed quis non iudicabit hæc esse deliramēta & insaniam longam? Quare fatius erit iam his relictis alia aggredi horum deliria, vt quod præterea superest viæ purgemus.

Aduersus Erasistratum qui Procatarcticas quidem Causas admittebat, sed Negabat habendas in numero causarum.

CAP. 2.

l. i. f. 2. d. 2. f. u.
c. 1. 30 f. g. h

Est & alterum sophistarum chorus, qui sanè concedunt aliqua fieri, ac interire, lædiq; & alterari, atq; etiam horum omnium aliquas existere causas putant: mox tamen verentur cōcedere procatarcticas, id est antegressas, appellandas esse causas, vtpote qui nolint ab æstu, vel à frigore, neq; à plenitudine, neq; à labore fieri vnquam morbos. Quorum amentia mihi magis mirāda videtur, q̄ priorum, qui eas oīno, ac si non sint, negāt: istorū enim sophisma occasionem aliquam à mutata appellatione illius nominis habet: illorum vero penitus sophisma est, immo, si vere loqui liceat, potius circūuentio. Quia si hi existimant aliquid esse causam, hoc addidisse deberent, an ea materia circa quam id agit, impatibilis sit, an vero patiatur. Quod si ipsi impatibile esse affirmauerint, ne materiam quidem seruabunt: hoc enim est esse materiæ, vt ab efficiente patiatur, atq; facile ab eo regatur. Si aut̄ fateantur materiam pati, nunq̄ amplius negabunt, quin hæc quidem magis, illa vero minus patiantur: nam causæ quæ in eam agunt materiā, aliquæ sunt fortiores, aliquæ imbecilliores comparatione materiæ. Quæ omnia vbi illi concesserint, quæ deinde rō afferenda erit, cur è mille qui in theatro aderant, quatuor tantummodo fuerint à febre arrepti: num hos tantum à Solis calore comburi contigit? Nam si non modo decem, sed vnus solummodo in febrem sit illapsus, nihil hoc absurdi secū habet: quid. n. verat quo minus hic solū idoneus fuerit, vt in eo t̄p̄is spatio ab ea affectione læderetur, aliorum non nullos ob corporis bonum habitum æstum omnino neglexisse, aliquos vero imbecilliores quidem fuisse q̄ vt possent se ab æstu omnino tueri, verum fuisse opus longiori interuallo temporis, vt ea læsio in febrem desineret? Sed nos iam illum introducamus qui primus adeo fuit in his impudens: & ipse suismet verbis loquatur, quæ in hunc se habent modum: Causas sanè febrium primum atque etiam nunc sciscitari solent, & ab

Tertia Classis.

n n n

ipsis

ipsis egrotis audire volunt, an is morbus ex frigore, vel labore, vel plenitudine, vel alia simili causa originem habuerit: qui nec vere, neque ut conuenit causas morborum inquirunt. Etenim si frigus febris causa esset, qui magis refrigeratur, magis febre tenerentur: sed hoc non ita est, multi siquidem qui ad extremum usque periculum pro gelu deuenere, mox ab eo seruari, absque ulla febre permanere. Nec secus est in labore & plenitudine fieri videmus: in fortioribus enim quidam laboribus versati, maiori quoque repletionem graues, nunquam febre passi sunt. Hac sunt Erasistrati verba in primo libro de febribus. Hac vero ipse ita impudenter proferre coactus est, ut suum dogma sequeretur, sicuti paulo post exponemus. Sed de Erasistrato non tamen mirandum est: ipse enim glorie cupiditate adductus, multa ex istis quae a prioribus tradita sunt, innouauit, multa et diruit: quantum de istis qui ipsum sequuti sunt, illius siquidem glorie ipsi minime erant participes. Unde si isti haec consulto agunt, manifeste insaniunt: si vero secus, admodum ignari sunt, quippe qui ipsam veritatem non agnoscunt, facile decipiuntur. Porro huius dissolutio sophismatis neque multam etiam dialecticae disciplinae peritiam exposcere vult: sic enim ait ipse, Si refrigerari, febricitandi causa est, qui magis refrigerit, ille magis febricitabit. At res haec non ita se habet. Quia si effectrix causa ipsa id absque patiente apto efficere posset, qui magis refrigerarentur, magis quoque febricitarent. At si frigus non omni corpori febrem afferre potest, sed illi tamen quod paratum est ad hoc, tunc non amplius erit necesse, ut qui frigerit magis, magis quoque febricitent: immo facile reperias aliquos qui ne semina quidem febris concipiant: quae vero sint febris semina, non spectat ad nostrum in praesenti institutum. Sane nulla cogit necessitas, ut febricitare magis sequatur eos qui magis refrigerant: potest namque & id euenire, ut qui magis refrigeratur, magis febricitet: potest etiam & omnino secus: sed & tertium accidere potest, quod magis, inquam, quis refrigeretur: & minus febricitet: & quartum quoque fieri potest, ut magis refrigeretur, pari vero febre arripiatur. & praeterea potest qui magis refrigit, nulla teneri febre, potuit siquidem quispiam nihil quidem febricitare, verum fieri attonitus, vel torpidus, vel tremulus, vel conuulsione apprehendi: ut accidit Alexandro, dum tempore aestiuo in Cydno Ciliciae flumine se lauaret. At vero nec illud est re vera confici potest, ut qui magis frigit, magis quoque laedatur: neque id sequeretur si ille pari modo aptus esset, tunc nimirum si magis frigeret, magis laederetur. Porro nec id est sequitur, ut si magis laedatur, magis febricitet, quum aliquando contingat ut aliquis magis laedatur, qui tamen non modo non magis, sed nec omnino febricitet. Quia si nocuum est omnino in solam desineret febrem, ubi maius esset nocuum: ibi maior quoque adesset febris: quum autem multi sint nocendi modi, qui possunt eos qui refrigerant, alij alios sequi, falsum esse multifariam monstrari potest, quod qui magis refrigerat, magis febricitet. Quod si non est necesse, ut qui magis frigit, magis febricitet, vel magis nocuum subeat: fatuum erit dicere, quod idem homo, quum magis friget, magis est vel febricitat vel magis laeditur. Ellet quidem necessarium, si ipse eodem esset affectus modo sicuti prius, ut quum magis frigeat, magis sit febre obnoxius: sed si secus, nulla amplius necessitas est vel magis febricitare, vel magis laedi. Hac profectio Erasistrati dictio eo libro descripta prava omnino est, quippe quae sophismata occasionem & fidem potius praestat, quam quod illud dissoluat. Sed mihi admodum temerarij complures videntur, qui nunquam in logica disciplina versati, ita ut ne ea quidem sophismata, quae fallaciam in promptu & omnibus expositam habent, possint discernere, audent tamen de veris decretis aliquid statuere: & deinde similes illis videntur, qui ambigunt an motus omnino sit, quam rationes, quae de eo afferuntur, intelligentia consequi nequeant. Diogenes vero Cynicus rationes illorum qui motum negabant, apposite satis deludebat: quum enim hac de re interrogaretur, Miror equidem (aiebat) cur, si motus non sit, nautae quotidie clamant ad Rhodum, ad Cnidum, ad Co. Et ipse ne tentabat quidem huiuscemodi diluere sophismata, quae aduersantur istis quae euidentia sunt. Dialectici vero in his potissimum versantur. Ipsi etenim rationem statim falsam esse cognoscunt, ex eo quod repugnat istis quae manifesto conspiciuntur: mox vero inquirunt num in proloquijs, vel in figura lateat fallacia: & si in proloquijs, an in omnibus, an in aliquibus, an in vno, & quo est modo. Quod si in figura: hic quoque inuestigant ubi error commissus sit, & unde ratio habet, quod quauis sit falsa, veri tamen similitudinem ingerat: neque enim iudicant par esse, aut omnino tutum, velle eas rationes examinare quid, inquam, veri contineant, antequam in istis, quae aperte falsa sunt, fuerint exercitati. Nos autem saepe videmus multos homines, qui quum per hanc artificiosam viam incedere nolint neque est per compendiarium illam Diogenis, & subinde diiudicare velint falsos sermones, id nec recte nec perfecte facere posse. Porro si sint philosophi Cynici, nullum quidem quod abditum sit, aggrediantur, praesertim si illis quae manifesto apparent, videatur aduersari: quin & rationes eas, quae istis contrariae sunt, omnino spernant, adeo ut neque velint exquirere qua parte fallant. Si vero sint Dialectici, statim paruo est negotio haec captiones agnoscunt. Verum ipsi vtraque de causa culpandi sunt, nimirum & quod adeo temerarij sint, ut in eas rationes, quarum sunt imperiti, se ingerere velint: & quod ea omnino obliuioni tradiderunt quae manifesto apparent. Sed velim recorderis, quod non modo viri sapientissimi, verum etiam rustici omnes bubulci, caeterique pastores, immo & ipsae pecudes, gelu & calorem immodicum fugiunt: nonne multi ob horum excessus interiere? an forsitan tu solus inter mortales, ex balneis male administratis nunquam laesus

Alatus es? Non potes Erasistrate eas rōnes dissoluere quæ afferuntur contra causas procatarcticas: Et non modo has, sed nec illas etiam quæ contra motum, quæ contra demōnem, nec eas quæ contra doctrinam, vel disciplinam, vel inquisitionem, vel inuentionem, nec etiam eas quæ contra horum causas afferuntur. Num igitur hæc oīa erant à te, tanq̄ non entia, spernenda: vel potius fides ijs, quæ euidentia sunt, præstāda erat, vt si quid ab aliquo fiat, hoc illius causam appellemus? Num ab immodico frigore vel immodico aestu nihil fit? at ob vtrunq; moriunt multi. Num moriuntur quidem, non tñ ledunt? qui fieri hoc vnq̄ potest? Num et ab alijs forsitan causis quis lædi potest, vt præ aestu vel gelu nunq̄ à febre possit inuadi? Oportet sanè attendere ea quæ quotidie fiunt: res etenim hæc non eget demōne. quum plerunq; videamus nocumentum, quod ex aestu est, vel in febrem desinere, vel in quippiā aliud simile: & illi (vt ego quidem puto) qui memores sunt eorum quæ ob hæc quotidie eueniunt, eos derident qui in hunc modum delirant. Quidam se in theatrū contulit, quum nullum in corpore sentiret incōmodum: sed vbi Soli ardenti caput exposuit, illud paulatim & calidius & plenius redditum est: mox cœpit dolere & exuri, subindeq; secundum vniuersa tēpora dolens discessit: qui postea difficultate tenebatur cutem, quæ circa frontē & caput est, mouendi, aridamq; eā sentiebat, & paulo post febris illum adorta est. Sed medicus die sequenti accedens, caputq; omphacino oleo frigido, vel rosaceo et perfundens, & administratis balneis, illum sanitati restituit. Quid quæso putas quempīā vel vulgarem existimaturum de tuo hoc sophismate? Quid præterea si videat aliquē qui probe quidē concoquat, nec vllō alioqui symptomate teneat, nisi q̄ post exercitationem, ex litigio quodam rursus exerceri adhuc magis coactus, cœpit articulos calidiores sentire, & paulo post totum etiam corpus aridum & inæquale, quod dum mouere vellet, videbatur suboriri sensus quasi vlcerosi cuiusdā doloris, moxq; febricitauit: sed peritus medicus inclinante febre, adhibito balneo, ipsum pristino & assueto victui restituit: Putas ne igitur illi vnq̄ persuasum iri, nō posse quenq̄ ex labore febricitare? At mirabitur quispiam fortassis, cur nulli vulgari homini hæc Erasistratus persuaserit, medicis vero nō paucis persuadeat. Sed id quidem mirandum non videbitur si audierit eorum plures afferentes, esse potius patriam prodēdam, q̄ propriū dogma. Cur ergo ipsi perdimus dum Erasistratorū dogmata redarguimus? huiuscemodi enim deliramentorum ea vnica causa est, q̄ qui putat omnem febrem sequi phlegmonem, oportet vt mox exponat, quo modo ille qui ex exercitio in febrem illapsus est, paulo post ratione victus instituta liber euasit. Non erat aut̄ verisimile rem ita succedere si phlegmone adsit: atq; longe et minus, q̄ ex ciborum ac vini oblatione id contingat. Vnde illi duorum alterum erat necesse, vel vt nihil ex his immutaret, quæ ex ratione prius tractata fuerant, vel vt ad sophismata conuerteretur. Primum autem ille nequaq̄ poterat perferre, quippe qui sibi hoc persuaserat, si vsquequaq; antiquos imitaretur, apud oēs in nulla se gloria futurum: vnde coactus postea est secundum aggredi, & mendacia cauillaq; confingere. Nec modo in his Erasistrato ac eius sectatoribus necesse fuit cauillari, verum & in illis quæ de hypostasi in vrina tradita sunt. Nam si suos assuefacerent discipulos in dignoscenda discernendaq; hypostasi, quæ purulenta est, ab ea quæ subinde in sanis conspicitur, redarguerentur facillime ex ijs in primis quæ videmus quum phlegmone in suppurationem versa soluitur, per purulentas vrinas. Neq; enim illis similes sunt, quæ solutis febribus excernuntur: in ijs siquidem id quod residet album est, neq; factorem habet, neq; colorem et quem purulentæ retinent, neque lentorem. Ne ergo aperte conuincantur, se deridere eos præferunt, qui hæc obseruāt: & eos tinctores appellant, qui aliquid ex vrina percipere volunt, quos supposititia etiam vrina sæpe decipiunt. Et hæc omnia agunt, vt admirandum illud dogma defendant, quod omnes febres ex phlegmone fiant. Ob id etiam neq; frigidam aquam potandam illis concedunt, qui ardente febre tenentur: ea. n. opportune exhibita, confestim sudant, liberiq; à morbo euadunt. Et tu Gorgia nos id sæpe effecisse intuitus es, quum nulla obstabat viscerum inflammatio, tūc enim **D**maximam febrem soluit frigidæ potus. Hi igitur, nequaq̄ bibenda est, aiunt, vt omnia ea declinamus, quæ nostram subuertere sectam valent. Sed & alia præterea artis huius auxilia reiecerunt, quippe qui timeant, ne ex illis redarguātur. In quo ordine reposuere et rationem causarum procatarcticarum, quum minime monstrare possint, quo pacto homine exaestuante, vel laborante, vel irato, vel moerente, transfusio ea sanguinis fiat in arterias, quam ipsi *παρέγχυσιν* vocant. Vnde varias rationes contexunt, sophismata machinantur, commentis quibusdam excogitatis illis insidiantur, qui eo accedunt vt artem benignam & vitæ opportunam addiscant. Quibus ex tot horū insidijs secus ac ipsi sibi prius proposuissent, euenit: dum enim rudes essent & imperiti, cōmunes omnium notiones seruabant, & ijs quæ manifesto apparent, credere assueuerant: mox vero adeo ab istorum mirabilibus sophismatis peruertuntur, vt adducantur ad id, q̄ non amplius rebus manifeste apparentibus credat, eorum nodos soluere nescientes. Hoc etenim admirandum commentum contra suos discipulos excogitare huiuscemodi medici, vt neq; eos permittant soli insistere experientia: neq; ad rationem adhortantes ad dialecticos remittunt, vt eos his irretitos sophismatis detineant. At illi, qui nullam vnquam adhibuere exercitationem in dissoluedis sophismatis, hos præceptores quasi deos admirantur. Tu sanè nosti q̄ non nulli, qui à quadam veluti aduersa

fortuna ad tales medicos delati sunt, fatentur sæpe, quod dum in memoriam reuocant ea quæ ipsi aliàs E
 passi sunt, assentiuntur quod ex æstu alijsque huiuscemodî, febres accendi possint: at quum ea quæ ab
 Erasistrato literis mandantur, perlegunt, statim sententiã mutant. Qui si alicui præceptorî artis
 dialecticæ perito adhesissent, facillime eius fallacias agnoscerent, ubi ipse inquit, quod multi in longe
 maioribus versati sunt laboribus, atque in maiori plenitudine fuere, quam ij qui febricitauere, & tamen ab
 omni morbo liberi permansere. Sed quæso, num propterea quod qui in maioribus laboribus versati
 sunt, nulla sunt arrepti febre, non potuerunt alij minus laborantes in febrẽ incurrere? Sed in medium
 proferamus nos aliquem oratorem, defendentem quendam pugilẽ, qui quod pugno vetulã percusserit, unde
 illa mortua est, ab aduersarijs accusat, & in iudiciũ trahat: ubi ab actore probat quod ille eam percus-
 sit, quod quæ ea mortua est: fingamusque rei patronum hoc modo cauillis Erasistrati cõfissum illũ defende-
 dere. Vos o iudices, millies hunc hominem in stadio pugnantem vidistis, ac maximis aduersarios plagis
 pulsantem, vicissimque ab illis pulsatum, nec tamen is ab illis, aut illorum aliquis ab hoc, interfectus est. Non
 ergo quod percusserit, causa mortis extitit, quia si percuti in cã esset quod quis moreretur, qui vehementius
 percuteretur, citius moreretur: quod quidẽ falsum est, quum iste maximas intulerit, ac et pertulerit
 plagas, nec ipse mortuus inde est, nec alium interfecit. Quis igitur credat quod ex illata plaga non admo-
 dum est magna, obierit anus? Nimirum si ex plaga non immodica posset quis mortem oppetere, hic qui E
 alioqui plurimis & validioribus plagis expositus fuit, è vita iam multoties decessisset. Quid obse-
 cre facturos iudices si talia audierint putatis? non ne irridebunt palam tam patrono, quam reo qui huius-
 scemodî patronum protulerit? Nam nemo mehercule est, qui non comprehendat, quod robur athletarum mul-
 tas potest vel est validas spernere plagas, quum tamen anus præ virium imbecillitate, ne mediocrem quidẽ &
 vnicam possit ferre. Is sane orator solis usus sophismatis Erasistrati nec iudices decipere, nec aliquid
 obtinere poterit. Accedat autem alter orator isto quidem peritior, qui inspecta vetula à iuvene per-
 cussa, respirante adhuc, paulo post tamen moritura, affinisque ipsius illum homicidij accusantibus, à
 quo illum defendere velit: & ita dicat: Si hic totum ferè vitæ tempus tum feriendo tum iccius perferen-
 do transegit, nec unquam vel ipse interfectus, nec ex aduersarijs quem interfecit, non est profectio
 ipsi causa mortis istius vetulæ tribuenda, sed potius eius imbecillitati. Nam si vnica plaga mortem
 inferre posset, longe magis & multæ & validiores inferrent: quod tamen non ita est. Quare si vetula
 mortua est, ob suam mortua est imbecillitatem. Hic quidẽ orator multo est priore præstantior, qui non
 modo reum vnde causa velle absoluere, verum & illam aliò transfert: nihil tamen & ipse efficiet, quum
 necesse sit tandem fateri, quod anus percutiente iuvene mortua sit. Attamen Erasistratus nec isto etiã
 dicendi modo usus est, quo sæpe nostri vtuntur, vt nimirum causam eius quod æstum vel frigus se- G
 quitur, in ipsam transferret rationem rerum patientium. Primo. n. occurrit ratio ea quæ ex trans-
 latione causæ depromitur, plurimum vnde audienti efficax: qui tamen si illi mox institerit, diligenterque
 perpenderit, inueniet aliquid in ea afferrî, quod congruere non videatur. Nam oportet tandem al-
 serere quod is affectus ex conuentu amborum nascatur, frigoris inquam ac imbecillitatis rei patientis:
 siue modo effectus sit ex ijs, quæ sponte & casu proueniunt: siue ex ijs, quæ plurimum: semper
 enim & frigus cum imbecillitate patientis concurreret. At hoc nihil decretis Erasistrati fauere po-
 test: vt cunquẽ etenim fateamur frigus, æstum, laboremque aliquid ad febrem facere, statim interro-
 gandus erit, quo id fiat modo. Vnde quum ipse respondere nequeat, necesse est ipsum non parum
 turbari: neque enim hoc leue est, rationabili interrogationi respondere non posse: sed longe adhuc
 grauius est, ab huiuscemodî rebus omnibus, suppositiones ipsius coargui. Etenim qui in estu ver-
 satus est, is febrem sentit: quæ in capite primum exorta, in vniuersum corpus mox dissundit, tanquam
 à lare ubi accensa est: Alter vero, qui plurimum laborauit, ab articulis accensum calorem in reli-
 quum corporis transmitti. Quis enim est qui si plus iusto ambulauerit, non sentiat sepiissime ex mo-
 tu crura calefieri? quæ si adeo subinde calefiant, vt vnã partes ceteras calfaciant, perueniente tan-
 dem calore in viscera, necesse est febrem exoriri: Quæ quidem febris in huiuscemodî rebus mani- H
 festa est cunctis hominibus, quippe cuius substantia ex abundantia caloris constat: Sed & id constat ex
 procatartîcis causis, labore inquam, calore, & istiusmodi ceteris augmentum illi præstari. At vt runquẽ
 negat Erasistratus, qui neque febris intellectum seruat, nam & eius substantiam acceptaret: ait vero quod
 semper quacumque febrẽ phlegmone præcedit. Si. n. ipse eundem huius affectus, quæ ceteri omnes, in-
 tellectum teneret, easdem et causas generationis illius teneret: moxque ab experientia res quæ eu-
 dentes sunt doctus ipse, ab ijs exorsus ad alia accederet: sed nihil ille haberet postea quod de Hip-
 pocrate dicere posset. Vnde omnis illum sermo defecisset: ipse vero aliquid dicere sibi necessariũ
 esse putabat, hoc siquidẽ illi constitutum erat. Quare constat quod illi necesse fuit multa innouare, & so-
 phismata aduersus ea quæ euidentia sunt, cõminisci: vnde et nos cogimur in his Erasistrati captio-
 nibus immorari, ac si nullum aliud nos negotium detineret. Habuit itaque aliquam cãm Erasistratus,
 vt diximus, cur non concederet quod causa nocuenti ex infirmitate est eorum quibus nocet: vt. n.
 hoc concesserit, & præterea aliquid oino fieri à causis procatartîcis, statim vniuersa ipsius de fe-
 bribus decreta corruet manifeste, eorumque absurditas apparebit. Porro causæ notio aliquid vnde in se
 confusi & indeterminati continere: & propterea alij quidẽ dixere cãm nihil in se habere, quod melius
 sit

A fit aut præstātius: alij vero, in quibus sunt empirici, dubij fuere sit'ne causa nec'ne: alij vero, vt Herophilus, acceperunt quidem causam esse, sed ex hypothesi. Sed illi, qui tauq̄ principem Erasistratum sequuti sunt, ex ordine causarum procatarcticas remouent: has autem omnes nomine mutato, & confictis rationibus, occasiones appellant. Attamen si cōcedamus quod utilitas rei quæ fit, ab hominibus causa vocetur: quodq; & effectrix, quæ principium dicitur vnde fit, & cum his materiam atq; organa: facile deprehenderetur q̄ ij cauillant, dum aiunt procatarcticas non esse causas: immo hinc oia ea pendent, quæ perperam de causis prolata sunt. Inde. n. ipsi conficere volūt, nullam esse cuiuspiam rei causam, q̄ nullum ex ijs, quæ quippiam efficere dicitur, in omnē materiam agere videatur. Nequaq; tñ hoc illud est, quod inde conficitur, sed id potius, q̄ nulla causa sola ipsa absoluta & perfecta esse possit: materia siquidem semper effectricē causam, & effectrix materiam aptam, exposcere videtur. Superius autem iam mōstrauimus, q̄ ea quæ ab Erasistrato cōtra procatarcticas causas adducta sunt, nullā aliunde q̄ ex mutatione huius vocis, causæ scilicet, habent verisimilitudinem: apertius tñ id ipsum ostendetur, si ipsa eius verba ascripsero. Si refrigerari causa febris esset, qui magis refrigerarentur, magis essent febris obnoxij. Vbi nos ea quæ Erasistratus consulto omisit addentes, rationem vniuersam absoluamus: & ostendamus, q̄ ppter id quod ab ipso prætermisum est, accidit sophisma. Vt id igitur videatur, sit vniuersa eius series hæc: Si refrigerari sola esset febricitandi causa, tunc qui magis refrigerarentur magis febricitarent. At non est o Erasistrate ea sola febricitandi causa, refrigerari inquam: verum opus est patiente natura, vt qui magis refrigit, magis febricitet: sicuti quum dicimus quod ille qui magis calcitratus fuit, magis quoque læsus fuerit. Professio, & si ea istorum ratio solis causis procatarcticis videatur aduersari, omnes tamen in vniuersum causas oppugnat. Vnde non esset admodum difficile, si modo sophistæ respiscere vellent, eis ostendere quo modo vniuersa hominis vita vtatur nomine causæ: facile ēt erit, omnē in his ambiguitatem, ea quæ manifesta sunt sequendo, de medio tollere. Sed hæc ipsa etiam res palam tibi faciet, q̄ nullus vnquam ita sibi cauere sine dialectica disciplina potest, quin decipiat. Et proinde medici qui ab experientia Empirici dicti sunt, ea quæ in vita hominibus eueniunt, sibi obseruanda proponentes, ab horum tñ sophismate deuicti sunt ita, vt dubitarint de procatarcticis causis, & de ijs nihil pronunciare ausi sint: qui adeo tñ sapere visi sunt, vt concesserint aliquam oīno causæ rationem in procatarcticis seruari. Erasistratus vero, qui cas oīno subuertit, palam est quod nullam eorum ipse rationem habet, quæ vel ratione vel experientia reperta sunt.

Vnde si in alicuius Erasistrati medici manus quis inciderit, ex astu vel labore in febrem illapsus, C necesse erit vt tertium & quartum diem expectet: quum tñ possit citra tertium bene se habere: possit etiam alioquin in lōgiorem morbum vel etiam in grauius incidere periculum, quemadmodum illi adolescenti, de quo iam meminimus, contigerat. Oportet itaque non hæc tantummodo animaduertere, sed oēs etiam quantumlibet simplices sophistarum sermones. Et si enim hoc satis videatur exiguum, non vti nimirum in omnibus ratione, sophistæ tñ semper nouissima queq; sectantur. Vellem autem te in hoc quoq; libro exerceri, si tibi dandam operam dialecticæ putas.

Aduersus Erasistrati Sophismata, quibus Repletionem Nullius esse Morbi Causam monstrare conabatur.

C. AP. 3.

Poterant hæc sanè ad hos sophistas redarguedos satis esse: verum qm̄ eos omnino confuturæ instituiamus, iccirco rursus reuertamur ad Erasistratum, qui vnà cum cæteris procatarcticis causis repletionem etiam tollit, ac si illa nunq̄ vllius morbi causa sit. At enim ipse, q̄ ea est veluti materia quæ nullius morbi proxima causa est, nisi aliquid aliud interim agat, sicut omnes pro comperito habent. Oportet siquidem vt ex corū quæ comedunt vel bibunt in gestione, in venis aliqua gignat plenitudo: ab ea vero (vt ipsi græci aiunt) parēptosis (quasi intercidētiam dicas) in arterias: in præsentī. n. ex suis decretis hūc sermonē instituiamus. In hac vero parēptosi cor vehementius D spiritū mouet & sanguinē, vt expellat ad extremas arteriarū partes: vbi ea cōculcata phlegmonem pariunt. Materia igit ea est, quæ mediā plethora seu plenitudine & parēptosin facit, ac tandē cōculcationē. Sed si ita est, quis plethora nō sit prima phlegmones causa, quū tñ illam in ea causarū cōsecutione tam ordine q̄ tpe primā admittant, dū à repletionē plethorā (sic. n. ipsi nomināt venarum plenitudinē) fieri autumāt, à qua mox fieri aiunt parēptosin, subinde vero conculcatione et phlegmonem, nescio, cur postea nō audeāt affirmare repletionē esse morbosam cām, & de noīe postea litigent. Hæc vero videt maior illius, q̄ in alia quapiā re fuerit, impudētia, nimirū q̄ concedat repletionē plethorā efficere: hæc vero, sanguinis parēptosin ad arterias: & hæc, phlegmonem: & postea nolit, his hoc modo constitutis, concedere repletionē phlegmones causam existerē. Nā & nos pari pacto dicemus, q̄ q̄ plaga homini illata venas colli secuit, nō extitit illi causa mortis: quo modo autē quoniā causa pxima & materia fuit, non ille qui percussit, sed sanguinis potius effusio. Vnde accersamus oratorē aliquē Erasistratum, qui velit percussorem ab homicidij crimine eripere, & hoc modo dicat: vtamur vero definitis nominibus, vt res clarior fiat. Nō est Orestes causa mortis Clytemnestræ: mouit. n. ille manus quidē, nā id nos fatemur q̄ manu sua ille hoc fecit: manus vero Orestis, non ipse Orestes, ensē mouerunt: vnde iam ex hoc Orestem insontem esse ostendimus:

Tertia Classis.

n n n iij

mus:

mus: Sed ex alio etiam magis, nam ab ense præterea incisa sunt venæ in collo, non ab Orestis ma- E
nibus: fuit postea in causa effusionis multi sanguinis sectio venarum, non Orestes. Quod vero
mors Clytemnestræ à venarum sectione & sanguine multo effuso prodierit, neque ab ijs qui accu-
sant negari arbitror. Quare non est putandus Orestes fuisse causa mortis Clytemnestræ, quum ne
queant accusatores nostri monstrare, quod idem sit Orestes & multi sanguinis effusio. Quod si
hec non sunt vnum & idem: & iam pro confesso habetur, quod horum alterum fuerit mortis causa:
relinquitur alterum nulli amplius crimini esse obnoxium. Quo modo ergo volunt isti, simul &
fluorem sanguinis, ac etiam Orestem, fuisse mortis causam, quum minime fuerit Orestes causa
cur sanguis fluxerit, sed potius venarum sectio, sicut istius, ensis? Quod si vos propterea culpa-
re Orestem velitis, quia eius propositum causa fuerit cur ille ensẽ mouerit, videte ne eadem
etiam ratione Clytemnestram criminis ream efficiatis. Vnde quotiescunq; effectus alicuius pri-
ma proximaq; causa reperta, hac non contentus, aliam voluerit quis antiquiorem ista inquirere,
& illa aliam, illi profecto res hæc in infinitum abibit. Cur igitur non sit satis, attulisse causam mor-
tis Clytemnestræ fuisse sanguinis profluuium? Verum si tu vterius prouectus dicas, At non
esset sanguis effusus, nisi venæ fuissent sectæ: nec illæ incisæ, nisi ensis fuisset admotus: nec is admo-
tus esset, si manibus Orestes illum non tractasset: neq; manus id effecissent, nisi sibi illud Orestes F
pposisset: Nos quoq; pari modo vterius, pgressi, de hac re, sicuti & tu fecisti, disseramus, quum
possimus hoc asserere, qd neq; Orestes esset, nisi illum Clytemnestra genuisset: quo deinde fiet, vt
sit necesse affirmare Clytemnestram ipsam sibi suæ mortis causam fuisse. Sed poteramus nos sta-
tim in prima assignata causa persistere, nec vterius eoufq; sermone prouehi, quod videretur Cly-
temnestra fuisse suæ mortis causa. Vnde talis profectio videtur is orator, qualis ille qui nos docet,
quod si semel cœperimus impudentes esse, nulla nos sophismatum copia deficere possit. Sed itẽ
nobis permittatur, vt liceat in exemplum secundum asserere iudicium. Accusatur medicus quod
exitiale medicamentum dederit: dedit autem illud puero cuiusdam mulieris, quæ illi, vt id eme-
ret, mandauerat: illa vero posteaquam venenum id habuit, iussit, vt seruus qui priuigno mini-
strabat, illud ipsi offerret: quo assumpto, ille mortuus est: vnde omnes damnati sunt, nouerca, &
ille qui venenum obtulit, & ille qui emit, & præterea medicus qui venenum vendidit. Accedat
itaq; orator ab Erasistrato instructus, & dicat: Quod mortuus quidem puer sit, nemo negat: non
est tamen à puero qui venenum exhibuit, interfectus, sed à medicamento potius: est etenim præ-
ter rationem omnem, quum causam apertam habeamus, id velle in hominem innoxium referre:
neque enim idem est homo, & medicamentum, sed diuersa sunt hæc. Quod si propinatum medi- G
camentum mortem peperit, cur amplius oportet alteri esse molestos? longeq; minus culpanda est
nouerca, quæ venenũ misit, vel ille qui illud attulit. Sicuti si quis alicui funem tradidit, qui postea
ea factio laqueo, se suspendit, vnde necatus est, iustum minime est vt ille accusetur, qui funem ven-
didit. Is itaq; orator si ab Erasistrato edoctus, & in dicendo callidus fuisset, hæc omnia susq; deq;
versando, potuisset forsitan iudicibus persuadere, vt medicum absoluerent: sed nullam ille habuit
cum Erasistratijs consuetudinem, qui in disceptando vehementes admodum sunt, dum nos do-
cent, quod repletio non est morborum causa. Quis ergo amplius erit qui nos præterea vetet ci-
bo potuq; repleti? cur quispiam nos ab inconcoctione auocat? cur nõ exercemur? cur victus ra-
tionem qui suo constet ordine laudamus? Hæc omnia à nobis reiicienda sunt, quum ita ab Eras-
istrato didicerimus. Negligamus æstum, frigus, quemadmodum & vigilias, hæc enim primum pi-
uitiã gignunt & cruditatem. Facile autem cruditas negligi posset, quæ aliqua ratione nihil pos-
sit officere: nam neque ex cruditate febris oriri potest, omnes siquidem cruditatem passi febricitar-
ent: neque conuulsio, nam conuellerentur qui cruditatem passi essent: sed neq; membrorum re-
solutio, nec quisquam morbus alius: eadem enim est eorum omnium ratio. Et proinde predicare
merito præclarum hoc Erasistrati inuentum possumus: atq; eius admirari benignitatem, qui nos H
ea vana superstitione, qua nos omnes tenebamur, liberauit, quæq; nostram vitam lædebat pluri-
mum. Ne igitur amplius timentes laborem, prohibeamus, quod minus quis se totam diem & no-
ctem exerceat: nec etiam ab æstiuo Sole quenquam abigamus: neq; serui indumentis vtant: neq;
nobis calciamentis est amplius opus. Stultum enim est qd suspectum frigus habeamus, vel æstum,
vel laborem, vel vigilias, si hæc nos lædere nequeunt. Neque erunt mox hi increpandi qui se cibo
nimis replent, vel qui inebriantur, si vana ea est opinio quod possint ex repletione ægritudines
fieri. Cur ergo non delendi sint antiquorum tum medicorum tum philosophorum libri, qui cru-
ditates, repletiones, refrigerationem, æstumq; damnauere? Cur Erasistrato aurea statua Delphis
non sit collocanda, & plurimæ illi gratiæ referendæ, qui hæc nos docuerit iusseritq;, tanquam illi
qui præ tot viris gloriosis et raris primus veritatẽ adinuenit? Neq; enim Diocles, neq; Polybus,
neque Hippocrates potuit vnquam huiuscemodi rationes contra gelu & æstum, laboremq; & re-
pletionem inuenire, vt hæc omnia omnino negligamus. Secus præterea philosophis videtur.
Aristoteles enim, Theophrastus, & ante hos Democritus, & Empedocles, & multi præterea ex
minoribus philosophis, cõsulũt, vt ab excessibus caueamus: Solus vero Erasistratus noluit quic-
quam

Aquam horum esse à nobis timendum. Est ergo ipse vti Deus adorandus. Ego autem quam libenter hoc vnum, si possem, ab eo sciscitarer: at non possum, quum iam vita functus sit: si tamen viueret, facillime nos forsitan doceret, à qua inquam re nobis cauendum sit. Ego enim si neque ab æstu, neque à gelu mihi timendum sit, neque à labore, neque à crapula, neque à vigilijs, neque ab ira, neque à mœrore, facile sperauerim me posse assequi propemodum immortalitatem. Et fortassis neque verendum est, quod me quispiam interficiat, vel sumpto veneno inteream: ab alijs enim omnibus quæ priores timere, nullus mihi videtur timor imminere, ab ijs siquidem omnibus opera Erasistrati ereptus sum. In reliquum ego neque balneum tanquam male administratum damnabo: neque caput vel pedes cooperiã: nil amplius domibus in hyeme, vel indumentis calidioribus, erit opus: non ciborum vel potuum moderatione, vel eorum quæ externa sunt. Horum itaque omnium gratia, Erasistratum vt Deum colamus.

Aduersus Herophilum, qui Nullam dari Causam censebat.

CAP. 4.

Sicuti autem nobis de Erasistrati sapientia, quam in suis præ se fert rationibus, mirandum est, ita Herophilus de timore damnandus: qui quum de causis omnibus ipse multis & validis rationibus dubitauerit, demum illum inuenimus dicentem, Sic hominibus multis videtur. Hoc vero maximam videtur ostendere timiditatem, relicta ratione, hominum sequi opinionem. Ait igitur ipse: An vero causa sit vel non, ne inueniri quidem potest: refrigerari autem, æstuaræque, ac cibo impleri, quadam potius opinione constare videntur. Sed rationes illæ, quæ ex trans nominis mutatione assumptæ sunt, caput hoc in dubium reuocarunt: & illæ præterea, quæ ex modo quo gi-
gnuntur ea quæ quomodocumque sunt, depromi solent: & hæc insuper, qua quaritur, si sit alicuius rei causa, quæ incorporea existens, alterius corporis opifex sit: vel ipsa corpus existens, incorporea rei sit effectrix: an etiam ipsa mota, moti, vel potius manentis: præterea an præsens præsentis, vel præsens futuri. Et postea, vt ea omnia quæ ex ea partitione inuenta sunt, prosequutus est, quæ tamen nequeunt probari, tandem infert non esse rei alicuius causam aliquam. Ipse enim sic inquit:
Aut causa corporis incorporea est, aut corporea. & cetera quæ ex partitione recenset: Manifestum autem quod nullum horum sit: & proinde causa omnino esse non potest. At tu sophista generosissime non animaduertis, quod vniuersam hominis vitam subuertere potes modo eo argumentando in ijs etiam quæ manifesto apparent. Nam quum videmus aliquid, fit illud quoniam vel ab ijs quæ videmus aliquid egrediens ad oculos nostros peruenit: vel ab oculis aliquid exit, quod ad id fertur, quod à nobis videtur: vel id quod à nobis exit, illi occurrit quod ab illis egreditur, & hæc mutuo se tangunt, & ita videmus: vel neque ab illis ad nos, nec à nobis aliqua ad illa feruntur loco aliquo, sed sensus per medium quasi per baculum, fit: Sed nullum istorum est, neque primum inquam, neque secundum, neque tertium, neque quartum: vnumquodque enim horum multifariam in questionem trahitur: Vnde sequitur quod non videamus. Potest & hoc idem alio modo probari, si distinguamus: Aut tam id quod videt, quam id quod videtur, corpus est: aut incorporeum est quod videt, corpus vero quod videtur: aut contra: aut vtrunque incorporeum: ac deinde vnoquoque horum demonstrato quod verum non sit, inferat quispiam nos non videre. Potest & id ipsum alio modo trahi in dubium, vt distinguat aliquis, Quod si rei cuiusquam in nobis sensus excitetur, oporteat, quod vel quiescens moti sensum moueat, vel motum quiescentis, vel quiescens quiescentis, vel motum moti: mox autem ostenso quod nullum horum sit rationi consonum, astruat nos nihil videre.

† significatiua
spolitione.

GALENI IN PRIMVM HIPPOCRATIS
DE MORBIS VVLGARIBVS LIBRVM
COMMENTARII TRES

Hermanno Cruferio Campensi interprete.

Ab Augustino Gadaldino pluribus in locis emendati

COMMENTARIVS PRIMVS

Principium, quod in alijs impressionibus desiderabatur à Nicolao Machello
Medico Mutinensi latinitate est donatum.

ARGVMENTVM

*Liber Hippocratis legitimus, In cuius prima parte Austrina squalida
ac veluti nebulosa Tempestas describitur.*

On hoc quidem libro Hippocrates Cous agere instituit de proprijs cuiusq; regionis morbis, sicut sanè aliàs non nunquam, q; ferè sermo G ipsius omnis sit de morbis qui Epidemij i. passim grassantes nominantur: Qui ab Endemis. i. regionalibus sic differunt, q; hi quidem per aliquod tempus aliquam regionè peruadant: hi vero incolas, ac si cognati essent, nullo non tempore comitentur. Igitur in libro de aquis, aere, et locis, regionales egritudines docet, quæ p; singulas habitatiões fiant: hoc autè libro Epidemiorū egritudines, quæ per aliquod tēpus passim vel ciuitates vel nationes totas adorianē. Et consueuit quidē ambo hæc egritudinum genera & communia & passim grassantia nuncupare, cæ

A. l. i. f. 2. d. i.
8. 30. c

teras vero omnes *σποραδικοις* i. dispersas, scilicet quæ nō communiter multos, sed seorsum vnumquenq;prehendunt: nam sepius græci *σπειρω* pro dispergere & abinuicem separare vsurparūt. Et ad eum modum Thucydides de iuuenibus ait, Vere autem alij in alia ciuitatis parte dispersi perierūt. Horum aut morborum sicut generatio, ita & causa cōis. Cum aut tres sint cause à quibus morbi auspantur, vna quidem in ijs quæ offeruntur: altera vero in ijs, quæ fiunt: & tertia in ijs quæ extrinsecus incidunt: per vnamquaque sanè communes morbi fieri consueuere, ac præsertim quidem per affectum aeris nos ambientem. Non enim frequenter accidit vt per ingestos cibos morbus communis ciuitatem, vel nationem, vel exercitum peruadat: sicut neq; per communes tum occupationes, tum labores: At continens nos aer si immoderatus calefiat, vel frigescat, vel humescat, vel siccescat, corporum symmetriam, quæ sanitas est, confundit, inturbat, ac corrumpit. Alijs enim causis neque omnes simul obuiamus, neq; intègrum diem subiicimur, sed aer solus extrinsecus omnes ambit, & inspiratur. Non enim fieri potest, quin corporum animantium temperaturæ cum eius permutatione afficiantur ac permutentur. Et propterea, vt Hippocrates ipse docet, || vere quidem sanguis, humorum temperatissimus, in bene temperata constitutione abundat: hyeme pituita, frigidissimus humor, in frigidissima tēpestate: sicuti flaua bilis, calidissimus humor, in calidissima hora: & reliquus scilicet bilis atra autūno, perustis in estate duobus succis, scilicet sanguine & pallida, quæ etiam flaua bilis nominatur. Sic demum etiam morbi pro ratione vniuscuiusq; tempestatis fiunt, similitudinem habentes cum natura succi exuberantis. At si per dictarum tempestatum appellationes dicti generarentur succi, nunq; vtiq; fieret, vt à sua temperatura aliquñ degenerantes, alios generarent. Quia vero vnaqueq; pro ratione suæ temperatura ac non propter nomen, prædictos succos auget, necesse est, vt qñ ambientis nos aeris temperatura permutat, permutentur etiā succi, sicut ipse dicebat in aphorismis: || In tempestatibus si eadem die

A. l. i. f. 2. d. i.
su. i. c. i. 30. f

de Natu. hum.
cō. 1. r. 32. 33.
34. 1. 31. h. Et
32. a. b

3^a. Apho. 4. Ex.
ord. 20. c

A die nunc quidem æstus, nunc vero frigus fiat, morbos autumnales expectare oportet. Sicut, cum singulae tempestates propriam temperaturam seruabant, pro suarum naturarum ratione morbi creabantur, ita si præter naturam permurentur, ad constitutionis æmulationem morbi fient. Cur igitur in vnaquaq; tempestate non omnes vno & eodem morbo capiuntur? Quoniam sanè non parum ab inuicè distant & per connatas naturas, & per ætates, nec non per viuendi formas. Quocirca hic quidem facile cedit malitiæ temperaturæ præsentis tempestatibus: alius vero quàm multum repugnabit: alius vero lædetur omnino nihil: alius vero per malam viuendi rationem prius morbo occupabitur, quàm tempestatibus sentiat læsionem. Nam, sicut cum ab ambiente lædebatur, tali ægritudine capiebatur, quæ illius temperaturæ responderet, ita fiet, vt ægrotet pro delicti ratione, quod committitur in viuendi forma. Hæc igitur quicumque nouit, non solum qui in singulis tempestatibus emergunt, morbos præscit, sed & victus ratione immoderatis circumfusi aeris statibus contraria admolenda, ne existant prohibebit. Neque enim obscurum est, quin si commoda temperatura primorum est sanitas, cum aeris corrumpet intemperies: conseruabitur autem à contraria viuendi ratione. Quo fit, vt cum hos Quintus male tum Aphorismorum libros interpretetur, in quibus ad hunc ferè modum scriptum est: || De anni temporibus, si quidem hyems sicca

B & aquilonia fuerit, ver vero pluuiosum & austrinum, æstate febres acutæ & lippitudines existant necesse est, & dysenteria. Afferit hoc enim Quintus, nulla habita causæ ratione, sola perspectum esse experientia. Vbi primum in eo offendit, quæ illorum, quæ hisce in aphorismis Hippocrates docuit, causas ipse ille rursus in libro De aqua, aere, & locis, scripserit: Deinde, quod partem vtilem præterijt doctrinæ. Nam interpretum sunt virtutes duæ hæc, vt & libri seruent sensum, & commentariorum suorum lectores, quæ conducunt, doceant. Vtrunque autem Quintus, dum morbos vigentes cum ambientis nos aeris non coniungit statu, corrumpit. Vult vero hæc Hippocrates coniungi, quando incognito incommodo, quo nostrum corpus aeris afficit intemperies, nequeamus neque præuidere futuros morbos, neque occurrere orientibus, aut qui iam inuaserunt curare. Quippe ceterorum etiam cunctiorum, qui sunt prætermissi, statuum hac ratione vim ipsi inueniamus. Quam ob rem qui lectionem librorum De morbis vulgaribus magno sibi studeat ad artem emolumento esse, huius magnopere intererit, ante omnia euoluisset librum De humana natura, & De aqua, & aere, & locis: Ad hæc eos aphorismos, in quibus egit de anni temporibus, & facultatibus frigidorum, calidorum, siccorum, & humidorum statuum. Requiritur præterea Præfagiorum lectio. Quæ enim in citatis à nobis libris docuit, hæc doctrina, quam in libris De vulgaribus morbis tradit, subsequitur: Primum quod calidi, frigidi, sicci, & humidi symmetria primorum sit corporum sanitas: Alterum, quod ver, dum suo temperamento constat, sit temperatissimum, quæ causa est, cur in eo abundet sanguis: sicut ultra modum calida & sicca æstas: hyems humida & frigida: inæquali autem autumnus temperamento, in quo dominatur siccum & frigidum: & quod singuli in illis singulis humores vigeant, vt paulo ante dixi. Iam tertium & quartum in illis libris declarata sunt, vulgarium esse causam morborum aerem, in libro De natura humana: in Præfagijs signorum, quorum vestigijs futura præscimus, quæ cuiusque tum in qualitate tum in magnitudine sit vis. Atque te, quicumque in præsentem lucubrationem incidet, omnia volo, quæ commemorauit, expedita memoria & prompte teneas, vt ea quæ à nobis dicentur, assequi valeas facilius. Præ ceteris commentarium De aqua, aere, & locis, lectum velim potissimum, vt cognoscas, quibus hæc libris ipse Hippocrates tradiderit. Et nos genera confirmabimus morborum, quos diximus, ab Hippocrate sic distinctorum: qui morborum quidem vulgarium aerem esse causam asserit: Cuius in libro De natura humana hæc sunt verba: ^a || Morbi vero sunt, partim à victu: partim à spiritu, cuius attractione viuimus, proueniunt. Virosque hoc modo distingues. Vbi multi vno morbo homines corripiuntur eadem tempestate, causam illi attribue-

D re debemus, quod est maxime commune, & quo præcipue omnes vitimur. Id autem est, quod respirando attrahimus. Tunc enim victum cuiusque nostrum nequaquam in causa esse manifesto constat, cum morbus omnes iuxta attingit, tam iuuenes quàm senes, tam scæminas quàm viros, perinde vinum ac aquam bibentes, tam qui mazam quàm qui panem comedunt, tam qui parum quàm qui multum laborant. Ergo non fuerit victus ratio in causa, cum homines quoquo victu vitentes in eundem incidunt morbum. At vbi diuersis eodem tempore morbis homines afficiuntur, suus cuique victus sine controuersia causa est. His verbis cælum constituit, non victum, esse vulgarium omnium causam morborum. Potest tamen interdum efficere morbum vniuersalem haustus aque infectæ: quod quidem memoriæ proditum est in castris accidisse: Itidem ob loci naturam, vbi cuncti eodem loco castrametati commorabantur: Interim cum ex barathris Charonijs, quæ vocant, venti spirant frequentes. Hi igitur, quia aerem contaminant, morbos generant, ac in superiore oratione comprehendentur. Porro qui à cibo proficiscuntur, & potu, tum infrequentes, tum cognitum sunt facillimi. Quare in libro De natura humana ^b causam eius quod multis est morbis commune, ^c communissimam appellauit: in libro De aere, & locis, qui sic generantur morbi, ^d hoc est vniuersales, vocauit, adeoque hæc eius sunt verba: ^e || Annunciare autem poterit, qui quoque tempore procedente & anno, vniuersales morbi ciuitatem tene-

Hinc usque
decrat.

3^a. Aph. 11. 2^a.
ord. 20. h

A de Nat hu.
com. 2. t. 1. & 2.
7^a. 182. b

B[†] Græc. legitur
το αἴτιον
τῶν κοινῶν πρὸς
τοῖς νοσήμασι.
ut uertit
interpres. Ar
bitror aut uel
intelligēdū eē
de multis mor
bis qui indiu
dui sint ac sub
vna sp̄e consti
tuti: uel pro νο
σήμασι legē
dum esse νοσή
ματος, ac ita
uertiendū esse.
causam morbi
qui multis est
communis.

C de Aere, 2.
95, & locis, cap.
1. 2. 2. d

bunt,

de Aere, aquis,
& locis. cap. 2.
2. 2. f
Ibidem. g
Ibidē. ca. 3. 3. b

de Victus rat. ī
morb. acut. cō.
1. 1. 9. 7. 109. a

in Prog. cō. 3. t.
38. 4. 2. 12. a

1. Epid. cō. 2. t.
66. 3. 1. 14. c
3. Epid. cō. 3. t.
64. 3. 1. 45. g

† *Græci cod. ha-
bēt μαλθακὰ,
ὡς ἐν νοτίοσι.
ἢ ἔστιν ἰτερ-
pres. Ex qui-
bus verbis se-
qui videretur
lenes umbres
feri solere, cū
spirat Ausster,
cū tamē ve-
hementes, ac
confertos im-
bres quandoq;
etiam nidea-
mus flante au-
stro: ἢ etiam
apparet ī prim
epio 2. Epide-
miōn. Arbi-
tror itaq; legē
dum esse μαλ-
θακὰς ἐν νο-
τίοσι. i. leni-
ter, spirare Au-
stro, quo etiam
modo videtur
legisse Gale-
nus in commē-
to, qui hoc ad-
uerbium μαλ-
θακὰς oppo-
sitū esse ait ad-
uerbys ἀθρό-
ως, et λαβρῶς
& σφοδρῶς.
et 3. Epid. sec.
1. com. 1. 1. 45.
140. g*

bunt, seu æstate, seu hyeme. Et nō multo post: || Hi morbi sunt his vernaculi: & si quis vniuersalis E, irruat morbus ex temporum anni conuersione, sunt hi illius quoque participes. Et paulo mox: || Viris hi morbi peculiare sunt: & extra ordinem, si quis dominatur ex immutatione communis morbus. Deinde inferius: || Hic illis est collactaneus morbus æstate simul & hyeme. At vero nec hoc te velim latere in superioribus capitibus, quod item in certis dixit alijs libris Hippocrates, qui perpetuo tenent locum quempiam, qui quidem ἐνδημοί id est publici, vocantur, eos item ex illorum esse genere, qui multis communes sunt, vt pestis quoque: nam & hæc in communibus morbis est. Quod quidem ipsum ille in libro De ratione victus in morbis acutis aperte indicauit his verbis: || Cum enim nullum commune genus pestilentis morbi vulgetur, sed dispersi, dissimilesq; inter se sint morbi, hi quàm reliqui vniuersi, maiorem multitudinem perimere solent. Itaque patet ex vulgariū morborum esse genere eos, qui malignissimi sunt, & pestilentis appellantur. Vulgare vero de genere sunt popularium & vniuersalium, qui morbis dispersis e regione opponuntur. Hæc ille his nomina posuit. At pestes appellant omnes homines, sciūtq; exitiales morbos esse. Et vero etiam ad deos sæpe referunt, de curatione earum consulentes. At vero non hoc tantum loco verbum vulgari (hoc est ἐπιδημῆν) scripsit, sed in Prælagijs etiam, vbi ait: || Morborum item qui semper vulgantur, ortum, ac temporum anni statum, sedulo obseruare oportet, nec anni temporis ignorare statum. Adeoq; in ipsis vulgariū morborum libris interium illum dicere audias: || Vulgabantur autem etiam dysentericæ æstate plurimæ: Aliquādo vero, || Alia febrium genera vulgabantur: Item, Etenim hic morbus satis vulgaris erat. Hoc nomen ἐπιδημῆν (id est publice grassans, nos vulgare semper appellamus) quibusdam in exemplaribus scriptum quatuor est syllabis, quarum constat postrema ex μ & ο & ν: In alijs quinque, ex μ & ι, & altera syllaba quæ vltima est, ex ο & ν. Horum oportet ad ea quæ post dicentur, meminisse: tenendumq; quosdā morbos inuadere multos in communi, qui scilicet communes appellantur: quosdam separatim quemlibet, quos σποραδικῶς i. dispersos nominarunt. Inter communes alij publici sunt, quos vocant ἐνδημῆν Græci: alij vulgares, qui ab illis tum ἐπιδημοί, tum ἐπιδημῆν vocantur: tā enim quatuor, q̄ syllabis quinque, vt diximus, & scribitur & enunciant. Horum perniciosissimi quicq; pestilentis vocantur, qui perinde ac totum vulgariū morborū genus, ex cœli statu proficiscuntur. Atq; etiam pestilentis non nullas tempestates descripsit, vt eas, de quibus in tertio libro tractatur, eo qd & genere vulgaris est morbus pestis. Atq; hæc quidem prius explicauisse, quàm reliqua enarrarem sigillatim, operepretium esse duxi: quod me nunc tandem conuertam, si vnum modo hoc premonuerim, id quod in multis iam a me libris conscriptis dixi, vbi illos, qui studēt artem medicam perdiscere, vt se in singularibus, quæ sensu apprehenduntur, exercitent, cohortor, vt ea quæ ante didicerunt in vniuersum dignoscant. Quæ quidem singularia autumant Empirici vniuersalis constitutionis esse principium: illaq; tandem asserunt vera præcepta esse, quæ constituuntur ab experientia. Nobis multo aliter, adeoq; numerosa præcepta inuenta esse ratione videntur: quorum tamen de veritate iudicium facimus, prout stabiliuntur ab experimentis & fidem accipiunt. Nam sic quidem, etsi quæ inuenta ratione ac demonstrata sunt, de eo, quid magnitudine Sol à Luna distet, his credamus, tamen, cum ab sensilibus multis alijs, quæ geometricæ docent rationes, & ab eclipibus singularibus confirmantur, fidem habemus maiorem. Quando igitur ab experimentis singularibus comprobata, quæ per geometriam demonstrantur, accipiunt maiorem fidem, perq; eam fidem stabiliuntur firmiter, longe magis quæ ex medica disciplina sunt in vniuersum inuenta, singularibus sunt probationibus constituenda. Quæ obseruari nos in libris vulgariū morborum docebimus.

PRIMA TEMPESTAS

IN Thaso, Autumno, circa Aequinoctium, & sub Vergiliis, Pluuiæ erant multæ, continentes, † lenes, vt cum H

Ad vulgariū morborum disciplinam, cognitionem quoque loci, infra ostendam magnopere interesse. Nunc verba ipsa auctoris sunt explananda, quæ sic habent: Circa æquinoctium & sub Vergiliis. Nam cum bina æquinoctia, binæ item Vergiliarum sint significationes, vtrum illorum dicat, adiecto sermoni autumno, significat. Fit enim vere alterum, atque eius hoc est principium ad nostrum tractum: quemadmodum etiam finitur prorsus sub Vergiliarum ortum: Alterum autumno æquinoctium fit, & Vergiliarum occasus, quas appellant Græci tam plurali numero πλειάδας, quam singulari πλειάδα. Occidunt autem Vergiliæ ab æquinoctio autumnali diebus circiter quinquaginta. Neque hoc nos præterit, fieri omnibus eodem tempore in plagis tum æquinoctia, tum solstitia: cum exortus syderum & obitus varient ita, vt suum quæque habeat regio: quippe ijs tantum, qui sub eodem vertice habitant, syderum communes & ortus sunt & occasus. At vocant ferè, quod ex multis constat stellis, Sydus, græce ἄστρον: verbi gratia, Taurum totū, vel aliquam eius partem, vt Hyadas, aut Vergilias. Est tamen cū singulas stellas, sydera appellant. At non quod est conflatum ex multis, stellam (hoc est ἀστέρων) id appellant, ceterum semper hoc deum modo sydus: Vnam vero quanq; solam non tantum stellam, vt dixi, sed & sydus, vt Arcturum.

Arum, Caniculam, Luciferum, Hesperum. Atque est ad omnem propositam disputationem cum primis necessarium, vnaquaque in regione, vbi obire medicam artem instituimus, cuiusque perspexisse syderis emerſus, occasus que: quia tempora ab his anni circumscribuntur. Exempli gratia: Veris in Helleſponti parallelo est initium, quod id temporis est æquinoctium: & finis, Vergiliarum ortus, qui item principium est æstatis: Sicuti Arcturi ortus, finis æstatis: principium vero autumnus, qui ad dies duodecim æquinoctium autumnale antecedit. Iam Vergiliarum occasus & hyemis principium, & finis est autumnus. Porro non caret admiratione, & est inuestiganda causa, cur sit præteritus in sermone stellæ ortus illustrissimæ, qui in æstatem incidit, Caniculæ vocitæ à Latinis, à Græcis *σεπίου*. Hanc aliqui, nomine abutentes totius syderis, Canem etiam nominant. Atqui Cani vniuerso syderi est nomen: stellæ vero quæ in eius est mandibula, Caniculæ: quam recte Anticanem, non Canem appelles. Cuius quidem stellæ ortus Oporæ quam vocant est principium. Atque in septem tempestates qui annum distribuunt, æstatem ad Canis vsque exortum protendunt: Ab hoc ad Arcturi ortum, oporæ. Atqui ijdem hyemem in tres partes diffecant: Cuius, sub solstitium tempus, medium constituunt: de extremis duobus, primam, Sementem: postremam, *Φυλαξίαν*, quod est inferendi tempus: nam hoc illi pacto appellant ista.

B Et quidem in libro De septimanis, qui Hippocratis nomen præfert, in septem partes diuisum annum inuenias: ita vt autumnus & ver integra constent & indiuisa: diuidantur autem in partes tres hyems, & in duas æstas. Ac est illa quidem etiam utilis partitio, vt in progressu sermonis patebit. Utilis porro & in quatuor tempora sectio, vt & ipse prius Hippocrates docuit, vbi de exuperantia humorum, & de morborum generibus agit, & quæ ista ambo præcedunt, de aeris temperamentis: quorum differentia sunt quatuor. Etenim vt maximè bifariam, quod intercedit tempus inter Vergiliarum ortum & Arcturi, diuidas, nihilo minus omni est communis nimia siccitas: vt etiam hyemi immodicus calor & humiditas, quamuis in tres partes diducas. Atque ita temperamenti magnæ differentia, quas recte generales appellaueris, annum diuidunt in quatuor tempora, genere inter se aut specie differentia, vt cunq; tibi appellare visum sit. At horum si differentias singulas in maius & minus feces, in duas tibi æstas, in partes tres hyems distribuatur. Quæ anni temporum diuisio ex spacio ipsorum efficitur. Est enim inter Vergilias & Arcturum tempus, mensium quatuor. Plurimum etiam quam quatuor, quod inter Vergiliarum occasum & æquinoctium vernum interest. Veris autem tempus, ne habet duos quidem solidos menses: quo factum est, vt iure indiuisum permanſerit. Hinc etiam autumnus erat tempus, veris maius, quod in menses duos extenditur: hoc tamen magnitudine longe ab æstatis tempore & hyemis vincitur. At mihi hæc semel iam dicta sint, quæ ego ad omnia, quæ sub hæc dicemus, memoria velim teneri, quo promptius ad omnium nationum menses, qui alijs alij sunt, transire queas. Nam si ijdem sint apud omnes, nullam Hippocrates faceret, neque Arcturi, neque Vergiliarum, neque Canis, nullam etiam aut æquinoctiorum, aut solstitiorum mentionem: sed tantum diceret, In Macedonia, verbi gratia, initio mensis quem Macedones Dion appellant, eiusce modi fuisse statum in temperamento aeris. Nunc quia Dion solis est Macedonibus clarum, contra obscurum Atheniensibus cæteris que mortalibus: volebat autem omnibus nationibus iuxta prodesse Hippocrates: non potuit melius, quam neglectis mensibus, solum scribere æquinoctium: Est enim æquinoctium, vniuersale: at menses, singulis gentibus sui. Qui ergo Astronomia imperitus est, hunc cælatum nolim, ipsum haudquaquam obsequi Hippocrati, ad illam ob prædicatorum vsu cohortanti. At quia esse humanitatis videtur, vel istis præsto esse, faciam, vt quantum res facultatis est habitura, præscribam auxilium: cui si attendere animum velint, ex cunctis quæ refert Hippocrates, fructum capient. Age diuidatur in quatuor tempora annus pro æquinoctiorum & solstitiorum ratione: si hic semel virum rogaueris versatum in Astronomia, quatuor hæc partes quos nam in menses incidant, mox his perceptis poteris, vbi de reliquis singulorum syderum significationibus sermo sit, assequi. Vt, verbi gratia, si iam cognoscas in principium mensis Dion autumnale incidere æquinoctium, videbis solstitium brumale fore ab hinc menses ferè tres, initio mensis *† καὶ ἐαυτὸν πέρατος* appellati, } nam hoc nomine denotatur apud Macedonas: vernum æquinoctium principio Artemisii: sic æstiuum solstitium initio Loi. Nam in principijs mensium, quorum meminimus, æquinoctia & solstitia fiunt apud Macedonas, qui isto pacto & numerant & appellant menses. Hæc si perceperis, ac insuper ante autumnale æquinoctium duodecim ferè diebus oriri Arcturum didiceris: Vergilias vero occidere post dies circiter quinquaginta: scies quoto mensis cuiusque anni die vtrunq; sydus exoritur. Obseruabis etiam, si sequi Hippocratem velis, quæ acciderit aeri temperamenti mutatio. Cæterum non sunt pro Lunæ ratione menses subducendi, quod multis iam Græciæ ciuitatibus est solenne: sed pro ratione Solis apud omnes vrbes antiquiores, & nationes complures, numerantur. Et Romani vniuersum annum in menses duodecim dispersiunt, quorum est vnus duodeviginti dierum, quem à solstitio brumali numerant alterum. Ipse vero primus post solstitium quem totius faciunt anni primum, vnum supra triginta assumit. Iudem tertius post solstitium: nam & hic dierum est

† Forte καὶ ἐν αὐτὸν πέρατος, quia sit finis anni.

triginta vnus. Quartus triginta diebus constat. Quintus præter triginta continet vnum. Sextus E triginta dies habet. Qui sextum sequuntur duo, triginta sunt & vnus dierum. Qui hos excipit, triginta dierum est. Huic proximus vnus est & triginta, qui numero decimus est, totius anni. Triginta est dierum vndecimus. Duodecimus vnus supra triginta. Quod si cunctorum mensium dies in summam subducas, omnes sint quinque supra trecentos sexaginta. Iam si in hunc modum quatuor annos supputaueris, anno quarto tertium mensem triginta duorum dierum faciunt: vt singuli anni tricenum sexagenum quinque sint dierum, prætereaque quadrantis vnus diei.

† ἐν δὲ τῷ δ
τὸν τρίτον ἀ-
πὸ τοῦ δ ποί-
ῶσι δὲ δὲ ἡ
λῆμερῶν. Τὴν
ταμὲν consi-
derato. Nun-
quā enim ali-
bi, quod sciā,
traditum est,
mensem vllum
anno quarto fi-
eri 32 dierum,
sed Februariū
29 dierum.

Vt vero Palæstini computant, duodecim menses efficiunt dies numero trecentos quinquagenos quaternos. Nam quando tempus à Lunæ cum Sole coniunctione vsque ad aliam quamuis coniunctionem supra dies viginouem, alium præterea diem dimidiū assumit, idcirco duos menses continent quinquagintanouem dies, in partes diuidunt inæquales, atque alterum dierum triginta faciunt, alterum viginouem. Quare quibus hæc est ratio mensium, aliquem facere intercalarem coguntur, vt primum præteritorum annorum reliqua cumulentur, & tempus fiat vnus mensis.

Nam quando menses intercalares sint intercalandi, scriptum reliquerunt cum alij Astronomi, tum Hipparchus. Quare apud illos, qui menses hoc pacto numerant, non est dies constituere, quibus æquinoctia & solstitia fiant, & orientur illustria sidera: apud eos, qui ad Solem rationem incunt, F status: id quod à Romanis dixi, & Macedonibus, nostratibusque Asiaticis, & vero etiam aliis nationibus obseruari non paucis. Itaque quando hæc percurri, omni disputationi sequenti commu-

3^a. Aph. 11. Ex.
ord. 20. h
3^a. Aph. 12. Ex.
ord. 21. c

nia, referam me ad institutam orationem: Vbi aeris statum, qui in Thaso accidit, auspicans ait, Autumno, circa æquinoctium & sub Vergilias, multum pluuisse. Nam cum autumnus ad æquinoctium sit, & sit duorum mensium, non sub initium statim iste status coepit, sed circa æquinoctium exortus est, pertinuitque ad Vergiliarum vsque occasum, dies circiter quinquaginta. In Thaso, autumno. De Quinti sententia nihil regio plane quicquam affert indicij ad morbos præfagiendos, neque possunt futuri præferri vlla ratione: cæterum hoc tantum, incidisse morbos aliquos corrupto nativo temporum anni temperamento. Interdum autem eorum ait formam non via & arte rationali, cæterum notum sola esse experientia. Et vero etiam intemperierum commissuras, quas συνδρομάς: hoc est concursus, appellant medici empirici, aphorismos enarrantes, cætorum morborum esse inuentas causas, experimentis referebant esse compertum. Exempli gratia: || Cum hyems sicca & aquilonia fuerit, ver autem pluuium & austrinum, æstate existent fe-

bres acutæ, lippitudines, & dysenterię. Et iterum: || Hyems si pluuiosa & austrina fuerit, serenaque, ver autem aridum & brumale, mulieres quibus instat in vere partus, ex qualibet occasione abor-

tiunt. & cætera, quæ his subiunxit, vbi quatuor tantum differentias tempestatum scripsit, cum per multæ sint. Quod attendere Quintus debebat, ac deinde animum intendere, ac requirere, primum quidem quod ad anni tempora attinet, de natura deflectionis: deinde, vbi esse inuenisset plurima, omnium indagare numerum: Sub hæc considerare, quid solorum quatuor Hippocrates mem-

nerit: Quæ simul ac inuicta sint, viam perquirere atque rationem, cuius præsidio omnium aliarum vim tempestatum poterimus cognoscere. Siquidem hic denique solus ad ea quæ exoriuntur, & morbos vulgariter grassaturos præfagiendos, erit accommodus: Immo occurrendi etiam, quoad eius fieri poterit, ne quis in eos incurrat, huic facultates soli dabuntur, qui via commemorata in-

sistat: Aut si hoc per causæ magnitudinem non poterit, vt iis quidem certe maxime remissis afficiatur. Nam facilius inuenturum sanè morborum curationem eum, qui ad hæc, quorum est à nobis facta mentio, mentem exercitauerit, quàm illos, qui nihil ante sunt meditati, neminem esse vel de plebe arbitror, quem istud fugiat, nedum probe institutos. Nam quod plures ipse Hippo-

crates cognosceret, quàm quatuor, quas in aphorismis descripsit, tempestates, ex his ipsis libris, quos enarrare hic instituimus, satis constabit: in quorum primo, Primum descripsit statum, de quo dicit ad exitum, Cum esset autem totus hic status austrinus, & squalidus. Alterum, vbi item ait, H

Cum totus esset frigidus annus, & humidus, aquiloniusque. Tertium inæqualem & varium, qui paulo ante Arcturum coepit, fuitque frigidus & humidus: deinde ab æquinoctio autumnali ad Vergiliarum occasum omnino austrinus, vnà cum immodicis humiditatibus: postea frigidus & siccus simul cum ventis aquiloniis maximis per totam propè hyemem: deinde frigidus & siccus ad canis vsque ortum: dehinc affatim magni vsque ad Arcturum æstus, sub quem imbres austrini vsque ad æquinoctium. Hæc quæquam tempestas inæqualis esset, attamen frigus & siccitas in ea dominabantur. Statum præterea scripsit in horum librorum tertio, quem postea in vnum caput

reduxit, his verbis: || Annus austrinus, pluuuus, à ventis in totum silens. Iam alium statum initio secundi scripsit ad hunc modum: || Erant Cranone carbunculi æstiuui, pluerat per æstum largo im-

bri, idque assidue. Acciderant autem magis Austro spirante. Nam hic vt est calidissimus & modice humidus, in vno scilicet anni tempore, quo accidit, æstate, ita ille de quo in tertio libro agitur, per totum annum. Iam vero sunt alij status proditi in Morborum vulgarium libris, de quibus in Aphorismis verbum nullum fecit. Cæterum quatuor illos, quos scilicet alijs frequentiores intel-

lexit, ita vt essent exemplum, adiunctos cum causæ declaratione, quam in libro de aqua, aere, & locis

3. Epid. cō. 3.
t. 1. 3^a. 140. f
2. Epid. sect. 1^a.
i ipso lib. prin.

A locis expedit in aphorismis tradere voluit. Quin etiam si vel præteriret prorsus causarum declarationem, liceret inuenire nobis eam ex ijs quæ in aphorismis tradidit, quæ viro sunt satis rationem meditato ad ante dicta inuenienda. Neq; enim hoc te velim ignorare, id quod tamen frequenter multisq; locis abunde ostendimus, nihilo minus nunc dicemus, quatenus eius meminisse res postulat. Singulæ in omnibus artibus complicationes medicamentorum simplicium, quia tantus est numerus, experimentis cognosci non valent: sed omnium harum vna est via inueniendi, eaq; per sua cuiusq; elementa, vti fit in Grammatica. Proinde & quæ statuum elementa sint, ab ipsa rei ingressi essentia, cõtemplemur, vt in libris de demonstratione didicimus. Quare sermonem à capite arcessemus, exponemusq; tibi ordine omnia, re prætermiſſa nulla. Humiditate, calore, frigore, & siccitate tempora anni mutuo distant. Nam Hyems quidem humiditate alijs frigoreq; præstat: Æstas item calore ac siccitate: Ver planè in medio est vtriusq;: nam in vtraq; oppositione neutrum alteri illic præstat, neque sicco humidum, neque calido frigidum, verum est quasi ambarum æquilibrium oppositionum, æquabilitasq; horarum omnium totius propè diei & noctis, atq; nulla in illis fit magna immutatio aut exuperantia, cuiuscemodi conspicias in autumno: Hic enim de matutino frigus viget, circa meridiem magnus æstus, qui rursus ad crepusculum vespertinum transit in algorem: dominatur tamè in eo siccum humido, & frigidum calido. Habes temporum anni temperamentum: quorum ferè mutatio fit paulatim, vt à nemine toto tempore sentiat: sin † cõfertim, sentiat: non tamen affatim aut immoderate in humidorum temporum & naturalium mutationibus. Igitur oriète Arcuro pluit ferè, simulq; spirant venti frigidi: quod tum autumnus est principium, tum finis æstatis. Deinde tempore sequente paulatim, ita vt non percipiatur, fit mutatio in frigidum: quam vicissitudinem facit Vergiliarum occasus sensibilem. Dehinc vnde quaque similiter ad æquinoctium vernale venit, ac interim par fit adiectio vsque ad Vergiliarum ortum: Sæpius vero etiam manifesta quædam sub tempus æquinoctij, at moderata tarien. Iam ab ortu Vergiliarum augetur calidum & siccum vsque ad Canis ortum modice & pedetentim. Qui vbi adsit, aliquantisper regnabunt austri. Mox succedent pluuia tantæ, quantæ spirent Etesiæ ad ortum vsque Arcuri. Itaque experimentis & ratione didicimus, vbi in hunc modum anni tempora procedant, & in se mutuo conuertantur, non existerne neque pestem vllam, neque quenquam alium morbum vulgarem, sed solos dispersos, quos vocat, morbos, qui victus comites sunt. At quia singulis anni temporibus singuli vigent humores (vt ab illo accepimus) hyeme pituita, sanguis vere, æstate bilis, autumno bilis acida, ideo fit, vt qui praua vtuntur ratione victus, non ijdem eos tentent omni tempore morbi, sed, vti ipse docuit, Vere melancholiæ, insanix, morbi comitiales, & sanguinis profluvia, alijq; morbi, quos secundum hos recenset: Æstate alij, alijq; autumno: Item alij hyeme: qui ex offensione quidem in ratione victus proficiſcuntur, ceterum immutantur eorum formæ pro anni tempore, ætate, & natura. Nam quia pro naturis & ætatibus tum corporum alterantur temperamenta, tum humorum exuperantiæ dissident, proinde pro harum etiam ratione commutatur nunc species morborum. Ac de differentijs quæ insunt in ætatibus, in hunc modum scripsit: ^a ¶ In ætatibus autem exercent paruos pueros & infantes oris vlcera, quæ aphthæ vocantur, & vomitiones. & reliqua quæ subiunxit his per omnem ætatem. De naturis hoc pacto: ^b ¶ Inter naturas, hæ ad ætatem, illæ ad hyemem bene aut male comparatæ sunt. ^c † Quo fit vt obtineat parem vim laborantis corpus ad concitandam causam, ac aer: quæ vbi ambo coeant, acq; sititium efficiunt temperamentum, cuius comes est vulgariū morborū ortus. Iam si videamus, quid in corpus humanum calor possit aeris, quid autem frigus, siccitas, & humiditas: videamus item ipsam patientem materiam, qualis sit: facile iam sit inuenire & præsentire futuros morbos: immo vero ante hæc etiam illud rectè dictum cognoscemus: ^d ¶ In cõstantibus temporibus, cum tempestiue tempestiua proueniunt, morbi constantes & boni iudicij ^e **D** fiunt: in inconstantibus inconstantes & difficilis iudicij. Itaq; quæ nam sint qualitatū earum facultates, quarum meminimus, humiditatis, siccitatis, caloris, frigorisq; audiamus ipsum Hippocratem in aphorismis dicentem: ^e ¶ Ex anni autè tempestatibus in vniuersum siccitates imbribus sunt salubriores, & minus lethales. Morbi autem in imbribus magna ex parte sunt febres longæ, alui profluvia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & anginæ. In siccitatibus vero tabidæ lippitudines, articulorum morbi, stranguriæ. Hæc ille de productis in longum spatium tempestatibus retulit. Atque vt hic de differentia humiditatis & siccitatis docuit, sic quæ calor sit & frigoris differentia, ibi tradit, vbi de aquilonijs & austrinis scripsit statibus. Nam in nostro tractu aquilo frigidus est, calidus auster: nisi forte (id quod rarum est) ineunte vere frigidus sit, aut alio quopiam anni tempore aliquantisper talis spiret: atqui ne tum quidem est aquilone frigidior. Quare attende sequentia, vt scripsit de his in aphorismis, sic orsus: ¶ Austri auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes: quando huiusmodi tempestas dominetur, eiusmodi vigent morbi. At si aquilonia fuerit, tussis, fauces, alui duræ, difficultates vrinæ, horrores, laterum dolores & pectoris: quando hæc tempestas dominetur, talia in morbis expectanda sunt. Habes quæ de vehementibus australibus & aquilonijs statibus, qui multo tempore durant, ab eo dicta sunt.

* εαριόκων.
sed forte πρᾶγ
μάτων. 1. 1. 1. 1.

* κατὰ ερα-
χῶ.
† κατὰ μί-
ζῆτα.

A 3^a. Apho. 24.
Ex. ord. 25. a

B 3^a. Aph. 2. Ex.
ord. 20. a

C *Al. Quo fit
ut laborantis cor-
pus parè rone
causa efficien-
tis obtineat, ac
aer.*

D 3^a. Aph. 8.
Ex. ord. 20. f

E 3^a. Aph. 15.
& 16. Ex. ord.
22. g. h

3^a. Apho. 5. Ex.
ord. 20. c

3^a. Aph. 17. Ex. ord. 23. c

funt. Ostendit enim per verbū *δυναστεύειν*. i. dominari, nomina hæc non esse eius, qui vere aut modo dico tempore spirat: nec ei, qui pluribus quidem diebus, sed imbecillus est, hoc se nomē tribuere. Iam de temporarijs austrinis & aquilonijs ventis accipe, quæ dicat. || Temporarię autem tēpestates, aquiloniæ quidem corpora densant, contendunt, roborant, & reddunt coloratiora, auditū iuuant, alios exiccant, oculos mordent, & si pectus dolor aliquis obsederit, cum augent: Austrinæ remittunt corpora, & humectant, auditum obtundunt, caput grauant, & vertigines creant, & oculis atque corporibus difficilem motū efficiunt, & alios lubricant. Porro prodita sunt ab eo in Aphorismis & alia, de natura temporum, & conuersione inter se subita: quorum singula suo loco citabimus. Hic fat erit, si didicerimus primas elementares statuum virtutes ab ipso esse Hippocrate proditas. Quarum vestigijs in quibusuis qui inciderint statibus, nos via oportet & ordine progressos inuenire, cuiusmodi impendeant morbi, & quemadmodum eis sit occurrendum: aut si iam inuaserunt, qua ratione curandi. Hic scilicet huius est commentationis maximus fructus. At in elementis horum locus est et, qui etiam ad prouidendos morbos non nihil coindicat: ut itē natura vniuscuiusque, ætas, vitæ fors, victus ratio. Ostensum autem ab eo est dilucide in libro De aqua, aere, & locis, qui cuique regioni frequentes sint morbi. Poteris itaq; hinc, quam ob rem aeris nimium frigidus & humidus status morbos, prout postulat ipsius natura, ab eo ostensos parturus est, simile indicium sumere à loco, ac ab ætate, natura, vitæ institutis, & victus tota ratione. Etenim qui & natura sunt frigidi & humidi & externis circumstantijs, facilius morbis, quos humidus & frigidus status parit corripientur: contrarij, ægrius. Si igitur plaga humida & frigida per se talem statum habeat, morbi generabuntur facile ei statui familiares, faciente ad hoc etiam plaga. Quemadmodum sanè rursus si aliquando calidior fiat & humidior status, qualem in secundo de vulgaribus morbis libro descripsit in principio: || Pluebat, inquit, per æstum largo imbri assidue. Interest certe ad doctorum putridorum generationem morborum aliquantulum ipse locus, præsertim si vtrinque intemperatus sit, calidior scilicet, & humidior. Referet etiam, si alterutra parte intemperatus sit, ut Cranon, in loco concauo sita & meridionali: vnde maxime morbis putridis, ut carbunculis, infectata est: atq; præter cætera incommoda, auersa est etiam à ventis aquilonijs, ventorum subiecta tranquillitatibus, quas *ννεμίας* appellant Græci. Atq; Cranon huiusmodi est. Thasus aliter cõparata est, exposita est enim ventis aquilonijs & frigidis, Thraciæ ex aduerso. Vnde cū ad austrina spectaret totus status, adiunctosq; haberet squalores, sua sponte quidem resistebat statui locus hic: qui certe si meridionalis & in conualli esset, pestilentissimus ei fuisset hic status. || Pluuia erant multæ, continentes, lænes. Tribus modis pluuia multæ fiunt, interim ob ipsum imbrem cõfertim decidentem: interim diuturnitate temporis, licet guttatim tantum singulis diebus decidat: interdum ambobus coniunctis: quorum habes omnium in libris de morbis vulgaribus scripta exempla. Primi modi statum quem aspiciatur in hunc modum: || In Thaso ante Arcturū pluuia erant multæ. Significat enim has fuisse magnas multitudine pluuia confertæ. Alterius modi exemplum id est, quod modo est dictum: || Pluuia multæ, continentes, lænes. nam aqua erat collecta multitudine, propterea q̄ longo tempore perpetua pluuia esset, & non profus larga vno tempore. Tertij modi exemplum est, quod initio libri secūdi de vulgaribus morbis proditū est: || Pluebat per æstū larbo imbri assidue. largum enim cum superiore modo conuenit: assidue, cum secūdo. Sed illos status alia explicabimus, suo vtrunque loco. Is vero, de quo sermonem instituiamus, qui incidit intra æquinoctium autumnale & hyemis principium, imbrem, quandiu vigeret, lænem habuit, ut est ab eo dictum: quod oppositum est his, confertim, large, vehementer.

2. Epid. sect. 1^a. statum in principio.

Supra. 101. h. t. 1. * *μαλθακός*.

1. Epid. cō. 2. 1. 60. 3^a. 1. 13. c

Supra. 101. h. t. 1. * *μαλθακός*.

2. Epid. sect. 1^a. statum in princ.

* *μαλθακός*.

2 *Hyems Austrina.*

Non se latuisse finem esse Autumnii Vergiliarum occasum, quem nomine breui Vergilias appellat, non obscure indicauit. Nam postquam ante dixisset/circa æquinoctiū/addidit/& sub Vergilias: scripsitq; deinde/hyems austrina/quasi nullum intercesserit peculiarem requirens declarationem tempus, sed coniuncta sit cum Vergiliarum occasu hyems.

3 *Parui Venti Aquilonij.*

Paruos, inquit, ventos fuisse hyeme: q̄ si in natura sua hyems constitisset, omnino fuissent magni. Atq; ijs hoc duplici nomine accidat, uti & nunc parui videantur fuisse, cum sua ipsorum magnitudine, tum temporis prolixitate. Spirarunt enim diebus paucis aquilonij, atque hi non vehementes: cum habere hyems magnum aquilonem, & longo soleat tempore.

4 *Squalores.*

Tempestatem iusto sicciorem appellauit parum vsitate *ἀρχμὸν*. i. squalorem, cū soleamus nos non simpliciter sicciorem, sed extreme siccam ita nominare. Qui autem fieri potuit, aut cui probatur eò siccitatis deuenisse hyemem, ut iuxta ac æstas squalidam terram redderet: Neque enim eiusmodi

A eiuscemodi fiat in vere status, cui nunc fuisse assimilem omni ex parte hyemem dicit.

5 *Omnino Similis Veris Hyems fuit.*

Sicciorum quidem, quam eius natura postulare, hyemem ait fuisse, non tamen æque siccam atque æstatem. Itaque squalorem, quem esse nuper diximus improprie usurpatum, accipere par est non absolute hoc loco esse ab eo dictum, sed ad aliquid, sicut formicam magnam aut montem paruum. Nam ut hyems erat in præsentem, non simpliciter squalida: quemadmodum nec magna formica est magna simpliciter, sed ut magna formica, quæ sanè paruo etiam est monte minor: nec nõ hyems squalida, est humidior æstate: Sicut hyemem præsentem comparando ait: Omnino similis veris hyems fuit.

6 *Veri Austrinum, Frigidum, Parua & pluuia.*

Videtur quidem dixisse veri austrinum, non quin oïno in eo fuerint venti aquilonij: sed quòd paucissimi in initio, atque adeo pauci, ut temporis illius statum totum austrinum appellaret.

7 **B** *Æstus ferè tota erat Nubilosa, Nihil pluit: Et cæcæ pauca, parua, sparsim spirarunt.*

Siquis, quæ dixit de æstate, omnia colligat, dicat et hanc austrinam simul ac squalidam fuisse.

8 *Cum esset autem Totus hic status austrinus & cum squaloribus.*

Non quin aliquando pluerit toto anno, dixit cum squaloribus, sed quæ quàm paucissime. Nam dempto primo tempore ab æquinoctio autumnali, usque ad Vergilias, quicquid successit temporis, satis caruit imbribus. At *εἰς ὄρη* Hippocrates aeris appellat itatum. Quare si verum est cum aere simul alterari animalium corpora, per imbres fiet humidiora, per squalores sicciora. Et cum vigent calores, caput erit firmum: cum frigora, erit ipsum quidem leuissimum, cæterum thorax & pulmo laborabunt. Vnde quæ corpora commemorato statui, qui propositus nobis est, medianam obtinenti naturam inter serenum omninoque clarum, & pluuiosum, assimilantur, medium statum habebunt temperamentum: quæ mihi nubilosum, da, ut appellat. Nã hoc aeris statu existente, constitutoque simul alterari corpora nostra, atque assimilari huic, quò euadat sermo clarior, nihil fuerit cause, quin statum in his genitum appellem veluti nubilosum quendam. Ut igitur cum hyems suum seruet temperamentum, non potest non generari humor frigidus & humidus, pituita: æstate contra

C calidus & siccus, pallida videlicet bilis: ita cum nubilus sit aer, aliquis dominatur humor, in pituitosis quidem naturis nebulosa ac nubilosa, ut ita dicam, pituita: in biliosis vero, nebulosa ac nubilosa bilis. Etenim semper aliquid e corpore nostro vaporosum emanat: sed in siccis statibus plurimum, in humidis paucissimum. Atque cum in corpore aceruatum hoc sit, similem reddit nebulae et caliginis innatum nobis spiritum. Emulatur enim in ambiente animantes aere spiritum vapor. Vnde ne hic dubitemus dicere, in tali statu talem generari insitum nobis spiritum. Atqui ubi eodem tempore duo hi affectus, aut nebulae aut caliginis accidunt, ut & attollatur & supetur, alba efficitur nubes: nam quando planè vacat humiditate aer aquilonius, nequeat constitui in quã nubes. Efficitur ea aut splendida aut atra, causa raritatis vel spissitudinis. Ac rareficans nubes in se solis lucem suscipit, quo fit, ut splendet, illustrante videlicet eam solis splendore, quale in corporibus pellucidis cernas. At si constringatur nubes condensaturque, quia nullus est solis luci transitus, atra merito hæc apparet, nõ aliter ac nocte ipse aer destitutus lumine solari. Sanè videtur manifeste in terram subinde nebula decidere, qui ros appellatur: Interim supera petere planeque nubes fieri vel candida vel atra: Candida, ubi intra se totam radios admittat solares: Atra vero, cum eos planè excludat: Medios inter hos colores nubes pro quantitate splendoris, qui ipsi admiscetur, accipiunt.

D Sed videbitur forsitan hic sibi sermo minus constare, eleuari in altum dicens humorem & conspici fari. Sustolli enim caloris opus est, frigoris conspici fari: non potest porro idem simul esse & calidum & frigidum. Sed si ipsum animaduertas, qui supera petit, vaporem esse calidum, atque eius gratia in sublime subuehi: frigidum autem esse aërem, qui vaporem excipit: desines dubitare, qui fiat, ut simul & sursum feratur & conspiciatur. Nam ut sustollatur, sua sponte habet: ut cogatur ac constringatur, per excipientem aërem, qui quo erit frigidior, hoc ascendentem nebulam conspiciabit magis ac coget. Vbi itaque nec calfacit magnopere aer, nec perinde refrigerat, eleuata nebula necessario in eo commorabitur talis, qualis erat a primo: euadetque planè per se candida nubes, ubi a solis accipitur splendore: media vero inter albam & nigram, quando eam sol nõ vndeque irradiat. Proinde nolite mirari, qua de causa animantium corpora huius aliquando cœli similem habeant intus affectionem: quin potius crede dicenti Hippocrati, || *Austri auditum hebetantes, caliginosi, caput*

3. Aph. 6. Ext. ord. 20. c.

grauantes, pigri, dissoluentes. Persequitur enim his verbis corporis vitia, quibus est obnoxium in austrinis statibus. Vnde ut hæc / caput grauantes, dissoluentes, & pigri / ad ea quæ ab Austro parantur in corporibus nostris planè referuntur: ita est censendum, caliginosum esse dictum, ut indicet eam quæ ab illo in nobis coaceruatur, & non aeris caliginem.

Ante

9 *Ante Ver ex priore caelo, quod huic subcōtrariū fuerat, aquiloniumq; Paucos Ardentes febres corripuerūt, eosq; E admodum stabiles, Paucosq; Sanguis erupit, Nec ex his peribant.*

Non fuisse aquiloniam tempestatem ante ver diurnam hinc constat, quod nuper totum temperamentum vocauerit austrinum: non ita diciturus, si multos dies Aquilo spirasset. Attamen cū aer fuisset vel paucis diebus aquilonius, corripuerunt paucos morbi ardentes, atque hi admodum leues, & qui statim confisterent: ait enim/eosq; admodum stabiles. Scribunt autem alij *πᾶν εἰς αὐτὴν*, alij Ionice *εἰς αὐτὴν*, in æquali tenore & nullo periculo cōiuncti. Ad hæc paucos ait sanguinis eruptionem habuisse: quod vehementibus erat febribus ardentibus peculiare, vt etiam delirare, et mori. At ista ijs, quæ tum vigeant, non erant adiuncta, sed cum moderatissimæ fuerunt, tum minime multos inuaserunt: quod vehemens & quasi germana ardens febris à flaua bile, quam quidem etiam pallidam vocant, sit oriunda. Hanc, vt ostendebamus, in proposita tempestate superiori ætate tantum habebant qui natura crant biliosa: eamq; non multam, nec postea, eò q̄ cum humidus ante dictus esset status, etiam atque etiam caliginosior ac nebulosior euaderet. Optimo ergo iure pauci in ardentem febrem inciderunt, qui perquam essent bilioli: neq; tamen hi in exquisitam neq; vehementem, sed lenē ac discussu facilem. Itaq; quos corripuit, hac de causa corripuit. F Sane enim præcesserat æstas autumnum, quæ secundum naturam comparata fuerat. Orditur enim Hippocrates enarrare tempestates inde, vbi de natura sua primū aer deflexerit. Sed necessario per æstatem naturalem acruabatur multū biliosis plenior hic succus. Vnde qui succedebat status per totam hyemem vsque ad ver, hunc humorem nec auxit, quippe quæ calida non esset magnopere aut sicca, vt æstas: nec imminuit ēt, neque enim satis erat frigida, vt quæ in statu est naturali hyems: at nec per halitum digessit, nam non erat exacte sicca. Restat igitur integrum illum permānisse, ac formam sibi quasi caliginosam comparasse atq; nebulosam, propter modicam aeris humiditatem & calorem, qui cum vapore coaluerat. Verum ante ver, cum subito præter morem Aquilo spirasset, isq; in interiores corporis partes impulisset humores, tenuissimus primus fluebat, itaq; febrem ardētem induxit. Neque enim in quibuslibet corruatus partibus corporis, febrem potest humor hic excitare ardentem, verum circa ventriculū & huius præcipue os, circaq; iecinoris partes simas. Itemq; non prorumpere sanguis. Sane proprium est, siquid aliud, synceris febribus ardentibus, per sanguinis eruptionem iudicari. Appellat autem Hippocrates *αἱμορραγίαν*, i. eruptionē sanguinis, non adiecto ex quo vacuatur sanguis membro, eam quæ ex naribus fit. Atqui nihil habet admirationis, si recludantur & dirumpantur huius regionis venæ à sanguine, qui sursum incitatus calore effert: à quo necesse est ipsum inflari, ac tū referari venas, ac rumpi ob spiritus copiam, qui dirumpit vel vtres ac dolia, cum in multo feruescente accumulatur. Cæterum hoc symptoma, præsentis febres ardentes non est comitatum, q̄ essent, vt est dictum, moderatæ.

A. I. 4. E. 1.
C. 40. 424. c

10 *Tubercula vero Multis secundum alterutram aurem, Plurimis secundū vtranq; extiterunt, Febre carebant, Erant recli. Nō nullis parum Accendebantur, sed extrineta omnibus sunt citra incommodū: Neminiq; Suppurarunt cuiquam, vti solent, quæ alijs ex occasionibus extuberāt. Erat eorum hæc natura, Laxa erant, magna, diffusa, citra phlegmonem, atque citra dolorem, Obscure omnibus euanescebant.*

Omnia quæ dicta sunt, ob dominantem acciderunt caliginosam materiam, à qua alia solent cū pituita existere, vt œdematosa: alia cum flaua bile, vt erysipelatosa: nō nulla cū sanguine, vt phlegmonosa. Quæ tamen omnia resident facile, quod prompte eiuscemodi materia digeratur: E diuerso quæ crasso constant, & lento humore, ægre discutuntur. Porro quæ acciderunt in tempestate præsentis, laxa erant, id est mollia, & digitis cedentia, & quæ ad eorum impressionem cauabantur. Citra phlegmonem, hoc est citra phlogolin, i. inflammationem. Citra item dolorem, q̄ vtroq; scilicet, quod dolorem parit, vacarent: quæ sunt, corporum contentio, & intemperies magna. Contentio fit ob crassos humores & glutinosos, adeo partibus impactos afflictis, vt resoluī citra negociū nequeant: Intemperies autem valida, quod ferueant illi nimum, aut frigidi sint. Quare sunt merito tumores laxi & sine exulceratione, à dolore liberi: qui quia essent eiuscemodi, facileq; residerēt, ideo non suppurabant, vti solent qui alijs ex occasionibus exurgunt. Hoc autem nomine *προφάσεις* Hippocrates (nos vertimus occasiones) aliquando (vt vulgo assolet) in causis vsurpat cōfictis: interdum causas manifestas sic vocat: non nunquam simul omnes. Hic appellauit suppuraciones alijs ex occasionibus prouenientes, quas euenire ipse in febribus docuit, in quibus humores sunt acruati multi, crassi, & crudi, qui propter vehementiam & acuitatem & copiam febrilis caloris caput petunt: hos deinde in adenibus aurium deponit natura: vnde Parotides, quas vocant, exoriuntur. Verum enim vero non erat in hoc statu ea humorum affluentia: & qui confisterant ad aures tumores, quia materiae erant spirituosæ, statim digesti sunt. Patet ergo morbos ardentes in principium incidisse veris, cum spirassent Aquilones: istas autem parotidas toto vigiuisse reliquo tempore: sed erant moderatissimæ, ob causas nimirum quas recensui, vt

A. I. 4. E. 1.
C. 9. 454. b

A. I. 4. E. 1.
C. 1. c. 10. f

A sui, vt homines ab ijs ὀρθοσάδην id est recti affligerentur, hoc est vt illas absq; dolore sustinerent obambulantes, ac solita munera obeuntes: neque, vt in morbis grauioribus, necesse haberent decumbere: etenim præter cætera neq; insigniter febricabant. Quod si quis esset etiam ex illis calidior, non diu hoc patiebatur. In causa erat exuperatis, vt est dictum, natura humoris, qui maiore ex parte aerius erat & frigidus.

11 *Accidebant hæc Adolescentibus, Iuuenibus, Adultis, atq; præter cæteros Luctatoribus, & Athletis, Mulieribus vero parum multis.*

Communis hæc causa in omnibus attendenda est decubitibus humorum, quam alia's Hippocrates exposuit, Humores calidiores in sublimiores partes corporis decumbere, frigidiores in infernas. Quando igitur dominans hoc statu humor subfrigidus esset aeriusq; ac mediam teneret naturam inter eos qui facile ascendunt, & qui deorsum vergunt, ideo solis his in caput inuadebat, qui erant aut propter ætatem, aut vitæ genus, temperamento calidior. Nec præterit nos, adolescentulos ob ætatem esse non ob vitæ sortem calidos, vt etiam adultos: qui vero in palæstris ac gymnasiis versantur, hos ob vitæ institutum. Quo sanè pauciores infestauerunt mulieres, easq; B iuuenes, & natura calidiores, & quæ non vixerant in ocio.

12 *Multi præterea Infestabantur Arida tussis, Nihilq; excreabant, Nec multo post Raucescebant.*

Quæ nam tusses aridæ sint, ipse aperit hisce verbis / nihilq; excreabant. / Hæc fiunt autem, interdum exasperatis modo faucibus & gutture, nullaq; pulmonem tenente affluentia humorum: atq; hi nihil expuunt, neque enim superflui habent quicquam, quod reijci vel expelli oporteat. Alia etiam fiunt aridæ tusses ob intemperiem respirationi seruientium instrumentorum: at ne hic quidem est, quod expui desideret. Præterea alia, vbi illis inhærescunt humores, qui euacuationem requirunt: qui quidem non excernuntur tamen duabus de causis: Vel q; lenti sint & crassi, & pulmonis firmiter cartilaginosis infixi fibris, quas bronchos appellant Græci: quod in lateris doloribus (quos ἀπύσους hoc est in quibus nihil expuitur, vocant) accidit: Vel quod humor, qui a capite defluit, non aliter atq; aqua, sit subtilis. Etenim prius hic per guttur & asperam arteriam delabendo in pulmonem funditur, quam a spiritu concitato per tussim subduci possit. Quod accidisse tum Thaliis videtur, quorum esset ab austrino statu caput repletum, & hoc destillationem transmitteret omnibus regionibus thoracis: nam talem tum tussim fuisse, symptoma huius comes testatur: Rauci inquit enim, qui eo modo tussirent, euaserunt. In causa humor erat destillans, a quo vocis instrumenta irrigabantur, vt in libris de voce declaratum est.

13 *Non nulli multo post. Quibusdam Testiculus alter, alijs Vterq; cum dolore Inflammabatur.*

Illius pars, qui in pulmonem decidit ex capite, pro eo quod inter se consentiunt instrumenta, ad testiculos peruénit. Quatenus autem cum genitalibus conueniat thoraci, in alijs libris tractauit. Cæterum quod in testiculos decubuit, erat id malignius, neque iam primo illi simile, vt quod in thorace diuturnitate computruisset. Recte ergo erant testiculorum inflammationes cum dolore coniunctæ, neq; perinde vt parotides a dolore immunes. Nam quod aut alteruter, aut ambo testiculi humorum exceperant abundantiam, in causa erat copia illorum. Siquidem quibus paucus proueniret, his in alterum: quibus amplior, in vtrunque impedit.

14 *Quidam Febricitabant, quidam non.*

D Qui tum abundabant humores, hos neq; magnopere calidos esse, neq; nimium frigidos diximus: sed inter vtrosq; tum natura, tum temperamento intercedebant. Vnde pro ætatum & naturarum temperamentis vitæq; laborantium, alijs ad calidius inclinauerunt, itaq; febricitarunt: non nullis quod a primo habuerant, retinuerunt temperamentum, febrem excitare impotens.

15 *Plurimis hæc Laboriosa fuerunt.*

De omnibus quæ commemorauit, hoc dixit: prædixit autem tusses, raucedinem, & in testiculum abscessus, & quosdam tenuisse illorum etiam febres. Hæc ergo, inquit, symptomata maxima agrorum parti laboriosa acciderunt, hoc est moleste, neque vt recti incedentes facile sustinerent, sed plurimi ipsorum decumberent, quod longitudine temporis in dies collecta excrementa euaderent etiam atque etiam acriora atque maligniora. Nanque austrinæ tempestates, si diuturnæ sint, putredines inducunt, potissimum vbi sint humidæ: verum quando hic status humidus non esset, diutissime nihil erat molestum corporibus: tempore vero molestiam afferbat. Et hæc quibusdam de illis tandem euenerunt, quæ mox ab initio omnibus accidissent, si austrinus status humidus fuisset.

Bifariam dictionem *κατὰ ἰντροπείον* scriptam in exemplaribus inuenias. In aliquibus, vt nunc est dictum, postrema syllaba per o scribitur: in alijs per n. Significat autem prior lectio ea, quæ in medica officina fiunt, altera quæ secundum materiam medicam: vt aut operibus quæ in medica officina in laborantibus administrantur, Thasi abstinerent: aut ijs, quæ per materiam medicam fiunt, in ijs, qui prædictis detinentur incommodis. Ex vtraq; sententia & lectione apparet leuiter afflictos fuisse homines, dum duraret ver: quod morbos quæ parerent causæ malignum haud dum quæquam haberent, quod diuturnitate temporis consecutæ sunt.

17 *At vero ante Inuentem æstatem, per erq; Aestatem & Hyemem, Multi, qui longo iam tempore submârceſcebant, ex Tabæ decubuerunt: Quando etiam multus ambigentibus tum confirmauit.*

* ἵπποκράτους ἰ. 146. α. & 151. b. ἵπποκράτους ἰ. 146. α. & 151. b. ἵπποκράτους ἰ. 146. α. & 151. b.

Quos dixit superius tussire quidem, excreare tamen in vere nihil, hos æstate ait, & secundum æstatem intabuiffe, rem enarrans, quæ cum ijs constat, quæ oculis conspicimus. Etenim quæ capitibus destillationes tussim primo concitant hominibus & raucedinem, neq; tandem consistunt, alteram hæc tabis differentiam generant. Sunt enim duæ eius maximæ differentiæ: Vna ex illis, quos caput demittit, fluxibus cõstat: Altera quæ ex affectibus ipsius pulmonis proficiscitur, omninoq; postquam expuitur sanguis, potissimum vase rupto: sepe numero etiam fluxione impleto viscere hoc, alia de causa ex partibus alijs, nõ ex capite. Quod si ergo à vere austrino in statum æstas aquilonium sit mutata, non fuissent manifesti, qui à tabe clam exedebantur, neque profus tabuiffent. Quia vero non modo in aquilonium non trãsiit status austrinus, sed erat etiam nubilosa ferè æstas, idcirco capitibus destillationes erant perpetuæ: ac destillantes humores omnes præcipue in pulmone computruerunt, ita vt ijs ad meram tabem generandam nihil deesset.

A. l. 3. f. 10. c. 18. 271. f. g.

18 *Quibusdam autem coepit primum: Atq; his vergebat ad Tabem natura.*

Tabidos græce *φθινώδεις* appellant veteres medici, qui morbo tabifico, quam etiam *φθόνη* vocant, sunt opportuni. Tales planissime sunt, qui adeo sunt angusto thorace & restricto, vt à tergo in morem alarum promineant operta scoptula: vnde etiam hos *πτερυγώδεις* quasi alatos vocant. Præterea quibus caput facile impletur, quodq; spiritus organis multas destillationes demittit, hi facillime tabescunt. Hæc si ambo in vnum coeant & thoracis figura, & capitibus imbecillitas, sunt eiusmodi quidem naturæ semel tabi obnoxia, ambabus nature de causis. Etenim hi quorum caput ad pulmonem mittit fluxiones, diuturnitate temporis fiunt tabidi, ac in pulmone sæpe rumpitur illis vas propter visceris angustiam & infirmitatem. Habes de tabidis. Quia vero dixit Hippocrates /quando etiam multis ambigentibus tum confirmauit/ id est æstate: ac deinde subiicit /quibusdam autem coepit primum, atq; his vergebat ad tabem natura/ mihi parum videtur eius oratio consona rationi: nam erat multo probabilius tales vere, quam æstate, incipere, quod qui accommodati sunt, vt certis incommodis facile capiantur, citius isti in eos incidant, ac imparati. Videtur igitur, vt etiam in alijs locis horum librorum de vulgaribus morbis, ordo esse inuersus orationis, lapsus eo qui hæc primus descripsit, neq; errato postea emendato, & item quoq; huic loco accidisse, ac orationis hæc esse series: Quando etiam multis ambigentibus tum confirmauit, quibus vergebat ad tabem natura. ac deinde: Quibusdam autem coepit primum. Postea

A. ibidem. g.

* φθίνωδεις ἰ. 146. α. & 151. b. φθίνωδεις ἰ. 146. α. & 151. b.

19 *Mortui vero multi sunt, & plurimi de his, & illis qui decubuerunt: Atq; haud scio, an vel mediocri quis tempore vitam produxerit.*

H

De tabidis scilicet: nam id intelligendum est: siquidem in hunc modum est totum hoc scriptum caput. Nam vel iam quæ subdidit omnia, sunt communia tabidis: quod perspicies, si Hippocratis dictiones attendas: auspiciaborq; ab hac, quæ mox adscripta est.

20 *Interierunt Celerius, quam talibus esset consuetum.*

Tabidos inquit solito vitam finiuisse celerius. Cuius mox ipse causam subiungit, vbi ait /febres horridæ, continuæ, acutæ/ id enim præter consuetudinem tabem comitatur, quod tum videtur accidisse. Causa est, cur hæc ambo congruerent tabes & eiusmodi febris, quod status esset antecedens ad corpora affecta comparatus. Si quidem dixi paulo ante, qui calidiore erant temperamento, illos in primis laborasse ex destillationibus capitibus: horum nanque caput præcipue erat in austrina tempestate repletum. Quibus ipsis longius protracto nebuloso statu, vsu venit vt humores, qui in corpore essent, putrescerent: vnde malignitas extitit febrium. Quod si quibus minus esset calidum temperamentum, his neq; computruerunt humores, neq; caput repletum est, extra paucos, idq; temporis diuturnitate. Nam quod citius patiuntur naturæ iniuriæ opportuna, id cæteris

A teris tardius accidit. Neq; sanè erat mirum, cum priori austriño statui æstas succederet non austri-
na modo sed nebulosa etiã, prouenisse hinc putredinem quandam humorum vel in frigidiori-
bus corporibus, nedum in calidioribus.

21 *Nam Alios quidem & Diuturniores, & Cum febre conuinctos, Facile ferebant, nec moriebantur : De quibus iam scribemus.*

Alios inquit morbos præter tabificos, de quibus ille verba fecit, etsi essent longiores, & febrem haberent adiunctam, non tamen grauiter tulerunt. Cuius paulo superius causam diximus, quod humor his non ita erat ex putredine redditus malignus.

22 *Sola enim & Præ cæteris maxime, qui tum vixerunt, morbis, multos Tabes peremit.*

Huius causa est non ita dudum dicta, vbi corporis temperamentum in culpa poneremus, per quod morbis tabificis sunt correpti, febribusq; malignis: de quibus sub hæc sermonem habet.

23 *Infestabant illos plerofq; Hæc incõmoda, Febres horrificæ, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes. Modus B erat semitertianus, vno die leuior, altero grauius iterum inuadentes. In summa, in dies acutiores euadebant.*

Plerofq; omnes tabidos, de quibus agebat, passionibus ait affectos fuisse, quas ipse deinde collegit. Atqui παθήματα (id est passiones, nos affectus vertimus) omnes vocant Græci, quæ in corporibus nostris fiunt præter naturam. Præ cæteris autem meminit, febres fuisse horrificas. Quod quidem significat, per ascensum & incrementum, quod vocant, accessionis, horruisse diutissime egros. Neq; enim, quibus initio accessionis horrores inceserunt, isto appellauit nomine, sed quibus per totam propè accessionem produceretur symptoma horroris. Et fit bifariam, modo cum reduplicaciones faciat intensio: modo hoc ipsum solum, inæqualem scilicet ascensum. Diuersitas in temporis consistit quantitate. Nam, breuibus si interuallis à sese sint mutuo motus horrifici dirempti, inæqualis dicitur & horrificus motus: Sin ampliora sint interualla, fit illud symptoma reduplicatio, & dicitur. Hæc fit præcipue in semitertianis, vt vocant, febribus: quocirca ternæ plerunq; & quaternæ sunt. Sed in commentationibus de febribus declarauimus, consistere semitertianam ex humore inæquali, qui partim amara bile, quæ acris est, partim pituita putrescente constat. Has itaque tum viguisse febres horrificas dicit ob antecedentem statum, vt supra dictum est. Continuas C autem eas nominauit, significans eas ad integritatem non desinere, quod quidem ipsemet interpretatur his verbis /omnino non intermittentes. / Intermittentes enim illas febres proprie appellant, quæ à vigore integritatem quandam præstant: At quæ remissionem habent apertam, nunquam corpus tamen præstant integrum, acutas has & continuas vocat: quæ totum habent quidem circuitum, plurimum octonum & quadragenum horarum, quantum etiã tertiana: sed ad integritatem nec veniunt, & altero die mitiore alteram iterum afferunt accessionem: remissionem illam quidem priore illa alterius circuitus, ac reduplicacionibus carentem, cæterum quæ ægre incalcescat & vix ad vigorem perueniat. Est præterea illius proprium, circuitus, qui primum consequuntur, neq; inter sese æque acutos esse, neq; perinde ac primum, verum vsque ad totum morbi vigorem increfcere in dies, intendiq;.

24 *Sudabant semper quidem, Sed non toto corpore. Multum Extremitates frigeant, vt vix calorem reciperent.*

Febrium malignarum esse hæc accidentia, in Prælagijs didicimus.

25 *Alii Turbatæ erant biliosæ, paucis, meris, tenuibus, mordacibusq; : & Frequenter desidebant.*

D Excretiones άπράτους i. meras solet vocare plane biliosas: sin aut mistus cum humiditate aquosa euacuetur talis humor, non iam merum appellat. Quin etiã hoc ipsum didicimus de meris excretionibus, || quarum aperuit malignitatem in prælagijs, & de humoribus qui tenues sunt, omnes esse inconcoctos, & vt concoquantur, robustam desiderare naturam. Mordaces porro erant haud iniuria, vt quæ biliosæ mereq; essent. Præterea earum erat mordacitatis comes assidue desiderare. Quo factum est, vt ex hoc quoq; symptomate vires laborarent ægrotorum.

in Prog. cõ. 2. t.
20. v. q; ad. 24.
4³. 199. f. g. h

26 *Vrinæ Tenuis, inconcoctæ, decolores, & paucæ: Aut Crassitudine præditæ, & paruo sedimẽto, nec probe subsidentes, sed cum crudo quodam intempestiuoq; sedimento.*

Et de vrinis didicimus, tenues, decolores, & paucas, {vel crassas, & paucas,} prauas esse: quemadmodum etiã crassas quidem, sed quod subsideat, aut omnino nihil, aut parum habentes: quod sanè ijs accidit, eo quod parum bene subsideant. Hoc iam ijs frequens febribus est, in quibus multus calor & flammeus feruorem accendit quendam crudorum crassorumq; humorum. Par igitur est in ijs aut prorsus non esse: aut esse id, vt Hippocrates dixit, crudum et inconcoctum. || Ceterum de prauis sedimentis in prælagijs tractauit.

in Prog. cõ. 2. t.
28. 29. 4³. 200. c

27 *Tussiebant, ac Pauca, cocta, coacta, paulatim, vix excreabant. Quos vero violentissime urgebant, His minime concocta erant, sed perpetuo cruda spuebant.*

In tabibus malignissimis, quibus proxima est mors, sputa ne paululum quidem cōcoquuntur: In alijs vero, quæ moderatæ sunt, & quæ in longius tempus extrahuntur, hac ipsa de causa cōmode concoquuntur humores in pulmone superflui, excreanturq; facile. Ceterum ij qui in præsentia tabescerent, istorum habebant nihil. Nam aut semel inconcoctum expuebant: aut coctum quidē, paucum tamen, & quod paulatim vix excreabatur. || At meminit in præfagijs huius sputi.

in Prog. cō. 2. t. 45. 4. 202. c

28 *Pleriq; horum Fauces assidue à primo dolebant, & cum Inflammatione rubebant. Destillationes parua, tenues, acres, statimq; liquecebant ac affugebantur.*

Simul vt symptomata, quæ ad tabescentium conspiciebantur fauces, prædixit, causam adscripsit his verbis /destillationes parua, acres/. Nam quia malignæ erant destillationes quæ à capite manabant, dolebant fauces: q; vero ab ijs vellicarentur, ruborem & inflammationem habebant. Quia vero ipsa etiam calida erat destillatio, non erat mirum in Thaso, si præ ceteris tabescentibus, qui ita haberent, ad extremam deuenirent gracilitatem.

F

29 *Cibos Quosuis perpetuo Fastidiebant.*

Appellant Græci appetentia carentes, qui cibum non sumunt, ἀσίτες: qui vero oblatos fastidiunt, ἀποσίτες. Constat autem hoc fastidij symptoma tabidis accidisse, eo q; destillationis, quæ fauces & pulmonem infestabat, pars aliqua in ventrem deflueret.

30 *Non Sitiebant.*

Non ex malignitate destillationum, quas appellauit ipse acres, hoc tabescētibus symptoma accidit. Quo factum est, quantum equidem iudico, vt cum fuisse illas Hippocrates nouas et absurdas indicare vellet, ascripserit /non sitiebant/. Est. n. maximæ signum malignitatis, vbi calida & adurente febre, aut fluxione delabente in ventriculum acri, non sitiant. Atq; hoc symptoma, partis virtutem sentientem, deperditam indicat & extinctam, siquidem particule affectus nō sentit.

† clarius.

vt cum rei nouitate (hoc est τὸ παράλογον) indicare vellet Hippocrates, ascripserit. Vide hunc modū loquēdi in libro de comate cap. 2.

31 *Pleriq; circa mortem Delirabant. Sed de Tabidis hæc tenus.*

At ne hoc quidem accidere alijs tabescentibus consuevit, sed quæ erat febrium tum vigentium malignitas, huius status morbos comitabatur.

32 *At vero Aestate iam & Autumno Febres multæ, continuæ, non vehementes, diu quidem tenebant egrotos, qui cætera minus incommode habebant.*

Nam ante etiam retulit, vnam fuisse tabem exitialem, nosq; adiunximus causam. Ergo conueniunt cum illis, tum quæ hic agit, tum quæ ijs subdit, vbi sic ait.

33 *Plurimis erat Aluius turbata sine molestia tamen, & propè nihil offendebat. Vrina item Plurimis boni qui dem coloris erat, & pura, sed tenuis, & post tempus circa indicationem concocta.*

* Et reliqua, quæ de vrinis in medium attulit. Nam, vt quæ de tabidis nuper recensuit, erāt maligna, ita quæ nunc dicuntur, admodum sunt moderata.

34 *Non valde Tussiebant: neq; Difficultatem, quæ tussi excreabantur, præbebant: Nec solum Cibum non fastidiebant, Sed etiam valde licebat offerre.*

Eorum, qui hunc librum sunt interpretati, maxima pars, hoc eum loco ad tabescentes autumāt transiisse. Ego vero adhuc de cæteris censeo, de quibus disputat, febribus hunc haberi sermonem. Qui enim, cum antea de tabescentibus dixit eos perpetuo quosuis cibos fastidiuisse, hic iam dicat /nec cibos solum non fastidiebant, sed etiam valde licebat offerre? Cur ergo hoc loco scripsit /nō valde tussiebant? Nempe hoc est, quod istos adduxit in eam opinionem, vt hæc existimarent dici de ipsis tabescentibus. Ego sic statuo, cum etiamnum de alijs febribus fierent verba, ascriptum illud esse. Infestantur enim tussi, quæ incidit ratione symptomatis: non tamen tabidi omnino sunt hi. Quare nihil habet admirationis, simul & cœpisse Thasios quosdam febricitare in ante dicto statu: & quia erat id temporis ipsum caput repletum, accedente ad statum febre, tussi esse molestatos. Sed nec erat hoc illis nimium molestum symptoma: nec quæ per tussim reijciebantur, negocium præbebant, neq; enim hi tabescebant.

35 *In summa, qui Tabescebant, Leuiuscule egrotabant, non more tabescentium, à febribus horrificis parum exudantes, alijs alijs, vt quos inuaderent febres erraticæ: & in summa, quos nunquam febres relinquerent, sed inuaderent more febris, tertianæ naturam referentis.*

Hoc

A Hoc rursus capite precedenti annexo, multo magis adducti sunt interpretes quidam superiorum etiam orationem de ipsis tabescentibus habitam. Verum nulla ratione ad eos referri illam potuisse, planum est factum, cum ostendi fastidiosos ab eo vocatos esse tabescentes, non fastidiosos, hos. Sequens oratio, quæ nunc nobis propolita est, duobus modis exponi potest. Primo, ut hoc modo dicamus. Sed faciam ut repetam superiorem orationem, ac mox huic aptem, vna ei syllaba, quod euadat clarior, interserta. Non valde tussiebant: neque difficultatem, quæ tussi excreabantur, præbebant: nec solum cibum non fastidiebant, sed etiam valde licebat offerre. Nam in summa, qui tabescebant, leuiuscule ægorabant, non more tabescentium. Verisimile est autem hoc pacto illum dixisse de ijs, qui alio modo febricitarent, scribentem commune symptoma morborum habentium comites tusses, & non ipsorum tabescentium. Nam videtur sermonem de tabescentibus habitum, retraxisse, ut in memoriam reduceret differre hosce ægros, de quibus nunc agit, ab superioribus illis tabidis. Etenim eadem illa hic commemorat iterum symptomata, quæ nuper retulerat. Atque hanc quidem vnam afferas causam hoc loco sermonis de tabescentibus repetiti.

B expēdamus & iudicium faciamus de altera, qui primus descripsit librum, vtranque scripsit: quod deinde, quia admissum non animaduertimus, nec emendauimus, erratum, postquam in multorum manus venit, mansit incorrectum.

* παραμύθηται .i. consolatione, seu excusationem.

36 *Iudicabantur autem, Quibus inter hos breuissimi essent, circa vigesimum diem, Plurimis circa quadragesimum, Multis circa octogesimum. Non nullos ne sic quidem, sed erraticè & citra iudicationem, deseriebant: Quorum plurimi non diu à febre intermissi repetebantur, atque hi à recidiva ijsdem circuitibus iudicabantur: Multis vero sic producebantur, uti sub hyemem languerent.*

At qui erant isti, quorum ait iudicatum esse morbum ad vigesimum diem? Nempe reliqui ægroti, de quibus faciebat verba, ut ego sentio, non tabescentes: cui assentiuntur, quæ consequuntur omnia. Etenim quibusdam de illis ad octogesimum diem ait esse extractum morbum: atque alios erraticè & citra iudicationem deseruisse: & ad hos ipsos plurimos rediisse, quas quidem febrium recidivas ijsdem iterum circuitibus iudicatas fuisse: ac non paucis horum in hyemem morbum esse protractum. Hæc sanè omnia cum superius dictis planè conueniunt, vbi dixit: At vero æstate iam,

C & autumno, febres multæ, continuæ, non vehementes, diu quidem tenebant ægros: qui cætera minus incommode habebant. Hæc cum ijs symptomatibus congruunt, quæ hoc loco ille recenser: quæ vero de tabescentibus adduxit, non assentiuntur: quod perspicies, si tecum partem eorum, quæ de his tradidit, animo reuolueris, cum ait /interierunt celerius, quàm talibus esset consuetum/ quod ab eo de tabidis pronunciat, quos ait esse celerius mortuos. At de ijs, qui aliter laborarent, statim post hæc in hunc modum scribit: Nam alios quidem & diuturniores & cum febre coniunctos facile ferebant, nec moriebantur: de quibus iam scribemus. Hæc igitur ijs concinunt, quæ proposito nunc nobis sermone de febricitantibus per autumnum & hyemem disputantur. Immo vero, quod prædixit /de quibus iam scribemus/ alium autem, si à præsentē de ijs habito sermone discesserimus, ab eo scriptum de ijs producere nullum queamus, necessitas exprimit, de ijs qui alio morbo, non tabifico, affecti fuerant, totum hunc habuisse Hippocratem sermonem.

37 *Inter omnes, quorum fecimus mentionem in hac tempestate, solis Tabidis lethalia acciderunt: † Febricitantibus alia febre, nequaquam.*

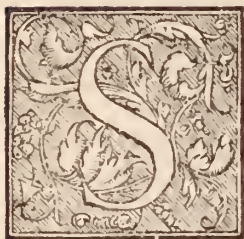
† Al. quādoquidē alius omnibus tolerabitur: nec lethalia in alijs febribus euenerunt.

D Eorum, quæ de primo statu ille fecit, postrema sunt hæc verba: quæ nihil præcipiunt amplius, sed tantum ante dicta in summam colligunt: quod facere ille frequenter solet.

GALENI IN LIBRVM PRIMVM
HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS
COMMENTARIVS SECVNDVS

ARGVMENTVM

Duæ describuntur Tempestates, Altera humida frigida, aquilonia & procellosa:
Altera frigida sicca, & secundum partem inæqualis.

Vperiore volumine de mutua anni temporum cōuersione dictum est. Expolitum est præterea vniuscuiusque temperamentum natiuum: tum autem principij eorum, item ac finis, stata dies. Itaque velut in memoria illis habitis, vbicunq; præfens sermo interpretem requirat, exponam, comparans me non ad profus imperitos tantum, neque solum ad eos, qui multum profecerunt: nam omnibus erit is sermo mediocriter accommodatus. Ex alijs vero, is qui extreme rudibus conuenit, doctis propter longitudinem stomachum faciet: qui vero his aptus erit, indoctis sit obscurus. Sed non debent in huiuscemodi commentariorum lectione acquiescere: verum accipere aliud ab alio atque alio, latius sæpe eadem poterunt, itaq; si attendere animum velint, aliquid addiscere boni.

TEMPESTATES SECUNDA

IN Thaso ante Autumnum Frigora non secundum tempus, sed repente, spirante mulum Aquilone & Austro, humida, præerumpentia.

Autumnum dixi incipere ab exortu Arcturi, qui antecedit æquinoctium autumnale. Eo tempore inquit, antea q̄ oportebat, magna fuisse frigora. Nam hoc illi /non secundum tempus & præerumpentia/ significat. Atq; /nō secundum tempus/ anticipasse tantum indicat: /præerumpentia/ autem, etiam cum pluiijs largis ea fuisse coniuncta.

2 Hæc autem Durabant vsq; ad Vergiliarum occasum, & sub Vergilijs.

Vergiliarum occasum finire autumnum, antea diximus: Præterea etiam duos esse menses ab Arcturo ad Vergilijs: Atq; vnam esse significationem in aere ab arcturo, duas a Vergilijs: alterā quando autumno hyems committitur, cum in fine sit: alteram, quando ver æstati. Arcturi autem mentionem non nili solius ortus facere Hippocrates solet, quando quidem sub eo incipit autumnus, æstas terminatur. Diximus autem iam superius, de totius anni in quatuor partes diuisione, & de diuisione in septem: Et æstatem Vergiliarum & Arcturi ortu circumscribi: atque hanc esse diuisionis in septem totius anni quandam portionem, cum in duas secatur partes æstas, in tres hyems. Dictum etiam est, πλειάδα numero singulari græce dicas, αν πλειάδας plurali (quas nos Vergilijs appellamus) nihil interesse.

3 Hyems Aquilonia.

A Vergilijs, Hyemis meminit, Autumni esse Vergilijs terminum clare innuens. Itaque quæ Hyems illa fuerit, differentem cum attente audiamus.

4 Imbres erant multi, largi, magni: Niuces: mista Suda plurima. Atque hæc habebat omnia, Frigora vero non admodum erant intempestiua. Iam uero post Brumale solstitium, et vbi Fauonius spirare cœpit, Aspera erat extrema hyems, Aquilo multum spirabat, Ningebat, Pluebat multum & continenter, Cælum procellosum atq; nubilum. Quæ durauerunt, nec remissa sunt ad Aequinoctium vsque. Ver autem frigidum, aquilonium, pluuiosum, nubilosumq;. Aestas non admodum fuit feruens, Etesia perpetuo spirarunt. Mox circa Arcturum spirante Aquilone permultum Pluebat.

Multas fieri pluiias dicimus aliquo tempore propter diurnitatem, licet non largæ tum decendant. Appellamus etiam multas, si vel breui tempore incessant largæ: quæ quidem & magnæ appellantur. Verum vbi quis continenter pluiias ait largas fuisse & magnas, vt Hippocrates scripsit, Largas intelligamus, repentinas, vehementes, & breues: Magnas vero, neq; repentinas, neque breues omnino, nec etiam diurnas. Sed, quò omnia clariora euadant, nihil causæ est, quin paulo vtamur narratione prolixiore. Fiat igitur subito admodum multa pluuia horas tres aut quatuor, deinde mox cesset, largam hanc appellabimus: Alia vero paulatim incipiat, paulatim item increseat, atque ita fiat totum diem & noctem: deinde à vigore, detrahatur paulatim de eius abundantia non nihil sequenti toto die, postea consistat: eiusmodi pluiiam non largam, cæterum

Aterum magnam vocabimus. Ergo, quam narrat, hyems modo largas pluuías habuit, modo magnas per interualla, atque interea non raro erat sudum: quippe hoc significat, quod est ab eo scriptum *μειθαθρατα πλείσα*. Præterea hac hyeme niues ait fuisse, nec adscripsit, nec multas, nec paucas, ut quæ neutrum admodum obtinerent, sed quæ magis consuetudini urbis responderent: ideoque ipse adiecit: Et frigora non admodum erant intempestiua. Et reliqua, quæ sequuntur, omnia frigidam fuisse & humidam eam hyemem testantur, ac pro eo naturaliter solam ipsam habuisse, atque adeo plus æquo fuisse humidam. Iam etiam ver pluuiosum, algidum, & aquilonium fuisse dicit, præterea nubilosum: Æstatem vero quodam modo moderatam: Post hæc omnia, circa Arcturum, spirante non nihil Aquilone, multum pluuisse. Sub hæc totius tempestatis summam in oratione profert: Cum totus fuisset humidus annus, & frigidus, & aquilonius. Cælum procellosum, nubilosumque. Cælum more vulgi appellauit aerem, qui supra nos est vsque ad nubium regionem: illud vero quod appellant astronomi pariter ac philosophi Cælum, à Lunæ regionibus incipit. Procellas autem (græce *λέλαπας*) ventos repentinos & vehementes vocamus, præcipue cum coniuncti sint cum pluuia larga.

5 B *Cum Totus fuisset humidus Annus, & frigidus, & aquilonius, per Hyemem ferè commode habebant: At sub Ver multi, adeoque plurimi laborabant.*

Demonstrauimus ante institutum esse Hippocratis, ibi incipere narrare tempestates, quæ aeri acciderunt, ubi primum de naturali deflexerit temperamento. Neque id ab re facit, qui cum ambientis nos aeris intemperie vulgariū morborum instituit genera coniungere. Quando igitur est ab autumno exorsus, utriusque cum præcedit æstas, illique succedit, quod ipsi præit. Autumnus igitur frigidus & humidus, corpora, quantum ad anni tempora pertinet, secundum naturam habentia excipiens, tantum aberat, ut mali attulerit quicquam, ut fortasse etiam quibusdam corporibus magno adiumento fuerit, quæ temperamentis calidioribus & siccioribus æstate à iusta temperatura deflectere solent. Itaque his instar fuit medicinæ autumnus, frigidum habens & humidum statum. Quinimmo ne hyeme quidem vulgabatur morbus explanatione dignus. Nam hoc innuit, cum dicit /per hyemem ferè commode habebant / erat enim humidior quidem hyems, at frigidior nihilo, quam eius postulabat natura: quocirca agens de eius statu dixit /frigora vero non admodum erant intempestiua. Porro ibi primum morbos emergere oportebat, ubi plurimum aer degeneraret, cum dicat /ver autem frigidum, aquilonium, pluuiosum, nubilosumque. Nam decet ver C temperatum non frigidum esse, sicut nec nubilosum aut pluuiosum. Veris autem initium esse æquinoctium, quod hyemem sequitur, superiore commentario exposuimus, atque adeo ipse hoc sermone Hippocrates dilucide ostendit: qui cum dixisset, extremam hyemem fuisse asperam: ac deinde adiecesset / quæ durauerunt, nec remissa sunt ad æquinoctium vsque / postea ascripsit / ver autem frigidum, aquilonium, pluuiosum, nubilosumque. Age iam videamus qui hoc sunt cælum comitati morbi.

† Forte. utiq; & æstas q̄ autumnum, & ver q̄ æstatē præcessit, suam ipsorum naturam seruaerunt.

6 *Primum igitur cœperunt Lippitudines manantes, dolorificæ, humidæ, inconcoctæ: Lemia parua, ægre multis erumpentes, plurimis redibant: Tandem sub Autumnum recesserunt.*

Quam ob rem vere morbi vulgares generari cœperint, supra est dictum. Cur autem lippitudines præ cæteris viguerint morbis, si eius statum memoria teneas, cognoscas: fuisse enim dicit frigidius, aquilonium, pluuium, & nubilosum. Si quidem igitur à ventis tantum oculi fuissent verberati, citra fluxionem eos lippitudines arripuissent: quia vero multa erant coniuncti humiditate aquilonij venti, recte sanè manasse ait lippitudines, hoc est fuisse humidas, ut ab humido generatas statu. Dolorificæ erant utrobique, & ubi cum fluxione constarent, & absque fluxione, D propter frigoris diurnitatem, cui profecto nihil ad dolorem oculis inducendum deest. Nunc vero auctios dolores esse par est, quando frigus oculorum cum eorum fluxione coniunctum esset. At inconcoctæ erant, & longo tempore durabant, tum propter humiditatem, tum frigus: siquidem maturationem fluxiones, cum ab insito calore superantur, consequuntur. Atqui minore superantur negocio, ubi paucus sit humor, & minus frigidus: cum autem multus est & frigidus, difficulter concoquuntur. Iam vero naturalis animantium calor si sit validus, humores earum superfluos celerius concoquit: sin imbecillus, vix longiore interuallo superior euadit, & vin cere humores valet. Quo magis, si qui fuerint curati, de integro inciderunt in illas: nam debilitatos quidem lippitudinibus oculos frigidus aer, aquilonius, & pluuius, nubilosusque iure lædebat. Huiusmodi lippitudinibus lemia ferè obuenerit parua, ægre ob densitatem tunicarum, quæ ex frigore contraxerunt aeris, erumpens. Quare toto vere necessario oculi deteriores euadebant: æstate vero, quam comparauerant, icirrhosa affectio ad concoctionem pedetentim deducebatur: siquidem non potuerunt, qui longo tempore collecti sunt morbi, ijque præcipue ab algoribus & humiditatibus, statim depelli. Merito itaque dixit Hippocrates oculorum incommoda esse autumno penitus sublata.

7 : *Aestate iam & Autumno Lienteria, & Dysenteria, Tenesmi, Alui fluxiones biliose, tenues, multae, crude, E*
 † in quibusdā
 codicibus ad-
 datur ἢ ἰδα-
 τωδες id est
 aquose.

Non hi tantum morbi Thasiis, et symptomata tentabant, sed etiam alia, de quibus posthac ager: nam varie admodum ægrotabant, quod in diuersos incidissent morbos. Quare communem rationem, quæ ad id conducit, quo non omnes, qui in ea fuerunt tempestate, ægrotarent, primo loco exponam: deinde ad singulos morbos descendam. Attendes omnibus in statibus ætatem & naturam cuiusque hominis, ut sit ad statum appositus: nam vel facile vel difficulter illi cedentem, vel modice ad illum comparatum inuenies eum. Mox genus vitæ applicabis, atque salubrem vitæ rationem vniuersam statui ipsi aduersariam. Atque, ut vel facile vel ægre corpus externis causis sit inferius, aut similis aut dissimilis ratio temperamenti in causa est, ut est sapenumero dictum. Cum enim constet sanitas ex symmetria quatuor elementorum (siue qualitates, siue facultates velis appellare) humiditatis, siccitatis, caloris, & frigoris: quædam corpora, naturæ, & ætates intemperata sunt: quibus quidem similes tempestates sunt insalubres, & contrariæ nō proficiunt. Temperatis corporibus salubres sunt temperati status, intemperatiq; noxij. Sed ut nullus est intemperatus status commodus temperatis, ita nec nocuus perinde ut intemperatis. Etenim status magnopere humidus & frigidus, corpora maxime lædunt intemperata humiditate & algore: Itidem humidus & calidus status temperamenta humida & calida offendunt: Eadem ratione calidi & siccus, similia. Quæ enim corpora iam prope sunt, ut tali morbo ægrotent, ex propria intemperie coarguuntur. Quæ vero contra sunt, ac aer, temperata, cum nullam iniuriam accipiunt, tum vero multo efficiuntur meliora, cum ab excessu vindicentur: Contraria enim contrariorum remedia sunt. Proinde calidis & siccis temperamenti humida tempestas & frigida, pro eo quatenus ad contrarium cogit, atque ita efficit temperamenti mediocritatem, commodo potius quàm nocumento est. Atque id erat causæ, quo minus ægrotarent omnes in statibus intemperatis. Quod qui cognoscat, applicando victu contrario, corporibus sanitatem tuebitur. Nam humidus & frigidus si sit aer, calefacienda corpora sunt, maxime frigidiora & humidiora: quare exercitationes plurimæ his profunt, & vinum modicum, quod calidior sit natura atque aquam ferre possit, tum cibi calfacientes. Atque etiam vniuscuiusque quantitatem cum ex corporis, tum ex cœli cognoscemus temperamento, si quatenus de optimo temperamento diuerterit alterutrum, consideremus. Nam pro diuerticuli magnitudine, victus est etiam mutanda quantitas: ut quod longissime discesserit ab optima temperatura corpus ad humiditatem & frigus, hoc plurimum nos in hoc statu & exiccabimus & calefaciemus: quod si mediocriter ad id, absurdum sit omnino huic idem facere, sed portione. Itaque siccis & calidis corporibus multo minus victus adhibendus est vehementer calidus & siccus, nam id sua sponte obtinent. Hoc autem duntaxat obseruandum est, quatenus aer deflexerit à iusta temperamenti mediocritate: Qui si parum, omnino non est committendum nobis, ut mediocrem victus rationem corporibus calidis & siccis immutemus: sin amplius, sat erit mediocriter mutasse. Hæc quisquis perspexerit, generandi morbi cuiusque in quacunque tempestate causas obseruabit. Quintus vero, dum it incipias cum Empiricis, non posse eorum, qui sic existunt, affectuum cognosci causas, refert autem eas ad vnam experientiam, conuenientium inuentione præsidiorum deficitur: etsi vel ob id ipsum generatio morborum vulgarium sit cognitu utilis. Itaque præfens cœlum inspiciamus, ac primo repetamus. Fuit hoc, uti significauit Hippocrates, humidum & frigidum, ab autumno ingressum: quæ causa fuit, ut ipso in autumno & hyeme proxima, haberent Thasiis mediocriter. Sed vere quando hoc etiam frigidum fuit & humidum, omnium primi oculi laborarunt, quod non solum esset aer humidus & frigidus, sed & antea fuisset procellosus. Oculos ergo cum frigidi ferirent venti, non mirum sanè erat, si ante partes corporis cæteras laborarent, pro natura causæ efficientis. Itaque non temere fluxiones eos humidæ & frigidæ corripuerunt. At vero quia non deuenit ad extremam status humiditatem, idcirco nullus aliorum affectuum quisquam, qui dominante tali statu in aere apparere solent, est consecutus, apoplexias dico, conuulsiones, palpitationes, tetanos, peripneumonias, lateris dolores. Verum postea, humoribus iam ob nimiam in corpore moram putrescentibus, morbi cum corruptione plethorici prouenerunt. Etenim frigidæ causæ cutem constipantes, humores prohibent digestionem: tum autem humiditas aeris non modo non remouet à corpore quicquam, sed adijcit. Quæ cum vna in hac tempestate ambo fuissent, superfluitas est in ægrotantium corporibus congesta non eadem omnibus. Nam quibus erat in corpore excrementum biliosum, hoc non digestum, creauit affectum biliosum: quibus pituitosum, aut melancholicum, aut sanguineum, continuo humoris erat non euacuatæ affectus similis. Atqui cum tale excrementum corrumpi in corpore & putrescere solet, alios in alios incidere morbos cōsonum erat. Cui accedebat non omnium corporis partium similis status: quippe huic infirmius iecur erat, illi lien, alij venter, non nulli intestinum, alij aliud. Quare cum ex validioribus excrementum partes exciperent imbecilliores, consequebatur pro natura membrorum ex Thasiis alium aliter

Aliter laborare. Vnde dysenteria, tenesmi, fluxiones alui, lienteria, fluētibus supfluitatibus in intestina extiterunt: vrinæ difficultates, in vesicam defleſcentibus: vomitiones, ad os ventriculi peruenientibus. Caterum per aeris frigus hæc quidem intro in corpus irruperunt. Æstate vero corporum temperamentis calidioribus, & internas partes robustiores obtinentibus, sudores par erat citos esse: atque hoc quibusdam citra febres accidisse, cum haud satis computruisset superfluitas: non nullis etiam cum febre. Iam etiam temporis progressu varia februm forma extiterunt: nam & putrescentium erat diuersitas humorum. Nec enim ab aere erant generati, caterum coaceruati, scilicet quod frigidus esset, non calidus status: vt, cum sua ipsius ratione corpus excalfacit. Canis ortus, semper solent vigere febres ardentes. At nunc quidem non ab ipso statu istud præcipue accidit, immo vero quia constipatio intercedebat cutis. Habes malorum compendium, quæ in præsentia vulgabantur. Nunc ad singula conuertar, simulq; verba Hippocratis, sicubi obscuriora sint, interpretabor.

8 *Stranguriose non nephritica, sed his Alia pro alijs.*

Et per sedem excretiones sunt prauæ sæpius, cum liber quidem ab affectu venter sit, per eum vero purgetur totum corpus, aut abscessus in illo sit ab effluxione aliqua. Nam vult Hippocrates ipse non solum decumbendo, sed etiam effluendo fieri abscessum. Ita etiam per renes non nunquam & vesicam, nullo illos laborantes suo affectu, repurgatur totum corpus: quemadmodum in hoc accidit statu. Quam ob rem in progressu sermonis dicit ad verbum: Solum vero bonum maximum que inter signa quæ fiebant, quod que multos maximis periculis liberauit, hoc fuit, quibus ad stranguriam diuerterent, & in hoc abscessus fierent. Atque id ipsum est, quod hic commemorat non nephritica quidem, sed his alia pro alijs/ etenim totius corporis excrementa in renes & vesicam defluerunt: atque ita excretiones sunt nephriticis excretionibus assimilatae consecuta.

2. Epid. sect. 1^a.

9 *Vomitiones pituitosa, biliosa, & Ciborum inconcoctorum Reiectiones.*

Ex humorum exuperantia, quæ intro vergebat, quod ad sedem defluxit, fluores alui, tenesmos, dysenteriam, lienteriamq; cõcitauit: Aliud excretionem per renes & vesicam habuit. Iidem iam superfluitas in supremum fluxit ventrem: ac innatans per vomitiones est reiecta, ita vt naturis pituitosis pituitosa esset vomitio, biliosis biliosa. Est enim dictum, congesta per statum superflua fuisse, a se inuicem qualitibus pro naturis corporum distincta. Neque certe mirum, si inconcoctos cibos vomitione reiecerent, humoribus in ventrem pituitosis & biliosis confluentibus.

10 *Sudores.*

Quibus, inquam, multum per cutem effluxit, id temporis valebat excrementum huc reiecere natura, itaq; sudarunt hi.

11 *Omnibus vndequa; multus Plados, (id est nimia humiditas.)*

Superfluam humiditatem πλάδον vocare solet. Cum igitur aliis aliter, ac quibusdam multifariam collecti longo tempore humores euacuarentur, ob id merito dicit: Omnibus vndequa; nimia humiditas.

12 *Multis Hæc accidebant Reētis, & febre liberis: Multis vero Febricitantibus, De quibus iam scribemus.*

Quibus coaceruata abundantia, aut quid biliosum, facillime putrescens, in febrilem conuersum iam putredinem fuerat, hi sunt statim febre correpti: quidam vero non decubuerunt, aut non prius in febres inciderunt.

13 *Quibus autem, Quæ ante dicta sunt, cum dolore acciderunt, Autumno iam & sub Hyemem Tabidi fiebant.*

De altero scilicet autumno loquitur, hyeme que altera: quando quidem de priore supra dixit in hunc modum: Per hyemem ferè commode habebant: at ante ver multi, adeo que plurimi laborabant. Deinde iis, quæ vere acciderunt, commemoratis, mox æstatis meminit: à qua alterius autumnus, de quo in fine totius tempestatis dixerat, Statim vero circa Arcturum cum Aquilone permultæ pluuia. At quos tabidos dixerit, parum cõstat. Nam solet eos, quorum quocunq; extenuantur modo & tabescunt corpora, illo vocare nomine, nedum eos, quibus ob pulmonis exulcerationem totum liqueſcit corpus. Et sic hoc loco, tabidos accipi ab eo est verisimile, quorum attenuaretur quocunq; modo corpus, nullo certe de pulmonis morbis verbo prius factò. Nam cum neq; sanguinem ex eo prædixit esse reiectum, neq; fuisse peripneumoniam, neq; in viscus hoc destillationem inuasisse, quæ causa sit verisimilis cur existimes tabidos euasisse dicere eum ægros in præsentia ex pulmonis vitio: Veruntamen potuit certe, vt ad ventrem et renes superfluitatis peruenit ex toto corpore portio, & in membra spiritus item decumbere.

Febres

Quod, sub hyemem, inter nouissimam orationem est & hanc dictum, alij illi, alij huic assignant. Ego vero totum sermonem esse statuo hunc: Et autumnio iam tabidi fiebant aliqui, similiter hyeme. Iam vero etiam continuæ febres, & autumnio viguerunt, & hyeme. At constat alterius illum hyemis non conscripisse statum, ut quæ proprium hyemis temperamentum conseruasset. Itaque didicimus, quibusdam temporibus anni per accidens prouenire morbos, quæ nihil ipsa affecta, offensiones exceperunt priorum.

15 Et eorum paucis Ardentes.

Non propria tempestatis ratione ardentes inciderunt febres, sed per accidens, ut supra comme morauimus, quæ acciderunt. Quia impedita totius euaporatione corporis, illa quæ naturæ cuique prouenire excrementa solent, vacuatione prohibita, peculiare sibi morbos excitauerunt. Nam qui erant magnopere biliosi, hi quod naturæ illi erat solenne, in ardentem febrem inciderunt. Quo fit, ut postea de his dicat: Ardentes vero febres quæ paucissimos corripuerunt, & minime ex ægris hi laborauerunt. Neque enim calidus has, & torridus, squalidusque generauerat status: multæ enim viguissent, & in multis, simulque cum magnis doloribus.

16 Diurnæ, Nocturnæ, Semitertianæ, Tertianæ synceræ, Quartanæ, Errantes. Singulæ autem ex iam descriptis febribus multos arripuerunt: Ardentes vero paucissimos, & minime ex ægris hi laborauerunt.

Qua de re omni contigerit febrium generi in prædicto statu existere, ante dictum est. At dictio /synceræ/ quæ inter tertianam & quartanam est posita, utriusque videtur tribuenda.

17 Nec Sanguis de Naribus, nisi paucis, & admodum paucus erupit: Nec delirabant: & Alia cuncta erant leuia.

A. l. 4. f. 1.
C. 42. 4246

Habet hoc Hippocrates, ut obiter utilia præcepta doceat. Nam peculiaris morborum symptomata, quæ tum non fuerunt, hoc solet interpretari modo, ex eo quod non acciderunt in præsentia, frequentia ea ut esse doceat. Nam in germanis, ut ita dicam, ardentibus febribus, quia ob caloris copiam humores ad caput attolluntur, sanguinis fiunt eruptiones, & delirant. Nunc vero, cum vera non esset ardens febris, optimo iure symptomata non habuit propria febrium ardentium.

18 Iudicabantur his plerisque statim admodum ordine, ut ac Intermittebant septemdecim dies.

† in septemdecim diebus, cum intermittentiibus.

Iam hoc quoque ardentium febrium est illius status proprium, non commune cum alijs, quas vocant germanas. Illæ enim ut febres habent vehementes, ita siti etiam, & vigilijs, molestia, ac non nunquam conturbatione mentis vexant. Quia vero tam sunt acuta, ideo etiam celeriter decernunt. At febris ardens, quæ in præsentia vulgabatur, ut mediocriter acuta erat, ac à dolorificis remota omnibus symptomatibus, sic nec certum habebat iudicium, sed quasi mediæ fortis, ut à repetitione iterum iudicaretur. Nam cum dicat /ut ac intermittebant/ præiudicatam quidem fuisse imperfecte, ut iterum à repetitione iudicatam iterum ostendit.

† cum intermittentiibus.

19 Nullumque tunc Febre ardente vidi Mortuum, neque in Phrenitim incidisse.

Nullus hac febre ardente perijt, quod esset moderata: cuius est ante dicta causa. Phrenitis vero non viguit, quia cum totus esset status frigidus, non replebatur ijs caput. Ostensum autem est constitui phrenitidas, ubi cerebri calfiunt regiones.

20 Tertianæ vero febres Numerosiores erant Ardentibus, grauioresque: Statio tamen ordine à prima accessione in omnibus his Quaternos circuitus habebant, in Septem autem absolute iudicabantur, Nullaque harum recidiuam habuit.

In commentarijs de differentijs febrium, et de iudicijs, cum alia tum hoc declarauimus, propter flauæ bilis exuperantiam febres & ardentes & tertianas oriri: atque hoc conuenire inter illas: locis vero, in quibus superfluus contrahitur humor, distare. Etenim si ardentes febres sint, in venis abundat, præcipue iecinoris & ventris: Tertianæ fiunt, cum in totius corporis carnibus domineatur bilis flaua. Proinde spiraculis impeditis eorum, qui natura biliosa sunt, quantum bilis in carnoso congestum genere ante vacuabatur, in hoc statu non vacuatum, tertianas genuit ardentibus frequentiores. Nam hæc quidem non perinde trahunt originem ex biliosis retentis excrementis, sed calore in vasis & visceribus aucto ab inflammato statu præter modum calido: quo modo in ijs qui se plus satis exercitauerunt, fit, aut in magnopere sollicitis, aut qui multum apricati sunt, vel cibis sunt adurentibus vsi liberalius, vel qui de his plurima vel omnia fecerunt & passi sunt. Verum præsens non erat nimium calidus status, quo minus corripuerunt multos febres ardentes, quin potius admodum biliosos, atque hos moderatissimæ: ac hos ipsos magis etiam febres tertianæ tentauerunt, quod pristini impediti effluxus erant biliosorum excrementorum. Quocirca merito acciderunt illis hoc grauioresque ardentes, quo germaniores erant, & iudicia habuerunt sua.

Quartanæ

21 A *Quartanæ vero Multis ab initio ordine quartanæ coeperunt. Quibusdam nec ijs paucis, Ex alijs febribus & mris Abscessus in quartanas fiebant. Atq; Diu hos, vt solent, atq; adeo diuius Tenuerunt.*

At ne hæc quidem ob statum per se ortæ sunt: sed, quia melancholicis naturis non vacuabatur atræ bilis affluentia, contigit in eiusmodi eos incidere morbos. Longius autem produci accidit ob humidum & frigidum statum, in quo omnes causæ quàm diutissime in corpore manent sine concoctione ac sine digestionem. Tu vero fac memineris, vt hic vsurpetur rursus hoc nomē ab Hippocrate, cum dicat Abscessus in quartanas factos esse. Videtur nō tantum abscessus quosdam per effluxionem appellare, verum etiam cum alius transit morbus in alium.

22 *Quotidianæ vero Nocturnæ ac Errantes multæ, Multos diu exercitauerunt, tam Rectos quàm Decumbentes.*

Hæc cum non modo ex humorum copia, sed temperamento etiam status prouenirent, non mirum si multæ, & multos detinuerunt. Siquidem status humidus & frigidus, vt hyems, pituitosum generat humorem: ex quo generari quotidianas docuimus febres. Errantes diuersorum humorum soboles esse ostensæ sunt. Nec quicquam habet admirationis, si hæc febres longæ fuerint, vbi status humidus esset frigidusq; & eo magis concoctione prohiberet humores: quæ alioqui propter frigus diuturnæ atq; concoctæ difficiles essent.

23 *Horum Plurimos Febres sub Vergiliis & in Hyemem vsq; comitabantur.*

Constat non harum eum meminisse, quæ in hoc erant statu, Vergiliarum, sed earum quæ post alterum statum in secundo erant anno, vt supra diximus. Nam scripsit in fine illius status: Mox circa Arcturum cum Aquilone permultæ pluuiæ. Ac loquitur postea, quasi ad naturalem iam statum ordo sit temporum anni reuersus, tum reliquum totum quod exceperit Arcturum, tum quod hyemem. Quo factum est, vt quæcunq; essent prioris reliquiæ status, concoctæ sint autumno, & hyeme nullus iam Thasijs reliquus esset morbus.

24 *Multos Conuulsiones, & maxime Pueros, ab initio tentabant, & Febricitabant, febribusq; Conuulsiones succedebant. Erant hæc Pleriq; Diuturniora & innocua, Præter eos, quibus etiam alia cuncta perniciosa essent.*

Conuulsiones fiebant, quod frigidus esset humidusq; status. Pueri autem propter neruosi generis infirmitatem, conuulsionibus sunt opportunissimi: quo facilius etiam paruis de occalio-
Cnibus hoc ijs mali accidit, minusq; est periculosum. At dicit à primo statim quosdam conuulsionibus fuisse affectos: aliquos vero vbi præcessisset febris, vtcunq; scilicet ad alterutrum comparati illi essent, qui conuulsionibus & febre arripiebantur. Nam ad quod quisque erat paratior, hoc prius inuadebat: cui successit alterum. Atque conuulsiones non iniuriæ diuturnæ erant, cum secundus autumnus iterum, de quo in fine scripsit totius status, humidus esset & frigidus, atque aquilonius.

25 *† Continuæ vero Febres omnino nunquam intermittebantur, sed Inuadebant omnes more febris naturam tertianæ referentis: & Vno die aliquantum remittebantur, Altero ingrauescebant. Omnium erant, quæ in id tempus inciderunt, violentissimæ, longissimæ, laboriosissimæq;: Lenes à primo, de cætero in totum semper incresebant: ac Decretorijs diebus accedebant, ac peiores inuadebant: Aliquantum remittebantur, citoq; rursus ex intermissione violentius incresebant. Diebusq; decretorijs multo deteriores reddebantur. Rigores autem Omnibus inordinate & erraticè fiebant, ac paucissimè his, minimèq;: In alijs vero febribus maiores.*

† Clarius. Quæ vero continuæ quidem in totum erant, & nihil intermittebant, inuadebant autem omnibus more febris naturam tertianæ referentis, vno die aliquantum remissionem habentes, altero inuadentes, omnium erant esse.

Nisi ipse, quemadmodum febres quæ tum vigeant, ordinatas accessiones faciebant, adscriberet, magnam nobis hesitationem reliquisset, inuestigantibus, quas nam vocet τριταυσουδης id est tertianæ naturam referentis. Sed cum dixit /more febris naturam tertianæ referentis/ nulla restat de re quæstio, sed de significato huius nominis τριταυσουδης. Huic autem coniungitur, quid significet tertiana, & semitertiana: tum vtriusque differentia, sincera tertiana, & non sincera sed aliquantulum remissa, aut magis aut plurimum: & quousque producantur harum singulæ: tum quæ magna semitertiana, quæ media, quæ parua. Agathinus certe integrum scripsit librum primum de semitertianis, dum, quid hoc denotet vocabulum, interpretatur. Iam vero, si velim quæ de hoc nomine sunt à methodicis prodita, quæ postea ab Archigene non semel sunt sed pluribus in commentarijs relata, simul que quæ bene vel male tradiderunt, disceptare, tria sanè volumina vix capiant. Quatenus autem interest ad artis opera, disputavi iam in commentarijs de febrium differentijs. Hoc loco satis est hoc febris genus, quod hoc statu dicitur fuisse, describere. Ipse igitur ait, Altero die ingrauescere: altero aliquantum remitti, quod græce ὑποκουσίζεις dicitur. Quod quia verbum cum præpositione ὑπὸ scripsit, aliud par est nos accipere significari à simplici dictione, ac à composita: à κουσίζεις enim queas intelligere insignem denotari remissionem febris: ab ὑποκουσίζεις, moderatiorem. Veruntamen non distribuit, nec clare exposuit, vtrum qui cum in modum febricitant, hos postredie altera inuadet et accessio leuior ea, quæ prædie: an illa

illa perpetua, postridie remitteretur. Equidem contextum cenſeo innuere vnam fieri tertio quo-
 que die acceſſionem, remiſſiorem poſtridie. Addit rigores iſtis erraticè fieri: quod denotat nõ in
 ſingulis acceſſionibus, cæterum interdum, hoſ que paruos: iam etiam ſudores paucos, & vero
 etiam frigus extremitatum tale, vt calſierent agrè. Ex quibus omnibus liquet crudis pituitoliſ
 putreſcentibus humoribus talem exiſtere febrem, admixta iſis flaua bile. Ac quæ ex ſola quidem
 eiuſcemodi bile generatur, ei tertianæ nomen eſt: quæ vero parem aſſumpſit crudum humorem,
 exquisita efficitur ſemitertiana, Romæ illa incolis frequentiffima, vt quæ illius ſit vrbiſ familia-
 riſſima. Hæc quidem horriſica eſt, atque cum reduplicationibus, quas vocant, fit: accedens non
 tantum priori die, ſed & poſtridie: quæ quidem acceſſio præcedente minor eſt, minus que horri-
 fica: tum repetitionem vel minorem, vel certe prorfus habet nullam. Nunc de ea quæ tertio quo-
 que fit die, mitigat autem in hiſ alterum diem, ſermo habetur: quæ propinquior eſſe videtur na-
 turæ tertianæ, acceſſionem iterantis, ac longius à ſemitertiana eſt remota: ¶ multum enim intereſt,

† magna. n. di-
 ſtantiæ eſt, nõ
 inuadere poſtri-
 die, & ſine re-
 duplicatione
 fieri.

* arbitror legẽ
 aut eſſe in Gra-
 ecis cod. οὐδὲ
 παρεκτετα-
 μινος τριτῆς
 ος. i. neq; pro-
 ducta ſeu exte-
 ſa tertiana eſt
 vide pag. 39. g
 119 d. 164. c

num inuadat poſtridie, an ſine reduplicatione fiat. At enim paruus rigor parum diſtat ab horro-
 re: tametſi ne hunc quidem perpetuo acceſſioni eſſe adiunctum dixit, ſed erraticè: niſi certe erra-
 tice de alijs dixit febribus, & non de tertianæ naturam referentibus. Etenim cum minimos hiſ &
 pauciſſimos rigores ait accidere, horrorem indicauit: non priuauit tamen penitus iſis acceſſiones. F
 At vero, quo hæc cognoſcas, ſic ſe res habet. Febris hæc iure τριτανοφυῆς id eſt tertianæ naturam
 referens vocatur. Neque enim eſt ſemitertiana, vt quæ ſecundo die non inuadat, nec reduplicatio-
 nes faciat: neque præducta eſt, ſiquidem nunquam febris hominem relinquit: quare erat æquum
 huic tribuere nomen illis finitimum. Erat porro rationis nullum inſtituere aliud nomen, ac τρι-
 τανοφυῆ id eſt tertianæ naturam referentem. At vero deteriorem fieri ferè diebus decretorijs, ter-
 tianæ naturam referentium eſt proprium, non commune omnium: nam in libris De diebus de-
 cretorijs didicimus, vſu venire iſtud morbis malignis. Aliquantulum remittebantur, citoq; rur-
 ſus ex intermiſſione violentius inceſſebant. Si in memoria habeas, quæ in libris ſunt de iudicijs di-
 cta, & decretorijs diebus, & differentijs febrium, non eſt quod repetam: illic enim ea ſunt explana-
 ta omnia, cuiuſcemodi eſt, quod hic dicitur remittebantur. Sanè generantur iſtæ febres, non ex
 ſucco vno, ſed pluribus: quorum calidior febrem acutam ſuccendit, ſtatiq; diſcutitur: quæ dum
 corpus tenet, contingit frigidioribus corrumpi ac putreſcere: itaq; iterum accendi ex illa remiſ-
 ſione (ἐπίχεσθιν vocat) quod eſt veluti requie, & imminutione febris: atq; iſta febris deterior euadit
 priore, videlicet quod vires à prioribus moleſtijs defatigatas offendant. Nam non obſcurum
 eſt, ſi vel pari ſit magnitudine, quin qui viribus ſunt infirmioribus, quàm qui ſunt validioribus, G
 magis moleſtabit.

26 Sudores Multi.

Sanè in alijs febribus conſpecti ſunt multi ſudores. Potuerunt & alijs citra febrem vitijs, vt
 conuulſionibus, accidere multi ſudores ex collecta in corpore multa humiditate frigida propter
 ſtatum, quæ à conuulſionis vi expellitur. Cæterum quibus id dixit accidiſſe, hi, vt erat conſenta-
 neum, multum ſudauerunt.

* Al. His aut
 minimi: qui ta-
 tum aberat etc.
 & ita omnino
 legendum vi-
 detur. Vide ſu-
 pra in hac ea-
 dem pag. e.

27 Hæc Tantum aberat vt recrearent, Vt etiam contra laderent.

Has, inquit, febres, de quibus verba fiunt, tertianæ naturam referentes, ſudores comitabantur
 inanes. Cauſa in promptu eſt: nam attribuimus inconcoctis morbis nec prodeſſe ſudores, nec ſi-
 gnum eſſe bonum. Nam vel copiam denunciant humorum, vel virium infirmitatem.

28 Frigebant hiſ multum Extremitates, ac vix Calor hiſ reuocari poterat.

Cum ob inſignem inflammationem viſcerum in acceſſionibus calfactu efficiuntur difficiles
 extremitates, tum propter frigidorum multitudinem humorum: vt de vtriſq; in ante citatis com-
 mentarijs demonſtrauimus.

† Al. Non vi-
 giles erant, om-
 nino, maxime
 uero hi.

29 ¶ Non Dormiebant prorfus hiſ, & rurfus Comatoſi erant.

Rurfus vigiles ait eos fuiſſe, ex parte potius, & non omnino: nec contrarietas magna eſt. Di-
 cit enim ex parte comatoſum quoq; ſymptoma accidiſſe, hoc eſt, vbi in ſomnum delabuntur, nec
 vigilantium queunt ſubire munera, vt oſtendimus.

30 Ventres Omnibus Turbati erant, & prauis, at multo Hiſ peſſimi.

Humorum in ventrem fluente abundantia, vt ante dixi, par erat eum turbari. Hiſ itaque natu-
 ram tertianæ referentibus, de quibus hic diſputat, vt præter cæteros morbos malignis, neceſſario
 etiam ventres deprauabantur.

31 Vrina autem Plurimis horum erant Aut tennes, cruda, decolores, ac tempore non nihil concoctæ decretorie: Aut craſſitudine

H

A crassitudine quidem præditæ, turbatæ tamen, nec consistentes, nec subsidentes: Aut paucæ, crudæ, vitiosæ, & quæ subsidebant pessimæ.

Cuncta hæc in vniuersum, in libro præfagiorum docuit: quæ quidem etiam hic tanquam per exempla priuata fidem accipiunt. Quæ quando ante in præfagijs enarrauimus, non est quod de consensione horum cum illis, cum sit conspicua, dicamus amplius: nam ibi ostendimus, ea crudorum esse & inconcoctorum signa humorum.

32 *Tusses comitabantur†, sed Quem vsu vel detrimentum tunc afferret Tussis, non habeo quid scribam.*

•• *Vbi humores nimij expurgantur, solent sequi tusses.*

33 *Itaq; Diuturna hæc erant, molestaq; & valde Inordinate & erraticæ, atq; sine iudicio plurima horum permanebant: quibusdam perniciose habentibus, quibusdam non. Si quos autem eorum paululum desererent, statim redibant. Quibusdam autem, ijsq; paucis, circa Octogesimum cum breuissime iudicabantur: Atq; horum non nullos repeterunt, vt etiam Hyemem plurimis eorum morbus protraheret. Plurimos vero absq; iudicio reliquerunt.*

B *Nulli dubium est, quin secundam hic hyemem Hippocrates appellet, non etiam primam, quam in principio retulit totius status. Quos enim hic commemorat, morbi omnes altero potissimum autumno viguerunt: deinde ineunte hyeme, quidam horum discesserunt, non nulli longius sunt producti. At vero quod inordinati essent atq; repeterent, frigori id quidem, & copiam morbos excitantium humorum, merito referendum est acceptum. Quo factum est, vt ex æquo ea etiam superstitibus euenirent.*

34 *Ex Aequo hæc ijs qui superstites fuerunt, & qui non, acciderunt: Multaq; fuit Acrisia in morbis, eaq; varia. Ac Maximum Signum & pessimum ad finem vsq; plurimos persecutum est, quod Omnem cibum fastidirent, præter ceteros, quibus cetera quoq; exitialia erant. Sitiebant autem non admodum intempestiue in his febribus.*

|| *Mente constare, & oblatos cibos libentem admittere, optimum esse aliis Hippocrates dixit in vniuersum, & hic singulari confirmat exemplo. Quod porro non perinde sitibundi essent, nimiorum abundantium humorum qualitatem est consecutum.*

35 *Cum autem Diu hæc durarent, Multiq; essent dolores et mala colliquatio, His succedebant Abscessus, aut maiores quam vt ferri possent, aut minores quam vt prodesse quicquam: sed Statim redierunt, & Deteriores euaserunt.*

Vbi multa sit inconcoctorum humorum copia, abscessus fiunt: qui parui si sint, nihil conducunt: sin autem magni, vires ijs non sunt pares. Quod autem etiam hoc loco vacuationes per effluxum, abscessus vocet, proxima oratione clare significat.

36 *Quæ hos infestabant, hæc erant: Dysenteria, Tenesmi, Lienteria, et Fluxiones alui: Non nullos etiam Aqua inter cutem, quæ vel hæc habebat adiuncta, vel non habebat^a †.*

Quos superioribus verbis extitisse summam ait abscessus, hic nunc sigillatim exponit. Superius diximus merito tales fuisse morbos, confluentibus in ventrem excrementis: Dysenterias scilicet cum cruentis excrementis quocunq; modo ortas: Tenesmos vero, qui sunt teniones vehemētes ex vlceratione in recto intestino facta: Lienterias, quæ celeres sunt ciborum non mutatorum tranlitus. Fluxiones ventris vocat, cum sine dictis his affectibus deiciuntur & semper & assidue humida excrementa. Aliquos etiam^b in aquam inter cutem ait incurrisse, propter copiam humorum frigidorum & humidorum: hos quidem vna cum prædictis symptomatibus, illos citra hæc.

D 37 *Quæ autem ex his Violenta erant, statim Opprimebant, vel rursus nihil Proderant.*

Qui procedunt morbi à concoctionis difficultate & copia crudorum humorum, nullum ab excretionibus consequuntur emolumentum. Dixit enim multas quidem & violentas cōfestim opprimere vires: at quæ tales non sunt, nihil iuuare: Quæ cum etiam duplices sint, nihil proficient, quæ concoctionem non habent adiunctam: quia scilicet hi etiam multi relinquuntur, nihil comodat abscq; concoctione quicquam.

38 *Papule parue, quæ non essent excernendis morbis, Statimq; euanescebant: Aut secundum aures Tumores^d nigricantes, qui nihil denunciarent.*

Omniū quæ tunc inciderent incommodorum erat caput, inconcoctio humorum. Quod si quando per vim natura ad aliquos eorum excernendos aggressa esset, nihil proficiebat: immo vero ab ijs superata aut in profundum recurrere permittit, aut propter paucitatem excretionum, abscessum moliebatur.

Quibusdam

† Additur in quibusdam exemplaribus τὸ τὴν πύρετον ἢ ἴψας febres.

* Al. Vigessimum vide et Gal. 2. de dieb. decr. cap. 5. cl. 4 pag. 153 d

^a Aph. 33. Ex. ord. 7. a

† Additur in aliquibus cod. manuscriptis & impressis ἀσπασίαι ἢ fastidia. in aliquibus non est, nec in Gal. explanatione.

B † eis ὀδύρεος ὀδύρεος ἢ ὀδύρεος in aquam inter cutem acuta, habent Græci codices omnes, quos videri: m. interpres tamē dictionem acutam consulto etiā forte asse omisit.

C † Al. quandoquidem etiā si multa sint excretiones, nihil tamen conferunt, si absque concoctione eueniant.

D * μελαίρμενα ἢ nigricantes. ἢ μὴ λυόμενα ἢ ἰδύσθητα quæ non soluentur.

39 *Quibusdam in Articulos, præsertim in Coxendicem decumbebant: Paucis decretorie cessabant: Statimq; superati ad priorem statum redierunt.*

A † *Græce mendose legitur... sed forte addendum... ut sic vertatur... quodq; in primis ad articulos.*
B * *ἐκκρίνοντο. i. excernuntur, sed in antiquis ἐκπίνοτο. i. indicantur. & sic etiam videtur esse legendum.*
C † *tumores cum cessarent facta iursum latione, redieruntq; ad priorem &c.*

Quod igitur abscessus, qui decumbendo fit, maxime in diuturnis accidat morbis, ^a in primis ab illo docti in vniuersum sumus, & hic exemplo priuato testatum habebimus. Quod verò multa esset affluentia crudorum & frigidorum humorum, & inconcoctorum, ideo in maximum articulum multis decubuit. Cæterum propterea quæ essent difficilis concoctionis, non ^b excernebatur. Qui sicui etiam discussi viderentur, confestim redierunt. Scilicet hoc est, quod indicatur, ^c tumores cum ad cutem propellerentur, redieruntq; ad priorem relapsi statum sunt. Etenim hoc significatur ab eo, cum dicit: Statimq; superati ad priorem statum redierunt.

40 *Moriebantur autē Ex omnibus, sed omnium plurimi Pueri ab lactati iam, & qui Natu maiores essent, Octennes & Decennes, & qui Pubertatem iam attingebant. Accidebant ijs hæc, non sine illis, quæ ante dicta sunt: Superiora vero multis sine his.*

Cum in hoc statu potissimum dominaretur humiditas, quippe quæ modum naturalem plurimum excelsit, minus erant obnoxij huic malo ab humiditate & frigiditate profecto, frigidi & sicci. F. . Nam esse obnoxia magis corpora illis causis ostendimus, quæ cognata sunt ipsarum intemperiei.

41 *Vnum vero Bonum maximumq; Inter signa quæ fiebant, quodq; multos à maximis periculis vindicauit, hoc fuit, quibus ad Stranguriam diuertent, & in hoc Abscessus fierent. Accidit autem plerisq; Stranguria in his ætatibus potissimum: Item alijs multis, qui non decumbebant, & in morbis. Et subita his magnaq; omnium mutatio fiebat. Etenim Ventres, & si forte humecti essent, statim maligno modo sistebantur, Cibosq; omnes libenter sumebant, & posthac leuiter Febricitabant. Sed diuturna his Stranguria, ac laboriosa erat.*

Dixerat etiam antea stranguriosa his & non nephritica symptomata accidisse, etsi communitatem quandam habeant, sed alia pro alijs. Nosq; diximus, vbi per renes excrementa purgantur totius corporis, vrinæ illos stillicidium corrumpere, cum ob alia, tum præcipue propter confluentium vrinarum acridinem: quæ etiam nunc in causa fuit. Tenendumq; rursus memoria est, hic quoque abscessus dicere illum in stranguriam factos, licet per effluxionem, non autem decubitum, de toto emanarent corpore infesti humores. Ut enim repurgatur non raro per ventrem vniuersum corpus, & item quoq; per renes & vesicam. Sed erat his stranguria diuturna, & cum dolore per stranguriam repurgabatur totum corpus. Has autem partes erat necessarium, per quas acres excernebantur vrinæ, affici: quia vellicabantur scilicet, continuaq; excretionem sollicitabantur: vnde etiam in ipso vrinarum transitu offendeabantur. Eiusmodi autem symptomata ob excrementorum, quæ expurgabantur, copiam longiori tempore illis perdurabant.

42 *Erant his Vrinx copiosæ, crassæ, variæ, rubentes, purulentæ, cum dolore.*

Omnia hæc accidebant, quod superfluitatem humorum vitiosorum totum corpus deponeret. Quo factum est, vt saluarentur omnes. Cū autem varia ea esset (vti superius docuimus, aliud enim alijs abundabat) non mirum si varietas quædam fuit vrinarum, vt hæc omnes similes non essent, sed alijs alia.

43 *Atq; hi Superstites omnes fuerunt, nec vllum horum perijisse cognoui. Quæcumq; vero non periculose.*

Quam ob causam omnes superstites essent, prædictum est: nam per vrinas purgati sunt. Hoc autem /quæcumq; vero non periculose/ quidam sequenti orationi præponunt, vbi hoc interpretabimur post secundum statum. H

44 *Maturationes Excrementorum omnes vndiq; Tempestiuæ aut bonæ, et Decretorijs Abscessus Considerandi sunt.*

Sunt qui finem prioris status constituent huius narrationis initium, vt talis sit: Quæcumque vero non periculose maturaciones excrementorum omnes vndique tempestiuæ aut bonæ, & decretorijs abscessus considerandi sunt, vt orationis hic sit sensus: Quicumque vero sine periculo exoriuntur affectus, in ijs animaduertendæ concoctiones sunt. At nihil tamen causæ est, quin per se proposita oratio legi possit, vt oratio illi semel de omnibus morbis qui sine maturacione sunt, in vniuersum habeatur. Concoctio enim quædam eorum quæ præter naturam sunt, est ipsa maturatio morbi. At ipsa concoctio in coquentis substantiam deductio quædam est eius, quod concoquitur. Ergo vbi corpus bene haber, cumq; ei, quod concoquitur, naturæ intercedit familiaritas cum concoquente, mutatio fit & alteratio totius concoquendæ materiæ, aut maximæ partis eius, minimum que superat semicocti. At vero quando præter naturam affecta sunt (quod accidit, vbi sint à natura immutantis & alterantis aliena) id quod assimilatur, paucum est, semicoctum vero excrementum multum. Iam sicut in corporibus sanis concoctionem indicant excrementa, non

A non fecus in corporibus affectis indicabunt. Itaq; eorum quę in ventre coquuntur, deiecia per aluum excrementa inconcoctionem & concoctionem ex sua forma arguunt: eorum quę in pectore & pulmone, tussi excreata: eorum quę in cerebro, per nares excreta: eorū deniq; quę in venis, cum vrinis effluentia. Sed hæc in commentarijs sunt de facultatibus naturalibus declarata: atq; in ijs libris, quibus de iudicijs egimus: præcipue autem in libris de temporibus morborū, in quibus concoctionis morborum indicia sunt descripta. Id ipsū hīc quoq; iubet Hippocrates facere, morborum considerantes concoctiones ex ijs quę excernuntur. At in fine orationis quidā pro /considerandi /scribunt /faciundi /sermonem esse non dignotionis, sed actionis volētes, & curationis, consiliq;. Si enim considerare iubet concoctiones, ad dignoscendum & præfagiendum pertinet oratio: sin autem facere, ad medendum. Iam maturaciones efficere calfacientia mediocriter omnia obscurum nō est, tum cibos, tum fomenta & cataplasmata: frictio item modica, & balneum, huius sunt generis. Verum istorum singulorum in libris est methodi medendi explicatus vsus. At qui non modo concoctiones par erat morborum respicere, aut facere ipsū, vtrunq; enim verū est: sed abscessus etiam ex effluxione, id quod in primis est elaborandum: aut abscessus ex decubitu in partes ignobiliore, nam alterum est hoc propositum, vbi abscessum per effluxionem assequi nequeamus. Quare si quidem ad ventrem excrementa contendunt, his præsto esse debemus clysteribus, qui eō attrahere valent: adeoq; ijs quę tota in victus ratione ad hoc conferunt: Sin autem ad renes, vrinam cientibus: Quod si ad colon, acribus medicamentis illud calfaciendo,

45 *Concoctiones Celeritatem portendunt Iudicij, Securitatemq; salubrem.*

Superiori capite quosdam dixi considerare concoctiones iubere: non nullos etiam facere: & vtroq; finem orationis dupliciter scribere in enarrando: alteros considerare medicos, alteros facere. Equidem ex vsu esse vtrunq; dixi medicos meditari. Itaq; si /considerandi sunt /scriptū sit, omnino comitatur id etiam facere: nam || Æmulum Hippocrates pariter ac administrum vult medicū esse naturæ. Veruntamen in priore oratione /considerandi sunt /satius scribi planum fecit, cum dicat hic concoctionem celeritatem portendere iudicij, securitatemq; salubrem. Non profecto /portendunt /dicturus, sed /faciunt /si consulisset ipsis medicis cōcoctiones efficere: sed istud quidē, vbi morbos curat, dat consilij. Nunc in commentatione morborum vulgariū dignotiones illis & præfagia proponit: interim eadem opera medendi rationē generatim simul innuit, non tamen exprimit. Nam q̄ simul innuat, liquet illud quidem. Etenim si, quę probe a natura fiunt, vult imitari medicum, concoctiones autem naturæ opus sunt, clarum est eas celeritatem iudicij, & securitatem, & sanitatem significaturas: tum vero nos ijs vnā auxiliando, concoctiones effecturos.

Patulo inferiorius
t. 51.

46 *Cruda vero, & Inconcocta, atque In malos abscessus conuersa, Aut Acrisias, aut Dolores, aut Diuturnitatem, aut Mortem, aut Recidiuas.*

Vt fiunt concoctiones natura causas noxias superante, ita non superante, contraria. Itaque ei quod est in cōcoctionibus dictum /celeritatem iudicationis /aduersatur morborum diuturnitas: ei quod illic /securitatem /repugnat acrisia, mors, & recidua: ei deniq; quod illic /salubre /in communi quidem nunc dicta omnia, separatim vero dolores. Nā corpora sana, siue ἀπορίαν, siue ἀνωδυνίαν, siue ἀόχλησίαν, hoc est doloris carentiam, indolentiam, molestiæ vacationem appelles, propriū habent perpetuum. At acrisiæ vocabulum bifariam in mentem mihi venit ab illo vsurpari: cum aut omnino iudicium futurum nullum, aut prauum sit: atq; in vtroq; hoc significato sunt inconcoctionum morborum comites acrisiæ. At qui meministis omnem concoctionem morborum fieri in alteratione humorum. Etenim protensa est per solida corpora natura, quę illorum est virtus, concoctionemq; a solidis corporibus sanis humores consequuntur: nam si hæc ipsa ægrotent, in habitu iam hic est morbus, ac non nullos in extremum adducit discrimen. Curari autem prius nequit, q̄ suam virtutem solida ipsa recuperauerint corpora: quę in symmetria posita est calidi, frigidi, sicci, & humidi. Vnde ipsa etiam sanitas solidorum corporum in horum posita symmetria est: vt nihil interesse videatur, bonam simularium temperaturā dicas sanitatem esse: an elementorum, ex quibus generati sumus, symmetriam. Verum quī morbis solidorum corporum mederi conueniat, in libris methodi medendi exposuimus. Neq; enim omnia vbiq; deo persequi. Satis enim sit eorum, quę sese obiter de curationibus consideranda offerunt, hic capita tantum annotare, quemadmodum in curationibus, dignotionū. Etenim quod vniuscuiusq; est tractationis propriū, id decet omni ex parte elaborare: quod vero obiter incidit, hoc indicare summam.

47 *Quid autem Horum erit potissimum, ex Alijs Considerato.*

Quorum fecit de arte præfagiendi mentionem, ea in opere de Præfagijs tradidit. Nam singula quę sunt commemorata, ex eo libro citata sunt, quem nos commentarijs tribus sumus interpretati.

A † *Corrupti sūt cod. græci. Arbitror aut hūc esse huius loci sensum. Præterea antequam commentaria in librum præfagiorū scripserim, in libris de iudicijs explicauerā præfagia et ī pernicialibus etc.*
 B in Prog. cō. 1. t. 2. 4^a. 189. c

tati: Et ad finem ostendimus libros Vulgarium morborum sequi post præfagiorum librū: † Præ- E
 terea esse scripta à nobis in illum librum commentaria, propter libros de iudicijs, quorū sunt præ-
 fagia explicata & in pernicialibus & lenibus morbis: & quæ constituta sunt iudiciorum in vno-
 quoq; & quæ iam bona iudicia, quæ vero mala: ac firma, atq; non firma: deniq; de omnibus alijs,
 quæ ad præsentem speculationem pertinent.

48 *Præterita dicitō, Præsentia cognoscito, Futura prædicito.*

Et in præfagiorū libro statim à principio dixit: ^b Præsentiens enim et prædicens præsentia, præ-
 terita et futura. q̄ scilicet circa tria versetur tempora præfagitio. Quod quemadmodum sit præstan-
 dum, per commentaria in illum librum scripta apertum est.

49 *Hæc Meditator.*

Hoc loco μελετᾶν id est meditari, pro ἀσκεῖν id est exercere, dixit: Alibi sæpius τὴν ἐπιμέλειαν
 id est curam, vocat μελέτην id est meditationem.

50 *Exerceto Circa morbos Duo, Vt profis, aut Nequid noceas.*

Hoc ego tenue duxi aliquando, nec Hippocrate dignum: siquidem omnibus hominibus cen-
 sui esse perspicuum, quod debet spectare in primis medicus, vt ægris commodet: sin minus, vt cer-
 te ne incommodet. Posteaquam vero non parum multos vidi claros medicos iure ob id repre-
 hensos, q̄ vel in mittendo sanguine, vel lauando, vel medicamento dando, aut vino propinando
 aut frigida, offendissent, cogitaui mecum fortasse etiam ipsi Hippocrati tale quid vsu venisse: ne-
 cessario itaq; multis etiam alijs eius æqualibus medicis. Atque exinde omnibus anteuertendum
 duxi, vt si quando magnum afferam ægro auxilium, ante perspiciam apud me, non solum quantū
 profuturus sim, si ex sententia cadat, sed etiam nequid lædam. Nihil itaque vnquam institui, quin
 apud me prius periculum facerem, ne quid, si votum non obtinerem, offenderem ægrum. Quidā
 vero medici perinde ac ij, aleam qui iaciunt, solent egrotantibus remedia afferre, quorum affert of-
 fensio magnum egrotis incommodum. Proinde ijs qui artem addiscunt, sat scio, prodesse aut non
 lædere, indignum visum iri, vt mihi quondam, quod ab Hippocrate literis mandaretur: at vero
 medicantibus iam, non dubito, quin eius vis appareat. Quod si quando per vehementis medica-
 menti vsu temerarium, perimi contingat ægrum, maxime tum sentient, cuius nunc Hippocra-
 tes vim ante oculos proposuit.

51 *Ars his Tribus constat, Morbo, Aegro, et Medico artis administro. Aegri est vna cū medico morbo Reluctari.*

Tria esse vniuersa inquit, in quibus & per quæ curatio conficitur. Primus morbus, deinde me-
 dicus. Oppugnant sese mutuo, & vt ita dicam, inter sese depugnant ac dimicant, medicus & mor-
 bus: Morbum enim studet medicus euertere: illi cōtra, vt ne sit inferior, propositum est. Tertius
 est præter illos æger: qui si quidem medico sit audiens & faciat imperata, socius in certamine effi-
 tur huic, morbo hostis: Qui ab eo si descuerit, ac quæ dicat morbus exequatur, duobus nomini-
 bus medico facit iniuriam, vno quidem q̄ destituerit solum: altero, quod duos fecerit, qui erat ante
 vnus: enimvero duo necesse est, vno præstent. Porro aperte imperata facit morbi, deserto medico
 æger, vbi cum ei interdicit medicus frigide potione, ille à febris ardore adducitur, vt istud committat:
 itidem si lauet, aut vinum bibat, aut eiusmodi aliud, à quibus abstinere cum volebat medi-
 cus. Næ morbum ille scilicet augebit, faciundis ijs, quæ illi placent: atq; medicum prodet, faciundo
 quæ nō vult. In multis itaq; est exemplaribus scriptum / medicus artis administro / in quibusdam
 non artis, cæterum scriptum est, naturæ. Nihil tamen ad orationis totam sententiā interest.

52 *Capitis & Colli dolores & grauitates, Cum febris, & Sine febris sunt.*

Hoc tituli vim obtinet, per quem recipit Hippocrates, quod capitis solent & colli dolores atque
 grauitates tandem erumpere, ac quas habeant differentias, sub hæc dicturum. Proinde eum hoc
 agentem in sequentibus, attendamus.

53 *Phreniticis Conuulsiones.*

Conuulsiones inquit phreniticos infestant, capitis & colli permanentibus doloribus & gra-
 uitatibus.

54 *Sed & Virulenta Vomunt, & Ex his quidam Subito Moriuntur.*

At demonstrauius nos talia alui excrementa & vomitiones, vbi aduritur flaua bilis, fieri:
 quare subdit / subito quidam moriuntur / hoc est, statim à vomitionibus intereunt, ipsum cerebrū
 scilicet eius que membranas tenente phrenitide à flaua bile profecta. Quo minus mirandum, si
 deficcatis,

A deficcatis his partibus, existāt conuulsiones. Atq; quidam simulatq; contracti sint & vomuerint virulenta, è vestigio agunt animam. Aliqui ob robur virium vnum superfuerunt diem aut alterum, aut tres, aliquando quinque.

55 *In Ardentibus autem, Cæterisq; febribus, quos Colli dolor, Temporum grauitas, Caligo oculorum, vel Hypochondrij etiam contentio neque cum dolore corripit, his è Naribus Sanguis erumpit.*

Cum enarrarem librum Præfagiorum, de sanguinis eruptione, quæ ita fit, verba feci, interpretans orationem, cuius est initium: || Quibus tali in febre dolet caput: & pro oculorum caliginibus cæcutiunt, ac splendor obuersatur: & pro ventriculi dolore in hypochondrij aut dextra, aut læua parte, aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione: sanguinis his è naribus profluuium pro vomitione expectandum est. At scripsisse illic de his illum absolutius, si capita inter sese componas, planè videbis. Tantum igitur erit hic à me adijciendum, eo quod in præfenti capite scripsit Capito, Et hypochondrij contentio cum dolore. Neq; enim recte negationē /non/ detraxit, tum ob veritatem ipsam, tum quod in præfagijs dixit Hippocrates: || Cū in hypochondrij aut dextra aut læua parte aliquid contenditur, neq; cum dolore, neq; cum inflammatione, sanguinis his è naribus profluuium expectandum est. Est enim impetus humorum in caput, hypochondrij sine dolore contentio, signum. Quod quidem si ei accedat dolor, inflammationem sequitur viscerum. Quando vero calore capitis sursum sanguinem trahente, & iecore impellente contentio fiat, sanguinis est expectanda eruptio.

in Prog. c6. 3. t.
33. 4. 2. 1. 2

Ibidem.

56 *At vero Quibus totius Capitis grauitates, tum autem Cordis dolores, & Fastidia sunt, Biliofa post ac Pituitosa Vomunt.*

Hunc etiam sermonem his docuit verbis in Præfagijs: || Sicuti in febre non exitiosa, inquit, caput doleat, aut etiam caligent oculi, vel ventriculi huic dolor accesserit, biliosa vomitio imminet. Sin rigor præterea apprehenderit, & subter hypochondrium partes algeant, adhuc citius vomitio aderit. Si vero bibat edatq; hoc tempore, perquam cito vomet. Si quibus horum cæpit dolor primo die, quarto afflictiuntur magis q̄ quinto, septimo vindicantur. Pleriq; tamen eorum incipiunt dolore affligi tertio die, quinto laborant grauius, deinde liberantur nono aut vndecimo. Quod si quinto die eos dolor inuaserit, & alia in his antecedentibus respondeant, ad quartumdecimum morbus finietur. Hæc accidunt viris & mulieribus potissimum in tertianis: minoribus natu accidunt cum in illis, tum vero maxime in febribus cōtinuis, & in germanis tertianis. Hæc oratio de iisdem, quæ hic docet, in Præfagijs scripta est: quam nos in tertio, quem in illum librum conscripsimus, commentario interpretati sumus. Quare cum exactius totum hunc sermonem in præfagijs videamus scriptum, nihil est, cur eadem hic retractemus. Sin autem noui quid insit in hoc libro, id in sequentibus capitibus interpretabimur. Atq; hoc memoria tenendū est, quod proprie interpretari vocatur, id circa orationes obscuras versari: at nunc interpretum instituto, per abusum etiam causarum declarationes eorum quæ dicta sunt minus clare, interpretationes appellamus: Id quod & nos, morem, qui iam inualuit, consequētes, hoc loco facimus: etenim dictionem per se apertam ac nullum quærentem interpretem, componentes cum eo, quod ab illa significatur, causas aperte exponere conamur.

Ibidem. 30. 31.
32. 210. e. g. h

A. J. E. 2. C. 5.
21 f

57 *Pueros ferè In eiusmodi incommodis Conuulsiones potissimum Corripiunt.*

Pueri propter infirmitatem simul ac molliciem neruosi generis conuulsionibus sunt opportunissimi.

58D *Eadem etiam Mulieribus accidunt, Tum ab Vtero dolores.*

Quæ ante diximus, accidunt omnia fœminis iuxta atque maribus, quatenus & homines sint, & omnia habeant eadem ac viri membra. Quatenus vero eximia illis pars vterus suppetitat, hætenus huius etiam morbis corripiuntur, ac præcipue in quibus stomacho consentit.

59 *Natu Maioribus autem, Quos iam calor deficit, Paraplegiæ, aut Insaniæ, aut Cæcitates.*

Sermo illi de his erat, quibus caput grauatur, dolet cor, & fastidio laborant, quos ait postea vomere biliosa & pituitosa, maxime si pueri sint, quos etiam plus quam iuuenes conuulsionibus tentari. Quin etiam ab his mulieres dicit & ab vteri doloribus vexari. Inde iam seniores dicit paraplegias, insanias, & cæcitates exercere. Addidit autem sermoni /quos iam calor deficit/ causam, quare hæc eueniunt, reddens. Paraplegias vocat, resolutiones ex apoplexia in partem aliquam decumbentes: Insanias, deliria citra febrem. Hæc solent accidere senibus nature imbecillitate, quæ excernere vomitu, aut eruptione sanguinis, excrementa in capite collecta nequit. Vnde non nunquam proueniunt cæcitates, vbi in oculis irrumpant.

60 **I**N Thaso paulo ante Arcturum & sub Arcturo multi & magni spirante Aquilone imbres. Circa Aequinoctium & vsq; ad Vergilius, austrini imbres parui, modici. Hyems aquilonia, squalores, frigidi venti, magnæ nives. Iam sub Aequinoctium frigora maxima. Ver aquilonium, squalores, pluuie pauca, frigora. Circa Solstitium æstuum, imbres pauci, magna frigora vsq; ad Canem. A Canem ad Arcturum vsq; æstas calida, æstus magni, non illi ex interuallo & sensim incrementes, sed perpetui vehementesq;: non pluit: spirauerunt Etesie. Circa Arcturum vero pluuie ad Aequinoctium vsq; vèrnum austrina. Hac in tempestate Hyeme Paraplegie cœperunt, multosq; corripuerunt: ex quibus non nulli subito moriebantur, etenim hic morbus satis vulgaris erat, cætera incolumes constabant.

* Dicitio hæc in cod. quibusdã græcis non est: tuncq; inter dicitur de æquinoctio autiana li. id quod etiã infra cõ. 72 et 73 & 74 manifeste apparet.

Frigidus est & siccus status, quem hic exponit, ac etiam ex parte inæqualis. In omnibus igitur his cum autumno esset similis, morbos etiam habuit, qui maxime solent in autumno vigere.

Atq; fuisse inæqualem hinc constat. Nam circa Arcturi emersum cum aquilonijs vêtis pluuias ait magnas fuisse: Deinde secutum totum huic contrarium statui autumnum: pro aquilonio austrinum fuisse, pro pluuioso paruas habuisse pluuias: Mox hyemem aquiloniam & siccam fuisse: postea item ver totum vsq; ad Canis ortum. Vnde planum est, in hoc statu siccum & frigidum factis valuisse. Iam etiam patefactum est, principium eius vsque ad hyemem fuisse inæquale. Inde rursus post Canem ex aquilonijs & frigidis æstus ait subito fuisse magnos & vehementes: Sub hæc imbres iterum austrinos. Manifestum est igitur totius finem status, qui post Canem fuit, perquam fuisse inæqualem. Itaque morbos ordine exponit clare omnes, qui tum viguerunt, ac nulla est hic obscura, nisi raro, dicitio posita. Cæterum quando morborum, qui inciderunt, commemorare causas instituimus, faciendum est, vt illas ad verba eius applicemus: verba autem ipsa in breuiâ scemus capita, quæ assequuntur, qui ea, quæ tum primo sunt libro, tum supra in hoc exposita, memoria teneant. Ergo paraplegias dicit in hyeme fuisse, capite scilicet læso vêtorum afflatu, qui ea tempestate spirauerunt, frigidorum: maxime vero quod totus autumnus austrinus calfecerat & rarefecerat ipsum, simulq; repleuerat: nam caput quod sic est ante affectum, plurimum læditur flantibus ventis frigidis & aquilonijs. Haud tamen alius hyemem sollicitauit morbus, quod esset sicca: siquidem in aphorismis est dictum, || Squalores esse imbribus salubriores. At ex paraplegijs tamen peribant: siquidem ipse dicit Hippocrates / etenim hic morbus satis vulgaris erat / perinde ac insolentes; propter paraplegiam, quæ præter consuetudinem accidit. Siquidem illa quæ frequens est, in membri resolutionem decumbit: veruntamen hominem non perimit. At vero quæ in præsentî statu viguit paraplegia, lethalis erat, vt pote multum refrigerato capite.

3 Aph. 15. Ex ord. 22. f

61 *Ante Ver Febres Ardentes cœperunt, ac ab Aequinoctio ad Aestatem vsq; perdurabant. Itaq; qui Vere & Aestate inuente statim cœpissent egrotare, Plurimi superflues fuerunt: atq; Paruum multi moriebantur.*

In proptatulo est non hoc eum dicere, quanq; ex ipsis febribus ardentibus, quæ ante ver cœperant, in citatem vsq; esse productam, sed quod ipsarum generationi toto eo tempore, vulgari contigerit, ita vt modo hoc tempore, modo illo, Thasi ea febre corriperentur. At non est in omnibus exemplaribus eodem modo hæc scripta oratio. Equidem optimam censuerim scripturam secundum sequentem orationem vt hoc significet, tota æstate perdurasse ortum febrium ardentium: ac tota fuisse hac tempestate moderatas, nec exitiales: initio autumnî, qui his corripiebantur, perisse multos. Itaque quod diu essent febres ardentes lenes, rationi videtur consonum, erant enim moderata; sicuti quæ antecessissent hunc statum: nec syncere, vt non à mere calido & sicco statu generata; nec omnibus etiam inceserant temperamentis, ceterum ijs, quæ iam pridem bilis copiam collegerant. Omnino quid in causa fuerit, cur tum febres ardentes inciderent, est inuentu obscurum, Hæc eo quod æstatem præcedentem prorsus præterierit Hippocrates, atq; ab autumnî initio narrationem sit auspicatus: & vero longe implicatius, quod sit verisimile æstatem illam tenuisse naturale suum temperamentum: quæ profecto si omnino aliqua ex parte degenerarat, declararet Hippocrates eius statum. Ergo calidior fortassis fuit, ac non ita multum natiuum statum inflexit: vnde nec scribendam duxit illam, quali præter naturam iam affectam. Veruntamen quando æstate, vt etiam in natura sua constet, amaræ bilis succus increfcit necessario, hac de re, cum ea æstate esset non tantum solito, sed longe etiam copiosior, ab insequente est gelu in corpore conseruatus, quominus difflaretur & digereretur: qui postquam diu delituisse, ac diuturnitate computruisset, febres excitauit ardentes.

62 *In Autumno iam, ac cum pluuere cœpisset, Lethales erant, Plurimiq; peribant.*

Reuocemus ad memoriã, quod in exitu sermonis, quem de hoc habuit statu, scripsit: Pluuia multa vsq; ad aequinoctium vèrnum. Dixit præterea de tempore post Canis exortum, vsque ad Arcturum ad verbum sic: || Æstas calida, æstus magni, non illi ex interuallo & sensim incrementes, sed

supra. t. 60.

A tes, sed perpetui vehementesq; non pluit: vnde liquet eum statum bilem generasse. Quare cum pluuiæ illam austrinæ exciperent, iure ardentibus febres complures earq; lethales viguerunt: quando Auster dissoluere corpora consuevit, humoresq; fundere, adeoq; putrefacere simul, vbi cum largioribus sit coniunctus imbris.

63 Febribus autem Ardentibus hæc accidebāt. Quibus rite & largiter Sanguis per Nares erupit, ea de causa maxime Seruabantur. Nec vllum noui, si recte ei erupisset sanguis in hoc statu quæquam mortuum. Nam Philiscus quidem, Epamenon, & Silenus, quibus parum quarto die & quinto è naribus stillauit, mortem obierunt.

Cum alioqui est ardentibus febribus peculiare, per narium eruptiones ferè iudicari, tum eo tempore ait multis sanguinem de naribus erupisse. Atq; de singulis ægris omnia, quæ postea prodidit, vnum hoc habent caput: Quibuscunque abunde erupit sanguis, fuisse hos superstites: quibus parce aut profus nihil stillarūt nares, solos hos periisse: Alios iam non nullos, quibus alię fierent naturales excretiones, vel per ventrem, vel per vrinas, seruos esse.

64 Plurimi igitur ægorum circa iudicium Rigeant, potissimū ij, quibus Sanguis non erupisset: Qui quidem ydem B postea Superriquerunt, ac Exudarunt.

In sermonibus de rigore ostensum est amaram bilem, quæ cum impetu per sensibilia & carnea corpora ad excretionem fertur, consequi rigorem. Declaratum est præterea motui huic sudorem comitari consentaneum esse: interim vero biliofas etiam vomitiones, & alui deiectiones.

65 Erant qui Sexto die Morbo Regio afficerentur: sed his Purgatio profuit per Vesicā, vel Turbata aluus, vel Larva sanguinis eruptio: Vt Heraclides, qui apud Aristoclidem decumbebat: Cui per nares sanguis erupit, aluusq; fuit turbata, & per Vesicam est purgatus: Vigesimo autem die iudicatus est longe aliter, ac Phanaogoreon seruus, qui, cum ipsi horum eueniret nihil, periit.

Quibus non valuit bilem natura excernere, his collecta ad cutem morbum regium excitauit. Præterea erat autem, vt etiam in aphorismis est dictum, ante diem septimum existere illum. Atq; horum ipsorum illi soli fuerunt salui, quibus alia ratione natura retrimentum excernere valuit: quas tres cōmemorauit, excretiones vrinarum, ventris turbationem, ac sanguinis eruptionem.

C Quosdam autem omnia ait hæc habuisse, vt Heraclidem: huncq; vigesimo die iudicatum fuisse.

66 Sanguis autem Plurimis erupit, præcipue Adolescentulis & Adultis: Quorum periit maxima pars, quibus sanguis non erupit. Senioribus vero ad Morbos regios, aut Turbatas aluos, aut Dysenterias res deuenit: Vt Bion, qui apud Silenum decumbebat. Vulgabatur vero Dysenteria & Aestate: ac Nonnulli qui diu ægotarant, quibus etiam acciderunt eruptiones sanguinis, in dysenteriam tandem inciderunt: Vt Eratonis puer & Nilus, qui post sanguinis multam eruptionem in dysenteriarum statum delapsi sunt.

Adolescentibus ex ratione sanguinem erumpere è naribus in confesso est, ac post hos adultis quoq;. At vero qui his seniores essent, imbecillis iam viribus, insitoq; calore imminuto, in morbum regium magis bilis abundantia decubuit. Etiam quibusdam ventris contigit turbida excretio, aut dysenterica, quibus hinc excrementum ventris exiit. Quare ex ijs, quæ ante dicta sunt, & quæ deinceps dicentur, nõ addubitabis sanguinis eruptiones in ardentibus febribus ob dominantem fieri flauam bilem: quæ sanguini permista, postquam eum deusserit, cum eo multum ad caput calorem subuehens, venis narium diruptis, sanguinis efficit eruptiones.

D

67 † Copiosius igitur Hic humor fuit, maximeq; abundabat. Etenim Quibusdam circa iudicium Sanguis non erupit, sed Tubercula ad aures excitata euanuerunt: Quæ cum euanuisent, secundum Sinistra ilia, in Summamq; coxam grauitas decubuit. Cumq; post iudicium Dolores incessissent, Vrinaq; tenues redderentur, † sanguinis paucillum erumpere cœpit. Ac circiter quartum & vigesimum diem Antiphontis Critobuli filio Abscessus fiebat in sanguinis eruptionem: Quæ sedata est, & est iudicatus profus circa diem quadagesimum.

† Al. Multis igitur hic humor maxime abundabat.

† Al. sanguinis paucillum erumpere cœpit circiter quartum & vigesimum diem. Et Antiphontis & c. vide èt 2. de dieb. dec. ca 5. cl. 4. p. 153. e

Certe propter periculum. Etenim magno erant in discrimine: nihilq; propius factum est, q̄ vt non seruarietur: cum vix vigesimoquarto, et quadagesimo die, auxilium sunt à sanguinis eruptionibus consecuti.

68 Multæ præterea Mulieres languerunt, Non tamen ita ut Viri frequētes, minusq; multæ perierunt. Plurimæ autem Grauem partum habuerunt, & A partu in egritudinem inciderunt: quæ quidem potissimū moriebantur: Vt Telebuli filia, quæ sexto à partu die defuncta est. Plurimis itaq; Menses in febribus apparuerunt. Quibusdā è Naribus Sanguis erupit: & multis Virgibus id tum primū accidit. Nonnulli simul & Sanguis è Naribus & Menses apparuerunt: quod in Detcharis filia Virgine tum primum animaduersum est, largēq; ex naribus sanguis profluxit.

Tertia Classis.

ppp ij

Atq;

Atq; Nullam de his, quibus horum quicquam rite euénit, Mortuam cognoui. Quibus vero contigit Prægnantibus E Agrotare, Omnes, quas equidem noui, Abortiebantur.

Optimo sanè iure minus mulieres agrotabant quàm viri, minusq; in discrimen adducebantur, ut quæ per sanguinis eruptionem iudicia efficerent: quippe habebant congenitum auxilium menstruam purgationem. At difficultate laborarunt pariendi, quod frigidus esset status. Atque quas corripuit morbus quispiam, hæ abortiebantur eadem ratione.

- 69 *Vrinæ autem Plerisque Boni quidem coloris erant, cæterum Tenues, & Pauca habebant sedimenta, cum Re-
trimentis tenuibus biliosisq;. At Multi alij, qui iudicati erant, ad Dysenteriam deueniebant: ut Xenophanes &
Critias.*

Has vrinas tenues esse, hoc est aquosas ait. Et quidem paulo post iterum scripsit,

- 70 *Vrinæ Aquosæ, Multæ, Puræ, Tenues post iudicium, In quibus multa subsederunt. Aliæq; sunt rite iudicata.
Subijciam, quibus hæc acciderunt: Bioni, qui apud Silenum agrotabat: Critiæ, qui apud Xenophanem: Arc-
tonis filio, & uxori Mnesistrati.*

Recensitis nominibus eorum, quibus ea erat vrina, subdit,

- 71 *Postea Hi omnes Dysenterici euaserunt. Quod Vrinæ reddiderint aquosas, Attendendum est.*

Etenim verisimile erat, quod biliosum excrementum per vrinas non esset euacuatum, ubi in ventrem fluxisset, dysenterias generasse. Consentaneum porro erat, eo quod multum hic humor valeret ac vigeret, nisi biliosa excrementa per vrinas essent euacuata, ex eo quod etiam tum reliquum erat in corpore, dysenteriam illis excitatam esse.

- 72 *Circa Arcturum Multi habuerunt Iudicium Vndecimo die: atque his Recidiæ non rite fiebant. Sub hoc au-
tem tempus Comatosi fiebant, atq; hi maxime Pueri: Qui quidem omnium minime interibant.*

Clarum est eum ortus meminisse Arcturi alterius anni, quem descripsit in exitu narrationis. Erat igitur hic austrinus cum imbris vsque ad æquinoctium autumnale. Atq; hac ait tempe-
te die vndecimo secure multos iudicatos fuisse, simulq; comatosos, ob austrinum sanè statum: ob quem iudicia etiam illis fuerunt certiora ac alio tempore, ubi acris dominabatur frigidum tempe-
ramentum, in quo diuturna ait iudicia fuisse. Cæterum tempus quod inter Canem intercessit & G
Arcturum, quod quidem calidum habebat & siccum statum, non memorauit: quo verisimile
erat celerius fuisse multos iudicatos, ut ne septimum diem quidem superarent. Itaque hoc tanquã
illi tempori familiare prætermisit, morbos vero vulgatos solos persequitur.

- 73 *At vero circa Aequinoctium vsq; ad Vergilius & sub Hyemem consequebantur Ardentes Febres. Et vero
Plurimi etiam tunc Phrenitide corripiebantur: Quorum moriebantur pleriq;.*

Ardentium febrium & phrenitidis pro loci quem tenent diuersitate, auctor idem est humor. Nam cum in vasorum capedinibus vnâ cum sanguine continetur flaua bilis, utcumq; accedatur, contingit febres ardentes prodire, præcipue vero ubi in ventris, aut icinoris, aut pulmonis ve-
nis bilis efferuescat. At quando ad solidas corporis partes perueniat, ac ea permeet, rigorem con-
stituit. Sin autem in cerebrum eiusq; membranas sit impacta, phrenitides inducit. Verum prius
quàm inhærescat, perfluens venas in his sitas, non phrenitides, cæterum, quæ in vigoribus sunt fe-
brium, deliria efficit. Proinde bilis, quæ primo in venis inferioribus ardentis febris causa fuerat, in
statu hæc austrino ab Arcturo ad æquinoctium, ad caput sublata, & in cerebro defixa eiusq; mem-
branis, phrenitides generauit.

- 74 *Æstate item Pauci In eam inciderunt.*

Paucos ait in phrenitim incidisse. Nam eius pars vsque ad Canem erat frigida, pars vsque ad
Arcturum calida & sicca. Proinde non poterat hæc caput interim replere, uti nec Auster ille, qui
sub Arcturo ad æquinoctium vsq; flauit. Neq; enim humidum erat, neque diurnum, quod in
ter Canem interuenit spacij & Arcturum. Dicitur est, ubi multa bilis in cerebri regiones influ-
xit, phrenitidas excitatas.

† Cod. antiqui
græci addunt.
ὅυδὲ νότιον.
i. neq; australe.

- 75 *At cū Febres Ardentes inciperent, Annuciabāt quibus Exitū impenderet. Siquidē statim ab initio, Febris Acu-
ta eos corripiebat, à qua parū supervigebant, Insomnes erāt, Grauius angebantur, Stribūdi, Fastidiosi. Paululum in
fronte & clauiculis exudabant, sed nemo per totū corpus. Multū Delirabant. Timores, mœstitiæ. Extremitates sub
frigida, ut summi pedes, magisq; manus. Accessiones diebus paribus. Plurimi quarto die maxime laborabāt. Sudo-
res diutissime subfrigidi. Extremitates non iā ad calorē redibāt, sed luidæ erant et subfrigida. Nec sutiabāt. Ad hæc
erant Vrinæ his nigrae, tenues, paucæ. & Alui sistebantur. Nec Erupit è naribus sanguis, ne his quidē, quibus hæc
accidunt,*

A accidunt, sed parū stillarunt. Neq; Recidua vlli horum aduenit, cæterum ad Sextū diem cū sudore Moriebantur.

Vt omnia huius operis, eorum sunt, quæ alijs in libris absolute traduntur ab eo, exempla, singula ipsis oculis examinante, ita etiam quæ hoc loco adducit. Nam exitiosis febribus ardentibus symptomata accidisse ait: Ab initio rigentes statim, vigilantes, fastidiosi: ad hæc in fronte & clauiculis parum exudantes. Nam quod acuta laborarent febre, simulq; sitirent, erant hæc quidem nature propria ipsius affectus: Quod vero statim à primo rigerent, proprium erat malignitatis. Etenim iudicare ardentibus febres rigor solet, non tamen elucere statim decretoria oportet: At vero vigiliarum & angoris symptomata semper prauum est, nedum in principio, ut etiã exudare. Iam vero delirare, quod est absurda loqui, id est desipere, lesum significat cerebrum. Timores vero magnopere acris & deusta flauæ bilis symptomata sunt. Cognatæ iam timoribus sunt mœstitiæ.

At partium extremarum frigus perniciosissimū febribus ardentibus symptoma est & signum: Quemadmodum etiam desipere, febris estu caput inflammante, cum proprium sit & familiare febribus acutis vri extremis partibus corporis: quæ si quando refrigerentur, regionesq; ardeant ad viscera continentes, in corporis medullis coactum sanguinem esse indicio est: extrema autem membra sanguinem desiderare, refrigerari, & semel emori, destitute iam ea natura. Iam accessiones, cum diebus paribus fiunt à principio statim, interim ad sextum diem pessimum iudicium fore prænunciant: interim in longum producendum morbum. At si quidem admodum moueantur, quarto die prauam habente accessionem, ad diem sextum de vita decedunt, ut hi de quibus sermo habetur. Ad quartū igitur diem eos habuisse dixit maximos labores, hoc est, dolorifica omnia symptomata, & sudores diutissime subfrigidos. Quare liquet diem sextum mortē his cum sudoribus allaturum. Quod vero extremitates liuescerent, neque eis amplius calor rediret, demori eas indicat: & est argumentum constans, non posse ultra diem sextum vires sustinere. Huc accessit ad cumulum aliud signum exitiosum, quod cum antea æstuaissent, amplius non sitirent. At qui quando, qui antea siti flagrarent, postea essent à siti liberi, horum duorum sit necesse est alterutrum, aut morbi solutio: aut virtutis extinctio ita, ut præsentia mala amplius non sentiant. At non contigit à morbo his vindicari, siquidem exitialia erant symptomata. Proinde his signum erat perditū sensus, non sitire. Itaque cuncta hæc, quæ retulimus symptomata, mire cacoete sunt, & exitialia: atque vnà cum his vel maxime Vrinæ, quæ nigrae erant, tenues, & pauca. Nigrae quidem, utpote adusto iam bilioso humore: pauca, quod omnis esset ex sanguine humor ab ardente febre tostus, quodq; vrinæ instrumenta iam emortua essent. * Eandem ob causam etiam alui sistebantur. Quin etiam stillasse nares, quod perniciosum est signum cum in alijs, tum maxime in febribus ardentibus, ait. Nam ardentibus febribus hoc perniciosissimum esse patet, siquidem eis est familiarissimum sanguinis eruptio.

* Non reddit rationem cur tenues, forte hæc pars deest.

76 *Phreniticis autem Quæ supra sunt scripta, Omnia non acciderunt: Iudicabantur ferè die Vndecimo, non nulli Vigesimo.*

Qui citra ardentem febrem in phrenitim inciderunt, his illa non euenerunt. Nam hos qui vnà cum ardente febre ad sextum diem moriebantur, geminato ipso malo phrenitis arripuit. Ad diem vero vndecimum consecutum dicit esse iudicium, non nullis ad vigesimum.

77 *Quos Non statim à principio inuasit Phrenitis circa Tertium vel Quartum diem, Sed primo tempore mediocriter habebant circa Septimum diem his Acutus Morbus euasit.*

Quibus circa tertium aut quartum diem coepit, interpellataq; est, dimidia facta iudicatione. Ceterum phrenitis non erat nimium acuta egri: conspeximus enim etiam tales phrenitidas.

78^D *Itaq; extitit Morborū magnus numerus. Inter Aegros aut cum primis Moriebantur Adolēscētes, Iuuenes, Adulri, Glabri, Quibus albida esset cutis, Recti capilli, vel nigri, Nigri oculi, Qui in ocio & socordia vitam degérant, Qui sonora voce essent, vel gracili, vel aspera, Blesi, Iracundi. Mulieres quoq; plurimæ ex hoc genere peribant.*

† Sicut ante dixi illum, quæ erant obscuriora, exponere, adijci autem à nobis causas: ita iam sermonis affirmo sententiam non esse apertam. Vtrum enim de phreniticis solis, de quibus verba fecit, sint interpretanda illa, an de morbis omnibus antedictis, incertum est. Quin etiam ipsum sermonis initium diuerse scribunt: quidam hunc in modum: Morborum autem magnus fuit numerus, de ipsis phreniticis solis, quibus hæc subiecit, hæc verba fieri volentes. Aliqui hoc pacto: Itaque fuit morborum magnus numerus, qui quidem contra de omnibus volunt prædictis sermonem haberi. Si de omnibus intelligamus, neq; definiamus, quæ de re adolēscētes, iuuenes, & adulti pereant: qua de re autem glabri, & albidam cutem habentes: qua de re qui rectos habent crines, nigros, & nigros oculos: qua de re qui in ocio vixerunt, et socordia: iam vero qua de re qui gracili sunt voce, qui blasi: itidem qua de re iracundi, & qua de re mulieres: Hæc nili sint omnia planè distincta, ex ijs quæ dicta sunt, nihil nobis quicquam, neque ad præfagiendum conferret,

† Al. sicuti ante dixi illū qui de ea q̄ fiebat, clare exponere. vide supra pag. 113. f

* κατὰ τινὰ i. ex quibus, scilicet morbis sic ubiq;.

neque ad medendum. Sin autem non de omnibus morbis, verum de quibus verba faciebat, fo- E
 lis phreniticis hæc interpretemur, maximo vel sic negocio inueniantur causæ, quare ex comme-
 moratis perierint plurimi. Huc accedit, quod ipsum /plurimos perijisse/ duplex sit: Alterum,
 posteaquam multi tales phrenitico sunt morbo correpti, qui ea tempestate passim mortales peri-
 mebat, propterea dictum est multos eorum esse sublato: Alterum est, eorum, quos inuasit phre-
 nitis, partem maximam interijisse accipimus. Quo fit, vt etiam causæ euadat declaratio duplex:
 vt omnes, quos retulit, opportuni essent in hoc statu phrenitidi: atque declarandum nobis, inter
 eos qui phrenitide laborallent, hos potissimum interijisse. Atque sermonis obscuritas ea est & tan-
 ta. Ei autem anteuertendum est, vt vniuscuiusque commemoratorum temperamentum inue-
 niamus: nam absque hoc nequit hic sermo tempestate aptari. Videtur autem Hippocrates in sua
 oratione, ætatum calidissimarum meminisse: siquidem adolescentes inquit, iuuenes, & adulti:
 Naturarum vero, quibus ægre digeritur habitus corporis: nãque, glabros, & qui cute sunt albida,
 item qui capillis rectis, capillis nigris, nigris oculis, & qui domi in ocio inertem vitam egerunt,
 ostendimus cum in alijs commentarijs, tum in his quos de temperamentis conscripsimus, minus
 digerere habitum, quod frigidior sint temperameto: Et eadem de causa mulieres, quas propter
 menstruam purgationem minus status offendit, vt supra diximus. Quod si quæ morentur, ex F
 hoc erant illæ genere. Reliquum igitur est, vt de ijs qui gracili sunt voce & aspera, item de blefis
 & iracundis videamus. Ac primum de ijs qui sunt gracili voce, qui primo sunt loco relati. Igitur
 ἰχθυόφωνοι significat gracilem vocem habentes: ἰχθυόφωνοι enim sunt, qui etiamnum appellentur,
 vt etiam λεπτόφωνοι id est exili voce. Vtrunq; itaq; nomen idem significat: nihilo minus hi ab illis
 qui voce sunt gracili, differunt, vt est in libris de voce dictum: vbi demonstrauimus illam fieri ob
 angustiam asperæ arteriæ gutturis: at gracilem vocem, propter musculorum guttur mouentium
 innatum vitium. Vtriq; in prima conformatione contrahunt ea vitia ob caloris innati infirmita-
 tem. Et quemadmodum deteriore a principio guttur mouentium musculorum figuram graci-
 les voce consecuti sunt: ita linguæ musculorum, blæsi. Aspera vox fit propter asperitatem vocis
 organorum. Vocis organa voco, per quæ spiritus redditus vox efficitur. Hæc sunt aspera arteria,
 guttur, fauces veluti spiritus plectrum per ipsas transeuntis: nam hæc vocis instrumētum esse sunt
 ostense: vt locutionis, lingua. Non nihil etiam ad eam gignendam fauces cōferunt, quæ densam
 reddunt. Hæc igitur organa, vbi læuia sint, leuem ostēdimus vocem reddere, aspera asperam. At-
 qui asperitatem ex siccitate docuimus oriri. Ita quæ post etatem hæcenus diximus omnia, signa
 sunt temperamenti frigidi: sola vero siccitas vtriq; temperamento coniungitur, & frigidus, & cali- G
 do. Quare qui simul cum sicco temperamento frigidi sunt, his ægre digeretur corporis habitus,
 vt antedicti: qui vero his sunt calidiores, nō statim adest hoc. Vnde hos ab oratione excepimus:
 alios relinquimus, quibus est consentanea oratio. Erat porro propositum multos mortuos esse,
 inter quos ætates recensuit, & naturas. Ego ætates calidas dicebam esse, in quibus amaræ bilis suc-
 cus viget: naturas, quæ difficilem habent habitus digestionem. Itaq; ex ijs, quorum ab initio hæ-
 cenus meminimus, reliquum est, de iracundis hoc est † ἰσχυρόμων, vt agamus: quos maxime con-
 trarios aut esse iratis, id est θυμώδεσι. Magnamini enim irati sunt, & humilium rerum contempto-
 res: contra iracundi pusillanimes, q̄ genoroso virilq; animo non sint. Quare iracundi tempera-
 mento frigidior erunt, vaporesq; digerent difficulter. Ceterum quod ad exitum est capitis di-
 ctum /mulieres quoq; plurimæ ex hoc genere peribāt/ non constat, an ad finem sit modo referen-
 dum, an ad ea quæ ante sunt dicta. Postremi autem sunt illorum iracundi, & mulieres huic generi
 affines plurimas interijisse subiecit. Attamen potest vtroque modo vera esse oratio, siue ad omnia
 referat supradicta Hippocrates, siue ad postremum tantum. Quod si ad omnia referre sit verum,
 rectius sic interpretemur. Pueris enim, quod vltimo est loco dictum, etiam attribuitur. Ceterum ad
 hunc modum non sunt omnia dicta: sed tamen mulieres huius generis dicit mortuas esse, compa- H
 rans eas viris. Nam superius est dictum: Multæ præterea mulieres, non tamen ita vt viri frequen-
 tes, minusq; multæ perierunt. Verum hoc nunc vult dicere: Mulieres his captæ morbis, magis
 interibant, quæ prædicti generis essent.

Nulla fit men-
 tio in cōmēto,
 eorū qui son-
 ta sunt voce.

† Per ἰσχυρό-
 μους videtur
 itelligere eos,
 quos Hippo-
 crates in con-
 textu appella-
 uerat ἰσχυ-
 λους.

A. 1.3. f. 10.
 c. 2. 269. b

At vero Hoc statu Quatuor his præcipue Signis Seruabantur: Quibus enim aut ex Naribus probe Sanguis
 erupisset: Aut qui per Vesicā Urinas multas & multo bonoq; præditas sedimento reddidissent: Aut per Venirem
 turbida, biliosa, tempestiue: Aut qui in Dysenteriam incidissent. Multis vero Vsu venit, vt non ab vno illorum
 iudicarentur, sed per omnia plurimi excernerent: Qui quidem grauius habere videbantur. Veruntamen omnes,
 Quibus hæc acciderunt, Superstitæ erant. Fœminis Virginibus eueniebant etiam omnia, quorum meminimus, si-
 gna. Quibus autem Aliquod ex his rite fieret, aut Menses largius superapparerent, per hæc Seruabantur, & iudica-
 bantur: Nec harum, quibus istorum quid recte eueniret, Mortuam vllam vidi. Nam Philonis filia, cum ex nari-
 bus ei sanguis copiose fluxisset Septimo die intempestiuus cœnata, defuncta est.

79

Tum hoc caput apertum est, tum sequens, vbi de mulieribus agit. Nam summa quidem, quam
 tradit,

A tradit, hæc est, aliquos per sanguinis eruptionem, alios per vrinas aut per aluum, non nullos decumbentibus in dysenteriam causis, incolumes esse potuisse.

S0 *Quibus in Febris Acutis, atq; adeo ardentibus, Spontanea effluunt Lachrymæ, his est (si quidem reliqua non sint exiti: alia) è Naribus Sanguinis eruptio expectanda. Qui Incommodè habent, his Non sanguinis eruptionem, Verum portendunt Mortem.*

Et hoc etiam portendit sanguinem erupturum, quod in superioribus præteritum hic profert. Porro est ipse satis sermo clarus, si memoria teneas ea, quæ supra tum hoc ipso in libro dixit, tum in libro præfagiorum. Equidem hæc omnia cum proprijs limitationibus in commentarijs in librum præfagiorum & in libris de iudicijs à me dicta sunt.

S1 *Tubercula secundum Aures, quæ in Febris cum dolore extuberant, Non nullis, cum febris decretorie sedatur, non resident, neq; suppurant. Hæc, Fluxio alui biliosa, vel Dysenteria, vel in crassis Vrinas Residentia discutunt: Id quod contigit Hermippo Clazomenio.*

In primis hæc refert cum modo prædictis meminisse, vt ne arbitremur semper signum esse praeuum parotidas non suppurare. Nam hoc ait in statu, febribus quidem decretorie quosdam liberatos, hoc est die decretorio, & cum sudore, vel quopiam alio sic iudicantium: at remansisse parotidas tamē: Deinde diuturnitate temporis resedisse, per quas dixit vrinas, & per alui excrementa, et dysenteriam expurgatis morbum constituentibus causis.

S2 *Iudicia vero, Ex quibus cognoscimus, aut Similia, aut Dissimilia sunt.*

Quæcunq; Hippocrates de iudicijs & de decretorijs diebus docuit, hæc habes duobus in voluminibus à nobis collecta, in libris de decretorijs diebus, & iudicijs. Nihilo minus nunc etiam huius sermonis caput breuibus dicam. Iudicia partim dicit similia, partim dissimilia fuisse. Deinde adicit, multos in recidiuam incidisse, eosq; iisdem constitutis temporibus planè die decimo septimo iudicatos fuisse: Deinde alios à recidiuis die vigesimo, eosq; non similiter. Exempli gratia, primum meminit duorum fratrum in hac oratione.

S3 *† Vt Duo Fratres, qui habitabant prope Theatrum, simul eadem hora coeperunt egrotare: erant autem Epigenis fratres. Horum natu Maiori decreuit morbus die sexto, Minori septimo: Repetiit simul ambos eadem hora: Intermissit Dies quinq;. Ab recidiua, Ambobus simul est decimo septimo die in totum iudicatus. Plurimus vero iudicatus est ad diem quintum: intermisit die septimo: ab recidiua, iudicatus est die quinto. Aliquibus iudicatus est septimo: intermisit septimo: ab recidiua, iudicatus est tertio. Quibusdam iudicatus est die septimo: tertio intermisit: septimo iudicatus est. Non nullos reliquit die sexto: intermisit die sexto: † tertio inuadebat. Aliquos reliquit die primo: inuasit, & iudicatus est die vno: quod factum Euaganti est Dapharsis filio. Fuerunt, quibus iudicatus est die sexto: reliquit die septimo: & ab repetitione, iudicatus est die quarto, vt Aglaide filia. Plurimi itaq; egrotantium in Hoc Statu, hunc in modum languebant. Neq; quemquam noui Superstitem fuisse, quem Recidiua rite facta non repetierint: Omnesq; seruabantur, quos equidem noui, quibus hoc genus Recidiua euenerunt. Neq; egrotantium hoc modo Quenquam noui, quem Recidiua iterum repetiit. Plurimi, qui perierunt egri, Sexto die sunt desuncti, vt Epaminondas, Silenus, & Philiscus Antagorei filius.*

† Alio modo cōtextus hic citatur à Gale. lib. 2. de dieb. decret. cap. 3. cl. 4. pag. 152. c. † Verius ex alijs cod. græcis, tertio inuasit, intermisit die vno, et uno inuasit, ac iudicatus est: quod &c.

Quod huius orationis est vtile, clarum est ex superioribus: inutile vero, obscurum: quare inuestigare ipsum non conueniebat. Cæterum qui vtilibus student, elaborant inquirendo, quo nam modo Hippocrates, cum dixerit senioem habuisse die sexto iudicium, iunioem septimo: & rursus rediit simul ambobus eadem hora/ mox adiunxerit /intermisit dies quinque/. Neq; enim fieri potuit, vt vtrique intermitteret dies quinq;, sed alteri soli. Et quidem hoc ipsum quod dicunt, pos-
D fis de solo vno intelligere, secundo in hac narratione, qui primo iudicio est septimo die iudicatus. lam si huic dies quinq; intermisit, constat illi, qui sexto die fuit iudicatus, intermisisse dies sex. Potest etiam à primo statim corrupta scriptura à librario, permanisse: id quod alijs multis accidit tum apud Hippocratem, tum apud alios non paucos. Quod esse librarii erratum dico, hoc est: Potuit hæc fuisse scriptura: Intermisit alteri dies sex, alteri quinque, ille vero lapsus scripsisse, Inter-
D misit quinque dies. Et est verisimilius maiori intermisisse dies sex, minori quinque, cum incidit recidiua ambobus in duodecimum diem. Post hæc itaq; dicit: Plurimis iudicatus est die septimo, intermisit quinto: vt conicias ipsos etiam fratres exemplum esse iudiciorum, quæ plurimis contigerunt. His expositis alia descripsit iudicia varia, quæ omnia die septimodecimo circumscribuntur: cæterum huiusmodi nullum, quale in duobus fratribus intelligendum confirmo, vt redirent ambobus duodecimo die, cum iuniori quinq; dies intermitteret. Neque ab re sic est de illis dictum, vt & id quod cum alijs his conueniebat, conseruaretur, quod à repetitione die septimodecimo iudicarentur: & etiam peculiare, quod ad diem duodecimum repeterentur. Sed, quod dixi, cum id quod vtile est teneas, non est quod sis curiosus. Itaq; de iudicijs, quæ deinceps retulit, omnia prætereamus, quâdo capita habemus, partim similia ea fuisse, partim dissimilia. Nam cum
prima

prima iudicia aut sexto die tollerent ægros, aut essent incerta, ita vt redirent morbi ad vltimum & E absolutum iudicium, die septimodecimo inuadentes, in hoc simile fiebat & dissimile. Post hæc alia commemorat iudicia & recidias, quæ in diem incidebant vigesimum, vt ibi perfectie iudicarentur. Decumbebant circa Theatrum. Scribunt quidam non *θεατρον*, sed *θερατρον*, vt habeant locum, quem interpretentur ita esse *παρὰ τὸ θερατρον* id est ardendo nuncupatum. Ad presentem speculationem, quemadmodum scribas id genus voces, nihil interest. Nec vero an Perigenis, an Dionis, an Theonis fratres essent, quicquam refert. Verum qui ea, quæ artis sunt medicæ, probe nequeunt enarrare, ad tales deflectunt curiositates.

84 Quibus autem Tubercula secundum Aures essent, His die vigesimo iudicabantur: Resincti omnibus sunt, quibus non suppurarunt sed ad vesicam deflexerunt. Cratistonaetæ, qui apud Heracium habitabat, & pictoris ancillæ suppurarunt. Obijt Scymni pictoris ancilla, suppurauit. Quibusdam die septimo iudicatus est, intermisit nouem, redijt, iudicatus est ab recidiua^b †. Iudicatur die septimo Phanoeritus, qui ægrotabat apud Gnatonem pictorem.

Quia quiddam dixi nuper esse memoria dignum, referam hic, quod singularius est illo, & rarius. Nam parotidas curatas esse citra suppurationem, excretionibus per regionem inferiorem, Exemplum parum frequens est. Eius tamen nouitatem excedit, quod in hoc sermone scripsit Cratistonaetien, & pictoris ancillam, cum tubercula secundum aures suppurassent, perijsse: nam cum hoc pugnare videbitur: c || Concoctiones celere iudicium, & securam sanitatem promittunt. Sed ne nunc quidem causæ februm, quæ intra venas continerentur, erant concoctæ Cratistonaetæ, & ancillæ pictoris, nam non obirent. At parotides erant tamen maturæ: quod infrequens esse, & debere memoria teneri dicebam: Nam posse fieri quapiam in parte priuatim concoctionem, toto morbo non concocto. Quicquid est reliquum, quod est hunc in modum de iudicijs traditum, exacte sumus executi in commentarijs, quos de Iudicijs & Decretorijs diebus conscriplimus.

A † Al. scy
mi pictoris
ancillæ suppurarunt, & obierunt.
B † Alij cod. habet, die quarto.
Quibusdam iudicatus est die septimo, intermisit sex, postea redijt, iudicatus est septimo, in totum vigesimo, vt Phanoerito, qui & c.
Vide Gal. lib. 2. de dieb. decr. ca. 3. cl. 4. pag. 152. e
C Supra t. 45. 112. b

85 Hyeme sub Solstitio brumale, et vsq; ad Aequinoctium, Febres Ardentis perdurabant, et Phrenitides: Multi diem suum obibant. Iudicia tamen Variarunt: & Plurimis die ab initio quinto iudicabatur, quarto intermittebat, reperebat, ab recidiua quinto iudicabatur: Numerus dierum totus quatuordecim. Atq; Pueris plerisque, Aetate etiam proeclioribus, iudicabatur. Non nullis iudicabatur vndecimo, reperebat quattodecimo, iudicabatur exacte vigesimo. Quod si qui superrigerent circa vigesimum diem, his iudicabatur quadragesimo. Superriguerunt autem plerique sub iudicium primum. Aliqui superriguerunt à principio sub iudicium, & in recidiuis vna cum iudicio.

Meminit hic hyemis anni secundi, non primi, quam in ipso statu exposuit. At dixi superius causam, cur phrenitides non primo, sed postea viguerint. Insuper iudiciorum constituta tempora esse dicit immutata, quorum varietatem recenset: quibus hoc cum superioribus conuenit, quod cum recidiuis fieret. Atque pueris quidem, & his etiam aetate proeclioribus penitus iudicatum quartodecimo die morbum refert: nam ocysime his digeritur & concoquitur morborum causa. Ceteris non tantum in diem ait vigesimum, verum etiam in quadragesimum productum ex recidiua vltimum iudicium. Et quid habet admirationis in varietate morborum insignes extitisse iudiciorum diuersitates?

D † Græci legitur ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν ἐν κλιματικῇ οὖσα, τοῦ καύσου ἐγένετο. Sunt tamen qui meliorem lectionem esse existimant, si pro κλιματικῇ scribitur, καὶ ὁ τῆσι id est cauitatibus, scilicet vasorum: vel ἀγγείων id est vasis, vt sic postea vertatur: Ac in principio quidem, cum in vasis esset, febres ardentes generauit. Tu tamen considera.

86 Vere Superrigebant paucissimi, Aestate frequentiores, Autumno etiam plures, Hyeme longe plurimi: at Sanguinis eruptiones Cessabant.

Veris hic meminit, quod in primo statu commemoratum est, non in secundo anno. Neque enim eo narrationem produxit morborum, qui vigeant, verum ad secundam vsque hyemem extendit. Cur autem temporis longitudine in dies etiam atque etiam numerus aueretur rigentium, iam ego supra quasi innui eo loco, cum admonerem. Ostendi fieri rigorem, cum flaua bilis corpora permeet solida, non autem in vasorum contineatur cauitatibus. † Cum igitur primum ciceretur, febres ardentes generauit. Deinde in carnem transiens, vbi per eas foras impelleretur, rigorem induxit. Paulatim vero sanguinis eruptiones sistebantur, quod bilis non amplius in venis, sed in toto esset diffusa corpus.

GALENI IN LIBRVM PRIMVM
HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS
COMMENTARIVS TERTIVS

ARGVMENTVM

Docet Præcepta quædam ad Morbos dignoscendos ac ad Præfagiendum vtilia:
Ac ad finem Quatuordecim Aegrotos describit.

Morbos Dignoscimus, docti ex Communi omnium Natura, & cuiusq; Propria: Ex Morbo, Aegro, Oblatis, Offerente: Nam facilius ex his vel difficilius: Præterea ex vniuerso et singulari Cæli statu, & Singulis locis, ex Consuetudine, ex Victus ratione, Vitæ genere, Aetate cuiusq; vna cum Sermonem, Modis, Taciturnitate, Imaginationibus, Somnis, Vigilijs, Insomnijs, quibus et quando, Vellicationibus, Perfrictionibus, Lachrymis, Accessionibus, Deiectionibus, Urinis, Sputis, Vomitionibus: et Quæ ex quibus, in quos Successiones morborum, et qui Abscessus in exitum vel iudicium: Sudor, Rigor, Algor, Tussis, Sternutamenta, Singultus, Spiritus, Ructus, Flatus silentes, strepentes: sonori, Sanguinis eruptiones, Hæmorrhoides. Ex his Consideres, quæ per hæc accidunt.

Quidam hæc existimant esse ascriptitia, quæ eiusdem interpretationis & sententiæ sint, atque illa, quæ in libro de humoribus sunt scripta, quæ alijs ante commentarijs sumus interpretati. Sunt quidem hæc præfagiendi præcepta, quibus auctor tradit communia proposita, à quibus sumenda sint præfagia. Communem itaque vocat naturam omnium hominum: propriam, vniuscuiusque nostrum naturam. Quod autem ex utraque sint constituendæ dignotiones & præfagitiones, certior vero sit, quæ proficiscitur à propria natura, in libro præfagiorum didicisti, & in libro de fracturis, & articulis, atque de capitis vulneribus: quos item libros ante interpretati sumus. Iubens igitur semper affectam partem cum suo statu priore nativo conferre, adiecit suo sermoni, aliena non esse negligenda. Simili etiam modo cum dicit: ¶ In acutis morbis sic considerandum, in primis quidem ægri facies an valentium, maxime vero suæ ipsius, similis sit: ea enim optima censenda est. Atque si proprium teneamus colorem cuiusque ægri & magnitudinem, non est quod quæramus communem. Quia vero omnium hominum ante non cognoscimus naturam, sed nec opinantes sepe ad ignotos accersimur, principium cognoscendorum morborum præfagiorumque à cõibus instituimus. Quorum enim nasus non acutus, nec oculi concaui, nec collapsa appareant tempora, nihil rogamus quenquam de ægro. Quod si nasus acutus, oculi concaui, ac tempora videantur collapsa, tunc qua esset facie valens, querimus. Atque ita consequentium fiunt etiam ex Morbo præfagia. Pluribus enim planum tibi factum est in libris de iudicijs, & in commentarijs in aphorismos, subito tertianam exquisitam iudicari, quartanam esse diurnam, utranque vero à periculo remotam: phrenitim autem & lethargum periculosos esse & acutos: duritiam lienis perniciosam & diurnam. At ex ipso Aegro bifariam futura presentimus. Alter modus hic est: ¶ Modestus, inquit, si acerbe respondeat, malum est: contra turbidus in ægritudine non solum si loquatur aspere, sed ne si desipiat quidem in exurente febre, in discrimen venerit. Alter is est modus: Si eger omnia officia præstiterit, litque audiens medico, ac ne sic quidem profecerit quicquam, grauius ægrotat. Omnino fit contrarium, si cum nusquam in officio sit, attamen mediocriter habeat. Itidem ex Oblatis prædicere licet. Nam prauis oblati, si nihilo habeat deterius, morbus mediocris est. Verum cum recte omnia administrantur, si præterquam quod nihil commodetur, etiam exacerbetur, est hoc malum. Me quidem non tantum morborum modos, verum formas etiam ex oblati cognouisse sæpenumero conspexistis. Verum, ut dixi, pluribus alijs de his omnibus egi. Cum vero ex Offerente dicit etiam prænosci promptius vel difficilius, in morbis intelligas. Quod subinde conspicientes, siue sit diurnus morbus, siue affectus febriles longi, etiam ex eo quod sciamus, qui curabat medicus, notitiam augemus. Si enim clarus sit, parum de curatione speramus: nam morbum constat cacoethe esse, vbi cum recte omnia administrantur, nihil fiat mitior: Sin autem ille imperitus sit, probatur nobis, si omnia probe instituantur, hominem incolumem fore. At etiam ex Statu ait, hoc est ex peculiari aeris temperamento, fore præfagia. Istud autem vniuerso & singulari cæli/ est tale, si, quæ in statibus supra descriptis tribus expolita, memoria tenemus: vbi ipse Hippocrates, quæ in aere accidebant per calorem & frigus recensens, ad finem illorum præpollens temperamentum pronunciauit: verbi gratia, vbi dicit: ¶ Cum esset totus hic status austrius & cum squaloribus, tamen si totum annum nec Austri spirauerat, nec squalor fuerat. Iam etiam cum dicit: ¶ Cum totus fuisset humidus annus, & frigidus, & aquilonius, pro excellentia pronunciat. Nam, ut nullus fuerit toto anno, neque calidus dies, neque liccus, neque austrius, haud fieri potuit. Ita etiam morborum formas sanè multo conuenientius erat tales esse, non tamen

in Prog. cõ. 1. c.
5. 4. 190. g

1. Protr. cõ. 2. l.
9. c. 4. 170. c

Supra cõ. 1. l. 8.
104. b

Supra cõ. 2. l. 5.
108. a

Supra cō. 1. t. 37
107. d

in Prog. cō. 1. t.
19. 4. 193. h

Ibidem. t. 20.
194. b

3^a. Aph. 24. Ex.
ord. 25. a & c

† Additur ex antiquis. Si fūmū, vel caliginē, vel profundas tenebras, atra bilis, uide ē libro de di-gnotiōe ex in-somniis. cl. 4. pag 213. c

tamen quin aliq̄ intercurrerint. Hic ergo cum statum primum omnem exposuisset, in eius fine ad E verbum sic scripsit: || Inter omnes, quorum fecimus mentionem in hac tempestate, soli in lethalia tabidi incurrerunt. Cætera commode habebant, neq; alijs moriebantur febribus, neq; vna vulgatur morborum forma, neq; vna fuit perpetua toto anno tempestat. Per excellentiam vero nos temperamentū, vel frigidum, vel humidum, vel aliud temperamentum dicimus. Hippocrates vero scripsit, Vere nanq; alijs morbi, æstate alijs, autumno & hyeme alijs atq; alijs inciderunt, in singulis, quos descripsit, statibus. Sed tamē per totum annum hoc statu hic dominabatur morbus, alio ille. Atq; illud est quod dicitur, Ex vniuerso & singulari cœli statu. Addidit autem ad orationem /cœli/ quod scilicet si nude sine adiunctio proferatur, status nomē & loci formam possit indicare, rei q; cuiusuis. Ac nimirum conneciens dicit, Ex vniuerso & singulari cœli statu, & Locis singulis, & Consuetudine. Nam ad futura præfagienda magnopere loci formam facere, crebro est ostensum. Hoc loco satis sit, qd ad librum vos remittam de aere, aqua, & locis: vbi tradit qui morbi quibus locis vigeant. Nam est horum generatio indigenis congenita: minusq; habent, tanq̄ familiares, discernimīs. Immo vero vel Consuetudinem ad præfagiendum conducere docet. Itaque in præfagiorum libro, cum notas ascribit ex consuetudine, Aliàs ad hunc dicit modum: || Si pronus iaceat is, qui per bonam valetudinem sic cubare non consuevit, aut delirium aut ventris dolorem portendit. Aliàs sic: || Stridor dentium in febribus præter cōsuetudinem à teneris contractam, infaniam significat & mortem. Sed ex Victus quoq; ratione, quam eger seruauit, queas quid sit quantūq; humorum, qui exuperant, scite cōiicere: quibus perspectis, facilius cognoscitur præsens status corporis, expeditiorq; euadit de euenturis præfagitio. Iam & præfagiri ex Vitæ institutis vult. Vocant autem vitæ instituta, hoc est ἐπιτηδεύματα, omnia quæ obeunt homines, aut vtilitate adducti, aut necessitate, siue nauigent, siue terram colant, ædificent, fabricentur, venentur, aut colant exercitationem, vt sæpe in calida vel frigida lauent. Est igitur ex ijs, ad quæ studia sua conferunt, de morbi coniectare conditione. Nam ruri qui egit tempore æstiuo apricatus, duriter & tenui victu, amarum bilem potius, quoad huius est, q̄ pituitam coaceruauerit. Qui cōtra ac ille, urbem colit in vmbra, lauans bis quotidie, tum autem in ocio perpetuo cibis se ingurgitat, hic pituitam citius. Eadē est in cæteris ratio. Ætatem vero præsentibus cognoscendis, & præfagendis impendentibus, nō paruum vsum præstare cognosces ex aphorismis, in quibus de Ætatibus sermonem habuit: quem quidem nos librum iam pridem sumus interpretati. Sermo præterea ægri, præsentium notitiæ, & consequentium diuinationi, potest adiumento esse. Verum est coniunctum hoc signum, ei q; cum iudicio conuenit, quod proficiscitur à consuetudine. Si enim eger suo more loquatur, quo solet ante integra valetudine, nihil expectabimus mali: Sin vero contra morem suum eger verba faciat, est illud prauum signum: nam esse eius suspicamur hinc ostensam mentem. Quod deinde Hippocrates Τρόποισιν dixit (nos modis vertimus) videamus quid denotet. Vsurpant hoc vocabulum veteres duobus in significatis: ac modo pro animi moribus vtuntur, modo pro differentijs aut formis eius, qua de re sermo habetur. Exempli gratia, si habeatur de victus ratione oratio, hic scriptor si modos dicat rationis victus, differentiās ipsas aut formas significat. Itidem si febrium esse modos multos dicat, differentiās harum aut species interpretat. Itaq; hac dictione /modis/ aut animi significat mores, aut sermonis differentiās, quandoquidē de sermone meminuit, quasi ad hūc modum orationem institueret: Ex sermone, & ipsius formis, aut differentijs. Nam, differentiās, an species, an formas dicas, nihil interest impræsentiarum: siquidem hæc fiunt omnia dissecandis ijs, quæ generatim sunt mente concepta. Vt autem de statu ægri docet aliquid sermo, sic & Taciturnitas insolita, aut natiua ægri. Nam vt est ea taciturno sua sponde secundum naturam, ita loquaci præter naturam. Quocirca hunc aut soporans torper tenet, aut est melancholiæ initium. At si taciturnus non taceat, sed amplius consuetudine loquatur, delirium denunciatur. Sub hæc cum Imaginationes seu cogitationes (hoc est διανοήματα) dicit, nullā rem sensibilem indicat, aut apparentem, sed quam argumentis seu coniecturis assequimur. Argumētum autem est quod ægri vel eloquuntur, vel agunt. Nam cum de nobis quidam mane de more ægrum inuiseret, totam aīn noctem somnum se non vidisse, dum cogitaret, quid sit nam futurū, si lassus Atlas non ducat amplius sustinendū cœlum: ex cuius verbis intelleximus principium esse quoddā melancholiæ. Ex Gestu itē ægrorum animi mores produūt. Post hæc auctor dicit, Somnis & Vigilijs: de quibus mihi certum est hoc loco nihil dicere, qd ante in aphorismis & in præfagijs, somnos et vigiliās exposuerim. Et vero de Insomnijs etiā mihi ante explicatum est, cū alijs, tum ijs quæ corporis aliquē affectum indicant, sicut ē in libro de victu valentium est traditum. Nam si quis per insomnium videat incendia, hunc offendit flaua bilis: † Si imbres, abundare frigidum humorē declarat: Sic sanē, si niuē glaciem & grandinem, pituitam frigidā. Si quis in foetido se loco esse putet, putredinem humorum: Si gallorum gallinaceorum cristas habere, aut rufa quædam, sanguinem exuperare: Si caliginosa cernere, aut in locis esse caliginosis, status indicat. Vnde etiā huic verbo /insomnijs/ adiecit /quibus & quando/ vt Quibus, illorum differentiās indicet: quod etiā si omitteret ipse, clarū sit: & Quādo tempus denotet, quo insomniā fiunt, hoc est, si aut in principio accessionū, aut in vigore, aut

A. I. I. d. j
su. i. c. 7. h

A re, aut alio tempore: Atq; si à cibo ac tali statim, aut sine cibo: Sumitur enim non nihil ex his indi-
cij. Itaq; qui se niue putet conspergi, idq; sub accessionis initium, vna cum rigore vel horrore vel
algore accidere sibi imaginetur, tempore id potius, q̄ affectui corporis, est attribuendum. At vero
si eiusmodi insomnium videat in febris remissione, fidelius præbet argumentum frigidorum su-
corum: Longe etiam magis, si nihil comederit ante ciborum pituitolorum: nam dum illi in ven-
tre continentur, potest talem habere quis imaginationē, vt assimilis non sit corporis totius status.

Quod deinde est dictum /vellicationibus/ aliàs in commentarijs de succis exposuimus, vt etiã
alia, quæ hic sunt cōmemorata multa, quæ de floccos carpentibus dici, & festucas colligentibus va-
lent: aut et de vellicantibus aliquam sui partē, vbi subest in profundo dolorificus affectus. Et sepe
partem, quæ pus aut alium continet acrem humorem, vellicant: quæ quidem etiã est non nunquã
nota delirij. Iam quod est deinde scriptū /perfrictionibus/ mordaces esse ad cutē humores signi-
ficat, qui ad scalpendū iritant. De Lachrymis iam docti sumus tam spontaneis q̄ inuitis, quid nã
denotare soleant vtræq;. Iam & de Forma accessionū, Immo de deiectionibus quoq;, vrinis, spu-
tis, vomitionibus, est in præfagijs sat superq; declaratum. In aphorismis et non raro est de illis facta
mentio, vt item in prædictionum libro. Postea dicit, Et quæ ex quibus, in quos morborū succes-
siones, & abscessus in exitum vel iudicium. Hic ea sunt, quæ ante sunt tradita, quæ tum enarraui-
mus, ad memoriã reuocanda. Nam fiunt successiones morborum pernicioles & decretoriae, pro
ipsorum differentiis morborum & locis affectis. Nam in morbos successio leuior, & locus igno-
bilior, est salutaris: in morbos grauior, locosq; principaliores, perniciose. Eodem modo absces-
sus, qui cum effluxione sunt, sunt illi meliores: qui vero cum decubitu, minus comodi: Ac ho-
rum ipsorum quidem remotissimi quiq; à loco affecto, & in partes ignobiles ægri, boni sunt: con-
trarii horum mali. At vero in iis quæ post hæc sunt dicta per totum opus, plurimum elaboraui-
mus in libris, quos olim sumus interpretati. Etenim in aphorismis & præfagijs de rigore, sudori-
bus, tussi, sternutamento, singultu: At aliis in lucubrationibus, quas conscripsimus, de his alia di-
ximus, & de cæteris omnibus quæ ad dignotiones referunt, & præfagia. Quod autē Algoris iam
facit mentionem, animaduertendum est, num vniuersi corporis frigus, vt profunditas inardeat, in-
terpretandum sit, an partium extremarum, an potius sit de omnibus illum his arbitrãdum dicere.
Siquidem aliud, quod est initio accessionis, significat frigus: aliud in remissione: sicut sanè si per
totam commoretur accessionem, quod quidem haud bonum est signum: sic si tali frigore interiora
perpetuo ferueant: de quibus oibus in libris, quos narrauimus, & in opere de iudicijs verba feci-
mus. Spiritus vero cum dicit, respirationis intelligimus differentias. Quã vero Flatuū inde me-
minit, sunt illi quoq; in genere spirituum. At de his et in cōmentarijs in præfagia est tractatum: &
in opere de dyspnœa, & de voce, de spiritu in respiratione differentiis: que in admodum de fla-
tibus in libro præfagiorum. Iam Ructus quoq; in genere spirituum sunt: eaq; illis res quodã mo-
do cum respirationis spiritibus conuenit. Quatenus vero in flatusorum sunt spirituum genere,
hactenus cum flatibus etiam habent commercium. Proinde & hi spiritum in superiore ventre fla-
tuosum generari indicio sunt. Quod vero in fine capitis dixit, planum est. Sanguinis namq; eru-
ptiones, & hæmorrhoides, quemadmodum hæc eladem afferunt, illæ præstant vsum, didicimus.

2 Inter Febres, quædam Continuæ sunt: quædam Interdu tenent, nocte intermittunt: vel Noctē tenent, die inter-
mittunt: non nullæ Semitertianæ sunt, Tertianæ, Quartanæ, Quintanæ, Septimanæ, Nonanæ.

" Bifariam veteres vti continui nomine & intermittenti videntur. Nam continuas vocant fe-
bres quandoq; omnes, quæ ad integritatem non desinunt: quandoque non omnes, quæ non de-
sinunt ad integritatem, sed solas præcipuæ illas, quæ omni carēt vsque ad iudicium mutatione. Ita
intermittentes interdum appellant illas solas, quæ in integritatē finiunt: interdum eas, quæ non fi-
niunt in integritatem, sed in lignes faciunt mutationes singularum accessionum, in initium, incre-
mentum, vigorem, & remissionem: At medici quidam iuniores, quæ nullam magnam mutatio-
nem habent, non continuas i. synoches, cæterum synochos id est continentes, nominant: cōtinuas
aut has solas, quæ nō veniunt ad integritatem, & intermittunt singulis accessionibus. Has vocant
antiqui interim continuas, interim intermittentes: nam sunt certe inter continuas & desinētes in
integritatem mediæ. Proinde recte, vbi cum synochis conferuntur, intermittentes appellantur:
cum ad integritatem venientibus, continuæ. Hoc loco differentiam febrium Hippocrates scri-
bens, aliquas esse earum continuas dicit, & sunt quidem in vtroque continui significato continuæ
multæ: quasdam aut aut nocte intermittere, aut interdū. Ex quibus quæ ad integritatem non desi-
nunt, iuniores quidam medici μεθημερινούς, vel καθημερινούς, id est diurnas vocant: illas, quæ de-
sinunt, ἀμφημερινούς, quod est quotidianas. Qua vocum arguta obseruatione vacabant maiores.
Nam cū intermittere intelligatur & dicatur bifariã, quemadmodum supra retulimus, quæ singulis
diebus & noctibus inuadunt, intermittentes dicemus, siue integritatem, siue remissionē quam vo-
cant, assequant. Inde ordine recēset à superioribus diuersas febriū differentias, semitertianas, tertianas,
quartanas, quintanas, septimanas, nonanas cōmemorans. Tertianæ & quartanæ clare ad inte-
gritatem

* In Græco legi-
tur συνήχων
i. cōtinuas. sed
forse legendum
συνήχων i. cō-
tinentes.

gritatem veniunt: At ex semitertianis, quædam vtraque incedunt via, quædam altera tantum earum E quæ ad integritatem non veniunt. Si vero consideres ut, sicut inter eas quæ occupant quotidie, hæc ad integritatem veniant, illæ ad remissionem: ita earum quæ tertio aut quarto quoque die inuadunt, quædam differentia sit: plane cernes nihil de re, sed de significato nominis semitertianæ queri. Quæ quarto quoque die incedunt, hæc integrum corpus scimus plurimum præstare: ac quæ quarto quoque inuaderet die, quæ ad integritatem non veniret, rarissime visa est. Non eadem in illis ratio est, quæ tertio quoque die accedunt: complures enim sunt differentia. Igitur in his, inquam, non de re, ceterum de significato habetur & nomine quaestio, quas de istis febribus tertianas conueniat, & semitertianas, & tertianæ naturam referentes, appellare. Iam cum esse aliquas dicit febres quintanas, aut septimanas, aut nonanas, non de dictionis significato, sed de re ambigit. Nam sunt medici, qui confirmant ultra diem quartum, circuitum se nullum conspexisse: quidam assentiuntur Hippocrati. Equidem inde usque ab ipsa adolescentia obseruavi ad hunc diem, sed septimanum, vel nonanum omnino non vidi, nec clare, nec obscure. Quintanos certe vidi circuitus obscuros, sed non exacte aut aperte, ut quotidianos, tertianos, & quartanos. Sed res (quantum equidem censeo) quandoquidem ex experientia de ipsa iudicium fit, ratione non querit demonstrari. Si enim sit, qui exacte conspexerit, & crebro, aut septimo quoque aut nono die accessiones fieri (neque enim iterum aut tertio sit vidisse satis) sit ille inductus, esse non nullos etiam tales circuitus. Sin autem non viderit ab initio ætatis ad senectutem usque, quos visit egros, frequentes eo febricitare modo, iam illi hoc constat esse diuerso; non incidere cuiusmodi circuitus. Quamobrem in Hippocratem cum ratione disputare, quod Diocles fecit, valeas. Nam quibus dicas ex signis, aut humoribus oriri, vel quintanum, vel septimanum, vel nonanum circuitum, non habebis. Quinimmo nec scripsit quenquam ita agrum laborasse. Et quidem erat hoc eius officij, ut communia præcepta alia non parum multa priuatis plana fecit exemplis, iam idem quoque in his præstare. Sanè sciendum est in multis exemplaribus esse scriptum initium huius capituli, genere orationis, quod ἀσύνδετον vocant, ad hunc modum: Febres continuæ interdum tenent, nocte intermittunt: nocte tenent, die intermittunt. Quod cum dixi vocari genus ἀσύνδετον, simul explicari eius interpretationem. Oportet autem tanquam in numero nos dictionum adiunctas intelligamus, quæ prætermittæ sunt in orationibus, coniunctiones.

A.1.4.f.1.
c.67.431.1

3 *Sunt autem Acutissimi, Maximi, Grauissimi Morbi, ac præ cæteris omnibus Lethales, in Continua febre.*

Absolutissima omnium horum disciplina in commentarijs est de febrium differentijs tradita. Hoc loco, ut iam sæpe testatus sum, non constitui veritatem demonstrare: neque omnia singillatim, G ut nihil præteream, docere: sed senis interpretari verba. Summam vero singulorum, quæ commẽtanda incidant, non præteribo. Igitur acutissimos ait, & maximos, & grauissimos esse in febre continua morbos: acutissimos dicit eos qui pauco tempore decernunt: maximos, validissimos: grauissimos, qui cum periculo sunt coniuncti: quod interpretans ipsemet, mox præ cæteris omnibus appellauit illos lethales. Et quoquo modo continuam febrem accipias, vera dixit: nam morbi acutissimi, maximi, & grauissimi, tum in febribus eueniunt, quæ vocantur proprie synochi: tum in alijs iuxta, quæ singulis progrediuntur accessionibus, ac initia efficiunt, incrementa, vigores, & inclinationes manifestas, nec ad integritatem veniunt tamen: de quibus hoc loco fuerit satius interpretari, quandoquidem synochis contigit in his non his in synochis contineri. Quod si quis orationem intelligat de solis synochis habitam, eximere videatur alias continuas, ceu non periculosas, nec vehementes, aut acutas.

4 *At vero Omnium est Quartana Securissima, facillima, longissima. Hæc enim non est ipsa quidem tantum per se talis, sed etiam à magnis alijs vindicat morbis.*

Facillimam esse dixit quartanam, quod est perinde ac leuem. Etenim continuæ, quia nullam habent usque ad iudicium remissionem molestiarum, sed perpetuo infestant, merito graues & dicuntur, & sunt. In quartana, maxime ubi sit moderata, licet diebus, qui inter accessiones intercedunt, prodire, ac non nunquam solita munera obire. Cæterum mos est tibi veterum, ubi de febribus disputantes audias, cognoscendus. Nam si iecitoris inflammationem, aut lateris aliusve partis, febris consequatur, pleuritim, vel peripneumoniam, vel hepatitim, nominant morbum, non febrilem. Qui vero citra inflammationem febricitat, febre hunc dicunt laborare. At nunc quoque de quibus agit febribus, sic accipe institutam orationem: quandoquidem ex liene sepe numero grauiter vidimus homines febre laborasse quartana, ac deinde collecta aqua inter cutem, esse defunctos. Verum ipsa sua sponte quartana periculo vacat, quæ quidem alijs etiam morbis liberat. Atque ita nouimus morbos comitiales fuisse à quartana diu infestante discussos. Sed eius didicisti originem in commentarijs de febrium differentijs, & de iudicijs.

A.1.4.f.1.
c.61.429.1

5 *In febre, quam Semitertianam vocant, cum Morbi eueniunt acuti, tum Præter cæteras hæc est Maxime lethalis. Ac Tabidi, & Qui longis alijs morbis detinentur, Hæc præcipue ægrotant.*

A.1.4.f.4
c.17.437

Non

A Non possum medicorum vulgus adducere, vt à vocum & significationum consideratione, ipsam rerum disiungant considerationem: quibus iure quidem ignoscendum est. Vbi. n. Agathinus, ne alios appellem, solidum librum primum scripsit de semitertiana, in quo nominis significationem inuestigat, quid erit causæ, cur minus veniam his des? Tametsi erat illud minoris quidem negocij, de ijs quæ cernimus, separatim institutionem tradere continuiam, separatim de eorum nominibus, id quod nunc ego faciam. Nam februm, quæ tertio quoq; die inuadunt, hæ ad integritatem veniunt, illæ secus. Rursus vtrarumq; harum ea est differentia. Ex venientibus ad integritatem, quædam accessionem habent horis duodecim circumscripam, quædã longius productam. Earum vero quæ ad integritatem non veniunt, quædam cum horrore venientes, cum à primo impetu ad incrementum quod vocant, se conferunt, tametsi esse iam mediocriter prægressæ videantur, alterum horrorem cum constrictione inducunt: ab hoc alterum incrementum, deinde aliam constrictionem & horrorem: nam iterum hæ & ter repetunt. Postridie aliam habent priore minorem accessionem, sine priorum repetitione: isq; illis est perpetuus deinceps orbis, vt binæ, quas dixi, binis fiant diebus accessiones. Præterea aliæ habent tertio quoque die accessionem citra horribilas illas quas diximus inuasiones & repetitiones: vnamq; habent accessionem

ἐν τῇ περιόδῳ ἰα. inde hanc dictionē infra pag. 134 g

** Dictione hæc videtur abundare*

B tertio quoque die, atq; accessione carent secundo die. Vnum hæ & continuum habent & æquabile ab inuasionem ad vigorem incrementum. Habes iam februm, quæ tertio quoq; die inuadunt, differentiam semper conspicuam in ægris. Ostendimus autem à bilioso & pituitoso succo febrem cum horrore venientem proficisci: eam vero quæ caret horrore, à bilioso quidem, sed lentiore, & concoctu difficiliore, † quam ferunt esse principum partium inflammationem. At quæ cum rigore inuadunt quidem, cæterum ad integritatem cum biliosis vomitionibus, aut deiectionibus, aut sudoribus veniunt, harum est causa totum corpus permeans flaua bilis. Quare cum hæc se ita, vt dictum est, habeant, si quis causam singulorum inuestiget aut curationem, officium medici ille, simulq; operepretium fecerit: querere vero quo quodq; dictorum commode nomine appellet, haud dum medicinæ interest: alioqui tamen res cognitu est necessaria, vbi alios docere instituat legere. Nam ad morbos quidem in ægris cognoscendos nobis, & futura præfagienda, videmus nominum exactam rationem nihil referre, quando vulgus non ex his de medicis existimat: verum cum à sanguinis missione conspiciat ægrum commodius habere, cibumq; in tempore fumere (nam vel de hoc potest plebeius, cum vidit, iudicium facere) deinde non statim cibum accessionis principium excipere, sed longiore post tempore, tum medicum collaudat. Iam etiam

† Græ. legitur ἐπιπέρι δ' αὐτοῦ ἐπιπέρι μὴν ἰατρῶν μὴ πῶν. Arbitror autem legendum esse ἐπιπέρι αὐτῶν ἐπιπέρι μὴν, ut sic uertatur.

Ferunt aut ipsa et inflammatio nes principum partium. considera.

C si frigidam cum porrexisset lauisseq; itaq; febre ægrotum liberauisse cernat, continuo illum suspicit. Sic etiam, si quid de sequentibus prædicat. Profecto hæc illa sunt, quæ illustrant prorsus & vere medicum. Sophistes vero, dum de vocibus & significatis contēdit, tempus corrumpit & suum & discipulorum. Nos autem non instituimus docere hoc loco opera artis (nam hoc quidem aliàs abunde effecimus) cæterum breuib; mentem inspicere Hippocratis: quod vt faciam, hic facultas datur. Etenim supra etiam ipse Hippocrates dixit: ¶ Infestabāt illos plerosq; hæc incommoda: horribilæ febres, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes: modus erat semitertianus, vno die leuioribus, altero grauius iterum inuadentes. Rursus hoc loco dicit: In febre semitertiana cum morbi conueniunt acuti, tum præter ceteras hæc est maxime lethalis. Lethalem igitur semitertianam esse, aperte Hippocrates ipse dixit: februm vero ad integritatem venientium lethalem esse nullam, in aphorismis clare docuit, his verbis: ¶ Febres quæ non intermittentes tertio die ingrauescunt, sunt periculosa. Quocumque autem modo intermiserint, periculum abesse significatur. Qui itaque in venientibus ad integritatem semitertianam esse, Hippocratem sequens, dices: Atqui sanè qui aiunt, si horas quatuor & viginti quis febre vacet, mediam eum semitertianam habere, in numero habent talem febrem intermittentiū. Sic etiam, qui mediam & paruam à magna distare horarum numero ferunt, studentes vtranque ad integritatem deducere, ab Hippocratis sensu discedunt, dum in febribus intermittentiis ponunt semitertianam: quia nihil hæc periculi habebit, quauis ab illo lethalis dicatur. Satius igitur sit, vt i censuimus, vocabula repudiare, atq; curationes diuotiones præfagiãq; cuiusq; febris meditari. Sed enim quia clarior per vocabula & compendiosior doctrina euadit, † prius exponemus oratione februm differentias, quæ tertio quoque die inuadunt, vt modo faciebat tribuens suum cuique earum nomen, id quod facere semper solet, ad constituendas februm, quæ tertio quoq; die inuadunt, differentias: Deinde quæ intra duodecim horas cesset, breuioris institutionis gratia appellabimus exquisitam tertianam: Quæ diuturniorem hac accessionem habeat, adhuc ea tamen remissionem longiorem, vocabimus illam simpliciter tertianam: Quæ vero accessionem plurimum productam, paruam autem interuallum, eam iam tertianam nominabimus productam: Quæ ad integritatem non veniat, sed horribilas primo quidem die faciat repetitiones, altero simplicem vnam accessionem, semitertianam hanc appellamus: Sin autem simpliciter tertio quoq; die inuadat, τριταοβὴν hoc est tertianæ naturam referentem. Omnia in hoc sermone distincta habes, tam vtilia, q̄ inuutilia. Hæc igitur semper tibi sunt memoria tenenda, & eorum habenda expedita notitia: ita enim nugæ iuniorum medicorum,

Supra. 106. a. cō. 1. t. 23.

4^a. Aph. 43. Ex. ord. 32. e

† Forte clari^o. cũ prius expli cherim oratione differētias febrū quæ tertio quoq; die inuadunt, deinceps iuxta u- maquãq; ipsarū propriæ appellationē quæ ad modū subinde facere consue- ni) diuidere oportebit differētias. Febrū, q̄ tertio quoq; die inuadit, q̄ intra duodecim horas cesset, breuiorē institutionē c.

D rarum numero ferunt, studentes vtranque ad integritatem deducere, ab Hippocratis sensu discedunt, dum in febribus intermittentiis ponunt semitertianam: quia nihil hæc periculi habebit, quauis ab illo lethalis dicatur. Satius igitur sit, vt i censuimus, vocabula repudiare, atq; curationes diuotiones præfagiãq; cuiusq; febris meditari. Sed enim quia clarior per vocabula & compendiosior doctrina euadit, † prius exponemus oratione februm differentias, quæ tertio quoque die inuadunt, vt modo faciebat tribuens suum cuique earum nomen, id quod facere semper solet, ad constituendas februm, quæ tertio quoq; die inuadunt, differentias: Deinde quæ intra duodecim horas cesset, breuioris institutionis gratia appellabimus exquisitam tertianam: Quæ diuturniorem hac accessionem habeat, adhuc ea tamen remissionem longiorem, vocabimus illam simpliciter tertianam: Quæ vero accessionem plurimum productam, paruam autem interuallum, eam iam tertianam nominabimus productam: Quæ ad integritatem non veniat, sed horribilas primo quidem die faciat repetitiones, altero simplicem vnam accessionem, semitertianam hanc appellamus: Sin autem simpliciter tertio quoq; die inuadat, τριταοβὴν hoc est tertianæ naturam referentem. Omnia in hoc sermone distincta habes, tam vtilia, q̄ inuutilia. Hæc igitur semper tibi sunt memoria tenenda, & eorum habenda expedita notitia: ita enim nugæ iuniorum medicorum,

quas de prædictis fecerunt nominibus, cum de rebus interim differere sese crederent, damnabis. E

A * insolitū.
 B * dormire.
 C † κα διὰ τὸ καταφθίρονται τὸ χρόνον ὑπερβύτων δύσιν θάτερον. εἰ μὲν δὴ κοιμῶνται, τῆς ἡμέρας ἐνδεῶς ἀπολαβόντες τῶν ὕπνων. εἰ δ' οὐ κοιμῶνται, νυκτερίδος βίον ἔχοντες. *Locus certe difficilis, qui ad verbum ita fere posset verti. Atque ob id tempore marcescunt tabescuntq; propter alterutrum: si dormiant, die diminue frui sōno: si non dormiat, nespertilionis uti a non hoium agētes. si tamen dilectones duas hoc est: μέρες in ἡμετέρας, et ὕπνω ἰπρὸ νοίας mutes, hic erit sensus, & fortasse nō malus. Qui diurna febre laborat, ob duorum alterū tandem marcescunt tabescuntq;: si noctis dormiāt, quod nostra prouidentia diminue nisi fuerint: si nō dormiat, quod nespertilionis, nō hoium, ut am agat. Bis autē nunc superi⁹ et noie προνοίας usus est Galenus, licet iterpres ea per verbum conuulere traxerit. Tu tamē considerato.*

At nullam ex ijs, quæ ad integritatem euadunt, semitertianam vocare Hippocratem ostensum est. An vero eam vnā, quam proprie ego vocare consueui horribilas repetitiones facientem: an etiam eam, quæ absq; his sit: dignum est attentione. Si enim tabidis, & aliter diu ægrotantibus solet accedere hæc febris, fortassis etiam si horrore careat, vocabimus eam semitertianam, si die secundo iterum inuadat. Sed, quod dixi, quando de vocabulo quæstio est, nihil interfit, si cui potissimum tribuat febrī nomen semitertianæ Hippocrates, non planè teneamus: adeo cum ipsius de febribus artem perdocti, habeamus quæ ad artis opera requirimus, vel sine illarum nominibus. Videbitur fortassis conuenire, vt videamus, qua de re Hippocrates apposuit /quam vocat/ & non pronunciauit simpliciter, In febre semitertiana cum morbi eueniunt acuti. Equidem illum, vocabulum censeo vt impropriū reprobare. Siquidem illis, quæ integram non sunt ab solutionem consecuta, dimidij attribuius vocabulum: itaq; dicimus semimortuum, semidecum, semiuocalem, semiasinum, semiassum, & ita id genus reliqua proferimus. At vero semitertiana tantum abest, vt dimidia sit, vō multitudine symptomatum, vel viribus, vel horum tota conditione, vt longe etiam sit tertiana deterior: vt potius huius illa, quàm hæc illius, esse videatur dimidia. Quare non venit in mentem mihi, quare adducti, sic potius nomen posuerunt primi istius F auctores nominis, quàm aliter. Potuerunt tamen hi, cum tertiana febris habeat, vt & tertio quoque die inuadat, & ad integritatem veniat, quod semitertiana alterum habeat de his, alterum non habeat, ita vocabulum instituisse: habet enim vt tertio quoque die inuadat, vt autem ad integritatem veniat, non item: Potuerunt præterea, quod & accessione careat cum rigore incipiente: Ad hæc, quod non cum excretionē finiatur: iam etiam q̄ diem secundum non habeat integrum. Licet ad hæc aliud eiusmodi illis afferre, qui commentantur nullius frugis sapientiam, & verum artis vsum negligunt.

6 Nocturna Non admodum Lethalis, Longa tamen est: Diurna Longior: Sunt quibus ad Tabem vergat.

Principio simpliciter numerum descripsit febrium, deinde harum mores ordine docet. Cum itaq; ante in catalogo dixisset: Inter "febres quædam continuæ sunt, quædam interdū tenent, nocte intermittunt: vel nocte tenent, die intermittunt: Inde continuas cum exposuisset, ac mox sub illis de tertiana & semitertiana tractasset: Hic ad febres accessit, quæ die inuadunt, nocte intermittunt: vel nocte inuadunt, interdū intermittunt: quarum alteram nocturnam, diurnam alteram vocat: Nocturnam illam, quæ nocte inuadit: Diurnam, quæ die. Sed quæ videbantur nocturnæ tribuere laudi, hæc ipsa non minus vitio vertunt, eo quod nō simpliciter dixerit, nocturna non est lethalis, sed addiderit, non admodum. Nam si nō valde est lethalis, liquet mediocriter lethalem esse. Diurnam autem nō modo nocturna esse longiorem dixit, sed etiam esse cum ad tabem vergat, vt vel ea conditione sit deterior. Partim enim quo tempore digeri & rarefcere magis solet, si constringatur corpus & conspissetur, inuadens merito videatur malignior: partim quod tempus habet, quo consuli ei debebat, ^a incommo dum. Quo enim oportebat tempore ^b cubare, hoc cogitur ægrotus medico consulenti dare operam: ^c † quæ causa est, cur temporis diuturnitate marcescant tabescantq; propter alterutrum, si cubent interdū, somni defectu: si non cubent, quod vesperitilonis vitam & non hominis agant.

A 1.4.11
C.54.427

7 Septimana Longa est, Verum Non lethalis. Nonana hac Longior etiam, at Non lethalis.

Neq; Hippocrati decet diffidere (præ se fert enim oculis arbitrata hæc conscribere) neq; mentiri conuenit, dicereq; etiam sese vidisse. Quare obseruandum nobis est sedulo & experientia de veritate existimandum: sed ita, vt idem nobis non accidat, quod vulgo hominum, qui aliquem forte conspiciat, qui septimo die iterum ac tertio febricitasset, ab initio duxerunt esse quendam septimo die circuitum. Potest enim casu id interdum euenire, atque adeo simili etiam victus ratione. Qui enim ægroti non prorsus sunt affectione morbosa liberati, sed semen aliquod retinuerunt, his vsu venit ad victum negligentioribus, sæpe sexto die a principio febricitare, sæpe septimo, non raro octauo, sæpenumero alio: & cum febris cessauerit, putantibus se prorsus esse liberatos, eodem omnino victu vtentibus, ex semine morbi reliquo totidem diebus in eandem affectionem deuenientibus, similiter febricitare. Quod quidem sæpe potest accidere, vt & æquale sit, quod affectionis est residuum, & ægroti eundem victum habeant. Hic vero re vera est circuitus morbi, quando exacte ab illis seruata ratione victus, febris in idem constitutum peruenit, quemadmodū fieri in quartana videmus.

8 Tertianā Exquisita Cito indicatur, Nec est Lethalis.

Dicium paulo ante est, vt summatim referam, quæ accessionem habet parui temporis, tertianam exquisitam hanc esse. Quæ vero secum ferè adducit, persecuti omnia sumus in commētarijs de differentijs febrium, & de iudicijs.

Quintana

9 A "Quintana Pessima est omnium. Etenim & Ante tabem, & Iam tabidis superueniens, Perimit.

Tabidī hecīca febre laborant nūquam cessante: Cuius totam naturam, vt cæterorū, in cōmentarijs de differentijs febrium didicisti. In quibusdam vero vidī ei immīstam aliquam ex circularibus, aut tertio quoq; die inuadentibus, aut quotidie: & vt Hippocrates ait, ēt infestatur quintana: de qua eadem a nobis tibi dicta puta, quæ de septimanis paulo ante & nonanis audiūisti.

10 Modi autem & Status & Accessiones singularum harum febrium, tam Continuarum quàm Intermittentium, sunt hi. Atque exempli gratia, Continua quibusdam incipiens floret, & Viget maxime, infestatq; grauius: Circa iudiciū vero & in iudicio imminuitur. Non nullis molliter incipit & submissim, sed increfcit in dies, & exacerbatur: Sub iudiciū vero & in iudicio abunde elucet. Quibusdam etiam leniter incipiens, augetur, & exacerbatur: Et simulatq; aliquandiu vigerit, vsq; ad iudiciū, & sub iudiciū rursus se remittit. Vsu veniunt hæc & accidunt Omni in febre, & in Omni morbo.

Modos febrium non nunquam mores vocant, non nunquam differentias & essentias. Hic formas cum singularum prædictarum febrium describere constat. Continuum itaque dicit incipere vehementissime quibusdam, sed vsq; ad iudiciū paulatim imminui: Interdum mediocriter cum inchoauerit, crescere pedetentim ad iudiciū vsque, in quo eam ait elucere: quæ quidem contrarium inter sese iudiciū obtinent. Alium præterea modum esse tertium dicit, ex ambobus constitutum: vbi leniter incipiat, & postquam paulatim increuerit, & iustam sit magnitudinem affecta, remittat se, dum prorsus discutatur. Hos tres modos illum quidam febribus continuis tribuere censent, non attendentes quæ in orationis suæ scripsit fine: Vsu veniunt hæc, & accidunt omni in febre, & in omni morbo. Proinde non iam solarum cōtinuarum, sed omnium etiam aliarum febrium, quæ continuæ sunt & diurnæ: immo vero cuiusuis etiam morbi, acuti certe simul & prolixi, eosdem modos tres esse confirmat. Iam etiam symptomata eadem ratione iudicantur cuncta. Iamq; dolorem attendamus. Hic maximam sæpe incessit vi: marcescit autem paulatim, vsq; dū prorsus discutatur. Interim leniter auspiciatus, vbi ad vehemētissimū increuerit paulatim, subitam habet decessionem. Interim a vigore absoluto, quanto tempore increuerit, tanto remittitur.

11 "Est autem Ex horum consideratione Offerendus Victus.

Præfagum te motus morborum vult esse, vt accommodatum illis victum præbeas. Siquidem morbi futurū vigorē respicientibus, est victus nobis in eūda ratio. Atq; in opere de victus ratione in morbis acutis, & in aphorismis, quo debeas pacto commemoratos morborum modos cognoscere: item in commentarijs in præfagia & in libris de iudicijs accipies: quæ hoc libro summam scripsit, in primo huius commentarij capite.

12 Multa iam Alia quoq; opportuna Signa his germana sunt, de quibus partim aliquando scriptum est, partim iam scribetur: Ad quæ Disceptato, expendito, attendito, Cui horum præceps Malum & Mors portenditur, vel Incolunitatem polliceatur: & Cui Offerendum vel non, & quando: & quantum, & quid sit, quod offertur.

Quamquam multa, a quibus est præfagiendum, prædixit: esse tamen & alia dicit, partim iam prodita, in libro scilicet præfagiorum, partim prodenda.

13 Quæ Diebus Paribus accedunt, Paribus iudicantur: Quorum vero sunt in Imparibus accessiones, Imparibus iudicantur.

Sæpius diximus fieri in accessionibus iudicia tum q̄ in ijs humores vehementer moueantur, & veluti ebullientes erumpant sanguinis eruptione, vel sudoribus, vel vomitibus, vel deiectionibus, vel hæmorrhoidibus, vel menstruo mulieribus: tum propterea q̄ id temporis ad excernenda illa impellatur natura: simul q̄ grauata & afflicta ad excernendum iritetur: simul q̄ illis magis fuffis & discretio noxiorum humorum promptior, & iudiciū fiat procliuus.

14 Est autem Primus Decretorius Circuituum, qui diebus Paribus iudicant, Quartus, Sextus, octauus, Decimus, Decimus & quartus, Vigesimo octauus, Trigessimus, Quadragesimo octauus, Sexagesimus, Octogesimus, & Centesimus. Circuituum vero, qui iudicant Imparibus diebus, Primus, Tertius, Quintus, Septimus, Nonus, Vndecimus, Septimusdecimus, Primus & vigesimus, Vigesimo septimus, & Trigesimo primus.

Vide 2° de diebus decret. ca. 6. cl. 4. p. 154. c.

Videtur mihi non proprie vsurpare nomen hic circuitus. Nam ipsos dies quibus fiunt iudicia, ordine omnes descripsit: & in præfagijs circuitus, qui in quaternario numero fiunt, diligenter exposuit. Vnde videntur hæc speculationem requirere decretoriorum dierum. Primum itaq; dicit decretorium diem esse parium dierum, quartum: inde sextum: post hunc in plerisq; exemplaribus est scriptus octauus: tū decimus. In alijs est scriptus quartusdecimus post sextum, deinde vigesimus: sub hunc in aliquibus vigesimo quartus, in non nullis trigesimo quartus. Ab hoc quadragesimus: sub quē sexagesimus, octogesimus, centesimus. At vero morborum, qui impa-

ribus diebus iudicantur, primum dicit circuitum esse (sed fatius, ut indicauimus, erat dicere non de principio) tertium, deinde quintum, mox septimum, ab hoc nonum, sub quem undecimum, ab hoc septimumdecimum, tum primum & vigesimum, postea septimum & vigesimum, postremo primum & trigessimum. Ostendimus vero in lucubratione de diebus decretorijs, omnium esse decretoriorum validissimos, qui quaterno vel septeno circuitu sunt: moderatiores his esse, qui intercalantur: de quibus, quia probabilem habent generationem, dicamus. In cunctis imparibus nihil est erratum: ex paribus parum recte dixerunt vigesimumoctauum, & decimum, qui nequaquam decretorij sunt.

15 Porro Sciendum est, ut si aliter iudicentur extra hos praescriptos, significant Reciduas fore, fiantque; Perniciales.

Predictos dies bene & firmiter iudicare, tum iudicatos morbos omnino esse firmos, euadere autem non nunquam exitiales, illis commentarijs est declaratum.

16 Insuper est Animaduertendum, & cognoscendum, Quae sint his temporibus futura iudicia ad Salutem, vel ad Perniciem: aut Momenta ad Melius, vel Peius.

Hoc loco significatum dictionis iudicij docet, quod breuiter dicas morbi repentinam esse mutationem. Nam fieri mutationem quadrupliciter, ipse dilucide significauit: ad salutem vel perniciem: aut momentum ad melius, vel peius, insigne quidem. Praetermisit vero dicere, insigne, ut quod in communi significato dictionis iudicij contineatur.

17 Praeterea Errantes Febres, quartanae, quintanae, septimanae, & nonanae, Quibus Iudicentur circuitibus, Considerandum.

Ne de his quidem in libro praesagiorum disputat. Etenim errantes singulas accessiones habent inordinatas: verum signis tamen, quae decretorijs diebus animaduertuntur, illarum praescitur iudicium. At de circuitibus, qui ad integritatem veniunt, cuiusmodi tertianarum sunt, & quartanarum, ostensum est vulgo medicorum praecipuum incognitum, quod semper nos in egris sumus experti. Non enim sunt dies primi attendendi, neque isto ordine numerandi simpliciter, ceterum accessiones: ut ille de exquisita tertiana in aphorismis dixit: || Exquisita tertiana, septenis circuitibus, vel longissimum, iudicatur. Nam ut haec septenis circuitibus iudicatur, eadem ratione alia nouenis circuitibus, alia undecenis, atque ita deinceps pro numero decretoriorum dierum. Ac de quartanis eadem est ratio. Vnde in libro praesagiorum ait: || Fit autem quartanarum etiam status hoc ordine. Ego vero et hanc speculationem cum apud Eudemum philosophum praedicerem, qui tribus tenebatur quartanis, primam de illis recessuram primum, quae certis diebus inuadebat: & post totidem circuitus ab hac depulsa, alteram certo die: similique modo cum postea tertiam pronunciam, ex diuinandi arte haec praedicerem iactabant, non ex medica speculatione: tamen si vates nunquam vidissent vera Romae de egris praedicentes. Nam illorum, qui alijs in urbibus sunt, nullum feci periculum. Nos (quod Deo approbante dicam) nulla re unquam, praedicenda offendimus. Atque si ea quae de iudicio sunt exposita mediteris, Hippocrate eris arteque dignus. Sed haec obiter mihi dicta sunt. Nunc iam ad propositam interpretationem reuertamur. Nam ut in libro praesagiorum omnem absoluit de diebus decretorijs disputationem, ita de circuitibus quoque. At nusquam de quintanis meminit, vel septimanis, vel nonanis, non modo in praesagijs de ipsis quicquam praedicens, sed ne in aphorismis quidem. Enimvero cum in libro praesagiorum dixit, Fit autem quartanarum etiam status hoc ordine. & in aphorismis, Exquisitam tertianam septenis iudicari circuitibus, poterat eadem opera de quintana, septimana, & nonana idem pronunciare, si ita scripsisset: Fit autem quartanarum etiam status, eodem modo quintanarum, septimanarum, nonanarumque, hoc ordine.

4. Aph. 59. Ex. ord. 33 g

in Prog. co. 3. l. 7. 4. 207. f

DE QUATVORDECIM AEGROTIS

Qui hoc Primo Epidemiorum libro sunt scripti.

H

Sed priusquam enarrare singulos aegros aggrediar, interesse mihi tum ad claritatem, tum ad breuitatem videtur, in commune ut de illis omnibus aliquid dicam. Ostendi cum in alijs operibus, tum in medendi methodo, duplicem esse quaestionis inuentionem: vnam, quae ratione assequitur cognitionem vniuersalis & communis singulorum formae: alteram per singularia ad communem & vniuersalem peruenire: Atque haec quidem complere vniuersitatem: opera vero artificum circa formas versari indiuiduas, ad quae debere exercitari, qui vniuersale iam ante inuenit: iam etiam ad confirmationem eorum quae sunt generatim inuenta, singularia conducere: Ad discipulorum praerea captum, haec veluti exempla sunt generalium praceptorum. Qua de causa ego quoque in lucubrationibus omnibus meis, non vniuersalia tantum, sed & singularia ex Hippocratis libris collegi: praecipue vero capita ex libris de morbis vulgaribus adscripti, in quibus a principio usque ad finem est omnia, quae egris acciderunt, persequutus. In libris de dyspnoea hoc est difficultate respirandi, omnes commemoravi, qui in libris morborum vulgarium difficulter spirauerunt: In libris de diebus decretorijs, iudicatos, similique in alijs modo. Quare prolixioris explanationis nihil opus sit ijs qui ad artis opera

A opera properant. Sed quando contextus Hippocratis non nullis est in locis obscurior, ideo operæpretium visus mihi sum facturus, si eas ego lucubrationes explicarem. Nam omnium symptomatum, quæ singulis narrat morbis accidisse, si statuam totam naturam declarandam, aut generationis causas, quicquid vnquam scripsi, cogar huc omne transferre: simulq; eò mihi res deueniat vt in singulos ægros singula habeam scribenda volumina. Quod si, quæ in libro præfagiorum sunt plene tradita, eorum hic exempla tantum indicem, reiiciens summam disciplinæ ad libros, quos conscripsi, in spem venio fore mihi sermonem compendiosum.

ÆGROTVS I

18 *Philiscus propter mœnia habitabat. Hic morbo decubuit. Primo die Febris fuit Acuta, sudauit: laboriosam Noctem habuit. Postridie omnia sunt exacerbata, uesperti à clystere aluus bene reddidit: Noctē quiete. Die Tertio mane & ad meridiem vsq; febre visus est liber esse: sub crepusculum vero febris eum acuta corripuit, vna cum sudore: sitibundus erat: lingua præterea exaruit: nigras urinas reddidit: Noctem grauem habuit, non dormiuit, omnino delirauit. Quarto cuncta exacerbata sunt, vrinae nigrae: Nox tolerabilior, vrinae melioris coloris. Quinto ad meridiem parum de naribus, idq; merum stillauit: vrinae variæ, in quibus erant suspensiones quædam rotundæ, genituræ similes, dispersæ, non residebant: subdito balneo, pauca recrementa flatuosa exierunt: Noctē se grauius habuit, somni pauci, verba, deliramenta: extremitates vndeque frigebant, nec iam ad calorem ille amplius redibant: mixta nigra, aliquantum dormiuit: Sub diem obmutuit, frigida sudauit, extremæ partes luescebant. Die Sexto ad meridiem est Defunctus. Spiritus huic erat perpetuo quasi reuocato, rarus & magnus: Lien in tumorem rotundum elatus erat: Sudores perpetuo frigidi: Accessiones diebus paribus.*

In hoc ægro, tertio die mortem impendere, qui generalium præceptorum meminuit, clare perspiciat. Nam primo die inuasit acuta febris, quem sudor excepit: vnde febris non est discussa, sed nox etiam grauis fuit. Secundus omnia exacerbauit. Inde tertius dies excretionem habuit nigrarum vrinarum. Itaq; etiam quod primo die accidit, statim perniciose erat. ¶ Nam decretoria non iudiciã, aut lethalia, aut difficilis sunt iudicij: Lethalia, si qua ijs symptomata vel signa lethalia accendant: Difficilis iudicij, si absq; his signa permaneant inconcoctorum humorum. In Philisco vero signum accidit lethale, qd ad sudorem non discutiẽtem febrem tertio die nigrae vrinae & sitis accesserint, linguaq; in super inaruerit, & implacitus fuerit tota nocte, vigilauerit, delirauerit. Hæc cum ita essent facta, quarto ait die omnia exacerbata fuisse, & urinas iterum nigras fuisse. Quare fac memineris, vbi quartus perinde vt tertius grauia habeat symptomata & signa in morbo acuto, breui expectandum iudicium esse: si paribus diebus potius inuadebat, in paribus: si vero imparibus, in his: Atq; vbi iudicium, illic scilicet et mors, in morbis quidem exitiãlibus. Et vero ad sextum diem Philiscus periit, qd accessiones paribus diebus haberet: nam hoc ipse declarauit Hippocrates, qui ad exitum totius narrationis ad hunc modum scripsit: Spiritus huic erat perpetuo quasi reuocato, rarus & magnus: Lien in tumorem rotundum elatus erat: Sudores perpetuo frigidi: Accessiones diebus paribus. Alius fortassis æger paribus symptomatibus & signis, non die sexto, sed octauo obiret, si & viribus esset Philisco robustioribus, & minus symptomata sint & signa perniciose. Nam cum hic tertio & quarto die nigras urinas redderet, aperte qd esset cacœthes morbus, prodebat. Sudores præterea frigidi & sanguinis stilla quinto die comprobantur impendens exitium in propinquo esse: multo id magis, quod adiecit stillæ /merum/ hisce verbis: Quinto ad meridiem parum de naribus, idq; merum stillauit. Ergo cum vel deiectionem alui dicit vel vomitionem meram, intelligit non mistam, deiecta vel euomita, aut flaua syncera bili, aut atra, aut virulenta. In stilla vero si accipiamus purum sanguinem, rubrum (quando eius hic est peculiaris color) falsi quippiã cogitemus. Rubri enim stilla haud est in morbo exitiãli visa vnquã, sed atris semper. Proinde verisimile est hunc ipsum atrum dicere Hippocratem merum, intelligereq; vehemẽter atrum. Itaque clare apparuit die tertio morbi exitium: non tamen quando erat moriturus, constabat. Atqui vbi quarto die vrinae nigrae permanerent, & accessiones fierent diebus paribus, si quidem ætate & robore virium repugnasset, ad octauum diem ægrum suffecturum probabile erat: sin secus, die sexto diem suum obiturum esse. Iam cum præter illa quintus dies haberet sanguinis stillam meri: tum frigidus sudores, quos per totum morbum euenisse affirmat: optima ratione expectes ægrum accessioni sexto die instanti nequaquã fore perferendæ. Hæc itaq; assentiri illis videntur, quæ in vniversum de decretorijs diebus, vrinis, ac sudoribus tradita in libris sunt decretorijs, ad hæc in libris de dyspnœa, & delirio. Nam cum in libro præfagiorum dixerit: ¶ Spiritus frequens, aut doloris, aut inflammationis supra septum transfusus, iudicium est: Magna respiratio, & ex longis interuallis, delirij nuncia est: Et modo delirasse Philiscum ostendat, nulla facta difficilis respirationis mentione per totam narrationem: recte in exitu orationis addidit, Spiritus huic erat perpetuo quasi reuocato, rarus & magnus. Liqueat autem perinde esse rarum dicere, ac ex longis interuallis. Quasi reuocato, significat, vt admonito: siquidem in cõmentarijs de dyspnœa, ob offensionem mentis fieri spiritum rarum & magnum ostendimus, quasi obliuiscente actionum ægro, vt nesciat, nec quando cohibere eas, nec quando auspicari debeat.

Tertia Classis,

qqq ij

Ægrotus

2. Epid. sect. 1.

in Prog. c6. 1. c.
24. 4. 19 + 4

19 Silenum, qui in Platamoniæ ædibus prope filios Eualcidis habitabat, Ex lassitudinibus, potationibus, & exercitationibus intempestiuis, Ignis corripuit. Cœpit simul ex lumbis laborare, & capitis grauitate tenebatur, collumq; contendebatur. Primo die aluus biliosa, mera, spumosa, affatim colorata, multa reddidit: vrina nigra, in quibus nigra subsiderent: sitibundus erat, lingua arida: Nocte nihil dormiuit. Altero die febris acuta, retrimenta plura, tenuiora, spumosa: vrina nigra: Nox grauis, aliquantulum delirauit. Tertio cuncta exacerbantur, hypochondrii contentio submollis vtrinque promissa ad vmbilicum: deiectiones tenues, subnigra: vrina turbida, nigra: Noctem infonnem duxit, multa verba, risus, cantus, moderari sibi non potuit. Quarto die eadem erant. Quinto deiectiones mœra, biliosa, leues, perquam pingues: vrina tenues, perlucida, pauca: mente constitit. Sexto caput parum exudauit, extremitates algebant lucescebant, multum sese iactauit, aluus nihil excreuit, vrina restiterunt, febris acuta. Septimo die obmutuit, extremitates non amplius redierunt ad calorem, nihil mixit. Octauo frigidus toto corpore sudor: papulae cum sudore rubentes, rotundae, paruae, varis similes permenebant, nec abscessum efficiebant: aluus paruo iritamento stercore tenuia, veluti inconcocta, multa, cum labore reddidit: vrinas reddebat cum dolore mordaces: extrema paruum recalescebant: somni tenues, comatosi, obmutescibat: vrina tenues, perlucida. Non o nihil mutabatur.

* Al. comatosus:

Decimo potum non sumebat: comatosus, & somni tenues: similia alui excrementa: mixit multum, quod subcras- sum in matella euadebat: quod subsidebat, erat simile farinae crassioris, album: extrema membra iterum frigeant. Vn decimo Obijt. A primo hic ad finem vsque spiritum magnum habuit, & rarum: Hypochondrii perpetuam palpitacionem. Annum ætatis agebat circiter Vigessimum.

In hoc egro, quod non fecit in primo, ætatem adscripsit. Ille enim merito periit die sexto, quia in acuto morbo, exitialia continenter ab initio haberet signa & symptomata. Hic non aliter atque ille à principio affectus, tamen ad diem progressus vndecimum est per virium robur: quod verisimile erat cum alioqui suppetitare: tum vero, quia adiecit ætatem, declarauit: quã in Philisco non addidit. Vnde eo quia illam præterijt, significauit illum fuisse ætate maiorem, ita ut minus validæ vires essent.

Alius autem ager ipsidem ab initio signis & symptomatibus, validis viribus si non foret, periret ad septimum diem. Adeoque hic ipse, nihil est factum propius, quã ut eo die moreretur, de quo scripsit /septimo die obmutuit, extremitates non amplius redierunt ad calorem, nihil mixit/. Quare planum ex his est proxime illum mortem deuenisse. At quia viribus erat robustis, potuit ad diem proximum, qui decretorius erat, vndecimum perdurare: quoniam tertio & quarto die in pessimis versatum signis & symptomatibus, septimo oportebat vita excedere, quia scilicet essent magis accessiones diebus imparibus: id quod hæcce verbis significauit /tertio cuncta exacerbabant / & postea iterum /quarto die eadem erant/. Cum igitur robore virium septimum diem, ut dixi, potuerit superare, octauo papulas cum sudore habuit rubentes, rotundas, paruas: natura eius morbo repugnante, et humorum superfluitatem malorum ad cutem propellente. Idque fuit cause, cur die nono non sit mortuus, sed vndecimo. Quod si die octauo nihil tale accidisset, restabat, ut nono ille obiret, cum is certe septimus, quem dixit, fuisset. Quia vero eger etiam in morbo delirauit, idcirco fini adiecit narrationis, spiritum cum rarum habuisse, & magnum toto morbo. Iam etiam hypochondrium illi perpetuo palpitasse affirmauit: quod quidem turbationis vel delirij esse signum in libro presagiorum est dictum. Videtur homini inflammatio aliqua fuisse in septo transuerso: quã obrem dum tertium diem exponeret, scripsit /hypochondrii contentio submollis vtrinque promissa ad vmbilicum/. Submollis autem est subuacua, hoc est citra tumorem: qui fit vbi hypochondria inflammantur. Sed vbi inflammatione septi transuersi hypochondrium per continuitatem sursum trahitur, contenditur absque tumore. Et iam in totius narrationis initio dixit, ex lumbis illud laborare, & capitis grauitate teneri, collumque contendit: quæ morbo ad exitium spectante, delirij notæ sunt: quæ quidem si coniuncta vigilijs sine grauitate essent, phreniticus euaderet. Nunc capitis grauitas abundantiam declarans contineri in eo humorum, non admodum calidorum, aut biliosorum (nam prorsus insomnis esset) egrum significauit comatosum fuisse. Verum de his affectibus, in quibus simul comatosi sunt, & delirant, cum primam exponemus orationem libri presagionum, latius agemus. Neque hoc loco pretereundum id mihi est, quod & melius est, quod et sæpe diximus aliàs, vbi quis manifestis ex causis febricitare cœperit, siquidem nequaquam sit morbo corpus opportunum, diaria corripit febre. Atque prorsus Sileno id accidisset, qui ex lassitudinibus, potationibus, & exercitationibus intempestiuis erat correptus febre, nisi corpus iam ad morbum esset comparatum: quod cognosces symptomatibus & signis, quæ primo statim die & secundo apparebant. Primum itaque eum, inquit, ignis corripuit, ita suo more febrem vehementissimam appellas. Deinde, primo die aluus biliosa, mera, spumosa, affatim colorata, multa deiecit. Postea vrinae, in quibus subsiderent nigra. Post rursus, sitibundus erat, lingua arida: nocte nihil dormiuit. Sileno mox primo die permulta acciderunt symptomata, & signa exitialia, ut intelligere aperte posses, lassitudines, potationes, & exercitationes morbi occasiones fuisse. Nam appelles præter ceteras proprie occasiones, quas Greci αποφάσεις vocant, manifestas causas. Cum vero alia præterea accesserint,

in Prog cō. 1. l. 28. 4. 195. g

Accesserint, quæ hominî impendere morbum arguant, multo tamen tempore præcesserint, & risibile tum fit, potuisse & Silenum hunc, q̄ longo tempore vixisset illa ratione, ea de re morbum comparasse. Nam si quis laborando & operando sese ad lassitudinem vsq; affligat, pote t autem large, tum intempestiue exercitationes subeat, id est aut à cibo, aut vbi tardius concocti sint cibi, antequam probe sit in sanguinem versus nutrimentum, hic tum partim bilem propter labores acruet, partim crudos & inconcoctos humores, ex potu & intempestiuis exercitationibus. Sunt autem morbi hi multo grauissimi, in quibus vtriusq; magna colligitur copia.

ÆGROTVS III

- 20 *Horophontem Febris Acuta corripuit. Per initia aluus pauca, et cuiusmodi in tensesmo solent, deiecit: deinde tenuia, biliosa, subcrebra: non dormiebat: Urinæ nigræ, tenues. Quinto die mane obsurdescebat, omnia exacerbabantur, lien intumescibat, hypochondrium contendeatur, pauca & nigræ aluus excreuit, desipuit. Sexto delirabat: Sub noctem sudabat, frigebat, in delirio perseverabat. Septimo circumfrigebat, sitiebat, despicbat: Sub noctem ad mentem redijt, obdormiuit. Octauo febricitabat, lien residebat, omnia intelligebat, doluit ei inguen primum secundum lienem, deinde in vtranq; tibiam dolores demigrauerunt: Noctem facilem habuit: Urinæ erant melioris coloris, & residebāt*
B *in ijs pauca. Die Nono sudauit, iudicatus est, intermisit. Die Quinto redijt, simulq; splen intumuit, febris acuta, surditas iterum. Post Recidiam, tertio die residebat lien, imminuebatur surditas, crura dolebant, nocte sudauit. Iudicatus est Die Septimodecimo: Neq; in recidua delirauit.*

Hic præter expectationem superstes fuit, quem scilicet primis diebus merito moriturum suspicatus esses. Etenim nigra minxit: Et extremēta alui biliosa, repressa, infecuta surditas est, vt quæ in caput ascenderant: vnde non immerito desipuit. Nihil vero erat boni, quod vrinas nigras, q̄ quidem erant prauæ, compensaret, nisi quod lien die quinto intumuit, excepta parte malorum humorum. Deinde, die octauo cum ex liene in crura transirent, hic diminuebatur quidem, cæterum ad crura dum transirent, primum ei inguen doluit sinistrum, hoc enim positum est secundum lienem: postea transierunt ad vtranq; tibiam dolores. Post quæ symptomata commode nocte habuit. Etiam minxit vrinam coloris melioris, quæ paucum haberet & album sedimentum. Mox die sequenti, qui nonus erat, cum sudore est iudicatus. Tanti scilicet erat decessisse quæ molesta erant ad partes imas, vrinq; concoctio. Veruntamen ne sic quidem potuerunt hæc à morbo prorsus egrum vindicare, qui die nono sudauerat. Quare reliquias quasdam habebat prauorum humorum, quæ recidiam quartodecimo die excitabant, à qua omnino est die septimodecimo iudicatus. Seruabatur etiam in hoc ægro iudicium diebus decretorijs.

ÆGROTVS IIII

- 21 *Philini Vxorem in Thaso, quæ filiam pepererat, purgatam ex præscripto naturæ, & cætera recte habentem, decimo & quarto à partu die, Ignis inuasit cum Rigore. Huic cor primum dolebat & hypochondrium dextrum, muliebrium dolores, purgatio desita est. Subdito autem, hæc quidem facta leuiora sunt, cæterum capitis, colli, & lumborum dolores permanebant: nulli erant somni, extremitates frigida, siticulosa erat, venter ambustus est, pauca excreuit: Urinæ tenues, & decolores per initia. Sexto die noctu multum delirauit, deinde resipuit. Septimo erat sitibunda, alui excrementa sincere biliosa. Octauo superriguit, febris acuta, conuulsiones multæ, dolorificæ, multum delirauit, surrexit, balneo supposito multa bile offusa deiecit, non dormiebat. Nono conuulsiones. Decimo aliquantum mente cõstabat.*
Vndecimo dormiuit, omnia meminit, sed statim in delirium recidit: Urinam vero reddebat vnâ cum cõuulsionibus affatim multam, raro, admonentibus, crassam, albam, qualis est quæ in matellis subsidit, cū agitata fuerit: repõsita multo tempore, nõ subsidebat, color & crassitudo assimilis iumentorū Urinis: hæc illius erat Urinæ, quam ego vidi. Circa diem Decimum et Quartum palpitationes, totum corpus dolebat, multum loquebatur, aliquantisper mente constitit, D breui rursus desipuit. Circa diem Septimumdecimum obmutescibat. Vigesimo Obijt.

Duo sunt huius narrationis: quorum alterum est cum superius & postea descriptis ægris commune, decretorij s. dies: alterum huius proprium. Mulieri. n. huic ex retenta à partu purgatione, & morbus constitit, & mors. Obijt die vigesimo: cum diem quartumdecimum, & septimumdecimum cæteris esset peiores experta. Subdito, cum sit cum dicitioe / balanus / scriptum, constat quid denotet: Vbi vero nihil sit additum, intelliges balanum, vt volunt quidam, aut pessum, qui mitigat, & inflammationem discutit. Illud certe in omnibus mulieribus, quarum impedita à partu est purgatio, sciendum est & memoria tenendum, esse, quæ in extremum mortis discrimen veniant: per paucas admodum, quæ modice infestatae sunt, propterea quod plurimis vterus inflammatur: quibusdam in ipso partu sanguis effusus diuersa sit qualitate, his biliosus, illis melancholicus, alijs virulentus, aut pituitosus, aut mediocriter bonus: sed exquisite inculpatas haud vnquam, nã eius optima portio in fœtus incrementum est in sumpta. Demonstrant naturã eius, symptomata, quæ consequuntur cohibitam à partu purgationem: id quod huic accidit de qua hoc loco verba fiunt. Rigor, acuta febris, litis, biliosus affluxus, delirium, vigilie, biliosi sunt humoris indicia abundantis. At vero cõuulsiones, & palpitationes, & similis vrina iumentorū, crudi ea sunt & crassi species.

cies. Itaq; morbi sunt pessimi, in quibus vtriusq; memorati succi abundant, quibus succedere demon E
 strauimus febrem semitertianam. Cur igitur periculose egrotaret mulier, hæc erat causa. Vtrum
 vero morbo supererit, an morietur, docere symptomata statim à principio & signa valent. Quare
 faciamus vt exercitationis gratia hæc attēdamus. Primo die, qui à partu erat quartusdecimus, ignis
 inquit, corripuit cum rigore mulierem. Scimus autem illum, ignem appellare febrem ardentissi-
 mam: cæterum haud dum erat illud planè exitiale: nec vero etiã cor ei dolere id est os ventriculi,
 nec muliebria, nec item dextrum hypochondriũ. Sed addit /nulli somni erant/ ergo augetur qui-
 dem ex omnibus his cognitio malitiæ morbi: nō tamen ex his omnino perituram constat nobis:
 Itidem, nec q; sitibunda erat: nec q; erant vrinæ tenues & decolores: tempus enim ad concoctio-
 nem eiusmodi vrinæ desiderant, non tamen sunt omni ex parte perniciales. Ceterum iam extre-
 mæ partes, inquit, frigida erant: hoc vero multo perniciosissimum est, vbi initio morbi ad vehe-
 mentissimam febrem adiunctum est. Hic si scirem, quo esset robore mulier, etiã de longitudine
 morbi possem dicere ex prædictis symptomatibus, & vtrum obscuram quandam haberet præter
 opinionem, spem incolumitatis. Quod quia nos præterit, huius certe debetis meminisse, vt quãdo
 ægros inspicitis, cum exitiosis symptomatibus notam quæ à viribus proficiscitur, cōiungatis: atq;
 ita demum secure pronuciare poteritis. Hanc ergo mulierem dolores, qui circa diem quartide- F
 cimum totum corpus tenebant, & delirium, instare mortem denunciauerunt aut die septimodeci-
 mo, aut vigesimo, ex natura dierum decretiorum. Et sanè vtrunq; contigit: nam die septimode-
 cimo illa obmutuit, vigesimo est defuncta.

ÆGROTVS V

22 *Epicratis Vxor, quæ egrotabat apud Archegetem instante iam partu, Rigore correpta est, non incaluit, vt fere-
 bant. Postridie eadem erant. Tertio die filiam peperit, cæteraq; rite cōsecuta sunt. Postridie partus, eam Febris acu-
 ta inuasit, cordis dolor & muliebrum, nulli erant somni. Per suppositu autem hæc releuata sunt: sed caput, collum, et
 lumbi dolebāt: alius pauca, biliosa, tenuia, mera: Vrinx tenues, subnigræ. Sexto die, à qua illi febris corripuerat, sub
 noctem delirauit. Septimo omnia exacerbata, vigiliæ, delirauit, sitibunda, deiectiones omnes synceræ biliosæ. Octa-
 uo superriguit, plus quieuit. Nono eadem erant. Decimo crura magno dolore afficiebantur, iterum cordis dolor, ca-
 pitis grauitas, non delirauit, dormiuit plus, venter restitit. Vndecimo sudauit: minxit melius colorata, quæ multum
 habebant sedimenti: cōmodius habuit. Die Decimo & quarto superriguit, febris acuta. Quotdecimo vomuit bi-
 liosa, flaua, suberebra: sudauit, libera febre: Sub noctem vero febris acuta, vrina crassa cum candido sedimento. De-
 cimo & sexto exacerbabantur: Nocte magna cum molestia non dormiuit, delirauit. Decimo & octauo sitibunda, G
 lingua torrida, somnum non cepit, multa delirauit, crura ei dolebant. Circa diem Vigessimum mane aliquantulum su-
 perriguit comatosa, quiete dormiuit: Vomuit biliosa, pauca, nigra: Sub noctem surduit. Circa diem Vigessimumpri-
 mum sinistri lateris grauitas undiq; cum dolore adiuncta, parua est tuſsis infecuta: Vrinx crassæ, turbidæ, subrubræ,
 quæ depositæ non subsederunt: cætera leuiora, igni nō libera. Mox ab initio fauces ei dolebant, rubescebantq; columel-
 la reuulsa: destillatio acris, mordax, falsa, perpetua erat. Circa diem Vigessimumseptimum febre erat libera, vrina se-
 dimentum habuit, lauis non nihil dolebat. Circa diem Trigessimumquartū igni est correpta, venter fluxione turba-
 tus, est biliosa. Quadragesimo Die puca vomuit, biliosa. Iudicata est, & ab igni Liberata prorsus die Octogesimo.*

Mulierem hanc, cum iam partus instaret status dies, riguisse citra febrem dicit. Adiunctum au-
 tem est orationi /vt ferebant/ propter rei nouitatē. Nam veteres ferè omnes spontaneis rigoribus
 febrem succedere necessario existimabant. Spontanei illi vocantur, qui nullam habent externam
 causam. Itaq; in præfatione libri præbe inscripti, Prima de morbis, necessario febrem rigoris esse
 comitem scriptum est. Sed nos ostendimus hunc rigorem, quem non sequitur febris, frigidorum
 esse & crudorum succorum prolem: atq; idcirco nunc magis q; olim existere, quod tota viuendi
 ratio dura vnã cum balneis à cibo, contrahere humorum copiam consueuit. Videtur & Epicra- H
 tis vxor eorum humorum plena fuisset. Quamobrem primo die eam ait riguisse, nec incaluisse,
 hoc est nec febricitauisse, similiter que postridie: Die tertio peperisse, vt fortasse vel ante diem sta-
 tum pareret vi rigoris. Vnde postridie partus, cor illi, id est ventriculi os dicit doluisse, & mulie-
 bria: vbi subintelligendum est membra, vt etiam supra: Post hæc per subditum, eam esse releua-
 tam. Ante est dictum, & balanum, & pessum, in subdito posse intelligi. Inde ordine symptomata
 recenset morborum acutorum, capitis, colli, lumborum dolorem: vigiliæ, & deiectiones mere bi-
 liosas. Quo patet, non crudum modo, sed & biliosum abundasse humorem. Cæterum cum vrinæ
 essent tenues, necessario morbus producebatur: quas quia subnigras ait fuisset, †significat & turba-
 tionem, & rem à periculo non abfuisse. ‡Et ad vndecimum quidem vsq; diem nihil de mulieris sa-
 lute habebat certi: q; nullum intercederet illustre signum, vnde vel salutē expectares, vel mortem.
 Die vndecimo illuxit signum quoddam incolumitatis, vbi ait: Vndecimo die minxit melius co-
 lorata, quæ multum habebant sedimenti: commodius habuit. Eo die cum tandem humores inci-
 perent concoqui, necessario diuturnior erat futurus morbus: quare decimo et quarto die primum
 est iudicata, vt iam periculo liberata esset. Interea loci vsque ad quadragesimum diem egrotabat:
 prorsus vero est liberata octogesimo. Quare fac memineris, id quod experimenta attestantur,
 diem

* *ταλαίπωρον*
 i. laboriosa. sed
 forte legēdum
ἀταλαίπωρον
 i. labore vacās.
 vt est 2 de cau-
 sis symptoma-
 tū ca. 5, & li. de
 tremore cap. 7

† *Grace τὸν*
το δὲ, τὸ δὲ
ἀγῶνι, καὶ τα-
ραχύν δὲ δὲ,
 id est hoc sane
 rem cum cer-
 tamine fore, et
 turbationē si-
 gnificat.

A diem quadragesimum & octogesimum decretorios esse: & mendacium esse, nec experientia approbari, integris hebdomadibus decretoriorum dierum rationem iniri. Alioqui enim alter & quadragesimus, sexagesimus tertius, & octogesimus quartus iudicia, non quadragesimus, sexagesimus, & octogesimus afferrent.

AEGROTVS VI

23 Cleonactidem, qui supra Heracleium decumbebat, Ignis corripuit erraticè. A primo caput ei & sinistrum latus dolebant, ceteraq; laborabant perinde ac lassà: febrium accessiones aliàs aliter inordinatæ erant: modo sudabat, modo non: ferè accessiones inuadebant decretorijs diebus maxime. Circa diem Vigessimum quartum extremis manus dolor affectus: vomuit flaua, biliosa, subcrebra, & paulo post uirulenta: cuncta remissa sunt. Circa diem Trigessimum ex vtriusq; naribus prorumpere sanguis cœpit, idq; erraticè paulatim vsq; ad iudicium: non abhorrebat à cibo, nec sitibundus erat toto tempore, neq; infomnis: vrinæ tenues, non decolores. Circa diem Quadragesimum subrubra minxit, cum rubro sedimento multo: leuius habuit: post Variarunt vrinæ, interim sedimentum habebant, interim non. Sexagesimo multum habebant vrinæ sedimentum, album, & læue: omnia sunt remissa, febres intermiserunt: vrinæ iterum tenues quidem, sed boni coloris. Die Septuagesimo febris intermisit decem dies. Octogesimo riguit, acuta febris inuasit, multum sudauit: vrinæ sedimentum rubrum, læue habuerunt: Prorsus Iudicatus est.

Cleonactidem, inquit, ignis corripuit, hoc est, vehemēs febris detinuit. Statim adijcit erraticè/ quod est, nullo circuitus ordine, vt nunc, verbi gratia, tertio vel quarto quoq; die febricitaret, nunc quinto vel sexto: cæterum eam semper optima consequerentur signa, appetitus ciborum, & somni: tum q̄ non sitiret, nec decolor esset vrina. Nam hæc Hippocrates ad verbum ita scripsit: Non abhorrebat à cibo, non sitibundus erat toto tempore, nec infomnis. Simulq; redundantem succum non esse biliosum & calidum his significabatur: nam ab eo quidem sitibundi & infomnes efficiuntur, atque adeo fastidiosi id est appetitu carentes. Quare si vt vrinæ perpetuo boni coloris erant, sic mediocre habuissent sedimentum, non ita esset morbus extractus, sed fortassis die quadragesimo esset iudicatus. Si item nubem habuisset bonam, ocyus morbus esset depulsus. Nunc quia vrinæ semper tenues erant, multum spatij requirebant concoctioni. Igitur die ait quadragesimo subrubra illum minxisse, quæ sedimenti haberent rubri multum. Talem vero vrinam multo dicit in præfagijs esse ea, quæ album habet sedimentum, diuturniorem, perquam salutarem tamen. A die quadragesimo scripsit varie fuisse vrinam eius affectam, vt sedimentum interdum haberet, interdum non haberet: quod consentit errantibus accessionibus: illæ siquidem ab humorum diuersitate, qui morbos pariunt, concitantur. Et vrinæ inconcoctio & concoctio alternantes, aliquos indicabant illorum concoqui, aliquos permanere incōcoctos. At vero die sexagesimo multum dicit, & læue, albumq; sedimentum extitisse: ideoq; subdit /omnia sunt remissa, febres intermiserunt/. Verum quia postea scripsit /vrinæ iterum tenues, sed boni coloris/ reliquos quosdam fuisse incōcoctos humores innuit: quibus paulatim cōcoctis, dies octogesimus absolutum iudicium attulit: de quo ad verbum sic scripsit /octogesimo riguit, acuta febris inuasit, multum sudauit: vrinæ sedimentum rubrum, læue habuerunt: prorsus iudicatus est. Hic rursus memēto sedimenti formam maximam esse momenti. Vrinæ quidem sedimentum album, sed crassum, fuisse vel ijs qui obierunt docet: nam de Sileno, quem alterum hoc libro descripsit, ita dicit: || Minxit multum, quod subcrassum in matella euadebat: sedimentum simile farinæ crassiori, album, cum tamen hic Silenus postridie obiret die vndecimo, qui decimo commemoratam vrinam reddidisset. Iam circuitus etiam memineris decretoriorum dierum. Sexagesimus enim præiudicauit, non sexagesimus tertius: dein de octogesimus, non octogesimus quartus. Tandem tres septimana, non ad diem primum & vigesimum progrediantur, sed viginti diebus terminentur.

D

AEGROTVS VII

24 Metonem Ignis corripuit: lumborum dolorifica grauitas. Postridie cum multum aquæ biberet, bene aluus reddidit. Tertio capitis grauitas: retrimenta tenuia, biliosa, subrubra. Die Quarto cuncta exacerbata sunt, bis de nare dextra sanguis paulatim fluxit, nox grauis fuit: deiectiones, vt erant die tertio: vrina subnigra, in qua subnigra pendebant dispersa, non residebant. Die Quinto e dextra nare affatim profluxit merus, sudauit, iudicatus est. A iudicio infomnis erat, delirauit: vrinæ tenues, subnigræ: capitis lotionibus vsus est, dormiuit, mente constitit. In hoc non erat recidua, sed crebro Sanguis etiam post iudicium erupit.

Hic eger confirmat vniuersum hunc sermonem. || Largæ de naribus eruptiones sanguinis liberant ferè. Sanè enim à sola videtur sanguinis eruptione, & iudicatus, & seruatus: quamuis non omnino tuta signa haberet. Nam quarto die dicit habuisse cum vrinas subnigras: cui annectit /in qua subnigra pendebant dispersa, non residebant/. Atq; die quinto tamen li sanguinem erupisse dicat de naribus, & sudasse, & ab his iudicatum: tamen postea, vrinæ, inquit, tenues, subnigræ. Deinde, peruigilauit, delirauit, nugatus est. Huius te presentissimum remedium docuit, capitis lotionem. Dixit enim in libro de ratione victus in morbis acutis, caput non lauandum esse ijs, quibus

* ἀπίστον ἰ. solet autē frequētissime interpretēs per dictionem fistinosus intelligere quod graece dicitur ἀσώδης.

Supra t. 19. 121. e

1. Epid. sect. 1. 3.

* παρέλεγε
* παρέλαλε

r^a. Aph. 21. Ex.
ord. 10 a. Et in
li. d' Humorib.

Supra 112. l. c. 5.
2. t. 45

quibus de naribus erumpit sanguis, nisi minus iusto fluat: nunc vero erat iusto minus, siquidem E perpetuabat vigiliis & deliria. At etiam, ¶ Quæ ducere oportet, eò ducenda esse, quò potissimum vergant ad loca accommoda, recte in vniuersum dictum ab hoc casu fidem accipit. Non est negli- gendum præterea, quod est, cum tertium diem exponeret, dictum, grauitas capitis: vnde capitis re- pletio significatur. Iam memoria teneas etiam dic quarto, qui decretorius erat, cœpisse sanguinẽ erumpere: die quinto vbi prorsus sanguis eruperat, sudaueratq; esse iudicatum. Sed hæc in libris de decretorijs diebus plenius persecuti sumus. Quod vero in exitu totius narrationis scripsit: In hoc non erat recidiua, sed crebro sanguis etiam post iudicium erupit. eo est dictum, q̄ absq; vrina- rum concoctione esset iudicatus. Didicistis autem hoc ipso in libro, ¶ concoctiones celere iudiciũ, & certam sanitatem promittere: at cruda & incõcocta in malos abscessus deflectere, aut in acrisias, aut labores, aut interitus, aut diurnitates, aut recidiuas. Atqui cruda adhuc erant, & inconcocta, non tamen in malos abscessus conuersa fuerunt. Itaq; abscessus ipse optimos esse docuit, qui efflu- xione fiunt: ab ijs, qui remotissimi sunt à locis affectis, & ad inferiores corporis partes.

ÆGROTVS VIII

* ἀπεπτα i.
inconcocta, seu
vt ipse vertit,
crude. in ali-
quibus tamen
cod. ὑπέσθη i.
substituerit seu
suppressæ sūt.

in Prog. cō. 3. t.
1. 4. 206. d
Ibidem. t. 2.
Ibidem.

25 Erasimus, qui prope Bootæ torrentem habitabat, Igni est à cœna correptus: Noctem habuit molestanti. Diẽ pri- mum quiete: Noctem laboriose transegit. Altero die omnia exacerbata sunt: Nocte delirauit. Tertius dies labo- riosus fuit, multum delirauit. Quartus fuit molestissimus: Nocte nihil dormiuit, insomnia, imaginationes: demãe peiora, magna, & periculosa, timor, implacitas. Quinto die mane recreatus est, & omnino resipuit: Multo autem ad meridiem siuore percitus est, sibi imperare non poterat: extremitates frigide & subluide, vrinæ crude: Ad So- lis occasum Obijt. Habebat hic Febrem perpetuo cum sudore: hypochondria sublimia contenta cum dolore: vrinæ nigre, suspensiones continebant rotundis, non subsidebant: Venter stercus excreuit: stitabat continenter non valde: conuulsiones multæ cum sudore, & sub mortem continentes.

Erasimus hic δὲ ἀτέλειος hoc est semper, sudauit, id est per totum morbum sine iudicio. Hypo- chondria admodum male erant affecta, & vrinæ nigra. Quam igitur habebat salutis spem? Itaq; quia omnibus est perspectum, quid de hoc homine futurum sit, merito quis existimet ne quicquã scriptum de eo esse. Verum fortassis hunc hominem exemplum adduxit celeris interitus. Nam in libro præfagiorum primum dixit: ¶ Febres, siue sanus quis ab his euadat, siue pereat, parĩ diẽrũ nu- mero iudicant. Deinde, ¶ Omnes, inquit, quæ benignissimæ sunt & firmissimis fulciuntur signis, quarto die vel ante iudicantur. Ac postea: ¶ Et malignissimæ, & quibus periculosa ad sunt signa, die quarto vel citius perimunt. At Erasimus, quanq̄ omnia grauiã haberet, ad diem tñ quintũ mortẽ produxit, q̄ die primo mediocriter haberet. Vnde est de eo sic scriptum ad verbum: Diem primũ quiete transegit. Quintus itaq; ab initio quo decessit, non adnumerato primo, quartus efficitur.

ÆGROTVS IX

26 Critoni in Thaso, recto ambulanti, Pes dolere ex pollice vehementer cœpit: Decubuit eodẽ die, horrescens, fastidio- sus, parũ calens: Nocte desipuit. Altero die tumor toto pede & ad talũ subrubens, cum contentione: pustulæ nigre, febris acuta, valde insanit: deiectiones meræ, biliosæ, subcrebræ fuerunt. Periit Postridie, quàm ægrotare cœperat.

Æger hic, quia tam periit subito, memoratu dignus est. Quòd si ratio sit mortis adscripta, tum fermo nobis vndequaq; accommodet. Nunc ex illis quæ scripsit, copia humorum permulta fuisse videtur, quos natura est à principibus partibus ad crũs molita deponere. Cum autem id mēbrum omnem capere non valeret superfluitatem, residuum recurrens ad caput ascendit: quod, qua erat malignitate, furiosum delirium excitauit. Malignitatis excremẽti statim erat iudicium, q̄ pustulæ nigre generarẽtur ad talum. Vnde mireris, quid cause fuerit, quo minus huic initio morbi secue- rit venam. Sed scimus ad plurimos eum, quos descripsit, morbo iam progresso accersitum esse.

ÆGROTVS X

27 Clazomenium qui iuxta Phrinichidũ puteum decubabat, Igni inuasit. A primo illi caput, collum, & lumbi do- lebant: statim surdus effectus est, somnis carebat, acuta corripuit febris, hypochondrium in tumorem attollebatur, cõ- tentio parua, lingua arida. Die Quarto de nocte desipuit. Quintus Dies laboriosus fuit. Sexto omnia exacerbata sunt. Circa diẽ Vndecimũ fuerunt remissiora. Deiectiones ab initio ad diẽ vsq; decimumquartũ multæ, tenues, aquei coloris: quod ad aliũ exonerandũ atinet, commode habebat. Inde aluus restitit: vrinæ perpetuo tenues quidem, cæ- terum boni coloris, & multum habebant suspensionũ dispersarum, non subsidebant. Die Decimo & Sexto minxit paulo crassius, habebat aliquid sedimenti: aliquantum recreatus est, magis mente constitit. Septimodecimo iterũ ten- nues, secundum vtrinq; aurem tumor cũ dolore, nulli erant somni, delirabat, crura illi dolebant. Vigesimo Die febre liberatus est & iudicatus, non sudabat, prorsus mente constitit. Circa diem Vigesimalseptimũ coxæ dextræ vehe- mẽs dolor, subito sedatus est: at tubercula aurũ non residebant, neq; suppurabant. Tenebatur dolore die Primo Tri- gesimo: venter fluebat multis aquosis excremẽtis, ac qualia esse in dysenteria solent: vrinæ reddidit crassas: tubercu- la aurũ resederunt. Circa Quadragesimũ diẽ oculus dexter illi dolere obusior erat visus: ad statum suũ redijt.

Vir hic

- A** Vir hic vel testimonium, vel etiam exemplum est non paruum generalium præceptorum. In-
stituiamus autem orationem ab vrinis: de quibus scripsit, Die vndecimo vrinas perpetuo tenues
quidem, cæterum boni coloris minxit, & multum continebant suspensionum disperfarum, non
subsidebant. Perinde enim quasi ab initio tales fuissent, & permanissent eodem in statu ad diem
decimum & sextum, ita loqui videtur. Die sextodecimo earum mutationem indicauit, vt tum pri-
mum incidētem: nam hæc sunt eius verba: Die decimo & sexto minxit paulo crassius, habebat ali-
quid sedimenti. Planum ergo est, tenues, sed boni coloris vrinas, ob coloris bonitatem promitte-
re salutem: Quatenus autem erant tenues, hæc tenus tempus requirebant concoctioni. Ceterum
eorum quæ molestiam creabant, non vnum erat genus. Nam cum prius die decimo & sexto vrinæ
commutationem declarasset, postea dicit: Die septimodecimo iterum tenues. Eodem die dicit, se-
cundum aures eius tumores excitatos. Quod si adiūctas habuisset vrinas crassas, vigesimo die om-
nino redisset ad sanitatem, q̄ dies decimus septimus sit vigesimi indicatorius. Itaq; eo die est pror-
sus iudicatus. Non erat tamen constans & absolutum iudicium: immo vero tubercula secundum
aures non resederunt, neque suppurarunt. Dolore præterea infestabatur, et alui fluxio incepit vnâ
cum excrementis dysentericæ, hoc est ramentosis, quæ acridinis erant humorum, qui descende-
bāt,
- B** notæ. Quibus cum vrinæ accederent crassæ, tumores iuxta aures resederunt. Quæ cum ita proce-
derent, solida morbi decessio in diem quadragesimum incidit. Quare memineris in eiusmodi iu-
dicijs, non tantum vltimi, quod fit in circuitu decretoriorum dierum, sed etiam eius, quod in me-
dio est. Etenim in omnibus ægris, non his solis videas iudicia diebus decretorijs fieri. In decreto-
rijs diebus tumores sunt ad aures exorti. At septimodecimo extiterunt parotides. Die vigesimo-
septimo coxæ dolor dextræ inuasit, natura excrementum deorsum protrudente, nec dum excretio-
nem valēte per aluum efficere, quam ab hinc quadriduum excitauit. Nam habuisse etiam diem vi-
gesimum iudicium non absolutum, antea didicimus. Quo fit, vt testimonio eorum, quæ dilucide
in ægris conspiciuntur, constituentur circuitus dierum decretoriorum.

ÆGROTVS XI

- 28** Dromeada Vxorē, quæ filium erat enixa, cæteris rite cōsecutis, postridie Rigor cepit, Febris acuta. Primo die
circa hypochondrium laborare cœpit, fastidiosa, hōrens, implacida. Sequentibus diebus somnum non cepit: spiritus
rarus, magnus, statim^d reuulsus. Postridie eius diei, quo riguerat, aluus commode reddidit: Vrinx crassæ, albæ, tur-
bidæ, cuiusmodi sunt, quæ in matellis subsiderunt, cum agitatæ fuerint: repositæ multo tēpore, non subsidebant: Noctē
non dormiuit. Tertio die circa meridiem superriguit, febris acuta, vrinx eadem, hypochondrij dolor, fastidiosa: Noctē
magna cum molestia nō quieuit, sudor vndiq;^c frigidus, euestigio calor illi redijt. Quarto dolor hypochondrij remissus
est, capitis vnâ cū dolore grauitas, aliquantulum soporata est, parum rares stillarunt: lingua perarida, sitibunda erat:
Vrinx pauca, tenues, oleosæ: paulisper dormiuit. Quinto fastidiosa, sitibunda, vrinx eadem, nihil deiecit: Circa me-
ridiem multum delirauit, statimq; ad mentem aliquantulum redijt, surgebat, ac deinde mox aliquantulum soporata
est, paululum frigebat: Noctē dormiuit, delirauit. Sexto die mane superriguit, cito percaluit, toto corpore sudauit, ex-
trema membra frigida, delirauit: spiritus magnus, rarus: paulo post, conuulsiones a capite cœperunt. Subito Obyit.

Hanc primo statim die laborare morbo acuto fuit clarum. Die secundo, ex symptomatibus, quæ
recitauit, cum iam præcesserāt ex vrinis signa, optima ratione potuit aliquis celerem eius mortem
expectare. Vrinx satis malæ, conturbatæ, & nequaquam subidentes. Quin die etiam tertio vrinæ
& symptomata cuncta permanserunt, confirmantia expectationem mortis. Quarto cū nares præ-
terea stillarent, vrinæq; oleosæ viderentur, iure sanè die sexto est defuncta. Hanc ipsam quoq; dicit
spiritum habuisse rarum & magnum, ^d qui deliraturam annunciat.

ÆGROTVS XII

- D**
29 Quidam calefcens cœnauit, & potauit largius, vomuit cuncta. Noctē Febris Acuta, hypochondrij dextri dolor,
submollis in partibus^c externis inflammatio, noctem moleste transegit: Vrinx primorubra, crassæ, depositæ non con-
sistebant: lingua perarida, non valde erat sitibunda. Quarto die febris acuta, vndiq; eum affligebant dolores. Quin-
to minxit læue, oleosum, multum: febris acuta. Sexto vespere multum delirauit, nec noctē dormiuit. Septimo omnia
irritata sunt, vrinx similes, multum loquebatur, sibi imperare non potuit: aluus cruenta, liquida, turbida, cum lum-
bricis excreuit: Noctē similiter laboriosam habuit. Mane riguit, febris acuta, sudauit multum, febre cærere visus
est, non multum dormiuit, a somno frixit, sputatio: Vespere multum delirauit: non multo post vomuit nigra, pauca,
biliosa. Die nono frigebat, magnopere delirabat, somnum nō cepit. Decimo crura doluerunt, omnia exacerbata sunt,
delirauit. Vndecimo Defunctus est.

Hæc nos historia primum docet operæpretium esse attendere, vt primum inuadunt morbi, &
non temere, & citra iudicium cibum exhibere, etiam si parui videantur morbi. Hic nãq; vir quia
intempestiue cœnatus erat in initio febris quæ parua esse videretur (hoc enim declarat nomine
calefcens) læsus sanè etiam est, quod intempestiue cibum sumpsisset. At largius etiam inquit,
potauit

A dicitio hæc
non habetur in
aliquibus cod.
antiquis græ-
cis, nec etiã in
Galeno lib. 2.
de diff. respir.
cap. 10. clas. 3.
pag. 68. c

B Est quidē
i codice Aldi
no 510, 751 -
8: 117 207: 122
215 227 231 -
237, i. hypochō-
drium situm
reuulsum. In
alijs tamē cod.
nō ita legitur,
sed vt nunc est
in contextu la-
tino: de spiritus
enim reuulsō,
qui sp̄mum
significat, ser-
mo hic habet-
ur: vt clarissi-
me a Gal. tra-
ctatur lib. 2.
de diff. respir.
cap. 10. clas. 3.
pag. 68. c: &
li. 2. ca. 9. pag.
73. c

C Al. subfrū-
gidus.

D † Al. affe-
rēs ipsam deli-
rassē.

E Al. iterum.

potauit, nescius magni esse principium morbi. Non iniuria igitur hæc vomuit: febrisq; vnà cum E
symptomatibus non leuibus acuta inualit, sed intolerabilibus. Tum vrinæ crassæ non subsidentes.
Die quinto conspicuum erat illi instare mortē, præter prædicta symptomata redditis vrinis oleo-
sis, quas etiam die septimo excretas dicit. Perijt autem & hic die decretorio, vndecimo.

ÆGROTVS XIII

- 30 *Mulierem quandam, quæ decumbebat in littore, trimestri foetu graudam Ignis corripuit. Mox ei cæperunt dolo-
re lumbi. Die Tertio dolor colli, & capitis secundum clauiculam, & manum dexteram: statim lingua obmutuit: dex-
tera manus cum conuulsione elinguit, vt paraplecticus solet: prorsus delirabat: Nocte cum molestia non dormiuit, al-
uius turbata est biliosis, meris, paucis. Quarto linguam vox defecit, eadem conuellebantur, dolores omnium perdura-
runt, hypochondrium cum dolore est conuulsus, somnum nõ cepit, prorsus delira erat, alius turbata: vrinæ tenues,
non boni coloris. Quinto acuta febris, hypochondry dolor, planè delirauit, excrementa alui biliosa, nocte sudauit, fe-
bre liberata est. Sexto mente constitit, ab omnibus est releuata, cæterum clauicula & sinistra dolor non est sedatus. Siti-
bunda, vrinæ tenues, non dormiuit. Septimo tremuit, aliquantulum est soporata, non nihil delirauit, dolores clauicu-
la & brachij sinistri permanserunt, reliqua remissa sunt, mente constitit planè. Tres eam dies febris reliquit. Vnde-
cimo redijt, superuiguit, igni est correpta. Circa Decimum quartum vomuit biliosa flaua subcrebra, sudauit, febre li-
berata est. Iudicata est non citra dolorem ab illis ipsis affectibus.*

† Al. in hypo-
chondrio eleua-
tio cũ dolore.
Vide et Gal. in
li. 2. de diff. re-
spir. cap. 10.
p. 68. d

5^a. Aph. 29. Ex.
ord. 40. c

A^r Arbitror
legendum esse
græce λεπτὸν
i. tenues, non
λευκὸν i. al-
ba, cum ita et
i cõtextu Hip-
pocratis lega-
tur.

B^r † clariss
locus hic intel-
ligitur, si græ-
ce legat, τῆς
ἐν υἰκτῆς, i. q
quinto die no-
ctæ & c. confer-
cum contextu
Hippocratis.

C^r † Adderem
ego, quartode-
cimo die. ita. n.
i cõtextu Hip-
pocratis habe-
tur.

D^r † Legerẽ ego
negatiue, non
addito: quan-
doquidem nec
etiã Hippo-
crates addidit.

E^r † Legerẽ ego,
De hac et, non
scripsit etc. nã
in principio ni-
hil de vrinis,
sed in septima
die.

Superfuit hæc, etfi graues commemorauit morbos omnes, veletiam periculosiores. Nec pos-
sum non mirari, quid de ætate illius nihil conscripserit. Operæpretium sanè est dictorum habere
memoriam, vt cognoscas esse exemplum rarum, prægnantes aliquas præter abortionem talibus
morbis defungi. Iam illud quoq; meminisse par est, foetum trimetrem & quadrimestrem præter
cæteros iniurijs resistere. Cuius non ignarus Hippocrates, in aphorismis dixit: ¶ Gravidæ purgã-
dæ sunt, si materia turgeat, à quarto mense vsq; ad septimum mensem, minus vero has. Minores
& prouectiores caucto. Itaq; foetus vincula, quibus adhærent vtero, imbecillia habent, & vniuer-
sum corpus tenerum. Qui vero prope partum sunt, quia sunt iam magni, multo indigent alimen-
to: quo si deficiantur, crebro in morbis acutis pereunt. Quo fit, vt bonam victus rationem his præ-
scribere difficillimum sit, quæ acuto morbo laborant, si conceperint. Nam si vt non prægnantes
parce nutrias, perditur foetus: sin huius habita ratione, liberalius illas cibes, in discrimen ipsa præ-
gnans adducitur. Quamobrem foetus trimestres & quadrimestres magis ac alij seruantur. Huic
ergo mulieri, cum vel essent vrinæ^a albæ & coloris non boni, tamen propter naturæ robur, conti-
git superstitem esse,^b † q nocte per sudores febrem discussisset: verum morbus diebus sequen-
tibus vsq; ad vndecimum non poterat validus esse, quo die cum rigore cum redijisset, vomitu est
& sudore^c † perfecte iudicatus. Nam à die quinto ad vndecimũ, quæ intercesserunt symptomata,
ad neruorum pertinebant, & non venarum, aut arteriarum genus. Itaque die, inquit, septimo tre-
muit, aliquantulum est soporata, non nihil delirauit: nam in venis quæ essent, melius post quinti
diei iudicium maturabantur. Quare de sexto die scripsit vrinæ tenues,^d † addito, non boni coloris.
Hæc memoria tenenda: præterea istud quinti diei, vt certaminis plena adducit iudicia. Siquidem
alium nuper ægrum sanguinis eruptione iudicabat: & mulierem, de qua nunc verba facit, sudo-
re: quamuis morbus vtriusque inconcoctus esset ipso illo die: quæ causa fuit, cur minus faceret ab-
solutum iudicium.

ÆGROTVS XIII

- 31 *Melidæ, quæ decubuit iuxta ædem Iunonis, cæpit caput, collum, & pectus, vehementer dolere: statimq; Febris
eam Acuta corripuit, menses pauci apparuerunt, dolores omnium horum perpetui. Sexto die comatosa, fastidiosa, hor-
rida, malarum rubor, aliquantulum delirauit. Septimo sudauit, febris intermisit, dolores permanserunt, repetijt, somni
pauci: vrinæ perpetuo boni quidem coloris, cæterum tenues: deiectiones tenues, biliosæ, mordaces, aamodum paucæ,
nigræ, fætidæ: in vrinis subsedit album, læue: sudauit: Iudicata absolute est die Vndecimo.*

† De hac etiam, scripsit initio vrinarum speciẽ. At in vltima parte narrationis ait: Vrinarum per-
petuo boni quidem coloris, cæterum tenues, nam planè quæ tenues sunt, natiuum bonum colo-
rem non habeant. Etenim modice sunt pallidæ, quæ boni sunt coloris: at prorsus te-
nues, albescent. Quatenus uero valet bonus vrinarum color cum tenuitate con-
iungi, eatenus interpretari debes eum, cum dicit vrinas perpetuo
boni quidem coloris, cæterum tenues fuisse. Sed vi-
detur hæc quoque mulier naturæ firmita-
te conseruata.

GALENI IN LIBRVM TERTIVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS

COMMENTARII TRES

Hermanno Cruferio Campensi interprete

*Ab Augustino Gadaldino ad antiquissimorum exemplarium
Græcorum fidem diligentissime emendati.*

COMMENTARIVS PRIMVS

ARGVMENTVM

Liber Legitimus, in cuius priore parte Describuntur, quæ ab Hippocrate
in Tribus Aegrotis obseruata sunt.

AEGROTVS PRIMVS

Ythion, qui propter Telluris Aedem habitabat.

Pro titulo id scriptum seorsum puta esse, Pythion qui propter Telluris ædem habitabat. Ac in altero principio lege historiam eorū, quæ illi acciderunt. Nam sic satius dictionem existimes scriptam esse, quæ statim Hippocratem initio solæcismum consulto commisisse: cum nullā scripserit toto in libro eiusmodi figuram, nec cum egros, nec cum pestem exponit. Sunt tñ, qui datiuo casu scripserunt, Pythioni, qui propter Telluris ædem habitabat. scrupulum studentes solæcismi vitare,

Cæpit Primo die Tremor à Manibus, Febris Acuta, Nugatur.

Primo statim die Pythionem ait vnà cum acuta febre in symptomata incurrisse duo, in tremorem manuum, & insipientiam quandam paruam. Nam hoc illi est familiare, vt alijs atq; alijs nominibus quantitatem subiiciat desipientiæ, ληρῆσαι, & παραληρῆσαι, & παραφρονῆσαι, & παρενεχθῆναι dicens, i. nugatum esse, delirasse, desipuisse, dementē fuisse: aliàs παρακόψαι, & ἐκστῆναι, μανῆναι, & ἐμμανῆναι, i. vesanum fuisse, vel amentem, insaniuisse, & furore esse exagitatum. Quare si nugatus sit Pythion, constat modice desipuisse. Atq; didicimus tremoris causam esse musculorum infirmitatem: Desipientiam vero fieri cerebro ob inflammationem, vel copiosum biliosum succum, offenso: Et acutam febrem putredinis esse humorum comitem. Si igitur quæ morbum præcesserunt, quod in alijs fecit, item in Pythione ascriberet, ex illis forsā indicatio quædam nobis fieret præparationis morbi: Nunc quia omisit, conabimur nos ex ijs demū, quæ ascripsit, eam indagare: cum & ex eo quod nihil prodiderit de ijs, quæ morbum præcesserunt, affectio indicetur corporis. Nā si vel ex intēpestiua exercitatione, vel potu, vel venere, vt scribere solet, vel ex aliquo alio, quod lōge ab instituta victus ratione recedebat, febricitare Pythion cæperat, haud erat p̄teriturus. Vnde longo tēpore morbum liquet clam fuisse præparatum. Cum itaq; tremores causam habeant, vt ita dicam, continētem, virium imbecillitatem: illæ aut imbecillæ reddantur aut per se, aut per humorum exundātiā grauāntem: non existit tremor, qui virium cōsequitur offensam, in principio morbi citra validam ægritudinem, aut famem, aut lassitudines, aut vigilias, aut solitudines, ad hæc immoderatam venerem. Quorum siquid sit factum, omnino id Hippocrates, vt solet, meminisset. Quia igitur tale nihil scripsit, vires existimes sanè opprimi plenitudine. Quia verò iam intremiscerēt manus, quarum oriuntur nerui ex medulla ceruicis: tum vero q̄ nugaretur homo: cerebrum etiā ipsum aliquem excipere infectum humorem indicio esset. Oportebat igitur Hippocratem, cum hominem animaduerneret in periculo esse, ad sanguinis missionem

Tertia Classis.

rrr

accedere,

accedere, aut primo die, si nullum contineret venter inconcoctū cibum, aut omnino altero: hocq; E magis q̄ primo die exposito, ipse scripserit,

3 *Altero die Cuncta sunt Exacerbata.*

3. Epid cō. 3. t.
79. 3. 150. b

Videtur enim increfcere morbus, non quali paruus, aut à qualibet profectus affectiōne corporis, sed cum ipse ingens, tum causam habens non leuem. Quia vero non in Pythione tantum, sed in alijs agris multis, qui sanguinis missionem, quātum nos ex ipsius scriptis conijcimus, videbantur querere, non inuenitur ascribere eam, alterutrum necesse est cogitemus, aut non detractum illis hominibus sanguinem, aut hoc eum auxiliij in narratione omisisse. Atqui nemini eorum qui id requirebant, missum fuisse est improbabile, cum ille vir remedium illud amaret: vt in germanissimis suis libris significauit, in aphorismis, & in libro de victu in morbis acutis, in libro de articulis, ipsoq; adeo in hoc tertio de vulgaribus morbis libro, vbi de quodam agro in hunc modum scripsit: ¶ Octauo die cubitum secui: multū, vt debebat, fluebat. Nam cum octauo die sanguinem illi detraxerit, multo sanè prioribus diebus magis hoc vsum presidio censeas. Quod autem singulis nō ascripserit, quibus hoc adhibuit remediū agris, cum meminerit eo minorum, ipsiusq; adeo suppositionis balani, improbabile est. Ergo si quando vtrinq; est oratio absurda, minus absurdū eligendum est. Censeo equidem auxiliū in multis esse assumptum, sed prætermisum in narratione vt clarum. Quod me adducit potissimum, quod in ijs prædictum est, quibus octauo die missus est sanguis. Etenim hoc vt rarum scripsit, & sanguinis ante diem octauum missionem vt conuetam præterijt. Quod si in veris suis operibus, magnis infestantibus morbis, semper sanguinis missione vtitur, simul cum ea duo hæc respiciens, ætatem pariter & ægri vires: & his ipsis in libris de vulgaribus morbis octauo die cuidam ait missum esse sanguinem: nihil aliud excogitare possumus, quā quod in agris quidem non præteritum fuerit hoc remediū: in narratione vero, vt clarum, præteritum fuerit. Quare de sanguinis missione, quia oratio ad egros spectat omnes, semel dixisse sufficiat, vt & cætera quæ sunt communia. Verum hæc, quæ ad vnumquēq; pertinet separatim, exponemus, initium à Pythione, vt instituimus, facturi.

4 *Tertio eadem erant. Quarto alius pauca, mera, biliosa deiecit. Quinto omnia exacerbata sunt, tremores manebant, somni erant tenues, alius constitit. Sexto sputa varia, subrubra. Septimo os est distortū. Octauo omnia exacerbabantur, tremores etiamnum permanebant. Urinæ à primo ad octauum vsq; diem tenues, decolores, quæ suspensionē habebant nubilosam. Decimo sudauit, sputa subcocta, iudicatus est, urinæ circa iudiciū subtenues. Quadragesimo ab iudicio die Suppuratio circa sedē, et Strigurosus factus est Abscessus. Π.Π.Ο.Υ.Μ.Υ. P.M.V. Q.S. Id est, Probabile Multitudine Vrinarum Quadragesima Sanatum.*

Cætera huius orationis narrationē continent symptomatum & dictione & sententia apertam: frequentia nāq; sunt acute ægrotantibus. Quorum & in libro præfagiorū perspeximus facultates, & in libro horum ipsorum vulgarium morborū primo. Præterea non pauca in secundo sunt dicta, quæ conferunt ad explicandos ægros. Cæterum cū sextū diē exponeret, quia sputa dixit varia, subrubra, neq; ascripsit vel pleuriticum Pythionē, vel peripneumonicū fuisse, inquirendū reliquit nobis, an eēt possint alia ratione incidere acute ægrotantibus ea sputa, an peripneumonicis solis & pleuriticis. Et arbitratur, vt videtur, etiā alia ratione fieri ea, cum in pulmonem vitiosi succi confluant, cæterum hi prorsus pauci, vt viscus nō inflāmetur. Nam nō fuisse nec pleuriticum nec peripneumonicū hinc liquet, q̄ Hippocrates nō meminerit, nec nominatim horū vitiorum, nec ab inseparabili eorū vllō symptomate. Meminisset. n. doloris lateris, vel dyspnœæ, hoc est difficultatis respirandi. Neq; eēt capite offenso aliqñ animaduersa eiuscemodi sputa sunt: at cū tussi, dyspnœæ, & lateris dolore aliqñ cernunt talia sputa. Ac duos vidi citra febrē, q̄ talia sputa colore pallida extussirēt. Sed alterū paulatim febriculæ paruę exceperunt: quo factū est, vt in longum tps ducta affectio pmanentibus febribus tabidū hoīem indicaret: Alterū absq; febre, cū talia expueret cōtinuis diebus paucis, nihil est malī cōsecutū. Quamobrem est pbabile in primis thoracis regionibus, vbi est cōtinens ad vltimas ceruicis vertebra, affluentia aliquā humorū cōstitisse non multā, quæ dyspnœæ nō esset excitandæ, q̄ nō referat magnopere ad officij respirationis primū intercostale: Sed cum istud esset vitij in neruorū radicibus, qui ad manus pertinent, neruicq; degrauarentur, tremulas effecisse manus. Nam ex primo intercostali & vertebris ei superpositis neruū enascuntur, qui musculos manuum mouent. Hæc inde cōfirmantur, q̄ tremores vna cum sputis, quæ successerūt, permanerent: & etiā q̄ vbi aliquod in his signum apparuit concoctionis, non amplius fierent tremores, morbusq; tolleretur, cum iudicium consequerēt per sudores. Et quanquā inconcoctę essent vrinę, sputorum tñ concoctio iudicauit, & iudicium adduxit, vt neutrum signū quod solet denotare, falleret. Siquidem æger quando gemina teneretur affectiōne, vna febrili in succis, quos continent venę: altera quā modo diximus, in thorace: prior in totum non est depulsa sudoribus, nā incōcocta etiamnū erat: sed recessit altera, q̄ nihil esset, prorsus in thorace residui. Itaq; hūc ille in modū scribit / decimo sudauit, sputa subcocta, iudicatus est, vrinę circa iudiciū subtenues / indicās quæ in præfagiorum libro de tenuibus vrinis, quæ duplices sunt, tradidit. Primæ sunt hæc:

Quoad

« **A** ¶ Quoad vrina rufa tenuisq; sit, incōcoctū morbū significat. Alterę hęc: ¶ Si vrinas tenues et equa-
 « biles diu reddat, & reliqua salubria sint signa, his abscessus in locis portenditur septo transuerso
 « subiectis. Quare ad finem eorum, quæ acciderūt Pythioni, ad verbum sic scripsit/ quadragesimo
 « à iudicio die suppuratio circa sedē, & strāguriōsus factus est abscessus/. At quia & tremoris ma-
 « nuum & nugarum primo statim die meminit, & in sequentibus scripsit /omnia exacerbata sunt/
 « ac in septimo die addidit /os est distortum/ discutiendum venit, vtrum increscēte cerebri malo, an
 « deorsum diuertente, os sit detractum. Atqui videtur ex ijs, quæ subdidit, migrasse in regiones in-
 « feriores, non consensisse cum cerebro illas: fortasse q̄ homini missus sit sanguis, itaq; mirificā con-
 « secutus opem sit. Sed nec dum primis diebus quicq̄ apparebat sputorum eius quæ in latere est af-
 « fectionis, nō propter ipsius malignitatem. ¶ Scimus. n. grauissimas peripneumonias esse & pleu-
 « ritidas τὰς ἀπύσους i. in quibus nihil expuitur, vt ēt ipse docuit Hippocrates: Ceterū hīc nō ob
 « morbi grauitatem cēsendū est nihil primis esse diebus sputi redditū, verum quia ad primū solum
 « intercostale constabat affectio. Quod si ēt ipsa difficilis erat, in eo tm̄ loco facta erat, ob idq; nihil
 « expuebatur. Itaq; potuit auxilio missi sanguinis succis reuulsis, qui hoc loco affluebant, initiū ha-
 « buisse concoctionis affectio sexto die, vbi meminit primo sputorū. At quod de die decimo com-
 « **B** memorādū produxi, id est: Neq; in his vulgariū morborū libris est plane quisq; iudicatus die deci-
 « mo, neq; ipse asseruit vsquā esse decretoriū diem decimū: sicut dixit non raro vndecimum. Habes
 « capita in cōmentarijs de diebus decretorijs collecta eius oīa, vbi ēt quadragesimus ostenditur, nō
 « quadragesimus secundus, morbos iudicare: vt quorundā fuit opinio, qui circuitus dierū decreto-
 « riorū fieri integris septimanis ducebant. Quod si ob id solum arbitretur quis non esse morbū iu-
 « dicatum in totū, q̄ die decimo sudarat nō vndecimo Pythion, nō recte existimet. Nā iudicium nō
 « integrum eo, q̄ haud dum sit concoctus morbus, necessario fiat. Multos enim cū ipse conscripsit
 « Hippocrates, tū nos conspeximus diebus decretorijs nō ex toto iudicatos per solā vrinę inconco-
 « ctionem. Hęc si ambo coniuncta sint, † imbecillis decimo die, & vrinæ incōcoctio, nō oportebat
 « fortassis hōiē iudicari, aut nō salubriter sanē & decretorie. Potuit igitur cū vndecimo esset scri-
 « ptū, non decimo, statim ab initio in eo esse offensum, qđ in alijs multis cernas: quę ab ijs, qui primi
 « descriperunt, neglecta in perpetuū manent. Sed de die decimo hęc satis sint. Iam animaduerte-
 « re interest nō obiter, quā nubilosam esse suspensionē sit cēsendū. Nam in præfagijs est scriptum:
 « ¶ Nubes in vrina peruectę si albæ sint, sunt bonę: sin atrę, malę. Neq; igitur vrina nubilosa in præ-
 « fagijs, neq; suspensio dicta est, quā in eo libro accurate vniuersam sit in acutis morbis præfensionem
 « **C** ex vrinis persecutus. Ac ne interpretum quidē quisquā, quam esse nubilosam vrinā Hippocrates
 « velit, enarrauit. Equidem, quæ mihi probantur hoc inquirenti, referre non dubitabo. Nubis no-
 « men solent medici ab aere ad vrinam transferre, siue Hippocrates hoc nomen primus pro aliqua
 « eorum, quæ pēdent in vrina, specie, vel vrinarū: siue his alius attribuerit. Vt ergo in aere interim
 « tēpestas sit, vbi nubibus cōdensatus sit atris, caliginosa: interim purus apparet & serenus, † viden-
 « turq; nubes per eū quædam disiectæ, ac tum aer nubilosus dicitur: quo quidem tpe nubium cer-
 « nimus colorē non exquisite atrū, nec lucidum, sed inter hos medium: Haud aliter vrinam mihi &
 « suspensionem appellare Hippocrates nubilosam videtur, quæ nec colore sit albo, nec etiam planē
 « nigro, ceterum horū medio. Quæadmodū igitur alba quidē suspensio bona est, nigra vero praua:
 « sic quæ inter has mediā, neq; exquisite bona, neq; praua est, sed mediā. Quare Pythionē talem est
 « suspiciādum habuisse suspensionem. Nam alba si esset, iudicium non efficeret non completum: si
 « iam atra, non probū. Qm̄ vero inter albā & atram intercedebat, bonum est factū iudicium, sed nō
 « absolutum. Quod erat reliquum, quadragesimo die in duplicem erupit abscessum, quem ēt non
 « probe interpretantur, cum per consensum abscessus in sedem putent Pythioni stranguriam acci-
 « disse: cum ipse scribat Hippocrates, simpliciter interim factam esse stranguriam, interim non sim-
 « **D** pliciter, sed adiungat illi abscessus nomen: vt primo de vulgaribus morbis libro, in secunda tem-
 « pestate, vbi ita scribit: ¶ Solum vero bonum, maximumq; inter signa quæ fiebāt, quodq; multos à
 « maximis periculis vindicauit, hoc fuit, quibus ad stranguriam diuerterent, & in hanc abscessus fie-
 « rent. Nam appellat etiam abscessus, qui excretionē noxiōrum humorum sunt facti, nedū qui decu-
 « bitu: & merito: quo modo in dysenteriam alio loco, sic hoc loco in stranguriam, factos ait absces-
 « sus. Nam mali humores, quos habēt venæ, vtrāq; expurgātur excretionē. Ergo id in ipsa secunda
 « tempestate de vrinis, aliquāto ante locū, quem modo protuli, hoc pacto scripsit: ¶ Strāguriōsæ nō
 « nephriticę, sed his aliā pro alijs. Cum. n. per morbum ob renum affectionem stranguria fiat, hanc
 « ipse ab ea quæ in secunda tēpestate facta fuit, separans, ratione abscessus, adiecit stranguriōsæ non
 « nephriticę, sed his aliā pro alijs, i. pro venarum vitioso humore, ac febris huic succedentibus, in-
 « ciderūt purgationes, per vesicam excretis vitiosis humoribus, vt non nunquā per intestina. Mord-
 « dicatio itaq; ab excrementis, quæ acria erant, profecta stranguriam inducebat. Vesica enim, vt est
 « ostensum, ad reddendam vrinam in stranguria prius properat, q̄ iusto sit eius modo impleta, dua-
 « bus de causis, vel q̄ eius non ferat qualitatem iam mordacis: vel q̄ per debilitatem: prius, q̄ sit vri-
 « na coaceruata, vt pauca planē sit, grauetur. Eiusmodi igitur Pythionē dicit abscessum habuisse:
 « nec scripsit simpliciter hoc pacto, stranguriōsus, sed adiunxit, abscessus. Habet. n. in hunc modum

in Prog. cō. 1.
 30.4.200. h
 Ibidem. t. 34.
 201.5

1. & 1. de Mor-
 bis, & in Ino-
 tionib' coelis.

† decimi dies
 imbecillitas.

Ibidem. t. 29.
 200. g

† Additur in
 antiquis, πo-
 τὲ δὲ ut sic uer-
 tatur: interim
 vero ēt iudicatur
 nubes & c. et
 ita oīno uide-
 tur legendum.

1 Epid. cō. 1. t.
 41. 3. 111 f

Ibid. t. 8. 109. a

dictio /suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus/. At alterutrū cōmittūt, vt ea E aut pretereant, aut male multi interpretes enarrent. Morari vero in ijs non est necesse, de quibus semel hic statui dicere. Ego esse ducebam melius, quę longo tpe indagauī, & certo iudicio inueni, hæc literis sola proderet citra vllā malorum interpretum reprehensionem. Sed quia quidam propterea, q̄ nequaquā puerilibus disciplinīs instructi fuerunt: nō nulli vero & natura ad intelligendū tardī, cū sint, vbi incidant in quorundā scriptorū nouas cōmentationes, hac ipsa sola capti nouitate eas celebrant: ideo sum adductus, vt semel aliqui istorum interpretum mētionem facerē: cum etiā ipse dixerit Hippocrates: || Extraneū, quia nō assequunt, celebrāt prę consuetō, quod iā bonū sciunt esse: & absurdum præ aperto. Quare quō lectores nostrorū cōmētariorū pramoniti, qui mores sint malorum interpretum, eos queant agnoscere, prolixius mihi hic certū est de his agere. Nec vero queratur quisq̄ de sermonis prolixitate, habiturus eū ad malas cognoscēdas interpreta- tiones pro adminiculo. Atq; est vnū istarum genus, quod in proposito ægro quidā fecerūt, quo- rum vnus ascribam ipsa verba, ne quis me de illo existimet mentiri. Atqui Telluris edes, intelligit Cereris. Apposuit autē edes forte ad demonstrandam causam, vnde manuū illi tremor & morbus incidit, vt illi cui propter mensium suppressionem, vt est verisimile, q̄ otiosa ea esset pars. Rursus in sexto scribit, || viro absente feriatā illo mēbro mulierem, sublatīs ad os mensibus, barbam produ- xisse: quod quid est aliud q̄ fœminā in virum mutatam? Sic igitur Pythion dum coitu abstinet, q̄ ad solum sanū curam conferret, in morbum incidit. Hæc vnus est ex interpretibus oratio, qui se ipse hac re conuincit, q̄ cū crebro Hippocrates quidē noiatim domicilia cōmemoret, hic non illo- rum oīum enarrationē, sed planē paucissimorū conscribat. Nam si nō temere domicilia sint egro- rum prodita, sed indicent et aliquid quod ad artē faciat, qui in paucis ægris eorū vim exposuit, præ terijt aut in alijs ijsq; permultis, parum suo functus est officio: vt, verbī gratiā, de primo, quem in vulgariū morborū libro primo descripsit. Nam || Philiscus, inquit, q̄ prope mœnia habitabat. Deinde, || Epicratīs vxor, quæ egrotabat apud Archēgerē. Tū, || Eratinus, qui ad Bootā torren- tem habitabat. Mox, || Clazomeniū, qui iuxta Phrinichidai puteū decūbebat. Postea de muliere quadā, || Dromeada, inquit, vxorē, quæ filiā erat enixa. Inde, de || alia muliere, quæ in litore decū- bebāt. In hoc item tertio de vulgaribus morbis libro multos inuenias alios scriptos ægros ædibus adiectis, vbi cōmorarent, quas oīno non enarrāt. Ac || Chærio, inquit, qui apud Demonetū decū- bebāt. Deinde, || Eurianaētis filiā virginē ignis corripuit. Sub hæc, || Quædam, quæ angina erat correpta apud Bitonē. Postea, || Adoleſcētulus, q̄ in foro Mēdaciū decūbebat. Et qd multa opus est recētere, cum tali scriptura liber penē sit totus refertus? Sed ad institutū reuertamur. Qm̄ cō- plures ita sunt descripi ægri, vbiq; oportebat, aut nosquā domicilia exponere. Verū hæc tenus q- dam interpretes librorū adeo cōtēnunt auditores, vt ego Alexandriā quondā huiuscemodi audiue- rim de quodā ægro interpretationē in libro primo de vulgaribus morbis descripto illo capite, cu- ius est initium: || Silenus, q̄ in Platamonis edibus habitabat. Nā exponendis Hippocrates ijs, quę illi acciderant, ita scribit: || Noctem insomnē duxit, multa verba, risus, cātus. His igitur acclamabat, qui enarrabat librū, scilicet Σειληνός erat i. lunaticus. His præ admiratione discipuli in clamorem eruperunt. Non nulli interpretes tam sunt arguta sedulitate, vt querāt, vtrū in Platanonis habita- ret ædibus Silenus: Quidā p̄ m Platamonis scribendū esse putēt: quidā per n Platanonis. Simili- ter querūt isti interpretes, vbi dicit Hippocrates: || Decūbebat in theatro, θέντρον ne satius sit feri- bere, an θέατρον. At eos qui in his tempus terunt, reprobant: hos vero, qui per ea quę in Prædi- ctionibus & Coacis præfagitionibus produunt, historiā ægrorū in his libris exponūt, multi suspi- ciunt. Sed q̄ sint vitiosa, quę in libro prædictionum sunt tradita, certis declarauimus cōmētarijs, quos in illū librū scripsimus. Nam eius libri videtur auctor ex vno sæpe aut duobus priuatis exē- plis sibi conspectis vniuersalia facere decreta. Demonstrauimus item multos eum concursus face- re, ex genere dissimilibus signis coactos. Et vero etiā declarauimus eam doctrinam tam numerosā habere quę concurrant, vt recenseri nequeant. Ad hæc illud est declaratum enarrandis ijs, quę scripsit auctor libri prædictionū, non posse doctrinā vllam esse meliorē, q̄ Hippocratis in præsa- gijs cuiusq; virtutē signi sigillatim tradentis: neq; n. aliter multis vnā cœuntibus quicq; præſciri. Proinde q̄ vtrunq; legerunt librū, prædictionum & præfagiorum, satis scio oīa his aperta esse quę diximus. Iam si quis prius nostros commentarios in eos libros editos legerit, poterit ille citra illa, quę sunt nūc à me cōmemorata, prauitatem animaduertere eiuscemodi interpretationis. At qui illos non legerint, ante volo illos vt hi consulant, deinde huc se recipiant audituri, & de ijs quę di- xi estimaturi. Siquidem cum nuper quiddam in manibus sumerem de commētarijs, quos Lycus Macedo in hunc librum cōscripserat, in expositione Pythionis tria offendī capita ex prædictionū libro citata, q̄ in primo ad verbū sic dicebat: || Tremula, obscura, palpantia deliria, magnā denun- ciant phrenitiam, quod Didymarcho accidit in Co. In secūdo sic: || Tremores, si sudoribus super- ueniant, repetere consueverunt. Ac tertium his erat verbis scriptum: || Vrinę à turbulentis vigilijs decolorēs cum nigris suspensionibus, deliriū portendunt. Hæc ex prædictionibus capita à Lyco sunt ascripta, quali ita Quintus in expositione huius Pythionis dixisset. Mihi vero, quando com- pulsus sum errores reprehendere (licet prioribus id commentarijs vitauerim) operæpretium videtur

¶ Fracturis, cō. 1. t. 6. 7. 225. b

6. Epid. sect. 8. in fine.

A 1. Epi. cō. 3. t. 18. 3. 121. a

B Ibidē. t. 22.

C Ibidē. t. 25.

D Ibidē. t. 27.

E Ibidē. t. 28.

F Ibidē. t. 30.

G 3. Epi. cō. 1. t. 2. 3. 135. e

H Ibidem. t. 3.

I Ibidem. t. 4.

K Ibidem. t. 5.

1. Epid. com. 3. t. 19. 3. 121. e

Ibidem.

1. Epid. cō. 2. t. 83. 3. 116. b

A 1. Prorrh. com. l. t. 33. 4. 168. a

B Ibidē cō. 3. t. 13. 181. a

C Ibidē. cō. 1. t. 4. 162. e

A videtur istorum interpretationum prauitatē detegere. Primum ijs, quæ dicta de Pythione sunt, non cōgruit illud ex prædictionibus caput, Neq; n. cum silentio, neque magnopere phreniticus fuit. Nam cum librum prædictionum enarraremus, quæ sint deliria cum silentio ostendimus: & quare magnopere ea phrenitica appellauit: Quorum fuit in Pythione neutrum, siquidem nec cū silentio delirabat, & modice insaniebat. Secundum caput, in quo dicit, Tremores, si sudoribus si perueniant, repetere consueuerunt. contrarium demonstrat casus Pythionis: nam non succedebant, sed à primo vnà inuadebāt, pōsteaq; die decimo sudauit. Itaq; non videntur tremores sudoribus, sed tremoribus sudores successisse. Reliquum & tertium caput, vbi ait, Vrinæ à turbulētis vigilijs decolores cum nigris suspensionibus deliriū portendunt. recte atq; ordine esset citatum à Lyco, si Pythion vigilasset primum vnà cum turbatione, & vrinam reddidisset nigra præditam suspensione, itaq; desipuisset postea: verum quia neq; minxit talia, nam nubilosa suspensio permultum à nigra distat: neq; à vigilijs turbulentis phreniticus euasit, sed à primo statim die delirauit: non est recte adductū. Nā quid causæ erat, quin diceret suspensionē atram? aut vigilijs primo vel secundo die: post has, primo dierursus: mox deliriū? Immo vero Lycus ipse cum vocabulū nubilosam interpretaret, non fuit ausus dicere ab eo atrū denotari. Quare superfluo hæc adiecit (si quidē dicendū est superfluo non modo ad propositū inutilia, sed et oīno falsa) & præcipua quæq; Hippocratis sermonis neglexit aduertere, Quæ tremorum affectio sit: Qui in tremulis manibus locus affectus: Vnde varia spūta, et multa his succedētia: de quibus ego disputauī. Oīno enim nihil horum considerauit: & quod profus non erat inquirendum, pro quæstione sibi obiecit ad verbum, sic: Septimo die os est distortū. Videf quod hic narrat, cū dicto pugnare, quod in aphorismis sic habet: || In febre non intermittēte si labrum, vel oculus, vel nasus, vel supercilium peruertat, vel nō videat, vel non audeat, debili iam corpore, quicquid horum euenerit, mors in propinquo est. Hæc Lyci est oratio, sibi in eo scrupulum mouentis, quod omni vacabat ambiguitate. Nam in aphorismis dixit, corpore iam debili: atqui Pythioni non debili distortum os est. Iā et extricando ipse hoc quod posuerat Lycus, nihil ad solutionem attulit aliud, ac id ipsum, quod nūc diximus. Itaq; quod erat apertum, tanq; dubium proposuit: aliorum quæ ad artem referunt, nihil quæsiuit, nec q̄ esset Pythioni affectio, ob quam antedicta symptomata sint cōsecuta: nec qui locus, aut q̄ essent affecti. Ac ne de sanguinis missione quidem p̄termissa admonuit. Humorū et tēperamentorū non nunc tm̄, verum nec loco alio vllō in enarrandis ægris, aut cœli statibus, mentionem fecit, quæ in primis Hippocratis librū enarranti erant cōsideranda: Sicuti, si Asclepiadē interpretaretur, pori & tumores incompactaq; elemēta & latio ad tenuitatem erant illi declarāda, q̄ ad hæc ille principia omnia reducat. Calidum vero, frigidū, humidū, & siccū Hippocrates causas statuit, quēadmodū ambiente aerē, in animantium corporibus: Itidē quatuor humores inter sese temperamēto distantes sanitatis auctores æque ac morborum esse: Sanitatis, vbi ex equo sunt inter se moderati: Morborum, vbi eorum maior sit aut minor copia, aut de propria sede cōmigrarint in alienā. Itaq; ad hæc principia et qui ante Lycum & Quintum, aliquē Hippocratis librū enarrauerūt empirici, vniuersa referre student: velut in fabula agunt quidā solā, quam habent impositam, personam. Nam vt Erasistrati interpretis recte de humoribus & temperamentis sileas, ita si quicq; dicere in scripta Hippocratis instituas, merito ad ipsius vocem interpretationē dirigas. Fortasse ergo vt adulterino æmulo Hippocratis, veniā dare Lyco, vbi offendere videatur, æquum sit: ni hoc exprobres, q̄ cū interpretationes scribere nō valeat, agat fabulam: quippe quod est assimile huic, si aggrediaris comœdiam vel tragœdiam, cū actor esse nequeas. At vero si ad hos te cōuertas, qui Hippocraticos sese nuncupant, vbi iuxta ac alieni & adulterini sectatores errant, immerito illis ignoscas. Iam cū istorum errores absint non solum ab Hippocratis sn̄ia, sed ab ipsa rerum veritate, duobus eos nominibus insecteris. Siquidem melius est nihil, atq; si ambobus interpretis his scopis constet, vt simul & consentanea cum scriptore & vera dicat: qui alterū tm̄ obseruat, hoc est reprehendendus, q̄ dimidium corruperit totius. Interpretis vero, qui neq; vera dicat, neq; consentanea cum auctore libri, maxime censendus est peccare. Sabinus quidē eiusq; auditor Metrodorus germanissimi illi quidē inter præcos Hippocraticos habiti fuere: est tm̄, male vbi videatur Hippocratē enarrare. Verbi gratia, in proposito ægro ita ad verbū dicunt: Nā vt conuulsio à vacuatione et repletione proficiscitur, haud aliter tremor, qui parua est cōuulsio, à contrarijs efficit. Ac causa quidē, quāobrem hæc vitia fiant, dogmaticorum virorū est, nō empiricorum, attendere: atamen ea cognoscere, & discernere alterum ab altero posse, empiricis est necesse. Hac sanē in re primum videtur Sabinus falsus, q̄ paruam dixerit cōuulsionē tremorem esse. Nam toto genere inter se differūt hi affectus: nihil vero nūc interlit, affectus voces an symptomata, functionū noxas. Neq; n. affectiones certæ sunt in solidis animalis partibus, vt œdema, & inflāmatio, & scirrhus: sed sicut actiones dum fiūt, consequunt vt existant, non quia constāter & secundū habitum insunt, ita & affectus quoq; earū. Nam cum oīs in actione positus motus sit: sitq; quidam in animalibus motus volūtarius, vt alter inuoluntarius & naturalis: offensæ volūtarij in motibus fiunt musculorū, à quibus et cum secundum naturam fiunt, scimus obiri. Sed quod in eis est secundum naturā, vnū est & simplex: Quod est præter naturam, in primis fit duabus differentijs, aut præter voluntatē, aut de voluntate, non tm̄

secundum naturam. Sed hoc loco secundum appetitum dicas, an secundū volūtatem, nihil inter- E
est. At vero motuū, qui citra voluntatem fiunt in volūtarijs instrumētis, quę ad motū sunt cōpara-
ta, hæc conuulsio, illa vocatur palpitatio, alius rigor, inter sese diuisi. Sed plene de his integro volu-
mine differuimus. Iam motus volūtarius, qui nō secundum naturā, obitur, vna est forma, q tremor
appellat: de quo necessariū est, qm̄ alios huius gratia attigimus, hic verba facere. Fit ergo Tre- A.1.3.f.2.c.
mor nō tm̄ in musculis affectis & neruis, sed etiā bene valentibus, vbi q̄s vltra vires onus attollere 208.d
moliatur, aut manibus baiulādo, aut imponēdo humeris. Itaq; nō nulli cōspiciuntur robustissimi
adolescentes, dum onus portant prægrauē, cruribus tremere, maxime vbi ascendere scalas tentent.
At illis quod in maximis molibus, hoc senibus & alia ratiōe infirmis vsu venit in minoribus: nam
sunt hæc etiā grauiā imbecillibus. Sunt iam etiā certe affectus animi, q tremorem inducunt. Nam
in libro de humoribus dictum est, per abruptum trāseunt, metu scilicet vires deiciente crura tre-
mere: nec non si quis alius in se inuadentē conspicatus bestiam sit, aut latrones aut hostes metuat.
Recte igitur in cōmentario de tremore cōuulsione & rigore, ex infirmitate viriū semper tremo-
rem fieri demonstrauius. Quæ qm̄ sua sponte interim sint infirmę: interim, ppter affectum ani-
mi: aut etiam haudquaq; per se affecta, ab onere graui hoc patiūtur: tres eius causarū esse diximus
differentias, instrumentorū intemperiem voluntati attributorū, affectū animi, grauitatē oneris. F
Quare si, q nec metuat, neq; molem sustineat, tremat, alterum certe, aut organorum est intēperies,
aut in ipso corpore pōdus circa musculos aut nervos. Verū sermoni nō nulla subest dubitatio, de
qua in cōmentario De tremore conuulsione palpitatio & rigore, verba feci. Nam quibusdam
videas manus & caput tremere præter corū mēbrorū mouendi studiū: ac ideo esse falso videtur di-
ctum, si instituerit quis aliquid agere, euenire. Ceterū si intelligas reclinata in ceruicale ceruice si-
sti capitis tremorem: manusq; depositas, sic ne has quidē tremere: credes esse recte dictū, quibus
ocia quodcūq; mēbrū, hoc esse à tremore immune: sin attollāt, aut sublatū illud seruēt, tū sympto-
ma illud incidere. Tm̄. n. abest vt qui ita agunt, musculis quiescant, vt oppositos inter se musculos
simul moueāt. Vt in manu, qui attollunt, & qui hoc membrū detrahunt, extendūt eā & flectunt:
& validiorum viriū est opus ijs, qui manū in angulū ductam sublimem seruāt, q̄ qui extendūt aut
flectunt. Nam qui extēdunt, vno genere musculorū operant, quod cōparatū est ad id operis, feriā-
tibus interim ijs, qui flectunt eam. Atq; cū flectūt, agunt ijs qui ad flectēdum sunt accommodati: &
in ocio sunt, qui extēdere possunt. Quod si eleues in angulum ductam, & sublimē retineas manū,
nec flectas, nec extēdas, vtriusq; musculis æqualiter operaris, vt in tetanis quos vocāt. Est igitur nō
minori robore opus ijs, qui in eadē figura vel crus, vel collū, vel manū seruāt citra futurā solidi cu- G
iuspiā corporis vehementis sustētantisq; membrū. At cū longē partiū ponderi, quæ vehuntur, vires
motrices præstāt, citra negociū attollunt, citra negociū eas sublimes seruāt: At vero si multo sint
inferiores, sicut in resolutis, haudquaq; possunt eleuare: Quæ si pares sint, vicissim succūbunt: vin-
centes seruāt immotā manū sublimem, superata, delabi sinunt. Hoc mihi cogita continēter in hūc
modum fieri, vt simul ac superiores sint, mēbrum sustollant: mox victæ à mole eorum quæ eleuan-
tur, permittāt pessum ire: simulq; vires illorū rursus victrices corripientes ipsa iterū erigere studeāt.
Deinde cum singulis tēporis momētis fiat hæc vicissitudo, vt quod est infra, confestim attollatur:
& quod membrū alleuat, extemplo detrahatur: non prorsus incōcussum seruetur & stabile mem-
brum, tum nec motus habeat in vtrāq; partem insignes, vt qui breuibus interuallis & temporum
& locorū seruentur. Atq; talis est motus tremor, vt quæ longius sum in libro supra cōmemorato
persecutus, paucis cōplectar. At quę fit in morboſo rigore partium concussio, absq; volūtate obi-
tur & contrariorum motuum magnis interuallis sese mutuo excipientium vna cum frigoris sen-
su. Huius alius affectus est quodam modo germanus, musculorū & neruorū, quæ cōuulsio appel-
latur: ac in eis per totum similis illi atq; iisdē organis fit motus, qui cū de voluntate moueātur, fit:
ceterum in eo tm̄ differt, q̄ præter volūtate, vbi cōuelluntur, mouent. De palpitatioe necesse hoc H
loco non habeo differere, ne cogar simul de pulsu dicere, qui aliquid habere cū palpitatioe cōmu-
ne videtur. Satis. n. iā vel de tremore productus mihi est inuito sermo in explanatorio libro. Qui
aut ad vnguem volet oīa prædictorum symptomatū perspicere dignotionē, & originem, legat li-
cet librum, vbi illa exacte oīa tradidi: qm̄ & de singultu, tussi, sternutamēto, & non nullis id genus
alijs motibus egī in causis symptomatum, vbi dignotiones & differentias motuū, tum vero etiam
causas, à quibus procedāt, percurri. At Sabinus in oībus illis nunc plus nūc minus præterijt. Itaq;
contra Quintus & Lycus vt isto saniores probādī sunt, q̄ ne aggressi quidem de his sint dicere, sed
vt empirici interpretationes fecerint. Tamenli empirici quidā, vt dixi, in fabula impostam perso-
nam agant, Hippocratis librum enarrantes vt Hippocratici, Erasistrati aliquem & Herophili &
Asclepiadę atq; aliorum istorum, perinde ac si de cuiusq; sint eorum secta. Igit quod semper dico,
vbi hic quoq; cōmonero, alio transibo. Singulorum, quę scire medicus debet priuatim est disci-
plina tradenda, ac tum ad enarrādos accedendum libros Hippocratis: & conclusiones demonstrā-
dæ singulis locis memoriæ gratia, at ipsæ tm̄ demonstrationes non cōmemorādæ: quod quidē nos
præstitimus. Ex ijs vero qui in opera Hippocratica scripserunt explanationes, nemo quisquā, cæ-
terum lapsi sunt in his oēs. Etenim alia est, quæ ipsas res tradit institutio, absoluta constans suscipi-
explicatione:

A explicatio: alia, quæ in explanatione consistit librorum: cuius non est vtriusque idem institutum. Nanque quæ per fusam explanationem fit, spectat veritatis inuentionem: in explanationibus propositum est sententiam senis, cognoscere. Qui ergo ante singula exacte didicerit, hunc denique ad veterum librorum explanationes accedere oportet: vt tamẽ primum senis sensum valeat inuenire: secundo loco, recte ne ille, an secus sit assertus: simulq; admoneat demonstratorum in opibus de vnoquoq; medico p̄cepto. Qui vero interpretes suis dictis nequeunt demonstratiõẽ inferre, auditores loquacitate obtundunt: itaq; à scriptoris sententiã retrahunt, volentes sua verba ex illis fidẽ habere: quãobrem de capite ad caput transeunt, quæ ne ipsa quidẽ quicq; ad rem propositam referunt. Porro fieri non posse, vt in explanationibus demonstratiões disputatiõũ, qbus parium tur sciẽtiã, scribantur, ex iam dictis planum est. Nam qñ Hippocrates nõ in Pythione modo verũ in multis etiã agris prædictorum symptomatum meminĩt, si quidẽ nusquã demonstratiõibus cõprobes placita, nullã animis discipulorũ, quæ sciẽtiã pariat, doctrinã infundes. Quod si tradas in quibusdam agris demonstratiões, in quibusdam prætereas: atq; in primo morborũ vulgariũ, verbigratia, eas oẽs persequare, in alijs ad illas reiicias: facies tu quidẽ, quod diximus, vno in libro absolutissimam tradendo cum demonstratiõibus doctrinam, in ceteris eius conclusiones adducendo. Sed id ipsum tñ vtroq; est modo absurdum. Nam in primum vulgariũ morborũ librum, si hunc enarres, primum quinquaginta commẽtaria sit necesse scribere, & singula aut bina in singulos alios. Itaque cogaris, si aut prælagia aut aphorismos legere velis, ante quinquaginta illos libros euoluere interpretantes primum librum morborũ vulgariũ. Haud secus si ab alio quopiam cœperis cõmentaria scribere, in illum quinquaginta scribes: qui autem aliũ legere volet, ante oĩa necesse habebit quinquaginta illos libros legisse. Atqui multo præstabat singulas quæstiones, vel præcepta, vel quolibet noie appelles, esse singulis descripta libris, atq; hos tñ consulere, vbi firma imbui sciẽtia de ijs voles, quæ in ipsis prodita sunt. Ideoq; nos cum de tremore conuulsione palpitatiõis & rigore, tum de alijs oibus, lucubratiões ædidimus separatim: & demonstratorum in interpretando vsurpamus conclusiones. At Sabinus, cum neq; demonstrauerit vsquã, quid inter hos quatuor intersit affectus, tremorẽ palpitatiõem conuulsionem & rigorem: neq; vllam, si nõ planẽ veram rationẽ & demonstratiuã, at verisimilem adduxerit: primum esse tremorẽ allerit par uam conuulsionem, paulo post speciem esse tremorem cõuulsionis dixit. Verum quod me ocysus his reprehensionibus, quas inuitus institui in improbos interpretes, explicem, Esto tremor conuulsio, aut conuulsionis species: iam ab eo discamus, quo modo Pythioni inciderit. Stomachum, ¶ C inquit, homo affectum habebat: atq; manus, quæ cum illo haberent consortiũ, tremebant. At nec incõmodum illi vllum fuisse ad stomachũ, docere quisquã potest, q nullum sit symptoma noiãtũ in narrandis Pythionis accidentibus, qd̄ indicare stomachi valeret vitiũ. Nec stomacho esse quicq; cũ manibus cõmune ostenderunt. Nam ipse ait fieri tribus modis consortia, aut pp viciniam, aut pp familiaritatem vel generis vel operis: Generis, vbi neruosum neruoso, venosum venoso, arteriosum consentiat arterioso: Operis, cũ mãme & thorax partibus genitalibus. Sed in nulla harum communitatum cõsentire manus possunt cum stomacho: neq; n. officium his est commune, neq; neruorũ consensus, quãobrem in manibus neruosum genus in cõsensum veniat stomachi affectũ. Nam stomacho à sexta deducta de cerebro propagine tribuuntur nerui: manibus à spinalis medullæ regione ad sextam, septimam, & octauã vertebrã. Itaq; quæ à sexta cõiugatione partes sunt neruos consecutæ, has stomacho consentire, non manus, conueniebat. Atq; de tremore hæc nungantur, qui propter abstinentiam veneris ducunt nimia humorũ copiam Pythionẽ coaceruasse. Quãq; venus vt vacuatione plenũ fieri nõ permittat corpus (tribuamus sanẽ hoc illis) stomachũ certe labefaciat nõ mediocriter, cũ eum veneris abstinentia, etsi corpus impleat, cõfirmet vt quod maxime. Nã non parũ absurdum sit cẽsere, si quis moderate viuat repleti humoribus hũc: neq; n. ¶ D his, sed ociosis corpus impletur. Quod si quis à venere se contineat, exercitetur tñ more athletarũ, fossorũ, & messorum, aut artem agẽtium aliquã manuariam, non colligat humorum copia. Verũ quia quæ sciunt, hæc nequeunt reticere, vsu venit sero discensibus dicere planissime pugnãtia, dũ importune verba funditant. Quid, n. attinebat scribere, dixisse Democritũ paruum morbũ comitalem cõcubitum esse: & Epicurum, nunq; prodesse veneris vsum, præclare agi si non officiat: nã ista oratio ad ægrotantes ob immodicam venere pertinet, nõ ad eos qui diuersam instituerunt rationem vitendi. Et quidẽ Sabinus hæc scripsit, nõ videns quæ insit in verbis pugnãtia. Iam vero absurdissimum est ob continẽtiam veneris delirasse Pythionem. Ferũt enim acervatã in cerebro genituram, multitudine id opprimentem, delirij symptoma efficere: vt solet os premens in capitis fracturis, & nostra manus, creare deliriũ. Quare iam monstrat, non se cuiq; cui terebra adigeretur, affuisse. Cum, n. aut digitis premas vnã cum membranis cerebrum, aut per vocatas membranarũ custodes, aut etiã ante perforatiõẽ os cõpressum has premat partes, deliria non existunt, sed cataphoræ opprimũt, motusq; & sensus perit: nã soporantur interdum magnopere ita affecti, vt in vehementibus apoplexijs. At vero cum etiã varia sputa dicant genitura retenta accidisse, præstat illes nihil confutare. Nam qui reprehendit sedulo, quæ nulla sunt digna sedulitate, se ipsum afficit concumelia. Atqui non hæc modo, sed longe protulerũt plura haud dissimilia illis: de quibus est

hoc vnum: Abscessum ad sedem aīūt ortum Pythionī pp loci vicinītatē, quo genitura excernit: E & abscessus in sede comitē fuisse strāguriā. Deniq; alia ēt afferunt, quibus adducaris veneris cōtinentiam non paucorum esse nec paruorum auctorē morborū. Et hæc cū scribant in propositis exponendis agris, Democritum proferunt & Epicurū nihil vnq; proficere affirmātes venerē. Et quod oīum est sapiētissimū, vt cōuulsiō, inquit, comitatē repletionem & inanitatē, ita cōsequuntur libidinem & continētiam cōia symptomata rationis & neruorū affectorum. Proinde horum nos sapientia inducti, ac fidē eorum verbis habentes, ne Athletis quidē a venere permittemus abstinerere, ne forte hinc conuellant, aut desipiant. Hæc scilicet omnia, insuperq; cætera, quæ narrauit Hippocrates accidisse Pythionī, iactant, perinde quasi illius morbo coitus abstinentiam præcessisse planē ipsi sit certum: tamen in initio dixerint verisimile esse a coitus abstinentia (quā illi ἀποσχίν vocant) hæc accidisse Pythionī: deinde obliti eius, quod initio modeste dixerant, verisimile esse: ac si planē ita se haberet, orationē instituūt. Et quidem vt apud Telluris eodem commoraretur, cur a venere sese contineret, nihil erat causæ, qui nec sacerdos nec ædituus esset deæ. Omnino enim de eo Hippocrates ampliorē mentionē faceret, q̄ q̄ iuxta Telluris templū habitabat. At si ēt ædituus aut sacerdos esset, nō erat illi in perpetuū necesse, vt a venere abstineret, quo modo si Dianæ esset vel Palladis sacerdos. Cæterum quod dudū dixi, reprehēdere sedulo, quæ sedulitate sunt indigna, F est absurdum. Quare iam finē corū faciam, quæ interpretes in Pythionem cōmiserunt errorum, ac me ad pximum agrum conferā Hermocratē, meoq; instituto interpretabor parua habita illorum ratione, quæ scripserunt quidā perperam, nisi multum res vrgeat. Sed prius de notis dicam.

¶ De Notis, Quæ sunt Singulis Aegrotis Adiectæ.

Miror huius libri, vt aliorum etiam Hippocratis multorum infelicitatem, quorum hi sunt dissipati, illi aliquid habent scriptis Hippocraticis adiectum. Rectius dicā fortasse infelicē nō fuisse librum, cæterū eius nos lectores, qui tempus in re pdimus inani. Ad exitū igit narratiōnis euentorum Pythionis ascripta est, Primum Π literæ nota, rectam habens in medio lineā sic Π, vt quidam scribunt noningentorum notā. Deinde scripta est Π literæ nota, nihil in medio habens. Mox ΟΥ, sub quam Μ, postremo Υ. Coacti igitur sumus, notæ hæc quid significēt, inuestigare: idq; incerti, Hippocratis ne sint, an alius ista singulis ascripserit agris. Verum nobis cum hoc ipsum cōpulli indagaremus, in mētem venit, Si vt hoc in libro eas inuenimus notas, sic in alijs etiam libris vulgariū morborum oībus comperissemus narratiōni eorū, q̄ agris acciderunt, ascriptas, non sit fortassis absolum ab Hippocrate dicere ascriptas: Nunc cum neq; in alijs libris inueniantur, neq; etiam in ipso hoc tertio in oībus æque exēplaribus, merito in suspitionem non nos tm venimus, sed maiores etiā nostri, ab aliquo esse ascriptas, fortasse qui discipulos detineret, vt possent declarare quasi quid mirificū, quod vnaquæque earū denotaret. Potuit ēt compēdium sibi quis solū facere utilitatis, quā caperet ex singulis agris: Vt in hoc ipso, quē commemorauimus Pythione, quod deductam per medium lineam habet Π, videi πιθανόν i. verisimile significare: Sequēs Π πλῆθος id est abundantia: a quo statim ΟΥ, scriptum, ὕρον id est vrinam, significare videt: vt ex ambobus significet πλῆθος ὕρων id est abundantia vrinæ: Deinde Μ quadragesimum nobis diē ob oculos ponere: Υ ὑγείαν id est sanitatē: atq; hæc ambo interpretari, quadragesimo diē hoīem conualuisse. Et collectam ex oībus notis hanc esse sniam, Verisimile esse ob abundantia reddita vrinæ propulsatum ipsum morbum esse, & persanatum hoīem quadragesimo diē. At hæc nō inueniri ascripta hoc modo in omnibus exēplaribus ante dixi. Nunc dico, nec in quibus inueniunt, in ns omnibus primū agrū habere talē notam. Ergo quæ exēplaria notas habent in fine ascriptas narratiōnis de Pythione, hunc habent in modū scriptas, Π.Π.ΟΥ.Μ.Υ. Porro q̄ rationi consentaneum sit vnāquæq; notā, quod modo dixi, significare, confirmāt illa, quæ alijs sunt agris adiunctæ. Nam vbiq; adiacet Π lineā habēs mediū intersecatē: Ad finē vero superstitibus Υ additū est, ὑγείαν denotans id est sanitatē: Defunctis Θ, quod scilicet θάνατον i. mortem indicat. Prima H igit q̄n ea significare vident quæ diximus: & media sint pbabilia, quippe q̄ Hippocratis de agris orationi esse cōsentanea possint: nobis quidē inanis labor in Pythione cōfectus est, & in alijs cōficiet, tps frustra terentibus. Sophistæ vero talibus exponendis vt vates qdā suspiciunt a discipulis.

AEGROTVS II

- 5 *Hermocrates qui ad nouum murum habitabat, Igni est correptus. Cæpit Caput illi, lumbusq; dolere, Hypochondrium molliter intendebatur, lingua initio adusta fuit, statim obsurdit, somnum non habuit, sitibundus non admotum: Vrinæ crassæ & rubentes, depositæq; non subsidebant: Ab aluo, combusta & non pauca exibant. Quinto Die reddidit tenues vrinæ, suspensionem habebant, nec subsidebant: Sub noctem delirauit. Die Sexto aurigmosus euasit, omnia exacerbatæ sunt, mente non constabat.*

Nec desinunt hic nugari quidam interpretes huius libri: sed ideo esse aīūt scriptum ad nouum murum, quod recens calce inductus homini obfuerit. Alij ab his dissentiunt, seduloq; student ostendere non propter calcem appellasse eum nouum murum, verum quod præter morem exclusis ventis, & cum iam ædes, in quibus Hermocrates commorabatur, non bene perfarentur, morbus hominem corripuit. Verum de loco satis, ac potius, vt id quod est dicam, nimium. De

A ijs iam quæ illi acciderunt, porro videndum est: ac eorum quæ aliàs demonstrauiamus, reuocanda memoria: de quibus hoc est, Tria esse prima febrium genera: vnum earum, quæ diariæ appellan̄t: alterum heclicarum: tertium earum quas acutas vocant, comites putridorum humorum. Atq; ex tertio horum genere febrem afflixisse Hermocratem hinc constat, q̄ cum incipit de illo facere verba, statim dicat Hippocrates, Igni est correptus. Nam, vt in alia historia scripsit // Quidam incalens cœnauit/ vt hoc vocabulo calens, febris mediocritatem ostenderet, quæ cœnatum tenebat, ita hic ignem appellauit validam febrem. At caput quoq; illi cœpit dolere vnâ cum surditate. Itaque ex his in caput liquet inualisse quandam humorum abundantiam. Declaratum iam est frigidioribus & pituitosioribus succedere somnos veterinos lethargicâq; mala: calidioribus aut profus mordacibus vigilias & deliria. Proinde cum vigilias eum tenerent cum surditate, & capitis dolore lumbiq; suspicari replentes caput humores consentaneum erat mordaciores esse. Vsu venit porro his, vbi cum calida febre & flagrante cerebrum offendat, sequi, vt didicisti, deliria. Quod si duos dies aut tres aut quatuor hæc symptomata durent, certius præscias delirium. Id quod hic accidit Hermocrati: nam exponendo quinto die scripsit delirasse hominē. Iam vero febrem fuisse qualis dicta est, vel lingue indicat symptoma. Quid nãq; dicit? Lingua in principio adusta fuit. hoc enim

1. Epid. cō. 3. t.
29. 3^a. 125. d

* *καρπιδες δι
κλισην αυτε
καρπιδες inter-
pres hic modo
soporem, mo-
do veterinum
vertit.*

B nomen eam omnino siccam significat fuisse: potest etiam nigram. At qui in tali lingua, febreq; tali, si absit ingens sitis, alterutrum indicat, aut mentem læsam ægri esse: aut ventris naturalem facultatem, qua subinde cibos appetimus, emori. Porro cum narrationi hæc sunt adiecta, Hypochondrium molliter intendebatur, in iecinore conijcias febrilis affectionis originē extitisse. Quia enim singulari numero quem vocant, dixit hypochondrium, alterum tantum indicat non vtrūq; fuisse intentum. Quando autem aut dextrum sit necesse aut sinistrum hypochondriū nos accipere, dextrum fuisse intentum sit verisimilius propter excellentiam, qua præstat alteri. Si quidem talia citra appositum & distinctiones proferunt. At qui etiam modus ipsius febris, & ipsius adustio linguæ, satis iecinoris affectum indicare possunt. Nam intentionem, quæ dicitur fuisse mollis, hypochondrij constat veluti vacuum indicare: nam vacuum significatur ex molli: huic est oppositum cū tumore, quemadmodum tensum laxo: Ac si ita diceret, dextrum hypochondrium intendebatur, sed citra tumorem, vel quia non magna fuerit inflammatio iecinoris, vel in simis partibus duntaxat quibus ventriculum amplectitur, cum gibba non dum vnâ cum simis in tumorem essent eleuata.

Iam ventris combusta excrementa etiam ignitionem huius visceris indicant. Quare si vrinæ ad hæc lethales accessissent, celerrime periisset homo. At quia vt talibus, erant mediocres, fieri spes

C posse vt producat morbus. Nam bonæ quidem vrinæ haudquãq; in isto affectu incidant: Rubræ vero spatio longo laboraturū hoīem, non tñ planè moriturum arguunt: vt in commentarijs in librum præfagiorū & prædictionum planum fecimus, vbi eius libri reprehendimus auctorem. Nam quæ alia de occasione ægrotantibus acciderūt, quia ad aliud refert, errat. Iam in ijs cōmētarijs prolixius sumus tū phrenitidis peculiaria signa persecuti, tum q̄ in libris Hippocratis citra controuersiam germanis, de quibus præfagia sunt, vniuscuiusq; facultatē signi exacte & sigillatim explanauit. At de rubris vel prubris vrinis verbū nullum fecit: sed de subrubra vrina cum mētionem facit, simul prubrarū vim indicauit. Atq; adeo de subrubris vrinis hæc scribit verba: // Si vrina fuerit subrubra, ac subrubrum quod subsidet, diuturniorem hæc quidē morbum q̄; prima significat, sed admodum tñ salubris est. Cum ergo sit subrubra, præter cæteras salubris quidē, longius tamen q̄; prædictæ trahat, quas ocysus dixit morbum exoluere, quæ magnopere sunt rubræ, longius significabunt spatium, cæterum non mortem quantum ex se ipsis, neq; delirium. Si quidem per flauam bilē in cerebro exundantem deliria oriunt: quemadmodum si ea sit adusta, vt iam transeat in atrā,

in Prog cō. 2. t.
27. 4^a. 200. c

μ. α. γ. ι. ω. δ. η id est furiosa. At vero sanguinē abundare incōcoctiorem & ferosiorē rubra indicat vrina, qui in venis videlicet iecinoris & profundū corporis continetur: vt flauam bilem ruffā & atra.

D Quid igit venit in mētem cum alijs non nullis, tum Lyco, vt hunc approbarent, qui in prædictionibus scripsit: // Surditas vrinæq; prærubræ, in quibus suspensiones non subiideant, delirium nūciant: qui morbo regio si corripiantur, malum est. Apparet enim ex ijs, quæ hoc sunt loco de Hermocrate tradita, auctorem illius libri vniuersale collegisse præceptum: sed longe aberrat & ab rei ipsius natura & Hippocratis sententia, tum vero ab ijs, quæ in ægrotis obseruantur. Nam rei natura demonstrat sicco temperamento humores & virtute mordaces in cerebrum elatos concitare vigilias & phrenitim: id quod in commentarijs de locis affectis ostendi. At Hippocrates tales humores cognouit, // flauam & atram bilem: humidum vero succum & frigidum, pituitam: nitillimum autem simulq; nobis familiarissimum, sanguinem: præterea vrinam, serum esse humorū in venis contentorum nos ille docuit. Quare ratio conuincit, vbi amplior semicoctus sanguis per vrinas expellatur, rubras eum has efficere, atque ideo diuturnum fore morbum, quod requirat scilicet ad concoctionem longius spatium sanguis: siquidem spatium temporis fiunt concoctiones. At non erit talis morbus, vt ab vrinis exitiosus, neque phrenitidi obnoxius. Sed non oportet hic nos longiores esse, posteaquam istarum iam orationum in commentarijs in prædictiones importunitatem prodiderimus. At enim cum crassas etiam fuisse indicet nec subsedisse vrinas, planè sunt illæ ex conturbatis & turbidis, vt solet hic appellare, quæ semper turbationem cru-

1. Protr. cō. 1. t.
31. 4^a. 167. f

de Natu. hum.
cō. 1. t. 25. 1^a.
30. f. Et 31. b.
t 32.

dam

dam annūciant multo præditam spiritu flatuoso, vt mustum. Quo fit, vt capitis dolores his vrinis E sint adiuncti, q̄ spiritus caput cum calidioribus succis petat: à quibus merito intenduntur vigilie, & periculum est delirij futuri, si acrimoniam humores obtineant. Hæc cum statim ab initio Hippocrates cuncta exposuerit & symptomata & signa Hermocrati accidisse: deinde nihil de diebus proximis prodiderit: durasse hæc ad quintum vsq; diem innuit omnia, ac tum se demum ad alia accessisse enarranda, vbi aliqua ex parte variassent. Proinde quinto dicit die, illum reddidisse vrinas tenues, quare ad eius diei expositionem transeamus. Quinto die reddidit tenues vrinas, suspensionem habebant, non subsidebant, sub noctem delirauit. Cum primū immutata prima vrina, & desipuit homo, die quinto scripsit Hippocrates, præterita, vt diximus, secūdi & tertij & quarti diei declaratione, nimirum q̄ eadem permanissent in his symptomata. Quare de tenuibus vrinis reuocemus ad memoriam, quid in præfagijs dixit his verbis: || Qui tenues crudasq; diutius vrinas reddunt, si cetera vt superfuturis portendantur, his abscessus in regionibus infra septum transfuersum expectandus est. Itaq; altero modo inconcoctus esse morbus significatur per tenues vrinas, vt etiā per crassas, vbi non subsident. Siquidem conturbate, sed dum depositæ sunt subsidentes, cōcoctionis alicuius indicant initium, potissimum vbi illico subsident. Quæ vero non subsident, vltra flatuosam turbationem crassitiem esse inconcoctorum humorum significat. Atq; ex his liquet morbum producendum: Insuper qua erat prauitate febris, & quia sub noctem delirauit homo, cū periculo esse coniunctū. Reliqua iam videamus, num esse his consentanea videatur. Auriginosus euasit, omnia exacerbata sunt, mente non constabat. Distinctio hoc tibi sit intentionis hypochondrij ex iecinore profectæ. Diffunditur etenim non nunquam per totum corpus flaua bilis, quod decretorium est, vt in aphorismis quoq; est eo libri loco declaratum, vbi ait: || Aurigo ante diē septimum mala est. Reduc item ad memoriam ante concoctum morbum, crebro te audiuisse, nullū quemlibet abscessum proficere, nedum auriginosum. Is enim impediri significat bilem, quo minus ex viscere expurgetur, & euacuetur per ventrem, vel pp oppilationem eius, vel inflammationem. Morbo aut iam cōcocto decretorie interim natura ad cutem excrementū reponit cum quorundam aliorū humorū, tum flauæ bilis: nam hoc quidem loco flauam appelles, an pallidam, nihil interest. Porro cum affectio incretceret iecinoris, auriginosam affectionem extitisse ex eo indicatur, q̄ exacerbarentur omnia sexto die: simulq; q̄ mente ille non constaret, quod est, desiperet.

in Prog. cō. 2. t.
34. 4. 201. b

4. Aph. 62. Ex.
ord. 34. b

6 *Die Septimo grauius se habuit: Vrinæ erant tenues, similes, proximis diebus eodem modo. Circa diem Vndecimum omnia illi visa sunt remissa esse.*

Quæ die quinto vrinæ fieri cœpissent deteriores, non correctæ sunt multis diebus. Non enim septimo modo die, verum sequentibus etiā ad vndecimum vsq; diem in iisdem fuisse dicit symptomatibus versatum & signis Hermocratē: Circa vndecimū diem oīa illi visa sunt remissa esse. Recte sanè / visa sunt / dixit: neq; enim periculosisimis ex signis potuit subito, cum eadem permaneret humorum inconcoctio, ad meliorem statum peruenire: idq; adeo cum nihil eluxisset decretorij die vndecimo: id quod solet non raro conspici, q̄ tum natura solet per sanguinis excretionem vel alui, aut vomitibus, aut sudoribus, aut parotidibus, aut decubitu quopiam, ex discrimine hominē vindicare. Attendamus itaq; iam, quæ die vndecimo acciderunt.

7 *Coma cœpit. Vrinæ crassiores, subrubræ, infra tenues, non subsidebant: aliquantulum Mente constabat.*

Solidum scripsi librum interpretans significationem huius dictionis, coma, in quo indicatur propensionem delationem / ve in somnum sic appellasse Hippocratem. In somnum autem propensionem voco, cum vigilare ægri nequeant, non apertos habentes oculos, sed coniuuantes: vel altis somnis, vel tenuibus, vel vigiliis detineantur. Vnde exactam querit distinctionem, multam etiā prudentiam & exercitationem, vt ex qua affectione æger comatosus fieret, assequaris: Frequenter enim, vbi multum humectata pars sit, quæ est sensus fons (in qua et somnū recte Aristoteles fieri demonstrauit) coma sequitur, vt non nullis vsu venit ebrijs: Subinde ob solum frigus: Est cum ambobus his profundus succedat et comatosus somnus: Quin etiā " propter infirmitatē virium talis affectus fit adeo iam emorientium, vt apertas palpebras seruare non valeant. Ac ita affecti hoc habent, vt postquam oculis coniuuerint, aut nihil prorsus aut parum dormiant, sed vigilent, nec attollere tamen palpebras queant: quod quidem vitium ab eo quod committit humiditas & algor, pulsus distinguunt potissimum languidissimi, tardi, rari, & parui. Quod si hæc esset Hippocrates contemplationem iuxta ac alias persecutus, vel pulsuum in ægris genus tradidisset, fieret, vt etiā exactiorem nos cognitionem eorum, quæ agrotis euenerunt, allequeremur. Quā quia præterijt, vt quidam vrinarum, ex iis, quæ literis mandauit, de agrotis est coniectandum. Ac in cerebrum se succum contulisse pituitosum vndecimo die, non est rationi cōsonum in morbo, qui siccus & calidus à primo statim impetu fuit. Siquidem lingua adusta, vigilia, febris vehemens, sexto die auriginosa perfusio, excrementa alui combusta, totam esse igneam affectionem corporis declarant. Huc accedit, quod si qua crassities esset collecta succorum in iecinore & eius venis, non ea in toto continebatur corpore, quam ostendit iam inde vsque ab initio vrinarū crassities.

A 1. 3. f. 1.
c. 1. 200. g

A fities. Reliquum ergo est perfrigerationem insignem cerebri, aut facultatis imbecillitatem Her-
mocrati coma induxisse die vndecimo. Vtrum autem sit horum, extreme est perniciosum. Nam
insanabilia ea esse demonstratum est frigora, cum calidis morbis & siccis succedant. Recte ergo
Hippocrates scripsit /omnia visa sunt remissa esse/ nam cum exitiosissimum signum die vndeci-
mo coma incepisset, haud potuit fieri, vt salubrem tum statum corpus recuperaret. Immo vero ne
medius quidem est vllus in talibus status: sed si à salubri statu ea defleciat forma febris, in contrariã
impingit perniciem, in qua extinguitur natiuus calor. Ergo quia coma symptoma ita pernicio-
sum vndecimo die exitit, attendamus vrinas: nam si exitiosæ etiam hæc appareant esse, propin-
quam significant mortem: sin mediocres, in longius tempus trahetur: nam optima vrina in talem
statum nullo pacto incidat. At quid de eis referat, audiamus. Vrinæ inquit crassiores. Hæc qui-
dam ita connectunt, vt post dictionem /coma/ supradictam /cœpit/ vrinis attribuant. Nam cum
intercedat hoc inter coma & vrinas, vtrilibet assignes licet: Vt duplex sit lectio, vna hæc /coma
cœpit/ altera hæc /cœpit meiere crassiora/: etenim verbo *ὑπερίδ* est meiebat, per indicatiuum quæ
vocant modum prolato, adiungunt v literam, ac scribunt *ὑπερίδ* cum v id est meiere, modo vt vocant
infinitiuo, vt verbo /cœpit/ consentiat scriptura. Cæterum dictioni /coma/ est verisimilius verbū
B /cœpit/ adherere, cum nunc inceperit primum: vrinæ vero crassæ vsq; ab initio fuerant: siquidem
in narratione dici primi scriptum est his verbis /vrinæ crassæ erant & rubræ, depositæq; non subsi-
debant/. Quare non conuenit hunc dicere nunc cœpisse vrinas crassas esse, cum tales ab initio ad
quintum vsque diem fuissent: nam die quinto quidem mutatas, tenues dicit factas: deinde septi-
mo die eas fuisse commemorauit easdem. Recte igitur dixit /vndecimo die reddebat vrinas cras-
siores/ conferens cum his illas quæ à quinto die hæc tenues fuerant. Iam etiam subrubras eas
fuisse ait, & infrà quædam tenuia parua habuisse, quæ subsiderent. Subintelligendū enim est huic,
/infrà/ parua quædam tenuia habuisse, quæ subsiderent. Quare videntur ambegisse hæc vrinæ inter
bonas & exitiosas. Porro, in fine quod dicit, bifariam legunt. Quidam ita: /non subsidebant ali-
quantulum/ adiungentes dictionem /aliquantulum/ vrinis non subsidentibus. Alii sic /subsidi-
bant/ deinde iterum ab initio /aliquantulum mente constabat/ quod propius videtur ad sensum
accedere. Nam, aliquantulum si sit prædictum subsidere vrinas, solent sic Græci dicere: at non sub-
sidentibus raro id genus nomina adiuiciunt. Habes ergo quæ vndecimo die symptomata & signa
acciderunt. Videamus iam, quæ de quartodecimo descripserit.

S C *Quartodecimo Die à febre erat liber: Non sudauit, dormiuit, omnino mente constabat, vrinæ eadem.*

Nequicquam videatur adiectum /non sudauit/ cui est simile /non illi profluxit sanguis, nō vo-
muit, parotidas non habuit/. Sed vt non multo ante dixit /sub diem vndecimum omnia illi visa
sunt esse remissa/ qui, cum dicere potuisset simpliciter /omnia sunt remissa/ adiecit /visa sunt/ quod
C illorum admoneret, quæ aliubi scripsit //lis, quæ non secundum rationem releuant, non est haben-
da fides/ ita etiam hic non dubitauit cumulum addere /non sudauit/ vt ob oculos proponeret,
quàm sit infida remissio morbi. Nam si, quæ postulabat res, quartodecimo die euenissent, conser-
uassent hominem. Itaque quia non apparuerunt, hinc malignitatem nobis morbi subiecit. Quos
quidem affectus ignorat vulgus medicorum, & gaudet siqua videatur alleuatio, tametsi hæc de
exitiosis signis et symptomatibus prioribus proficiscatur, nescium, cum natura enecatur, & extin-
guitur insitus calor, tales solere affectiones incidere, non secus ac partes quæ de fluxione mala in
tumorem assurgunt, vbi natura præ infirmitate haudquaquam attingit concoctionem humoris
qui excitauit tumorem. ¶ Nam cum generatur, inquit, pus, dolores fiunt & febres, quod natiuus
C calor humores tumoris auctores immutat: quare quando omnino hic à concoquendo abstinet
per imbecillitatem, nec laborant nec febricitant nisi perparum. Ideo fit, vt in iis qui suppurant

2^a. Aph. 27. Ex.
ord. 16. b

2^a. Aph. 47. Ex.
ord. 18. b

D excreto pure, pars sit, in quam fluxio impegit, salua: at vbi suppuratio, & manifestus dolor, &
febris abest, putrescit pars, vt eam cogamur iolidam aliquando præcidere. Huic igitur non dissi-
mille est quod iis accidit, qui sine signis & sine ratione explicati sunt febre, post signa lethalia. In
hoc casu fuisse Hermocratem, vel coma, quod hominem die vndecimo arripuit, arguebat. Siqui-
dem vna cum ardente febre, & succum habente mordacem acremq; adiunctum, si quis sympto-
mate teneatur humidus & frigidus humores atque non mordaces comitante, non esse profliga-
tum incommodum ostendit, cum nihil acciderit decretorii, sed suffocari & extingui natiuum ca-
lorem. Sed hæc aliàs longius tractauimus. Quin etiam hic summam satis sit dixisse de iis, qui à
febre in grauibus ægritudinibus præter rationem liberantur: nam quo habere, cum signa præ-
cesserint exitiosa, commodius videantur, hoc morbum habent perniciosiorem. At vero Sabinus
dixit, Insidians morbus more feræ, aut hominis scelerati (animantis enim est ratione prædita pe-
tere insidiis) nec opinantes adoritur, quos petiuit. Verum eiusmodi verba nugas iure dixeris.
Siquidem cum nihil quod scientiam faciat afferant, nisi loquacitate obtundant, institutum se
putant exemplo demonstrare, quod nulla ratione his, quibus cum confertur, consentiat. Qua-
re hos relinquamus, & ipsi iam, quæ instituiamus, absoluamus. Mihi vero hic animum diligen-
ter aduerte, ac caue mireris, qui sæpe ego, cum quempiam perniciose se habere dixissem, qui inte-
rim

rim repente haberet belle, adeo ut & laueret: illudereturque non à plebeis tantum, sed & à medicis quibusdam: in predictione tamen constarem: Postea cum repeteretur ille à morbo, qui videbatur recte habere, morereturque, ex diuinatrice non medica speculatione habitus sim prædixisse, cum hæc præclari isti ipsi medici nusquam esse affirmauerint literis mandata. Equidem unde mortem quibusdam in undecimum diem, aut salutem præfagiuerim, abunde scripti de eiusmodi predictionibus omnibus in commentarijs de iudicijs, & in libris etiam de diebus decretorijs: quorum est omnium princeps diuinus ille Hippocrates. Sed cætera in illis quos citauimus modo libris, & vero etiam non nullis alijs profecutus sum. In præsentia qui illos reuoluerint, his planam faciam propositam disputationem. Undecimo die Hermocrates melior esse visus est, quartodecimo perfecte liberatus. Constituto iam hoc & præcognito reciduum omnino fore, & perituum eum, diem septimumdecimum consentaneum erat ijs quæ die undecimo et quartodecimo euenerant, reciduum attulisse. Nam morbi mutatio in dies incidit decretorios. Didicimus namque in præfagijs & aphorismis dierum quaternarios orbis in vigesimum, non in primum vigesimum incidere, atque idcirco undecimum quartodecimi esse indicem, decimum vero & septimum vigesimi. Ergo tum morbum rediisse die septimodecimo Hermocrati in primis est consonum, tum consecutam aliam esse mutationem vigesimo: Non tamen iam lectis Hippocratis scriptis, quæ die vigesimo mutatio futura esset, constat. In causa est, quod nos lateat, quo modo vires laborantis haberent, atque certissimum earum signum, ipsos nimirum pulsus ipse præterierit. His enim simul perspectis facillimum erat dicere vigesimo ne die moriturus esset æger, an in spatium longius protrahendus morbus: Ignoratis vero obscurum. Itaque audiamus, quæ de die septimodecimo, quæ item de vigesimo, Hippocrates dicat.

9 Circa diem Septimumdecimum redijt: In Sequentibus diebus incaluit, Febris erat acuta: Urinæ tenues, delirauit.

A. l. 4. f. 2. t. 1.
c. 82. 446. c

Alia quidem sunt symptomata reciduiæ. At urinæ tenues morbum esse inconcoctum significant. Itaque ut non sint magnopere signa, quæ apparebant, exitiosa, fore incolumem hominem dicere nequeas, conspiciens septimodecimo die eam vrinarum inconcoctionem. Nam Hippocrates ipse dixit in talibus, ut æger diurnitatem morbi sustinere possit, esse periculum.

in Prog c. 1.
31. 4. 200

10 Iterum Vigesimo die est iudicatus, à febre liber, non sudauit.

Quo die rationi consonum fuisset febrem exacerbari, siquidem natura omnino aggressa concoctionem humorum esset, qui inconcocti erant ut ostendebant urinæ quæ tenues permanebant, eodem die febris perfecte cessauit. Neque enim septimodecimo accessit natiui caloris ratione, sed sola putredinis, succensis febriliter humoribus. Itaque eorum feruor digestus, à febre hominem vindicauit. Sed quia exitialia symptomata manebant, ut postea dicit, Hermocratem clarum erat obiturum. Sicuti autem in die quartodecimo scripsit/non sudauit/ ita & in vigesimo idem addidit, adnotans remissionis, quæ sine signis aduenit. Quod autem permanerint symptomata, extinguere egrum naturam, ex his perspicias, quæ vigesimi die subiunxit narrationi: Quibus iam animum adhibe.

11 Perpetuo à Cibo abhorrebat, omnino mente constabat: loqui non valebat: lingua inaruit, non sitiebat: obdormiscebat aliquantisper, comatosus.

Hæc, quæ retulit, omnia sunt emorientis vitalis facultatis signa: ut, verbi gratia, ciborum fastidium inappetentiam significans, interim à ventriculi ore perficiscit ab aliqua humorum aliena qualitate affecto: interim ob ipsius facultatis extinctionem: cuius erant in secunda valetudine munera indigentiam sentire, & quæ sunt se curatura appetere. Eiusdem sunt munera, humidæ materiæ indigentiam & repletionem sentire. Vtergo in his se habuit, aperte Hippocrates declarauit hisce verbis /non sitiebat/: et huic /perpetuo à cibo abhorrebat/ subiunxit /mente constabat/: illi /lingua inaruit/ hoc /non sitiebat/. Et /mente constabat/ ad eam vtriusque declarationem assumpsit: /non sitiebat/ vero, ad alterum. Cõis itaque declaratio hoc dicit, non sentiebat indigentiam vel siccæ materiæ, vel humidæ: non quin animaduerneret, sed quia extinguere ipsius facultas. Huic vero /lingua inaruit/ adiecit /non sitiebat/ ut declararet non humiditatis gratia non sitisse hominem, ut quidam, qui humidum & frigidum succum acerrunt: sed cum siticulosissima esset affectio, facultas eam tamen emoriens non sentiebat, nedum sermonis defectus ex huius noxa euenerit. Quare si symptomata illi hæc & vigesimo die, & per totam prope egritudinem inerant, febrē planum est calore emoriens natiuo hominem vigesimo die deseruisse. Huic assensum etiam hoc /obdormiscebat aliquantisper, comatosus/ non. n. ut sani dormiebat, sed facultatis imbecillitate inuitus conuiebat, adeo ut aptos oculos non valeret tenere, nictabatque, & parum dormiebat. Ad iunxit. n. verbo /obdormiscebat/ aliquantisper/ quod hæc esset facultatis nota infirmæ, non sanorum naturalium. Quare est probabilius hominem somnolento comate tentatum fuisse hoc tempore pro facultatis imbecillitate, quam pro primarij sensus instrumenti humiditate. Proinde mireris, non cur præterierit Hermocrates, sed qui attingere diem vigesimumseptimum potuerit: nam non multo post vigesimum diem esse consecuturam mortem verisimile erat. Unde iuuenem liquet, et valida fuisse natura: quo factum est, ut morbo resisteret paulatim marcescens. Est enim coniectari ex omnibus, quæ homini acciderunt, quem vocant medicum iuniores marcorem torridum fuisse. Atque ipsum

die

A die vigesimo septimo peremit febris, quæ vigesimo quarto ex putredine humorum concitata erat, quæ explicat proximo capite. Porro operæpretiū est indicare, quid hoc loco scripserit / oīno mente cōstabat / liquidē non oīno vidē compos mētis fuisse, qñ ipse Hippocrates illum in quinti diei narratione scripserit delirasse: & addiderit deinde in sexto / mente non constitit / mox in septimo-decimo / delirauit /. Quare quod alterum, aut his eū tm̄ diebus delirasse, reliquo tpe sui fuisse compo-rem significaret, scripsit / omnino mente constitit: / aut vigesimo die, quem proposito capite explicauit, omnino mente constitisse, hoc est, ne paululum quidem desipuisse. Quod cur adscripserit, paulo ante exposui. Nam, qñ non sitiant nec cibum appetant quidam in morbis, vel propter delirium non sentiant quæ patiuntur, aut propter extinctionem naturalis in ventriculo facultatis, Si id citra delirium habeant, facultatem relinquetur eorum naturalem extingui.

12 *Circa diem Vigessimūquartū Incaluit, aluus lubrica cum fluxione tenui & multa. Proximis diebus Acuta Febris, lingua combusta est. Vigesimo septimo Defunctus est.*

Hoc in ægro vigesimus quartus vnus, vt ostēdimus ex decretorijs circuitibus, vigesimusq; septimus longe hoc etiam magis portione innouationes quasdam attulerunt. Nāq; vt septimodecimo die repetitus, vigesimo vilus est commodius habere, cum re vera non ita haberet, sed falsa specie il-luso vulgo, q̄ calor insitus extingueretur, a febre relinquebatur: ita vigesimo quarto cum febricitare ex residuorum humorū cœpisset putredine, & aluo inde deieciisset multa tenuia & maligna: vigesimo septimo periit, q̄ ipsa acuta esset & sicca febris. Vnde etiam combusta fuit lingua.

13 *Hic perpetuo absurdum. Urinæ aut crassæ, et rubentes, non subsidentes: aut tenues, decolores suspensionem habentes. Gustare non poterat. Π. E. Δ. K. Z. Θ. P. D. S. V. S. M. Hoc est, Probabile Detractionibus Suppressis Vigesima septima Mortuum.*

Declarato vigesimo die, subdidit quod nunc est dictum / gustare non poterat / quod idem signi-ficat ac fastidiosus cibi. Urinas dixit a septimodecimo die ad vigesimum vsq; fuisse tenues. Prædi-xit autem, siquid meminimus, & de ijs, quæ rubentem suspensionem nec sublidentem habēt. Atq; hic quidem retractatis omnibus, simul iis quæ demonstraui, hoc innuit, aliās aliam illū reddidisse urinam, at bonam haud vllam vnquam. Iam etiam fuisse illi ægrotanti perpetuam surditatem, an-tea haud dictā, recte hic ascripsit. Ceterū miror non de auriginosa perfusione quicquā meminisse, cuius par erat etiam mentionem facere: itaq; fortasse, quasi apertum sit perpetuam fuisse, reticuit. Nam cum nec sudor Hermocrati euenisset, nec vacuatio bilis vel per ventrem, vel urinas, vel vo-mitus, consecuta fuisset, non poterat submoueri aurigo. Vnde ex his collectis quæ dicta sunt, est perspicuum mire fuisse iecur affectum principium vegetatricis & naturalis animæ: cuius ostēsum est quatuor esse virtutes, attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem, quæ suppeditant corporibus & nutrimentum & augmentum. Et hac affecta mirum in modum appetitus perit, vt mori citius, quā gustare quicquam, sustineant ægri.

¶ De Notis, Quæ sunt Adiectæ.

Vetustiora exemplaria initium habebant notarum ægris adiunctarum a muliere apud Bitonē angina correpta, quæ septima ab initio descripta est. Et sanè qui ascriptas huic libro sunt interpre-tati notas, ab illa omnes in ceperunt, primis ægris dicentes eas non additas esse. At tamē in quibus-dam, quæ nunc in manibus versantur nostris, etiam primis ægris offendimus notas esse ascriptas. Et vero etiam eas habet annexas Dioscoridis æditio. Atq; huic quidem Hermocrati primum est subscriptum Π, in medio habēs lineam, primam oīum notarū, quas reperiri ascriptas diximus in omnibus ægris: deinde E scriptum est: mox Δ cum linea recta deorsum signata veluti subscripta: sub hoc K, & Z, postea Θ, ad hunc modū, Π. E. Δ. K. Z. Θ. Prima itaq; nota, vt ante τῆσανόν id est verisimile est, designat. Quemadmodū extrema 'litera, quæ nunc Υ nūc Θ est scripta, υγείας qui-dem i. sanitatis Υ: θανάτου vero i. mortis signum Θ est. Quæ hanc antecedit, dierum numerū, qui-bus aut periit homo, aut oīno conualuit, denotat: quæ interiacent, rationē qua hoīem contigit aut feruari, aut interire. Nunc ergo qñ E cū signato infra Δ scripsit, ἐπισηθέντων τῶν διαχωρισμάτων, id est aluo compressa, vigesimo septimo die probabile aīt esse, Hermocratē periisse. Sunt ex inter-pretibus, qui q̄ proflueret vigesimo quarto die venter, morte illum dicāt affectū esse: ac ex p̄dictio-nibus p̄ferunt, quod habet hæc verba: ¶ Surditas & urinæ prærubræ nō subsidentes, & quibus su-
sp̄siones insunt, deliriū portendunt. His si regius morbus accedat, malū est. Malū item, si morbo regio superueniat fatuitas. His mutos, verū sentiētes, fieri cōtingit: & aluus, mea quidē sententia, fluit, vt Hermippo, vnde periit. Hoc est illud ex p̄dictionibus caput, de quo, cum librū illum enar-rarem, disputauimus: hoc loco tantum sit satis dixisse, quod in memoriam reducam, quæ illic su-mus interpretati, & in hoc libro hac tenus. Nam Hermocratem quidem neque per astrictam con-tigit aluum, neq; per solutam perire. Verum hæc symptomata ipsi affectui superapparere, sicuti cum excerneret antea combusta: quorum vtrunq; iecoris affectiones sequitur, vt ostēdimus cum aliis in locis, tum in commentariis de locis affectis. At periisse potissimum hic iecinoris videtur vi-tio, iam etiam q̄ caput non commode haberet. Quin etiam hunc ægrum interpretantē absurdus, qui ob id scriptū dūtaxat aiunt, quod vim examinarem dierū decretoriorū, quasi vero non id sit

in oibus obseruatū ægris. Quæ singulis seorsum inciderūt, p affectibus, qui eos tētarēt, exoriebant. E

ÆGROTVS III

Qui in Dealcis Decumbat horto.

14

Et hic adiectum quoq; Sabinus hortum ait, qui ē ad morbū faciebat homini excitandum: et scribit sic ad verbū: Ideo forte hortū apposuit, hinc innuens morbo ansam extitisse. Neq; vero est animal ad herbas edēdas natū homo: itaq; alieno victu veluti innouationē quādā sustinuit. Hæc sunt, quæ ille scripsit. Ego, qñ præter institutū meū scribere aliquid in hisce cōmentarijs ab amicis sum adductus in absurdarū fugillationem interpretationum, faciā vt & hoc loco pauca eiusdem generis adiungam. Ac primū, non semper hoīem dixit in Dealcis horto habitasse, sed decumbere tantūmodo scripsit: qui dudum, dum integra sanitate esset, potuit alibi commorari: morbo autē affectus accommodatius tabernaculū requirens, id in Dealcis esse horto nactus. Deinde in horto diuersantē nihil est necesse oleribus, vt animal, qd nihil in esca præter herbas habet, semper vesci. Vt nec si prope eos habitet, qui caprinā vel ouillam vēdunt, has esse quotidie, vt oratōres. Neq; enim si laniorū sis vicinus, statim multas carnes deuorare necesse habeas, quemadmodum athleta. Tertiū iam, cum multa suppeditarent ad hortorū calumniādum aerem, totam hanc repudiāuit partē, F ad olera vero deflexit. Atqui et cloacarum poterat meminisse, vt quæ latrinas ferē in hortos repurgant, omnemq; eius generis foetorem: olerum item & arborum halitum, fruticumq; vt brassicæ, careæ, & buxi: nam manifesto vicinus aer ab horum inficitur consuetudine. Sed satis istas iam interpretationes confutauī: Nunc ad vtilia transibo, ac ad Hippocratis me verba accommodabo.

15

Supra 130. h. 5.

Diu Capitis consistebatur grauitate, atq; dextrum tempus dolebat: Cum occasione Igne est correptus, decubuit.

|| Ignē Hippocrates, vt ostendi iam sæpe ante, vehementē febrē appellat. Ad hæc q; proprie magis, vt oēs ēt mortales solēt paruas causas vocare *ἁπορῶσεις* i. occasiones, ita appellet ipse quoq; interdū, declarauī & hoc. Siquidē qdā sunt, quæ cōmittere p se ipsæ morbū nequeūt: quæ ad corpus si accesserint morbo opportunū, totius cām morbi existimant sustinere: vt in proposito hic nobis ægro. Nam capitis diuturna grauitas, & tps dextri dolor, hominem iam ad morbū demonstrabat fuisse cōparatū. Sanè recte sibi cōsulisset, si prius, q̄ de tenui externa causa ægrotares, quæ esse ad morbū pdidit se accommodatū, medico se ipse, qui occurrere impēdētī valuisset morbo, cōmiseret.

16

Secundo Die modicum Meri Sanguinis de sinistra manabat.

Non ē directo dextri tēporis, de quo prædixit, vt dolore laborante, modicum dicit profluxisse meri, sed ex sinistra. Merū vero i. *ἄκρατον*, vbi de flaua, aut atra bile, aut æruginosa dicatur, in aperto est, vt iam docui frequēter, quid significet. Nam proprium vbi colorem quiscq; humor & formam retineat syncerā, ibi cum dicimus merum edi. In sanguine vero fortasse ē contrario accipendum est ab eo dici merum i. male mistum. Sanguinis autem naturalis constat rubrum esse colorē: decolorem vero, non eum, cæterum vel nigriorem, vel insigniter rufiorem. Et quidem merū sanguinem solemus frequentius nigrum appellare, qui simul est crassiore consistentia. Ergo fuisse prius huic ægro, si quidem validis viribus erat, mittendum sanguinem liquet. Nam q; Hippocrates remediū non prodidit, eadem erit quæstio tibi ac illa, quæ de primo est ægro scripta.

17

Alius stercore recte Deiecit.

Hoc vnum in morbi principio fuisse mediocri videtur: cætera cuncta praua, quæ in proximo sunt capite scripta.

18

Vrina tenues, cum varijs suspensionibus minutim dispersis, perinde ac farina crassiore semen referente. Tertio die Febris acuta: Deiectiones nigrae, tenues, spumosa: quæ in recrementis subsidebant, liuida erant: non nihil Vaterno tenabatur, ægre desurgebat: in Vrinis quod residebat, liuidum erat & subuisidum.

Oīa fuisse hæc symptomata & signa praua, qui sunt memores eorū quæ in p̄sagijs sunt prodita, nō ignorant. Iam in cōmentarijs quoq; in primū de morbis vulgaribus librū nō pauca diximus.

19

Quarto Vomuit biliosa, flaua, pauca, postea virulenta: de sinistra aliquantum fluxit meri sanguinis: alius eadē, & item Vrina quoq; exudaui circa caput & clauiculas: Lien intumuit, femur ē directo doluit, hypochondriū dextrum submolliter contendebatur: Nocte non dormiuit, delirauit aliquantulum.

Sunt & hæc mala omnia symptomata, quæ commemorauit, præterq; abscessus, qui in lienem & in sinistrum femur fieri videbatur.

20

Quinto Deiectiones plures, nigrae, spumosa, in his nigra subsidebant: Nocte nihil dormiuit, delirauit.

Adhuc perniciofa sunt hæc omnia: itaq; sequentia attendamus.

21

Sexto die Recrementa nigra, pingua, spumosa, viscosa, graueolentia: Dormiuit, mente melius constabat.

Ex his, dormiuisse, & mente melius constasse, mitia sunt: cætera vero & ipsa praua.

Septimo

22 A Septimo, Lingua arida, sitibundus erat: non dormiuit, delirauit: Vrinæ tenues, haud boni coloris. Octauo Retri-
menta nigra, pauca, compacta: dormiuit, mentis fuit compos, non admodum sitibundus erat.

Hactenus omnia illi symptomata fallacia fuisse videntur.

23 Nono superriguit, Febris Acuta, sudauit, infrixit, delirauit, dexter oculus distortus erat, lingua arida, sitibundus
erat, isomnis. Decimo, eadē. Vndecimo oīno mēte cōstabat, febre erat liber, sudauit: Vrinæ tenues circa iudiciū erāt.

* ὄσπρωσεν ἐστὶ
ἰ aliquibus gra-
cis impressus: ἰ
alus ὄσπρω-
σεν ἰ. dormi-
uit.

Apparet hunc virum fuisse validis viribus, vt quæ cum grauissimo morbo luciantes resisterēt. Itaq; cum nihil illi hactenus accidisset boni, videtur die nono rigore decretorio consecuto, et dein-
de, quod solet, febre acuta, & post eam sudore, nō cōtinuō pp morbi magnitudinē febre fuisse ex-
plicatus: verūtāmē, cum eadē manerēt (nā decimo, inquit, eadem) vndecimo statim fuisse à febre li-
beratus. Nam q̄ delirauerit in nona, et dextro oculo strabo fuerit, res sunt quæ solent in iudicijs eue-
nire. Neq; vero repēte de illo videtur nono die esse decretū, verum in vndecimum diem esse pro-
tractum, quo iam, dicit, oīno mente constabat. Porro adiunxit vrinæ tenues circa iudicium erāt/
vt fidem apud nos ne habeat, & putetur firmum, sed recidiuam expectemus breui. Nam cum alio-
B qui, tum qua erat morbus magnitudine, in tali expectatione erat consentaneum esse.

24 Duos Dies à febre integer Intermissit. Redijt Quartodecimo: statim nocte non dormiuit, prorsus delirabat.

Cōfecto dimidio & infideli ad diē vndecimū iudicio, duos illū dies ait intermisisse, hoc est, duo-
decimū & tertiuūdecimū: Deinde repetijisse quartodecimo, iisdēq; iterū cōflictatū symptomatibus.

25 Quintodecimo, Vrina turbata, cuiusmodi ex ijs, quæ subsederunt, fit, vbi agitantur: Febris Acuta, prorsus deli-
rauit, non dormiuit: Genua & tibiæ dolebant: Aluo subiectus Balanus reddidit nigra stercora.

Recidiua iterū euasit acuta cū ob morbi magnitudinē, quæ illi inerat à primo, tum quia vndeci-
mo die, quo primum fuit iudicium, haud adessent vrinis coctionis signa. Cæterum genuum qui-
dem dolores & tibiæ, qui ad partes imas efficientes morbi humores vergere nunciant, in bo-
nis certe erant. At balanis suppositis nigrorum stercoreum exitus, malus est propter colorem.

26 Sextodecimo, Vrinæ tenues, quibus inerat nubilosa suspensio: delirauit.

Et vero hæc etiam de integro incessentis illum acutæ febris & signa & symptomata sunt, siquid
C meminimus eorum quæ in præfagijs & in primo morborum vulgariū demonstrata sunt: nem-
pe sexcenties dicere non oportet eadem.

27 Septimodecimo mane Extremæ partes infrigescebant, cooperiebatur, Acuta Febris: Toto corpore sudauit, alle-
uatus est, melius sapiebat, nō tamen febre liber, sitibundus: Vomuit biliosa, flaua, pauca: Venter stercora deiecit pau-
lomo x nigra, pauca, tenuia: Vrinæ tenues, non boni coloris.

Rursus septimusdecimus dies sudorem attulisse videtur, qui valetudini non erat exacte profliganda
propter humorum cruditatem, ex quibus homo ægrotasse videtur.

28 Octauodecimo Mens illi lababat, comatosus. Vnde vigesimo in eodem erat statuf.

Videtur homini nihil planè septimusdecimus dies magni adiumenti attulisse: nihilo minus
eius certe naturalis facultas cum morbo certare videtur, & fortasse victoriam obtentura.

† in aliquibus
codic. additur
Vrinæ tenues.

29 Vigesimo Dormiuit, planè mente constabat, sudauit, liber erat à febre, non sitiebat. Primo vigesimo parum deli-
rauit, non nihil sitiebat, hypochondrium dolebat, & ad vmbilicum perpetua erat palpitatio. Vigesimo quarto Vrinæ
habebant subsidentiam, prorsus mentis erat compos. Vigesimo septimo dextra coxa dolebat: Vrinæ tenues, in quibus
D subsidentia erant: cætera mitissima habebat. Circa Vigesimo nonum dexter oculus dolebat, Vrinæ tenues. Qua-
dragesimo aluus pituitosa, alba, subcrebra deiecit: multum toto corpore sudauit, absolute est iudicatus.

† in aliquibus
codic. additur
Vrinæ tenues.

* Tertiū quidē est hoc iudiciū, vbi molita nūc ēt est natura p sudorū excretionē in die decretorio
soluere morbū, vt & in prioribus, qui eq̄ decretorij erāt, et Coacis p̄fagijs. * Addidi aut̄ illud nulla
alia de cā, q̄ vt demōstrē auctores p̄ceptorū, q̄ in p̄dictionibus sunt falsa, labi, & lōge lateq; ab sensu
Hippocratis & p̄fagitione in ægris abesse, ideoq; logiatri sunt (eo. n. noie appellāt vulgo docti
ineptos in obeūdīs opibus) medici vero nō sunt, qui ægris credētes, qui in libris Prædictionū sunt
& Coacis descripti p̄fagijs, alia pro libito p hos confirmāt, citantes q̄ in libro Prædictionū & Coa-
cis p̄fagijs errata sunt: & generalia in p̄fagijs & aphorismis tradita præcepta, itēq; in libris vul-
gariū morborū negligētes. Nā qd̄ in Prædictionibus, & Coacis p̄fagijs habet veri, hoc vniuer-
sum (id quod ego in cōmentarijs in p̄dictiones ostēdi) ab aphorismis, p̄fagijs, & vulgariū mor-
borū libris, auctores istorū librorum mutuauerunt, & in istos libros retulerunt. Lycū vero nescio
quo modo & ipse similis nequitie plenus Quinto eā assignat, cui tñ non fuit vel vnus anni cum
Quinto consuetudo: cū Satyrus & Fecianus, qui cū eo diu vixerunt, nullā Quinto talē adscripse-
runt interpretationem. Equidem hanc rem, cum vtroq; sim præceptore vsus, habeo compertam.

Galenii

GALENI IN LIBRVM TERTIVM
HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS
COMMENTARIVS SECVNDVS

ARGVMENTVM

Explicatur Obseruatio Symptomatum quæ Nouem Aegrotis accidere.

Nunc illud ego librum ynquã, nisi requisitus ab amicis, vel familiaribus, p̄cipue longam profectiõnẽ suscipiẽtibus, scripsi, qui commentariũ habere eorum, quæ à me acceperant, aut q̄ ipsi in animantibus demonstraeram insecãdis, atq; ægris, auebant. Quorũ quidã euulgati, etiã probati alijs sunt. Qui à me ipsi quoq; vt artem medicam suis absoluerẽ oĩbus numeris, contẽderunt, eodẽ vt iam dedi quibusdã modo: ac id quidẽ p̄stiti. Cũ vero cognoscerẽ in oĩbus me, quæ conscripserã, Hippocratis semper interpretatũ sententiam esse, F

simulq; dictiones citasse eius accõmodatissimas quasq; visus sum mihi, si singula capita cõmentarijs explicarem à capite ad calcem oĩum eius librorum, operãpretiũ nõ facturur. Verum qñ & hos habere quidam ex amicis esflagitassent sibi, à germanissimis Hippocratis ac vtilissimis ingressus sum, idem tenens in hisce libris propositum, ac fecerã in prioribus. Est aut̄ hoc, Quę perpetuo, aut sæpe in ægris spectant, hæc literis sola mandare, citra vllam horũ fugillationem, qui aut rara, aut nunquam visa tradunt, & falsa omnino. Sic cõmentarios in librũ de fracturis, & articulis: sic et̄ in librũ de vlcerebus, & vulneribus capitis, & in aphorismos, atque præfagia scripsi. Deinde amicorũ exhortatione persuasus, cõmentarijs libri de victus rõne in morbis acutis partem exposui primã ad balnearum vsq; vsus, quæ quidẽ germanissima habet: A qua secundam, nam & hæc multa videt̄ ex sententia Hippocratis præcepta complecti. Deinde sum librum de humoribus succinẽte quidem & paucis diebus interpretatus, q̄ discedere, qui ad eos me cõmentarios induxerat scribendos, properaret. Qui cum doctis placuissent (vulgati enim erant) inde vsu venit, vt non iam necessarij tantum me mei, sed & alij medici, quibus familiariter vtebar, vt Hippocratis interpretarer omnia scripta, frequentes adhortarent. Et feci sanẽ in librũ τῶν κατ' ἰατρείων idest de officina medici, & in primũ & s̄m morborum vulgarium. A quibus cum in tertium essem G explanationes inchoaturus, forte quidam me obnixẽ, vt in prædictiones tum scriberem, orarunt.

*ἐν περιόδῳ.
vide hanc dictionem sup.
pag. 119. 4*

Acciderat autem vt id contenderent, cum deambulantes in sermonem nos aliquñ venissemus. de ijs, quæ in præfagijs sunt & aphorismis tradita. Nam hæc omnia multum valere in ægris demonstraui: si vero, quæ sunt in prædictionum libro omnia scripta, quis accipiat pro generalibus, lõge hunc lateq; erraturum. Huius etiam generis esse partem eorum plurimam, quæ in Coacis præfagijs sunt prodita, demonstraui, commixta cum quibusdam, quæ in aphorismis dicta vel in præfagijs sunt: cum quibusdam item, quæ in libris de vulgaribus morbis, quæ profecto illorum, quę libri illi habent, vera sunt sola: quæ reliqua sunt in Prædictionibus & Coacis præfagijs, erroribus sunt plena. Et quidem in librum secundum & sextum de morbis vulgaribus interiecta sunt quædam, vt etiam ad finem aphorismorum: cætera omnia libri secundi & sexti vulgarium morborum, sunt Hippocratis magna ex parte in cõmentarijs reperta: partim vero eorum is, qui ea contraxit, adiecit, vt aiunt. Erat ille Hippocratis filiorum clarissimus, Thessalus nomine, qui exacte sententiam est patris æmulatus. In primum librum vulgarium morborum & tertium, aut nihil, aut sanẽ perpauca in facta suspiceris. Communia præcepta hisce libris sunt pauca scilicet mandata: q̄ hic persequatur demum, quæ acciderũt aut omnibus in communi tempestatibus vulgaribus, aut cuiq; priuatim. Peractis iam cõmentarijs in secundum librum, tres interea forte scripsi, à postulantibus inductus, quod dixi, cõmentarios in librum prædictionum: quibus in eo libro ostendi plurima vitiose dicta esse: multa pro vniuersalibus dicta esse, cum sint infrequentia: non pauca indistincta, quæ requirant distinctiones. Et quod sermo sit apertior, afferam vnum de ijs, quæ male quidam scripserunt in cõmentarijs & in prædictiones & in agros in libris vulgarium morborum. Scriptũ quoddam est in prædictionibus huiuscemodi caput: || Febres ex hypochondrijs malignæ sunt. Hic quidam huius libri interpretes subiiciunt in libris vulgarium morborum descriptos agros, hos solos proferentes, quibus defunctis Hippocrates in agritudine hypochondriorum dicit accidisse contentionem, vel dolorem, vel palpitationem, vel si quid sit tale: prætereunt, qui de illis conualuerunt. At vero Hippocrates tradidit in præfagijs cum alia quę ad morbos acutos referunt, tum de hypochondrijs, eo loco libri, cuius hoc est initium, || Hypochondrium optimum est, si dolore vacet, si molle & æquabile sit dextra ac sinistra parte. Hoc totius dictionis, quæ quidem est proluxa, initium est, vbi de hypochondrijs Hippocrates docet. Qui vero simpliciter febres ex hypochondrijs esse malignas confirmat, conuenientibus neglectis distinctionibus, quas in præfagijs scripsit Hippocrates, mentitur aperte. Quippe longe erat verius dicere

*1. Protr. cõ. 2. t.
21. 4. 17. d*

*in Prog. cõ. 1. t.
27. 4. 19. c*

»
»

A dicere, Febres à cerebro affecto malignæ sunt: febres à membranis, quæ cerebrū cōtinent, affectis maligne: febres à pulmone affecto maligne: iam præ his etiā febres à corde affecto malignæ: Aut febres quæ ab hypochondrijs proficiuntur (si proprie vocabulū hypochondriorum accipiamus) omniū febrium acutarū sunt mitissimæ: Sin minus proprie, & hac voce etiā ventrē complectamur, iecur, lienem, & septū transuersum, quædam maligne, quædam etiā mites sunt: vt in libris de terminauimus de locis affectis. Atq; hoc tibi vnū sit male scriptorū in prædictionibus exemplū: & interpretum, qui, vt modo dixi, libros inuicem alterum per alterum enarrant, & sic in prædictionibus interpretantur: Recte dixit, febres ex hypochondrijs sunt malignæ: in libris. n. de vulgaribus morbis ille & ille, qui ex hypochondrio laborarent, interierunt. In ipsis vulgarium morborū libris, vbi ad eos ipsos accesserint, merito aiunt hunc ægrum perijisse: nā proditū in vniuersum esse in prædictionibus, febres ex hypochondrijs malignæ sunt. Atqui si interpretandū in istum modū est, primū contrariā illi, q̄ in prædictionibus est, enūciationē producas licet: Febres ex hypochondrijs sunt moderatæ. Deinde eos potes pducere, qui libris vulgarium morborū superstites fuerūt legis hypochondrijs. Hoc itaq; habes vnū (vt dixi) malarum interpretationū exemplū. Alterū est mutuo implicatorum affectuum, quo quidē frequēter vt auctor prædictionum videtur: id quod in commentarijs, quos in eas conscripsi, aperui. Implicatos voco affectus, in quibus multæ sunt affectæ partes: nam potest idem homo nō solum laborare ex thorace, sed etiam ex pulmone, & ex capite: his addas licet, et ex ventre & ex iecinore. Proinde si quando symptoma scribat, quod phrenitīm denunciat: & mox illi aliud adiungat peripneumoniæ propriū, & iecinoris inflammationis; aut ventris, aut membri cuiusquam aliū: deinde difficiliōri dicat affectione eos mortales detineri, qui duobus aut tribus afficiantur partibus: peruersam tradet doctrinā. Nam hic sermonis modus erit: ¶ Qui in principio comatosi fiunt cum capitis, lumbi, hypochondrij, colli dolore vigilantes, sunt ne phrenitici? Nares his si stillent, perniciosum est: maxime si quarto ab initio die vētris sit rubra proluuiēs. Iecinoris hoc symptoma est, & potest cū prædictis existere: vt si pleuritis vel peripneumonia comatosos istos arripuisset, non eiusdem tamen est affectus signum. Quod si errata instituas, quæ in prædictionibus sunt admittā, & eos qui illius præcepta libri, egrosq; in libris vulgarium morborum interpretantur vicissim alterum per alterum refellere, legas commētarios in prædictiones. Equidem in primo & secundo libro ægros descriptos citra vllā malorum interpretum confutationem ante exposui: sed quia multi à me amici in paucis ægris contenderunt, vt malos interpretes detegerem, necesse habui in tres duntaxat egros integrum commentarium conscribere superiorem. Nunc iam satius duco esse, eodem vt modo enarrem reliquos, quo supra in primo vulgarium morborum libro enarrabam: vereor enim, vt ne in alterum incidam vitium, vt apud hos male audiam, quos magni commentarij longiq; offendunt.

ÆGROTVS IIII

I In Thaso Caput Philistæ diu dolebat, et tandem ueterno aliquantum arreptus decubuit. † Cum vero pocula febres continuas excitassent, dolor nocte grauior esse cœpit, Incaluit primum. Primo die biliosa, pauca vomuit, flaua illa primum, sed deinde virulenta, pluraq; aluo stercorea excreuit: Noctem habuit molestam. Altero die surditas, Acuta febris: dextrum hypochondrium contentum est, ac intro inclinabat: Urinæ tenues pellucidæ, suspensionem habebant paruam genituræ asimilem: Circa meridiem vehementer insanuit. Tertio die grauius se habuit. Quarto conuulsiones, omnia sunt irritata. Quinto summa luce Defunctus est.

† A. Ex antiquis. Ex potationibus aut continuus dolor exacerbatuſ. Nocte incaluit primum.

Nequid sim longior, non aliter ac ad eos, qui memoria tenent, quæ in præſagia aphorismosq; interpretatus sum & prædictiones, præterea in primum & secundum vulgarium morborum librum, sermonem habebō. Vir hic cum nō decumberet lecto, egrotabat capitis (quemadmodum qui ante ipsum est descriptus) dolore: verum non vulgare in hoc symptoma adiunxit, veterno ali quantum tandem correptum illum. In illo addidit etiā morbi initium: huic ex maximo errore ait accidisse: nam capite grauius affecto potio vini larga maximum est malum. In illo ex occasione dicit incepisse morbum: proinde illi haud dudum censet læsum cerebrum fuisse, sed abundantium tantum in capite symptomata humorum esse: At Philistæ huic ipsum etiā caput in tempore in prauum deuenisse statum. Cum huc iam noxa à potu accessisset, ita excitauit magnos atq; validos affectus, vt quinto illum die raperent. Quæ hisce ait diebus symptomata Hippocrates extitisse, partim ad acuitatem pertinent morbi, vt si neq; cerebrum sit offensum: partim ad cerebrum ipsum. Ac acuitatis quidem morbi sunt vomitus symptomata, qualitasq; urinarum: ipsius cerebri, surditas, conuulsio, vehemēs infania. Quod vero est ab auctore dictum /dextrum hypochondrium contentum est, ac intro inclinabat/ illud fit, vbi à septo transuerso vicinæ partes velluntur. At ipsum tenditur septum transuersum interim in pleuritiide ob inflammationis magnitudinem succingentis membranæ costas: interim ob originē neruorū ad se neruos, qui ad septum transuersum pertinet, attrahentem: interim vero per suam ipsius inflammationem. Sed de his tribus memoratis verisimilius est à septo transuerso ob neruorum tensionem attracto hypochondrium quoq; retractum fuisse. Atqui ferè in his affectibus vtraq; hypochondria intro confident: nō nunquam alterum tantum, vbi principij neruorum pars altera sit grauius affecta, altera nihil, vel modice.

Tertia Classis.

fff

Chario-

2 Chæronem, qui ægrotabat apud Demænetum, ex Potu Ignis corripuit: Statim est capitis dolorifica gravitas consecuta, non dormiebat, alius turbata est excrementis tenuibus biliosioribus. Tertio die Acuta febris, capitis tremor, præcipue inferioris labri: paulo post rigor, convulsiones, planè desipuit: Nocte graviter laboravit, non dormiuit. Quarto aliquantisper quiete dormiuit, deliravit. Quinto cum dolore cuncta exacerbata fuerunt, nugabatur: Noctem molestantam habuit, non dormiuit. Sexto nihil est immutatum. Septimo superviguit, Febris acuta, per totum corpus sudavit, Iudicatus est. Huic perpetuo erant deiectiones biliosæ paucæ, meræq;: Urinæ tenues, & boni coloris cum suspensione nebulosa. Octavo die urinæ erant melioris coloris, in quibus subsideret candidum, & paucum: mente constabat, febris intermisit. Nono repetijt. Circa diem Quartumdecimam Febris acuta. Sextodecimo biliosi vomuit, flava, subcrebra. Septimodecimo superviguit, febris acuta, sudavit, febre est decretorie Liberatus. Urinæ ab recidiva & iudicio, boni coloris, & subsidentiam habebant, nec per recidivam deliravit. Octavodecimo non nihil incalcescebat, aliquantulum sitiebat: Urinæ tenues, suspensio nebulosa: paulum deliravit. Circa Vndevigesimali febre carebat, collum dolebat, urinæ habebant subsidentiam. Planè vigesimo est Iudicatus. ΠΙ.Χ.Π.Ο.Υ.Κ.Υ. P.M.B.V.V.S. Hoc est, Probabile Multitudine Biliosarum Urinarum Vigesima Sanatum.

Videtur homo ex abundantia & maxime biliosorum humorum ægrotasse. Quod si in ipso quæ de diebus sunt decretorijs & urinis monstrata examines, offendes consentire, & rite eum die vigesimo esse perfecte à morbo liberatum. Sunt tamen exemplaria, quæ ad exitum narrationis careant /vigesimo/ cum spectatissima quæq; orationem sic scriptam habeant.

ÆGROTUS VI

3 Euryanactis Filiam virginem Ignis invasit. Hæc perpetuo nihil sitiebat, nec quicquam sustinebat gustare: deiecit pauca: Urinæ paucæ, tenues, non boni coloris: incipiente vero febre secundum sedem dolebat. Sexto die febre erat libera, non sudavit, Iudicata est. Quod secundum sedem erat, aliquantum suppuravit, et cum iudicatione erupit. Ab iudicatione die Septimo riguit non nihil incaluit, sudavit. Ab iudicatione Octavo aliquantulum riguit, postea extreme partes semper algebant. Circa Decimum diem à sudore, quem habuerat, deliravit, consessimq; ad mentem redijt. Ferebant autem, quod racemum gustasset, ita fuisse afflictam. At, cum diem intermisisset, Duodecimo iterum multum deliravit: alius turbata fuit biliosis excrementis, paucis, meris, tenuibus, mordacibus, crebro desidebat. Die Septimo, à quo postremum delirasset, Decessit. Huic ab Initio morbi Fauces dolebant, semperq; rubebant, gurgulio retractus: Destillationes multæ, parvæ, tenues, acres: Tusijt, concoctum nihil excreavit: Quosuis cibos toto hoc tempore fastidiuit, neq; appetiuit quicquam: Non sitijt, & nihil effatu dignum bibebat: Tacita erat, nihil loquebatur, maxima animum desponderat. Erat autem & Natium quoddam Tabidum.

Vt percurrat, quæ huic ægræ ad mortem usq; acciderunt, morbi totius adiunxit hypothesin, ex qua iure interijt. Nam à capite ait huic in pulmonem malas fuisse destillationes faucibus ac gurgulioni nocentes. Adiecit porro sermone /erat autem & natium quoddam tabidum/ quod oportet meminisse, nec fidem habere siphilitis, nullum afferentibus esse affectum innatum. Cæterum illud per se solum tam repente ipsam non sustolleret: sed quia cum hoc affectu extinctio cohærebat naturalis facultatis, quod celerius periret, in causa fuit. Significatur hæc his verbis /hæc perpetuo nihil sitiebat, nec quicquam sustinebat gustare/. De quorum ego symptomatum malignitate ante in priore libro verba feci: atq; ipse Hippocrates iterum in fine narrationis suo more demonstrans, quæ ægrotis & mortis fuerint & salutis causæ, adscripsit /quosuis cibos toto hoc tempore fastidiuit, neque appetiuit quicquam, non sitijt/ summo significans odio illi cibos venisse, ut ne desiderium quidem veniret cuiusquam: quo quidam, qui perdiderunt appetentiam, cum recordentur illa, quibus aliquando sint oblectati, tenentur. Non nullos enim in morbis fastidio occupatos conspiciamus, simulatque quicquam gustarint, id averfari: quosdam vero ne gustare ausos, attamen hi requiruntibus ex se ecquid appetant, respondent certa edulia, quibus se recordantur quondam gurgulios esse. Sanè maximum tibi sit facultatis signum ciborum appetitricis semel emorientis, si parata hæc, quæ desiderare dicebant, ut gustarunt, culpent, nec etiam edant. Qui tamen si habeant pessime, deteriore sunt tamen in statu qui nihil appetunt, extremam indicantes extinctionem naturalis virtutis, qua cibum ac potum appetimus. Ob hæc itaq; muliere hac mortua, exemplariorum diuersitatem nihil est quod respiciamus, & de diebus quæramus, cum illi nullum habeant ordinem: quandoquidem mortem à capite destillatio attulit, & natium tabidum. Ideo & discordiam exemplarium iuxta & iudicatu difficilem & inanem arbitratus prætermisi.

ÆGROTUS VII

† Desunt hic quædam ad balanum & clystere spectantia, quorum tamen Galenus ut ab Hippocrate dicitur in fine commentum huius meminit.

4 Illius Anginosæ quæ apud Bitonem agebat, primum à Lingua cœpit obscura esse vox, lingua rubens, desiccata erat. Primo die horrida, incaluit. Tertio rigor, Febris acuta: tumor colli & pectoris ex utraque parte subruer, durus: extremitates frigide & liuide, spiritus sublimis: potus per naves effluebat, deuorare non valebat: deiectiones & urinæ substituerunt. † Quarto cuncta exacerbata sunt. Quinto Perijt Anginosa. ΠΙ.Δ.Ε.Ε.Θ. P.D.S.Q.M. Id est Probabile Deiectionibus Suppressis Quinta Mortuam.

Neque in exemplaribus reperitur omnibus hoc modo finis descriptus orationis, nec scire interpretes

A terpretes huius libri videntur omnes. Sed etiam quidam ex his pro quinto scribunt septimo, alij octauo. Capito vero haud scio qua re adductus, diem & anginosa, detraxit, atq; paulo ante ex hoc /quarto cuncta exacerbata sunt/ quarto detrahit, facitq; hunc totius dictionis exitum /alius et vri ne substituerunt, cuncta exacerbata sunt, perijt/. Ac de meliore quidem lectione inferius videbimus. Prius (quod mihi praeter caetera est in explanatorijs libris propolitum) qua in muliere hac sunt obscurius dicta, exponemus. Mihi vero /spiritus sublimis/ non vñ clarum esse. Sabinus quidem scripsit de eo in haec verba: Sublimis aut spiritus erat, hoc est summis naribus respirabat, q̄ ex arteria inflammatione praclusum esset via spatium, nec iam spiritus attractio posset in pulmonem fieri. Est vero etiam ipsius obscura oratio Sabini, vt alium etiam num interpretem quaerat. Equidem illos eum puto significare respirare summis naribus, qui respirando narium pinnas mouent. Siquidem multos nos aegros sic vidimus spirare, ꝑ vt eas in expirando contraherent, in inspirando vero dilatarent. Quod quidem incidit ijs, qui ab angina suffocantur, vel à peripneumonia, vel suppuratione, praeterea ijs qui infirma sunt facultate. Verum istud quemadmodum in egris fiat, non est q̄ nunc referamus: Quo autem in his pacto, qui propter angustiam spiritus organorum, hoc loco reddemus, simul iam cur sublimem Hippocrates eum spiritum appellauerit exposituri. Cer-

B nimus enim in ijs, qui sunt ita affecti, summum moueri ad opera scoptula vsque thoracem: quam nunc probabile est respirationem sublimem dici, qua non in angina modo, verum etiam in peripneumonia, & in suppuratorum quos vocant, fit affectibus. Quae quidem etiam citra febrem accidit ijs, qui proprie vocantur orthopnoici, & asthmatici. Nam à talibus euentis vtrunq; affectus hic nomen est sortitus, asthma quidem, id est anhelationem, propter coactam respirationem, qua etiam, qui velociter currunt, habent: & orthopnoeam, q̄ se, quia cum decumbunt suffocant, erigunt: sunt qui cogantur plane exurgere. Iam in praesagijs quoq; scriptum ad verbum sic est: || Anginae autem grauissimae sunt, subitoq; perimunt, quae nihil in faucibus signi edunt, neq; in ceruice, sed multum praebent laboris, & orthopnoeam. Itaq; eadem causa tum orthopnoeam inducit affectibus strangulantibus, & quem modo vocabat sublimem spiritum. Nam "integra constante sanitate,

C opus sit attractio: In peripneumonijs vero & suppuratorum vitijs aut malis, & orthopnoicis cum febribus, ob spiritus angustiam organorum: quae non possunt tantam aeris substantiam suscipere, quanta est animanti ex vsu. Incompletus igitur respirationis vsus in periculum adducit suffocationis. Itaq; compelluntur vt continue omniq; thorace peragant respirationem. At in angina receptacula in pulmone spiritus, quibus respiramus, reclusa sunt, & pura: sed q̄ inflammatione gutturis muscoli teneantur, constringitur externi aeris, quem per inspirationem attrahimus, primus ingressus. Quo fit, vt vel hic altera quidem de causa, sed aequae tñ, vsui respirationis non respondeatur, vt in suspiriosis, suppuratis, & peripneumonia affectis fiebat. Itaq; contendunt, qui suffocantur, exurgere, & toto thorace externum aerem magna vi attrahere. Atq; idcirco in his censeas, qui angina laborant, sublimem appellatum spiritum esse. Potest etiam, q̄ se ipsi illi volunt in sublime erigere, ita vocitatus esse, vt idem sublimis spiritus significet, ac orthopnoea in Praesagijs. Porro in historia mulieris angina detenta, qua in sermone est proposita, scriptum est, potum etiam in nares resiliisse, quod vsu venit ijs, qui eum deglutire nequeunt, vel ob gulae transitum restrictiorem, vel ob ipsius internitionem resolutionemq;: quorum est vtrunque praecipue exitiosum: vt etiam quod antea est ab eo sic in tertio die scriptum /extremities frigidae & liuidae/. Nam cum praedixisset /tertio die rigor, febris acuta/ subdidit /extremities frigidae & liuidae/. Nam natiui caloris signum est internitionis extinctionisq; frigus extremarum partium & luor in acutis febribus. Atq; hinc etiam factum est, vt huic aegrae deiectiones & vrinae suppressae sint, quod iam omnes emorentur functiones. Quo est verisimile nec septimo mulierem, nec nono die perijisse: neque enim tantum spatij perdurare poterat tertio iam die symptomata habens & notas naturae frigescentis. Et Hippocrates, qui in tam acutis morbis solet, quae vno quoq; acciderent die, persequi, non committeret, vt tacitus diem quintum, & septimum praeteriret. Quando igitur absoluto de tertio die sermone, quartum commemorat solum, omnia tum exacerbata fuisse dicens, multo iam est clarius non valuisse ad septimum vel octauum diem vitam mulierem ducere. Nam paradoxas quidem conuersiones, quae raro incidunt propter robur naturae, cum ipsi non raro vidimus, tum vero in narrandis aegris scripsit Hippocrates, simulq; id ipsum significat & indicat, commodius habuisse aegrum. Nunc, quando tertio die vna cum acuta febre extremae partes algerent liuescerentq;, & vrina supprimeretur, etiam si non subiungeret /quarto die omnia exacerbata fuere/ omnino erat die quinto peritura. Quod ille cum adscripserit, etiam affirmes securius, ita affectam sextum diem viuam non attigisse, multoq; etiamnum potuisse minus septimum vel octauum. Vnde iure mireris, qua ratione adscripserit ita ille, qui primus huius fuit rei auctor, notas, vt indicent octauo

† in codi. quibusdam antiquis legitur
ὡς ἐν ὄφει τῆς
ἐκπνοῆς
προσδραμῆς ἐν
τῆς ἐκπνοῆς διασπ
λην αὐτῶν, ἵ
νε eas in inspi
ratio contrahere
ret, in expiran
do vero dilata
rent.

in Prog. cō. 3. c.
 16. 4. 209. a

illam die defunctam: & eo etiã magis, quo mō Zeno Herophileus vir nequaquã obscurus ascriptas exponens notas in tertio libro morborum vulgariũ, etiã ipse octauo die dicat hanc perisse anginosam, idq; huiuscemodi notis indicari: Π. Δ. Ε. Η. Θ. Harum notarum prima *πιθανόν* id est probabile significat, quę per Π literam scribitur 'mediam habentem lineã rectam vtriq; aliarum parallelam seu æquidistantem, quo modo quidam nongentesimum numerum scribunt. Et semper in omnibus id ægris denotat præposita omnibus sequentibus notis. Quæ harum est postrema, hoc loco *θάνατον* i. mortem significat, quam litera Θ denotat: in alijs ægris *εγείαν* i. sanitatem, quam demonstrat litera Υ. Penultima nota semper dierum numerum, quibus propositus vbiq; æger in sermone laborauit, significat. Quæ vero inter hanc interiacent & omnium primam, declarant, cur sit saluatus, vel perierit homo, causam. Vt in hac anginosa, duæ sunt notæ, altera primam omnium sequens, cuius medium recta secat lineã, ΠΠ: ab ac alia atq; alia. Igitur quæ omnium primæ succedit, cuius secatur medium, elementum est Δ: à cuius oritur media inferiori lineã, alia recta lineã deorsum ducta, sicut i scribimus. Sequens 'est litera E nota. Atq; ex his indicari Zenonem *ἐπίχρουν τῶν διαχωρημάτων* id est suppressionem dictionum tradit, deorsum signato Δ secundum vnumquenq; modũ *διαχωρούμενα* i. excrementa significante: etenim sudoris ipsum 'est, nedum vrinarũ, aut deiectionum, esse signum affirmat: Et *ἐποχὴν* siue *ἐπίχρουν* i. suppressionem, F vtro libeat modo appellare: Vt signorum sit hæc tota sententia: Verisimile est excrementis suppressis octauo die obiisse mulierẽ anginosam. Quare, vt dixi, miror, cum fideliora exemplaria quintum diem habeant, huic lectiõni etiã litera ipsa E consentiente, vt ostendi paulo ante, ipsum Zenonem tñ octauum diem scire scriptum: eos vero qui in illum disputant, hac de re nihil meminisse: at de notis illum reprehendere, q; secundam literam non scripserit, & fecerit signatum Δ, cum scriptura non ita habeat in tertio libro vulgariũ morborum: ceterũ post primam notam P scriptum, vt illi autumant. Hic residuus iam sese longus mihi sermo offert. Putaueris enim re vera has notas ægris Hippocratem subtexuisse: siquidem aduersarij Zenonis P esse asserunt, non deorsum signatum Δ scriptum. Verum si aduersariorum Zenonis libros legas, nec Hippocratis esse dicentium has 'notas, sed librum quendam extare Ptolemęi cognomine Euergetis, habentem suppositas illas à medico quodam Pamphilio genere ex ciuitate Sidica, de secta Cleophrantia: audias præterea causam, qua adductus libro has notas inseruit Mnemon: videantur haudquaquam sibi constare, qui Zenonem confutant, nec esse Hippocratis, nec esse sic illas notas scriptas, vt ille exposuit. Mihi vero quæ sunt hæc tenus dicta, vana videntur esse, nihilq; afferre lectoribus ad artis opera vtilitatis, quod properare, qui hanc meditatur, debet. Verum quia cum essent adscriptæ, visum est amicis, quibus morem gerens quibusdam locis primi libri reprehendi male explanantes ea quæ ad ægros spectant, vt vno certe huius libri loco aliquid de hisce notis asserrem, induxi animum vt facerem: tamen si nõ ignorem, quod semper dico, scriptos à iunioribus medicis commentarios cum tps nostrum corrumpere, tum nihil docere, quod interest medicinę: propter quos ego singulas separatim medicas lucubrationes feci. Quæ vero sunt contra sophistas, qñ has etiã ex viũ iuuenibus esse animaduerto, qui ab istis peruertuntur, scripsi eas item priuatim singulas: vt sicui suppetitet tempus abunde vt & has reuoluat, contra sophistas non secus ac hostes sit succinctus. Sic igitur nunc quoque, tamen si res sit inuulis ad probe medicinam exercendam, quod ad has notas pertinet, non pigebit tamen totum percurrere, quãdoquidem ita est amicis visum. Sanẽ enim puderet me, si ad eas me deflexissem nugas, nisi antea ego, quæ referunt ad artem medicam, multis voluminibus oĩa pertractassem, itaq; tandem ad Hippocratis descendissem enarrandos libros: in quibus artis discipuli nihil addiscere noui valent, extra illa quæ clare & fusc exposui in lucubrationibus medicis, vt vel ad intelligendum hebetes sermonem queant assequi: sed historiæ cognitionem obtinebunt, cuius gratia multi mortales interdum suspiciunt quosdam, qui artes aliquas tractant, homines qui multa legerunt retinueruntq; statim artis etiã ducentes præcepta tenere. H Nunc itaq; omnem de notis historiã exponam: qñ quidem hoc amici pariterq; familiares semel hic fieri statuerunt oportere. Hæc itaq; quæ sum dicturus, tradita à Zeuxide sunt primo in hunc librum commentario. Et quidem præstiterit forassis, quod ego facere in talibus solebam, qui hanc cupiunt historiã cognoscere, ad illum librum eos remittere: sed qm Zeuxidis commentarij non iam perinde grati, sunt infrequentes: ideo me voluerunt ea recensere, initio eius ab ipso Mnemone sumpto. Quidam enim eũ aiunt, cum legendi gratia tertium accepisset vulgariũ morborum librum ex magna illa Alexandria bibliotheca, reitituisse adulterinis ascriptis limili atramento & literis hisce notis. Sunt qui ex Pamphilia eum affirmant deportasse: ac tanto fuisse regem Ægypti erga libros studio Ptolemæum, vt omnium appellentium ad se libros deferri iuberet, quos relos in nouas chartas dominis descriptos daret, à quibus in portum inuectis ad se allati libri essent: allatos vero in bibliothecas reponeret: atq; inscriptiõnes erant, Ex nauibus acceptorum. Inter eos esse ferunt repertum tertium librum vulgariũ morborum, titulo insignitum, Ex nauibus, sub correctore Mnemone Sidica. Quidã non esse scriptum sub correctore aiunt, sed solum nomẽ Mnemonis: quia & aliorum est omnium, qui cum libris appellabant, regij ministri noie reponendos in apothecas libros insigniuerũt. Neq; enim cõtinuo eos in bibliothecas asportasse, sed prius

A in certis adibus cumulatim deponere. Nam tanti studij ad veterū libros comparandos Ptolemæi illius, magnum esse argumentum referunt, rationem, quam habebat cum Atheniē.ibus: qui quindecim pigneratis argenti talentis, Sophoelis ab eis accepit & Euripidis Aeschylīq; libros, vt eos tantum describeret, & mox sartos tectos restitueret: magnifice eum apparauisset eos in pulcherrimis membranīs, quos ab Atheniensibus acceperat, retinuit: illis misit, quos ipse parauerat, orans quindecim talenta tenerent, acciperentq; nouos pro veteribus quos ipsi dederant libros. Quod si Atheniensibus ne nouos quidem remisisset libros, sed veteres retinuisset, non erat quod ægre ferrent, qui argentum hae lege acceperant, vt hoc ipsi seruarent, si ille retineret libros. Itaque illi simul & nouis libris, & argento sunt potiti. Quare Mnemon, siue ipse librum attulerit, siue ex bibliotheca accepto adscripserit, quæstus videtur gratia fecisse. Nam solum dicebat tenere se, quid notæ illæ interpretarentur: ita mereede eas exponebat. Quod si est, probabilius est librum in bibliotheca repositum, esse ab eo adornatum: siquidem multo erat expositio eius fidem habitura maiorem, si regia haberet bibliotheca notas: nam librum si domo deferret, suspectus erat. Nec vero scriptas dubitarem ab Heraclide tum Tarentino tum Erythræo demonstrationes, adulterinas esse notas commemorare, ni prudentibus existimarem hoc pro comperto esse, & festinarem ab

B hac loquacitate pedem referre. Quare ad vtile redeo, cuius causa horum ægorum historiam reuoluimus. Nam ideo putare mulierem esse defunctam, quod suppressæ deiectiones essent, ridiculum sit: neque enim ob suppressionem perijt, cæterum propterea illi contigit supprimi deiectiones, q; naturales functiones extinguerentur. Neque vero, quia frigida erāt & liuida tertio die partes extremæ, ideo obiit: sed q; moreretur, factum est, vt & illæ emorerentur. Et ipse autem Hippocrates quasi vaticinatus adscripsit in exitu narrationis /perijt anginosa/ tamenli statim initio prædixerat /illius anginosæ, quæ apud Bitonem agebat/: sed additio ad finem illa hoc demonstrat, /perijt mulier hæc angina/. Atque ita in Præsagijs scripsit de exitiosis anginis Hippocrates. | Nam hæc primo die suffocant statim, & altero, & tertio. Quare propositam hic nobis mulierem oportebat ea de re tertio die obiisse, cum extremæ partes liuidæ ac frigida essent, deiectionesq; supprimerentur. Vnde viribus coniecijs validis fuisse, itaque attingisse quintum diem: nam, vt octauum, nō potuit fieri. Sed de his satis. Quod si cogites, siue ipse Hippocrates susceperit mulierem hanc procuradam, siue inuiserit vnā cum medico eius, si nihil aliud, paruum cataplasma certe imponeret, aut diaclysmā præberet illi. Probabile autem est eum reliquisse recensenda cum aliā remedia ægris adhibita, tum sanguinis missionem: solum vero elysterem & balanum subditum, non principaliter, cæterum obiter scripsisse. Nam cum vrinas recenseret, & vomitiones, & deiectiones: adiungeret præterea earum suppressionem, vnde nihil æger exernebat per se: in his adscripsit obiter simul cum excrementorum qualitate, balani vsum & clysteris.

in Prog. cō 3. t.
16. 4. 209. a

Quid Quæq; Nota Significet.

Equidem omnino statueram ab hac importuna de notis loquacitate me referre: sed quia integram multi familiares disputationem hanc quærunt, egoq; bonam iam nunc partem exegi nugarum, faciam, vt quod superest, adiungam. Atque constitueram, quemadmodum, quæ nihil ad artē faciunt, separatim solebam scribere, sic his librum dicare, ac separatim commentari, abductum ab alijs, vt si qui velint etiam in huiusmodi esse curiosi, habeant, quibus nugis inanibus vacent. At quia iam longe processisse video secundum hunc eōmentarium, & satis esse longum, vt reliquos nequeam ægros etiam hic exponere, ac pestilentem statum ordine hos sequentem coniungere: neq; vero disseccare mihi certum est tempestatis expositionem, vt partē eius in hoc peragam commentario, quod residuum est, in proximo: ideo disputationem de notis hoc libro perficiam, vt præcidam hunc nugarum aeruum. Si enim quæ attulerunt, qui scripserunt de his notis, hæc inquirere velim, & quæ recte sunt & secus dicta, disseccare, non vno mihi libro ad hanc rem opus sit. Præcedit ergo, quod dixi, omnes, quæ per medium habet lineam ΓΠ, denotans semper πιθανόν id est verisimile. Postremo vero loco aut Υ videtur litera scripta esse, aut Θ: hæc θάνατον id est mortem: illa υγείαν id est sanitatem, significans. Ante has dierum est, quibus ægrotauit vel perijt æger, numerus. At quæ inter has intercedunt notæ, omnes quidem sunt descriptæ ordine literarum, quas vocabuli elementa significant, excepto deorsum signato Δ. At quam horum quodq; habeat significationem, demonstrabo. Igitur memoria tenendum nobis est notas, quæ vltimam præcedunt (à qua mortem diximus aut sanitatem demonstrari) numerum dierum denotare: de cæteris, quæ inter has & principium scriptæ sunt, orationem instituam: Α αποφθοράν siue απόλειαν i. interitum seu internitionem: Γ γόνον i. semen, vel γονοειδές ὕδρον i. semini assimilē vrinam: Δ νερο signatum (vocant signata, qñ rectam lineam, qualis est, quæ deorsum ponitur, habent, hoc modo Δ) διαχωροίμυρα i. excreta per sudorem, & alui fluxum, & habitus digestionem, & vno verbo vacuationem quācunq;: Ε ἐποχὴν hoc est suppressionem, ἔδραν hoc est sedem: Ζ ζήτημα i. quæstionem. Θ θάνατον i. mortem, vt est antedictū: Ι ἰδρωτα i. sudorem: Κ κρίσιν i. iudiciū, vel κοιλιακὴν διάθεσιν i. ventriculosam affectionē: Μ μανίαν i. furorē, vel μήτραν i. vterum: Ν νεότητα i. iuuetutem, & νέκροσιν i. internitionem: Ξ ξανθὴν χολὴν i. flauā bilem, & ξίνοντι καὶ σπένιον i. ιουῖ quoddā & rarū, & ξυσμὸν i. strigmentū, & ξηρότητα i. siccitatē: Ο ὀδύνην i. dolorē, vel ὕδρον

Tertūa Classis.

fff ij

i. vrinam

id est vrinam. Quidā vero volunt, vbi impositum sibi Υ habeat, eo nimirum modo scriptum, quo Ε vocem ἕτως scribere cōsueverunt, tunc vrinam significare: Π πλῆθος i. abundātiā, vel πύλον i. sputum, vel πῦρ i. ignem, vel πνεύμονος πάθος i. pulmonis affectū: Π vero in medio habens Ι, hoc modo ΠΙ, πιθανόν i. probabile (vt supra diximus) significat: Ρ ῥύσιν i. fluxionem, vel ῥίγος i. rigorem: Σ πασμὸν i. conuulsionem, vel σωμαχου πάθος id est stomachi affectum, vel σώματος κακωσιν id est oris malum: Τ τόκον i. partum: Υ ὑγείαν i. sanitatē, vel ὑποχόνδριον i. hypochondrium: Φ φρενίτιν i. phrenitidem, vel φθίσιν i. tabem: Χ χολήν i. bilem, vel χολῶδες i. biliosum: Ψ ψύξιν id est frigus: Ω ωμότητα id est cruditatem.

ΑΕΓΡΟΤΥΣ VΙΙΙ

5 *Adolescentulum, qui in Mendacium foro decumbebat, corripuit Ignis ex Lassitudinibus, laboribus, & cursibus insolitis. Primo die turbata aluus erat biliosa, multis, tenuibusq;: vrinae tenues, subnigrae: non dormiuit, sitibundus. Altero die omnia exacerbata sunt: deiectiones plures, intempestiuiores: non dormiuit, mente turbatus, aliquā tum exudauit. Tertio grauius se habuit, sitibundus, fastidiosus, multum se iactauit, perplexus erat, delirauit: extremas partes liuidas, & frigidas: hypochondry vtrinque submollis contentio. Quarto non dormiuit, malum in peius procedebat. Septimo Obijt. Annum Aetatis circiter Vigessimū agebat. Acutum. ΠΙ. Ξ. Ζ. Θ.*

Cœpisse huic morbum dicit ex lassitudinibus comitibus insolitarum exercitationum. Scimus enim πόνος i. labores, illum noīare exercitationes: sicut κόπας i. lassitudines, corporis affectus, in quibus si parum modo moueatur, tentationis sensus vel vlcerosus illi fit. At laboribus quia cursus adiunxit, superfluo labores adscripsisse videtur: continentur enim, vt genus in specie, in cursibus. Vnde quidam pro πόνων i. laboribus, πότων id est potibus scripserunt, cōuerso primo v secundae syllabae in τ. Reliqua narratio tota eorum, quae inciderunt adolescentulo, exēplum sunt acuti morbi in aetatem maxime iuuenum cadentis. Alia igitur symptomata morbi sunt acuti. Sed vnde periculum praesagias, vel mortem? Primo quidem die relatae sunt subnigrae vrinae: secundo die parū exudauit: tertio multum se iactauit: at omnibus diebus nihil planē dormiuit. Atq; haec quidē periculosa sunt. Extremae vero partes tertio die liuidae & frigidae in acuto morbo lethales sunt, atq; adeo hac aetate: fiunt. n. vel ex nimia inflammationis viscerum magnitudine, vel natiuo intercurrente calore. At enim de hypochondriorum cōtentione submollī iam ante diximus, tensionem citra tumorem Hippocratem innuere ista dictione. Ostendit autē ea contentio nullū de externis corporibus, qui muscoli sunt abdominis, inflammatione obsideri, verum aut septum trāuersum, aut iecur, aut lienem. Ac periculosa quidē inter caetera haec sunt. Mortis vero apertum signum est extrema-
rum partium liuor & frigus, quae tertio die in morbo acuto, & aetatis vigesimo anno, accidunt. Quod sanē fuit in causa, vt vsq; ad septimū viuere adolescentēs. Potuit etiam alia de causa, q̄ validis esset viribus, non pp̄ solam aetatem. Itaq; ex huius aegri historia, qui capi fructus potest, hic est. Nā inuestigare, qua in ciuitate vocetur aliquod Mendacium forum, vt Athenis Astutorum forum est appellatum, & quae id genus in singulis agris alia quidā interpretes scripserunt, si quid in ijs esset, quod ad artis opera faceret, non praetermitterem. Acutum / hoc inter praecedentem & proximū inferiorem est scriptum, quod possit attribui vtrique, q̄ vterque videatur acute agrotasse. Verum quia in superiore agra, quae angina laborabat, est adiectum / anginosa / certisq; alijs agris eius generis quiddam ad exitum narrationis est adscriptum, quod historiae vtilitas sit conspicua, probabilius est priori agro / acutum / esse subditum. Potuit etiam, qui notas adiecit, itē hoc addidisse. Nos paulo mox in agro ordine decimo de eiusmodi additis scripturis plene agemus.

De Notis Praedicto Aegro Adiectis.

Quia consultius puto esse in tertium commentarium reseruare tempestatem pestilentem, subtexam non nulla praedictis, quae in controuersia apud medicos sunt de ascriptis signis huius adolescentis historiae septimo die defuncti. Zeno nāque has scripsit notas. Prae oibus ΠΙ per mediū H lineam rectam habens, quod πιθανόν id est verisimile semper significare docuimus. Secundum Ξ, tertium deinde Ζ, quartum Θ, hoc pacto ΠΙ Ξ Ζ Θ. Igitur Ζ septimum diem ait denotare, Θ θάνατον i. mortem. Sed haec sunt in oibus communia: Ξ vero ξένον i. nouum vult indicare. Nouū fuisse adolescenti ait in narrationis initio ex lassitudinibus & cursibus insuetis cum incidisse in morbum. Quae igitur aduersus Zenonem dicta sunt de primo signo, quod significet πιθανόν i. verisimile, q̄ quidem oibus sunt communia agris, paulo post, si visum mihi crit, apponā. Prius quaestiones de hoc agro priuatim iactatas videamus, q̄ de re ille medica mouisse controuersiam videatur. Nam cum conscripsisset Zeno, vt antea meminī, de notis non paruum volumen: ac alterum illo maius aduersus eū empiricus Apollonius: ac rursus Zeno eidem respondisset: Apollonius cognomento Cyclas, postea & ipse scripsit defuncto iam Zenone de notis librum, non vt suppositas solum culpās, sed corollarium addidit, quo insectatur Zenonem. Nā ita instituit reprehensionem, vt contra illum, qui quae sint à Mnemone concinnata, non valeret recte interpretari: sed vbi probabiliter deficeretur ratione, notas, quod commodius exponeret, conuertisset: neque librum in regia bibliotheca inuentum, neque illum ex nauibus, nec quem edidit Bacchius, habere ad eum modum notas, vt in hoc scripsit adolescente Zeno, affirmans. Enimvero in hanc miror importunitatem

A importunitatem potuisse Tarentinum Heraclidem impelli, & quidem in perpetuum studentem interpretationes ad utilitatem referre. Hic vero contendere magis cum Zenone videtur, quæ spectare utilitatem. Exponit. n. notas, ac si duo Z ante ultimum Θ scripta sint: & alterum, quod prope Θ est, septimum diem indicare ait: alterum, quod huic, Z dico, præpositum est, significare ζῆτιν-
 τείν εἶναι, id est quærendum esse, cur septimo die interierit, cum accessiones haberet diebus pari-
 bus: Nam erat probabile, ut ipse dicit Hippocrates, morbi iudicium diebus accessionum fuisse.

“ Nam quorum, inquit, diebus paribus fiunt accessiones, horum fiunt etiã iudicia diebus paribus: 1. Epid. c. 6. §. 1.
 “ quorum vero in imparibus, horum item imparibus diebus iudicium: Subiecta autem est generali iu- 23. §. 120. c
 “ dicij significationi mors. Atq; de notis sic statuit Tarentinus. Attendamus iam, ecquid afferat
 præclari. Nam quæ mors ferè in dies accessionum incidat, rarumq; sit diuersum exẽplum, fatendum
 est, & concedendum verum dicere Tarentinum. Non videtur habuisse hic tñ diebus paribus ac-
 cessiones. Quippe primo die Hippocrates, quæ initio morbi acciderunt, descripsit: Sub hunc, in-
 quit, oia exacerbata sunt, propter morbi, qui acute mouebat, incrementum. Itaq; tertio die adhuc
 magis intentum morbum indicat esse. Nam cum in secundo die prædixisset / non dormiuit, men-
 te turbatus erat / tertium diem exponēs scripsit primum / grauiter se habuit / quod primo die non

B scripserat: ab hoc / sitibundus / deinde / fastidiosus / mox / multũ se iactabat / postea / perplexus erat /:
 Quorum vel vnum, si tertius dies haberet, posset ipsum secũdo peiorem ostendere. Nã vna nocte
 non dormire, mentisq; turbatio, assidue in acutos morbos citra insigne discrimẽ incidere cernun-
 tur: at quæ sunt de tertio die scripta, fuerunt periculosa vniuersa. Præterea tertium ideo secundo
 peiorem esse dicit, quod secundo die scripserat / mente turbatus erat /: tertio die, cum alia sympto-
 mata, quæ paulo ante retulimus, commemorat extitisse, tum vero mentem fuisse non iam turba-
 tam (quippe parum id quidem sit) ceterum delirasse ait. Quam ob rem cum ipso hoc symptoma-
 te videtur secundo peior tertius fuisse: tum, quod addiderit inibi hypochondrij submollem ten-
 tionem, quæ antea non suberat, coniecies hinc secundum illi moderatiorem fuisse. Nanq; viscus
 antea malo vacãs cum cœperit in aliquo die laborare, illum esse prioribus peiorem significat. Ac
 præter omnia, quæ commemorata sunt perniciosissima symptomata eo die apparuisse videntur, fri-
 gus partium extremarum, liuorq;. Quo maior, ut paulo ante dixi, admiratio subeat, quid ni ado-
 lescens perierit die quinto. At enim dicit aliquis Tarentinum defendēs, post prædicta scriptum
 esse / quarto non dormiuit, malum in peius procedebat /. Verum & huic ipsi in memoriam redu-
 cemus medicum illud præceptum, nimirum quartum septimĩ indicatorium ab Hippocrate esse

C dictum, propterea quod bonorum aut malorum, quæ dies ille attulit, euentus non minus sed ma-
 gis septimo die quam sexto fiat. Qua igitur ratione dicit Tarentinus, probabilius erat sexto de-
 functum esse adolescẽtulum, posteaquam accessiones haberet diebus paribus: Nam tertio die plu-
 rima symptomata illum videntur tentasse: die quarto autem creuisse: tum sustinuisse se, & repu-
 gnasse ad septimum diem, quia forte firmis natura viribus erat, & vero etiam per gratiam: nam hæc
 illum si defecissent, quinto die obiisset. Quare equidem Tarentinum censeo insectandi citius stu-
 dio Zenonis, quæ rei sedulo excutiendæ, huc descendisse. Idem Apollonius fecit, qui itẽ diligenter
 literam E secundo inter notas loco positam exponit. Quem sunt multi sequuti alij, maxime cum
 quæ medicum aliquod præceptum dicat se vtile exponere citra notas: tum quæ eius dictis illi fidem ha-
 berent. Hac siquidem de re adolescentem ait obiisse, quæ præter morem lassitudines, labores, & cur-
 sus obiisset. Ego vero affirmauerim labores & cursus, siquidẽ hoc nomine plures exercitationes
 significantur, non præcedẽte morbo corporis statu, haudquaquæ potuisse mortem inducere. De
 potibus, ut quidam volunt (nam sic dixi esse qui corrigant) hoc quidem in adolescẽtulo, quid cer-
 ti dicam, non habeo, quæ nec qualitatem nec quantitatem teneam istarum potionum, cum tñ multa
 sit in ipsis differentia: Siquidem etiam differunt ipso tempore potiones: quædam enim diebus duo-

D bus et tribus, alię permultis fiunt: ipsiusq; quotidiani haustus mensura haud paruam habet differen-
 tiam: Potionis ad hæc qualitas, hi. n. meraciorẽ, illi sumunt dilutiorem, non nulli temperatam: sunt
 qui frigidam, alij calidam, atq; harum vtranq;, aut de more aut insueti, biberunt aliquando. Huic
 accedit non parua ipsorum vinorum in genere ac tempore diuersitas: neq; enim eũdem affectum
 vinum nouum ac vetus parit: neq; crassum, ac tenue: nec albũ, atq; nigrum: nec odoratum, ac fœ-
 tidum: nec item austerum atq; dulce. Quare, ut dixi, de offenso per vinum adolescẽte nihil habeo
 firmi statuere, nisi hoc Omnium est vinorum immodico vsui cõmune, quod neruos tẽtet & men-
 tem. Sed horum tamen solẽnis noxa non dominabatur in huius adolescẽtuli morbo: neq; enim
 conuellebatur, vel tremebat, vel infestabatur phrenitide: quare & scripturam potibus minus pu-
 to conuenire. Sanẽ magis est consonum adolescenti inconcoctiones præcessisse etiam fortassis in
 ventre: sin secus, in venis quidem certe: vnde plurimi coacti sunt crudi humores, ut testantur vri-
 næ, & alui excrementa, tenuia illa quidem, verum non biliosa tamen. Nihilo minus videtur bilio-
 si quoq; humoris aliquid in toto contineri habitu corporis, comitis laborum quos subierat: qui-
 bus est verisimile etiam delirium quoddam successisse & febrem acutam.

¶ De Nota illa ante ceteras posita, quæ Πιθωνὸν hoc est probabile, significari auit.

Quoniam hoc in libro interpretum loquacitatibus plurimum vsi sumus, haud deterius utique

fuerit aliquid etiam exempli gratia de illa nota scribere, quæ πῖθανὸν id est probabile significat. E Nam quis fortasse illorum librorum admirabitur magnitudinem, quos Zenonis Apollonijsq; sectatores conscripserunt. Si igitur in vna tantum nota intelliges, quo pacto ipsis in prolixitatem paulatim deuenierit controuersia, causam quoque longi sermonis facile perdiscere poteris: cauebisq; (si mentis compos fueris) ne tu ipse quoque in eiusmodi nugacitates incidas. Itaq; in prima statim nota, qua πῖθανὸν significari dicebant, inquit in nullo alio libro solere vnquam hac voce πῖθανὸν vti Hippocratem: ob idq; non decere nunc vnico in libro signo eius vocis sapen numero vti, qui nunquam alibi vsus ipsa fuerit. Hanc autem rationem euertentes, qui cum Zenone sentiunt, in germanissimo illo libro qui est de fracturis inscriptus, dixisse aiunt, vbi de Solene instrumento disputat, πῖθανότερον. Cum enim prius dixisset Hippocrates Solenis instrumenti non esse utilitatem, subiunxit: Ἄτ πῖθανότερον id est probabilius est, vulgo minus accusabilem fore medicum, si Solen subiiciatur. Scitè ergo cum probabilem responsonem visi fuerint inuenisse Zenonis fautores, tres ipsi ab aduersarijs obuiationes factæ fuerunt, duæ quidem litigiosiores potius q̄ veriores: tertia vero idonea admodum est, omnibusq; illis audientibus satisfacit, quotquot græcis literis bene instituti sunt. Prior itaque ex litigiosis responsonibus hæc est. Hippocrates illic πῖθανότερον dixit, non πῖθανὸν: at isti ex hac nota indicari aiunt πῖθανὸν. Quibus Zenonis adiuutores respondunt: Si quis apud Apollonium scriptum inuenierit primitiuum nomen non iam statim ipsi concedimus deriuatiua vsurpare, nisi prius quendam nobis ostendat ipsis vsus fuisse: qui autem deriuatiuum inuenierit, is audacter & primitiuo vti poterit. Nam quod ab aliquo genitum est, id eius quod generauit subsistentiam indicat: quod vero à nullo, aliud generet nec ne, dubium est. Prima sanè fabulæ pars hic finiatur, cum nimirum ex prædictis apertum iam sit, quo modo in longissimam loquacitatem produci ipsa possit. Ad secundam vero (iam enim semel in fabulam nosmetipsos introduximus) accedamus. Aiunt igitur qui contra Zenonis sectatores dicunt, posse quidem aliquando quæ semel scripta est dictio, & ipsum scribentem latere, quippe qui moris græca lingua exquisitè loquentium oblitus, ac sola multorum consuetudine adductus sit: vno vero in libro deinceps quoddam vocabulum sæpius vsurpare soli ij possunt, qui aliàs eodemmet ipso vti consueuerunt. Quæ vero ad hæc respondeant Zenonis sectatores, narrare superuacaneum est, quippe quæ frigidiora longaq; sint. Mihi enim sat fuerit ad tertiam fabulæ partem accedenti responsonum duntaxat principia tægere. Tertia autem hæc est. Placere quidem posse & vulgo & antiquioribus, si & δυνατὸν & ἐπιδηρόμερον, & ἔυλογον & εἰκὸς dicas (id est possibile, contingens, rationi consentaneum, decens) & ipsum etiam πῖθανὸν, cum forte tunc in vsu esset hæc dictio, sed rariori sanè, & apud idiotas potius: Contra vero, vocem secundum conferendi modum, quod grammatici comparatiuum nuncupant, ab εἰκὸς formatam antiquis inusitatam esse: vere enim diceremus εἰκότερον: rariùsq; omnino hoc cōparatiuum inuenies quemadmodum & ipsum πῖθανὸν. Constat autem antiquorum multa admodum volumina voluenda illi esse, qui has cōtrouersias dñdicare voluerit. Neq; enim aliter cognoscere potest, an πῖθανὸν ab ipsis vsitatum non sit, sed πῖθανότερον: secus vero insolens εἰκότερον, tritum εἰκὸς. Si vero quispiã ex ijs qui artem medicinalem discere decreuerunt, ad lectionem se conuertat antiquorum omnium librorum, quos rethores, aut historici, aut medici, aut deniq; philosophi conscripserunt, conteret certe in hoc tempus, seq; artem assequi posse diffidet, cum hoc ad morborum nec dignotionem nec prænotionem cōferat. Quamobrem satius fortasse fuerit fabulæ in tres diductæ partes finem constituere, ne longius tempus consumamus in duorum deinceps dierum appositione: cum præsertim tragœdiam vel comœdiã agamus. Ad reliquos igitur egrotos venientes (superfunt enim adhuc quatuor ante statum pestilentem descripti) hic secundum commentarium absoluamus. Tertium vero aggredi erit vtilissimum.

de Fracturis,
cō. 2. t. 64. 7.
239.c

H

ÆGROTVS IX

6 Apud Tisamenum Mulier decumbebat, cui Voluulus cum molestia excitatus est. Ciebantur multæ uomitiones, potum non continebat, hypochondria dolebant, & infra secundum ventriculum dolores, tormina perpetua, non erat sitibūdā, incalefcebat. Extremæ partes perpetuo frigida & fastidiosa, insomnis. Vrinæ paucæ, tenues: † deiectiones cruda, tenues, paucæ: } Nec erat remedio locus. Defuncta est.

† Forte vel delēda sunt hæc verba, vel ita legēdū, deiectiones nullę, confidera.

Male scribunt quidam in hac muliere ὑλεώδεια per υ, cum εἰλεώδεια sit p̄ ei, scribendum. Εἰλεὸς enim id est voluulus, appellatur affectus, cuius habuisse symptomata scribit mulierem, multos vomitus, potū cōtinere nō posse, dolores esse ad hypochōdria, & tormina cū doloribus in ventre: q̄ omnia voluulosis affident. Quod postea scripsit, non est ex ijs quæ eis affident, cæterum ex illis, quæ malo ad malignum tendenti superueniunt, potissimum perpetuo esse extremas partes frigidās. Prauum item, fastidium est. Quin & vrinas adscripsit tametsi in venis non contineatur & succis affectus, verum in intestinis: quod cum in his cœperit magna inflammatio, prædicta incidere symptomata soleāt. Vocatur autē εἰλεὸς i. voluulus, affectus. Parua igitur ex vrinis, vt sint bona, salutis sic habentium est spes: sed non paruū ad exitium momentum, si prauæ sint. Nam cum, quieo

A. 1. 3. f. 124
c. 30. 350

A qui eo modo afflictiuntur propter intestinorum inflammationem in præcipiti sint, si alia videatur præterea esse in corpore affectio praua, incretueret vna egro malum. Atque sic consuevit Hippocrates, ubi aliquod instrumentum spiritus sit læsum, inspicere vrinas. Quæ si secundum naturam habeant, in solis spiritus instrumentis versatur periculum: Sin hæc quoque prauæ appareant, offensum iam significant etiam nutritionis instrumentum: quo modo nunc, quanquam sit affectus venter, eiusque ex deiectionibus perspiciatur affectio, nihilo minus vrinarum fecit mentionem, ut tenuium, quæ succorum significant in venis incōcoctionem. Atqui vrinas semper memineris ut simul inspicias in ventris affectibus, thoracis, pulmonis, neruorumque. Nam bonæ si appareant, haud magnum præbent momentum ad salutem: contra si prauæ, amplificant simul ægri periculum. Et cū sit periculosus omnis voluulus, qui in sublimibus intestinis consistunt, ijs, qui in crassis sunt deteriores, ut qui contagio iccur afficiant & lienem. Discernes eos vomitionum assiduitate, & vehementia, & quod potum continere non possint: Adhuc magis ex eo, quod nihil per aluum deiciatur: Præterea tormina & dolores faciunt ad notitiam, quando teneant hi alta intestina: Qui stercus si vomant (aduertitur enim hoc etiam fieri) clarissimum sit signum tibi esse subtilia intestina affecta. Est autem acutissimum hoc malum: quare id hic proposuit Hippocrates: simulque adscripsit nec erat remedio locus. Sed mihi hoc fac memoria comprehendas ad commentationem de sanguinis missione. Cū enim nullum scripsit aliud remedium in egris horum librorum, tum nec illa: non quin præsto fuerit laborantibus auxilio, sed quod ascribere auxilia singulis ægris non oporteat: nisi quid forte noui inciderit, ut in eo, cui fuit octauo die sanguis detractus. Porro diem præterijt, quo hæc ægra decessit, ut quæ secundo statim die mortua fuerit, aut longissime tertio ob morbi acuitatem, quam in narratione ipse ostendit.

ibidē c. 31. b

ÆGROTVS X

7 Quædam Mulier quæ apud Pantimedem degebat, ex Abortione infantis Primo die Igni est correpta: lingua arida, sitibunda, fastidiosa, insomnis: aluus erat turbata multis, tenuibusque, & crudis. Postridie superuiguit, Febris acuta, aluus copiose reddidit, non dormiuit. Tertio die intendebantur dolores. Quarto delirauit. Septimo Interijt. Aluus erat perpetuo lubrica, eiusque multæ, tenues, crudæ deiectiones: Vrinæ pauca, tenues: Febris Ardens.

Si qua de causa externa mulieri huic abortire contigisset, declararet Hippocrates. Itaque ex morbo constat vitiosis collectis humoribus abortiisse. Adiunxit huic ex abortione dictionem /vηπίε Ci. infantis/ indicans, ni fallor, hoc adiecto paruum fuisse elisum partum. Appellant enim homines infantes pueros non ita pridem natos. Quare per metaphoram videtur Hippocrates valde pusillos foetus sic appellasse: quippe hi potissimum eiciuntur. Acutam igitur fuisse & magnam febrem, cum quod dicit /igni est correpta/ significat: tum quod addit /lingua arida, sitibunda/. At vero /fastidiosa/ febris demonstrat, qua tenebatur, malignitatem. Attende diligenter excretorum speciem. Nam cum scripsit /aluus erat turbata, multis tenuibusque & crudis/: tamen ipse in fine narrationis dixerit febre ardente illam laborasse, memineritque febris, quæ die primo coepit, atque exacerbabatur secundo die: tum addiderit /lingua arida/ & /non dormiuit/ ac /sitibunda erat/: cruda tamen deiectione ait fuisse: Ardentem autem febrem ex humoribus nasci biliosis scimus. Igitur consentaneum est in tota mole corporis huic mulieri biliosum fuisse acruatum humorem, in primis autem venis lactium & simis iecinoris cruda contenta. Iam etiam vrinas illius crudas dicit fuisse, iuxta ac crudas deiectiones, non solum in primis venis, sed & in gibbo iecinoris crudis humoribus abundantibus. Porro /febris ardens/ in fine narrationis huius egræ adscriptum est in multis exemplaribus. Quædam non hoc habent tantum scriptum, sed adiectum etiam A. Itaque suspicamur aut quod prima hæc egra ardente febre fuerit correpta: Aut quod hæc fuerit prima species ardentis febris: secunda autem quæ deinceps sequitur, in muliere, de qua sic orditur, Alteram ex abortione. Ego vero in octauo ægro, cuius est principium, Adolescentulum, qui in Mendacium foro decumbebat. plenius ostendi me de hisce adscriptiis verba facturum, cum decimum ægrum enarrarem: prætaboque nunc duabus de causis suspicans ab alio esse non ipso auctore hoc /ardens febris/ adscriptum: Primum quod non vni egro aut alteri, morbi formam subtexuisset ad exitum narrationis, sed (siquidem & has nos docere volebat, ut quidam fecerunt eius successores) omnibus aut plurimis: at ille scilicet tanquam his qui cognoscere morbum valent, exponit ægrorum accidentia. Videas item alios veteres in lucubrationibus suis non respicere hos, qui dudum ad libros acceperunt, sed qui iam in illis profecerunt. Hanc meam sententiam ultra id quod dixi, hoc præterea confirmat, quod tertio duntaxat Vulgarium morborum libro adscriptæ sint.

* Al. coeptos.

* Græce λε-
πιδος i. tenues
ut etiam ha-
betur in con-
textu Hippo-
cratis.

Omnibus igitur, qui hunc sunt librum interpretati, probabatur ab alio, qui notas illas sententiæ complectentes adscripsit, etiam hæc esse adiecta. Nam in muliere quidem anginosa concedas sanè esse ab Hippocrate adscriptum /anginosa periijt/ qui ex ipsa angina vellet periisse mulierem: In hæc quæ nunc dicitur obiisse, non possis ita accipere. Nam ut dixit /septimo interijt/ subiicit /aluus erat perpetuo lubrica, eiusque multæ, tenues, crudæ deiectiones: vrinæ pauca, tenues/. Mox adiectum est /febris ardens/. Non nullis etiam A est additum. In quibusdam pro eo scriptum est pri-
mus:

mus: in alijs prima. Omnino enim hunc librum hisce adscriptis multi contaminarunt iuniores me E
dici. Clarum est ergo non, ut in illa quæ angina laborabat, ad calcem adiecit /periit anginosa/ eo-
dem modo conuenire esse hic adscriptum /febris ardens/: neq; enim dixit /periit καυσουμένη i. ardē
te febre/ sicut in illa, quæ angina laborabat /periit anginosa/: sed hoc /febris ardens/ recto casu scri-
ptum offenditur: inter hoc /& periit/ interiacent /alius erat perpetuo lubrica/ & quæ sequuntur.
Quando itaq; nec mortua est ex ardente febre, nec profusus inter se hæc cohæret, constat ab aliquo
hoc esse adscriptum, non ab ipso scriptum Hippocrate. Potuit etiam quis adscripsisse sibi, sicut so-
lemus talia in marginibus commentariorum memoriæ gratia adscribere: postea aliquis, qui excri-
beret hunc librum, in contextum, quasi auctoris esset, transtulisse.

ÆGROTVS XI

8 Alteram ex Abortione ad quintum mensem Oecetai uxorem Ignis corripuit. Primo comatosa erat, rursusq; in-
somnia erat, lumbi dolor, capitis grauitas. Secundo die venter turbatus est, ac paucis, tenuibus, merisq; primis. Ter-
tio die plura, ac peiora: nocte nihil dormiuit. Quarto delirauit, metus, mœstitia. dexter oculus erat distortus: sudor
secundum caput paucus, frigidus: extremitates frigide. Quinto cuncta exacerbatæ sunt: multum delirauit, statimq; F
ad mentem redijt: sitis, vigilia: Deiectiones in totum multæ & mæra: Urina paucæ, tenues, subnigræ: Extremæ
partes frigide, subluide. Sexto eadem erant. Septimo Mortua est. Phrenitis.

* Al. ἀδύφως
i situ carens.

* Græci omnes
col. quos uide-
rim, habent
ἀναίποισι i-
τέρσινα. In-
terpres muta-
uit in ἀκρί-
τοισί.

1. Profr. cō. 1.
t. 1. 4. 160. h

in Prog. cō. 2. t.
70. 4. 205. h

Quam ante hanc descripsit, infantem adhuc foetum elisit. Infantem interpretare, foetum inquæ,
vnius mensis, aut bimestrem, aut longissimum trimestrem. At hæc nunc nobis proposita quinto
mense abortiuit, ne ipsa quidem externa de causa, sed ex corporis affectione. Cum enim vehemē-
tius salierint, aut subito horrendi quid conspiciatæ timuerint, mulieres abortiunt. Est cum ex dolo-
re, vel ex insigni inconcoctione, vel ex medicamentosi cuiuspiam esu, vel omnino puri potione me-
dicamenti, vel quod inlit aliquid abortiui. Iam etiam propter sanguinis missionem, & sanguinis
ex vulnere eruptionem, aut ex nimia hæmorrhoidæ, quædam abortierunt. Noui etiam quosdam,
quæ ex vuluæ ceruicæ profuso sanguine prægnantes iandiu, tandem partum eiecerint. Quorum
accidisse mulieribus hic ab Hippocrate descriptis nihil vel hinc constat, quod non addiderit in narra-
tione earum, cum omittere ea non solet. Non ergo febricitarunt, quia abortierant: immo cōtra,
quod febricitarent, ideo abortiebant. Videtur vero ex hac muliere inductus prædictionum au-
ctor hoc modo dixisse: || Qui comatosi in principijs cum capitis, lumbi, hypochondrij, colli dolore, G
nunquid phrenitici? Potuit etiam alteram vel alterum ita vidisse affectum. Hanc itaq; dicit mulie-
rem comatosam fuisse, rursusq; insomnem, & laborasse capitis grauitate, & lumbi dolore: nihil de
collo tamen addidit. Item ventrem ait conturbatum fuisse, & excreuisse tenuia & mera, nec addit
hic præterea quicquam de colore illorum: possunt enim mera, pallida, flaua, rubra, virulenta, & ni-
gra deijci. Nempe enim mera scimus illum appellare, quæ proprium colorem retinent cum nullo
humore mistum alio. Si tamen coniiciendum est, biliosa deiecit mera, hoc est vel flaua colore, vel ru-
fa: nam virulenta & nigra addito colore proferre, & huic et alijs medicis familiare est. Et nos quo-
que citra adiunctum biliosa solemus deijci dicere, de flaua bile eam vsurpantes dictionem: excre-
menta vero virulentæ, vel atre, vel alterius bilis, non dicimus simpliciter biliosa, sed coloris ipsis di-
scrimen addimus. Quæ cōsuetudo in omnibus obtinuit, quod semper euomatur & aluo reddatur pal-
lida & flaua bilis etiam sanis, nedum ægris: contra raro alia, atq; his duntaxat, qui tenentur morbo-
so aliquo affectu. Quod igitur dixit in narratione tertij diei /nocte nihil dormiuit/ comatis autē
amplius mentionem non fecit, innuit mox deliraturam. Proinde sub hæc merito dixit /quarto de-
lirauit, metus, mœstitia, dexter oculus erat distortus/ præterea /sudor secundum caput paucus, frigi-
dusq; cum esse iam mulierem ostendit phreniticam, tum habere admodum incommode. Cum ve H
ro etiam ad signa prædicta & symptomata accederet extremarum partium frigus, magis etiam mo-
rituram expectes, quemadmodum mortua est, consequentia prædictis symptomatibus habens,
quæ quinto & sexto die euenerunt. Quæ vero in prædictionibus tradita sunt veluti horum testi-
monia, etsi ante in commentarijs, quos in illum librū scripsi, quàm sint absurda demonstrauit, com-
memoremus tamen illa memoriæ gratia, quamuis ista scribere sumus deprecati. Cum igitur sit in
prædictionibus dictum, Ex lumbi recursione sequitur distortio oculorum. ideo huius admonent
mulieris, vbi verba de ipsa faciunt in prædictionum libro, quo loco hoc caput tractant: quæ sunt
omnia, ut ostendimus, absurda. Scimus enim in vniuersum, haud bonum esse signum distortio-
nem oculorum, siue ex lumbi recursione fiat, siue utcunque aliter. Improbata etiam est doctrina,
& aliena ab Hippocratis verbis: neque enim ex lumbi recursione diceret, sed ut in Præfagijs his
verbis: || Dolores, qui cum febre lumbum tenent, & infimas regiones, si septum transfuersum atti-
gerint, inferiores que partes reliquerint, exitiales admodum sunt. Atqui non est, qui in hac ægra
ad caput sublato esse possit abundantes in lumbro probare humores. Atque ut temere hæc qui-
dam interpretes dixerunt, ita hoc ex prædictionibus caput male his accommodant, quæ expo-
sita sunt de hac ægra: vbi ait, Ventris prærubra proluuies, cum in omnibus mala est, tum in pro-
positis

Apositis maxime cum non dixerit Hippocrates fuisse prærubram huius mulieris proluuiem ven-
 tris. Multo etiam absurdus hoc citant caput: In febribus ardentibus cum aliquanto frigore veniē-
 tibus, & deiectionibus cum aqua biliofis multisq; oculorum distortio cum alioqui malum est si-
 gnum, tum maxime si catochi fiat. Nihil vero aiunt referre, catochum dicas, an comatosum, igno-
 rantes ipsum Hippocratem à vigilante dirimere profundum coma: itaque profundum coma, ali-
 quod habere cum catocha, vt vocant Archigenes & Philippus, consortium, non vigilans: quod
 hanc dicunt mulierem in principio morbi corripuisse, nō quo tempore oculus est distortus. Por-
 rō mireris etiam hoc de ijs, qui vtrunq; caput attulerunt ad exponendam hanc agram, in qua ait
 /ventris proluuiis prærubra/ & /deiectionibus cum aqua biliofis/. Neutrum enim eorum de hac
 muliere scripsit Hippocrates: neq; quasi scriberet vtrunq;, exponunt. Præterea eadē deiectio præ-
 rubra esse, et cum aqua biliofa, nequit. Adijciunt alia etiamnum capita multa vicissim alterum per
 alterum prædictiones & egros in libris de morbis vulgaribus interpretātes. Sed omnia reprehē-
 dere, vbi lapsi sunt, non est huius loci, quandoquidem aperte simul & absolute istarum interpreta-
 tionum vitium in commentarijs in prædictiones aperuimus. Phrenitis /& hoc est de ascriptiis,
 vt ante /febris ardens/ quippe quod non habeatur in omnibus exemplaribus. Neque enim in alio
 B agro tale quid ascripsit: nec instituerat hic morborum tradere discrimina: sicut inuenias in libris
 conscriptis de morbis, Absurdum præterea est, cum nullam habeat consequentiam.

ÆGROTVS XII

9 *Mulierem, quæ decumbebat in Mēdaciū foro, primum Enixam cum dolore masculum, corripuit Ignis. Initio sta-
 tim sitibunda, cor illi dolebat, fastidiosa, lingua arida, venter turbatus tenuibus paucisq; non dormiuit. Altero die
 aliquantulum riguit, febris acuta, modicus secundum caput et frigidus sudor. Tertio cum dolore deiecit aluus cruda,
 multa, tenuia. Quarto subriguit, omnia irritata sunt, insomnis. Quintum diem laboriose transegit. Sexto eadē erant,
 aluus reddidit humida, copiosa. Septimo superriguit, febris acuta, sitis ingens, se iactauit: Sub vesperum per totū cor-
 pus sudauit frigidum: frigus partium extremarum, nec redibat illis calor: Iterumq; nocte superriguit, extremitates
 calorem non recipiebant, non dormiuit, non nihil delirauit, statimq; ad mentem redijt. Octauo circa meridiem redijt
 calor, sitibunda, comatosa, fastidiosa: Vomuit biliosa, pauca, subflaua: Nocte grauer se habuit, nihil queuit, multum
 affatim minxit inscīa. Nono omnia fuerunt remissa, sub vesperum comatosa, aliquantulum superriguit: Vomuit ama-
 ra, biliosa. Decimo rigor, febris exacerbata est, nihil dormiuit: Mane multam in qua nihil subsideret, reddidit vrinā,
 extremæ partes receperunt calorem. Vndecimo virulenta, biliosa vomuit: non multo post riguit, rursusq; extremæ
 C partes frigescebant: Sub vesperum rigor, sudor frigidus, multū vomuit: Nox grauis fuit. Duodecimo vomuit mul-
 ta, nigra, foetida: singultus multus, sitis laboriosa. Tertiodecimo nigra, virulenta vomuit, rigor: Circa meridiem mu-
 ta. Quartodecimo die sanguis de naribus: Defuncta est. Huic perpetuo Venter erat lubricus, Horrebat. Annum
 Aetatis agebat circiter Septimumdecimum. Febris ardens.*

*Non est in an-
 tiquis. videēt
 Gal. 2. de Dy-
 spnoxa ca. vlti.

† ὑπίσασιν
 οὐκ ἔχον est
 in cod. Græco,
 vt vertit iter-
 pres. in alijs ta-
 men est ὑπί-
 σασιν ἔχον,
 i. quæ subsiden-
 tiam haberet.

Siue Athenis in Astutorum foro decumberet hæc muliercula, siue alia in ciuitate, alijs permit-
 timus inuestigare. Nos quæ per totum acciderunt morbum attendamus, à quibus illa non poterat
 superstes esse: siquidem ab initio omnia mortalia erant. Ac magis mireris, qui factum sit, vt diem
 quartumdecimum potuerit attingere. Sed ideo, quantum censeo, ad finem eorum, quæ ei accide-
 runt, addidit /annum ætatis agebat circiter septimumdecimum/. Habuit igitur etiam etatē adole-
 scentem, ideoq; robustam. Constat autem præter ætatis robur, & eam fuisse sua sponte nature non
 infirmæ, alioqui non perdurasset. Nam cum neq; aliud illi quicq; accideret salubre: ac secundo sta-
 tim die riguisset aliquantulum, & acute febricitasset: tum secundum caput sudasset non nihil, & id
 frigidum: deinde essent die quarto irritata oia, dieq; septimo iterū superriguisset, ac lingua inaruis-
 set, febricitassetq; acute: iamq; vltra q; extremæ partes frigidæ illi essent, etiam nō rediret his calor:
 D qui illa non aut nono die, aut vndecimo, sit necessario mortua? Produxit itaq; vitam ad diem vsq;
 quartumdecimum propter ætatem & nature robur: quæ idem robur ostendit concitanda
 quartodecimo die sanguinis eruptione. Sed enim morbo maximo non erat sanguinis
 vacuatio discutiendo. Morbi vero magnitudinem cum alia aperuerunt sympto-
 mata, tum vomitionum nigrarum graueolentia. Nam semper exitiosa, quæ
 foetent, sunt. Vnde etiam in Præfagijs ipse dicit: || Putres omnes &
 graues odores, quauis in vomitione, mali sunt. Quod autem
 in fine est ascriptum /febris ardens/ perinde est ab-
 surdum, ac id quod in superiore agra ad
 exitum scriptum erat, ni-
 mirum /phre-
 nitis/.

in Prog. cō. 2. t.
 42. 4. 201. h

Galenī

GALENI IN LIBRVM TERTIVM
HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS
COMMENTARIVS TERTIVS

A R G V M E N T V M

Describit Austrinam humidam ac omnino pestilentem Tempestatem,
Aegrotis Sedecim ad finem Adiectis.

3^a. Apho. 15. &
16. Ex. ord. 22.
f. h

Via statum hinc pestilentem Hippocrates describit, quæ ad interpretanda ea, quæ dicitur, conferunt, superius à nobis elaborata hic summam commemoro: deinde ad eius accedam verba. Primum κατὰστυν i. statum ab eo solere non temperamentum tamen aeris propter naturam, sed est omnem cuiusvis rei formam ita appellari recordemur. Postea naturale quoddam esse unicuique anni temporis temperamentum. Deinde mutationem eius præter naturam in causa esse, cur corpora nostra corripiantur morbis. Ad hæc ad memoriam illam reuocemus, quæ scripta in aphorismis in hæc verba: || Ex anni autem statibus (quod in totum dixerim) siccitates im-
bribus sunt salubriores, & minus lethales. Morbi vero in pluuijs statibus magna ex parte existunt febres longæ, alui profluuia, & putredines. Jam ea quoque, quæ cum principium interpretarer secundi libri Vulgarium morborum scripsi, ad memoriam reducamus: Præterea quæ in primo libro vulgarium morborum, ubi de statibus egimus. Hæc autem, quæ retuli, si quis retinuerit, ac nauiter ea legerit, ad horum interpretationem, quæ nunc sunt nobis proposita, perueniat.

S T A T V S { P E S T I L E N S }

Annus Austrinus, pluuius, A Ventis in totum silens.

1. Epid. com. 1.
t. 1. 3^a. 101. g
† μαλθακὸς
ἐν νοτίοισιν.
vide 1. Epid.
sect. 1. com. 1.
pag. 101. g. h

2. Epid. sect. 1.

Primo libro morborum Vulgarium tempestates seu status tres descripsit: Hic unam duntaxat hanc, quam nos hic interpretari instituimus. Et vero est secundo morborum Vulgarium sunt scriptæ alia: quem tamen conscripsisse, quod æderet, ut primum & tertium, non videtur. Nec vero præscripsit mox ab initio ijs in libris narrationi eorum, quæ acciderant, Status: sed statim narrare auspicatur quæ animaduertisset in morbis, qui viguerant, & in aeris temperamento. Itaque in Thaso, inquit, Autumno circa æquinoctium, & sub Vergiliis, multum pluit, continenter & pleniter flate Austro. Idem duos auspicatus est sequentes status. At in præsentis status nomen in omnibus ferè exemplaribus habetur: non tamen quo hæc loco acciderint significatur. Pestem siquidem, quæ multarum fuit gentium communi, hoc libro narrat. In exemplaribus, quæ ut legebat Dioscorides habent, non solum ita est simpliciter scriptum /status/ sed additum est /calidus & humidus/: atque in medio spatij quod lineas interfecat, totum hoc scriptum est, sicut in alijs exemplaribus solum /status/. Inuenias quædam, quæne hanc quidem in medio habeant inscriptionem: quædam item, quæ nihil plane. Vnde non esse inscriptionem suspicaris Hippocratis, sed forte illorum, qui egrorum historijs ad finem notas adscripserunt. Verum hæc utcumque se habeant, nec ulli læsioni sunt, nec vlti vel ad præfagiendum, vel curandum. Ad ea itaque exponenda, vnde aliquid commodi prouenit, conuertamur. Annus austrinus, pluuius, à ventis in totum silens. Huic simile tempestati principium est secundi Vulgarium morborum hac serie dictum: || Erant in Cranone carbunculi aestiuus, pluerat præ æstium largo imbri, idque assidue. Acciderat autem magis Austro. Differunt tamen inter se hi status, tum quod hic toto in anno id fuisse aeris circumflui intemperamentum, in secundo libro æstate tamen: tum quod hic adscripsit /à ventis in totum silens/ id quod illic non addidit. Arbitreris fortassis, quod illo libro addidit /acciderunt magis Austro/ hinc tale quid significari: nam hic est austrinum simul & tranquillum totum dicit annum fuisse, nobis ita accipientibus tanquam possit tranquillitas simul & australis aut aquilonius esse & dici totus annus: quod paulo inferius declarabitur. Ad memoriam vero reuocemus multas nos tempestates vidisse à ventis silentes, & tranquillitate præditas, non tamen eodem inter se modo, verum hanc lenem & irriguam: illam siccam et gelidam, atque hæc omnino est serena. Lenis autem est nebulosa & turbida tempestas austrinaque, & non nunquam nubium plena: Contraria huius, aquilonia, & ubi profus nullus in aere apparet motus, sed plane sit, quam vocant, tranquillitas. Haud alius enim videtur aeris status esse, ac maris. Sicuti igitur illic semper est fluctus in alto, vel maior, vel minor, qui interim ob paruitatem non animaduertitur, nisi strictus eum excipiat locus, quod in Chalcide Eubœæ, & Messina Siciliae cernas: sic aer quoque plane immotus & quietus haud videtur unquam esse, tamen interdum nos, quia motus est paruus, fugit. Ac nubes per eas tranquillitates conspiciamus, quæ frequenter nobis consistere videntur, cum re vera moueantur. Nam conspiciuntur statim in alia aeris regione: quod illis si nequaquam mouerentur, non vlti veniret. Huiusmodi etiam hæc censenda est toto anno tempestas fuisse.

A tum autem hæc distat ab eo quæ fuit in Cranone descripta secundo libro, quãto est diuturnior. Tñ affectus vtriusq; cõis tempestatis putredo est, vtiq; cõem etiam causam obtinens, humiditatẽ citra ventos. Et videtur putredo ois ex materia quidem gigni humida: ex causa vero efficiente, extraneo & præter naturam calore: augeri porro immobilitate. Nihil itaque putrescere quod omni ex parte est siccum, omnes manifeste videmus: neq; enim lapis, vel tegula, nec aurum, nec argentum, nec æs, aliud ue eius generis putrefieri cernitur. Iam corũ quæ putredini sunt obnoxia, hæc superesse in temperamentis frigidis diutissime, ne hoc quidem præterit quenquã: adhuc magis, vbi ab eiusmodi ventis ventilantur. Sanè vestem etiam homines continenter quatunt, præcipueq; cū humidus sit calidusq; aer, q̄ immobilitas eam putrefaciat. Ita arteriarum in animãtibus motus cū alias commoditates, tum cum vsum præstat. Et vero ipse in Aphorismis Hippocrates asserit, vt prædixi, in pluuijs tempestatibus putredines existere. Quare corporis humores hinc liquet necessario computruisse. Iam ipsius dictiones subsecuti, separatim singula consideremus.

2 Cum paulo superioribus anni temporibus Squalores præcessissent, sub Arcturum flante Austro multum Pluit.

B Didicisti iam in statibus libro primo descriptis aeris temperamentum ex salubri & naturali ordine variasse. Didicisti etiam, qui hic sit status, & quatuor eius esse præter naturam simplices, quatuor item alteras compositas conuersiones: Simples in calore tantum, frigore, humiditate, et siccitate: Compositas in calore & humiditate, calore & siccitate, algore & siccitate, algore & humiditate. Nunc ergo horum, quæ didicisti memor, subsequere huius status narrationem. Hippocrates, Cum paulo, inquit, superioribus temporibus squalores præcessissent, deinde adducit, Sub Arcturum flante Austro multum pluit. Videtur etenim superiore iam anno aeris circumfusi non vnde quaq; temperamentum constituisse naturale, non viguisse tamen ea tempestate vllus morbus, vt vocant, vulgaris. Nam in aphorismis didicisti, vbi sic dicit: || Ex anni autem statibus, vt semel dicã, squalores imbribus sunt salubriores, & minus lethales. Hoc etiam minus incidit eiusmodi aliquis morbus, q̄ siccitate tantum excelleret temperaturæ immutatio, præter vllam alterius oppositionis mutationem, a qua aut calidus fieret magnopere, aut frigidus aer. Verumenimvero illa vehemens conuersio sub Arcturi videtur exortum se protulisse: qui aliquãto spatium autumnale equinoctium præcedit. Iam vero qui illi autumnus, quæ deinde bruma successerit, postea quæ hanc exceperint tempora anni, si eius persequamur dictiones, discemus.

3^a. Aph. 35. Ex. ord. 22. f

3^C Autumnus umbrosus, nubilosus, Læge pluit. Hyems erat austrina, humida, & lenis.

Vmbrosum dixit pro caliginoso: quod non lucidum significat, nec purum, neq; omnino sereneum. Namq; solent etiam innum qui Asiam incolunt Græci, σκιάδην & σκίαρα id est umbrosa, omnia quæ ad nigrum declinant, appellare. His etiam dictionem ζεφῶδες i. caliginosum attribuunt, & φάδην i. fuscum, quod propè ad nigrum accedit. Apertum est aut huiuscemodi non posse fieri aerem, nisi multis nubibus, usq; non splendidis, obducat. Nubilosum igitur virtute complectebatur umbrosus. Sed te non latet eam loquendi rationem non Hippocrati tantum, sed multis etiam esse alijs veteribus familiarem. Iam etiam dixit, Hyems erat austrina, humida, & lenis. Sũt qui Austrum semper ducant esse humidum: quod non est ita: videt enim siccus aliquãdo esse, quem Leuconotum vulgus { Latini Caurum } appellant. Et Poeta talem nobis Austrum indicat dicens,

“ Αὐτὰρ ἐγὼ ζεφύροιο καὶ ἀργέσας νότοιο.

Siquidem purum Austrum, quem fieri sine imbribus scimus, eo vocauit nomine. At vero primo etiam Vulgarium morborum in primo Hippocrates statuit: || Cum esset autem totus, inquit,

“ hic status austrinus & cum squaloribus. Atq; is Auster subinde vehemens est. Semper ergo apertum habet motum. Lenis alius est Auster, cuius motum in aere & nubibus non sentias, qui calidus semper est. Caurus interim frigidus manifeste videtur.

1. Epid. c. 5. l. 2. 8. 3^a. 104 b

4 Multo post Solis reuersionem, circiter Aequinoctium, Aspera erat extrema Hyems. Et iam sub Aequinoctium Boreas spirauit, & Nixit, non ita diu.

Pars hæc quædam tempestatis contrariæ intercessit, vt hic dixit, non ita diu.

5 Ver rursus Austrinum, sine ventis: Pluit multum & continenter ad Canem vsque.

Indicauit tibi lenem hyemem scribendo ad hunc modum / ver rursus austrinum, sine ventis / nã verbum rursus, vt contrarius status interuenit, innuit ad suum temperamentũ rediisse aeris statũ.

6 Aestas serena erat & calida, magni erant aestus. Etesiae parue dispersim spirarunt.

Lenitas hyemis, & Veris tranquillitas, cum æstate estuosa suffocante ue cõgruunt. Nam cū sua sponte sit æstiuum tẽpus calidũ, si ventorum accesserit tranquillitas, necessario æstus suffocatio ue cõsequitur. Hoc fit, vbi neq; Prodromi (quos vocant) flant, neq; qui eos sequuntur, quos Etesias appellat. Dirimit eos Canis ortus. Et ipse et Hippocrates addidit / etesiae paruae dispersim spirarunt.

* Αόρηα χιόνος
νότοια χιόνος
δύ πολεῖν.

Sub

7 *Sub Arcturum Rursus Spirante Borea multum Pluit.*

E

Rursus, ad pluiarum exundantiam, non ad Boream refertur. Nam superiore Arcturi ortu multum pluerat, & subinde postea, Boreas vero rarus spirauit.

8 *Cum esset totus Annus Aspirinus, humidus, et lenis, per Hyemem quidem Salubriter egerunt, præter Tabidos, de quibus modo scribemus.*

Integrum statum, quod parui omnino aquilones fuissent, ab dominantibus in eo humidum appellauit, & austrinum: nam quod tranquillum & calidum, lenem appellet, antea didicisti. Verum haud dum ea tempestas, licet esset repentina, mortales magnopere offendit propter superioris anni squalidi temperamentum. At ceperunt affectus quibusdam tabifici, qui scilicet huic vitio patebant. Ipse quoque adeo posthac se recipit scripturum quæ illis acciderunt.

9 *Ante Ver unà cum frigoribus consecutus, Sacri Ignes multi hos cum occasione affecerunt, illos non: Qui maligni cum essent, Multos interemerunt.*

Sacrum ignem didicisti à biliosa fluxione oriri, at non illa semper tamen praua & putri. Planè, n. cōtra, ubi mātis sit fluxio bilem pallidam obtinens, quæ in nobis naturaliter gignitur, solet quidem sacrum ignem facere, nullum tamen ex eo dare damnum, si quidem recte tractes. At non erat nunc talis, qui sacrum ignem excitauit, humor, sed malignus, qui eroderet putrefaceretque, ab exuperante humida ventorū tranquillitate generatus illis potissimum mortalibus, quibus cum sua ipsi sponte alijs essent biliosiores, et victus biliosum magis eis succum cōgessisset. Siquidem morborum proficiscunt differentie ab aeris circūflui temperamento, pro natura cuiusque, & victum quæ sanus seruat. Victum (græce δΐαιτα) appello, non hunc tamen, qui cibo & potione constat, verum etiam qui oibus alijs, ut ocio, exercitatione, balneo, venere, somno, vigilijs, & vero oibus, quæ quouis fiunt modo in corporibus humanis.

† *codex graecus Basil. habet ἐκτάραξις ἀυτῆς ἐποικίτο, i. ventris exturbatione (interpres uertit profluuium) concitabat. Ald. n. Verba hæc non habet, sed uacuus est locus, ac si aliquid hic deesset. In alijs tamē cod. antiquis graecis nec ea uerba adsunt, nec locus uidetur manere. Atq; ita possit tota hæc sententia uerti. Quod uero in ventrem descendebat, deorsum subibat cum mordicatione, id quod significauit &c. Atq; ita omnino arburor legēdū: neq; n. turbatio hoc in loco uidet esse profluuium, sed transitus materiae (paucæ uel multæ) cum mordicatione et dolore. Ut clare etiam max. infra com. 15. apparet.*

10 *Multi è Faucibus laborabant, Voces erant vitiatæ.*

Quibus caput sua sponte prompte replebat, his in præsentia exundantia humorum plenū, in pulmonem coepit & ventrem per fauces fluxiones demittere. Porro iure dicit voces etiam his affectas fuisse, nempe & hoc assidue fieri uideat destillationibus, ubi abunde fauces & guttur irrigauerint.

11 *Febres Ardentes, Phrenitici.*

Ardentes febres extiterunt inuadentibus in iecur & ventrem biliosis excrementis: Phrenitici uero caput petentibus.

G

12 *Ora Aphthis vitiatæ, Pudenda tuberculis: Lippitudines, Carbunculi.*

Singuli hi affectus ferè non sunt cacoethes, uti de sacro igne diximus paulo ante: non nunquam uero etiam sunt cacoethes, uti nunc, quod putridus esset, qui abundabat, humor. Quare in omnibus quos recenset morbis, hoc mihi semper memoria teneto, neque aphthas puta ægros tenuisse, uel quodcumque aliud incommodum de more, sed simul cum membrorum putredine. Memineris etiã hanc communem rationem, ab eodem statu genitum omnibus putredinem humorem non eandem insidere partes, quod nec per naturam omnium in eadem conditione corpus esset eo statu, sed esset alia alijs pars infirmior. Aphthæ itaque frequentissimè sollicitant puerorum ora, quæ exulcerationes sunt in summo, quia omnia eorum sunt mollissima membra, & quasi muscosa: insuper os est omnino etiamnum infuetum cibarijs & poculis. Ubi ergo acrimonia quapiam lac sit mammae præditum, aphthas generat: quæ facile sedantur, si infantis os modice astringas. Si uero humor affluat prauus, semper aphthæ prodeunt cacoethes. Iam carbunculorum perpetuo est periculofusus affectus, hanc nam ex vitiosis constat humoribus. Quare nunc erat uerissimile fuisse perniciosissimum eum, qui ultra natiuam malignitatem, etiam quam status afferebat, adiunctam haberet. Verum satis de huius est affectus origine dictum, cum principium secundi Vulgarium morborum enarrabam. Reliqua huius capituli clara sunt.

13 *Alii Turbatæ, Cibum fastidiebant.*

Ex vitioso humore, qui à capite defluerat in fauces, quod in pulmonem inuaserat, tabificos constituere affectus. Quod uero in ventrem deriuatum erat, quia subibat mordicando, ventris profluuium concitabat: quod significauit hisce uerbis /alui turbatæ/. In transitu item, ventris facultatem ciborum appetentem afflixit, unde cibos fastidiebant.

14 *Quidam Sitibundi erant, Quidam non.*

Pluribus de causis nec siti caruisse omnes, nec fuisse sitibundos probabile est. Videtur humiditas omnibus putredinosa fuisse collecta, uerum non pari quantitate, aut æque praua. Quamobrem fieri potuit Aliquos non sitire, ut illi qui cibum fastidiebant, ob facultatis potus appetendi offensam:

A fam: liquet autem pessimam fuisse horum affectionem, nec malignam illis humiditatem in ventrem confluisse: Alios vero sitibundos fuisse, quod conflueret in ventrem vitiosus humor, nec dum adeo lesisset eius os, vt potionis appetens facultas iam corrupta esset.

15 *Lotia turbata, multa, mala.*

Lotia fuisse turbata ita accipe, vt dudum, cum diceret /alui turbata/ nam ad renes quibus vitiat-
tus humor defluxit, his necessario lotia turbaban, hoc est cu mordicatione & dolore pertrāsibant.
Quod huic est annexum /multa, mala/ potest et de lotijs dictum esse: Potest et ipsum seorsum, vt
vna hac oratione multitudine indicet symptomatum prauorum fuisse id temporis agrotantes affectos.

* in impressis
legitur ἀναγ-
κάρων ἢ ἰσχυρῶν
quibus ἰσχυ-
τως ἐγένετο
i. merito.

16 *Comatosi diu, Rursusq; insomnes erant.*

Coma vigilijs vacas ab humiditate didicisti, et refrigeratione fieri cerebri: Vigilijs comati non
commistas, a siccitate & calore. Nunc ergo cum, qui increuissent humores, humiditatem obtine-
rent exuperantem, verum non eam tamen vniuersam acrem, humiditas comatosum affectum: acredo
ex putredine induxit vigilias. Itaque causae contrariae contraria merito symptomata peperere.

17^B *Multi prorsus Non iudicabantur morbi, Quidam egre.*

Quae erat humoris vitiositas, quidam morbi haudquaquam decreuerunt, aliqui praeue.

18 *Aquae inter cutem.*

Vel hoc pathema quosdam dicit ex abundantia prauorum humorum affecisse. Omnem enim
haec potest morbum concitare, alium alio in corpore, pro eorum naturalibus differentijs & viuen-
di dissimili ratione, vt paulo ante {est dictum.}

19 *Tabidi multi.*

Retuli etiam supra, quod ex capite in fauces defluerat, vbi per guttur in asperam arteriam &
pulmonem venisset, eiusmodi vitia produxisse.

20 *Habes Morbos, qui vulgabantur.*

Vnus de vulgaribus morbis, & ipse pestilens est, vt in libro quoque de vitios genere acutorum
“C dictum est his verbis: || Nam siquon nulla morbi pestilentis forma cois vulgetur, ceterum dispersi sint
“ morbi. Neque enim certi est morbi nomen vulgare vel pestilens, caeterum quicumque vno in loco
multos simul inuaserit, vulgaris hic vocatur: qui simul si hoc habeat vt multos perimat, pestis fit.

de Vict. rat. in
morb. acut. co.
l. 1. 9. 7^a. 109. a

21 *Ex Qualibet morborum, quos recensimus, specie Complures egrotabant & moriebantur. Acciderunt autem
cuique horum in hunc modum.*

Cum dicit, & complures moriebantur, pestilentes fuisse morbos, qui vulgarentur, demonstrat.
Qui quando diuersi fuerunt, de singulis separatim infra acturum promittit.

22 *Multis quidem Sacer Ignis cum occasione ex quibuslibet & admodum paruis vulnusculis in toto corpore accide-
bat, praecipue vero sexagenarijs, secundum caput, si vel minorem paulo quis curam adhiberet. Magna pars in ipsis
etiam curationibus, magnis Inflammationibus corripiebantur: Sacerque ignis multum celeriter vndique depascebat.*

Cuius pra omnibus meminit primi pathematis, iure nunc primi etiam singulas reddit differen-
tias: quod accidisse quibusdam dicit paruis de causis, quas vocauit occasiones: et multos qui a me-
dicis curabantur, magnas esse inflammationes consecutas, quae sacer ignis scilicet plurimum depasce-
retur. Plurimis iam caput hunc sollicitasse, quando repletum hoc maxime in austrinis esset & cali-
dis ventorum tranquillitatibus. Cur autem sexagenarios hic praeter caeteros tentaret, hoc in cau-
sa est. Foris ambiens praeter naturam calor causa, quam obrem corporis putrescerent humores, fuit,
sicut natiuus calor, vbi suum natiuum exacte temperamentum seruat, plus alijs humoribus sangui-
nis efficit: quando vero in magis igneum versus fuerit, pallidam & flauam bilem. At calor exter-
nus putredinis auctor humorum est: nam materia quidem humiditas est: causa efficiens calor pra-
ter naturam. Quare senes, qui superfluas semper humiditates ob naturae imbecillitatem coacer-
uant, vt his accessit aeris calor ex illa effectus tempestate, humorum putredinose corruptioni fue-
runt iuuenibus opportuniore.

23 *Plerisque itaque horum in Suppurationes Abscessus contigerunt: atque Carnis multum et ossium neruorumque decedit.*

Malignitas abundantis humoris ex magnitudine constitit putredinis: atque dictis subtreces dicit,

24 *Erat autem illa Fluxio, quae collecta erat, non assimilis puri, uerum alia quae epia putredo: ipsaque Fluxio multa et varia.*

Hippocrates aperte tibi indicauit, quod nos saepe iam diximus, corporis humores propter hu-
miditatem & aeris tranquillitatem computruisse: atque idcirco pus non generauit. Comput-
rescebant

trifcebat vero ob prauos humidos humores solide partes. At variam esse fluxionem propter putrescentium diuersitatem, ratio erat: nam à communi putredinis causa singula putrescentia peculiarem obtinent corruptionis speciem.

- 25 *Quorum ergo Caput horum quid tentaret, His caput totum Glabrescebat et mentum: Ossaq; denudabantur, decedebantq;: Multiq; extiterunt fluxiones. His adiuncta aliquando, aliquando non, erat Febris. Erant autem hæc formidabiliora, quam deteriora. Quibus enim ad Suppurationes hæc species deuenit, plurimi Superstites horum erant: At vero quos Inflammatio reliquit & sacer ignis, nec talem abscessum effecit ullum, hi frequentes Perierunt. Et si usquam loci alterius in corpore oberraret, euenerunt hæc. Etenim multis Brachium vel totus Cubitus decidit. Quibusdam hæc Anteriora latera afficiebant, vel posteriora. Non nullis totum Femur, vel Tibia denudabatur, pesq; totus.*

Humorum putredo, cuius est commune munus, ut illas partes, in quas impingat, corrumpat, terribiliorem in capitis partibus speciem præbuit, propterea, quod licet vel paulum de natura hinc deflectant, maior fiat sugillatio, quam cæteris in partibus multum à natura diuertentibus. Nam, à femore vel brachio vel tibia vel cubito si cutis recesserit, minorem præbet mali speciem: at si capitis una cum cute crines defluerint, atque adeo menti cum illis, vitij sit facies magna, periculum vero minus, quam si is pudenda affectus teneat, aut guttur, aut thoracem, aut aliam principem partem. Neque tamen, quæ caput ita tentabant, formidabilia magis erant quam peiora, verum etiam quæ cuilibet aliæ parti decidebant. Peiora enim erant, in quibus in profundum secessit humor igneus sacrum efficiens, cum in viscera se & in principes partes conferens, præter alia symptomata febres etiam acutas generabat. Quibusdam tamen, quibus in superficie erat eiusmodi putredo, partes etiam citra febres marcescebant: quorum quidam hac de re præcipue incolumes euaserunt, vitiosis humoribus simul cum ipsis partibus quas in putrefecerant, emissis. Oberrabat enim, ut ipse vocauit, fluxio per totum corpus, hoc est temere nulloque ordine & casu vagabatur, ut præfagire medicus arte, quo esset decubitura, non valeret.

- 26 *Erat omnium id Grauißimum, cum Pubem & Pudenda Urgeret.*

Etiam absque pestilente statu, ubi has regiones inflammatio vel sacer ignis obsederit, facillime putrescunt, unaque partes superiores afficiunt. Unde nobis est sæpe necesse, ut putrida præciderimus, locum veluti radicem inurere. Nihil habet ergo admirationis, ubi is esset status, ut brachium, cubitus, femur, tibia, latus, caput, computrescant, si plurimum offendantur pudenda.

- 27 *Atque Ulcerum, & eorum quæ occasionem habuerunt, Hæc fuit conditio.*

Hactenus verba de sacro igne fecit, qui ex ulcere, aliam uel ita paruam ob causam externam conficit. Posthac de istis, quæ sine tali causa inciderunt, tractabit.

- 28 *Multos autem unam cum febribus, & Ante febrem, atque A febre arripuerunt.*

Non ob ulcus his, aut alia de causa externa quæ sit manifesta, sed ut consueuimus dicere, sua sponte prouenit sacer ignis: atque partim simul cum febre inuadebat, partim eum febres aut consecutæ sunt, aut præcesserant.

- 29 *Habebant hæc illud, ut Quæ per suppurationem abscessum molita essent, Aut si comode turbata esset aluius, Aut Urinarum bonarum extitisset excretio, hinc Soluerentur: Quibus horum Nihil acciderat, obscureque euanescebant, ut Lethalia essent.*

Paulo ante etiam causa reddita est, cur superstites essent magis, quibus per putridam partem malus humor una cum illa de corpore decideret. Nec est obscurum, quin si & per ventrem & urinas expurgatus fuisset, molestus, dum excerneretur, fuerit, profuerit tamen uniuerso corpori.

- 30 *Vere longe Plurimos exercebant Sacri Ignes: tenebantque, Aestate & sub Autumnum.*

Genuit quidem, ut dixi, vitiosos humores status difficulter transpirans, qui humidus calidusque erat & ventis carebat, quos in corpore frigora concluderunt, ut etiam in primi libri vulgari morborum prima tempestate est dictum. Merito itaque vere varij morbi inceperunt paulo ante commemorati: nam hoc loco illi est de sacro igni sermo: quem, quando emicuit primus, primum quoque descripsit. Itaque de his, inquit, sacris ignibus, qui inceperunt initio veris, quidam totam æstatem durauerunt, & autumnum. Cum autem utroque modo hæc verba intelligi possint / tenebantque æstate & sub autumnum / & quod, quamuis ipsi in vere generarentur, eorum tamen subsistentia usque ad autumnum duraret: & quod, cum adhuc generarentur, eorum generatio usque ad autumnum duraret: ita ut alij quidem vere generarentur ac desinerent, alij æstate, alij itidem autumno generarentur ac desinerent: rectius secunda hac significatione accipias. Neque enim rationi consentaneum est ineunte vere natum ad autumnum usque productum esse sacrum ignem. Omnino enim interea hominem interemerit, si magnopere esset cacoethes: vel per putrescentes partes putredine expurgata discussus sit.

31 A Non nullis multa orat Turbatio, Tuberculaq; ad fauces, Lingua inflammationes, Abscessusq; secundū dentes.

Affectus hoc loco persequitur partium, de quibus antea non meminit.

32 Voces multis significauerunt quod essent Vitiatæ & κατειλῆσαι, Maxime ἴς quidem, qui cœpissent t. abscere: Tamen etiam ardente detentis febre, phreniticisq;.

Equidem etiam quod est supra in ægro, qui ordine est vndecimus, scriptum, vbi sic ait, δεξιῶ Ἰλλαίνεν (quod nos, dexter oculus erat distortus, vertimus) suspicabar esse ab alio inducium. Etenim Heraclidis filius Hippocrates, cuius etiam Aphorismos esse & Prasagia autumant, vsitatissimis esse vsus et proinde claris vocabulis videtur, quæ vocare rethorici ciuilia solēt. At vero Ἰλλαίνεν non est istius generis: eōq; minus κατιλλαίνεν, vel κατιλλαίνεσαι, maxime cum de voce, non de palpebris dicitur. Ad hæc propter dictionis formam, quæ actiua, non passiuā est: rectius enim (si quidem prorsus voci statuerat adaptare hoc nomen) erat κατειλέμεναι scripturus non κατειλῆσαι: & multo quidem rectius hoc, κατιλλαινόμεναι. Nam de Ἰλλαίνεν participium ea deducas figura: appello autem hoc scilicet participium more grammaticorum. At qui nullus sit sensus, si de vocibus dicatur κατειλῆσαι, vt quidam intelligere nos interpretes voluerunt, tanquam tendat verbum Ἰλλαίνεν ad distortuere. Nam κατειλῆσαι significat distortuere, κατειλέμεναι vero distortæ. Multi itaque vna in dictione errores commissi videntur, dum κατειλῆσαι accipere, vt multis est visum interpretibus, volumus, quasi à dictione Ἰλλαίνεν descenderit. Etenim actiuum est Ἰλλαίνεσαι, Ἰλλαινόμεναι passiuum, & adiecta propositione κατιλλαίνεσαι. At qui εἰλῆσαι & κατειλῆσαι ab Ἰλλαίνω deriuari non videntur: nec vero etiam εἰλέμεναι & κατειλέμεναι. Per autem raro inuenias apud veteres hoc genus verba & nomina, Ἰλλαίνεν dico & Ἰλλός à quo videtur Sophron comparatiuum quod vocant grammatici, fecisse, Ἰλλότερον τὰν κύουα. Quare rectius dixeris, si quidem de his velis nugari, non ἀπὸ τῆς Ἰλλώσεως deductum εἰλέσαι, sed ab alio quodam, quod cum Plato, tum Antipho vsurpasse videtur. Plato quidem, cuius hæc

“ sunt in Timæo verba: Hanc igitur circuitu totam cutem^a f̄ deurebat sulfur: qua vulnerata, cum
 “ humor per eam efflueret, humidum & calidum, quod quidem sincerum erat, emanauit: nustum
 “ véro, in quibus cutis erat, foras à^b corruptione productum, longum fiebat, c̄ subtiliter extensum
 “ ab impulsu. Quia vero sensim impellebatur ab aeris frigore, intro iterum ὑπὸ τὸ δέρμα εἰλέμενον
 “ κατερίψτο, id est sub cutem coactum firmabatur. Videtur enim pro conclusum vel repulsum
 C in altum, εἰλέμενον hic vsurpasse. Quo significato videtur etiam hæc ab eo esse scripta oratio: Ter
 “ ram vero nutricem nostram εἰλεμένην, id est quæ restringitur ad rationem in perpetuum consti-
 “ tutam. Est item apud Antiphontem in secundo libro De veritate inuenire hoc scriptum voca-
 “ bulum eo loco: Vbi ergo in aere imbres & venti sibi mutuo aduersentur, ibi cogitur aqua, & mul-
 “ tum spissatur. Quod autem eorum, quæ committuntur, superius sit, hoc densatur & cogitur,
 “ ὑπὸ τῆς πνεύματος εἰλέμενον καὶ ὑπὸ τῆς βίας, id est à vento contortum & à vi. Sanè & hic cō-
 “ clusum vel contractum in se denotare per dictionem εἰλέμενον videtur. Nunquid igitur in libro,
 quem explicare instituiimus, qui de vocibus scripsit κατειλῆσαι, tale quid significari innuit, voces
 quasi oclusas & coactas ostendens: vt accipiamus de vocibus esse dictum, quæ exire nequeunt:
 quod incidit ἴς, qui gracili sunt voce. An hoc minime conuenit: Potuit enim sistentes, vel impe-
 ditas, vel tardas, vel aliquid tale scribere, qui significare volebat adeo impedita esse voce hominē,
 vt vix loqui posset. Iam etiam à vinculo licet veluti vincitā accipere vocem esse dictā hoc loco:
 adeoq; indicat de vinculis se Poeta dixisse,

“ Ἰλασιν ἐκ ἐθέλοντα βίη δῆσαντες ἄγρσι.

“ Ducunt vi vinculis religatum, qui renuebat.

D Liqueat porro rectius fuisse, si κατειλέμεναι sit scriptum, q̄; κατειλῆσαι: qui quidem communis est omnis expositionis lapsus. Nam quicquid statuas à dictione κατειλῆσαι significari, actionem significat, non passionem. Vnde maxime suspiceris Hippocratis non esse dictionem: nec enim adeo erat græci sermonis imperitus, vt in eo offenderet similiter vt pueri, qui modo literas discere cœperunt. Videtur enim passionem quādam vocis indicari, significatur in non passio sed actio: passio vero vtiq; significaretur scripto vocabulo κατειλέμεναι. Præterea si vel κατειλέμεναι scribamus, non est Hippocratis institutum inusitatis & infrequentibus vti noibus. Iam qui distortū significari putāt, cum his hoc pugnat, quod ille in Prasagijs distortum interpretaturus, sic scripsit:

“ || Si reflexa sit palpebra, aut labrū aut nasus. sed neq; reflexum, neq; aliud ex dictis, proprie de vocibus dicatur. Quare quidam huius interpretes libri, omnibus, quæ commemorauimus, abdicatis, pro /voces/ lingua/ scribunt, exponētes linguas κατειλῆσαι quasi deuinctas et difficulter motas. Quos quidem oportebat, vt voces mutauerunt in linguæ, ita vel potius q̄; voces, dictionem κατειλῆσαι in κατειλέμεναι vertere. Verum iam satis de dictione κατειλῆσαι, non magno vsui, vt inuenta sit, futura. Sat est enim nosse, hic generatim dici & intelligi, propter destillationem, quæ illis ex capite descendebat, lasis vocis organis simul vitiatam esse vocem. Nam in humidis tempestatibus & calidis destillationem caput repletum ventri demittere & thoraci, opera precium

A† Al. igno-
rābat deus.
B* Al. co-
pās i. latere.
C† Al. tenui-
tate punctiōni
equalē habēs:
propter tenui-
tatem vero a
spiritu circū-
stante retrusis
intro c.

in Prog cō. r. t.
12. 4. 193. c

est scire, Primum discernendi causa, vtrum alia causa hoc ægris vitij induxerit, an ex vulgaribus sit E morbis: Deinde vt occurras ne in tale quid incurras: nam offensiones ex aere si prouideas, vbi & quemadmodum fiant, toto victus genere à tempestate dominante diuerso instituendo, declines. Præterea si prædicere consequentia velis, id quod certe ex vsu nobis est, vt in præfatione Præfagiorum ostensum est, vel ad hanc rem hoc commētare, vt corporis in omnibus ambientis aeris statibus affectiones cognoscas. Quare contenti (vt diximus) hoc læsas voces fuisse, præteritaq; di citione κατελεσαι, quod illi proximum est, inspiciamus. Primum enim hos ait, qui cœpissent ta befcere, incidisse in id symptoma: secundo loco ardente detētos febre phreniticosq;. Proinde cen scas tabidis hoc, affectus ratione accidisse: nam cū multas alias causas & corporis status tabes con sequitur, tum præcipue destillationem capitis, quam potissimum vocis vitium comitatur. Verum febribus ardentibus & phrenitidi per se tale vocis vitium non succedit, vt incipientibus tabidis. Quia vero in hoc statu, qui calidus & humidus & line ventis fuerat, caput contigit affici, phreni ticos & ardente detentos febre consecutum hoc est communi de causa symptoma, nō propter pri uatam morbi molitionem. Desiccantur enim potius in illis, non irrigantur, partes voci attributę: vt accidit in hac tempestate. Quamobrem vox clangosa & acuta à liccitate efficitur vocalium or ganorum, rauca ab humiditate.

F

- 33 *Quin Febres etiam Ardentes, & Phrenitis, ante Ver cœperunt post illa frigora, quæ præcesserant: ac Plurimi tum diu Agrotabant. Acuta autem his & Lethalia contingere.*

Humorum putredinem, quam pridem pepererat aeris temperamentum, verisimile erat à frigi gore succedente in extrema hyeme impulsam in altum, morbos concitaturam sacro igni affimi les. Alios igitur quosdam, qui fuerunt huius generis exponet, hosq; ordine ab sacro igni primos iam scribit: hæ febres sunt ardentes & phrenitis, ab eadem illa quidem profectæ causa, sed differen tes locis affectis. Nam quibus in iecinoris & vētris regionem maximeq; in eius os prauus humor decubuit, hos febres ardentes sollicitauerunt: quibus in cerebrum peruēnit, phrenitis.

- 34 *Februm Ardentium, quæ vigeant, Hæc erat natura. Initio comatosi erant, fastidiosi, inhorrescebantq;: Febris non acuta, neq; magnopere erant sitibundi, neque deliri.*

Quę symptomata propter eam quę tunc erat tempestatē ardētibus febribus euenirent nō pro pria morbi ratione, hæc annotat. Quare quidam pro καματώδεις id est comatosi, male scripserūt, καυματώδεις; i. æstuosi: nam est hoc febribus ardētibus peculiare, vt et perpetuo sitire. Nullumq; G propè dixeris eximium esse aliud februm ardentium insigne, verum abūde ex hisce duobus affir maueris compleri, sitim assiduam atq; exurentē calorem ægris sentiētibus. Verum hic status cum caput multa humiditate impleret, comatosum aut oibus, aut plerisq;, vtcunq; laborarent, sympto ma attulit, sub morbi inuasionem, vbi prauis humores non dum eō deucenerant acedinis, vt vigi lias vehemētes, deliria, phrenitimq; cōcitare possent. Ac coma perraro febribus ardētibus est ad iunctum, fastidium persæpe: noui est perpetuum tamen, vt prædicta duo, assidua sitis & deurens calor. Horrent vero, qui febre ardēte tenētur, raro: quare hoc etiam annotauit. Quod iam sequi tur /febris nō acuta/ aliqui simpliciter, absq; negatione /febris acuta scribunt/ alij cum negatione in hunc modum /febris non acuta/ diuersam vtriq; scripturam, ratione inducti probabili, habentes: Qui omittunt negationem, q; diuelli ab ardente febre acuta febris nequeat, vti nec sitis: Al teri ideo scriptum cum negatione confirmantes, q; raro ijs & nouo exemplo acciderit cū coma, tum hæc febris. Quippe his quoq; illū aiunt subiunxisse /neq; magnopere erāt siticulosi/ tamen si sit etiam febribus ardētibus hoc peculiarissimum: Esse itaq; cōsentaneum, sicut erāt non perinde sitibundi, sic eos nō valde febricitasse acute. Potuit etiam, quod Hippocrates scripserat /febris nō valde acuta/ esse ab eo qui primus excipit corruptum, errorq; mansisse. Hic se offert non par H ua de omnibus Pathognomonicis signis quęstio. Nam si remotis ipsis, affectus potest species cō feruari, alia his pathognomonicis signis erūt nobis ad affectus cognoscendos certiora: quod qui constituat, volet illa merito pathognomonica indicia appellare: & quæ ante vocabantur indicia pathognomonica, assidentia. Quorum separari illa non possunt, & affectus (vt ita dicam) consti tuunt essentiam: Assidentia vero, ex ijs sunt, quæ sæpe illis accidunt. Si æger ergo non sitibun dus sit, nec magnopere febricitet acute, qua iam nota esse morbum illum febrem ardentem dice mus: Quanq; enim permultis febre ardēte affectis esse fastidiosus contingit, nō est tñ hoc affectus propriū: quippe cum multi et alij quomodocunq; agrotantes fastidiosi fiāt. Quare neq;, quod vi sum quibusdam est, qui sese duxerūt huiuscemodi dubitationes declinatos, etiam nobis est pro nunciandum, ab excrementis cognosci in primis febrem ardentē. Neq; enim mera in solis arden tibus febribus biliosa alui reddunt: neq; his solis syntexis id est colliquatio, accidit: verū sunt hæc quidē symptomata maligna & exurentiū februm: ista tñ qui excernunt, multi modice sitiunt, & calores febris ferunt. Verum in præsentī statu ne tales quidē erant deiectiones. Nā aluus, inquit, his plerisq; turbata erat, atque deiectiones crudas excernebant, & multas, & tenues. Videtur ergo Hippocrates febrem ardentem assiduitate cognoscere sitis, calorisq; exurentis: sicut phrenitim perpetuo

A.1.4.f.7. c
40.414c

A perpetuo delirio. Sic enim, quamuis non perinde sitiāt egri neq; valide exurantur, per totum aut morbum dicta duo sint symptomata, febris ardens esse dicitur morbus: existetq; alia febris hac calidior, vt & corpus fundat, reddatq; deiectiones biliosas, & colliquatiuas. Sed non appellabitur ardens febris, nisi adiuncta perpetuo habeat per totū morbū paulo ante cōmemorata duo, irrequietam sitim, quantūlibet biberint: ac iniocundū, & ardentē, fastidiosumq; calorē. Proinde adesi ferē illis intentissima sitis, & febris feruidissima. At raro, vti nunc, cum febris non esset planē acuta, et non perinde ægri erant sitibundi: quæ ob id ipsum signauit, sicut et hoc, nullo pacto fuisse deliros eos, qm̄ hoc et ardentibus febribus accidit. Nā parua esse signū dementiæ deliriū, ante docuimus.

35 *Nares Pauca Stillant.*

Hoc in comitibus est malignarum ardentium febrium, vt sanguinis eruptiones lenium. Et vt breuiter dicatur, omnis de naribus stilla, vt docuimus, prauum est lignum.

36 *Accessiones pleriq; Diebus Paribus habebant.*

Et hoc quoque inter rara est. Nam febres ardentes solent, adeoq; omnes, ita vt illæ, morbi multum acuti, accedere diebus imparibus.

37 *Obluio sub accessiones, Languor, Vocisq; defectus.*

Et obliuio manifesta est: & monstrata frequēter est de exitialibus esse. Languorē, id est *ἀδυναμία*, veluti dissolutionem & remissionem omnium corporis partium ipsum dicere par est, cum nō aliter ac resolutis proiectæ appareant. Quod quidem inter signa esse perniciofa didicisti, vt de alijs quoque symptomatis omnibus, quæ hoc libro recensuit. Quare hic interpretāda sunt ea tantum, quæ obscura videntur: & quæ demonstrauius aliās, solum ad memoriam reuocabo, non autem absolutam tradam eorum doctrinam.

38 *Extrema Pedum & Manuum his frigidiora erant, & multo maxime circa accessiones: Quibus calor pedetentim nec probe redibat: Redbantq; ad mentem, & loquebantur.*

Varietatem symptomatum, quæ morbi eius tempestatis habebant, commemorat, quæ sunt omnia praua.

39 *Detinebantur aut Comate perpetuo, non somnolento: aut Vigiles erant cum laboribus.*

Nec hoc quidem obscurum ei est, qui ea habet in memoria, quæ in libro de comate tradita sunt & in prioribus commentarijs. Cum enim vigilare ægri apertis oculis non valent, sed conuiuent spe somni conciliandi, & vigiles tamen manent, vocitamus illud, non somnolentum coma. Quibus si quis adlit dolor manifeste vigilabunt magis ita affecti, adeo vt ne in phantasiam quidem tenuis somni deueniāt. Si quidem istis, qui eo comate tenentur, vsu venit eiusmodi quiddam vt medij inter planē vigiles intercedant & dormientes.

40 *Alius his pleriq; Turbata erat: atque Deiectiones crudas excernebant, & multas, & tenues.*

Vel hinc liquet, non attendere Hippocratem in dignoscendis ardentibus morbis speciem deiectionum. Cruda itaq; dicit & tenuia, qui tum tenebant febre ardente, deiecisse: nec verbum fecit de meris biliosis, vel colliquationibus, quæ quidam indicia esse febriū ardentium maxima existimāt.

41 *Vrinæ Multæ, tenues, Nihilq; decretoriū quicquam, vel boni.*

Vbi de vrinis agit, quæ acciderunt his solet tradere, nec addere, bonum an malum denunciant, nos putans, quæ in presagijs didicimus in vniversum de vitio vel bonitate vrinarum memoria tenere. Hic adiūxisse puto, quanquā eas predixerat tenues esse, q̄ illis adscripserit/multæ/. Nam memor docuisse se multitudine vrinarum interim iudicium fieri, indicauit hoc loco quamuis multæ essent, nihil tamen decretoriū fuisse, neq; boni. Neq; enim quod purgaret corpus & infestantia amoueret, videtur nunc molita natura multam vrinam: sed quemadmodum didicisti sudores & deiectiones interdum vt superfluitatis humorū in corpore malorum symptomata, excerni: interdum expurgante natura: ita nunc abundātis in corpore serosi humoris sunt vrinæ symptomata. Ideoq; eis addidit/nihil decretoriū quicquam, vel boni/siquidem reddebantur, quia ob nimiam copiam eas vasa sustinere non poterant: vel q̄ mordacitate vehementi offenderentur, itaq; ad excernendum contenderent. Huiusmodi etiam hac ipsa tempestate erant quæ per ventrem excernebantur, vt est supra dictum: & vero etiam sudores illis erant consentanei.

42 *Nec vero Decretoriū aliud in ita habentibus ullum apparebat: Neq; Sanguis rite profuxit: Neq; alius consuetus fiebat Abscessus decretorius. Moriebatur quisq; scilicet Erratice: Plerunque tamen circa iudicia: Quidam longius producebantur, qui largius sudassent.* †

Qui perniciose habebant, hæc r̄s accidebant, quæ tibi hic collegit, nimirum symptomata eorum

Tertia Classis.

ttt ij

rum

† Addunt in quibusdam contextibus Hippocratis hæc verba. Is quidem qui perniciose habebat, hæc accidebat. postea sequitur, explanatio Galeni, qui perniciose & c.

rum, qui febre ardente laborantes perniciose habebant. Quorum symptomatum quodq; iam au diuisti ante frequenter, cur sit perniciosum.

43 *Similia & Phreniticis.*

Finita de ardentibus febribus oratione, transit ad ea, quæ phreniticis acciderunt. Itaque & hic eius verba attendamus.

44 *Sanè hi Nihil Sitiebant.*

De phreniticis agit. Fuisse eos dicit non sitibundos, non tam quò illis multa humiditas in ore ventriculi afflueret, quàm quæ patiebantur non intelligerent, & facultatem haberent stomachi appetitricem, quæ extinguebatur.

* *Ææpæos id est grauer, est i impresis. Sed in antiquis legitur & apicæpæes i. capite grauari. Vide et primo prorrh. cō. i. cl. 4. pag. 161. b. Et cō. 33. p. 168 a. Et libro de Comate ca. 2. cl. 3. pag. 50.*

45 *Nec Phreniticorum valde Insaniuit quisquam, quod vsu uenit alijs: Sed alia quapiam Cataphora segni grauter Peribant.*

Si non prædiceret / nec phreniticorū valde insaniuit quisquam / sed simpliciter dixisset, præsen tes phreniticis cataphora segni perijisse, non erat absurdum accipere, eos conuersione in lethargū facta, ita defunctos esse. Nunc cū sit prædictū / nec valde insaniuit quisquā / probabilius est perijisse cum cataphora manentes phreniticis hoc est dementes: hoc enim discrimine solo, cū febre, phrenitim accipimus, nulla re alia distantem à mania i. insaniam, quàm febre. Mentis siquidem vtraq; innoxia est: sed proprium insanientium est febre liberum esse, vt febricitare phreniticorum. Nō est igitur mirum in corpore crudis collectis humoribus, vt excreta cōmonstrarunt esse, comatosos illos simul & demētes euasisse: comatosos quidem ex multitudine & frigore succorum crudorum: Dementes, quod putrescentes a credinem pariebant & calorem.

46 *Erant præterea Aliæ Febres, De quibus iam Acturus sum.*

Reuocemus ad memoriam, quod postquam supra dixit / februm ardentium, quæ vigeant, hæc erat natura: vtq; hanc narrauit, & quæ illis acciderunt ordine omnia: & deinde rursus dixit / similia & phreniticis: postea iam disputatione de his peracta intulerit / erant præterea aliæ febres, de quibus iam acturus sum. Nam his verbis februm esse species, febrem ardentem, & phrenitim ostendit: Febrem ardentem, quod perpetuam habeat sitim cum perpetuo & multo ardore: Phrenitim vero, vt quæ sit assidua, vnaq; dementiam perpetuam habeat.

47 *Os multis Aphthis vitiatum vlcerosumq; Fluxiones ad pudenda multæ, Exulcerationes, Tubercula foris & intus secundum inguina.*

Et ante quidem de his sermonem habuit. Verum quia de vnoquoq; seorsum agit, posteaquam ad autumnum vsque generationem productam sacri ignis dixit, planè de his, quæ nunc post eum describuntur, omnibus idem ostendit. Hac ergo de causa eorundem iterum meminit.

48 *Lippitudines humidæ, longæ, diuturnæ, laboriosæq; Palpebrarum foris & intus Germina, quæ multorum perderent aciem, quæ vocant Ficos.*

Abundantis humoris superfluitas videtur duplicem habere speciem in crassitie & tenuitatis differentia, vt ferè in humidis & tranquillis tempestatibus fieri semper solet. Nam nisi peculiari bus vtens exercitationibus ventiles corpus, & totum lustres concitesq; copiam aceruabis crassorum humorum & tenuium: crassorum, propter socordiam: tenuium & aquosorū, quod vacuati non sint. Tenuitatis igitur eorum coniecturæ sunt, ea quæ per aluum excernuntur tenuia, similesq; vrinæ: Crassitie, quod omne producitur, & plurimis est assidens coma. His ergo merito, quibus H ad oculos affluentia vergebat, humidæ lippitudines fecit ob tenuitatem, & palpebrarum germina causa crassitie. Nam quod ex humore in oculis manente humidum exiret, fecit lippitudines, hoc est cum fluxione humidæ & aquosæ: Crassius vero partibus adhærescens affectis, tubercula exci tauit, collium modo. Quod vero crassi humoris in profundo oculorum erat, dolores peperit.

49 *Expullulabant cum alijs in Vlceribus multa, tum in Pudendis.*

Quæ materiæ crassitudine in palpebris excrescebant, non hic tantum, verū in pudendis quoq; extitisse ait, & si qua pars alia forte esset exulcerata: humorum crassitie, vt dictum est, eiusmodi efficiente excrementis, quas fungos vulgo vocant.

50 *Carbunculi Aestate multi, & Alia quæ Putredo vocantur.*

Atque quod cōmoraretur in corpore prauus humor, putredo increfcebat: estate vero excipiente, neque ipsa Estias habente, multo magis euasit. Ideoq; calidi morbi plures, & prioribus maligniores viguerunt. Ostendimus enim carbunculum ex calido quidem feruore, verum crassa materia constitui.

51A *Papulae item Magnae.*

Apertū est ab *καθύειν*, quod est *ἐξορμαίν* id est erūpere, derivatum esse *καθύουσι* id est papulis, nomen, in ijs quæ sponte extuberant in cute. Hæc constant superfluis scilicet humoribus. Atque qualitatem etiā non iniuria subsequuntur, cum tenues humores exulcerationem potius, quā tumores creent: at crassi in tumorem pellem attollant. Liquet autem, quæ nunc in cute sponte sunt genita, eiusdem esse generis cum illis, quæ in palpebris & vlcibus prædixit excrefcere.

52 *Herpetes multis Magni.*

Magnos, aut quod multum occuparēt loci, aut quod adiunctam malignam exulcerationem haberent, appellauit: vtrunquæ autem succedit dicto humorum vitio.

53 *Quæ ad Ventrem attingebant, multis multa incommoda euenerunt. Primum Tenesmi multis cum dolore: plurimis vero Pueris, omnibusq; Impuberibus: Quorum plurimi Peribant, multi Lienterici erant.*

Tum humiditate ætatis, tum quia plus cibi sumentes pueri, nutrimenta sæpe corrūpunt, merito tenesmo corripiebantur. Qui Cum alioqui dolorificus est & molestus affectus: dolorificus, propter tēlionē: molestus, quod assidue desidēdum sit: Tum vero in hoc statu, quem plethoricum simul et prauis^o humoribus fuisse exundantem diximus, multi magis lienteria tenebātur: Nam debilitata facultate retentrice, fieri lienterias didicisti. Est porro consentaneū, sicut extincta ferè erat facultas vētris nutritiua, vnde cibos prorsus ait paulo post eos fastidiuisse, sic retentricē ēt fuisse læsam.

54 *Dysenterici, Neq; hi admodum Dolorose.*

Consentaneum erat inferri hoc prædictis quibusdam, qui non dolorose ægrotarant. Sed nullus is est prædictus. Immo vero contra magis, & priores oēs, & qui ante lientericos dicti sunt tenesmo laborasse, dolorose ægrotarunt. Quare est fortassis scriptura corrupta: quo modo in multis libris aliæ mendæ multæ, a primo librario cōmissæ, manserunt. Nā rectius scriptum sit /hiq; admodum dolorose/. Quidā vero dictū aiunt /neq; hi admodū dolorose/ perinde ac /multi dysenterici nō fuerunt/ volente indicare Hippocrate ex hoc /dolorose/ generationē morbi, nō modum. Quidam quod dysentericis nullo dolore affectis adiunctum sit, ideo dicunt /neq; hi admodum dolorose/ ab eo esse adiunctum: vt intelligamus lientericos necessario esse dolore vacuos.

55^C *Biliosa, pinguis, tenuis, aquosa: Atq; ipse morbus multis eo decubuit citra febrem, & in febre: Tormina cum doloribus, malignæ item reuolutiones: Multorum, quæ in corpore inerant suppressaq; erant, exitus: Quæ autem exibat, dolores non soluebant: Multaq; erant corporis Partes affectæ.*

Præfens sermo omne genus continet morbi, quatenus natura inter se homines, ætatibusq; & vitio distant. Ergo cum alijs alius abundaret succus, a statu aeris hunc, vt demonstrauimus, auxit: tandem putredine excipiēte, putrefactio pro humorum dñia collectorum variabat. Iam quia hæc in locum se cuiq; ægro natura imbecillimum conferebat, multis, quia satis multi hoies essent, contigit partibus lædi. Proinde erat probabile natura biliosis, & ijs qui in ætatis erant flore, & sollicitis, ijsq; qui laboribus sese & administrationibus conficerent, hæc abundasse. Pinguis colliquationis esse ipse signa docuit: Aquosa, tenuis & serosæ humiditatis. Porro multos dicit hoc morbo laborasse, hoc est, deiecisse talia: etenim etiam citra febres hoc dicit quibusdam accidisse. At exitus, hoc est vacuationes, illis ait contigisse multorum, quæ inerant in corpore, et suppressa erant: quod fortassis significat, cum etiānum multa in corpore retinerentur, tñ multa exiisse, quo minus exeuntia dolores soluisse. Nam quō soluere illa, cum quæ supprimerentur essent etiam multa, possent?

56^D *Et Oblata ægre admittebant. Nam Purgationes multos offendebant: Quorum qui sic habebant, cito multi peribant: multis malum producebatur.*

Oblata potest dicere tum omnia in cōmuni remedia, tum priuatim cibum et potionem. Purgationes, quarum fecit mentionē, vtriusq; possunt annumerari. Nā nihil cōtulisse ita affectis remedia, cōt si ille nihil dixisset, in aperto est. Si quidē cū multi morerent, nullius erāt vsus oibus illis auxilia.

57 *Vnoq; verbo, Qui longis morbis, vel acutis tenebantur, Ventris vitio omnes præcipue Mortui sunt. Cunctos namque Venter sustulit.*

Et pestis quoq; illa longissima, quæ nostra ætate vulgata est, ex ijs quæ per aluum vacuatur, oēs prope peremit. Quæ euacuabatur, erat colliquatio: Quod quidem esse symptoma videtur in perpetuum febris, quam pestilentem priuatim vocitant, cum mortales vel citra pestem corripiat.

58 *Omnesq; in quos equidem tunc incidi, Cibum, quocumque detinerentur prædictorum morborum, Fastidiebant. Multi autem, maxime ij, & qui ex his erant, & qui ex alijs, Perniciose se habebant.*

Etiā hoc symptoma oēs cepit, qui in peste diuturna, quæ modo viguit, laborabant: quare factum

Etum est, vt multi morerētur. "Fortiores ergo, qui vim sibi ipsi afferētes, cibū oblatū assumpserūt, E. A. *ibidem.*
oēs ferē supstitēs fuerunt. Plurimi vero mori, q̄ comedere quicq̄ prius duxerūt: atq; hæc ipsa acci-
dille illis vnr, q̄ tū ægrotauerūt, maxime vitio vētris: etenim & huius est opus ciborum appetētia.

59 Erant hi Sitibundi, illi non.

De ijs hoc loco, qui ob alui turbationem, vt ipse appellauit, citra febrem afficiebantur, sermo-
nem habet: quod est ex his verbis clarum, quæ subdidit /ex ijs, quos febres tenebant aliaq; , nemo
circa potum intempestius erat/. Apertum est etiam ex illis, quæ supra diximus, cur non essent si-
tibundi omnes, nec siti liberi. Crassitudo enim humorum, & tenuitas aquosa, erat acruata, frigi-
da illa quidē sua sponte utraq; , sed acquisititium à putredine calorē mutuans. Quare in quibus ex-
cellebat iam putredinosus calor, erant sitibundi: in quibus non dū, hi cōtra merito non sitiebant.

† In aliquibus
cōtextib; Hip-
pocratis hæc
adduntur, sed
licebat circa
potū diatā in-
stituerē, ut vo-
lebas.

60 Ex ijs quos febres tenebant aliaq; , Nemo circa potum Intempestius erat. †

Posteaquam priori capite dixit de ijs, qui ex ventre laborarunt, q̄ partim sitibundi, partim non
essent, hic nunc de ægrotantibus simul cum febre ait, non magnopere vllum fuisse sitibundum, ne-
que vt medicis non esset audiens. Quod hinc est factum, quoniam non perinde his tātum putre- F
dinosa sanici in ventrem, quantum prædictis, conflueret.

61 Vrinae Multae erant: Neq; erant illæ ex potu ingesto, sed illū excedebant: Multumq; et Vitiōse erant Vrinae
redditæ: neq; enim inerat crassitudo, vel concoctio, vel purgatio proba. Nam Purgationes per Vesicam cōmodæ,
bonum multis portendebant: Plurimis vero colliquationem, turbationem, dolores, diuturnitates, & nulla iudicia.

Quæ sunt dicta, clara omnia sunt, & memoriam, non interpretationem postulant. Ipse nanque
superiori sermone, quem ego exposui, non obscure ostendit, quod aliquando vrine symptomaticis
ratione vacuentur, sicut sudores, vomitiones, & deiectiones.

62 Comatosi erant in primis Phrenitici, & Qui febre ardente tenebantur: Tum etiam in Alijs morbis omnibus ma-
ximis, quod febrem adiunctam haberent.

Coma creauit materiae crassitudo, & præter ceteros ijs, quibus erat affectum caput. Est autem
phreniticis affectum per se, sed in ardentibus febribus per accidens. Nam febris calor prauos hu-
mores, ad caput subuehit: abundabant autem tunc crudi & frigidi. A. l. 3. f. l. 1
c. l. 100. f.

63 Perpetuo Plerisq; vel graue Coma comes erat, vel Tenuis atq; parui Somni. G

Graue coma, à quo egre quis excitetur, accipiendum est: cuius contrarium est, quod tenuis &
paruos somnos habeat. Quorum accidit primum ijs, quibus crassitudo & copia exuperabat frigi-
dæ materiae: alteri, quibus putrefacta tenuitas.

64 Multa præterea Februm alia genera vulgabatur, Tertianarum, Quartanarum, Nocturnarum, Cōtinuarum,
Longarum, Vagarum, Fastidiosarum, Inconstantium.

Quia humores noxij erant diuersi, ideo cum alij morbi, tum plura iam inciderunt februm ge-
nera. Meminit autē intermittētium, quæ numero tres sunt, quotidianarum, tertianarum, quarta-
narum: Tertianarū quidem & quartanarū nominatim primum: quotidianarū vero dicendo, no-
cturnarū. Nam, earū ex quo duplex est differentia, quatenus hæc interdium accedunt, illæ noctu, inde
diuersa nomina inuenerunt. Hippocrates earū, quæ tum vigeant, mentionē fecit, quæ erant no-
cturnæ. Memoria itaq; repetamus etiā, q̄ cum & primo libro & secundo morborū vulgarium, tum
multos separatim ægros adduxerit, tum integras sit tēpestates persecutus, nusquā nec quintanam, H
nec septimanā scripsit, vel aliā febrem multorum dierum. Nec vero etiā in tertio libro vulgarium
morborū, neq; ante, neq; posthac ad finem vsq;. Vnde mihi in mentē venit, illa quæ primo libro
vulgariū morborū tradita sunt, insarcta ab alio suspicari, vbi alias esse pluriū dierū q̄ sit quartana
statuit. At in prædicta oratione intermittētium genus ppria appellatione non noiauit, quæadmodū
cōtinuarū, sed est tm̄ oēs eius species persecutus. Deinde cōmuni noie continuas indicauit, quarū
febres ardentes prædixit, & phrenitidas. Postea longarū nomen & vagarū prædidit: vbi mihi memor-
sis eius, quod est initio ppositæ orationis dictū, ipsum oia quæ collegit, febrū species appellare.

65 Omnes Hæc cū multa Turbatione erant coniunctæ. Ventres enim plerisq; turbati, Horrores, Sudores non decreto-
rij: & Vrinae eæ, quas supra descripsimus. Hæc erant illorum plerisq; Longa. Nam qui ipsis Abscessus fiebant, nō
iudicabant, vt in alijs. Omnia quidem omnibus difficulter iudicabantur, Vel omnino non iudicabantur, Vel pro-
ducebantur: his vero multo maxime. Tamen horum pauci circa octogesimum diem iudicabatur. Maximam partem
temere reliquerunt. Horū pauci moriebantur ex Aqua inter cutem, qua non decumbebant. Multos etiā in alijs mor-
bis Tumores exercitabant, præ cæteris vero tabidos.

Prædictas dicit omnes febres adiunctam habuisse multam turbationem: mox ipse, quæ esset tur-
batio, exponit: describitq; earum symptomata. Reliqua, nisi priora exciderint, clara sunt.

Maxima

66 A Maxima erat et grauiſſima Tabes, hæc q; plurimos peremit. Nam cùm multi Hyeme cœpiſſent, magna ex parte decubuerunt: partim rectè eſſe ſuſtinuerunt. Verũ ante Ver, qui decubuerãt, ferè perierunt. Reliquorũ Tuſſes nemi nẽ reliquerunt, remiſſiores tantũ Aſtate fuerunt. At ſub Autumnum oēs decubuerunt, atq; multi obierunt: quorum ægrotabant plurimi diu. Cœperũt igitur horũ plurimos ſubito ex his eſſe deteriores, rã Horrores crebri, ſæpe Febres continuæ, acutæ: Sudores intèpeſtũ, frigidi, multi perpetuo. Multũ vero erat frigus, & vix eis calor reuocari poterat. Ventres varijs modis ſubſtit erũt, rursusq; ſtatim humectabũtur. † Quæ Pulmonem infeſtabãt, per aliu omnia reddebantur. Copia Vrinarũ nõ bonarũ, colliquationes malæ. Multæ Tuſſes tenuerunt perpetuo, et multa excreantes coctæ & liquida, minus tamen cum labore: quæ èt ſiquando eſſent difficilioreſ, rursus lenius omnibus purgabantur, quæ pulmoni incommodabãt. Fauces non admodũ mordaces, neq; ſaluſgines quicquã moleſtabant. Lenta uero & alba & liquida, ſpumofaq; multa à capite veniebant. At multo maximũ hos & alios comitabatur malũ, Faſtidium ciborum, vt ſupra diximus: nam ne porum quidem libenter cum cibo ſumebant, ſed valde citra ſitim degabant.

* ὄπιζέροντο.
† Additur in antiquiſſimis exemplaribus πῶς δὲ τὴν τελευτὴν πᾶσι βίαιως καὶ ὑπογρᾶνίωσιν. Sub mor: è àt oĩbus uolũter humectabantur.

Dixi etiam ſupra, repleto in calida & humida ventisq; vacua tempeſtate capite, ex deſtillatione in pulmonem deſcendẽte tabidam affectionem conſtitiffe: cuius etiam per ſtomachum portio in ventrem delata eum turbauit. Quæ deinde dixit de tabidis, etſi ijs, qui prædictorum meminere, B

clara ſunt, faciam tñ vt quæ videbuntur referenda, hæc declarem. Primum hoc inter ea eſt, incun- te vere pleroſq; tabidos obijſſe, ex acris immutatione. Dixit enim extremam fuiſſe hyemem aſpe- ram, & circa æquinoctium iam † Aquilone ſpirãte ninxiſſe: quæ tabidis mutationes infeſtiſſimæ ſunt. Atq; ob id autumnus etiam pernicioſus eſt: vnde in Aphoriſmis eum ipſe dixit tabeſcenti- bus aduerſarium eſſe. Et alioqui quidem Aquilo partibus thoracis officit vniuerſis. Quare in Aphoriſmis ait || Tuſſes, fauces, laterum dolores & peçtoris exiſtere, flante Aquilone: multo vero magis quibus iam ſunt hæc vitioſa, et caput repletum deſtillationem trãſmittit. Vnde æſtate tuſſes dicit remiſſioreſ fuiſſe, hoc eſt imminutas & moderatioreſ. Nam fuit, vt ipſe ſcripſit, ſerena æſtas & calida, vt è diuerſo principium inſequentis autumnĩ tabidis inimiciſſimum. Dixit enim: || Sub Arceturũ rursus flante Borea multum pluit. Quod autem longo ſpatio produceretur nõ ſolum tabes, ſed & aliĩ morbi, in cauſa craſſitatis fuit materiæ nihil habentis ſua ſponte acredinis & calor- is, ſed tempore à putredine mutuantis. Planiffimum hoc fecit hiſce verbis / fauces non perinde mordaces, neq; ſaluſgines quicquã moleſtabant: lenta uero, & alba, & liquida, ſpumofaq; multa à ca- pite veniebant/. Quod reliquum eſt huius capitũ, omne memori ſuperiorum clarum eſt.

† Βόρεια χιόν- νόδεα.
3^a. Aph. 10. Ex. ord. 20. h
3^a. Aph. 5. Ex. ord. 20. c
1. Epid. com. 2. c. 60. §. 113. c

67 C Grauitas corporis, {Comatoſi.}

Sæpe eſt dictum emoriẽte ſuſtentatrice & motrice corporum facultate, quæ pridem ab ea vt leuia ferebantur & mouebantur, grauia videri.

68 Quibus ferè omnibus Oedemata fiebant, quæ in Aquam inter cutem eruperunt.

Non mirum, ſi pp abundantiam incõcoctorum humorũ ad hunc affectum quidã deuenerunt.

69 Horrebant, & Sub mortem Delirabant.

Cum prauitas humorum ex putredine parta increſceret, horrore corripiebãtur & delirio pro- greſſu temporis, in quo etiam moriebantur.

70 Genus erat Tabidorum, glabrum, ſubalbum, pituitõſum, ſubrubicundum, caſum, leucophlegmaticæ, ac quibus ſca- pulæ in morem alarum prominebant, muliereſq;. Itidem Melancholicum genus & ſubſanguineum. Febres Ar- dentes hos & Phrenitides & Dyſenteria tentabant: Tenefmi Iuuenes Pituitõſos exercitabant: Diuturna alui Profluuiã, & acria excrementa pinguiãq; , Bilioſos.

D Corporis formas eorum, qui tabificis morbis corripiebantur, narrat. Glabrum igitur græce λεῖον, quod eſt depile, indicat iuſto frigidius temperamentum. Nec hoc ad pueros refertur, ſemper ſunt enim hi propter etatem calidi: ſed ad adultos, vt in commentarijs de temperamentis declara- uimus. Itidem albus color: vbi quidem miror, quid prepoſitionem /sub/ addiderit /ſubalbum/ di- cens. Nam in rubicundo rectè ſanè dictum eſt ſubrubicundum. Didiciſti nanq; rubentem colorẽ calidum denotare temperamentum: ſubrubicundum non perinde ac album frigidum, non tamen etiã calidum. Qui uero alba pituita affluunt (quos Græci λευκοφλεγματίας appellant) ſi quam habe- mus traditorum in librĩs de temperamentis memoriã, citra controuerſiam ſunt frigidi tempera- menti. Eſt hiſ molle corpus & tumidiũs quodam modo, propemodum vt aqua affectis inter cu- tem, quam Leucophlegmatiam appellant. Itaq; omnes hi ſunt planè frigidi temperamẽti: pitui- toſi uero vt audiuiſti, temperamẽti malorum pleni humorum. Præterea de caſijs, ſemelq; de ocu- lorum coloribus, in commentarijs de temperamentis didiciſti non eſſe exiſtinãdum pro certo ex tali ſigno de totius temperatura corporis, niſi ſolorum oculorum, ſed neq; horum quidẽm euidenter in prædictis. Nam primum oculos, qui χερσοὶ hoc eſt caſij, vocantur, qui ſint conſiderãdum, reuocandũq; ad memoriã, Poeta quæ ſcripſit, vbi ait,

Ἀρκοίτ', ἀγριότεροίτε, σῦες, χερσοίτε λέοντες. id eſt vrlĩq; agreſtioresq; ſues, charopĩq; leones.

Deinde ubi videris multos leones, ita memoria color oculorum mandandus est, ut valeas, cum E in hominibus conspiciatur, facile agnoscere: cumque videantur illi tales esse, temperamentum quoque, quod ad oculos attinet, calidum & siccum dices. At huic non parum, multa in presentia oratione repugnant. Primum enim cum frigidiore temperamento caesium collocavit. Postea picrocholos i. biliosos appellavit, quasi ab his dissidentes, cum aperte sint hi temperamento calido & sicco. Immo vero ipsi morbi, quos descripsit a corporis formis, significant primo loco relatos esse omnes frigidiores, rubicundos calidiores, biliosos abunde calidos. Nam haec tempestas in corpore videtur humores acervasse, & replese caput, idque omnibus morbis commune fuisse, sed fuisse suo quoque morbo alium alio correptum, pro sua cuiusque natura: Alui profluvijs, acibus proiectionibus pinguibusque, biliosos. Nam ipse in praesagijs dixit, || pinguitudines innatantes similes araneorum te-
 lis reprehendas esse, indicant enim colliquationem. Quare biliosi merito in febres colliquati-
 vas inciderunt, offendebanturque alui deiectionibus. Rubicundi vero, & ad melancholiam apposi-
 ti, & crasso sanguine calidoque praediti, non iniuria phrenitide sunt & febre ardente correpti, & etiam
 cruentis dysenterijs ut par erat maxime. Duplices enim, eas scimus esse, Intestinis exulceratio-
 ne erosas, alteram differentiam: Alteram, cum copiosus sanguis per venas, quae ad intestina perti-
 nent, evacuatur. Quae autem essent naturae vel calidiores tantum, vel frigidiores simul & humidio-
 res, has par erat, ut & quae nec facile febribus cedebant, nec biliosis affectibus, in solas incidisse ca-
 pitis destillationes, ideoque intabuisse. Quia vero scripsit Hippocrates / genus tabidorum erat gla-
 brum, subalbum, pituitosum, subrubicundum / & sermoni etiam caesios inseruit, dignum mihi
 hoc quaestione visum est. Consentaneum erat non caesios, sed glaucos potius dicere, quod hi fri-
 gidi, illi humidi, alij pariter frigidi & humidi temperamenti esse videantur: quorum nihil cum
 praesente disputatione pugnat. Comparemus iam cum his infantes, Scythas, Gallos, & Germa-
 nos, qui plane temperamento sunt humidior, frigidior vero non citra controversiam. Mihi
 igitur visum est operae precium, ut de colore oculorum caesiorum haberetur quaestio. Interpretes
 libri huius Empirici quidem, unaqueque cum his Lycus, ut alia multa, sic hoc missa causa inquisitione
 praetereunt: Hippocratici vero quidam temperamenti esse calidi signum caesium, quidam siccum
 dicunt. Sunt qui neutrum iam addant. Sabinus quidem hoc demum satis habuit dicere: Caesium
 vero, quia est valde siccum, opportunum est tabi. neque causam, cur id scripserit, adducit: neque
 alia quibus hoc est adiunctum, esse omnia frigidioris temperamenti & humidioris signa. Num
 ergo pro glauco Hippocrates caesium falsus vocabulo scripsit? nam quid dicas aliud? Sed hoc in
 communi sit considerare propositum. Ad reliquam iam orationis partem accedamus. Nam in G
 morbi tabificis una cum praedictis etiam πτερυγώδεις, id est quibus scapulae in modum alarum
 prominent, commemoravit: qui non propter temperamentum, sed propter vitiosam thoracis fi-
 guram, obnoxij tabi sunt. Probabile tamen est eius figuram nativum calorem sequi. In fine, ubi
 de tabidis tractat, quando Hippocrates adiecit / & mulieres / animadvertendum est, utrum hoc
 modo dixerit, quali dicas, mulieres perinde ac viros tabe fuisse correptas, quae erat eorundem ge-
 nerum: an, licet his notis carerent, frequentes tamen dicat in hunc affectum mulieres incidisse, cum
 humidiores sint & frigidiores, ut, qui affectus quosdam viros ex suo cuiusque temperamento ten-
 tauit, ille idem permultas mulieres ex communi. Equidem utrunque censo consentaneum esse.
 Nam est verisimile frequentiores viris mulieres, propter temperamentum suum commune, tabe
 captas esse: ac praeter ceteras illas, quae eius erant generis, cuius recensuit viros. Quia vero subdidit
 melancholicum genus & sub sanguineum, febribus ardentibus praecipue fuisse & phrenitide affe-
 ctum, ad memoriam, quae didicimus, reuocemus, Quibus multus sanguis & calidus generatur, pro-
 pte in melancholicorum humorum hos vitium deuenire. Quare accipe non hos, qui atram iam mul-
 tam bilem acervauerunt, sed qui ad generandam eam essent appositum: qui sane, ut calidis arriperen-
 tur morbis, quod natura essent calidior, merito factum est. Postquam autem supra dixit pitui-
 tofos esse tabificis captos morbis, nunc addita his aetate dicit / tenesmi iuvenes pituitosos exercita-
 bant: nempe quod non tantum naturale temperamentum esset ad committendum tenesimum
 pronum, sed aetas quoque calida esset: ut ex acri & putredinosa pituita tenesimum intelligamus
 ortum. † Siquidem meatum ad ieiunum intestinum ea pituita exulcerans, ad excretionem assiduam
 aegros iritavit. Tensiones autem & desidendi cupiditatem tenesimo laborantes vehementio-
 rem habent, quam dysenterici, propterea quod aegre pituita excerni potest: corporibus enim pre-
 crassitie & viscositate inhærescit, non ut flaba bilis, statim permeat. De naturis autem biliosis ante
 dicebam, merito illis acres deiectiones esse propter pallidam, flavam, & amaram, quam vocant,
 bilem: pingues vero propter colliquationem: quibus deiectionibus ob collectorum copiam vitio-
 forum humorum longa successisse profluvia ventris.

in Prog. c6. 2. l.
35. 4. 201. c

† Siquidem, dum
ad rectum inte-
stinum pertransi-
ret ea pituita,
lesione ulcero-
sam parvis ef-
ficiens, ad excre-
tionem etc.

71

Omnibus, quos supra descripsimus, Ver erat infestissimum, Plurimosque sustulit: Aestas commodissima, Pau-
cissimi que periere. Autumno rursus, & sub Vergiliis Multi interierunt Τεταρταίοι.

Vitioso humore, qui collectus erat, in corporis profunditate retruso ab aeris frigore, quo
 extrema hyeme & incunte vere erat infestus, haud iniuria maxime quidem tabidis, ut ante di-
 xit,

Axit, & vero etiam alijs vere contigit perire: aestate, quæ serena erat & sicca, oēs releuari: iterumq; ac re sub Arcturum in humidum vertente, merito multi toto autumno vsq; ad occasum Vergiliarū in fine præsentis status τεταρταῖοι i. quartani perierunt. Quædam exemplaria adscriptum habent τεταρτη i. quarto: alia τεταρταῖοι i. quartani: & quæ his sunt vetustiora, literam Δ quæ alijs literis est maior. Sunt quibus nihil est oīno adscriptum. Qui itaq; cum scribunt τεταρτη, hoc est quarto, quare datiuo casu esse id dictum iudicent, hoc modo interpretatur/multi die quarto perierūt:/ Qui sine Δ, esse id additum: similem esse hūc ante expositis in primo libro Vulgarium morborum volunt, & quartum esse statum, commemoratis scilicet cū eo tribus illius libri statibus. At quibus in exemplaribus pro quarto, Δ tantum est ascriptum, idem significatur ac quarto: quod quidem non aliter, atq; notæ à Pamphilio Mnemone scriptæ, symbolice videtur politum esse: atque hanc veteres vnam lectionē agnoscunt. Quidam qui hæc deflectere studebant, commutata scriptura fecerūt τεταρταῖοι, hoc est quartani: atq; hanc esse totā orationē statuerunt /Autumno rursus & sub vergilias multi quartani interierunt/. Itaq; tantum legit in suis exēplaribus Capito: cui tamē subesse videtur mendacium, siue de ægrotantibus, siue de febribus accipias. Nam de ægrotantibus quidem profus est absurdum: ꝛneq; enim probabile est præsentem humoris statum adeo esse confectos acutos morbos, vt quarto die perimerent egros: De febribus vero verisimile erat, tum quoniam deustum diuturnitate crassam materiam probabile erat in melancholicum transisse extremum: tum q̄ anni erat tempus Autumnus. At febribus tamen vigentibus quartanis, non perissent multi: securam etenim scimus esse per se hanc febrem, vt de ea Hippocrates dixit.

† οὐ γὰρ εἰ-
κός ἐστιν ἐπιτῆ
προκειμένη
διαθέσει τοῦ
χυμῶν οὐτως
ἰσχύας γενέσθαι
τασνίσους.

¶ De ijs Quæ ad Exum Libri sunt Adscripta.

A pestilente tēpestate sedecim narrat ægros ad finem vsq; libri. Inde sunt adscripta quædam, de quibus videt̄ recte Dioscorides statuere, qui vult ea statim tēpestate subtexta: huncq; illis libri locū in sua æditione attribuit. Itaq; ea hic nos exponemus, si prius hoc tm̄ dixerimus, q̄ videt̄ mihi hæc quoq; alius adscripsisse, non ipse scripsisse Hippocrates: ¶ Verum illa mihi æstas videt̄ fm̄ rationē profuisse. Nam æstiuos morbos hyems succedens soluit: hyemales æstas insequens transmutat. Quæq; ista per se æstas haud stabilis fuit: sed subito calida, austrina, & à vētis silens euasit: profuit tm̄ ad aliam tempestatē transmutata. Enimvero reuocemus ad memoriam, quæ de æstate in narranda tēpestate scripsit in hæc verba: Aestas serena erat & calida, magni erāt æstus: Etesie parui dispersim spirauerunt. Quare par erat moderatiores æstate morbos esse, ex humorum, vt est dictum, ortos exuperantia, qui ineunte vere potissimū prodierunt. Quia illud frigidū humores in altū corporis repulerat: iam æstas, q̄ illud squalida & calida excepit, simul & ad cutē malū traxit humorem, & digessit eius portionē non paucam. Quo tpe si Etesie spirassent, morbosum humani corporis ita tum oēm abstersissent. Quia vero eius supererat pars, moxq; sub Arcturum flante Borea multū pluebat, humores qui nimis per cutem manabant, rursus impediti sunt, & in profundū corpus impulsi. Hinc de integro ægrotare, multiq; mori cœperunt. Hac ergo de causa ægrotantibus id t̄pis, æstas non nihil profuit: non quia morbos, qui hyeme cœperunt, cessare sit probabile æstate. Tamen si ita se habeat res, vt qui hyeme emerferint, æstate profligent: & quos produxit æstas, hyeme. Aestiui siquidē & hyemales morbi intelligendi sunt, qui æstate, quæ in natura sua constat, et hyeme, præ cæteris existūt. Ita. n. in Aphorismis Hippocrates dixit: ¶ At morbi omnibus oēs temporibus anni & existunt & exacerbantur. Sunt tamen, qui certis anni temporibus præcipue emergāt exacerbenturq;. Sub hæc, quæ vere regnāt egritudines, quæ estate, & autumno, hyemeq;, recensuit: nimirū vbi nihil in aeris temperamento innouetur. Nam si vere eodē die modo calor, modo algor intendat, morbos ait autumnales impendere. Neq;. n. temporum anni nomina, cæterum temperamenta, certas morborum formas committūt: quæ vbi varient, non possunt non vnā secū morbos commutare. Iam vero proposita oratio morbos vult, qui hyeme extiterunt, estate repellī, vel si vitioso sit æstas tēperamento: cuiusmodi cum aliqñ in Cranone fuisset, carbunculos statim excitauit. Qualis si in præsentī esset, plurimos malorum succorum & putrescētium abundantia auerta & iam putrefacta peremisset. Quamobrem mendacium esse apparet, & præter Hippocratis mentem, hyemales morbos profus estate discuti: cū qui hoc preposuit, nesciuerit quos nā morbos ducat Hippocrates singulis anni tēporibus esse proprios. Nec vero est necesse quæ post hæc deinceps ab ipso scripta sunt, hoc loco referre, cum alibi ab ipso in vniuersum tradita sint. Quare illa omnino præteribo. Plana nanq; sunt omnia, & in libris, quos antehac enarraui, abunde de his disputaui.

Infra. l. 88.
151. h

3^a. Aph. 19. Ex.
ord. 2; h

¶ De Aegris Post Tempestatem.

Sedecim post tempestatem egros descripsit Hippocrates, qui, vt quidam censent, in ea laborauerunt: quando ipse, vbi finem facit de ijs, quæ tum acciderant, narrandi, sic dixit /omnibus τοῖς ὑπογεγραμμένοις ver erat infestissimum/. Potest tamen de supra descriptis dictum esse verbum hoc ὑπογεγραμμένοι: qui vsus apud multos est. Nā sedecim hos ægros aliud tenebat morborum genus, ac commemoratos ab eo in tempestate pestilenti. Verum quæ de his agris prodidit, non fusam iam requirunt interpretationem, si memoria, quæ ante exposuimus teneas. Nam omnium propè symptomatum & signorum, quorum Hippocrates meminīt in agris, de quibus verba fient

A 4. E. I. L. 2.
C. 429. C

fient, reliquum, quod non sit ante dictum, est nullum. Itaque summatim percurremus ea quae in his E sunt scripta: sicubi quid se offerat, quod antea non habuimus, illud solum elaboraturi.

AEGROTVS I

72

In Thaso Parium quendam, qui supra Dianae Aedem decumbebat, Febris corripuit acuta, primo continua et ardens, In principio sitibundus erat, & comatosus, rursusque insomnis. Inter initia veteri turbatus, Urinae albae. Die Sexto erat oleosa urina, deiectiones biliosae, pingues: delirauit. Septimo omnia exacerbata fuerunt, nihil dormiuit, ceterum similes erant Urinae, & mens perturbata, ab alio item biliosa pinguique; reddidit. Inde die Octavo parum ex naribus stillauit, vomuit virulenta pauca, parum dormiuit. Nono nihil est mutatum. Decimo cuncta fuerunt remissiora. Undecimo sudauit, at non toto corpore: circumfrinxit, statimque recaluit. Duodecimo Febris acuta: deiectiones biliosae, renues, multae: Urina suspensionem habebat, delirauit. Septimodecimo grauius laborauit: neque enim vel somni, vel febris producebatur. Vigesimo undique sudauit, insomnis, deiectiones biliosae, a cibo abhorrebat, comatosus erat. Quarto & Vigesimo Recidua. Trigesimo quarto febre fuit liber, alius non substituit, atque calor rediit. Quadragesimo febre liber, alius spatio paruo non substituit, a cibo abhorrebat: rursusque aliquantulum febri- ci aut, idque semper erratico, modo a febre liber, modo non liber: nam si quando intermitteret, essetque leuior, rursus statim repetebat: ferculis etiam multis vitiosisque utebatur. Circa reciduas somni mali, delirauit: urinasque tum reddidit crassas illas quidem, ceterum turbatas & malas: alius asstricta, rursusque laxata: febriculae continua: deiectiones multae, tenues. Centesimo Vigesimo die Obit. Erat huic Aluus continenter ab initio ad finem viscus lubrica, excreuitque biliosa, humida multa: cum subsisteret, feruida, & inconcoctas: Urinae perpetuo male: comatosus plurimum erat, cum doloribus insomnis erat, a cibo abhorrebat. Continenter Ardente febre laborabat.

Al. 1. f. 2. d
su. 2. c. 1. j.

A† Al. Neq;
n. s. on. i. aderat
& febris inte
debat. et ita
o. i. no. leg. ed. u. e.
uide et in libro
de comate. ca.
2. pag. 49. e

B. a. γ. p. π. v. o. s.
i. insomnis. sed
legendū uide-
tur ἀπυρος i.
a. febre liber,
cu. mox dicat,
quarto et uige-
simo recidua.

C. † Al. alius
nō multo tem-
pore substituit.
D. † a. cibo cō-
tinēter abhor-
rebat. Febris
ardens.

in Prog. cō. 2.
t. 35. 4. 101. c
Al. damnan-
das.

† Al. ἔπερ
ἢν κατ' αὐτὸν
ἐλάω παρα-
πύρσιον, id est
si quidē ex ei'
opinione essent
oleo similes.

Curiose & hoc in loco rursus interpretum quidam aiunt, egri patriam non esse temere adiectā. Etenim dictum esse ab Asclepiade, Parios maximum consequi a sanguinis missione emolumentum. Absurdum vero sit, quando nihil hic de sanguinis missione dixit Hippocrates, ideo egro putare patriae adscriptum esse nomen. Multo iam faciunt absurdus hi interpretes, qui nunquam inuestigauerunt, eum in tanto numero aegrorum semel Hippocrates sanguinis missionem meminerit, quod nos sumus commentati. Quare istis repudiatis, quae iuuenum interest audiuisse, haec referemus. Verbi gratia, quod de vrina scripsit oleosa in praesente aegro sexto die. Nam quidam pinguem vrinam ita censuit ab eo dictam esse, quae liquecente pinguitudine per morbum feruidum & adurentem sit: Non nulli colore & crassamento olei similem. Equidem talem saepe vrinam nullo aegri detrimento redditam conplexi, immo vero interim plane e contrario, ex morbi concoctione. Haud tamen est ita visa prorsus, ut oleum, pinguis vrina. Nam ea, quam modo narraui, vrina oleum & colore & crassamento repraesentans, minime pinguis videtur. Et ipse autem in Praefigijs Hippocrates dicit, Pinguitudines telis araneorum similes innatantes esse considerandas, nam eolliquationis sunt signa. Nos vero pinguitudines fluitantes vidimus frequenter, verum nunquam excretam talem prorsus vrinam, neque in medio pinguis pedere, quo minus subsidere: nam ita est comparatum natura, omne pingue ut reliquis humoribus inuehatur. Ac ne in Praefigijs quidem Hippocrates verbum de his vrinis fecit, quamuis omnia sit, quae in acutos morbos eadunt, sedulo & aperte persecutus. Iam etiam die eodem sexto aegrum dicit, de quo hoc loco agimus, biliosa atque pinguis deiecit: quae videntur aperte liquanti pinguedinem febre esse consequentia. Atque videbitur ijs, qui pinguem putant esse vrinam oleosam, suffragari. Potest autem ad contrarium et referri. Nam omnino Hippocrates vrinas pingues diceret, si quidem haec quoque oleo similes sunt. Iam cum diuersa in vrinis & excrementis nomina usurpauerit, in nuu videbitur, suam vtriusque significationem illum tribuisse. Mihi ergo probabilius videtur, vrinas olei referentes colorem & crassitatem, hic oleosas dici. Explanationem vero utroque modo faciam. Etenim si pinguitudinem quandam habuissent vrinae, quemadmodum & deiectiones, sint illae censendae quidem pravae, at non omnino exitiales tamen: quae non perinde sit carnem colliquefcere ac adipem. Nam calor est feruentissimus, qui carnem fundit: moderatior, qui pinguedinem: nempe & colli- quationes quae per ventrem excernuntur, putant oes medici, a pinguibus deiectionibus distare. In peste quidem longissima nostrae aetatis, colliquationes cuncti prope excreuerunt, quidam mere fuluas, quidam moderatius, omnes certe putidas. Verum enimvero eae excretiones lethales sunt, nec tempus perferunt. Parius autem hic viginti dies ultra centum egrotauit, idque cum mala haberet rationem victus. Nam ipse de eo Hippocrates scripsit, & ferculis etiam multis vitiosisque utebatur, quo est factum, ut pinguem vrinam redderet die sexto et proximis. Non erat ergo eum cito mori necesse. Quod si non fuit pinguis vrina, sed olei colore & crassitie assimilis, ut ab vrina oino erat et probabilius hominem non moriturum. Sed quod in eiusmodi obseruauit vrinis, rem multo vtilissimam, iam praefera. Nam ut non est ipsum oleum exquisite vnius neque coloris, neque crassitudinis, sic nec oleosa vrina: pallida quidem omnino existens, sed aut plus aut minus. Quicquid igitur ipsius ad candidiorem tendit eolorem, exoluto colore pallido, humorum denotat cruditatem: quod vero vehementer pallidum est, ut ad flauum accedat, biliosum calorem. Periculum igitur his vrinis non ob malignitatem subest, sed ob vim febris. Eorum aliqui, si reliqua sunt cuncta salubria, breui iudicantur. Nihil habet ergo admirationis, si in talibus vrinis quis longo tempore morbum traxerit, utro modo oleosas accipias.

A cipias. Non enim sunt illa quidem salubres vrinæ, non tamen magnopere pernicioſa. Porro ex ijs quæ in exitu ſcripſit hiftoriæ, prauitas humorum quædam tenebat Parium bilioſa, & ventris iccinoris que extinguebatur facultas. Nam vbi finem imponit his narrandis, quæ illi acciderunt, ſcripſit, perpetuo viq; ab initio turbatam aluum fuiſſe, deiectionibus bilioſis & humidis: Interim etiam ſuppreſſam fuiſſe feruentibus inconcoctisq; deiectionibus. Hinc tibi humorum, qui morbu induxerunt, liquet vitium. Iidem ex eo q̄ toto ferè morbo comatoſus fuit et inſomnis. Iam q̄ extinguebatur naturalis facultas, eius ſignum proprium eſt ipſa, quæ in morbo euénit, inappetentia. Neque enim latet, Hippocratem ἀποσίτους more antiquorum Græcorum eos, qui appetentia carent, appellare. Atqui videtur imbecilla fuiſſe natura, quæ iudicium ſæpe moliretur, nihil tamen proficeret, ſed morbo eſſet inferior: huc acceſſit malus hominis victus, qui quidem non leue affert ad exitum momentum. At vero dierum decretoriorum ratio exacte & hic obſeruata videtur. Omnes enim decretorij motus & recidiuæ in hoſce dies ægro inciderunt. Etenim vndecimi meminit, & quartidecimi, à quo decimi & ſeptimi, poſtea vigefimi, & vigefimi quarti, & trigelimi quarti, atq; quadrageſimi, poſtremi omnium ceterelimi uigelimi, quo deſunctum eſſe hominem ait. Quod vero dixi ante, non præteribo hic. Si quis errores interpretum huius libri refutet, in crimen incidet

B loquacitatis. Itaque vt illic quædam ſum exempli gratia referre compulſus, ita hoc loco faciam. Sabinus ergo quid de ægri patria attulit, ſupra indicauit: Quæ vero de oleoſa ille vrina, hoc loco commemorabo: non parum enim refert huiusce rei conſideratio. Itaque de ea in hæc verba ſcribit:

“ Oleoſum igitur ſunt qui bilem dicant eſſe, verum non eſt bilis, quandoquidem non ita eſſet pernicioſum: nam bilis frequenter exit, neq; offendit quicquam. Alij neruorum, oſſium, & cartilaginum dicunt liquationem eſſe, huius enim coloris omnia hæc eſſe. Sed falluntur ij, qui colorem oleoſum oſſibus ferunt & cartilaginibus neruiſq; eſſe ſimilem: neq; enim tanta fuiſſet vitæ protractio ſolidis partibus marceſcentibus. Vigefimo enim die ſupra centeſimum vita exceſſit, & neque periit quiſquam tali vrina reddita. An vero propterea potius hic eſt eger deſcriptus, vt ideo oſtendat, oleoſa reddita vrina nullam eſſe mortis expectationem, ſed aliquandiu ſuſtinere potuiſſe acuitatem, deinde mortuum eſſe, itaque ſalutis ſpem fuiſſe nullam ſuperata morbi acuitate. Hic prædictis Sabinus mox adiungit: Quid eſt ergo oleoſum? Vt oleum ignem externum alit, ita noſtræ naturæ, quæ aſſimilis eſt igni, alimentum eſt coctorum ciborum adeps. Proinde oleoſa vrina nutrimentum eſt naturæ: oſtenditq; naturam cibum non ſentire, ideoq; iam interiiſſe, quia non nutritur natura. Longus vero hic morbus iure erat, q̄ pars tantum detraheretur, non vniuerſum

C naturæ alimentum. Hæc verba ſunt Sabinus, cuius eſt ſententia: Quemadmodum externus hic ignis oleo nutritur, ſic inſitum nobis calidum: itaq; aliquando oleum eſt ijs ex vſu, qui corpus recuperare volunt. Ad hæc, vt colore & craſſitie ſit ſimilis oleoſa vrina oleo, non pinguitudine tamen, vel olfactu, vel gultu. Quare mireris ſanè hos, qui cum aliena male reprehendant, ſua placita nullo iudicio literis produunt.

ÆGROTVS II

73 *Mulier quædam, quæ apud Frigidam aquam in Thafſo exorotabat, poſtquam Filiam peperiffet, nec eſſet purgata, Tertio à partu die Febre correpta eſt Acuta, horrida. Multo tamen ante partum febriculofa decubuerat, cibumq; faſtuderat. Vt riguiſſet, febres fuerunt continuæ, acutæ, horridæ. Die octauo, Proximisq; Diebus multum delirauit, redijtq; ſtatim ad mentem: aluius turbata multis tenuibus & aquoſa bile miſtis: non ſitiebat. Vndecimo mētis erat cūpoſ, ſed erat comatoſa: Vrinæ multæ, tenues, & nigræ: inſomnis erat. Vigefimo aliquantum circūfrixit, ſtatimq; recubuit, non nihil delirabat, inſomnis erat, aluius eadem erat: Vrinæ aquoſæ, & multæ, m. d. x. Vigefimo ſeptimo febre vacabat, ſubſtitit aluius: non multo poſt dextra coxendix grauius diu doluit: febres ruſus comitabantur, & Vrinæ aquoſæ. Quadrageſimo coxendicis dolor remiſſus fuit: tuſſes vero aſſiduæ, humidæ, multæ: aluius eſt reſpreſſa, cibum faſtudebat, in Vrinis nihil eſt innouatum: at febres vero omnino non intermittebant, erraticæ, nunc accedebant, nunc non. Sexageſimo tuſſes ſine ſignis euauerunt: neq; ulla enim ſputorum erat concoctio, nec alius cōſuetus abſceſſus: dextra maxilla detracta eſt, comatoſa, iterum delirauit, ſtatimq; reſipuit, ſed ad cibos auerſo animo ſe habuit, maxilla ad locū ſuum redijt: aluius bilioſa, pauca reddidit: acutius febricitauit, inhorruit: Sequētib; Diebus ubi mutuit, redijtq; ad mentem, & eſt locuta. Octogefimo Obijt. Vrinæ huius perpetuo nigræ erant, tenuesq; & aquoſæ: Coma; conſequebatur: Cibum non ſumebat: Animo erat deiecto, inſomnis, iracunda, implacida, animo melancholico.*

* ἀσίτος, ſc.
in ἀσίτους ἀπο-
σίτους, cibum
faſtuidiebat.

Annotandum puto, qui factum ſit, vt nihil de hoc/apud frigidam aquam/ Sabinus dixerit: cum ille dicere poſſet, hac de re mulierculam refrigeratam in valetudinem incurriſſe. Nam hoc multo erat probabilius ijs, quæ in Parium ſunt dicta, & in eum qui in horto decumbebat, & qui prope ædem Dianæ, eumq; qui propter nouum murum habitabat. Itaq; videtur ſuppreſſa à partu purgatione incidiſſe mulier in morbu: quippe mēſtruorum ſuppreſſio offendit, tamen non perinde, vt ſi à partu ſupprimantur, officit: q̄ non abundantiam modo, ſed inſignem etiam humorum pariat prauitatem. Nam meliorē ſanguinem ad ſe foetus nutrimentū cauſa alliciens, relinquēsq; deteriore, cauſa eſt vt prægnantes prauis humoribus impleant, quos à partu euacuat natura. Quod cum maiores animaduertiſſent, λοχιῶν κένωσιν ideſt puerperarum à partu vacuationem, excretionem

tionem sanguinis vocitauerunt." Est verò etiam menstrua vacuatio, non solū vacuatio, sed & purgatio: verum non est equabilis tamen multitudo vitiosorum humorum, neq; pari spatio mēstruis circuitibus congeritur, quanta dum partum gerit. In vniuersum vero melancholicus apparet sanguis, quem a puerperio euacuant. Proinde etiam conspiciuntur vrinæ omnibus infectæ esse, vt in fuligo quæpiam in eas incidisset. Quod vtiq; Hippocrates & de hac scripsit muliere: vndecimo die, dicens, vrinæ multæ, tenues, nigræ. Equidem quandam noui, quæ talibus vrinis magna copia euacuatis auxilium percepit. Alias non est huic talis euacuata, nam in aquosas conuersæ sunt ei vrinæ multæ, tenues, nigræ. Quare in vigesimi diei scriptum est narratione /vrinæ aquosæ, multæ, male/: postea quadragesimo die /in vrinis nihil est innouatum/. Quin nec aliam est illa vacationem consecuta, nec abcessum. Itaq; postquā diu laborasset, octogesimo die obiit. Nam ipse sic Hippocrates scripsit. Neq; enim vlla sputorum erat concoctio: nec alius solitus abcessus: licet studeret illico natura redundantiam ad coxædicem deponere, sed hæc videtur reciprocat: nā ille dicit /quadragesimo coxendicis dolor remissus est: tuius vero assidua, humidæ/. Enimvero sæpius iam audiui, qd thoraci confortium cum genitalibus sit. Habes eorum, quæ huic mulieri acciderūt capita. De ijs vero, quæ in proposita oratione sunt separatim scripta alui excrementa *ἰδ' ἀτόχολα*, quidam per *χ* & *λ* scribunt, quidam per *χ* *ο* & *λ*: atq; esse illa quidem tenuia, vt aqua est (nam teneue vtrunq; nomen indicat) ceterum colore diuerso: *ἰδ' ἀτόχολα τῆς χολῆς* id est bilis, reddere colorem, *ἰδ' ἀτόχολα τῆς χολλῆς* id est bilis. Iam tertia etiam scriptura est per *χ* & *ρ*, *ἢ ἰδ' ἀτος χροά* id est aquæ color, quæ nec in antiquis & fidelibus exemplaribus, reperitur, estq; planè mēdosa. Nam aquosæ vrinæ ex nominis argumento, & materiam repræsentant tenuem, & colorem albū. Porro in historia huius agræ Hippocrates est affectata quadā abusus dictione, alioqui clarissime hoc libro omnia locutus. Scripsit ergo dictionem in hunc modum /*πρός δ' ἐ τὰ γέυματα ἀπονεινόμενος εἶχεν*, hoc est, sed ad cibos auerso animo se habuit /maximo appetitus defectu, et eorum odio ex voce illa indicato: quod signum esse prauum, frequenter est dicitum. Operæpretium est autem mirari, cur nihil Sabinus de notis cuiq; agro subditis dixerit: de quibus quia secundo commentario satis disputauī, nihil est etiam quod hic de eis faciam mentionem. Atqui ille in singulis agris instituit, & detegere conatur interpretum ineptias.

ÆGROTVS III

74 In Thaso Pythionem, qui supra Herculis fanū decūbebat, ex Laboribus, lassitudinibus, parum habitata victus ratione, magnus cepit Rigor, & Febris Acuta. Lingua inaruit, sitibundus erat, biliosus, nō dormiuit: Vrinx subnigra, & suspensio sublimis, nō subsidebat. Altero Die sub meridie extremæ partes frigeant, præter cæteras manus & caput: obmutuit, voce defectus est, diu breuispirus, redijt calor: sicut: Nocte quieuit, circa caput modicū sudauit. Die Tertio interdium quieuit: Vesperī sub Solis occasum aliquantum frixit, turbatio: Nox laboriosa fuit, nihil dormiuit: ab aluo pauca, compacta sterora descenderunt. Quarto mane quieuit: Ad meridiem omnia triata sunt, frigus, mutus, sine voce, in deterius, calor redijt: post paulo urinas nigras cum suspensione reddidit: Nocte placide dormiuit. Quinto relictus visus est esse, ventrem tamen cum dolore grauitatis tenuit, sitibundus: Noctē laboriosam habuit. Sexto mane quieuit: Ad vespērū dolores increuerunt, exacerbatus est: Vesperī indito Clystere cōmode aluus reddidit: Noctē dormiuit. Septimo die fastidiosus, iplacidior erat, oleosum minxit: Noctē est multū turbatus, delirabat, nihil dormiebat. Octauo mane aliquantum dormiuit, moxq; frigus eum cepit, ac vox eum defecit: spiritus exilis & imminutus: Vesperī rursus calor redijt, delirauit: Iam antelucano aliquantū leuius habuit: deiectiones meræ, pauca, biliosa. ¶ Nono cum excitaretur, comatosus erat, non valde sitibundus: Sub Solis occasum grauitè tulit, delirauit: Noctē in commodam habuit. Decimo mane sine voce, multū frigus, febris acuta, multus sudor, Obijt. Diebus huic Paribus Labores.

† Al. Nono comatosus erat, fastidiosus cū excitabatur. Vide et lib. de comate ca. 2. pag. 498

Vel huius offensus omnia ab initio symptomata & signa lethalia fuisse, & accessiones diebus paribus, vt ipse indicauit Hippocrates, cum in decimi diei narratione, quo obiisse illum dicit, addidit /diebus huic paribus labores/ etenim mortem generale iudicij significatum amplectitur, vt est ostensum. Iam seruatum in hoc etiam est agro, vt iudicia ijs essent ferè diebus, quibus grauiore labores: nam cum in dies pares inciderent, mors quoq; in die est cōsecuta pari. Porro in narratione symptomatum huius duo sunt, quæ interpretem requirunt, quorum in respiratione est alterum. Nam /*βραχύπνοος* id est breuispirus/ est in diei secundæ expositione scriptus: & /spiritus exilis imminutus/ que/ in octauæ enarratione. Didicisti autem tum in primo de dyspnœa commentario, tum secundo in præfagia (vbi hanc dictionem sumus interpretati: || Spiritus si frequens sit, dolorem significat, vel inflammationem supra septum transversum) paruum esse quendam pariter & rarum spiritum, qui, cum refrigeratur & emoritur iam vitalis facultas, fit: quod symptomate quodam separabili indicauit, hisce verbis: || Si frigidū ē naribus & ore expiretur, exitiale iam est admodum. Eundem puta eum hic dixisse, secundo die breuem, octauo exilem & imminutum. Nam quidam: est alius præterea spiritus breuis simul & frequens dolorem denotans, vt demonstrauimus: est in respiratorijs partibus, aut illorum vicinis. Verum ambos si inter se compares, pauciores multo fortis aerem attrahi intrò in altero offensus, quem paruum simul & rarum dixit fieri. Nam frequentia si ad breuitatem accedat, assiduitate defectum cuiusque inspirationis refarcit,

in Prog. cō. 1. t. 24. 4. 194 h

Ibidem.

A farcit, vt qui assidue bibunt modicum: siquidem hos βραχυπότους id est modicum potantes, appellabis, qui & parum bibunt, et magno interiecto spatio. Nam si parū quis, & assidue bibat, hunc simpliciter non βραχύποτον sed μετὰ βραχὺ πίνοντα i. paulatim bibentem, appellaueris. Haud aliter qui proprie breuispirus vocatur, quoties spiritum trahit, non paruum tantum, verum etiam interuallo longo interposito externum per guttur aerem attrahit. Quæras ergo fortassis cur cum Hippocrates primo die febrem prædixerit acutam fuisse, altero die hominem breuispirum fuisse dixerit: nam nos in vehemētibus febribus demonstrauimus magnum spiritum & frequentē esse. Respondemus, Primo quidem die calorem per putrescentes humores succensum febrilem, ipsum quidem digestum esse, relictum vero natiuum tantum adeo iam infirmum, vt iam prius extingueretur, quæ febrilis de integro accenderetur calor, veluti feruefactis, qui computrescerent, succis: Alterum vero diem frigoris dominantis attulisse signum. Cuius quidem est maxima demonstratio, quæ breuispirum dicat tum hominem fuisse, & frixisse. Nam de secundo die ita scribit / altero die sub meridiem extremæ partes frigeant, præter cæteras manus & caput, mutus, voce defectus, diu breuispirus/. Rursus de octauo die hæc tradit / octauo mane aliquantum dormiuit, moxq; frigus cœpit, & vox eū defecit, spiritus exilis & imminutus/: Vbi mihi hoc quoq; attēde: Cum est refrigeratus, vnā cum vitiosa respiratione, voce esse eū defectū dicit, quod solet et interim extinctionem naturæ comitari. In quarto die cum scribit / frigus, mutus, sine voce, in deterius / ostendit, adiectio / in deterius / etiam breuispirum illum fuisse. Reliquum ergo est, hic vt declarem, cur post / ἀναυδος i. mutus / addiderit / voce defectus /. Cuius hæc est ratio. Sermonem (græce ἀυδην) nec oē quod auditu proprie sentitur, antiqui vocare vident: nec illud species eius sit sola, quod de industria per animantis emittit os, in quo continet fletus, sibilus, luctus, tuſſis, & id genus alia: sed vnā hominis vocem, qua inter nos colloquimur, sermonem (græce ἀυδην) nominat. Itaq; et Poeta, vbi suos equos alloquentem inducit Achillem, ibi alterum eorum ait respondisse lingua humana. Inquit enim,

Αυδῆεντα ἔθηκε θεὰ λευκώλενος ἦρη, id est,

Hunc regina loqui fecit dea candida Iuno.

Nō quæ antea voce careret, neq; communem equorum vocem haberet, ceterum quæ non illam, quem sermonem (græce ἀυδην) appellant. Sic deam dicit loqui, quæ humana vteretur lingua: quæ eam et humana esse forma ferant, cum dii eius figuræ omnes non sint. Nam Sol planè & Luna, reliquaq; sidera longius ab humana forma recesserunt. Vnde etiam Hippocrates obmutuisse quidem dixit, quæ loqui non valeret: voce defectum esse, quæ nec lugere, nec clamare: quod certe multo liquet esse deterius, quæ obmutuisse. Nam quibus sola est resoluta lingua, possunt interdum clamare altissime, tamen loqui non valent: qui si ne vocem quidem mittere queant, extremæ est hoc extinctionis facultatis signum: vbi, qui eo in statu sunt, neq; lugent, neq; gemunt, neq; sonare omnino possunt. Sabinus, ita vt alij, qui nullam omnino habet vocem, hunc arbitratur mutum esse dictum: voce vero defectum perinde ab Hippocrate ait scriptum esse ac attonitum: quasi vero ita affectum, attonitum vocare non potuisset. Atqui nec reliqua, quæ in hoc sunt affectu dicta, consentiunt, presentem agrotum attonitum fuisse.

ÆGROTVS IIII

75 Phreniticus Primo, quo decubuit Die, virulenta vomuit, & multa, & tenuia: Febris horrida: copiosus sudor, asiduus toto corpore: capitis et colli dolorifica grauitas: Vrinæ tenues, suspēiones parue dispersæ, non residebāt: Aluus stercus affatim reddidit: multū delirauit, nihil dormiuit. Postridie mane vocem amisit, febris acuta, sudauit, non intermisit, palpitationes per totum corpus: Nocte conuulsiones. Tertio die cuncta exacerbat a sunt: † Defunctus est.

Acutissima phrenitidis hic æger est exemplum, primo statim die vnā cum febre incessentis. **D**Omnes que certe vidimus, qui quidem ita phrenitide perciti essent, intra septimum diem mortuos esse: Perpauci, hiq; rari, hunc superarunt. Est vero eorum morborum admiranda generatio, quo nam pacto in commode valentes subito inuadat. Neque enim sicuti ipsorum generatio subita est, ita & generationis causa, vt si medicamentum homo lethale sumpsisset, vel bestia eum virulentissima momordisset: sed pedetentim in corpore causæ, quæ sunt excitandis huiuscemodi malis, crescunt: quod morsus vsu venit a rabidis canibus. Nam apertum est quod canis venenum (licet in morsu non ocietur nec conquiescat) nullam sui ipsius notam prodit multis interim proximis mensibus: Subito autem illis, cum viderint aquam, formido incelsit, posteaq; breui moriunt. Longo enim tempore causa, quæ rabiem efficit, augetur: quæ vbi eō tandem peruenerit, mortem affert repentinam. Item in hac phrenitide vitiosus in corpore humor coaceruatus fuit, veneno lethali assimilis, in corporibus vicinis aliquid paulatim agens: quæ quando vitio iam aliquo pacto opportuna erant, humorq; ipse euaserat malignissimus, lethale repēte apparuit symptoma. Nāq; sic phreniticus initio statim vomuit virulenta: quod febribus adurentibus ferè est consequens. Itaq; vt veneno epoto lethali quidam postridie vel tertio die moriuntur, qualitate eius, non copia mortem afferente, & itē hic quoq; æger statim tertio die cēsendus est obiisse, a qualitate succorum virulentorū, non a phrenitide, perceptus: at phrenitis illū esse subsecuta, symptomatis vice. Equidem

† Cod. non nulli graeci habent ἀλλὰ συνεχώς τε καὶ βραχὺ πίνοντα i. sed assidue et parū bibentem. Alii. ἀλλὰ κατὰ βραχὺ πίνοντα i. sed paulatim bibentem.

† Est quidem in omnibus contextibus Hippocratis quos viderim, quarto defunctus est. Galenus tamen in cōmentis videtur legisse, tertio.

dem quarto die & quinto acuta à primo statim correptos phrenitide vidi exanimatos esse: tertio E non vidi: sic nec vigesimum diē attigisse. Quare hunc videtur Hippocrates vt velocissime peremptum, ob oculos nobis proponere: & alterum paulo post, qui præter omnium expectationem diu vitam produxit. De quo suo loco differemus.

AEGROTUS V

76
† Aliqui cod. graeci post dictione ardens interpretantur. postea sequitur ἀπρεμίας εἶχεν οἱ δὲ πρόνοι παρείπον το. i. quiete se habuit, verum dolores comitabantur.

Larisse caluo Dextrum Femur doluit repente: nihil ex ijs, quæ offerebantur, iuuabat. Primo die Febris Acuta, ardens paulatim, neq; comitabantur dolores. Altero Die femoris remissi sunt dolores, febris vero increuit, implacidior erat, non dormiebat, extremæ partes frigidae: multa Urina, neq; ea bona reddebatur. Tertio femur desit dolere, mentis alienatio & turbatio, multumq; sese iactauit. Quarto ad meridiem Perijt. Acutum.

Hoc lecto egro, si quidem animū dictis diligenter nō aduertas, in quouis dolore timidus eris: si vero diligenter attenderis, non præcipitater timidus eris neq; temere securus. Sed si qua forte pars doleat primum, nunquid ob externam quandam causam dolor euenit, animaduertas. Nanq; in motibus quibusdam imprudentes quidam læsi sunt: & dormiendo qui minus cōmode partem aliquam composuerint: in conuertendoq; & contorquendo subito, partes rigentes, & ante refrigera factæ, conuulsionibusq; & elisionibus correptæ, dolores maximos creant. Et vero rupturæ etiā quibusdam dolorē afferunt, præ cæteris, qui licco sunt temperamento, atq; adeo magis si inclinata ætate, vel senes sint. Quod si nulla talis doloris videat causa esse, proximum est considerare, quæ præcesserit ratio victus, ecquid ignauior præter institutū sit, aut cibo sit homo pleniore vsus magni nutrimenti, aut solitè illi excretiones substituerint. Nam siquid tale sit, aut si oīno plenitudo causa doloris antegressa videtur, q̄; primum hominem vacuato: tum enim securissime fluxiones reprimentia partibus dolentibus applicueris. Nam, si ante vacuationem id tentes, humorum abundantiam ad maxime principes partes retorquebis. Immo ne calefacere quidem & lenire ante corporis vacuationem partes dolentes licet: nam sæpe ad partem affectā omnino ob ea remedia allicitur humorum affluentia. Ita alterū hominī discrimen accedit, vbi nimium sit inflammata pars. Etenim etiā ipse, vt iam nosti, verba fecit de istis abscessibus, quorum aut capax pars non sit: aut si sit, non ferat. Sin nulla ex præcedente victus genere esse affluentia in corpore appareat, remedijs ad dolorem facientibus tutō vtaris licet, fomentisq; ac medicamentis humidis, & calidis facultate, quorum in commentarijs de medicamentis materiā didicisti. Qui si his non cedat, relinquatur vt totum corpus vacuetur. Etenim sæpenumero in eo abundantia paulatim est coaceruata, vbi apud se ciborum homo non animaduertat neq; quantitatem, neq; qualitatem. Aliqñ vero etiā cutis se ipsa densior reddita ab aliquibus causis hominem idiotam latentibus, perspirationē cohibens, causa euasit plethorica affectionis. Quare dolorem si remedia non sedent, æger primo quoq; tēpore est vacuandus. Ego vero in caluo hoc certe, detractus ei sanguis sit, nec ne, nō habeo conijcere. Nam quatenus dicit Hippocrates nihil ex ijs quæ offerebantur, iuuabat, possit aliquis dicere, inter ea quæ offerant, Hippocratem sanguinis missionem commemorasse. Alius dicat nō esse de oblati illi auxilijs: verum quia mente excidit, in quatuorq; diebus obiit, relicta auxilia esse. Porro ad finem in exemplaribus cōcinnatis, tum huic ægro, tum proximo, est adscriptum primum quidem /acutum/ deinde vero notē illa, de quibus vt dixi, prudenter Sabinus nihil dixit. At Zeuxis in vnoquoq; egro malos interpretes reprehendit. Nobis vero adscriptitia illa præsentī sermone visum fuit prætere. Scribam enim, si visum fuerit, ijs, qui in istis libenter curiosi sunt, separatim integrum librū, vbi de notis cuiq; additis ægro sermo habebitur. In præsentī vtilibus admiscere non decet inutilia.

AEGROTUS VI

* Est quidem i graeci impresis et in manu scriptis, quos uiderim, πολλὸς μὲν τοῖς πυρετῶς &c. i. multa tamē febris &c. Gale nus tamē uide tur legisse πολλὸν et retulisse ad sanguinē. † ἐπὶ τῆς εἰς ὄδου. Al. ἐπὶ τῆς ἱερῆς ὁδοῦ i. in sacra via. parui tamē hoc refert.

77 Periclem Abderæ Febris corripuit Acuta, continua cū dolore: multum sitiebat, fastidiosus erat, potum nō poterat continere: erat sublienosus, grauatoq; capite. Primo die ex sinistra nare Sanguis erupit multus, tamē febris increfcebat: minxit multum, turbatum, album: reposita Urina non considebat. Secundo die omnia exacerbata sunt: ac Urina crassæ quidem erant, Verum magis subsidebant: fastidium leuatum est, dormiuit. Tertio febris emollita fuit: Urina multæ & concoctæ, in quibus multum subsidebat: Noctē quieuit. Quarto circa meridiem Sudor prorupit toto corpore multus & calidus: sine febre Iudicatus est, neq; redijt. Acutum.

Exemplū hic æger est acutissimi morbi, horrendi illius quidem rudibus, cæterum breui iudicandi, prudētibus. Nam cum sublienoso primo statim die de sinistra nare copiosius erupisset sanguis: vrina item crassæ essent, & non consisterent, & albo colore essent: tum altero die consisterent: melior erat de ægro spes. Ad hæc, vbi secundo die hominem fastidium reliquisset, & dormiuisset, certior iam breui fore hominem incolumem spes erat. At postq; tertio die essent optimæ & copiosissimæ vrina, clarum iam erat quarto die liberatum hominem iri morbo.

AEGROTUS VII

78 Abderæ Virginē, q̄ in vestibulo tēpli decūbebat, Febris cepit Acuta et ardēs: siticulosa erat, et insomnis: menses autem

*A*tes autem ei primum profluxerunt. Eam Sexto die multum cepit fastidium, rubuit † colore phœniceo, † languēbat. † Alhorrebat. Septimo die eadē erant: Urinæ tenues, sed boni coloris: venter non vexabat. Octauo surditas, febris acuta, inominis, fastidiosa, horrebatq; mentis erat compos, Urinæ similes. Nono nihil est mutatum, nec Proximis Diebus: mansit item surditas. Quartodecimo mens perturbata fuit, febris remissior. Septimodecimo multum fluxit ex naribus, surditas est non nihil immunita. Sequentibus Diebus eam fastidium surditasq; tenebant, eratq; delira. Vigesimo ei pedes dolebant, surditas & delirium eam deseruerunt, aliquantum è naribus erupit, sudauit, febre fuit liberata. Quarto & Vigesimo repetijt, redijt surditas, pedes assidue dolebant, mente excidit. Vigesimo septimo multum sudauit, febre caruit, surditas eam reliquit: Restabat pedum dolor, cætero fuit exacte iudicata.

Ex humorum hæc abundantia videtur ægrotasse: & quantum portendebant prima symptomata, mortem certe huic timeres. Sed bonus vrinarum color in ijs, qui humorum copia laborant, maximum est signum: quæ quia crassæ non erant, fore longinuiorem morbum denunciabant. Porro vt in omnibus ægris, & ita etiam videntur hic seruati decretoriorum dierum esse circuitus. Iam natura quoq; in hac decretoria signa & symptomata videtur prætulisse.

ÆGROTVS VIII

79^B *A*bderæ Anaxion, qui ad Thracias portas decumbebat, in Febrem Acutam incidit: Dextri lateris assiduis eū dolor cruciabat, tussim habebat aridam, neq; primis diebus expuit: sitibundus erat, & insomnis: Urinæ boni coloris, multæ, & tenues. Sexto die delirabat, foribus nihil remittebatur. Septimo magis laborabat: quippe febris intendebatur, nec imminebantur dolores, simulq; tussis infestabant, difficulter etiam spirabat. Octauo cubitum secum, multū, vt debebat, effluebat: leniores ibi euaserunt dolores, sed tussis aridæ permanebant. Vndecimo febres fuerunt mitiores, aliquantum circa caput sudauit, etiamnum tussis durabant: & quæ à pulmone exhibant, liquidiora erant. Decimo et Septimo cœpit pauca concocta expuere, leuatus est. Vigesimo sudauit, febre liberatus est: à iudicio rectus habuit, siticulosus vero erat, & à pulmone non bonæ purgationes. Vigesimo septimo redijt febris, tussijt, multa excreauit concocta, in vrina multa subsidebant alba, desit sitire, dormiuit. Trigesimo quarto toto sudauit corpore, cessauit febris, in totum est iudicatus.

*A** In antiquis codicibus graecis, quos uiderim, non habetur hac dictio, leuatus ē. Nec est i com. 12. primi aph. nec in 1. de crisi sibus pag. 18 dictio hac examinatur, quauis in quibusdā cōtextibus illic legatur. Ad duntaxat perere hoc in loco in cod. graecus post dictionem leuatus ē, siticulosus vero erat & à pulmone non bonæ purgationes. quæ tamen a Gal. lib. de crisi sibus referuntur ad vigesimū, & est in lib. aph.

In hoc vno ægrorum, primo & tertio libro descriptorum de sanguinis missione Hippocrates fecit mentionem, non vt solo, cui sanguinem misisset, sed vt octauo die solo. Nam tum etiam medici quasi lege certa ultra quartum diem venā non secabant. Quando igitur huic octauo die missus sanguis est, multo certe plures censeas sanguinis missionem requirentes, secundo, tertio, quarto die auxilio hoc esse vsos. Reticuit autem Hippocrates, sicut remedia alia omnia: tamen necesse interdum habuit scribere, nihil eos ab ijs, quæ offerebantur, adiutos fuisse, vt malignitatem suggereret morbi: neq; enim lucubrationem hic curationis instituit, sed præfagitionis conscribere. Non nullis etiam ægris videtur non fuisse ab initio præsto: quare adscribit interim, Huic perpetuo, postquam ego ipsum vidi, hoc & hoc accidit exacte. Ego vero ignorantibus, & etiam horum ægrorum libro primo de iudicijs præscripsi vsum: Vbi quo modo inconcoctum exquisite morbum cognoscas: quo modo eum, qui iam primum maturefcit: quo pacto, qui progreditur in concoctione: quemadmodum qui iam perfectæ concoctioni proximus est: dilucide studui ostendere. Ideoq; Anaxion hic, dum semper tussiret, nihilq; planè expuere, inconcoctissima conflabatur pleuritis. Cum vero die vndecimo expuere cœpisset, morbum significauit concoqui: deinde pe detentim tēpore progrediente, ita scripsit Hippocrates in vigesimo septimo die multa excreauit concocta: in vrina multa subsidebant alba. Quam ob rem trigesimo quarto est profus iudicatus.

ÆGROTVS IX

80^D *A*bderæ Heropyto Caput dolebat, nec decumbebat, quod tamen fecit paulo post. Hic ad superiorem viam habitabat. Captus est Febre Ardente & acuta. Primo Vomuit multa biliosa: sitibundus, multum implacidus: Urinæ tenues, nigrae, suspensio sublimis interdum, interdum non: Noctem habuit laboriosam: febris alias aliter exacerbabatur, sed sepe inordinate. Circa diem Quartumdecimum surditas, febres creuerunt, Urinæ eadem fuerunt. Vigesimo multa delirauit, itemq; Sequentibus Diebus. Quadragesimo multum ex naribus sanguinis erupit, menteq; constitit magis: surdus quidem, sed non perinde fuit: febres fuerunt remissæ. Proximis Diebus crebro ex naribus sanguis & paulatim erupit. Circa diem Sexagesimum è naribus quidem substituerunt eruptiones, sed dextera coxendix admodū dolebat, febresq; increuerunt. Hanc multo post partes inferiores omnes dolebant: fiebat autem, vt vel febres maiores essent, maiorq; surditas: vel hæc quidem remitterentur, alleuarenturq; ; Verum partes inferiores ad coxendices sitæ vehementius dolerent. Iam vero circa diē Octogesimum cuncta remissa sunt, nihil tamen destitit: etenim Urinæ boni coloris, & copiosiores subsidentias habentes exierunt, deliriaq; immunita sunt. Circa diem Centesimum alius fuit turbata multis biliosis, durabantq; diu multa alia, deinde dysenterica cum dolore. Reliqua leuia fuerunt. In summa, febres eum reliquerunt, discessitq; surditas. Centesimo est absolute iudicatus. Febris Ardens.

*B** ὁ πρῶτος. sed Galei cod. et in aphorismis, & in libro de crisi sibus habet ἐπιπνεύσας id est bene spirans. C† Al. ex antiquis ἔχῃ κατὰ τὸν τὸν ἀπὸ τῶν ἀσθενῶν ἐπέλεγε etc. & q̄ vitilias ex hoc ægrioto capiat, ostendit lib. 2. de crisi sibus. D* Al. centesimo & vigesimo. vnde est lib. 2. de dieb. decret. cap. 4. cl. 4. pag. 113. a

Hic vir memoratu dignus est, qui morbum grauem virium robore excepit, alioqui tanto morbo futurus impar. Et omnino pullibus eius inerat robur, simul que reliqua omnia secundum naturam constabant. Dixi vero & aliubi Hippocratem præterijisse hanc partem in febricitantibus præfagitionis

præfagationis. Iam etiam respiratio videtur, & appetitus laboranti inculpatus fuisse: quæ magni E sunt, ut ille ipse docuit, ad salutem, pōderis. At febris primo quidem acuta inuasit, verum eius postea est acuitas retusa. De qua scripsit Hippocrates: Febris aliâ aliter exacerbabatur, sed ferè inordinate. Vnum vero habebat æger periculosum signum, vrinarum tenuitatem & nigriticm. Vnde natura vix longo tempore morbum debellauit, sanguinis concitata eruptione die quadragesimo ex decretorijs vno: coxendicisq; dolore, & omnium inferiorum partium, postea creato: Nempe enim magni morbi etiâ quærunt, quæ iudicent se, egregia. At neq; hoc plane est discussus morbus: sed circa diem octogelimum signa eluxerunt ex vrinis eius maturationis: postea vsq; ad centesimum diem paulatim concoctus, omninò est profligatus.

AEGROTVS X

S1 *Abdere & Nicodemum ex Venere & Potu corripuit Febris. Initio fastidiosus erat, cor ei dolebat, erat siticulosus, lingua exusta: Urinæ tenues, ac nigrae. Postridie febris exacerbata est, horrebat, fastidiosus erat, non dormiuit: vomuit biliosa, flaua: urinæ similes: Noctem quietam duxit, dormiuit. Tertio die sunt cuncta relaxata, et remissio fuit: Sub Solis occasum rursus grauius habuit: Nox laboriosa fuit. Quarto rigor, febris multa, omnia dolebant: Urinæ tenues, suspensionem habentes. Sexto multum delirauit. Septimus dies leuis fuit. Octauo alia fuerunt omnia remissa. F Decimo, Proximisq; Diebus tenuerunt illum quidem dolores, cæterum omnes illi leuiores. Huic Accessiones et Dolores precipue Diebus paribus semper inceserunt. Vigesimo albam Urinam reddidit, quæ crassa erat, sed reposita nõ desidebat: multum sudauit: uisus febre liber est esse: Vespere redijt calor, ydemq; dolores, horror, sitis, aliquantum delirauit. Vigesimoquarto multam Urinam & albam reddidit, in qua multa subsidebant: sudor ei toto corpore copiose calidus emanauit. Sine febre Iudicatus est.*

* & ipse Hippocrates significauit dicēs, Accessiones & dolores diebus paribus. Quare etiam à vigesimo die sudore est iudicatus. Sigillatim vero qui omnia tenet memoria, quæ ante exposuimus hoc libro, & superioribus duobus, atque ante hos in præfagijs & prædictionibus, inuenire omnia ipse poterit.

AEGROTVS XI

A* ἀσitos. S2 *In Thaso Mulier quædã morosa ex Mœrore cum occasione, recte stans, Insomnis est facta, & cibo abstiniuit: sed legerè ego eratq; sitibunda & fastidiosa. Habitabat hæc prope filios Pyladæ in Leio. Primo die circa initium noctis, timores, ἀσitos i. a. Verba multa, mœstitia, leuis febricula: Mane multæ conuulsiones: Sicubi multæ ille conuulsiones desinerent, delirabat, & loquebatur contumaciter: multos dolores, magnos, ydusq; habebat. Altero die eadem permanserunt, somnum non cepit, febris magis acuta. Tertio conuulsiones conquieuerunt: coma & in somnum inclinatio, rursusq; uigilia, exercitauerunt eam: continere se non potuit, multum delirauit, febris acuta: Sub hæc noctem sudor multus toto corpore & calidus prorupit: liberata febre dormiuit, planè mēte constitit, Iudicata est. Circa Tertium diem Urinæ nigrae, & tenues: suspensio multum erat rotunda, non subsidebat. Sub Iudicium Menses copiosi prouenerunt.*

B* Αλτῦρια. C* Galenus i. com. addit et mensuram excretionis, cuius tamen nullam in contextu Hippocratis mentionem uidemus. D* ἐπὶ πολὺ ἰ. δι. E* περὶ δὲ τὴν κρίσιν. Galenus tamen uidetur legisse μετα δὲ τὴν κρίσιν i. post iudicium.

Quid dictio *δυσάνως* id est morosus, significet, docuit Critias: cuius sunt hæc verba: Morosus est, qui uilibus de rebus stomachatur, & de magnis, plus cæteris mortalibus diutiusq; Erat ergo tristis vel tetrica, quam hic morosam Hippocrates vocat, quæ diu in tristitia perliscebat: Quod iterum paulo post de ea dicit, quæ Cyzici gemellas filias enixa erat: Tacita uero & tetrica, nec ad animi æquitatem perducì potuit. Verum non possum non mirari, cur in hac muliere non addiderit, vel cohibitos omninò fuisse menses, vel non perfecte profluxisse. Nam acute simul & ex humorum abundantia uidetur laborasse, atque tertio die sub noctem per sudores esse & mensium excretionem iudicata. Quin etiam multi menses post iudicium euacuatì, morbi decessionem confirmauerunt. Urinæ uero color, licet esset niger, nihil attulit periculosi: quod retenti menses essent magis melancholici. Vnde mulier merito morosa euasit, & timida, interimq; delirauit, & comate est detenta.

AEGROTVS XII

S3 *Virginem quandam Larissæ Febris cepit Ardens et acuta. Insomnis: sitibunda erat: lingua fuliginosa, & arida: Urinæ boni coloris, sed tenues. Secundus fuit dies laboriosus, non dormiuit. Tertio alius multa reddidit aquei coloris, proximisq; diebus talia commode. Quarto Urina tenuis & pauca, habebat suspensionem elatam, non subsidebat: Sub noctem delirauit. Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudauit toto corpore multum & calidum: sine febre est Iudicata. Dum febricitaret, & iam iudicata esset, Menses tunc illi primum prouenerunt, quippe Virgo erat. Perpetuo autem fastidiosa erat, et horrebat, facies rubicunda erat, oculi dolebant, caput graue erat. Huic non repetijt, sed Iudicata est. Dolores diebus Paribus.*

Ætatem puellam attigisse mensium, ex ipsis liquet Hippocratis uerbis / menses tum primum prouenerunt / & ipsum etiam fuisse morbum ex humorum copia, iudicatumq; die sexto esse, quod dolores in dies pares incurrisent, ut ipse scripsit. At mirum non reuertisse, cum sextus dies non iudicaret

A dicit vnquam fideliter. Quare nouum hoc & rarum illi accidisse indicauit, cum scripsit /huic non repetijt, sed iudicata est/ tanquam debuisset repetere. At vero causam etiam cur non redierit, scripsit addendo /dum febricitaret, & iam iudicata esset, menses primum illi prouenerunt/. Nam vacuationis perseveratio diebus post iudicium, satis erat, vt firmum ferretur iudicium, quod die sexto praeceperat per sanguinis eruptionem & sudores, maxime quod nulla esset princeps pars inflammata, neque maligna humorum abundantia. Ipse certe plethoricum vitium esse significauit, cum dicit, perpetuo in facie ruborem inuisse, in oculis dolorem, in capite grauitatem. Planum ergo erat, solam requiri vacuationem, quam natura tertio die incepit, consummauit sexto. Nam per naturam, non vt morbi symptoma, ventris vacuationem accidisse ipse dilucide his verbis indicauit /tertio aluus multa reddidit aquei coloris, proximisq; diebus talia commode/: hoc adiectū denotat, quae offendebant, excerni. Porro ex ijs, quae sunt in eius historia exposita etiam haec duo ad praedicta, declaranda duxi, primum quod initio est scriptum /lingua fuliginosa & arida / alterum hoc /quarto vrina tenuis & pauca, habebat suspensionem elata, non subsidebat, delirauit/. Nam horum Prius relatum, vtile tibi est, vt ne omnino putes fuliginosam linguam esse exitialem: sic autem appellat tinctam quasi fuligine quadam, quae sicca erat ex vaporibus: Alterum, B quia etiam in alijs egris cum dixerit /suspensio elata/ statim subiecit/delirauit/ innuens quod eius modi suspensiones delirium comitatur: Quanquam in praesagijs, vbi omnia, quae accidunt vrinis, est persecutus, nullum fecit praesagium ex eis delirij. Quare signum hoc videtur per se ipsum, delirium nunquam denunciare, sed casu non nunquam demonstrare, quia flatuosiore esse sanguinem indicat. Nam, nullus plane si status insit, deferuntur ad ima vasa suspensiones.

AEGROTVS XIII

84 Apollonius Abdera morbum reclus diu sustinebat. Magna autem illi erant Viscera, ac circa iecur consuetus dolor multo tempore consequbatur: & sane tunc etiam morbus eum reclus cepit, euasitq; flatuosus, ac subalbidus. Cum aquam bibisset: & edisset interpestiuus bubulam, eum paruus calor primum inuasit, decubuit. Deinde, cum lacte vsus fuisset cocto crudoq; copioso, caprino & ouino, victuq; malo, omnia multum offensa sunt: nam: febris exacerbat & sunt: ventis nihil ingestorum effatu dignum reddidit: vrinae tenues reddidit, & paucae: somni non aderant, inflatio mala, magna sitis, comatosus erat, hypochondrij dextrae eluatio cum dolore, extremae partes vndiq; subfrigidae, aliquantum delirabat, omnium obliuiscatur quae locutus esset, mente mouebatur. Circa diem Quartum de cimum cum a rigore incaluisse, decubuit, & valde insanijt: clamor, perturbatio, multa verba, rursus quies: ac tunc deniq; coma incepsit: Postea aluus turbata multis biliosis, meris, crudis: vrinae nigrae, paucae, tenues, multum implacidus. erat: deiectiones variae erant, nam erant vel nigrae paucae & virulenta, vel pingues crude & mordaces, tandem etiam lacti similes reddere visus est. Circa diem Vigesimoquartum lenius habuit, cetero nihil immutatum: aliquantulum mentis fuit compos, ex quo autem decubuit, meminit nullius: rursusq; subito desipuit, omnia in peius vertebant. Circa diem Quartum & Trigesimum Obijt. Huic semper, postquam hominem ego uidi, Aluus turbata fuit: Vrinae tenues, et nigrae: comatosus ipse, & insonus: Extremae partes frigidae: Delirus perpetuo, Phreniticus.

ὑπερπετο.
In graecis cod. quos uiderim, dictio haec non habetur.
A † Ex alijs cod. graecis haec additur. Circa Trigesimum, febris acuta deiectiones multae tenues, delirus, extremae frigida, mutus.

Iam in hoc etiam Hippocrates, vt in alijs multis, in fine ipse narrationis breuibus capitibus symptomata & signa quae acciderunt, docuit: ex quibus instare mortem prauideas. Habet autem dictio sic: Huic perpetuo, postquam hominem ego uidi, aluus turbata fuit: vrinae tenues, & nigrae: comatosus ipse, & insonus: extremae partes frigidae, delirus perpetuo. At singula clara sunt, si quae ante exposuimus, meministi.

B † Al. Quarto & trigesimo obijt. Libro tamē 2. de diebus decr. ca. 4. cl. 4. pa. 153. b. legitur primo & trigesimo, nisi illic sit mēda.
C † Additur i aliquib' cod. gra. ὑπερπετο. i. et decolores.

AEGROTVS XIII

85 Mulier Cyzici, quae Gemellas filias Difficiliter pepererat, & minus erat purgata, Primo Die in Febrem incidit horridam & acuta: capitis suberat & colli dolorifica grauitas. Insomnis initio, tacita & tetrica, nec ad animi equitatem potuit perducī: vrinae tenues, siticulosa, fastidiosa saepe numero: aluus erraticè turbata, rursusq; constitit. Sexto die sub noctem multum delirauit, non dormiuit. Circa Vndecimum valde insanijt, rursus ad mentem redijt: vrinae nigrae, & tenues, deinde aliquanto post oleosa: aluus multa, tenuia, & turbata excreuit. Quotodécimo multae conuulsiones, extremae partes frigidae, nihil amplius sapuit, vrinae restiterunt. Perijt. Phrenitis.

Non tantum, quia non probe fuit à partu purgata, superfuit mulieri huic sanguis magis melancholicus (quae causa erat, cur initio tacita esset & tetrica, nec posset ad animi perducī equitatem: & postea multum deliraret, vt valde insaniret) verum etiam propter difficilem enixum inflammato utero febris est aucta. In conspicuo porro est vitiosus humoribus ad caput sublatis delirium furiosum extitisse, simulq; conuulsiones consecutas esse. Decretiorū dierū circuitus, vt in oibus egris, ita & hic conseruatur. Sicubi videatur raro quicquam esse labefactatum, illud solum adnotamus.

AEGROTVS XV

86 In Thaso Dealcis Vxorē, quae in Leuo decumbebat, ex Mœrore Febris horrida acuta corripuit. Ab initio cooperiebatur & perpetuo: semper tacita villos straguli captebat vellebatq; , & scalpebat: plorabat, moxq; ridebat, non

D † Al. Decimo sexto multa, Decimo septimo perijt. Galenus est li. 2. de dieb. decr. ca. 4. cl. 4. pa. 153. e. dicit hanc mulierē decimo et septimo die obijt.

Tertia Classis.

uuu

dormiebat:

† ἀραιότιτος
εἶχεν πέντα
et ita et paulo
post. vide Gal.
libro 2. de diff.
resp. ca. 6. cl. 3.
pag. 65. a. ubi
hæc verba ubi
ter declarat.

dormiebat: alius iritamento nihil deiecit: admonita paululum bibebat: urinae tenues, & paucæ, non habentes subsidiam: febres ad manum tenues, partium extremarum frigus. Nono die multum delirabat, rursusq; ad mentem redijt, tacita. Quarto decimo spiritus rarus, magnus, per intervallū, rursusq; brevispira. Septimodecimo alius iritamento, turbata deiecit: postea ipsi potus non pertransibant, prorsus mente falsa est, nihil sapiebat, nihil sentiebat, cutis distenta et arida fuit: Vigesimo multum est locuta, redijtq; ad mentem, muta, brevispira. Primo & Vigesimo Defuncta est. Huic erat spiritus perpetuo rarus & magnus: Nihil sentiebat: Semper cooperiebat: Aut multum loquebatur, aut tacebat perpetuo. Phrenitis.

A primo hæc fuisse phrenitica videtur. Sunt autē tales, uti prius dixi, gravissimæ phrenitides: ac ocysissime quosquos inuadunt, tollunt: sed nunc quidem hæc febricitans acute, ad diem vigesimum primum se sustentavit, fortasse quia modice febricitaret. Proinde ut insinuaret hoc, scripsit in hac vna ægra / febres ad manum tenues/. Sanè videtur hæc delirij speciē ex melancholia & phrenitide habuisse mistam: nam hoc / aut multa loquebatur, aut perpetuo tacebat / ostendit eiusmodi mixtionem. At nescio, cur Hippocratis interpretes nihil scripserint in hæc verba, ubi ait / spiritus rarus / quod est perinde ac per intervallum: atq; sanè videtur deinceps idem dixisse. Forte ergo aut ut raritatis augmentum indicaret per intervallum, addidit: ac si ita dixisset, per magnum Fadmodum intervallum: est enim interdum consuetum, ut magnum relinquatur, solumq; vsurpetur per intervallum. At non perpetuo (quemadmodum in alijs) immo nec diu mulierem hæc ita toto morbo spirasse indicat. Itaq; subdit / rursusq; brevispira / indicans etiam hic, ut antea, ex frigore, non paruo tantum, sed magno intervallo etiam, mulierem respirare: qui re vera est brevis spiritus. Nam rarus & magnus, quatenus rarus est, minor est frequente & magno: quatenus vero magnus, hæcenus præstat paruo & raro. Secundum utrunq; igitur parvus est brevis spiritus & rarus. Videturq; nunc quidem quasi etiam ea refrigeratione fuisse muliercula hæc, qua quæ apnoea i. suffocatione,prehenduntur, tenentur. Itaq; de ea scribit / vigesimo die multum locuta est, redijtq; ad mentem, brevispira/. Vocis vero defectus ferè adiunctus est cum brevi & raro spiritu. At vero per intervallum cum raro scriptum, pro longo admodum intervallo est accipiendum. Nam pauco morbi tempore significare non potest, quando in fine historię scripsit hæc / huic perpetuo spiritus rarus & magnus erat / nam perpetuo (græce διατέλειος) dicere pro toto morbi spatio ad finem vsq; solet. Et quemadmodum hoc / perpetuo / sic illud dicit / semper cooperiebat, aut multum loquebatur, aut tacebat perpetuo/. Nam multum loqui phreniticorum est: tacere melancholicorum: & cooperiri est commune utrisque, nisi quando & ex frigore cooperirentur. G

ÆGROTVS XVI

87 *Adolescens Melibææ ex nimio Potu & Venere diu calfactus decubuit: horrebat, & erat fastidiosus, insomnis, nec sitiebat. Alius Primo Die multa stercora reddidit cum multa offusione. Sequētib; Diebus multa diluta, quæ bilem referebant: urinae tenues, paucæ, decolores: spiritus rarus, & magnus per intervallum: hypochondrij contentio submollis, ex utrisq; oblonga: perpetua cordis palpitatio, reddidit oleosam urinam. Decimo deliravit modice, modestusq; & tacitus erat, cutis arida & distenta: deiectiones vel multæ & tenues, vel biliosæ & pingues. Quarto decimo desipuit, cuncta exacerbata sunt, multum deliravit. Vigesimo valde insanivit, sese iactavit, nullam urinam reddidit, modicum potionis continebat. Vigesimo quarto Obijt. Phrenitis.*

Multa quidem pocula nervis nocent, & origini eorum cerebro. Venus vero cum hæc satis lædit, tum vires elidit, & debilitat. Itaq; adolescens hic vitiosa collecta humorum abundantia merito à modicis febribus cœpit: qui cum indies peius haberet, in phrenitim tandem exquisitam incidit. Nam oriri illam magnus & rarus spiritus indicabat: & eius modestia, & perpetua taciturnitas modice ægrum desipere. Nam leues & turbulenti homines, deliri leuibus de causis fiunt: qui contrarijs sunt moribus, de magnis. Cur aut raro spiritui / per intervallū / addiderit, in superiore egro tractauimus. Et de hypochondriorum palpitationibus & alijs, & in præfatijs egi: Itidē de submollis hypochondrij contentione, illum eam quæ tumore caret appellare: quæ fit, ubi nullo musculo in vitio sunt, sed offensæ sunt partes, quæ intra peritonæum sitæ sunt.

Hæc sūt quorum superius meminit Gal. pag. 147. b

88 *Verum illa mihi Aestas videtur secundum rationē profuisse. Nā æstiuos morbos Hyems succedēs soluit, hyemales Aestas insequens transmutat. Quanquam ista per se Aestas haud stabilis fuit, sed subito calida, austrina, et à uentis silens euasit: profuit tamen ad aliam tempestatem transmutata. At in Magna Parte pono Artis efferecte posse de ijs quæ tradidimus, existimare. Is enim qui nouit, & utitur his, non magnopere mihi in arte falli videtur posse. Singulos autem Temporū Anni Status perdiscere est operæpretium, et Morbos: Quid boni habeat status uel morbus commune: & quid mali, statui sit vel morbo commune: Et qui longus morbus & lethalis, qui longus & sanabitur: qui acutus & lethalis, qui acutus & sanabilis. Series hinc Dierum Decretiorum obseruanda est, et Prædicendi hinc facultas scienti datur. Hinc scire est, quibus, quando, & quæ sit victus præscribenda Ratio.*

Galeni

GALENI IN SEXTVM HIPPOCRATIS
DE MORBIS POPVLARIBVS
LIBRVM EXPLANATIONES

à Iunio Paulo crasso Patauino in linguam latinam versæ

Denuo rursus ab eodem diligentissime recognita.

T O M V S P R I M V S

A R G V M E N T V M

Liber Nihil ferè quod ad Vulgares morbos attineat continens, sed multis quasi Aphorismis ab Hippocrate forte ad memoriam collectis, per Theſſalum vel alium quempiam conflatus.

Sextum Hippocratis librum de popularibus morbis multi explanatores corruperunt, alij aliter (vt quisq; se verisimiliter explanaturum esse sperabat) ipsius verba permutates. Quamobrè & propter hoc ego veteres codices indagare, & eorum commentaria qui primi librum hunc explanauerunt, euoluere coactus sum. Inter quos & Zeuxis Tarentinus, & Erythraeus Heraclides censetur: ante quos etiam Bacchius, & Glaucias extiterunt. Isti sanè si veterem prius scripturam edocentes, locum esse mendosum postea dicerent, consentaneum esset propterea & ipsos veram Hippocratis scripturam hanc aut illam esse cogitare: eorumq; mihi diligètia probaretur, si post loci castigationem eos aliquid vtile vna & veteris magistri opinioni cõsentiens edocere perspicerem. Quapropter, cum illi non nunquam in vtroq; aberrant, illud mihi longe satius fore visum est, si antiquam lectionem seruans eam semper interpretari studuero. Quod si hoc interdum facere nequiuerim, ipsam aliqua verisimili castigatione emendauero: quemadmodum Heraclides in secundo libro de morbis popularibus fecit loco illo, vbi scriptum est, Ad Aphrodisium autem vræ (græce *ὀφραϊ*) spectabant. Quoniam ab explanatoribus hæc dictio *ὀφραϊ* minime probabiliter declarata est, forsitan (inquit) prius *ὀφραϊ* per litteram *θ* scriptum erat: linea vero, quæ in ipsa media erat, abolita, librarius *ὀφραϊ* scriptum fuisse existimauit. Fieri nanque hoc modo potuit, vt membrana tenui deleta simul & hæc linea deleteretur: & ab initio protinus ipsam debilius obscuriusque scriptam temporis longinquitate prorsus euauisse. Inter omnes autem, qui veteres scripturas peruerterunt, Capitonem & Dioscoridem ad hoc faciendum audacissimos inuenio. Ego itaque cõsiderans, num omnium istorum, an eorum tantummodo qui recte scripturas commutarunt, an nullius prorsus, meminisse æquius foret, mecum ita constitui, si nullus eorum, qui commentaria hæc lecturi sunt, ipsorum longitudinem ægre laturus esset, omnium meminisse rectius fore: Sed, multi cum sint, qui non huiusmodi solum commentaria, verum etiam moderatiora vituperent, solumq; vtilibus studeant, mediam quandam inter vtraque hæc extrema explanationem facere. Atque id statim ab initio testatus sum, vt ab hisce commentarijs recedant, qui ipsis non delectantur. Ego etenim, quemadmodum alia multa rogantibus amicis obtemperans confeci, ita & hæc explanationes illorum causa facere aggressus sum. Ea vero, quæ à me scriberentur, in vulgus exire cõsiderans his procæmijs opus habui. Quemadmodum igitur hæc præfatus sum, ita & istud præfari necessum est, locutionis videlicet genus hoc in libro longe ab eo esse diuersum, quo in primo & tertio de morbis popularibus libro Hippocrates vsus est: quos ferè oēs consentiunt, solos ab Hippocrate, vt

Tertia Classis. uuu ij emitterentur,

emitterentur, fuisse cōscriptos: ex alijs autem quinq; quintum & septimum proculdubio spurios esse ac subdititios. Sextum vero hunc, quem in præsentia habemus in manibus, & ante ipsum, secundum librum, ex illis quæ sibi ipse Hippocrates collegerat, Thessalum eius filium aiunt conflauisse: quin & non nulli ipsum Thessalum aliquid ex propria sententia adscripsisse opinantur: non nulli vero post ipsum alios. In primo sanè atq; tertio libro quasdam aeris constitutiones Hippocrates exponit, post quas morbi in vulgus grassati enumerantur: hanc. n. dictionem ἐπιδημιασάντα illis attribuere Hippocrates conspicitur: & hanc ob causam librorum inscriptionem talem fecit, populares ipsos appellans (græce ἐπιδημίους) quia de morbis in populum passim seuiētibus in ipsis agitur, nō autē περὶ τῶν ἐπιδημιῶν, hoc est, de ipsius Hippocratis peregrinationibus, quibus multas ciuitates peragrauit. In duobus autem his libris hæc est exigua portio: sed plurima do Cīrinæ portio aphorismi quidam esse videntur, singuli propria circumscriptione separati. Quare duo hi libri cum propria inscriptione carerent, aliorum communem suscepisse dicuntur, vt & ipsi videlicet populares vocarētur, cum minimum in ijs contineretur, quod ipsi inscriptioni consentiret. Quartus autem liber istis locutionis forma per similis, contemplationis vtilitate longe superatur. Quicumq; vero librum hunc sextum Thessali constitutiones appellauerunt, manifeste falluntur. Hæc mihi prædixisse satis sit, cum & alia non pauca à quibusdam explanatoribus scripta fuerint, quæ, ne longior essem, congruens fuit prætermittere.

1 *Quibuscunq; ex Corruptione.*

Communem aliquem sermonē de re cōmuni semel tm̄ facere constitui: cuius autem lecturo, secundum propriam linguam, vt libuerit, scribere liceat. Non nulli quidem ὄσησι primā dictionē ex tribus syllabis constantem scripserunt, aliqui vero ὀκόσησι ex quatuor: quidam nō per κ scribunt ὀκόσησι sed per π, secundam syllabam: quemadmodum Capito non in hoc modo, verum etiam in omnibus alijs huiusmodi nominibus fecit. Nihil autem artis operum, hoc, an illo modo scripseris, interest. Quocirca melius esse mihi persuasi, si eas solum scripturas in meis cōmentarijs attulero, quæ sententiæ significationem permutant: quæ vero solis verbis, sententiæ minime violata, dissentiunt, eas cuiusq; arbitrio scribendas ac proferendas permisero. Rursum igitur ab altero initio supra positam dictionem repetens ad ipsius explanationem me conuertam.

2 *Quibuscunq; ex Deperditione circa Vterum, & Tumoribus in Capitis grauitatem permutatur, In sincipite dolores, & quicumq; alij ab Vteris, istis, octo aut decem mensibus in Coxendicem finiunt.*

Quod Attici ἀμβλωσι id est abortum vocant, id Hippocrates ἀποφθορὰν hoc est deperditionem, appellare consuevit: & verba vero huic appellationi congruentia, & à grammaticis vocata participia, ipsi proportione quadratiā scribit: Αμβλώσκειν autem, hoc est abortiri (fortassis enim quispiam & id ipsum ignorat) de imperfecta foetuum emissionem, vtcunq; facta fuerit, pronūciāt: medicamenta quoq; id præstātia, amblotica i. abortiuū faciētia, nūcupant. Significatum quidem dictionis semel nunc dixisse abunde sit: mox vtiliora incipiemus. Illud tantū prius admonebimus, veteres explanatores dictionem illam in hac parte ita scripsisse / quibuscunq; à perditione circa vteros, & tumoribus in capitis grauitates conuertitur / perditionem, non deperditionem, volētes ipsum abortum nominare. Alij vero / de / præpositionem adiungentes, deperditionem scilicet ipsum appellare voluerunt: atq; ita sepius Hippocrates appellauisse deprehenditur: num vero & hoc loco ita fecerit, obscurum est. Quemadmodum autem in hac dictione, & si varijs modis scribant, eadem tm̄ orationis sententiā retinetur, ita si quis vteros plurali numero aut vterum singulari, & capitis grauitatem aut grauitates dixerit, orationis sententiā minime variat. Quæ de causa & ego Galenus has in locutione dissensiones, quæ rerum significatarum nullam permutant, recensendas examinandasq; nequaquā iudicauī. Quod igitur ab Hippocrate dicitur, hoc est: Quibus mulieribus ex foetū abortu œdemata i. tumores, in vtero passis, per cōsensum grauitas capitis acciderit, his in sincipite dolor excitari: nec non & alias capitis grauitates, quæcunq; ex vteri affectibus oriuntur, eadem ratione sincipiti inhærentes dolores cōcitare. Primum igitur quid œdematis nomen significet, considerare opus est. Videtur. n. semper Hippocrates (vt plerūq; ostensum est) oēs præter naturam tumores hoc vocabulo noīare, siue dolore careāt, duriq; sint, quos proprie scirrhus Græci appellant: siue dolorē inferant, quos phlegmonas i. inflāationes, proprie vocāt: siue absq; dolore laxi atq; molles sint, hos vero solos œdemata Græci noīant. In præsentia sanè videtur eorum tumorum meminisse, quæ diutius permanere, & capit i grauitatem inferre valeant. Quod in abortibus quidē id euenire soleat, res ipsa sensibus apparēs testat: verū quid sit in causa, quare inter alias capitis partes sinciput magis dolore afficiatur, quidam huius libri explanatores indagare conati inter se dissentiunt. Alij. n. situm ē regione, quem Græci κατ' ἴξιν vocant, causantur: lumborum nāq; & planè dorsi partibus affectu aliquo diuexatis in posterius cerebrum situs recūitudinem pertinere affirmāt: non nulli & ipsius vteri posterioribus partibus affectis occiput, prioribus sinciput, affectum participare testātur. Verum alij situs recūitudinem, quam & κατ' ἴξιν Hippocrates nominat, dimittentes, cerebrum in cōsensum vteri affectuū duci contendunt, vt pote quæ

A quæ neruosa particula sit, cerebrum vero neruis originem præbeat, atque iccirco capitis grauitates oriri: sed cum plurima cerebri pars in sincipite locetur, propterea eo maxime loco dolorē sentiri. Alij partem hanc capitis infirmis simam esse dicentes, ideo & magis q̄ alias obnoxiam esse vitijs affirmant. Cæterum qui ex medijs cerebri partibus in sincipite politis in vterum neruos descendere aiunt, neq; vt ipsorum mentio fiat, digni sunt: sicut neq; etiam illi fortasse, qui asserunt, quia neruosus vterus est, ideo ipso patiente simul & neruorum principium affici: cur nãq; peritoneon vtero vicinius, intestina, ventriculus, & septum transuersum, quæ & ipsa neruosa sunt, non in affectuum vteri participationē trahuntur? Quam istis, adhuc illi magis damnandi sunt, qui vnà cum testibus cerebrum affici tradunt, qm̄ & ipsi ex eadem materia, ex qua & cerebrum, creati sunt: atq; ideo nihil mirum, si & vteri affectus cerebrum sentiat, quandoquidem & vtero testes inhærescāt. Quod si adhuc rudiores istis recensuero, forsitan me quispiã increpauerit, & eorum, quæ supra posui, immemorem appellauerit. Satiùs igitur fuerit ipsorum nugis semel posthabitis nequaquam amplius eorum, quæ dixerint, meminisse. At eorum sermo, qui neruosum esse vterum prædicat, secundum aliquam significationem verus, secundum aliquam falsus esse putandus est. Tria enim simularium corporum in animalibus genera sunt, quæ & exãguia & sinu carentia videntur: horū

B aliqua ex ossibus, aliqua ex cerebro & dorli medulla, aliqua ex musculis prodeūt. Horū primum genus ab Hippocrate quidē oīno copula noīatur, secundum neruus & tonus, tertium vero tenedo. Sed certi quidã hoīes oīa hæc neruos appellantes ob eam, quã dixi, similitudinē, primum ipsorum genus colligatoriū esse aiūt, secundum autē sentiēs atq; electoriū, tertium aponeurosim hoc est nerueam propaginem, cognomināt. Ex nullo istorum trium generum vterus neruos multos suscipit. Sed qm̄ ipsius corpus latissime distendi, contraq; in breuissimum spatium contrahi cernitur (quod à nullo carnosio mēbro, aut pingui, præstatur) hac ratione vterū neruosum esse ex quadam similitudine dicimus, deriuatum à neruis nomen ei quoq; imponētes: quemadmodum sanē & vesicam & reliqua oīa alba & exanguī materia ita nuncupare soliti sunt, qm̄ plurimum extendi, rursumq; in se ipsa retrahi & subsidere videntur. Hac eadem itaq; ratione & vocatū colem in marium genitalibus, & vteri ceruicem, neruosos esse confirmant: nō nulli vero et cauernosum neruū penis colem appellāt, ab eoq; penem & ipsum totum neruosum dicunt. In hunc itaq; modū non secundum proprie neruorum potentiã, verum secundum corpoream substantiam similitudinem accipientes deinde quærunt, quid est quare colis affectus neruorum principia non simul vehementer afficit: principia neruorū autē cerebrum dorliq; medullam appello. Atqui in uterum nerui quidã planē inseruntur: alioqui enim quo modo sentiret? sed admodum pusilli sunt isti, si cum membri magnitudine comparentur. Quamobrem nō leui consideratione dignum est, si quis ista physice speculari voluerit, quid nam aliqua ex istis mulieribus, quas ob frequentes vteri affectus vterarias vocant, contractionibus ac distentionibus neruorum conuulsioni similibus corripiantur: cum tñ in vteri phlegmone haud ita multum id accidere cernatur, licet febres valde vehementes & calidæ concitentur, ob quas lingua (vt ipse deinceps hoc in libro narrabit) veluti à fuligine denigrescat. Oportebat igitur eos hac prius explorare, quicunq; de capitis vteri q; in affectibus societate dicere aliquid aggrediuntur. Calidas autem vehementesq; febres ab vtero prouenire neminem in artis operibus versatum præterit. Nam in Alexandria sophisticam artem edocentes, à quibus potissimum libri lōgis falsisq; sermonibus referti sunt, inter adolescentulos à gregibus & armentis venientes, & ad ægros nunquam accedentes, ipsi quoq; hac in re minime exercitati plerunq; versantur: ab omnibus enim istis hominibus victus ratio valde neglecta est. Quisquis igitur ex vteri phlegmone laborātes mulieres cōspexit, quo modo calidæ magnæq; febres omne corpus occupantes caput haud aliter exurant, atque illæ, quæ sine vteri vitio similes oriuntur, apprimē nouit. Ceterū, etsi nec adhuc euidenter illæ febricitent, quibus menstrua purgamenta suppressa sunt, periculū tamen impendet, ne cito in febrem incidant: istarumq; caput graue redditur, & halitibus calidisq; humoribus repletur: quocirca & ipsarum non nullæ, febrim habeāt postea, aut nō habeant, sopore opprimuntur. Hæc sanē ita fieri sensu percipitur. Quæ causa vero sit, propter quam ab huiusmodi vteri affectibus caput repletur, postea quarere oportuit votis qdem iuenire expetentem, sin minus, at illud saltē quod experientia ostendit, obseruantem, memoriterq; tenentem. Igitur nos aliquas id genus effectuum sensibus apparentiū causas assignare conabimur, atq; hinc initium capere decreuimus. Inter oēs corporis partes plurimas gradissimasq; venas vteri habēt. Cumq; eos aut mēses, aut à partu purgamenta suppressa, aut phlegmone aliqua vterunq; orta, male accipiūt, ipsos sanguine cōpleri necessum est. Quo deinde putrescēte si febris excitetur, inter synochorum species ipsam cōnumerari opus est, nã id genus febrū ex putrescēte sanguine accēdi ostēsum est: hæc vero calentiū vaporū vim haud paruam in caput submittūt. Verū capite quauis de causa horū vaporū pleno grauitates maxime in sincipite hominē vexātes apparere, illi quibus artis opera curę sunt, prius quam à me audierint, notū habuerunt. At quæ huius euenti causa sit, forsan scire aues: tibi igitur eā, quæ mihi verisimillima visa fuerit, exponā, neq; hæc vnicā, sed plures.

Primum quidē vapores illos calidos proxime dictos per arterias in caput subuolare ratio ostendit: ipsas quoq; arterias per collū ab vtraq; vocati infundibuli parte rectā in sincipit discurrentes

† Al. neruoso rum.

|| Oibus hisce noīb⁹ vsus est Hipp. in lib. de natura ossium, & tū alibi, tum in lib. de Articulis cō. 1. r. 24. 47. 48. 52 53. 54. 7^a. 256. c. 258. c. l. 259. a. b.

* AP. conuulsionis.

† AP. tum calidis tū frigidis.

videre licet. Præterea & omni fanitatis tempore tenuia & halituosa cerebri excrementa maxime E
per sinciput distillare solere affirmamus: siquidē in ipso futura laxissima sunt, & ipsa caluaria subri
lissima plurimisq; meatibus peruia: Ad hæc & multa sentientia corpora iuxta futuras sunt: mē-
branula. n. quædam crassum cerebri inuolucrum pericranio vocata tunica connectunt, & multi-
tudo tenuium conceptaculorum per futuras exiliunt: æquos autem magnitudine affectus magis
sensoria naturaliter corpora magis percipiunt, magis vero sentientia ab inferentibus doloris causis ma-
gis cruciantur. His sanè de causis in sincipite dolores fiunt. Modo illa inueniēda causa superest,
ppter quā octo aut decē mensibus ita male habitis in coxendicem finit, hoc est, intruit
morbus. Verū qm̄ nō nulli nō octo aut decem mēribus, sed octauo aut decimo, scribendū cēsent:
dicuntq; in multis & potissimum vetustissimis codicibus hoc græcum elementum *η* & hoc *ι* re-
periri, *η* quidē loco huius dictionis octo, *ι* loco decem, scriptū esse: vltius quæ & in istis sit dif-
ferentia, ppendamus. Si. n. ita legamus, octo aut decem mēribus in coxendicem finire, ab abortu,
nō à conceptu mēses numerabimus: si vero octauo mense aut decimo, sic à cōceptu tps significa-
ri affirmabimus. Mihi sanè id fieri posse videtur, vt secundū vtrāq; lectiōnē vtroq; modo sententia
accipiat. At huius, quod dicitur, iudiciū experientia cōmittendū est: quēadmodum ego & in oibus
id genus, & in eo, de quo nūc loquimur, semper feci. Atq; obseruati mihi, nō nūquā quadraginta F
diebus, nō nunquā duobus mensibus, aut quatuor, morbus finiri atq; aboleri visus est: quibusdam
vero & in plures menses pductus fuit: & nō nullæ re vera ad octauum mensem, aliæ & ad decimū
peruenerūt. Vidi quoq; ex vtero in coxendicē migrare colligiq; materiā: id vero haud in multis,
quāuis multas ex vtero male habēte diu laborātes spectauerim. Eius itaq; inuestigare causam gra-
uabar, q̄ nō dum an re vera ita eueniret, certior factus essem. Aristoteles nanq; an est, prius firme
cognito, deinde, ppter qd est, queri oportere præcepit: q̄ si quis antequā, an est, firma notitia perce-
perit, propter quid sit, inuestigauerit, homo iste nugari garrirēq; maluisse, q̄ veritatem explorare,
aperte videtur. Igitur qui & nunc ppositæ rei causam reddere conati sunt, hæc in mediū afferunt.
Quicumq; .n. à tempore abortus vsq; ad octo aut decem mēses numerare dignum putant, vterum
duobus his tēporibus, octauo scilicet mense & decimo, malis tolerandis affluuisse dicunt: octauo
enim mēse fœtum conuertit, decimo autē in lucem edī: sic igitur et in presentia ijsdem statis tēpori-
bus contristates humores excerni, qui in locum vicinū, suscipereq; transmissa potētem, irruerunt,
asseuerant. At, qui à conceptionis tēpore numerandū esse iubent, rationi magis cōsentaneum esse
dicunt, vt, quemadmodum etsi tempore intermedio fœtus nullo vitio tentatus sit, nouum tamen
aliquem motum vterus circa ipsum temporibus istis, dum aut conuertitur aut partu editur, habue-
rit, ita & nūc habeat. Ceterum vtriq; falluntur, qui fœtus motiones vtero tribuant. Qm̄ enim octa-
uo mense conuertitur, hūc sanè motum oīno ex se ipso ciēt, atq; tunc paritur, cum vehemētius cō-
motus, aliquā ex continentibus membranā dirumpere accidit: vna effracta reliquæ im-
becillioem facultatem habent: atq; prima fœtum ambiens laceratur, deinde vltima. Qm̄ igitur
nec dum vtero fœtus per abortum eiectus continetur, neq; vt motus ipsius incolumes seruentur,
fieri potest. Perinde vero, atq; isti, neq; illi fide digni sunt, qui septimū mēsem ac nonum fœtum
partus efficere: octauū vero ac decimū egressiones præter naturam vno mense naturalibus tar-
diores efficere asserunt: quod secundo popularium morborum libro dictum esse volunt in illis
verbis, vbi dixit, || Postero. ac si dixisset posteriore tempore aut mense: sed hoc prius in eo libro de-
clarauimus. At ego si hoc dictum ita se habere prius vidissem, perquisiuissem vtriq; ipsius causam
diligentius: sed, qm̄ per multa stata tempora vteri affectus iudicari, & iudicatoriorum dierum cir-
cuitibus consonare perspexi, vt ipse in libro de præfagijs docuit, causæ inuentionem relinquo, cum
neq; semper, neq; plerunq; ita fieri videam. Verum scriptorem hunc, siue Hippocrates sit, siue H
Thessalus, siue alius quispiam, in duabus forsā aut tribus mulieribus ita euenisse fortuito conspi-
catum, inconsultius de re neq; semper neq; crebrius incidēte (vt diximus) in vniuersum pronun-
ciasse existimo. Sed de his hæcenus à nobis dictum esto. Eorum autē meminerimus, qui in narra-
tione Hippocratis coniunctionē / & / interiecerūt, inter eā partem / in capitis grauitatē vertit / , &
eam / in sincipite dolores / : totamq; scripturā ita constituemus / quibusunque à perditione circa
vterum, & tumoribus, in capitis grauitatem cōmutatur, & in sincipite dolores, & quicumq; alij ab
vteris, ijs octo mensibus aut decem in coxendicem desinit. Medicinalem sanè quandā præscriptio-
nem ad præfagiendum vtilem, non causas reddentē priorī sermoni adiungunt, talem iudicantes
esse sententiam: Quibusunque mulieribus in vtero ex abortu tumoribus excitatis in capitis graui-
tatem sit cōmutatio, & in sincipite ijsdem dolores fiunt, istis octo aut decem mensium spatio in co-
xendicem vterum vexantia decūbunt: tanq̄ non omnibus vteri tumoribus sincipiti dolorem in-
ferentibus, neq; oibus in coxendicem abscedentibus, sed illis, tātummodo, qui in sincipite dolores
creant. Verum cū id quoq; ego obseruauerim, haud ita fieri compertum habui. Quin etiam neq;
ipsi huiusce rei aliquam rationem afferūt: cur. n. soli illi vteri tumores, qui sincipiti dolores intu-
lerunt, in coxendicē ab his migrare putētur, assignari causa nō potest. Quamobrem neq; nos ipsi
crediderimus,

In lib. de Na-
tura pueri cir-
ca finem libri.

1. Epid. sect. 1.

*

»

»

»

»

A crediderimus, vtpote neq; ab experientia, neq; ex rei natura, indicatorie sermonis huius affirmatione consecuti. Illud quoque in cōfesso est eam partem, quam ita scripsit Hippocrates / & quęcunq; alię ab vteris / duobus modis explanari. Quidam sanē ad vteri affectus sermonem referūt, tanq̄ omnibus ipsis haud minus, q̄ prædictus, capitis grauitates & in sincipite dolores euenientes habentibus. Alij vero ad capitis affectus sermonem referunt: ac si ita omnem verborum seriem scripsisset: Quibuscunq; a perditione & tumoribus in capitis grauitatem vertitur, in sincipite dolores sunt, & alij quoq; capitis affectus ab vtero exorti in sincipite maxime sese ostendunt. Alios affectus intelligamus capitis grauitati proportionē respondentes: aliquos autem ex ipsis cephalęas vocant, aliquos hemicranias, aliquos cephalalgias i. capitis dolores simpliciter.

37 *Acutum habentes Caput, si quidem Valida ceruice sint, & alijs robusti sunt, & ossibus, Caput autem dolentes: Quibus etiam ex Auribus sordes manant, istis Palatum concavum est, & Dentes male positi.*

Hoc loco etiam nihil refert, vtrum craterauchenēs gręca voce per quinq; syllabas, aut craterauchenēs per quatuor, quispiam scripserit: robustis enim ceruicibus homines vtraq; vox significat. Macrauchenēs vero i. longicollis, vt non nulli veterem scripturam permutantes scribunt, non eandem rem significat. Valida enim ceruix robusta nominatur, ob duritiā magnitudinemq; ossium plerunq; talis existens: ita quoq; se habent ipsi circūpositi muscoli, tendones, & copulę: At longę ceruices, tantum abest, vt vi aliqua polleant, vt etiam prorsus vitiosę sint, perinde atq; angustum longumq; pectus: quandoquidem id amplum esse, non latum duntaxat aut longum, oportet.

Amplum autē in latū profundiq; dimensione, pectus collum & aliud quodq; membrum consistit, cum proportione inter se congrua ea aucta fuerint: in ipsis vero prorsus & longitudo aut maior est, aut æqualis ijs, quę moderate se habent. Hominum quidem nobis obuiam venientium pectora non prius apparent, q̄ eorum corpora nudata fuerint: sed caput illico aspiciamus, & quod nam in formatione ac magnitudine vitii habeat, cognoscimus: In magnitudine, si minus sit, aut maius q̄ cōueniat: In formatione, si exquisite rotundum sit frontis occipitiq; prominentia carens penitus: aut acutum productiores, q̄ deceat, eminentias habens, aut vtraq; aut alteram tantū: aut vna duntaxat eminentia præditum, altera vero priuatum. In maiore itaq; capite & acuto & excessus quantitas cōsideranda est, & ipsius ceruicis excellētia, vt ipsis melius ne an deterius caput formatum sit, dignoscere valeamus. Declaratum est enim in libris de tuenda sanitate non mediocrem vtilitatem medicos ex huiusmodi cognitione percipere & ad seruandam membri sanitatem, & ad futuram vitij emendationem, si quando didicisse prius acciderit. Sed in capite euidenter paruo paruitatem quidem nouisse opus est: & ea præterea, quę ad collum pertinent ex abundantia consideranda: quoniā perinde ac trūcus, dorsi spina ex capite tanquā ex radice progerminat. Alibi enim didicisti medullę dorsi a cerebro, & ortus initium & facultatum copiam suggeri: hanc medullam vertebrę includunt tenuem quidem, pusillę: crassiorem autem factam, ampliores. Quemadmodum igitur magnum pectus ampla interiori cavitare inane est, in qua duo magna viscera pulmones scilicet atque cor nulla ex parte compressa continentur: perinde & exiguum pectus proportionē sibi respondentia hæc viscera continet, exigua videlicet & in angustijs versantia: haud aliter caput & dorsi spina magnitudine respondentia & cerebrum & medullam includunt. Cum enim membra hæc grandiora sunt, & cerebrum & medullam ampliores, latioresq; spiritus cauernas in ipsis efficiunt: at si pusilla fuerint, contrarium euenit. Vis præterea cogitandi ijs, qui aut nimis magna capita, aut nimis exigua, euidenter possident, oblaesa est. Sed exigua capita semper praua sunt: magna vero, licet raro, nō nunquam tamen & bona fuerint, & ob facultatis eorum formæ robur, & ex materię, vnde creata sunt, vbertate: Quali capite Pericles Atheniensis vir prudentissimus fuisse traditur: vnde & comici eius capitis magnitudinem dicētijs lacecessunt. Præterea vero magis grande caput bonum sit, si & naturalem figuram retineat, & ceruicem validam, & oculos acute cernentes habeat: tunc enim optime huiusmodi caput sese habere sciendum est.

Verum acuta capita (nam & ex his quędam non esse improbanda affirmauimus) optima figura aliquantulum permutata fieri dicimus. Optima enim capitis figura oblongo orbi vtrinq; compresso similis est: deficit autem acuto capiti aut occipiti, aut frontis eminentia: aut vltra, quam deceat, productam habet. Plerunq; igitur (vt dixi) quemadmodum magnū caput, ita & huiusmodi acuta, mendosa improbaq; reperies: raro tñ & ex his aliqua bona fuerint, facultate materię, ex qua homo in vtero creatus est, efformante admodū valida, neq; sanguinis in vterum deſtuentis multitudine superata: sed contra eius vim sustinere, resistere, eleganterq; effingere potens fuit. Qñ igitur ob alterutrius eminentię defectum aut excessum acuta capita redduntur, primum quidem te illud animaduertere decet, vtrum aucta aut diminuta prominentia acutum caput euaserit: vitiosum enim semper est ex cōminuta mucronatum caput: nō semper malum ex adaucta. Verum tñ præterea considerare conuenit, In primis quidem decoram incrementi formam: deformia enim incrementa praua sunt: Secundo, vtrū capitis excessus, qui in occipitio est, plus quam ea, quę a facie est, pars excreuerit: melius enim putandum est occipiti eminentiam maiorem esse, ibi nanq; & nobilissimus cerebri sinus, & dorsi medullę exortus, locati sunt. Postea deinceps ceruicē con-

fiderato, imbecilla ne sit an robusta: nam, si eminetia neque indecora fuerit, neque ultra modum grandis, validumque eam collum sustineat, huiusmodi capitis acumen probato: hos enim homines & aliorum membrorum, sed ossium precipue viribus pollere comperies. Sed hoc loco et illud perpendito, quid sibi voluerit cum dixerit / & alii: num intellexerit peccus & iecur, ut eiusmodi hominibus tria generosa principia insint, non solum cerebrum: an & alia, illa sola dicat, quae primum initium & ortum ex capite habent: ea vero sunt dorsum medulla, & nervi, & cum ipsis ossium musculorumque materia, qui necessario vna cum capite auferuntur & roborantur. Haec membra vero plerumque insimul auferri comperies. Quando enim sanguis, ex quo capitis partes creatae sunt, multus atque bonus est, vitalem quoque potentiam quam ex corde prodire ostendimus, & naturalem nutriticemque vocatam quam ex iecore in venas promanare didicisti, statim ab initio robustas esse credibile est: atque huiusmodi animalia prima veluti fundamenta totius corporis magnifica esse ac generosa necesse est. At in capite contra deformi effigie & exiguitate vitioso, praeterea & in ore palati partes inspicio: ita vero appellantur in eo altioris spatij partem illam, quae supra foramina est narium in ipsum pertinentia sublimis est: inuenies enim & hanc partem illis cauam, quorum acutum valde caput ac deforme est: hos autem precipue vocant homines *φοξους* hoc est acuti capitis. In multis quoque dentes male positi videntur, id est non recte est regione superiores cum inferioribus committuntur, neque incisores cum incisores, neque canini cum caninis, neque molares cum molaribus, sed veluti reuulsum iuxta atque distortum in ipsis os apparet. Hos igitur crebro dolore capitis vexari conspicias, ipsorumque aures destillatione laborare, non nunquam sanie quadam tenui & liquida, non nunquam ceu purulento humore ac foetido emanante: imbecilla namque membra multum prauumque excrementum colligere consueuerunt. Igitur cum iam scriptoris sermo explanatus fuerit, paucis quibusdam additis ad aliam partem tranlibo. Ea vero pauca huiusmodi sunt, reminiscencia scilicet vnus, quod a me huius sermonis initio dictum fuit: Videtur enim iam aperte liber iste commentario magis, quam iusto volumini, similis esse, Hippocrate sibi ipsi, ut memoriae subueniret, non nulla scribente, prout vnumquodque aut experientia comprehedisset, aut rationali meditatione excogitasset. Nulla enim cognatio vel propinquitas primae parti cum secunda intercedit, quemadmodum rursum neque tertiae cum istis.

- 4 *Quibuscumque Os a palato recessit, His Medius nasus Subsudet: Quibuscumque uero inde, unde nascuntur dentes, Extremus nasus Simus efficitur.*

Os nasi duo foramina intersepiciens alio quodam tenui osse nititur initium superius ab osse frontis fumente, & ad nasi finem, ubi pinnae locatae sunt, delinente. Hac igitur in parte nasi interseptum locis illis incumbit, ad quae dentium, qui incisores nominantur, extremitates perueniunt. Pars autem his superior palatum quidem nominatur, & ea medium nasi interseptum nititur. Vbi igitur aliquod fulcientium ossium decidens perierit, ibi interseptum subsidens nasum eo loco cauum efficit: atque id eius symptoma simitas appellatur.

- 5 *Infantium Fulgores cum Pubertate non nunquam Mutationes habent & alius: Et in Renem dolor grauis, cum cibo explentur.*

Hanc omnibus explanatoribus scripturam agnoscantibus, & omnibus antiquis codicibus eam habentibus, non nulli recentiores alius aliter eam mutare conati sunt. Quidam, n. epilepsies scribunt, aliqui catalepsies, alij epilampsies hoc est effulgentiae. Ipsorum autem interpretatio ab ipso morbum comitalem significari vult, qui plerumque ab infantia laborantibus in ipso a puerili aetate ad pubertatem transitu euanescere consuevit. Etenim id ita fieri compertum est, nisi quisquam eo tempore vitiosa victus ratione utens sibi ipsi conseruandi morbi auctor fuerit. Oritur sane plerumque ob frigidam cerebri temperaturam humiditate adiuncta frequenter: idque saepius accidit, quoniam Hanc niam raro ex alicuius membri vitio provenit. Finitur autem, quo tempore pubescunt, si & in alijs aegrotus, ut decet, se gesserit, quia totius corporis temperamentum ad siccius calidiusque conuertitur. Quo, n. pacto iuuenis puero calidior sit, in libris de temperamentis didicisti: ubi etiam quo modo puer iuuenis sit calidior, declarauimus: iuuenis quidem absolute calidior, puer vero non absolute, sed eo, quod plus innati calidi possideat. Illi itaque, qui se ipsos Hippocraticos nominant, ipsum fulgores calidi dicere volunt per translationem ab externa flamma: quae cum materiam vicit, eamque sibi ipsi omnem assimilauit, effulget manifestaque omnibus redditur, cum prius humidam materiam exiccans occultaretur. At Zeuxis & cum ipso pariter non nulli Empirici fulgorem haud ita interpretantur, sed altero quodam modo: intelliges autem ex Zeuxidis sermone in hunc modum descripto: Infantes usque ad pubertatis annos appellat Hippocrates: isti autem pubescendi tempore effulgent. Atque hic magnam vim exprimendi habente translatione usus est: tunc, n. magis carnosum fiunt, & adultiores, coloreque & forma gratiores, viribus ingenioque praestantiores. Repente autem ac simul haec omnia eueniunt: eorumque, qui natura formosi sunt, tunc magis effulget pulchritudo. Idem iste autem Zeuxis infantes appellari omnes pueros inquit, quemadmodum & Herophilus ipsos appellauit: de hac, n. re huc in modum scribit haece verbis: Vide Hippocrates infantes noia-

A. I. 3. f. i. c.
8. 209. d

»
»
»
»
»

se

« A se vsq; ad pubertatis annos: non eos tantum, qui nuper nati sunt, ad quinque vsq; vel sex annos, vt
 « pleriq; nunc intelligere solent. Contentus fuit autem & Herophilus tam grandes natu, infantes
 « vocare per hæc verba: Infantibus non erumpunt semina multa, neq; mensiua purgamenta, idem
 « non concipiunt, non caluescunt. Neq; enim prædictam ætatem natis hæc accidere negat, hoc est à
 « primo statim ortu (vt non nulli accipientes ipsum derident tanquam res omnibus notas edocen-
 « tem, e quorum numero est etiam Callimachus) sed illis, qui ad pubertatem vsque perueniunt: q
 « non nulli & in istis ea fieri opinarentur. Hactenus Zeuxis locutus est. At mihi quid per infantes
 « significari videatur, & antea quidem dixi, & nunc iterum manifestiori sermone repetam. Comi-
 « tialis affectus aut à naturali intemperie provenit, cum humidum valde cerebrum est, tuncq; morbus
 « iste puerulus appellatur, quemadmodum ipse in libro de aquis, aere, & locis ita scribens significa-
 « uit: || Pueris accidere conuulsiones, & suspiria, siue anhelitus: quæ putant puerulum efficere, & sa-
 « crum morbum esse. In his verbis clare patet illi dictioni /puerulum/ subintelligendum esse affe-
 « ctum, vt locutio ita se habeat: Quæ putant puerulum affectum efficere, & sacrum morbum esse.
 « Accidit autem hic idem affectus pueris etiam ob errata, medici curationem postulas. Quando ve-
 « ro ob humiditatem oritur, planè infantes statim inuadit, definitq; ætatis conuersione, nullum no-
 « bis negocium faciens. Quapropter quoscunq; pueros non à prima statim ætate, cum adhuc sunt
 « infantuli, sed annorum progressu vexare inceperit, proculdubio ob peccata in victus ratione com-
 « missa, aut ob aliam quampiam externam causam, exortus est: in quibus ætatis conuersionem præ-
 « stolari non cõuenit, sed factum morbosum affectum discutere. Illud utiq; non exigua considera-
 « tione dignum est, si fm antiquam lectionem fulgores acceperimus, vt Hippocrates & Zeuxis accepe-
 « runt: oratio enim huiusmodi est: Infantium, cum pubescunt, fulgores calidi & alias quidem non
 « nullas in ipsis mutationes habent, quin etiam renum affectionem: quam ipse deinceps explanat.
 « Prætermittetur enim & in hoc sermone epilepsie nomen. Atq; ideo non nulli haud absq; ratione
 « scribere videntur epilepsies, quemadmodum & alij catalepsies. At hos decebat tanquam non ita scri-
 « ptum inuenientes, sed qd melius esset ita scribere, dicentes, ad prædictam explanationem accedere.
 « Cum vero hæc vox /&/ appolita sit, hanc rursus alij adimunt duas orationes nullo vinculo inter
 « se connexas esse volentes: vnam hisce verbis satis declaratam /infantium fulgores, simulatq; pube-
 « scunt, in non nullis mutationes habent & alia/: alteram hoc modo dicentem /in renem dolor gra-
 « uis, cum cibo replentur/ & reliqua, quæ sequuntur, de renum vitijs ipso tradente, ab altero initio:
 « non qd in pueris, cum pubescunt, in hoc vitium comitialis morbus transeat, haud enim ea ætate re-
 « num morbus creari videtur, quemadmodum vesicæ lapis: iste nanq; in pueris magis, renum autem
 « affectus in declinante potius ætate contingit. Adscribamus igitur ea deinceps, quæ de renum vi-
 « tiji in hunc modum ab eo tradita sunt.

de Aere, aquis,
& locis, cap. 2.
2^a. 2. f

Al. f. 18. t. 2.
c. 61. b

6^a " In Renem Dolor grauis, cum cibo impleantur. Vomuntq; pituitam: Cum vero dolores abundauerint, æruginosa.
 Et leuiores quidem euadunt: Liberantur vero, cum cibus euacuati fuerint. Arenulæq; ruffæ subsident, et Cruentum me-
 iunt. Stupor Femoris è regione positi. Quiescere non cõducit, sed exerceri, non repleri: Iuuenes Veratro purgare, Po-
 plitem incidere: Vrinarijs mundare, tenuare, ac mollire.

Dolorem grauem aut tanquam alicuius rei grauis loco incumbentis sensum inferentem, aut acer-
 bum, intelligere possumus. Siquidem vtrunq; verum est, diuersis tamen temporibus, in renibus
 fieri: in calculorum enim creatione atque exitu acerbissime dolent: reliquo autem tempore, vt rei
 cuiuspiam grauis loco incumbentis dolorem percipiunt. Quicunq; igitur in renum cauis lapillos
 concrefcere arbitrantur, in solo per vrinarios meatus transitu laborantes dolere aiunt. At, quicunq;
 in ipsa renum carne calculos creari sibi persuaserunt, non solum inter exeundum, verum etiam
 creationis tempore eo in loco dolorem ipsos inferre testantur: deinde & quando in renum sinus
 Dperuadunt. Calculos autem in renum carnibus generari proportionem topis in articulorum mor-
 bo genitis respondentem, orationem in testem adducit ex libro de natura hominis & victus rone
 « ita se habentem: || Quibuscunq; arenosum subsidet, aut topi in vrinis, istis ab initio tubercula fm
 « venam crassam orta sunt, & suppuraerunt. Postea vero non celeriter ruptis tuberculis topi ex
 « pure concreti sunt: qui foras per venas cum lotio in vesicam traduntur. Hæc est sanè Hippocra-
 « tica narratio. Ceterum renum calculi vtroque fieri modo possunt, et nuper dicto, & eo, quem pau-
 « lo ante declarauimus, cum in ipsorum sinibus temporis intervallo exustum arefactum que cras-
 « sum & viscidum humorẽ ad topi spissitudinem redigi asserebamus. Eodem quoquo tempore si
 « obstructio aliqua in ipsis fiat, aut mediocris phlegmone, grauitatis magis qd doloris sensus effici-
 « tur: quemadmodum & in iecore, propterea quod vt renes, ita & iecur, per exiguis neruis præditum
 « est. Dolores autem eo potissimum tempore in renibus excitari dicit, quo replentur cibo. Cumq;
 « duo ab hac voce /cibus/ apud ipsum significantur, in vtroq; significato veridica oratio est, siue de
 « assumptis cibarijs, ex quibus sanguinis multitudo creatur: siue de alimentis recrementis, quæ in in-
 « testinis colliguntur, intelligas: non nunquam enim & ista cibos nuncupat, vt in libro de ratione
 « victus in acutis, ita inquit: || Quibus enim cibus in intestinis oclusus est, nisi quis aluum prius
 « ducens sorbitionẽ dederit, vehementer lædet. Dolor itaq; à cibo ita signante excitatus in renibus, qd
 « multitudine

de Natu. hum.
cõ. 2. t. 18. 7^a.
180. f

de Vict. r. in
morb. a. ut. cõ.
1. t. 3. 7^a. 14 a

multitudine ponderēq; excrementorum premantur, onerenturq; simulatque ista deiecta expul-
 saq; fuerint, remittitur atque planè finitur. At dolor ex sanguine in venis contracto proueniens,
 quando in renes incubuerit, etiam si venam cæcideris, haud illico discutitur, & ob renum corpo-
 ris densitatem, & quoniam ob multa ipsis superiniecta corpora, exterius appositorum remedio-
 rum facultas ad renes iam debilior effecta peruenit. Soluit autem ipsorum dolores non id solum,
 verum etiam & per superiorem ventrem facta excretio: quæ tam colli quam renum dolore vexa-
 tis commune quoddam symptoma est: continenter enim renes laxo intestino, & laxum intestinū
 renibus, per tunicam peritonæum vocatam copulantur. Inter initia itaq; pituitosi vomitus fiunt:
 huiusmodi enim succus in ventriculo creatur plerumq; ex ciborum multitudine, ac multo magis,
 si isti crassi naturaq; pituitosiores extiterint. Quod si increscant perseverent que affectus, his ita pa-
 tientibus vomitus æruginosus superuenit, ob dolores ac vigilias corrupto sanguine, id que maxi-
 me, cum vnà febricitauerint, & inedia macerati fuerint. Et melius quidem (inquit) à vomitibus
 habent: ab accessionibus quidem liberantur, sed non ab affectu, cum cibus vacuati sint. Vtroque
 autem modo & nunc cibi nomen accipere possumus, sed potius de ventris intestinorum que ex-
 crementis intelligere debemus. Arenulæ autē ruffæ (inquit) subsident, hoc est in vrinis: id enim
 accidere euidentis est, si ruffum colorem talem esse intellexeris, qualis est & sandaracha quæ voca-
 tur. Quapropter & non nulli in artis operibus diligenter versati, subsidentias oroboides appel-
 lant, hoc est, crui similes: alij sandarachodes, id est sandarachæ colorem referentes: interdum & re-
 vera ruffas nominant. Nempe duæ priores & iecinoris affectus comitantur: tertia renum morbos
 sequitur: quemadmodum & quādo veluti arenæ colore subsidentia euadunt. Nam in vrinis sub-
 sidentium colores maioris minoris que ratione inter se differunt: verum ex materia crassa tena-
 cicquē modo crassitudinem maiorem, modo tenacitatem, modo vtranque paribus omnino por-
 tionibus habente, planè fiunt. Itaque si ex sola pituita crassa & viscida subsidentia facta sit, color ci-
 nereus erit aliorum topiorum coloris similis, qui in aquis sponte calidis multis in regionibus lapi-
 dibus adnasci accrescere que cernuntur: & in vasis alioqui, vbi aqua calefit. Quin etiam in ani-
 malis corpore ex purulento humore, aut ex purulento pituitosoq; composito, huiusmodi topus
 non nunquam creari potest: quemadmodum & in articulorum morbis accidere cōsuevit: eodem
 enim prorsus modo in his & renum affectibus lapides concrescunt. At si quibusdam parum san-
 guinis cum pituita crassa lentaq; mistum sit, vrinarum subsidentia color pro succi maiore copia
 euadet, non nunquam veluti ex pallido alboq; mistus, aut ex rubro & albo, aut ex flauo & albo.
 Non nunquam vero & ruffus erit, & ipso sanguinis colore ad colorum differentias faciente: ne-
 que enim sanguis hominibus exquisitè ruber semper est, sed interdum quidem ad atrius, inter-
 dum ad flauius & ruffius vergit. Aut igitur omnes, quas modo recensui, colorum differentias
 præter cinereum ab hac voce /ruffum/ significari putandum est, ipso dicente arenulas ruffas sub-
 sidere: aut adiectam illam vocem /sanguineum/ ex communi sensu dictam fuisse accipiendum est.
 Dico autem, nō nunquam: quemadmodum enim cruentum ipsis interdum lotium emittit, non
 semper tamen, neq; in omnibus renum affectibus, pariter & interdum arenulæ ruffæ in vrinis sub-
 sidentes apparent. In cōmentarijs nanq; de naturalibus potētij, quicquid in venis serosi tenuisq;
 cum sanguine permistum est, renem ad se ipsum attrahere demonstrauimus: meatibus autem id
 in renis ventriculum percolantibus latius patefactis, aliquid etiam ex crassioribus succis simul illa-
 bitur. Quando igitur istud calefactum in renis cauo ad topi consistentiam redactum fuerit, si re-
 num vis expulsoria omne id vnà cum lotio extruserit, arenosa in ipso subsidentia fiunt: q; si renis
 cauo impactum tenacius inhaereat, aliquid aliud eiusdem materiae ex vena caua suscipiens sibiq;
 apponens, plus augetur: semper enim quod recens influit, priori circumaffigitur: atq; ita insigni
 magnitudine topus grandescit. Verum non nulli inquirunt, cur sanguinem meunt: quoniam
 calculus egrediens cum angulosus sit, proximas particulas vulnerat, & cruorem euocat. Quod si ex
 vena caua in renem pertinens meatus patentior fiat, sanguis aut liquidus sit, neq; multus, neq; vi-
 scidus, cruētum ita lotium reddat. At dolorem stupidum in crus descendētem, propter vasorum
 dorso incumbentium, caua s. venæ magnæq; arteriæ, cum renibus & cruribus coniunctionē, ortū
 habere putandum est. Maxima nanq; in ipsos renes expullulant: post eas quædā haud magna in
 lumbos inferunt: postea vtrunq; conceptaculum bipartito diuisum in vtrunq; crus delabitur, per
 ipsumq; totum distribuitur. Quicunq; vero per meatus vrinarios, aut quasdam membranas, aut
 neruos, vel etiam peritonæum, renes cum cruribus sociari asseuerant, disseccandorum corporū pla-
 nè imperiti sunt. Quæ nam igitur renum vitio laborantibus accidant, hæcenus narrauit Hippo-
 crates. Deinceps vero de ipsorum curatione hisce verbis loquitur / quiescere non cōducit sed exer-
 citationes, non impleri: iuuenes veratro purgare, poplitem cedere: vrinarijs euacuare, tenuare, &
 mollire/. Sibi ipsi formulam quandam renū curationis hisce verbis per capita constituit, nō nulla
 quidem omnis ætatis, corporisq; habitus communia, non nulla iuuenum & robustorum proprie
 scribens. Cōia sunt aut que primo scripta sunt, & quiescere (quod ipse ἐλινύειν vocat quod ociose
 viuere significat) quod ipsis non cōducere ait: & exercitationes, has. n. conducere arbitrat tanquā
 multitudinem euacuantes, & pituitosum, crassum, immaturumq; oē ad maturitatē ducentes & at-
 tenuantes

A tenuantes, & corporis omnes particulas roborātes. Sed te animaduertere oportet, ipsum nō prorsum magnas exercitationes in praesentia dicere, veluti equitationes, aut armis aut lucia aut pancratio certare, aut humum fodere, aut id genus aliud facere, sed oēm absolute motionē, quę pro ætatis, habitus, roborisq; renibus ægotātis ratione, corpus exercere valeat. Verū etiā nō impleri cuiusq; ætatis & corporis habitus commune documentum est. Quę sequuntur, iuuenibus, vt ipse ait, cōgruentia scribit ita dicens /iuuenes veratro purgare, poplitem incidere/. Veratro quidem purgare, si valde antiquus affectus sit, & ceu vectibus (vt ita dixerim) extrudendus: ad huiusmodi enim morbos veratro vtimur: Venam autem cedere, vbi sanguis multus aut crassus in venis abundet. Quod si vtroq; auxilio ipse homo indigeat, à venæ sectione incipiendum esse patet. Alias autem didicisti membra supra iecur, cubiti venæ sectionem postulare: infra vero crurū, in poplitibus venas nobis cædentibus, aut omnino saltem iuxta malleolos. Quod deinceps dixit /vrinarijs mundare/ omnibus vtile est: neq; simpliciter dixit vrinarijs vtendum esse, sed hoc verbum /mundare/ adiiciens modum adiumenti ab ipsis prouenientis declarauit, non solum tenacia & crassa renibus inhaerentia purgantibus, verum etiam cum ipsis & ea, quę in venis præter naturam sanguini mista innatant, educētibz. Quod autem in calce narrationis dictum est /tenuare/ omnibus renum

B vitio laborantibus vsui est, & quos ad veratri sumptionem præparamus, & quos sine hoc per sanguinis missionem curamus, vel etiam post eius assumptionem. Dictum est autem /tenuare/ de humoribus, hos enim tenuare conuenit: /mollire/ de membris solidis: siquidem vtrunq; veratrum hausturis per commodum est, vt tuto purgatio fiat. Igitur nisi humores prætenuati fuerint: & mēbra, per quę fit vomitus, mollia reddita sint: & ad distentiones distractionesq;, antequam damus veratrum, tractabilia effecta: in suffocationis discrimen ob humorum crassitiem egrū adducemus: aut neruorum conuulsionem in vellicationibus ob membrorum in dilatando duritiam, qui purgatur, capietur: aut vasculū aliquod dirumpet. Quin etiam licet veratrum nō præbeat, optima res est humores tenues esse, et renum ipsorum corpora mollia, vt per ipsa trāsire facile humores possint: nam ab initio neq; calculus in ipsis vnq; generabitur, si quis hæc ambo diligenter obseruet.

7 *Muliebria Aqua laborantibus Diu permanent: Cum vero Non celeriter ferantur, Intumescunt.*

Aqua laborantes non nulli intelligunt eas, quę vt aqua inter cutem corripiantur, idoneę sunt: nō nulli eas, quę tenuem naturaliter aquosumq; sanguinem habēt. Potest autē & de vtrisq; dictum esse intelligi, sed magis de illis, quarum sanguis natura subtilis est, nullo alio morbo affeetu corpus infestante: in istis enim mēstrua purgatio, quam muliebria vocauit, diu permanet. Dupliciter enim & id ipsum /diu/ intelligi potest, aut de diebus, quibus huiusmodi mulieres purgant, aut de ipsarum ætate: si de diebus intelligas, significabit, pluribus deinceps diebus istas, q̄ alias mulieres, purgari: si de ætate, per plures annos menstrua excrementa durare: nam re vera in istis multus tenuisq; sanguis colligitur, quemadmodum contrario modo affectus paucus & crassus. Albæ quidem sunt priores & molles: nigræ autem duræ & graciles omnino eā, quę a tribilium sanguinē procreant. Clarumq; est istas ab initio contrarijs inter se temperaturis constare: nam quę ab ipso nunc aqua laborantes vocantur, humidioris sunt ac frigidioris temperamenti: his contrariæ licioris atque calidioris. Quod si ex morbo aqua abundauerint, non omnibus menses pluribus diebus feruntur: interdum enim ipsa suppressio morbi earum causa est: rursus suppressio ob obscurorum vteri obstructionem sanguinisq; crassitiem efficitur. Quapropter non nulli arbitantes dicunt hoc de mulieribus ex morbo aqua abundantibus accipiendum esse, loco verbī /permanent/ permanere legunt, sic /muliebria aqua laborantibus permanere diu/ subintelligere nos, conueniēs, iubentes: ac si ita dixisset /muliebria aqua laborantibus diu conuenit permanere/: vt consultorius iuxta & curatorius sermo sit, eius tantum, quod sit, narrationem in se continens. Huic sententię consentire aiunt id, quod in calce sermonis dictum est /cum vero celeriter non ferantur, intumescunt/. Velle enim ipsum dicunt, vt pluribus diebus, ita & breui tempore, huiusmodi mulieres expurgari, quoniam tarde exeuntibus menstruis purgamētis tumores fiunt. Atqui hoc etiam & in habentibus aquosum sanguinem contingere ait: istis etenim carnes aquosiores generantur, haud statim temporibus accedente purgatione.

8 *In Cranone Veteres dolores frigidi, Recentes uero calidi, Sanguine autem plurimi, et Quę ex Coxendice frigida.*

Hęc quoq; sibi ipsi scripsisse videtur Hippocrates reminiscentię causa sub breui compendio: propter quod et obscurior oratio est. Dubium est enim dolores ne tātum in Cranone factos fuisse dicat, eosq; in ventre ne, an etiam in alia quapiam parte: an vero affectus cū dolore coniunctos. Illud autem antiquos dolores frigidos esse, novos autem calidos, & si clare dictum esse videatur, obscurum tamen non nihil atq; ambiguum est. Aut enim antiquos dicit, qui iam pridem excitati fuerunt, aut diu perseverantes: quemadmodū et recentes aut nunc excitatos, aut cito desinētes: & frigidos, aut frigoris sensum inferentes, aut qui à calidis mitigantur: pariter & calidos, aut caloris sensum facientes, aut qui à frigidis sopiātur. Quidam etiam dolores frigidos vocatos esse dicunt, qui leues sint: calidos, qui vehemētes: haud secundum vsitatum Græcis loquendi morem significationes

fications has accipientes. Verum, quo anni tempore Hippocrates hæc facta fuisse scripserit nos E ignorantes, neq; etiam qm excitati sint, aut quo modo, aut quadiu permanserint dolores, euidenter inuenire possumus. Sed novos quidem dolores prorsus sanguine creatos esse idem est, ac si dixisset ex sanguine calido videlicet ac multo: at de antiquis doloribus loquens, cum succum non adiecerit, signum est ab altero quodam succo frigido ipsos ortos fuisse: et ea q ex coxendice frigida ipsi oborta esse ait, aut affectus dicens aut dolores, frigido scilicet & istos humore cõcitante. At multos explanatores demirari licet in huiusmodi locutiones, de quibus nihil affirmari potest, multa sine demonstratione scribentes: vbi vero aliquid demonstrari, & vtiliter inueniri potest, aut nihil penitus aut pauca & sine demonstratione tanquam mandata scribentes.

9 *Qui in Rigores validos tendunt, Non admodum mitigantur, sed prope statum.*

Ita scriptum esse hunc sermonem antiqui explanatores agnoscunt. At recentiores ipsum in clariorem permutantes ita scribunt /rigores validi existentes non admodum mitigantur, sed prope statum/: hæc q; locutionem id nos docere volūt, omnes validos in morbo rigores non admodum vlllo alio morbi tempore mitescere, præterquam cum prope statum est. Secundum priorem autem scripturam /qui in rigores validos tendunt/ hoc est perueniunt affectus (subintelligendus est enim F affectus) oportet ipsum intelligere, hos ante statum nō mitescere. Quidam sanè ipsum status, quæ vniuersi morbi pars est, meminisse dicunt: alij vero eius, qui in priuatis exacerbationibus inuenitur: vt rigor, cum vehemens est, antequam tempus status aduentet, non desinat. Id quidem nō nullis euidenter accidit: istum q; appellamus rigorem anethermanton græco vocabulo, hoc est calefieri nequeuntem, non autem validum. Contingit autem & vi rigorem ipsum fortem dicere: multo enim malignior est, quā qui immodice vehemens sit & celeriter desinat. Quod si vniuersa egri tudinis statum intelligas, maxime in quartanis febribus sermo iste vtilis fuerit. Nam si cum validis rigoribus accessiones inuadant, si nihil remittantur rigores, fieri non potest, vt ad statum morbus peruenerit: quin etiam multo minus huiusce quartanæ declinationem fore sperandum est prius, quā rigor sedatus fuerit. Quare sermo prognosticus est de febribus ad rigores vehementes ascendentibus, quæ prius, quā rigor sedatus sit, discuti nequeunt: id autem prope statum efficitur. At id genus rigores ex frigidissima pituita vitrea nominata, aut ex atræ bilis succo, proueniūt: verum ex prægelida pituita rigor fit non vehemens, sed ægre incalescens: ex succo autem melancholico non nunquam vtroq; modo, non nunquam alterutro: sed huiusmodi succus quarto quoq; die accessione facit, vitreus vero quotidie. Nihil planè huiusmodi rerum, interpretes declarant, sed G illa vberissime accuratissimeq; persequuntur, quæ nullum penitus fructum auditoribus ferūt: nam & in sequenti sermone plurimum medicinalis eruditionis cõtinente nullum ex celeberrimis præceptis scireprehenduntur.

10 *Ante Rigorem Vrinæ suppressiones, si ex bonis fluxerint, & Aluus excreuerit, & Somni adsint: Forsan uero & Febris modus: Forsan & quæ ex Lassitudinibus.*

Per deos quid dicere debeam, nescio, quando vtilissimum præceptum millies que in laborantibus deprehensum libri huius interpretes ignorant. Sed alios quispiam minus demiretur: Sabinus vero, Ruffusq; Ephesius, viri in libris Hippocratis diligentissime versati, magna profecto admiratione digni sunt, nisi frequenter iudicatorio rigori vrinæ suppressionem antecessisse viderūt: de qua in præsentia Hippocrates meminit, nos iudicatorium rigorem in morbo futurum præsa-gire edocens. Si in acuta febre & alia signa tibi salubria videantur, & iudicationem paulo post fore speres, te scire oportet suppresso lotio iudicatorium rigorem necessario futurū. Quod si & nox difficilis antecesserit, & dies iudicatorius sit, certius futurus rigor prædici poterit. At si nota ex arteriæ pulsatu (vt didicisti) idē tibi ostenderit, non rigorē modo, verum et acerbissimū rigorem, in H dubitater fore expectato. Illud igitur /ex bonis/ aut vrinis solis, aut et ex alijs bonis signis vnā cū ipsis vrinis, te intelligere oportet. Tāta nempe signorū ab vrina in acutis febribus vis est, vt & soli ipsi credendum sit: alijs vero accedētib; etiam diuinationo tibi erit firmissima perpetuoq; veridica. Verum vrina etiam aluo multa excernente supprimitur: illuc enim serosam humiditatem vergere signum est: cuius redundantis triplicē euacuationē esse didicisti, per aluum, per lotium, per sudores. Igitur si aluus plura deiecerit, vrinæ suppressæ ad futurum rigorem præsentendum fidere non conuenit: at si aluus fluxa nō sit, proximamq; esse morbi iudicationem prænoueris, egrotum rigere sudareq; necesse est. Quid sibi volunt autem verba illa /& somni adsint?/ nam si vt vnum quiddam ex bonis signis adductum est, maxime dictis in præsentia quadrabit. Illud vero / si ex bonis fluxerint/ velut exemplum quoddam dictum est. Quod si & hoc tanquam futuri rigoris signum sit, non simpliciter id a te intelligendum est: plerunq; enim nox iudicationem antecedens, antedēs inquā rigori & iudicationi post ipsum factæ, molesta est: qm firmissimā cum antedictis rigoris futuri præfensionē habebis. Interdum aut, sed raro cū somnis placidis trāquilla nox est, atq; in istis non rigorem, sed excretionem significans pulsus apparet. Sed de istis abunde in voluminibus de pulsibus actum est. Te præterea iubet Hippocrates & modum febris cõtemplari, hoc est, an calida

An calida sit & biliosa & ardens, an ex alijs quæpiam: nam quicumq; in acutis & febribus & potissimum ardentibus rigores indicatorij fiunt, hos ex bile flaua extra venas per sensoria corpora delata excitari didicisti. Propterea & febres ex lassitudinibus prouenientes temperatura biliosissima, ad præensionem tibi & ipsæ conducent. Hæc itaq; est ab externis causis ad diuinationem percepta utilitas vnico quidem veluti exemplo explicata, tibi autem & in alijs externis causis, quæcunq; biliosius corpus efficiunt, futura percommoda. Hæc sunt autem moræ sub Sole æstiuo, vigiliæ, cogitationes, angores animi, ira, alimenti inopia, biliosorum ciborum nimius vsus. Primam sanè tutissimamq; naturæ febrium notitiam ex ijs, quæ in corpore apparent, acquires: quemadmodum in commentarijs de differentia febrium didicisti: Secunda vero & ab externis causis notitia ad eorū, quæ inuenisti, certiolem fidem haud parum expedit. Mirandum est igitur quod nam pacto hæc vtilissima contemplatio explanatores latuerit.

11 *Abscessus Non admodum, Quibus Rigores.*

Raro abscessus illis, qui cum rigore febricitant, eueniunt: quemadmodum in quartanis tertianis que febribus videre licet. In istarum enim accessionum remissionibus excretiones multitudinem educunt: propter quod permultam esse oportet vexantium humorum abundantiam, vt naturæ abscessum facere necesse sit.

12 *Crurum Effæminationes, veluti Aut ante morbum Iter facienti, Aut à morbo illico, Eo quod fortasse id, quod ex lassitudinibus, in articulos decubuit: ex quo crurum effæminationes.*

Euidèter cognosci nequit, vtrum solas imbecillitates effæminationes dixerit, an eas, quæ cum penuria nutrimenti omnium crurum fiant. Quantum enim ad prius ex antedictis exemplis pertinet, & eas, quæ per inopiam alimenti fiant, intelligere licet: quantum vero ad sè spectat, cū dicit /eo q; fortasse id, quod ex lassitudinibus, in articulos decubuit/ extenuationes quispiam recte intelligere nequeat, sed absolute imbecillitates, quæ & circa maciem crurum aciones debilitare, vel etiã abscessus excipere queunt. Quod in calce autem sermonis adiectum est /ex quo crurum effæminationes/ dictum fuit & ab initio: quapropter non nulli eorum, quæ deinceps scripta sunt, istud antecedens faciunt, primum quidem hæc verba /ex quo/ auferentes, vnaq; cū his aliqua ex sequentibus permutantes. Verum quod ab initio dixi, & nunc repetam. Hoc est autem, huiusce libri sententias variè ac multifariam scriptas esse, quemadmodū & hanc: quarum præterea nō nullæ haud recte disiunctæ sunt: aliæ contra haud congrue copulatæ. Quorum omnium si meminerim, simulq; errantes confutare velim, in immensam longitudinem produceretur oratio.

13 *Tubercula Foras extumescunt, & acuminata, in turbinemq; gracilescunt, æquabiliter maturescunt, non circumdura, decliua, & non bifida, Meliora: Contraria vero Mala: & si Quam plurimum Contraria, Pessima.*

Ab ijs, quæ ex terra progerminant, Græci homines phymata vocauerunt hoc est tubercula, eos præter naturam tumores, qui prorsus sine causa externa, proueniunt: sed potissimum eos hoc nomine vocant, qui extra corporis superficiem extuberant. Verum ob nominis alterius inopiam interdum & latos, paulo que naturalibus partibus elatiores, hoc eodem nomine appellant: quod & Hippocrates hoc loco fecit, bona esse tubercula extumescuntia dicens, hoc est, quibus insignis tumefactio inest, aut quæcunq; non introrsum sed extrorsum versus augetur: quemadmodum in libro præfagiorum scribens dixit, ¶ Quæcunque exterius vergunt, optima sunt quàm maxime extrorsum spectantia, & in aciem turbinata: sed quæcunque, ait, introrsum rumpuntur, optima sunt, quæ externas partes minime attingunt. Melius quidem est extrorsum vergere: sed si intrò declinent, melius rursus in istis omnibus est ipsorum eruptionem in interiores locos fieri. Tuberculorum sanè generatio in abdomine atque etiam peiore est: istis enim inanes cavitates subsunt tuberculorum introrsum spectantium præter naturam tumorem excipientes. Sed ex ijs, quæ exterius intumescunt, acuta ac turbinata latis meliora sunt, vtpotè ex calidioribus tenuiorisq; materiæ succis procreata, & iccirco celeriter suppurantia: nam ex crassis tenacibusq; constantia, vtpotè frigidis & lata sunt, & ægre coquuntur: quin etiam putrescunt potius, quàm coquantur longiori tempore. Præterea laudat & æquabiliter suppurantia. Nam quæ ex aliqua parte suppurat, reliquum vero totum non suppurans habent, primum quidem eo quod alijs statim suppurantibus diuturniora sunt, secundo vero quod difficilius curantur, peiora censentur: alijs enim auxilijs suppurantes partes egent, alijs non suppurantes. Non circumdura autè circumduris mitiora sunt. Circumdura vocat autem, quæ in medio mollia suppurantiaq; sunt, circum vero dura, & ægre aut nequaquam suppurantia. Laudat præterea & tubercula decliua: hæc sunt autem deorsum verius acies suæ suppurationis habentia. Hoc enim loco ad aperta facile defluere materias sinunt: nisi ea ex inæqualibus esse te latuerit, in ijs enim aliquid boni inest, aliquid mali: verum quæcunque æqualiter suppurantia aciem in inferioribus habent, hæc omnium optima. Non bifida etiam bifidis meliora esse nos admonet: in bifidis enim medium non sine vitio inuenitur, sed crudum atq; durū. Atclare patet, ex tuberculis, quæ diximus, contrario inter se modo habentibus, quæcunq; plurimū inter se

in Prog. c5. l. t.
40. 4. 196. g

ter se formis diffidēt, hæc viribus ac moribus etiam longe distare. Nam satis magnam latitudinem E prædictis differentijs habentibus aliquod inter cōtraria medium esse necesse est: & à medio aliud magis, aliud minus recedere: vt in duris ac mollibus (in vna siquidem oppositione tanquã exemplo sermonem facere satis erit) durum quidem molli peius est: inter dura, magis durum: durissimum vero pessimum est. Ita sanè mediocriter molle mediocriter bonum est: & perfecte molle, est perfecte bonum. Quæ itaq; in hac oppositione audiuiti ad prædictas omnes applicare poteris.

14 *Ferinum Autumno, & Cordis dolores, & Horridum, & Melancholicum.*

Seu ventris vermiculos, qui ascarides dicuntur & lumbrici, ferinum vocet: seu elephantem, & cancrum: seu phthisin, vt non nulli voluerunt: seu omne malignum vitium: iure autũno hæc omnia procreantur, & ob mali succi tunc temporis abundantiam, & ob aeris inæqualem temperiem. Nihil igitur mirum, si & cordis dolores, & horrores, & atra bilis autumnali tempore abunde generantur: omnia enim hæc antedictas causas comitantur. Ceterum in enarratione secundi voluminis de morbis vulgaribus latissime de omnibus autumnno grassantibus morbis disputauimus.

15 *Ad initia Exacerbationes Considerande sunt, & In omni morbo: Vclut i vesperi exacerbari, & annus ad vesperam, & ascarides.* F

1. Epid. sect. 1.^a.
non longe à
principio.

Et in secundo de morbis popularibus libro hoc modo scriptum est: || Ad initia morborum cōsiderandum, si confestim florent. vtitur enim interdum Hippocrates hac voce /ad initia/ quemadmodum & hoc in sermone vsus est: Ad initia morborum refert considerare, num statim floreant, quemadmodum & in dicendo, quod & ad calefaciendum, & refrigerandum, & siccandum, & humectandum, multa sanè quispiam huiusmodi inuenerit: neq; enim vt aduersans, neq; vt contradicens, his verbis vtitur, sed vt ad calefaciendum, refrigerandum, siccandum, et humectandum iuuantia multa, inquit, huiusmodi inuenire quispiam possit: id vero et à nobis in illis commentarijs declaratum est, quibus fm librum de morbis vulgaribus explanauimus. Quod nisi quis ita velit dictionem accipere, ita necessario intelligenda hæc verba sunt /ad initia/ hoc est, secũdum initia, aut, circa initia. Neq; tñ in solis initijs id considerandũ esse nos admonet, sed in morbis vniuersis. Deinde exemplum adiecit, quod bifariam legi potest, vno quidem modo /ad vesperam exacerbari, & annus/, deinde ab altero principio /ad vesperam et ascarides/: Alio item modo /vt ad vesperã exacerbari, & annus ad vesperam/, deinde ab alio principio /& ascarides/. Diem nãque toti anno proportionem respondere censet, vt matutino tempori ver simile sit, meridiei ætas, vesperi autumnus, G nocti hyems. Dicitum est autem & de his vberius, vbi secũdi morborum popularium voluminis eam partem declarauimus, cuius initium est, Ascarides vesperi.

16 *Infantibus Tussicula cum Ventris perturbatione & Febre continua significat post iudicationem Bimestri, prorsus Vigesimo & Tumores in articulos.*

Omnes enarratores scriptis similiter credunt, nec eorum, quæ laudant, quæpiam intelligunt, siquidem non nulla (& si affectate dixerim) veluti artis nerui sunt, alia perexiguam vtilitatem afferunt, alia vero neq; exiguam: quemadmodum id, quod in præsentī parte proponitur. Etenim ego, quacunq; in ægrotantibus eodem semper modo fieri videntur, memoratu digna censeo, & ex his ipsis ea potissimum, quæ magno vsui sunt: quemadmodum paulo ante de præfensione ex rigore dicebam. Interdum nanq; in vehementissima febre adiuncta vigilia, fastidio, siti, impatientia, non nunquam & delirio, omnibus ægrotantis domesticis perterritis ac flentibus, quempiam licet rigorem & sudorem morbiq; solutionem scienter prædicentem, Æsculapium esse videri. Sed in proposta sententia primum quidem quid dicat, obscurum est: deinde & si omnes ipsius scriptoris verissimi intellectus habere quispiam se crediderit, nihil tamen ex ipsis prædicere poterit. Esto enim H infans aliquis tussiens, ventre perturbato, cum febre perpetua: deinde vtcunque, quo quis velit, die iudicetur, siue octogesimo à partu, siue sexagesimo: Duobus enim modis sermo iste declaratus est /bimestri, prorsus vigesimo/, non nulli quidem ab ortu bimestrem esse volentes, quo die infans iudicatur, vigesimum autem à die, quo egrotare incepit: at non nulli aiunt duos menses nato morbum accidisse, atque viginti dies post initium iudicatum esse: his que hunc in modum habentibus nos prædicere posse, puerulo isti à iudicatione abscessum aliquem in articulos impetum esse facturum. Atqui neque semper, neque plerunq; istud eueniet. Prædictiones autem aut veraces esse in perpetuum decet, aut raro mentiri: nam raro veritatem assequi & plerunq; aberrare nequaquam artificosum est.

17 *Si Infra Umbilicum quidem Superiora constiterint in inferioribus articulis, Bonum est: Sin Supra, Haud perinde morbum discutiunt, nisi suppurauerint œdemata.*

Quod de pueris adhuc ista loquatur, ex inferius dicendis constat. Verum sermo iste non de particularibus est, sed de communibus, & in secundo de morbis popularibus, & in aphorismis, & in libro præfagiorum repetitus: quos omnes locos dudum explanauimus. Vult enim Hippocrates

A crates ex superioribus locis in inferiora vmbilico factos abscessus salubres esse: non huiusmodi autem haud salubres, sed eorum malignitas aliquantulum obtunditur, si oedemata suppuraerint. Vfus est autem & hoc loco oedematis appellatione in communi significato omnium præter naturam tumorum, vt & antea dictum est.

18 *In Humeris autem Suppurantia tantulis, eis Breuiorem Humerum reddunt.*

Quod de infantibus adhuc disputet, ipse declarauit inquit /tantulis/ dignum censens nos & modo dicta ad initium sermonis referre. Verum quomodo isti breuiori humero reddantur, in libro de articulis, nostrisq; in ipsum commentationibus didicisti.

de Articulis, com. 1. t. 60. 7.^a 259. h

19 *Soluerit autem & Vlcusculorum In inferiora eruptio, nisi rotunda profundaq; sint: Huiusmodi enim alicui Perniciosa sunt, & puerulis maxime.*

Ab hoc Græco verbo *ἐκθύειν*, quod erumpere significat, vocabulum *ἐκθύσις* hoc est eruptionē deriuauit Hippocrates media syllaba producta: perinde ac si cum impetu exitum dixisset. Ipsa vero affectus abscessu egentes discutere inquit, nisi rotunda & profunda sint, hoc est, nisi summo opere maligna fuerint. In festā nanq; infantibus sunt, neq; dolores, neq; curationem ferre potentibus: quin & alioqui ægre sanabilia huiusmodi vlcera sunt.

* Al. insani-
bilis.

20 *Soluerit autem & Sanguis emanans, Frequentius autem Perfectioribus id incidit.*

Sanguinem profectio emanantem omnibus id genus vitij prodesse sæpius iam didicimus: in infantibus autem, de quibus sermonem facit, ab initio neq; sanguis apparet, præterquā raro. Ideo & ipse addidit /frequentius autem perfectioribus id incidit/ hoc est, ijs qui sunt adultioris ætatis. Qui affectus autem sint, qui per abscessus quos dixit, & sanguinis profluuiā, & vlcuscula, in infantibus iudicantur, non clare admodum aperuit: initium enim sermonis erat /infantibus tussicula cum ventris perturbatione, & febre continente/: potest autem ex ijs, quæ dixit, symptomatis, et de lateris, pulmonis, iecoris, atq; ventriculi affectibus intelligi.

21 *Lachrymæ in Acutis male habentium Spontinæ quidem Bonæ: Inuoluntariè autem defluentes Malæ.*

De lachrymis huiusmodi dictum sanè est & in libro^a præfagiorum, & in^b aphorismis: sed accuratius in primo volumine de morbis popularibus vbi ait, *Quibuscunq; in acutis febribus, magis autem in ardentibus, inuoluntariè lachrymæ cadunt, his de naribus sanguinis profluuium expectandum est, nisi alia perniciose habeant: in male autem habentibus nō sanguinis profluuium, sed mortem significant. Et nos in eius libri explanationibus hunc sermonem declarauimus.*

A in Prog. cō. 1. t. 10. 4.^a 192. c
B 4.^a Apho. 5. 2. Ex. ord. 33 d
C 1. Epid. cō. 2. t. 80. 3.^a 116. a

22 *Quibus Palpebra Circumtenditur, Malum est.*

Idem affectus talem palpebram efficit, qualis in præfagiorum libro descriptus est: *Cutis circa frontem dura & pratenta. Quod autem de acutis morbis hoc & alia deinceps in prognosticorum volumine dicta sint, ab ipso declaratum fuit & hisce in verbis dicente, Lachrymæ in acutis male habentium voluntariè quidem emanantes bonæ sunt, inuoluntariè autem malæ.*

in Prog. cō. 1. t. 7. 4.^a 191. b

23 *Malum est autem & Inarescens veluti spuma.*

Id quoq; in morbis acutis fieri cernitur, cum summe aridi sunt, & vires imbecillæ, per exiguis lachrymulis ab oculis excidentibus, deinde ibi inarescentibus.

* Ap. lippitudinibus.

24 *Et Obscuratio Malum est.*

In acutis morbis obscurari oculorū aciem infirmitatem & interitum visoriæ potētis significat.

25 *Et Squalidum Malum est.*

Erat quidem & habens veluti spumam squalidum: sed nunc, etiam si sine spuma sit, malum esse significauit.

26 *Et qui Interius Corrugantur.*

Quando membrana musculis oculum mouentibus agnata ad circulum vsq; coronam appellatum porrecta dissoluta relaxataq; fuerit, tunc oculos interius corrugari accidit: nam, si exterius corrugati fuerint, erit sanè cutis ipsius hæc affectio. Imbecillitatis autem ac refrigerationis hoc signū esse testimonio est id, quod in valde senibus contingit: ipsorum enim oculi rugosi esse cernuntur.

27 *Concreti, & Vix Versiles, & Obtorti.*

De oculis hæc quoque disseruit. Nam concreti, hoc est immobiles, perfectissimam eius potentis extinctionem significant, à qua musculi, cum naturaliter affecti erant, mouebantur. Illud autem /& vix versiles/ proximum isti affectum declarat: obtorti autem oculi aut delirium, aut tremorem

morem ipsos mouentium musculorum indicant. Hęc omnia vero in acutis & periculosis morbis E ob principis membri noxam oboriuntur.

28 *Et Quęcunq; alia Omissa sunt.*

Quę nam sunt hęc, quę oculis euenientia omissa esse dicitur? an scilicet ea, quę in præfagiorum volumine per hęc verba enumerata sunt: || Silucem enim fugiant, aut lachrimantur, aut inuertantur, aut alter altero minor sit, aut alba rubra appareant, aut in ipsis venulas liuidas aut nigras habeant, aut lippitudines circum oculos, aut si suspensi videantur, aut prominentes, aut valde caui. Prius autem in eo libro cum alijs omnibus & hęc explanauimus.

in Prog. cō. 1. r.
10. 4. 192. c

29 *Febres Alię quidē mordaces sunt manui, Alię vero mites: Alię nō mordaces quidē, sed post insurgētes: Alię vero acutę, sed q̄ a manu uincūtur: Alię statim perurētes, alię in totū debiles, aridę: Alię falsuginosę: Alię pēphingodes, aspectu terribiles: Alię tactui humectę: Alię ualde rubrę, Alię ualde pallidę, Alię liuidę: et Id genus Alia.*

Rursum & hoc loco in fine sermonis adiecit /et id genus alia/ quoniam ab ipso solę febrium insignes differentię designatę sunt. Primas itaq; differentias scripsit ab ipsa propria febrium essentia acceptas. Essentia vero febrium est non sēcū Hippocratem modo atq; præclarissimos medicos, sed etiam sēcū communem omnium hominum notionem, præter naturam caliditas, maxime quidem in totum animal effusa: sin minus, at omnino vel in plurimis partibus, vel in nobilissimis, accensa. Sæpius nanq; vniuersa cutis nullam euidētem præter naturam caliditatem neq; nobis exterius tangentibus, neq; ipsis laborantibus, præ se ferre videt: Sed in profundo corpore ipsam egrotantes sentiunt, visceraq; sibi incendio flagrare aiunt: non nulli præterea & fastidio afficiuntur, & siticulosi sunt, atq; peruigiles. Nunc igitur Hippocrates febrium differentias, quęcunq; a medicis dignoscuntur non ex ijs, quę laborantes referunt, sed ex ijs quę ipsi tactu visū que euidenter percipiunt, enumerat. Primę autem sunt & præcipuę & ex propria (vt dixi) febrium essentia acceptę, quę per calorem traduntur: neq; enim arteriarum motu febrium essentia continetur: hac in re nāq; quo modo Erasistratus & Chrysiippus hallucinati sint, aliās didicisti. Febrilis igitur caliditas febricitantia corpora tangentibus aut acrem mordacemq; aut mediocriter molestam, sese offert: suaue enim illud atque familiare, quale naturali calori inest, nequaquam habet. Quemadmodum igitur & alia pleraq; maioris minoris que ratione inter se differentia adstantibus gratiora loquendo, quam veriora explicamus: ita & caliditatem parum molestam interdum nihil molesti tritisq; habere dicimus, ipsam scilicet calori valde infesto comparantes. Itaq; non nunquam caliditas plurima iuxta atq; acerrima videtur: plerunq; vero non pauca quidem, sed ab acerrima differens: aut rursum acerrima quidem, sed non multa. Et hæc singulę, quas dixi, interdum aliquo tempore post, non primo statim manus imposito apparent: quemadmodum & quę primo tactu magnę acresq; visę sunt, tibi non nunq; per longū tempus iniecta in ægotantem manu diminui videntur. Igitur squalida interdum atq; valde arida caliditas apparet perinde, atq; si lapidem aliquem calefactum tangamus: plerunq; vero roridam se, humectam & halituosam repręsentat, vt halitus quidam permultus ex laborantiū corpore emanans perspicue sentiatur. Atq; horum rursus ipsorum, quemadmodū & prædictorū, quędam statim ab initio apparentia perseverant: non nulla vero aut augescētē, aut decrescētē, quę ab initio apparuit, qualitātē habent: nō nulla & alteram nequaquam a principio visam, ac penitus ab ijs, quę a principio apparuerunt, differentem.

Differētię itaq; ab ipsa febrīū essentia acceptę huiusmodi sunt. De reliquis autē posterius videbimus: prius enim bene est enumeratas differentias Hippocratis verbis accommodare. Cum dicit igitur /febres quidē alię manui mordaces, alię vero mites/ tibi significat ab ipso de febribus in totū mordacibus, aut mitibus apparentibus, sermonē fieri. Subijciens igitur inquit /alię non mordaces quidē, sed post insurgētes/ per hęc verba significans febres initio mordaces non visas diutius in hærente manu mordacitatis sensum inferentes: Contra vero, atq; istę, illę se habent, de quibus dicit /alię acutę quidē, sed a manu victę/ initio enim acutę cum apparuerint, paulatim remittuntur. Eam autē dictionem /acutę/ de caliditate celeriter manui occurrente, suumq; ipsius velocē motum ostēdente, te intelligere opus est: quemadmodū acutos aliquos † & acres nominamus, quod idem est, ac si celeres dixeris. Acutos etiā morbos dicimus, quicunq; propria tēpora vsq; in finē velociter pertranseunt. Siue autē manibus siue manui dicas, ad cognoscēdas prædictas differentias, nihil referet: quando quidē mentem sanam habenti clarum est id genus differentias non oculis, sed manibus sensiles esse. Adijciūt autē & omnes homines qñq; huiusmodi appendices, ad hoc natura ducti, quę dictorum euidētiā augeant, & in illis rebus maxime, in quibus per cōiecturas quasdam & signa, non per sensoriam cognitionem, quod quæratur, inuenire licet. Ita ergo & Hippocrates non solum sermonis initio manuum meminuit, sed etiam cum dixit /alię acutę quidē, sed quę a manu vincuntur/. At deinceps febrium in magnitudine differentiam demonstrans, inquit /alię statim perurētes, alię in totum debiles/. Per quid igitur huiusmodi imago tangentibus sese offerat, vt multa aut pauca caliditas videatur, in posterum reijciamus: nūc solum, quod ita appareat, dixisse abunde est. Quemadmodum enim in externis si oculis quis velatis flammam terigerit

† *Al. cursores.*

A tetigerit, aut multam sentiet ipsius substantiam, aut paucam, nullam in caloris qualitate differentiam percipiens. Hoc itidem modo in febribus habet: interdum nanque caloris secundum qualitatem dignotio eadem cum illa apparet, quæ in alio corpore fit, sed multitudine inter se differre videntur. Ex verbis autem sequentibus illud / aride / satis clarum est: sed illud / salufuginosæ / obscurum: neq; enim falsum tactu, sed tm gustatu, sensile est. Est vero adhuc magis obscurum, quod sequitur, cum dicit / aliæ πεμφινγώδες / aspectu terribiles; nam hoc loco diuersam scripturam reperimus. In plurimis quidem codicibus huic voci / πεμφινγώδες / adiacet hæc / aspectu /: in paucis post hæc vocē / aspectu / & hæc / terribiles / adiecta est. Solum autē inter explanatores Sabinū inueni, qui exemplar ita scriptum agnosceret: quem Metrodorus secutus est, & quicumque ab ipsis vsq; ad † deriuati sunt: nihilo minus tamē in paucissimis codicibus simpliciter scriptū inueni / aliq; πεμφινγώδες / neq; hac voce / aspectu / neq; hac / terribiles / addita. Salufuginosas aut febres ad rationem aliquis redigens eas esse dicit, quæ pruritum aliquem ac morsum tangētibus inferunt, vt à muria & reliquis salis corporibus excitari solet. Pemphingodes autē febres, hoc est, spiritibus affluentes interpretamur: sentimus enim plerumque per febricitantium cutem aereum quendam halitum effluentem. Quod nisi tales, sed eas, quæ cū pustulis sunt, pemphingodes febres quis esse ve-

† Licet in Græcis lib hoc loco nihil sit, tū aliquid desideratur, quod fortasse supplebis, si addas, hoc tēpus.

B lit, aliquam ex necessarijs differentijs prætermiserit ex prædictarum videlicet genere, quas ab ipsa maxime febrium essentia assumi diximus. Vt enim mordax valde, aut vehemens, aut arida, aut squalens in multis febribus caloris species esse videtur, ita etiam flatuosa, manu quendam in ipsam spiritum exilientē non nunq; halitosum, non nunquam aridum, percipiente. Verum cum plura hoc vocabulum pemphinx significet, aliud aliud explanator accipiens, tanq; vnum illud solum, quod ipse posuit, significet, probabilis audientibus esse videtur. Forsan igitur satis ellet dixisse, pemphingodes febres flatuosas esse: sicq; in genere hæc tenus dictarum differentiarum cēseri: & eum qui non ita intellexerit, hanc differentiam prætermisisse videri. At cum in plerisq; exemplaribus hæc vox / aspectu / isti / pēphingodes / adiecta sit, necesse nobis est grāmaticam garrulitatē interdum & ipsam ad hæc vtilem attingere. Sed exactius quidē de obscuris apud Hippocratem dictionibus alibi proprio opere egimus. In præsentia vero satis erit me grāmaticorum dicta sequutum secundum eorum placita de vocis huius / pemphinx / significatis aliquid dicere. Videtur enim Sophocles ipsam in Colchis pro flatu accipere ita dicens: Abduxit pemphixi, non prope

vēti secūdi. Et idem in Salamine satyris: Et fore vtique cerāunia pemphingibus tonitruū & tetri

* Al. fulmina.

odoris occupauerint. Aeschylus autem in Prometheo: Deuicerecta, rependo autem, et q; primū quidem boreæ veneris ad flatus, caue fremitum irruentem, ne te rapiat procellosa pemphinge conuertens repente. Et pro radijs ipsis vti videtur hac voce, pemphinx, Sophocles in Colchis hisce carminibus: Et vtiq; admiratus sum hæc contemplans pemphinga auream intuitus. Ita & Aeschylus: Ex aduerso neq; pemphinx Solis aspicitur, neq; sydereū os Latonię puellę. Pro gutta autem idē accepit in prometheo: Bene caue, ne tibi in faciem incidat pemphinx: amara enim & nō pro vita halitus. In Pentheo quoq;: Ne sanguinis vero pemphinga in solum sparseris. Pro nebula etiā posita esse videt hoc in carmine apud Sophocle in salamine satyris: Pemphinge omnē tarde ridens ignis. Et apud Hibicum, densas pemphingas epoti. Dicitur est autem ab eo sermo iste per quandam comparationem de ijs, qui procella iactantur, dici solitam. Idcirco & plurimi ex ijs, qui futura præagiunt, de stillis, quæ per imbres cadunt, dictas esse pemphingas aiunt. Sed

Calliniachus hunc in modum ait: Ne per pemphingas inducentibus permitte. Sed Euphorion ita inquit: Floribus pēphinges admurmurāt mortuis. Pēphingis itaq; significata iam recensuimus: deq; duobus ex istis supra mentionē fecimus, q; omnes videlicet optimi explanatores Hippocrate secundum illa sermonem suū fecisse voluerunt. At nunc modo dictis significatis, & aliud tertium adiecit conuenit, vt pemphingodes febres eas intelligamus, quæ veluti scintillarum exilientium manūq; nostræ occurfantium imaginem reddunt: atque huiusmodi febres ex duabus simplicibus iam prædictis compositæ fuerint, flatuosis scilicet atque igneis. Huic autē declarationi solum illud aduersabitur, si huic dictioni / pemphingodes / adijciatur hæc / aspectu /. Non immerito igitur quidam hanc abstulerunt. Qui non abstulerūt autem, aut febres cum tuberculis intellexerunt, aut eas, quæ animam vitiant. Et qm cum tuberculis febres à symptomate cognominantur, probabiliter sanè à symptomate ipsum pestilentes febres denominare intelligere possumus: est enim re vera & hæc vna febrium species. Quod autē in ipsa tubercula oriantur, & Thucydides testatur ita scribens: Et exterius quidem tangenti corpus neq; valde calidum erat, neque viride, sed subrubrum, liuidum, tuberculis exiguis & vlcibus efiflorescens. At quicumque febres animam lædentes pemphingodes appellatas esse contēdunt, longe à propolita febrium diuisione aberrant: non nulli enim veteres medici & febrem quandam phreniticam appellauerunt: quemadmodum sanè & lethargicam, & pleuriticā, & peripneumonicam. Sed febrium enumeratio nūc in præsentī sermone propolita à differētia caloris accipitur: sub qua & pestilens febris putridum calorem habens contineri potest: phrenitica non potest, cum non, vt alijs, ita & Hippocrati mos sit febris speciem phrenitim asserere: neque à symptomate nuncupata, qualis ea est, quæ pustulas excitat, in dictis differentijs ab ipso includitur: quemadmodum neq; alia, quarum proxime men-

tio facta est. Phreniticorum nanque febris calorem habere mordacem inuenitur in omne corpus E
 aquabiliter, & omni iniectæ manus tempore profusum: quare prima omnium ipsarum dicta est.
 Itaque neque eorum interpretationem admittimus, qui falsas febres à qualitate in ægrotantium ipso-
 rum ore sensu percepta nominatas esse confirmant. Hippocrates nanque omnes, quæ ad tactum
 spectant, notitias secundum caloris differentiam, in quo genus febrium vniuersum atque essentia
 consistit, deinceps enumerasse visus est. Etenim si pestilentem febrem pemphingodea nomina-
 tam esse probauerimus, appellationem quidem ab accidente, speciem vero ipsam secundum pro-
 priam febrium essentiam sortita erit. Eadem quoque ratione & falsas febres eas esse dicentes, quæ
 omnia, quotquot gustet ægrotans, falsa videri efficiant, neque isti propositarum in præsentī doctri-
 na febris differentiarum meminerunt. Quod si inter febrium differentias & istas Hippocrates col-
 locasset, omnino & illas vnà cum his enumerasset, in quibus & ipsa salua, & omnia quæ gustet fe-
 bricitans, amara videantur. Has quidem differentias non inter febrium, sed potius inter saporum
 notitias collocare satius est: febres autem inter caloris differentias enumerandæ sunt: quemadmo-
 dum enim sapes gustatu, ita & febres tactu sentiuntur. Verum quod neque Sabinus recte hanc
 vocem / terribiles / adiecerit, ita seriem verborum scribens / aliæ pemphingodes aspectu terribiles /
 antea dixi, & nunc in memoriam reuocabo, nempe terribiles aspectu ipsos dictos esse, à nobis qui-
 dem, si cum pustulis & vlcibus sint: ab ipsis autem, si insaniant, & torue intueantur. De his au-
 tem ambobus quid sentire oporteat, ante retulimus. Pari modo peccauerunt et illi, qui febres istas
 "spirituosas dictas esse voluerunt non ad tactum notitiam referentes, sed ad difficilis spirationis
 speciem, in qua magnus creberque spiritus redditur. Igitur verisimillimum est febrem pemphingo-
 dea dictam esse aut spirituosam, quæ ad tactum referatur, aut pestilentem. In sermone autem
 cum huic voci / pemphingodes / hæc / terribiles / adiecta sit, sola pestilens febris denotatur: cu-
 ius ab alijs calor per putredinis excellentiam differt: sicut in hac nostræ tempestatis longissima pe-
 stilentia visum est. Atque iccirco neque calidi et perurentes, qui peste laborabant, tangentibus vide-
 bantur, quamuis interius magno flagrarent incendio: quemadmodum & Thucydides aiebat: Et
 "exterius quidem tangenti corpus neque valde calidum erat, neque viride, sed subrubrum, liuidum,
 pustulis exiguis & vlcibus efflorescens: interiora autem ita vrebantur, vt neque valde subtilium
 vestimentorum, neque linteolorum velamenta, neque aliud quicquam præter nuditatem ferre possent.
 Dicta est sanè pemphinx & in Gnidijs sententijs, quas Euriphōti medico attribuunt hæc verbis:
 Mingit parum subinde, & vrit, & supernat pemphinx vt olei viridis instar aranæ. Videntur sa-
 nè isti pemphinga vocare non totam ampullam, sed solum id, quod ipsam exterius aranæ instar
 circumscribit. Cum absoluisset igitur Hippocrates maxime proprias & principes febrium diffe-
 rentias, deinceps ad eas, quæ à colore sumuntur, transgressus inquit / aliæ valde rubræ, aliæ valde
 pallidæ, aliæ vero liuidæ. Valde rubras dixit, non simpliciter rubras: & post has deinceps iterum, val-
 de pallidas, non, pallidas: liuidas vero simpliciter, nihil ipsis incrementi significatiuum adijciens,
 vt si & ipsas liuidissimas dixisset: semper enim color iste malus est, sed ruber ac pallidus vilitati &
 familiares sunt. Febres autem valde rubentes vehementissimam caliditatem indicant, & materiam
 esse sanguinam, quemadmodum valde pallidæ pallidam bilem testantur. In ipsis vero deiectiones
 considera: nam si eas bile tinctas inueneris, ex eius effusione naturalem colorem permutatum
 esse cognoueris: sicut si sine, * in differentia febris colorem ponito. Huiusmodi febres profecto,
 nisi cum rigore atque sudore aliquando præiudicata fuerint, tabem inferunt. Valde rubræ autem
 inter synochos numerantur & venæ sectione ad animi usque defectum ducente iuuantur, vt in vo-
 luminibus de arte curatrice didicisti: vbi & magna utilitas ex huiusmodi differentiarum cognitio-
 ne percipitur, ipsis videlicet singulis propriam medicationem requiruntibus. At liuidæ febres
 à colore sanè & ipsa cognomen adeptæ sanguineum succum deficere nunciant, & cum ipso iti-
 dem ingenitum calidum: atque iccirco mortifera sunt: ex quibus non nullæ syncopas euacuatione
 sequentes efficiunt: de quibus in libris de arte curatrice notitiam accepisti. Id genus febres Euripho-
 phon liuidas nominat ita scribens: Liuida febris habet, & sicut put alias & alias caput dolet: & vi-
 scera dolor torquet, & vomit bilem: & cum dolor cruciat, intueri nequit, quam grauatur: & venter sic-
 cus redditur, & cutis tota liuida: et labia, qualia exesis moris esse solent: te oculorum alba liuescunt:
 aspicit perinde ac si stranguletur, interdum vero minus id patitur, sepius etiam commutatur. Quin-
 etiam & in libro de morbis Hippocrati adscripto, quem Dioscorides ab altero Hippocrate The-
 sali filio scriptum esse voluit, de quodam morbo liuido mentio fit: libri autem initium tale est, Mul-
 tam vrinam facit, quam caput excalfactum fuerit. Sed de liuido morbo ad verbum hæc scribit: || Mor-
 bum liuidum febris arida comitatur, & horror alia, & alia capitis dolor: & viscera dolor male ha-
 bet: & bilem vomitu reijcit: cumque dolor vexat, nequit intueri, sed grauatur: & venter aridus red-
 ditur, & cutis liuida: & labia & oculorum alba liuent, aspicitque ac si stranguletur: interdum & co-
 lorem mutat, atque ex liuido subuiridis efficitur. Alij vero rursus hoc loco liuidam febrem male in-
 terpretati sunt, eam scilicet, in qua liuidæ deiectiones apparent: istis namque pari ratione conueni-
 ret & nigram febrem eam appellare, in qua nigra materiae expulsio fit. Superest nempe adhuc
 extremum dictionis Hippocraticæ explanandum, vbi inquit / & alia similia / prædictis scilicet similia.

† Al. nã si eas
 sine bile inue-
 neris.

† Al. si vero cum
 ea, p. differentia
 febris colorem
 ponito.

Libro 2. d. Mor-
 bis.

A. 1. 4. 1 t. 4.
 c. 2. 411

A. 1. 4. 1 t. 4.
 c. 2. 434

”
 ”
 ”
 ”
 ”
 ”
 ”
 ”
 ”

Recensuit

A Recensuit autem postremas secundum colores differentias, non secundum ipsam febrium essentiam, alijs tamen quæ ab aliquo accidente proueniunt propinquiores: quemadmodum cum aut intermittentes, aut continuas febres esse dicimus: & intermittentium hanc tertianam, illam quotidianam, aliam vero quartanam: at continuarum aliam semitertianam, aliam ardentem, aliam gelidam, aliam succensam, aliam pestilentem, aliam palustrem, aliam hepialam. Cæterum Praxagoras inter acutarum febrium differentias, & phreniticas, & lethargicas, præterea & ictericas quasdam nuncupauit. At recentiores medici non solum continuam, sed etiam synochum febrem quandam appellauerunt: eiusq; differentias posuerunt omotonam videlicet seu acmasticam vocatam, & epacmasticam, atq; paracmasticam. Item secundum aliam diuisionem alijs quoq; morbis communem non nullas acutas febres appellamus, non nullas diuturnas. Alia quoq; diuisione boni moris febres & mali moris dicimus: Quin etiam alias ordinatas, aut inordinatas: Præterea quasdam statum circuitum seruantes & erraticas. Quidam autem veteres à diuersis membris accensas febres ab illis cognominabant, lateralem febrem aliquã vocantes, & iecorariam, & lienariam: Alias vero à symptomate soporificam, somnolentã, lethargicam, phreniticam, auriginosam. De quibus omnibus in proprijs de ipsis libris late notitiam adeptus es: sed in præsentî sermone quæ B ad explanationẽ pertinent abunde tractata sunt. Nõ meam enim solum sententiam protuli, verũ etiam illustriũ interpretum mentionem feci, alios omnes silentio inuoluens, quicunq; de febriũ differentia seorsum ab explanatorijs commentarijs aliquid prodiderunt: inter quos est & Archigenes: de quibus in alio volumine sermonem faciam.

30 *Contentiones Corporis, & Articulorum duritiæ, & ipse dissolutus, & Articulorum contrafractiões, Malum.*

Contento relaxatum contrarium est, duro molle: quare ipse deinceps dicitur est / cutis duræ mollitio, contentæ relaxatio. Siue cutem cõtentam, siue articulum, siue corpus dicat, ad naturaliter affectum ipsum conferentes ita dictum fuisse intelligemus. Secundum naturam autem se habet, quod neque contentum, neque laxatum, sed mediocriter se habet. Contenta sanè interdum per proprium affectum contenduntur, interdum à quibusdam alijs attracta: per proprium quidem affectum, cum aut vehementi frigore conglaciauerint, aut ab aliqua exiccante causa arefacta fuerint, sunt enim vt nouisti, plures: distenduntur autem quædam à continuis particulis, cum arefiunt, aut inflãmantur, aut congelascunt. Contra quædã vltra naturales fines relaxantur multo humore sine frigore madentia. Obdurescunt autem quæ dura fiunt frigore siccescẽtia, aut scirrho, Caut siccitate: phlegmone nanque non durum sed resistentem tumorem efficit, perinde atq; vtres sunt liquidæ materiæ, atq; aeris pleni. Quæadmodum autem renitẽs duro simile apparens ob commune accidens (nam durum quoque renitens est) longe tamen secundum propriam naturam differt, ita & molli corpori exolutum simile cum sit aliquantulum, quantum ad sensibilem apparentiam pertinet, non eodem tamen affectu præditum est: siquidem ægrotantium corpora potentia musculorum motrice debilitata exoluta & abiecta iacere cernuntur. Hunc itaq; affectum manifestauit dicẽs / & ipse dissolutus: deinceps vero manifeste subdidit / & articulorum cataclasiẽs / hoc est contrafractiões. Sed quidam tertiam syllabam non per a scribunt, cataclasiẽs, sed per i cataclisiẽs hoc est decubitus. Vtro modo autem melius fuerit scribere, facile inueniemus, si eorũ reminiscemur, quæ in libro de præfagijs de decubitu per hæc verba tradidit: || Ægrotantem vero à medico deprehendi oportet in dextrum latus aut sinistrum decumbentem, & crura manusq; paulum inflexas habentem. Animaduerte vero hic / crura & manus paulum inflexas habentẽ / nam aut nequaquam, aut plus q; conueniat, inflexas esse, vtrunque malum est, quia præter naturam sint. Ipse igitur dixit, || Ita enim & plurimi recte valentium cubant. iccirco postea subiunxit, || Supinum autem iacere manibus cruribusq; extẽtis minus bonum. Tibi vero declaratum est facultatis infirmitatem ab huiusmodi decubitu indicari: et adhuc magis ab eo, qui deinceps his verbis exprimitur: || At si pronus fuerit, è lectuloq; ad pedes delabatur, grauius est. Tales igitur decubitus in præsentî sermone per hæc verba significauit / & ipse dissolutus / siquidem manus & crura parum inflexas habere laudabile est: quod vltra hos fines transit, maiorem articulorũ fractionem indicat: Ita nanque ipsam appellauit: at in libro de Præfagijs in his verbis, || Mortiferum est autem ore aperto dormire, cruraq; supini iacentis inflexa esse & explicita. quod significat latissime distantia. Siue autẽ inflexa, siue explicita scribat, vtroq; modo articulos contrafractos esse indicat. Atq; ideo melius hoc loco fuerit cataclasiẽs articulorum per a scribere, hoc est contrafractiões: nam per i scribere, cataclisiẽs hoc est decubitus, non admodum recte articulis quadrat, vniuerso corpori huiusmodi appellationes non articulis Hippocrate attribuere solito.

31 *Oculi Audacia Deliratoria: & Abiectiones, & Infrafractiões, Malum.*

Audacia quidẽ nota est delirij, maximeq; cũ impudẽs est, sicuti pluries dictum est. Oculorũ autẽ abiectio audaci inspectuĩ cõtraria est: declarat namq; præ facultatis palpebras regentis imbecillitate oculos diutius aptos patere nõ posse. Infrafractiõẽ vero oculorũ appellat cũ palpebre inuertunt, vt i libro de præfagijs narrauit, ingens, || Sin icurua fuerit, aut liuida palpebra, aut labiũ, aut nasus, malũ.

Al. oleosam.

in Prog. cõ. 1. t. 13. 4. 193. c

Ibidem.

Ibidem. t. 14.

Ibidem. t. 15.

Ibidem. t. 17. & 18.

Ibidem. t. 12.

GALENI IN SEXTVM HIPPOCRATIS
DE MORBIS POPVLARIBVS
LIBRVM EXPLANATIONVM

SECTVM SECVNDVM

1 *Ilatare, Constringere Alia quidem, Alia vero non.*

Curationum & isti modi sunt contrarijs affectibus conuenientes: dilatare nanque densata oportet: dēfate autem, quę ultra decens amplificata sunt. Ideo secūdam syllabam huius vocis *σενυγρῶσαι* cum tenui spiritu non cum crasso legendum est: neq; enim cum hac dictione *σνγρῶν*, vt quis forsā putare posset, composita est: nam ignorat iste ab Ionibus angulium stenygron appellari. Huius autem rei testis locuples Simonides fuerit in his carminibus ita scribens: Non sanē quisquam sic umbrosis in montibus vir leonem timuit, neque parda-
lim, solus stenygro idest angusto, occurrens in tramite: idem enim significat, quod arctō. Arctan-
tur autem & dilatātur vltra naturalem modum interdum vasculorum quorundam aut membro-
rum sensilia oscula: plerunq; vero & ratione visilia tam in cute, q̄ in profundo corpore posita: Atque densata aperire & rarefacere mediocriter calefaciendo: patentia vero cogere adstringendo ac refrigerando opus est. Sed perfectum de his sermonem, sicut & de alijs curatiuis præceptis in libro de arte curandi faciendum habebitis.

2 *Succos Hos quidem expellere, Istos vero exiccare, illos autem addere: Ac partim quidem sic, partim vero non.*

Et in libro de succis istorum doctrinam accuratius traditam didicistis, quemadmodum & in nostris de curatione libris proditum est, Quod videlicet non nunquam redundantes humores sensibilibiter euacuare conuenit aut vomitionibus, aut clysteribus, aut purgatorijs medicinis, aut per lotia, aut per sudores, aut per venę scissionem, aut per ani sanguifluas vocatas venas, aut per vterū, aut scarificando: interdum vero digerere exterius adhibitis medicamentis oportet: ex quibus modis hunc exiccare appellauit, priorem vero expellere. Cumq; vtriq; commune sit euacuare, quod tertio contrarium erat, scripsit, ipsum addere vel imponere nominans, hoc est deficientes humores creare. Clarum est autem nos per cibos potusq; ipsorum qualitates idoneas & modum seligentes, vtq; concoquantur, digerantur, corporibusq; apponantur, procurantes istos reparare. Illud autem / partim quidem sic, partim vero non / & si non dictum fuisset, manifestum erat: interdum enim vno in homine aliqua particula in tumorem elata euacuationis, aliqua nutrimento carentes repletionis indigent.

3 *Extenuare, Crassum facere, vas, cutem, carnes, & alia: Et hæc quidem, ea vero non.*

Per vas totum corpus intelligēdum est: nā ipsum immodice crassum extenuare, & emaciatum plenius reddere, haud raro nobis propositum est: plerunq; vero non totū, sed aut carnes aliquas, aut cutem solam: interdum & humores, quos significauit illa verba adiiciens / & alia /. Illud vero / & hæc quidem, ea vero non / eo modo intelligendum est, quo proximum sermonem explanaui.

4 *Complanare, Exasperare, Obdurare, Mollire, aliqua quidem, aliqua non.*

Commune & in vniuersum medicaminum propositum cum ab ipso didiceris, singula omnia curationis præcepta consequi poteris. Nam si contrariorum contraria sunt medicina, præter naturam exasperata complanare, læuia exasperare opus erit. Asperantur sanē fauces plerunq; sensibilibiter, & aspera arteria, & os, & vniuersa cutis in scabiosis leprosisq; affectibus: & pustulis quibusdam milij granulorum instar, aliquibus minoribus, aliquibus maioribus. Asperantur quoq; & ventris partes plerunq; cum per ipsas biliosus succus merus copiosusq; excernitur, interdum vero & ex acribus erodentibusq; alimentis id sequitur. Atq; hinc euidentis est per medicamina asperitatem tollentia curationem esse faciendam: quod ipse / complanare / appellauit. Cōtra autem, atque hæc, se habent, quibus exasperatio conuenit. In cute quidem & circa barbæ capitisq; pilos id accidit: circa pilos quidem capitis, vt in alopecijs vocatis, & ophiali, & mydriasi: in barba vero, cum tarde vix que pili exoriuntur, in quibus & ipsi omnia medicamina ad alopecias facientia experti sumus. At in alijs corporis particulis, vbi sunt caua vlcera & integri sinus, absterforias medicinas infundentes locos illos exasperamus. Et ventriculū tenaci pituita refertum exasperantibus medicamentis non nunquam detergemus. Eiusdem generis sunt & pelli per sanguifluas venas purgationes proritantes. Quin etiam palpebrarum tubercula, græci sycofes vocant, prius aliquo exasperantes ita detractorijs medicamentis oblinimus: id que facimus, vt vlcerata tubercula in profundum vires medicaminum accipiant. Nouistis sanē in istis me marinarum be-
stiarum,

*
† AP. vbi agglutinare vlcerū labia aut integros sinus volumus.

A stiarum, quæ cete vocantur, coriis asperis, & sepię testis, & pumice vtentē: hisq; non præsentibus ipso paruo cyatho scalpelli angustum non latum extremū habētis. Verum ē achoras, & vocatos fauos, & myrmecias verucas, & quæcūq; id genus alia medicamētis discutere volumus, aut nostris vnguibus, aut duriore linteolo, aut aliquo ex antedictis prius mediocriter fricātes, deinde ipsis medicamina supdamus. Obdurare, mollire/: hæc nobis quoq; vsu veniūt, plerūq; in omni corpore, nō nunquā in parte vna. Nā eos, qui vniuerso corporis habitu subtumido & in hydropē vergēte sunt, duriores reddimus linteis prius fricantes, et aspera frictione vtētes, atq; in puluere exercētes: hæc autē non ferentes medicamentis emplasticis arefaciūt medici, & lauationis abstinentia & dictis frictionibus, pro viribus satq; paulatim eas augētes. Verū vnam interdū particulam ita affectam em ea quæ dixi, curabimus. In extremis autem membris potissimum id fieri assidue cernitur. Vicerum quoq; omnium, cum carne repleta sunt, cicatricem hoc modo facimus, durefcēs enim caro cutis naturā induit, cicatrixq; efficitur. Iterū per cōtraria, callosa, & in scirrhum versa phlegmonæ molliuntur: quæadmodum & obdurati lienis medela perficitur: Et crassefcētem cutem in affectu, quæ elephātē vocamus, & cicatrices, q̄ cōueniat duriores, remollimus: sicut molliores induramus.

5 B *Excitare, Stupefacere.*

Excitare sensum & motum in ijs, qui eos debilitatos habeant, non mediocrē vsu medicis præbere omnibus notum est. At stupefacere in solis vehementibus doloribus interdum ex vsu fuerit, cum medicamenta ex opio, mandragora, & alterco exhibemus: nam ipse dixit, Stupor vero moderatus dolorem soluit. Quod si quis potentioribus, aut pluribus medicamētis stupefacitorijs vtaur, refrigerantur extinguunturq; corpora.

6 *Et alia, Quæcumque Huiusmodi sunt.*

Illa dicit, quæ per contrarietatem antedictis similem fiunt, aut refrigerando, aut calefaciēdo, aut humectando, aut exiccando, † aut intrusa expellendo: † aut illud excidendo, quod toto genere inimicum est corpori: aut abscidendo, quod magnitudine naturalem modum excedit: aut contortum dirigendo, aut obstructū recludendo, aut reliqua quæcumq; in arte curatiua dicta sunt: Quorum omnium commune propositum est contraria affectibus adhibere.

† AP. aut elapsa reponendo.

7 *Deriuare.*

Curationum modos ad succos pertinētes hic docere incipit, in libro de succis accuratius descriptos: sed nunc quoq; reminiscentiæ causa narrabunt. Deriuationē sanē appellare consuevit Hippocrates, qñ succus aliquis euacuationis indiget, neq; per conuenientem regionē ferri inceperit, neq; tamen valde procul à conuenienti, neq; ad remotissimū locū: Vt si per lotij vias exire tetauerit vitata vesica, aut renibus: tunc. n. per aluū deriuare satius fuerit. Quæadmodū ē si per aluū vitatis intestinis ferri inclinauerit: contra. n. in istis succum euacuandum ad vrinarios meatus dirigemus. In mulieribus vero non nunq̄ ad vterum, aut è contrario interdū vteri profluuiū ad vring vias ac aluum, deriuabimus. At si in aliqua id genus euacuatione vomitum citauerimus, reuulsionem hanc nominat: vt si vomitus etiam retraxerimus, ad vterum, aut vesicam, aut sedem incitātes.

8 *Deriuare, Cedentem retrahere statim, Renitenti cedere.*

Consentaneum erat, vt deriuationi reuulsionem subiungeret, sicq; deinde quo modo quis optime reuulsionem faceret, edoceret. Sed Hippocrates reuulsionem silentio prætercēs, illico ad illud se contulit, quod bene reuulsuris humores male in membrum aliquod irruētes vtilissimum cognitu erat. Neq; enim semper in retrahentibus auxilijs permanendum est, sed aliquod tēpus, quod retrahentibus vacet, interponere oportet: vt succum, qui in affecto membro prius inhæserit, excerni permittamus: in mēbro enim remanens ipsum bifariam contristabit, & multitudine distendēs, & qualitate discrucians. At si humores in particulā prius illatos exire permiseris, ipsam dolore liberabis, faciliusq; reuulsorij auxilijs aliquid proficies, non amplius in se ipsum membro propter dolorem succos proritante vltra eam, quam à principio non recte acceperant, inclinationem.

D *Alium succum, non qui exeat, ducere: Exeuntem vero vnā effundere Facere simile, vt dolor dolorem sedat: Dissimilia, si sursum vergant elata, per inferna soluere: Et contraria idem, vt capitis purgatio, venæ incisio, quando nō temere detrahitur.*

Alium quidem succum non exeuntem ducere, ex ijs patet, quæ in aphorismis & in libro de succis tradita sunt. Nam si humor infestans excernatur, cum moderata est euacuatio, id nihil aliud curantem admittere oportet: quemadmodum si immodica fuerit, ipsum medicum aliquid facere necesse est, non nunquā euacuationis redundantiam supprimentem, non nunquam eius defectum incitante, quod ipse nominauit exeuntem συνηχουμέν, hoc est vnā effundere. Consuevit enim ecchymoses appellare ex vasculis effusiones & inanitiones: facere autem, idem, quod permu-

tare aut miscere, significare didicisti. Ambiguum vero est, utrum antedictis connectendum sit, E an deinceps dicto applicandum: utroque enim modo non proprie dici videtur: Atque ideo nonnulli ipsum tanquam consequens antedicta, cum illis coniunxerunt: deinde ab altero principio posuerunt / simile, ut dolorem dolor sedat. Verum alij sequentium principium hoc fecerunt / facere simile. Quam vero (ut dixi) utroque modo dictum neutro verisimile est, multi ad ipsius scripturam permutadam se conuerterunt: quemadmodum & alia, quęcunq; vno in nomine obscuritate continent. Et non nulli quidem per σ & ρ primam syllabam, secundam vero per γ & ι scribunt, $\sigma\rho\gamma\iota\sigma\alpha\delta\zeta$ i. irasci: alij primam syllabam per ϵ & ρ , secundam per γ & α , $\epsilon\rho\gamma\alpha\sigma\alpha\delta\zeta$ hoc est facere. Deinde aiunt, deinceps loco exempli additum fuisse illud / veluti dolorem dolor sedat. Sanę ita in multis codicibus scriptum reperitur: sed recte in Dioscoridis exemplaribus scriptum non est: videtur enim ab aliquo explanationi adiectum fuisse, postea vero inter auctoris ipsius verba ab libri scriptore fuisse insertum. Verum quod per γ & ι scriptum est, $\sigma\rho\gamma\iota\sigma\alpha\delta\zeta$ id est irasci, affectatum admodum, & ab Hippocratis elocutione longe alienum est, siue de nobis ipsis, siue de ijs, quę curantur, membris, siue de humoribus dicatur: nam ipsa veluti ad iram concitare, & ad expulsionem stimulare significari aiunt per hoc verbum, $\sigma\rho\gamma\iota\sigma\alpha\delta\zeta$. Sed hæc contemnenda exiliaque sunt, quemadmodum & reliqua omnia, quę incolumi rerum veritate de vocabulis disputantur. Quod si & ipsę res labefactentur, F huiusmodi a nobis scripturę fugiendę sunt: sicut hoc loco omnibus ferę interpretibus curationes quasdam interdum per similia fieri concedentibus, & non semper a contrarijs: quod ipse Hippocrates suspicatus aliquando quosdam opinaturos, vnicō exemplo eorum deceptionem indicauit in Aphorismis scribens: || Quandoque in neruorum distentione sine vlcere iuueni carnosō, æstate me dia, frigidā multā infusio caloris reuocationem facit: calor autem hæc sanat. Frigidum namque affectum neruorum distentionem simili auxilio se curare quispiam putauerit, si frigida ipsum aqua consperferit: id vero haud ita habet, nam retractionem caloris efficiens iuuat, quā nisi efficeret, summā noxam inferret. Atqui sicuti hoc auxilium frigidum esse cum videatur, calcaciendo non nunquam frigidum morbum neruorum distentionē tollit, ita alia contra calefacientia ex accidenti refrigerant, igneum calorem digerentia: de his vero mihi in omnibus de methodo curatiua libris late disputatum est, per auxilia affectui aduersantia semper curationem fieri declaranti. Sed qui maiori dolore minorem curari arbitrantur, mirifice falluntur: neque enim dolor dolorem curat, sed remedium, quod cum dolore affectum doloris auctiorē delet. Nam alibi didicisti, nulli symptomati primario, sed ipsum creanti affectui, curationem semper deberi. Quod si quis neuiquam primo, sed interdum ex accidenti similia similibus curari per media illa, quę primo contraria sunt, dixerit, iste vera dicit: idque G ita esse & ex libro de ratione curandi per scientiam didicisti, & adhuc ex nostris in Aphorismos commentarijs. Quod vero aliqui dicunt quempiam coxa adusta, ut in coxendicis morbo contingit, dolore dolorem sanauisse, nimirum perspicue absurdum est: neque enim a dolore, sed ab exultione, cui forte dolor adiunctus erat, ægritudo sanata fuit. Nam si quispiam contudisset, aut secuisset, aut quocunq; alio modo dolorem membro intulisset, nequaquam ipsum sanare potuisset: atqui si dolor sanitatis auctor esset, vndelibet excitatus coxendicis morbum tollere debuisset. Eodem modo & dentem dolore vexatum si quis euellens hominem dolore liberet, non per dolorem in extrahendo dente concitatum, sed per extractionem, cui dolor coniunctus erat, id assecutus fuit: quoniam si citra dolorem etiam dentem eximere potuisset, pariter ægrotans a dolore liber euasisset: quemadmodum si & absque euulsione quis dentem premens aut quatens dolorem iritet, dolorem quidem acerbiorē reddiderit, nihil tamen leuamenti attulerit. Vtrinque apparet igitur, quantum in ipso est, inutilem dolentibus esse dolorem. Etenim per auxilia anodyna vocata, hoc est dolorem sedantia, multa dolentia membra sanantur: in alijs vero plerunque dolores magni per exterius adhibita illati ex aliquo affectu dolentibus nullum laxamentum præbuerunt. vnum enim solum est, quod medeatur, quod affectum vtcunq; siue citra dolorem, siue cum dolore excindit: dolor vero suapte natura non dolorem sedare, sed contra omnino iritare idoneus est. Hoc igitur exemplum euidenter falsum est: verum ad alterum quoddam eorum, quę isti dicunt, transeuntes, illius quoque absurditatem contemplemur. Dicunt igitur vomitum vomitu, & acri clysteri mordaces deiectiones sæpe curari. Est vero & in hoc casu vna sanę curatio affectum excindere, ob quem vel nauseabundi sunt, vel crebro intestinorum morsu stimulatī ad exonerandum ventrem consurgunt. Id autem, ut didicisti, bifariam fit, vno quidem modo nobis eos humores euacuantibus, qui & nauseam stomacho, & intestinīs morsum inferunt: altero autem eos concoquentibus, & in optimam qualitatem mutantibus, aut contemperantibus. Ostensum vero est & in his medicationem per contraria fieri: nam prorsus euacuare alienum naturęque inimicum humorē, eiusdem retentioni contrarium est: & qualitatis mutatio per contrariam qualitatem fit. Ceterum huiusmodi quęstionis agitandę hic locus non est, cum in oibus curatiuę methodi voluminibus semper a contrarijs curationē fieri demonstrauerimus. At, quā sæpius Empiricorū Methodicorumque rationibus adducti quidam hoc medicinę fundamentum impugnare atque euertere conantur, rationes proxime dictis similes afferentes, fortasse melius fuerit, postquam presentis libri explanationē absoluerō libellum aliquem componere, in quo apertissime demonstretur, contraria sola, primo atque

5³. Aph. 21. Ex.
ord. 39. b

A atq; per se, contrariorum esse remedia: ex accidenti nãq; caluús medicus caluum egrotantem, simili similem medicari potest, & oblongi acutiq; capitis medicus oblongi acutiq; capitis egrotãtem, & claudus claudum. Futuri autem libri inscriptio talis erit, Quod recte ab Hippocrate dictum sit || contrariorum cõtraria esse remedia. Nũc iterum ad propolite vocis declarationem reuertamur, in qua per ε & ρ primam syllabam in veteribus codicibus scriptam esse, & hanc vetustissimos interpretes agnoscere dicebamus. Hanc vero & Dioscoridis sectatores seruauerunt, quamuis multas ex antiquis scripturis permutarent. Hippocrates igitur vt per commentarium sibi ipsi, quem admodum & alia multa coniecturaliter ac breuiter, ita & hoc forte scripsit / facere simile /: cũ prædixisset, non nunq̃ melius esse ijs, quę vacuantur, auxiliari, subdidit / efficere simile / hoc est, cõmiscere cum eo, qui bene euacuetur, humore alium similem. Possumus autem & quod sequitur / dissimilia / in eandem sententiã interpretari: etenim dissimiles quoq; humores vna cum ijs, qui cõgrue euacuantur, exhaurire conuenit. Siquis aut̃ / operari, vel efficere / ita explanare velit, hoc est, mutare, & alterare, & concoquere, ita quoq; medicinalem sententiã sermo habuerit. Si enim succus aliquis merito excernatur, συνεκχυμῶσαι τέτω i. isti similes reddere, vnaq; euacuationis indigentes succos excernere cõuenit, siue ipsi aliquo modo similes, siue dissimiles sint. Possumus quoq; B & sermonẽ diuidẽtes, finẽ prioris facere / efficere simile /: posterioris aut̃ rursus principiũ hoc statuere / dissimilia si sursum vergãt elata per inferna soluere /: vt huiusmodi sententiã sit, Humores mēbris in totum dissimiles sursum versus petẽtes deorsum trahere: si vero deorsum vergant, sursum reuellere: nobis ea dissimilia dicta esse intelligentibus, quę a locis aliena sunt. Eodem modo & alterã scripturã explanabimus, vbi prima dictionis syllaba per ο & ρ scripta est. Nã / iritare simile / id significare dicemus, vt s. vnusquisq; nostrũ vt humores effundãtur eque, atq; ij, qui euacuantur, efficere debeat: pariter aut̃ & dissimiles similes reddendi sunt. Sed forsã (vt non nulli crediderunt) hoc verbũ iritare per translationẽ ab aialibus turgentibus, hoc est in venerẽ concitatis dictum esse poterit: ita enim ipse vt̃ videtur, cum dixit in Aphorismis, || Medicari in valde acutis, si turgeat, eodẽ die. nã in humoribus ad exitũ paratissimis, & ad euacuationẽ properantibus, in proxime dicto et in alijs aphorismis hac voce / turgere / vt̃ videt. Ita igitur & hoc loco, aiũt, par est ab eo de humoribus / iritare / dictum esse, hoc est, ad expulsionem habiles ipsos efficere. Rursus itaq; ab altero initio ad aliquod vtile, quoad eius fieri potest, orationẽ conuertamus. Postq̃. n. dixit / sursum elata, deorsum soluere, & cõtraria itidem / elata quidem idem, quod concitata significare putandũ est: vt de primo affectus exortu ipsi sermo fiat iubẽti ad cõtraria loca statim retrahere, deorsum quidem in ijs, quę superius ortum habet, sursum vero in ijs, quę inferius: vt eadẽ regula vtẽtes opem feramus, & ad differẽtia loca abducamus. Igitur ¶ si in pedes & crura fluxionem decũbere senserimus, ex cubiti venis sanguinem mittemus, aut vomitu purgabimus: non (vt quidam putant) nequaquã sursum retrahendum est, licet ad inferiora prouentibus succis magnus aliquis in ipsis morbus futurus sit. Potest aut̃ intelligi et illud / sursum elata / de humoribus superiora petẽtibus, vt ea vox / elata / magis proprie dicta sit: snia vero & nunc cadẽ remanet. Humores nãq; sursum elatos, hoc est, sublime petentes deorsum versus retrahere haud recte impetũ faciẽtes oportet, & contra decurrẽtes in oppositũ ducẽdi sunt: vt in capite vitiatõ purgatione per aluũ, & sectione venę cubiti vtendũ est: vtrunq; n. euacuat, retrahitq; deorsum. Verisimile autẽ fuerit & contraria ab ipso in huiusmodi sensum dicta esse: Superius elatos humores & creatos affectus ad inferiora statim ab initio retrahere cõuenit, & cõtraria his deinceps facere, quod est a loco euacuare: vt in capite, posteriora capitis dolẽtem recta frontis vena incisa iuuat: quę locale remediũ est.

In lib. de Flatibus.

4^a. Aph. 10. Ex. ord. 28. c

A. f. 13. l. 1. c. 103. c

10 Abscessus veluti bubones, Signum quidem sunt Germina habentium, tum aliorum, tum præcipue viscerum: Maligni autem sunt hi.

D Galeni explanatio desideratur.

10 † Spiritus Parui, crebri: magni, rari: Parui, rari: crebri, magni: Extra magni, intus parui: Intus magni, extra parui. Hic extendens, ille vogens: Duplex intro Reuocatio, vt superinspirantibus. Calidus, frigidus.

† Snia hæc diffuse explicatur in 3. lib. de difficul. resp. ca. 3.

¶ ¶ || Spiritus autem creber phlegmonem in partibus supra interseptum significat. Magnus vero, & longo temporis interuallo post rediens delirium ostendit. Frigidus vero si ex naso & ore prodierit, iam valde perniciosus est.

¶ ¶ Prog. cõ. 1. t. 24. 4^a. 194. h

10 Medicatorium Oscitationum Continuarum Longa Spiratio est.

Hunc sermonem etiam in secundo de popularibus morbis libro declarauimus.

11 In Abstinentibus à Potu & vix breuis Spiratio.

Quemadmodum in secundo de popularibus morbis plurimi codices verba ita scripta habent / in abstinentibus à potu & vix longa spiratio / ita hoc loco, scriptum est / breuis spiratio /. Satis autem à nobis de vtraque lectione in commentarijs illius secundi libri actum est.

Tertia Classis.

xxx iij

Secundum

- 12 *Secundum Rectum & Costarum dolor, & Præcordiorum contentiones, & Lienis elationes, & ex Naribus Eruptiones, & Aures secundum rectum: Horum plurima huiusmodi & in Oculos.*

In plurimis exemplaribus lectio, vt nunc scripta est, reperitur. Raro aut & hanc inueneris / secundum rectum & costarum doloris, & præcordiorum contentiones, & lienis elationis, & ex naribus eruptionis / quæ & ego lectione & medicinali & dilucidam approbo. Nihilominus & quod ab altera lectione significatur, idem est: & antea in secundo de morbis popularibus hunc sermonem enucleauimus. Hoc loco quidem abundat id, quod de auribus et de oculis additum est, ut potest & his partibus regulæ / secundum rectum / dicenti subiacentibus, quemadmodum & alia membra, dupliciter: interdum enim ex se ipsis in alias quasdam partes materias secundum rectam regionem propellunt: interdum vero ab alijs membris patientibus in aures aut oculos humores transmittuntur.

- 13 *Vtrum igitur omnium, aut Quæ quidem ab Inferis sursum, qualia quæ iuxta maxillas, aut etiam oculum, aut etiam aurem: Quæ vero à Superis deorsum non secundum rectum. Atqui & in Angina rubores, & costarum dolores secundum rectum.*

In secundo de morbis popularibus non est adiecta hæc dictio per quam dubitat, vtrum ex inferioribus in superiora abscellu facto semper membri rectitudo vtiliter seruetur: ex superioribus autem in inferiora corrumpantur ac fiant quidam non secundum rectam regionem abscellus. Ignoratum vero est, vtrum secundi de popularibus morbis libri sententiæ prius, an istæ, scriptæ fuerint: neque enim quod ille secundus, iste vero sextus liber inscriptus sit, ex eo illius sententiæ prius scriptas fuisse putandum est. In illis enim, quæ ab ipso, vt diuulgarentur, scripta sunt, rationabiliter huiusmodi ordo apparet: in commentarijs autem non itidem. Scripta namque ab Hippocrate in diuersis vel chartis vel tabulis eius filium Thessalum collegisse aiunt, duosque hos libros secundum videlicet, atque sextum integrasse: non nulli & quartum addunt. Primum vero atque tertium, vt egerentur, compositos esse conitatur. Atque ideo quidam dicunt, si quæ in secundo libro continentur, prius: ea, quæ in sexto, posterius scripta sunt: Hippocratem par est, cum postea abscellum in inferiora non e regione vtiliter factum vidisset, ita præsentem sententiã conscripsisse: sin autem hoc loco dubitans, posterius ea, de quibus dubitauit, diiudicans, constanter in secundo de morbis popularibus libro sententiã tulit, illis potius credendum est. In his igitur, quæ nunc scribit / atque & angine rubores, & costarum dolores secundum rectum / de transmutatione non ex costarum morbo in anginam, sed ex angina in costarum vitium, sermonem esse intelligendum est. Hæc enim à superioribus in inferiora fit, de qua ambigens prædixerat / quæ vero à superioribus in inferiora, non secundum rectum /. Hæc itaque cum sibi ipsi obiecta subintulisset, postea ea infert, quæ in sequenti oratione ita se habent.

- 14 *An & ea, quæ Infra Iecur, aut Supra distribuuntur, Vt quando in Testes & Varices.*

Angina laborantibus costarum dolores secundum rectum fieri præfatus, deinceps quærit, in abscellibus ad inferiora corporis depulsis semper situs rectitudo seruetur nec ne, quemadmodum in proximo ante hunc sermonem in dubium reuocauit. Sed ibi dixit / abscellus, qui ad inferiora / nunc dixit / abscellus infra iecur / superiorum inferiorumque omnium corporis partium iecur, vt videtur, terminum statuens. Ipsi enim deuexum transuerso septo adnexum est: quocirca & quæcunque supra iecur sunt, hæc eadem & supra septum extant, cor scilicet, pulmo, & hæc ambiens pectus, adhucque multo magis collum & caput: reliqua omnia in inferioribus corporis esse dicuntur. Eorum etiam, quæ superius sunt, si inter se conferantur, aliqua magis supra sunt, aliqua minus. Nobis vero est consuetudo in omnibus ita dictis, interdum quod minus supra est, infra esse dicere, vt ad superius ipso comparantibus: quod autem minus infra est, & id inferioribus comparantes, superius esse diximus. Ac propter huiusmodi locutionis incuriam consuetudine longinqua confirmatam nois ambiguitas quedam atque confusio in sermonibus oritur: quæ memoria complectentes, cum Hippocratem dicentem audiuerimus ab-
2. Epid. sect. 1. scellus in inferioribus corporis partibus obortos meliores esse, considerare debemus secundum quem significationis modum / inferius esse / acceperit: simulque membrorum dignitates definiemus. Ideo namque vt plurimum abscellus in superioribus excitati difficilius sunt, quod membra illa maius, quam inferiora, discrimen afferunt, cum utraque eodem affectu vexata sunt. Siue enim cerebrum, siue guttur, aut gula, aut pulmo, aut pectus, aut cor inflammata sunt, mortifera ægritudo est: membris infra iecur inflammatis pauci admodum pereunt, potissimum si recta curatio adhibeatur. Quin et iecoris ipsius deuexum concauo longe periculosius est: & non nulli ipsum inter superiores corporis totius partes, quemadmodum & os ventriculi, reponunt. Hæc itaque à nobis obiter dicta sint, & si non præter propositum sint. Reliquum vero explanationis in propositum sermonem deinceps absoluiamus. Quærere namque videtur Hippocrates, vtrum quæ infra iecur ex superioribus delabuntur, vt in testes & varices, e regione fieri melius sit: aut, licet non e regione fiant, superiorum tamen partium vitijs æque auxiliari queant. In non nullis planè neque an e regione facta sint, dignosci potest, vt quod varices e regione facto abscellu furorẽ curauerint: neque enim perspicere licet, in dextris ne cerebri partibus, an in sinistris, affectu oborto in furorẽ acti fuerint: quemadmodum neque si diutius tussientibus sine lateris dolore abscellus in testiculum fiat. Atqui forsitan et in his lo-

Ac i recta oppositio seruatur, etsi vtra pulmonis aut cerebri pars affecta sit, haud certo sciamus: quin & melancholiam sanguinis per venas sedis effusio plerunq; sanare potest, neq; tūc nobis loci passi rectam oppositionem cognoscentibus. Sanguinis quoq; ex vtero copiosum profluuium multos curare morbos oibus in aperto est: sed neq; hic an ex dextri vteri venis, an ex sinistri, an ex vtroq; excretio facta sit, agnoscere possumus. In his itaq; affectibus cognitu difficilis est, aut oino ignota, languentis membri recta oppositio: in quibus vero ipsam dignoscere licet, & in ijs Hippocrates, vt videtur, considerandum esse ait, num semper ex abscessibus ad inferiora trāsmutatis meliores illi sint, qui secundum rectam oppositionem fiunt.

15 *Consideranda Hæc, Quò, & Vnde, & Propter quid.*

Solis ne vltimis, an omnibus antedictis de abscessibus è regione & non è regione factis hoc subiunctum sit, in incerto est. Quod dicitur autem, ipsum huiusmodi est: Considerandum esse inquit & locum, in quem abscessus decubuit: hoc enim ex ea voce /quò/ significatur: et membrum, ex quo, et hoc ea vox /vnde/ significat: preterea causam, propter quam abscessus oboritur, hoc rursus duæ illæ dictiones /propter quid/ ostendunt. Scire nanq; oportet nūquid à natura concocto morbo, aut vexante humore adhuc crudo ex vno membro in alterum delapso, abscessus obortus sit. Possit item aliquis & hunc sermonem ab antedictis separare & deinceps dicendorum initium facere hunc in modum,

16 *Consideranda Hæc, Quò, & Vnde, & Propter quid Venæ temporum non firmæ, neq; Viriditas splendida.*

Dicebam & hunc in modum totum sermonem diuidi posse, quemadmodum & alio quodā modo, eo videlicet /venæ temporum non firmæ, neq; viriditas splendida, si spiritus in ipsis relinquat/ & alia deinceps. Nisi enim /viriditas splēdida/ in oratione interiecta esset, multiformiter diuidi posset, quippe quod commentarius, non liber sit: superius enim intellexisti de hoc. Hoc autem interiecto /viriditas splendida/ adhuc etiam magis obscura oratio reddita est. Alibi enim etiam superius diximus, vbi hæc vox /viride/ scripta est, qualis nam per ipsam color significetur, non posse manifeste intelligi, quemadmodum neq; si /chloasma/ scriptum sit, vt non nulli scribere consueverunt. Videmus enim etiamnum hac tempestate, vt in Co ipsa Hippocratis patria, ita & in tota nostra Asia viridia quidem appellari olera, & arbores, & stirpes, veluti *χλωρα* id est herba: & pecudes Græci *χλωράζειν* dicunt, quòd significet herbas verno tempore pabulari. Dicunt quidem & homines quosdam virides, non q; herbæ similem colorem habeant, sed potius pallidum. Incertum est igitur, vtrum Hippocrates subpallidum colorem viridem atq; herbaceum dixerit, quod permultis accidere conspicitur: an herbæ coloris similem, quod perraro accidisse visum est. Igitur, cum vox hæc per se obscura sit, adiecta hac dictione /splendida/ maior adhuc obscuritas oritur: difficile nanq; est excogitare, quid nam per hæc verba significare voluerit /viriditas splēdida/. Atque iccirco non nulli interpretes hanc omnem obscuritatem euitare cupientes hoc modo scripserunt /neq; color splendidus/: intelligendumq; esse aiunt splendidum de egrotantis nativo colore: ita quoq; & Sabinus opinatus est.

17 *Venæ Temporum non firmatæ, neq; Viriditas splēdens, si Spiritus intus relinquatur, aut Tussis arida, nō ferina, In Articulos decumbere. Expectare secundum distentionum rectum incessum, quæ in ventre fiunt.*

Iam dixi & sine prima huius sermonis parte, istam per se hunc in modum legi posse / si spiritus intus relinquatur/ & quæ deinceps scripta sunt. Spiritum vero nūc intelligemus eum, qui, quàm naturaliter conueniat, maior sit, vt oratio in hunc modum se habeat: Si in morbo aliqui subleuati temporum venas habeant non firmatas, hoc est latius distentas, & non genuinus color sit, ac reliqua deinceps enarrata, istis in articulos abscessus expectandus est. Quæ sequuntur vero huiusmodi sunt, primum quidem hoc /arida tussis/: secundum autem illud /nō ferina/. Aridam tussim eam, per quam nihil expuitur, appellare mos est. Istud sanè ita in libro accurate composito conscriptū, auctorem enigmatica locutione gaudere aperte demonstrat: at sibi ipsi adūbrationem quādam per commentarium scribentē nullus iure vtiq; reprehēdat: multa. n. sic nobis ipsis p̄ quasdā notas designare cōsueuimus. Forfan igit & nunc sibi ipsi hæc scripsit Hippocrates de pluribus affectibus sermonē faciens, hoc quidē loco de tussi arida in pulmonum & coltarum inflammationibus: nam & hæc vox /spiritus/ illis astipulatur: sed superius dicta, cum de ijs, quæ in facie contingunt, scriberet, de febribus calidis & perurentibus intelligenda sunt: ceterum & illa de peccioris pulmonumq; affectibus dicta esse possunt. Integra igit oratio talis erit: Si diutius vnà cum antedictis tusses aridæ sint, abscessum in articulos expectare cōuenit. Sed cōditionē quandā tussibus obscuram adscribēs questionē alteram excitauit, quæ nam sint ferinæ tusses. Nō nulli sanè lūbricos intestinorum, cum ad ostiolū ventriculi repētes ipsum mordeant, aridas tusses excitare aiūt: quod si re vera ita accideret compertum foret, nulla prorsus quæstio esset: sed millies absq; vlla tussi lumbricos os ventriculi infestantes vidimus. Quocirca plures explanatores ad alias interpretationes se cōuerterūt: Quidā hanc vocē /ferinæ/ de phthificis dictā esse volētes, qm̄ ipsorum vngues, vt ferarum, incuruantur:

in Prog. cō. 1. t.
3 4. 4. 201. b

tur: Non nulli de maligno morbo: in iudicatorijs nanq; abscessibus, vt crudum, ita & sanabilem esse morbum oportet: concoctus enim citra abscessum solutionem nunciat: perniciosus autē neq; vllum iudicatorium abscessum fore promittit. At si diutius et crudus morbus perduret neq; malignus sit, tunc aliquem fore abscessum expectandum est. Quod autem crudus vnā & malignitate carens diutius morbus perseuerare debeat, vt abscessum fore sperandum sit, manifeste ipse in libro de Præfagijs ita scribens manifeste declarauit: ¶ Quicumq; sanē lotia tenuia & cruda multum temporis fecerint, sin alia perdurationis signa adsint, in istis abscessum ad partes intersepto inferiores expectare oportet. Erit itaq; tota oratio huiusmodi: Si aliquis pectoris, aut pulmonis morbus crudus permaneat, nihilq; malignitatis habeat, abscessus expectandus est. Quod crudus sit, signum est arida tussis: nam siquid expuant, concoctionis indicium est. Id autem, quod expuitur, si liquidum ac tenue sit, mediocris: si crassum, perfectæ concoctionis nota erit. Verum de his & in commentarijs librorum de ratione victus in acutis, & in libris de iudicationibus, vberius disputatum est, neq; minus etiam in libello de quatuor morbi temporibus. Sed quod in calce huius partis adiecit dicens /distentionum, quæ in ventre/ plurimi quidem cum antedictis copulant: non nulli vero & per se solum propriam habere sententiam asserunt. Igitur si quidem cum antedictis coniungentes legerimus sermo talis erit: Cum ex antedictis abscessum fore speraueris, ventris distentiones pretere rea conspice: ex his enim comprehendere poteris, vtrum in dextram corporis partem, an in sinistram, morbi abscessus futurus sit: huiusmodi nanq; distentiones secundum ipsarum rectum situm abscessus fore nunciant. Quod si iterum istud per se aliquis legat, secundum earum, quæ in ventre fiunt, distentionum rectum situm, sententia hæc erit: Quemadmodum in spirabilibus instrumentis crudo morbo, & sanabili, laborantibus abscessus fieri cernimus, ita & in ventris partibus incidere comperies: erunt autem & ipsi è regione passorum membrorum.

18 *Ita vero se habent ex his Plurimi, & valde Rubentes, & naturaliter Albioris modi: Neque de naribus Sanguis erumpit, aut paucus erumpit.*

Subintelligendum planè est ipsos in morbis facies valde rubicundas habere, ac naturaliter albioris esse coloris: siquidem multi in morbis salubriter longis, cum futurus abscessus est, facie diu rubescunt, præcipueq; si secundum aures excitari debeat. Quibus vero ita se habentibus facies valde rubescat, declarauit inquiens huiusmodi homines albioris esse coloris: nigrioribus enim natura, & si non nunquam sanguis in facie exuberet, non tamen euidenter apparet: at in alba corpora & in ista externa cum exiguum quippiam alterius coloris inciderit, statim omnibus conspicuum est. Hoc quidem ipsi adiectum est. Sed orationis continuitas talis fuerit: Istis valde rubentem faciem habentibus cum salubris aegritudo perdurat, per abscessus iudicationem fore sperandum est, nisi de naribus sanguinis profluum redundantem sanguinem euacuatione præuertat, qui in aliquem articulum impetum facturus erat. At quibuscunq; ita habentibus vt diximus, aut nihil penitus sanguinis, aut modicum, neq; morbi magnitudine dignum effluxerit, hunc in modum abscessus eueniunt.

19 *Atq; Si quidem effusus intus Relinquitur, Paratus est.*

Nisi ea coniunctio /quidem/ scripta fuisset, perspicua narratio esset. Nam cum dixisset faciē valde rubicundam habentibus nō effuso de naribus sanguine, aut pauco effuso, abscessus excitari, merito subiunxit, si effuso aliquid relinquitur, ad abscessum morbus paratus est. At quoniam ea coniunctio /quidem/ adiecta est, subintelligere præterea conuenit /sin autem intus aliquid non relinquitur, abscessus nō erit/. Non solum autem in commentarijs, quos sibi ipsi homines conscribunt, huiusmodi locutiones inuenire licet, sed etiam in libris accurate scriptis, vt cōiunctione /quidem/ præposita, nihil præterea ipsi respondens subiungatur. Id autem maxime Dioscoridis sectatores H animaduertisse nouimus: quippe qui se magis, q̄ alios, grammaticæ peritos esse iactāt: & veterem lectionem tuentur, quam omnes explanatores agnoscunt, & omnes codices retinent. Aut si coniunctio /quidem/ planè superuacua visa fuisset, ipsam expungere q̄ in hanc vocem /non/ conuere maluissent. Hæc enim locutio /& si non effusus intus relinquitur, paratus est /secum ipsa pugnat, hac voce /intus relinquitur/ ea, quæ non in totum, sed ex parte euacuata sunt, significante: ea vero /& si non effusus/ contrarium indicante, sicut & hac, copiose fluxisse. Quemadmodum igitur hoc loco /intus relinquitur/ dicere non conuenit, ita et neq; vbi nihil profus effluxit. Nam nisi de vexante humore, intus relinqui, dictum esse, vt non nulli voluerūt, acceperimus (isti enim ad morbum orationem referunt) quod in sanguinis parcis effusionibus accidere solet, hæc pars /intus relinquitur/ insinuat. Effusio enim sanguine, sed non quantum satis est, imperfecte morborum iudicationes fiunt, in quibus istud /intus relinquitur/ dicere conueniens est.

20 *Situs Intus relicta, & Oris exiccatio, & Insuauitas, & Inappetentia eadem ratione.*

Quando finita febre aliqua symptomata remanent, aliquid intus relinqui morbi reliquiarum dicitur.

A dicitur. Hippocrates igitur eorum exempli causa meminit, quæ inter remanentia principatum obtinent, sitis videlicet, & oris siccitatis, & insuauitatis, & inappetentiæ i. priuationis appetitus. Quare huiusmodi sermo id, quod in antecedente comprehensum est, enucleat, vbi aiebat /et si quidem effusis intus relinquatur/. Bisariam enim intus relinqui intelligimus, vno quidem modo humorem morbi auctorem, altero autem morbosum affectum: nunc morbosus affectus intus relicti signa explanat.

21 *Febres autem Non acutæ Eiusmodi sunt, sed Reuertentes.*

Et hoc vnum ex iis est, quæ ad futurorum abscessuum præfensionem faciunt: siquidem acutæ febres cito iudicantur, & per excretionem ex toto consumuntur: non acutæ autem, quæ reuertentes nominantur, & diuturnæ sunt, & imperfectas solutiones habent: postea rursus exoriuntur, et per secundam in abscessum expulsiōnem integre solvuntur.

22 *Quæ Relinquantur post iudicationem, Recidiuam facere consueverunt.*

Hic idem sermo & in secundo de morbis popularibus libro scriptus est, & post hunc alij ad eum B vsq; /quæcunq; tertianæ naturam habent/ quos supra declaratos præteribimus.

23 *Quæcunq; Tertianæ naturam habent, His Nox ante accessiōnem Molestia est.*

Quas nam febres tertianæ naturam habentes intelligat, explanatū fuit, † semitertianas videlicet, & extensas tertianas. In vno enim solo recētiore medici cōcordāt, dum prædicta vocabula enucleant, in exquisitis scilicet tertianis, q̄ intra duodecim horarum spatiū tertianæ exacerbatio circūscribitur, reliquæ aut horæ febre vacant: de methodicorum nanq; monstruoso semitertianarum nominis abusu neq; vlla mentio faciēda est. At si exquisita tertiana minorē, q̄ duodecim horarū, accessiōnem habet, cuius accessiō quindēcim horarum spatium continet, ea tertiana simpliciter absq; vlla adiectione vocabit: ac, si quis accuratius loqui velit, tertiana non exquisita. Atqui si ipse Hippocrates pronunciauit, † Febres, quæcunq; non intermittētes tertio quoq; die vehementiores euadunt, oēs male: quocunq; aut modo intermittant, nullū instare periculū signū est. oēs tertio quoq; die exacerbatae, in integritatē aut desinentes, discrimine vacabunt. Quod si mentē Hippocratis sequētes has discrimine vacare dixerimus, semitertianā vero ipse non sine discrimine esse cognouit, ex intermittentiū numero febris ista non fuerit: Sed febres, quarū integritatis tps non breuius horis viginti quatuor est, oēs simpliciter tertianæ vocabunt: quibus vero integritatis interuallū hoc tpe breuius est, exacerbationes vero longiores, istæ protensæ tertianæ dicunt. Verū cum quatuor oia interualla sint, oīno ad tria vsq; perueniunt s̄m eū, qui tertio quoq; die fit, circuitum. Duo nāq; dies duarq; noctes inter duas accessiōnes interponunt in oibus illis, quæ tertio quoq; die exacerbantur: raro aut febrē vltra tria interualla exacerbata, et ad integritatem finientē reperiet: quam Agathinus magnam semitertianā appellare cōsuevit, quemadmodū illam mediā, cuius accessiōnis integritatisq; tpa æqualia sunt: cuius accessiōnis tēpus breuius est, & cui intra quatuor & viginti horarū spatium accessiōnis tēpus concluditur, hanc paruam semitertianā vocat: quare neq; tertianā, neq; protensam tertianā, vnquam noiat. Nā si exacta tertiana duodecim horas non superat, has autem superans illico † longa tertiana est, nulla erit tertiana simpliciter: adhuc vero magis neq; extensa tertiana: quibus haud politis neq; exacta tertianam noiare necesse fuerit: cum nulla enim sit non exacta, adiectione hæc vana erit. Quoniam igitur pacto † exquisitā tertianam Hippocrates appellare consuevit, cū tertianam simpliciter appellare liceret, siquidē ea sola tertiana est, quæ duodecim horis breuiorem accessiōnē habet: Cōstat igitur hanc ab eo exquisitā tertianam esse vocatā, adhucq; magis eam, quæ et alias notas à nobis in cōmentarijs de iudicationibus scriptas habeat: simpliciter vero tertianā vltra duodecim horas extensam accessiōnem habentē: q̄ si quatuor & viginti horas excesserit, tertianā longam, aut extensam hanc appellabimus. Quæ vero vltra tria interualla exacerbationē producat, raro in vocatā integritatem desinere inuenietur: verū neq; semitertianā statim istam vocabimus, si neq; repetitiones horridas faciat, neq; altero die accessiōnē alteram sine repetitione habeat: hæc quidē semitertianā appellabimus. Sed si qua febris tertio quoq; die exacerbet, neque p̄ minimū interuallū ita mitescat, vt in eo febricitas prope syncerā integritatē esse videat, hanc acutā febrē noiabimus id ipsum, quod est, de ipsa dicentes, q̄ videlicet tertio die exacerbatur. Sola igitur adhuc ex his, quæ tertio die exasperantur, tritæophyes, hoc est tertianæ naturam sapiens, nominabitur: quæ fermē in integritatem remittitur. Siquis vero & alias oēs acutas febres, quæcunq; alternis diebus iriātur, tritæophyes nominare velit, forsan & ipse non sine ratione in hanc sententiam descendisse videbitur: non tamen quampiam ex febribus in integritatem desinentibus ab Hippocrate semitertianam vocari concedemus: istæ nanq; securæ sunt, semitertiana vero periculosa: inter quas tritæophyes appellatæ mediæ sunt, quas noctē ante accessiōnē molestā habere dicit: prorsus enim hoc ipsis proprium est, extensis vero tertianis non omnibus. Ceterū vt ne molestia afficiat sæpius de semitertianæ significato scribens, interrogantibusq; respondens, vnum hac de re libellum separatim cōposui. In libris sanē aphorismorum nullam de febribus, tritæophyes

† Al. vbi de semitertianis, & de extensis tertianis, disputatū est. Vide hæc pag. d. et supra pag. 110. e. f. & 119. d

4^a. Aph. 43. Ex. ord. 3. 2. c

† AE parua semitertiana.

4^a. Aph. 59. Ex. ord. 3. 3. g

quæ

1^a. Aph. 13. Ex. ord. 12. c

quæ vocantur, mentionem Hippocrates faciēs absolute dixit, || Quibuscunq; iudicatio fit, his nox E molesta, quæ ante accessionem: subsequens autem, tolerabilior plerunq; iudicationem vero alii qui eam intellexerunt, in qua repentina quedam atq; insignis mutatio fit: aliqui simpliciter accessionem significari voluerunt. In omnibus autem ferme tertio quoq; die accessionem habentibus febribus præter exquisitas tertianas nox ante accessionem re vera molesta esse solet. Quod si & in exactis tertianis id non nunquam eueniat, iudicationem sequenti die futuram portendit, potissimumq; si & reliqua futuræ iudicationis indicia consentiant.

24

Tusses Aridæ parum iritantes in febribus ardentibus, & si non secundum proportionem, siticulosæ, neq; lingua ualde torrefactæ, non ferino, sed spiritu. Constat autem. Quando enim loquuntur, aut os hiat, tunc tussunt. Quando non loquuntur, neq; hiant, non tussunt: Hoc uero in febribus laboriosis maxime euenit.

4^a. Aph. 54. Ex. ord. 33. c

Et in aphorismis de iisdem hoc pacto scripsit: || Quoscunq; diutius tusses aridæ parum iritât in febribus ardentibus, non admodum siticulosi sunt. Id igitur / non admodum siticulosi / idem significat, quod non secundum proportionem siticulosi. In ardentibus nãq; febribus sine arida tussi magnopere sitiunt: q; si tussis arida accedat, siti quidem carere non possunt, sed ipsorum sitis acrimonia retunditur, ut aliquantum planè, sed non secundum febris magnitudinem sitiant. Illud autem, F parum iritantes tusses excitari, non frustra adijcitur: nam uehementes si fiât, pectoris pulmonisq; partes calefaciunt, atq; inde febrem sitimq; adaugent: ac, si pusillæ tusses sint, et per longiora intervalia excitentur, tantisper membra commouent, dum in ipsa humor aliquis delabatur: atq; ita euenit neq; tusses uehementer agitare, neq; febrem accendere, humoreq; particulas irrigare, ad ipsas modica tussi commotas defluente, propter quem laborantes minus siticulosi reddentur. Siccis autem tussibus ex aliqua etiam morbi malignitate nascētibus, quam deinceps qualis nam sit dicam, ab eis has, de quibus nunc loquitur, distinguens ait / non ferino, sed spiritu /. Aliqui uero non simpliciter ipsum omnem malignitatem ferinum vocare arbitrantur, sed alij quidem phthisim, quoniam curuescentibus vnguibus, feris, quantum ad hoc attinet, similes esse videntur: alij uero pulmonum vlcus, therioma proprie vocari contendunt: alij uero, cum in os ventriculi lumbrici atcēderint, tunc ipsos tusses excitare aiunt: neq; tamen ratione hoc, neq; experientia demonstrare possunt. Ferinum igitur satius est malignum intelligere, siue ex capite humore destillante, siue ex aliqui spirabilem viscerum vlcere, siue ex aliquo in iisdem orto abscessu, siue ob ea quæ vocantur empyemata, tussiant: aliq; uero tusses sunt ab eis diuersæ * * quæ malignæ non sunt, aut ex instrumentorum spirabilium intemperie, aut faucium, arteriæ uel asperitate obortæ, non nunquam etiam ex alimentis potionibus uel exasperantibus, aliàs uero & ex ambientis aeris qualitate concitata. In aphorismis enim ipse scripsit, || Si uero aquilonia tempestas fuerit, tusses, fauces, ventres duri, difficultates vrinae, horridi, dolores costarum, pectorum. Aer nanque admodum frigidus inspiratus interdum faucium asperitatem arteriæ loca exasperat atque refrigerat, non nunquam & toti pulmōni pectori que intemperiem affert, sæpius uero & ambo hæc contingunt, modicæque ex his arida tussicula vexantur. Quod hæc ita se habeant, signum est ipsos, cum spiritum attrahunt ad tussim prouocari, cum multus simul aer ipsis loquentibus & hiantibus & ore spiritum ducentibus intrauerit: sed cum per nares attrahunt, & aerem externum quispiam in ædibus ipsorum calefecerit, tunc aut omnino parum, aut nequaquam tussunt. Quo circa & ob nares quidam panniculum ponentes ita inspirant, exacerbari tussim experti, cum aer externus frigidus multus simul membris prius refrigeratis atque exasperatis obuius fiat. Maxime autem laboriosis febribus id accidere inquit: quas autem laboriosas febres uocet, ignotum est, num eas, quæ ex uehementibus motionibus accenduntur: an eas, quæ sponte lassitudinis sensum inferentes exoriuntur. Huiusmodi fanè differentias nullus ferè aut nostræ tempestatis medicus, aut antiquus obseruat, etsi exemplum Hippocraticæ diligentie habeant: quam imitari eos deceret, qui ueritatem ipsam propter se, non gloriæ aut lucri causa, consequi student. Ego uero, quod dictum est, experientia examinare satius esse animaduerti. Laboriosis quidem febribus ab externis fatigationibus ortis huiusmodi tussiculas accidere conspexi, alijs uero non omnino. Quin & ipsis febribus ab externis laboribus ortis non simpliciter, sed per frigus aut uehementem æstum, & maxime in uia puluerulenta laborantibus. Quamobrem & ex accidente quodam potius, quàm ex laborioso affectu, tussire mihi videbantur. Nam propterea, q; faucium loca ob frigus (ut dixi) aut puluerem, aut immodicam ariditatem ipsis ab aere circumfuso genitam exasperati sint, ad hæc etiam propter ipsorum instrumentorum intemperiem, isti tussi diuexantur: siquidem & propter intemperiem tusses existere alibi didicistis.

3^a. Apho. 5. Ex. ord. 10. c

25

Nihil Contemnere, Nihil Temere.

Id quidè & ipsum per se dictū & scriptum nullo alio ex prædictis, aut ex subsequētibus indiget, ut intelligatur, aut ipsi fides adhibeatur: hoc uero loco omnino apposite ad id, de quo agit hæc sententia collocata est. Huiusmodi nanq; præcepta plerisq; exigua, uilia, nulloq; pretio digna videntur, atq; propterea ab ipsis contemnuntur, ut neq; ratione neque experientia, harum rerum naturam contemplantur.

A.1.4.F.1. c
41.424f

A templentur. Quemadmodum vero, q̄ nihil despiciere oporteat, prædictus sermo exemplum est, ita etiam q̄ nihil temere nihil inconsiderate affirmandum sit, vt ego ipse in oratione quæ ante hanc est, & in alijs omnibus feci. Neq̄ id in Hippocratis solum scriptis, sed et in alijs omnibus anti quorum libris obseruo, vt non temere, quæ quisq̄ ipsorum dixerit, approbem: sed experientia et rōne, verū ne, an falsum sit, quod scripserunt, examino. At, qui se vnius auctoris doctrinæ veluti seruos aut libertinos addixerunt, simulatq̄ ab eo scriptum aliquod inuenerunt, inconsiderate ac temere credunt: Vt in hoc dicto maxime, in laboriosis febribus aridas tusses excitari, neq̄ in quibus laboriosis id fieret, quæsiuerunt: nunquid ab fatigationibus & externa vexatione, an & citra hæc eundem affectum habentibus: neq̄ vtrum simpliciter, an ex accidenti, lassitudo ipsis euenerit. Quod vero in his, id etiam in alijs infinitis contingere sciatis, & ipsis, qui libros conscripserunt, & ijs, qui eos interpretati sunt, & adhuc multo magis illis medicis, qui quotidie in ciuitatibus circūcurant sola irrationabili exercitatione vtentes. Multa enim isti vt exigua despiciunt, nescientes multis interdum exiguis coniunctis vnam ex ipsis summam haud contemnendam integrari: temereq̄ alius cuius viri scriptis assentiūt, cui ipse se ipsum vnusquisq̄ seruum tradiderit. Sin autem quis id non fecerit, at alio certè modo ei non nunq̄, quod primo imaginationis captu verisimile visum fuerit, absq̄ longioris temporis & per se & vnā cū alijs contemplatione assentiens, rem raro visam perinde ac si plerunq̄ aut assidue conspiceretur, temere celebrat. Atqui sectarum dissidia hinc maxime orta esse par est, hominibus sapientiæ opinionem affectantibus, sibiq̄ nimium tribuentibus, quæ verisimilia visa fuerint, non sepius vnā cum multis considerata vera esse credentibus. Quemadmodum vero nunc de significatiuo præcepto exempli loco sermonem fecimus, ita quoq̄ in curatiuis nullum eorum, quæ pusilla esse videantur, spernendum est: neq̄ temere atq̄ inexplorate dictis ipsorum facultatibus credendum, vt in libris de methodo curandi percepimus.

* AP. tussis.

26 *Per Adiectionem Contraria adhibere, & Interquiescere.*

Curatiuum consiliū atq̄ salubre hoc tibi appellare licet, Hippocratemq̄ illud, quod prius dixerat /nihil negligere, & nihil temere/ in hoc sermone veluti exemplo declarare. Consuetudines igitur, vt rem pusillam non nulli medicorum despiciunt, nullam ab ipsis indicationem, quæ medelam commutet, oriri arbitantes. At alij non contemnunt quidem, à prauis vero consuetudinibus quosdam ad contrarias repente traducere conantes non modico errore tenentur: quandoquidem neq̄ ipsas negligere, neq̄ statim traducere conuenit, sed paulatim, et ipsos interquiescere permittendo. Bifariam autem verbum /interquiescere/ intelligere possumus, Vno quidem modo, vt non solum in contrariam consuetudinem paulatim aliquos trāseramus, sed & antequam vniuersa mutatio facta sit, inter mutandum quiescamus: vt quando ex ocio ad exercitationes conuertimus, primum quidem à breuissimis incipimus, atq̄ paulatim has adaugebimus, deinde nō nunq̄ vnum, vel etiam duos ociosos dies interponemus: Altero modo hæc vox /interquiescere/ intelligenda est, tanq̄ illi verbo /adhibere/ contraria sit: vt in quos, quæ prius haud inerat, consuetudinē inducere volumus, ipsam paulatim inducamus: à quibus vero prius seruatam remouere, paulatim rursus & istos quiescere, hoc est, desinere iubeamus.

27 *Posteriora Capitis dolentem in Fronte Recta Vena incisa Iuuat.*

Veteres interpretes hoc verbum /iuuat/ in tempore preterito scriptum agnoscunt, dicuntq̄ in aphorismis //iuuat/ in præsentī tempore scriptum esse, antiquo magistro in eo volumine communem sententiam pronunciant. Hoc autem loco eum ad propriæ memoriæ præsidium de vno quodam /iuuat/ scripsisse, vt postea, cum in multis hoc remediū expertus esset, ipsum in vniuersum promulgare auderet. Cōstat autem remediū hoc locale esse, & ad cōtraria reuulsorium. Rectam autem in fronte venam & ante dissectionem euidenter conspiciere licet: istam vero vna cū ijs, quæ vtrinq̄ adiacent, confluentem esse dissectio ostendit. Haud bene igitur quidam hanc vocem /recta/ de incisione dictam esse autumant, neq̄ enim propter sectionis figuram, sed propter sanguinis effusionem, dolentibus utilitas affertur.

5³. Aph. 68. Ex. ord. 45. c

28 *Exceptiones Præcordiorum, ex qualibus, & aliæ, & Viscerum inflammationum, qualia possunt, siue ex Iecore Lien, & è contrario, & Quæcunq̄ huiusmodi.*

Non solum /ex qualibus & aliæ/ scriptum inuenimus, sed etiam /ex qualibus qualia alterant/ & /ex qualibus qualia faciūt/. Ac primam quidem lectionem veteres enarratores agnoscunt, & Rufus: hanc vero /ex qualibus qualia alterant/ Sabini, Dioscoridisq̄ sectatores: Lyci autem discipuli, /ex qualibus qualia faciunt/ legunt. Sed antiquæ lectionis sententiæ cōe quoddam edocet, aliæ vero priuatum: de exceptionibus enim solum, quæ in præcordijs fiunt, non de omnibus, loquuntur. Satius est autem, vbi fieri potest, verumq̄ est, arbitrari Hippocratem commune potius, quam priuatum documentum tradere. Communis itaque sermo talis est: Exceptiones autem considerare conuenit, & in præcordijs, & in alijs omnibus membris ortas, ex quibus affectibus aut locis, in quos affectus & loca fiant, vt in iecore ac liene. Ipse enim istorum exempli causa meminit, nobis

nobis sciētibus ex liene in iecur exceptiones periculosas esse, discrimine autem vacare: potius que E
vtilis esse, quæcunq; morborum transumptiones ab iecore in lienem fiunt. Omnia vero, quæ ad
abscessus pertinent, & quos natura sola per se, quosq; nos aut soli, aut vnà cum ipsa, moliri consue-
uimus, & in libro de succis & in secundo de morbis popularibus superius explanauimus. Aliæ
quoque lectiōnes sunt præter eas, quas in hoc, & in alijs multis locis ascripsi: sed ego initio statim
me paucas interpretatiōnes lectiōnesq; memoraturum esse promisi, ne huiusce libri multa fierent
commentaria.

29 *Reuellere, si, quò non oportet, vergat: Sin autē, quò oportet, his oportet aperire, quemadmodum singula vergunt*

in lib. de Hu-
morib. statim
in principio.

Aliàs iam & hæc didicisti, || ducenda planè esse quò vergunt, per conuenientes regiones: auer-
tenda autem atq; reuellenda, quæ non bene vergant. A perire autem dixit nunc, non vt in abscessi-
bus dicere consueuimus, pro eo, quod est scalpro diuidere, sed in communiōri significato accipit,
sub quo & recludere continetur, & venas nobis in mariscis, & venas nasi atq; vteri, cum per hæc
itinerà euacuamus, recludentibus, & fistulas aliquas satis longo tēpore patere consuetas sed aliqua
de causa obstructas. Et aliquo per aures cerebri purgamenta eijcere solito, si repēte euacuatio sup-
pressa sit, ac proinde vertigo oculorumq; tenebræ superuenerint, si ad aures materiam per aperiētia
medicamenta incitemus, statim hominem subleuatum nouerimus.

F A. I. I. E. 3.
73. c

30 *Lata & Pustulæ Non admodum Pruriginosæ, quales Simon Hyeme habebat: qui cum ad ignem inungeretur, aut cal-
da lauaretur, iuuabatur. Vomitus non iuuabant. Puto, si quis calida fomenta adhibuisset, vtilitatem percepisset.*

Vt de tuberculis dicebamus, quæcunq; ex calido humore nascuntur, celeris videlicet ea iudica-
tionis esse ac minime lata: ex frigido vero, lata atq; diuturna: eadem ratione & de pustulis differen-
dum est, neq; enim toto genere, sed humoris ipsas generātis qualitate à tuberculis differūt. Eger-
minant autem, natura corporis altiores sedes repurgante vt non nunquam per excretionem, ita et
per depolitionem ad cutaneas partes. Subtiliores siquidem diluioresq; succos extenuans natura
discutit: crassioribus autem cuti, sed potius pelliculæ, epidermīs quæ vocatur, vt pote densiori in he-
rescentibus pustulæ exoriuntur: idq; magis illis incidit, quicunq; densiore ac duriore cute sunt, dif-
ficilis est enim per ipsam pinguiorum tenaciorumq; succorum trāsitus. In hunc modum igitur &
Simoni hyeme latas pustulas effloruisse narrat, quo tempore corpus lauationibus vsò aut propè
ignem peruncto insigniter calefactum fuit: alio tempore autem succi, id genus pustularum aucto-
res interius latitabāt. Deinde inquit ipsum nullum ex vomitibus fructum percepisse. Vtrum ve
ro ipse Hippocrates an alius quispiam vomitionibus vt consuluerit non declarauit: verum neq;
id scire nobis necesse est: tantum illud nouisse satis sit, succos ad cutem vergentes per eam esse eua-
cuandos: nam iterum ad intima corporis reuulsio ipsis valde longinqua est, vt per aluum, aut vo-
mitum euacuentur. Sed forsitan me dicere putabis nunquam purgatione per aluum in talibus vitē
dum esse. Ego vero non id dico: nam in libris de arte curandī, in quibus corporibus permulta hu-
morum copia est, ijs vtilis esse purgationes didicisti: priusquam enim ita redundātem materiam,
aut venæ scissione, aut purgatione quis eduxerit, si fouens, hoc est calidis vtens ipsam discutere co-
netur, plus attrahet, quam per cutem euacuabit. Sed cuti in hærentium succorum curatio prorsum
per foras & calida medicamēta præstatur: ac præcipue si latæ pustulæ fuerint: signum est enim ea-
rum succum non calidum, non tenuem, sed admodum crassum ac frigidum esse. Iam vero & tu-
berculorum superius notitiā habuisti, q̄ videlicet in acutum fastigiata & veluti turgētia calido-
rum succorum germīna sunt, contra sese habentia, frigidorum. Ipsa vero turgere ex pruritu atque
dolore dignoscere licet: moderate enim calida pruritus solum excitant, sed vehementius calefa-
cientia statim mordent atq; contristant.

31 *Quæcunq; Concoqui opus est, Occludi conuenit: Contraria vero Exiccare, atq; Aperire.*

H

Et de his sæpius nostrā sententiā audiuiſtis, & maxime vbi de ducentibus ad suppurationē me-
dicamentis locuti sumus, nō oportere se eorum facultatem discussoriam esse, sed retentoriā atq; in-
hæforianā, à Græcis emplasticā appellatam: hæc. n. impediunt, retinent, atq; occludunt in litum cal-
lidum, ipsum difflari non permittentia: ab hoc vero excremēta concoquuntur. Caterū ne rursum
hoc loco obaudite, ac nolite putare me oīa concoctū difficilia nullūq; pus habentia ita curari dice-
re. Non nulla. n. ex his ab emplasticis istis medicamentis putrefiunt aut pp humorum ipsa crean-
tium prauitatē, aut ob affecti mēbri imbecillitatem ingenitū calorem ita pusillum ægrumq; haben-
tis, vt neq; humorum in ipsum delapsorū concoctionem aggrediat. Porro in horum curatione sca-
rificationibus altissimis cutem rescindimus, & plerunq; vsq; ad profundum in multis affecti mem-
bri partibus dissecamus, medicaminibusq; siccatissimis vtimur. Hmōi nanque inflammationibus
gangræna impendet, ab ipsis deuictio iam ac propè ad perfectam extinctionem accedente calore
ingenito. In quibus igitur inflammationibus, aut omnino quibus in tumoribus, innatū calidum,
non vt extinguatur funditusq; aboleatur, periculum subit, atq; ideo remedio adhibito vincere hu-
mores potest, ad id genus vitia medicamētis emplasticis vtimur: quæ per hæc verba manifeste de-
clarauit

A clarauit inquit /quæcunq; concoqui opus est/. At quæ ad id deuenerunt, vt mox in gangrænam casura sint, & quæ iam computrescunt, statim neq; concoctionem postulant. Iccirco alia quidem (vt dixi) euacuationibus per scarificationes & incisiones, medicamentisq; valentissimis curamus: alia vero iam putria recidimus atq; perurimus. Recte itaq; adiecit /contraria vero exiccare ac aperire/ hoc est, suppuratione non egentia: opus est enim in non admittentibus suppurationem omnes exitus recludere, affectuq; membra arefacere. Ex his itaque patet non recte à quibusdam scriptum esse /quæcunq; exiccare opus est, iacere oportet/ hoc est, iacencia quiescere: præter id enim qd exiguum quoddam est ac manifestum, vt accurate de ipso Hippocratem scribere opus nõ esset, & oppositio ipsa declarat, quæ non verbo /iacere/ sed voci /occlusa esse/ respondet: occlusis nanq; et cohibitis contraria sunt quæ digeruntur atq; siccantur. Huic sermoni quidam sequentem copulant, & maxime qui post hunc vocem hanc /quemadmodum/ scriptam esse volunt, vt tota oratio ita se habeat /quæcunq; concoqui opus est, occludi conuenit, contraria vero exiccare atq; aperire/: Quemadmodum oculis fluxione laborantibus, si aliter videtur conducere, in fauces retrahere conuenit. Atqui quod hæc verba docent, prædicto simile non est: siccare enim & aperire aliud est, qd retrahere. Quomodo igitur, cum prædixerit /contraria exiccare oportet & aperire/ poterit exempli loco de oculis fluxione vexatis dicere /retrahere in fauces?/

32 *Sicut Oculis Fluxu laborantibus, si aliter videtur conducere, in Fauces Retrahere conuenit. Et Vbi Eructatio confert, & quæcunq; alia eiusmodi.*

Auxiliorum reuellentium hæc vna quædam species est, ipso nobis consulente diurnas oculorum fluxiones traducere, ad fauces videlicet per acria medicamenta retrahentibus: quibus palatum inungere, vtq; gargarizent, iubere conuenit, si nihil ex hoc peius effecturi sumus. Nam in quibus suspicamur, ne forte in asperam arteriam & pulmones fluxio diuertat, tunc ab huiusmodi reuulsione cauemus. Quemadmodum igitur hoc loco consuluit, ita & in alijs te animaduertere iubet, ne quod ex membris, ad quæ materiam retrahis, magnum detrimētum subire periclitetur. Alii qui vero de oculis vitio, quod rhyas vocatur, laborantibus ab ipso sermonem hunc factum esse aiunt, quemadmodum & Lycus voluit: qui longam orationem contexens ab oculis in palatum vsq; meatum quendam pertinere dicit, illorum excrementa per hanc regionem euacuantem: hunc meatum autem prope maiorem angulum situm esse: Ac morbum eum, rhyada quem nominant, tribus modis suboriri, aut foramine aliquo modo clauso, aut obstructo: aut multo excremento in oculo collecto, adeo vt effundatur, nequeunte meatu ob naturalem angustiam ipsum totum continere: alio item modo, cum cicatrix in angulo effecta meatum obcæcauerit: quam & post encanthidum vocatarum excisionem, & aliter vlcerato loco obducit ait: Hæc insanabilem esse, alias vero curabiles, nobis ad fauces materiam retrahentibus. Illud autem /& vbi eructatio confert/ adiectum est, Hippocrate per notas quasdam sibi ipsi conscribente. Quod enim, vbi eructatio conducit, ibi ructus citare conueniat, satis constat: quibus autem conducatur, non dixit. Sed neq; in oculis rhyade laborantibus quicquam huic simile est: propterea & sine ordine interpositum obscuritatem peperit: ad oculos enim rhyade vexatos reuulsium auxilium scripsit. Hæc autem verba /& vbi eructatio confert/ aut de oculis rhyade tentatis dicta esse conuenit (sed nihil ad ipsorum medicationem eructatio conferre videtur) aut alterius esse orationis initium. Propterea & non nulli coacti sunt ipsa à superius dictis separantes alteram locutionem hunc in modum instituere /& vbi eructatio confert, & quæcunq; alia eiusmodi, transitus aperiri/ verum neq; item hæc, quæ subiiciuntur /vt nares, & alia, quibus opus est/ & reliqua, isti locutioni respondere, ac propria esse videntur. Itaq; quicunq; Hippocratem istud solum per se sibi ipsi notasse aiunt /vbi eructatio confert/ ipsum censere putant, vt interdum ructus mouendos esse consulamus: hosq; illis, quorum venter inflatus est, cõuenire affirmant, atque illis potissimum, in quibus flatusosus spiritus per inferna exhalare non potest. Quin etiam & os ventriculi infirmum per eructationes, tanquam per propriam exercitationem corroborari aiunt: eructationesq; citare consulunt non per medicamina solum, sed etiam ipsum assidue ructare studentem, cum quamlibet exiguum spiritum in ore ventriculi sentiat. At Sabinus ex vasculo angustioris bibentem ructus mouere iubet. Alij vero flatusosus spiritus expulsiões vndecunq; sanè & vt cunq; fiant, eructationem ipsum appellasse contēdunt: secundum quorum sententiam tussis, sternutatio, singultus, ventris crepitus, atq; per omne corpus spiritus distillationes, eructationes vocabuntur. Non nulli autem et omnem excretionem non spiritus modo, verum etiam aliquorum humidorum, eructationem appellatam esse dicunt, poeta verba in testimonium recitantes, vbi inquit, Eructante mari foras. hæc q; vitiosam explanandi viam aperiunt. Nam si à poetis raro & quodam poetico modo dicta vt proprie accepta quis interpretetur, etiam omnia dilucide narrata peruertere poterit.

* Af. eructato.

33 *Transitus aperiri, vt Nares, & Alia, quibus opus est, & Vt conuenit: & Qualia, & Vbi, & Quando, & Quantum oportet, vt Sudores, & Alia pl. inè omnia.*

Id per se quidem memoratu dignum est: conducit enim omnes superuacuum excretorios meatus

meatus aperiri. Et cum superioribus verbis coniungi potest, duplicem sic utilitatem præbens, pro E priam quidem in oculis rhyade morbo vexatis: communem vero omnium, in quibus retrahere, aut deriuare conuenit. Nam si reuulsione quidem opus sit, ipsam autem facere vereamur, deriuare sanguinem, ac totum corpus inanire conuenit: sed quæ deinceps scripta sunt per sæpe iam ab ipso in omni euacuatione commoda esse didicimus. Oportet enim, cum euacuatio requiritur, non simpliciter ad ipsam accedere, sed prius definientē, qua ratione facienda sit, & quæ debeat esse euacuanda materia, per quam regionem, quo tempore, & qua mensura. Nunc vero etiā reminiscentiæ causa de singulis breuiter agamus. Illud quidem, ut conuenit, tale quoddam significat: Transitus recludendi sunt, non simpliciter quidem ac ut cunq; sed ut cōuenit: id vero modum significat, quo euacuationes facimus, ut in ijs, quæ in ventre sunt, per clysterem, per glandulā, per subducens medicamentum: & in horum singulis per quædam certa, nam & clysteres, & glandulā, & subducētia vocata medicamenta multiformiter componuntur. Eę igitur particule /ut conuenit/ tale quiddam significant: hæc vero /qualia/ euacuandorum qualitatem innuit, hoc est, nunquid aquosa & tenuia euacuare melius sit, an pituitosum succum, an biliosum, an melancholicum: & horum num aliquem, an & omnes. Ea vox /vbi/ partem corporis, per quam euacuare oporteat, indicat. Et si nanq; per inferiora faciendam esse euacuationem cognoscamus, nihilo minus, per quam ex inferioribus partibus faciēda sit, definire opus est. Propterea & quidam loco huius vocis /vbi/ quā scripserunt, per quam partem significantes, utrum per vesicam, an aluum, an vterum: item per superiora utrum per nares, aut os: est quædam et per omne corpus euacuatio, & quæ per sudores, & quæ per latentem vocatam transpirationem. Ea vox /quando/ euidenter tempus, quo sit euacuandū, declarat, utrum scilicet ab initio ante morbi concoctionem, quando, ut ipse inquit, materia turget, & natura animalia regens ad humorum excretionem compellitur: an post vexantium humorum concoctionem: nam & hoc ipse, quemadmodum & prius dictum, in aphorismis docuit. Illud vero /& quantum conuenit/ in calce sermonis dictū materiæ euacuandæ quantitatem ostēdit, quam sibi proponere & coniectura percipere, medicū oportet. Deinde loco exempli illud ponit /ut sudores/. Quāuis enim ægrotantibus conducere sudor videatur, attamē & ipse modo eget: immodicus enim vires debilitat. Cum in sudoribus vero excessus multitudinis noxius sit, multo sanē magis in ijs, quæ euomuntur, aut deijciuntur, aut per mariscas, aut vterum euacuantur.

34 *In Ingentibus malis Facies si sit Bona, Signum Optimum: In Paruis autem Contraria bonæ significationi significans, Malum.*

Et istius orationis secundam partem ex libri enarratoribus alius aliter scribit: at si quis ipsi articulum /τῆ/ addiderit, omnis quæstio tolletur, hunc in modum /in paruis autem contraria significans τῆ ἐυσημείῃ, hoc est bonæ significationi, malum/ ut & integra oratio talis sit: In ingentibus malis, siue affectibus, siue symptomatis, si sit facies bona, hoc est naturali similis, bonum est signū: in paruis vero (rursus & hic affectibus aut symptomatis intellige) si facies fuerit significans contraria prædictæ bonæ significationi, malum aliquod significabit. Non nulli quidem palam, tanquā ab initio lectio articulum /τῆ/ haberet, ita explanauerunt, non edocentes vetera exemplaria eum articulum bonæ significationi adiectum non habere, fortasse primo libri scriptore decepto. Alij non solum aliter scripserunt, sed etiam absurdam explanationem commenti sunt. Ego vero, ut ab initio dixi, cauens ne longius commentaria producerem, multa minus recte dicta silentio prætere decreui. Satis nanque congruens explanationis propositum mihi esse videtur, si & vera quis in ipsa, & ad veteris mentem edoceat: quemadmodum & nunc facienti à loquacitate discedere licet. Nam si in magnis affectibus pro eorum magnitudine facies collapsa non sit, bonum signum est: in paruis autem è contrario malum quoddam significat. Licet igitur & his, licui placeant, uti: ego vero ad veterem lectionem, & ab omnibus alijs explanatoribus concessam me recipiam.

35 *Apud magnum, Vbi mulier post heroum, Arquato superueniente.*

Siue superioris locutionis finis est, hæc particula /apud magnum/ aut loci alicuius index, illis quærendum relinquam, qui medicinalia prætereuntes, ut grammatici quàm medici interpretari maluerunt. Satis est enim de his vocibus /apud magnum/ illud tantum dixisse, quod veteres interpretes dixerunt, aut theatrum, aut odion id est locum vbi poemata recitabantur, aut gymnasium heroum, aut domum aliquam, aut quodlibet aliud hmoi, ab hac voce magnum significari. Transgressum aut deinceps ad artis opera, illa considerare vtile est. Quod post Heroū, aut post Menelaū (quidam enim ita scribunt) ægrotus ille iaceret, nihil quicquam utilitatis habet: quemadmodum neq; quod deinceps dictum est /arquato superueniente/ & si quæ maxime ipsi Hippocrati ad reminiscētiā vtile foret, fortasse quidem prædictorum: forte vero & ipsum per se, affectus enim aut coloris arquati mulieri superuenientis memoriam reuocat. Et hoc loco apud veteres explanatores, & in vetustis codicibus, verba hæc in margine scripta sunt secundum alios quosdam et interpretes his vocibus /arquato superueniente/: hec adiecta est /permanet/ quemadmodū & apud quosdam

Adam alios cum negatione / non permanfit / non nulli vero & hanc vocem / ipsi / apponunt. Sed istud quidem in locutione differentiam, non in sententia facit: at priora sensum in contrariū mutant: nam cum arquatam affectum aut colorem altera lectio permanfisse significet, altera nō permanfisse affirmat. Per se igitur præsens sermo scriptus neq; si / permāsit / dicat, neq; si / nō permāsit / quicquam vtilitatis nobis afferre potest, quo modo ægrotaret, aut quo modo affecta eslet, ignorantibus. At si supra scriptis annectatur, prorsum superuacuuus est: satis est enim solum hoc dictū esse / arquato superueniente / hoc exemplo circa faciem apparente, tanquam alia exigua esse, si sola dicta forent, viderentur: at ipse contrarium significauit, quoniam valde à naturali statu murata est. Quod enim infertur hoc me testari docebit, ad quod alias præsens sermonis explanationes dimittentem transire iam tempus est. Fortassis enim & ea, quæ nunc dicta sunt, præter nostrum propositum longiora fuerunt: cum prætermittere decreuerim, quæcunque legentibus ipsa adolescentibus nihil ad artem profutura sunt. Neque enim ad sophisticam facultatem, quam prorsus odio persequor, eos præparare constituo, sed ad artis opera in præfagiendo atque curando, in quibus etiam me semper exercui.

36 B *Qui apud Timenei neptem, iste nigro viridiq; colore suffusus.*

Si ad ea, quæ de facie dicta sunt, & hoc quis referet, aliquid vtilitatis percipiet, ac si loco exempli dictum sit. Par est enim & hunc, cū alia essent exigua, corpore à naturali statu longe permutato, propter id solum aut mortuum esse, aut in mortis discrimine versatum. Quod si *μελάγχρωρος* scriptum sit, pro eo, quod est *μελάγχρους*, hoc est nigræ cutis, vt in quibusdam codicibus reperimus, adhuc etiam magis solus iste color magnam quandam noxam significare videbitur, quamuis alia in ægrotante exigua forent.

37 *In Perintho Seminis speciem referēs, tale Iudicatoriū: Et quæ circa abdomen talia, quia micus liberant: quoniā neq; flatu multo, neq; stercore multo tenaci deiecto euacuabatur: neq; enim magna erant præcordia. Brasicam Septimo die comedit adhuc ægre spirans, partes circa abdomē purgat & sunt, recte spirās effectus est, alius ipsi expulit.*

Non præsens sermonis initium, sed prioris finem has voces / in Perintho / Sabinus esse censet: hunc enim sermonem communem, illum priuatum esse dicit: consueuisse autem Hippocratem priuatis sermonibus aut locorum, aut ægrotantium, nomina adijcere. Atqui præsens sermo q̄ in parte sit, ex his constat, quæ ipse Hippocrates subdens ait, q̄ neq; multo flatu, neq; stercore multo tenaci deiecto euacuabatur. Multa vero in voluminibus de morbis popularibus in quibusdam particulatim visa scripta sunt, vniuersalibus autem præceptis aut perpetuo aut plerunq; veris subiecta sunt. Sic igitur & nunc gonoides, hoc est seminis speciem referens, siue lotiū, siue alui recrementum eiectum in Perintho iudicatorium apparuit. Vtrum paucis, an multis, an vni, istud acciderit nō est ex ipsius Hippocratis verbis definitū: sed verisimilius est istud ea tēpestate, qua hæc Hippocrates scribebat, in multos grassans apparuisse. Quādo enim aliquod in vno quopiam fieri scribit, aut locum ciuitatis, in quo hominem decūbentem vidit, aut ætatem, aut nomen apponit. Ciuitatum autem nomine proprio meminisse in illis narrationibus solitus est, in quibus multos eadē passos conspiciatus est: hoc vero, quantum ad artis opera pertinet, nō multum refert: & hoc / in Perintho / cum quibus velit quispiam, coniungito. At seminis speciē referens lotiū, vel etiam deiectio, fuerit sanè iudicatoriū, quando humor à Praxagora vitreus nominatus euacuatus est. Sed hoc / & quæ circa abdomē talia / ad antedictum sanè referrī debet: talia enim ad alterum referrī dicuntur, nihil autem de abdominibus prædictum est. Fortassis igitur cum primum exemplar ex Hippocratis commentarijs describeretur, aliquod huiusmodi scriptū omissum fuit: aut ipse sibi ipsi hoc, quod ad primum egrotum referatur, memorię causa scripsit, de quo id solum

D predixerat / qui apud Timenei neptem, iste nigræ cutis erat / . Verum nō nulli propter hanc ambiguitatem sic sanè {duplicem lectionem} explanabant, / iudicatorium, & quæ circa abdomē / perinde, ac si ita scriptum esset: Seminis speciem referens vrina, iudicatoria est, & ab affectibus abdominis extrahi oportet: iterūq; ab alio initio dicatur / talia quia micus sanant / vt intelligamus / talia / quæ in abdomine fiūt. Atq; huius rei testimoniū deinceps scripsit / q̄ neq; multo flatu, neq; stercore multo tenaci deiecto euacuabatur / hoc est, nullo alio effecto, quod abdominis tumorem dissoluere posset, per sola seminis similia lotia morbus iudicatus est. Forsan enim tale quoddam abdomen erat, quale in præfagiorū libro ipse per hæc verba narrauit: || Ex præcordijs dolores & tumores, si recentes sint, & absq; inflammatione, soluit strepitus in præcordijs ortus, & maxime quidē cū stercore & lotio & flatu egressus: si vero ipse non transgressus sit, iuuat saltem & in inferiores partes descendens. Neq; enim phlegmonem aut aliquod aliud ipsa etiam contumacius in iecore, aut intestinis, aut ventriculo cōflatum, seminis simile lotium solum redditum discutere potuisset. Propterea igitur ipse intulit / neq; enim magna erant præcordia / quoniā si magna fuissent, non vtiq; per vrinæ semini similis excretionem dissolui atq; attenuari potuissent. Ceterum, quoniam quod subditur, cū ita prædictis non admodum concordare videtur, iccirco non nulli ab alio initio ipsum legebat, hanc vocem / οὐ / cū spiritu crasso scribentes, & articulū masculinū genitiui casus

† Al. dupliciter hęc partē.

*in Prog. cō. 1.
t. 25. 4. 100. a*

facientes, vt si & eiusmodi oratio esset: Cuius enim hominis magna erant præcordia, brassicam E is septimo die comedit adhuc ægre spirans: postquam vero abdomen purgatum est, recte spirans fuit, hoc est, bene spirans, & naturaliter spiritum ducens. Non scripsit tamen, vtrum ducens aluum brassica subsidio fuit, an digestionis ratione. Sed quidam hanc vocem / recte respirans / explanauerunt, orthopnoicon vocatum difficilis spirationis modum ab ipsa significari dicentes. In enigmaticis. n. sermonibus quicquid libuerit quisque dicere potest, nullam insignem vtilitatem nobis ex illis percipientibus, in quibus neque certam Hippocratis mentem, sed explanatorum, perdiscere licet.

38 De sanguine Ichoroide, quod in Pavidis talis, aut in Vigilantibus, & siue malus, siue bonus.

2. Epid. sect. 1.
statim in prin.

Non simpliciter tenuem & aqueum sanguinem ab ipso ichoroidea vocari suspicandum est, sed eum, qui venenosa aliqua & maligna facultate præditus sit. In secundo namque de morbis popularibus ipse scripsit, || Et sub cute ichores creabantur, inclusi autem calecebant, & pruritus excitabant: deinde pustulae, vt ambustis, exurgebant, & sub cute vri se putabant. Constat igitur, vt ex ichoribus haud exigua symptomata oriri dicat. Plato etiam in Timæo per hanc vocem / ichores / tale quiddam significat hæc inquit: Ichor autem sanguinis quidem serum, mitis: nigrae vero bilis, sed acidæ ferus. Ichoroides itaque sanguis vocatur in se prauam ac tenuem humiditatem continens, non aqueam & morfu carentem, sed mordacem & erodentem. Dicente autem Platone, Ichor vero sanguinis quidem serum, mitis: nigrae vero bilis, sed acidæ ferus. nobis declaratum est, quemadmodum in lacte serosa quaedam humiditas est, veluti colamentum & circumfluitans crassiores eius partem, eodem sane modo in omnibus succis & humoribus serosum quendam ac tenuem liquorem reperiri. Different autem inter se secundum eorum scilicet humorum naturas, quorum serum esse dicitur: & erit infestissimum atræ bilis serum: minus infestum flauæ: minus item, quam hoc, epituit: sed omnium mitissimum est sanguinis serum & ichor, nihil enim in præsentia referet hoc aut illo modo dicere. Verum quoniam bifariam sanguinem appellamus, interdum eum à nuper dictis humoribus distinguentes, interdum à superante omnes in vasculis succos sanguinem vocantes, ichoroides sanguis nunc in secunda significatione accipiendus est: quemadmodum & omnes medici in venæ sectione dicere assolent, interdum serosum, interdum melancholicum, aut pituitosum, aut biliosum, non nunquam & naturalem, sanguinem effluxisse dicentes. Omnino quidem pavidos, hoc est cum terrore perturbatos, præterea etiam vigilantes, ichoroides sanguis efficiet: quod si vitiosi alicuius succi non modo sanguinis serum in sanguinarijs vasculis contineatur, & deliria, & phrenitidas, & furores pariet: sed hoc loco sanguinei feri meminisse videtur, quoddam sibi ipsi memoriæ subsidium scribens. Timiditatem quidem, pituitæ serum facere par est, non tamen vigiliam, aut perturbationem, aut animi motum cum terrore: torpor enim ipsi & frigus inest solum, non mordacitas atque malignitas: nisi forte & ipsa plane vitiosa acida aut salsa euaferit. Sed illud profecto quæsitum dignum est, quod ipse inquit / & siue malus, siue bonus / nam si quis absolute malum esse ichoroidea sanguinem asserat, recte dicere videbitur: omnis enim sanguis ita vocatus naturali comparatur. At si quispiam aliorum succorum ichoribus sanguineum comparans non prauum eum aut & bonum esse dicat, iste quoque verum dicere haud iniuria putabitur. Plerumque autem & nostræ tempestatis homines, & antiqui, minus malum bonum, aut probum, aut laudabile, aut aliqua id genus voce appellare consueverunt, & præsertim cum magnus quidam excessus fuerit valde prauum ab eo, quod modice à naturali statu discesserit. Quare & ichoroides sanguis, quærente Hippocrate, malus ne an bonus sit, possumus nos ita ferre sententiam: Optimo quidem sanguini comparatus, malus est: alijs vero omnibus, quibus alterius cuiusdam vitiosi succi ichor admixtus fuerit, longe melior & optabilior, atque iccirco bonus est.

39 Quibus Lienis est decliuus, Pedes, & manus, & genua Calida: Nasus & aures Frigidae semper: Num propter hoc, quod tenuis sanguis? Num & natura talem isti habent? H

Quod decliuus lienis deorsum vergens dicitur, & ex ipsa voce discere licet. Vtrum autem ob ipsius tumores in partibus inferioribus excitatos, an cum in ipsas inferiores corporis partes vitiosos in se contentos humores depellit, iccirco decliuem lienem appellauerit, hoc non item ex voce hac percipi potest. Possumus quidem, quantum ad rerum naturam pertinet, secundum vtrumque dictum modum, decliuem lienem ab ipso vocatum esse intelligere: pedes enim inquit, & manus, & genua calida: nasus autem, & aures frigidae. Genua quidem & pedes in decliuu liene calida apparere rationabile est, quemadmodum & nares & aures frigidas: manus autem in decliuu morbo calidas esse nulla ratio demonstrat, potius enim quispiam ipsas inter superiores partes collocauerit: sin minus, at saltem neque inter inferiores. Quod igitur aures & nasus frigidi sint, inferiores vero partes calidae, causam speculans Hippocrates inquit, vtrum propterea, quod tenuem habent sanguinem, cum lienes decliuus sunt? Aliqui vero non lienibus contra respondere istud aiunt / num & natura talis isti habent? / sed illi, quod postea scriptum est: totumque sermonem ita constituunt / num & natura talis isti habent, vt suppurationibus? / Considerandum igitur deinceps exquisitius de ipso erit an / vt suppurationibus / cum istis predictis ita scribentes copulet: sed qui hoc deinceps scriptorum initium esse

A esse volunt, hanc vocem /vt / auferunt, ac talem orationem faciunt / suppurationibus terminus, suppuraturis ventres perturbantur / suppurationum indicium ventris perturbationem statuentes. Nō de oibus autem suppurantibus, sed de ijs solis, quę per intestinorum excretionem erumpunt, signum hoc scribit Hippocrates. Quod vero sine distinctione, de quibus intelligat, narrationem fecerit, nihil mirū, si eius, quod à principio dictum est, meminerimus, ipsum videlicet sibi ipsi hæc vt materiam quandam ad libros conficiendos perscribere: solum enim ad eorum, quę significare sibi ipsi vult, reminiscenciam pertinet in scriptura propositum, istud scilicet /ventres perturbantur / ipso dicente ventres in huiusmodi suppurationibus perturbari, quę cum eruptione sunt, ichor quidam tenuis ex pure prius exudat, à quo intestina demorsa conturbationem ventri inferunt, hoc est, morsus, & assiduas excernendi cupiditates. Aliqui vero & hanc lectionem agnoscunt.

40 *Suppurationibus Umbilicus terminus: Quibus suppuraturis Ventres turbantur.*

* Voluit breuibus docere, quod in præfagiorum libro clare dictum fuit: || Minime vero, quę infra umbilicum, in suppurationem vertuntur: at quibus eruptura est suppuratio, vñtres prius conturbantur. Verum & aliter multis modis scribunt, ac diuidunt non hæc solum verba, sed etiã alia plurima huiusce libri interpretes, vt quis ad artis opera festinans multum retardetur: ac non nulli id facere videntur, quod Timon per similitudinem dixit, Quid vis? pauca caro, ossa multa. Quidam autem & sequentem sermonem, cuius initium est / lienis durus non superius / cum præsentī coniungunt, vt de lienis differentijs oratio ipsi habita sit. Transeuntes igitur ad ipsum, differentias istas videamus, aliqui enim vtilitatis continent.

in Prog cō. l. r.
37. 4. 196. f

41 *Lienis Durus Non superius, Inferius Teres, latus, crassus, longus, tenuis.*

Tumorū lienis præter naturam differentias his verbis scripsit sibi ipsi fortasse designās, quoniam decliuus lienis paulo ante meminerat. Prima igitur differentia huiusmodi lienis est, cum durus fuerit sed non superius, manifestum est, q̄ in ima parte durus est. Secunda vero ex ijs, quas in propositis verbis recensuit, differentia iterum ipsorum decliuum lienū propria est. Istorum enim decliuum lienum commune cum sit, superiores partes nō duras habere, sed imas, aliquis teres est: aliquis latus: aliquis in lōgitudinem excreuit, aut cum tumore præter naturam, aut sine eo, solum longitudinis incrementum habēs. Priorem quidem differentiam innuit dicens / crassus, lōgus /: secundam vero, cum dixit / lōgus, tenuis /. Nam, cum vox hæc / lōgus / bis ab Hippocrate, vt quis cōiungere potest, scripta foret, alteram exemplaris scriptores ademerunt, talemq; orationem qualem nuper ante scripsi, reddiderunt. Rationi autem cōsentaneum est ipsum primę differentię meminisse, vbi inquit / lienis durus non superius / hoc est ab ima parte durus, quemadmodum & decliuus est. Deinde rursum ipsius quatuor differentias enumerauit, vnam, per quã teres est: secundam, per quam latus: quibus ambabus cōmune est, in longitudinem protensum non esse lienē: Duas reliquas differentias ponit, vnam quidem longi & crassi lienis: alteram lōgi, & tenuis. Cum bis enim vt dixi, hæc vox / longus / scripta esset, par est eū, qui ex veteribus codicibus descripsit, hanc, vt superuacuam omisisse. Vetus quidem lectio talis est, in qua vocē hanc / longus / ab Hippocrate bis positam, semel à librario fuisse descriptam, ego contendo. Forfan autem, & si ab ipso Hippocrate semel inter has voces / crassus & tenuis / scripta esset, à communi sensu intelligi posset, & cum prædicta, & cum sequenti coniungi: nam & multa id genus alia apud veteres reperiuntur. Verū explanatores ego demiratus sum hæc verba multis modis alium aliter trāscribentes. Siquis enim prorsum à veteri lectione discedere audeat, aliqua verisimili de causa id facere debet, sicut ego nūc rationale esse dixi, cum dictio hæc / longus / bis scripta foret, alteram esse omissam. Quod huiusmodi autem lectionem omnes veteres explanatores agnoscant, & Zeuxis locupletissimus testis est. Ipse nanq; Glauciam vtpotē male præsentia verba interpretatum, nihil, quantum ad lectionē pertinet, reprehendit, quāuis & ista locutio ipsi ambigua videatur: sed q̄ dictis negationes addiderit, vitio vertit: ipsum. n. hesitantē, & proposita verba enucleare nequeuntem, oibus prædictis negationes adiecisse inq̄, perinde ac si ita scripsisset Hippocrates / inferius teres, nō latus, nō crassus, non longus, nō tenuis /. Glaucias nanq; lienem oia hæc vitia suscipere nō posse arbitrabatur, quę vnā consistere minime valerent: quasi in vno homine omnia hæc intelligenda esse necesse foret, & non sibi ipsi deinceps differentias memoriæ causa Hippocrates persecutus esset, vt antea difficilis spirationis & februm, ita & nunc tumorū præter naturam in decliuibus lienibus. Quod si affirmatiue dictis negationes addere licet, hoc modo aliquis omnia placita deprauabit, nullaq; veterum sententiam stabilem conseruabit.

42 *Minus capitis Grauedine Laborantibus.*

Nihil aliud intelligere possumus, q̄ q̄ vitia lienī accidere dicta minus capitis grauedine laborantibus eueniunt. Huius vero causam & Rufus & Sabinus dicunt, quia sanguis per grauedinem repurgatur: propterea. n. putant nihil in lienem descendere. At fatius fuerit ad communem rationem, non ad priuatam, hæc verba redigere. Ferrarum. n. est in omni corpore duo aliqua membra

equaliter esse debilia. Nam in plurimis vnum planè eiusmodi esse deprehenditur, in quod, seu ple E
nitudo, seu vitiosi humores in corpore cōtracti sunt, omnia superuacua feruntur: vnum autem si
hæc preoccupauerit, reliqua membra in naturali statu permanent. Non solū itaq; capitis grauedi
ne affectus, sed et aliquam spirabilem partium, aut fm renes, & iecur, & vētriculum, infirmam na
turaliter habentibus, eam magis, q̄ lienem, vitij obnoxiam esse reperies. Hoc vero cōmune cum
sit, & vniuersale, propriū eorum, q̄ nunc dicunt, aliquis adijciat, In q̄bus pituitosus humor, aut te
nuis & aqueus colligitur, quales profecto & illi sunt, qui capitis grauedine vexantur, itis haud ita
sepe præter naturam tumores, qui ex crassis melancholicisq; humoribus consistunt, in liene præcari.

43 *Circa Aegrotantem Administratio, & De morbo interrogationes. Quæ narrat, Qualia, Vt accipiendi sermo
nes. Quæ ad Aegrotantem, quæ ad Astantes, quæ ad Externos.*

Proprium dicendorum nomen inuenit, œconomiam i. administrationem inquit. Neq; n. vt
in alijs ferè oibus libris, aut affectuum notitias, aut curationes, aut futurorū præsentiones scripsit,
ita & in præsentia fecit: sed quo quis modo medicinalibus, quæ didicit, præceptis cōmode vtref,
in proposito sermone declarat, non ipsa singula, sed cōmunia tñ capita describens. Atq; inier hæc
primo de interrogationibus, quibus medicus s. aegrotantem interrogat, mētionem facit: secūdo de F
laborantis sermonibus. Multa. n. laborantes dicere cōstueuerunt, quæ dicētis mentē patefacere pos
sunt: vt, nisi prius ipsum nouerimus, ex ijs, quæ narrauerit, qualecunq; sit ipsius ingenium, ita nos
ipsi accommodare sciamus. Nam si prudentem hoīem hunc, præterea non timidū, esse cognoue
ris, vera ipsi dicere conaberis, nihil eorum, quæ in morbo futura sunt, subtrahēs, neq; dissimulās:
at si stultū atq; timidum, oīa ea, quibus ipse meliori aīo futurus sit, dicit, neq; tñ magnopere men
tialis. Quod si interdum ob extremam laborantis formidinem ipsi certā salutem polliceri coactus
fueris, egressus saltem eius curam gerentibus vera dicit. Ipsi quoq; laborantibus, & si maxime ti
midis, n. vt aperte mētientes faciunt, salutē polliceri tentato, nisi illud addideris in primis, Sanita
tem quidē affuturam, oīa ipso recte agente, & medicorum præceptis obtemperāte. Ita. n. neq; ille
animum despondebit, & tu plerunq; vera retuleris: nam plurimi periculosi morbi egrotos medi
cis morem haud gerentes necant: quoniam pauci admodum prorsus mortiferi sunt, si neque
medicus erret, neq; egrotus, neq; ministri, neq; aliud quicq; extrinsecus fortuito noxium inciderit.
Quicunq; enim in periculosis morbis plus, q̄ deceat, aegrotantes hilares & bonæ spei plenos red
dunt, in multo maiorem conijciunt tristitiam sequētib; diebus, cum aut in peius morbus cecidit
se vī, aut ultra promissa medicorū producit. Quin et plures hoīes cōfisi, perinde ac si sine pericu
G
lo egrotent, medicis non obtēperāt. Itaq; laborantis ingeniū prius, cū recte valebat, expertos scire
melius est: at, si nūc primū ipsi occurrimus, de eius locutione, qualis nā sit, percipiemus. Ex ijs vero,
q̄ præscimus, aliqd ad morbū vtile inuenire licet: nā si natura modestus audacter rñdet, prudēs itē
natura in loquēdo imprudēs deprehēdit, hinc eius mētem lesam esse nobis indicabit: quēadmo
dum et si sobrius & cogitabūsus, aut puigil, & natura loquax, in locutionibus atq; respōsionibus
tardus torpēsq; appareat. Itē ex ipsa voce aliqd de morbo cōiectura deprehēdi potest: qdā. n. vix
vocē edūt, aliqui raucā aut acutā ipso morbi tpe, nō nulli balbi ac blefi sunt: hæc singula qd signi
ficent, alibi didicisti. Ex his planè medicus aliqd ad egroti notitiam pertinēs elicere poterit, qualis
videlicet sit eius mens atq; mores, & ipsius morbi quæ species sit. Rursum vero ipse & aegrotō &
astantibus, qualis in arte medica sit, ex ipsis interrogationibus demonstrabit. Nam quispiā in acu
to morbo nasum acuminatum, oculos cauos, temporaq; subsidencia intuitus interrogat, num eua
cuatio aliqua ipsi acciderit, aut vigilia, & mœror, num ciborum abstinentia, & fatigatio magna. Sin
autē faciem minime contabuisse inspexerit, sciscitabitur, num aliqua ex vltatis excretionibus sup
pressa sit, num præter morem ociose & largo cibo vsus vitā duxerit. Poterit itē & de frigore, estu,
nimio vini potu, & id genus alijs oibus apposite percunctari, vt in hoc ipso primū à præsentibus H
laudetur. Etenim si præterita & aegrotati astantibusq; præscita medicus interrogādo vestiget, sta
tim ipsum admirantur: quemadmodum cōtra dānare solent, qñ aliqua ijs, quæ facta sunt, contra
ria perquisiuit. Verum et si eorum aliqua, quæ aegrotis acciderunt, priusquam ab ipsis audiuit, in
media locutione in interrogando ac respondendo ipse forte dixerit, magnam sui admirationē con
citāt. Hæc fanè oīa à nobis alibi tradita sunt: & hoc loco, vt dictum est, hæc sola primaq; capita re
censente Hippocrate, nos quoq; secundum primam quandam diuisionem ipsa narrauimus: q̄ si
oīa singulatum dicere voluero & in prognostica explanationes, & de iudicationibus commenta
ria, huc trāsferre coactus fuero. Sed præterea ad œconomiam vsuq; conducunt quedam ab He
rodoto scripta in libro, quem ipse medicum scripsit: à nobis vero, & vbi de præfagiendo sermonē
fecimus, dicta sunt. Igitur rursum ab initio orationis nostræ capita repetentes ad aliquod eorum,
quæ primo scripta sunt, transeamus. Quemadmodum in vita omnia opportuna possidere, ve
stes dico, vtensilia, seruos, iumenta, & aliās pecudes, ædes item, frumentum, legumina, bellaria, vi
num, oleum, aliāq; id genus omnia, ab eorum cōuenienti vsu, quem œconomiam vocant, longe
differt, sic & in medicina artem didicisse, & ijs, quæ quis didicit, apposite vti haud idem est: vt ipse
in tempore interrogare & dicere sciat: in tēpore aliqd ab aegrotate, aut eius familiaribus audire,
ipsoq;

A ipsosq; edocere, vt ad seruitia vtilissimi sint, & extrinsecus incidentia animaduertat, quæ à medicis & ægroti domesticis negliguntur. Inter quæ maxime vtilia sunt, quæ ad decubitus pertinent: vel ad edes prorsus malas: vel ad cubicula, in quibus ægroti iacent, propter odorem tetrum, aut aerem calidum seu frigidum valde, aut situ & putredine vitiatum. Præterea molestiæ ac vexationibus, quæ à vicinis, aut ijs qui in publicis vijs versantur, ægrotis exhibentur, medicum prospicere conuenit, ac de his omnibus cum familiaribus amicisq; ægrotantis differere. Hæc est enim atque huiusmodi circa laborantes vocata œconomia, id est administratio.

44 *Quoniam in Calidiorē firmiorum, In dextris & nigri. Iccirco & extra venæ, & longe biliosiores.*

Hoc quoq; loco id, quod maxime totam orationem continuat, omissum esse nihil mirum esto: neq; enim liber iste compositio est, vt diuulgetur, ædita, sed apparatus quidam, vel annotationes, quales nobis ipsi conficere solemus. Nam, si integer liber esset, ita sanè incipiēs, vt in aphorismis scripsit, quæ consequuntur adiecisset, totam orationē talē reddens: ¶ Fœtus masculi quidem in dextris vteri partibus consistere magis inueniuntur, fœminę in altero eius sinu, sinistro videlicet. Decēs enim est in calidiorē vteri parte calidiorē fœtum coalescere: calidior est autē masculus, vt ipsius venarum magnitudo & color indicat: nigriores. n. plerunq; viri mulieribus sunt. Ita nāq; si exactū opus scripsisset Hippocrates, quale est de fracturis, de articulis, de præfagijs, atq; id genus alia, locutione vsus fuisset: qm̄ vero, vt dixi, hæc sibi ipsi veluti delineauit, iccirco orationis caput omisum est, ipso non significante de masculis vtero contentis hæc dicta esse. Marē sanè in dextra vteri parte cōcipi & alij vetustissimi viri testati sunt. Parmenides. n. ita inquit: In dextris quidē pueros, sinistris vero puellas. At Empedocles sic: In calidiorē. n. parte terræ masculus fuit. & nigri iccirco & viriliores viri, et hirsuti magis. At opinionem de maris temperatura vt calidiorē verā esse exquisite in commentarijs de tēperamētis explicauimus: Nunc vero, vt sepius repetiuimus, Hippocratica decreta, nisi obiter, ratione confirmare nō decreuimus, sed eius tantū verba interpretari. Verum & hanc lectionem non nulli recentiores explanatores immutare ausi sunt, hanc dictionem /firmiorum / in hanc /firmius / conuertentes: istis nanq; rātionabile esse videtur dextram partem vteri, vt calidiorē, ita & firmiorē esse debere: similiter enim quantum ad firmitudinem pertinet, se se habere videtur. Atq; ideo scribēdum esse aiunt /qm̄ in calidioribus firmius in dextris, & nigri / hoc significantibus verbis, in calidiorē vuluæ sinu conceptum esse firmius, quod idē significat, ac valentius & robustius, quandoquidem & calidius est natura. De veritate autē huiusce placiti, in præsentia (vt dixi) non est tēpus differendū. Cæterum qm̄ non nulli aduersus dicentes omnes dextras partes sinistris ob iecoris situm calidiores esse ac valentiores, contradicentes inquirunt, At in læua parte cor ponit: neq; dexter oculus exactius q̄ sinister cernere, neq; dextra auris audire, aut dextrū crus melius ambulare, cognoscit: sed in dextra manu solum id verisimile esse videtur: Iccirco pauca in istos dicentur: maxima nanq; demonstratio, q̄ plurimi mares in dextra parte concipiuntur, illud est, quod ex animalium dissectione conspicitur. Duos quidem sinus habente vtero per ceruicem ambobus communem copulatos, mares sanè plerunq; in dextro, fœminę vero in altero, concipi deprehenduntur. Quare fatius erat huiusce rei sensui apparentis causam explorare, & non veritatem subuertere causæ ignoratione conari. Sed vos & causam in libro de dissecandi arte didicistis, ad dextram vteri partem per renes sanguinem repurgatum, ad sinistram vero in mundum adhuc atq; serosum, descendere intuiti: cor etiam in medio pectore non in sinistris collocatum esse vidistis. In hac autem parte quidam ipsum magis situm esse haud iniuriā crediderūt, quoniam pulsus hoc in loco percipitur nempe sinistro cordis vētriculo se se in ipso cōmouente.

45 *Concretum est, Constitutum est, Citius motum est, Inquinatum est, & Tardius augetur, & per longius tempus.*

D Crebrius dixi hoc in libro mille esse lectionū modos, propter obscuritatem alijs aliter ipsas concinnantibus, vt cuiq; explanatio verisimilis fore visa fuerit. Sed ego veteres scripturas præpono, etsi minime verisimiles esse videantur, maioremq; legentibus ambiguitatem præbeāt. Ob id enim ipsum quispiam eas ita dictatas fuisse credat, quoniam, licet sit explanatio dubia, nihilo minus inter vetustissimos interpretes de his conuenit: sin ipsas autem mutare ausi essent, in clariore locutionem permutassent, vt ipsa interpretatio verisimilior foret. Propositis igitur verbis ita nunc in antiquis codicibus scriptis, & vetustis explanatoribus huiusmodi lectionem agnoscentibus, plurimi recentiorum hanc vocem /inquinatum est/ exemerunt: aliqui vero ei voci /motum est/ eam /tardius/ addiderunt, vt locutio eiusmodi sit /concretum est, constitutum est citius, motum tardius augetur/. Item alij has voces / & propter hoc /orationi præposuerunt, vt talis fiat/ & propter hoc concretum est, constitutum est/. Sententiā quidem in omnibus his lectionibus haud ita multum diuersa est: volunt enim interpretes marem, q̄ fœminam, citius concrefcere atque constitui, eo q̄ calidior sit: atq; ob hoc idem, ipsum citius moueri aiunt: quin etiam inter omnes ferè medicos marem q̄ fœminam non solum conformari, sed etiam moueri citius constat. De his autem & in libro de natura pueri aperte narratum est, quemadmodum & apud Dioclem in voluminibus de mulierum morbis. Ruffus autem solum Apolloniātem Diogenem in contrariam abire senten-

5^a. Aph. 48. Ex. ord. 41. b

*A. Irrōnabile

tiam inquit in secundo libro de natura: sed liber ille in manus nostras non venit. Quin etiam & E ipsæ utrum gerentes, mares & citius moueri incipere, & pluribus validioribusq; motibus agitari apparere, testantur. Dicitur autem in propositis verbis, q̄ citius concretus est, & constitutus est, hoc est, compactus & firmus factus est. Postea vero mas, quam foemina, tardius crescit: incrementum autem, utrū id, quod in utero solum fit, an quod à partu, in præsentia dicat, in obscuro est: sed illud verum est, quod & à partu foemina cum velocius adolescit, tum prius incrementum in ipsa finitur. Quod celerius augetur, corporis mollitudo in causa est: eiusmodi namque corpora in tres distantias, longum scilicet, profundum, ac latum exporrecta, facile incrementum suscipiunt. Verum quod incrementum in ipsis prius, quam in maribus desinat ac finē sumat, non item ob corporis mollitudinem, sed propter imbecillitatem id accidit: facultas est enim in animantibus naturalis, quæ ipsorum incrementi effectrix est, propter quam imbecilliolem quidem plus augetur, sed citius crescere ob eius imbecillitatem desinunt. Si quidem igitur ipse Hippocrates hanc vocem /inquinatum est/ scripsisset, tale quiddam significare videretur, quale et in secundo de morbis vulgaribus, ubi ait, || Secundum aurem sinistram tumor, postero autem die & secundum dextram, minor vero iste: & complanabantur hi, & inquinati sunt, & non suppurauerunt: nam à celeri motu transmutatione q; desinens ac refrigeratum ita nominauit.

2. Epid. sect. 2.
nō lōge a prin.

46 *Idcirco Solidus factus est, & Biliosior, & magis Sanguinosus, quia iste calidior est locus animalis.*

Propter hoc inquit marem solidiorem, biliosiore, & sanguinis pleniorē creatum esse, quoniam locus, in quo gignitur, eiusmodi est: dicit autem dextrum uteri sinum. Hæc quoque verba alius aliter scribit: omnes tamen eundem sensum seruant: quandoquidem & accurate nimis, quæ nam sit vera Hippocratis dictio, inquirere superuacuum est: melius est enim, non hoc speculari, sed an id, quod dicitur, verum sit. Veritas autem, ut diximus, per dissectiones exploratur, maribus plerumque in dextra uteri parte conceptis. Causa quoque, quod hæc pars calidior sit, tradita est & ipsa, per dissectionem cognita.

GALENI IN SEXTVM DE MORBIS
POPVLARIBVS HIPPOCRATIS LIBRVM
SERMO TERTIVS

Vt raritas, Ventris densitas. Cutis colligatio, Carnium incrementum. Ventris torpor, Omnium confusio, Vasculorum immunditia. Cerebri consumptio, Ideo & caluities. Instrumentorum attritio.

Non nulli hanc à medicis dignoscendorum enumerationem esse putant: sed potius quædam res inter se iunctæ coniugatim dictæ esse videtur. Prima autem coniugatio dicta est, ubi inquit / cutis raritas, ventris densitas /: non nulli enim propterea ventrem densum, hoc est suppressum & astrictum habent, quoniam per cutem euacuantur multa: sicut contra alteri per superficiem ægre distillabiles multam vrinam faciunt, aliuq; exonerant. Item altera deinceps coniugatio scripta est / cutis colligatio, carniū incrementum / vnde innuitur cutis coitionem adstrictionemq; immodici carniū incrementi plerumq; causam esse: Tertia huic proxima coniugatio per hæc verba scripta est / ventris torpor, omnium confusio /: torporem autem intelligemus in concoquendis cibis ventriculi infirmitatem omnium planè corporis vitiorū causam esse. Sed quod deinceps dictum est / vasculorum immunditia / potest quidem & cum modo dicta coniugatione coniungi. Quod enim in ventriculo male concoctum est, plerumq; vasorum immunditiæ causa fit: potest verò etiā præterquam q̄ cum ventris torpore coniungatur, & de venarum deprauata concoctione intelligi, ut, quemadmodum ventriculi non recte cedens concoctio multa in toto animali confundit, sic & in venis non ad bonum finem perducta primum in ipsis immunditiā contrahit, hoc est vitiosorum succorum copiam, deinde & magnam noxam affert. Quare quod est inter hanc clausulam / ventris torpor / & hanc / vasculorum immunditia / commune ambabus est, quod ipse appellauit, omnium confusio. Quod deinceps autem dictum est / cerebri consumptio, ideo et caluities / mihi quidē istud significare videtur. Cum cerebrum se ipso longe minus euadit (istud vero ipsum naturaliter sic cibus habentibus euenit) tunc ab ossibus superiacentibus recedit, quæ ab artis dissectoriæ professoribus græco nomine bregmata vocantur, Latini sinciput dicunt. Hæc verò duo sunt, utrunq; relictis quatuor lineis circūscriptum, vna quidē per futuram in longum porrectā vtriq; ossi cōmunē, posterius autē lambdalis futuræ lateribus, antè verò coronariæ vocatæ, vtrāq; autē parte squamosis cōmissuris. Verum ab alijs caluariæ partibus potissimum quidem cerebrum non admodum recedit. Quod si & quandoq; recesserit, at saltem ob carnes ossibus subiectas haud prorsum cutis humiditas

A humiditas exarescit: quocirca neq; crines defluunt, quandoquidem in commentarijs de temperatura didicistis, neq; ex præhumida cuti, neque ex valde arida pilos enasci. Capitis sanè cutis pueris, mulieribus, & eunuchis humida est, sed caluis immodice arida. Cerebrum quidem in iuuenibus molle cum sit atque humidum, caluariam tangere, omnemq; interiorem inanitatem comple- re, in senibus vero siccescens subsidensq; ab ea distare, sæpius in animalium dissectionibus conspe- xistis. At nunc Hippocratis decretorum ostensiones asserre, nisi obiter, non est propositum, sed obscura verba illustrare, simulq; per capita interdum causas adijcere demonstrata placita conse- quentes. Consumptionē autem cerebri, hoc est perfectum interitum, vt ipsum ex toto absumptū sit, neque cogitari posse in viuo animante fieri omnibus in confesso est. Quamobrem si id non sit, hoc superest intelligendum consumptionem cerebri, comminutionem esse, quam ex siccitate in caluescentibus fieri diximus: vtincipitis ossa alijs fistulosiora & molliora ac super incumbētia ob cerebri defectum exarescant, cum ad ipsa vsque non pertineat, neque ea attingere possit: sublidet enim in suamq; ipsius basim depressum cadit. Consequenter igitur ossibus istis reficcatis, & ipsis prætenta cutis inarescit, atque ipsi sensui valde sicca in caluis apparet, vt rationali demonstratione non egeat. Quando igitur valde cerebrum exaruit, vt quibusdam in extrema senectā contingit,

B tunc & neruorum exortus inarescere necesse est: quare neque perinde, vt prius, videre licet, neq; audire, neque aliud quicquam per sensus & voluntarios motus valenter perficere: sed omnia ista- rum actionum instrumenta, per quæ illæ fiebant prius, exoluta, infirma, atque debilia redduntur: quod par est ipsum instrumentorum attritionem appellasse, per translationem à vestibis attritis & valis appellationem accipientem: & hæc enim post diuturnos vsus se ipsis aridiora euasisse cer- nuntur, quando ipsa attrita esse dicimus. Quidam sanè hæc scripta coniugate intelligi nequa- quam putantes, & singula prædictorum separatim accipientes, hisce verbis Hippocratem consu- lere aiūt, vt ipsorum facultates per se cōsideremus, Vt statim cutis raritas (prima enim hæc scripta est) cognoscere quid valeat, conuenire aiunt, vt ipsam, cum vsus postulat, faciamus: cumq; opus

“ non fuerit, amoueamus. Scriptum est quidē, inquit, & in libro de alimento, || Raritas corporis
 “ ad distillationem: quibus plus adimitur, salubriores: quibus vero minus, morbosiores. Sed his re-
 pugnat quod inter hæc scriptum est / ventris densitas, cutis colligatio / si quidem erat rerum me-
 dico scitu vtilium enumeratio. Quin etiam & quod post hæc ita scriptum est / ventris torpor, om-
 nium confusio / ipsum omnia ea scribere indicat, quæ in vnum natura coire apta sunt: & non sim-
 pliciter qui sint in corpore affectus orientes, quos cognoscere opus sit. Istud enim / omnium cōfu-
 sio / non est affectus vllius, sed malorum ex affectu prauo nascentium indicatorium.

In libro de Ali-
 mēto, post pri-
 cipiu interposi-
 tis ferè quadra-
 ginta versibus.

2 *Detraçtio Cursibus, Luctationibus, Quiete, multis Ambulationibus, velocibus: Ombus, elixa Maza, plerun- que Panis paucus.*

Euacuationis nomē de solidis dicitur: Detractionis, de solidis quidem magis, interdum vero et de liquidis: nempe modo dicta liquidorum solidorumq; minutionis communia sunt, cum sine purgatione, aut sanguinis euacuatione, ipsam facere in sanis scilicet voluerimus. Ægrotum enim nullus cursibus & luctationibus curauerit: nam his alijsq; similibus exercitationum genus commune est, discorum telorumque iactus comprehendens, item saltus, halteras, armatorum cer- tamina, & omnia vitæ munia, præsertim quæcunque in agri cultura exercent arantes, metentes, ac fodientes. Omnes igitur exercitationes & carniū, & adipis, & succorum abundantiam mi- nuunt. Vnum autem corpus omnibus istis vti non potest, sed secundum habitus, & ætates, & vi- res, & consuetudinem, singulis idoneam exercitationem inuenire conuenit, vt in libris de tuenda sanitate didicistis. Nunc enim ex Hippocratis voluminum explanatione medicinæ præcepta non discitis, cum hæc prius ordinatim in proprijs libris didiceritis: in quibus omnibus & ipsius placita

D cum demōstratione cognouistis, & placitis consentanea particulatim omnia habuistis. Cæterum vos dictorum ab ipso seriem assequi studentes hæc me vobis commentaria conficere, etsi id facere non statuissem, rogatum voluistis: obscuræ nanque dictiones scientificam explanationem non admittunt. Nunc itaque statim hac voce deinceps scripta / quiete / aperte cognoscere non licet, quid per ipsam Hippocrates significare voluerit: sed quemadmodum in alijs obscuris locutioni- bus, ita & in ista, per coniecturas agere opus est, vt hoc isti, illud alij verisimilius videatur, quemad- modum & visum est: & alius aliter quietem interpretatur. Potest enim & de cessationibus, quæ

“ exercitationibus interponuntur, dicta esse: sicut in aphorismis dixit, || Cum inceperit lassescere, quie-
 tem agere, statim lassitudinem tollit. Potest etiam et de cessationibus per integros interiectos dies
 futuris intelligi. Potest autem & integram quietem aliquibus corporibus consulere. Nam si ip-
 se ita dixit, || Motus roborat, ocium tabefacit. posset sanè & ociosa vita corpus attenuare: ita enim
 quibusdam ab exercitationibus ad ocium traductis euenire cōspeximus. Sed certas distinctiones
 statuere opus est, vt sciamus qui nam sint, qui istis extenuandi causa indigeant: neque enim abun-
 dantium humorum euacuatione opus est: nunquam enim id præstare ocium potest. lure itaque
 non nulli de carniū detractione sermonem ipsi nunc esse aiunt, non de humorum inanitione,
 vt in plenitudine, & aquosis habitibus fit. Potest quidem de ambabus ipso sermonem faciente,

2^a. Aph. 48. Ex.
 ord. 19. a

de his q; in me-
 dicat. nunt cō.
 3. t. 18. 7^a. 219. a
 et si ibi legitur
 usus nō mor^o.

omnium auxiliorum enumeratio esse, & quæ utriusque detractioni communia sunt, & quæ alteri ipsarum propria. Potest autem & post exercitationes quietem scripsisse, de singulorum dierum exercitationibus quietemque ipsis succedente sermonem faciens, ne exercitati cibaria (ut moris est) illico assumant, in corpore adhuc ab exercitatione calorem seruantes, sed postquam exacte refrigerati sunt: nam & hoc in libris salubribus & ab alijs & ab Erasistrato recte dictum didicistis. Quare & ex hoc constat multum coniecturæ in doctorum ob breuitatem obscurorum interpretationibus inesse: præterea cum verba, ut lubet, scribere liceat, longe sanè obscurior veteris sententiæ redditur. Nunc quidem in proposito sermone aliqui scribunt / quiete multa / neque vetustis codicibus, neque illis, qui primum volumen hoc interpretati sunt, huiusmodi lectionem agnoscentibus. Siquis vero hanc nos explanare cogat, quietem post exercitationes multam interponi debere ipsum præcipere dicemus. Verum hæc omittenda est: & ab omnibus concessam scripturam declarantes, ut ambulationibus multis ac celeribus quis utatur, ipsum consulere affirmabimus: tarde enim, quemadmodum & tardæ exercitationes, corpora pinguiora efficiunt. Atqui demiror, cur de illis loquens omisit hanc particulam / velocibus / siquidem veloces cursus, exercitationesque similes, & carniū molem detrahunt, & succorum exuberantiam inaniant, fereque ab omnibus hoc & exercitatoribus & medicis conceditur. Hippocrates igitur deinceps detractione egentibus aptam alimoniam descripsit, ab vno exemplo (ut solitus est) eius, quod communiter omnibus conuenit, sibi ipsi commentarium faciens. Istis autem in vniuersum alimenta multum nutriētia non danda sunt, qualis est suilla caro, sed parum nutriētia, qualis est ouilla caro, quæ sanè pecudis est: & placenta sanè, quæ græce maza dicitur, inter modice alentia reponitur: quocirca ipsius quidem plurimum, panis vero exiguum accipi iubet.

3 *Detractionis Signum, Eandem horam dies seruari: Repente enim Trahitur.*

Præsentia verba cum ante scriptis, ubi detractio ut facienda esset, edocebat, coniungi clarum est. Ut igitur cognoscamus, num eius modum recte coniectura assecuti fuimus, huiusce rei signum nunc tradit. Sed iste sermo propter eam, quam sepe iam diximus causam, nobis obscurus redditus est, quod videlicet, non, ut emitteretur, hunc librum scripsit, sed ut formulam quandam & apparatus sibi ipsi moliretur: ad additionem enim scribens utique omnino declarasset, quam diei horam eam dicat, in qua detractionis signum obseruare oporteat. Cum igitur ipse non scripserit, quid aliud quisquam probabilius intelligere possit, quam quod eadem diei hora eum ducentes ad exercendum, qui detractionis indigeat, obseruemus, ut iussit nunquid de repente subtrahatur, hoc est, moles quidem corporis concidat, cadat autem & debilitetur facultas: nam haud dubie hæc vox *εἰρήνη* trahi significat. Potest autem & ab illo ad hæc transferri, propter rerum naturam, de quibus verba fiunt: quibus, ut sepius dixi, in obscuris narrationibus, quæ prius ipsi nouimus, adaptamus. At quidam loco huius vocis *εἰρήνη* hoc est trahitur, hanc scribunt *εἰρήνη* hoc est cadit, rei declarationem ex hac voce magis lucidam fore sperantes: sed antiqua scriptura hanc vocem *εἰρήνη* hoc est trahitur, habet.

4 *Remittito Labores, Aut defluet.*

Et hoc loco non nulli scribunt / subtrahito ex laboribus, aut defluet /. Orationis autem vis hæc est, omnis euacuatio nisi paulatim fiat, vires prosternit, & corporis habitum subito valde digerit. Propterea igitur quidam scripserunt / submittito labores, aut defluet / copiosam repente euacuationem per hoc verbum / defluet / significare volentes. Alij vero scribunt *ἢ εἰρήνη* i. quatenus consumitur, litteram *n* addentes, & circumflecentes, atque item iota subscribentes, ut significetur, ita ex laboribus subtrahere, ut homo consumitur. Hoc verbum autem *εἰρήνη* de corporis consumptione, viriumque casu ab ipso dictum fuisse aiunt: ut eiusmodi oratio sit, Minuas labores, cum vires prosternuntur, & corpus digeritur. Quin etiam & qui *εἰρήνη* hoc est labetur, scribunt, ad virium casum orationem referunt.

5 *Similiter enim Totum Concidit.*

Hanc partem post superiorem in antiquis exemplaribus omnibus inueni: quam ita se habere veteres etiam explanatores asserunt, nec non & ex recentioribus Sabini sectatores: nullam tamen eius interpretationem attulerunt. Totam enim antepositam dictionem cum adscripsissent, deinde singula eius verba interpretati huiusce partis explanationem non dixerunt, quemadmodum neque Zeuxis ex antiquis interpretibus vnus & ipse. Quidam sanè aiunt ab Hippocrate dictum fuisse / similiter enim totum concidit / tale quid innuere volente: Ut repletio nocet, ideo que ipsam detrahere oportet, sic & præter modum euacuatio æque, ac repletio, noxia est: ob ipsam enim corpus detrimentose tabescit, sicut ex plenitudine mole nimia turget. Sed quidam hanc interpretationem ut incredibilem vituperantes, aut nullo pacto hanc partem scripserunt, aut in hæc verba transmutarunt / subito enim valde fluet / Hippocratem nobis præcipere volentes, ut diligenter corporis detractionem obseruemus. Repente enim ipsis magna digestio ac defluxio

A in exercitationibus accidit, cum deinceps pluribus diebus aliquis ipsos valde exercuerit, tenuiterq; cibos exhibuerit.

6 *Cum vero iam Contabuerint, Præbere Suillas affas oportet.*

Per antedicta immodicam detractiōnem cauere nos iubet. Sed, quoniam interdum inuitum in eam incidere contingit, vult & ad ea medicum paratum esse debere, siquando repente magna detractio facta sit: tuncq; suillas carnes tostas exhiberi consulit: suillas quidem carnes, q̄ multum nutriant: tostas vero, quod solidam & in exiguam molem astrictam, non humidam laxam ꝑ carnem creent. At quidam loco huius verbi / præbere / offerre suillas affas / scribunt, eandem quidem sententiam seruantes, sed vt magis proprio verbo / offerre / loco istius / præbere / vten.es.

7 *Cum Replentur autem, Signum rursus, Floridum Corpus est.*

Et id ipsum breuibus descripsit omnis refectiōis commune signum. Floridum enim corpus euadit, & in exercitationibus, & illis alioqui, qui ex bono sanguine instaurantur.

8 *In Exercitationibus Signum, Sudor stillasim vt ex aquæ ductibus exit, aut Depressio ex elatione.*

Et hoc loco sermoni deest, casus, aut detractiōis, aut id genus aliquid. Quocirca ipsum non nulli addentes, tanquam principiō ita scriptum non dubitarunt interpretari, talem orationem reddentes: In exercitationibus collapsiōis signum, sudor, vt ex aquæ ductibus effluens: deinceps autem signum aliud est, depressiōem magnam subito ex elatione: oportet enim et hic subintelligere, subitaneā ac magnam, licet modo scriptum non sit, ipso superius dicente / repente nāq; trahitur /. Hæc autem corpore immodice digesto euenire palam est.

9 *Mulier, quam primo in Cranone curauit, Lienis magnus natura, Febris ardens, valde Rubra, Spiritus Decimo die, Sudor multus superius, verum etiam Inferius Decimoquarto die.*

Nihil notatu dignum ex his verbis discere nobis licet. Admiratus autem essem, si & ipse Hippocrates omiſsa vrinæ mētiōe ita scripsisset: quoniam si eam adiecisset, aliquid plus ad reminiscētiā lucratus fuisset, ac nobis etiam eadem ratione profuisset. Et hoc quoq; dictiōnis huius initio scriptum obscurum est / quam primo curauit /: nam quæstione dignum est, vtrum sua ipsius causa, vt nominum & locorum, in quibus ægroti iacebant, meminisse consuevit, ita & nunc adscripserit

C / quam primo curauit / quod nominis mulieris memor esset: an nunc ex recidiua hominem ægrotasse significet. Ita vero & Spiritus, qui decimo die accidisse scriptus est, obscuritatem parit, num quilibet simpliciter spirationis difficultatem, an solum incitatum & valde crebram egre spirandi speciem significet. Sed quidam & in ventre multum spiritum collectum esse per hæc verba significari putant. Hæc quidem, quantum ad verba pertinet, obscura sunt, Alia vero, quantum ad solam sententiam, non minus difficultatis continent. Vtrum enim ex solo male affecto liene mulieri acciderit & ardenti febre, & spirationis angustia, seu ventris inflatione laborare, & colore per rubro esse: an & alius quispiam febrilis affectus ipsam vexauerit, ob quem in hæc mala inciderit, incertum est. Sed permagni (vt dixi) interest nos lotia, qualia vsq; ad iudicationem fuerint, & cur decimo die sudores apparuerint, ignorare. Ipse nāq; q̄bus diebus accessiones vehemētiores sint, ascribere solitus est: vt ipsum sciamus ex multa in singulis experientia peritiā acquisiuisse, ex

qua in vniuersum sententiā hanc de omnibus morbis protulit, ¶ Quorum accessiones imparibus diebus fiunt, eorum & iudicationes imparibus diebus absolui. Quod omnium vero in proposita parte absurdissimum est, id vtiq; dicam, mortua ne an sanata sit mulier, prætermisissimum esse. Itcirco

1. Epid. c. 5. §. 1.
13. §. 120. c

& eam vocē / minus / quæ inter hunc & sequentem sermonem scripta est, quidam sanè huic adiungunt, alij sequenti præponunt. Profectō si scriptum fuisset, decimoquarto die mulieri bonam iudicationem factam esse rationi consentaneū vtiq; foret huic orationi eam vocem / minus / nō adijcere. Cum dixisset enim, decimo die sudores mulieri emanasse maiori ex parte superius: ac postea deinceps subiecerit / verum & inferius decimo quarto /: quo modo profectō, si omnino liberata est mulier, hanc particulā / minus / adscribere potuit? Igitur verisimile magis est bona iudicatione facta per omne corpus effusos esse sudores. Rursum si quis mortua muliere perniciosos fuisse sudores crediderit, iure propositi sermonis calci hanc vocolam / minus / adiecerit, vt oratio talis sit: Sudauit quidem, & decimo die superius magis, verum etiam inferius: sudauit autem & decimo quarto, inferius minus. Ad sequentem igitur dictiōnem iam descendamus: in ipsa enim fortasse aliquid clarius inueniemus, vnde, quo loco eam particulam / minus / ponere debeamus, an in propositæ calce, an in sequentis initio, percipere valeamus.

10 *Minus ijs, Qui ex capite Grauedine laborant, & Raucitate, Cum febre correpti sunt, vt p̄uo, Recidua fiunt.*

Subintelligere oportet, finita febre: qui enim aliter ipsis reciduas minus accidere putabimus, nisi prius febris desierit? Quod si hanc vocē / minus / ab his verbis abstraxerimus, vt q̄busdā eā superiori

† febricitantibus absque eiusmodi causa.
* Al. spina.

periori orationi subiungētibz visum est, huic cōtraria verborū sentētia erit, his videlicet, qui ex capite grauedine laborant & raucitate, cum febre correpti sunt, recidivas fieri nobis intelligentibus. Igitur quod in oībz facimus, non orationis verisimilitudine, sed ijs quæ euidenter in egrotis cernuntur, quæ sita dijudicantes, si & nunc faciemus, hanc particulā /minus/ verbis istis recte fuisse præpositam inueniemus. Febris nāq; post grauedines & raucitates veniēs, ipsas firmiter & certius concoquit: ut non iterum facile reuertant, etiam si aliquid erroris cōmissum sit, alijs sine febre ob aliquā eiusmodi causam affectis; post cōmissos errores in morbum recidētibus. Sed cur in sermone hoc additum est /ijs, qui ex capite grauedine laborant/ neq; n. ab alio membro grauedines oriuntur? An sermo iste ita dictus esse potest, vt in his verbis et dictum fuit /vertebræ autem, quæ in dorso/ Potest quoq; has particulas /ex capite/ addidisse, qm̄ raucitate laborantiū in ipsis verbis meminerat: nam & alia ratione raucitates fiunt. Potest quoq; /ex capite/ adiectū esse, ipso sibi ipsi reminiscētia causa breuiter scribente, quod a grauedinibus, quæ ab externa aliqua exigua causa proueniunt, ipsas distingueret, vt indicaret de illis a se sermonē fieri, qui ob naturalē capitis imbecillitatem eo vitio facile caperentur: hos enim quispiam iure ex capite grauedinosos appellet, non a frigore, aut æstu, aut aliqua simpliciter externa causa. Illud autem verbum /puto/ in quibusdam codicibus additum est, significans ipsum, de quibus rebus loquebatur, ambigere: sed consentaneum est, & sine illo verbo /puto/ scribi posse, cum verum sit id, quod dicitur. In sequentibus autem verbis ea, quæ recte dixerat, ratione corroborat. Ad ipsa igitur iam transeamus.

11 *Quicquid Suppurat Non recidit. Ipsamet enim Concoctio, & Iudicatio, simul & Abscessus.*

Haud obscura oratio est memoria tenentibus ea, quæ sæpius iam de concoctioe dixit. Nunc vero & eorum (vt dixi) superiorum verborum causa meminit: vt integra oratio talis sit: Et grauedinosis, & raucis ob destillationes ex capite, cum superaddita febre, frigida iuxta atq; humida fluxio concocta fuerit, & concocta fuerit expulsa, firmam morbi iudicationem fuisse, neq; hominem denuo ægrotaturum spera.

12 *Aliquibus, cū Venere ut utur, Inflatur venter, ut Damagoræ. Aliquibus uero in eo Strepitus. Arcefilao Tumebat.*

Hæc quoq; verba alius aliter scribit. Et quidā ipsis hæc addūt /cū incipiūt/, dictionē /aliquibus/ initio politam adimētes, & narrationē talem facientes /cum incipiunt venere vti, inflatur venter/. Voluntiq; isti incipientibus venerea, hoc est primum aggrēditibus opus illud, ea quæ in sermone deinceps tradunt, accidere: tamen si lectionē hanc neq; liber aliquis antiquus, neq; explanator agnoscit. Nihilominus Sabini sectatores de coire incipientibus ipsi sermonem esse aiunt, quāuis Hippocrates nomine proprio hominis vnus Damagoræ meminerit. Id autem facere consuevit, cum paucis res, quam narrat, acciderit. Atqui præterq; qd de his quicquam Hippocrates scriberet, experientia oportuit, quid appareret, addiscere: neq; enim primū venere vti incipientibus ventrem inflari, aut strepitū in ipso personare contingit. Sed quibusdam potius raro, iam inclinante ætate, & affectu flatuoso vocato, præcordiali, & melancholico vexatis, cum venere vtuntur, inflari magis ventrem contingit: iisdem quoq; ipsis, vt assidue coitum appetant, euenit. Quod igitur plerunq; iam antea dixi, siue scripturas varias, quas in his verbis fecerunt, omittam, siue oēs recensēā, vtrūq; multi reprehendent, ex suis ipsorum cupiditatibus, non ex rerum natura, modum in orationibus æstimantes. Quin etiam si quædā ex dictis & scriptis dixerō, quædam prætermisero, sic etiam non nulli, qui accusent, inuenientur, qd aliqua dixerim prætermittenda, præsertim cum nugatoria sint: aliqua dicenda subticuerim, qd dictis deteriora non essent. In congressibus vtrūq; quotidianis quacūq; explanationē, qui intersunt, audire velint, ab eis ipsis percunctati eorum voluntatibus nos aptare & assentiri respondentes conamur, at in libro id facere nō licet: propterea mihi cōstitutum est in plurimis quidem Hippocratis sermonibus aut nequaquā meminisse veterē scripturā permutatum, aut absurde prorsus interpretantium. In quibusdā vero, quæ dicta sunt, non omnino a veritate abhorrentia, eorū commētaria legentibus mentionē facere oportet: in singulis. n. partibus eadē reperere pergraue est. Quod igitur dicebant Sabini sectatores, qd primū venerē expertis, in propositis verbis dicta eueniant, vt verū credentes, ipsius causam afferre conant. At alij contra, qd hi, verborū lectionē hanc faciunt /sunt, quibus, cum venere vtunt, inflatur venter/. Sabini quidē sequaces non præter rōnem coire incipientibus id accidere asserūt, primum quidem qm̄ magna in nouatio, ac permutatio in corpore fit (scribit enim sic ipse), ob quam immutationem, flatu, comitialis morbus, renum affectus, aliaq; longa vitia procreantur: postea vero quoniam & Democritus inquit, homo ex homine in coitibus profeminat: quin etiam qm̄, inquit, multū pruritus ac morsum ob seminis saluginem atq; acrimoniam patiunt. Cumq; foeminarū (vt aiūt) & marium communis ratio sit, in foeminis euidentem causam esse dicunt: vtero nanq; intestinum subijcitur, vesica superiacet: par est itaq; ipsum distentum & in venerem concitatum vtriusque excretionem retinere: flatu igitur incluso assidue inflari, atque lotio retento abdomen intumescere. Hæc sanè a Sabini sequacibus haud verisimiles causas eorum, quæ non fiunt, assignantibus referuntur: neq; enim hæc adolescentulis coire incipientibus, sed a trabile vexatis & flatuosis nominatis, eueniunt:

qui

A.L. 13. c. 5. A qui quidem et post declinantem ætatē huiusmodi vitij afficiuntur: prorsus enim flatu repleti ab ingenti caloris debilitate prouenit, eo nanq; recte valente horum nihil exoritur. Nam Aristoteles in libro suo de Quæsitis & causam quærit, ob quam melancholicis libidinosis esse cōtingat: dicitq; in ipsorum præcordijs haud paucum spiritum flatuosum excitari, atq; ideo eiusmodi vitia spirituosæ præcordialiaq; nominari. Diocles etiam & Pliftonicus alijq; multi medici sic ipsa vocari dicunt. Verum haud malum fuerit & quædam verba ab Aristotele scripta retulisse. Hæc ita se habent: Cur melancholici libidinosi sunt: an q̄ spiritu abundant: semen enim spiritus excretio est: cū iste igitur copiosus sit, necesse est ipsius purgandi sæpius incessat cupiditas, leuantur enim. Propterea et Ruffus * pro hac voce /strepitus/ maluit scribere /timor/ vt Hippocrati de melancholicis sermo sit, quorum maxime proprius timor est. Aliud enim alij formidolosum videtur, vnum quiddam saltem ipsis singulis omnino, quando planè modice contristatur: Si vero immodice, & duo, et plura, et permulta: quibusdam etiam ipsorum omnia. Erit itaq; secundum Ruffum lectio huiusmodi /quibusdā, cum venere vtuntur, inflatur venter, vt Damagoræ, vnde his timor/. Verum secundum veteres interpretes ita se habet, vt ab initio scriptum est: illorum enim scripturam semper adijcio, & si ab illis primis librarijs corrupta fuisse videatur: satius est enim, vt iam sæpius repetiui, lectionem, vt inuenta est, enarrantes, ita deinde ipsos aliquid vterius excogitantes addere, idq; ipsum nos facere admonere. Hactenus Sabinus explanatio tradita est. Capito autem ita scripsit /aliquibus non nunquam, cum venere vtuntur, inflatur venter, vt Damagoræ, aliquibus vero in his strepitus/. Dioscorides vero sic /aliquibus quidem, cum venere vtuntur, inflatur venter, vt Damagoræ, aliquibus in his strepitus/, iste enim eam particulam /vero/ abstulit. Quin et in nomine hoc /strepitus/ explanando, inter ipsos explanatores non conuenit. Non nulli quidem murmur significari dicunt, quidam ructū, alij flatus per sedem exhalantes: item alij quodlibet istorum simpliciter, qualiscunq; in intestinis motus sit, qui ab auribus sentiatur: sunt enim & alij quidam præter murmura in intestinis motus ac strepitus, non nulli quidem sonis perlimiles, aliqui vero sibilis, aut alicui alij huiusmodi voci. At Arcesilao, inquit, non modo venter inflabatur, sed etiā tumebat, hoc est, œdema id est tumorē, habebat. Dixi autē aliàs sæpius œdema ab ipso vocari omnem præter naturam tumorem, siue phlegmonis, siue erysipelatis, siue scirrhi naturam sapiat, cum recentiores medici solum laxum tumorem œdema vocent. Cæterum qualem nam Arcesilao tumorem excitatum esse dicat, quæstio haud parua est. Mihi sanè œdema proprie à iunioribus acceptum dixisse videtur: non tamen incredibile est aut erysipelas, aut phlegmonem, aut scirrhum, aut eiusmodi aliquid coitus tempore, vel paulo post, exortum fuisse, rursusq; haud ita multo post id resedisse: ab interpretibus autem tota hæc speculatio silentio præterita est. Huius quidem Arcesilai et alio huius libri loco mentionem fecit Hippocrates, vbi ait, In accessibus, quibusdam strepūt, vt Arcesilao. Manifestum est igitur huiusmodi hominibus ventrem flatu esse repletum, huncq; præ contentione in coeundo facta excerni contingere. At Dioscorides ita hæc verba scripsit /Arcesilao autem male olebat flatuosum/ pro eo, quod est, malū odorem exhalabat flatuosum, ita enim scriptum esse voluit. At reliqui omnes hanc vocem /flatuosum/ sequentis partis initium esse voluerunt, vt deinceps scriptum est.

13 *Flatuosum in Furfurosis simul causa est. Etenim flatuosi sunt.*

Quos furfurosos dicat, inuentu difficile est, modo quis ne, velut Herodoti & Ctesia, tanquam historiam, veterum medicorum libros euoluat, sed quod ad artis opera magis proficiat. Multi autem interpretes id negligunt, & maxime quicumque sophisticam doctrinæ speciem æmulati ad eam explanationem deueniunt, quæ ad manum est, quamq; verba ipsa præferunt: neque præterea in agrotantibus dictorum veritatis periculum faciunt. Igitur ita quoque nunc eos furfurosos dicere esse intelligentes, quibus assidue in capite furfures creantur, istius rei causam referre conantur, dicentes ab excrementis caput subeuntibus furfures prouenire, excrementaq; in sublime à calido spiritu ferri, ob idq; istos flatuosos esse. At ipsorum improbus sermo est, Primo quidem quoniam euidentis rei testimonio caret: mille enim minime flatuosos nouimus, quibus in capite perennis furfurum prouentus est: Secundo, & si res ipsa testimonium ipsis fauens præberet, omnibus calida excrementa contrahentibus communis hæc ratio esset: Et tertio ad hæc, quod ipsius capitis plerunque ob propriam eius temperiem symptoma est furfures creare, & si humores naturaliter affecti sint. Iure igitur quidam veterem lectionem commutantes scripserunt /flatuosum causa simul est alatis/: medicis autem consuetudinem esse eos alatos nominare, qui scapulas eminentes auium alarum instar, retrorsumq; productas habent, vos non latet. Istitis igitur inquirunt flatuosum simul esse causam, vt in affectum incidant, quemadmodum incidunt, hoc est, eiectionem sanguinis, ipsos enim flatuosos esse. Quod quidem ad frangendum aliquid in pulmone, adiuuans causa sit flatuosum, neminem præterit: an vero & angusti pectoris homines flatuosi sint, id experientia nobis curiose inuestigandum est. Mihi quidem ferè omnes eiusmodi visi sunt, & forsitan ob vitalis caloris penuriam, quem ex corde emanare didicistis. Igitur alati exiguum cor habentes, secundum quoque huius proportionem & calorem ab ipso in omne corpus

corpus emanantem imbecillum habent: ob huius nanq; ab ipsa origine infirmitatem cor (vt didi E
cistis) exiguum creatum est. Quidam autem non /alatis/ sed /febriculosos/ scribunt, locutionem hu-
iusmodi facientes /flatuosum simul causa est febriculosos, etenim flatuosi sunt/: verum neq; ipsi re-
cte sentiunt, omnes febriculosos flatuosos esse arbitantes. Dioscorides sane, vt paulo ante dice-
bam, in calce prepositae sententiae hanc vocem /flatuosum/ collocans, ita proposita verba scripsit
/simul causa alati/: vt tota ipsa continuata locutio ita se habeat /Arcefilao autem male olebat flatuo-
sum/: postea deinceps ab alio initio /simul causa alati, etenim sunt flatuosi/. Abunde igitur de fla-
tuosis iam dictum esto: ne oratione in praesentia & semper multa scribere deuitem, re autem vera
nimis verbosus esse deprehendar.

14 *Frigidum valde Venas frangit, & Tussim citat, vt nix, glacies: Et contrahit, vt Pherea, & Gongrona. Simul
causa Duritiae.*

Et in libro de liquidorum vsu, & in aphorismis, fusius disputatum est, qualis nam frigidi facul-
tas sit: nunc quoq; aliqua ipsius opera per quandam veluti designationem relata sunt ad eius com-
munem vim explorandam vtilia futura. Quatum enim in ipso est, omnia, quae attingit frigidum,
cogit, densat, stringit, coarctat: quocirca & sensum latentes corporum distillationes & sensiles efflu-
xus intercludit. Sic igitur & in aphorismis scripsit: || In istis vero frigido vti, cum sanguis eruptu-
rus est, non in ipsa, sed circa ipsa, vnde effluit, & quaecunque deinceps opera propriae frigidi facul-
tatis, qm nullo intercedente medio agit, enumerauit: item cum dixit, Frigida, vt nix, glacies, pectori
inimica, tussium excitatoria, sanguinis profluuij prouocatoria, & destillationum inducitoria. Illud
quidem /pectori inimica/ secundum ipsius frigidi facultatem dixit: Illud autem /tussium excitato-
ria, sanguinis profluuij prouocatoria/ per interuentum aliorum. Quoniam enim in se ipsa compin-
guntur atq; coarctant vasculorum sanguinem continentium corpora, propterea non nunquam
ipsorum tunicas frangi contingit, vt quod a multo contento in laxis receptaculis fit, id a non mul-
to distentis eueniat. Ideo igitur in propositis verbis non absolute frigidum venas frangere, sed val-
de frigidum dixit. Eandem sententiam innuentia verba & in aphorismis scripsit inquitens, || Frigi-
da, vt nix, glacies, per exempla, quae nam sint valde frigida, interpretatus. Item cum in aphorismis
dixerit, || Ulceribus frigidum mordax, cutem obdurat. nunc dixit, Frigidum contrahendi vim ha-
bet, quod idem est, ac copulandi. Sic igitur & in neruosis membris tumores creat, & in neruis gan-
glia quae vocantur, & alias quasdam tentiones, alias oblongiores, alias rotundiores. Mihiq; videri
oblongiores vocasse pherea, rotundiores autem gongronas, Pherea quidem eas vocans, quae $\phi\eta$ -
 $\rho\epsilon\omega\nu$ similitudinem, habent: ita enim quidam Iones satyros appellarunt, quos pingunt finguntq;
oblongos apud aures excessus habentes: Gongronas vero rotundiores cum duritia excessus, quales
in quibusdam arboribus appendices sunt, quas gongros vocant: vt etiam Theophrastus in pri-
mo de stirpibus ad verbum ita scripsit: Non nullae vero habent & vocatos a quibusdam gongros,
aut ipsis proportione respondentia, vt olea. Dicunt & aliqui nunc etiam in Thessalia se quosdam
audiuisse tales duritias, cum in collo creatae sunt, gongronas appellantes. Verum quenquam phe-
rea dicentem neq; ipse vsquam gentium audiui: neq; aliquem, qui audiuerit, noui: quamuis non
nulli explanatores Hippocrate dicant pherea vocare, quae Pheris peloponnesi ciuitate abundant.
Alij per ϵ psilon primam syllabam scribentes vna cum ph scilicet, pherea, dicunt ipsum appellare
quae Pheris Thessaliae vrbe plerumq; oriuntur. Atq; ipse longiores excessus pherea nominet, illud
etiam quod in septimo de vulgaribus morbis ad verbum ita scriptum est, || In vulgus grassabantur
tusses, maxime vero in pueros, quae secundum aures multis, qualia satyris. testimonium dictis no-
stris praebere videtur. Sed quod in calce propositi sermonis scribitur /simul causa & duritiae/ id si-
gnificat, dictorum vitiorum a frigore creationes adiuuans causa est & corporis, in quo affectus oriun-
tur, duritiae, id est cum homo dura naturaliter cute fit: eadem enim ratione & frigidum, & dura cu-
tis, positorum affectuum originis causae sunt. Nam quoniam (vt ipse inquit) frigidum cutim ob-
durat, ideo huiusmodi affectus creat, succis sub cute contractis per ipsam transire nequeuntibus.
Quibus igitur natura cutis dura est, istis et ipsa adiutrix causa fuerit, vt ne crassi lentiq; humores di-
gerantur: sub ipsa vero congesti duros vocatos & scirrhosos tumores efficiant. Quod etiam ve-
narum disruptio ob frigidi vim natura durioribus euentura sit, nemini dubium est. Nam si a san-
guine in venis incluso effractio vasculorum fit, in illis plus fiet, quaecunq; praeduritia aegre vixq;
dilatantur. Quae enim latius extendi apta sunt, & si, quod in ipsis continetur, multum sit, id tamen
citra scissuram includunt & cohibent. Item & tusses in natura durioribus corporibus iure excitantur:
siquidem dictum est, ea facilius, qm mollia, exasperari. Cum quidam vero in hoc sermone pro
hac voce $\beta\eta\chi\omega\delta\epsilon\varsigma$ id est tusses excitans, $\phi\upsilon\sigma\omega\delta\epsilon\varsigma$ id est flatuosum, scripserint, aliquid & de hoc di-
cere conuenit: quotidie nanq; refrigeratis corporibus flatuoso spiritu ventris repleti cernunt. Ve-
rum antiqua lectio non $\phi\upsilon\sigma\omega\delta\epsilon\varsigma$ id est flatuosum, sed $\beta\eta\chi\omega\delta\epsilon\varsigma$ id est tussiculosum (vt verbu verbo
reddam) agnoscit. Atq; in aphorismis (vt paulo ante retuli) frigidissimarum rerum, loco exempli,
mentionem faciens, ipsis non addit /flatuosum/: || Frigida enim, inquit, vt nix, glacies, pectori inimi-
ca, tussium excitatoria, sanguinis effluuij prouocatoria, et destillationes commouentia. Ac propo-
sitis

5^a. Aph. 23. Ex.
ord. 39. f

Ibid. Aph. 24. g

Ibid. Aph. 20. a

7. Epid. circa fi-
nem libri, verbis.
ferè 90.

5^a. Aph. 24. Ex.
ord. 39. g.

A sitis in verbis, & in narrato aphorismo, non simpliciter quæ à frigido, sed quæ à valde frigido sūt, edocet, hoc loco dicēs /frigidum valde venas rumpit/: in aphorismis /vt nix glacies/, Quod autē aliquam caliditatem participare debeant, quæ inflantur sæpe didicistis, sicut & quæ

* Deficiunt aliqua. *

15 Post mictum Concretio Puerulis maioris. Num quoniam calidiores?

Quod de calculosis pueris hic sermo sit, omnes libri explanatores asseruerunt: sed cur /post mictum/ adiecerit, cū simpliciter scribere liceret /concretio puerulis/ haud perinde cōtemplati sunt: sicut neq; illud etiam, cur dubitativam coniunctionem adiecerit, non simpliciter dicens /concretio puerulis, quoniam calidiores/: iste enim loquendi modus /num quia calidiores/: pro certo affirmare non audentis indicativus est. Atqui in aphorismis absolute protulit, || Augescentes plurimū habent insitum calidum. Nomen quidem concretionis, in solo septimo de morbis vulgaribus libro inveni, eius libri scriptore dicente, Et concretio apparebat in aqua, qua manus lotæ sunt. Sed quare /post mictum/ aut quare /num/ adiecerit, deinceps considerabimus. Ac primum de dubitatione, & si secunda scripta sit, videamus. Aut igi ad huc dubitans hæc scripsit, temporis autē spatio aliqua demonstratione comperta firmam de crescētium temperatura sententiā tulit: aut, quod & melius est, & à nobis in commentarijs de temperamentis, & in aphorismis decretū fuit, non absolute puer adulto calidior est, sed insito calore calidior. Calidum autem non ingenitum eo absolute calidius esse monstratum est, quo adulti plus abundant: quocirca par erat ab eo potius calido in vesica lapidem cōcrescere. Propterea igitur haud iniuria anceps est. Veritas autē est calculos pueris in vesica ob vrinæ crassitudinē procreari. Porro vrinas crassissimas à pueris reddi, & ab omnibus ante nos medicis concessum est: sed cur tales reddātur, ipsum quidem per se speculatione dignum est, ad rem autem propositam nihil facit. Crassas enim vrinas excerni & euidenter apparet, & rerum testimonio declaratum est: huiusmodi nanque crassitudo multa collecta & in vnum coiens, cum semel aliquando non opportune excreta intus diutius manserit, coagmentandi concrescendiq; initiū capit. Eo vero principio facto facile postea quicquid iterum reliqui crassi in vesicā delabitur, priori agglutinatur, maiorq; inde topofus calculus redditur: quemadmodum extra & in calidis aquis sponte nascentibus, et in vasis, vbi calefit aqua quotidie, lapis coalescere cernitur. Igitur vrinarum crassitudo creandorum calculorum prima potissimaq; causa est, caliditas vero etiam mediocris ad huiusmodi materiam spissandam satis est: nempe & in calidis aquis scaturientibus, & si moderatis tepidiores sint, topi concrescere apparēt. Hac itaque ratione Hippocrates eam vocem /num/ adiecisse mihi videtur, quoniam & tanta caliditas, quam ingenitam pueri habent, ad coagmentandum aliquid facit: verum non ipsa præcipue, sed materiæ ex qua fit lapis, qualitas, ipsius compactionis causa existit. Caterum cur /post mictum/ adiecit, & non absolute dixit /concretio puerulis/: quoniam de calculis in vesica, & non in renibus, nunc sermonem facit. Fit autem lapillorum in vesica concretio post mictum, in renibus ante mictum. At pueris in vesica, iam declinanti vero ætate hominibus in renibus, lapillos provenire nos haud præterit. Ergo (quod dudum dicebam) reni ita se habere, quod sensibus apparet, manifestat: quæ nam vero causa sit, per ocium quærere licet. Quare explanationi iam finis factus est: causam autem, vt in superioribus, ita & modo quasi superpondium afferemus, si prius illos reprehenderimus, qui propterea in pueris calculos gigni asserūt, quod itinera ob vasculorum exiguitatem angusta sunt. Oporteret enim, si id ita esset, in renibus potius calculos pueris creari, angusti enim per illos transitus sunt: vesicæ autem ceruix lata adeo in pueris est, vt cuiusque materiæ crassitudo per eam facile transmitti possit. An forte neque in illis, qui iam progressa ætate sunt, meatuum per renes angustia gignendis lapillis in causa est, sed & actionum infirmitas, & crassorum succorum cruditas? quandoquidem in pueris omnes naturales actiones validæ cum sint, humorum crassitudo funditur atque dissoluitur: in declinantis autem ætatis hominibus compacta est. Quin etiam in exterioribus quæcunque natura crassa per aliqua angusta transfundere volumus, quæ calore eliquata sunt, facile peruadere: quæ non fusa neque eliquata sunt, transire non posse cernimus. Huius materiæ exempla sunt pix, resina, seuum, cera, & mel. In pueris itaque cum multus sit insitus calor & actiones robustæ, materiæ crassitudo attenuata in renes fertur, atque ideo facile in vesicam percolatur, haud parum & actionum vi ad egressus celeritatem conducente: vtpotè autem vesica frigida, quippe quæ & nervosa sit, & pauci sanguinis, & amplissima interius concavitate inanis, crassitudo in ipsam transmissa ibi iterum cogitur & conspissatur, vt prædiximus, initium huius conspissationis accipiens, quando in vesica diutius commoratur. Quin etiam hanc crassam materiam in pueris tenaciorem esse, quoniam magis ab insito calido elaborata est, rationi congruit: nam quæcunque à calore in concoquendo mutantur, temporis processu lentorem quendam acquirunt, & si ab initio nullum habuerint: quocirca plane magis in vnum coeunt, consistunt, atque coagmentantur: nam inter æque crassa, quod tenacius est, ad coitionem, coniunctionem, & concretionem aptius habetur. Quam ob rem cum causæ quædam præsentī sermoni haud necessaria

1^a. Aph. 14. Ex. ord. 7^a.

Al. Et 12. l. 60 g

cessariæ traditæ sint, de vrinæ præterea puerorū crassitudine causam adijciam: est autem cum ipso-
rum edacitas, tum q̄ à cibo ludentes proficientesq̄ mouentur. Lactentibus vero et materia ipsa oc-
casionem præbet: "lac enim natura crassum est, & ad calculos creandos aptissimū. Porro et in adul-
tis casu frequentius vescentibus lapillos in renibus crebro suboriri cognouimus.

A. l. 3. f. 18
c. 16. 360.

- 16 *Figura subleuantes, Vt sarmenta manu plectens & contorquens, Præ dolore procumbens, Paxilli extremum su-
pra defixum corripiciens inhæsit, & subleuatus est.*

d Fracturis, cō.
1 t. 16. 7^a. 226. g
Et de his q̄ i me
dicatr. sūt. cō.
3. t. 19. & 20.
7^a. 216. f. g

Id, quod dicitur, admodum patet: sed ipsius causam inuenire difficile est, q̄n̄ & Hippocrates, cū
tamen posset, non scripserit, aut repente ipsi dolorem coortum esse dicens, aut paulatim incremen-
tum coepisse, atq̄ in sarmentorum plexu occupato initium habuisse, aut post ipsum illico, aut alio
quopiam diei noctis ue tempore. Sed nec quæ esset particula dolens, dictum est: manum autē fuisse
existimant, eo q̄ ipse paxillo apprehenso dolore leuatus est. Quod si ipse sarmenta intorquens
fatigatus esset, haud incredibile foret ex huiusmodi figura ipsius dolorem fuisse mitigatum. || Ma-
nus enim figura dolorē sedans in libro de fracturis, & in libro de agēdis in medicatrīna, qualis nā
sit, descriptum fuit. Si qua vero in versanda manu tortura musculi in homine facta esset, aut & fla-
tuosus spiritus inter duos musculos exitum non habens inclusus foret, par erat in figura decenti
positum, ob quam spiritum exhalare contingeret, dolentem hominem subleuari.

- 17 *Quem ex Oritypia circa pontem vidi ego Iactantem crura, Altera tibia minime extenuabatur, Femoribus autem
valde. Vrina, ac Genitura non retentæ sunt.*

Oritypos Græci nominant quodlibet ex montibus in ciuitatem deferentes, vt ligna, & lapides,
& id genus alia. Scribente autem Hippocrate non simpliciter sic /oritypon vidi iactantem crura/
sed orationi præpositionem /ex/ addente & scribente /quem ex oritypia/ apparet quodam modo
ab ipsa in montanis negocijs actione, à principio, dorsi circa lumbos hominis medullā, à qua ner-
ui crura mouentes egerminant, offensam accepisse. Illud autem /circa pontem/ scriptum esse satis
ipsi fuit, solum quod ægrotantis reminiscatur, vt nulla arte indigeat. Verum forsan superuacuum
fuerit quærere, qua de causa homo ille ex cruribus laborauit: quemadmodum & illud, quid per ea
verba significetur /crura iactantem/ vtrum ægrotans crura immobilia doluerit nihil patiens: hoc
enim à quibusdam fide omni carens dictum est. Illud quidem verisimilius fuerit, impotentia cru-
ra cum essent, ipsorum in ambulando motionem talem fieri, qualem ipsa extrorsum non vehemē-
ter iactantes faciunt. Sed neq̄ q̄ tibia vtraq̄, aut altera, minime attenuabatur, femora autem valde,
audientibus nobis vllam vtilitatem afferunt, sicut neq̄ Hippocrati ad memoriam faciunt: haud ra-
ro nanque, sed crebro hæc fieri, & ab omnibus medicis aperte cognosci videntur. Quid nam igitur
sit, cur ita scripsit, ego declarare tentabo, si totam rem prius alijs verbis clarioribus, ac pauciori-
bus detrahis superuacuis, pronunciauero. Quidam resolutis cruribus secundum femora emacia-
batur magis, q̄ secundum tibias: vrina quidem, ac genitura ipsi non suppressæ sunt. Hoc igitur no-
bis vtile cognitu est: sed forsan quispiam interrogauerit, quid sibi vult illud, quod in libro de arti-
culis scriptum est. || Quoniam multo pluribus crura et manus debilitantur: & corpora torpescunt,
& vrina supprimitur ipsis, quibus vertebrarum præter naturam inuersio neq̄ introrsum, neq̄ ex-
trorsum excesserit, sed valde concussi fuerint secundum spinæ dorsi reſtitudinem. Ex his verbis
non nulli persuasi, ob neruorum resolutionem ex medullæ dorsi affectu hæc symptomata contin-
gere asseruerunt: neq̄ animaduertunt, vertebris ex naturali sede transmūtatis, et affectus commu-
nicati ratione, phlegmonas primo, postea & præduros tumores excitantibus circa vesicam & re-
ctum intestinum quod vocant, naturales horum instrumentorum actiones deprauari: vnde quæ
prius ab ipsis excernebantur, supprimuntur: neruis vero solis læsis, nullo prædictorum instrumē-
torum per consensum affecto non actiones naturales, sed voluntarias, vitari contingit. Quocirca
& ipsis contra voluntatem vrina decurrit & sterces, cum eorum neruorum, qui ad musculos in fi-
nibus vesicæ atq̄ intestini recti positos protenduntur, & à quibus vtriusq̄ instrumenti osculū clau-
ditur atq̄ constringitur, resolutio perfecta fuerit. Sed monticolæ illi vrinæ exitum obstructum nō
fuisse proposita verba declarant: vtrum autem inuito ipso, an volente excerneretur, non item adie-
cit. Porro si liber iste accurate compositus ad editionem foret, ex eo, q̄ adscriptum nō esset, consta-
ret quoq̄ non factum esse, prorsus enim ipsum indicasset: sed eo modo scriptus non est, verum (vt
sæpius dictum fuit) per quasdam annotationes reminiscendi causa. Nam de deiectionibus quoq̄
nihil scripsit, cum tamen & has necesse sit aut nequaquam suppressas esse, sed perinde atq̄ vrinam,
præter voluntatem effluere, aut voluntate iubente excerni. At ipsum par fuit ad eorum, quæ vi-
derat, reminiscentiā eo, quod de vrinis dixit, fuisse contentum, alui scilicet excrementorum eu-
acuatione ita, vt vrine, sese habente: nam si contrarium quid circa alterutram ipsarum factum esset,
omnino significasset: eisdem autem eadem consequentibus vtriusq̄ meminisse necesse non fuit.
Verum neq̄ genitura, inquit, suppressa est. Naturalis enim est & ipsius euacuatio, quemadmodū
& vrinæ, & stercores: sed, quare venere vt volentes ad hanc deueniunt, nolentes autem non, lon-
giore oratione & in libro de Dubijs motibus disputatum est.

de Articulis,
com. 3. t. 53. 7^a.
274. g

Quæcumq̄;

18A *Quaecunq; Alata naturæ Laterum, propter impotentiam occasionis. Et in Destillationibus malignis. Et si excretio sit, & si non sit, Malum.*

Quos nam medici alatos vocent, superius dictum est. Didicistis etiam ex tertio de morbis vulgaribus eiusmodi homines ad tabem esse expositos. Occasionem autem Hippocrates dicere conuevit & omnes ferè antiqui medici omnem rei materiã, ex qua initium motus ad sequentes actiones prodit, siue argentum, siue aliqua alia suppellex, siue potentia quædam sit, siue locus, siue fides, siue actio, siue causa, siue quicquid aliud simpliciter. Sed quidã putant ipsum locos prius affectos aliorum occasiones appellare: idq; ex eo sermone demonstrari aiunt, Occasiones, vnde incepit laborare, considerandæ. Si vero & hoc significatum (vt supra dixi) est, cum sit commune, multa sub ipso erunt singularia. Oratores quidem, quemadmodum & historici, & philosophi, occasiones hominum actiones dixerunt, vt potè & qui de illis disputent: ab Hippocrate autem nomen translatum est, quemadmodum & alia multa naturalium actionum, atq; affectuum: in quibus omnibus commune est hoc, vnde incepit fieri: nunc enim in proposita parte Hippocrates dixit, vnde incepit laborare. Possset autem similiter dici et hoc, vnde incepit nauigare, bellum gerere, pacem agere, pugnare, inter se amare, odisse, tyrannidem exercere, & omnia id genus alia. Nunc itaq; primum initium, quo quis alatus euadat, ab Hippocrate dictum est, occasionem vero quispiam non ab re dixerit. Quæ nam igitur hæc est? ingenitæ caliditatis, quæ ex corde habet originem, imbecillitas. Didicisti enim quemadmodum cerebro magno caput vnà augetur, paruo existente minuatur: eadem ratione & cum corde augeri pectus, & minui: verum cor ipsum exiguum ob vitalis potentie infirmitatem creari: cuius potentie essentiam ingenitum calorem esse dicimus. Quando igitur imbecilla hæc alicui natura fuerit, hoc est ab initio, à prima formatione et cor & pectus parua generari necesse est. At q; tria sint animal gubernantia principia, demonstrationes didicisti in volumine de Hippocratis Platonisq; decretis. Eos vero, qui occasiones dici putat prius affectos locos, multum & in explanandis propositis verbis delirare inuenies: et in eo, q; nos non dictionem aliquam vnã, sed integram orationem præterea: subaudire debere iubent, ac si & hoc modo sententia dicta sit, Quaecunq; alata naturæ laterum ob impotentiam occasionis in destillationibus malignis, maxime phthisi capiuntur: & si excretio sit, & si non sit, malum est. Cum multa ab horum verborum explanandis dicta sint, satis esto, quod verissimum mihi, & artem medicam discentibus vtilissimum esse visum fuerit, solum, quàm fieri potuit breuissimis designasse. Destillationes igitur à capite in pulmonem descendentes tunc maleficas esse putandum est, si defluentia subtilia, & corrodentibus viribus prædita sint. Hæc sanè neq; in pulmone morari tandiu conuenit, quoad concoctia crassescant, quemadmodum alias fluxiones ex tenui quidem materia, sed non corrosiua, et egre maturescente constantes: neq; rursum statim expelli. Intus enim morantia non facile concoquuntur, viscusq; ipsum lacerare deprehenduntur: si excernantur autem tussis violentas commouent, ob quas caput repletur, ipsumq; rursum in pulmonem materias depellit: atq; ob tussis vehementiã, ne aliquid in ipso receptaculum frãgatur, metus est: Qualis planè tussis illis accidere solet, qui humores tenues & aqueæ substantiæ difficulter ex pulmonibus reijciunt: ascendunt enim isti à spiritu per tussim emisso sublati: q; si tenues & aquei sint, disperguntur, & cõtra spiritus motum prius delabuntur, quàm totam asperam arteriam egressi sint. Verum est igitur noxam sequi, siue in pulmone humores isti remaneant, siue euacuentur.

19 *Rigores Incipiunt Mulieribus quidem magis à Lumbis, & per dorsum, & tunc in caput: Verum & Viris Posteriorius magis, quàm à priori parte. Horrent Exteriora magis, quàm interiora corporis, vt cubitorum, femorum. Sed etiam cutis rara: id vero pilus indicat. A quibus autem alijs Rigent, fortasse vlcibus, incipit ex vasculis.*

D Reliqua huius sermonis verba & in aphorismis & in secundo de popularibus morbis declarauimus. Sed quod in calce adiectum est, haud parum negocij libri huius interpretibus faceffit: siquidem alius aliter ea verba scribit, omnes innuentes sermonem verisimiliter interpretari nõ posse, si antiqua lectio seruetur. Ea vero huiusmodi est, ex qua non nulli eam partem mutauerunt / fortasse vlcibus / scribentes / vt vlcibus / vt id ipsum aliorum sit exemplum: Neq; enim ab vlcibus solum, sed etiam abscessibus suppurantibus rigent: quin etiam non nulli vsti & secti, ex vstione & incisione riguerunt: vidimus præterea non nullos ob acre pharmacum vlceri superpositum riguisse. Verum omnes id genus rigores externam causam euidentem habent: alij vero sunt in tertianis & quartanis febribus, & plerunq; vnà cum iudicationibus citra manifestam causam exorientes: de quibus dictum fuisse aiunt / rigores incipiunt mulieribus quidem magis / & reliqua deinceps posita. Et quidem illud ipsum primo quispiam miratus fuerit, quo modo in aphorismis, vbi maxime suam ipsius sententiam explicat, & de rigore sermonem fecit, in vniuersum illum protulit sine ea, quam in propositis verbis edocet, definitione. Videtur nanque si ea quis consideret, Hippocrates opinari, non omnes rigores vno tantum modo fieri, cum dicat / à quibus autem alijs rigent, fortasse vlcibus, incipit ex vasculis / vltra id, q; hoc ipsum, ex vasculis incipere rigorem, dixisse, nullam oppositam antedictis diuisionem habet. Licet itaq; dicere, ex vasculis rigores

res omnes ortum habere, id est ex malis succis intra vascula contentis: sed primum quidem lumbi, & dorfi partes horrent, deinde & reliqua. Propterea non nulli veterem scripturam permutantes ita lectionem instituerunt / a quibus autem alijs rigent, ut vlcibus, incipit ex vasculis / ut huiusmodi oratio sit: Quicumque sine loco passio rigores fiunt, a lumbis & dorso initium sumunt, alij vero ab affectis particulis exoriuntur, quæ planè & ipsius rigoris causæ sunt. Aliqui vice huius dictionis / vasculis / contrarijs / scripserunt: ut in quibus affectus locus rigoris auctor est, ad se ipsum, ut aiunt, eo quo rigent tempore ab omni corpore sanguinem attrahens, tunc rigor ex locis, qui passis sedibus contrarij sunt, provenire videbitur, ipso superioribus inferiora, sinistris dextra, contraria dicente. Iam igitur animaduertentibus palam est, ex his, quæ isti in scriptura transmigrant, in maxime contrarias sententias orationem trahi, non nullis ab affectis membris, alijs ab istorum contrarijs, rigores oriri afferentibus: contraria vero sunt, ut ipsi dicunt, quæ longissime distant. De causa quidem, ut sapius dictum est, licet volenti, ut lubet, dicere, sed de ijs, quæ euidenter apparent, non licet: ita enim omnes artes, hominumque vita funditus euertentur. Verum, ut in aphorismis prodidit, omnes rigores ex lumbis & dorso initium capere dignoscuntur. Atque istud in præsentia in fine propositi sermonis adiectum libri auctor (ut aiunt) Thessalus Hippocratis filius, si in patris commentarijs repertum descripsit, & libro interseruit, male fecit: nam a patre longo tempore diiudicata, & per aphorismos in communem enunciationem redacta firmiora ipsum putare oportuit, quam illa, quæ dum quærentur antea, non dum cognoscebantur. Quod si ipse ex se id ascripsit, longe maius peccatum commisit, patris communem enunciationem inuertens atque deprauans. At si quisquam alius Thessalo posterior librum hunc scripsit, male & ipse fecit. Ut enim sæpe iterauimus, experientia rerum euidenter apparentium iudex est, non ratio, quam sibi vnusquisque verisimiliter commentus fuerit. Nam cum aliquid fieri fama sit, ratio inuestigat, atque id ita esse contendit: cum quid autem planè fieri cõspicitur, nugatoria & superuacua oratio est, quæ ipsum fieri causam afferens dicat. Cæterum & alia quædam ab interpretibus in hac parte dicta sunt: sed ego iam sapius omnium meminisse recusavi, & maxime cum ea, quæ verisimillima esse videbantur, ad examen redacta falsa esse deprehenduntur.

5^a. Aph. 69. Ex. ordin. 45. d. Et 2. Epid. sect. 3^a.

20 *Caput ex Ortu, & Occasione, & plurimis Sermonibus & paulatim cognitis colligentem: & perdiscentem, an similia inter se sint. Et si non similia inter se sint, ex dissimilitudinibus similitudo fiat vna. Sic utiq; sit Via. Sic & Recte se habentium probatio: & Non recte, redargutio.*

Non, quæ nunc dixit, præcipere, sed ea in ægrotantibus exequi difficile est: prorsum sanè artis summa in ipsis est. Nam si quis accurate laborantis naturam à primo ortu cognouerit, & ex qua nunc causa laboret, & per multos sermones paulatim cognitos euidentes similitudines, & quæ dissimilitudines esse videantur speculans, alia quoque in propositis verbis enarrata bene inueniat, iste sanè optime curare poterit. Omnia itaque contemlemur singillatim, ea, quæ per alia volumina vberius pertractauimus, in memoriam reuocantes: & ipsis, si quid deficiat, adijcientes. Igitur cuiusque eorum, qui curentur, naturam à primo ortu sciri debere præcepimus: sapiusque, ut optime quispiam id faciat ostendimus. Ostensum est autem haud minus, quæ de primario affectis locis, & per vitij communicationem læsis, scire & exquisite dignoscere in ægrotis oporteat: quemadmodum & de causis, quas ante incipientes vocant, & quas antegressas, & quas concentricas. Ostensum est præterea & in hoc libro, cum tradita est circa ægrotantem œconomia, quæ vtiliter quispiam ex ægri sermonibus ad artis opera colligere possit: Quin etiam quæ ex singularibus in ipsa consideratis speculatem dissimilitudines ad vnã vniuersalem communemque similitudinem redigere oportet. Plurima vero eorum, quæ in his libris scripta sunt, vsu venire solent. At quod deinceps scriptum est / rursus dissimilitudines his / ab vniuersalibus, cõibus, & similibus in differentias partitionem significat. Ostensum est autem hoc à nobis in omnibus partibus artis, in libro de differentia symptomatum, de communis symptomatis diuisione: ita quoque & in libris de pulsuum differentia, de pulsus in vniuersum distinctione actum est. Verum & inter has differentias rursus similitudo est: iterumque singulæ differentie, ut edocuius, in alias magis particulares differentias distinguuntur: item & istæ quædam habent similitudines. Idcirco igitur cum dixerit / rursus dissimilitudines his / subiunxit / & an similia inter se / ut intelligamus deficere hæc verba / per quid /. Vult enim nos cognoscere dissimilitudines, quæ quidem sunt differentia: per quid iterum similes inter se sint: ut ex dissimilitudinibus vna similitudo fiat: etenim ipsa per se vnaquæque differentia communem similitudinem habet, omnesque generalis complectitur. Recte igitur dixit / hæc enim via recta / in omni scilicet artis constitutione, ut didicisti. Appellauerunt autem hanc viam posteriores Hippocrate non viam, sed methodum, ex qua recte inuentorum & factorum in artibus probatio est, non recte autem se habentium, redargutio.

21 *Sanguinis de Naribus profusio Aut ijs, qui subuirides nigrique sunt: Aut ijs, qui rubri et uirides: Aut subuiridibus.*

Non est huic sermone additum, vtrum magis in morbis fiat sanguinis de naribus profusio dictis hominibus, an magis, quam alios, istos iuuet. Sed neque quos intelligat subuirides & nigros, clarum est. *
Nam,

A Nam, vt sæpius iam repetitum est, in stirpibus τὸ χλωρὸν id est viride, ἀπὸ τῆς χλόης id est ab herba, eiusq; colore Græci plerunq; dicere consueverunt: abutentes autem, omne vīgens & boni habitus ita nominant. Interdum vero & pallidos virides appellant: atq; nunc ita explanatoribus videtur Hippocrates virides & nigros accepisse, tanquam si pallidos & nigros dixisset. Hos ipsos vero non nulli sanguinis profluuiō magis obnoxios esse contēdunt, q̄ pallida bilis cum sanguine permixta sit, quæ vasculum possit acrimonia sua recludere: alij istos magis iuuari, quoniam prauis humoribus euacuationem requirentibus affluant. Pariter & de rubris viridibusq; vocatis dissentiunt, aliqui ad sanguinis effusionem aptiores ipsos dictos esse asserētes, aliqui ea re iuuari magis. Sed vtriusq; commune quidem est bile pallida abundare: non commune autem, magis melancholicum succum ipsi admixtum esse in viridibus & nigris vocatis, magis sanguineum vero in rubris & viridibus. Non nulli sanè scribunt ἐρυθροχρόους per hanc literam ρ, rubrum habentes colorem significari volentes. At tertio dictos subuirides & hoc loco intelligūt subpallidos: sed, cum vox indicet modicū ipsos habere pallorem, cui nam permixtum illum esse velint, silentio trāseunt: nam, si nigritiā, hos primos ab ipso dictos esse aiunt: si rubori, secundos. Forfan igitur, cum albori mixtus est pallor, istos subuirides vocat: verum albi coloris homo haud ita multum sanguinis è naribus profluuiō obnoxius est, neq; magis, quàm prædicti, ab eo leuatur.

22 *Parum Remittentem, Crassum facere oportet Aride.*

Hæc quidē vetus lectio est. Sabini autē discipuli nō legunt / βραχέα i. parum/, sed βραχίονα i. brachium/: dicuntq; retractionis causa in sanguinis de naribus eruptione venæ brachij sectionē prodesse, non solum propriam scripturam interpretantes, sed et verisimiliter nos intelligere posse volentes / brachiū remittentem/ de venæ in cubito solutione dictum esse. Ego verò huiusmodi venæ sectionē sanguinis de naribus immodice profusioni prodesse satis noui: retrahit enim ipsam, & ne fiat, impedimēto est. Attamen Hippocratis locutionē id exponere non video: sed hæc verba / parum remittentem/ in eum sensum (vt plurimī interpretes acceperunt) dixisse videtur, vt scilicet sanguinis fluxui parum cedentes, sic deinde & ad ipsum crassiorē efficiendum transeamus. At quia non simpliciter dixit, sanguinem crassum facere, non cum humiditate, sed cum siccitate, aliqui, crassum facere arido, in ablatiuo casu scribentes, subintelligi oportere aiunt, medicamento: id enim & ex ijs, quæ subnectuntur, declarari. Sed qui volunt in præmissis verbis, ijs, qui sanguinis è naribus profluuiō continenter laborāt, non in morbis, sed cum non decumbunt, consilium dari, his de victus ratione sermo intelligēdus videtur, iubente ipso ex crassum reddentibus cum siccitate bonis succis corpus replere. Halicam & amyllum huiusmodi esse aiunt, & recentem caseum, & suillas carnes, & agnorum maxime lactētium, & hoedorum præterea. Alij de fluxu sanguinis in morbo vexatis sermonem factum esse volentes, consulere ipsum aiunt, vt sanguis sine cibus crassus fiat: id enim significat ea vox / aride/ quoniam malos succos vult concoquere: ad concoctionem autē bene facit inedia. Concoquentium etiam medicamentorum vsus est idoneus, q̄ ipsa adstringentia sunt: nam & hæc sanguinē crassum faciunt, sicut & concoctio. Deinceps vero ab ipso huiusmodi medicamentorum exemplum positum est. Quidam autem non scribunt / aride/ voce in e desinente, sed in o / arido/ Hippocratem iubere dicentes per nares exeuntem in profluuiō sanguinem arido medicamento crassum reddere.

23 *Alijs Verò Minus Crassitudinem facere.*

Alios aiunt ipsum dicere, eos scilicet, qui sine prauis succis sanguinē assidue profundunt, quibus neq; pallida neq; atra bilis cum sanguine mixta est. Aliqui & hic scribunt, non / crassitudinē/ sed / crassum facere/ locutionem magis dilucidam reddere volentes. Sententiā quidem eādem D planè seruāt, si quidem & isti ipsum iubere volunt, alijs ob copiam mali sanguinis eius profluuiō laborantibus minus crassum facere, Hoc videlicet / crassum facere/ iterum bifariam accepto, non nullis quidem ratione victus: alijs vero per medicamenta naribus adhibita: quibusdam præterea vtroque modo, sanguinem crassum reddere præcipientibus. Sed nullam firmam cognitionem ex his varijs lectiōibus haberi iam sæpius à me dictum est.

24 *Arido autem oportet Albo, vt Galla, Alumen.*

Hæc est sanè antiqua lectio, quam difficulter explanabilem non nulli permutarūt, hi minus, illi magis: magis quidē hoc pacto scribētes / arido autē albo ex naribus, vt galla, alumen/. Ipsi vero sententiā hanc esse volunt, immoderate sanguinem è naribus profundentes, vltra prædicta adhuc & localibus remedijs curandi sunt: localium vero auxiliorum exemplum dictum esse aiunt aridum medicamentum album naribus iniectum. Sed galla cum alba non sit, non nulli ipsi adiecerunt & alumen, scribentes / vt galla, alumen/: eas autem voces hic, aut ibi, expunxerunt non iniuria, tanq̄ exile quoddam atq; indignum Hippocrate: quippe significari hoc aiunt, per vtram narē sanguis eruperit, in illam aridum medicamen esse iniiciēdum. At seruata veteri lectiōe magnopere obscura locutio reddi. Nā quæ ex naribus alba euacuare velit, aut purgare, aut concoquere,

aut sponte descendentiā contemplari, omnino inuentu dubium ancepsq; est, cū ipse Hippocrates E huic voci / albo / nihil planè adiecerit. Iure itaq; in hoc ipso primum interpretes discordes fuerūt, alius aliud subintelligendum esse existimantes: & quoniam omnibus illis, istud / vt κικλῆς i. galla / aduerfatur, conueniens enim erat dicere, vt κικλῆς i. galla, in oblatiuo casu, nō in recto casu. Hoc * igitur communiter omnibus repugnat, neq; euitare quis potest orationis incōgruum, neq; emendare, licet scripturam mutet. Sed non nulli dicunt etiānum ipsi de sanguinis e naribus fluxu totum sermonem esse, consulereq; in huiusmodi astringēti medicamine vtī, in narem sanguine manantem id immittentes, vsq; dū sedato sanguinis cursu alba exiuerint. Multa alia quoque perperam dicunt in verba (vt mihi quidem videntur) corrupta, & ab aliquo forsan interpolata. Ceterum mirari licet, vt alijs multis, ita & hoc loco eos, qui valde audaciter Hippocratis verba in quicquid ipsis visum fuerit, transmutant. Cum omnes enim interpretes in sermone Hippocratis scriptum esse sciant / ex naribus alba / ipsi mutantes scribunt / ex naribus albo /. Multoties autem dixi in perobscuris locutionibus veritūmiliter verba mutare fas esse: sed prius id ipsum dicentem tūc lectionem mutare decet.

25 *Cum Venere vtī Incipiunt, aut Hircire, Sanguinis Profluuio laborant.*

Sanguinem de naribus facile profundunt non solum aegroti, verum etiam sani, qui eam aetate agūt, in qua illud ipsis euenit, quod hircire vocant. Isti iam & venere vtī planè possunt. Ac prius quidem, cum essent pueri, sanguine copioso abundabant, verum ratione incrementi haud etiam pariter copioso. Sanguis autem ipsis calidior est, propterea eius profluuio tentantur. At vos meminisse puto, ex alijs membris sanguinis profluuia cum loci appellatione semper dici: ex naribus vero, non nunq; & sine particulæ appellatione sanguinis profluuium simpliciter nominari.

26 *In Accessibus autem quidam Perstrepūt, vt Arcesilaus. Aliqui accessuri Horrentes, Rugosi. Alijs uerò post Inflatum Venter, quam accesserint, vt Damagora.*

Sapius repetiui, si valde male à multis interpretibus dicta redarguam, aegre omnes ferre commentariorum longitudinem: si vero non reprehensa dimittam mediocria tantum memorans, eos qui haud tardo ingenio sunt, ab illis excitatos et reliqua dijudicare posse: & nunc igitur ita faciam.

Hanc quidem vocem / accessibus / omnes ferè de coitu cum muliere intelligunt, quemadmodum & eam vocem / perstrepunt / de emittendis per anum flatibus: atque de hoc etiam paulo ante dictum est. Sed quod deinceps scriptum est / accessuri autem horrentes, rugosi / quiddam tale significat, Aliqui venerea aggredientes, cum incalescunt, horrore tentantur: qua ratione iam sapius didicistis omnes mali succi plenos, cum vehementius repente calefiunt, horrore vexari. At non nulli pro hac voce / horrentes / rigent / scribunt: quod mihi perrarum esse videtur, & maximæ succorum prauitatis indicium: quare neque vllum initio coitus rigorem affici cognouimus. Verum & hanc vocem / rugosi / aliqui in hanc vocem / κακῶδεις / conuertunt. Alij vero interpretantur ob male habitum corpus κακῶδεις dici: alij q; tetrum odorem spirant. Quod quibusdam autem venter inflatur, supra positum est. Sed Dioscorides hanc partem, vt & alias multas, prout ipsi libitū fuit, commutauit, vt tota oratio huiusmodi sit, In accessibus sunt aliqui perstrepētes, quemadmodum Arcesilaus: vt foetidus ipsius crepitus esse intelligamus. Capito quidem & ipse in valde multa sermonem hunc conuertens talem fecit, In accessibus aliqui perstrepunt, vt Arcesilaus, aliqui accessuri rigent rugoli.

27 *Mutationes Cauende.*

Et in alijs quibusdam, & in aphorismis id cautius dixit, his verbis praepositis / multum, & repente /. Neq; n. quæ aeris mutationes, neq; quæ à nobis ipsis paulatim fiunt, periculosa sunt, sed tantum magna ac repentinae sanitatis amittendæ periculum inferunt: quocirca & ab his cauendum est. Euitabimus autem ambientis cœli mutationes, domi nos plurimum continentes, & contrariorum usum adhibentes, in humidis quidem mutationibus corpus siccantes, in siccis humectantes: eadem quoq; ratione & calefacientes, & refrigerantes, cum huius vtriusq; occasio fuerit. Sed in victus ratione mutationes cauere in nobis ipsis est, neq; ab exercitationibus subito ad ocium, neq; ab ocio ad exercitationes, transeuntibus: sed neq; à lauandi insuetudine ad lauaciones, neq; à lauacionibus ad oppositum: neq; ex aquæ potu ad vinum bibendum, neque ex vini vsu ad aquæ potum: & in alijs omnibus similiter. Hic sermo planè verus est iuxta & ab Hippocrate sepius repetitus. Cæterum ignoro, quid nam aliqui sentientes dicant subintelligendum esse huic orationi, / mutationes cauendæ / hanc vocem / etatum /: in aphorismis enim ipse inquiring, || Multū & repente euacuare aut replere, aut calefacere aut refrigerare, aut aliter vtrūque corpus mouere, periculosum est: & omne multum naturæ inimicum. etatum nullam mentionem fecit. Neq; enim in ipsis paulatim labentibus nimium naturæ inueniri potest: neque aliqua curiosiore obseruatione indigent, quantum ad communia tuendæ sanitatis præcepta pertineat: quemadmodum neque cum anni tempora paulatim mutationem suam faciunt. Verum hæc interdū videmus magnas repente

A te in contrarium mutationes pati: at ætatem nullam repente elapsam nouimus, vt puer die postero in virum euaserit non paulatim per pubertatis & iuuentæ annos transitu facto.

28 *Cibi Paucitas, Lassitudinem non faciens, Nec Sitim accendens.*

Cum in vniuersum mutationes esse cauēdas dixerit, vnum quiddam, ꝑ ad naturalem statū tuendum ꝑ conferens deinceps scripsit, vt memoriæ propriæ consuleret. In vtraque enim mutatione cum circundantis aeris, tum nostrorum studiorum, & vniuersæ victus rationis, cibi paucitatem, & sitis, & lassitudinis priuationem, in omnibus quæ agimus, nobis esse proposita iubet. Sed explanatores cibi paucitate & sitim & lassitudinem tolli dixerunt. Verum id si ita vniuersim profertur, falsum est: nam pituitosos succos, aut multum & bonum sanguinem habentibus, cibi paucitas lassitudinem tollit, & sitim extinguit: sed biliosis, aut inopia sanguinis laborantibus neq; lassitudinē sedat, neq; sitim extinguit, vt ipse in libro de victus acutorum ratione edocuit. Adhuc vero peius illi senserunt, qui ita scribunt / inedia lassitudinem tollens, sitim extingvens /: at isti plane in extrema inscitia versantur, ea quæ neq; vulgus hominum latere solent, ignorantes. Alij præterea fini sermonis hanc vocem / esurienti / adiiciunt: aiuntq; cibi paucitatem esurienti lassitudinē
B & sitim eximere: esurientem vero cum dictum esse volūt, qui indigere cibo se sentiat. Atqui melius esset dicere, famem sentienti paucitatem cibi haud in tempore adhiberi, non sentienti autem conducere: signum est enim, ipsius corpus multitudinem redundare.

†Alia lectio, ad cautionem.

29 *Omnis Extenuatio laxat cutim, deinde distenditur. Refectio contraria facit, cutis corrugatio concidentis, extensio resectæ. Horrens, læue, Vtriusq; signum, subbiliosum, subrubrum. Sic detrahi mammæ, graciles autem sursum trahi, aut circumuelli: Et si quispiam non arbitretur propter hoc, sed carne creata id fieri.*

Demiror explanatores obscuras locutiones, quas nemo intelligat, solos se intelligere profitentes: quæcunque vero nobis omnibus perspicuæ sunt, solos ipsos non intelligere. Propositum igitur sermonem minime ambiguum multifariâ distrahunt alius aliter ipsius enunciationes scribēs, atq; commutās: & contra ea, quæ omnibus euidenter apparent, interpretantur, quæ maxime omnium ipsos obseruare oportebat: est enim Hippocrati sermo de ijs, quæ in corpore nostro conspiciuntur per tenuationes, & enutritiones. Sed non nulli, neque quid sit tenuatio, nosse videntur: tantum abest, vt omnia in istis euidenter apparentia, aut ipsorum causas percipiant: sed tamen fieri tenuationem per euacuationem prædicant. Aliqui siue euacuationem, siue tenuationem dixeris, nihil interesse opinantur. Verum hoc dignoscere (vt diximus) non est magnæ cuiusdā scientiæ. Iam multi haud modica sanguinis copia redundant, gracilissimi tamen sunt: sicut alij è contrario crassi, sed paucum habent sanguinem. Atqui ego cuidam mulierculæ iam octo menses purgationis menstruæ suppressione laborati, extenuatissima cum esset, haud exiguo detractio sanguine breuissimo tempore proprium habitum restitui: sicut & alias non paucas eodem modo ad sanitatem reduxi. Sed quod illi mulieri accidit (neq; enim erat ignobilis) fuit valde celebre, ipsi quidem rescissa vena, & medicis ex eo remedio futurâ utilitatē constanter polliceri verentibus. Quin etiam non nulli mihi aduersari audebant, non solum propter mulieris maciem, sed etiam propter inappetentiam, ex venæ sectione secuturam esse noxam affirmantes. Profectio hæc melius est longiori sermone persequi, q̄ vtrius Prodicæ Hippocrates mentionem fecerit, diligenter inuenire conari. Verum, vt supra iam dixi sæpius, recentiores medici ad magis sophisticam doctrinæ speciem deflexerunt, ægrotis euentia diligenter obseruare, & ipsorum affectus, causasq; ex quibus curationis inuentio acquiritur, indagare negligentes: quæ & ipsa per experientiam dijudicat. In muliere sanè, quâ memorauit, primo die sanguinis sesquilibram detraxi, rursus postridie libram, tertio vero non multo plus selibra, erant enim vnciæ octo. Sophista quidem hæc legens querere incipiet quis ex Græcis vnquam libras, aut quis vncias nominauit. Medicus vero & quæ alia signa præter cohibitos menses, venæ sectionem indicent, scire auebit. Illa igitur & ego recensebo, sophisticis, vt valeant, nunciatis, Scilicet ipsius venæ eminebant sanguinis plenæ, colore liuidæ: rescisso autem vasculo, liquidæ pici & colore & crassitudine similis sanguis emanabat: ob id ipsum sanè multo magis visus fuit largiter esse euacuandus. Hæc quidem à nobis obiter recte mederi cupientibus dicta sunt. Rursus vero ad propositum me recipiens non recte dicam interpretes affirmasse attenuationem corporis simpliciter ob inanitionem fieri: distinctiones enim dixisse oportuit, quod scilicet attenuatio totius molis detractio quædam est, & collapsus, aut subsidentia, vel vtcunque ipsam nominare velint: crassitudo vero è cōtrario in tumorem elatio est. Non nunquam igitur debilitata carnosæ generis facultate, & vitioso sanguine in arterijs venis que incluso attenuatio fit: plerūque vero ex cōtrarijs crassitudo, vt in vasculis quidem paucus sanguis remanserit in carniū nutritionē distributus, illæ vero bene habitæ sint, & per eas totius moles corporis increuerit. Nouerunt autem vel omnes id quoque mangones, cutim scilicet carnosæ particulis prætendi: & naturas quasdam corporum agnoscunt, quæ in molem excrecere prætenta cute non valeant. Nam ipsam summis digitis sursum trahentes, quousque a subiecta carne discedat, cōsiderant, & eousq; singula emaciata corpora se reficere posse sperant, quousque cutis prætracta fuerit:

Tertia Classis.

zzz ij

laxa

laxa. n. cutis in extenuatis, extenta in crassioribus effectis apparet. Porro extenuationes multis de E
 causis proueniunt, siquidem alimentum penuria, exercitationes plures, & vigilia, & cogitationes, &
 dolores, & morbi colliquantes & discussorij: praeterea euacuatio multa per aluum, per vomitum,
 per sudores, per sanguinis profluuium: extenuationum causae sunt. Instaurationis autem vnus
 modus est, omnium videlicet, quibus sani egemus, conueniens modus: ista vero sunt, vt ipse in se-
 quentibus dicitur est, labores, cibus, potus, somnus, Venus. Itaque cum multi modi extenuan-
 di corporis sint, omnium commune est primum quidem cutim laxari, postea vero perdurante ma-
 cie distendi. At si illi succedens instauratio facta fuerit, contrarium accidet: distendetur enim cutis
 † primum, deinde laxior fiet. } Causas vero istorum iam quidem saepius audiuistis, veruntamen
 & in praesentia summam perstringentur. Quapropter vobis in memoriam reuocantibus, quae
 saepius in vtribus & velicis conspexistis: repleto enim interiore cauo circumdeditur corium, eua-
 cuato relaxatur: eodem modo & in animalibus bene saginatis distenta cutis, in macie confectis la-
 xa conspicitur. Nam sicut liquor in vres infusus eorum tergora contendit, ita carnes multae pro-
 creatae cutim nostram circum se ipsas obtendunt: atque id euidenter intueri licet, pingues scilicet
 omnes adeo tensam cutim habentes, vt eam quis apprehendens nec minimum quidem a subiectis
 carnibus auellere possit: macros autem adeo laxam, vt longissime quis ipsam protrahens acu traie- F
 cere sine ullius subiectae partis vulnere queat. Hactenus quidem omnes fere orationem recte in-
 tellexerunt, sed in eo conturbati sunt, quod sequitur haec verba / omnis extenuatio laxat cutim /
 contrarium enim ab ipsa fieri negant. Quocirca non nulli de refectioe verba illa / postea circun-
 tenditur / dicta esse existimant: neque animaduertunt, quod subsequitur, ipsis aduersari, vbi ait / re-
 fectio contraria facit /. Erit enim, si quis ipsorum explanationis intellectum sequatur, talis ora-
 tionis sententia: Omnis extenuatio laxat cutim, circumdeditur contra refectis, refectio vero con-
 traria facere apta est. Sed primum quidem ipsum dicere par erat, refectioem non contraria, sed
 contrarium facere: nam cum vnum de extenuatione dictum sit, & refectioem vni contrariam
 dixisse ratio postulat. Igitur si extenuatio cutim laxat, eam distendere refectioem oportebit: po-
 stea vero deinceps hoc dixisse manifeste videtur, cum explicatio, apertior, ac breuior sit talis ora-
 tio / omnis extenuatio laxat cutem, refectio circumdedit /. Quid igitur est, quod ab ea parte signi-
 ficatur, quae dicit / postea circumdeditur /? nihil aliud sane, nisi id, quod ab omnibus intelligitur,
 quod primo scilicet in extenuationibus cutis relaxatur: extenditur postea extenuatione manen-
 te, & non in refectioem transmutata: At in refectioe contrarium euenit, ab initio quidem cutis
 obtenditur, tempore autem succedente laxior euadit. Hae profectio si adeo curiose, vt Hippo- G
 crates, sensui apparentia obseruassent, ita fieri vidissent. Primum igitur vobis in memoriam ea re-
 uecans, quae sensu conspexistis, postea & apparentium causas explicabo. Illorum itaque remi-
 niscamini, qui in morbis contabuerunt, praesertim in tabe, quae retorrída vocatur: in quibus me-
 mentote cutim aequae aridum corium fuisse distentam: sed quid mirum in illis longiori tempo-
 re tabefactis cutim distentam apparere? quandoquidem & non nunquam primis diebus id eue-
 nire solet. Dicit ergo Hippocrates ipse in Praesagijs, de ijs, quae morbi initio eueniunt, sermo-
 nem faciens, inter alia faciei signa & hoc enumerans, || Cutis circa frontem dura & contenta. ”
 Quod autem ob inanitionem id fiat, docens ipse deinceps scripsit, || Interrogare oportet, num ”
 vigilauerit homo, an ventris deiectiones valde fuerint copiosae, an fames ipsum vexet. Caterum ”
 id quidem ab omnibus medicis Hippocrate posterioribus tanquam vno ore loquentibus conce-
 ditur ob immodicam euacuationem non nunquam sensilem, non nunquam sensus latentem, solere
 eiusmodi faciem euadere, qualem his verbis pinxit Hippocrates: || Nasus acutus, oculi caui, tem- ”
 pora collapsa, aures frigidae & contractae, & aurium pinnae incurvae, & cutis circa frontem dura ”
 & distenta. Quocirca sensu nos aperte docente nimiam euacuationem contra quam moderatam, ”
 in cute affectum parere, ipsorum ratio verisimilis quidem, non tamen vera comprehenditur, cum H
 dicunt, Manentibus affectum producentibus caulibus ipsam ad contrarium transmutari non con-
 tingit. Euidenter enim transmutari in immoderatis euacuationibus cernitur, siue ipsae longiori
 tempore sensibiliter perdurare noscantur: siue per vias sensibus occultas, per eliquationem scili-
 cet aut digestionem aegrotantium, efficiantur. Ante quam igitur ad ipsam cutis propriam sub-
 stantiam exhaustio peruenit, perinde atque euacuati vres, & sacci, & velicae, cutis laxior reddi-
 tur: inanitione autem perdurante talis efficitur, quales aridae velicae atque coria, quae praeduritia
 extendi non possunt: talis vero & in vtribus, & in velicis, cutis effecta videtur, cum exiccata ad-
 modum fuerit. At vsque dum humida sit, & mollis, & in interno cauo aliquid suscipit iterumque
 dimittit, suscipiens quidem, cum satis expleta fuerit, distenditur: cum inanitur autem, relaxatur.
 Recte igitur Hippocrates dixit / omnis extenuatio laxat cutem, postea circumdeditur: sic enim
 & fieri videmus, & iam causa dicta est. Ac bene illud quoque adiecit, refectioem contraria face-
 re: nam ab initio extenditur cutis, interiecto deinde temporis intervallo efficitur laxior. Cum enim
 subiectis ipsi carnibus durior natura sit atque aridior, tardius quam ille, & in extenuationibus ob-
 durefcit, & in refectioibus remollefcit. Quando igitur ipsam duram & iam exiccata refectio
 exceperit, primum carnes adaugens ipsam iure protendit: procedente vero tempore & ipsa
 cutis

† Hec deesse vi-
 dent, q. adieci,
 si quis inferiora
 recte consi-
 derabit.

in Prog. cō. l. l.
 7. 4. 191. b
 Ibidem. t. 8. e

Ibidē. t. 6 & 7.

* Al. pelles.

A cutis nutrimentum suscipiens, humidior & mollior fit, proinde & iterum laxior redditur, quemadmodum arida coria & pelles aqua madefactæ & oleo ac seuo delibuta. Hæc itaq; vere iuxta atq; aperte ab Hippocrate enarrata male interpretati sunt, ob earum, de quibus est præfens sermo, rerum ignorationem. Sed quæ sequuntur haud eque nota, & fortasse adiectitia, manifesta esse arbitrantur, quâuis in ipsis explanandis haud minus, q̄ in prædictis dissentiant, & antiquas lectiones permutent. Verum ut dilucidior oratio sit, singulas ipsius contextus particulas separatim explicabo. Cutis corrugatio concidentis, extensio refectæ. In extenuationibus quidem laxari cutem prius, q̄ ipsa in propria substantia quicquâ perpessa sit, in refectioibus autem extendi, & exiccitam temporis interuallo in contraria permutari, supra comprehensum est: sed in hac parte ipsius concidentis corrugationem fieri inquit, refectæ vero extensionem. Rugosum quidem corpus & cutem Græci noiant, quæ in rugas & plicas contracta sunt, ut videmus in senibus: & ipforum affectum corrugatione. Corrugatio vero aliqua & in iuuenilibus corporibus apparet, cum venæ decultæ sunt, & maxime cum dissipato in ipsis abundante sanguine medicamen austeræ adstringentisq; naturæ quispiam superdederit. Hunc autem & in cute collabente affectum creati dicit: id est cum ea, quæ intra ipsam cutem habentur minora effecta sunt, tunc decidit in se ipsam residens: sed

B contrarium eius affectum, cum in longum latumq; excreuerit, extensionem hoies vocant, licet non nunq; eueniat, ut tantummodo in longum aut latum extendatur ac relideat. Verum in præsentia de extensione & contractione in vtrâque cutis dimensione factis sermo intelligendus est. Quod si quis præpositam particulam recte intellexerit, non admodum hac egebit. Horrens, læue, vtriusq; signum, subbiliosum, subrubrum. Non nulli legunt /rugosum, læue, vtriusq; signum/. Sed qm̄ in antepositis verbis de corrugatione scripsit, rōni magis consentiens esse videbatur, ut nunc /horrens/ dictum sit, ut Hippocrates speciem in corrugatis faciã horrentibus similem esse demōstret. Similitudo aut in cutis inæqualitate ac veluti asperitate consistit, non nullis eius particulis depressioribus, non nullis extantioribus apparentibus. Quando, n. per exigua valde interualla in tota cute id factum fuerit, id symptoma horror noiatur: tuq; illud mente concipito, exactæ maris tranquillitatis læuis corporis statū assimilari, & proxime inceptæ eius inæqualitati horrorē. Ita sanè & poeta inquit, qualis autē Zephyri confundebat mare horror, nuper concitati. Læuitas igitur recreatis corporibus inest, sed velut horror contra sese habentibus: alterutrum vero ipforum alterutrius signum est: at non alterutrum amborum, neq; ambo simul alterutrius. Eodē quoq; modo & subbiliosum & subrubrum alterutrum alterutrius signū est, subbiliosum extenuati, subrubrū refecti.

C Macrescentibus. n. corpus biliosius redditur propter causas maciē inferentes de quibus, antea nos loquentes audiūstis: magis sanguineum autem cibo se reficientibus, nam neq; bene enutrirī sine bono sanguine corpus valeret. Adiectam vero sermonis calci hæc particulam /sic/ aliqui sequentis initium faciunt, non nulli huius finem: vtroque enim modo explanationem facere possumus. Quocirca de hoc quidem laboriose disceptare non conuenit, sed ad sequentia veniamus, sequentis partis initium ab hac voce /sic/ faciētes, qm̄ plurimis explanatoribus idem ipsum facere visum est. Sic detrahi mammæ, graciles verò sursum trahi, & circūtentas esse, & si non ppter id quispiã arbitretur, sed carne creata id fieri. Hæc sanè est antiqua lectio. Ipsam verò quidam commutarūt, alij minus, alij magis, quemadmodum & Sabinus ita scribens /sic/ detractas esse longas, graciles, alias verò sursum tractas/ ut graciles quidem & laxari & longas apparere, sed bene nutritas sursum tractas esse significet. At Ruffus & veterem scripturam & antiquorum interpretum explanationem aliquid Sabinianæ contrarium edocentem retinuit: vult enim bene habitas inferius, emaciatas sursum versus, attractas esse. Huiusce autem rei sensus ipse testis locupletissimus esse videtur dicente Hippocrate /quamuis aliquis non vtiq; arbitretur/: nam cum prædixerit extenuatis laxari, bene nutritis circūtendi cutem, priori detractas esse mammæ, secundo sursum versus re-

D tractas, consentaneum esse inuenies: & propterea ait /quamuis aliquis non vtiq; arbitretur/. Id sanè tanquam validissimam rationem acceperunt veteres interpretes empirici Glaucias, & Tarentinus Heraclides. Per eam enim se demonstrare opinantur Hippocratem in eorum sententiã descendere, ut verisimilibus dogmaticorum argumentationibus nequaquam, sed soli per experientiam cognito & euidenti, fides sit adhibenda. Quamuis & ipsum euidēs sine definitione prolatum vtroq; modo falsum sit, siue detractas esse & laxari tales in extenuationibus, siue in superiora esse retractas dixerimus. Ergo id ipsis primum accurate exploratum esse oportuit, cum empiricis, qui rerum sensui apparentium obseruatores ac memores sunt: tum dogmaticis, quoniam eorum quæ sunt, non eorum quæ non sunt, ipsos causas reddere opus est. Quid nam igitur sit sensui apprens, ego explicabo, cum in permultis mulieribus obseruauerim, & a non paucis audierim non obstetricibus modo, verum etiam ab alijs nihil eiusmodi scientibus. Hæc nanque magis vere sensui patentia enarrant, quàm qui placiti sui amore decepti in his caligant & hallucinantur. Quod itaq; accidit eiusmodi est, mammæ lactis plenæ secundum omne interuallum augetur, in altum enim ac latum extuberant, longioresq; cernuntur: exhausto autem lacte rursus se ipsis minores fiunt, & in tribus dimensionibus minuuntur. At si absq; lacte in tenuitate & crassitudine tū, ut & alia membra permutantur, eodem, quo & illa, modo afficiuntur, Primum quidem, cū exte-

nuantur, relaxatę: cum vero crassescunt, magis extentę: Sed processu temporis cōtrarium statum E
fufcipiunt, breuiiores quidem arefacta cute euadentes: longiores autem in refectionibus, vt antea
dictum est, humectata. Ita planē & in vetulis primo laxantur, postea contrahuntur. Ego quidem
mammis euidenter cōtingentiā recensui, & causas ipsis adieci: interpres autē nullus id fecit, sed pro-
ut quisq; voluerit, scribēs, propriam deinde scripturam interpretatur. Haud ab re autē & cōtrarias
explanationes, et scripturas locutione mutilas & cōfusas attulerunt: vt quicquid dicat aliquis, par-
tim verum, partim falsum dicitur sit, mammis vtiq; cum lacris plenę sunt, grandioribus effectis,
cum vacuę, minoribus: sine lacte vero, cum macrescunt, ab initio laxatis, deinde contractis: dum
crassescunt autem, ab initio retractis, postea paulatim relaxatis, Imposita quoq; isti per cibum refe-
ctiōni conditione, q̄ scilicet aliqui prius recreentur, q̄ ad tantam maciem deuenerint, vt prę aridi-
tate cutis distendatur: aliqui post ariditatem enutriantur ac recreentur.

30 *Iugula manifesta, Venę conspicuę.*

Id genus locutiones obscuram habent scriptoris sententiam, quippe cum verbis, in quibus hęc
apparere velit, expressum non sit. Multi quidem natura macri, & iugula detecta habent, & venas
extantes, plenasq; sanguinis: sicut ē contrario alij neq; iugula, neq; venas habēt extantes. Quem-
admodum autem naturalis huiusmodi corporum differentia conspicitur, eodē modo & in ijs, qui F
pręter naturam, quam ab initio habuerunt, aut emaciantur, aut crassescunt: & abundant, aut egēt
humoribus. Cōstat enim in extenuato corpore repletas venas sanguinis plerunq; corrupti intra
ipsas inclusi copiam ostendere: sicuti de muliere, cui menses retēti erant, paulo ante dicebam. Cæ-
terum miror Capitonem solum huius partis verba ita scribentem /magna repletio patens est, ve-
nę perspicuę/: nam si ita scripta inuenta esset, quid necesse fuisset omnes interpretes eam in cla-
riorem trāsmutasse? siquidem eorum, de quibus ambigunt, scripturas facilioris notitię causa tran-
mutant. Quin etiam codicem nullum ita se habere inueni, cum multos tamen ob id ipsum euolue-
rim, antiquas scilicet lectiōnes, & in quibus omnes cōsentiunt aut dissentiunt, dignoscere cupiēs.
Cum omnes igitur explanatores, & omnes codices eandem lectiōnem habeant, haud recte Capi-
to ipsam permutare autē s est. Sed forsā & ego male ipsius ab initio mētionem feci, cum omnes
huiusmodi in scripturis mutandis ineptias me in explanando omisurum esse prędixerim. In se-
quentibus igitur id faciam longitudini parcens.

31 *Prodicus Febrientes Interficiēbat Cursibus, luctationibus, foribus calidis. Malum febriculosum, Inimicū Fa- G
mi, circuitibus multis, cursibus, frictioni. Laborem labore, ipsis.*

Et hęc verba alius aliter scribit, non nulli quidem verba hęc permutantes /circuitibus, luctatio-
nibus/: non nulli vero ab initio /luctationibus/ ponentes: aliqui eam vocem eximentes: aliqui
initio /fami/ adijcientes. Circuitus sanē vocat lentas deambulationes in longius tempus produ-
ctas, vt in libro de ratione victus in acutis ipse inquit, || Tardum multum circuitū deambulasse: et
Plato Prodicum meminit, vt multis deambulationibus vtentis. Quem autem nunc Prodicum me-
moret, vtrum Leontium, an Selybrianū, querere superuacuum est: in alio enim sermone hęc om-
nino persequimur. Nunc vero historicas quęstiones tractare non est opportunū, qm̄ non nullorū
explanationibus nō paucis prętermisissatis habemus, si nostram octo voluminibus absolueri-
mus. Sed cur Prodicum accuset, ipse declarauit inquit, febriculosum inimicū esse circuitibus, &
fami: constat autē, q̄ & reliquis enumeratis, nam & luctationibus, & fomēto calido, & frictioni, fe-
briculosum aduersarium est: ita. n. ea vox /inimicum/ intelligenda est, qm̄ & amicū per translatio-
nem dicere consueuerunt proprium ac domesticū. Inter vtrāq; autem dictionē hęc /malū/ posita,
ab aliquibus in calce prioris scripta est, ab aliquibus initio secūde, vt vna fiat oratio huiusmodi /fe-
briculosum inimicum circuitibus/. Quod autem febricitantibus & deambulatio, & cursus, & fo- H
tus calidus, & luctatio, vndiq; calorē in corpore augentes efficiāt, neminē eorū, q̄ in artis exercita-
tione versati sunt, pręterit. Prodicus vero nō rationalē modo auxiliorum inuētionem, sed ēt em-
piricam obseruationē ignorare videtur. Negat. n. ratio labori laborem mederi, hoc est, noxę no-
xam, & malo malum: nam contraria, nō similia, infestati vitio adhibere auxilia cōuenit. At ille si-
milia adhibere videtur, siquidem & ambulationibus, & luctatione, & frictione, & fotu calido, &
fame vititur: per *πυρίαν* autē id est forū calidū, ois extrinsecus nos inuadens caliditas, siue ab igne, si-
ue in balneis fiat, intelligenda est. Quin etiam fames prędictis aduersatur: vbi. n. fames est, labora-
re non conuenit. Non solum autem locutionis initium, sed & ab initio vsq; in finem, vt libuerit, scri-
bunt: ceterum ego veteres scripturas, & si difficiliter explanētur, semper eligo. Sed vocem eam,
quę vltima in propositis verbis scripta est /ipsis/ aliqui sequentis sermonis initium faciunt: non
nulli prorsus obliterant, siquidem nihil plus, q̄ antedicta, edocere videtur.

32 *Venarum Rubor, liuor, viriditas: Costarum Dolores laxi.*

Dixi vocem /ipsis/ in calce proximi sermonis positam isti posse pręponi, vt oratio talis redda-
tur, Iphis, quos prędixi: erant autem febricitantes non recte a Prodicō ad motiōnes bene valenti-
bus

Abus conueniētes deducti. Hęc, quę nunc dicit, habere contingit, nō omnia, s. singulos homines: neq; n. potest rubor vnā cum liuore & viriditate consistere, siquidem vnumquodq; istorum duo reliqua tollit, & affectus dissimiles sequitur. Nā vires mediocres & bonum sanguinē habentibus, cum exercentur, aut per fōtus calefiūt, rubicundū corpus euadit: sed imbecilliores, aut vitiosis humoribus repleti liuidi fiunt ac virides. Non nulli verbis his hanc vocem /tumores/ preponunt, & locutionem talem faciūt /tumores, venarum rubor, liuor, viriditas/. Sed quod in extremis verbis dixit /costarum dolores laxi/ non nulli verisimiliter ita mutarunt /laparæ i. vētris dolores/, hos im portune exercitatis suboriri volentes: veruntamen omnes interpretes hanc lectiōnem agnoscūt /costarum dolores laxi/: & intelligunt laxos, id est sine phlegmone & tensione dolores.

33 *Siti carentem Os claudere, Tacere, Ventum cum potu frigidum introducere.*

Hoc scripsit Hippocrates ex ijs vnum, quæ totam febrientium regendorum rationem in mentem reuocare queant, & id ipsum Prodicum in curandis febricitantibus inscitiam demonstrare valens. Neq; enim ea, ex quibus sitiant, velut calefacti, sed ex quibus sitis extinguatur, facienda sunt: hæc sunt vero, prima quidem motibus opposita laborantis corporis quies: secunda, omnia reliqua, ex quibus febrile affectū comitātia magis mitescant, & non exasperentur: inter quæ vnum est, ipsum à siti defendere. Per quæ autem quispiam sitim prohibeat, adiecit /clausum os habere, ac tacere, auramq; frigidā cum potu introducere/ id est, ventum vnā cum potu frigidū attrahere: quod si cum potu, patet etiam sine ipso per solā inspirationem. Quare & aeris inspiratu attrahendi ratio habenda est, vt ne calidior sit, q̄ conueniat, idq; magis estatis tempore. Verum & hoc loco Capito atque Dioscorides audacius veterem lectiōnem permutantes, hunc in modum verba scripserunt /ventum inter bibendum frigidum non introducere/. Sed Dioscorides quidem, vt cōsuevit, secundam scripturam addidit /ex quibus ventum frigidum introducere/: At Capito lectiōnem in omnibus codicibus repertam, & à cunctis explanatoribus concessam, neq; secūdo gradu dignam putauit: sed ei hanc syllabam /non/ adiiciens, loco horum /frigidum introducere/ scripsit /frigidum non introducere/ perinde ac si nunq; frigidum aerem febricitans inspirare debeat.

34 *Occasiones, Vnde coeperunt egrotare, Consideranda, Siue Capitis dolor, siue Auris, siue Lateris: Signum dentes, Et in quibus Inuimum phlegmonæ.*

Hanc orationem & in secundo de morbis vulgaribus volumine in primo commentario explanauimus.

35 *Nascentia Ulcera et Tubercula febres iudicantia. Quibus Hęc non accidunt, Iudicationis carentiæ. Quibus Aliquid intus relinquatur, Certissima & celerrimæ Recidivæ.*

Et hæc oratio priori contigua in secundo de morbis vulgaribus scripta conueniēti declaratione illustrata est per primum in eum librum à me æditum commentarium.

36 *Rotunda Sputa Delirium futurum significant, Vt in Pleno.*

Sputorum rotundorum veluti materialis causa crassitudo est atq; tenacitas humorum in fibris pulmonis collectorum: causa veluti effectrix est loci calor. Et in quibusdam febre vacantibus id fieri vidimus, qui per valde longum temporis interuallum nihil mali pati videbantur: attamen isti omnes postea phthisi contabuerunt. Quod si sputa hæc nō nunq; in febre vnā cum alijs signis delirium portendentibus adsint, aliquid & ipsa ad futurum delirium præfagiendum facient, aliter vero minime. Ne igitur hoc solo indicio ad prædicendam insaniam vnq; confidito. Porro insanie propriam notam frequēter audiuiſtis. Diximus autem & in nostris in librū prædictionū Cōmentarijs, qd calor illis adiunctus ad excitandam insaniam aliquid facere potest, caput scilicet replens: sed ipse per se nequaquam idoneum insanie, & præsertim phreniticæ, signum est: præterea & in febrium summo impetu, quoniam caput repletum est, multi delirant. In proposito autem sermone in quibusdam codicibus, in fine additum est /vt in Pleno/ & in alio /vt Plen solū/: & quicunq; interpretes lectiōnem hanc probauerunt, vt etiam Sabinus, loci cuiusdam nomen Plen esse dixerunt: sed cuius ciuitatis locus iste esset, orationi non addiderunt.

37 *Mariscis laborantes Neq; morbo Laterali, neq; Pulmonario, neq; Phagedæna, neq; Furunculis, neq; Therminthis, fortasse verò neq; Lepris, fortasse neq; Alijs.*

Deficit hoc verbum /capiuntur/ & ideo prius subintelligendum est. Cur vero his malis non capiantur, clarum est: vitiosis enim succis per mariscas depullis quidam sanè mali habitus in toto corpore accidunt, & pallores, & hydropes, sed nullus eiusmodi morbus. Quod phagedænas autem vocet corrodentia ulcera, quæ quidem & phagedænica veteres medici nominarunt, à nobis dictū est & in tertio super librum de humoribus commentario: siquidem & in illo ipsdem verbis hic aphorismus scriptus est. Porro non nulli phagedænas multorū ciborū esus esse voluerunt: quos & ipsos à vitiatissimis humoribus immodicos edendis appetitus excitantibus protrenire & à no-

bis conceditur: non tamen huius malorum succorū copiam, sed melancholicam potius, hemorrhoidas i. mariscas, medelam esse statuimus. Ceterum huiusmodi succorum frigidus acor talem ciborum appetentiam excitans, interdum & in non nullis hæmorrhoidas habentibus inuentus est. Sed terminthorum nomē nigras quasdam pustulas in tibijs maxime orientes significat, à figure, coloris, magnitudinisq; similitudine, quā cum terminthorum i. cicerum fructu habent, deriuatum. Sed quod in extremis verbis scriptū est /fortasse autem neq; alijs/ quidam legunt /fortasse autem neq; alphis i. vitiliginiibus/: quandoquidem & ipse ex quodā prauo humore cuti impacto ortū habet.

38 *Medela quidem multis Importune adhibita, Talibus non tarde capti sunt: Et perniciose sic.*

Importune eorum mariscis medentur, qui neque venam per circuitus scindunt, neque aluum ducentibus vtuntur, neque per exercitationes euacuant, neque vnam ex ijs saltem relinquunt, sed omnes vnā tollunt.

† Alij adijciūt hęc verba, aliorum remediū.

39 *Et Quicumq; alij Abscessus, vt Fistula.†*

Sæpius ipsum non ea solum, quæ in aliquam partem corporis seponuntur, sed etiam ea, quæ expelluntur, abscessus nominare inuenimus. In quibus igitur ex his affectibus & fistulæ insunt, F per eas humores superuacui expurgantur. Quemadmodum igitur hæmorrhoidibus, ita & his nō simpliciter, neque temere, curatio adhibenda est.

40 *Decubitus quidem, In quibus facta Tollit, Hęc ante facta Prohibet.*

Cum vetus scriptura ita se habeat, multi explanatores in clariorem mutauerunt, loco harum vocum / facta, & ante facta / numeri pluralis, neutri generis, reponentes / factus, & ante factus / vt ad sepsin id est decubitum sermo referatur. Omnes autem decubitum pro abscessu dictū esse intellexerunt, fortasse et primo qui librum descripsit aberrante. Sed verba sensu non discrepantia in omnibus scripturis inueniuntur. Vult enim Hippocrates dicere, Abscessus in quibus morbis facti eos discutere queunt, si prauertant, iisdem, ne fiant impedimēto sunt. Mihi autem & in hunc sensum oratio accipi posse videtur, si hoc modo verba scripta essent: Cōsideratio quidem est, omnia, quæ post aliqua, orta liberant, eadem, si anteuertant, fieri prohibere. Nam cum antiqui Græci hęc duo elementa, *η* & *ε*, eodem caractere notarent, qui nunc solus alterum elementum tantum, *η* scilicet, significat, multi errores librarijs commissi sunt, non secundum auctorum mentem literarum permutationem facientibus. Quocirca & accurate huiusmodi scripturæ considerandæ sunt, in quibus elementum *η* in *ε* transmutantes, aut è contrario scribentes, lectionem castigare queunt. Idem & in elemento *ο* & *ω* faciendum est, quoniam vtriusque figuræ vno iam pridem caractere signabantur.

41 *Loci alterius, Loci excipientes, aut Dolore, aut Grauitate, aut Alio quopiam liberant. Aut Cum alijs Communicationes.*

Hic idem aphorismus in libello de succis ad calcē scriptus est, quēadmodum & ante ipsum positi: quorum primus est ille / à mariscis tentati /. Eo igitur loco ipsos accuratius enodauimus: verū & nunc per summam explanabimus. Sententia nāq; propositorum verborum hæc est: Ab alijs locis in alios susceptiones morborum fiunt, prout succi eos facientes migrant, aut ob membri, in quod vagantes delabuntur, dolorem aliquem: aut ob suam ipsorum grauitatem: aut et ob causam quandam aliam, vt medicamentum acre iritans, & frictionem, aut aliquem calorem extrinsecus incidentem: quin et ob naturæ membrorum communionem migrationes humorum fiunt. ¶ Testiculus igitur tumefactus in tussitibus documentū est affinitatis cum pectore, māmīs, genitura, voce. Quidā vero ea verba / cum alijs cōmunicationes / ita scribētes / diuersæ cōmunicationes / sequentis aphorismi initium faciunt, dicētes, Hippocratem ad aliam cōmunicationis speciem transiuit, eam scilicet, quæ secundum humorum cognationē fit. Ipse igitur (inquiunt) dicit, ob inclinationem nō præterea sanguis exit, sed propter humoris cognationem talia expuunt. Ita vero & Ruffus scripsit, distinxitq; verba, veluti propositū quoddā hęc verba esse putans / diuersæ cōmunicationes /: quæ sequuntur autem, veluti propositi explanationem. Dicit. n. cognationem sanguini cū pure intercedere: quibus non amplius sanguis expuitur, eū ipse s. ad contraria inclinauerit, istis purulenta sputa sanguini esse cognata: atq; orationem hūc in modum scribit / sed propter humoris cognationem pus expuunt /. Cæterum Sabini discipuli veterem lectionē retinētes proprium dictorum initium illud fecerunt / propter inclinationē / ad quod iam transitum faciemus.

42 *Propter Inclinationem Non item Sanguis exit, sed Pro humoris cognatione Talia expuunt.*

Oliū exactius hæc verba interpretati sumus in tertio libri de humoribus commentario: sed in præsentia quoq; ipsa breuius explanabimus. Cum sanguis per aliquā partem exire solitus, vt per sedem, aut nares, aut vterum, aut per circuitū ex ventre, aut fistula, aut ex qualibet alia parte in alia membra impetum fecerit, non item per priorem locum euacuatur. Hoc autem est priuatum exemplum

A exemplum sanguinis in peccus & pulmonem decumbētis. Ex hoc enim loco ab alijs alius pro humorum cognatione expuitur, spumans quidem, cum pituitosus est: pallidus, cum biliosus: niger, cum melancholicus: sicut & ruber, cum sanguis eò cōfluens purus est. Iure igitur quidam τ literam præponentes non ῥοτῆν i. inclinationem, sed τροπῆν i. conuersionem, scribūt, propter sanguinis conuersionem scilicet putantes eius conuersioni propinquum humorem expui: mutatur enim non nunquam ad biliosum, non nunquam ad melancholicum.

43 *Non nunquā Aliquibus Sanguinē detrahi conuenit opportune in talibus. In Alijs Verò, vt in talibus, nō cōuenit.*

Expedit, inquit, horum aliquibus sanguinem detrahi, quibus scilicet is copiosus est, & nō dum insigniter ad alterum humorem conuersus. Non detrahendus est autem, in quibus iam mutatus est, proposito a viribus sumpto antecedente, & si non nunquam in sermonibus omittatur, in quibus solas ab affectibus indicationes recensemus.

44 *Impedimentum in Cruenta spuentibus Tempus anni, Phlegmone lateris, Bilis.*

Et hunc quidem aphorismum deinceps post antescritos in fine libri de humoribus alius aliter B & scribit & explanat. Cum omnes igitur & scripturæ & interpretationes verisimiles nō sint, alijs tolerabilior mihi visa est scriptura quidē modo in propositis verbis expressa, explanatio uero hæc: Cruenta sputa reijciētibus secūdo venę impeditur, propter anni tempus aduersarium, aut affectum lateris, aut humorem biliosum abundantem. Quod propter anni tempus, clarum est, nam admodū calidis temporibus, qualia sunt prope canis ortum, a venę solutione cauemus: nec non si valde biliosus homo sit. Verum quod de lateris morbo dictum est, solum refragari videtur: neq; n. secūda venę affectus iste repugnat, immo indiget, viribus non prohibentibus, aut anni tempore, aut ætate. Itaq; quod dicitur, tale quiddam esse videtur: Sanguineum sputum reijciētibus omnino, quantum ad hoc pertinet, secunda vena est, nisi propter lateris morbum tale reijciant: istis namq; haud prorsus, vt sanguinem spuentibus, venam aperies, sed proprijs lateris morbi regulis & conditionibus medicaberis, per quas ita affectus vel sanguinem detrahemus, vel non. Id verò mihi amplius animaduertere contigit, cum librum de humoribus explanarem. Inter explanandum enim quendam ægrotum intuius sum, qui me vt sanguineo sputo vexatus accersit, sed cruentum ob lateris affectum expuebat. Sputum igitur ego conspiciatus, ipsum interrogauī, num aliquem dolorē in costa sentiret: ipse verò exiguū se dolorem percipere falsus est. Talis autē erat eius habitus atq; C vires, vt, si sanguinem expuisset, quoniam necessarium esset secundæ venę auxiliū, ad ipsum accedere ausus essem: sed, cum morbus lateris mitis admodum foret, necesse non erat. Ideo neq; id genus remedij adhibuimus: atq; euidenter hominē hunc lateris morbo laborare cognouimus, quod & alijs huic morbo congruentibus remedijs citra venę sectionem leuatus est: mitissimi enim illi sunt lateris morbi, in quibus cruenta sputa eijciuntur. Porro quidam interpretes vocē illam /impedimentum/ fini ante scriptæ sententiæ adijcientes, hanc modo propositam ita legunt /in cruenta spuentibus, tempore, morbo lateris, bile/. Et aiunt, tempus de ijs dictum esse, quæ opportune & decenter fiant: ipsum enim velle significare in lateris morbis, cum sanguinea sputa ab initio reddunt, etenim sic plerunq; contingit, post hæc in biliosam naturam mutationem in tēpore fieri. Nā probum esse ordinem dicunt, morbo lateris ad iudicationem tendente, post cruenta, biliosa expui. Alia præterea quædam ab huiusce loci explanatoribus haud sanè memoratu digna narrata sunt: verum ego malo, vt iam nouistis, in obscuris sermonibus tempus non terere, cum alia multa in arte habeamus, in quibus vtiliter nos exercere possimus.

D GALENI IN SEXTVM DE MORBIS
VVLGARIBVS HIPPOCRATIS
LIBRVM EXPLANATIONVM

TOMVS QVARTVS

Quibus Secundū Aures iudicationis tēpore genita nō suppurauerint, hoc inuito Reuersio fit secundū rōnem reuersionum. Reuersione facta Iterū efferuntur, & permanent, quemadmodum febrium reuersiones in similem circuitum. In istis Spes est in Articulos abscedere.

Secundū aures p̄ter naturam tumores in ægrotantibus exortos eparmata noiare cōsueuit, interdū locutione integra vtens, interdū mutila, quemadmodū & nūc: esset. n. integer, sermo si ita dixisset: Scdm aures eparmata exorta ægrotantibus. quēadmodū sanè & in primo de morbis vulgaribus statū initio primæ cōtututiōis scripsit: Eparmata vero fm aures multis i alterutrā partē vergētia, & ab vtraq; aure

aure plurimis, sine febre munia sua obeuntibus. Scimus autem ipsum, sicut hoc loco eparmata dicitur, ita & œdemata plerūq; ea nominare. Declarauimus enim omnes præter naturam tumores ita ab Hippocrate nominari, non, ut à posterioribus, laxos & dolore carentes, qui in totum & sine ulla inflammatione consistunt. Meminimus autem & oēs inflammationes, & si tumore præter naturam careant, ab hoc eodem phlegmonas appellari: sed ipso posteriores nomen phlegmones tum moribus præter naturam attribuunt, quando cum inflammatione, & resistentia, & pullatorio dolore constiterint. Inquit igitur, Cum in morbo aliquo iudicationis tempore tumores secundum a rem exorti, priusq; suppurent, inaniantur i. retrahantur & euanescant, expectare oportet ita affectis recidiuam fore. Olim verò ipsius consuetudinem sæpius didicistis, hanc vocem, *λαπάσσεισθαι* i. euacuari, ad omnia, quæ utcunq; retrahuntur, applicantis, quandoquidem ista magis vacua redduntur. Accidere itaq; illis dicit morbi reuersionē, quibus parotides nō suppurauerint: atq; interdum ipsas (neq; enim semper) denuo reuerti, auferere, ac iudicari secundum reuersionum rationem: quod idem est, ac si dixisset, perinde ut ipsas, & secundum eosdem dierum circuitus. Spes est autem & ipsis in articulis aliquos esse orturos abscessus: nam sæpius in longis morbis id euenire dictum est. Verum hunc aphorismum etiam in tertio commentario in librum de humoribus ad finem declarauimus. Sed cum prædixerit /secundum aurem/ atq; subintulerit /hoc inanito/ iccirco videtur mihi Dioscorides præpositione /ex/ adiecta scripsisse /ex hoc inanito/: et inquit oportere subintelligi /tempore/, aut loco huius /post hæc/ ex hoc /dictum esse. At sicui veteres scripturas immutare liceat, ipsi licebat eam vocem /hoc/ in istam †/hæc/ vertenti à molestijs liberari.

† Al. his.

- 2 *Vrina Crassa Alba, qualis Archigenis, in laboriosis Quartanis interdum exit, & Liberat Abscessu. Si vero Ultra hoc & Sanguis de naribus profluet satis & copiose.*

Siquidem cum articulo scriptum esset /τῶ Archigenis/ subintelligeremus aut seruo, aut amico, aut familiari: si verò /τῆ/, aut seruæ, aut vxori, aut quo modo libet domesticæ. Sed diuersas lectiones afferre negamus, cum eadem sententiâ seruetur: & nunc iterum id pro dicendis in posterum memorie mandetur. Quòd laboriosas autem febres nominet, non illas in totum, quas multa motio antegressa est, sed omnes eas, in quibus aliquis laboris, seu lassitudinis sensus existit, porro ipse in aphorismis scripsit, || Lassitudines spontinæ nunciant morbos. Et nunc sanè arbitrandum potius est ipsi de ita laboriosis esse sermonem, ex multitudine crassorum vitioforumq; succorum multoties excitatis: quapropter ipsis per vrinam euacuatis morbus finitur. Securior autem morbi solutio est, si euacuatio die iudicatorio cœpta sit. Sed quicunq; neq; per vrinam, neque per sanguinis effusionem, iudicati sunt, istorum morbus in abscessum definere consuevit.

2^a. Apho. 5. Ex. ord. 11. f.

- 3 *Cui Intestinum à Dextra parte, cum Articulorum morbo laboraret, erat quietior: Postquam vero id curatum uit, erat dolentior.*

Duplex & hoc loco lectio est sententiâ permutans, antiquior sanè cum litera n in prima syllaba huius nominis /enteron id est intestinū/: postea altera lectio detractio n addita fuit, ut sit /eteron hoc est alterum/, volentibus illis, qui ita scribunt, de tumoribus secundum aurem excitatis hanc vocem /alterum/ dictam esse: quemadmodum rursus scribentes /intestinum/ de dolentibus ex intestino, aut distentione intestini laborantibus, dictum esse affirmant. Intestinum vero singulari numero prolatum non nulli colon, quod vocatur, esse arbitrantur, alij vero cæcum: quod sanè etiam facile, cum omni vinculo solutum sit, descendit in scrotum: nempe solum hoc intestinum solutum esse, cum reliqua omnia lactibus alligentur atq; inhæcant, verissime dicunt. An vero propter ipsum in scrotum delapsum articulorum morbo laborans subleuatus sit, deinde rursus ipso ad sanitatem reuerso in eadē mala inciderit, ariolari conuenit. Verisimilius igitur est de intestini coli dolore affecto sermonem in presentia fieri. Par. n. fuit ipsum articulorū dolore leuatum esse vna quidem, hanc quā ipse dixit, ratione, || Doloribus vnâ nō eodem loco existentibus vehementior alterū obscurat: secunda ratio est, q̄ humorum in articulos currentium ad colon intestinum impetus cōuersus est. Non nulli autē interpretes hunc articulari morbo vexatum coxendicis dolore tentatū fuisse aiunt: atq; ideo delapso cæco intestino mitius egisse, non præterea coxēdice oppressa atq; grauata, præter Græcorum morē, ischiadicū i. coxēdicis vitio affectū, arthriticum i. articulorum dolore vexatū, nominare volentes. Hactenus quidē omnes hæc libri huius particulae & in calce libri de humoribus scriptæ sunt. Iam itaq; ad eas, quæ in hoc solo proposito volumine inueniuntur, transitum faciam.

2^a. Aph. 46. Ex. ord. 18. g.

- 4 *Agæsis filia Virgo quidem cum esset, Crebro erat Spiritu. Mulier vero facta à partu dolens, non Valde diu Onus graue sustulit. Protinus quidem in Pectore quiddam concreuisse visum fuit. Postero autem die Asthmate, laborauit, & dextra Coxendix indoluit. Hæc cum doleret, tunc & Asthmate vexabatur: Dolore sedato, tunc & Asthma sedabatur. Spumantia excreauit, ab initio florida: quæ cum quiescissent, vomitui bilioso tenui similia erant. Dolores autem præcipue, cum manu laboraret.*

Ipsam plerunque, spiritum, respirationem vocantem audiuius: quare & sceminam crebro spiritu, quæ crebro spiraret, dictam esse putandum est. Sed quibuscunq; admodum increbuerit

A. l. 4. f. 3. c. 2. 451. c

A buerit hæc difficilis spirationis species, asthma & orthopnoea, affectus iste à græcis nominat: quando videlicet sine febre constiterit, aut crassis & lentis humoribus spiritus itinera obsidentibus, aut aliquo crudo tuberculo in pulmonibus excitato. Hæc cum & antea egre spiraret, à partu dolorem passa est. Porro si nihil de spirandi difficultate locutus ipsam dolentem euasisse dixisset, verisimile esset ipsum velle, in toto corpore mulierem hanc lassitudinis sensu affectam esse: cum vero ipsam crebro esse spiritu dixisset, iure quispiam, dolorem in pectore excitatum esse, ab ipso dictum esse opinetur: qui cum modicus esset, et aliud quoddam eiusmodi symptoma accidit: cum videlicet graue quoddam manibus tolleret, protinus quidem in pectore quædam strepitum sensit, disrupto, vt par erat, tuberculo. Sed postero die succo in tuberculo antea incluso ad arteriam vsq; asperam dissipato, & spirationis frequentiam increuisse accidit: neq; adhuc simpliciter crebrum esse spiritum sed in illum iam affectum euasisse, quod asthma, appellatur: paulatim vero humore hoc excreato mulier ista perfecte à spirandi difficultate libera fuit. Hactenus nihil in dubium vertitur, sed omnia iusta de causa facta sunt. Cæterum, propter quid affectus pectoris & coxendicis vna exacerbantur & mitescebant, haud iniuria quispiam quæsiuerit, cum nulla pectori cum coxendice, quemadmodum cum genitalibus membris, affinitas intercedat. Fortasse igitur imbecilliozem coxendicem

B habens dolore affecta est, non nullis superuacuis humoribus eodem tempore in ipsam delapsis.

* Neq; enim in membris naturalem societatem habentibus hic vitij consensus factus fuisse apparet non nunq; imbecillioribus membris vexantium humorum copiam suscipere prius festinantibus. Spuri autem reiecti qualitas humoris infestantis naturam indicat: spumans enim sputum, pituito sum succum significat: floridum vero, sanguinem abundare: quemadmodum pallidum, pallidam ac flauam vocatam bilem: eodem modo & nigrum, nigram. Multoties vero supra dictum est, cū simpliciter Hippocrates bilem dicit, pallidam & flauam vocatam significare, quoniam plus, q̄ alia bilis genera, colore suo inficiat: etenim æruginosa bilis vomitur, & subrubra, & atra, & obscura.

At quod in extrema hac parte scriptum est, ipsam, cum manuū opera vteretur, magis dolere, ad vitij consensum ostendendum adiectum fuit. Iam verò & in alio sermone audiuiſtis, cum pectoris partes superiores circa primum & secundum costarum interstitiū patiantur, merito manus in consensum affectus adduci, neruis ab his ipsis interstitijs ad eas peruenientibus. Verisimile quoq; est & in dextra pectoris parte, quando graue illud onus sublatum fuit, aliquid ruptum fuisse, & iccirco è regione dextram coxendicem affectam esse. Quod si, cum mulier onus tolleret, neruis passis pectus manus noxam participauit, verisimile est in ea maxime parte ipsum fuisse affectum, vnde Cnerui ad manus pertinentes expullulant.

5 *Hanc Abstineri ab Allio, sue, oue, boue: In Agendus vero à Clamore & excandescencia.*

Diuerſæ & in hac parte lectiones fuerunt, non nullis primam dictionem in datiuo casu scribentibus /huic/, atq; ita legentibus /huic abstineri allio, sue, oue, boue/: non nullis dimissa voce /hanc/ à verbo /abstineri/ incipientibus. Oēs vero subintelligendū esse censent, Visum fuit nobis ipsam medicantibus, vel consulimus ipsi, vnumquodq; istorum conducere. Atq; ideo de varia lectione laborandum non est, sed cuiq; quod placet, scribere permittendum, dummodo eadem sententia retineatur. Posthabita igitur de verbis curiositate ad res, quæ præcipiuntur, tranſeamus. Hæc sanè prædictæ mulieri, & alijs s. perinde affectis expediunt, ab allij, & suillarum, bubularum, ouillarūq; carniū esu abstinerere, harum quidem, vt valentium & ægre coctilium, allij verò vt acris & corrodentis: à clamore autem, vt pote qui non solum prius rupta vasa amplius dilacerare, sed etiam nihil dum malū in instrumentis spirabilibus passa dirumpere possit, tensionem quædam, caliditatem, & inflationem in ipsis efficiens. Manifestum est autem hæc ab Hippocrate exemplorum instar dicta esse. Consulit autem ab omnibus difficulter coctilibus, ab omnibus acribus, ab omnibus pradium humorem creantibus, ab omnibus præterea violentam quandam tensionem instrumentis spirationis inferentibus, abstinerere.

6 *Cui in Capite depascebatur Tumor, primo Alumē combustum vtile fuit. Habuit Alium priorem Abscessum, forte, quoniam os abscessurum erat. Sexagesimo die recessit. Supra Aurem in summo ad verticem vulnus erat.*

Non nulla ex ita scriptis forsan ipsi scriptori ad reminiscenciam faciebant: sed nobis in hæc incidentibus haud satis euidentibus ex ipsis fructus percipiuntur. Narrat enim cuiusdam in capite exedēs vlcus primo à combusto alumine ad melius fuisse redactū: & illi eidem alia in parte abscessum fuisse, vbi et os postea seiunctum fuit. Adscripta est etiam capitis affecta pars. Sed rem vsque adeo raram & nullum præceptum scripsit, nuda ea, quæ euenerunt, persequutus.

7 *Cola habet Cani similia, maiora autem: Ex mesocolis suspensa sunt: Hæc verò ex neruis à dorso in ventrem.*

In aperto est & hæc ipsum sibi ipsi reminiscenciam causa scripsisse, quæ ad difsecandorum corporum præcepta pertinent. Homo enim similem cani habet colorum naturam, sed ipsa & maiora esse dicit, & ex mesocolis dependere, veluti si ex mesenterijs dixisset: communius est enim hoc nomen mesenteriorum, pressius autem mesocolorum. Tale vero aliud de ieiuno intestino aut alijs gracilibus

gracilibus nomen non reperit: nam mesonestion i. medioieiunū, aut id genus aliud nemo vnquā E dixit. Continua quidem mesenteria sunt tenuium atq; crassorum intestinorum, nihilo minus di-
 sunctiones quædam propriæ apparent: ac præcipue per venas in ipsis positas separant, vna siquid-
 em propria vena in gracilium intestinorum mesenterium deriuatur. Item & in crassorum, quæ
 cola nominant, altera propria delabitur, simul cum vtraq; vena arteria quoq; discurrente. Vincu-
 lum autem mesenterij, perinde, atq; mesocoli: continuum enim totum, vt dixi, ad vnā quādam
 lumborum vertebram post septum transversum positam peruenit, hæc autem sub ventriculo est.
 Hoc quidem vinculum totum neruo simillimum est, quamuis eiusdem cum ligamento substantiæ
 sit. Quæcunque enim ex ossibus orta exanguia corpora similia neruis sunt, copulatiuos neruos ea
 multi medici nominant, à neruis voluntatis motui seruentibus ipsa ex opposito distinguentes:
 quam ob rem & in hac quoq; parte neruorum appellatione ob similitudinem vocata sunt.

8 *Laborantibus Gratia, vt Munde parare Poculenta, aut Esculenta. Quæ videt molliter, Quæcunque tangit. Alia non valde lædunt, aut noxa non facile emendabili, vt Frigida, vbi hac opus est.*

Quæ medicum laborantibus grata concedere, aut quæ non concedere oporteat, hoc in volumi-
 ne perfectè nobis contemplatis abunde erit, quemadmodū de alijs omnibus facere consueuimus: F
 nam cum semel aliquid exacte docuimus, nunquam iterum in alijs locis vniuersum repetimus, sed
 summatim duntaxat perstringimus. Dicitum sanè & in aphorismis est ad hanc rem aliquid, ipso
 ita scribente, || Paulo deterior potus & cibus, sed suauior, melioribus quidem, insuauioribus autē,
 potius dandus. Porro primo intuitu laborantibus aliquid oblectamenti causa gratificari videtur,
 non tamen re vera id faciens: omnia enim libentius atque suauius assumpta, & si paulo deteriore
 natura sint, melius concoquimus: longe vero vtilissimum ægrotis est assumptos cibos & potus
 recte cōfici. At in proposita oratione alterius generis atque rei mentionem facit, per quam me-
 dicus nequaquam morbum exasperans, ægrotis rem gratam voluptatemq; affert, vt cum imma-
 ture lauare, et bibere, et fructibus quibusdam vesci, aut frigidam potare permiserit. Interdum enim
 cuiusque dictorum tempus idoneum atque vtile postero die fuerit, ægroti vero medicos diem
 vnum præuertere cogunt. Non nulli præterea ægrotantibus ista plerunque facile concedunt, vt
 plus lucri faciant, eorum cupiditatibus morem gerentes: verum hæc profectio non secundum ar-
 tis decreta patrantur. Quod autem in aphorismis dictum fuit, & quæcunque hac in parte recenset,
 vtiliter laborantibus medici præstantissimi largiuntur. Istorum autem, quæ nunc deinceps ab
 ipso scribuntur, vsus est, vt ægros medicis magis obsequentes reddant. Nam quos libenter aspi- G
 ciunt, illis magis obtemperant. Quapropter mater & pater filio cibos fastidienti suaserunt, vt se ip-
 sum ad eos assumendos impelleret, cum nullus alius id persuadere potuisset: ita quoq; filius patri
 suavit & matri, & frater fratri, & amicus amico. At illis, quos moleste vident homines, & si vtilia cō-
 fulant, obedire tamen recusant. Ad hanc igitur || ægri obedientiam comparandam Hippocrates di-
 cebat & prædictiones nobis esse vtilis, atque omnino ægro admirationi esse medicum. Ita sanè &
 apud nos Pergami qui à Deo curantur, ei obsequentes cernimus, illis plerunq; per quindecim in-
 tegros dies, vt à potu penitus abstinerent, imperanti: qui profectio nulli medico id iubenti obtem-
 perassent. Nam ad ægrotum omnibus iussis obedientem reddendum magnam vim habet, si pro-
 certo tibi persuaserit, magnam inde ad se vtilitatem prouenturam. † In his } ponunt ea, quæ in pro-
 positis verbis enumerant: de quibus iam singula distincte, pponentes loqui aggrediamur. Vt mū
 de parare poculenta, aut esculenta. Multos multoties medicus ægro potus & cibus offert, contra,
 q; ipse vellet, eos præparans. lubet autē eos munde parari: & in quibusdam codicibus vice huius
 part. culæ καθαρῶς i. munde, καθαρῶς legit, quod idem significat. Id vero fit primo, si vascula, in
 quibus potus cibiq; ferunt, nihil sordis habuerint: secundo si nullum aliud eorū, per quæ laborati
 aliqua ministrantur. Sapius. n. vasa cibos & potus continentia mundissima erunt, illud vero, quo H
 frigidam seruus aut calidam feret, conspurcatum aspiciet: quemadmodum et aliorum vasculorum
 ad ministeriū pertinentiū quodpiam nō nunquā immundū cernit. Ad hæc & ipse medicus in pri-
 mis & maxime manus q; purissimas habet, & faciem, & pilos in barba & capite, deinceps & alias
 corporis partes, quæadmodum & vestē nitidā. Quæ intuet (inquit) ægrotans. Hæc ipsa inquam,
 & ægrotantis curam gerentes, & reliqua oīa, quæ in edibus, vbi ægrotat, sunt, ita habet, vt istorum
 nihil ipse iniucūde & tristi aīo cōspiciat. Quin et ex ministris illos planè adesse, quibus maxime
 * delectat, & ex gubernantibus eos, qui gratissimi sunt, apud ipsum cōmorari decet: alios vero duo-
 rum alterū aut nunquam eius cubiculū ingredi, aut non diutius ante oculos eius versari. Hæc qui-
 dem curiose explorans medicus ipse conficiet atq; disponet. Non nulla vero & absq; indagacione
 sponte dignoscuntur. Sæpius. n. inspectante ægrotum atq; curate medico seruus aliquis ingressus
 certum quendam hominem venisse nūciauit, qui ipsum visere ac salutare cupiat: tū protinus hoc
 audito ægrotans non nunquā letari visus est, non nunq; vero magnopere contristari, tanquam ab
 hoīe ipsum non vere amate, sed simulatē, molestiā passurus sit. Atqui tunc medicum oportet, cum
 quis ingressus est, quæ laborans non libenti aīo aspiciat, paulo post aliqua verisimili rōne quietem
 ægroti conferre dicere: & hac de causa oēs, vt ab eo recedant, præcipere: constat enim, qd tunc vnā
 cum

2^a. Aph. 38. Ex.
ord. 17. g

in Prog. cō. 1. t.
2. 4. 4°. 189 c. e

*
†. Af. pter hæc.

A cum non amicis amici egressi haud ita multo post denuo introire poterunt. Huiusmodi sanè spectacula ægroti mentem modo exhilarant, modo contristant, non per ipsum visorium sensum proprie, sed per cogitationem. Caterum quædam visilia ratione visionis ipsius iucunda sunt: quæadmodum & olfactilia, & gustatilia, & audibilia, & tactilia, proprio quodq; sensui voluptatem afferunt. Attamē non est in oibus istis æqualis oblectatio: siquidē alij alios & colores, & figuras, & flores, et stirpes, & germina, & picturas, aliqua vt tristia, aliqua vt iucunda, contemplant. Oportet itaq; medicum ab ægrotantium domesticis percūctatū, quibus nam ipsi delectent, hæc iubere in cubicula, vbi iacent, inferri. Quæcunq; mollia tangunt. Secundū ipsam solam nudamq; tactoriam sensationē iucunda hæc sunt: quæadmodum rursum flores, stirpes, & variegata, aliaq; omnia supradicta, solam oblectant visionem. Adijciemus igitur, quæcunq; eiusdem generis cum antedictis sunt, dimissa vero tãquam manifesta fuerunt. Duorum enim sensuum visus scilicet ac tactus solum meminit: at tu olfactum adijce, gustatum, & auditum. Et in auditu, quæadmodum & in visu, diuidito, non nulla quidem ipsum sensum solum delectantia, vt suaues voces: aliqua per auditum animum conturbantia, vt cum tristia nunciantur: è contrario alia quædam oblectant & exhilarant. Id sanè & vulgus omne haud præterit, nihil eorum, quæ tristi animo æger auditurus sit, ipsi renunciari debere: quemadmodum contra omnia ipsum vehementer oblectatura renunciari conuenit: quin & aliqua falsò adijcienda sunt. In sequenti sanè particula non nulla eorum, quæ & hic omissa fuisse videbant, resumens addit /aliquid/. Præscriptio hæc est aliarum, quæ dicendæ sunt, gratiarum. Nam cum prædixerit /laborantibus gratiæ/, deinde inquiring /munde parare poculenta aut esculenta/, ac deinceps de omnibus quæ videntur, postea de tactui iucundis, sermone facto, præter dictas, alias se dicendum gratias pollicetur: quas paulo post auditurus es. Porro quidam hanc præscriptionē /aliquid/ de exemplaribus penitus deleuerunt: aliqui uero non in fœminino genere scribunt, sed in neutro vocato genere /alia ne valde lædant, aut ne noxa non facile emendabili, vt frigida, vbi hac opus est/. Non valde lædentia, interdum exhibenda sunt vehementer ipsa cupientibus: ac nisi acceperint, medicum tum ofuris, tum auersaturis, & nullum eius præceptum obseruaturis. Igitur necesse interdum est quædam illis exoptata concedere, nisi magnum sint detrimentum allatura. Prædicto autem ab ijs ægrum læsum iri, teq; ipsi gratificandi causa ea concedere: sed in posterum te vicissim ab eo petere, vt in reliquis obedientem sese exhibeat: noui enim quosdam ex ea medici liberalitate obsequentes euasisse. Hoc sanè modo & ego multoties frigidam aquam in illis morbis exhibui, in quibus postridie eius vsus requirebatur, id solam ægrotanti gratificatus, vt optimum scilicet propinandi tempus præuenterim: similiter vero & de balneis, vino, atque id genus omnibus, me fecisse memini. Verum si morbus nec postridie, neque prorsus vnquam, vllò istorum egeat, ægroti nequaquã concedendum: exiguam enim noxam futura posthac languentis obedientia emendare poterit: noxa uero adeo magna, vt extremum periculum inferat, aut morbum in longum tēpus producat, non itidem deleri & in pristinum redigi poterit. Scribitur etiã proposita pars per alia verba, Vno quidem modo sic /sed & valde nocere, vt frigidam, cum opus est/ voce hac βλάπτειν i. nocere v habente in fine: & hanc quidem lectionem veteres explanatores agnoscunt: Alterã quoq; in alijs exemplaribus detracta v litera ita se habentem inuenies /quæ non valde nocent, aut non facile emendabili noxa, vt frigida, vbi hac opus est/: vult autem proposita oratio /aut nō facile emendabili noxa/ ea significare, quæ non cito remedijs cedere queant, vt impressa iam læsio remoueatur. Caterum hac de re, quæcunque prius dixi reminiscens, nullam aliam præterea nouam explanationem poscere conuenit.

9 *Introitus, Sermones, Figura, Vestis Aegrotanti, Tonsura, Ungues, Odores.*

D Ex istis oia reliqua proculdubio ad medicum referunt, sed inter ea vox hæc posita /ægrotati/ dubitationē quædam excitat. Vnde quidã ea penitus detracta sese nequaquã eam inuenisse scriptam dissimularunt: sed verustissimi in interpretes hanc quoq; lectionē admittunt. Verum singula dicta particulatim prius expendentes fortassis aliquid veritabile ad ipsam interpretandam nacti erimus. Et primo quidem introitus medicorum ad ægrum, quoscuq; ipsi gratos faciunt: siquidem nō nulli ægri à sepius visentibus affici se molestia opinant: alij contra crebro "se inuisi magnopere letant: Quidam autem medici sunt, qui eousq; insaniant, vt etiam in dormientium conclaue strepētes pedibus, aut vociferantes ingrediantur: ob quæ expergefacti ægroti & illis irascuntur, & maxime se lesos esse conqueruntur. Hæc igitur oia prouidere medicum oportet, vt neq; non in tempore accedat, neq; petulanter cum multo strepitu, & elata voce, aut incessu, aut aspectu, aut aliquo prorsum huiusmodi indecoro. Sermones. Inter præcipua sunt & isti, cum ægris à medicis recte aut non recte facti: quidam. n. sermones summe fatui sunt, tales sanè, qualem Zeuxis à Bacchio scriptū esse testat, Callianacta fuisse Herophileū, in libro de memorabilibus Herophili, & eius sectæ studiosorum. Iste ægrotanti cuidam atq; dicenti, moriar, hoc carmē respōdens succinuisse fertur, Pulchra prole micans nisi te Latona creasset. Alteri quoq; moriar, dicenti, respondisse, Et Patroclus obit, te qui præstantior ipso. Caterum quidam huiusce tēpestatis medici, & si moderatiores Callianacte sint, asperere tamen & ipsi erga laborantes se gerunt, adeo vt odio ipsis sint: sicut aliqui è contrario seruiliter

uiler aduantes ob id ipsum contemptui fuere. Quemadmodum autem aegro medicum odiosum E
 videri non conuenit, ita neque contemnendum: sed humanus, moderatus suauisque cum sit, grauitatem etiam seruare debet. Nisi enim medicum aeger ut deum quendam admiretur, nunquam illius praeceptis obtemperauerit. Antiquissimum igitur fuerit neque adeo medicum se submittere atque adulari, ut sui contemptum pariat: neque rursum perinde, atque Callianactem, se rusticum atque asperum exhibere: id fiet autem, si & aspectu, & voce, & omni corporis habitu, medici grauitatem retineat, aegrotantemque ijs, quae ipse praecipiat, morem gerere edoceat. Sermones vero multiformes sunt, tibi que exempli causa aliquem proponere me non pigebit. Poterit sane medicum a proemio verisimili exorsus omnia ea deinceps aegrotanti recensere, quae in hanc rem ab Hippocrate tradita sunt, primo quidem in aphorismis ita dicente, || Oportet autem non modo se ipsum exhibere ea, quae oportet, facientem, sed etiam aegrum, & assistentes, & exteriora: & in primo, de morbis popularibus, || Ars per tria, morbus, aegrotus, medicus. Aduersari morbo aegrotum vna cum medico oportet. Cumque tres sint, medicus, morbus, & aegrotus, si medicum solum cum morbo pugnantem aeger deserat, vel etiam ad morbum transfugiens medico repugnet, medicum a morbo superari contiget. At si morbo relicto, medico subsidium contra illum ferat, duobus hominibus contra vnum morbum pugnantibus futurae victoriae magna spes est: sicut est contrarium desperandum penitus sit, si aeger a morbo stans medico aduersetur, solus enim ipse relictus, a duobus hostibus expugnari poterit. Id exempli tibi satis esto: a simili. n. multos id genus alios sermones cogitare poteris a medicis cum aegrotis fieri. Non solum autem sermonum a medicis cum aegris faciendorum talem esse sententiam conuenit, sed etiam vocis magnitudinem, & tonum, & omnem actionem sententiae respondere sermonum. Quod si quis cum erudito viro colloquatur, ne solocismis barbarissimisque vtatur, caueto: nam & ex hoc medici aegrotis spernendi videntur. Figura. Et figuram corporis totius in introeundo atque sedendo medicus neque humilem praeseferat, ut contemptum mereatur: neque fastu quodam atque arrogantia turgentem. Quidam enim extenti ac patentes introeunt ac sedent, non nulli fracti & molles, alij vero incurui atque abiectioni. Itaque omnes excessus deuitandi sunt, & inter eos mediocrem esse tentandum est. Quod si non nunquam (raro tamen id euenit) aeger humilitatem & abiectionem quandam amare tibi videatur, a mediocritate ad humiliter te paulum descendere, humiliorumque te ipsum effingere satius fuerit. At si est contrarium sese habeat, & tu contraria facito, paulum a mediocri & tibi naturali statu ad alterutrum latus declinans. Vestis. Et ipsa eadem ratione mediocri esto, neque valde sumptuosa, ut arrogantiam indicet, neque sordida & nimium vilis: nisi si aeger ipse immoderatius aut pretiosa vestimenta amet, aut sordidis oblectetur, tunc enim a mediocritate ad illud, quod aegroti magis placeat, descendito, quatenus id languenti arridere coniectura assecutus fueris. Hanc appellationem aegrotanti reliquis interiectam obscuritatem offundere supra dixi: at, si initio sermonis aut in fine posita foret, nihil plane dubitationis attulisset, omnia haec sicut aegrotanti iucundiora sunt, medico esse praestanda, introitus sermones, figuram totius corporis, vestem, tonsuram capillorum, vnguium decentem modum, odorem. Etenim in introitu alius ad alium aegrotantem, ut paulo ante posuimus, modus est. In sermonibus similiter: non nulli. n. medicis fabellas narrantibus delectantur, non nulli eos fastidiunt: aliqui grauibus & serijs sermonibus gaudet, aliqui facietis & lepidis: & de figuris corporis, & vestimentis, quoniam pacto iucundiora aegrotanti conijcere oporteat, supra comprehensum est. Tonsura capillorum. Tonsura naturaliter quidem optima fuerit, si ad capitis sanitatem conseruandam fiat: alijs. n. alia tonsurae species conuenit: aegrotis vero non omnibus idem tonsurae genus placet. Hoc igitur te quoque considerare oportet, eius, quem medicaris, rationem habentem, quemadmodum Antonino Comodi patre imperante omnes eius familiares faciebant ad cutem usque detonsi. Lucius vero eos mimos appellabat, & ideo rursum, qui cum ipso versabantur, comam nutriuerunt. Vngues. || Quantos medicis vngues esse oporteat, ipse in libro de aegedis in medicatrina edocuit, illud addens ipsorum decentem modum aspectantibus esse iucundum. De vnguibus autem, scabie, aut aliquo alio id genus vitio affectis, quemadmodum & de pilorum capitis affectibus, alopecia sicut & porriginem, neque sermo faciendus est: haec. n. ut iam praeter naturam medicum pati, sicut & morbum articularem vehementiore, & aliquod eiusmodi aliud, turpissimum est. Odor. Porro totius corporis odor & oris praecipue non nullis quidem natura putidus est, sicut alijs quibusdam sine vitio: non nunquam per incuriam teter odor fit, cum medici nihil errare se putant, si cepas aut allium redolentes, aegrotos visant. Quinto sane ciui nostro Romae medicinam exercenti id contigit. A prandio diuitem quendam ac potentem hominem vini odorem vehementer spirans inuilit. Aeger itaque cum capitis dolore magnam febrem habens, atque ideo vini odorem exeuntem egre ferens, Quintum, ut longius aliquanto recederet rogauit, quam vnum immoderatius redolens ipsum contristaret: & haec quidem aegrotus modeste dicere videbatur. At Quintus ipsi stolidius respondens, odorem ut equo auro ferret, praecipit, nam & se quoque aegrotum ex febre male olentem sustinere dicebat, multum autem interesse, febrem ne quis, an vinum redoleret. Alter fuit medicus in nostra Asia, cui axillae adeo foedum odorem expirabant, ut vir nullus elegantior eius accessum aegrotans ferre posset. Oportebat igitur eum prius suo ipsius symptomati mederi, atque ita ad alios curandos sese accingere. Nam etsi, ut hircis, ingenitus putor insit, ad mediocritatem tamen

1^a. Apho. 1. Ex.
ord. 2. b

1. Epid. co. 2. t.
5. 3^a 112. f

de his quae in me
dicat. sunt. co.
1. t. 20. 7^a. 204. b

quandam

A quendam redigi potest: rursus hæc mediocritas quotidianis in dispersionibus fetorem obtundentibus mitigari poterit. Alius igitur quidam os naturaliter putidum habens, eius putorem & purgatione & medicamentorum ad id facientium potu mitigabat: atque quotidie aut amomi, aut folij malabathri, aut aliorum id genus odoratorum, in ipsum paucillum quiddam coniiciens, ita ex edibus proficiscebatur.

20 *Aqua Decocta Tum quidem vt aerem admittat, Tum vero ne plenum sit, et Operculum habeat.*

In quibus affectibus, aut cuius utilitatis causa, aquam decoquere aut quamcunque aut vitiosam tantum conueniat, in verbis istis declaratum non est: quam ob rem neque vllum ex ipsis fructum percipimus. Videtur nanque Hippocrates, sicut alia multa in his libris quaerendi magis causa, quam in vulgus ædendi, adnotauit, ita hunc quoque sermonem conscripsisse, nobis quidem imperfectum, sibi vero ipsi ad recordationem integrum. At si nobis ipsis hunc nodum explicandum proponamus, qualem aquam prius decoquere conueniat, atque ita deinde refrigeratam bibere, si quidem ipsam frigidam bibere volumus: & contra rursus, quam calidam aquam bibere volentes: haud perinde coquemus: sed huic operculum facientes, vasi, in quo calefacta est, magnitudine respondentis: illi vero nullum tegmen imponentes, sed calentem aquam in nudo detectoque vase sub diuo expositam dimittentes: & quaeremus deinceps, qui affectus calidas, qui ue frigidas aquas postulent: nos quidem vtile aliquid inueniemus, nihil tamen ad inuentionem ex propositis verbis proficiemus, quando quidem initium nullum clarum habeant. Quocirca & non nulli ipsa cum supra positis copulant, vt Artemidorus voluit cognomento Capito: sed plurimi ipsa ab illis separantes seorsum considerant. Igitur si cum antepolitis coniungantur, huiusmodi eorum sensus erit / laborantibus gratia, vt munde parare aut poculenta, aut esculenta / & cætera, quæ deinceps dixit Hippocrates. Deinde post vltima verba / aqua vero et ipsis interdum frigida propinanda, cum aut offensam prorsus nullam, aut perexiguam, ex eius potu fore metuamus. Deinde sibi ipsi ad reminiscentiam, vt aiunt, deinceps modum ipsius præparandæ tradidit, fortasse nequaquam volens fontanam aquam prius, quam incaluerit, exhiberi: fortasse vero & aliquam distinctionem nactus, quibus calefacta prius & mox refrigerata, aut quibus omissa calefactione potui danda sit. Aut forsitan optimam aquam non coctam, vitiosam vero coctam, præbere voluit. Fortassis etiam optimæ aquæ duplicem refrigerationem prodit, vnam quidem, quam circumfusis aer efficit. Porro in Alexandria totaque Ægypto ipsos aquam in testaceis quibusdam vasis hoc modo refrigerare conspexi. Occidente sole aquam prius calefactam in vascula fundebant: deinde sublime totum hoc vas in fenestris vento aduersis, vt ibi per totam noctem refrigeraret, suspendebant: postea ante solis ortum vas humi depositum frigidam aquam circumspargentes, frigida etiam folia toti vasi circumdabant, non nunquam vitium aut lactucæ, non nunquam vero & aliarum id genus herbarum, vt frigus id, quod sub nocturno aere acquisiuerat, diutius permaneret: multo vero magis ad huiusmodi apparatus, cum optimæ aquæ ipsis facultas non esset, homines deuenere. Dico autem optimam aquam & omni vitio carentem, quæ neque limi quicquam habet, neque male olet, & gustatibus nullam qualitatem præ se fert. Quædam enim prauas qualitates permixtas habent salis, aut nitri, aut sulfuris, & bituminis, & aluminis, aliorumque id genus: in quibus omnibus præstat, quemadmodum legumina multa præelixantes idonea esui præparamus, & olera, & fructus, & animalium partes, eadem ratione & aquam prius decoctione ad meliorem naturam permittentes ita propinare. Præterea & ob alium sanè vsum aquam præcalefactam refrigeramus, etsi neque sapore, neque odore male deprauata sit, atque sit exquisitè pura: quando in ventriculo ipsam diutius commorari, aut percellere, aut inflare, aut degrauiare ventriculum perceperimus. Sunt enim profecto & id genus multæ, quarum præcipue ob optimis aquis discretionem Hippocrates

* D mihi scripsisse visus est, vbi inquit: || Aqua cito incallescens, ac cito refrigerat, leuissima. Neque enim in lutosis, aut male olentibus, aut quippiam medicamentosum gustatui imprimantibus, huiusmodi signum vsui esse potest, cum ille omnibus notæ apertæque sint, sed in illis, quæ omnibus hisce qualitatibus careant. Aliud vero ex aeris corrupti mistione vitium inest, aut aliud quodpiam ipsi aquæ ingenitum ab ignota causa proueniens. In his quidem supradicta nota optimum diiudicandi instrumentum est: neque enim id genus aquæ cito calefiunt, aut refrigerantur. Aliud quoque indicium huic simile ab oleribus, aut leguminibus, aut fructibus, aut carnibus, aut radicibus in ipsa aqua incoctis accipitur: si quidem in optima aqua celerrime, in vitiosa tardissime elixantur: vocant que huiusmodi vitiatas aquas veteres quidam indomitas siue crudas, siue incoctiles, perinde ac ipsa legumina, quæ difficulter vixque elixantur. Ob has itaque utilitates non nunquam præcalefactam aquam refrigeramus. Quin et ipsam calidam bibituri, cum aut lutulenta, aut limosa, aut fetens est, hunc in modum præparamus. Nam præcalefacta cum refrigit, tunc euidenter putorem, quem ex putredine plerunque contraxerat, abiicit: omnisque pars terrea facile subsidet: quæ cum tota aqua prius, quam incaluisse, minutatim permixta, vnaque cum ipsa epota haud contemnendam noxam infert, & maxime quibus renes, aut vesica, progignendis calculis procliuus sunt. Ac sub diuo quidem non aquam modo calentem, sed etiam alia quædam exponere istius separationis

5^a. Aph. 26. Ex. ordin. 39. h. Et 2. Epid. sect. 2^a.

rationis causa medici mihi excogitasse videntur. Nam quaecunque ex diuersa naturae materiae con-stant per minutas particulas multitudine conflata, haec post calefactionem refrigerentia facile feceruntur: sed statim a coctione antequam refrigerentur, adhuc motione agitantur, atque ideo omnes eorum particulae permixtae sunt: sed refrigeratis graues ac terreae fundum petunt, leues superfluant. Itaque si cum praedictis, in quibus scripsit Hippocrates, laborantibus gratificandum, de aquarum coctura sermo copuletur, et ipsius utilitas euidentis est: atque id, quod dicitur, quale nam sit, exquisite fortasse inuenerimus. Si autem a praedictorum continuitate, modo proposita verba diuellentes separatim contemplerur, plena dubitationum erit oratio. Prius igitur ipsam, ut superioribus annexam explanabimus, dicentes aquae ab ipsa preparationem innoxiam significari, frigidam potaturis: quam & ego saepius facio, cum aegrotanti alicui frigidam aquam praebiturus sum, neque mihi fontis aqua bona scaturientis facultas est. Romae namque, sicut & multa alia in ea urbe eximia sunt, ita & fontium elegantia ac multitudo est admirabilis, eorum nullo foetidam aquam, aut medicatam, aut turbidam, aut asperam crudamque effundente, sicut neque Pergami in patria nostra: in multis autem alijs urbibus haud paucae deprauatae aquae reperiuntur. Illae sane, quae ex Tiburtinis montibus per lapideas fistulas in Romanam ciuitatem deriuantur, alijs quidem vitis carentes crudiusculae tamen sunt, ut neque celeriter calefiant, ut urbani fontes, neque refrigerentur: neque celeriter in ipsis, ut in fontanis aquis, quaecunque inieceris, elixentur legumina, & olera, & carnes. Ex his autem aliae alijs in locis multo crudiores sunt, & ab ipsis indigenis durae grauesque nominantur, quae ventriculum infestent, & a potu onus quoddam plures percipiant: nam ferè & alias multas causas quicquam efficientes ab effectu denominare consueuerunt: sic igitur & huic contrariam aquam, optimam scilicet laudantes, leuem & mollem appellant. Caeterum omnia haec enarrata cognita quidem utilia sunt, sed nihil ipsorum proposita verba docent, neque sine ostensione neque cum ostensione, neque breuiter et obscurius, neque dilucide ac prolixius. Satius igitur mea quidem sententia fuerit omnes huiusmodi orationes integras praeterire. Quam ob rem si Hippocrates, quo pacto aquam potui frigidam praeparare oporteat, tradere proposuit, huiusmodi erit verborum sensus: Si aquam praedictam vsus causa decoquamus, aut nihil vasculis, in quibus decoquitur, super imponemus, sed quae decoquitur aquam in aere ambiente libere versari permittemus: aut e contrario aliquo operculo vasculum integentes aerem excludemus. Rursum vero haec ipsa, aut inter decoquendum, aut ab decoctione inter refrigerandum fieri debere dictum esse intelligere possumus: sed in refrigeratione intelligi credibilis est, in decoctione vero incredibile. Neque enim docere possumus, cui nam vsui inter coquendum aer ambiens futurus sit, quae decoquantur aquas ne attingat, exclusus: sed in refrigerando post cocturam, ubi alicuius putei, in quem vasculum demittamus, nobis facultas est, aliquo tegmine vasculum claudere, atque vndique diligenter obstruere necesse est: ubi vero puteo caremus, detectum vas, ut frigidum aerem admittat, relinquere conuenit. Caeterum non nulli explanatores verba haec a superioribus disiuncta legenda esse censentes, Hippocrati de vitiosis aquis sermonem fieri aiunt: de quibus illis maxime, quaecunque ob aliquam terream admixtam materiam huiusmodi sunt: Mensuram autem temporis cocturae eam esse oportere, ut eousque se coquantur, donec purae fiant, atque aerem externum si admittant, perspicue: ob huiusmodi admixtionem, non suapte natura optimas aquas splendidas apparere asseuerant: atque ita de rerum natura sermonem aggrediuntur, cuius ipsi nullam rationem assignare possunt. Splendida namque pura aqua conspicitur, non aliqua splendida luce extrinsecus in ipsam incidere, sed ab occurrente lumine permutata: quemadmodum et aer neque ipse ex propria natura lucet, alioqui & noctu omnino luceret: verum summus eius fines solari radio ferente totus, cum sit sibi ipse continuus, alterascit et commutatur. In aqua vero aut aere, inania esse spatia, cum Epicuri & Asclepiadae de elementis opinione concordat: Aristotelis autem Stoicorumque placitis aduersatur, qui nullum in mundo locum esse vacuum, sed omnia corporum plena esse sibi persuaserunt: neque enim in pumice cauitates terreis corporibus interiectae ipsis penitus vacuae videntur, sed intra ipsas aere contineri testantur: in aqua quidem haud esse talem meatuum fabricam, qualis in pumice lapide conspicitur, sed quoquo versus ipsam sibi esse continuam. Rectius igitur est id, quod inquit / ut aere suscipiat / de vase non operculato dictum esse putare. Nam quod deinceps scriptum est, dictam explanationem non admittit, ita se habens / tum vero ne plenum sit, & operculum habeat / propositis sane verbis opponitur, quae sunt haec / aqua cocta tum quidem ut suscipiat aerem /: nam secundae particulae subsequenti, quae vas contactum esse vult, verba haec aduersantia operculum vasi prorsus interdicit: idque significauit Hippocrates scribens / tum quidem ut aere suscipiat /: vas enim operculatum aerem excludet, detectum vero facile suscipiet. At in aquis a frigido aere refrigeratis id fieri nos dicimus quemadmodum Alexandriae facere consueuerunt: ubi vero torrentibus coctam aquam subiiciunt, tum vas aliqua ex parte inane esse melius fuerit, quo aer inter operculum & aquam in vase positam contentus ipse prius refrigeratus sic deinde contactu vicinam aquam refrigeret. Ut enim aqua facilius, quam omnia terrena corpora, calet atque frigescit, quippe cum illa tenuitate partium superet, pari ratione & aer, quam aqua: admirandumque mihi plane fuerit, nisi quispiam huiusce rei quotidie euenientis experimentum sentiat. Vasorum namque vinariorum quod reclusum apertumque fuerit, ut vinum facile accescat, in causa est, sicut e contrario bene operculatum minus id patitur. Adhuc vero minus ple-

Ana vasa: nam quæ aliquantulum vacua sunt, quàm aerem inclusum habent, per illum mediū celerius ab ambiēte extrinsecus permutant: sed plena, ita vt vinum operculum attingat, per illud quidem imbecilliter admodum atq; obscure eousq; vitiant, quousq; sanè tegumentū densitas peruēnit. Inuenies itaq; picata aut gypsata dolia diutius vina syncera cōseruare: sed quæ solo corio, sicut & quæ cuneis obstruuntur, breuiori tempore durant: quocirca obstructa prius cuneis aut corio dolia gypso deinde ac pice oblinūt. Hac ergo ratione cū aquam frigidissimam reddere voluerimus, niuem habentes, prius feruefactę aque ipsam exterius circūponemus: sed niue carētes in puteo, aut torrete ipsam prius calefactā, vt facilius permuetur, refrigerabimus: nā quodq; prius calefactum à vicinis in se totum alterationem prōptius ob raritatē admittit: ob prædictā vero causam ab aere frigido aquam tāgi artificiose molimur. Igitur si coctæ aque refrigerandę causa hæc ab Hippocrate dicta fuere, verisimilem explanationem naçti sumus: at si vitiosæ aquæ corrigendę, considerare deinceps debemus à coctura iterum exorsi, quæ totā æquabiliter aquā fundens, eā ad partium separationem idoneā reddit. Permanente. n. adhuc in ipsa ob calefactionem motu, aliqua crassiora corpora in ea natātia sublimius efferrī necesse est: motu vero in totū desinēte, terreę particule ingenito pōdere descendentes, in fundo continētis vasis residebunt, aqua vero super has fluitabit. Hanc pau-

Blatim in alterū vas transfundentes, citra noxam deinde vti poterimus. Verum Zeuxis, nescio quomodo, initium secūde huius orationis particule ita explanauit: Vult (inquit) Hippocrates aquam non innatare vētriculo. acutum s. tonum secūdæ syllabę huius nominis ἐμπλέον superimponēs, non, vt alij, primæ, per ipsum volēs non vas plenum intelligi, vt illis visum fuit, sed vētriculo innatās, quod idē sonat, quod superfluitās. Ceterum quàm amās erga amatū caligat cęcutitq;, iccirco nři ipforū amor plerūq; nos in nostris solis rebus cęcos reddit, quāuis aliena pspicacissime cernamus.

11 *Quoniam ex Sanguinis profluuijs Aqua subcutanea laborant.*

Horum verborum eadem atq; istorum vis est, quoniam sanguine profuso dissoluuntur: vtrūq; enim refrigerato corpore prouenit.

12 *Si, Qualia purgari conuenit, Purgentur, & Facile tolerant.*

Non nulli sine coniunctione /&/ hæc verba scribūt, quemadmodum & in libro aphorismorū. Plurimi verò coniunctionem /&/ interponunt, volentes quidem hoc verbum /confert/ nos subintelligere, quod expresse in verbis in aphorismis scriptis habetur: ea vero ita scribuntur: || Si qualia conuenit purgari, purgantur, confert, & facile tolerant. Hoc vero loco coniunctionē /&/ additā indicare aiunt, qd præter id, qd ipsis confert per purgationē facta inanitio, facile quoq; eam tolerant, siue nobis purgatoriam medicinam exhibētibus, siue & natura ipsa ex corpore infestos humores depellente, euacuatio fiat: nam purgationes appellare consuevit Hippocrates non solum à medicamentis, sed etiam à natura factas. Thucydides autem & euacuationes in morbis impetu naturæ per symptoma ratione morbi euenientes, purgationes & expurgationes appellauit, ita dicens: Et expurgationes bilis omnes, quęcūq; à medicis nominatę sunt, acciderunt. Hęc vero ab ipso in pe-

1^a. Aph. 25. Ex. ord. 10. h

13 *In Aeno Legumina edentes assidue, Fœminæ, Mares, Cruribus imbecilli euadebant, & permanebant. Verum etiam Eruum comedentes, Genium dolorem contrahebant.*

Deest Interpretatio.

14 *Euidenter Vigilans Calidior exterius, Interius autem frigidior: Dormiens è contrario.*

Initio partis istius posita hæc vox /euidenter/ idē significat, quod manifeste, & dilucide: sequentia verò verba huic voci /vigilans/ adnexa perspicua sunt, opinante Hippocrate extrimas vigilantis partes calidiores, internas aut frigidiores: dormienti verò cōtraria euenire. Id nēpe ex eo apparet, qd dormientes cum pluribus stragulis, tum & capitis egent tegumento, si frigidus, vt hyberno tempore, quo circumfunduntur, aer sit: atqui interdum vigilantes hæc non requirunt. Quin etiā maior inspiratio plus caloris in penetralibus corporis collectum esse testatur. Perinde & concoctiones in dormientibus efficacius, qm in vigilantibus fieri, nō solum in ventriculo ingestorum ciborum, verum etiam humorum in iecore & venis, corporis abditas sedes in dormientibus calidiores effici signum est: cum à nobis cōcessum & supra ostensum sit ingenitum calorem omnium in corpore concoctionum præcipuum esse opificem. Ita sanè & in libris aphorismorum memoriæ prodidit de ætatibus, temporibus, & vitæ officijs, vbi ait, || Ventres hyeme & vere calidissimi sunt natura, & somni longissimi: his igitur temporibus & plura alimenta danda sunt, si quidem insitus calor multus: pluri igitur indigent esca: indicio sunt ætates & athletæ. In hisce quidem verbis breuiter de ætatibus locutus est: in altero aphorismo latius, atq; ideo clarius, ita inquit, || Crescētia corpora plurimum habent insiti calidi, plurimū igitur requirunt alimētum: sin minus, corpus digeritur: Senibus vero exiguus calor inest, iccirco igitur paucis fomētis egent. Secundum ætates quidē haud intro forasq; ingenito calore migrante, sed temporis progressu tabescente, senilis ætas oium frigidissima efficitur. At hyeme calore in penitiora se cōdēte vētriculus quidem & reliqua

1^a. Aph. 15. Ex. ord. 8. a

1^a. Aph. 14. Ex. ord. 7. a

viscera calidiora, subcutaneæ vero partes frigidiores redduntur: Quemadmodum terræ profundæ E
tas hyeme calida apparet, propter quod & fontes calidiores fiunt: & aliqui in profundum vsq; fo-
dientes, cum procul à terræ superficie recesserunt, euidentem caliditatem percipiunt.

15 *Per calido natura Refrigeratio, Potus aqua, Quiescere.*

Quod his verbis præcipitur, clarum est. Oibus. n. ijs, qui calidiores, q̄s deceat, sunt, summam vi-
ctus rationis ad refrigerationē redigere expedit. Itaq; frigidioris temperaturæ cibaria ipsi danda
sunt: & aquosa potio, aut ipsa aqua potui præbenda est: parumq; exercendū corpus est, soli nanq;
ad necessarias actiones motus sufficient. Nihilq; dubij est ab ira & curis vehementioribus eius-
modi hominem abstinere debere. Quin etiam quotidie lauationibus aquarum dulcium vti, non
semel tantum, verum etiā sapius, si velit conducet. Nec non et ciborum, quos comedit, vis refrige-
ratoria esto, & æstate præcipue. Verum ante omnia illud in his sermonibus meminisse opus est
percalidas naturas appellare eas Hippocratem consueuisse, quæ nō ingenito calore, sed acri & mor-
daci abundant: quem aduentitium, & non naturalem esse arbitrat.

16 *Somnus in Frigore Vestibus tecto.*

Plurimi huiusce libri interpretes hanc particulam orationis separatim explanant. Mihi vero ipsam
cum suprascripta coniungere satius esse videtur, atq; vnā integram orationem hoc pacto institue-
re / percalido natura refrigeratio, potus aqua, quiescere, somnus in frigore vestibus tecto / hanc
græcā vocem ἐν ψύχει per literā ψ scribentibus nobis ac proferentibus, non per μ, quod idem est,
ac si cum articulo quis ita diceret ἐν τῷ ψύχει. Eos. n. qui immoderatus calida tēperatura sunt, me-
lius est in frigido loco dormientes aerem planē frigidum per inspirationem attrahere, & maxime
qm̄ per somnum calor in interiora corporis mergitur. Ceterum si vt in somno, calido exteriorē
superficiem deserente, interna corporis magis calent: sic & ambiente aere cutaneis partibus frige-
factis, corporis penitiora incalescant: haud perfecte homo aeris inspiratu refrigerabitur. Præstabit
igitur stragulis calefactorijs iniectis ad cutim calorem reuocare, frigidum vero aerem per inspira-
tum admittere, vt vtrinq; ad temperaturę mediocritatem calidū corpus redigatur. Optimum ita-
que (vt dixi) fuerit cum supradictis hæc verba coniungere. At multi huiusce libri explanatores ip-
sa à superioribus disiungentes, non percalidis modo naturis, sed etiam oibus hominibus genera-
tim, conferre existimant in aere frigidiore somnum capere, vt contractus in profundum calor re-
frigeretur: operimentis verò circumtegi, ne omnis calor immoderatus intro refugiat, calore eo, qui
ob refrigeratas ab externo aere cutaneas partes repellitur, illi, qui per somnum intus colligitur, ac-
cedente. Id vero in multis naturis verum est, non tñ in omnibus: quemadmodum enim eos, qui-
bus calidior supra modum natura est, refrigerare expedit, ita frigidiore temperatura præditos cale-
facere. Verum non nulli proposita verba nō solum à supra scriptis disiunxerūt, sed etiam hæc ipsa
separatim legentes diuiserunt / somnus ἐμψύχει i. refrigerat / primā syllabam huius verbi ἐμψύχει
per μ literam scribentes, vt vnum verbum sit ἐμψύχει, similiter dictum atq; hoc, κατὰ ψύχει, quæ
ambo, refrigerat, significant: & non duæ orationis particule, prior quidem, præpositio, secunda ve-
ro nomen. Sed isti necessario sequentē orationem fini propositæ adiungentes ita sanē legunt / abiecto
somnus firmus, erectorum dormitatio / asserentes hanc vocē / abiecto / quā vestibus tecto, interpre-
tati sumus, pro hac / iacētī / esse positā. Id vero, præterq; q̄ hæc vox / iacētī / violēter in hanc / abiecto /
mutata est, & alioqui est ignobile atq; inutile, istis nos intelligere volētibus somniculosum corpo-
ris affectū, iacentibus firmū & stabilem somnum, stantibus verò dormitationem tantū, conciliare.

17 *Somnus Stabilis, Erectorum Dormitatio.*

Quæ plurimi interpretes his verbis explanandis tradiderint, silentio transire præstat: quæ vero H
inter illos magis veritati adherere existimati dixerint, huiusmodi sunt. Vigiliam refrigerare cor-
pus asserūt, huiusq; indicium pallorem vigilantibus accidētē statuūt. Cum igitur (dicunt) per-
calidam temperaturam refrigerare volumus, præter superius ab Hippocrate dicta illud ēt adijci-
endum est, vt prius cogitationibus aliquibus & negocijs afflictū vigilent: aut si hoc facere nequeant,
ne cubantes dormiant, arcendi sunt: coguntur. n. duorum alterutrum facere, aut sedere, aut stare.
Sedentium quidem somnum hedræon à sede, i. firmum, vocatum esse inquirunt: respondere autē
horum somnū, stantium dormitationi. Atq; ideo ipse inquit / somnus hedræos hoc est firmus, ere-
ctorum dormitatio / perinde ac si tota oratio hunc in modum prolata esset: Percalidę naturę à plu-
rimi somni vsu arcendæ sunt: ipsis. n. & vigilare, & aliquid agere, magis conducit. Hi quidem ma-
xime & à sedendo arcendi sunt: sin minus, concedēdum sanē fuerit id, quod simile est stantiū dor-
mitioni: ne pcumbāt aut, prohibēdū. Sed nō nulli stabilē somnū hoc est profundum, dictū esse
putāt, eorū scilicet, qui ita se habeāt, vt stantes iā cōnieāt: sed, cuius vtilitatis causa hæc scripserint,
nō addentes, imperfectā orationē reddiderunt. Verū tamen hæc ab ipso dicta sunt nobis consulente,
vt eos, quos firmiter hoc est profunde, dormire volumus, tātisper vigilantes custodiamus, dū ni-
si conuiuentes consistere nō possint: nā si ad hoc peruenerint, in altū postea soporē vertunt. Nam
multos

A multos ego, q̄ citius cubitum irent, male dormientes, diutius vigilare cogens, vt postea suavissime dormirent, effeci: sicut quosdam amissum ciborum appetitum cōquerentes ad multum diem inedia macerans esurientes reddidi. Anteq̄. n. somnum aut cibum natura desideret, ad hos accedētes, in dicta symptomata incidunt. Non oportet autem naturæ intempestiue vim inferre, sed ei in tempore subuenire. Ego mehercule, quæ aliquis in propoliis verbis explanandis verisimiliter posse dicere mihi videatur, exposui. Putantes vero somnum semper refrigerare, præcipuum quoddam in arte ignorare opinor, semper enim somnus humectat, sicut vigilia semper exiccat, hocq̄; nos ipse edocuit, nō semper autem calefacere aut refrigerare natura aptus est. Verum cum in febre carentibus aut pituitosos, aut crudos, aut frigidos vtcunq̄; succos, in corpore offendens confecerit & coxerit, ex ipsis bonum sanguinem procreans hominem insiti caloris incrementō calefacit. Cum vero ex huiusmodi humorum putredine iam febricitantes occupauerit, eos refrigerat febrilem extinguens calorem, proprium vero & ingenitum augens. At si cum febre, aut sine febre, succi biliōsi redundauerint, ipsos separare, dein excernere valens, ad mediocritatem salubris temperantię corpus redigit. Hæc si præstare nequeat, eandem seruat temperiem. Quod si ex visceris phlegmone quis febricitās accessionis initio somno corripitur, intempestius iste somnus phlegmonem augens vnā cum ipsa & febrē magis accendet: quocirca & calore alieno corpus calidius efficiet. Cōtingit quidem et vno modo interdum calidius iuxta atq̄; frigidius simul à somno corpus euadere: quandoquidem caloris in corpore humano duplex genus est, vnum familiare & congenitum, alterum alienum & præter naturam. Quando itaq̄; horum vnum somnus auxerit & roborauerit, alterum tabefecerit et extinxerit, quomodo quispiam rationabiliter corpus vno tempore calidius simul atq̄; frigidus se ipso à somno effectum esse negauerit: cæterum & hæc ab initio pleriq̄; Hippocratis voluminum explanatores ignorant. Id autem ita se habere, quod dico, ex Lyci sermonibus percipies, quibus Hippocratem reprehendit in aphorismis ita dicentem: ¶ Crescentes plurimo ingenito calido abundāt. At q̄ eorum ignoratione, quæ recte Hippocrates de calorū discrimine prodidit, ipsum calumnijs vexare Lycus ausus fuerit, per vnum integrum librū à me ostensum est, cuius hæc est inscriptio, Quod nihil in eo aphorismo erratū sit, cuius initium est, Crescentes plurimo abundant insito calido, igitur plurimo egent alimento.

1^a. Aph. 14. Ex
ord. 7. a

18 *Imbecilli Viētus Frigidi, Valentis Vero Calidi.*

Viētus imbecillos, aut eos, qui ex imbecillis vitæ officijs, cibis, ac potibus constāt, aut imbecillū animal reddentes, appellauit: frigidi vero, siue ob suam ipsorum temperaturam, siue ob affectum quem in nobis efficiunt, ita nominētur, nihil inter se different. Imbecilla igitur vitæ officia illa dici possunt, quæ ex lenibus corporis motionibus constant: sicut contra valentia, quæ ex vehementibus. Cibi quidem imbecilli sunt, quicunque neq̄; odorem validum spirant, neq̄; gustatui vehementem vllam qualitatem acoris, dulcedinis, falguginis, amaritiei, acerbitalis, acrimoniæ ue representant, sed mediocri dulcedine aut mediocri astrictione gustatum afficiunt, ac pariter modice calefaciunt: valentes vero sunt istis cōtrarij. Itaq̄; si omnia & vitæ studia & cibi debiles corpori adhibeantur, vehementer refrigerabitur: quemadmodum si valentes, magnifice incalescet. Quod si aliqua imbecilla, aliqua robusta adhibeas, secundum misionis portionem aut propius ad alterutrum extremorum accedet, aut longius remouebitur.

19 *Aquarum Arte Carentium, quæ ab Aethere excreta est, aut cum Tonitru oportuna: Procellosa Vero Mala.*

Ea, quibus secundum medicæ artis præcepta non solū in ægris, verū etiam in recte valentibus corporibus vtimur, materiæ artis iure nominātur: & à medicis quibusdā libri cōscripti sunt, quibus inscriptio hæc præposita est, De materia. Porro interdum sponte natis corporibus ad curationem & salubrē viētus rationem vtimur: interdū & nos aliquid ad præparādā materiā facimus, aliqua elixantes, aliqua cōburentes, aliqua lauantes, aut prius condientes, aut prius madefacientes, aut refrigerantes, aut aliquid eiusmodi aliud efficientes. Sic itaq̄; & in præparādīs aquis artificiosum aliquid molimur: quemadmodū ipse paulo ante dicebat, Aqua decocta tum quidē vt suscipiat aerem. Etenim fit ipsa decoctio, & postea refrigeratio, aut per ambientē nos aerem, aut vento aliquo, aut in edibus frigidum aerem includentibus: sunt. n. domus quedam frigidis speluncis per similes. Interdum & per humida refrigeratio acquiritur, vt per niuem circumdatam: aut si sub fonte rapide labente ponatur: aut in puteo, idq̄; bifariam, non nunq̄; quidem in ipsam putei aquam nobis vasculum demittentibus, in quo aqua calefacta continet, non nunq̄; vasculum super aquam suspendentibus, sicut etiā per testas raras interdum turbulentas aquas percolantes: vt Alexandriæ & in Ægypto percolatur per quedam nō simpliciter testacea vasa, sed artificiose, vt rara sint, præparata: quemadmodum & per linteolum huiusmodi vase carētes excolare solēt. Hæc sane omnia artificiose parantur: sicut etiā quæcunq̄; circa fontanarū aquarum ductus machinamur, illos nō ex quocūq̄; lapide fabricantes, interiusq̄; illinentes interdū: haud. n. exiguum discrimen in ipso illitu est, siue picem siue gypsum illeueris, siue citra illitum, laterem vstum aut lapidem improba aliqua aut bona, aut nulla prorsus euidēti qualitate affectū, imposueris. Quin etiā puteos sepius in diuer-

sa terra defodimus, & aquam per canales & fistulas ab aliquo fonte, quæ meliorem aut deteriore E ipsam reddere valeant, aut est nulla ratione permutet, deriuamus: nempe oia hæc ad aquam præparandam artificiose præstantur. At cum ex terra eius loci, in quo degimus, aquam sumimus, aut ex lacu, aut præterlabente flumine haurimus, aut pluuiatilem, quæ vocatur, colligimus, prorsus nihil artis huic adhibemus. Propter hoc igitur inquit Hippocrates / aquarum arte carentiū / ipsas artificio præparatis opponens, quas arte carentibus comparantes artificiosas appellamus. Quæ admodum aut paulo ante non de oibus aquis arte paratis locutus est, sicut si librum, ut in publicum ædretur, conscripsisset, sed vnus tantum præparandi rationis mentionem habuit, utpote sibi ipsi commentariolum recordationis causa conficiens, Ita & hoc loco non de oibus aquis arte carentibus, hoc est sponte naturæ talibus procreatis, sed de vna sola specie, quam (ut dixi) pluuiatilem vocamus, sermonem fecit. Ipsi vero duas prodidit differentias, alteram quidem, quam & aperte vituperat, malam esse dicens, procellosam scilicet: alteram vero deinceps non cõstat, an reprehensione solum carere dicat, an & aliquid aliud ei tribuat: procellosam aut putauit incõmodam, liquidem ab aere excretam, aut cum tonitru, græco vocabulo appellat horgam, {latine dixeris temporariam vel tempestiuam vel opportunam.} Contingit aut temporariam aquam ut congruo tempore proueniẽtem ipsum laudantem appellare: contingit aut & eam solam, quæ æstate media per imbres effunditur, temporariam nominare, quoniam quidem hanc anni partem Græci potissimum ὄσπρον i. tempus appellant. Veruntamen & autumno, & hyemi, & veri, temporis appellationem accomodat: sed per excellentiam interdum eam anni partem tempus nominant, in qua fructus temporarios vocatos maturefcere accidit. Id igitur quantum ad verba Hippocratis attinet, obscurum est, nisi si nos ipsi aliquid ex ijs, quæ vidimus, aut ex naturali rerum indicatione adijciamus: ac præterea cur procellosam aquam improbet, ætheream vero & cum tonitru effusam non improbet. Incertum quoque est vtrum ipsam nos ad potum, an ad medicinam vsus, præparare iusserit: nam oculorum medicamentis componendis huiusmodi aquam adhibemus, & ex ipsa aqueum vocatum medicamentum conficimus. Porro temporariam intelligere satius fuerit, non vernam cum impetu delapsam, ut non nulli stulte accipiunt: nullus. n. per excellentiam tempus anni ver nuncupauit, sed quemadmodum & alias anni partes, absolute tempus: neque tunc temporis effusus imber aliqua eximia virtute præditus esse cognoscitur. Sed multo antiquius fuerit putare ipsum temporariam aquam dicere, quæ eo sanè tempore pluerit, quod anni tempus Græci nominant: huic. n. sententiæ & illud sanè fauere videbitur, quod ab ipso dictum est / & aqua ab æthere excreta: / nam veteres Græci cœlum nos ambiens exquillite purum, æthera: caliginosum vero, aut nubibus opacum, aerem vocare consueuerunt. Hac eadem igitur ratione & locum supra nubes æthera nominant: idque clare & poeta significauit, inquiens,

Constitit at leuiter scandens tunc abiete in alta,

Æthera quæ ex Ida surgens vltra aera adibat. Contra vero, cum dixit,

Aera sed crassum luno se propulit ante.

Profundum hunc nostrum aerem per ea verba insinuare videtur: atque iterum cum dixit,

Aer densus erat naues complexus, olympo

Nubibus obscuris circumdata Luna latebat.

Itaque cum æstate aqua eius temporis calore attenuata in halitus inuisibiles dissipata fuerit, atque incircum clam nobis in aerem supra terram subuolauerit, ac deinde propter aliquam ad frigidum mutationem, ac ventis inter se resstantibus, densatoque aere prætenuatos halitus iterum cogi & in aquam sensilem euadere contigerit, tunc imbrem illum temporarium vel tempestiuum esse dicemus, extenuata aqua ac prius ab aeris calore elaborata: atque ideo meliorem ipsam esse nimboris, utpote neque confectis, neque vlla mutatione elaboratis: quales in non nullis fontibus aquæ scaturiunt, a veteribus indomitæ crudæque nominatæ. Verum, cur tonitrualem (ut ita dicam) aquam potius, quam nimbosam approbet, deinceps videamus. Id profecto mihi ea ratione fecisse videtur, quod tonitrua duorum modorum alterutro fieri nouerit, aut ob ignem interceptum, qui erumpens, circumplexam nubem veluti dilaceret, quo etiam tempore fulmina decidunt: aut inter se allisis attritisque nubibus. Neutrum in nimbosa aqua inest, siquidem in huiusmodi statu aer conspissatus est vna continua atque nube ipsum totum occupante. Quapropter haud immerito in hoc aeris terram ambientis statu nequaquam tonat: namque diuulsis nubibus, ac propria circumscriptione vagantibus, cum inter se concurrunt, ratio postulat fieri attritionem, vnus autem totius continuæ perpetuæque nubis conflictus fieri non potest. Quamobrem neque fulmina in hac cœli constitutione cadunt, cum quia calidus aer intra nubes non includitur, tum quod neque ipsæ inter se magno impetu concurrunt. Nam, quando inter se concursantes nubes igneam illud, quod interuenerat, intra se ipsas compellentes et constringentes exquillite densauerint, tunc utique fulmen non nunquam sursum versus aut in obliquum, non nunquam vero & in terram, extruditur. Hanc solam fulminis expulsionem nos conspiciamus, alia vero mortalibus ignota sunt. Porro a me breuibus ad propolita verba explananda, ut tonitrua fiant, dictum est: curque tonitrualem aquam (ut ipsius verbo vtar) quam ex nimbo proueniẽtem, meliorem esse asseruit. Summe vero munda ac tenuis est temporaria aqua elaborata. Inter hanc autem & procellosam tonitrualis est: quæ quantum a tempo-

raria

A raria vincitur, tantum procellosam superat. Igitur in promptu iam est istis omnia vituperantibus, dicere, haud medici munus esse tam longam de rerum natura orationem habere. Ceterum (vt his respondeam) si nullam rationem afferens simpliciter asseuerassem temporariam aquam nimbose esse meliorem, inter has vero tonitruale mediocrem, aliquam sane eorum, que dixissem, rationem me adijcere precepissent: neq; se dictis meis, tanquam legibus credere, iustum esse, neque ipsis vt tyrannicis preceptis parere, necessum esse dixissent. Quocirca, si illiteratoru iuxta flagitiosorumq; hominum latratus euitari non potest, prestat autem ob res meliores ab istis male audire, profecto rectissime tonitruum causas naturales rimati sumus: quod enim probatioe caret, omnibus hominibus incredibile esse videtur. Neq; admodum recte dictum videtur, qd a medico videlicet sermo de natura faciendus non sit: indicatq; hos ipsos qui ita pronunciant nobis, vt sibi tanq; tyrannis edicta proponentibus obtemperemus, imperare. Verum prestat sane non tyrannico more imperare, sed potius nos docere, aut sermoni absq; ratione magis, q; rationem redderi, fidem esse habendam, aut in referenda causa a nobis aliquid non vere fuisse traditum. At isti horum neutrum faciunt: immo vtrunq; vituperant, si nullam probationem attulerimus, nos probatione carentia efutire: si rationem aliquam adiecerimus, non esse medici, vt phisici munus, de veritate aliquid discipulare, iactantes.

20 *Aqua Edax, Vigilia Edax.*

Ab ijs, qua & vigilia & aqua efficere apta sunt, ipsis appellationem imposuit, vtraq; edacem nominans, qd nos scilicet edaces reddat: quandoquidem & hac etiam tempestate in nostra Asia Graeci omnes, edaces homines, qui multa comesse valent, vsitato vocabulo appellant. Didicistis autem cibi appetitiones ab aque potu ea plane ratione excitari, qua & gelidam bibentes aut frigidum cibarium astringens ve allumentes, appetentiores euadunt. Alibi nanq; ostensum est queq; ventriculi tergorum sanguinem in arctum constringentia appetentias augere ac procreare: contra vero calefacientia fundentiaq; sanguinem, deijcere finireq; appetentias. Hac itaq; ratione aqua vorax existit: Alia vero ratione vigilia, qd scilicet corpus digerat atq; dissoluat: de hac etenim iam, sicut & de somno, notitiam habuistis. Concoquit plane somnus, vtpote calido tunc interiora petente: dissipat vigilia insito calido, dum exterius emicat, secum haud exiguas corporea substantie particulas educente. Igitur propterea aqua & vigilia edaces dicte sunt. At tu ne perperam accipito, ne ve idem esse existimato multa comesse, & multa concoquere atque conficere. Siquidem vinctum aqua prestat non solum ad concoctionem, qua in ventriculo fit, adiuuandum, sed etiam ad concocta distribuenda, ad sanguinem creandum, ad nutriendum, ad lotium citandum, & ad corpora difflanda in recte valentibus. Nemini vero dubium est de his in praesentia sermonem ab Hippocrate fuisse factum, cum inter omnes constet plurimis agrotis vinu officere. Verum & vigilia bifariam adhibita duplicem quoque a cibis fine consequitur. Nam si quippiam noctu agentes, vt in celebritatibus illis, quas pernoctationes vocant, totam noctem insomnem traducant, corpus quidem inanereditur, sed nullum insigne virium detrimentum indeconsequitur. At, si cubantes aliquod noctis tempus somno capti quiescamus, reliquum autem vigilemus, vires profecto debilitantur, neque enim melius appetimus, neque concoquimus, neque concoctionem sequentia naturalia munera inuiolata perfectaq; obimus, languidiores omnino, quam qui bene dormierint, euadentes. Al. omnes.

21 *Per calidam Naturam calido tempore, In frigore Cubile Crassam reddit, In calido Attenuat.*

Dictionem hanc /percalidam/ aphorismi huius initio praepositam, a recto casu percalida, deflexam esse constat: sed vocem hanc /εν θερμω/ in fine politam quispiam ita posset accipere, ac si ex praepositione εν i. in, & casu datiuo θερμω, esset composita: quemadmodum sane & omnes ferè inter pretes acceperunt, non nulli quidem oratione hanc in duas partiti, perinde ac si vtraque propria explanatione indigeret: alij vero totam, vt vnam interpretati. Porro Dioscorides & ipsam in clariorem permutauit, vt in obscuris locutionibus facere consuevit. Separatim quidem scripsit /percalidam naturam calido tempore/, his verbis adijciens hac vocem /extenuat/, nobis significare volens percalidam naturam, hoc est multo calore feruentem, calido tempore i. aestiuo extenuari, dilabentem atq; euanescentem per eam, qua ab omnibus medicis recentioribus iam trita & vsitata voce ratione perceptilis difflatio nominatur: quam etiam altera appellatione quidam sensui ignotam perspirationem nominant: qua nobis omnibus per totum vitae curriculum inest, veru secundum aetates, anni tempora, studiaq; ac (vt breuibus expediam) secundum omnem quam degimus vitae rationem euariat. Sed in omnibus his differentiis illud commune inest, calidioribus quidem temporibus, regionibus, aetatibus, naturis, & victus rationibus, de corpore haud exigua substantia nostrae portionem effluere: contra in frigidioribus spissescente cute plurimum retineri, exiguum dissipari. Hac igitur ratione percalidam naturam calido tempore extenuari veru est, duplicato scilicet effluxu: nepe ex proprio calore insitum habentes, nouum praeterea exterius a calido tempore accedentem acquirunt. Verum neq; in alio vlllo exemplari hanc lectionem inueni, neq; vllus expla-

nator ipsam agnouit. Sed Dioscorides ipse in libri fronte inscripsit sese in duobus solis exemplari E bus ita conscripta verba nactum esse /percalidam naturā calido tempore in frigore cubile crassam reddit, in calido extenuat/. Veruntamen nos non in duobus, sed in omnibus, quæcunq; legimus, ita se habere hanc orationem comperimus, cum de industria omnia, & quæ in publicis bibliothecis repolita sunt, & quæ apud amicos inuenimus, exemplaria inspexerimus. Sed iam ad explananda verba cōuertamur omnibus ijs, quæ prauè ab interpretibus dicta sunt, prætermittis. Mihi sanè prior aphorismi pars ita perficienda esse videtur /percalidam naturam calido tempore in frigore cubile crassam reddit/, has voces /calido tempore/ in sexto casu nobis legentibus, perinde, ac si in calido tempore, dictum esset: illud vero /in frigore/ idē est, ac si dictum esset in aere frigido, ex duabus orationis partibus dictione cōposita, præpositione scilicet /in/ et nomine /frigore/. Erit enim integra sententia huiusmodi: Vtile est percalidæ naturæ, in calido tēpore, in frigido cubiculo somnum capere, ita nāque crassescet. Nempe haud iniuriā in valde calidis naturis hæc nos facere præcepit Hippocrates: quandoquidem calida natura cum sponte ob effluxum immodicum ad extenuandum idonea sit, si tempore calido accedente euacuatio duplicata sit, quin etiā tertia quædā alia inanitio in calido loco & calido strato cubante homine adiuncta fuerit, tum corpus triplici digestionē exhaustum dissipari emaciarique continget. Quod si duabus necessarijs inanitionibus à natura atque tempore prouenientibus, quas effugere non licet, tertia saltem in contrarium abducatur, non dissipare, sed coercere distillationes potens, ad extremam euacuationem homo non perueniet: quin immo pinguescet magis, q̄ extenuabitur. Frigido enim cubili non modo lectos frigidos, sed & stragula, quæ ex linteis crassioribus & attritis, atq; id genus alijs vestibus, constat, significat, aliud quoddam maximum remedium excessus, ratione temporis & naturalis temperamenti prouenientis, adiungitur, vt scilicet per frigidam inspirationem corpus refrigeretur. Id quidem iam & antea à nobis dictum fuit, sed nunc mentio lecti adiecta est, vt vndiq; corpus refrigeretur, ac distillationis excessus ad salubrem commodationem redigatur. Altera quidem aphorismi pars, prior scilicet, ita sanè ab aliquo potissimum explanari posse mihi videtur. Reliqua pars, vbi ait /in calido attenuat/ dilucida sanè foret, si ei voci /calido/ aere/ adscriptum esset, tota oratione per hæc verba manifeste explicata: Calidiori naturæ calido tempore cubile in aere frigido si accedat, crassam reddit: in calido autem aere cubile extenuat. Per rectos quidem casus ita maxime aperte explanata oratio fuerit. Quod si per tertios & sextos loqui voluerimus, narratio sanè huiusmodi fuerit: Calidiori naturæ, tempore calido, & cubili in aere frigido crassescere accidit: hoc eodē vero cubili in aere calido solito extenuari continget.

22 *Professio Tuendæ Sanitatis, Non saturitas Cibi, Impigrum ad Labores.*

Neque repleti vsq; ad saturitatem, impigrumq; esse ad exercitationes, salubris victus caput esse opinatur.

23 *Inter Vigilandum Sitis in Superficie, Somnus medela est: Sitis vero ex Somno, Vigilia quibusdam.*

In superficie sitim intelligere oportet valde exiguam, quæ neq; à toto corpore, neq; ex magno ventriculi partium affectu, excitata est, sed (vt dixit Erasistratus) arefcētibus aut incalefcētibus locis illis, per quæ ab ore in ventriculum humor delabitur. Huic itaq; sitis somnus remedio est, corporis penitioribus madefcentibus, vtpote per somnum sanguine ad interiora agente: contra vero expergefactis, cum in superficie sitis adest, vigilantibus facile sedatur. Huiusmodi nanq; sitis oritur incalefcētibus non nunq; particulis, quarum dicebam Erasistratum meminisse: calefcunt autem, dum in stomacho cibi concoquuntur. Nam cum huiusmodi cōcoctio ab insito calido perinde atq; elixatio fiat, quemadmodum in illa calidus quidam halitus effertur, ita non nunq; & in ventriculo & maxime vinum meracius epotis contingit. Verum si vigilantibus ipsis stomachus inanius nullos præterea vapores suggerat, & calefactarum partium calor euauerit, sitis liberantur. Porro nō nulli à somno ob ciborum potionumq; calorem ventriculo excafcato siticulosi fiunt: quorum sitis sine externo subsidio non tollitur: quocirca non nullis frigidam potare solitis hoc tempore ante balneum ac cibi assumptionem gelidæ aquæ potus non nunq; vsui fuit. Propterea igitur in secunda sitis differentia adiecit hanc particulam /quibusdam/, neque enim omnibus (vt ostensum est) à somno sitiētibus idem affectus oboritur. Hanc lectionem autem & veteres explanatores agnoscunt, & in castigatissimis exemplaribus inuenitur.

24 *Quibus Plurimum Calidum inest, Vocalissimi sunt, frigidus enim aer plurimus. Ex Duobus autē Magnis, Magna quæ oriuntur, existunt.*

Modo prædixi, huiusce orationis lectionem antiquam non ita inueniri, sed hoc modo /quibusdam plurimum calidum/: sicq; illi interpretes legunt, qui de superiorum verborum sine hanc particulam /quibusdam/ detraxerunt. Igitur de propositæ sententiæ veritate iam disseramus. Quibuscumque enim plurimum calidum inest, in corde scilicet (hoc nanq; veluti focum laresq; ingenui caloris esse declarauimus) & aerem, qui inspiratu adducitur, plurimum esse necesse est: nam et hoc

A hoc in libro de vsu respirandi explicatum est. Quod si plus caloris huiusmodi naturis inest, multusq; inspiratur aer, atq; iterum expiratur, propter hoc si vocem magnam fieri dicemus, ita absolute citra vllam distinctionem sententiam proferentes, falleremur: nam in commentarijs de voce ostensum est vocem ingentem fieri, quin multus aer celeriter expiretur, nequaquam posse: id vero fit, si aspera arteria & guttur latius pateant. Si pectus vero totum amplum sit, non solum ingentem vocem homines adere, sed etiam diutissime vociferari posse, ibidem declarauimus: vt praecones, cum pedem vocatum canunt, efficere solent. Igitur quoniam & cor statim ab initio, cum formatur in vtero, amplificatur increfcitq; illis, in qbus insitus calor plurimus inest: ad cordis vero portionem & pectus plerunq; magnum efficitur, et hoc iterum pulmonum magnitudo necessario consequitur, nec non & istis asperae arteriae magnitudo respondet, & huic plerunq; gutturis: haud ab re sapissime percalida naturae homines vocaliores esse contingit. Etenim si semper et omnino ad portionem magnitudinis cordis pectus auctum esset, & nunquam ei praua conformatio accideret, percalidos homines non plerunq; sed semper magnam vocem edere dixissem: veruntamen neq; vt pulmonum magnitudo pectori semper respondere inuenitur, ita & ipsorum magnitudini in ipsis contenta tria valorum genera respondent. Conspicitur vero & in animalium dissectionibus pro-

B portio haec non exquilitate seruari: sed in huiusmodi sane partibus aliquod pauxillum excellere, aliquod e contrario deficere inuenitur. Id vero in corde ratione pectoris insigne accidit: quod & in causa est maxime, vt inter aequae calidos homines non nunquam in vocis magnitudine multum interfit. Hippocrates quidem soli aeris multitudinem magnitudinem vocis attribuit: verum haec inter causas magnam vocem efficientes neq; sola, neq; dignitate prima est: magna enim vocis materia est, vt in commentarijs de voce disputauimus.

25 *Ventriculo Calidi, Frigidi Carne, & Graciles. Isti Venosi & Iracundiores.*

Quod geminum in animalium corpore calidum agnouit Hippocrates, alterum quidem, quod ipse ingentem vocat, essentiam in sanguine sanguineisq; visceribus repositam habens: alterum vero acre, mordax, & igneum, sub quo genere & febris est: in multis pridem ipsius voluminibus declaratum fuit. Quin etiam ego de hoc in quodam meo commentariolo accuratissime disserui. Eius libelli inscriptio haec est, Nullum errorem esse commissum in eo aphorismo, cuius initium est, ¶ Crescentes plurimum habent innatum calidum. In eo sane Hippocratis partes tuor,

C Lysi aduersus aphorismum criminationes diluens, ipsumq; ob optimorum praecceptorum ignorantiam Hippocrati infensum esse demonstrans. Verum huiusce caloris differentiam neq; Lycus, neque alius quispiam aut Erasistrati aut Herophili sectator, aut Empiricus, internouit: quapropter & multa Hippocratis scripta prae admodum interpretati sunt. At Hippocraticos viros saltem non decebat Hippocratis decreta improbare, ea perinde interpretantes, ac si vnus genere calor in animantibus existeret. Sed cum Hippocratem, aut alium quempiam audierint aliquos ventriculo calidos nominantes, vt nomen illud acceptum esset, considerare praestabat, vtrum qui vocem eam protulit aut scripsit, naturale calidum in ventriculo copiosum esse assereret: aut alterum intelligeret, quod sapius acquisititium, interdum non naturale, non nunquam & a natura alienum vocatur: quo calido incalescentes mordax calidumq; expirare, atque iccirco simul atque cutis densata fuerit, febre vexari contingit. Quemadmodum illi, qui altero calido vberime affluunt, suppressa diffusione pleniores quidem fiunt, sed in febrem non incidunt: propterea * Illud etiam constat in ventriculo ciborum concoctiones ab hoc insito calido exuberante optimas fieri: vt ipse in aphorismis ita loquens edocuit: ¶ Ventres hyeme & vere calidissimi natura, & somni longissimi. His itaq; temporibus cibaria plura exhibenda: etenim insitum calidum multum: pluri igitur alimeto egent: argumento sunt atates & athletae. Itaq; sicut absoluta ciborum confectio huiusmodi ventriculorum indicium est, ita frigidiorum quidem in acidum conuersio, calidiorum autem in nidorofam qualitatem mutatio. Quia obrem cibos recte concoquentibus & sanguis optimus inest, & mediocris caro progignitur: vel et interdum, quae deceat, copiosior, cum ociosiore vitam degunt, & frequenti lauatione vtuntur, sed minus bona caro est, neque corporis habitui congruens: postquam vero multa copia congesta fuerit, totum corpus in morbos praecipitat. At ob ventriculi intemperiem male concoquentibus, & cibos in humidam nidorofamq; qualitatem corruptentibus, vitiosus in venis sanguis contrahitur, prauaq; in toto corpore fit nutritio. De his igitur propositum sermonem intelligere debes. In iecore namq; & corde multus ab initio insitus calor inest, in carnes vero e sanguine profunditur: atq; ideo in huiusmodi corporum naturis, quales & nunc descripsit Hippocrates, carnes frigidas esse necesse est, vt pote sanguine non copioso, sed paucos & ipso quidem vitioso, irrigatas. Vtrumq; enim ventriculo igneo calore intemperato laborantibus euenit, vt cibaria corrupta descendant, & proinde paucum ex ijs alimētum corpori impartiat, idq; ipsum non recte concoctum improbum sit: non coctis. n. corruptisq; in ventriculo cibus bonus in iecore venisq; sanguis creari non potest. Quod si paucus quidem, sed non malus in venis sanguis foret, carnes utiq; huc attraherent, ipsas minus nutrientem, & venas inanes relinquētem, vt contra-

1^a. Aph. 14. Ex. ord. 7. a

1^a. Aph. 15. Ex. ord. 8. a

L. 13. 2. 1. 2. 8. c

Etæ essent, vixq; apparent. Quando vero nō paucus modo, sed etiā prauus est, tunc neq; ipsum, E
quāuis egeant, attrahunt: perinde ac neq; nos ipsi cibos nidore, aut altera quapiam improba qua-
litate infectos, & si vehementius escam appetamus, admittimus: etenim appetitus ipse huiusmo-
di cibo degustato extinguitur. Eadem igitur ratione carnes exiguum, quod videlicet ad nutrien-
dum perneccesarium est, de venis exhauriunt: quare paulatim longiori tempore in venis plus san-
guinis deprauati cōtrahitur. Quapropter in venæ sectionibus nunq; ab huiusmodi hominibus
rubrum sanguinem profluere conspicias, sed alio colore (vt quis eum noiare velit) affectus inue-
nitur: q; primum vero & male olet. Quod si iam pridem homo purgatus non fuerit, ater etiā, qui
resecissa vena profunditur, sanguis apparet, aliā aliā in crassitudine & tenuitate constitutionem
habens, non nunq; serosus & tenuior, nō nunq; vero crassior: quemadmodum sanè interdum &
valde crassus & niger liquidæ pici per similes cernitur. Hęc igitur omnia nunc per capita enume-
rata in alijs quibusdam ex antedictis commentarijs, & præcipue de curandi methodo absolute di-
spitata sunt: in præsentia vero ab explanatoribus prætermittenda, breuibus à me perstricta fuere: so-
lent enim vbi nihil refert, esse loquaces, in rebus autem vtilissimis deficere. Ego itaq; cū præsens
oratio perutilis sit, ipsam repetens per capita rursus explicabo, & cum interpretatione propo-
sitorum verborum coniungam. Ventriculo calidos ipsum dicere putandum est, non, quemadmo- F
dum pueros & athletas inuito abundare testatus est: neq; vt hyeme ventres calore naturali
maxime calere dixit: sed vt mordacem improbumq; calorem haud exiguum in intemperato ven-
triculo possidentes. Hos autem carnibus frigidis merito nominauit, vt pote bonæ iuxta & copio-
sæ alimonie penuria tabescentes, quam ex sanguine naturaliter sese habente in temperatis corpo-
ribus hauriunt. Ex sanguinis autem inopia fit, vt carnes refrigerentur, acquisitum sanè calorem
à sanguine, non proprium non inlitum, vt iecur & cor, possidentes. Isti vero carnibus deficienti-
bus graciles necessario redduntur: ipsarum enim subtractiones & incrementa tenue et crassum to-
tum corpus efficiunt. Dicit autem hos ipsos venosos esse perinde, atq; si ita dixisset, Istis cōspi-
cua venæ sunt, hoc est eminentes: quippe quæ sanguinis plenæ, & carniū ipsas contigentium
paucitate, nudæ appareāt. Quin etiam ipsos iracundiores esse dixit, non absolute iracundos, neq;
per excellentiam iracundissimos, quod planè ipsis accideret, si calor in corde permultum redunda-
ret: sed calor in ventriculo os eius contristans iracundiores efficit. Siquidem alibi declaratum est
hanc particulam in consensum sui affectus & animam adducere: tardiores enim ad intelligendum
atq; agendum homines reddit, quo tempore ipsa frigidior euaserit: contra promptiores atq; ira-
scentes, eum magis in eualuerit, haud naturali calore scilicet, sed aduētitiū & à natura alieno, de quo G
sermo iste totus à nobis confectus est. Quapropter eos, qui se Hippocraticos nominant, & præci-
pua Hippocraticæ artis decreta, quibus & experimento euidencia astipulantur, ignorant, accusa-
re æquum est, q; aliter, atq; nos diximus, interpretati sunt. Existimant enim in calidioribus ventri-
culis inlitum calorem in profundum refugere, & extimas partes deserere, atq; ideo frigiditas homi-
num carnes euadere. Verum huiusmodi caloris motiones pro ratione temporum, & regionū, &
prorsum cæli status, præterea pro ratione vigiliæ & somni, nec non & animi perturbationum,
vt mœroris, & timoris, & corporis voluptatū, & animi oblectationū euariant: At neque corpo-
ris naturalis fabrica, neque ætas talem ingenitæ caliditatis mutationem efficit. Sed, quemadmo-
dum & in libris de tuenda sanitate monstrauimus, prauæ corporis constitutiones sunt non nullæ
quidem cum totius animalis intemperie: aliquæ vero cum partium inæquali statu, qualis & ista,
quæ in propositis verbis habetur de ventriculi vitiosam constitutionem habentibus, & non opti-
mam, veluti quæ natiuo calore multo affluentibus, & iccirco ad bonam carnem procreandam ma-
xime conducentes, corporis habitum pleniorē efficiunt, non extenuant, non emaciant, vt in-
temperata.

26 Terra Siccitatibus squalente Auium genus Bene habet.

Aues enim vt pote aridiores, q; nos, temperatura constātes, siccis temporibus rectius valēt. Nos
vero nō præterit & aridioribus ipsas cibis vesci, & paucō potu esse cōtentas: non perinde, vt fues,
qui aqua assidue prolui, & immodico assidue potu repleti cupiunt.

27 Cum Hircescit, Vter exterius Testis apparuerit, si Dexter, Mares: Sinister vero, Fœmina.

Cum puerilis ætas in adolescentiam trāsit, quemadmodum ipsis semen, & pili in locis genitali-
bus erumpere incipiunt, perinde & testes subito crescunt: quemadmodū & puellis virginibus
māmæ extuberāt vnā, & menses ferri incipiunt. Tunc igitur & vocis mutatio in maribus fit præ-
cipue: nā cum prius ipsis acutè vox esset, cū perfectie in puberes euaserunt, grauior redditur: tēpo-
re autem mediō veluti raucā ipsi vocem edunt. Quāobrem autem prædicta ætate oīa ista eueniant,
præsens oratio explorare nō postulat, sed oīa hęc apparere & experiētia demonstrat, Sicut & illud,
si dexter prius testis intumuerit, hosce adolescentes factos, in ætatemq; virilem cum euaserint, fi-
lios mares potius q; fœminas genituros: q; si sinister, è cōtrario. Idem & de vtero sensit: in apho-
rismis enim ita scripsit: || Fœtus mares in dextris, fœminæ vero in sinistris magis. Quæ igitur à me
hac

A hac de re in aphorismorū explanatione dicta sunt, ad hunc locum accommodes, cum vna sit communis in maribus atq; foeminis causa, ob quam sinistrae partes foeminarum, dextrae marium, opifices sint. Verum & de hoc in libro de Vsu partium tractatum est.

28 *Oculi Vt Valent, Ita & Corpus. Et Color in deterius, aut melius labitur.*

Constat autem ita oportere subintelligi vt oculi validi sunt / quod nō nulli & adscripserūt. Sententia igitur verborum, vt quispiam iudicio meo plurimorum falsam interpretationem omittens rectissime explanare potest, hac potissimum fuerit: Hippocratem docere arbitror, quoniam modo quis ab oculis, totius corporis affectum percipiat, quandoquidem isti maxime firmissimam nobis notitiam exhibent. Porro in illis, quibus anima deficit, aut aliter vires collabuntur, neq; manum quis intuitus, neq; crura aspiciens, aut faciei reliquas partes, omissis oculis aliquid explorati habere poterit, quod ipsi vires imbecillas esse, aut validas patefaciat: quod, si oculos inspexerit, compertū habebit, clarissime namq; in ipsis robur infirmitasq; elucescit, non nullis quidem acute cernentibus palpebris patentibus, non nullis autem neq; perfecte ipsas aperire valentibus. Quin etiam ipsorum color & moles aliquid de viribus nunciant. Viribus enim infirmis oculi caui, squalidi, & decolorati apparent: robustis autem, florido colore vigent, pleniori mole constant, & splendidum humorem habent. Hæc planè fieri euidenter conspiciamus, etiam si causa, ob quam fiant, nos lateat. Verū & causa patet, qualis nam oculorum sit natura, scientibus: quod alibi, & in sermonibus de visione declarauimus, Animalem scilicet spiritum luminosum è cerebro in oculos plurimū proficisci: iste igitur cum aut imbecillus aut paucus in oculis fuerit, modo enumerata symptomata eueniunt, & color melior fit, inquit, aut deterior. Id autem clarum est, siue de oculis etiānum, siue de totius corporis colore, sermonem faciat: vtrunq; enim verum est, oculis quidem vt firmitatem atq; imbecillitatem, ita & bonum fædumq; colorem, permutantibus, hos quoq; totius corporis affectu comitate. Nam si bene colorati oculi sunt, & gyron hoc est corpus, totum salubriter se habere significant: aliquo autem turpi colore inquinati, illico & totum offensum esse indicant: celerius vero in oculis, q̄ in alijs partibus, colorum mutatio, ob eorum munditiam nitoremq; conspicitur. At non solum id significare hæc verba possunt, sed etiam in toto corpore coloris mutationem signis in oculo apparentibus accidere & subsequi. Ab oculis igitur hoc modo ad totum corpus cognitio traduci potest. Per se autem verba hæc, omissa parte de oculis, explanari possunt, si quis ipsa cum sequentibus coniungat. Deinceps igitur ab alio principio sic ipsa interpretabor.

29 ^C *Et Color in peius aut melius vergit. Aequum est autem, Vt se habet Alimentum, Ita & quod Extimū est sequi.*

Colorem alimento i. sanguini, proportionem respondentem, in peius aut melius vergere inquit. Sanguinem autem nunc appellat omnem in vasculis inclusum succum: in quo & pituita, & bilis vtraq; & tenues serosiq; humores continentur. Hoc enim mistum & melius & deterius redditur: in eo vero contentus humor, qui proprie sanguis dicitur, & a cuius dominatu tota congeries nominatur, prauus dici nequaquam potest, perinde vt, neq; alium habere colorem, q̄ rubrum.

30 *Signa Mortifera Per cutem nares, Calidus Vapor. Prius Nares Frigidum Spiritum reddunt.*

Siue in casibus accusatiuis scriptum sit / calidum vaporem / siue in rectis / calidus vapor / vtroq; modo aliquid subintelligitur. Verba enim hanc sententiam habere debent, inter signa mortifera & hæc sunt, Calidum vaporem per cutem euacuari, cū prius per expirationem frigidus spiritus redditus sit. At si in rectis casibus eandem sententiam explicare velis, ita sanè dixeris: Maxime signa mortifera per cutem calidus vapor exiens post frigidum spiritum prius expiratione egressum. Ceterum id ipsum quidē frigidam s. expirationem perniciosissimum indicium esse, in libro de Præsentionibus dictum est hæc ipsi verbis: || Frigidum aut per nares atq; os expiratum iam valde perniciosum est. nunc aut quoddam symptoma ita se habentibus, quod tñ non semper fit, addidit: Calidus. n. vapor multus subito de cute emanat: sed neq; omnibus, vt dixi, neq; omni tpe. At qui istos explanatores, de quibus nō opus est, garrientes, hæc edocere p̄stabat. Illis. n. solis id euenire comperies, quorum mortē calidissima febris antecessit, q̄ corpus ipsum cordis torruit, atq; ideo postremo ipsum refrigerauit. Vitali ergo tenore, moriente iam corde, euanescente, in alijs quidē sudores syncopā inferetes proueniunt, multorum s. humorū pleno corpore: illis aut, qui ex præferuida febre antea exaruerunt, pro sudoribus calidus vapor tangenti tibi diffilari videbitur. Neq; tñ & iste quoq; morbi tempore, sed cum diu iam progresso morbo cutis, exhausta halituosa substantia, refrigeratur, quæ ob ardentio rem febrem attenuatis succis morbo vigente contracta fuerat: neque enim eo sanè tempore, quo iam cor emoritur, excitari potest nedum calidus vapor, sed neque frigidus, aut tepidus. Oē igitur cor prope mortem frigida intemperie affectum est: sed non in quolibet mortifero morbo huiusmodi semper est: verum in ardentissimis febribus plerunq; calidissimum, vt dictum est. Igitur cum frigida intemperie cor ægrotat, calidum vaporem emanare nunq; reperies, quando iam vicinus mortī constitutus æger frigidum reddere spiritum inceperit: neque ita se habentibus humores præternati sunt: neq; ardenti febre isti laborant: neque succos biliosos habent,

*Hoc verbū in græ. co. nō est, neq; a Galeno explanatur.

in Prog. cō. 1. r. 244. 194. h

qui

qui temperie calida, corpore tenui sunt, liquidem frigidae temperaturae pituitosos, crudos, crassos, & prorsum frigidos succos, non biliosos, calidos, tenuesque abunde procreant.

31 *Vitalia vero Contraria.*

Hoc illis manifeste repugnat, qui dictum fuisse putant mortiferum esse signum, in naso calidissimam febrem: nam tanquam respondens verbis illis supradictis /signa mortifera/ nunc subiunxit /vitalia vero contraria/. Atqui secundum eorum explanationem his verbis /mortifera signa/ coniecta non sunt haec ita scripta /per nares calidissimum/. Verum ista verba /per nares calidissimum/ sibi adiectum non habent, licet ne lethale signum, an non sit: neque enim mortiferum est, nisi, quod ab Hippocrate dictum est, praecesserit /prius nares frigidum spiritum reddunt/: nam, si citra hoc vapor calidissimus per cutem emanet, potest id quidem succorum calidiorum febre attenuatorum symptoma esse, non mortis prorsus indicium. Quin immo interdum & extenuati humores utiliter distillantur: quos, cum pinguiores sunt, per seniles excretiones natura e corpore propellit sudores citans, aut lotij deiectionumve multitudinem, aut vomitum mouens. Erunt igitur omnia contraria praedictis mortiferis signis vitalia, neque frigidum expirare, neque per cutem calidum vaporem exhalare. Haud ab re autem & Zeuxis sectatores prius separatim mortifera signa interpretati, omnia haec praedicta verba deleuerunt, quae ita se habent /vitalia autem contraria ad sanitatem/.

GALENI IN QUINTVM TOMVM SEXTI
DE MORBIS POPVLARIBVS
HIPPOCRATIS LIBRI
EXPLANATIONES

1

Orborum Naturae Medicae.

Crebro superius a me dictum est huiusmodi lectiones, per quas, quod dicitur, permutatur, sed eadem prorsus sententia permanet, diiudicare mihi non esse propositum, quippe qui longitudinem commentariorum vitare instituerim: verum & nunc id ipsum recordationis causa dictum volui, quandoquidem & in sequentibus nihil praeterea de huiusmodi lectionibus asteram. Verborum igitur sententia, si quis simpliciter, quod dicitur, accipiat, perspicua est, suam ipsius mentem Hippocrate declarante, se videlicet non esse ex illorum coetu, qui naturam arte carere arbitrantur, sed eam esse artificem, animalibusque consulere. Verum hoc loco per id nomen /naturae/ vim quandam intelligere conuenit in his ipsis corporibus, quae ab ea reguntur, inhabitantem: cuius essentia quae nam sit, in praesentia quaerere, sicuti & de nostra anima, aut de eius principe parte, minime necesse est: nihil enim istorum praesens oratio postulat, sed illud solum, recte scilicet Hippocratem opinatum fuisse naturam esse morborum medicam. Forsan enim quispiam hac oratione artem medicam tolli suspicabitur: quocirca non simpliciter verba haec accipienda sunt /morborum naturae medicae/ altior enim sensus accuratior indigens explanatione huiusmodi in verbis delitescit: neque dum vsquam superius hanc rem explanauimus. Amicis autem nostrum institutum cognoscentibus, quibus gratificantes ad huiusce libri interpretationem accessimus, & nunc in memoriam reuocabimus, quodque decretum efficaci probatione indigens, cum alicubi semel exquirite tractauimus, me alio in libro iterum non scribere, loquacitatem videlicet superuacuam accidere cognoscens, si isdem de rebus quispiam eadem repetat: quemadmodum non nulli iuniores medici fecerunt, non bis modo, aut ter, sed quater, vel etiam sepius in multis commentariis & libris eadem de isdem conscribentes. At ego aliquid cum semel rationibus declarauimus, postea reliquis in libris eo vtor, solum tantum summam mentionem faciens, admonensque a me alio in volumine ostensum esse. Et nunc igitur semel de natura sermonem faciam, & quare ipsam morborum esse curatricem Hippocrates asserat, & quod ab hoc decreto nequaquam artem medicam eueri tollique contingat. Tu vero, qui haec nostra commentaria euoluas, iam mihi orationem exordienti animum aduerte. Morbos ab alimento, congruenti qualitate & copia, in tempore exhibitio, ab humido fomento, a cataplasmatibus, a clysteribus, a venae sectione, & a quibusque id genus alijs, propulsari si quis dicat, non vti que mentietur, sicut neque ille, qui a medicis morbos curari asseueret, nec qui artem medicam laborantium sanatricem esse testetur. Quemadmodum vero haec praedicans ut mendax reprehendi non poterit, eadem sane ratione neque ille, qui naturam seruandi animalis causa omnia administrare existimet. Hoc vero & illud consequitur, eam primam languoribus mederi, & maxime cum euidenter hominem sanat sudorem copiosum profundens, aut per lotium, aut per deiectiones, aut per vomitus, infestos humores eiiciens. Quod nam igitur dignitate primum sit, quod secundas, quod tertias habeat inter haec omnia, quae sanitatem facere diximus, contemplari conuenit,

Anit, eo etiam magis, quod & alia quaedam, per que morbi curantur, accedunt, quorum omnium pro dignitate ordinem internosse præstitit. Nobis enim melius dici videretur & naturam morbos medicari, recte vero & artem medicam, & medicum: vere quoque & eius ministrum, & venæ scissuram, & per ipsam factum sanguinis profluuium. Fortassis autem quispiam putauerit & coquum aliquid conferre, & textorem, & ædificatorem, & ferrarium fabrum, & alios quosdam artifices, quorum opificijs utimur ad eorum ministracionem, quæ hominibus sanitatis causa præparantur. Verum istorum, quaedam auxiliorum materiæ non auxilia sunt: non nulla vero instrumenta auxiliantibus idonea, sed tunc auxilia fiunt, quando in tempore, atque ut decet, ea medici applicant. Nam vinum ægrotis propinatum si iuuerit, eius propinatio auxilium est: at si importune oblatum, delirium, aut phrenitida concitet, tunc morbifera, non salubris causa, neque auxilium fuerit. Quis igitur est faciendi auxiliij auctor? occasionis scilicet inuentor. Quo nomine autem hunc Græci appellant? non ne & hoc omnibus patet, medicum scilicet istum appellari? Quapropter medicus viuo potior est, quam naturalis factitiæque sanitatem. Etenim vinum in tempore exhibitum & tem-

† Forte, πρὸς ὑγείας οὐλα καὶ ἀντιθεῖς πρὸς σίτησιν, ad sanitatis tunc custodiam, tum creationem. Vide & hac pagina d

B caterum medicus non quod animal sit, aut pedestrus, aut bipes, aut rationis particeps, aut ciuilis, eo cuiusque materiæ tempus idoneum ac modum nouit, sed quoniam artem salubria atque morbosa distinguentem addidit: nam si per illa hæc nosset, omnes planè homines eandem callerent scientiam. Quare dignitate prior medicis ars est, per quam medici fiunt: nam eius vi illi vtentes morbos pellunt. Sed quam rationem materia atque instrumenta ad medicum eiusque artem, eandem ipse rursus atque ars ad eius, qui curatur, naturam habent. Illa namque est omnia congruentia in animalium corporibus faciens: & alens quidem, cum alimento opus est: sibi autem sanguinem præparans, per quem alimenti egenas particulas nutriat: atque iterum, ut sanguis ipse creari possit, cibum in ventriculo præparans atque conficiens. Quod si deuorata cibaria neque recte concocta sint, neque digesta, neque in sanguinem versa, neque alendarum partium vim inuenerint, statim mehercule neque corporis nostri alimentum fuisse dicent. Quemadmodum vero ad nutriendas partes refectiõnis egenas ipsas nutriens facultas longe princeps causa est, eodem sanè pacto & ventriculi vis ad cibos concoquendos, & iecoris venarumque facultas ad concoctum in sanguinem conuertendū, sese habent.

C Verum enim vero cuncta me naturæ opera particulatim nunc recensere necesse non est. Nam memoria repetere satis fuerit, in commentarijs de naturalibus viribus omnes naturæ communes facultates fuisse explicatas numero quatuor, quibus animal regens omnia molitur ac perficit, primam quidem propriorum attractricem: secundam vero, horum ipsorum commutatricem, & concoctricem: tertiam, vtilium retentricem: et quartam, alienorum expultricem. His itaque potestatibus non modo sanum animal tuetur, sed etiam ægro sanitatem restituit. Et ex his abunde constat, quantum sanitatis effectrices causas natura dignitate antecellat: omnia enim reliqua materiam ipsi parant & suggerunt: quemadmodum exterius quoque artem aliam alij ministrantem videmus.

Textori namque radios, textoria, & pectines, lignarius faber molitur: huic vero ligna, materiæ excisor: securim item & dolabram, ferrarius artifex: ferrario autem ipsi, ferrum, metallorum effosfor comparat: rarumque est artem effectiuam inuenire nulla alia egentem, quæ aut instrumenta fabricetur, aut materiam operi idoneam reddat. Ita sanè & medico multæ artes aptas materias præparant: perinde ut ipse rursus naturæ cum quibusdam ministris suppeditat. Quam enim proportionem architectus erga ædificatores, lignariosque fabros, & alios quibus imperat artifices, eandem & medicus erga ministros suos gerit. Isti vero sunt herbarij, vnguentarij, coqui, cataplasmata adhibentes, humore conspergentes, clysterem suffundentes, scarificantes, venam scindentes, cucurbitulas affigentes. At si nos etiam hæc didicimus & facimus, perinde facimus, atque gubernator remigandi peritus, & facile summum malum conscendere valens, & omnia alia nau-

Diarum munera cognoscens & exequens. Etenim multi Imperatores sæpe & arcu uti, & iaculari, & pugnare gladio hastaque sciunt, & faciunt, & Reges pariter: sed non ut rex, ut Imperator, erat Alexander Macedo, aut eius pater Philippus, sed per alias artes imperatoriæ atque regiæ inservientes hæc militaria munera obibant. Itaque & nos, ut medici, cuiusque auxiliij qualitatem, quantitatem, occasionem, & vtendi modum cognoscimus: ut ministri vero, venam rescindimus, & cucurbitulas admouemus, & reliqua manibus operamur. Dignitate igitur ars medica medicis præstat, medicus arti seruienti, illa ministris, ministri artibus sibi instrumenta materiasque parantibus, illæ artificibus per ipsas agentibus, artifices vero præparatis materijs atque instrumentis. Conuerso igitur ordine firmitatis notitiæ atque memoriæ causa enumerandis artibus accidit ad seruandam efficiendamque sanitatem nobilitate vltimos esse, qui nobis clysteres, scalpella, specilla, forfices, & reliqua medicæ artis instrumenta fabricantur: cum his & eos, qui materias præparant, quos radicum excisores, & herbarios vocant: nec non & qui ex metallis effosla, aliaque id genus, præbent: supra hos vero, ipsorum artes: supra quos, & ministros medicorum: his quoque superiorum, ipsorum artem: ea superiores, medicos esse: medicis artem medicam: quæ rursus, naturæ ministra est. Atqui inter ipsius naturæ facultates non nullæ quidem primariæ sunt, per quas scilicet animal in vita seruetur, summam nobilitatem ad optimam corporis vitam possidentes: optimam autem

autem vitam nomine, quæ in sanitate videlicet agitur, prava enim in morbis vita est: alteræ sunt E
vero istarum ministræ facultates, deinde illarum item alia. Itaque posteaquæ hoc in sermone artes omnes
ac potestates sanitati vitæque necessarias, nunquam alibi eas profectus, recensere constitui, neque re-
gentium nos potestatum dignitates adijcere me piguerit. Primæ igitur sunt salubrem animanti mo-
derationem in quali & quanto conseruantes. Cum enim corporis nostri substantia nec magnitudi-
nem, nec qualitatem eandem retineat: sed magnitudo per sensus latentem exhalationem dilabatur,
qualitas vero temperatura semper variante permutetur non ab aere solum ambiente, sed etiam ex
nobis, quemadmodum in libris de tueda sanitate explicauimus: ad magnitudinem faciendam al-
trix potestas in nobis inest: ad qualitatem corrigendam & respiratio et per totum corpus distillatio
comparata sunt. Sed cum nutriendæ partes idonea ac propria materia egerent, alia quedam in no-
bis vis inest, quam haud alienum fuerit breuis ac dilucidæ doctrinæ causa sanguificam nominare:
cui rursus alia vis præstò est in ventriculo, concoctrix scilicet: omnibus autem dictis viribus com-
munes alia quatuor sunt, quas paulo ante memorauimus, & clarioris doctrinæ causa proprijs nomi-
bus appellauimus, attractoriam scilicet, retentricem, conmutatoriam, & expultricem. Hæc igitur vos
meminisse dignum puto, illud scientes, me hoc loco tantum hunc sermonem fecisse, naturam om-
nium artium ad medendum primariam atque potissimam esse declarantem. F

2 *Adiuuenit Natura sibi ipsi accessus non cogitatione, Partim quidem vt Connuere, Partim vero & Lingua
subministrat, & Idgenus Alia quæque. Inerudita Natura & Indocta, Quæ opus sunt, Efficit.*

Accessus naturæ appellauit perinde, ac si & vias aut impetus ad agendum dixisset, non, vt nos
prius mente volentes, & prius eligentes facimus, ita & ipsa faciente. Connuere igitur (sic autem
dicitur, cum quis clausas palpebras cito iterum aperit) statim ortis animalibus & a nullo edoctis il-
lico inest. Certum est autem, huiusmodi actionem maximam oculis vtilitatem afferre: fatigarentur
enim palpebræ, si toto vigiliæ tempore paterent: multaque exterius in oculos, ipsorum tunicas vio-
lantia, inciderent. Præterea longe isto admirabilius est naturæ opus, quod non vulgares modo, sed
etiam plures medici, etsi quotidie fiat, negligenter tamen prætereunt. Nam si bimo puero panem
ostendens, eum hoc ipso nomine simul demonstrans panem voces, idque bis terque feceris, puer & de-
monstrati corporis hanc vocem /panis/ signum esse intellexit, ipsamque imitatus pronunciat, cum
a nullo, vt linguam mouere oporteat, ipse didicerit. Idem vero, quod in hoc, & in alijs omnibus mo-
tibus, quos appellant voluntarios, ab omnibus fit animalibus. Igitur si voluerint aliquem artum in-
flectere, id statim efficiunt, & si musculum illum, a quo inflectitur membrum, non cognoscant. Eadem
dem ratione extendere volentia per alterum musculum extendent: sed neque quis musculus iste sit,
neque quo pacto agere possit, mouenti animali notum est. Quo enim modo ea comprehendere po-
test, quæ multis etiam medicis incognita sunt? quid dico multis? cum non nullos musculos quidam
dissectorie artis vel peritissimi ante nos ignorauerint, vt eum, qui intra articulationem abditus po-
pitem incuruat: nihilo minus tamen omnes homines ipsius genu articulum, simulatque voluerint, in-
flectunt. Quin non in solis hominibus, sed etiam in alijs cunctis animantibus, huiusmodi actionis
species reperitur, vsque adeo naturæ vis ad ea, quæ animalibus conducunt, rectius præstanda, quali-
bet arte potentior est. Quocirca & Hippocrates de palpebrarum motu, quo si ipsas alteri etiam ne-
gocio incumbentes agimus, mentionem fecit dicens /vt connuere/: motum vero in loquendo
linguæ, per ea verba commemorauit /lingua vero & subministrat/: nobis enim quanque vocem pro-
ferre volentibus lingua ad ipsam dearticulandam prompte obsequitur. Pueri igitur voces prolatur
difficiles nunc primum audientes, vt strax & sphinx, statim ipsas nos imitantes eloquuntur: neque
quos linguæ musculos mouere oporteat, neque quo modo ipsam extendere, aut flectere, aut circum-
uoluere, aut superius palato, aut prioribus dentibus, aut alij cuiquam oris particula admouere stabili-
tateque conueniat, agnoscunt. Cum dixit autem /& alia quæque/ voluntarias motiones in memo- H
riam tibi reuocat: in quibus (vt dixi) animalia cuncta non solum musculorum motus, sed etiam ip-
sos musculos ignorantia, simulatque membrum incuruare, aut extendere voluerint, confestim id fa-
ciunt: sicut etiam, si in obliquum abducere, & conuertere, aut circumuoluere, siue vtcunque aliter
mouere statuerint. Idcirco & istis ipsis dictis acclamauit /inerudita natura, non edocta, congruentia
facit/. Vocantur quidem quamlibet disciplinam edocti in illa esse eruditi: Natura autem ita erudita
est, vt maxima sine doctore nouerit: qualem fuisse Themistoclem Thucydides memoriæ prodi-
dit ita inquit: Propria namque intelligentia neque prius ad ipsam pertinens quicquam, neque poste-
rius edoctus, & eorum, quæ de improviso incidebant, celerrimo consilio deprehensor optimus: et
eorum, quæ longe posterius ventura essent, perspicacissimi mus coniectior. ”

3 *Lachrymæ, Narium humor, Sterrenutamenta, Auris sordes, Oris saliuæ reiectio, Spiritus introitus, exitus, Oscitatio, Tussis, Singultus, Non eiusdem omnino modi.*

Cum ea, quæ mihi optime ad hæc verba explananda quispiam dicere posse videtur, prius re-
tulero, deinde ad huius libri interpretes transibo: qui omnes verba hæc a superioribus disiunxe-
runt, omnia que ipsa singulatim tanquam ad præsentionem facientia interpretati sunt. Veruntamen

Amen nobis videtur Hippocrates propositum suum ab initio, & in præsentia per totum hunc sermonem, confirmare: ipse vero naturam salutis hominum causa omnia facientem demonstrare cōstituerat. Itaq; ab operibus eius exorsus, quæcunq; in corporibus recte valentium animantium facit, ipsiq; superiori narratione enumeratis, deinceps quæcunq; in morboſis affectibus, aut sanorum languentiumq; corporum communibus ad animalis salutem natura molliatur, præſenti oratione declarauit: Quorum vnumquodq; ego particulatim proponēs, non nulla quidem (vt dixi) morboſorum affectuum propria, non nulla ægrotantium sanorumq; communia, esse monstrabo.

Atq; in ægrotantibus lachrymæ quidem non nunq; fiunt morboſi oculorum affectus modū sequentes, vt qñ ipsi phlegmone tentantur: non nunq; vero natura superuacuum humorem expellente, aut deficientem in glandulosis ipsorum carnibus procreante. Nempe & hoc modo narium humor excrementum in cerebro collectis per ipsas effluentibus accidit. Sternutamenta vero & ipsa semper naturæ opus sunt, ab affectibus autem morboſis proueniunt: at morboſos affectus voco, non solum cum aliqui iam ægrotant, sed etiam cum quispiam istorum affectuum exoriri incipit. Qualis enim in oculis est proprie vocata turbatio, quæ phlegmone quoddam initium est, tales multi morboſi affectus consistere incipientes dissoluuntur, natura vapores & succos eorum opifices

B excernente. Verum de his omnibus in libris de symptomatum causis disputatum est. Nam ipsorum quædam semper à natura fiunt, quæ morboſos affectus aut iam nascentes, aut futuros impediunt, sicut alia iam factos & absolutos tollunt: Idq; est, quod explanatores sefellit, nunc s. ab Hippocrate de naturæ operibus sermonem non credentes fieri. Sed tribus commentarijs, in quibus de symptomatum causis disputo, totus iste sermo diligenter à me confectus est, omnia id genus symptomata, de quibus præſens habetur oratio, à natura effeſtrice manare ostendente. Aurium nanq; sordes ab illa, cerebri recrementa purgante, colligitur. Tussim quoq; vt spiritus itinera emundarent, fieri ostensum est: quemadmodum & singultus, & oscitatio, & pandiculatio, purgamentorum expellendorū causa proueniunt. At non nulla in proposita oratione dicta neq; symptomata omnino sunt, vt respiratio, & per totum corpus difflatio. Ab ipso vero de respiratione explicatum est, vbi ait /spiritus introitus, exitus/: de difflatione aut posteriùs, vbi iterum scripsit /alimēti & spirationis/: at saliuæ in ore generatio inter ea, quæ prouide à natura fiunt, connumerat, quemadmodum et sputi ex pectore atq; pulmone reiectio. De hoc vero & in præſenti parte, per hæc verba dictum est /oris saliuæ reiectio/: & oportet quidē /oris saliuæ/ per se proferre, hanc vocem autem /reiectio/ separatim addita hac dictione /sputi/, fortasse quidē statim ab initio à primo librario vitiatum primo exemplari: fortasse & ab ipso Hippocrate prætermittum est, vt pote qui sibi ipsi quædam veluti designationem, & non librum in vulgus ædendū, conscriberet. Extrema aut illa verba /nō eiusdem omnino modi/ id sibi volunt, omnia s. enumerata non eodem in omnibus dictis se modo habere. Vt enim ostendimus, non nulla solis recte valentibus, quædam solis languentibus, quædam modum rursus alia vtriusq; eueniunt: item ex his aliqua solius naturæ opera sunt. Explanatoribus autem varie hæc verba scribingentibus paulo post varias eorum lectiones recitabo: Nunc vero prius quod ex toto sermone adhuc restat, in quo naturæ opera recenset, explicabo.

4 *Lotij, Deiectionis: & Flatus, et huius vtriusq;: Alimoniz, & Spiritus: & Fæminis: Et in alio corpore Sudores, Scalptus, Pandiculationes, & Quæcunq; huiusmodi sunt.*

Scribunt sanè & hanc orationem alij aliter. Verū ego & lectionem hoc tpe à plurimis probatam, & toti verborū sententiæ congruentem, atq; in vetustis castigatisq; exemplaribus repertā delegi. Eius verò sensus talis est. Quemadmodū in superius positis symptomatis naturæ sine disciplina edocitæ opera ad animalis salutem facta narrauit, eodem modo & in præſenti vrinam, deiectionem, duplicem flatum commemorauit, item & alimentū, & difflationem, & quæ in solis fæminæ generis animantibus insunt: postea deinceps & sudores, & scalptus & pandiculationes. Etenim vrinæ secretio, si, quo modo fiat recordatus fueris, mirabilem tibi in regendis animantibus prouidentiam indicabit, & renum fabricæ causa: & vrinariorum meatuum originis, quam ex renum vetriculis habent: & operculorum, quæ meatuum osculis in vesicam sese inferentibus imposita sunt: & musculi, qui astrictorio in sede posito proportionem respondens, vesicæ collo circumdatus est: & aliorum, quæ minora quidem sunt, & minus admiranda, tantum vero ad rem conficiendam opis afferentia, vt nisi hunc in modum omnia structa essent, prauè sanè, aut nullo etiam pacto vrina scerni, & euacuari posset. Haud aliter & quæ ad deiectionem attinent, hoc est quæ ad excrementorum cibi aridorum expulsionem, à natura condendis nutritionis instrumentis parata sunt, ipsius erga animalia prouidentiam, ac sapientiam demonstrant: quæ omnia in libris de vsu particularum comprehensa reperies: Nunc vero capita solum perstrinxisse satis sit. Nempe quidem vtrâq; vocem initio huius sermonis scriptam, ipsam per se solam legentes /lotij/, ipsum hoc loco & stercoris mentionem facere tradunt. Quidam rursus ambas voces copulantes deiectionem vrinæ, hoc est euacuationem per ea verba significari dicunt, perinde atq; si & vrinæ excretionem dixisset. Igitur isti sermonis initio scripserunt /stercoris & vrinæ deiectio/, ac si ita dictum esset, stercoris & vrinæ euacuatio. Verū quemadmodum cibi recrementa mirabile artificium in scernendo præferunt, itidem

dem quoque in vtriusque flatu secretionem, tam eius, qui per intestinum rectum, quam eius, qui per gulam expellitur, quem ructum vocant, naturam providentia conspicitur, ad extrudendum vtriusque flatum instrumentis, in quibus colligitur, insurgentibus. Flatus enim hos excerni deprehendes, & si dormiant illi, qui istis repleti sunt: & si in somnum propensius labantur: & si catalepsi, veterno, sopore, delirio, & profundo somno correpti sint. Aequè inueneris etiam naturam artem, si ea cuncta didiceris, quæ in administrando alimento atque spiritu machinatur. Et longe adhuc magis demiraberis, si omnia noueris, quæ in foeminis concipiendi foetus causa molita est. Istis similia sunt & quæ in toto corpore ad sudores excernendos, ad scalptus, ad pandiculationes pertinent: vocant autem scalptum, frictionem motumque per unguis effectum, quod in prurientibus particulis animalia naturaliter faciunt, idque in ipsis omnibus reperitur. Vidistis quidem & dudum, cum viuentem capram grauidam dissecares, foetus ex ipsa ligata extractus ut humi depositus quatuor pedibus ambulare inceperit, à nullo edoctus ambulandi causa membra hæc esse corpori subiecta: & paulo posterius superuacuum humorum, quo eius cutis exterius circumfusa erat, excusserit: atque iterum paulo post vno ex pedibus costas sibi scalpserit, ex quo vos omnes presentes exclamauistis, primum quidem quod per se symptomatis medelam absque doctore inuenerit, secundo quod per hoc membrum solum id fieri posset, tertio quod ad hunc modum. At pandiculatio tale quidem in omnibus (ut puto) musculis symptomata est, quale in oscitatione solis inferioris maxillæ musculis accidit. In libris autem de symptomatum causis, si memoriter modo tenetis, euacuandorum in musculis halitusosorum excrementorum causa & id à natura fieri demonstrauiamus: infantes autem & reliqua animalia id sine doctrina facere cernuntur. Hæc itaque omnia, & quæcumque cum ipsis dicebamus, quemadmodum et excutere humorem paulo ante de hædo per dissectionem extracto narrauiamus, admirabilem quandam naturam erga animalia providentiam indicant, per quam & secunda valetudine fruuentia conseruatur, & ægrotantia morbo liberantur.

5 *Hominis Anima semper Produciuntur usque ad Mortem. Sin autem Ignescat, Simul cum Morbo et Anima Corpus depascitur.*

Diuinatione potius opus est, quam aliqua methodo, per quam intelligere quispiam possit, quid nam significare volens Hippocrates scripsit hoc verbum /*φύεται* i. produciuntur: potest enim significare & generatur, sicut Asclepiades posterius existimauit: potest vero significare & augetur: potest etiam, ut quidam intellexerunt, idem sonare, quod, conseruatur, alimento & respiratione nobis vitibus. Quicumque enim animam spiritum esse censent, ipsam et ex sanguinis halitu, & ex aere intra corpus inspiratione per asperam arteriam adducto, conseruari testantur. Illud vero & in aperto est, nihil eorum, quæ dixi, nos posse tanquam verum sit, contententes enunciare, nisi prius animæ substantiam exquisitè compertam habeamus. Profecto si, ut in libro de Septimanis auctor ille manifeste de animæ substantia differuit, sic & in alio quopiam indubitater legitimo Hippocratis libro dictum inueniretur, aliquid planè haberem, quod de hoc verbo /*produciuntur* dici posset: quoniam vero nusquam in legitimis voluminibus Hippocrates clare explicauit, quid nam hoc verbum /*produciuntur* sibi velit, præter id, quod istud ignoro, neque animæ substantiam me firmiter scire mihi persuadeo. Nempe cerebrum sensus voluntariæque motionis principem causam esse, omnibusque alijs particulis distribuere, in libris de Hippocratis Platonisque decretis ostendimus. Illud præterea persuasum habeo, spiritum in eius cauis positum primum esse animæ instrumentum: quem ut animæ substantiam esse dicerem, mihi temere inclinabat animus. Siue autem tota cerebri natura ex quatuor elementorum temperatione ad eam substantiam vel proprietatem redacta sit, per quam sensus motusque voluntarij in animali primus auctor habeatur & memoriæ s. & intelligentiæ: siue quædam alia vis corpore vacans à nostro Conditore cerebro indita fuerit, & morientibus animalibus recedat, nullam hac de re firmam rationem habeo: quin & eos, qui de hoc quicquam affirmarunt, audacia magis, quam sapientia, nobis antecedere existimamus. Cæterum medicis quoque superuacuum de animæ substantia notitiam esse arbitror. Satis est enim artem medicam cum ratione tractantibus illud nosse, quoad s. ipsius cerebri, ac spiritus in eius sinibus contenti, naturalis temperies inuiolata seruat, viuere posse animam: si vero contentus spiritus aut prorsum corruptus sit, aut à naturali temperatura vnà cum ea, quæ in cerebro est, longissime discesserit, mortem necessario sequi. Hæc agnoscens medicus ipsorum bonæ temperaturæ ac permansioni semper consulit, methodos à nobis in commentarijs de tuenda sanitate & de morborum curatione traditas persequens: quas omnes Hippocratem primū docuisse memorauimus. Quam ob rem neque legitimam hanc eius esse particulam censeo, sed ab aliquo, ut plerisque alias, fuisse interpolatam. Forsan vero & eius filium Thessalum patris rudes annotationes collegisse, aiunt, in chartis, & corijs, & tabellis eas nactum, & huius generis quasdam particulas interiecisse. Non nulli sane, qui commentaria in propositum librum adiderunt, pro his verbis /*melior fit / produciuntur / scriptum fuisse contendunt: ipsam vero procedente ætate scientiæ ac sapientiæ incumbentibus meliorem euadere arbitrantur. At neque ad medicum pertinens sermo est, neque ijs, quæ sequuntur, consentaneus: nam de ipsius substantia hoc verbum /*produciuntur* dictum esse, ex eo constat, quod ipse subiecit /*si vero ignescat vnà cum morbo & anima corpus**

A corpus depascitur. Atqui verbum hoc /ignescat/ indicare videtur ex Hippocratis sententia animæ substantiam calorem esse naturalem: quem naturalium operum multis in locis ætiores esse testatur. Maximum vero hoc loco placitum agitur, de quo & inter philosophos dissensio est. Non nulli quidem vnam esse animæ naturam; substantiam arbitrantur, aliqui in spiritu, aliqui in corporis proprietate, eas consistere statuentes. Quidam vero non vnam, sed propriam ac separatam vtriusque substantiam esse, nec paruo quodam interuallo, sed toto genere inter se differre confirmant: siquidem naturæ corruptioni obnoxiam, animæ vero immortalem esse, substantiam arbitrantur. Aristoteles sanè atque Plato vna appellatione vtriusque potestatem comprehendunt, non eam modo, qua ratiocinamur atque recordamur, animam vocantes, sed etiam eam, quæ in stirpibus est, qua & aluntur, & crescunt, & seruantur, quoad temporis longinquitate consumptæ exarescant. Stoicorum autem mos est naturam vocare, qua stirpes reguntur: animam vero, qua animalia: vtriusque vero substantiam ingenitum spiritum statuunt: Differreque inter se qualitate arbitrantur: nam licciorem animæ spiritum, humidiorè autem esse naturæ: vtriusque autem, vt permaneat, non alimento solum, sed etiam aere indigere. Et quicumque huiusce decreti principem Hippocratem fuisse opinantur, vt in libro de septimanis dictum est, hoc verbum /producitur/ dictum esse aiunt de instauratione, que in ipsis fit ex vtraque substantia, alimentum scilicet atque aeris, vt euidenter apparet, & vtriusque vtilitatem cognoscimus: alibi namque respirationem ingeniti caloris moderationem seruare, ciborum vero assumptionem corporeæ substantiæ quod dilapsum est refarcire, declaratum est. Atque si corporis quedam forma anima est, iure sanè produci vsque ad mortem diceretur. At si à natura, quam Aristoteles altricem, appetitricem Plato nominat, altera quædam ipsius substantia sit, verum sanè, quod dictum est, fuerit, sed de cogitatricem animam vere id dici non poterit. Nempe quæ insitum calidum, cui maxime corporea opera Hippocrates tribuit, igneum factum non solum priora munera obire non possit, sed neque corpus nostrum alere, quod ipsius erat primarium officium, immo contra perdat, atque, vt ignis, liquefaciat, nobis ratione contemplantibus, & corporis eliquationes à perurentibus febribus factas euidenter cernentibus, apertum est. Verum, cum in tota hac habita oratione tertia anima prætermissa sit, siue facultas, siue vtriusque eam nominare velis, quam Plato iracundam appellauit, & de ipsa aliquid dicere satius fuerit, vt nihil præterea in sermone de anima dicendum relinquatur. Calor sanè quidam naturalis, per quem sanguis creatur, in iecore continetur: calor etiam alter in corde maior inest ad iram excitandam nobis datus, nam & ipsius quidam usus est, vt in libris de Hippocratis Platonisque decretis explicauimus. Et hic quidem calor spiratione eget, alter distillatione, ita enim medicis vocare mos est duplicem in toto corpore arteriarum actionem, fuliginosum excrementum per compressionem expellentium, aerem vero circumfusum per distentionem attrahentium.

6 *Morbi Simul Nutri in Senectate relinquunt, & per Maturationes, & Solutionem, & Rarefactionem.*

Non de omnibus connutritis morbis Hippocratis sermo est: ita vero eos appellant, qui longinquo tempore hominum corpora infestant. Id enim accidere non cernitur, neque ipsum latet, clare in aphorismis dicentem, ¶ Senes, quæ iuuenes, plerumque rarius ægrotant: quicumque vero ipsis diuturni morbi eueniunt, sapius commoriuntur. Igitur cum in hoc sermone /sapius/ addiderit, neque vni uerse protulerit, quosque scilicet diuturnos morbos commori, aperte indicat se non nullos ante senum mortem dissolui cognoscere. Qui nam igitur sint isti, quemadmodum etiam qui nam ante mortem non abeuntes, in aphorismis ipse patefecit sic scribens, ¶ Raucitates, & grauedines in valde senioribus non maturescunt. Igitur cum hic frigidiorum meminerit, constat & ipsum concedere quosdam ex calidis in seniori ætate posse dissolui, siquidem ¶ Contraria contrariorum medicamina sunt. Rari autem hi sunt, vt calida cephalæ, & heterocraniæ vocati dolores capitis, & renum calidi affectus, et articulares dolores, quicumque ex valde calida affectione oriuntur. Iste quidem ex senectate proueniens temperatura solutionis modus inter maturationes reponitur, maturacione scilicet omnem ad mediocre temperamentum adductionem significante, vt in maturescētibus fructibus conspicitur. Alios autem duos adhuc rariore concoctione modos adijcit, & per rarefactionem, & eum qui ambigue dictus est, siue per dissolutionem siue per solutionem intelligere oporteat. Fit iste autem, ipsa corporea substantia, quæ omnibus tam animatis, quæ inanims communis est, dilabente: aliquid enim omnino ex ipsis defluit, sed plurimum ex mollioribus, minus ex minus mollibus. Ita sanè et quidam à natura alieni tumores paulatim longiori tempore, dilabente materia, dissoluntur: idque reuera viciis ratione videntibus euenit: nam, qui largiore cibo vescuntur, humorem affectus partibus influentem digesto æqualem facientes, affectus seruant. Tertium vero solutionis modum narrauit corporis raritatem, à medicis quidem consulto effectam, à senili autem ætate raro: cum labefactis viribus, extenuato corporis habitu, & male nutrita cute, laxiores meatus euaserint. Nos itaque sic verba interpretamur, cum semper ipsius sermones istos, quæ in ægrotis cernuntur, consentaneos esse demonstrare conemur: plurimi autem explanatores omnia potius alia, quam id faciunt: qui & hoc loco tanquam de omnibus morbis sermone facto causas afferre nituntur. Magis etiam absurda illi dicunt, qui in senectate huiusmodi affectiones sedari aiunt, animæ quidem, iracundiam,

2. Aph. 39. Ex. ord. 17 b

Ibid. Apho. 40.

In lib. de Flatibus.

iracundiam, auaritiam, superstitionem: corporis autem, amatorias perturbationes.

E

7 *Medicatio, Contrarium cogitans, Non consentire Affectui.*

Sermo iste eandem vim habet, quam ille, Contraria contrariorum medicamenta, de quo sepius iam disputauimus.

8 *Frigidum & Auxiliatur, & Tollit quaecunq; à Calido.*

Et hoc sibi ipsi memoriae causa scripsit, quod proximae sententiae vniuersalis pars est. Etenim frigidum frigidis affectibus opitulatur, calidos autem morbos tollit: nam ab vno tanquam exemplo ad omnia contraria traducere sermonem oportet.

9 *Excandescencia Attrahit & Cor & Pulmonem in se ipsa, & in Caput & Calida & Humidum: Letitia autem Relaxat Cor.*

Obscure admodum haec locutio perplexa est: quocirca & eius plures lectiones, lectionibusq; cōsentaneas explanationes fecerunt: verius autem quispiam dixerit, non lectionibus explanationes, sed prius cogitatis explanationibus eos deinde lectiones affinxisse & accommodasse. Statim igitur haec vox /attrahit/ in hoc sermone quid significat? Cor atq; pulmonem ob iracundiam attrahi, ipsum dicere interpretabimur: sed cum haec verba adiecta sint /in se ipsa, & in caput/ alter huiusmodi sensus innuitur, cor & pulmo attrahunt, & in se ipsos, & in caput calida et humidum. At qui ista vox /calida/ penè intelligi non potest: potius enim calidum, q̄ calida, dixisse oportuit. Satius igitur fortasse fuerit omissa singulorum in hoc sermone verborum declaratione utpote confusa, ipsius ecphrasim potius facere, aut paraphrasim, siue ut lubet, quis noiet, i. per plura verba enarrationem: Id vero fieri nequit, nisi vnum saltem nomē interpretemur, quod est attrahere. Duorum. n. alterutrum, in excandescentijs dicendum est, aut pulmonem & cor ad caput attrahi: aut cor et pulmonem & caput ex inferioribus locis calorem humoremq; ad se ipsos attrahere: verisimile nanq; est ex iecoris regionibus, vnde sanguinis distributio fit, & calorem & humorem hauriri. Porro in excandescencia cor atq; insimul per totum animal discurrentes arteriae maiorem vehementiorēq; pulsatum efficere, cernunt. Aequum est aut & cordis dilatationem impletia tunc plura adduci. In caput vero plus humoris calorisq; efferi, oculos totamq; faciem occupans rubor significat: quin et si tetigeris, calidiores euasisse tibi haec partes apparebunt. Evidenter quoq; & oculi emicant, vnaq; prominentiores facti esse vident, et vniuersum caput calidius. At letitia, inquit, relaxat cor, hoc est ipsum derelinquunt antedicta. Nepe praedictorum cognitio utilis est, ut ira euite non nunquam, nō nunquam de industria excitef. Vitetur quidem, cum cor & caput naturali intēperie supra modum calidiora sunt, aut aliquo aduēticio calido affectu laborant: excitetur autem in frigidis vitijs, & natura frigidiorē corde & capite. Eodē modo & totius corporis temperatura, si calidior, quam par sit, aut morbo, aut natura fuerit, magnopere iracundia offendetur: illi autem cōtraria magnopere hac iuuabitur. Id enim & in secundo de morbis popularibus ab ipso fuisse traditum ostendimus, vbi dicebat, || Danda est opera, ut ira excitetur & coloris & succi recuperandi causa.

1. Epid. circa finem sect. 4.

10 *Labor Articulis & Carnibus: Cibus Somnus Visceribus.*

Quoniam hoc nomen /labor/ sepius consuevit Hippocrates pro exercitatione accipere, interdum pro dolore, aut absolute pro qualibet noxa, ut in multis commentarijs antea didicistis, Iccirco igitur ex libri explanatoribus alius aliud trium significatorum accipiens aliquis arbitratur sane ipsum dicere, exercitationem articulis carnibusq; veluti cibum esse, id est alimentum, robur, adiumentum: illico enim augeri, confirmari, ac roborari exercitationibus haud secius, q̄ cibus. Quidam vero articulis & carnibus multitudinem cibi dolorem cruciatumq; afferre, per haec verba significari intellexit: nam repletionem haud solum articulos ad motū tardos reddere & carnes, hoc est musculos, in istis enim carniū genus continetur, sed etiam fluxiones mouere, & ex eo dolorem excitare. Huic vero sententiae & illud consentit, quod per tertium significatum intelligit, nō nullis opinantibus multum cibum, hoc est plenitudinem, articulis & carnibus nocere. At non solum carnibus & articulis, sed et omnibus corporis partibus plenitudo & noxam & dolores inferre consuevit. Secunda quidem aphorismi huius particula, vbi dicit /somnia visceribus/ hanc habet sententiam: Quemadmodum labor articulis & carnibus, sic & somnia visceribus, aut exercitatio erit bonum creans habitum, aut dolorem noxam ve inferet. Exerceri siquidem in somnis viscera, quatenus tunc operantur maxime, et alimentum conficiunt, recte quispiam intelligere potest: noxam vero aliquam & dolorem in somnis excitari, id verum non est: indolentia. n. potius & remedium, quam contrarium, afferre somnia suapte natura idoneus est, nisi quispiam initijs accessio-num haec ipsum facere dixerit: verum hoc loco sine vlla distinctione scriptis verbis, sermo neutiq; verus fuerit. Num igitur fortasse hoc modo legere, satius est? /labor articulis & carnibus/ deinde ab altero principio /cibus somnia visceribus/ ut oratio huiusmodi sit: Exercitatio quidem articulis et carnibus vtilitatem praebet, cibus vero & somnia visceribus. Naturali enim calido in profundum

A. 1. 11. 11. c. 10. 1. 6

A fundum vergente, vt ipse tradidit, & ciborum concoctiones meliores fiūt, & tunc viscera nutriuntur: at in vigilia naturali calido ad cutem profuso viscera se ipsis frigidiora euadunt: & quae ipsis in somnis inerant, haec artubus omnibus q̄ extimis partibus in vigilia.

11 *Anima Deambulatio, Cogitatio Hominibus.*

Deambulationem pro exercitatione omnes libri interpretes acceperunt, vt oratio ita se habeat /hominibus cogitationes exercitatio/ appellatione deambulationis, pro exercitatione suscepta: vox enim haec /deambulatio/ speciem quandam exercitationis significat. Cum aut affectata quaedam narratio sit, haud iniuria ipsam Dioscorides repudiāns non scripsit /peripatos hoc est deambulatio/ sed literam n̄ adijciēs legit /πρὸ πάντων hoc est de omni/ vt locutio talis sit /animę de omni cogitatio hominibus/: eius vero sententia est, In qualibet re homines vim rationis exercitare debent: nam mentis volutationes cogitationes appellantur. Vnde, & Socratem cogitatorem vocabant, & prudentia hominis consilia cogitationes noīabant: vt in Aristophanis Nebulis inueni re licet, vbi Socratē lacerat, & tanquam inania garrientē vituperat. Si cui vero philosophicā speculationem, nō medicinalem, sermo iste sapere videatur, primum animaduertito, ipsum omnium B rationalium artium esse communem, in quibus vim ratiocinandi exercere conuenit, vt & ab alijs multis medicis, et ab Erasistrato non raro dictum est. Deinde & vitia quaedam oboriuntur, aliqua vires animae cogitandi ac memorandi veluti stupefacientia, aliqua sopores graues atq; profundos inducentia. Sic affectis igitur vtiles esse cogitationes putandum est, vt alibi ipse prodidit, || Exca[n]descantias vtiles esse ad bonos succos creandos, & naturalem habitum recuperandum.

1. Epid. circa finem sect. 4.

12 *In Vulneribus Sanguis concurrit. Subueniendum, vt Vacuum impleatur.*

Obscura inuoluta q̄ est & huiusmodi locutio: neq; enim quid illud verbum /cōcurrere/ significet, clarum est, neq; item quid illud /vt vacuum impleatur/. Propterea ergo nō nulli interpretes de sanguinis in vulneribus profluuiō sermonē hunc esse aiunt, aliqui de superueniente inflammatione. Vtriq; enim in vulneratam partem confluere sanguinem censent, & in omni corpore venas inaniri: quibus prospiciēdum esse dicunt, vt iterum scilicet repleantur: ipsarum autem repletionem esse duplicem, vulneratę partis sanguine per frigida astrictoria q̄; medicamenta represso, & per idoneum membri situm relabente. Alij verō quidam non de vulneribus solum, sed etiam de ossibus valde cōfractis, maxime q̄; vbi ipsorum aliqua pars extra cutim emineat, similiter verō & C de huiusmodi omnibus luxationibus, verberibus que magnam in corpore contusionem facientibus, sermonem hunc audiendum esse contendunt: tromata enim, hoc est ictus, nominat Hippocrates, magnas noxas ab aliquo externo etiam sine vulnere illatas. Quod autem concurrat ad hęc sanguis, & q̄ euacuatum repleatur, eodem & hęc dicentes modo explanant. Verum q̄ Hippocrates huiusmodi lesionem tromata vocare consueuerit, iam in multis ipsius libris didicimus: nunquid vero & nunc ita intellexerit, temerarium est affirmare. Aliqui autem in vulneribus sanguine manantibus replere opus esse dixerunt idoneis videlicet medicinis, ac linamentis impositis.

13 *Sin Auris doleat, lana digito circumdata Vnguen calidum infundito. Deinde iniiciens interius in Vola[m] Lanam aut subijcitur, vt ipsi aliquid effluere videatur. Deinde in ignem projicit o dolo.*

Non nulli propter vocem in calce positā /dolo/ hunc sermonem haud im merito adulterinum interiectum q̄; esse suspicati sunt. Narratio enim ante ipsam talis quodā modo est, si cui auris doleat, lanam digito, indici videlicet, interdum etiam pollici, circumdatam vnguine, i. aut oleo aut adipe liquata lanam imbuens, in aurem instillato: quemadmodum & hisce temporibus facere solemus per specillum lana inuolutum non vnguen solum (vt ipse nominauit) sed omne aliud liquidum medicamē infundentes. Esto aut liquidum illud medicamen, quo lanam inficimus, ad lucernę flammam aut ad candelam ceream calefactum. Instillare autem non semel, aut bis, sed sæpius conuenit, vt aliquid ad extimam partē foraminis auditorij profluat: istud vero enianans subiecta duntaxat lana nos excipimus. Iubet aut Hippocrates lanam hęc humorem ex aure defluentē excepturam in vola manus nostre, sinistra scilicet poni. Ex eo constat non semel aut bis, sed etiam sæpius, nos infundere, ab ipso præcipi. Quod sequitur aut, si absolute quidē scriptum esset /deinde in ignem projicito/ recte eos interpretari diceremus, qui ipsum propterea dicunt igni iniiciendum esse putare, vt ab odore, quale nam sit, inuestigetur: ipse nāq; hoc pacto & quod ex pulmone per tussim extruditur, examinauit: Quoniam vero huic orationi adiectum est /vt ipsi aliquid effluere videatur/: & hęc vox /videatur/ extremo huius totius narrationis verbo /dolo/ scilicet, respondere comprehenditur: propterea & magis laudati interpretes in hanc opinionem deueniunt, vt decipiendi ægroti causa ad hoc agendum accessisse Hippocratem dicant: Interdum enim ex his rebus solatium capere ægrotantes, arbitrari q̄; diligentiorē de se ipsis curā haberi. Atqui maiora etiam, quā sint, vitia laborantibus apparere, vtile esse tradunt, vt ne medicis tanquam non celeriter ea curantibus irascantur: vt q̄; certæ & exquisitæ vicius rationi obtemperent: non nulli etiā addūt & mercedes maiores, & munera ampliora, qui sanati fuerint, medicis esse daturos,

utpote magnis languoribus se liberatos esse arbitantes. Hoc non nulli rursum haud secundum Hippocratis sententiam esse ducunt: ideo quod totam hanc partem ab alio interiectam esse suspicantur. Neque enim de propositis verbis illud dicendum est, quod non nulli probabiliter inuenisse se existimant, doloris mitigationem, dolum vocatum esse putantes, perinde ac non idem sit & morbosum affectum curare, radicem veluti eius extirpantes, et dolorem mitigantes lenire. Porro non nunquam id ipsum totum affectum peiorem reddit, quemadmodum in intestini laxioris doloribus antidota ex opio, & alterco, & mandragora, & styrace composita: ista namque, membra circum refrigerantia, ut iterum ab ipsidem causis offendantur, paratiora efficiunt. Sed neque ob mitigandum dolorem, ut dixi, haec vox /dolum/ seu /deceptio/ ascribi potuit: aduersatur. n. illis verbis /ut aliquid ipsi exire videatur/ eo qui ita scripsit, indicante decipiendorum aegrotantium causa ad hanc manuariam operam medicos accedere. Satius igitur fuerit, haec verba nequaquam esse Hippocratis, existimare.

14 *Lingua Lotium significat. Linguae Virides biliosae: Biliosum autem à Pingui: Rubrae vero à Sanguine: Nigrae ab Atrabile: Arida à Fuliginosa exustione, & ab Vterino membro. Albidae vero à Pituita.*

Linguam, cuiusmodi sit lotium, indicare ait, aut proprie sic vocatum, quod quotidie mictu eijcimus, aut succorum serum. Vterque autem modus in eandem sententiam recidit: etenim lingua, sicut & vrina, succorum affectiones detegit. Atque ita fructu ex his verbis decerpto, quid nam lotium significet, ex abundantia perquiremus. Vtile autem, quod in tota hac parte nos edocet, istud est, linguas aliquas bilis abundantiam significare: aliquas sanguinis, aut id genus aliorum cuiuspiam: de quibus oibus in sequentibus speculabimur. In his. n. quae ad artis opera conducunt, diu versandum censeo: praetereunda autem ea, quaecumque sophisticè inuestigata sunt. Virides itaque linguas dixit, ut in communi vitae usu mortales nominant, virides quosdam se vidisse dicentes, quibus in biliosius color mutatus fuerit ob pallidam scilicet bilem. Hanc. n. simpliciter appellant, non sicut alias cum adiectione, aut atram, aut aeruginosam, aut rubram, aut flauam, aut vitellinam appellantes. Flaua quidem bilis proxima pallida est, & eiusdem ferè generis. Dicunt autem plerumque non adijcietes /pallidam/ ita absolute hominem vomuisse bilem: sed de flaua raro quispiam absolute protulisse inuenitur, statim. n. ipsi coloris nomen adijciunt, flauam bilem vomuisse quempiam dicentes, aut puram bilem: Aeruginosam vero & atram bilem nullus neque medicus neque plebeius sine adiectione noiauit, quemadmodum neque isatodei, isatidi herbae similem, nec porraceam, nec vitellinam: nam haec bilis nomina à quibusdam medicis reperta sunt, & à coloribus quibus infecta est, deriuata. Sic vero & rubram bilem vocant, quae sanguinis serum est: sed vitellina flaua bile spissescente progignitur, quemadmodum G pallida ex eadem aqueam quandam substantiam accipiente. Virides igitur linguae nunc euidenter pro eo, quod est, pallida, dictae sunt, à pallida scilicet bile coloratae. Etenim grandioribus venis praedita lingua & inani substantia spongiam referens, alijs duris densis quibus particulis paratior est, ut serosos intra se humores admittat, ab illis quibus colores instar lanarum suscipiat. Interiectum est autem his verbis illud /biliosum à pingui/ indicante Hippocrate biliosum succum plurimum ex pingui alimenti parte procreari. Pingue vero intelligendum est non solum vnguinosum, sed etiam dulce, & prorsum quod naturaliter se habentibus suaue est. Soli namque extra naturalem statum constituti amaris, acerbis, acidis quibus cibarijs delectantur: naturaliter autem se habentes, & ab excrementis vacui, pinguibus, & dulcibus, & nulla vehementi qualitate praeditis, cum voluptate vescuntur. Omnia haec igitur nihil aliud, quam pingue in alimento sunt. Quocirca & pingue agrum & vnguinosam regionem multi veteres appellarunt, per ea vocabula eorum fructuum feracem indicantes, qui à nobis recte valentibus sine vlla noxa comeduntur. Ex melle autem omninoque ex dulcibus, cum vehemētius incaluerint, amarae bilis contrahi humorem in quarto de simplicium medicaminum viribus commentario declaratum est. Cum hoc etiam quoniam haec diutius in ventriculo morata fuerint, neque prius distributa neque concocta sint, luteam ex ipsis bilem procreari euidenter percipimus. Quisquis igitur tunc euomuit, huiusmodi bilem euomuit. De pallida quidem lingua abunde haec sint. Rubras autem à sanguine fieri ait. Neque. n. vel cogitari potest ab alio abundante humore vlla in parte rubrum colorem fieri: color enim succorum est dominantium & exuberantium, non deficientium. Similiter & nigras linguas à nigra bile fieri dicit: eadem. n. ratio & in his est: Aridas autem iam admodum siccas, à perurēti febre: quae ignis instar sanguinem inflammās fuligini potius, quam vaporis, similem exhalationem efficit. Idcirco & nigrae saepius huiusmodi linguae efficiunt. Tales vero linguae & ab uterino membro iam ab utero, saepius fiunt: nam & hoc phlegmone correpto calidissimae febres adueniunt. Verum, quemadmodum pallidae linguae à pallida bile, atrae ab atra, rubrae à sanguine, sic à pituita albidae tinguntur. Nepe dictis signis omnino quae significantur, eueniunt: rebus autem non accidunt signa necessario. Inflammato. n. utero haud semper febres astuantes adueniunt, quemadmodum neque redundante sanguine lingua rubescit, quin etiam atra bile in liene aut in aliquibus inferioribus venis contenta linguae color non euariat, sicut neque ob pallidam bilem, neque ob pituitam, sed cum aut in ventriculo huiusmodi aliquid continebitur, aut multo calore fundente atque in spiritum humores vertente in sublime halitus ferentur. In vniuersum igitur dicendum est, quodlibet ex narratis de lingua signis aut febre perurentem adesse, simul quibus singulos succos ab Hippocrate dictos abundare, siue in ventriculo contineri, ostendere.

15 A *Vrina Cibo & Potui Concolor, Atq; talis, vt consuevit, vbi humiditas, colliquatio.*

Vrina ei non nunq̄, quod epotum est, colore similis apparet neq; mutatis, neq; in sanguinem recte versis cibis, cum quibus & ipse potus cōmutatur: non nunq̄ & aliqua corporis particula liquefcente, vt Sabinus scripsit. Hæc igitur vtracq; non ex naturæ proposito administrato corpore eueniunt: naturaliter autem se habente creandis succis vnà commutatus potus & colore infectus vrinarum differētias facit, neq; epoti humoris, neq; membrorū in corpore liquatorū qualitibus, sed creatorum humorū formis respondententes, quæadmodum & supra aliàs ostēsum est. Qñ igitur lotium rei potæ colorem retinuerit, si aquæ aut alicuius albi tenuis q̄; vini portio fuerit, aqueum album que conspicit: si vinū crassum nigrum que fuerit, nigrior vrina et crassior apparebit: quæadmodum & flauior, si vetustum fuluum q̄; vinū sit. Indicat autē colliquatorū membrorum colorē, cum partes aliquæ erui et hōrdei speciem referentes vnà cum ipsa exeunt: à iecore enim huiusmodi corpuscula veniunt, sicut carnosiora à renibus. Ita vero & foliorū similia, à vesica: vnguinosæ, ab adipe: hōrdeacea quidem magnitudine & duritia, sed non albida, colliquatæ carnis notæ sunt: sicut & nigra, lienis magis. Vrinæ quidem iumentorum lotio similes eliquationem nō indicāt, vt

* Al. farina crassiora.
* Al. farina crassiori similia.

B Sabinus censebat: nā in Aphorismorū explanationibus id genus vrinas corū esse explicauimus, in quibus humor, q̄ crudus vocatur, plurimus abūdat, & à calore fusus est: tūc. n. ipsum in spiritū versum flatuosas exhalationes ad caput submittere contingit, vnde & dolores capitis excitantur.

16 *Lingua extensionibus Concolor. Quocirca ex istis Succos cognoscimus.*

Obscura hoc loco est hæc vox /extensionibus/ non nullis extēliones succorū è vētriculo ascendentium dictas esse, non nullis vero concretos in lingua, aliquibus & ipsam madefacientes humores, significari putantibus. Sed istos oēs intelligere præstiterit, vt de succis vtcunq; linguam attingentibus sermo fiat: ipsis enim concolor lingua apparet, & si ex ventriculo sursum repāt, & si per venas eius altrices affluxerint, & si per vapores quosdam sublatos exterius ipsi adhæserint, atque penitiora minime humectantes circumcreti fuerint. Propter hoc igitur ipsum & humores internoscimus, si quidem viridis lingua fuerit, biliosos: si vero nigra, melancholicos: ad istorum autem similitudinem & alios, de quibus dudum dicebamus, cum eam partem explanaremus, in qua dicit /linguæ virides biliosæ/.

17 C *Si Salsæ carnes gustanti, Superuacua materiæ Signum.*

Non modo linguæ color, sed eius et vis gustatoria superuacuos humores ostendit. Sic igitur quibusdam amaro sapore infectam linguam habentibus oīa quāuis dulcissima, iudicātur amara, quemadmodum, exempli causa, regio morbo languentibus: non nullis vero salsa propter saporem, qui falsus dicitur. Huius vero rei perspicuum indicium in ipsis recte valētibus est. Siquis. n. absinthio gustato continuo ab ipso aliquid aliud degustet, amarum id apparebit: & sale comman ducato siquid aliud confestim post ipsum assumptum fuerit, istud quoque gustatu falsum videbitur. Quamobrē sic & in morbo affectibus cū lingua impura & excrementis affluens sit, pro excrementi natura ciborum sapor linguæ impressum saporem referet, si modo quæ degustatur esca omni vehemēti qualitate spoliata fuerit: Sin secus se habeat, mistus quidam in lingua duorum saporum sensus erit, & eius qui in ipsa excellit, & eius qui in cibo assumpto dominatur: quædam. n. admodum salsa sunt, quædā amara, quædā acra: sicut iterum alia acida, alia dulcia. Misti igitur (vt dicebam) siquis hæc gustauerit, fiet saporum istorum perceptio, & eius qui iam linguam infecerat, & eius qui extrinsecus ipsam attingit. Propterea igitur Hippocrates vnum quoddā ex his memorix causa sibi ipsi literis mandauit, quemadmodum hisce in commentarijs facere consuevit.

18 D *Si Mammarum Papillæ & rubrum, Viride sit, Aegrotat Conceptaculum.*

Vterum appellare cōceptaculum Hippocratis phrasim non sapit: tamen quod dicitur, perspicuum est. Nam si aliquod ex dictis signis mammis accadat, languere vterū significat: sapius enim aliàs vterum mammas que societate coniungi didicistis.

19 *Hominibus Sordes in Auribus, Dulcis quidem Mortifera, Amara autem non.*

Fortassis quispiam ægrotans ipse auris sordem degustare sustinuerit, medico autem id præcipere turpe ac detestabile fuerit. Clarum est autem, non alio tempore aurium sordem fieri dulcem posse, q̄; quo cerebrum ægrotat, naturaliter enim amara videtur: Atq; ideo ipsam dulcem liquefcente cerebro fieri dicunt.

20 *Solum Vertere in Longis Morbis conuenit.*

Siue nauigans, siue terrestre iter faciens quispiam, in alteram regionem migrauerit, vel motus in itinere aut nauigatione, vel aeris mutatio proderit: & maxime cum in aerem contrariæ temperaturæ discesserit. Contrariam autē dico, non solum aeris propriæ ægrotanti regionis tēperamēto,

sed etiam ipsius morbi: nam, si humidus morbus sit, in sicciorem aerem migrandum erit: si siccus, E in humidiores. Eadem quoque ratione si calidus morbus sit, in frigidiores: si frigidus, in calidiores. Similiter, si calidus sit morbus & siccus, ad humidiores frigidioresque aerem abeundum est: sic & in reliquis coniugationibus. Adhuc vero magis iste terram mutans iuuabitur, si pro modo, quo morbus à naturali statu discessit, ad contrarium aerem mutatio fiat. Morbus enim ad paulo frigidiores à naturali temperie recedens, aerem paulo mediocri temperie calidiores postulat: morbus vero longius recedens, & multo in contrarium excessu eget. De regionibus quoque eundem sermonem tibi dictum putato, exquisite nanque inter se contraria sunt à commoderato atque medio ad vtrumque latus æqualiter recedentia.

21 *Imbecilliora Cibaria Breuem Vitam habent.*

Imbecillus cibus haud alius intelligi potest, quæ qui parum alimenti corpori exhibet: talia vero sunt & olera, & plurimi arborum fructus. Isti gigitur, inquit, breuem vitam habent, id est, ipsis vscentes brevis vitæ reddere apti sunt, quoniam cibaria ipsa celeriter è corpore euacuantur. Sed affectatum quoddam est, ciborum in corpore moram vitam ipsorum intelligere.

22 *Cum adsunt Cedmata, Venæ in Auribus posteriores Scindendæ sunt.*

Cedmata vocat fluxiones in crura decumbentes, & ex ipsis eas maxime, quæ primum articulum, ubi coxendix est, occupant. Non tamen de secunda vena præceptum verum esse mihi persuasum, quemadmodum est nulli eorum, qui id laudant, exacte persuasum est: id enim opere ipso significant, cum nunquam in ægrotantibus ad hoc remedium confugiant. In his quidem verbis locutio impropria & vitiosa est, ipso scribente /venas in auribus/: neque enim venas in auribus, sed circum aures dicere oportebat: siquidem venæ quædam post aures grandiores sunt, in ipsis vero auribus per exigua, vixque aspectabiles, & plerumque neque perspicua.

23 *Venus à Pituita Morbus Remedio est.*

Non cunctis ex pituita laborantibus, sed quibus vires firmæ sunt, veneris usus prodest. Imbecilli namque ab ipsa in extremam debilitatem redacti magnopere ledentur: at qui viribus excellunt, non dissoluentur, sed contra iuuabuntur veneris usu pituitæ copiam rescicant. Didicistis enim concubitum, quemadmodum & vigiliam, exiccare, quoniam scilicet humores abunde digerant. Quin etiam coitus robustorum corpus calefacit: infirmorum autem continuo quidem calefacit, sed postea vehementer refrigerat.

24 *Eos, qui Calido Ventriculo sunt, Validi Potus & Cibi perturbant.*

Non, quemadmodum supra validum victum ciborum multum nutrientium esse dicebamus, ita & hoc loco accipere debemus validos potus & cibos, hoc est, multum alimentum corpori exhibentes, sed eos, qui acrem vim habent, cuiusmodi sunt cepæ, & allium, & silphij succus, & vinum vetustissimum, idque genus alia naturaliter intemperiem augentia, huic autem contraria utilissima. Naturas namque omni labe carentes iuuari à similibus: intemperatas autem, quemadmodum & morbos, ab istis, quæ eorum temperamentis aduersantur, iuuari sæpius alibi didicistis. Verum aliqui voluminis huius interpretes sequentis partis initium huiusce propositæ finem esse voluerunt, hoc pacto scribentes /istis, qui calido ventriculo sunt, validi potus & cibi perturbationem faciunt atræ bilis/. Quod autem eorum potissimum, quæ in ventriculo sunt, ipsum calidum habentibus talia perturbationem faciant, clarum est: non tamen in omnibus similiter ea perturbant, quæ in toto corpore sunt, sed quibus vniuersi corporis temperamentum aut calidum est, aut aridum, aut vtraque qualitate immodica præditum: quapropter in his non atram bilis solam, sed et flauam, huiusmodi cibaria perturbant. At qui forsitan atræ bilis conturbata maius affert detrimentum: propterea & de ipsa per excellentiam sermonem intelligi voluerunt. Sed plurimi hoc sermone ipso per se circumscripso, initium sequentis hoc fecerunt.

25 *Atræ bilis Simile Hæmorrhoides effundunt.*

Morbum sanè melancholiam vocatum per hæmorrhoides leuari euidenter constat: multosque clausis illis insanuisse animaduertimus: quosdam vero non solum semel aut bis, sed etiam ter & quater, simul atque hæmorrhoidis suppressa sit, in melancholiam incidisse: non nullos vero & singulis annis hoc vitio tentari solitos, nisi aut per venas hæc præsidium prius senserint, aut atræ bile medicamento purgata malum anteuererint. Nempe istorum hominum plurimis atræ sanguis per hæmorrhoida profunditur, attamen non omnibus. At vocata hæmorrhoidis id est per sedis venas sanguinis profluuium, non vna de causa efficitur, modò ipsa natura nigri fellis succum repurgante, modò multitudinem euacuante: quemadmodum & sanguinem per nares effundentibus accidit, non nunquam vena sanguinis impetu in ipsam irruentis patefacta, non id provide faciēte natura: eo fit, ut effusus sanguis interdum niger non sit. Quin etiam natura atræ sanguinis euacuandi causa venam aperiente non nunquam accidit euacuato malo bonum subsequi, nisi prius conceptaculum

Aculum occludatur, sed diutius patefactum maneat. In propositis igitur verbis non hoc ipsum dicere censendum est, quod omnis hæmorrhoids atram bilem euacuet: atque ideo, cum fit, melancholicis proffit, repressa vero noceat: quod quæ ipsa, si claudatur, aperienda sit.

26 *Increfcentes Morbos Mistio.*

Utrum ipsos iuuat mistio, aut lædat, omissum est. Omnibus quæ interpretibus, vno Hercule Erythro excepto, nescio quo modo ipsos iuuari pro certo habentibus, & mistionem pro concubitu cum muliere intelligentibus, omnibus quæ inter se de significato huius vocis /increfcentes/ dissidentibus, quod mihi (vt in obscuris dictis fit) verisimillimum videtur, id solum afferam. Morbos increfcentes eos intelligo, qui procedente tempore augentur, semper quæ nisi prius soluantur, labuntur in peius, vt podagras, articularum dolores, renum vitia, comitiales, melancholias: quæ omnes coitu exacerbantur. Sabinus autem increfcentes morbos eos esse vult, qui pueros corripiunt, vna quæ cum ipsis vsque ad ætatem veneri aptam increfcent, vt ipse nominatim recensuit, comitiales morbum, & renum affectum, & quartanas febres, & dolorem capitis. Verum non omnes vitia hæc infestare videntur, præter sacrum morbum, quem & propter id ipsum à veteribus puerilem affectum nominari contigit. Creatur etiam pueris in vesica lapillus, sed haud ita multos vt facer morbus inuadat: quem quidem in puerilis ætatis mutatione plerumque, nisi magnopere in vicium delinquant, remoueri contingit: at vesicæ calculus non ætatis lapsu, sed manu opera duraxat, curari potest. Porro nos & absque istis verbis cognoscetes comitiales & omnes alios pituitosos morbos ob mutationem ex puerili ætate in adolescentiam, omisso est venereorum vsu, mirifice iuuari: ad hæc & illud scientes neque renum vitia, neque quartanam febrē, neque articularum dolores, coitu sedari: à propositis verbis perplexis & tenebricosis nihil addiscimus, quæadmodum neque ab vllis id genus alijs. Concubitus. n. interdum refrigeratio prodest, solis illis subueniens, in quibus ob naturalem interperitē fuliginosi halitus fumidi quæ redundant: qui si retenti fuerint, illis grauiter nocent: iidem & à veneris vsu in tempore modice quæ adhibito vtilitatem capiunt.

27 *Refrigeratio, Quæ in Ventre sunt, Durat.*

In hac quoque parte aliquid est omnibus artē exercentibus vtile, siue empirici sint, siue Dogmatici: aliquid vero solis cuiusque effectus causas scire velle sibi opponentibus conducit. Dicam vero de eo prius quod omnibus vtile est. In hisce igitur verbis /refrigeratio, quæ in ventre sunt, durat/ omnes, quos ego sciam communiter de deiectionibus ab ipso sermonem fieri intellexerunt, qui idem velint atque ille
Cin aphorismis, || Sin autem cœlum sit aquilonium, tusses, fauces, ventres duri. vtrum vero extrimarum corporis partium refrigerationem solum dicat, quæ & in aquilonijs constitutionibus fit, an & interarum, inter quæ & ventris locus est, interpretes considerare omiserunt: cum tamen inter eas discrimen haud exiguum versetur. Nos etenim quæ hominibus eueniunt obseruantes, exteriorum refrigerationem semper ventrem durare cognoscimus: interiorum autem contra humectare, quæ cœliacos etiam qui vocantur affectus i. ventris profluuia, interdum concitat: quo tempore ipsa quidem interiorum membrorum corpora duriora fieri contingit, liquida autem cibus neque recte concoctis neque distributis deijci. Hæc planè medicis omnibus cognitu necessaria sunt, ipsorum autem causæ solis præstantissimas. Neque enim quod hanc partem interpretantes dicunt, verum est, frigidum scilicet, quæ attingat corpora, cogens atque congelans ita duriora efficere. Hoc enim de refrigeratis partibus, quæ interioribus abstrusæ non sunt, recte dici potest: partes autem ventris adeo rigere nequeunt, vt cibi potus quæ congelati obdurentur, sicut alia extra corpus nostrum hyeme frigore concreta durefcunt: prius enim, quàm ita frigeret, homo interiret. Verum eo tempore duraxat, quo ab aere extrema corporis ijs, quæ in ventre sunt, incolumibus, refrigerantur, deiectiones obduratæ cernuntur, calidiore scilicet ventre reddito, vt ipse dicebat, Ventres hyeme & vere calidissimi sunt natura. atqui semper dicentes explanatores inuenies calidum à frigido circumfessum in penetralia corporis refugere, cum exteriora frigefacta sunt. Sic igitur & in præsentia dico, ventre calidiore effecto, deiectionibus quæ suppressis, ob causam paulo posterius dicendam, simul optime concoqui cibum, & omnem ex ipso succum dispertiri: ex quo deiectiones exiccari consequens est: ex hoc vero & ipsas durefcere accidit. Duæ nanque causæ cum sint corpora, quibus appropinquant, obdurantes, quarum vna refrigerans est, altera exiccans, causa quidem refrigerans ad ea quæ in ventre continentur, viuus nobis peruenire non potest: altera autem oblongam moram interioribus, cum neque concoctio neque distributio læsa fuerit, omnino continget. Adhuc autem illud, quod hucusque distulimus, explicandum superest, qua de causa cum cœlum nos ambiens frigidius fuerit, quæ in ventre sunt, diutius ibi morantur. Quod autem euenit, tale est. Naturale sanè opus est ciborum per intestina delatio, & in commentarijs de facultatibus naturalibus, intestinorum circum illos constrictione eam fieri monstratum. Imis autem partibus musculi sedem claudentes impositi sunt, qui per frigus coguntur, constringuntur quæ contra affecti, atque cum quis eos calida aqua perfundit: tunc enim remollescunt, excrementa quæ impulsu & constrictione intestinorum in sedem detrusa, & maxime calido prouocante suscipiunt: hoc enim & inter omnes constat, excretiones à calido prouocari. Partibus autem, quæ in sede sunt, frigescentibus, atque ideo contractis & in angustum

3^a. Apho. 10
Extord. 10. c

redactis, contrarium symptoma sequitur, constrictoriam scilicet intestinorum actionem ab inferioribus partibus incipientem sursum versus contenta propellere: Quemadmodum euidenter plerumque conspicitur, quando aut bilem & mordacia excrementa ad sedem effusa sponte retinemus, aut inuiti: non nunquam aliquo negotio illo tempore occupati, aut à latrina procul absentes: sursum. n. velociter recurrunt, vt neque vi facta postea prompte obediant atque descendant. Causa planè, ob quam cibi portiones quæ aere nos ambiente frige factio diutius in ventre morentur, iam patefacta est: & hanc liccitatē consequi monstrauimus, quemadmodum & liccitati duritia euidenter accidit. Quòd si ventris particularum corpora contingat frigescere, ex eo & concoctionē violari, & per eā deiectiones eliquari magis quam siccescere, necessum erit. Hactenus vero toto de priorē lectione confecto sermone, ad alias inferius scriptas transeamus.

28 *Mislio, Quæ in ventre sunt, Durat.*

Omne corpus venere exiccarī constat: sed non semper alui excrementa propterea sicciora fieri cernuntur. Verum, quoniam ab ipsis valde oppressa fuerit, & quoniam vires labefactatæ, & membra à quibus alimentū conficitur, & in ventre contenta distribuuntur, refrigerata fuerint, tum coitus, quæ in ventre sunt, frige facit & duriora reddit: volunt. n. ex coitu in ventre contenta frigescere, & ex frigore durari: atque duritiā non frigoris, sed siccitatē ratione, euenire monstrauimus. Cæterū, quòd in superioribus dicere dimisimus, forsitan hoc loco narrare præstiterit. Nam cum extimorum refrigerationem deiectiones durare ostenderimus, forte quispiam solam hanc durandī, quæ in ventre sunt, causam esse arbitraretur. Non est autem sola hæc, sed & ipsius constrictoriæ intestinorum facultatis imbecillitas, & contentricis robur, & eius per quam ex ventre in iecur fit distributio, præterea & obtusus intestinorum sensus, & alimenti qualitas morfu carens. Si quis vero astringentes cibos & potus à nobis silentio præteritos esse opinabitur, falsò opinabitur: nam inter ea, quæ contentricem potestatem corroborant, reponuntur.

29 *Veratrum epotum si Celerius Purgare Vis, Lauare, aut Cibum sumere oportet.*

Generalis quidem & cuiusque purgationis communis ratio per hunc aphorismum tradit: Corpora ubi quis vult purgare, prius conuenit fluxa facere. hoc loco autem exemplo vnius violentissime purgantis medicaminis, vnius ad facilem fluxum præparationis meminit, lauacri scilicet humores quidem fundētis, ac si qua in parte contentū duratū que corpus fuerit, relaxantis. Itaque veratro videntes lauare conducit: neque multo ante, neque multo post, quam ipsum acceperint, sed maxime quidem ante assumptionē, non nunquam vero & illico postea fieri potest. Quòd si purgatione aut iam incipiente, aut mox inceptura, hominem laues, humorum à purgante medicina tractorum ad interiora inclinationem retrahes ac retardabis. Quemadmodum igitur quibus sanguis crassus est, istis prius lotis nos venam rescindere, sic & in his, qui purgandi sunt, balneo prius uti præcepit, quòd celerius simul, ac minus moleste, purgatio fiat. Ipse vero nunc solum, vt celerius fiat, memorauit. Satius autem fuerit non eo duntaxat, quo medicinam assumit, die lauare hominem, sed etiam superioribus, quibus ad purgationem sese præparabat. Ipse namque Hippocrates & id in aphorismis præcepit, cum scripsit, Ad veratra istis, qui non facile purgantur, prius humectare corpus oportet alimento & quiete. Quòd si quiete & alimento & oīno corpus humectare imperat, constat etiā lauacionibus nos pluribus uti in aquis potabilibus ipsum velle, siquidē & hæc humectat. Nunc vero & huic parti addidit /cibum sumere/ aut eo scilicet tempore, quo & veratrum homo deuorauit, aut est in superiore victus ratione: cuius & aliud quoddam propositum esse dicebamus, attenuare videlicet succos, & itinera humoribus in ventrem descendētibz expedire: in illis. n. verbis /fluxa facere/ quod in aphorismis præcepit, hæc continent.

4^a. Aphor. 13.
Extr. ord. 28. f

30 *Sanguis in Somno ad Interna magis Refugit.*

Superiore quoque aphorismo hanc scripsit sententiam: Vigilanti exteriora magis calent, interiora magis frigent: dormienti res contra se habet. Et nunc igitur eius loci explanationem propositorum verborum communē esse putato. Nam quæ de calorē motu, loci que in vigilantibus ac dormientibus transmutatione, audiuiſti, ea & de sanguine te audiuisse existimato: naturalis. n. calor in hoc, & in istis, quæ ex hoc nutriuntur, maxima ex parte consistit.

31 *Rigor à Superiore Ventre, Ignis autem ab Inferiore magis.*

Ventris pars superior rigorem magis, inferior vero febrē, gignit aut sentit aut inchoat: quod & maxime verisimile est: & propter id ipsum hanc vocem /magis/ additā puto, tanquam sese vicissim solge dicte partes continent. Verū etiam si istud concesserimus, altera quadam exoritur dubitatio nobis, ignorātibz, vtrum dictis partibus inflāmatē istud accidere dicat, an quoniam in ipsas ex corpore succi aliqui mordaces confluerint, an quoniam alimentum corruptū fuerit. At qui rectius illud mihi existimandum esse videtur, de noxa ex humoribus contracta, & de illa sequente ciborum corruptione, ab Hippocrate sermonem fieri. Nam cum frigidus aut mordax succus in ore ventriculi insederit, ex corruptis cibis, aut praua qualitate, vel etiam confluxu ex corpore contractus, initium rigoris inde

A inde efficitur. In commentario nāq; de rigore mōstrauimus ob frigidam aut mordacem causam, quæ per sensoria corpora moueatur, & cum impetu feratur, rigorem excitari. Quemadmodū vero id accidere conspicitur, ita & non nunquam febrem ex corruptis cibus accendi deprehendimus, quando scilicet corruptus cibus in inferiorem ventrem depulsus fuerit: tunc autem rigor nō preuenit, sicuti quando ventriculi ostium mordebatur.

32 *Attractio, Pulmo, Aridus æstus: Euacuatum siccat Somnus multus.*

Quod euacuatum somnus multus exiccet, & experimento quidem, quo omnes rōnes dijudicantur, percipies: & ante experimentum ad huic, dictio assentiendū ex ijs, quæ antea didicisti, adduceres. Porro si in somnis sanguis, & cum eo naturale calidū interius abditur, in vigilia vero ad extrema profundū, quæ in ventriculo & iecore sunt, per quietem concoquentur, in vigilia vero totum corpus aletur. Itaq; si in exhaustis calor interius vergat, nihil habens, quod conficiat, languescit & interit: primus enim omnium, vt ignis lignorum materia, ita ipse alimento nutritur. Cautem addita est ea vox /multus/ paucus enim prægressum laborem tollit, quando per ventrē homo euacuatus est: deinde si in iecore & primis venis adint crudorum humorum reliquiæ, eas oēs concoquit. Hæc quidem huiusce orationis secunda pars nullum insignem in verbis errorem habet: Sed prior hoc pacto scripta /attractio, pulmo, aridus æstus/ multum à Gregorum dicendū cōsuetudine distat: sic enim ipsam enunciare oportuit /attractio fit, quoniam aridus æstus in pulmonis temperatura est/ attractionem nobis interpretantibus inspirationem. At Quintus, nec quia siccus calidus q; esset pulmo, ob id celerem frequentem q; spirationem fieri, sed contra propter talem spirationem siccare & incallescere pulmonem dixit. Attractionem nanq; haud simpliciter spirationem quanq;, sed celerem tantum & frequentem, significare voluit: à crebra verò spiratione pulmonem siccescere, & in libro de Acutorum viciū ab ipso comprehensum est.

33 *Frigidissimi Cibi Lentem, Milium, Cucurbita.*

Milium & cucurbita frigidū cibi euidenter sunt, & si non frigidissimi: lentem verò haud sanè frigidum cibum esse cōcellerim. Nam quemadmodum cucurbita, & cum ipsis atriplex, bliton, lactuca, & chondrila, & ex frumentaceis hordeū atq; miliū, certissime refrigerare noscunt: contrario pacto lens se habet, nullā. n. refrigerationē præ se fert aut statim ingesta in superiori vtre adhuc contenta, aut posterius in tenuia intestina vel in crassiora delapsa. At forsan, qm̄ in libris de simplicibus medicamentis refrigeratorium quiddam in adstringente succo inesse mōstrauimus, lentem quispiam refrigerare putauerit. Sed iste in iisdem commentarijs dictum fuisse non meminit, quæq; id genus medicamenta simplicia videri atq; dici, si ad ea, quæ per nos per compositionē fiunt, comparent, non tamen exacte simplicia esse. In primo nanq; de alimentorum potestatibus libro lentem ex contrarijs constare naturis asseruimus, altera quidem aluum coercente, altera vero citante. Ex his igitur quæ supprimit, frigida terrea q; est: quæ citat calida. Quocirca siccū quidem edulū lens est, frigidū verò non, sicut neq; calidum, sed ex vtroq; mistum ac mediū, aut parū admodum à medio ad calidius recedens. Qm̄ igitur neq; absolute frigidam lentem quis concedere potest, qui ipsam excellenter frigidissimam cōcellerit? Quin etiam inflammatis vlcerebus instar cataplasmatum superdata lens humores in affectam partem defluentes coercere atq; repellere videtur, per vim adstringentioriam id scilicet faciens: quin & vi quadā concoctrice & suppuratoria prædita certe est, quod frigidis nequaquam inesse reperitur. Sive igitur ipse Hippocrates ita scripsit, siue quis alius hæc verba interposuit, haud recte de lentium viribus opinatus est.

34 *Vlcera exoriantur, si Non purgatus Laboret.*

D In laboribus, hoc est in exercitationibus, calorem auctum ex profundo ad cutim succos euocare, atq; discutere, alibi didicimus. Quando igitur prius in corpore hi vitiosi contracti sunt acrimonia cutim erodit, atq; vlcera efficit: Quemadmodum, cum crassi glutinosi q; humores sunt, iecur renes que obstruunt, in cute autem affectus cum tumore excitant.

35 *Mulier, Capra, Elaterium aut Cucumerem sylvaticum edentes, Pueris purgatio.*

Non elaterio dumtaxat, quod cucumeris sylvatici succus est, quemadmodū neq; ipso cucumere solum vescentes, lac puerorum lactentium purgatorium gignunt, verum etiā si quod aliud medicamentum subductorium quod vocant, assumpserint. Siue autē à muliere elaterio, a capra ipso cucumere, siue vtroque ab vtraque comeso, infantes earum lacte purgari dicat, nihil interest: quemadmodum neque li, comeso, aut deuorato, quis scripserit. Conducit autē hæc oratio & ad medicorum vsum, & ad naturale decretum. Infantulos. n. purgare volentes, aut matri infantulum lactantē, aut capræ, huiusmodi aliquid esui dantes sic eos purgabimus. Et ad naturalis decreti, de quo altercatio est, dijudicationem id vtile est. Etenim quidam nullam vim ex ijs, quæ ab initio in alimentis erant, post concoctionem, & in sanguinem conuersionem, remanere contendunt: Aliqui è contrario validas vires duntaxat remanere volunt adeo, vt etiam sudores ipsas redoleant: huic

verò sententiæ, quæ modo dicta fuere, suffragantur, in istis. n. comeforū qualitas seruata reperitur. E Quin & apud nos verno tempore, quando capræ scammonix germina depasta fuerunt, purgatorium ipsa lac generant: q̄ si tithymallo vescantur, idem accidit. Nec non & in Doride, & Bœotia, & Thesalia, omnibus q̄q̄ finitimis locis multi ex coturnicum esu musculorum distentionibus correpti sunt, quoniam veratrū scilicet illa comedunt. Istud idem & Athenis quibusdam accidisse nouimus, qui coturnicibus largiter nimis sese impleuerant.

36 *Calidiori quod comesū est, Intus refrigeratio, Exterius labor, Sole, igne, veste, æstiuo tempore: Cōtrario aut Cōtraria.*

3^a Aphor. 18.
Ext. ord. 23. g

Valde calido natura refrigerationem & aquæ potum conducere dicebat, & præterea quiescere, hoc est, à vehementioribus exercitatiōibus abstinere. Quo pacto igitur hoc loco (vt nō nulli interpretantur) exercitari iubet: quo pacto in Sole & ad ignē caleferi? Nā balneis id genus tēperaturas frigereri monstratum est, fumidis fuliginosis q̄q̄ vaporibus, qui ferè in huiusmodi temperaturis abundant, discutiendis, & solidis mēbris humiditate refrigerante irrigandis: ignis autē & Sol calefacit, similiter & vestis, & t̄ps æstiuū. Et ipse igitur in aphorismis ita loquitur. || Tempore quidē veris, & extrema æstate pueri, & his ætate, pximi optime degunt, & rectissime valent: æstate vero, & autūno quadantenus senes: reliqua eius parte, & hyeme, qui medias etates agunt. Itaq̄ si calida ætas hyeme, frigida vero æstate, rectius habēt, valde calidos natura à Sole, & igne, & æstiuo tpe non modo nō iuuari, sed et lēdi, ipsum putare credendū est. Vox ergo illa initio sermonis posita /calidiori/ aliquod ipsi addēdū subintelligi postulat aut tēperaturę, aut naturę, aut corpori, aut homini. Sed ex eo, quod in fine opposuit, percipitur corpori & homini magis, q̄ tēperaturę, aut naturę, subintelligendū: oīno. n. dixisset /contrarię aut cōtraria/ fœminei generis articulū fœmininis noibus, non masculi masculis, antepōnēs. Tota igitur narratio talis fuerit: Calidiori corpori per cibos ac potiones interius refrigeratio cōueniens est, noxia verò caliditas exterior à Sole & igne, & tpe æstiuo, & vestimētis: quibus oibus arida caliditas significatur, humidā nanq̄ & medicrē, qualis balneorū est, potestate refrigerare declarauimus. Liquet autem nos in istis sermonibus consuetā hęc balnea intelligere, vbi non apponimus aquarū sponte nascentiū, aut marinarū, aut sulfurearū, aut aluminosarū, q̄n quid em illa siccant calefaciunt q̄q̄, & non refrigerant. Cōtrarię aut naturę corpori cōtraria /rursus hic subintelligere oportet iuuantibus iuuatiā, & nocentibus nocētiā, ea quidē vt eligant, hęc vero vt fugiant. Etenim si calidiores naturas cibis ac portionibus refrigerare iussit, frigidiores certe contrarijs calefacere præcipiet. Itē si calidiores naturas à Sole, igne, & æstate, male hēri dicebat, frigidiores vtq̄ ab his iuatū, à cōtrarijs lesū iri, significat. G

37 *Cibaria Aliqua quidem Celeriter vincuntur, Aliqua verò Tarde.*

Solus ex ijs, quos noui, Capito pro hac voce /tarde/ scripsit /contrarie/ orationem hoc pacto instituēs /cibaria aliqua quidem celeriter vincuntur, aliqua vero cōtrarie/. Porro snia in vtraque lectione eadem est: quæ enim eduntur, differre ea ratione inter se inquit, q̄ aliqua cito à corpore superantur, aliqua tarde. Intelligendum est autem superari, hoc est immutari, & concoqui, & apponi, & corpori simile effici. Singulorum igitur ciborum alij quidem cito concoquuntur, & in sanguinem mutantur, & nutriunt, alij verò tardius: quæ in tribus commentarijs habentur, vbi de alimentorum viribus omnia diligenter persecutus sum.

GALENI EXPLANATIONVM IN SEXTVM
HIPPOCRATIS DE MORBIS
POPVLARIBVS LIBRVM

TOMVS SEXTVS

Arnes, Attractrices ex uentre, & extrinsecus. Significat sensus, quoniam expirabile, & inspirabile.

Trahere ad se ipsas inquit carnes ex vētre, & extrinsecus: ex vētre qdē, i. ex vētriculo ciborū portionū q̄q̄, vnde nutriunt, succū: extrinsecus verò, non itē similiter. Incertū est aut, alimētū /ne dicat, an aerē. Possunt. n. carnes, quæ admodum ex vētriculo alimētū hauriunt, sic & ab extimis partibus in pfundū reuocare: pōt & aer per arterias ad cutim pertinētes ad carnes ferri ab ipsis attractus, quod et oī verborū contextui magis quadrat. Verū de attractione decretum cōtrouersum est. Nō nulli. n. philosophi ac medici funditus ipsam sustulerūt: nō nulli eē qdē affirmāt, sed in carnibus esse negāt. Oium aut istorū rōnes in cōmētarijs explanatorijs reddi nō posse diximus: multoties. n. eadē sæpius repetere cogeremur, cōmētaria q̄q̄ i lōgitudinē ac multitudinē penē innumerabilē excrescerent. Quin neq̄ vniuersum vitæ tempus ad Hippocratis libros interpretandos satis esset, si cuiusq̄ dogmatis semper in qualibet particula ostēnsiones afferri deberent.

cturis

Acturis preterea molesta res esset: & commentaria comparaturis, longo tempore magnis q̄ sumptibus conscriberent. Satius itaq; fore existimaui, si in hisce commentarijs cuiusq; partis sententiam enuclearem, quod explanatoris proprium munus est: interdum vero & dictis ab ipso causas ahibi demonstratis placitis congruentes adijcerem, ipsa autem placita hoc loco non astruerē, sed quibus in libris olim à me scriptis asserta fuerint, tñ in memoriam reuocarem, quemadmodum & nunc faciam. Iis. n. uæ nutriunt, ad se proprium succum attrahentibus ad ipsa moueri alimentum in cōmentarijs de viribus naturalibus disputatum est. Expirabile vero atq; inspirabile omne corpus esse, in commentario de vsu spirandi, & in libello de vsu pulsuum egimus: in priore quidem vtilitatem spirationis esse declarauimus, vt cordis calor moderatus seruetur: in secundo verò, in toto corpore caloris mediocritatem arteriarum opera custodiri. Hæc itaq; sola abũde sint ad prioris verborum Hippocratis particulæ explanationē. Ad secundam iam deueniamus, in qua illud /significat sensus/ neq; fm Hippocratis morem, neq; omnino fm græcam locutionem, dictum est. Vnde aliqui castigantes in datiuo casu protulerunt, /sensu/ scribentes: vt quod ab eo dicitur, tale sit: Perspicuū sensui est totū animalis corpus expirabile esse, atq; inspirabile. Atq; his deinde subiicitur illud /carnes, attractrices ex ventre, & extrinsecus/ sensu teste confirmatum: quod idem est, ac si diceret, ab his, quæ euidenter sensibus nostris apparent. Nōnullos profecto vulgares audiui, quod ipsis ex portabilium aquarum balneis acciderat, admirantes. Prius enim per flagrantem Solem confecto itinere domum reuersi squallidum corpus, os q̄ aridissimum, se habere dicebant, nec non & ardentissima siti cruciari: à lauatione autem sitim extinctam esse, os humectatum, pariter q̄ totū corpus molle atq; humidum effectum priorem deposuisse squallorem fatebātur. Alij vero & in solijs corpus suum aquam attrahere indubitanter se percepisse affirmarūt. Hæc sanè, quæ vel imperitis patent, decreti testimonia ab ipso sensu accepta sunt: aliqua vero ex subtilioribus rationibus à medicis inuenta sunt, quarum vna & illa est, quam ipse posterius afferet, quam q̄ in sequentibus verbis cognoscetis. Nam ad proposita intelligenda & hæc satis sunt, nobis ex recte dictis & prae ab explanatoribus scripta deprehendere valentibus.

2 *Calidior Venula sanguinis multitudine Exustum procreat, Illicoq; secernit.*

Per venulam calidiorem, arteriam intelligito, omnibus Hippocraticorum librorum interpretibus venoas nn ab hoc solo, sed etiā à multis alijs veteribus, & arterias appellari consentibus. Hæc igitur, inquit, venula sanguinis multitudine incallescens exustum procreat, & secernit, exustum dicens, quod ex calore gignitur, quod succi vehementius calefacti tanquam fuligo quedam est: id vero, utpote natura calidum, & consistentia tenue facile secernitur. Hanc ego probabiliorē explanationem esse duco, si quidē oporteat verum simul & Hippocratis decretis cōsentaneum habere propositum. At placitum nunc à nobis memoratum verū esse in commentarijs de vsu spirandi, & de vsu pulsuum, traditum est. Nam inspiratione, qua per os & per omnem cutem aialia vtunt, duplicem capi vtilitatem ostendimus, roborari quidem semper refrigeratum insitū calidum, vt ne dissipatum intereat, & maxime cum ex qualibet cā aductum est: excitari autē & valētius reddi, siq̄n frigida materiæ multitudine grauet, quemadmodum & ignis ventilatione accenditur: quin etiam et hunc duplicem motum ipsi propriam naturalem q̄ exercitationem esse eius vires instaurantem, hæc enim, est exercitationum natura et vtilitas. Postquam igitur ante dixit Hippocrates /carnes attractrices ex ventre, & extrinsecus/: deinde huic adijciens, expirabile & inspirabile esse corpus, inspirationis quidem ipsius ortum & vtilitatem per illud indicauit /carnes attractrices/, de expiratione vero nihil dixit: iure in propositis verbis ipsius meminit, de arterijs verba faciens, quæ & cordi communia sunt, licet obscuriora de illo videantur. Communem autem hunc sermonem esse, inde patet. Ab insito calido fuliginosum excrementum in sanguine creari diximus, ac potissimum quod est calidior. Illud igitur excerni opus est: & id quoq; natura molita est, quæ à corde expellēda sunt, efflatione propellens: quæ vero ab vniuerso corpore, per arteriarum compressionem excludens. Fuliginosa igitur partim ex istis, & ex venis (ostensum est enim inter ipsas cōia ostiola interesse) per cutem q̄; primū arteriis cōpressis extruduntur: partim ex corde pulmo prior suscipit, qui ipsi, cum quidem dilatatur, attrahenti, cum verò comprimitur, expellenti, tanquam quoddam spiritus promptuarium preparatus est. Nēpe hæc est nostra de propolitis verbis sententia: & sequētia verba his ipsis ac superioribus connexa esse paulo post ostendam. Quicūq; autem hoc loco ipsum de ardētis febris ortu loqui crediderunt, primum quidem sermonem de ea parte /carnes attractoria/ imperfecte dictum reliquerunt: non modo enim sibi conueniens attrahunt, sed etiam alienū abijciunt. Attrahendi quidem vtilitas euidentior: abijciendi vero & excernendi ignotior est, & aliquā rationem ad fidem orationi faciendam postulat. Descendamus igitur iam ad sequentem partem, quæ & ipsa (vt dudum dicebam) ad meliorem explanationem internoscendam aliquid facit.

3 *Et Quibus quidem Pingue, Bilis Flaua: Quibus vero Sanguis, Atra.*

In proxime explanata parte duarum opinionum meminisse oportet. Nos enim diximus Hippocratem distillationis vtilitatem demonstrare: per distillationem autē intelligi spiritus per totum corpus

pus ex arterijs emanationē, sicut ore faciā, expirationē vocamus. Non nulli vero de ardentis febris ortu sermonē esse putarūt: quibus non admodū fauere illud dicebā / creat exustū, & illico excernit: neq; n. statim in ista ea excerni, q̄ ipsi vomitu aut per sedē euacuari dicunt, neq; esse necesse aliquod ardentis febris symptoma in sermone de eius ortu recenseri. At explanationem nostram meliorē esse defendimus, primū quidem, q̄ his criminationibus caret: secūdo loco, q̄ in hoc sermone oē de spiritus intrō foras q̄ motione decretū traditum esse conspicitur. Quam motionē in quibusdam nostris cōmentariis non solum per oris respirationem, sed etiam per distilationem à toto corpore, fieri explicauimus, non nullis quidem causa spiritus aialis generādī, vt dixit Asclepiades: quibusdam vero, vt Erasistratus, non huius tm̄, sed etiam vitalis: alii præterea spirituum istorum alendorum causa inspirationem fieri dicentibus, expirationis aut vsum referre dubitantibus. Hippocrates (vt in prædicis cōmentariis declarauimus) non modo per os expirationis, sed eius etiam, quæ ex qualibet corporis parte fit, vsum in præsentī sermone perstrinxit. Aliter verò interpretantes accusare equū est, cuius nam auctoris librum interpretent, oblitos: neq; n. in aliorum virorum placitum deflexissent, eorum quæ Hippocrates asseruit, consensum deserentes, ipso quidē clarissime dicente, carnes ex ventre, & extrinsecus attrahere: quod longe ab ea opinione distat, quæ cibi ex ventriculo in corpus digestionem inanis cōsecutione fieri statuit. Primo quidē nō modo vim propriorum attracticē, sed etiam alienorum expultricem inesse in carnibus animaduertere oportuit: hoc n. illis conuenit dicere, qui prædicant à natura salutē animalium consuli, inter quos etiam fuit Erasistratus. Secundo quid nam excretionē egeat, dicere debuerant: neque n. sanguinem, ex quo corpus alitur, dicent. Horum quidem neutrū illi fecerunt: At Hippocrates ex sensui manifestis vtrunq; euidenter constare præfatus, deinceps ad vsum ex omni corpore distillationis explicandum transitum fecit, necessariam fuliginosorum excrementorum ortus causam asserens: etenim in corpore animantium calor huiusmodi recrementa perpetua euacuatione indigentia procreat. Hac igit in parte horum excrementorum generātorum materiā ostendit: nam sicut maior calor ipsa generare aptus est, ita & materiæ quedam istis generādis habiles reperiuntur. Recta igitur ratione bilis atræ meminit: ipsam enim dupliciter contrahi didicistis ex crasso sanguine, & ex bile flaua combusta: q̄ si de ardentis febris ortu sermo ipsi foret, frustra bilis atræ meminisset. Quam ob rem & ex hoc perspicuum est explanationem nostram veram esse, iuxta & Hippocraticis decretis consentaneam, illorum autem dissentientem. At hæc eadem planè verba in alia libri parte conscripsit: nos q̄ ipsi ea superius enodauimus, vbi & illud dicebamus, pingue non solum de vnguinoso et adipali sed etiam de omni dulci, dictum esse putandum: vt eo sermone mel contineatur & līrāum, quod hepsēma hoc est sapam, in nostra Asia Græci nominant.

4 *Mentis, Memoriz, Olfactus, Aliorum etiam sanis Instrumentorum, Exercitatio.*

4 *Labores, Cibi, Potus, Somnus, Res Venereæ, Omnia mediocria.*

Horū duorū Aphor. deest hoc loco Galeni Explanatio Posterioris meminit cl. 8. b. Et 61. g. Et 69 d

4 *Frigidior Frigido in tempore & regione Calidior erit.*

Quod neq; affectu aliquo, neque ob ætatem, frigidior in frigida regione & tempore possit calidior effici, omnes confitentur. Iccirco & Sabini sectatores de natura frigidioribus verum esse sermonem tradunt. Veruntamen neq; de istis absolute prolatus verus est, nisi huiusmodi conditiones additæ sint. Frigidum exterius circumfusum, q̄ denset refrigeret q̄ cutaneas partes, inter euidenter apparentia ponendum est, non tamē corporis penetrabilia similiter afficit. Sed quemadmodum in aphorismis diffinitum est ea in parte, vbi inquit, || Non nunquam in distentione sine vlcere iuueni carnosō estate media frigide multē insperio calorē reuocat. sic & hoc loco à nobis diffiniendū est. Frigida nāq; corpori nostro iniecta aut ita alte subit, vt intima eque atq; extima refrigeret: aut sola cutanea frigore pcellit. Ad profundū igit descendēs partes eas refrigerat, & non leuinoxa totum aial afficit ipsius frigore cōcussis labefactatis q̄ viribus: at q̄ superficiem tm̄ corporis lædit, non solū interiora non refrigerabit, sed et calidiora multo, q̄ ipsorum prior tēperatura esset, efficiet. Ceterum quicunq; de rarā cutim raras q̄ sub ipsa carnes habētibus ipsum locutum esse existimant nunc, quoniam ob distatū calorem istos frigidiores effectos esse dicunt, atque ideo spissescēte cute, retento q̄ quod prius exhalabat calido incallescere, aliquid sanē veri dicunt: sed eos opinari non decebat, qui ita digerantur, & frigidiores dictos esse. Hęc enim (vt didicistis) humidis calidis q̄ corporibus maxime insunt: secundo calidis, licet sine humore talia sint: nullum autem frigidum corpus facile dissoluitur: sed minus quidem humida, magis autem arida hoc sustinent, vtriusq; vero naturaliter calida præstant. Hac itaq; ratione isti mihi falsi esse videntur.

5^a. Aph. 21. Ex. ord. 39. b

5 *In doloribus Proximum Ventrem Purzare oportet, & Sanguinis Ventrem rescindere. Vstio, Sectio, Calefactio, Refrigeratio, Sternutatio. Stirpium Humores, in quibus vim habent, & Cyceon, Maleficorum lac, Allium, Vinum seruesactum, Acetum, Sal.*

Remedia hoc loco enumerat & leuibus & sæuis doloribus succurrentia: sicut in aphorismis oculorum

« A oculorum tñ dolētium remedia scripsit, vbi inquit, ¶ Dolores oculorum meri potio tollit, aut bal-
 neum, aut fomentum, aut venæ solutio, aut cum medicamento purgatio. Hoc loco quædam adie-
 cit remedia, oculorum doloribus non conuenientia. Primum quidem oïum hoc in sermone enu-
 meratū purgatio est, quā in * † victoriæ studiosa, Irriant, neq; stulta * auxilia † Al. conten-
 penitus, quemadmodū scripsit, explicauimus. Primum vero inter deinceps enumerata vstio est, q̄
 pessime affectis locis ob prauorū succorū exuberantiā, vt in per q̄ malignis vlceribus euenit, adhi-
 beā, non nunquam palām candentibus ferramētis, non nunquā vstorijis medicaminibus, ea nobis
 vrentibus. Post vstionē sectio posita est, & ipsa locorum multum iam pus habentium dolorem fi-
 niens, postquā ingentes phlegmonē prægressæ sunt. Deinde calefactio, lauationibus s. atq; fomē-
 tis accersita. Aliās verò fomentorū materias edocti estis, & quibus vitijis dolorem excitantibus ad-
 mouenda sint, vt || peçtoris morbis p̄ ea, quæ ipse in libro de rōne victus acutorum recensuit: ocu-
 lis aut per mollem spongiā, non ferēte loco per sacculos & cataplasmata calefactiones: quin & ex
 oleo conspersio in medijs corporis partibus & in capite, calefactio cū sit, doloribus remedio est. Et
 ex aquæ calidæ fotu extremorū membrorū dolor tollitur. Atq; frequentissimus & plurimus in do-
 lentibus particulis calefactionis vsus apud medicos est, nam & cōtenta relaxat, completa euacuat,
 B refrigerata calefacit. Refrigeratione autem rarius sedandis doloribus vtimur membrorū quidem
 exteriorē superficiem densante, & propterea distillationes impediēte, distenta vero magis inten-
 dente. Solas igit̄ calidas intēperies sine materię multitudine factas refrigeratio discutiet: sicut in ca-
 pitis dolore ob Solis æstum aut febrim ardorem. Caput igit̄ oleo rosaceo frigidō perfundentes
 symptoma curamus, & erysipelata ob excellētem calorem dolorem inferentia * nec nō
 & podagras, in quibus biliosa calida ue fluxio est. Post dicta aut deinceps scriptum est /stirpiū hu-
 mores, in quibus vim habent/: quorū item verborum sententiā talis planē mihi esse videt̄. Dolo-
 rū medicinā tibi non nunquā fuerint & stirpium humores: isti vero permulti sunt, quidam liqui
 di permanentes, alij spissescētes. In primis sanē oleum permultam nobis vtilitatem tollendis
 sedandis q̄ doloribus, si calidum adhibeā, præstat: deinde & alia multa longe plus q̄ ipsum calefa-
 cientia, vt laurinum, cedrinum, ricininum, linapinum, & raphaninum. Hæc quidem liquida. Cō-
 creta vero alia plus, alia minus, & resina, maxime q̄ inter eas, quæ sponte sua distillant, & thapsia,
 & euphorbium, & succi omnes, cyrenæus, particus, medicus, assyrius, sagapenius, ex tithymallis, ex
 panace, qui & proprie opopanax dicit̄. Huius generis sunt & chalbana, & alia multa, quæ omnia
 in commētarijs de simplicium medicinarū viribus didicisti: siue. n. succus sit alicuius, siue liquor,
 C sub humoris appellatione comprehendit̄. Huius itaq; generis sunt et liquida pix, et picēum quod * Al. pissela. .
 vocatur, & in Cilicia capneleon, alia q̄ innumerabilia, aliqua ex herbis, aliqua ex fruticibus, aliqua
 ex arboribus confecta, quorum cōe vocabulum stirps habetur: cuius hoc loco Hippocrates memi-
 nit, dicens /stirpiū humores/. His vero adiecit /in quibus vim habēt/ obscurū breuitate sermo-
 nem faciēns. Igitur haud ab re explanatores diffident alius aliter verba non modo interpretātes,
 sed etiā scribentes. Quam ob rem vt ne nimia scribam, eos omittens, q̄ mihi simillima veri videan-
 tur, ea sola referam. Medicamētorum igit̄ quæcunq; dolores sedare apta sunt, sicut aliud alij affe-
 ctui, ita & aliud alij mēbro, prodesse idoneum est. Hac de re aut sermo quia commentarij modum
 excedit, breuiter ipsum per exēpla perstringere constitui. Porro q̄ nō oēs cum dolore affectus ijs-
 dem egeant medicamētis, istud tibi exemplū esto. Mordacibus succis in intestinis contentis eluē-
 tia cū prius p̄ inferiores partes immiserimus, inter quæ mulla est, & pisanæ cremor, & excreta hæc
 fuerint, morsus deinde mitigantia, & quæcunq; inhærentia & intestinorū tunicas operientia su-
 perne incidentes mordaces humores arcēt, in sedem damus: edulia præterea ipsis bonum succum
 creantia, & q̄ difficulter corrumpant, exhibemus. At in superiore ventre, & maxime in eius ostio
 lo id genus contractis humoribus, in primis eos vomere iubemus. Quod si ad vomitum parati nō
 D sint, simplex oleum, aut cum aqua temperatum, aut quiddam simile sorbendum præbemus, per
 quod citato vomitu exterius aliquid adstringens odoratum q̄ superimponimus: sumendos autē .
 cibos exhibemus boni succi, egre dissolubiles, et non nulla adstringendi vi præditos. Oculis vero
 dolentibus horum nihil facimus, sed vniuersi corporis inutilem materiam prius medicamēto edu-
 cimus. Quod si redundet sanguis, ad cubiti venam anteriorem, quam humeralem vocant, scinden-
 dam accedimus: deinceps medicamine aliquo quàm mollissimo, & neutiquam mordaci vtimur:
 deinde per totum diem vsque ad vesperam ieiunantem ad balneum ducimus. Quod si neq; pur-
 gatione, neque venæ scissione indigeat, dictis medicamentis, & post ipsa lauatione, sicut nouistis,
 eiusmodi dolores medicamur, neque ad ventris morsus collyrion aliquod immittentes, neque
 oculis tragi succum, aut capræ adipem, aut ceratum morsu vacans, aut id genus aliquid adhiben-
 tes, quale in sedem iniicere soliti sumus. Hæc exempli causa dixisse satis esto ad illud edocen-
 dum, eundem affectum diuersis locis excitatum non eadem remedia postulare. Ostendere enim
 propositum est, in quo sensu Hippocrates dixerit /stirpium humores, in quibus vim habēt/: illud
 enim /in quibus/ aut mēbris, aut affectibus, aut modis vtendi, intelligere necesse est. Dico autem
 vtendi modos, cum aut ipsam causam, ob quam affecta pars dolet, remouemus: aut flatuosum spi-
 ritum ex illa creatum discutimus: id q̄ ipsum duobus modis efficiamus, aut spiritus crassam flatuo-
 . sani q̄

6^a. Aph. 31. Exo
ord. 49. c† Al. conten-
tiosa.de Vict. rat. in
mor. acu. co. 4.
l. 120. 7^a. 151. d

* Al. pissela.

fam q̄ partem extenuantes, aut continens ipsum corpus rarefacientes. Quin etiam ad hanc modus E alius indolentiae effector est, s. qui sensum hebetat ac stupefacit: in quo prudentiae nō vulgaris est stupefactorio medicamento alia permiscere, neq; eo solo uti. Quem. n. praerit à philonio, quod vocatur, medicamine dolori finem stupore sensus imponi? stuporem vero siue torporem papaueris succus & alterci semen efficiunt. Haec si sola per pauca exhibeantur, dolorem sedare non poterunt: q̄ si t̄m ex istis detur, quantum acceptum sedare dolorem possit, insigni noxa membrum dolens afficietur. Igitur ne ipsum magnopere offendatur, neq; sensus obtorpeat, aliorū medicaminū permistio à Philone excogitata est. Quānam vero sit methodus, qua quis utens hanc medicamentorum structuram moliat, in libris de ipsorum compositione proditum est. Et de his haec enus.

Nunc quae sequuntur consideremus, Inter quae prima est vox illa /cyceon/. Nempe q̄ vinum dolores oculorum ex obstructione oriētes mitiget, ex aphorismorum interpretationibus didicistis: nunc vero & aliorum, quicumq; eadem ratione concitantur, dolorum nō nunquam ob sanguinis crassitudinem, non nunquam ob frigus, vobis in mentem veniat: cum sapius & in ventris doloribus, & in dolore capitis vocato hemicrara, {seu hemicranea,} meracius vinum sumptū confestim quidem manifeste iuuisse, accedente deinde somno in totum dolorem sustulisse, videritis. Vidistis autem me non illico ieiuno, sed ab assumpto cibo exhibere. At hoc loco Hippocrates vtrūq; mi fecit & cibum & potum: tale enim quiddam cyceon est, quemadmodum & apud Homerum didicistis, miscentibus quidem alia cum vino, commune vero omnium ipsum habentibus: fortasse & cum polenta vinum miscebant. Necessario autem & alia misceri ex hoc nomine /cyceon/ veteres significare quispiam putauerit, sic eos appellationem hanc in eum sensum magis accipere indicās. Aliquando autem ego quempiam dolore vexatum sine cibo vino uti iubens, ut opinionem meā confirmarem, multis subito calidis vaporibus affectum locum petentibus, eum, ut fui veritus, cruciatum animaduerti: ab illis enim & inaequalis intemperies & repletio membro acciderunt. Alibi vero nos explicauimus repletionem quoquoersus corpora distendentem imbecillis partibus dolorem inferre, sed inaequalem intemperiem ea ratione, quod aliqua partes adhuc naturaliter affectae sint, aliqua refrigeratae ipsis sint proxima: in istis enim à male affectis partibus ad recte valentes molesta quaedam frigoris distributio fit: at omnes refrigeratae (ut ita dicam) hecticam quandam temperaturam adeptae non dolent: Quibus enim (inquit) naturae mutantur atque corrumpuntur, dolores excitantur, non permutatis iam atque corruptis. Ego profecto vinum sine cibo potum laesurū esse arbitrabar, & experientia idem testata firmiorem sententiam meam reddidit: cyceon autem, cum in se ipso cibum contineat, offendere nequaquam poterit, nam ex vtriusq; me diocri mistione equabilis paulatim calefactio in partibus affectis augescens sine multis vaporibus & refrigerata calefacit, & inculcata dissipat. Quaecunque enim prius aliquibus in locis ob crassitudinem inhæserant, eos attenuata & fusa permeant, continētibus etiam ipsa corporibus rarioribus laxioribus q̄ effectis, quae ab aequabiliter calefacientibus fieri solent. Sternutationes quoq; nam & has deinceps scripsit, dolores capitis ex multo flatuoso spiritu ortos perspicue remouere cernuntur. Haec igitur omnia vsq; ad sternutationes cum eo, quod ab initio propositum fuit, cohaerere à me ostensum est, & male ab interpretibus in plures sermones fuisse diuisa. Ad sequentem igitur partem trāseamus, quae plus etiam ab omnibus prioribus, q̄ illa inter se, distare videtur. Potest autem & ipsa (ut ego sentio) de doloribus, sicut & illa, fuisse prolata, sed ab illis differre malitia. Exoriuntur enim dolores quidam maligni à maleficis seu medicamentis quae deleteria i. mortifera vocant, seu feris venenum ic̄tu fundentibus, siue succis aliquibus ex improbo victu aut pestilenti caelo in corpore genitis. Ad hos itaq; id genus remedia enumerata fuisse dicimus, lac, allium, vinum feruefactum, acetum, salem. Lac namq; venenis erosione interficientibus aduersatur: siquidem attemperata opus est. Allium vehemēti frigore ledentibus resistit: Vinum mediocriter frigidis: sed cum ipsi adiectum fuerit /feruefactum/ intelligere possumus admodum calidum. Potest etiam intelligi vinum ita decoctum, ut sapa quam vocant, facta sit: etenim haec corrodescentes acrimoniae tēperat: Acetum vero, ut glutinosos, quales fungorum esu creantur, succos dissecet, vel etiam refrigerandi causa, sicut aduersus thapsiam requiritur: Postremo salem, ut totam maleficorum humorum medicamentorum q̄ substantiam consumere possit. Ceterum quoniam utilitates & noxae non solum per simplices nos attingentium qualitates, sed etiam per totam substantiam corporibus nostris adueniunt (& hoc enim ex alijs commentarijs didicistis) iure sanè optimo, & illud dictum fuerit /stirpium humores, & in quibus vim habent/. Proprietates namq; ex tota substantia progenitae aut corporibus nostris congruentes, aut alienae, quatuor materijs continentur, aut enim purgatoriae medicinae sunt, aut alimenta, aut ad haec tertio ea quae hic Hippocrates malefica nominauit, aut quarto ipsorum remedia. Cum vero tertium materiae genus & in medicamenta deleteria hoc est mortifera vocata, & ferarum venena, distribuatur, duplex & ista curantium materia est. Appellatur autem graeco vocabulo Alexipharmaca id est medicamentorum auxilia, quae mortiferis medicamentis aduersantur: Theriaca vero, quae ferarum moribus medentur. Verum fortasse quis existimauerit & purgantium medicamentorum materiam inter mortifera esse censendam, nam & haec ultra modum assumpta nos interficiunt. Id si concesserimus, consequens erit etiam
vt alexi-

A vt alexipharmaca, & theriaca, in mortiferis enumeremus, quando quidem & hæc nos perdere possint, nisi si quis ex ipsis omnino valde parum assumpserit. Verum ea de causa mihi plura medicamenta non vocare mortifera medici videntur, quod ipsorum temporibus quibusdam utilitas necessaria sit: ea vero appellare deleteria i. perniciofa, quæ nullo vnquam tempore, neq; ægrotis hominibus neque valentibus, opem ferunt: neq; enim aconitum, neq; argemum viuum, neq; argenti spuma, neq; marinus lepus, intra corpus accepta vllum nobis afferunt emolumentum, quemadmodum & alia pleraq; de quibus & illis in commentarijs actum est, vbi de luuantibus atque nocentibus per totius substantiæ proprietatem disputauimus.

6 *Homo ex Lassitudinibus ab itinere, imbecillitas, grauitas, expuit, tussiebat enim ex vertice: Febris Acuta, manum submordens. Secundo die caput graue, lingua exusta fuit: nares vnguibus rescissæ, sanguis non manauit: sinister lienis magnus & durus dolore infestabatur.*

Quæ nam huic ægrotato acciderint, narrauit Hippocrates: mortuus ne sit an euaserit, quorum causa reliqua omnia scripta sunt, dicere prætermisit. At forsân quid ego de ægro hoc futurum esse prædicerem, quispiam audire desideret: cui vera hunc in modum dicenda sunt: Siquis eius mihi vrinam ostēdisset, clare sanè quid de eo sentirem, attulisset. Quantum enim ad dicta pertinet, perniciose ægrotabat: at si vrina optima fuisset, hominem quidem euasurum, sed acute ægrotaturum esse prædixisset: sin autem praua apparuisset vrina, breui interiturum: si mediocris, vt neque laudanda esset, neq; vituperanda, longiori tempore superstitem tandem moriturum esse affirmarem. Alia porro symptomata mediâ quodam modo inter perniciem atq; salutem sunt. Illud vero /nares autem vnguibus rescissæ deinde non effundentes sanguinem/ ita enim scripsit Zeuxis /nares vnguibus rescissæ non effuderunt sanguinem/ pessimum signum est. Quod si scriptum esset, quemadmodum & in pluribus exemplaribus scriptum reperitur /nares vnguibus rescissæ, sanguis nō manauit/ perniciosum quidem & hoc esset, sed minus, quàm nullo modo sanguinē emittere. Patet autem, quod & manus opera rite adhibita sanguis tamen non emanarit: neq; enim ab initio hac in parte scripsisset, vnguibus quidem nares esse rescissas, neq; tamē sanguinis effluuium accidisse, si absq; manus opera id euenire potuisset. Referunt autem veteres medicos non proprijs vnguibus modo, sed etiam ferramento quodam ad id ipsum præparato nares dissecare solitos. Videntur q; in ægrotante, de quo nunc sermo fit, ad ipsarum dissectionem propter capitis grauitatē curantes hominem medici deuenisse. Illud verò de liene dictum /sinister lienis magnus/ nō nulli ita additum esse /sinister/ putant, vt lacti album poeta adiecit, & suis humi cubantes, cum nullo lac non album sit, nulli sues non humi cubantes * dissecta non erupit sanguis sinistra, tanquam dixisset, ex sinistra nare, & ea lieni è regione opposita est. Atque verisimile est medicum ad manus operam huic nari adhibendam fuisse permotum. Errat autem primo librario accidit, vt erratum remaneret. Præterea cum in proposito sermone illud etiam sit, tussire ipsum ex vertice, de hoc etiam inter libri interpretes magna dissensio est orta, non nullis quidem ex capite fieri tussim dicentibus, non, sicut crebrius fieri consuevit, ex pectore & pulmone & aspera arteria, quando hæc primo affecta sunt: aliquibus autem ex vertice proprie dictum esse putantibus, vt non solum ex capite destillatio aliqua tussis causa sit, sed etiã ab ipsius capitis parte illa, quam verticem nominamus.

7 *Quartana Laborantes Magno morbo Non capiuntur: Si prius autem Capiantur, & Quartana Superueniat, Liberantur.*

* Comitiales veteres & magnum morbum & affectum puerilem appellabant, vt ipse Hippocrates in libro de aquis, & aere, & locis, quoniam pueritiæ tempore abundat. Non nulli & herculeum ipsum vocauerunt, non quod Hercules eo vexaretur, sed videntur isti, sicut alij etiam nominibus eius sæuitiam exprimere voluerunt, ita & nomen hoc magnitudinem significans, herculeum scilicet effinxisse. || Alij sacrum morbum falsa opinione decepti appellauerunt, sicut in libro de sacro morbo explicatum est. Oritur sanè & ab alijs affectis partibus nō nunquam vitium hoc: sed in plurimis primum ipsum cerebrum afficitur non alio affecto consentiens. Morbi autem causa frigidus crassus q; humor est in cerebri sinibus collectus, neruorum q; origines, ac præcipue dorsi medullæ primum principium, occupans. Huic humori igitur & aliæ quidem febres profunt, sed maxime diuturnæ, & ex his omnibus quartana potissimum: item q; ea ipsa quartana, quæ longissima sit, & cum rigore inuadat. Ipse nanque rigor

de Aere, aquis, & locis, cap. 2. 2^a. 2. f

in principio libri de Sacro morbo.

*

*

*

*

vetes

cerebri quidem initium hoc obstruente humore. Febris autem caliditas prius attenuans & ipsum discutere apta est, præterea & totam temperaturam vehementibus rigoribus mutare, & humidam eam frigidam que ad calidius siccus que redigere. Ab hac verò pituitosus humor interdum procreatur, in corpore, at excretionem sequuntur conuulsionem iuuantes, per sudores quidem sapius, aut vomitum, aut alui subductionem: quare & per hæc expurgatur materia

ria

IN LIB. VI. HIP. DE MOR. VVL. COM VI.

1^a. Aph. 26. Ex.
ordin. 16. b.

1. Epid. com. 3.
4. 3^a. 118. g.

ria iuxta id, quod in aphorismis dixit, || Febrem conuulsioni rectius accidere, quam cōuulsionem E febrī. comitialis autem est totius corporis cōuulsio. In primo quidem de morbis popularibus ita scripsit de quartana: || Tutissima quidem omnium est, & facillima, sed longissima quartana: neq; enim ipsa solum per se ipsa talis est, sed etiam ab alijs ingentibus morbis tutum præstat. Id vero nulli dubium est, quod prius quartana febre laborantes comitialis morbus adoriri nequit, quandoquidem iam adortum superueniens quartana discutere consueuit: quo circa multo sanè magis ipsum non dum factum fieri non permittit.

8 *Pro Quibus Qui Morbi.*

Hoc supra positis congruit, hanc sententiam innuens, Pro quibus morbis qui morbi oriantur, scire bonum est: id vero subaudire opus est. Quemadmodum enim quartana comitalem sanat, & febris quæq; conuulsionem, vel etiam destillationem & suspirium, eodem pacto oculorum phlegmonen alui profluuium, leuitatem intestinorum acida eructatio, & lateris phlegmone pulmonariam, veterum phrenitis: contra vero non uiliter phrenitis in veterum phlegmone lateris in pulmonariam, se conuertunt. Quin etiam atram bilem hæmorrhoidis plerumque incipientem prohibuisse, & iam effectam remouisse, nec non & duratum lienem sanauisse, conspecta est. At varices quoq; hos ipsos morbos, podagras præterea, & articulares dolores, discutunt.

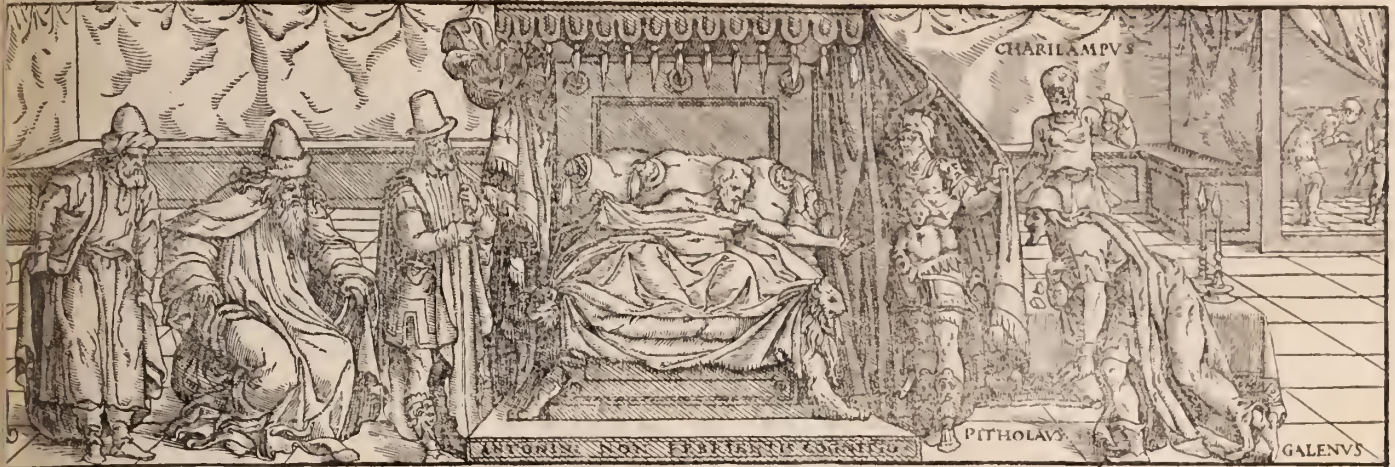
FINIS TERTIAE CLASSIS

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll mmm nnn ooo ppp
qqq rrr sss ttt uuu xxx yyy zzz AAA BBB

Omnes sunt quaterniones, præter ppp & qqq terniones.

VENETIIS APVD HAEREDES
LVCAE ANTONII IVNCTAE

GALENI

LIBRORVM QVARTA CLASSIS

SIGNA QVIBVS TVM DIGNOSCERE
morbos & locos affectos, tum praescire
futura possimus, docet.

QVARTA HAC NOSTRA EDITIONE,
*ob additum librum, & plurimos locos ex veterum
Graecorum codicum collatione nuper emen-*
datos, ornatior prodiens.

*Locis etiam Hippocratis in margine indicatis, quos
Galenus sparsim in contextu citat.*

Librorum Catalogum sequens folium continet.

Τὸ Σημειωτικόν.

VENETIIS APVD IVNTAS. M D LXV.

Q V A R T A C L A S S I S H Æ C
C O N T I N E T.

GALENI de Locis affectis Libri sex, Gulielmo Copo Basiliensi interprete.	2
De Pulsibus ad Tirones Liber, Hermanno Cruserio Campensi interprete.	43
De Differentiis pulsuum Libri quatuor, eodem interprete.	46
De Dignotione pulsuum Libri quatuor, eodem interprete.	70
De Causis pulsuum Libri quatuor, eodem interprete.	86
De Præcognitione ex pulsibus, eodem interprete.	104
SYNOPSIS Librorum suorum Sexdecim, de Pulsibus, cuius ipse meminit in fine Artis medicinalis, & ī libro de Propriis libris Capite quinto: nuper ime ab Augustino Gadaldino translata græce impressa nō habetur. cxxij.	
De Vrinis liber, Iosepho Struthio Polono interprete.	122
De Crisibus libri tres, Nicolao Leoniceno Vicentino interprete.	125
De Diebus decretoriis libri tres, Ioanne Andernaco interprete.	145
In primum Prorrheticorum librum commentarij tres, Ioanne Vasco Mel- densi interprete.	160
In Prognostica Hippocratis commentarij tres, Laurentio Laurentiano Floren- tino interprete.	189
De Præfagiis ex insomniis sumendis Libellus, Augustino Gadaldino inter- prete.	213
De Præcognitione liber Iul. Martiano Rota interprete.	213

*Totam hanc Classẽm quàm plurimis in locis denuo expurgavit Augustinus
Gadaldinus, adhibitis etiam multis emendatissimis
codicibus græcis manuscriptis.*

GALENI

DE LOCIS AFFECTIS

LIBRI SEX

Gulielmo Copo Basiliensi interprete

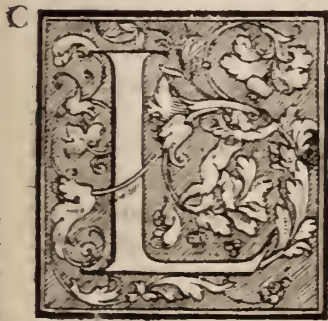
*Ab Augustino Gadaldino in hac quarta editione pluribus locis emendati, adhibitis etiam
vetustissimis codicibus graecis, summa cura hinc inde conquisitis.*

ARGUMENTVM LIB. PRIMI.

Docet Methodum vniuersalem dignoscendi Locos affectos, qui sensum effugiunt,
vnà cum multis exemplis particularum quarundam.

*Quae sint prima capita, quibus Sedes affecta, quae sensum laet, intelligitur:
ac de inutilibus veterum quaestionibus.*

CAP. I.

Ocos nominant ipsas corporis particulas non recentiores solum, sed
veterum quoque medicorum non pauci: ac affectus ipsis evenire soli-
tos, dignoscere student. propterea, quod pro locorum differentia, cura
tionem quoque variari contingit. Sed, quam utilis ad curationem sit
huiusmodi notitia, in eo libro, quem de curandi via & ratione conscri-
psimus, videre est: Nunc vero, quo affectae particulae possint digno-
sci, explicare duntaxat proposuimus. Igitur partes in superficie con-
stitutae, una cum affectuum suorum idea specieiue, facile sensibus depre-
henduntur: quae vero in imo corpore latent, exercitatae ratione virum
desiderant cum in partium & actionibus & utilitatibus, tum vel ma-

xime in precedentibus eas corporum dissectionibus: quippe haec nos docuerunt cum alia permul-
ta, tum cuiuslibet partis essentiae proprietatem. Corpus igitur quoddam chartilagineum est se-
cundum asperas pulmonis arterias, quod bronchion appellant: cuius proprietatem hi duntaxat,
qui ipsum viderunt, cognoscere possunt. Id si aliquando tussiendo expuatur, maximum vlcer vel
ab erosione, vel putredine, in pulmone esse existimamus: est enim & per totum collum inter pha-
dryngem & pulmonem media, talis corporis natura. Tam grandis tamen vlceratio in ipso haud-
quaquam fieri potest, quin prius mors animal praecipuet: In pulmone vero talis fieri potest, ut-
pote qui & facile putrescere ob humiditatem, & a vitiosis humoribus prompte erodi consuevit,
& bronchia ipsa admodum exigua habet: neque enim vel particula ipsorum putrescere potest, sed
totum bronchium reijci necesse est, membranosis vinculis, quae ipsum cum alijs coniungunt, a sua
continuitate absolutis, quae sane suis bronchijs multo celerius afficiuntur: haec enim & chartilagi-
nea, & dura, & crassa sunt: membranae vero, quae ipsa coniungunt, tenues & infirmae. Quinetiam
frustum quoddam vasis, haud paruum, tussiendo reijci vidimus, quod ex pulmone fuisse educitum
plane intelligebant, qui dissectionis artis haud erant imperiti: quotquot enim ad asperam arteriam in
collo perueniunt vasa, omnia capillorum ferè speciem referunt. Proinde non solum essentiae pro-
prietas, sed magnitudo quoque, saepenumero affectum locum haud obscure indicare potest. Sic
enim, cum intestini tunicam per dysenteriam aluo deiectam conspexeris, sitque & latitudine & crassi-
tudine ijs, quae tenuia constitunt, multo maior, non abs re conijcies vlcerationem in crassis intesti-
nis consistere. Ita, cum adolescentulum tussiendo, tunicam crassam lubricamque reijcere videremus,
coniecimus eam internam esse gutturis partem, quae ligulam (graeci epiglottida vocant) constituit:
ac sanatus est adolescentulus, quavis id non admodum speraremus: mansit tamen vox vitata. Praete-
rea per essentiae proprietatem, a vesicae vlceribus ea, quae in renibus consistunt, distingui possunt.

Quarta Classis.

aaa ij

Scriptit

*Uicenna ex
no 2 editioe
lib 1. Fen 2.
do ina 1. ca.
8. f. o 30. lite
12.*

*A. f. 1. d. 3. c.
1. f. 43. f*

*A. de Et. 3.
2. 2. 2. 3. c*

*A. f. 19. 1. 1.
c. fo. 363. d*

DE LOCIS AFFECTIS

|| Sectione 4.
Apho. 76. 81.
Extra ord. fol.
36. b. h. ex no-
stra editione.
Et de natu. hu
ma. cō. 2. textu
20. classe 7^a. fo.
180. g

Scriptit. n. in aphorismis Hippocrates: || Si ea, quę cū vrins excernuntur, lamarū speciem referāt, E
in vesica vlcus esse, scire licet: si uero carunculis similentur, iderit in renibus. Neq; nō à rebus in
particulis quibusdā cōtētis, creberrime locus affectus deprehendit. Nā Mitylenis adolescēs quidā
fm sedē vulneratus gladio, vulnere satis profundo, tribus primis diebus neq; cibum neq; potum
ingessit: quarta vero die, adhibitis prius remedijs, cibum sumpsit ac bibit quoq;: deinde occidēte
sole, iterū adhibita curatione, vrinę circiter quatuor heminas p vulnus excreuit, quū antea, ex quo
vulneratus erat, nihil vrinę reddidisset: tum vero ab onere, quo circa pubē grauabatur, se perfecte
liberatū esse dixit. Itaq; proculdubio constabat vesicā in hoc fuisse vulneratā. Quemadmodū, ubi
stercus per vulnus excernitur, intestinorū alicui vulnus esse illatū haud dubium est. Sic ēt, quum
cibus egredit, in ventriculo vulnus esse manifestū est. Iam ortum supra inguina panū ac suppura-
tum quū medicus incideret, stercus subsecutū, in colo abscessum esse declarauit. Atq; in hoc gene-
re cōtinet spiritus efflatus vulnerato thorace, & sanguis ab arteria profluens: nam, quū interdum
vulneratū corpus sensu deprehendi non potest, exactā ab his consequimur notitiam. Igitur, vt ex
thorace spūs inter respirandum efflatus mēbranam costas succingentem vulneratā esse significat,
ita sanguis saliendo ciaculatus, arteriam: sed hic protinus eo, qui ex venis erumpit, & calidior, &
magis tenuis, & flauior est. At, veluti horum non incertæ sunt notæ, sic eodem modo, si aliqñ omē
tum aut intestinorum aliquod excidere per vulnus videatur, peritonęum discissum esse nemo am-
bigere debet. Si vero pulmonis aliqua fibra, extremā suū partem à vulnere exerece videatur, tho-
racem confossum esse ostendit: atqui nihil refert, siue succingentem membranā vulneratā, siue
thoracem confossum esse dixeris. Iam vero ex iis etiam rebus, quæ adnascuntur, affectæ sedis
notæ qñq; petunt: proprietas. n. essentię est eorum, quę adnascuntur, quęadmodum fungī fractu-
ris capitis, quādo meninx, id est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Atque rursus alia
proprietas conspicitur, osse particulæ cuiuspiam vitiatō. Huius præterea generis est crustula quæ-
dam, ephelcis Græce vocata, quod eius particulæ, à qua excerni videtur, vlcerationem ostendat,
vt vrinæ instrumētorum, si cum vrinā: spiritalium instrumentorum, si tussiendo reijciatur: gulæ
ac ventriculi, si vomitione excernatur: quemadmodum, si cum alui excrementis deijciatur, intesti-
norum aliquod vlceratū esse significat. Est præterea ex indicijs quibusdā alius notitiæ modus,
quū videlicet in alieno spatio aliquid præter naturam continetur, vt in renibus aut vesica lapis, aut
pus in thorace: ex eodem genere censetur & sanguinis grumus (græce thrombos,) vbicunq; cōti-
neatur, aut alius quidam humor molestus in animalis corpore genitus, vel extrinsecus ei adue-
niens. Vnde iuniorum medicorum cōplures quæstionem ad medicæ artis opera nihil conferen-
tem, sed logicam potius habentem contēplationem, mouere solent, utrum huiusmodi res in no-
bis præter naturam genitæ, ex affectis sint sedibus, an loco nullo affectio animal à causa præter na-
turam male afficiatur. Sed, q̄ inutilis (vt dixi) sit huiusmodi quæstio, cognitu facile est, si considera-
ueris, quantum dignotiones ad artem conferant. Subijciamus ergo aliquem tribus diebus nihil
vrinæ reddidisse, non ne protinus, in qua corporis parte sit huiusmodi accidentis causa, inuestiga-
bimus, an in renibus, aut vteribus, aut vesica, aut vrinæ fistula: neq; n. in hepate, pulmone, liene,
ventriculo, corde, aut alia quauis particula ipsam quæremus, q̄ nulla ipsarum sit meiendi instru-
mentum. Vnde, nisi nouerimus primam vrinæ secretionem in renibus fieri, deinde eā per vrete-
ras ad vesicam peruenire, ac demum inde excerni (quemadmodum iam antea in disputationibus
naturalium actionum ostendimus) nihil huiusmodi inuenire poterimus. Verum hucusq; proces-
sisse haud satis esse videtur: quin potius perpendere oportet, quęnam sit dictorum causa, propter
quā vrina supprimitur. Est autem uia contemplationis hæc. Intueri oportet omnia tum præteri-
ta tum præsentia accidentia: præsentia quidem ipsemet medicus inspicere debet: præterita vero
non solū à laborante, sed etiam ab ipsius familiaribus, interrogando perdiscere. Sit igitur (exēpli
gratia) tumor aliquis in pube, satis euidenter in circūscriptione vesicam impletam esse ostendens,
nihilq; excernatur: non ne plane constat aut excretoriam vrinæ actionem necessario resolutā, aut
vrinæ fistulam esse constipatam? In primis igitur considerandum est, num fieri potuerit, vt reso-
lutæ facultatis nomine id acciderit, vbi prius meminerimus, quomodo per bonam valetudinem
volentibus nobis vrina excernatur: musculus enim ceruicem vesicæ circundans, ab actione qui-
dem tunc quiescit, fungitur autem vesica suo munere. Musculi autem actio, voluntatis nostræ im-
perium imitatur: at vesicæ actio, & inuoluntaria est & naturalis: nāque in cōmentarijs de natura
libus facultatibus iam declaratum est in omnibus ferè corporis particulis esse vim, qua extremē-
ta excernantur: hæc quāuis semper ipsis adlit, non tñ vtuntur ea, nisi cum virgētur ab extremētis.
Ea ergo vi excretice laborante cōtingit aliqñ *ισχυρίαν* id est vrinæ suppressionem, fieri. Proinde,
si hominem ita figuraueris, vt decliuis sit ceruicis vesicæ positus, ac manibus tumorem præter na-
turam compresseris, expelletur vrina: quod, si ita faciendo nihil profeceris, à causa, qua resoluta
vis esse putabatur, desistere, atque vrinæ fistulam constipatam esse, suspicari oportet: quippe, mu-
sculus ei circūdatus si resoluatur, ipse nō colubita, sed præter voluntatem emissæ vrinæ, causa est:
Itaque, quot modis contingat ceruicis vesicæ meatus (quem *σπῆθραν* id est vrinæ fistulam, vo-
cant) stipari, deinceps considerandum est. Equidem tres in vniuersum esse censeo: aut enim cor-
pus ipsius in tantum tumorem præter naturam attollitur, vt meatus inde occupetur: aut aliquid
ei præter

A. l. 4. f. 2. c.
16. fo. 4. g

A. l. 3. f. 1. c.
14. fo. 2. b

A. l. 1. f. 1. c.
1. fo. 4. j

A. l. 3. f. 9. c.
c. 1. fo. 3. e

A. l. 3. f. 9. c.
c. 6. fo. 66. h

A ei præter naturam, vt vel carūcula, vel callus, innascitur: aut à re quapiam obstruitur meatus. Corpus quidem ipsius ad insignem tumorem attollitur, si vel inflammatione, vel scirrho, vel abscessu, vel alio quouis tumore fuerit affectum: in meatu autē caro quidem oritur, si præcesserit vlcus, alia vero res longo tēporis spacio ex crasso lentoq; humore paulatim nasci potest: at obstruitur meatus vel à lapide, vel grumo, vel pure, vel crasso lentoq; humore. Igitur hæc oīa distinguere oportet, non solum ex præsentibus accidentibus, sed etiam ex ijs, quæ præterierunt. Age igitur subiiciamus, vt puer laboret: apparuerint vero antea calculi indicia, vrina quidem aque similis, in qua subsident sabulosa quædam: ipse insuper assidue pudendum scalpat, idq; vel laxum vel intentum præter rationē: postea vrina de repente supprimatur: nō sine ratione certe coniecitur huic calculum in vesicæ ceruicem incidisse. Itaq; supino figurato puero, cruribusq; reliquo corpore multo sublimioribus redditis, multifariam ipsum concuties, hoc satagens, vt lapis ex meatu recedat. Quibus peractis, iube, vt puer vrinam reddere tentet: idq; si bene successerit, profluatq; vrina, præter exactam causę notitiam, curationis quoque modum inuenisse te, haud dubia erit coniectura: Quod, si nihilominus vrina supprimitur, rursus cōcute, sed vehementius: atque, si sic quoq; permanferit, tum demissa fistula (Græci catheterem vocāt) simul & lapidem à vesicę ceruice repelles, & vrinæ iter præbebis. At nulla calculi nota retentā vrinam præcedente, si sanguis effluerit, par est, vt grumus vrinæ fistulam obturet: at fieri etiam potest, vbi vlcerata est vesica, vt paulatim in ipsa grumus concreseat vel non præcedente sanguinis fluore: accidit etiam, vt sanguis ex renibus per vteras in vesicam defluens, grumum efficiat. Atq; in huiusmodi coniecturis magnus est fistulæ vsus, haud secus, ac cum vel pus vel crassum lentumq; humorem meatum obstruxisse suspicamur. In huiusmodi vero coniecturam, ex præcedētium notitia hoc pacto inducemur. Etenim, siue vesica siue renes antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale tantumq; pus colligi potuerit, vt par sit ab ipso meatum fuisse obstruētum, probabiliter conijcies hanc ob causam vrinā supprimi: aut si etiā in parte aliqua renibus superiore fuerit abscessus, quo erupto, haud absurde pus in renes trāsumptum esse putaueris. Quod si nihil huiusmodi præcesserit, victus rationem inquire oportet, an in ocio educatus, vel multis cibis crassos viscososq; humores generare potentibus fuerit vsus. Sic etiam, vbi ob carunculam aliquam ab vlcere innatam vesicæ ceruicem obstruētam esse putamus, & ex precedentibus vlceris notis, & ex eo, quod demissa fistula vrina vacuatur, intelligere possumus. Nam & hunc affectum aliquando vidimus: quippe demissa fistula dolorē mouit, in ea videlicet meatus parte, vbi antea vlcus esse cōijciebamus: fractaq; sub fistula carne, secuta sunt vrinę excretionem & cruor aliquis, & carnis fragmenta. Atq; hæc diximus, vt que ad institutum opus proprie pertineant. Constat autem, q̄ paulo ante citata à nobis questio, logica duntaxat sit, quodq; nihil ad artis opera conducat. Id enim vtile fuerit, vt cognoscamus meātū esse obstruētum à grumo, si ita contigerit, aut lapide: at quærere, vtrum affectum esse meatum, an causam aliquam suppressę vrinę in meatu contineri, dicēdum sit, nihil ad artem vtilitatis conferre potest. Itaq; Archigenem satis mirari non possum, qui non solū in huiusmodi quæstionibus multus sit, verum etiā de iisdem adeo obscure scripserit, vt intelligatur à nemine. Igitur rursus propositum sermonem resumētes, consequentia traciemus, quō scilicet tum ex precedentibus tum præsentibus accidentibus causā, cur vrina reddi non possit, deprehēdatur. Percussus ergo valde quidam in ea parte, quæ femen appellatur (Græci perinæon dicunt) inflammatione suborta ex percussione, vrinam reddere non potuit: ac vesica ipsa, vt pote plena, manifeste secundum circūscriptionem intenta erat. Huic, ne iritaretur inflammatio, fistulam adhibere noluius, sed aqua calida ad fusa, oleo perungere satius esse putauimus: quumq; tribus horis sic eū tractassimus, tēsiōne non parum relaxata, ac dolore, vt ipsemet fitebatur, non ita grauiter infestante, iussimus, vt vrinam reddere tentaret: interim, quum nos vesicę tumorē ad inferiores partes impellendo, sensim prememus, iuuenis vrinā reddidit. Atq; in his, qui sic afficiuntur, causā suppressę vrinæ facile deprehēditur: quāuis in alijs quibusdā nō adeo manifeste dignoscat: in quibus artificiosa coniectura ab oībus vocata nobis perquā vtilis est, vt pote quæ inter exactam notitiā, & omnifariā ignorantiam, mediā quodāmodo putatur. Proinde fieri nō potest, vt in omnibus morbis colligantur notæ, quę pathognomonice syndromæ, idest cōcursus affectuum indices, ab empiricis nominantur: sed verissimum est id, quod Erasistratus dicere solebat: Oportet (inquit) hominē exercitatum ratione esse, qui voluerit non solum affectus ipsius qualitatem, sed affectum quoq; locum, probe dignoscere. Verum, vt ad huiusmodi exercitationem decenter perueniamus, haudquaquæ quærendum est, an dicere oporteat, vesicæ ceruicē, si vel à lapide vel grumo obstruētā sit, affectam esse: an ipsa non affecta, actionem ipsius læsam esse. Igitur in huiusmodi quæstionibus ad artem omnino superuacancis Archigenes versari consuevit. Alij vero vltra hæc procedētes, ne læsam quidem esse actionē dicunt, fieri enim ipsam musculo, qui vesicę ceruicem cōstringit, laxato, vesica autem circa vrinam in se contētā contracta, musculis vero abdominis simul exprimentibus: quum itaq; & vesica citra noxam munere suo fungitur, & musculi voluntatis imperio sic obediunt, vt superiores intēdantur, is vero, qui ceruicē circūdat, laxetur, quomodo (inquiunt) recte poterit aliquis suspicari, læsam esse actionem: Quapropter isti dicere coguntur ischuriæ affectū fieri non læsa sed

DE LOCIS AFFECTIS

impedita meiendi actione: tanquam arti medicinæ opem ferant, si vocabulum, lædi, transmutan- E
 tes, impediri, dixerint. Sed huiusmodi quæstiones (vt diximus) ad logicam pertinent ac ad mentis
 exercitationem magis, q̄ vel ad affectus ipsius dignotionem, vel sedis affectæ inuentionē, accōmo
 datur. Verū ea, quā nuper proposuimus, ad institutum opus proprie pertinet: intelligit autē ex
 ipsa, q̄ in primis per artem secandi corpora accurate cognoscere oportet, qualis sit cuiuslibet par- A. l. 1. f. 1.
 tis essentia: deinde vero & actionem, & κοινωvίαν, i. societatem, quam cū proximis habet, quæ etiā c. 1. fo. 43
 in θείων id est positionis, vocabulo cōprehēditur, intelligere. Quinetiā ipse quoq; partium vsus
 ad affectorum locorum inuentionem magnifice conducit: actiones. n. motus sunt partium facti-
 ui: vsus vero omnibus insunt, vel nihil agentibus. Ergo, quod ad vrinę redditionē pertinet, ex- A. l. 1. f. 1.
 cretionis actio fit à vesicæ contractione, concurrente interdum musculorum abdominis auxilio, c. 1. fo. 31
 quum videlicet admodum exigua cōtinetur vrina, aut vesica ipsa infirma est: reliquę vero partes
 omnes, vtiles sunt ad actionem: nisi. n. vesica ipsa cum toto spatio sic figurata fuisset, ac ceruix ip-
 sius tota fuisset perforata, & vreteres oblique implantati in ipsam fuissent, frustra habuisset cōtra-
 hendi motum. Ex horum itaq; notitia, & affectæ partes, & affectus ipsarum, deprehēdi possunt,
 non ex ea quæstione, qua inuestigatur, vtrum dicere oporteat, obstructum instrumentum esse af-
 fectum, an omnino noxa carere. Haud absimilis huic est alia quæstio, & quidem de affectis iā par- F
 tibus, sed quibus non dum inest propria dispositio: vocant autem propriam dispositionem, quæ
 separata causa, quæ ipsam fecit, permanet. Hac igitur consideratione rursus dicunt non nulli ne-
 qua q̄ affectū esse caput per eos capitis dolores, qui à bilioso humore in ventriculo contento pro-
 ueniūt, q̄ per uomitum eiecta bile capitis dolor protinus quiescat: quemadmodum, si post vom-
 itum nihilominus permanserit, tum dicunt affectum esse caput: idēq; multo magis, quū similia suf-
 fusioni accidentia oculos infestant, cumulat in ore ventriculi excrementis, hac enim veluti vm-
 bras quasdam esse affectuū. In omnibus his quæstionibus plurimū occupati maiores nostri, per
 quam pauca de affectorū locorum dignotione scripserunt. Nos uero diuersa incedentes via, exer-
 cebimus, aut (vt dixerit quispiam) instruemus studiosos, quomodo sedes affectas dignoscere pos-
 sint. Igitur, quemadmodum paulo ante propositum est, q̄ intenta vesica homo vrinā reddere nō
 posset, ita in præsentiarū subijciatur circa vesicæ tumorem vrinam suppressam esse. Ergo necesse
 est, quū sic retenta est vrina, vel vreteres vel renes esse obstructos. Quapropter rursus hic intueri
 oportet, num ante, q̄ supprimeretur vrina, aut lapidis, aut inflammationis, aut alterius cuiuspiā ma- A. l. 3. f. 1.
 li præcellerint accidentia: neq; negligēda est vniuersi corporis dispositio, vt possimus (quoad c. 6. fo. 3 h
 artificiosa coniectura permiserit) distinguere, vtrum in ipsis renibus à lapide vel crassis humoribus Et 367.
 fuerit obstructio, an in vocatis vretibus, id est meatibus, qui à renibus ad vesicam protenduntur. G
 Quædam nanq; sunt, quæ ad exquisitam perducunt notitiā, veluti paulo ante dicebamus de ijs,
 quæ affectę essentiæ proprietatem declarant: quædam vero artificiosa coniecturæ subiacent. Vñ
 prolixiorē esse disputationem accidit, etiā si sophistas valere sinas: quæadmodū hoc loco Ascle-
 piadem negleximus, qui de vrinæ in vesica collectione (vt alibi deteximus) scripsit absurda. Por-
 rō ea etiam, quæ de principe animę vi scripta sunt ab ijs, qui eam in corde consistere existimāt, oēs
 dissectores iam damnarunt. Et Archigenes sanē, cum ab hac opinione haudquaquam dimoueri
 potuerit, quamuis eam redargui videat cum per alia multa, tum vel maxime in phreniticorum le-
 thargicorumq; curatione, tum sursum tum deorsum sermones suos conuertit, modo hoc modo il-
 lud dicens, quamuis nihil omnino declaret: atq; huius generis est tertius Archigenis liber, quem
 de locis affectis conscripsit. A nobis vero de principe animæ vi, in libris de Hippocratis Plato-
 nisq; placitis, copiosissime dictum est: nunc vero hac veluti demonstrata, affectarum partium cō-
 templationem perficiemus. Quod autem omnibus affectis locis commune est, id non ad logicam
 sed necessariam quæstionem porrectum, iam enarrare aggrediar.

Actionem lædi, quia pars, qua editur, est læsa: ac quot sint modi primi lesionum. CAP. 2. H

Quælibet in animantis corpore actio peculiarem habet particulam, per quam perficitur:
 eoq; actionem lædi necesse est, instrumento ipsam efficiente quomodolibet affecto. Atq;
 interdum adeo facile affectus soluitur, vt simul, atq; opifex causa fuerit separata, ipse quie-
 scat: interdum tanta est soluendi difficultas, vt diutius permaneat, causa etiam ablata. Accidit etiā
 non nunq; vt efficiens causa pertransiens, non firmum in particula faciat affectum, quem Archi-
 genes cum vmbra affectus comparat: veluti cum suffusis similia quædam oculi imaginantur col-
 lecto in ore ventriculi tenui excremento, vnde vaporibus quibusdam in oculos subleuatis, in eos
 visifica facultas incidens, iisdem imaginibus, quibus per suffusiones, afficitur: idēq; maxime eue-
 nire solet ijs, quibus oculorum humor exquisite purus est, aut visifica facultas q̄ facillime sentit.
 Eandem ob causam, vbi sanguinis eruptio aut uomitus per morbos expectatur, huiusmodi acci-
 dentia interdum apparent, de quibus Hippocrates in prælagijs hunc in modū scripsit: || Cuiuscq;
 inquit, in nō letali febre caput dolet, aut ante oculos obscura quædam obuersantur, si cardiogmos
 {i. cordis seu oris ventriculi morsus} accidit, is bilē euomet. Ac paulo post: || Quibus vero in hu-
 iuscemodi febre caput dolet, oculi vero obscuras illas imagines nō vidēt, sed caligatione hebetā-
 tur, aut splendentia quædam ipsis obijciuntur, ac pro cardiogmo, in alterutra parte præcordia
 tenduntur,

In Progn. cō. 3.
 c. 30. 4. 210. c.

In Progn. cō. 3.
 c. 33. 4. 211. a

A. l. 1. d. 1.
 sum. 11. fo.
 43. c

A. l. 3. l. 1. c. 1.
 c. 6. f. 1. 2. Et l.
 3. t. c. o. 22
 2

33
 33
 33
 33

At tenduntur, neq; dolore neq; inflammatione infestante, his pro vomitu sanguis e naribus effluet. Hæc est verborum Hippocratis series, quibus docuit sæpenumero contingere, vt ab humoribus sæpius in vetriculo collectis, imagines quædam oculis obijciantur. Quod, si nihil omnino ab humoribus ascendat ad oculos, nullū huiusmodi accidētū euenire solet: quæadmodum, vbi neq; vel ad aurium vel narium meatus, vel et ad linguæ corpus, quicq; transfertur. Vnde manifestū est, qd oportet oculos participes fieri eius dispositionis, quæ vetriculū infestat, si videndo debeat animal errare. Cum itaq; rursus dicat Hippocrates, ¶ Quibus deiectiones biliosæ exeūt, surditate superueniēte finiūtur: & quibus surditas præcesserit, delinūt, si deiectiones sequūtur biliosæ. quis est adeo demēs interpres, vt omittat in huius sermonis enarratione aurium affectum: ac tū dicat nasci surditatem, quū bilis, quæ ante per aluū vacuari cōsueuerat, ad oculos effertur? Igitur semper incipere oportet à læsæ actionis instrumento: deinde quærere, quis sit noxæ modus, vtrum videlicet dispositio iam stabilis ac firma, an adhuc quidem fiens, stabilitatem autem ac firmitatem non dum sit adepta: Quod si nunc quoq; fiat, vtrum causa, quæ affectū efficit, in ipsa parte cōtineatur, an per ipsam transeat, inueſtigandū est. Etenim arefacto imodice humore, quem crystalloidē vocant, per seuerans erit noxa & essentia ipsius proprius affectus: si vero crassus humor in pupilla cōstiterit, B essentia quidē non dū læsa est, verū accidētis causa in oculo ipso continet: sed tū per ipsum tranſire dī, cū euaporans humor consistit in vetriculo. Qui vero partē quampiā tunc solum arbitrat esse affectā, cū in essentia ipsius permanēs fuerit dispositio, legislatoris munere, qui patrijs nominibus propria significata instituit, fungi vī. Nam, vbi vehemens dolor intestinū infestat, firmato in vna quapiā parte dolore, vt quasi perforari videatur, quo pacto vel nequaquā affectū esse intestinū, aut affectū in ipso nō esse quis dixerit, quāuis interdū huiusmodi dolores excreto vitreo quodā humore, vel vnico tēporis momento finiātur: nec vero aliud quidpiam dolorē concitasse putandum est præter humorem excretū. Quo. n. excreto ilico dolor sistitur, hoc ex cōi hominū opinione doloris causam censerī par est, idq; ob naturale quoddā axioma (id est enunciātū,) quod ex se ipso ad huiusmodi causarū dinotionē, fidem habere vī. Id enim, quo nos tangente hic aliquis affectus fit, & quo separato statim cessat, causam esse, apud oēs homines in cōfessio est: sic. n. & ignē vſtulationis, & gladium sectionis, causam esse credimus: atq; de singulis alijs similiter dicēdū est. Ergo & vacuatum humorem, fiens affectus causam fuisse, quo tēpore in particula cōtinebatur, putandū est: sed, an ob id, qd vehementer infrigidaret, aut calfaceret, aut in totum per intemperatam locum infestaret: an quia per continua corpora transfiret, ea ad excretionem vi quadam exci- C tans: aut ob flatuosum spiritū ab eo exortum, qui cōtinentem partem extēderet: aut quia violenter impactus esset: an quia eroderet & morderet, non dū ex euacuationis ope manifestū est: quippe id solum constat, qd, cum cōtinebatur, molestiā inferebat. Igitur nō solum putare oportet huiusmodi humore esse causam doloris, verū partem quoq; in qua continebatur, illo tēpore affici, quo ob humoris presentia dolore cruciabatur. Sic et affici aliquē dicimus, cum aliquid extrinsecus incidit, vel calfaciens vt ignis, vel refrigerans vt nix, vel contundens vt lapis, quo separato protinus finitus fuerit affectus, nemine propter hoc dicente partem non fuisse affectā, qd in ipsa nulla sit relicta dispositio. Igitur hoc vno supposito, qd & nomine affectus, & verbo affici, ad hunc modū vtamur, ita dicendis animū adhibe, quo vtilitatē tum in præfagio, tum in curationis ratione consequaris. Quippe fit non nunq̄ à causa quapiam affectus, sed ita fit, vt separata causa haudquaquā permanentē habeat dispositionem: interdum autem partim iam factus est, partim etiam dum fit: sæpenumero fieri desit abeunte causa, iam vero perseuerās manet dispositio: Veluti in dysenteria, mordax humor causa est affectus, vt pote qui ab initio & absterget & abradit, dein tēporis tractu vlcera intestinum: quod, si antea, quā vlcus induxerit, effluere desinat, affectus ipse non dum dysenteria dicitur: si vero vlcere præoccupet intestinum, quāuis humor finiatur, non tñ factus, si D mul cū ipso finitur affectus. Neq; est, qd in præsentia ratione ex minutatim coaceruatis contexta, quem & foriten, id est acerualē, vocāt, moueamur: quippe multa ad vitā haud inutilia, cōmunem ex ipsa fortiuntur dubitationē, de quibus priores, tum medici tum philosophi locuti sunt: proinde superuacaneū esset ea nunc percurrere, mihi præsertim, qui proposui in ipsa hac parte artis, ambiguitatem ostendere: Quod enim tēpore ad affectuum generationem sit opus, inter oēs conuenit: an vero, quemadmodum, cum domus fit, non dum est domus, sed totum hoc simul, fiens domus: eodem et pacto quilibet affectus, dum fit, fiens quidem sit, non dum tamē existat, haud ab re queritur. Neq; enim omnium, quæ fiunt, eadem natura est: quippe res similes nullā naturalem figuram requirentes, protinus ab initio eadem consistāt essentia: dissimiles vero, & quibus varia est forma, essentiam generatione posteriorē habere possunt. Neq; enim, quū domus construitur, simul fiunt fundamenta, parietes, fastigium, tegulæ, ianua, fenestra, ex quibus omnibus eo modo compositis atq; in vnam formam redactis, domus ipsius essentia composita est: morbus vero & calidus, & frigidus, & humidus, & siccus, protinus ab initio, cū primū corpus temperaturæ, quæ bonæ valetudini debetur, limites exceſserit, eandem sibi ipsi naturam habet. Quamuis enim interdum adeo sit exiguus, vt neque à nobis cognosci, neq; laborantium sensu percipi possit, nihilominus tamen propriam habet speciem. Haud aliter inflammatio quoq; in quacūq; animalis

parte constiterit, siue maxima, siue minima fuerit, vnus atq; idem est affectus, non specie quidem, E sed magnitudine varius. Cæterum, quòd possint aliquæ affectiones in corpore consistere, quæ ob exiguitatem non dum appareant, argumento est gutta longo temporis tractu saxum excuâs, de qua recte carmen hoc proditum est.

Mollior assiduus saxum cauat ictibus vnda.

Necq; n. vel vnus, vel duo, vel tres, vel quatuor aque ictus saxum ferientes: cū ne ceterimus quidē, sensibilibiter videatur saxum excuare: neq; etiā fieri potest, vt primo nihil efficiente, alter aliquid faciat, quippe qui habet eandem, quā primus habuit, ad saxum rationem. Ergo, si secūdo ictus in saxum quippiam effecerit, ipsum à primo mutatum quid fuisse necesse est, vt non omnino idē, quale ab initio fuerat, permanerit. Etenim, si ipsum vndiquaq; idem permaneat, atq; agēs quoq; in ipsum causa nempe aquæ stilla, necesse est, quemadmodum à primo ictu non affectum est, ita neq; à secūdo: quod si fateare, neq; tertius quoq; ipsum afficiet: haud secus de quarto, & quinto, & reliquis deinceps omnibus dicendum est, quippe de omnibus eadē ratio est: etenim quoad eodem modo se habete saxo, eadem quoq; causa accesserit, nihil amplius efficietur. Quòd si à millesimo ictu sensibilis videatur in saxo concauitas, ad singulos ictus, affectus in saxo nunc primum sensibilibiter apparentis, millesima pars referenda est. Quū itaque causæ agunt in corpus, species F affectus ab initio est eadem, tñ ob exiguitatem non apparet. At vero huiusmodi affectus, qui adeo sunt exigui, separatis causis facientibus ilico finiuntur, natura videlicet ipsos sanante: quippe illi duntaxat externo egent auxilio, quos ob magnitudinē natura vincere non potest. Igitur hac ratione, quum primum mordax humor aliquod intestinorum deraferit, quāuis id, quod factum est, non dum videatur, nihilominus dispositio ipsa sub dysenteria specie comprehenditur. Quemadmodum igitur natura, parua quædam vlcera, quæ non nunquam eueniunt, nullo adhibito medicamento sanauit, ita & intestinorum abrasiones. Hac ergo ratione, neq; verum est omnino, quod à quibusdam dicitur, nullum per huiusmodi symptomata, in corpore relinqui affectum. Quod si verum esset, tamen intestina tum fuisse affecta haudquaquam negandum est, quum ab acredine corū, quæ deijciuntur, corrosis intestinis dolor notatu dignus euenire percipiebatur. Hoc igitur ad omnia, quæ posthac dicituri sumus, veluti elementum quoddam, obseruare debetis: sitq; hoc initiū methodi, qua inueniri debent sedes affecte, nullam actionem vnq; ledi, nisi pars, quæ ipsam facit, affecta sit: si enim, quum vel dolor vel tumor præter naturam aliquis eam infestat, omnino aliqua re affecta est, affecta esse multo magis eam lesa actione fatendum est. Atque iam supra dictum est, quòd ab excretorum natura, affecte sedis coniecturā facere possumus: id vero bifariā fieri constat, G vel ab excretae essentia proprietate, vel ab ijs, quæ in ipsa parte continētur. Similiter diximus ab adnatis interdum rebus, de locis affectis coniecturam sumi posse: itē ab accidentium quoq; genere, quæ quidem non mediocrem habent inter se differentiam: quæ postea explicabimus.

In quot genera, Affectus & ipsorum Causæ distinguende sint, vt patiens locus recte intelligatur.

CAP. 3.

* Codices im-
p̄si Graci, et
pleriq; manu
scripti habēt,
ἰσίδι ἐκ τῶν γίνε-
ται συμπτωμά-
των καὶ παύει.
i. sunt autē ex
genere accide-
ntiū & hac. et
ita vetus tra-
latio. Aliqua
tamen exem-
plaria habēt,
ἰσὶ δὲ ἐκ τῶν,
& c. ut uertit
Corpus.

Nunc vero rursus ad principium sermone reducto, in singulis partibus tentemus inuenire notas, affectus earum indicantes, tum eos, qui in ipsarum propria essentia cōsistunt, tñ illos, qui ipsis veluti instrumentis accidunt. Rursus in vtrisque separemus & discernamus à factis iam affectibus, eos, qui etiamdum fiūt, pertinaciter autem non inhærent: item causas, quæ in affecta parte continētur, ab ijs, quæ ea tanquam transitu duntaxat vtuntur. Quòd vero ex dictis alij componentur modi, satis constat. Præterea distinguere oportet eos, qui per consensum alterius particulae accidunt, à propriis: nam magis proprium fuerit idiopathian, id est proprium affectum, quā (vt medici solent) protopathian, id est primarium affectum, nominare, ex aduerso scilicet diuiso affectu per consensum, à proprio. Ergo, qui proprie vocabulis vtī voluerit, primogenio quidē affectui, secundarium aut posteriorem opponet: ei vero, qui per consensum infestat, proprium. H Quanquam sæpenumero contingere potest, vt aliquis simul & per consensum & propria affectione laboret, cum in affecta per consensum particula permanēs inest dispositio: neq; n. primario, sed secundario & proprie, ipsam tñ affici dicemus. Id vero haud obscure in partibus externis videri potest, quemadmodum in corpore plethorico, oborto ingenti bubone ab vlcere, quum inductum fuerit vlcus cicatrice, permanet etiamdum bubon vel in suppuratam inflammationem transiens, vel in scirrhosam dispositionem, quam chœrada, id est strumam, appellant. At nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, qui ob alium præcedentem euenerunt: quippe per consensum facti ad huiusmodi permutantur idiopathian, perinde, ac si protinus ab initio protopathia, id est primaria affectio, ipsis accidisset. Ceterum in præsentia non inutile fuerit meminisse eorum, quæ in libro de medicis nominibus diximus, vbi de significatis est sermo, quæ pessime à recentioribus, tum medicis tum philosophis, confunduntur. Maxime enim proprius vocabuli/affectus/vfus est cōtrarius, & è diametro pugnat cum voce actionis: quippe id agere dicitur, quod ex se ipso motum obtinet: affici vero, quod motum habet ab alio. Quum itaque duo sint motus genera, alterationis, & lationis: vbi ad permanentem dispositionem alteratio peruenerit, sitq; dispositio scilicet præter naturam, morbus appellatur: quæuis per abusionem interdum, eandem di-
spositionem

A. l. l. f. 2. d. l. c.
8. fo. 30. c.

A dispositionem non nulli affectum nominent: qui, si more Græcorum, patrio nomine vterentur, partes ipsas potius affici dicerent, quum motum sustinent præter naturam: quum vero dispositiones habent præter naturam, si proprie quis loquatur, ægrotare eas potius, quàm affici, dicit: quod, si ab usu recesserit, non solum ægrotare, sed affici quoque, dicere poterit. Equidem, quod semper dicere consuevit, nunc quoque dicam, quod in eis doctrinis, in quibus scientia acquiritur, satis est, si quis vocabulum atque significatum eius, pro doctoris voluntate proferens, procedat deinceps, ad rerum enarrationem.

Admonui autem nunc significatorum eorum, quod non nulli non solum patriorum vocabulorum significata peruertunt, verum etiam eos, qui recte ipsis vti tentant, calumniam prosequuntur: de quorum numero sunt ij quoque, qui dicunt, interdum læsa actione partem ipsam non affici eorum, quod non dum permanentem habet dispositionem, veluti ubi propter humores in ventriculo contentos caput dolet. Quod, si comutata ratione, de nominibus certare desieris, magis proprie interpretando dices affici quidem caput, quam ventriculo consentit: ægrotare vero, cum proprio affectu laborat: Similiter ventriculum affici quidem, quum à vitiosis molestat humoribus: ægrotare vero, aut per propriam intemperiem, aut quum inflammationem, vel vlcus, vel abscessum habet præter naturam. Quod, si omnino volueris accuratiori scrutinio huiusmodi questiones enodare, interdum simul, atque alimen-

Bta fuerint corrupta, coctionis quoque actionem læsam esse dices: interdum hanc quidem illæsam esse, illa vero esse corrupta. Quippe corruptionis ciborum tres primæ ac veluti generalissimæ sunt differentie, vna quidem fit per proprios ventriculi morbos, altera à vitiosis humoribus in ipso accumulatis, tertia ab alimentorum qualitate inducitur. Hæc igitur, quum suapte natura, aut nidorosa, aut acida, aut fetori, aut putredini, aut omnino corruptioni fuerint obnoxia, aut ex preparationis modo ad huiusmodi dispositionem aliquam deducta, certum est ea in ventriculo corrupti: atque hoc modo inconcocta esse fortasse dixeris. Sed oritur protinus discordia, nunc quid affecta sit tum ob hæc concoquendi facultas: quippe non nulli per huiusmodi inconcoctiones eam haudquaquam affici contendunt: alij vero è contrario. Atque inuenitur tertia quoque secta eorum, qui huiusmodi alimenta non dicant inconcocta esse, sed solum non concocta esse: tanquam non sit idem per negationem aliquid enunciare, aut per priuatoriam vocatam à dialecticis dictionem. Idem intellexisse Erasistratum puto, quum acinos, & sesama, & reliqua omnia, quæ omnino imputria & immutata deiciuntur, nullam dixit indicare in animalibus factam esse inconcoctionem, sed hoc ipsum duntaxat, quod non essent concocta.

Quæ adhibenda ratiocinatio, vt affecta sedes ex excrementis deprehendi queat.

CAP. 4.

C **Q**uare in his negligenter versari non oportet, sed mente adhibita dijudicandum est, quæ questiones tanquam logicæ prætermittendæ sint: contra, quæ ad affectæ sedis notitiã conferant, atque idcirco accuratius tractari debeant: hinc enim & id, quod futurum est, prælagire, & affectum iam factum decenter curare poterimus. Itaque sine contentiosis nominibus, ex rebus ipsis utilitatem consequi licet, hoc modo: Esto, vt quispiam mane exurgens dicat nidorosum se ructum emittere, aut aliquid huiusmodi, vt ab ouis frictus, aut alia quapiam re magis foetente & putri. Ille itaque, qui nidorosum ructum percepit, fateatur se à cœna placentam nidorosam comedis- se, quales sunt, quæ ex oleo & trijs & alijs huiusmodi preparantur: alter vero confiteatur fricta oua ingessisse, atque nunc illorum nidorem eructare: deinde alius complures radículas comedent, vt foetens putrisque exeat ab eo ructus. Igitur cibos in ijs non bene fuisse concoctos nemo negat, quamuis ex hac re ventriculus haudquaquam fuerit affectus: neque etiam, quod ad ipsius rationem pertinet, circa actionem errauerit, veluti neque ubi quis integros acinos per aluum deiecerit. Si enim humani ventriculi officium esset acinos transmutare, accusarem ob hoc, ventriculi corpus, ipsumque vitiatum esse putarem: cum vero id sui muneris non sit, sed acinorum essentia accidat, vt concoqui nequeant, haud ab re dicemus hos quidem non esse concoctos, ventriculi vero corpus naturaliter se habere: Quod sanè & nosse & definire ad medicum haud inutiliter pertinet: sed querere, an dicendum sit actionem ipsius per huiusmodi deiectiones fuisse læsam, an contra, ad medicæ artis opera superuacaneum est. Age rursus, vt quispiam nidorosum ructum emittat, nihilque nidorosum comederit, nimirum huic igneum quendam calorem in ventriculo esse dicemus. Ac deinde rursus distinguendo inuestigabimus, vtum ab intemperie corporis ipsius ventriculi hoc eueniat, aut à flaua bile: eaque vel in ipsius spatio contenta, aut in tunicas ita, vt vix abstergi possit, demissa. Ac ne hic quidem consistemus, sed quaeremus, an iocinore male suo officio fungente huiusmodi humor accumulatur, an is ex vniuerso defluat corpore, an etiam in ipsomet gignatur ventriculo. Hæc sunt cognitu perquam necessaria, sed quæ viro indigent exercitate rationis, qui res ipsas potius, quam nomina quibus explicantur, scire studuerit. Non enim, quemadmodum corruptionis forma efficientem causam aperte ostendit, sic etiam licet inuenire definitam indicationem eius generationis, quæ circa formam illam est. Igitur, si in ventriculo cibi in nidorem transeunt non suapte natura, efficientem causam calidam: si uero acefcunt, eam frigidam esse necesse est: sed non protinus constat, vtum intemperies aliqua, an vitiosus quispiam humor, ventriculi corpus infestet. Proinde distinguendum

l. 3. f. 13. r. 3. c.
6. fo. 197. g. h

A. l. 3. f. 13. r. 1. c.
7. fo. 258. a

A. l. 3. f. 13. r. 3. c.
2. fo. 298. a

A. l. 3. f. 13. r. 3. c.
4. fo. 298. c

dum est: ac dādum cibos, qui suapte natura mō corruptionis q̄ maxime aduersentur, vt panem E aut chondron (gratia exempli) illis, quibus in nidorem trāsmutari cibi consueuerunt: mel aut ijs, quibus acefcunt. Deinde cōsiderandum tum ea, quę vomuntur, tum quę per aluum deijciuntur, num humor aliquis, cum illis quidē biliosus & calidus, cum his vero pituitosus ac frigidus, simul excernatur: an nullo vacuato humore, ipsa exigua cōpda mutationē habuerint. Quippe, vbi igneo calore ventriculus sine humore infestatur, panē aut chondron deijci videbis, perq̄ exigua in ipsis facta transmutatione: si vero humor quidam prauus sit, qui cibū corrūpat, videntur cibi in huiusmodi humore submersi, & ab ipsius actione manifestius alterati: Id, quod à vomitione clarius discernitur, si laborans suapte natura facile vomere possit: nam cogere eum, qui vomere nō potest, absurdum est. Atq̄ hęc ita deprehēduntur, si in spatio ventriculi noxius humor innatet. Si vero in tunicas ipsius refunditur, nausea quidem oīno cōsequitur: sitis vero magis in calidioribus, quęadmodū ciborū cupiditas in frigidioribus, subsequi solet. Verū cōsiderare oportet, vtrū illesum sit hepar, an affectu quopiam laboret: & qualis sit ipsius affectus, vtrum calidus, an frigidus: haud secus de splene quoq̄: quippe ex horū oīum cōsideratione, simul cū quotidiana ciborū positionūq̄ experientia, exquisite poterit quis inuenire non solum locū affectū, sed et ipsius dispositionē. Huius aut notitia eo est vtilior, quatenus curationis species per ipsam figuratur: etenim calida dispositio, vbi cūq̄ fuerit, semper refrigeranda est: sed quousq̄, aut quō, aut qua materia, refrigerare conueniat, locus affectus cōmonstrat. Igit̄, si id ipsum, quod molestat, nihil aliud fuerit, q̄ in tēperatura, calidam refrigerando, & frigidā calfaciendo, ilico iuueris hoīem: neq̄ nudam duntaxat opinionem, verum etiam scientiam & quidem haud obscuram, susceptā habebis coniecturę: idq̄ multo magis, si vtrinq̄ ipsam examinaueris, refrigerantibus quidem tum medicamentis tum victus ratione videndo hominem iuuari: calorificis vero ledi. †. Quod, si humor quispiam in ipsis ventriculi tunicis contineatur, nausea quidem vexabit, sed inanis & sine vomitu, & quę turbat ac conuellit duntaxat, nullum humorem euacuans: quemadmodum fieri solet, vbi secundum internam spatij latitudinem in vētriculo humor continetur: ceterum ructus ab alijs acidis, ab alijs nidorosi emittuntur. †. Auxiliatur autem, illis quidem medicamentum ex tribus piperis generibus institutum, aut aliud, quod huiusmodi habeat facultatem, ex aqua vel vino epotum: his vero tum absynthium, tum hiera ex aloe facta, quam non nulli picram quoq̄ appellant. Igitur, si per primam protinus experientiam, à familiaribus medicamentis in vtroq̄ humore manifestum videatur auxilium, simul habebis & firmam dignotionem & scientificam, & modū curationis: si enim ipsis vti perseueraueris, homo sanitati restituetur. Quod si à solitis auxiliariis medicamentis, vtrāq̄ G dispositionem noxa consequatur, deceptum te circa notionem inuenies: quippe certissima omnium huiusmodi dispositionum notitia ab ijs deprehēditur, qui exacte intelligunt, quibus quolibet presidij ad bonam valetudinem reduci possit. Sic equidem quosdam colicos vocatos sanauī, dato in potu medicamento ex aloe: quippe coniiciens mordacē humorem ad affectū intestini tunicas deluxisse, dato medicamento sperauī omnino huiusmodi dispositionem fore quietiorem: quod vbi contigit, intelligēs recta me ductum coniectura, rursus plus ipsius exhibui. Sed, quid me ad hanc coniecturam promouerit, opere precium fuerit enarrare. Vidi hominem à calidis tum cibis, tum medicamentis, atque ab omni calorifica victus ratione iritari: rursus iuuari ab alimentis boni succi, & κατακρηπυσμοῖς .i. tēperantibus nominatis: insuper in ediam ei noxā inferre: doloris vero speciē percontanti mihi, mordacē esse respōdit. Qua de re multo magis sperās ad veram me peruenisse notitiā, ausus sum amarū ei medicamentū exhibere. Postremo conspiciens hominem mirifice adiutum, quę fuerit dispositio, efficaciter me deprehendisse putauī. †. Fuit alter, quem cibi concoctū faciles iritabāt: hic de precedentibus interrogatus respōdit se in hanc deductum dispositionem, sumpto purgante medicamento. Rursus interrogans, quid ipsum ad sumēdū medicamentū promouisset, intellexi mordaces erodentesq̄ dolores multo tempore in locis ad H ventriculū spectantibus perseuerantes, fuisse in causa. †. Coniectans itaq̄ vitiatum fuisse à purgante medicamento intestinum, ac in rheumaticam iam deuenisse dispositionem, & facile in se ipsum iecoris excrementa recipere, eaq̄ postea corrumpere, cibum exhibui haud facile corruptibilem & adstringētem: vnde & mordaces dolores mitigati sunt, & nihil postea deiecit, quū antea semper, vt mordacitatem sentiebat, corrupta quędam & liquida & foetentia excernere cogebatur. Quūq̄ multo post mordicationē tempore ea deijci audissem, ad superiora intestina dispositionem ipsam pertinere conieci. Ita in alio quoq̄, vbi celeriter à mordicatione sequebatur excretio, dispositionē ad inferiora retuli intestina. Hunc igitur iniecto medicamento: illum vero dictis iam cibis exhibitis, sanauī: quippe certo sciebam, q̄ proximę vētriculo partes, exhibitis superne tum cibis tum potibus: quę vero non ita multum à sede distant, inferne iniectis medicamentis, promptius adiuuarentur. Non simpliciter itaq̄ hoc solū considerare conuenit, venter ne affectus sit, an aliquod intestinorum: sed quisnam sit affectus: tum, quę notę proprię sint affectuum, quęq̄ locorum affectorum, distinguere oportet: Quemadmodum inconcoctio, ventriculi est accidens: at ciborum ad nidorosum vel acidum ructum conuersio, ad causas & affectus ipsius referenda est. Sicut de intestinis & tēpus exitus, & excretorum species, atq̄ accidentiū differentia cum ijs, quę precesse runt

A. ibidem. b

A. l. 3. f. 13. r. 1
c. 17. fo. 281. g

A. ib. fo. 288. c

A. l. 3. f. 16. r. 3
c. 16. fo. 345. a

A. ibidem. e

A. l. 3. f. 16. r. 1
c. 2. fo. 333. bA. l. 3. f. 10. r. 3
c. 6. fo. 338. f. 2
c. 7. fo. 339. h

† Ex quibus dā
cod. grecis an-
tiquis, hæc, &
si parui refe-
rāt, videntur
addenda. uel
ecōtrā à cale-
facientibus qui-
dem iuuari, à
refrigeranti-
bus aut ledi.

A runt & nunc in experientiam ducuntur, simul & affectum ipsum, & partem, in qua consistit, ostē-
dent. Ergo age, vt per ventrem excrementa quædam deiciantur, aliquñ quidem ramenta aut ve-
luti membranarum rasura, aliquñ cruentum aliquid, ac aliquando simul omnia, intestinū vlcere af-
fectum nemo dubitauerit: at vero, vtrum in exilibus intestinis an crallis vlceris consistat, nō dum
manifestum est: sed, ut nuper dicebamus, & ex rasuræ specie, & exitus tpe, & (vt tertium addatur)
ex mixtione cum stercore, vt modo magis, modo minus, interdum nequaquā misceatur, distingue-
re oportet. Quippe infimarum partium vlcera nullas omnino vlcerum habent notas, alui excre-
mentis admixtas: earum vero partium, quæ paulo altius collocatæ sunt, vlcera mixtas quidē cum
stercore habent notas, sed id leuiter dūtaxat: quemadmodū, si multo sint altiores, vehemētiōr erit
mixtura: præcipue vero in supremis intestinis, vlceris notæ vehementer stercorei vñr admixte.

Quinq; capita, quibus Affecti loci, & Affectuum ipsorum nota continentur.

CAP. 5.

Porro accidit sæpenumero, vt ex vno indicio simul & locus & dispositio deprehendantur: aut
locus vnā cum causā: veluti locorum notæ & ab actione læsa, & excretis, & positu, & dolo-
ris proprietate, & proprijs accidentibus sumuntur: affectuum vero & ab excretorum specie, &
loci natura, & doloris proprietate, & proprijs accidentibus. Sanè actio læsa affectam partem in-
dicare potest, & quidem hoc modo. Si. n. accidens aliquod circa cernendi officium euenerit, ocu-
lum affici constat: verum, an proprio affectu, an per cōsensum, aut vt. oq; modo labore, alia con-
sideratione inquirendum est. Excretorum species affectam partem indicat (veluti iam antea di-
ctum est) & per partium ipsius essentiam, & per contenta in ipsa. "Ac positus quoque affectā par-
tem nimirum commonstrare sufficienter potest: quippe durus in dexa præcordiorum parte tu-
mor, non lienis, sed iocinoris affecti, nota est: quemadmodum, si fuerit in sinistra, non hepatis, sed
splenis affectum indicat. Ac positus interdum, vbi similiter se habent excreta, affectam partem
cōmonstrat. Si. n. membranosa tunica frustulum excernatur, id vlceris esse alicubi ostēdit: verum,
in qua sit particula, ex positu discere poteris: nam, si vomendo fuerit reiectum, aut gulæ, aut vētri-
culi: si tussiendo, gutturis, aut asperæ arteriæ: si screādo, faucium: si cū vrina, eius fistule: si à sede, ali-
cuius intestinorum: si per mulieris pudēda, vteri affectum significat. At vero constat, q; singuli
dolores, pro positus varietate, affectum locum ostendere possunt (hoc ēt pacto ea, quæ supra pro-
posuimus, distinguere oportet) quippe apparentibus per vomitum vlceris notis, animaduerten-
dum est, vtrum anteriores partes circa præcordia, aut posteriores circa dorsum, dolor aliquis infe-
stet: dignoscemus aut id hac ratione: etenim, qui in anterioribus percipitur, ventriculū: qui ve-

Cro in posterioribus, gulam occupare censetur. Haud aliter os ventriculi à spatio ipsius & à gula di-
stinguendum est, si deuoratis quibusdam acibus, hoc quidem in ore vētriculi: hoc vero in parte
inferiore mordicationem excitet: illud vero in transitu gulæ, quæ secundum thoracem est: om-
nia. n. hæc positu distinguuntur: quemadmodum alia ex doloris specie. Verum de doloribus la-
tius in secundo libro dicemus. Sed nunc exēplum aliquod asserre operæpretium vñ, quō. I. locus
affectus ex proprijs accidentibus innotescat: nam supra diximus singula, quæ vlceribus adnascun-
tur, propriam ostensionem habere: id vero in presentia subiiciendum est. Ore quidem ventriculi
affecto, fastidium infestat: "per hepatis vero imbecillitatem, excrementa per aluum deiecta, aquæ, in
qua maciata nuper carnes ablutæ fuerunt, simulantur: "item maxillæ rubræ apparent in peripneu-
monicis. Quin ēt propriæ affectuum ipsorum notæ in excretis deprehenduntur, vt ramentum, vI-
ceris: si in vrina sabulosum residet, lapidis: cucurbitæ vero seminibus similia excrementa, latorū
vermium indicia sunt. Atq; à locis ipsis, morborū indicia sumuntur eō, q; quibusdam solis morbus
hic accidat, quibusdam vero solis nō eueniat: quippe soli oculi, suffusione laborant: lapis, in reni-
bus & vesica nascitur, atque (vt nō nullis placet) etiam in colo: lumbrici in intestinis gignuntur:
"rursus impossibile est, vt abscessum cor sustineat: quemadmodum neq; pulmo neque ligamenta

Dolorem. Ab accidentium quoque proprietate, affectuum indicia oriuntur: nam quibusdam per
tabificos morbos vngues adunci euadūt: sine ratione inuadēs rigor vnā cum febre, inflammatio
nis ad suppurationem transeuntis, indicium est: lingua nigricans, ardentem febrem significat: sic
etiam coloris in vniuerso corpore proprietates, alia quidē per hepatis, alia vero per splenis affectus
apparet ita, vt doctum medicū haudquaquā possit fallere, sicut ne color quidem, quæ hemorrhoides
induxerunt. Caterū pauca admodum sunt ipsorum affectuū propriæ notæ, quæ nō simul locum
affectum ostendant: etenim actionis noxæ affectam dūtaxat particulam: earum vero differentie,
ipsius affectum declarant. Ea ergo sola sunt affectuū propria signa, quæ per aliquod accūs ipsos
sequuntur: id vero clarius in vniuerso huius operis discursu patebit: nec non videbuntur cōes
quoq; notæ, quæ sil' & affectuū, & sedē affectā, aut duos affectus, aut duas pticulas, indicare possint.

*Qua ratione Morbi per consensum à proprijs discernantur: ac qui fit, vt aliquando
dependatur motus sine sensu, aut sensus sine motu.*

CAP. 6.

Hvic itaque libro in presentia finem imponere statui, si de proprijs affectibus, & ijs, qui per
consensum eueniunt, aliquid addidero, admonens in primis, quod affectus, qui à reliquis
medicis primarij vocantur, equidem commodius proprios affectus appellauerim: quanquam
nihil refert, si eos primarios nominare volueris: quippe fatius est rerum differentias intelli-
gere,

l. 1. f. 1. d. 3. c.
fo. 43. g

l. 1. f. 1. d. 3. c.
fo. 41. h
l. 1. f. 1. d. 3. c.
fo. 43. b. Et l.
f. 10. t. 4. c. 11.
fo. 270. f

l. 1. f. 11. t. 1.
fo. 176. b

l. 1. f. 1. c. 3. c.
fo. 43. b

l. 1. f. 2. d. 3. c.
fo. 44. f

gere, quæ contēdere de nominibus. Sanè, quū vel vaporibus vitiosis vel ipsis quoque humoribus à E
 ventriculo ad cerebrū ascendētibz dianœa .i. cogitatio lēditur, primogenio quidem affectu cere
 brū tū laborare dicet nemo : quā omni affectu carere ipsum, haudquaquam defendi potest. Verū, quod
 per verbū *sympaschem*, id est per consensum affici, apud illos ipsos est in confesso, id omnino ve
 rissimum est : quippe ex verbo per consensum affici partem non penitus ab affectu esse liberā, sed
 ipsam cū alia affici, declaratur : atqui melius clariusque enarraueris, si eā partem, quæ per consensum
 afficitur, ob alterā affici dixeris. Igitur, quod multi medicorū veluti somniantes obscure intellexe
 runt, atque ipsum, ut potest non intelligentes, haudquaquam clare enunciauerunt, id equidem veluti insti
 tuto operi per quæ necessariū docere aggredior, hinc sumpto initio. "Sunt non nullæ actiones, quæ
 ex idonea genita materia, ipsam ab alijs partibus preparatam accipiunt : qua de re interdum opti
 ma ratione fit, ut nulla existente in actionis cuiuspiam proprijs instrumentis noxa, actionem ip
 sam perire contingat, defectu. s. materiae, ex qua fieri consuevit : veluti in voce res sese habet. Nam
 in libro, quem de ipsa conscripsimus, ostensum iam est, quæ exufflatio materia quidem vocis est, &
 efficiunt eam contracto thorace intercostales musculi : igitur his nihil agentibus, animal vocem
 amittit, & quidem nullo interdū in proprijs vocis particulis genito affectu. Sunt vero huiusmo
 di partes, summam quidem loquēdo, totus larynx : si vero particularim explicare volueris, sunt
 tres cartilaginee : & qui eas mouent, musculi : quibus accedunt nerui à cerebro demissi : ac præte
 rea in gutture ligula, Græci epiglottida vocant : hæc maxime proprium vocis instrumentum est.
 Etenim, quum hæc à musculis moderate & aperitur & committitur, vocem efficit : quæ vocem reddi
 impossibile est, nisi vehementer spiritus egrediatur : id vero, intercostales musculi perficiunt. Ce
 cidit quidam ab alto in terram ita, ut dorsi initium affligeretur : is tertio die exiguam admodū vo
 cem emisit : quarto deinde die omnino obmutuit, resolutaque simul fuerunt crura manibus omni
 no illæsis, sed neque spirationem amittebat neque difficulter spirabat. Quum enim tota sub cerui
 ce spinalis medulla esset resoluta, accidit thoraci, ut tum per septum transuersum, & musculos super
 nos numero quidē sex, moueretur, quippe nerui ex spinali medulla, quæ in ceruice est, ipsis adue
 niunt : at intercostalium musculorum nerui, per quos exufflationem fieri diximus, omnes affecti
 erant. Quum itaque frustra medici negocium subirent circa crura quidē, ut potest resoluta : circa gut
 tur vero, propter vocis affectum : equidem id interdixi, atque affecto duntaxat loco curationem ad
 hibui. Proinde finita tandem spinalis medullæ inflammatione, à septima die vox restituta est iuue
 ni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. Huiusmodi ergo noxæ speciem, magis proprie
 per consensum euenire dixeris, quæ ubi ab humoribus in ventriculo contentis caput dolore tenta
 tur : quippe per huiusmodi dispositiones, eleuat ad ipsum aliquid : sed in dictis nuper dispositio
 nibz, nihil noxium ad crura defertur, sed contra priuantur ea facultate, quæ antea spinalis medul
 la ipsis suppeditabat. Guttur vero, quum vox ablata est, non omnino priuatur spiritu : quippe spi
 rare animal per ipsum etiamdum videmus : at vero exufflationem amittit, quæ sanè est multi spiri
 tus extra animal per guttur affatim facta emissio. Sed de nominibus contendere cæteris permitta
 mus : nobis. n. res, quas illi penitus ignorat, pertractare satis fuerit. Quippe aliter dolet caput, ubi
 contenti in ventriculo humores eleuantur, qui simul & calfacere & distendere ea, quæ sunt in ca
 pite, possunt : atque aliter suffusorum apparent visa quædam, neque calfacis, neque distentis oculis,
 sed solo vapore per ipsos transeunte : præterea aliter affici videntur, qui eò quod meatus à cerebro descēdēs,
 obstructus est, non videt : aliter ille (quauis huic quodam modo sit similis) cui propter spinalis me
 dullæ inflammationem resoluta sunt crura : atque aliter is, cui vox aut perijt, aut vitata est : Etenim ad
 crura facultas quædam citra essentiam, descēdere prohibita est : ad oculos vero cum essentia : uerum,
 ad guttur quauis materia perueniat, sufficiens tamen ipsius quantitas haudquaquam accedit : qui vero ob
 intercostalium musculorū perforationem obmutuit, is totā vocis materiā amisit. Porro, quemad
 modū crura per dictas spinalis medullæ dispositiones resoluuntur, ita et guttur vocalibus. neruis
 vel incisis vel laqueo interceptis : vocare autem vocales neruos consueui eos, quos ipse inueni, nam præ
 ceptores mei eos duntaxat, qui apud arterias sunt, cognoscebant. Igitur ob horum quoque vitia vox
 perire solet, quoniam proprii gutturis nerui, quos equidem recurrentes nominare sum solitus, ipsorum
 essentia pars sunt : sed, quum ad multas alias partes distribuatur, nullam habeo aliam magis pro
 priam appellationem ea, qua vocales ipsos nominavi : quippe ad instrumenta vocem concinnata, pro
 prie pertinent. Atque idem est modus, quo gutturis musculi leduntur, siue recurrentes nerui, siue ij,
 qui iuxta arterias sunt, vitietur : utriusque. n. animalis facultas desideratur, sine qua à consilio, & volū
 tatis imperio moueri illos non contingit. Et quidem incisis musculis, qui epiglottida .i. ligulā mo
 uēt, animal penitus mutū euadit, sed neque simili omnino modo neque et in totum diuerso ab eo, quo le
 sis neruis : nam habent utriusque hanc communem noxam, quod ligula continuitate, quæ ad mouens prin
 cipium habet, priuatur : id vero fieri solet, siue neruus siue musculus incidatur, aut laqueo interci
 piatur, aut contundat, aut quolibet aliter vitietur. Equidem vocem vitiatam fuisse memini adeo,
 ut penè perderet, infrigidatis vehementer neruis recurrentibus, quum per hyemem in collo adhibita fuis
 set quædam chirurgia : quod quum intelligere, caloricis remedijs naturalē temperaturā neruis restituens,
 vocem reuocauit. Cæterū, ut ob materiæ priuationem perforato thorace, ita et aspera arteria tota incisa
 vox

A. l. 1. f. 2. d. 3.
c. 2. fo. 43. g.A. l. 3. f. 10. l. 2.
c. 1. fo. 262. h.A. l. 3. f. 10. l. 1.
c. 1. fo. 163.

A vox perit, quod nullus superfit spiritus, qui ad proprium vocis instrumentum transmittatur. Idem efficit, sed alio modo, laqueus toti collo circumdatus: verum hic non solum mutum reddit aial, sed etiam suffocat, tollendo, scilicet inspirationem. Arteria autem dissecta voci quidem nocet, sed animal respiratio ne non priuat. Angina vero vocata, quum sit internarum gutturis partium inflammatio, stragulationi proportionem respondens, inspirationem tollere potest ipsius meatum obstruendo: iccirco vocalis instrumenti, maxime proprius affectus est, et ac deinceps externorum ipsius musculorum noxa est: ceteras vero partes omnes, quarum meminimus, non proprie, sed per consensum potius afficit. Quum ergo ex ceruice quidam chceradas, id est strumas, in profundo incumbentes excideret, ac deinceps inter secandum quoddam vas, membranas non specillo secaret, sed unguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam simul recurreres nervos distraxit: atque hoc pacto puerulum liberauit a strumis, sed mutum reddidit. Quidam alius, in alio puero sectionem faciens, ipsum similiter semimutum reddidit, laeso videlicet altero duntaxat nervo. Mirabantur vero omnes, quo pacto neque aspera arteria neque gutture quicquam affectio, vocem laedi contingeret: qui, quum vocales nervos, me ostendente, conspicerent, admirari desierunt. Quibus igitur partibus, vel materiae vel facultatis suppeditatio corrumpitur, actionem laedi probabiliter dixeris, parte ipsam faciente nequaquam laesa: at vero, si vel a vaporibus vel humoribus aliunde ad ipsam venientibus laedatur, eam non recte dixeris illaeram. Neque minus etiam probabile est partem vel materia vel facultate priuatam laesam esse, si, quum haec recipiebat, dispensationem secundum naturam habebat. Proinde ex huiusmodi in vtranque partem epichemate seu conatu, logicorum problematum consideratio neque ad affectuum notitiam, neque ad curationem, neque etiam ad futurorum eventuum praesagia, quicquam utilitatis afferre posse videtur. Animaduertas ergo, velim, quomodo equidem curationem ex affecti loci notitia inuentam, hac consideratione neglecta, narrare aggredior. Occurrit mihi quidam, medicamentum tribus digitis adhibitum ostendens: dixitque triginta iam diebus ipsorum sensum se amisisse illaesa seruata motione, sed nihil praesidii ab impositis medicamentis percipere. Ego vero id, quod in huiusmodi casibus facere consueui, ne tunc quidem obliuioni tradidi: quippe vocato medico, qui digitorum curationem susceperat, interrogavi, cuiusmodi remedia adhibuisset: quae quum intelligerem ad hanc rem esse idonea, causam inuestigare coepi, cur nullum ab ipsis homo praesidium consequutus fuisset. Inquirens itaque, quae praecesserant accidentia, inueni, ipso dicente, neque inflammationem, neque refrigerationem, neque ictum praecessisse, sed ipsum paulatim sensum perdidisse. Captus itaque admiratione, rursus interrogavi, num superiorum partium aliqua icta fuisset: ille respondit, manum quidem non fuisse ictam, sed dorsi initium fuisse afflictum. Deinde, quomodo & quando id accidisset, quum interrogarem, respondit se, quum Romam proficisceretur, a vehiculo decidisse, ac non multo post digitorum incepisse affectum. Quo circa coniecturam feci, in primo exortu nervi post septimam vertebrae prodeur. tis partem quampiam ob ictum fuisse inflammatae, ac tunc scirrhosam habere dispositionem. Id vero intellexi, doctus ex arte secandi corpora, quod nervi per propriam circumscriptionem, veluti venae, exoriri videntur adeo, ut vnumquemque eorum exquisitè vnum esse putares, quemadmodum & venam: verum protinus ab origine multi sunt simul conereti, & communibus inuolucris contenti, quae et a cerebri membranis exoriuntur. Ergo nervorum, qui a ceruice prodeunt vltimi, humilior pars ad minores peruenit digitos, per cutem dispersa ipsos continentem, ac praeterea per medij digiti medietatem. Quod vero ceteros medicos in maximam duxit admirationem, quod dimidia duntaxat pars videretur affecta, id mihi persuasit potissimum eam tantum nervi partem, quae in cubito ab ipso egrediens iam propositis digitis finitur, esse affectam. Igitur adhibitum ei medicamentum abijcere iubens, illi praecipue spinae parti, quae affectae particulae initium & originem obtinebat, ipsum adaptaui: secutaque est res (ut aspicientibus videbatur) & admirabilis & inopinata, quod digiti manus adhibitis spinae medicamentis essent curati. Verum affectu omnino summo, orta est inter medicos quaestio, quanam sit eiusmodi nervorum dispositio, ut per ipsam seruato eorum motu, sensus pereat. Equidem id ipsum dicebam, quod priores medici dicere solebant, quod scilicet sensus in patiando, motus vero in faciendo aliquid, fit: quapropter, ut quis moueatur, opus est robore: sed, ut sentiat, vel minima facultas sufficit. Cumque recte me hunc dixisse sermonem putarent, quid igitur (inquam) num vidistis aliquando contra euenire, ut seruato sensu, motus periret? Tum ceteris omnibus se nunquam conspexisse dicentibus, vnus id confitebatur, ac nomine laborantis citato testes quoque adhibere pollicebatur: quod cum pugnare videretur cum ijs, quae dicta sunt de partibus, quae mouentur quidem, non vero sentiunt: etenim, quod ad hanc rationem pertinet, fieri haudquaquam potest, ut perduto sensu, motus a voluntatis imperio prodiens seruetur: rursus orabant, ut causam explicarem, quamobrem vtraque appareant. Ea vero (ut planè intelligunt ij, qui nervorum dissectionem didicerunt) talis est. Omnis voluntarius motus ad musculorum officium pertinet: quippe nullus nervorum per se sine musculo vllam huiusmodi in animantis particulis actionem efficere potest, sed per musculos, omnes a consilio & voluntate prodeuntes motus perficiunt. Ad partes vero mouendas, musculi ipsi aliquando quidem manifeste perueniunt: aliquando vero per medios tendones, quos aponeuroses, id est deneruationes aliqui

† Ex Graecis ita uertendum. Deinceps vero noxa externorum musculorum gutturis (scilicet passio propria est vocalium instrumentorum): ceterarum vero partium, quarum meminimus, noxa, non propria est passio (scilicet vocalium instrumentorum), sed per consensum potius: et ita uidetur legisse uetus interpres.

† ἀπὸ τῶν μυῶν γὰρ γὰρ. quod magis de spinali medulla, quae cerebri membranis, hoc in loco intelligendum esse videtur.

l. 3. f. 10. r. a.
c. fo. 269. b. Et
l. 3. f. 2. c. 10.
f. 49. a

l. 1. f. 2. d. 3.
c. fo. 43 g

l. 3. f. 2. c. 4.
f. 23 g

l. 1. f. 1. d. 5.
c. fo. 10. b

de Artic. cō. 1.
 tex. 47. 48. 7^a.
 258. e. Et cō. 3.
 t. 9. 7^a. 269. f.
 Et cō. 3. t. 31. 35.
 7^a. 271. e. Et cō.
 3. t. 36. 7^a. 272.
 a. Et cō. 3. t. 39.
 7^a. 275. d. Et
 2. Epid. sect. 4.
 Et in lib. de na-
 tu. offium.

aliqui cognomināt: atq; ex hoc genere sunt tendones rotundi, quibus digiti mouentur, haud absi-
 miles iis, qui || toni ab Hippocrate nominantur. Si itaq; musculorum nervos affici contingat, mo-
 tus digitorū perit: si vero eos, qui ad cutem perueniunt, tangendi sensus corrūpitur: sed, vbi tota
 resoluuntur mēbra, cū videlicet cōmune principiū affectum est, simul & sensus & motus pereūt.
 Et locum quidem primario affectum, ex lāsorū neruorū multitudine duntaxat inuenire poteris,
 idq; si exquisite cognoueris cōmunia ipsorū principia, quæ in neruorū dissectione percurrimus,
 cum nullus ante me huiusmodi dissectionem accurate tractasset, sed alij quidem plus, alij vero mi-
 nus, errassent. Igitur solus ille, qui in ipsis fuerit exercitatus, exquisite considerare poterit, in qua
 vertebra spinalis medulla sit affecta, siue tota siue altera eius pars sit: nam accidit, vt dextra ipsius
 pars duntaxat affecta sit, altera omnino illæsa: aut è contrario, vt illa manente integra, sola sinistra
 affectum sustineat: atque hac ratione interdum tota pars sinistra resoluatur, dextra parte manen-
 te illæsa: interdum contra, dextra pars duntaxat & affecta est & resoluta. Vbi vero non affecta
 spinali medulla, tantum vnus nerui processus læsus est, eas duntaxat partes resolutio consequitur,
 in quas neruus ille distributus est: accidit enim interdum, vt duo aut tres duntaxat neruorum pro-
 cessus affecti sint, quum interim spinalem medullam nulla noxa infestet. Sic quidem affectus
 erat is, qui per reliquas quidem manus partes omnes ita fuit resolutus, vt neq; sentiret neque mo-
 ueretur, sed in solis digitis sensum habebat integrum. Porro cuiusdam alteri non solum ij manse-
 runt illæsi, sed etiam eorum musculorum, in quos neruorum propago sub septima vertebra exor-
 ta distribuitur, motiones seruatae sunt. Atque alius ob casum ab alto vehementer afflictus, solos
 eos musculos resolutos habuit, qui huius nerui partes suscipiūt: idem etiam in ijs duntaxat cutis
 partibus sensum amisit, ad quas prædicti nerui distributiones demittuntur. Igitur, si scire delide-
 ras, in qua vertebra sit affectus, vtrum in sola nerui cuiuspiam propagine, an in spinali quoq; me-
 dulla, in neruorum dissectione te exercitatum esse oportet, communemq; habere methodum,
 qua resolutos musculos vnà cum cute, quæ sensum amisit, obserues. Nam, si spinalis medulla in
 aliqua vertebrarum, tota affecta sit, omnes partes inferiores resoluuntur: si vero in altera parte læ-
 sa sit, altera manente illæsa, partes duntaxat, quæ illi è directo respondent, resolutio infestabit:
 si vero nerui radix affecta sit, reliquæ partes omnes affecto loco inferiores, nihil afficientur, sed
 solæ illæ partes resoluuntur, in quas singuli nerui distribuuntur. Hac si accurate didiceris, circa re-
 soluta membra, relicta spina, non amplius occupaberis: sed huic adhibitis remedijs, partem affe-
 ctam curabis. Sic etiam, si non circa spinam, sed in regione illâ sequente, neruus affectus sit, ex mu-
 sculis & ex cute quærendæ sunt notæ. Cutem quidem facile est cognoscere, nam oculis subiicitur: G
 musculi vero ex actione, quæ perijt, deprehenduntur. Proinde necesse est, circa musculorum se-
 ctionem te exercites, & cognoscas, cuius quilibet actionis sit instrumentum: sic enim duntaxat
 discernere poteris, quarum partium actio pereat nullo morbo. corporalem ipsarū essentiam in-
 festante, & in quibus præcedet morbus, vel siens, vel factus. Verum morborum genera & diffe-
 rentias omnes ex eo didicisti libro, qui de morborum differentijs inscriptus est, atque similiter ex
 alio accidentium differentias: at de causis vtrorumq; etiam separatim scriptum est, in vno quidē
 de morborum, in tribus vero de accidentium causis: in quibus omnibus exercitari oportet eū, qui
 facile voluerit inuenire discernereq; & causam, & affectum, & sedem affectam. Etenim fieri non
 potest, vt omnia per syndromas. i. concursus doceantur, quamuis eorum, qui ab experientia empi-
 rici vocantur, huiusmodi fuerit opinio: qui vero accurate & præcedentia & præsentia cognoue-
 rit accidentia, atq; sic ad curandorum morborum experientiam via & ratione peruenerit, inueniet
 & locum affectum, & simul ipsam dispositionem. Sed id maxima ex parte accidit partibus, quæ
 in intimo corpore constituuntur, veluti paulo ante de ijs, qui sensum vel motum perdunt, osten-
 dimus: atq; non abs re fortasse fuerit narrare quædam, quæ iā facta fuerunt, cuiusmodi hæc sunt.
 Puer annorum ferè sex, inuitus per aluum excrementa deijcere incepit resolutio derepente circa H
 sedem musculo: quinetiam seni quondam huiusmodi euēnit accidens: atque rursus alius puer,
 ætatis ferè annorum quatuordecim excrementa inuitus per aluum deiecit, infestante simul vesi-
 cam dolore: Atq; alteri vrina quoq; fuit supressa: contra alius vrinam inuitus excreuit: atq; alius
 non solum vrinam, sed alui quoq; excrementa, inuitus deiecit. In huiusmodi omnibus ea, quæ præ-
 cesserunt, scrutari oportet: nam in totum aut refrigeratam aut icctam ipsorum spinam arbitran-
 dum est. Sed frigus quidem, vni duntaxat affecto musculo nocet: icctus vero, magna ex parte plu-
 ribus noxam infert, nam perrarum est, vt iccta spina vnus afficiatur musculus, quoniam nerui ex
 spinali medulla orti, in plures musculos diuiduntur. Verum, vbi ob icctum affectus est musculus,
 si superueniens inflammatio ob negligentiam in scirrhum coierit, resolui ipsum contingit, q̄ id
 raro accidere videatur: at vero frigus sæpenumero vnum ledit musculum, maxime eum, qui in
 superficie sedis est, siue sederit quis super lapidem frigidum, siue in aqua frigida supra modum
 fuerit versatus. Igitur puer, cuius & vesica & sedes læsa fuit, cum in fluuio pisces venaretur,
 sic fuit affectus: non nullis etiam in aqua frigida natantibus, itidem accidit. Hos itaque sic af-
 fectos curare oportet, calorifica auxilia locis affectis adhibendo. Quibus vero neruorum à
 dorsi medulla ortorum quispiam fuerit affectus, spinæ adhibenda sunt remedia. Sæpenumero
 etiam

A etiam, vbi ab alto loco quis cecidit, aut vehementem, fortemq; ictum spina subiit, inflammatio ad plures partes extensa, non solum musculis, sed vesicæ quoq; noxam intulit, atq; illi ob vesicæ ipsius affectum vrina supprimitur. Sunt, quibus non solum vrina, sed alui quoque excrementa, penitus retinentur, affectis scilicet intestinis: nam, vt musculi affecti actiones à consilio, & voluntate pendent, ita & vesica, & intestina naturales actiones lædunt, eò qd, dum ipsa contrahuntur, excernuntur ea, quæ continent.

Quid Naturalia instrumenta ab Animalibus differant: ac de læsionibus vtrorunq; discernendis.

CAP. 7.

r. r. de med.
r. ca. 10. fol.
10. g

ATq; in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis: siquidem naturalibus cognatam actionis vim esse, animalibus vero instrumentis à principio (veluti lumen à Sole) ipsam defluere iam ostensum est. Ergo, vt magneti lapidi vis inest, qua ferrum attrahere potest, ita naturalia quoque instrumenta omnia facultatem habent, qua actionem suam perficiunt. Proinde, si permanens esset ipsorum essentia, neq; arterijs, neq; venis indigerent: verum, quia nutrimento egent, seruare q; oportet innati caloris symmetriam, hanc ob causam, & venis indigent, & arterijs: sic etiã musculi, vt essentiam suam seruare possint, non secus, qm naturalia instrumenta, & venis, & arterijs indigent: at, quia cognatum sensus, & motus principium non habent, idcirco neruis semper indigēt, qui illis ea suppedient, quemadmodum Sol omnibus rebus, quas illuminat, splendorem affert. Quamobrem solis partibus, quæ & sentiendi, & mouēdi vim habent, accidit, vt ipsis interdū haudquaquam affectus nihilo minus eorū actio pereat: id quod naturalibus instrumentis accidere non solet, quoties enim horum actio læditur, semper primario affectu laborant: verum animalibus instrumentis omnibus naturalis quedam dispensatio inest, quippe, & arteriarum, & venarum adminiculo indigent ad essentiam ipsorum seruandam. Ideo accuratissime intueri, ac discernere oportet, quæ accidentia eis ea ratioe, qua aut naturalia, aut animata sunt, soleant euenire: veluti alterari (vt ita dicam) à vicinis; ipsis, vt naturalibus: alterationem vero sentire, vt animatis, euenit. Sic oculis quoq; sæpenumero contingit: nam vapores à ventriculo elati ipsos omnino alterant: verum tam exigua alteratio non ab omnibus sentitur, nisi exactam habeant sensificam facultatem: voco autem exactam, quæ minimas quasq; res cernere potest.

GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM

NOTITIA

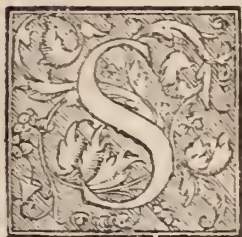
LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI

Dolorum exemplo docet exercitationem propositæ methodi: ac in Archigenem inuehitur, qui in doloribus dignoscendis aberrauit.

Tres modi, quibus vniuersa continetur affectorum locorum notitia.

CAP. 1.

D

Copus est, hortante semper Erasistrato, exercere mentem cum in alijs artis operibus, tū vero in ea, quam nunc proposuimus, affectorum locorum notitia. Circa quā tres sunt exercitationis modi: vnus circa singulas corporis partes, quas locos nomināt: alter circa causas, & dispositiōes: tertius est circa accidētium differētias: igitur à locis sumptus modus huiusmodi est: Affectio cerebri, huiusmodi separatim eueniunt accidētia: ventriculo affecto, hæc sunt propria: colo affecto, hæc: atq; in reliquis similiter. A dispositiōibus, & causis, talis est: Inflammationis seorsum, huiusmodi sunt accidētia: scirrhi, huiusmodi: refrigerationis, hæc: plenitudinis, hæc: *διὰ φθορᾶς*, id est corruptionis ciborum, hæc. Ab accidentibus, vt hoc doloris genus hæc dispositione significat, aut hosce locos: tussis vero hæc: ita & vomitus, sanguinis profluiū, fluor alui, cōuulsio, rigor, {quæ est cōuulsio totius corporis} horror, delirium: quum. n. hæc omnia inter se hoc pacto distinguuntur, facile intelligetur, quid vel bene, vel male dictū fuerit. Quod vero sic sese res habeat, planè disces, si singula consideraueris.

Perperam dixisse Archigenem stupidum dolorem ad neruos tantum pertinere: ac quid proprie sit stupor.

CAP. 2.

EXempli causa, ne te longius suspensum teneam, Quum in hoc genere, multus sit Archigenes, qui ex dolorum differentijs locos affectos significari existimauit, exacte super his considerandum est. Nam stupidum quidem dolorem in neruis fieri dicit, sed planè peccat: quippe cum stupor à frigida dispositione oriatur non in neruis duntaxat, sed & in venis, arterijs, carnibus, membranis, tunicis, & cute. Igitur, si ob id, quod hæc omnia per neruos sensum habent, ad neruos dispositionem refert, cur non reliquas omnes dolorum differentias proprie ad neruos pertinere dicit: quippe dolor, tristis sensus est: sicuti voluptas, blandus est sensus. Ergo non solū stupidus dolor in neruis est, verum etiã reliquorum dolorū omnium, quos ipse quoq; Archigenes

A. li. 1. f. 2. d. 3.
c. 20. fol. 42. a

A. ibidem. ca.
1. fol. 42. c

genes descripsit, vnusquisq; Quòd, si rem accuratius inspexeris, haudquaquam doloris species dicens est stupidus dolor, veluti, neque vlcis species vlcus inflammatum: sed duarum potius rerum, in his quidem vlcis, & inflammationis, in illis vero doloris, & stuporis, concursus est. Etenim "stupor refrigeratio insignis est, idcirco corporibus ita dispositis, & sensus, & motus difficultatem inducit: quemadmodum completa refrigeratio, & sensum, & motum omnino tollit. Sed, quod stupor dispositionis sit nomen, non sensus, aut doloris, sic dicente Hippocrate declaratur: || Stupor enim mediocris dolorem soluere potest. nam stupor ob refrigerationem fit, vt planè videre est in his, qui in hyeme per frigora proficiscuntur, atque in "refrigerantibus quoque medicamentis: nam, si extrinsecus immodice adhibeatur, particula ipsa stupida euadit: quæ deinde sensum quoque omnino amittit, si vehementissime refrigeretur, idque non solum à medicamento, sed etiam à circumfuso nobis aere. Equidem noui quosdam adeo refrigeratis pedibus, vt primum quidem sensus periret, sequentibus vero deinde diebus emortui pedes putrescerent. Ergo, vt perfecta refrigeratio & sensum penitus aufert, & motum, sic moderatior & sensus, & motus difficultatem inducit: nominaturque (vt dixi) huiusmodi refrigeratio, stupor. Itaque stupidum dolorem dispositio efficit frigida simul, & dolorifica, indicante nomine non doloris (vt dixi) differentiam, sed dolorem simul, & frigidam dispositionem, aut ab ipsa particulae inductam & sensus, & motus difficultatem. Constat autem, quod constrictas vehementer particulas, atque eos quoque, qui "torpedinem animal, dum adhuc viuit, tetigerint, stupor infestare solet. Et, quibus membrum aliquod stupidum fuerit, ipsi, quicquid tetigerint, obscuro, & hebeti sensu percipiunt, neque moueri possunt: si vero moueri cogantur, dolent: at citra hoc, quod moueri tentent, affectum ipsum stuporis haud obscure sentiunt, sed tum nequaquam dolent. Proinde male Archigenes enunciauit stupidum dolorem ad nervos proprie pertinere: stupor enim dispositionis, non loci affecti, indicium est: atqui paulo post rursus Archigenes proprie ipsum ad musculos pertinere ait. Habet autem dictio vtraque ad hunc modum, prior quidem: Nervi autem contorti, distenduntur, & indurantur, atque hi stupidos inducunt dolores, atque dure intendentes: Deinde paulo post in hunc sermonem prorupit: Musculi carnis, neruorumque mixtura, tanquam propria substantia, constituti, arteriarum quoque in doloribus missionem præ se ferunt, stringentes (vt ita dixeris), atque distenti, ac stupide pulsantes cum capaci latitudine. In horum sermonum priore nervos ait stupidos inter dolores: in altero vero, musculos stupide pulsare, stupidum non ad affectus, sed ad partes referens. Sed, vt dicebam, stupor non particula cuiuspiam proprius affectus est, sed dispositio: quæ quidem in omnibus corporibus fieri potest: sed non in omnibus sensibili apparet: quippe in his duntaxat apparet, quæ suos affectus sentire, & pro voluntatis imperio moueri, nata sunt. Sed & his, quæ manifeste in musculis apparent, sermo ipsius repugnat: quinetiam indistincte prolatus est: ac fortasse non intelligit nusquam in corpore carnem ipsam per se inueniri. Nam musculorum id, quod neruosum est, in plurimis vel capitibus, vel extremis partibus neruosum est, vbi etiam tendones inueniuntur: id vero totum, quod in medio continetur, omnes homines carnem nominant, nemine intelligente, quum exquisitè dissectatur, non esse solum carnem, sed cum tenuissimis quibusdam veluti fibris, in quas neruosum genus resolutum est. Voco autem neruosum genus, in vnicam appellationem cogens tum vincula tum tonos: quippe ex his per carnem dispersis, musculorum ostendimus essentiam consistere: quæ, vt permanere posset, venis indigebat, & arterijs.

In quibus partibus Pulsatorius dolor, ac quibus ex causis possit excitari. CAP. 3.

Cæterum citra dolorem pulsare, ad solas arterias pertinet, animalè etiam dum bene valente: vbi vero ingens oborta est inflammatio, vel erysipelas, vel abscessus, arteriarum pulsus cum dolore sentimus, quum antea per bonam valetudinem, neque cum dolore, neque sine dolore ipsum sentiremus. Etenim res ad hunc modum se habet. Duabus precipue occasionibus vehemens dolor inflammationis partibus infertur, aut quum mouentur, aut quum à re quapiam comprimuntur. "Inflammatio igitur toto musculo duplici modo, dum at tolluntur arteriæ, dolorem sentimus: nam & mouentur, & ab adiacente carne comprimuntur, & ipsam comprimunt. Atque hac ratione partes inflammatae pulsan, quem veterissimi quique solum vocant pulsus: posteriores vero omnem arteriarum motum, quem sensus percipere posset, similiter nominauerunt. Sed non protinus stupide pulsare, inseparabiliter, aut omnino proprie ad musculos affectos pertinet, quum ne pulsare quidem proprium eorum omnino sit, si quidem pulsus (vt prius dictum est) dolorem quendam insinuat. Nam in scirrhis, et œdematis, proprie appellatis, atque in intemperiebus, quæ sine tumore consistunt, motus arteriarum dolorem haudquaquam excitat: & in inflammatorijs affectibus, non semper cum dolore est, sed quum, maiores effecti sunt: quinetiam sine musculo arteria ipsa per se inflammatorium sustinens affectum, cum dolore pulsat: dico autem inflammatorijs affectum, vt simul cum inflammatione, & erysipelas & abscessus intelligatur. Huiusmodi igitur affectum, quum maiores fuerint, pulsus accedens esse censetur. Quod, si quum in his pulsus, ipsi scilicet laboranti, stupidus esse videatur (hic, n. stuporis affectum sentire potest) tum scire licet dispositionem in musculi neruis consistere, sed ita consistere, vt ad paralyticam, id est resolutionem tendant: quippe stupida dispositio inter resolutionem, & integram valetudinem media est. At pulsus cum dolore factus sequitur inflammatorios affectus notatu dignos, id quæ semper in ipsis arterijs, atque in continentibus ipsas partibus, quas, & ob angustiam

54. Aph. 25. Ex
tra. ord. 39. g

A. li. 3. t. 2. c. 13.
fol. 218. b

»

A. ibidem. fol
219. a

A. ibidem.

»

»

»

»

G

A. l. 1. f. 2. d. 3.
c. 20. fol. 42. a

Astiam premunt, & quum attolluntur, modo pars affecta sentire nata sit, veluti percutiunt. Ergo neq; in peripneumonia neq; in pleuritide dolor pulsatorius euenire potest, idq; ob partium naturam: nanq; pulmo sensum non habet: pleuritis vero membranae costas succingentis, morbus est, quae, ubi costas quidem vicina est, necessario comprimitur: at media ipsius tota pars comprimere non potest, sed inflammationis duntaxat ratione dolet: atq; in hoc spacio arteriae sunt, quae per intercostalia vocata spacia, & per crassas laxasq; laterum partes extenduntur, ac in profundo magis delitescunt, ut succingentem costas tunicam haud quaquam attingant. Harum igitur arteriarum motus in pleuritide ab aegrotante, sensu non percipitur, tamen abest, ut ei dolorem inferat. Nam inflammatis interdum intercostalibus musculis, arteriarum eleuationem dolorem inferre necesse est: proinde laborans, ipsum facile percipiet: atq; pro inflammationis magnitudine, sentiet in parte inflammata pulsationem. Ob hanc quoque causam, ubi vehementissima fuerit pulsatio, suppuratur inflammata particula, consequente suppuratione ingentes duntaxat inflammationes. Constat igitur ex istis, quae iam diximus, quod pulsatorius siue pulsatiuus a medicis vocatus dolor, per inflammatorios affectus fiat, atque in corporibus sensibilibus: idq; vel per se, vel proprie, vel primario affectu in arteriis, nominet enim qui libet, ut voluerit: in reliquis vero partibus sensibilibus omnibus, eo, quod a vicinorum contactu premanetur. Quare neq; in hepate, neq; in renibus, vnde huiusmodi pulsatio apparet, quam nec in illis nervi per tota viscera disperguntur, sicuti nec in pulmone.

De causis Doloris, in quo grauitas, ac partium extensio sentitur.

CAP. 4.

Quocirca grauitas in ipsis sentitur, quum tumoris praeter naturam genus aliquod ea infestauerit: nam in horum viscerum quolibet, circumambiens membrana, per quam nervus dispergitur, sensu potitur: quia vero a tumore, qui est in viscere, ipsa extenditur, doloris speciem appellatione dotauit. Proinde Hippocrates primus omnium scripsit: In rene dolor grauis. Post hunc vero optimorum medicorum non pauci, non acuti doloris, sed grauitatis sensum in praedictorum viscerum inflammationibus fieri dixerunt. Quinetiam membranas, ut quibus nullae sunt arteriae, non pulsare rationi consentaneum est: quemadmodum neque cutem, etiam si vehemens adsit inflammatio: atque eadem ratione neque adenes, quibus nullae sunt arteriae. Sed huiusmodi partes, quum inflammatae sunt, vnicoduntaxat doloris modo vexantur, extensionis: quippe huiusmodi doloris species a nullo sentientium corporum in inflammatoriis dispositionibus separari potest.

De Doloribus, qui ex intemperie, tensione, compressione, contusione, vulnere, crassis humoribus, flatu, lapide, & punctione oriuntur.

CAP. 5.

Reliqui vero doloris modi quibusdam partibus insunt, quibusdam non insunt. Igitur meminisse eorum semper oportet: ac cognoscentes singulorum locorum naturam, intueri, quis vnicuique parti modus doloris peculiariter conueniat, quis vero contra. Proinde resumentes rursus ipsos dicamus. Quippe vnus doloris modus est, qui per inaequalem intemperiem in affecta parte consistit, vel nulla re ipsam extrinsecus attingente. Alius, qui ob tensionem fit, non amplius soli affectae parti proprius, ut qui ob vicinas partes interdum eueniat. Est item dolor, qui a tangentibus duntaxat, in affecta particula generatur, quum videlicet vel compressa, vel contusa, vel a re quapiam superueniente vulnerata dolet. Atque is doloris modus, qui a motu procedit (quod paulo ante de arteria dictum est) a re quadam media dolore efficiente pendet: etenim, quae per se mouetur pars, tenditur: & ad vicinas accedens, comprimitur interim, & contunditur, & vulneratur: si vero nulli incidit, eam sola tensione dolere necesse est: veluti partes omnes ab alijs motu, si nihil extrinsecus ipsas tangat, nullo praeter eum, qui necessarius est, dolore afficiuntur. Ceterum alibi me frequenter dixisse memini primas doloris species duas esse, quum affatum temperies alteratur, atque quum soluitur continuitas. Quae cum iam dictis haudquaquam pugnant: nanque pars distenta, aut compressa, aut contusa, aut vulnerata, dolet ob continuitatis solutionem. Neque enim, quum dacu quispiam vulneratur, alio affectu laborat, quam si ab acri humore facta fuisset erosio, utpote per vtrumque affectum corrupta continuitate. Igitur non eandem doloris speciem excitant, mordax humor, ac multus: nam ille rodendo dolorem excitat: hic vero distendendo, flatuosi spiritus exemplo, ac veluti vrina vesicam distendit, quum non redditur. Verum in erysipelate, & inflammatione, atque in totum in affectibus inflammatorijs, non solum, quia distenta sunt, ob repletionem partes laborant, verum etiam, quia intemperie affectae sunt, non exigua ne hac quidem ad dolorem inducendum vim habente: Id, quod declarant istae, qui per vehementem hyemem profecti, manus ad ignem affatum calefacere tentant: intolerabilem nimirum sentiunt dolorem, & quidem maxime in vngium radice. Porro memini mihi ipsi accidisse dolorem vehementissimum, ut mihi viderer in intimo ventre terebro perforari, in eo potissimum spacio, per quod a renibus ad vesicam venteras scimus extendi. Iniecto deinde rutaceo oleo, quum id paulo post excernere tentarem, excreui simul grauissimo cum dolore humorum vitreum a Praxagora appellatum: quippe vitro fuso, tum colore, tum substantia, haud absimilis erat: atque id alijs quoque accidere conspexi. Quod vero hic humor sit frigidissimus, iam a Praxagora dictum est, qui vitrei nomen ipsi imposuit: id enim haud obscure percipitur sensu tactus tum ipsorum, qui illum excernunt, tum aliorum, si quis confestim ipsum tangere voluerit. Sed dignum utique admiratione est, quomodo frigidus excidat, neque ab excretionis violentia,

Quarta Classis.

bbbb tia,

6. Epid. c. 1. c.
6. 3. 155. c

l. 3. f. 10. r. 4.
fo. 168. f

l. 1. f. 1. d. 5.
fo. 9. c

l. 1. f. 1. d. 3.
fol. 42. 2.
l. 3. f. 18. r. 1.
fo. 357. g

l. 1. f. 1. d. 3.
fo. 41. h

l. 1. f. 2. d. 3.
fo. 41. g

l. 1. f. 3. d. 5.
fo. 69. h

DE LOCIS AFFECTIS

tia, quum excidit, calidus euadat. Equidem putabā lapidem in altero vreterum impactum: adeo E erat, vt mihi videbatur, doloris ipsius species perforanti similis. Atqui vacuato humore, doloreq; sedato, manifeste constabat neque lapidem fuisse causam, neque vreteras aut renes fuisse affectos, sed aliquod intestinorum & forte magis crassorum. Neq; n. tanq̄ per tenue corpus, breui tps̄ spatio penetrābat, sed tanq̄ à profundo per crassius quoddam corpus, q̄ sit tenuium intestinorū tunica, ferebatur. Ideoq; huiusmodi dolores, omnes ferè medici colicos nominare videntur, q̄q̄, quod ad regionē attinet, qua dolor sentitur, nullum indicium sumi potest, q̄ magis colon, q̄ tenue intestinum, dolor afficiat. Huiusmodi^o sanè dolores perinde, ac si terebro partes perforēt, molestare solent, narrātibus ita infirmis: alij vero veluti palo infixio fieri vidētur, qui & ipsi corpus affectū crassum esse significant. Differunt autem inter se aut multitudine, aut crassitudine, aut motu, aut potentia rei dolorem facientis, siue ea humor fuerit, siue spiritus flatuosus: quippe paucus multo, & tenuis crasso, & permanens moto, minorem dolorem excitare solet: atque, qui ad vehemētē refrigerandi vim haudquaquam accedit, vehementissime refrigerāte minus cruciat. Verum hoc doloris genus ad crassum intestinum referendum est, siue palum ibi infixum, siue terebro perforari locum quis putauerit. Atqui huiusmodi dolores ab eo, quo lapis impactus est, discerni non possunt, nisi quis accidentia, quæ postea consequuntur, expectauerit. Non tñ ob huiusmodi ignorantiam, quod ad doloris mitigationem attinet, vllam laborāti noxam inducimus: siquidē vtriusque doloris præsidia omnia communia sunt, & quidē calorifica in primis, siue ea extrinsecus abhibeantur, siue inijciantur: deinde, nisi mitigatus dolor fuerit, eorum medicamentorum, quæ dolorem obtundere possunt, aliquod adhibendū est, cuiusmodi est id, quod à Philone institutum est. Verum, si lapis^o dolorem excitauerit, ipse interdum solus, interdum vnà cum cruore excernitur: etenim radit ea corpora, per quæ trāsit, maxime si vel asper vel acutus fuerit lapis: ac, si postea vrinas inspexeris, fabulosa quædam subsidere inuenies. Quod, si in colo affectus constiterit, neq; lapis, neq; arena, neq; cruor, sed humor aliquis, qualis iā dicitur est, subsidere videtur: atq; alia, quæ ad affectum intestinum pertinent, apparent accidentia. Protinus. n. inflatio quædam, & distentio, vel flatus complures præsertim postmodum, & tormina, & excremēta flatibus plena videbūtur: discernes autem ipsa, si super aqua natent, bubulo^o stercorei similia. Quin etiam cibi tum cupiditas tū cōcoctio deterior, tum quæ præcedit morbum, tum quæ comitatur, quæque cōsequitur, quoniā ventriculus per continuitatis communitatem simul cum ea parte, quæ primario laborat, afficitur. Insuper colicos nominatos affectus magna ex parte præcedit & cruditas, & flatulentia, & vomitus, & nauſea, quæ multo tēpore inanis permanet, & in præcordijs mordacitas, & fastidiū, & iactatio plurima. Igitur ex huiusmodi quidem doloribus ij, qui vehemētissimi sunt, haud ab re in crassis intestinis consistere putantur: qui vero mitiores sunt, ex duobus alterum necessarium est, aut G q̄ in his ipsis sint, sed à leuiori causa: aut q̄ in tenuibus cōsistant intestinis: sed, qui mordaces sunt, à mordaci humore intestinum erodente fieri solent. Vnde dysenteriam semper huiusmodi dolores præcedunt, eam inquam, quæ cum intestinorum vlceratione fit: quam vel solam tum recentiores medici, tum antiquorum non pauci, dysenteriam nominant. Ex his non nulli non solum hęc, sed aliam quoq; quæ cruenta, ob excretorum speciē nominatur, dysenteriam appellant: nam interdum syncerus multusq; sanguis, interdum veluti limus & sæx ipsius, non parua quantitas excernitur. Verum hęc affecti iocinoris accidens esse censetur: ea vero, per quam syncerus multusq; sanguis excernitur, vniuersum corpus plerunque euacuat, haud secus, quàm hemorrhoides, aut muliebris purgatio. Verum de his posthac rursus nobis agere licebit: nunc ad dolorum species redire oportet, eas enim in hoc libro persequi potissimum proposuimus. Igitur iterum incipiamus ab eo dolore, quem punctorium vocant, qui circa membranas potissimum consistit, ipsius affectus veluti radice eo loca fixa, vbi membrana pūgitur: dolore vero circa locum punctum, ad magnum spatium circulatim se fundente. Atque hoc modo in laterali morbo dolorem punctorium esse, & in inflammatione pulsatiuum, apud omnes ferè medicos in confesso est.

Aduersus Archigenem, qui Saporum nomina doloribus accommodauit.

CAP. 6. H

Non tamen hæmodiæ. i. dentium stupori, simile quid dolor membranosorum corporum habet, vt Archigenes scripsit: haud enim ignoramus ori dūtaxat, neq; toti tamē ori, accidere: sed dentes^o gingiuasq; infestare solet affectus quidam, quē hæmodiam vocamus. Hanc vero oratione quidē enarrare impossibile est: sed, cum quispiam & austeros^o & acidos cibos ingesserit ita, vt affectus aliquis sequatur in dentibus & gingiuis, eū in oibus eundem esse credimus: siquidem videmus nos magna ex parte similes esse in affectibus habēdis, ita, vt ab iisdem causis eadem sustineamus. Talem quidem dolorem in ore dūtaxat fieri scimus. Alia vero quadā dolorū genera ab Archigene perscripta, neq; dum fiunt, cognosci: neq; dum proferuntur, intelligi possunt: veluti holecimos id est tractorius, auſterus, dulcis, leuiter acutus, salus, viscosus, ferus, stringens. Atq; huiusmodi nomina in libro de Pulsibus scripta posteritati reliquit: quæ auditores nihilo doctiores reddere possunt eò, q̄ doctrina quæque {sc̄ificā} propria desiderat noia. Si. n. de saporibus, aut oino de proprijs, quæ lingua iudicant, sensilibus disseramus, dicemus vtiq; auſterum, & acerbū, & stringētē, & mordacē, & salsum, & dulcē, & amarū: si vero de ijs, quæ tactu iudicatur, humidum

corpus

A. l. 3. f. 16. c.
c. 7. fo. 344. c

A. ibidē. c. 10
fo. 344. g

A. ibidē. h

A. l. 3. f. 16. c.
c. 7. fo. 344. d

A. l. 3. f. 7. c.
fo. 247. g
A. ibidem. c. 2
fo. 251. b

A corpus & aridum, & calidum & frigidum, & asperum & laue, & molle & durum, & acutum & obtusum: haud secus de ijs, quæ visu discernuntur, rubrum, flauum, nigrum, album, fuscum, aut aliud quidpiam huiusmodi. Quod, si appellationes ipsorum permutaueris, quid dicas, auditorum intelliget nemo, veluti de adstringente aut austero dolore: quippe fieri non potest, ut, quid sit dulcis dolor, intelligatur: nam dolor semper molestare laborantem solet, atqui dulcia quæque iucunda sunt. Igitur quàm verissimum est Archigenem circa medicæ artis opera fuisse studiosum: quo pacto vero in huiusmodi nomina inciderit, quum sæpenumero inuestigauerim, inuenire non potui.

Censura loci Archigenis, ubi multis dolorum generibus propositis, docere instituit, quæ quibus particulis sint propria.

CAP. 7.

Videamus ergo, quid manifeste ex ipsis colligere possimus, veluti paulo ante de torpido labore iam fecisse videmur. Nam iustum est, ut obscura nomina in dubio derelicta, inutilia reputentur perinde, ac si nunquam scripta fuissent: quæ vero clara sunt, iudicentur non ratione duntaxat, sed multo etiam præcedente experimento. Quamquam huiusmodi iudicium perdifficile est: nam plerumque alijs nos credere oportet, qui suos affectus ob animi mollitiem neque consequi planè, neque si consequantur, eos enarrare possunt, aut quia oratione, quid patiantur, declarare omnino nequeunt (quippe non parum facultatis ea res existimatur:) aut quia affectus ipse ineffabilis est. Ergo relinquitur, quod nemo singulorum dolorum species conscribere potest, nisi ipsemet passus fuerit, licetque medicus, qui interpretandi alijs facultatem habeat, & qui prudenter, & sine mollitie comprehendere possit suos affectus, dum laborat. Atqui nemo inuentus est, qui per totum ætatis sue decursum omnes affectus sustinuerit, etiam si perquam morbosus fuerit. Proinde non possum non mirari, quum eorum proprietates ab Archigene scriptas lego, ita scilicet ipso narrante, tanquam omnes passus fuisset, quamquam non admodum morbosus erat Archigenes: quod si etiam unam aliquam partem, & infirmam & morbidam habuit, non protinus omnibus laborauit, veluti nec reliquorum mortalium ullus. Neque inuenire est hominem eundem, qui simul & caput habeat infirmum, & thoracem, & pulmonem, & hepar, & lienem, & ventriculum, & intestinum ieiunum, & colon, & vesicam, atque reliquas id genus partes. Videtur itaque Archigenes proprijs quibusdam excogitationibus & quidem logicis potius credidisse, quam experientia eorum, qui perpelli sunt, qui dolorum causas, ut poterant, enarrarent. Ut igitur studiosi maiori adhuc à nobis copia dotati recedant, proposita eius oratione, electisque ijs solis, quæ vera simul sunt & manifesta, eos, qui in arte exercentur, adhortabor, ut ijs quidem habeant fidem, quæ vero secus habent, ea prætereant. Igitur Archigenes, quum reprehendisset Aselepiadem dicentem in articulari morbo neruum affectum dolore haudquam cruciari, quod nihil omnino sentiat: carnem autem, quamquam non affectam, dolere tamen, utpote à parte vicina compressam: postea ad verbum ita scribit: Porro vasa solide compressa, capitis dolores sine inflammatione abortos arcent veluti prohibita in ipsa incursione, id quod barbaricum vinculum tum maxime perficere potest. Sphacelodes vero hemicranias, id est altera capitis parte dolores, præcisio eorum, sed maxime arteriarum, circumscribit. Quæ primo affecta, pulsatorium, & διαστοντα id est turgidum dolorem inducit, ac rotunda euadit, insigniter subhorrescens, quemadmodum venæ quædam veluti varicosæ fiunt. Nervi vero contorti distenduntur, ac indurantur: atque hi stupidos inferunt dolores, & dure distendentes, & profundos, & infixos, & angustiarum plenos, & minime fusos. Membranae in latum discurrentes & inæquales dolores excitant, atque ita laborant, ut & hæmodiæ simile quidpiam habeant, transmissionis videlicet asperitatem. Dolet vero sæpenumero hoc modo etiam superficies: & membranae in media carne contentæ, quæ dilantes quoque dolores inferunt. Dolores vero à membranæ ossa circumstantibus dependentes, perinde affligere comperiuntur, ac si in ossibus ipsis consisterent. A venis, graues & detrahentes, & æqualiter infarcti dolores suscitantur. A carne autem & fusi & laxiores, quapropter non adeo extendi videntur, sed arbitratur laborans sensum asperis quibusdam rebus impleri. Musculi carnis nervorumque mixtura tanquam propria substantia constituti, arteriarum quoque in doloribus mixtionem præ se ferunt σφουγγυτες (ut ita dixeris) hoc est stringentes, & cum capaci latitudine distenti, & stupide pulsantes. Ex reliquis vero vlcerosus quidam dolor, & in vlcerebus graciliter acutus, & non minime dulcior, & qui pruriginem inducere potest, ad superficiem pertinere videtur. Puriorius autem profundas partes infestat: εμπεδων autem i. infixus, cum sinus accesserit. Stimulans autem partim eorum, quæ in loco sunt, aliquid affectum esse declarat: partim contra, utpote qui haudquam in profundo subsistit. Lacerans autem est, qui in sinibus consistit. Hic est primus Archigenis sermo ex libro primo de locis affectis, quo docere conatur, quo ex dolorum differentijs partes affectæ possint inueniri. Igitur rursus ab initio ipsum examinemus, non obiter & transcursum. Sphacelodes (inquit) hemicranias, vasorum dissectio circumscribit. Igitur, quos dolores nominet sphacelodes, inuentu difficile est: non enim inter omnes conuenit, quid hæc vox/sphacelos/significet. Sunt enim, qui dicunt ipsam vehementem dolorem declarare: alij tantum inflammationis excessum, ut partem ad corruptionis periculum inducat, quæ dispositio à non nullis gangræna appellatur: alij partis affectæ corruptionem ipsam, sphacelon dici volunt: alij conuulsionem: alij non simpliciter conuulsionem, sed nervosorum corporum, quæ inflammatione laborant: non nulli

Quarta Classis.

Quarta Classis.

bbbb ij

non

A. l. f. 1. d. 3. c.
20. fo. 42. a

A. ibidem.

A. ibidem. h

non eam, quæ fit, conuulsionem, sed, quæ ex inflammationis magnitudine expectatur: alij simpli- E
citer fortem tentationem: alij putredinem. Ergo vocabulum sphacelodes, in iam proposita Archi-
genis oratione scriptum, ad tantam peruenit obscuritatem, vt nihil per ipsum explicari posse vi-
deatur, ipso nusquam medicorum nominum enarrationem conscribente. Per verbum autem
/circūscribit/ fortasse intelliget quispiam dictū esse ab eo, veluti celeriter vel ex toto sanat: ac subij-
ciamus, vt ita dicatur: nam quid facere poteris is, qui intelligere cupit ea, quæ ne is quidem, qui
scripsit, intelligi voluit: Deinde pulsatorium & turgidum dolorem arterias inferre dicit, cū ipse
videlicet per sphacelodes heterocranias. i. altera capitis partes dolores, primogenia affectione la-
borant. Itaque, qualis sit pulsatorius dolor, superius enarrauimus, quamuis ante nostrā enarrationē
oibus medicis notus sit: siquidem ingentium inflammationū accidens ipsum esse perhibet. Turgi-
dus autem dolor est, qui à parte primario affecta veluti à radice incipiens, celeriter in partes adia-
centes transfertur: id vero non solum in heterocrania vehementissima (vt Archigeni placuit) sed
in cephalæa quoque vocata, euenire solet: etenim in hac non nunquam arteriæ primario affectæ huius-
modi, qualem dixit Archigenes, dolore vexantur ita, vt fateantur nonnulli, vasorum ipsorum se
dolorem sentire: quod interpretari tentans, arteriam subhorrentem, fieri rotundam dixit. Igitur
inquirendum est, vtrum, veluti per sphacelodes heterocranias arterias ita affici dicit, ad eundem F
modum de venis cum sensisse existimandum sit, quod per hunc solum morbum veluti varicosæ fiat:
an commune sit accidens venarum vel quomodolibet affectarum, vel duntaxat inflammatarum.
Ex eo enim, quod sermone de arterijs iungit sermonem de venis, par est, vt conijciamus de eodē affe-
ctu ipsum fuisse loquutum: ex eo autem, quod mox in vniuersum de nervis atque de alijs huiusmodi
partibus scribit, non adaptans vni morbo sermonem de ipsis habitum, eadem ratione putandum
est itidem de venis quoque fuisse dictum. Itaque in hac ambiguitate satius fuerit, vt existimemus in
eo sermone, quem de hemicrania conscripsit, simul cum arterijs ipsarum venarum quoque mentio-
nem fecisse: simpliciter vero reliquorum instrumentorum sine villo distincto affectu neque in ner-
uis, neque in ijs partibus, quæ illos deinceps consequuntur: in quibus dixit venas, graues ac detra-
hentes atque æqualiter infarctos dolores inferre. Verum hæc non nihil ambiguitatis continent.

Quod vero deinceps sequitur, vbi dicit nervi vero distenduntur & contorti induratur/ recedit
quidē manifeste ab heterocranica dispositione: definit autem id in vniuersum ad nervos quomo-
dolibet affectis pertinere: quod planè mendacium est, neque enim quilibet neruorū affectus, ipso-
rum essentiam indurat atque intorquet. Sunt enim non nulli, per quos laxiores euadunt nervi:
† quemadmodum per alios quosdam, aridiores: quinetiam sepe numero nullam sensu perceptibi- G
lem habent differentiam, ita, vt exquisite sani videantur, nihilominus neque sensum neque mo-
tum præstant subiectis corporibus. Itaque in solis fortasse inflammationibus, aut inflammatorijs mor-
bis, aut præter naturam tumoribus, dixit nervos & indurari & contorqueri, quando quidem in ijs
quidem manifeste apparet nervos intendi: nam & laborantibus ipsis, & nobis aspicientibus, in-
tenti nervi apparent: quapropter, nisi curentur, & conuulsiones & tetani ad ipsos sequuntur.
Atque omnium, quæ in tumorem attolluntur, commune accidens esse videtur, vt intendatur: H
nam & arterias & venas inflammatione affectas manifeste intendi vidimus: venas quidem, vbi
per summa membra, orta inflammatione, bubon exurgit: plerumque enim totum vas intentum vi-
detur, ac rubere magis & calere, atque maiori dolore, si tangatur, affectum: vt sit manifestum totum
inflammari, incipiēdo ab ea parte, quæ primario affecta est, vsque ad alas & inguina. Proinde recte
dixerunt omnes ferè medici, Inflammatis partibus accidit, vt rubescant, tendantur, renitentur, in-
tumescent & doleant: pulsus vero non omnibus, vt diximus, sed ijs duntaxat accidit, in quibus ar-
teriæ notatu dignæ sunt: & pars sensu prædita est: & notabilis magnitudinis inflammatio: tunc
enim pulsatorium dolorem sentiunt laborantes, vel nullo existente sensibili vase in affecto cor-
pore. Sed interrogabis me fortasse, quæ sint singulorum instrumentorum propria accidentia. H
Id vero iam antea, neque semel duntaxat, explicatum est, quod videlicet propria actionis noxa, quali-
cunque sit specie, cuiuslibet partis proprium est accidens: neque, nisi aliud eis ex necessitate accidens,
neque etiam noxarum diuina existunt: sed differentia quidem variant pro affectus tum specie, tum
magnitudine: accidentis vero ad vitiatam actionem pertinentis siue genus, siue species, aut vtrū-
que nominare volueris, semper permanet. Cæterum satius fuisset Archigenem, totum via & ra-
tione complectendo, abundantius hæc persequi, præsertim cum ab alijs negligentius essent tradi-
ta: quorum non pauca in plurimis alijs libris conscripsimus, quemadmodum & posthac deinceps
dicentur: sed breuiori quidem compendio ea, quæ exacte alibi fuerunt exarata: longiori vero di-
sputatione hinc tractabunt ea, quæ alibi breuiori stylo percurrimus. Nunc vero reliquas dolorum
diuinas, quarum in præscripto sermone Archigenes mentionem fecit, persequamur. Quod, nisi pecca-
uerit, dicēs torpidos dolores nervis euenire, quodque stupor non vnius cuiuspiam partis proprius
sit affectus, sed causa potius ac dispositionis rationem habeat, iam antea dictum est: Quod vero dolo-
res dure distendentes in ipsis fieri dicit, recte dictum est: quancumque melius erat, si simpliciter dixisset di-
stendentes, non addēdo, dure: nam neruorū dolores vtrinque vehementer distēdere possunt, quia ad
vtraque extrema tenduntur, tum id à quo incipiunt, tum illud in quod finiuntur, non secus, quam
chordæ

† Grace ἄστυ
ἀστροφία
i. vt atrophia
manifeste. in-
terpres isecu-
sus est veterē
italianem.

A. l. i. f. 2. d. 1. c.
5. fo. 29. d

A chordæ in cithara, quæ sæpenumero, vbi nimis intenduntur, dirumpi solent: & propterea citharistæ, quum instrumenta sua post vsum reponere voluerint, chordas relaxant. Et sane, quæ à contrarijs tum causis tum dispositionibus intendantur, planè constat, siue humidus fuerit ambiens aer, vt rigare ipsas & implere possit, siue vehementer aridus: ab vtraq; enim ambientis aeris temperie ad vltimam tensionem perueniunt: vnde non mirum, si rumpantur. Proinde rectè dixit Hippocrates || neruorum conuulsiones & à plenitudine & ab inanitione euenire, vt pote quæ sint immodicæ neruorum tensiones. Sed, quod profundos dixit esse eorum dolores, id ab accidentibus, quæ plurimis neruis eueniunt, sumptum est. Etenim, quum venæ quidem semper priores in superficie sint, deinde post eas arteriæ, quibus postea nerui subduntur, idcirco laborantes eorum tensionem in imo sentiunt: Quanquam multi tendones (qui ob id, quod neruosa sunt corpora, à non nullis planè nerui nominantur) non profundos, sed in superficie, dolores habent, si quando ipsos quoq; sic intendi cõtigerit: vt sunt illi, qui digitos extendunt: sunt autem, & qui illos incuruant, in superficie quidem, sed non similiter, vt extendentes. Porro Archigenes neruorum dolores infixos esse dicit, quum huiusmodi doloris species, vt antea diximus, ad colon magis pertineat: atq; accidit etiã aurî cum quadam pulsatione, atq; dentibus molaribus, quinetiã quandoq; oculis: minimè vero neruis infixus dolor euenire potest, etenim magna ex parte vtroq; extenduntur, & ad supernas & ad infernas animantis partes. Quod vero deinceps ab Archigene dictum est, neruos angustix plenos habere dolores, ineptè quidem dictum est: nam nihil amplius declarat, quàm quò deinceps dicit, & minimè fusos. Re vera enim, minimè fusos, hoc est, in latitudine porrectos, dolores nerui non habent, sed magis quodammodo circumscriptos, vt potè perueniente ipsorum tensione & ad supernas & ad infernas partes, magis verò sursum vsq; ad caput: actum primum ipsos vniuersi corporis & conuulsiones & distentiones comitantur, nulla nerui tensione huiusmodi accidentium aliquod inducere potente antea, quàm caput ipsum attingat. Post hæc consequenter scripsit Archigenes de membranis: & quò quidem in latum discurrant ipsis dolores, quum afficiuntur, verù dicit: quòd verò aliquid hæmodix simile habeant, non verù dicit, vt antea dictum est. Neque etiam in totum verum est, quòd membranarum dolores sint inæquales: siquidem contrarium magis veritati consonat: quippe ex propria earum ratione videntur æquales inducere dolores eò, quòd vniuersum ipsarum corpus æquale est. Nam, quòd ob communicationem cum vicinis, inæqualitatem quandam asserunt, id interdum per accidens euenire solet. Quum enim ad affectã ipsarum partem, ducuntur & tenduntur circumiacentes, inæqualem fieri dolorẽ necesse est: vbi enim intenta particula acutiori sensu est, ibi dolore vehementiore cruciantur: vbi vero sensum habet hebetiorem, ibi minus dolent. Atque ex eo quoque, quæ tenditur membrana, os ipsum vel attingit, vel non attingit, non ab re dolorum differentia deprehenditur. Atque hac ratione nõ nulli pleuriticorum, iugulum dolent, porrecta in huc locũ membrana costas succingente: aliquando tamen non ad iugulum, sed ad præcordia, dolor transit, percepto ipsius sensu in septo transuerso (vt pote quod necessario mouetur, quum pleuritici respirant) magis, quàm in cæteris thoracis partibus. Quum enim veluti radix doloris in latere consistit, tũ laborantes musculis, qui illic sunt, respirare pigritant: quare tum soli septo transuerso natura respirantis officium committit, quemadmodum in bene valentibus, qui libera vtuntur respiratione, contingere solet. Igitur, quum in partibus laterum infernis oritur inflammatiõ, septum transuersum intentum, magis dolet: quum vero in partibus supernis, tum iugulum potius dolor infestat: cæterum septum transuersum, quia mouetur: iugulum autem, quia durum est, dolorem efficit. Vbi vero ingens in hepate oritur inflammatiõ, aut vbi ipsum induratum est, dolor, qui tum iugulũ in dextra parte infestat, concauæ venæ magis, quàm membranarum, tensionem sequitur. Quum autem dixit, hoc modo sæpenumero superficiem quoque dolere, quòd est habere ea, quæ sunt propria membranarũ affectarum, plane declarat, vnde motus Archigenes dixerit ipsas dolores habere hæmodix non dissimiles. Quia enim simul cum hæmodix proprietate, stuporis etiam sensus percipitur perinde, ac si ab eadem causa vterq; affectus fiat: membrana autem, quæ in superficie cuti substrata est, sæpenumero stupido dolore afficit, vt pote qui ab externis causis & quidem frigidis celerius noxã subit, idcirco deceptus Archigenes dispositionis communitate, ceteras membranas hæmodix simile quidpiam pati dixit, ac sæpenumero superficiem quoq; non secundum affectæ particulæ essentiam facit dolore, sed ob membranarum ipsarũ essentiã, quæ exanguis est & frigida, quapropter facile à frigidis affectibus infestantur. Quia vero affectum ipsum, huiusmodi dolores comitantur, idcirco sæpenumero dixit fieri huiusmodi dolores, non veluti per affectæ particulæ essentiam, sic enim inseparabiles essent, sed per accidens superuenientes. Substrata igitur cuti membrana, quæ cum ipsa simul excoriatur, dolores facit tenuios & torpidos: membranæ vero, quæ in media sunt carne, veluti delaniãtes dolores excitant, sunt. n. plurimæ, & inæquabiliter insitæ, atq; eã circũdãtes: quumq; aliquñ ex contrarijs } secundum naturam } tendi carnẽ contigerit, hmõi dolores euenire necesse est. Sanè à multis exercitationibus aut tensiui, aut vlcerosi proueniunt dolores, q̄ totos musculos occupare consueuerunt, inter quorũ partes, carnes quoq; numerantur: verũ de hmõi doloribus satis in salubribus præceptis iã dictũ est. Sed, quæ membranarũ, quæ

61. Aph. 39.
Ex. ord. 50. f

l. l. f. i. d. 5.
5. fo. 24. c

l. l. f. i. d. 3.
20. fo. 41. h

¶ hæmodix est
in antiquo co-
dice. i. implan-
tationibus. &
ita omnino le-
gendum est.
ita etiã legit
vermiterpres.

l. l. f. i. d. 3.
sum. 2. c. 20. fo.
41. b

DE LOCIS AFFECTIS

ossibus adiacent, dolores & profundi sunt id est in intimo corpore sensum excitantes, & ossium E
 ipforum veluti dolentium inducunt imaginem, haudquaquam mirandum est. Nam ij a quam plu
 rimis ostocopi id est ossium labores nominantur, & magna ex parte ab exercitationibus eueni
 re solent, quãtis interdum vel à frigore, vel plenitudine, fieri possunt. Insuper venas dixit graues
 & detrahentes & æquabiliter infixos inferre dolores: verum ab initio, vbi hemicranie mentione
 fecit, venas varicosas fieri ait. Ergo in hoc solo morbo fortasse accipere oportet, ipsum hoc dice
 re. Atqui scire licet proprium arteriæ venæq; dolorem, extensi secundum longitudinem corpo
 ris, veluti chordæ cuiusdam, speciem referre, nulla vtiq; profunditate simul apparere. Æquabili
 ter aut infigi venarum dolores, admodum obscurum est: quippe infigi ad nihil, quod ipsis accide
 re solet, referri potest. Deinde de carnibus dicit, q̄ & fusos & laxiores inducāt dolores. Atqui in
 totum nullus dolor laxus est, nisi eos fortasse, qui minus intenduntur, laxiores vocitet, qm̄ & va
 sorum & membranarū dolores magis intendi videantur. Id enim confitetur eos non adeo exten
 tos conspici ob hoc, q̄ carneæ musculorum partes breuib; lineamentis contineantur. Sed id, qd̄
 deinceps scribit, videri tactum veluti asperitatibus quibusdam plenū, an proprie ad dolores, qui
 in carnibus consistunt, pertineat, inquirendum est. Nam, quod interdum aliquid huiusmodi per
 ipfarum dolores eueniat, à veritate haudquaquam abhorret: at, quia non semper euenit, ad vnam F
 potius quandam dispositionem magna ex parte in ipsis factam, non ad earum substantiam, pro
 prie referendum videtur: neq; simpliciter intelligendum est eā dispositionem esse affectum in
 flammatorium, sed qui est cum humore aliquo fit exasperare suapte natura potēte. Porro deinceps
 de musculis scribens Archigenes, eos carnis neruorumq; mixtam proprietatem referre dicit, tan
 quam peculiari ipforum essentia ex his consistente. Addit vero arterias, quoniam in ipsis inue
 niuntur: atqui hoc pacto venas quoque dicere debuit, atq; membranas. Vocabulum autem/ad
 stringētes/patrio sermone de ijs dicitur, qui cum bono corporis habitu pleni sunt: atque idcirco
 de iunioribus duntaxat dici consuevit, de senibus vero minime, q̄ non possit ipforum corpus, bo
 ni habitus plenitudinem suscipere: at vero, in quam rem hoc vocabulum Archigenes referre ve
 lit, inuenire non est facile, maxime quia confundere & corrumpere solet patriorum nominum si
 gnificata. Quod, si/adstringētes/de ijs dici intellexeris partibus, quæ à plenitudine intenduntur,
 nō proprie ad musculos, sed communiter ad omnia repleta corpora pertinebit. Quum veros eos
 capaci cum latitudine extendi dixit, puto ipsum hanc à neruorum plenitudine voluisse seiunge
 re. Torpide autem pulsare, haudquaquam fuisse recte dictum, iam antea declaratum est. Reliquo
 rum vero dolorum, vlcerosus, inquit, graciliter acutus est. Est autem hæc quoq; oratio obscura, G A. l. 1. f. 2. d. 1
 neque per se quicquam docere potest, haud aliter, quam cetera ipsius obscure orationes: quas ne
 c. 20. fo. 41. g
 explanare quidem possibile est, nisi quis rem ipsam per se intelligens, eam orationi adaptare con
 tur. Quum itaq; sciueris tum medicos tum gymnastas, eos dolores vocare vlcerosos, per quos in
 ter mouendū vel tangendum lassatas partes, sensus excitat, qualis in vlceratis partibus percipi so
 let, facile intelliges per dolorē graciliter acutum, humōi quāpiam spēm significari, qualis ab acute
 acus punctura fieri consuevit: ergo constat ipsum neq; continuū esse, neq; æqualiter per oēs par
 tes porrectum. Hūc itaq; dulciorem esse dicit, quum dicere deberet, imbecilliolem, aut obtusiorē,
 aut non vehementem, aut minus molestum, aut id genus aliud quippiam: nihil enim, quod mole
 stum est, proprie dulcius appellari potest. Id aut, quod dicit, & pruriginem inducere pōt, inarti
 culate dictū est: quippe haud obscura est inter pruriginosam sensationem dispositionemq; & vl
 cerosam dīa: verum, quia crebro pruriginosa vlcerosam antecedit, atq; soluta quiescentēq; vlce
 rosa, in pruriginosam transmutatio fieri solet, inde est, q̄ de ipsis confuse indefiniteq; Archigenes
 scripsit, vt qui neq; causas vtrarūq; dispōnum exacte alicubi tractauerit. Verum nos eas in libris
 salubriū præceptorū perfecte exarauimus. Igī vlcerosus dolor non solū ad cutē, sed ad imas quo
 que partes, vt ossa, extendit: pruriginosus aut re vera ad solā superficiem pertinet, non tñ prima H A. ibidem.
 rio, pro ratione ipsius propria, sed per accidens, eò, q̄ densior subiectis sibi partibus, cutis est. Ho
 rum ergo dolorum vterque, propria dispositionis est accidens: fiunt autem ob acres quosdā hu
 mores: atq; tantum ipsi, quantum dispositiones ipsæ, inter sese differunt. Sed, vt dixi, satis de ipsis
 in libro salubrium præceptorum definitum est. Pūctorius vero (inquit) dolor in profundo est:
 sed non recte, nam ad membranas, nō ad imas partes, proprie pertinet: infixus autem (vt inquit)
 quum sinus accesserit. Hic sermo non omnino absurdus esse videtur: quippe sinus, concauitas
 quædam est, quum partium antea coniunctarum altera distat ab altera. Quum itaque fluxione im
 pletur ita, vt adiacentes partes distendantur, tum tensuum dolorem sentiunt laborantes, nō qui
 dem secundum longitudinem latius exporrectum, sed proprijs limitibus conscriptum: at excre
 to quomodolibet è sinu humore, protinus dolor conquiescit, nisi sicui ambientia sinum corpo
 ra adeo distendantur dilatenturq; vt inflammatoria dispositione torqueatur. Hæc sunt, quæ pro
 prie ad sinus pertinent: quod vero ab Archigene dictum est, aliud ab his est: verum, quid intelle
 xerit, quum ita scriberet, haud facile inueniri potest. At, quod deinceps scriptum est, nō minorē
 habet dubitationem. Nam stimulans (inquit) dolor nō in imo subsistit. Hic enim sermo cum eo,
 quem in initio præmisit, pugnare vī, quo in hunc modum scripsit: Stimulans aut, partim eorum,
 quæ

A quæ in loco sunt, quidpiam affectū esse declarat, partim cōtra: id. n. fieri pōt s̄m profundū in parte ossibus maxime vicina, & in cute, atq; oīno in medio, hmōi dolore factō ab humore mordaci, sensibiliū partiū aliquā erodēte. Deinde, quod in fine eiusdē orōnis sic scriptū est/lacerās aut est, qui in sinibus consistit/si lacerās qdem idem signat, quod diuellens, mendaciū est: nā illi, q in sinu est, id minime contingere solet. Quod, si non hoc sed aliud quidpiā dicere voluerit, quō id poterit iueniri: Atq; huiuscemodi sunt quæ in p̄scripto sermone Archigenes posteris memorię pdidit.

Examinat alium Archigenis locum, in quo Hepatis, Splenis, renum, vesicæ, &

veri dolores traduntur.

CAP. 8.

Igitur transeamus ad aliū, qui & ipse ex dolorum d̄ria affectas partes cognoscere docet: est aut̄
 “ ipsius dictio hmōi: Hepatis vero dolor holcimos id est tractorius, & inhærens et stupidus est,
 “ atq; atrocius molestās. Splenis aut̄ acutus nō est, sed gravitatē simul & extensionē habet: atq; silis
 “ v̄r ei, qui ad elisionem quidē atq; expressionem, sed extrinsecus incubentē, renitiē. Renes & auste
 “ ros dolores inducūt, & cū permanēte astrictione pungentes. Vesica vehementer adstringētibz
 “ v̄tis doloribus, atq; t̄sionibus p̄ctorijs. Vterus aut̄ acutis, turgidis, p̄gentibus, distendentibus,
 “ torminatim incidētibus: quippe q hmōi mixtione dolere natus est: quāobrem idiomatis quoq;
 “ B ambiguitatē inducit. In hoc sermone iterū Archigenes protinus ab initio hepatis dolorē holci
 mon id est tractoriū, esse dicit. Verū hoc vocabulū/holcimos/apud Græcos in vsu nō est: pinde,
 quid significet, haud facile inuenire est, nā vocabulorū significationes ex lōgo vsu deprehēdunt̄.
 Atqui video eos, qui illo vtunt̄, viscidum per ipsum velle signare, quale viscū esse v̄r, vt cuius vna
 parte tracta, pōt per ipsam reliqua illi cōtinua simul attrahi: sic pasta quoq; ex frumento, holcima
 dicit̄, maxime si accuratissime subacta fuerit: sed ex hordeis aut milio pasta, holcima nō dicitur.
 Atqui sub hac significatione, hepatis dolor haudquaq; holcimos euadet: pinde aliā significatio
 nem quærere oportet. Itaq; vnus ex ijs, q Archigenis sectā reliquis præponere conant̄, holcimon
 hepatis dolorē dici asserit, quū hepar vel induratū, vel inflāmatum, detrahare iugulū videt̄: alius,
 quum diuturno morbo laborat: alius, quū mediocri dolore afficitur. Sunt, qui tardum ipsum si
 gnificare velint, vtpote qui acuto aduersetur: atq; vrgētem & adeo vehementem, vt nullam ad
 mittat requiē, hunc acutum eū vocare solitū: contrariū vero, nēpe tardum, holcimon v̄ixisse autu
 rant. Non nulli eū dolorē holcimon vel grauē dicunt, qui gravitatis spēm refert: vsu. n. receptū
 putant, vt de gravitate holce id est tractus, dicat̄. Multa insuper alia varie explicant admirandi illi
 quidem enarratores, sed quæ intelligant̄ à nemine. Constat igit̄ hoc vocabulū/holcimos/quod
 C in proposita orōnis initio inueniē, nihil nos posse docere. At vero deinceps consideremus, qd
 vtiq; sit dolor inhærens: nā hunc quoq; hepatis propriū esse dixit. Mihi quidē facile persuasum
 est turgido dolori, inhærentē per cōtrarietatē opponi, ipsum dicere voluisse: quid. n. aliud conij
 cere quis posset: Etenim hepatis dolor, si quispiam alius, vicina corpora ad consensum inducit:
 nam & ad iugulum vsque porrigitur, & spirandi difficultatem crebro affert, atq; interdum tuf
 sim quoq; ac dysenteriam, neq; raro nothas costas infestat: igitur quō nam pacto vere diceretur eo
 dem in loco permanere: At fortasse satius fuerit putare, q inhærentem dolorem dixerit, veluti in
 fixum: atqui hepatis dolor, vt nuper ostendimus, haudquaq; huiusmodi est. Similiter antea iam
 declaratū est ne torpidū quidē dolorē, particulę cuiusq; proprium esse, sed dispositionis potius:
 q si etiam partis cuiusdam sit proprius, at sanē nequaq; iecoris, sed certe neruosorū potius corpo
 rū. Porro atrociter molestans cū torpido pugnat, vtpote qui violētus est atq; continuus: sed nec
 hmōi quidē, hepatis dolor est, sed potius grauis: at ne grauis quidē peculiariter proprius hepati
 est, sed spleni quoq; ac renibus inflāmatis cōis. At Archigenes (haud scio, quo pacto) in liene
 “ duntaxat istius speciei doloris mētionē fecit: nec audiuit Hippocratem dicentem: ¶ Et in renē do
 “ lor grauis. Verum hoc peccatum exiguū forte censebitur: at longe maximum est illud, quod cō
 “ D mittere in multis solet, noīa scribens cæteris sensibus peculiarīa: quemadmodū nūc de renibus
 quidem austeros scribit dolores, de vesica vero adstringentes: hæc enim saporum sunt noīa, qui
 lingua, vt instrumento, & gustandi sensu dignoscūtur. Igitur res quædam declaratur generatim
 quidem per hoc vocabulum adstringēs, sed magis particulatim per austerum & acerbū: quippe
 ambo adstringunt, sed magis acerbum, qualis est omphacia vocata galla. Porro austera sunt mul
 ta, vt mali punici genera, atq; cotonea mala, ac reliqua cōplura esui apta. Sanē acerbula haudquaq;
 sunt iucunda, nō solū ea, quæ medicamentorum speciem referunt, veluti hypocisthis, & balau
 stium, & galla, & rhus, sed etiā illa, quæ, quū sint hmōi, recipiuntur tamen in cibos. Quapropter
 non excogitari quidem potest, quid vel austerū vel acerbum dolorem dicere voluerit Archige
 nes, non magis, q̄ aut ceruleū, aut rubrum, aut fuscum, aut alium aliquem à coloribus nomina
 tum. Nunc aut̄, quid dixerit doct̄or quidam ex Archigenis familia, tempus est cōsiderare. Nam
 dolorū proprietates Archigenem arrogantia motum interpretari voluisse censet: at, quia re ve
 ra ineffabiles sunt, eum in hmōi nomina absurda incidisse, non intelligentē vnāquāq; qualitatū,
 siue gustabilem siue tangibilē, effari posse: vbi vero multę qualitates circa vnā essentiā apparent,
 ibi & proprietatem fieri contingit, idq; maxime in gustu, cum verbi gratia & amaritudinem, &
 dulcorem, & austeritatem, & acrimoniam in vna essentia apparere contigerit. Sic enim in gustu

6. Epid. cō. 1. 7
6. 3. 155. c

DE LOCIS AFFECTIS

proprietas quædã oritur, ineffabilis illa quidem, si vnico noie ipsam explicare tentaueris, sed quæ E
 dici tamen potest, si per singulas qualitates discurras, eo addito, q̄ & magis & minus declarare
 haud impossibile est. Ita & herbas vniuersas & reliquam quoque materiam enarrauerunt medi-
 corum non pauci, singulas qualitates, quæ enunciatis rebus insunt, explicantes. Ergo Archigenes,
 si vniuersam quidẽ essentię proprietatẽ vnico nomine cõprehendere voluisset, indoctus oi-
 no fuisset, id quod de Archigene nequaquẽ sentiendũ est: si aut simplices qualitates, ipsæ quidem
 ineffabiles non sunt, earum vero quantitas exacta quidem mensura ineffabilis est, quanquẽ sub la-
 titudine quadã explicari potest. Igitur longiori sermone vti non oportet, quũ ea species ob oculo-
 omnibus sit posita, qua vti debet is, qui quãlibet rerum sensibilibum interpretari aggreditur:
 quippe omnium tangibilium qualitatum propria habemus noia haud secus, q̄ gustabilium, vi-
 sibilium, & audibilium: atq; omnibus ijs patrio more vti debemus, & neq; adstringentem neq; au-
 sterum noiare dolorem, vtpote quæ saporum propriae appellationes sunt. Plurimi. n. medici ab
 Archigene stantes, quum dolorum differentias conscriberent, haudquaquẽ ausi sunt à consuetudi-
 ne in nominum vsu recedere, quæ ab ipsis laborantibus audire licet: Qui perinde se dolere inter-
 dum aiunt, quasi acu pungant: ac rursus perinde, ac si terebro perforent: quinetiã videri sibi aiunt
 contũdi sese, & diuelli, & tedi, & retrahi, & detrahi, & grauitatis cuiusdã sensum percipere, qua in F
 interdum subiectarum partium aliqua suspendi vñ, interdum vero circumdantibus incubere. Igitur
 huiusmodi omnia consuetata sunt: adstringentes vero, & austeri, & acerbi dolores in insolitorũ ac
 inutilium numero habentur. Hæc intelligere debuit Archigenes, quum docere nos vellet, quo-
 modo loci affecti possint cognosci: nam ois, qui de doloribus habetur sermo, vanus nugarumq; q̄
 plenus esse censetur, nisi ex ijs, quæ laborantes ipsi dicunt, eos cognouerimus. Ergo, si ab ipsis,
 quomodo doleant, discere oportet: nunquã vero dicunt acerbum, aut austerum, aut atrocem, aut
 holcimon dolorem, rursus inutilis erit huiusmodi doctrina. Præterea ex eo loco, quo dicunt Ar-
 chigenem interpretari velle dolorum proprietates, hæc docendi ratio tũ impossibilis, tum inuti-
 lis esse planè videtur. Primum enim vel ipsis authoribus omnis proprietas enunciari non po-
 test: quod cum ita sit, omnino fieri non potest, vt ad doctrinam aliquid conferat, vtpote quam ij
 duntaxat, qui sensibilibus ipsam percipiunt, noscere possunt. Deinde, ea nobis ignota sit, necesse
 est, qua nõ laborauerimus: nisi fortasse Archigenes omnes sui corporis partes habuerit affectas:
 quod licet concesserimus, fieri tamen non potest, vt credamus vnum hominem omnes singula-
 rum partium affectus fuisse expertum. Donemus tamẽ (si volueris) hoc quoque, quanquam im-
 possibile est, at vteri saltem affectus nunquam scilicet percepit Archigenes: nihilominus huius G
 proprietates conscripsit, quæ à solis mulieribus expertis dignoscuntur. Itaq; admirationem (ita
 dij me ament) sæpenumero mihi induxit, ex qua tandem ratiocinatione tam absurdam hanc do-
 ctrinam collegerit: quam & si veram contendis, nihil tamen ex ea vtilitatis prouenire fateri cogere
 ris, nullo infirmo suos affectus per Archigenica nomina interpretante. Nam, quod non nulli la-
 borantium fastidire stomachum aiunt, id nobis eod, quod aliquando ita fuimus affecti, planè no-
 tum est: sicut etiam mœstitia torqueri, quippe quosdam sic fuisse affectos satis constat: an vero
 austero dolore ab Archigene dicto quispiam fuerit affectus, intelligi non potest, vtpote nemine
 sciente, cui nam rei nomen hoc adaptauerit. Nam punctorium, & distendentem, atq; eos, qui con-
 formiter nominantur, atq; ijs multo magis vehementem, & fortem, & violentum, & cõtinuum,
 & intermittentem, nemo est, qui non nouerit, vtpote qui per nomina à consuetudine non abhor-
 rentia enarrantur, & quos quotidie plurimis euenire videmus: at austerum, & adstringentem,
 & atrocem, & holcimon, vt nemo profert, ita, si quis fortasse proferat, nemo intelliget. Cæterum
 oportet & affectum esse communem, & appellationem ipsum declarantem ab auditorum cõsue-
 tudine non aberrare: veluti quum stomachum premi dicimus, id, quod nemo non dicere solet:
 quippe tali sæpenumero sensu afficimur, qualem extrinsecus onus aliquod incumbens inducere H
 potest, idq; in non nullis oris ventriculi dispositionibus, quod per abusionem non solum popula-
 res, sed probatissimi quoq; medici, stomachon appellant. Quinetiã inter vehementer respiran-
 dum, non nunquã grauitatem in dextra præcordiorum parte sentimus: id si citra febrim eueniat,
 aut ob structione aut scirrhusa dispositione hepar laborare, aut abscessus generationem immine-
 re coniiciendum est: veluti, cum id inflammatione infestatur, febrim comitari necesse est. Itaque
 omnia huiusmodi & dici possunt, & manifesta sunt omnibus medicis Archigene prioribus, atq;
 sine absurdis illis nominibus doceri possunt: Archigenis vero doctrina hoc habet exacte pro-
 prium, vt nõ nouarum rerum, sed nominum rem nullam declarantium enarrationi studeat. Nam
 tractationem de pulsibus, huiusmodi nominibus impleuit, quãuis illa (vt in commentarijs de pul-
 sibus ostendimus) haudquaquam impropriorum nominum metaphora indigeat.

*Qua methodo Affectæ partes cognosci queant, ac primogenij affectus ab ijs, qui per
 consensum eueniunt, distinguuntur.*

CAP. 9.

Equidem voluissẽ Archigenem tantorum medicorum successorem, aliquid lucis doctri-
 næ addidisse: sed eam ita obscurauit, vt ne nos quidem, qui in artis operibus iam scnuimus,
 dicta ipsius intelligere valeamus. Quod igitur illius erat officij, id nos præstare nitamur, atque

A in primis in vniuersum ostēdere viam & rationem, cuius adminiculo & ipse affectos locos inuenire, & cæteris viam ostendere possis. Igitur, vt in priore libro dictum iā est, via & ratio hmōi ē. In primis enim quarere oportet, vtrū singulorum locorum propria signa, quocumq; afficiant, inueniri possint, an p̄ singulos affectus alterentur: deinde vtrum singulorum affectuum propria sint signa, an circa quamlibet partem variētur. Itaq; oportet & loci & affectus nō immemores, deinceps signa perstringere: Veluti, si ita acciderit, vt pulmo inflammatione laboret, tanta inducetur spirandi difficultas tantaq; angustia, vt suffocari laborantes videantur, ac recti sedere conentur, quem affectum orthopnoeam nomināt: quinetiam calidam sentiunt expirationē, idq; maxime, si erysipelatis particeps fuerit inflammatio, quocirca, vbi plurimum efflant, iuuari videntur, ac multum aerem frigidū attrahere concupiscunt: atq; inter tussendum sputū expuūt, idq; modo hoc, mō alio colore infectum, vt interdū rubrū, interdū flauum, aut rufum, ac spumosum quoq; & nigrum, & liuidum appareat: insuper grauitatis cuiusdam thoraci incumbentis sensum sepe numero percipiunt, ac dolorem ex imo ad ipsum peruenire, & ad os pectorale & ad spinam: præterea acuta est ipsis febris: pulsus vero habēt, qualem in libris de pulsibus diximus. Sic, vbi membrana costas succingens inflammata est, acuta febris infestat, accedente pulsus ea, quam in con-

A. l. 3. f. 10. r. 4.
c. 11. fo. 270. c

B mētarijs de pulsibus diximus, proprietate: est autem dolor punctorius vnā cum spiritus difficultate: ac magna ex parte sputum colore infectum mox apparet haud secus, q̄ in peripneumonia. Igitur vtrosq; affectus spirandi difficultas necessario comitat̄ eō, q̄ affecta particula spiritus sit instrumentū: orī autē febris & pp̄ affectum ipsum & pp̄ positum, nam & pulmo & succingens costas membrana prope cor constituunt, inflammatio vero calidus affectus est: sic etiam tussis ipsis, vt spiritalibus, inest: sed, q̄ aliquid expuatur, id ab affectu ipso procedit, quippe iam ostendimus omnem inflammationem ex affluente fieri sanguine: quapropter, si biliosus fuerit sanguis, flauū aut pallidum erit sputum: si pituitosus, & spumans & candidum: si melancholicus, aut nigrum aut liuidum: si nihil horum sanguinem infecerit, rubrum. Quinetiam in pleuritide sæpenumero magis biliosum: in peripneumonia vero magis pituitosum sputum sequi consuevit: sed de hoc satis iam declaratum est. Quōd autem inflammatarum partium excrementa per asperam arteriā referuntur, eius rei causa tum ad positum tum ad formationem referenda est, quippe quæ per solam hāc viam effluere possunt. At vero ventriculus duos habet meatus, vnum, per quem natātes in ipso humores euomūtur: alterum, per quem humores ad inferiora delabuntur: verum id, quod in eo vitiosum inuenitur, ac supnata, magis vomitione reijci cōsuevit, reliqua per intestina deij-

Cciuntur: veluti renum velicæq; excrementa meiēdo excernuntur: cerebri vero redundantia per nares præcipue, non nūquam vero per palatum & aures vacuat̄. Indicia igit̄ locorum affectōrū ab accidentibus quidem omnia: differentiæ vero ipsorum sunt & ab actione læsa, & excrementorū qualitate, & a tumoribus p̄ter naturā, & doloribus, & a coloris vitio, quod sequit̄ vel in vniuerso corpore, vel in vna quapiā parte, vel duabus, idq; maxime in oculis, & lingua: extra horum numerū sunt indicia, quæ colligunt̄ fm̄ eam, quæ pp̄rie sympathæa, si ita velis, appellat̄, veluti in priori libro iam diximus. At nunc tēpus esse videt̄, vt amicos, quorum petitioni obtemperans, hos cōmentarios scribere aggressus sum, ad exercitationem inducam. Fit autē exercitatio omnis, quā particularia sub eandem viam & rationem ducunt̄. Huiusmodi autē doctrinæ specie (vt per sepe ostendimus) non aliud inuenitur vtilius: quippe viæ & rationes, vbi solæ sine multifaria fm̄ ipsas exercitatione cognoscuntur, haudquaquam possunt perfectos efficere discipulos. Altius igit̄ viā & rationem dicere aggressi, ad exercitationis modum accedamus. In primis quidē intueri oportet, num actio aliqua sit læsa: quippe cum ipsa propriū actionis instrumentum affici necesse est. Deinde, vbi actionem læsam esse perspexeris, ad modum læsionis accedendo considera, ad quam affectionem proprie pertineat. Postea affectā particulā nota, num tumore quopiam aut dolore

Difestetur, & quidem accurate cuiuslibet horum speciē inuestigando: lic enim non solum tumorum, verum et̄ dolorū quoq; varios modos addisces. Aspice subinde affectæ partis excrementa, per quem meatum vacuentur: ac vide, num aliquid essentia ab affecta parte secernat̄. Postea etiā, vtrū omnino incocta sint ipsius excrementa, an mediocriter cocta. Ac tū, quibus ex ea vniuersum corpus, quibus priuatim quædam corporis partes fruantur: quod partim ab actione, partim a colore & figura, deprehendes. Esto enim, vt quispiam inter respirandum in notharū costarū loco doleat, non protinus hunc esse pleuriticum suspicari debes, sed in primis quidem, an tussiendo aliquid expuat, intueri: id enim si coloratum, vt dictū est, videris, tum ipsum pleuriticum esse dices. Quōd, si tussiendo nihil oīno expuat, fieri potest, vt nihilominus pleuriticus sit ille quidem, sed inflammationē habeat & incoctam & stricā adeo, vt nihil ab ea foras eijci possit: ac fieri quoq; potest, vt ob hepatis inflammationē dolor in iam dicta sede excitetur, intentis enim intro vinculis, quibus non nullorū iecur costis alligatur, contingit dolorē ad succingentem costas membranā peruenire. Verū nequaquā similis est pulsus in hepatis & membranæ costas succingentis inflammatione: ac ne alui quidē sedimēta similia sunt: q̄ non in qualibet iocinoris inflammatione eadem sunt, sed in ijs affectibus, qui pp̄rie iecorarij nomināt̄. Igitur, in quibus nihil excernit̄, a quo indicium aliquod sumi possit, satius fuerit præcordiorum dextram partē tangere: q̄, si nullus apparet

tumor,

A. l. 3. f. 10. r. 4.
c. 1. fo. 168. c
Et c. 2. f
A. ibidem. f

DE LOCIS AFFECTIS

tumor, ne sic quidem desistere oportet: quippe fieri potest, ut in sola sima hepatis parte sit inflam- E
 matio: potest et in gibbis partibus, sed non in omnibus, verum in ijs duntaxat existere, quæ à no-
 this costis conteguntur. Itaque laborantem, ut vehementer respiret, monere oportet: deinde inter-
 rogare, num grauitatem sentiat, aut suspensam à superioribus, aut incumbentem vicinis. Non nū-
 quā sanè, quibus illic est tumor præter naturam, ij difficulter spirant ob septi transuersi angustiam,
 & ab exigua tussi iritantur. Ergo in huiusmodi dispositionibus, solidum firmumque discernendi in-
 dicium per omne tempus morbi, à pulsu sumendum est: deinde tractu temporis reliqua quoque ac-
 cidentia consideranda sunt: nam & linguæ & vniuersi corporis color alteratur, vbi hepar vitia-
 tum est: sicut rursus thorace affecto tussis increfcit, atque tempore omnino apparent ea, quæ tussien-
 do expuuntur. Igitur, quemadmodum fieri non potest, ut illæsis spirandi tum partibus tum in-
 strumentis difficilis fiat respiratio: accidit autem interdum nullo existente in ipsis proprio mor-
 bo, sed transuerso septo aut detracto aut oppresso, ut homo difficulter spiret: ita etiam vsu venire
 solet in ea sede, quæ principem in se animæ facultatem continet: nam, cum & scientia & opinio
 atque cogitatio omnis in ipsa consistat, si harum aliqua læsa videatur, protinus ipsam quoque affectu
 quopiam laborare arbitramur. Nam, vbi vel in pleuritide vel peripneumonia delirium incidit, ne-
 mo vel à costa vel à pulmone accidēs hoc prouenisse dixerit: quippe vniuersi eam partem, in qua F
 princeps animæ vis residet, simul affectā eē putant, ac nituntur modum consensus sectæ suæ con-
 formem ostendere: verum in alijs affectibus non consentire, sed primogenio ipsam affectu labo-
 rare aiunt, veluti in lethargo & phrenitide: at vero vndique affici, vbi propriarum ipsius actionum
 aliqua læditur: proprias autem actiones dico, quæ per nullam aliam partem, ut per instrumentū,
 fiunt. Nam re vera & videre illam & audire haudquaquam negandum est, sed videre oculis, & au-
 dire auribus: atqui, ut cogitet, & reminiscatur, & existimet, & eligat, neque oculis, neque lingua, neque
 alia quapiam parte vititur. Quod, si hæc animæ pars ita est in continente ipsam corpore, ut nos in
 domo aliqua, in primis fortasse nullam ei noxam afferri putaremus à loco: quoniam vero ipsam
 lædi videmus, quomodoq; lædatur, esset inuestigandum: Si vero veluti forma quædam corporis est,
 ab ipso inseparabilis, eam lædi non inficiaremur ob suscipientis ipsam corporis alterationem. At,
 quia de hac re inter philosophos ingens pugna est, alijs eam veluti in domicilio contineri dicenti-
 bus, alijs vero ipsam corporis formam esse putantibus, idcirco, quomodo lædatur, inuentu perdiffi-
 cile est. Quod vero lædatur, ab experientia discere licet: etenim, vbi fracto capitis ossi terebra ada-
 cta est, si quis vehementius comprimat, protinus sensum omnem & motū amittit laborans: quin
 etiam, si inflammatio quædam oriatur, hæc etiam euenire interdum videmus: & cogitationis læ- G
 sio perpetuo euenit. Præterea non nulli per vehementem capitis vstionem delirauerunt: atque
 per fortes ictus capiti adactos, sæpenumero caros id est soporem sequi videre est. Multi quoque affe-
 ctus in capite consistentes, cogitationem haud obscure vitiant, adeo, ut etiam populares, quū aut
 delirare aliquem aut cogitationem quomodolibet affici conspiciunt, capiti remedia adhibenda
 esse censeant. Verum enimvero, quod principium sensus & motionis ab impetu prodeuntis, sedem
 in cerebro habeat, & quod hoc à membranis (Græci meninges vocant) contegatur, id in alijs commē-
 tarijs quàm verissimum esse declaratum est: Nunc vero, quomodo distinguantur affectus primi-
 tiui ab ijs, qui per consensum eueniunt, considerandum est: nam huiusmodi speculatio proprie
 ad hoc nostrum institutum pertinere videtur, & quidem non sine manifesta vtilitate: quippe quod
 ad curandam rationem in primis pertinet, cui nam parti remedia sint adaptanda, cognouisse. Nam
 per solum consensum læso cerebro, si ea pars, quæ primitiuo affectu laborat, fuerit curata prius, quæ
 cerebro propria aliqua eueniat dispositio, nullum in ipso relinquitur accidens: quod, si ex consen-
 su aliqua permanens fiat in ipso dispositio, tum non solum parti, quæ primitiuo affectu laborat,
 sed capiti quoque, remedia adhibere oportet. Ob hæc autem ipsum exacte definire, vtrum cerebrū
 an membranæ ipsius primitiue afficiantur, haud magnā vtilitatem afferre potest: in vtraque enim H
 dispositione capiti auxilia adhibentur. Igitur huic rei non ita vehemens studium adhibere o-
 portet, sed morbi potius essentiam, qualis sit, inuenire: quippe humidū exiccare, aridum humectare,
 frigidum calfacere, calidum refrigerare opus est: Ac, si coniugatus fuerit affectus, per contrariam
 coniugationem ipsum curare conuenit: ut calidū & siccū, humectare & refrigerare: humidum fri-
 gidūque, exiccare & calfacere: atque in reliquis duabus coniugationibus ad portionem: ac in cæteris
 morbis omnibus eadem ratione similiter facere, quorum vniuscuiusque speciem in libro de morbo-
 rum differentijs persecuti sumus. Quum itaque & cerebri & membranarum eius iisdem morbi si-
 mili curatione indigeant, logica magis, quàm ad curationē vtilis, esse videtur quæstio, in vtro il-
 lorum contineatur princeps animæ facultas: verum, an in corde sit ea facultas, longe diuersa atque
 omnino re differens est quæstio. Esto enim, ut à flaua bile in corde & accumulata & putredine
 affecta, phrenitis sit excitata, non ne delirare videbitur is, qui caput oxyrhodino (id est oleo ro-
 faceo cum aceto) perfunderi iusserit: nam, si hoc præsidio phrenitidis causa sanari possit, non ca-
 piti, sed thoraci ipsum adhibere debuerat: neque vniuerso thoraci, sed illi duntaxat parti, in qua
 cor continetur. Hæc igitur recte à nobis definita sunt, atque hoc item, quod non solum affectum lo-
 cum, verum etiā causam illi noxam inferentem, considerare oportet: ut exempli gratia, delirium
 est

A. l. 3. f. 10. r. 3.
c. 1. fo. 264. d

A. l. 3. f. 1. r. 3.
c. 3. fo. 197. g

A est accidens eius actionis, quæ à loco fmentis compote} prodiit: similiter coma & sopor, sed à contrarijs causis oriuntur. Quippe & vigilias & deliriū causa potestate calida efficit: at, quotquot somnolenti & comatosi sunt affectus, omnes à frigida causa proueniunt: id, quod ex medicamentorū natura plane discere licet: quippe frigida stuporem soporemq; calida vero vigilias & varias motiones inducunt. Sed quid opus est fortia medicamenta memorare, cum quotidie videmus & lactucas, & potabilium calidarumq; aquarum balneas, & vinum modice dilutum, somnum inducere reliquorum medicamentorum exemplo, quæ & humectare & refrigerare possunt: quæ vero his contraria sunt, vigilias excitare: Itaq; tenuis ratio victus, & vinum meracius, vigilias inducūt; idq; multo magis, cum vinum meracum aut supra natura fuerit calidum, aut valde antiquū, veluti apud nostrates Pergami olim accidisse memoriæ proditum est: neq; absurda videtur historiæ ipsius narratio. Grammaticus quidā singulis diebus balneum petens, vnū ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, qui rem familiarem seruaret: atq; ea, quæ ad victum essent necessaria, præpararet. Puer itaq; domum custodiens, quum vehemēti sibi cruciaretur, nec esset ei aquæ copia, vinū antiquū liberaliter potauit: atq; ex reliquo tpe vigil omnino permansit: postea correptus febre, vna cum vigilijs oborto delirio periit. Cæterum animantia, quæ frigidiori sunt natura, per hyemem ob frigoris vim, perinde, ac si mortua essent, latitare solent. Atq; tum viperas quoq; videas, si manibus tractentur deferanturq; haudquaquā mordere: nam per æstatem tum hoc animal, tum serpentes reliqui, oēs, maxime sub caniculæ seruore, quū vehementer æstuant, furorem præ se ferre videntur adeo, vt ne exiguo quidem momento quiescere possint: Quod intelligens Nicander sic de cenchride cecinit:

Non temere offendas calcando cenchridis artus,
Dum furijs agitur.

Verum de his alibi pleniorē inuenies & enarrationem & demonstrationem. Siquidem calida causa motum excitat, atq; idcirco vigilias affert: frigus aut, ociosum & ad motiones pigrū reddit animal, ob idq; somnum comaq; inducit. Igitur, qui hæc intelligit, quum per ardentium febrium vigorem hominem viderit & vigilare & delirare, deinde inclināte iam febre & dormire & recte sapere, in capite nullam propriam esse dispositionem, sed à febris abundanti calore delirium fieri existimabit. Sic etiam in peripneumonia, & laterali morbo, quum ad vigorem febris peruenerit, delirium sequi solet nullo existente in capite proprio affectu: quippe tum affectus proprius esse putandus est, cū permanere in parte quapiam conspicitur. Vnde, si in laterali morbo permanens

Cueniat delirium, caput proprium habere morbum perpēde ita, vt, quamuis lateris morbus quiescat, possit tamen capitis morbus permanere: sæpenumero enim vidimus bubonem ob vlcus aliquod obortum, vlcere curato deinde, diutius infestare. Ergo, quum pars aliqua simul cum alia sic afficitur, vt irritata quidem vna, altera vehemētius molestetur, remissa vero irritatione quiescat, eam per consensum affici putandum est. Hæc quidem vna coniectura cōis est: sed de cerebro, vt dictum est, proprium sumitur indicium, si non assidue delirium permaneat, sed autētam febrem sequatur. Atq; eadem ratione fieri solet, vt, quum febrium accessiones irruere incipiūt, sopore & comate grauentur laborantes, q̄ hoc tempore cerebrum vehemēter refrigeretur: quippe quod aliqui paratissimum est, vt noxam huiusmodi subeat, quum intemperiem habeat frigidam, nō vero tantam, vt hæc sola prædictorum accidētium possit esse causa: sed, quum accessio ab initio processerit, frigus adeo increfcit, vt cataphoram vel soporem queat inducere: id vero, vt dixi, fieri consuevit vel ab intemperie frigida, vel à pituita in cerebro exuperante.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS

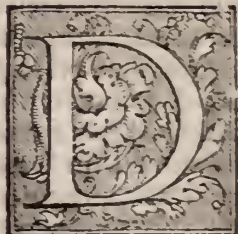
D LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Reiectis veterum erroribus, ad dignoscendos Cerebri affectus pertransit.

Quo pacto Partem lædi ac affici contingat, ac quot modis afficiatur per consensum.

CAP. I.

DE affectis locis (sic enim vocant corporis partes) pauci admodū medici scribere aggressi sunt, ac multo plura, q̄ attigerint, omiserūt. Itaq; ceteris silentio præteritis, vnus Archigenis, haud indigni, qui oibus præferretur, meminimus. Diximus autē cum sermonē, quo ipse asserit actiones quasdam lædi illa ea corporis particula, q̄ ipsis deputata est, distinctione egere: defendi enim posse, si pars per alterius consensum læsa, nō dū permanentē habeat dispositionē, sed, veluti vmbra quædam, vt ipse dicebat, ei hæc ipsa insit affectio. Nam, si ad ignē quis propius accesserit, vt ferē comburatur, non tamen adhuc comburatur, dolebit quidem vehemēter, sed ea, q̄ calefit, parte nihil adhuc patiente. Sic etiam, vbi ambiens aer vehementer frigidus, aut aqua exacte frigida,

*transactio
est in impres-
sis: quam di-
ctionē aly ver-
terant mentis
impose. Copus
tamē videtur
legisse vna
ueterēq; inter
pretem imita-
tus, qui habet,
Alienatio est
accidēs sequēs
læsionem loci
rationis.*

Al. 3. f. 1. c. 7
p. 184 a

Al. 1. f. 3. d. 2.
p. 5. fo. 61. c

Al. 1. f. 1. d. 6. c.
p. 16. f

Al. 1. f. 2. d. 3. c.
p. 43. h. Et 44
p. 45. b

Al. 4. f. 1. c. 2. c.
p. 47. g

DE LOCIS AFFECTIS

frigida, aut nix infestat, grauis admodum dolor excitatur: atqui ablata re, quæ nocuit, protinus cō E
 quiescit affectio. Quamobrem fatius fuerit, vt dicamus (veluti & ipsum indicat nomē) affici quo
 danmodo eam partem, quæ alteri consentit: neq; enim pars, quæ nihil patitur, sed ea, quæ cū alia
 patitur, consentiētis vocabulo significatur. Itaq; quum affectio stomacho oculi similibus infestā-
 tur casibus, quales in suffusionibus apparere solent, dicendum est illos pati elato ad cerebrum ab
 humoribus in ventriculo contentis fumoso quopiam vapore: non tñ adeo afficiuntur, vt ablata
 re, quæ molestiam intulit, propria curatione egeant. Verum hmōi disputatio, vt dixi, ad logicam
 potius pertinet: quæcunq; enim quæstiones vsum transcendunt, qualis sit rerum natura secundū
 propriam essentiam, indagantes, haud dubie logicæ esse censentur. Sic etiam Chrylippus philoso-
 phus de animi passionibus scripsit vnum quidem de curādi ratione librum, quo scilicet maxime
 ad earum curationem indigemus: cui tres alios subiunxit, qui logicas cōtinent quæstiones. Quod
 autem melius fuerat, & huic nostro instituto cōmodius, Archigenes parū exacte declarauit, quot
 certe modis actio lædi possit: sic enim & primario affecte partes, aut proprio vitio laborantes, aut
 quomodocunq; quis nominare voluerit, deprehendantur, & curandi ratio abunde nobis suppe-
 ditari possit. Ego vero in vocalibus instrumentis id iam exposui: ac in eo quoq;, qui in manu sen-
 sum amisit digitorum, ipsis non affectis, quippe inuenta in dorso initio pars, quæ primo afficieba- F
 tur, idoneam curationem ostēdit. Sed aliter eueniunt suffusionis accidentia affectio ventriculo:
 atq; aliter ei, qui ab alto decidit, nullo existente in vocalibus instris vitio, vox offensa est: deniq;
 alia consensus specie laborabat is, cuius digiti sensum amiserant: Siquidem oculi vexabantur, q
 ascenderet ad eos aliquid: vox autem, quod materia eius esset oblæsa: sed digiti idcirco torpebant,
 q sentiendi facultas ad ipsos non descendeat. Proindeq; fatius fortasse fuerit, vt vocalia instrumē-
 ta digitosq; nulla prorsus affectione laborasse existimes, q; oculos: nam his affectus ipse inest, q su-
 mosa quadam exhalatione replentur: vocalium vero instrumentorum atq; digitorum officium
 læditur, non q veniat ad eos quippiam præter naturam, sed q careant eo, quod secundum naturā
 ad ipsos peruenire solet. Sanè vis sentiendi digitis nō influit, exortu nerui iuxta spinalem medul-
 lam læso: neq; guttur resolutis intercostalibus musculis efflatum spiritum recipit: nihilominus re-
 cte dixeris in ipsis hanc esse passionem, q non perueniant ad ipsas partes ea, quæ antea, quum se-
 cundum naturam se haberent, venire solebant. Etenim fontes affici haud absurde putaueris, si nō
 perueniat ad ipsos aqua: sic cerealium quoq; frugum è terra prodeuntiu, squallor immodicus pas-
 sio est: & animalium, cibi potionisq; penuria: nam, quod alicui ad naturalem eius gubernationē
 quomodocunq; deficit, ipsum sanè quispiam passionem illius merito putarit. Sed huiusmodi que G
 stiones (vt iam dixi) ad logicam potius pertinent.

*Quam multa posthabeant medici, qui sectis addicti sunt, ac de Remedijs ex
 vera demonstratione inueniendis.*

CAP. 2.

CÆterum magna medicorum pars negligit eas considerationes, quæ vel læsis, vel deperditis
 actionibus necessaria sunt. Quum enim duæ tres ve fuerint aliqui huiusmodi actiones, acci-
 dit interdum, vt vna particula affecta reliquæ illi cōsentientes in suis actionibus simul lædantur:
 interdum vero, vt oēs eodem modo afficiantur. Atq; accidit interdū, vt harum aliqua dispositio-
 nem habeant (vt ita dicam) hecicā-ξ. i. quæ tenaciter hæret: } reliquæ vero (vt sic dixeris) cata sche
 sin-ξ id est, quæ facile discutitur: } de quibus secundo libro de viuorum dissectione, atq; in eo, qui
 hunc præcedit, iam diximus, ac non nihil in sequentibus quoq; dicemus, vt videlicet futurum ser-
 monem, qui sine hmōi distinctionibus explicari non pōt, perficiamus. Sed iam enarrare aggre-
 diamur id, quod admodum vtile fuerit prædixisse pp eos, qui verbo quidem demonstrare nitunt
 affectorum locorum inuestigationem medicis esse necessariam, opere vero illam euertunt: atq;
 vnum aliquem affectum pro exemplo sumamus, sitq; is pleuritis, in qua latus esse affectum do-
 lor ipsius declarat. Sed, vtrum, quæ succingens appellari solet siue membrana siue tunica (nihil H
 enim refert) inflammetur in pleuriticis, an alia quædam laterum particula: præterea vtrum pul-
 mo secundum fibras necessario afficiatur, an omnino affectionis sit expers, scire, nihil ad rem per-
 tinere autumant ij, qui vsum & experimenta præferunt. Dicunt enim multos se vidisse pleuriticos
 tum à præceptoribus, tū à se ipsis curatos, obseruatis ijs præceptis, || quæ ab Hippocrate in libro de
 ratione victus in acutis morbis præscripta sunt: Item, quid ipsis proliet & quid noceat, noscere: di-
 stinctionesq; græce διρισμῶς, habere, quæ ex signis euidenter apparentibus in memoriam reuo-
 cent, cui venam secare oporteat, & cui non: Insuper de fomentis, cataplasmatibus, victus ratione, alui
 ductione, nihil sibi ad completam notitiam deesse, idq; ex longa experientia: Igitur, quid vel Hip-
 pocratem vel alium quempiam illo priorem induxerit, vt hæc inueniret auxilia, se penitus igno-
 rare: satis ipsis esse, si iam dictis remedijs commode vtantur: id quod alios quoque artifices facere
 videmus, neq; enim faber, siue lignarius siue ærarius, neq; cerdo, quò pacto artes suæ fuerint inuē-
 tæ, inquirunt: sed à præceptoribus edocui, vsu eas probant & confirmant, atq; sic clarum nomen
 assequuntur. Equidem, vt verum fatear, quum medicos, qui se empiricos ab experientia nomi-
 nant, talia proferentes audio, inducor certe, vt probabiles putem eorum rationes: videnturq; mi-
 hi dogmatici contra illos parum idonea se responsione tueri. Proinde, vt cæteris in rebus om-
 nibus

A. l. i. f. 2. d. 3. c.
 2. fo. 43. h. Et l.
 3. f. 1. l. 2. c. 6. fo.
 190. c

De vict. rat. in
 morb. ac. cō. 1.
 Et. 2. 7^a. 110. h
 Et li. 2. de mor-
 bis.

A nibus temerarium assensum semper refugi: ita de his in inuestigandis singulorum morborum remedijs, diu multumq; apud me inquisiui, an logica indicatione indigerem: an sufficerent ea precepta, quæ ab experientia, & à præceptoribus, atq; ex me ipso didiceram. Igitur ea, quæ diutina inquisitione optima iudicauit, ita me diu ament, veritatis amatores docere non grauabor. Nihil enim causæ est, quamobrem mentiar: quod facere solent ij, qui vni sectæ addicti, omnem ex ipsa gloriâ quærunt: quippe contentiose eos defendere oportet eam sectam veram esse, quam vnicam nouerunt, nam ex nullo alio disciplinarum genere gloriam sperare possunt. Ego vero re ipsa, & publice & priuatim, apud eos videlicet, qui sectam quamlibet à me discere cupiebant, ostendi in omnium sectarum scientia (ne maius quicquam dixerim) me esse posthabendum nemini. Quod, si vni sectarum patrocinium ferre velim, quamuis ex tempore ac pro re nata dicendum fuerit, haud tam facile ab aliquo conuinci me, rationum penuria, patiar. Non enim (vt non nulli faciunt) ex libris eas didici, sed præstantissimis in vnaquaq; secta præceptoribus vsus sum. Neq; sanè odisse possim empiricos, quorum sermonibus sum institutus: neq; vllos dogmaticos: pari enim studio oibus dedi operam, versatusq; sum cum præstantissimis in vnaquaq; secta præceptoribus. Itaq; innotui Romæ, tum primoribus eius vrbs ciuibus, tum Imperatoribus deinceps omnibus, & quidem ob artis opera, non ob sophisticas rationes. Quamobrem nihil prohibet, quo minus de vnaquaq; secta vere dicam ea, quæ sentio. Igitur per artis exercitationem comperi eam remediorum inuentio nē, quæ ex vera indicatione procedit, in ijs, quæ raro accidunt, empiricæ cognitioni præstare. Vnde multos morbos curauit maxime contrarijs præsidijs, interdum ijs, quæ experientia & vsu cognita sunt: quæ quidem in libro de curandi via & ratione latius explicauit.

Quibus Præceptis vtendum ad sedem affectam, & eius affectionis remedia inuenienda.

CAP. 3.

Nunc vero ea dumtaxat perstringam, quæ nostro proposito magis accommodata videbuntur. Nam comperi læsas actiones non solum ob similes, à quibus eduntur, ægrotantes: verum etiam ob alias particulas, quæ, licet actionem non habeant, vsu tñ quendam præstant. Sic etiam instrumentalium partium morbos, actioni nocentes deprehēdi: quibus præcognitis inueni deinceps morbos quosdam continenter plurimos homines infestantes, alios vero raro accidentes. At conspexi empiricam medicinam, non quod raro, sed quod crebro accidit, in memoria & imitatione collocare: quocirca dispositionum raro euenientium nō solum curationem, verum etiam præuenientes ipsarum notiones, negligere. Proinde primum inuestigauit, quō cognoscendæ sint: inueniēq; earum quasdam scientifica deprehendi posse notitia: non nullas vero artificiosa vocata cōiectura, atq; idcirco ipsas magna ex parte rectas, eiusmodi enim est artificiosæ coniecturæ vis. Verum & has ipsas, & dispositiones eis priores, quæ videlicet scientificam notitiam admittunt, indigere semper inueni affectarum partium notione. Itaq; medicinā hoc pacto professus vsq; ad senectutem, nullam in hodiernum vsq; diem calumniam subij neq; curando neq; prælagiando, id quod celeberrimis quibusdam medicis interdum accidere memini. Quod, si quis gloriam ab artis operibus, non à sophisticis sermonibus, assequi voluerit, is nullo negotio facili compendio colligere poterit ea, quæ per omnē etatem diligenti inquisitione inueni: idq; sibi persuasum habeat hac via & ratione medicamentā me inuenisse, quibus morbos raro euenientes curarē, quum antea neq; præceptorem vidissem huiusmodi morbos curantem, neq; ipse aliquod expertum haberem remedium. Sint igitur huius sermonis dii immortales mihi testes. Quippe vitiosa actione, semper inuestigare studebam, quæ nam sedes vel ipsa afficeretur, vel alteri consentiret: quāq; eam inuenisse persuasum mihi esset, tum dispositionem quærere: atq; ex his statim vtriusq; totius curatiui generis indicationem sumere, simul remediorum & quantitatem, & qualitatem, & idoneam materiam inuenire. Præterea cum prædictis & etatem, & naturam laborantis, tum anni tempus, & regionem, & id genus alia, quorum in Hippocraticorum librorum enarratione memini, perpēdere operæpretium ducebam. Verum superioribus duobus libris hunc præcedentibus (nisi fluxa admodum fuit memoria) didicistis affectas sedes quinq; modis posse deprehendi, nempe ab excretis, atq; ijs, quæ affectis partibus adnascuntur, item actionum læsione, quibus connumerantur & color præter naturam, & figuræ. Sed excreta trifariam diuiduntur: aliquando enim affectarum sedium partes, ipsarum videlicet essentia vel soluta vel contracta, excernuntur: interdū ea, quæ in ipsis continentur: non nūquam aliquid, quod morbosas dispositiones sequitur, idq; vel solas, vel semper, vel magna ex parte. Cū itaq; in quibusdam affectibus nulla alia mihi pateret via, sola actionis læsio satis conducebat ad affectarum partium inuentioem. Igitur, cum deperditam cuiusdam memoriam restituere oporteret: essemq; adhuc iunior: ac neq; præceptorem vnquā vidissem, qui hmōi affectionem curasset, neq; apud vllum antiquorum curationem legissem: primum quidem apud me ipsum inuestigauit, quæ nā pars esset affecta, cui topica idest localia vocata remedia adhiberem, prius videlicet vniuersi corporis curatione præmissa (id enim cōe præceptum est, quod in omnibus morbis obseruare oportet:) deinde, qua via & ratione, remediorum singula inuenirē. Cæterum affectā sedem eam ipsam existimaui, qua princeps animæ vis continetur: medicamenta autem ea adhibenda esse, quæ huius sedis dispositioni aduersarētur. Interim oratos habere velim omnes,

DE LOCIS AFFECTIS

omnes, qui in horum cōmentariorum lectionem inciderint, vt scabiem, vel rabiem, vel insaniam, E
quam de fecis conceperunt, deponant: deinde sic, vt probos viros decet, dicendorum seriem con
siderent. Equidem, quum ea, quæ iam supra proposui, perpenderem, accepi Archigenem librum
quendam de oblietæ memoriæ instauratione adidisse: quocirca omnes bibliothecas ilico percurri,
cōueniēq; bibliopolas omnes, atq; medicos quoq; quos scriptorum eius viri studiosos esse sciebā,
quo eius libri copia mihi daretur, vt mihi quidpiam conferret ad remediōrum, non ad loci affecti,
inuentiōem: q̄ plane scirem nullam aliam à corde sedem huic affectioni ipsū destinasse, secta
ipsius constanter defendente principem animæ vim in ea parte sedem sibi vindicare.

Quam absurda sit deperditæ memoriæ curatio ab Archigene conscripta.

CAP. 4.

Porro intelligere cupiebam, quod intemperantiæ genus, eius affectionis causam esse putaret:
neq; enim dubitabam, quin distemperantiam aliquam pro causâ afferret, vtpote qui sectam
eius non ignorarem. Sciens itaq; octo intemperantiæ genera in qualibet particula posse cōsistere,
quatuor simplices, & quatuor compositas, noscere cupiebam, quod intemperantiæ genus Archi
genes lætæ actionis causam esse declararet: frigus ne, an humiditatem spiritus in corde, an compo
situm ex frigore & humiditate, aut ariditatem cum frigore, putaret huiusmodi posse affectionem
producere: ctenim manifestum erat cum in hac re nihil tribuisse calori. Sed, quid demū mihi acci
derit, ijs, qui huius sectæ insaniam absterferint, deinceps narrabo: vbi primas dictiones adscripse
ro eius libri, in quo Archigenes curationem scribere aggreditur deletæ recordationis, siue obli
uionis, suæ memoriæ amissa, aut lætæ, vel vtcunq; eam, quam supra proposui affectionem, nomi
nare volueris: aut si non affectionem, sed morbum, aut accidens, aut infirmitatem appellaueris: ta
lia enim à sophistis tractantur, quæ ne minimam quidem vtilitatem ad curationis rationem affe
runt. Verū, quo clariora reddantur ea, quæ posthac dicemus, hoc prædicere necesse erat, Archi
genem vndecim libros epistolarum scripsisse, in quorū primo extat ad Marsum epistola, qua con
sulit, vt patri memoriæ restituēda sit: atq; ab initio statim post proœmium, vbi curationē tractare
incipit, ita ad verbum scriptum est: Detractionem igitur sanguinis moderatā, & eiusdem iteratā
detractionem fecisse vos incipiente interceptione, mihi persuadeo, nisi imbecillitas quædam obsti
terit. Deinceps rursus: Puto autem, q̄ & irrigationibus opportune vsi fuistis, & fotibus totius cor
poris, & capitū deratione, & cucurbitularum appositione. His ita lectis (vt verum fatear) obscu
ra vertigine conturbatus sum: idq; nō ab re, q̄ ipse, quam de viro conceperam, frustratum me vide
rem: quippe qui millies in multis cōmentarijs suis, affectōrum locorum, atq; dispositionis ipso
rum scientiam, necessariam ad rectam curationem esse dixisset. Sed quid vtilitatis inde conseque
mur, nisi ab ipsis ad remediōrum inuentiōem dirigamur: Qua igitur o Archigenes probabili ra
tione persuasi, caput aggrediemur relicto corde, cuius congenitum quoddam opus memoriæ est:
affectus vero actionis, eius est deperditio: quam dispositionem sanando, cucurbitula capiti adhi
bita, memoriā reuocat: qua ratione huiusmodi suades remedia: Ita nunc quoq; inter visitādum
ægros, per cōsultationes, video medicos ad inuicem interrogantes, qua ratione hoc potius,
q̄ illud, adhibere suaserit: atq; hi ne minima quidem negligunt, tātum abest, vt tam grādia, qualis
est cucurbitula capiti adhibita, prætereant. Neq; video, si thoraci è regione cordis fuisset adhibita,
qua ratione Marli patrem iurare potuisset. Præterea proposita iam verborum series nō explicat,
virum concisa ante scalpello, an integra cute, cucurbitulas thoraci aptatas fuisse voluerit. Si enim
forte fortuna, vt non nunquam euenire solet, frigida aridaq; fuerit dispositio, sanguinis quidē de
tractio ad extremū ducit periculum: solæ vero cucurbitulæ non alio nomine, q̄ caloris excitandi
gratia, viles esse censentur: cucurbitulæ enim attrahunt ad sese humorem ex imo, id quod aridæ
dispositioni maxime aduersatur. Ignota itaq; adhuc existente dispositione, quæ vel caput vel mē
branas ipsius afficit, haudquaquam tutum fuerit in exteriores caluariæ partes materiā retrahere.
Sic enim prædicere debuerat: Si frigida humidaq; affectio fuerit, capite hoc modo disposito, cura
tionis summam in calfaciendo exiccandoq; statuere, atq; præsidiorum materiā, quæ huiusmodi
habeant facultatē, adhibere oportet. Quumq; vix ex obscura me vertigine recollegissem, sequen
tia etiā legere aggressus sum, inuenire me posse sperans, si non per ordinem, saltem sine ordine,
huiusmodi aliquem sermonem, qualis is erat, quē nuper exempli causâ percurrimus. Deprehendi
itaq; vniuersum præsidiorum catalogum, vehementer calfacientē & exiccantem, adeo, vt totum
caput & ipso èt sinapismo à se vocato calfaceret, & eo quidem ipso vehemētissimo: quippe abla
to sinapi, caput nitro conspergere, mox aqua calida rigare iubet: quo medicamine nullum in arte
medica violentius inuenies, siquidem dolorē, veluti cauterium, excitat, sed diutius durat eius ope
ratio. Itaq; Archigenes inferens, inquit: Igitur intolerabilem habet dolorē, neq; vlli vel maximo
rum præsidiorū cedit hoc medicamentū. At vero ex sinapi, nasturtio, grano cniديو, vua taminea
(staphidagriam Græci vocāt) apophlegmatismos instituit: ac sternutamēta mouere, & potiones
propinare iubet, utraq; ex vehementer calidis aridisq; medicamentis componens: vt facile cōstet
ipsum credidisse, ad humiditatē & frigiditatem vel cerebri vel membranarum, hanc dispositionē
pertinere: neq; enim hmōi dispositio, si caluriam tantū affecerit, hominem memoriā priuabit.
Verū hæc obiter propterea dixerim, q̄ exiccantia calificaq; remedia inducit: quāquam nusquam
ab ipso

A.1.1.f.4.c.21

fo.8.g

»

»

»

»

A.1.1.f.2.d.2

1.fo.40.b

»

»

Ab ipso explicatum est, humore frigoreq; obliuionem constare. Quis igitur non indignaretur videns caput tantis vexari negocijs, alia videlicet parte affecta: Ceterū id, quod de cucurbitulis ab initio indeterminate protulit, postea pergēs huiusmodi verborum serie manifestissime declarat:

“ Iritationesq; ex linapi & cucurbitulis leuibus, sepius quidem mitibus, interdum autem admodum validis facere oportet: efficaciores autem sunt illæ, quæ cum scarificationibus adaptantur.

“ Verum ò clarissime Archigenes, nulla tibi suffragari ratio potest, quamobrē capiti ista adhibeas, si affectio consistat in corde: neq; ab experimēto, vt interim empiricos alloquamur, talia possunt inueniri. Æstuans quispiam sub ardente febrī, frigidam aquam per intemperantiam ingessit, & non nihil præsidij expertus, medicis imitationis viam sine rationali indicatione aperuit. Cucurbitula vero, nulla occasione duce, sed sola indicante ratione adhibetur: neq; enim sua spōte cucurbitula vnquam gigni, neq; etiam, si hoc detur, per occasionem aliquā capiti applicari potuit, præsertim in ea affectione, quæ raro euenire solet. Interroganti igitur mihi nostræ tempestatis medicos, præcipue senes & exercitatos, curassent ne vnquā huiusmodi affectum, omnes penè responderunt nunquam id se tentasse, vno duntaxat excepto, qui diceret curationem quidem aliquando se aggressum, nihil vero profecisse. Quo pacto igitur eorum, quæ casu quodam accidunt, auxilia,

B vel experimēto vel imitatione cognoscemus, cum raro eueniat huiusmodi affectus: neq; fieri possit, vt cucurbitula per occasionem capiti adaptetur: Frigida enim potio, cæteraq; id genus remedia, quorum quotidie in multis creberrimū facimus periculū, per experimenta inueniri possunt: sed cucurbitulæ appositio, siue concisa prius cute siue ea integra fiat, ab experientia occasionē accipere non potuit: quum enim aliarum affectionū multarū sedes affecta, quamuis nō exacte, ad inuentionem tñ remediorū satis, sensibus dignoscatur, in memoria id conceditur minime. Alias dico affectiones, vt lateralem morbum, peripneumoniam, nephritidem, dispositionē colicam, hepaticā, splenicam, aut vesicæ, aut vteri affectus, atq; id genus ceterarū partiū: in quibus omnibus & dolores, & ea, quæ per meatus excernuntur, & si non exactissime, saltem in latitudine sedem affectā declarant. In laterali enim morbo facile est vniuerso lateri adhibere, quicquid volueris: similiter vētri in colica: quæadmodum, si hepar aut lien inflammetur, præcordijs: atq; haud secus in cæteris partibus: Deperdita vero memoria nullum affecti loci signum, neq; tumor præter naturam, neq; dolor aliquis, neq; excretio, neq; aliud quippiam extat: quæadmodum neq; in melancholia, phrenitide, mania, morbo comitiali, lethargo, sopore, & in ea affectione, quam recentiores medici catochen-*xi*. vigilansem soporem } nominant, atq; catalepsi-*xi* id est occupatione: } Ac ne in totius

C corporis spasms, vel in saltibus, vel in dimidij corporis paralyfi, id, quod veluti radix est, vllum signū prodit vel ex tumore præter naturam, vel ex dolore, vel ex colore mutato, vel ex aliquo excretorum. Quare neq; in his Archigenica remediorum inuentione fieri potuit, siquidem nugaces sunt empiricorū occasiones, atq; Archigenis sermo nos ducit ad cor. Verū concedamus ab experientia dictarum affectionum auxilia prodijisse, nunquid non manifeste deprehendetur falsa illorū arrogantia, qui dogmatici vocantur: ac ne simplex quidem illa reprehensio erit, sed gemina, atque vtraq; fortis. Si enim vsq; adeo vtile est experimentum, vt non solū citra rationem inueniat remedia, verum etiam coarguat rationem tãquam aperte falsam, tñ abest, vt ratio dogmaticis medicis sit vsui, vt etiam nocere videatur. Sed (vt aiunt) satis reprehēditur id, quod inutile esse ostenditur: quòd, si ratio etiam nocere videatur, quod maius argumentū desideras, quo rationis vitium ostendatur: Porro multas de principe vi animæ rationes, dialectico more interrogando inductas, vnā cum affectorum locorum vsu, quibus euincere possis in animalibus affectibus auxilia cordi adhibenda esse, ita subito contempsit Archigenes, alioqui in curandi ratione exercitatissimus, vt neglecto pectore, capiti cucurbitulas adaptaret: ipsumq; licet haudquaquam affectum, & incidere & vreret. Num igitur per Iouem mentitus sum paulo ante, cum dicerem rationalem viam, quod

D ad remediorum inuentionem pertinet, omnino prodi, ab iis scilicet, qui patria, q; sectæ suæ, prodicionem æquiori ferrent animo: quippe prodicionem esse arbitratur, si vera dicendo dissentient dum sit ijs, quibus ea secta defenditur. Igitur, vt in præsentia turpem contentionem manifeste declarant, sic etiam haud obscure dementiam suam produnt, cum putant omnia sua decreta turbari, si aliquando vel in vno reprehendantur. Placitorum enim alia mutua consequentia coherant, alia inter se pugnant, alia neque consequuntur sese, neq; pugnant necessario, vt in hac ipsa de principali animæ potestate, quæstione. Siue enim in corde, siue in capite, sedem ei statueris, poteris de naturæ elementis, quamcunq; volueris, eligere opinionem, cum priore sententia neq; pugnando, neq; consequens aliquod adducendo: haud secus de generatione quoque & corruptione, de animæ essentia, de dijs, de prouidentia, de fato: item genitus ne sit mundus an ingenus, finitus an infinitus: præterea an plures sint mundi numeroq; incomprehensibiles, an vnus duntaxat: quippe nulli iam dictorum placitorum repugnat, neque ad vllum ipsorum sequitur ea, quæ de animæ vi principali habetur opinio, siue in corde, siue in cerebro, eam contineri dixeris. Itaque vniuersam suam sectam Dogmatici produnt, qui huiusmodi scribunt curationes: cum de præcipua animi vi adeo manifeste sint demonstrationes, vt omnibus ferè hominibus nota sit pars, in qua resider: solis medicis summisq; philosophis, qui in corde eam collocant, non appareat.

Demon-

DE LOCIS AFFECTIS

Demonstrationes vero ipsas in cōmētarijs, quos de Hippocratis Platonisq; decretis edidi, ita dixi. E Porro rationalem animæ vim in cerebro, virile vero atque irascibilem in corde, concupiscibilem in iecore sitam esse, nemini non persuasum est: id, quod quotidie dicentes audiendo, discere licet: quippe fatum, aiunt cerebrum nō habere: timido & pusillanimi, cor deesse: Tytio vero iecur ab vulture erosum, non solum poetæ, verum etiam pictores sculptoresq; fingunt.

Memoria & intellectus læsionem, Somnolentia item ac vigilis dispositiones in cerebro esse, ac de ratione ipsarum inveniendarum.

C. AP. 5.

Sed tēpus est, vt ad propositum redeamus. Sanè, cum in confesso sit omnibus medicis ex ipsis operibus, q̄ in oībus rōnalis potestatis affectionibus faciunt, caput sedē ipsius esse, conueniēs erat cōsiderare, qualis in quacūq; affectione dispositio sit, verbi gratia, memoriæ læsio, qm̄ de ipsa loqui instituimus: ipsa enim sepe vnā cum læsione quadā rōnis fieri conspicitur, quemadmodum & rationis læsio vnā cū memoriā læsa, vtriusque noxa ab eadem dispositione procedēte: quæ vbi vehementius intenditur, simul cum memoriā ratio quoque deperditur: quæ affectio, stultitia nominatur. Sic in lethargo ē, atque omnibus soporosis affectionibus, vtręque preunt: atq; dispositionē ipsorum eiusdē esse generis necesse est: Ac per primū quidem genus, qm̄ intemperies est: iam enim explicauimus eam simularium partium, quæ primo operatur, communem esse dispositiōnem: Secundum vero alterum genus, qm̄ frigida omnino intemperies est: hæc enim animales actiones torpidas efficit: id, quod animalia, quæ per frigora latere coguntur, haud obscure declarant. Id etiam in frigidis medicamentis videre est, ac frigidis quoque cibis: siquidem lactuca cathoricos inducit somnos, si multam ipsius quātitatē quis ingesserit. Verum etiam capitis grauitates, quæ videlicet sine mordaci infestant dolore, somnum soporēmq; afferunt, quibus apophlegmatismi magnifice opitulari videntur. Ad hæc non mediocri argumento sunt capitis & ardor & refrigeratio: siquidē ardor, vigilias: refrigeratio, soporē inducit. Item biliosi calidiq; morbi, vigilias, deliria, phrenitidas: contra, pituitosi frigidiq; ignauiam, cataphorā efficiūt. Quippe, quod ad vigilias soporēsq; per morbos pertinet, calida frigidaq; intemperies primam sibi facultatē vēdicat: altera vero ab hac, quæ ad humiditatem ariditatemq; refertur. Nā balneæ eō, q̄ caput madefaciunt, soporiferæ sunt, haud secus vini mōderata potio, & omnes cibi humectantes. Atq; ex ætibus pueritia quidem, ob humiditatem somnolenta est: senes vero, ob ariditatem, vigilijs vexantur. Igitur omnia hæc argumento esse possunt, ad animi ignauiam inducendam, humiditātē præter naturam, secundas partes obtinere: frigiditatem vero priores. Proinde humiditas sola abundans, lōgos profundosq; somnos: sicuti & ariditas quoq; sola, vigilias efficit: de quibus dispositiōnibus ab Hippocrate dictum est: Somnus aut vigilias, si alterutrum modum excessit, malū est. Si vero frigus cum humiditate vehementer coniungatur, soporē stuporēq; constituit: sine hac vero, memoriæ nocet, stultitiāmq; inducit. Quum itaque non solum in frigiditate humiditateq; verum etiam in ariditate & calore, non paruum, secundum magis & minus, sit discrimen, nihil mirum, si multifariæ inueniantur cause, quæ animales actiones lædere possint. Cæterum clarioris doctrinæ gratia, rationalis animæ actiones, principales: irrationalis vero, morales vocentur, quas in præsentia silentio præterire decreuimus, non enim vel cordis vel iecoris affectus tractare proponimus. Igitur, quemadmodum somnus & vigilias, si modum excesserint, ille ob humiditatem, hæc vero ob intemperantiam fit aridam, ita & in his ipsis, & maior vel minor tum somnus tum vigilia sequitur maiorem vel minorem aut humiditatem aut siccitatem. Cumq; bifariam (vt iam declaratum est) fiant huiusmodi intemperies, duplex quoq; erit vtriusq; dispositionis modus: vnus quidem in humidis siccisq; humoribus: alter vero in corporibus solidis, si aliquando in eadem intemperies solidæ partes cum humoribus inciderint. Præterea vltra iam dictas intemperies contrarias, alia quædā fit mixta ex vtriusque, vt in vigilantia comate, quum pituitosus biliosusq; humor abundauerit. Ita in calidi frigidiq; contrarietate, eisdem quoque modos inuenire licet, tum simplicium intemperantiarum, tum ex ambabus mixtæ: pituitæ enim si bilis misceatur, flauam dico, mixta fit ex calido frigidoq; dispositio. Quod si in solidis corporis partibus mixtam in contrariis dispositionem fieri fateamur, tres ab ipsa prodibunt ex vtraq; contrarietate intemperies. Igitur huiusmodi affectus omnes cerebro aduenire solent: sed inter se differunt non solum mixtionis varietate, aut eō, q̄ magis minus ue intenduntur tum in simplicibus tum mixtis dispositionibus, verum ē q̄ ventriculi cerebri interdum afficiuntur huiusmodi intemperantijs, interdū vniuersa eius vasa, aut humiditas quæ per corpus cerebri dispersa est, & quarto insuper modo, quum videlicet ipsummet corpus cerebri intemperatum redditur. Quorum itaque vel memoriā vel intellectus perijt, somnos obseruare oportet (quippe intellectus amissio stultitia est) vtrum vehementer an modice somnolenti sint: aut omnino non somnolenti, sed, quantum ad somnum pertinet, secundum naturam sese habeant: sic enim vincentem inuenies intemperiem. Præterea considerandum est, vtrum excernant quippiam vel ex naribus vel ab ore, quod à capite defluat: an aridæ huiusmodi partes sint: quippe ex his dispositionem ipsam coniectura consequi poterimus, quemadmodum in destillatione & grauedine vsu venit: siquidem in his, & qualitas & quantitas excretorum, atque causerum, quæ præcesserunt, contemplatio, capitis dispositionem declarat,

A. 1. 1. f. 1. d. 6. 1.
3. fo. 26 f. Et
2. d. 3. c. 3. f.
45. b. Et 1. 3. f.
t. 1. c. 17. fo
186. a. b.

A. 1. 3. f. 1. t. 4. 1.
4. fo. 101. c

* Alias modice diluti.

1. Aph. 3. Ex. ord. 11. c. Et 7. 3.
Aph. 67. Ex. ord. 60. c.

A declarat, siue calida fuerit, vt in vstione: siue frigida, vt in refrigeratione: nisi enim oia hæc discrete cognoueris, idoneam dispositioni curationem haudquaquam inuenies. Cum igitur vel^l perijt, vel grauiter læsa est memoria, frigida omnino intemperies est: quocirca calefacere ipsam oportet: at vero exsiccare aut humectare non necessarium est: sed, si humiditati copuletur, arefacere: si ariditati, madefacere: cæterum, si inter has medium obtinet, ipsum conseruare oportet. Equidem noui quendam, qui ob laborem in studijs atque vigilijs, memoriam penè amiserat, læsa etiam ratione: itè agricolam, qui ob labores, quos vites colendo subierat, ac tenuem victum, eodem modo affectus est. Atque ij, certum est, quod exiccantibus calorificisque oino lædebantur: madefacientia vero, quæ calefaciendi quoque vim haberent, haud mediocri ipsis erant præsidio. Itaque læduntur etiam cum febris principales animæ functiones, vt in phrenitide & lethargo: interdum sine febris vitium est, vt in mania & melancholia: quemadmodum modo per cõsensum, modo primaria affectione cerebri. Quum igitur proprijs accidentibus exacte discernuntur huiusmodi vitia, & perpetua sunt, neque alijs præcedentibus superuenerunt, primogenia affectione: quum vero proprijs accidentibus discerni non possunt, neque perpetuo permanent, atque ad alias affectiones consequuntur, per cõsensum ipsa constare dicimus. Neque latere nos debet, vbi per cõsensum quis afficitur, ipsaque affectio

B in fieri habeat esse, quod delectis efficientibus ipsam causis, ipsa quoque simul deletur: si vero consentientes partes permanentem iam habuerint dispositionem, quamuis quiescat causa efficiens, ipsa tamen permanebit affectio. Igitur, quod in cerebro consistant omnes principium animæ actionum affectus, in confesso habent omnes medici, nisi quis vni fortasse sectæ addictus, aliter in animo sentiat, aliter depromat ex ore: at, qualis sit intemperies, non sine negotio inuenitur, medicusque requiritur, non qui laboret, quomodo antiquis contradicat de animæ principatu, re adeo aperta & perspicua, vt eam in cerebro esse etiam inter priuatos conueniat, sed qui laboriosus sit & inquirendo non defatigetur. Sed philosophis fortasse, in angulo sedentibus, facilius pro hoc errore quis veniam dederit: medicis vero, qui iam in artis operibus ad senectutem usque versati sunt, ignosci sua contendendi libido, vel, fortasse dicam verius, impudentia, non debet: quippe qui vigilantibus, delirantibus, phreniticis, lethargicis, caput irrigare consueuerunt. Nam & Archigenes quoque, vbi vitata memoria medicanda est, aut stultum medicari aggreditur, capiti remedia adhibet. Quis vnquam exercitatus medicus apoplexiam, morbum comitalem, opisthotonon, emprosthotonon, tetano, aliter curauit: quis denique dimidiam partem corporis resolutam? Nunquid vero in spasmosis affectibus omnes medici vel etiam experimenta professi, summam curationis esse non censent, primis C vertebris remedia adhibere, quemadmodum vbi dimidia quoque vniuersi corporis pars resoluta est? Porro cerebrum quoque calfaciunt, quemadmodum apoplecticos quoque curare consueuerunt. Sic etiam per morbum comitalem, cum vel ob stomachum vel ob aliquam aliam particulam affectio fit, eam maxime & in primis curare præcipiunt: cerebrum vero ita præparant, vt non ita facile afficiatur. Hæc itaque potissimum inquirenda sunt, non principalis animæ vis, quam nemo, nisi per uersa fuerit mente, non apertissime cognoscit: neque neruorum originem, diuinantium more, à dijs petere, sed ab experto dissecatore discere oportet.

De Neruorum ortu, ac de Conuulsione.

CAP. 6.

Sunt enim non nulli, qui sibi iam persuaserunt neruos à corde oriri eò, quod nequeunt inter syndesmum. i. copulā, neruumque discernere: quibus non nihil etiam suffragari videtur ipsa homonymia, quippe copulæ à multis medicorum colligantes nerui appellantur. Verum nulla vexabimur nominis inuidia, si modo non copulas ipsas, sed voluntarios (vt ipsi aiunt) neruos intelligant, quos scilicet à cerebro initium accipere dicimus: neque enim illi aut conuulsionem, aut paralylin, ad colligantes neruos referunt: sed eorum neruorum, qui voluntatis imperio obediunt, affectionem esse dicunt. Conuulso enim vniuerso corpore, omnes quidem autumant affici talem quampiam partem, quæ, vt in arbore caudex ramorum, sic ipsa sit omnium neruorum communis veluti caudex, non paucorum in vna parte, quemadmodum ramus: veluti, quoniam vel crus, vel altera manus, forte fortuna conuellit, totius membri conuulsio, neruorum, qui ad ipsum pueniunt, originem affectam fuisse declarat, ramus cuiuspiam exemplo in arbore: Quando autem vniuersum corpus afficitur, communem originem omnium infra faciem neruorum, quæ arboris caudici proportionem respondet, affectam esse putandum est, quæ sunt primæ spinalis medullæ partes: pinde exercitatissimi quique medici huic remedia adaptant, cordis vero in hac affectione nullam omnino mentionem faciunt: Si vero simul cum vniuerso corpore facies quoque conuulsa videatur, non solum exortum spinalis medullæ, verum etiam cerebrum ipsum, curamus. Etenim labra quoque sæpenumero conuulsa videmus, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, similiter & linguæ radicem: at, quia omnes iam dictas partes à musculis ex cerebro neruos suscipientibus moueri, ex anatome didicimus, cerebrum ipsis sic laborantibus credimus esse affectum: vbi vero ipsis illæsi cæteras partes conuelli viderimus, dorsalis medullæ initium affectum esse fatemur. Hæc igitur sunt, quæ prompte discere, mox ipsorum dispositiones considerare oportet. Sed sunt non nulli medici, qui dispositiones ipsas ne aggrediantur quidem disquirere, sed certant super rebus manifeste apparentibus: iacturamque temporis nos facere cogunt, quod non erat consumendum respondendo ijs, qui recta medicorum veterum decreta

Quarta Classis.

cccc

euer-

.l.3.f.1.c.4.
.14.fo.203.b

.l.1.f.2.d.3.c.
.fo.43.h

A.1.3.f.2.c.7.
fo.117.a
A. ibidē.
A.1.3.f.2.c.5.
fo.216.a

DE LOCIS AFFECTIS

6^a.aphor.39.
Ext.or.50.f

euertunt, sed inueniendo potius ea, quæ illi silentio præterierunt vel nihil oino differentes de qui E
busdam rebus, vel sine demonstratione, vel sine idonea determinatione, vel non satis abunde ex-
plicantes: quemadmodum Hippocrates, ubi || neruorum conuulsionem vel ob plenitudinem, vel
ob vacuitatē, fieri dicit. Etenim verus est sermo eius: quibus vero rōnibus fulciat, vt fides ei adhi-
benda sit, non popularibus, sed doctis duntaxat viris, & qui diligenter prima medicinæ rudimen-
ta didicerunt, notum est. Hæc igitur quum didicissem, facile mihi persuasi conuulsionem fieri ob
eas causas, quæ ab Hippocrate dictæ sunt. Quippe, "si omnis motus, qui à voluntate procedit, at-
tractis musculis in eas, quibus innascuntur, partes, fieri videtur: neq; potest fieri attractio, nisi ad
suam originem retrahatur musculus: constat" conuulsionem in cōuulsis partibus factam, hac sola
ratione à motu secundum naturam differre, q; præter voluntatem nostram fiat. Itaq; quemadmo-
dum in eo, qui secundum naturam habet, voluntas in cerebro iuxta neruorum originem ordina-
ta, motionis principium primis dat neruis, ac per ipsos musculis, ita, si sine huiusmodi principio
inuenerimus, quæ causa neruos conuellere possit, modum, quo conuulsio fiat, nos iam scire non
temere profitebimur. Etenim, si videris aliquando neruosa corpora vt lyræ chordas, ob ambi-
entis aeris immodicam intemperiem adeo vehementer, vt rumpant, intētas, haud difficulter intelli-
ges idem in animantium quoq; neruis posse contingere. Sed quomodo affecto aere tenduntur F
chordæ, vt rumpantur: si vel "nimis aridus, vel admodum humidus sit: nempe humor madefacit
ipsas, vt in tumorem præter naturam attollantur, qui mox eas tendit: ac, veluti Sol tergora are-
faciens contrahit, ita siccitas chordas & trahit & tendit: sic lora quoq; quum ad ignem exsiccan-
tur, contrahi tendiq; videntur. His ita præcognitis haud difficile inuentu fuerit, vtrum ab aridi-
tate, quæ est humidæ essentiæ defectus & vacuatio: an ab humoris plenitudine, q̄ est affectio æge-
stati aduersans, & ab Hippocrate repletio nominata est, affectus ipse prodierit. Quippe, quum cō-
uulsio fit vel à labore, vel vigilijs, "vel fame, vel solitudine, vel arida æstuantēq; febrī, qualem in
phreniticis videre est, causam eius esse ariditatem vacationemq; recte putaueris: si vero temulē-
to cuipiā ac omnino pleno homini, qui videlicet in otio degit, id euenire conspexeris, non ab re
à contraria causa conuulsionē ortū habuisse iudicabis. Atqui euacuationi contraria est repletio.

*Qui Humores, in quibus cerebri partibus, quos morbus pariant: ac de Melancholia
& morbo Comitiali.*

CAP. 7.

ATque "morbis quoq; comitialis, conuulsio est omnium corporis partium non perpetua, vt
in emprosthotono & opisthotono atque tetano videre est, sed quæ ex temporum accidit in
teruallis: neque solum hac re, sed mentis quoque ac sensuum oblatione, à iam dictis conuulsio G
num generibus differt: vnde constat in supremis corporis partibus, cerebro videlicet, hunc affe-
ctum generari. Quoniam "vero & velociter cessat, in ventriculis ipsius potius consentaneum est à
crasso humore vias spiritus obstruente tūc affectum procreari, neruorum principio se ipsum qua-
tiente, quo excutiat ea, quæ noxia sunt: fortasse vero & irrigato singulorum neruorum exortu, si-
militer ijs, quæ à spinali medulla principium habent, conuulsionibus, epilepticorum quoque con-
uulsio fit. Verum non "ab ariditate vacationēq; sed à crasso semper humore, hanc affectionem
induci argumento est, quòd & subito fit & soluitur confestim: nam subitaria meatuum obstru-
ctio, à crasso viscoso ue humore fiat: vt autem vel cerebrum, vel tenuior ipsius membrana ad tan-
tam perueniat ariditatem, vt corio simile quippiam pati videatur, non sine multo tempore fieri
possit. Accedit ad hæc, vt is, qui sic laborat, neque videat, neque audiat, neq; vllō sensu quicquam
percipiat, ac ne consequi quidem possit, quid factum sit: sed cum memoriæ viribus ratio quoque
læditur. Ex his igitur omnibus rationi consentaneum est in cerebro hanc affectionem fieri, im-
pediente humore animale spiritum, qui in ventriculis eius continetur, quo minus possit exire.
Porro, quamobrem hic spiritus vocetur animalis, aut quæ sit eius potentia, in eis commentarijs,
quos de Hippocratis Platonisq; placitis scripsimus, iam demonstratum est. Sanè, quum ea, quæ H
per dissectiones apparere solent, accurate consideremus, rationi consonum videbatur animam
in cerebri corpore sedem obtinere, atq; in ipso & rationis vim & sensibilibus imaginum memo-
riam residere: ac primum ipsius instrumentum tum in sensibilibus actionibus omnibus, tum in
ijs, quæ à consilio & voluntate prodeunt, spiritum esse, qui in ipsius ventriculis maximeq; in po-
stremo continetur: quamuis non contemnendus sit medius ventriculus, perinde, quasi non no-
bilissimus sit, multis enim rationibus inducimur, vt hunc amplectamur, duos vero anteriores de-
seramus. Verum exacta horum notitia ad curationis inuentionem nihil ferè conducit: nam sa-
tis fuerit ad probe curandum, nosse sedem affectam esse cerebrum, atq; in eius ventriculis humo-
rem crassum vel viscidum comprehendī. Igitur, quemadmodum hæc ad curationes, quarum gra-
tia & affectas sedes & earum dispositiones inquirimus, sunt vtilia, sic crassorum quoq; humorum
differentiæ, vtrum videlicet pituitosi sint an melancholici, haud mediocriter ad curationem con-
ferre videntur: si tamen in præsentia non obliuiscamur pituitosos quidem eos nominari, quum
simpliciter ita dicimus, in quibus humiditas frigiditasq; melancholicos vero, in quibus siccitas
atque frigiditas dominantur: quamuis magnæ peculiareq; interim differentiæ tum pituitosorum
tum melancholicorum humorum inueniantur. Pituita quidem vnum genus est, quod quotidie
vel

A.1.1. f.1.d.5
c.1.fo.10.b

A.1.3.f.2.c.5.
fo.215.d

A.1.1bidem.

A.1.1bidem.

A.1.1bidem.h

A.1.3.f.1.t.5.
8.fo.208.c

A.1.3.f.2.c.5
fo.215.f

A.1.3.f.2.t.1.
1.fo.213.d

A vel screando, vel vomendo, vel emungendo educitur, vaporoso scilicet spiritu plenum, ut ne sensum quidem lateat, ipsum esse dissimulare. Alia vero pituita, similis quidem videtur, licet fortasse non sit similis: qualis est crudus humor, qui in urinis substatur, tum is, qui à Praxagora vitreus appellatur: atque ex hoc genere esse videtur saliva, quæ neque fluida admodum est neque aquosa. Verum nec saliva unica duntaxat qualitate gustum afficit, nec uniuersa pituita: sepe numero enim acrem, & acidam, & fœsam in ore salivam manifeste deprehendimus: veluti, cum sani maxime degimus, nulla qualitate infecta, sed perinde, quasi aquosa, saliva gustui offerit. Sic & melancholicus humor secundum substantiæ varietatem non obscuras habet differentias. Nam alius est veluti fœx sanguinis: qui admodum spissus est, fœcibus vini haud ab similibus. Alius vero, qui superior, essentiæ est multo tenuioris: atque vomentibus eum & olfacientibus acidus videtur: qui etiam terram radit at tollit & fermentat, atque ampullas, quales feruentibus iusculis supernatare videmus, excitat. Sed is, quem crassæ fœci similem esse dixi, in terram effusus non inducit fermentationem, nisi forte in ardente febris ipsum maximopere præassari contingat: neque vlla etiam acida qualitate participat: quam obrem & ipsum nominare consueui melancholicum succum aut melancholicum sanguinem: hic enim, incho quidem iudicio, non recte adhuc atræ bilis appellari potest. Provenit autem

B huiusmodi humor in quibusdam plurimus, vel à temperiæ ab initio comparata, vel à cibis, qui, quum in venis concoquuntur, in huiusmodi humorem transmutari solent. Igitur, ut crassus pituitæ succus, ita hic quoque comitialis morbum solet efficere, ubi in meatibus ventriculorum cerebri retinetur, siue is medius sit, siue postremus: ubi vero in ipso cerebri corpore abundat, & eam insanie speciem, quam Græci vocant melancholiam efficit: quemadmodum alter atræ bilis succus, qui præassata flava bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modo sine febre, modo cum febre, in cerebri corpore abundans. Atque hanc ob causam phrenitis non nunquam mitior est, quam videlicet à pallida bile ortum contraxit: interdum vehementior, quam flava bilis eam peperit: atque insuper alia non nunquam dementia occurrit ferina & melancholica, flava bile præassata. Deliria autem, quæ per febrium vigores accidunt, non propria cerebri affectione, sed per consensum fiunt: proinde eos παραπαισαι, παραφρονησαι, παραβουσαι, i. delirare, & desipere, & vacillare, non solum medici, sed priuati quoque dicere consueuerunt: phreniticos vero hos non noiant, eò, quod phreniticorum delirium non quiescit, mitigato febrium vigore. Igitur, quemadmodum phreniticorum febris vnum quoddam accidens dispositionum cerebri censet, sic è conuerso ardentium febrium delirium, multis elatis ad ipsum vaporibus calidis. Haud secus fit ea affectio, quæ suffusioni in accidentibus similatur, à ventriculi dispo-

.l. 3. f. 1. r. 4. c.
8. fo. 204. c

.l. 1. f. 2. d. 3. t.
fo. 44. a

.l. 1. f. 2. d. 3.
10. fo. 46. d

.l. 3. f. 1. r. 5. c.
fo. 208. g

ibidem. h

C sitionibus ortu trahens: nam cerebrum ventriculo, & ventriculus cerebro, suas affectiones transmittit, idque per nervorum à cerebro ad os ventriculi descendentiū magnitudinem: per quos etiam sensus huic particula, quam vlli reliquarum corporis partium, acutior est. Quocirca capitis fracturas, quum ad membranas usque perueniunt, biliosus vomitus, ac interdum dolores capitis, quomodo documque fiunt, subuersioque stomachi, & morsio comitatur. Hypochondriacas vero & flatuosas vocatas affectiones melancholica tristitia sequitur, haud secus, quam acutam febrem delirium, & quasdam oris ventriculi dispositiones, ea, quæ in accidentibus suffusioni similatur affectio. Sic nervosis partibus inflammatis, promptius, quam reliquis, delirium superuenire solet, idque ascendente ad caput interdum per continuas partes solo calore: interdum vero spiritu vaporoso, vel fumoso, aut fuliginoso. Porro, quemadmodum hæ passionibus, quibus caput per consensum afficitur, ita illæ quoque, quæ primogeniæ ipsius affectiones sunt, non parum inter se differunt. Igitur crassi humores, qui in cerebri substantia abundant, interdum ei, ut instrumentali: interdum, ut similari partem, nocent: quum enim meatus obstruuntur, ut instrumentali: quum vero temperamentum alteratur, ut similari. Proinde totus hic sermo in fine sexti libri de vulgaribus morbis præscriptus est:

¶ Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur: & contra, morbo comitiali laborantes, efficiuntur melancholici. Atque horum vtrumlibet magis accidit, prout vel in hanc, vel in illam partem, infirmitas repit: si enim in corpus, epileptici: si vero in mentem, melancholici reddunt.

Hoc sermone primum quidem declarauit, quod non semper, sed magna ex parte, horum affectu unum alter in alterum transit: quippe non solum melancholicus succus, verum etiam pituitosus, morbum comitalem committit. Igitur is, quem melancholicus succus constituit, in melancholiam transit: qui vero à pituitoso partus est, in aliam affectionem, de qua paulo post dicturus sum, permutatur, melancholiam vero haudquaquam efficit. Altera vero Hippocratici sermonis pars non paruum contemplandi locum desiderat. Quippe, quum anima sit aut temperamentum actiuarum qualitatum, aut ab ipsarum temperamento alteretur, bilem, quum cerebro veluti parti instrumentali nocet, ad cerebri corpus conuerti ait, id quod in obstructionibus fieri constat: quum vero temperamentum mutando, ei ut similari nocet, ad mentem eam repere dicit. Verum hoc, quod medici dereliquerunt, definire in primis necessarium esse videtur. Nempe, ut in manifestis corporis partibus, interdum omnibus, eadem apparet temperies, ut in morbo regio, & elephante sic vocato, & aqua inter cutem, & malo habitu, quæ à Græcis cachexia dicitur, insuper in ijs, quæ ab hepate atque splene pendent, colorum vitijs: interdum vero vnius duntaxat partis, quæ videlicet aut biliosum aut pituitosum aut melancholicum humorem suscipit, temperies permutatur: ita etiam

6. Epid. sect. 7.
ad libri finem.

DE LOCIS AFFECTIS

cerebro^o accidit, vt non nunq̄ vniuerso in venis sanguine melancholico effecto, ob commune vitium, ipsum quoq; lædatur: nō nunquā vero, reliqui corporis sanguine prorsus innocuo solus is, qui in cerebro contentus est, alteretur: idq; bifariam fit, aut enim aliunde in ipsum deriuatur, aut in ipsomet melancholicus humor genitus est, quum videlicet multus eius loci calor aut flauā bilē, aut crassum atrumq; sanguinem superassauit. At hæc distinctio non paruum habet in curatione momentum, siquidem, vbi vniuersum corpus sanguinem melancholicum cōtinet, curationem à venæ sectione incipere oportet: vbi vero solum cerebrum, infirmus (quod ad hanc dispositionē attinet) sanguinis detractio non indiget, quamuis ob aliam quampiam causam sanguis mitti possit. Vtrum vero melancholicus sanguis vniuersum corpus, an solum cerebrum occupet, ita discernendum est. In primis vniuersi corporis habitum, qualis sit, consideres, velim: meminerisq; q̄ molles, & candidi, & obesi nequaq̄ humorem habent melancholicum: macri vero, & nigri, & hirsuti, & quibus late sunt venæ, aptissimi sunt, vt huiusmodi in ipsis humor cumuletur: fitq; interdum, vt prærubro colore homines, affatim in melancholicam temperiē decidant, atq; post hos flauī, idq; maxime, quando & vigilijs, & multis laboribus, & solitudine, & tenui victu fuerint educati: quibus hæc quoq; notæ conueniunt, an hæmorrhōis aliqua restricta sit, aut alia quæpiam confucta sanguinis vacuatio, aut mulierum menstrua: insuper quibus^o cibus quis fuerit vsus, vtrū ijs, qui suapte natura melancholicum sanguinem pariunt, an è diuerso. Porro, qui melancholicum sanguinem efficiunt, hi fere sunt: caprina bubulaq; caro, magisq; hircinæ & taurinæ, sed maxime asinorum camelorumq; carnes, nam & his non nulli vescuntur: itē vulpine caninæq; carnes: atq; non minimā in huiusmodi sanguinis generatione vim obtinet ex lepore cibus, sed multo magis ex apris: ac limaces quoq; melancholicum sanguinem pariunt, si frequens sit eorum vsus: præterea omnes terrenorum animalium carnes sale conditæ: aquatiliū quoq; carnes, vt thunni, balenæ, vituli marini, delphini, canis, atq; cetaceorum omnium. Ex oleribus autem, brassica fere sola huiusmodi sanguinem gignere consuevit: quemadmodum & arborum germina, vbi vel muria, vel oxyhalme condiuntur, præcipue lentisci, terebinthi, rubi, canis rubi. Leguminum vero omnium maxime lentes inter melancholicos cibos numerantur: mox panis furfuraceus, & qui ex tripha atq; vitiatas seminibus factus est, quorum apud quasdam nationes vsus loco frumenti habetur: verum de his in primo libro de ciborum facultatibus iam dictum est. Præterea vina crassa nigraq; aptissima sunt, vt ex ipsis melancholicus humor fiat: præsertim si quis abunde ipsa ingerens, obla- ta occasione in multo corpus calore contineat. Vetus deniq; caseus, vbi forte fortuna in corpore fuerit supercalefactus, facile huiuscemodi parit humorem. Igitur, si quis antea, q̄ in morbum inci- derit, huiusmodi vitius ratione fuerit educatus, maiorem quandam inde licet facere coniecturā: si vero boni succi cibus vsus fuerit, considerare oportet exercitationes ipsius, mœstitiā, vigilijs, solitudines. Sunt etiā non nulli, qui per febriles (vt dictum est) morbos melancholicum humorem contraxerunt. Atq; ad efficaciorē notitiā non parum confert anni tempus, ac præterita præsensq; constitutio, item regio, ac laborantis ætas. His itaq; omnibus præmeditatis, quum speraueris in vniuersi corporis venis melancholicum sanguinem contineri, quo certiorē habeas notitiā, cubiti venam seca, præcipueq; mediā, quoniam cōmunis est & ei, quæ humeralis nominatur, & ei, quæ per axillam ad manum ferrur. Quod, si tum fluens sanguis non videatur melancholicus, statim supprimatur: si vero talis appareat, vacua, quantum pro laborantis corporis habitus satis esse conieceris. Est præterea tertium melancholiæ genus, morbi comitialis exemplo, quū ortum à ventriculo habuerit: solentq; medicorum aliqui hanc dispositionem hypochondriacum flatuosumq; morbum nominare. Verum satis mihi fuerit ea accidentia percurrere, quæ à Diocle præscripta sunt illi assidere, in libro, cui titulus est, Affectio causa curatio: in quo Diocles ad verbum ita scripsit: Porro alius oritur circa ventriculum morbus, qui supra ppositis nōn dissimilis est, nominaturq; ab alijs melancholicus, ab alijs flatuosus: quem sumpro cibo maxime coctū diffi- cili & caustico, sputum humidum idemq; multum comitatur: item ructus acidus, flatus, æstus in hypochondrijs, fluctuatio non ilico, sed quum retinuerint: interdum ventriculi quoque vehementes dolores, qui non nullis ad dorsum vsque procedunt: concoctis deinde cibus quiescunt, mox alijs ingestis eadem rursus reuertuntur accidentia, quæ interdum ieiunos, interdum etiā à cœna molestant, atq; euomunt crudos cibos, & phlegmata subamara, & calida, & acida adeo, vt non nunquam dentes torpedine afficiantur. Atq; horum plurima ab ineunte statim ætate eueniunt: vt cunq; tamē acciderint, omnibus in tempus producuntur. Hæc præfatus Diocles mox causam subiungens, ita scribit: Caterum flatuosos vocatos suspicandum est plus caloris, q̄ decet, habere in ijs venis, quæ alimentum à ventriculo excipiunt, sanguinemq; in ipsis crassiorem facium. Quippe constat has venas esse obstructas, vel hoc argumento, q̄ alimentum corpori nō distribuitur, sed in ventriculo manet incofectum, quā antea ipsum à meatibus suscipere, magnaq; ipsius pars in imum ventrem excerneretur: tum q̄ postero die vomitu reijcitur, vt pote non digestis per corpus cibus. Sed, q̄ calor id, quod secundum naturam est, excedat, facillime intelliges tum ab æstu, qui ipsis accidit, tum ab ijs, quæ ingeruntur: siquidem iuuari videntur à frigidis cibus, qui videlicet calorem refrigerare extinguereq; solent. Deinde alia quoque Diocles iam

A. l. 3. f. 1. r. 5
8. fo. 209. a

A. l. 3. f. 1. r. 4
18. fo. 204. f

G

A. ibidem.

A. ib. c. 20. e

Oppositum
A. ibidem. f

»

H

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

A. l. 3. f. 13. r. 5
c. 1. fo. 304. b

propositis

A. ibid. c. 19. b A proposito in hoc sermone addidit: Aiunt autem non nulli os ventriculi, quod intestinis continua
 " tur, in huiusmodi passionibus inflammari, ac ob inflammationem ipsam & obstrui, & prohibere, ne
 " alimenta statuto tempore ad intestinum descendant: quamobrem diutius, quam decet, in ventriculo
 " manentia, & tumores & aestus atque reliqua, quae praedicta sunt, efficiunt. Haec sunt, quae Diocles
 quidem literis prodidit: verum in hoc symptomatum catalogo praecipua tertius concursus acci-
 dentia silentio praeterijt, quae videlicet & melancholiam & flatuosam hypochondriacamque affe-
 ctionem, tanquam caractere quodam, designant: atque omisit (ut puto) huiusmodi accidentia eo, quod
 " ex morbi ipsius nomine manifeste declarantur. Etenim ab Hippocrate didicimus: || Si metus &
 " moestitia longo tempore tenent, melancholicus est huiusmodi affectus. Verum haud absurda
 quaestio est, quare Diocles, quum causas aliorum accidentium redderet, causam, ob quam mens lae-
 datur, non scripserit: siue enim venarum, quae ad ventriculum sunt, calor exuperat, siue partes, quae
 sunt ad portam {Graeci pyloron vocant} inflammatione laborant, quid causae sit, cur melancholica
 comitentur accidentia, dereliquit. Etenim, quod veteri flatuoso spiritu impleatur, ac deinde eru-
 ctando ipsum leuetur, ac praeterea, vomitione a Diocle memorata iuuetur, vel nihil ipso dicente
 manifestum est: at propria melancholiae accidentia simul cum dicta ventriculi dispositione scribe-
 Bre, haud ita facile ei fuit. Id itaque addere, ac simul, qualis sit in huiusmodi affectibus ventriculi
 dispositio, manifesta interpretatione enarrare aggrediamur. Atque videtur quidem in ipso in-
 flammatio esse: sanguis autem in parte inflammata contentus, & crassior & magis melancholi-
 cus. Itaque, quemadmodum elato ex ventriculo ad oculos fuliginoso quodam aut fumoso halitu aut
 crassis quoque vaporibus, similia, ut in suffusione, accidentia contingunt, eadem ratione sublata ad
 cerebrum ab atra bile euaporatione veluti fuliginosa fumosaque, melancholica eueniunt in mente
 accidentia. Quinetiam quam frequentissime videmus flaua in ventriculo bile contenta caput dolo-
 re affici: mox ea per vomitum eiecta, ilico dolorem mitigari. Atque huiusmodi dolorum genera mor-
 dendo exedendoque infestant, quemadmodum alia grauitate, alia tensione, alia cum cataphora mo-
 lestare videntur. Atque inter optimos medicos conuenit non solum haec accidentia, verum etiam
 morbum comitalem, capiti a ventriculo procedere. Igitur, ut melancholicos timor nunquam de-
 serit, ita praeter naturam eis per imaginationem visa, non semper eodem genere continentur. Si-
 quidem alius testam se factum putauit, atque idcirco obuiantibus cedebat, ne collideretur. Alter gal-
 los cantare audiens, ut hi alarum ante cantum, sic ille brachiorum plausu latera quatiens, animan-
 tium sonum imitatus est. Fuit item alter, timens, ne Atlas, qui mundum sustinere dicitur, graua-
 tus sub tanto onere ipsum a se excuteret, atque ipse cum illo collideretur, ac nos quoque cum ipso pe-
 rireremus. Sunt alia huiusmodi infinita eorum visa. Differunt autem inter se melancholici: nam
 omnes timent, moerent, vitam damnant, odio habent homines: sed non omnes mori cupiunt, ete-
 nim hoc ipsum non nullis melancholiae caput est, quod mortem pertimescunt: quosdam etiam alie-
 no admodum atque extraneo videbis animo, utpote qui simul & mortem metuant, & tamen mor-
 tem sibi consciscant. Proinde recte videtur Hippocrates omnia ipsorum symptomata in duo haec
 coegisse, metum & moestitiam. Moestitia nimirum eos inducit, ut odio prosequatur omnes, quot-
 quot viderint, nunquam non tristitiam praeseferentes: ac terrentur, ut in tenebris profundis pue-
 ri, atque ex adultis indocti. Sanctem, quemadmodum externae tenebrae omnibus fere hominibus pau-
 rem inducunt, nisi vel audaces admodum vel docti fuerint, sic atrae bilis color, mentis sedem tene-
 bris similem reddens timorem efficit. Etenim summis tum medicis tum philosophis in confesso
 est & humores & omnino corporis temperaturam animae actiones inalterare: id, quod nos quo-
 que unico commentario docuimus, quo demonstratum est, quod animae potentiae corporis tempera-
 turam sequuntur. Quocirca humorum vim ignorantes (in quorum numero & Erasistratus est)
 ne scribere quidem de melancholia quicquam ausi sunt. Neque indignum est admirari tum commu-
 nes hominum notiones, tum plurima quoque dogmata, quae & philosophi & medici per ignoran-
 tiam praeterierunt. Igitur ab omnibus, affectus ipse melancholia vocatur, indicante nomine hu-
 morem, qui ipsius causa est. Quumque circa ventriculum prima inceperint accidentia, ipsisque au-
 ctis melancholiae sequantur affectiones, deinde alui deiectione, & vomitu, flatibus per interna
 emissis, ructibusque leuetur is, qui laborat, hypochondriacum flatuosumque morbum ipsum nomi-
 nabimus: accidentia vero ipsius dicemus, & moestitiam & metum. Quum autem propria melan-
 choliae accidentia magna videntur, circa ventriculum vero aut nulla aut parua admodum sunt,
 haud abs re existimaueris primitiuam in cerebro affectionem consistere, ob atram bilem in ipso
 congestam. Ceterum, quibus signis discernat, utrum in solo cerebro, an in vniuerso corpore, huius-
 modi humor contineatur, paulo ante dictum est. Interim monendi sunt mihi amici, qui me
 curantem viderunt, frequentibus balneis victuque humido bonique succi, nullo alio adhibito prae-
 sidio, huiusmodi me morbum curasse, ubi non dum ob longum temporis tractum nocuus humor
 multum vacationi resisteret: quum enim diuturnus iam factus est morbus, fortiora praedictis
 oportet adhibere remedia. Fit autem huiusmodi melancholiae species affecto prius calidis di-
 spositionibus cerebro, aut aestuatione, aut phlegmonosa passione, aut etiam phrenitide, inter-
 dum vero a sollicitudine, moestitia, cum vigilijs. Verum satis fuerit haec de melancholia dixisse.

DE LOCIS AFFECTIS

Atque de morbo comitiali deinceps, quandoquidem hic quoque interdum ipsomet affectio E cerebro, interdum alijs consentiente euenire solet, accurate distinguendum est: vt enim tria melancholiæ genera, ita hunc quoque morbum tribus contentum differentijs, omnes fere medici distinguere neglexerunt. Verum omnibus commune est, quod cerebrum afficitur vel consistente in ipso affectu, id, quod pluribus epilepticis accidit: aut à ventriculi ore (quod stomachum vocare solent medici) ad cerebrum per consensum ascendente: atque hoc genus proportionem respondent ac cidentibus, quæ oculis à stomacho adueniant, ueluti in suffusionibus. Fit etiam, sed raro, tertia morbi comitialis species (nec refert, siue etiam genus siue differentiam nominaueris) cum à parte aliqua, cui forte accidit, incipit affectus, qui deinde sentiente ægro ad cerebrum vsque ascendit. Atq; hoc genus primum uidi in puero, qui decimum tertium ætatis annum agebat, quum equidem adolefcens etiam dum cum optimis eius tempestatis medicis conuenissem ad ipsius curationem. Audiui igitur tum narrante puero, dispositionem ipsam ex tibia initium capere: mox illic recta ascendere per femur & superposita illi ilia, ac per latera ad ceruicem, donec ad caput perueniret: quod quum primum tangeret, ipsum haudquaquam sibi constare. Interrogantibus autem medicis, quale esset id, quod ferebatur ad caput, nihil habuit puer, quod responderet. Alius dein de adolefcens compos mentis (quippe qui fatis poterat & sentire, quod fiebat, & alteri enarrare) F dicebat ueluti frigidam quandam auram esse id, quod ascendebat. Vnde ex duobus alterum Pelopi præceptori placuit, aut quod qualitas quædam alteratis per continuationem partibus, aut spiritalis quædam substantia, transmitteretur: neque mirandum esse dicebat validam vim esse humorum, qui in affecta parte præter naturam genitus fuisset, qualis perniciosarum ferarum uenenis inest. Quis enim crederet vel à scorpionibus infixio aculeo, vel à phalangiorum paruorum ictibus totum corpus ingenti & inusitata mutatione affici, nisi sæpenumero id accidere uideret, præsertim miniam quandam substantiam feris in ipsum demittentibus? Quum itaque phalangium aliquem mordit, quamuis paruum sit animal, existimare tamen debemus uenenum ex ipsius ore in morsum corpus descendisse. Porro marinæ turturis, quemadmodum & terreni scorpionis, aculeus, in partem extremam acutissimam illam quidem finitur, ubi nullum foramen est, per quod uenenum deijci possit: necesse tamen est, vt excogitemus substantiam quandam esse aut spiritalem aut humidam, quæ, vt mole minima, ita facultate quam maxima est. Etenim, quum nuper ictus quidam esset à scorpione, uideor mihi uidere, inquit, quod gradine percussus sim: eratq; omnino frigidus, sudore etiam frigido accedente: sed tandem debitis adhibitis remedijs non sine negotio seruatus est. Itaque Pelops, non impossibile est, inquit, in corpore similem aliquam essentiam generari, non G accedente causa extranea: quæ, ubi neruofam aliquam partem occupauerit, per continuas partes vsque ad neruorum principium vim suam transmittit, siue id per alterationem (vt ipse dicebat) fiat, siue spiritali essentia ueluti aura ad ipsum elata: sæpenumero enim infigente aculeum scorpione aut in neruum, aut uenam, aut arteriam, manifeste uidemus percussos uoluentissimis infestari accidentibus. Atqui scorpionis aculeus totam cutem penetrando ad profundum vsque potest peruenire: phalangiorum uero paruorum morsus solam afficit superficiem: unde constat, interdum à sola cute ueneni vim ad totum corpus deferri, quippe tota cutis & continua est & neruosa. Proinde haudquaquam impossibile est, quum ex icta parte per totam ipsam celeriter distributa fuerit ueneni vis, eam inde eodem rursus contactu in singulas subiectarum ei partium recipi, mox ex illis in alias continuas, atque iterum ex ijs, quæ afficiuntur, in alias: quumq; ad dominantium partium aliquam peruenerit, tum mortis periculum homini instare. Ad hanc rem in primis conferunt uincula superioribus partibus iniecta, ab ijs enim præsentaneum præsidium expectatur: id quod in uiperarum scorpionumq; ictibus expertus sum, item aspidum quoque, quod propter imminens subitaria mortis periculum, magis incredibile est. Etenim, quum Alexandriæ essem, rusticum quidam non longe ab urbe in vno manus digitorum ictus, eius radicem apud postbrachia H le validissimo uinculo ligauit: accurrensq; ad urbem ad familiarem sibi medicum, totum digitum ab ipsa dearticulatione, quæ ad postbrachiale est, abscindendum præbuit, sperans inde nihil se mali passurum: neque frustratus est sua spe, quippe nihil aliud faciens saluus euasit. Similiter alium noui, qui epoto ex uiperis medicamento, rescisso prius digito, à periculo liberatus est. Vidi præterea rusticum, cuius totum digitum uipera momorderat, qui falce, quam tunc forte habebat (erat enim uinitor) ab ultimo articulo ictam partem resecans, deinde inducta uisitatæ pharmaci in digito cicatrice, nullo epoto medicamine sanatus est. Sed puerum quoq; cuius morbus comitialis à tibia oriri consueuerat, medici, qui tunc ad curationem eius conuenerant, sanare sperabant, si in primis vacuato uniuerso corpore, medicamen ex thapsia aut sinapi parti adhiberent, ligato in medio membro, supra eam uidelicet partem, quæ primaria dispositione erat affecta: atque hoc pacto accessionem reuerti prohibuerunt, quamuis antea quotidie puerum infestare consueuisset. Verum hæc obiter, atque ex abundantia dicta sint, ne quis miretur, quo pacto ab ignobili aliqua parte tantus morbus ortum contrahere possit. Superest, vt causam inuestigemus, quam obræ in huiusmodi per consensum affectionibus epilepticæ fiant conuulsiones: nam ne Pelops quidem ullam ad hanc rem attulit probabilem persuasionem: neque etiam alius quisquam, cum quo nobis aliqua fuerit consuetudo,

A. l. 3. f. 1. r. 5. c.
8. fo. 209. b

A. l. 3. f. 1. r. 4. c.
8. fo. 202. d

A. l. 3. f. 1. r. 2. c.
6. f. 190. d. Etc.
5. c. 8. fo. 209. l

A. l. 4. f. 6. r. 5. c.
3. fo. 503. b

A. ibidem. c.

A. ibidem. e

A consuetudo. Mihi vero per huiusmodi consensum videnti aliquando laborantem sine vehemēti conuulsione concidere, simul quòd per interualla breuibus quibusdā motibus quateretur, probabile visum est, quemadmodum^o frequentissime singultum fieri cernimus affectio stomacho, ita hanc quoque dispositionem euenire. Etenim me ipsum^o quoque singultus ilico inuadere solet, si piperis aliquando immodicam quantitatem ingesserò, id, quod alijs quibusdam non paucis, quibus scilicet facilis erat oris ventriculi sensus, accidisse meminimus: atqui iam supra memoratū est id non solum medicis, verum etiam vniuersis hominibus, stomachum appellari. Itaque, quum cecidissent, qui non ex propria cerebri affectione, sed per consensum, comitiali morbo laborabant, eos citra perpetuam conuulsionem, veluti palpitando, per interualla concuti videbam. Proinde existimaui similit̄ aliquem^o cerebro motum euenire, qualis stomacho interdum à re quapiam molestato accidere solet: quippe qui, quum à ciborum mole grauatur, aut vbi corruptis cibis mordicus infestatur, tum singultu affici conspicitur: atque acrem quoque humorem non singultū modo, verum etiam conuulsionem, per vniuersum corpus efficere saepenumero consideramus: deinde vomitu eiecto eo, quod mordicabat, ilico quiescere. Quo minus mirandum est, si neruorū principium huiuscemodi motu concutatur, vt à se expellat, quicquid fuerit id, quod à parte primo affecta ad ipsum effertur. Ad hunc modum reliqua quoq; accidentia omnia, quibus neruosum genus concutitur, fieri putauerim: vbi vero deperdito sensu quis conciderit nō accidente motu, quo vel conuelli vel palpitare videatur, id à vehemēti frigore ortum trahere censeo, quo in genere lethargus quoque continetur: apoplexiæ autem, quòd subito eueniat, aut frigidum humorem aut crassum aut viscidum, qui principales cerebri ventriculos affatim implet, non totius substantiæ intemperiem, causam esse manifestum est, veluti lethargi, phrenitidis, mania, melancholia, stultitia, amissæ memoriæ, sensuum hebetationis, resoluti motus. Porro in omnibus huiuscemodi affectibus, in quorum numero apoplexiæ quoque continetur, periculi magnitudinē ex anhelitus nōcumento conijcere oportet. Sanè, quemadmodum dormientes spirant, quamuis nulla alia accedente actione, quæ à consilio prodeat, nimirum quum supini iaceant in cubili, ita in soporosis affectibus omnibus, quamuis neque sentiat corpus neque moueatur, tamen sola spiratio, quæ musculorum pectus mouentium munus est, saluatur: cuius rei firmam ac demonstratiua lege stabilitā habemus scientiam, quemadmodum etiam, quòd musculis omnibus motus principium ab insertis ipsis neruis accedit. Atqui^o ex anatome didicimus, neruos omnes à cerebro primariū sumere initium: neque vero simpliciter initium dixi, sed primarium spinalis medullæ gratia orationi adieci: quamuis enim permulti ex ea nerui prodire videantur, vim tamen omnem, quam habet, cerebrum ipsi suppeditat. Quum itaque spirationem vehementer impeditam difficulterq; procedentem videris, non paruam in cerebro morbida dispositionem esse conijcere debes, idq; in soporiferis morbis, quos nimirum omnes in cerebro fieri manifestum est.

De Vertigine.

CAP. 8.

Affectus^o autem, qui scotomaticus, id est tenebricosus seu vertiginosus, vocatus est, ex ipsa appellatione, qualis sit, manifestatur. Quippe à parua occasione obtenebrantur ij, qui sic laborant, adeo, vt interdum cadant, maxime si aliquñ in circum rotentur: siquidem ipsis ab vna rotatione euenit id, quod cæteris à pluribus accidere solet. Quin etiam obtenebrantur, siue alium quempiam, siue rotam, aut id genus aliud quidpiam, aut ipsos quoque, quos vocant, in fluminibus^o vortices, circumagi viderint: id vero maxime, quum vel sub Sole astuauerint, vel aliam ob causam ea lesa factio fuerint capite. Quod itaque alijs, quum in circo frequenter vertuntur, accidit, hoc ipsis citra circuitiōnem euenire videtur: atqui, vbi quis crebro vertitur, inæqualem & turbulentum & inordinatum motum, tum humorum tum spiritus, in eo fieri in confesso est: rationi igitur consonum est huiusmodi accidentia vertigine affectis itidem euenire. Quamobrem non nulli horū ab Arteriarum sectione præsidium petierunt, totas arterias ponē aures ad tantam scilicet altitudinem secantes, vt medius inter duas partes locus cicatrice induceretur. Sed constat nō omnes huius auxilij beneficio fuisse curatos: etenim aliæ arteriæ ijs maiores ad cerebrum ex ipsius basi per retiformem plexum ascendunt, per quas huiusmodi affectionem fieri rationi consentaneū est, elato per ipsas vaporoso calidoq; spiritu, atque implente cerebrum: atque fieri etiā potest, vt inæqualis^o cerebri intemperies huiusmodi spiritum producat. Igitur hanc affectionem ad cerebrum pertinere ex ipso obtenebratorum sensu manifestum est. Oritur vero interdum cerebro primogenio affectu laborante: interdū vero, quum ori ventriculi consentit: id, quod Archigenes quoque fatetur, qui libro primo de longarum affectionū notitia, ita de scotomatica hac passione scribit: Porro ea bifariam oritur, aut enim ab ipso capite, aut ab ijs partibus, quæ circa hypochondria sunt. Mox genera eius distinguere aggreditur. Nam, vbi ex^o primaria cerebri affectione obtenebratio depēdet, aurium sonos, & capitis dolores grauitatesq; procedere dicit, item olfactus vel alterius alicuius sensus inde prodeuntis oblationem (hujc enim sermoni adnexuit ille/inde prodeūtis/eos sensus, vt equidem puto, significare volens, qui à capite initium sumunt:) vbi vero^o ab ore ventriculi oritur, cordis morsionem nauseamq; præsentiri. Verū, vt iā antea saepenumero monuimus, licet caput, per alterius partis consensum qñq; afficiatur, affectio tñ nihilo minus ipsi adscribenda est.

A. l. 3. f. 1. c. 5. c.
8. fo. 208. f.
A. ibidem fol.
209. b

A. ibidem.

A. l. 1. f. 1. d. 5. c.
1. fo. 9. a. Et fo.
21. b

A. l. 3. f. 1. c. 5. c.
1. fo. 207. c

A. ibidem.

A. ibidem. d

A. ibid. c. 1. f

A. ibidem. g

DE LOCIS AFFECTIS

De Cephālæa, Hemicrania, & reliquis capitis doloribus.

CAP. 9. E

ATque de ea quoque, quæ cephalæa à medicis nominatur, nemo dubitauerit, quin cerebri sit morbus. Est enim (vt breuiter quis dixerit) affectus hic, dolor capitis diuturnus difficulterq; solubilis, qui à parua occasione vehementes habet accessiones, vt neq; strepitum, neque vocem vehementiorem, neque luminis splendorem, neque motum tolerare possit infirmus: sed tranquillitatem, obscurumq; cubiculum quærat, idq; ob doloris vehementiam. Quippe nō nulli veluti mal leo se percuti arbitrantur: alij caput contundi distendiq; sentiunt: non paucis ad oculorum quoq; radices dolor extenditur. Quin huiusmodi accessiones, veluti in morbo comitiali, intermissiones habent, interceditq; tempus, quo perfecte liberari videntur. Igitur constat, quod, sicut in cephalalgia id est capitis dolore, ita in hoc morbo caput facillime afficitur: atque hoc est ipsis commune: verum per cephalæam affectæ partes multo redduntur, quàm in cephalalgia, debiliores. Ceterum inter capitis dolores non nihil discriminis inuenitur: nam sunt non nulli, quibus caput aptissimū est, vt impleatur, ac vniuersi quoque corporis habitus ad ipsum implendum admodū est idoneus: Alij, omnes capitis partes aptas habent, vt afficiantur: quibus, vbi vitioso victu vtuntur, accidit, vt cephalæa arripiantur. Quo minus mirandum est, si horum alijs membranæ cerebrum continentes dolore afficiantur: alijs pericranion, id est exterior caluariæ membrana. Discrimen autem ab oculorum radicibus sumitur, considerando, vtrum veniat ad eas malum, nec ne: siquidem consentaneum est, vt, quibus intra caluariam dispositio est, ijs ad oculorum vsque fundamenta dolor extendatur, eò, quod & à cerebro, & ab vtraque membrana, atque à vasīs, quæ in ipsis continentur, veluti germina quædam deducuntur. Sed & eorum, quibus dimidia capitis pars dolore infestatur (solent autem vocari hemicranici) alij extra caluariam, alij in capitis intimis partibus, dolorem sentiunt: at vero dextram capitis partem à sinistra distinguit futura per longitudinem ipsius protracta, sub qua intra capitis ossa linea medium cerebrum, diuidens protenditur, ad quam etiam peruenit anteriorum duorum ventriculorum septum. Porro ea corpora suapte natura idonea sunt, vt ipsis caput impleatur, in quibus vaporosus calidusq; spiritus generatur: aut quibus biliosa excrementa cumulantur in ore ventriculi. Atqui spiritus, dolores inducunt tenuios, qui idcirco sic vocati sunt, quod extensionis sensum inducunt: biliosa excrementa dolore mordaci afficiunt. Dolores autem à plenitudine procedentes grauitatis sensum afferunt: quibus si rubor accedat atque calor, calidos, sed sine his non calidos humores significant. Sunt, quibus caput assidue dolet, vbi vel paulo liberalius vinum ingesserint vel meracius, idq; magis, si suapte natura calidum fuerit. Præterea calidi odores omnes, quicumque styrace, aut cyphi, aut in totum aromatibus omnibus suffitis fiunt, capitis dolorem pariunt, adeo, vt non nulli ne thuris quidem odorem ferre possint. Neq; vero absurdum est, vt quosdam ob sensus exuperantiam dolor infestet, quemadmodum in ore ventriculi accidit: sunt enim non nulli, in quibus id tam exacte sentit, vt neque acre acetum, neque sinapi, neque aliud huiusmodi ferat: alij vero contra, ipsum penè insensibile habent: quippe videtur aliqui vel ructare vel vomere quædam, vsque adeo vitiosa qualitate infecta, vt nos ne odorem quidem sustinere possimus, quum tamen ipsi interea nullam alicuius momenti mordacitatem sentiāt. Nihil igitur prohibet, quo minus in hominum cerebro similes notentur differentia, vt eosdem odores aliqui impune sustineāt perinde, ac si omnino ab ipsis distarent, alij eos sine molestia ferre non possint. Igitur, quod omnes huiusmodi affectiones ad caput pertineant, iam manifestum esse videtur.

De Apoplexia, Nervorum resolutione & conuulsione, & Olfactus lesione.

CAP. 10.

AT vero nervorum resolutio, & per vniuersum corpus eorum conuulsio, in quo genere nervorum etiam rigor {Græci tetanon vocant} continetur, sensu, vt prædictæ affectiones, cognosci non possunt: sed ratione, quæ nos doceat, est opus. Itaque, si aliquando per totum corpus nervorum actio vitiosa redditur, ipsorum principium affectum esse constat: id vero ex sola anatomia dignosci potest. Quum igitur oēs pariter nervi tum sensum tum motum amiserint, apoplexia huiusmodi affectio appellatur. Vbi vero alteri laterum, aut dextro aut sinistro, id accidit, resolutio nominatur, eius scilicet partis, in qua consistit affectus, interdum dextræ, interdum sinistrae. Quod, si in aliquo membrorum idem euenerit, eiusdem membri resolutio esse dicitur: nam & tota manus, & totum crus, interdum resoluitur: atque solus in crure pes, & quæ sub genu sunt: sic etiam de tota manu similiter proportionem dicendum est. Ceterum ex anatomia didicimus, quod omnes animalis partes sub ceruice positæ, quæ à consilio & voluntatis imperio moueri possunt, nervos habent, qui eas moueant, procedentes ex spinali vocata medulla. Atqui sæpenumero audistis eam spinalem vocari medullam, addita scilicet medullæ appellatione, interdum vero sine additione simpliciter spinalem nuncupari. Vidistis et in corporis dissectionibus, nervos, qui thoracem mouent, ex ea spinali medullæ parte, quæ in ceruice est, ortum deducere: ipsa vero ex transuerso incisa, si tota fuerit dissecta, oēs, quæ sub ipsa sunt, corporis partes sensu motuq; priuari, vt pote suscipiente spinali medulla à cerebro vim tum sentiendi tum mouendi pro arbitrio. Præterea in anatomia vidistis, vbi per transuersas spinali medullæ incisiones ad medium vsque sem longitudinē secaretur, non omnes suppositas corporis partes, sed eas duntaxat, quæ è regione sectionis erant, resolutas, dextras quidem

A.1.3.f.1.r.1.c
2.fo.181.c

A.1.3.f.1.r.2.c
1.fo.189.c.E
t.3.c.37.fo.39
2

G A. ibid. e

A.1.3.f.2.c.2.
fo.213.f

A quidem dextra spinalis medullæ parte dissecta: sinistras vero, vbi reliqua pars esset incisa. Itaque manifestum est, quod circa primum spinalis medullæ processum facta aliqua dispositione, per quam cerebri facultas, quo minus ad ipsam perueniat, prohibetur, omnia inferiora membra, dempra facie, sensu motuq; priuabuntur: vbi vero dimidia eius processus pars fuerit affecta, non omnes inferiores partes resoluentur, sed vel sinistrae duntaxat, vel dextrae. Videntur autem huiusmodi resolutionum aliqua faciem quoque infestare: sed tum resolutum latus ad alteram faciei partem trahitur. Quumq; ex anatomicè didiceritis nervos, qui per faciei partes sparsi sunt, à cerebro demitti, si earum aliqua simul cum toto corpore resoluta est, haudquaquam vos latere debet resolutionis dispositionem in ipso cerebro consistere: vbi vero illa se peranserint, spinalis medullæ initium affici sciendum est. Accidit vero non nullis, vt faciei partes duntaxat afficiantur, quemadmodum & vna aliqua particula, vt lingua, oculus, mandibula, labrum: etenim non omnibus ab vno loco principium influit, vtpote quæ ex diuersis cerebri partibus nervos suscipiunt: id, quod in anatomicè haud obscure conspicitur. Igitur apoplexia omnibus animalibus actionibus noxam inferens, cerebrum affectum esse manifeste declarat. Discernitur autem affectionis magnitudo ex noxæ, quam spirationi infert, vehemètia: quum enim naturalem ordinem

B plurimum egreditur, magnam: quum vero paulum impediendi est, paruam in cerebro noxam esse conijcere oportet. Sanè omnium pessima spiratio putanda est, quæ & intermittitur, & magna cum violentia trahitur. Et sanè mori contingit apoplecticos ob id, quod spirare non possunt: sicuti partium immobilitas ad vitæ quidem functiones inutilem reddit hominem, non tamè acutam infert mortem. Itaque vidimus quendam, qui reliquis partibus omnibus resolutis, nullam, quæ ad faciei partes pertineret, actionem amisit seruata etiam spiratione: quomodo enim viuere diutius potuisset ipsa deperdita: in quo primario affici putauimus illam spinalis medullæ partem, quæ paulo inferior est processu nervorum ad septum transversum tendentium: quinetiam & vrinam & alui sedimina ipsum præter voluntatis imperium emisisse manifestum est. Insuper vidimus alium, cui propter casum omnes inferiores partes, demptis manibus, erant resolutæ.

Quemadmodum autem resolutio, quando in toto fit corpore, faciei partibus illæsis, indicat passionem in spinalis medullæ initio esse, ad eundem modum, si toti corpori conuulsio acciderit, eundem spinalis medullæ locum affectum esse declarat, faciei partibus omnino seruatis illæsis: si vero hæc quoque afficiantur, in cerebro noxam esse ostenditur. Vbi vero pars aliqua conuulsa est, neruum, qui eius motioni deputatus est, aut muscolum, affici necesse est. Igitur, si ex anatomicè

C uorum ad singulas partes venientium principia didiceris, melius earum & sensum & motum deperditum curabis. Verum hæc indeterminata relicta sunt & Herophilo & Eudemo, qui primi post Hippocratem nervorum anatomem accurate scribentes, non mediocrem medicis dubitandi occasionem præbuerunt, quo pacto per nervorum resolutionem interdum sensus duntaxat, interdum motus, non nunquam ambo simul pereant. Itaque nervorum resolutio potissimum dicitur, vbi motus deperditus est: vbi vero partium aliquarum sensus perijt, eam partem sensus expertem esse, resolutam vero, non adeo dicere consueuimus: quanquã sunt nonnulli, qui hanc affectionem sensus resolutionem vocitant. Nos vero semper hortamur, vt cuiq; quidem nominibus pro arbitrio vti liceat: hoc autem sit nobis propositum, vt affectam scilicet sedem, simulq; dispositionem eius inueniamus: nisi enim hæc accurate cognouerimus, nequaquam eas partes, quibus vel sensus vel motus vitiatum est, recte curabimus. Sanè Pausanias Syrus sophista, quum Romam aliquando venisset, secundum duos minores sinistrae manus digitos, atque mediæ partem dimidiam, sensum in primis quidem difficilem habebat: postea male curantibus medicis, sensum omnino amisit. Quibus equidem cognitis, omnia, quæ præcesserunt, inuestigauit: atque ipsum, quum per viam duceretur, vehiculo excidisse, atque in dorso initio læsum, mox partem læsam breui quidem

D curatam, sed auctum in digitis sensus vitium, audiui. Igitur remedia, quæ illi digitis adaptauerat, læsæ parti adhibere iussi: atque sic vir ille celeriter sanitati restitutus est. Primo autem, quod nervi per vniuersæ manus cutem dispersi, quibus sentiendi ad ipsam facultas defertur, proprias quasdam habeant radices, quodq; nervorum musculos mouentium sunt aliæ, medici ignorant. Verum latius, quam proposueramus, iam nostra expatiata est oratio: proinde quiescere eam decet. Quippe nostra intentio erat, vt hoc commentario omnes affectiones, quæ caput, maxime vero cerebrum, infestare consueuerunt, inueniremus: at, quia ab ipso nervi originem ducunt, per consequentiam ad nervorum vsque affectiones sermo peruenit: cui etiam finem imponendo, passionem, quæ reliquis capitibus partibus accidere solent, scribere aggrediamur, si prius hoc tantillum superioribus addiderimus. Quod, vbi olfaciendi vis læditur, non eorum meatuum, qui in naribus conspiciuntur, sed vel anteriorum cerebri ventriculorum, quum in temperantia quadam afficiuntur, affectio est: vel eorum meatuum, qui in ijs ossibus sunt, quæ ethmoide idest cola, vocantur, si aliquando obturantur: siquidem odoratorum sensus in prioribus cerebri finibus perficitur, elatis ad ipsos per coli foramina vaporibus: quemadmodum in eo libro, quem de olfactus sensorio conscripsimus, iam declaratum est.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Faciei partium affectus venatur, Spinalis item medullæ, Pulmonis, & reliquarum partium, cum respiratio vitatur, sanguis expuitur, & vox ac partes ad loquelam attinentes læduntur.

Quid hoc libro agendum, quidq; superioribus actum sit.

CAP. 1.

Iam quidem & rationem vniuersalem, qua ad affectas sedes dignoscendas vtimur, primis duobus libris, cum multis definitarum partium exemplis, satis perscrutati sumus. Quoniam vero (vt iam diximus, atq; in alijs libris sepe monstrauiamus) circa res particulares exercitari oportet eum, qui in artibus operibus singula, quæ vniuersali via & ratione didicit, tuto & celeriter exercere voluerit, operæ precium facturus mihi videor, si rationales quasdam dignotiones omnium corporis particularum, quæ sensum effugiunt, cum quomodolibet afficiuntur, perscripsero, sumpto à capite initio. Igitur de memoria, & cogitatione vitata, atq; reliquis animæ functionibus, quas principes noiare consueuimus, in huius cõmentationis libro tertio iam diximus, simul in non paucis affectuû generibus, via & rone inducto exercitationis modo. Nã & de delirio tum phrenitidis proprio, tum eo, quod citra febrem accidit, mania. i. insaniam, noiant: præterea de lethargo, sopore, morbo comitiali, melancholia, vertigine, quæadmodum & cephalæa, hemicrania, apoplexia, & sibilibus, ibi iã dictum est.

De affectibus Oculorum, Linguae, Aurium, & reliquarum faciei partium dignoscendis. Item de Sopore, & reliquis affectibus cerebri, in quibus sensus vel motus offenditur.

CAP. 2.

AT in præsentī libro, qui huius commentarij quartus est, de faciei partibus, quæ intrinsicè afficiuntur, sermonem faciemus, ab oculis incipiendo. Nam modo ipsorum sensus, modo motus, ac non nunquam tam sensus q̄ motus, resoluitur: idq; interdum in altero, interdum in utroque accidit oculo: non nunquam aut & in vno, aliquando quidē sola palpebra affecta est: aliquñ vero etiã eius partis, quam proprie oculū vocamus, vel sensus vel motus læditur. Cum igitur nullo in oculis malo apparēte, cernēdi sensus deperditus est, descēdens à cerebro in ipsum nervus causam in se continet, cum vel inflāmatione, vel scirrho laborat, vel alioquin ex humorū defluxione afficitur, aut aliter quomodolibet foramen ipsius obturat. Atq; huiuscemodi affectus ipsi, vt instrumentalī partī, accidere necesse est: qui vero ei, vt similari, adueniunt, octo intemperantiæ generibus cōtinentur. Præterea aliud quoq; ipsorum vitium est, quum vel nihil omnino, vel exiguū admodum lucidi spiritus à principio, quod in cerebro consistit, ad eos immittitur. Si vero vteruis oculorum motum duntaxat amiserit, secundæ coniugationis neruum, qui à cerebro oritur, molestari necesse est, ab aliquo videlicet eorum affectuum, quos alteri neruo, qui à prima coniugatione nascitur, nuper accidere diximus. Quoniam vero (vt ex anatome didicimus) musculi oculū mouentes, senario numero constant: ac præter eos alij quoq; sunt, qui descēdentes in ipsum meatus (ὄρον Græci vocant, quo nomine dissectores, primæ coniugationis neruum eò, q̄ ipsi soli manifestum sit foramen, nuncupare consueuerūt) radicem amplectuntur: accidit sæpe, quamuis ipse haudquaquam afficiatur, vt musculorum aliquis aut in propria essentia, aut in neruo ad ipsum descendente, ab aliquo nuper dictorum affectuum infestetur: siquidem singulis horum musculorū, pars quædam nerui à secūda coniugatione orti transmittitur, haud secus, q̄ ips quoq; musculis, qui meatum ipsum cōprehēdunt, siue ij duo, siue tres, siue vnus duntaxat dicendus sit: id enim in præsentia non refert, modo nouerimus horum musculorum munus esse, vt & sursum trahāt oculum, & firment, ne mollis ille neruus, quem & opticum. i. visificum, & meatum nominant, villo pacto in itinere peruertatur. Quum itaq; sex inueniātur oculum mouētes musculi, si is quidem, qui ipsum sursum attrahere solet, afficiatur, totus oculus delapsus videbitur: si vero is, qui ipsum detrahere potest, affectus est, oculus sursum attractus apparebit: ita etiam, si minoris anguli musculus vitatur, ad maiorem: si vero maioris, ad illum oculus deflectitur: at, si voluentium musculorum quispiam resoluitur, obliqua erit totius oculi peruersio. Ceterum, quum alij præterea sint musculi mollem neruum illum circundantes, scire licet ipsis resolutis totum oculum procidere. Ac plerique eorum, qui sic affecti sunt, sensim quidem intento molli neruo, sed nequaquam affecto, citra noxã cernere possunt: qui, vbi quoquo modo afficitur, visum efficit deteriolem: vbi vero adhuc magis ipsius malum ingrauescit, constat eos, qui sic afficiuntur, nihil omnino cernere posse. Porro in oculorum peruersionibus, si ad alterutrum angulum fiat conuersio, in ocula permanebit cernendi facultas: si vero aut sursum, aut deorsum, aut in obliquum quoq; vertatur, quicquid ipsis obieceris,

A. l. 3. f. 3. t. c. 1. fo. 231 c.

A. ibidem fo. 234. d.

A. l. 1. f. 1. d. c. 4. fo. 16. c.

A. l. 3. f. 3. t. c. 30. fo. 227. h.

A obiceris, id omne duplum esse videbitur. Musculi vero supernam palpebram mouentes (nam inferior immobilis est,) quoniam perquam parui sunt, adeo, vt in maioribus quoque animalibus vix manifeste perspicui possint, nihil mirum, si nerui ipsis inserti difficulter videantur. Nihilominus, quemadmodum in musculis, quorum iam supra meminimus, ita & in his quoque euenire necesse est, vt interdum musculi ipsi peculiari aliquo affectu ex ijs, quos ad musculos pertinere nouimus, interdum vero nerui ipsis inserti infestentur. Igitur, si musculus ipsam sursum attrahens exoluitur, laxam efficiet palpebram adeo, vt oculus aperiri non possit: Si vero detrahentes (gemini enim sunt) resoluuntur, oculum claudere non poterunt: quorum si alter duntaxat afficitur, ad oppositum musculum palpebra defleciatur, vt fracta videatur, in fine videlicet circa mediam vtriusque lineam: quippe ea pars, quae iuxta musculum affectum est, sursum trahi: quae vero iuxta illa sum est, detrahi videtur. Hi sunt partium oculi peculiare affectus, qui latentibus locis insident: ac sunt praeterea alij, qui ex alijs partibus ei per consensum adueniunt. Igitur accidentia, suffusorum visus similia videntur, oculis nulla propria affectione molestatis: sed aut oris ventriculi, aut cerebri cognatione, id accidere solet. Verum haec ipsa ab ijs, quae a ventre oriuntur, distinguenda sunt, primum quidem ex eo, quod vel alter duntaxat oculus, vel vterque similiter visus occupetur. Siquidem in vniuersum visa ob humorum in ventriculo contentorum vitium oborta, vtrique oculo similiter accidunt: quae vero per suffusiones apparent, neque incipiunt simul in vtroque, neque similiter apparent. Deinde ex tempore quoque distinguuntur. Si enim tribus, quatuor uel, aut etiam pluribus mensibus, suffusionis apparuerint accidentia, contemplantiq; tibi pupillam nihil tenebrosum videatur, ab ore ventriculi affectum procedere inuenies. Si vero non ita multum temporis intercessit, quaerendum est in primis, vtrum, ex quo incepit affectus, singulis diebus perpetuo huiuscemodi apparitio perseverauerit, nullo scilicet interueniente die, quod omni reprehensione caruerit, an diebus quibusdam intermedijs laborans exacte visus sit sibi conualuisse: nam assiduitas suffusionem indicat: intermissio vero, quod malum a ventriculo prodierit, suspicionem excitat, idq; magis, si perfecte quis concoquens, nullum sibi visum apparere fatetur: sed multo magis, si, quum apparuerint visa, mordicus in ore ventriculi doluit: adhuc vero magis, si post haec vomendo, eiecta re mordente cessauerint accidentia. Haec sunt, quae primo statim die, quum videris hominem, interrogando discere debes, quando (vt iam diximus) exquisite secundum naturam se habuerint oculi. Vbi vero altera pupilla tenebrosior, aut turbidior, aut (vt breuiter dicam) non exacte pura videtur, suffusionis esse initium censendum est. Si vero quiscipiam suapte natura pupillas ipsas non admodum puras habuerit, considera, num ambarum similis sit affectus: ad haec, an non ita multum temporis a suffusionis accidentibus praeterierit: quod si ita est, impera, vt minus cibi, quam pro consuetudine, ingerat, eumq; nihil mali succi habentem. Postero die, vbi probe concoxerit, qualia apparuerint visa, interroga: si enim vel omnino nulla vel debiliora videantur, ad ventriculum referendum est accidens: at, si similia permanserint, non per consensum, sed ex propria dispositione sciendum est huiuscemodi accidentia oculos infestare: idq; magis, vbi sumpto ex aloe medicamento nihil variauerint: voco autem medicamentum ex aloe, quod alij hieram picram, alij simpliciter picram appellant. Quippe, si a ventriculo prouenerit accidens, huiuscemodi medicamento potui dato, facillime curatur, accedente simul bona concoctione: vt in idem conueniant, & affectae sedis notitia, & ipsius curatio. Equidem quosdam sic affectos, quamuis (vtsitis) non viderem, quum in alienis essent terris, per literas curavi. Nam, quum non nulli ex Iberia, Celtica, Asia, Thracia, atque alijs regionibus per epistolas a me petissent, vt, si ad suffusionis initium nullo adhuc vitio in pupilla apparente, probatum aliquod haberem medicamentum, id eis transmitterem, volui prius, certiores me redderent, num ex multo tempore ita fuissent affecti: praeterea de alijs quoque, quorum paulo ante mentionem fecimus. Qui quum per epistolas responderent sex menses aut annum iam exactum esse: vtrumque oculum similiter affici: quum probe concoxissent, melius sese habere: per cruditates, atque stomacho mordicus dolente, grauius iritari: edueta vero per vomitum bile, quiescere: nulla facta de pupilla quaestione, satis efficaciter me cognoscere putavi non proprio affectu, sed per ventriculi consensum oculos infestari. Mittens itaque picram, ipsos quidem in primis atque praecipue: per eos autem, alios quoque multos ipsorum conterraneos sanavi. Quum enim omnes, quotquot epistolas meas acceperunt, docti essent, affectorumq; locorum notas ex literis meis didicissent, hos deinde & facile cognouerunt, & amaro medicamento curauerunt. At similia quoque suffusioni accidentia in quibusdam phrenitidis speciebus, affectio scilicet cerebro, sepa numero euenire solent: nec refert, vtrum species an differentias nominaueris, nam simplices quidem duae inueniuntur, ex quibus deinde tertia componitur. Quippe sunt phrenitici quidam, qui de ijs, quae oculis offeruntur, recte (quantum ad sensitivam notitiam pertinet) iudicant, cogitando vero a naturali iudicio aberrant: alij rursus cogitatione quidem falluntur minime, sensibus tamen difformiter mouentur: sunt praeterea, qui & sensus simul & cogitationis vitio laborant. Itaq; vtriusque lesionis modum sic accipe. Quum Romae quidam domi cum lanifici puero contineretur, surgens a cubili venit ad fenestram, per quam & ipsi videri, & praetereuntes videre

.l. f. 1. d. 5.
s. fo. 16. f

A. l. 3. f. 3. t. 4.
s. fo. 23. f

DE LOCIS AFFECTIS

videre potuit. Deinde ex vitreis vasis singula ostēdens, interrogauit, imperarēt ne, vt ea proijce-
 rer: illi vero ridentes plaudentesq; vt ea proijceret, rogabant: tum ipse deinceps omnia arripiens
 eiecit, at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea, iuberent ne puerum quoq; proijci, quum
 eos interrogasset, atque id illi iussissent, ilico ipsum deiecit: quem ab alto cadentem videntes, sup-
 presso statim risu, accurrerunt, & contractum iam puerum sustulerunt. At contrariam affectio-
 nem non solum in alijs, verum in me ipso, quum adoloscens adhuc essem, expertus sum. Quum
 enim per aestatem ardente febris laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos si-
 militer in vestibus esse putarem, quos auferre tentans, nihilq; sub digitis educitum inueniens, ac-
 curatius vehementiusq; id efficere conatus sum. Audiens itaque duos ex amicis, qui tum ade-
 rant, dicentes: vides ne hūc iam & floccos euellere, & festucas colligere: statim intellexi id ipsum,
 quod dicebant, me fecisse. Quum vero sic animo constarem, vt rationalis in me facultas non va-
 cillaret, recte, inquam, dicitis: proinde, ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem, quum
 idoneis rigationibus caput fouerent, tota die sequentiq; nocte grauibus in somnijs turbatus sum,
 vt interim & clamare & exilire viderer: verum postero die mitigata sunt omnia accidentia. Igi-
 tur constat, quod ab vna eademq; causa secundum speciem accidentia proueniunt, non autem ab
 eadem sede, quæ primario affecta sit, emergunt, in ijs, qui ex cerebro, atq; illis, qui per vētriculi con-
 sensum, vt dictum est, laborant. Quum enim in cerebro cuiuspiam biliosus succus collectus fue-
 rit vnā cum febre perurente, is afficitur perinde, ac ea, quæ ad ignem torrentur: oriturq; tum fu-
 mus quidam, veluti in lucernis ab oleo, qui per vasa, quæ ad oculum tendunt, delapsus, visorum in
 ipsis causa censetur. Siquidem in anatomice vidistis, quod & arteriæ & venæ ab ijs vasis, ex qui-
 bus choroides membrana contexta est, simul cum neruis ad oculum descendunt. Verum huic fer-
 moni, vt potē fatis iam definito, finem imponentes, de reliquis oculi passionibus id in vniuersum
 dixerimus, nostri instituti non esse earum particularum, quæ manifeste sensu percipiuntur, si à na-
 turali constitutione aberrauerint, notas perscribere, sed illarum, quæ, quum affectæ fuerint, sen-
 sum latent. Nam, quum pupilla manifeste videtur aut fracta, aut distorta, aut præter naturam vel
 aucta, vel imminuta, haud difficile est affectam particulam cognoscere: at vero, quæ sit dispositio,
 huiusmodi faciens affectum, scire ad artem medicam spectat: verum de ijs in libro de causis acci-
 dentium iā scriptum est. Proinde non opus esse videtur, vt in hoc libro vel affectas sedes in oculis,
 quas sensus cōsequi potest, vel affectus in ipsis, declarare aggrediar: quippe affectuū nomina vno
 paruo volumine, cui titulus est/quo modo noscantur oculorum affectus/perscripta sunt: causas
 autem, vt diximus, in libro de accidentium causis inuenies. Tempus igitur est, vt ad linguam no-
 stra conuertatur oratio. Atque videmus interdum ipsius motum, interdum gustandi sensum le-
 di, atq; non nunquam cum eo tactum quoque. Non autem alijs gustus, atq; alijs tactus, neruis vti-
 tur, vt in motu videre est, nerui enim à tertiā coniugatione orti non solum tangendi, verum etiam
 gustandi, vim obtinent: verum crebrius læditur gustandi, quàm tangendi, facultas, quamuis ijs-
 dem neruis vtraque vtatur, nam ad gustum quidem exactiore iudicio opus est: Tangendi enim
 sensorium est crassissimum: licuti cernendi, tenuissimum: auditus vero sensorium, vt in tenuita-
 te à visu: ita sensorium gustus in crassitudine, à tactu secundum locum obtinet: olfaciendi vero
 sensorium in illorum quatuor medio constituitur. Mouendi autem vis linguæ aduenit à septima
 neruorum à cerebro ortorum coniugatione, non longe à spinalis medullæ initio. Quumq; hoc
 in loco vtraque cerebri pars, tam dextra, quàm sinistra, afficitur, apoplectica infert pericula: vbi
 vero altera tantum, in paraplegiam { seu paralyim } finit. Ea interdum alteram dumtaxat lingue
 medietatem à motu prohibet: interdum partes sub capite constitutas, & quidem modo has, mo-
 do illas infestat: non nunquam alterum latus per vniuersum corpus vsque ad extremas pedum
 partes afficit. Igitur ex faciei partibus sola lingua sepe numero videtur iam dicta noxa molestari,
 quum nulla sit, neque in tactu ipsius, neque in gustu lesio. Cuius rei causa haud obscura est, vobis
 præcipue, qui vidistis neruorum à cerebro processum, ad faciem quidem à parte eius anteriore:
 ad partes vero totius animalis sub facie omnes, ab altera parte nempe posteriore: à qua etiam eo-
 rum neruorum, qui ad linguæ musculos veniunt, coniugatio procedit, quibus ipsa motum ab ele-
 ctione perficit. Itaque non ab re, quum anterior dumtaxat cerebri pars afficitur, sola linguæ mo-
 tio vitio caret: reliquæ vero faciei partes omnes in altera parte, dextra aut sinistra, & sensum & mo-
 tum ab electione amittunt. Quod, si aliquando sola anterior cerebri pars afficitur, supremum
 ipsius ventrem ei consentire necesse est, atque cogitandi quoque actiones vitari. Et, qui ita affe-
 ctus est, neque sensus neq; motionis munere fungitur: spirandi tamen facultas haudquaquam læ-
 ditur, vocaturq; hic affectus caros id est sopor. Si vero adeo vehementer spirationem opprimat,
 vt quis vel magno conatu vix spirare possit, eorum exemplo, qui per grauem somnum stertere
 solent, apoplexia nominatur. Atqui solute apoplexiæ creberrime succedere solet vocata paraple-
 gia: sopore vero finito, bona valetudo magna ex parte subsequi consuevit. Fit autem sopor, Hip-
 pocrate authore, musculis temporum affectis: præterea in acutis quoq; morbis, vt idem Hip-
 crates scripsit. Inter soporem vero & apoplexiam, morbus comitialis: medius est, conuulsionem
 afficerēs vniuerso corpori, sed in paraplegiam nō finit. Horum igitur trium morborū, frigidus ac
 crassus

A. l. 3. f. 1. c. 3. t.
2. fo. 197. b.

A. l. 3. f. 6. c.
fo. 244. g.

A. l. 3. f. 2. t.
fo. 213. b.

A. l. 3. f. 1. t.
1. fo. 200. g.

A. ibid. c. 2.
201. b.

A. l. 3. f. 1. t.
c. 8. fol. 205
Et. c. 12. f.
212. d.

de Artic. cō. 2.
t. 9. 7^a. 263. f.
Et. 1. Epi. cō. 3.
t. 28. 3^a. 125. c.
Et in Coacis p
not. nō lōge à
libri fine.

A crassus aut oīno viscidus humor, causa est. Verū & in sopore & morbo comitiali vētres magis, cerebri corpus minus: in apoplexia vero, corpus magis affici solet. Et ī sopore quidē anterior pars magis: in apoplexia & morbo comitiali vtraq; afficit. In catalepsi vero et catoche dicta, posteriora cerebri potius afficiunt. Quū aut osse quopiā terebra perforato medius vētriculus fuerit cōtusus, sopor hōiem occupat, sed neq; cōuullione neq; difficili facta spiratiōe: quarū hęc quidē apoplexiā, illa vero morbo comitiali peculiaris est haud secus, q̄ catalepsi soporiq; seruata s̄m naturā spiratio: verū, vt p̄ soporē palpebræ claudunt, ita in catalepsi manēt apte. Quēadmodū aut iter p̄forandū, quū quis mēbranā negligēter, ac vltra, q̄ res exposita lat, meningophylace-*i. mēbranæ custode* p̄mēdo, violauerit, sopor accidit: ita, vbi os caluarie vehementer attritū ipsius vētriculos cōprimat maximēq; mediū, sopor supuenit. Quinetiam ad vehemētes dolores hic affectus sequit, cōcidente videlicet robore ipsius aialis: voco aut sic (vt Ictis) id, quod est in cerebri ventriculis primū animæ instrumentū ad sensum & motū in vniuersas corporis partes trāsmitteudos. Hos cerebri affectus, tum q̄ iā proposito sermōni familiaritate coniungunt, tum etiam q̄ antea non satis declarati fuerūt, operæ precium duximus in præsentia definire. Sed ad linguę affectus redeūdum nobis est: quorum alij quidē cōes sunt per cōicationem, quā cum cerebro & neruis habet: alij ipsius duntaxat proprię sent. Igitur, quod ad cōicationē, quā cū cerebro & neruis hēt, pertinet, vt per septimam neruorū coniugationē motus ipsius vitiat: ita sensus impediri pōt p̄ tertiam: quē neruum dissectores mollē appellāt, descendētē dispersumq; (vt scitis) in tunicā, quæ linguā comprehendit: quēadmodū is, qui à septima coniugatione ortum habet, musculis ipsam mouētibus distribuitur. Propriū aut solius linguę affectus, ex ijs, quæ iā supra de oculorū proprijs affectibus diximus, haud difficulter inuenient. Quippe musculorū ipsius intēperant, tanq̄ similarium, motum impediūt, sicuti ambientis ipsam extrinsecus mēbranæ intemperies & tangendi & gustadi simul sensum vitiat: tanq̄ aut instrumentaliū affectionū, inflammationes, scirrhī, œdemata, erysipelata, suppuraciones: De his vero, vt pote quæ tum visu tū tactu discerni pōt, nihil aliud in hisce cōmentarijs dicemus: quippe eas duntaxat affectas partes hoc in libro persequi proposuimus, quæ neq; visu neq; tactu, sed per quedā signa & indicatorie atq; (vt summam dicā) rōnali via inueniri possunt. Eadem quoq; rōne in sensu auditus, quicūq; affectus in auriū obiecta oculis concavitate oriunt, rōnali inuestigatione nō indigent: illaso vero apparente auriū foramine, si audiēdi facultas lædi, simili via & rōne inquirede sunt, notē. Vbi. n. præter hęc nihil læsum est, neruū, p̄ priū affectū esse, haud absurde cōijcimus: vbi vēro reliquæ faciei particule simul cum ipsa lædunt, in cerebro dispōnem præter naturā esse existimamus. ipso, vel vt similari, vel vt instrumentali parte, affecto. Sed & reliquorū oīum locorū qui in facie sunt, nō solū motus verū etiā sensus, aut perditur oīno aut vitiat, interdū quidē partibus, quę læsas habēt aēiones, proprio affectu laborantibus: interdū vero neruis, qui ad eas à cerebro deferunt: aut cū ipsomet interdū affecto cerebro: quorū discrimen per copulata ipsis accidentia, facile deprehenditur. Quippe, si forte fortuna vna quæpiam particula aut in sentiendi, aut mouendi, aut vtraq; facultate lædat, ea sola cām dispōnis continet: idq; aut suis ipsius partibus vel instrumentaliter vel p̄ intemperie laborantibus: aut neruis, qui ad ipsam ex tertia coniugatione ferūtur: At, vbi plures simul afficiunt particule, considerare oportet, vtrū ex vna neruorum origine aut pluribus, sensum motum ue, quū in naturali sunt habitu, fortiant. Vidimus. n. ex disseccionibus, t̄palibusq; & māsorijs musculis, itē labris, & nariū pinnis, sensum & motū: linguæ vero, oibusq; oris partibus sensum duntaxat, à tertia neruorū cōiugatione procedere: à sc̄da vero, oculorū musculis motū, sicuti à prima oculis ipsis cernēdi sensum, suppeditari. Igit, vbi particule, quibus à tertia cōiugatione nerui adueniunt, & quidē oēs, sed in alterutra duntaxat parte læsæ vnr (nunq̄ aut huius præceptionis, vel nihil dicētib; nobis, obliuiscaris) neruū ipsum primario affectū esse putandū est. Si vero vtrāq; simul partem lædi cōtigerit, non nerui proprius, sed eius in cerebro loci, à quo nerui procedūt, oīno affectus est. Affectio aut in vtraq; parte, tam dextra q̄ sinistra, cerebro, in eo videlicet spatio, vñ tertia neruorum coniugatio prodit, oēs vicinę partes simul affici cōsueuerūt, proinde & secūde & primæ cōiugationis nerui: vnde sequit, vt oculorū quoq; partes lædant. Quod, si vnus duntaxat vel musculus vel neruus quoquo mō, siue primaria affectione siue p̄ cōsensum, fuerit affectus, pars ipsa in aduersum trahit musculū: nam resolutio musculi, qui dextrū labrū, mouet, ipsum ad sinistra deflectit: At, si is, qui sinistra mouet, resoluūt, ipsum trahit ad dextrā. Haud secus & totā mandibulā, & nariū pinnas, & buccas vtraq; quas à musculosa latitudine moueri didicistis, in aduersam partē ei, quæ resoluta est, deflecti cōtingit. Ad hęc vero latitudinem musculosam nerui nō itē à tertia cōiugatione veniūt, sed à vertebri; ceruicis in totā ferē cā, parte quadā ipsius exigua excepta, in quā nerui à quinta cōiugatione inserunt, vbi est altissima huius musculosæ latitudinis regio.

De Spinalis medullæ affectibus: ac de generibus Anginæ.

CAP. 3.

E Sed iam tps est, vt spinalis medullæ affectus persequamur. Igit spinalis medullæ affectus, q̄tum ad præsentē inquisitionē pertinet, cōpendiosam hnt doctrinā: ea vero, q̄ ex actionibus habet cognitio, nō itē. Etenim, nisi quis neruorū ab ipsa p̄cedentiū coniugationes ita memoria teneat, vt, ad quā corporis partē singulæ perueniāt, cognoscat, discernere non poterit, s̄m quam vertebriam ipsa sit affecta: velut ē cōtrario, si illarum meminerit, facilis erit affectæ sedis notitia. Quinetiam, si reliquarum quoq; partium oīum notitiam quæris, vt neruorum, qui à spinali medulla oriuntur, memineris, necesse est: Velut, vbi primæ vertebre afficiunt, licet raro, euenire tñ interdū angina pōt, idq; in pueris magis, q̄ adultis: de qua Hippocrates libro sc̄do de morbis populariter vagantibus in hęc modū scripsit: || Erāt anginosorū affectiones hmōi. Ceruicis vertebre ad interna cōuerse sunt, alijs qdē plus, alijs vero minus: atq; in ptibus exterioribus manifesta videbāt in ceruice cōcauitas: dolorē laborās, vbi illie tāgebat, sentiebat. Accidit ēt angina cuidā sub ea vertebra, quam

2.Epi.sec.2.

A. L. 3. f. 1.
3. c. 8. fo.
199. a

A. L. 3. f. 4.
3. c. 4. fo.
35. d

13 f 9. c.
fo. 253. d

DE LOCIS AFFECTIS

quā dētē noiānt, verū nō adeo acuta: q̄busdā vero ob rotūdītatis magnitudinē, oīno cōspiciā. Fauces, licet fī inflāmatio nō angeret, ip̄e tñ molestia minime carebāt. Ea, q̄ sub buccis erāt, tumebāt quīdē, sed inflāmatione laborātibus haud erāt cōsimilia. ^b Bubonas nullus dolor cruciabat, sed naturali potius habitu p̄manebāt. ^c Lingua haud facile cōuertebat, atq; aucta ip̄s videbat atq; exerta. Venę sub lingua manifestę. Deglutire, nisi magno cū labore, neq̄bāt: at, si vi quadā deuorare conarent, p̄ nares effluebat id, qđ ingesserāt. Ex naribus loquebāt. ^d Spūs ip̄s nō admodū elatus. Nō nullis capitīs tēporū, atq; ceruicis venę attollebant: atq; horū quibūdā, q̄bus dolores ^e recrudescēbant, t̄pa paululū calebāt, quāuis alioqui nō febricitarēt. Plurimi nō suffocabant, nisi quū vel sputū vel aliud quidpiā deglutire tētarēt. Neq; subsidebāt oculi. ^f Igit, quibus tumor nō in alterutrā partē deflexus, sed rectus erat, nequaquā paraplectici euadebāt. Horū si quēpiā perīssē mihi cōstitērīt, id referre grauaor minime: nā, quotquot memoria nūc cōsequi possum, oēs supstitēs permāserūt. Atq; alij q̄ celerrime sanitati sunt restituti: alij nō pauci quadragesimū diē p̄terierūt: atq; horū plurimos, febris oīno nō arripuit. ^g Plurimis ēt vsq; in lōgū t̄ps, pars quaedā tumoris protracta est, cuius rei signū & a deglutitione & a voce sumi poterat: Atq; eliquatę quoq; ^h columellę, malę signōnis nunciū p̄stabant, qđ nihil mali habere arbitrabant. At vero, quibus alterutra pars afficiebat, ij ea parte, a qua vertebrę inclinatę erāt, paralytici euadebāt, atq; hęc ipsa versus alterā trahebāt. ⁱ Porro hęc tū in facie, tū ore, & septo, qđ gurgulionē distinguit, euidenter deprehēdebant: quinetiā inferiores buccę pro rōne mutabatur. ^G Paraplegię autē non p̄ totū corpus fiebat, vt ex alijs, sed vsq; ad manū, q̄ ab anginosā parte erat. ^k Hi & concocta expuebāt, & parū vix. ^m Quibus autē in rectū tumor erat, ij sine labore expuebāt. ⁿ Quibus vero & cū febre, hi multo magis & difficulter spirabāt, & inter loquendū saliuam fundebāt: & venę his magis elata. ^o Et pedes oīum quidē frigidiores, horū vero maxime. Horū si aliqui nō ilico mortui sunt, hi tñ erigere sese haudquaquā potuerūt. Verū cēs, quotquot egdē nouerim, mortē obierūt. Totā huius sermonis seriē in secūdo libro eius cōmentarij, quē i scdm librū d̄ morbis populariter vagātibus p̄scripsimus, ad verbū serē enarrāuimus: atq; idcirco eā totā hic inseruimus eō, q̄ Hippocrates multis oīdit accidisse anginā nobis raro visam, nullo existēte in gutture p̄prio affectu: quinetiā q̄ circa primas orī vertebra, a quarū scđa pars quędā dentiformis vocata p̄cedit: vñ nō nulli ipsam totā vocauerē dentē. At nūc sub hac quoq; vertebra inqt factā quidē anginā, sed non æque acutā, vt ea, quę circa scđam fieri solet: siquidē cōstat, q̄ sp̄nalis medullę partes, quo fuerint altiores, eo sunt p̄stantiores: p̄inde, quo inferior primis duabus vertebra fuerit dispō, eo minorē inferet noxā. Nā ex arte scđi corpora didicimus septi trāuersi neruosi sub quarta ac quinta vertebra emergere: p̄terea ex cōmentarijs de spiratiōis causis edoctū sumus liberā spirationē a solo fieri septo trāuerso, accedēte ad hęc intercostaliū quoq; musculorū actionē, vbi videlicet vehēmētiore opus est spiratione: q̄, si vehēmētissima spiratione indigerimus, superiores ēt musculos cōcurrere oportet. Verū non solū ob magnā aut maximā spirationē horū musculorū actionē requirimus, sed ob alias quoq; cās, de q̄bus latius in libris de dyspnoea §. i. spirandi difficultate} iā dictum est. In præsentiā vero satis fuerit a p̄scripto Hippocratis sermone tñ accipere, quantū ad affectorum locorū notitiam necessariū est: si prius eius verbi, qđ in libro de articulis a nobis explicatū est, meminerimus, vbi inquit: || Vertebrarum autē, quę in spina sunt, quęcunq; per morbos in gibbum trahunt. Vult nimirū non solū ad interna vertebrarū luxationem, quā lordosin, id est excauationē, vocāt, sed eā quoq; qua foras vertebrę labunt, comitari tensiones, quę ad partes

† *Al. iter
quarta &
quinta ver
tebra. Vide
li. de neru.
dis. cap. 15.
Et libro de
cau. resp.
de Art. cō
men. 3. l. 1.
2. 7^a. 268.
c. f.*

A. ibidem

Quo clarius locus hic Hippocratis itelligeret, annotationes quasdā excerptas fortasse ex cōmentarijs Galeni in secūdū Epidemioz tibi traduximus. De hac ēt Angina a Galeno tradit pluribus alijs locis, vt lib. 3. de difficultate respiratiōis capite 11, & lib. 1. prorrh. cō. 11, & lib. 2. prorrh. cōm. 55, & 4^a. part. aph. expositione aph. 35, & alibi.

- A Dentem nomināt veteres processum dentiformē secūde vertebrę, qui caluarię dearticulatur: factus autē a natura est, vt caput anteriorum retrorsumq; deducat: nam primā vertebrę ad caluariam dearticulatio caput in dextra & sinistra circūnfert.
- B Bubonas vocat nūc Hipp. phlegmonas, i glādulis tōsillarū ortas.
- C Nā, cū fauces ipellerent, p̄ prinuū ēt lingua impellebat, & extra os pueniebat, grādīs q; erat: vñ nec facile ipsa vertebrę ob succi crassitē: cuius sanē & illud erat indicium, q̄ sub ipsa venę sp̄s erāt.
- D Sublimis quidē erat spūs, ob angustā: nō admodū at, p̄terea, q̄ affectus nō erat proprius particulari respiratiōi deferuentium.
- E Πάλλοι καὶ ἰσχυροὶ ἐπιβλῆναι. i. recrudescētes affectus dicit, qui nulli firmitudinem habent, qui instabiles ac infidi sunt: in his igitur ait, aliqua erat capitīs caliditas, etiam si alioqui non febricitarent.
- F Nam, cū vertebrę trāspos vel maior vel minor fiat, de minori differens, ait eos, qui habebant transponem in rectum. i. ad anteriora, nunq; l. vergēt, ita, vt nec ad dextra nec ad sinistra vergeret, nullā sustinuisse resolutionē: hoc. n. signat paraplectici: cur: quia neruorum processus non cōprimebantur. Non ergo desiciebat facultatis influxio: vnde nec priuatio aut sensus aut motus conigunt.
- G In quibus crudus succus & frigidus erat, qui tumorem faceret, ij multo tempore extumescētiā habuerunt. Indicia autem horū (quāuis ægrotantes nihil mali se habere arbitrantur) erant tum deglutitiōis angustia, tum non bene loqui.
- H Hęc particula fm quidē naturā se hās, γαργυλιον. i. gurgulio vocatur: morbo autē affecta, qñ eius extremitas phlegmone laborās, si milis acino vuę reddiē, & γαργυλιον. i. vua vocat: qñ totā, videlicet. i. columna

quando vero exilis sit, i. i. lorum appellatur: liquefcit autem acris succis & excrementis in ipsā currentibus.

- I Hęc autē maxime cōspiciua erant. i. paraplegia, & in palato, qđ ipse os vocauit, & in gurgulione. Afficiebant autē hęc particule p̄ ea, q̄ pars neruorum tercię coniugatiōis dorsalīs medullę miscebat cum parte eorum, qui a terciā cerebri cōiugationē in hęc loca ferunt ac distribuuntur: consequenter igitur cum terciā coniugatiō neruorū dorsalīs medullę afficiē, partes ēt hęc necessario afficiuntur.
- K Paraplegię, inquit, nō p̄ totū corpus fiebat, sicuti ex alijs causis, qñ ad dimidiū dorsalīs medullę obstructio, verbi grā, vel scđio fit, sed vsq; ad manū in ea parte, in qua angina erāt: scimus. n. manū ab extrema ceruicis vertebrę dorsiq; principio neruos suscipere.
- L Hi vero expuebant concocta, & parum vix. Expuebant quidem, q̄ humiditas a tumore transudabat: concocta vero, q̄ tempore deinceps natura regebat ipsa ac ornabat: parum vix autem (gręce *μεταβύβου*) hoc est cum violentia ac conamine, vel q̄ ceruix angustabatur, vel quia facultas ipsi motu, imbecilla reddita erat.
- M Quibus vero equali vergēs erat trāspos, ij sine labore expuebāt: cū .n. nulla ip̄s euenisset resōlo, facultatē imbecillam nō habebant.
- N Febre nimirū fundēte impactū succum. At primo quidem difficulter spirabant propter febrem: postea vero, quia refrigerari volebant infestante febre, humiditas autem confusionem suscipiebat & circa os colligebatur, saliuam fundebat. Nam, cum natura infirma esset, ornatus quoq; corporis gubernatiō q; negligebatur. Venę autem elatę erant, ob febrem multis subortis vaporibus.
- O Et pedes osium quidē erāt frigidiores, maxime vero horū. Osium quidē p̄ea, q̄, vt ostensum est & rōne & experimento, infirmorū pedes semper sunt frigidi: horum vero p̄cipue, cum calidū innatū a febre diriperetur, & p̄a imbecillitate non posset ad extrema vsq; peruenire. Ob id rectū stare non poterant. i. ambulare ac consueta munera pagere. Et, quia oēs quidē obierūt, sed alij statim, alij potēsterius, inquit, qui non statim moriebātur, rectū stare nō poterant.

A partes fiunt internas, trahentibus, qui ibi præter naturam cōsistunt, tumoribus neruosa corpora. Igitur, vbi vnica duntaxat vertebra, aut etiam duæ, aut tres sese deinceps consequentes distrahuntur, ea parte spinam cauari contingit: vbi vero inter distractas vertebrae, vel vna vel plures illæ factæ permanferint, sic affectus gibbus accidere solet: at, si in alterutram partem, vel dextram vel sinistra, distrahatur, ibidem in obliquum torquebitur spina. Atq; in eo, quæ præmissimus, sermone, vtriusque mentionem fecit Hippocrates: excauationis quidem, cum dixit, || quibus secundum rectitudinem tumor incedit: obliquæ vero torsionis, dicēs, quibus vero alterutra pars afficiebatur. Porro exacte admodum atq; vtiliter nobis (si legerimus) hæc conscripsit, per excauationem quidem, neminem fieri paraplecticum, quod fit, vbi pars aliqua resoluitur: per obliquam vero torsionem, malum ad manus vsq; procedere, significans ipsum ad internas partes, vt costas, lumbos, crura, non posse descendere. In primis itaq; hoc nobis sciendum est, alia quidem sequi accidentia laborante spinali medulla proprio affectu, siue id ex sola intemperie fiat, siue simul humore quopiam affluente, vt in crysipelate, inflammatione, atq; vlcere putri: alia vero, contusa, quia vna vel plures vertebrae suo loco commouentur. Quippe, vbi proprio affectu spinalis medulla ipsa laborat, siue id in dextra siue sinistra parte eueniat, citra tamen vertebrarum luxationem, & quidem si in altera parte duntaxat afficiatur, oium inferiorum corporis partium, quæ è regione nocuenti constituuntur, tam sensus q̄; motus læditur: si vero vtraq; pars affecta est, omnes particulae, tam in dextra q̄; in sinistra parte, ei, quæ læditur, subiectæ, similiter resoluuntur: at luxata vel ad gibbum vel ad concauum vertebra, fieri potest, vt nulla omnino partium inferiorum, vel in sentiendi vel mouēdi facultate vitium percipiat: atque fieri etiam potest, vt lædatur eo videlicet modo, qui ab Hippocrate in libro de articulorum affectibus definitus iam est. Quum igitur || angulosa, (vt ipse nominat) fit † spinalis medullæ luxatio: id est quum nō paulatim, sed affatim perinde, ac si frangeretur, pars aliqua curuatur, subiectas partes omnes lædi necesse est: paulatim vero facta luxatione atque in orbem magis, nihil notatu dignum patiuntur partes, quæ commotæ vertebrae supponuntur: sed in obliquum luxatio, lædit omnino partes eas, ad quas nerui ex luxatis vertebris procedentes perueniunt: idq; magis in ceruice, in thorace minus, sed multo minus in lumbis, accidere solet. Si quidem in ceruice vertebrae inter se connexæ æqualiter vtraq; conferūt foraminī, vnde neruus procedit: in thorace aut superior magis, inferior minus: sed in lumbis totus neruus ex superiori excidit vertebra. Quare, si hinc quidē trāsuersa eueniat vertebrarum luxatio, eadem secū trahens & spinalem medullā & neruum, illesum seruat ipsius secundum naturam ortum: In ceruice vero, ex loco medio inter duas vertebrae procedentes nerui, per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam spina ipsa deflectitur, opprimuntur, in altera vero tenduntur: porro tensiones quidem, vbi ingēs quoq; inflāmatō accesserit, cōuulsio comitatur: ad compressiones vero earum partium, ad quas oppressus neruus peruenit, paralysis. i. resolutio sequitur. Igitur nō ab re in ea angina, cuius in præmissō sermone historia narrata est, ad manus vsque superuenit paraplegia, vtpote procedentibus neruis ex fine ceruicis ad manus: quippe sub ceruice thorax est, à cuius vertebris emergentes nerui nō ad manus, sed ad spatia intercostalia trāsmittuntur, paucis quibusdam, qui ex primis pcedūt, exceptis. Igitur per eas, quas nuper diximus vertebrarum luxationes, reliquæ faciei partes oēs, neq; in sensu neq; in motu noxam subeunt: buccæ autem duntaxat sine mandibula læduntur, vt quæ à musculosa latitudine. i. lato musculo mouent. Cōstat itaq; q̄ musculi, quibus mouendi vis aduenit per neruos, qui à ceruicis vertebris orti in ipsos disperguntur, noxā non euadūt, si & spinalem medullam & prouenientes ab ipsa neruos, affectus quispam infestauerit. Verum, qui, & quot sint huiusmodi musculi, ex neruorū, qui à spinali medulla oriunt, dissectione didicistis: veluti alia quoq; cognitu necessaria accidentia, quæ sequuntur, vbi spinæ ipsius vertebrae vel in gibbum vel concauum vel etiam trāsuersum luxantur, ex secunda particula cōmentariorum, D quos in librum de articulis edidimus, omnia cum proprijs demonstrationibus accurate conscripta habetis: quorum summas in præsentia commemorasse operæ precium fuerit. Equidem non nulla iam percurri: superest itaque, vt ea, quæ non dum tacta sunt, tractemus, vt nihil orationi nostræ deesse videatur. Porro scire debetis vertebrae à suo positu luxari, aut ob casum, aut icium, aut tumorem præter naturam, neruosa corpora vertebris ipsis atq; spinali medulle connata, extendentem. Horum duo sunt genera: aliud enim est partium, quæ secundum naturam sunt: aliud tumorum quorundam, qui præter naturā accidunt, quos Hippocrates vno vocabulo comprehendens apecta || phymata. i. cruda tubercula, nominauit. Igitur manifestū est, q̄ in præmissa cōditione, quæ de Artic. cō. 3. l. 9. 7. 269 f.

potuit et tuberosus aliquis tumor accedere, ob quæ concocta nō nullos spuere dicit, facta videlicet tuberū concoctione. Cur igitur eos anginosos appellauit: an quia difficulter spirabant, nullo existente vel in thorace vel pulmone vitio: quippe hac in re differt anginosus cōcursus à peripneumonofo & laterali: atq; ex eo, q̄ angustia sensus in gutture est. Præterea in præfagiorū libro v̄ anginae noie appellare oēs affectus huic loco accedentes, quos spirandi difficultas comitat: inqt enim: || Angina periculossima est, celeriterq; enecat, si neq; i faucibus, neq; in ceruice qcq̄ appareat, si dolor vehemētissimus est, si nō nisi recta ceruice spūs trahit: etenim eodē die iugulat, licet interdū vsq; ad alterū

2. Epid. sect. 2.

de Artic. cō. 3.
l. 5. 7. 274. c
† v̄ dōrſi,
est in antiquis.l. 3. f. 2. c. 2.
l. 1. 7. hde Artic. cō. 3.
l. 9. 7. 269 f.in Progn. cō. 3.
l. 16. 4. 209. 2

DE LOCIS AFFECTIS

alterū aut tertium aut etiā quartū protrahat. Quæ vero in reliquis non minore quidem dolore afficit, extumescit autē, & in faucibus ruborē mouet, superiori non minus periculosa est: sed longius spatium habebit, præcipue si vehemēs fuerit rubor. Sed tum præcipue malum prolongatur, quū non solum fauces sed ceruicem quoque rubor occupat. Maxime vero potest ab ea secunda ualētudo contingere, si rubor simul & ceruicem & pectus comprehendat, neque ad interna reuertatur erysipelas. Igitur ex his uerbis haud dubia cōiectura est oēs affectus, qui huic loco accidit, si spirationem quoquo modo reddant deteriorem, ab ipso cynanchas. i. anginas nominari, non dum solitis medicis cynanchē, per c, synanchen uero per s nominare: tñ abest, ut uel paracynanchen uel parasynanchen dicerent: quippe tum primum homines res ipsas neglexerunt, quum nio studio nomina quærere incepterunt. Itaq; quatuor inuentis nominibus, quatuor affectus significari dicebant: ac notas ipsorum scribētes, genus illud, quod supra tractauimus, quum sermonem ex libro uulgariorum morborum secundo explicaremus, omnino dereliquerunt. Atq; hæc sunt quatuor eorum genera, primum, ubi fauces inflammantur, fauces autem uoco internum oris locum, ubi simul conueniunt & gula & gutturis partes extrema: alterum, cum neq; fauces, neq; reliquæ oris partes, neq; etiam externarum partium vlla inflammata uir, laborans tñ suffocationis periculum in gutture sentit: tertium, ubi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet: quartum, ubi gutturis partes tum externæ tum internæ similiter affectæ sunt. At superest adhuc alius ceruicis affectus, quem ipsi silentio præterierunt, ubi ad interiores partes uertebræ luxantur, & quidem solis interdum musculis, qui cum ipsis communicant, tumore præter naturā affectis, uel nato ibi tuberculo: interdum etiam gula pariter uitiata: non nunq; musculis quoq; qui gulā gutturi iungunt: quinetiam proprijs aliquñ gutturis musculis, qui ipsum aperiunt, oblectis. Per oēs id genus affectus spirandi quidem difficultas oboritur, sed citra suffocationis periculum: laborantes autem difficulter deglutiunt, atque dolore afficiuntur, idq; præcipue, cū potus eis per nares resilit. Accidit etiam interdum, ut ascendente inflammatione, & lingua & fauces in tumorem attollantur, quæ admodum & Hippocrates ipse tradidit. Verum huiusmodi cognationum enarratio proposito nostro nihil conferre uidetur: nam lingua affecta, aliæ quoq; actiones deperduntur.

2. Epid. sect. 2.
Et in Prog. c. 6.
3. t. 17. 4. 209.
b

A. l. 3. f. 9. c.
fo. 253. d.
A. ibidem. c.
fo. 252. e

De ijs Spinalis medullæ affectibus, quibus Respiratio uitiatur, ac cæteræ partes læduntur, quæ ex ipsa nervos suscipiunt.

CAP. 4.

AT, ubi vnica duntaxat actio laesa est, & sedes affectæ plures, tum nostri instituti est, ut ex reliquorum accidentium uarietate eas discernendo inueniamus: quippe nullo spiritalium instrumentorum quoquo modo, neq; primario neque per consensum, affectio, fieri minime potest, ut spiratio lædatur. Quum itaq; multa sint spirandi instrumenta, ac numerosa quoq; partium multitudo, quibus ipsa consentire consueuerunt, non ab re multa discretione indiget is, qui & primario affectas sedes & consentientes inuenire conatur. Igitur ex sola spirandi specie ilico non nihil & de affecta sede, & de ipsa dispositione, conijcere licet. Quippe, si uideatur laborans inter spirandum totum mouere thoracem, ut in parte quidē anteriore ad iugulū, in utroque latere ad epomidas. i. superhumerales, in parte posteriore ad scapulas usque motus ipsius ascendat, tres ex hmoi spiratione dispositiones significantur: vna est, flamma in pulmone atque corde caliditas: altera, in aliquo spiritalium instrumentorum angustia: tertia est, facultatis musculos thoracis mouentis debilitas. Quum igitur huiusmodi spirationē cōspexeris, in primis pulsus perpēdere oportet, hi enim, quantus sit calor, indicabunt, sicut in libro de præfagijs à pulsu iam scriptum est: deinde expirationem ipsam considera, an multa, an conferta, an exufflando fiat: postremo thoracem in pectore tange, quem si ardentem inueneris, iam omnes copiosi caloris notas te habere non dubita: quibus ex abundantia accedit faciei oculorumq; rubor, capitis ardor, sitis uehemens, lingua arida & salebrosa, et q; dicat infirmus sese ardere. Vbi uero incendijs signis modum seruantibus thorax uehementer dilatatur, angustiam in spiritalibus instrumentis esse significat: quare uel pars aliqua ad guttur affecta est: uel multis humoribus pulmo aut thorax est oppletus: uel aliquod tuberculum in ipsis est natum, quo in genere etiam abscessus numerant. Atqui gutturis affectus tum primarios, tum eos, quibus per consensum infestatur, iam percurrimus: pulmonis autem thoracisq; uitiā paulo post accuratius persequemur: nam in præsentia spinalis medullæ duntaxat affectus tractare proposuimus, tum alios, tum illos, qui ei per imbecillitatem uocatam accidere solent. Porro solet imbecillitas accidere, interdum cerebri uitio, utpote à quo & sentiēdi & mouendi facultatem recipit: interdum ipsa duntaxat spinalis medulla primario affectu laborante, idq; ob peculiarem intemperiem uel toti ipsi, uel diuersis ipsius partibus, aduenientem: quam multorum medicorum mentes nequaq; comprehendere ualent, quum tamen creberrime uideant laborantes quosdam adeo resolutos, ut uix digitos manus possint mouere, quamuis omnibus thoracis partibus spirent nullo ardente calore ad magnam spirationem ipsos cogēte: id uero ob huiusmodi causas eis accidit. Nam, dum quiescit animans, liberam spirationem solum septum transuersum, modo ualeat, efficere solet: ubi uero infirmum est, ipsum sanē solum, spirandi munus perficere non uolet, uerum intercostalium musculorum cōcurrit auxilium: quod, si præterea maiori animal in spiratione egeat, tunc superni musculi omnes, quorum maximi scapulas secum manifeste mouent, ad spi-

A. l. 3. f. 10.
c. 9. fo. 259.

A. ibid. c. 8.
258. h

Ad spirandi actionem requiruntur. Quum itaq; hominem spirandi opus omnibus thoracis partibus perficere videris, non fuerit tñ conferta inspiratio, quantum thorax dilatetur, perpende: insuper & nariū pinnas, has. n. ipsum contrahere videbis, et parua thoracis facere dilatationē, nō quē admodū in ardentibus febribus ob caloris copiā faciūt ij, qui viribus valent, nā in ijs totus thorax plurimū dilatari consuevit: neq; etiam, vt in illis, quibus id euenit ob aliquam spiritalium instrumentorū angustia, vt in anginis, atq; in dispnoea, quā fluxio multa et affatū descendens induxit: neq; quibus ab vtraq; causa prouenit, vt in peripneumonia, quippe hoc morbo affecti, & maxima & frequentissima spiratione vtuntur. Cæterum, quemadmodū ob virium infirmitatem, ita ob vnus quoq; particulā imbecillitatem particularem omnes thoracis partes dilatari coguntur. Athleta enim nomine Secundus, qui fatis, quid pateretur, intelligebat, sentire se manifeste in septo transuerso dixit imbecillitatē: atq; idcirco cogebat intercostales musculos sine intermissione mouere, atq; non nunq; superiores quoq; interdū aut zonam circūdans præcordiorum partibus sola transuersi septi motione sufficienter spirabat, quo tpe quiescebat. Verum, an ad septi transuersi musculum, an ad neruos, qui ad ipsum perueniūt, an ad aggregatū ex vtrisque, pertineret huiusmodi imbecillitas, mihi quidē explicatū perdifficile videbat. Idem spirationis genus ē in alio

† Antiqua
tractatio addit,
oium musculorum
pectoris.

B quodam notauī, quem aliquando equus in præcordiorum regione calcitrauit adeo atrociter, vt oborta in septo trāuerso inflammatione, mortis periculum immineret: is, licet euaserit à periculo tutus, ab imbecillitate tñ liberari nequiuit. In alio ē, qui à vehementi peripneumonia conualefcebat, brachij tam posteriores q̄ interne partes, & cubiti maxima pars eodem modo ad summos vsq; digitos, sensus difficultate laborauerūt, atq; morus quoq; aliquorū digitorum nō nihil læsus est. Huic nerui, qui in primo atq; secundo intercostali loco inueniunt, noxā subierūt: quorū primus nō contēnendæ magnitudinis, p̄ intimas partes abditus deferit, sed ei, qui ipsum p̄cedit, admixtus atq; multifariā diuisus, vt in arte secādi corpora videre est, cuius ē partes aliquæ per interiorē cubiti regionē vsq; ad digitorū extrema perueniūt: secundus vero neruus tenuis quidē nulliq; admixtus, per axillā sub cute ad brachium deferit, dispersus per cutis tā posteriores q̄ internas partes. Huic homini celeriter sanitas reddita est adhibito medicamēto ei loco, vnde nerui, p̄deūt, iuxta primum ac secundum intercostale spatium. Iam sanati sunt quoq; nō nulli, quibus vtrūq; crus paululum resolutū erat, adaptato lūbis medicamento, in eo spinalis medullæ loco, vnde cruribus nerui adueniunt, nullum resolutis cruribus medicamen adhibendo: neq; n. ipforum, sed medullę, proprius erat affectus. Vidimus alium, cui magna oborta suppuracione in altera nate iuxta cruris initium, nerui eiusdē cruris per chirurgiam nudati sunt: sed ea parte sanata, toti membro mouendi difficultas accidit. Itaq; cōiiciens scirrhosum quidpiā à priori inflammatione in neruo derelictum, quod hmōi dispōnem induceret, affecto loco solū idoneum medicamen adhibendo, hominem perfecte sanauit. Quod aut de partibus faciei dictum est, id de reliquis quoq; omnibus est intelligendum. Quippe vnica dūtaxat pereunte actione solū musculum, qui ipsam efficere solet, aut neruum ipsius, affectum esse putādum est: at, vbi plures actiones vitiatæ sunt non eodem in loco, accidit interdum omnes eius musculos à communi aliqua causa lædi: fieri etiam potest, vt neruus aliquis, qui musculis illis communis est, afficiatur. Quippe piscator quidā, quū in fluuio pisces venans adeo circa sedem & vesicam infrigidatus fuisset, vt ipso inuito effluerent & alui excrementa & vrina, per calida remedia affectus musculis adhibita celeriter sanus euasit. Item alius eiusdem molestus accidentibus, sine tamen manifesta causa, læsis circa os sacrum neruis, multo tempore per multa præsidia vix sanatus est. Igitur, quod protinus ab initio dicebam, illius nunc quoq; mentionem faciendo ad alia me diuertam. Etenim, si ex arte, quæ corpora secare docet, ad quam particulā descendāt singuli nerui à spinali medulla prodeūtes, cognoueris, affectas sedes q̄ facillime inuenies. Ex artis aut actionibus horum oium examen re ipsa deprehendistis: nanq; sæ-

D penumero vidistis ex huiusmodi notitia manifeste iuuarilaborantes. Quippe nō solum crura & manus temere ac frustra multi medici tota die noctūq; calefacientibus medicamentis perfricant, negligētes locū, vbi vel spinalis medulla, vel neruus aliquis ex ipsa emergēs, læditur: verū etiam caput cuiusdā, nō ita pridē, impositis medicamētis vehemēter calefaciētibus vlcerauerūt, putātes sensum ipsius grauiter læsum hoc pacto posse reuocari. Atque hūc ipsum sanauimus inuēta sede affecta tū ex reliquis accētibus, tū ex procatarctis, i. euidentibus caulis, nā super singulis interrogauimus: quarū vna hmōi erat: quū sub multa pluuia ac v̄to impetuoso ambulasset, palliū circa ceruicē madefactū aiebat adeo, vt vehemēti se frigore in ea parte affectū sentiret. Itaq; si sciueris ex primis spinæ vertebra quatuor neruos ad caput ascēdere, à quibus pellis ipsum ambiens, sensum accipit, facile sedē affectam inuenies. Hac igitur sanata capitis quoq; pellis pariter sanata est, vtpote quæ nulla primaria affectione laborabat. Medici vero neq; hmōi neruos, neq; eos, qui per singulas cutis partes dispersi sunt, cognoscentes, cum in promptu eis esset minimæ particulæ iuxta nerui initium adhibere remedia, partes illas multo negotio molestant. Ego vero sæpenu-

mero vos monui, alios quidē in ipsa spinali medulla veluti radicē habere: alios vero vt ex magnis ramis, atq; ipsis quoq; è spinali medulla exortis, procedere: qui rursus diuisi distribuunt, atq; alij per valde multas cutis partes, alij per pauciores. Quo magis miror dissectores ipsos, illos non cognoscere, atq; in neruorū resolutione quaerere, quā ob causam resolutarū partiū nō semp & mo-

DE LOCIS AFFECTIS

nis & sensus pereat: sed aliqñ sensus duntaxat, aliqñ motus, aliqñ & sensus & motus simul deper-
 datur. Arbitranē nāq; neruorū, qui per musculos dispersi sunt, reliquias ad cutem tēdere: ob idq;
 cum neruus per musculum distributus affectus est, siquidem vehemens fuerit vitium, & sensum
 & motum simul ledi: sin lauius fuerit malū, seruari quidem sensum, vtpote qui nō tantū roboris
 desideret, motum vero eò, q̄ robustis egeat viribus, perire. Interdum enim vnus musculus vel to-
 tum crus vel manum mouet, ac proinde viribus indiget: qui si ita afficiatur, vt munus suū perficere
 nequeat, mēbrum ipsum totū immobile relinquit, sentiendi vero facultas. partiū affectiones
 discernēs, illasa tunc permanet, vt quæ nō ita validis egeat viribus: quippe nihil minus, immo ma-
 gis ēt, pati possunt partes, quū debiles fuerint, dignotioq; affectionis sufficienter fit etiam per im-
 becillas vires. Igitur rō ipsorū in hmōi quidem neruorū paralyti probabilis est: vbi vero deperdi-
 ta sentiēdi facultate, motus non perit, nō nulli qdē adeo vanas adduxere rōnes, vt fatius fuisset eos
 cōticescere: non nulli vero cognita huius quæstionis difficultate non grauati sunt dicere huiusce-
 modi paralyti speciei, qua seruato motu sensus perderetur, neminem vnq; vidisse. Sanè, qui arro-
 ganter sibi lecta alicuius principatum vsurpant, artis vero opera nunq̄ in exercitationis vsum du-
 xerunt, ijs nihil tam difficile videtur, quod non intrepide profiteantur: verum maxima ex parte
 mentiuntur: atq; vt scribunt non nulla perinde, ac si frequenter conspexerint, quorum tñ ne som-
 nia quidem vnq; viderunt, ita plurima nunq; vidisse aiunt, quamuis creberrime conspexerint.

De loco affecto, cum Sanguis expuitur, aut alio pacto exire e corpore videtur. CAP. 5.

ATque conuenit quidem inter medicos sanguinem è gula ventriculoq; vomitione, ex spiri-
 talibus partibus tussi, ex faucibus & gurgulione screatu, ex ore simplici expuitione expelli:
 nos vero sanguinem, qui à capite per gurgulionis præcipue partes internas, ad fauces, affatim de-
 scendebat, tussiendo educi sæpenumero conspeximus: quippe subito gutturi irruens, tussim mo-
 uet. Quare diligenter aduertere animū oportet, ne aliquando hmōi sanguinem ex spiritalibus in-
 strumentis ascēdisse putemus: exemplo illorum medicorum, quos equidem noui non recte erro-
 ris accusare præstantissimos medicos, quum ipsimet errarent, credentes huiusmodi sanguinis eru-
 ptionem esse q̄ periculosissimā, tanq; pulmone vehementer affecto: neq; enim par est exigua ve-
 na dirupta tñ effluere sanguinem. Caterum contingit plerunq; vt vel erosa, vel exesa, vel vtcūq;
 nominare volueris, vena, sanguis affatim tussiendo eiiciatur. Quum enim retroactis temporibus
 quis ex intervallis quotidie non ita multum sanguinem tussiendo expuere consueuerit: superue-
 niatq; ei postea multi sanguinis inter tussendum eruptio, & quidem neq; ab alto cadenti, neq; in
 certamine neq; palæstra grauiter vulnerato, neq; etiā sub vllo graui pondere oppresso thorace, re-
 liquum fuerit, vt conijciamus ob inlignem erosionem plurimum sanguinē inter tussiedum fuisse
 reiectum. Atq; non pauci sic affecti, pulmonis quasdam particulas simul cum sanguine eiece-
 runt. Quocirca diligēter considerare oportet, an spumosum quippiam simul educatur: id enim
 efficacissimum fuerit indicium, q̄ ex pulmone facta sit excretio: haud secus, si brōchij pars quæ-
 dam, aut arteriæ aut venæ tunica, aut etiam pulmonis ipsius caruncula eiicitur: quippe nihil ho-
 rum accidit ijs, qui ex thorace sanguinem tussiendo producant. Ac ne dolor quidem infestat eos,
 quibus à pulmone sanguis erumpit, vtpote qui duos neruos perq; tenues à sexta neruorum à ce-
 rebro ortorum coniugatione recipit, extrinsecus per membranam ipsum continentem disper-
 sos, & qui per visceris profunditatem non extenduntur: verum thoraci (vt scitis) multi ab inter-
 nis, multi etiam ab externis partibus adueniunt nerui, quibus facile dolores percipi possunt. Præ-
 terea thorax musculis offibusq; abundat: pulmo vero laxus est, atque à compressione aut con-
 tusione tutus. Proinde thoracis dolores intensiores sunt pulmonis remissiores. Quum igitur do-
 lente thoracis parte quapiam sanguinem quis spuendo reiecerit neque multum neque rubrum,
 sed nigricatē grumosumq; huic thorax primaria affectione infestatur. At sanguis affecto tho-
 race per pulmonem tussi educitur: vt in suppuratis affectibus pus, quod inter thoracem & pul-
 monem sensus iudicio contineri percipitur: ad eundem modum pleuriticis sputum coloratum
 post apparet, at quomodo in his expuatur, in quinto huius commentationis libro vtcunque dice-
 mus. Consequens est, vt de vlcerebus, quæ sanguinis reiectioni superuenire consueuerunt, deinceps
 dicere aggrediamur. Ea in pulmone creberrime fieri possunt, ac curationem (vt quibusdam
 videtur) nequaq; admittunt, aut (vt alij putant) difficulter admodum sanantur: at in thorace diru-
 pta vasa, à quibus sanguis expuitur, magna ex parte conglutinantur, nunq; enim huiusmodi vl-
 cera, vel diuturna, curationi omnino resistunt: quæ vero in pulmone lōgo iam tempore perman-
 serunt, quauis aliquando curentur, relinquitur tamen in ipso res quædam callosa fistulosaq; quæ
 tractu temporis à leui occasione excoriatur: atque eum ijs, quæ inde expuuntur, miscetur inter-
 dum ephelcis, id est ramentum, à medicis vocata, ac cruoris exigua quædam guttula: qua in re
 cum vlcerebus in alijs sedibus genitis communicant. Verum ex gula ventriculoq; vomitur: ex re-
 nibus & vesica, cum vrina: ex intestinis vero, deiectione excernuntur: sed ex spiritalibus instru-
 mentis, nihil sine tussi expui potest. Quod, si pluribus deinceps diebus aliquis cruorem & screa-
 uerit & emunxerit, idq; citra capitis vel dolorem vel grauitatem siue præsentem siue præteri-
 tam, neque is ex icū procedat, huius & totum per nares meatum, atque eam oris partem, qua
 ad nares foramen tendit, accurate considerare oportet: nam fieri potest huiusmodi accidens
 hirudine

† Cod. græci omnes, quos uiderim, huc habent sensum. Quæ admodum sanè quosdā non medicos s. illo opinatos, ex quibus ipsi decepti sunt, credentes non reete multos præstantissimos medicos asseruisse, hmōi sanguinis etc. & ita et videntur legisse veteres interpretes.

A. l. 3. f. 10. r. 3
c. 4. fo. 265. f

A. ibid. c. 5. fo
266. a

A. l. 3. f. 10. r. 3
c. 4. fo. 265.
A. l. 3. f. 10. r. 4
c. 18. fo. 274

1.3. f. 10. t. 3. A hirudine huic loco adherente, quæ quidē in dies augeri solet: quāuis. n. primis diebus, vtpote exi
 c. 4. fo. 265. g. gua, sensum effugiat, tertio tñ quarto ue die haud obscure videri pōt. Eadem rōne ex ventricu-
 1.3. f. 9. c. 6. lo quoq; cruor epota sanguisuga euomitur: sed est hmōi cruor tenuis, faniciq; speciem refert, si-
 o. 252. h. ue is ventriculo, siue ex naribus, siue ex ore feratur. Igitur, cū talē videris, ac hominis considerato
 habitu, super præteritis eum interrogaueris, ex oibus, rei ipsius veritatē facile conijcies. Equidē,
 quum viderem hoīem integra valetudine hmōi cruorem euomentem, interrogauī, qua victus ra-
 tione antea fuisset vsus: ille vero inter alia, quæ narrauit, hoc quoque addidit, q̄, cum nocte qua-
 dam sitiret, misso puero, qui aquam afferret, ex immundo fonte hībisset. Quibus auditis, sciscita-
 tus sum, apparuissent ne aliqñ sanguisuga in ipso fonte: qui, quum id quoq; fateret, epoto sub-
 inde idoneo pharmaco hirudinem vomitione reiecit. Porro, quum alius quispiam hmōi cruo-
 rem emungeret & expueret, ipso narrante audiui, cū rure, estatis tpe, in stagno quodam cum cæ-
 teris iuuenibus iuuenili ludo, qualē adolescētes in aqua ludere solēt, exercitatum. Tum ego sciens
 in eo stagno sanguisugas esse, duxi laborantem ad splendorem: conuersoq; directē ad solis radios
 narium foramine, in eo loco, vbi nasus ad oris regionē perforatur, hirudinis in meatu latentis cau-
 dam cōspexi. Has igitur historias, vtpote perq; conducibiles, vobis narrare operæ precīū duxi.

B De loco affecto, cum Vox vel aliqua partium ad ipsam ac ad loquelam
 atmentum læditur.

CAP. 6.

QVod nī proposito sermone læsionem putare oporteat, etiāsi non penitus tota partis actio
 secundum naturam deperditur, sēpenumero iā diximus: nec ab re fuerit id in præsentia mo-
 nuisse. Præterea (q̄uis non ignoretis) monitos vos velim, non eandem esse rem, vocem
 & sermonem: siquidē vox vocaliū instrumentorū munus est: sermo vero eorū, quæ sermoni de-
 putata sunt, inter quæ lingua principatū obtinet, cui non parum conferunt & nares, & labra, &
 dentes: sic ēt vocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsū mouentes, atq; nerui, qui à cerebro
 1.1. f. 1. d. 5. 4. fo. 11. f. ipsis vim deferūt. Igitur, si vel claudētes, vel aperiētes guttur musculi immobiles reddantur, qui sic
 afficiūt, obmutescet: vbi vero vel difficulter mouent, vel palpitāt aut tremunt, p affectionis ipsius
 1.3. f. 10. t. 2. 1. fo. 263. a. mō vox ipsa lædetur: similiter, si vel conuellēdo vel quatiendo mouent, & sanē si imbecillæ fue-
 rint ipsis vires siue ob suā ipsorum, siue ob neruorū ipsos mouentiū affectionē, obscuram & par-
 uā efficiunt vocē: quōd, si alius quispiam ex mouētibus guttur musculis quoquo modo afficitur,
 lædetur quidē vox, sed paruum erit vitium: atq; sic affectus neq; obmutescet omnino, neq; ita exi-
 guam habebit vocē. Igitur, vt ex musculis guttur mouētibus præcipui habētur ij, qui ipsū ape-
 riunt & claudūt, ita ex vocalibus neruis ij, quos recurrētes vocamus, g & ipsi portio quidem sunt
 sextæ coniugationis neruorum, qui à cerebro oriūtur, quemadmodū & alij, qui in ipsū inferun-
 tur: differunt tñ ab illis eō, q̄ non in ceruice à neruis sextæ cōiugationis, sed cū ad thoracis regio-
 nem peruenerint, propagant. Nullus itaq; tā ineptus dissector est, qui sextam cōiugationē totā se-
 cet inuitus, q̄uis recurrentes nerui ob imperitiam non nunquā diuellant. Accidit vero interdū in
 magnis asperæ arteriæ vulneribus, vt vnā cū ipsa arteria vel alter vel vterq; incidat. Porro per chi-
 rurgiam quoq; infrigidati tantisper vocē impediēt, donec calefactū naturalē temperiē recupera-
 uerint. Quinetiam vitari vocē haud obscure contingit, quum vel acutior vel maior reddit ob id,
 q̄ fauces à suis musculis nequeant intēdi. Itē vehemētē læditur vox, vbi mēbrana, quæ faucibus
 & gutturi cōmunis est, multa humiditate rigatur. Quōd etiā destillationes eadem ratione vocem
 1.1. f. 1. d. 5. 4. fo. 11. f. raucam efficere possint, nemo non intelligit. Vehemens quoq; exclamatio similiter vocē afficit,
 vtpote quæ similem inflammationi circa iam dictam mēbranā atq; gutturis musculos, parit affe-
 ctum. Cæterum, quum gutturis interni musculi inflammanē, cum affectum anginam esse cōstat,
 quæ simul & vocē & spirationē lædit. Ac idē quoq; in vniuersum facere solent omnes præter na-
 turam tumores, siue in spiritalibus vijs exoriantur, siue extrinsecus ipsas comprimant. Sic enim

D gula quoq; vbi inflammatione affecta est, vt comprimat asperæ arteriæ tunicam, qua cartilaginū
 ipsius partes extreme, sigmoides vocatæ {id est quæ sigma literæ figuram referūt} cōiunguntur,
 & spirationi & voci noxam afferre consueuit. Haud absimile quoq; vitium inducit, vertebrarū
 ceruicis in anteriorem partem luxatio: sed de his iam antea dictum est. Igitur omnes huiusmodi
 affectus voci adueniunt proprijs ipsius instrumentis familiari aliquo vitio, siue primogenia affe-
 ctione siue per consensum laborātibus, nam id ad propositum sermonem nihil conducit. Sunt
 præterea alij affectus, cum peculiari sua materia priuatur: atque in commentarijs de voce dictum
 iam est, quōd propria huius actionis materia, generatim quidem loquendo, est exspiratio: secun-
 dum speciem vero atque propriam differentiam, exufflatio, quæ quidem est, quum affatim spiri-
 tus foras effertur per musculorum intercostalium actionem. Vnde fit, vt per vehementia thora-
 cis vulnera, atque omnino ipsius in altera parte resolutionem, in primis quidem semispirans, ac
 mox semiuocale animal euadat, idq; per accidens. In apoplexia vero, sopore, morbo comitiali, ca-
 toche. i. vīgilanti sopore, communi ratione earum actionū, quæ ab impetu & voluntatis imperio
 procedūt, vocē lædi contingit, siue spinalis medullæ partes primæ siue simul cū ijs cerebrū quoq;
 afficiatur. His itaq; quinq; inter se cōsequētia quadam conueniētibus, expiratione, exufflatione
 citra strepitū, strepētī exufflatione, voce, loquela, si earū prima lædat, reliquas oēs lædi necesse est:

Quarta Classis.

dddd ij

ultima

1.1. f. 1. d. 5.
4. fo. 11. f.1.3. f. 10. t. 2.
1. fo. 263. a.

A ibidem.

A ibidem. c

DE LOCIS AFFECTIS

ultima vero leſa reliquæ haudquaçq; læduntur: at, cū ſecunda, tres reliquæ læduntur: cum tertia, due E
ultima: cum quarta vero ſola, poſtrema læditur. Etenim, ſi nihil omnino expiret aial vel ex vtriſ-
que thoracis partibus, vel ex altera parte duntaxat: ſi quidem ex vtriſq; celerrime ſuffocabit: ſi ve-
ro ex altera tantum, ſemiſpirans atq; ſemiuocale reddet, perdetq; ſimul reliquarū deinceps duarū
actionum partem dimidiam, quarū alteram exufflationem citra ſtrepitū, alteram vero ſtrepētem,
nominare conſueuimus. Quod ſi expiratione ſeruata corrumpatur exufflatio, reliquæ tres actio-
nes, ſtrepens exufflatio, vox, & loquela ſimul corrūpentur: ſicut voce percūte loquelā quoq; pe-
rire neceſſe eſt. Cū itaq; dicarū actionum opifices muſculos cognoueritis, ſuper eſt conſiderare,
qui ex iſtis pprio affectu laborēt, & quorū actio lædatur per accidēs. Quod ſi quidpiam eorū, que
ex corporum diſſectione vidiftis, obliuioni tradideritis, admonēbunt vos ij, quos de reſpirationis
cauſis, atq; de voce perſcripſimus, cōmentarij: atq; de his iſtis in ſecundo libro de viutorum diſſe-
ctione etiam dictū eſt. Sanè expirationem faciūt vniuerſi thoracem contrahentes muſculi: exuf-
flationem (que vehemens expirationis eſt) intercoſtales maxime: ſtrepentem exufflationem ij, qui in
faucibus ſunt: vocem vero iſſam gutturis muſculi efficiunt. Sed lingua articulatiuam vocem diſtin-
guens, loquendi uſum præſtat: atq; non nihil ad hanc rem conferre vidētur dentes, labra, narium
foramina, palatum, gurgulio, præterea ſymmetrum linguæ iſſius vinculum. Itaq; balbis blæſiſq; F
atq; alijs, qui impedita ſunt loquela, loquutionis instrumentorū aliquod, aut cū natura iſſum for-
maret, aut poſtea, lædi certum eſt, veluti quum vel polypus vel aliud quidpiam narium foramina
obſtruit, aut ex primis dentibus aliquis deperditus eſt, aut vbi labia fuerint mutilata. Verum, quo
paçto quidem tenuē obtineant vocē, ac præterea quō alia vocis tum differentia, tum affectiones
fici poſſint, vt rauca, reſonans, tenuis, aſpera, obſcura, in cōmentarijs de voce ſufficiēter diximus.

* μελαίνος .i.
nigra, eſt iſſim
iſſis græcis: et
ita eſt uerterat
trilator vetus
ad uerbum ex
græco. De qua
uocē uide et .i.
pror. cōmen. 3.
Quædam tamen
græca exem-
plaria habent
μεγάλος .i.
magna.

Quæ loca afficiantur in reliquis ſpirandi difficultatibus, quæ ſuperius omiſſæ ſunt.

CAP. 7.

ATque de dyſpnœa id eſt difficili reſpiratione, iam antea, vbi ſpinalis medullæ paſſiones per-
currimus, multa dicta ſunt: quibus nūc in memoriā reuocatis, que ad præſentem cōtempla-
tionem ſuperſunt, ſubiungam. Itaq; in vniuerſum expedite vos meminiffe uelim muſculorū tho-
racem mouentium, neruorumq; qui ad iſſos perueniunt, quos in corporum diſſectione vidiftis.
Igitur introcūtes ad hominem difficili ſpirantem, in primis cōſiderate, an oēs thoracis muſcu-
li moueant: an ſoli intercoſtales ſine ſuperioribus: atq; an ſimul cū intercoſtalibus ſeptū tranſuerſum
quoq; moueat. Quum itaq; cōſpexeritis oēs moueri, vnā ex tribus, quas dicemus, cauſis, hmōi mo-
tionem efficere putandū eſt, ac deinde, quæ ſit illa, quæ nunc infeſtat, perpendere oportet: q̄ ſi nō
oēs mouentur, aliter definire. Subijciamus igitur aliquem oēs ſimul mouere muſculos, vt peçtus G
vnā cū ſcapulis manifeſte ſubleueur. In hoc ex tribus vnum aliquod conijcere neceſſe eſt, aut vi-
rium imbecillitatem, aut viarum ſpiritus anguſtia, aut vehementem in corde & pulmone calorē:
quamuis interdum duæ, ac non nunquā (licet raro) tres quoque ex iam dictis cauſis concurrere
poſſint. At qui tribus quidē ſimul conueniētibus proximā mortem timere oportet: vbi vero due
fuerint, difficile eſt agrum ſeruare: ſed vna dūtaxat infeſtante, peculiari opus eſt finitione, vt ſciat,
vtrū ad ſanitatē peruerturus ſit æger, an ſub malo ſuccubiturus. Igit, vbi virtus dūtaxat fuerit infir-
ma, ad tria mouentiū muſculorū genera venire, eoſq; oēs ad motionē excitare ſolet, q̄ vnū genus
vehementer mouere iſſa nequeat: quippe, ſi ſeptum tranſuerſum ſolū, ſufficiēter mouere poſſet
virtus, veluti quum ſm naturā ſe hebebat, neq; intercoſtalibus neq; ſuperioribus muſculis indige-
ret: qm̄ vero imbecilla eſt, oēs ſenſim mouet, ſed neq; frequentē neq; rarā valde facit actionē. His
igit adhibenda eſt mēs, nā cætera haud difficili per ea diſcernunt. Sanè plurimū aucto in ſpiri-
talibus instrumentis calore, oibus quidem thoracis muſculis agit animal, ſed & uelox & frequens
& vehemens eſt eorū actio, qm̄ uidelicet citra viriū imbecillitatē calor infeſtat: At viriū imbecilli-
tatem, vbi flāmeus calor nō acceſſerit, neq; uelox neq; frequens valde comitatur motus: proinde
non ita multum oēs thoracis partes dilatatur: quippe hoc dyſpnœæ genus cū ea, que ob nimiam in- H
ceſſionem facta eſt, vnū ſolum cōe habet, q̄ oēs thoracis muſculi per iſſam agunt. Quinetiam, vbi
ob plurimum calorem ſpiratio difficilis eſt, præter magnitudinem frequentiam & celeritatē hoc
quoque accedit, q̄ calidus ſeruensq; ſpiritus exufflando producit. At in viriū imbecillitate,
nulla ab ore facta exufflatione, ſpiritus ex ſolis naribus emitti ſolet: quod, ſi per inſpirationem cui-
piam narium pinnæ manifeſte contrahi videantur, id uero efficax imbecillæ facultatis indicium
eſt. Ob ſpirituum uero instrumentorum anguſtiam totus quidem thorax ad plurimum, celeri-
ter & frequenter dilatatur: ſed, qui ſic laborat, ſine exufflatione ſpiritus reddunt. Si uero ſimul
conueniunt in ſpiritibus instrumentis & calor & anguſtia, vt in peripneumonia, tum neq; ma-
xima neq; frequentiffima neq; etiam celerrima ſpiratio ſufficere poteſt: ſed reſidere tentant ſic la-
borantes, etenim ſentiunt hoc paçto totum thoracem facilius dilatari, quippe qui decumbenti-
bus in ſeſe concidit eò, quod peçtoris partes ad ſpinam declinant, qua erecta thorax etiam ſimul
fertur, non amplius ſe iſſum grauans. Ac ſimiliter quoq; reſpirare ſolent ij, quibus aſperæ pulmo-
nis arteriæ plurima deſluxione oppletæ ſunt, aut vbi ex proximis locis in iſſas aliquid deriuatum
eſt: à iam dicta uero ſpiratione, vnica duntaxat re differunt, quod neq; exufflant, neq; calidum ſpi-
ritum emittunt. Sic etiā iſs, quibus inter thoracem pulmoneiq; magna puris quantitas collecta
eſt,

A. l. 3. f. 10. r. 1
c. 3. fo. 259. a

A. l. 3. f. 10. r. 1
c. 21. fo. 260. c

A est, quos suppuratos vocant, totus thorax attollitur: sed neq̄ calidus est ipsorum spūs, neq̄ etiam exufflando emitti solet, nisi adurēs fortasse febris accesserit: verum hi celerrime suffocantur tū ob multitudinē ipsam, tū q̄ vires oibus suppuratis ex necessitate imbecilliores redditæ sunt. Sed nō necessario in fluxionibus, quæ ad pulmonē irruunt, aut peripneumonia, aut asthma id est anhelatione, vires imbecilliores redditæ sunt: nam contra, per anhelantes solos affectus, crassis & viscosis humoribus pulmonī impactis vires robustæ constantesq̄ permāserūt. Atq̄, si tuberculū coctū difficile aliq̄n in ipso natū fuerit, thorax maxime quidē dilatabitur, sed nō ita multū inspirabit aerem: ideoq̄ continēter spirare cogit: nō tū exufflare solet, id. n. aucti calorī propriū est. In eadem dyspnœæ speciē, sed aliā rōne, labuntur ij quoq̄, quos angina molestat, ob angustia, quæ non fit in cōcauitatibus, quæ inspirationē suscipiūt, sed in ijs, q̄ ipsam trāsmittūt. Quibus vero et abscessus, & inflāmatio, atq̄ humorū plenitudo in thoracis aut pulmonis cauernis cōsistit, nulla obstructione accidente in gutture neq̄ in aspera arteria: sed in illis cauitatibus, quæ inspiratū aerē suscipiūt, angustia genita, ex necessitate sequet̄ magna thoracis dilatatio, sed nō ita multus trahē spiritus: proinde laborantē & celeriter & frequenter spirare necesse est: præ oibus. n. vos meminisse velim magnæ respirationis geminas esse dñas, interdum quidem ob dilatationis thoracis magnitudinem, interdū verò ob inspirati aeris multam essentiā. Sciēdum aut̄, q̄ sepe numero vos admonēo earum rerum, quæ à prioribus omis̄æ sunt: nam, quas ipsi persecuti sunt, earum pp̄ scriptorum multitudinem facilis atq̄ in promptu est memoria: quæ vero ab Hippocrate (quāuis optime de dyspnœæ scripserit) nō sunt definita, ea posteriorū nemo explicauit definit̄ ue: idcirco necessariū esse putauī creberrime illorū vos admonere. Igitur, quicūq̄ sine inflāmatōe, vel oīno sine aliquo præter naturam tumore, aut angustia spiritalium instrumentorum, per febres ardētes difficulter spirant, his inspirati aeris quātitas magnitudinē dilatationis thoracis proportione respondet: Quibus vero vel tumor vel angustia sine flāmeo calore in spiritalibus est, in his thoracis quidem dilatatio maxima est: id vero, quod inspiratur, non solum dilatationem proportione non assequitur, verū etiam minus, quā secundum naturam inspirari solet, attrahitur. At sine distinctiōne vnam dispositionem ostendit magna thoracis dilatatio, si raritatem simul acceperit. Verū animaduertere oportet, ne aliquando in hac decipiamini, putantes eam spirationem, quæ ob virium imbecillitatem omnibus agentibus musculis efficitur, eandem esse cum magna: quam equidem, quo clarior esset interpretatio, aliq̄n sublimē vocare volui: & mihi facile tunc fuit intelligere, Hippocratem eum sublimem vocare spiritum, qui sublimioribus thoracis partibus inspiratur: quē

“ Cadmodum, quum inquit: || Magnus spiritus & ex longis intervallis delirium declarat: cōstat eum magnū pro multo dixisse. Is vero bifariam fieri pōt, vel sine superiorum musculorum actione, vel ipsa quoq̄ concurrente: nam plerunq̄ intercostales musculi vnā cum septo trāsuerso ad maximā thoracis eleuationem, qua multus spūs alliciatur, superiorum musculorum auxilio non indigent.

in Prog. cō. 1. l. 2
24. 4. 194. h

Quod vero hmōi eleuationis species delirium portendat, in cōmentarijs de dyspnœæ iam ostendimus, vbi etiam cuiuslibet difficultatis anhelitus dispositio declarata est. Nunc vero, vt compendio quodam hic explicamus eos affectus, quos in alijs cōmentarijs iam percurrimus, ita & de dyspnœæ differētijs partim quidē dicēdū est, partim vero in sequētibus dicemus. Nam magnarū respirationum aliā quidē crebra est, atq̄ huic sunt dñæ complures, quarum aliæ alias dispōnes indicant: aliā vero rara, vnicam indicans dispositionem. Sic etiam de exigua dicēdum est, q̄ rara quidem spiritalium instrumentorum frigiditatē: frequens vero non solū spiritaliū, sed eorum quoq̄, quæ cum ipsis mouent̄, vt hepatis, lienis, ventriculī, gulæ, laborem indicat. Quum igit̄ plures sint dispositiones, quas per vehemētes motus dolor comitatur, ex alijs notis & considerandū & definiendum est, siue inflāmatio quædā, siue erysipelas, siue vlcus, siue abscessus dolorē efficiat. Quin etiam didicistis, q̄ inæquales intēperatiæ, dolores excitare sæpe numero solent: similiter spūs crudī

D flatuosiq̄ copia, qui arctatus aliq̄n partes ipsum ambientes distendit, aliq̄n vero violenter egreditur. Præterea calidi & acris, aut frigidi & lenti humoris abūdantia, si aliq̄n retētus succus ambientia corpora distēdat, aut inde violenter exeat, dolores efficere potest: q̄, si grauius affecta fuerint instrumenta, in quibus hmōi res continēt̄, dolēt vel nō mota: si vero leuior fuerit affectus, q̄n mouentur. Verum in libris de dyspnœæ causam explicauimus, cur exiguæ respirationis frequens quidem spiritus, motorū per respirationē instrumentorum laborem significet: rarus vero vehementem refrigerationē, & quidē spiritalium duntaxat, præcipue pulmonis, et cordis. Est et̄ alia dyspnœæ species, quā veluti breui quadam quiete intercipitur opus thoracis, idq̄ non nunq̄ inspirando, non nunq̄ vero expirādo, siue hoc accidat ob musculorum thoracis conuulsionem, siue ob calorī copiam, cogētis laboratē continenter vel inspirare vel expirare. Est insuper alius respirationis affectus, quē apnœā {quasi nō spirationē dixeris} noiant, nulla, vt aspicientibus vī, facta respiratione: verū vt rei ipsius natura declarat, eā nō fieri incredibile est: nam impossibile vī, vt animal omni spiratione exacte priuatum in vita seruari possit, quous ea animalia, quæ in cauernis latere cōsueuerunt, thoracem mouere videantur minime. Proinde duorum alterum conijcere oportet, aut adeo exiguam fieri spirationem, vt sensum effugiat: aut huiusmodi animalia tunc spiratione omnino non indigere, sed eam transpirationem, quæ per vniuersum corpus fit, sufficere: quippe hęc

DE LOCIS AFFECTIS

tor ipsum per arterias efficit: respirationem vero per thoracem cerebrum^o efficere constat. At ut E. A. l. 3. f. 10. c. fol. 258. g.
 70 dispositio, quæ apnoeam facere potest, omnibus animalis partibus communis esse videtur, veluti in apoplexia, sopore, morbo comitiali, catalepsi: nã in his omnibus nullus proprius affectus spiritalia instrumenta præ cæteris infestat, nõ magis, quàm vocis aut locutionis aut progressionis instrumenta, sed affecto principio omnia, quibus vires suæ, per quas reguntur, ab ipso iuppeditari consueverunt, ei consentire necesse est. Verum de apnoea iam & particulatim & per se diximus: quã obrem tempus est, ut nunc ad alia transcamus.

De affectibus Pulmonis.

CAP. 8.

QUUM autem exercitationis via, qua ad affectorum locorum notitiã peruenitur, duplex sit, altera quidem ab apparentibus accidētibus, altera vero à corporis partibus, si quis per vtrasque voluerit exercitari, eadẽ bis dicet, quãuis alio & alio mō: Ut verbi grã de pulmonis affectibus dictũ est, vbi de dolorum rōne, præterea etiã vbi de sanguinis reiectione ac de dyspnea diximus, atque in præsentia quoque dicemus. Etenim^o vehemēti dolore nunquã cruciatur, verũ & grauitatis sensum, & aliquã extensionem quandã vel ad os pectoris vel ad spinã peruenientem, percipere potest: ibi. n. membranę ipsum ambientes suspenduntur. Sepenúmero etiã^o angustia molestantur laborantes, atque ob hoc crebro celeriterque spirant, ac thoracẽ vehementer attollunt, sed non ita multum aerem attrahunt. Hęc si citra febrem acciderint, aut crudũ tuberculũ, aut lentorũ, crassorum'ue, aut quorundam aliorũ humorũ plenitudinem, in eo existere: aut pus, aut aliũ quẽdam humorem vel lentum, vel crassum, vel multum, circa ipsum effusum fuisse declarãt: verum ea inter se per præterita accidentia discernere licebit. Nanquã, si quis per bonam valetudinem, quum solitas actiones facere potest, sic difficulter spirare inceperit, augeaturque accidens, neque inter respirandum stertere videatur, crudi tuberculi ortum suspicari oportet. Si vero stertendo strepitum fecerit, lętorum crassorumque humorum pertinaciter impactorum multitudinem, pulmonis bronchia molestare indicium est. Quod, si ilico ab angustia sensu quis difficulter spirauerit, fluxionem vel à cerebro, vel à vicinis sedibus in pulmonẽ irruentẽ ostendit. Sed, quum fluctibus in pulmonẽ vel viscosis, vel crassis, vel multis humoribus, hominẽ difficulter spirare dico, in bronchijs eos contineri intelligas, velim: vt. n. in totũ viscus læuis arteria diuidit, ita etiã bronchiorum essentia in totum pulmonem ab aspera arteria procedit: vocantur autẽ à dissectoribus bronchia, asperæ arteriæ cartilagine, sigma literæ figuram referentes. At, vbi^o pleuritis præcessit, mox remissa febris vehementia intra latera grauitas in imo thoracis derelicta sentitur: ac, vbi quis affatim à decubitu transmutat, idque maxime si ab vno latere in aliud se cõuertens defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura est: quin etiam in ijs fluctuatio sæpenúmero haud obscure auditur: accedit ad iam propolitas notas hoc quoque indicium, si vehemēti prægressa pleuritide nihil A. l. 1. f. 1. d. 5. 1. fo. 9. c.
A. l. 3. f. 10. t. 1. c. 14. fo. 270.
A. l. 3. f. 10. t. 1. c. 7. fo. 269. f.
A. l. 4. f. 1. t. 1. 7. fo. 418. h.
A. l. 3. f. 10. t. 1. c. 5. fo. 258. b.
 G
 penẽ laboras expuerit. Si vero citra febrem alijs quispiam serosus aut pituitosus humor in thoracis spacium subito defluens, spirandi difficultatẽ excitauerit, laboras^o tenue sputum, idque ab initio quidem exiguum, sed cũ vehemēti tussi: vbi vero concoctum est, plus atque crassius & cũ mitiore tussi expuere solet. Quippe bifariã^o accidere potest, vt vehemēter tussiendo pauca quis expuat: alij enim ob lentum crassum'ue humorem, alij ob tenuẽ id facere videntur: siquidem tenuis humor, quum subleuatus est, inter tussindũ à spiritu diuisus refluit: lętus vero aut valde crassus difficulter effertur, utpote quod nõ tã facile à corporibus, quibus impactus est, abstergi, neque etiã à quauis occurrentis spiritus violentia impelli potest: nisi. n. spiritus, qui tussiendo effertur, & multus & vehemēs fuerit, nihil secum educet. Igitur sputum, quod neque liquidum aut aquosum admodũ fuerit, neque crassum valde etiã aut lentũ, id facile efferrı solet, maxime vbi validæ fuerint vires: etenim sine vehemēti thoracis contractione vehemēter tussire nemo potest: at sine valida tussi crassos lentosque humores efferrı impossibile est. Quñ vero cũ spirandi difficultate, cui & angustia & grauitas coniuncta est, acuta quoque febris inciderit, is affectus inflammatio pulmonis est. At, si intolerabile fuerit incendiũ, angustia vero grauitatisque sensus minor, erysipelas ipsum vexare censendũ est. Extremis autẽ id definitis, quid sit erysipelas phlegmonodes, aut inflammatio erysipelatodes, haud H
 difficulter deprehendẽt. Sunt alij pulmonis affectus, vbi citra humorũ affluentia in temperies ipsum infestat, siue æqualis ea fuerit, siue inæqualis. Igitur inæqualis tussim excitat: æqualis vero, si moderata est, rhythmum respirationis immutat: at, si vehemēs idque vincẽte calore, frigidı aeris atque potationis cupiditatẽ inducit, ac tractu tps finitur in febrem. Per frigidam autẽ intemperie cõtraria euenire solent: quippe, si modũ seruauerit, calidi aeris ac calidæ potationis desiderium excitat: si vero modũ excesserit, replet viscus ipsum fluxionibus. Cæterũ de sanguinis ex ipso præ tussim reiectione, quæ fit vel exeso vel rupto vase aliquo, vel ore alicuius venę patefacto, antea, vbi de sanguinis sputo mentionẽ fecimus, iã dictũ aliqd est: atque nũc quoque pauca quadã dicemus. Porro ruptiones in ipso deprehendentes tũ ex multi sanguinis fluxione, tũ ex magna notabilique aliqua cã, quę præcessit, si subito aduenerit: voco autẽ præcedẽtes cãs, vt quũ aliquis ex alto, vel in ludo, vel certamine ceciderit, aut quũ alter super alterum cadit, aut vbi ex inanimatis corporibus aliqd graue, vt vel lapis vel lignum, thoracem læsit: non nullis ira cum clamore præcessit. Quinetiam citharædis tragædisque certantibus, aut acuta vehemēti que voce clamantibus, vasa interdum dirumpuntur, maxime vbi non

Anon præmissa pulmonis præcedentes exclamationes lenitione, violenter clamare conant. Vt. n. luciatoribus, si certamen aggrediantur, musculis prius neq; calefactis, neq; per frictiones aut moderatas motiones explanatis, partes quædam rumpuntur atq; conuellantur, ita et pulmonis accide-
re solet: quæ quidem frictionibus ad vehementes motiones præparare non licet, per exclamatio-
nes aut, quæ frictionibus proportionem rudent, id efficere studemus. Insuper nulla manifesta extrinsecus adueniente causa, vt in cæteris corporis particulis, ita in pulmone quoque vas aliquod ob sanguinis abundantiam dirumpi potest: quum videlicet extensioni resistit aut ob frigus à vicinis partibus contractum, aut ob inatam intemperiem. Ita Hippocrates, || Venas, inquit, frangit
 6. Epid. cō 3. t.
 14. j. 172. G

6. Epid. cō 3. t.
 14. j. 172. G

Bta & potiones. At, quæ eroso vase aliquo affatim accidunt sanguinis euacuationes, eas præcedere solent exigua sputa, atq; acres in pulmonem à capite fluxiones: non nunq; vero & pulmonis aliqua pars aut ramentum simul efferi videtur, vt neminem latere possit ad pulmonem, hunc affectum pertinere. Orto vero in aspera arteria vlcere, præter hoc, qd sputum purulētum apparet, dolorem quoq; in loco affecto laboras sentire consuevit: ipsum vero per ea, quæ screant, quia exigua sunt, ab vlcere, quod in pulmone natum est, discerni potest: quippe ab vlceribus pulmonis plus sputi reijcitur. Atq; vt ex pulmone educa particula, visceris ipsius vlcerationem significat, ita ex gutture videmus interdum corpusculū aliquod à ligula (Græci epiglōttida vocant) per vlcerationem excreari. Id vero non solum hoc indicio deprehenditur, verum etiam ex eo, qd in vlcerato loco doloris sensu laborans infestatur, veluti de aspera arteria dictum iam est: etenim pulmonis vlcera dolor non comitat: ea vero, quæ in his sedibus oriuntur, dolorem quidem inducunt, sed non vehementem: vt, si alicui suapte natura hebes fuerit sensus, ipsum planè non percipiat. Igit per se vidimus eos, quos iam supra proposuimus, affectus, & qui pulmonis, & spacio thoracis, & asperæ arteriæ, & gutturi accidere possunt, quippe oium horum sermonis cōmunitate inducti mētionem fecimus: qui vero deinceps dicentur, non ita crebro nobis apparuerunt. Quidam humorem

A. l. j. f. 10. t. 4.
 12. fo. 172. b.

Crepente expuit, liquidæ bili in colore perq; similem, medium videlicet inter flauum ac pallidum, at nulla acredine infectum: atq; ita quotidie maiorē eius quantitatem expuit: deinde læui suborta febricula tabescere incepit adeo, vt purulēta screaret. Postea tractu temporis, quatuor videlicet mensiū, exiguū cum pure crurōre reiecit, atq; sic aucta febre magis consumebat: ac iterum atq; iterum plus expuebat, adeo, vt magnā sputi quantitatem redderet: quocirca magis increscente febre ac resolutis viribus, eorum, qui tabe marcescūt, exemplo mortē obiit. Deinde alium vidi, eodem fere mō sex mēlibus, ac alium quoq; diutius laborantem. Igit, qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil malū habere, sed tandem pessime affici visus est: alterū vero quum cōspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, præsentī medicamento succurrere tentauimus: ac multo magis etiā tertio. At, quāuis multo negotio vtrūq; liberare conaremur, nihilominus neq; horū vllus, neque alius post eos seruari potuit: quum. n. morti iam proximi essent, pulmonis ipsius putres quæsdā partes expuebant. Proinde facile cognoui haud absimili eos affectu laborare, qualem in externis partibus videre solemus, quum à putrefaciente quopiam humore inficiunt: verum has & abscindere & vrere possumus, pulmone vero horū auxiliorum neutrum adhibere licet: quapropter oēs perire necesse est. At vero, postremū quum viderē, ad visceris fortē exiccationē sollicito me an-

Dmo cōuertī, & quidem odoribus atq; portionibus ad id efficacibus. Proinde medicamētum, quod hedychroum vocant, interdū naribus ipsius iugiter adhibere iussi: ad somnum vero sese conuertenti præscripsi, vt nariū foramina ex aliquo precioforum vnguentorum illinerent, qualia videlicet Romæ præparari solent, vocant vero ea & foliata & spicata: atq; dedi in potu medicamēta, mi-
 thridaticam vocatam compōnem, ambrosiā, athanasiam, theriacam. Itaq; perpetuo anno sic educatus, tandem similiter, vt reliqui tabidi, vitā finiuit: quā fortasse ob iam dictam educationem lōgiori tpe protraxerat. Præterea alium hmōi affectum in pulmone notauī. Quidam diuturna tussi vexatus, & exiguum lentumq; pus expuens, frustum quoddā paruo grādinis grano haud absimile excreauit, ac deferens illud mihi ostendit, atq; rursus nō ita multo post aliud quoq; attulit: vnde conieci lētum illū humorem, quæ antea expuere solebat, siccatum induratūq; ad hmōi substātiām peruenisse. Quamobrem medicamentum ei in potu dedi, quod asihmaticis auxiliatur: atq; ita factum est, vt minorem expueret grandinem, atque longiori, quā antea, intervallo: neq; pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Cæterum grandines ipsæ magna ex parte erui magnitudinem æquabant, quamuis interdum maiores interdum minores esse viderentur. Atque alios quoque similiter quidem spuere, sed nihilominus in multos annos vitam extendere, vidimus: quorum alij aliam ob causam, alij vero ob spiritalium instrumento-

A. l. j. f. 10. t. 1.
 c. 1. fo. 264. c
 Et. t. 4. c. 22.
 fo. 172. b

DE LOCIS AFFECTIS

rum affectum mortui sunt, quamuis nihil cruoris excrearent. Ea vero, quæ Antipatro medico E acciderunt, nemo est, qui nesciat, utpote qui medicam artē publice apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem, sed quinquaginta iam annos excesserat. Is correptus aliquā febre quadam ephemera, idq; ab euidenti causa, declinante iam febre, ut, quid sibi factio opus esset, intelligeret, pulsus ipse suum tangere aggressus est. Quum igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est: deinde vero, quum sese non febrile plane sentiret, ilico balneum subiit, quippe laboribus ac vigilijs corpus fatigauerat. Atq; tenui quoq; victu, donec diē tertium præterisset, usus est: quo, quum nulla appareret febris, ad solita negocia pertractanda prodijt: atq; arteriam in extrema brachij sui parte tangens, admiratus est perseverantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaq; mihi, extendit manum ridens, iussitq; pulsus tangere. At ego subridens, quicq; inquam, sibi vult hoc, quod proponis ænigma? Ille iterum ridens obnixè orauit, ut tangerem. Igitur inter tangendum omnigenam in pulsu inueni inæqualitatem, nō solum in multarum pulsationum cumulo, quam systematicen {id est congregatricem} vocant, verum etiam in vna arteriæ distinctione. Proinde miratus, quomodo adhuc viueret, quum talem haberet pulsus, interrogauī, num difficilis aliqua esset ei respiratio: illo vero nullam se sentire respondente obseruati equidem, an aliquā mutaretur, quippe F sex mensium spacio assidue arteriam tangebam. Quumq; ab initio interrogaret, quæ nam corporis dispositio mihi videretur posse huiusmodi pulsus efficere, atq; per quæ modum, idq; citra febrim, ad eam quæstionem respondi in commentarijs de pulsibus iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem: nāq; ob magnarum in pulmone arteriarū angustiam id euenire putauī: angustię vero causam esse dixi visceris inflammationem: at tibi hanc ob eam id nunc accidisse impossibile est, quippe febre fuisse affectus. Relinquitur igitur vel obstructione ex liquidis & crassis & viscosis humoribus, vel crudi cuiuspiam tuberculi ortum, in huiusmodi te dispositionem induxisse. Tum ille respondens, oportuisset (inquit) me suspiciosa orthopnoea laborare. At ego probabilia dixi ipsum loqui, sed à veritate aberrare: quippe fieri non nunq; huiusmodi orthopnoeam ob eam, quam diximus, causam, id vero, quum in asperis, non in læuibus arterijs, crassus & lentus humor cumulatur. Proinde omnem ei victus rationem, atq; medicamenta quoq; haud aliter, q̄; asthma ticus, adhibere iussimus. Deinde sex (ut dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione, in primis quidem semel, deinde bis, atq; ter, postea quater, ac sæpius quoq; aucta simul spirandi difficultate ad quindecimum vsque diem: post quæ difficillima derepente oborta spiratione, exolutus statim obiit aliorum quorūdam exemplo, qui G cordis affectibus laborant: de quibus posthac sermonem faciemus.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBER QUINTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Affectus Cordis, Thoracis, Septi transversi, Gulæ, Oris ventriculi, & Iocinoris explicantur.

Ob Cordis tantum læsionem subitam oriri mortem posse, non vero si aliqua cæterarum partium lædatur.

CAP. I.

LN præcedenti libro, quū de pulmonis affectibus ageremus, sermonis cōitate & thoracis & cordis aliquantulum meminimus: pleniorē vero absolutio remq; de ipsis sermonem in quintū hunc librū distulimus. Quū vero quartus liber in accidentibus, quæ Antipatro medico euenerunt, finē sortitus est, læso in primis ipsius pulmone, deinde ad cor etiam trāseunte affectu, operæpretium me facturū arbitror, si oēs eius affectus percurram. Igitur, quemadmodum de cæteris corporis partibus, ita de corde quoq; definiendū est, quæ nam ipsi proprie vel primario affecto, vel utcunq; noiare volueris, fiāt accidentia: quæ nā vero ipsō cæteris partibus consentiēte. Id autē ex ijs intelligi pōt, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, vbi iam declaratū est inati caloris cor velut fontem esse, neq; animal mori oīno posse, ni cor afficiatur. Quum itaque tres sint principes partes, quibus gubernatur animal (quippe præter cordis principatū, ostensum est & sensum & motū vniuersis corporis partibus à cerebro suppeditari, iecur vero nutriticis facultatis esse principium) semper mors ad immodicas sequitur cordis intemperatias: simul. n. cum ipsō oēs vitiantur partes. Quum enim (ut ostēdimus) ipsæ peculiari cordis temperie actiones suas perficiant, hac pereunte actiones quoq; ipsarum perire necesse est, ac proinde cerebri quoque, & iecoris: horum vero temperie deperdita non oportet cordis simul actionem perire. Si enim neque sentiendū neq; mouendū ab electione facultatem animal habuerit, neq; nutriatur, veluti in latētibz euenit animalibus, nihilominus viuere ipsum posse,

A. l. i. f. i. d. 5.
c. 1. fo. 9. f

A. l. i. f. i. d. 6.
c. 4. fo. 27. a

A. l. i. f. i. d. 6.
c. 4. fo. 27. b

A posse, quoad cor manserit illæsum, haudquaquam negandum est. Quin videmus sæpenumero multis deinceps diebus alios neque intelligere neque sentire neque etiam moueri, at nihilominus viuere: quemadmodum ubi quis ob virium hepatis imbecillitatem sine alimento permanens, diutius et sufficere potest: at vero, si cor respiratione priuetur, hominem ilico perire necesse est. Igitur, qui ad spirandi functionem nihil conferre thoracem putant, ipsam causam reddere nequeunt, cur per vehementem apoplexiam, superno duntaxat principio vitiatò, laborantes subito moriantur. At vobis eam inuenire haud difficile est (vtpote quibus efficaciter persuasum est musculos, qui motionis principium à neruis in ipsos à spinali medulla, quæ in ceruice est, delatis suscipiunt, thoracem attollere) priuatim tunc musculis mouendi facultate, quæ ex cerebro ipsis influere solebat: vt, nisi ad spirandi functionem ambo principia simul iuncta concurrerent, possimus vtique viuere, priuatim interdum superno principio. Igitur, ex quibus causis inuenimus, cur affectio cerebro in vehementi apoplexia, cor quoque lædatur, ex ipsidem ipsis, sed secundum alium modum, causam quis inueniet, quam obrem in apoplexia minore, catalepsi, sopore, morbo comitiali, lethargo, animal ita affectum non pereat. Namque, si diligenter consideraueris, inuenies per huiusmodi affectus, quomodo spirant laborantes: quippe videbis & violentam & difficilem spirationem perire, ac si vincu-

Blo quodam contractus thorax attolli prohiberetur. Atque huius rei sufficientem fecimus mentionem in libris de musculorum motione: namque similis est hæc quæstio ei, quæ de somno fit, in quo omnes musculorum actiones exoluuntur, & sola actio, quæ ad thoracis musculos pertinet, seruetur: nunc vero ea duntaxat dixisse satis fuerit, quæ in præsentia proposito nostro conducere videbantur. Porro, qua ratione homines per somnum spirant reliquis musculis omnibus quiescentibus, eadem quoque ratione per minorem apoplexiam atque alios ei vicinos affectus spirare possunt: ubi vero vel apoplexia vel alius quispiam affectus adeo vehementer increuerit, vt musculorum thoracis actio oïno deperdatur, perire simul respirationem necesse est: vnde cordis quoque temperamentum soluitur: quo fit tandem, vt et animalis ipsius necessario sequatur interitus: atque hac ratione per vehementes superni principij læsiones animalia perire videmus. Iam ex iocinoris quoque affectu mori accidit, sed alia ratione, atrophia scilicet: vnde longiore temporis spacio in huiusmodi affectibus vitam protelare possunt. Atque mori contingit non nullos per alium quendam modum, in syncope, stomachi vitio eueniente, & vehementi dolore, & timore graui, & voluptate maxima: etenim, quibus vitale robur infirmum est, animi vero affectiones ob imperitiam fortes, his anime essentia facile dissolui potest. Atque aliqui ob mœstitiã interierunt, sed non ilico, vt de superioribus diximus. At vir magnanimus neque ob mœstitiã, neque ob aliam aliquam animi ægritudinem mœstitia fortorem, vique succubuit: vtpote cuius anime robur validum est, affectus vero non adeo vehementes.

De proprijs Cordis & pericardij affectibus.

CAP. 2.

Cæterum proprio quoque affectu cor laborare solet, vel ob simplicem intemperiem, siue inæqualis siue æqualis ea fuerit: vel inflammationem, vel erysipelas, idque dum fieri incipit: ilico, n. antea, quam augeantur huiusmodi affectus, animal corrumpitur. Atque hos affectus rursus cardiaca syncope sequitur: quemadmodum, quæ stomachi vitio sunt synopæ, ad eos affectus, quibus os ventriculi (stomachum non nulli appellant) infestatur, sequi solent: verum hæc quoque contentione corde eueniunt. Porro vtriusque partis, tum oris ventriculi tum cordis, dispositiones, aut à forti duntaxat intemperie, aut venenoso humore, non nunquam ab erysipelate, aut inflammatione, aut alio quopiam tali præter naturam tumore fieri solent. Igitur exigue quidem cordis intemperantiæ, pulsus articularum, pro sua quoque natura, variant, de quibus in tractatione de pulsibus iam dictum est: maiores vero per proprias quidem simularum partium intemperies subitam mortem non inducunt: per eas vero, quæ ad instrumentales partes pertinent, subito enecare possunt, sed præcedentibus prius

Duuntur signis quibusdam: quorum vnum est, quod & ab Hippocrate dictum est: ¶ Qui sæpe & multum exoluitur sine causa manifesta, ipse repente moriuntur: aliud vero, palpitatio videlicet cordis aut per se eueniens, aut cum significatione quadam, quæ in humore cor ipsum moueatur. Neque, n. mirum videri debet tantam humoris multitudinem cumulari aliquando in ambiente cor tunica, vt ipsum, ne attollatur, impedire possit: quippe in animalibus dissectis vidimus plerumque plurimum humoris vrinæ speciem referentis, in eo, qui ipsum inuoluit, panniculo contineri. Etenim simia quædam, quum emacri in dies videretur, eam tamen necessarijs nostris negocijs impediti secare in tpe non potuimus: post mortem vero reliquis corporis partibus omnibus illæsis inuentus est in ambiente cor tunica tumor præter naturam, humor in se continens, qualis pustulæ (Græci hydatidas vocant) emittere solent. Atque in gallo quoque vidimus aliquando cordis tunicam huiusmodi scirrroso tumore affectam, perinde ac si plures crassæ membranæ inuolutæ altera alteri fuissent: verum in eo nihil humoris continebatur: vnde verisimilis coniectura elicitur homines et similibus posse affectibus infestari. Inflammato autem manifeste corde gladiatores vidimus haud aliter, quam qui cardiaca syncope pereunt, obijisse. Igitur, si ad ventrem cordis vulnus aliquando penetrauerit, protinus magno cum sanguinis fluore hominem mori necesse est, idque præcipue, si sinistra partis venter fuerit vulneratus: si vero non ad ventrem vsque pertingat, sed in cordis substantia consistat vulnus, ex ita affectus aliqui non solum ea die, qua vulnerati fuerunt, sed sequenti quoque nocte viuere potuerunt: qui inflammationis ratione extincti sunt:

Atque

libid. a

l. 3. f. 11. l. 1.
2. fo. 276. c
l. 3. f. 11. l. 2.
1. fo. 278. c

ibidem. c

l. 3. f. 11. l. 1.
2. fo. 276. c

l. 3. f. 11. l. 2.
1. fo. 278. c

2^a Aph. 41. Ex.
ord. 18. a

DE LOCIS AFFECTIS

Atq; etiam ij, quādiu vixerunt, mentis compotes inuenti sunt: vnde euidentis quoque sibi testimonium sumere pōt antiqua ea secta, quæ negat rōnalē aiæ vim in corde consistere. Palpitatio autē visceris huius pluribus integra valetudine degentibus, tum adolescentibus tum adultis, subito sine alio manifesto accidente euenire visa est: atq; oēs eos sanguinis detractio iuuat. Atq; hoc accidente planē liberati sunt, qui post sanguinis missionem vli sunt victu & medicamentis, quibus esset extenuandi facultas: horū vero non nulli, quos rursus hmōi accidens infestabat, simili curatione sospites euaserunt. Cæterū noui quendā quotannis verno tempore hmōi palpitationis accidente vexatū, qui, quū per tres annos à sanguinis detractioe se adiutum itelligeret, anno quarto antea, quā accidens ipsum inuaderet, sanguinē misit, idq; pluribus deinceps annis faciēdo, idonea ēt post sanguinis detractioe medicamenta adhibuit. At nihilominus hic quoq; ante senectutem morte præuentus est, sicut & reliqui oēs: quorū alij quidē per acutas febres, alij vero, cū sani degerent, affatim syncopa intercepti interierūt: quāuis vnus vel duo citra syncopam alia quadā † mortis specie perierint. At vero sic affectorū magna pars ætatem agebat quinquaginta quidem annis inferiorem, sed quæ quadraginta annos excederet. Porrò panniculus cor ambiens, quocunq; affectus sit, inter ignobiles partes reputatur, nisi qñ ipso inflammatione infestato dispositio per cōsensum ad cor transcurrat: cum enim ipse solus afficitur, exemplo reliquarū omniū partiū, quæ ad custodiam & tegumentū cæterarum nobiliorum factæ sunt, nullū affert periculum. Cæterū nulla à corde spirandi difficultas oritur præter eas, quas in priori libro diximus, cum de dyspnœa sermonem haberemus. Etenim supercalfactum spirationem efficit magnam & densam atq; celerem, ac calidum insuper spiritum reflat: contra refrigeratum, exiguam reddit spirationem & raram.

De Thoracis affectibus {ac in quot absurda incidit Erasistratus, cum transumptionis puris & sanguinis ex thoracis spacio in asperam arteriam, rationem reddere conaretur.} CAP. 3.

A. l. 3. f. 11. r. 1.
c. 3. fo. 278. h

A. ibidem. h

† apoplexiæ
mō, iquit Aegia
æta in libr. 3.
hunc locū trāf
ferens.

* intelligit
thoracem, ut
manifeste ap-
paret, cū tamē
nulla superius
de eo facta fue-
rit mentio. Col-
ligitur ergo
Galenum titu-
los præfixisse
capitibus i his
libris, sicuti ēt
in antiquissi-
mis græcis exē-
plaribus uide-
re licet, ut hoc
i loco, De Tho-
racis affecti-
bus.

Atq; huic quoq; parti vel primario affectæ, vel alijs consentienti, quemadmodū reliquis omnibus, affectus quidam superueniunt, quos omnes in respirationis læsionē desinere necesse est: quippe propriū respiratiōis organum eā esse iam mōstratū est. Igitur, vbi dolorificis affectibus molestatur, exiguā densamq; reddit spirationem, veluti in commentationibus de difficultate spirationis ostendimus: id vero & vicinis quoq; partibus, & ijs, quæ simul mouentur, affectis euenire solet: diximus autem antea in spinalis medullæ affectibus, respirationem interdū lædi, thorace proprio affectu nequaquam laborante, sed vel neruo quopiam à spinali medulla procedēte vel spinali medulla ipsa affecta. Eorum vero, qui proprie ad thoracem pertinent, affectuum quidā in ipsius musculis, quidam vero in membrana costas succingente consistunt: nā de ijs affectibus, qui vel in cute vel in costarum ossibus consistunt, hic agere nō proposuimus, in quibus locus affectus sensibus subiiciatur. Igitur, quū ex musculis alij spacia intercostalia vocata repleant, alij vero extrinsecus extendantur, dolorificæ externorum musculorum dispositiones, vt vlcera, contusiones, abscessus, erysipelas, inflammatio, haud difficulter à medicis manum adhibentibus discernuntur: At intercostalium musculorum inflammationes, eorum maxime, qui in intima parte consistunt, (duo enim, vt scitis, sunt huiusmodi musculorū genera) tactu consequi non possumus: atq; ij grauiori, quā externi, dolore cruciantur: ac aliquid fluxionis, quæ inflammationem induxit, ad interna per eā, quæ costas cingit, membranam transmittunt, quam tunc pariter cum ipsis inflāmari necesse est: veluti rursus, vbi ipsa aliquando primario affectu infestatur, intercostalium musculorum partes internæ similiter ei consentiunt. Verum exquisita pleuritis fit, vbi cingens costas mēbrana primario affectu laborat: proinde dolor vel ad iugulum, vel ad præcordia peruenit: ad iugulum quidem, superioribus eius partibus affectis: ad præcordia vero, vbi inferiores afficiuntur. Atque vehemens quoq; febris huiusmodi inflammationem perpetuo sequitur, quia sedes affecta & parum distat à corde, & cum panniculo ipsum inuolvente, sicuti cum septo trāsuerso, cognationem habet. Cæterum, afficiatur ne magis cingens membrana, an musculi ipsam contingentes, à pullibus indicium petere oportet: nanq; musculi minus, cingens vero mēbrana magis, & tendit & indurat arteriam: Vt in affectibus pulmonis nulla penitus apparet hmōi durities: at effusa in thoracis spaciū sanies, & in asperas pulmonis arterias transumpta, tussiendo excreatur, qualis sit, qui inflammationem fecit humor, declarans, an videlicet biliosus, aut melancholicus, aut pituitosus, aut cruentus: etenim, si bilis abundat, pallidū aut flauū: si atra bilis, nigrū: si pituita, spumosum & candidans: si sanguis, rubrū sputū reijcitur. Quòd vero tussiendo ex thoracis spacio aliquid interdū expuatur, facile intelliget is, qui eas dispositiones considerauerit, quibus ab exterioribus ad intima pectoris vlcus penetrare contingit: siue id ob vulnus penetrans non cōglutinatum eueniat: siue ob magnū abscessum vtrinq; eruptū: vel perinde quidē dissectū, ac si externas duntaxat partes afficeret, facta vero sectione inueniat cingēs costas mēbrana erosa, aut costa ob sphaelum. i. cariē excisa, aut eò, qd medicis cingentē mēbrana, vt pote quā erosam putrescētēq; quodā modo inuenerint, seruare illēsam nō potuerūt. In oibus. n. iā propositis dispositionibus, si aqua mulsā in thoracis spaciū infundatur, mox tussiendo expuitur, & laborans ipse aquā mulsam esse ex sapore deprehēdit. Quo pacto aut hoc fieri possit, atq; per quos meatus ipsa in asperā arteriā ingrediatur, perpendere debet is, qui errorē illū, in quē multi in causā inuestigatione inciderūt, effugere voluerit: ij nanq;

A. l. 3. f. 10. r. 4
c. 1. fo. 267. h

A. ibidem. h

A. l. 3. f. 10. r. 4
c. 6. fo. 269. c

A ex thoracis spacio in pulmonem quippiam recipi, impossibile esse iam sibi persuaferunt, fortasse ita se sentire simulant, ne videantur de re quapiam dubitare. Cæterum credere oportet huiusmodi fieri transumptionem, quippe per vulnera penetrantia haud obscure apparet: deinde, quo pacto ea fieri possit, inuestigare, ut, quum inuenerimus, animo simus quietiori: sed, inter quærendū quoad nihil nos inuenisse putauerimus, ruditatem potius nostram accusare, quàm veritatem ipsam negare, debemus. Atque videmus etiam conglutinatis cruētis vulneribus penetrantibus, in sputo notas quasdam fluentis ex vulnere cruoris ad spaciū, quod inter pulmonem est & thoracem: præterea suppurati, in hoc ipso spacio pus continere, & ipsum expuere haud obscure videntur: atqui rationi consentaneum est, ut eodem modo tum cruor tum pus ex thorace expuatur: Quorū viam inquirens Erasistratus incredibilia quædam scripsit in eo libro, cui titulus de sanguinis educatione est, sub hac verborum serie: Via autē, per quam incedunt ea, quæ ab ijs sedibus reijciunt, huiusmodi est. Ab ea arteria, quæ spinæ adiacet, vasa quædam ad vtrunq; latus, tam dextrum quàm sinistrum, similiter procedunt: deinde in loca vicina, multiplici diuisione dispersa tandem adeo eundem exiguam, ut sensum lateant. Quū itaq; sanguis in huiusmodi arterias incidit, non nunquā per concauā arteriā ad loca, quæ circa pulmonē sunt, atq; ad eos nexus, per quos pulmo apud spinā arteriæ coniungit, ascendit: quippe ea, quæ huc inciderint, hac viā ad pulmonē ascendere solent. Verum, quomodo ex pulmone deinde reijciantur, antea dictū est. In his verbis manifeste declarauit Erasistratus eas arterias, quæ à magna arteria ad singula intercostalia loca procedunt, per ora, quæ ad inflammatam partem perueniunt, sanguinem suscipere, ipsumq; ad magnam arteriā, quæ à corde orta per spinam extenditur, referre, atq; ab ipsa rursus ad ea loca, quæ circa pulmonem sunt, transitum fieri: sed neq; modum, quo huiusmodi transitus fiat, neq; viam explicauit, verum deinceps scribens, Atq; per eos nexus, per quos pulmo arteriæ circa spinā adhæret: fit enim, inquit, hac quoque viā, eorū, quæ inciderunt, in pulmonē ascensus: at, quō, & per quæ conceptacula, id fieri possit, non ostendit. Proinde manet adhuc eadem quæstio, nihil planè ad ipsam dissoluendā afferente Erasistrato: quamuis, ut in cæteris libris omnibus, ita in hoc ipso de sanguinis educatione, perspicuā pollicitus fuerit interpretationem. Quocirca multo magis vitiosum quispiam huiusmodi sermonem reputauerit, utpote qui ipsi quoq; Erasistrato fuerit suspectus. Apparet itaq; ex industria eū voluisse obscuris uti sermonibus, ut aliquid dixisse videretur, quum nihil diceret: namq; hoc in loco, quæstionis enarrationē dereliquit: ut qui, quo pacto quidem sanguis ex lateribus ad magnā arteriā perueniat, manifeste declarauerit: at, quo pacto rursus ab hac ad eas sedes, quæ circa pulmonē sunt (ut ipse dicebat) ascendat, haudquaquā exposuerit. Constat autē & ex eo, quod dixit/loca, quæ circa pulmonē sunt/quum dicere/pulmonē/potuisset, eū haud inuitū sermonis obscuritatem affectasse: id, quod postea declarauit, dicens: Ex pulmone autē quō ad deductionē ascendat, iā antea dictū est. Perinde. n. ac si in pulmonē ex magna arteria sanguis iā delatus sit, quō inde reijciatur, velle nos admonere vī. Quod vero de expuitione, quæ ex pulmone fit, iam antea dictum sit, non ignoramus, ac perspicuā fuisse narrationē testificamur: verū optarimus, ut de ea, quæ ex magna arteria in pulmonē fit, transumptione dixisset: quemadmodum, cum inquit per eos quoq; nexus, per quos pulmo arteriæ apud spinam coniungitur, fieri circa pulmonē sanguinis reiectionē: non enim hîc, quos nexus dicat, declarauit. Etenim, si vel per membranas vel per fibrosa quædam corpora fiât, ad sanguinis magna contenti arteria in pulmones delationem nihil conferunt: quippe necesse est ex arteria oriri vasa quædam, per quæ sanguis in pulmonem transferatur, quemadmodum Erasistrati secta hoc ipsum per arteriam pulmoni substratam fieri autumat. Huius enim arteriæ, extremæ partes, & quidem exiguæ, ad asperam arteriam transire videtur: atqui ipsa quoque ex magna arteria antea, quàm ad spinam perueniat, initium sumit. Itaq; duplici quadam ratione Erasistrato ab hac arteria auxilium suppeditare conatur sectæ ipsius professores, in præsentia quidē ad sanguinis ex thorace educationem, alibi vero ad inflammationis in pulmone generationem: nam & hanc obijciunt eis, qui aliter sentiunt, utpote quam ita, ut Erasistratus docuit, fieri sit impossibile. Namque, ubi docet, quō fiat inflammatio, putat incidētem in arterias sanguinem, spiritui, qui à corde defertur, obuium fieri, atq; sic ad extremas arteriarum partes repelli: nisi ubi vulnerata aliquando quædam arteria, vacuato ex ipsis per vulnus spiritui, ex ea, quæ ad vacuatū spiritum fit, sequela sanguinem suscipiunt. Hac itaq; ratione non posse fieri inflammationem in pulmone arterijs dicunt: quippe, si aliquñ sanguis in eas incidit, nulli ipsum spiritui obuiare, quod in solas pulmonis arterias nullū à corde ferri spiritum Erasistratus contendat, quāuis reliquas arterias oēs à corde spiritum suscipere fateatur: verum è contrario, ipsas cordi spiritum suppeditare, quæ per inspirationē ab asperis læues arteriæ suscipiunt. Hanc igitur arteriam, quæ à maiori arteria spinæ incumbente in pulmonē fertur, inflammationē in extremis partibus sustinere: atq; ut sanguis ex thorace reijciatur, efficere dicunt Erasistrati sectatores. Sed inflammationis rationē hoc in loco tractare non proposuimus. Cæterum, quod ex magna arteria in pulmonem sanguinis transumptionem fieri Erasistrati sectatores dicunt, à veritate deuiare videtur. In primis enim sanguinem ex intercostalibus locis in magnam arteriam transferri impossibile est, quippe à spiritu, qui à corde per magnam arteriam ad hæc loca transmittitur, repulsus, ilico reuertetur: si concesserimus autem hoc ita fieri, ac

DE LOCIS AFFECTIS

demus in magnam ipsam arteriam deferri, multo absurdior ex Erasistraticæ sectæ fundamētis sermo euadet. Etenim spiritum, seruantem incursionis impetum, à corde in hanc arteriam expressum, in totum deferri corpus per ortas ab ipso arterias autumat ita, vt ex vna arteriæ compressione, spiritus delatio ad extremas vsque pedum partes perueniat, à delationis celeritate vehementissimos ventos superari putans. Quod igitur tanta vehemētia sanguinem in magna arteria contentum,

† Ex græcis antiquis clarior. Hi vero ipsum. (i. sanguinem) in vna arteria suo sermone, eam inquam, quæ in pulmonem fertur, cōpellunt, ac si is mētem hēat, sciat q̄, quæ via facillime sit euacuanda. In impressis enim legitur quod dicitur in antiquis dicitur.

ad quamlibet corporis partem non statim impellat, impossibile est: neq; ulla ratione dici potest ipsum in vnam arteriam, quæ in pulmonem fertur, compelli: ita enim is impetus mentis fit particeps, atq; intelligat, qua via quàm facillime vacuari possit. Id ipsum vero rursus pugnare videtur cum præsentī sermone, qui sanguinem quàm celerrime vacuari per asperam arteriam concedit. Nam, si tam facilis est per extremas harum arteriarum partes transitus, vt incidens in eas sanguis, tam celeriter vacuetur, fieri non potest, vt impactus inflammationem excitet, eò, q̄ impingi & excidere, inter se sint cōtraria. Id vero multo maiori admiratione dignum est, quod, quum Erasistratus quàm diligentissime deinceps de puris vacuatione conscribat, siue id in pleuriticis siue in suppuratis continetur, ipse pugnam hanc, qua videlicet sermones eius tum nobis tum reliquis hominibus omnibus inter se certare videntur, non intellexerit. Ea facile deprehēdetur, si sermonem eius, qui ad verbum sic se habet, hinc subscripserimus: Atque in his ipsis affectibus, multi interdū F »
 puris expurgatio fit: causa, venarum natura est: epilogismus autem horum huiusmodi est. Ma- »
 gna quædam vena ex corde nascitur, adiacens spinæ, ac in eo loco, vbi à vertebra septum transuer- »
 sum nascitur, finem accipit: ab hoc vero venæ, quæ ad latera extensæ sunt, atq; arterijs adiacent, ori- »
 ri videntur. Igitur, quum vel vlcus vel abscessus in his locis euenit, multum puris congregans, id »
 quidem haud facile ad spaciū, quod inter latera & pulmonem est, effundi potest, q̄ succingens la- »
 tera membrana, nervosa est & fortis ac diuidi contumax: proinde coercetur ad vasa, membranæ »
 intrinsecus subiecta. Quū itaq; tenuis magis ac imbecillior vena sit, quàm arteria, hæc vasa prius »
 diuiduntur, quàm ipsæ arteriæ: atque per has diuisiones pus effunditur in venas: per inferiores »
 vero sedes pus deijci non potest, quia ad eas venarum natura nō peruenit, sed finem sortiūtur, vt »
 dictum est, circa septi transversum ortum: quū semper autem continuæ sedes repleantur, necesse est, »
 vt per superiores meatus exitum capiat. Perpēdenda igitur est actio, quam pulmo inter respiran- »
 dum efficit, ac, quomodo, tum spiritū tum humores & attrahit & expellit: quippe eodem modo »
 pus à lateribus ad pulmonem ascendere solet. Sed, quo modo demū à pulmone reijciatur, antea di- »
 ctum est. In hoc sermone, q̄ pus in venas transumptū non possit ad loca septo transverso inferio- »
 ra peruenire, recte ab Erasistrato dictum est, vt pote vena, quæ octo inferioribus thoracis costis ali- »
 mentū præbet (non enim oēs alere potest) ad septū transversum perueniente: neq; enim in presen- »
 tia contendere velim, an exigua aliqua eius particula inde exiliat. At, quo modo huiusmodi pus »
 expuatur, neutiquam dicere aggressus est: similiter nec sectatorum eius quisquam: neque enim, »
 quemadmodū arteriam quandam à magna deductam in pulmonem ferri affirmat, ita de vena di- »
 xerint. Etenim arteria, tamen non manifeste in viscus ipsum ramis distribuitur, ei tamen subster- »
 ni, atque ad asperam vsque arteriam ramusculos emittere videt: verū à magna vena, quæ spinæ in- »
 cumbit, venam aliquam in pulmonem transire neque nos vnquam vidimus, neq; dissectorū quis- »
 quam scripsit, ac ne Erasistratus quidem id affirmare ausus est: quippe inter omnes conuenit, q̄ à »
 dextro cordis ventriculo per vnū duntaxat vas pulmo sanguinē recipit. Oportet igitur pus, quod à »
 costis in eam fert venam, quæ spinæ adiacet, in primis quidem peruenire ad cor: deinde ad venā, »
 quæ ab hoc orta in pulmonē trāsit: postea ex hac in asperas arterias, quæ per ipsum dispersæ sunt, »
 transumi: postremo tussi indigere, quæ. s. ipsum vsq; ad os efferre possit. Quo aut pacto puris san- »
 guini permixti ab ipso fiat secretio, tanquam exiguū quippiam ac vulgare, & quod ad vniuersam »
 ipsius rationem firmandam parum conducat, præteriens dicere neglexit. Neq; defendi etiam po- »
 test, q̄ sanguis in vena, quæ circa spinā est, contentus ad cor ipsum referat: nā è contrario, vena hæc à H »
 dextra cordis auricula initium sumens, sanguinē secū defert, qui oibus thoracis partibus, quæ circa »
 octo costas consistunt, alimentū præbeat, nō aut illis, quæ sunt circa superiores quatuor: nā venæ, »
 quæ eas partes nutriunt, ab ea vena, quæ ad iugulū ascendit, medio inter cor & claviculas loco, exo- »
 riunt. Præterea & hoc quoq; non minus absurdū ad Erasistrati verba sequi: nā pus, quod à super- »
 nis quatuor thoracis costis in concauā venā referat, maxime quidē ad eas venas ducet, quæ ad cerui- »
 cē, & scapulas, & caput, & manus, imo potius ad vniuersas animalis partes perueniūt. Hæc sunt »
 ferè absurda, quæ ad Erasistrati scripta sequi vident. Accedit ad hæc, q̄ cām in hac perpensione pe- »
 nitus non attigit. Dicens enim nō facile pus effundit in spaciū, quod inter costas est & pulmonē, »
 quia succingens costas membrana nervosa est & fortis atq; diuidi cōtumax/pus aliqñ in hoc spa- »
 ciū effundi posse non negauit: quippe qui verbis suis nō facile addiderit. Oportebat. n. huiusce »
 rei, quæ nō facile quidē fit, sed aliqñ tñ fit, cām reddere, ostensa via, qua suppurati pus expuere pos- »
 sint. Vt. n. ex ijs nō paucos perire, ita & alios cōplures seruari vidimus: quorū si quis p̄ singulos »
 dies reiecti puris q̄ritatē collegerit, interdū sex aut octo heminas, interdū decē, atq; interdū plures, »
 totam summam æquare inueniet. Ceterū id, quod quā creberrime dicere consueui, nunc quoq; di- »
 cam, q̄ multi medici, rerū, quæ manifeste vident, cām reddere nequeunt, eas esse omnino negat: »
 quanquam

A quanquam (vt dixi) omnes, quotquot in thorace confossi sunt, iniectam per vulnus aquam mul-
sam, ilico per tussim expuere solent: non nulli etiam medendi modo, & qui cruentis adhibetur, &
glutinatorio dicto, haud paucis perforationibus curati, in primis quidem diebus purulenta quæ-
dam expuunt, nisi recte ac exquisite vniuersus sanguis per vulnus (quatiēdo videlicet hominem,
qui sic vulneratus est) fuerit effusus. At vero membrana costas succingens, & valida est & neruo-
sa ac diuidi contumax: sin autem voles, adde sermoni etiam membranam pulmonem a mbientem,
quæ eandem cum illa naturam habet: eoq; liquores in vacua thoracis infusos hæc quidem nō trās-
mittit, illa non transumit. Itaque ad eundem modum dicas cutem, quæ membranis multo fortior
atque crassior est, in fracturis ossium callo obducendis, sanguineum humorem, quo minus per ip-
sam penetrando egrediatur, prohibere: hunc tamen in non nullis videmus adeo copiose effundi,
vt totas etiam vittas irriget: quod quum ita fieri videamus, idem haud absurde per tenues quoq;
membranas fieri fatendum est. Atque satius fuisset Erasistratum non de hac re dubitare, sed id po-
tius abundanter intelligere, humorem inter thoracem & pulmonem contentum, in asperas pul-
monis arterias recipi, ad læues vero arterias atque ad venas non peruenire: nam & ipso Erasistra-
to authore tria hæc vasa simul extenduntur, atque simul diuisa terminantur, suo extremo quodli-
bet ore, in adiacentem pulmonis membranam. Cum ergo tria hæc ora inter se proxima sint, cur in
vnum duntaxat fiat transumptio, quærere debuit Erasistratus: nam longe præstantius erat ea, quæ
fiunt, quomodo fiant, quærere, quam, quod fiant, negare. Quanquam neque dubia neque inuen-
tu difficilis mihi videtur eorum, quæ in thorace continentur, in pulmonem trāsumptio: quæ qui-
dem in asperæ arteriæ partibus extremis fieri potest, quippe quæ non adeo angustæ sunt, vt læuiū
arteriarum atq; venarum partes extremæ: & quod magna ex parte asperarum arteriarum essentia,
chartilago est, quæ concidere atque concludi omnifariam non potest: quod etiam earum, quæ duo-
rum vasorum reliquorum, ora multo sunt ampliora. Cum igitur ipsorum circa pulmonem diui-
siones numero sint æquales, rationi consentaneum est asperæ arteriæ veluti ramos, reliquorū duo-
rum generū partes proportionem superare: id vero manifeste apparet per visceris ipsius dissectio-
nem, nam vicina quæque vasa eandem inter se seruant in magnitudinis excessu proportionē, quā
ab initio maximæ eorum partes habere conspiciuntur. Hæc sunt, quæ dicere debuit Erasistratus:
ac deinceps, vtrum inspirationis, an expirationis, an quietis tempore, pus ex thoracis spacio in pul-
monem recipiatur, explicare: ac deinde, quum id neque per inspirationem neque per quietem fie-
ri docuisset, ostendere ipsum expirationis tempore recipi: id, quod facillimum erat demonstrare ei,
Cui prius persuasum esset respirationis actionem ad thoracem pertinere, pulmone nullā propriā
habente motionem: quippe qui per consequentiā dilatato thorace pariter attollitur: eo vero con-
strictio ipse spongiarum exemplo, quas manibus exprimimus, in sese residere solet. Etenim hoc pa-
cto per magna vulnera penetratā, fibra ipsius per vulnus procidere videtur: verum citra vulnus,
thorax vehementer contractus, humorem, qui in eo spacio, quod inter ipsum & pulmonem est,
continetur, in asperas ipsius arterias comprimendo cogit. Nec credas, velim, huic orationi/vehe-
menter/frustra fuisse insertum: nisi enim vehementer admodum thorax pulmonem ex omni par-
te comprimat, humor in asperarum arteriarum ora recipi non poterit. Quamobrem natura, quo
robustior fieret expressio, tussi vocata, donauit animalia: quæ cum naturale sit accidens, sternuta-
mentum, & singultum, & nauseam, similitudine quadam imitatur: de quibus i libris de causis ac-
cidentium satis dictum est. Verum, quia viribus opus est, quibus huiusmodi accidens naturale ex-
citetur, contingit creberrime per suppuratos affectus mori laborantes, imbecillioribus iam antea
* redditis viribus: validissima enim thoracis cōstrictione eademq; celerissima, tussis excitatur: atqui
vires imbecillæ, neq; valide neq; celeriter agere possunt. Ergo de expuitione, quæ ex spacio tho-
racis procedit, satis tuerit hæc dixisse: redeamus igitur rursus ad eū, quem ab initio proposuimus,
D sermonem. Sanè, quæ in succingente costas membrana ac musculis illi continuis fiunt inflamma-
tiones, morbum, quem lateralem vocant, efficere solent. Huius accidētia inseparabilia sunt, febris
acuta: dolor perinde, ac si locus vel intendatur, vel pungatur: spiratio frequens, & exigua: pulsus
paruus, arteriam & duram & quodam modo tensam indicans: tussis maxima ex parte cum sputis
coloratis, non nunquā vero sine his: has incōctas pleuritides nominant, quæ vel celeriter homi-
nem rapiunt, vel longo temporis spacio finiuntur. Ac dolor plerunq; vel ad iugulum vel ad præ-
cordia peruenire videtur. Sūt præterea alij laterum cum febre dolores, per quos spirationem fre-
quentem & exiguam reddi necesse est, sed nullum redditur sputum: vt in ea re nihil à pleuritide
sine sputo constante, differre videatur. Verum hi facile ab illis discerni possunt: in his enim nulla
* omnino tussis est: illi vero, qui sine sputo pleuritide laborant, sicca tussi molestatur: deinde q̄ ne-
que tensionem neque duritiem vllam refert pulsus: postremo q̄ nō æque acuta febre laborāt, ne-
que adeo difficulter spirant. Sunt etiam non nulli, qui presso à nobis, extrinsecus inflammato lo-
co, dolere sese fatentur: atque hi per sputum non purgantur, quia ab initio nihil eius succi, qui in-
flammationem excitauit, ad thoracis spacium peruenire solet: at cōcocta inflammatione, nisi pus
prius discutiatur, ad cutem vsque attollitur, atque inciditur.

* Ex antiquis
cod. græcis &
ambobus inter-
pretibus anti-
quis legendum
est ἀπὸ τοῦ
i. sputo carentes.
vt patet ex
ex sequētibz.

De

DE LOCIS AFFECTIS

*De Septi transversis affectibus: ac quo pacto Deliria, quæ ex ipso fiunt, à delirijs
phreniticorum distinguantur.*

CAP. 4.

E

TErminum, quo thoracis pars inferior finitur, antiqui phrenas. i. mentem appellauerunt: siue simpliciter de ipsi in animum venerit, siue (vt aliqui putant) quia eo inflammatione affecto mens lædatur. A Platone autem diaphragma vocari incepit, qui sanè & ipse alijs veteribus similiter, phrenas appellauit: putauit autem hunc in animalibus vsu habere diaphragma, vt irascibile animæ vim in corde contentam ab appetitoria, quæ in iccore sedem habet, septo distinguat. Postea medici neglecto prisco nomine, diaphragma ipsum appellare consueuerunt, id, quod in dorsali quoque medulla eos fecisse constat: quippe huic quoque propriæ substantiæ nomen, medulla est, quemadmodum instrumentum, cuius nunc mentionem fecimus, phrenes nuncupantur. Verum, quo clarior esset dignotio, illi dorsalis, quemadmodum & cervicalis, & spinalis, atque lumbaris, cognomenta addiderunt: postea ferè omnes simpliciter dorsalem appellare consueuerunt. Sic in præfenti quoque proposito, phrenum nomine reiecto, diaphragma. i. septum transversum, nominare magis placuit. Aristoteles autem hanc animalis particulam *ὑπόζωμα*. i. succincturam appellat, nescius ipsam magnæ ac perquam necessariæ actioni in animalibus esse deputatam, quippe quæ spirationis sit instrumentum. Igitur non immerito, cum afficitur, spirationem lædit: vt supra, cum de spirandi difficultate ageremus, diximus: vbi proprio eius affectus vna cum ijs, qui per consensum cum spinali medulla & neruis ab ea exortis in ipso fiunt, tradidimus. At vero nunc eos affectus, qui superno consentiente principio, ei adueniunt, perstringamus. Igitur antea, quàm aliquis deliret, frequentem ac exiguum: infestante vero iam delirio, multa varietate inæqualem spiritum reddit: vt in libris de spirandi difficultate iam dictum est. Atque delirare etiam solent nonnulli ob vitium, quod in ore ventriculi consistit, & febribus ardentibus, & pleuritide, & peripneumonia: sed, quæ ob septi transversis affectum accidunt deliria, non multum distat à phrenitide. Quippe per cæterarum partium affectus, atque per febres ardentes, delirium mitigari solet, quoties morbus declinare videtur: at phrenitidis propria præcipuaq; nota est, ne in declinatione quidem febrili, delirium quiescere: neque enim per consensum sub huiusmodi morbo cerebrum afficitur, sed propria primariaq; affectione laborat: ac proinde paulatim constituitur hæc passio, nec subito delirant vel affatim, vt ex alijs partibus, quarum nuper mentionem fecimus: ac eius constitutionem præcedunt. accidentia non pauca, eaq; omnia phrenitica indicia vocantur: quæ ab ijs quoq; omnibus, qui me præcesserunt, conscripta sunt. Nam interdum vigilias præcedere: siue etiam somnum manifestis imaginibus turbatum, vt & clament nonnulli & exiliant, videre est: Interdum vero irrationalis accedit obliuio, vt laborantes aliqui, quum matellam petiuissent, meiere tamen neglexerint: aut, quum lotium emitterent, matellam ipsam prodere haudquaquam meminerint: Interdum maiori cum tumultu aut temeritate respondet, præsertim vbi aliquis antea fuerit mansuetus. Atque hi omnes exiguo vtuntur potu: spiratio ipsi rara est & magna: pulsus minores magisque nervosos habent: non nunquam occipit dolor infestat. Quum vero iam proxime ad phrenitidem accedunt, oculi eius vehementer euadunt squallidi, aut ex altero ipsorum acris lachryma effunditur, ac deinde lippitudo innat, & venæ ipsorum sanguine plenæ videntur, & sanguis stillat è naribus: quo tempore nihil, quod exacte ad prudentiam pertineat, respondent, & floccos auellunt, & festucas carpunt, atq; aridiore febrili, cui non ita magnæ in alterutram partem mutationes accedunt, torquentur: quemadmodum in alijs quibusdam febribus videre est, quæ per vigorem quidem grauissime infestant, inclinationes vero habent mitiores. Ad hæc lingua quoque salebrosa est: nonnulli interdum audiendo falli videntur, ac interdum mœsti iacent vix quicquam respondentes: atq; dispositione dolorifica affecti, vel acrius premente aliquo, eam haudquaquam sentiunt. Ergo hoc modo per cerebri affectum paulatim phrenitis euenire solet. Ab aliarum vero partium nulla perpetuum delirium procedit, dempto solo septo transverso: cuius vitio excitatum delirium, parum à continuo distat adeo, vt veteres putauerint hac parte inflammatione affecta homines phreniticos euadere: atque ob eandem suspicionem, phrenas. i. mentem eam appellauerunt, tanquam *φρονόντι*. i. sapienti parti conferat quippiam. Verum delirium, quod huiusmodi vitio accidit, à phrenitide distinguitur & ex oculorum accidentibus, & sanguinis à naribus stillis, atq; spirationis specie: quippe phreniticorum spiratio magna est, & ex longis semper interuallis: contra, vbi à septo delirium oritur, inæqualis, vt modo exigua sit atque frequens, modo magna & angustiosa: nam incipiente septi transversis inflammatione, prius, quàm delirent laborantes, exiguum ac frequentem reddunt spiritum: contra ijs, qui ob affectum cerebrum delirant, magna prodit raraq; spiratio. Atq; vt summatim dicam, veluti eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut, si apparuerit aliquod, id perexiguum est in ijs, quibus septum transversum inflammatione laborare incipit, ita rursus sursum reuelli hypochondrion, septi transversis ilico ab initio affecti proprium indicium est: id, quod affecto cerebro posterius accidit, non incipiente videlicet affectu, sed quum factus iam fuerit: atque calor quoque circa caput & faciem vehementior est ijs, qui ob cerebri vitium delirant. Reliqui septi transversis affectus, siue primarij sint, siue per consensum illi eueniant, partim quidem ab hoc nostro proposito sunt alieni (nempe qui manifeste apparent, vt sunt tum

A. l. 3. f. 10. t.
c. 2. fo. 268. g

A. l. 3. f. 1. t. 3.
2. fo. 197. b

A. ibidem.

alia

A alia accidentia, tum abscessus in ipso exorti,) partim vero iam antea dicti sunt.

De Gulæ affectibus dignoscendis.

CAP. 5.

EAm^o partem quæ inter fauces & os ventriculi media est, quam veteres œsophagon nominabant, qui post Aristotelis seculum scripserunt, stomachon, nos gulam dicimus, appellare consueverunt: quamuis Aristoteles prisco semper vocabulo hæc animalis particulam nominauerit. Eius duplex est usus, vnus, quod veluti via est eorum, quæ deuoratur: alter, quod circa vtranque viam actionem quandam efficere videtur, tum eorum, quæ ab ore ad ventriculum deferuntur, tum eorum, quæ ab hoc ad os eleuantur. Cum enim geminæ sint ei partes (quas dissectores tunicas appellat) altera ad cibi potusque deglutitionem vitur: altera ad eam, quæ vomendo fit, expulsionem. Proinde rationi consentaneum est duo esse affectuum ipsius genera, vnum vt viam eorum, quæ ingeruntur: alterum, vt instrumenti eorum, tum quæ euomuntur, tum quæ deuoratur. Constat vero duorum iam memoratorum vsuum alterum quidem semper esse necessarium, alterum vero propter occasiones quasdam. Igitur eorum accidentium, quæ ipsum, tanquam viam ciborum, infestant, genus vnum est, quum ob tumorem aliquem præter naturam angustior fit ipsius meatus: alterum, quum proprias actiones perficere nequit. Porro iam antea, vbi de angina, quæ ad vertebrarum in ceruice luxationem sequitur, sermo habebatur, diximus, quod acquisititia ei angustia accidit, vbi à vertebris ipsis comprimitur: cuius rei nunc quoque admonitum te esse velim. Nec obliuioni tradas tumores eorum musculorum, qui gulam ipsam inuoluunt, quomodocunque fiant: nam de omnibus in libro de tumoribus præter naturam dictum iam est: cæterum in his omnibus commune est, quod tanta sæpenumero inter deuorandum infestat angustia, vt potus ad nares remittatur. Quum vero inflammatione affecta gula, familiari propriaque angustia, non à vicinis partibus acquisita torquetur, tum grauissimus inter deglutendum dolor infestat, accedente quoque perquam difficili transitu: præsertim si supinus, qui laborat, iacens transglutire quippiam conetur. Quocirca sic affectum habitum transformare, atque erigere sese student, ex accidente ipso edocti faciliorem ita fieri deglutitionem, adeo, vt haud parum habitus hic ad ciborum in decliues partes delationem conferre videatur, vt pote quæ possit sæpenumero vel sola fieri, si prius ex ore vsque ad gulæ initium facta fuerit expressio: at supino decubitu nullum speratur auxilium, quo facilius ad infernas partes ferantur alimenta, quippe quod tum à sola gulæ actione deuorandi munus perficitur. Neque vero latet vos, quod partium inflammatione affectarum nulla non dolet, quum suo munere fungitur: contra, vbi quieuerit, dolor mitigari solet. Ergo, quum gula sentiendi facultate sit prædita, eo ipso quoque vt licebit quasi auctario parus, vnde passiones eius dignoscantur: id, quod à laborante inter respondendum deprehendere licet, nisi adeo fuerit saxeus, vt, quid ipsum lædat, narrare non possit: quod si eiusmodi est, qui possit animi sensu interpretari, gulæ sensus maximum præstabit corollarium ad affectuum ipsius dignotionem. Etenim imbecillitatem non nunquam percipere se dicunt laborantes, vt longo vix temporis spacio per gulam transeant ea, quæ ingesta sunt: quæ aliquando ad primum impetum facile descendunt, deinde rursus arcentur, vt videantur impacta: demum per residuum spacium immoleste ac facillime labuntur. Horum primum actionis infirmitatem, alterum particulæ cuiuspiam angustiam indicat: verum vtriusque differentias ex reliquis accidentibus intelligere licet. Nam in imbecillitate, quæ à sola intemperie citra tumorem præter naturam fit, ingestorum in transitu tarditas æqualis est & sine dolore, & in supino decubitu augetur: erecta vero ceruice mitigatur, neque vllus accedit angustia sensus. Vbi vero cum tumore est imbecillitas, vnam quampiam particulam angustiosem cæteris efficit, atque per eam tardior erit transitus. Quod, si tumor inflammationis fuerit particeps aut erysipelatis, accedit ei pariter & dolor, & sitis, & multus caloris sensus, & febris non admodum ardens, quæ etiam siti proportionem haudquaquam respondet. Si vero tumor aliquis ex non ita calidis fuerit, tum citra febrem, & calorem, & sitim, deglutitionis inæqualitas eueniet retentis in parte quampiam alimentis, præsertim si maiusculum atque solidum fuerit id, quod deuoratur: acceditque dolor aliquis sed exiguus. Ergo, quum aliquando huiusmodi accidentia longo temporis tractu nobis apparuissent, accedente non nunquam ephemera febre, non nunquam etiam horrore: & coniecturam fecissemus abscessum concoctum difficile esse in gula: accidit procedente tempore, vt laborans ruptionis sensum perciperet, ac subinde pus euomeret, idque non solum eodem, sed postero quoque die, atque itidem tertio: deinde succedebant ei deinceps omnia vlceratæ gulæ indicia. Quippe, siue acris, siue acida, siue salsa, siue acerba deuoraret, aut vellicationem aut adstrictionem sentiebat: dolebatque hac in parte vel nihil deglutendo, sed more rariis: vehementiorem vero dolorem excitabant ea, quibus mordendi aut adstringendi vis erat. Hic ergo longo temporis spacio vix seruatus est. s. atatis beneficio: etenim natu maiores, ferè oēs perierunt. Sanè, quotquot dolorificum quempiam in gula habent affectum, oēs ex dorso quoque dolore ipsum significanter declarant: cuius rei causa haud obscura est ijs, qui gulam spinæ incumbentem viderunt. Consentaneum autem est, quod ex gulæ vasis modis eisdem, quibus ex reliquis omnibus, sanguis euomatur. At si id ob ruptum vas acciderit, dolor ibi percipitur, ac locum, vbi aliquid ruptum est, indicat: Haud secus, vbi vena fuerit erosa, siue diabrosin siue anabrosin siue aliter quomodolibet nominare volueris: Aperto autem vasis alicuius ore, nullus omnino dolor sentitur:

† Additur ex antiquis. & eorum, quæ e-nominantur.

l. 3. f. 13. r. 1.
c. 3. 4. 5. fo.
5. b. c

l. 3. f. 13. r. 1.
fo. 284. b.

ibidem. c. 1.
285. b

ibid. b

l. 3. f. 13. r. 1.

l. 3. f. 13. r. 4.
fo. 299. b

DE LOCIS AFFECTIS

sentitur: atq; hac re à reliquis distinguitur, ac præterea, q; neque iclus neque casus hanc profusio- E nem præcessit: id quod rupto vase videre est, quanquam ob solam sanguinis plenitudinem, nulla adueniente extrinsecus causa, vasa interdum dirumpi possunt. At venæ erosionem vlcus præcedere solet. Fit autem vlcus vel rupto vase, vel malignorum humorum influentia, id quod in cute quoque sæpenumero accidere videmus.

De Affectibus, qui ore Ventriculi patiente oriuntur.

CAP. 6.

Veteres os ventriculi cor nominabant, ab accidentibus, quæ inducere videtur, hanc (vt aiunt) deducentes appellationem: neque enim solum, vt cardiacis syncopis, ita & stomachicis non nulli corripuntur, sed etiam conuulsionibus, sopore, morbo comitiali, & melancholia, nec non accidentibus, qualia per suffusiones infestant, vt iam antea, quum de oculis loqueremur, dictum est. Atque omnes hi affectus, consentientibus ei cæteris partibus † in ipso fieri dicuntur: nam ad propriam eius rationem pertinet & appetentiam prohibere, & natantes cibos corrumpere: † quæ admodum, vbi cibi in ventriculi fundo firmantur, præcipue si suapte natura non ita facile corrumpantur, nihil horum patitur. Igitur exacte animum aduertere oportet, vt discernatur affectus, qui ex ipso per consensum eueniunt, ab ijs, qui huiusmodi particulis, quarum actionibus nocere consuevit os ventriculi affectum (quod, vt veteres omnes cor appellabant, ita nostra tēpestate stomachus vocatur) primario accidere cōsentur. Sed hæc inter se discernere facile poterit is, qui assidua exercitatione circa dignotiones versatus, ea, quæ præcesserūt, diligenter considerauerit. Sūt enim proprietates quædam ineffabiles, sed quæ accidentibus, quæ narrari possunt, succedunt, quibus certiores stabilioresq; euadunt affectarum partium notæ: sed has quidem vnusquisque per se inuenire poterit: quæ vero tanquam fundamenta vniuersæ dignotionis existunt, atq; ex quibus studiosissimi quique ineffabiles accidentium proprietates ediscunt, deinceps explicare aggrediar. Igitur Grammaticus quidam iuuenis, quoties vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut in ediam sustineret, aut irasceret, comitiali morbo corripiebatur. Perpendi quidem in hoc os ventriculi (vt pote quod facile sentiret) affectum esse, ac deinde per consensum & totum cerebrū, & corpus vniuersum, conuulsione concuti. Iussi igitur ei probam concoctionem accurate procurare, ac tertia vel quarta hora panem optime præparatum exhibere, atque hunc quidem solū, si non sitiret: si vero siti cruciaretur, ex vino diluto, & quidem albo, atq; modice adstringente: nam huiusmodi vinum, vt ventriculum robustum efficit, ita haudquaquam tentat caput, id, quod facere solent ea, quæ vehementes vires obtinent. Quum igitur hac victus ratione viens non, vt ante, afficeretur, exactam iam notitiam me habere arbitratus sum eorum, quæ prius sola coniectura conseq; quebar. Itaque quolibet anno bis aut etiam ter medicamentum amarum ex aloe ei exhibui: totū enim ventrem à superfluitatibus purgat, & ad proprias actiones roborat. Atq; ita vir ille plusquam viginti annis, quibus postea superstes permanlit, integra inculpataq; valetudine vitam exegit: q; si aliquando ob ingruentia negotia diutius à cibo abstinere cogere, breuissima quadam cōuulsione vexabatur. Iam alios quoq; vidimus cōuulsione comitiali ob oris stomachi vitium correptos, quum aut non probe concoxissent, aut vini & quidem meracioris plurimū potassent, aut vbi vneri immodice operam dedissent. Quinetiam per febres quosdam conspeximus derepente cōuulsione præhendī, nullo, quod eam prælagiret, præcedente indicio: qui bilioso superueniente vomitu, protinus ab omni noxa liberati fuerunt. Atq; hoc modo affectorū non nulli res quasdam suscas vomendo reiecerunt: alij humorem porri succo similem: quidam etiam vitiosorū eduliorū copia grauati, soporosi permanserunt, donec ea, quæ os ventriculi opprimebant, omnia euouissent. Atqui horū accidentium vix vllum crederes à ventriculi ore procedere, quemadmodum ne syncopas quoque, nisi tam crebro ita euenire viderentur: quanquam enim non pauci ad ipsum ex cerebro nerui perueniunt, non tamen tot esse videntur, vt per eos tantus sit principij cum ore ventriculi consensus, vt inde conuulsio inferri possit: tantū abest, vt quis credat cor ipsum tam vehementer ori ventriculi consentire, vt acuta protinus sequatur syncopa. Porrò multos non solū insomnia, & somni tumultuosi molestant, sed amentia quoq; propter vitiosum humorē in ore ventriculi acruatū. De flatuoso vero vocato & hypochondriaco morbo nemo non dixit, quō tristitiam, desperationem, mœstitiā inducat, atq; vt summatim dicā, ad melancholiæ accidentia nihil reliqui faciat. Quippe laborantes hmoi morbo, post cruditates diuis accidentibus multo vehementius infestantur: ac plures ex iplis splenicis quoque sunt: quocirca conijciendū est ex hoc ēt viscere vitiosam saniam in ventriculū irruere. Ergo ea accidentia, quæ vel cerebrū vel oculos afficiunt, vitiosorū humorū vaporationem sequuntur. At syncopa, quæ stomachi vitio solet euenire, ob dolorū ipsius proprietatem exolutionem inducit, eius quoq; intemperie ad cor fortasse perueniētē, quare, cum id quoque vehementem intemperiem suscipiat, vires agminatim cadere necesse sit. Atque constat ēt, q; *ιίρρα*. i. picæ vocatæ, mulieribus accidunt, vbi hæc particula affecta est: quæ enim aut canum more, aut nihil omnino, aut malos cibos cupiunt, ijs appetentiæ instrumentū læsum esse certum est: id vero os ventriculi esse demonstratū iam est. Sic ēt nausea, cordis dolores, singultus inter huiusce partis affectus numerari debent. Verū omnium harū affectionū causas in libro de accidentium causis iam diximus, vt nihil nunc opus sit in earum explicatione temporis iacturam

† Non est in cōtextu græco.
† Ex græcis ita vertendum. quādoquidem, qui in fundo ventriculi suapte natura firmari solent, præcipueq; si non facile corrumpantur, nihil horum patitur. Et ita veteres interp.

A. l. 3. f. 13. c. 16. fo. 28.

A. l. 3. f. 13. c. 33. fo. 29.

A. l. 3. f. 1. c. 11. fo. 212.

A. l. 3. f. 1. c. 215. h.

A. l. 3. f. 13. c. 8. fo. 303.

A. l. 3. f. 13. c. 33. fo. 29.

A. l. 3. f. 13. c. 16. fo. 286.

A. ibidem.

A. l. 3. f. 13. c. 17. fo. 287. Err. 5. c. 150. 306. b.

Acturam facere. Etenim, quæ per intemperantiam ei veluti simili corpori morborum differentia adueniunt, iam ibi enarrata sunt: instrumentales vero morbi, qui ei accidere solent, adeo manifestas habent notas, ut latere possint neminem, qui communes significationes, quæ & in his antea commentarijs, & in alijs quibusdã præscriptæ sunt, memoria tenuerit. Neq; n. abscessus, neq; inflammatio, neque erysipelas, neque vlcera huius loci, in obscuro sunt, utpote quorum communes sunt notæ cū ijs, quæ supra de gula affectionibus dictæ sunt: atque illis eo manifestiores, quo facilior huic parti sensus est, ac clarã quoque promptamq; notionem habet. Similiter, vbi ex hac parte sanguis reijcitur, indiciorum proprietates communis est eū illis, quæ de gula iam diximus, verum dignotio longe manifestior euadit. Atque par esse vñ totum ventriculi spacium simili dispositione affici, quales sunt illæ, quas in ipsius ore fieri diximus, atque similia quoque ei aduenire accidētia. Quod vero longe maiorem inferunt violentiam ea, quæ in ipsius ore contingunt, idcirco medici ea, quæ in parte ventriculi inferiore eueniunt, perinde, ac si omnino non fierent, & despiciere & cōtemnere solent. At, quia coctionis opus in partibus ab ore inferioribus fieri nemo negat, necesse est hæc ipsam partem, quum male disposita fuerit, cruditatū esse causam: quum videlicet vel ob inordinatam alimentorum ingestionem, aut multitudinem, aut qualitatem, homo concoquere nequit.

B Morbi vero cæteris partibus omnibus communes, siue instrumentales sint, siue per solam intemperiem infestent, quorum sedes affectæ manifesta sunt, ad hanc præsentem commentationem proprie non pertinent: quippe eas duntaxat partes, quæ sensus iudicium effugiunt, cōsiderare propositum est. Sed de sanguine, qui ex ipso vomendo reijcitur, non conuenit inter medicos: etenim sunt, qui putent nequaquam fieri posse, ut sanguis vel ab hepate vel à liene effluens per ipsum euacuetur: similiter de pure quoq; ab ipsis erumpente existimant. Verum enimvero per artis exercitationem vtrinq; opinionem examinanti mihi, visa est per ipsum fieri euacuatio ex dictis visceribus. Cæterū differre voluimus huius rei doctrinam in eum locū, vbi de ipsis sermonem faciemus: quippe deinceps & iocinoris & lienis affectus percurrere propositum est.

De Iocinoris affectibus, præsertim de Aquæ inter cutem & Regij morbi digestionem. CAP. 7.

Hic etiam parti, quemadmodum & cæteris omnibus duplex morborum genus, accidit, vñ hæc sola intemperie, citra tumorem præter naturam: alterum, vbi vnà cum intemperie tumor quoq; infestat, ut inflammatio, erysipelas, scirrhus id est tumor durus, spirituosæ seu flatulentæ distentiones, obstructions à crassis & viscosis humoribus, idq; in extremis vasorum partibus, quæ ex venâ ipsius portis exoriuntur. Has quidem obstructions sequitur grauitatis sensus, quæ dextro

Chypochochondrio incubat: quando vero halituosus quoque spiritus, cui nō pateat exitus, ibi concluditur, non solum grauitas, sed tensionis etiam sensus, sequetur. Inflammationes vero, quæ in hoc viscere citra ipsius imbecillitatem nascuntur, siquidem in gibba parte consistant, præcipue si grandes fuerint, per facile vel solo tactu dignosci possunt: at simarum partium inflammationes per alia potius accidentia, quàm per tactum, inuestigare oportet. Incipiam igitur ab ijs, quæ in parte gibba oriuntur, si prius vos admonuero eorum, quos in corporum dissectione conspexistis, musculorum, qui sub cute tenduntur. Sunt vero octo numero, quatuor contenti coniugationibus, quarum prima ex musculis constat rectis per totum carnis, à locis, quæ circa sternon sunt, ad pubis ossa (ita enim vocant dissectores) descendentes: At reliquarum trium coniugationum musculi vsque ad rectorum contactum carnea quidem parte constant: vbi vero primum illos attigerūt, in denerationes membranofas degenerare videntur: horum quidem musculorum vna coniugatio, quæ quidem reliquis omnibus exterior est, à thorace obliqua deducitur, in anteriores partes & deorsum descendens: altera huic contraria ab infernis exorta partibus, obliqua ad anteriores & superiores ascendit: huic tertia musculorum coniugatio subijcitur, qui transversum habent positum, atque peritonæo id est membranæ, quæ intestina continet, innituntur. Rectorum ergo muscu-

Dlorum tumores præter naturam, oblongi atque per medium totius ventris extensi videntur, vmbilicum, veluti ipsi quoque musculi, comprehendentes: quapropter haud obscura est eorum dignotio, utpote quos & positus & figura declarat: accedente ad hæc, quod ipsi à nullo exteriori musculo continguntur. Hæc autem obliquis quoque musculis, qui à thorace descendunt, sunt communia: at multo difficilior est notitia musculorum, qui his subiecti sunt, difficillima vero transversorum.

Constat autem iecur intra hos sub peritonæo esse positum: quod quum tribus contegatur musculis, fieri non potest, ut tactus aliquā ipsius notitiã præstet, nisi vel magna in ipso oriat inflammatio, vel incubentes ei musculi extenuati fuerint. Sed iecur affici declarat in dextro hypochochondrio grauitas: dolor totum hypochochondriū retrahens, atq; ipsius doloris vsque ad iugulū extensio, nam & hoc non nunq; euenire solet: exigua tussis: linguæ color in primis quidem magis ruber, deinde vero niger euadens: ingens cibi fastidium: sitis inexhausta: vomitus tū synceræ bilis, tum eius, quæ ouorū vitellis similatur, quæ postea æruginis aliquñ colorē referre conspicitur: aluus quoque adstringit, nisi vnà cū visceris huius imbecillitate inflammationem excitari contingat. Erysiplatis aut accidentia his ferè similia sunt: & insuper febris quoq; cū vehementissima siti laborates cruciat: eas. n. febres, quas καύσους, i. ardentem, antiqui vocabant, magna ex parte aduenire videmus iecoris aut ventriculi flammis disponibus: atq; in pulmonis inflammatione erysiplatis particeps (Greci

DE LOCIS AFFECTIS

† Addendum
ē ex oībus cod.
græcis, & ex
trahationibus
veteribus, ob
putredinem.

φλεγμονὴν ἐρυσσιπελατώδη appellant) ardentes febres excitantur: quemadmodum vbi in vniuerso E quoque corpore biliosi humores † ad immoderatum feruorem perueniunt. Verum hæ, quæ aut iecoris aut ventriculi occasione eueniunt, omnium sunt vehemētissimæ: quibus particulis ita laborantibus febres magna ex parte in marcorem transmutantur. Sed de marcore alibi seorsum scriptum est. Quæ in simis iocinoris partibus eueniunt inflammationes, vt magis, quàm illæ, quæ in eius gibbo fiunt, inappetentiam, nauseam, vomitum biliosum, sitim ingentem inducunt, sic e contrario hæ maiori, quàm illæ, inter spirandum dolore (vt dictum est) laborantem afficiunt, magisq; tussim excitant: atque dolorem vsque ad dextræ partis iugulum adeo, vt detrahi videatur, extendunt. Porro vtrique parti, quum dolor adest, nothæ costæ non nunquam consentiunt: atque hoc eis commune iure accidit, non omnibus, propterea, quòd iecur per membranas non omnibus ad costas coniungitur: id quod non solum in simijs, sed in alijs quoq; animalibus videre est, etenim alijs quidem coniungitur, alijs minime. Igitur, quemadmodum interdum in gibbis duntaxat, ita & in simis huius visceris partibus, inflammatio oritur: quamuis in neutra partiū exquisitè distincta possit consistere, nam omnium eius partium carnes inter sese continuantur. Caterum, quibus natura abdomen gracile est, quando morbo gracilius efficitur, in ijs facile est videre ingentem iocinoris inflammationem: quæ propriam hanc à musculis incumbentibus fortitur differentiam, q̄ F moles sub manibus ad coaceruatam circumscriptionem definit: musculus enim quilibet, quum totus sibi continuus sit, inflammationis ipsius molem, quæ sensim diminuatur, habet: quippe soli iocinori proprium est, vt tumoris cumulum comprehensim habeat circumscriptum. Vnde manifestum est, q̄ durus in ipso tumor { Græci scirrhom vocant } multo euidentius dignosci potest eò, q̄ durior sit scirrhi ipsius, quàm inflammationis, moles: quodq; in huiusmodi dispositione extenuetur corpora, quæ ei incumbunt. At vero tractu temporis, quamuis magis increseat scirrhi tumor, non tamen æque facile fuerit per tactum ipsum cognoscere, intercipiente scilicet iudicium aqua inter cutem, quæ ilico scirrhum sequi consuevit: quippe, nisi hepar afficiatur, haudquaquam fieri potest huiusmodi affectus. Non tamē semper ob primariam eius affectionem excitatur, quamuis præcipue admodum ob hoc fiat: etenim, quia ipsum eius facultatis, quæ sanguinem gignit, instrumentum est, consequens est, vt vitiatò hoc viscere actio quoque eius vitietur. Accidit autē (vt dixi) quum aliàs aliam partem frigida admodum intemperies afficit, vt hepar quoque refrigeretur. Igitur, si vel lienis causa, vel ventriculi, vel intestinorum vniuersorum, maxime ieiuni, mesentericæ venę omnes habituali intemperie afficiantur, facile etiam via refrigerare possunt omnes simarum iecoris partium venas: quo fit, vt ad hepatis quoq; corpus vniuersum intemperies ipsa perue G niat. Si vero vel pulmonis, vel septi transversi, vel renū occasione id accidat, in primis venæ, quæ in visceris huius partibus gibbis consistunt, per consensum afficiuntur: deinde tractu tēporis totum hepar quoque eadem dispositione infestatur. Ergo, quæ hucusq; diximus, sic se habere nemo inficiabitur, nisi forte quis aut suapte natura contētiolus, aut omnino fuerit indoctus. De obstructionibus vero non æque certæ habentur coniecturæ. Etenim, q̄ simarum partiū venæ ab ea, quæ in porta exoritur, in tenuissimas extremitates finiuntur, haud obscure apparet: atque, q̄ ad eūdem locum aliæ quoque venarum extremitates à caua vena in gibbas visceris partes distributarum perueniant, similiter constat: licet, quomodo per sua ora ipsæ inter se coniungantur, videre nequaquam possimus. Neque enim dubitat aliquis, sed omnes ferè medici ex vno ore enunciant, q̄ cibus, qui vniuerso corpori distribuitur, ex omnibus simarum partium venis exiens, ad gibbas partes per dictas extremitates transimitur. Quòd, si fateamur & hoc, sanguinis trāsitum ob tumoris venarū, quæ inflammatione & scirrho occupantur, molem constringi, rationi consentaneum esse videtur (vt nō nullis placuit) vt pars, quæ in sanguine magis tenuis atq; aquosa est, transumatur atque vehatur per vniuersum corpus: syncerus autem sanguis, qui propter suam crassitudinem in caua visceris parte permanet, ei morborū, qui ex plenitudine fieri solent, cā efficiatur. Perscrutatibus vero nobis huius sectæ placita, videntur partim cū ijs, quæ iam supra dicta sunt, cōsentire: partim vero non nihil ab ijs, quæ apparere solent, differre. Quòd, n. aquosa sanguinis pars transumpta in venam concauam vsquequaq; per corpus dispergatur, consequi videtur ad ea, quæ iam in confesso esse diximus: quemadmodum & crassiorem sanguinem in visceris venis præ angustia earum retentum ad intestinum ieiunum, & tenue, & colon, & cæcum, atq; rectum deferri, & (vt quispiā dixerit) in ventrem fortasse: nemo tamen id accidisse vidit, neque in hepatis præter naturam tumoribus, neq; èt obturationibus. Verum in omnibus corporis partibus, tum supernis, tū inferioribus, pituitosus sanguis contineri cōspiciē in ijs morbis, quos Græci & anasarcas & leucophlegmatias & hyderos nominare consueuerunt: per aliu aut nihil cruentū, neq; in ijs, neq; in ascite, neque in tympania excernitur: sed spaciū, quod inter peritonæū & partes ei subiacentes est, aquoso humore impletur. Proinde rōni magis consentaneū est, vt ob visceris refrigerationē cibus, qui reliquis partibus distribuit, in sanguinē non transmutetur: quin etiam refrigerentur cū ipso vniuersi corporis venæ, idq; maxime, vbi nullo plerunq; tumore in iocinore apparēte, laboras aqua inter cutē molestari vī, vitio existente vel in liene, vel ieiuno aut tenui intestino, aut mesenterio, vel pulmone, vel renibus, aut etiā vbi plurimus per hæmorrhoidas sanguis excernitur, aut ob muliebre profluuium

A.1.3.f.14.
c.2.fo.314

A.1.3.f.14.
c.1.fo.307.

A. ibid. c.
fo.309.a

A. ibid. Etc.
1.fo.311f

A.1.3.f.14.
c.4.fo.319

A. ibi. fo. 3

A. ibi. fo. 3

A fluuium; aut quum retinentur menstrua, aut ob aliam ingentem vteri dispositionem. Nam per omnes huiuscemodi affectus aqua inter cutem hominem vexari contingit, vel nullo existente in hepate præter naturam tumore. Id vero præcipue intelligitur ab ijs, qui didicerunt, quomodo ex intempestiua aquæ frigidæ potatione iecur affatim refrigeratum, statim aquam inter cutem inducat ante, quàm scilicet in durum tumorem attollatur. Verum sic affecti vehementi ciborum desiderio tenentur: nec mirum, quippe ob refrigeratum os ventriculi, huiusmodi cupiditates accidere iam ante didicimus. Sed de aqua inter cutem, id est de hyderis vel hydropibus vel quomodocunque quispiam appellare velit, quantum ad præsens attinet propositum, hæc dixisse satis est. Porro, vtrum semper in morbo regio locus affectus sit hepar, an alia præterea dispositio hunc affectum efficere possit, deinceps percurrendo scrutemur. Siquidem videmus non nunquam iocinore nequaquam affectio, per morbi iudicationem effundi ad cutem bilem pallidam, quo modo humorum in aliquam partem decubitus quoque aliqui interdum euenire consueuerunt. Videmus etiam aliquando citra morbi iudicationem sanguinem ab extranea quadam corruptione in bilem verti: qualis est ferarum morsu fieri solet. Etenim Imperialium seruorum quidam, qui viperarum venationi deputatus erat, quum à vipera morsus esset, aliquanto tempore medicamenta, quibus vti consueuerat, po-

l. 3. f. 14. r. 4.
4. fo. 329. h

l. 3. f. 15. r. 1.
3. fo. 325. h

Btabat: cumque vniuersi corporis color mutaretur adeo, ut porri colorem referret, accedens singula nobis enarrauit: cui epota theriaca quàm celerrime color secundum naturam restitutus est. Quia vero medici inuestigare solent, an assumpti veneni propria extent signa eò, quod sæpenumero videant citra lethalis veneni potionem humores similiter, ut epoto veneno, corrumpi, non mirum est, si sic aliquando mutantur humores, ut vniuersum corpus auriginosum euadat. Fieri vero etiam potest, ut iocinoris secundum naturam temperies mutata humores huiuscemodi vitio afficiantur, & quidem citra obstructionem, aut inflammationem, aut scirrhum. Quinetiam manifeste quandoque videmus vniuersum corpus herbis candenti pallore infectis similari: interdum plumbeum, aut est magis fuscum referre colorem: interdum est alias quasdam ineffabiles colorum proprietates, quæ iocinore suo munere non recte fungente, sine tumoribus præter naturam accidere solent. Sic ob splenis quoque vitia, huiusmodi colores eueniunt, sed multo nigriores, quàm ab hepate: quos ut clara interpretatione enarrare difficillimum, ita cognoscere facillimum, ijs præsertim, qui illos sæpenumero conspexerint. Etenim, Stesianus quum medicorum iudicium subiisset, nescio, quo pacto eorum non pauci abscessum in ipsius hepate consistere crediderunt: sed postea, quàm longo temporis spacio nihil se in melius proficere sentiret, me quoque vocauit. Igitur, simul atque domum,

l. 1. f. 2. d. 3.
1. fo. 44. f

l. 3. f. 15. r. 2.
1. fo. 329. a

Cvbi iacebat, fuissem ingressus, aspiciens eum, hoc (inquam) scias, velim, nullum tibi esse in viscere vitium: sed, quid aliud te molestat, nudatis præcordijs declarare conabor. Inueni ergo in profundis musculis abscessum, contractio iam pure, in medio spacio eorum musculorum, qui per transuersum incedunt, atque illorum, qui oblique ab infernis sursum tendunt: qui (ut nouistis) medijs sunt inter eos, qui transuersi peritonæo incumbunt, & eos, qui sub externa cute obliqui deorsum feruntur. Sic etiam alios complures scitis me notasse, per colorem declarando modo iecur modo splenem esse affectum nulla audita præteritorum accidentium narratione, neque etiam per tactum inuestigato viscerum affectu. Proinde sæpenumero audiistis me male imprecantem ijs, qui medicæ speculationis principes se esse iactabant, nullius vero egri volebant aggredi curationem: de quorum numero plurimi fuerunt tum empirici, tum methodici: quibus si quis dixerit fieri posse, ut solo perspecto colore affecta sedes interdum cognoscatur, illi aperto ore, atque rabidi canis exemplo exerta lingua, impudenter ei resistunt. Verum præsens sermo haudquaquam ad illos dirigitur. Itaque ad aliud accidentium genus, quod sola iocinoris imbecillitate, quæ per se ac sine inflammatione euenire solet, continetur, nunc transeamus: quemadmodum & de ipsius inflammatione, quæ citra propriæ facultatis suæ imbecillitatem accidit, seorsum iam diximus. Quoniam igitur sanguinis generationem hepatis munus esse intelligimus, si causa aliqua fuerit, quæ hunc generare possit, eam hepatis propriam facultatem esse dicemus: propriam autem diximus propter eas, quæ omnibus corporis nostri partibus communes esse dignoscuntur, quas in libro de naturalibus facultatibus iam percurramus, attractricem dico, & retentricem, & expultricem: namque quarta generatim quidam alteratrix, speciatim vero sanguifica vocatur. Porro omnium facultatum essentiam in peculiaribus partium temperantijs consistere didicistis: proinde, quum iecur ad aliquam octo intemperantiarum labitur, accidet viribus ipsius noxa, quæ illi intemperantiæ peculiariter debetur: sed de ijs generalem scripsimus sermonem in tertio libro de accidentium causis: proprius autem cuiusque secundum speciem partis, comi ad portionem respondet. Igitur calidæ iecoris intemperantiæ tum contentos in ipso humores, tum eos, qui per mesenterij venas deferuntur, & assant & adurunt: frigidæ autem contentos iam in ipso humores, crassos atque ad fluxum & motum contumaces reddunt, id vero, quod ad ipsum fertur, & pituitosum & crudum & semicoctum efficiunt. Sic de reliquis quoque duabus dicendum est: arida quidem intemperantia sicciore, crassioresque: humida vero magis tenues, aquosioresque reddit humores. Igitur, quum alui sedimina, aque, in qua nuper macerata caro abluta est, similia esse videritis, efficacissimum hoc vobis signum sit affectionis hepaticæ: ac nominantur hepaticæ, ex præcipue, quæ ob imbecillitatem ipsius sunt: quippe ad iecoris essentiam pertinet huiusmodi affectus:

l. 1. f. 1. d. 5.
1. fo. 9. c

l. 3. f. 14. r. 1.
15. fo. 309. c

l. 3. f. 14. r. 2.
1. fo. 311. f

Quarta Classis.

cccc ij atqui

DE LOCIS AFFECTIS

atqui didicistis cuiusque primorum corporum essentiam ex quatuor qualitatum constare temperamento. Sic etiam, quum feci sanguinis similia per alium excrementa deiciuntur, iecur affectum esse coniiciendum est: ut n. tenue & saniosum excrementum infirmi iocinoris sanguinem creare non potest: ita id, quod feci similatur, superaffantis sanguinem hepatis indicium est. Neque n. a memoria vestra decidit, quum saepe videritis quosdam in primis quidem sanie & cruenta quaedam, dein tractu temporis crassum ac melancholicum sanguinem, postremo atram quoque bilem & quidem synceram deijcere. Incipit n. interdum affectus ob frigidam intemperiem citra febrim, quando tenuis sanies sanguinis excernitur: deinde tractu temporis, dum sanguis in viscere corrumpit, febris superuenire solet: quae tamen ab imperitis usque adeo negligitur, ut laborantem interdum nequaquam febricitare putent, quippe hunc affectum ob inmediam accidisse existimant: siquidem, quod nulla sit ipsis cibi cupiditas, potius, quam ob medicorum institutum, laborantes a cibo abstinere inuenerunt. Itaque, quum interrim nihil excernatur, videaturque laborans omnino liber a febre, balneis eum exponunt, ac debitum vitium rationem praescribere negligunt: quocirca rursus corruptos cibos alius deicit, quos deinde hepaticorum excrementorum non nihil sequitur. At nonnulli, qui ob frigidam intemperiem laborare inceperunt, non solum non perdunt cibi cupiditatem, verum etiam interdum multo magis, quam antea, se esurire aiunt. Calidas vero intemperies nunquam comitatur ciborum appetentia, sed ingens cibi fastidium, sitis vehemens, febris insignis, vitiosorum humorum vomitus. Haec sunt propria hepaticorum accidentia: sic enim nominari iam dixi eos, quibus visceris ipsius vires fuerint imbecilles: qua in re vulgus medicorum errans, hunc affectum putat esse dysenteriam: Inflammationem autem alia (ut dictum est) sequuntur accidentia. Quum itaque ambo interdum affectus conueniant, utriusque accidentia simul apparere solent: quae in promptu medicum habere oportet: sic enim non solum laudabunt nos, sed admirabunt etiam illi, qui opera nostra indigerint, praesertim si accidentia quoque, quae alijs morbis communia sunt, insuper prospexerimus, veluti quod dolor ad nothas costas peruenit, quod iugulus detrahi videtur, quod spiratio parua redditur & frequens. Equidem, quum primum Romam venissem, magnifice admiratus est me Glaucos philosophus ob huiusmodi quandam digressionem. Etenim per viam mihi occurrens, opportune (inquit) aduenisti: iungensque dextram dextrae, proximi sumus (inquit) laboranti, quem nuper vidi: itaque oro, ut vnica mecum ad ipsum venias: est autem Siculus medicus, quem non ita pridem mecum ambulante vidisti. Ego vero, quid (inquam) molestat ipsum: Tu ille & copiose admodum & aperte id declarare aggressus est: neque n. adeo erat vafer, ut aliquid me celare posset. Quoniam heri (inquit) & Gorgias & Apelas mihi nunciaverunt notiones praesagiarum: adidisse te, quae ad diuinationem potius, quam ad medicinam, pertinere videbantur, cupio equidem periculum facere, non adeo, ut tua experiar doctrinam, quam ut sciam, num tanta sit in arte medica tum cognoscendi tum praesagiendi facultas. Interim, quum haec diceret, venimus ad laborantis hostium, ut neque verbo, eius prouocationi respondere, neque etiam, quae saepenumero me dicere audiuistis, effari possem: quod scilicet interdum nobis feliciter appareret aliqua certa signa: interdum vero omnia sunt ambigua, atque idcirco & alteram & tertiam quoque considerationem expectamus. Itaque in primo statim aditu obuiam nobis venit quidam peluim, a cubiculo efferens, continentem tenuem cruoris saniem, carniū nuper maceratum abluitioni haud absimile, euidentissimum affectu iocinoris indicium: † qua vix dum inspecta vnica cum Glaucone ad medicum ingressus sum. Apprehendi itaque manum in carpo id est brachiali, quo intelligerem, vtrum etiam inflammatio, an sola imbecillitas, esset in viscere. Quia vero (ut diximus) medicus erat, nuper (inquit) a deiectione decubui, itaque perpende arterias ob id, quod surrexeram, crebrius pulsare. Haec quidem ille dixit, ego autem deprehendi inflammationis indicium: prospiciensque ad fenestram, hyssopum ex aqua mulsa decoctum in olla consideravi: proindeque cogitavi medicum, se pleuriticum esse, putare, dolore videlicet nothas costas infestante, qualis iocinoris quoque inflammationibus aliquando accidere consuevit. Hunc itaque quum ipse sentiret, essetque spiratio & parua & crebra, atque exigua tussis infestaret, pleuriticum se habere esse existimabat: quamobrem hyssopum quoque ex aqua mulsa praeparauerat. Intelligens itaque ego, quod fortunam viam mihi praerberet, qua apud Glaucōnem clarum nomen adipisci possem, manum meam ad nothas in dextro laborantis latere costas detuli, indicatamque loco dixi eum ibi dolere: quod cum ipse fateretur, Glaucos ex solo arteriarum pulsu existimans me sedem affectam inuenisse, plane admirari me coepit. Verum, ut vehementius stuperet, haec quoque addidi: quemadmodum hoc in loco dolere te confessus es, ita velim, fatearis et tussiendo cupiditate vexari te, & ex longis interuallis tussim exigua, aridam, & qua nihil expuis, te molestare: atque ita me dicente incepit forte fortuna huiusmodi quadam tussis specie (qualem iam diximus) tussire: qua de re tanta admiratione Glaucos commotus est, ut continere sese non valens, magna voce exclamando, in laudes meas prorumperet. Tum ego, ne putetis (inquam) sola haec ex arte medica circa agrotos posse praesagiri: sunt n. alia quoque, quae nunc dicere aggredior, quibus & laborans ipse testimonium feret. Itaque rursus incipiens dixi: quum magnam trahis spirationem, dolor ea parte, quam notavi, vehementius te cruciat, sentisque in dextera praecordiorum parte grauitatem. His auditis ne infirmus quidem sese potuit continere, quo minus praevahemēti admiratione, vnica cum Glaucōne exclamaret. Itaque sentiens equidem arridentem mihi fortunam, de iugulo quoque, quod videlicet ad inferiora trahi videretur, aliquid efferre volebam: at, quia magnas inflammationes,

A.1.3.f.14. t
c.13.fo.309.

F A.1.3.f.14. t
c.14.fo.309.

† Ex Gracis
tanquam vero
nullo modo hoc
vidissem.

A.1.1.f.2.d.3
1.fo.42.h

Amationes, quemadmodum & scirrhum, id comitari solet, dicere non sum ausus, veritus, ne laudē, quam antea de me excitaueram, fauciarem. Quumq; animum induxissē tuto me aliquid eloqui oportere, aspiciens laborantē, haud ita multo post (inquam) iugulū ad infernas partes detrahi senties, nisi fortasse id iam antea tibi euenerit. At, cū hoc quoq; fateretur, conuersis equidem oculis ad ægotantem mirifice attonitum, vna (inquam) addēda est prædictis diuination: etenim dicam, quā de morbo suo laborans ipse habuerit suspicionem. Tum Glaucō ne de hac quidē diuinatione desperare se aiebat: laborās autem incredibili hac pollicitatione in stuporem adductus, & acriter me intuens, quid essem dicturus, attendente mente expectabat. Igitur dicente me, q̄ infestāre morbū pleuritidem esse putasset, ille ingenti cum admiratione huius quoq; rei se testem exhibuit: id, quod etiā affirmabat ex adstantibus vnus, & qui paulo ante latus eius ex oleo fouerat. Atque ex eo tempore Glaucō tum de me, tum de vniuersa arte, quā optimā concepit opinionem, quum antea nihil magni ab arte expectaret, utpote qui nunq; cum consummatis in arte viris versari consueuisset.

Hæc ideo dicere volui, vt intelligatis, quæ accidētia cuiuslibet morbo propria sint, & quæ alijs quoque morbis cōia: ac præterea, quæ ab vtrolibet genere sint inseparabilia: item, quæ magna ex parte, & quæ raro videri solēat: atq; ea, quæ ancipitem hēant euentū: vt, si aliqñ fortuna huiusmodi vobis occasionem, qualē mihi fuisse oblatam iam dixi, præbeat, ea cōmode vtī sciatis. Sepe. n. fortuna non contēendam adipiscendæ laudis ansam suggerit, ea tñ vulgus medicorum ob imperitiā vtī nescit: sed doctissimus quisq;, quum accidentium aliquod huiusmodi conspexerit, haud difficulter reliqua quoque inueniet, quorum alia quidē necessario, alia vero magna ex parte, & locū affectum & morbum ipsum sequuntur. Verum meminisse debetis generalium præceptorum, quæ & vniuersalia appellantur, & quæ multorum specialium cōmunia genera sunt, vt in illis in qualibet materia rerum particularium prouide discernendis vos exerceatis. Est igitur cōis sermo, quē dicere proposui, de naturalibus facultatibus: quas in qualibet parte generatim quatuor esse didicistis. Primam voco attractricem, quæ peculiāres parti succos, alendi ipsam gratia, & appetere & attrahere potest: altera deinde est, quæ alteratrix dicit, qua succus attractus similis euadit parti, quæ alitur: huic aliæ duæ ministrant, retentrix, quæ suo munere fungitur, qñ pars attractum succū coquit, in suam ipsius naturam eū mutans: & expultrix, qñ à coctione, quod inutile est, excernit, idq; excrementum vocatur. Has itaq; facultates in qualibet affecta parte, vtrū validæ sint an infirmæ, consideretis, hortor: Vt in hepate (qñ de hoc dicere instituimus) vis attrahendi, si quomodolibet afficiatur, cibum in ventriculo iam in succum transmutatū relinquet, vt per aluum exacte quidem

Confectus, verum liquidus & haudquaquā exiccatus excernatur. Atque hoc, q̄ ipsa affecta sit, signum vobis erit: quicquid. n. ab aliquo, tanq; à causa, procedit, id illius signum esse constat. Hunc affectum non nulli ad mesaræū pertinere autumant, vocantq; sic laborantes mesaræicos eō, q̄ vident cibū per venas mesaræo & mesenterio intextas distribui non posse, vt solebat, eodem seducti errore, quo ij, qui manus eorū, quos syncopa vel stomachica vel cardiaca prostrauit, affectas esse arbitrantur, utpote quæ haudquaquā, vt antea, munere suo fungantur: quippe iecur mesaræi venis, veluti manibus, quæ ex ventriculo ei cibum afferant, vtī. Similiter et falluntur non nulli, vbi crura resoluta sunt ob affectum aliquem, eam spinalis medullæ partem, quæ iuxta lumbos est, infestantem: quippe neglecta spinali medulla cruribus remedia adhibent. Igitur, si mesenterium vel inflā matione vel alio eiusmodi affectu laboret, hunc proprie ad ipsum referemus: si vero iecur ob imbecillitatem per venas suas cibum allucere nequeat, nō mesenterio {id est lactibus} sed iocinori, remedia sunt adaptanda: quemadmodū nec resolutis quidem vel manibus vel cruribus ob affectū, qui in spinali medulla consistit. Verum, vbi vel inflammatio vel erysipelas mesenterium afficit, haud ita difficile est discernere, si alui excrementa diligenter cōsideres. Neque. n. solum, qualia excerni diximus in iocinoris imbecillitate, quā ad sese cibū trahere non potest, talia planē deijciuntur,

Dsed apparet etiam, veluti ab inflammatione, sanies quædam admixta. Nam ab omni parte inflammata, cui spissum crassumq; tegmen non incūbit, in primis quidē tenuis sanies defluit: quæ concocta deinde inflammatione, & crassior & puri similior redditur. Quum ergo nulla existente in iecore inflammatione, hmōi quippiam cum excrementis, succi spēm cōsequutis, deijciuntur, in mesaræo affectum esse censendum est. Quemadmodum autem non potente ob imbecillitatem hepate succum à ventriculo attrahere, attrahendi facultas afficitur: ita, quum retinere nequit comprehendēs continensq; facultas, infirma putanda est: proinde in primis quidē cruorem saniosum excerni videmus, postea vero crassiorē & veluti fæculentum. Similiter aliæ quædam eueniunt excretiones, non quidem ob imbecillitatem, sed ob expultricis facultatis robur, plerunque quidem integra in omnibus existenti valetudine, plenitudinis ratione: plerunque vero parte aliqua affecta per iecur sese expurgante, viribus ipsius iam factis robustioribus: quippe concoctis in ipsa vitiosis humoribus sequitur secretio, ita, vt viles quidem humores retineantur, expellantur vero inutiles. Atq; sunt non nulli, qui huiusmodi vacuationes nominent cruentas dysenterias: quæ euenire solēt quibusdam vel mutilato aliquo membro, aut vbi quis in exercitatione educatus ad ociū se conuertērit. Ac solet quoque mulieribus, retētis menstruis, hmōi per sedē vacuatio fieri: atque interdū per vomitum quoque eādem ob cām quibusdam mulieribus. Verū & his quidem syncerus sanguis

Quarta Classis.

eccc .iij excernitur,

l. 1. f. 1. d. 6. c.
f. fo. 16.
ibidem.

l. 3. f. 14. l. 4.
f. fo. 18. c.

l. 1. f. 2. sum.
d. 3. c. 13. fo.
5. f.
l. 3. f. 14. l. 4.
f. fo. 18. c.

ibidem. f.

DE LOCIS AFFECTIS

excernitur, similis ei, qui ab hostia interfecta profundi consuevit, modo inferne per aluum, modo E per superiores etiam partes: at per erysipelata, & inflammationes, accedente cōcoctione, vitiosus, cœnoscus, & putris excernitur. Atq; vt in hepaticis affectibus (quanquam raro) medicamētorum auxilio, robustiore euadente iocinore, interdum deijciuntur excrementa tum colore tū odore pessima, expurgante se ita viscere: sic eodem modo vrinae quoque deteriores redduntur, quibus impēriti medici non nunquam decepti, grauis morbi periculum subesse arbitrantur. Etenim, quibus sine ratiocinatione rudis duntaxat experientia suffragatur, de ijs, quae raro eueniunt, experimenta habere non possunt: veluti eorum, quae saepenumero accidunt, facile meminerūt. Quod aut protracto per longum spacium morbo, apparentibusq; notis concoctionis, huiusmodi fiant euacuationes, non semel dūtaxat, immo creberrime ex enarrationibus, quas in Hippocratis opera adidimus, didicistis. Quemadmodum aut retētrix facultas, quum imbecillior est, ac rem, quae ipsam grauat, retinere non valet, vis expultrix id, quod molestat, euacuat: ita infirma expultrice res quaedam retineri solent, facultate retentrice non admodum grauata: nam in quolibet instrumento aliās alia facultas vel fortior fit vel imbecillior, facta videlicet ad actionem relatione, si modo vniuscuiusq; facultatis notionem intellexerimus. Nam re vera tota semper particula agit secūdum temperamēti, quod ei frequentius inest, proprietatem: verum aliquando rem grauāntem sustinet, ac longo tēporis tractu eam vincit, conficit, alterat, & concoquit: deinde rursus alio tempore rei infestātis vel qualitatem vel multitudinem ferre nō valens, ad ipsius excretionem insurgit: sicut ē cōtrario, quū interim admodum molestatur, ipsam rem molestāntem deijcere cupiens, viribus grauissime infirmis, ob imbecillitatem id efficere non potest. Igitur haec omnia in quouis naturali instrumento perpendere, atque mentem in ipsis dignoscendis exercere debetis. Sic enim inuenietis partiū quarundam affectus, antea haudquaquam indagatos, veluti ne folliculi quidem fel continentis. Si. n. (vt ostēdimus) biliosum humorem ad se trahit, quemadmodū renes sanguinis veluti serū: & splē id, quod vini facibus, aut amurcae olei similatur: accidet interdum, vt ob huius folliculi imbecillitatem impurus fiat sanguis, atque idcirco alia eueniat regij morbi species prēter eas tres, quas iam supra proposuimus: ac non nunquam ita repleatur etiam (quemadmodum vesica, quae vrinae est cōceptaculū) vt euacuari nō possit, aut quia obstructus est, aut quia excretoria ipsius facultas est imbecillior: veluti etiam quum obstructis aut infirmis valis, quae ab ipso exorta, ora sua in hepar extendunt, biliosum humorem interdum attrahere non potest. Proinde excrementorum proprietatem in morbo regio considerare perquam necessarium est: id enim non mediocre nobis ad huiusmodi notitias auxilium suppeditabit. Haec equidem considerans inueni quorūdam regio morbo affectorum excrementa, flaua bile vehementer colorata, quemadmodum & alijs vrinas: item, per cutem quoque vt nō nullis plurimum flauae bilis à balneo profundi, ita alijs plurimum ipsius retineri, ac perquam exiguum effundi comperimus. Hanc rem si accuratiori experimento intelligere volueritis, nulla prius adhibita vnctione, homini sudorē strigili auferrī iubete: videbitis profecto eundem in omnibus hominibus in strigilis cauitate non colligi, verum in alijs magis aquosum, atque in alijs magis biliosum. Itaque loci affecti notitia vobis multo erit dilucidior, si cū praedictis hanc quoque notitiam adijciatis. Quidam enim acuta biliosaq; febre laborans, die septimo multa flaua bile ad eum transmissa, à morbo liberatus est, mansitq; sequentibus deinde diebus auriginosus. Itaq; & excrementa & vrinas considerauimus: vtriusq; vero secundum naturam se habētibus, atque ob eam causam nullum visceris affectum declarantibus, venit in mētem fieri posse, vt translata in cutem bilis crassior esset: qua ratione promotus discere volui, qualis nam esset sudor: illo autem apparente aquoso conieci bilem esse dissipari contumacem. Praecepti itaq; laboranti, vt aquis suapte natura calidis, & quibus discutiendi vis esset, vteretur: ac praeterea victum adhiberet humidiorē, qui humorum crassitudinem moderate posset extenuare. Hic autem bonam valetudinem consequutus est, vnico auxilio & notitia cōfirmata & curatione absoluta. Quinetiam aliū multam in strigili bilem relinquere vidimus, vnde eam plurimam in vniuerso corpore procreari perpendentes, ipsum adhibita idonea curatione sanauimus. Quibus vero citra febrim morbus regius accidit, vrgente in dextra praecordiorum parte grauitatis cuiusdā sensu, ijs omnibus aperiens (vt scitis) obstructiones & cibis & potibus & medicamentis extenuantibus, deinde medicamentum, quod bilem ducere posset, exhibens, eorum plurimos vna die sanitati restituiimus. Qui vero purgatione liberari non potuerunt, ijs rursus valentiore ad aperiendum data potione, medicamentum, quod vehemētius purgaret, exhibui: sic deinde sub fine purgationis † vel caerulea vel flaua bilis cum acri mordacitate excernebatur. In his igitur cōieci fellis folliculum simili quopiam affectu laborare, qualis in vesica exuberante vrina interdum fieri solet, etenim adeo multam non nunquam recipit, vt nimis intenta nequeat eam, quae in ipsa continetur, expellere. Verum in vrinae ceptaculo (neq; n. absurdum fuerit vesicam ita nominare) bifariam id fieri solet: interdū ob excretoriae facultatis imbecillitatem: interdum vel ob grauem somnum, vel negotia quae piā, retenta vltra, quam par est, vrina: quae deinde vesicam nimis intendens, hae ipsa rōne vires eius profernere potest. At fellis folliculus, vtpote cui nullū succurrit ab animalī facultate praesidium, vnicū habet imbecillitatis principium, veluti caetera quoq; naturalia instrumenta, à partis intēperie ortum.

Galeni

*Τους ἀπει-
πουσ. i. impe-
riti, est ἰπρες
sis codicibus
gracis. τους
ἀπὸ πείρας. i.
empirici, εἰ ἀν-
τιquis: et ita et
videntur legis-
se ueteres in-
terpretes.

† Ex vulgatis
gracis habetur,
caerulea
magis, quam
flaua.

A. l. 3. f. 19. r.
c. 6. fo. 361. a

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBER SEXTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de affectibus Lienis, Intestinorum, Renum, Vesicæ, Vteri, & Colis.

De Lienis affectibus.

CAP. I.

L ijs, quæ de iocinore diximus, facile inuenientur notæ, quibus lienis affectus discernantur: hoc addito, quod ipsius inflammationes ob duritiæ facile tangendo deprehendantur. Quum itaque splen multa habeat accidentia cum hepate cõia, illa nulla re differre videntur, nisi quod quædam magis, quædam vere minus, alterutri euenire solent. Nam, quod ad coloris rationem pertinet, vniuersum corpus, vbi splen imbecillitate affectus est, magis nigricare videtur: nam hoc ei natura officium dedit, ut melancholicum sanguinem ex hepate ad sese attrahat, quo ipsum aliam iam demonstratum est: igitur attrahendi facultate facta il-

li imbecilliore, sanguis ex iocinore in vniuersum corpus impurus transmittitur, quocirca color nigrior euadit. Quinetiam hepatis exemplo, sæpenumero excrementa ex se rejicit, ita, ut & vomitione, cui nausea quoque accedit, melancholicum sanguinem aliquando excernat: qui interdum per inferiora quoque decedere videtur. At & citra huiusmodi euacuationem athymias, id est animi deiectiones, & dysthymias, id est mœstias, melancholicas facit: ac non nunquam & ciborum vehementissimas appetentias, præcipueque quoniam exquisitæ acetosum sit id, quod ad ventrem fertur excrementum: sæpenumero autem subuersionem & resupinationem, quoniam aliam quandam habuerit corruptionem. Quod vero indurato ipso aqua inter cutem succedere possit, consentiente iocinore, iam antea dictum est. Quinetiam laborante aliquando utroque viscere regium morbum euenire conspeximus, nigriore, quæ pro consuetudine, subsequente colore, ita, ut putaretur flaua bilis fuligini esse permixta. Atque medici quidam iecur nullo affectu tum laborare existimantes, dubitant, quomodo à splene morbus regius nasci possit: quemadmodum sunt, qui à solo liene indurato, nullo existente in iocinore vitio, aquam inter cutem fieri posse arbitrantur. Haud secus hallucinari consueuerunt in ea quoque aqua inter cutem specie, quæ ad acutos morbos sequitur: quippe ab ijs iecur calida & sæpenumero sicca quoque intemperie tam grauiter afficitur, ut cibum in sanguinem transmutare nequeat: atqui ne in ijs quidem iecur affici existimant, ab Erasistrato accepta consuetudine, ut nullam partem affici arbitrentur, nisi vel tumor quispiam, vel vlcus in ipso consistat. Verum id illis concedendum est, qui existimant nullum ab intemperie morbum fieri: at medici, qui sequuntur ea, quæ manifeste apparent, qui & refrigerata parte quapiam accidentia quædam fieri suspicantur, admiratione digni sunt, quod aquam inter cutem consistere posse putant, ne vnico quidem loco affecto. Si enim ob id, quod nullus est in hepate tumor, ipsum haudquaquam affectum esse existimant: neque aliarum partium vlla afficietur in ijs, qui aqua frigida vitiosa affatim & intempestiue epota, mox aqua inter cutem corripuntur: quippe noxam infert internis partibus aqua sic ingesta, alias alijs, sed præcipue & in primis ei, quæ forte fortuna eo tempore reliquis fuerit imbecillior: verum, nisi ad iecur frigus transmittatur, aqua inter cutem subsequi potest minime. Sic splenis quoque vitio aqua inter cutem non nunquam euenire consuevit, aut vbi cum tumore refrigeratus est, si cut in scirrhis: aut vbi citra tumorem refrigeratus est, ut quum quis aquam frigidam & vitiosam affatim & importune potauerit. Quod vero melancholica mœstia ipso excrementa huiusmodi ad os ventriculi transmittente proueniat, antea, vbi de ore ventriculi tractauimus, iam dictum est. Quamobrem in hoc viscere diutius nobis immorandum non est, cum eius instrumentales affectus rationali dignotione non indigeant: qui vero ab intemperie proficiuntur, partim ex ijs, quæ iam diximus, partim ex ea doctrina, quam supra de iocinore proposuimus, noti sunt: nam alij quidem nominatim sunt explicati: alij vero, qui similiter, ut illi, consistunt, similem quoque habebunt dignotionem.

De Intestinorum affectibus dignoscendis.

CAP. 2.

Q uum de ventriculi affectibus superiore libro loqueremur, in duas maximas ipsum partes se cari diximus: quarum altera, quæ superior est, gulæ continua est, ex multis nervis sensificis contexta: altera vero huic continua, ad intestinorum usque exortum extenditur. Porro, si cut vtriusque in animalibus propria est utilitas, ac pro utilitatis differentia diuersa eis eueniunt accidentia: ad eundem modum, quicumque affectus cõiter tum similaribus tum instrumentalibus partibus aduenire solent, non est his tum inter se, tum et cum vniuersis intestinalis cões esse cõsentur. Verum accidentium similitudo non solum in his inter se, sed et in vicinis quoque partibus, quæ ipsa attingunt, inuenitur, qualis est renum & coli cõmunicatio: atque horum non nulla sedem affectum habent cognitu facilem, ut dysenteria, & tinesmus. Sanè in præsentia nomen dysenteria proprie audire oportet, utpote quod ex appellatione ipsa, intestinorum vlcus significat: neque, non repente & affatim sit huiusmodi affectus (id, quod in eo, quem hepatis vitio accidere diximus, fieri solet) atque proprias et habet no-

Quarta Classis.

eeee iij tas,

l. 3. f. 1. c. 4. B
18. fo. 204. d. f.

l. 3. f. 14. c. 4.
4. fo. 320. a

translatio-
ibus veterib.
ic incipit li-
er sextus.

DE LOCIS AFFECTIS

tas. Etenim protinus ab ipsius initio, bilis mordax secernitur, quam deinde interaneorum abrasiones sequuntur, postea paulum cruoris simul excerni videtur, quando videlicet affectus ipse iam dyfenteria est. Quum itaque huiusmodi abrasiones solae excernuntur, considerandum est, num pingue quippiam simul cum ipsis deiciatur: ita enim in crassis intestinis vlcus consistere credendum est. Vbi vero cruorem quoque simul excerni videris; intueri oportet, vtrum is reliquis excrementis ita sit admixtus, vt vniuersus misceatur vniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet: etenim, si admixtus est, in superioribus: si vero supernatet, in humilioribus intestinis vlcus esse ostendit. Acidem quoque in abrasis excrementis videre est, verum non ita manifeste, vt in cruore. Similis etiam, si ramenta excernantur, ratio est: nam & ipsa, quod intestinum aliquod fuerit oblaesum, declarant tum ab essentia propria, tum ex modo, quo vel commisceri reliquis excrementis, vel vni eorum parti supernatare videntur. Non mediocriter, autem conducit ad curationem, nosse, in qua intestinorum parte consistat vlcus: nam, si in superioribus intestinis est, ab epotis medicamentis praesidium petendum est: si vero in humilioribus, clysterem subijcere conuenit. Atque huiusmodi dyfenteriae ab ijs, quae ab hepate profluunt, ita discernuntur. Nam ab initio tenuis sanies sanguinis ab hepate deijcitur, deinde aucto malo crassus humor, facibus vini haud absimilis: praeterea in hepatis excretionibus nihil abrasum expellitur: atque interdum duorum aut trium dierum intervallo supprimitur euacuatio, deinde rursus redit malum, atque excernuntur excrementa prioribus multo peiora. Id vero per intestinorum vlcera haudquaquam apparet: quippe in ijs neque affatim neque ex longis temporum intervallis, laborantes deijcere consueverunt. Atque vlcera, quae in recto intestino oriuntur (tinesum vocant) vehementi quidem tensione, & prompta deijciendi cupiditate infestant, paucis admodum sequentibus excrementis: quae quidem ab initio pituitosa & pinguis, progressu vero temporis etiam abrasionis specie deijciuntur: sed per totum morbi spatium ijs, quae a supernis descendunt, haudquaquam misceri videntur. Scribunt non nulli, quod a forti excernendi conatu, praecedente dolore vehementi, aliqui lapides callosos deiecerunt, ijs, qui in vesica nascuntur, haud absimiles: id, quod ego neque vidi, neque alium, qui viderit, vnquam audiui. Sed colici vehementem dolorem saepenumero conspexi, medicis illum non ad colum, sed ad renes, pertinere putantibus: veluti renum quoque cruciatus, ad colum referre videntur. Sunt, qui omnino negent in sinistris partibus colicam dispositionem euenire posse. Igitur, vt ab initio, horum affectuum distinctio difficilis est, ita hoc tempore non ita magnam praesidiorum differentiam ipsi requirunt: itaque accidentia, quorum magna est in his affectibus copia, diligenter intueri oportet. Nam & nausea & vomitus vrgent multo grauiores & magis assidui dolente colore vniuersumque ita laborantes pituitosa quaedam atque corrupta, hac in re nephriticos longe superantes: ac retinet etiam magis excrementa, vt ne flatum quidem neque etiam ructum excernere possint: saepenumero et veluti circuire videtur dolor atque amplio rem locum occupare, non nunquam vero in diuersis particulis vehementior fit: nephritici vero dolores eodem in loco stabiles, iugiter infestant. Quum itaque dolor in loco fuerit renibus altiore, manifestum colicam indicium est: si vero in vno loco, vbi scilicet renes ponuntur, stabilis constiterit, nihil ad notitiam potest positus ipse conferre: proinde cum his notis, quas nuper percurramus, vrinae quoque consideranda sunt. Nam nephritici ab initio dilutas purasque reddunt vrinas: deinde sequentibus diebus asperum aliquid in ipsis subsidere videtur: demum omnino arenosae minguntur. At in colica, si quid ab aluo deijcitur, id flatuosum quodam modo est, & saepenumero aquae supernatare consuevit, similem habens bubulo stercorei consistentiam. Quinctiam colicorum cruciatus multo magis, quam nephriticorum, laxantibus mitigantur clysteribus: atque euenit interdum, vt frigidus aliquo humore simul cieccto, ilico quiescant: eritque mitigans praesidium, non mitigans tantum, sed etiam curatiuum & diagnosticum. Porro, vt hi frigidum humorem aluo excernente, ita nephritici cum vrina lapide exeunte, & a dolore liberantur & simul locum affectum ostendunt. Itaque nihil relinquitur, nisi vt provideat, ne postea tam facile affici possint: nam, vt perseverante dolore vtraque pars eisdem indiget praesidijs, ita tempore subsequente oportet diuersa auxilia adhibere. Quapropter nullum, quod ad curationis rationem pertinet, committetis errorem, si in prima protinus horum morborum accessione eos difficulter discernatis, eoque, quod tum neque extrinsecus, neque intrinsecus, differentibus egent auxilijs, quod satis sit ea, quae dolorem lenire possint, adhibere. Cum autem omnia intestina a ventriculo ordine quodam descendunt, atque omnium supremum ieiunum sit: deinde, quod tenue vocatur: postea caecum, quod ad infernas partes extenditur: deinde colum, quod ad superiores reuertitur partes, donec saepenumero & lienem & iecur attingat: miratus sum, quomodo non solum medici ferè omnes, sed etiam populares, vehementissimos quosque dolores, in quacunque parte euenierint, ad colum referant. Id quidem mihi quoque verisimile visum est: sed, quum causam quaererem, cur tam vehemens tamque perseverans esset dolor, non simpliciter huic assertioni credere potui. Neque enim similiter, vt in renibus atque vteribus impactio lapide ingentes dolores in transitu excitantur, sic & in tenuibus intestinis rationi consentaneum esse censibus frigidus spiritus retentos atque similes ijs humores dolorem in ipsis efficere: nam tenuium intestinorum tunicae rara tenuisque essentia constant, vt non ita diu in nodi causas continere possint. Ergo probabile est frigidum, eundemque

A. l. 3. f. 14. t. c. 2. fo. 319. c.

A. l. 3. f. 16. t. c. 6. fo. 338. Et t. 4. c. 11.

A. l. 3. f. 14. t. c. 2. fo. 319. d. Et f. 16. t. 1. c. fo. 335. b.

A. l. 3. f. 16. t. c. 2. fo. 334. b.

A. l. 3. f. 16. t. c. 2. fo. 334. c. f. 17. t. 3. c. 6. fo. 343. h.

A. l. 3. f. 16. t. c. 10. fo. 344.

A. ibidem. g.

A. ibidem.

A. ibidem. h.

A. ibidem. b.

A. l. 3. f. 16. t. c. 1. fo. 332. d.

A. l. 3. f. 16. t. c. 6. fo. 343. 344. b.

Ademq; crassum, aut viscosum humorem, aut flatuosum spiritum, in corpore crasso densoq; genitum, sed egredi nequeuntem, dolorem excitare: vehementem quidem, geminam ob causam, intemperantiam, & corporum, quibus continetur, tentionem: longum vero, quia difficulter vacuatur, nam corporum ipsam ambientium tum crassitudine tum spissitudine arceretur. Atque interdum alij quoq; dolores & quidem vehementissimi in sublimioribus intestinorum partibus eueniunt, grauius vomitionibus cruciantes adeo, vt non nulli sub fine sterco quoq; euomere conspiciantur: a quo affectu vix vnquam aliquis potuit sanus euadere: hunc *εὐλαϊστῆρ*. i. voluulum vocat: non nulli etiam chordasum, quum scilicet tumor aliquis eminet in tenuium intestinorum parte, vt videatur intestinum ad chordae similitudinem conuolutum. Itaq; non ab re visum est medicis antiquioribus vel ab inflammatione, vel obstructione aridi sterco, huiusmodi tenuium intestinorum affectus oriri. Sunt alia quoque accidentia, quae quidem haud absurde & intestinis & ventriculo simul affectis euenire credunt, vt quas *λεῖπτῆρ*. i. leuitates intestinorum, & *κοιλιαὶ*. i. ventrales dispositiones nominant, quum videlicet materiae nequaquam sunt mordaces. Nam, vt mordaces ob mordendi vim omnia intestina ad excretionem excitant: ita non mordaces intestinorum imbecillitatem sequi consueuerunt, quia retinere contenta ne exiguo quidem tempore possunt: si quidem

Bdem ilico excernunt ea perinde, ac si graue aliquod onus deponerent, haud secus, quam in stranguria contingit: nam & in hac modo ab acrimonia & vellicatione vesica iugiter, quaequid ad eam peruenit, secernit: modo ob id, quod molem ipsius vel exiguam sustinere nequit. Ceterum, a quibus causis intestinorum leuitas proueniat, alibi particulatim ostendimus, praeter ea, quae in libris de curandi via & ratione, de naturalibus facultatibus, & de accidentium causis iam dixeramus. Etenim hunc librum non incepimus, vt causas, quae morbos efficiunt, sed vt affectuum locorum, qui & tactus & visus iudicium effugiunt, notas perstringeremus: at, quia ad exactam horum notitiam etiam de ipsis dispositionibus interdum aliquid dicere coactus sum, idcirco de causis quoq; quae ipsas efficiunt, mentionem facere non sum grauatus. Itaq; sermone de intestinorum affectibus finem imponamus: quicumq; enim affectus in ipsis consistentes, sunt cogniti faciles, ij cum praedictis communes habent notas. Nam abscessuum, inflammationum, scirrhorum, inflammationum, erysipelatum indicia omnibus cognita, quum in ventriculi locis apparent, & affectus ipsius atq; simul affectae sedis notitiam ostendunt. Sed de his iam antea satis dictum est.

De Nephriticis, & eorum symptomatis.

CAP. 3.

Igitur, cum derepente nephritis incidit lapide notatu digno vel in renum vel in vteru alioquo impaccio, dolorem excitat, colico haud absimilem. Verum distinguitur ab eo ex nauseae tum multitudinem tum magnitudine, suntq; per vomitum reiecta & biliosa & pituitosa, quibus praesumpti quoque cibi aliquid admixtum videtur: sepe numero etiam ex loco, quum superiores colli partes afficiuntur: atque ex eo interdum, quod non vni loco dolor innititur, sed reuoluitur, & ad plurimas extenditur partes: praeterea, quod ne flatus quidem transmittitur: atque omnia haec colicis dumtaxat euenire solent, sed alia quidem magis, alia vero minus. Quum vero ex his, quae in vrinis residunt, aut lapide cum vrina excreto, plane discerni possunt, nullus relinquitur quaestioni locus. Sunt autem non pauci laborantium, qui dolorem modicum in profundo ilium infestantem sentiunt, quamuis ab initio non dum sabulosum quippiam manifeste excernatur: quibus (vt scitis) dato medicamento, quod lapidem in renibus conterere possit, simul & affectum ipsum & sedem affectam cognouimus, atque ipsum habuimus curationis principium: quum enim a medicamento potione in vrinis sabulosa quaedam sublidere conspicerem, nephriticum affectum esse cognoui: atq; deinceps eadem medicamenta exhibedo, reliquam perfecti curationem. Quum autem renem quempiam ita affectum esse praecognoueris, si etiam dolores cum horrore interpellato inaequaliq; infestare videantur, sequanturq; febres quaedam inordinatae, tum prouidendum in ventrem decumbere, atq; interdum in alterum latus, vt sublimis sit affectae partis positus, laborantem sese vertere iube: ac deinde interroga, num circa renem dolentem veluti suspensi cuiusdam ponderis sensum percipiat. Etenim, quum haec ei acciderint abscessum iam collectum conijcere oportet: quo concoctio pus micium vt laborantem a dolore liberat, ita vlcis in rene periculum affert: proinde exacto studio laborandum est, vt inducatur cicatrice: quod nisi ilico contigerit, difficiliore reddet curationem. Porro perseverantis vlcis notae ex vrina haud obscure deprehendunt: adde, quod laborans creberrime in affecto rene dolorem sentit: atq; interdum cum vrina exiguum pus, veluti ab vlcere, excernitur: similiter ramentum non nunquam cum vrina expelli videtur: ac interim sanguis quoq; qui erosi iam vlcis indicium est, quanquam rupto aliquando vase aut ob plenitudinem, aut casum, aut vehementem ictum, non nulli magnam sanguinis copiam mienendo profuderunt, id quod aperto etiam interdum venae alicuius ore fieri videre est. Sed efficacissima vlceratorum renu coniectura est, si cum vrina exiguae quaedam carunculae excernantur, vt pote quas renu essentiae partes, easq; ob vehementem vlcis erosionem avulsas, esse constat. Ea vero, quae pilis similia sunt, Hippocrates quoq; cum vrinis exerni vidit, quaedamodum in aphonismis scripsit: ac ipsi etiam vidimus aliquando, quae semipedis longitudinem equarent, interdum et his longiora: tamen non nunquam etiam admodum exigua, vt mirarer, quomodo in renum spacio talia possent consistere: prouidendum praedicta

Excord. 36. b.
4. 27. 76.
7. 20. 20. 20.
no habetur in
veteribus gra
es, nec ista
trib. 20. 20.

bilis

L. 3. f. 16. c. 3.
60. 343. c

L. 3. f. 19. c. 2. c.
60. 368. g

L. 3. f. 16. c. 3.
60. 344. g

A. ibidem. h

L. 3. f. 18. c. 2.
60. 378. a

A. ibidem. c. 11.
60. 379. d

L. 3. f. 19. c. 2.
60. 370. c
ibid. c. 20. f

L. 1. f. 2. f. 1.
36. 341. f

L. 3. f. 19. c. 2.
60. 370. f

DE LOCIS AFFECTIS

bilius mihi videbatur in venis hmōi res procreari: quemadmodum in quodam Arabia loco (vt E
 aiunt) in tibijs hominum dracunculi vocati nascuntur, neruosa natura, colore, crassitudineq; lum- A.1.4. f. 3. l. 1
 bricis similes. Igitur, quum multos audierim, qui sese vidisse eos dicerent, ipse vero nunquā vide- c. 21. fo. 400
 ri, idcirco neq; de ortu neq; de essentia ipsorum quicquā exacte conijcere possum. At, vbi pilos
 meiando excretos vidi, tum ex colore tum ex mole credidi dicentibus eos ex crassa lentaq; mate-
 ria, quam calor calfecit exiccavitq; in venis consistere: quāq; longitudinis ipsorum causam nō in-
 telligo. Verum, quum primum eos vidissem, curationem à medicamentis, quæ vrinam ciere pos-
 sent, tentavi, quam postea experientia comprobavit: & ferme omnes, quotquot hmōi affectu la-
 borare consueverūt, neq; ante ipsum neq; rursus post ipsum nephritico aliquo accidente fuerunt
 molestati, qui curati fuerunt medicamentis, quæ ciere vrinam pnt. Verum, etiam si alia quæpiam
 humorum vitia à venis per vrinam expurgentur, quemadmodum si puris quoque multa fiat per
 vrinas excretio, nihil ab ijs vel renes vel vesicam vel vretas molestari cognouimus: sed in hac re
 non parum cum intestinis conuenire videntur, quæ in hepaticis dispositionibus nihil patiuntur,
 licet à bile syncera lædantur: veluti cōtra vesica quoq; vbi longo tempore acres per ipsam vrinæ
 transeunt, vlcenibus affici solet. Est etiam alius renum affectus, quo tenuis sanies sanguinis min- A.1.3. f. 19. l.
 gatur, similis excrementis, quæ in hepaticorū affectuum initio excernuntur, nisi q; magis vī cruen- F c. 20. fo. 370
 ta. Cuius rei causa est dispositio haud absimilis ei, qualē in iecore diximus imbecillitatem esse: in- Et c. 21. fo. 371
 super quum ora aut meatus vel vtcunque nominare volueris, per quos ex caua vena in renes vri- a
 na percolatur, supra modum dilatantur. Atq; ad renes quoq; pertinere is videtur affectus, quem
 alij hydrophem matellæ, alij vrinæ profluuium, alij diabetem, alij dipsacon appellant, qui certe quā
 rarissime venire solet. Equidem eum antehac bis duntaxat videre potui, supra modum videlicet
 sitientibus infirmis, atq; iccirco exuberanter bibentibus, celeriterq; per vrinam id, quod biberunt,
 reddentibus tale, quale biberunt. Atque hic renum vesicæq; affectus similis est ventriculi intesti- A.1.3. f. 19. l.
 norumq; læuitati. Sed de intestinorum læuitate alibi separatim iam dictum est: vbi ostēdimus nō c. 17. fo. 365.
 ventriculum dūtaxat, sed vniuersa quoque intestina, ad excretionem tum ciborum tum potuum
 assumptorum celeriter excitari adeo, vt ne pauxillo quidem tempore citra molestiam ferre pos-
 sint ipsorum aut pondus aut qualitatem: at, quod affatim celeriterq; ad vesicam vrina deferatur,
 id neque ad ventriculi, neque intestini ieiuni neque tenuis, imbecillitatem, tāquam ad causam, re-
 ferendum est. Si enim ob id, quod potum sustinere non possunt, ad excretionem properant, quid
 obstat, quo minus per sedem excernatur: id quod in læuitatibus intestinorum fieri plane vide-
 tur: neque enim cibus duntaxat tam celeriter per tam lōgam intestinorum conuolutionem tran- G
 siens deijcitur, verum etiam quæ epota fuere. Porrò transmissionem à totius ventris partibus ad
 hepar didicimus neque per hepatis aut venarum in lactibus aut ventre, quomodo neque per ea-
 rum, quæ ab hepate exortæ ad renes tendunt, imbecillitatem fieri. Quippe in libris de naturalibus
 facultatibus iam ostensum est iecur ex ventriculo per mensenterij venas, veluti arbores à terra per
 radices, cibum ad sese allicere: sic etiā ostēsum est renes trahere id, quod aquosum in sanguine est:
 non tamen vesicam trahere à renibus, quemadmodum neque intestina à vtriculo, sed renes qui-
 dem per vretas excernendo in vesicam mittere, ventriculum autem in ieiunium per eum pro- A.1.1. f. 16. l.
 cessum, quem Herophilus dodecadactylon vocat, à duodecim digitorū longitudine nomen ei im- c. 1. fo. 332. c
 ponens. Itaq; renum potius imbecillitas accusanda est, vtpote qui continere diutius vrinam non
 valent, non vero aliarum partium, per quas potus transire solet. Sed rursus reprehendendo dicet
 quispiam: quum infirmi fuerint renes, quō fieri potest, vt tam celeriter vrinam ad se attrahant: an
 dicere possumus, quemadmodum in ventriculo quibusdam lientericis vehementissima excitatur
 ciborum cupiditas, ita in renibus quoq; cupiditatem simul oriri vehemētem, atq; hanc ob causam
 eos vrinam per cauam venam ad sese trahere, sed ilico ab attractionis impetu grauari: quemadmo-
 dum in ijs, qui canina vocata appetētia vexantur, videmus, vt affatim impleti, paulo post aut euo- H
 mant, aut fluore deijciant: id, quod non solum ijs, qui præter naturam se habent, accidere solet,
 verum etiam animalibus quibusdam integra valetudine degentibus, vt in auiculis, quas nostrates
 in Asia Seleucidas vocant, videre est, quippe quæ iugiter locustas edunt, easq; celeriter excer- A.1.3. f. 13. l.
 nunt. Ac in alijs quoq; animantibus hmōi accidens naturale videtur. Vt igitur canina cupiditas c. 8. fo. 303. c
 in ore ventriculi consistens, non potente ipso deuoratorum pondus sustinere, multa impetuose
 ingerere atque ea celeriter excernere cogit, ita in renibus quoq; serosæ humiditatis cupiditas vnā
 cum virium imbecillitate, & humiditatem affatim attrahere cogit, & eius deinde in vesicam excre-
 tionem fieri. Sed quæres fortasse, quamobrem vrinæ fluor subito euenire possit, læuitas intestino-
 rum non possit, veluti neq; canina cupiditas, sed plurium dierum numero opus sit, nam affectus
 initium ab incremento, incrementum à vigore distinguitur: Quñ ventriculi cupiditas, qua cibum
 potumq; appetit, animale officium est, quo citra sensum nostrum nequaquam fungitur: renum
 vero desiderium naturale est, neq; ab ipso sensu nostri afficiuntur: proinde, quum ad statum per-
 uenit, ne sensum quidem mouet, quemadmodum appetentia canina. Qua de re rationi consentaneū
 vī paulatim quidē ipsum incipere: & dū maior fit, in primis quidē serū sanguinis trahere ex
 venis, vel nihil nobis sentientibus: quem quū totū attraxerit, videaturq; sanguis in venis, huius-
 modi

A modi humiditate spoliatus, exiccata tum vasa humorem trahere ex hepate, deinde hoc ex intestinis, & ventriculo: quū vero exiccata fuerint venæ, quæ in ore ventriculi sunt, tunc potum desiderare hoīem, utpote q̄ dispositionē ipsam sentiat: deinde exhibitam potionem venas ex hepate ad ventriculum venientes, utpote aridas, totam statim rapere, atq; ex his alias deinceps, donec ad renes perueniat transumptio. Quippe in libris de naturalibus facultatibus dictum est non solum potionem, verum etiam cibum, trāsumptione per attractionem facta, per vniuersum corpus deferri.

Igitur hic affectus, quod ad transitus celeritatem pertinet, persimilis est intestinorum læuitati: atque etiam q̄ renum dispositio, ventriculi dispositioni eadem est: verum hoc vno inter se differūt, q̄, quæ ante renes fit lationis operatio, i. a naturalibus actionibus numeret̄, attractoria facultate successione agente: quāuis in vna resilitudo inter eas inueniatur, quippe ex caua vena ad renes attractio, primæ deglutitioni eorum, quæ ex ore in vētriculum deferuntur, haud absimilis est: at vero actiones, quæ hanc antecedunt, ad vrinæ fluorem proprie pertinent. Non recte autem putasse quosdam diabetem, veluti & caninam cupiditatem, ad ventriculum pertinere, manifestum est ex his, qui præ nimia siti ventriculum impleuerunt, & seruare in ipso potionem longo tempore possunt. Etenim, qui in vehementi siti potarunt, quatuor accidētia subire solent: unū, & quidem

B primum, vomitio est: alterum, velox per aluum excretio aut fluore, aut intestinorum læuitate: tertium, quod potus diutius, quā par est, in ventriculo manet: quartum id ipsum, de quo nunc sermo est, siue id diabetem, siue dyspnoiam, siue vrinæ fluorem, nominare volueris: neque enim, ut idoneum ei nomen imponamus, sed ut curationis viam tum ex loco affectio tum ex ipsa dispositione inueniamus, scrutari animus est. Atq; alius interdū affectus occurrit, diabeti perq̄ simis, & quidē a multis cibis, qui neq; crudi sunt, neq; per aluum deijciuntur, neq; plenitudinem efficiunt, neq; etiā probe alere p̄nt, sed dissipantur discutunturq; celeriter. Cuius ut crebrior est, q̄ dyspnoia, euentus, ita faciliore admittit curationem: quippe qui prius, q̄ ad summum peruenit, cognitus, haud ita difficulter curabitur. Nam, vbi quis duplum cōsuetorum alimentorum assumpserit, neq; corpus ali videatur idq; citra alui fluorem, hūc affectum non solum priuati, verum etiam medici parvipendunt: quum vero triplum ingesserit, idoncis auxilijs liberari potest prius, q̄. ad quadruplū aut quintuplū perueniat. Igitur rōni consentaneum est hunc affectum a celeri dissipatione incipere, oībus partibus attractricem atq; ei coniugatam facultatem, quæ proprie appetitiua vocat̄, seruantibus.

At vero ingentis sitis, quæ citra diabetem accidit, causa est vētriculus aut calida aut sicca aut vtraq; intemperie affectus, maxime vero os ipsius: proxime ventriculo hepar, sed maxime pars eius sima, simul cū eis exæstantibus nimirum mesenterio, ieiuno, ipso ventre, stomacho, & pulmone. Atq; huius accidentis radix inde plerūq; proficiscitur, q̄ a dispōne, erysipelatis naturam referente ea incendūtur: quæ magna ex parte marcor sequitur, aliās aliis, veluti, quum hanc tractaremus materiam, declaratum est. Hæc itaq; propter accidentium communicationem simul cum renum affectibus dicta sunt. Porro diabetes proprius renum affectus est, qui caninæ in ore ventriculi cupiditati proportionem respondet, accedente præterea retentricis facultatis imbecillitate: nam, si citra vehementem cupiditatem ipsum fieri diceremus, in primis nihil penē vrinæ, quod consideratione dignum esset, ad renes peruenire notaretur: si vero citra retentricis facultatis imbecillitatem, non tanta celeritate sequeretur vrinæ profluuium.

De Vesicæ affectibus.

CAP. 4.

Vesicæ superueniunt accidentia partim ceteris communia, veluti omnes ipsius præter naturam tumores, dolores, atque, quæ hos facere possunt, affectiones: partim ipsi soli propria, ut ischuria. i. vrinæ retentio, stranguria. i. vrinæ stillicidium, ac alio quoque modo immoderata vrinæ excretio. Verum hmōi vacuationes (ut de renibus supra dictum est) vesica tanquam meatu vtuntur, ipsa haudquaquam affecta: at vero stillicidium, si ob vrinæ acrimoniam fit, accidens vesicæ est, affectus vero minime: si vero aut ab vlcere aut imbecillitate procedit, a vesicæ affectu factum esse dicitur: quemadmodum, vbi acrimonia in causa est, aliquando ob renum vitium, aliquando ob aliās partes, quæ cum vrinis humorum suorum vitia, aut pus, vbi abscessus aliquis infestauerit, transmittere possunt. Euenit etiam interdum vrinæ stillicidium humoribus, qui in venis sunt, & per renes & per vesicam expurgatis. Cæterum, quum ab intemperie vesica fit imbecillior, læditur propria ipsius actio, quæ est vrinæ excretio: ad quam animal excitari solet, quum vel a multitudine contenta in ipsa materia vesica grauatur, vel a mordacitate molestat: sed ab horum utrolibet magis imbecilli, quā robusti, dolere consueuerunt. Quinetiam instrumentales affectus imbecillitatem interdum inducere possunt. Item intemperatiæ omnes cum aliis, tum maxime illis, quæ non nullis sæpe eueniunt, quum frigore corripuntur: tunc enim planē grauari videtur, vel paucō admodum contento in ipsa humore. Atq; vesicæ etiam, veluti meiendi instrumento, ischuriæ accidens superuenire solet, interdum quidem (ut dictum est) quum id, quod in ipsa continetur, non ita comprehendere valet, ut ipsum exprimat: interdum etiam obstructio inferiori meatu aut a crassis humoribus, aut impactō lapide: atq; accidit nō nunq; vel ab inflammatione vel alio hmōi tumore, ut angustior reddatur meatus, vel etiam omnino obstruat̄. At vero neq; neruorū a spinali medulla exortorum, neq; etiam spinalis medullæ ipsius affectus, vesicæ aliquam

imbe-

l. 3. f. 19. r. 2.
17. fol. 369. g

l. 3. f. 13. r. 2.
12. fo. 297. a

l. 3. f. 19. r. 2.
o. fo. 368. g

l. 3. f. 19. r. 2.
fo. 367. b

DE LOCIS AFFECTIS

imbecillitatem afferre possunt, vt vrina propterea supprimatur: quēadmodum non nulli putauere
 runt, credentes vesicę officium à cōsilio & electiōe procedere, q. l. vrinam retinemus, quoad vo-
 luerimus, atq; eam pro voluntatis imperio excernimus. Verum satius fuisset nolle nō vesicę sed
 meiendi officium, veluti etiam deijciendi non intestinorum munus, ab electiōe consilioq; pen-
 dere. Quippe vesicę officium vnicum est, contractio: at musculus, "qui vrinę meatum in circuitu
 ambit, in origine ceruicis vesicę extensus, instrumentum est, cuius opus ab electiōe excitatur, vt-
 pote qui ambiens vesicę ceruicem, eam ita exacte stringit, vt nihil humoris ex vesica in meatum
 ingredi possit. Atq; similem quoq; & actionem & vtilitatem habet musculus, qui recti intestini
 partem extremam ambit. Proinde ipsis" resolutis, neq; vrinam vesica, neq; sterora alius, retinere
 potest, sed præter voluntatem paucis omnino interuallis vtraq; effluunt. Sicuti autem in reliquis
 musculis, quod à resolutione fit nobis inuitis, id electiō nostra haud inuita efficere solet, ita eadem
 ratione ab horum actiōe quiescimus, quum vel stercus vel vrinam excernere propositum est.
 Atq; vt non nulli cum vrinarum tum cibi excrementorum deiectionem, totam ab electiōe pro-
 cedere deuiauerunt. Etenim cibi à ventriculo in ieiunum expressio, totum naturę opus est: rursus
 omnino ab electiōe pendet & vtrorūq; mēbrorū & cuiuslibet digiti tum extensio tum inflexio. F
 Delatio enim, quę à ventriculo ad ieiunum fit, & quę ab hoc in tenue intestinum, à sola naturali
 facultate procedit: at alui deiectio & vrinę redditio, vtroque instrumento proprijs suis facultati-
 bus agente perficiuntur. Rectum intestinum atque vesica naturali vtūtur facultate: musculi vero
 ea, quę & animalis & voluntaria nominatur: quippe musculi, qui fluores cohibere solent, tunc
 quiescunt ab opere, abdominis musculis munere suo fungentibus, maxime vero medijs. Sunt nō
 nulli, qui, quum nō ita facile deijcere possunt, manibus hmōi musculos comprimunt: neq; nō, vbi
 vrina vel difficulter redditur vel omnino suppressa est, idē facere consueuerunt. Quum itaq; ner-
 us, per quos aialis facultas ad iam dicētos musculos peruenit, afficiuntur, aut vbi dorsalis" medulla
 ipsa læsa est, resoluitur musculorum actio, atq; excernitur & vrina & stercus vel laborante inuito.
 Quum vero vesicę corpus ita fuerit affectum, vt, quod in ea continetur, exprimere nō possit, sup-
 primitur vrina: noīaturq; hoc accidens ipsius, ischuria. Atq; accidit interdum propter obtusum
 ipsius sensum, vt non reddatur vrina citra expultricis facultatis læsionem, si proprii vesicę nerui
 afficiant, neruis musculi ceruicem eius stringentis, munere suo fungentibus, ipsorū. l. facultate ser-
 uata: nam, si resoluantur, propriū indicium, qd musculus hic resolutus sit, est vrinę præter volūta-
 tem excretio. At hmōi eueniente affectu, quum meatus ipsius fuerit obstructus, vtraq; dispō G
 gnitu difficilis erit. Proinde, vt exquisitè dignoscant non solum hi, sed reliqui quoq; oēs vesicę af-
 fectus, perq; necessarium est præscire euidentes causas extrinsecus aduenientes, quas proprie pro-
 catarticas. i. iniatriciē medici vocant. Sed multo ē accuratori inuestigatione eos, qui præces-
 serunt in animantis corpore affectus, inquirere oportet. Igitur cuidā, quū cecidisset, spina sinua-
 ta est: quapropter vrinam reddere non potuit: nam & id aliqñ fieri solet, quemadmodū ab Hip-
 pocrate dicūm est: verum non ilico suppressa fuit vrina, sed perendie, ob afflictarum vertebrarū
 ad interna luxationem inflāmmata vesica. Itaq; dolebat in ea parte vel nemine tangēte, sed multo
 magis, si quis manu cum tangeret: atq; hunc curauimus, inflāmationi remedia adhibentes. "Rur-
 sus alter luxatis ad posteriores partes vertebris vrinā inuitus profudit nullo infestāte vesicam do-
 lore: in quo coniecimus eius musculi neruum, qui vesicam claudit, fuisse affectum, proinde spina-
 lem medullam curare voluimus. Atq; in alio similiter affecto suppressa fuit vrina, torpēte ob affe-
 ctos neruos vesicę sensu: quum autē inter dormiendum non sentiret homo vesicam impleri, ipsa
 extēsa nihil excernere potuit. Etenim accidit interdum, vt hoc modo vrina" supprimatur, quem-
 admodum etiā sanis quibusdam vel vrgentibus negocijs, vel in concionibus, vel senatu, vel foro,
 vel conuiuio: tum enim retenta longo tpe vrina extenditur vesica, atq; vrina supprimitur cōtra-
 H
 ctice facultate læsa pp immoderatā tensionem. Quidam" etiam, quum cecidisset, manente spina
 illæsa, in primis quidem magnā sanguinis copiā cum vrina emisit, postea vero omnino suppressa
 est vrina: cuius rei causam esse coniecimus, qd cōcreti sanguinis grumus intus se opposuit. Quo-
 circa demissa per colē fistula paulum vrinę reddidit: extracta deinde fistula apparuit in ipsius ore
 grumi indicium. Præterea, quum alios quosdam diuturni dolores vna cum abscessuum notis in-
 festassent, finitis abcessibus tenue pus cum vrina profluere visum est: deinde subsequens vrinę re-
 tētio coniecturę occasionem dedit, qd à crasso pure meatus obstrueretur. Atq; in pueris etiā, quos
 lapis in vesica cruciabat, vidimus sæpenumero vrinam retineri. Eos itaq; resupino" figurato cor-
 pore concussimus, vt ita à meatu lapis dimoueretur. Quum vero id, quod iam iam dicam, sepe vi-
 deritis, oro, vt ipsum tenaci semper memoria seruetis: quod ad grumos vocatos, non solū eos, qui
 in vesica, sed multo magis illos quoq; qui in intestinis, ventriculo, atq; thorace nō nunq; cōtinen-
 tur, animi" defectio & pallor sequi solet: pulsus vero paruus, obscurus, frequēs apparet: & laborās
 ipse cum anxietate resoluitur, quemadmodum in magnis musculorum vulneribus sæpenumero
 accidit: vt mirari aliquis possit, quē nā sit huius euentus causa, quippe, quū oīum, quę in corpore
 sunt, sanguis maxime nobis sit familiaris, quō ex valis suis effusus tanti mali authorem se præstet,
 vt &

A. l. f. 1. d. 5. l.
2. c. 24. fo. 12

A. l. 3. f. 19. l.
c. 10. fo. 36:

A. ibidem. d

A. l. 3. f. 19. l.
c. 6. fo. 367. l.

A. ibidem. b

A. l. 3. f. 19. l.
c. 6. fo. 366. b

A. l. 3. f. 16. l.
c. 2. fol. 334
Et. f. 19. t. 1. c.
Et. t. 2. c. 7. E.
4. f. 6. t. 2. c. 0

A. l. 3. f. 19. c. 1

A. l. 3. f. 15. l.
c. 19. fo. 361.
Et. t. 2. c. 7. l.
16. l. 1. c. 2. 3. l.
1. 4. f. 6. t. 2. c. 0

*res, quę pces-
serūt, inquire-
re oportet. De
causis antecē-
dētibus hic lo-
quitur, quos
απονημεινās
vocant. et cod.
græci ex trala-
tiones veteres
ita habent.*

*de Artic. cō. 3.
651. 7^a. 274. c*

A vt & putredo partiū & mortificatio ipsum sequi possit: etenim vidimus, vbi vesicę meatum grumum obstruxerat, eadem sequi accidentia: grumum vero adesse coniecimus hoc argumēto, q̄ plurimum antea cruorem laborantes cum vrina reddidissent. Itaq̄ medicamētum, quod lapidem terere posset ex oxymelite, atque ipsum quoq; oxymeli per se, in potu dedimus: at nihilominus alij quidem perierunt, vno quodā seruato solutis grumis, quos paulatim cū vrina excreuit. Quod vero non satis est ad affectū sedis inuentionem ea duntaxat accidentia, quę in presentia infeltāt, intueri, sed & ex ijs, quę præcesserunt, subinde definimus, facillē intelligētis, si eorum, quę antea vidistis, memineritis. Igitur, quum multi crebro pus cum vrina emitterent, præteritorum accidentium memoria & sedem affectam nobis ostendit, & dispositionem in ipso consistentem declarauit. Quidam enim, quum prius in regione renum sæpe numero doleret, accedēte inordinato horrore & exiguo rigore, febre correptus est: alius circa vesicę positum simul cum horrore ac febre dolores præsensit: non nulli circa septum transversum, & thoracem: atque alij in dextra præcordiorum parte. Coniecturam itaque fecimus in ijs omnibus, q̄ pus per renes expurgaretur, vomica. s. in loco dolente erupta. Cum indicij autem supra propositis non nihil conferret puris quantitatem, & quomodo totum cum vrinis misceatur, vtrum confusum, an contra, considerare, velu-

B ti iam antea de intestinis dictum est. Nam, vt in illis, si à superioribus intestinis quidpiā defertur, id ciborum excrementis perinde admixtum videtur, ac si cum ipsis subactum fuisset: si vero ab humilioribus, cum vna ipsorum parte excernitur: simili modo vrina, aut tota à pure cum ipsa emissio cōturbatur, aut per partes quasdam dispersum pus inæqualiter defertur. Plerūq; etiam solum pus sine vrina excernitur, idq; haud obscure in vesica suppurationem consistere indicat: quod vero exacte commixtum est, à supernis alicunde partibus venit: sed, quod mediam inter hæc conditionem serauerit, id à renibus descendisse certum est. Similiter si erupta vomica, cum affecti loci indicij vlcis quoque signum aliquod appareat: nam & hoc aliquādo quidem exacte cōmixtum vī, aliqñ vero mediocriter, interdum vel nullam habet mixtionem, vel quodāmodo superferitur, vel solum excernit. Atq; vocatum quidem ramentum, vlcis: essentia vero proprietatis, affectus partis proprium indicium est: quippe partes à vesica auulsæ, lamis: à renibus vero, carūculis: sunt similes. Ita etiam, vbi ex sublimioribus pars aliqua affecta est, excrementa cū vrinis eiecta intueri, & ea suspectarum partium essentia comparare oportet. Igitur cum vrina expurgatur gibbæ hepatis partēs, atque omnes, quotquot sunt his superiores: per aluum vero pars iocinoris resima, intestina, ventriculus, lien. Præter has aliæ quedam fiunt purgationes, sed raro, vt cum tho-

C rax, & pulmo per aluum purgatur: quæ infra septum transversum positę sunt partes, per vrinas. Quorum cām cū non nulli ignorēt, neq; id vnquā in egrotis accidisse viderint, qđ à multis visum est, negāt fieri posse, qđ abscessu interim in pulmōe orto pus expurgari per renes possit. Nos vero pulmonis vomicam per vrinam, thoracis autē per intestina & aluum expurgari vidimus: quāq; in primis ex pulmone per renes transitus, nullam reuera dubitationem excitare debet: etenim, vt à caua vena, ita ex magna quoq; arteria, rami descēdūt ad renes. Quoniam autem Erasistratus putat solum spiritum in arterijs contineri, hæc quæstio eius scētiatores non parum virget: nobis vero nihil difficultatis affert, vtpote intelligentibus, qđ leuis arteria pulmonis, q̄tum puris ex erupta vomica suscipit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde in magnā ipsius arteriam incidens, per renes trāsit in vesicā: hoc tamen non ita crebro euenire vī, vtpote pure prius, in asperas arterias magna ex parte trāsumpto. Itaq; quam ob causam pus in pulmone genitum, cum vrinis (licet raro) excernatur, iam dictum est: id vero, quod per ventrē expellitur, aliā & quidem rarā (quæ in corporū dissectione apparet) habet cām: quippe caua vena, mediante vase quodam stelechitæ vocatæ {id est venæ, quæ arboris caudici proportionē respōdet} videtur interdū adaptari. Proinde nihil mirū neq; impossibile est & ex partibus septo trāuerso superioribus pus

D in ventrē defluere, & ex ijs, quæ eidem supponuntur, ipsum per renes in vesicam peruenire: nam corporum raras constitutiones, par est, vt rara etiam accidentia sequantur.

De Vteri affectibus, præsertim de Seminis & Menstruorum retentione.

CAP. 5.

A tque ne hoc quidem loco sollicitos esse oportet, vtrum vuluam an vterum appellemus eā partem, quæ mulieribus ad pariendum à natura data est: neq; rursus, vtrum numero plurali vuluas aut vteros, an singulari vuluam aut vterū quis nominauerit. Etenim satius fuerit in rebus vtilibus tempus collocare, ex quibus vel ad notitiam, vel præfagia, vel curationem, fructum aliquē decerpere possimus. Veluti certe & in eo affectu, quē non nulli vteri suffocationē, alij spirationis ob vterum ablationem vocant, audire est, volentibus medicis vtrāq; appellatione vnum quendam affectum explicare. Ego vero multas vidi mulieres hystericas. i. vteri affectibus subiectas (nam priores femine artem medicam professæ, à quibus nomen ipsum audiri potuit, ita se ipsas nominare solebant) alias quidem sine sensu immobiles iacentes, cumq; obscurissimo minimoq; pulsu vel omnino sine vlllo pulsu apparentes: alias sentientes quidē & moueri potentes, atq; integra rōne, sed tñ animo deficientes, & vix respirantes: alias etiam crura & brachia contrahentes. Ex quibus coniecturā feci multas esse vteri affectuū drias vel pro causæ efficientis magnitudine, vel p specierū quarundā varietate inter se differētes. Igit̄ prima spēs, cuius Heraclides Ponticus in suo

Hæc verba nō hēntur ī cod. græcis antiq̄is, nec ī translationib. veteribus, sed glossæ sūt, quod ab imperito scriptore postea in cōtextū positum est.

Roelius ex græcis) ita. n. tū illa se ipsas nominant, tñ ante hæc medica scēntia, à quibus & eas verisimile est hoc nōmē audisse.)

com-

l. 4. f. 6. t. 2. c. 3. fo. 496. c

l. 3. f. 19. t. 2. 7. fo. 367. d

l. 3. f. 19. t. 2. 21. fo. 370. h

l. 3. f. 18. c. 11. 359. e

l. 1. f. 2. sū. 2. 3. c. 1. fo. 51. d

l. 3. f. 19. t. 2. c. 3. sol. 370. g
l. 1. f. 2. d. 3. m. 2. c. 6.

l. 3. f. 10. t. 4. 1. fo. 268. a

l. 3. f. 21. t. 4. 16. fo. 396. b

DE LOCIS AFFECTIS

commentario mentionem fecit, multam exhibet de ortu suo ambiguitatem. Ait enim sub hac spē neq; pulsum neq; spirationē mulieris deprehendi potuisse, atq; ob id duntaxat nō vifam esse mortuam, q̄ exiguum in medijs corporis partibus calorem haberet (est autē libri titulus, apnus. i. perditā spiratio, Heraclidis) acadstantes quoque medicos quæsiuisse ait, an non dum esset mortua. Rursus non nulli Heraclidæ posteriores, credentes seruari aliquid spirationis, quamuis ipsa non appareat, carptæ lanæ flocculos præ naribus suspendi iubent, vt exacte deprehendatur, num spiritus aliquis inter spirandum, tum intro tum foras rursus, deferatur. Sunt, qui poculum aquæ plenum ori ventriculi imponere præcipiunt, quippe immotum omnino seruari humorem aiūt, si tota perierit spiratio. Itaq; si oēs ita affectæ mulieres interijissent, simplex esset quæstio: quum vero non nullæ seruata videantur, geminā oriri quæstionem necesse est, inuestigātibus nobis tum dispositionē, ob quam spirationis munus deperditur, tum vel magis, quō viuere possint, quæ nihil omnino spirant: quippe in confesso est & spirationem à vita, & vitā à spiratione, separari non posse, adeo, vt viuens omnino spiret, & spirans oīno viuat. Atq; hæc quæstio, quāquam superiore difficilius videtur, non est tamē perinde difficilis: quippe latebris inclusa animalia, mortuis similia, spirationis nihil seruare videntur. Hoc enim cognito, perspectisq; manifeste illis animalibus frigidis, atque eo demonstrato, q̄ maximus respirationis vsus est, vt intus calor & refrigeratione & ventilatione seruetur, haud ita difficile fuerit perpendere, exiguum illum calorem in ipsis derelictum, arteriarum cordisq; officio conseruari: quæ actio à quibusdam medicis transpiratio, veluti ea, quæ à thoracis pulmonisq; officio prodit, respiratio vocatur. Itaq; pereūte ob veteri affectum spiratione, quoniam vniuersum corpus refrigeratur (id enim manifeste videtur) fieri potest, vt nulla prodeat ab ore spiratio, quamuis ea, quæ in arterijs fit, nequaquam intercipiatur: potest etiam adeo esse exigua, vt sensum omnino effugiat. Ergo, vt nihil ad hunc affectum pertinens maneat indiscussum, succedit iterum alia quæstio, quā ob causam corpus refrigeretur. Ea vero haud difficulter dissolui poterit, si causas, quæ præcesserunt, diligenter intueamur: sunt autem huiusmodi. Conuenit inter omnes medicos hunc affectum magna ex parte viduis euenire, iisq; maxime, quæ cum antea probe purgarentur, ac parerent, atque virorum concubitu gauderent, omnibus his fuerint priuata. Quid igitur ex hisce probabilius quis concludere possit, q̄ q̄ ob retenta menstrua vel semen cohibitum, huiusmodi vterinis vocatis dispōnibus mulieres crucientur: siue ea apnoæ. i. non spirationes, siue suffocationes, siue etiam contractiones quædam fuerint: & fortasse magis ob seminis retentionem, vt pote quod magnam vim obtineat, & in mulieribus humidius ac frigidius sit, & excretionem requirat in ijs, quæ multo semine exuberāt, sicuti etiam in viris: quippe non parua est horum quoque differentia: Sunt enim nō nulli, quos protinus à iuuetute cōcubitus imbecilliores efficit: alij, nisi assidue cocant, capitis grauitate molestantur, cibos fastidiunt, ac febribus obnoxij fiunt, atque, vt deterior est ipsis appetentia, ita & concoctio minor: hos Plato arboribus immodice fructiferis comparat. Equidem noui quosdam, quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinē vsu abstinentes, torpidi pigriq; facti sunt: non nulli etiam, melancholicorum exemplo, præter modum mœsti ac timidi, cibi etiam tum cupiditate tum concoctione vitiata. Quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu, quo antea creberrime fuerat vsus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, atque ne exiguum quidem cibum concoquere potuit: vbi vero se ipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur: mœstus etiam apparebat, non solum has ob causas, sed etiam (vt melancholici solent) citra manifestam occasionem: verum hic quā celerrime liberatus est, ad pristinam consuetudinem reuersus. Hæc ergo consideranti mihi apud me ipsum, visa est longe maior ex retento semine, q̄ menstruis, corporis noxa euenire posse, præfertim in ijs, in quibus ipsum suapte natura prauioris succi est ac copiosius, & qui in ocio sunt educati, quiq; cum antea nihil ad libidinem reliqui fecissent, affatim continere cœperunt. Perpendi autem in his quoque naturalem excernendi ipsum cupiditatem huius rei causam esse: quum enim & tale & tantum fuerit, neminem non ad sui excretionem vi quadam stimulat. Ita Diogenem Cynicum narrant, virum alioqui omnium mortalium, quod ad continentiam pertinet, constantissimum, libidini tamen indulgisse, non à copulata illi, dum effunditur, voluptate, veluti bono aliquo, illectum, sed vt noxam, quæ à retento semine prouenire solet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita quum diutius cessaret, ipse manu pudendis admota semen proiecit, ac venientem deinde mulierculam remisit, inquiring, manus hymenæū celebrando te preuenit. Atque plane constat modestos viros non ob voluptatem, sed vt ab impedimēto præseruentur, libidini indulgere perinde, ac si nulla esset ei voluptas coniugata. Sic etiam reliqua animalia ad coitum excitari arbitror, non quod existiment voluptatem boni cuiuspiam speciem præ se ferre, sed vt semen, quod ob retentionem ipsa molestat, excernāt haud secus, quā deijciendi stercoreis excernendæq; vrinæ desiderio suapte natura moueri cōsueuerunt. Cogitanti itaque mihi aliquando super hac re, tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo iam tempore vidua, quæ præter cætera mala, neruorum quoque distentione vexabatur. Ac dicente obstetrice vterum esse retractum, remedijs ad huiusmodi affectus consuetis vti decreuit: quibus adhibitis partim ob ipsorum calorem, parū etiam, quod inter curādum manibus tractarentur

A. ibidem.

A. ibidem.

* Græc. ὑπὸ ἀσ-
χίσεως, quod
vetus interpret
transtulit, sobri-
etate.

A. l. 3. f. 21. l.
c. 17. fo. 396.

tur

Atur partes muliebres, oborta titillatione, cum labore & voluptate (veluti per coitum vsu venire solet) excreuit crassum plurimumq; semē: atq; ita à molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta coniectura assequutus sum vitiatum semini maiorem, q̄ menstruis, esse vim ad noxam vniuerso corpori inferendam. Itaq; licet hæc quidem aliqui profluant è viduis, suppressum nihilominus semen molestiam noxamq; ipsis inferre pōt. Quibus verò nequaquam persuaderi potest exiguum succum in vna parte contentum tantorum accidentium, quæ vniuerso corpori eueniunt, esse causam, ij omnino immemores esse videntur eorum, quæ quotidie contingunt. Etenim à phalangij ictu totum corpus affici videtur, exiguo veneno per minimum foramen iniecto. Sed longe maiori admiratione dignus est scorpionis ictus, qui breui admodum tempore grauissima infert accidentia: & id, quod iniicitur, dum ipse pungit, aut perq; exiguum est, aut nihil omnino, nullo apparente foramine in ipsius aculeo. Atqui necessarium est, non simplr quia quis perinde, quasi acu, punctus est, vt vniuersum statim corpus veluti grandine percuti videatur, animi simul defectiōne accedente: sed rationi magis consentaneum est, vt vel à spiritu quodam, vel tenui humiditate iniecta, hæc eueniant accidentia. Sunt, qui putant res quasdam solo tactu per qualitatis vim, ea, quæ eis vicina sunt, alterare posse: idq; planè videri in marina torpedine, vtpote cui tam vehemēs

14. f. 6. r. 5. c.
fo. 503. b

Blit potentia, vt per piscatoris tridentem transmissa ad manum alteratione, derepente totam reddat torpidam. His coniecturis facile deprehenditur parvæ molis res quasdam solo tactu maximas inducere alterationes: id, quod in heraclio quoque lapide, quem magnetem nomināt, videre est, ferrū enim, quod tetigerit, ei adhæret vel nullo adhibito vinculo: deinde, si aliud id, quod primo tactum fuerit, tetigerit, similiter, vt primum, illi inhærebit: postea tertium secundo: ita, vt plane constet rebus quibusdam vehementissimas esse vires. Reliquum est, vt inuestigemus, an in animalibus corruptio aliqua nasci possit adeo vehemens, vt veneni tum qualitatem tum vires æquet: an id iam medicis enodatum discussumq; esse videatur, qui hanc solent proponere quæstionem, vtrum propria sint notæ veneni, nec ne. Nam, qui maxime videntur super hac ambiguitate disputasse, ij eosdem fieri affectus concedunt & à lethali veneni potiōe, & à corruptione, quæ à corpore ortum habet: verum facile discerni posse eos, qui venenum sumpserunt, ab ijs, qui aliunde affecti sunt. Quum enim homo suapte natura probis humoribus abundans, ac sanorum more educatus, derepente moritur, vt lethali assumpto veneno fieri solet: deinde corpus aut liuēs, aut nigricans, aut varium est, aut diffuens, aut putredinem molestam olet, hunc venenum sumpsisse aiunt. Igitur, si eiusmodi affectibus nos infestari fateamur, qui ex nobismet ipsis accepto sue originis im-

14. f. 14. r. 1.
fo. 508. b

Cpetu similes sint ijs, qui pernicioso epoto veneno eueniunt, nihil mirum, si vitiatum semen aut menstruum huiusmodi, quum retinentur aut putrescunt, corporibus, vt afficiantur, idoneis, grauiā inferant accidētia. Quippe facile intelligitur à canibus, quātam habeat vim efficiendæ rei aptitudo: quū enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur: atq; tanta fit in ipso humorum corruptio, vt solum eius sputum, si humanum corpus cōtigerit, rabiem excitare possit. Vt igitur ab exiguo initio, sputi videlicet qualitate, aucta quædam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, discerni potest, idq; post sex menses, quum non nunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: sic eodem modo vitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principium partium aliqua consentit, à qua deinde vniuersum corpus celeriter alteratur. Quod autem à prisca iam inde seculis optimo iure creditum fuerit hysterica dicta accidentia ad vterum, tanquam ad radicem, pertinere, vel maximo argumento esse potest, quod & solis viduis, & ijs, quibus menstrua supprimuntur, huiusmodi affectus euenire consueverunt. Quod vero ad eos excitandos retentum semen maiorem, menstruum vero minorem, vim obtineat, facile intelligitur ab ijs mulieribus, quibus, cum non sint viduæ, purgationes supprimuntur: quamuis enim quibusdam alijs infestentur acciden-

ibidē. c. 16. a

Dtibus, quæ posthac dicentur, spiratione tñ non priuantur, neq; animi defectiōne vehementi neq; alijs quoq; accidentibus, quæ paulo antea dicta sunt, laborare videntur: præterea ex eo, q̄ sunt viduæ quædam, quæ, licet æque, vt antea, aut paulo minus purgentur, nihilominus similibus corripuntur accidentibus. Consentiant autem hisce ea quoq; signa, quæ circa vterum sentiunt medicæ diligenter tangentes: nam ceruix eius inclinata videtur, interdum quidem veluti sursum retractus fit totus vterus, interdum vero veluti sit tractus ad latus. Proinde quidam, vterum veluti animal esse statuentes, quod creandæ prolis gratia mouetur, si priuetur his, quæ concupiscit, vniuerso corpori nocere dicunt. Qua de re Platonem ita scripsisse comperimus: Ea pars, quæ in mulieribus & vterus & vulua nominatur, quum sit animal, prolem generare cupiens, si intempestiue diuq; infructuosum fuerit, succensens ægre fert: erransq; per totum corpus, & spiritus meatum obstruens, respirareq; non sinens, in extremam anxietatem deijcit, atq; omnifarios alios morbos excitat. Hæc dicente Platone quidam addiderunt, q̄ postea, quam ita per corpus vterus errauerit, ad septum transuersum perueniens, respirationem impedire solet. Alij errare ipsum, veluti animal, negantes, vbi suppressa sunt menstrua, exicari aiunt: deinde humectari cupientem, ad viscera vsque ascendere: quum vero ascendendo non nunquam septum transuersum contingat, idcirco animal spiratione priuari. Etenim, qui ignorant ea, quæ in dissectionibus apparent, quiq; neque naturales

DE LOCIS AFFECTIS

naturales neq; à voluntate pendentes actiones vnquã considerauerunt, quãuis ea, quæ iam dixi-
 mus, nulla audiant demonstratione roborari, fieri tñ posse arbitrantur, vt aliquid ex ipsis à verita-
 te nequaquã abhorreat: at vero, qui in vtrisq; fuerint exercitati, hãc rationem vtpote infirmam vel
 me tacente despiciunt. Nam, si aliquid vteri ascẽdere videatur, id per exiguum est, neq; sufficit ad
 hoc, vt totum ipsius spaciũ ne ad ventriculũ quidem ascendisse ostendat: tantum abest, vt hunc
 pratereundo, ad septum transfuersum pertingere possit. Quod, si detur ẽt, vt attingat, quid mō-
 mēti habebit id, vt spirationẽ tollere, aut animi defectiõnem, aut membrũrum cōtractiõnem, aut
 integrum soporem, inducere possit: Etenim, cum aliquis se impleuerit, ventriculus intumescẽs,
 plane videtur septum trãfuerum cōprimere, atq; hanc ob rem spiratio redditur crebrior: sed nul-
 lo insuper alio accidente animal infestatur. Atq; prãgnantibus quoq; vterus adeo intenditur, vt
 crebrior fiat spiratio, sed ne has quidem aliunde lædi videmus. Id aut, quod dicunt, exccatos vte-
 ros humoris desiderio ad viscera ascendere, nemini nō absurdum videri potest: si enim simplici-
 ter aliqñ vterus requirat humorem, velicam atq; crassi intestini partem inferiorem totã sibi pro-
 ximam habet: si vero nō simpliciter humorem, sed sanguineum humorem desiderat, ad hepar po-
 tius, q̃ ad septum trãfuerum, ipsum moueri oportebat. At vero quid opus est, vt alijs extrinsecus
 irruat partibus, quum à spissa mēbrana ipsum ambiẽte cōtineat: nam omnia, quæ ad sese ab alijs
 humiditatem trahunt, per ora quã plurima id efficere solent: atqui ad vterum multa admodum
 venarum ora perueniunt, per quas ex caua vena, vtpote cui ex hepate sanguis influit, sanguinem
 attrahere potest: quam vero aliam fistulam hac insigniorem quis inuenerit, qua ex hepate in vte-
 rum sanguis deferatur, aut per quam aliam omnino vterus ex iocinore quippiam attrahere pos-
 sit: Quod si hic caua venã riuus non est maximus, saltem certe non est alius: quippe sola hæc ve-
 na partibus sub transfuerso septo constitutis, ex hepate deferit sanguinem. Absurda igitur omni-
 no est illorum ratio, cum hoc, q̃ vterum esse animal, hac ratione astruere videntur. Sed, si hoc ipsis
 concedatur, ergo ægre feret vterus priuari se eo, quod concupiscit, ac fortasse à cibo quoque ab-
 stinebit, quemadmodum Phœnices amatores affici perhibentur: verum ob hoc neq; ad septum
 transfuersum neq; ad alium quemuis locum perueniet: nam (vt cætera omittamus) per quã arida
 est septi transfuersi temperies: atqui vterus iuxta illorum placita, qui ipsum exccari dicunt, hu-
 midarum partium communicatione indiget. Sed interrogaueris fortasse, quam ob causam mo-
 do sursum, modo in latus, retrahi vterus videatur, id enim obstetrices aiunt: aut cur ipso in sua se-
 de sapenúmero manente, nihilominus mulieres quædam ab hysteriis accidentibus corripian-
 tur. Equidem huius rei causam explicare tentabo, ea, quæ ab Hippocrate dicta sunt, imitãdo. Igi-
 tur vteri tensiones in causa esse dixerim, cur tangentibus obstetricibus, ceruix modo sursum mo-
 do in latus retrahi videatur: nam simul cum vtero ceruicem quoq; ipsius retrahi necesse est. Su-
 perest ergo, vt declaremus, quam ob causam vterus vel sursum vel ad latus retrahatur: hoc enim
 huic sermoni debeat. Ea esse censetur vasorum ad ipsum peruenientium plenitudo vnã cum eo-
 rum vinculis: etenim ostendimus in enarratione eius aphorismi, quo inquit || conuulsionem & à
 plenitudine fieri & euacuatione, q̃ plenitudo corpora repletorum et in latum & profundum ex-
 tendit, sed longitudinem abbreviat. Ergo, quo efficiuntur breuiora, eo magis ad originem retra-
 huntur: nam Erasistratus musculos quoq; si spiritu impleantur, in latitudine augeri, in longitu-
 dine vero minui, atq; ob id etiam retrahi dicit. Vnde ergo oritur plenitudo tum venarum, tũ vin-
 culorum: nempe ex menstruorum retentione. Nam peruenit quidem ad vterum sanguis, sed ad
 interna ipsius ingredi non potest, aut quia crassior est, quã vt per ora vasorum possit penetra-
 re, aut quia clausa sunt ora: itaq; multiplicatus in venis eas extendit, atq; vicina ipsis vincula ma-
 defacit: ad horum autem extensionem continuo vterum retrahi necesse est. Igitur, si æqualiter vi-
 dicq; trahatur vterus, recta erit & sine inclinatione ipsius trãsmutatio: si vero inæqualiter, ad par-
 tem vehementius trahentem intendetur. Non ergo, veluti animal errabundum, aliã ad alium lo-
 cum discurret in mulieribus vterus, sed ab extensione retrahitur. Quod, si dixerit quispiam vteri
 corpus tum non esse affectum, sed peruersione laborare, quũ aliã aliorum trahitur, hic haud ab-
 surda dicere videbitur: nam circa reliquas quoq; corporis partes accidit, vt hmõi appareant affe-
 ctus: & vt sapenúmero decipiantur medici, qui peruersam partem, quia vel incuruari vel extẽdi
 non possit, arbitrãtur esse affectam. Atq; hoc docuit Hippocrates in eo libro, quẽ de articulis scri-
 psit, vbi etiam de vteri vocato errore mentionem fecit, ita scribens: || Si in posteriorem partem ca-
 put femoris exciderit, quanquam hoc raro fit, extendi non potest crus, neq; secundum luxatum
 articulum, neque adeo secundum poplitem quoque: ijq; minime, quibus ex vetusto idem con-
 tigit, & inguinis & poplitis articulum extendere possunt. Hoc sermone, quamuis poplitis arti-
 culus haudquaquam afficiatur, quia tñ cum inguine communicat, ipsum extendi non posse ait.
 Atq; deinceps subiũgens, inquit: || Sanẽ animaduertere hoc oportet: vt. n. vtile est, ita magna est
 ipsius habenda ratio: quãuis non paucos lateat, q̃ ne sani quidẽ extẽdere possunt poplitis articu-
 lum non extenso inguinis articulo, nisi sursum admodum leuato pede, ita. n. possunt: neq; ẽt simi-
 liter, sed longe maiori cum difficultate, flectere possunt poplitis articulum, nisi simul flectant arti-
 culũ inguinis. His dictis deinceps ait: || Multa alia quoq; his haud dissimilia in corpe inueniunt,

6. Aph. 39. Ext.
ord. 50. f

de Artic. cõ. 3.
t. 98. 7^a. 279. h

de Arti. cõ. 3. t.
99. 7^a. 280. c

de Arti. cõ. 3. t.
100. 7^a. 280. e

A. l. 3. f. 10. t
c. 31. fo. 260
Et c. 38. f. 21

“A & secundum neruorum distentiones, & musculorum figuras: quinetiam plurima notatu fortasse digniora, quam quis putauerit, contingere solent & secundum intestinorum naturam & vniuersum ventriculum, atque vteri tum errores tum extensiones. His verbis Hippocrates de poplitis articulo dicere proposuerat, nō potente secundum naturam moueri, idq; nō ob proprium ipsius affectum, sed quia coxæ consentit: quinetiam^o extensionum, quæ vtero accidunt, mentionem fecit, quum videlicet ipse non per se transmutatur, sed à quibusdam alijs trahitur. Igitur vteri peruersiones, eo, quem diximus, modo ad suppressa sequuntur menstrua: ipse tamen accidentium, quæ in animalis corpore apparent, causæ non sunt, quippe quæ communem habent causam, plenitudinem à suppressa menstruorum purgatione euenientem: quæ vero citra peruersionem aut menstruorum retentionem viduas molestant noxæ, hæc ob retentum semen eueniunt. Cæterum pro multitudinis qualitatis ueritate, tum menstruorum tum seminis, aliàs aliæ accidentium species oriri solent. Etenim noxia causa vniuersum corpus refrigerare potente, adeo vehementer infrigidatur corpus, vt & spiratio & arteriarum pulsus sensu deprehendi nequeant: quæ si vel crassa fuerit vel acris, conuulsiones: si vero atra bilis naturam habuerit, mœstitiā inducet: quemadmodum animi quoque defeciones & ad fortes extensiones & refrigerationes, & stomachi vitia se-

B qui consueuerunt. Constat autem, quod in huiusmodi sermonibus os ventriculi stomachum solemus appellare: quippe omnium medicorum mos est in synœpa, quæ ab oris ventriculi vitio dependet, huiusmodi vti appellatione. Porro accidentia, quæ ob adstricta menstrua infestare solent (nam de his quoque non nihil me diciturum pollicitus sum) nunc enarrare aggredior, sumpto initio ab ijs, quæ ab Hippocrate in aphorismis scripta sunt, præcipue vero quum dicit: || Si mulier neque prægnans neque puerpera lac habet, menstrua eius defecerunt. At nullo in mammis apparente lacte, menstrua suppressa hisce notis deprehenduntur: grauitas totum corpus molestat: item fastidium quoque & nulla cibi cupiditas: inæqualitas horrida: quod si citra horrorem inæqualitas aliqua fuerit atque fastidium, cupiatq; mulier quædam aliena, iube, vt obstetrix vteri ceruicem tangat, nam, si citra duritiem clausa inueniatur, eam prænantem esse conijcies: ex ijs etiam non nullæ cibum euomunt: ac terram, aut extinctos carbones, aut alia quædam huiusmodi edunt. Si vero clausum fuerit os ceruicis vteri, ac duritiem quoque habeat, affectum aliquem in vtero esse significat: oportetq; obstetricem speculari, ad quam partem vel declinet, vel retrahatur, nam in ea parte affectam vteri sedem esse conijciendum est: atque in quibusdā fœminis, eius partis dolor cum grauitate non nihil significare potest: quinetiam in coxam dolor transit, accrus ipsum, quod è regione est, per incessum claudicat. Quod, si longiori tempore suppressantur menstrua, nullamq; medicus mulieri vacationem offerat, tumor aliquis præter naturam in illibus interdum exoritur, ostendens nimirum ex internis partibus quâpiam esse inflammatam. Non nullis panus in extrema ilium parte excitatur: veluti viris quoq; eodem in loco nō nunq; oriri solet, qui, vbi suppuratus aliquñ fuerit, secari debet. Vidimus itaq; ipsum & in hac parte & in colo suppuratum dissectumq; interdum ignorantibus medicis inexpertis, quid inciderent, interdum vero intelligentibus quoq;. Atque ab huiusmodi tumore suppurato in colo nemo nō facile sanus euasit: vteri vero sectiones maiori cum difficultate conglutinantur. Hmōi ergo accidentia sequi suppressa mēstrua consueuerunt: ac præterea lumborū, & colli, & sincipitis dolor, qui etiam oculorum fundamenta infestat: item febres ardentes: & vrinæ nigricantes cum rubra quadam sanie perinde, ac si aquæ, ex qua nuper macerata carnes ablute fuerunt, fuliginē quis miscuisset: quibusdam vrina aut difficulter redditur, aut omnino supprimitur. Quum ergo horum aliquod in muliere cōspexeris, vterum veluti radicem ipsorum conijcere oportet. Quod, si per alium quempiā corporis locum sanguis effluerit, aut inflammatio aut erysipelas excitatur, an menstrua purgantur, interrogare debes: siquidem nihil horum accidere solet integre purgatis. Igitur, quibus men-

5. Aph. 39. Ext. ord. 4. b

C struorum cohibetur purgatio, ijs huiusmodi plerūq; eueniunt accidentia. Quum vero immodice vacuantur, sequitur color fœdus, pedes molli tumore attolluntur, & totum corpus subtumidū fit, vitiatum ciborum tum concoctio tum cupiditas: atque in totum omnia, quotquot immoderatam sanguinis vacationem siue ex hæmorrhoidæ siue alio quopiam sanguinis fluore euenientem, sequi cōsueuerunt accidentia, huiusmodi fœminas infestant. Sed accidit interdum fœminis muliebri vocatum profluuium vel vtero haudquaq; affecto, quum videlicet vniuersum corpus per ipsum expurgatur euacuaturq;, quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur: id vero potissimum fit, si mulieres laxis sint carnibus, & pituitose, quas etiam intacto vtero, sed vniuerso corpori adhibitis remedijs, sanauimus: atque, id quod excernitur, non nunq; rubra sanies est, interdum aquosa, aut subpallida. Quod, si purus fuerit sanguis, qualis ex dissecta vena profluit, diligēter animaduertere oportet, num erosio sit in vtero: ea vero magna ex parte in ceruice potius, q̄ alibi, contingere solet: discerniturq; per excretam saniem, si fuerit profunda: si vero circa os ceruicis constiterit, non solum per hanc, sed per tactum quoque cognosci potest. Atque prægnantes quoque, quum ora venarum in ceruice aperiuntur, sanguinem excernunt. || Si vero mulieri vtero graui, māmæ subito extenuantur, abortus expectandus est. || Atq; geminos ferens, si altera mamma extenuetur, alterum amittit: & ferè, si dextra mamma extenuata est, marem: si

5. Aph. 37. Ext. ord. 40. h
5. Aph. 38. Ext. ord. 41. a

1. 3. f. 21. c. 3.
16. fo. 393. c
1. 3. f. 21. c. 4.
16. fo. 396. a

bid. t. 3. c. 26.
1193. c

3. f. 16. t. 1.
fo. 333. f. Ext.
f. 2. d. 3. c.

3. f. 21. t. 4.
7. fo. 396. d

3. f. 21. t. 3.
fo. 391. c

DE LOCIS AFFECTIS

sinistra, foeminae amittit: quippe foetus, qui mares sunt, parte vteri dextra ut plurimum continetur: qui foeminae, magis sinistra: atque raro aliter conuenire compertum est, adeo, ut in animalibus quoque, quae supapte natura geminos ferre solent, itidem accidere videamus, ut in capris, ouibus, atque alijs quadrupedibus non paucis videre est. || Si mulier prompte quidem conceperit, deinde secundo, aut tertio, aut quarto impraegnationis mense, foetum eiecerit, circa vteri acetabula humorum pituitosum abundare, atque idcirco venarum arteriarumque in chorio tunica existantium, ad ora vasorum in vterum descendentium, nexum, debiliorem reddi coniiciendum est, ut foetum ob grauitatem ferre nequeat, sed facile abrumpatur.

5. Aph. 45. Ext.
ord. 41. g

A. 1. 3. f. 21.
c. 8. fo. 386

De Gonorrhoea, Priapismo, & reliquis Colis affectibus.

CAP. 6.

Quemadmodum pauca ex ijs, quae per anum excernuntur, vicinorum ipsi locorum affectionum signa sunt: plurima vero ex ijs, & intestinorum, & vetriculi, & splenis, & iocinoris, atque non raro humorum in vniuerso corpore exuperantium, notae sunt: Eodem modo pauca eorum, quae per colem excernuntur, proprium ipsius affectum ostendunt: sed complura, vesicae, renum, hepatis, splenis, pulmonis, thoracis, atque humorum in vniuerso corpore, dispositiones significant. Verum huiusmodi signa per alia, quae vnicuique parti affectae assidere diximus, indicia distinguuntur. Igitur affecti colis haec erunt indicia. Ulcus quidem ipsius manifeste apprehenditur a dolore ipsum infestante: atque si aliquid ex ijs per vrinas excernatur, quae vlcera comitari solent. Id vero ab eo, quod ex vesica seceratur, ita discerni potest: nam ipsum in primo protinus exitu apprensens vrinam praeuire consuevit, quod vero a vesica egreditur, vrinae admixtum videtur: quinetiam assidue inter meendum mordicus dolent pudendorum vlcera, praecipue, quum vel crustula vel sordibus solutis pura fuerint. Sed longe euidentius ipsius inflammationes, ac reliquae huiusmodi dispositiones, vel sine indicijs dignoscuntur. Verum de gonorrhoea & priapismo diffuse aliquid percurrere satius fuerit. Ergo gonorrhoea, est seminis excretio inuita, quam inuoluntariam quoque nominare licet, sed significantius dixeris, seminis assiduam excretionem, cole haudquaquam extenso. Priapismus vero est, quum colis & in longitudine & circulo totus augetur, nullo stimulante ad libidinem aut desiderio aut acquisito calore, ut quibusdam accidere consuevit, qui supini decumbunt: sic enim quidam ipsum descripserunt: at breuiori quoque compendio dicere potes, permanentem colis aut auctiorem aut tumorem. Deducta vero denominatio est, a Priapo scilicet: nam illum, ut cui supapte natura huiusmodi colis esset, ita finxerunt atque pictura descripserunt homines. Gonorrhoeae autem nomen plane compositum est ex γονις quod semine genitale, & ρειν quod fluere significat: etenim semine modo γονι, modo γονος, nominari solet. Porro, quemadmodum alia omnia nostro e corpore duobus modis vacuatur, interdum enim a continentibus ipsa corporibus excernuntur, interdum sponte profluunt eo, quod ob imbecillitatem ab ipsis corporibus contineri non possunt, ita de semine quoque dicendum est: nam in omnibus huiusmodi, ut excernere tempestiue, ita continere, naturae officium est. Verum excretio quidem fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi spatio & contracto, & ad apertum iam meatum, quicquid in continente spacio continetur, impellente: retentio vero fit, quum clausus permanet meatus, & contentum a continente haudquaquam impellitur, sed contra per contractionem comprehenditur & retinetur. Hoc modo contenti in cauis instrumentis humores, in ijs, qui integra valetudine degunt, naturaliter & excernuntur & retinentur: in illis autem, qui praeter naturam se habent, retentio quidem ob excretivae virtutis imbecillitatem: excretio vero ob retentricis facultatis infirmitatem euenit, vel ob dispositionem aliquam, quae haud secus, quam naturalis ipsa excretoria vis, partes mouere possit: id, quod in seminarijs valis videre licet, vbi aliquis vel comitali morbo vel alia conuullione violenter irruente fuerit correptus. Ceterum videmus alias quoque partes, ut manus aut pedes aut digitos, conuelli modo simul cum vniuersi corporis conuullione, modo ipsis solis affectis: proinde haudquaquam absurdum fuerit in seminarijs valis, & quidem solis aliquando, huiusmodi dispositionem excitari, quemadmodum & gonorrhoeam (quae vrinae, quam quis inuitus emittit, proportionem respicit) quum contentricem videlicet facultatem resolui contigerit. Igitur gonorrhoea instrumentorum seminis affectio est, non pudendorum, quae seminis genitilis via sunt, qua excernatur: priapismus vero plane colis est accidens, at fieri potest, ut et nullo praecipuo proprioque ipsum affectu infestante, ad arterias solas referatur, utpote quae sole interdum homini habeant praeter naturam dispositionem, quae videlicet affici consueuerunt, quum naturaliter totus colis intenditur. Atqui a spiritu in tumorem ipsum attolli, manifeste patet ijs, qui celeritatem eius, & quum intumescit & quum iterum relidet, perpendunt: quippe nullus humor tam subitam in alterutram partem mutationem efficere posset. His sic se habentibus, quum in corporum dissectione magnae videantur arteriae in pudendum (exiguam scilicet particulam) irruere, sitque colis essentia talis, qualem in nulla alia parte videre est, utpote cuius corpus neruosum est atque vndeunque fistulosum excepta ea parte, quam glandem vocant, quid aliud excogitauerit quis, quam quod vaporoso spiritu ab arterijs adducte, per extensiones in tumorem attollatur, ideoque glandem aequalem semper habere magnitudinem, quod fistulosus in ipsam neruus non ingreditur: Ergo quae causa est, quum libidinis impetu

A. 1. 3. f. 13.
c. 17. fo. 287

A. 1. 1. f. 1. c.
c. 7. fo. 28. b

A. 1. 3. f. 20. t. 1
1. fo. 37. g

quis

A. l. 3. f. 20. r. 1.
c. 25. fo. 376. a

A quis stimuletur, aut vbi ob supinum^m decubitus calfacti sunt lumbi, vt colis extendatur: nempe hac inuenta facile priapismi quoq; dispositionem inuenire nos posse speramus. Quod vero princeps causa sit plenitudo vel articularum, vel nerui fistulosi, aut etiam vtriusq; quum ex priore conditione mutatur, palam constat: at vero, vtriusq; corū magis, aut num̄ et amborum, deinceps consideremus, hinc sermonis nostri sumpto exordio. Natura, corporis partes fingens perficiensq; vt ipsa citra doctrinam proprias actiones aggredierentur, effecit: cuius rei exactissimum aliquando fecimus periculum, hœdum alendo, sed ita alendo, vt matrem, que ipsum in vtero gestauerat nunq; vidisset. Quum enim capras dissecarem, dissectorum questionibus, quibus fœtus in vtero formationem speculantur, promotus, inueni elegantem quendam hœdum, quem à matre absolutum, ita pro meo more abstuli, vt ipsam haudquaq; videret: atq; in domum quandam, vbi multæ pelues erant, deposui, quarum aliæ vini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut alterius cuiuspiam humoris erant plenæ: aderantq; fructus non pauci, tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hinc itaque hœdum conspeximus in primis quidem pedibus incedentem perinde, ac si audiuisset sibi incessus gratia crura fuisse cōcessa: deinde excussit, quam à matre contraxerat humiditatem: postea pede latus scalpere, ac deinde singula vasa olfacere vidimus: percepto itaq; singulorum odore, lac tandem absorbuī: quibus visis omnes exclamauimus Hippocratem vere dixisse animalium naturas esse à nemine doctas. Sic ergo hœdum hunc educando, nō solum lac, sed multa insuper alia, quæ forte offerebantur, comesse vidimus. At, quia nō longe aberat vernale æquinoctium, quum eriperetur hœdus à matre, exactis duobus deinde mēsis tenellos ei tum fruticum tum aliarum plantarum ramulos obtuli, quorum omnium quum experiretur odorem, alios quidem contempserit, alios vero gustauit, atq; sic ad adultarum caprarum cibos conuersus est. Sed hoc fortasse non adeo magnum videtur: at longe maiori admiratione dignum est, q̄ postea, q̄ & folia & teneros ramusculos deuorauerat, paulo post ruminare cepit: quod rursus omnes, quotquot aderant, videntes exclamauerūt cum magna facultatū admiratione, quæ animalibus natura infunt. Quamuis enim magnum videbatur, q̄ impellente fame, per os atque dentes cibum assumeret, multo tamen vehementius admirati sumus, q̄ cibum in ventriculo iam contentum, in primis quidem ad os subleuando reduceret, deinde multo tempore mandendo tereret, postremo rursus ipsum deuoraret, idq; non in eundem, sed in alium ventriculum. Vulgares autem huiusmodi naturæ munera despiciunt, nihil, nisi peregrina spectacula, admirantes. Nam quis non miretur, quod medici in secandis corporibus peritissimi quaerere soleant, à qua causa articulus hic extēdatur (subijciamus vero exempli gratia coxæ articulum) aut à qua causa incuruetur, aut quid sit, quod ipsum in vtranq; partem in trāuersum abducit, aut quid ipsum vtroq; circūuoluet, quum interim hœdus singulos articulos, ad quacūq; motionem libitum fuerit, possit excitare, quemadmodum homines ipsi, quāuis, à quo musculo motus efficiatur, non intelligant: Porro de linguæ motionē (nam hanc pro exemplo inducimus) quis non mirabitur, si dissectores inter se non solum de musculorum numero, sed de ipsorum etiam actione, pugnantēs viderit, ac viderit quoq; à natura infantes edocios, quo pacto vocem aut aliud huiusmodi munus imitētur: quo pacto etiam linguam moueant, aut quibus musculis vocem eadem efficiant: Similiter etiam de omni reliquorum animalium voce, tum respiratione. Atq; (vt summatim dicamus) miraberis fortasse, quomodo nullo docente, omnibus, quæ à consilio & voluntate pendent, actionibus instructa fuerint instrumenta: de quibus quidem actionibus licet acris inter dissectores sit pugna, quomodo fiant, & quibus instrumentis, nihilominus omnia animalia, simul atq; genita sunt, & spirant, & vocem reddunt. Igitur non mirum esse debet genitales partes, eas actiones, quarum gratia à natura institutæ sunt, protinus ab initio cognoscere. Etenim quamobrem vterus, quum semen genitale conceperit, donec perfectus fuerit fœtus, exacte clausus permanet: perfectio vero fœtu plurimum aperitur, ac deinde sic apertus fœtum excludit: Populares autem hæc propter crebrum euentum & contemnunt & despiciunt, vtpote qui nihil, quod re vera sit admirabile, sed ea duntaxat, quæ raro vident, admirari consueuerunt. Quid autem in rerum natura potest esse admirabilius, q̄ q̄ nouem perpetuis mensibus clauditur os vteri adeo exacte, vt ne specilli quidem acumen admittat: perfectio autem fœtu, vsq; adeo distenditur, vt totum animal per ipsum egredi possit: Ne igitur dubites pudendorum facultatem per se doctam esse ita, vt fistulosum illud neruosumq; corpus, vbi ad coitū insurgit animal, protinus distendatur, naturali, quæ ipsum dilatet, præditum facultate: cuius rei simile & in corde & arteria plane videre est, nisi quod horum motus perpetuus est eò, q̄ necessaria sit nobis eorum actio: fistulosus vero neruus non semper mouet, sed quū vsus requirit. Quum ergo sic fuerit distensus, sequit ex arterijs spiritus, quemadmodum sequitur pulmo thoracē ob eā, quam habet ad motum ipsius sequelam. Verū posses fortasse replentis fistulosum^m neruum spiritus vim, quum ad coitum irrupit animal, ad arterias quoque referre: at multo satius est, vt huiusmodi actionem ad neruum, non ad arterias, referamus, siquidem actiones ex propria partium essentia, nō ex earum posito, prouenire rationi consonum est: nam cor, si in alia quapiam parte poneretur, nihilominus actionem suam obtineret: nec aliter de iocinore quoque, liene, ac reliquis omnibus sentiendum est. Vniuersi igitur corporis arterias eandem habere actionem probabile est,

In libr. de Alimento.

A. l. 3. f. 20. r. 1.
c. 25. fo. 371. h

veluti & eodem quidem tempore omnes totius animalis arteriæ inter sese similiter dilatantur. Ita- E
que haudquaquam esse videtur, ut arteriæ pudendis inatæ aliam aliquam habeant facultatem præ-
ter eam, quam antea in toto corpore habebant: sed rationabile est, ut latiora, quam reliquæ arteriæ,
ora habeant, ut quæ ad celeritatem sequelæ ad id, quod euacuatur, sint præparatæ (semper enim na-
tura videtur unicuique actioni id, quod utile est, vndiquaque expleuisse) cæterum nullam aliam in-
super præcipuam habent actionis facultatem, quum ad pudendum peruenerint. Licet calfactis lum-
bis par sit, ut & arteriæ calidiores reddantur, & magis etiam pateant ipsarum ora: quàm obrem non
exiguam tunc spiritus essentiam in fistulosum neruum effundant, qui paulatim impletus colem
intendit, quasi tota ipsius essentia in fistuloso neruo consistat. His itaque cognitis ad priaspismi
dispositionem veniamus: quippe ex ijs, quæ supra proposita sunt, constat vel ob arteriarum ora
immodice patentia, vel vaporosum spiritum in fistuloso neruo ortum, hunc fieri affectum. Sed,
vtrum potius pro causa sit habendum, inquirere oportet: namque ab vtriusque ipse fieri posse mihi vi-
detur: crebrius tamen arteriarum ora patentia sequi: quippe facilius est hæc dilatari, quam flatusum
spiritum in neruo fistuloso generari. Ac meminimus me huiusmodi quidem nerui dispositionem se-
mel vidisse: arteriarum vero sæpenumero: cuius rei coniecturam feci tum ex ijs, quæ præcesserunt,
accidentibus, tum ex modo curationis. In illo enim, cui assidue colis palpitatio præcesserat, causa F
erat spiritus flatusus, ad quem quum omnem curationem conuertissem, hominem sanavi: quibus
vero supra modum arteriarum ora patebant, in ijs nullum huiusmodi accidens præcedere so-
lebat: acciderat autem cuidam, ut longo tempore præter consuetudinem à concubitu abstinere-
t: alteri vero, ut mali succi alimentis acribusque vteretur: alij etiam, ut duobus mensibus præcinctus
peregre proficisceretur, cum antea nunquam cingi consueuisset. Coniecimus itaque arteriarum ora ni-
mis patefacta, illis quidem ob humorum vitia & acrimoniam: his vero ob flatusum spiritum, et
sine ordine & violenter commotum. Etenim medicamenta excitandę tentiginis vim obtinentia,
tum epota, tum etiam perineo id est femini, lumbisque adhibita, calida omnino atque flatusa sunt:
quemadmodum contraria omnia ventositatem non excitant, & infrigidant potius, quam calfaciant.
Sed aduerte, ne obiter hunc sermonem prætercurras: quippe de medicamentis, non de cibis lo-
quutus sum, quoniam sunt quædam alimenta, quæ ob id, quod plurimum seminis pariunt, impetum
ad libidinem excitare possunt. Hęc ergo sermonem illum, quem nuper dicebamus, probabilio-
rem reddere possunt, quod à concubitu abstinentes, interdum priaspismo vexari solent: siquidem ac-
cidit ijs, qui plurimo semine abundant, & præter consuetudinem à coitu abstinent, præsertim quum

A. l. 3. f. 20. t.
c. 2. fo. 374. h

A. l. 3. f. 20. t.
c. 37. fo. 377. c

A. l. 3. f. 20. t.
c. 39. fo. 377. c

* Al. feminis.
et ita uetus in-
terpres videretur
legisse.
† ita verten-
dum. atque ex ijs
precipue, quicunque
a libidinis qui
de cogitatione
liberi non euase-
runt (quemadmo-
dum liberi sunt,
qui & suapte
natura casti
sunt, & longo
iam tempore in
eiusmodi conti-
nentia sese exer-
cuerunt) ad li-
bidinis aut ima-
ginem perueni-
unt, tum ob spe-
ctacula, quæ illos
mouere possunt,
tum ob illorum re-
memorationem.

non student, ut multa exercitatione sanguinis abundantia dissipetur: tum maxime vero ijs, qui à libi- G
dinis cogitatione non dum liberi euaserunt: veluti sunt quidam suapte natura casti, qui, cum longo
iam tempore huiusmodi continentia sese exercuerunt, libidinis imagines concipiunt tum ob spe-
ctacula, quæ illas mouere possunt, tum ob illarum rememorationem. Nam longe diuersa est huius-
modi hominum dispositio, quæ in pudendis generatur, ab eorum dispositione, qui nullo pacto li-
bidinis cogitationi sunt obnoxij. Atque fuit mihi amicus quidam, cui præter eam, quam antea ha-
buerat consuetudinem, omnino à concubitu abstinenti, adeo rigidus tumidusque factus est penis,
ut mihi accidens ipsum declarare cogere-
tur. Miror, inquit, quod huic (athletam indicans) ob continen-
tiam rugosus collapsusque penis euaserit: mihi vero, ex quo continentiam seruare studui, euenerit
contrarium. Tum equidem illi consului, ut collectum iam genitale semen excerneret: postea ve-
ro & à narrationibus, & spectaculis, & meditationibus libidinem suscitare potentibus, summope-
re caueret. At cantoribus & athleticis, qui iam inde ab initio nullam vitæ partem venereis illece-
bris contaminauerunt, nullam admittentes huiusmodi vel cogitationem vel imaginationem, ijs
pudenda & exilia & rugosa, veluti senibus, fieri consueuerunt. Nam præter ea, quæ accidere solent
ijs, qui protinus à prima iuuentute immodice libidini sese permiserunt, id etiam euenit, ut horum
locorum vasa, amplius patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alliciant: & cocundi cupiditas H
magis increseat, ea videlicet ratione, quam in cæteris quoque facultatibus videre est, & quæ à Plato-
ne etiam notata est, cum inquit: Ignauia quidem exoluit, proprij autem officij exercitatio robur
augere solet. Sic mammæ quoque in ijs, quæ non dum imprægnatæ fuerunt, contractæ permanet:

in alijs vero à partu infantulos lactantibus vastissimæ redduntur, atque ita magnę permanent,
lac emittentes, donec puer fuerit ablactatus: tunc enim haud ita multo post à la-
ctis generatione quiescunt. Igitur, omnia hæc si bene consideren-
tur, ac præterea causæ, ob quas in singulis affectis partibus,
affectus ipse consistit, definiantur, non inutilem ad
curationis rationem ansam præbere poterunt.
Atqui non est nunc tempus ea tractare.
Quare adepto huius operis fine,
orationi quoque nostræ
hic finem impo-
nemus,

Galenus

GAL. DE PULSIBVS LIBELLVS AD TYRONES

Hermanno Cruferio Campensi interprete

Hic Liber unà cum alijs, qui de Pulsibus tractant, pluribus locis ab Augustino Gadaldino nunc denuo sunt castigati, adhibitis etiam emendatissimis Codicibus græcis manuscriptis.

ARGVMENTVM LIBRI

Differentias & Causas Pulsuum absoluit, quæ Tyroni introducendo sufficiant.

Quibus in locis Arteriarum Motus apertior: ac de Præstantia arteriarum Carpi in dignoscendo pulsu.

CAP. 1.

C Væ interest Tyronū, charissime Teuthra, de pulsibus nosse, hic exponā: eorū autē alibi habes totā artem traditam. Igit̄ oēs inter se arteriæ & cor habent eandē pulsandi rōnem: quamobrē ex earum vna, colligere de omnibus possis. Verū, motū non perinde omniū sentias, sed in partibus nulla tectis carne, clarius: in carnosis, obscurius. Quæ operta crassa carne sunt, aut sub ossibus latent, aut quibus corpora sunt alia obiecta, harum, dum valet animal, motum non percipias. Quod si vehementer emarcuerit, arteria, quæ sita est secundum dorsum, tangentibus abdomen, motū sæpenumero repræsentat. Et quidam sensu perceperunt eas, quæ in cruribus & coxis & tibijs, & brachijs & cubitis, cum prius non apparent. At semper arteriæ temporum, ac pedum secundum plantas, manuum in carporum seu brachialium parte interna, illustrem motum habent. His minus, non illæ tū obscure, pulsant arteriæ capitis post aures, & quæ tenent brachijs interiorē regionem, & vero ēt non nullæ alię, quæ non abstrusæ sunt sub ita multa carne. Verū enimvero nullā neq; prōpius, neq; honestius, nec vero cōmodius, si carporū præterea, tangas: hæc nanq; q̄ vacet locus carne, apertissimæ sunt: nec, quod propter alias multas est necessariū, detegere harum gratia vllā corporis partem necesse habebas: ad hæc in rectum ductæ sunt, id quod non parum ad exactam notitiam refert.

A.1.1.f.2.d.3. c.
1.fo.47.a

De Quantitate Distentionis.

CAP. 2.

Distendi^a arteria tangenti videbit̄ tibi in oēm dimensionē. Sunt autē cuiuslibet corporis tres dimensiones, in longitudinē, profunditatem, & latitudinē. Sed. n. dū naturalē statū animal retineat, inuenies arteriā distendi sanē q̄; moderate: sin autē pdiderit eū, nūc deficit, nūc excellit, in qua cunq; dimensione. Hic tibi retinendū est, qui pulsus naturalis esset. Atq; si quidē eū reperias, qui præter naturā est, latitudine esse maiore, appellabis latū: si lōgitudine, longū: si profunditate, altū: & contrarios his, qui naturali minores sunt, simili mō vocabis angustū, breuē, humilē. At de his, q̄ ad statum præter naturā tribus ex æquo dimensionibus deflectunt, qui vndequaq; est iminutus, paruus: qui auctus in oēm partē, magnus nominat̄. Hæc q̄tatis distentionis in pulsu differētiæ sunt.

A.1.3.f.20.t.1.
c.7.fo.358.c

De Qualitate Motus.

CAP. 3.

Propriè ad^a motū pertinent celeritas & tarditas: quarū hæc motus est exolutus, illa incitatus. De his faciendum iudicium ex cōparatione naturalis pulsus est. In qualitate occurfus, vehementia consistit & remissio: vehementia quidē, cū violenter tactus impellitur: cū debiliter, remissio. Mollitudo autē & durities sunt tunicæ arteriæ qualitates: mollitudo, cū arteria quasi carnosior i occurfu apparet: durities, vbi veluti siccor rigidiorq; in modū corij. Atq; hæc quidē ēt differētia

A.1.1bidem. c.

Quarta Classis.

ffff ij pulsuum

DE PULSIBVS

pulsuū vnā statim cū arteriā motu percipit: nō tñ eius est, vt tres antedictæ, propria. Illarū. n. diffe-
rentia celeritatis & tarditatis, posita in qualitate erat motus: vehementiæ & remissionis, in icūs
qualitate: magnitudinis paruitatisq; in q̄titate distentionis. Atqui nō caret motu distentio: mol-
le vero corpus atq; durū, vt sit tale, nō regit motū. Quatuor ergo has pulsū dñas iueneris i icū.

De Tempore Quietis.

CAP. 4.

Quintam^m aliam in icuum interuallo: nā ita medici solent interpositū tps inter duos icūs,
quo distendit contrahiturq; arteria, appellare. Ego vero congruū esse duxi Tyronibus, vt
se primum, quasi insensibilis contractio sit, exerceant. Vocabo alterū, icū: alterum, inter-
uallum: Ictum, arteriæ motum tactui occurrentē: Interuallum, quietem inter duos icūs, quæ cre-
brum complectit, rarumq; atq; medium vtriusq;, in quo quidē naturales pulsus continent. Quos
etiam tps quantitate cognosces: nam Creber est, cū quietis sit breue tps: Rarus, cum longū. Que-
tem dicas, an icuum interuallum, an contractionem, nihil intererit.

A. ibidem. d

De Aequalitate & Inæqualitate.

CAP. 5.

Aequalitas^m & inæqualitas omnibus his differentijs accidunt. Nam continuata harū paritas,
est æqualitas: vt, cū insequentiu par magnitudo sit, pulsus magnitudine æqualis dicit: cū ce-
leritas, æqualis celeritate. Ad eundē modū, si vehementia, remissio, crebritas. Inæqualitas, parita-
tis corruptela est, in q̄cunq; cadat differentiā pulsuum. Erit. n. quidā magnitudine inæqualis, alius
celeritate, non nullus vehementia & remissione & crebritate: atq; in reliquis similiter.

A. ibidem. d

De Ordine & eius Perturbatione.

CAP. 6.

Non nunq̄^m ēt ordine quodam, certo icuum numero, pulsibus paribus vnus intercurrit im-
par: quod multis modis fit. Etenim tribus paribus quartus impar consequit, idq; continue:
aut quatuor quintus. Ad eundē modū, quouis in alio numero: siquidem comitat sepe quinq; pa-
res, impar sextus: & ēt sex pares, septimus impar. Itaq; perdunt hī æqualitatem, quamobrē pulsus
inæqualis fit, tñ ordo retinet quidam, ideoq; ordinatus est. Cū enim pari semper numero, paribus
pulsibus intercurrit vnus impar, æqualitatē corrumpit, sed proportio circuituum quendā ordinē
conseruat: nam, si circuitus prorsus seruetur nullus, inordinatus hic vocatur.

A. ibidem. e

De Vnius pulsus Inæqualitate.

CAP. 7.

At incidit & in vnū pulsū inæqualitas tū pro mutua dissensione arteriæ partium in situ &
motu, tum pro vniuscuiusq; pulsus peculiari motu. In situ partiū consistit inæqualitas, ex eo
q̄ sursum deorsum, prorsum retrorsum, dextrorsum sinistrorsum, traducta arteria videat. In mo-
tu, cū celerius tardius, maturius serius, vehementius languidius, aut longiore tpe aut breuiore, aut
perpetuo aut nihil prorsus, mouet. In singulis partibus, cū interpellatus manifeste est motus, in q̄
bus caprizans est: itē cū reciprocat, de quibus est dicotus. In motus impari celeritate, cum initio
celerior, in exitu tardior sit: & ē contrario, cū tardior initio, ad postremū sit celerior. In vehemētia
remissione, paruitate magnitudine, ad eundē modū: neq; i duo tñ tpa motus, sed & in plura, quo-
ad assequi sensus possit, distribuit. Atq; hæc quidem simplices sunt & vnius pulsus inæqualitates.

De pulsuum Composita Inæqualitate.

CAP. 8.

Compositæ fiunt, quatenus altera pōt cū altera, & vna cū vna, & cum pluribus vna, deniq; cū
multis multæ cōmisceri. Quarū non^m nullæ propriū nomen sunt sortitæ, vt vermiculās, formi-
cans, & hecticus. Vermiculans, cū spēs exhibet quasi perreptatis arteriā vermis, vndarū in modū
insurgentis, & non vno tpe arteriæ distentæ. Si igit cū distentionis paruitate hoc fiat, vocat^m Ver-
miculans: sin aut cū magnitudine, Vndosus^m simplr. Est vero vermiculās, ēt aperte languidus, &
creber. At, qui ad extremā deuenit remissionē, crebritatē, & paruitatē, vocat^m Formicans: q̄ i spēm
quidē celer est, nec est celer tñ. Porrò Hecticus pulsus ita, vt febris, vocatur, q̄ nō magnopere vilo
mō variat, ceterū manet in perpetuū similis, coharetq;, nec soluit vnq;: q̄ totus habitus morbū in-
duit in eiusmodi febribus & pulsibus. Hæc Tyronibus existimo de pulsū differentijs suffice
re: q̄ si cognoscere hæc exactius aueas, librū habes à nobis solidū cōscriptū de differentijs pulsū.
Nec vero ēt cā est, cur de pleno hic & vacuo pulsu dicā, vel de calido & frigido, vel de rhythmis: il-
lic. n. accurate de his differui: ētis sermo Tyronibus est obscurior. Quare, si, quæ cōmemorauimus,
summatim retractauerimus, reliqua persequemur. Magnus pulsus est, qui fit, vbi in lōgū arteria,
& latū, profundumq; distendit multū: Longus, cū in longū dūtaxat: Latus, cū in latū: Altus, cū in
altū. Vehemens est pulsus, qui valēter ferit tactū: Mollis, cū tunica tenera est arteriæ: Celer fit, cū
paucō tpe arteria distendit: Creber, cū paruo interposito spatio: Æqualis, qui ppetuo sibi cōstat:
Ordinatus, qui per circuitū par est: qui in vno est icū impar. Inæqualis nominat in vno icū. Iam
ē horū cōtrarij sint aperti, paruus, breuis, angustus, humilis, lāguidus, durus, tardus, rarus, inæqua-
lis, inordinatus. Nec vero hoc obscurū est, singulorū aliorū cōtrariorū mediū esse: æqualis & inæ-
qualis mediū esse nullū, nec ordinati & inordinati: Præterea aliorū oīum, naturæ conueniētes me-
dios esse: at in his æqualis, † naturæ solus conuenit: alij non conueniunt, inæqualis & inordinatus.

A. l. 1. f. 2. d. 3.
1. fo. 47. c. Et
3. fo. 48. b

A. ibidem. c.
fo. 48. b
A. ibidem.

De Triplici pulsuum Mutatione, ac primum de Naturali.

CAP. 9.

Qvando multis modis pulsus variare possunt (neque enim causam prope vllam reperias,
quin hos immutet) visum est mihi trifariam mutationis summam differentiam distri-
buere,

† Alij adden-
centent, & or-
natus.

Abuere, deinde separatim de singulis verba facere. Prima igitur mutatio horum naturalis est: altera non illa quidem naturalis, nec tamen iam præter naturam: tertia est præter naturam. Comitantur hæc omnes, naturales differentias: alij. n. aliter arteria natura mouetur: quas quidem tenere ante oēs debet, qui cognoscere cupit, qua de causa, ac quatenus mutari pulsus contigit: at propriū cuiusq; ad vnguem experiundo assequaris. Sanè frequenter tangenda arteria est, præsertim integra sanitate præditi, atq; vacui omnis vehementis motus, necnō cæteris in statibus. Verum, quia omnes experientia assequi non est (etenim multi iam medicos sæpe desiderauerunt, cum quibus sani nullum habuerūt vsū) optimū hercle est etiam hic imperito præstare artificem. Præstiterit autem, si sciētia comparauerit eorum, quæ in multis ex æquo insunt. Est aut quædā, vt summam dicam, cōis virorum natura, alia mulierum. Etiam, qui calidior sunt temperamento, quiq; frigidior, habent hi suam vtrique cōem naturam. Ad hæc omnium communis natura est gracilium, corpulentorum item cōis est. Ac rarum in singulis est, quas memorauī, communitatibus, quod non affimile multis sit. Proinde etiam, qui probe commune tenet, raro à vero aberret.

VIRI mulieribus pulsus fere habent longe tum maiorem, tum vehementiorem, paulo tardiorē, satisq; rariorem.

B **CALIDI** natura, multo habent maiore, celeriore, & crebriore: vehementiore nō item multo, **GRACILIORES** maiorem rarioremq; multo: vehementiore paulo. Atq; natura sic differūt. **PORRO** pro ætatibus hoc pacto immutatur. Infantis pulsus creberrimus est, rarissimus senis: omnes, qui inter hos intercedunt, proportionem seruant, prout vel ad puerum vel ad senem propius accedunt. Celerrimus item pueri iuuenisq; pulsus, senis tardissimus: reliquarum ætatū pulsus inter hos ambigunt. At senex à puero longe magis raritate, q̄ celeritate, distat. In vehementie & magnitudinis differētia, maximus est, vt in ætatibus, pulsus iuuenum, minimus senum, medius & paulo maior pulsus puerorum. Iam vehementissimus iuuenum, languidissimus senum, medius est inter hos puerorum pulsus. Atque pulsus in ætatibus sic habent.

PRO Anni temporibus: medio vere pulsus maximus sunt & vehementissimi, vt in temporibus: celeritate & crebritate moderati. Pari modo, medio autumno. Progrediens autem ver non nihil de magnitudine & vehementia detrahit, sed auget celeritatem atq; crebritatem: tandemq; ineunte iam æstate languidi, parui, celeres, crebriq; fiunt. Autumnus progressus cūcta imminuit, magnitudinem, vehementiam, celeritatem, crebritatem. Ita ineunte hyeme in paruitatem conuertuntur, & remissionem, & tarditatem, & raritatem. Respondet aut initiū veris fini autumnus: illius finis

Cinitio huius, æstatis item principiū suo, & principium hyemis suo fini. Proinde, quæ pari spacio à mediā æstate & mediā hyeme in vtranq; partem deflexerunt, similiter variant. Porro mediā æstas partim conuenit cū mediā hyeme, partim dissidet. Nam parui vtrōq; & languidi sunt, sed celeres atq; crebri æstate, tardi rariq; hyeme; non perinde tñ parui æstate, vt hyeme, sed æstate minus: nec ita hyeme languidi, vt æstate, ceterū minus hyeme. Ad hūc modū pro t̄pibus pulsus variant.

PRO Regionibus perinde, vt pro temporibus. In vehementer calidis, sicut mediā æstate. In magnopere frigidis, vt mediā hyeme. In temperatis, ita, vt medio vere: ad horū proportionem in ijs, quæ mediū locum sunt sortitæ. Porro aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis, medijs medio veri respondent.

PRÆGNANTIVM maiores, crebriores, celeriores pulsus sunt: præterea nihil mutatur.

IAM Somni et sint, si quid aliud, naturales, qui & ipsi variāt pulsus. Inītio minores, languidiores, tardiores, rarioreq; reddūt. Postea tarditatē pedetētim augent & raritatē, p̄sertim à cibo: at maiores sunt & vehementiores. Tandē ad remissionē & paruitatē redeūt: tarditatē & raritatē retinēt.

QVI Expergiscuntur, euestigio pulsus magnos, vehementes, celeres, crebros, & cum quadam vibratione habent, qui mox mediocritatem assequuntur.

D **ADSCITITIAE** Habitūdes corporis perinde, vt naturales, immutant. Nā gracilis natura, si quadratus euaserit, huic, qui talis natura est, affimilem pulsus habet. Sin autem quadratus, factus gracilis sit, affimilem gracilibus natura. Constat vero gracilitatis & quadrati corporis, citra facultatis immutationem, æstimandam differentiam esse: itemq; in omnibus alijs: vt vnum id tantum vbiq; de quo in præsentī disputemus, mutetur. Quæ diximus, de quadratis, eadem etiam de corpulentis dicta fuisse est putandum, nisi q̄ magis sunt intensa.

IAM et Temperamēta corporis adscititia pulsus ea p̄portione mutāt, qua naturalia tēperamēta.

De pulsuum mutatione ex Causa, quæ dicitur non naturalis.

CAP. 10.

N Vne alias mutauōnes, quæ causas habent nō naturales, recēseamus. Exercitationes primo, quæ moderatæ sunt, vehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt. Si multæ sint et vires excedant laborantis, paruos, languidos, celeres, & crebros in summo. Nimum immodicæ, adeo vt egre iam se possit mouere, & multis interpositis quietibus, aut nihil prorsus possit, sed exolutæ vires impese sint, pulsus mire paruos, & languidos, tardosq; & raros. Quod si ad virium dissolutionem perueniāt, pulsus creant illis proprios. Quales autem excitet pulsus facultas, quæ dissoluitur, dicemus paulo inferius.

BALNEA calidæ, dum sint moderatæ, pulsus creant magnos, celeres, crebros, vehementes.

Quarta Classis.

ffff iij

Im-

* Al paulo vehementiores.

l. 1. f. 1. d. 3. fū
c. 7. fo. 49. b

ibidē. c. 8. d

ibidē. c. 7. c

A. ibid. c. 9. e

A. ibid. f

l. 1. f. 2. d. 3.
m. 2. c. 15. f

ibid. c. 13. fo.
d

l. 4. f. 1. c. 1.
fo. 41. h

ibi. c. 14. e

Immodicæ paruos & languidos, tamen adhuc celeres ac crebros. Quòd, si hic relinquuntur, paruos, languidos, tardos, atq; raros.

BALNEÆ "Frigidæ ilico paruos, ac languidiore, & tardos, rarosq; pulsus efficiunt: postea, pro ut id sit, quod induxerunt, omnino vel torporem inducent vel robur. Quæ torporem intulerunt & refrigerarunt, paruos, & languidiore, & tardos, rarosq; efficiunt, Quæ excalfecerunt, & robur conciliarunt, magnos, vehementes, celeritate & crebritate moderatos.

A. ibidem.

CIBVS "Largus, vt etiam grauet facultatem, pulsus inæquales, atq; inordinatos concitat. Archigenes vult celeriores magis, q̄ crebriores. Modicus, magnos, vehementes, celeres, crebros. Par cior, q̄ qui fatis nutriat, non æque, ac moderatus, cæterum minus mutat, neq; id diu.

A. l. 1. f. 2. d. sum. 2. c. 11. f. 49. f.

VINVM "pulsus cætera, vt cibus, variat: hoc vero interest, q̄ ilico immutet, & citius mutatio à vino profecta recedat, q̄ illa, quæ à cibo: q̄ item celeritatem amplius & magnitudinem, q̄ vehementiam & crebritatem, augeat. Quanto enim vehementius moderatus cibus constantiusq; robur conciliat, tantum fere vinum extollit magnitudinem.

A. ibidem. g.

AQVA "minimã oïum ciborũ & potuũ mutationẽ inducit, quãq; perinde, vt cibi, & hæc mutet.

A. ibid. c. 11. fo. 50. a.

RELIQVA omnia, quatenus nutrire valent, vel calfacere, vel refrigerare, hæc tenus arteriarum motum variant. Ad hunc modum pulsus ex causis, quæ non naturales appellantur, mutantur. F

De mutatione pulsuum ex Causis præter naturam.

CAP. 11.

Nunc mutationes ex causis præter naturam exponamus, illaq; commemoremus prius, quæ iam de causis præter naturam communitate orationis conscripsimus. Ac aeris status: ciborum copia, vt facultatem grauet: ad hæc exercitationes, & balneq; somniq; immodici, præter naturam sunt. Excessus. n. in quantitate naturalium causarum & non naturalium desciscunt ad statum præter naturam. At causarũ, quæ non quantitate modo, sed & genere sunt præter naturã, immensus est numerus: itaq; nec p̄t comprehendi. Ars vero in his quoq; constat, generibus & speciebus, quoad eius fieri potest, certis infinitum complectens. Etenim quilibet causam præter naturam non ab re dixeris vel dissoluere vitalẽ facultatem & dissipare, vel quasi deprimere grauareq;. Dissoluitur facultas, alimenti inopia, & morborum malignitate, animiq; affectuum vi, atq; vehementia dolorum vel diuturnitate, deniq; immodicis vacuationibus. Degrauatur à materiæ copia, & ab instrumentorum affectibus, vt inflammationibus, schirrhis, tumoribus, abscessibus, varijsq; corruptionibus. Itaq; fatiscens facultas pulsuum paruorum, languidum, & crebrum admodũ efficit. Depressa & quasi degrauata vertit in inæqualitatem pulsus, & in ordinẽ perturbatum cum oem alium, tum vero vehementiã & magnitudinis. Hæc siquidem in primis inæqualitates propriæ sunt facultatis pressæ: ac grauata insigniter, in pluribus differentijs: parũ, in paucis. Etiam pulsus plures paruis magni sunt, & languidis vehementes, cũ pusilla sit offensa: contra, si magna. Jam non nulli pereunt etiam integri motus in eiusmodi affectibus, intercurrentq;: verum minorem intercurrentes noxam, deperditi grauiorem significat. Habes cuiusq; dissolutionis & depressionis communes mutationes: Peculiares accipit quæque ex causa efficiente. Ergo, cũ dissoluta à penuria facultas sit, fiunt pulsus primo languidi, parui, celeres, atq; crebri: in medio languidi, parui, tardi, rariq;: tandem extreme parui, languidi, & crebri, præbentq; celeritatis falsam speciem. Hic ille est, qui vocatur formicans. Vermiculans autem sit ille quidem etiam fatiscens iam facultate, sed non nihil tñ renitente adhuc: diffidetq; hac re à formicante, q̄ non ita in extremam contractus est remissionem & paruitatem, et q̄ aperte in vno ic̄tu inæqualis est partibus vel citius vel tardius incipientibus moueri: quamobrem minus tardus, q̄ paruus est, non nunq; nequa q̄ tardus: quocirca minime paruus est. Proinde, quas exitiales febres & acutę concitant syncopas, hæc pulsuum vermiculãtem prorsus non habet. Reliquas facultatis dissolutiones fere comitantur vermiculãtes, has potissimum, quæ febribus non sunt coniunctæ, aut quàm minutis. Quare cardiacas syncopas, formicantes: choleras, & validos ventris fluxus, sanguinis profluvia, profluuium muliebri, omnes denique vehementer vacuantes affectus, plurimum comitantur vermiculãtes: extremos, formicantes. Et, si his absint febres, tum vero multo magis vermiculãntem pulsuum inuenies cum clarum, tum admodum diuturnum. Hæc causarum præter naturam comunissimæ mutationes sunt. Nunc speciatim eas explicabimus.

IRÆ "altus est pulsus, magnus, vehemens, celer, & creber.

LÆTITIÆ "magnus, rarus, & tardus est pulsus, at vehementiã nihil differt.

TRISTITIÆ "paruus, languidus, tardus, & rarus est.

TIMORIS "recentis & vehementis celer, & vibratus, & inordinatus est, inæqualisq;. Inucteratus iam similem habet tristitię. Hæc omnia, si valde diuturna sint, multumq; vehementiã, pulsus, vt dissoluta facultate, consequuntur. Etenim dissoluunt etiam facultatem hæc omnia, statim, si valida sint: diuturnitate, si non sint valida.

DOLOR "qui quidem variat pulsus (variatur autem ingens, aut qui principes partes tenet, vt et inflammatio) dum paruus est atq; in initio, pulsus edit maiorẽ, vehementiorẽ, celeriorẽ, crebriorem: Auclius vero iam & admodum validus, vt etiam vitalem cõtentionem offendet, minorem, languidiorẽ, celerẽ, crebrum. Ac, quo diuturnior sit, vel vehementior efficiatur, hoc illorum quodq;

A. ibid. c. 1.

fo. 51. a.

A. ibidem.

A. ibidem.

A. ibidem.

A. l. 1. f. 2. d.

sum. 2. c. 16. f.

A quodque increfcit magis. Qui vero facultatem iam diffoluit, in remiffionem, & paruitatem, & fal-
tam celeritatis speciem, ingentemq; crebritatem commutat.

libid. c. 17. g

INFLAMMATIO habet omnis communem pulfum veluti ferratē, vt alia pars attollī arteriā,
alia non videatur, cum illa. f. videatur durior. Habet etiam vibrationis aliquid hic pulfus: ac celer
quidem & creber est, non perpetuo magnus tamen. At vero cuiq; est proprius, naſcenti quidē ma-
ior iuſto & vehementior, & celerior, & crebrior. Augeſcenti adhuc, cum illa omnia increſcunt, tū
clare iam durior & magis vibratus eſt. Vigefcenti autem mānifeſtior eſt, duriorq; atque vibratus
magis: ſed minor eſt, quā dudum, non tamen languidior, niſi facultatem excedat affectus: ſed &
creberrimus fit & celer. Quæ ſi diuturnior ſit, atq; in ſcirrhū iam indureſcat, accedit illis gracili-
tas pulfus & durities. Hæc inflammatio habet, quæ pulſum per totum corpus immutat, vel quia
magna eſt, vel quia principem partē inſidet. Si vero vniuerſum corpus non afficiat, pulſus in par-
te inflammata talis erit, qualem diximus. Creſcunt autem, quæ commemorauimus, ſingula, dimi-
nuunturq; aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipſius instrumenti natura inflammati. Si-
quidem partes neruoſiores, duriores adunt pulſus, magisq; ferrantes, & minores. Venioſiores ve-
ro & arterioſiores contra: ac inter eos maior eſt in arterioſioribus, atque inæqualis facile fit, in ordi-
B natusq;. Ex his liquet, qui pulſus ſit illorū, quibus inflammatur iecur eſt, vel hē, renes, veſica, colō,
ventriculus: Præterea pleuriticorum, & peripneumoniorum, & breuiter omniū, in quibus par-
tis inflammationem comitatur febris: niſi quibus in locis ob ſymptomatum naturam, quæ tū ne-
ceſſario illos conſequuntur, tum caſu adiuncta ſunt, prout quodque poſſit mutare, ita pulſus con-
tingat variari: vt miſta ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi cōgrua eſt, & quam loci natura, vel
præſentis inducit ſymptomatis. Quibus enim inflammatum eſt ſeptum tranſuerſum, hi cōuulſio-
nibus ſunt opportuni: quibus pulmo, ſuffocationibus: quibus ventriculi os, ſyncopis: quibus iecur,
atrophix: quibus ventriculus, cruditati: quibus renes, vrinx ſuppreſſioni. Ad hæc partes inſi-
gniore præditæ ſenſu, & dolorū nomine pulſus mutant: quæ minus ſentiunt, pro affectu tm̄. Igit̄
in inflammationibus variè pulſus ex his omnibus mutantur. Quæ quæadmodū diſcernenda ſint,
cū alio loco exacte tractauimus, tum vero in præſentia, quantū intereſt tyronibus, perſequemur.

.l. 3. f. 10. t. 4.
.l. fo. 268. f. g.

PLEURITICORVM celer pulſus eſt & creber, nec admodum magnus. Videatur etiam vehe-
mens eſſe. Eſt ille vero non languidus quidem, ſed tm̄ non vehemens ſtatim, quod ad affectum re-
fert. Siquidem vbiq; hoc memoria ſeruandum eſt, in quaque re mutationē eſſe pro illa re æſtiman-
dam, diſtinguendumq;, quod alia de re, non de illa acciderit. Pulſus itaq; pleuriticorum, quia ner-
uoſiorem quodammodo duriorēq; efficit arteriam, quali conuerteret in vehementiam, imperi-
C tis imponit, quos, quid interſit inter durum ictū & vehementem, latet. Ita quoq; vulgus medico-
rum, q; alias etiam differētijs pulſuum diſcernere neſciat, has fortassis inſtitutiones accuſabit, atq;
ex ſua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciā, vt hic longior ſim, cum ſeparatim
de pulſibus dignoſcendis ſcripſerim. Quare, vt rōnem exerceatis ſimul & tactum, admonco, vt in
experiendo pulſum valeat tactus cognoscere, non diſcernere ſolum ratiōe. Principiū vero eſt ex-
perientix, ſermone expreſſa doctrina. Quippe nequeas vel crebritatis quātitatē verbis explicare:
tameſi multū interſit, excedat iuſtum pleuritis modum, an nō aſſequatur. Siquidē excellus, vbi
in peripneumoniam migret, aut denuntiet ſyncopā, neceſſe eſt fieri. Defectus in ſoporem, vel ner-
uorū deſinere læſionem. Simili modo illa inæqualitatis ſpecies, quæ ferrantis imaginem præbet, in
primis pleuritis proprium eſt lignū: ſi remiſſa eſt, mollis & non minime maturandē: ſi vero ma-
gna, difficilis, & admodū crudæ pleuritis. Tales cum imbecilla quidem facultate coniunctæ, pe-
riculum præſens habent: ſi cum firma, aut tarde concoquent, aut ad ſuppurationē deſlectent, aut
tabidus eas excipiet marcor. Atq; eius, quæ concoquitur, pulſus pedetentim oēm deponit illā præ-
ter naturam mutationem. Quæ deſlectit ad ſuppurationem, habet pulſus ſuppuratorū proprios.

D Ita quoq; quæ tabide marceſcet, pulſus marcorum.

.l. 1. f. 1. d. 3.
im. 1. c. 17. fo.
o. h

SUPPURATORVM pulſus initio ſtatim pulſum refert vigefcētis inflammationis. Hoc enim
initium eſt ſuppurationum. Non nunquam inæqualis eſt & inordinatus, ſed omnibus hecticus.
Cum autem pus prope ſit maturum, cætera ſimilis eſt, niſi q; æqualior ſit: at, cum erumpit, languidior,
laxior, tardior, rariorq;.

ibidem. h

MARCESCENTIVM pulſus non vno modo variat. Quare differentijs hi quā apertiffimis
diſcernendi ſunt. Qui vnā cum inflammatione, quæ non diſcuſſa ſit, commarcuerint, languidos,
& celeriores, mireq; crebros pulſus habent, ac decurtatos magnitudine in vno ictu. Quos Archi-
genes innuentes & circūnuentes appellat, vt aperte declarat diſtentionis breuitatem, cū vtriuſque
extremittatis quali inclinatione. Neque enim vt præciſis aſſatim, ſed ceu partibus vtrinq; inflexis,
contrahitur decurtatus magnitudine & in vtriſque partibus. Atque hoc quidem non hi modo,
ſed marceſcentes qualibet de occasione habent ferē omnes: qui ex inflammatione marceſcunt, om-
nes: & alij item multi, niſi illi ſanē, qui de occulta quapiam inflammatione marceſcunt. Eritq; hic
marceſcentium ex inflammatione proprius, nulli cōueniens, qui aliam ob cauſam marcuerit. At
hecticus omnibus marceſcentibus pulſus eſt: qui quidem ijs eſt comuniſſimus: ſecundum illū,
inæqualitas diſtentionis magnitudine decurtata, quæ etiam a deſt plerique, deinde crebritas. Et-
enim

enim hæc quoq; omnibus, qui ex inflammatiōe maruerint, perpetua adhæret: omnibusq; adeo, E
qui ob syncopam ex corde vel stomacho affecto profectam in præsens periculum venerunt, ac de
inde vini potione declinauerunt periculum, sed tempore tamen maruerunt: nisi sanè hos quoq;
dicas ex paruis inflammationibus perire nobis incognitis. Siquidem sunt inter eos, qui inuentē
habeant pulsum: nisi etiam hos dicas ex inflammatione, alios citra inflammationem marcescere.

Verum hoc in dubio est. Pulsum igitur hi habent hecū, languidum, admodū crebrū, quem in-
nuentem quidam appellant. Atq; alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt fortiti.
Alia item tertia est eorum, qui raram habent: verum & his cum antegressa febris pulsus reddidit
crebros, tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros. Quod autem ¶ intercedit, omni-
bus } refrigeratis febribus, nō dum tamen extinctis ijs, in raritatem commutat. Genus hoc marco-
ris senibus proprium est, præsertim cum aliquid vitij pulmo & thorax contraxit. Hi febrilem reti-
nent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem
pulsus, ac illam, quam diximus, magnitudinis vertitur.

PHTHISICORVM, quos vocant, pulsus paruis, & languidus est, mollisq; & modice celer, at-
que hecūticus.

PERIPNEUMONICORVM" magnus est pulsus, & vndosi quid habens, & languidus, mollisq; F
similiter, atq; lethargicorū pulsus: nisi quatenus præpollet inæqualiter & in vno pulsu, & collecti-
ua, q̄ vocant. In vno icū, cum veluti interpellatur, & vndosus est, ac dicrotus interim fit: in colle-
ctiua, cū alias differentias habet, tū modo intermittit, modo intercurrit. Cū autē acute omnes perip-
neumonici febricitant, tū non nihil comatis habet: vtrū excellat horū, ex eius maxime ratione cre-
britatis quantitas inuenitur. Vbi ardentior febris adiuncta peripneumonia sit, pulsus abūde cre-
ber est: si comatosior, minus creber.

LETHARGICORVM" pulsus similis peripneumonicorū est magnitudine, imbecillitate, molli-
tudine: sed eo est tardior rariorq; ac minus inæqualis, intermittens potius, quā incurrens. Est, cum
dicrotus fiat. At vndosus semper in altis quidem soporibus est, de quibus hæc dicuntur. Morborū
enim pulsus exponimus, qui omnibus suis indicijs consent: quo, si qui aliquatenus deficiant, ne-
que dum sint integri, satis cognoscere magnitudinem, & qua iam sunt præditi, & que accedere ijs
potest, valeamus. Sed, quoniam inæqualitatis sæpe meminimus, raro autem perturbationis ordi-
nis, hoc in vniuersum sciendū est, ferè inæqualitates comitari perturbationem ordinis. Ac inæqua-
lem pulsum, qui sit ordinatus, raro inuenias. Ac nimirū minores offensæ inæquales & ordinatos:
maiores inæquales pulsus atq; inordinatos creant.

PHRENITICORVM" paruus pulsus est: rarissime autem conspectus est magnus esse. Conten-
tus est modice. Durus & neruosus est: valde est celer & creber. Habet præterea non nihil vndosi.
Interim subtremere tibi videbitur: interim etiam præcisus cum conuulsione quadam. Quod, n. fe-
bres in celeritate propriū habent symptoma, hic obtinet clare in vtroq; termino distentionis, præ-
cipue externo. Inuenias etiam inæqualitatis in positu genus insigniter aliquādo in illo apparere:
immo totam subinde arteriam sua sede deserta conspicias attolli, potius cū vibratione ebullientē,
quā more pulsus distentam: pari modo delabi, detractam potius, q̄ contractam. At vero inmo-
dica eius crebritas proximam denunciat syncopam.

IAM etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum & phrenitim,
vt qui cū neutro in totū conueniat: siue cōis esse ambobus existimandus, vt ex phrenitidis specie-
bus & lethargi mistus, suo loco cōsiderabimus. Nūc de eius pulsibus agemus. Ac, ne quasi enigma
quoddam propositum sit, per signa, quæ cū eo sunt connexa, eū ab oculos ponam. Conniuent fe-
rè oculis, somnolenti sunt, atq; stertunt. Rursus oculis fixis ac inconniuentibus diutissime, vt cato-
chi, intuent. Et, si quid roges, atq; ad colloquiū compellas, difficiles sunt & tardi ad respondendū.
Plerunq; et stulte loquuntur, nec recte respondent, ac temere nugant. Is est affectus, quē dico: qui H
ex signis sibi adiūctis defectu proprii nominis cognoscit. Pulsus eius celeres sunt & crebri, perin-
de vt phreniticorū, minus tamen. Et roboris item minus, ac illi, obtinent. Lati autē sunt, & breues.
Externum motum non habent subito truncatū, sed alio modo, veluti intro se proripiētes, subter-
fugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurant distentionem: verum in ea pulsui phreni-
ticorum non sunt similes, q̄ truncatione illa careant.

CATOCHORVM pulsus (κατόχους, n. & κατεχομένους veteres Græci appellabāt: Iuniores ip-
sum affectū κατοχὴν, & κατάληψιν vocāt) cætera lethargicis similes sunt, magnitudine, rarditate,
crebritate: vt nec totius huius affectus species late ab illo dissidet. Catochorū tamen non imbecil-
lus est pulsus, nec mollis: sed in his sanè multū differt, vt et in hoc, q̄ laxat lethargicis, atq; intume-
scit vniuersum corpus: contra stipat & cogit catochis. Ad hæc æqualitate & inæqualitate distant:
æqualis, n. pulsus est catochorum, inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locum auctior
est proprie in ijs inueniri calidiorem, sicut illis, quibus conuulsio imminet cum sopore.

CONVULSORVM" ipsum corpus arteriæ videtur contractum, ac vnde quaque coarctatum,
non ceu compressum sit abs quopiam vel constipatum: nec etiam veluti rigidum, vt in febris, præ-
sertim in accessionibus: nec vero, vt præ duritiæ, ad intentionem contumax, veluti quod sit
diuturnitate

Alias, interce-
dit totum.

A. l. 3. f. 10. c.
c. 11. fol. 270

A. l. 3. f. 1. c.
c. 8 fo. 119. a

A. l. 3. f. 1. c.
c. 2. fo. 197. a
A. ibidem.

A. l. 3. f. 1. c.
12. fo. 199. b

A. l. 3. f. 2. c.
fo. 216. b

bidem.

A diuturnitate temporis, præsertim cum quid offensum sit, vel viscera vitata: sed vt corpus neruofum, cauumq; veluti intestinum aut simile, ex vtroq; sine intentum. Ad eundem modum inæqualis motus est arteriæ, in modum chordæ, sursum deorsumq; agitata. Neq; enim species distentionis vel contractionis representatur, verum vibrationi potius similis est, ceu exilientis sursum iterumq; retractæ intro: quod ne constituto quidem tempore habet, sed vno sæpe tempore altera eius pars videtur ferri sursum veluti eiaculata, altera intro ceu à quopiam attracta: atq; vna moueri citate, altera tarde. Iam vehemens quoq; & magnus conuulsorum pulsus videtur esse. Est vero hic nō imbecillus, neq; paruus: non perinde tamen, vt videtur, vehemēs vel magnus: ictus enim imponit, dum ob tensionem validus, ob vibrationem exilire appareat: quamobrem altior interim videtur, ac veluti strepitum quendam ad tactum ædit asperum. Sanè neminem, qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus: quippe nulli est similis, vel tensione in vtrâq; partem, vel conuulsione motus. At, qñ cum pulsu sopitorum cōmixtus est, difficillime cōmixtio deprehenditur: solusq; qui ad amulsum vtrunq; cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere.

l. 3. f. 2. c. 2.
214. c

PARALYTICORVM paruus pulsus, & imbecillus, tardusq; est: non nullis rarus quoq; alius creber, sed non nihil inordinate intermittens.

B **COMITIALIVM** & Attonitorū similes pulsus sunt: quare de comitialibus quæ exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatius, accipienda sunt. Dum modice infestatur natura, neq; dum eā multum superauit morbus, nullam inuenies mutationem insignem magnitudinis, vehementiæ, celeritatis, crebritatis, duritiei: tantum est conuulsis intenta iure vtrinq; arteria. Sin autem grauis sit affectus, vt oneret facultatem, inæqualitatem quandam comparat, atque tensionem validam, ac minor, læguidior, rarus, tardusq; efficitur. Si comprimat magnopere, & facultatem deiiciat, languidos, paruos, celeresq; creat.

† Al. rarior
tardiorq;† Quidam cod.
atiqui et tralis
tio et uetus ad
dunt, & cre-
bros: alij loco
celeris, legunt
crebros.

ANGINÆ pulsus tensione quadam præditus est conuulsio per simili: magnus est & vndosus, vt pulsus peripneumonicorum: ac, vtrum insigniter in eo polleat, p eo expectanda mutatio est. Nam, si peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: si vero conuulsio, in conuulsionem, angina desinet. Quicumq; autem ex illis vehemēter suffocantur, paruum hi habent & rarium pulsum: vbi iam animam agant, crebrum atq; inæqualem.

l. 3. f. 9. c. 8.
253. f.
bid. c. 8. fo.
54. b

ORTHO PNOEA Acuta inæqualem & inordinatum pulsum habet, & nō nihil deficientem: quæ mediocriter est grauis, crebrum: quæ violentissima, tardum & deficientem: quæ iam perimit hominem, crebrum & languidum.

l. 3. f. 1. c. 3. c.
fo. 199. h

C **VERINÆ** suffocationis pulsus, vt si conuelleretur, protensus est, & rarus: q; si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & non nihil deficientis.

STOMACHVS Affectus (vt sic vocemus in præsentia os ventriculi, q; is vsus apud vulgus obtinuit) non vno modo commutat pulsum. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pullum, vt corporis neruosi diximus pulsum solere: si cōprimatur, vellicetur, languescat, singultiat, vomat, nauſcet, fastidiat, doleat, pro genere symptomatis. Nam vellicationes, vomitus, nauſca, singultus, languor, non solum paruum & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriore, verum etiam admodum crebrum: sola vero compressio, remotis illis omnibus, rarium, tardum, paruum, & languidum. Ea compressio tum à cibis oritur grauantibus, neque vlla insigni præditis virtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eum confluant, non mordicantibus: qui ab his si semel refrigeretur, tum vero vel maxime talis pulsus existet. Ac bulimum patientium talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatem mutāt, si diuturni sint, vel euaserint grauiōres, pulsum vermiculantem creant. Qui vero in raritatem, præter q; commemoratas differentias adaugent, talem præterea speciem inæqualitatis in vno pulsu generāt, vt multis locis pertusum corpus arteriæ videatur, neq; esse continuum: ac sentit tactus in distentione veluti arenæ occursum.

l. 3. f. 14. t. 4.
9. fo. 321. c
bid. c. 11. f.
bid. c. 10. c

AQVÆ Inter cutem pulsus, Ascite, paruus, crebrior, subdurus cum quadam tēsiōne est: Tympanite, longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: illius, quam hydropem Anasarca Græci vocant, vndosus, latior, mollisq;.

ELEPHANTIASIS pulsus paruus, languidus, tardus, crebriorq; est.

l. 3. f. 15. t. 1.
4. fo. 326. h
l. 4. f. 6. t. 1.
16. fo. 493. a

ICTERICORVM pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

VERATRVM qui sumperunt, hi paulo ante vomitum, vbi comprimantur, pulsum habent latum, rarium, languidiorem, tardiorem. Interea, dum vomunt & diuelluntur, inæqualem & inordinatum. Cum rectius habere cœperint, ordinatum quidem, sed inæqualem adhuc, minus tamen, q; antea. Vbi vero iam ad naturalem statum propè reuerterint, æqualem, ac maiorem q; dudum, vehementioremq;. Qui horum syncopa corripuntur, conuellantur atq; singultiant: paruum hi, & languidum, inordinatumq;, & celeriore, atq; multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruum, languidum, inordinatū, inæqualem: nō autē crebrum, ne celerem, immo potius tardum: representat etiam non nihil vndosi, & lati, atq; paruam quandam interdum arteriæ tensionem.

Gal.

GAL. DE PULSVVM DIFFERENTIIS LIBER PRIMVS

Hernianno Cruserio Campensi interprete

ARGVMENTVM LIBRI

Genera prima ac Singulas pulsuum Differentias declarat: Ac in primo libro
de his pertractat ex Propria opinione.

Nomina nihil ad Rerum scientiam; sed Docendum duntaxat facere.

CAP. I.

Optarem res & percipi & tradi citra ipsarum nomina posse, vt ne ad artis vel ex sua ipsius commentatione longitudinem, veluti cumulus nobis accederet vocabuli negociū. Sed, quod nominibus necessario, quæ volumus, interpretamur, sophistis hinc commentorum & inutilis disputationis copiosa materia suppeditatur: ceteri vero, quicūq; rerū sciētiam, non vsum vocum, moramur, inuīti quidem, tamen compellimur propter sophistarum contumelias de nominibus laborare. Nam nihil sit melius, quàm quauis conditione de nominibus conuenire, & ad contemplationem properare: quod in libro illo fecimus, quem antea tyronibus de pulsibus descripsimus. Sed, quando, qui in nominibus tantum valent, in operibus artis interim imperitissimi, nunquam non interpellant, neque respirare nos citra contumeliam sinunt, necesse propè iam nobis est, nominibus vt immoremur. Maiores nostros simpliciter vocabulis videas vti: qui hoc semper vnum agunt, sensum vt aperiant: luniores tantum non in singulis syllabis arguantur, contendunt, neque de nominibus desistunt digladiari: Exempli gratia (quo vna ex parte, huius instituti summam perspiciamus) quidam pulsū ait valenter pulsantem, vehementem esse: Adest alius, qui non hunc, ceterum qui magnus sit et plenus celerq;, illum affirmat vehementem esse: Alius validum simul ac celerem: Est, qui hos mira gravitate insimulans, magnum pariter & celerem, vehementem esse ait: iam alius hunc non ferens, acerbius etiam obiurgat, vultq; plenum simul ac velocem, vehementem esse: Et hercle præter hos sextus, magnum plenumq; esse vehementem contendit. Quod, si septimus huc & octauus accedant, hic asserens inter plenum & hunc nihil interesse, ille eundem cum duro esse, quam censes pugnam fore? an ne talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipsos Hægrotos conspiciamus: adeo vt etiam ad manum res veniat: tantum abest: vt turpi dicto absteineat.

Sed mihi, qui nunc molestāt, minus stomachum faciunt, tamen si sunt importunissimi: qui vero ad commentādum appulerunt, quis ferat? Ad manum enim est, inutilis quæstionis, index: eum tñ illi non cernunt, sed sic omnes scribunt: Hic pulsus vehemens est, ille plenus est, is creber: cum /est/sit submouendum, adiungendum autem maxime, si potest/appellatur/quo si deficientur/apelletur/ac tum demum docendum est, quid soleat is pulsus, quem vehementē forte vocauerunt, significare. Neq; enim, quod appellemus, aut nomē proprium instituamus, artem nos de pulsibus tractamus, aut alios docere conamur, sed vt præsentia cognoscamus, & futura ægrotis præcognoscamus: at ex rebus hæc, non ex nominibus earum, inueniuntur. Omnino enim ad rerum cognitionem nihil nomina referunt: tantum ad docendum intersunt: quod pacto etiam potest confici. Siue enim rebus haudquaquam dederis nomina, eas tamen allequi possis: & quid denotare possint, planè teneas: hac in re certe nominantibus non concesseris: Siue, quando docere institueris, nomina quæ libet ponas, ne sic quidem eris inferior. Equidem, si vel Dionem vel Theonem velis vehementem pulsū appellare: non fallaris in docendo tamen, quæ illum causæ generant, cuius vero est affectus indicium, & quo tadem euadet: nihil te sic peccare censuerim. Proinde,

A de, qui ita est aliquid docturus, huic satis sit nomina instituisse: qui ad veteres reijcit, illorū tradet institutum: nec hic curiosus sit, proprie, an improprie appellarunt: nec audeat immutare, nec incuset: quod faciunt sophistæ: superuacanea sunt enim hæc omnia, & ab nostra arte remota. Neq; sanè hæc nominum est constituendorū scientia, sed rerū: neq; hos, qui minus probū nomen dant, ad medicos homines remittunt, immo qui requirūt sanitatem. Quamobrem nihil hæc disputatio, vltra vlitata & nobis & alijs medicis nomina profitetur: sed præclare est cū ea agetur, si hæc medio criter assequatur.

De Nomine pulsus.

CAP. 2.

OMnium itaq; quorū ad nos memoria peruenit, primus nomen pulsus Hippocratis literis prodidit: atq; artis, quam complectitur, non videt ignarus esse: non tamen hanc artis partē multū elaborauit: neq; cuiuslibet arteriarū motui hoc tribuit nominis: quē vī imitari Erasistratus. Sed hæc illic referam, vbi de illis viris peculiariter sermonem habebo, cui potissimū nomē hoc attribuant, ac inter se quatenus dissentiant, aut consentiant. Autor libri de palpitationibus, Aegimij nomine insigniti, siue ille Veliensis esset Aegimius, siue alius, proprie hoc nomen vsurpat: atq; longe præter morem aliorum non medicorū tm̄, sed & vulgi, quemuis motum arteriarū vocat palpitationem. Praxagoræ vsus & Herophili est ad hūc vsque diem vigent. Pulsus enim, omnem arteriarū motū sensibilem appellat. Ita etiam omnes eorū successores, tametsi definitionibus distideant. Sed hoc alio loco ostēdemus. Ergo nos quoq; vsus, qui obtinuit, sequentes, videamus iam, quot numero sint omnes pulsuum differentia, & quod singulis nomen. Et si de hac etiā ipsa dictione quidam cōtendūt, quorū alij ita volūt, vt ponatur, Quot genera sunt pulsuum: Alij non genera aiūt appellanda, sed species: quidam qualitates: non nulli differentias. Et, quod cuiq; visum est, hoc instituto nomine diu disceptat de eo constituendo, nihilq; non mouet. Iam, sicut de generibus, ita de speciebus, differentijs, qualitatibus, quæstionem inducūt non necessariam, obliuī vsus talis quæstionis. Omnes enim id mea opinione spectauerunt, qui de pulsibus instituerūt cōmentari, quid denunciare possint: assequi vero cū vel sine generū & specierum quæstione, quod intenderent, possent, quiduis potius, quā hoc, agūt. Verum omissis istorū nugis quæstionem in medium pro suo arbitrio proferant, nos vtilitatem sectemur. Sed hoc prædicamus etiam, qui pulsuum definitiones, & constitutionem eorū nominis discere volūt, in sequentibus hūc primum libris omnia eos tradita habere. Hic liber solū complectitur, quod conducit, nec vllam attingit sophisticam quæstionē. Ita, si quis semel illa velit repudiare, licet certe. Ad ceteras lucubrations dignoscendis pulsibus, de causis, de præfagitione ex ijs, vnus hic liber requiritur. Illi aduersus sophistarū importunitatem scripti sunt, & ad intelligenda aliorū scripta, vbi traditur, qua quodque nomen significatione vsurpēt. Itaq; exponamus primum pulsuum prima genera, deinde eorum differentias, hinc auspiciati.

** Alias videtur
i. Helius sive
Helsenis ab
urbe Elide.*

Prima Genera pulsuum.

CAP. 3.

.i. f. 2. d. 3. c.
o. 47. a

ibidem. b

ibid. c. 3. d.

QVando arteriæ corpus est caui, longū, & teres, habetq; perpetuū geminū motū ex contrarijs constitutū partibus: aut enim in se ipsam vndiq; consistet, aut in omnem partem distenditur: qui duplex motus, pulsus appellatur: in vtroq; ei gemina quies accidat, necesse est, altera ab distentione prius, quā contrahatur: altera à contractione, ante, quā distēdat. Quas quidem binas quietes expertorū tactus cognoscit, nec minus demonstrat ratio. Nam prius contrariū motū arteria, quā priorem sedauerit, non exordiat. Atqui sedare, subsistere est, & in quiete esse. Sic motibus intercedit quies. Exprimit ergo necessitas quoddam esse tēpus propriū vtriusq; motus: aliquod etiā quietū: & harū item vtriusq; propriū. Iam, quia tres arteria dimensiones, vt omnia reliqua corpora, obtinet, longitudinem, latitudinem, profunditatem: non potest in singulis dimensionibus non fieri quantitas aliqua distentionis & contractionis. Et vero etiā cōtentionem quandam necessario habet, vt aut ægre & languide, aut prompte valenterq; operetur. Est præterea ipsa arteriæ tunica aut mollis, aut dura. Quinetiam capedo interna aut vacua quodāmodo est, aut plena. Atq; hæc omnia aliquando æqualia, aliquando inæqualia sunt. Temporis itē distentionis aliqua proportio est cum tempore contractionis. Aliam in vno pulsū differentia cōstituas præter has nullam. Siue enim motuum tempus est æstimandū, vel quietū: siue dimensionū, in quibus mouentur, quātitas: siue qualitas actionis, aut tunicæ arteriarum, aut cavitatis: siue qui mutuo conueniunt, quæ conferri queunt, queunt autem cognata: omnia hæc sunt recensita, nec quicquam præterea in vllam partem desiderat oratio: sed sunt omnes, quæ in vnum pulsū incidunt, differentia generales, quas retulimus. Quibus duæ accedunt aliæ, quas collectiuas appellat. Ex quibus in plurium pulsuum mutua comparatione equalitatem & inæqualitatem, ordinē atq; eius perturbationem æstimamus.

Differentia pulsuum à Tempore motus, & à Quantitate distentionis sumptæ.

CAP. 4.

ibidem. c

Horum generum differentia speciatim plures sunt, quas iam exponemus, à genere ipsius motus ingressi: quem aut moderatum esse & in naturali statu oportet, aut celeriore vel tardiore. Itaque hoc genus efficit tres numero differentias pulsuum: celerem, qui fit, cum modico tempore mouetur arteria: tardum, cum multo: moderatum, cum mediocri. Differentia pulsuum

DE DIFFER. PULSVVM

suum in distentionis quantitate, siquidem singulis concipiuntur dimensionibus, nouem numero E A. ibidem. sunt, in vnaquaq; trium dimensionum tres. In lōgitudine arteriæ, qui moderatus in ea est, & qui hunc excellit, vel eo est inferior: vocatur qui excellit, longus: qui inferior est, breuis. In latitudine, moderatus in ea, & duo immoderati: latus, qui moderatum excedit: contrarius huic, angustus. Iti dem in dimensione profunditatis arteriæ, vnus moderatus est, alius altus, & alius humilis. Hæ pul suum sunt in vna dimensione acceptorum differentiæ. At differentiæ pulsuum in trinis simul di mensionibus sunt vij & xx. Perspicies has manifeste in tabella. Vnus enim erit longus simul & la tus altusq;, qui omnibus præponatur. Alius longus, latus, & profunditate moderata, scribaturq; secundus. Alius longus, latus, humilis, qui ordine tertius sit: similiq; omnes reliqui via & ratione cognoscuntur: vt duæ primæ dimensiones maneant immotæ, trifariam vltima variet, hoc pacto. Quartus longus, moderata latitudine, & altus. Quintus lōgus, moderata latitudine, simulq; mode rata profunditate. Sextus longus, latitudine moderata, humilis. Deinde alij tres, prima dimensio ne longum seruante, secunda angustum, tertiã trifariam variat. In his nouē vna dimensio perma net longitudinis longæ, aliæ omnino commutantur. Mox alteri nouē dimensione lōgitudinis in mediocritate conseruata, variantibus reliquis. Ad hæc nouem, vbi longitudinis breuis maneat dimensio, & aliæ immutentur. F

TABELLA

1 Longus	Latus	Altus	Magnus	
2 Longus	Latus	Moderatus		
3 Longus	Latus	Humilis		
4 Longus	Moderatus	Altus		
5 Longus	Moderatus	Moderatus	Gracilis	
6 Longus	Moderatus	Humilis	Gracilis	
7 Longus	Angustus	Altus		
8 Longus	Angustus	Moderatus	Gracilis	
9 Longus	Angustus	Humilis	Gracilis	
10 Moderatus	Latus	Altus	Turgidus	
11 Moderatus	Latus	Moderatus		
12 Moderatus	Latus	Humilis		
13 Moderatus	Moderatus	Altus		
14 Moderatus	Moderatus	Moderatus	Medius	
15 Moderatus	Moderatus	Humilis		
16 Moderatus	Angustus	Altus		
17 Moderatus	Angustus	Moderatus		
18 Moderatus	Angustus	Humilis	Gracilis	
19 Breuis	Latus	Altus	Turgidus	
20 Breuis	Latus	Moderatus	Turgidus	
21 Breuis	Latus	Humilis		
22 Breuis	Moderatus	Altus	Turgidus	
23 Breuis	Moderatus	Moderatus	Turgidus	
24 Breuis	Moderatus	Humilis		
25 Breuis	Angustus	Altus		
26 Breuis	Angustus	Moderatus		
27 Breuis	Angustus	Humilis	Paruus	

Atq; inter vigintiseptem hos pulsus, qui sunt secundum quantitatē, qui ex ternis dimensionibus cōstāt, duo sunt nomina sortiti ab oībus approbata, qui primus relatus est, & qui postremus: hic paruus appellat, ille magnus. Reliquus oīs numerus noibus caret. Neq; n. pulsus, q graciles & tur gidi vocant, certū ex tabella vnū indicant, cæterū multis simul generatim tribuunt. Nā, in quibus longitudinis dimensio quodā modo duabus reliquis præstat, oēs hos graciles vocant. In quibus duæ reliquæ hac, contra turgidos hos appellāt. Proinde quintus in tabella, & sextus, in super octa uis, H

A. ibidem.

Auus, & nonus, ac octauusdecimus graciles vocantur. E diuerso turgidi decimus in tabella, & vnde uigefimus, xx item, vigefimus alter, & xxiiij. Hæc ergo sunt nomina generaliora, & pluribus cõia. Iam vocant etiam hocce pulsus aliter, tenuem, gracilem: & crassum, turgidum. Quin nec moderati quidem in tribus dimensionibus, qui vnus naturalis inter xxvij est, peculiare nomen habemus, sed definitione hunc significamus, dicentes aut moderatum tribus dimensionibus, aut medium magni & parui, aut naturalem in quantitate distentionis, aut quacunque alia rõne sermonem potissimum speramus fore clarum. Quare eos mihi in mentem venit mirari, qui in nominibus tantũ excellunt, & quo nomine sit vocandus is pulsus, per totam vitam quærunt, si non vel hac de cã contentionem deponant, q̄ multos videant pulsus, qui proprium quidem requirunt nomẽ, nec hinc quicquam lædi tamen institutionem, cum definitione quidem indicari possit. Si quidem, cum pulsus appellent quidam breuem, angustum, humilemq; perinde faciunt, ac illi, qui dicũt animal pedestre bipes. Nam, vt hinc definitio est, animal pedestre bipes: & rei nomen, cuius hæc est definitio, homo: ita in pulsibus, nomen est magnus: eius definitio, longus latus altus. Item alius pulsus definitio, breuis latus humilis, sed nullum habet nomen. Verum de his agemus aliàs.

De differentijs pulsuum sumptis à Qualitate percussionis tunice arteriæ, & cavitatis arteriæ.

CAP. 6.

IAm nunc ad Tertium pulsuum genus, quod in contentione consistit, descẽdamus, & huius est differentias exponamus. Sunt aut tres, vnus validus contentione, qui vehemens vocatur: alter imbecillus, quem languidum appellant: medio inter eos proprium non est nomen, sed hinc quoque explicamus definitione. Quartum genus, quod in arteriæ consistit corpore diuiditur etiã in tres differentias, vocaturq; à medicis pleriq; maxime ab iunioribus, plenum, & vacuum: & quod inter vtrunque mediũ est, ne hic quidem sortitum est nomen. A nobis nõ ita, sed alter durus, alter mollis appellatur: annunciatq; vterq; arteriæ statum. An vero rectius hoc sit modo appellandũ, an illo, qui de hoc laborat, inferius discet. Nũc, quod instituiamus, est absoluendum. Aliud genus erat pulsuum, arteriæ infusionem, vt aiunt, declarans: quod longum requirit mea sententia sermonem ad absolutam notitiam: at, quod ad propositum conducit, atque sufficit tyronibus, hoc loco exponemus. Tres & huius generis differentia pulsuum finguntur, quorum vnus plenus, alter vacuus appellatur: nam mediũ vtriusque, nomine peculiari caret. Plenus ergo pulsus est, vt definit Archigenes, qui arteriam ostendit pleniorẽ, & occursum humidẽ tumidum: vacuus, qui arteriæ eleuationẽ facit bullosam, vt digitorũ impressioni egressus per vacua occurrat. Hæc quinque pulsuum genera in vno motu consistũt arteriæ, & singulæ eorum æqualitates atq; inæqualitates: quarũ exponemus differentias, cũ de altera agemus inæqualitate, q̄ in pluribus pulsibus posita est.

De differentijs pulsuum, qui in Tempore quietis consistunt: & de Secta, quæ se solam distentionem, aut sentire.

CAP. 7.

Aliæ differentia pulsuum his, qui se negant contractionem sentire, in tempore interuallorũ consistunt, ita enim tempus, quod inter motus sensibiles intercedit, vocant: preterea in portione temporis motus & quietis, nam ita etiam interuallũ appellant. At illis, qui se contractionem aiunt sentire, & vero etiam medias quietes, quas ἡσυχίας, ἡρεμίας, ἀκίνησις q; Græce vocat, aliæ prodeunt, & longe efficiuntur plures. Sed faciũdum mihi est, vt de vtriusq; separatim planius agam, & primum de his, qui se solam dicunt distentionẽ sentire: quo in facilioribus cognitu exercitati, facilius difficiliora assequamur. Vbi tactus ab arteria obiecta feritur, cum alia, quæ ante memorauĩ, sentimus: tum tempus, quod motu producitur. Inde, quãdo alter inceperit motus, aliud nos tempus deprehendimus inter exitum prioris motus, atque alterius principium: vt duorũ sit temporum in pulsu absoluto cognitio: prioris, quod motus est, quem & icũm & distentionẽ appellant: secundi, quod quietis est, quod & interuallum contractionemq; vocant. Fiat aut ex prioris temporis quantitate aut celer, aut tardus, aut inter eos mediũ pulsus: ex quantitate alterius temporis creber, aut rarus, aut horum mediũ. Vt sit celer pulsus, qui, cum modico tempore arteria distenditur, fit: Creber, qui, quando paruo interposito interuallo: Tardus, cum longo tempore arteria distenditur: Rarus, cum interposito longo interuallo: Mediũ velocis & tardi, qui, cum modo rato tempore distenditur arteria, fiat: Mediũ crebri & rari, qui fit, cum moderato interposito tempore arteria distenditur. Siue distenditur, siue dilatatur, siue attollitur, siue mouetur, dicamus, nihil interesse puto. Liqueat igitur, qui creber sit pulsus illis, & quemadmodum à veloci distet: tum qui rarus, quãq; ratione à tardo discrepet. Comparato autem icũs tempore cum tempore quietis, gignitur rhythmus, quæ proportio temporis est icũs ad tempus quietis. Huius etiã admonuimus, nihil apud hos differre icũm, vel distentionem, vel motum dicere: nec quietem, vel interuallum, vel contractionem. Et vero etiam pro hoc, proportionem temporis distentionis ad cõtractionis tempus rhythmum esse, quidam ordinem dixerunt, alij conuenientiam duorum esse temporũ: nter sese, icũs cum interualli. Hæc sunt, quæ priores tradunt.

De altera Secta, quæ contractionem se dicit sentire.

CAP. 8.

TRanseamus iam ad eos, qui contractionem sentire se dicunt, qui tarditatem quidem & celeritatem non aliter, atq; illi, in distentionis ponunt tempore, & in contractionis est: Crebritatem

tem

DE DIFFER. PULSVVM

tem vero & raritatem rhythmumq; non etiam perinde acilli, cæterum crebritatem atq; raritatem E in vtraq; quiete: rhythmum in distentionis tempore vnà cum tempore insequentis eam quietis, ad tēpus collato contractionis simul cum tempore excipientis eam quietis. Non nunquam solius distentionis tempus cum solius comparantes tempore contractionis, rhythmum ita dicūt gigni. Ac de crebritate quidam ex his, vt diximus, senserunt. Aliqui non aliter, ac priores, in distentionis tempore celeritatem generari & tarditatem confirmauerunt: in toto reliquo cōflato ex binis quie tibus & contractione crebritatem & raritatem aiunt consistere. Sūt ēt, qui rhythmū, æque ac prio res, in temporis distentionis proportione ad omne reliquum non dubitent constituere. Verū in- tereos tñ non conuenit in sentienda omni distentione vel contractione, sed quidam omnem sen- tiri vtranq; aiunt, alij nec primas distentiones, nec contractiones extremas. Tum ēt de nominibus contendunt inter sese. Quare, ne quam nos rē prætereamus, nec ī rebus frivolis immoremur diu- tius, quod verū est & conducibile, exponamus. Nomina ponere his prætermittamus, qui de ijs la- borant, & artis vera negligunt opera, nec distentionis primas partes, nec cōtractionis postremas sentire valentibus. Quantū aut vtriusq; sentiatur, & quamobrē, in libris de pulsibus dignoscendis ostendimus. Est vero vtile medico, quod sensui occurrit: itaq; distentionis tempus vel contractio nis sensibile necesse habet cognoscere. Quo fit, vt quietem, quam vocant superā, quæ secundū di- fentionem contractionem præcedit, quanta sit, tactu queas ad vnguē assequi: inferam nō itē planē, q; vtrinq; sibi asciscat partes: ad initium, contractionis extremitatē: ad finem, principiū di- fentionis. Recordari porrò horum temporū oportet naturalem cuiusq; magnitudinem, & mutuā proportionem. † Præterea cognoscendū requiritur facultas, † in morbo quantum immutentur: & quid quæque significare mutatio soleat. De quibus alio nōs loco differimus.

† Alias ex antiquis, ut co- gnosci possit. † Et ac erant ī codicib. græcis, quod et ex cūa inventionē & ex longa expe- rientia sumi- tur.

De differentijs Quietis & Rhythmī.

CAP. 9.

NVnc, simulatq; duorum generū, de quibus iam verba fecimus, differentias tum quietis, tum rhythmī adiecerimus, ad ea, quæ sequuntur, transibimus. In genere quietis arteriæ, tres pul- suum differentiæ consistunt, rarus, creber, medius: quorum paulo ante definitiones docuimus. At generis rhythmī, non est perinde absolute explicare, quæ sint differentiæ: cæterū præ omnibus pul- sum oēm obtinere modulum quendam, quem rhythmum Græci appellant, est ostendendum: ne deceptus quis pulsuum, qui ἀρρυθμοι appellantur, nomine adducatur, vt omni esse orbatos rhyth- mo eos pulsus falso existimet. Nā, vt ἀπράχηνλος homo, atq; citharædus ἀφωνος, ita ēt ἀρρυθμος pul- sus vocatur: vitium enim natiui rhythmī, non absolutam abolitionem, significat. Atq; cōtrarius est arhythmo, non enrhythmus (siquidē omnis in aliquo est rhythmō pulsus) sed ille, qui eurhyth- mus vocatur. Vtriusq; porrò horum, arhythmi dico & eurhythmi, enrhythmus pulsus commu- ne est genus. Atq; eurhythmus quidem vnus & indiuisus manet: arhythmi tres sunt oēs differen- tiæ, pararhythmus, heterorhythmus, ecrhythmus. Qualis vero quisq; sit, exemplo disces. Suius est cuiq; ætati naturalis pulsus: qui iam de his rhythmum seruat, eurhythmus vocatur: qui labefactat arhythmus. Atq; labefactans, interim rhythmum vicinæ ætatis mutuat, qui pararhythmus: inte- rim cuiusuis alterius, ac heterorhythmus hic appellatur: at, qui rhythmū prorsus nullius ætatis retinet, hic ecrhythmus. Idem de naturis, ac anni temporibus, & locis, oibusq; alijs statuēdū. Suius est, n. cuiq; horum certus quidam rhythmus: qui cū corrumpitur, arhythmiū tū intelliges, & quas eius diximus differentias esse. Iā vero inter oēs rhythmos hi parī proportione, illi impari cōstant: parī, vbi distentionis tempus æquet tempus contractionis: impari, si alteruter eorum excedat. Id quod modo certis, modo incertis fit excessibus: Certis bifariam, aut multiplici proportione, aut vt numeri ad numerum, qui ἐπιμόριος, quasi superpartialis, appellatur: proportio quidem multi- plex est dupla, vel tripla, vel quadrupla, vel aliqua insequentium: vt numeri ad numerū, cum, q̄ta sunt duo distentionis tempora, tanta sint contractionis tempora, v, vel viij, vel ix, vel xi: Incertis, in vniuersum tripliciter: nam aut distentionis est tempus incertū, aut contractionis, aut vtrunq;. Si- H gillatim quodq; horū interdum paululum amplificata habet incerta tempora, siue plura sint, siue vnum primum: interdum plus: est, cum plurimū. Atqui tempus primum, planū est nō natura ip- sa esse, sed sensu accipiendum: sic etenim apud musicos ēt fit. Hæc quidem sufficiūt in præsentia- rum de rhythmis. Nam, ex hoc pulsuum genere quid fieri possit & conducat, aut nō possit & in- utile sit, in libris de his dignoscendis, & in libris de præfagiendo dicemus.

De Aequalitate & inæqualitate, Ordine & ordinis perturbatione.

CAP. 10.

Porrò ad genera iam reliqua duo transeamus: alterum, in quo æqualitatem spectamus & in- æqualitatem: alterum, in quo ordinem & ordinis perturbationem. Atq; equalitas & inæqua- litas tum in vno pulsu fiunt, tum in pluribus: ordo & perturbatio ordinis in pluribus duntaxat. Sed enim, quod difficilis est in vno pulsu, neq; facile animaduertitur inæqualitas, primo loco de ea dicamus, quæ ex multis pulsibus constat: simulq; de ordine & ordinis perturbatione explicem- mus, quando finitimum est hoc genus & affine: mox ad inæqualitatem nos in vno pulsu refera- mus, demusq; operam, vt oēs eius differentias recēseamus. Ergo, quæ pluribus in pulsibus æqua- litas atq; inæqualitas animaduertuntur, quas collectiuas vocitant, in comparatione omnium diffe- rentiarum æstimantur primi pulsus cū reliquorum differentijs. Nā, pares si oīno maneat, æqualis absolute

A. l. r. f. 2. d
c. 1. fo. 47. d
A. ibid. e

A. ibidem. f

A. ibidem. c
A. ibid. c. 2. b

A. ibidem. e

Absolute is pulsus vocatur: Sin omnino impares, inæqualis absolute. Quæ si in vna sint vel pluribus pares, & in vna vel pluribus impares: quatenus pares sunt, hæcenus pulsus æqualis appellabitur: quatenus impares, hæcenus inæqualis. Nam absolute æqualem pulsus dicas & inæqualē, an aliquo in genere, multum refert: q̄ absolute æqualis neq; magnitudinem, neque velocitatem, neq; aliud habet impar quicquā. Ille vero, qui i aliquo, cum illius vult nomine dici magnitudine, æqualis, celeritate æqualis, vehementia, & alio quoquo modo: Itidem inæqualis aut magnitudinem aut velocitate, aut alio quopiam. Nō nunquam duobus horum, vel tribus, vel pluribus, vel oibus saepe simul, cum absolute æquales vel inæquales vocatur. Habes æqualem & inæqualē. Ordinatus vero & inordinatus, diuisa inæqualitate in paritatem circuituum, & in absolutā imparitatem, in vtroq; mēbro generantur: in circuituū paritate, ordinatus: in absoluta imparitate, inordinatus. Itaq; vniuersum repetamus, vt obscuri ne quid nos fugiat. Sint oēs vnus pulsus differentie, insequentiu differentijs omni in genere pares, absolute æqualis hic appellabitur. Contra oēs sint omnibus impares, inæqualis absolute ille. Age sint aliqua vel aliqua pares, & aliqua vel aliqua impares: in aliqua pulsus vel aliquibus æqualis erit, in aliqua vel aliquibus inæqualis. Qui absolute est æqualis, aut vna differentia pluribus ue, non recipit partitionem. Qui aut absolute inæqualis est,

ibid. e. & f. 2.
l. 1. par. can.
570. col. 2. d

ibidem. e

B hunc per vnam vel plures species diuidentes, circuituum paritate & imparitate ordinatum reperiemus & inordinatū, vel absolute, vel pluribus in differentijs, vel in vna. Ac paritatem circuituū puto iam clarum esse, ab sese sequentibus distingui paritatibus. Cæterum, ne quid oratio desideret, addam hoc etiam, atq; exempli gratia proponam vnū pulsus in magnitudine genus. Sint primus pulsus & secundus & tertius magnitudine pares: contra sit in sequentibus quartus impar: eū pulsus liquet magnitudine inæqualē esse: ecquid tamen inordinatus sit, nō dū clarū est: sed alij sunt quatuor expectandi: vbi, si tres illi alteri mutuo sint inter se, & illis prioris circuitus pares, ac mox quarto quartus, ordinatus eiusmodi dicitur pulsus magnitudine: siquidem æque primos duos circuitus, sequentesq; retineat pares oēs. Quod si non oēs alterius circuitus, primi circuitus pulsibus sint pares, ibi pulsus iam dicitur inordinatus in magnitudine. Eadem est rō in celeritate, crebritate, cæterisq; differentijs. Aliqñ pulsus duo vel tres circuitus oīno iter se sunt impares, proximi non itē, eū pulsus in confesso est non appellandū esse absolute ordinatū, non tñ inordinatum absolute: sed, ecquis ex ordinatis circulatim sit, animaduertendū est. Est, eū tres vel quatuor iter se circuitus sint ipares, & inferiores obtineant proportione pares. Quare, si fiat, vt quartus primo, & quintus secundo, & sextus tertio vnde quaque adæque, solemus hunc pulsus ordinatū per circuitus appellare: qui quidē inter eos medius, qui absolute ordinati vocantur & inordinati, intercedit: nā vterq; hic cōtrarij expers est, ordinatus perturbationis ordinis, inordinatus ordinis. At per circuitus, qui ordinatus est, aliquam ordinis partem, aliquam etiam perturbationis ordinis habet: ordinis, quatenus in omnibus est circuitibus ordo: perturbationis ordinis, quatenus hæc in singulis illis inest. Si quidē, qui absolute est ordinatus, pares sortitus est circuitus omnes: qui circulatim ordinatus est, non omnes æquales, sed certos. E diuerso inordinatus absolute, nec habet omnes deinceps pares circuitus, neque certos: circulatim vero ordinatus ambo hæc non habet, alterū habet. Ita vtriusq; medius sit, ordinati & inordinati, atque illud vtriusque cōe habet, hoc non habet. Ducas etiam absolute ordinatos eiusmodi pulsus, si singulos circuitus, qui certo sunt numero in sequentibus pares, in vnum cogas vniuersos magnum circuitum. Quanta vero & qualis fiat varietas & concursio circuituum ex diuersis numeris constantium, facile quis, maxime qui febriū circuitus complicare mutuo est exercitatus, animaduertet. Quare nihil est, q̄ latius etiam eorū differentias persequamur: sed ad differentias veniendum est inæqualitatis: declarandæq; primum collectiuæ, deinde vnus pulsus, inæqualitates.

De collectiuæ Inæqualitatis differentijs: ac primo de æqualibus Inæqualitatibus. CAP. II.

DCollectiuæ quidem inæqualitates, quæ in aceruo, vt diximus, plurium pulsuum constāt, primam habent differentiam, qua interim æqualiter, interim inæqualiter fiunt. Neq; admirationis habet quicquam, quod æqualem quandam vocamus inæqualitatē: cum id vsu veniat non pulsibus modo, sed & alijs prope omnibus, quæ pristinam naturā immutantia, siue magnitudine, siue qualitate, æqualia capiunt incrementa vel inæqualia. Nam, quatenus æqualitatem commutāt, vocentur inæqualia: sed, quatenus æquam semper mutationem assequuntur, æqualiter dicantur mutari: sed vero, quæ nec pristino constant statu, nec accipiunt parem mutationē, hæc semel inæqualia vocantur. Ergo id ipsum pulsibus accidit, seu paulatim perdat & æqualiter ipsorum equalitas, seu affatim & aceruatim. Ac in vno id genere, exempli gratia, planum fiat. Sit primo pulsus secundus paulo minor, & tertius tanto secundo, & vero etiam quartus tertio pari modo, idq; ad plures vsq; deinceps perueniat, hos pulsus Græci † *μειοῦσι ζωντας* vocant & *μειοῦρος* hoc est mutilos & quali decurtatos } à figuris nomen, quæ in acutum terminant, mutuantes. Iam, qui ex ijs perpetuo diminuuntur, nec minui desistunt. ad quietem prorsus recidunt denique, motuq; deficiuntur, quos vocant Deficientes decurtatos. At, qui desinunt, duplici sunt differentia: quidam, in qua primum paruitate diminui desuerunt, hanc seruant constantissime: alij de integro augentur, quos appellant Recipros decurtatos. Quorum quidem ipsorum quidā ad parem pristina reuertunt magni

l. 1. f. 2. d. 3. c.
f. 48. c

† *μειοῦρος* per u scribitur cod. græci. i. fornicandus, seu fornicis muris ve eandā imitates: & sic ubiq; inferius.

Quarta Classis.

gggg

tudinem,

DE DIFFER. PULSVVM

tudinem, aliqui ad minorem: ac nō nulli, quibus ante excessibus sunt iminuti, his augent̄ rursus: E alij minoribus vel maioribus accessionibus vtunt̄. Tot inæqualitatū sunt æquales differentia. 1

De inæqualium Inæqualitatum differentijs.

CAP. 12.

A. ibid. c. 2. b

* *Ex ant. graecis, d: minuitur.*

Inæqualitū inæqualitatū quaedā nullā prorsus æqualitatē retinent: aliqua retinent ad tres vsq; vel quatuor, vel quinque pulsus, sed postea amittunt. In quorū inest vtriusq; vel ordo, vel perturbatio ordinis: ordo, si circuitus seruent aliquos pares: perturbatio ordinis, si & hos quoq; violent. Atq; hi quidē & ipsi motibus frequenter deficiunt, vt illi, qui æqualiter agitant̄: ceterū illos decurtatos deficientes appellamus, hos inæquales deficientes. Nā in magnitudinis & paruitatis inæqualitate admodū medicis est decurtatū nomen vsitatū: at in vehemētia inæqualitate & remissionis, alijsq; generibus, nō ita iā celebre est. Nihilominus eadē rerū est in quoq; gñe conueniētia: nā aut æqualiter æqualitatē, aut inæqualiter corrumpunt. Et ceteras habent quidē singulares easdem differentias, sed eas sine noīe pleraq;: nā extra intercurrentē & intermittētē alijs nomen propriū habet nullus. Quorū intercurrentis ex sola inæqualitate est crebritatis: intermittēs vero ex inæqualitate cōstat raritatis atq; paruitatis, alio atq; alio vtrōq; mō: in raritatis inæqualitate, q̄ quies sit longissime producta: in paruitatis, q̄ distentio minimū sit dilatata: vel potius ex pulsū paruitatibus deficientes cōstat: intermittētes ex raritatibus. Iā pulsibus intermittētibus affines sunt, qui Reciproci deficientes vocant̄, vbi duorū spatiū, vel triū, vel pluriū ēt pulsū motu oīno arteria nō cieri visa, iterum agitari incipiat. Atq; hæ sunt collectiua inæqualitatis speciei.

De Inæqualitate in uno pulsu secundum Motionis genus in una parte.

CAP. 13.

Reliquū iā est, vt de inæqualitatis dicamus vnus pulsus differentijs: estq; eadē ēt hīc rō in singulis generibus & vniuersis. Hīc, n. absolute æqualē appellamus, illum absolute inæqualē, alium pro quoq; genere, in quo perdit paritatem contingit. Igitur explicemus primo loco generis motus differentias: nam, ad hoc si exercitati simus, nullo iam negotio percipiamus reliqua. Ac inæqualitatis motus duæ constituēdæ primæ differentia sunt: vna in vna arteriæ parte gignitur, in pluribus altera. Quarum iterum pōt vtraq; in plures distribui: quas sanè par sit oēs recēdere: aut spicabimurq; ab ea, quæ vnam partē tenet, sed non eodem tempore: qui, n. vna eademq; pars vno & eodem tempore non moueri similiter videatur: Ceterū temporibus distinctis motus eiusdem partis sapenimero vī non idem: cum initio tardior, postremo celerior sit: & cōtra, initio celerior, tādē tardior. Quæ certe admodum frequēs inæqualitas sæpeq; in pulsibus inuenit̄, multa q; de notare consuevit, vt alio loco tradimus. Nunc iam singulas eius differentias ob oculos ponemus. Sunt autē tres primæ, modo, cū quies interpellat partis motum: modo, cum cōtinuus ille apparet, G non parīs tamen velocitatis: non nunquam, cū recurrit. At hæ habent alias singulę.

De Prima differentia Inæqualitatis in uno pulsu secundum motus rationem.

CAP. 14.

DE prima ergo, quæ primo loco est cōmemorata, agamus: i qua fit, vt abs quiete motus iterpelleretur. Nouem in hac differentia pulsū inueniunt, quæ hoc pacto fiunt. Sit prior motus celer: alter trifariam conuertatur, fiatq; vel celer, vel tardus, vel moderatus. Hic tres differentia pulsū emergunt. Rursus altera tres, vbi prior manet tardus, & trifariam secundus variat. Alia item tres, si permaneat moderatus primus, varietur autem tribus secundus modis.

TABELLA

Motus	Quies	Motus	Motus	Quies	Motus	Motus	Quies	Motus
1 Celer		Celer	4 Tardus		Tardus	7 Moderatus		Moderatus
2 Celer		Tardus	5 Tardus		Celer	8 Moderatus		Celer
3 Celer		Moderatus	6 Tardus		Moderatus	9 Moderatus		Tardus

De Secunda differentia Inæqualitatis in uno pulsu secundum motum.

CAP. 15.

AT vero inter non intermittentes in distentione inæquales motu pulsus, sed perpetuā habentes nulla intercisa quiete inæqualitatē, quidā velociter motū exordientes, tarditate finiūt: alij cōtra tardi sunt initio, celeres semper magis ac magis euadūt: idq; horū vtriusq; habēt aut æqualiter, aut inæqualiter: nā superius, quē admodū inæqualitas qdā equalis fiat, demonstratū est. Illorū ergo, qui motū equaliter minuunt, vel augent, quidā ab extrema tarditate ad moderatū motū perueniunt: quidā à moderato motu ad vltimā tarditatem. Alij à prima celeritate ad tarditatē extremā: non nulli ab hac ad summā celeritatē. Sūt præterea, qui vtriusq; à moderato motu paululū defleunt, hiq; bifariā: modo, n. celeriores, modo tardiores fiunt: Vt sex sint earū cunctæ differentia, tametsi excogitari plures possunt: verū nos, quæ aduertunt, referamus. Neq; n. qui ab extrema tarditate ad extremā perueniret celeritatē, qui quidē de ijs esset, qui æqualē hnt̄ inæqualitatē, pulsū inuenimus vllū: nec itē, qui ad tardissimū motū ex velocissimo. Verū, qui variant inæqualiter, in ijs illud, raro tñ, accidit: non etenim quemlibet affectū tanta pōt mutatio cōsequi, vt tardissime initio agitata arteria, ad extremā deniq; celeritatem perueniat: aut primo concitata celerrime, ad summam

† *Aliter, ad moderatū motū: non nulli ab hoc, ad summā, & cat.*

mam

A mam transeat tarditatem. Quod cum sit, mutatio tum non potest nō esse inæqualis: eaq; cōfertim magnis mutationibus, & non pedetentim fit, veluti exiliente arteria, cum ex tarditate demigrat in celeritatem. Itidem, ut si vinciat & constringatur à quoopiam, comprimaturq; vbi ex celeri motu in tarditatem subito, mediocritate, que intercedit, superata trāsit. Qui ergo affectus sint, & que causæ horum, atq; quò tandē hi deueniant pulsus, illic dicemus, vbi ēt de alijs omnibus vel causās, vel quid nunciare solent, commentabimur: nunc duntaxat differentias persequemur.

Differentiæ pulsuum una in parte Inæqualiter inæqualium.

CAP. 16.

Posteaq; iam inæqualium vna in parte pulsuum abunde diximus, vbi moliunt æqualem inæqualitatem, sex numero esse differentias: nec vllū nos de ijs inuenisse, nec à tardissimo motu ad velocissimum, neq; ab hoc deuenisse ad tardissimum: de illis nunc, qui inæquali in mutatione sunt, verba faciamus: quorum interim duæ apertè, tres interim differentia motus manifestè apparent. Nos quartam præterea aliqñ, sed obscure animaduertimus. Possit, si quis diu verse in hac re, studiumq; nauet assiduū, & exerceat tactū, cognoscere clare vel quatuor. Sed de his nunc, quæ manifeste tum nobis, tum ijs, qui artē optime de pulsibus coluerunt, apparuerunt frequenter, sermo erit: vbi differentias, motus arteriæ, duas sensibiles, vel tres efficit. Nam, duæ si sint, sex erunt formæ concursuum: si tres, quatuor & viginti. Quid aut, cū in vtroq; dispariū motu insint tres pulsus, velox, tardus, moderatus, ex concursibus eorum non nouē dicamus, sed sex prodire differentias: hac rōne intelliges, si noueris, qui eundem bis deinceps pulsuum ponat nulla intercedente quiete fieri, vnum eum totum æqualem pulsuum effecturum. Itaq; de nouem cōmissuris tres detrahuntur, in quibus nō inæqualis iam pulsus, sed reddi æqualis, vel celer, vel tardus, vel moderatus: id quod est ex tabella apertum. Nam secundus in ea, & quartus, & nonus sunt æquales: celer secundus, tardus quartus, nonus moderatus. Quòd si qua est horū ipsorum mutua inter se diuersitas, inter celerem & celerem: inter tardum & tardū, id in præsentia prætereat: nimirum enim maiorem obscuritatem afferret. Verum, quasi iidem sint, atq; inter se pares, nostra oratio hæc insituetur.

TABELLA

	1 Celer	Tardus
	2 Celer	Celer
	3 Celer	Moderatus
C	4 Tardus	Tardus
	5 Tardus	Celer
	6 Tardus	Moderatus
	7 Moderatus	Tardus
	8 Moderatus	Celer
	9 Moderatus	Moderatus

Eadem ratione, si tribus positis inter se disparibus motibus, in singulis ijs ternos pulsus cōmutatos committas, viginti septem numero formæ erunt: ex quibus tres, necesse est, in æqualitatem recidant. Estq; id etiam ipsum ex tabella planum.

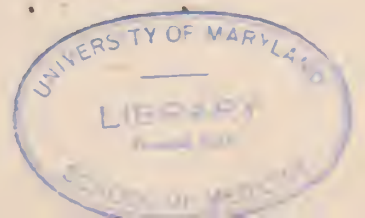
TABELLA.

	1 Celer	Celer	Tardus
	2 Celer	Celer	Celer
	3 Celer	Celer	Moderatus
D	4 Celer	Tardus	Tardus
	5 Celer	Tardus	Celer
	6 Celer	Tardus	Moderatus
	7 Celer	Moderatus	Tardus
	8 Celer	Moderatus	Celer
	9 Celer	Moderatus	Moderatus
	10 Tardus	Celer	Tardus
	11 Tardus	Celer	Celer
	12 Tardus	Celer	Moderatus
	13 Tardus	Tardus	Tardus
	14 Tardus	Tardus	Celer
	15 Tardus	Tardus	Moderatus

Quarta Classis.

gggg ij

16 Tardus

DE DIFFER. PULSVVM

16	Tardus	Moderatus	Tardus	E
17	Tardus	Moderatus	Celer	
18	Tardus	Moderatus	Moderatus	
19	Moderatus	Celer	Tardus	
20	Moderatus	Celer	Celer	
21	Moderatus	Celer	Moderatus	
22	Moderatus	Tardus	Tardus	
23	Moderatus	Tardus	Celer	
24	Moderatus	Tardus	Moderatus	
25	Moderatus	Moderatus	Tardus	
26	Moderatus	Moderatus	Celer	
27	Moderatus	Moderatus	Moderatus	F

Itaque tres in his sunt æquales, secundus in tabella, & tertiusdecimus, & vigesimusseptimus. Celer quidē secundus est, tardus tertiusdecimus, mediū vltimus. Et iam alij duodecim pulsus in primā tabellā transeunt. Nā primo primæ tabellæ, duo fient similes, primus ac quartus alterius tabellæ, hic tarditatis plus, ille celeritatis habens: Et tertio, tertius & nonus, ille plus obtinēs celeritatis, hic mediocritatis: Quinto, vndecimus & quartusdecimus, ille maiore celeritate, hic tarditate præditus: Sexto, decimusquintus atq; decimusoctauus, hic plus habēs mediocritatis, ille tarditatis: Septimo, vigesimus alter & vigesimusquintus, hic mediocritate, ille tarditate excellēs: Reliqui de secunda tabella duo, octauo sunt primæ tabellæ similes, vigesimus & vigesimus sextus, hic mediocritate præstans, ille celeritate. Atq; controuersia hic fuerit, q̄ aliqui, si duo tm̄ diuersi in distentione motus sint, tales in priorem tabellam pulsus oēs referāt: alij magnitudinū ēt rōnem ducant, itaq; illi si pares sint, in priore ponant: sed, si alter duplus sit, in altera. Equidē, si magnopere ducerem ad rem pertinere, hāc pugnam, darem operam, vt dirimerē: verum, qm̄ tm̄ satis est declarasse, interim alterum motum maiore spatio ferri, interim alterum, vel ēt vtrunq; ex æquo: hoc qui meminerit (vt posthac, quid solet significare quisq; addiscat) locet, in vtralibet tabella prædictos pulsus licet. Nam duodecim alterius tabellæ reliquos, qui prorsus sunt inæquales, nihil cū illis prioris tabellæ consentire clarissimum est, in quibus ipsa est inæqualitas adscripta: non quā alij illi duodecim, qui conueniūt cū prima tabellā, inæquales sint: sunt enim: ceterū, q̄ in ternis hi differētis motuum aperta inæqualitate sint præditi, cum in binis differentijs eam habeant alij. Sunt aut, si ordine à primo numeres, quintus, sextus, septimus, octauus, decimus, duodecimus, decimussextus, decimusseptimus, decimusnonus, vigesimusprimus, vigesimustertius, vigesimusquartus.

De Tertia differentia pulsuum in Vna parte inæqualium.

CAP. 17.

HÆc ego de his esse satis puto. Siquidē ad reliquā iā & tertiā pulsū vna in parte inæqualitū differentia redibimus, quos vt vnum Archigenes describit, vocatq; Dicrotū. Sunt vero plures. Quot aut sint, & quales, paulo post explicabimus, si expendimus prius, de illis ne sit, qui ex arteriæ vna distentione constant, an duo sint continentes impares pulsus. Sed id difficile sanē ad iudicandū est, ni ad vnguē, qui pulsus hic sit, teneamus, quem Archigenes dicrotū appellauit. Nā in ijs esse eū, qui iterū tactū ferunt, planē liquet. Atqui intermittētes in vno ictu obtinēt idipsum. Et, si solū quis ictū attendens, duos pulsus censeat esse eū, qui bis feriat, in manifesto errore est: nā qui in vna distentione intermittunt, q̄q; iterum ferunt, nō dixeris duos pulsus esse: manifeste etenim in illis destitutus motus cōtinuitate, quiete interrūpīt mediā. Dicrotorū genus non itē: sed, si H mulatq; oēm distentionē efficit, se paulisper subducit, ac mox pulsat iterū: vt intermittētū quies mediā ictus intercipiat: dicroti, cōtractio, vel cōgressus, vel reditus, vel vt libet appellare. Idcirco quidā duos pulsus esse dicrotū, nō vnū autumant. Hoc affirmabunt illi potissimū, qui arteriæ contractionē non animaduertūt, sed ex ictu aiunt pulsū & interuallo constare. Iidē. n. ab arteriæ primo occurfu fieri breuē quietē contendunt, sub quam alterū occursum: atq; crebritate dicent eum pulsū inæqualē esse. Nā, qui impar habent, quod ictus diuidit, interuallū, hos crebritate inæquales vocant, vt dicemus paulo inferius. Quin nunc ēt, q̄ distabunt vel horum snia ab intermittētib; in vna distentione pulsus dicroti, faciemus, vt demonstramus: & quod ponunt illi, cōtractionē non posse sentiri, dabimus: nā, vt hoc concedat, quin arteria ab interuallis non videat se efferre paribus, non negaueris certe. Iā in intermittētib; hoc perspicuū planē est: etenim inferne arteria non nunq; aulpicata motū, mox, simulatq; destiterit moueri, initiū iterū facit alterius motus, vbi prior desiit. Dicroti vero nō ita pulsant, sed manifeste ex altiore profunditate & interuallo maiore prior motus videtur cieri, atque indidem continenter alter. Hanc ergo ab istis assensionem expressimus, non esse perinde in vna distentione pulsū intermittere, ac bis, vt dicrotus facit, ferire. At induci illi tamen inuiti, vt in vno ictu inæquales appellēt dicrotos, non possunt. Defendēt enim

A. l. 1. f. 2. c.
c. 3. fo. 48. c

A enim binorum ictuum sentiri aperte nec magnitudinem parem, nec tēpus, immo nec robur quidem. Et pauco tempore dicent secundum excipere priorem. Atq; admittent inæqualem illi quidē esse hunc pulsum, non vno in ictu tamen: sed differentias huic inæqualitatis, crebritatis, & paruitatis, & contentionis aecommodabunt. Qui contractionem autē sentiunt, desciscere hi manifeste à collectiua, quam vocant, inæqualitate dicrotum animaduertunt. Nam ista res instar habet geminorum ad incidem mallei ictuum, cum ex multo interuallo prior incutitur, valideq; pulsatur: secundus porro, cum quasi resultat ab incide malleus non ita multum, reciditq; in eam nō ita, vt antea, valenter, & breui interuallo. Ex eodem genere sunt dicroti: nam arteria in occurfu quasi repellit, moxq; redit. Quod autem præ cæteris pulsum dicrotorum clarissime naturam doceat, & à collectiua inæqualitate seiungat, genus est recessus. Neque. n. tum arteria contrahit, sed, quasi concute re, decidit: cuius delapsum à primæ distentionis termino nulla dirimit manifesta quies, vt animaduerti in contractione: sed, simulatq; attolli destitit, recedit: atq; illa paulisper vibrata, mox occurrat iterum: id quod etiam vi tractis ramis, inde dimissis, accidit: qui quidem contendunt ad pristinum locum: vbi non statim resistunt tamen, sed eodem, vnde abierunt, reuertunt. Neq; vero equū sumunt, ac antea, interuallum, sed longe minus: iterumq; ab hoc termino ad propriam sedē se conferunt: iterumq; recedunt & redeunt, & tertio & quarto & sæpius: dum reditum paulatim imminuendo, ad absolutam aliquando euadant quietem. Tale etiam quid in dicrotis pulsibus motui arteriæ vsu venit. Ego itaq; non iam semel vidi reuertisse, sed iterum aliquando. Et breuiter vibrari omnino motū oportet pulsus dicroti, vt in ipso primo ictu veluti euectā atq; ex vniuerso loco arteria demigrans potius efferat, quam distendat: huiuscemodi enim sunt vibrati. Quod illis, vbi cū vi aliqua accidit, partes arteriæ aliter atq; aliter mouent: vt verbi gratia, prima, secūda, tertia, & frequenter quarta, & quinta eius pars attollatur & delabatur. Itaq; fit aliquando, vt vno eodemq; tēpo re hæ partes attolli, decidere illæ, appareant. Quæ forma cum dicrotorum pulsum sit, differentia in illis omnibus, quæ retulimus, generibus erunt, plenitudinis, duritiæ, magnitudinis, vehementiæ, celeritatis, & contrariorum: tam in ipso primo motu, quam in reditu à discessu. Nam magnus potest & non magnus, & vehemens & non vehemens, & celer & non celer, & aliarum quarumlibet specierum altera esse, etiam vel æqualis vel inæqualis: quæ certe commutationes multas species cōstituant dicrotorum pulsum. Hæ dicrotorum pulsum in vna distentione sunt inæqualitate vnam partem occupante differentia.

De Inæqualitate diuersarum partium in Vna distentione.

CAP. 18.

ibidem.a

CAm ad inæqualitatem diuersarum partium transeamus, eiusq; explicemus oēs differentias, ac primas, duas, iuxta quas aut continuus est motus, aut intercisus aliqua ex parte: alias, singulares ex harum diuisione genitas. Nam continuus, aut est æqualis, aut inæqualis. Docuimus. n. quæ rōne æqualis fiat, & inæqualis inæqualitas. Æqualis itaq; vel remittat celeritas, vel crescat à primo modis sex, necesse est: vt paulo ante declarauimus. Inæqualis sunt plures differentia, pro pulsum magnitudine longa, vel breui, vel moderata. Nanq; duobus digitis si motus occurrat, sex differentia existunt: si tribus, quatuor & viginti, si quatuor, septuaginta octo. At, quemadmodū, si occurrat duobus digitis, erunt necessario sex differentia: si tribus, vigintiquatuor: duæ illæ superius deliniatæ tabellæ planum faciūt. Iam, quānam rōne, si quatuor etiam, octo & septuaginta fient, assequeris, si prius perspexeris quatuor rerum quarumlibet, quarum ternas singulæ differentias assecutæ sint, coniugationes necesse esse, numero vt octoginta vna sint. Neq; est difficile hoc inuentu, modo noris eorum, quæ tres differentias habent; coniugationes esse vigintiseptem. Si iam quartū accedat, cui tres sint differentia, vnam & octoginta numero rō postulat esse. Quibus si tres, quæ creant æquales pulsum, eripias: reliqui quidem septuaginta octo erunt. Itaq; ex ante descriptis duabus tabellis constat horum vigintiquatuor quosdam primis sex futuros similes: atq; illorum octo & septuaginta, his vigintiquatuor. Præterea, vt in illis, & item quoq; in his duæ erūt secia: vt hi conuenire existiment inter tabellas, illi secus.

De differentijs Motus interrupti.

CAP. 19.

Restat, nunc vt differentias recensamus motus interrupti. Erunt autē primæ quatuor: quarum singularum complures: atq; quatuor in hunc modum. Aut primus & tertius digitus motum sentiunt, non secundus autem & quartus: aut primus & tertius & quartus, at non secundus: aut primus, secundus, quartus, non tertius tñ: aut primus atq; quartus, secundus & tertius minime. Cū primus & tertius dūtaxat sentiunt, nouenæ in singulis generibus differentia fiūt pulsum: vbi vero primus & tertius & quartus, vigenæ septenæ: totidem, cū primus secundus & quartus: cum primus & quartus, nouenæ. Atqui singularū apertus est numerus ex vijs rōnibusq; ante traditis. Hæc est iam et inæqualitatis diuisio, quæ diuersis in partibus fit. Cōmiscēt porro varijs modis ambæ inter se primæ differentia, vt non iam diuersas tantum partes, verū etiam singulas teneat inæqualitas. Iā vero, si quis vnius generis congruas differentias cū alterius confundere volet, nec id laboris, dum omnes connexerit, deprecabit, operam nō luserit. Equidem censeo, nisi hæc obiter, quæ hæcenus sunt tradita, percurreris, id nullo te negotio consecuturum. Hæc rōne inæqualitates motus in vna distentione omnes didiceris.

Quarta Classis.

gggg ij De

DE DIFFER. PULSVVM

De Inæqualitate quantitatis distentionis in Diuersis arteriæ partibus. CAP. 20. E

AT vero inæqualitas quantitatis distentionis, diuersas quidē arteriæ partes occupans, cū animaduertit crebro, tum percipitur facillime & interrupta & continua, æqualiter & inæqualiter. De quo genere, qui decurtati vocantur, in vna distentione sunt: & illi ē, qui ab aliquibus inuenientes & circūnuentes appellant. In vna vero arteriæ parte, non recipiat huius generis inæqualitatem vnus pulsus, q̄ prius, quā finem motus attingat, nequaquā liqueat magnitudo: cæterum, quo innotescat, hoc vnum pulsuū genus requirit finem. Nā vehementiā, dū mouet arteria, atq; celeritatem, & duritiem, horumq; contraria, & mediā cognoscas: magnitudinis & paruitatis differentiam, nisi iam moueri arteria destiterit, non possis. Nam simul, vt destitit, quantus est pulsus, apertū est: antea incertum etiā erat, quousque moueretur. Qui fieri igitur potest, vt vna efficiat pars inæqualē in hoc genere pulsum? Qui enim, quo cognoscatur, quis sit, postulat motus exitum, hic in motu etiānum quomodo percipiatur?

Inæqualitatis Vitalis contentionis differentia.

CAP. 21.

INæqualitas vero vitalis contentionis eandem distributionem, ac inæqualitas motus, habet. Nā aut eandem partem, aut distinctas tenet: eandem tribus modis, aut interrupto motu, aut perpetuo, aut dicoto: distinctas bifariam, vel continuo motu, vel interciso. Singulorū præterea horum F generum totidem sunt singulares differentie, quot motus. Quin commisceri ēt positas vna in parte inæqualitates necesse est, vt illas, quæ in diuersis fiunt.

De Inæqualitate Corporis arteriæ.

CAP. 22.

Sed inæqualitas corporis arteriæ, ex qua pulsus aut mollis aut durus reddi, in vna quidem nō potest parte fieri: in diuersis fieri duobus modis videt, non aliter, ac inæqualitas motus & contentionis: vt aut continuus motus sit, aut intercisus. Quo fit, vt & differentie huius generis sint eadem, atq; prædictæ illorum. Verum arteriæ pars vna non potest initio esse distentionis mollis, dura in fine: aut contra primo dura, in exitu mollis. Quare hætenus quidem ab hoc pulsuū genere duritiæ & mollitudinis, duo genera dissident priora motus & contentionis.

De Inæqualitate ab Infusa materia in cavitatem arteriæ.

CAP. 23.

Porro pulsuū genus, quod efficit infusa materia in arteriæ cavitatem, in quo plenus & vacuus est, eandem habet quæstiones, ac superius, quod quantitate constabat distentionis: videbit. n. hic quoq; obtinere diuersas partes posse in vno pulsu inæqualitas, eandē nō posse. Sed que rit genus totum hoc pulsuū prolixam orationem, neq; est huius loci: in cōmētarijs de pulsibus dignoscendis explicabitur. Iam hoc etiā longiore tractatu opus est ad tertiam notionem plenitudinis: cuius cum alijs quidam, tum Archigenes author est. Proinde hoc quoq; in aliud tempus reijciamus. Adhuc tamen dictis tantum adijciamus, inde ad reliqua proficiscamur.

De pulsu Caloris qualitatem indicante.

CAP. 24.

Quia euentius in arteriæ sede febris calor qualis sit, quā si aliam tangas partem, cognoscit: ideo quibusdam probabat inter alia hoc ēt genus pulsuū referri, quo caloris noscimus qualitatem: cuius quidem generis æqualitas & inæqualitas versant in vna distentione: ac inæqualitatis erunt differentie, prima, tum quæ diuersas partes, tum quæ singulas tenet. Quas iterū si ex prædictis vijs & rationibus seces, alteræ particulares plures.

De Inæqualitate à Sede arteriæ.

CAP. 25.

Aliud genus est vno in pulsu inæqualitatis, nec vllum dictorum pulsuū amplecti hoc, quod ab sede arteriæ proficiscitur. Si quidem est, cum pars eius dextrorsum, pars deflectat sinistrorsum, alia etiā pars sursum, alia deorsum: quod accidit aut in duobus locis, aut pluribus. Est autem hoc in speciem finitimum distentionis inæqualitati quantitatis: quæ vt sunt distinguēda, in libris de pulsibus dignoscendis explicatur.

De pulsu Vndoso & Vermiculante.

CAP. 26. H

Aliud itē inæqualitatis vnus pulsus genus est, quod vocatur vndosum: quod quale sit, abun de declarat ipsum nomen. Nihil causæ est tamē, quin, quo res euadat apertior, aliquid & nos dicamus. Non videtur simul arteria in ea inæqualitate distendi vniuersa, sed primo prima eius pars, deinde secunda, mox tertia, ab hac quarta: neque id temere tamen, sed cum eleuatione quadam vndosa, altera vnda semper priorem excipiente. Neque vero ab interrupto motu quid hoc genus absit, vilius est negocij deprehendere: nam prioris partis arteriæ distentionem, secundæ consequitur, vt interueniat pars à motu libera nulla: verum propemodum quieti similis est vnda rum finis: at non reperias tamen vllam partem prorsus quiescere: nam, quæ motus connectunt in alto, veluti vndosos æstus, non illæ quidem prorsus immotæ, sed breuem certe quendam retinent motum. A vermiculante hic pulsus magnitudine differt. Etenim maximum vndosum siingas perpetuo minui, tam pusillum inuenies aliquando redditum, vt, vndosus sit, an vermiculans iam, dubites: neque enim qualitas eos, sed quantitas disiungit. Est vtrique tamen quiddam commune, atque speciebus eorum omnibus: aliquid etiā proprium vtriusque. Commune, vnde nomen vterq; inuenit, vndoso, exurgere quasi vndas in arteria alteram ab altera: vermiculanti, vermīs assimilē esse gressui, q̄ ipsum etiā animal in modum vndarū mouetur: vt Democritus quodam

A. l. i. f. 2. d
c. 1. fo. 47. b

A ibidem. c
fo. 48. b

A quodam loco dicit, vbi de ijs verba facit, quæ in modum vndarum progrediuntur. Initium fluctuationis perspicuum est superne semper esse, & ad arteriæ fines terminari. Atque hoc est cõe. Differentiæ vero eorum hoc modo speciatim fiunt. Quibusdam recta fertur vnda, quibusdam in obliquum deflectit. Quidam etiam breui longitudine habent insignem altitudinem: sunt contra, qui longiores altitudinem humilem: Aliqui latam, non nulli angustam: Alij etiam pari celeritate præditi, alij secus. Et contentionis etiam hæc vnda plus, illa habet minus. Interim simul omnium est istarum differentiarum inæqualitas. Sed enim de nulla alia commemoratarum inæqualitatum, id est nomen sortitus, & habent utriusque tum vndosi, tum vermiculantes, ut tales sint ex sola distentionis inæqualitate, quantitatis, ac præterea nulla. Vna enim hæc inæqualitas, adiuncto sibi, ut partium motus alter anteuertat, alter cunctetur, huiusmodi pulsus gignit. Quo fit, ut hos constituent, inæquales quantitate in diuersis partibus, & illi, qui non habent omnes simul partes motas. Attamen hæc inæqualitas haud dum est sola inuenta, ut prior arteriæ pars præ cæteris videretur moueri: cum autem incidat, omnino aliarum cum illa aliqua, quas ante commemorauimus, complicata est. Nam, quod dicit Erasistratus, semper priorem moueri prius videri, sensus non probat: immo vero longe aliud: ille adductus suo dogmate in re aperta mentitur. Sicut alia inter multa cõmentata, multi qui pro placitis propugnant, pro testatis prodiderunt, quæ ne per somnium quidem visa vnquam sunt.

† id sunt nomē sortiti.

De pulsu Formicante.

CAP. 27.

ibidem.

Iam vero, ut vndoso pulsu succedit vermiculans imminuto, ita formicans vermiculanti, cum motibus amissis multis in vnum cumque prorsus paruum terminet. Quocirca nec inæqualè omnino dicas: quanquam esse ex genere verisimile est inæqualium, sed inæqualitas, ut est parua, fugit. Nomen inuenit hic formicans à similitudine, quæ sibi cum animante est formica, ut quidam volunt, paruitatis: ut alij, speciei motus: ut hic sit nominatus eadem ratione ac vermiculans & caprizans: cum illi enim à similitudine motus, quæ ipsis cum animalibus, quorum habent cognomen, intercedit, sunt nomen sortiti: tum ipse hic formicans. Sunt, qui propter utrunque sic aiunt appellari eum, & quod paruus est, & ob speciem motus. Nos de his non contendemus: at, formicans qualis sit, explicabimus. Est mire paruus, quo haud est minor alius, iuxtaque languidissimus plane, ac creberimus: non tamen, ut quibusdam visus est, celer. At in libris de dignoscendis pulsibus hoc demonstrabitur. Nunc, si reliquam partem differentiarum pulsum in vna distentione inæqualium addiderimus, ad alios nos conferemus.

De Vibrato & Conuulsiuo pulsu.

CAP. 28.

ibidem. d

Superfunt autem vibrati & conuulsiui, qui hæc tenus quidem sunt inter se similes, quod vnum locum cum arteria non tenet, sed sursum agitur atque deorsum, naturali sede deserta. Distant tamen vel hoc ipso, quod non adeo is affectus in conuulsiuos cadat, in vibratos magnopere & admodum perspicue: iam est quatenus ex terminis utriusque retrahi contendique, & conuelli videntur conuulsiui, vibrati omni isto vacant. Ad hæc, magna frequenter est vibratis distentio, parua semper conuulsiuis. Et partes arteriæ quædam superiora petere, quædam demitti vno eodemque tempore aperte in vibratis conspiciuntur: conuulsiuis vero id per paucis & obscure accidit. Breuiter, sentias veluti fidem quandam intensam in pulsu conuulsiuo, quæ illi res cum nullo alio conuenit: in vibratis nihil tale animaduertas. Maxime enim iaculis motum eorum, quæ magna vi emissa, celeri impetu vibrantur, assimiles: nam ita crebram illam & inæqualem concussionem appellant: qua quidem conuulsiui carent. Omnes autem hosce pulsus, qui præter quinque illa prima genera in vna distentione inæquales sunt, duorum accessio horum constituit, quæ sunt, genus inæqualitatis in arteriæ sede, & cum maturius aut serius motum partes auspicantur. Primum quidem horum, illum, qui inæqualis est, quod sedem partium commutat, hoc ipsum solum: cæteros cum hoc, tum alia quædam inæqualitatum adiuncta differentia primorum quinque generum. Composite enim tam notiones horum, quam generationes sunt, vndosi, vermiculantis, vibrati, conuulsiui. Formicans autem inæqualis quidem, ut diximus, est: non videtur tamen.

De pulsu Caprizante.

CAP. 29.

ibidem. b

ET, qui pulsus caprizans ab Herophilo est appellatus, est ille de inæqualibus in vno pulsu: compositus item est, utriusque expertus, quæ primis quinque generibus adiuncta erat, inæqualitatis: verum, vbi motum arteria interpellat quapiam in parte, tum potissime existit, non simpliciter: neque enim vniuersum hoc genus caprizans est pulsus, cæterum vbi motus à quiete alter celerior primo & vehementior sit. Et si quidem soli ex similitudine, quam cum animalibus habet capris, attributum hoc nomen est: quippe quæ hoc modo videntur salire, quasi geminum quendam motum facientes: quod vbi aliquantulum sese extulerint, & speciem desiti alicubi motus præbuerint, alterum motus nec opinatum impetum capiunt, priori longe citatiorem, veluti in se ipsas insilientes. Hæc quidem omnes in vna distentione inæqualitates sunt.

De Inæqualitate crebritatis, raritatis, & rhythmici in Diuersis pulsibus.

CAP. 30.

Nunc de inæqualitate crebritatis & raritatis rhythmique agemus. Collectiuas dicunt tantum esse eiusmodi inæqualitates: ita enim, quæ ex pluribus pulsibus conflatae sunt, appellant. Primum de his dicemus, quæ acervatim fiunt: deinde ad eas descendemus, quæ in vno pulsu. Atque

Quarta Classis.

gggg iij hic

DE DIFFER. PULSVVM

hic vnam exempli gratia sectam de his, quæ de crebritate sunt, quæ scilicet est clarissima, sumamus, E quæ ex ictuum censet interuallo hoc genus pulsuum effici. Vbi ergo omnia ordine æqua sint interualla per omnes pulsus, æqualē hunc dicunt esse: si partim maiora, partim minora, inæqualem nimirum esse in crebritate & raritate. Rhythmum iam etiam eodem modo ex proportione temporis ictus ad interualli tempus constantem, cum deinceps maneat eadem, æqualem iam dicunt esse: qui primam proportionem si variet, esse inæqualem: quomodo, si interuallorum, quas & quietes vocant, mutantur magnitudines, inæqualitatem crebritatis raritatisq; fieri. Hæc sanè recte dicunt: atque ab ista secta proficiscenti ad alias, æqualitatem perspicere licet & inæqualitatē vtriusque generis: quæ complures, vt diximus, complectitur pulsus, quam collectiuam vocitant,

De Inæqualitate crebritatis, raritatis, rhythmiq; in Vno pulsu.

CAP. 31.

INæqualitas vero illorum in vno pulsu, quam neglexerunt omnes, non perinde iam est aperta. Sed, vt præfens lucubratiō ne quid desideret, faciam, hæc etiam vt, quoad eius fieri poterit, clare explicem, sermonis hinc inducto initio. Partes arteriæ aut omnes vnà motū exordiūtur, aut pars earum maturius, pars tardius. Si iam moueri omnes simul cœperint, mox motæ minus æquis temporibus iterum distentionem alteram simul inceperint, duorum generum in vno pulsu inæquali F tas erit: quæ, quod fuerit, cognita quidem sit, vt secunda distentio cœpit, non tamen in secunda cōtineatur: sicut nec ipse rhythmus, nec genus crebritatis & raritatis: cum & hæc ipsa fiant in vno pulsu, tamen omnino desiderent, quo cognoscantur, secundum: quòd quidem ante huius initiū, prioris nequeat finis cognosci. Iam incognito fine, nec crebritatem valeas, vel raritatem, vel vero rhythmum assequi. Quare ad inæqualitatem constituendam, quam diximus, nil mirum est, si secundæ distentionis principium expectetur. Hac tamen de causa, non est collectiua nominanda. Scilicet prius, quàm altera distentio finiatur, statim in eius principio cognoscitur, vt nec altero nobis pulsu sit, nec tertio, nec reliquis opus. Atque sic in primo solo fit. Itaq; diximus, si vniuersæ simul partes cœperint in prima & secunda distentione moueri, nec habeant par tempus motus, generari duorum generum inæqualitatem: vnam crebritatis & raritatis, imparitate interuallorum: alteram rhythmi, proportione temporis ictus ad interualli. Tempus enim partis, quæ omnium partium prima motu deficitur, minimum erit: maximum postremæ: media, proportione, inquantū aut à prima, aut à postrema absint. Contra, ac tempora motuū, quietum tempora longiora sunt in illis, quæ primæ à motu desistunt: in illis, quæ postrema, breuiora. Quare tempus motus, quem habuit pars, quæ motum prima desit, minimum, cum maximo tempore quietis eiusdem partis com G paratur: et vltimæ tempus, quod maximum erat omnium motus temporum, ad minimum cōferatur quietis eiusdem partis. Et ita rhythmus in singulis commutatur, quatenus proportio temporis motus ad quietis tempus non eadem in omnibus manet. Quòd vero, si prior distentio ex omnibus simul partibus moueri cœperit, sed non pari in omnibus tempore: deinde altera distentio motum auspiciata sit non vnà omnium partium, sed prius quidem eius, quæ prior quieuerat, atq; eo prius, quo prius quieuisset: secundo motum eius, quæ secunda, atque ita deinceps: inæqualitas quidem ita rhythmi fiet, crebritatis & raritatis non item. Nam quies, cum omnibus æqua sit, differentiam in crebritate & raritate efficit nullam: non respondebit tamē motus tempus tēpori quietis: siquidem motus non erat omnibus par tempus, quietis erat: nec ergo idem omnibus rhythmus. Quòd si, cum moueri arteriæ simul omnes partes cœperunt, non item simul omnes alteram distentionem ordiantur, neque priorem terminauerint simul, sed ne quies quidem in omnibus æqua sit, binas in eo necesse est differentias esse. Nam crebritatis & raritatis in alterutra differentia inæqualitas fit, at non rhythmi tamē necessario: possunt enim omnium partium tempora motus, quietum temporibus respondere: et, si hoc, erit item rhythmus æqualis. Sin autem eadem in omnibus partibus proportio nō constet (sanè enim potest etiam hoc fieri) simul perdetur rhythmus. H

Iam vero, vbi vnà omnes partes moueri cœperint, motæq; æquo sint tempore, si alteræ distentionis non idem omnes initium partes ordiantur, sed quædam maturius, quædam inceperint serius, non rhythmus iam æqualis erit, neque crebritatis raritatisq; differentia: hanc enim impares quietes inæqualem efficiunt: rhythmum vero, proportionum commutatio, cum æquo tempore oēs partes motæ sint, non æquo tamen quieuerint tempore. Tot sunt inæqualitatis vtriusque vno in pulsu generis differentia, cum omnes vnà partes arteriæ distendi inceperint. At, vbi hæc primo, illa secundo distendi cœperit, si omnes simul quieuerint, ac deinde distentionem vnà alteram auspiciata sint, inæqualitas in altero tantum genere, necesse est, sit, rhythmi: quando quidem æqua omnibus partibus erunt interualla motuum: sic inæqualitas in hoc quidem genere nulla erit. Et, si cum tempore quietis, quod sit par in omnibus partibus, impar tempus conferatur cuiusq; partis motus, diuersis proportionibus cuiuslibet rhythmum partis cōficiet. Quòd si alteram distentionem arteriæ iuxta orsa sit, atque priorem, vt in vtraque distentione eadem pars prior altera, pari interuallo incipiat, idq; in omnibus partibus sit constans, ac illæ vnà desierint priorem distentionem, non potest non esse in vtroque genere inæqualitas. Nam omne tempus, quod est ex motu & interuallo conflatum, omnibus est equabile arteriæ partibus. Sed motuum proportionem, quòd totum

A totum tempus in æquas partes non distribuatur, non respondent quietum proportionibus. Etenim partium, quæ moueri primæ cœperint, tempus motus excedet earum tempus, quæ tardiores inceperint, interualli vero minus erit: contra partes, quæ cœperint posterius, tempus habent motus minus, quietis maius. Quare simul inæqualis rhythmus necessario erit singularum partium: & quatenus tempora interuallorum differunt, etiam crebritatis atq; raritatis coniungi cum ijs inæqualitatem est necesse. Si vero altera distentio perinde, ac prior fecerat, initium motus partium lit orsa. i. si eadem utrobique pars incipiat moueri, hæc primo loco, illa posteriore: non lit autem finis prioris distentionis in omnibus æquus: duæ erunt differentiæ: potest enim & longe quiescere prius, quæ prior est pars motum auspicata, potest etiam posterius. Nam, si tanto quiesuerit prius, quanto cœpit, fiet ita equalis in utroque genere pulsus. Sin multo prius, atq; est auspicata, quiesuerit, duorum generum efficiet inæqualem pulsus. At, si, quæ prior cœpit, desistat posterior, duorum generum omnino inæqualitatem creabit, siue multo tardius, siue paulo quiesuerit. At vero, si neque prioris distentionis initium ex omnibus simul partibus fiat, neque secundæ, est, cum rhythmus possit equalis esse, & vero etiam crebritatis, & raritatis genus: & si quidem ita motuum tempora cum quietum temporibus sint partita, ut eadē sit proportio in omnibus, sit equalis rhythmus: si vero tempora sola paria fuerint quietum, æqualitas erit in altero genere. Sed hæc infrequentiā sunt, inæqualitates vero sunt permultæ: nam oēs possunt simul partes à motu cessare, & non simul: ac, cum non cessant simul, hæc prius, ille posterius: iam etiam vel longe prius, vel longe tardius. At, quæ & quot hac ratione differentiæ fient, ex superioribus inuenias: quo me oportet breuiorem esse. Itaque, si commonuerim, quod institutum erat, esse demonstratum, habere suas etiam vnum pulsus inæqualitates, tum in genere crebritatis & raritatis, tum in genere rhythmici, finem hic iam primi libri faciam. Nam, quæ in vna nos secta, quæ in icium & interuallum pulsus partitur, exempli gratia retulimus, nullo negotio ad alias traducamus: possumus. n. perinde per omnes etiam illas in generibus his duobus, de quibus modo dixi, inæqualitates pulsus vnius demonstrare.

GALENI DE PVL SVVM DIFFERENTIIS
LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Continet rationem Propriorum, & accommodatorum Nominum: ac docet, quantum aberrarit Archigenes in nominibus pulsuum generibus ac differentijs adhibendis.

Vsus huius libri.

CAP. 1.

On eundem vsus hic liber pollicetur, ac primus: sed, quam veratrum rationem habet vel scammonia cum pane & carnibus, eandem, quæ nunc dicemus, cum superioribus habent. Nutrire. n. mentes illa sanas, hæc refecare prauas sententias valent, ut morbos quosdam: Tamē, dum errores deteguntur, simul bene dictis firma fides constituitur. Quare, hanc utilitatem si propolite disputationi addas, inueneris compendij non nihil adiunctum.

De Nominum vsu.

CAP. 2.

DE institutum (etenim apud eos alti sumus) tenemus, elaboramusq; ut clarissimis semper nominibus sensum interpretemur. Neq; nos tamen. s. in eos querimur, qui hoc flocciipiunt: immo vero, si vel singula voles verba vsurpare barbare, modo ut interpretationis lucem ne offendas, nihil laboramus. Nam linguæ, qua inter nos commentamur, hoc nomine vtimur proprietate, quo mentem alterius assequamur: atq; ut clarissime quisq; mentem suam potest significare, ita sermone cœsemus eum uti optime. Nostrium id est institutum, modestum sane, & humanum: verum interpellant Sophistæ: qui, sicut mutuo de nominibus contendunt, res ipsas negligētes, & item nos semper agitant contumelijs, & illudunt, nisi ipsorum vocabulis vtamur. Qui si vniuersi vnam linguam constituent, eamq; ut nouam monetam, rogatione ferant, conemur fortassis Græcæ linguæ obliuisci, ediscere aut ab istis promulgatam. Quin, ne si barbaram quidem linguam aliquā statuerent vtēdam, ut ijs morem vbiq; geram, dubitem discere. Quādo vero Græcam nullam integram linguam, nec est semel Barbaram, sed confusam quādam ex oibus, quasi Carycam, aut si qua Caryca varia magis & absurdior fieri potest, cōponunt: atq; pro suo quisq; voto partim ex Phœnicia & Syria, partim ex Ægypto & Thracia, aut aliunde contrahunt, inde Græcorum commiscunt nominibus, nec ijs sane integris & legitimis, cæterum varie corruptis: equidē, quid agam, me hercle non habeo: qui neq; eas linguas possum ediscere, neq; adducere illos, ut vnam addiscant linguam

Græcam:

DE DIFFER. PULSVVM

Græcam: nec, posteaquam horum neutrum obtineo ab illis, tertium possum, et quod est vnum re E
liquum, vt, in qua sumus lingua educati, hac vt vtamur, permittant. Atq; hoc quidem habet tan-
tum malum vsus vocum.

De Diffinitionum vsu aduersus Sophistas.

CAP. 3.

Alterum de definitionibus longe hoc est difficilius. Sunt enim, qui ne olus quidem citra defi-
nitionem mihi videantur empturi, idq; cum nec per trāsennam dialecticam viderint: pro-
feruntq; vt tales solent, & in talibus enutriti, ex nominibus aliquod illis præclaris, ex media peti-
tis Syria vel Cilicia, atq; definiri hoc imperant: id quod non audiuit fortasse quisquam homo Gre-
cus. Hoc si hic, vt peregrinum & barbarum, ignorat, ille iam ridet, cauillatur, exagitatq; et puerum
& adolescentem appellat. Sæpe etiam nomen, quod in medium adductum est, Græcum quidem
est, at non, vt est rei cuiusdam assignatum, ita accipiunt miseri Sophistæ, moxq; definitionem po-
scunt. Hic si quis forte Græcus pro consuetudine Græcorum definiat, tantum abest, vt assentian-
tur (sane enim tolerabile hoc sit) vt irrideant etiam, & illudant. At vero tertij, qui non in nomine
iam & significatione, sed in ipsa errant re: cum dialecticæ quispiam peritus, horum definitiones
aggreditur aut non plenas, aut superfluas, aut non distinctas, aut obscuras, aut prolixas, aut falsas,
aut omnino definitiones non esse, probare: subito tanquam insani, acerbe dialecticam accusant: F
ac tum frustra ijs & cum incōmodo videtur illa in omnibus rebus artibusq; coli. Quare frequen-
ter hercle obstupui, si, cum rogamus, ne cum definitionibus omnia contentur & docere et discere,
illi quidem non adducuntur: Vbi vero definitiones damus, & postea, quantum falluntur, aperi-
mus, ibi nihil conducere aiunt definitiones: neque id vno die aut altero interposito, sed in pun-
cto temporis (vt est in prouerbio) mutata pelle, modo definitionem positi nominis quærent, mo-
do esse definitiones inutiles cōfirmant. Quartum iam istorum in hisce rebus peccatum est, quod
non omnium nesciant esse definitiones: simulq; vt qui id ignorant, definire studeant cuncta, &
inter se altercentur vociferenturq; nequicquam de rebus, quæ definitionem nō recipiunt. Quin-
tus porrō lapsus in definitionibus, quiq; præter cæteros est singularis, antea quàm homonymiam
explicauerint, vnam faciunt eorum, quæ varia significant, definitionem: quasi vero non rerum
sint, sed nominum definitiones. Me certe vnus aliquādo de his præclaris Sophistis, nihil factum
est propius, quàm vt enecaret. Cum enim in hunc modum posuisset, Quid est plenus pulsus: sub-
biecti variæ significationis nomen esse: quare nec definitionem vnam habere, nisi distincta homo-
nymia sit. Non dum hæc dixeram, cum ille, nescio, inquit, quid nugeris: fatis est mihi, si de te disco,
quid plenus sit pulsus: dialecticas mihi istas nugas, quæ medicinam contaminant, mitte. At ni-
hil me, inquam, audiuisti vnquam laborare, vt in dialectica definirem. Enimvero id ipsum, inquit,
absurdissimum est, quod neq; definire audetis, et dialecticis nobis nugis non desistitis obstrepere:
sed dic, loquere, responde, quis plenus est pulsus? Non potest fieri, inquam, prius quàm homo-
nymiam explicauerim. Hic ille exclamabat: rursusq; homonymiam aiebat, atque immensas nu-
gas adesse, quæ medicinam labefactarent, ac nos perdidissent. Immo non nos, inquam, sed vos,
qui definire cuncta vultis, perdidierunt. Ecce autem, inquit, etiam conuictijs nos incessit. Non ma-
gis, inquam, quàm tu nie. Ibi ille exiit, manus allaturus: sed hic hominem, qui aderant, represe-
runt. Ille, vbi superbe insultasset, discessit. Senex autem quidam de illis, qui adhuc remansissent,
barba ad pectus promissa, atque cætera mire tetricus (hæc enim nunc grauitas habetur) tacete, in-
quit, pueri: absq; tumultu agite: sinite socium nostrum aperire nobis, quid dicat. Ego hominem
intuitus, quid vero, inquam, rogas? Id, inquit, ipsum, de quo disputatis, de pleno pulsu. Vis igitur,
inquam, non properare nimium, vt te assequar: tardus enim natura sum, & festinantes non
consequor facile. Age, inquit, nihil properauro. Ergo concedes, inquam, mihi, vt exempli gratia
non nihil ex omnibus vobis in communi interrogem: nam, qui volet, respondeat, licebit. Per-
mittit. Ego, vt hoc dedisset, quid est lingua: quærebam. Mox respondet quidam, instrumentum H
animalis gustui dicatū. Alter sermoni dicatum dixit. Tertius quidam, gustui & sermoni attribu-
tum. Quos ego respiciens, etiam calcei, inquam, & tibie lingua, instrumentum est animantis gu-
stui & sermoni dicatum. Cum ad hoc obticuisset, & senex ille austerus, multo reddere tur aulte-
rior, iterum orabam, vt vnum adhuc simile liceret quætere. Ille admodum quidem grauitate hoc
& agre, tulit tamen. Ego vero, ne cunctationem meam non ferret, veritus, festinabundus propo-
fui, Quid est canis? Cum hic ex corona quidam responderet, animal quadrupes latrabile. Itaq;
marinus, inquam, canis animal est quadrupes latrabile: & sydus item cœleste: deniq; morbus fa-
ciei. Ad hæc senex, vt asinus, aures iam concutiebat. Cæteræ coronæ aliquid videbamur dicere,
volebantq; omnes, vt, quo tandem hæc spectarent, quæ exquisiueram, expedirem: quandoquidē
à primo statim quæstionem exempli gratia sequentium receperam instituturum. Vbi silerent, &
mihi aures darent, Tandem vos, inquam, animaduertere puto, accedere ad definiendum ante,
quàm homonymiam distinxis, quanta sit offensio: neque enim nominum sunt, sed rerum defi-
nitiones. Quādo igitur ab vno nomine res indicantur multe, necessario erunt totidem definitio-
nes, quot sunt res. Age sane, linguæ nomen est vnū, at tres sunt significationes, & sua cuiq; est de-
finitio. Contra sit, vt duo vnus rei nomina, & vero nō raro tria sint: vt hic, ensis, gladius, mucro:
defi-

A definitio vera vna, non perinde ac nomina, tres. Semper enim numero rerum respondet definitionum numerus. Quare, vbi multis nominibus res contegatur vna, caue, postules multas definitiones: neque, cum vnum sit nomen, sed significaciones multæ, vnam definitionem flagites: pro numero enim rerum, definitionum semper rationem subduces. Proinde, si nomen plenum vni rei subiectæ seruit, tum eius, si proponatur, potest definitio dari. Si vero Archigenes omnium sane minime, denotare nomen plenum vnam rem admisit, nomenq; varie posuit: atq; multas in eo complexus est significaciones, non sumus nos insimulandi, qui ab definiendo deterreamur, sed princeps scilicet eius turbationis. Nam proximos medicos inuenio aliquos, vbi declarare, quis status sit arteriæ tunicae, statuerunt, nomine pleni ibi & vacui vti: alios, vbi materiam in capedine contentam, cuius hi quantitatem significari per ista nomina, illi qualitatem, alij vtrunq; ducunt. Verum Archigeni hæc scilicet sola non satis faciunt: adiungit enim significacionem facultatis spiritus. Vnde relinquitur non vnam pleni pulsus fieri definitionem posse: sed eius, qui quantitatem, vel qualitatem, vel vtranque infusæ substantiæ significat, aliæ definitiones faciendæ sunt: aliæ eius, qui vim spiritus: illius, qui qualitatem tunicæ, aliæ. His ego expositis tacui: quia, quod institueram, confectum mihi erat. Illi commentationem, instabant, quando semel institueram, vt

B persequer. Illis igitur morem gessi rogantibus. Quæ hoc loco non debeo omnia referre: q; eorum maximam partem & vtilissimam sum expositurus in libris de dignoscendis pulsibus.

† Græc. ἵππε ἵ
habēt, τὰς ὑ
τίς τε τῶν
δυσ τῶν
Ἀντιγῆ, τ
παρὰ τῶν
πρὸς τοὺς
τὸν τὸν
ἵππε τῶν
ἵππε τῶν

Aduersus Archigenem de primis pulsuum Generibus, quæ ipse appellat Qualitates. CAP. 4.

QVod ad institutum refert non præteribo. Nolo definiiri omnia: neq; cum multas protuleris significaciones, facias vnam definitionem: in quod Archigenes de pleno pulsu incurrit. Quare cum ipsa est eius obscura definitio, tum de corpore ne arteriæ dicat, an de substantia, quæ in eius cavitate continetur, diuinare non habeo: videtur enim nomen definituisse, non rem. Omnino enim, si rerum duxisset rationem, plures faceret definitiones. Sed nomen illum spectare solum, vel ex illis perspicias, quæ statim initio libri de pulsibus sic dicit: Octo qualitates pulsibus comitari, magnitudinem, vehementiam, celeritatem, crebritatem, plenitudinem, ordinem vel perturbationem ordinis, æqualitatem vel inæqualitatem, rhythmum. Næque, plenitudinis si nomen de compluribus rebus dicitur, miror, quæ octo etiam maneant. Age enim, si septem illis alijs qualitatem corporis arteriæ addas, & infusionis quam vocant, & etiã ipsius spiritus, ac decem iam esse omnes qualitates pulsuum dicas, quid tibi respõdebimus? Aut hercle, si in duo membra partiens C infusam substantiam, vnam quantitati huius, alteram assignes qualitati qualitatem. A deo in nominibus Archigenes, non distinguendis significacionibus, videtur permanere. Ac par est fã pro uerbum proferre, plebeium illud quidem, non à proposito n̄ alienum. Cum aqua, inquit, suffocet, quid forbebimus? Nam, si ita Archigenes labitur, ad quem adibimus: quis huius nobis errata corriget? Etenim nō in his tantum v̄, sed (si id, quod est, dicendum est) in alijs offendere passim: Vt, nulla duritiæ & mollitudinis facta mentione inter primas octo qualitates, postea de ijs agit: primo enim loco de magnitudine, secundo de vehementia, tertio de plenitudine, quarto de duritie tractat. Quod, si compositã aliquã ex simplicibus eam faceret, defendere hominem possis, si recte initio dicas prætermisam, vbi de simplicibus duntaxat meminist: sed mox iure in compositas relata. Nunc quarto eam loco statuit mediã, quãtum potest maxime, inter simplices qualitates. Quam exponens, quid nam sit, occursum dicit solidæ vel dissolutæ arteriæ. Vnde certe de simplicibus illam esse vult. Hæc igitur Archigenes mox ab initio recedendis primis qualitatibus errata commisit: quas ne demonstrare quidem, cur tot sint numero, voluit, verum ita temere sermonem effudit: Octo dicuntur qualitates pulsibus comitari αὶ δὲ ἵππε τῶν αὶ δὲ ἵππε τῶν .i. pueros. Ego vero, quid sit ipsum δὲ ἵππε τῶν, conijcere plane nequeo: neq; enim nomen hoc apud quemquam inueni Græcū. Quo minus, cui Archigenes rei tribuat, perspicio: idq; q; de sua ipse lingua librum nō cōscripsit: vtfecit Chrysippus de noibus, quæ in dialectica finxit: hac enim sola via eū assequeremur. Tamẽ ex tota orone pro eo, δὲ ἵππε τῶν, vti eum suspiceris, quod apud oēs est peruulgatum & creditum. Quanquam ne id quidem suspicari plane potes: nam nō apud omnes ait, sed pueros, quos ne ipsos quidem, qui sint, scimus: etsi scito scilicet opus erat, vt disceremus, an credendum ijs citra demonstrationem sit, nec ne. Apud Aristotelem certe lemmata audiui probabilia, quæ omnibus hominibus, vel plurimis, vel sapientibus probantur: hic an puri pro sapientibus accipiendi sint, me quidem præterit. Multo certe præstaret aliquam apponere, si non firmam demonstrationem, at rationem sufficientem sermoni de octo qualitatibus, vt ne quis initio statim, quasi in MOYSI & CHRISTI scholam impingat, leges audiat nulla constitutas demonstratione, idq; vbi minime deceat. Nam, cum dicere de omnibus pulsibus (quod ex ijs, quæ ante scripsit, conijcias) instituisset, quot sint, nulla nos rationali methodo voluit inducere: sed disciplinam instituit empiricam, octo apud pueros dicens peruulgatas qualitates esse. Quid, si quasdã illarum negligentius puri præterierint, statim ne erūt nec ipsa quidem sua natura plures: an, quæ puris placent, hæc satis est retulisse pro veris, idq; cum incertum sit, qui nam isti sunt puri: vtrum, qui literas didicerint, vel primas disciplinas, an cordati, vel prudentes, vel sapientes: vt remittamus, q; quali-

DE DIFFER. PULSVVM

qualitates appellauit principes & generales pulsuum differentias. Magnitudinis quidem & par-
 uitatis certe differētia qualitas non est, nisi tricubitale etiam in qualitate pones. Equidem quātum
 putarem. Sed & de magno & paruo non paruam scio disputationem extitisse, vtrum quale signi-
 ficent, an ad aliquid, an (id quod res habet) ad aliquid in quantitatis prædicamento sit, nullo tñ pa-
 cto in qualitatē: vt nec rhythmus, nec ordinis perturbatio & ordo, nec æqualitas & inæquali-
 tas: quæ item ex genere ad aliquid manifeste sunt. Nam etiam cōmune genus existimare magni-
 tudinem magni & parui pulsus, vehementiam vehementis & languidi, celeritatem celeris & tar-
 di, & crebritatem crebri & rari: itaq; deinceps in sequentibus, plenitudinem pleni & vacui, duri-
 tiam duri & mollis, quis negabit maiorem in modum esse absurda? Quod si vno auctore noīe totum
 genus complecti, quin hoc, in ordine & perturbatione ordinis, in æqualitate & inæqualitate susti-
 nuit? Aut, si in his cōe prædicamentum nō desiderauit, quæ erat necessitas, cur requireret in alijs
 differentijs? aut, si in alijs ausus semel est Græcorum præterire institutum, quid crebritatē de cre-
 bro dixit & raro pulsus, æqualitatem autem dicere de æquali & de inæquali non fuit ausus? Hæc
 ego, quemadmodum sibi consent mutuo, libenter didicerim: nam hæc, vt si suspiciat Græcorum
 morem, illa, vt si contemnat & perturbet, scribit. In vno ergo primo genere, quia viam sibi muni-
 uit, ostendit in alijs omnibus eandem rationem habiturum: sed in audacia non permansit. Opor-
 tebat vero à primo aut nihil consuetudinem imminuere, aut perpetuo contra consuetudinem au-
 dacem esse. Nam, qui magnitudinem pulsus generatim affirmavit dici, etnī paruum etiam ha-
 bere suam magnitudinem: deinde etiā vehementiā confirmavit generatim, quoddam modo non
 solum de vehemēte, sed & de languido dici: statim in plenitudine labascit scribens sic: Pleno pul-
 sui & vacuo est cōe quoddam genus, hoc non nunq; plenitudo vocatur. Nam in hoc genere, non
 nunq; addidit: quod superioribus non adiecit, quasi reprehendens iam veterem dictionis vsū
 confusum. Nam, si illi quis obijciat, qui apud Græcos est educatus: quæ bone vir in vacuo pleni-
 tudo inest? quid hæc designas in cōes Græcorum dictiones præter oēm morem? Vt hoc declina-
 ret, addidit, non nunquam vocatur. Enimvero nos rogabimus: quando autem? vbi? à quibus?
 hoc enim vult illud, non nunquam. Ille vero librum producere Græcorum, ex quo vsū illum
 confirmet, habebit nullum: tantum fortasse homini satis erit dicere, apud nauas, insitiores, caupo-
 nas, & balneatores: nam ad istos semper testes confugiunt, vbi de nomine quæretur.

Qua ratione Nominibus vtendum, ac de Atticæ linguæ dignitate.

CAP. 5.

Quæres de nobis: quid, tibi tantū ne Græcorum est vsus, vt nemini permittas de eo ne latum
 quidem vnguem discedere? Non equidem, dicam, me hercle & per omnes Dicos: immo, si G
 vel βέκος voles panem appellare more Phrygum, nostra nihil refert: tātum me hoc pri-
 mum doce idioma linguæ tuæ, vt allequar: neq; dixeris, vocatur: omnino. n. quæram ex te, apud
 quos? certe quidem non apud Græcos. Sed forsitan dicunt, vocetur. At, si, cum hoc dixeris, hi-
 scere me amplius audias, capitis me damno. Nunc hīc, vocatur, dicis, mendacijs vsū Græcorum
 onerās: illic nō absolute, sed additō, non nunquam: vt in plenitudine. Nam quid tandem ait, hæc
 non nūquam plenitudo vocatur? Verum de plenitudine quidē hæc, cum labasceret iam, scripsit:
 de duritiē non ēt labens. Scilicet deiecti iam viciq; prorsus ista verba sunt: Est autē mollitudinis
 & duritiē pulsus cōe quoddam genus: quæ, durities, si receptum sit, vocetur fortasse. Neque hīc
 amplius ausus est addere hoc, non nunq; durities vocatur. Tamen si nihilo erat plenitudo duritia
 præstantior, vt, quod ausus illic est, hic vereretur: sed, quod dixi, paulatim labentibus similis est.
 Atqui maioris erat strenuitatis, puto, præcipitem ruere, non labi pedetentim: neque nobis neque
 sibi negocia facessere. Quæ, durities, inquit, si receptū sit, vocet fortasse. A quibus fortasse, si rece-
 ptum sit? à tuis fortassis heredibus. Siquidem nos, quemadmodum monetā qualibet in vrbe tes-
 seram esse scimus emptionis & venditionis, quam qui adulterant, in hos legislatores aduertūt:
 sic linguarum insignia multa esse scimus, quarum tueri, quam quisq; elegerit, volumus. Nos de-
 fendimus cōem linguam, quam vocant: siue vna ea Atticorū est (multas enim sumpsit Athenien-
 sium lingua mutationes) siue omnino alia quæpiam (nam alio in loco de hac re meam sententiā
 aperio) & hanc studemus linguam seruare, neq; in eius leges quicq; committere, neq; monetam
 inducere vocis adulterinam, neq; deprauare. Qua si mecum cupis colloqui, primum eam fac ad-
 discas. Sin alia quæpiam vteris, id ipsum demonstra. Nam, si de Græcis est, sanē nec illa nos fugit:
 siquidem & Ionum, & Æoliarum, & Doriorum reuoluimus scripta. Sin autē nulla harum, sed est
 Barbara aliqua, id ipsum dic: tātum ago, eam vt serues integram & puram, quæcunq; illa sit. Nec
 tria mihi ex Cilicia verba affer, quatuor ex Syria, ex Galatia quinq; Athenis sex. Equidē tot lin-
 guas ediscere nequeo, vt homines intelligam adeo multarum linguarum. Δι' γλωττος. i. duarum
 linguarum peritus olim, aliquis dicebatur, quod habebatur miraculum, homo vnus duas callens
 linguas: tu multas nos vis ediscere, cum ediscere te oporteat vnam, tam propriam, tam vero cō-
 munem omnibus, tam etiam facundam, tam deniq; humanam. Quod si linguarum voces Barba-
 rarum aduertas, perspicias planē, alias porcorū linguas, alias ranarum, vel graculorum, vel coruo-
 rum repræsentare, turpes & inhonestas vel ipsa figura linguæ, labiorū, totiusq; adeo oris. Aut. n.
 ex intimis ferē faucibus non aliter, ac qui stertūt, loquunt, aut labia distorquent, sibilatq; aut vbiq;
 vocem

A vocem intendunt, aut nusq̄ profus, aut maxime hiant, & linguam iaciunt, & os aperire nequaq̄ valent, linguamq̄; habent ociosam, nec facile motam, atq̄; quali vinctam. Et tu iucundissimam negligis humanissimamq̄; linguam, ea florentē elegātia atq̄; gratia: & ex multis importunis & absurdis congeris nomina: Vnam longe erat proclivius ornatissimam addiscere, q̄; sexcentas depravatas. At non tantum ipsi repudiant, sed & nos cogūt, in qua creuimus & instituti lingua sumus, hac dimissa, ediscere suam. Quid tu, non vis bone vir addiscere linguam Græcam: Barbare, vt velis, sonaueris. Tm̄, vt ego permitto pro tuo tibi arbitrio loqui: sic mihi, vt doctus sum, concede, vt dicam. Patrem habui, qui ad amussim teneret Græcam linguā, essetq̄; doctus, & p̄dagogus Græcus. In his altus vocabulis sum, nescio tua. Nec mercatorum mihi, aut cauponum, aut publicanorum vsum nominum adduce. Nō vsus sum ista hoium natione, a puero in veterum versatus sum libris. Atq̄; hæc dico, nec vlli dixi tm̄ vnquam, vel heus tu barbare sonas, vel solœcisimū cōmittis, vel parum bene & proprie appellasti. Immo loqui, vt volunt, oibus per me quidem licet, vt etiam gubernator dicat: Adduce pes, nil laboro. Phaurinus hæc & Dion, non ego reprehēdo: tantum sermonē volo intelligere. Qui si me q̄n perplexum habet, ibi necessum quærere mihi est, quid interpretari nomen velit. Si aperit sensum, taceo: neq̄; incuso, vel exprobro, q̄ a consuetudinē describerit Græcorum. Vna duntaxat sum cura capiendi sensum sermonis. Istis hoc, vt videtur, non satis est: sed, cum nos vramur Græcorum noibus, tum nos illi primum accusant: atq̄; nunc dialetricos argunt, nunc phycos quosdam, aliās oratores, non nunq̄; grāmaticos. Varijs. n. modis nos diuexant. Deinde, cum quis in longiorem cum ijs disputationē necessario deductus, imperitiā detegat oium, quæ, quasi nosset, iactabant: statim sui ipsi obliti, quæ initio esse vtilia defendebant, hæc ipsa accusant. Quis est de istis audacibus, qui nobis nō insultet, q̄n differentias dicamus pulsuum generum tot esse: male differentias contendens nos dixisse, & multo ēt peius generum: Nos aut, vt inanem contumeliam istorū vitemus: age qualitates, dicimus, eas vocaueris, aut quocunq̄; cordi tibi sit: neq̄; enim de nominibus nos, sed de rebus disputamus. Nam, quot pulsuum sint prima genera, nosse refert, ne iam in prima forte diuisione genus integrum prætereamus. Hi ne hæc quidem dicere nobis permittunt, sed statim os obturant, ac rei totius confirmant, non nominis, esse ignorationem. Inde eā nos in se cogunt dicere, quæ diceremus inuiti. Mox conuicti, primum nō de re, sed de nomine quæri: deinde nominibus vsurpādis ipsos offendisse, non nos: indignissime ferunt, & inutilem vocant, velut de somno excitati, argutam illam & anxiam de nominibus sedulitate: quasi vero aliud nos a primo dixerimus aut contenderimus: ac non ipsi initium introduxerint istarū ineptiarum. Octo dicis tu qualitates pulsuum comitari: Dabo tibi hoc, qualitatis te nomine ordine & recte vsus: de eo verbum nō faciam. Ostendam nō esse octo. Hæc de re questio est, ad quam ego egregios hos sophistas prouoco. Isti, quod hinc sese expediāt, dum ego disputo, nomen aliquodprehendunt. Cum iam in vtrisque coarguti sint, rebus simul & nominibus, stomachantur. Erat vero praua de rebus sententiā abiicienda, & nominum vtendorum, quemadmodum illis per nos potestas est, & nobis item facultas ab illis danda. Sed non permittunt. Quare & ego de voce illorum pauca, necessitate adductus, dixi.

† Additur ex antiquis. quæ ipsi norunt.

Quam aberrarit Archigenes in Nominibus pulsuum generibus adhibendis:

ac quo pacto singula Genera sint appellanda.

CAP. 6.

AC nunc etiā orabo, vt deposita de nominibus contentione, concedāt nobis Græcorum instituto loqui: addiscatq̄; male octo se qualitates dicere. Neq̄; enim oia prima genera pulsuum. n. qualitates, vt demonstrauimus, sunt. Quō igitur, inquit, dicendum est: Hoc non, quo discant, quærunt: sed ansam vt habeant controuersia. Tu ergo respondebis, differentias dicendum esse primorum generum pulsuum: aut sic certe differentiarum pulsuum prima genera. Illi, qualia genera, necessario rogabunt, & quæ, & quales differentias: Tu ēt ad hoc illis responde in hunc modum: Primum quæso audi, q̄ generum: inde audies, q̄ primorum: postea, q̄ differentiarum. Atq̄; q̄ generum, hinc cognosces. Dicitur quidam magnus pulsus, & ei contrarius paruus, ac quidam inter vtrūque mediū, moderatus in hoc genere. Et hercle est, qui longus vocatur, est qui breuis, & latus, & angustus, & altus, & humilis, & qui horum mediū sunt moderati. Horū tibi, quos commemorauimus, vnum esse pulsuum genus censet qualitatem: Innuent. saudace & cōfidenti voce: tu caue, hac re cōmoueare: fume & recita Archigenis illis librum primum, qui capit hūc habet primum titulum, De magnitudine pulsus. Deinde initium tractatus sic ad verbum scriptum:

« Magnitudo pulsus generatim dicitur: obtinet enim magnitudinē & paruus pulsus & magnus.

« Tum paulum reuoluito librum, & rursus ex tractatu de vehementia hoc caput recita: Igitur genus est vehementia: eius species, vehemens pulsus & languidus, & mediū. Iterum librū aliquantum reuolue, ac principium recita tractatus de plenitudine, quod est huiusmodi: Plenus pulsus et vacuus cōe habent gentis: hæc non nunquam plenitudo vocatur. Ac paulisper intermitte recitationem libri, atq̄; dic istis nihil nouare nos, sed sequi Archigenē. Est enim omni in pulsuum cōe plurimum differētiarum genus: vt hoc loco sunt ab Archigene tria hæc genera commemorata, magnitudo, vehementia, plenitudo. Tum quartum dic deinceps cum scribere genus, duritiem. Atque caput recita, quod ita habet: Mollitudinis est & duritiei pulsus cōe genus, quæ durities, si receptum

DE DIFFER. PULSVVM

ptum sit, vocetur fortasse. Clarius iam est in tractatu de ordine & perturbatione ordinis, equalitate & inæqualitate, genera dicēs harum dñiarum nomen non sortita, hoc modo orditur Herophilus, qui generatim pulsuum protulit alias differentias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, vehementia, rhythmus: non coniunctim, sed speciatim ordinis meminit, & perturbationis ordinis, atque æqualitatis, & inæqualitatis. Vnde curiosiores illum, qui generibus in partitione species opponat, reprehendūt. Hæc ad initium tractatus. Inferius, cum nō Herophilus {aut alterius cuiusdam} iam opinionē exponit, cæterum tradit suam ipsius sententiā in capite de ordine & perturbatione ordinis, quid ait: Citius. n. affirmauerim genus esse sine noīe. Hoc autē quid sibi vult, q̄ magnitudinis & paruitatis cōe genus magnitudinem appellauit: vehementiæ & remissionis, vehementiā: plenitudinis & vacuitatis, plenitudinē: duritię & mollitudinis, duritiam: celeritatis & tarditatis, celeritatem: crebritatis & raritatis, crebritatem: at ordinis, & perturbationis ordinis mente quidē concipit, sed nomen non potest amborum tale exprimere, quale magnitudinis & paruitatis, magnitudinem: Neq̄ enim, vt illic paruo pulsui magnitudinē ait suppetere, & hīc dicere audet in inordinatum cadere ordinem: neq̄ vero etiam in inæqualem, equalitatem. Quare nec genus horum cōe nominatur equalitas. Itaq̄ nomine ait vacare harum genera differentiarum. Genera ergo {secundum} pulsuum differentias non nos modo, sed Archigenes esse dicit, sed Agathinus, sed, qui de Pulsibus commētati sunt, pene oēs. Vbi ergo ab illis dissidemus? q̄ vocabulis nos magis vtimur proprijs. Nam, cum quādam Archigenes magnitudinis qualitatem dicat esse, alteram vehementiæ, tertiam plenitudinis, quartam duritię, & quasdam præterea celeritatis atq̄ crebritatis, magnitudinis qualitatem nos quantitatem distētionis nominauimus. Neq̄ est enim cōe magnitudinis & paruitatis genus magnitudo potius, q̄ albedinis & nigritiæ, albedo. Sed, si harum est color genus, quod nam magni sit & parui genus, quærendum est: nā aut quantitas est, aut ad aliquid, aut coniuncta cum ad aliquid quantitas. Neq̄ enim sumus nescij multis generibus esse commune ad aliquid: siquidem albius & nigrius sunt in genere coloris, & qualitas color est: iam superius atq̄ inferius etiam in genere vbi: maturius item & tardius in genere quādo. Et vero etiā alijs in pluribus generalibus prædicamentis ad aliquid versatur. Quid igitur admirationis habet, si & in prædicamento quantitatis locum habet? Sanē nihil malle, si quidem posset, q̄ certo termino quantitatem distētionis appellare, sicut in multis pedale, cubitale, bicubitale, & eiuscemodi vocamus. Atqui, quando eiuscemodi ex accidētibus nihil inuenimus, q̄ proxime certos accessimus. Nam, cum teneamus quidem pulsuum moderatum absolute, & moderatum ad singulos nos: excedentes modum, & qui infra modum sunt, damus operam, vt clare nominemus: atq̄ sic interim dicimus: aut, si cum nemine loquamur, nobiscum certe cogitamus: Hic pulsus aliquanto est moderato maior: aliās, non paulo hic pulsus moderato maior est. Idem etiam sic dicimus, bene maior moderato, aut satis maior: aut etiā absolute, hic magnus est pulsus: vel hoc modo, pulsus hic satis magnus est: vel hercle, admodum est magnus hic pulsus: aut, cum longius est intelligentiam protendimus, maiorem in modum dicimus magnum esse, aut deniq̄ maximum. Nam oēs hæc diciones moderato maiorem denuntiantes, maiorem excessum & defectum ostendunt. Quare optime valeas moderatum, qui requiritur, ostendere, modo moderatum cognoscas. In ipso enim maiore, q̄ est moderatus, satis est quinque facere, aut certe sex dñias. Eum, qui excedat omnes, qui nobis animaduertendus etiam est, nō secus ac moderatus, maximum vocabimus: qui medius est inter maximum & medium, magnum simpliciter. Iam interponendi huic & illi vtrinq̄ bini alteri: vnus paulo maior moderato, alter, qui magno paulum concedit: alius iam, qui magnum superet, alius, qui proximus sit maximo. Hæc adduxi, vt demonstrarem magnum & paruum, vt videatur esse q̄ maxime prædicamētū ad aliquid, quantitatem significare. Quocirca nos, qui de luce discipulorum laboramus, ex quantitate distētionis oīa diximus illa nominata esse: simulq̄ vsu eos nominum docemus, nec perturbamus, cum in paruitate dicamus magnitudinem inelle. Nam, si vel idiota Hæc, & primarum disciplinarum imperitus, quiduis potius, q̄ hoc concedes: quas si antea attigisti, profecto millies offendisti scriptas apud Græcos, magnitudinem & paruitatem, esq̄ ad concipiendum assuetus, magnum habere magnitudinem, atque paruum paruitatem. Equidem noui quendam, qui olim Archigenis mihi de pulsibus librum interpretaretur, qui paruo credebat nullam suppetere magnitudinem. Nam, si, inquit, cuiuspiam adsit paruitas, etiam eidem aderūt ambæ. Hic ego cū conticuisssem, quātitatem, inquit, aut tale aliquid paruo cogitetis suppetere, magnitudinē nequaquam. Hęc ego, quia vt parum recta nō valeo calumniari, neq̄ instituendos tyrones volo importune confundere, q̄n homonymum est magnitudo, & de his, quæ bifariam dicuntur, satis esse dicendum duxi, distētionis quantitatem multas differentias pulsuum complecti. Nam eum scio paruitatis esse apud Græcos vsu, vt quoddam accidens & inseparatum à paruis. Itaq̄ Plato etiam ideas efficiebat magnitudinis & paruitatis: ac harum vicissitudine magnum & paruum generabat ratione. Atque his si qui omnibus præteritis, magnitudinem paruis pulsibus aliquam de altera homonymorum significatione det infrequentiore: qui longis iam & breuibus, & latis & angustis, humilibusq̄ & altis (cum eiusdem sint generis cum magno & paruo) suppetitare dicat magnitudinem: Nam lōgus est, qui longitudinem naturalem excedit: latus, qui latitudine:

A ne: altus, qui profunditate: quorū intelligitur nullus in tribus dimensionibus arteriæ, citra quas nulla constet magnitudo. Siquidem quantitas vnius dimensionis, non magnitudo, sed longitudo est, ex qua aliquos longos & breues vocitamus, non magnos vel paruos. Neq; vero ita lineā vnquam appellamus, sed aut longam, aut breuem. Verum enimvero illa demum, quæ trifariā corpora dimensa sint, magna dicimus & parua. Atq; adeo ipse Archigenes magnitudinem esse pulsus ait, tumorem assurgentis arteriæ. Atqui tumore linea caret, quæ solis trifariam dimensionem conuenit. Proinde omnes clare, vel de illius sententiā à magnitudinis genere, qui ex vna dimensione nomen sortiti pulsus sunt, reijciuntur. Quare aut peculiare faciat ipsis genus, vt magno & paruo magnitudinem: aut, nisi faciat, non magni tantum & parui quærat cōe genus, sed et longi & breuis, lati & angusti, alti & humilis, cæterorumq; adeo in ijs moderātorum. Verum præter quantitatem, quod de omnibus dicatur in cōi, nihil habebit. Atque ita euadet quoq; clara doctrina & distincta. Nam quis est tam plumbeus, vt non assequatur, cum dicitur, quantitas arteriarum distentionis: Vbi quantitatem vnius dimensionis demonstrare volumus, hæc vsurpamus nomina: cum, qui superat naturalem longitudinem, longum: qui inferior est ea, breuem appellamus. Simili modo, qui iusta latitudine est latior, latum: qui ei cōtrarius est, angustum: atque proportione horum

B altum & humilem in profunditatis dimensione. At vero quantitatem in trinis dimensionibus ad hunc modū vocamus: maiorem in modum vndiq; ultra moderatum auctum, magnum: & omni ex parte diminutum, paruum: qui modum seruet prorsus equum, moderatum hunc appellamus. Cum vero à proportione tres illæ dimensiones discedunt, atq; aliqua vel aliquæ illarū imminuuntur, vel exuperant, iij & xx nascuntur differentię pulsuum: quas nos, quo xxvij esse obtinentium tres dimensiones pulsuum vniuersas differentias ostenderemus, cum prædictis tribus in tabella proposuimus. Namque hoc visum mihi est horum referre, qui iam primum ad commentationem addiscendam de pulsibus appulerunt, omnium tenere eorum singulis in generibus numerum: id quod priores neglexerunt. Sed his sane venia danda est: quid enim cunctis istis lucteris, qui omnino conciderunt: Archigenem vero qui non iure accusemus: quem ad ea oportebat inueniēda, dialectica vti: ille, vbi minime decet, illic male eam ostentat, obtundens tantum discipulos, nihil interim docens. Atqui præstabat parata diuidendi componendiq; via & ratione, numerum per eam omnium differentiarum pulsuum inuestigare: non tamen ostentare ijs, qui iam senes demum ad discendum sese conferunt, sed ne indicare quidem hoc ipsum tyronibus esse rationem & viā, quæ constat tabella. Nam ijs, qui humanis studijs non sunt instituti, nequicquam dicas: qui illis imbuti sunt, prius ex rebus ipsis, q̄ tu aduoneas, rationem illam & viam cognoscant. Qui ergo factum est, vt nemo istorum quisq; diuidendi videatur ratione vsus ad numerū cuiusq; generi differentiarum incundum, neq; ad inueniēda prima, componēdi: Quāquam dialecticis solis vtendi facultas datur harū viarum rōnumq; interim ab indiuisis & numero infinitis ad primum illud ascendentes oīum genus, per eas, quæ in medio sunt, genericasq; ac speciales differentias: interrim vero ab illo primo genere rursus ad infinitum pergentibus per easdem, quæ in medio sunt, dīas. Sed horū est ausus nullus vlla constituere viā & rōne numerum vel primorum generū, vel ab his distributis proficiscētium dīarum. Verum nos quidem hoc effecimus, & quasi viā progredietes, xxvij pulsuum reperimus, qui tres habent dimensiones: & eorum nouem, qui vnam: vnū cōe genus, quantitatem distentionis arteriæ. Quod, si et contractionem est tacitū cognoscere, & in hac quoq; erunt. s. totidem dīæ. Sed de hac re in libris de dignoscendis pulsibus disceptabimus.

Quam aberrarit Archigenes in venandis Pulsuum differentijs, cum nullum genus à reliquis separatum, sed omnia confusa & indistincta pertractarit. CAP. 7.

A T† vero Archigenes (nam hunc, post Herophilum quidem appellauerimus, primum in-
 clamantes Homerum:

« D Vnicus ille sapit, tibi mens inuoluitur vmbriis)
 non in nominibus modo videtur, sed lōge etiam in rebus prius perplexus esse. Quo fit, vt passim
 « se non percipiat secum pugnare. Discas id ex his ipsis verbis: Sunt porro alij pulsus, hūq; nec me
 « dij, nec magni, nec parui, ex magnitudine censentur, vel ex magnitudinis dimensionibus. Mox
 « subdit. Est enim pulsus, cū longitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humili
 « lius est sublata: vocetur longus. Alter, cum lata quidem distentio, sed humilis & longitudine bre
 « uis occurrit: appelletur latus. Tertius, vbi admodum attollitur, angusta tñ & longitudine est bre
 « uis, est autē hic rarior: vocetur altus. Hic erat illi de ijs propositum dicere, qui vnam habent dimen
 « sionem, remotis reliquis duabus: sed de instituto argumento abducus est, q̄ de illis etiam scribat,
 qui tribus dimensionibus intelliguntur. Nam eorum primum non longum modò, verum etiam
 angustum & humilem fecit, neq; id tantum conceptione, sed & verbis. Nam quid ait: Cum lon
 gitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humiliter est sublata. Nam latitudi
 ne angusta, angustum pulsuum significat: & humiliter sublata, humilem. Inde secundum, non la
 tum tantum, sed etiam humilem & breuem fecit, tam intelligētia q̄ verbis. Eodem tertium modo,
 non altum solum, verum etiam angustum & breuem: cum sint hi tres de ijs, qui trinis dimēsi
 bus dicuntur, xxvij. quos in tabella proscripsimus. Scriptus est autem, qui hic primus relatus est,

† Antiqui qui
 dam cod. hunc
 habent sensū.

At vero Ar
 chigenes [hu
 ius enī solius
 equū est me
 minisse, post
 Herophilū in
 clamantis Ho
 mericū illud.
 Vnicū illa etc.

DE DIFFER. PVL SVVM

in tabella nonus, hoc pacto: Longus, angustus, humilis. Qui hinc secundus est, primus vigesimus E est in tabella descriptus in hunc modum: Breuis, latus, humilis. Tertius hinc, in tabella est xxv, qui sic scriptus est: Breuis, angustus, altus. Quare aut initium de ijs sermonis immutet, vbi magnitudinem dicit eorum spectari: aut magnitudinis certe dimensiones simpliciter tradat pro magnitudine: aut, quoniam appositum est, ex dimensionibus magnitudinis, ne in magnitudinis amplius differentijs eos numeret. Nam quid querit, vtrum de his illos esse, qui trinis simul dimensionibus estimantur, an de illis, qui tantum vna: Vtrobique est enim defectus. Si eos, qui trinis aestimantur dimensionibus, accipimus, cum omnes pretereuntur vnus dimensionis, qui nouem numero sunt: tunc alij desiderantur xvij, qui trium simul aestimantur dimensionum. Ita enim ix tantum videatur mentionem fecisse: trium, qui primi commemorati sunt, magni, parui, mediique inter eos: deinde triu, quorum hinc meminit: Ad hec trium alioru, qui his sunt oppositi, quos postea adducit. Ad hec, superflue hoc orationi additum est, ex magnitudinis dimensionibus: sat enim dicere absolute erat, ex magnitudine. Contra, si de his, qui vna dimensione estimantur, scriptum ab eo accipiamus: Primum, alienum sit reliquorum binorum in singulis meminisse: Deinde, non iam xvij, ceterum quatuor & xx illos ex tabella reliquerit: Tertio, male videatur dicere ex magnitudine ceteri eos: cum non ex magnitudine sit dicendum, sed ex magnitudinis dimensionibus: si quidem tumor, vt ipse asseruit, est magnitudo. Quanquam non solum longitudo per se, sed nec profunditas vel latitudo est tumor, ceterum, vt etiam appellatur, dimensio. Neque sane perinde est tumor & tumoris vna dimensio. In vtrisque igitur incurrit plane Archigenis oratio, quod nec distincte nec distribute dixit, sed intelligentia veluti ambigua. Ceterum, in quam ille partem potius acceperit, si diuinando oportet pronuntiare, vel id audebo. Equidem voluisse dixerim hos describere, qui vna dimensione intelliguntur: idque adeo ipsum initio innuisse, cum dicit, Vel ex magnitudinis dimensionibus: sed in narrando offendisse, vti toto in libro, & animo conturbato fuisse, & attonito. Nam, quod hominem lateret esse septem & xx, eos, qui tribus simul dimensionibus intelliguntur, maximum est argumentum crassa ratione minimeque distincta de illis statuisse. Nam eius esse hoc institutum, & ab hoc illum deflectere inuitum, ex suprapositis liquet. Nam quid tandem mox subdit: Etenim, cum etiam binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, vt simul & breuis sit & humilis, vel breuis & angustus: atque in alia coniugatione, longus & latus, vel longus & altus. Professio hinc planum est eos illum, quos diximus, vna tantum dimensione accipi velle. Hos liquidem binis dimensionibus duntaxat scribit, tertie statum pretermittit. Nam quid dicit: Etenim, cum etiam binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, vt simul & breuis sit & humilis. Nam in hac oratione, qui breuis simpliciter sit, cognoscendum est, & qui humilis simpliciter: alioqui nos fugiet breuis simul & humilis. Quin nec longus pariter a latus, nisi ante vtrumque separatim commentere, erit clarus. Primum enim longus seorsum est intelligendus, deinde seorsum ipse etiam latus, postea illorum intelligentiæ committenda vnà sunt: ac tum dices denique, longum simul & latum. Quapropter fit, vt à se ipse quidem confusus manifeste dissideat. Nam longum non satis habuit dicere, cum longitudine arteria distenditur insigni, fieri: etsi hoc vnum sufficebat: sed superflue addidit, sed latitudine angusta, & humilius etiam sublata. Rursus latus parum erat dicere, cum lata quidem distinctio: verum subiicit, sed humilis & longitudine breuis occurrit. At, si hæc mihi sunt, Archigenes, notiones obseruandæ, qui longum eundem & latus intelligam, quod subdis, fieri? Nam à longi notione tu ipse latitudinem disculisti, & à latus longitudinem, vt sic dicam. Atqui hæc inter se pugnant plane: cum primo loco à longi notione abstrahat latus, retineat secundo. Non aliter in lato & alto, primum à reliquis duabus dimensionibus separat longitudinem, deinde feruat. In has ille omnes offensiones nominibus exponendis, eò, quod in ipsis rebus multo ante lapsus sit, incidit. In nulla enim disciplina videtur vsus ratione vel diuidendi, vel componendi. Ne dicam illi vsu venisse, quod vulgo solet, & indoctis: vt naturæ frequenter compositionem in prima & simplicia dissoluere conetur: frequenter autem, quando nihil horum separatim vel per se potest esse, resistat, & se ad compositum recipiat: Rursus quando compositum indigestam nec distinctam obtinet disciplinam omninoque plebeiam & rudem, ni in prima dissectum sit, à diuisione nesciat manum abstinere, inde ad compositum iterum diuertat: quod intelligentia nequeat distinguere singula simplicia: Atque hunc orbem repetens & volutatus semper inter extrema, intelligentijs ambigat, nec vlla ratione his se pugnantijs possit explicare. Omnino, qui dialecticum se facit, hoc volo mediatum plane esse, vt, quicquid aggrediatur, si sit compositum, redigat ad prima notione & simplicia: non quo separatim vnquam & sola appareant (nam hoc effici non possit) sed quod mente sola concipi possint, nec cogitando hæc cum vlla coniungamus differentia, quibus sunt necessario alligata. Nam, vt simum hominem intelligimus, & aquilum: neque magnus is sit, an paruus: albus, an niger: corpulentus, an gracilis sit, nosse nobis est opus: sic altum quendam intelligimus pulsum, non desiderantes longitudinem vel latitudinem eius cognoscere. Quapropter, qui nullum aiunt longum simpliciter pulsum se complecti animo (nam omnino oportere cum aliqua præditum esse latitudine & profunditate) rudes sunt primarum disciplinarum: quas didicisse eos & in illis tritos oportebat esse, atque ad nos tum denique se conferre. Quia enim solus non possit longus consistere, continuo

* γραμματι.
Al. γραμματι.
π. i. re.

”
 ”

continuo

A tūuo nec intelligi confirmant solū posse. Quin ergo nec simum hominem cogitent separatim, nec aquilum, nisi eius norint omnia reliqua, magnus sit an paruus, corpulentus an gracilis, niger an albus, Græcus an barbarus, malus an bonus, valens an egrotus, iuuenis an senex. Quid hoc autem: non ne importunum est, longum se quendam & altū & latū simul fateri intelligere, ac vno noīe magnū appellare; longum non posse seorsum & solum concipere: Quali vero nō eadem ratio sit cum toto pulsu magni, ac longi cū magno. Nam, vt longus separatim & solus stat nullus sine aliqua profunditate & latitudine, ita neq; magnus est vllus pulsus, nisi simul celer, vel tardus, vel vehemens, vel languidus sit, vel particeps aliarum sit differentiarum. Immo vero, vt cogites omnibus differentijs arteriam moueri, separatim non possit vnquā moueri: quis enim extra corpus arteriam etiam cōspexit pulsare? Omnino itaq; est in toto corpore, & neruo alicui incumbit, isq; qualitatem habet & quantitatem: subiicitur porro venæ, & hæc est qualitatis & quātītatis particeps: circūiūciuntur iam corpora illi multa: atq; omnia, hinc progressus, sine quibus consistere pulsus non valet, recenseas. Sed vir prudens, si hæc exaudiat disserentem, de assistentibus aliquem rogauerit: Nū iste scilicet ludit, vel insanit, qui hæc nugetur? Quid, quæ sine alijs esse nō possunt, nō ne mera fatuitas est, & magna vanitas, ne cogitatione quidem representari citra illa profiteri?

B Nam longum quidem pulsum, nisi aliqua cōiuncta sit profunditas & latitudo, non esse posse, nemo causam dicit. Atqui hoc nō erat propositum: sed an ne intelligi quidē possit absq; illis. Nam, hoc si quis dicat, artes imprudens euertat omnes, atq; adeo omnem in vita vsum noīum. Etenim curandi artem quis vnq; vestrum pleuritici Dionis didicit? nemo vero. Omnino nō in homine pleuritico, sed in commēratione specierum & generum artes positæ sunt: primū pro ipso affectu certis sumptis distinctionibus. Siquidem vel ad clauiculam dolorem, vel ad præcordia pertinere cogitamus: neq; hic Dionem vsquā, vel Theonem vnā concipimus. Deinde superiorem statum & præsentem spectamus. Abundantia laborat pleuriticus, aut contra defectu humorum: bonos succos habet, vel malos: atq; vtrunq; scilicet, nunc ne primum, an iā pridē. Et, si iā pridē, vtrum à victus ratione, an sua sponte: neq; hic quidem vsquam Dion vel Theon. Neq; vero etiā, vbi de temperamento agroti agimus, Dionem necesse est vel Theonem appellare, aut animo concipere, aut aliquo modo desiderare. Nam ea ratione Geometriam sustolli, quid attinet referre, si quis se nec lineam, nec superficiem dicat concipere, q̄ carere solido corpore nō possint? Quid cunctas res mundi, quæ à se diuelli mutuo nō possunt, an ne absurdū, si ne intelligi quidem separatim admittas? Sed eam importunitatem nunq; ferret Archigenes: immo cōtra facere ille semper aduer-

C titur, deducēdis singulis in prima & simplicia: uerum defleciit ab instituto interdum, & aberrat inuitus, q̄ parum, vt equidem censeo, sit exercitatus. Certe in re proposita, quod dico, perspicias non obscure. Etenim, cū etiam due, inquit, aliqua se penumero dimensiones concurrant, vt simul & breuis sit & humilis, † nos separauimus hos, qui binis intelliguntur, ab illis, qui singulis dimen-

† In cod. anti-
quis græ. plura
hic adduntur,
ut locus hic ita
vertatur. Nos
autē hos, qui bi-
nis dimensiōni-
bus intelliguntur,
nō apposui-
mus, sed solis
cōtenti sumus
tū, eis, qui sin-
gulis dimensiō-
nibus, tum eis,
qui vtrius si-
mul intelliguntur:
illus quidē,
qui singulis di-
mensiōnibus in-
telliguntur, tū
quod hos &c.

D mus: vt propositæ rei totā naturam perspiciamus: Interdum in simplices reducimus differētijs, q̄ absq; eo exacte cōpositum non intelligamus. Nam, nisi totā rei naturam in vnum complecti, atq; in vna differentia & simplici valeas cōsistere, nulla erit ars, nulla via vel ratio, nulla etiam utilitas.

Qua arte Gal. pulsum Differentias inuenit in Quantitate distentionis arterie.

CAP. S.

Quamobrem nos primum pulsum vniuersam naturam deduximus in differentias, quæ ipsam constituunt: atq; hanc quantitatis distentionis appellauimus, illam qualitatis ictus, aliā qualitatis tunicæ, aliasq; ordine commemoratas. Deinde in his ipsis rursus simplices requisuimus notiones, vt, quam habet rōnem differentia quātītatis distentionis ad totam pulsum ex omnibus conflata naturam, ita aliud reperiamus similiter habens ad hanc ipsam. Nam hoc genus vt vniuersam pulsus naturā conficit, ita idē iterū dimensionē efficit quālibet. Sed binas cōcipere dimensiones nihil refert nec ad totum pulsum absoluendum, nec ad vnā quantitātē distentionis: vnde superuacaneū de ijs sit sermonem habere: & nos dedita opera prætermisimus. Contra male Archigenes cum veluti dilacerauit, & sex duntaxat commemoratis coniugationibus, alias vigintiunam numero præterijt. Siquidem differentia vniuscuiusq; dimensionis sunt omnes oibus aliarum copulandæ: vt in vnaquaque binarum dimensionum copulatione existat noīem differentia, omnes vigintiseptem. Adscribam vnā ex qua de reliquis etiā licebit discere.

Quarta Classis.

h h h h

Lon-

DE DIFFER. PULSVVM

TABELLA

1 Longus	Latus	4 Latus	Moderatus	7 Breuis	Latus
2 Longus	Moderatus	5 Moderatus	Moderatus	8 Breuis	Moderatus
3 Longus	Angustus	6 Angustus	Moderatus	9 Breuis	Angustus

In hac ergo tabella, longitudinis tres differentias complicantes cum tribus latitudinis, noue esse cimus dicitur. Altera erit eodem modo tabella, cum tribus longitudinis differentiis coniunctas profunditatis tres habens. Tertia praeterea, in qua profunditatis tribus tres copulabuntur latitudinis. Neque est obscurum, quin singulae tabellae nouenas complectantur coniugationes: itaque omnes viginti septem sint. Iam igitur est apertum, horum, qui bini intelliguntur praetermississe Archigenem permultos, ut et aliorum. Nos autem hos omisimus ob causas, quas exposuimus: sed tradidimus eos, qui singulis dimensionibus intelliguntur, numero nouem: atque eos, qui trinis simul, quos in tabella descripsimus, septem & viginti. Quorum fecimus omnium commune genus, non magnitudinem, verum quantitatem distentionis, explicamusque pulsuum differentias quasdam nominibus, aliquas definitionibus: neque enim nomina omnes sortite sunt: & imponere, ab re ducimus, noua, quam definitiones demonstrare nihilo sane fecius valent. Equidem non multo peius existimem, sed multo est docere nominibus definitiones melius, quam, ut alia omittam, plerasque etiam differentias in alias plures, ut in magno pulsu demonstrauimus, diffundunt: quippe cuius rursus sex concipias differentias, & definitione explices, si quendam ex illis maximum & conceperis & vocaueris eum, qui a moderato distat quam plurimum: aliquem simpliciter maximum, qui inter maximum et moderatum medium locum tenet: ac inter utrumque, alias duas differentias statuas, licet, unam paulo moderato maiorem, alteram, quae paulum infra maximum sit. Nam huiusmodi, diuisionem, neminem fugit, qui operam, vel studium in operibus artis posuit, magno usus esse ad praefaciendum. Etenim in calido, frigido, sicco, humido, breuiter omnibus, quae ad artem pertinent, in minima facultas diuidendi, & paruum excessuum obseruatio, viri est cum prudentis, tum vero experti in operibus, nihilque potius ducentis, quam scopum artis in angustum quam maxime cogere. Non tamen in principio institutionis ea est sumenda diuisio, nam discipulis ea res minus doctis non parum confusionis afferet: docti unum ex commemoratis intelligunt. Quae causa fuit, quam obrem nec eorum in primo commentario meminimus: sed ne nunc quidem dixerimus, nisi omnem pulsuum, qui ex quantitate nominantur & intelliguntur, statuissemus acerrimum ob oculos ponere. Siquidem excessus pulsuum, qui una dimensione intelliguntur, & defectus a principio potes diuidere, ut in magno demonstrauimus. Nam moderati soli, singulis generibus singuli sunt & indiuisi: alij plures diuisiones recipiunt, sua quidem natura infinitas: quod enim genus maiorem, vel minorem excessum & defectum obtinet, infinitas, necesse est, habeat differentias. At non ad sensum tamen sic habet: sed, ut ad illos te melius vel peius exercita ueris, ita modo vel minutulas differentias percipere poteris, modo insignes tamen. Siquidem & musicus vocis excessus non ad tonum & semitonum tantum, sed & ad elementum ipsum usque et minimum sonum satis assequitur: idiota nec duorum excessum tonorum potest exaudire. Nam nos quidem, ut nunc est, nostrum sensum exposuimus. Assequimur in moderati excessu & defectu cuiusque generis differentias pulsuum sex: sed tyronibus primum unam, aut alteram, satis est de illis sentire, & discernere a moderato illas posse. Tractu certe temporis si hac in re versentur diu, primum in duas partes fortasse eas partiri, deinde in tres & quatuor poterunt. Haec ideo omnia, ut multorum pulsuum esse declararem unum genus, differuimus. Refert tamen etiam suo nomine ea cognoscere: nosque his, qui in disciplinis profectum iam fecerunt, haec dicimus, quibus scilicet solis dictauimus. Ergo esse quoddam genus pulsuum, qui in quantitate distentionis consistunt, satis ostensum est.

Ratio distinguendi Prima & communia genera pulsuum. CAP. 9.

Iam de primis esse generibus (memini enim hoc quoque recepisse demonstraturum) hac potissimum ratione perspicias, si in singulis perinde alijs generibus coneris commentari, atque nunc in hoc fecimus. Id quod in hunc modum maxime feceris, si in singulis tractandis consideres, ecquod supremum genus esse possit & huius generis, quod est quantitatis distentionis, & eius quod cum illo proponit. Age enim, quando quidem celer quidam est, & tardus, & moderatus in arteriae motu pulsus: atque horum communi genus qualitas est motus (quod in commentarijs de dignoscendis pulsibus demonstramus) ecquod inuenire commune genus valeamus qualitatis & quantitatis, attendendum nobis est. Si nequeamus, in prima referemus genera, tum quantitatem distentionis, tum qualitatem motus. Sed, quando & qualitas corporis arteriae aliud genus sit pulsuum, scilicet in quo mollis sit, & durus, & moderatus in statu arteriae tunicae, uidebuntur rursus, quod non horum sit commune genus: huius dico, de quo nunc egimus, & illius, qui in distentionis quantitate consistit. Si nihil reperiatur, ex primis etiam est hoc censendum. Nam, quae exercitatum requirit in praedicamentis horum commentatio, apertum puto esse: ut, cum, quae in quaestionem uenerunt, in unum ambo praedicamentum cogantur, non commune tamen ullum genus habeant, ne communitas nos praedicamenti moueat: ut plerisque, qui sero ad literas se conferunt, & in exercitatos pseudodialecricos, ubi praedicamentum sit commune, genus etiam reperies hinc commune existimare esse,

A esse, vt qui distinguere homonymiam non valeant. Sanè sic habet in qualitate motus, & corporis arteriæ. Prædicamentum est qualitatis cõi vtrinq; generi: tñ genus non item ambo vllum obtinēt commune. Nam per homonymiã vtrunq; nō synonymiam qualitas dicitur: neq; n. eadem est in ambobus qualitas, sicut in albo & nigro, atq; frigido & calido. Cæterũ motui peculiaris est qualitas, & diuersa: & corpori arteriæ peculiaris, diuersaq;: scilicet non generis sunt eiusdem, motus & status corporis arteriæ. Verum de his inferius fortassis amplius agetur. De pulsum nunc genere in quantitate, qua ratione animaduertendum est, liquet: primorum ne generum, an secũdorum sit. Nam à genere motus, corporisq; arteriæ planè distat, si quidem quantitas à qualitate distat: atq; idcirco etiam à genere contentionis, in quo vehementes quidam & languidi sunt pulsus (etenim qualitate hi vel ic̄tus, vel vitalis roboris, constant) & vero à rhythmo etiam, & à genere ordinis & perturbationis ordinis, æqualitatis & inæqualitatis: quæ quidem prædicamento ad aliquid attribuunt vniuersa. Hoc iam superest, vt illud cõparemus cũ genere crebritatis & raritatis: nam hoc constitucere quantitas videtur temporis quietis. Sed sub idem sic rursus prædicamentum reducentur, genus ambobus tñ non erit idem: nam genere toto quantitas dimensionis corporis à quantitate abest temporis. Ac nullum esse apertum est in pullibus genus altius quãtatis genere distictionis, vt nec aliorum quoquam cõmemoratorum. At mediatum oportet prius esse, qui assequi hæc volet, ad prædicamenta. Nam scitum est Arcesilai dictum: Nemo vellus portat ad fullonem. Ordo est enim, vt lanificij, sic institutionis disciplinarum. Nec legere quisq; prius docet, q̄ syllabas oēs didicerit: nec syllabas ipsas prius, q̄ vocis cuncta elementa. Neq; validas lucias, ante simplices & leues: neq; has ante, q̄ probe sit frictus: immo ne id quidem, nisi præcesserit more Athletarum vñtio: sed omnium horum aliud primum est, aliud secundum, aliud tertium in omnibus artibus. Sic etiam in Dialectica, ante q̄ quis ad prima se & veluti elementa exercitauerit, insequentium non valeat assequi demonstrationem. Sed hæc hoc loco satis de his sunt.

Archigenem, quanquam vsus est plerunq; nomine differentie, perperam tamen primas pulsum differentias qualitates appellasse.

CAP. 10.

R Estat, vt de nomine differentie dicam. Primum in nomine nos nihil innouare ostendemus: deinde, quid apud authores significet, interpretabimur. Nam noui nos nihil designare primum est Archigenes testis, qui in hunc modum in principio scribit tractatus de ordine & perturbatione ordinis, æqualitatis & inæqualitatis: Herophilus, qui generatim pulsum protulit alias differentias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, vehementia, rhythmus, non coniunctim, sed speciatim ordinis meminit & perturbationis ordinis, æqualitatisq; & inæqualitatis. Hoc loco aperte Archigenes non modo differentias esse in pullibus, sed & aliquas generum esse, quasdam specierum, memorauit. Neq; initio hoc tñ fecit, oblitus autem postea est in toto sermone: millies enim nominis meminit differentie & generum & specierum, rectissime sentiens sciensq; differentiarum quasdam genericas, quasdam esse specificas: ac harum etiam ipsarum has magis genericas, illas specificas magis. Quare pauca, vt faciamus capita eius, adscribamus ad confirmandum propositum: primum hoc ex eodem de ordine & perturbatione ordinis tractatu: Quidã sanè æqualitatem acceperunt in certis tñ differentijs: ego vero in omnibus, in quibus ordinẽ. Mox addit: Inæqualitas est imparitas pulsum in aliqua succedentium ei differentiarum: perturbatio vero ordinis, conturbatio dispositionis temporaria in aliqua pulsum differentia. Bis in hoc quidem capite scripsit differentie nomen. Paulo post: Neq; aperuerunt ne de his quidem, an, qui omni in differentia sit par, sit æqualis dicendus. Inde rursus: Et, qui est absolute ordinatus, hic nobis erit par magnitudine, vehementia, celeritate, rhythmo, & si qua alia eiusmodi differentia dispositus attenditur in omnibus esse, sed aliqua ex parte, qui in vna horum differentia dispositus videtur esse, vel duabus, vel pluribus. Hoc rursus loco nomen differentie bis appellauit: cui annexens sequentem orationem, primum sic dicit: Nam illa integra & omnium differentiarum absoluta paritas. Interim sic: Et inæqualem pulsum eum, qui prorsus vel vna differentia est impar, vocamus. Interim hunc in modum: Non nunquam alia per tres, vt dixi, respondent. Vehementia vero, quasi quotidiana est, cum sit æqualis & par deinceps, aut alia quæpiam reliquarum differentiarum, aut alia. Huic subdens proximam orationem dicit: Conuenientibus pullibus & simul omnibus differentijs, & vna vel pluribus. Postea: Interim sunt alia omnia ordinata, aut certe æqualia: vna autem aliqua differentia, vt magnitudo: vel duæ, vel plures semel inordinatæ sunt. Post hæc in exitu tractatus: Accipienda sunt enim, inquit, quæ retuli, de celeritate & tarditate, deniq; de omni pulsum alia differentia. Atque hæc ex hoc tractatu adducta sint: quid enim plura cites? Digrediamur iam ad alium, vt ne ex vno loco testimonia videamur capere. Adscribamus igitur capita ex insequentibus, atq; etiam ex præcedentibus. Ac sequitur quidem hic titulus: Quæ sit vno in pulsum inæqualitas. Statimq; scribit ab initio tractatus in hunc modum: Sunt enim plures differentie inæqualitatis, puta in vno pulsum. Inde: Frequenter autem cum hisce differentijs, & cum magnitudinis coniunguntur inæqualitatibus. Mox: Alia porrò est differentia in magnitudine vnus pulsum inæqualis. Hæc ex hoc tractatu proferas. Porrò adscribamus his pauca adhuc, ex ipso initio libri. Vnum quidem est caput hoc, Tractatus, de pulsum vehementia. In vehementia autem eiusmodi

*Al. eis. spul-
sibus.*

inuenias præterea alias differentias. Alterum iam: Hunc in pulsus languidi differentias referas. E
 Et inde aliud: Quidam non remissus quidē, sed quasi impeditus, & intro vergente præditus gra-
 uitate, repressus, & demersus, differentia erit vehementiæ pulsus. Postea, ubi de plenitudine agit,
 interim sic scribit: Numerus tot differentiarum. Interim sic: Differentia tñ ad contrarium simpli-
 citer aestimetur. Rursus in tractatu de crebritate & raritate in hunc modum scribit: Non nulli vi-
 dentur turbare differentias. Et ad finem totius tractatus: Habes celeritatis & tarditatis differen-
 tias. Rursus, ubi agit, qui sit pulsus per par & nō par: At enim non est hæc peculiaris pulsus diffe-
 rentia, sed spēs eam complectitur, vel rhythmī, vel ordinis. Sed satis iam de differentia, ne impru-
 dentes forte à proposito aberremus. Nam, Archigenis si de pulsibus velis totum librum reuolue-
 re, alterū ex eo librum conficias de nomine differentia: nā nunc quidem ne ex quinta parte qui-
 dem hæc excerptimus: ac multa protulimus capita, non adeo, quo de nomine differentia labora-
 remus, sed vt significationem esse variam ostenderemus. Etenim genera non raro differentias ap-
 pellauit cum prima, tum secunda: & species item generum: Ac, quæ neq; genera, neq; statuī spe-
 cies esse, quæ quidem differentia sunt solæ, etiam vocauit has differentias: quæ pseudodialecticis
 res imponit. Nā, quando differentia cū apud alios Græcos, tum apud præcos philosophos de tri-
 bus his, quæ modo memorauī, accipiant, de generibus & speciebus cōius: sed de illis, quæ in diuī F
 sionibus, reperiuntur, quæ nec species sunt nec genera, peculiariter: huius istī tñ significationis me-
 mīnerunt, communi omnino neglecta. Enīuero sagitati nemelī suis ipsorum scitis non con-
 stant. Quapropter nunc non ex alijs græcis nominū significata suggero, cum tñ mihi promptissi-
 mum esset ab omnibus mutuari, sed ex ijs ipsis pseudodialecticis. Nam, qui exposituros nominū
 notiones recipiunt, & dialecticę hoc commērationis principium constituunt, cum nō exponunt,
 sed ferunt non aliter, ac leges, hoc nomine sum solitus istos appellare. Nam Archigenes quidem,
 fat scio, oīa citius subeat, q̄ differentia nomen attribui speciebus quoq; fateatur. Etenim, vt præ-
 teream alia, vel secta eorum ciuitatem prius, q̄ placitum, ait esse prodendam. At tu, si, dum leges
 illi ferunt, sileas, nec resistas quicq̄, inde de re quapiam facias potestatem differendi, cum suis ipsi
 statim decretis pugnant. Quod sane proauo huius eorum sectæ frequens est Chryssippo: nomi-
 na enim sanctius ille sciscit, q̄ Atheniensibus de appēdendis nummis Solon suis tabulis: confun-
 dit aut ipse ea primus. Et, si queras de successoribus eius sciti, quid nō tueat sua decreta? abutitur,
 inquirunt. At licet, cedo, abuti, nec, qui hoc admittunt, peccat: licet, inquirunt: nam quid dicat aliud,
 ubi in puteo (vt in prouerbio est) sint oppressi? Qui aut alijs hoc hominibus minus permittunt?
 An vni Chryssippo istuc, eiusq; facere permissum est æmulis? At quam quæso ob rem? q̄ terra sit G
 natus scilicet Atticus de Codri familia & Erechthei? Atqui, si quidē illorum sit nepos, nō adulte-
 raret, quasi nummum aliquem, antique institutū vocis. Nunc vero (quod quis ferat?) neq; Athe-
 nis natus nec altus, sed ex Sicilia pridem adueniēs, prius, q̄ probe Græcam vocem didicerit vllam,
 Atheniensibus studet legem de nominibus ferre, pica Sirenem imitans: vt picam, non graculum
 dicamus, vel coruum, vel quippiam aliud, quem verius appellaueris tam audacem. Sed Chryssi-
 pi in linguam Atticam contumelias posthac fortasse detegemus. Archigenis delicta hæc, quæ
 nunc in manibus habemus, mire confitearis aperta esse: qui veretur dicere prima genera, & pri-
 mas differentias, genericasq; differentias, & genera differentiarū, tamen frequētia apud Græ-
 cos hæc sint nomina, ab Herophilo vero & Herophilis prope omnibus millies prolata: sed om-
 nibus cōe nomen commentus est qualitatis. Atqui differentia nomen potest omnibus assigna-
 ri, qualitibus, quantitibus, relationibus, vno verbo vniuersis: nam ab eo, q̄ differat alterum
 ab altero, nomen differentia factum est & conceptum. Differunt autem quædam statim primis
 generibus prædicamentorum, vt homo, album, bicubitale, dextrum: nam vnum illorum est sub-
 stantia, alterum qualitas, aliud quantitas, aliud ad aliquid: Quædam subiectis generibus sub his,
 vt album & triangulare: color enim illius est genus, huius figura. Hæc rursus ambo prædicamen- H
 to subiecta qualitatis sunt: itaq; albo primum prædicamentum cum triangulari conuenit: est. n.
 vtrunq; qualitas: cæterum generis sunt diuersi, hoc figurarum, illud colorū. Alia iam specie diffe-
 runt, cum non differant genere: vt album & flauum: genere sunt enim eadem, nam colores sunt:
 sed speciei habent quandam differentiam: nam species coloris, vt nigrum, rubeum, cæruleum,
 ita album, & flauum sunt. Iam alia differunt indiuiduo, & vno numero: verbi gratia, album, quod
 ostendi potest, ab hoc albo, quod potest ostendi, peculiarī quadam distat differentia: sed eidem
 speciei tamen subditum est albo: & idem eorum etiam genus color est, atq; cōmune prædicamen-
 tum qualitas: adeo quodlibet à quouis, alterum ab altero prorsus aliquatenus differt. Quādo igitur
 differentia à differendo est appellata & inuenta: differre autē tum indiuidua, tum species, tum
 genera inueniuntur subalterna, & semel omnia, quæ aliquo modo sunt: etiam differentia, oportet,
 in omnibus sit, quæ sunt: non item qualitas. Male ergo prima genera Archigenes differen-
 tiarum pulsuum vocauit qualitates: nos recte atq; ordine cum hæc, tum alia omnia differentias:
 quare etiam vniuerso operi titulum fecimus de pulsuum differentijs. Quid iam superest eorum,
 quæ distulimus? nihil, nisi vt veterum medicorum aliorumq; auctorum vsum nominis differen-
 tia declaremus. Nam superior quidem oratio ipsius testimonio Archigenis fidem fecit, neque ex
 omni-

ἴσχυρὸς τῆς ἀ-
 δρασείας νε-
 μεσίμηναι.

* in græcis, Ci-
 licia.

A omnibus tamen eius libris, ne ex illo quidem de pulsibus toto. Quòd, si alia opera inspicias Archigenis, etiam febrium differentias reperias hominem appellare, & morborum, victuumq; atq; uti nullies in his, quas memorauimus, rebus, noie differentia. Quòd, si aliorum medicorū vsus, & omnino Græcorum adscribam, res mihi tam fore videtur prolixa, ut libros conficere maximos possit. Omnium ergo primū sit, ut quisq; excerpatur: nam se statim authorum vocabulis assuefecerit, minusq; nobis exhibuerit negocij ad insequentē disputationem. Etiam duæ cuilibet ad manum sunt lucubrationes nostræ, & de Atticis nominibus, & de Medicis. Pōt fieri, ut de Ionicis quoq; conscribam aliquā: ut, quæ de dictione & oino de noibus quærunť, discas ex illis. Nunc seriem orationis persequamur, atq; hunc librū quidem hīc finiamus: in sequētib; libris addamus reliqua.

GALENI DE PULSVVM DIFFERENTIIS LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

B Exemplo vehementis pulsus & languidi, pleni & vacui, duri item & mollis, Archigenis & reliquorum Pneumaticorum tractatio redarguitur.

*Inutilem esse Archigenis de Nominibus contentionem, ipsumq; aberrasse in
vehementis pulsuum definitione*

CAP. I.

Controuersia nobis de rebus, cuiuspiam necessaria fortasse videatur esse, alij iusta esse, alicui etiam condonanda. Nam, ut ait Poeta Tragicus,

† Si amor sapientiæ atq; honesti singulis
Iuxta placeret, nulla foret mortalibus
Contentio ambigua.

Nunc, quia non vñ omnibus idem neq; honestum, neq; sapiens esse, neq; etiā verum, necessario existit. s. controuersia. Vt vero philosophus dixit, Etenim, si vel maxime sint, inquit, definita, non tñ scio, sed est in omnibus opinio: ex

† Verior sensus ex antiquis. Si oibus honesti idē esset ac sapiens simul, nō vñ esset ambigua hominibus cōtēntio.

opinione hac par est nasci controuersiam. Vt autē sentiunt illi, qui sciētiam firmā esse & congruentem ducunt, sed non facile inueniri: qui eam non assequitur, huic est habenda venia. At de nominibus pugnare, nec vllum hīc modum facere & multū elaborare, solidosq; implere libros maximos hīc præstigijs, nec necesse esse, nec par, nec venia dignū mihi vñ. Nam, rerū cum sit ea obsecuritas, ut, si vel in triplū hęc vita nra prorogē, ne tunc quidem exacte nos oia cognoscamus, &

“ hac adductus redixerit Hippocrates, ¶ Vita breuis, ars longa. quomodo, qui in his, quæ ab re sunt, tempus suum ponit, importunitatis, ppulsabit vitium: quasi vero tam ei multū superet temporis, ut & hunc ei liceat cumulum addiscere, & necessaria per ocium indagare. Quid: hoc non ne faciunt, qui eiusmodi conscribunt, ut Archigenes in libro de vehemente pulsu: Est vero prolixa eius oratio, nec conuenit omnem hīc adscribere: nihilo minus, qui eā requirit, ex opere de pulsibus legat. Nam quartum est à principio caput, quod orditur in hunc modum: Vehementiam pulsus non esse simplicem qualitatem confirmat Magnus. Proinde, quasi hoc de vehementia caput legeris, quæ sentio, aggrediar dicere. Miror enim non hoc modo, qd de nomine certat: nam hoc quidem delictum pleriq; prope non medicis tantum, sed philosophis iam solēne est: verum qd ne id ipsum quidem percipiat, sibi de nominibus esse licet. Quapropter, cum arbitretur, puto, de re disputare, extendit orationem, quæ præter alia absurda, etiam scripta obscure, librum alium

1. Aph. 1. Extr. ord. 2. b

“ D quærit, neque eum paruum, qui ipsam exponat: ut perpetuo hæreamus scilicet de alini vmbra ambigentes, neq; tantum in dialectica nobis sit profectum, ut, quæ de nominibus, quæ de ipsa sit re quæstio, perspiciamus. Siquidem, vbi pulsus aliquis sit violento occurso, ut impellat tactum & euertat, si, qua ipsum rōne dignoscas, quæris, & præterea causas, à quibus proficiscitur, & quid denunciare is pulsus solet, de re tum commentaris: sin autem, quo sit appellandus nomine, de nomine. Quò igitur intelligamus, de nominibus laborare, operam esse ludere: ipsas vero res considerare, artes augere: vocemus illum pulsus Dionem. Inde dicamus, quemadmodum exacte dignoscatur, hoc est, si comprimamus arteriam, non leuiter attingamus: deinde robore fieri vitalis facultatis, ut in commentarijs docemus de causis pulsuum: postea signum in morbis salubre esse, & alia quædam: etiam, quas iudicationes solet promittere. Nam, quando in quatuor partes sit omnis distributa de pulsibus commentatio: in partem de differentijs eorum, de cognoscendis ijs, de causis, & quartam de præfagatione per eos: ut pulsus valenter pulsantem, appellemus Dionem, illorum nihil labefactatur. Siquidem, quatenus ab alijs distat, perspeximus, siue Theon, siue Dion, siue quid aliud vocetur: & quomodo dignoscitur, & à qua gignitur causa, ac quid significat. Disputet iam licet de ipso in Magnum Archigenes, contaminantē & eum fortasse cōsuetudinem Græcorum in nomine, at tantum certe intelligentem, controuersiam fere cum veteribus

sibi de nomine esse: nam quæ sunt Magni verba: Debēt igitur magnitudinem pulsus insignem E »
 habere, & plenitudinem, velociterq; digitis occurrere, si proprie vocare vehementem pulsus ve- »
 lis. Probe igitur hoc nouit Magnus, non sibi de re, sed de proprio vel nō proprio nomine concer- »
 tationem cum medicis esse. Apertius hoc etiā inferius declarat: nam Demetrium vult, cui libros »
 hos de inuentis post Themisonis tempora dicauit, simul etiam hoc considerare: nempe qui, cum »
 philosophus etiam esset, & quod proprium nomen esset, & quod secus, exactius teneret. Atque »
 eius hæc sunt verba: nihil.n.causæ est, quin ipsa verba adscribamus Magni: Qua ratione ergo re- »
 ctè in simplicibus differentijs hunc statuit, tu mihi expedi: nam ad te pertinet magis proprieta- »
 tem verborum iudicare, & ex nominibus conijcere significatorum substantiam. Postea clarius »
 etiam facit hisce verbis: Equidem de mea sententia hæcenus nō discedo. Tantum dico vehemen- »
 tiæ nomen significare non simplicem differentiam pulsuum, sed moderatum ex magnitudine, & »
 celeritate, atq; plenitudine. Proinde hoc est loco se disceptare fatetur de hoc, quid.f.hoc nomen ve- »
 hemētia significet. Ac oīno, si quis totam velūt disputationē colligere (scripta.n.est in tertio inuen- »
 torum post Themisonis tēpora libro) ipsum sentientem intelliget hanc esse de nomine quaestio- »
 nem. Fortasse ergo cuiquam veniet in mētem in nouationem mirari Magni. Etēnim trāsposuisse F
 oportebat noīum significationes, siue recte ijs, siue secus, prisci medici sunt abusi. Nā meditatio- »
 nem indagare, quæ ad artis opera interest, non solum Magno non est vertendum in vitium, sed »
 nec cuiq; qui facultatem eam habet: siue hodie sit is, siue à sexcētis annis nascetur. Verum de no- »
 minibus pugnare, quibus tantarum rerum est proposita commentatio, alienum est. Sed, si hæc mi- »
 reris ac reprehendas, facis tu quidem probe, ceterum institutum te videtur istorum hominum fu- »
 gere: nam omnibus, qui Pneumatici vocantur, decreta stoicorum placent. Proinde, vt Chrysi- »
 ppus eos de nominibus contendere, quorum in philosophia vsus est, assuefecit, nec in medicis ipsi »
 nominibus hæc dubitant facere. Iam Zeno vero Citienſis prius etiam nouare sustinuit, & præte- »
 rire Græcorum vsus nominum. Quare nihil habet admirationis, si eō deuenerunt contentionis »
 de eis iuniores philosophi & medici. Sed quid habes, q; de ijs mireris, nisi q; ne de noibus se qui- »
 dem animaduertunt digladiari? Quemadmodum nec Archigenes, alioqui prudens, noluit (cum »
 hoc ipsum ostendisset in nomine vehementiæ Magnum in nouationem facere) tum accedere de- »
 niq; ad vtiliora: sed sursum atq; deorsum id loci versatur, cum in alijs offendens, tum q; ipsa verba »
 nō semper Magni profert: quæ cum sua sint scriptura multo apertiora, immutat. Iam vero aliud »
 maius crimen hac de nominibus curiositate cōmittunt, qui post Herophilum de pulsibus scripse- »
 runt, prope omnes. Nam, cum debuissent, vt paulo ante nos diuisimus, & ipsi item diuidentes, G
 seorsum de pulsuum differentijs, seorsum de dignoscendis ijs, separatim etiam de eorum causis, se- »
 paratim iam de præſagitione per eos, docere: omnia simul (mirum) confundunt atq; conturbant: »
 ac partem eorum semel omiserūt, partem leuiter attigerunt: nō nulla ab re & præter modum ex- »
 tenderunt: alia temere coegerunt, vt si vnum sint, in vnum, cum multum interſit inter illa. Atque »
 hoc ipso in capite de vehementiā Archigenes, vbi scribit, si per se æstimetur, manifeste apparere »
 sua sponte vehementiam contentionem esse, vt dixi, arteriarum motus: cum causam explicauit »
 vehementiæ, ipsam putat se aperuisse vehementiam. Nam quidem, si hoc, Archigenes, est vehe- »
 mentia, da mihi eius causam. At non poteris: aut eandem iterum dicere cogeris contentionem: »
 eritq; contentio tibi motus arteriarum simul & causa vehementiæ, & ipsa vehementia. Ita multo »
 scripserunt rectius, qui antecesserunt Archigenem, de pulsibus: quorum aliqui renisum, alij vio- »
 lentiam, alij robur, non nulli impulsū occurſus arteriarum vocitarunt vehementiam. Nec hoc »
 quidem ipsum latet Archigenem: nam quid ait? Sunt quibus in tactus ictu videtur posita esse: »
 vnde & ictum quidam arteriæ illam appellāt. Mox haud scio, quomodo, putat illorum se senten- »
 tiam premere, vbi sic scribit: Apparet vero per totam distentionē firmitas impetus: ex qua, si obj- »
 ciamus digitos, etiam firmior occurrit ictus, qui non ad finem distentionis, sed etiam ante eum fit. H
 Hæc eius sunt verba. Iam attendendum est, nihil eum efficere contradicendo. Nam quid ad rem »
 facit, si etiam ante finem distentionis qualitas ictus fiat manifesta, nequaq; ictum arteriæ esse vehe- »
 mentiam? Nam, hoc si illi ante Archigenem dixissent, vehementiam esse renitentem ictum, qui »
 in fine distentionis fit, recte contradiceret, ac ipse subijceret iam ante finem etiam apparere occur- »
 sus violentiam: sed, quando quidem dixerunt absolute, renitentem ictum esse vehementiam, stul- »
 tum sit iam ante etiam finem distentionis animaduerti talem, demonstrare.

Ignorasse Archigenem Vehementem pulsuum, ac ipsum cum propria causa confudisse. CAP. 2.

Verum demus hoc, quod contendit Archigenes, contentionem & robur quoddam esse ve-
 hementiam, sed vim ictus non esse vehementiam: rogemus eum, quæ sit causa vehementiæ
 pulsuum: neque enim idem vehementia est, & vehementiæ causa. Nam illa quidem aperta est, &
 omnis medicus in ægroto quærit: & vero, quantumlibet imperitus, statim pulsuum cognoscit vel
 vehementem, vel languidum esse: causa non perspicitur statim tū. Vnde fit, vt de ea nihil conue-
 niat. Siquidē Herophilus vitalis facultatis robur arteriarū affirmat causam vehemētis pulsus es-
 se: Athenæus vitalis contentionis vim: Aselepiades vtrunq; deridet, & contentiones & virtutes,
 eaq; dicit omnia esse inania nomina: at causam vehementiæ ad copiam refert & subtilitatem spi-
 ritus,

Aritus, quemadmodum etiam (vt opinor) Erasistratus. Nam nec hic quicq; tunicis ipsis arteriarum contente virtutis assignat: sed, cum spiritum valenter cor exprimat, huius per arterias transitu renisum ait in ictu gigni. Sed quo hæc afferimus: cū Magnus, qui se quoq; esse Pneumaticæ sectæ fingit, aliter dicat, ac Archigenes, ictus fieri vim: verum ea dissensio non est huius loci. Tantum referamus tñ ad rem præsentem, q̄ robor ictus in tactus impulsu, repulso, subuersione q̄ positum esse, omnibus est in professo: at, à qua causa fiat, cōtrouersum est. Ridiculum vero est, vbi disceptatur, quid nam sit quispiam pulsus, non hoc docere, sed, à quo fiat, tradere: nam, quid sit, clarū oportet esse: à quo gignatur, ratione inuestigare. Planum est ergo, nec quid inter pulsus vehementem interlit, & causam, quæ ipsum constituit, probe Archigenem tenere. Quapropter in contentione motus arteriarum, vehementiam statuit: cum hanc causam debuisset vehementiæ dicere esse, et illam in ictus qualitate positam esse, ac violentum quendam esse & renitentem occursum. Nam, q̄ confundat res, nec quicq; distincte doceat, ex illis, quæ infert, cernas, cū pulsus instituisse definire. Nam quid ait: Vehemens ergo pulsus est, qui maiorem contentionem habet motus, & *πορζώδης* id est stridulus est: languidus, qui remissam habet contentionem, & ictum *ἀούσροπον* id est non incitatum. Neq; n. dixit simpliciter, vehemens ergo pulsus est, qui maiorem contentionē habet motus, sed addidit, & stridulus est: quod mediusequius nō intelligo, quid significet: nam poeticum est nomen stridor, non ciuile: neque etiam vulgare est: nec, quid denotat, ostēdit. Verum, grammaticis si habenda fides est, enarrantibus, quod est apud poetam de Cyclope:

Ad montem cogit pingues stridore bidentes.

celeritatem motus stridor significat. At non hoc sane Archigenes ipse voluit, qm̄ in Magnum disputat: nisi oratorem agit: frequēter reprehendit, quæ non intelligit. Sed mihi quidem non fit risibile. Quid tandem igitur est, quod significare vult stridor, nisi celeritatem: num vim ictus? At qui ita duorum rursus fecerit definitionem, causæ efficiētis, & effectus: ac maior erit hesitatio, vtrunq; ne horum esse velit vehementem pulsus, tum cōtentionis magnitudinem, tū vim ictus: an simul ambo. Nam, siue vtrūq; siue simul ambo, non recte: q̄ nequeat, vt ostensum est, causa eadem esse cum suo effectu. Sed, n. quod dicit maiorem contentionem motus habere vehementē pulsus, obscurum est. Nam, quid vel hic dicat equidem non assequor: vtrum à maiore contentione & robore vehementem pulsus fieri, an maiorē contentionē esse vehementē pulsus. Nam priore significatione, nō quid sit vehemens pulsus, cæterum à quo fiat, explicatū sit: altera rem obscuram & controuersam inter sectas docet. Vehementem vero pulsus oportet, si quid aliud, esse de rebus sensibilibus. At qui cōtentio nō est sensibilis: aut oīno apud oēs esset pro consensu: qm̄ sunt, qui se, à nomine cōtentionis quid significet, cū intelligat pulsus vehementē sentiātq; plane affirmant nō assequi: quidā se intelligētia assequi id, qd̄ dī, fatent, sed negāt esse. A deo nō idē est, cōtentio motus, & vehemens pulsus: siqdē hic sensu percipit: illa nō mō sēsus latet, sed ambigua est et, p̄sus obscura.

In *Languido pulsu Archigenem aberrare, ab req; grauis pulsus fecisse mentionem.* C. AP. 3.

Quid ergo: quod de vehemēti pulsu docuit, & obscurum est, & omnibus significationibus falsum: de eius contrario quod scribit languido, apertius ne est atq; verius: forte enim ex oppositione, aliquid intelligere poterimus eorum, quæ in superiori oratione dixit.

Cedo ergo eius verba. Languidus est, qui remissam habet contentionem, nec incitatum ictum. Hic manifeste quidem magnæ contentioni remissam opposuit: par erat vero non hanc, sed paruam opponere, aut male in vehemente magnam dixit: præterea stridulo, non incitatum ictum. Iam si, quid nam non incitatum sit, caperē, fortassis stridulum intelligam: nūc stridulo hoc ipsum multo obscurius est. Itaq; neutrum interpretatur alterum: an, n. pro tardo accipiendum sit non incitatum, an pro imbecillo, an molli, an facile subuerso, an dissoluto, quid consiciam, non habeo. Vnū quidem certe mihi quiddam profectum hoc modo arbitror, qualitatem etiam illum ictus ad notionem vehementiæ assumere: tamen si à primo, cum refelleret Magnum, solam contentionem dixit arteriarum motus: hic autem etiam non incitatum dixit ictum: atqui cum illis paulo antepugnabat, qui in tactus plaga eum ponunt. Equidem hæc omnia attoniti esse, nihilq; certi, quod diceret, habētis, duco. Tu, si quidem sentis aliter, at proxima, non dubito, si non ipse sane sophista es etiam, sed medicorum operum studiosus, quin meras nugas dicas. Porro caput hoc Archigenis huiuscemodi est. In vehementia autem eiuscemodi inuenias præterea alias differentias. † Remissus occurrit ictus, & leuis: quem obtusum pulsus nunc nō nulli vocarūt. Alius grauis ille quidem, cæterum remissus: hunc in dīras languidi pulsus referas. Quidam non remissus quidem, sed quasi impeditus, & intro vergente præditus grauitate, repressus & demersus: differentia erit vehementiæ pulsus. Atq; in vehemēti quidam fuerit ictus connitens, humidius impellēs tactum, qui maxime à cibo recente efficitur. Alius est, qui agrius frangitur, veluti motore cubitis propellēte. Et qui in affectibus quibusdam & in carnis superfluitatibus apparet. Hæc per deos vtrū miracula dices, an deliramenta? Vitam quidem pro artis prolixitate breuem, hic scilicet nō breuem facit, sed plane corrumpit, qui tanto oneret eam acervo falsæ meditationis. Vnde nobis ergo rursus hi adsunt pulsus grauis & leuis: Quin hanc initio prodidit differentiam, cum diceret octo pulsuum qualitates esse: Nam, vt magnitudinem, celeritatem, vehementiam, & reliqua, quo minus

† Additur in aliquibus, in aīis, scilicet quos remissus, c.

grauitatem quoq; adiungeret, quid causæ erat? Vnde hæc denuo noua tragœdia: Grauis pulsus E quis est? quot pōderum? ò Archigenes explica nobis: quod ni facias, noia tm scripseris, rem dixeris nullā. Est quidam vehemens pulsus, vt illi tradiderunt, qui monstra nō prodiderunt, in ic̄tu renitens. Cognoscas, si premas arteriam, non leniter palpes. Causam alius aliam facit, aliam etiam vos Pneumatici vim contentionis. De grauitate mihi itidem expedi, naturam, rōnem, dignoscendi eius causam. Nam ridiculosissimus sis, cum, qui vehemēs pulsus sit, qui celer, qui magnus, exponas & definias: quos etiam citra definitiones intelligamus, nisi semel simus græcæ linguæ rudes: grauis vero hic pulsus qui sit, quem nouum inducis nobis, non exponas, sed, si nomen scripseris tantum arbitreris aliquid consecuturum te. Enimvero non est hoc dicere, sed blaterare. Si igitur vis, vt dixit Comicus, esse,

Garrere docēus, verum ineptus dicere,
 alia erit rō: Quòd, si nō garrere velis, sed dicere aliqd ac docere, quo' nā sensu, quaq; rōne in notitiā veniemus grauis huius pulsus, demōstres, fac, nobis. Equidē certe ne lapidis quidē valeo grauitatē vel ligni cognoscere, nisi manibus sustollā, vel humeris imponam, vel appendā collo. Nū igitur etiā manibus nostris arteria est egroti libranda, aut attollenda, vt cognoscamus ita demū pulsuum grauitatem? aut quid imperas Archigenes? His quidā ab illius schola senex nonagenarius, Heus tu fili, rōdit, remissus & segnis & tardus & cūctans pulsus erit. Rursus hīc requisitiuimus: Quem tu nam remissum pater appellas? tardum ne, an rarum? nam non assequimur. Qui, postquam ali quantisper conticuisse, tardum respondit. Sanē quidem de segni, inquam, te non rogarim, quem planē etiam dices tardum esse. Immo etiam cūctans, inquit, tardus mea sententiā est. Hīc senex, cum ex omnibus his quatuor nominibus rem declarari vnā animaduertisset, tarditatē pulsus stomachari cœpit, rixariq;. Atque primum, quem cūctantem appellasset pulsuum, non in tarditate motus dixit, sed in quietis longitudine, esse positum, nam cūctari esse, incipere tardare: deinde remissum & segnem veluti imbecillum esse, nam remitti, fatiscere, & imbecillum esse atque debilem, idem denotare. Tum illi subieci: Nil laboro. Etenim, si iterum ac tertio eādē rem enarrare voles, dabimus tibi: veritatem nos indagamus, non litigamus cōtentiose. Age cūctantem, inquam, de quietis longitudine accipiamus, & remissum segnemq; de imbecillitate. Proinde grauem pulsuum memineras te remissum confirmasse esse & segnem & tardum & cūctantem. Cumq; de significationibus explicatius cuperem discere, primo planē præter vnum tardum nihil demonstrabat. Nunc autem remissum & segnem dicimus quasi imbecillum esse: cūctantem de quietis longitudine accipi: tardum, tardum adhuc manere. Quare hoc quoque mihi denuo re sponde, an rarum esse languidum dicas. Verum, inquit. Quid aut diu quiescentem, non ne hunc etiam dices rarum? Annuit. Igitur ex confessis, inquam, efficitur, grauem pulsuum, languidum pulsuum simul & tardum esse rarumq;. Conticuit ad hæc senex sanē cum magna grauitate. Verum, si hoc, inquam, sic habet, non erit qualitas distincta ab ijs, quas omnes in ore habent, ea, quæ est grauitatis, sed nomen concursui trium qualitatum attributum: quandoquidem simul languidum & tardum atq; rarum esse dicimus grauem. Quid dicas, inquit, non intelligo, & rixas cōcitas inanes: simulq; his dictis discessit, oculisq; nos acerbis intuitus est, ac stomachi plenis. At paucis diebus apud ægrotum quendam cum hoc ipso presente sene, tum alijs multis magni nominis medicis, cū de symptomatibus, quæ tenerent ægrotum, omnes attoniti essent, ventris fluxum prædiximus. Mox illi, vnde id prædiceremus, requirebant. Quibus respondimus: Vellus ad fullonem nemo portauit, innuentes ijs multum abesse ipsos, vt hoc intelligerent, qui leuissima quidē scirent. Paucis post diebus de sinistra nare præfagiuius sanguinis profluuium, deinde etiam parotidas: postea alia atque alia tum prædiximus, tum curauimus, quorum illi erant imperiti. Vbi cum illi instarent, vt, ex qua re eas commentationes prænunciatis & obitis, aperirem, perpetuo silui, nec quicq; illis responsi dedi: sed nobis iplis dixi Comici illud,

Vt ligna tortuosa nunquam corrigas,
 Virides nec arbor vetus, aliò si transferas,
 Produxerit stolones.

Citius enim MOYSI affectæ & CHRISTI decedant de sua disciplina, q̄, qui sectis sunt addicti & consecrati, medici & philosophi. Itaq; tandem ego cognoui magnas me & importunas ineptias lucrari, de re nulla cum illis disputando: egoq; in eo sum, & ero: & hos libros cum certo sciam, ni si vni forte aut alteri, qui singulari ingenio sit, doctrinaq; vtatur & meditatione, & præ his omnibus infania liber sit illa circa sectas, nemini propemodum fore vsui: attamen scribo, simul nec indocte ludens, & præsidio obliuiofæ senectuti, vt dixit Plato, commentarios mihi ipse comparans: simul familiarium etiam quorundam precibus gerens morem. At de insigni imperitia atq; etiam contentione hæcenus est fatis.

Grauis nomen & pleraq; , quibus Archigenes est vsus ad pulsuum explicandas differentias, obscura esse & inutilia.

CAP. 4.

IAm ad institutum redeamus, ac ostendamus illis, qui id valent assequi, nomen tantum esse grauem pulsuum, rem vero nullam. Nam, si vt ex Archigenijs nostra memoria sapientissimus, cum

ad

Ad eum exponendum compelleretur, sumebat, languidus erit & tardus & rarus: ac, si hunc pulsum ostendere dicant à repletionem naturam onerari, atque eò esse appellandum grauem pulsum: eadem opera non grauem modo, sed & crudum vocent & frigidum, vt qui nō secus, atque repletionem, cruditatem humorum possit & frigiditatem arguere. Itidē certe biliosum quoque & pituitosum pulsum non dubitabimus appellare, si semel apud nos sit receptum causarum illos efficientium ad eos esse nomina transferenda. Quare, quod semper testor, quia apud illos nō distinctum est peculiariter de differentijs pulsum opus, separatim de dignoscendis ijs, priuatim de eorum causis, priuatim etiam de praesagitione, eò in has ineptias impelluntur. Ac Archigenes quidem in primo omnium genere pulsum, quod in magnitudine consistit, de causis eos efficientibus, vel praesagitione per eos, verbum nullum fecit: sed differentias docuit huius generis pulsum, nomenq; earum cuiusque tradidit: pauca quidem non nullis locis de dignoscendo inferens, sed ne id quidem sciens, vt inferius demonstrabimus. At vero de secundo genere, quod in vehementia consistit, vbi agit, tres simul tractatus confundit, non tantum de differentia & dignoscendo, sed & de causis eorum efficientibus differens: vbi de plenitudine, confusior est etiam. Deinde, quando de rhythmo tractat, pauculum asperit dignoscendi meditationis, in prima fere perstitit. In solo

B vero tractatu de ordine & perturbatione ordinis, aequalitate & inaequalitate, primam partem de pulsibus commentationis seruare synceram potuit, nec dignoscendi rationem hic, nec praesagitionē ex ijs, immo nec causas attigit. At, quo loco de graui & leui (vt vocat) narrat, inter alia, etiā id mirifice scripsit ad hunc modum: Quem obtusum pulsum nunc non nulli vocitarunt. Qui nā, bone vir, erat dicendum: in qua illi nam nati Scythia: vt cognoscāt nomen obtusum vltra languidum nihil significare: Graeci ἀμαυρόν illud, hoc ἀμυδρόν appellant: ambo enim eidem rei tribuūt Graeci: sed apud eos τὸ ἀμυδρόν est frequentius. Ita duobus his pulsibus graui & leui Archigenis muneribus tantum est profectum, vt prolati temere sint: & nullum habeant, quo dignoscantur, vestigium. Qui consequuntur, longe adhuc absurdus conflati sunt. Nam, quae sit differentia pulsum, quae grauitatem obtineat intro vergentem, me sane praeferit. Quae me res de integro coegit ex illius discipulis quaerere, quod nam sit anigma. Qui cum intricatius & absurdus responderent ipso authore, animaduerti plane esse homines, qui, quae non intelligunt, suspiciant: quo Archigenes cognito, mihi videtur de industria scripta sua obscurare multis locis. Equidem, quoties vergentis intro grauitatis mihi in mentem venit, non possum me à risu abstinere. Apertum est enim aliam, quae foras vergit, grauitatem esse: atque haec cuti scilicet hominis grauis est, altera

Cossibus: alioqui quomodo vna foras, altera diceretur intro vergere? Quid iam impeditam, & repressam, & submersam appellare pulsum aliquam differentiam non ne interpretes etiam desiderat? Quae nam impedita est? Sane, quae tardius, ac par est, mouetur, impedita est: & quae rarior iusto est, tum quae intermittit, & quae deficit: Praeterea omnis inaequalis & inordinata, arhythma etiam, adhuc iusto minor, atque languidior: omnino haec scilicet in impeditis sunt: nam impediri quidem causam potius, quam differentiam pulsum, denūciat. Repressa vero vtrum ipsa quoque languida est, an parua? aut quid tandem à demersa vult differre? si quidem demersam dixeris parua aliquam esse. At enim tardi prorsus nos fortasse sumus: Archigenes, qua est prudentia, tantum non ipse Mercurius. Ergo eum par erat, quasi deus sit, homines vt doceret, operam dare: non vt nomina tantum conscriberet: sed, quod in clarioribus fecit, & indicia, quibus dignoscamus, adscriberet. Verum, si omnino studuisset apertis indicijs eos discernere, non tam inania verba fudisset imprudens: quasi vero non possimus nos item alios verbo tenus plures fingere, & iure quidem primum subuolantem pulsum. Nam, qui illi magis demersum licebit dicere, quam subuolantem nobis? & hercle natantem alium. Iam glutinosum etiam quendam, & friabilem dicam: praeterea nigrum, splendidum, purum, turbidum, difficilem, hilarum. Quinetiam

Dβλιτυριζόμενον pulsum dixero, & σκινδαψίζόμενον, si nomina tantum requirunt. Sed enim τὸ βλιτυρι, aiunt, & τὸ σκινδαψός plane nihil significant, Archigenis clara sunt nomina. Quid tu bone vir dedita opera nugaris? Etenim τὸ βλιτυρι pulsationem quandam significat, & τὸ σκινδαψός non tantum serui, sed etiam instrumenti cuiusdam est nomen. Sed quid (dices, ni fallor) haec ad pulsum? Quid vero, quae tu profers nomina, ad illos faciunt, cum illa, quae paulo ante recensui, tum ὁ ἀποκεκρημισμένος, ὁ τρύζων, ὁ ὑγροφανής, ὁ καρῶδης, ὁ βομβῶν, ὁ ἐκτεθαμβημένος, ὁ ἀναλυθής, ὁ ἀτενής, ὁ ἀδρανής, ὁ ἀποπτεσηγῶς, ὁ διαπεφουσημένος, ὁ διηκανισμένος, ὁ ἐγκαλυπτόμενος, ὁ ἐξώσης, ὁ ἐμβριθής, ὁ ἐγκρέκων, ὁ νότυλος, ὁ κατανεναγμένος, ὁ διανεναγμένος, ὁ λαγαρίζων, ὁ ὑποκλεπτόμενος, ὁ ρακῶδης, ὁ σεσοβημένος, ὁ σκυθροπῶς ἀποχωρῶν, ὁ τε τῆς ἀρτηρίας ὀλίμου προσπιπτούσης ξ. i. praecipitatus, stridens, humidus apparēs, soporosus, bombans, stupefacius, resolutus, intentus, inefficax, congelatus, difflatus, cubitis propellens, occultatus, expulsor, grauis, crepens, madidus, congregatus, disgregatus, languescens, subfuratus, lanciniosus, exagitatus, tetrice recedens, & qui est cum arteria trachili occurrente } atque id genus nominum immensus numerus: quae separatim & sola aliquid significant, sed cum pulsibus nihil ipsis conuenit, sicut nec quod dicitur humidius impellere quendam pulsum. Nam hoc rursus loco Archigenes à pulsum doctrina deflectit, cum humiditatis meminuit, rei illius quidem ad praesagiendum conducentis, at

NON

Aliter i an
 ius xxi di
 270. i. c. iā
 eo.
 Aliter, de i.
 i. i. i. i. i. i. i. i.

non ex pulsuum commentatione. Miscuit ergo eam cum connitente, quē ille vocat, ictu, qui à vehemente pulsu nihil distat: ac differentiam quandam se hanc fingit aliam docere, cum non alia sit, ceterum vehemēs pulsus cum humiditate. Deinde ignaro speculationis huius imponit, quasi mirificum quid sit, quod adscripsit, qui à cibo potissimum recente efficitur: nam connitens ictus, inquit, cum humiditate ab humidiorē cibo potissimum recēte fit. Hic subest aliqua Archigenes ratio, dicensque verum: indistincte tamen & confuse, itaque obscure. Nam sic erat dicendū: ex cibis recenter maceratis } vehemens generatur pulsus cum humiditate: atqui hunc quem alium, ac vehementem pulsuum, dicas, & aliud quiddam, quod omnino pulsus non est. Iam etiam importune hoc loco tractat de commentatione, quæ tractatui communis est de pulsuum causis & de præfagitione per eos. Sanè præstabat illic retulisse, à cibo qui fiat pulsus: nosque Archigenes dicimus, non sic, ut nunc tu, negligenter, sed adhibitis proprijs distinctionibus. Neque enim omnino fit à cibo quidem omni vehemens cum humiditate pulsus, sed modico quātitate, & qualitate humido: nā copiosior cibus non vehementem pulsuum, sed inæqualē ex languidis & vehementibus medijsque: Neque humidum efficit siccus: proinde humiditate alimēti cum humidior aliquando euaserit cutis: Neque enim eo semper, sed inest aliqua discretio. Etiam moderatum quantitate cum cibum excipiat vehementia, humiditatem præstat nequaquam appellare, quæ per se quidem pulsus nunquam immutat: sed mentione cibi moderati facta vehementem dicere ex eo pulsuum, oriri. At hoc, etsi verum sit, tamen præcipue ad commentationem pertinet pulsuum causarū, deinde ad præfagia. Sed de his non institueras agere. Quod si confuse datur facultas simul & intēpestiue scribendi, nō tantum à recente cibo scito eum pulsuum, sed & à balneis interdum, & ab exercitationibus, itaque generari: est enim, cum ex his generetur. Atque, quomodo generatur, & qua ratione, si exposuisse tantum habeamus satis, nihil ad docendum nobis profectū est: si distincte explicemus, recesserimus, ab instituta doctrina. Quare inanes istas nugas mittamus. At, si quam nobis aliam potes differentiam pulsuum, ac scimus, tradere, trade: neque tantum nomina profer, sed significationem etiam eorum, & totius modum dignoscendæ rei. Ceterum rursus, ut hæc omittamus, ijs mox adiungit τὸν διηγωνισμένον pulsuum, τὸν διελθωσμένον id est distinctum, relinquens, & ἀποπεπλεγμένον id est applicatum, & προβεβηκότα id est progressum, & ἀποβεβηκότα id est regressum, & λακτίζοντα id est calcitrantem, & γονατίζοντα id est geniculantem, & γασρίζοντα id est ventriculantem. Nam quæ est ista nominum lex, quendam vocare διηγωνισμένον, & præterire ceteros? Quin διηγωνισμένον, inquit, quasi indignantem pulsuum vocamus. Iam male præteris quali tristantem, irascentem, & succensentem. Extra iocum, inquit, nam validum sic appellamus. Serio ago bone vir: tu vero, cum validus dicendus sit, διηγωνισμένον vis nos dicere. Nam validum si diceres, qui sit hic validus, te rogem, & qua illum ratione dignoscamus: nempe vehementem quidem, ubi, cum premimus arteriam, renititur: & cōtrarium illi languidum, cum obscuratur prementibus nobis, dignoscimus. Validi vero, si etiam explices rationem dignoscēdi, fructum tulerit aliquem tua doctrina: si minus, etiam nomen hic modo, rem tradideris nullam. Ubi magna vi, inquit, subuertat tactum & impellat. Atqui subuertebat & vehemens. At minus, inquit, quam hic, violenter. Ergo intente vehementem appellas validum hunc & διηγωνισμένον pulsuum? Scilicet, inquit, hoc ipsum. Igitur iam etiam magnopere velocem, faciendum est nobis, ut non velocissimum, sed aliud quid appellemus: & magnopere magnum, nō maximum, sed alio nomine: itaque reliquos. Quod si illis hoc satis est, si velocissimum dicat & maximum, tardissimum, rarissimum, creberrimumque: quin hic quoque sufficiat vehementissimum dicere? Neque est ducendum finitimam aliquā vehementiæ memorari aliam differentiā: nam, quæ in vnoquoque genere fiunt intēssiones, nō sunt extra genus: neque enim admodum album aliud, ac album, est: neque admodum nigrum, quicquid est præter nigrum: itaque nec admodum vehemens, aliud est, atque vehemens. Quare sunt hæc omnia mera deliramenta, quæ necessario consequuntur, quod isti ordine non distinguant ac digerant, nec notionem singulorum pulsuum, nec causas, quæ eos efficiunt. Nanque, quod sæpe iam diximus, qui veritatem spectat, debet ab ipsis rebus ingressus, quot hæc sint, & quæ, explicare, deinde nomina ipsis ponere, mox de ijs dignoscendis agere, ab his de causis, postea de præfagitione: id quod nos fecimus. Atque in hoc opere, pulsuum differentias persecuti omnes sumus. In opere de pulsibus dignoscendis, quo pacto in quaque harum applicatis digitis, exacte debeant sentiri. Inde lucubrationem de causis composuimus. Secundum hanc de præfagitione. Sed hoc loco (quando quidem agimus de prima, quæ quid referat ad artem colēdam, primo in libro explicauimus) summam iam faciamus disputationis de vehementia.

Qui Galeno sit Vehemens pulsus.

CAP. 5.

Pulsus est quidam, qui tactum subuertit. i. valde & cum renisu quodā pulsat. Hunc siue vehementē, siue contētū, siue quicquid visum est vocare, hoc cōstituto, dignosci scito eū, ubi plurimū digitos infigimus, nō leniter palpamus. Cā eius, facultatis robur pulsus efficiētis. Proinde, si de medicis vocabulis primo eīs nra ptās sit instituēdis, cōtētū eū pulsuum, nō vehementē appellemus: nūc, quā à plurimis iā pridē vehemēs est vocitatus, nomen nihil mutamus: tamen si vulgo nō simus nescij

A nescij vehementiæ nomen actioni semper tribui validæ simul & citatæ: siquidem luctæ vocantur vehementes. Et hercle genus leonum appellant omnes vehemens, quoniam huius quoque contentam actionem atq; citatam conspiciunt. Quam ob rem, si mihi nomen sit instituere liberû, simplicem pulsum qualitatem renitentium & euerentium tactum, vim, vel robur, vel contentionem appellem, vel quid tale aliud: quæ vero ex hac est & celeritate conflata, vocem vehementiam. Nunc vero, quandoquidem vehementiæ nomen maxima pars medicorum vsurpauit pro vna de primis differentijs, esse illud statui non vitandum: atq; ea re pulsantem robuste pulsum, nominavi vehementem: imbecille, languidum. Neq; quicquam interest, robuste dicas, an valenter, an violenter, an contente. Huius causam, mouentis arterias robur dico facultatis esse: dignosci, si digitos alte infigas. Nam, cum ita atrectes, validus pulsus videtur validior, q̄ acius digitis prementibus resistat: at imbecillus adeo non nunquam concidit & deiecitur ab illis, vt priuatum pulsu hominem dicas. Verum in sequenubus lucubrationibus de his tractabimus. Hic mihi finis esto huius disputationis.

*Aduersus Pneumaticos de Pleno & Vacuo pulsu, ac de Ratione nominum
tr. insferendorum.*

CAP. 6.

NAM ad decantatam illam mihi certum est plenitudinē me conferre, in qua oēs sudarunt me dici iuniores, nec minus nobis certe negocij exhibiturā, nō in hoc quidem solum opere (nā hoc quidem feras) sed multo plus, vbi de dignoscendo differemus: cuius fatemur quidem esse euidentem notionem, sed notitiam eius repræsentari negamus sensui vllam: verum de ea dignoscenda post hac dicemus. De notione nūc, quandoquidem & hanc, sunt, qui conturbent, verba faciamus. Itaq; à rebus ipsi exordiamur. Aut arteriæ corporis erit quedam qualitas, plenitudo, aut infuse substantiæ. A nominibus hinc maxime incipias. Plenum dicimus doliū vini esse, & plenum farinæ culeum: sic etiam theatrum, sic curriculum, vel curiam esse plena hominum dicimus: & cōtra, vacua. Haud aliter ventrem, & os interdum dicimus plena esse, interdum vacua.

“ Os tibi sit plenum Thyrsis mea melle decorum,

” Atque fauis plenum, Ægiali tibi carica cibus.

In summa quoduis vas, quod quidem internam habet vllam capedinem, vel plenum vel vacuum dicimus esse: cum eius ab alio corpore vno vel pluribus capedo occupetur, plenum: vacuum, si præter aerem contineat nihil. Ita proprie omnes mortales & præcipue vocant. Hinc iam quidam, ad suas artes qui traducunt, non iam proprie vtiq; neq; prima ratione, sed secunda & tropice, hinc Clanam appellauit plenam, vinum ille, alius aliud, vsu quisque rem æstimans: nā illa, quæ perseuerantem cum & constantem habet, hanc plenam vocant: Vt, qui vinum gustarunt, cum diuissime sentiant qualitatem perdurare: nam, si abeat extemplo, & pereat vel qualitas, vel vis, vel vtilitas, vacuum illud vocant. Et vero sic sermonem quoque aliquando falsum, vacuum appellant. Nō tamen, cum quempiam mente vacuum esse dicant, metaphora iam vtuntur: nec item, cum graciles homines corpus habere vacuum carne dicant, & crassos plenum: sed intelligentiam in his valis feruant & contenti, in quibus (vt exposuimus) proprie & præcipue plenum & vacuum recepta sunt. Iam alia corpora *διὰ τὴν* hoc est fistulis inanibus cauernosa, dicunt, nō *κενὰ*. i. vacua, vt spōgiam, & pumicem: nanque aerem non numerant corpus, sed regionem quandam, & locum vacuum ad excipienda corpora appositum. At nō, qui rōne quicquam sunt de aere commētati medici iuxta ac philosophi, vacuū cum prorsus esse putant: sed quidam, in quorum est nos sentētia sumus, vnum esse corpus vndique sibi continuum, quod nusquam habet quicq; inextitum vacuū: alij multa corpora in vacuo parua & prima committi, concurrere & repelli, non connecti tamē, nec confundi. Sed. n. vacuum pulsum ita nō queas appellare, ac vulgus dicit vere vacuū: quippe tale non sit quicq; in orbe, ne per excellentiam quidem: nam, cum nullum existat omnino vacuū

Din mundo, qui sit per excellentiam quicq; vacuum: Quare vacuum relinquatur vt vocemus, quō culeum, vel vtre, vel calathum, vel saccū, vel omnino quodlibet vas. Quod si ita accipiamus, bi fariam talem pulsum interpretabimur: vno modo, vt doliū, vbi aerem contineat tm̄: altero, vt vtre, vel culeum, vel aliud tale, cuius possint tunicæ considerare: quemadmodum inflatus vter vino manet perpetuo vacuus, sed aeris plenus: quem si tamen euacues, vt vndiq; confidat plane, ibi fit vacuum. Itaq; arteriam esse aut eo modo vacuā dicemus, vt quæ aerē contineat: vt, q̄; sit plurimū inflata & distenta, vacua sit tm̄ appellanda: aut non sic, verū vt de vtribus retulimus, qn̄ & aerē ijs exhaurias. Prima quidē significatione vacuum pulsus erit talis, qualē Erasistratus natura semper asserit ipsum esse: altera, nihil à paruo differet: nā tertiam significationem, nec Archigenes, nec Athinus, nec Magnus, nec Athenæus, nec alius ex Pneumaticis medicis agnosceret vllus, cum pauca, inquam, corpora arteria contineat, regionem aut vacuum plurimam: nullam enim in mundo reperiri existimant talem: vnitam vero sibi totam substantiam. Restat ergo, sicuti diximus, vt aut paruum pulsum, aut aereū vocemus vacuum: itemq; contrarios ijs, plenos, magnum, & cum, qui humidam speciem habet, *ὑγροδανή* Græci appellant: Sed hos. s. infuse substantiæ ratione, cuius quidem maxime ratione appelles proprie vel plenu vel vacuū vas: at aliter arteriæ corporis ratione, id est, eius tunicarum, quas rectius sane duras & molles, nō plenas voces, vel vacuas, quod simile

re corpus

re corpus (nisi per metaphorā, quæ ab disciplina ableganda est sciētiali) quod vacuū vocē vel plenum, sit nullum. At, si nomina propria suppetant, his vti nos par sit: si non, definitione præstet singulas res explicare, quàm à metaphora nomina mutuari: siquidem docere instituas, non obtundere. Tamen apud eū quidem, qui iam rem didicit, quo compendiosius explices, nominibus à metaphora sumptis & abusu, nihil est causæ, quin rem exprimas: verum omnium doctrina prima rerum artificialium, quò aperta sit & distincta, propria nomina quærit. Ergo arteriæ corpus, hoc est eius tunica, aut iusto durior est, aut mollior, aut moderata certe & in nativo statu. Nec vero in hoc ipso iam, velaeream quandam dicemus, vel humidam contineri substantiam: vnum est enim quod vndequeque sibi cohæret, nisi foraminibus quibusdam præditum sit valde minutis: quæ tamen omnino complectantur etiam, necesse est, vel aeream substantiam, vel humidam, vel halituosam: vel confideant vndiq;.

Verum, quæ confederunt, instar sunt nulla planè obtinētium foramina: quæ humorem vero, vel vaporem, vel aerem continent, mollius reddunt corpus arteriæ. Itaq; eodem reuoluimur, quod dicebamus à principio, aut duram esse arteriæ tunicam, aut mollem: nā, qui intercurrit sermo, nullam demonstrat tertiam naturam aliam, sed duarum commemoratarum diuerfas generationis causas. Sed hæc res, quam dico, nihil ad institutum pertinet. Equidem vel omnes libenter exposuerim duorum & mollium generationes, si id mihi vllum fructum posset ad præsens institutum ferre: idq; dabo operam, vt, quantum facere possim, breuissime explicem. Quando omnia corpora ex terra, aqua, aere, & igne conflata sunt: in quibus exuperat, vel terrestre elementum, vel aquosum, si gelu concreuerit, non possunt ea non dura esse: In quibus igneum vel aereum, vel humidum elementum inconcretum excellat, mollia hæc omnia esse. Et item, si foraminibus sint prædita vel meatibus: si superior ibi sit terrestris substantia, vel aquosa concreta, facit necessario ad totius corporis duritiem: sin subtilis, vel humida, sed non concreta, ad mollitiem. Quæ cum sic habeant, iure iam de illis quæsierimus, cui nam potissimum rei subiectæ assignent nomen plenitudinis. Sanè enim, aut duritiem vocant plenitudinem absolute, aut aliquam de commemoratis eius differentijs: differentiæ erant, cum vel siccitas excellit terrestris, vel concretio humida. Aut ergo meatus quosdam hæc res habet, aut nō habet. Similiter, vacuitatem, vtrum mollitiem vocent, an quam eius differentiam: cuius quidem erant etiam differentiæ in excellentia aut substantiæ subtilis, aut aquosæ inconcretæ. Verum nullam committent vt respondeant harum: nam ita, nihil profecto esse plenitudinem aliud, ac duritiem, statuerint, & vacuitatem nihil aliud, ac mollitudinem. Recedunt vero à ratione omnibus modis quidam impudentius, non nulli sanè verecunde: fuga honesta quidem illa ad spiritus recipit se facultatem: nā, quemadmodum vini, aiunt, qualitas dicitur plenitudo, sic spiritus quædam est plenitudo. At qui, cum iam hic petimus, vini quam plenitudinem appellent, vt declarent: non posse dicunt rem explicari. Quomodo igitur, cedo, audetis nominare, quod explicari non valet, aut discere de vobis nos speratis: Nam, si nec docere rem valetis, nec explicare oratione, quæ tandem aliquid discamus de scriptis vestris, aut iudicemus? Enimvero, en vobis, inquit, in ægrotis ostendo plenum pulsus. Recte igitur feceris, mihi crede, siquidem exprimi oratione nequeat, sed monstrari, si nihil de eo conscripseris, rem autem nudam ostenderis nobis. At & scribis, vt si explicare possis, & ostendere non vales: siquidem, doctrina constare citra interpretationem in ostendendo nulla potest. Ad mouere igitur me digitos iubes. s. arteriæ, inde subijcis: En tibi plenus hic pulsus est, quæ nunc sentis. At hoc, si simplex accidat & vna pulsibus qualitas, recte dicatur: nunc, quando variæ hæc vel vestra sententia sint, occurrant vero repente omnes: absque interpretatione, non potest fieri, vt iam vllam ex illis intelligamus. Atqui iam tango, vt vis, arteriam: sed, quia, quid tu ex accidentibus eius voces plenitudinem, me latet, nihilo ego ex tua ostensione intelligo clarius rem, ac nuper, cum ostenderes nihil. Distendatur sanè, cum admoueam pulsui digitos, plurimum in longitudinem & circulatim: si stringam etiam & premam, violentius in tactum incurrat: videat præterea durus & velox. Et, si violentum eius occursum putem plenitudinem appellari, quid, an non res ostensioni accidat absurda: nam, quem ante didicimus vehementem pulsus vocare, hunc iā obliuiscimur, ac discimus appellare plenum. Quare aut aliud symptoma distentionis arteriæ adduce, cui plenitudinis me iubes vocabulum tribuere: aut, si nullum præterea sit aliud, nomen inuehis pulsibus, rem doces nullam. Nam, si tibi hoc satisfacit, si rem dicas non posse explicari oratione, dabis certe mihi quoque, vt dicam alias esse præter illas, quas vos recensuistis, qualitates pulsuum, quæ in distentione arteriæ aduertantur, numero tres, male à vobis neglectas. Si me rogetis, quas nā has: nominibus proprijs exprimi dicā non posse: sed metaphora, si vultis, audebo docere. Nam, vt vocem quandam albā, esse aliquā nigrā dicimus, sic pulsus etiam quendam album dixero esse, quendam nigrum: atque hanc primam statim qualitatem à vobis esse prætermittam: alteram porrò secundam, ex qua vel dulcedo aliqua eorum, vel amaritudo conspicitur: Esse autem per metaphoram accipienda etiam hæc nomina, quò exprimi oratione res non possit, demonstrari possit tamen. Ecce tibi pulsus ostendo hunc amarum. Iam tertia qualitas est, non illa quidem verbis expressa, sed quæ tamen possit monstrari. Voco eam, vt eam describam, acerbicatem: nam in gustu vt animaduertimus acerbum succum, ita in tactu arteriæ occursum quasi acerbum. Qua si quis via

institat,

A insistat, vel triginta dicat, nedum tres, pulsum differentias esse præteritas, Et hoc mihi præter cætera, fac, attendas, esse humorē, qui proprie acerbus appelletur: plenum vinum proprie nullum, quod si sic quis appellet, metaphora vti, quemadmodum superius exposuimus. Sane omnibus hominibus à proprijs nominibus potestas est transferendi: à translatijs autem alias ducendi metaphoras, non item: neque enim hoc est permittendum, ne poetis quidem, nedum his, qui scientiam aliquam & disciplinam profitentur. Quare ab humoribus transferenti ad tactum nomen acerbum, quod ab humoribus proprie incepit, ignoscendum est. At, si à plenitudine, quæ in gustu est, ad plenitudinem velis traducere, quæ percipiatur tactu, parum legitime sane facies transitum. Quin et, qui ducit alteram à prima metaphora, licentiam is superat poetarum. Nam, hoc si semel concessum sit, hercle et tertiam ab secunda audebit, & quartam à tertia, atque quintam à quarta facere metaphoram, ut plane enecentur, quos obtundunt. Tamen nec à proprijs licet quibuslibet nec poetis transferre: immo, si vel Pindarus sis, & Oceani folia dicas fontes, non collaudere: ac multo minus, cum, Veracem autem super incudem fabricare linguam, aut aliud quid tale dicas. Sed enim nihil, ita loquacitatem efficit, ut qui delignat quicquam, & temerarius est in illis, quæ ignorat. Nam differentias cuiusque rei, quot sint numero qualesque specie, viri est inuenire, logicam nauiter meditati: deinde nomina eis

B insituere, rhetoris partes, aut verius dialectici sunt. Vbi ergo homines, qui nec logicam speculationem exacte tenent, nec interpretari valent, ad res aspirare, quæ superant ipsorum facultatem, audent: cum ipsi verba funditant, tum reprehenses impellunt, licet maxime studeant breuitati, in eandem orationis prolixitatem: id est, quod mihi nunc vsu venit. Siquidem à mea perpetua breuitate diuellit ipsorum me numerus erratorum: tamen faciam etiam hic, ut sim, quantum possum, breuis: quod quidem assequar, si generalia peccata atque cõia omnium reprehendam, & singulorum priuata prætermittam. Cõia & generalia hæc sunt: vtrum certam qualitatem arteriæ tunicæ dentur ciet plenus pulsus, an infusæ substantiæ quantitatem vel qualitatem, an innati spiritus (nam & hoc sunt ausi quidam dicere) aut facultatem quandam, aut qualitatem. Ipsius enim corporis arteriæ qualitates, quod paulo ante demonstraui, neque plenitudo vocari, neque vacuitas, sed duritia & mollitudo iustius debuerunt: ipsius vero infusæ quantitatis substantiæ, recte quidem plenitudinem voces, & vacuitatem: at inter has nihil interest & magnitudinem paruitatemque. Quod si non quantitatem, sed qualitatem substantiæ contentæ in illis denotari à nominibus istis dixerint, haudquaquam appellauerint proprie: esse tamen confirmauerint quandam differentiam, sed eam sensui incognitam: ut in libris de dignoscendis pulsibus ostendemus. Spiritus vero plenitudo & vacuitas sola, longe

C etiam minus percipi potest. Nam, si quis, ut causam, eam in ostendendo sumat, roboris eius vehementem pulsum statuet signum, & imbecillitatis languidum: qui autem hæc posuerit, delecta erit pneumatica. Quare vel hic, quod liquet, nec cõem notionem, nec sensus affectum ad cognitionem peruenientem proferet, sed suum placitum colet. Atqui non est in explicanda rei notione, neque in dignoscenda ea admittendum placitum, sunt enim cõia omnium: sed in solis causis prædicandum: quod nos faciemus in commentarijs de causis pulsum: in quibus, ut causas, quæ pulsus variant, omnes referamus, placita attingere cogemur: hoc loco contra, nullum debet oratio, vel leuissime attingere decretum. Hæc duco hic de plenitudine & vacuitate sufficere, quarum in libris de dignoscendis pulsibus ampliore mentionem faciemus. Et est, quæ longissime nugat de ijs Archigenes, in examinando eius libro de pulsibus explicabimus. Nam ita à primo statueram, ut quatuor his lucubrationibus essem contentus, quarum iam mentionem frequenter feci, primæ huius, quæ nunc in manibus habemus, alteræ de dignoscendis pulsibus, tertiæ de causis, quartæ de præfagitione. Verum, quia alij me multi, induxerunt & impulerunt, ut in librum Archigenes de pulsibus scriberem: atque demonstrauerunt modo bene illum dixisse, alicubi etiam offendisse: reddiderunt hanc nobis compendiosiore narrationem. Nam hic à singulis separatim discedemus, ac ipsa generalia postea

D hac persequemur: non perinde, ut in secundo ante hunc. Etiam hoc ipso in libro, quo loci de vehementia dixi, ut errata declararem, ipsa verba citauit Archigenes.

Quæ proprie sunt Duri & mollis significationes, quamque in ipsis intelligendis Pneumatici decepti sunt.

CAP. 7.

Quare ad disputationem iam de duritia & mollitudine digressus, faciam, ut hic quoque istos ostendam in nominibus esse lapsos: quam ob rem in dignoscendo et præfagiendoque sunt hallucinati. Nam, cum vna significatio sit propria vtriusque nominis, miror est metaphoris hos metaphoras ducere. Nam quem fugit ferrum, lapidem, lignum, dura nos corpora vocare: oleum vero, & lac, & aquam, mollia: Arbitrum enim omnes nos homines habemus duri corporis & mollis, tactum. Hunc cum extrinsecus obiectis applicamus, quæ illum offendimus recipere, & quasi subeunt cedere, mollia appellamus: contra, quæ vim afferunt cuti nostræ, & protrudunt, si hæc cedens urgentia intus excipiat, dura illa vocamus. Nam, omnino si cedat, & deiciatur ab urgente, quod concidit, imbecillius omnes: quod deiecit, validius vocant: nam hoc modo validus venter non nos tum prosternere & deturbare solet, verum etiam arbores maximas, atque naues. Et est nos ipsi, æs, ferrum, lapides, ligna, & si quid his sit durius, si modica sint mole, facile diruimus. Atque hæc distat à duro validum: hoc enim, ut modo diximus, exturbat pristina sede & euertit, si quid attingat: duro,

Aliter ex antiquis graecis ostendens, quæ nunc recte, ab ipso, et quæ nunc non recte, dictæ sunt, reddiderunt, &c.

rum, sed non validum, non exturbat quidē, sed subit rem molliorē, excauans, suffodiens cogensq; Eam. Atque hæc Plato est dixit dura esse, quibus cedit nostra caro: mollia, quæ carni. At multo hæc Aristoteles elimatius, qui non, quod cedit, vocat molle: sed ei addit, modo, quod in se ipsum, modo, quod loco non mouetur. Siue. n. sic dicamus, Molle est, quod in se ipsum cedit: siue hoc modo, Molle est, quod cedit, nec de loco migrat: bene definiemus. Iam, si est simul vtrunq; addamus, vt in secundo libro Aristoteles de generatione & interitu fecit, ac Molle dicamus esse, quod cedit in se ipsum, nec migrat: adhuc definiemus apertius: quod duobus proprijs symptomatibus ob oculos ponamus molle: etenim tum in se ipsum cedit, tum loco non mouetur. Vtrunq; autē soli accidit illi: nam cedere quidem commune symptoma est mollis & imbecilli: at in se ipsum, solius est mollis: vt non in se ipsum, imbecilli tm̄. Itemq; vt in vicinū locū migratio, propriū infirmi est: ita non demigrare, vnius mollis. Proinde, quod cedit in se ipsum, nec migrat tm̄, oēs vocant molle: & id, quod eo illud adigit, durum. Neque sunt, vt aliorū quorundam nominum, diuersæ significationes, si proprie appelles, non tropice, mollis & durū. Omnino enim ea peritissimus omnium in distinguendis significationibus exponeret Aristoteles: quomodo inferius hoc in ipso secūdo libro de generatione & interitu differens de humido & sicco, vtrunque docuit hoc varias significationes habere: at non durum & molle, nec illo in libro multis dixit attribui, neque vero alio in vllō: F nec est Plato. Caterum nominis vnā vtriusq; ambo illi viri repperunt significationem: si quidem proprie, vt diximus, vt aris non tropice. Metaphora enim immensum significationū numerū suppeditabit, non horum tantum nominum, sed & significationum aliarum omnium. Adeoq; Plato ipse ait in Sophista: Duros mihi narras, & renitentes homines. neutrum corpori quidem vocabulum tribuens, nec durum, nec renitens, verum animo, eiusq; præsertim moribus. Adeundem modum vinum dixeris durum, per metaphoram quidem: & vocem duram, studium etiam, & vitam: præterea institutum, legem, ventum, aquam, si aut sæuum, aut solitariū, aut morosum, aut triste, aut concoctū, aut superatu difficile, aut eiusmodi quid aliud, ex metaphora voces: At durum corpus, quod proprie & primarie appellatur, renititur, & nihil tangenti cedit. Eodem vero modo hominem durum vocant, qui est solitarius, & difficilis, atq; vbiq; repugnat: Legem etiam duram, & iudicem, qui à venia danda sunt omnino alieni: At vinum durum, cum forti sit qualitate, & violenter pungat vel caput, vel sensum gustatorem: Iam aquam duram, quæ non facile concoquitur, tardēq; in corpus permeat, & diutissime secūdū præcordia subsistit: Et quicquid aliud, quod durum vocamus, non quidem proprie vel præcipue, sed per accidens & à quadam traducētes similitudine, eo pacto appellamus. Quia vero multa corpori duro accidunt, vnumquodq; eorum metaphoras suppeditat: nihilo magis idcirco tamen prima est negligēda significatio & propria. Tangibile est etenim durum, ac durities qualitas tangibilis. Cum ad gustum iam, vel olfactū, vel visum, vel auditū deriuēs in oratione nomē, ibi auditorem oportet similitudinem cū proprio recordari. Etenim examē hoc est metaphorarum, recte sint, an secus sumptæ: nam, apertam quæ si similitudinem illustremq; habeat, probamus: obscuras & tectas repudiamus omnes. At neq; quicquam norunt aliud recētiore medici probatæ interpretationis, quo illis fit, vt nihil sit obscurius: neque q̄ metaphoræ, nisi in tēpore, non sunt vsurpandę. Sed enim, si obscura sint dūtaxat scripta istorum, minus fortasse culpes: nunc, quando ipsam rerum veritatem, quas aggrediuntur docere, ineptis istis metaphoris labefactiant, acerbius eos iure reprehendas. Cum vero eò insuper quis deueniat stuporis, vt, cum prima & peculiarissima nomina suis assignet rebus, accipiat per metaphoram significationes, qui feras: Nam vocem albam ex metaphora intelligas, cæterum colorem album etiamque ex metaphora non accipere potes: nam, hic nisi proprie albus dicatur, quid iam aliud ex illis, quæ proprie dicuntur: Sic etiā hominem acerbum vocamus per metaphoram: vinū vero acerbum non item per metaphoram, sed præcipue & proprie. Nā, vt, si quis vinum theracū, acerbum vocet: mox reprehensus sit perperam censere, qui vinū dulce, quod prorsus abest ab omni acerbitate, sic vocet: ineptus videatur, si ea se significatione dicat vsurpasse acerbū vinum, qua homines interim esse dicimus acerbos, perinde ac iniucundos: Ita, si quis tangibile aliquod corpus appellauerit durum: ac eo modo vocabulum velit interpretari, quō vinum dicitur durum: hic sanè parum mihi sapere videatur. Nam, posteaquā oēs qualitates tangibiles sortitę nomina sunt, ex metaphora stultum est alia illis accommodare. In olfactu vero non omnium qualitatum sunt nomina: vbi translatis nominibus permittas vti. In tactu omnibus sua nomina sunt: id quod quodam loco Aristoteles docuit, atque nomina eorum ordine omnia exposuit: quæ ipse quoque narrabo: Calor frigus, siccitas humiditas, grauitas leuitas, durities mollitudo, lentor friabilitas, asperitas læuor, crassities tenuitas. Itaque exprimi tangibiles omnes qualitates possunt, & corpora non secus ijs prædita: quippe horum pariter septem sunt oppositæ coniugationes, & nomina xiiii. Prima est oppositio calidi & frigidi, altera siccī & humidī, tertia grauis & leuis, quarta durī & mollis, quinta lenti & friabilis, sexta asperi & læuis, septima crassi atque tenuis. Quare insulsi nihil, obsecro, nugeris, nec vocabulis latinis & omnium cōibus domo et abs te imponas significationes: sed corpus arteriæ vel durū vel molle primo dic & præcipue: at pulsum, eius statū denunciantē non proprie nec primo, sed per accidēs durum vel mollem voces, licet. Siue. n. ipse arteriarum motus
pulsus

A pulsus est, nō proprie dixeris, si motum appelles durū. Siue is, quem tactui nostro infligit, icūs: siue sensus icūs, nihilo magis hic proprie & præcipue durus dicitur: sed denominatur. I. duri corporis durus pulsus: illud vero solum non aliunde denominantes, neq; per accidens aut per metaphoram aut abusum, appellamus durum, cæterum proprie & præcipue. Proinde, vbi quis pulsum durum aut ex qualitate spiritus dicat representari talē, aut ex proprietate caloris, aut alia de re, quæ enunciari verbis valet, non doceri tamen, reiiciemus eum, qui ista nugetur & garrat: quod etiā facit Archigenes in suo de pulsibus libro, & in secundo de signis febris.

GALENI DE PVL SVVM DIFFERENTIIS LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Refelluntur Veterum Definitiones, quibus Sectæ vnusquisque proprię placitis
adhærens, pulsuum se notitiam tradere opinabatur.

*Quid Galenum coegerit cum Pneumaticorum nugis pugnare,
ac Quid proprie sit pulsus.*

CAP. 1.

Quantum ad artis opera complexus sit utilitatis primus liber, diximus initio statim secundi libri. Etenim, quantus sit vniversus numerus pulsuum, declarauimus: atq; appellationes, quorum quidem appellationes sunt, recensuimus: iussiq; illi, qui ad commentationis huius voluerit comoditatē aspirare, opus reuoluere de pulsibus dignoscendis, quod secundum hoc quatuor libris est explicatum: ab illo, de causis lucubrationem quatuor libris: deniq; ad præfationem ex ijs institutam pergere, quæ quatuor est libris continet. Nā, quæ in hoc opere de differentijs pulsuum à primo libro disputauī, & hercle, quæ nūc institui scribere, pp recentiorū medicorū inanē loquacitatē disserui, amicorū, quibus equidē multum reluctatus sum, precibus adductus. Satius. n. statuebā esse nequaquā inania & superuacanea attingere, nec volentē nolentē cū nugatoribus pugnare nugis: sed. n. quidā audacia sunt intolerāda: qui, nescij cum sint, quantū in definiendo insit difficultatis, temere tamen definiūt non pulsus tm̄, sed alia cuncta, tamedī definitionū sit nullus vsus, vbi res ipse & ante definitiones intelligunt: vt in pulsus noīe, quod intelligunt est omnes mortales, nedū medici. Nā, vbi manū protēdētes ijs porrigunt carpū, medicosq; iubent pulsum tangere, est vero tū arbitrandū pulsus eos nomen ita vsurpare, vt si *αυτοματη* dicerent, aut rē aliq; designantes, eā vocē proferrent: Equidē rectius dixerim, rem eos certam intelligere, illiq; assignare nomen pulsus. Vtrū iam ita proferunt pulsum, vt Hippocētaurū, & Sirenas, vel Scyllam: an rei certæ, quæ extat, nomen tribuūt: Rectius est hic quoq; dicendū, si quid sentio, certæ rei, quæ reperiat, eos attribuere nomen pulsus: atq; hanc rē esse arteriarum motum: quas quidem moueri omnibus hominibus, dum viuunt, conspiciunt omni in parte corporis, vbi certe insunt. Iam in partibus est inflammatis pulsum quendā se aiunt ani maduertere: ad hæc tēpora pulsare per febres vrentes, & à potu meri largiore, præterea in quibusdam doloribus capitis, maxime à solis ardore profectis. Quæ cū sibi inuicem declarant, non requirunt multa verba, quibus scitent iuniorū medicorū libri cū præclaris istis cōfutationibus, quas inuicem instituunt de definitione pulsus, & de singulis eius differentijs, vt vehemente, magno, pleno, æquali, ordinato, & reliquis: de quibus amplius in illis disputauī cōmētarijs, quibus enarro pariter & examino Archigenis de pulsibus librū: quando est cum alijs medicis iunioribus hunc ipsum *της επιλογισίας* morbus est depastus, vt nouā in re noua vocem vsurpem. Et si isto malo Archigenes esset indignus, in colenda arte vir non ignauus. Sed, vt p̄sora & lippitudine, qui propius accedunt, quidam corripiunt inuiti, sic ad istas definitionū nugas vir ille illectus est, tamedī ad artē colendam præter cæteros ille contenderet. Quod ergo, quæ maxime ignorant, hæc affectant, breui illis ostēdo, iubeoq; vt nomē quorūlibet ponant. Deinde, vbi hæc egerint, versiculorū ab ijs numerū requiro, quāto velint interuallo percurrere definitionē eius, qua de re agit. Sane, q̄m mire stupidi sunt, pungit hoc tm̄ illos specimen. Nā, hæc si de omnibus perinde dicamus, singulis de nominibus, singuli libri conscribi possint: sint porrò versiculi amplius mille. At nunc indignā rē videar subijisse, qui inducar, quo illorum inanes nugas detegam, de pulsibus mihi aliquid proponere.

*Quam Variæ extiterint pulsus definitiones à veteribus traditæ, ac de
Ratione Veræ definitionis inueniendæ.*

CAP. 2.

Si ergo hoc ipsum primum atq; clarissimum, pulsus: in quo si demonstrarem, in quam inciderūt loquacitatem, simul de alijs apertus erit sermo. Pulsum igitur motum definiuerūt arteriarum esse. In quos disputantes aliqui, primū peccatum esse in definitione contendunt, quod præteritum sit, &

fit, & cordis: nam in hunc modum definitum oportebat: Pulsus est arteriarum & cordis motus. E. Alij non cordis aiunt, sed arteriosae cordis partis addendum esse, vt haec sit definitio: Pulsus est arteriarum motus, & ventriculi in corde arteriosi. Aut hercle sic: Pulsus est arteriarum motus, & arteriosi ventriculi cordis. Quos rursus insimulant alij, qui volunt male dictum esse, pulsus esse motum absolute: esse. s. praetera arteriarum alios motus, & cordis: vt qui concoquit sanguinem in illis contentum, & attrahit eum, apponitq; praetera qui excernit recrementa: quare definitioni adijciendum fuisse genus arteriarum motus: vt propria illorum, & non multorum motuum, sit cois. Itaq; hanc definitionem instituerunt: Pulsus est arteriarum & cordis distentio atq; contractio. Cuius quidem est definitionis tot fuerunt correctiones, quot superioris: cum ei quidam adiungerent cordis: alij non simpliciter cordis, sed arteriosae partis cordis: non nulli arteriosi ventriculi: alij sinistri ventriculi: sunt enim qui & hoc annectant: Vt tot existant definitiones: Pulsus est arteriarum & cordis distentio contractioq;. Pulsus est arteriarum & cordis arteriosae partis distentio & contractio. Pulsus est arteriarum arteriosiq; ventriculi cordis distentio & contractio. Pulsus est arteriarum & sinistri ventriculi cordis distentio contractioq;. Iam cum omnibus his bellum est alij virorum cateruae, qui non tantum haec, sed & membranas cerebri confirmant pulsare: sunt, qui est cerebrum: alij vtraque: aliqui praecipue cerebrum, membranas per accidens. Contra alij nec membranas cerebri, nec cerebrum pulsare praecipue, caeterum ad arterias hoc pertinere, atque per accidens ad illa: nam attolli illa vna cum arterijs aiunt, quas habent frequentes. Quam ob rem, si cum illis tantum attolluntur, nullam ipsa obtinentia facultatem eius, quem commemorauimus, motus, nihil superiores definitiones amplius accessionis desiderant. Quod si qua, vt arteriae, obtinent facultatem peculiarem, cerebri & eius membranarum in definitione erit necessaria mentio, atq; tota definitio haec erit: Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum atque cerebri & eius membranarum. Sin autem alterum modo illorum ea est facultate, eius faciemus vnus mentionem, atq; vel huc in modum definiemus: Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum menyngumq;. Vel sic: Pulsus est distentio & contractio cordis, arteriarum, cerebriq;. Ac similis vnoquoq; in genere commemoratarum definitionum accessio fiet: nam quibusdam satis, vt dixi, fuit dixisse, Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum: quidam non ita absolute, sed vel arteriosi cordis ventriculi, vel sinistri, vel partis arteriosae eius adiecerunt. Iam cuiuslibet harum definitionum, hi cerebrum, illi menyngas, alij vtrunq; adiungent, existerq; definitionum numerus non paucarum. At vero de cordis ventriculis est non minor illis disceptatio, quia aliqui dextrum non arbitrantur pulsare: alij pulsare quidem, at non primo & sua sponte, sed vna cum illo, qui spiritalis vocatur, moueri. Proinde, qui sinistri ventriculi cordis, aut arteriosi, aut quoquo modo aliter appellent, fecerint mentionem, ab illis hi dissidebunt, qui etiam putant dextrum pulsare. Alia praetera maior dissensio medicis iam olim de arterijs fuit: nam eas quidam sua sponte dicebant pulsare, ingenita praeditas, perinde ac cor, ea vi: de qua Praxagoras natione est. Alij pulsare quidem: nam ipsam distendi tunicam earum, contrahi q;, non secus ac cor: sed facultatem non habere, quae hoc agunt, innatam, sed coram referre acceptam: in qua opinione Herophilus est. Erasistratus neutrum probat: contedit. n. pulsare contra, ac cor, arterias: illud, cum distendit, repleti eo, quod consequitur ad vacuata: arterias, cum replent, distendi: repleti autem immisso a corde dicunt spiritu. Simul itaq; fieri vtranq; est necesse, distentionem et repletionem earum, verum alteram antecedere alteri rationem causae obtinentem, in corde distentionem, repletionem in arterijs: vt cernit & in externis rebus. Folles fabricorum, quia distenduntur, proinde replentur: facci, culci, vtres, quae impleantur, idcirco distendunt. Quare definitio, quae totam rei essentiam est ob oculos positura, nihil debet eorum, quae illi praecipua sunt & propria maxime, omittere. Sed, quando quidem controuersia de essentia est, necessario sua erit cuiusque sectae definitio. Proinde est Erasistrati discipulis ita definiendum, vt Erasistrati peculiare placitum in pulsuum essentia simul appareat: Herophili assensibus, vt peculiare Herophili: alijsq; similiter omnibus definitio sigillatim efficienda est suo placito constans: sed hoc vero ipsum, qui sciat, est illorum prope nemo. Iam illo est operae premium magis scire, definitionum esse genera duo prima: alterum, quod plane rei notionem explicat: quae, qui ponunt rei nomen, habent: Alterum, vt dictum est, quod docet essentiam. Virtus est sua vtriusque definitioni: illi, quae notionem explicat, vt omnibus sit testata, qui eadem vtuntur lingua, & ad rei essentiam ne aspiret: huic, quae essentiam docet, vt ei, quae notionem subiicit, consentiat: non sit tamen cum ea eadem. Itaq; hoc tibi primum sit indicium hominum inaniu & vanoru, vbi eos rei propositae afferre vnam definitionem audias. Nam sunt, in quibus non iam duas, sed tres praestat, vel quatuor facere, Primam, quae eiusdem linguae omnibus hominibus sit confessa, quae quidem de rei essentia nihil statuit, sed in nuda limitatur notione: Alteram iam, quae aliquantum recedat de notione, atque non nihil accedat ad essentiam: Ad haec tertiam, quae amplius cum de notione, tum de essentia aperiat: Postremo quartam, quae doceat totam essentiam. Atq; hanc quidem ostendendum est ad tertiam referri, quam rursus ad secundam, atq; illam quoq; ad primam. Prima vero debet ex se ipsa habere fidem, res perspicuas explicans manifestasq;. Vnde definitionem eam Aristoteles nominis appellauit: vt si definitionem diceret nomen interpretantem: Alteram definitionem (quidam essentialē vocauerunt) definitionem dicit esse, quae, quid sit, explanat: nam, quae sit cuiusque definiti essentia, hanc dicit docere.

I. causam.

A cere: propria vero accidentia eius vnâ completi definitionem notionis. Putat aliam præterea esse definitionem, quæ essentiam rei doceat. Sed quid orationem produco tantis de rebus, quæ commentaria flagitauerunt duo, quæ in Aristotelis librâ secundâ conscripti secundorû analyticorû? In ipso tibi pulsû hæc faciam, vt sigillatim, quâ potero breuissime, ob oculos ponâ: qui vero versatus prius est in illis commentarijs, facilius, quæ paro dicere, assequetur. Quibusdam in partibus cutis percipimus motum quandam, nō modo si attingamus, sed interim oculis etiam. Hic in omnibus valentibus motus, multis corporis partibus cernitur, de quibus est carpus manus. Atque palam quidem animaduertimus quiddam de profundo ascendere, & nos ferire: ab ictu interdum aperte id recedere, inde requiescere. Interdum à primo statim species repræsentatur requiescentis, ac deinde ascendens iterum ferientisq; atque mox recipientis se rursus atque quiescentis: idq; iam inde à natiuitate hominis ad obitum vsque faciētis. Eum motum omnes homines pulsû appellunt. Hunc qui breuibus poterit interpretari, optime definitionem ille notionis effecerit: modo vt prætereat nihil, nec quicquâ addat superflui, vltra quæ cōmemorauim modo. Nam, si quid etiâ pullillū addiderit, si quidē additio sit inutilis, inaniter garrat: si vero sit vtilis, discedat ea re ab notione ad rei essentia: Vt si dicat, talē motum arteriarum esse pulsû. Ea enim definitio non motū tantū, sed, & quorum est, declarat: cum aperte sentiat quidem vulgus esse talem in corpore motū, sed nō corpus ipsum cognoscat, quod mouetur. Quod, si quis non solum sic leuiter arteriæ viderit detracta cute externam figurâ: sed tunicas etiam, quot sint & quales, perspexerit: hic prætergressus notionem est, & longe vero etiam illo priore magis, qui sensu eam tantum viderat. At vero, si facultatem quoque repperit, qua pulsant arteriæ: atque, motus vtrum principiū ab se ipsâ habeant, an à corde: ac, si ab hoc, qui tandem, spirituales ne materiâ immittente in vasorum internam cavitatē, an facultatem quandâ per tunicas illarum: ad hæc, qui vsus demum sit earum motus: is planè tenebit. s. vniuersam essentiam pulsuum generationis. Veruntamen ista quidem nequeas definitione vniuersa completi: neque enim volunt definitiones, quibus illæ sunt cordi, adeo esse immensas. Vnde fit, vt nulla pulsuum sit definitio prorsus essentialis: aut prælonga erit. Addidit prorsus, quæ cum illorū, quæ ad essentiam pertinent, quidam ex proximis medicis alij aliud adiecerunt, essentialem arbitrantur se definitionem pulsuum explicauisse. Vbi præterea in eo maxime peccant, quod solâ definitionem protulerunt, quam vocant ipsi essentialem: nec ante dederunt definitionem, quæ explicet notionem: quam, vbi de his egimus, arbitram nos definitionis essentialis ostēdimus. Ad huius etiam ignoracionem merito pronūciant, quod stulte in mētem ipsis venit. Quare de integro exordiamur ab notionis definitionibus: quas, præter quod perspectum est omnibus hominibus, nihil demōstrauimus explicare. Talem autem inuenio nullam proditam, ne ab Empiricis quidē, quorum erat præter ceteros hisce vti definitionibus: quas artifices isti grâues in appellationibus, ne quidem definitiones dignantur, sed descriptiones & illustrationes vocare: Ac fiant quidem descriptiones tales: Motus inuoluntarius, qui in partibus est quibusdam animalium sanguine præditorum quiete interpellatus. Quinetiam, si naturalem dixeris eum motum, vel nō voluntarium, vel citra appetitionem, nihil refert. Si item ad paruas partes cutis fieri, aut non diuturnum esse, in descriptione colligas, integriorem notionem reddas. Iam, si nō dum declinaueris sophistarum calumnias, appones motus nomini, sensibilis: quanquâ hercle stultum potius timorem istæ additiones, quâ probatâ fiduciâ, arguunt. Nā motus nomen oēs homines, illi solēt tribuere, quæ aperte sensus animaduertit: quando quidem illos, quos ratione perspicimus, argumentū est quoddâ probabile, quod semper adesse omnibus corporibus, licet non videantur moueri, demonstrat. Iam ipsum nomen hoc sensibile duo denotat, rē sensui repræsentari iam nunc, quo tempore dicatur: alterâq; etiâ, quæ, licet non sentiatur in præsentia, possit tamen: quo modo lapidem in alto dicimus sensibilem sua sponte esse, nimirum, quod de natura sit sensibilem. Sensibilis ergo motus, quæ quibusdam in partibus corporis per totâ vitâ animaduertimus, pulsus appellat. Hic quiete, vt diximus, interpellatur: quod cautius quidâ medici putant dici, quæ distentione & contractione consistere totū motū. Et quidē nihil est apertius, quâ motū in altū, latū, & longū extēdi in gracilibus magnisq; pullibus. Porro alij his timidiore, peculiare affectus sentire se tacitus aiunt, pronunciaré veritatem externâ vllâ esse: quod illos scepticorū & hæsitantiū, qui vocantur, induxit institutio. Quare ab his discedamus: fortassis enim nec hoc, vllum se percipere motum, dicere susinebunt, si usus hæsitatoribus credunt vnde quaque. Sunt quidem certe nō nulli in his, qui ne suos quidem ipsorum affectus probe fatētur se agnoscere, quos vocant iure ἀγποικοντιπρὸς ορεσου hoc est agrestes pyrrhonios. Ad illos vero nos conferamus, qui non dissimulanter motū videre se putant cuiusdâ subtercutē corporis in longū, latū, profundumq; extēsi, quando alijs sunt cōmodiores: atque admonemus eos discissa cute vel de industria nostra, vel casu aliquando, vt attendant, quid sit, sub ea quod moueri videtur. Sanè enim vas aperte cernent assimile venæ, nisi quatenus duplicem tunicam, & longe robustiorem habet, quam arteriam vocamus. Clare etiam, quod obscurius videbant antea, perspicient, hoc vas in omnes partes distendi. Haud aliter denudatum moueri cor conspicietur, ac cerebrū etiam: vt audeant dicere tandem, motum, quem in pulsuum generatione animaduertunt, in corporibus fieri, quæ commemorauimus: sed, primo ne & per se cordis dexter ventriculus, an

* Al. denotat. timidi.

vnà cum sinistro motus, iisdem, atq; ille, modulis pulsare videatur, nolet inquirere, qui primo tran E
 situ ab notione vulgari progressus est ad essentiam. Nec secus in pulsu, qui in cerebro animaduertitur, indagare deprecabitur, vtrum primo id & per se agat, an vnà cum suis arterijs attollatur multis illis ac ingētibus. Qui autem hoc est audacior in decernendo de pulsibus, istud addet etiam. In te gram definitionem pulsus facias, si superioribus coniungas vsu eorum generationis: quem in commentario nos de vsu pulsuum, innati caloris esse diximus tutelam: si quidem sciat, qui eam definitionem facit, quo fiat pacto, vt natiui caloris mediocritas seruetur: vtrum, quod motu ventiletur: an quod frigidū aeris cogatur occurfu, vt digeratur difficilius: an quod fumolis purgetur atque fuliginosis excrementis. Facere præterea ad animalem procreandū spiritū ostendimus substantiā, quam spirituale habent arteriæ. Iam & ad essentiam pulsuum pertinet, vtrū, cum arteriæ distenduntur, tum accidat in ipsas materias allci: an, vbi consideant. Atque de excretionē alicuius ex arterijs, eadem est ratio: si quidem atrahi demonstrauimus, cum distenduntur: & cum contrahunt, excerni: Qui vero de se cta sunt, quam pneumaticam vocant, in contractione putant atrahi: in distentione excerni. Alius porro his in definiendo pulsu eam eius efficientem addet: de qua in questione venit, vitalis ne sit, an animalis facultas, an omnino ne facultas quidē, vt asserit Asclepiades. Quare definitionem, quam vocant, essentialē, quæ est oratio essentiam rei docens, planū est genus explicaturam esse, & differentias, & vsu generationis, causam item efficientem, ad hæc materialem, aut instrumentalem, aut quoquo modo velis appellare: Vt genus, aut motum, aut actionem, aut passionem arteriarum: Differentias, quod per distentionem & contractionem, quodq; sponte: Vsum, q; innati caloris nomine, vel spiritus vitalis generandi, aut hercle etiam animalis: Causam efficientē, q; vis sit quædā cor distendens & arteriās, aut vitalis, aut animalis, aut vtraque: Materialem & instrumentalem, conformationem arteriarum ad actionem declarandū, quā memorauimus, appositam. Ita suam quæque se cta rationalis sortietur definitionem. Nanq; pulsum dicit Erasistratus motum esse arteriarum per distentionem & contractionem, quem facultas efficit vitalis & animalis, ad implendas arteriās spiritum continētes vitalem: Asclepiades, motum esse arteriarum per distentionem & contractionem, quæ spiritu implentur, cum extenuantur: cum considunt earū tunicæ, euacuantur: Nos vero dicemus actionem esse pulsum peculiarē, præcipue cordis, deinde arteriarū, quæ distentione & contractionē mouentur à facultate vitali, quod caloris natiui mediocritas retineatur, generetur autem in cerebro spiritus animalis. Atque ad modum harū definitionum, qui de alijs se ctis sunt, definiunt pulsum, vbiq; pro suis quisque suppositionibus. Proinde, si perfecte definiant, consenserint mutuo: sin angustius, vel latius, vel aliqua ex parte minus bene, non cōuenerint. Huius habes argumentum maximum, q; Herophili discipuli, qui quidē pulsum aggressi principes sunt definire, inter se disceptarunt: tū vero ē, q; cū his Erasistrati discipuli digladiantes (nam floruerunt ambæ hæ scholæ ab Herophili obitu) aliam etiam pulsus definitionem instituunt, dissidentes & inter se mutuo & ab discipulis Herophili. Nā veteres quidē relictis definitionibus docebant, significationes declarantes nominum, quibus utebantur, ea interpretandi forma, qua Homeri dictiones grāmatici, aliorumq; antiquorū omnīū, explicāt. Nam in hac interpretatione, quod haud dum liquet, ex altera declaratur: Vt in dictione *πίσυρες*: nam hoc in versu, *Πίσυρες εὐρυαύχενες ἵπποι*. non dū, quid significet, constat. Sed ibi: *Ἐνθεν τέσσαρα μὲν σάκε ἐῖλοντο, δούρατα δ' ὀκτώ, καὶ πίσυρας κυνέας*. explicatū est. Cum. n. essent, qui armarentur, quatuor, tū scuta illos quatuor accepisse dicit, tum galeas ēt quatuor. Hoc modo, quando legimus apud veterem aliquem medicū, solam pulsare inflammatā partē, aut motū tantū in inflammatione arteriarū appellare eos pulsum: in corpore aut sano hoc vocabulo vtī nunquā: nō omnē motū arteriarum, colligimus, sed aut magnū & vehementē, aut quē ipse potest ægrotus animaduertere, pulsum vocari. In hunc modum videtur & Erasistratus pulsum nomē vsurpauisse. Sed. n. vbi legimus rursus *Ægimij* de palpitationibus librū, quē hic pulsum nos vocamus, palpitationē ab illo inuenimus appellari. At vero Herophilū contra, videas statim à principio libri de pulsibus, à palpitatione pulsum separare: videt. n. omnem vir ille motū arteriarū, quē habere nos à primis vitæ temporibus ad mortē vsque perspicimus, pulsum appellare: ex quo præsentē statū cognoscimus, præscimusq; venientē: nec pulsum, qui in corde est, vel in cerebro, vel in mēbranis eius, requirimus. Sic præcipua pulsus est omnibus huius ætatis medicis notio, quā nunc explicauimus: nēpe hanc, vt modo dixi, desiderant: quod hanc sequit, omne iam cauillationibus plenum est. Quo minus eiusmodi res definiendæ sunt: nec se ipsum debet quisquā coniungere in definitiones, de quibus nec inter ipsos conuenit dialecticos: & quæ, vt omnibus numeris absolutas, vsu magnū postulant: ne dicā nihil opus esse ad tradendas disciplinas definitione essentiali. Definitiones, quas vocant, notionis, his, qui iā rem cognoscunt, sunt superuacaneæ: ignorantibus non necessaria, q; doceri certe pluribus verbis possunt apertius. Nam, notionē qui rei significatæ à vocabulo, angusta potest & aperta oratione accurate cōplecti, doctor sit hic quidem præstantissimus: non tamen, qui abest ab illa perfectione, malus est: nec vero, qui minus probe interpretatur. Nā ita aperte rē ob oculos ponere, vt Lysias & Demosthenes oratores fecerunt, optimū sit: non contemnendū sunt tñ, qui nunc in iudicij cās agunt. Equidem nihil obsisto illa facultate præditis, quin clare simul & cōpendiose, quæ

singulis

* In aliquibus cod. græcis dicitur hæc nō habetur.

A singulis nominibus denotantur, declarent ignorantibus. Quippe qui hoc videor ipse agere: sed quod inanem ibi laborē subeas, vbi omnes iam cognoscunt, quod insituis declarare. Omnino vero apud Tyrones cuiusvis disciplinæ ne proferendæ quidem definitiones essentielles sunt: verū, vbi ab notione exorsī, ad essentiæ eos notitiā deducamus, hic iam promptæ memoriæ gratia rē vniuersam limitata completi oratione fuerit commodum. Quare, quicumque medici & philosophi, initiatis primum cuiuspiā disciplinæ initium faciunt docēdi ab essentialibus definitionibus, vt eloquentissimi sint, vt clare interpretentur, obscuri euadunt tamē: quod assequi auditores, quæ amplam explanationem, quo intelligantur, quærunt, cū restrictis hæc definitionibus referuntur, nequeāt. Longa enim oratione prius rei, qua de agitur, aperiēda essentia est: quo cognita iam & perspecta breuibus tādē verbis accipiatur. Hæc ergo quia iure exprobro illis semper, qui definitionibus omnia docere conantur, huc exempli gratia veni: qui re ipsa declarauī multis locis, quodcunque quis ponat nomen, solidum librum esse faciendum, vt declaret, quomodo sit res, quæ ab illo significatur, definienda. Itaque de pulsus definitione agamus de integro, ac, qui recte definire visi sunt eum, hos nominatim appellemus. Ergo huius curiositatis discipuli Herophili, vt dixi, principes fuerunt: quibus successerunt de Erasistrati familia non nulli: secuti sunt, qui pneumatici vocantur, & ex methodicis quidam: quos omnes si appellem, duobus erit, non vno libro, opus. Quia vero certum est mihi hanc verbosam inanemque disputationem vno volumine limitare, tot sufficere definitiones recensuisse vnā cum earum authoribus, quot liber sit capiundis: nam ex his iudicium etiā de alijs facias, licet.

Heraclides Tarentini Descriptio pulsus.

CAP. 3.

NAM Tarentinus quidē Heraclides Empirico descriptionē dignā faciēs, Pulsus, inquit, motū arteriarū esse & cordis. Atqui non latet nos, qui sunt in Empirica secta, nequaquam de definitione laborare, sed declinant & describūt. Ita. n. definitiones illi eas appellant, quæ breuibus notione subijciunt rei, cuius appellationem proferimus. Atque hanc ille homines putat notionē de pulsus nomine habere, eosque protendere manū interdū, ac tangendam præbere medico. Cū vero quem ἀσφουκτον hoc est priuatum pulsū, dicamus, hoc nomen designare illum arbitramur, qui ita est affectus, vt nullus motus sub nostrum sensum cadat in vlla corporis parte cuiuscunque arteriæ. Si quis alius est motus in arterijs augendis, nutriendis, implendis, & vacuandis, hoc non laborat: quod fugiat id genus motuū omnes nostros sensus, quod quidē assequimur ratione. Quo adducti stirpes omnes, qui de natura commentantur, perpetuo confirmant moueri, atque adeo cuncta alia vel durissimos lapides: etenim & ab his defluit perpetuo aliquid. Quidā hæc concerni et ex aere autumant. Quare hunc motū non modo adhuc viuenti, sed demortuo etiā homini, vt placet physicis, qui de horum natura tractant, oportet adesse. Itaque non moueri arterias male dicemus de mortuis, & non pulsare in quibusdam videri adhuc superstitibus. Quod si omnes sic loquantur, motum constet nos eum & appellare & intelligere, non ratione perspectum, cæterū qui apertam notitiā præbet status. His adducti rationibus cum Tarentinus Heraclides, tum Empirici non nulli alij, pulsus descripserunt esse motum arteriarum & cordis: quando hoc planè vident non secus, ac arterias, moueri. Cum his pugnant quidam Dogmatici, qui nolunt æstimari solo sensu motū, sed interim & ratione: nam Soli, Lunę, stellis omnibus motū ab omnibus mortalibus tribui: neque enim tantū spatiū videri citra motū ab oriente ad occidentē obire: tamen motus eorum non apparere. Quare, inquiunt, si nihil aliud, hoc certe Empiricorum definitioni oportebat adiectum, motū arteriarū cordisque sensibilem esse: debebantque dicere, Pulsus esse motum arteriarum & cordis sensibilem. Huic definitioni quidam intercedentes, motus sensibiles in corde & arterijs confirmant, non tantum qui pulsent, animaduerti, sed & qui palpitent. Itaque comprehendendi etiā hi erant in pulsus descriptione, siue absolute dicant arteriarum & cordis esse pulsus motum: siue adijciant sensibilem. Sunt, qui conuulsiones tremoresque narrent: quippe hos quoque interdum motus in arterijs fieri & in corde, præter naturam quidem. Quamobrem addi definitioni volunt, naturalis, atque totam eam efficiunt eiuscemodi: Pulsus est arteriarum & cordis motus naturalis. Ab his dissident, qui pro definitione Tarentini propugnant: qui in arterijs negant & corde tales vnquam motus existere, ad neruosa autē corpora pertinere. At conuulsionē tremorēque in solis fieri neruis equidem comprobo: palpitationē vero insidere perspicue etiā in cute cernas: clare autem etiā in carnosissimis partibus, quæ particulae sunt musculorum: etiā in timore & angore planè cor videtur palpitare. Iam cōtentio de affectibus his non parua Herophilo aduersus præceptorem suum extitit Praxagoram, qui in affectus arteriarū aggregauit palpitationē, & tremorē, & conuulsionem: ac non genere confirmauit à motu earū pulsante differre, cæterū magnitudine. Nam, cum in natura sua constant extra omnem casum, fieri pulsus: aucto vero præter naturā motu, primum effici conuulsionem, deinde tremorem, mox palpitationem: magnitudine inter se omnes hos affectus distantes. Quamobrem initio statim Herophilus operis de pulsibus, magistri sui euertere sententiā molitur, verum, quod solēne Herophilo est, obscura oratione: quam ipsius discipuli mutant apertius scripserunt ijs in lucubrationibus, quas de Herophili secta conscripserunt. Quod si referre hic ipsa verba Herophili velim, quæ in principio libri primi de pulsibus fe-

cit, aut quæ attulerunt eius discipuli, requirant integrum librum, qui hæc accurate persequatur: E cum vel nulla de his facta mentione integer meus liber extet, De tremore, palpitatione, conuulsione, & rigore. Mihi vero hoc quoque loco satis sit numero definitionum explicato, quæ in præsentem quæstionem conueniri possunt, illa præterire. Tantum dicam: cum valemus, cordis & articularum motus, quando illa distenduntur vnde quaque, rursusque in se confidunt, obeuntur: sin autem ægrotamus, vt palpitans, vt cõcutiens, vel conuulsiuus, vel tremulus motus articularum appareat, quid noui est, si pulsum vocemus modo conuulsiuum, modo vibratum, interdum palpitantem, interdum tremulum? Quinimmo vocare quendam solemus vibratum pulsum: qui aperte identidẽ conspicitur: cuius in libro primo huius operis declarauimus naturã. Sic vel hac ratione apposeris parum recte definitioni pulsum, naturalis. De sensibili vero, posteaque hoc quoque additum nõ nulli volunt: quod sæpe apud Aristotelem refertur, operapretium est meminisse. Nam rem ille vir cumulate non nunquam persecutus, addendum ei dicit aliud quiddam ob sophisticas cauillationes externi, quod videatur semper ad definitionem facere. Atque ob id ego ferè pulsum describo articularum esse & cordis sensibilem motum maxime, quod ἀσφύκτους appellemus hoc est pulsu priuatos, quibus motus non sentitur: tametsi ille sæpe seruetur, quod ad suam pertinet essentiam: neque enim viuere, si omnis perisset motus cordis & articularum.

Alexandri Philalethis Definitiones.

CAP. 4.

ATherophilus tamen Alexander, Philalethes cognomine, quod istas calūnias declinaret, definitionem duplicem pulsum fecit: alteram ex ipsius rei propria natura, quam, vt in subiectis, appellat: alteram, vt in consideratione. Ac pulsum, vt in subiectis, esse cordis ait & articularum contractionem atque dilatationem spontaneam, quæ animaduerti possit: pulsum vero, vt in consideratione, ictum ex articularum perpetuo spontaneo motu ad tactum, & interuallum, quod ictum excipit. Porro cõfirmat hæc rationibus, vt putat, probabilibus quinto in libro Placitorum. Quod et fecit Heraclides Tarantinus, vbi librum cõfutat Herophili de pulsibus. Multis autem argumētis Philalethes definitionem, qui eius memoriã secuti sunt, oppugnaverunt, quibusdam illis mire leuibus, ac plane contentiosis: aliquibus plus & minus probabilibus: quæ quidã de illius familia confutauerunt, multaque verba vltro citroque facta sunt. De his ego summam paulo inferius fortasse pertractabo. Adscribam tamen prius definitiones Demosthenis, qui & ipse non secus, ac eius doctor, Philalethes cognominabatur.

Demosthenis Philalethis Definitiones.

CAP. 5.

* περι ἰσθαλαμῶν. forte περι στυμῶν. i. de pulsibus, uel περι παλαμῶν. i. de palpitationibus.

Hic tres reliquit de oculis libros apud multos cõmendatos. Qui quidẽ et pulsum iuxta, ac Alexander, diuidit: dicitque illud quod est pro subiecto, esse cordis & articularum distentionem, vel contractionem naturalem, quæ valeat animaduerti: alterum vero, ex quo cõsiderationes instituimus, cordis vel articularum ad tactum, ictum naturalem, interuallumque, quod ictum excipit. Hic in definitionibus coniunctio- ne vti distinctiua, vel, arbitratus copulatiua, et, quod ex ambobus constituit, tamen definire, vtrumque vero separatim non definire. Est autem eius sententia, articularum motum per se solum esse pulsum: & cordis item per se solum esse: esse et vtrumque simul pulsum: ita solam distentionem vocari pulsum, & contractionem, & vtrumque simul. Inductus est sic pulsum appellari, quod ex distentione magnus vocatur & paruus, vehemensque & languidus, celer & tardus: ex contractione rarus atque creber. Proinde, vbi pro subiecto partes pulsum exponit, distentionem & contractionem vocat: cum vero, pro consideratione, ictum & interuallum: sensu putans contractionem non posse percipi. At vero magna hic denovo contentio medicis fuit, non iam de nomine tantum, vti multa superius: nec vero anxia & inanis, vt plerumque illarum: verum quæ ad caput ipsum & summam pertinet commentationis. Equidẽ, cum meo instituto expenderem, citra pronunciationem tamen, vt alia, quæ apud medicos sunt contro- uersa, sic hoc quoque, per multos annos hæsitatio mea non potuit explicari: tandem aliquando reperi causam eorum dissensionis: vnumque de hoc solo librum scripsi, primum de dignoscendis pulsibus: vbi explicatum est, qui contractionem pulsum sensibilem obtineant, & qui non. Vnde vniuersa disputatio illius libri ad eos plane dirigitur, qui ex ictu pulsum & interuallo putant constare: nam sunt, qui et absque distinctione definitionis pro subiecto, ab definitione pro considerationibus, absolute dixerunt pulsum ex ictu & interuallo conflatum esse. Atqui, vt dicatur ex distentione & contractione constare, quæstio existit quædam de quietibus, & quæ a distentione ante contractionem, & quæ ante distentionem a contractione cor molitur, & articularum. Quod si quando etiam cordis nomen prætereamus, solas autem commemoremus articularum, interpretandum est de illo dici eadẽ: quemadmodum, si de corde quid referamus, omissis articularum, accipere oportet dictum de illis idẽ. Eandem habet perplexitatem in respiratione quies duplex respiratoriorum instrumentorum: quiescunt enim & thorax & pulmo id temporis, quod intercedit inter ingressum spiritus & exitum: atque pro tempore quidem harum quietum raram appellant, vel crebram respirationem. Veruntamen non similiter hæc quietes dignoscuntur, atque pulsum: perspicua enim semper in respiratione sunt: at quietes in pulsibus quidam dixerunt nullo posse modo dignosci: quidã solam externam, quam quidem & nos vocamus sensibilem, at non in omnibus tamen pulsibus. Itaque, vt respiratione crebra & rara in signis est magnis, ita etiam pulsum creber atque rarus, vt discas in præfagitione ex ijs: quietes

* In aliquibus antiquis non est illa dicitio.

A quietes autem partes ne totius respirationis sint & pulsum, in controuersia est. Etenim non primo, sed per accidens, qui in ea opinione sunt, in partibus numerant harum functionum, quietes: nam in inspirationibus quidem expirationibusque perspicuo operari instrumenta respirationis: in pulsibus distento & contractio corde: quietes autem interpellantes has actiones instar esse quietis, que illis etiam in defunctis inest. Quemadmodum etiam, qui pulsum asserunt actionem esse arteriarum & cordis, vel motum arteriarum & cordis, vel distentionem & contractionem arteriarum atque cordis, omittere quietes videbuntur, quae non paruum ad praefigiendum momentum habent. Rarus itaque & creber pulsus cum aequalitate sua & inaequalitate, cum perturbatione ordinis & ordine, sunt huius generis: qui non parua nunciant. Itidem intermittens pulsus, & intercurrentes, ex eodem hoc genere, futurorum sunt non parua signa. Ergo, si definiendo pulsui uoles orationem de quietibus inferere, partes ne habendae illae sint pulsum, an secus: quod si partes sint, utrum prima & per se, an per accidens: multum profecto temporis in eo pones. Verum, quod in alijs fecimus, ut, cum progressi usque ad detectam ubique loquacitatem essemus, ad aliud transiremus, idem nunc faciemus, reuersi ad Alexandri & Demosthenis, quas de pulsibus fecerunt, definitiones. Sane uideatur, si non uerbis, at sententia, cum doctore suo Demosthenes consentire. Namque functionem Alexander pulsum spontaneam esse dixit, hic naturalem: & ille, quae possit animaduerti, hic, quae animaduerti valeat. Nec uero aliter in definitione pulsus pro subiecto, cum magistro uideas Demosthenem sentire: Eodem modo in definitione pro considerationibus. Constat enim, iustum dicas an percussum, nil interesse: nec etiam, spontaneum dicas an naturalem. Nam eo tantum, quod coniunctionem/vel/in definitione intulit, ante diximus a praepatore cum dissidere, quaque id ratione fecit. Deinceps iam, quas attulerunt alij Herophilij, attendamus definitiones.

Bacchy Definitio.

CAP. 6.

Bacchius quidem alijs in auscultationibus pulsum dicit distentionem & contractionem esse, quae simul fiat in omnibus arterijs. In hanc definitionem disputarunt cum contumelia Erasistrati, postulare ab suo errore instituentes. Siquidem illorum est opinio cor primum pra omnibus arterijs distendi atque contrahi, immisso autem in arterias spiritu, ab illo, simul atque impleant, distendi, primum ipsi cordi uicinas, deinde quae has consequuntur, mox his proximas, atque ita continenter ad extremas omnium arterias motum penetrare, omni ipsis arterijs facultate uacantibus tum peculiari, tum a corde ipsis suppeditata, cuius se ipsae ope distendant, ut cor, contrahantque. At Herophilo in arterias placet, quia sunt cum corde continentes, per tunicas influere ab illo uim, cuius ope perinde, atque cor, distenduntur, ex omnibus partibus, unde possint, attrahunt, quod impleturum suam capedinem sit: dum contrahuntur, reddunt: itaque eas simul uno tempore omnes uideri distendi et contrahi: idemque constitutum, ac cor, utriusque motus seruare. Erasistrato autem consentaneum est, non una uideri cor & arterias distendi contrahi que: quod res ipsa aperte negat. Quo minus Erasistrati probe Bacchium accusarunt, id asserentem, quod res ipsa monstrat. Illi contradicerent melius, qui solum naturalium pulsum contendant institutam ab eo definitionem: nam, cum aegrotat animal, attendi interim non simul pulsare omnes arterias.

Aristoxeni Definitio.

CAP. 7.

Quod Aristoxenus Herophilium non solum reprehendit, uerum etiam genus pulsum in definitione desiderari, ex eius uero diuisione aliquid dictum de distentione et contractionem esse. Nam pulsum ille dicere uult functionem arteriarum esse: scilicet primum hoc genus esse. Deinde, quia functiones arterijs praeterea aliae sunt (crescunt enim & nutriuntur) addit peculiarem. Ita haec est tota definitio: Pulsus est functio cordis & arteriarum peculiaris. Sane genus rei, quaecumque definiamus, exprimendum in definitione esse ante alia, recte Aristoxenus dixit. At, quia quoddam eius est genus continuum, ita enim uocat, ante quod nullum aliud intercedit: quoddam autem uno uel altero intercedente, aut etiam omnium supremum: quod nam genus, non parum quaesitum est, ceteris in definitione sit praeponendum: supremum ne genus, a quo amplius nullum est generalius, an continuum, an aliquod etiam, quod inter haec intercedat, ubi sit utroque manifestius. Quamobrem merito quidam contenti fuerunt continuum & proximum genus pulsum motum dixisse. Sed enim, quod motus uarij sunt (nam latio, & alteratio, auctio, tabes, adhuc generatio interitusque, uidentur motus esse) quem nam uelint motum esse pulsum, par erat aperire. Dicent sane lationem. Deinde, quia multas habet latio diuersas, addendum erat, quam lationem uelint esse efficientium pulsus instrumentorum. Superne aliquis a primo genere exorsus, si dialecticos sequi uolet, definiat pulsum cordis & arteriarum functionem esse, quae motu lationis obiecti, distentis illis contractisque. Erit fortasse, qui his quietes censebit addendas, ut certe uoluerunt quidam: Alij contra detrahunt, quasi quae per accidens, non primo fiant. Verum in Aristoxenū haec sufficiunt, qui, cum dialectice uoluit definire, leges praetereit ipse dialecticas. Voluit enim isti, qui uenditant definitiones, a primo nos genere exordiri, deinde per media progredi, itaque facere definitionem. Equidem exemplum fortassis adducerem istiusmodi definitionum, nisi Platonis extaret duo libri, quos habent omnes in manibus: in quibus docet nos atque exercet, ut ex diuidendi uia & ratione faciamus definitiones. Titulum dedit horum librorum alteri Sophista, alteri Civilis.

Sed ad Zenonis nos definitionem viri Herophiliorum nemini secundi cōferamus. Hic pulsus dicit esse partium arteriosarum mistam ex contractione & dilatatione functionē: ex qua eundem omnibus in partibus ordinem consonum fuit esse, siue æqualibus illa, siue inæqualibus temporibus absoluitur. Itaque functionem ille dicendo mistam esse, nō genus modo dixit pulsuum, sed et proximam, vt credit, differentiam: vbi præterijt, q̄ motu functione obcaſ, eoq̄ lationis: meminit aut lationis specierum vel differentiarum, distentionis & contractionis, neq̄ enim obscurum est dilatationem pro distentione cum accepisse. At non male mistum dixit esse motum, non simplicem, neq̄ vnus formæ: siquidem ex contrarijs partibus constat, vt motus in respiratione. Etiam illud liquet, alteram partē illum nolle compositi huius motus appellare pulsuum, cæterum pulsus partem. Nam, qui putant, quia magnus pulsus ex distentione denominatur, continuo distentionem est totum appellari pulsuum, hi non animaduertunt interdum ex his, quæ accidunt partibus, totum inuenire cognomē: vt hic, simus homo, aquilus, cæsius, χαρπός id est flauidis oculis, caluus: in alijsq̄ permultis à partium affectu cognomen totum mutuatur. Iam, cum alij Herophilij prope oēs vel arteriarum vel cordis vel horum amborum distentionem & contractionē appellēt pulsuum, hic non cordis & arteriarum, sed partium dixit arteriosarū, quæstione, quā dixi superius, quæ de corde est, adductus. Exoritur. n. animantis maxima arteria ex cordis sinistro sinu. Huius sinus corpus non esse idē arteriarū corpori vel illi fatentur, qui arteriosum eū vocant. Nā, vt neruosum appellamus aliquod corpus, quod tñ distat à neruo: sic arteriosum hunc sinum vocauerunt, substantia planē diuersa præditum ab arterijs. Verū non obtinent ab aduersarijs, vt recte vel arteriosus vocetur: q̄ eadem natura sit, ac dexter, qui est carneus: quocirca cor quidā in musculis posuerunt: quorum errorem alio loco deteximus. Id aut vt dicere auderēt, similitudo eos corporis substantiæ induxit, quæ illis est: representat. n. ita, vt maxime, corpus cordis duos musculos, Et verō est manifeste utroq̄ sinu vī pulsare, & dum in corpore adhuc est, & cū exemptū est, aliquantisper.

Quinetiam, q̄ pulsuum naturalem tñ Zeno definiuit, merito & in eo est culpatus. Nam eundē in oibus partibus esse ordinem motus arteriarum, in valentibus quidem verū est: in affectis, fit, cum falsum sit. Insinulat porro Aristoxenus Zenonē, vt multos alios, de additione superuacua hac, cū dicat/siue æqualibus illa, siue inæqualibus absoluitur temporibus/siquidem cōem notionem & generalem pulsuum non completi nec hoc, nec aliud prorsus quicq̄ eorū, quæ ex diuisione rei, quæ definienda est, proficiscuntur. Nam, hoīem qui animal esse dixit, inde ei addidit differentiam pedestre, postea bipes, non opus habet, etiam dñas ipsorum hoīum vt addat: vt hæc sit definitio: Homo est animal pedestre, bipes: in quo artifices & inertes, sapientes & indocti, cōtinentur. Solorū enim hæc hoīum quidē sunt differentiæ, inutiles illę tñ, quod ad propriam definitionem attinet: q̄ sufficiat vel animal pedestre bipes dicere, vel animal rationale mortale. Neq̄ enim, quæ definienda res proponitur, est, vt dixi, partienda, sed genus eius: atq̄ hæc tñ diuidendum, dum, quod intendimus, assequamur. Cuius si exacte notio completa sit, definitioq̄ abunde essentiam declaret, inutile est, quicquid deinde addat, maxime si ex diuisione eius rei adijciatur, quæ definienda est. Nāq̄, quod cōe est omnibus pulsibus, id debet in definitione proferri: quæ est res, per quam pulsus concipiuntur & dicuntur: non per quam certū quidam pulsus. Nam, si quam attingat dñam definitio subiectam propositæ rei, reprehendendi cuius ansam præbebit, non recte prætermittas cæteras esse. Nam, sicut Zeno adiecit/siue in æqualibus siue in inæqualibus temporibus absoluitur/temporis pulsuum scilicet subiiciens differentiam: ita alius addet magnitudinis, alius vehemētis: erit, qui crebritatis, alius numeri: deniq̄ omnes dñas reliquas alius atq̄ alius. Quamobrem iure illi de definitionem Zenonis nimium exuberantem & superfluam consciderunt. Habuissent etiam, si libuisset, illa obijcere, quæ dialectici prodiderunt de definitione, in qua dictio abundat. Demonstrat enim viri illi dictionis accessionem, de re, quæ definitur, detrahere, vt hominem si dicas esse animal pedestre bipes geometriæ peritum: nam, geometræ qui non sunt, non erunt homines. Nunc, quando confutationem huius definitionis, quàm porro possit produci, aperuimus, transeamus à Zenone ad Chrysermum, cuius hæc est definitio pulsus.

Chrysermi Definitio.

CAP. 9.

Pulsus est dilatatio & contractio arteriarū, exurgente vndiq̄ tunica, & in se ipsam rursus consistente, ab animali facultate atq̄ vitali, comitans perpetuò tam sanitatem q̄ morbum, ad sensum tenuis. Videtur enim hic etiam vir præterijſse cor, & tunicæ arteriarum circula rem eleuationem & concidentiam pulsuum appellare, quas pleriq̄ distentionem & contractionē vocauerunt. Quod vero prætermiserunt quidam de familia Herophili, hic addidit: ab animali enim & vitali, inquit, facultate hunc arteriarum motum proficisci: superflue illud additum quidem, si definitioni, quam vocant notionis assignes: quod tñ non abundat his, qui definitiones essentielles postulant. Nam rerum, quæ positę in generatione sunt, definitio causam completens efficientem, optima habetur: de quibus est pulsus, qui, vt cæteri motus, dū fit, est. At, recte ne an secus, ab animali & vitali facultate effici dixerit pulsuum, non paruam ea oratio quæstionem habet: quam quidem, qui oīa vult vbiq̄ dicere, præsentī lucubrationi insereret, etsi nō sit necessarium. Nam, quæ rei exponunt

* Al. ληπν, id est perceptibilis. sic ubiq̄ inferius.

Aponunt essentiam definitiones, placita consequuntur definiendum: quæ confutari priuatim debent, non eorum nomine negotium definitioni faceffi, vt non legitime factæ: at, vbi veritas illorum agitur, illic verbosa hæc disputatio locum habet. Quod si quis vitio vertendum ducat, quod in vnam ambas definitiones confuderit: & notionis, vt vocant, quæ posita est in communi intelligentia: & essentialem, quam vocant, quæ essentiam rei aperit: recte sanè accusabit: & vero etiam complures definitiones, quas retulimus, isti crimini ostendet affines esse. Nam omnis disciplina ab aliqua notionis definitione ducere initium debebat: ab illa vel paulatim ad essentielles progredi, aut repente ad eam, quæ ad amussim explicet rei propositæ essentiam. Equidem initio statim dixi huius libri, qualis esse notionis definitio debeat: quales autem, quæ pedetentim ab illa recedunt: quo est hic minus nobis inhærendum, quæ cum hoc declaratum antè sit, tum alia etiam omnia, quæ in definitione Chrysermus posuit.

Heraclidis Erythraei Definitio.

CAP. 10.

AT Erythreus Heraclides clarissimus eius discipulorū, parum vī magistri definitionem probare: distentionē enim dixit & contractionem arteriarum atq; cordis pulsū esse, à vitali et animali facultate plurimū valēte effectum. Nā, quæ distentionem dixit pro dilatatione, verbo tantum dissidet ab illo, non re: quod vero de illa detraxit, comitans perpetuo tam sanitatem, quæ morbum, in re dissidet. Omittit hoc enim pro superuacaneo, sicut illud, ad sensum tenuem esse illum motū arteriarum & cordis, tamen perpetuo in sanitate animaduerti pulsū ad eius pertinet notionē, nec non in alijs plerisque ægritudinibus, at non in omnibus. Illud vero, ad sensum tenuem esse motū eorum, declarauimus antea, quā requirat discretionē, eo loco, vbi definitiones Alexandri & Demosthenis examinaremus. Demit præterea, insurgente vndiq; tunica & in se ipsam rursus confidente: quæ illa, scilicet per distentionem & contractionem significantur. Ad illud vero, quod dixit Chrysermus, à vitali & animali facultate effici pulsū, adiungit Heraclides, plurimum valente: quatenus alia est quædam facere ad generandū pulsū cum ipse confirmat Herophilus, tū oēs, qui ab eo sunt Herophilij nominati: tamen si reprehendat Aristoxenus & hūc & Apolloniū Murem, qui est addit, plurimū valente. Neque enim, inquit, quod erat cōe cuiuslibet naturalis functionis, par erat, vt propriū, pulsibus attribuere. Reprehendit et, vndiq; tunicā arteriæ circularitè dilatari, in definitione dictū esse, non modo, vt Heraclides, tanquam superuacaneū, sed quæ est pulsus quidam non naturales arteriæ distentionē non æqualem moluntur, veluti sui partem. Sed vero calūniatur hunc planissime. Nam, si ipse in definitione Chrysermus poneret, æqualiter, iusta sit eius obiectio subiecti: præditos pulsus motibus inæqualibus: verum, quando simpliciter dixit, insurgente vndiq; tunica, & in se ipsam rursus confidente, nullus crimini relictus est locus. Oino, si id agebat, vt Chrysermum reprehenderet, præstitit orationem ad illos pulsus deflectere, in quibus in modum fidis vī tensa arteriæ tunica: vbi fertur sursum deorsum arteria, non distendit tantum: nā hoc dixerūt quidam ad declarandum cum pulsū, non ab re illi quidem, parū tantum ad absolutam sciētiam. Atqui, vt prorsus non distendantur nec contrahantur viuo adhuc animali arteriæ, planè fieri nō potest: quo minus autem animaduertat hoc arterias habere, fieri potest de breuitate distentionis, & adiuncta ijs arterijs vibratione. Diximus itaque tum contentarum fidium arterias speciem habere, attolliq; atque demitti, non distendi tamen & contrahi aperte. Sic ne hac quidē rōne mēdaci postulet Chrysermum de circulari distentione & contractione arteriarum: qui non de sensibili eorū motu definitionem, sed de essentiali substantia pulsus, fecerit. At, cui etiam hæc cordi est uel ipsi legere, quæ illi viri scripta reliquerunt: vel in commentarios referre, Erythraei septimum librum legat de Herophili secta, Apollonij vigesimum nonum, Aristoxeni tertiumdecimum. Mihi quidem satis est, si in singulis dissensionibus capita orationum prodam, itaq; aliò me conferam: sic. n. fiet tandem, vt totum librum conficiam. Sed fuerit non incōgruum, si hoc apponam. Ipse Aristoxenus, qui Alexandri Philalethis fuisse discipulus, & priorum se omnes, vt putabat, definitiones coarguisset, atq; hanc cōfirmasset esse optimā, Pulsus est functio cordis & arteriarum peculiaris: idem postea tamen, nihil causæ est, inquit, quin et talem definitionē faciamus: Pulsus est cordis & arteriarum functio peculiaris, mista & inuoluntaria. Hanc et extollit definitionem, vt priore clariorem: illi compendium tribuit & artificium. Ducit. n. sæpe inuoluntarios motus habere tantum aliquid voluntarij: quod quidē, non obscurum est, quæ multis implicatum sit controuersis & quæstionibus. Sed de istis cum utrisq; sectis, disceptat hic & reliqui Herophilij. Ab ipso aut Herophilo dissidere in eo videat, quæ pulsū esse existimet functionē arteriarū & cordis: & partes eius statuatur distentionē & contractionem, non nunquā et quietes. Nam, si vndequaq; Herophili placita tueat, cōtractio sit functio arteriarum, dilatatio in propriū statum & naturalem earum corporis, reditus: nā eius hæc est sententia, quemadmodū distenta in demortuis cernitur tunica arteriæ, & in viuis itē, quantum ex se ipsa est, distentam esse. In cōtraria opinione est Aesclepiades. Hic vir cor & arterias arbitratu distendi, cum spiritu implentur in ea influente per subtilē contextū, quo prædita intus sunt: vbi iam in eorum os repletorum nihil influat amplius, ibi recidere tunicam in priorem suum statum illum naturalem. Atq; hæc obiter subire quæstio sophistis potest, qui sermonem in immensum volunt

Al. aljs.

lunt producere. Et, vt verbosam materiam tibi hic paratā habes, ita, si, quæ Philonides Siculus scri-
 pra reliquit in libro de medicina decimo octavo, in manus accipias (quorū etiam Agathinus bre-
 vibus meminit, ei obijciens, primū, q̄ male pulsū afferuit in solis arterijs fieri: deinde, quod Bac-
 chium parum recte secum coniungat) magnum certe cumulum loquacitatis hac ratione addide-
 ris orationi. Primum enim epicheremata sunt commemoranda, quibus adductus arteriarum sola-
 rum Philonides pulsū arbitratur: deinde illa refellenda: tertio Bacchiū demonstrabimus in hūc
 modum locutum in auscultationibus, Pulsū esse contractionem & distentionem omnium arte-
 riarum. In compendio vero pulsū sic ad verbum scribit: Pulsus, & omnis pulsus affectus, arte-
 rijs dūtaxat & cordi accidit. Rursus paulo post: Nam pulsus, quod dictum est, dilatatio est arteriæ,
 vel arteriosę partis cordis. In primis hoc tibi, fac, hæreat, hæcenus solorum ferè Herophiliorū nos
 commemorasse definitiones: cum ēt Erasistrati multas & Asclepiadij fecerint. Etiā hercle Athe-
 næi Attalensis affectæ, quos pneumaticos vocant, etsi non ita multas definitiones, tamen non pa-
 rum multas fecerunt. Agathinus quidē certe, de quo paulo ante feci mentionem, quanquam im-
 probet istos, qui omnia definitionibus student docere, ipse tamen librum primum conscripsit de
 pulsibus, vbi singula, quæ ad pulsū pertinent, nomina cum proprijs definitionibus rerum inter-
 pretatur. Cæterum alias quidem prætereo: nam hoc in libro solius pulsus statui definitionem me-
 morare. Certe quidem demonstravi ego multis in locis, librum de singulis differentijs pulsū pos-
 se, non secus ac hunc, confici, si magnum pulsū definias vnā cum his, quæ ei ex quantitate disten-
 tionis sunt coniuncta: & si paruum vnā cum adiuctis ex hac: atq; hoc modo omnes alios. Sed in
 præsentī, vt dixi, de solo pulsū statui summam verba facere.

† Al. tales.

Agathini Definitiones.

CAP. II.

Hic ergo Agathinus, qui eos accusat, pulsū qui volunt omnino definire, tamen in loquaci-
 tem & ipse incidit inanem: atque etiam liquido in eo offendit, quod homonymum pulsū
 putarit esse. Alio enim loco ait: Cordis & arteriarum motum dicimus pulsū esse. Alias: Sēsū
 illum, quem in inflammationibus ægrotus percipit: nam & hunc ait pulsū per homonymiam
 vocari: quinetiam solam arteriæ distentionem nominari pulsū, quando vel magnum, vel vehe-
 mentem eum dicimus esse: qui in contractione non fiunt. Et vero etiam Athenæū ait censere cō-
 tractionem quoque pulsū appellari: quam significationem iubet Herodotum attendere: huic
 enim viro suum librum nuncupavit, suo quidē discipulo, apud Romanos tamen in medicina exer-
 cenda claro. Sed conflatum ex compluribus distentionibus appellari pulsū dicit: ad hæc nō so-
 lum ex distentionibus constitutum, sed & ex contractionibus. Quid, inquit, si etiam, qui proprius
 est carpi, vocetur pulsus? Equidem existimo, inquit, pulsū dici etiam evidentium arteriarū mo-
 tum. Ab his omnibus palpitationis secundum præcordia meminit, ecquid hanc quoque par sit ap-
 pellare pulsū: quam quidem habeant non nulli deliri: esse autem crassæ dorsi arteriæ. Quem si
 motum, inquit, vocamus non pulsū, verum palpitationem: erit iam quidam arteriarum motus,
 qui non pulsus, sed palpitatio appelletur: qua etiam significatione Ægimius Velientis inscripsit
 librum de palpitationibus, in quo tractat de pulsibus. Sed hoc rursus loco obrepit aliud argumē-
 tum his, qui sermones student ducere, si disceptent, an Ægimij ille germanus liber sit: aut utrū cæ-
 terorum Ægimius scripserit de pulsibus primus, an alius ante illum. Hoc vero omnino est friuo-
 lum: illud fortasse non inane censebitur, tametsi est inane, indagare, vnum ne à pulsus nomine,
 an multa denotentur: videtur enim etiam Archigenes in eo cum præceptore sentire, multis mo-
 dis putans pulsū dici. De quibus sermonibus quo aliquis cognoscat, ad genera eū i species & dif-
 ferentias partienda necessarium est meditatū esse: nam propriarum & communium significa-
 tionum nominum hæc vna est via inveniendi. Itaque multis mihi locis videntur, etiam qui illu-
 stres in dialectica sunt, lapsi esse, qui totidem esse generalium nominum significationes sunt arbi-
 trati, quot in ijs singulis contineantur propriæ species. Dico autem, si quis putauerit nomen ani-
 mal non rem vnā significare: aliter enim dici animal immortale, aliter mortale: & rationale ali-
 ter, expers rationis aliter: & ferum etiam, mansuetumq;: ad hæc gregale, & solitariū: & id genus
 reliqua. Proinde, si hanc disputationem persequare, discipulumq; exercites ad multa exempla, vt
 statim, quod multis commune est, cernat, & quod unicuique proprium, non parum impendes tē-
 poris. Atqui sine tali institutione ostendi non potest pulsus vocabulum vnā rem significare, vt
 animalis, etsi ex vtriusque diuisione quam plurimæ prodeant differentiæ. Itaq; hîc iam perspicias
 etiam longitudinem sermonis, qui integrum item librum requireret, si exponere velis, vnde indu-
 ctū illi pulsū multis modis putant dici: & quid sit, quod ijs imposuit. De quibus ego non nihil
 etiam in primo commentariorum, quæ in librum Archigenis de pulsibus cōscripsi, numero octo,
 dixi: hîc satis erit, sicut antea, si vnā sermonis prolixitatem demonstrarem, qui ei habebitur, si quis
 talia persequi omnia velit. Nam videtur Agathinus, etsi incuset illos quā vehementissime, qui
 pulsū conantur definire, ex suis ipsius verbis, nunc functionem arteriarum & cordis eum puta-
 re esse, nunc motum arteriarum & cordis, non nunquam distentionem & contractionem arteria-
 rum & cordis: non quod inter se hæc definitiones pugnent, sed quod vna est, vt ita dicam, genera-
 lior, aliæ specialiores.

Archigenis

A

Archigenis Definitio.

CAP. 12.

† ETiam Archigenes, qui commērationem putatur de pulsibus confecisse, in cuiusdam initio pregrandis libri definitionem hanc scripsit: Pulsus est cordis & arteriarum distētio atq; cōtractio naturalis. Addidit hanc dictionem/naturalis/ad definitionem Agathini ob causam, quam ante explicavi. Ex distentione atq; contractione, vt partibus, arbitrantur constare pulsum pneumatici omnes, actionem putantes vtrunq; motū esse: cum Herophilus & Asclepiades haud eque sentire videantur. Ac Herophilus qdem de distentione et cōtractione arteriarū peculiare qōnem instituere v̄t prolixiorē: nam subinde putabis eum & distentionē & cōtractionem censere actionem esse: ferē tamen vnam contractionem. Asclepiadis vero, qui nullam ducit facultatem esse, abs qua cor & arteriæ moueantur, varia est oratio, cum in alijs functionibus naturalibus animalibusq; omnibus, tum in hac. Dicas. n. interim statuere eas illum ne actiones quidem esse: quamquam hoc consequēs est suppositionibus ipsius: interim vero functiones esse ponere, veluti abutens nomine, aut consuetudini concedens. At vero familia Athenæi, vt dixi, omnis vtrunq; motum in functionibus habet, & distentionis & contractionis. In qua etiam nos sentētia sumus: neque tantum de arterijs & corde, sed etiam de thorace: quippe quem etiam demonstrauimus agere distendendo se & contrahendo. Distinguo autem tum in thorace, tum in arterijs lationes in medium statum ab extremis, quæ nunc citra actionem, nunc cum illa fiunt. Horum si iam demonstrationes in hunc sermonem conijcias, hac re ad lōgitudinem tibi multum proficietur. Ad hæc, si nomīnū varietatem, qua in definiendo sunt vsi, & hercle quas adduxerunt probabiles causas, recensueris: deinde quemadmodum eas quidam reprehēderunt: postea, quomodo dicta sua alij defenderunt: hinc orationi accedet friuolæ prolixitatis cumulus.

† Vtendū ex græcis. Et iam Archigenes, qui cōmentationē de pulsibus in vno pregrandi libro cōfecisse existimatur, in eius deminisio de functionē, &c

Magni Definitio.

CAP. 13.

Magnus itaq; non distentionem & contractionem, sed etiam inflationem & concidentiam sensibilem, cordis, eorumq;, quæ illi afficiuntur similiter, dixit pulsum esse.

Athenæi Definitio.

CAP. 14.

A T ipse sectæ illorum princeps Athenæus, pulsum definiuit motum per distentionem naturalem & inuoluntariam spiritūs eius, qui in arterijs est & in corde, quiq; ex se ipso & in se ipsum mouetur, vnaq; cor mouet & arterias. Vbi non essentialem modo definitionem fecit, sed addidit & causam: quemadmodum definiri dialectici volunt ea, quæ, dum fiunt, sunt. Et compendiosius etiam, pulsum dicit esse manifestum perspiratum, ad sensum per se quidem tenuem, cordis et arteriarum. Iam Athenæi etiam hæc est definitio: Pulsus est distentio & contractio cum perspiratu cordis & arteriarum. Sicuti autem cordi est, hisce definitionibus confutandis confirmandisq; longissime orationem extendat, licet. Iam vero alij quidam de pneumatica secta definitiones pulsus fecerunt aliquantum, † vt dixi, variantes: quo minus eas cōmemorare statui, quod perscringere quàm breuissime orationem studeam.

* AP. θερμῆς. i. ca. loris.

Asclepiadis, eiusq; Discipulorum Definitiones.

CAP. 15.

A Sclepiadis etiam discipuli fuerunt inter se discordes: quod definitionibus quidam Asclepiadis aliquid adijcerent, alij detraherent, alij immutarent. Nam ipse Asclepiades quidem pulsum dicit esse distentionem & contractionem cordis et arteriarū. Hic multi eius discipuli addunt: quæ non semel, sed identidem in vna inspiratione fiat. Vt tota definitio hæc sit: Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum, quæ non semel, sed identidem in vna inspiratione fiat. Sed decepti quidam sunt ab eo, q̄ in libro suo de respiratione & pulsibus scripserit in eum modū ista verba, oblitū orationis, vbi hoc scripsit. Nam demonstrare instituit, quæ simili modo fiunt in respirationibus & pulsibus, & quæ alio diuersoq; ac, vbi diuersitatem declarat, ista cōmemorata verba sunt scripta: quo respirationem separaret à pulsibus, quibus hoc est adscriptum: quæ non semel, sed identidem in vna inspiratione fiat.

† Alex. antiquus. ab antedictis.

Moschionis correctoris Definitio.

CAP. 16.

A Lij porro quædam adiecerunt præterea, de quibus Moschion est cognomine corrector: q̄ Asclepiadis scripta quædam corrigeret, non vbiq; cum eo sentiens: sicut nec cum Herophilo Alexander. Ego vero simul, vt Moschionis definitionem narrauerō, recedam ab schola Asclepiadis: Pulsus est motus peculiaris cordis, arteriarum, venarum, cerebri, ambientisq; hoc mēbrana: qui in vna inspiratione non semel, sed identidem, fiat. Atqui non puto desiderare te interpretem horum, quæ definitio habet, si quid memor es hæcenus dictorum.

Erasistrati Discipulorum Definitiones.

CAP. 17.

Q Vare sit operæpretium fortasse transire ad Erasistrati discipulos, qui inter se non minus, ac alij, discordauerunt. Siquidem hoc quidem mireris, non tantum diuersarum sectarum medicos, sed illos etiam, qui vnum virum sectarentur, dissensisse plerosq;: Quosdam etiam duas & tres definitiones conscripsisse: vt Apollonius Stratonis filius, vnam hanc: Pulsus est dilatio arteriæ, quæ completionē fit spiritus à corde emissi. Alteram hanc: Pulsus est arteriæ dilatio & contractio, à facultate, quæ illi cōiuncta est, ac proportionē m̄det. Ac tertiam aliam: Pulsus est dilatio, quæ facit, vt tactum arteria feriat. Atq; hanc definitionem tertiam æquipolle-

re

re definitioni pulsus in consideratione positi, nuper ab Alexandro allata, nemo est, qui nesciat. **E**
 Prima autem, quam scripsit, essentialis est, consentiens Erasistrati sententiæ: quando quidem putat arterias, ut superius etiam memini, ideo distendi, quod compleantur spiritu à corde suppeditato. Nam completionem volunt nos, non impletionem dicere, ne quis omnem in contractionibus existimet spiritum euacuari. Secunda definitio facultatum etiam sermonem tangit: quam alij rectius Erasistrati fecerunt, qui pulsum esse dixerunt distentionem & contractionem arteriarum & cordis, quam vitalis facultas & animalis efficit. Nam ipse Erasistratus in commentarijs de febribus aperte affirmavit etiam animale esse in corde, ne dum vitalem facultatem. Non nullis illorum satis fuit dixisse, pulsum communem actionem esse cordis atque arteriarum. Quidam anxie magis distentionem arteriarum, cordi contrariam, esse pulsum affirmauerunt: quando attollitur cor, eodem tempore contrahi arterias existimantes: & cum illud contrahitur, tum distendi arterias. At vero Apollonij prima definitio solam declarat distentionem esse pulsum, quam dilatationem appellauit, hisce verbis: Pulsus est dilatatio arteriæ, quæ completionem fit spiritus à corde emissi. Erasistratus vero videtur non naturalem arteriarum motum appellare pulsum, verum motum duntaxat in inflammatione. Id, quod eius verba arguunt in primo commentario de febribus: ubi vocat motum arteriarum, quem naturalem nos pulsum appellamus: quem vero in inflammatione ille immutationem dicit habere, pulsum videtur vocare: non censens scilicet cuius arteriarum motui esse pulsus nomen attribuendum, sed soli ei, qui ab affectu in inflammatione à naturali statu deducitur. Cernis igitur verborum copiam, qua abundabis, si cuncta hæc persequere: & quæ in se Erasistrati mutuo, ac quæ in alios disputarunt, commemorare: & quæ item illi responderunt his. Cum igitur in capitibus ego tantum recensendis librum iam totum confecerim, idque multis etiam præteritis illorum definitionibus, quid, qui exequi omnia velit, non ne tres libros atque adeo quatuor habeat conficiendos? Fac vero confectos esse: & adolescentem quempiam, qui in nugatorem incurrisset præceptorem, qui omnia dicere velit, nihilque præterire eorum quicquam, quæ tradiderunt medici, longo tempore illa & summo studio edidicisse: postea congressum apud ægrotum aliquem esse cum alio adolescente de alio magistro rationem docto cuiusque pulsus dignoscendi, & quid denuntiare soleant: utrum dices commodi aliquid inuenturum ad præfagiendum de ægrotis? aut, utrum nomen allecutorum apud ægrotum & præsentibus? Nam alter adolescens, qui pulsus sit definiendus, multis verbis aget: at, morbus periculo ne vacet, an cum periculo sit: & diuturnus ne sit futurus, an breui iudicatio sit expectanda, plane nesciet. Alter adolescens exacte hæc præsentiet prædicetque præsentibus, sed eum ratio definiendi pulsus fugiet. Hæc **G**
 autem aperte declarabit contentio, quæ ratio docendi utilis, quæ inutilis sit. Verum, ut est in proverbio, Dulce bellum inexperto, sic isti videntur mihi, qui omnia volunt definire, prorsus quæstiones ignorare, quas dialectici de ratione definiendi instituerunt. Nam definitionem quidem significationem explicare propositi nominis, si quidem propositam rem non omnes plane assequantur, non dico conducit, sed necessarium est. Necessarium etiam, ubi quis vel versutia de industria, vel imprudens præ stupiditate, significationes commutat nominum, tribuens alijs rebus ea, ac omnes homines. Si absque utroque horum sit, omnino res definitione non est aperienda, quod suum ipsam nomen abunde declarat: nam definire plane quidque, ad sophisticam disciplinam pertinet, velle. Mihi quidem hæc licet dicere, qui frequentissime in quæstionibus improvisis feci periculum: nam de quavis re ad definiendum proposita dici demonstraui posse totum diem. Quare non, quò verbis deficiam ad definiendum accommodatis, in abundantes quæror: sed, cum probaui omnium me ad eam loquacitatem esse instructissimum, humanitatis duxi esse, si artibus insudantium haberem rationem, veritatemque aperirem: non quod plerique faciunt scioli, qui suspici, quòd sciunt, quærun, & vero etiam ampliores se ipsi apud alios putant fore: sed, quæ cognouissem semper distingerem utilia ab inutilibus. Omnes enim (cum à paucis discessum est) qui artes tradunt, nugis omnia referunt: de quibus hoc est, quod hæcenus tractauimus. Nam peruasit philoristiæ morbus non medicos tantum, ac philosophos, sed oratores etiam, & mulicos, grammaticosque. Quibus ego, si sapiant, omnibus vno de pulsibus exemplo medicinam sane præsentem feci. Quòd, si quando per ocium multum sit visum omnes persequi & diiudicare controuersias de definitionibus, ne id quidem facere dubitabo: si quidem inutiles quidam dicunt illas esse: alij vtilis illas quidem, sed de ratione disceptant definiendi. Sed iam libros etiam de his duos conscripsi, tertium & quartum commentarium in secundum librum Aristotelis de demonstratione. Cui libro titulum multi indiderunt Analyticorum secundorum: sicut & libro de syllogismo, priorum Analyticorum.

Galeni

GAL. DE DIGNOSCENDIS PULSIBVS LIBRI QVATOR

Hermanno Cruserio Campensi interprete

ARGVMENTVM PRIMII LIBRI

Docet, Quaecunque in pulsu in nostram notitiam veniant: ac in Primo libro pertractat de Distentione ac Contractione, primis & principibus pulsus partibus, per sensum dignoscendis.

Partitio Commentationis de Pulsibus: & Quibus in partibus Medici, quibus Philosophi, elaborarunt: postea de Difficultate dignoscendorum pulsuum. CAP. 1.

De pulsibus commentationem in quatuor partes sumus partiti. Prima, specierum & generum illorum differentias recenset. Altera, quae est haec ipsa, quam nunc in manibus habemus, agit de ijs dignoscendis. Tertia causas aperit, à quibus quisq; generat. Quarta & postrema, quid denuntiare solent, medicis sanè præ cæteris honoratissima: quo fit, ut reliquas partes, huius nomine tractent: & philosophis, qui scientiam naturalem inuestigarunt, non planè neglecta. Quam ob rem merito omnium prima pars, ad medicos iuxta & ad philosophos pertinet, sed secunda & quarta medicis est peculiarior, ut tertia philosophis. Quocirca inagnopere utriq; in tertia elaborarunt, quòd hi honoratissimam partem esse eenserent: illi proximam statuerent honoratissimæ. In quarta non perinde quidem, ac in hæc, eò qd soli de ea medici scripserunt: plus tamen, quàm in reliquis, laboratum est. At in prima philosophis plus satis: medicis, qui magis artis opera spectant, quàm nugas, satis inter disputandum laboris fuit. Reliquam secundam partem nec philosophorum (neq; enim ad tertiam, sed ad quartam, faciebat) nec medicorum præter Archigenem, idq; planè leuiter, attigit quisquam. Flagitat autem hæc non prolixam quidem orationem, sed tempus alijs simul omnibus longius. Nam, cum taciturnobis opus est exercitatio, ut paruum etiam exacte differentiam sentiamus, tum nō est in manu nostra eius exercitatio. Nam compaginum usum & instrumentorum, & vero dissectiones, usumq; fasciarum & laqueorum, præterea reliquas chirurgias medico necessarias, citra tuam operam forrasse diseas: Et sanè multa ipsi hoc pacto obimus, imitamenta molientes, per quæ etli ad summam peruenire non possumus, at plurimum tamen progredi, ac prope finem peruenire possumus: In meditando vero ad pulsus, quid inuenias, quod caprizantem, vel vermieulantem, vel oīno quenq; imitetur minus frequentium, non vulgarem tamen rem indicantium: nihil hercle, nec quod accedat quidem. Sed ad naturam eorum alius alio præstat oratione declarandam: ut exerceas autē te ad quempiam facillime simul & exacte dignoscendum, nisi ipse tuam operam naues, nihil reperias machinæ à medicis ita commentum, ut in cæteris fecerunt operibus manu obeundis. Itaq; cū ob id, tps requirit longū, tum ob absolutam naturæ rerū scientiam. Nam, si figuli pictoresq; visum, si caupones & coci gustum, olfactū vnguentarij, auditum musici, tamen si artis habent ubique promptam materiam, multos non dies dieo aut menses, sed annos, ut accurate artem calleant, meditant: ad tactum exercendum quantum. s. censeas tēporis medieum quarere: cui plurimi vno tempore affectus arteriæ sunt attendendi, non ut figulis solæ figuræ, aut ut pictoribus colores: sed primū distentionis quantitas; deinde qualitas & tps motus, tum mouentis eam contentio facultatis, postea ipsius tunicæ arteriæ status. Hæc simul, atq; illa attollitur, omnia sunt eognoscenda. Quinetiam calor qualitatem, oecursus arteriæ motu excitatus apertius indicat: & est, æqualiter an inæqualiter illa

DE DIGNOSC. PULSIBVS

illa, quæ memorauimus omnia, vna in parte & in diuersis fiant. Atque in distentione hæc confide-
 randa sunt. In contractione sanè similia illis: præterea tempus inter vtranq; mediū, quo quiescit,
 duplex illud, vnum à distentione ante contractionem, alterum à contractione ante distentionem:
 & horum mutuā proportionē, temporis motus ad tps motus, tps quietis ad tps quietis, & vtriuf-
 que simul ad vtranq; quæ sunt vniuersa ante alterum arteriæ ictum cognoscenda confectio in pri-
 mo pulsu. Nam, cum iam alter inceperit, cum † ipsa prima } sunt attendenda, quæ declarata iā pri-
 mo sunt: tum vero, quò æqualitatem eorum & inæqualitatem perspicias oēsq; differentias, quæ in
 illo sunt exposita, cum ijs, quæ in hoc, conferenda sunt. Inde tres, quatuor, quinque, atq; adeo multi
 deinceps pulsus sunt videndi, vt ordo tibi atq; confusio sit explorata. Quid hæc, quantæ censes es-
 se omnia exercitationis? Equidem, vt verum dicam, ad exactissimam quidem & absolutissimam
 cognitionem requiri totam humanam vitam putem: vt aut tantam assequaris, quantam nunc pa-
 rauimus nobis, non sex menses tm̄, quibus vniuersam medicinam profitentē sapiētissimi se isli me-
 thodici tradituros, sed annos permultos. Mihi quidem certe, vt primū medicis coepi operā dare,
 primis adhuc ætatis temporibus mirifica cupiditas incessit artis de pulsibus cognoscendæ: atq; in
 de vsque in hanc diem, eam commētatus, haud dum mihi oēm artem videor assecutus. Si quidem
 multos annos ēt dignoscere ne esset tactū clare arteriæ contractionem, incertus eram. Quin hæc F
 bam ēt, an Archigenes, Herophilus, {an vero} Agathinus, omnisq; prope natio empiricorū ve-
 ra dicerent: tm̄ aberat, vt planè scirem, posset ne tota sentiri, an pars aliqua, eaq; quanta. Iam in di-
 stentione de similibus perinde implicatus tenebar, cum tm̄ hæc fundamenta sint, & veluti elemen-
 ta totius de pulsibus artis: quibus incognitis nihil esset præterea quicquam, quod cognosci certo
 possit. Tm̄ sensu noueram dignoscere distendi arteriam, non ascendere & descendere, quod con-
 firmant isti, qui Empirici vocant, probari, atque id esse verum. Neq; enim distentionem, sed ictum
 tm̄, percipere tactum: ascendentis ne cuiuspiam, an distenti, non item animaduerti. Hoc quidem
 multis annis propè solum assecutus sum: postea vnum etiam, vehementem pulsum: alia me om-
 nia adhuc fugiebant. Itaq; in profunda hælitatione multos annos volutatus, nihilo magis indaga-
 re destiti: sed, cum acrius ēt atq; ēt in id incubui, tandem aliquñ sp̄cies cōtractionis tactui aperte re-
 præsentata est. Deinde, cū in ea meditatione diutius immorarer, non sp̄m adhuc obscurā, sed cla-
 rissimam notitiā eius non concedentem distentionis notitiā consecutus sum. Postea, quid com-
 memorem, quā alia sim cito assecutus? Omnia enim vltro se offerebant, & planè posthac per-
 spicua erāt, vt cum in summis tenebris lux subito splēdida eluxit. Quòd si quis hæc accipiat, vt ve-
 ra, & non vt fabulam, magnum fructum capit, ne eum desperatio subeat inueniendū, quæ indagat:
 G neq; eò deterreatur, q̄ multis etiam annis inquirendo nihil dum profecerit. Nam quidam in quæ-
 rendo clam obducitur callus, vsusq; comparatur, qui progreditur pederentim, neq; prius, q̄ abso-
 lutus sit, vnquam coepisse apparet: Simul, atq; completus est, cumulate fert omnium exhaustorū
 laborum q̄ citissime fructum, adeoq; vt rudius dicam, cum ipsa vsura. Iam, cū posteris nostris non
 mediocre momentum accesserit promptitudo nostra atq; industria in hisce rebus, qui non dubita-
 uerim vel ipsos affectus tactus aperire oratione: breuiore tempore ad artem se exerceāt pulsum,
 & minore cum labore. Faciā enim, vt præter alia viam muniam, qua votum assequaris potissimū:
 liceat tantum ab immensa diuitiarum atq; gloriæ siti, quæ nunc dominaat, mortales abducere. Neq;
 sanè quicquam erit profectum hac lucubratione, si veritatis studiosos desiderabit: quos scilicet ha-
 ctenus deliderabit, dum voluptas superior sit & regnet, honestas aut nulli curæ nullo numero sit:
 neque enim voluptuarios hæc cōmentatio, sed egregie gnauos industriosq; quarrit. At talis quo-
 tusquisq; est? Sed enim, vt dixit Heraclius, Vnus mihi instar est mille. Profecto libentius cū vno
 illo egero, ac cum istis mille, qui vnum vel etiam nullum valent: nam non numero veritas, sed sa-
 pientia æstimatur. Ergo ad vnum hunc verba nunc facimus cupidum veritatis, quisquis ille siue
 nunc sit, siue posthac exister: Primum multa ad sensum pertinentia, fieri non posse, vt verbis non H
 explanentur: Deinde, tamen non possit fieri, nihil eo tamen causæ esse, quam ob rem nostræ te di-
 ligentiæ pœniteat. Nam, si minus vnde quaque accurate sermone ad eorum notitiā, propius tm̄,
 quàm nihil, aspiraueris. Nam quis tadem faciem cuiusq; hominis depingere oratione exacte pos-
 sit? haud sanè quisquā: tamen seruos fugitiuos quotidie ex notis faciei proclamant. A deoq; fuit,
 cui hoc esset satis tantum exaudisse:

Crassus erat, nigris humeris, crispisq; capillis.

Atque ego, cum prius dulce Falernum, q̄ Romam profectus essem, nunquam gustassem: tamen
 me, cum est primum oblatum mihi, non fefellit, quòd signis deprehenderem id, quæ legeram. Qui
 dam etiam meus familiaris vinum, quod crescit in Lydia (dulce Sesaminum vocatur ab incolis)
 facile cognouit hoc duntaxat à me admonitus, dulce vinum Creticum, & quod Scybellite appel-
 lant, colore repræsentare, & dulcedine, crassitieq; præterea mirificam quandam iucundissimamq;
 adstringendū vim præter illa habere. Huiusmodi nos quoq; signa recipimus pulsum digno-
 scendorum tradituros: Ad hæc, manus quæ nam ratione erit cuiq; pulsui admouenda: si quidem
 hic firmiter infigenda est, illic lenius applicanda: vt in vehemente & languido pulsu. Nam illum,
 nisi premas arteriam, non dignoscas: hunc, tantum abest, vt cognoscas premendo, vt semel ēt, si ita
 facias,

† Alex anti-
 quis, hæc ipsa.

A. l. i. f. 2. d. 3.
 c. 1. fo. 47. a

* Caryinum est
 in græcis.

A facias, videatur immotus. Nec vero magnorum simul & languidorum pulsum, quos lethargici habent, cognoueris magnitudinem, nili admodum attingas molliter. Quod autem à turgidis & magnis, & duris, vehementibusq; altis oratio discernere possit docere, si magnū dicam tibi hunc esse, qui increuit ex aequo in tres dimensiones, in lōgitudinem, latitudinem, profunditatemq;: turgidum autem, qui in duas tantum, latitudinem, & profunditatē: altum, qui in vnam tm̄, altam: & durum violentum ic̄tum efficere qualitate arteriæ tunicæ: vehementem vitalis robore cōtentio- nis: haud dixeris prudentem virum, atq; gnauū, oīno ab his iniitijs ingressum nō posse dignoscen- dorū illorum confirmatam scientiam parare, mō ad principia & veluti elementa artis huius probe exercitatus sit. De quibus nos primo loco dicemus, deinde congruo ordine ad reliqua p̄grediemur.

De quatuor Elementis dignoscendorum pulsum.

CAP. 2.

SVnt hæc quatuor. Omnium primū, quod empiricos diximus contentiose potius, q̄ vere, asse- rere, ic̄tum se tantum sentire, distentionem autem ignorare arteriæ. Quocirca pulsū quidam de illis definiunt, memoriam affectuum tactus ex arteriarum motu. Nam non ex distentione arte- riæ, sed ex motu, dixerunt, nulla de re alia, quam q̄ distentionē se negant sentire. Verum ratione, **B**inquiunt, constituas eam, licet, non percipit tamen eā tactus. Contra vero debebant omnino di- cere, si id tantum agebant, vt cōtenderent: tactum arteriæ distentionem sentire, sed, vere ne disten- datur, hoc se non plane scire: nam confirmare non percipi, mentientium est de sensu. Etenim, si istos roges, quis tandem conuulsius pulsus videatur, quid aliud respondeant, ac intentæ utroq; arteriæ, quali fidis, quendam occursum illum efficere tactui, quæ ne pristinam quidem sedem pla- ne retineat, sed sensim sursum deorsumq; iactetur: iam etiam, si de vibrato requiramus, fatebuntur hunc quoq; si quidem illis certe tactus affectus non exciderūt, fieri, cum deseruit arteria suam re- gionem. Nam in ijs pulsibus sursum ferri arteriam atq; deorsum sentimus plane. Quinimmo pul- sus inæqualitatem eam, in qua arteriæ quædam partes editiore loco appareant, quædam humiliore, si nescire se dicant, experientiæ deprehendentur inanes, quam semper vendicant. Neq; enim de illis hoc est, quæ ratione ostenduntur: cæterum tactus id percipit dilucide: in cuius quærenda causa medici, qui vocantur Dogmatici, dissentunt mutuo, dissensuri etiam in eo, an percipiatur, nisi ea sit rei euidentia. Quinetiam est, cum magnitudine inæqualis pulsus fiat in vna distentione, cum eius partes quædam plus, quædam minus, distendantur: qui non fieret, nisi distendi arteriam re uera videremus. At intelligo producere illis me ingeniosius fortasse sermonē, q̄ aperte agere: **C**nam satis hoc sit dixisse, longum vel breuem, altum vel humilem, latum vel angustum, magnum vel paruum, crassum vel gracilem, & præterea horum medios fieri non posse, cum non omni ex parte distendi arteria conspicitur, quoniā solum fieri motū arbitrantur: tantū vel altus vel humi- lis fieret, vel eorum medius: alius nullus. Igitur, qualis conuulsius pulsus est, qui est infrequens, tales contendunt, qui negant sensibilem distentionem esse, semper omnes videri: re vera enim in conuulsiuo aut nequaquā sentitur distentio, aut parum & obscure, arteria in fidis modum sursum deorsumq; iactata. At vero, quod tradit Archigenes, hominum gracilium in partibus nō carno- sis, oculis cerni arterias distendi & contrahi apud homines quidē verecundos recte dicitur: apud eos vero, qui de rebus conspicuis, quando sibi ipsis libuerit, non laborant, secus. Etenim vel con- spici negabūt hoc, q̄ quidem eorundem sit illorum hoc quoq; inficias ire: aut, si etiam annuant, oculis videri dicent arteriam distendi, tactu non itē: atqui de hoc quæstionem esse. Quare non ad visum sermonē deriuemus: verum propositis his, quæ tactu percipiuntur, placare homines co- nemur. Atq; vt verum dicā, non tam istorum nomine, q̄ vt veram traderē rationem dignoscen- di tyronibus huius meditationis affectus sensibiles, memini pulsum manifestam distentionē arte- riæ obtinentium & obscuram, de quibus conuulsiui sunt: præterea vt pulsum, qui in quantita- **D**te positi distentionis sunt, ne confundant considerationem: sed semper in memoria habitis tribus dimensionibus contendere præsentem pulsum cum superiori valeant, in tribus ne dimensi- bus illi, an in eorum aliquibus vel aliqua, respondeat. Nam, qui ex distentionis quantitate xxxvij pulsus constant, quos in tabella libro primo de pulsuū differentijs proposui, hac maxime ratione cognoscas, si dimensionū quantitatem singularum teneas memoria. Porro aut̄ tum hæc ipsa, que nunc commemorauimus, tum reliqua, quæ posthac dicenda sunt, oīa præcedere ille liber debet, vt initio statim huius libri admonuimus. Itaq; prius huc qui se conferat, q̄ illa edidicerit, errat pla- nissime: atque hoc sit in toto sermone cōstitutū. Nūc, quod instituiimus, exigamus: aperte disten- tionem arteriæ à tactu, non ic̄tum modo (quod, qui cū omnibus disceptant, affirmant Empirici) animaduerti. Quare adducti rationibus meis contra, ac prius, dicentes, fateantur (ni sophistæ certe & arguti gestiant haberi) arteriæ animaduerti quidem abs tactu distentionē, tamen, ita ne re vera habeat, se hæsitare: sane. n. hæc consentanea magis sint cum eorum secta. Aut quam ob rem cum oibus alijs in disputationibus, quod cernunt, constituunt, de natura vero herent: hic non faciunt idē: Atqui, si hoc faciāt, nō est, quod dicant, distenditur fortassis arteria, sed nō est conspicuū. Ve- rū è diuerso, fortassis non distenditur illa, tm̄ percipitur: siquidē cōsentit hoc cū illis, qui, quod cer- nunt, tm̄, & non quod cohæret, cum placito suo ponunt. Si quidem, quod cōspicimus, vbiq; loco,

DE DIGNOSC. PVL SIBVS

rum, vt dixit Timon, valet: qui fit igitur, quo minus nunc quod cernitur, valeat? Atqui, siquidem E valet vbiq; pro cōi igitur principio aperte dilatari arteriam sumpto, cum. s. non conuulsiue moueatur, inde dissentiamus fortasse inter nos, an fidem illi nos habebimus, illi non habebunt. Fortassis hinc quoq; si suam illis auctoritatem subijciamus, ad concordiam in communi inuendam a thores fuerimus. Quid nam igitur volunt? nihil aliud, q; singula euidētia conspici, & scrupulum habere maximum, an, qualia videntur, etiā sint: deinde an vlla etiam ratione sint. Sumpserint sane & id à nobis confessum, nihil enim illis denegatum volumus. Quin nec, ecquid omnino sit sol, lu na, terra, nec an mare, neq; an vigilemus: sed ne an sapiamus quidem, vel viuamus: nec quicquam nobis profusus, qua sit natura, constare. Equidem haud sciam, hac quam desiderent maiorem hæsitationem. Obtinuerūt hanc à nobis libentibus, supercedeāt hoc labore orationis, vt demōstrent: habeant suam naturā ignorationem, ac, abunde fruantur, licet. Tm respondeant nobis rem nō sane prolixam, An simul de vsu nos rerum ad vitam pertinentium hæsitare velint: neq; vbi solem perspicue oriri cernamus, obire solita nos negocia, si dies sit, an in grabato conuiescere, dubitantes, nox ne etiam sit, an dies: Nec, cum nauem conscenderimus, ac iunus in alto, hoc agere: sed nihil credentes, audere in mare prosilire, quasi id fortassis mare, fortassis nō sit: Neq; vbi in portum ex alto inuehamur, appellaturq; nauis ad terram, omnesq; videamus in terram exire, fidem dare F sensibus vsq; ad ipsum vsum: cæterum intus nos continere, hæsitantes, & dubitantes, dicentesq; Forte quidem videtur nobis terra, nō est tamen. Atq; omnia illa ipsis illis authoribus ad experientiam vsq; fidem habent: at de natura in dubitationem adducuntur. Quin hoc nos scilicet ipsi volumus, vt eis pro certis vtamur: quod vero excedit vsum, superfluum dicimus esse. Quā ob rem, si, quod cupimus, nobis dant: de quo amplius dissideamus, inuenio nihil. Quod ad naturam pertinet, de eo scilicet inquirunt. Desine, quaeso, nec de eo verbum vnquā faciemus, si voles. Immo vel ad fœdus feriendum te adhortemur: & procedant posthac, si vultis, non minus nobis, quā alijs mortalibus, quā res, quā verba: quando vos etiam ipsos animaduerto elaborare, nequid de illis, quæ omnibus hominibus testata in vita sunt, euertatis. Proinde, sicut illi negocia obeunt, & item nos obeamus: nec curiosi simus vlla in re, quæ aperte conspicitur: sed statim credamus, & assentiamur. Vt, si quis annunciet ab imbribus, qui deciderunt, fluuium auctum euertisse pontem, hic quispiam de vobis præsto ita vetet absolute, ab imbribus, qui deciderunt, dicere, sed qui visi sunt decidere: neq; fluuium, sed qui videtur, & apparet: neq; auctū, verum qui videbatur auctus esse: neq; diruisse pontem, sed videri diruisse: quis hunc sanum dicat? Quid igitur, quando cū cæteris omnibus mortalibus alio modo disputetis, negocia solis nobis facessitis, cum iisdem vtamur sensibus, tam in arte medica, q; reliqua in vita? Et vtrem, verbī gratia, & vesicam, culcum, atq; fabrorum folles quid distendi dicitis ac contrahi, videri prætermittitis: arteriæ vero soli innocenti estis molesti, atque in ea de apparentibus scrupulum inijcitis, quo minus absolute pronuncietis, distenta est & distenditur, contracta est & contrahitur, sed videtur distendi, verē ne distendatur, melaret? Desistite per deos tandē aliquando inanibus nugis artē onerare vel sua spone longā. Si ocia minī, & vitā non labefactare, sed esse vsui instituisitis: artemq; non interpellare, sed augere conamini: rebus hanc commodioribus contentionem referuate. Multa offenditis in medicina, quæ magnæ sint quæstionis, huc conferte vim vestram, hic ingenium ostenditis: & dubitationē de rebus euidētibus tandem abijcite, quando nihil ea re profectus sitis facturi. Compellemini enim, velitis nolitis, euidentia pro certis habere, aut ne hîscere quidem nobis potestas erit: nam, cum, siue quæramus, siue non quæramus, idem consequitur vsum, nequicquam inquiramus. Sunt vero per multæ aliæ hominibus tum sensus, tum rationis exercitationes, hic elaborate, in his tempus ponite: res autem euidentes citra scrupulū pro ijs, quæ esse illæ videantur, numerate. Facite itaq; vt mihi arteriam concedatis in longum, latum, & profundum distendi: postea iam dispicite, an sentire contractionem, nec ne, possitis. Vos vero, vt nec hoc, nec aliud inquireretis quicquā, sint ne H omnino res euidentes, in dubiū vocastis: vnde vobis suppeditat magnus quidē verborum aceruus, non potest labefactare tamen, neq; conuellere vsum euidentiu. Nos igitur contra faciemus, ac vos. Omnibus, quæ lucide cernuntur, vtetur, citra vllam hæsitantia, & credemus talia esse, qualia videntur: quæ obscurius, hæc in quæstionem vocabimus, atq; partim ratione, partim sensibus, partim etiam amborum ope aggrediemur eruere. Verum horum viam inueniendi alio loco amplius tradimus: hinc tantum, quod ad institutum nostrum interest, referemus.

Contractionis inuestigatio Galeni.

CAP. 3.

*A. l. i. f. 2. d. 3.
1. fo. 47. a*

† παραμικρὸν

NAm, cū Agathinus dicat arteriæ non posse contractionē sentire: Herophilus autē constanter, vt de re sensibili differat: res hercle plena erat difficultatis vni magis, q; alteri, accedere, præsertim quorū tantum vterque studij cum ad alias partes medicinæ contulisset, tū ad artē de pulsibus atgendam, & vero etiam rationem multis annis sensumq; mire exercitasset. Itaque operæpretium esse duxi, vt primum † ad paruam } differentiam sentiendam tactum assuefacere: vt, si quādo nobis ipsis manifeste contractio appareret, alium ne testem desideraremus: deinde vt veterum scripta reuolueremus. Nam, si plurimi hanc atq; probatissimi sentiri confirmarent, si ne quā diutissime quidē cōmentantibus, haud dum videretur tamen nobis sentiri, desisteremus, &

A et deponeremus spem inueniendi. Sin autem nullus alius, aut plane pauci, ac leues hoc asserent, nobisq; in hoc incumbentibus non dignosci videretur posse: abijceremus iam tum eius spem inueniendæ, atq; non sentiri posse fateremur. Ergo, cum familiã inueniremus Herophilii prope omnem sentiri affirmantem: nationem autem Erasistratorum partim annuentem, partim euntem inficias: ac tertios illos ab Athenæo Attalensi, de quibus Agathinus erat, inter se eodẽ modo diffidentes: nihil nos sane ex veterum scriptis quidem cõsecuti opis sumus, q̃ numero & dignitate, qui affirmarent & negarent, propemodum æquarent. Itaq; apud me adhibitis præceptoribus cõsiderabam: qui etiam se negabant ipsos in apertam cognitionem venisse vnquam contractionis.

Iam hæc etiam non nullos ratio, vt fit, mouebat, ac ijs probabatur omnibus, vt recedentem tactus arteriam sentiat, fieri non posse: quippe aut motum ipsum in distentione, aut coniunctum cum eo ictum, nos sentire: at qui neq; ictum iam nos, vbi recipiat se illa contrahiturq; neq; sentire motum: scilicet ea illum, quæ consuetudinem habent secum adeuntq; ac contingunt, non, quæ discedant, dignoscere: alioqui ad remotorum aspirare notitiã posse, si hoc sit ei semel concessum, quæ non tangantur, sentire. His & talibus me verbis facile in suam sententiam adduxerunt, vt qui testem a se, vt faciabant, tactum haberent: neq; enim contractionem sentiebam arteriæ. Sic nihil factum est propius, quàm vt ab illa me remouerẽ, vt ea, quæ sentiri non posset: nisi mihi tandem, veluti ex assidua collisione, ignis incensus & elucens clare veritatem monstrasset: vt alios iam testes non quærerem, nec arbitros, sed mihi ipse satisfacerem. Sed rem omnem explicabo, hinc adeo exorsus, vnde me ipsum ratio duxit. Quando corpora tangentia partim leniter sese mutuo tangunt, palpantia tantum: partim vero vrgent impellunt euertuntq;, itaq; quod fortius est & durius, veluti subit imbecillius & mollius, alterum eodem cedit euertiturq;, ac veluti amplectitur id, quod vrget: discessus eorum mutuus non potest eodem modo effici. Cæterum, quæ in superficie tangunt, discedunt subito: at, quæ cedente molliore longius progressa illud veluti intrant, non reuertunt item subito: sed, quanto à primo occurso progressa penitius vrgent, tantũ illis discedentibus sensibile superest. Tempus nãque intercedet inter primum impetum discedendi, & extremum finem, secundum quem non discedere amplius, sed discessisse iam dicentur. Quo tẽpore toto, paulatim discedente altero, paulatim etiam alterius remisso pressu, vtriusq; sentietur motus. Iam, si hoc accedat, vt, quod ab imo mouetur, feratur sursum: & quod tangit, superne incumbat: præter quod pressus ei, quod incumbit, detrahetur, etiam accidet ei, vt veluti subsidat: quia, quod prius excipiebat & sursum impellebat, nunc defertur.

C *Declaratio Contractionis per alia Vasa.*

CAP. 4.

Horum, si rem oratio tibi parum clare repræsentat, vt vesicis, vtribus, follibus & id genus instrumentis omnibus periculum facias, licet. Nam in omnibus inuenies, vbi læguitus est tangentium cõcursus, ibi momento temporis fieri discessionem: at, alterum si validius sit, quãto spatio impellebatur infirmius, tanto mouebitur scilicet, vbi se, quod vrgeret, recipiat: at vero, si ex inferiore loco etiã premens ascendat, longe tunc procliuius sane & citius comitabitur infirmius fortius, socio ad persequendũ adiuncto momento ad inferna. Poteris autẽ, si humida materia vel acere virem, vel vesicam, vel simile vas impleueris, leniter attingere, auferendis ac rursus admouendis digitis: deinde etiã trudere, & impellere prorsum, amouendis hic quoq; vicissim applicadisq; digitis. Profecto alterum discessum, cum tantum palpaueris, clarissime animaduertis momento tẽporis fieri: alterum à pressu, nunquã citra aliquod spatiũ. Præterea in priore nihil moueri conspexeris, siue admoueas digitum, siue remoueas: at vero in altero moueri, non modo si imprimas digitũ, sed & si retrahas. Age iam compares arteriam digito, & vasi corpus, quod arteriam contingit: ac eo, quod arteriã contingit, de loco suo nihil moto, arteria mota accedat & recedat. Ac nunc occurrat arteria corpori, quod foris eam tangit, quasi palpet contrectetq;, quod in languidis pulsibus vsu venit: nunc non palpet tantũ, sed & in altum impellat, vt in vehementibus: Hic in priore occurso, necesse est, vbi arteria contrahitur, hoc possis dicere, recessisse illam ab eo, quod eã foris tangebatur: hoc non possis, nunc recedere: tempus enim ea cognitio postulat: discedunt autẽ subito, quæ leuiter sese corpora tangunt, momentoq; temporis, quod nequeas attendere: Sed in altero arteriæ occurso in vehementibus pulsibus, à quo fit, vt tactus noster repellatur, prius recedere sentimus, deinde recessisse iã dignoscimus: id quod non sensus etiam animaduertit, sed mens ibi ex eo, quod affectus abijt ipsius sensus, colligit, quod tum recederet, nunc recessisse. At leuiter attingentis animaduertere discessum non possis, discessisse etiam ibi conijcias.

Primum sentimus Affectus corporis nostri: deinde illa, quæ eos induxerunt.

CAP. 5.

Porro autem non accedentis, vel recedentis, vel prementis, vel tangentis, vel repulsi primum nos sensum habere, sed affectuum corporis nostri, neminem etiam esse puto, quem fugiat. Sentimus enim ab impressione vehementium pulsuum carnem nostram vnã cum ambiente illam cute impelli: huic autem est adiuncta moti & prementis cognitio. Quin etiam recedente arteria sentimus in ipso corpore nostro motum: siquidem intro compressa, siue ea cutis est, siue carnis pars, arteriam discedentem comitatur, pristinam sedem, qua deiecta erat, occupans: simulq; fit, vt in recessus cognitionem veniamus. Nam sentimus primos omnium affectus cor-

porum

*¶ Quidā codi-
ces antiqui ha-
bēt. atq; cōpres-
simis secunda
ad primū, vel
prima ad eā,
quæ post ipsū
est inequali-
tas, & c.*

porum nostrorum: deinde, quæ hos induxerunt, foris obiecta. Quare, cum recedit à premento ar E
teria, quia secundum partes nostras attingentes eam motam sentimus primum in vehementibus
pullibus, ea dicimus ratione contractionem etiam occurrere sensui: concesso. s. vt, quæ affectus no
bis creant, sensibilia appellemus: † atq; pressus inæqualitas} præmentis annunciat reditum: neq;
enim vel robur vel motum eius, quicquam erat, quo cognosceremus, nisi pressus inæqualis. Nā,
vehementibus pullibus vbi digitos iniicimus, primus occurfus admodum impellit parum tactum,
ab hoc etiam atque etiam ad finem vsque comprimit magis: vnde sane motus arguitur & robur
eius, quod repellitur. Mira enim res est, quo nam modo languidi pulsus (vt sint maximi) nō par-
ui tantum, si premas, videantur, verum etiam omnino sensum fugiant. Quod, si quis leniter esse
illos tangendos ignoret, fortasse abolitum homini pulsum dicat esse: qui quidem mentiatur inde,
q̄ non recte eos tetigerit. Contra plane vehementes, quo ipsorum deprehendatur robur, requi-
runt, vt, qui tangunt, digitos valide infigant: repelli enim hoc tibi tū magis videbuntur, quo eos
virgeas magis. Vnde etiam contractionem omnes vehementes pulsus sensibilem habent: languid-
orum vero nullus: atq; inter vehementes alius alio magis, prout maior vel minor sit vehemen-
tia, aut pro magnitudine & paruitate, aut pro duritie & mollitie, aut pro celeritate & tarditate.
Nam, qui maximus simul, & vehementissimus, durusq; sit (quatenus coniungi cum magnitudi- F
ne durities valeat) atq; non velox, hic apertissimam habet contractionem. Omnes alij, quatenus
plus vel minus de illorum aliquo habeant adiunctum, hæcenus facilius percipientur, vel egrius.
Addidimus autē eò in commiscenda duritie & magnitudine, quatenus valeat, ne adducatur quis
posse vnquam fieri, vt idem simul pulsus tum maximus & vehementissimus, tum euadat durissi-
mus: neque enim coniungatur, sicut cum vehementia magnitudo, ita cum duritie. In maximos
enim et vehementissimos pulsus subinde incurras: at durissimos eosdemq; maximos nunquā re-
perias, ac ne duos quidem pariter & maximos: cæterum, qui inter durum & mollem medius est
pulsus, qui & moderatus est & fm naturam, cū maximo connexus frequenter inuenitur. Etiā du-
rum simul ac vehemētē non raro eundē cernas: adeoq; durus idēq; vehemētissimus non nunq;
existit: at vehementissimum & durissimum nunquā eundem inuenias: neq; etiā, qui maximus, et
idem vehemētissimus, tardissimusq; sit: sed maximi & vehementissimi, plurimum etiam celeres
sunt: sin minus, at non tardi. Atqui, si idem posset pulsus vehemētissimus fieri, & maximus, & du-
rissimus, & tardissimus, appareret in talibus pullibus omnium apertissima contractio. Quæ quan-
do non potest mistio fieri, vehemētissimus adhuc & maximus, qui neq; mollis neq; velox sit, cla-
rissimam adducet contractionem: Claram etiam vehemētissimus certe, & magnus, & durus: Et G
etiā vehementes simul, & magni, & duri, quorum minus quidem, q̄ superiorū, manifesta adhuc
fatis tñ contractio est: Præterea his minus, sed euidentis tamen contractio vehementis, magni, &
mollis: Manifesta adhuc vehementis simul, & moderati magnitudine & duritia: sed hoc obscu-
riorem habet contractionem, non tñ quin possit dignosci magnus & moderatus in reliquis dua-
bus differentijs. Immo vero, qui tribus differentijs est moderatus, perspicuam adhuc contractionē
habet. Verum non facile vehementis, & parui contractio cognoscitur: qui oīno etiam durus est.
Ac parui, duriq; sed contentione moderata, etiā est obscurior. Iam, si paruus, nec durus sit, & mo-
derato robore, vt deprehēdat is, sensum flagitat probe exercitātū: Atq; adhuc magis, q̄ paruus, &
mollis, contentusq; moderate sit. At languidus pulsus, neq; cū magno coniunctus, neq; cū paruo,
apertā obtinet contractionem. Oīno is eum maximo nunq; cōmiscetur, nec vero cū durissimo:
cum magno sit, vt cōmiscetur, sed prorsus cū mollem oportet esse: quod, si cū duro coniungatur,
is, necesse est, sit minimus. Quare, qui exercitare tactū volet ad manifeste sentiendā cōtractionem,
hoc in primis scire debet, quod præteritū ab antiquis est, non cuiusuis pulsus posse cōtractionem
sentiri: nec, quorū possit, perinde oīum esse clarā. Ad hæc distinctiones, quas tradidi modo, me-
moria sunt tenendæ, vt ne, vbi sentiri nequeat, inuenire auens, deinde deposita spe, omnem tan- H
dem, vt non sensibilem, relinquat: neq; vbi possit sentiri, non aperte tñ, hos primo aggrediens, cū
horū desperet inuentionem, tum alios cū plane pigeat inuestigare. Verum, in quibus apertissima
cerni contractio solet, ab his initiū sumat: atque manum, vt præscripsimus, applicet, cum memoria
propositorū, quæ tradidimus, Plane vel vehementem, vel non languidū certe oportere esse, qui
sensibilem tangentibus sit representaturus contractionem, atque hoc habere fixum debet & cer-
tum: ad clariorem autē notitiam, non parum magnitudinem referre, accedere item à duritie non
nullā opem, & hercle abs tarditate etiā: Proinde nec in languido vnquā pulsu sentiri contractio-
nem, nec in vehemēti non sentiri: idēq; magis & minus clare, prout ipsa vitalis, vt vocant, conten-
tio maior sit vel minor, & pro distentionis quantitate, ac pro qualitate arteriæ tunicæ, & motus.

Pulsus, qui apertam contractionem habent, quibus in sanis & ægrotis insint.

CAP. 6.

Quare, vt studioli absolutam exercitandi viam habeant, non solum generale præceptum
explicauisse contenti simus, à quibus nam initiū ordiendum sit tactus in cōtractione in-
daganda exercendi: sed etiam, quibus hi insint in ægrotis & valentibus, deinceps ape-
riamus. Nam, hoc si etiam didicerint, minori negotio votum, arbitror, assequentur. Ac de sanis
quidem, qui moderato sunt habitu, & natura temperata, in vigore ætatis, maxime vero ex anni
tempori-

A temporibus, regionemq; incolunt temperatam, robustiq; sunt, & omni mœrore, metu, saturitate, motu vacui, hi pulsus vehementem & magnum oēs habent. Qui, se moderate si exercitauerint, fottiq; sint modicis balneis, vel vini non permultum hauserint, vel irati sint, vel operam strenuam aliquam nauauerint, non magnos iam & vehementes tm̄, sed q̄; maximos vehemētissimosq; pulsus habebunt. Iidē, si laborent syncera tertiana, vel ardente miti & simplici, aut qua alia magnopere calida & veluti feruente febre, præterea diariarum aliqua, quæ ex bubone proficiuntur & ex adustionibus modicisq; lassitudinibus, maximos etiam tum & vehemētissimos pulsus habebunt. Porro, si quædam horum, quæ retuli, eos teneant, quædam non, vehementes quidem & magnos vel tum obtinebunt, nō perinde tm̄. Exempli gratia. Si cuius iuuenis, qui sanus sit, non tm̄ habitu moderato, sed vel pinguis vel gracilis, loci incolæ frigidi pulsus tangas, vehementes eos, & magnos inuenies, at non similes tm̄ prioribus. Verum enimvero in ijs omnibus, in quibus pulsus adhuc manet vehemens & magnus, si, vt iussi, tangas arterias, senties contractionem: clarissime aut in illis, quibus maximum esse & vehemētissimum diximus. Atq; si sit vehemētissimus, facere maiorem eum sic in tactu impressionem, itaq; manifestiorem esse eius impetum, superius explicauimus. Quin etiam, si maximus sit, hac facillime via cognoscas: si intelligas tātum in contractionibus solere arteriam descendere, quantum in distentionibus ascenderit. Quod si est, non potest maximis interuallis non ferri vterq; motus, sursum, dum distenditur: dum contrahitur, deorsum: ita vt ille quālongissime sursum currat, hic recedat. Diximus autem nos sentire recedere arteriam, non recessisse: itaq; vt maximū recessus spatium & tempus erit, ita eius erit apertissima cognitio. Quod fuit in causa, cur dicerem esse primam tactus exercitationem, non in vehemētissimis tm̄, sed & in maximis simul pulsibus subeundam, qui non perinde moueantur velociter. Diximus etiam non nihil ad contractionem percipiendam facere duritiem: cuius tamē illic causam præteriuimus, quam hoc loco, nihil causæ est, quin adscribamus: nam ad vim icūs magnopere refert durities quoq; arteriæ tunicæ. Id etiā in rebus extra corpus positis aperte perspexeris, si æquis viribus vel lapidem cuiuspiā durissimum impeggeris, vel lignum, vel aliud, quod molle sit. Sane multo citius & magis prematur, necesse est, ab lapide, & euertatur, quod impetū sustinet, q̄; a ligno. Iam, q̄; violentiæ distentionis semper respondeat contractionis sensus, hoc cōtractiones clarius dignoscuntur, quo violentioribus succedant distentionibus. At nec facile magnus pulsus commiscetur cum duro: & affectus, in quibus congregiuntur, in opere de causis pulsuum, & in opere de præfagitione per eos, explicabimus: hoc loco tātum fati sit tyronibus exempli gratia didicisse: Quibus valida facultas vitalis est (quam eandem quidam medici vitalem contractionem appellant) sed in victu offendunt, & non nullis in alijs, in primis in vini intempestiuo potu, his tales pulsus accidunt. Itaq; in his, ita vt in prioribus, aperta est arteriæ contractio. Iam etiā tarditatem, quantum tempus auget recessus, tanto ostensuram esse manifestiorem motum, ne id quidem collectum est difficile: quam ob rem & hæc vsus ad cognitionem aliquem præstat. Ac, qui debeat pulsus esse, qui sensibilem contractionem est redditurus, abunde declarauimus.

Ratio Applicandæ Manus arteriæ in contractione.

CAP. 7.

DEinceps, quo modo sit applicanda manus, nobis inquirendum est: an perpetuo super arteriam, an subter, aliquā hoc modo, aliquando illo: & vtrum cōprimendo, an palpando, an applicando tm̄, an interdum hoc modo, interdum illo, vt natura pulsus ferat: nam nec de his quicq; maiores nostri explicarunt. Nos autem, his inquirendis quæ ratione & vsu consecuti sumus, in medium proferemus, quo, si sufficere quidem videatur, omnibus suis partibus & numeris doctrina à nobis sit absoluta: sin minus, complurium quidem & vtilium inuentorum certe ope, alius atq; alius, quod reliquum est, inuenerit. Itaq; si comprimendo applicemus tactum, nulla differentia sensibilis ex manus super arteriam vel subter applicatione inueniatur: Vel, si palpando tm̄, veluti suspensis digitis, ne tum quidem vllam animaduertamus differentiam: At tertius applicandi modus, qui medius est inter compressionem & palpationem leuem, ne obiri quidem potest, si inferne tangas arteriam: si quidem liberare oportet tum manum omnibus voluntarijs motibus, & veluti languidam admouere: quod, si fecerimus, ne arteriam contrectet, à grauitate depressa delabatur. Proinde hoc modo attingendi superne tm̄ licet, inferne nunq; tangere. In eo autem frequenter contractio multū aperte patet, sæpe etiam obscura existit, non tamen quin exercitatis animaduerti possit. In vehementibus & magnis nec velocibus manifesta est. In moderatis per omnia hæc dicta genera, obscura. Nam si vehementes & magnos nec veloces pulsus comprimamus, fore manifestissimam omnium contractionem nuper diximus. Quorum causas ex ijs, quæ de illis narrauimus, facile inuenies. Nam, quatenus tactum ab arteriæ distentione accidit repelli, hætenus recedente ea sensibilis contractio fiat, necesse est: qui repellitur, si compresseris maiorem in modum, in pulsibus quidem commemoratis: sin palpaueris tm̄, perinde ac nihil: at in manus applicationibus medijs inter illas, quas fieri quasi remissa manu diximus, moderate repellitur. Quo magis contractionem comprimendo, q̄; tantum attingendo, senties: nec minus, si inferne tangamus, q̄; si superne: quod perinde vtrobiq; arteriæ contractionem tactus sequatur. At. n. manus, quæ tangat, non modo prompte sentiat, oportet, verum etiam mollis sit: nam sic demum

DE DIGNOSC. PULSIBVS

facile consequatur, vt motus vel mínimos animaduertat. Nam, hoc sane quemadmodum natura est comparatum, vt alio alius videamus melius deteriusq; & audiamus, ita etiam tãgere nos, equidem fugere neminem puto. Huc iam si status quidam mollis accedat carnosæ digitorum naturæ, promptius & magis in occurfu arteriæ euerfa, interuallo maiore, dum contrahitur illa, fore, vt ablegetur, nec hoc puto ante dictorum memori obscurum esse. Nec vero etiam, cum per lōgius fertur interuallum, clarius sensuram esse contractionem, hoc fugit quẽquam. Quare molliorem manum duriore, si reliquorum equa fors sit, ratio dicitur exactius cōtractionem sentire. Itaq; si summam orationis fecerimus, aliò transibimus. Quandoquidem inter medicos controuersia est de arteriæ contractione: quorum pars cã sentiri confirmat, pars non sentiri: ostendimus nos neq; perpetuo sensibilem neq; perpetuo insensibilem esse: vbi primum pulsus, in quibus sentitur, aperuimus, deinde status, in quibus illos indagabimus, pulsus: deniq; qui sentire plane contractionem cupiat, quomodo tangere ille debeat, qualemq; esse manum conueniat applicandam.

Initium distentionis & Finem contractionis non sentiri.

CAP. 8.

His constitutis, deinceps erit explicandum, totam ne sentiamus distentionem atq; contractionem, an pars nos vtriusq; fugiat: & si fugiat, quæ hæc sit & quanta. Atque huius etiam insti tuemus orationis initium à motu distentionis. Ac primum nobiscum repetemus sepe numero in multis ægrotis, quibus pulsus parui sunt languidiq; (quales habent præ cæteris ij, qui sincopa corripuntur, & qui de vita decedunt, prope omnes) quosdam medicos motum aliquantisper sentire, alios haudquaquã: Secundo loco, prout accurate & sedulo, vel segniter atq; negligenter tãgit, eundem medicum interim motum sentire, interim non sentire. Proinde, cum eandem arteriam quidam medicus non pulsare, alius pulsare etiamnum dicat: atq; idem frequẽter medicus eodem tempore, pro diuersis manus applicationibus vicissim contraria dicat: partem motus fugere constat factum. Dices præclarissima natura præditum, & manum rectissime applicantem, experientemq; totam sentire distentionem. At hunc quomodo inueniemus? Quis nobis humanam naturam spondebit eam integritatem sensus assecutam, vt nihil illam ne subtilissimum quidem prætereant? Ego quidem certe nec exteriorum corporum horum, quæ licet, præter vllum impedimentum ipsa tangas, iactem cōsummatam notitiam esse, nedum corporis, quod adeps, membranæ, cutis munit, crassior ipso subinde corpore arteriæ. Quòd, si quis tam sit audax & arrogans, vt dicat in distentionibus arteriæ primum se motus cognoscere impetum, libenter de isto quæsierim, quã nam ipse hunc manus applicatione deprehendat: vtrum leuiter palpando, an premendo, an nulla vi admouendo. Sane, si de magnis ille sophistis forte sit, qui in arti nauanda opera hætenus G versati sunt, vt, omnino an homo febricitet, ignorent, verborumq; iactatione ipsam veritatem superent: haud iste scilicet, nec an plures sint applicandæ manus rationes, nec an inter se ille mutuo distent, nouerit: nostraq; stomachum illi fecerint, nec villo mō me sustinuerit audire. Verum enimvero, vt alia, quæ ante tradidimus, ita hæc veritatis studioso, etiã si solus sit, dicemus. Nempe media applicatio, quæ citra vllam vim fit, hætenus motum sentiet in pulsibus certe nõ languidis, quatenus visus: in languidis vero sentiendis etiam visui concedet: Altera, cum premimus, in languidis supra primam, motum arteriæ obscurabit: in vehementibus præ cæteris percipiet: At tertia, qua veluti suspendimus manum, motum sane quã breuem sentiet. Sed hæc, faciamus quoq; vt demonstrationibus confirmemus, ab rebus euidenibus ingressi. Quid vero clarius hoc sit, q; oēs arterias nec visui nec tactu moueri videri, sed eas duntaxat, quas cutis contegit, neq; ea crassior: at sub carne abditas, aut sub alijs corporibus, occultum habere motum: nisi qñ magnopere intabuerint, quibus sunt illæ subiectæ, corpora, itaq; sentiantur? Immo vero, quarum sentitur motus, quo sunt arteriarum nudiores partes ipsi subiectæ cuti, hoc visui clariorẽ motum tactuiq; representat. At maxime quidem arteriæ, quæ secundum dorsum sita est, cuius fugit pridem motus, simul atq; contabuit animal, ad abdomen motus apparet. Vnde liquet leuiora corpora arterias facilẽ, vbi H distenduntur, vnã secum sustollere: grauiora ægrius: pragrauia vero non mouere profus. Quod dico multo animaduertes manifestius, si arterijs præditis illustri motu, foris corpus aliud subtile ad cutem imponas, vt folium, membranam, linteum, panniculum, aut aliud tale quid: scilicet vnã cum arteria distenta moueri cernes: Si iterum priori tantundem apponas, iam multo amborum obscurior motus erit: Si vero tertium addas, adhuc longe obscurior: Itidem, si quartum & quintum, tandem impositorum motum omnino abolitum putabis. Iam, si vehementior pulsus sit, plurimum onus corporum feret: sin minus vehemens, pauciorum: quòd, si nequaquam sit vehemens, potest, vt nullo onerari corpore sustineat. At vero, si præterea languidum esse finxeris, non modo foris cuti corpus impositum non mouebit, sed nec ipsam interdum cutem. Id quod sic constat habere: nam arteria, quã fuerit contentissima, iam maxime cutem conspicies moueri: contra, cum exoluta multum contentio fit, plane non moueri videbis. Cum igitur arteriæ validior motus etiam multorum externorum onus corporum, nedum cutem, secum mouere valuit: languidior autem tantum cutem: & qui sit multo hoc imbecillior, ne cutem quidem: quid habet admirationis, si alius etiam hoc infirmior existat, qui neque membranas, quæ arterias contegunt, neque adipem subuehere possit? At quis tãget hunc motum tactus? nempe nullus. Neque vero ad hæc illud

A illud respondeant, comprimendam digitis cutem esse, quæ arteriam tegit, vt pulsui nō satis ascendenti occurramus: cum in his, quorum sentitur motus, sed languidis tamen, si cutem comprimam, semel pulsus consistat: quid iam illa, cedo, arteria fiet, quæ ne cutem quidem potest mouere, si digitis eam insuper degraues? an nō reliquam partem motus etiam amittet? Ne multis: non mihi scire isti videntur arteriarum sedem, quæ ex dissectione perspicitur, qui primam distentionis partem sensibilem putant esse: cum cutem nulla ex illis attingat. Immo, si, quæ admodum videntur conspicuæ esse, eiq; propinquæ, has velis excoriatas vtrinque inspicere, multum cernes spatij inter cutem & tunicam arteriarum interpositum. Etenim temere hoc natura vnum cōdidisset, quæ tamen citra rationem molita nihil est: si instrumentum creasset, quod in omnem partem posset distendi: neque locum ei, vbi moueretur, attribuisset vllum. Atqui aliter res se habet, & longe quidem. Siquidem monstrant dissectiones cingere arteriam regionem satis amplam, quam caro, vbi plus iusto auctum corpus sit, insidens, ne distendatur vas, quantum solet, interpellat. Vnde fit, vt crassis paruis pulsus sit, quod longitudo eius imminuat, & latitudo fiat limitatior, cum à multa carne constringatur: ascensus item vbertate corporum incumbentium depressus inhibetur. Illorum vero, qui gracili corpore sunt, alioqui robusti, insignem latitudinem & lōgitudinem pul-

* *Al. ex antiquis. Si enim in his, &c.*

B sus habet, insignem etiam ascensum. Ac magis etiam in his, quibus cutis remissa est, perspicuū interuallum est inter eam & arteriæ tunicam. Nam eius, qui in statu illo est, si vehemens pulsus, aut non languidus certe sit, poteris membro conuertendo, atque interim supino, interim prono figurando, differentias, quas nunc retuli, arteriæ dimensionum manifeste premendo assequi: nam longitudine & latitudine pronam figuram attendes præstare, altitudine & tempore supinam. Causa vtriusque, cutis est remissio: vt quæ in supinis manus figuris superne incubat, & decidat in arteriam: in pronis deorsum vergat, & dependeat, plurimumq; distet. Quamobrem in supinis figuris, cum distenditur arteria, in obliquum ex altioribus circumfluens complicatur, & quali rugas agit: atq; hinc in magnum acruum collecta, magnitudini pulsus in his maxime partibus obstitit: In pronis vero, quia minime deprimat, nec interpellat arteriæ motum, nihil quoque de pulsus detrahit magnitudine. Quō ergo non & hinc plus in profunditate item distendi pulsus videtur: aut, si nō amplius, at eque, vt in supina figura? quod scilicet sub latitudinis longitudinisq; incremento latet profunditas. Et alioqui, cum (cuius hæc omnia nomine cōmemorantur) longiori tempore videatur, quantum ad conspectum, arteria moueri, quæ in superioribus artus regionibus locata est, simul intelligitur maior in altum etiam ascensus fieri. Quod enim in ascendendo lōgius tem-

* *Laxa.*

* *Laxitas.*

C pus videtur ponere, hoc facile visum inducit longiore se spatio profectū esse. Atqui hoc velitur per æquale spatium, vt vult quidem veritas, quocunq; locata arteria sit: sed, quia prior nimirum in supinis figuris motus sub cutem fuit dissipatus, tempus auctum distentionis, quantum visus iudicat, speciem simul auget profunditatis. Atque hæc quidem euidentiæ exempla, aliāq; id genus declarant distentionis primas partes effugere aciem. Quantum autem hoc in motu à visu sentit, tantumdem etiam in non violenta tactione in vehemētibus certe pulsibus: nam in languidis quidem subinde minus. Siquidem in conspicuo est non esse eo attingendi modo primas distentionis partes sentiendas: ac ne si palpes quidem leniter, velut suspensa manu. Restat igitur, si modo possit, vt manibus cum pressu applicates sentiri primæ partes distentionis possint. Atqui non in omnibus pulsibus posse: sed, si quidem possint, tum in solis vehemētibus: si quam memoriam habemus superiorum, planè testatum est. Ac hoc quidem hæcenus ductum est, eò quod aliam manus applicationem nullam in confesso sit, nec alium pulsus (si à manus applicatione, quæ pressu in vehementibus pulsibus obitur, discessum sit) distentionis initium offerre sensibus posse. Deinceps vero videamus, an id, quod præstari videtur posse, planè sit verum, an verisimile tantum.

D in pulsibus: verum esse, quod fugiat, quam minimum. Id intelliges, si cum animo tuo cogitaueris motum, quem arteria orditur, impartiri necessario primum corporibus, quæ illam cingunt, deinde vniuersæ cuti, tum digitis nostris denique. Quam ob rem non potest in illa distributione motus nihil poni temporis. Et, si hoc vere dictum est, necesse est, motus initium lateat. Immo etiam (quia tacitus quietem percipit, quæ post, quàm confederit arteria, ante distentionem fit, multo illa quiete longiorem, quæ ab distentione prius, quàm confideat, fit) recte putes hoc eò consequi, quod interni motus nos aliquæ prætereant partes. Neque enim hoc obscurum est, si initium deprehendi distentionis non potest, quin contractionis quoque incognitus finis sit. Etenim ampliorem nunquā aut maiorem motum in contractione sentiat arteria: præclare enim agitur scilicet, si parem liceat, ac in distentione, sentire. Testes huic rei illi sunt, qui planè illam negāt percipi posse sensu: quorum numerus late patet, virorum sanè in artis commentatione non contemnendorum. Nos vero sentiri illam, et quando potissimum, iandudum docuimus: simulq; demonstrauimus ampliiori motui non esse tactum sentiendo in contractionibus, quàm in distentionibus: nisi fiat, vt quantitas distentionis vel contractionis incidat in mutationem: quod quidem in collectiuis inæqualitatibus vsu venit. Age iam hoc constitutum etiam esto sensum aliquando ob internæ quietis magnitudinem tum finem fugere contractionis, tum distentionis initium: sicq;

iam altera nobis quæstio recte atque ordine esto confecta. Nam quæstioni, quam de distentione, E an tota sentiat, habuimus, proximum erat de contractione similiter quærere: sed, cum tractaui de distentione, videor mihi etiam, quod de contractione erat dicendum, assecutus esse. Nam, maiorem motum si in contractionibus nō sentimus, sed vel parem, ac in distentionibus, vel, quod verum est, minorem: omnē autem in distentionibus non percipimus: planum est nec totum nos in contractionibus sensuros.

Quanta Pars distentionis & contractionis non sentiat.

CAP. 9.

Porro de duabus quæstionibus, quæ etiam restabant, vt, quanta distentionis pars non sentiat, explicaremus, & quanta contractionis, videmur ex antedictis summam iam consecuti. Tantam scilicet partem ostendit oratio non sentiri distentionis, quāta inter arteriæ primum impetum motus, & ictus vsque ad nostrum tactum distributionem, intercedit. Quam, si speciatim dissece- mus, plurimam in lægidis simul & magnis, quos tangimus leuiter, reperiemus: minimam in ve- hementibus, quos comprimendo dignoscimus: mediam inter vtranque in manus medijs applica- tionibus: in hisq; prout vehemens erit vel non vehemens pulsus, imparem. Iam, quando tantam sentimus contractionis partem, quantam distentionis, aut paulo minorem, erit etiam contractio- nis pars illa, quæ non sentitur, par distentionis parti, aut aliquanto maior. Habes de primis quæ- F stionibus, & veluti elementis disputationis.

De Quietibus dignoscendis.

CAP. 10.

Quæ de pulsus principibus partibus dicenda erant, penē iam percurramus: nam duæ, quæ reliquæ sunt, per accidens potius, non proprie nec per se, partes pulsus sunt, arteriæ exter- na & interna quies: sed, quoniam quædam denunciant, de ijs dignoscendis, operæpre- cium est, vt verba faciamus. Ac externam quidem quietem, tantum manu admouenda, maxi- me, quanta sit, percipias: aut, si premere etiam libeat, in vehementibus quidem pulsibus, hactenus vrgendo, vt ne motui obsis: Internam autem, si premas, quoad tibi per præsentem vehemen- tiam liceat, ita maxime dignoscas. Externam certe totam quietē, si ordine attingas, plane animadu- uertes: Internam, quod etiam ante dictum est, vnā cum partibus, quæ non possunt sentiri, vtriusq; motus, sine contractionis & initio distentionis. Quorum causas nō magno negotio etiam qui- libet inueniat, si attente auscultauit superiora: faciam tamen, vt summam ipse quoq; explicem. Nam postea, q̄ fieri non possit, vt cognoscamus, quātam pulsus externam quietem effecturus sit, si moueri arteriam, quatenus potest, prohibeamus (prohibemus porro, vbi nimium comprimamus) profecto, q̄ magna sit externa quies, si præter q̄ concedit nobis præsens vehementia, pre- G manamus, non percipiemus perspicue vnquam. At fortasse dices distentionis magnitudinem com- pressione prohiberi, motum tamen perpetuo apparere, reijci enim ab ascendente arteria tactum, ibiq; desistere primum impelli ab ea moueriq; vbi illa simul quieuerit. Sed hoc falsum esse, si vni- uerse dicatur, ac requirere distinctionem facile perspiciemus, si quid priorum meminimus, cum di- ceremus, arteria dum mouetur, fieri interim, vt secum incumbentiæ sibi corpora non moueat, co- rum oppressa onere. Quare nec, cum premanus, ratio dicitur tā diu sensum durare eius motus in omnibus pulsibus, quā diu, cum non premeretur vel vrgeretur, progrediebatur. Proinde, cum arteria sua ipsius ratione mouetur, quiescere iam nos subinde arbitramur pulsus, atque eo quie- tem ocyus ingredi, quo sensibili motu prohibiti fuerunt. Nunc, quando, quantum tactum pulsus in distentione arteriæ impellit, tanta, cum contrahitur, pars sentiat, omnino necesse est, cum fi- nis non sentiat distentionis, nec contractionis initium sentiri. Qui ergo non conuenienter tan- git, quomodo dignoscere plane externam quietem possit? Nam quantitas pressus ad robur me- tienda arteriæ est: vt eatenus comprimamus, vt ne extrema motus pars sensum vlla fugiat. Vnde constat non esse in quibusuis premendum, sed solis in vehementibus: neq; hinc tamen adeo, vt vi applicatæ manus, arteriæ superetur robur. Quare cautissimum erit, vbi dignoscere externam quie- H tem voles, citra vllam vim applicare tactum: contra internam, ni vrgeas comprimāsq; non co- gnoscas: nam contractioni arteriæ constantissime tactus adherere debet: premere vero, nisi in vehementibus, non licet. Ita liquet in his etiam solis dignosci posse internam quietem: immo ne hic quidem exacte, sed nunc multo maiorem, quā re vera est, nunc paulo, attamen adhuc eam maiorem animaduertes. Necessario. n. duo ei tempora accedūt partium insensibilium vtriusque motus, & quod ad finem contractionis est, & quod in principio distentionis: quæ cum aliam aliās longitudinem habeant, vt ante explicauimus, neq; parem semper accessionem tempus internæ quietis habebit, neque exacte vnquam digno- scetur.

Galeni

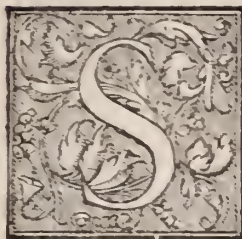
GALENI DE DIGNOSCENDIS PULSIBVS
LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de ijs, quæ in Distentione pulsus considerantur: ac de ratione Moderati pulsus
in vnoquoque genere inueniendi.

Quemadmodum Partes distentionis sint dignoscendæ.

CAP. I.

Vperiore commentario de partibus pulsuum dignoscendis egimus: nunc explicabimus rationem, qua in partibus ipsis, quæ in sunt, potius perspicere, adeoq; initio ducto orationis ab distentione: q; maxime princeps hæc pulsus partium sit, & plurimã habeat cognitionis varietatem, plurimum etiam ad præfagiendum ex se præstet vsu. Nam, quando complura sunt, quæ in distentionibus in sunt, præter cetera est peculiaris, proprieq; ad eas, ex ratione substantiæ pulsuum, motus pertinet. Omnis porro motus tempus habet, quo fit: & celeritatem vel tarditatem, & æqualitatem vel inæqualitatem: ad

hec, ubi feratur, spatium. Quare de his dicamus primum. Neque. n. putauit medicorum maxima pars distinctam rationem esse tempus motus dignoscendi, & celeritatis tarditatisq;: nam, si, quantum tempus est, perspectum sit, statim etiam, celerne, an tardus, an moderatus motus sit, planum aiunt esse. Mihi vero aliter tempus videtur dignosci, aliter tarditas & celeritas: neq; enim, si motus sit breuius tempus, continuo pulsuum dixerò celeriore esse. Sane, quod illis imposuit, qui in illa opinione sunt, ego definitionem esse celeris & tardi pulsus duco: quæ si, ut illi accipiunt, ita significat, non valet: sin, ut eam nos intelligimus, hæc constat, illi parum bene assequuntur. Definitio hæc est: Celer pulsus est, qui pauco tempore motum finit: tardus, qui in multo. Nam, cum paucum & multum ad aliquid referantur, hi pulsuum tempora inter se mutuo arbitrantur cõferri. At res se ita non habet: quia motus, longiore tempore præditi pulsus, est non raro velocior eo, qui breuius obtinet. Sane multas res & præclaras, quæ ex præfagatione per pulsus aperiantur, nisi hoc probe dignoscas, ignorabis. At, qui quidem nostri fecerunt periculum, cum in ipsis ægro-

si saepe locos affectos prius declararenus, q̄ partes inspexissemus: præterea vnamquãq; causam & symptomata, quæ consequerantur antecesserantq;: his nihil, fat scio, eorum, quæ nunc narro, nouum videbitur, nam hi habuerint fidem omnium certissimam, adducti prædictorum veritate: alijs aut primo suspecta erit oratio, & temeraria videbit, si tot talesq; medicos in pulsu celeri & tardo dignoscendo lapsos dicemus. Quod, si quis sustineat, & animũ inducat, quæ dicam, audire: profecto, si nõ oĩno fidem faciam illi, ab eo deducam certè, ne semel fidem verbis meis deroget: neq; n. quæ apud multos confessa iãdiu & certa habita sunt, de his facile est quempiam abducere: idq; maxime, cum adeo multã speculationem accuratamq; postulent. Quin, si speculatione etiam ea assequaris, tñ, ut experientia quoq; estimes, oĩno multum desideres tactum exercitatum. Nam pulsus, qui formicans appellatur, cũ sensum, quo dignoscatur, exactum querat (quippe qui in extremam recidat imbecillitatem paruitatemq;) semel lateat in tangẽdo rudes, adeo, ut homines frequenter confirmet, in quibus eos pulsus animaduertit, pulsuum non habere. Itaq; si his, qui celerem eum defendunt esse, refutem: & vnde factũ sit, declarem, ut errarint: quem nam feram iudicẽ? Nam eos, qui ne hoc quidẽ dignoscere valẽt, ad sit ne oĩno hic pulsus ægroto, qua ratione, qualis sit, docebo: Quãobrem non faciam, ut ÷ de istiusmodi speculatione narrem: satis est enim, si ope-

† Additur in antiquis, sapiens.

ribus comprobem esse eum. Sed vero, quod initio testati sumus, quia hosce libros vulgo non paramus: sed vnum, qui instar sit mille, expectant: cõmentationem eius noie scriptis mandabimus: quæ prius, ut absurda & insolẽtia, sexcentis conuitijs conscinduntur, q; incident in dignũ. Talẽ vero ego in præsentia, qualis Archigenes erat, desiderẽ auditorem, ut ita hoĩem appellem: Quid tu hæc tandem vir egregie in libro tuo de pulsibus scribis, cũ de pulsu formicante his verbis disse-
ris? Constat mihi ex paruitate, imbecillitate, crebritate videtur, & vero necessario ex celeritate. Non enim extremum illud omnium, satis, quid velit, capio: nam priora assequor, proboq; verissima esse, & personam tuam decere: hoc vero, Cum formicante coniunctam necessario celeritatem esse, quomodo interpreteris, quæro. Nam plus valet, ac si absolute dictum sit, non addito necessario: tamen sit mendacium nihilominus: sed, si nihil esset adiectum, error manasse ex tactus offensione videatur: nunc, quãdo additum/necessario/ est, rationalem præ se fert aliquam suspicionem. Quæ autem hæc sit, discere optarem. Equidem nullam video necessitatem, qua adductus imbecillum, crebrum, & paruum motum, statim putem celerem esse. Neque vero ipsa, de qua nomẽ pulsus inuenit, formica celeriter mouetur: sed breues eius esse, & languidos motus, crebrosq; conspicimus: celeres autem nequaquam. Quam autem harum celeritas necessario comitatur: imbecillitatem ne? immo vero mirabor, si quicquam, cum cætera omnino pari momento sint, ob-

Quarta Classis.

kkkk ij

virium

DE DIGNOSC. PULSIBVS

virium imbecillitatem mouebitur velociter: cum plane contrā alijs simili in sorte positus robur fa-
cultatis coniunctum, motum celerem reddat: quod in causis pulsuum ostendimus. Quin nec cre-
britas causa celeritatis est: nam quis Athenis iter Piræum crebro faciens, cōtinuo etiā currat ne-
cessario? etenim crebræ actionis aliæ sunt causæ, aliæ celeris. Sed paruitatem fortasse dicet esse in
causa, cur necessario formicans pulsus celer sit: nam quid aliud excogites? Habet sane hoc certam
quandam rationem: sed, verum ne etiā sit, hic querimus: nam fieri non potest, quin arteria, quæ
breuissimo vehatur interuallo, minus cōsumat temporis, quā cum ferretur maximo: nihilo ma-
gis tamē, qui pauco tempore motus circum scribitur, simul celer is necessario erit. Quid tu, queres,
num ergo, qui multo tempore fiat, esse dicis celerem? Ego vero neq; hunc dico: omnino enī
non modo dico rationem habendam quantitatis tēporis, sed & spatij. Cum iam motum, qui pau-
co obitur tempore, de me queras, qualem dicā esse: quò responsum tibi dem, continuo quantita-
tem, fac, spatij addas. Si supprimes, addam ego, atq; distīcte dicā cauteq; motus, qui breui tempo-
re obeuntur, nō esse prorsus his citiores, qui maiore efficiuntur. At, si proportioni temporum,
spatiorum respondeat proportio, neuter alterum anteuerit: quòd, si vero aut temporis ad tem-
pus, aut interualli ad interuallum maior proportio sit, tum vnum celeriorē fore, alterum tardio-
rem motum dico. Habes rem vniuersam: quam tu si es assecutus, recte forsitan hic finem faciam F
orationis: si non intellexisti, accipe prolixius, quod paucis perstrinxi. Qui pari tempore par spa-
tium conficiunt, motus hos *ισοχρόνους & ισοδρόμους* appellamus, hoc est æque diuturnos & celeres:
qui vero pari tempore maiora interualla emetiuntur, hos celeriores: haud aliter, qui par spatium,
sed minore tempore. Atque exempli gratia, stadia, duo, quinquaginta vna hora percurrant, eque
veloces hos dixeris. Sin alter vna hora hæc confecerit, alter triginta hōris, liquet celerius se prio-
rem mouisse, qui maius pari tempore spatium percurrerit. At vero, si quinquaginta stadia hic vna
hora, alter tribus perficiat, plane prior celerior est: si quidem par spatium confecit citius. Nihil
hic difficultatis inest, sed posthac erit fortasse, nisi animum intendas: nam nihilo secius, attenden-
tibus illa non secus, atque hæc, aperta erunt. Ergo faciamus in duobus motibus, alterum vna hora
quinquaginta: alterum horis tribus centū quinquaginta conficere stadia: quid hos, non ne æque
celeres esse dicemus? Vero: nam, si ille, qui confecerat vna hora stadia quinquaginta, tres sit ho-
ras motus, omnino etiā supra quinquaginta confecisset centum. Si item, qui tribus horis hæc
percurreret, vnam tantum horam fuisset motus, hic scilicet quoque quinquaginta sola progressus
esset. Sic æque erunt celeres, qui paria spatia paribus temporibus obeunt. Quare aduertendę spa-
tiorum sunt longitudines, & temporum, vt, si, quomodo spatium spatium, ita tempori respondeat G
tempus, æque celeres esse dicamus motus. Si vero maiorem proportionē habeat spatium ad spa-
tium, q̄ tempus ad tempus: vel tempus ad tempus, q̄ spatium ad spatium: non amplius æque cele-
res hos motus esse existimamus. Nam sit spatium spatij quadruplum, tēpus vero tēpis duplum: cer-
tum est spatij proportionē ad spatium maiorem esse, q̄ temporis ad tempus. Itaq; alter motus ve-
locior erit. Iam illius esto spatium cubitorum quadringentorum, huius centū, ac tempus prioris
duarum, alterius vnus horæ: si iam duabus horis horis alter motus cubita quadringenta cōfecerit, alter
centum vna: constat, si priorem centum tñ cubita moueri fingamus, hora dimidia confecturum:
itaq; altero erit celerior, q̄ par spatium breuiori tpe emensus sit. Si vero secundum quadraginta fa-
ciamus progredi, quatuor hic horas requireret: quo nomine erit priore tardior, quippe qui par spa-
tium percurreret longiore tēpore. In conspicuo igitur est, vbi spatij cū spatio collati maior sit pro-
portio, q̄ temporis comparati cum tpe, eum motum necessario celeriorē esse. Contrā, si prio-
ris motus spatium minorē habeat proportionem ad spatium alterius, q̄ tempus ad tempus: prio-
rem necesse sit tardiorē esse. Atq; huius etiā exemplum proponā. Fac mihi prioris motus spa-
tium spatij secundi motus duplum esse, tempus autem temporis quadruplum. Si iam prior qua-
tuor cubita progrediatur quatuor horis, alter vna hora duo: planū est, si duo tñ cubita priorem H
fingamus progredi, duabus ea horis confecturum: quò tardior altero erit, qui eadem duo cubita
percurreret vna hora: Et alterum, si quatuor cubita emetiatur, duabus id horis facturum: vnde
illo, qui quatuor cubita, quatuor progressus horis est, velocior erit, si quidem par spatium ocys
confecerit. Quo quidem constituto, duos iam fingamus ascēsu impares pulsus (nam hanc in pri-
mis dimensionem in hac disputatione querimus) ac faciamus, si lubet, exempli gratia, esse profun-
ditatem profunditatis decuplam, & tempus temporis duplum: non ne aperte perspicias, modo
superiorum memineris, pulsus, cuius decupla est altitudo, multo fore altero celeriorē? Nam hu-
milis, si in eodem constans motu, decuplo in profunditatis dimensione increuerit, fiet illi quidem
eque ac alter altus, sed tempore lōge maiore, q̄ ille. Inuentus igitur quidam est humilis pulsus bre-
ui tempore durans, qui alto diuturno sit tardior: id quod est, de quo initio agebatur, aliam rōnem
dignoscēdi tēpis esse motus, aliam temporis celeritatis. At enim hæc verbotenus fortassis fingun-
tur, à vero autem absunt. Immo, si iuuenis valentis compares pulsus cum pueri formicante, de-
cuplum ascensum offendes. Quòd, si hunc ipsum excalfacias iuuenem vel balneis, vel frictioni-
bus, exercitationibus ue, ac tum bilem moueas illi & stomachum facias, non decuplam, sed quin
decuplam eius profunditatem inueneris humilis dimētionis pulsus in puero formicantis. Verū in
puero

* Quinquagin-
ta stadia.

* Nec est i tex-
tu, & perperā
videtur adie-
ctum.

* ἀκμάζοντος

A puero formicans, ne sit semel tardus, subsidium ab ætate habet: at in sene formicantem, si pulsus nosti tangere, celerem non magis dicas, quàm vermicultantem. Nam hoc, haud scio, an tardior clare vllus pulsus videat. Formicans enim, qua est breuitate, apertam cognitionem fugit: vermicultans non obscure quidem est tardus, sed, si quis alius, abunde perspicuus. Quid igitur inter celeres hunc quoque plerique referunt, nisi consensionem cum formicantibus studentes seruare, eos non sentiri statuunt? Nam, quoniam in se facile hi pulsus mutuo conuertuntur, & vermicultantis facile extremus delapsus formicantem gignit, similiter primum formicantis incrementum vermicultantem, planè illi nouum putauerunt, si eorum alterum dicerent celerem, tardum alterum. Ac, quia semel non probe celerem appellarunt formicantem, idcirco rem ex consequenti tam falsam, tam etiam planè distonam sustinuerunt admittere, vermicultantem etiam celerem esse. Et quidem vermibus cum gressu comparant, & formicantem item formicantibus, animantium, vide, quoniam velocium? & qui simul ita comparant, simul esse celeres contendunt, nec animaduertunt, quod secum pugnent. Postquam vero in tantos se errores semel demiserunt, non dubitant etiam in stomachicis affectibus confirmare omnes esse pulsus celeres, cum ne hi quidem sint celeres omnes: & vero alios etiam sexcentos, de quibus alio loco dicere magis conuenit. Qui errores mutuo consecuti illos sunt ob notionem non distributam nec distinctam ce-

B leritatis, prorsusque confusam. Nam, cum illi de celeri pulsu ex sola temporis existimarent breuitate, neque etiam de eius magnitudine statuerent, quæ falso illis in mentem venerant, hæc in errorem ipsos in dignoscendo impulerunt. Sed nos clare, ni fallor, alium ostendimus breui tempore durantem esse, ut sic appellem, pulsus: alium celerem: similiter contrarios his, alium diuturnum, alium tardum esse. Hic tu putas fortasse absolutam omnibus partibus esse disputationem, teque manifesto cognoscere, celerem pulsus differre à tardo. Ego vero nihil magis in votis habeam, quàm ut de commentatione tanta disputatio detrahatur. At re vera non ita habet, sed est habita oratio ad celerem pulsus & tardum dignoscendum, veluti quoddam præludium. Nam per totam hanc quidem habitam orationem duobus inter se motibus conferendis vnum tardio rem esse, alterum celerio rem ostendimus: nusquam verba fecimus tamen de tardo & celeri. Sanè quamplurimum interest, tardio rem dicas motum, an tardum: nec non celerio rem, an celerem. Exempli gratia: Si quis aliquem dicat motum tardio rem esse, querimus, quomodo nam dicat esse tardio rem cum: semper enim qui tardio rem est, alio dicitur tardio rem: si tardum dicat aliquem motum esse, haudquaquam interrogamus, quomodo nam, nam ridiculi habeamur. Sic, si pulsus tardio rem esse dicamus aut celerio rem, erit omnino, qui de nobis, quomodo nam tardio rem dicamus vel celerio rem, requiret: sed, tardum cum dicimus vel celerem, nullus iam

C rogat, quomodo nam. Nunquid igitur celer & tardus absoluto sermone proferuntur: at celerior vero tardio remque referuntur ad alterum? Sane hoc fortasse quis prompte pro vero probabit. Mea vero longe alia ratio est. Adeo multæ est res cogitationis deliberationisque, cum alijs de caulis, tum quod ad plures res pertinet ea speculatio: neque, nisi de celeri & tardo, vel celerio rem & tardio rem, distincto & definito est opus: de magno autem paruoque, & maiore atque minore, alijsque, quorum idem usus est, negligere par est. Immo attendendum est, perinde ne sit, si maiorem dicas ac magnum pulsus, & item minorem ac paruum: an diuersæ res sub his nominibus lateant. Maiorem quidem semper accipimus minorem maiorem, atque minorem maiorem minorem: magnum vero nullo magnum, sed absolute: itemque paruum, nullo paruum, cæterum absolute. Eodem modo de breuiore & breui, longiore & longo, latiore atque lato, angustiore angustoque, & hercle etiam de molliore & molli, duriore & duro, denique de omnibus alijs, quæ in eum vsurpantur modum, distinctione est opus. Quippe hæc consideratio pene pertinet cum ad totam medicinam, tum vero ad alias artes omnes: etenim calidius dicimus & calidum, frigidius & frigidum, siccus & siccum, humidus & humidum, denique plus & multum, similiterque minus & parum. Vna igitur in re sermonem pro exemplo explorabimus, ubi, si indagando nobis quid profectum sit, ad alia tum omnia viam & rationem hanc faciemus, ut traducamus: si hæreamus, ipsam etiam hanc hæitationem transferemus ad omnia. Alterutrum quidem certe, aut viam rationemque inuenerimus ad multa accommodissimam: aut inanem scientiæ eorum persuasionem, quæ ignoramus, deposuerimus. Age iam sumamus in manus magnum & paruum, ut expendamus, quatenus à maiore & minore distent. Et primum de rebus oibus mundi, in quibus quidem versati sumus & educati, quid intelligamus magnum & quid paruum, nobis ipsis subiiciamus: si simili modo, quid maius & minus. Nonne maius, ut quisquam absolute dicat, non ferimus, nisi addat, quo dicat maius: magnum autem absoluto sermone & ipsi proferimus, & alios citra additionem audimus? Nunquid igitur per se dicuntur & absolute sermone magnum & paruum? At, si est, nimirum vel substantiam scilicet denotabunt, vel qualitatem, vel aliquod aliud prædicamentum? Atqui substantiam non significant, ut Socrates, Plato, equus, homo. Nec vero etiam qualitatem vllam: neque figuram igitur, neque colorem, neque positionem, neque conformationem, & paucis, nihil istius generis. Quin nec ubi, indicare, vel quoniam, possunt, nec item situm, nec habitum, nec actionem, nec passionem. Sed in illis hæc solis sunt querenda, quæ in prædicamento quantitatis, aut ad aliquid, sunt. Atque, si (quæ nuper nostra sententia erat) non videantur ad prædicamentum relationis pertinere, in quantitatis erunt querenda. Porro plenum est difficultatis statuere, quantum intelligere utriusque oporteat: an ne instar stadij magnum, & cubitale paruum.

† Ex antiquis cod. ita vertendum: vtrum ne magnum idem, quod maius, & paruum idem, quod minus: an maius, ut quisquam absolute & c.

Atqui montem, etiam si magnitudine sit stadij, paruum dicimus: & formicam magnā, longe qui E
dem cubito minorem. Dices fortasse (quod familiari cuidam meo satisfecit) quātitatem quidē ab
ijs significari, non certam tñ illam, vt pedale: ceterum, vt ille dicebat, latam & indefinitā. Nunquid
igitur finibus latitudinem eorum amplecti possumus, vt alia id genus, nimirū chori, ciuitatis, mō-
tus, exercitus, stagni? quippe quę cum quantitate incerta omnia dicantur. Possumus dicere nō tres
nos aut quatuor saltatores chorum intelligere, non tamen iam mille: nec etiam ciuitatē, si qua tri-
bus constet domibus, nec quę mille stadijs exporrecta est: neq; montem, qui cubitalis sit, sed qui
maior, neq; tamen qui lunam attingat: neq; stagnum, collectionem aque trium amphorarū, non
tantū tamen, vt vniuersam terram inundet. Nam, vniuscuiusq; horū quāti ad amullim nequeas
quantitatem constitutare, multa tamen inuenias corpora, quę ab eorum notione vtrinq; deflexe-
runt: hæc, q̄ non dum: illa, q̄ non amplius sint talia.

Terminu Magni & parui.

CAP. 2.

Qui ergo termini magno & paruo statuatur, vt commemoratis omnibus, non est, quid di-
camus: immo vero adeo intelligentia patet late magni, vt ipso etiam vniuerso mundo, ver-
bi gratia, si quid excogitari maius possit, hoc magni sit obtenturum nomen. Nihilomi-
nus formica, culex, miliū, & si quod hoc minus sit animal vel granum, accipiat magni nomen: ne-
que. n. formica tñ, sed & milium & culex, magnus dicitur. Tantū ergo constat, vnamquāque rem
cū eiusdem generis rebus collatā, vel paruum, vel magnam dici: absolute nihil. Atque hoc quidē
inter maius interest & magnū, q̄ maius omni minore possit maius dici: magnū vero nō quolibet
maius, sed tñ eis, quę sunt eiusdē generis. Eadem de minore & paruo distinctio est, nec nō de ce-
leri & celeriore, nec secus de tardo & tardiore: siquidem equus quispiam tardus dicatur, & formi-
ca velox. Simili ratione alia cūcta videbis appellata esse cū in pulsum omnibus generibus, tum
per totā medicinam, & hercle per totā mortalīū vitam, durum durius, molle mollius, crebrum cre-
brius, breuiter alia id genus omnia, partim cum altero quolibet cōparata, partim cum ijs tñ, cum
quibus conueniunt genere. Quid iā igitur? summā ne affecuti sumus, an vero hic etiā sermo po-
stulat distinctionē? neq; n. si cum omnibus, quę sunt eiusdē generis, magnum comparemus, sta-
tim sic nominamus. Neq; n. simul Achilles & Aiax dicentur magni, nec Polydamas & Milo, si
quidem Aiax Achilles, Milone erat maior Polydamas: sed plane cum mediō & mediocri atque
moderato, quod vocant, vnoquoq; in genere, veluti cū regula arbitroq; cætera cōferemus: tum,
quę illud excedunt, magna esse dicemus omnia: quę contrā, parua. Id quod vsu venit in omni vi-
ta, in artibus quidē vtiq; maxime: nam ad moderati oēs examen referuntur: atq; hoc suppeditare
essentijs, in quibus versantur, student. Ac multum cibi dicit medicus sumplisse quempiā, vbi cor-
poris naturam nutriendi excedat: rursus parum, vbi infra mediocritatem eius sit. Nam ea ratione
athletæ duas minas carnis parū dicimus esse: & frequenter ægroto interdīcimus cremoris pitane
peluim exorbere, vt supra mediocritatē. Ita magnum etiam pulsum & paruum dicimus, qui à me-
diocritate defleuit: atq; huius vtriusque magnum numerū esse: moderatum vnum, qui indagā-
ndus nobis & ob memoriam ponendus, omnibusq; alijs applicandus est, veluti mensura quadam
æqua ab ipsa constituta natura. Quem quō inuenire possimus, reliquum est, vt consideremus:
nam eò tota oratio properat, cuius q̄dem nomine retulimus, quicq; ante dictum est. Inuenerimus
autē illum, modo possumus, via & ratione. Quippe hoc ad illud interest, vt vnam viam ad omnia
moderata, vnāq; rationē habeamus: nec denuo necesse habeamus quærere, quo pacto inuenien-
dus sit in motu moderatus, quo pacto in quiete, vel in cōtentione, vel in arteriæ corpore. Ac pri-
mum hoc videamus, vtrū singuli in singulis generibus quærendi pulsus moderati sint, an plures,
alius pro ætate moderatus, alius pro habitibus corporis, alius pro temperamentis, alius pro anni
temporibus, alius pro locis, statibus, vitæ institutis, vel animi affectibus. Pro his. n. omnibus alios
magnos, alios paruos, alios moderatos dicimus pulsus esse: iam hos celeres, illos tardos, quosdam
moderatos: pariq; modo in cæteris differētis. Forsitan autē hoc, pbabilius dices esse, magisq; con-
sonum vsui, si cuiilibet generi vnū assignemus moderatū. Ergo accuratius hoc disceptemus, atque
vnū sumamus genus pulsum pro exemplo, scilicet magnorum & paruorum, de quibus egimus
paulo superius: ac mediū eorum & moderatum, demus operam, vt inueniamus, sigillatim pro
ætatibus, sigillatim pro anni temporibus, regionibus, naturis, temperamentis, alijsq; id genus om-
nibus: nam hoc, nihil desideremus ad vsu amplius, si inuentum sit, siue proprium instituamus
cuiusq; memoratorum pulsum scire, siue etiā eius à natura flexus dignoscere. Quod præsens no-
bis doctriua videtur suppeditare. Quare etiam atq; etiam videamus, possit ne hoc inueniri. Mihi
quidem sane difficillimum videtur, atque adeo non posse fortasse inueniri: ac difficultas quidem
in eo est, q̄ nihil ex his, quę commemorauimus, separatim licet & solum sumere. Nam, quando
separatam & solam cernas pulsum pro temporibus anni differentiam citra corpus, quod iam
suum temperamentum habeat, & habitum, & ætatem, & alia, quę diximus? Itaq; fit, vt non pos-
sis dicere, hic pulsus peculiaris veri est, ille æstati: nam te quis roget, quo tu nam in corpore di-
cas, in calidiore tēperatura, an frigidiore: gracili, an corpulento: iuuenis, an senis: in frigida regio-
ne, an calida: & viri, an mulieris: nec secus in reliquis differētis. Quocirca in omni natura vide-
tur

A. t. r. i. partis
can. fo. 570. cc
2. a.

Atur propositum corporum proprius esse animaduertendus pulsus, & non proprius, quo sciamus Dionis, verbi gratia, pulsus talis natura est: Theonis talis. At hoc absurdum sit, non tantum quia necesse esset, qui peculiaries singulis hominibus pulsus sint, & qui non peculiaries, separatim meminisse, & nihil nos posse de quoq; nisi vsus nobis cum eo intercessisset, cognoscere: verum etiam quod ne in ipso Dione quidem, verbi gratia, vnum hunc proprium pulsus in vnoquoque genere separatim possemus & preter rerum externas circumstantias sumere. Nam quando sumes tandem? Dionis ne hyeme, an Dionis aestate: & vtrum Dionis Romae, an in Africa: iam gracilioris, an corpulentioris? praeterea eius, qui ociosius egerit, an laboriosius: durius, an lautius vixerit? tum vinum an aquam potauerit, an sitauerit? Neque enim est ab his alijsque circumstantijs sexcentis separatim sumere & solum corpus Dionis. Itaque non dum explicata prima dubitatio est. Siquidem pulsus totius naturae propositi corporis proprius, quem quidem moderatum, hoc est mediocre appellauimus, non valemus inuenire. Praeterea igitur non ambire hac ratione pulsuum notitia, sed, ut praescripti tyronibus, in singulis, quas narraui, causis ediscere variationem. Nam aliquam possis eius viam atque rationem inuenire, quam hoc loco prius adnotabimus: deinde inspiciemus, vtrum omnia praestare queat, an aliqua ex parte etiam claudicat. Porro via ratioque haec est, ut exempli gratia viam sumamus de causis, quae alterandis sunt pulsibus, ut exercitationem. Nam, si conderandum venit, quemadmodum pulsus exercitatio immutet, delige hominem, cuius attendas prius omnes pulsus, inde exercites, tumque de integro attendas, quem illorum teneas, quo deficiaris, & quantum: itaque inueneris, quatenus possit pulsus exercitatio conuertere. Haud aliter in balneis, potu, cibis, alijsque omnibus, factio de singulis hominibus periculo, facile alterationes inueniemus. Haec facillima experientia est: verum, quae ab experientia ineundae rationes sunt, non perinde faciles. Nam, quod est in omni experientia, id hic item, ne, dum nihil distinguimus & confuse re tractamus, offendamus, periculum est. Quod fit bifariam, ut res non distributa, vel distincta sit: partim quod commune non dispartiamus in suas omnes partes: partim quod alterantibus causis non attendamus, quae praecipue, vel primo, vel quocumque velis nomine vocare: & quae per accidens, successerunt. Atque commune non secare in omnes suas differentias tale est: nempe requirit oratio ad claritatem exempli. Si quis exercitatorum tales dicat esse pulsus, neque distinxerit, nec cui dicat nam exercitatio, nec quemadmodum exercitatio, neque quando, neque quantum: hic, eo quod non diuisit commune in differentias, lapsus est, Cui nam exercitatio inquam, qua aetate, quo robore aut infirmitate, quibus humoribus praedito, quo corpore, qua temperatura, qua compagine corporis partium, qua ad exercitationem consueto: scilicet in tot membra diuiditur, cui nam. Iam, quomodo exercitatus est, in alias est differentias scinditur, an valide, nec ne: celeriter, nec ne: aequaliter, nec ne: in quibus omnibus non eodem modo mutabitur. Iam etiam diuersam esse pro tempore alterationem oportet: neque enim a cibo subire exercitationem perinde est, ac ieiunium: nec perinde est tristitem, atque hilarem: alacrem, ac segnem: rigidum, ac excelsum: item eum, qui plus iusto, ac qui intra modum vel mediocriter, dormiuit. Similes immutationis differentiae manabunt ex quantitate exercitationum: siquidem moderatae aliter, atque plures vel pauciores, commutant pulsus. At per accidens, an per se, mutatio fiat, ita est distinguendum: ecquid fuisset excrementis plenus, & cum coepit exercitari, fluente in ventrem vitiosorum humorum copia vellicari contigit os ventriculi humorum vitio, aut copia opprimi, aut everti, ac nauseare, eoque vel fatiscere hominem, vel languescere, vel refrigerari, vel suffocari: horum enim alterat quodque pulsus, quos aliquis forsitan ab exercitatione existimabit profectos. Nam, si, qui plethoricus sit, ac thorace & pulmone affecto, simul, ut coepit velociter exercitari, in dyspnoeam inciderit, pro dyspnoea variabunt pulsus: & tu putabis fortassis pro exercitationibus. Ergo, ut in experiundo non fallaris, quomodo sit distinguendum, etsi alio loco sim longius persecutus, summatim hic tamen perstringam. Omnes commemoratas differentias ad tres has reducemus generales: corpus propositum designabimus ad experientiam, cum sanum sit, ac nulli obnoxium externae alterationi: tum exercitationem, qua ad id utemur, moderatam quantitate seruabimus: atque in mutatione hoc attendemus, ecquid casu inciderit, non ex ipsa natura exercitationis. Si, n. tria haec respicias, nullo negotio inueneris, quae ad modum & quatenus aduentitia causa immutet. Itaque, si omni in genere causa, alterationem experiundo addideris, ut tibi ad dignoscendos in morbis pulsus facultas erit, facile, quantum ab externis causis alterati pulsus sunt, exploranti, quantum item a morbo. Itaque nihil erit, quod labores, ut, qualis sit, qui natura moderatus est, praescias: sed, si, qui sit singulis, de quibus agitur, peculiaris, teneas, quatenus mutatus hic est cum ab alijs causis, tu vero ab ipso morbo, nosse poteris. Atqui, nisi ad haec vsus nobis moderati pulsus erit, nequicquam eum quaeremus. Qua igitur ratione aliquem magnum dicemus vel celerem incognito moderato: nam manere etiamnum videtur prima dubitatio. Quid autem magnum nobis opus est aut celerem dicere, cum alterationum nobis tantum modo satis sit meminisse, ut dicamus in hunc modum: Exercitationes moderatae pulsus in magnitudinem, celeritatem, vehementiam, & crebritatem conuertunt. Quod dicemus alios quoque, cum id significare volunt, in exercitationibus dicere, magnos, celeres, vehementes, crebrosque fieri pulsus. Nos vero primum, non absolute in exercitationibus dicemus, sed in moderatis addemus.

Nam

† Al. quis illorum sit intus & quis exolus, & quantum.

DE DIGNOSC. PULSIBVS

Nam, naturā quæ corporis exercitati excedunt, pulsus in aliud vertunt genus mutationis. Deinde non ita dicemus absoluto sermone magnos & celeres, sed maiores, celeriores, vehementiores, crebriores, aliāq; dicemus ita esse omnia vsurpanda: vt, Pro ætatibus, maximos iuuenum esse, senum minimos: eorum, quorum præcipitat ætas & vergit, maiores quidē, quā senū, tamē minores, quam iuuenum. Pro regionibus eodem modo, & pro reliquis omnibus idem præscribemus: inter se omni in genere pulsus conferentes, non absolute de ijs decernētes. Ac empirico forsitan satisfaciatur hæc institutio, de qua accuratius nos paulo post viderimus. At, qui primas studeat & continentes, quas vocant, causas inuestigare cuiusque pulsus, & ratione artē viāq; tractet, huic cuiusque generis moderatum operapreciū est nosse. Quærat enim, cur paruus pueris sit pulsus, deinde de causæ nos probabiles deficiant: nēpe enim deficiemus illis, nisi sedulo prius causas, quæ magnos pulsus & paruos gignunt, expenderimus: neque enim in pueris causas reperiamus, quæ paruos generent. At qui, si vel vna in re, quamlibet leui, causæ ratio claudicet, simul in reliquis, vbi videatur abundare, merito titubabit: vbiq; enim sibi, si quidem vera est, constare illa debet. Quò magis necessarium est nosse moderatum: nam potest etiam pueri pulsus moderatū superare. Herophilus certe insigniter magnum interdū hunc pulsū vocat †. Quid tandem igitur, quæres, paruū Archigenes illum nominat? Fortasse causam tibi disensionis aperiri, si noueris prius institutū probatū esse, debere ad commentandas pulsuum causas virum, qui rationem sequatur, & cum causæ consideratione omnia instituat scire, pulsū moderatum tenere. Sed hoc leuius est fortasse: dices enim nolle rationalem te esse. Quod vero paulo ante reieciimus, vt rem magnæ considerationis, nunc discutiamus: nisi vere moderatum prius pulsū inuenerit, neminem posse empiricum diligenter obseruationem & accurate instituere. Nam, posteaquam propositum est illi, nō modo, an mutet in celeritatem pulsus, vel magnitudinem, vel quid aliud, præsens circumstantia, vt cognoscat: verum etiam quatenus alteret (nam prælagendi ex pulsibus in hoc potissimum omnis vsus vertitur) quatenus autem alteret, nisi naturam perspexerit, nulla ratione cognoscat: necesse erit, cuiusque ægroti naturam præsciat, modo nosse magnitudinem velit præsentis alterationis. At enim non omnium ægrotorum vsus est consuetudine per sanitatem, quò experientia eam addisceret, & inde memor, illius cum ægrotantibus compararet naturam. Qua igitur ratione poterit etiam experientia, quò intendit, aspirare? an hic etiam ex communitatibus quibusdā erit obseruatio? At quomodo, & quonam pacto? neque enim perinde hic, atque in causis externis, alia fixa serues: vnum, quod obseruas, immutes. Quippe colores, figuræ, odores, longitudines, latitudines, profunditates corporum, gracilitates, corpulentia, differentia generum, ætatum, regionū, temporum anni, præsentis etiam status, necessario omnibus adsunt hominibus. Quare, quandoquidem, quin habeat hæc, reperias neminem: difficulterq; sub pauca illa, quæ paulo ante recensui, reducas horum obseruationem: in externarum causarum mutationibus, alia nobis opus est via et ratione. Jam, quàm ardua sit horum obseruatio, cognosces, si non ratione tantum, sed & velis experiundo inuestigare duos viros semper vna aliqua in re differentes, in alijs omnibus conuenientes: sane enim ægre inuenias: vt omitram, quàm multæ existant alterationum coniugationes, & quantum obseruatio temporis requirat, quantam autem memoriam & quàm præclarā. Nā præter alia etiam, quæ nihil referunt ad pulsuum mutationem, obseruare empiricos quàm diuissime oportet, vt hoc saltem interesse nihil certo sciant: atque hoc illud est, quod in primis obseruationem istam à ratione & compendio remotam in immensam prolixitatē temporis producit. Quod est, cur semper clamemus, vt etiam aliàs docuimus, vt obseruatione tm̄ artē constituas remota ratione, fieri minime posse. Et, vt ista omnia admittantur certe, quòd nullū habeamus certum modum, ad quem excessus & defectus referamus, magnitudinem alterationis in ijs singulis nunquam complectetur memoria. Quis enim possit quisquā memoria hæc omnia tenere, connexis inter sese his, quæ corporibus necessario comitantur vnā cum quantitate singulorum? Omnino commissura huiuscemodi erit: albo eatenus, lato pectore eatenus, item corpulentō hætenus, corporis latitudine & profunditate tanta, masculo, & puero, tempore æstiuo, in loco natura frigidō, in statu sicco talis pulsus erit. Eas enim complicationes infinitas numero (quas nemo mortalium nec obserauerit, nec complexus memoria fuerit, sed in disputando tantum comparari posse sophistæ iacent, in arte vero administranda inanes deprehendantur, nec vlla posse facultate parari) erit contexere necesse. Jam, si plus & minus in omnibus, quæ narrauimus; istæ inter se coniugationes different, vt certe differunt, in quam obseruationem disputationem cōiſcient, apertum puto esse. Proinde fatius fortasse sit, ne hic longior sim, nec immerer in demonstranda difficultate empiricæ obseruationis, & immensa longitudine: verū rationem vt aliquam & viam tradā, cuius præsidio oēm facile, quem experientia ostendit, fructum capiamus. Quæ nā tandem est illa via? hæc est. Vbi optimā constitutionē inuenerimus corporis nostri, primum animaduertendum est, qui eius pulsus sunt, neq; obiter id vel negligenter: sed in eo statu hominem accipiemus, vbi suum proprium motum pulsus ab nulla externa causa immutati retineant. Hoc fiat, si nō in longo ocio sit versatus, nec recens exercitatus, nec vero ēt diu ieiunauerit, vel mō comederit: aer præterea tēperatus sit, oportet, ipseq; omnibus liber animi affectibus, & tranquillissimā mentē habeat. Postea inuestigandæ sunt corporis

† Additur ex antiquis, interdum vero satis magnū. ut et apparet inferius.

A corporū vitioſæ conſtitutiones: tumq; primū earum recenſebis differentiās: deinde, quos in illis exceſſus repereris atq; defeſus, hos ad moderatam & optimam conferes. Iamq; cum animo reputabis primū, quantū oporteat iſtarū naturarū pulſus diſſidere ab optimæ pulſu, deinde ipſa experientia rationē hanc, ſi conſtet veritati, explorabis. Quod cū ſubinde feceris, & longo uſu ratio nē exercitaueris & tactū, tū putabis demū certo te moderatū tenere in omni genere pulſuū, illoſq; ēt, qui aliquo modo ultra hūc ſunt & citra. Habes ſummā. Proinde, quicunq; aut corporis noſtri optimā naturā, aut vitioſas non nouit: aut ratione quidē perſpexit eas, ſed, uſu ut dignoſceret, non laborauit: nihil huic fructus feret hic ſermo: ſiquidē illa prius ſunt ediscenda, poſtea huc ueniedum. Etenim in non paruam incidet controuerſiam, quam veteres medici de his inter ſe habuerunt: & iuniores non ſolum inter ſe, ſed cum veteribus etiam. Nam nec, optima natura quæ ſit, inter omnes conuenit: neque dum vitioſarum eſt inuentus numerus: & ſigna, quibus vel optimas, vel prauas cognoſcas, admodū pauci medici literis prodiderunt. Quod ſi vel hæc omnia apud maiores noſtros conſeſſa ſint, & ordine inuenta, deberent tamen naturas diſcere prius experiundo, itaq; ad artem ſe de pulſibus conferre. Erūt fortasſe, quibus longitudo diſplicebit huius, quā induco, contemplationis. Nos uero, ſi inſtitutū meū ſugillant, non offendemur: neque enim probatū vnquā iri ſperauimus omnibus, aut uſui futurum. Nā, cum admodum liquido & certo ſciem, præter vnum ueritatis amatorē, reliquos omnes pro nugis meris habituros, quæ doceo, tñ aggrefſus ſum ad hæc explicanda, ac vnum illum multis præpoſui. Porro aut, ſi nos ipſos quis de ægrotis uidit præterita & futura prædicere, hunc ēt puto, niſi planē ſit fucus, ēt ſi uideatur longior, cū tam uilē exitum tamq; præclarum polliceatur, hanc commentationem amplexaturum.

Optima Natura moderatum pulſum habet, ad quem alij collati, exceſſuum

& defectuum nominibus appellantur.

CAP 3.

Q Vi ergo ante intellexit naturam corporis noſtri optimam cognoſcendam eſſe (cuius nos alio loco indicia prodidimus) huius ſciat pulſum eſſe inter omnes alios medium: & ueluti meſuram quandam regulamq; in omnibus lucubrationibus de pulſibus, hunc moderatū & medium à nobis meminerit appellari: cum quo ubi alios oēs comparamus, celeres, tardos, magnos, paruos dicimus eſſe. At pulſum moderatæ naturæ & vndequaq; optimæ, non recte uocaueris magnū, paruū, celerem, tardum: nec etiam durum, vel mollē, nec quoquā alio nomine, quod immoderationem interpretetur. Immo, ut in opere de temperamentis, omniū optimam temperaturam nec calidam eſſe docuimus, nec frigidam, nec ſiccā, nec humidā, neq; mollem, neque duram (quippe hæc omnes quibusdam exceſſibus defectibusq; conſtare unius illius temperatæ & moderatæ) ſic nunc etiam nec magnum, nec paruū, nec celerē, nec tardū, nec quicquid aliud, quod à mediocritate deſleſcit, pulſum optimæ naturæ uel appellabimus, uel intelligemus. Nec uero etiam ipſum hominem, in quo cum pulſum reperimus, ullo nomine, quod quidem moderationem non lignificet, nominabimus. Non enim craſſum, non gracilē, nō calidū, frigidum, humidū, ſiccum nullo denique alio nomine: uerum nominamus omnibus partibus corporis temperatam & moderatū. Ad quem, cum dignoſcere quidem illum didiciſti, pulſum omnes differentiæ perpenſæ, caue, excidant: & ubi æſumes ad illas reliquos oēs pulſus, uel duros ita, uel molles, uel raros, uel crebros, uel alio nomine ad eundem modum uoca. Nunc ergo, quando ſummam cōſecuti uidemur eſſe, non ſanē in commodum erit, ſi dubitationē quādā neceſſariā excitem: quo, ſi nihil dum inuentum arbitremur, explicationem ſermoni apponere conemur, quæ adducat nos, ſimulq; doceat, primum ſummam nos iam obtinuiſſe: deinde abſolutiſſimam eorum notitiā, de quibus agimus, commonſtret. Ac exordiēda quidē modo dubitatio eſt, dicendumq; non poſſe omnes, quæ in corpore ſunt, arterias neque eſſe æquales inter ſe, nec æqualiter diſtendi. Qui, n. poſſet dorſi arteria arterijs collī, aut alarum, & inguinū, uel ipſa par eſſe, uel eius diſtentio illarum diſtentionibus: ac multo uero minus arterijs uolarū, atque poplitum: adhucq; etiam minus arterijs corporū & tarſorum: adhucq; minus arterijs temporum, digitorumq;. Non poſſe itaque pulſus vnus in quantitate diſtentionis moderatus eſſe, ne ſi optima quidē ſit natura: ſed in motu, & robore, cæterisq; generibus vnus eſſe per oēs arterias poſſe. Neque enim poſſunt, dū in natura ſua conſtat homo, præſertim ſi optimā adeptus conſtitutionem ſit, quædā celerius arteriæ, aliæ tardius, uehementius, languidius, durius, mollius, crebrius, rarius pulſare: ſed ſimilē cum inter ſe mutuo, tum cū corde motū omnes, neceſſe eſt, habeant: magnitudine uero ut eorū differant corpora, ita diſtentiones par eſt diuerſas eſſe. Putabis igitur ad manum eſſe ſolutionem hæſitationis: quod nihil cauſæ ſit, quin, qui corporū tantū arterias ſemper tangat, quantus in optimis naturis ſit pulſus earū, noſcat: & uero etiā quantus in alijs quiſque, ſi cum hoc cōparetur: Et hercle, ſi uelis arterias etiam tarſorū pedum tangere, aut partium aliarum corporis, diſtentionis retinenda quantitas eſt in optima quidem natura, quò poſſis ad hos æſtimare earundem partium pulſus, qui in alias naturas incidunt: neq; hic quicquā conſecuturū abſurditatis, aut difficultatis, neque multū laboris in cognoſcēdo fore. Verum, hæc qui dicit, in libro de optima corporis conſtitutione ignorat demonſtratum eſſe, æque in magnis corporibus, ac in paruis, conſtare eam naturam poſſe. Quod ſi ſciret, nequaquam neq; ipſas arterias ſingularum partium duceret, neque diſtentiones earū, parē poſſidere in omnibus

bus optimis naturis magnitudinem: ceterum, prout magna sint corpora vel parua, ita variare. **E**
 Vnde fit, vt non dum discussa prima sit hæsitatio, quia moderatum vnū inuenire in distentionis
 quantitate non valemus. Proinde operæ precium est, quando hinc prorsus hæremus, oēs medicos de-
 mirari, qui magnos temere appellant perpetuo & paruos pulsus: quātus autē moderatus sit, ex cu-
 ius cōparatione alios reperiemus, non tradunt. Videantur. n. parum distincte illi eiusmodi pul-
 sum concepisse, sed, referentes potius ad aliquid, magnū vel parū dicere, perinde vt maiorem &
 minorem. Equidem est nostræ memoriæ soleo præstantissimos medicos, vbi tangendo aliquo, ma-
 gnum vel paruum esse dicant, frequenter rogare, quoniam illum dicant maiorem, aut quo mino-
 rem. Illi naturali respondent. Iterum cum quæsiui, quo illo naturali, non modo existimant non di-
 gnā inuestigatione quæstionem, verum etiā demirantur, si cuius putem eos alius dicere, ac ipsius
 ægroti, quem in præsentia tetigerint. Quin hoc latere ne pueros quidem autumant, alio alium per
 commodam valetudinem maiorem & minorem pulsū habere. † Atque hæc quidem hi dicunt. **F**
 Quid autē illi, qui his præstant, qui libros nobis de pulsibus reliquerunt conscriptos, alia ne sunt in
 opinione, an in eadē illa? Hi quidem certe dicunt veris medium & autūni efficere maximos pul-
 sus, hyemis & æstatis minimos: quæ inter hæc tēpora intercedunt, medios inter magnos & par-
 uos. Nā videntur mihi ne hi quidē absoluto sermone proferre magnos vel paruos, sed referre ali-
 quod. Itaque sunt in illis, pro anni tēporibus, qui adscribant, in hunc modū: Veris mediū & autūni
 maximos, pro anni tēporibus quidē, pulsus efficiunt. Iidem nec in ætatibus scribunt absolute, vt
 alij magnos esse iuuenum, puerorū paruos, & senum: sed addunt hic quoque pro ætatibus. Proinde
 sic pronunciant magnos & paruos, vt si maiores dicant & minores: nimirū eos comparantes mu-
 tuo, non moderato. Nam mutuo, ipsam puto demonstrare rerum, de quibus differunt, naturā: nā
 non omnium mortalium medio vere æque pulsus maximi sint, sed cuiusque pro sua natura. Por-
 rō id ipsum quoque crassa ratione omnino indistinctū est & confusum: nugæ enim sint meræ, si cō-
 seas illi, qui biliosa sicca calida & adusta natura est: aut contrā, qui pituitosa atque frigida, maximos
 medio vere pulsus esse. In disputationibus ita utique, & uerbotenens forsitā videantur habere: quod
 si periculū facias, non reperiantur. Quippe calidiores & sicciores tēperamento non expectare cō-
 spicias medium ver, sed multo habere ante, suos maximos pulsus: iā contrarios his humidiores &
 frigidiores longe ultra medium ver, ineunt iā æstate: soli vero, qui optimam sunt nacti constitu-
 tionem corporis, inueniantur medio vere maximos suos pulsus obtinere. Eadē in ætatibus ratio
 est: inter quas temperatæ medio vere: intemperatæ ante vel post habent pulsus maximos. Verum
 nullus hæc quisquam medicus distinxit: adeo vt, si omnes homines parem statum in vtrōque an-
 ni tēpore haberent, ita respondeant. Tametsi Hippocratis scripta neminē puto latere, quæ ille &
 quā multa de anni tēporibus reliquerit: qui aperte ostendit, nec naturas, nec ætates ab iisdē an-
 ni temporibus perinde oēs affici: quosdā. n. robustiores simul hyems sanioresque, & in oēs partes
 meliores: aliquos æstas reddit. Qui fiet igitur, vt, quod commodat iuxta, atque id, quod officit, mu-
 tct pulsus? Quin autē illos pudet adeo nobis nude scribere, & præter oēm distinctionē: Mediū ver
 pulsus creat maximos: nam, ni additum sit, quibus nā maximos, nihil didicerimus. Quin porro,
 cum dicant, æstate & hyeme paruos pulsus fieri, hoc certe, vtrum tēpus reddat minores pulsus, su-
 stinent adiungere? Neque vero paruum. s. peccatum dicent, si hyeme putes æstatem minores pul-
 sus efficere, hæc vero forte maiores efficiat: vel, si hyemē estate, cum cōtra se res habeat. Nā, quod-
 cunque dicas de his tribus, siue æstatem hyeme, siue hyemem estate, siue pares vtrōque pulsus ef-
 fe, nisi addas, quibus, mentieris. Sin apposeris & distinxeris pro naturis corporum, & ætatibus,
 vnumquodque ex tribus verum sit: quemadmodū nos, vbi de his priuatim egimus, explicauimus.
 At neque se ipsum quisque, neque sese illi mutuo potuerūt hic coarguere, quod tū multa falsa, tū mul-
 ta indistincta dixerint: quod illis nulla alia re vsu venit, præter quod moderatū cuiusque generis pul-
 sum ignorarent prorsus. Nā quā ob rem, cū inter se mutuo tam decertent acerbe, de hoc ne verbū **H**
 quidē faciunt, sed prætermittunt misere? Nullam sane aliam ob causam, nisi quia nihil eorum cū
 intelligerent liquido, sed confuse oīa & minime distincte, vnū scilicet, qui primo hallucinatus est,
 secuti omnes sunt: & de illis, quæ nihil propè artis administrationibus nec obsunt, nec accommo-
 dant, acriter non mutuo tantum inter se, sed cū Herophilo etiā digladiantur: idque cum contentio
 illis de rebus obscuris existat, quæ longā quærunt, quod declarentur, & proluxā orationē: de rebus
 vero tā illustribus clarisque, vt vel solo sensu deprehendi possint, neque scribunt elimate, neque re-
 prehendant errantes: nec vero, si quis veterū quicquā scripsit, quod ab sua sententiā abhorreat, me-
 minerunt. Ceterū pueri esse confirmauerunt parū pulsū, & itē senis parū: vtrius autē sit eorū
 minor, prætereunt: tametsi de vtroque Herophilus plane, si diligenter eius libros reuoluas, con-
 scripsit. At ridiculus sim, qui hæc explicata ab illis postulem, cum ne prima quidē, nec simplicissi-
 ma recte atque ordine tradiderint. Itaque paruum dicunt pulsū pueri, quē nunquā Herophilus
 parū appellauit, sed modo satis magnū, modo insigniter, vel eiusmodi quopiam nomine vocauit.
 Tū, quæ causa sit, inquirunt, quæ arterias moueat: & eorum, quæ de hoc scripsit Herophilus, præ-
 mittit nihil: de præceptis vero, quæ ad artis opa intersunt, recte ne Herophilus, an secus tractauerit,
 verbū nullū, o dii immortales, fecerunt. Atque non ne lōge p̄siterat, si, quod quatuor statuuit Herophilus
 facul-

† Al. An sic
 quidem hi: qui
 vero his præ-
 stant, qui libros
 etc.

* Al. unoquo-
 que.

3^a. aph. 2. 3. 10.
 11. 12. 14. 18.
 Ext. ord. 20. a.
 Et de aere, aq.
 & loc. 2^a. 4. b. c.
 Et in lib. de hu-
 morib. nō lon-
 ge a fine.

A facultates, quæ animalibus moderantur, de hoc nihil quærent, nec atrociter rixarentur, vel eum oppugnarent: sed, si confutatum hominẽ vellent, & conuictũ inaniũ suarũ nugarũ, ea proferrent, quæ refragantur his, quæ sunt plane euidentia, idq; cũ aduersus illũ tm̄ possint cogere restiũ numerum? Etenim cũ illos, qui post Herophilũ ætatem de pulsibus sunt cõmentati, tum supersites penẽ omnes testes habebunt, pulsus puerorũ minorẽ senũ esse, atq; adeo multo quidem minorem.

Etiã quidam mihi nuper, ridẽs vniuersam quæstionem, dictabat non dignam esse rem, de qua disputetur: lõge siquidem puerorum minores esse: quo rectius nihil de his proditum literis esse. Tales cum habeant sexcentos testes, & alioqui Herophilũ perpetuo oppugnẽt, ista, miror, quid se mel præterierint, nec etiã, an hæc scripserit, sciant. Nimirum non multum de medicina laborant, sed de his duntaxat sententijs, quæ nugas accumulare in disputationibus possunt. Quare hæc tantũ ex Herophilũ scriptis capita decerpunt, cetera repudiant prorsus: quod in causa est, cur ignorẽt Herophilũ scripta, si quæ mirifice ad artis opera faciunt, sed repugnant suis decretis. Ideoq; de rhythmis etiã, quæ prima ætate debebant in mulicis ludis addiscere, hæc temere inserunt libris medicinae. Quibus accidit, quod sero discuntibus solet. Nam tacere, ẽt si ad aliam artem spectet, nõ valent: rhythmus vero, quæ suppeditet signa, nemo scripsit illorum vllus. At Herophilus, qui aliã viam, ac illi, secutus est, prætermittit, quæ discenda de mulicis erant, imbutis probe in arte: mox, vt si ea teneant, apud eos differit, quod medicinae conducit, ex ijs accipiens. Illi vero, vt præclaram istam, quẽadmodum isti appellant, *τεχνολογίαν* de rhythmis enarrarunt, nihil postea student ostẽdere, qua ratione ex illis prælagendi quid, vel denunciandi compares facultatem. Itaq; etiã puerorum esse aiunt paruum pulsus, contradicente Herophilo: nec vero hæc tenus student perpẽdere, vt, quæ apud mortales magna & parua distentio dicatur, queant assequi. Quippe vesicarũ, folliũ fabrorum, vtrium, ventrũ, vterorum, omnium denique rerum, quæ prædita cauitate aliqua sunt, magnas & paruas distentiones solemus vocare. Itaque paruũ sæpe esse tumorem ventris dicimus, magnum ẽt, verbi gratia, vesicæ: & paruũ vtris, ventris magnum. Dicemus etiã interdum magnopere vesicam intumuisse, & distentam esse maxime: vtram autem & saccum, qui xx eiuscemodi vesicas capiant, nõ dum maximam distentionem esse consecutos. Censemus. n. ni fallor, ad cuiusque cauitatem corporis esse distentionem æstimandam, non absolute pronunciantã ad eundem vbiq; modum: nam est certus in qualibet re modus, in quo nec contendũ tunicas, quæ cauitatem ipsam cõplectuntur, nec remitti contingit. Ergo, vbi aduertitur tẽsio in illis vel cauitas, tum magnas dicimus & paruas distentiones esse: quandiu nec sensibilem etiã cauitatẽ cernere possis, neq; dum tunicæ laborent distentæ, modicam illã & moderatã, & nativam corporis distentionem dicimus esse. Quid ergo est difficultatis ex his progressos arteriã intelligere, cum sit corpus & hoc concavũ, habere terminos oportere motus sui in vtranq; partem, nec nimium distendi (rũpãt. n.) neq; in arcũssimum considerare: ob stare. s. naturã tunicarũ duram, quæ ægre contrahitur?

Quis sit Moderatus pulsus in Quantitate distentionis: & quæ sit eius dignatio. CAP. 4.

Quare est quædam iusta arteriæ distentio, vt neq; contendatur, neq; laxam quãpiam suam partem relinquat, quã esse moderatã & naturalem dicemus: sin minus, in vno eodemq; homine dicamus, necesse erit, magnos, paruos, & moderatos pulsus esse. Atqui in optima natura absurdũ est non oẽs moderatos esse: & longe hercle absurdius, si idẽ sit pulsus magnus simul & paruus ac moderatus: Magnus, si cũ minoribus comparatur: si cũ maioribus, paruus: vtrisque simul, moderatus. Oportebat vero, cũ minori conferẽt, cum maiorẽ appellare: cum maioribus, minorẽ: cũ vtrisque, mediũ. Eo. n. pacto nobis vocare licet optimarũ naturarũ pulsus, inter se illos quidem maiores & minores, oẽs tm̄ moderatos: si quid ante dictorũ meminimus, cum naturã dicemus propositi corporis spectandam esse, vbi indagare moderatũ, magnũ, & paruũ instituimus. Quod si corporum inter se simpliciter comparemus magnitudines, maius, minus, medium inter vtrunq; nominabimus: magnũ aut, vel paruũ, vel moderatũ haudquaquam: Maius. n. est quod minus excedit: at magnũ, quod moderatũ sui generis. Itaq; refertur vtrunque ad aliquid: sed maius ad cuncta minora comparamus: magnum ad vnum duntaxat eiusdem generis moderatum, quo si maius sit, vocatur magnũ. Idem vice versa in minore & paruo accipiendum est. Moderatũ & mediocre esse dicendum est, quod in sua propria natura constat: et immoderatũ immodicũq; quod naturã suam reliquit. Quando igitur corpus est cauum arteria, distentio eius, necesse est, interim proprie & moderate, vt postulat vsus, cuius gratia creata ab natura talis est, præterea vt eius postulant tunicæ: interim immodice, perficiatur. Ostendi autem alio loco hæc tenus eam in optimis naturis solere dilatari, quoad vsus largiter impleatur, & nihil offendatur tunicæ. Proinde, qui regulam velit attendere in magnis pulsibus & paruis dignoscendis, optima natura inuẽta, cognitoq; vnus in illa arteriæ cuiuscunque, tumore corporis atque distentionis, recordandũ illi & æstimandũ est, arteriam hac maiorẽ quanto oporteat maiorem habere distentionem in optimis naturis. Quæ si tanta reperiatur esse, quantã fore conijciebat, sic moderatum pulsus appellabit: sin vel maiorẽ hac vel minorẽ, magnũ vel paruũ. Arteriæ deprehendet in optima natura magnitudinẽ aut per dissectionẽ, siue ea casu, siue de industria fiat: aut colligendo ex signis, quæ in libello de optima corporis cõstitutione prodidimus. Quod si nesciat ẽt, quãta sit arteria p̄ditis optima natura,

pulsus

DE DIGNOSC. PVL SIBVS

pulsus quidē certe corū memor, si in alterū postea incidat, & colligere possit, vtrum par sit maior, res hunc an minores, q̄ illum, habere arterias, cū tumore iā distentionis conferre poterit, atq; coniectare, an magnus, an parvus, an moderatus pulsus sit. Etenim, si, quo videt arterias maiores habere homo, qui comparatur, hoc maiorē et habeat distentionem, moderatū dicemus pulsum esse. Quod si arterie magnitudo videatur superare magnitudinem distentionis, aut sit minor, magnum tunc vel paruum vocabimus: si arterie appareat maius corpus esse, quā pulsus, paruum: si arterie minus, & pulsus maior, magnum: Haud aliter in reliquis generibus pulsum, vt in genere ipsius motus, in quo celeritatem & tarditatem dignoscimus: In genere quietis, in quo crebritatē & raritatem: Contentionis, in quo vehementiam & remissionem: Ad hęc corporis arterie, in quo duritiem & mollitudinem. Nam per hęc omnia, tū moderatū inuenimus in optima natura: tum immoderatos vel ob excessum vel ob defectum, non inter se, sed cum moderato comparabimus.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVL SIBVS LIBER TERTIVS

F

ARGVMENTVM LIBRI

Rationem docet Dignoscendorum pulsum, qui in Qualitate motus, in Quantitate item distentionis, ac Proportione motuum & quietum consistunt.

Declaratio Definitionum Celeris & tardi pulsum: Ratioq; eorum dignoscendorum. CAP. I.

Moderatum pulsum in quouis genere, intelligentia & dignotione priorē immoderatis esse, atque arterias in corporibus optime comparatis cum mediocritate quadam pulsare, in superiore libro declarauimus. At, quæ respicienda sint indicia, & quomodo pulsibus applicandi digitū, vt tactū exerceas ad facile prompteq; cum mediocritatem eorum dignoscendā tum excessus & defectus, deinceps dicemus, inductio à genere motus exordio. Atque temporis quantitatē solam moderati motus & immoderati non idoneū signū esse, sed & per quæ uertum interualla sit, quod mouetur, respiciendū esse, supra abū- G
de demonstrauius: quo et loco illos conseruauimus, qui definitionem perperam celeris pulsum interpretant: at nos tū ipsi, quemadmodū potissimū accipienda sit, non aperuimus: itaq; nunc id faciemus. Neq; n. multis uerbis opus erit, q̄, quæ ad eam pertinent intelligēdam, iam ante exposuimus: nā et interest ad rem præsentem hęc narrauisse. Cum ergo quis terminat pulsum pauco tēpo- re motū nobis, celer uocetur: & tardus, qui multo. Ante horū nomīnū explicatas significationes non iniuria quidā sunt hallucinati, existimantes idem multum ac plus, paucum & paucius, significare: nunc, quia ostēdimus hęc quidem ad rem quālibet semper referri, illa uero ad moderatum tū sui generis, omnis iam sublata est difficultas intelligēdi, quemadmodum celeris pulsum pauco tempore motū dicamus terminari, & multo motum tardi. Nā, si hoc prius nobis constet, moderatus pulsum quanto tēpo- re quantū confecerit spatium: deinde alterius offendamus, qui par habuit tēpus, minus interuallū: multo hūc tēpo- re dicemus motū esse. Atqui nemo mirari debet, si duorum motū, quorum temporis quantitas par sit, alterum tū multo tempore dicamus factum esse, non perinde utrunq;. Etenim, si duo pueri dimissi in diuersos locos sint, & simul reuerfi: alterum, q̄ iter pauco tempore absoluerit, collaudamus: alterū culpamus, q̄ multo: nā ex uia longitudine æstimamus, cum paucum vel multū temporis dicamus, non absoluto sermone. Eodē et modo pulsum dicemus, qui pauco tempore fit, celerē esse: ac tardū, qui multo: definitionesq; probabimus illas, ita interpretando, vt diximus. Quod si cui modus ille videatur coactior, memoria repetat demonstrasse nos, si altera significatione dictio accipiatur, definitiones falsas esse: detq; operam, vt alias definitiones fingat. Neq; n. quō definiendū sit, hic instituimus disceptare, ceterū vt rerum diligenter atque accurate notiones constituamus: vt ne, si in his offenderimus, simul in dignoscēdis pulsibus offendamus. Proinde, quid requirāt ad dignoscendū, declaratū à nobis est. Iam, si discere et cupias hęc definire, non illa quidē fortassis ingrata exercitatio sit, non ad institutū tū necessaria. Quo nos minus de istorū pulsum rōe definiēdi agemus: etenim cū omnino nō est necessariū: tum etiam, si cui necessarium videatur, nihil cum hac instituta commentatione est coniunctū: uerum in quarto libro de pulsum differentijs large nos de his tractauimus. Notionis tū in præsentī q̄n instituimus mentionem facere, seriem orationis persequamur: nam nunc quidem, quod in ijs inuenimus, locus est dicēdi, ad eum dignoscendum magnopere faciens: atque adeo, si uerum dicendum est, summam iam aperiam. Nec quātitatem temporis, nec interualli respiciendam censemus: immo ne proportiones quidem illorum, de quibus uerba fecimus in superiore libro, cum celeriore pulsum & tardiore doceremus. Illic enim non potui illa præterire, quō errorem præ- ciderem

Aciderem his, qui ex solius temporis quantitate de ijs existimant, quæ ad dignoscendum laboriosa mihi & longa, difficilisq; æstimationis & iudicij, adeoq; impossibilia prope visa sunt. Nam celeritatem quidem & tarditatem, vt primum occurrit arteria, noscimus: rationem vero temporis ad tempus, & interualli ad interuallum, vt exploremus, opus nobis longo tempore est. Itaq; ista nihil nos morantur, vt expendamus ad pulsus in ægrotis dignoscendos. Sed, vt, si ante oculos quempiam videamus, impetus motus celeritatem potest ostendere: ita vsu venit in arteria, nam aut iucitatū, aut remissum eius motum inuenias. Omnia enim corpora, quæ mouentur, ex locis, vbi mouentur semper, dignoscimus, quomodo moueantur: quæ vbi in locis remorantur, tardum esse motū prædicamus: vbi facile discedunt, celerem. Hic scio futurum, vt quæstio se phlyica offerat, an corpus, dum mouetur, et maneat aliquo modo: atqui in commentarijs de motu illud ita, vt quod maxime, probatur verum esse. At à tantis in præfens quæstionibus declinemus, ne implicemus nos. Quod informat tantum sensus ad dignoscendos celeres & tardos pulsus, hoc, satis est, si dicamus: nimirum vnum motum cedere videri locis facile, in quibus semper fit, aliū diutius inibi commorari: itaque hunc tardum, illum celerem vocari. Nam ex locorum transitu sensus dignoscit, nō ex totius motus tempore, nec separatim & solo, nec quatenus eum quantitate comparatur. Itaque celeritatis & tarditatis facile notitiam consequimur, non perinde consecuturi, si quantitate temporis & interuallorum aucupata, eorum sustineremus proportionem obseruare. Enimvero non sustinemus: nam, vt primum aciem intendimus, momento temporis, moram nos corporis, quod mouetur, deprehendimus: ex qua conijcimus transitum. Quò fit, vt, quæ enim cernimus, hæc nobis interim diutius videantur consistere, licet agitentur velocissime: vnde liquet ratione nos motum colligere, non sensu deprehendere. Si quidem, cum prima quæque sensibilis pars corporis, quod mouetur, in primo sensibili loco subsistat, primo sensibili tempore, tum immobile, quod cernimus, videtur esse: At vero, vbi prima sensibilis pars, in primo sensibili loco, quam primo sensibili tempore, subsistat breuiore tempore, tum videtur moueri. Singula enim, quæ diximus, dissectari, quod ad naturam attinet, in infinitum possunt: sensu vero si æstimes, primas certas habent & indiuisas partes. Quod planum facit ratione omnem motum, non sensu dignosci. Quia vero sensui ratio coniuncta est, & mentis est transcursus velocissimus, sæpenumero non ratione, sed deprehendi sensu videtur. Nam, quorum primo sensibili tempore, prima sensibilis pars, in primo sensibili loco manet, horum tantum nos motus aperte fatemur non sensibus, sed ratione animaduertere, vt gnomonis vmbra, Lunæ, Solis, omniumq; siderum, quæ à nobis longissime remota sunt. Quorū

Cautem, vt dixi, breuius est tempus primo sensibili, nullo tempore prædita horum mansio migrationisq; videtur: quippe, quod minus primo sensibili tempus habet, omni mora hoc putatur carere. Sed hæc priuatim præstiterit commentari eum, qui cum hæc, de quibus agimus, aueat probe ediscere, tum alia in medicina multa. Nobis vero satis hæc erunt ad demonstrandum non esse temporum & interuallorum respiciendam quantitatē, sed ipsam qualitatem motus: quæ est explicatu quidem difficilis, sed horum, quæ docuimus, ope (nisi sis prorsus stupidus & iners) non magno negotio verum, vt homini licet, consequere. Multoq; magis, si dignoscendos inæquales celeritate et tarditate pulsus mediteris, originem ducere eos inuenias ex qualitate motus. Ac vnius quidem distentionis sæpe initium motus planè celerius videtur, proximum tardius, iterū finis celerior: nec hinc quantitates quasdam aut temporum aut interuallorum, sed ipsam vnam motus qualitatem attendimus. Quo minus leuiter palpandum est, vbi genus hoc perpendimus pulsum: nimirum sic extremū motus finem sentiamus duntaxat, nō integrū motum. Ex quibus iam liquet eiusmodi pulsus prorsus non oportere paruos esse, nec languidos: neq; n. trifariā possis motū dissectare, nec in paruis interuallis, nec in facultatibus imbecillis: q; obstet illis paruitas, quæ diuidi se in sensibiles partes nō patitur: hinc impediatur facultatis infirmitas, quæ concidit ad pressum. Quam ob rem

Dnec in pulsibus lethargicis deprehenderis inæqualitatē, quæ tñ adest forsitan, quia omnino, quò dignoscatur, vult comprimi: at hoc præ imbecillitate non sustinet. Quare, qui cuiq; pulsui inuenturus sit contrectationem appositam, hunc singulari prudentia esse, & expertū in dignoscendo oportet. Nam, si maximus pariter & vehementissimus validam fert compressionem: atque alius quisque, quantum à vehementia vel magnitudine abest, tanto minorem: primū, quantum à maximo & vehementissimo recesserunt, ad vnguem perspiciendum est: deinde ratio incunda est, quantum sufficiat compressionis id genus pulsibus impartiuisse: vtrobique, n. offendamus, necesse est, siue ex cedamus proportionem, siue non assequamur: quòd, vbi minus iā premanus, præteritura nos sit interni pars motus: vbi vero amplius, externi. Itaq; primū, motum aliquū inæqualem esse non percipiemus: deinde male etiam de toto motu sæpe iudicabimus, eo quòd male perpenderimus partes. Si enim vel pars eius prima, vel altera celerior sit, & nobis earū tñ altera sit explorata, nō possumus primum vniuersum inæqualem motum esse scire: deinde vel celere vel tardum arbitrabitur eum esse, cum neuter planum sit: si quidem, cuius celeris erat pars prima, & altera tarda, hunc nec celere absolute, nec tardum iure vocaueris. Quare (vt oratione in summam collecta alio me conferam) in optima constitutione moderatus motu pulsus erat non ex interualli nec temporum quantitate explorandus: sed ex ipsa, vt diximus, qualitate, quo pacto discedat ex locis, dicebamus animaduoc-

DE DIGNOSC. PVL SIBVS

mauertendum esse: cuius memores, qui decedere celerius videatur, celerem: qui tardius, tardum E
 appellemus: representari aut hoc, vt primū est admotus tactus, prius, q̄ torū arteria spatiū cōfere
 rit. Proinde, si pulsus aequalis sit, non expectamus vniuersam distentionem, sed ex parte eius face
 re de tota coniecturam possumus: qui si inaequalis sit, oēm assequi dicebāmus oportere, tactumq̄
 pro magnitudine pulsus & vehementia varie applicare. Atq; de genere motus haec in praesentia
 satis sunt: eius enim nos iterum † in pulsibus dignoscendis mentionem, necesse est, faciamus.

† *Al. de praecognitione ex pulsibus.*

De quantitate Distentionis dignoscenda.

CAP. 2.

DEinceps de quantitate distentionis agamus: nam, cū corporis arteriae dimensiones tres sint, longitudo, latitudo, & profunditas, nullam possumus totam sentire. De longitudine apertif
 simum est: vtrinque enim arteria vsque ad terminum extremum pulsatur. At paruae eius parti inij
 cimus tactum, quanta extat ex obiecti corporis mole: quae quidem ipsa efficit, vt longus vel brevis
 pulsus sit, eo q̄ non possit attingi omnis arteriae longitudo. Sit tñ hic et aliquid in qualibet corpo
 ris natura, quod eluceat sub cute, in optima natura moderatum: si quid supra hoc sit, longum: si
 quid infra, breuiem reddit pulsus, qui non potest numero digitorū definiti: sicuti quidā, si quatuor
 digitis obuiet, esse dicunt longum: si tribus, medium: si duobus, breuiem. Neq; n. corporis optimae
 naturae vna est mensura, sed in vna qualibet facile quantitatem assequere, vnius ope, modo collige
 re proportionem possis: Cum qua postea si alios homines conferas pares totius corporis magni
 tudine, dices vel longos vel breues pulsus habere: eodem modo latos, angustos, altos, humiles: ac
 in tribus simul dimensionibus, magnos, vel paruos: vbiq; n. ad moderatum referemus, cum alios
 aestimamus. At n. singulos esse in singulis alijs pulsuum generibus moderatos: sed in sola quanti
 tate non planē vnum, sed suum cuiq; corporis parti, antea explicauimus. Hoc tamen nō est huius
 loci, sed volui dici vos admonere: itaq; ad institutum iā par est reuertī. Institui vero docere, sen
 si nullius dimensionis exacte dignosci posse quantitatem: cuius rei cā partim omnibus cōis, par
 tim sua cuique est. Primo loco cōem exponā. Nā, quando inter arterias, quae nuda sit, nulla est: sed
 vestiunt eas multis locis pauciora & subtiliora corpora, multis et locis plura & crassiora: planē in
 aperto est, non perinde oēs arteriarum motus posse sentiri, sed illarum magis, quas pauciora tenu
 ioraq; harū minus, quas circumijciunt plura ac crassiora corpora. Atq; haec cōmunis est. Propria
 singularum dimensionum: longitudinis, q̄ permultum interfit, inter verā & apparentem: latitu
 dinis, q̄ parum: profunditatis, q̄ minimum. Nam, cū saepe longa tres cubitos vniuersa arteria sit,
 tres vel quatuor duntaxat digiti percipiunt arteriae motū: reliqua pars à corporum obiectōrū nu
 mero occultatur. In latitudine, cū praecorporibus, quae illam vtrinque cingunt, multis illis & cras
 sis, neq; tactus ipsi corpori arteriae applicari possit, neque per crassitiem illorum & multitudinē fo
 ras motus perumpat, multis locis omnino motus perit, multis et in maxime angustum cogitur:
 totum vero, quia arteria nullo loco nuda est, videas nusquam. At vero, ne profunditas quidē vsquā
 plane est nuda, vt possit saltem in ea elucere eius vniuersus motus: sed, si nihil aliud, cutis certe an
 bit eam, per quam pulsus sentimus: itaq; tecta fuerit haec quoq; certe aliquatenus. Quae cum ita
 sint, dabimus operam, vt optimam rationem monstremus dignoscendarum singularum dimen
 sionum: ac primo dicemus de longitudine. Atq; esse hanc censendam optimam, quae motus ma
 ximā partem sentiat, clarissimum est: nam, vt, si sentiri omnis valeat, primū hoc sit: ita, postea quā
 hoc non potest, vbi nulla pars eius, quae quidem animaduerti possit, lateat, tactionem existimamus
 optimā esse. Quō aut eam possis instituere, faciam, vt declarem: si ob oculos prius proponā in tri
 bus his oēs politas esse sensibilibus cognitionum differētiās, in natura, exercitatione, & modo ap
 plicationis. Nam, qui tactum natura appositissimum ad sentiendum, & probe exercitatum habet,
 tum etiam sensibilibus decenter admouet, optimus hic explorator sit eorum, quae intus sunt condi
 ta: qui hoc est aliquatenus inferior, q̄ maxime ab illo abest, tam pessime absolutā cognitionē con
 sequetur. Explicabo igitur huic, qui optime natura comparatus est, & exercitatus nō segniter, qua
 applicatione tactus ad vnguem (vt homo potest) motum sentiat arteriae. Et, quia de prima dimensio
 ne, videlicet longitudine, institui dicere, accommodatissimum huic modum tactionis aperiat. Om
 nino non premat, immo saepe leniter palpet, & veluti suspendat manum. Accommodatus est hic
 imprimis modus paruis pariter & imbecillis pulsibus: nam, hos si aliquatenus premas, motus pe
 reat magna ex parte, & saepe vero etiam vniuersus. Nam pro quantitate pressus, & qualitate praeter
 erea arteriae contentionis, modo multū imminuitur eius motus, modo minus: est, cū perit totus.
 Quocirca ad longitudinem dignoscendam summa cautio est, vt praeter omnem pressum tactū ad
 moueas: etenim modicum pressum non grauiter ferunt quidē pulsus vehementes: non laedentur
 tamen ne hi quidē, si in palpando nihil premas. Qui modus attingendi quando optimus est laequi
 dis pulsibus, nec incommodus etiam vehementibus, caue, praeponas illi aliū. Porro est illud et ex
 plicandum, quod non obscure aduertit, vbi diuersas partes premas longitudinis arteriae, motū nō
 perinde videri in omnibus offensum: caterū in partibus altioribus maior est noxa, minor in infe
 rioribus. Et vero frequenter noxa non animaduertitur in vehementibus pulsibus, secus in langui
 dis: nam, in his si inferiorem partem prellerimus, luculenta superioribus noxa datur. Superiores
 aut & inferiores quō hoc loco accipiendae sunt, non est obscurum: vt remotissima à corde partes,
 inferiores:

A inferiores: & viciniore appellentur superiores: hoc in artubus quidem per se est solenne, non ite in capitis partibus & colli. Itaque ad omnes pertinet, ut diximus, cordi viciniore, si premantur, magnam iniuriam subiectis facere: remotiores, saepenumero nullam, quae animaduerti possit, si bene vehemens pulsus sit: interim tamen manifestam, in non vehementibus. Atque de longitudine haec satis sint. Nunc de reliquis durabus agamus, quas non ita oportet duas numerare, ut, sicut in quadrangularibus & quadratis corporibus, videas separatim latitudinem, separatim, profunditatem distinctam: sed, sicut in circulo & globo, confusa sunt omnia, una vero quaedam vel linea vel superficiei videtur circumferentia: sic esse in arteria putes: cuius cernitur in dissectionibus figura, multis locis cylindrum, multis etiam conum referre. Quomodo igitur medicis in mentem venit seorsum de latitudine, seorsum de profunditate differere, cum deberent, ut est, & conspiciat ex partitionibus, unam longitudinem eius appellare, alterum circulum, ut certe multi frequenter vocant? Non perpetuo possunt tamen, nec hi, nec alius quisquam, cum de exemplis evidentibus narrant, longitudinem & circulum tantum appellare: sed exprimet saepe necessitas, ut distentionem altam quandam vocent, & angustam: contra etiam aliam, humilem, latamque: etenim hoc ita clarum est, ut ambigat nemo. Sic propter haec manifesta euenta habere diuersas latitudinis & profunditatis notiones coacti sumus. Porro, sicut sensu percipimus eas differentias, ita circulari nos figuram saepe animaduertere clare fatemur. Itaque de utraque iam differentia dicemus in communi, qua potissimum ratione applicandorum digitorum ad eas peruenire dignoscendas queas. Neque enim in istis dignoscendis mediocri inesse scrupulus videatur, quod nulla ad mouendi tactus ratione valeamus sentire interuallum totum: neque cum leniter palpeamus (nam ea extremas tamen partes sentiat motus: quae praecedebat, ignoret uniuersam) neque cum preminimus multum. Vt enim omittam hoc in vehementibus tantum pulsibus permissum esse, contra, ac prior, postremam partem ignorabit interualli, tamen sentiet primam. Iam, si alia utamur applicatione inter illas media, & prima pars interualli & postrema nos fugiet. Hoc verum esse quisque experientia discat. Nam, vehementes pulsus si premas (hos enim premere solos fas est) nescies, quanti sint: quod pereat fere in pressibus, ut ante significauimus, aliquid est de ipso motu: ac interuallum non iam parua ex parte, sed prope corruptum uniuersum: Contra, si leniter palpes, per quantum interualli sit motus delatus, non diuines. Habes difficultatem, quae sic explicatur, si, ut prorsus distentionis quantitate sensu dignoscamus, non laboremus, sed & ratione quaedam possimus nihil laesa esse existimare. Neque enim hoc nos querimus, ut sensu omnino, quae accidunt pulsibus, cognoscamus, sed ut simpliciter cognoscamus. Ergo sensum requirit quidem omnis talis notitia, at tamen non hunc solum, neque quasi

C semper valeat quilibet inuenire: sed satis est frequenter, si sensibilis affectus vnus totius rei denunciaret essentiam. Eadem ratio eorum est, de quibus nunc agimus. Nam, si leniter palpes, aut pluribus in partibus occursum arteriae, necesse est, sentias, aut in paucioribus: quo cognito, ad sensum ratio adiuncta nobis magnam distentionem suggerit esse, quae multis partibus mouet tactum: parua, quae paucis. Age fac circulari eius occursum esse, quid, non ne clarum est, si insigni sit circumferentia circuli magnitudine, tota etiam crassa esse distentionem arteriae: & uniuersam distentionem gracilem, si circumferentia sit parua? Neque enim magnis circumscribi circulis gracilis distentio potest, nec crassa minutis: caeterum quantitati distentionis necessario respondet circuli circumscribentis eam quantitas. Haud aliter est, si verus non sit & exactus circulus finis distentionis, sed quasi mutilus partim: id quod in altis & angustis, vel humilibus & latis vsu venit: ratio similiter subducit quantitatis distentionis. Nam tum distentionis tum ascensus fines, particulae prorsus erunt, circuli: hi quoque, prout appareant maiores vel minores utrinque, vel concauiore hac circumferentia vel gibbosiores, omnino vel longiorem vel breuiorem, vel angustiore vel latiore, quam est exacte circularis, hanc lineam, quae in praesentia cernitur, ostendunt. Vnde inequalitatem nos latitudinis & profunditatis, totiusque quantitatem distentionis aestimabimus. Age enim videant gibbosiores ac praeruptiores obliqui occursum arteriae, praeterea cauior quodammodo & humilior in profunditate, adeo ut ne circuli quidem videatur circumferentia manere, sed veluti recta linea esse, profectio apertum est tale pulsum latum fore & humilem. Nam motus in latum amplius exporrectus, latum merito efficiat: at motus ascensu prohibitus humilem. E diuerso, si motus obliqui partes longe citra medium constiterint, ac medium ipsum satis videatur gibbosum esse, plane is pulsus erit altus angustusque: si semel angustus eius in latitudine occursum euadat, ut non modo imminutus esse obliquus motus, sed & totus semel videatur perijisse, difficilis cognitio est, vel potius cognosci non potest, quantum in his est, qualis sit pulsus. Nam, nisi distinctiones adhibeamus quasdam, non assequemur, altus ne sit, an humilis, an moderatus profunditate: nam omnia esse potest. Etenim, si humilis sit pariter & angustus, talis videbitur esse: & si altus simul & angustus, eiuscemodi apparebit: denique, si moderatus profunditate una & angustus, talem dicas esse: nam angustiam is pulsus prorsus ex motu inhibito in latitudinem contraxit. Difficultas vero residet in profunditate: quae, & si ex longo interuallo, et si ex breui, vel moderato motu ordiatur, eandem tamen leniter tangentibus representabit speciem: nam angustum motum percipient. Qua ergo ratione explorabitur: frequenter quidem etiam tactus effectibus, perpetuo tamen ratione. Primum de tactus affectibus dicemus, in quibus possis per eum manifesti deprehendere aliquid: licet autem in vehementibus pulsibus, qui, ut saepe monuimus, soli pressa arteria non labefactantur. Prompta ergo

DE DIGNOSC. PULSIBVS.

in illis quidem notitia profunditatis est pulsus. Nam, si prefferis, forsitan vel ipso tactu, si exercita E
tus sit, & mollis suaq; sponte exacte sentiat, in notitiā aliquam peruenies interualli motus: sin mi-
nus, tēpus certe motus quantitatem declarabit interualli. Nā, si discernere sigillatim motus quali-
tatē poteris, in qua differentiā celeritatis & tarditatis reperimus: sigillatim etiā tēpis quātitatē,
vbi breues motus aduertimus: neutra te harum, si premas, fugiet. Quōd si ambas allecutus sis,
facile de interuallo conijcies. Esto celer motus & diuturnus, sanē apertissimum est maximo cum
spatio delatū esse: contra tardus esto & breuis, sit utiq; & hic minimo spatio deuectus. Atq; hoc
pacto, si vehemens sit pulsus, pfunditatis quātitatē dignoscimus: qui si languidus sit, nihil iam
nobis sensus adiumentū adferre poterit, quōd motus in eiusmodi pulsibus pressu perditur vni-
uersus: quare ratione hic tota res inuestiganda est. Dicemus autē de causis pulsuum, non oēs cum
omnibus differētijs posse confundi: distinguemusq; quæ illæ sint, & qñ, & quemadmodū. Itaq;
ex alijs, quæ aperte sunt conspicua, quomodo etiā aliquid de obscuris deprehendas, inibi doce-
bimus: adhęc, cur angustus simul & languidus pulsus altus nunq; sit. Sed de his hæcenus.

De Rhythmis dignoscendis.

CAP. 3.

Posthac de rhythmis verba faciemus: quē ordinem secuti sumus docendū, q̄ coniuncta eius
cum superioribus est exploratio. Nam natura quidem rerū ferebat, vt, quæ vna in parte pul F
sus, maxime distentione, genera consistunt, prius exponeremus, quod in cōmentarijs de differen-
tijs pulsuum fecimus: verū, quia genera in vna parte posita, quæ de superioribus adhuc reliqua
sunt, flagitant cōmunem tractatum: rhythmorum autē genus adiunctā cum superioribus duobus
generibus habet cognitionem (vt ipse de his sermo docebit) ideo posthac de rhythmis narrabi-
mus, de duritiē & vehemētia reijciemus in proximum librū: vt absolutam cōplectantur singuli
cōmentarij generum disciplinam, quæ cōiuncta cognitione sunt. Quia iam in cōparatione tēpis
distentionis cum contractionis tpe rhythmus cōsistit, prius paranda separatim nobis vtriusque
tēpis notitiā est. Hoc vero parum facile est: nam (memoriā si conseruauimus eorū, quæ primo in li-
bro retulimus, vbi quæreremus, ecquid sentire totā distentionem & cōtractionem possimus, an
pars nos fugiat vtriusq; motus) sciemus, q̄ sit laboriosum, adeoq; præter omnē nostrā facultatem,
vt notitiā comparare oīs harum tēpis possimus. Quo loco principiū distentionis ostendimus &
finē cōtractionis non cognosci posse. Iam, quatenus aliquid nos motus latet, hæcenus etiā tēps. f.
præteribit. Primum id est ipsum repetendū, declarandumq; idem non esse, quod in primo libro
quæreretur, ac quod paulo superius: nam illic de distentiōe quærebatur absolute, hic de tēpis eius
quātite. Proinde, cum absolute quærit, an omnis sentiri distentio possit: quæ tactum fugit motus G
pars, hanc confirmauimus non dignosci: in explorāda autē eius quātitate, quātum promotā spatij
lit, aduertimus. Ac nō ita dudū diximus, modo finis distentionis habeamus verā notitiā, rationē
nobis cū sensu cōiunctā subiecturā esse eius quātitatē. Itaq; possumus, quis, nisi externum finem
motus, partem aliā nullā sentiamus, quātum is habeat tēpis, ignorare: at tñ scire, quātū interualli p
uectus sit. Horum alterum in primo libro discussum est: alterū non ita diu est, cū explicauimus.

Aliter vii

Ergo iterū ad memoriā reuocemus, q̄ in vehementibus pulsibus, si modice arteriam cōpreffe
rimus, p̄spiciemus qdem initium motus, sed quātitatē ignorabimus interualli. Nec vero hoc p̄-
tereamus, quod initio statim secundi tradidimus, non idem esse, quantitatem temporis examina-
re, ac celeritatem vel tarditatem dignoscere. His enim nobis in præsentia omnibus opus est: quo
planē & distincte perspiciamus, ecquid inter spatij dignotionem, quo fertur arteria, & tēpis inter-
sit: & præter vtrāq; quandam esse aliā vel celeritatis vel tarditatis æstimatricem. Siquidem pri-
ma, quam cōmemorauimus, explorat interualli quantitatem: quantitatem altera motus tēporis:
tertia qualitatem motus. Ad rhythmum igit̄ dignoscendū nec primam quærimus, nec etiam ter-
tiam, sed ipsam tantummodo secūdā. Quare instituenda manus ea applicatio est, quæ arteriæ mo-
tum accuratissime intuetur omnem. Itaq; primo libro quæ exposita sunt, cum quæreremus, pos- H
sit ne sentiri vniuersus motus, memoria repetenda sunt: sciēdumq; vnam virtute esse & eandem
quæstionem illam atq; hanc, licet diuersis verbis ponatur. Quæ oīa si cum animis nostris prius co-
gitemus, præsentis difficultatis assequemur explicationē. Sit pulsus qdā magnus, sed lāguidus:
huius nequeas. f. deprehēdere totius distentionis motum, cæ terum externi finis tñ: sic etiā con-
tractionis (si modo tñ possit) initium duntaxat & recessum, præterea nihil. Proinde leniter sunt
istiusmodi pulsus, vt iam dixi sæpe, palpandi: qua tactus applicatione quantitatem animaduerte-
re interualli distentionis poteris, tēpis motus non poteris. At vero in contractione non tñ tēpo-
ris motus non inuenias quantitatem, sed ne ipsius qdē interualli: nam, illa vbi insensibilis euadat,
omnium simul, quæ possidet, necesse est, fiat iactura. A deo non modo interualli quātitas atq; tēpis
motus, sed & qualitas, in qua celeritatis & tarditatis cōtinētur indicia, nulla ex parte à nobis sen-
tietur. Quī. n. motus etiamnum qualitas dignoscat vniuerso sensum latente motu: nimirum re-
quiritur prius essentia rei, q̄ ipsa qualitas: quæ qñ essentia prorsus sensum p̄terit, non potest qua-
litas parari notitiā. Quæ ergo iam est in his pulsibus ratio, qua cōsequi notitiā rhythmī possis,
vbi funditus contractio perijt, & de distentione saluus & integer solus externus finis est: atqui
nec sentire contractionem in vilo languido alio possis. Itaq; qñ quidem motum distentionis atq;
contra

contra

A contractionis arteriæ noscimus tñ in his, qui languidi non sunt, in horum etiam solorum novitiam rhythmum veniemus, digitis ita moderate applicandis (vt diximus antea) vt externi motus ne quid interpellent. Nam, si plus iusto arteriã compresserimus, consistere eius motum cogemus: nili etiã in his rhythmus non possit dignosci: siquidem perpetuò initium nos distentionis, & contractionis finis later: & nisi omnino parum, quod præterit, sit, magnopere rhythmus lædetur. Nam, hoc quidem fortassis etiam admittas, distincta oratione tñ opus est. In vehemētissimis enim pulsibus vera est oratio: in alijs secus habet, præsertim qui vehementiæ parvam partem habent, q̄ satis magna pars sensum in his effugiat, quæ iam offendere rhythmum valeat. Ita hoc iam oia, quæ attulimus, fecerunt planũ, dignosci in solis vehemētissimis pulsibus rhythmos: in alijs vero oibus, aut prorsus incognitos esse, vt in languidis: aut longe ab absoluta novitia abesse, id quod vsu venit in minus vehemētibus, non iã languidis tñ. Atq; scrupulus quidẽ hic est: hunc, nos pro viribus faciemus, vt tollamus. Primũ, quia non cadit in pulsus languidos, & eos, qui non sunt vehemētes, simile distentionis & contractionis incommodum, lenit hoc difficultatẽ non nihil. Nã, quã habet, rōnem totũ distentionis tẽpus ad totũ contractionis, eandem cum rationem habeant inter se quidẽ partes, quæ tactũ latent, etiam, quæ saluæ sunt, eandem habebunt inter sese rationẽ. Itaq; ex illis præsentire nõ multũ interpellabimur. Nã, cũ duplum sit, verbi gratia, omne contractionis tẽpus cum omni distentionis comparatum: duplum itẽ sit, quod est saluũ, cum comparetur: per rhythmos præfensionibus non aliter abundabimus ex partibus motus, quæ sentiuntur, ac si totus is saluus sit. At in languidis non perinde difficultatem explices: quippe, quod inuestigant, qui distentionis tẽpus cũ toto reliquo conferunt, remediũ, adulterinũ est: quod vobis, prius faciam, vt declarẽ, deinde aperiã, vbi culpam id. Nam, cum pulsus quatuor partes sint, distentio, contractio, & duæ quietes, vna à distentione ante contractionem, altera à contractione ante distentionem: Qui esse contendunt incognitam contractionẽ, † distentionis tempus, quod motus appellant, separant à reliquis duabus partibus, quas quietẽ & contractionẽ vocant: horum trium temporũ mutuam proportionẽ rhythmũ esse cõfirmant: Qui vero contractionẽ dicunt sentiri, horũ alij distentionis tñ tẽpore cõparato cum tẽpore contractionis, rhythmum dicunt fieri: alij vtriq; motui tempus attribuunt quietis, quæ ipsum sequitur. Atq; cũ tres hæc sint de pulsuum rhythmis opiniones: qui à se cuncta stant, ad dubia illa aperte se fatentur, quid dicant, non habere: qui à prima & tertia, non desisti consilio fortassis videantur: Illi, quia cõspicui motus tẽpus reliquo omni cõparant quietis, vt ipsi vocant: hi vero, q̄ conspicui motus tẽpus vnã cum tpe consequentis quietis reliquo, initium contractionis statuetis terminũ coniunctionis priorũ duorum tẽporum. Operæpretiũ autẽ est vtrosque demirari: primos, si ea tñ meminerunt, quæ de contractione sunt dicta: quæ de distentione, hæc exciderunt: nã, quantũ sit in distentione interuallum, in languidis pulsibus ratione demonstravimus sciri: tps vero motus non posse cognosci, q̄ eius tñ externi fines ad sensum perveniãt. Miror igit, quemadmodũ comparare se dicant tps distentionis cũ tempore omni reliquo: cuius tps, quod sentiri possit, omnino sit paucũ: nisi quidem hoc sanẽ ipsum tantũ comparatũ cum reliquo toto volunt. Itaq; rhythmus illis proportio sit conspicui tps motus in distentione ad reliquũ omne. Quod si dicunt, rẽ dicunt illã quidẽ, quæ fieri possit, sed tñ inutilẽ: q̄ præcognosci ex tali ritmo nihil possit, in quo tps manifestæ partis distentionis cum reliquo uniuerso comparatur, quod ex tpe constat externæ quietis, contractionisq; & tertio internæ quietis, præterea quarto partis distentionis, quæ conspicua non est. Præterq; vero, q̄ nihil omnino commodi ex istiusmodi doctrina percipi potest, notionem & rhythmum hi cõfundunt, vt si quis, musicum qui ageret, non tẽporis elevationis ad positionis tps proportionẽ esse diceret rhythmum, sed partis manifestæ elevationis ad reliquum totum. Nec minus errãt illi à tertia secã, qui eo duntaxat, q̄ tps externæ quietis temporis distentionis addunt, illis sunt sapientiores. Quod vero etiam ipsi in obliuionẽ venerunt contractionis tps sensum in languidis pulsibus non dignoscere, æque peccaverunt. Porro tertium et hi insigne ponunt, contractionis primum motum perpetuo sentiri, cum ne illi quidẽ in languidis pulsibus sentiri possit. Itaq; ex his oibus hæitationes, quæ frequẽtes in secã sunt, concurrant in pulsibus dignoscendis, necesse est. Quo factum puto, vt non aggressi scribere quid sint Herophilii successores in præfagitionẽ ex illis. Ipse Herophilus rhythmos frequẽter ad præfagendum adducit: verum, quid interpretetur rhythmum, difficile est inuentu: tẽporis ne distentionis solius ad tẽpus contractionis solius proportionẽ: an ipsum et quietis tempus, quæ comitatur vtrunq; motum, ijs attribuat. Vnde inter Herophilios, qui ab illo cognomen inuenerunt, non conuenit, vtrũ de illis decenter sentiat: neutrũ. n. eius oratio planẽ ostendit: neq; confirmare rerũ natura potest. Quod si iam alteram sententiã tueamur instituto musicorum, tẽpora quietum præcedentibus motibus adiiciamus: sin quod facit ad præfagendũ, cũ motu motum cõparantes, separatim quietum tempus æstimabimus. Cũ igitur alterutrum sit necesse, aut notionẽ nominis labefactare, aut pervertere vsu, vtrum faciamus potius, implicati tenemur. Tñ, quandoquidem alterum eligẽdum est, repudiato musicorum nomine, quod conducit ad præfagendum, potius ducam: nam quid tandẽ faciemus damni, si, cum motuum ex proportione tẽpus præsciamus, nomen nobis, quo id appellamus, deficiat? Etenim nõ eò, † q̄ in nominibus hæreamus, sed quia præfagire nequeamus, ideo

l. l. f. d. j. c. B
p. 47. a

†. Al. ex ante
quis. priuatiu
quidẽ disten
nis tempus po
nit, quod sanẽ
motus appel
lat: priuatiu
vero tẽpus reli
quũ duarũ
partium, quod
quietẽ & con
tractionem no
cunt.

* Al. tribus.
* Al. duorum.

* Al. distentio
nis.

†. Al. quod no
minibus defi
ciamus.

DE DIGNOSC. PULSIBVS

ars lædetur. Ergo faciamus vtilitatis nomine consistere rhythmum in proportione temporis motuum, ac expendamus suo loco Herophilii sententiã. Tñ, & si hoc positum sit, manere adhuc dubitatio videtur, q̄, nisi in vehementissimis pulsibus, nec oē t̄ps possit distentionis innotescere, nec cōtractionis vbiq; principium sentiatur. Cur ergo tēpus quoddam ad sensum princeps Herophilus statuit, ad quod alia æstimans, duorum, trium, quatuor, vel plurium dicit esse: horumq; aut integrorū, & vt vocant illi, ἀπαραύξων: aut diminutorū ēt aliquantū, vel plus, vel plurimū? Quali. n. in oibus pulsibus ad vnguē tempora dignosceret, siue motuū solorū, siue ēt comitantū illos quietū (nihil. n. ad propositam dubitationem refert) ita videtur hæc scribere: nisi vero eum nō de omnibus, sed in quibus possunt dignosci, de his tantummodo existimandū est ista scribere. At hoc quidem inferius fortasse aliquando suo loco considerabimus. Nūc (quia non instituimus, quid Herophilus sentiat, quærere, sed, quid verū sit simul & vtile, indagare) hoc clare aggrediar ad explicandū, quō in ipsis rebus experiundo inuenimus. Nam sic habeto: cū qualitatem motus distentionis cū qualitate conferimus contractionis motus, nouem inuenimus primas differentias, quas in tabella proposuimus: atque sigillatim multas alias, quas oratione non exprimas, sed experiēdo excessum & defectum dignoscas. Quid vero soleat quæq; denunciare differentia, dicemus in commentarijs de præfagitione. Sed nūc primū tabellam præscribemus, quam intelligent facile, qui in primo cōmentario se de differentijs pulsuum exercitauerint: deinde ostendemus, quemadmodū multas singulæ differentias constituant, quantitate dispares, tamen eiūsdem generis sint.

* Αλ. παρηξιμένων.

T A B E L L A

<i>Distentio</i>	<i>Contractio</i>		<i>Distentio</i>	<i>Contractio</i>		<i>Distentio</i>	<i>Contractio</i>
Celeris	Celeris		Moderata	Celeris		Tarda	Celeris
Celeris	Moderata		Moderata	Moderata		Tarda	Moderata
Celeris	Tarda		Moderata	Tarda		Tarda	Tarda

Ac, cum primæ quidem descriptæ in tabella differentia vterq; celer motus est, potest motus distentionis maxime concitatus esse, at motus cōtractionis paulo moderato & medio esse superior: Aut contra, paulum motus distentionis eum superare: motus vero cōtractionis permultum: Aut vterque paulum, aut vterq; permultum: Aut hic paulū, ille plus: aut paulo minus, aut multo, aut alio quoquo modo: nam varietas aperta est. Neq; dicas vel nō hoc cerni fieri, vel significare nihil: imo & fit, & denunciat res maximas. Ex qua nos notitia potuimus præsentire, neq; quicquam nobis opus fuit primis temporibus integris & amplificatis. Nam eã cognitionem totum non desidere motū, sed parari ex qualibet eius parte posse, nemini obscurū est, nisi si qñ inæqualis sit: tū. n. pars toto haudquaquam similis est. At nec in pulsibus ad summum languidus hac vti licet: in his enim ne primū quidem initium cognoscas contractionis, nedum insignem eius vllam partem.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PULSIBVS LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Exponit, quo pacto Ictus in Pulsu comprehendatur: ac Refellit Archigenem & Agathinum, qui aberrarunt in Pleno pulsu dignoscendo.

De Ictu dignoscendo.

CAP. I. H

Quæ pulsibus insunt pro substantiæ eorum propria ratione, antea omnia exposuimus: nunc de cæteris, quæ nec citra motū arteriarū possunt dignosci, neq; eius tñ sunt propria, narrabimus. Est quidam in distentione arteriæ veluti ictus, qui, cum tangimus, tactum ferit: hunc, vbi violētus sit, proprie existimabis ictum vocari: vocant ita tamen, etsi careat violentia. De hoc igitur vero ictu, quem violentū occursum dicimus esse, magna diligentia attendēdū est: neq; n. parum multarū pulsū specierum vī comes esse, duri, vehemētis, magni, celeris, alti, conuulsui, & vibrati. Ne ergo deceptus quis cōi symptomate in ijs dignoscendis labatur, sedulo omnes, & accurate æstimandi sunt: nam, si alijs illi notis discerni possint, & has didicerimus, id, quod totum est, assecuti fuerimus: si non possint, hoc certe satis erit nosse, commune hoc compluribus pulsibus esse. Huius commētationis principū optimum sit, vt, quam ob rem vnus tam multis pulsibus communis comitari affectus videat, violentia ictus, causam discamus, hoc modo. Quando impelli à pulsu tactum, modo sit eius occursum sensurus, necesse est: impellitur aut non perinde semper, sed nunc plus, nunc minus, interdum vt palpet

A palpet tantum: quicunq; motus eum protrudunt & submouent longe, violenti hi speciem ictus representant. Ac protrudere longe potest motus & durae arteriae, veluti contundens tactum: & qui robore mouentis illam facultatis veluti euerit: praeterea, qui magnitudine dilationis plurimum progreditur: iam etiam, qui, qua fertur celeritate, impellit valenter: & qui praeraltitudine veluti subit ac intrat: ad haec qui, quod sensus sit, agere mouetur: deniq; qui ob vibrationem, simul tensionis & duritiae celerisq; occurfus speciem praebet. Quocirca incidat in multos quotidie medicos, qui illos omnes pulsus dicant vehementes esse. Qui si quidem animaduertent, q; hi dissent, quomodocunq; in comuni omnes velint appellare, non laboraremus: sed, quia, sicut nomen attribuant commune, sic naturam putant vnam omnium esse, conabimur dolum illis detegere, a clarissimis & apertissimis ingressi, exempli gratia, a veloci. Nam hinc facile errorem deprehendat, qui certe intelligere potest celeritatem occurfus non eandem esse, & violentiam ictus: nam, vt omitam alia, nec longius celer impellere valet tactum, ni simul magnus sit. Vnde liquet non hoc eum sua sponte obtinere symptoma: nam, quod illi, cum celer tantum esset non etiam magnus, non aderat, sed praesentia magnitudinis ei accessit, qua ratione ei proprium dices? Quippe celer simul & paruus non longe tactum impellit: sed longe impellere, magis ad magnitudinem pertinet, vel cetera

B ad hanc per accidens. Nam, si colligamus, quae de dignoscenda magnitudine diximus: non eodem, q; longius intret, sed quia multis in partibus longitudinis pariter & latitudinis & profunditatis attingat tactum, cognoscebatur. Vt enim circulaem pulsus circumferentiam, quae satis magna est, sensu perceperimus: ex illo deinceps ascensum, qui ex multa profunditate venit, conciemus: vbi non totum tactus interuallum assequitur, caeterum externum tantum sentit finem. Itaque, si inde vsq; a primo impetu, cum distenditur arteria, velimus motum sentire, magnitudinem magna ex parte, vt ante diximus, interpellabimus: vt ne magnum quidem iam pulsus esse arbitremur. Id quod non in omnibus tamen magnis facias, caeterum in his, qui cum magnitudine vehementiam aliqua ex parte coniunctam habent. Nam magnis quidem tantum, nec vehementibus tamen, ne occurrere quidem ascendentibus poteris, neque premere arteriam: pereant enim mox toti. Vnde planum est non hinc magnum, quo longissime intro tactum protrudit, dignosci, sed q; multis partibus longitudinis & circuli arteriae occurrat. Quid igitur, intime ne altus impellit? atqui, quod in tribus dimensionibus magnus, hoc possidet hic in vna: proinde, si non ille, minime hic. At magnum ostendimus, nisi vehemens quoque sit, tactum non posse protrudere longius: quo minus altus. Quod, si cum magno frequenter imbecillitas adiuncta est: & cum alto, qui magnus non sit, ferere vehementia, imbecillitas nunquam: alia haec ratio est. Habebit. n. (vt dixi) semper hoc altus, vt longius impellat: verum non sua tamen sponte, immo quod omnino vehemens, aut non imbecillus certe sit. Omnes ergo illi pulsus, vt longe tactum impellant, plane vehementiam requirunt. Vnde etiam, qui ex illis cum vehementia perpetuo coniuncti sunt, semper violenter ferunt: qui vero non semper, sed frequenter, hi quia videntur fere violenti esse, qui haec expendant negligentius, adducunt, vt credat eos nunq; non tales esse. Iam alij pulsus, abs quibus diuelli durities non potest, violenter ferunt, vt vibratus & couulsius: nec hi enim aliunde violentum ictum comparant, q; a perpetua sua duritie. Quam ob rem duo haec tantum genera habentur pulsuum violenter ferientium, vehementium, atq; durorum. Sunt tamen, qui his etiam necessariam praeter duritiam dixerunt vehementiam esse: nec enim posse solam violentum efficere ictum, veluti nec si lapidem admoueas leniter: qui etiam ad valide feriendum aliquid desiderat contentionis. Verum de his, aequum est, vt quaeramus, quid tandem sibi velint, nullum ne prorsus corpus esse durum, nomen vero hoc duri nequicquam ab hominibus usurpatum, cui nulla sit res subiecta: an rem esse certam, cui tribuatur, at dignosci nequaquam sensu posse: an alio illam sensu, non nosci tactu. Professio sunt absurda omnia, & corpus nullum durum esse, & ratione potius, q; sensu, dignosci: & sensu tamen alio quopiam potius, ac tactu. Atqui, si durum concedant esse, & dignosci tactu, quid aliud postea, q; de nomine, contendere inuenientur, qui sine contentione negant violentum ab illo ictum aedi? nam, si nec violentum appellare volent, omnino, contudentem certe, aut repellentem, aut subuertentem vocent, necesse est: nam de contentione quidem controuersia est. Omnino enim, quae insit in animantium corporibus contentio, non statuitur ab illis, qui in minima, vel individua, vel incomparata decerpunt totam substantiam: tantum conuenit inter hos, qui vni tam esse defendunt eam. Vnde nec sensu dignosci contentio poterit: sed, si poterit, a signo quodam, vel a signis, vel ab indicatione, vel demonstratione, fidem capiet: at durum et molle corpus sensu omnes nos homines dignoscimus. Itaque quaestio institui de essentia eorum non debet, sed de ratione dignoscendi: atque adeo non de hac, immo de eo, qua potissimum ratione alteri interpretetur aliquis, tactus sui affectum, in occurfu durorum corporum, ac quatenus a vehementibus haec dissent. Verum, quia hoc neglexerunt, qui nos praecesserunt, id nos faciamus, orationem exorsi ab ijs, quae inter omnes mortales constant. Quando vehementia quaedam non animalia modo vocamus, vt leones, & tauros: sed & inanimata quaedam, vt fluuiorum decursus, ventosq; magnos: alia porro dura, vt aes, ferrum, lapides: memorare oportet, cur ab vtrisque his, vbi nos attingant, diuersi corporibus affectus inferantur. Nam occurfus violentus communis vtrisque est,

tam vehementibus ventis, quā duris corporibus. Sed habēt hoc præ cæteris scilicet venti, & fluuio-
rum fluctus, vt euertamur ab ijs: lapides, & ligna, vt premamur, & contundamur. Aduersos illos
enim, etiā si magna vi contendamus ire contra, prorsus prohibemur, atq; euertimur, repellimurq;
violenter, sed præter vllum pressum, vel contulionem, vel repressiōem corporis partium: in al-
teris vero pollet pressus, & contusio & repressio. Perspicies maxime, si cui corporis parti lapidem
imponas non ita grauem, quem, si velimus, facile abijciamus: cognosces profecto, quemadmo-
dum impositus grauet, premat, cōtundat, & veluti cutem subeat: deiectus autem relinquat quod-
dam corpori vestigiū, & pressus signum: nā aut cauiorem reddet partem solito, et vt vestigiū
diu seruet, aut liuidam præterea: At non ventus, vt vehemētissimus sit, vt maxime euertat, vt deij-
ciat, comprimit cauatq; corporis vllam partem: quippe, qui mollis sit, facile circū corpus diffun-
ditur, & circūfluit. Quapropter maximas facile naues impellit, & vero deturbat sæpe: tñ nullum
cauat in ijs lignum, vt si lapis vel ferrum impingatur: hæc enim rumpere possunt, & comminue-
re: at repellere, vt vēti, & euertere non possint. An igitur, quibus carnis nostrę natura cedit, dura
hæc nūcupamus: quæ ipsi carni, vt aqua, hæc vocata mollia sunt: Atq; id est, quod Plato dicebat
dura esse, quibus caro nostra cedit: & mollia, quæ carni. Nam, si incidat in humidam rem aliquam
tactus noster, clarissimum est tactum eam diuisurum esse, humidam vero cessuram & excepturā: F
at in duram si incurrat, omnino ille potius cedit cauabiturq;. Atq; vt orationem tandem cōclu-
damus, fingamus manum nostram nūc aquæ rapido fluctui, vel vento vehementi, ex aduerso oc-
currere: nunc lapidi, quē altera manus sensim admoueat: aperte à prioribus perspicies euerti, non
pressam tamen: & lapidem ab hac euerti, sed pressa ab illo. Nam durum quidem, quo minus pro-
grediamur, obstare per se non potest, sed aut p pondus aut motum acquisititium impedire inter-
dum poterit: vehementis vero notio hoc ipsum obstaculum, impedimentum, repullionem, atq;
euerfionem complectitur. Liquet ergo aliud nos, cum vehementia tangimus, aliud, cum dura, sen-
tire: nam hæc premunt carnem tantum, illa impediūt progressum. At, quia sæpe fit, vt ambo con-
ueniant: atq; quod occurrit, durum sit pariterq; vehementer moueatur, non potest sensus etiam
non duplex nobis offerri, vnus veluti prementis, alter veluti euertētis. Quę si sunt ita, vt sunt cer-
te, duri pulsus in premēdo tactu dignotio ponēda est, vt violētia vtriusq; cōueniat: sed propriū du-
ri sit premere, euertere vehemētis. Hi sunt affectus tactus, hæc etiam vsitata latinis illorum noīa.

De Pleno & Vacuo pulsu.

CAP. 2.

ATqui possis alijs quoq; hæc nominibus interpretari: quod facile illi facient certe, qui conti-
nuitatem totius substantiæ interpollant vacuo: id est omnes, qui corpora ipsa parua & indi-
uisa indiuiduaq; & incompacta, quod modo concrecant modo diuellantur, ideo generationes
& interitus contendunt efficere. Qui, vt si nullam agnoscant vitalem contentionem, vbi confer-
tim multa & velociter ferantur hæc parua corpora, tum ictum creare hæc violentum confirmant,
quemadmodum in ventis, & fluctibus contingit decurrentibus. Conferta dicere & multa den-
saq; perinde esse dicunt, ac paucum immistum esse vacui: quod tñ valere, quātum solidas substan-
tias capedinem impleffe arteriarum: vacuitatem enim eius, vt ipsum declarat nomē, esse à vacuo
dictum: Hoc enim in oībus quidem concretionibus semper contineri: at, pro ut id augei vel imi-
nuatur, ita nunc dura, nunc mollia, corpora effici: Ac nunc plenos fieri eorum internos ventricu-
los, rursus forte vacuos. Ita tunicam quidem dicent arteriæ duram vel mollem fieri ex quantitate
admissi concretioni vacui: internam capedinem plenam & vacuam, ob quantitatem hic iterum
commisti cum illa vacui. Magnum autem dicent quendam esse pulsum, sed renisum non habere
in occurfu, vbi multum in cavitare arteriæ vacui sit, ipsaq; pauca sint prima corpora. At vero ma-
gnum esse & euertere, cum parum vacui, & frequentia corpora sint. Itaq; iam apertum est, nihil
apud illos interesse inter plenum pulsum & vehementem, quippe tactus vnum esse affectum, &
vnā naturam pulsus: Nam, cum parum in capedinibus arteriarum insit vacui, ob multitudinem
H tumorum, plenum pulsum dici, & ob ictus violentiam, vehementem: proinde ex nominibus illis
alterum essentiam denotare pulsum, alterum qualitatem occurfus: non igitur diuersos esse pulsum
plenum & vehemētem, duobus enim vnā rem nominibus significari, pro diuersis notionibus.
Nos vero, qui contentionem quandam statuimus vitalem, geminam non poterimus non fateri
pulsuum naturam esse, si dignoscendi rationem eorum diligentius attendamus. Est autem plena
difficultatis hæc commētatio, q̄ nihil oratione dignum veteres de dignoscendis pulsibus scripse-
runt: sed alij prorsus præterierunt, alij sanè quā leuiter attigerunt. Nā Herophilus, qui affectus
sensus conscriberet, nusquam plenitudinis, quam sensit nunquam, meminit. Qui vero dicti ab il-
lo Herophilij sunt, oīa potius existentes, q̄ id, quod dici volūt, sophiste sanè & loquaces hoīes pe-
nè oēs: & cum nullum aliud Herophilij præceptū in ipsis artis operibus probare studuerunt, tum
præter alia, quibus artem polluerunt, etiam plenum nobis pulsum inuexerunt: vt, quasi parua sit
ipsa ars, haberemus nunc, quod ageremus. Neq; enim pulsum præterire fas est, à viris constitutū
tam claris: neque, quem experiundo nunquam inuenimus, posse prompte dignosci statuendum
nobis est, alienas sequentibus asseuerationes. Verum ostendendum est primum, ad notionē vsq;
hunc pulsum progredi: deinde ne Herophilum quidem in eius notitiam sensu vnq; peruenisse.

Quod

A Quòd si iam nihil illi significationem confudissent nominis, haberem nunc aliquid dicere de illis, quæ dicturum recipio: sed, quando varijs eam modis conturbant, nec inter se mutuo cõsentientes, nec secum quisque cogimur primo loco dispicere de significatione, ne quid imprudẽtes, vt coruĩ & graculi, dum voces ædimus tantum, res ipsas, quibus attributæ sunt, prorsus ignoremus. Et, cum nomen pleni pulsus multi scripserint, ceteros certum mihi est prætermittere, nisi si quando, si ita series orationis ferat, strictim attingā: Archigenis autē & Agathini, mihi satis erit scripta in manus sumere examinanda. Ac de eo Archigenes in hunc modum loquitur: *Εἰς ἰδέ*
πλήρης μὲν σφυγμὸς ὀνασοτέραν ἐπιδεικνύς τὴν ἀρτηρίαν, καὶ τὴν ὑπόπτωσιν αὐτῆς διασεισαγμένην
ἐγγύλως. κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγῶδης τὴν ἐγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιοῦμενος, ὡς τε κατὰ τὸν ἐπιπλισμὸν
τῶν δακτύλων κενεμβάτησιν ὑποπίπτειν. In ea definitione primum quid τὸ νασοτέραν denotet,
parum liquido noui, q̄ insolens apud Græcos sit, vt eiuscemodi de re vsurpetur. Nā genus quoddam panis appellabant *νασόν*: aliud corpus ab ijs ita vllū appellari haud scio. Ipse Archigenes (nā decet de illo nos eius vsum nominum discere) τὸ νασόν pro pleno mihi videtur vsurpare: nam in libro de vehementia pulsus, exponens Magni verba sic ad verbum scribit: Omnino, inquit, vehementis ictus non fit, nisi *νασόν* sit, quod occurrat, & magnum, & celere inferatur. A quibus paulo post in hunc modum scribit: Et vehementia pulsus, ex celeritate, magnitudine, vehementia, plenitudine, conflata est: nam, quod supra *νασόν*, id plenum hic vocauit: vt nihil differat, hoc pacto, an illo dicas. Et vero vbique mihi ita videtur nomine τὸ νασόν uti. At mutemus iam τὸ νασοτέραν in pleniorẽ, vt, quiddicat, intelligamus. Verba eius hæc sunt: Plenus pulsus est, qui pleniorẽ ostēdit arteriam. Atqui hoc vel sua sponte clarum est, nec nos noui quicquam docet. Præstat ergo totum hoc *νασοτέραν* relinquere, ac, quod in definitione sequitur, considerare. *καὶ τὴν ὑπόπτωσιν αὐτοῦ διασεισαγμένην ἐγγύλως.* Tale quiddam significare hæc clausula videtur, plenum pulsus in occurso arteriam ostēdere *διασεισαγμένην ἐγγύλως.* Hic iterum τὸ διασεισαγμένην, idẽm ne sit, ac plenam, an aliud quid indicet, planẽ non habeo coniicere. Quinetiam, cum opponeret poltea definitioni pleni & τὸ νασοτέρου definitionem vacui, nec contrarium τῶν νασοτέρων sumplit, neque τῶν διασεισαγμένην: quod quidem, si rem contrariam definiret, sumendum erat. At non sumplit, sed quid ait? *Κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγῶδης τὴν ἐγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιοῦμενος.* Hoc enim *πομφολυγῶδης* nec τῶν νασοτέρων, nec τῶν διασεισαγμένην contrarium est, sed, sicui alij, certe soli τῶν ἐγγύλων contrarium est: vt τὸ ἐγγύλον veluti humidius quodammodo sit: & τὸ πομφολυγῶδες magis acreum. Iam vacui etiam definitioni additum est, *ὡς τε κατὰ τὸν ἐπιπλισμὸν τῶν δακτύλων κενεμβάτησιν ὑποπίπτειν*: cui verbo in definitione pleni, quod contrarium sit, non reperias. Nam τῆς κενεμβάτησεως nomini recussissime ἀντίβασιν opponeret: at hoc in pleni definitione prætermisissimum est vniuersum: idẽq; cum in eundem modum posset dici, *ὡς τε κατὰ τὸν ἐπιπλισμὸν τῶν δακτύλων ἀντίβασιν ὑποπίπτειν.* At non dixit, nisi id forte, pleniorẽ ostendere arteriam, hoc est, vt in vtraque definitione, non quid plenus pulsus sit, declaretur, sed quæ sit eius dignoscendi ratio. Quod si est, assequamur fortassis. Nam, si affectuum tacitus nostri hæc definitio expositio est, nec rei ipsius vsquam naturam attingit, meminisse omnium possum, quæ in distentione arteriæ patitur tacitus: fortasse itaque assequemur Archigenis mentem: nam, quæ patitur, hæc sunt. Occurrens sibi sentit aliquandiu corpus motū: idẽq; modo multis in partibus videt sibi occurrere, modo non: ac nunc premere, nũc non premere: ac, cum nos premimus, reniti, vel vinci. Hi primi affectus tacitus sunt, ac veluti elementa totius de pulsibus commentationis: nam reliqua omnia, partim ex his cõstant, partim in relatione intelliguntur, siue partes commemoratas mutuo compares, siue tota cū totis. At de quõnam horum pleni nomen dicitur: an de ipso motu? atqui celeritas in illo & tarditas erant, rhythmicq; illic nascebant. An vbi in multis partibus distentionem tacitus sentit? immo longi hinc, lati, alti, magniq; prodeunt pulsus. An cum in paucis? cõtrarij vero tum commemoratorum. An cum premitur? durus. An cum summovetur? vehemens. Quid enim de contrarijs horū & medijs multa disputem? Quando ergo existet plenus, aut quem patietur pulsus affectū? tũ ne vbi calorem largiorem, vel acriorem sentiat? atqui non ex pulsu differentijs id dignoscitur. An cum humiditatem vel siccitatem? sed nec hi sunt affectus differentiarum pulsuum: cū hæc vel citra pulsus, si manum admoueas corpori laborantis, explorare possis. Ecquod ergo renifus genus aliud in vehementibus, aliud in plenis appellant? nam potest tale quid etiam Agathinus sentire: verum, si hoc sentiebat, aperire debebat nobis, non Sphingis proponere ænigmata. An vero non solum re, volunt, vt inquiramus tam difficiles, sed vt pro cumulo, quid dicant, expendamus, ac infinitum tempus in eo ponamus, an in rebus ipsis inueniendis? At expendamus Agathini iam verba, atque hoc quæramus, an renifus aliud in vehementibus genus, aliud in plenis statuat.

« Adeoq; hæc eius verba sunt: Consequitur enim in consideratione plenitudinis & vacuitatis pulsus: pleno tensum & contentum perpetuo spiritum representante: vacuo diffluentem & in renifus euanescentem, vt instar sit aquosæ bullæ, quæ rumpitur. Huic quidem eo nomine gratias habemus, q̄ Sphingis non ponat ænigmata, vt fecit Archigenes, alijq; non pauci: nā, recte, an secus, dixit, per ociū expendamus, licet. Verba quidem certe eius clara sunt. Vult enim tensum & contentū perpetuo spiritum in plenis apparere pulsibus: infirmum & fractū, nec quicquam renitentē in

DE DIGNOSC. PULSIBVS

vacuis: at, natiuus' ne spiritus atq; vitalis sit, qui per corpora, vt illi contendūt, tensus est: an aereus E
 & materialis, qui continetur in capedinibus, parum verba declarant: tamē ex tota illorū virorum
 sententia ipsū vitalem conijcias dici. Sed, siue hic sit, siue ille, tm̄ in præsentī admonebimus il-
 lum, eiusq; affeclas, ne placita cum sensus affectibus commisceant, sed vt decet empiricum. Neque
 enim experientia imminuerint dignitatem, si explicauerint prius nobis hæc, † quæ de tactione at
 tulerunt ipsi: ac deinde, quō ab ijs oratione ad placita proficisci oporteat, docuerint. Qui igit̄ sen-
 sus affectus in ea erunt, si nomen spiritus immutemus, & ictum appellemus: erit. n. hæc oratio:
 Plenus pulsus tensum & contentum perpetuo ictum repræsentat: vacuus vero diffluentem & in
 renisu euanescentem, vt instar sit aquosæ bullæ, quæ rumpit̄. His tam bene mutatis proferamus hic
 paruum eius librum, vt, quid de vehemente & languido pulsu dicat, videamus. Verba eius sic ha-
 bent: Nam, quod vehemens etiā pulsus sit, qui violenter ferit tactum, & in occursum fortiter euer-
 tit eum, constat hinc, & conuenit inter multos. Mox subiicit: Contraria intelligunt̄ de languido,
 nam debiliter & languide occurrit tactui. Hæc recte quidē Agathinus, sed nihil ab ijs, quæ de ple-
 no & vacuo sunt dicta, differunt: nam contentum perpetuo ictum esse, nihil est aliud, ac violen-
 ter ferire tactum, & fortiter euertere: quorum illud quidem de pleno, hoc vero de vehemente, di-
 ctum est. Iam etiā in renisu euanescere, idē est, quod debiliter & languide occurrere tactui: quo-
 rum etiā illud de vacuo, hoc de languido est dictum. Atque Agathinus in hunc modum expo-
 suit affectus tactus in vehementibus pulsibus & languidis. Archigenes alio modo: nam hic sic
 scribit: Itaque, si per se æstimeretur, manifeste apparet sua sponte vehementiam contentionem esse,
 vt diximus, arteriarum motus. Inde addit: Apparet porro per totam distentionem firmitas impe-
 tus, ex qua, arteriam si comprimamus digitis, firmior occurrit ictus. Hæc quidē sic sunt aperta, quæ
 dixit de affectibus tactus: in quibus nullum habebimus propriū affectum monstrare plenitudi-
 nis, nisi sanē, vt quidam dixerunt huius ætatis homines, cum plurimum pulsus eleuatus renitatur.
 Atqui hæc duræ sunt species pulsuum, non vna: nam, cum plurimum attollitur, si quidem in tribus
 dimensionibus fiat, magnum efficit pulsus: in vna duntaxat, vel longū, vel latum, vel altū: nam
 reniti idem est, quod vehementem esse. Quod si quis magnum simul & vehementē volet vno no-
 mine vocare pleni, vocent, licet: de nomine enim non contendimus: tantum sciat, nihil se nouæ
 differentia alicunde præter commemoratas in præsentī, adducere. Nam, si duas aut tres earum ac-
 cipiat differentias, quas peculiaribus nominibus appellet, nulla inuidia est: verum de nominibus
 non agimus, sed de rebus: de quibus, si quis habeat, quod, præter quæ nos diximus, afferat, libentes
 didicerimus. Excogitare vero differentiam quandā pulsuum ex arteriæ infusione (sic enim, quod G
 in ea continetur humoris, appellant) equidem comprobo: ac intelligere eam possum modo cras-
 siorem, modo tenuiorem, & hercle etiā lætiorem, vel aquosam, vel copiosorem, vel pauciorē,
 vel aeream, vel aliam, qualisqualis sit: siquidem spiritum cogito tantū eas continere, atq; hunc in-
 terim purum & serenum, interim caliginosum nebulosumq; Sed hoc nō est instituti nostri, vt
 animo concipiamus, quæ esse possunt, immo de essentia agimus eorum: cum vel contraria liceat
 concipere: vt simul sint, fieri non potest: vt sanguinem cogitamus continere arterias, & non con-
 tinere: neque enim quæreremus de eo, quod nequaquam concipimus animo. At non est huic quæ-
 sitioni propositum, vt in notionem eorum veniamus, sed esse monstremus: neque enim est quis-
 quam, quin in arterijs possit intelligere sanguinem contineri: sed, an re vera, & cū naturæ lege di-
 spensat animal, sanguinem contineant, hoc quærimus. Ac multa de eo scio Archigenem verba fa-
 cere: verum, si id potest deprehendere sensus, nequicquam multa nugat̄: cum aperte mentiri dice-
 re liceat Erasistratum, qui id agit, vt, quæ sensu didicimus, hæc suadeat oratione aliter habere: ve-
 rum nemo ausus est confirmare peruenire ad tactum humorem, qui in arterijs est. Sanē nihil ma-
 lim, quā vt hoc obtinere possem, ne, cum inuestigo ratione veritatem, negocium mihi exhibere-
 tur: at, quid tandem dicant, planē non intelligo: Plenus est pulsus, qui occursum arteriæ humidæ H
 tumidū ostendit. Vtrum, ceu ipse hoc tactus possit cognoscere: an, ceu hic patitur quod patitur,
 affectus aperire viam possit status arteriæ cognoscendi? At, hoc si dicat, ex affectibus tactus
 conijcere aliquid de statu arteriæ licere, ego non contradico: etenim Praxagoras hoc & Hero-
 philus facit, ac prope omnes, partim plus, partim minus: partim etiā deterius, partim melius. Pra-
 xagoram autem forsitan etiā mireris, qui, cum humores neget contineri in arterijs, ex pulsibus
 tamen colligere quasdam eorum species molit̄: at affectum sensus haudquaquam communem
 adducit. Ea enim ratione ænigma faciat orationem suam, vt, qui legat nec intelligat, profundi ali-
 quid verbis & mirandi arbitret̄ subesse: ibiq; atatem conterat, nimirum perpetuo quarendo, nec
 tamen quicquam inueniendo: nam quomodo inueniatur, quod nusquam existit? Quin tu non
 tantum humorum species cedo ex pulsuum differentijs discerne, sed animi etiā mores, vt Hip-
 pocrates conatur: tantum, quæ sensus patitur, mihi ferua: nec, quæ haudquaquam patitur, falso
 aude ei tribuere: neque ex vno affectu diuersos pulsus iacta te cognoscere. Est quidam pulsus,
 qui multum renititur, adeo vt, si premas etiā arteriam, non moueatur à manu: hunc retine,
 ac, quouis, voca nomine: nam, si modo vehementem, modo plenum vocas, interdum alio no-
 mine, existimasq; numero nominum multas te res efficere, quis te feret? Habeo signa ego etiā
 ex pul-

† Al. ex anti-
 quis, quæ ad ta-
 ctū apparent.

2. Epid. sec. 5.^a
 cui vena in cu-
 bito pulsarit.

* Al. vix hū-
 vau. i. uinca-
 tur.

A ex pulsibus de specie humorum, & de affectibus animi: tñ ex sensibilibus, quos nuper cōmemoravi, affectibus omnia conor dignoscere: nec dico vsquam pulsum praruptum, grauem, lenem, aquosæ speciei, flatuosum, *διηκωνισμένον*, distētum, *μογυλον*, stricium, *κατανευγμένον*, *φειλελωσμένον*, *ροπαλώδης*, neq; quicquā aliud, quæ isti ratione excogitant, nec percipiunt affectibus sensibilibus. Adeo iam etiam, quæ sentit auditus tantum, ad tactum traducunt: nam quid aliud, cum stridentes dicant, & strepentes, & resonantes pulsus, quàm de tactu ceu de auditu disputāt? itaq; efficiunt deniq; vt fides etiam veris detrahatur. Ac vir quidam huius ætatis minime malus, verbositate dixit esse cōmētationem pulsum: qui hercle dixit recūsissime, q̄ multa verba funditēt, nec quicquam doceant commodi. Qui hoc, si non in disputationibus, in scriptis certe debent vitare, quod dixit Comicus: Garrere doctus, verum ineptus dicere. Et mihi plenum pulsum scribis, nec tantillum mihi, potes, vt exponas mentem tuam: tunica ne arteriæ significes qualitatem, an quantitatem infusæ in eas substantiæ, an qualitatem spiritus, an deniq; caloris facultatem quandā, vel qualitatem: nam omnia mihi videris dicere nō distribute & cōfuse. Aut quod plenitudinis mihi vini mentionem facis pro exemplo? Quid est in tractatu de plenitudine in hæc verba loqueris? Itaq; si plenum non substantia, sed facultate velis aestimare. & paulo post: Sopor facultatis in talibus plenum pulsum designat, quæ nomina sunt intemperiei spiritus. Et, quemadmodum, vt gustarūt vinum gustatores vini, plenum dignoscunt: ita pulsum periti, plenum ex facultatis sopore, etiam si semiuacuis sit, animaduertunt. In his ad facultatem referre mihi pleni pulsus notionē videtur: ta, vbi de plenitudine agit, vniuersa mihi videtur confundere & miscere. Id adeo ex eius verbis intelliges, quæ hæc sunt: Quemadmodum aut lanarum contextus inde tenuis est, ex quo vacuæ & plenæ dicuntur, & vini qualitas non pūngēs, sed illinc admota linguæ dignoscitur, quæ plena & vacua vina distinguimus: & ipsum est corpus apprehendimus, tum vacuum, tum plenum, tam in eo, quod naturaliter aliud aliud habeat, q̄ in morboris affectibus, vt in inflammatione œdemate, inflatione: ita etiā in exercitatis carnes discernimus ab exercitatis. Rursus in hac oratione, quæ de vino dicuntur, conuenire cum plenitudine facultatis videantur: & quæ de inflammatione & œdemate, cum plenitudine, quæ in ipso est corpore arteriæ. At vero exemplum lanarum omnino non intelligo: neminem enim ego vnquam audiui, plenam & vacuam lanam qui diceret, vt rogarem, quemadmodum diceret: immo nec de inflammatione & œdemate, ex quoq; audiui, nisi ex Archigene. Tamē ex his intelligere possum, quid significare velit nomen plenum: nam, quod contrarium laxo est, vocatur plenum. Vacua vero quædam & plena corpora Mangones & Pædorribas audiui dicere: verum non in modum œdematum & inflammationum, sed, vt in primis proprie & vsitate dicuntur, perinde ac vasa plena vacuq; appellabant: ac cutem prehēdentes reuellebant, vt viderent, remissa esset, an contenta: itaq; ex laxa vacuum, ex contenta plenum coniciebāt: & vero cum est, qui gracilior crassiore esset, ex ijs iudicijs pleniorē vocabāt. Has nugas cogimur agere propter eos, qui primi ea, quæ nihil ad rem faciūt, sunt nugati. Quasi enim nomina Archigenes interpretaretur & nō declarare res institueret, multa coegit in vnum exempla & nomina, quæ nec vni rei omnia congrua sunt, nec ex vsu authorum appellata: nam apud quos aures, aut vinum, aut lanas plenas & vacuas, inuenias scriptum? Restat ergo, vt ad cauponas, mulieresq; ad eam requisitum, quō interpretentur, & quō nam hoc conducatur. Certe, si vni pleni nomine gestiebat, modo rem declarasset aperte, cui nomen tribueret, non essent necessaria exempla. Caterum de nois vsu etiam tertio in libro de pulsum differentijs abūde tractauimus, ac nūc etiā meminimus, vt Archigenis in docendo confusionem aperirem. Neq; enim multa complicare & infinita garrere oportebat, cum pauculis versiculis totum tradi facillime posset in hunc modum: nam, quod obscure ille multis verbis conscripserat, breuibus, faciam, vt plane explicem.

Explicatio Galeni de Pleno pulsu.

CAP. 3.

DENUS est pulsum, quod ipsum arteriæ corpus, quo statu sit declarat: alterum, quod qualitatem substantiæ, quam continet: ac tertium natiui spiritus eius ostendit facultatem. His tribus generibus plenitudo nomen est: hæc si scripsisset, & aperte scripsisset & compēdiōse: nec hic nos enecaret, dum inquirimus, primum quid dicat, deinde fecquid erret: sed mentē eius affectu plane, ad inuestigandum nos, ecquid erret, conferremus, iterum in hūc modum rationē instituentes. Horum trium generum Archigenes primum, quod in statu positum est arteriæ, tum est, tum cognoscitur: verum tñ plenitudo ab authoribus non appellatur: quod in tertio commentario de dñis pulsum demonstrauimus. Illic. n. egimus de nominibus: non de nominibus hoc loco, at de ipsis pulsibus dignoscendis, disceptamus: tu id pro tuo arbitrio voca. Dabis autē nobis, vt vocabus vtamur cōsuetis & approbatis, ac durum quædam pulsum appellemus: atq; mollem, alterum ei contrariū: præterea ternum, in medio vtriusq; positum, moderatū & natiuum in statu corporis arteriæ. Ergo, quē plenum tu, ego durū voco, quibus nam affectibus tactus, qui sentiri possint, deprehēdemus? nā arteriæ tunica nemo ambigit, quin necesse sit vel cōtentā esse, vel remissam: verum hoc nunc non querimus, immo vero, quæ eius sit ratio dignoscēdi. Hoc nos clare, fac, doceas, nullis inuolucris vtēs. At qui nō facis, neq; vero te eo accusamus: neq; quia affici aperte tactū explicauimus aliter in vehementibus, aliter hisce in pulsibus, ideo iactamus. Nā vobis senioribus, qui

* τὰ πρῶτα per
ceptibus est i
gracis.

* προσάθεσα
est imprecis,
προσαρτήσα
σα in aliquis.

* τὰ πρῶτα est in
imprecis, vt
uerus iteris:
clarus tamē,
ἵτα. hoc pa-
cto, ut est ian-
tuquis.
† εἰ καὶ καὶ λέ-
γει, est in im-
precis: me-
lior tamen est
lectio: etrum
eod. qui habet,
εἰ καὶ καὶ λέ-
γει. s. ecquid re-
ste dic. s. et ita
paulo post:
quāquam hac
pauci momen-
ti sunt.

DE DIGNOSC. PULSIBVS

qui hæc magna cura inuestigastis, referimus acceptū, si quid nos inuenimus boni, nō inuēturi cer-
 te, nisi ad veitra scripta, qui glaciem secuistis, & viam nobis ad ea aperuistis, meditati simus. Quare
 hoc relinquamus, q̄ affectu tactus, puta pressu, discernitur, & secluditur à vehemente: subuertēdi
 enim vim illi, & renisum tribuimus. Iam quæramus fm̄ illud de duobus plenitudinis reliquis ge-
 neribus: quorum prius, quod de ipso spiritu, vt vultis, intelligitur, quid nā sit, nec hoc possumus
 intelligere: vti ēt tertio in libro de pulsuū differentijs demonstrauius. Verum (quā, illic quæ
 sumus latius profecuti, hic breuibus volo perstringere) aut caloris ardorem, aut contentiōnem
 eius dicitis: hæc nāq; ex verbis vestris quasi oraculis tortuosis Apollinis Loxiē erucere potuimus:
 iam horum, reliquum est, vt signa tradamus. Contentiōnis quidē iam indicia didicimus, gratiasq;
 agimus: scilicet renitur pressu, vt confirmatis, tactumq; sum mouet. Ardorē aut̄ hunc caloris ni-
 hil requirimus, nisi vt doceamur, quousq; tactus noster animaduertat: neq; sane vlla tactū nostrū
 latebit differentiā caloris. At non possumus hic nos non mirari, si in pulsuū differentijs ea, & non
 in febrium aggregabitis. At hoc mittamus in præsentia, nec de eo contendamus. Reliquum ge-
 nus quemadmodum dignoscatur, attendamus, plenitudinis. Hic tactu, nō habeo, quid conijciam,
 nec an spiritus in arterijs solus, nec an etiā quidam humores contineantur: immo non valetis,
 vt demonstraui antea, si quando Erasistratum refellit, vel Praxagoram, cum asseritis sanguinem F
 in arterijs esse, sensum appellare testem: haudquaquam id prætermisuri, si conspicuum sit. Nec
 vero illorum ēt ad sensum quisquam confugit testem, vt confirmaret arterias esse humoribus va-
 cuas, spiritusq; tantum instrumēta: & recte sane, quippe tactus spiritus ne in arterijs tantum sit,
 an simul humores aliqui, nō valet declarare. Itaq; inanibus nugis horum repudiatis, ipsi dicamus
 apud nos soli nullum prorsus sensum esse, quo dignoscas, in arterijs contentus sanguis q̄ sit mul-
 tus & qualis. Ac primo loco nobiscum repetemus non posse in aqua inter cutem nos, humor sit,
 an spiritus, qui in regionibus ventris continetur, tactu explorare, nisi cauata pressu cute. Et vero
 frequenter non cauari conspicias in synceris ascitis, & aqua inter cutem, quem tympanitem vo-
 cant: sed ad veram notitiam comparandam pulsare cogimur abdomen, vt attendamus, si veluti
 tympanum, resonet: secundo loco aliter cōponere hominem, & in latera conuertere, quo fluctua-
 tionem aliquam exaudiamus: Ac nobis strepitus in modum tympani, spiritū annuntiat, fluctua-
 tio, humorem: vno admoto tactu distentum abdomen, non deprehendas, ex aere sit, an ex
 aqua: tametsi cutis his, & quicquid carnosum erat secundum peritonæum, contabuit: ac multo
 fuisset facilius tum ob circūiectarū partium extenuationem, tum ob materiā contentæ copiam, cōie-
 ctari tactu, vtrū humor an spiritus sit id, quod in eis continetur: at tū hic etiā soli tactu parū tuto G
 fidē habeas: quō igitur in arteria, tā crassa munita tunica, vt peritonæi sit sextupla, & quā cutis sæ-
 pe tegat bene crassa: nec. n. agroti, quos visimus, semper tabidi sunt. Cum præterea tertius acce-
 dat motus, qui etiā nō parum ad cōfundendam notitiam valeat, quid tandem tactu comperire
 exacte poterimus: et si ad conturbandum notitiam eius, quod continetur, satis erat arteriæ per-
 petuus motus. Quo ergo licebit signo aut quantitate contenti in arterijs humoris, aut qualita-
 tem cognoscere: nam magnitudine quidem pulsus, contenti humoris cognoscimus copiam, sed
 non perpetuo hinc nobis humidum esse ipsum humorem constat: duritiē vero statū arteriæ cor-
 poris: renisus ictus non crassitiem substantiæ significat, sed robur vitalis contentiōnis. Nam ridi-
 culum sit, si adeo cōtinere vnquā crassum adducaris humorem, arteriarum capedinem, vt renitāt
 pressu: inimo, si vel sit lutum, facile cedat prementi, nisi lapides in arterijs & arenam putamus con-
 tineri: nam ita renitetur deniq; materiæ crassities prementibus, aliter nullo modo. Equidem li-
 benter virem repletum humida materia his, qui ita climatū tactum iactant, vt verbis veritatem
 superent, explorādum offerrem, quæ insit in illo materia: nam ne aquam quidem tenuem à crasso
 vino discernant. Neq; vero, si vnus vter picis humidæ sit plenus, alter aer, sic etiā deprehendant:
 solæ enim fluctuationes & strepitus facultatem habent discernendi, quid sit, quod contineatur: H
 sensus aut̄ tactus vsquequaq; manet similis. Quin qualitates humorum ne fluctuationes quidem
 annunciant, verum hoc ipsum duntaxat cōe, humorem, qui continetur, non spiritum esse. Et quō
 credas, qui nec valent per vnicam vtris tunicam dignoscere contenti qualitatem, per cutem posse
 non minus vtre crassam, membranasq; minimū binas, ac per tunicas necessario duas, humorem,
 qui in arteria est, dignoscere? Atq; hæc quidem illi dicant, nec Herophilum onerent mendacijs:
 neq; graui nomine rudes territent Herophili librorum: neque hinc fidem verbis parēt: turpe. n.
 est, quasi ad subfellia, testibus certare. Si demonstrationem afferre potes, audiemus te libēter: He-
 rophilum vero eiusq; affeclas proferre testes, declinantis est rectum certamen, & causas exceptio-
 nes technasq; commentantis, ne detegaris. Constat non iam inquirendæ rei gratia, sed historiæ
 supponi falso citatos testes. Hæc ne dicit Herophilus: minime vero: immo nō tu aufugeris: ostē-
 de, quæadmodum mentiar: ostende, quō dicat: deinde dictio forte ambigua profertur, eoq; bellū
 conuertitur, quid nam significet dictio, et quid velit. Ibiq; in dictio & sententia vertuntur epichei-
 remata quædam rhetorica: in amphibologia itē alia: & hercle in syllogismis ēt alia. Immo omnē
 sic rhetoricā huc transferunt, vt si argumentum aliquod meditentur, nec propositum studerent
 efficere. Quid. n. non adduxerunt recentiores medici ad quæstionem, cum quidā scire Herophi-
 lum

† Al. ex. ar.
 quis. immo
 turis.

Alum defendant & hanc pulsus differentiam: contra quidam nescire contentur probare. Miseri certe vtriq; & misericordia digni: illi, q; imperiti: hi, q; sunt contentiosi. Non minus nos tamen infelices, quibus, si artis colamus commentationem, non est satis: sed & quid Herophilus, quid Heraclides, & Chrysermus, & Hegetor nō probe exposuit: quid porro Apollonius dixit, & Bacchius, Aristoxenusq; volumus scire: & si deprecamur, compellimur planē: duobusq; exercitatur malis, tum q; ab re nugamur, tum q; inuiti hoc facimus, quod illi. Nūc quidē certe alterutrū mihi necesse est, aut vt Archigeni videar, & Herophilo, sexcentisq; alijs refragari: aut demonstrē nullū de Herophili sententia plenum pulsū esse. Ac, si id, vt operæ pretium, trāciem, non aliter, ac illi, de inani sedulitate reprehendendus sim. Nunc, quando ex ipsa rerum veritate illorum sententiam coargui, qui ad ipsa artis opera properant, ad ea dimittam, quia iam propositam quæstionem absoluiimus. Quod si qui auent etiam veterum scripta cognoscere, temporeq; ad id abūdant: omnia adijciam, ac declarabo nusquam Herophilum ad vllam rem vti pleno pulsū. Et primū ab ipso capite exordiar, quod illi proferūt: quod ab Herophilo libro primo de pulsibus est scriptum, quod mihi solum videntur legisse. Atq; sic habet: In summa, differre mihi videtur pulsus à pulsū, *πλήθει*, magnitudine, celeritate, vehementia, rhythmō. Hoc in multis prolato, quid *πλήθος* sit, quarūt: B quasi vero si nesciamus, quid *πλήθει* significetur, cum necessario *πληρότης* ab eo, id est plenitudo, significet. Itaq; ego ipsis lepide, ni fallor, respondeo: nam τῷ *πλήθει* crebritatē illum affirmo designare. Rursus vtrq; alijs respondeam, τῷ *πλήθει* vehemētiam denotare: ac quiduis potius, quā plenitudinē, dicam: vt videant, nugari volentibus quanta licentia sit. Nam cur plenitudinē potius, quā crebritatem, τὸ *πλήθος* denotabit? nū quia primam syllabā τῆς *πληρότητος* & *πλήθους* iisdē elemētis proferimus? Quod si est, et *ἡ πληγῆ*, τὸ *πλησίον*, *ἡ πλισμονη*, τὸ *πλήκτρον*, τὸ *πλημμυρεῖν*, sexcentaq; sunt alia, quorū ex iisdem elementis prima syllaba constat. At, n. lōge, inquirunt, remotæ horum significationes sunt à τῷ *πλήθους*. Qui aut minus, plenitudinis significatio à τῷ *πλήθους* significatione procul abest? Immo probabile est, inquirunt, differentiā plenitudinis, quæ est in pulsibus, commemorari nunc, atq; ab Herophilo cognosci. Quin potius verisimile est duritiā cognosci & appellari, cum & hæc pulsuum differentia sint, easq; prorsus Herophilus cognosceret. Vnde igit differentiam plenitudinis dicat, multo præstabat mea sentia, reuoluisse antea oēs eius de pulsibus libros. Mihi quidem hæc legē statui, vt vnumquemq; scriptorem ex se ipso declarem, nec inanibus suspicionibus & affirmationibus demonstratione vacuis delirem, quid aliquis dicat. Atq; quo inuenisti apud Herophilum alio loco nomen plenū, cum crebri inuenias millies? Proinde, cū differentia plenitudinis & incognita sit (vt demonstraui) nec eius alibi Herophilus meminert: differentia porro crebritatis cum apud omnes in confesso sit, tum eam Herophilus scribere millies comperiat: probabilis multo sit crebritatem appellare putare illū, q; plenitudinē. Neque hoc dico τῷ *πλήθει* Herophilum pro crebritate scripsisse (hoc, n. si dicā, ridiculus sim non secus, ac illi, interpretēs) verum esse longe procliuus declaratu crebritatē, & duritiem, adeoq; quiduis potius, quā plenitudinē, significari. Equidē, quid Herophilo τὸ *πλήθει* significet, aliās puto aperte declaratum esse: nunc non denotare plenitudinē, quod nam pacto demonstramus hoc? Primum statim hæc subdit: nam, quo mireris magis hominum dementiam, qui pro plenitudine *πλήθει* accipiunt, apponam totum caput. Atque i summa differre mihi videt pulsus à pulsū *πλήθει*, magnitudine, celeritate, vehementia, rhythmō. Quia in his differunt, conspicuus interim fit et proprius & non proprius. Videēt porro differre & discerni vniuersē pulsus alter ab altero, vt dictum est, celeritate, magnitudine, vehementia. Quod si eiusdem rhythmī videēt pulsus alter ab altero differre celeritate, magnitudine, vehementia: quem possis locupletiosem adducere Herophilo testem Herophili sententiæ? Videtur, inquit, alter pulsus differre ab altero, vt est declaratum, rhythmō, magnitudine, celeritate, vehementia. Quānam igitur ratione, si omnino pulsuum certā differentiam τὸ *πλήθει* indicat, eam hoc loco præterijt, cum orationem repetat non obiter, aut negliger, sed addat, vt dictum est? Qui aut fit, vt eiusdem rhythmī pulsus dicat, celeritate, magnitudine, vehementiaq; distare? Quomodo postea, cum exponat differentias pro ætatibus, reliquis differentias pulsus distinguit, omisit autem plenitudinē? Præterea pro affectibus, temporibus anni, vitæ institutis, & pro rōne aliorum omnium qn discernit pulsus, cæteras vbiq; oēs memorat differentias, plenitudinē nusquam. Et, quod maius est, qui hæc ipsam singulis ijs ferē adscribit orationē, nusquam addit τὸ *πλήθει*: sed in primo tantum libro, non in omnibus locis: certe non prætermisurus, si quidem nomē differentia sit pulsuum. Hæc pro compendio habeto eorum, quæ in libris de differentijs pulsuum secundum Herophilum differuimus: in illis enim latius Herophili vsu nominum pulsuum explicauimus. Iam igitur finem faciam sermonis de pulsibus dignoscēdis: nam, si, quæ de arteriarum peruerso situ, aut de qua alia singulari re ad hanc disputationem reieci, hæc in proximis duabus lucubrationibus declarabo, de pulsuum causis & de præfagitione ex illis: quarum complectetur utraque quatuor libros.

* Al. ex antiquis. contra a dicit.

* Al. ex antiquis. & differentia duritia.

GALENI DE CAUSIS PULSIVM LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruferio Campensi interprete

ARGVMENTVM LIBRI

Quæ Causæ sint Vehementis, Duri, Magni, Celeris, & Crebri pulsus: tū Quemadmodum
hi, atque horum contrarij, ab vna vel pluribus causis oriantur.

Genera Causarum Pulsuum.

CAP. 1.

*Dictio hæc in
quibusdā cod.
græcis non ha-
betur.

† Al. καὶ τὰ
τοῦτον ἐπι-
προκατάρ-
χοντα. quasi
veritas, & quæ
has adhuc an-
tecediuntur.
Interpres autē
causas προκατα-
ρτικές, externas
vocat.

† Al. ac, q̄ nunc
commemorata
sunt, προκατα-
ρτικῆς appellan-
tur: quæ vero
ante has (scilicet
di-
ctæ sunt) quæ
in humoribus
sunt, præceden-
tes. Breuiter sic
habeto: quæcūq;
extra corp⁹ po-
sitæ quicquā ī
corpore alterant,
προκαταρτικῆς
seu antecessæ
vocant: utpote
q̄ eas, q̄ in corpore
sunt, dis-
positiones an-
tecediuntur.
† Al. ἐξ αὐ-
τῶν. i. ex ipsis.
scilicet cæteris cau-
sis.

Ausarum, quæ pulsus variant, aliæ generationis eorum sunt causæ, aliæ tantum alterationis. Generationis, tum vsus, cuius gratia fiunt: tum facultas, abs qua: tum instrumenta, per quæ distendunt: Alterationis cæteræ oēs, & quæ præcedentes appellantur: † & quæ his succedunt, extērna. } Nam triplex quidem est causarum genus non in pulsibus modo, sed & in alijs cunctis: Vnum, quod primum est & præcipuum, quod quidem etiam continens appellant: cuius inde appellatio deducta est, G quod illorum essentiam cōtineat, quæ (vt modo diximus) generatiōis est causa: Reliqua duo genera, vt fiant pulsus, in causa non sunt, sed causæ sunt illorum, qui iam geniti sunt, mutationis. Nam humorum crassitudo, abundantia, lentor, acredo, efficere non valent pulsus, alterare valent: ita frigidum balneum vel calidum, & hyems æstasq; breuiter frigus & calor, alterandorum pulsuum sunt, non generandorum, causæ. † Ac, quas nunc commemorauimus, extērnæ appellantur: quæ has etiā præcedunt, quæ quidem in humoribus sunt, præcedentes. Breuiter sic habeto: quæcūque extra corpus positæ quicquā in corpore alterant, extērnæ vocant: quæ has etiam antecedunt, præcedentes causæ corporis affectuum. } Hi affectus, vbi continentes moueant, euadunt præcedentes illarum causæ.

A. l. i. f. 2. d.
c. 5. fo. 43. c

Densetur enim ab occurſu externi frigoris cutis, cuius dēſitas naturalem halitus digestionem reprimat, repressus ille coaceruetur, tandem accendat febrem, ob quam vsus pulsuum mutetur, itaq; etiam ipsi pulsus: hic extērna causa est occurſus externi frigoris: cæteræ vsq; ad vsus pulsuum oēs præcedentes. Causa igitur extērna intercedentibus causis præcedentibus, quia variat vsus pulsuum, quæ vna ex continentibus causis est, etiam immutat ipsos pulsus: neque enim possit vlla cōtinens causa mutari, vt immutabilis maneat effectus eius: sed prius, quàm continentes attingat alterationis, non possunt immutari pulsus. Ideoq; principes hæ & præcipuæ sunt primæq; causæ pulsuum, cæteræ sunt harum gratia: nam, quod † extērna illa alteratio ad continentes penetrauit, propterea pulsuum causæ dicuntur: cum sua sponte & per se alterare illos nequaquam possint. Quare, qui peritus euadere artis de pulsibus volet, hic versatus in causarum omnibus generibus mirifice debet esse, vt, quicquid propositum ipsi sit, explicare pulsuum alterationem possit. Principiū exercitationis optimum est, vt continentes causas, quamobrem generare quæq; pulsuum possit, perpendas. Qua enim ratione generandorum eorum sunt origines, eadem etiam alterandorum: siquidem causarum in quantitate & qualitate differentiæ, pulsuum differentiæ in qualitate & quantitate efficiunt.

De Causa pulsuum ex Facultate.

CAP. 2.

VIdet porro perpetuo cū oibus arterijs cor motū illū pulsatile, vt vocant, dū superstes animās sit, habere: vbi iterijt, nec vllā arteriā, nec vero ipsum cor amplius pulsare videas: Quo fuisse tū quandā cōstat cām, à qua moueret: at, q̄ hæc sit, nō proclue inuētū est. Vnus natiū calorē, alius contentiōnē, alius tēperamētī proprietatē, hic vniuersam structurā corporū, ille spm̄ tm̄: est, qui q̄dam

A. ibidem. e

A dam horum, alijs et omnia simul affirmat. Et vero quidam et facultatem quandam nullo predicta corpore introduxerunt, quae peculiaribus insitibus motus, quae retulimus, vtatur, vel omnibus, vel pluribus, vel vno. Hanc causam, quae pulsus molitur, quaecumque illa sit, licet eius nos fugiat essentia, quod facultatem habeat pulsus efficiendi, facultatem illam vocauimus: vt quamlibet, puto, aliam facultatem a facultate faciendi, cuius habet facultatem, solemus nominare: alicuius enim est facultas, & eius notio est relationi subiecta. Itaque, quoniam essentia ipsius incognita nobis sit, hoc appellamus eam nomine. At vero, cum robor facultatis vel virtutem dicimus, aut contra infirmitatem & vitiositatem, ad functionem hanc nomina sunt referenda: quippe, quae obit & efficit creaturam functionem causa, interim ad eam melius est appositae, interim deterius. Quo fit, vt modo praeclearius, postea, si res ferat, deterius functio administretur: ac praestantior ad functionem dispositio facultatis, virtus est et robor: deterior, infirmitas atque vitiositas. Sed de facultate pulsus effectrice, haec satis est hoc loco nosse.

De Causa pulsuum ex Vsu.

CAP. 3.

DE vsu eorum illa sunt, quae alio loco demonstrauimus, commemoranda: quod tuendi causa caloris vniuersi corporis creati sunt, quae refrigerent: & si quid sit fuliginis ex succorum adustione contractum, id excernant est vestigio. Etiam illo loco hoc dictum est, ad gignendum hos referre animalis spiritum.

De Causa ex Instrumentis.

CAP. 4.

Reliqua & tertia gignendorum pulsuum continens causa ipsum est arteriarum corpus: nam omnis facultas, quae alicuius causa agit, insitram quaerit ad opus appositae: erat autem hic accommodatum insitram, quod spissis tunicis & cauum esset intus. Nam, vt artifices hi, quos in urbibus conspiciamus, sutores, excutores, pictores, certis insitram opus suum efficiunt: ita, quae pulsus efficit facultas, suum opus, tutelam natiui caloris, insitram peragit arterijs. Hoc tamen inter hanc & alios opifices interest, quod insitram hanc indita est, ac per ea tota permanuit: non foris, vt illi, attingit. Itaque, vbi refrigerantem substantiam trahit, arteriarum distenditur corpus: cum fuliginosam expurgat, contrahitur. Si praeponet modo distentionis vsus, modo contractionis: ac consequitur omnino alteram motus partem reliqua. Itaque, cum ex his causis pulsus proficiuntur, omnes illorum variationes causarum, necesse est, comites sint alterationum: vnde tot primae sunt & generales pulsuum differentiae, quot sunt causarum. Et facultatis quidem differentiae, robor & imbecillitas: natiui caloris, adustio refrigeratioque: arteriae tunicae, duritia ac mollitudo: atque praeter his omnibus in singulis generibus commemoratorum mediocritates. Verum mediocritates naturales efficiunt pulsus, qui medium locum obtinent inter

Constantes facultatis, quiddam dignum habent questione, quod progressus disputationis dispiciet. Porro robor facultatis necessario vehementer pulsus facit, infirmitas languidum: & instrumentorum duritia durum, mollitudo mollem. Non tamen incremento natiui caloris vel imminutioni vnum semper & idem pulsuum genus ex necessitate consequitur: nec enim celer, quod non nulli sunt opinati: nec magnus, vel creber semper incidit, vbi aduritur natura: nec, cum extinguitur, tardus, vel paruus, vel rarus. Sed de his, qui ambigunt, perinde, ac Archigenes, errant, qui in Magnam disputat de pulsus celeritate, quod non a robore potius, quam ab imbecillitate proficiatur facultatis: nam neutrum sequitur necessario. At tamen peculiaris magis est celeritas quidem robori facultatis, & caloris abundantiae, praeterea mollitudini instrumentorum: tarditas vero contrarijs. Eodem modo validae facultati magnitudo, & copiae caloris, tum est mollibus insitram est familiaris: paruitas vero contrarijs. Crebritas item nulli necessario de commemoratis adheret, magis tamen propria facultatis est imbecillitati, copiae caloris, duritiae instrumentorum: & raritas item magis ad contraria spectat, non annexa illis est perpetuo tamen. Faciam autem, vt haec, repetita ab initio oratione, sigillatim demonstrarem.

Calor Quos efficiat pulsus.

CAP. 5.

Simplior in corpore sit collectus calor, animanti opus erit cum maiore respiratione, tum maioribus pulsibus: & quia maioribus, continuo etiam celerioribus, & crebrioribus: Vt, qui sitiunt, non multum modo, sed & celeriter potant, ac crebro: sic, qui indigent refrigerio, copiosum simul id, & celeriter, crebroque attrahunt. Quamobrem peculiare dixi esse pulsus copioso calori magnam, celerem, crebrumque: non tamen necessario concomitari: postulant enim, quo tales euadant, facultatem validam, atque instrumenta mollia. Sin infirma facultas, aut durum sit instrumentum, neque magis esse neque celeres possint, quod instrumentum sit per duritiam aduersus mouentem facultatem contumax: illa vero attollere, quatenus oportet, arterias per imbecillitatem impos. Quare, vt celer pulsus, vel magnus fiat, tria, oportet, causarum genera inter se conspirent: vt vsus illorum generationis urgeat, facultas valida sit, mollesque arteriarum tunicae, aut certe non durae { sed moderate. } Vt, n. impellere velociter, aut multum progredi, vt maxime concitato motu indigeant, nec senes valent, nec parui pueri: ita nec imbecilla facultas, et si vsus postulet, vel celeriter, vel multum attollere arterias potest. Iam etiam, sicut mollis vesica prompte multum distenditur: dura, ne si admodum quidem etiam atque etiam contendat: sic arteriarum tunica, mollis quidem per facile attollitur plurimum vel facultate infirma: at dura, licet facultas summopere illam impellat, resistit facultati motrici, renititurque. Via omnium horum ratioque vna est: nam, vt causa, quae in examen venit, sola conuertatur, reliquae manent omnes in eodem statu, ita discernes alterationes pulsuum. Nam, si, cum multae

inmutatae

ibidem e.

ibidem c. 6. e.

li. 1. d. 3. c.
sa. 44. g.

li. 1. par. ca.
570. col. 2. a

li. 1. d. 3. c.
sa. 48. e.

DE CAUSIS PULSIVM

immutatae sunt, attendes, primum obscurum erit, propter acruum, ne omnium in vnum con-tractarum, mutatio euenerit, an propter vnam quandam ex illis: deinde, vt conueniat propter vnam, quae sit nam haec vna de illis, non dum constat. Nam, si calor increuerit solus, & maneant facultas tunicaeque arteriarum immotae, pulsus necessario maiores & celeriores fient, vnaque cum calore, dum ad maximam perueniant distentionem, augebuntur: celerissimi vero ne sic quidem prius, quam maximam calor distentionem superauerit, apparebunt. Tunc autem ultra maximam distentionem extenderetur, cum ab ea refrigeratur parcius: quare celeritate motus refarcitur defectus, itaque pulsus fiunt celerissimi. Iam vero neque haec satisfaciunt calori vehementer incenso, sed, quod ante temporis inter duos motus quiescebat, nunc quid praefecat etiam. Subinde etiam tam reddit breue, vt perpetuos putes motus esse, nulla quiete interpellatos: sed hoc accidit, vbi ad vltimum incensus calor sit. Et, cum tres sint in omnibus excessibus rationes opis, omnibus simul vitur: nam consequitur se refrigerantis substantiae cum plurimum, tum celerrime, & maxime continenter: quorum primum maximos pulsus creat, alterum celerrimos, creberrimos tertium. Neque, vbi liberaliter illum magnitudo refrigerat distentionis, iritat celeritatem: neque crebritatem, vbi ab ambabus auxilium consequitur: alterius enim illarum semper defectus corrigitur altera: magnitudinis, celeritate: celeritatis, crebritate. Quid multis? crebritatis pulsuum causa vna est, prioris actionis defectus. Accidit id cum alijs de causis, quas deinceps recensebimus: tum de copia caloris, vt modo est ostensum. Propemodum iam, quod erat institutum, confectum est. Declarauimus. n. abundantiam caloris nullum consequi necessario pulsuum magnum, celerem, crebrum: sed peculiare esse illi in primis magnum & celerem, & non nunquam crebrum etiam, sed per accidens quoddam.

Defectus Caloris natui quos habeat pulsus.

CAP. 6.

P Vto iam quoque de pulsibus constare, qui defectum comitantur natui caloris: quem scilicet nullus etiam comitatur necessario. Familiares tamen sunt ei paruus & tardus praecipue, mox etiam rarus. Nam, vt natura, quae iam pridem refrigerata est, nec multum requirit, nec celere refrigerium, sic nec breuibus interuallis. Breuibus interuallis idem est, quod crebrum: & longis interuallis idem, quod rarus.

An Medius pulsus inter Vehementem & languidum, sit secundum naturam.

CAP. 7.

S Ed, quoniam fati de his dictum est, si, quod produximus dudum, quantum disputationi conducatur, per spexerimus, seriem orationis prosequemur. Inter magnum pulsuum & paruū naturalis intercedit & moderatus: cum quo comparantes & aestimantes reliquos omnes, qui maiores sunt eo, hos magnos vocamus: qui minores, paruos. Idem inter celerem & tardum, medius moderatusque naturalis est: sic inter crebrum & rarus. Ad haec inter durum & mollem medij naturales sunt. At naturalis non item videtur, qui inter vehementem medius est & languidum: valida enim est facultatis opus vehemens pulsus, vt languidus infirmae. Cuius sane firmitas non est contra naturam, immo haec virtus est & secundum naturam: infirmitas vero facultatis, vitiositas, praeterque naturam est. Quantum iam in via, quae intercidit inter robur & imbecillitatem, est ab altero ad alterum, in confinio alicubi vtriusque positum, tanto id praestat infirmitate, quanto robore inferius est: contraque tantum firmitati cedit, quantum superat infirmitate. Proinde non hic querendum aiunt esse naturalem pulsuum, sed in summo & valido: atque ex hoc prouenire vehementem pulsuum. Sunt, qui verum fateantur hoc esse, sed dubitent hoc vndequaque ita habere: quorum haec sententia est, naturalem pulsuum in hoc genere, fieri quoque ipsum ab summo & optimo statu non secus, ac alios in omnibus generibus: non summum tamen & extremum esse, sed esse ex non naturalibus quendam alium hoc vehementiorem. Nam singulare quiddam huic pulsuum generi accidisse ac extra ordinem autumat: quo factum esse, vt in haesitationem illi, erroresque, qui assequi illud non possent, incurrerint: siquidem fieri quidem valente facultate vehementem pulsuum, atque certum esse & huius modum vehementiam: quem si praetereat, de natura recedat. Certe quidem in ira dicunt, subindeque in exercitationibus, atque potionibus vini, vehementius offendi, ac natura postulat, motas arterias: at hoc inter omnes conuenire, naturaliter pulsuum ad vnguem comparatum, in animante esse spectandum, in requiete posito omnium magnarum ac validarum alterationum: validam autem alterationem ira, exercitatio, vinum concitant: quare non hunc esse naturalem, sed qui valente natura simul & per extraneam causam, quae violenta sit, nullam commota fiat: itaque quadam ratione esse medium, quadam non esse naturalem in hoc genere pulsuum. Quatenus eo enim alij quidam sunt vehementiores pulsus, & vero alij minus vehementes, hactenus esse medium: quatenus autem, cum tres sunt huius generis differentiae, vehementia, imbecillitas, & vtriusque medium, non ex medio est, sed ex vna de summis, hactenus medium non esse: omnino ergo esse reliquum, recte de illo pariter ac vere dictum esse, naturalem pulsuum huius generis, medium locum in altera extrema differentia obtinere. Sunt, qui hoc impugnant etiam: qui aiunt vehementes pulsus non fieri ijs temporibus, quae commemorata sunt, sed videri fieri: falli autem illos, qui negligentius tangunt, a celeritate cum ijs coniuncta, & magnitudine, atque interim et altitudine: vt fit in ira. At huius controuersiae constat iudicium ad dignotionem pertinere. Quae est ergo vera dignotio? Dicendum est enim, quod perspicimus: vino potato, modice certe, pulsus

A. t. 2. i. par
can. fol. 571
col. 2. a

A. l. 1. f. 2. d. 3
c. 4 fo. 48. d

† Additur ex
antiquis, me-
dium quidem.

A sus aperte cum maiores & celeriores, tum vehementiores euadunt: in ira vero, & in modicis excitationibus, non perinde aperte. Immo, si quid illis accedat vehementig, id adeo est minutum, vt animaduerti ægre possit. Vt cunq; sit, quin, quod in manibus habemus, conficiamus, nihil causæ est, hoc si tantum quæramus: an magnitudo celeritasq; pulsuum pertineant ad robustam facultatem: quod esse his videtur, qui summa cura æstimaunt ex ipsa rerum natura. Quando enim in confesso est distendi à facultate arterias, plus eas probabile est validam attollere, & infirmam parum: celerius item validam, tardius infirmam: quod quidem vel nobis ipsis conspicitur, cum ambulamus, currimus, metimus, fodimus, deniq; quicquid agimus. Nam in his, qui fortior est, non maiorem modo, sed & celeriore operam præstat, si quidem alia vtriq; paria sint: q; si infirmiore ad opus necessitas vrgeat: fortior autē aut planē eo nihil indigeat, aut quā paucissimo: celerius sic imbecillior aget. Sed inepta ista est comparatio: immo, si, vt ante est dictum, alia vtriq; paria sint, & vnum tantummodo quodq;, quod quocq; loco in disquisitionem venit, commutetur. Vt, si imminentibus latronibus fugiendum sit, profectio non paria conficient spacia, nec æquali velocitate current, iuuenis valens atq; imbecillus senex. Quod si tamen motum senis, qui inuasionem timet latronum, ad iuuenis motum cōferas, qui segniter in vrbe obambulat, velocior sic atq; maior tibi

B senis videatur: non quo celerius moueri iuuenē possit, vel magis artus transferre, cæterum quod motu indigeat concitatore ob metum, à quo compulsus omnes vires accommodat ad opus. Iuuenis viribus est quidem robustioribus, sed ad opus eas non requirit: nam, si opus ipsi, vt seni, sit, hoc celerius aget atq; magis, quo vires illi sunt melius comparata. Quamobrem accusare hic opere præputium est tum Archigenem, tum Magnum, tamen longe Archigenem magis: nam Magnus quidem, etsi non vndequaq; verum, certe aliqua ex parte, animaduertit. Archigenes vero, cum, quod desiderabatur, deberet addere etiam, quod recte esset inuentum, studet labefactare:

“ qui ita scribit, æquum est enim, vt adscribam ipsa verba: Nam infantes paruum prorsus pulsuum habent, nec vehemētem, tum mire crebrum, & celerem. Magnus eum negat esse celerem, in perpetuum constituere volens hoc, non proprium imbecillitati celerem pulsuum esse, sed crebrum:

“ sunt enim imbecilli illi. Ac paulo inferius Archigenes, Mihi quidem non in robore, inquit, videtur celeritas posita esse, cum in cholericis reperiam, & cardiacis arteriarum contractum motum. Hæc Archigenis verba sunt, multum quidem probabilia, quæ facile auditorem circumueniant, vt pote ex lemmatibus collecta, quæ vulgus medicorum comprobant: siquidem in hac sententia sunt penē omnes, cholericorum & cardiacorum celerem pulsuum esse. Nos vero satis in primo li-

Cbro de pulsibus dignoscendis diximus de celeritate & tarditate: vbi alium monstrauius celerē esse, alium non diuturnum pulsuum: itidem de tarditate, non eundē tardum esse, atq; diuturnum. Nihil est igitur, q; eadem hic repetamus: sed conclusionem duntaxat cōmemorata, in illis affectibus non diuturnum quidem pulsuum esse, tamen non celerem, tum ad institutum est redeundum.

Iam enim Archigeni nihil efficitur, cum negatum sit pulsuum in cholericis cardiacisq; affectibus esse celeres. Et quidem (vt hoc concessum sit) non fuerit facultatis roboris certum signum celeritas, sed, familiare illi quin sit, nihil obstat: quando quidem iam satis aperte declarauimus quosdam necessario pulsuum consequi continentes causas: aliquos esse illis familiares, necessario coniunctos non esse. Nam, quorum pulsuum postulat generatio vnam causam, hanc perpetuo illi comitantur, & hercle indicium erunt causæ fidelissimum, vt vehemens valentis facultatis, languidus infirmæ: at, quorum, nisi plures concurrant causæ, cōstitui generatio nequeat, hos familiares esse causas dicemus, non autē significare certam ex illis aliquam. Eodem modo, si ex vna aliqñ causa pulsuum proficiatur, sed non ab eadem perpetuo, familiaris quidem omnibus causis erit, quæ efficiunt eum, cōstanter vero ex illis indicabit nullam. Neq;, si celeritas sit pulsuum, statim robur quoq; necessario facultatis erit: immo est, cum maior sit vsus generationis animalis spiritus: & est, cum ca-

Dloris sit copia, vel instrumentorum mollities, vel horum quædam, vel omnia simul. Haud aliter, si magnitudo sit pulsuum, erit vel robur facultatis, vel impendium animalis spiritus maius, vel calor in corde abundantior, vel instrumentorum mollitudo, vel quædam horum, vel etiā vniuersa.

Itaq; Magnus, qui familiarem esse celeritatē dixit facultati validæ, nihil peccat: siquidem est, cū velocior huius occasione pulsuum fiat. Archigenes vero, qui eum oppugnat, errat: primū, q; in commentatur, quod perspicuum est, qui oēs ducat non diuturnos pulsuum esse celeres: deinde, q;, si sint celeres, hoc existimat consequi, haudquaquam validæ facultati eos familiares esse: id quod planē falsum est. Neq; enim, quin pulsuum celeres aliqñ à robore facultatis proficiantur: verum, q; ab illo non semper solo: consequetur, vt illos, quos diximus, pulsuum fateamur celeres esse. Quod si existimauit non familiares esse tm̄ valenti facultati Magnus pulsuum celeres, sed et, vt signis, in perpetuum est vsus, lapsus est: etenim non, si celeritas est pulsuum, continuo robur et est facultatis: immo vero (vt supra diximus) si vel vsus vrgeat, vel sint molliora instrumenta, velocius arteriæ mouentur. Omnino, qñ robur facultatis sequitur celeritas, & quando caloris copiam, aut exhaustum animalis spiritum, aut mollitiem instrumentorum, melius fecisset Archigenes, si Magni sermoni inuestigatum adiunxisset: ita enim absolutus sit, satisq; ad omnes dignotiones. Quod ille quando præterijt, etsi prius ab Herophilo motum: nos, quibus bene Magnus, & melius etiam Herophilus scripsit,

DE CAUSIS PULSIVM

scripsit, residuum addemus: ac doctrinam dignoscendam, quæ celeritatem efficiunt, causarum omnibus suis numeris absoluemus. Prius tamen faciendum mihi est, ut illorum admoneam, quæ in secundo de pulsibus dignoscendis libro docuimus, quò significationes assequentes horum nominum, nihil secus in sermone accipiamus. Celeres dicimus pulsus itemque tardos esse non ægrotis modo, verum et valentibus non nullis: quod naturaliter quidem ipsi inesse dicimus: quemadmodum et alios, quibus comparatum optime corpus est, nec tardos, nec citatos, sed moderatos natura habere pulsus: eisdemque, nec magnos, nec paruos, sed medios inter utrosque moderatos: neque item crebros, vel raros, sed & in hoc genere moderatos. Atque de hoc, qui corpore optime est constituto, priore loco dicamus, ut qui regula sit & modus cæterorum omnium hominum: magnos, n. et paruos pulsus, celeres, tardos, denique qui ad hunc modum singulis in generibus appellantur, ac excessus denotant, ad nullum alium quequam, præter hunc, cum illos nominamus, referimus. Hic ergo homo si calidior solito euaserit, atque hac re sit tantum alteratus, vehementiam ipsius pulsuum non immutauerit: immo nec duritiæ & mollitudinis genus: at in magnitudinem & celeritatem vertet: interim et in crebritatem, prout magis vel minus calor increuerit. Paulo enim si, quæ solet, factus calidior sit, manifesto pulsus habebit maiores, verum tamen non celeriores aperte. Quod, si amplius illi calor increuerit, una cum illo magnitudo pulsuum proportionem augebitur: ad hæc elucebit celeritas. At, si calor plurimum factus sit, maximæ erunt pulsus, celerrimi vero non dum: sed, ut antea tradidimus, tum demum, ubi maximam excefferit distentionem: iam tum crebritas quoque clare animaduertitur. Horum, cur ita appareant, rationem partim iam ante explicauimus, partim non magno negotio ex commemoratis inuenias. At, si frigidior iusto is homo factus sit, primum raritas perspicua erit, deinde tarditas, postremo paruitas. Putauerit aliquis hæc euidencia euenta & inter se & cum positis causis pugnare: par esse enim, ut, quemadmodum in calore prima erat magnitudo, celeritas altera, crebritas tertia: & in frigiditate item prima paruitas, secunda tarditas, tertia raritas sit. Ergo quæ ratio est explicandi huius nodi? Quod cum valida facultas est, etsi paulo minor sit usus, primam actionem nec paruam necesse est, nec tardam esse: alteram vero multo post, si usus non flagitet, verisimile est fore. Ut enim, cum vrgebat, facultatem stimulabat & excitabat ad officium, ita etiam quiete longissimam concedit, ubi non vrgeat. Iam, si maior refrigeratio sit, eoque usus sit magnopere remissus, una elanguescet celeritas motus, atque minor statim erit distentio. Si plurimum progressa refrigeratio sit, rarissimi quidem, sed non tardissimi tamen & minimi, necesse erit, ut sint pulsus: sed sat est, si tardiores semper & minores fiant natiuis: exacte quidem certe tardi vel parui, si valida facultas sit, quamuis multum sit usus remissus, nunquam fiant. Eadem cæteris actionibus videas vsui venire: ut ambulationi aucta necessitate, id est si multa singulis diebus sint stadia conficienda, velocius & magis progredimur, nec in diuersorijs diu commoramur. Sin adeo sit imminuta, ut singulis diebus habeamus quina dena stadia, verbi gratia, duntaxat perficienda, diutissime subsistimus in diuersorijs: at tamen non ad extremam tarditatem & paruitatem actionem remittimus. Eadem in respiratione ratio est, de qua late egimus in commentarijs de dyspnœa.

Pulsus ab Vsu una cum facultate profecti, quatuor habent coniugationes.

CAP. 8.

AD pulsus redeamus: ac repetamus, quando aut per solum calorem aut frigiditatem alterantur, nec causa alia continens à pristina natura desciscat vlla, alteratio eorum talis necessario existet, qualem diximus. At, ubi non modo usus, verum etiam mutatur facultas, quatuor tum in vniuersum differentiarum diuersæ erunt, in quarum singulis moueri arteriæ in hunc modum videntur. In debiliore pariter & calida, si multum ab utraque causa vincatur, ut magnopere imbecillis sit facultas, & calor igneus, parui & tardi pulsus creberrimi que fiunt: sin modica noxa sit, æque sunt crebri, sed moderati in distentione & motu. Quid autem crebri perinde, non autem ex æquo parui, nec tardi? quoniam nihil extrema crebrius est crebriate, ubi similiter habeant ambo. Quod quidem si hæc fieri etiã alia frequentior posset, omnino eam imbecillimam haberent hoc quidem nomine, quod non habent vsu compleant. Quid vero in modicis offensionibus tum facultatis tum caloribus pulsus frequentes fiunt, sed nequaquam parui, neque et tardi, verum moderati: an quia, cum imbecilla facultas sit, non plane tamen deiecta, moderata distentio & motus non nunquam fiet, sicut hominibus debilioribus quidem, sed compulsis necessitate moderata est ambulatio: quod enim robustis citra insignem necessitatem accidit, eò compelluntur imbecilliores. Idem hi hoc habent, ut, ubi usus instet, & veluti compellat, in perpetua sint actione: nihilominus hi, tamen si egre, at vsu implent. Qui vero plane sunt imbecilli, et si maxime contendant, que plurimum possint, augere actionis magnitudinem, celeritatem, crebritatemque, ne sic quidem respondent vsui. Porro pulsuum, quibus debilis est facultas, omnibus languidum esse diximus antea, & tam languidissimum, que maxime affecta facultas sit. Atque de pulsu deprauato per caloris copiam & infirmitatem facultatis hæc sufficiunt. Iam ad alteram nos coniugationem conferamus, quæ in imbecillitate constat & refrigeratione, cui pulsus competit cum imbecillus pro offensa quidem facultatis, tum paruus tardusque, sicut pulsus prioris coniugationis: sed non eque, ut illi, ad extremam deuenit crebritatem: præter si quando omnino facultas prostrata sit, tunc plane pulsus minimus erit, intermitteretque, & deficiet frequenter. At, mo-
dum si facultas infirma sit, validaque refrigeratio, creber minime euadit pulsus, utique quod satis efficiat

** Al. ex antiquis, quam similiter habet ambo.*

Aciat vel eiusmodi facultas vsui. Tertia est coniugatio puluum alterationis, cum simul calor increfcit & facultas, quam vehementiffimi pulsus & maximí comítantur, sed non perinde celerími, creberrími vero fere non sunt aperte: est tamē, cum perspicue naturā excedāt, id quod incidit, vbi plurimum calor increuit: tunc enim, et si pulsus sit maximus celerrimusq; tñ, quę copia est caloris, non respondet vsui. Reliqua est & quarta alterationis, quę in hoc incidit genus puluum, coniugatio, vbi coierint robur facultatis & caloris defectus. Hi magnitudine moderata sunt, sed tardiores, & bene rari, maxime vbi præpollcat refrigeratio: nam, cum sit paucus tum puluum vsus, vniuersumq; magnitudo distentionis facile tueatur, recte sanē diutissime quiescunt arteriæ. Etenim, vt, cum vsus flagitabat, illarum erat perpetuus motus, ita nunc, cum est remissus, lōgis interuallis fit: tamen ob facultatis robur, distentionis non impeditur aperte vel dilucide quantitas. At nec multū tarditas eadem de causa pollet: siquidem valens facultas naturales motionis tueatur modos, etiam si non postulet vsus. Omnino, vt manifeste pulsus minor euadat, magnopere dissolutum oportet vsum esse, frigore admodum superante: plerunq; vero distentionis tueatur naturalem quātitatē: aut paulum, neq; id admodum perspicuo, imminuitur. Cæterum multo tardior, q̄ minor, in refrigerationibus, apparet, perinde atq; illi, qui iter faciunt, cum non opus sit cōcitato

B motu: hi enim minus de magnitudine gressus, q̄ de celeritate, detrahunt: quòd, si quando festinato opus sit, plus ad magnitudinem addunt, quàm ad celeritatem. Hic, ne male hæc accipiamus, & quolibet in statu ducamus variationem magnitudinis & paruitatis mutationem superare celeritatis & tarditatis, animo etiam atq; est opus est attēto: neq; n. perpetuo præstat, cæterū promptior est, itaq; prior: nam à moderato cōuersionem ad magnitudinem & paruitatem procliuus videas fieri hac, quæ ad celeritatem tarditatemq;. Attamen, si, cum ad insignem magnitudinem mutatio peruenit, adhuc fiat, vt crescat calor, celeritas tum affatim extenditur: quod, sicut diximus prius, non immerito accidit, nam ad implendum vsum satis est cordi, si distentionis augeat magnitudinem: neq; velocitatem perinde, ac illam, requirit auctam. Cum vero luculēta iam sit magnitudo, præterea vrgeat vsus, hic tum omne, quod desideratur, adiicit celeritas: si parum sit ea contentum, perpetuos ciet motus, quod perinde est, ac crebros facit. Atq; de his hæc tenus.

Pulsuum Causæ ex Differentijs instrumentorum.

CAP. 9.

i. l. d. 3. c.
0.48. f

TRansecamus iam ad instrumentorum differētias, ac inspiciamus primum peculiare vtriusq; earum pulsus: deinde aliarum etiam causarum immutationes, vt fecimus paulo ante. Quòd igitur, cū durius solito vel mollius euaserit corpus arteriæ, ipsos pulsus id ibi simul reddat vel duros vel molles, ante explicatum est: nec quærít hoc longiorem probationē, cū id omnia perspicua euenta approbent, ferientis naturæ respondere qualitatem icūs. Quòd vero mollitudini instrumentorum familiaris sit magnitudo, paruitasq; duritiei, quanq̄ de his antea verba fecimus, tamē, quia ita fluit series orationis, etiam hoc loco exponemus. Molle instrumentum, quoniā prompte extenditur in omnem partem, facile distenditur: durum, non absque magno negotio. Iam comes est promptitudinis distentionis, magnitudo: renisus & cōtumaciæ, paruitas. Itemq; celeritas prioris, tarditas alterius generis est comes: non tñ ex æquo, ac magnitudo & paruitas. Paulo enim celerior pulsus est ex mollitudine pfectus instrumentorū, pulsu, quem creat durities: maior p multo. Quia corporis arteriæ membranositatis, quāuis durior interim sit, ad celeritatem quandam motus parata est & facilis: ad magnitudinem vero distentionis omnium ineptissima: nam opus est, vt in omnem partē extrēdatur facile, quod maximam distentionē sit effecturum: huiusmodi molle est. Cumq; à natura longissime aut ad mollitudinem aut ad duritiem corpus arteriarum recesserit, tardior fit mollis pulsus duro: nam corpus paulo mollius iusto, quia paulo duriore ad magnitudinē sequacius est, idcirco etiam ad motus velocitatē. At vero, quod ad extremam dissolutum mollitudinem est, & veluti laxum, & in se ipsum per nimiam humiditatē confidet: neq; ad distentionis magnitudinem perinde sequax est, neq; ad celeritatem motus: itaq; celeritate cedit duro: magnitudine tamē etiam nunc non durum tñ superat, sed ipsum etiam, quod in naturali statu est. Eiuscemodí certe status, qui ad immodicum arterias excessum adducunt duritiei & mollitudinis, non sūt sine mutatione aliarum continentiu causarū: neq; n. constare amplius facultas in suo robore, nec in terminis calor à natura præscriptus poterit. Quam ob rem, vbi ipsius solius vel mollitiei vel duritiei, remotis alijs causis proprios pulsus pronunciamus, maiores & celeriores dicemus à mollitudine, minores tardioresq; à duritie fieri: & multo quidem maiores, q̄ celeriores, ob causam, quam explicauimus nuper: crebritate vero ac raritate tñ à se mutuo & à mediocri variare, quantum magnitudine, paruitate, celeritate, tarditate à natura recedunt. Dicitur præterea ante est vnā omnino causam esse crebritatis omnium actionum, cū quę vsus nō assequantur. Atq; durorum instrumentorū est minor distentio, itaq; minor vsu actio obitur: mollium contra insignis est distentio, impleturq; abunde vsus: iure itaq; cū duris pulsibus crebritates, cum mollibus raritates coherent. Quòd si qñ incidat, vt cū duritie refrigeratio cōcurrat, & calor cum mollitudine, tum pulsus duri mollibus euadent rariores: concurrentibus tñ hac puluum alteratio fit differentijs continentium causarum. Quando aut huc defluxit oratio, vt primam commemorarem duritiei & refrigerationis complexionem, summam eius explicemus. Si durum corpus arteriarum sit coniunctum

bidem h.

DE CAUSIS PULSVVM

cum innati caloris refrigeratione, pulsus efficiet iusto minores & tardiores: si superet durities, minores magis, quā tardiores: si autē refrigeratio, cōtra tardiores magis, quā minores. Ad eundē modū crebriores, si durities refrigeratiōe superior sit: si vincat refrigeratio, rariore: at, si par fuerit vtriusque à natura flexus, tanto reddet minores, quanto tardiores, à raritate vero & crebritate naturali non abducat: siquidem, quantum vsus eorum generationis detraxit ob refrigerationem, tantundem simul de quantitate distentionis temporeque motus abstulit: quare nihil causæ est, cur arteriarum magis natura continuet motum, sicut in plerisque paruis pullibus, vbi infra vsum manet distentio. Quod si tñ insignis durities, et pauca omnino fuerit frigiditas, tum id ipsum existet, quod cōmemorauimus, nēpe distentionem, quæ vsum non assequitur, perpetuos creare motus. At, si contra accidat, vt permultum sit frigiditatis, duritiesque naturali pulsu quā minimo minor, tum pulsus multo rariore, necesse est, sint, quā minores, quæ vsus etiā longe inferior sit quantitate distentionis. Habes causarum primam coniugationem. Altera erat, in qua cum calore pollebat mollitudo, quæ etiā tres necessario primas differētiās producit: interim enim par mollitudinis est & caloris mutatio: interim præpollet vel mollitudo vel calor. Quare, si, quantum naturam mollitudo relinquat, tantundem desciscat ab ea etiam calor, magnos necesse est, & celeres fieri pulsus, non statim tamē crebros: verum, vbi generātorum eorum vsus superet magnitudinem distentionis, si mollitudo præstet, magnitudo etiam vincet celeritatem: si calor, non item statuendum est absolute, sed distinctio est opus. Si ita abundet calor, vt vsus actio complere nequeat, multo celeriores fiāt, necesse est, quā maiores pulsus, simulque etiam crebri: vbi vero naturæ satisfaciatur vsus, æque magni atque celeres. Porro autem tertia erit causarum complexio, quæ pulsum in hoc genere variat, vbi calori adiuncta durities sit. Atque, cum vterque multum de natura defleat, pulsus erunt celerrimi creberrimique, minimi autē nequaquam nisi simul facultas affecta sit (sed id hic non posuimus) sed minores illi quidem iusto, non ad vltimam tamē paruitatem delabentur. At, si immodicus calor sit, & instrumentum nō magnopere durum, verū paululum à moderato variet, tñ abest, vt iusto fiat distentio arteriarum minor, vt etiam maior euadat. Nam, cum peculiaris duritiæ instrumentorū paruus sit, & magnus immodico calori, iure pulsus in istis statibus sit magnus, assimilatus vincēti: sicut, cum præpollet durities, paruus. At celeris erit, vtra causarum excellat, maxime tñ cū calor: tum vero etiam luculentior erit crebritas. Restat coniugatio in propositis pulsum generibus, vbi cōcurrant mollities frigiditasque. Quia vero magnus pulsus hic quoque mollitudinē peculiaris est, & paruus frigiditati, vtra longius à natura defleat, illi, necesse est, pulsus assimilentur. Itaque magni instrumentorum præpollente mollitudine, parui in frigiditatibus erunt: moderati autem, cum, quantum à mollitudine in magnitudinem producantur, tantundem à frigore contrahantur in paruitatem. Nam, vt semel dicam, moderati pulsus non ex hisce tantum caulis, sed & ex cæteris præter naturam omnibus fiunt, cum ambæ, quæ in contrarias partes distrahunt eos, parem vim habeant: vnde falso illos, qui in eum modum laborant, vulgus putat medicorum naturaliter comparatos esse: verum de his diffusius dicam in cōmentarijs de præsaugitione ex pullibus. In presentia hoc tñ satis est declarasse (quod quidem ad hanc cōmērationem pertinet) oēs naturales pulsus, inter excessus medios moderatosque esse: non tñ, quicumque moderati sunt, etiam naturales omnes esse. Rari quidem & tardi certe id genus omnes sunt pulsus, maxime si superior sit frigiditas.

Pulsus quos Instrumentorum differentia cum Facultatis differentiis efficiunt. CAP. 10.

† Aliter ex antiquis. illud prius in memoria reuocates.

† Hæc adduntur in quibusdā codicibus antiquis. ita vt, quot sunt vsus refrigerandi animalis spiritus, tot etiam & generandi & augendi ipsius: Exēpli causa, celeritas & magnitudo sunt causa refrigerandi spiritus, eadem eiusdē spiritus generandi & augendi causa erunt.

Sed quā & de his, quæ par erat, exposuimus, deinceps instrumentorum differentias euariemus differentiis facultatis: † atque illud in memoriā reuocemus, quot excellentiam caloris affectus sequuntur pulsum, tot etiam generandi animalis spiritus vsus. † Sic instrumentorū durities coniuncta imbecillitati facultatis, paruos pulsus, & tardos, & crebros concitat: robore, paruos atque crebros, non etiam tardos, immo longe interim iusto celeriores: quod, quantum distentionis mediocritati propter duritiem organorum deficiat, tantum à celeritate refarcitur & à crebritate. Si vero instrumentum molle sit, facultas autem valida, maiores quidem manifesto pulsus fiunt, at aliquanto tardiores rarioreque. Quod, si ad mollitudinem instrumentorum infirmitas adiuncta sit facultatis, si quidem æquus vtriusque simulque modicus fuerit à natura flexus, & moderatos videntur & naturales planè hi pulsus referre, præter quantum variant mollitudine: si valde immodicus sit, parui & tardi & crebri fiunt. Haud aliter, si multo imbecillitas præpollet: etenim tum quoque generantur parui, tardi, crebri. Verū, si superior mollitudo sit, accedunt pulsus ad moderatos, quæ facultas, cum paulo, quæ nature lex postulat, debiliore sit, nihil habeat obstaculi, quin retineat & quantitatem distentionis, & qualitatem motus, sicut cum incurrat in duritiem instrumentorū: siquidem cum impeditur ibi distentio, tum vero tanto fiunt necessario crebriores pulsus, quanto actio quoque fiat imperfectior. Cū autē facultas aliquatū imbecilla, & molles tunice arteriarū sint, quia nihilo fit tardior motus, neque minor distentio, ideoque satis vsui efficiunt, nulla fit pulsu in crebritatē mutatio:

Complexiones Omnium causarum Continentium. CAP. 11.

Restat iam, vt oēs simul cōmittamus continentium causarum differentias, & fiunt cōplexiones numero octo: duæ cū remissa facultate pariter & vsu, modo mollius solito sit instrumentum, modo durius: duæ alteræ, vbi languescat facultas, & vsus auctus sit, instrumentaque vel mollia

A. l. 1. f. 2. c. c. 6. fo. 43. f.

vel

A. ibidem. f

- A** vel dura: præterea aliæ duæ, quando valida sit facultas, sed remissus vsus, vnâ cum variante instrumentorum differentia: reliquæ duæ, cum valens facultas sit, auctius vsus, accedatq; instrumentorum, quam diximus, differentia. Ac languida quidem facultate simul & remisso vsu, omnino in paruitatē & tarditatē mutantur in vtraq; differentia instrumentorū pulsus: cæterū non reddunt necessario crebri, vel rari: sed vicissim hoc pro instrumentorū ijs differentia contingit, & pro quantitate offensionis singularum cārum cōtinentiū. Nam, si parua facultatis offensio sit, nec insignis instrumentorum duritia, nihil crebritate pulsus variant: nā hoc docuimus ante, non pulsus modo, sed oēs planè actiones fieri crebriores ex defectu, qui accidit cuiq;. Iā defectū vsu estimari, id supra exposuimus. Cū ergo remissus hic sit paruaq; lesio facultatis, nili per instrumentorū nimiam duritiam, nihil desiderabit in actione. Atqui, si facultas magnopere sit lesa, modice remissus vsus, instrumenta bene dura euaserint, non poterūt pulsus nō fieri, q; vsus postulat, minores, itaq; imperfectum simul officium, ac, quanto quidē imperfectius, tātō etiā crebrius. Iam vero nec ipsa horū pulsū paruitas & tarditas potest perpetuo similis esse: nā, prout facultas plus vel minus, aut vsus offensus est, et pulsus ipsi, necesse est, plus vel minus ad paruitatē trāseant & ad tarditatem: minores. n. reddūtur & ob facultatis imbecillitatem, & ob vsum remissum, & duritiam instrumentorū.
- B** Hoc tñ pro quantitate alterationis cārum, aut singularum, aut binarū, aut vniuersarū affectarum plus vel minus habent: Singularū, vbi minimus factus pulsus sit, vel vsu penitus remisso, vel instrumentis durioribus redditus, vel facultate prorsus infirma: valet. n. vel alterutrum eorum, vt dictum est, si offensum sit, minorem efficere pulsum: Binarū, vt cū prorsus factus paruus sit, neutra tñ ex memoratis causis summe lesa sit, sed vtraq; earum hætenus absit ab extrema offensione, vt pulsus, quē ambæ constituūt, perinde alteretur, atq; is, quē altera summe offensa: Ita etiā, si tria genera cārum ad vnū concurrant pulsum constituendum, inducāt interim tantā alterationem, quantum cōmittat etiā vna de illis maxime offensa: quod memoria per oēm disputationem tenendum est, vt ne falsus quispiam alterationem putet, quæ ex omnibus offensis causis cōstat, maiore oportere ea eē, quā facit vna: valet enim, sicut docuimus, vel de vna qualibet causa, quæ prorsus lesa sit, ad vltimam pulsus deuenire alterationem. Facultatis igitur ad extremū deiectio minimos efficit pulsus, etiam si molles quidem tunice sint instrumentorum, vrgeat aut vsus. Quare vel huius iterum operæpretium est in vniuersum meminisse, ad pulsus extremos cōstituendos identidem plures causas requiri, identidē satis esse vnā: nam maximus fieri ob facultatis summum robur nō potest citra cæterarū opem, minimus aut non nunq; ob imbecillitatem possit: & quod eo nouius est, licet reliquæ causæ frequenter diuersissimum pulsum habeant peculiarem, tñ ex vnus earum victoria fit mutatio. Vincit aut aliās aliā: modo, verbī gratiā, imbecillitas facultatis, ex qua ortus minimus pulsus est: modo instrumentorum durities: interdum remissio vsus. Nā, vt languida semel facultate, magnitudinem nec mollitudo instrumentorū, nec incitatio vsus augeat, sic instrumentis deficcatis, nil conferet ad magnitudinem nec facultas valida, nec vsus incitatio. Et, vt per vnā causam, quæ offensa omnino sit, pulsum sæpe extrema mutatio accidit, sic interdum, etiam si coniunctæ sint cunctæ causæ ad vnū pulsum generandū, pulsus, quem constituūt, haudquaq; summā assequatur alterationē. Nam, si simul & imbecilla facultas, & dura sint instrumenta, et vero etiā dissolutus vsus, tamen oēs hæ valent causæ pulsum paruū reddere, tñ ne sic quidem minimū necesse est pulsum fieri: verum, si nec vlla inter illas summe lesa sit, neq; collectus ex omnibus acruus æquet maximam vnus offensionem, non poterit fieri pulsus minimus. Quamobrem, vt dixi, ante omnia in pulsum alterationibus attendēda quantitas est causarū offensionis. Sed de hoc etiā in libris de præfagitione ex pulsibus agemus. Nunc ad tertiam & quartam octo cōmemoratarū coniugationē digrediamur, atq; hic aliquñ dicendi finem faciamus de duabus primis: etenim, si quid sit in ijs præteritum, facile ex ijs, quæ ante diximus, inuenies. Ergo, vbi læguescat facultas, vrgeat vsus, durumq; instrumentum sit, potissimum ad crebritatem, deinde ad paruitatem, postea ad tarditatē pulsus videbis vergere: non necessario tñ nec perpetuo, nec etiam in quolibet illorū, nec simul concurrunt omnia. Siquidem, vbi læsæ insigniter sint oēs causæ, minimi, & creberrimi, & tardi pulsus fiunt: tardi, q; sit infirma facultas: minimi, cum ob hanc, tum vero ob duritiam instrumentorū: qui, q; tales sint, idcirco sunt iidem creberrimi, adeoq; quia impellit vsus: quinetiā citra eum, facultatis imbecillitas & instrumentorum durities coniuncte minimos possunt creberrimosq; pulsus reddere. Huc si cumulus accesserit vis vsus, non paruum erit illud quidē ad exitum momentū, nihilo tñ pulsus efficiet crebriores: cū sint vel sine hoc frequentissimi. At, si offensio sit instrumentorum & facultatis parua, ac generationis eorum multus vsus, hi non erūt iusto minores, nec tardiores, immo interdum manifeste celeriores: maiores aut si non aperte, pares certe perspicuo moderatis. Etenim, vbi multum instat vsus, quamuis sit imbecillior iusto facultas, celeriter mouetur: ac longe vero aucturus vltra celeritatem magnitudinem erat, ni durities impedimēto sit: nunc eo apertior euadit celeritas magnitudine, quod huic nullo impedimēto sit paulo instrumentum durius solito: ac hoc magnitudini repugnat præter cætera. Crebri porrò in eo genere pulsus fiunt, vt vsus impleat: qui quidē si etiam paulum diuertat ab natura, omnino parua, vt dignosci vix possit, erit crebritas, q; vsui tum satisfaciatur celeritas & magnitudo. Et quid multis? in

hac coniugatione cōparanda cū quantitate vsus functio est, quam per organa obit facultas. Quo-
 to. n. inferior functio vsu est, tñ crescit in crebritatem: contra, tanto minores fiunt & tardiores ita
 comparatis, quantum vel facultas vel instrumenta naturalem relinquāt modū. At de caufarū ter-
 tia variatione satis hæc sunt. Accedamus iam ad quartam coniugationē, vbi infirma facultas est,
 & maior est vsus vna cū instrumētōrū mollitudine. Sanè in hac quoq; si permultum vsus incre-
 scat, & non multū ab natura facultas discedat & instrumenta, oīno lōge magis in magnitudinem
 increfcēt pulsus, q̄ in celeritatē. Nam durities instrumentorū in proxima superiore complexione
 magnitudini distentionis resistebat: in hac non tñ non officit distentioni mollities illorū, sed præ cæ-
 teris adiuuat ēt: itaq; iusto maior planè pulsus erit, sed non perinde celer aperte. Iam crebrior etiā
 iusto erit is pulsus, nec tamē hic, perinde ac ille, tertij complexus, q̄ vsui hīc magis, q̄ illic, satis fiat.
 Quod si paululū vsus & facultas à naturali statu deflectant, instrumenta vero multum ad mollitiē
 defciscant, ad mediocritatē pulsus horū affectuū accedēt, tum quantitate distentionis, tum motus
 qualitate, præterea quietis tempore: vna tñ occurfus mollitudine (nam hoc proprium ijs insepa-
 rabile) excedēt statū naturalem. Quod, si nō ita deflectant multū vsus & instrumenta, facultas autē
 vehementer labore, tales pulsus bene parui erūt & crebri, modice vero tardi. Atq; hæcenus satis
 etiam sit de hac concursione egisse. Conferamus nos iam ad proximas duas, quæ commune ha-
 bent robur facultatis, vsuq; pulsuū generandorū remissum, sed distant instrumentis. Itaq; alte-
 ra illarū, in qua durū instrumentū est, valida facultas, minor vsus, minores planè pulsus creat, non
 tardiores tñ, nec crebriores necessario. Verum, si admodū remissus sit vsus, & dura modice instru-
 menta, non minores modo, verum etiā perspicuo tardiores rarioreq; fiēt. Sin vitium instrumen-
 torum vincat vitium vsus, abunde fit is pulsus paruus, itaq; creber, eadēq; de causa minus tardus il-
 lo prioris status: si. n. nec vsus completur, & imbecilla est facultas, non ita insigniter fiet tardus.
 Atqui non cōplet vsus pp distentionis paruitatē, quæ quidem duritiē comitabatur instrumento-
 rum: hæc. n. si mollia essent, non minor, quod animaduerti posset, foret naturali, nisi singulariter
 vsus sit imminutus: & oīno hoc rarior apparebit, quo dissolutior sit vsus. Et vero etiā tardus aper-
 te quidem in mutationibus insignibus vsus, non aperte in minoribus. At, quando & satis de his
 concursibus disputauimus, ad reliquos iam duos accedamus: in quibus tunicæ arteriæ, vsu aucto,
 valente facultate, nunc molles sunt, nunc duræ. At, molles si sint, profus pulsus magni & celeres
 erūt: crebri nō semp, sed vbi immodicū vsus sit incrementū, nam tū quidē nec magnitudo disten-
 tionis, nec celeritas motus, cōplendo est vsui: vbi vero paruus excessus sit, abunde vel sola suppe-
 ditat magnitudo. Nā, si arteriarū dure sint tunicæ, variè in eiusmodi statibus mutant pulsus. Par
 ua. n. si durities sit, sed vsus insignis mutatio, maiores, celeriores, crebrioreq; q̄ iustū sit, euadent.
 Sin autē equo vtraq; cā interuallo deflexerit à natura, neutraq; admodū lōgo, pares quidē naturali-
 bus, sed celeriores atq; crebriores fiūt. Iā, si insignis offensio vsus & instrorum sit, vt hæc plane du-
 riora sint reddita, ille vrgeat nimīū, celeriores etiānum erūt moderatis, at minores ac crebriores.

* in græcis est
 εὐρωστος. τ. γα-
 λida.

Vsus Exercitationis in Causis pulsuum.

CAP. 12.

Quia vero, quæ de his dicenda erant, diximus, superest, vt pulsuum vnum aliquem propona-
 mus, in quo doceamus vsuū & fructū huius exercitationis. Sit vero celer, quem peculia-
 rem robori facultatis esse, vsuq; vrgenti, & mollitudini instrumentorum docuimus.
 Quod nam hunc pacto, cum eum offenderimus, in vno ægroto explorabimus, quando ex vna illa
 rum caufarum, qñ ex duabus, quando etiam ex omnibus natus sit: ad hunc modum. Quando à
 valida facultate vehemens non potest discludi, nec à mollibus instrumentis mollis, si cum neutro
 horum sit celeritas coniūcta, ab vsu solo prouenit vrgente. Vbi vero cum altero, omnino ex illo
 oritur, quod signum hoc ædit, & etiam necessario ex vsus incrementō: ostensum. n. est ante, celeres
 pulsus non posse existere, nec vero etiam magnos, nisi postulet vsus: at, quatenus ad robur vel im-
 becillitatem facultas trāsiit, ex proprijs eius pulsibus dignoscas, licet. Eadē est ratio in qualitate in
 instrumentorum: vt quam etiam, pulsus habeamus, qui prodāt. Quātus autē generationis eorum
 sit vsus, coniecīandū est atq; colligendum ex commutatione magnitudinis, crebritatis, & celerita-
 tis. Si. n. maximus pariter & creberrimus idem sit, & celerrimus etiam, summe vrget vsus: sin ma-
 gnus tñ, & paulo celerior, nec etiam maximus & creber, vsus non sit magna immutatio. Et iam
 poterit ex alijs quoque signis citra pulsus, vt vsus habeat, præsciri. Siue. n. copiosus sit calor, siue
 exhauriatur animalis spiritus, haud id magno negotio explorabis, quod tactum calor nō fugiat,
 & hercle sepe numero etiam ex forma difficultatis spirandi, sitiq; prodatur, atq; interno laboran-
 tis sensu: animalis autem spiritus cōsumitur in exercitationibus & immodicis per halitum dige-
 stionibus, fluxionibusq; intro vergentibus, quorum nihil est, quod medicum præterire possit.
 Nec hoc loco ista longiorem querunt orationem: neq; n. ad propositam commentationem, nisi
 obiter, sed ad præfagationem pertinet ea disputatio. Attigimus autē hīc eam, quo Archigeni osten-
 deremus cū errasse ipsum in prodēda celeris pulsus origine, tum in promptu semper esse efficien-
 tis causæ inuentionem. Eritq; id ipsum ex sequentibus multo apertius, si prius de ori-
 gine narremus reliquorum pulsuū, vt inordinatorum, arrhythmorū, & in-
 qualiū, quos vocāt: præcipue si tales in arteriæ vna distentione sint.

GALENI DE CAUSIS PULSIVM
LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Inæqualium pulsuum Cause, ac Eorum quoque, qui Ordinem & rhythmum
seruant vel euertunt, explicantur.

De Causis Inæqualium pulsuum, ac primum de Inæqualitate ex Vsu.

CAP. I.

AC de vehementi quidem pulsu, & duro, atq; magno, præterea celeri, crebro, cõtrarijsq; horũ, in primo libro explicauimus, quæ cuiusq; origo sit, & quot indigeat causis, tum quemadmodum inter se conspirantibus: ad hæc, qui illorum necessario efficientes comitentur causas, ac qui familiares quidem sint ijs, non consequantur tamẽ necessario. Reliquum est, de cæterorum pulsuum vt agamus generatione, atq; primum inæqualium. Quia vero quidã de his æqualitatem in arteriæ vno motu labefactant, alij in pluribus: quam medici collectiuam inæqualitatem solent appellare: quã est longe hæc aper-

tior inæqualitate vnus pulsus, satius primo loco sit de hac tractare. Sanẽ comites sunt eiusmodi pulsus, vt vno verbo dicam, inæqualis temperiei cordis, atque vitiorum instrumentorum vel facultatis: nam aut oppilationes, aut compressiones, aut duritiã, aut nimios humores } subsequuntur: vt nimios nũc humores accipias, qui ad facultatem æstimantur. At non satis est hoc de illis nosse, sed sunt singulæ partes explicandæ, suisq; confirmandæ demonstrationibus. Itaq; cum tres causæ sint continentes pulsuum generationis, instrumentum, facultas, vsus, non poterit ex vsus alteratione constitui in pulsibus collectiuam, quæ aperta sit, inæqualitas: quæ nec repente, nec cumulate adeo vnquam immutari vsus possit, vt pulsus, verbi gratia, prior sit magnus, vel celer, vel crebrior: alter tardus, vel paruus, vel rarus. Siue. n. augeatur innatus calor, siue imminuatur: siue plus animalis spiritus, siue minus exhauriatur: horum nihil adeo affatim mutetur, vt inæquales efficiat pulsus. Id quod planẽ ex accessionibus in oĩbus lenibus febribus perspicias, veluti ijs, quæ ex bubonibus concitantur, & synceris tertianis, ijsq; etiã, quæ ex adustione, vel frigore, vel quo-

Cunque alio eius generis oriũtur. Totum. n. inde vsq; a principio eorum tempus ad vigorem pro incremento calor pulsus cõuertens in magnitudinem, celeritatem, crebritatemq; nusquam secundum pulsuum clare a primo variat: verum, si multum temporis interponas, dilucide maior, celerior, crebrior apparet. E vestigio autem diuersus non videbitur, nisi quando ex illis, quæ commemorauimus, aliquod accesserit: vel nimij humores, illi, inquam, qui ad facultatem intelligũtur: vel obstructio, vel compressio, vel durities instrumentorum, vel ipsius cordis aliqua inæqualis intemperies: quæ certe excedũt iam lenem morbum. Siquidem ipsis etiã valẽtibus, vbi lauerint, vel exercitationem subierint, exhausto spiritu, calore aucto, maiores, celeriores, crebriores, iusto, videtur pulsus esse: at manifeste nunquam a primo differt secũdus. Si quis inæquales esse et eos pulsus contendat, licet non videantur, hic, dum vsuum nominum repudiãt, nihil tũ ad doctrinam affert lucis: neq; enim, quos ratio esse collegit impares, eos solemus inæquales vocare, ceterũ quos dilucide sensu comperimus tales esse. At vocaueris vel hos inæquales, verum hoc scito in sensibilibus inæqualitatis, quæ ex alteratione vsus fiat, esse nullam. Ac fortasse quidem hæc sufficiebat dixisse ad probandum collectiuam, quam vocant, inæqualitatem variationi nunq; vsus succedere: adijciamus tamen & hoc, quod animaduertitur non nunq; in ira, quando videtur & hæc innati calorẽ esse veluti quidam feruor. Sane habet inæquales interdum hæc quoq; pulsus, non il-

Dlos quidem sua spõte (semper. n. haberet tales) sed vbi adiunctus ad eam aliquis timor sit. Iure ergo varij tunc & inæquales apparent, cum non tũ ab diuersis causis alterentur, sed etiã natura cõtrarijs: nã propter vindictæ cupiditatem alti, magni, celeres, vehementes: quia vero timor est maior accipiendĩ mali, q̄ spes dandĩ, parui, humiles, lægidi, & tardi fiunt. Quare inuicem vtriq; pro causæ præpollentis natura videntur euariari: ac excellit modo ira, modo metus: quinimmo ipse timor, si quidem ingens sit, q̄ lædatur facultas, & alteretur vsus, pulsus reddit inæquales. Quomodo ergo pulsus facultas affecta inæquales facit? nam hoc deinceps est dicendum. Quod non imperet omnibus instrumentis: nam, cum imperat, cunctos similes efficit et pares: sicubi autẽ offendat in agendo, & veluti claudicet, ibi euertit æqualitatem. Quod dico, diligẽter attendendũ est, ne omni putes offensionĩ facultatis necessario succedere collectiuam inæqualitatem: nam aliter se res habet: sed, cum per se infirma sit, creat pulsus non ita crebro inæquales: vbi vero valida sit sua spõte, opprimatur autem a copia humorum, aut plane contumaciã habeat instrumenta, ibi illam efficit inæqualitatem. Mentẽ meam exẽplo perspicias facilius. Ob oculos ponamus duos homines, qui incedunt pedetentim: sit alter robustissimus simul & florentissima ætate, verum pondus portet grauissimum: alter prorsus nihil baiulet, at valde sit imbecillis ex morbo, aut ex fene-

Quarta Classis.

m m m iij

ẽute:

*In manus scri-
ptis quibusdã
græcis cod. legi
itur τὰ τῶν ἰ.
ὄρων. in aldi-
no autem, τῶν
τ. n. l. 07119470.*

DE CAUSIS PULSIVM

ciute: iam nec multum progrediantur hi nec celeriter: Itaq; nihil differēt in actiōe: sed in eo dif-
ferent, q; æquis plerūq; passibus procedet imbecillis: diuersis validus ac inæqualibus, et alijs alijs.
Nam ille quidem, ne si cōtendat quidem, poterit vnq; vel magnam vel celerem actiōem obire:
robustus vero etiam ferē perinde, interim tamen maiore alacritate celerius aliquātis per & magis
aget, deinde ab onere pressus ad primam tarditatem & actiōis paruitatē redibit. Idem vsu venit
arteriarum actiōi. Nam, cū est delapsa in imbecillitatem facultas in lignē, pulsus eduntur languidi,
parui, tardi: sin illa, quantum in ea est, valeat, sed alia copia degraueatur, varios tum inæualesq;
efficit: plurimos, cum graui onere pressa sit, languidos, & tardos; & paruos: cum leui, plerōq; ve-
hemētes, celeres, magnos: cum vero nec admodum grauis nec nimium leuis offensio sit, ferē, vt in
copia, cōtrarios: vt nec plures possis dicere, nec pauciores vel vehemētes esse imbecillibus, vel ma-
gnos paruis, vel celeres tardis. Atq; hunc in modum pulsus inæuales facultatis noxæ efficiunt.

Instrumentorum Vitiā quomodo Inæuales pulsus efficiant.

CAP. 2.

Instrumentorum vitiā in hunc modum. Vbi circumiectas regiones arteriæ, quæ ad hoc create
sunt, vt eam distentam excipiant, aliud corpus infederit, nō possunt per illud coarctatæ arteriæ
fatis distendi. Itaq; singularū actiōnū defectio summam interim magnam coaceruat, vt longe ab
vsu absit officium. Ibi iam violenter agere & vehementer facultas cogitur, reijcere & propellere
illa studens, quæ sua instrumenta obsederunt, & motu prohibuerunt: vbi maiorem prioribus, &
vehementiorem, & etiam celeriolem necesse est pulsū euadere: crebrior nō nunc primum, sed
statim à principio fuerat. Ostendimus enim in superiori libro imparium vsui actiōnum, necessa-
rio comitem esse crebritatem pulsū. Itaq; si parem impetum facultas in omnibus, quæ conse-
quuntur, distentionibus retineret, æque magni semper fierēt, & vehementes, & celeres: nūc, quia
non seruat, sed refert se ad pristinum motum, variā hīc inæqualitas existit & continua. Quo mi-
nus cōseruet, in causa est, q; cum nihil ferē proficiat, nequicq; defatigē. Ac, si humor sit aliquis of-
fusus arterijs, vehementibus & violētis motibus propulsus de loco in locum cogitur defluere, dū
in meatum impingat, qui educere ipsum possit, itaq; emanet ex corpore: vel etiam tēpore tenua-
tus, aut totus resoluus in halitum digeratur. Vbi diuersa etiam & continens inæqualitas necessa-
rio fit: q; nec pari copia humores perpetuo deinceps maneant, nec easdem coarctent arterias, sed
ex partibus sepe ignobilioribus in nobiliores, atq; ex iisdē rursus migrēt in ignobiliores. Quod
si qua inflammatio, aut abscessus, aut scirrhus arterijs circūfusa corpora afficiat, à quo compriman-
tur & coarctentur, tum longioribus coguntur interuallis inæuales pulsus interpolare æuales:
semper enim earundem arteriarum premuntur eadem partes ab iisdem vel paribus magnitudi-
ne, vel similibus tumoribus. Accidit etiam pulsuum inæqualitas interim ex sanguinis copia, qui
aut in venas aut arterias ipsas sit infusus: at hæc quidem sanguinis missione sedatur facillime: ete-
nim copia illa in venis, arterias non secus, ac tumor præter naturam, vtpote ijs vicinas premit &
coarctat: vacuata per sanguinis missionem, ilico venarum tumorem contrahit, statimq; etiam lo-
cum arterijs amplum ad motum dat: vbi, quia solitam functionem nemine interpellante tenent,
simul cum ea æqualitatem naturalem pulsuum recuperāt. At vero hīc sanguis, qui in arterijs est,
quemadmodum occupet spiritus riuos, quid refert narrare? potissimum si crassus, vel lentus, vel
si extremis earum finibus sit impactus: tunc enim, quia nec allicere spiritum, nec reddere valēt, di-
uersas simul & difficillimas faciūt inæqualitates, præcipue si vel prope ipsum cor vel procul qui-
dem, sed in nobiles partes impingant obstruantq; illi succi. Quare, vt vno verbo dicam, cum aut
valide comprimuntur arteriæ, aut cū obstruuntur, vt integra oīno facultas sit, inæqualitas quædā
corripit pulsus. At, si facultas vnā sit affecta cum eo affectu instōrum, clarissimum est magis va-
riam oportere inæqualitatem existere: itemq; si ipsum cor infestet inæqualis intemperies, de qua
accuratissime in libris de præfagitione scribam. At vtro, si instrumentorum illæsus status sit, sed
magnopere facultas infirma, inæqualitas illa, de qua iam diximus, non existet, sed mutila & decur-
rata, quam vocant, inæqualitas: ab admotis enim digitis victa facultas, minores semper imbecil-
lioresq; pulsus creat. Demōstrationem oratio ampliolem non quærit, cum abūde in libris de di-
gnoscendis pulsibus declarauerim: quod vero refert ad hunc locum, hoc faciam, vt adijciam.

Pro Facultatis offensione Aliæ atq; aliæ Inæqualitates oriuntur.

CAP. 3.

Facultatis, quæ creat pulsus, non est necesse imbecillitatem in omnibus affectiōibus parem
esse: sed in ea permagnus est excessus & defectus: nam prima quidem & parua minores, lan-
guidioresq;, non autem decurtatos pulsus facit: quæ vero est hac tanto maior, vt iam facultati
sint oneri applicati digitī, hæc pulsuum decurtatorum author est. Sed, quia duplex est in his ip-
sis differentia (quidam enim illorum ad pristinum motum reuertunt, quos decurtatos vocant re-
ciprocos: aliqui illic alicubi permanent) priores scito minorem annunciare imbecillitatem: adhuc
enim resistit quodammodo facultas, & veluti colligens se ipsam, & sæpe concitans, magnitudinē
ita auget pulsuum: auget item contentiōem. At, qui permanēt in extrema paruitate nec omni-
no recipiunt sese, languidiorem, q; in his, ostendunt facultatem esse. Sic, si prius deficiāt, significa-
bunt vltimam quandam imbecillitatem. Verum hæc explorari omnia applicandis digitis arte-
riæ, nequaquā suspensio, apertissimum est: nam, si eleuatis ijs & mox applicatis inueniamus in sin-
gulis

A. ibidem. b

Agulis applicationibus motum deficientem, veram abolitionem pulsus vocamus, non deficientem pulsum. Equidem longe abesse abolitionem puto à pulsu deficiente: illa enim velut est defectus, vt sensus quidem indicat, totius functionis: hic dimidiatae amissio. Ergo, vbi admoventi digitos videatur motus exolutus, & tenenti applicatos paulatim prorsus desinat, eos pulsus vocamus deficientes: illumq; statum medium numeramus inter decurtatos pulsus, & perfectam pulsus abolitionem: & quanto decurtatis grauiorem, tato leuiorem pulsus abolitione. Ac hi quidem tres status quantitate noxae differunt. Quartus reciprocorum est decurtatorum, qui est omnium laeuissimus. Quintus his addatur, intermittentium, qui praecedit deficientium statum: quod enim in vno aut altero erat, aut certe in numero pulsum certo, id status deficientium in omnibus efficit. Manifeste etiam ipsorum intermittentiũ differentiae sunt: grauius enim facultas offensa est, vbi plures: leuius, vbi pauciores motus deficiunt. Iam vero intercurrentium, quos vocat, pulsum affectio contraria est affectioni intermittentium: qui quidem ite inter inaequales, qui aceruatim fiunt, sunt: inciduntq; vbi facultas ualens copia humorum, vel instrumentorum oppilatione impeditur. Vt ergo ad repellenda, quae molestant, maiores saepe, & vehementiores aedit, celerioresq; pulsus: ita plures quoq; in eiusmodi praesertim statibus, atq; alti pulsus fiunt, itaq; portendunt decretoriam excretionem. Porro non solum facultatis infirmitas inducit intermittentem pulsum, sed & instrumentorum valida oppilatio, aut compressio, & constrictio: vbi in se nihil prorsus arteriae allidere valeant. Haecenus de pulsum inaequalitate collectiua satis dictum est.

Causae Inaequalitatis Vnius pulsus.

CAP. 4.

Nunc de inaequalitate vnus pulsus agendum est, cuius sunt complures singulares differentiae. Has laborandum nobis est, vt ad vniuersales reducamus cunctas: quibus perspectis, etiam si quid desideretur singulare, ex ante dictis prompte reliqua inuenientur. Orationis etiam idem sit initium, quod in sermone de differentijs illorum fuit, vbi initium fecimus à diuidenda primum motus inaequalitate, qui vel interpellatur, vel perpetus est, vel reciprocus. Ac nouem differentias docuimus fieri, cum distentionem arteriae quies aliqua interfecans, totam eam in tria partiatur tempora. Ergo hic singulas ordine consideremus, vt causas inueniamus: ac primo quidem loco, quae illarum primam exposuimus: cum celeriter primum concitata arteria, deinde parua interposita quiete, residuum denique addat distentioni tarde mota. Hoc. n. accidit, cum vsus urgeat, & facultas, quantum in ea est, obsequatur, sed aut ab vitio interrumpatur instrumentorum, aut ab humorum insigni abundantia: nam, ni interrumpatur vsq; distentio quiete, omnino magna sit: qualis nunquam, ni flagitet vsus, & morem gerat facultas, fiat. Nam parua distentionem quiete intercipi non posse perspicias, si intelligas nullum esse quencq; paruum pulsum, qui dissecari in partes duas, vt animaduertere possis, valeat: at hic vero, de quo nunc agimus, in duos manifestos est diuisus pulsus, alterum ante quietem, qui celer est: & alterum à quiete, qui tardus. Ac, si quidem insigni vterq; magnitudine praeditus sit, tum erit totus ex maximis: sin minus, non parius certe est prorsus, licet ex paruis quidem duobus constare intelligatur. Porro facultatis robur prioris motus demonstrat celeritas, & vsus etiam urgentem motus indicat ille secundum quietem: nam, si absq; eo esset, nunquam inceptum motum facultas absolueret: sed, vbi inhibitus primum motus eius esset, ibi desineret distentionem, vnumq; hunc faceret paruum pulsum. Quomodo millies in collectiuis inaequalitatibus paruum factum cernas pulsum, non quin moueri facultas possit, sed quae impediatur: vnde sequentem saepe maximum efficit, concitans, vt ita dicam, se ipsam, & veluti colligens, viresq; recuperans, denique omnem contentionem vimq; aduocans. Hoc autem cum posset etiam hic moliri, quia non fecit, vsus declarauit urgere. At vnde, quae immodici humores, vel instrumentorum compressio aut oppilatio motum impediunt: primum hinc, quae valeat facultas, & vsus inster: neq; n. extra illa, quod noxam inducat, reliquum quicquid sit. Deinde etiam ex ipsa natura illorum: nam, siue copia sit humorum, quae degrauet, nihil obstabit, quo minus in media distentione subsistat facultas, & quasi respiret, atq; inde residuum apponat: siue sit valida instrumentorum obstructio, siue compressio violenta, retineri haecenus verisimile est motum, quatenus spiritu deficitur locum distentionis impleturo. At, quia omnino consistere et retineri, omnino significat obstructas esse semitas spiritus, ideo etiam compressioem & obstructionem validam esse dicimus. Atq; hoc omnibus distentionibus commune est, quas quies diuidit: singulis autem separatim ea, quae nunc exponemus: primam, admodum onerari à copia humorum facultate, vbi ex abundantia certe humorum gignatur is pulsus: posterior. n. motus, qui secundum quietem fit, cum prior esset celer, non posset tardus fieri, nisi oppressa tum & grauiter onerata facultas sit ab humorum copia. Contra est in altera differentia, in qua motus vtrinq; celer est: videtur. n. attollere facultas, & retinere contentionem, copiamq; humorum repugnare. Iam medius est inter vtrunq; status, vbi motus quoque secundus medius est inter celerem & tardum, quod est, moderatus. Haec sunt distentionum quiete interpellatarum tres differentiae. Alterae tres sunt differentiae, vbi priore motu tardo, alter trifariam variet, vt aut tardus, aut celer, aut moderatus fiat. Sanè hic quoque pessimus est, qui vtrunq; motum tardum habet: ac longe hoc commodior, in quo celer alter: medius inter vtrunq; vbi sit moderatus. Haud aliter, cum à primo motu moderato alter tribus modis conuertatur, commodiorem significabit statum

Quarta Classis.

m m m m iij celer

DE CAUSIS PULSIVM

celer motus, perniciosior tardus, medium moderatus. Omnium harum nouē differentiarum, E
 à quacumq; causa proficiantur, quæ est utroq; motu tardo, deterrima est: commodissima, cuius
 celer est uterq; motus: media, in qua uterq; moderatus: iam alix, quæ intercedit inter mediam &
 extremam utranque, proportionem. Quin etiam tempus hoc quietis, quo sit in quaque nouem ha-
 rum differentiarum longius, hoc est deterius: è diuerso diuturnius motuum tempus meliorē de-
 clarat statum. Præterea utriusq; distentionis magnitudo optima: cōtra pessima est paruitas. Simi-
 liter vehementia optima, remissio pessima. Quod si omnia, quæ commemorauimus, mala in vno,
 pulsu conueniāt, hic illorum scilicet pessimus erit: contra, si omnia commoda, optimus. Ille enim,
 si copia humorum sit, quæ facultatem oneret, valde declarat superatam naturam esse: si oppilatio
 arteriarum, cum præcipuarum esse harum, nec remotarum longe à principio, tum hanc oppilatio-
 nem indicat insignem esse: si compressio sit & constrictio, innuit arteriarum locum occupatum
 penè omnem. At vero commodissimus inter illos, cuius, inquam, uterq; est motus celer magnus
 vehemens, ac quietis breue tempus, cum facultatem denunciabit superiorem abundantia humo-
 rum esse, tum oppilationes & compressiones arteriarum vel paruas, vel non in nobilioribus par-
 tibus, vel procul à principio. Sed hæc ad contemplationem proprie pertinet præfagiendi: nos,
 quod non aliena à proposito erant, adscripsimus. E

Continuorum Motuum, sed Disparis Celeritatis causæ. CAP. 5.

Nunc ad pulsus commentandos transeamus, qui totius distentionis habent quidem perpe-
 tuum motum, non vniuersum tñ pari celeritate: de quibus in libro de differentijs pulsuum
 abunde diximus, & quot oēs huius generis differentix sint, quotq; in quaq; earū pulsus. Quomi-
 nus horum hic numerus recensendus est, sed ad causas illorum accedamus, easq; quo: breuior to-
 ta disputatio sit, quoad eius assequi poterimus, generatim explicemus. Ac, qui iam inde ab initio
 ad finē vsq; in celeritatem insurgunt, minus onerari annunciant facultatem; qui contra, magis: ve-
 ritamen oppressa quidem facultate nullus horum existit: siquidē oēs magni sunt, præsertim qua-
 tenus in tria intervalla, triaq; tempora aut quatuor, quæ sentiri possint, motus valet extendi. Est
 aut proprium ijs, qui in contraria affatim mutatur, non solū grauari facultatē, sed etiam obstrui &
 premi instrumenta. In cōtraria affatim mutari dico, si, cum moueantur celeriter, subito fiant tardi:
 aut qui ex tardo primo motu euadant celeres. Oriuntur enim hi cū ex obstructionibus quibusdā
 & cōstrictionibus, sed minus difficilibus, q̄ in intermittētib: tum ex facultate ipsa copiosis hu-
 moribus onerata: minus illa tñ, q̄ in intermittētib, etenim non æque magnum est incōmodū
 mutari motum, ac impediri. Sed enim, huius generis inæqualitatis singuli pulsus qua re mutuo dif-
 ferant, quiq; inter eos exitialissimi sint, quiq; lenissimi, quis prompte vel de vulgo, adminiculo il-
 lorum, quæ de intermittētib tradidimus, inueniat: faciam tamen, vt in commētarijs de præfa-
 gitione ex pulsibus aperiam: nam proposita quidem disputatio non requirit iam eos, vt qui pro
 communi genere communes habeant generationis causas, de quibus modo dixi.

▼ In grecis im-
 presis legitur
 λυομένους .i. re-
 soluta. in qu-
 busdam vero
 manuscriptis,
 λυομένοι-
 vns. i. vitata.
 in alijs κωλο-
 μένους. i. impe-
 ditus, quod for-
 te melius est.

Vibratorum & Dicrotorum pulsuum causæ. CAP. 6.

Porro ad reliquum iam genus inæqualitatis in vna parte positæ, quos dicrotos pulsus voca-
 mus, pergendum est. Hos diximus non posse esse, nisi vibrati sint: quam ob rem eorum cau-
 sas nulla ratione exacte inuenias prius, q̄ vibrati causas accurate perspexeris. Fit autem hic, vbi
 valida sit facultas, instrumentum durum, vrgeatq; vsus: quorum certe vnū si absit, nō fiat vibratus:
 quæ. n. constituit eius generationem, est violenta distentio duræ arteriæ: nam, nisi ambo sint hæc,
 coniuncta, non vibretur, & vnde quaq; concutiat. Quod si arteria indurata sit sola, nec cogatur
 distēdere eam plurimum facultas, nulla erit planè vibratio, sed hoc tñ, durus, quem vocāt, pulsus.
 Sin plurimum dilatare arterias facultas studeat, ille aut moderata mollitudine cōsequant, magnus
 tunc erit, non vibratus, minimeq; durus. Quare, si fiet, vt vibratus sit, planè distendere amplius
 eas, quàm possint, facultas molietur. Atqui, nisi ab vsu vrgeatur & compellatur, violentam facul-
 tas actionem nunquam obeat. Recte ergo robusta facultate diximus opus esse, induratis arterijs,
 atque vrgente vsu. Vt autem vrgeat, à quā nam procedat causa, exponendum est: hoc enim mi-
 nime est prætermittendum. vna est, vt sic dicam, finitima causa, cuius multæ autores sunt. Quæ
 tandem hæc vna est, & quæ multæ illæ: vna hæc est, cum vsu functio non impleat: multæ illæ.
 huius autores, breuiter imbecillitas facultatis, instrumentorum contumacia, & maior vsus. At de
 proposito pulsuum genere demenda facultatis imbecillitas est, nanque eam probauimus firmam
 esse. Relinquitur igitur, vt vel vsu crescente, vel instrumentis renitentibus, vel utrisque copula-
 tis distentio in vibratis pulsibus non assequatur vsu. Atqui vsus abundantia caloris augetur,
 vel exhausto animali spiritu: contumacia instrumenta fiunt per oppilationes, compressiones, &
 duritiem: atque hæc durities existit, si inflammata sint, induruerint, desiccata sint, refrigerata, con-
 tenta instrumenta. Itaque omnes iam inuenimus causas originis vibratorum pulsuum: nam, in-
 temperata inæqualitas si progrediatur, augetur quidem vibrationem, non tamen causa est eorum
 generationis. Cæterum inæqualitas pulsuum in diuersis arteriæ partibus comitatur proxime ta-
 lem intemperiem, quod, vbi humidior simul & calidior sit pars arteriæ, maior illic citatiorq; fiat
 pulsus: vbi vel frigidior vel durior, ibidem minor & tardior. Iam etiam ad motum prius concita-
 tur

A. ibid. fo. 49

Atur pars illa prior, postea orditur altera. Quare ex eo cum atigebit simul vibratos, tū erit finitima causa inæqualis in partibus diuersis arteriarum motus. Igitur pulsus, qui vocatur Dicrotus (vt tādē aliquñ ad hunc veniamus) adhuc modum fit. Vbi parte arteriæ, quam attingimus, duriores sūt frigidioresq; itaq; difficilius ēt moueant partes vtrinq; quas non attingimus: ac deinde partem mediam præ ipsis in distentione concitatam retrahant intro, iterumq; secū attollant: his. necefse est, feriatu tactus. Eiuscemodi pulsus dicrotus est duntaxat, non aut vibratus perspicue. Alter; qui iuxta & satis vibratus est, & dicrotus, fit ad hunc modum. Vbi cum vibratione sublata arterig pars ea, quæ sola cute tecta est, facile attollatur: alia aut vtrinq; partes crassitudine, numeroq; onerentur corporum incumbentium, adeo vt ne motus quidem earum tangentibus occurrat: necefse tum ex parte hac, quæ aperta est, omni iam sublata, partes illas non manifestas, quæ vtrinq; sunt, adhuc attolli: Itaque mediam, quæ delata iam dudum est, de integro vnà cū illis, quæ vtrinq; sunt, attolli ita, vt redeat & occurrat iterum foris ipsam tagentibus. Proinde constat eū dicrotum futurum, qui in eo tm̄ vincit vibratum, q̄ motus inæqualitatem in magnis obtineat partibus arteriæ: cum. n. pars, quæ digitis occurrit, omnis, nisi quatenus vibra, æqualiter moueat, ac partes ex vtroque latere ab illa differant, efficitur dicrotus; vibratus, cui nihil suppetit amplius, quā q̄ vibrantur concutiunturq; paulatim oēs partes, motus in tam magnis partibus diuersitate, quā habet dicrotus, vacat. Planum est igitur ex prædictis dicrotum interim ex magna intemperie oriundū esse, paruaq; duritiæ arteriæ in eum modum motæ: interim ex ingenti duritiæ coniuncta cum quadam {imbecilli} intemperie, vel crassitudine, vel abundantia humorum & carnis.

Caprizantis pulsus cause.

CAP. 7.

ibid. fo. 48.
h. 2

Caprizanti^r vero, quem vocant, hoc cum dicroto conuenit, q̄ bis pulsat: non conuenit causa. Neq; n. cum instrumentorum duritiā, necesse illi est, nec cum intemperie vt coniungat. Verum, vbi retineat facultas: quantum illa quidem præstare potest contentionem natiuam, arceatur aut à motu, vel ob humorum immodicam copiam, vel ob oppilationem vel compressionē instrumentorum: quies tunc distentionem interpellat. Iure itaque altera eius pars secundū quietem robustior illa, quæ eam antecedit, videtur. Siquidem, vbi sese facultas, quæ prius fuit victa, collegit, vt ita dicam, & confirmauit, viresq; reparauit, imminet grauius, & vt superet reijciatq; quæ molesta sunt, contendit: id quod frequēter facit. Quod si in altero ēt impetu sit inferior, fuerit is sane caprizante deterior pulsus. Nomen hic nō est sortitus: tamen si hos quidam oēs, quorum continuitatē distentionis interpellat quies, appellent caprizantes. Nos quidem de nominibus minime laboramus, nisi quatenus flagitet institutionis perspicuitas.

Vndosorum pulsuum & Vermiculantium differentia & cause.

CAP. 8.

ibidem. 49. a

Nunc, quando res aperte declarata est, ad aliud genus digrediamur pulsuum inæqualium, quos vndosos, non nunquam etiam vermiculantes vocant. Diximus vero de his quoq; sola eos distare quantitate, sub vno tamen ambos genere positos esse: ac sunt quidem in eorum numero, qui in diuersis partibus arteriæ inæqualitatem, idq; in vna distentione, habeant. Cause sunt illorum generationis, facultatis imbecillitas, vel copia humorum, vel summa instrumentorū mollitudo: nam, cum à principio in singulas arterias permeans contentio, pari firmitate totum attollere vas nequeat, hic propinquior principi parti motum ordiū primum, remotior serius: atqui, equaliter si hoc fiat per omnes arterias, eius semper prior pars prius videbitur moueri: veluti si fluente quopiam per eas libere vel spiritu vel humore, pulsus contingeret effici. Quod quidem Erasistratus perpetuum autumat esse, in quo mentitur de rebus euidentibus: aliorum vero nullus non modo medicorum, sed nec philosophorum, nec imperitorum: omnes enim clare cernunt omnes partes arteriarum eodem distendi tempore: raro & iam præter naturam, partes cordi viciniores moueri prius, deinde longinquoiores. At talis pulsus non vndosus iam, nec vermiculans est: verum,

ibidem. b

Dum ei hoc accesserit, vt, quod speciem habet fluentis per arterias, remorari alicubi & subsistere videatur, quiescereq;: mox iterum fluere, iterumq; retineri, atque per totam hoc arteriam accidere: is pulsus, vel vndosus, vel vermiculans est: nam, cum singuli motus semper terminentur quiete, feriem veluti vndarum, vel vermibus perrepentis speciem contingit representari. Si igitur {facultas} à copia humorum oneretur, hæc moratur contentionem, ac interpellat, atq; diffundit illic, quod plurima confluit. Itaque existunt multæ distentiones in modum vndarum sese mutuo excipientes: atque, quo loci diuisa contentio est, illic terminat vndam quies. Quod si ipsa facultas etiā citra humorem languescat sola, nec vniuersam possit arteriam distendere, sed hoc particulatim faciat, & tum existent veluti vndarum quarundam multæ circumscriptiones succedentium mutuo distentionum. Porro, quod inter hos pulsus interest, & illos, quos copia humorum constituit, magnitudo est: vnde hi ob paruitatem vermiculantes, ob magnitudinem illi vndosi vocati sunt. Et causam habent illi facultatis imbecillitatem, hi humorum abundantiam. Iam consequitur etiam extremam mollitudinem instrumentorum eiuscemodi pulsus, simili modo, ac in mollibus ac tenellis virgīs, quæ cum ex vertice apprehenduntur, quædam partes, præcipue vicinæ parti prehensæ vnà attolluntur: quædam, cum flectuntur, adhuc demissæ manent & humi: at vero duris virgīs & siccis hoc non accidit: sed, pari contentione si attollere velis, quacunque parte prehas, tota simul attollit.

ibidem.

Idem

DE CAUSIS PULSIVM

Idem arterijs vsu venit, cum multa humiditate imbutæ sunt. Neque enim tum à principio contentioem æqualiter oibus partibus accipiunt, sed, quasi flecterent & frangerent, multis partibus difsecant: in eoq; vndosus plerunq; non nunquã vermiculās erit. Nā validam facultatem habet vndosus, quippe magnas sic partes arteriarum poterit attollere: imbecilliorē vermiculans, q̄ paruis interuallis tū contentio vincat. Cæterum statim hūc necesse est inæqualem alioqui, & ēt intermittentē fieri: vt fit in hydropicis, quibus cum resistat adhuc contentio, quemadmodum inferius, vbi tractabimus de illis, dicemus, latus vndosusq; est: vbi vero sit victa, varie fit inæqualis.

A. ibidem. b

Decurtatorum pulsuum causa.

CAP. 9.

Sed, quia satis est dictum de his, de decurtatis iam agamus, qui imbecillitatē consequunt facultatis, à qua pulsus creantur: cum enim à corde permeans in singulas arterias cōtētio magis ac magis in partibus remotioribus dissoluūt, minores tum lāguidioresq; necessario earū motus fiūt. Qui tandem igif in partibus quidam principio propinquioribus inueniri aiunt non nunquã minores motus: neque enim hic poterimus dicere, contentionem, quæ ex principio oriēt, in vicinioribus magis, q̄ in remotioribus remitti. Equidem puto ijs aut propter arteriarum inæqualem situm eam spēm oblatam esse: aut, si planè vera prædicant, intemperie inæqualitati origo omnium istorum pulsuum referenda accepta est: vt à principe parte facultas in arterias diffusa, partibus earum temperatis merito vtatur melius, intemperatis deterius: siquidem instrumentū à pari robore eodemq; si humiditate & calore sit modico temperatum, facilius ac magis mouet: squalidum, aut nimium humidum, aut frigidum, lentius minusq;.

Innuentium & Circumnuentium pulsuum cause.

CAP. 10.

Igitur naturam innuentium & circumnuentium pulsuum simili rōne cōmentabimur. Possint forsitan pari modo ac simili aliquando fieri: nam sæpe luculenter mihi certe apparuerunt alijs de causis accidisse. Vbi. n. imbecilla sit facultas, corpora autem, quæ ambiunt arterias, marcescant: qua parte illorum maxime marcida, atq; eò leuissima, emicare motus possit, ibi ēt maxime elucescit eius magnitudo: comparata. n. huius partis distētionē alijs vtrinq; minoribus, decurtatum in vtrifq; partibus motum ostendit. Hoc fieri in validissimis facultatibus non pōt, q̄ immotā oporteat eam esse, nec sustinere incumbētium corporum pondus, vt manifestam efficiat excellentiā distētionis in partibus nudioribus præ illis, quæ sunt in partibus oneratis.

† Al. ex anti quis, quod facile superari eā oporteat.

Inæqualitatis ex Situ arteriæ cause.

CAP. 11.

At quomodo ex situ arteriæ sit pulsuum inæqualitas: hoc enim deesse orationi adhuc videt. Qui vero aliter, ac dixit Hippocrates, qui de omni nos distortioē in cōi docuit: Etenim vte rus similiter, & spina, musculiq; distorquentur, cum in corporis illas partes tenduntur, in quas distorqueantur: sed, quia multæ cause sunt, quæ tensionem inducunt, vniuersum plerisque veteribus medicis difficillimum fuit inuestigatu. Inflammationes enim, scirrhi, abscessus, ac crudorum quorundam generatio tuberculorum, breuiter omnes præter naturam tumores, vicinas partes ad se retrahere valent. Præterea squalida siccitas, frigusq; immodicum, quiddam faciat in modum gelu, & conuulsiuā intentio: quorum aliàs aliud arterias distorquet. Præter cætera distorquere inæqualis intemperies censenda est.

De Art. com. 3. l. 100. 7^a. 280. c.

A. l. 3. f. 2. c. 8. l. 110. 217 f

Conuulsiu pulsus cause.

CAP. 12.

Sed, quando de his, quæ nobis visa sunt, exposuimus, iam de conuulsiuo pulsu ēt disputandum est: qui nomen recte inuenit ex ipsa specie & affectu, quem solet denotare: tendi. n. ad vtrinq; terminum arteriam putaueris, & statim corripit hominem conuulsio. At quis tandem hic scrupulus est, & ob quid propositus? Si, vt arteriarū cor, sic neruorū est fons, nihil est scrupuli, & frustra est propositus: sin aliud principiū neruorū, aliud arteriarum: atq; harum pulsus functio est, illorū sensus & motus volūtarius: vt functionum illis nulla societas est, ita nec erit affectuum. An vero errant in eo & mentiunt, qui putarunt illis nullū commercium esse? Nam princeps quidē huius placiti diuinus ille Hippocrates, Confluxio vna, inquit, est, conspiratio vna, omnia omnibus cōsentiunt, natura cōis: nam, nili hoc esset, duo animalia esset, nec vnum, quisque nostrū. Nunc arterias magnas cor cerebro vinculum societatis transmittit, cerebrū neruos cordi: qui q̄ non magni sint, mandatum tū rationis possunt perficere. Ad hæc singulis arterijs fibræ à neruis deductæ ad societatem veniunt, per quas se sinunt mutuo in consensum venire, non modo actionū, sed affectuū etiam. Nec iam quicquam habet admirationis, si, cum vniuersum neruosum genus coniunctū cū arterijs sit, singuliq; eorum ramuli sibi mutuo immisti, principiaq; (vt dictum est) inter se coniuncta sint, communis appareat affectus.

In libro de Ali mento.

” ”

Cause Alti humilis, Lati angustī, Longi & breuis pulsus.

CAP. 13.

Sed, quia de conuulsiuo pulsu diximus, residuum ad commentationem omnium inæqualitatū adijciam. Superest nimirum, quemadmodum alti humiles, lati angustī, longi & breues pulsus fiant: maximus est. n. horū numerus, & variant maxime oēs inæqualitates cū in vno pulsu, tū vero longe magis in aceruo. Accidit aut tale quippiā, dū distendunt arteriæ, & in valentibus omnibus & agrotis plerisque, vt supernam ipsam superficiem moueri clarius sentiamus, quàm partes obliquas, quod propior illa sit nostrum tactum, & cōgrediatur minus multis interpositis corporibus: partes

A partes ex vtroque latere huius cum remotiores sunt, tū pluribus corporibus, quæ interposita sunt induta. Proinde ipse naturalis pulsus, si diligenter expendas, altior est: quod deficiat semper eius in latum motus, præpollat autem motus in altum. Verum, quia mensura nobis hæc est, reliquorumque regula aliorum, nec altum eum, nec angustum appellamus: sed, ut par est, & postulat æquitas, moderatum, & inter omnes excessus medium. Cui quia assueti nos sumus, & vna cum eo creuimus, ac sæpe eum inuenimus, non in sanis modo, sed & in egrotis facile cognoscimus, qui superantur ab eo, & qui eum superant in quacunque dimensione: etenim longus & breuis ad hunc collatus dicitur. Ac, quicumque non est in hoc versatus, non tantum non alti humilis, lati angusti, sit probus explorator, sed nec longi & breuis. Nam, ut hominem dicimus aliquem vnde quaque moderatum, non obuia illa ad sensum paritate longum cum lato & profundo comparantes, sed paritate in potestate: neque enim tam est quisquam breuis, ut concedat longitudo latitudini: sic vocamus moderatum pulsus, naturalem proportionem & mediocritatem, normam æqualitatis, non sensum facientes. In hoc omnino longitudo præstat profunditati, atque hæc latitudini. Nam, si ipsam solam arteriam fingamus omnibus circumiectis corporibus nudatam, equabit profunditatem latitudo: atque adeo in ea certe nec dicere poterimus quidem, quæ latitudo, quæ profunditas sit: sed, sicut vndique tibi est

B simile corpus planè circulare, ita nulla dimensionum differentia est. At, si in alio sit corpore ea collocata, deorsum iam dicitur, quibus paribus sustentatur & defixa est: sursum, quod est e regione: quod interponitur his interuallis ex imo sursum, intelligunt altitudinē: & desuper deorsum, profunditatem: vbi autem altitudo & latitudo est, illic alterutra dimensionū profunditas & latitudo est. Quod si non tantum fulciatur aliqua parte, sed etiam ex ipsis obliquis partibus & superioribus complectatur quædam corpora, planissime partes, quas per pauciora tegmenta contingimus, a pertio rem motum, quam quæ tangimus per plura, ædent. Atqui, quæ arteriæ sub cutæ posita sunt (tales autem sunt, quas dignoscendis pulsibus attingimus) harum superiorem partem interposita sola cute tangimus: partes vtrinque alias, quantum recedunt in obliquum, tanto per longius interuallum & per plura interposita corpora. Qua necessitate fit, ut omnis pulsus, qui naturalis sit, si mutuo cõpares dimensiones, sit semper longior: vocatur autem moderatus et aliorum regula, ut Polycleti regula: nam, ut, cum alias statuas ad hanc conerimus, crassas graciles, latas & angustas vocamus, aut si quo alio excessus nomine: sic pulsus, cum naturali comparantes, altos humiles, latos angustos, longos breues, crassos graciles, magnos atque paruos appellamus. At quæ nam sunt causæ, vnde oriatur: quod in situeramus dicere? Ad manum erat quidem, ut in instrumentorum intemperiem inæqualē causam conferremus, aut in distortionem situs: siquidem, quemadmodum appareat in eiusmodi affectibus motus inæquales, declaratum est. Sed altos ego in ira, & ante iudicationes comperio fieri: latos plurimum in decretorijs excretionibus. Non possum igitur instrumentorum iam intemperiem, aut distortionem situm solos in culpa ponere: sanè quidem interim etiã de aliqua harum causarum incidat. Verum plerique affectus, in quibus inueniuntur eiusmodi pulsus, sunt expertes causarum, quas diximus: neque, n. temperamenti inæqualitas, quæ immutat adeo naturam instrumentorum, ut inæquales efficiat pulsus: nec vero situs immutatio vniquam inueniatur citra ingentem noxam, tempusque longum: quorum suppetit nihil nec iratis, nec modo iudicatis, nec iam iamque iudicandis. Sed, quod illis accidit, hoc est. Magnū pulsus {natura} creat iratis & iudicandis: non tamen, quanto quicquid maius euadit, tamen et anima dueritur: motus, n. in altum & distentio arteriæ, quousque progrediatur, vniuersa conspicua est: motus obliquus ferè occultatur, eodem, s. modo, quo inculpata valetudine præditis semper ostendimus præpollere motum in altum. Itaque memores illius status pulsuum, quos moderatos appellamus, si iam comperiamus bene auctam altitudinem motus, nec multum latitudinem, sed omnino parum, vel nihil prorsus, recte vocamus eos pulsus altos. Quod si manifestum accedat incrementum latitudini, magnos simul & altos vocamus: sin omnino obscurum, altos tantum. Si ambo increuerint altitudo & latitudo, sed non multum latitudinē vincat altitudo, hos vocamus magnos tamen: cum, n. eadem proportionem altitudo ad auctam vincat latitudinem, qua etiã in naturali pulsu superaret, eandem speciem, ac moderatus, quem vocant, retineat hic, oportet. Itaque non altus, ut nec ille, sed maior tamen illo videtur: siquidem eorum, quæ eandem seruant formam, non decet vnum moderatum, alterum vocare altum: sed, si eadem vnde quaque proportione alter creuit, maiorem tamen. Quinetiam in longitudine eadem est ratio: quæ, cum eadem proportionem augetur, qua profunditas & latitudo, vniuersum pulsus, vti diximus modo, maiorem representat. Vnde, ut magnus fiat pulsus, non requiritur, ut planè pares sint motus, qui in tribus dimensionibus augetur, verum ut proportione sint æquales. Quare, qui triti sunt in naturali proportione, nullo negotio, quantum accessio discessit à proportione, perspiciet. Hoc pacto generatur positus pulsus. Restat, ut causas aperiamus, quamobrem naturalis eorum proportio consistare vel perire solet. Cõstat sanè, vbi nulla præter naturam insignis in crassitudine mutatio, aut in gracilitate corporis fiat: præterea nec siccitas immodica, vel humiditas, vel necessitas quædam maxime prorsus distentionis: perit vero atque cõturbat, cuiuspiam horum præsentia. Exempli gratia: Reliqua omnia se recte habeant, facultas autem compellatur ita magnam distentionem facere, ut eius tumorem circūiecta arterijs loca non capiant: in eo vti que statu, ut alia sint inculpata omnia, altus pulsus appareat,

DE CAUSIS PULSVVM

pareat, oportet. Dum, n. in eam attollit magnitudinem distentio arteriæ, vt non dum coarctetur, E naturalē tuebitur trium dimensionum proportionem: ac coarctata, tm̄ detrahet de illa dimen- sione, quantum progressu prohibita est. Quocirca iratis, licet corpore sint optime comparato, fit pulsus altus: distentionis, n. summum excessum ne is quidem commode ferat habitus: sed iam ex imo premit, & ex obliquo arteria. Sola ergo pars illius ea, quæ instrata sola cute est, omnem calo- rem excipit. Vbi vero in alijs omnibus impedita distentio sit, pars autem eius duntaxat superna seruet soluta & libera, non poterit illius motus non præstare cæteris, quod aliud erat nihil, ac altus pulsus. Quia porro valentibus cunctis, & ægrotantibus plerisque, in maximis distentionibus arte- riarum manifestarum, quas tangimus, partes comprimuntur aliæ omnes, & in angustum cogun- tur, ac suo motu libero prohibentur: partes autem eminentes, liberum obtinent & dissolutum mo- tum: hinc factum est, vt obseruauerint medici & scriptis prodiderint pulsus iratorum altum esse. Qui certe aut rarum exemplum non animaduertent, aut negligenter attenderunt, aut hunc duxe- runt singulis affectibus pulsus proprium, quem cum ijs cernerent frequenter esse coniunctum. Quidam etiam vltro rara exempla, vbi causa deficiunt, reticent: quos hoc sanè nomine accuses, si alia omnia ignoscas: ita enim scitu digna infinita præteribuntur. Quin veritatis studiosus omne debet, quod conspiciat, et si eum angat causa, sedulo exponere. At quod tadem est illud euidentis E exemplum? Multis gracili corpore, nec facultate admodum firma, pulsus, si irascantur, magni, & non alti videntur esse. Quæ vero tandem huius est causa? neque enim multum videtur ab illis, quæ initio iam posita sunt, abesse: siquidem robur facultatis diximus esse tm̄ debere in altis pulsibus, vt maximam distentionem possit moliri, nec loca cingentia arterias capere eam valeant. Quod si est, in commemoratos affectus planissimum est non posse altum pulsus incidere: cum nec valeat facultas, & circum arterias loca sint amplissima ex marcore. Sed, hæc quando nec opinato inuen- ta est, apertum arbitror simul cum hac esse, quæ nam latorum pulsus sit causa: nam, cum natura- li robore facultas aliquatenus deficiatur, & latitudo sit insignis locorum, p̄odusq; accedat arterijs ex superioribus partibus, hic pulsus collatus ad moderatum latior est. Ponderus hoc, quod accessit, sæpe sunt ipsius cutis rugæ: quod accidit senibus, & gracilibus, qui tamen habitu non sunt deficca- to: de quo genere sunt, & qui recēter sunt iudicati. Sæpe et ex humiditate, præcipue si irrigua sint ipsa corpora arteriarum, vt fit in hydropicis: partes enim earum, quæ in summo cacumine sunt po- sitæ, delabuntur demittunturq; partim in ipsam arteriarum cauitatem, partim in obliquum. Quare hæcenus a sensu, necesse est, pulsus prohibeant, quatenus infra arteriæ dorsum demittit. Ac nimium latitudinem iam bifariam oportet præpollere, tum quod in obliquum dilabantur arteriæ par- tes, ac comprimant, atque eò inferiorem regionem dilatent: tum vero quod imminuta ipsa altitu- do sit: quarum certe vel altera reddere pulsus latum valeat, aut imminuta altitudo, aut latitudo au- cta: quia vero ambæ coniunctæ sunt, hinc clara in eiusmodi affectibus & ampla conspiciuntur lati- tudo. Quomodo iam pulsus sit longus, quem vocant? inueniunt enim motus nō nunquā, qui qua- tuor digitis occurrat, sed ita angustus & nō profundus, vt speciem referat subtilis fidis. At ne hoc quidem ex ijs, quæ diximus, inuentu difficile est: siue enim fidem tenuem quandam occursum, siue pilum repræsentet, durities ex eo arteriarum tunica ingens significat. Verum non ea modo, du- rus enim tm̄ pulsus sit: immo, quia angustus humilisq; est, oportet imbecillio- rem facultatem esse, q̄ quæ magna vi infirmum distendere propter duritiam cōtumax possit. Quid iam, si hoc verum est, num & longus continuo is pulsus est? an huius etiam cām inuenerimus, si affectus commemore- mus, qui præditi eo pulsu sunt? Qui tandem sunt illi affectus? habitus corporis tenuis, circumtenia, aliquantoq; siccior cutis: proinde, si laxa & crassa magnam partem motus tegit, tenuis contentaq; prorsus omnem conseruat. Vnde liquet conspirare gracilitatem totius habitus oportere, & duri- tiem cutis, ad hæc duritiam infirmorum, tum imbecillitatem facultatis, non vltimam tamen: perdi- derit .n. sic pulsus homo, non longum habuerit, omnino enim non attollit in sensibilem motum H facultas prorsus languida ne vas quidem molle, nedum durum. Sanè per excellentiā longus pulsus hoc nomen sortitus est: proprium aut nomen est tenuis, & gracilis. Qui absolute est & proprie lon- gus, cum quo quantitatem non concipimus dimensionum duarum reliquarum, aut ex corporis tenui- tate, aut ex sua ipsius magnitudine talis euadit. Porro autem breuis fit, vbi in parte quapiam parua, arteria sola cute muniatur, & partes ex utroque illius latere omnes in profundum astatim demergant: nanque pars eius illa sublimis, quæ subter cutem est, aperte omnem motum prodat, oportet: pro- fundæ contra, q̄ multa obiecta sint corpora, occultentur. Hoc multis sponte suppetitat: in morbosis affectibus, sanè paucis, cum in situ distorqueatur aliquo modo arteria, ac parua sit eius pars cōspicua, reliquæ intro oēs in profundum depressæ sint. Est vero & hic pulsus de illis, qui breues per excel- lentiam dicunt: nam proprium huius nomen est, crassus, & turgidus: quando quidem, qui simpli- citer breuis est, vel ex corpulentia nascitur, vel ex paruitate. Percurri iam omnes penè, quæ inæqua- litatem inducunt, causas: quod, si qua res parua præterita sit, facile inuenias ex commemoratis.

Ordinati & Inordinati cause.

CAP. 14.

Proximum est, vt de inordinatis, & ordinatis dicamus. Hi pulsus, quando inæquales omnes sunt, quomodo docuimus in libris de differentijs pulsuum: sed in eo, variant, quod paritatem in certis

A in certis orbibus tucanē, illi confusi vnde quaque sint. Hoc in cōi vnū breue caput de oibus ijs cognoscendum est, causam, quęcunq; inęqualitatem efficiat, semper firmam in ordinatis & fixā esse: in pullibus inordinatis, non fixam. Insuper ordo, vt æqualitas, naturę, si quid aliud, familiaris est: quare, si alterum eorum sit conturbatum, minorem designat offensam: sin vtrunq; maiorē: concurrunt aut in inordinatis ambo: alterum in ordinatis, qui inæquales sunt.

Rhythmorum Mutatorum cause.

CAP. 15.

Porro & mutationum rhythmorum causas (hęc n. restant explicandę) si persequare superiora, facile inuenias. Si n. recte demonstratum est allici per distentiones arteriarum acream quādam substantiam: in contractionibus aut excrementa excerni, & quasi fuligines adustorum humorum: necesse est, cum distentionis vsus instet, maiorem fieri celerioemq; distentionē: cum contractionis, contractionem. Quamobrem, quibus in atatibus multi humores insumunt, quę sunt vsque ad iuuentutem, in his parum distentio cedit contractioni: in quibus paucissimi, quod in senibus fit, longe in his maius est contractionis tpe distentionis tps: siquidem distilatus per totum corpus contractionis est arteriarum munus. In distentionibus enim in se attrahunt, vt alijs omnibus B oscillis, ita illis ē, quę ad cutem pertinent: nihil ergo hic quicquā ex corpore excernit, immo vero prorsus intro trahitur. Contrā in contractionibus excernit, attrahit aut nihil. Iam, in quibus atatibus humores natura non ad nutrimentū modo, sed ē ad incrementum conficit, in his excrementa oportere magis affluere, in aperto est: semper n. quantitātē confectorum succorū quantitas respondet excrementorum. Proinde, vbi plurimi conficiunt, illic plurima sunt excrementa: & vbi plurima excrementa, perpetua hic & multa opus est euacuatione: vt. s. in ventris & vesicę excrementis fit. Ceterū horum excretiones perspicimus sensibus: excrementorū vero euacuationes in arterijs, assequit ratio. Ac miror, ecquis erit, qui aut per externam superficiem negabit arterias vacuari, aut non, quo diximus, modo. Demonstravi aut hęc, quoad eius res postularēt, in libro de vsu pulsuum: ad propositam disputationem hęc satis sunt.

GALENI DE CAUSIS PVL SVVM

LIBER TERTIVS

C

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Naturalibus ac Non naturalibus (quas uocant) Causis, quę non per se, sed contentibus ac primis mutatis, causę pulsuum dicuntur: Apponuntur capita ex Introductorio pulsuum, & explicantur.

Quid actum Superioribus libris, Quid hic agendum.

CAP. 1.

D

Ostquam de pulsuum alterationibus, quę ex primis & præcipuis causis proficiscunt, satis superiori sermone disputauimus, illas nūc explicabimus, quę ab alijs omnibus fiunt: quę non per se planē, sed q; mutant primas, causę pulsuum vocant. Hęc aut quia partim præter naturam sunt, partim naturales, partim ē inter has medię, quas non naturales vocāt, vt ab naturalibus exordiamur, par est, eodemq; ordine dicamus, quē in libro tyronibus descripto instituiimus. Nā præter alia, enarrabunt ē, quę illic recte tradidimus: simulq; ostēdent, quę congrue illic sunt præterita. Ac reliquimus quædā prorsus: aliqua hæctenus, vt non distincte explicarem: quicquid n. in iatis huic commētationi allaturum erat obscuritatem, hoc visum est præterire: potissimum aut omīssa est cārū explicatio. Præstabat n. in iatis in iplis exerceri operibus primū per experientiam: deinde vniuersam aliqñ perdiscere rōne essentiam rei. Itaq; vt exercitatis iam illis, & assequentibus absolutiorem narrationem, hanc lucubrationem conscripsi: quę prioribus duobus commentarijs, quantū de causis, quas continentes appellant, satis erat, differuit: duobus reliquis hoc & proximo, cetera omnia plana faciet. Itaq; in grediamur narrationē, ac singula capita, quę in illo libro cōscripsimus, proponamus, eaq; inde interpretemur. Primum ex ijs, quę accommodata instituto nostro sunt, hoc sit.

VIROrum pulsus.

CAP. 2.

Viri mulieribus pulsus ferē habent longe tum m. tiorem, tum vehementiorem, paulo tardioem, satisq; r. oriorē. Hoc est caput. Cur autem accommodatior hęc oratio sit, vt primo loco referatur, in illo libro est explicatum. Itaque, quia non est nostri instituti sæpius de rebus ijsdem scribere, ad causas iam pergendum est: declarandumq; quę imponatur necessitas naturę rei, quamobrem virorum & mulierum pulsus aliter atque aliter comparati sint, ad hunc modum. Quandoquidem calidior & siccior fœmina mas est, vt præstantissimi quique senserunt veterum medicorum & philosophorum,

DE CAUSIS PULSIVM

Iosophorum, nosq; aliàs demonstrauimus: vsum generationis pulsuum, & instrumentorum præparationem differre in illis oportet: q̄ si hæc, tum ipsos etiã pulsus: etenim copioso calori, in superioribus libris ostendi magnum pulsuum familiarem esse. Itaque, si calidior mas foemina est, et pulsus statim habebit maiores: si multo calidior, multo maiores: at. n. tum calidior, tum multo est calidior, proinde & maiores, & multo maiores pulsus obtinebit. Nam calidiorem esse, cum in libris, quos de temperamentis iã ædidimus, tum vero antea etiam in veterum scriptis, satis probatū est: iam vero multo calidiorem, id non dum nec nos, nec quisquam demonstrauit alius: quare faciendum nunc id nobis est, vt demonstremus, alioqui nequaquam constituta erit & confirmata tota oratio. Primum initium capitū commemorandum est, atq; ipsum totum legendū, singulaq; verba attendenda. Nam quid dicit? Viri mulieribus pulsuum fere habent longe tum maiorem. Quid hoc sit, fere summa diligētia expendendum est: certe. n. non temere quidem appositum est, sed totum firmamentum in eo & cardo versat orationis. Nam, quia nec inde ab initio perinde nos temperati omnes sumus, nec vitæ institutis ipsdem nec victu vsi, vniuersalis affirmatio tollit: cum inueniri interim possit mulier, cuius non solum nō multo minor pulsus, sed omnino ne paruus quidem sit, nec par, sed planē est, quàm quorundā virorum, maior. Fac, virum mihi fingas natura pituitosiore: frigidum hoc erit temperamentum humidumq; si cum muliere conferas natura biliosiore. i. calidiore & sicciore. Ne hic cōsistamus, sed incolat ille Pontum, hæc Ægyptum: præterea vir in umbra viuat, & ocio, ac multis in delitijs, molliterq;: mulier ruri agat, ac multa in exercitatio nibus sit, & victu vtā modico: huius mulieris pulsus, q̄ viri, maior erit. Verum, si, vt postulat natura, viuentem vtrunq; obserues, & in sua propria ab initio temperatura constitutum, vnaq; & eadē commorantem in regione, non maior tm̄, sed multo est maior sit huius viri pulsus: nam pro naturali quidem temperamento, maior tm̄, non multo maior erit. Verum, cum accessit à peculiaribus vitæ institutis vtrique differentia: illa in ocio viuat, hic in multis laboribus: multo sanē ita calidior vir efficitur, itaq; pulsibus est multo, quam mulier, maioribus. Additum est autē capiti, fere, quod sagacioribus tyronibus pro stimulo quodam excitante est, & ad totius rei perscrutandam naturam intligante. Statim. n. de naturali differentia viri & mulieris meditantur, & intuebuntur vniuersum genus in omnibus animantibus masculinum valentius foeminino esse: atque foemellæ esse officia concipere, lactareq;: deniq; foetus naturales educare: maris vero nutrimenta ijs suppeditare, & si petant insidijs, defendere. Vnde perspicient semper differentiam, vt maris ad foemellam, maiores tm̄ pulsus creare: at differentiam, vt viri ad mulierem, multo maiores: Sic etiam vehementiores tantum, si naturam spectas, pulsus marium: longe vero vehementiores virorum præ vt mulierum: quia contentionem illis naturalem in laboribus crescere oportet: his, quia ociantur, remitti. Horum etiam si aperte nihil tua spōte inuenieris, at in opinionem eorum inquirendo venies: aut certe, veluti siti eorum ardens, quæ cupis inuenire, nec dum inuenisti, si ad magistrum, qui docere ea valeat, applicaueris, & citissime disces, & optime memoria complectere. Atque hæc sic habet. Robur iam facultatis, quod maribus adest, conferet aliquid & ipsum pulsibus magnitudinis: quare non solum ex caloris abundantia, verū etiam ex robore, marium maiores pulsus fient. Sed hoc etiam in libro primo probaui, validis facultatibus esse magnos pulsus peculiare. Quid iam, viri nunquid hætenus tantum à mulieribus distant in causis pulsuum: an etiam momentum vtriusq; ex corporis habitu non leue accedit? Illi enim totum corpus ad perspiratum habet probe comparatum, purum, excrementis vacuum, nō compressum: His contra arctē inter vasa regiones sunt, quas adeps, mollisq; caro, atq; excrementa quædam occupant pituitosa: ad hæc spissum est, & male per halitum digerit corpus: præterea cogunt quidam in plerisque corporis partibus, illaborati, crassi, crudiq; humores: à quibus comprimuntur omnibus arterias earū sua natura alioqui longe minore mole præditas, coarctariq; necesse est. Quare habitus ijs omnino est vnde quaque ad paruitatem pulsuum dispositus. Vnum modo ad magnitudinem consecutæ sunt appositum, mollitudinē instrumentorum, quæ illis etiam nulli vsui est: primū, quia sunt plures paruitatis fortioresq; causæ: deinde q̄, cum late in illis viri à mulieribus distent, minimum distendat in mollitudine instrorum. Neque enim perinde siccius virorum dicit corpus, collatum ad mulierem, vt si, verbi gratia, lapis sit cæno siccius: neque multum inuenias excessum in arteriarum ipsis tunicis: immo vero instrumentum virorum ita comparatum est, vt ad functionem sit sequax. Quin, si maior excessus sit, & multo mulieris instrumentum mollius, id ipsum sanē sit in causa, cur minores fiant pulsus. Siquidem, vbi nihil est, quod grauet, vel comprimat, vel coarctet, illic accommodatius ad magnam distentionem est mollius instrumentum: at, vbi (vt modo in mulierum ostēdimus habitu) pressus, pondera, atque coarctationes multæ, hic instrumentum mollius, vt quod omnibus, quæ infestant, facile cedat, ad distentionem est ineptius. Verum de corporibus hæc omnia optime constitutis referri, & constitutioni viuentibus conuenienter, vel ex his planum est, quæ commemorauimus: at absoluta de his & integra disputatio, ac demonstratione confirmata, in secundo libro de pulsibus dignoscendis prodita est: quare, qui commentationem probe de pulsibus gestit assequi, ei illo opere opus est reuoluto. Iam vero etiam de celeri pulsu est in tertio illorum commentariorum demonstratum, quantus error sit plurimorum in eo dignoscendo, qui pulsuum breui tpe duratē statim

A. 1. 1. f. 2. d. c.
7. fo. 49. b

A. 1. 1. f. 2. c.
c. 3. fo. 6. c

A statim etiam velocem arbitranē esse. Et nimirum mulieris pulsus (nam causa praesentis disputationis memini, quae demonstratū illic) bene celerem putant esse: est vero ille celerior quidem, non insigni tamen & magna differentia excellit pulsus virorum. Sic se res habet, & recte tyronibus scriptum est, paulo esse virorum tardio rem pulsus, quam mulierum: at causa illic, ut in omnibus eo loco traditis, omissa est, quam nunc aperiemus. Quatenus quidem infirmior facultas est, & calor parcius mulierū, debebat tardior ēt pulsus esse, q̄ cum vtriq; huic causae ostendimus esse peculiarem: ceterum, quia multo est minor, eoq; minus vsui satis fit, auget, quantum potest, celeritatem: quippe hoc primus liber esse necessarium probavit: itaque, cui illa exciderunt, quae in illo libro docuimus, ne quicquam haec legit. At, si quidē celeritatis tanta accessio sit, ut omni vsui foret completo, non quaereret crebritas: sed, qm̄ multū vsui cedit functio ob distentionis paruitatem, aliquatū aut adiuvat à celeritate, oportet, iam satis pulsus sit creber: id quod ēt in primo libro est declaratū. Ergo mulieres ad hūc modū à viris pulsū distant. Masculi infantis ad foemellam similis ratio est: non vndiq; tñ eadem, sed quō diximus antea: nam maiorem tñ, vehementiorem, rariorem, non multo item, pulsus habet masculus, q̄ foemella. Atq; de his haec enus. Nunc ad proximū caput digrediamur, quod de differentia docet ex temperamento.

B *CALIDI NATURA PULSUS.* CAP. 3.

ht. t. 2. d. 3. c.
fo. 49. d

Cōplectitur & haec oratio quaestionem maximam, cui ne attendere quidem, nisi praeditus singulari prudentia sit, vllus tyronum animum potest: etenim, qui natura calidi sunt, partim eos esse humidos aiunt, partim siccos. Quo minus absoluto sermone pronunciatos oportuit eorum pulsus, qui natura calidi sunt: sed prius illorum, qui simul humidi sunt, secundo loco eorum, qui sicci: neque enim, qui natura calida sunt, eundem omnes pulsus aedunt: immo vero sunt quidam tertij, tēperati illi quidem humiditate & siccitate, at calore intemperati: at eos neglexisse parum recte, qui ante nos temperamenta discreuerunt, in commentarijs, quos scripsi de temperamentis, ostēdi. Ergo hos moris est calidos vocari, qui de quatuor temperamentis vnum hoc solum vincens reliqua obtinent: qui quidem, quo calidiores sunt temperatis, hoc maiores habent, & celeriores pulsus, crebrioresq;. Causa, si retinuerit, quae prodidimus in primo libro, aperta est. At quid vehementiores diximus non multo esse eos pulsus, cum in huius operis primo libro quaesierimus, ecquis possit pulsus, citra opem roboris facultatis vehementior fieri? Qm̄ hi pulsus tyronibus omnes videntur vehementiores esse, adiacet enim quodāmodo prima specie celer simul & magnus pulsus vehementi: quare quidam ēt medici, qui libros nobis scriptos reliquerunt, alium negauerūt esse vehementem pulsus, ac consistat ex magnitudine & celeritate. Proinde tyronibus non erant mouēda tantae quaestiones: incertum. n. identidem illis nec distributum confusumq;, conducibilis certo est & definito, vbi profundam hoc contemplationem postulet, declarationemq; prolixā ac longum tempus. Verum, quando abunde in primo libro huius operis disseruimus de his, dicturi etiā non nihil posthac, cum perduxerimus ad rhythmos sermonem, hic enarrationem in praesentia finiam, ac me iam conferam ad aliud caput.

G*RACILIORES MAIOREM, RARIOREMq; multo, vehementiorem paulo. Atque natura sic differunt.* CAP. 4.

Accipiendi hic ēt absque vllō affectu alio sunt graciles: nā, si ex conuerso temperamento, vel facultate, vel ex alio affectu graciliores facti sint, pulsuū cōposita immutatio erit, nō vero ex vna gracilitate. At gracilitas, quia sua sponte sola magis regiones arteriarum dilatat, atq; leuiora impolita corpora reddit, magnitudinem pulsibus non contemnendam cōciliat. At qui, vbi pari relicto vsu crescit magnitudo, hic rariores, necesse est, pulsus fiant, idq; tanto, quanto. s. sint maiores: maiores vero erant multo, proinde rariores ēt multo erunt: at vehementiores hoc inuenient, quo tangentibus per subtiliora occurrant corpora. Quamobrem, non quod acquisierint vllam contritionem, sed q̄ magis, quam obtinēt, prodant, tales videntur esse. De celeritate & tarditate nihil hic memini, q̄ neutram de his gracilitati acceptam referant, sed perinde habeant, ut crassiores, cū illis robore & vsu respondeant. De aetatibus deinceps in hunc modum est scriptum.

Pulsuum pro AET. Aetibus mutatio. CAP. 5.

Porro pro aetatibus hoc pacto immutantur. Infantis pulsus creberrimus est: rarissimus senis: omnes, qui inter hos intercedunt, propor: ionem seruant, prout vel ad puerum, vel ad senē, propius accedant. Celerrimus itē pueri iuuenisq; pulsus: senis tardissimus: reliquorum aetatum pulsus, ambigunt inter hos: at senex à puero longe magis raritate, quam celeritate, distat. In uehementia & magnitudinis differentia maximus est, ut in aetatibus, pulsus iuuenum: minimus senum: medius & paulo maior pulsus puerorum. Iam uehementissimus iuuenum: languidissimus senum: medius est inter hos, puerorum pulsus.

Bifariam crebritatem & raritatem intelligi, aliter ab illis, qui & contractionem confirmant sentiri, aliter ab illis qui negant, apertius in libris de differentijs pulsuum disputauimus: & vero etiam in ipso hoc tyronibus descripto libro declaratum est. Sanē illos volebamus prius in contractione, quasi insensibili, versari. Ac multo quidem tutius est, pariterq; commodius, si in quietum quantitate ponas genus hoc pulsuum: ita enim fiet, ut simul in noticiam exactam veniamus

DE CAUSIS PULSIVM

mus rhythmorum: verū, q̄ status, qui crebri, vel rari pulsus sunt autores, ferè talem eū vtriq; huic E
 sectæ repræsentant, erit causæ etiam vtriq; assignatio cōis. At præstiterit, vt eam ad veritatem redu
 camus, hancq; in hoc sermone sectemur: quandoquidē propolitū opus minime ad Tyrones diri
 gitur, sed planè docet verum. Ergo, cum calore pueri non paucopraditi sint, substantiam quo
 que, quæ refrigeret illū, non paucam requirūt: quapropter magnis egent pulsibus. Quia vero hu
 mores et exhauriunt quā plurimos (quippe qui illis non ad nutrimentum modo, verum etiam ad
 incrementum suppetant) necessario in conficiendis ijs contrahent per totū corpus vaporosorum,
 & vt ita dicam, fuliginosorū aceruū excrementorū: itaq; etiā desiderant maximas arteriarum con
 tractiones. Et vero etiam animalis spūs non tm̄ nutriri substantiā oportet, sicut in adultis, sed vnā
 etiam cū instrumentis augeri: itaq; vel hoc nomine maiores distentiones flagitabūt. A deoq; vsus
 contractionis arteriarum in infantibus æquat pene vsus distentionis: etenim sunt abundantissi
 ma excrementa, itaq; maiorem quærunt contractionem. Calor autē, vt non sit omnino copiosissi
 mus, at, quod augeat animalis spūs, æquat in illis distentionis vsus ei, quem postulat plurimus
 calor: quo enim iuuenibus cedunt exuperantibus aduentitio calore, hoc vsu, quem imponit spūs,
 refarcit. Maximum ergo, simulq; celerrimum pueri vtrunque motum requirunt: sicq; infra vsus
 est functio in ijs: nā, licet quā maxime celeres sint & magni, non satis efficiunt tamen vsui: qua F
 re hic crebris opus motibus est. In senibus planè contra habet: calor paucus, cui par est generatio
 fuliginosorū excrementorū, spūs q; animalis nutritio: iure habent ergo contrarios illis pulsus
 paruos, tardos, raros. Hic meminisse oportet eorum, quæ in secundo libro de pulsibus dignoscen
 dis diximus: vt, quo adducti errore, intelligamus, complures medici puerorū pulsus putauerunt
 paruos esse, tametsi sint magni, si cum magnitudine eos arteriarū compares: parui, si ex prima spe
 cie estimes. i. si quantitatem tantū distentionis spectes, eamq; conferas ad iuuenum pulsus. Sed ta
 men non maximos habent pulsus pueri, ne si ad magnitudinem quidem eos arteriarū perpēdas:
 siquidem, q̄ nec facultas eorum perueniat ad summū robur, & coarctent etiam nū molles arteria
 rum tunicæ, multum de maxima distentione detrahitur: nihilominus tamen tantū retinent pul
 sum, vt mediū superet. Acceleritatem habent parem in distentione & contractione: nam & mo
 tus vtriusq; par vsus est, non vt in senibus: quo enim minor contractionis vsus est, q̄ distentionis,
 hoc contractio tardior distentione est. Nec iniuria quidem senes minorem habent, qm̄ parā omni
 no aut nihil ex adultis humoribus excrementi prouenit, est enim imbecillus calor: præterea, q̄ nō
 magnopere nutriant, nec vllō modo augeant. Tamen vsus distentionis, etsi non magnus, medio
 cris tamen adhuc senibus manet: etenim ventilatum oportet innatū calorem, atq; nutritū anima
 lem spiritū. Quia vero vsus pulsū non complect tantū vnde quaque à functione, sed & exolutus
 per se est omnino, longe magis in raritatem immutant pulsus senes, quā in tarditatem: quare hic
 oportet longissimam quietem fieri: quō, cum non impleret, præter q̄ magnopere augebat, perpe
 tuos etiam concitabat motus. Nam non solū in infantibus non esse auctū ad summū, vsus generā
 dorū pulsuum, verum etiam de maxima distentione, quæ compleret forsitan vna vsus, non parū
 discessisse, ante demonstrauius, cū tantū detrahi diceremus, quantū facultas ab summo robore
 absit, ac degrauenē coarctenturq; instrumenta, quæ infantes ex humiditate habent mollia. Sanè
 hoc quoq; diximus supra, institorum mollitudines, quæ remotē à pressu sunt, nec grauant vel coar
 ctantur, referre ad pulsuum magnitudinē: quæ vero his coniunctæ sunt, ad paruitatem, præcipue
 si robore facultas deficiatur. At, quantū senū pulsus ex puerorum degenerauit crebritate in rari
 tem, tantūdem propē motus cōtractionis in tarditatem ex celeritate. Nec obscura est causa: siqui
 dem semel vsus contractionis exolutū esse recte docuimus in ijs ætatibus, non tamen distentio
 nis vsus perijt totus: nam hoc etiam tradidimus: quo minus est in hac tardus motus, q̄ in contra
 ctione: atqui hanc tyro solam poterat dignoscere. Probe ergo dictū est: senex à puero longe ma
 gis raritate, quā celeritate, distat. Iam omne declaratū est, quod deficiebat huic ipsi differētiæ: præ H
 terea, quod mutationi rhythmorū pro ætatibus: quos (qm̄ obscuriorem esse sermonem, quā qui ty
 ronibus accommodatus esset, arbitratus sum) non attigimus. Nā, vt de crebritate, ita de rhythmis
 extiterunt duæ sectæ: vna prorsus negabat sentiri contractionem, quæ distentionis tps̄ cōparabat
 cū toto reliquo, quod non tm̄ constat ex contractione, sed ex binis et quietibus: altera sentiri con
 tendebat, ac rhythmos in motuum temporibus ponebat. Hæc quāto secta sit perfectior & vtilior
 ad præfagiendum, clarius in proxima lucubratione aperiemus: nec tamen nunc obscurū est, nisi
 obiter superiora & negligenter attendisti: nam ex iisdem, etiam differentiarum rhythmorum pro æta
 tibus à qua profiscuntur causa, nullo negotio inuenias. Cum enim vtriusq; motus plurimus infan
 tibus vsus sit, minimus senibus: & omne interpositum tps̄ ætatum vtrunq; vsus exoluat, magis
 tamen contractionis: rationi consonum est, vt, quantum à pueris recedant ad senes, tanto semper
 vtrunque motum habeant tardiorē, magis autē contractionis. Ex his nascuntur differentiarum rhyth
 morum pro ætatibus, de quibus latius in commētarijs de præfagitione ex pulsibus agemus. Iam
 etiam, quamobrem vehementissimus sit iuuenū pulsus, senū cōtra languidissimus, in aperto est:
 iuuenibus. n. validissima facultas est, senibus vero debilissima. Eadem et alijs in ætatibus ratione,
 pro robore earum vel imbecillitate pulsus remissione & vehementia different.

A. ibidem. c

A. ibidem. d

Pulsuum

A

Pulsuum pro TEMporibus Anni mutatio.

CAP. 6.

Libid. c. 9. o

Pro anni temporibus. Medio vere pulsus maximi sunt & vehementissimi, ut in temporibus: celeritate & crebritate moderati: pari modo medio autumno: progrediens autem ver non nihil de magnitudine & vehementia detrahit, sed auget celeritatem atque crebritatem: tandemque; ineunte iam æstate languidi, parvi, celeres, crebrique; fiunt. Autumni progressus cuncta imminuit, magnitudinem, vehementiam, celeritatem, crebritatem: ita ineunte hyeme in paruitatem conuertuntur, & remissionem, & tarditatem, & raritatem. Respondet autem initium veris fini autumnii, illius finis initio huius: æstatis item principium suo, & principium hyemis suo fini. Proinde, quæ pari spatio à media æstate, & media hyeme, in utranque partem deflexerunt, similiter variant. Porro media æstatis partim conuenit cum media hyeme, partim dissidet: nam parui utrobique & languidi sunt, sed celeres atque crebri æstate, tardi rarique; hyeme: non perinde tamen parui æstate, ut hyeme, sed æstate minus: nec ita hyeme languidi, ut æstate, ceterum minus hyeme.

A. ibidem. f.

Quæ accidunt ex temporibus, in tres referuntur hæc causas, in usum, facultatem, & instrumenta: nam, prout in ijs hæc lingula variant, mutantur pulsus. Ac medio vere status aeris nos amplectentis temperatissimus est: itaque corpora etiam sunt salubria. Hoc. n. semper memoria tenendum est, hoc tempore, præ cæteris, à quibus animans afficitur, facultatem robustissimam esse: & calorẽ temperatissimum: & etiam instrumenta in summa mediocritate esse, quæ nec humiditate immodica madeant, nec siccitate squalcant, neque veluti rigeant gelu ac congelascant, neque calore quasi remittantur languescantque; unde & pulsus corporibus quidem optime comparatis maximi & vehementissimi fiunt. Nam in illis pulsuum pro ætatibus, temporibus, regionibus, & id genus alijs, mutationes prodidisse literis medicos declarauit (ut alia loca ne citem) in secundo libro de pulsibus dignoscendis: Itemque; eos, qui eius status sunt, magnos esse ædituros & vehementes pulsus in primo libro docuimus: siquidem hi facultati validæ peculiæres sunt, & moderato vsui, instrumentisque naturali lege constitutis. Nam, si quid mediocritatem vsus excedat, non magni solum & vehementes, sed & celeres fiunt: si vero longius excedant, ut vsus iam actio non compleat, ilico mutatio addeit in crebritatem: quia vero vsus est moderatus, non tendunt nec ad celeritatem, nec ad crebritatem.

At enim adiecinus orationi/ut in temporibus/recte sanè: neque enim simpliciter maximi tum, atque vehementissimi fiunt, cum multo illis alij pulsus in naturis vehementiores atque maiores reperiantur: sed, si pulsus cum alijs temporibus compares, tales medio vere euadunt. Nam æstate quidem crescit vsus, sed languescit facultas: quamobrem aliquatenus decrescit illa vehementia simul & magnitudo: sed tamen hæc minus, nam, quia vrget vsus, augetur non nihil: idemque; momentum celeritati & crebritati non leuè adfert. Contra hyeme est, ac æstate, validior facultas, non æque tamen, ac vere, sed vsus remittitur generationis pulsuum: quare languidiores pulsus hyeme, quam vere, sunt: & vehementiores, quam æstate: atque veluti medium locum occupant inter utraq; tempora, nempe quod & facultas teneat locum medium: verum satis sunt parui, quoniam cum facultas infra summum robur est, tum vsus insigniter est remissus: quæ ipsa in causa remissio est, cur simul tardi & rari sint. Hic rursus memoria tenendum est dictum, quod aliquando declarauit, Hippocratis. Vsus est enim eorum, in mutationibus ex ætatibus, temporibus, regionibus, statibus, omnibusque; eius generis: ne ne quis cum illo existimet pugnare. Neque enim ille absolute dixit, Quæ augentur plurimum habent calidi. sed innati/addidit, ut qui alterum sciret calidum acquisitum esse, quod plurimum iuuenibus suppetitat: nam temperatus est natiuus calor, acquisitiuus autem intemperatus & quasi igneus est. Sic etiam, Ventres, inquit, hyeme & vere calidissimi natura sunt. immo ne hi quidem calidissimi absolute, sed calore natiuo: æstate paucissimum hunc habent, abundant vero aduentitio calore & squalido, qui colliquat potius, quam nutriat corpus: præterea functiones, tantum abest, ut meliores reddat, ut illæ ne æquent quidem illas, quæ in moderato obeuntur. Hæc si retinuerint lectores, nihil me in hac oratione, nec in reliquis, dissidere

Dab Hippocrate vllus arbitrabitur. Posthac de regionibus & statibus præscriptum est tyronibus: quæ oratio ex superioribus clara est, ac causam habet apertissimam. Itaque solum ipsum adscribam caput, quod hoc est.

Pulsuum Pro REGIONibus & Statibus mutatio.

CAP. 7.

ibid. c. 10. f

Pro regionibus perinde, ut pro temporibus: In vehementer calidis, sicut media æstate: in magnopere frigidis, ut media hyeme: in temperatis ita, ut medio vere: ad harum proportionem in ijs, quæ medium locum sunt sortitæ. Porro aeris nos circumdantis alij status, qui calidi sunt, calidi temporibus: frigidi frigidis: medij medio veri respondent.

PRAEGnantium pulsus.

CAP. 8.

ibid. c. 15. fo.

f.

Pregnantium maiores, crebriores, celeriioresque; pulsus sunt: præterea nihil mutatur. In prægnantibus præter vsus, mutatum priorum nihil est. Quicumque; hic sit, omnino increscit & auget: quæ mulier non sibi iam soli respirare & pulsare, sed foetui etiam, cogatur. Rationis ergo est, ut celeriiores, & maiores sint, crebriioresque. Nihil tamen vehementiores sunt, vel languidiores, vel duriores, vel molliiores, pro ipsa sanè conceptus ratione: neque enim ut ex eo, vlla facultatis, vel instrumenti, prægnantium facta mutatio est.

Quarta Classis.

nnnn

Pulsuum

1^a. Aph. 14. Ex. ord. 7. a1^a. Aph. 15. Ex. ord. 8. a

DE CAUSIS PULSVVM

Pulsuum ex Somno mutatio.

CAP. 9. E

Iam Somni etiam sint, si quid aliud, secundum naturam, qui & ipsi variant pulsus: Dū incipiunt, minores, languidiores, tardiores, rarioresq; reddunt. Dum progrediuntur, tarditatem pederentim augent & raritatem, praesertim à cibo: at maiores sunt & vehementiores. Cum diuturniores fuerint, ad remissionem & paruitatem redeunt, tarditatem & raritatem retinent.

A. ibidem. c. 1.
fo. 50. a

Quæ sit causa, cur concoctiones per somnum meliores sint non in vetriculo modo, verum etiã in venis, i arterijs, in omni deniq; animalis habitu, nō est huius loci explicare: neq; enim de causa, quæ nam illa sit, conuenit inter oēs medicos. Equidem hoc i presentiarū de illa breuiter dico. Facultas concoctrix se intro per somnum recipit, magis, & in altum. Ergo, quia intro mouet, & materiam conficit, primo veluti imbecillior redditur, ac onerat: paulo post, cū fruatur alimento, quod conficit, roboratur ipsa, ac calor crescit animantis: vt, qui frigidiores cibos comederunt, ilico frigidiores se animaduertunt, multiq; adeo illorū manifeste & horrent & rigent, haud multo post fiūt calidiores. Proinde, si natius calor est, qui concoquit cibos: ac, qui huic præsumt motus (vt rō fuit Hippocratis) qui foras tendunt, vigiliã, qui intro, somnos conciliant: facillime rationem ac naturam commentemur pulsuum mutationis, quæ ex somno proficiscitur. Quod si qua est alia huius molitrix facultas, certe, quia consensum esse, traditum est, mutuum omnium facultatum, quæ animæ moderantur, non mirum est, si quid hæc facultas naturalis consentiat cū illa. Sed hoc, si semel admissum sit roborari & debilitari vicissim facultatem, quæ pulsuum creat, prompte expedias cãm: nam, quia onerata illa initio somni atque debilitatur, minores & languidiores pulsus oportet existere: at mox ea roborata, è diuerso, maiores vehementioresq;. At enim quid simul tardiores & rariores fiunt? Erasistratus quidem causam confert in motuum voluntariorum quietem, quæ idcirco concoquat probe: non somnum in causa ponit. Hippocrates ac cæteri, qui vergere calore intro ferunt per somnum, qui quidem medicorum ac philosophorum sunt penè omnium probatissimi, in huius incrementa, & decrementa, motusq; diuersos, causas conferunt: imminui. n. dicunt, ac veluti suffocari, vbi in aceruum subito incurrat ingestæ materiæ, quō ignem quoq; cū in lignorum ingentem struem incidat. Atq; vt idem ignis, vbi superior euasit materia, roboratur ac in magnitudinem eleuat: sic in natus calor, cum fruatur alimento, confectis iam succis, in quos inuaserat, copiosior, quàm ante, fit & validior. At causas adhuc tarditatis & raritatis non expediuimus: immo vero aliter me iudice res habet. Quando dormientibus motus caloris, qui foras tendit, imminutus est, viger autem, qui intro: contractionem oportet celeriore fieri, distentionem vero tardiore. Ac sic quidem manifesto fit. Qui contractionem non assequuntur arteriarum, sed discernunt ex sola distentione pulsus, hi tardum absolute volunt dormientium pulsuum esse. Ille aut absolute non est tardus, sed altera ex parte tardus, totus non tardus potius, q̄ celer: nam, cuius tarda distentio, & celeris est contractio, is neutro horum nominū appelladus est, nec celer nec tardus, sed sunt distinguendæ eius partes: quod in respiratione fecit Hippocrates. Iam vero etiam altera sui parte paruus est dormientium pulsus: si quidem plurimum contrahitur, distenditur aut non plurimum, sed quantum contrarius motus necesse habet reddere contractioni. Porro arteria in pari semper interuallo mouetur in contractione ac distentione, nisi qñ rhythmum subito immuet: terminis vero, vnde proficiscitur, & quibus finitur, variat. Nam, cum motus, qui intro pergit, præpolleat, atq; prorsus confideat: rursusq; inde incipiat, qui foras tendit motus: haudquaquam hic distentionem plurimum producit: Contra, cum præpolleat motus, qui foras concitatur, contrario existente debili, minime tunc ab extremo orditur collapsu in distentione, ac summam eandem magnitudinem assequitur: cumq; inde inceperit denuo, qui intro fert motus, finem contractionis, vnde incepit distendi, facit. Ita cum facit semper veluti motuum quendam orbem, modo intro magis, modo foras fertur. Quam ob rem, qui duntaxat distentionem sentiunt, his pulsus, necesse est, in somnis paruus & tardus videatur. Iisdem necesse est, vt imperitioribus in dignoscendo, pusillam partem conspici motus distentionis, & fugere maximam: quippe in eo motu arteriarum, internos motuum terminos ne exercitatissimi quidem attendunt: sed contractionis hos finis fugit, & principium distentionis: quo magis imperitos immensam partem motus præterire par est, totam propè contractionem, & partem non mediocrem distentionis. Quæ autem pars motus lateat, quam non sentiant, qui tangunt, ea, cum adiungatur ad tempus quietum, speciem præbet pulsus rari, tamen re vera dormientium pulsus nihilo rarior sit, vt nec respiratio: sed aperte etiam in hac expiratio, quæ cū exufflatione fiat, maior est: quietis temporis nullum accedit incrementum. Explicauit ita summam ferè de somnis: tñ, quo res clarior sit, addam reliquum. Pulsus dormientium, in externa quidem quiete similes sunt vigiliatium pulsibus: in interna vero, permultum videntur distare, quod terminos inter nos motuum non assequitur noster sensus, sed tum minor est, tum languidior, quàm pulsus vigilantium, præsertim à principio statim: nam postea magnitudo ei quedam & vehementia adiungitur, & iam tardus in distentionibus est, in contractionibus velox: & in summa, intro magis mouetur. Quare, si vehementem in contractionibus eum dicas, nihil erres: etenim excrementum succorum confectorum veluti fuliginosum excernere arteria per somnos, q̄ copiosius tum collectum sit, vehementius auer: vnde motus, qui intro fertur, vel hoc nomine præpollet. At vero,

A. ibidem. b

6. Epi. com. 4. t.
14. 3. 183. c. Et
193. h. com. 5.
t. 30.

1. Epid. cō. 3. t.
18. 3. 121 b
2. Epid. sect. 3. a.
1. Pror. cō. 3. t.
72. 4. 188. d
In Prog. cō. 2.
t. 56. 4. 203. g

ybi

A ubi absolute succi confecti sunt, si in somno homo permaneat, immoderatus erit utique talis somnus. Motus autem merito fit uterque minor, tardus, imbecillus, rarus: somnus enim (quod vel ex poetis audias) mortis est frater. Vna illi hæc convenit cum viventibus, confectio alimenti: reliqua mortuis sunt similia, non videre, non audire, nihil intelligere, vel cogitare, vel loqui, vel sentire, ratione carere, proiectum esse. Et vero quid aliud (si illud unum, quod commune adhuc cum viventibus habet, sit ablatum) nisi recte via ad mortem dicatur? Iam etiam primum esse & nativum caloris motum, cum foras, & extra se ipsum movetur: secundum, cum intro, & in se ipsum, qui propter nutrimentum comparatus est: id iam pridem multis locis diximus: qui, ubi non amplius in nutrimento detineatur, neque proprium suum motum, quo fertur foras, repetat, sed ociosus sit utrinque, habet tum certe imaginem mortis: exolviturque eius contentio, unde oritur languidus pulsus: dissolvitur porro motus, quam ob rem parvus, & tardus, & etiam rarus fit: quod si increseat etiam atque etiam parvitas, tarditas, raritasque, propemodum nihil movebitur: at hæc mors erat. Habes omnia de somnis. Quanquam vero præterea Archigenes plenissimos dicat pulsus in somnis videri, Apollonides inanissimos, mihi certum est de his non producere orationem, cum in superioribus lucubracionibus falso hoc probaverimus genus pulsuum inductum ab Herophili successoribus esse, si cut multa alia. Neque quicquam habet admirationis, si in re, quæ planè discerni nequit, inter se Archigenes & Apollonides dissideant: neque enim communis sensus affectum, sed suas uterque opinioniones scripsit.

EXP Exergiscendum pulsus.

CAP. 10.

Qui exergiscuntur, è vestigio pulsus magnos, vehementes, celeres, crebros, & cum quadam vibratione habent: qui mox mediocritatem assequuntur.

A non perinde in somnum incidimus vigiles, ac ex somno euigilamus: quod hoc ferè subito, illud omnino pedetentim fiat. Etenim turbulenta in somnia, vel si quis vociferetur, perstrepat, tangat dormientem, celerem & subitanam concitat mutationem: quocirca pulsus illos, quos commemoravimus, qui in eum modum immutantur, clarissime percipiunt. Nectamen in alijs, qui motu innati caloris foras progrediente excitati sunt, fugiunt exercitatos: nam somnus incidit, cum nativus calor aut ex fatigatione & nimia siccitate ad alimentum se conuertat, aut ob immodicam humiditatem foras nequeat progredi: quorum est salubris primus & naturalis: alter, quem memoravimus, veluti somnus, qui est in comatibus & lethargis: cui opposita est phrenitidum & vigiliarum præter naturam, vigilantia, ubi superficatus nativus calor est & quasi ignitus, atque idcirco foras quoque movetur immodice. Sed affectus præter naturam, quos nec vigilantiam nec somnum, sed vigiliam & comata potius voces, relinquam in præsentia. At somni naturales simulque vigilantie ita, quomodo ante diximus, gignuntur: nam, cum indigeat simulque delideret naturalis animalium calor copiosam humiditatem, ideoque in viscera conveniat & ventrem, fit somnus: qui simul atque ea satis fructus est, ut naturalem iam qualitatem recuperaverit, exergiscuntur. Quo quidem tempore illæ conversiones nullo modo citra vim aliquam fiant: nam in alimento concoquendo, quia succrescit humiditas vaporosa large cum in ipsa cute, tum in poris, corporibusque ad externam superficiem usque interpositis omnibus, non perinde iam calori proclivis est ad externa motus: quare, ut hanc discutiat remoueatque, & meatus repurget, & etiam corpus undequeque sibi penetrabile reddat, postulat primos vehementes atque violentos motus: quod ubi perspirabile, purumque reddidit, mediocritatis naturalis reminiscitur. Hinc pulsus ilico experrectis ex somno magni, & vehementes, & celeres æduntur: præterea ob morus vim, non nihil vibrantur: paulo post ad nativam mediocritatem reuertunt. Deinceps tyronibus scripsimus de corporis aduentitij habitudinibus: quas græce *σχέσεις* nos Hippocratem secuti appellamus, qui in libro de articulis dixit: Cæterum refert et non nihil corporis habitudo. Ac pulsus nos in utraque illarum maxime conspicuos prodemus: quodrum facile nunc sit adiungere causas ex commemoratis: nam, quæ de naturalibus differentijs corporis tradita sunt, eadem dicentur de aduentitij: quo brevior ero, solumque ipsum illinc caput subiiciendarum causa rerum huc transferam, quod ita habet.

Pro ASCititij HABitudinibus pulsus.

CAP. 11.

Ascititij habitudines corporis perinde pulsus, ut naturales, immutant. Nam, gracilis natura si quadratus evaserit, huic, qui talis natura est, assimilium pulsum habet: si quadratus factus gracilis sit, assimilium gracilibus natura. Constat autem gracilitatis & quadrati corporis citra facultatis immutationem, & estimandam differentiam esse: itaque in omnibus alijs, ut unum id tantum ubique, de quo in præsentia disputemus, mutetur. Quæ diximus de quadratis, eadem etiam de corpulentis dicta nobis esse putandum est, nisi quod magis sunt intensa.

In eum illic modum de habitudinibus corporis differimus. Apposuimus itidem de temperamentis: caput etiam hic memorie gratia satis est adscripsisse. Est autem hoc,

Pro ASCititij corporis TEMperamentis pulsus.

CAP. 12.

Iam etiam temperamenta corporis ascititij pulsus ea proportione mutant, qua naturalia temperamenta. Scilicet ad eundem hinc modum, ut de anni temporibus diximus: calida calidis, frigida frigidis assimilium pulsus creant. Nam temperamentorum in humiditate & siccitate differentia contineba-

Quarta Classis.

nnnn ij

tur

A. ibidem. c

ibidem. c

De Art. com. 1.
t. 26. 7^a. 256. d

DE CAUSIS PULSVVM

tur in habitudinibus corporis: siquidem siccis gracilitas, corpulentia est humidis familiaris. Verū E hæc in libris de temperamentis declarauimus: præterea hoc quoque, corporis duritiam temperamē ta sicca, mollitudinem comitari humida: itaque pulsus his mollis est, illis durus.

Pulsuum Pro EXERCitationibus mutatio.

CAP. 13.

Nunc alias mutationes, quæ causas habent non naturales, recensetamus. EXercitationes "primo, quæ moderatæ sunt, vehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt: Si multæ sint, & vires excedant laborantis, paruos, languidos, celeres, & crebros in summo: Nimum immodicæ, adeo vt gore iam se possit mouere & multus interpositus quietibus: aut nihil prorsus possit, sed exolutæ vires impense sint: pulsus mire paruos, & languidos, tardosq; & raros: Quòd si ad virium dissolutionem perueniant, pulsus creant illis proprios. Quales autem excitet pulsus facultas, quæ dissoluitur, dicemus paulo inferius.

A. l. i. f. 2. d. 3. c.
13. fo. 50. d.

Habes caput, quod illo in libro conscripsi: nunc iam addam causam. Facultas in exercitationibus vniuersam adhibet contentionem, vnde pulsus vehementes excitantur: vsus aut incrementum, vnde de magni, celeresq;. Hic aut quoniam quidem binis accessionibus augetur, spiritu exhauriendo & caloris incremento, ideo est, quoniam is non satis magnitudine illorum & celeritate completur, crebri fiunt. At, quæ exercentis sese vires excedunt, efficiunt paruos & languidos propter earum imbecillitatem: F tñ illos quidem adhuc, quia vrget vsus, crebros: at non celerimos propter facultatis infirmitatem sed pro his creberrimos: idq; quatenus actio longe vsu inferior est. Quòd si adeo quis cogatur laborare, vt non modo superiores facultate labores sint, sed continenter necesse habeat interquiescere, huic refrigeratur vniuersum corpus. Pulsus autem ob imbecillam facultatem languidi sunt & parui: ob frigus nec celeres, nec crebri. In aperto ratio est, si memineris priorum.

Ex BALNEIS CALIDIS pulsuum mutatio.

CAP. 14.

* Al. paulo uehementiores.

Balneæ "calidæ, dum sint moderatæ, pulsus creant magnos, celeres, crebros, vehementes. Immodicæ paruos & languidos, tamen adhuc celeres ac crebros. Quòd si hic relinquuntur, paruos, languidos, tardos, atque raros.

A. ibid. c. 14.

* dñs.

Ex balneis, si in tempore vtaris, omnino corpus commoditatem aliquam percipit. Nam, cum defessi simus, incaluerimus, simus refrigerati, deficcati, nauſeam, aut temperiem inæqualem sentiamus, deniq; si vacuatione opus sit nobis, illas nos subimus. In illis autem omnibus temporibus corpori restituitur mediocritas temperamenti, vires corriguntur, opportunus augetur quidam calor, ac pars digeritur spiritus vna cum sudoribus. Quare calidæ balneæ, par est, si sint moderatæ, vt ad eum modum mutant pulsuum, sicut declarauimus immutari, cum facultati commodat, & augetur vsus. Immoderatas planum est facultatem dissoluere, vsuq; præter modum intendere: vnde fit, G vt creberrimos creent: celeres autem perinde, vt priores, nisi sanè facultas ad extremum vsu deuenerit: nam tum quidem fornicantes, quos appellant, prodibunt. Quòd si ab immodicis balneis destiterint, nec lauent amplius, sanè & habitus corporis refrigeratus est, & facultas dissoluta. Quā ob rem mutatio pulsuum ea existet, quam in libro primo docuimus excipere facultatis imbecillitatem & vsus remissionem. Hoc enim, in præſenti satis est, si demonstrarem, quemadmodū ex singulis præcedentibus & externis causis ad primas & præcipuas & continentes vocatas mutatio penetret: vt autem ex illis pulsus necessario alterentur, in primo aperuimus libro.

Ex BALNEIS FRIGIDIS pulsuum mutatio.

CAP. 15.

Balneæ "frigidæ ilico paruos, ac languidiore, & tardos, rarosq; pulsus efficiunt: postea, prout id sit, quod induxerunt, omnino vel torporem inducent, vel robur. Quæ torporem intulerunt, & refrigerarunt, paruos, & languidiore, & tardos, rarosq; efficiunt: quæ excalſecerunt, & robur conciliarunt, magnos, vehementes, celeritate et crebritate moderatos.

A. ibidem. c.

Balneæ frigidæ è vestigio refrigerant omnino: postea vel roborant, vel obruunt facultatē, vnaq; perfrigerant: nam id est torporem inducere. Itaque & pulsus pro ratione causarum immutantur. H Quod vero non poterat tum tyronibus explicari, id nunc declarabo. In frigida lotionem arteriarum motus plus intro, q̄ foras, fertur, q̄ & calor illuc ilico magis ferat. Quòd si intus arterias possemus contingere, omnia, quæ aliàs in distentionibus animaduertimus, hæc in contractionibus hic apparent, magnitudo, celeritas, vehementia: sed, hoc quia non pot̄ vlla ratione, ab ijs, quæ in distentionibus percipimus, totos pulsus sic appellamus: paruos, quia multo minor distentio id temporis est, quàm antea: tardos item, q̄ aperte exolutus est motus: iam raros quoq;, q̄ alij etiam omnes, in quibus plus motus intro fertur, tales esse visi sint contractionem non sentientibus. Causa ante explicata est. Languidos non diximus absolute, sed scripsimus languidiore: qua voce paruam mutationem significauimus in remissionem esse.

Pulsuum ex CIBIS mutatio.

CAP. 16.

Cibus "largus, vt etiam grauet facultatem, pulsus inæquales atque inordinatos concitat: Archigenes vult celeriores, quàm crebriores. Modicus, magnos, celeres, crebros, vehementes. Parcior, quàm qui satis nutriat, non æque, ac moderatus, cæterum minus mutat, neque id diu.

A. ibidem. c.
fo. 49. f. g.

Cum possimus in singulis capitibus in hoc libro præſcriptis, primū, quæ alij de ijs censuerunt, commemorare, deinde esse falsos confutare, non hoc facimus: sed statim ad id, quod probatum & verum

A & verum est, accedimus, id agentes, vt operis, quoad eius fieri possit, prolixitatem contrahamus. Quod cum nunc & sua sponte longum sit, quid fiet, si veterum præterea opiniones vnâ cum con-
 futatione congrua cõplectatur, non ne in immensum ducetur? At, qui tẽpore ad disciplinas abun-
 dat: ardetq; cupiditate medicorum omnes opiniones cognoscẽdi, huic lucubratiõ hæc, certo scio,
 viam munit, vt per se inueniat, vbi bene sentiant, & vbi errent. Et quidem alio ipsi loco multa scri-
 psimus, quæ his, qui in ea voluntate sint, conducent. De proposita quæstione, in libris, vbi inquiri-
 mus in Erasistrati artem de pulsibus, opinionis errorem, vt puto, clare prodidimus. Ad hæc, vbi di-
 screpamus ab illis, qui peritissimi habentur in arte de pulsibus, de his item vir, qui sapientia sit præ-
 ditus, facile mihi videatur horum præsidio, quæ nunc tradidimus, existimaturus. Inueniet ea enim
 ferè partim in sola dicitõne, partim in exactis & distinctis explicationibus, consistere: vt et hæc, de
 quibus nunc agimus. Nam, cum scribat Archigenes in hunc modum de cibo facultatem oneran-
 te: Hic, quia premit, languidiores minoresq; pulsus concitat, & celeriores, quàm crebriores. nos
 non sic, sed quomodo scripsimus? Cibus largus, vt etiam grauet facultatem, pulsus inæquales, at-
 que inordinatos concitat. Qui autem opera artis diligenter obseruat, non in cibo tantum, sed & in alijs affectibus omnibus, in quibus oneratur facultas, reperiet inæquales pulsus. Atque hoc scilicet
 ipsum est, quod imbecillam facultatem ab onerata distinguat: simulq; cum eo proditur & no-
 xæ magnitudo. Si enim inter multos magnos & vehemẽtes, pauci offendantur parui languidiq;,
 pusilla est offensio facultatis: cõtra, si pauci magni & vehementes, parui autem atq; languidi mul-
 ti sint, ingenti in eiusmodi affectibus onere opprimunt facultas. At vero parui & languidi pulsus
 perpetuo fiunt, nullo interpellante contrariorum, non in ijs, quæ onerantur, sed in ijs, quæ dissol-
 uuntur, facultatibus. Dum vero per se quidem valide sint, sed abs quopiam grauentur & preman-
 tur, omnino vehementes & languidi pulsus commiscuntur, etiã si summe offensa sint. Incurie igitur
 scribit Archigenes languidiores & minores pulsus fieri, quum facultates cibo grauantur: hæc
 enim, q̃ facultas dissoluatur, non q̃ prematur. signa sunt. Atque, vt in differentijs magnitudinis &
 vehementiæ sunt inæquales. sic in differentijs crebritatis & celeritatis. Quare ne istuc quidem queo
 conijcere, quemadmodum Archigenes scripserit, celeriores eos, quàm frequentiores, esse: nisi si hoc
 dicere velit, licet sint hi inæquales, maiore numero tamen celeres tardos vincunt, quàm raros crebri.
 Etdi ne hoc quidem verum est, si ita nude proferatur, nec distincte: immo offensiones leuiorẽs, ce-
 leres magis, quàm crebros: grauiorẽs è diuerso, crebriores pulsus, quàm celeriores, reddunt. Causa
 in aperto est ex demonstratis in primo libro: si quidem celeritas facultati peculiaris validæ est, cre-
 britas imbecillæ. Iam aliorum etiam, de quibus deinceps dicemus, nisi exciderunt ea tibi, quæ primo
 in libro docuimus, in promptu est causa.

Pulsuum ex Vino mutatio.

CAP. 17.

Vinum, cetera quidem pulsus, vt cibus, variat: hoc vero interest, quod illico immutat, & citius mutatio à vi-
 no profecta recedit, quàm illa, quæ à cibo: quod item celeritatem amplius & magnitudinem, quàm vehemẽ-
 tiam & crebritatem, augeat: quanto enim vehementius moderatus cibus constantiusq; robur conciliat, tantum fe-
 re Vinum extollit magnitudinem.

Hæc quoque oratio se ipsam interpretatur, ac omnia subiicit nobis, quæ de vini virtute sunt ab
 omnibus medicis prodita. Appositio enim, quam facit, celeris est, q̃ humidum sit & calidum: quicquid
 que. n. celerem, inquit, requirunt appositionem, his humidum medet: q̃n̄ vero calor etiam dux est
 humiditatis, multo iam magis. Ad hæc, quæ affatim subitoq; nutriunt, hæc celeriter dericiunt: quæ
 ob rem, vt celerem, ita minime diuturnam, à vino appositionem corpora accipiunt, facile enim di-
 geritur per halitum. Porro, q̃ nutriat, pulsus ita, vt cibus, variabit: q̃ autẽ amplius, quàm ille, nutriat,
 insigniorem adijciet illis & magnitudinem & celeritatem: id quod planè apertum est illis, qui re-
 tinuerunt, quæ in primis commentarijs docuimus. Ac reliquorum, quæ in isagoge prodimus, si

In libro de Ali-
 mento.

D memoria teneas, quæ in primo libro scripsimus, omnes claræ sunt causæ: quare præterita illorum
 magna parte, causas tantum illorum, quæ sunt obscuriora, referamus: de quibus hoc est: Cur cho-
 leras, magnosalui fluores, profluuium muliebre vocatum, deniq; oia, quæ ex corpore vacuando fa-
 cultatem dissolunt, comitent pulsus vermiculantes: at facultatem, quæ a febrî cacoethæ dissoluit,
 formicantes consequant. An quia pulsus, quo vermiculâs sit, tardus esse omnino & rarus debet:
 neque enim possit fieri, vt prior arteriæ pars prius moueri videatur, neque vt fiant veluti cir-
 cumscriptiones in vna distentione multe, ni tardus simulq; rarus sit motus. At in acutis
 febribus (neq; enim possunt cachoetis non acutè esse) non sustinet caloris copia
 pulsum vel tardum in summo, vel semel fieri rarum: ceterum tardus est, aut
 non celer certe pulsus, cum dissoluitur facultas (tamen in eo quidam
 dignoscendo hallucinantur) sed non summe tardus tamen: rarus
 autem haudquaquam, immo creber semper, ac, vbi vis vt-
 gear caloris, magnopere est creber. Mihi quidem iam
 visum est tertij huius libri hic finem facere: reli-
 qua in quarto persequar, ab affectibus
 animi exorsus.

Quarta Classis.

nnan ij Galeni

l. 1. f. 2. d. 3. c.
 l. fo. 49. g

ibidem. g. h

GALENI DE CAUSIS PULSVVM
LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Causis Præter naturam, Quæ tum animi tum corporis
affectione pulsus immutant.

Quæ pulsuum Causæ superioribus libris explicatæ sint, Quæ hoc
libro explicandæ.

CAP. 1.

Inter causas, vnde pulsus alterantur, quæcunque mutationem moliuntur per se, continentur eorum generationem, ex quo sunt continentur appellata, prioribus duobus libris exposuimus. Quæ has præcedunt, quarum consistit pars in ipsis animalium corporibus, pars extrinsecus accidit, has cum instituissemus duobus proximis explicare (quia ante etiam in libro illo, quæ tyronibus scriplimus de pulsibus, summam de his & citra demonstrationem tractauimus) operæpretium mihi est visum, ut hic quoque de ijs agerem citatis ipsis capitibus, atque distincte explicarem, simulque causas adderem. Ac in tertio quidem libro de ætatibus, regionibus, anni temporibus, naturis, præterea de exercitijs, quæ vocant, & cibo, potuque diximus. In hoc quarto, qui huius commentationis est postremus, de causis præter naturam sermonem habeo, exorsus ab affectibus animi: deinde etiam de corporis affectibus dicturus. Iam hic quoque ad singula capita clausulas traducam ex libro tyronibus scripto.

IRÆ pulsus.

CAP. 2.

IRÆ ^{altus est pulsus, magnus, vehemens, celer, creber.}

Qui superiorum est memor, huic etiam, quæ de ira dicuntur, aperta sunt. At, de quo ante haud dum diximus, hoc est in præsentia adijciendum: vehementior ne tantum appareat pulsus iratorum an eiusmodi sit vere: id enim omisimus, etsi latius in primo libro disputarem, ferè dubium. Neque enim ita quis fidem tum haberet, si diceremus non apparere solum, sed esse etiam vehementiorem, ut iam fidem habebit, cum ante in sermone interposito multa ordine audierit, quæ referunt ad fidem, præsertim quæ de inæqualitatibus narrauimus, in quibus pulsus vicissim clare videtur fieri languidus & vehemens: non quod tam repente facultas in imbecillitatem variet & robur, sed quod cum causis, quæ se molestant, decertet, nec superet perpetuo eas. Apertissime autem pulsus per bonas iudicationes vehementes fiunt: etenim facultas tum, ut, quæ molestiam exhibent, repellat, excitat se ipsam. Quod & in animali cernas facultate, non tantum vitali: exoluti enim quidam extreme vel per senectutem, vel per morbum, vel aliam quampiam, quæ antecesserit, lassitudinem, si latrones subito conspiciant ingruere vel hostes vel feram aliquam, concitato cursu aufugiunt periculum, neque in eo validis concedunt: itemque in terræ motu ex ædibus exiliunt, aut per incendium, atque occyissime discurrunt, cum antea per infirmitatem progredi vix possent. Ex quibus omnibus liquet facultates animalis moderatrices, si quando impedeat necessitas, maiore vi obire suas functiones. Quo minus mirum est, si in ira hoc contingat, cum videatur merito fieri: ut & in his etiam animaduertas, qui exercitationem subeunt, aut quam aliam nauant operam, pulsus non in magnitudinem modo, sed & in vehementiam conuertitur.

LAETITIÆ pulsus.

CAP. 3.

LAETITIÆ ^{magnus, rarus, & tardus est pulsus, at vehementia nihil differt.}

Lætis diffunditur per vniuersum corpus calor, atque plus foras eius motus ferè, at in tristibus intro: vnde maior fit merito pulsus illorum, at non vehementior ite: neque, nisi ascititius ex affectu comparat, neque validioris actionis, vsus. Planum autem est hæc intelligi debere, de moderata lætitia, quæ propria ratione pulsus alterat: nam, si nimia quidem lætitia sit, ut facultatem dissoluat, pulsus sæpe per accidens contrarij existunt: at tunc pulsus fient, qui, dum virtus dissoluit, fieri solent. Diximus, nisi ante, qui inter affectus sunt vehementiores, hos totam alterationem pulsuum per se ipsos moliri.

TRISTITIÆ pulsus.

CAP. 4.

TRISTITIÆ ^{paruus, languidus, tardus, & rarus est.}

Et tristitia enim refrigerat, & calorem intro concitat. Itaque non iniuria contrarios pulsus efficit superioribus, quos consequi lætitiã dicebamus.

TIMORIS pulsus.

CAP. 5.

TIMORIS ^{recentis & vehementis celer, & vibratus, & inordinatus est, inæqualisque. Inueteratus iam similem habet tristitiã.}

Timor est vestigio, quia statim multam mentis conturbationem facit, iure inæquales edit pulsus: nam ante de hoc verba fecimus. Temporis diuturnitate pulsus tales creat, quales tristitia: neque quicquam à tristitia abest diuturnus timor. Omnibus autem his, si diuturna sint, aut admodum vehementia

A. l. r. f. 1. d. 3. a
13. fol. 1. a

A. ibidem. a

A. ibidem. 2

A. ibidem.

Amentia, pulsus succedunt, vt solent, dum facultas dissoluitur: etenim dissoluunt omnia hæc facultatem, breui quidem vehementia, tempore vero contraria. Atqui paulo ante idem ex illis, quæ de legitia retulimus, ostendebat: nunc etiam adscripsimus, quod illis hoc in isagoge subiunximus, & etiam, quod de similibus vniuersaliter statuendum est item. Longiorem vero interpretationem hæc oratio non querit: quare ad ea iam, quæ consequuntur, transeamus.

Ex Doloꝛe, pulsus Variatio.

CAP. 6.

Dolor, qui quidem variat pulsus (Variat autem ingens, aut qui principes partes tenet, vt etiam inflammatio) dum prius est, atque initio, pulsus ædit maiorem, vehementiorem, celeriore, crebriorem. Auctus vero iam, & admodum validus, vt etiam vitam contentionem offenda, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Ac, quo diuturnior sit, vel vehementior efficiatur, hoc illorum quodque increfcit magis. Qui vero facultatem iam dissoluit, in remissionem, & priuatatem, & falsam celeritatis speciem, ingentemque crebritatem commutat.

B Vt in omni molestia facultas, ita in doloribus sese solet ad depugnandum & reiiciendum id, quod infestat, concitare. Optimo igitur iure in magnitudinem, & celeritatem, vehementiamque pulsus mutat. Quæ si in eo nihil proficiat, veluti ex inani labore vis eius & contentio dissoluitur. Itaque in remissionem motus, superata ab infestantibus facultate, recidunt. Quid autem falsam celeritatis speciem dixerim, in tertio libro de dignoscendis pulsibus declaratum est. Iam etiam demonstrauimus in horum commentariorum libro primo, cur paruis pulsibus penè omnibus adiuncta crebritas sit.

IN Inflammationis pulsus.

CAP. 7.

Inflammatiõ habet omnis communem pulsus veluti ferrantem: vt alia pars attolli arteriæ, alia non videatur, cum illa scilicet videatur durior. Habet etiam vibrationis aliquid hic pulsus, ac celer quidem & creber est, nõ perpetuo magnus tamen. At cuique sanè est suus proprius. Nascenti quidem maior iusto, & vehementior, & celerior, & crebrior: augetenti vero adhuc, cum illa omnia increfcunt, tum clare iam durior, & magis vibratus est: vigescenti autem manifestior est, duriorque; atque vibratus magis, sed minor est, quam dudum, non tamen languidior, nisi facultatem excedat affectus, sed & creberrimus fit & celer: quæ si diuturnior sit, atque in scirrhum iam indurescat, accedit illis gracilitas pulsus & durities. Hæc inflammatiõ habet, quæ pulsus per totum corpus immutat, vel quia magna est, vel quia principem partem insidet: si vero vniuersum corpus non afficiat, pulsus in parte inflammata talis erit, qualem diximus. Crescunt autem, quæ commemorauimus, singula, diminuunturque; aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipsius instrumenti natura inflammata. Si quidem partes nervosiores, duriores ædunt pulsus, magisque ferrantes, & minores: venosiores vero & arteriosiores, contra: ac inter hos maior est in arteriosioribus, atque inæqualis facile fit inordinatusque. Ex his liquet, qui pulsus sit illorum, quibus inflammatum iecur est, vel lien, renes, vesica, colon, ventriculus: præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter omnium, in quibus partium inflammationem comitatur febris: nisi quibus in locis ob symptomatum naturam, quæ tum necessario iis consequantur, tum casu adiuncta sint, prout quodque possit mutare, ita pulsus contingat variari: vt mista ibi variatio fiat, & quæ inflammationi congrua est, & quam loci natura vel præsentis inducit symptomatis. Quibus enim inflammatum est septum transversum, hi conuulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus: quibus ventriculus, syncopis: quibus iecur, atrophie: quibus uenireculus, cruditati: quibus renes, urinae suppressioni. Ad hæc partes insigniore præditæ sensu, etiam dolorum nomine pulsus mutant: quæ mirus sentiunt, pro affectu tantum. Igitur in inflammationibus varie pulsus ex his omnibus mutantur. Quæ quemadmodum discernenda sunt, cum alio loco ex æte tractauimus, tum vero in præsentia, quantum interest tyrõnibus, persequemur.

D Hoc caput est ex isagoge, quod pulsuum profectam ab inflammationibus mutationem clare docet. Porro, vt primæ causæ & generationem eorum continentes afficiantur ab inflammatione, vt illam mutationem inducant, consequens esset explicare hinc exorsos. Omni parti, quæ inflammata sit, hæc necessario duo accidunt, calor immodicus, & tensio: quæ vniuerso corpori impartit ambo, vbi pars nobilis sit, vel insigni prædita inflammatione. Atqui immodicus calor, qui vniuersum corpus occupet, febris est, quæ vsum pulsuum alterabit dilucide. At partis inflammatae tensio peruatit etiam arterias: quamobrem durior pulsus erit: eoque sanè in nervosis partibus durior, quod præter cæteras hæc in inflammationibus tendantur, vt quæ sint sua sponte etiam tensæ: atque vnâ secum partes vicinas, quia sunt scilicet fortiores, intendunt. Nimum calorem autem ostendimus efficere per se pulsuum celerem & maiorem: quod si quid deficiat vsui, ibi etiam crebrum. Recte igitur omnes, quos ex inflammatione febris arripuit, habent pulsuum durum, & vero etiam ob intemperiem arteriarum, in vno occurssu inæqualem. Quæ si ambo coniuncta sint, existet dubio procul species illa pulsus, quæ veluti ferrat tactum: eam enim, oportet, qui tangit, vt imaginem concipiat, vbi inæqualiter instrumentum durum occurrat. Erit porro, vt diximus, manifeste celerior, ac, nisi resistat durities, planè maior: sin quid resistat, tantum sibi conciliabit vibrati motus, quan-

Quarta Classis.

n n n n iij tum

DE CAUSIS PULSVVM

* *Al. carno-
sarum.*

tum imminuta magnitudo sit. Iam etiam tanto hunc fore crebriorem, quanto minus distentio E
vsu compleuit, nosti, si, quæ ante demonstrauimus, recordaris: Præterea magnitudinibus pari-
bus inflammationum variationem pulsuum non parem comitari, sed inflammationes partium
venosarum, pulsus creare maiores: partium neruosarum minores, sed eos duriores magisq; fer-
rantes. Nihil est enim in his, quod non clarum sit, si retineamus arterias magis tēdi oportere à par-
tibus inflammatis, quæ sint neruosæ. Partes autem arteriosæ planè etiam copiam caloris in arterijs,
vtpote calidioribus, adaugebunt amplius, atq; maximos idcirco excitant pulsus: & si qua alicun-
de inæqualitas exoritur, eam detegent manifestius. Duas, ni fallor, causas esse docuimus inæ-
qualium pulsuum, facultatis, quæ arterias mouet, ob nimios humores, qui ipsam degrauent, im-
becillitatem: præterea ob ipsorum instrumentorum affectus, oppilationes, inquam, & constri-
ctiones, atque tensiones, pressusq;. Quare nihil est mirum, si inæquales in arteriosis partibus in-
flammati pulsus fiant, cum molitrix facultas illorum facillime in talibus defatigetur, ipsaq; instru-
menta sint affecta. Reliqua, quæ in libro tyronibus nuncupato scripsimus de mutatis ab inflam-
matione pulsibus, non puto desiderare interpretem. Itaque ad vnum nūc de proximis capitibus
est digrediendum.

F

PLEURITICORUM PULSVS.

CAP. 8.

Pleuriticorum celer pulsus est & creber, nec admodum magnus, videatur etiam vehemens esse. Est ille vero nō
linguidus quidem, sed tamen non vehemens statim, quod ad affectum refert. Siquidē vbiq; hoc memoria ser-
uandum est, in vnaquaque re mutationem esse pro illa re æstimandam: distinguendumq;, quod alia de re, non de illa,
acciderit. Pulsus itaque pleuriticorum, quia neruosorem quodāmodo duriosemq; efficit arteriam, quasi conuerteret
in vehementiam, imperitis imponit, quos, quid intersit inter durum ictum & vehementem, latet. Ita quoque vul-
gus medicorum, quod alias etiam differentias pulsuum discernere nesciat, has fortassis institutiones accusabit, atque
ex sua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciam, vt hic longior sim, cum separatim de pulsibus digno-
scendis scripserim. Quare, vt rationem exerceatis simul & tactum, admoneo, vt in experundo pulsum valeat ta-
ctus cognoscere, non discernere solum ratione. Principium vero est experientie, sermone expressi doctrina. Quippe
nequeas vel crebritatis quantitatē verbis explicare: tamen si multum intersit, excedat iustum pleuritidis modum,
an non assequatur. Siquidem excessus, vbi in peripneumoniam migret, aut denunciet syncopam, necesse est fieri: de-
fectus, in soporem, vel neruorum desinere læsionem. Simili modo illa inæqualitatis species, quæ ferrantis imaginem
præbet, in primis pleuritidis proprium est signum, si remissa est, mollis & non minime maturandæ: si vero magna,
difficilis & admodum crudæ pleuritidis. Tales cum imbecilli quidem facultate conuinctæ, periculum præsens ha-
bent: cum firma autem, aut tarde concoquentur, aut ad suppurationem deslectent, aut tabidus eas excipiet mar-
cor. Atque eius, quæ concoquitur, pulsus pederentem omnem deponit illam præter naturam mutationem: quæ
deslectit ad suppurationem, habet pulsus suppuratorum proprius: ita quoque ea, quæ tabide marcescet, pulsus mar-
corum.

Caput ex Ifagoge hoc est: ac, quæ aperte accidunt pleuriticis, declarat, causas autem nō itē ape-
rit: quamobrem eas hic exponam. Pleuritis inflammatio est succingētis costas membranæ, itaq; febricitant acute, quippe vicina est cordi. Quia vero ad eum modum febricitant, ideo habent pul-
sum celerem: quod neruosa etiam pars sit, quæ est affecta, hinc insigniter durus est: iam, quia ita
habet, ideo minor est quoque, quàm febricitant. Quare, vt & creber fiat, par est, quod magnos
pulsus calor postulet, refragetur durities: diximus autem ante, quantum ab vsu absit magnitudo
pulsus, refarcire crebritatem. Inæqualis in ijs est crebritas, quod nec humorum, qui inflammatio-
nem committunt, vna sit species. Quare, si sint biliosiores, etiam febris acutior erit, ac offensio
quædam consequetur facultatis: si pituitosiores, & lenior erit febris, & procliuior ad soporem. Nunquam enim in pleuritide & peripneumonia fit, vt caput non lædatur, quod humorum exci-
piat in inflammationibus putrium fuliginem: verum, cum putris humor sit biliosus, vaporem
habet in modum fuliginis acrem, qui mordicat & erodit iritatq; cerebrum, itaq; ad deliriū per-
ducit: si pituitosus sit, nec fumo aeri similis, sed caliginis crassæ turbulentiæ, quasi nubem quan-
dam ad caput attollens, humectat hic grauataq; cerebrum, cogitq; in grauem somnum deferri,
ac sopiri hominem. Recte ergo, cum pulsus in maiorem crebritatem mutantur, aut peripneumo-
niam aut syncopam annunciant: peripneumoniam, quod occupet semper offendatq; lateris in-
flammatiō vicinas partes, vt quæ à calido gignatur feruenteq; humore, atque facile moto: syn-
copam vero ex affecta facultate vel per neruorum læsionem vel soporem, cum ex pituitosis hu-
moribus vaporantibus cerebrum repletur. Iam hoc etiam, si propellere offensam ad ramulos va-
leat, consequetur læsio neruorum: & sopor, si nequeat. Ac talibus quidem humoribus rariore:
contrarijs, puta biliosis, crebriores iusto modo pleuritidis pulsus eueniunt: porrò autem medius
est inter raritatem & crebritatem modus in pleuritide, vbi, qui morbum committit humor, san-
guineus sit. Sic etiam modus medijs duritiei ex tali humore ac moderata inflammatione
augetur

A. l. 3. f. 10. t. 4
H. c. 6. fo. 269. e

Augetur vero, aut ob inflammationis nimiam magnitudinem, aut ob humores biliosos: itemq; per contraria imminuitur. Iam hoc quoq; liquet, duris pulsibus euentius consecuturam speciem occurfus veluti serrantis.

SVPPuratorum pulsus.

CAP. 9.

SVppuratorum pulsus initio statim pulsum refert vigescens inflammationis: ipsa enim initium est suppuratio-
num. Non nunquam inaequalis est & inordinatus, sed omnibus heceticus. Cum autem pus prope sit maturum, cetera similis est, nisi quod equalior sit: at, cum erumpit, languidior, latior, tardior, rarior.

Qui multum puris in capedine inter thoracem & pulmonem collectum habet, hos Graeci quidam *εμπύους*, alij *εμπύκτους* {Latini suppuratos} appellant: qui fiunt, cum magna ad costas inflam-
matio suppurat: interim etiam comitantur peripneumonias: denique omnes, quibus inflam-
mationis viscus aliquod suppurauit, suppuratos vocant. Hoc ergo caput de suppuratis, quod ex Isagoge proposuimus, cum praecipue est in primis, quos commemorauimus, verum, tum vero in reliquis omnibus. Nam, vbi suppurat inflammatio, quod instrumenta vitata, & debilitata sit facultas, non potest non pulsibus inaequalitas quaedam & ordinis perturbatio moueri: huic cumulus
B accessit naturae cum symptomate certamen. Humor enim putridus, qui modo huc, modo illuc, sine ordine confluit, tum spiritum transitu intercludit, tum ad propulsanda naturam incitat, quae molesta sunt: vnde magni, vehementesq; & alti, celeresq; pulsus oriuntur. Paulo post autem, vbi defatigatur pugnando facultas, aut, si qua firmiter pars obstruatur, in contraria recidunt, dum se ipsam concitet vitalis facultas, ac ad reijcienda, quae sibi sunt infesta, se conuertat: vbi denuo altiores, atque vehementiores prioribus euadunt pulsus. Ergo, cum perpetua haec sit mutatio, inaequalitas in ijs necessario quaedam & ordinis perturbatio nascitur, caq; dum fiat eruptio, perdurat. Quam ob rem heceticus est dictus pulsus illorum: quod quidem nomen recentioribus medicis significat constanter manere illum eundem, & non in orbem veluti accessiones quasdam facere, rursusq; interualla, quod in alijs fit febribus. Perpetua est enim illa in motu arteriarum agitatio, donec fiat eruptio: at dirupta parte, quae suppurat, plane erunt omnia contraria. His recordanda sunt, quae de lato pulsu in secundo libro, & de alto docuimus: neque hoc postulandum, vt de omnibus sapius repetamus. Nam vasa iam erumpente pure desinunt tendi, facultasq; defessa depugnando est, ac necessario homo est attenuatus: quae vbi conuenerunt, latus fit pulsus. Augebit porro multo magis ad sensum quidem eius speciem, ascensus ante eruptionem arteriarum.
C Siquidem, quia illius adhuc sumus memores, eiq; comparamus, quae nunc apparet, pulsum reddi bene latum arbitramur.

MARcescentium pulsus.

CAP. 10.

PRoximum est de marcescentibus caput: de quo etiam, quae ad causam inueniendam faciunt, primo loco tradam, deinde caput ipsum ex Isagoge ascribam. Nomen hic affectus inuenit ab
flaminis marcescentibus, quae defectu nutrimenti extinguuntur. Ac, vbi calor eodem modo marcescit natiuus animantium, pulsus oportet esse languidos: nam ita affectus facultas efficitur debilis: quocirca etiam parui fiunt: iam celeritate etiam quadam videntur praediti, quod ne haec abesse ab febricitantibus possit. Quia autem & febricitant, & facultate sunt imbecilla, itaq; pulsum habent paruum, necessario iam simul crebrum obtinent: id quod & in libris prioribus est ostensum. Imbecillitatem autem facultatis comitari item pulsum circumnuentem declarauimus, qui decurtatus est in vtraque parte. Atque planum est eos semper pulsum habituros vnde quaque simi-
lem: quod non ex humoribus affectus nec ex spiritu procedat, sed in ipsis consistat solidis partibus: in his enim corporis habitus vniuersus, vt carbo quidam, factus est, qua de re heceticos iunio
D res medici hos pulsus appellant. At, quibus iam calor extinguitur totus, quod accidit potissimum senibus, rarior quoque pulsus fit. Hunc marcorem Philippus vocat ex morbo senium: quem ferè habent senescentes, & interim vigescens etiam. De quibus optime Philippus scripsit non plane ignitis carbonibus hunc affectum similem esse, sed his, qui ita extinguuntur, vt in cinerem iam vertantur. Haec viro prudentia praedito certe ad reliqua intelligenda satis sunt: itaque caput nunc ex Isagoge adscribemus.

MARcescentium pulsus non vno modo variat: quare differentijs hi quam apertissimis discernendi sunt. Qui vna cum inflammatione, quae non discussa sit, commaruerint, languidos, & celeriores, valdeq; crebros pulsus habent, ac decurtatos magnitudine in vno ictu: quos Archigenes inuuentes & circumnuentes appellat, vt aperte declarat distentionis breuitatem cum vtriusque extremitatis quasi inelatione. Neque enim vt praecisus affatum, sed cen partibus vtriusque inflexis contrahitur, decurtatus magnitudine & in vtriusque partibus. Atque hic quidem non hi modo, sed marcescentes qualibet de occasione habent fere omnes: qui ex inflammatione marcescunt, oēs. & alij item multi, nisi illi sanè, qui de occulta quapiam inflammatione marcescunt. Eritq; hic marcescentium ex inflammatione proprius, nulli conueniens, qui aliam ob causam maruerit. At heceticus omnibus marcescentibus pulsus est, qui quidem is est communissimus: secundum illum inaequalitas secundum magnitudinem distentionis decurtata, quae etiam
adest

DE CAUSIS PULSVVM

adest pleriq; : deinde crebritas, etenim hæc quoque omnibus, qui ex inflammatione marcerunt, perpetua adhæret: E omnibusq; adeo, qui ob syncopam ex corde vel stomacho affecto profectam in presens periculum venerunt, ac deinde vini potione preceps declinauerunt periculum, sed tempore tamen marcerunt. Nisi sanè hos quoque dicas ex paruis inflammationibus perire nobis incognitis: siquidem sunt inter eos, qui inuentem habeant pulsus: nisi etiam hos dicas ex inflammatione, alios citra inflammationem marcescere: verum hoc in dubio est. Pulsuum igitur hi habent heeticum, languidum, admodum crebrum, quem inuentem quidam appellant: atque alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti. Alia item tertia est eorum, qui rarum habent: verum & his, cum antegressa febris pulsus reddidit crebros, tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros: quod autem intercedit, omnibus refrigeratis febribus, non dum tamen extinctis, in raritatem commutat. Genus hoc marcorum senibus proprium est, presertim cum aliquid vity pulmo & thorax contraxit: hi febrilem retinent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Ominino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem pulsus, ac illam, quam diximus, magnitudinis, vertitur.

* aliquot codi. legunt non μi x p a s . i . paruis sed μακρὰς . i . longis.

* Al. totum.

PHTHISICORUM PULSVS.

CAP. 11.

Phtisicorum, quos vocant, pulsus paruus & languidus est, mollisq; & modice celer, atq; heeticus.

Proxima est oratio de phtisicis, quos vocant, qui pulsuum facultatis imbecillitate paruum & languidum habent, at non nimium celerem, ut pleriq; febricitantes, quod non detineantur vrente febre. Hi habent etiam pulsuum heeticum, quod & febrem habeant heeticam: sic a febre, quæ corporis occupauit vniuersum habitum, appellatur pulsus. Ab his in libro ad tyrones scripto caput sequitur de peripneumonicis, quod quidem hic visum mihi est absciberi: habet autem ad hunc modum.

A. 1. 3. f. 10. l. 4
F. c. 22. fo. 272.

PERIPNEUMONICORUM PULSVS.

CAP. 12.

Peripneumonicorum magnus est pulsus, & vndosi quid habens, & languidus, mollisq; similiter, atque lethargicorum pulsus: nisi quatenus prepollet inæqualitate & in vno pulsu, & collectiua, quam vocant. In motu, cum veluti interpellatur, & vndosus est, ac dicrotus interim fit: in collectiua cum alias differentias habet, tum modo intermittit, modo intercurrit.

A. 1. 1. f. 1. d. 3. c
1. fol. 42. h. Et
3. f. 10. l. 4. c. 1
fo. 268. g

Hoc caput est, quod accurate, quæ peripneumonicis accidunt, docet. Causas vero, si memoriam habes eorum, quæ docuimus in primis commentarijs, nullo negotio inueneris. Neq; enim est mirum, vel magnum esse pulsuum illorum, vel languidum, vel inæqualem, ob pulmonis inflammationem, visceris tam laxi & mollis, locisq; inanibus infinitis pleni, tam porro vicini cordi. Nã, quia laxum est, & molle, & vndique vacuum, à pituitosiore atque crassiore sanguine inflammatur: cum subtilis biliosusq; fluat ferè, nec in viscere vlla ratione constringi possit: talis fluxio, pituitosa, inquam, tunicam iritat vaforum, frãgit autem vim facultatis, quæ in illis est. Quo fit, ut magnos simul & languidos pulsus reddat: quia vero cordi etiam viscus vicinum est, multiformis generatur inæqualitas: siquidem compressionibus arteriarum, & constrictionibus, deniq; affectibus plethoricis ostendimus inæqualitatem succedere, potissimum si finitimæ sint cordi. Atqui, quod in peripneumonia comprimantur & degrauentur, constringanturq; atq; debiles sint pulmonis arteriæ, quid refert dicere? Quapropter pulsus ijs dicrotus infrequens est, quamuis aliam habeant multam inæqualitatem: quod dicrotus ferè semper vasis requirat quandã duritiem, quã quidem non contrahat ex pituitosa fluxione. Siquidem biliosioris munus est cogere, siccare, tenere, indurare: quæ quãdo minus sepe pulmonem infestat, sanè erit rara quoq; durities: & si hæc, simul dicrotus pulsus etiam, iam pro offensæ magnitudine vel intermittentes pulsus, vel intercurrentes fore, etiam in secundo libro declaratum est: quæ si exciderunt, nequicquam hæc legas: si retines, prolixiorem interpretationem non puto iam te desiderare. Nam, quæ in isagoge deinceps de peripneumonicis retulimus, si primorum memoriã retines, non habent obscuras causas: quin hic quoque ipsum satis sit caput duntaxat adscripsisse.

A. 1. 3. f. 10. l. 4
c. 10. fo. 270.

CVM autem febre teneantur acuta omnes perineumonici, atque habeant adiunctum non nihil comatis, vtrum superius horum sit, pro eius ratione potissimum quantitas crebritatis inuenitur. Nam, insigniorem si peripneumonia febrem habeat, pulsus erit multum creber: sin maius coma, minus creber erit.

LETHARGICORUM PULSVS.

CAP. 13.

Lethargicorum pulsus similis peripneumonicorum est, magnitudine, imbecillitate, mollitudine: sed eo est tardior, rariorq; ac minus inæqualis, intermittens potius, quàm intercurrens. Est, cum dicrotus fiat: at vndosus semper in altis quidem soporibus est, de quibus hæc dicuntur. Morborum enim pulsus exponimus, qui omnibus suis indicijs consistent: quo, si qui aliquatenus deficiant, neque dum sint integri, satis cognoscere magnitudinem, & quã iam sunt præditi, & quæ accidere ijs potest, valeamus.

A. 1. 3. f. 1. l. 3.
8. fo. 199. a

Lethargum quoq; ex humore pituitoso gigni, in commentarijs, quos separatim scripsimus de morbis

A morbis, ostensum est: vnde merito eius pulsus simillimus est peripneumonicorū, verum hoc tardior, quòd procul à corde remotum est cerebrum: nam pulmo quidem ob vicinitatem, quæ ipsi intercedit cum corde, pulsus suo iure, vbi calidior sit, celeriores ac crebriores creat. lam vero etiam magis inæquales eos merito esse ob vicinitatem, ne hoc quidem est obscurum, si prima tenuisti. Itaq; intermittens est potius, q̄ intercurrentes pulsus lethargicorum: longe enim frigidior, & vt ita dicam, lethalius perineumonia est morbus lethargicus. Atqui frigidus erat affectus proprius, facultatūq; valde refrigeratæ, pulsus intermittens.

PHRENiticorum pulsus.

CAP. 14.

l. 3. f. 1. t. 3.
11. fo. 197. a

Phreniticorum paruus pulsus est (rarissime autem conspectus est magnus esse) & contentus est modice, durus & neruosus est, valde est celer & creber: habet præterea non nihil vndosi: interm̄q; vel sub tremere tibi videbitur, interm̄ etiam præcisus cum conuulsione quadam: quod enim febres in celeritate proprium habent symptoma, hic obtinet clare in vtroque termino distentionis, præcipue externo. Inuenias etiam inæquiditas in positu genis insigniter aliquando in illo apparere: immo totam subinde arteriam sua sede deserta conspicias attolli potius cum vibratione ebullientem, quam more pulsus distentam: pari modo delabi detractam potius, quam contractam. At vero immodica eius crebritas proximam denunciat syncopam.

B Neque hic quidem causas illorum, quæ diximus, inuenire magni laboris fuerit, si scias generari à bilioso humore phrenitin, vt lethargum à pituitoso: si item hoc teneas, lethargum ex ipso potius cerebro: phrenitin præcipue gigni extenui meninge & ex septo transuerso. Quæ si memineris etiam paruos merito pulsus & duros esse non habebis necesse discere: atqui, si affectus calidus est, pulsus autem parui, omnino etiam crebri sunt: etenim prioris distentionis defectum demonstrauimus ante in crebritatem pulsus mutare. Porro, vt peripneumonicus pulsus raro dicrotus fit, quòd nihil prorsus habeat duritici: sic phreniticus rarissime vndosus efficitur, propterea, q̄ & hic plane vacet mollitudine: nam, quòd sub tremere facultatis sit signum imbecillæ, alijs locis ostendimus. Vbi ergo, quæ in arterijs est facultas, amplius distendere eas conetur (nam hoc ob caloris abundantiam desiderat) idq; duritia tunicæ prohibeat, videtur pulsus quodammodo sub tremere. Planè tunc hoc potissimum accidit, vbi imminet syncopa: quomodo, vbi conuulsio, etiam motus est pulsuum conuulsiuus. At hoc phrenitici habent perpetuum, vt cum conuulsione quadam motus abruptatur, non desinat paulatim: viget enim calor, suntq; dura instrumenta. Cum enim cupiat arterias amplius facultas distendere, obstat tunicarum durities: vnde violentia procedit & præcisio illa conuulsiua. Sic incipiunt etiam arteriæ distendi subito & affatim, quasi exilientes magis, quam pederentim distentæ. Sic etiam ex inflammatione febricitantibus cunctis id his plus, illis minus, videtur accidere, non in motus tatum fine, sed ab initio statim. Omnium horum causa est communis, vsus pulsuum auctus, vna cum duritia tunicæ. Nam, cum instet vsus, eoq; qua si in magnum facultas celeremq; erumpat distentionem: renitatur autem durities instrumentorum: in idcam illam, quam retulimus, necesse est, vt incidat motus. Quin etiam ob eadem hanc siccitatem, & duritiam, tentionemq; vasorum, non mirum est, si intelligant, qui priora meminerūt, videri pulsum in situ inæqualem: At ne hoc quidem, insignè crebritatem instare significare syncopam: ab imbecilla enim facultate ostendimus oriri crebritatem.

Affectus pulsus conflati ex Phrenitide & Lethargo.

CAP. 15.

Post hac sermo mihi est de affectu, qui mistus esse ex phrenitide & lethargo videtur: qui ideo etiam pulsus habet inter vtrunque affectum ambigentes. Naturam huius affectus alibi declarauimus. Itaq; pulsus cum merito habere mistos, cum sit etiam ipse natura mista, non mirum est.

D Quam ob rem, si id noris, non requiras iam longiorem interpretationem: sed, si caput hic quoq; ascripsero ex isagoge, satis erit. Habet autem ad hunc modum.

IAM etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum & phrenitin, vt qui cum neutro in totum conueniat: siue communis esse ambobus existimandus, vt ex phrenitidis speciebus & lethargi mistus: suo loco considerabimus: nunc de eius pulsibus agemus. At, ne quasi enigma quoddam propositum sit, per signa, quæ cum eo sunt connexa, cum ob oculos ponam. Connuent serè oculus, somnolenti sunt, atq; stertunt: vsus oculis fixis ac inconniuentibus diuissime, vt catochi, intuentur: & si quid roges, atq; ad colloquium compellas, difficiles sunt ad respondendum & tardi: plerunq; etiam stulte loquuntur, nec recte respondent, ac temere nugantur. Is est affectus, quem dico, qui ex signis sibi adiunctis defectu proprii nominis, cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt, & crebri, perinde vt phreniticorum, minus tamen: & roboris item minus, ac illi, obtinent. Lati autem sunt, & breues: externum motum non habent subito truncatum: sed alio modo, veluti intro se proripientes, subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionem: verum in ea pulsui phreniticorum non sunt similes, quòd truncatione illa careant.

CATOchorum pulsus.

CAP. 16.

Catochorum pulsus (κατόχου enim & κατὰ χόινους veteres græci appellabant: immores ipsum affectum

* respodice-
pos. quæ dictio
nè alii uertunt
mortuo seu ca-
daveri simi-
lior.

l. 3. f. 1. t. 3.
11. fo. 199. g

DE CAUSIS PULSVVM

fectum κατοχήν & κατάληψιν vocant) cetera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate, crebritate: ut E nec totius huius affectus species late ab eo discedet. Catochorum tamen non imbecillus est pulsus, nec mollis, sed in his sanè motum differt: ut etiam in hoc, quòd laxatur lethargicis, atque intumescit vniuersum corpus: contra stipatur & cogitur catochis. Ad hæc inæqualitate & qualitate inter se distant: æqualis enim pulsus est catochorum, inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locum auctor est proprie in ijs inueniri calidiorē, sicut illis, quibus conuulsio imminet cum sopore.

Vniuersa penè alia cum lethargicis conueniunt catochis, præter q̄ intumescat habitus, & veluti obtupestat. Vnde & pulsibus mutatur remissio & mollitudo: illa, q̄, cum intemperies nondum vniuersum habitum occupauit, firma sit facultas: mollitudinem vero neq̄ habent, q̄ nec tunicam etiam arteriæ mollem. Arteriæ autem regionem non semper equidem reperi calidiorē, ferè tamen inuenitur manifeste calidior. Causa est & in hoc affectu & in alijs, vbi inuenitur idem symptoma, quòd refrigeratio habitus non æque arterias atigerit: etenim inæquali intemperiei multa talia vsu veniunt. Ac videtur quidem calidior locus arteriarum finitimis circumcirca, modo quòd caleat magis: modo quòd minus, quàm circumposita, sit frigidus.

CONVULSORVM pulsus.

CAP. 17. E

Conuulsorum ipsum corpus arteriæ videtur contractum, & vndequaq; coarctatum, non ceu compressum sit abs quæpiam, vel consiliatum, nec etiam veluti rigidum, ut in febris, præsertim in accessionibus, nec vero ut præ duritie ad intentionem contumax (veluti quod sit diuturnitate temporis, præsertim cum quid offensum sit, vel viscera vitata) sed ut corpus neruosum, cauumq; veluti intestinum, aut simile, ex vtroque sine intentum. Ad eundem modum inæqualis motus est arteriæ in modum chordæ sursum deorsumq; agitatur: neque enim species distentionis, vel contractionis representatur: verum vibrationi potius similis est, ceu exilientis sursum iterumq; retractæ intro. Quod ne consuetudo quidem tempore habet: sed vno sæpe tempore alia eius pars videtur ferri sursum, veluti eiaculata, altera intro ceu à quopiam attracta: atque vna moueri citate, altera tarde. Iam vehemens quoq; & magnus conuulsorum pulsus videtur esse. Est vero hic non imbecillus, neque paruus, non perinde tamen (ut videtur) vehemens, vel magnus: ætus enim imponit, dum ob tensionem validus, ob vibrationem exilire appareat. Quamobrem alior vterum videtur, ac veluti strepitum quendam ad tactum ædit asperum. Sanè neminem, qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus: quippe nulli est similis, vel tensione in vtranque partem, vel conuulsione motus. At, quando cum pulsu sopitorum commixtus est, difficillime commixtio deprehenditur: solusq; qui ad amussim vtrunq; cognoscere separatum meditatatur, poterit confusus cognoscere.

Habes caput ex isagoge. Causa autem illorum aperta est, si memineras inter se principia con-

PARALYTICORVM pulsus.

CAP. 18.

Paralyticorum paruus pulsus, & languidus, tardusq; est: non nullis rarus quoque, alijs creber, sed non nihil inordinate intermittens.

Pulsus paralyticorum, quia frigidus morbus est, paruus est, & tardus: languidus etiam, q̄ facultas infirmior sit. Quòd, si maior illic paralytis exoritur, creber simul, & inæqualis erit, intermittensq; non nihil inordinate. Causa est ante exposita in secundo libro horum commentariorum.

COMITIALIUM & ATTONITORVM pulsus.

CAP. 19.

Comitiale & attonitorum similes pulsus sunt: quare, de comitialibus quæ exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatiuè, accipienda sunt. Dum modice infestatur natura, neq; dum eam multum superauit morbus, nullam inuenias mutationem insignem magnitudinis, vehementia, celeritatis, crebritatis, & duritiæ: tantum est conuulsis intenta iure vtrinque arteria. Sin autem grauis sit affectus, ut oneret facultatem, inæqualitatem quandam comparat atque retentionem validam, ac minor, languidior, rarus, tardusq; efficitur. Si comprimat magnopere, H & facultatem deiciat, languidos, paruos, & celeresq; creat.

Caput hoc est: at, tantum abest, ut nouam interpretationem hi pulsus desiderent ad causas inueniendas, ut etiam dilucide illa confirmet, quæ in horum commentariorum primo & secundo tradidimus.

ANGINÆ pulsus.

CAP. 20.

Anginæ pulsus tensione quadam præditus est conuulsio persimili: magnus est & vndosus, ut pulsus peripneumonicorum. Ac, vtrum insigniter in eo polleat, pro eo expectanda mutatio est: nam, si peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: si vero conuulsio, in spasmodum angina desinet. Quicumque autem ex illis vehementer suffocantur, paruum hi habent, & rarum pulsus: vbi iam animam agant, crebrum atque inæqualem.

Omnis inflammatio, quæ consentiens sibi principium habet, cōmune obtinet symptoma, tensionem pulsuum: verum hoc faciunt præcipue inflammationes neruosorum corporum, & quæ sunt principio finitima. Itaq; nec anginæ pulsus vacat tensione, sed vel plus, vel minus eius habet: q̄ ex humore fit influente, qui vel biliosior, vel pituitosior sit, & ex ipsorum etiam instrum-

torum

† Codices oēs, quos vidi, legunt κατάλυσις. i. dissolutio: autem in loco èν αὐτῷ legunt èν αὐτῇ. i. ipsa: ut sic vertat, Quòd si maior in ipsa (facultate) dissolutio facta sit, creber &c.

† AP. rarior, tardiorq;.

† Quidā codi. antiqui & trāslatio èt verus addunt, & crebros: alij loco, celeres, legunt, crebros.

A torum in asperitate diuersitate: siquidem neruosiōra & cōtentiōra vehementius pulsū tendū, carnosā & remissa vndosiōrem reddunt. Cetera clara sunt huius capitis, nisi quod dictum ad exitum est: qui illorum suffocantur, hos pulsū habere paruum, & rarum: inter moriendum crebrū, ac inæqualem. Sic enim res habet: cum incipiunt suffocari, sūt arteriarum minores & rariōres distentiones, quōd imbecilla iam facultas sit, & vsus imminutus. Inde, vbi ad mortem spectent, molitur quidem facultas attrahere crebrius, q̄ substantia deficiat iam spiritus animalis, sed, cum imbecilla sit, paruas distentiones necessario efficit: & quia paruas, ideo crebras, nam de hoc diximus ante. Postea subito veluti victa, sæpe subsistit, sæpe cupit subsistere: quorum alterum intermittentem, alterum rarum pulsū creat, ambo inæqualem in huius generis differentia.

ORTHOPNŌE pulsus.

C. AP. 21.

O *Orthopnŏea acuta inæqualem, & inordinatum pulsū habet, & non nihil deficientem: quæ mediocriter est grauis, crebrum: quæ violentissima, tardum, & deficientem: quæ iam peritū hominem, crebrum, & languidum.*

Diuturni morbi, quam orthopnŏeam appellant, acutæ sunt accessiones, vt morbi comitalis.

Ergo cum in his, tū maxime in ceteris orthopnŏeis omnibus, quæ quocunq; modo fiunt nec opinato, pulsus omnino inæquales, & inordinati sunt, & non nihil deficientes propter causas, quas cōmemorauī paulo ante. Iam pro diuersitate offensæ, vel crebri magis, vel rari: nam celeres quidem ob facultatis imbecillitatem fiunt nunquam. At, si mediocris offensa sit, creber magis, simulq; inæqualis, ac non nihil deficiens: nam in orationis principio hæc dicta sunt, vt inseparata. Quamobrem autem, vbi vrgeat vsus, & facultas sit imbecilla, creber fiat, ante declarauimus: sicut, cū extinguitur iam facultas, tardus simul & deficiens: ambo enim adiuncta hæc facultati sunt, quæ moueri amplius nequeat. At in morte iam, cum spiritum animale naturā impensissime requirat, imbecilla autem facultas sit, ad mouendum impellente vsu se confert: quia vero attollere tantum arteriam, quantū postulat vsus, non valet, necessario pulsus reddit crebros: ibiq; nō multo post, cum omnes suas vires explicauerit, statim extinguitur vniuersa.

VT ERINÆ SVFFOCATIONIS pulsus.

C. AP. 22.

V *Terinæ suffocationis pulsus, vt si conuelleretur, protensus est, & rarus: quōd si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & non nihil deficiens.*

Ne hic quidem difficilis est causa, si priorum memoriā retineas: cum enim neruosus sit locus affectus, par est, vt protendatur pulsus, quasi conuulsus sit: quia vero affectus frigidus est, adiuncta est raritas. At, vbi iam prorsus dissoluatur facultas, recte creber fit simulq; inæqualis & non nihil deficiens: nam de his ante declarauimus, vbi vrgeat vsus, & affecta facultas sit, necessario eū pulsū generari.

STOMACHI AFFECTI pulsus.

C. AP. 23.

S *Tomachus affectus (ut sic etiam uocemus in presentia os ventriculi, quōd is vsus apud vulgus obtinuit) nō vno modo commutat pulsū. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsū, vt corporis neruosi diximus inflammationem solere: si comprimatur, vellicetur, languēscat, singultiat, vomat, nauseat, fastidiat, doleat, pro genere symptomatis. Nam vellicationes, vomitus, nausea, singultus, & languor, non solum paruum & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriorē, verum etiam admodum crebrum. Sola vero compressio remotis illis omnibus, rarum, tardum, paruum, & languidum. Ea compressio tum à cibis oritur grauantibus, neque vlla insigni præditis virtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eū conflant, non mordicantibus. Qui si ab his simul refrigeretur, tum vero vel maxime talis pulsus existet. Ac bulimum patientiū talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatem mutant, si diuturni sint, vel euaserint grauiōres, pulsū vermiculantē creāt.*

D *Qui vero in raritatem, præter quōd commemoratas differentias adiungent, talem præterea speciem inæqualitatis in vno pulsū generant, vt multis locis pertusum corpus arteriæ videatur, neq; esse continuum: ac sentit tactus in distentione veluti arenæ occursum.*

Caput ex isagoge hoc est. Causas illorum, quæcūq; valde perspicue sunt memori priorū, præteribo: exponam aut̄ obscuriōres. Cum enim debilitetur facultas, aut per se, puta ex intemperie: aut de causa aliqua externa, vt vel grauetur, vel iritetur prauē: grauata quidem paruum, tardum, rarū pulsū ædit: paruum, q̄ facultas læsa sit: tardum, cum ob hoc, tum ob vsū dissolutū. Frigidū sunt enim, qui facultatem onerant, affectus, itaq; rarus quoq; est: nam dissoluto vsu, talem ostendimus pulsū gigni. At ex iritantibus duntaxat & molestantibus facultatem affectibus paruus est fit & languidus ob offensionem facultatis: & creber, q̄ languidus sit: non nunq; aliquanto etiā celerior est. Quō scilicet nos est, vbi imbecilliores simus, ac necessitate quapiam compellamur, plurimum quidem pedibus progredi nequimus, sed quoad possimus, progressum nostrum magis concitamus & continuamus: ad eundem modum facultas, quæ arterias mouet, vbi ad motum adigatur ab vsu, & sit imbecilla, non poterit moliri magnas distentiones, sed aliquanto celeriōres: ac tanto crebriōres, quanto minus vsū compleant distentiones. Quare par est, vt, cum affectus stomachi, qui in crebritatem pulsū cōuertunt, increscāt, hos vermiculās, quæ vocant, consequatur pulsus:

hic

DE CAUSIS PVL. LIB. IIII.

hic enim facultati, quæ dissoluitur, peculiaris erat: at illos, qui in raritatem, ille, qui veluti pertusus est, comitatur, qui ex intemperie ipsorum instrumentorum oritur.

HYDRopicorum pulsus.

CAP. 24.

A Quæ inter cutem pulsus: Ascit & paruus, crebrior, subdurus cum quadam tensione est: Tympanites, longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: Illius, quam hydropem anasarca Græci vocant, vndosus, latior, mollisq;.

Aqua inter cutem, qui ascites appellatur, copiam acervans non modicam secundum ventrem humoris aquosi, vna secum magnas arterias afficit, vt intendat pariter & grauet refrigeretq;. Tendit autem vna cum alijs, quæ id loci sunt: grauat ob pondus: refrigerat ob nimiam humiditatem: ac tensionis quidem nomine pulsum reddit merito cum quadam tensione subdurus: quia vero facultas læsa & refrigerata est, minorem: iam, quo minorem iusto, hoc etiam crebriorem, præsertim vbi adiuncta sit febris. Tympanites minus grauat & magnas arterias, & semel vniuersam facultatem, verum non minus tendit: quæ res facit, vt perinde, ac in ascitis, pulsus subdurus sit cum quadam tensione, at aliquanto illo est celerior, minusq; imbecillus: creber vero iisdem de causis, atque ille: longior ob leuitatem tegentium arterias corporum. Si quidem breuem pulsum in libro secundo ostendimus fieri, vbi arteriæ pondere & numero incumbentiū corporum & circumdantiū ipsas preinantur: longum ex contrarijs causis, quarum est summa incumbentiū corporum leuitas: quæ quidem fit etiam in tympanite: etenim spiritu vniuersum corpus subimplet. Restat aqua illa inter cutem, quæ *ὑπὸ τῆς σαρκὸς* & *ἀπὸ σαρκὸς* appellatur. Hæc, quia imbuuit totum habitum humiditate copiosa, tum tunicas reddit arteriarum molles: tum pulsus molles, vndosos, latioresq; facit.

ELephantiasis pulsus.

CAP. 25.

Elephantiasis pulsus paruus, languidus, tardus, creberq; est.

Qui Elephantiali laborant, pulsum habent, non statim ab initio, sed vbi plurimum creuerit offensâ, vt facultas infirma ijs sit, paruus, languidus, tardus, & rarus. Hos enim facultati vna cum frigiditate læsæ demonstrauimus peculiare esse.

A. l. 4. f. 3. r.
c. 2. fo. 461. c.

ICTERICorum pulsus.

CAP. 26.

Ictericorum pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

Vi quadam præditus est flauæ bilis succus exiccandi, vt muria, & mare: quamobrem tunicam arteriarum indurando & desiccando, pulsus quoque facit duriores simulq; minores: quod dura instrumenta scilicet perfecte distendi nequeant. Proinde rationis est, vt, quanto fiat, quam par est, minor, tanto etiam crebrior euadat: non languidus est tamen, neque enim imbecilla facultas est: neque vero etiam celer, quod absint febres: nam, illæ si adiuncte sint, propterea, quod vrgeat vsus, celer etiam fiat.

EOrum, qui VERATRUM sumpserunt, pulsus.

CAP. 27.

Veratrum qui sumpserunt, hi paulo ante vomitum, vbi comprimantur, pulsus habent latus, rarus, languidiorem, tardiozem: interea, dum vomunt & diuelluntur, inæqualem et inordinatum: cum rectius habere coeperint, ordinatum quidem, sed inæqualem adhuc, minus tamen, quam antea: vbi vero iam ad naturalem statum prope reuerterint, æqualem, ac maiorem, quam dudum, vehementioremq;. Qui horum syncopa corripuntur conuelluntur atque singultunt, paruus hi, & languidus, inordinatumq;, & celeriozem, atque multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruus, languidus, inordinatum, inæqualem: non autem crebrum nec celerem, immo potius tardum: representat etiam non nihil vndosi & lati, atque paruam quandam interdum arteriæ tensionem.

Ne in his quidem, qui sumpserunt veratrum, à ratione alienum est, si pulsus, dum præmuntur adhuc, tardiores, rariores, languidioresq; fiant: nam sunt hi omnibus pressibus communes. At propria ijs est latitudo, quæ hinc oritur, quæ spiritus cum calore intro retrahatur vniuersus. Nam concitata facultati foras familiaris est pulsus altus: ruenti vero & intro retractæ, humilis. Atque hic quidem est, qui speciem præbet latitudinis.

Reliqua horum symptomata, si, quæ tradidimus antea, retinuerint, plana sunt.

Galenus

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PULSIBVS LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruscrio Campensi interprete

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Quo pacto Ex pulsibus, qui in Distentione arteriæ consistunt, Præsens dispositio, & præcedentes ipsius Causæ & externæ, deprehendantur.

De ratione Præfagiendi ex pulsibus In magnitudinem mutatione.

CAP. I.

Non esse futurorum tantum præscientiam, sed præsentium etiam atq; præteritorum, satis id quidē olim mōstrauit Hippocrates. Neq; enim dicere, quævis sit præscientiæ, hoc loco, nisi obiter, statui: sed, quibus est perspectum, quid valeat, de præfagitione per pulsus quæ mihi perspecta sunt, exponam. Quia vero bipartita est eorum disciplina, vt item re mediolorum: altera ex peculiaribus facultatibus eorum, altera ex ipso affectu: in vtraque operæpretium mihi visum est exercitari, vt quocun- que proposito affectu, eius in promptu habeamus pulsus. Rursusq; perpetuo, qui pulsus, quos prodidi singulorum affectuū, breuiter ad- moneo, quibus soleant accidere. Si quis enim in vtrisque probe versatus sit, ac meditatus singulos accurate pulsus dignoscere, hic demum eorum sit absolutam scientiam affectus. Itaq; etiam, qui recte volet in hisce libris versari, huic reuoluendum prius est, quod con- scripsimus opus de dignoscendis pulsibus: ac ante illud, de pulsuum differentijs, vbi, quot sint vni- uersi, & qualis quisq; atque quod sortitus nomen, aperuimus: tertium iam opus de pulsuum cau- sis est. Quæ quidem hic omnia requiruntur: nam, si Primum absit, nihil omnino, quid dicatur, as- sequere, cum, quæ nomina quibus rebus assignentur, non teneas prius. Secundum vero si te la- teat, omnis cum eo huius commentationis fructus perit: etenim, ego si celerem pulsuum, vel ma- gnum, vel vehementem, vel quem alium, designare tradam certam rem præteritam, aut præsen- tem, aut imponentem: nisi eos norit lector in experiūdo dignoscere: nec de veritate eorum, quæ dicuntur, poterit iudicium facere, nec ex illis vnquam præfagire quicquam. Tertia lucubratiō, quæ causas docet, vnde variantur pulsus, tum ad demonstrationem est his, quæ dicenda sunt, necessa- ria, tum ad memoriā & reminiscentiā. Id quod etiam intelligemus apertius proposito aliquo pulsui, verbj gratia magno. Hic homonymiam primum distinguemus, quandoquidem bifariā dicitur pulsus magnus: deinde in vtraq; attendemus significatione, quid annunciare præsens, vel præteritum, vel futurum possit. Quæ quidem duæ significationes hæ sunt: Magnus vocatur pul- sus, nunc cum moderato comparatus & naturali: nunc cum quolibet. Iam, quæ præsciuntur ex vtroq; partim in communi pertinent ad ambos pulsus, partim vtrique sunt propria. Ac vero iam omnia prosequamur, exorssi à communibus. Sanè horum in primis est procliuis inuentio, si reti- nueris, quæ in lucubratiōne de pulsuum causis docuimus: vbi hæc demonstrauimus, causarū non esse vnum genus eos alterantium, sed vnum esse continuum, vt aiunt, generationi, quod scilicet naturale est: alterum cōtrarium esse, & est causarum præter naturam: postea tertium existit aliud, causarum non naturalium, atque hæc referuntur ad veram illorum essentiā & naturam: aliud quartum ad apparentem in specie, quod, quia proprium in primis est commentationi præfagien- di, diligentissime nunc est explicandum. Nam ex eo, qd talis, vel talis, quisq; appareat pulsus, initiū nobis datur præfagiendi: atqui non apparet perpetuo is, qui vere est. De hoc et si verba iam feci- mus in libro secundo de pulsuum causis ad exitum libri: & etiam in tertio breuiter attingimus, vbi ageremus

in Prog. cō. l. r.
2. 4. 189. c

DE PRAESAG. EX PULS.

ageremus de gracilibus: tñ nunc quoq; paulo inferius declarabimus, si prius de causis, quæ immu-
 tāt pulsus, disseruerimus. Non posse pulsus mutari vllum, in primo libro de causis pulsuum de-
 monstrauimus, nisi etiam efficiat eius facultas, vel tunica arteriæ, vel vsus quamobrem sit, in ali-
 qua sint mutatione & alteratione. Ita etiam in proposita in magnitudinem pulsuum mutatione
 quod nā de illis aut quæ nam imutata sunt, aduertenus: facultas ne robustior sit, didicimus. n. eā,
 quantum in ipsa sit, pulsus maiorem reddere: an hæc eadem māsferit, mollis autē euaserit tunica
 arteriæ, siquidem hoc quoq; accepimus, in magnitudinem, molliorem tunicam attollere pulsus:
 an, q̄ increuerit vsus, ea mutatio inciderit. Ergo, facultas si robusta sit, planè sit vehementior: po-
 suimus autē maiorem dūtaxat factum esse. Quod, si tunica tñ arteriæ mollita sit, necessario mollior
 erit. Iam, si neutrum appareat, clarum est nec facultatem nec arteriæ tunicam immutatā esse. Re-
 stat igitur mutatum aliquatenus esse & variasse vsus pulsuum generandorum: Quorum esse do-
 cuimus vsus duplicem, primum atq; maximū, tutelam natiui caloris: alterum, animalis spiritus
 generationem: sic nunc voco, quo vitur anima ad functiones voluntarias. Ac horum oīno præ-
 ter superiora, aliquid est mutatum, vbi in magnitudinem conuersus pulsus sit. At vero, si paruus
 fiat à natura flexus ob vsus, sola perspicua erit magnitudo, non dum autem celeritas: si maior, in-
 crescet magis magnitudo, & clare celeritas apparebit: si adhuc amplificabitur, magnitudo celeri-
 tasq; augebunt, atq; accedet crebritas: vt planum est ex opere de causis pulsuum. Quare, pulsus si
 variasse magnitudine {sola} videatur (nam hoc nunc propositum est) necessarium est vsus pau-
 lulum esse immutatum: sin autem non sit factus maior pulsus, sed videatur maior, gracilius solito
 aliqua de causa euasit hominis corpus. His iam cognitis ad examinandum accedas, primū in cor-
 poribus simpliciter sanis: mox in ijs, vbi adiunctus est aliquis ascititius motus: postea, in corpori-
 bus, quæ egrotant simpliciter: postremo in ijs, vbi alteratio quæpiam adest externa. In corporibus
 enim, quæ sunt sanitate inculcata, docebit magnus pulsus & temperamentum hominis, et corpo-
 ris habitudinem: in corporibus, vbi adiunctus est aduentitius status, illum præpollere motum, cui
 peculiaris magnus pulsus est. De omnibus hisce motibus, in opere de causis pulsuum diximus.
 Nec aliter in ægrotantibus, si quidem egrotant simpliciter, indicabit magnus pulsus morbi calidū
 affectum esse: sin recens aliqua adsit alteratio extrinsecus, illum vincere motum, cui sit familiaris
 magnus pulsus: Vt exempli gratia, in sanis, qui pulsus magnum obtinent, ad moderatum scilicet
 relatum, ad memoriam est reuocandum, primum hoc quidem, qui sit in hoc genere moderatus pul-
 sus, & qua in corporis natura. Ostendimus in secundo libro de pulsibus dignoscendis, in corpo-
 ribus optime comparatis pulsus esse moderatum: non in his tñ perpetuo, verum cum omni qua
 litate aduentitia corpus liberum sit omniq; motu, quæ fiunt ex aliqua exercitatione, aut cibo, potu,
 balneis, medicamentis, animi affectu. Quare reuocandus est ad memoriam moderatus pulsus: &
 quem nunc inuenimus, vt in comparatione illius magnus, considerandus est, ex qua causa in ma-
 gnitudinem increuit: aut enim ex gracilitate corporis, aut ex calore temperamenti, aut ex ascititio
 motu. Cæterum motus ascititij mox desinunt, permanent vero amplius ob gracilitatem & tem-
 peramentum. Hac igitur ipsa re distinguendus est, alijsq; quas dicam inferius: tantum præmonē-
 bo non nihil, quod necessarium ad omnem insequentē doctrinam est. Quod præmonere institui,
 hoc est: Omnium alterationum, quæ corpori accidunt, certissimam assequimur in illis corporibus
 cognitionem, quorum noscimus naturam: quantum enim à natura discesserint ob causas præter
 naturam, & illas etiam, quæ non naturales appellantur, nulla poteris exacte inuenire alia ratione.
 Sed enim non cognoscimus hæc semper: quare nec in exactam vbiq; cognitionem veniemus,
 verum à cognitione absoluta tantum aberimus, quantū ab naturalis status distemus cognitione.
 At statuamus primum explorationem in hac disputatione institui hominis naturæ, hocq; habeat
 eximium vnum, vt maior sit pulsus moderato citra vllam alterationem ascititiam. Hic homo, ne-
 cesse est, sit homine optime natura comparato, vel calidior, vel gracilior, si quam habemus priorū
 duarum lucubrationum memoriam de dignoscendis pulsibus, & de pulsuum causis. Atq; huius
 quoq; duxi admonendum esse: in eiusmodi omnibus orationibus licet coniunctione disiuncti-
 ua vtamur, vel omnes tamen posse partes in vnum conuenire: siue duæ, vt nunc, calor & gracili-
 tas, siue plures videantur, quæ mutationem efficiūt. Ac pulsus quidem, qui absolute dicitur ma-
 gnus: quem ad eum, qui absolute est moderatus, ostendimus conferri: aut temperamentum, aut
 præsentem declarabit corporis statum. Qui vero magnus dicitur, comparatus cum naturali vnius
 cuiusq; pulsus, etiam hic annunciabit aut calorem aliquem accessisse illius corporis statui naturali,
 aut gracilitatem. At vero mutationes pulsuum ex causa externa in hunc modum sunt discernen-
 dæ. Quæ ex balneis, cursibus, frictionibus, cæterisq; motibus fit, non est diuturna, sed mox ad pri-
 stinum statum reuertitur. Itaq; tangendo pulsus, iterumq; tangendo paulo post, poteris in mani-
 festam mutationis cognitionem venire: altera enim tactio, vt breuissimum interponatur spatiū,
 à priore videtur diuersa esse. At magnitudo pulsuum ex vino & cibo profecta, diuturna est. Hæc
 ex vehementia exploratur, quæ illi est coniuncta: neq; enim his vehemens minus atq; magnus est
 pulsus: nunc autem is positus est, qui dumtaxat sit maior: itaq; non est ab his immutatus. Iam est
 magnitudo, quam ira concitat, adiunctā habet vehementiam: quæ alioqui prudētem non lateat, si
 oculos

A oculos respiciat vn̄uersumq; vultum: quod, si quis reprimere iram & tegere velit, sit inæqualis pulsus, magisq; inæqualis his, qui anguntur, & veretur. Porro magnitudinis incrementū, quod fit, cum semicocti in corpore humores concoquantur, alantq; naturam, perinde, vt his, qui cibum sumpserunt, vn̄a secum auget vehemētiam. Haud aliter, si quis in sole aut ad ignem calfaciū sit, non solū non durat diu alteratio, verum et̄ cutis ijs est squallida, nec humida, vt erit à balneis. Atq; hi quidem, quod ad mollitudinem & humiditatem cutis attinet, contra se habēt, ac loti. Medium inter vtrosq; locū sunt fortiti in cutis mutatione humiditatis ac siccitatis, fricti atq; exercitati. Iam vero etiam calor hic copiosior fm̄ peccius est exercitatis & iratis, lotis parcior, adeoq; ad extremas vsque partes æquabiliter cum humiditate & mollitudine extensus. Sic etiam, si inunctus homo interea fuit medicamento calido, inter tangendū mordacem calorem senties: quanq; fortassis, nec illita cuti ex medicamēto pinguedo te fallat. Hi sunt artificiales modi causarum dignoscēdarum, quæ in magnitudinem pulsū sanis & ægrotis conuertunt. Externi sunt, partim per inuestigationem, cum scilicet apud inimicos, aut inlidiatos, aut malignos tentatores quæstionē habeatis: partim ex eo, q̄ non discesserit ab ægrotō medicus: quos quidē optimos confirmamus esse dignoscēdi modos: nam, qui sūt, cum non semper ægrotis medicus præsto fuerit, neq; verū illi declarare voluerint, hi sunt difficillimi, & medicum requirunt egregie prudentem. Etenim mihi vsu venit, cum reliqua distinxissem vestigijs illis, quæ commemorauī ante, vt restaret quærendum, an ægrotus medicamentum calfaciens absentibus nobis sumpsisset, an ratione accessionis magnitudinem pulsus nactus esset. His vero temporibus vndiq; exploranda est & obseruanda veritas. Primus in illo genere scopus est, tempus accessionis, deinde ægroti consuetudo & mores. Nam, si alio tpe, & nō accessionis, maior sit pulsus, à medicamento calfaciēte probabilius est, q̄ ratione accessionis, incidisse alterationem: sin accessionis tempore, verisimilius est propter accessionē. Exploraueris autem exacte, si paulo post iterum tetigeris: nā, si calor à medicamento processit, à quo auctus sit pulsus, diuturnitate magis semper ac magis remitteretur: qui vero ab accessione, increfceret. Verum hic modus dignoscēdi pertinet ad artē. Huc notitia, quam cōsuetudo præbet & mores ægrotorū, pro cumulo accedit. Quidam. n. sunt insueti & abhorrent à medicamentorū potione: alij sunt adeo assueti, vt viuere sine medicamentis non sustineant: itaq; præfagitio sumptū esse medicamentum calfaciens, in his, qui ab illis abhorreant, difficilis est: in ijs vero, qui sunt assueti, facilis. At vero mores et̄ egrotantis ad talem præfagationem nō mediocriter intersunt. Quidam enim natura insidiantur, & familiaribus imponunt, atque elaborant, vt coarguant nihil quenquā

C firmi scire: quidam simplices sunt, modestiq; atq; omnia faciunt aperte, nec quicquā dissimulant, vel tegunt. In his nihil factum clam suspicandum est: apud insidiantes omnia habenda sunt suspecta, ac circūspicienda sunt & distinguenda, tum quæ propria artis ratione pertineāt ad dignoscendum, tum quæ extrinsecus adueniunt. Quod mihi fuit quōdam necessarium facere in homine diuite, qui gaudebat medicamentis, eaq; assidue sumebat: qui eo erat ingenio, vt libēter argueret familiares nullius certæ scientiæ. Huius cum offendissem in magnitudinem pulsū increuisse, ab alijsq; omnibus, quas cōmemorauimus, causis distinxissem, ac vna mihi maneret distinctio, vtrum à calfaciente medicamento, an accessionis ratione febrilis id accidisset (circa tempus enim erat febrilis accessionis) iussi, vt linguam mihi ostenderet: quam cū à medicamento conspexissem infectam, iterum attigi eius pulsū, nihil suspicans etiam. Interea occurrit mihi, medicamentum me, cū voluisset potare pridie, interdixisse: itaq; homini dixi statim, eū medicamētum bibisse. Quod ille cū animaduertisset, à linguæ me colore coniecturam fecisse, alias iterum pilulas paruas medicamenti fecit, quas deuorauit, vt lingua ne tingeretur: at hoc quoq; deprehendi eius cōmentum. Nam, cum linguam inspexissem, ac tetigissem iterum pulsū, atq; reliqua, quæ nuper exposui discussissem, equidem suspicionem ad medicamentum potissimum conuertī, retraxiq; manum, ac

D iterum paulo post inieci pulsui (noueram enim hoīs peruersitatem) itaq; deprehendi factum, nec dubitauī illi dicere, At tu medicamentum mihi sumpsisse videris: ille constantissime inficias ibat, simulq; seruos, qui permanferant, appellabat testes. Ego manum eius tenens, & pulsū tangens, Ergo, inquam, sustinebis conceptis verbis iurare mihi, vt tibi dictabo: Ad hoc non prompte ille respondebat, ac arteriarum habebat, vt in angore, inæqualem motum. Profecio, inquam, tu medicamentum planè sumpsisisti, caue, iures. Igitur aduersus istos quidem ineptos, ingenio opus est medico: at idiotæ ferè non tantū medicis non renituntur in explicandis & explorandis causis externis, sed & adiuuant, vltroq; exponunt omnia. Sed de pulsuū nos incremento magnitudinis satis principia exposuimus: restat, vt orationis seriem persequamur. Quia non ad vnum modum magnus pulsus dicitur, sed nunc, vt ad moderatum, nunc ad quemlibet, confertur: ac cum duplex sit hic quilibet, aut minor moderato, aut maior: deinceps de magnitudinis incrementō dicēdum est vtriusq; pulsus, minoris, inquam, eo, qui moderatus est, & maioris. Cōmune igitur est omnis incrementi ad magnitudinem solum auctum calorem esse, quo scilicet tempore nec facultas affecta sit nec instrumenta, ac immotus sit egrotus. Proprium aut̄ est deflexui eius à natura, vn̄ius magnitudinis incrementum: reliquorum duorum etiam, celeritatis, non nunq; crebritatis quoque. Age vero, illius hominis pulsus, exempli gratia, quē modo reliquimus, cui facti essent maiores, offē-

DE PRAESAG. EX PULS.

damus amplius auctos esse, huic calorem etiam necesse est esse auctum: siquidem incrementis omnibus magnitudinis hoc commune erat: ac proprium praeter commune, immutatam celeritatem esse: & si adhuc magis crescat magnitudo pulsuum, non celeritatem modo, sed iam crebritatem etiam. Ostendimus enim in primo libro de causis pulsuum, sicubi paulo actus calor sit, manifestum magnitudinis incrementum esse, celeritatis non manifestum. Si amplius crescat ille, non solum magnitudinem accumulabit, sed crescet etiam euidenter celeritas: praeterea non nihil acquirat crebritatis. Sic, si augeatur plurimum, & pulsuum usus generandorum superet maximam distentionem, magnitudinem non auget, ubi auctus ad summum sit: sed celeritatem cum crebritate, quantum potest, accumulatur: ac, ubi augetur celeritas amplius nequeat, concitat crebritatem. Iam alius sit aegrotus, cuius nec facultas nec instrumenta laesa sint, sed minorem iusto pulsuum habeat: deinde huic quoque, remoto externo motu, maior fiat: huic etiam liquido dixeris ampliore nunc calorem, quam dudum, esse. Ac in eo quidem commune habebit cum bis iam commemorato responsum: proprium autem habebit, non ex paruo tantum pulsuum in magnitudinem increuisse (fieri enim non possit, nisi simul tardior rariorque fiat, ut minor unquam iusto reddatur) sed nec maiorem tantum fieri potuisse, nisi etiam fieret celerior & crebrior. Nam affectum, in quo pulsus plus iusto imminutus sit, raritatem etiam & tarditatem complecti, perspectum illi est, qui eorum meminit, quae F docuimus in libro primo de pulsuum causis.

Pulsuum Commutatio in Paruitatem.

CAP. 2.

His ergo relictis, de pulsuum commutatione in paruitatem consideremus: cuius item sunt tres numero omnes differentiae. Aut. n. ex naturali & moderato quem vocant, aut ex maiore quam hic sit, aut ex minore, mutationes in paruitatem contingit fieri: vocatur autem, qui moderato maior est, absolute magnus: qui minor, paruus. Exordiamur igitur hic de integro ab his, quae in his communita sunt, deinde iam ad propria sigillatim nos conferamus: statim enim communis commentatio complectitur priorum inueniendorum viam. Sit pulsus cuiuspiam homini minor, quam dudum, mutatione praeditus praeterea nulla ullius generis: tum quaratur, quomodo nuper affectus esset, atque quomodo nunc. Via inquirendi haec est. Minor solito pulsus sit, aut cum imbecillior facta sit facultas, aut instrumenta duriora, aut usus remissus. Sed enim nec imbecillior facta nunc facultas est, alioquin omnino coniuncta sit cum paruitate remissio: nec corpus durius arteriae, neque enim tum minor tamen, sed & durior pulsus esset. Superest ergo solum alteratum esse usum: ac, si id temporis quietus homo fuerit, quantitati refrigerationis quantitatem respondere mutationis. Iam vero ex maiore, quam naturalis sit pulsus, eam mutationem necessario accidisse, norunt, qui retinent demonstrata in primo libro de causis pulsuum. Nam de naturali statu ob frigiditatem mutatio ad paruitatem, simul etiam rariorem eum atque tardiores reddit: & moderati imminutio ex magno supra modum aucto, statim adiungit sibi celeritatis aliquid et crebritatis, quae, qui multum ultra modum sit auctus, tribus in generibus variet. Quamobrem, qui magnitudinem tamen imminuit pulsus, & reliqua seruat imota, hic est, qui paulo maior sit iusto: hic. n. solus ex paruo caloris incremento constat. Reliquorum, qui in magnitudinem mutantur, nisi simul celeritatem assumat vel crebritatem, talis euadit nullus: quare nec quisquam praeter hunc alius magnitudinem diminuet. Qui. n. huius accepit solius incrementum ex calore, vnam eam ex refrigeratione imminuet: qui vero haecenus est alteratus a calore, ut non magnitudinem modo, verum etiam celeritatem & crebritatem immutet, contrarium iter per eandem genere alterationes tenebit: ita non modo minor, sed & tardior erit ac prius, rariorque. Pari modo mutatio in minorem ex moderato, & mutatio quoque ex hoc in eum, qui minor etiam sit, continuo rariorem solito & tardiores efficit pulsuum: siquidem mediocritatem habet quandam distentionis, pulsuum hominum naturalem statum tenentium: quam, si calidius aut frigidius solito euaserit corpus, necessario amittit. Non idem tamen amissionis modus est: nam, cum calfit, magnitudo plane prima, mox celeritas, inde crebritas accedit: contra, cum refrigeratur, raritas manifeste prima, altera tarditas, postrema paruitas. De his abunde in primo libro de causis pulsuum diximus: quo minus hic iam immorandum est. Itaque seriem orationis persequamur, ac secundum commemorata, explicemus causas, quae refrigerant, quae totidem genere sunt, quot illae, quae calfaciunt. Aer etenim frigidus, qui foris occurrit, quemadmodum & aqua frigida, vel balneum, vel medicamentum corpori inunctum, refrigerat: quin etiam longa quies, & veluti latebris, corpus refrigerant: praeterea, quae intro recipiuntur, ut aer respiratione attractus, qui frigidus sit, cibum pituitosus, medicamentum natura frigidum, aquae frigidae immodicus usus: ex animi affectibus, metus diuturnus: ex contentis in corpore humoribus, qui frigidi temperamento, cum antea quiescerent, nunc commoti sunt, aut omnino tenuiores quodammodo calidis facti sunt. Haec separatim ita possunt distingui, ut de calfacientibus causis diximus: neque enim, ut de similibus bis dicamus, sit operae pretium. Atque pulsuum in magnitudine & paruitate mutatio abs talibus & tot causis gignitur, quod certe ad naturam pertinet ipsius rei, quam, quod ad naturam attinet cognitionem, adhuc desideret aliquid. Saepe enim arteria, quod in se est, maxime distenditur, sed occultatur magnitudo distentionis, vel interpellatur a numero, vel crassitie, vel duritie circumiacentium corporum, vel obiectorum. Haec enim essentia magnorum vel paruorum pulsuum in arteriae circulo consistit, ubi longitudo

*In antiquis est
acceptio im-
minuit.*

Agitudo perpetuo par est: at non tamen apparet par, sed delitescit quædam eius pars. De quo quidem etiam iam secundo in libro de causis pulsuum exposuimus, nihilo minus, quod ad propositum interest, reminiscentię gratia exponemus.

Dimensiones Distentionis Non semper tantæ apparent, quantæ sunt. CAP. 3.

Arterię altitudo semper æqualem latitudini distentionem habet: sed fit, vt occultetur, aut arceatur sæpe à corporibus circūiectis & oppositis vel vniuersus motus, vel certe eius quædam pars: ac pars illa, quę arceat, aut in profunditate magis, aut in latitudine, aut simul in vtraq; similiter apparet. Cum ergo nō percipiat nostro quidē tactui motus, atq; hoc per totum aial accidat, vt nulla vsq; arteria videatur moueri, vocatur is affectus *ἀσφύξια* hoc est priuatio pulsus: quę quidē, si ad veritatem exigas, in corpus nunq̄ viuum cadit, neq; est enim vnq; quin cor vnā cum arterijs oibus agitetur: at, si referas ad nostrū tactum foris iniectū, in multis reperiatu sanē frequenter: obiecta. n. arteriarum corpori sunt, oīno certæ membranæ, & cutis, multis ēt locis adeps, atq; caro, à quibus vsu venit pulsui, vt non occultetur modo, sed & impediatur. Ac sic quidē, si motus occultetur oīs, atq; in omnibus id partibus accidat omnium arteriarum, *ἀσφύξια* appellat affectum: at, si quibusdā in partibus videant moueri, in quibusdā non videantur, hīc differentiam in longitudine habent pulsus. Et nimirū vocantur longi, quibus sensibilis motus longitudo naturalem excedit: breues, quibus infra naturalē statū est: quibus par est naturali statui, moderati. Tantum. n. animaduertitur semper de motu arteriarum, quantum opposita corpora permittunt: quamobrē fit, vt corpulentis pulsus breues: gracilibus vero longi: quemadmodum & quadratis moderatisq; esse videntur moderati. Iam etiam apparentis motus his non semper æque, vt profunditas, impeditur latitudo: verum, vbi arteriarum regiones in latera, vel adipis, vel carnis, vel vaporū, vel humorum plene sint, ac incūbens superne cutis nihil eas oneret, latitudinis tm̄ obscuratur motus: ac magis, si vehemens pulsus & magnus, quantum in ipso est, sit: cum vero regiones vicinæ sunt munda, rugosa aut, quę eas tegit, cutis, magis profunditatis motus latet in eo corpore, ac potius, si non vehemens pulsus & magnus, quantum in eo est, sit. Si ergo pulsū inuenias longiorē iusto, si quidem vnā latitudo eius & profunditas increuerit, vide, gracilior homo solito an calidior euaserit, remoto aduentitio motu: nam, si factus gracilior sit, idq; tanto, quanto est pulsus maior, vnum hoc tm̄ eum immutauit: sin autem non tanto, non hoc modo est causa, verū etiam calor. Quod si in eadem constiterit corpus habitudine, solus mutatus est calor: sin crassior euaserit, duplo auctum æstima calorem: at, qua nam de causa sit auctus, explorandum ex illis est, quæ exposuimus. Sin longior factus pulsus sit, & latior, non vero perinde profunditate auctus, sed permaneat moderatus, præter superiores notas, hoc illi etiā extra ordinem, necesse est, adsit, rugosiorē euasisse superne arteriæ incūbentem cutem: ac, si cōuertas membrū, vt, quæ eius pars modo superior erat, nunc sit inferior, nulla tm̄ profunditas re videbitur impedita. Atq; hī quidē duo pulsus in primo libro de eorū differentijs oīum primi inter vigintiseptem pulsus in tabellam sunt relati, quam de illis fecimus, qui constant ex ternis simul dimensionibus quantitatis distentionis. Ab his descriptus tertius est, qui lōgitudine & latitudine excellit naturalē, ac in profunditatis dimensione est humilis: qui sanē est infrequens. Fit. n. cum arteria magnopere obiectorum corporum mole oneratur: id quod nunq̄ eueniat, nisi facultas simul imbecillior sit, & summe mollis tunica arteriæ: quorū illud imbecilliorē iusto, hoc molliorē pulsū efficit. Itaq; cū his quidē erit aliq̄ longus simul & latus & humilis, alia ratione nunq̄ fiet: immo vero, etiam cū videatur talis, ne tum quidem procul à natura, nec ad humiliorē, nec ad latiorē deflectit: neq; n. ad summum arteria in profunditate grauetur, & in latitudine nequaq; neq; item plurimū alcēdat altitudo, prorsus vero contrahat in angustū: etenim ferē fit, vt plus altitudo crescat, præsertim si vehemens sit pulsus, at nō hacienus tm̄, vt idem altissimus simul & angustissimus sit. Quod, si hīc quoq; membrum inuertas, vt, quę mō partes superiores essent, sint nunc inferiores, & profunditatis eorū dimētio incrementū habebit, nec videbitur amplius humilis: sed, vt longus & latus, ita etiam erit altus, quod est magnus: nam, qui tribus est dimensionibus auctus, magnus vocatur. Proinde distinctiones in hoc sunt adhibendæ præter has, quas nunc exposuimus, ēt illæ, quæ in primis omnium sunt adhibitæ. Iam illud quoq; est animaduertēdū, ecquid de latitudine simul detrahatur, cū inuersum sit membrum: etenim hoc fit non nunq; demonstratq; quanto antea vltra proportionē profunditatis dilataretur vas. Iam quartus, qui lōgus simul, & altus, & in latitudine est moderatus, quod ad se attinet, latus est, quem admodum & altus: sed, quia in lateribus coarctatur arteria, ideo sic eius motus impeditus est. Omnino enim, vbi latitudo profunditatis proportionē excedat, aut profunditas proportionē latitudinis, altera impedit earum aut pp multitudinem, aut crassitiē, aut duritiem corporū obiectorū, quæ interposita sunt inter arteriam & admotum tactū. Et hercle etiam rugositas numerum impolitorum corporū auget, rugis cutem conduplicans. Itaq; is pulsus, aut, cum vere magnus sit, secundum latitudinem obstaculum habet: aut, cū videri in macilento corpore magnus possit, nō videtur tm̄, q̄ vna dimensio eius sit restricta. Qui quintum in tabella locum habet, longior iusto, in reliquis aut duabus dimensionibus moderatus, graciliorē annunciat solito hominē esse factum: & pulsū, quantum in eo est, iusto minorem. Quādo. n. longus pulsus aut ob propriam suam magni-

DE PRAESAG. EX PVLIS.

tudinem, aut propter tenuitatem videatur eiusmodi esse: nunc vero non appareat talis ex magnitudine esse (effct.n. simul altus & latus, aut alteruter certe horum) restat, vt per maciem factus sit longus. Cæterum, cum graciliores habere videantur pulsus iusto maiores, plane pulsus, quod ad se pertinet, angustior æquo est & humilior: itaq; etiam minor, quod ad se attinet. Qui sub hunc scriptus est, sextus, puta longus, & humilis, atq; latitudine moderatus: cum de causis ante expositis minor sit iusto: quantum in eo est, ob gracilitatem apparet longus esse. Sed hoc commune cum quinto habet: propriū aut hoc peculiariter, profunditatem ob causam paulo ante memoratā esse imminutam. Septimus in tabella pulsus erat, longus pariter & angustus, altusq; qui videri, perinde ac omnium primus, magnus posset, nisi sit restricta latitudo: cætera hinc ita, vt in primo omnium, sunt discernēda. Et etiam, quæ in tertio explicauimus, ea sunt in hunc locum cōferenda, nō sapennumero. s. hunc pulsum esse, neq; cum incidat plurimum moderatum altitudine superare, & inferiorem latitudine esse. Ab illo octauum, longum vna, & angustum, & moderata profunditate, natura quidem esse paruum ex ijs cōstat, quæ in quinto iam retulimus: at, quia marcuit corpus, longior videtur: eximium vero hoc præter quintum habet, q̄ cōstrictam hinc arteriam latitudinis angustia declarat. Nonus pulsus, longus, angustus, humilis, longe etiam magis ostenditur sua natura esse paruum, verū videri per marcorē corporis, longus: ferè adiūcta illi rēmissio est, duritiesq;: qui, si neq; durus sit, neq; admodum languidus, ab refrigeratione gignitur. Itaq; nouē, quos nunc percurrimus, pulsus oēs longitudinem habēt æquo longiorem, duabus differētijs reliquis variāt: nouem proximi longitudine moderata sunt, profunditatem aut & latitudinem immutāt. Ac decimus quidem, qui altus simul & latus videtur, vno in homine si cū moderato comparatur, nunq̄ existat: nisi q̄n (id quod rarum est) oīno arteria de sede sua migret. Sin aut conferatur ad eum, qui est absolute moderatus, potest incidere, ac causa eius generandi in proprietatē conformationis cōfertur: siquidem symptoma arteriæ est, quæ sub profunda carne vtrinq; occultetur, sed in mediā parua parte sublimis extet. Vndecimus, qui vna re differt à superiore, q̄ profunditatem moderato parem habeat, pro cumulo causam demittēdi huius habet adiūctā: cætera cum decimo conueniunt. Duodecimus, latus, humilis cū moderata longitudine inuerso fit membro: aut. n. vnde quaq; videbitur moderatus, aut magnus. Ac, si oīno videatur moderatus, altitudinem declarabit prius non nihil cōpressam esse, productāq; ob mollicitē arteriæ latitudinem: sin magnus, plurimū fuisse cōpressam altitudinem. Decimus tertius, altus, idemq; dimensionibus duabus reliquis moderatus, perinde vt decimus, & ex naturali conformatione conficitur, & etiā ex naturalis sedis mutatione: eximium aut habet præter illum latitudinis angustiam. Decimumquartum, qui omnibus tribus dimensionibus moderatus est, oibus apertum est referre naturalem: an verò sit par re vera naturali, exploratur ex corporis habitudine. Nam, macrior si iusto sit, sic, cū sit pulsus sua natura minor, par apparet moderato esse: sin crassius æquo sit corpus, pulsus tum de sua quidem natura magnus est, sed, q̄ per corpulentiam coerceatur, esse moderatus videtur: q̄, si nec ad gracilitatem corpus, nec ad corpulentiam desleciat, moderatum in eo non solum representari pulsum, verum etiam necesse est esse. Sanè demonstrauimus in secundo libro de pulsibus dignoscendis, cæteros pulsus ad hunc oēs relatos, magnos, paruos, longos, breues, latos, angustos, altos, humiles appellari. Quintusdecimus, qui humilis profunditate est, reliquis duabus dimensionibus moderatus, omnino similis superiori est, decimoquarto, præter q̄ huius compressa est profunditas: proinde, quæ illic prius exposuimus, ea duces hinc quoq; dicta esse. Hoc verò est in hisce omnibus memoria tenendū, non amplius cōuerso membro videri humilem. Sextusdecimus, qui moderatus est longitudine, angustus, altusq;: aut ex cōformationis proprietate fit talis natura, aut per affectū aliquem compressis ad latera arterijs. Septimumdecimum, qui est moderatus longitudine & profunditate, in reliqua dimensione angustus, in latera contractum esse declarat moderata profunditas: in reliquis omnibus decimoquarto & decimoquinto respōdet. Octauusdecimus, qui longitudine moderata est, & angustus, humilisq;, sua quidem natura paruum est: videt autem esse ob gracilitatem moderata longitudine. Breuiter. n. cum præter profunditatis proportionem & latitudinis, extensa longitudo sit, significat corporis gracilitatem: non tñ, vbi cōtracta præter proportionem profunditatis est, corpulentiam denotat, sed vel naturalem quāpiam cōformationem, vel situm arteriæ inæqualem. Nonusdecimus, breuis, latus, & altus, aut ob cōformationis proprietatem talis natura videtur, aut ex affectu arteriæ in situ distortæ. Vigésimus iam alijs duabus dimensionibus similis est nonodecimo, sed profunditate est moderata. Hic hēt hoc præcipuum, impeditam suā altitudinē. Vigésimus primus, breuis, latus, & humilis, præter easdem causas, et illas adiūget sibi, quæ latum simul & humilē efficiunt pulsum. Ad eundē modū vigésimus secundus, breuis simul, & altus, atq; latitudine moderata, assumet ad easdē causas, eas, quæ moderatū latitudine creant humilemq; pulsum. Sic et vigésimus tertius, breuis ille quidem longitudine, verum dimensionibus duabus reliquis moderatis, ad easdē causas reducetur. Vigésimus quartus sortietur præter easdē causas, extra ordinē causam, quæ altitudinē deprimit. Ad eundē modū proximi duo ad antedictas referētur causas: vt memoria teneamus, in quibuscūq; pulsibus cedat longitudo proportioni latitudinis et profunditatis, in his causam aut naturali cōformationi, aut arteriæ puerlo fitui.

Alitui esse attribuendam. Demonstrauimus porro, vbi latitudinis, vel profunditatis proportionem longitudo vincat, aut obfistere alteri earum solam angustiam, aut auctam et alteram esse: atque obfistat frequenter accidere, incrementum raro, in latitudine quidem, vbi per mollem arteriae tunicam degrauietur altitudo, simulque nec vehementer esse eiusdemmodi pulsum: in profunditate vero, vbi coarctetur latitudo, & pulsus vehemens simul & magnus ex sua natura sit. Reliquus est post omnes vigessimus septimus, breuis, angustus, humilisque, qui vtrique paruus vel apparet esse, vel sua natura est: ac, quae quidem in omnium primo distincta sunt, magno, eadem sunt hic quoque distinguenda. Si naturaliter comparata corporis sit habitudo, hic pulsus non modo vix paruus, sed etiam est vere. At, cum crassior sit, si, quo homo euasit se ipso crassior, hoc sit pulsus minor, erit tum quidem, quod ad ipsum attinet, moderatus: sed per corporis crassitudinem minor videtur moderato. Si longe sit crassior, quam pulsus minor, is pulsus, quod in ipso est, mediocri erit maior. Sin autem minus sit crassus, quam paruus pulsus, hic, si, eius naturam spectes, minor erit naturali. Quod, si gracilius corpus sit, quod videatur pulsus paruus, is sane est natura paruus, sed non perinde vix paruus, ac vere est: quod corporis gracilitas, quatenus decessit de natura, hactenus ei magnitudinis addit speciem. Quae de paruo & magno pulsu adhibita distinctio est, eadem in alijs est adhibenda omnibus: sciendumque illorum quemque vel paruuum esse natura, vel magnum, vel moderatum. Ac tres hi pulsus in quantitate distentionis politum sunt, quod attinet ad ipsius rei naturam. Vix vero esse vigintiseptem ob crassitudinem vel gracilitatem corporis, vel ob cutem rugosioram, vel regionum arteriarum inaequalem angustiam, vel proprietatem formationis. Itaque vnumquodque oportet, qui non inania verba ambit, sed ipsa opera studet meditari, omnium memorare, quae iam percurri, simul atque aliquando aduertat pulsum, qui in quantitate consistit distentionis, primum, qui sit de vigintiseptem, attendere: deinde, vbi ab eo, quae ex vicinis corporibus oriuntur, alterationes se creuerit, indagare, an moderatus sit, an magnus, an paruus: postea status, qui talem genuere, siquidem docent hi & praeterita & futura, vt in longo, & angusto, & humili: nam exempli gratia in hoc, quod dico, docebimus. Hunc, quantum in ipso est, liquet paruuum esse, ex eo, quod eius imminuta est circularis dimensio, & aucta dimensio longitudinis. Si enim duabus de causis minor circulus distentionis apparet, ob corpulentiam, & quod minor re vera sit pulsus: nunc autem abest corpulentia, sane, non solum longitudo non creuisset, sed etiam imminuta esset: planum est pulsum sua natura esse paruuum. Cum igitur remota sit longitudinis species, quam contraxit ex corporis habitudine, cum de sua natura paruus sit, videamus iam, quae nam de causa sit factus paruus. Hic plurimi interest nosse paruitatis quantitatem & longitudinis: aut, non paulo est naturali minor, aut multo, aut, vt ita dicam, modico: sic etiam in longitudine, aut parum, aut modice, aut longe naturales superat. Iam altera ex parte ad maximam longitudinem producat: etiam ad maximam deueniat paruitatem, id est angustus & humilis sit: hic pulsus natura longe est, quod apparet, minor, sed eadem quidem ex nimia gracilitate comparauit speciem: vt vero sit natura minor, ex causis, quae efficiunt minorem, frigiditate, imbecillitate, gracilitate. At quae tandem causa est vel causae inter has, vnde pulsus, qui nobis nunc cernitur, longus, angustus, humilisque generetur? Declarauimus quidem ante, lignum esse perpetuum arteriarum duritiei pulsum durum, infirmae facultatis languidum, qui est remissus & imbecillus vocatur: vt, qui ei est contrarius, vehemens, contentus, validus. Verum sciendum & hoc est in hoc pulsu, necessario cum languidum esse: nunquam, non valente facultate paruus ad summum pulsus fiat: at duritiam nihil est necesse coniunctam esse. De frigiditate vero non absolute est statuendum: sed illud primum nosse oportet interesse, cor vna esse cum arterijs refrigeratum, & refrigerari: ac quod, refrigeratum esse, laesam esse facultatem, sit: refrigerari autem, mutari vsum. Hic animo mihi opus est plane attento, sciendumque non modo ad praefigitiones ex pullibus, sed ad alias etiam penes omnes eo nihil esse conducibilius. Procedit autem vniuersus hic sermo ex cognitione essentiae facultatis, quam in commentarijs de causis pulsum, quod operae pretium non esset, praeteriuidimus. Hoc loco, quia ad exacte intelligenda ea, quae posthac docebimus, hanc refert nosse, visum mihi est illam exponere: neque hic tamen cum suis demonibus (quippe alio eam loco profecuti latius sumus) sed quantum summam explicatum ad institutum nostrum conducat.

De Essentia Facultatis, ac de Reliquis pulsibus, qui in Quantitate distentionis consistunt.

CAP. 4.

Facultatis essentia singularum partium, in singularum illarum posita commodo temperamento est: nam tum demum suum quaeque munus obit strenue, vbi sit temperatissima: contra male fungitur, si intemperata sit: atque hactenus male, quatenus sit intemperata. Ad eundem modum cordis corpus, cum immodice refrigeratum sit, calfactum, humectatum, desiccatum, pulsus pro sua intemperiei modo facit languidos: id quod illi est, offensam facultatem esse. At vero consuetudinem cum sanguine habere in ipsius contento sinibus, & cum spiritu, qui calidior longe, ac naturalis status requirit, sit: aut cum eo, qui in inuolucro cor ambiente est, vel in pulmone: aut cum ipso etiam in uolucro cor ambiente, & pulmone: vsum est tamen variasse citra offensionem facultatis. Eandem habet rationem refrigeratum esse & refrigerari: vbi in ipso cordis corpore temperando praepolleat elementum frigidum, laeditur facultas: sicut in tunica cor ambiente, & in pulmone, & sanguine, spirituque, quos eius ventriculi continent, vsum est remissio. Iam humiditates & siccitates, si in ipso

Antiqui habent σκληρότητα. i. duritiae. & sic videtur legendum.

DE PRAESAG. EX PULS.

corpore cordis consistant, nocent facultati: si in quopiam vicino, non immutāt vsus: si quidem E proba temperatura & intemperies ex quatuor fiunt elemētis: vsus vero accessiones vel remissio nes ex calido & frigido dūtaxat. Vbi iam ad vltimam vsus exolutionem deueniat corporibus vi cinis cordi vehementer refrigeratis, non poterit etiā cordis corpus nō intēperatum esse: id quod nihil est aliud, q̄ debiliorem fieri facultatem. Quāobrem dicebam fieri non posse, vt de frigiditate vno verbo pronunciarerem. Neq; vt sola prostratione facultatis, vel induratione sola instrumento rum, pulsus interim minor fit: ita ē ob solam frigiditatem, quō nunc diximus, nōn accepta refrige ratione de vsus exolutione: neq; n. eō vnq̄ cor, vt refrigeretur vehemēter, deueniat, nisi sit ipsū refrigeratū. Quod dico, intelligas clarissime, si eos, qui in itinere ex ingenti frigore obeūt, confide res: oēs. n. simul vt frigidum expirātaerem, pulsū quoq; minorē habent: minimum tamen illo rum prius nullus, q̄ ad extremam refrigerationem sit perductus, obtinet: vbi non tū vsus est im mutatus generandorum pulsuum, quod aderat à primo illis, verum ē, quia perditur iam naturale cordis & moderatū temperamentū, debilitatur facultas. Id quod solet plerunq; ijs subito accidere, non, vt in alijs affectibus, paulatim: de quibus est vnus, quem hoc loco habemus in manibus, per que pariter & longus pulsus apparet, & angustus, humilisq; in longis morbis. Qui. n. ita habēt, in periculū hī non minus præsens veniunt, q̄ illi, qui in itinere decedunt: non repente his tū paruus F pulsus, sed pedetentim venit marcescentibus: vinum enim & hoc genus est marcoris, quod Philip pus senium ex morbo appellat. Nā non ex frigiditate torridus marcor, ceterū ex facultatis sola im becillitate, imbecillos pulsus & paruos creat. Separatur à priore, motus velocitate & crebritate & duritia calorisq; feruore. Verū de his non est huius disputationis differere, sed ad institutū reuer tor. Longus, angustus, humilisq; pulsus, cū longius ab natura trinis dimensionibus discesserit, si talis citra duritiem appareat, à quibus nam procedat & quot causis, abūde aperuimus. At, vbi cū duritie coniunctus est, vnā iā huic adest vel languidus pulsus, vel mediū inter languidū & vehe mentem: qui nec euertat tactum, nec ab eo euertatur: vt memores simus nullū alioquin inter lan guidū & vehemētem mediū esse: declarat aut in corpore is affectus esse, qui reddit arteriam duram. Hęc est siccitas, vel cōstrictio à frigore, vel tensio. Siccitas quidem in ardētissimis febribus, vbi maligne producunt, & præcipue ex torrido marcōre, t̄ certisq; melācholicæ & quartanæ febris generibus. Cōstrictio ex frigore fit per frigidæ intempestiū potū & immodicū, vel per balneas timiles, ex refrigeratibus item pomis intēpestiue ingestis, vel præter modū: deniq; ex ijs, quæcun que multū solent frigidæ pituitæ gignere, quæ Praxagoras vitreū succū solet appellare. Tensio ex conuullētibus affectibus, & ingentibus inflammationibus. Ex scirrhis vero cōstrictio arteriarum G atq; tensio nascit: quod quidem accidit potissimum ex iocinore & liene: ex his. n. visceribus pul sus apertissime videntur & perpetuo duri scirrho præsertim affectis: & vero etiam in magnis in flammationibus. Sed tactu eiusmodi affectus deprehēdent, & per vrinas, & alui excremēta, per vni uersi corporis deniq; colorem & linguæ: iam etiā per febrium genus. Qui porro alij corporis af fectus pulsū creat durum, partim originē ex recētibus offensionibus repentinā trahunt, reliqui oēs pedetentim. Offensiones, quæ inducunt eiusmodi affectus, sunt vini potio intempestiua, & frigide: sepe ēt poma refrigerantia, & frigidum balneū. Deprehendes noxā à vino illatā, cum subit o pullus non durus modo sit, sed maior ēt, & celerior, & vehementior. Cæteras à vino in commu ni discernes, q̄ nec magnitudinem adiunctam, nec vehementiam, nec celeritatem habeant. Singu las seorsum, nunc clarius, nūc obscurius & per coniecturam. Clarius, vbi symptoma aliquod con sequatur, quod pomis solet succedere, inflatio vētris, inquam, aut mordicatio corruptorū, aut sto machi aliqua cōpressio, aut delirium, vt à pomis vinosis: aut vomitus, aut alui deiectio humidior & largior. Hęc scilicet non per signa, sed ipsam aperte demōstrant substantiam comestorum: q̄, nisi horū quid adsit, nec à vino signorum, aqua frigida est, quæ offendit, vel pota, vel intempesti ue in ipsa lotos. At vero, vt hæc securius omnia confirmare possis, metuentium & angore corre. H ptorum pulsus magno indicio sunt. At, si prius dictis postea hoc semper addas, agrotum aliter, ac præscriptum sit, fecisse, magis confirmatā præstabis & suspiciendā prædictionem, vt subinde fidē astantes non habeant, nec ex pullibus credant tale quid dictum esse, sed cōsciorum aliquem detu lisse egroti peccatū. Tangēdi aut accurate sunt pulsus, deinde, quod indicāt signa, proferendum: ac tum denuo sunt tangēdi, animaduertendumq; ecquid egrotus commotus sit. Qui si omni sit perturbatione liber, vide, nunquid cōmemoratorum signorū aut omiseris, aut parum probe pēpenderis. Si vero sit pturbatus, atq; videat angī vel vereri, caue mox, signo adhibeas fidē: frequen ter. n. fit, vt non, quod conscij sibi talis admissi sint, angantur agroti, sed q̄ ita ferē sint comparati, vt statim expauescant: at his mox pulsus consistit. Qui vero planē in culpa sunt, q̄: tu diu de eo cō firmēs quicq; tam diu metus proprius pulsus apparet. Atq; peccata, quæ hactenus exposuimus, omnia aut inflammationibus, aut scirrhis, aut siccitatibus, aut viscerum per frigiditatem cōstrictio nibus augēdis, alterationē, quam diximus, inducunt. Neruorum vero originem si quid occupet tale, affectum conuullsiuum creat: sic appello illos affectus, qui ante mortem necessario conuulsio nis aliquod habēt symptoma. Qui quidem moriūtur oēs etiam calidi, contra, ac illi, qui conipiu n tur syncopa: hi. n. vehementer etiam frigidī viuunt adhuc. Quibus vero neruorum propaginera occupa-

A. l. 1. f. 2. d. 3.
c. 6. fo. 48. h

A. t. 2. 1 par. cā
fo. 570. col. 2. b

* πῆξις.

† In impressis est, certisq; me lacholicarū et quartanarū fe brū generib. in aliquib. tamē antiquis le gitur, vt ver tit interpres.

A occupauit conuulsius affectus, cum planè iam expirauerunt, diuissime permanent calidi. Horum pulsus omnium statim primo occurſu exercitatis in tangendo tensionem produnt, & motū, veluti conuulsiuum, detegunt. Quòd, si quis, cui commemoratus pulsus est, ab alio plura deſciat (id quod euenit ex iocinoris ſcirrhis) nō amplius hi habent pulſum lōgum, ſed aut moderato aſſimilem lōgitudine, aut etiā breuiorem. Iam hoc quoq; in omnibus duris pulſibus pariterq; paruis operapretium eſt noſſe, citiſſime vibratos eos effici: & qui vibrati non ſunt, vel de vitalis facultatis imbecillitate, vel de remiſſione uſus, vel amborum concurſu non recipere illos eum motum. Nam, ſiquidem uſus magnam diſtentionem poſtulet: viſq; efficere vitalis valeat, ſed vnum refragetur corpus arteria, quod attolli in magnam diſtentionem per duritiam, nequeat: vibratio in eum ſtatum incidit. Nulla præterea ratione fiat arteriæ vibratus motus. Quo circa hic pulſus, qui videtur vibratione vacare, aut extremam imbecillitatem facultatis, aut exolutionem uſus declarat maximam. At, vibratus ſi ſit, contentionis continuo non nihil annūciat facultatem obtinere, nec pulſuum uſum generandorum ſemel eſſe exolutum: nec vero deuenit ad maximam paruitatem, ſicuti diximus propoſitū pulſum facere. Ad eundē modum, ſi pulſus citra vibrationē longior iuſto ſit, anguſtiorq; & humilior, non longiſſime tamen de natura in ſingulis hiſ diuerſerit, ſed aliquātum, attendendum eſt, durus ne ſit & non vibratus, aut planè duritia liber ſit: ſi. n. durus ſit, ſed abſq; vibratione, frigiditatem, vel facultatis imbecillitatem indicat, vel vtranq; ſimul. Hæc diſcernito ex conſequentibus: nam, cui talis pulſus ex ſola refrigeratione ſit, ſtatim adiunctā tarditatem habet, raritatemq; cui ex imbecillitate facultatis, ſociam ſibi remiſſionem habet. Quòd, ſi iam uſus conſtet immotus, tanto erit pulſus celerior naturali & crebrior, quantum à modo deſlexerit paruitas. Sin autem, quo facultas ſit imbecillior, eo exolutior uſus ſit, pulſus eſſe ſimilis in vtraq; diſſerētia moderato videbitur, nec celerior, vel tardior, vel crebrior, vel rarior: at, ſi excedat alterum, pro exceſſu ratione, ſicut ante eſt dictum: ſi vero ſimul & durus & vibratus ſit, ſignificabit eodem affectus, à quibus diximus ſupra durum pulſum conſtitui, verum non imbecillam facultatem tñ, vt in illis, neq; exolutum uſum. Quanta vero vtriuſq; ſit noxa in facultate, declarabit vehementia & remiſſionis diſſerētia, vna cum quantitate vibrationis: in uſu vero, diſſerētia celeritatis & crebritatis cū vibrationis item quantitate. Reliqua ex ante dictis etiā conijcto. Haud aliter, ſi non paulum nec multū tribus diſſerētijs de natura deſſectat, ſed ſic mediocriter & modice, ex dictis diſſerētia notato. At ſæpe in euſcemodi pulſibus, ijs dico, qui pulſillam à natura in longitudinem anguſtiam, & humilitatem habent mutationem, non mō nihil animaduertitur duritiæ, verum mollitudine etiā præditi ſunt inſigni: id quod & huic accidit de cauſis genere iſdē: variatur aut quantitate in ſingulis. Siue. n. propter facultatis imbecillitatem minor moderato pulſus fiat, facultatis oſtenditur maior offenſio: ſiue propter exolutionem uſus, maius & huius eſſe vitium: quo. n. tunice mollitudo ad diſtentionis magnitudinē eſt promptior, hoc cauſam, que molliatur paruū pulſum, declarabit eſſe maiorem. Sanè, imbecillitas facultatis q; ſit magna, ſatis ex quātitate remiſſionis apparebat: huc cumulus acceſſit, quod nunc diximus. At, uſus exolutio in quātum incidit vitium, ex ſolis, quæ diximus, ſignis inuenitur: de quibus dicemus etiā inferius non nihil, vbi connectamus mutuo pulſuum genera: in præſentia. n. hoc non inſtituimus, ſed cū exponere de genere quantitatē diſtentionis cœpiſſemus, ſimul alia attingere ſumus coacti. Quare redeamus ad primum inſtitutū, ac ad reliqua genera tranſeamus: neq; enim, q; alios item ex tabella pulſus percurramus, cauſam arbitror vllam eſſe: verum eadem ratione et via, quam inſtituimus in longo, anguſto, & humili, reliquos ſingulos explorabimus. Ac primū remouebimus, qui propter corporis habitudinem longitudine, vel latitudine, vel pfunditate variāt, vt nō magni tñ, vel parui videantur: deinde cauſas conſiderabimus, per quas aut iuſto maiores fiunt, aut minores. Atq; de genere pulſuum quidem, quod conſiſtit in quantitate diſtentionis, ſatis in præſentia.

D

Celer & Tardus pulſus, quid denotent.

CAP. 5.

Poſthac de illorum in celeritatem & tarditatem mutatione, quod ipſius motus eſt arteriarum genus in primis proprium, agemus. Porro ſumendum hic quoque eſt ab diſtinguēda homonymia inſitium. Nam dī celer pulſus, nunc vt cum moderato comparetur, nunc vt cum quolibet alio. Præterea ipſe ille moderatus interim absolute dicitur, quem in optima conſpicimus natura: interim de vnoquoq; homine, qui inculcata ſit ſanitate. Hic ex comparatione absolute moderati exiſtimatur, docetq; quod nam ſit temperamentum: ac celerior quidem calidius: tardior frigidius declarat temperamentum. Verum ſolam planè non eſt inuenire mutationem in celeritatem & tarditatem, nec in ſanis, nec in affectis corporibus: nam, qui calidior eſt temperamento, q; ſimpli ceter moderatus, ſi pulſum habere videatur celeriorem, cum habet neceſſario eſt maiorem: & cui pulſus eſt aliqua occaſione ſolito celerior, omnino etiā maior eſt. Neuter tamen eſt horum neceſſario crebrior: ſiquidem crebritas illis, vbi calor accumulatur copioſior, accedit. Itaq; cū celeritate modo magnitudo, modo etiā crebritas coniuncta eſt: atque etiā interdum ſola crebritas: cum aliquem prætereuntes, qui maximam, quæ eo tempore contingat, diſtentionem obtineat, deinde reuerſi parem offendam magnitudinem, ſed celeritatem maiorem: huic enim ſimul crebritatem neceſſe eſt increuiſſe. Quòd, ſi quem relinquamus, qui uſum habeat pulſuum exolutum,

DE PRAESAG. EX PULS.

tum, ac reuerſi in celeritatem pulſum inueniamus auctum, tum nō auctius tm̄ celeritate eſt, ſed & E crebritate planè & magnitudine: qñ quidem uſus exolutio in raritatem clarius, deinde in tarditatem, poſtea in paruitatē, pulſum conuertit. Et item quoq; mutationes in paruitatē pulſuū, partim ex moderato ſtatim in raritatem ſimul mutant, ſubinde etiam in paruitatem, ubi amplius uſus ſit imminutus: partim ex ſtatibus nō naturalibus, nūc aucto uſu, ſæpe vnā cū mutatione in paruitatem, interim cū raritate, non nunq; cum mutatione in utrāq;: nunc diminuto uſu mutationes ſūt pulſuum in tarditatem cū raritate & paruitate. Habes primas & ſimpliciſſimas pulſuū mutationes in celeritatem & tarditatem: harumq; cauſæ præcedētes & externæ eadē inueniunt rōne, atq; illæ, quas de magnitudine & paruitate expoſuimus. Miſtæ uero mutationes atq; compoſitæ, cū uehementia & remiſſione uel duritia uel mollitudine cōſtant. Quæ etiā examinandæ ſunt atq; diſcernendæ eadē uia rationeq; quam, cū de longo, anguſto, & humili diſputaremus, declarauimus, quo cognoscamus, quæ cauſa ſit, quamobrem in celeritatem uel tarditatem pulſus uariauit: poteſt enim, ut diximus, ob uſum auctum pulſus in celeritatē creuiſſe: pōt etiā ob mollitudinē arteriæ, & facultatis robur. Sed. n. cū non uariet mollitudinē, duritiā, uehementiā, remiſſionē, ſolus mutationē uſus induxerit: at, ſi cū horū aliquo, cauſa ingrenda & exploranda præpollēs eſt, ſicut ante declarauimus. Exēpli gratiā, ſi ſimul & celerior eſſe & mollior uideatur, aduertendum eſt, F tanto ne celerior ſit, quanto mollior, an magis. Nam, ſi, quanto eſt mollior, tātō etiam celerior ſit, alterationē ab ſola mollitudine mutuauit: ſin multo celerior, q̄ mollior, non à mollitudine tm̄, ſed & ab uſu aucto: cōtra, ſi multo mollior, q̄ celerior, quanto mollior eſt, tm̄ detraxit ſolius uſus exolutio. Ad hunc modum, ſi pariter celerior & uehementior ſit, nū tanto celerior ſit, quāto uehementior, conſiderandū eſt, ita. n. celeritatis ſolū facultatis robur cauſa ſit: ſin celerior, q̄ uehementior, quo celerior eſt, hoc de uſu aucto accepit: at, ſi uehementior multo, q̄ celerior, non robur tm̄ facultatis, ſed etiam frigiditas aliqua alterauit pulſus. Si iam celerior ſimul & mollior uehementiorq; appareat, ſingulari experientia opus eſt cognituro, utrum tanto celerior ſit moderato, quanta ex ambabus cauſis facta acceſſio eſt ex mollitudine & cōtentione, an non tanto. Nam, ſi tātō, ob illa ſola eſt immutatus: ſi magis, acceſſit incrementum uſus: ſin minus, etiam propter uſum exolutum.

Eadem ratio in pulſuum mutatione in tarditatē in eūdā eſt, ex uſu ne duntaxat exolutio, an ex imbecillitate facultatis, an ex duritia inſtrūtorum orta alteratio ſit. Ac ob uſum ſolū uariari probabile eſt pulſum, ſi qñ nec durior, nec imbecillior inueniatur: ob facultatis infirmitatem, ubi quāto languidior ſit, tanto etiam tardior: atq; ob duritiā item inſtrūtorum, cū tanto ſit tardior, quanto durior. Sin aut multo tardior moderato uideatur, q̄ languidior, in eū ſtatū ex imbecillitate & frigiditate incidit, cauſamq; in eo exuperantem ex collatione reperies ad naturalem & moderatū. Si. n. numeris forte quinque de natura remiſſio defletere uideat, & quindecim tarditas: preſtare in eo pulſu conſtituēdo frigidā cauſam, non imbecillitatē facultatis eſſe cauſam, dicēdum eſt. Sin quindecim tarditas numeris appareat, decem aut remiſſio, in huius pulſus conſtitutione frigiditatē excellit imbecillitas. Si uero minori exceſſu ſit tardior, maiori uero ſit languidior, ex facultatis imbecillitate & calore quoq; is natus ſit. Ac magnitudinē quidē utriuſq; cauſæ ex proportionis exceſſu inuenies. Atq; hoc memoria tenendum eſt, hæc omnia dici amoto aſcitiuo motu. Pari modo, ubi cum mutatione in tarditatē inuenit aliqua durities, attendendū eſt, ex ſola duritie mutatio, an ex ambabus, incidit. Si. n. quanto tardior ſit pulſus, tātō etiam uideatur durior, alterationis ſola durities cauſa eſt: ſi uero multo tardior, q̄ durior, non modo durities, uerū etiam frigiditas: atq; inuenias ad eundem modū hīc fortiorem cauſam, atq; declaratū eſt paulo ante. At, ſi magis ſit durior, q̄ tardior, non nomine duritiæ tm̄, uerum caloris etiā, talis euasit: & uero hīc quoq; ex proportionis exceſſu perſpicies cauſæ utriuſq; magnitudinē. Iam uero, ſi tardior ſimul & durior ſit atq; languidior, exercitatū hīc quoq; oportet eſſe, qui ſit perſpecturus, an tātō tardior ſit moderato, q̄ tum acceſſit ex utriſq; cauſis imbecillitate & duritia, nec ne. Etenim, ſi tanto, ob illas eſt ſolas mutatus: H q̄ ſi magis, adiuncta iam eſt uſus exolutio: ſi minus, etiam propter uſus incrementum.

De Quatuor generalibus Differentijs, quæ ſunt in Diſtentione.

CAP. 6.

Quando iam ſatis de his tractauimus, quod ad hunc locum attinet, hīc diſputationem aliquantisper ſiſtamus, ac prius, q̄ aliud genus in manus ſumamus, quædam faciāmus, ut com memoremus & ad ſuperiorem & inſequentem ſermonem accommoda. Nam, quatuor cum ſint in diſtentione arteriæ generales differentiæ, prima eademq; ante cæteras pulſuum propria, quæ in qualitate conſiſtit motus: altera, quæ in quantitate diſtentionis: neque hīc nos, neque in primo de pulſuum differentijs libro de priori magis propria, uerba fecimus, quod cognitu diſ ſicilior ſit, ſed de illa, quam dignoſcant tyrones clarius, & quæ ideo ſit ad denunciandum aliquid utilior. Hæc habet extra ordinem illud quoque præter alias omnes, ut complecti ſeptem & uiginti uideatur pulſuum differentias, ſint uero re uera tres: nam in cæteris quidem omnibus generibus, quot natura ſunt differentiæ, tot apparent. Reliqua ſunt in diſtentione duo genera pulſuum, alterum facultatem, alterum arteriæ indicat tunicam, quod quidem eſt poſtremum, immo uero nec proprium nec affine, ſed genus pulſuum aduentitium. Habent autem hoc duo hæc genera, ut cauſam ſemper, à qua generantur, oſtendant aperte: duo illa genera ſuperiora nō per-

pectuo:

Apetuo. Etenim duobus obuēnit generibus posterioribus, vt ab vna vtrunq; cā constituāt: primis vero duobus, vt ab oībus causis, quas tres frequenter demonstrauius esse: quo ē in generibus duobus primis difficilior est oratio, ac pluribus ad cām inueniendam distinctionibus indiget. In reliquis duobus cum genus est causae vnum vtrobiq; tum vero quantitatis notitia certa.

Causae continentēs Vehementis, languidi, Mollis, & duri pulsus.

CAP. 7.

Vehemens pulsus à facultatis semper robore fit, ac, quo sit vehementior, tãto robur significat maius esse facultatis: languidus ex facultatis imbecillitate, ac, quo sit languidior, hoc facultatem quoque imbecillioem esse demonstrat. Haud aliter durus pulsus efficitur ab arteriae tunica dura, mollis à molli. Præterea quantitas pulsus duritiæ & mollitudinis, arteriae declarat quantitatem duritiæ & mollitudinis. Sed vero, qui medius est inter durum & mollem, qui ē vocat moderatus, primus natura est inter eos, solusq; naturalis. At inter languidum & vehementē hac rōne medius est nullus: q̄ languidus sit oriundus ex facultate imbecilla & à natura desciscente, vehemēs autem ex firma & recte habente. Verum aliō modo, vt ante retulimus, medius sit aliquis inter languidum & vehementem: modus autē dignoscendi per tactum adhibitum est. Nam, cum à pulsu euerūt, vehementem eum vocamus: cum ille euertat pulsus, languidum: vbi neutrum fit, medium dicimus.

B hunc sortitum locum esse inter languidum & vehementem: qui quidem non aliter, atque languidus, præter naturam esse. Alterationes pulsuum quædam in remissionem & vehementiam & solæ fiunt frequenter, & ab vna causa: cum. n. tunica arteriae vnâ cum vsu in naturali consistit statu, & non nihil facultatis contentio alterata sit, languidior hic, quàm vehementior priore, pulsus redit: de alijs vero generibus cum eo nihil mutat: atque hoc pacto solæ fiunt & ab vna causa. Alio modo ab vna quidem causa, sed non solæ: nam, vbi dissoluta admodum facultas sit, vel contenta, vt non dum à causis alijs continentibus sit immutatus, mutari pulsus ab vna causa accidit, genus vero non vnum commutatum esse. Nam, si longe facultas imbecillior sit, non languidum modo, verū etiam paruum pulsus creabit: & quia paruum, statim ē crebrum: at robustissima cum vehementissimum, tum etiam maiorem excitat pulsus, simulq; si nihil variet vsus, rariorem. Mutatio iam pulsuum in duritiā & mollitudinem si quidem ab vna causa procedat, omnino aliquod vnâ de alijs generibus mutabitur: quod si sola constet, ex concursu plurium causarum constituit. Simul autem & sola & ab vna causa nequaquam fiat, nisi minimo planè spatio discesserit de natura, vt quàm minimo fiat pulsus durior, pari tamen magnitudine: at sic nec celeritas mutabitur, nec crebritas. Verum, apertior si fiat maiorq; durities, non poterit pulsus non esse minor, tantoq; ē crebrior, quanto minor. Si vero simul & durior facta sit tunica arteriae, & calor increuerit, hoc pulsus moderato durior erit, quo arterie tunica: at magnitudine æqualis moderato: modo, quantum calor mediocritatem exceßerit, tanto tunica arteriae naturali sit durior. Quā iam de his quoq; satis dictum est, quantum requirit præsens argumētum, deinceps de præcedentibus & externis duorum generum, quæ nunc explicauimus, causis agemus.

Causae præcedentes, quæ Robur augent & opprimunt.

CAP. 8.

l. 3. f. 11. r. 2.
fo. 180. b. c

ibidem. c

Causae præcedentes, quæ robur facultatis augent, partim in ipso insunt corpore: ac humores quidam sunt semicocti & crudi, qui iam concoquantur: & naturæ ad iudicationem impetus, nisi hic sit etiam in eodem genere: ad hæc ira: Partim extrinsecus adueniunt, vt vinum, cibus, exercitationes modicæ: & ē quæ intemperiem corrigunt ipsius corporis & cordis & arteriarum, siue illi cibi sint, siue potus, siue ēt medicamenta. Dissoluunt vero facultatem inedia, vigilia, solitudines, mœrores: vacuationes immodicæ per aluum, vel per vrinas, vel vomitum, vel vterum, vel profluentium sanguinis: vehementes dolores, vel singulares, vt quem stomachicū affectum vocant, qui syncopam inducit. His adiunge omnia, quæ cordis vel arteriarum creant intemperiem, siue in corpore illa contineantur, vt in succis, vel solidis partibus: siue foris etiam his antecedant:

D quippe hæc dissoluunt omnia facultatem, immodice humectando, deficcando, calfaciendo, refrigerando, digerendo. At vero, quæ causae præcedentes & externæ pulsus duriores efficiunt, supra exposuimus, cum de longo simul & angusto & humili differeremus. Nihil est ergo, cur easdē hoc loco recenseamus: sed, tantum si mollis causas addiderimus, finem hic faciemus libri.

Causae præcedentes & externæ Mollis pulsus.

CAP. 9.

Mollem reddunt arteriam humidus cibus, ac frequentiores balneæ, somni multi, mollior vita, & voluptates: atq; hæc quidem intra septa manent naturæ. Præter naturam, in comate, lethargo, aqua inter cutem, & si quæ sunt alia, quæ arteriarum tunicas imbuunt larga humiditate; maxime pituitosa: de quibus infra, cum de morbis dicam, prolixius agam. Nūc iam tempus est, vt hunc librum finiamus, si in summam, qui in eo sit fructus, subdixerimus: est autē hic. Præsentem dispositionem singularum causarum continentium pulsus primam indicant: qua cognita præcedentes & externæ causae deprehenduntur ipsius primæ: inter illas: atq; in hoc constat præteritorum præfagatio: futurorum vero ex ijs, quæ dispositiones comitantur, petunt præfagia, Quorum quemadmodum vnumquodque potissimum fiat, in sequentibus libris declarabo: prius in secundo tamen horum commentariorum, quod restat adhuc, instituimus persequi.

* In græcis est,
ἢ μετα τινος
ἰδιότητος γι
νόμεται. ἢ ἐν
quædam proprie
tate enuncietur.

† Ἄλλ. τῆς προ
τῆς αὐτῶν.
ἢ. mutationis
ipsorum.

Galenī

GAL. DE PRAESAGITIONE EX PULSIBVS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Præfagitio ex pulsibus, Qui in Contractione arteriæ, in Tempore quietis, in Inæqualitate, in Ordine, ac in Ordinis perturbatione intelliguntur.

Quid Celeritas & Tarditas Contractionis significant.

CAP. I.

DE primis quidem & quasi maxime elementalibus pulsibus, qui in distentione arteriæ dignoscuntur, differuimus superiore libro: nunc de reliquis, exor si à contractione, tractabimus. Habet quatuor hæc quoque genera pulsuum, quot scilicet distentio: velocior etenim & tardior, maior minor, vehemētior languidior, si naturam ipsam spectes rei, contractionis motus fit: & hercle ēt arteriæ corpus aut durū efficit aut molle, quare & ob id pulsus durus vel mollis efficit: haud dignoscas tñ horum generum, præter tarditatem vnam & celeritatē, vllum: immo ne has quidem vbiq; sed in illis pulsibus, vbi sensu contractio animaduerti possit: vt in primo libro de pulsibus dignoscendis docuimus. Iam ēt in libro de vsu pulsuum arteriæ functionem demonstrauius contractionem esse non secus, ac distentionem: vtraq; n. naturalis calōris tuetur mediocritatem: distentio veluti inspiratio quædā excessum ardoris refrigerando, & ventilatione, quod extinguit, incendendo: contractio in modum expirationis fuliginem expurgando. Ergo celeritas contractionis indicio erit fuliginosorum excrementorum ingentem colligi copiam, expurgariq; id temporis, quandocunq; inueniāt: tarditas contra, nec eius multum excrementi coaceruari, eoq; nec requirere euacuationē. Magna. n. copia per putredines humorum aceruatur, quæ febres accendunt necessario: cū corpus bonos humores habeat, pauca omnino: in alijs statibus, qui medijs inter hos sunt, pro portione singulorum statuum: inter edendum & dormiendum, plus: per vigilias & inedias, minus. Eadem planè ratione pro ciborum natura: in illis, qui prauos humores gignūt, plus: i his minus, qui probos. In febribus ad eundem modum, in accessionibus, plus: alijs temporibus, minus. Adeoq; plus ex crassis & lentis humoribus, cuiusmodi pituitosi sunt, & quos appellant crudos: ex biliosis minus, & melancholicis: medio modo ex sanguine, qui. s. etiam putrescit in inflammationibus: vnde oriunt febres, cū alijs, tum illis, quarum adeo est immodicum incendium, vt cutem deurant, & affectum generent, quem carbunculum vocant. Eiusdē ferè naturæ sunt herpes depascentes, quos appellauit Hippocrates edentes: scilicet in omnibus his affectibus putrescunt humores. Alio aut iam modo illi, qui putrescunt in asperis arterijs, succi: pulmonem. n. suo vitio contagiunt, ac putrescit tps progressu hoc ēt viscus. Ac contrahūtur in asperas arterias vel per distillationē de capite, vel ex pleuritide, vel per pneumonia, vel pulmonis affectu, vel angina, vel ex empyemate transumpto. Originem hinc ducunt putredinis, q̄ minus probe expuant: nā, vt sunt vitiosi, & locus calidus, maturam desiderant euacuationem. Subinde ēt fit, vt, cum pulmonis rumpat vas aliquod, immittat sanguinis in asperas arterias aliquid: qui quidem putrescens diurnitate excitat tabem: quo ēt deuenit celerius, quē vasa exulcerata emittunt. In oibus his, quos collegi, affectibus, alijsq; qui putredine sint aliqua humorū præditi, arteriarū motus, quo intro ferunt, auget & in quantitate, vt arctius illæ contrahant: sed hoc quidē sensu planè non dignoscas. At celeritatis clare animaduertit incrementum facileq; viro experto in hoc opere, qui nec ingredi quidem ad experiendū prius possit, q̄ hæc de dignoscendo prodidimus, didicerit: quorum nos nihil ex priscis medicis docuit vllus: sed progrediunt quidam vsq; ad verisimilem orationē, commentationes scilicet Herophilias quasdā de pulsuum rhythmis conscribendo: aliqui inanem loquacitatem vocant eam meditationē, penitusq; eam repudiant: veritatem aut neutri cognouerunt, q̄. s. in celeritatem & tarditatem distentionis contractionisq; respicere oportet, quarum multa valet vtraq; indicare: vti summam nūc declarauimus, explicaturi posthac, cum de morbis agemus, latius.

Quid Crebritas & Raritas indicent.

CAP. 2.

NVnc quidem ad crebritatem me raritatemq; cōuertam: quarū duplex est vtraq; quod etiam quietibus contigit arteriæ duplicibus esse, vni ab distentione ante cōtractionem, alteri post contractionem ante distentionem. At quiddam ambabus est commune, aliquid proprium vtrique: Commune, quod duabus de causis abbreviantur, vel quod prior productus sit motus, vel quod sequens anticipet: contra protenduntur, si vel breuior fuerit prior motus, vel si remoretur posterior: Vtrique proprium, quod denotare solent: illud autem ab ijs planum est significari, quod ex producto altero motu vel anticipante altero potest prodī: aut contra ex abbreviato altero motu, & morante altero. Quando enim syncerus calor, paucissimisq; inquinatus excrementis disten-

* In impressis
græcis est κινῶ
σεως . i. motio
nis: in aliqui-
bus manuscri-
ptis κρᾶσεως
i. tēperaturæ.

5. Aph. 22. Ext.
ord. 39. d. Et in
lib. de vsu hu-
mid. in fine.

A. l. 3. f. 10. l.
c. 19. d. 271 f.

A distentionem concitat maiorem simulq; celeriore: contra, qui confusus excrementis est putribus; contractionem: vbi ex {anticipatione &} magnitudine distentionis pulsus crebrior fiat, calorem purum indicabit multum in corpore increuisse: vbi vero, q; maturius incipiat contractio, impuri copiam atque excrementis referti caloris arguet. Nec aliter, cum rarior pulsus externa quiete sit, si quidem ob distentionis celeritatem, refrigeratum calorem demonstrabit esse: sin ob moram contractionis, fumosa imminuta esse excrementa: In quiete interna e diuerso, si ex productione cōtractionis creber sit pulsus, suppullulare abundantiam fumosorum excrementorum: si ob maturiorem distentionis exorsum, auctum calorem esse. At vero, cum rarior in hac quiete pulsus est, si ob imminutam contractionem, pauciora annuntiabit excrementa: imminutum calorem esse, si ob distentionis moram. Quod si coniuncta ambo sint, vt & protendatur motus prior, & alter anticipet, siue in externa hoc quiete, siue accidat in interna, compositum declarauerit affectum ex illis; quorum sigillatim significabat vtrunq;. Itidē, si pulsus sit rarior, in vtra hęc coierint ambo quiete, contractus prior motus, & multum tardans alter, erit status tum quoque duplex atque compositus ex vtroque: quæ iam ante declarauimus: cum alteruter diminutus sit motus, tardet autem, ac multo post incipiat alter. Verum enimucro non perinde est aperta vtriusque quietis cognitio: externa enim clare sentitur: internam vero ne obscure quidem, necdum euidenter, sensu dignoscas: at sola ad hanc aspires coniectura; si colligas ex impetu vtriusq; motus, præcipue in ijs pulsibus, in quibus clare sensus valet assequi cōtractionem. Ac de hoc quoque genere pulsuum, quantum refert ad propositum, diximus.

Quid Rhythmi annuncient.

CAP. 3.

Nunc postulat sermonis series, vt de rhythmis exponamus: de quibus prolixius Herophilus disputauit, obseruationem potius & experientiam prodens, quam rationalē docens methodum. Nam rhythmos pulsuum per singulas ferē animaduersos ætates conscribit, nec primum, quibus illos in naturis obseruauerit, nobis declarat: deinde ex ipsa institutione manifestus est, q; confusam habuerit, nec distributam contractionis atque quietum notitiam. Nam, si contractionē in sensibus vsque ad decem prima tempora extendi putet posse, planissime veram contractionem sensit nunquam. Hæc enim interim non tam diuturna est, quam distentio: interim æque diuturna: interim, vt scribit ille, diuturna quidem est, non quintuplo tamē, vt autumat, sed paulo maior. Reliqua errata, & confusiones, inauditasq; absurditates, quibus scripta scænt Herophili de rhythmis dignosceadis, partim ex tertio commentario de dignoscendis pulsibus, partim ex illis, quæ seorsum in Herophili artem de pulsibus scribam, cognoscas, licet. Nunc vero (quia nec historiam hac lucubratione, nec confutationem complector: sed, quæ perspexi, doceo) ad inæquales pulsus conuertam orationem.

Inæquales pulsus quid Significant: & primo de Intermittente.

CAP. 4.

Horum duplex est genus: quidam in vno icu inæqualitatem habent: alij in acervo, quam iuniores medici inæqualitatem solent appellare *συσματικὴν*: *συσμνυ* etiam. s. accruium appellant. Igitur de inæqualibus pulsibus hoc in communi omnibus sciendum est, quod in secundo libro de pulsuum causis ostendimus, ex oppilationibus eos, aut ex compressionibus instrumentorum, aut humorum abundantia ad facultatem quidem collata, aut ex cordis inæquali intēperie consistare: incommodiorem porrò esse vnus pulsus inæqualitatem ea, quæ in acervo consistit. Quinetiam haud quaquam moueri arteriam, quod vocat intermittere, siue in vnū pulsū, siue in acervum inciderit, periculosum est, vt nulla omnium specierum alia, quæ inæquales sunt. At seorsum de vtriusque generis omnibus speciebus dicendum est: incipiendumq; a pulsuum collectiua inæqualitate. Meditemur vero orationem, primū in inæqualitate collectiua, q; apertior inæqualitate fit vnus pulsus. Intermittentes pulsus facultas, vel q; grauet ab humorum copia, creat, impedita, de quo minus motum debito tpe auspice: vel per crassitudinem vel per copiam humorum, quæ obstruat aut oscilla cordi vicinarum arteriarum, quæ attrahit materiam rursusq; emittit: aut ex oscillis quodamtenus vniuersam vasorum capedinem. Sæpe etiam foris illis, quasi vinculum sit, copia eiusmodi offunditur: non nunquam instar oneris grauat: interdum eēt spatia, in quibus distendunt, occupat. Est, cum inflammatio, vel scirrhus, vel alius id genus tumor, qui cingentia arterias corpora teneat, earum arceat distentiones: si vero ipsarum arteriarum tunicis tale quid infederit, maius est discrimen: at vero, si ipsius corpus cordis, hoc iā malū est extremū, etenim hi subito syn copia corripuntur. At intemperies cordis non est perinde exitialis, immo vero inflammatione longe mitior: cuius quidem imbecillitas facultatis comes est, pulsus languidus, præterq; eum affectum indicat nihil. Nam moderato cor præditum temperamento, pulsū ædit vehementē: prauo, languidum: ac est in vtroque excessus & defectus, prout maior vel minor sit temperamēti mediocritas, etenim latitudinem demonsttrauimus habere, quam pulsus habent etiam non minus ex maiore vel minore intemperie. Verum paruum & languidum sola intemperies pulsū reddidit, non statim inæqualem tamen: nisi cum humoribus facultas comparata contētis in ipso corde & in continentibus cum ipso arterijs venisq; robore ijs cedat: quod aliud nihil est, ac copia humorum facultate maior. In eiusmodi. n. affectibus adiuncta necessario ad paruos ac languidos pulsus

• Ταχὺ τῆς ἐπιπέσης ἐστὶν ἡ ἰμπερσὺς ἐκ τῶν πολλῶν ἐκ μανυφῆρας. ἀλὶκουτὰς ἐστὶν ἡ βρευτῆς, ἐκ τῆς βρευτῆς, ἐκ τῆς βρευτῆς, ἐκ τῆς βρευτῆς.

DE PRAESAG. EX PULS.

** Al. rariſſi-
mis.*

In Prog. cō. l. l.
25. 4^a. 194. b

2^a. Aph. 41. Ex.
ord. 18. b

fus inæqualitas est. At, cū debilitata duntaxat facultas est cordis, non degrauiatur tamen ab humo- E
ribus, hic omnino pulsus parui sunt & languidi ex facultatis imbecillitate: nulla vero illis adest i-
æqualitas, nisi quando ipsum etiam corpus cordis inæquali intemperie detineatur: de qua paulo
post dicemus. Nunc ad intermittentes me refero, qui rariōribus finitimi sunt, verum ab ijs fecer
nuntur, q̄ rhythmum pulsus totum, intermittentes perdidērunt. Quod si nō vnus modo tempus
pulsus quiescat, sed diutius etiam, clarius is intermittere videat: periculosiorq; hoc erit priore, quo
quiescat diutius. Itaque cum duorum pulsuum tempus arteria quiescat, haud scio, an superstes es-
se quisquam possit. Vnius certe tempus pulsus aut paulo amplius sæpenumero conspeximus in
termittente motu arteriarum confirmatum hominem esse, præsertim cum ætatem ageret senilem:
quanquam hoc videri absurdum possit: etenim, si vel sua sponte imbecillus senex est, laborantq;
eius etiam ante valetudinis infirmitatem facultates, quem expectemus euentum, si ad ætatis imbe-
cillitatem, altera accesserit ex morbo? Nempe hac de re non est periculosum, sed eò potius leue,
quod imbecillæ facultates à paruis sæpe causis, fiat, vt offendantur: at firmæ tantum deijciuntur à
maximis. Itaque, qui habitu sunt valente, & admodum diu in morbos non inciderunt, periclitan-
tur, si incidant: at vero imbecilli, quiq; assidue obiecti ad omnes causas sunt, facillime seruantur:
quod scilicet de his nemo, cum à qualibet lædatur vel minima, expectet causam magnam: robur F
validorum omnem excipit causam paruam, vt à solis magnis vincatur. Quamobrem intermitte-
tes pulsus minus habent senes, quàm iuuenes, perniciales: mox pueri ab illis, quod (quia cum con-
coctrice facultate sint validissima, tum corpore mollissimo, atque facile perspirabili) concoquant
digerantq; per halitum intemperies inæquales, copiamq; humorum, & crassitudinem. Quare
etiam hi in minus periculum veniunt, quàm iuuenes, cum pulsus intermittant, duobus nomi-
bus: tum quod facultate, quæ pulsibus præsidet, imbecilliore, quàm iuuenes, sint, vt à minoribus
causis, sicut senes, superentur procliuus: tum quod concoctrice firmiore, vt facile offensa corri-
gantur. His additur || perspiratus facilitas, non mediocre ad tollendos morbos momentum: quod
etiam Hippocrates confirmauit. Hæ si tibi rationes probantur, vtaris, licet: sin secus, at, vt do-
cet experientia, rem scito ita, vt diximus, habere. Itaque præter ceteros in pulsibus intermittenti-
bus iuuenes, minus his pueri, minime senes in periculum vocantur. Neque vero quicquam ha-
bet admirationis inæqualium perniciosissimum esse intermittentem: nam cæteri quidem vitiosi
aliquatenus sunt motus: at intermittens in motus positus est abolitione: siquidem, quo tempore
intermittit pulsus, tum nihil arteria mouetur. Ac ferè, quantum inter se sanitas, mors, & morbus
differunt, tantum naturalis motus ab immobilitate, & prauo motu: quod naturalis motus sit in- G
star sanitatis, vitiosus motus morbi, & immobilitas imaginem referat mortis. Nam, qui in ipsis
functionibus statuunt sanitatem & morbum, non in corporis dispositionibus, ex quibus functio-
nes obimus, his non instar est sanitatis, motus arteriarum naturalis, cæterum aperte dicitur sani-
tas: itemq; vitiosus motus, non instar morbi, sed ipse scilicet morbus: ac immobilitas extinctio
quædam atque mors, siquidem integra diutius constet: nam, si hæcenus procedat, vt vnus pul-
sus vel alterius videatur tempus quiescere, instar veterni est, aut apoplexiæ cuiuspiam, aut reso-
lutionis actionum voluntariarum. Qualia enim hæc in aliud principium sunt, quod sedem habet
in cerebro: tale quiddam pulsuum est quies aduersus principium quod in corde situm est. Et, vt
recte de illo est dictum, || apoplexiam non posse fieri, vt propulsetur, si ingens sit: sin leuis sit, non
sine magno negotio: ita etiam dicitur hic recte, quies pulsuum, si sit diuturna, vt tollatur, non fie-
ri posse: sin breuis sit, non citra negotium. Porro diuturna est, quæ excedit duorum pulsuum tē-
pus: breuis, quæ intra duorum pulsuum tempus manet. Quies vero temporum vnus pulsus in-
ter omnes intermissiones moderatissima est, multiq; ex ea senes pariter & pueri euaserunt, iue-
num autem ne ex hac quidem vllus. Verum longam raritatem quidam imperitia adducti, quod
intermissionem existimarent esse, ex hoc pulsus vitio quosdam arbitrati sunt iuuenes fuisse super H
stitas. Est quidem hæc quoque grauis, præcipue iuuenibus, non tamen planè exitialis: pueris
& senibus multo etiam leuior. Porro autem mors à pulsibus intermittentibus repentina corripit,
non aliter, ac ab apoplexia: vtrobique enim cordis calor extinguitur destitutus respiratione. At rari-
tas quidem ab intermittente pulsu discernitur prolixitate temporis: interdum etiam, quod rari-
tas interim habet æqualitatem coniunctam omnium ictuum: Intermittens autem pulsus necessa-
rio est inæqualis: nunc enim in trinīs, nunc in quaternīs, ac non nunquam in quinis ictibus, vel
etiam in pluribus intermittere inuenitur: & quiescere vnum motus tempus aut etiam plura. Iam
simul cum illo aliquod mutatur aliud genus, conuertiturq; ad inæqualitatem. Et hoc etiam in rari-
tatibus diuturnioribus est perpetuum, vt tardior, quàm par est, reddatur motus, nunc tanto, quā
to raritas, nunc plus aut minus, prout, qui id pulsus vitium concitat, comparatus affectus sit. Est
autem eorum pulsuum ingens frigiditas causa generandorum, quæ occupet vel corpus cordis, vel
spiritum & sanguinem, quem continent eius sinus, vel partem aliquam vicinam. Atque, si corpus
ipsum cordis teneat ingens frigiditas, ita languidissimos reddit pulsus & tardissimos & mini-
mos, vt maxime hæc viget: quæ vero proficiatur ex parte alia, raritatem longius, quàm cætera,
quæ diximus, genera à natura auertit. Itaq; quidam in illis sunt, qui, cum pulsus habeant non lon-
ge mi-

Age minores iusto, & tardiores, languidioresq; tamen è vestigio percunt. Mors aut̃ tum minus potest declinari, cum teneat frigiditas corpus ipsum cordis: repentina porro & in altera differentia fit. Ac moriunt̃ priores illi inter dormiendum potius, vt iam non amplius expergiscant: alteri hi cum illo modo: tum etiam inter loquendum non nulli eorum, vt imperitis commode videant̃ habere, subito, vt qui animo deficiuntur, expirant: quorum quibusdam simul prorupit sudor, aliquibus non prorupit. Hoc symptoma atque hic affectus quosdam ægrotantes, cum febre liberentur præter rationem, ac etiam non nullos sanos potissimum in senectute, arripit. Ac raritas quidem pulsuum tantam habet perniciem: at intermittentes multo maiorem, siquidem generant̃ hi producta raritate: ac, cum procurantur, reuertunt̃ per raritatem ad pristinam mediocritatem. Nemo. n. fuit quisquam, qui ab intermittentibus pulsibus alia ratione superstes esset, verum, quo modo dixi, omnes: producta enim primum admodum raritas excipit intermittentem pulsuum, ab illa quies fit etiam atq; etiam breuior, dum reditum sit ad naturalem mediocritatem.

Crebri & Intercurrentes quid denotent.

CAP. 5.

Illis pulsibus, quos commemorauimus, aduersantur alteri duo, raro creber, intermittenti intercurrentis: quos illis Archigenes arbitratur perniciores esse, à crebris falsus, q̃ & præcedant & socij sint syncopæ: atque ab intercurrentibus, q̃ peripneumoniciis interim, qui in statu periculoso sunt, accidant: non nunquam item febribus, in quibus oppilata vel compressa sunt principes arteriæ. Atqui, si originem respicias horum pulsuum, vanam reperias sententiam Archigenis: nam intercurrentis ex crebritate fit inæquali, q̃ functionem obijt cor minus plenâ, ac postularet vsus. Iam id ipsum fit, vbi à copia humorum oneratum cor sit, aut instrumēta obstructa, aut in arcū coacta: quæ quidem causæ erant etiam intermittentiū. At dissident hac re inter sese, q̃ repugnat in intercurrentibus & decernat cum noxijs causis facultas: in intermittentiibus hoc piget illam facere. Sanè iudicationem sæpe pulsus intercurrentes attulerunt: est enim & veluti conatus quidam nature ad pugnandum parata. Quòd si qui ex eiusmodi iudicationibus extincti sunt, non hoc arguit maioris periculi esse affectum pulsuum intercurrentium, quàm intermittentiū: multo. n. maior numerus perit ex intermittentiibus, & item quoque ex valde raris, quàm ex crebris. Certe quidem febres omnes valde vrentes pulsuum habent crebrum, quorum extra periculum quadã sunt. Qui vero in syncopa sunt crebri, propter remissionem sunt periculosi, quæ perpetuo cõiuncta est cum omnibus syncopis. Et vero languidissimi pulsus, si qui alij, periculosi sunt habedi: quales in syncopa sunt. Omnino attendere cõuenit extremitates in omnibus generibus pulsuum: nam exitiosas esse vel Archigenes faterur. At, quæ sit exitiosissima, nec ille, nec alius gnauiter expendit quisquã: & quidem in confesso est, quæ pulsuum extremitas cæterarum perniciosissima videat̃, genus etiam illius exitiosissimum merito existimandum reliquorum generum. Ita etiam, si, cum alterum alteri comparamus, extremitatem alterius inueniamus exitiosiore, nō immerito totum genus affirmemus exitiosius esse. At crebritas quidem summa non secus, ac syncopis, adest febribus vehementer vrentibus, quæ non prorsus sunt perniciosæ. Raritas vero nunquã vacat periculo, sicut nec remissio, nec paruitas: siquidem tres hæc pulsuum differentia, cum ad summum perueniãt, perpetuo periculose sunt: at non magnitudo, nec vero etiam vehementia: sed hæc omnium sola extremorum non modo libera periculo est, verum etiam summum commodum est, si dignoscere eam queas. Vltima magnitudo, vbi coniuncta sit cum mollitudine morbosa, periculum creat: si cum salubri aliquo arteriæ statu, tum nihil ei subest mali: millies. n. in febribus, tutis illis quidem, at calidis & valde vrentibus, pulsus fit, cum robusta facultas sit, maximus. Quare nec ex comparatione extremorum pulsuum genus crebrorum ostendas perniciosius esse raris, vel genus intercurrentium genere intermittentiū. Cum vero huic orationi proposita esset solorum horū demonstratio: nunc aut̃ etiam attingit obiter alia quedam genera: nihil est factum dāni, q̃ accessoriū, vt si institutum sit, persecuta, ob oculos disciplinam illam proposuit de magno, paruo, vehementi, languidoq; pulsui. Iam præstiterit ēt, vt reliquam illis differentia addamus tarditatis celeritatisq;. Videt̃ enim & hic quoq; velocium genus tardis esse securius, siquidem extrema celeritas extrema tarditate: etenim summa tarditas, non secus, atq; raritas, tum incidit, cū calor natius extinguit̃. Celeritatis procedit incrementum ab vsu urgente, atq; omnino à facultate valida. Archigenes vero ēt hic labit̃, qui formicantem pulsuum habeat pro celeri: neq; is. n. pulsus prorsus celer est, neque summu attingit crebritatis: nā leues esse crebritatis, magnitudinis, celeritatisq; extremitates hinc perspicias. Delige iuuenem sanum, ac velocissime iube currere: tres mox extremitates citra vllum in cõmodum hominis vel præsens vel imminensprehenderis. Durissimus iam pulsus (neque. n. hæc prætereunda differentia est, quo sit integer & absolutus sermo) perinde est, vt mollissimus, periculosus. Nā ex scirrho ille, aut inflāmatiōe insigni visceris, aut ex cõstrictione per frigus, aut ex siccitate ab ardentissima febre profecta, aut ex valida conuulsione: hic ex alto comate, & aqua intercute leucophlegmatia, vnoq; verbo ex immodica humiditate habitus gignit̃. Quare oratione summam repetita, sermonis hic finem faciamus. Omnes pulsus, qui longe à naturali mediocritate discesserunt, non sunt boni: languidissimus vero & tardissimus rarissimusq; omnium pessimi sunt: ab illis minimus, mollissimus, durissimus: inde creberrimus: at non celerissimus vel maxi-

mus,

DE PRAESAG. EX PULS.

mus, sed sunt hi modice periculosi: vnus vero inter omnes extremos optimus est, vehementissimus. Verum de his aliter sensit Archigenes, nec vllam tamen demonstrationem in sermone protulit: quam. n. haberet: nec ei assentiebatur experientia: sed impositum ei est ab illis, quæ paulo ante connumeravi. Cui ergo stat opera artis gnauiter obseruare, meditando ad ægrotos, quæ do cuius, expendat: quod quidem, certo scio, facient, qui veritatem colunt. Sed, quoniam satis hæc explicauimus, nunc iam de inæqualitate in vno pulsu dicendum est.

De Intermittente in Vno pulsu.

CAP. 6.

Est periculosissima hæc quoque omnium intermittens. Hæc fit, vbi distentionem in terpellat quies: cuius multæ sunt species, omnes illæ quidem periculosa, sed mutuo plus vel minus dissidentes. Vbi enim vehementior secundus motus sit priore, commodius est: vbi languidior, periculosius. Iam tardior item, signum est periculosius: celerior, commodius. Hi. n. pulsus generant, cum si mul & certat natura & impeditur ab insalubribus causis. Ergo cum reijcere illas quodammodo valeat, atque veluti vinculo aliquo soluta motum à quiete præter priore potior, signum est commodius: cum deteriore, periculosius. Melior autem motus est vehemens & celeris, languido & tardo. At vero prior motus alterum nihil excellit penè in magnitudinis & paruitatis differentia: potest. n. in simili parique affectu, nunc præcedens quietem pars motus maior esse, nunc insequens, nunc ambæ esse pares. Cæterum duritia & mollitudine nunquam distent arteriæ duo occurfus. eò quod maius spatium requirat ea mutatio, cum vel in collectiuis inæqualitatibus raro in vna consideratione pulsum offendas duritia & mollitie inæqualem. Vibratus tamen magis alter sæpe occurfus, tamen in vnus pulsus inæqualitate, tum in collectiua apparet priore: quocirca imperitiores fallat fortasse, quasi durior sit. Symptoma vero est vibratio duræ arteriæ, cum amplius cogitur vi distendi: at qui non fit tum re vera durior, sed violenter impulsus, vt distendatur amplius, hoc habet symptoma. Atque est quidem vibratus occurfus æquali deterior, nisi tunica arteriæ ex causa repletina induruerit: pessimus vero, cuius tempus quietis sit prolixius. Intermittens in vno pulsu inæqualitas omnium inæqualitatum est incommodissima: causas. n. habet genere eadem, ac collectiua, sed deterior illa est multo: nam illa, si nihil aliud, at simplices motus confici præter vllum obstaculum permittit: hæc ne hos quidem pro lege naturæ obiri sinit, sed obstat, motuque priuat arterias, non in tertio quoque, vel quarto, vel pluribus est pulsibus, sed in ipso statim primo. Quæ igitur diximus de illa, hæc sunt ad hanc omnia transferenda, sed cum accessione, vnaque hac diuersitate, quæ presentem mortem denunciat. In hoc genere pulsuum caprizans est, cuius exposuimus naturam, aliorumque omnium in libro primo de eorum differentiis.

Quid Significant pulsus, qui in Vna distentione Duos habent ictus.

CAP. 7.

Porro aliud pulsuum genus est in vna distentione inæqualium, qui in communi habent binos ictus, eam tamen non habent communem. Cæterum horum sunt, vt declarauimus in secundo libro de pulsu causis, tres, vnde generantur, causæ. De duabus in illo libro diximus: nunc vero est commemorandi gratia dicemus de tertia: de qua tamen iam dictum est, inæqualem eam esse intemperiem ipsius corporis cordis, verum totam eius explicationem in hunc locum reiecimus. Nunc iam locus est eius declarandæ: atque etiam reliquos omnes pulsus inæquales, quia oratio cohæret, qui ipsius corporis cordis succedant inæquali intemperiei, hoc sermone percurram: inducamque hic rursus orationem ab apertissimis inæqualitatibus, quas collectiuas appellat. Corpus cordis facultatem quamdam obtinet, quæ distendit & contrahit, non temere illam quidem, nec fortuito à natura donatam, neque ociosam, sed, sicut alijs locis demonstrauimus, tuendi gratia innati caloris. Hæc in contractionibus fuliginosum excrementum effundit, in distentionibus allicit refrigerium. Itaque, cum ex æquo calidum, vel frigidum, vel purum, vel turbidum sit, omnes eius partes pari impetu ad functionem contendunt: vbi vero aliæ calidiores, aliæ frigidiores sint eius partes: ac hæc omnino munda, illæ abundantia excrementorum confusæ: non eodem omnes impetu ad munus feruntur, sed hæc anteuertunt, ille cunctantur. Atque hic maiorem numerum, & validius ad opus contendunt, pauciores imbecillioresque consequuntur: neque enim diuelli illæ, neque distrahi ab se mutuo, quæ vnus instrumenti sint partes, possunt. Vt autem plures & maiori vi ad actionem properantes, vniuersum cor excitant: ita contra, vbi pauciores sint, quæ ad motum properant, quæ consistunt, plures: vniuersum in longiore quiete continent. Iam vero etiam motus qualitatem ex prepollentibus in se partibus comparat totum viscus: nam, calidiores si motui præsent, maturior simul, & celerior, maiorque sit distentio: sin frigidæ, serior, tardior, atque minor: ac subinde motus principatus maiori numero partium deferret: sæpe etiam magnitudini vsus: quæ. n. mire quippiam desiderant, hæc expeditiores ad opus & intentiores sunt, etiam si numerum æquent non requirentium. Quum igitur longe alteræ plures sint alteris, pro illarum ratione mouetur perpetuo viscus & agit: at, si paulo alteræ alteris vel plures sint, vel planè pares, non possunt perpetuo alteræ esse superiores, sed vicissim vincunt, atque vincuntur: itaque varios efficiunt & inæquales totius visceris motus. Sint. n. exempli gratia, plures, at non multo, partes frigidæ calidis: hæc primam actionem necesse est minorem, tardiorque esse: nec non quietem in harum victoria longiorem, quam si superarent calidæ. Iam est altera cordis actio vincuntibus frigidis fiat: à qua iterum quies. Quin et tertia & quarta præterea actio & quies

† Legitur in antiquis. καὶ ἴσιν ἢ σκληρόθης ἢ καὶ ἢ καλοῦθης. i. Atque est quidem durus & vibratus.

† Al. ex antiquis. De duabus sanè dictis quid est in illo libro, dicitur tamē & nunc commemorandi gratia: de tertia vero cā, distentibus quidē iam & hoc tantum est de ipsa, inæqualem &c.

A & quies ex frigidarum victoria obeatur, quid partes calidiores, quibus maiore pariterque celeriore atque crebriore motu est opus, non ne deficient eo, quo indigent? Itaque interea fiunt calidiores, ac non nihil impatiunt caloris etiam vicinis: quo minus cordis primus status seruabitur, liquidem & plures fiunt calidiores partes, & magis, quam antea, calidae. Quod quia perpetuo fit, erit aliquando, cum haec etiam victurae contraria sint, ut & maturius se ad opus conferant ob usus stimulum, ipsaeque reddant actionem celeriore atque maiorem omnibus prioribus motibus, quibus praerant frigida. Accidet igitur interea, ut, quae excellebant, iusto fruantur refrigerio: quae vero erant frigidiores, largius iam refrigerentur: itaque diuturnitate immutetur iterum totius cordis status, ut vincant frigidiores. Nam, cum abunde calidiores fruantur refrigerio, ipsae vero frigidiores praeter modum refrigerentur, vnaque finitimis frigiditatem impartiant, non poterunt sic frigidiores non fieri plures: simulque interim motum totius cordis necesse est denuo ad talium usum hingi, huiusque eius raras, tardas, & paruas distentiones, quales posuimus primo fieri. Proinde, quae retulimus paulo ante de illarum immutatione, haec nunc commemorentur iterum: simulque de reditu in pristinum statum, quae diximus ante, ad memoriam reuoca: nam ita demum probaturum me puto tibi pulsuum continentem variationem, dum intemperie illa in corde consistat. Eodem modo, posteaquam ob

B fumosorum excrementorum multitudinem intemperie inaequali viscus corripitur, in collectiuam inaequalitatem motus pulsuum erumpet. Neque vero mirum est vel inaequalitatem vnius pulsus fieri ob cordis intemperiem: etenim partes artiarum calidioribus eius partibus opposita, & calidiores fiunt alij, & dilatantur magis, celeriusque mouebuntur: frigidioribus opposita, & ipsae erunt frigidiores, & mouebuntur tardius, & minus dilatantur. Cum vero oppositum fuerit totum vas calidioribus cordis partibus, tum celerius mouebitur, tum magis distenditur hoc, quam illa, quae frigidioribus obiecta sunt. Et etiam praeter cor, intemperaturae quaedam artiarum peculiariore, inaequalitates illas commemoratas concitant magnitudinis, paruitatis, celeritatis, tarditatis, raritatis, crebritatis: quae si longe de natura deflectant, etiam vehementiae, & remissionis. Iam vero etiam, in ipso corde omnibusque praeterea artijs, ex visceris illius inaequali intemperie plures in vna distentione motuum differentiae prodibunt, partim illam ad celeritatem concitantium, partim sustentium & morari cogentium adeo, ut etiam in medio interim ascensu subsistat. Id quod & illis visum venit, qui in itinere vel alio quouis modo alteros cunctantes trahunt: retrahunt. n. ab illis inordinate frangunt impetum & interpellant, ut non eodem semper modo moueantur, immo resistant frequenter. Qui si obnitentes, ac retrahentes trahant, non modo eorum impeditur motus, ut vel tardius, vel nequaquam interdum procedant, verum et retrahuntur aliquando rursus. Atque haec quidem cordi & artijs omnia accidunt per inaequalem intemperiem.

Caprizans pulsus & Dicrotus quae denotent.

CAP. 8.

Caprizans autem ex genere est illorum quidem, qui in quiete intercipiuntur: non nunquam tamen eiusmodi cordis affectus consequitur: ut et dicrotus, qui ex genere est intro retractorum: commutatus tamen non nunquam & ille cordis inaequalem intemperiem: atque adeo, cum collectus sit in multis eius partibus ingens excrementorum fuliginosorum aceruus. Nam, si vna contingat, ut quaedam omnino sint praecalidae, aliae fumosa fuligine praefocentur, ad contrarios prosilient motus: ut alterae distentionem moliantur, alterae condant. Itaque, siue quia, dum distenditur arteria, partes, quae contrahunt, actione sint functae, succedet contractio interim distentioni vel citra externam quietem: siue quia, dum contrahitur, partes, quae contrahunt, actione sint functae. Quorum vtrunque pluribus modis fiet. Aut. n. plane vincet secundus motus priorem: aut aliquantum retrahet, victor autem prior modum institutum complebit: Ut tres numero differentiae fiant & in distentione & contractione, prima, cum distentione, priusquam mensuram impleuit, contractio excipiat: altera, cum profusa completa succedat externa quiete perdit: tertia, cum distentionem motus contrarius non dum absoluta retrahat, qui debiliore redditus reliquum sinat compleri. Haud aliter etiam contractionem distentionem nunc absolutam consequitur, nec permittit consistere: nunc et, priusquam confecta sit, impeditur & victa excipit: non nunquam retrahit non nihil, superat tamen. Hi motus artiarum sunt interdum vel extra affectum cordis, aut propter earum inaequalem intemperiem, aut facultatis imbecillitatem, aut propter duritiam tunicae: de quibus & si sermonem iam ante habuimus in secundo libro de causis pulsuum, tamen hic exponam, sed summam: si huius primum admonuerimus, quod de inaequali cordis intemperie modo explicauimus, in hanc nos commentationem produxisse, cum quod tamen inuestigaremus de ea & expendere longa experientia, sicut alia omnia, quae dixi & sum dicturus: tum quod nihil dum in illis commeteris attulisset de facultatis essentia. Neque enim prius hoc decretum, quam omnibus particularibus reperissem consentiens, pronuntiare fui ausus. Nunc, quando essentiam facultatum adductum sumus nihil esse praeter qualitatem temperamentum, omniaque & in dignoscendo, & praecognoscendo, & curando, conuenire cum hoc decreto animaduertimus, non absurde nos arbitramur fecisse, qui pulsus hic comitantes cordis inaequalem intemperiem explicauimus. In quibus sunt non nulli, ut dicebamus, qui etiam absque illa consistunt. Itaque dicrotus quidam est pulsus vibratus, quem primo equidem vnum bis ferire putavi; verbis deceptus Archigenis, geminis ipsum mallei ictibus ad incudem assimilans, Cum enim durum quiddam resistere ab altero duro statuissem,

* x z r' i d l.

* dilatant.

† Ad istum ex antiquis succedat affectus contractionem citra internam quietem.

DE PRAESAG. EX PULS.

tuissem, à quibus adductus sum circa notionem rei in errorem, ex iisdem in dignoscenda ipsa sum **L**apsum. At, posteaquam incumbens semper & instans sedulo, vt contractionem dignoscerem, tandem arteriam manifesto sensu modo mollem & non vibratam considerare aliquantum, moxq; distinctionem conficere, posthac affectus obseruauit, qui habent eos pulsus: & tandem aliquando à multa obseruatione, hæc potui comperto, quæ nunc expono, affirmare. Sanè mihi videtur etiam Archigenes accurate pulsus bis ferientes obseruasse, sed parum bene eos declarare: & affectus, quos comitantur, ignorare. Neque enim ita nude eos, neque mallei geminis ictibus ad incudem assimilaret: neque præteriret, vnde procedant, originem. Id quod etiam nos multo post tempore affecti sumus, nec non huius commentationis alia complura. † Tuq; rem esse ita comperies, si aliquam diligentiam inducas & studium ad opus conferre, quale nos adhibuimus: nam absque eo, nec cognoscere de illis quicquam veri valeas, & ipse operam ludas. Tres ergo affectus hæcienus, originisq; bis ferientium pulsuum inuenimus: Vnam vibratorum, hac sola re ab illis distinctã, quod, cum breuem pulsus longitudinem habeat ex vtraque parte arteriæ, obscura vibratio sit: quam ob rem dicrotus, non vibratus videtur: Alterã, in qua nõ vibratus est pulsus, sed arteria dura, adeoq; facultas imbecilla, vt à corporibus incumbentibus degrauetur, tamen aliqua parte sita ad cutem at tollat libere: hanc enim cum solam sensu percipiunt tangentes, erit aliquãdo pulsus dicrotus, vbi præ oneris leuitate exilientem illam partes vtrinque confidentes nec consequentes retrahãt, à corporibus impositis grauatã: quæ idcirco nec sensibilem concitant motum, nec, quæ concitant, hunc concitant similiter parti arteriæ conspicuæ, cæterum cunctantem & morantem: interea enim fit, vt ab illis, quæ prius exiliit, retrahatur, cum dura est arteria, nam alioqui in eiusmodi affectibus non fiat retractio. Atque hi quidem duo pulsus tum dicroti sunt, tum duri. Tertius, qui ex intemperie nascitur, haud est dicrotus, sed bis modo pulsans, neque necessario durus: quem si velit quis dicrotum appellare, nihil refert: hoc tantum meminerit, non esse similem corporibus duris, quæ à duris repercutiantur: sed, vt paulo ante diximus, concertantibus fit mutuo duabus facultatibus, & quæ distendit, & quæ contrahit cor. At, quibus in morbis, quibusq; de causis & affectibus ad inæqualem cor intemperiem deueniat, nihil est, quod nunc dicam, sed in proximis commentarijs explicabitur. Tantum hoc loco satis sit, inæqualem intemperiem cordis, quæ quidem ipsum corpus teneat visceris, comitari pulsuum bis ferientem: consequi etiam illum, qui perdidit externam quietem: ad hæc illum, cuius impeditur distentio. Præterea demonstraui illos, quorum motus interpellatur quiete, comitari omnes, inæqualem cordis intemperiem. Quin etiam citra interpellatam distentionem, qui inæquali repræsentantur tarditate & crebritate, planè etiam hi præter alias, à quibus gigni eos demonstraui, & hanc causam obtinebunt, de qua sermo habetur, inæqualem cordis intemperiem: si quando inter se adeo contendant calidæ partes cum frigidis, vt sublisterè interim necesse habeant calidæ retentæ à frigidis: interim celerius frigidæ moueri à calidis attractæ.

Vndosus & Vermiculans, quid annuncient.

CAP. 9.

Aliud ad superiora genus est inæqualitatis in vno pulsu, quod non raro animaduertitur, nec in paucis affectibus: immo præter cætera frequenter, atq; in multis. Inuenitur hoc tum, cum arteriæ propinquior pars principio prius mouetur. In quo genere vndosus, atq; vermiculans pulsus sunt, quos mollis arteria, & facultas non valida constituunt. Ac vermiculans non modo non validam, sed & infirmam facultatem denunciat. Vndosus interdum hoc ipsum duntaxat significat, non firmam esse, non statim tamen infirmam: interdum etiam mediocriter firmã, cum præsertim decretorium sudorem promittit: in humidis enim inuenitur & pituitosis morbis, cum ipsa solida corpora nimia humiditate imbuta emollita sint: id quod potissimum accidit in morbis lethargicis, & febribus quotidianis, illisq; etiam, quas † palustres & halituosas appellat. Jam etiam tarditatem, & raritatem, magnitudinemq; in his omnibus acquirit pulsus: qui si præterea altitudinem, & vehementiam naclius sit, decretorium sudorem significabit. Magis hic sperandus est, si plures vehementes, & alti appareant, q̄ contrarij. Qui si æqualiter appareant, salubrem simul, & breui sudore promittunt, maxime si indicia appareant concoctionis morbi: siquidem liquet vtrique nec inflammationem vllam, nec scirrhum, nec constrictionem ex frigore, nec immodicam siccitatem, nec affectum conuellentem corpus hominis, si vndosus sit pulsus, tenere, q̄ nec indurescere in eo pulsu, nec tendi arteria possit: etenim molli omnino, vt modo dictum est, ea est opus: quo, cum robur, quod excitat & distendit, claudicat alicubi, illic hæc decidat, atque velut vndæ formã efficiat. At, dura & contenta est sicubi, infirma, quæ ipsam attolit, facultate, cesserit, ea ipsa tñ pars vnã cum illis, quæ ex vtroque latere sunt, attollit. Proinde in dura arteria, ne siqñ reperias quidem eiusmodi pulsuum, vt prior semper eius pars prius distendatur, vndosus tum vel vermiculans fiet: verum potius inæqualitatem habebit, quæ consistit in prima & vltima parte arteriæ, quæ mouetur, tunica. Vndosi & vermiculantes cum hoc habent, tum vero cumulum obtinent qualis vndarum formã, qui in humidis occurrunt affectibus, cum nullum scirrhus viscus teneat, nec inflammatio. Verum enim uero & in aqua inter cutem, præcipue quæ anasarca & leucophlegmatias vocatur, talem perpetuo pulsuum

† Al. ex anti-
quis. Tuq; hu-
iusmodi res in-
uenire poteris,
dummodo ali-
quam &c.

† ἐλάδεις τε
καὶ τυφώδεις.

Asum, reperies, nisi, quia induruerint scirrho quaedam viscera, acciderit (quod frequens est) aqua intercus. Nam ea quidem, quam suppressa haemorrhoids, vel menstruum suppressio comitatur, attendimus exactos sepe vndosos & vermiculantes pulsus comitari: quando quidem frequenter in eiusmodi aqua inter cutem nullum indurefcit scirrho viscus. Itaque, ut de integro sermone summam resumam, vndosus pulsus ex humida molliq; arteria oritur, simulq; ex facultate modice affecta: vermiculans ex molli quidem, verum ex debilitata insigniter facultate. Quamobrem est sine febris ferè solet largis vacuationibus succedere, sanguinisq; profluvij, & alui fluxibus, cholericis, validis purgationibus, vomitibus vehementibus, vrinis copiosis, deniq; mentium immodicis profluvij, ad haec vacuationibus per hemorrhoidas, sanguinisq; ab utero profluvij. Iam fluxorem etiam muliebrem, quae vocant, sudoresq; prauos, hic pulsus excipit: Et vero est hos, quibus immodica humiditate computruit pulmo, id scilicet temporis, cum eorum iam laboret facultas. Verum, si quatenus cum affectum inflammatio consequatur, additur illis durities, neque amplius videntur vermiculantes. Proinde nec hecticas, quas vocant, febres (in quarum numero marcidè sunt omnes, & quae tabi sunt adiunctae) consequuntur pulsus vermiculantes: consecuturi omnino, quod ad affectam attinget facultatem, nisi coniuncta hisce affectibus siccitas, arterias redderet duras. At tamen habent illi

B prorsus huius generis pulsuum inaequalitatem, ubi fuerit insigniter facultas debilitata, ob quam in priore arteriae parte diximus prius apparere motum: quod esse Erasistratus perpetuum confirmat: verum secus se res habere cernitur, ut nunc declarauimus.

Decurtati Quid significent.

CAP. 10.

Post praedictos pulsus sunt illi, quos decurtatos appellant. Horum duplex est genus, alterum in vna distentione arteriae, alterum in acervo. Quod in vna distentione fit, facultatis imbecillitatem vna cum corporis gracilitate arguit. Est autem admotis digitis arteria tangenda: deinde, si animaduertatur interea in arteriae primis partibus maior pulsus, vel vehementior, vel vterque: in postremis minor, vel languidior, vel ambo: primus digitorum applicatorum est attollendus, perspicendumq; utrum similem illi, qui ante erat, & hic sustolleretur, sequentes digiti motum percipiant, an vehementiorem, & maiorem: nam languidiorem quidem certe, vel minorem, ubi eleuatus sit primus digitus, omnino sentire nequeas. Ergo, si motum similem digiti sequentes sublatum digitum sentiant, sua sponte arteria decurtatam distentionem habebat: quod nobis infirmae facultatis erit vestigium, quia in illas docuimus ex corde influere. Nam, illa quae bene comparata est, vsq; ad finem arteriarum omnium contentio, quae attollit eas, similiter permeat: at in pulsibus decurtatis paulatim exoluitur, tantoq; efficitur solito imbecillior, quantum est a principio remota. Quod si eleuato tu primo digito, poltea motum percipias, quam antea, validiorem atque maiorem, declarat ille quidem etiamnum facultatis arteriae debilitatem, sed minorem certe, quam ille, quem prius diximus: quod illic facultas exolueret discedens a principio: hic maneat, quantum in ipsa est, par, sed grauata ab iniectis digitis imbecillius moueatur arteria: quod quidem minus habet periculi, neque enim ita ipsius cordis, ut arteriae, quam tangimus, ostendit affectum: alterum ipsum potius debile esse cor significat, quod protendere non perinde, ac prius, ab se actionem ad extremas vsq; partes animantis queat. Quare in hoc genere pulsuum, ut exquirere ad vnguem possis totum arteriarum affectum, varie admotis opus est digitis. Nam, arteriam digiti applicati si premant, abolitus esse pulsus in hisce affectibus apparebit: sin attingas leuiter, imaginem praebit pulsus decurtati, & vel duobus dumtaxat digitis, vel tribus, vel etiam quatuor occurreris. Hoc ex gracilitate animantis accidet & facultatis imbecillitate: quod quo sit gracilius, hoc plus arteria appareat: quo crassius, hoc minus: Et ex facultate item, quae quanto est firmiter, tanto plus: & tanto minus, quanto imbecillior est. Atque, in ea ratione tangendae arteriae cum sublato primo digito non iam similis

D ad secundum pulsus permaneat, sed appareat maior vehementiorq; est, validior quidem cordis contentio, ut quae equaliter vsque ad finem influat: sed onerata admoto primo digito arteria deterius, cum ille adsit, distendit, quocirca remoto illo, qui de grauabat, melius. Quod si assimilis pulsus ad secundum digitum videatur, ac videretur prius, quam eleuaretur primus, decurtatus motus in ipsis arterijs est, & non in exploratione per tactum: id quod fit, cum, ex corde quae influunt facultas, remittitur paulatim. Sin moueri arteria sublato primo digito probius videatur, non plane tamen similiter, ut ad primum digitum, ambos affectus denotat coniunctos esse. Et sane sic ferè solet fieri in eiusmodi inaequalitatibus. Quare multi postea sunt pulsus respiciendi, comparandiq; inter se accurate motus: etenim, qualis erat in prima applicatione, tales aliquando omnes fiunt. Saepè vero minores redduntur & languidiores, in quibus pariter debilis est facultas. Sin deficient prorsus, tum multo sane magis declarabunt facultatis imbecillitatem. Atqui hic sunt summouendi omnes digiti, deinde spatio paruo interpolato de integro admouendi: etenim inuenies plerumque, cum iterum digitos admoueris, arterias pulsantes. Nam, si omnino pulsus abolitus videatur et in hac applicatione, sciendum est ipso illo tempore primam applicationem factam esse, quo arterijs vsu venit ad abolitionem pulsus tendentibus, parua adhuc portionem motus retinere. Sed hoc, ut dixi, est rarum: nam ferè, si paulo post iterum tangamus, offendimus pulsantes. Quare declarat illas, cum admotos digitos non fe-

Quarta Classis.

pppp

rant,

rant, ad motus extremam remissionem deuenire: atque hoc in causa erat, cur nos pulsus lateret. Etenim bifariam & ipse aboletur pulsus, vel quia prorsus non pulsant arteriae, quod extremum malum denotat: vel quia pulsant quidem, sed ita languide & parum, ut sensum fugiant. Sanè est hic affectus, si remotus sit ab omni animi defectu repentino, grauissimus: sed vero multo etiam deterior alter, in quo vere non pulsant, deterior autem multo, immo exitiosissimus & pessimus, nimirum demortuis iam arterijs. At vero, si diutius applicatis leniter digitis, ut palpent tantum, reciprocetur motus, is minus exitialis affectus est. Reciprocatur modo ad ultimam pulsus abolitionem, modo ad paruum pulsus & languidum: quamobrem vocantur etiam reciproci utriusque, sed hoc interest inter hos, quod illi decurtati sint reciproci, hi deficientes reciproci. In huiusmodi aestimandis ita debemus partem componere, quamcumque tagamus, ut subter arteriam noster tactus sit: ita fiet enim, ut quae minimum a digitis premantur & ab obiecta cute. Poterit autem re ipsa quilibet perspicere, quae haec digitorum applicatio ad dignoscendum referat obscurum motum. Equidem non raro, cum admouissem superne digitos arterijs, nullum motum animaduerti: quem, ut primum conuerterem membrum, percepi statim. Omnium vero sunt pessimi, qui ab amisso motu minime reciprocant in uerso membro: minus his, qui uerso illo uidentur moueri: quibus etiam minus, qui sunt decurtati, non tamen perdunt plane omnem motum: iam etiam his minus reciproci decurtati, adeoque si multis simul digitis occurrant. Cui equidem maxime animum aduertendum censeo, & attendendum accurate, qua sit corpus gracilitate. Nam, si corpore extreme gracili occurrat motus arteriarum pluribus digitis, non hoc facultatis robur, ceterum corporis efficit colliquatio: sed, cum modice est gracile, si tribus vel quatuor digitis occurrat motus arteriarum, non mediocre, ut in talibus, bonum est: uidetur enim in agendo aliquid retinere contentionis. Numerus autem digitorum, quibus motus est occursum, suus cuique arteriae est: neque enim aequae omnes extant & secundum cutem positae sunt. Ad hanc rem magnopere refert naturam tenere ipsius aegroti: quibusdam enim sua sponte pulsus minor est, aliquibus breuior: unicuique enim modus quantitatis ad suam naturam referendus est. Haec si nos naturae ipsius aegroti proprietates lateat, ex communioribus differentiis coniecturam facimus temperamentum corporis & habitudinis: ac in temperamento praesertim calidi & frigidi differentiam respicimus: in habitudine, gracilitatis & corpulentiae. Ac fit interdum, ut ambae inaequalitates pulsuum, tum quae in uno pulsu, tum quae in aceruo consistit, concurrant. Sape quoque illa, quae in uno pulsu consistit, non adest: quae autem in aceruo, reperitur manifeste. Atque, cur lateat inaequalitas unius pulsus, causa duplex est: aut affectionis paruitas, aut ipsorum pulsuum breuitas. Nam, si affectio, quae decurtatos in aceruo concitat, non perinde grauis sit, in una distentione est aequalis, in pluribus autem decurtatam inaequalitatem acquirit: si ingens sit affectio, breui autem pulsus quantitate, ut unum duraxat digito occurrat, ut uerissimus sit certissimusque decurtatus, non perceperis eius inaequalitatem: pluribus enim digitis occurrat, oportet, quae in uno pulsu inaequalitas decurtata erit. Ex his igitur liquet utrunque genus decurtatorum pulsuum significare facultatis imbecillitatem: uerum, quod in una distentione est, aegroti etiam gracilitatem corporis demonstrat: quod autem in aceruo est, posset non nunquam uel sine gracilitate fieri. Magnitudinis noxae in utroque genere rationem docuimus inueniendae. Ac de decurtatis pulsibus haec tenus.

Contrarius Pulsus superioribus Quid denotet.

CAP. 11.

Sunt, qui memoriae prodiderunt reperisse aliquando se commemoratis genus pulsus contrarium. Nam in carpi arteria, quae ferè solet tangi, apparuisse sibi aiunt latiore pulsum ad inferiorem terminum, decurtatum illum quidem etiam, uerum partem eius tenuiorem non deorsum uersam ueluti ad digitos esse, sed superiorem regionem & secundum cubitum tenere. Equidem arbitror illos homines, quos cum eiusmodi pulsibus se inuenisse aiunt, non ob temporaneam causam, sed propter natiuam conformationem partium secundum carpum ipsos habuisse. Siquidem raro quidem talis conformatio, sed reperitur tamen, ut pars arteriae, quae ad carpum est, collocata sub ipsam cutem sit: superna pars eius tota, quae superior est, tecta sit maiore mole carnis: inferior, quae ad ipsum carpum tendit, affatim demergatur in profunditatem. Hisce hominibus, non per morbum solum, uerum etiam per sanitatem pulsus decurtatus uidetur: superne quidem & ad cubitum, quod angustiam habeat: inferne atque ad carpum, quod latitudinem. At istos, qui de hisce pulsibus, ut in salubribus, scripserunt, rem parum diligenter attendisse apertum sit cum ex alijs, quae prodiderunt, tum quod non adscripserunt, quid denotet. Scilicet hoc in aperto est, nihil eximium, quod ab istis pulsibus denotet, comperisse, quippe qui ex natua conformatione, non ex insalubri affectione, proficiscantur. Quamobrem saepenumero dixi nihil perinde facere ad dignoscendos pulsus, ut pulsus natui, quae quisque habet, notitiam. Etenim aliae etiam arteriae sunt, quae contra, ac illae, comparatae sunt, ut sola cute in superiore regione sint intectae: cum uero descenderint ad carpum, demergantur. Itaque horum etiam uidentur decurtatus pulsus. Aliorum ite natura circumnuens pulsus est & innuens utrinque praeter communem naturam: quem non morbus, aut uel una denique causa praeter naturam, sed creat conformatio natua. Quae, nisi calleamus, quam ex natura proficiscunt, in maximos errores impingemus. Fit enim, uti docuimus, pulsus decurtatus in quibusdam ex causis praeter naturam:

in

A In non nullis tamen inuenitur etiam ex propria conformatione: quomodo etiam innuens & circumnuens, quem vocant: atque hic quidem, si arteria ita sit conformata, ut eius pars duntaxat media nudae subiecta cuti sit, partes autem utrinque altius demergantur. Fit et ob imbecillitatem facultatis, quae attollere onus nequeat: qui quando affectus ingrauescat, flexum in alto quendam pulsus representat, non circuli figuram: quem flexum non male Archigenes appellauit *γώνισιν* (quasi angulositatem dixeris) nam altitudo arteriae non ut circuli iam figura, sed ut vertex trianguli mouet tactum. Et magis iam ei hoc accidit horrescenti & rigenti ex frigore, vel quomodolibet aliter induratae. Itaque hunc subinde est cernere initio grauium accessionum, cum refrigeratione inuadentium: non in his tantum omnibus, vel solis, ut quidam putant. Nam, si arteriarum durities flexum aegre queat, facultasque imbecilla grauet utrinque, perdit circuli veluti circumferentiam, refert autem verticem trianguli, quod propter duritiam arteria nequeat paulatim flexum, & ad profunditatem utrinque inclinari, sed vibret potius, quam flexatur per duritiam. Qui quidem illi affectus frequentes in accessionibus bene refrigerantibus sunt: accidunt tamen interdum sine inuasiōe accessionis: ut contra inaccessiones, quae non perfrigerant, pulsus talis prorsus non cadit. Sed, quoniam de his latius posthac statuimus dicere, praestiterit non diutius huic loco immorari.

B

Pulsus Tremulus quid significet.

CAP. 12.

Porro ex horum etiam genere est pulsus tremulus, qui non perinde est conspicuus. Quando vero (ut in secundo libro de causis symptomatum declarauimus) imbecillitatem facultatis consequitur tremor, necessarium est ideo tremulum pulsum etiam languidum simul & paruum esse: atque hac de re fugiunt tremuli motus, qui, ut cognoscantur, insignem distentionem requirunt. At tremulus pulsus imperitis interdum videtur vibratus: unde adducunt saepe eum vidisse. Verum hoc loco non requirunt haec prolixiorē orationem, quod secundo libro de causis symptomatum, quid inter tremorem & vibrationem intersit, explicauimus: ex quibus clare, qui pulsus vibratus sit, intelliges: et hoc est, tremulum infrequentem esse, & apparere id temporis tantum, cum nec facultas semel protrata sit, atque arteriae tunica mollis, habitudoque corporis gracilis. Ita enim futurum est, ut nec pulsus magnopere parui sint, sed parum distantes a naturalibus: nec plane languidi, sed ut innoxie applicationem ferant digitorum, quorum ad hos pulsus dignoscendos necessario opus est. Quod si quando pulsus tremulus incidat, facultatem imbecillam, atque tunicam arteriae renunciat mollem, & vero etiam corporis gracilem habitum. Sed de inaequalitate causisque eam efficientibus haec sufficiunt: etenim, si quid praetermissum sit, facile assequetur, qui haec, quae nunc docuimus, diligenter edidicerit, & illa, quae in secundo libro de pulsuum causis exposuimus.

Quid Ordo & eius Perturbatio annuncient.

CAP. 13.

Restat, ut de ordine, & eius perturbatione dicamus. Sane videtur quisque ordo perturbationi eiusdem generis praestare. Eiusdem generis addidi, quod fieri possit, ut perturbatio ordinis ex altero genere praestet ordini alterius generis: Exempli gratia, qui magnitudine inordinatus est, vel celeritate, minus incommodus est intermittente in ordine aliquo. Item productus rarus, licet ordinem aliquem seruet, deterior est inaequali in vehementia & magnitudine & celeritate. At eiusdem generis ordo potior esse perturbatione videtur, propterea quod naturae nostrae ordo cum primis familiaris sit. Non tamen ita absolute hoc pronuntiandum est, sed hac adhibita distinctione: ordo fixam quodammodo causam & perpetuam esse, videtur indicare: perturbatio ordinis variantem, nec in vna manentem vel magnitudine, vel specie, vel regione. Talis autem causa non perniciosior, sed incertior censenda est: potest enim haec commigrando nunc in regionem ignobiliorē, nunc in nobiliorem se conferre: itaque vel mortem repentīnam, vel salutem asferre: ordo vero non inexpectatum habet, sed certum euentum. Ordo enim in incommoda inaequalitate, ut exempli gratia, in intermittente, certo cum exitio coniunctus est: qui vero est in moderata, ut in inaequalitate

D magnitudinis & paruitatis, constanter est lenis. Perturbatio ordinis, si in nobiliorem partem causa migret, quae concitat inaequalitatem, lenem potest periculosa reddere: & periculosa contra lenem, si hic quoque transeat causa in ignobiliores ex nobilioribus.

Nihil igitur certi, nihil firmi perturbatio ordinis habet: neque tale, quale ordo, vel bonum vel malum. Veruntamen, si cum vehementia pulsus fiat aliqua ordinis perturbatio, siue aequalis siue inaequalis vehementia, cum signa coniuncta sint concoctionis, expectanda aliqua iudicatio est: multoque magis, si huc alia signa iudicationis accesserint. Itaque hac etiam re perturbationes ordinis antecellunt ordinibus, quatenus cum caetera omnia paria sint, ad iudicationem procliuior natura sit, in ordinis perturbationibus.

GAL. DE PRAESAGITIONE EX PULSIBVS LIBERTERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Praesagitione ex pulsibus, Qui in proprijs Cordis & Arteriarum affectibus deprehenduntur.

Quid Superioribus libris actum, Quid hoc agendum: ac qui Corporum similarium sint affectus.

CAP. 1.

Hactenus, quæ vis insit in vnoquoque pulsu, declarauimus: nunc de his agemus, qui passionibus sunt peculiæres. Passionem hic voco, quicquid præter naturam sit: ac peculiæres cuiq; pulsus, tum qui perpetuo illum comitent, tum qui frequenter. Qm̄ aut̄, quicquid præter naturam est, vt aliàs demonstrauimus, aut affectus sunt, à quibus primo functio lædit̄, aut causæ horum, aut symptomata, dicā primo de affectibus. Et, qm̄ hos et̄ partim ostendimus similaribus corporibus proprios esse, partim instrumentalibus, exordiar de similarium affectibus. Hi sunt octo numero, ex int̄perie oēs profecti: sed inter eos hoc interest, q̄ quidā simplices sunt, compositi alij. Simples int̄peries sunt, calor, frigiditas, siccitas, humiditas: cōpositæ, frigiditas vna cū siccitate, calor coniunctus cum siccitate, frigiditas cū humiditate, calor cū humiditate. Ostensum igitur est de hac int̄perie in cōmentarijs de t̄peramētis: explicauimusq; quæadmodū interdū sanū esse calidum et humidum dicamus, ac quemadmodum morbū, qui functionem aliquam immodica humiditate & calore offendat. Huius præterea admodum n̄dum est, pulsum per int̄periem, nisi affectæ arteriæ sint vel cor, nunq̄ alterari: & posse etiā arterias nihil læso corde affectas esse: at affecto corde, vt innoxie permaneāt arteriæ, haud fieri posse, sed in partem eas necesse esse venire int̄periei, vel maiorem, vel minorem. Igitur frigida & calida int̄peries cordis, prompte permeat in omnes arterias: humida atq; sicca, ægrius.

Caloris Intemperiei, qui pulsus peculiæres sint.

CAP. 2.

Exordiar igit̄ à caloris int̄perie, in qua hoc primum distinguam, posse, quo hoc t̄pore fiat, G
vel naturaliter arterias comparatas esse, vel aliquid perpessas: idq; aut oēs, aut quasdam. Quæ in naturali sunt statu, ex æquo cordis int̄periem recipient: quæ vero præter naturam affectæ sunt, harum mistus erit status, vt partim retineāt propriū affectum, partim à corde accipiāt. Faciamus primum arterias ab initio liberas esse omni iniuria, cum cor icauerit: deinde videamus iam, quos hic affectus pulsus habeat necessario, & quos plerunque. Atque hoc rursus in memoriam reuocemus in proximo nos libro explicauisse, & in opere et̄ de pulsum causis, præpollenti calori pulsus peculiæres: eosq; recenseamus, vt ex ijs æstimemus, qui huic affectui sint perpetui, & qui ferè accidunt. Peculiæres copioso calori sunt, magnus, celer, creber. At magnus non tm̄ calorem excellentem, sed & instrumenta requirit mollia, atq; facultatem validam: itaq; non erit calidæ int̄periei perpetuus. Et celer item postulat firmam facultatem, ac instrumenta, quæ pr̄opte distendantur: ita ne hic quidem perpetuus est. Nā creber quidē, si large vsui à magnitudine & celeritate satisfactum sit, nulla fiat rōne, siquidem hoc etiam ostendimus: si non impleatur vsus, fiat. Proinde perpetuus ne hic quidē est: quare nec ex peculiaribus sit perpetuus vllus. At ex illis, qui peculiæres sunt, non perpetui tm̄, nūc maior vincet, nunc celerior, nunc crebrior. Nam, si calor solus increuerit, & in naturali statu maneat facultas instrumentaq; cum mutatio est parua, magnitudo tm̄ pulsum auget: Hic cum maior, etiam celeritas: cum insignis, iam etiam crebritas. Hic animaduertendus est et̄ atque etiam in vnoquoq; genere pulsum excessus defectusq;. Nam, si ad magnitudinem declinet plus, q̄ ad celeritatem & crebritatem, non ita copiosum puta esse calorem cordis. Si vero ad tres illas iuxta, continuo tum maiorem in modum immutabuntur, tum largum prodent calorem. Quod si magnitudinem superauerit celeritas, multo iā magis: si itē crebritas, adhuc magis. Si vero maximus pulsus idemq; celerrimus sit & creberrimus, summum incrementum significabit caloris. Sin celerrimus atque creberrimus sit, non autem maximus, hoc, nisi facultas sit imbecillior, vel arteria durior, nulla alia ratione accidat: at est pulsibus inseparabilibus vtrunq; perpetuo adiunctum: nihilominus cordis hic et̄ calorem monstrat. Iā quoque, vbi ingens sit crebritas, nec simul celeritatis & magnitudinis par incrementum, calorem quidem etiam tunc oportet esse copiosum, sed vel facultatis imbecillitatem, vel instrumentorum durtiē. Imbecillitati aut̄ adiunctus erit languidus, durtiei durus pariter & vibratus. Si durus citra vibrationē sit, atq; summe creber, imbecillē facultatē coniunctam multo calori nunciabit. Omnino vero hic languidus et̄ erit, & syncopæ ostentabit periculum. At commemorandum hic etiam est, quā fieri possit, vt calor cor teneat permultus, & valeat facultas. Nam, si robur temperiē, imbecillitas int̄periem, consequit̄, int̄peries in cor vnā cum

† ἀδιορίστων
α. indefinitum.

Acum immodico calore inuadet: proinde debilitari facultatem oportebit. Qui tandem igitur, cum pulsus pariter & maximus, & celerimus, & creber, vehemensq; sit, non modo calorem in corde amplum, verum etiam facultatis firmitatē eē diximus: nempe q̄ cum alijs locis, ium in febribus dignoscendis aliud esse demonstrauimus incallescere & incaluisse. Nam, vbi corpus cordis à substantia calfiat, quā continent eius ventriculi, potest firma facultas esse: quod etiam est in causa, cur plurimū, celerrime, & creberrime illi inspirent: ac maxime, celerrime, creberrimeq; pulsent repugnante adhuc calfacienti substantiā corde, & foris alterā, q̄ refrigeret, parē calori alliciente. Quod si q̄ succubuerit, atq; in eundem delapsus sit, in quo est substantia, quam vētriculi continent, calorem, iam tum incaluit, nec posthac incalescit tm̄: cuius sequitur intēperiem imbecillitas facultatis. Ac, si largius incaluerit, & per ipsum totum calor febrilis permanuerit, febrem excitat, quam heciticam vocant. Interim contra fit, ac nunc exposuimus, cū substantia iusto frigidior sit, quā continent sinus: corpus autē largius eius incaluerit: id quod his vsu venit, qui crudos frigidiosq; humores & pituitosos aceruarunt, aut vehementissima ira concitati sunt, aut nimium vigilauerunt cum graui sollicitudine, aut ob aerem pestilentem spiritu attractum offenso cordis corpore, deniq; ob venenosa cuiuspiam p̄prietatē qualitatis, quæ aliquo modo ad eor penetrauerit. Hæc ego com-

Bmemorauī, vt nequis in admirationem adducat, qui possit domināte calore uigere cordis robur. Itaq; vnde digressi sumus, reuertamur. Cordis calor pulsus, vt diximus, variat. Verū, quia specie duplex est, alter q̄dem à putredine humorum genitus, cuius qualitas acris & fumosa est: alter cum humiditate suauī existit, quātitate sola à naturali statu remotus: ille prior cōstans & ægre solubilis est: hic nō diuturnus, ac balneas, exercitationes, cibum calidū, vini potum, animiq; affectus, verecundia etiā, atq; iram comitatur. An vero in hoc genere sint vlla febres, vt illæ, quas lassitudo, vel feruor, vel frigus, vel bubo, vel ira cōmittit, in controuersia est. De quibus et si in cōmentarijs de febribus longū sermonē habuimus, tm̄ hic tm̄ dicā, Calor, qui alterius generis est à natiuo, breuē hēt intērnā quietē, celeriore autē, q̄ pro distentionis portione, cōtractionē: qui autē quātitate sola variat, maiorem simul & celeriore distentionem cōtractionē: siquidem eiusmodi calor querit solum refrigeriū, quod ex distentione docuimus suppeditari. At fumosus, cū hoc maius requirit, tū vero multo maxime exercementorum expulsionē: quod munus erat cōtractionis: itaq; distentionē quoq; hic longe citatiorem reddet, & cōtractionem longe maxime. Qui eiusmodi non est, cōtractionem minime commutabit: distentionem autem hactenus, quatenus septa transiit moderatū tēperamentū. Cæterū inferius hæc amplius declarabimus, vbi de febribus tractatio fiet.

* ἀμαξεν .
i. uigere est in
ipso: in ali
quibus tamen
antiquis habe
tur ἀμαξεν
i. permanere.

* Græcè τὴν
ἐντὸς . i. ex
ternam .

C *Cor calidius & Arterias frigidiores Qui sequuntur pulsus.* C. AP. 3.
Nunc de arterijs disputemus, cum contra, ac cor, affecta sint: cū illud, inquam, calidius iusto sit, arteriæ autem frigidiores, q̄ aut humores contineant frigidios, non dum putrescentes: aut, si qua polleat alia frigiditas, his tum necesse est ex suo proprio affectu refrigeratis esse, ac calfieri à corde. Quia vero & facultatē, quæ ipsas moueat, ab illo influentē habent: vnaq; est contentio, que vnā cum corde distendat arterias atq; contrahat: quiddam, necesse est, motui cordis cōueniat cum motu singularum arteriarum, & aliquid inter eos intersit. Nam motuum prima exordia in idē incident tempus, siquidem ab illo facultatem citra omnem offensionem recipiant: at magnitudinē, & celeritatem, & vehementiam non ex æquo vtraq; obtinebunt: sed cor tunc singulis arterijs maiorem, celeriore, vehementioreq; pulsū habebit. Etenim illæ motus principium à corde habent: rationem vero sui singulæ motus, prout cordi consentiant. Consentunt autem, quæ simili sunt temperamento, quocunq; modo cor agat: quæ contrario, quatenus ex illo immutata fuerint. Quocirca cōtingit aliq̄, vt arteria, quæ frigida est, sed à corde calefit, nec paruum pulsū, qui frigida est, ædat: nec magnum, qui calidæ: sed inter vtrunque mediū, qui moderatus est & naturalis. Et celeritate et moderata pulsus erit horum affectuum: itemq; vehementia moderata. Quod

Ddico, clare intelliges, si altera manu eodem tēpore cor, altera aliquam arteriam tãgas: principia. n. motuū animaduertes vnā fieri: sed dissidebunt magnitudine, celeritate, & vehementia. Non nunquam accidet, vt arteriæ eodem tpe non accipiant ex corde influentē facultatē: verū, que cordi propiores sunt, primæ: posteriores, quæ remotiores: quod potissimum accidet, vbi incidant in idem tēporis arteriæ frigidiores & cor imbecillius. Quod si et ipsarum arteriarū frigidiores sunt partes, quæ longius à principio distant: quod in accessionibus quibusdā, & in febribus accidet lipyrijs: nō solū incipient maturius, verū et ipsum motum reddent celeriore & maiore partes eordi propinquiores. Ad hæc contentio per eos status in omnibus imbecilla v̄, sed in remotioribus magis, ita vt in ijs pulsus languidior sit, quā pro natura superiorū. Non nunquam percipiunt in corde huiusmodi pugnantia temperamentorum: nam modo frigidius visceris corpus æquo est, & in ventriculis contenta substantia calidior: modo è diuerso substantia frigidior, cor autē calidius: vbi etiā pulsus fiunt moderatis similes, nam medius quodammodo status hic efficit ex duobus contrarijs constatus. Qui sanè affectus, vel optimos medicos fallunt: quod nunc quoq; in maxima pestilentia accidet. Quidā inde ab initio ad finem vsq; alij per totum morbū, probum pulsū habebāt, qui parum deflexisset de natura: qui quidem præter cæteros perierūt. Animaduertimusq; eos primis statim diebus & pestilentia laborare, & pessime affectos esse ex acredine caloris, atque ipsa caloris

† Verba inter
pretis.

specie, denique q̄ pulsus parum præter naturam immutatus, ijs in eo statu perpetuo maneat: nam E in speciem præcipue hæcticarum, quas vocant, febriū incidunt huiuscemodi pulsus. Si qui essent inter ægrotos, qui se negarent febricitare, his febriū occupato ipso cordis corpore, planè erat † confirmata, & vt ita dicam, † in habitu. Etenim febriū hæcticarum duo hæc sunt propria signa, si perpetuo sibi illæ similes sint, nec inuasionē vllam accessionis, nec incrementū, nec vigorem, nec remissionē habeant: siq̄ febricitare se nō percipiat ægrotus. Hos pulsus nihil est necesse maiores iusto, atq̄ interim ne crebriores quidem esse, at omnino celeres tamen. Itaque iure sanè censuerunt plurimi medici atque præstantissimi celeritatem febricitantium pulsibus perpetuam esse. Sed de his adhuc dicitur. Quod vero in sermone præteriuimus, vbi aer, quem spirādo attrahimus, infectus putredine sit, ac putredo corpus cordis attigerit, illi pulsus fiunt. Nec iam quicquam habet admirationis, si eos pulsus, quos memorauimus, tali affecti peste habeant, nec si pestilētem respirationē: nec si omnino morituri sint: quam enim excogites medicinam ad putredinem, quæ in corde sit? Nam quibus calor hic putredinosus, ad humores, quos continent cordis sinus, magis deflexit, quā ad corpus ipsum visceris, multi horum fuerunt superstites. Deprehenduntur affecti hac peste, si febrem primum percipiant, deinde si non equaliter perpetuo febricitent, ad hæc si pulsus nō habeant præualidum: siquidem, qui intemperiei comites sunt corporis ipsius cordis, imbecilli sunt omnes. Habes pulsus, quos cor intemperatum calore creat.

Frigidæ Intemperiei qui Pulsus peculiare sint.

CAP. 4.

Intemperaturæ frigidæ planè efficiunt contrarios, paruos, tardos, & raros: hosq̄ vel in tres proportionem differentias commutant, vel aliquas earum, aut aliquam, plus vel minus, alias, aut aliā, minus vel plus. At hic eodem modo, vt prius declarauimus, attendenda est, quæ deficiat vel exuperet. Primum crebritatem immutabit, deinde celeritatem, postea magnitudinem, siquidem ille sit facultas: nam, si quid hæc quoq̄ offensa sit, perspicies illud ex propria pulsuū & perpetua qualitate, quam remissionem appellamus, quæ ad paruitatē & tarditatē potius, q̄ ad raritatem, pulsus immutat. Nam, cum facultas plurimū laborat, et si coniuncta sit frigiditas, pulsus extreme quidem parui fiunt, sed non tardi extreme, immo non nunq̄ moderatis similes: crebritatē tñ non abiciūt pristinā, sed et adaugent. At, vbi paululum facultas debilitata sit, & frigiditas vigeat plurimū, longissime ad raritatem pulsus deflectunt, minimum ad paruitatem, medio modo ad tarditatem. Eodem etiam arteriæ modo, si in natiuo temperamento constant, mouebunt: nam, si, cum cor sit frigidius, hæc calidiores æquo sint, cordis pulsus tñ alterabunt, quantum de natura descuerint. Itaque interdum et similis erit moderato pulsus arteriarum, quod ad magnitudinem & celeritatē attinet: G cum cordis pulsus minor & tardior sit. Iam hoc clarum est, vacare hosce affectus febre, refrigerato duntaxat ipso corde ab succis frigidis iisdemq̄ lentis & crassis. Sanè infrequens est hic affectus, tñ incidit interim, præsertim cum contineantur in pulmone eiuscemodi humores. Atq̄ in eiuscemodi affectu contingit: ferè pulsibus simul esse inæqualibus per oppilationes, quas illi succi secundum oscilla moluntur vasorum ex corde enatorum. Verum arteriæ, si qñ fiat, vt perinde, atq̄ cor, frigidiores iusto sint, augebunt remissionem eius motuum, in eodē retinētes genere: vt, cū tardius cor, minusq̄, & rarius, q̄ naturæ lex postulat, pulset, illæ et hoc pulsent tardius, minus, rariusq̄, & vero et languidius. Accidit vero aliquñ iam frigidius iusto cor esse simul & fumosorū plenū excrementorū: quo tempore pariter & minor & rarior sit distentio, contractio celerior. Videre et diutius se arteria intro recipere, si in perpetuum eius motus percipi posset. Nunc sensum id præterit: at produci internæ quietis tempus ultra, quā par est, patet vel tangentibus. Hoc tempus conflātū docuimus ex tribus esse temporibus, primo extremitatis contractionis, altero internæ quietis, tertio principij distentionis. Ergo prolixè hoc tēpus per illum affectū produci: tempus vero externæ quietis, aut breuius, quā conueniat, erit, aut moderato assimile. Nam, cum studeat semper pulsuū molitrix facultas excrementa excernere, properetq̄ ad illam acūonē, cuius hæc nomine illi data facultas est, † sit, vt quietis minus sit diuturna: quo modo illam et, quæ alteram acūonem præcedit, contractionem in quā, extendit, quia cor, quod frigidius iam est, remisse ad acūonem progreditur vnus adhuc tñ gratia vsus ventilādī, altero iā, qui maior erat, refrigerādī amisso. Reliquus, n. tertius cor in his solum affectibus excitat ad acūonem, vbi moueat magnopere animal, aut vacuatio accidat magna, † arteriarum quidem admodum referatis externis oscillis, vt in balneis, denique si quo modo largiter sit sudatum: internis vero, in purgationibus, præterea in affectibus, vt cholericis, intestinorum difficultatibus, ac cum vehemēter vellicantur intestina. At vero, vbi ipsum corpus cordis inciderit in intemperiem aliquam inæqualem, non poterunt pulsus cum ipsius cordis, tum omnium animantis arteriarum in variam non degenerare inæqualitatem. Quin etiam collectiua, quam vocant, illaq̄ vnus pulsus omnium erit generum, quod perpetua fiat in magnitudinem, paruitatem, celeritatem, tarditatem, remissionem, vehementiam, crebritatem, raritatem mutatio. At in duritiam & mollitudinem haud fiat continens vnquam mutatio: id quod sepe numero declarauimus. Non vibratus autem interdum & vibratus perpetua sese vicissitudine in hisce affectibus excipiunt, adiuncta ad cordis intemperiem duritia, vel tentione arteriarum. Ostendimus enim, si recte meminim, in huiuscemodi affectibus, vbi magnopere cor contendat arterias distendere, vibratio-

nem

† Ex Gracis
ita vertendum.
fit, ut quies, q̄
actione præce-
dit, minus sit
diuturna: quæ
admodū et fit,
ut illa, q̄ alte-
rā actionē præ-
cedit, dilata-
tionē in quā, sit
longior, quia
etc.

† Clarius. arte
riarum oscillis
admodū refera-
tis, ad interna
quidē, in bal-
neis, et si qui
alij quacūq̄, de
cā sudores mul-
ti effusi fuerit:
ad interna ue-
ro, in purgatio-
nibus etc.

A nem in motum incurrere: quo tempore facile dicrotus pulsus exoriatur. In qua distentione, multi fanè laboris est affectum planè explorare, quòd non intemperiem tantum cordis illa inæqualitas, sed & instrumentorum læsionem & copiam humorum comitatur. Nam, hæc inæqualitates postea quàm obstructionem sequuntur cordis oscillorum, comitantur porrò etiam eius intemperiem inæqualem, non est proclive deprehendere affectum. Ergo pulsus, qui bis feriat, corporis visceris proprium est symptoma intemperiei (sicut probauimus in proximo libro) ac à dicroto distat mollitudine. Verum, si durities accesserit, iam etiam ex hoc dignotio labefaciatur: etenim in dicrotum cõuertitur communem plurimum affectuum. Vibratū vero dicrotum generari docuimus, vbi pulsus qui absolute est vibratus, diminuta sit longitudo. Dicrotus vero non vibratus, æque est, ac vibratus, durus: sed talis per suam tarditatem efficitur & corporum onus incumbētium. Quocirca permultas vterq; hęc causas consequetur, numero tñ inter se facultatum, à quibus creantur, & occalionum differunt: permultos enim vibratus dicrotus, paucos non vibratus comitabitur. Ac cõmemorandum quidem primum est, quot causis absolute vibratus succedat, quas ante omnes recensuimus: mox causam eius, quasi continentem, fit enim, vbi amplius cogitur distendi durū corpus arteriæ, vel tensum: ad hæc tertium, q, cum facultatis imbecillitas huc accessit, aut conformatio nativa, vibratum pulsum demonstrauius oriri. Iam dicrotus nō vibratus fiebat ob duritiã arteriæ, tarditatem pulsus, & pondus corporum incumbētium ex vtraq; parte sensibilis motus: etenim in huiuscemodi affectibus, vbi ab vtraque parte medium, dum attollitur, retrahatur, rursusq; copuletur cum illis, generatur pulsus dicrotus. Hæc sunt illorum quasi continentes quædã causæ. Præcedentes autem multæ sunt cuiusque, quæ etiam expeditæ, & ad manum sunt habendæ illi, qui quicquam sit præteritorum exploraturus. Pulsus, qui bis ferit, ex inæquali proficiscitur ipsius corporis cordis intemperie. Tacitū vero ad dignoscendam contractionem planè est opus exercitato: cuius si rudis sis dignoscendæ, nihil inter hunc pulsum tibi & illum intererit, qui in ascensu subsistit & quiescit paulisper. Dignoscetur, si quid habeat roboris: nam, qui vndequaq; est remissus, huius latet contractio. Sed fit plerunque, vt omnibus pulsibus, qui bis feriant, adsit contentio: neque. n. ad eam altitudinem perueniant, si omnino deficientur contentione: aut, multo molliores sint, quàm conueniat, necesse est, vt languidi simul & non parui appareant: qui quidem etiam in lethargicis affectibus animaduertuntur: at tum quiescentē paulisper, nequeas distinguere à bis feriente: proinde nec ipsos quidem affectus, ex hoc quidem discernere poteris. Aliud tamen est indicium, quo poteris: atq; hoc proprium est signum vitiosæ temperaturæ ipsius corporis cordis. Nec causa est, quin breuitatis gratia, vt pulsum aliquem vel febrem heciticam, ita inæqualitatem nos heciticã, appellemus: si cui minus nomen probetur, stabilem illam vocet: stabilis est, si deinceps permaneat par. At vero, si cætera simul omnia indicia febrem heciticam esse declarent, multo hercle dignoscetur certius inæqualem intemperiem tenere visceris corpus. Sed hæc explicauimus in differentijs febrium. Omnia deniq; sunt reliqua animaduertenda, præsentia, præcedentia, & externa. Nam, cū peripneumonia, suppuratio, pleuritis, phthisis, deniq; aliq; illic abscessus exortus sit, vel asthma, vel morbus quispian ex destillatione, vel cruētum sputum, aut reiectio partis alicuius pulmonis, aut breuiter quoduis, vnde redundantia vel crassitudo vel lētor humorum obsideat pulmonem, accurate considerandum est, ecquid ex arteriarum obstructione pulsus inæqualis fiat. Sin horum nihil sit, ipsum est viscus explorandum, præsertim si antea cta ægroti vita nec crassis succis nec lentis videatur corpus implese, à quibus aut foris offusis, aut obstructibus arteriarum oscilla, inæqualitas concitetur: nam, si quid horum, vti docuimus, vel inflammatio, vel omnino tumor præternaturam illic exurgat, aut affluentia humorum grauet facultatem, incidunt pulsus in inæqualitatem. Quare, si nec adsint indicia, quibus noscuntur hi affectus, nec hecrica inæqualitas & stabilis duret, intemperies existimanda inæqualis in cordis corpore esse: quæ cum etiam sit duplex, altera in succis eius proprijs, altera in partibus solidis: illa ex succis profecta, vnã cum totius corporis palpitatione fit: hæc ex solidis partibus, absque palpitatione. Quare, si quis hæc, quæ retulimus, ediscere cum arte cupiat, quæ de heciticis febribus scripsimus, colligat diligenter ex commentarijs de febribus & libro de marcore. Atque his signis cordis inæqualis intemperies dignoscitur & distinguitur à similibus affectibus. Si qua sit alia intemperies visceris, vt aliam ipsum corpus temperiem habeat, aliam sanguis & spiritus, qui sunt in eius sinibus, inæquales pulsus nunquam efficit: sed ex affectuum confusione pulsus medium quendam statum sortiuntur. Confusiones affectuum modo prorsus inter se contrariæ sunt, modo non prorsus. Prorsus dico affectus contrarios inter se, temperamento: vbi, quo calidior moderato alter sit, hoc sit frigidior alter: non prorsus, vbi alter plus altero deflexerit. Potest etiam, si eiusdem ambo generis sint, in quantitate esse differentia, cum vel calidius cor ipsum sit materia in sinibus contenta: vel cum materia multum, cor autē parum, à naturali statu recesserit: & frigidius item corpus cordis potest esse, vel materia. Hi concursus non perinde omnes dignoscuntur conspicue: licet tamen interdum obscuros aliunde colligere. Prima commemorata militio, in qua cordis corpus præter modum calidum est, materiæ autem frigidiores, differentijs tribus constat. Aut tanto illud calidius est, quãto hæc frigidiores: aut multo illud calidius, q̄ hæc frigidiores: aut minus illud calidius, quàm hæc frigidiores. Prima differentia pulsum

* dicrotum, est in gracis.

* Græce est ἀνόμελον. sed forte legendum est ομαλόν. i. æquale.

repræsentat ad vnguem moderatum tum magnitudine, tum celeritate, atque crebritate: ad remissionem autem tantum permutatur, quanto spatio naturalem temperaturam viscus reliquit. Equidem animaduerti in hisce subinde affectibus, insigne etiam incrementum celeritati accessisse: non tamen hoc conspicuum perpetuo est. Atque hoc, alterum indicium maius tibi videtur suppeditatum: quantum enim corpus ipsum arteriæ descuerit à moderato temperamento, conijcere est ex celeritate: nam procliuius ad motum est calidius corpus, si reliqua sint paria. Quare si, quod corpus ipsum cordis in naturali statu constans, vel à materia, quam continent ventriculi eius, aut consuetudine pulmonis inflammatis, vel alia quapiam parte vicina calfiat, pulsus refrigerij gratia i magnitudinem, celeritatem, crebritatem commutentur, prima tum erit in magnitudinem mutatio, altera in celeritatem, tertia in crebritatem. Sin calidius sit partibus se contingentibus, quæ in naturali statu sint, celeritas motus primum increfcit, deinde magnitudo. Vnde, cum pulsus manifestum incrementum celeritatis percipiamus, magnitudinis vero atque crebritatis nullam mutationem, magnopere in hoc corpore descuuisse ad calorem cor censemus, vicinaq; ei ad frigiditatem. Iam simul pulsuum insignis remissio & conspicua in eiusmodi corporibus animaduertitur. Quod si nec celeritas clara nec remissio sit, exiguo calore corpus visceris puta auctum. Hæc febres compluribus medicis imponunt: nimirum, quod febre ipsi se liberos esse ægroti affirmant: neq; febrem, quia parua est, † & quia viscus incaluit, † corpusq; visceris {calor} inuasit, aduertunt. Sed de hoc frequenter diximus. Breuiter non est magna febris vlla hecica, maxime si paucum calorem viscus habeat. Qui igitur calor in vniuersum corpus deriuatur ex corde, hic sensum solus inducit ipsius inæqualitatis fastidiosæ: quam obrè balneas desiderant, vt alij fastidiosi omnes & inæquales ex lassitudine, vel adustione, lotionem intermissa, vel exercitatione: & plerique scilicet lætantur balneo, recreariq; se dicunt: depulsam enim inæqualitatem esse totius corporis, nec magno pere quicquam se offendi, balneo referunt acceptum: & sanè non læduntur forsitan horum quidam. Verum huius loci non est ista meditatio: in febrium enim curationibus de omnibus his disputationibus, siue separatim visum fuerit eas, siue in methodo medendi, tractare: nant ad præsens institutum solam dignoscendi viam tractabimus. Sanè videatur quibusdam perplexa & incognita, si, quando nec differentia vlla pulsuum {à naturali statu} deficiat, & se ipse ægrotus febrè non dicat percipere: at inæqualitatem, quæ vna molesta erat, balneis procurauerit. Et, vt rem difficiliorem faciam, ne ex vrina quidem petere in eiusmodi affectibus firmam notitiam semper licet: sed est etiam ferè anceps, colore & sedimento similis naturali. Sexcentos tales in pestilentia diuturna conspeximus: vbi medicos cerneret nihil plebe præstantiores, immo vero imperitiores multo non nullos experiente plebeo. Vulgus enim ferè, si nihil aliud, at expirationem ægrotorum videas obseruare: quæ si fœreat, peiorem casum expectant. At illi quidem vsu tale signum in pestilentibus febribus inuenerunt: tu non vsu modo, sed & ratione aestima. Iam os etiam attendunt. Quod si illic aliquid coloris pestilentis cernant, eos peste confirmant laborare. Equidem medico hæc puto clariora esse, quàm vulgo: partim enim illi colorem erysipelatosum, partim colorem habent depascentibus herpetibus affimilem, diffusum per plures partes scilicet, quàm à primo. Et, si manum thoraci exercitatus medicus admoueat in explorando febrili calore, ne tum quidem prætereat eum affectus. Inspicienda porrò præ cæteris vrina est. Etenim conturbata quorundam eorum videtur esse & aquosior: ac non nullorum multo, quàm pro natura, tenuior, atque hæc quidem certissima est: nec non, quæ naturalibus vnde quaque similis est colore & crassitudine, hæc etiam ad secundam spem certissima est: quæ si sublimamento probò sit prædita, multo etiam est certior, si quidem sedimentum sit candidum, læue, & æquabile. Præcipue vero sublimamentis aninus est adhibendus: nam quædam, quæ subliuida quodammodo sunt, latent: & item alia, quæ araneorum latas telas referunt in modum lanæ congestæ. At, si quid tale animaduertas, aut nullum planè sublimamentum innatare vrinis, in peiorem partem hæc interpretare: si contraria videas, quæ retuli modo, non potest fieri, vt male affectus homo sit. Ex his igitur discernas, vtrum inæqualitate quapiam affectus sit, an pestilens morbus & exitialis, qui hecicam febrem habeat, eum prehendar: præterea ex ijs, quæ balneum consequuntur, etenim cibum respuunt, & sitiunt præter modum, ac frigidam postulant. Etiam oculi illorum sunt accurate inspiciendi: nam inter lauandum manifeste redduntur calidi & flammei: quidam postea tales permanent, quos planè sciemus teneri peste. † At in pestilentia, qualis nostra memoria fuit, & viget etiamnum, nunquam experiri quisquam homo possit. Sciendum tamen non nunquam incidere sine peste has ipsas febres: vt de illis prodiderunt omnes insigniores medici, vocantq; pestilentes: de quarum tota natura disputauit latius in differentijs febrium: nam hoc quidem loco, non quemadmodum quis optime febres dignoscat, tractamus, sed quemadmodum ex pulsu optime. Quinetiam dixi fortasse plus æquo de febribus ex ipso cordis corpore excitatis: quare ad pulsus nos referamus, & quod residuum est, de febribus hecicis persequamur. Etenim sunt, vt docuimus, pestilentes non paucæ inde vsque ab initio hecicæ: distantq; ab omnibus alijs febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Præterea etiam mœrorem interdum sequuntur & iram à primo quædam hecicæ. Aliter nescio, an vlla febris inde vsque ab initio

† Hæc nō sunt in quibusdam codi. antiquis.

† At pestilentia, qualis nostra memoria fuit, & viget etiamnum, nunquam fiat, quæso, ut homines experiantur.

A.1.4.f.1. t.4.
2. fo. 434.d
A.1.4.f.2. t.1.
8. fo. 446.b

A initio fiat hecica. At temporis diuturnitate multis alijs succedunt, quas dilucide distinguit, etiam si cum alijs connectantur, sicut declarauimus, perpetua æqualitas, & alia, quæ in libris de differentijs febrũ docuimus. Notitia aut̃ ex pulsibus, quomodo nuper diximus, initio adhuc atque primis diebus non facile paratur, cum speciem adhuc communem habeant cum diarijs febribus: verum elapso triduo iam clariore sunt etiam pulsuum indicio. Siquidem aperte hæc celeriores, quàm de ceat, pulsus habent: atq; vt inter eas nihil interfit aliud, febrili quidem certe calore manifeste secundum thoracem præditæ sunt: pulsusq; tanto sunt languidiores iusto, quàm calor creuerit. Hæcenus de febribus, in quibus cor tanto, quàm natura postulat, calidior est, quanto, quam continet, materia frigidior. Materix addamus securitatis gratia corpora illa omnia, quæ cor attingunt: puta ex visceribus pulmonem, ex membranis cum illam, quæ cor vestit (*περικάρδιον* vocant) tũ quicquid thoracem prope cor intersepit. Etiam consuetudo huic visceri intercedit cum acre, quæ continet tegumentum, quod cor circumijcit: nec non cum arterijs & venis, quarum penetrare maxima ostia cernis ad sinus eius. Hæc omnia nõ aliter, atq; materia, pulsuum cordis immutant, vocenturq; breuitatis gratia omnia, quæ recensuimus, vicina cordi.

† clarum. cum ex iis, quæ thoracem intersepit, quicquid prope cor est.

Qui sint Pulsus in ijs febribus, Cum cor calidius sit, quàm vicina ei frigidiora, vel è contra. CAP. 5.

DEinceps de illis febribus dicamus, in quibus cor calidius est, quàm vicina ei frigidiora: nam in huiusmodi affectibus pulsus celeriores simul, & maiores, & crebriores, languidioresq; iusto erunt: longius tñ ad remissionem & celeritatem, minus ad crebritatem & magnitudinem, diuertent à natura. Stabilis & constans harum generatio est, vt cæterarum hecticarum. Quod si nõ ita longe viscus à natura desciscat ad calorem, vicina ei longius ad frigiditatem, minores pulsus in his & rariores erunt: celeritate vel similes erunt naturalibus, vel tardiores: similes, si non multo frigidiora vicina sint: tardiores, vbi multo longiore interuallo hæc ad frigiditatem à natura deflexerint, quàm ad calorem cor. Remissio hic etiam quantitati caloris respõdebit. At vero, si frigidius iusto sit ipsum cordis corpus: materia porro, reliquaq; vicina, illo calidiora: erunt & hic tres numero differentix: & variabunt pulsus in vnaquaq; sicut superiores. Primum æque refrigeratũ sit cor, vt incaluerunt vicina: tardior æquo erit is pulsus, si insignis fuerit alteratio. Huic respondet remissio: nam magnitudine nihil de natura decedet, nec vero etiã crebritate, quod animaduerti possit, aut insigniter. At, cum non multum de natura est discessum in vtranq; partem, difficillime, vt ante dixi, explorat̃ discrimen: atq; in his præsertim corporibus obscurum est, quorũ ignoramus naturalem statum: nam, hunc si prius nouerimus, poterit et̃ animaduerti breuis mutatio, si quis ver-

Catus sit in explorandis pulsibus. Vt autem paulo ante, cum visceris calidioris & vicinorum ei frigidiorum considerarem pulsuum, febrem diximus esse hecticam: ita nunc, si viscus sit frigidius omnino, quàm naturalis modus permittat, & vicina calidiora, febricitabit quidem homo, non hecica tamen, quam vocant, febre, sed vel diaria, vel ea, quæ putredinem humorum consequitur. Si gna vero sunt propria vtriusq;. Diaria quidem febris coniuncta cum frigidior corpore cordis, vbi ex æquo de natura vtrunq; deflexerit, pulsus nihil magnitudine à naturali differt: nec et̃ crebritate penè quicquam, quod perspicere possit: nec item celeritate, nisi vtriusq; insignis sit mutatio: languidior vero tanto erit, quanto viscus frigidius. Eius aut̃ febris, quæ ex putredine humorũ fit, par quidem perpetuo est naturali & ipsa pulsuum magnitudo: nõ par aut̃ perpetuo vllum ex alijs generibus, sed, vbi parum quidem a natura recesserint, nihil, quod effatu dignũ sit, à naturali pulsuum euariat: vbi vero plus recesserint, aperte in contractione pulsuum celerior fit, sicut superior in distentione: iã et̃ clare in externa quiete crebrior & languidior apparet tanto, quàm refrigeratum est cor.

DContra, iam magis refrigeratũ cor sit, quàm vicina incaluerũt, ac febris sit diaria: horum pulsuum manifeste languidiores erunt & minores, tardi non perinde aperte, sed quato vicinis sibi frigidius sit corpus cordis: iam et̃ rari ac parui pro portione erunt. At vero febris sit ex humorum putredine: horũ pulsus languidus erit perinde, vt superior, sed illo et̃ minor in distentione, tardiorq;: at contractio naturali celerior erit, ac magis et̃ icidet id in illa tempora accessionis, in quibus est initium & incrementum: nam in vigoribus quidem minus, ac minus etiam in remissionibus. Porro aut̃ tertium genus commutationis ponatur, hoc est, minus ad frigiditatem cor declinauissẽ, quàm ei vicina ad calorem, ac febrem esse diariam: pulsus habebit hoc corpus tanto, quàm par est, imbecilliores, quato corpus cordis sit intemperantius: atq; maiores & celeriores naturali, sed maiores, q; celeriores: adhæc crebriores erunt. Hæc omnia sunt accipienda pulsibus nec in duritiã nec in mollitudinẽ apte mutatis: nã, si hic sint et̃ mutati, discessus eorum ad mollitudinẽ, oino magnitudinẽ & raritatem augebit, addet et̃ & tarditatẽ: discessus aut̃ ad duritiã, contraria, nimirũ paruitatẽ & crebritatẽ, addet interdum & celeritatẽ. Equidem iam oēs mihi videor febrium, quas ex pulsibus sumas, differentias percurrissẽ: siquidẽ sanè earũ essentiam recte in cordis nimio calore posuimus. Iam iter febres affectus non paucos alios attigimus contrarios febribus, in quibus cordi affectus frigiditas est. Præterea de mistis affectibus diximus, quorum ex contrarijs inter se complicatis mistio cõstat. Iamq; transeundum aliõ mihi erat: sed, qñ in magnam dissensionem, nescio quo pacto, qui de pulsibus cõmentati sunt, inciderunt, propter eos visum mihi est, quæ hoc in libro iã tradidimus, i quo de febribus ex pulsibus dignoscendis tractauim, summam repetere. Immo, si verum fatendum est,

potissimum hoc propter Archigenem statui facere: nam, cum habitus sit diligentissimus in com E
mentatione de febribus, nihil nos propè, non aliter, ac Erasistratus, docet. Nempe eorum, qui nihil
docent, duplex est institutū: quidam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, confugiunt: alij pro
ferunt quidem nomina, tñ nec, quæ significant, obseruant, nec, quæ illis significationē attribuunt, in
terpretant. Nanque durus pulsus, quem perpetuum Archigenes febricitantibus cōfirmat esse, no
men duntaxat est, nec rem denotat vllam, nec planè, nec liquido intelligi potest. De quo pulsu in
libris de differentijs pulsum latius disputauimus, & ēt in libris de dignoscendis ijs: maxime autē
in ijs commentarijs, quibus interpretamur simul & examinamus, quæ in libro de pulsibus Archi
genes scripsit. Sed hic tñ etiā operæpretium est non nihil de ijs summariū exponere.

De propria Nominum Significatione, & metaphora.

CAP. 6.

VT singula alia nomina apud omnes Græcos singulas res indicant, ita etiā, quæ occurrunt
sensibus, his nomina quædam posuerunt, separatim, quæ differentias auditus significant: se
paratim, quæ differentias odoratus, vel gustus, vel tactus. Neq; scilicet alijs tribuunt albū, nigrum,
flauum, rufum, pallidum, fuscum, cæruleum, reliquaq; colorum nomina, præter quàm sensui visus
obicctis: neque etiā alijs austerum, dulce, amarum, acerbū, astringens, salsum, saluginosum, præ
ter quàm ijs, quæ gustantur: nec iam vllis alijs calidum, frigidum, siccum, humidum, molle, durum, F
verum ijs, quæ tanguntur, omnes attribuunt. Nam, si aliō traducas hæc nomina, illa vsurpatio vo
catur metaphora. Habent vero & alia item metaphoras ex similitudine aliqua & conueniētia: ex
qua similitudine pedes, vertices, latēraq; montis dicuntur: nam, vt animalium infimæ partes pe
des sunt, vertex omnium supremæ, sic in mōtibus permissum est poetis supremas partes vertices
vocare, & infimas pedes. Si quis igitur, cum de animali loquatur, & pedes dicat vel latēra, nolue
rit pedes more omnium accipere, neque latēra, vt institutum est, sed ita dicat latēra accipiēda esse,
quomodo de monte Brilleso dixit Callimachus,

Brillefi latēra sunt oræ, quem tenere.

fanè quàm ridiculus sit, duplici vtens & reciproca metaphora ab improprijs ad propria. Haud ali
ter, si, cū de moribus aut vino durum dicitur per metaphoram, de corporibus, quæ tangunt, dispu
tans nolueris, vt solent omnes, nomen interpretari, verum sicut vinum dicitur durum, aut homo,
aut mores. Huic simile est, si, cum sermonem habeas de rebus visibilibus, atq; album dicas, prohi
beas ex omniū instituto accipi, sed, quando febres aliquas Archigenes albas appellauit, ita esse etiā
intelligendum colorem album. At, quemadmodum quidem non videbitur is sanus esse, si, quod
proprie nomen colorī tribuitur, transferre duplici differentia ad eum ab improprijs studeat, sic fa G
nè, qui de tangibili corpore sermonem instituit, & per metaphoram vult nomen durū accipi. Ete
nim in ijs omnibus fit orationibus, vt nihil auditores proficiāt, cum & prohibeant proprie dicto,
nec quicquam intelligere aliud possint. Quem enim alium accipias colorem prolato albo, consue
to prohibitus, & accipere ex metaphora albarum febrium iussus? Sic item durus pulsus, quē Ar
chigenes in re tangibili induxit, nisi propriam significationem habeat, nimirum hanc vulgarem,
sed vt ille ex metaphora vinorum vult, prorsus obscurus est atq; incognitus, talisq; vt si scindapsus
dicatur. Etiam posset quoduis aliud nomen proprio febrium pulsui tribuere, & aliquid videretur
dicere, apud homines. s. in distinguendis significationibus imperitos, simplices autem & ad id cre
dendum adductos, virū. s. senem, qui tam clarus esset, artemq; multum illustrasset, non facturū vn
quam, vt talē obscuritatē temere sermoni induceret, vt nomina proferret nullius significatiōis. Iā
vero, si quis pulsum febricitantis amarum dicat esse: ac nomē amarum, vt ad gustum referimus, in
terim velit accipi: nihil fanè, quod clarius intelligamus, habebimus, q̄ si acerbum, vel austerū, vel
acidum audiremus pulsum esse: q̄ ex omnibus his res molesta & præter naturam repræsentetur;
quæ aut sit illa, non declare. Quanquam in eiusmodi metaphoris à proprijs ad aliud nō propriū
traductio fit, res & permixta omnibus & vulgaris: at in significatione durī pulsus, cuius author H
Archigenes est, quæ nec concessa est, nec vsitata, nec omnino fuit, aut poterit esse, intelligere opor
tet nos significationem, ad illam, quæ propria est, ex metaphoricis reuersos: qñ ita nomen quidem
audias, at rem intelligas nullam. Verum quid sermonem de his producā, cum alijs diffusius de
his disputauerim? At superiora summariū repetamus, ac de omnibus febribus dicamus.

De Febribus per pulsus Dignoscendis.

CAP. 7.

TRia esse in summa, genera illarum, alio loco docuimus: quemadmodum vero quodq; ex pul
sibus dignoscatur, declarabo hoc loco. Omnes diariæ in magnitudinem, celeritatem, crebri
tatemq; pulsus, quantum in ipsis est, mutant: nam, si concurrat alius affectus, mistam oportebit
esse mutationem ex illo, & hoc, qui comitatur febrem. Pari modo febres heclicæ pulsus in eadē
differentias conuertunt, quantum in ijs est, ampliusq; in his mutatur celeritas. At, quæ or
tae sunt ex putredine humorum, in vigoribus vtrunque habent motum celerem & distentionis &
contractionis: præterea crebritatem ex æquo mutant cūm externæ quietis, tum internæ: in ini
tio accessionis non perinde, sed magis augent contractionis celeritatem: in incrementis cūm
hanc, tum etiam externam quietem plurimum concitant, vt pulsus in illa creberrimus videatur.

Habes pulsus, qui soli febrium per se proprii sunt: reliqui omnes, qui febricitantibus accidunt,
alium,

Alium potius affectum, q̄; febres, sequuntur. Quorum etiam affectuum sunt duo genera, aut facultatis, aut instrumentorum vitium: quippe ad causas inveniendas, quæ mutant pulsum, tria hæc sunt animadvertenda, instrumentum, vsus, & facultas: demonstraui enim, quæ ex singulis horum generibus de natura deflectentibus accidere pulsibus oporteat. Quo minus est mirum, si inter sese præclari isti medici dissideant de febris proprijs pulsibus, errentq; omnes, vt qui nec genera partuerint pulsum, & profectas ex facultatis vel instrumentorum vitio alterationes pulsum arbitrentur proprias ipsi febribus esse: Vt inuadentis accessionis quidã crebros & paruos, alij adhæc languidos, iam non nulli etiam inæquales, sunt qui tardos etiam, contra alij celeres, posuerunt indicia. Tamen si quædam febres incompressas, vt isti vocant, inuasiones faciunt, in quibus pulsum prima mutatio in magnitudinem & celeritatem fit, mox his succedit augetentibus crebritas: reliquorum pulsum, quos memorauimus, in illis nullus apparet, nec initio accessionum, nec in incremento, nec vigore. Verum hos nec rigor, nec horror, nec ferè vlla inæqualitas, quin ne frigus quidem partium extremarum vel superficiæ externæ, nec vellicatio aut grauitas aut compressio stomachi vnà incessit: plerisque vero vel vnum de his vel plura comitantur: nō nullos paulo post vomitus, qui aperte declarat, ex eo, quod in ventriculum vitiosi succi confluerunt, quosdam illorum vellicatos esse, alios compressos, aliquos nauasse. Clarissime enim recedit in plerisque initijs de tota superficie externa sanguis, confluitq; in viscera: vnde cōpressiones & obstructions fiunt, distentionesq; arteriarum præcipuarum, propter quas initijs talium accessionum coniuncti sunt pulsus inæquales: quemadmodum etiam languidi ob stomachum & facultatem affectam. Ad hunc modum fiunt & parui, ob imbecillitatem facultatis, & ob frigiditatem: & iam tardi quoq; ex ingenti frigiditate. Verum contractionem perinde, ac distentionem, nullus horum tardam fecit: sed hoc perpetuum est, & præ cæteris propriū inuasioni febris ex putredine humorum ortæ, vt arteriæ contractio efficiatur celerior. Et, si quis in cognoscenda cōtractione est exercitatus, perpetuum hoc & constans initij accessionis signum habebit, vbi contentione aliqua, vt frequenter admonuimus, pulsus præditus sit: nam in languidis contractionem docuimus dignosci non posse. Hoc igitur etiã atq; etiam exercitandum tibi est, si quidem cognoscere ad vnguem velis initium accessionis: quemadmodum autē ingrediēda ea sit exercitatio, copiosissime in libris de dignoscendis pulsibus declarauimus. Certissimum est hoc signum, illiq; maxime est fidendum, aperte, cum inquiris, conspicuo. Equidem in multis, quorum antea pulsum nunquam tetigeram nec per sanitatem nec per ægritudinem, hoc fretus vno signo nunquam sum lapsus. Nam cæteris quidem omnibus, siue frigescat totum corpus, siue os ventriculi (quem per abusum vocamus stomachum) siue deferatur sanguis in profundum vel ex mœore, vel metu, vel alia de causa, similis tarditas est pulsus & in arteriæ distentione & contractione. Iam ei etiam coniuncta est in vtraq; quiete raritas: in solis vero inuasionibus febrilibus, vt distentio interim tardior fiat priore, certe contractio celeritatem nanciscitur. Adhæc refringit externas quietes, vt hic pulsus crebrior euadat: at non in interna, sed vel perinde, vt in priore, vel paulo rarior id temporis videtur. Comparanda vero est prior quies, quantū ad tactum, præsentem: hocq; memoria tenendum, conflatum esse eam ex fine cōtractionis & initio distentionis, atq; ex interposita inter has quiete: tum expendendum, quantum vtrinq; ei ex parte motuum delitescente accessit: id quod expendendum est comparando cum contentione. Nam, si eque pulsus contentus nunc sit, ac ante fuit, quanto tēpus sensibilis quietis longius fiat, tū etiã est putandum esse re vera protractam quietem: si languidior, q̄ prius, effectus est, arbitrandum est & ob hoc partem absconditam esse motuum, quæ quieti, quā sentimus, ad verā inueniendam detrahēda est. Nam, si paulo pulsus, q̄; ante, languidior appareat, multo autem rarior, veram quietem puta esse productam: sin multo remissior, & rarior paulo, vt sensus iudicat, minime censebis protensam esse veram quietem: eodem modo, si, cum paruam remissionem assecutus pulsus est, insigniter tibi crebritas videatur aucta, contractam arbitrare verā quietem. Itaq; in quibus languidior pulsus est factus, tempore, quo exploramus, animadvertendum est: in quibus vero pari est contentione, in his facile, vt diximus, si animum aduertat, interna quies dignoscitur. Proinde, cum nihil pulsus variet, nisi in contractione sit celerior, id habe initij accessionis signum perpetuum: simulq; fit hic pulsus in externa quiete crebrior, natura incubente ad excrementum fumosum propulsandum: quamobrem celerius cōtrahebatur. Ac sic quidem celeritate tantum contractionis, cum primum id generatur, variare à priore pulsus videtur: paulo post etiam fieri creber in externa quiete, q̄ citius arteria considerare incipiat. At diariæ febres non habent hoc, quod putredine humorum vacent: nec iam etiam hæc tūc, q̄, nisi alter cū ijs affectus casu coeat, ne incipiāt quidem vnquam. Ita, in quibus præsertim febribus queritur accessionum initium, tenere nos hoc indiuulsum signum debemus. Quod si primo die, cum recens de sanitate homo in morbum incidit, pulsum tangamus, statim nobis genus etiam febris hoc signum ante oculos proponet: vnà enim inuadere cum febrili accessione, quæ putredinis alicuius humorum comites sint, perhibent. Iam in differentijs febrium docuimus in eodem genere, quo hunc, pulsus esse, qui ab inflammatione excitantur: sed à pulsibus ab humorū putredine concitatis hi sola duritia discernentur, si quidem pulsum ortorū ex inflammationibus durus est occursum. Quare, si

durum

DE PRAESAG. EX PVLS.

durum occursum, quem efficit contentio arteriæ, discernere ab eo vales, quem generat frigiditas E & duritia, tres prædicere hinc causas præteritas poteris, potum frigidæ, meracius vinum, inflammationem: quam non solum ante causam fuisse accessionis, sed permanere etiam dicemus: frigidæ atque largioris meri potum antecessisse eum quidem, sed, quem cõcitavit, affectum adhuc durare. Ac indurescunt quidem ex nocuis frigide potionibus arteriarum tunicæ, & ab vino immodicè potu desiccantur: nam, si neruorum simul principium lædat vinum, etiam intenduntur non aliter, atque illæ, quæ conuulsionem prænunciant. In inflammationibus vero absque propria tunicæ duritia tenduntur, vocaturq; pulsus tum etiam durus ob vim icus: non induruit tamen per se arteria, quomodo cum vel desiccata sit aliqua ratione, vel magnopere perfrigerata, vel affectum comparauerit scirrhosum. Atque hæc quidem sic distinguo: Quæ primo die nequaquam obtinent istud signum, à febris putridis separabis, ac vel diarias censebis vel hecéticas. At febris hecética rarissima à primo existit: quin tamē id temporis possit nasci, nihil causæ est, sed vidimus etiã non nunquam tales. Reliqua harum omnia signa alio in opere explicata sunt, vbi de differentijs febrium tractauimus. Quæ vero pulsus suppeditant, nunc persequemur. Nec magnus pulsus nec vehemens † cum heceticis febribus vnquam concurrunt, sed, si alterutrum habeant horum, non sunt hecéticas: si simul vtrunque habeant, planè sunt diariæ, si quidem eorum contractio, quemadmodum diximus, non properet. Propria enim est eius, quæ consequitur putredinem humorum, celeritas: cuius singulas differentias in commentarijs, quorum meminimus, sum persecutus. Hæc sunt, vt summam commemorem, omnes, quæ circulatim accedunt, atque omnes continuæ, vbi tertium diem superent. Eiusdem generis sunt, quæ inflammationes comitantur. Ac in declinationibus celeritas contractionis dissoluitur, præsertim cum ad integritatem aut propè eam peruenerint: initio accessionum generatur, cum aliqua ratione humores incenduntur: ac per incrementum augetur: vbi prope iam attigerint vigorem, succensis humoribus feruescentibusq; ingens incrementum suscipit distentionis celeritas, contractionis permanet par celeritas: vbi iam vigeat planè febris, in illa accessione ad summam celeritatem distentio peruenit, & diminuitur celeritas contractionis. Verum plerique medici, præcipue qui sensu negant contractionem percipi posse, longe absunt ab signo, quod exposuimus, omnium febrium ex putredine ortarum, in istisq; in illis singularum accessionum. Non nulli, sed sanè pauci, obscuram imaginem rei videntur conspexisse: quam obrem adeo confuse atq; obscure scribunt, vt, qui conijcere valeat, quid dicant, sit nemo. In his Archigenes est: quod videbis, si librum eius de pulsibus legere velis, & commentarios de signis febrium, aut certe horum compendij: & vero nos etiam libros eius de pulsibus vnã cum interpretatione obscurorum locorum expendimus atq; examinauimus octo commentarijs. At vero mihi quidã videntur optime dixisse (si adiecerimus sermoni quandam distinctionem) pulsuum ex vtraq; parte mutationem initij accessionis esse nuntiam. Quam adiunctam distinctionem volo, ea hæc est, si mutatio citra aliam occasionem acciderit. Occasiones autè partim externæ sunt, non medicis modo, sed plebi etiam perspectæ, cibus & potus sumptus, quibus motus, & animi affectus iratorum aut metu percitorum, aut angore aut quomodolibet aliter commotorum: partim ex ipso corpore originem ducunt, de quibus paulo ante verba feci, vbi horro- ris, rigoris, refrigerationis, atq; confluentium in ventrem mentionem facerem. Nam, si laboranti tale nihil acciderit, repentina, in quamcunque rem sit, mutatio accessionem præmonet: si celerior maiorq; pulsus fiat, calorem ad arteriarum fontem suppullulare: si tardior vel minor, frigiditatē. Itemq; consentiet crebritas cum caloris abundantia, contra cum frigiditate raritas. Et remissio èt, quamuis alio ex symptomate oriatur, peculiaris est accessionum initijs: quod in ventrem tum confluant humores vitiosi atq; offenso eius ore facultatem afficiãt. At pulsuum inæqualitas, quæ ferè inuadit vnã cum accessionibus, compressarum vel obstructarum modo arteriarum, aut copiarum humorum ad facultatem relatæ, est signum: quæ etiam ratione accessionis possunt accidere. Quæ igitur pulsuum mutationes fiunt, cum cordis calor augetur, vel confluunt intro humores, aperte hæc videbuntur accessionis initium annunciare, si quidem, vt diximus, ab alijs occasionibus sint remotæ: quæ vero, cum crescit frigiditas, hæc non èt necessario videbuntur febris accessionem nuntiare: sed, si hic quoque alias omnes occasiones secludamus, declarabit frigiditas nobis iam iamq; febrē iri accensum: suffocatur enim tunc, quod materia, quæ in profundum confluit, mire sit frigidior, vt periculum sit, ne scmel principium extinguatur. Qualia exempla extra corpus multa conspiciuntur, si quando materiam simul & multam, & quæ non facile succendatur, affatim in modicum ignem conijciamus: nam statim periculum est, ne extinguatur: si non extinctus sit, sed resisterit, paulo post succendere totam materiam incipiet, caloremq; generabit, primo fumosum, tandem etiam flammeum, dum prorsus deuicta materia puram excitet flammam. Nam, ab ea flama quod defluit, non fumus, sed fuligo est: Græcis duo nomina sunt ἀθαλος & λιγνός: vtrunque enim materię adustum excrementum, quod in sublime fertur, significat: quod vero decidit, cinis & fauilla. Ita finge in febribus, vbi acutus materię humidæ initio accessionis ad cor peruenerit, primum mortis periculum esse: quod periculum maxima mutatio pulsuum in raritatem, tarditatem, paruitatemq; prænuntiet. Nam, si his insignis remissio successerit, ex tempore peribunt: sin autem absit

A. l. 4. f. 1. l. 3. c. 1. fo. 431. h

† Additur in antiquis. δ θ' δ μη σκληρόσ. i. neq; qui non sit durus. quod priam. omnia.

157

Absit remissio, contendit natura hanc superare, atque arteriarum motum maiorem celeriore crebrioremque excitat, ut uterque motus celerior quidem fiat, sed clarius contractionis: increseatque hic breui manifeste, dum augetur accessio: tandem, ubi materiam superauerit, calor quasi flamma incenditur. Atque hic est vigor accessionum, ubi fuliginosum excrementum expiratione & contractione arteriarum natura expellit: quod vero est veluti cineritium, non perinde, quia crassum est, potest excernere, sed per insignes quosdam meatus educit: hoc in partibus inflammatis pus est, in ipsis vasis sedimentum urinae. At de his in commentarijs de differentijs febrium latius diximus. Pulsus autem illas mutationes singulis temporibus accessionis, necesse est, habeant. Iam etiam in initio, ut diximus, non male quidam mutationem eorum in utranque partem statuerunt. Sed, ad omnimodam illorum signorum certitudinem, danda opera est, ut scias discernere pulsum omnes alterationes ex alijs occasionibus: in quas, quanquam vitet, frequenter incurrit Archigenes. Itaque in verbositate, & institutionis confusionem incidit, cum proprijs & perpetuis singulorum temporum signis commisceat ea, quae frequenter consequuntur: quamuis in minimo situ sint, si methodo percipiuntur: nam purum calorem motus distentionis declarat, atque eum, qui est veluti fumosus, contractionis. Ceterae pulsum alterationes, aut ob facultatis aut ob instrumentorum fiunt mutationem: quarum utraque ex causis quibusdam praecedentibus, quae ferè alias etiam externas comitantur. Ac, quo sit sermo clarior, appellabimus, quae ex corpore procedunt, causas, unde vel facultas vel instrumenta alterantur, praecedentes: harum ipsarum, quae positae extra corpus induxerunt alterationem, causae sunt externae. Harum nos methodum omnem in alijs commentarijs, quos inscribimus de causis pulsum, exposuimus. Itaque nihil miri est, si expedita haec quis memoria complexus, meditatuseque via scientiam pariete ad prompte dignoscendos quosuis pulsum, causas interim, quae praecesserunt in egrotis, inueniat. Atque hic quidem finem sermonis faciamus.

Pulsuum mutatio ex Intemperie siccitatis & humiditatis, Cordis & arteriarum. CAP. 8.

De intemperie humiditatis & siccitatis, quae cor teneat, ipsasque etiam arterias, & singulas separatum, & omnes in communi, deinceps agam: de quibus etiam ante ego non nihil attigi, tamè orationis seriem, quae tractari haec separatim postulat, ac si dixissemus nihil, ita absoluemus. Nam cor, si siccius euaserit, quam naturalis status fert, vna omnes secum arterias alterabit: interim in vna hoc parte animalis arterijs, vel in pluribus accidet: est, cum sint contra quidem, ac cor, affectae, quod ad se ipsas pertinet, arteriae, sed tamen etiam recipiant eius affectionem, ut conflatur illis medijs quidam affectus in humiditate & siccitate: sicut ante in caloris & frigiditatis intemperie explicauimus. Causae sunt praecedentes, quae arterias indurent, aqua sulfurea, & aluminosa: & (ne multis) quaecunque vim habent exiccandi, non aquae modo, sed & medicamenta, diu parti cuiuspiam corporis applicata: cuiuscunque arterias haec intemperies tenuerit, ipsum pulsum reddit duriores, tum pulsum creant duriores. Maxime vero in plerisque atrophijs cum arteriarum partium nutritione defectarum fiunt duriores, tum pulsum creant duriores. Cor ipsum ad intemperiem inducit victus, si diutius sicco utaris: praeterea medicamentorum exiccantium esus & potio, in quibus est vinum merum, defectus cibi vel alia quapiam de causa, vel ob famem publicam: interim etiam ob potum, ut in longis nauigationibus: adhuc immodicus labor, senium, sollicitudo, tristitia, diutinae vigiliae, febris hectica, praeter ceteris marcida. Haec igitur, quae memorauimus omnia, nunc singula, nunc bina, nunc terna, nunc plura coniuncta cor siccius efficiunt, tantoque, quam par est, duriores pulsum, quanto sit siccitas maior. Causae humidae intemperiei sunt oedemata, quae partes diutius tenuerunt, aqua inter cutem leucophlegmatias, qui item cor alterat: denique omnia principum viscerum oedemata cum arterias humectant et cor, tum pulsum efficiunt molles. Pulsuum causae mollitudinis medicis nec insignis haec sunt: ciborum copia humidiorum, multum otium, somnus longus, balnea à cibo. Durorum pulsum ante demonstraui esse paruitatem, mollium magnitudinem: iam etiam has consequi celeritatem & tarditatem, adhuc crebritatem & raritatem. Declaraui praeterea aliarum causarum coniugationes: causas nunc dico, primas & quasi continentes generationis pulsum, usum & facultatem. Itaque accidentium cordis ex intemperie nihil iam reliquum est. At non tamen tumores in illo excitantur, qui pulsum alterent in duritiam, quemadmodum in ceteris visceribus inflammationes & scirrhi: prius enim pereat homo syncopa correptus in illorum tumorum ortu. Omnia igitur, quae cordi accidunt, quae pulsum mutant, retuli: quamobrem hic finire hunc librum certum est mihi: ac progresso ad quartum, omnium aliarum corporis partium exponere affectus, quicumque intemperiem & tumorem praeter naturam comitantur, ac qui singulos pulsum consequitur.

Gal.

GAL. DE PRAESAGITIONE EX PULSIBVS

LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Explicatur Praefagitio ex pulsibus, Qui reliquis affectis corporis partibus,
Tracto in consensum Corde, oriuntur.

*Quid Tractandum hoc libro: ac de Communi praecepto animaduertendo in cordis
& arteriarum alteratione.*

CAP. 1.

Quartus hic liber nobis est de praefagitione ex pulsibus. In primis duobus singulorum pulsuum positorum expendimus authores affectus. In tertio singulorum affectuum proprios pulsus inuestigauimus: coepimus autem ab ijs, quae cordi accidunt, in quibus sunt omnes febres, ut in libris, quos de ijs scripsimus, probauimus. Quod reliquum est adhuc, aliarum omnium partium affectus, quibus Cor consentiens commutat pulsus, omnes ordine explicemus: contrahamusque in methodum eos, quomodo ante fecimus alios. Atque hoc primum de omnibus in corde est sciendum, totius corporis pulsus prius, quam consentiat cor parti prius affectu, in eodem alterationem, fieri non posse, ut trahantur: in parte aliqua, licet offensione cor non sentiat, arteriarum motus variare posse. Posteaquam iam huius admonuimus, primo loco instrumentorum respirationi seruientium affectus exponamus, deinde nutritiorum, mox capitis, postea artuum & propatularum aiantis partium, postremo genitalium.

Pulsus, quos creant Pulmonis affectus.

CAP. 2.

Ac partes animalis respirationi seruientes duae duntaxat sunt, pulmo & thorax: nutritionis multo plura, quam duo in ista, iecur, ventriculus, intestina, lien, renes, utraque vesica. Celerrimam cordi & omnium maximam noxam dat pulmo: sedem habet. n. omnium ei coniunctissimam, cuiusque valis quam maxime affinis est, & confluxum habet per maxima ostia in utrunque sinum. Quomobrem, si quando euaserit solito calidior, continuo & cor calfacit: si frigidior sit, nec hoc intercalatur: nam humiditatis & siccitatis intemperiem non perinde, ac illas, sed citius est has tamen, quam caetera instrumenta, cordi impartit. Tum plethorici in ipso morbi, maxime cum erysipelas vel inflammatio inuaserit viscus, cordis statim functiones alterant. Et affectus quoque, quos in ipso committit fluxio pituitosa, in consensionem secum cor trahunt. Sed ab intemperie initium exordiendum est, quae absit a fluxione: ac primum in manibus sumam eam, quae ob calorem fit. Ergo, si a pulmone exalfecto cor prauum calorem contraxerit, pulsus efficit, qui comites esse usus pulsuum amplificati solent: qui affectus si diuturnior sit, in periculum vocabitur illud, ne in febrem hecticam incidat, cuius nos ante indicia declarauimus: atque perinde pulsus alterabuntur, siue solum per se cor intemperatum sit, siue consentiat pulmone. Iam est respirationis forma in eodem erit statu, siue febrili intemperie cor solum affectum sit, siue pulmone consentiat. Maiorem tamen in toto linu thoracis estum percipiet, qui ex pulmone laborat: atque calidam plane animam reddet, sitientque est altero magis, & calidioribus erit faucibus atque lingua, eaque ferè siccior: quod, si malum ingrauescat, inficiet lingua atro colore, quam omnino asperam habebit. At, si pulmo sit refrigeratus, cor, quod ei consentit, pulsus primo in eam adducet alterationem, quam ante consequi ostendimus usum, qui exoluitur: temporis longitudine, cum frigiditatem hecticam contraxit, pulsus excitabit, quos huic, si polleat, attribuimus. Ac nimirum caetera conueniunt his, quibus solum cor est refrigeratum, cum illis, quibus pulmo: alterum enim necessario alteri consentit: quibus vero refrigeratus est primus pulmo, hoc habent extra ordinem, ut sentiant frigidam respirationem. Iam, si siccitate intemperatus pulmo fuerit, a primo pulsus pene nihil alterabit, tandem consentiente illi H corde duriores efficiet. His fauces, tametsi nihil sitiant, prompte arefcunt. Humida intemperies vuidas reddit fauces, sitim extinguit, & tpe ad mollitudinem pulsus traducit. Habes pulsus simplices intemperaturas: ex his cognosce compositas: nam ad aliud propero genus, quod ex fluxione dixi oriri. Commemorat hoc omnium inaequalitatem pulsuum: obstruuntur. n. facile & constringuntur atque comprimuntur per eas fluxiones principes arteriae: nec minus ob eam humorum copiam, quae ad facultatem refertur: quod, si tam coniunctum pulmone cor sit, & confluxum habeat per magna ostia. Ac inaequalitas quidem commotis est omnium fluxionum, quae impingunt in pulmonem, eaque nunc maior, nunc minor est, pro crassitudine humoris & abundantia: minor, ex subtilibus & paucis: insignior, ex crassis & viscidis copiosisque fluxionibus efficitur, quod haec obstruant comprimantque ac grauent magis. At alterationes pulsuum in caeteras differentias, ex calidioribus fluxionibus, quales ab copioso calore: ex frigidioribus, quales excitari ante ab defectu docuimus: Duriores, quam oportuit, sunt per siccam intemperiem & inflammatorios atque scirrhosos pulmonis tumores: contra molliores ob oedematosas affectiones. Iam nec respirationis vnum genus est per intemperiem & fluxiones. Frigida intemperies paruam, tardam, raramque respirationem creat non aliter, atque pulsus: at fluxiones frigidae pulsus similiter mutant: respirationem nec paruam, nec tardam, nec raram reddunt. Quia enim coarctatus

*ἀναβάλλεται.

Actus pulmo est, paucus spiritus recipitur: qui quod naturae non satis efficit, fit ut altera actio statim celeris efficiat & magna. Quae solae dyspnoeae habent (quod declarauimus in libris, quos de his conscripsimus) ut thoracis dissectioni quantitas attracti spiritus aduerfetur: maxime. n. thorax dilatae, sed non attrahit spiritus plurimum, ut cum apertus pulmo, nec obstructus esset. Genus igitur respirandi omnes fluxiones idem habent: at non eadem omnibus suffocatio, sed calidiores comitatur potius, quiquidem largiorem attrahi spiritum natura tum postulat: nam solam intemperiem nullum suffocationis periculum excipit. Iam pulsus est praeter superiores differentias in aliam incidit, ex eo, quod fluxio nunc in ipsas impingat solas asperas arterias, nunc in laeues & venas: vel quod inter eas occupet cunctas intercapedines. Si arteriae tamen asperae sint oppletae, nihil pulsus duritia variant: sin laeues, quia totius aiantis arteriae intenduntur, pulsus efficiunt duriores. Oedemata, tamen abest, ut induraret eum, ut est molliat, diuturnitate arteriarum tunicas humectando, nec quicquam interdedito: id quod in tum moribus inflammatorijs & scirrholis vsu venit. Quare noli iam noia expectare peripneumoniaru, vel asthmatu, vel aliorum pulmonis morboru, cum affectus teneas pulmonis: nam institutione per noia prima hanc signationis controuersiam, alteram, numeri morboru ignorationem, multis sepe locis declarauimus.

Pulsus, quos creat Thorax affectus.

CAP. 3.

Sed ad thoracis morbos eadem via et ratione progrediendum nobis est. Intemperaturae easdem alterationes inducunt, ac paulo ante illae pulmonis: tumores pro multitudine & genere singulorum humorum, qui efficiant eos. Variat autem, quod citius cor & magis pulmone consentiat: minus atque tardius thoraci. Alia praeterea erit varietas, quod interim affecta pars thoracis sit musculus, inuicem succingens costas tunica: maior siquidem tensio est, ubi durae partes & spissae intumescant: unde etiam pleuriticis semper durior est pulsus, quam peripneumonici, habet. At aequalis est maxima ex parte pulsus in tumoribus, qui consistunt ad costas, non, ut in pulmonis tumoribus, omniafariam inequalis: neque enim magnis valis neque vicinitate propinqua cum corde coniunctus est thorax. De genere dyspnoeae hoc loco nihil necesse habeo dicere, ut in pulmone oportebat distinguere: nam modo cor ostenditur primum, modo pulmo. Exposita est enim & facilis eius affectio thorace cognitio.

Qui Pulsus fiunt affecto locore.

CAP. 4.

Iocinore affecto pulsus ex intemperie variant, ut superius docuimus. Si excitati sint tumores praeter naturam, conueniunt fere est in his, sed minus ex inflammationibus indurescunt, quam ex thoracis inflammationibus: & tanto quidem, quanto, quam ex pulmonis, magis. Nunquam est ex thoracis vel iocinoris tumore fit mollis pulsus, eo quod nec inascitur his in istis oedema pituitosum. Compacitior. n. thorax est, quam qui eam fluxionem admittat: iecur non compactius modo, sed & innata facultate alterat pituitam: at iocinori procliuus cor, et si remotius, quam thorax sit, vinculo caue venae consentit.

Septo Transuerso affecto, qui fiunt Pulsus.

CAP. 5.

Consentit porro & septo transuerso praeter omnibus alijs thoracis partibus, quod ex ipsa caua vena in hoc venae inseruntur: tensionem vero nulla perinde alia pars infert arterijs, praecipue si neruosa eius pars affecta sit. Ac, si ab solis excrementis in ipso existentibus, citra febres intendatur, dolor & dyspnoeae a primo consequitur: postea putrescentibus excrementis febricitat: Si ex fluxione, quae incubit in ipsum, oino, haec sit vel flaua bilis vel calidi sanguinis & tenuis, oportet: nam crassum sanguinem & pituitam laetam prope delatam nunquam recipiat. Hi delirabunt necessario, pulsusque habebunt insigniter durum, itaque est paruum: quia vero ambo haec, & calor est copiosus, proinde creberrimum quoque. Pulsus iam affecto septo transuerso citra febre, durus est & paruus: non multo tamen crebrior, sed vel admodum parum, vel nulla ex parte, in eam incidit mutationem. At vero omnia, quae magnis pleuritidibus accidunt, reddent symptomatibus partis neruose septi transuersi, tum quod succingens costas tunica multis neruis praedita sit: tum quod adhaereat septo transuerso, membranisque thoracem intersepientibus, per quas ad cor continuat. Ac maximam sane in dicitur, exitialis pleuritidis est, si pulsus sit magnopere durus, itaque paruus est, & ob ambo haec caloremque creberrimus: pleuriticus cum tali pulsu nemo est seruatus vllus. Hi minus, quam quibus inflammatum est septum transuersum, delirant: propius. n. principium emittuntur nerui septi transuersi. Verum, quoniam de pulsibus dicere institui, non est mihi in ceteris signis immorandum: in commentarijs. n. de locis affectus, latius de his diximus.

Qui Pulsus fiunt Ventrículo affecto.

CAP. 6.

Ventriculus affectus intemperie, pulsus ita, ut superiora, immutabit: ob tumorem vero quempiam, si is sane in fundo consistit, more aliorum: sin ad eius os is consistit, pulsus ob neruorum multitudinem erit durior, non ita durus tamen, ut ex septo transuerso: multum. n. concedit huic, tamen metli non cedat neruorum magnitudine, sed quia hi nerui insigni sensu sunt praediti: molles sunt. n. et magni, atque ex ipso principio sunt enati. Verum, quia carnosa est corporis substantia, duritia inferior est & succingente & septo transuerso: quae corpora contenta sunt, & dura, spissaque, unde, cum intumescunt, vehementius tendunt: praeterea illorum nerui non secus, atque ipsa ista, duris contentis sunt, ventriculi (ut diximus) molles. Quare ex septo transuerso & succingente tunica durissimi, itaque etiam parui fiunt pulsus: quod si calor quispiam cum istis, ut in inflammationibus & febribus, sit coniunctus, simul creberrimi. Ex ore ventriculi nunquam ita durus pulsus sit, quod nec ipsi nerui, nec pars sit contenta: verum parui & subinde crebri, quia prope proximum sensum defatigatur quam primum

&

** in gra. dictio
haec non hietur.*

** ἀγρία οὐκ ἐστὶν
ἐν πνεύματι: ἐν πλε
νιῶν, ἀγρία ἐ
στὶν τὸ ἑντέ
μερον. ἡ τοῦ ἰ
σίου.*

** ἀγρία ἐστὶ
ἰσίου: sed forte
ἐστὶν ἰσίου. ἡ νο
τίσιον, ἡ ἰσίου
ἐστὶν.*

DE PRAESAG. EX PULS.

& deijci facultas. Exposuimus. n. quos pulsus dolor, praesertim si facultate legat, efficiat. Ac, quae E admodum ob dolores, q afficiunt vetriculos, statim debilitat facultas, ita nec copia humorum sustinet ne paulisper qdē, sed degrauat & defatigat, pulsusqz efficit inequales. Diximus in superioribus libris, facultate copia materię degrauata qui pulsus comitent, atqz et qui debilitata: quę offensiones facultatis cum ventriculi os ambe comitent, iure pulsus reddit interdum laquidos, paruos, crebrosqz: interdum inaequales cum in illis tribus, quae memorauimus, generibus, tum vero in celeritate & tarditate.

Qui pulsus fiant Affectis ceteris Nutritionis instrumentis.

CAP. 7.

Porro in nutritionis ceteris instris, nihil iam laboris est, mutationes pulsuū inuenire, si priora oia, quę exposuimus, quali elemēta respiciamus, vt nihil obiter praetereamus: quae. n. propiora cordi sunt, & magnis valis ei copulata, celerius & magis in consensionē trahent: q̄ remotiora sunt, & paruis valis affixa, minus & tardius. Eodē mō, quae dura & cōtenta, neruisqz pdita sunt plurimis duris, facile pulsus hęc efficiunt duros: q̄ contra, molles: quae sensu vigēt, vtroqz in cōmodo facultatem afficiūt. Quare nulla difficultate ipse inuenias tua sponte, quę quęque pars quibus in affectibus pulsus creat: Vt, exēpli causa, vesica & vterus loco inter se nihil differūt, sed durior vesica & neruolior est, vnde pulsus inflāmata duriores facit, q̄ vterus: vterus celerius eos & magis conuertet in magnitudinē paruitatemqz, atqz reliquas drias, maiores enim arterias habet venasqz, F & multo prius ex magnis doisi valis expullulant, q̄ quę inserunt vesicę. Dolores vtrique instrō, quatenus neruo ex æquo praedita sunt, pares sunt: quatenus spissius est & durius vesicę corpus, maiores sunt huius. Etenim, qui obsepti in spissioribus corporibus & constipati sunt humores, hi maiorē dolorē, q̄ qui in rarioribus sunt & mollibus, concitat: nimirū qui tendant violētius, cuius comes erat doloris magnitudo. Hac rōne & via oium partium inuestigandae sunt differentiae.

Qui pulsus fiant Partibus, quae extra Inguina & Alas sunt, affectis.

CAP. 8.

Sed exercitandi gratia drias ego explicabo aliarū partium quae sunt extra inguina & alas: qm̄ & his aliquid quidem a praedictis omnibus differens est, quemadmodum & inter sese mutuo particulatim: aliquid vero tum sibi mutuo, tum cum praedictis cōe est. Nam, q̄ distat multū a corde, ambobus est cōe, magisqz inferioribus: sed inter se substātijs & officijs differunt, sicut quiddā habent inter se & cum superioribus oibus cōe, in oibus differentijs, quas commemorauimus. Etenim sunt in his ipsis quoqz quadā duriores & densiores, aliqua rariore & molliore: atqz hęc pluribus & maioribus, illę paucioribus minoribusqz valis & neruis, praedita sunt: ac pars earum acutiorē sensum habēt, pars secus. Diuersitatem vero in functionibus harū partiū ac precipue earum, quae supra alas sunt, ignorat nemo. Crura. n. & manus actionum voluntariarum gratia condita sunt genere inter se similia: oculi, aures, lingua, meninges, ipsum cerebrū, oēsqz colli partes, lōge sanē diffident functionibus ab artuum partibus. Quocirca adiūctam esse par est suam cuiqz speciē symptomatū, quae non ex æquo pulsus alteret: Vt, sint licet eodē loci cerebrum, meningesqz, ac caetera capitis partes, si inflammatae illae sint, febricitent, necesse est, & delirent: si aliae, non necessario: nam musculorum temporalium inflāmationes, febres, deliria, spasmos, sopores frequēter inducunt, si magnae sint, non semper: neqz, cum paruae sint, illa symptomata concitant. Cerebrum ipsum, vbi incurrit in morbosam intemperie, symptoma necessario, quod intēperie familiare est, inducit: in caloribus immodicis, si qn̄ soli hi per se steterint, delirium: si coniuncti sint siccitate, vna cum vigilijs: quod. s. est proprium siccitatis symptoma, vt humiditatis altus somnus vel coma. Refrigerationis eius symptoma est perpetuum, fatuitas, quam vocant: si concurrat humiditas, ijs comes est cataphora: q̄ si multo, q̄ modus naturae fert, humidius euaserit & calidius, cataphoram inducit coniunctā cum vigilijs & delirio. Cuius oēm speciem declarauimus alio in libro, qui est de comate, qd̄ descripsit Hippocrates. Vehemēs autē frigiditas cerebri, si accedat siccitas, motu priuat vniuersum corpus: non tñ hi comatosi sunt, sed sublati oculis intuentur incōniūenter. Iam pulsus, pp̄ quos hęc retulimus, si abunde sit calidū cerebrū citra siccitatē, in consistētia arteriae sunt modice H & similes natiuis: magnitudine vero haec lenius superant, & celeritate, & crebritate, quatenus morbosus calor natiuum excesserit. Si vero non modo sit calidius, sed & siccius praeter naturā, statim utiqz et meninx ipsa tenuis, quae tegit cerebrum, in eandē venit affectionē: s̄ vnaqz cum illa cun cū nerui atqz arteriae pulsus durior nanciscuntur, q̄ eorum tunica contendatur atqz desiccetur: nam de cōsensu principiorū disputauimus alia. Quod si ex bilioso humore affluētia in calidū & siccū affectū cerebrū deuenierit, et magis tendunt arteriae. Ita, quē inducit calidus sanguis & quasi feruidus, siccitas minor & maior tensio cum ipsas meninges corripit, tum neruos atque arterias. Biliuosus vero succus, s̄si pallidus sit, cuius hic mentionem facimus, quia tenuis est et subtilis, non perinde in mollibus corporibus inherescit: ita nec in tumorē attollit ea. Sanguis calidus sepitur artius & obstruitur: quo excitat tumorē maiorem, & tensionē validiorem. Proinde et atqz et attendendum est arterie corpus, p̄ siccitatem ne, an p̄ tensionē, videat tunica durior: si ob siccitatē videat, alterutrum est existimandū obsidere cerebrū, vel intemperiem calidā & siccā, vel copiam bilis: si ob tensionem, inflāmationem: si propter ambo, ipsum etiam affectum puta cōflatum esse ex sanguineo & bilioso humore: qui perpetuo oēs delirant. Differūt inter se, q̄, qui intemperie sola affecti sunt, modice hoc habeant, & infirmas oēs voluntarias actiones: qui bilioso humore, non eas ha-

beant

† Gra. legitur, οὐν αὐτῆ δὲ καὶ τὰ νεῦρα σύμπαντα, καὶ ἐκείνα καὶ αὐτὴν ἄρτηρα σκληρότερον & c. sed forte legēdū est προεκείνα, ἢ καρδία, vt et apparet inferius: vt ita vertatur. unāqz cum illa cūcti nerui & cor: ac arteria duriorē pulsus habēt, quod e. ar. tunica. & c. loquitur. n. de cōsensu principiorū, cerebri nimirū & cordis. † Al. hoc est pallidus.

Abeant infirmas, & mirum in modum delirēt. Qui ex atra bile feruente ob putredinem hoc patiuntur, mente feruē mouentur: quorum etiā sunt duri pulsus vtraq; de causa, siccitate et tensione: simulq; parui ob duritiem: et iusto celeriores, quia febricitant: etiā crebri, q̄ non satisfiat vsui. Humida in temperatura cerebri, molles pulsus diurnitate efficiunt, ac hominem comatosum: si ad illas accesserit febrilis calor, morbus appellatur lethargus: & pulsus est non mō mollis, sed & magnus. Si vero putrescens pituita ita cerebrum afficiat, erit tum etiā morbus lethargus: pulsusq; arteriæ contentæ speciē quandā præbebit, tamen si sit mollis. At magni in morbis hūc oibus hæc tēnus erūt, quatenus auctus sit calor: celeritas aut omnino minima est, aut his nihil prorsus crescit: eodemq; crebritas modo. Hæc aut vna cum coloris copia omnia increscent. Si verò cōmiscetur ex bile & pituita affectus, nec prorsus vigilant, nec in profundo sunt comate: sed in soporem deferrunt, desipiuntq; nec palpebras valent attollere: & breuibus, comatosi hi sunt & vigilantes: itaq; & pulsus habent ambigentem inter complicatos mutuo affectus. Sin frigiditas morbosa cerebrum afficiat, cum illi cor consentiat, minores tardiores atq; rariore equo pulsus erūt: ac, si absq; materia, sola intemperies cerebri sit, citra oēm tensionem: Sin aut vna cum materia, eaq; melancholica, fiet, vt arteriæ tendant, itaq; pulsus durior videatur: Si cū pituitosa non simplr, sed si crassa atq; glutinosa pituita sit, intēdentur: scirrhosos. n. tumores excitat hic humor: Si humida & fluctuosa, abs qua generatur potissimum œdema, quod vocant, sine tensione mollis pulsus erit: Si cōfusa pituita & mista ex vtroq; illarum genere fuerit, simul mollis erit, & non nihil intentus: neq; hoc obscurum est, quin, si pulsus sit mollior, erit etiā maior, q̄ antea. Iam vero, quod genus illis aliorum symptomatum accidet, poteris per te ipse ex antedictis colligere. Mihi quidem non est consilium diūtius hic immorari, cū illa in cōmentarijs de locis affectis prolixè explicauerim: nam nunc quidem non omnia indicia attendere, sed quæ ex pulsibus duntaxat cōparantur, proposui: itaq; pro cumulo & obiter alia quædam symptomata adiecimus aliena. Quare finem hic faciam de his dicendi, & me conuertam alio, quod referat ad institutum: de quo tamen longius egi in cōmentarijs de locis affectis, tamen, vt hic quoq; declarem, res postulat.

Membris affectis, Qui pulsus sunt.

CAP. 9.

Subtilis meninx, quæ cerebrum amplectitur, sola mihi nullum vnquam istorum affectuū subiire videtur posse, nisi vna eum cerebro: nec est cerebrum citra meningem: sed, siue citra fluxionem intēperies, siue est incubuerit fluxio in alterutrum horum, statim impartiri mea quidem sententia affectum oportet alteri. At dura meninx, quoniam longissime à cerebro distita est, affecta esse sola potest. Cuius affectus si insignis sit, vt cor ad consensionem sollicitet & arterias, pulsus in modum cerebri affectuum alterabuntur: calidi. n. affectus vsu augent: frigidi cum hunc remittunt, tum arterias pederentim indurant, præcipue eas, quæ corde sunt altiores: sicci intentum & durum pulsus reddunt: humidus mollem, attamen nō ita mollem & durum, vt cerebrum, sed magis quidem durum, minus vero mollem. Siquidem corpora sua sponte dura, quæ in affectus indurantes incidunt, maximam contrahunt duritiem: sic, quæ natura mollia sunt, si in humectantes & liquefacientes incurrant, semel exoluuntur, mollescuntq;: sin dura arripiantur humectantibus affectibus, aut mollia indurantibus, nequaquam assequantur extremum contrarij sibi status. Hac ratione nunquam ob meningum œdema pulsus fiet ita mollis, vt ob cerebri & pulmonis: neq; ex cerebro & pulmone inflammatis perinde durus, ac ex meningibus. Verum his, qui duri per meningis sunt, similis ille est, q̄ ob septum transversum & tunicam succingentem. Qui cerebri & pulmonis gratia molles sunt, ita sunt molles, vt nullus alius. His præ ceteris vicinior est ille, qui ex iecore & liene oritur, œdemate affectis: nam scirrhus etiā hæc viscera obsessa pulsus satis duros efficiunt: minus, si inflāmata sint, q̄ si laborēt scirrhus. Cerebrum & pulmo fortassis ne admittūt quidem scirrhum: duris enim corporibus & spissis hic affectus, non raris & mollibus, familiaris est.

D In cōi autem de oibus, quæ commemorauimus, licet non referamus sigillatim, sciendum est, affectus, si nimium frigidi sint & supra oēm modum, duros pulsus facere, alioquin non: præterea arterias viciniores in mollitudinem & duritiem transire magis, quæ longe disiunctæ sunt à locis affectis, aut si interpolitū sit cor, minus. Quod si teneas, nihil est, de ceteris morbis faciei, colli, artuum, quæ alia præcepta requiras. Nam pars affecta, si spissa & dura sit, pulsus efficiet duros, siue inflāmata, siue scirrhus affecta, siue supra modū refrigerata sollicitet arterias: si carnosior sit, eaq; vel inflāmata sit, vel scirrhus induruerit, duros quidem, sed minus superioribus: sin œdema habuerit, molles. Ac consentient arteriosis celerius vicinæ omnes arteriæ & cor: venosis secundum has: tardissime aut nervosis: tpe. n. hæc & insigniter læsæ motum arteriarum immutant. Nil mirum ergo est abdominis & thoracis inflāmati musculis facile comitari febres: quamobrem & pulsus fiūt magni, celeres, & crebri, sed durus illis pulsus vel conuulsiuus nunquam fit. Si vlnæ, vel tibie musculi inflāmati sint, maxime qua parte tendines egerminant, facile conuulsione corripuntur: facillime etiam pulsus tenduntur ac indurescunt: thoracis etenim & ventris carnosus musculi sunt, nervosiores manuum & pedum. Adeoq; , si tendo aliquis in summis manibus vel pedibus inflāmatum sit, prompte illis pulsus durus fit, prompte item conuelluntur. Iam vero admodum duri fiunt pulsus ex scirrhus iocinoris, vel lienis: sed ijs, quibus ad eum modū sunt duri, nullum conuulsionis pericu-

periculum est. Ac, cum insigni lien scirrho affectus esset, frequenter conspeximus non consecutā E aquā inter cutem: iocinori vero succedit necessario: fitq; tum pulsus, mirū, præditus signis vtriusque affectus, tum tunica ipsa arteriarum humidiorē mollioreq; , tum indicante aperte tensionem ex scirrho, atq; ita duriorē. Ipsa sua sponte aqua inter cutem citra viscerum inflammationem pulsus non intendit: illa exoritur propter hæmorrhoidum immodicam vacuationem, aut insolitam suppressionem: itemq; menstruorū suppressiones & immodicæ vacuationes aquam inter cutem gignunt. Vteri affectus mulierum, declarauimus ante, quemadmodum varient pulsus, cum vetricæ eum compararemus.

Testibus affectus Qui fiant pulsus.

CAP. 10.

† Addendum
ex græcis. Vbi
inflamata sūt.

V Num etiam reliquum est, de testibus vt dicamus: nam hæ partes, etsi extra inguina sint, statim febres propter vasorum viciniam accendunt. Etenim superne ab renum regionibus vena & arteria descendunt per peritonæi foramina ad testes, vasa sanè magnitudine insigni: etiā ipsa tunica erythroides adnata peritonæo est. Quare merito, si hæc sit inflamata, pulsus durus fit, ac proinde minor: ex testibus non ita durus & magnus, causâ febris. Quæ enim partes arteriosæ & venosæ sunt febres excitant magis: quæ neruosæ, aut nullas omnino, aut paruas: at tetanos generant & spasmos. Omnia iam, quæ institueramus, absoluimus: nam singularum partium omnibus affectibus recensitis, declarauimus, quem quæque mutatio pulsus creat.

Futura ex Quibus sint Præfagienda.

CAP. 11.

N Vnc ergo, quod in primis operæpretiū est, compendiose hæc in pauca capita reducamus: nam præsentium cognitio, nihil aliud est, ac affectuum inuentio: cognitio præteritorum, nihil etiam aliud, atq; inuentio causarum, quæ affectus inducunt. Quare, si in his commentarijs oēs affectus explicati sunt: oēs autem causas effectrices partim in alijs commētarijs exposuimus, partim in superioribus de causis pulsuum: nihil iam desideretur ad præsentienda præterita vel præsentia. Nam futurorum summi præfagia ex præsentibus etsi sæpe iam antè monstrauimus, tamē omnia nunc etiam summam, necesse est, percurramus, hinc inducto exordio de euentis, quæ expectantur, dignoscēdis. Vnum est ac primum quidem, quo erumpet morbus, ad exitum ne, an ad salutem: alterum ab hoc, quo potissimū hoc tempore accidet: tertium iam, quoniam modus erit mortis & salutis. Hæc omnia ex affectibus præfagiuntur: ex ipsis enim, vt ostendimus, morbi genus, & facultatis imbecillitas vel robur dignoscitur: hæc si inter se conferantur, futura præsentuntur. Morbus enim cognoscitur ex loco affecto eiusq; affectu: facultas ex commo temperamento, vel intemperie corporum solidorum: nam, si imbecillitates quædam ob spiritum animale ac cidant, breues sunt illæ, & symptomatum ratione consequuntur. Hæc si inter se conferantur, si facultas vigori morbi est sustinendo, oportet superstitem hominem esse, siquidem nihil erratum sit extrinsecus: sin autem sit impar, moriatur, necesse est. Tempus, quo vtrūq; horum accidet, ex his præscietur. Euadent, qui erūt superstites, illo tempore, quo morbosam affectionem semel superatura est natura: morient tunc temporis, quo facultatem morbus adeo prosternet, vt functio aliqua ad vitā necessaria pereat. Et vero etiā modus tum mortis tum salutis indidem præsciet. Functiones enim, quæ ad vitam requiruntur, abolitæ, partim suffocant, partim vitālē facultatē prosternūt, partim proportione & vitalem prosternūt & suffocant. Vitālē facultatē suffocant affectus, qui ex thorace, pulmone, aspera arteria, gutture, faucibusq; procedunt: non nulli etiam ipsum statim cor occupant. Qui prosternunt facultatem, ex stomachicis, quos vocant, affectibus, vnde syncopa corripiuntur: ex iocinoris et diuturnis, propter quos cibum non sentiunt: præterea ex longis doloribus, vel vehementibus: ad hæc ex omnibus hæcicis febribus: breuiter corporis cordis ingens intemperies, quoquo modo, siue per se hæc inde ab intio, siue propter alia viscera cōstituatur, deijcit vitalem facultatem. Jam vero etiam animalis facultatis imbecillitates, cerebri ingenti intemperiei comitantur: eiusdem quasi suffocationes impletionibus eius ventriculorum, & obstructionibus meatuum, qui in eos penetrant. Proinde, cui mēsurā facultatis perspecta ad vnguem sit, locusq; affectus, & eius affectus, hic ad futura præsentienda est peritissimus. Quemadmodum vero dignoscendæ sint partes affectæ, in alijs commētarijs explicauimus: Ac, quomodo etiam illarum affectus, cum in illis, tum maxime in libris de iudicationibus, & et in hac lucubratione: De facultatibus etiam sæpe diximus, multisq; locis: atq; ex actionibus cognoscuntur, & ex agentium intemperie. De cæteris facultatibus egimus alio loco: at de illa, quæ molitur pulsus, quam scilicet appellamus vitalem, & in his commentarijs verba fecimus non pauca, & faciemus etiam nunc.

De Facultate Vitali cognoscenda: & de Iudicationibus per pulsus præfagiendis.

CAP. 12.

C Vm omnes pulsus per se languidi sint, infirma facultas est: quod per totum corpus fiet, cum ipsum cordis corpus intemperatum sit: in vna parte, cum sola illa pars. Vbi earundem arteriarum nunc languidus pulsus sit, nunc vehemens, facultas non est per se quidem imbecilla, sed abundantia humorum degrauatur. Solam autem nec in toto corpore hanc inæqualitatem, nec vna in parte, inueni vnquam, sed alia simul tria genera immutari, fieriq; inæqualia: tria genera inquam, magnitudinis & paruitatis, celeritatis & tarditatis, crebritatis & raritatis: etenim magni parui

A parui mediij, celeres tardi mediij, crebri rari mediij, non aliter, ac languidi vehementes mediij, facultatibus accidunt, quæ à copia humorum grauantur. Ac, si pulsus vehementes & magni numero contrarios vincant, minus facultas offenditur à copia: sin parui & languidi, magis. Et inæquales item in vno icū, tum quos interpellato quiete motu, tum quos perpetuo manente, diximus fieri, hi omnes, si fines motuum validiores & celeriores efficiant, nunciant facultatem esse robustiorem omnibus, qui languidiorem et tardiorē efficiant. De differentia decurtatorum satis etiam est dictum. Cum ergo in tali statu pulsuum altus pulsus videatur, apertum est illum permagnum esse, vt ante diximus: declarabit etiam superiorem iam naturam copia esse. Languidus igitur pulsus nunquam altus est: ceterum magis & minus vehemens, quod altior simul & vehementior euaserit, robur facultatis nunciabit, liberumq; motum. Simul autem cum ea mutatione mutari prius

* Al. priorē.

neccesse est inæqualitatem, ac primum magnos & altos pulsus contrarijs multo plures fieri: deinde omnes ordine æquales: hi excretionibus, necesse est, iudicentur. Nec altos tantum & vehementes pulsus hoc comitatur, sed etiam magnos pariter & vehementes: at certius & firmitus, si alti sint.

Hic contractionis motus est attendendus: semper enim abijcere inuenies eam, priorem celeritatem, & minus hoc & magis eam facere. Itaque discretio tibi hinc modi iudicationis suppetit: melior enim iudicatio solet expectari contractionis celeritate plus remissa: & si huc alia signa accedant concoctionis (quæ sum omnia complexus in commentarijs de iudicationibus) optimam iudicationem promittit hic status. Quod, si contractionis celeritas parum sit remissa, aut morbus

* hucus. id. est moris.

* Aliter, et.

haud dum videatur concoctus esse, expectanda quidem est iudicatio per excretionem, non tamen vnde quaque probata: sed aliquid habebit malarum iudicationum aut vnum, aut duo, aut etiam simul omnia. At, si pulsus sit magnus & vehemens, nec præcedat illa inæqualitas, non semper porrendit excretionem. Altus semper quidem, sed, si non præcesserit inæqualitas, modicas excretiones spondet: copiosas, cum multas sequatur inæqualitates, quæ declarent facultatem copia onerari. Miraberis optimis iudicationibus altum vna & moderatū celeritate in contractione pulsuum, præsertim consequentibus excretionibus, antecedere: & non in distentionibus arteriarum, cum in se attrahant, sed in contractionibus, quando excernunt. Quod mihi videtur præcipue Archigenem adduxisse, vt putaret arterias in contractionibus attrahere aliquid in se ipsas, in distentionibus excernere: at fieri hoc non posse, in libro de vsu pulsuum docuimus. Quæ vero sit causa, quamobrem altus simul & celer in contractione pulsus promittat decretorias excretiones, hoc loco explanabimus. Non eadem est facultas vitalis, quā vocant, & nutritia naturalisq;: illius enim

hoc vnum opus est, generatio pulsus: naturalis id, quod familiare est ad nutritionem, allidere, & quod est alienum, excernere, præterea retinere alterareq; familiare alimentum: ad nutrienda enim corpora postulat hæc omnia, sicut ad natuiui caloris tuendam mediocritatem, distentionem & contractionem arteriarum atque cordis. Quam facultatem nec in stirpibus inuenias, nec in animalibus frigidis: cuius generis sunt ostrea, & quæ petræ vel alijs duris corporibus adnascuntur: animalia calida, potissimum sanguine prædita, apertissimam hanc facultatem & vehementissimam obtinent. Hæc ergo in contractionibus pulsuum eijcit solum fuliginosum excrementum, quod obstitit naturalis caloris mediocritati: sicuti in distentionibus, quod se refrigeret, allicit. Altera facultas nutritia conueniens attrahit alimentum, & incommodum excernit. Distincta igitur facultatum principia sunt, vt in commentarijs de Hippocratis & Platonis placitis ostendi: ceterum in singulis instrumentis inter se confunduntur. Nam arteriæ, quatenus nutriuntur, facultate nutritia gubernantur, cuius excernere alimentum excrementa munus est: sicuti alterius vitalis, fumosa excrementa expellere. Quando igitur hæc abundant, arteriæ maximam simul & celerem contractionem moluntur. Quod si fieri posset, vt digito intro in eas immisso, pulsus exploremus, percipiamus eas penitissime intro ferri: sed, quoniam hoc non potest, celeritas primum potissimumq; attendenda est: deinde contractionis quantitas, si probe ad eam dignoscendam sis exercitatus. Cū vero hæc excrementa nulla amplius sint, concoctiq; sint humores, qui antea putrescebant, altera facultate naturali concoctorum excrementa excernit. Hæc per omnia membra permanuit animantis, perq; carnem, & nervos, & ligamenta, ossaq;: non per solas arterias & venas est distensa. Atque hæc est illa facultas, quæ etiam iudicationes efficit: cuius quatenus participes arteriæ sunt, excrementum expellunt. Altera facultate pulsatrice, quam solæ hæc obtinent, in contractionibus fumosum excrementum excernunt, sicuti in distentionibus attrahunt refrigerium. Vfus nō perpetuo par vtriusque est, sed præpollentis vsus excellit non nunquam: itaque etiam ex se pulsuum figurat, si quidem ei facultas respondeat. At vero, si fumosum excrementum præpollat, plurimum contrahitur, distenditur autem non plurimum cor cum arterijs: sed hæc tenus dūtaxat, vt satis refrigerij ab extrema contractione suppetat ijs. Sin autem paucus admodum fuerit fumosus calor, copiosissimus vero mundus & purus & quasi flammeus, in distentione plurimum attolluntur: & contrahuntur eatenus tantum, quatenus satis fiat alteri vsui. Quare semper æqua magnitudine distentio est atque contractio, nisi, cum digitos casu admouerimus, repentina fiat mutatio. Interest autem hoc, quod nunc foras motus magis feratur, nunc intro: declaratq; quemadmodum diximus,

diximus, si ille, qui intro fertur, præpollcat, esse in arterijs fumosum quendam calorem: igneum E
& purum, si ille, qui foras. Ob hanc sanè causam altus pulsus excretionem significat, concoctis
iam humoribus, qui inducebant febrem, comitans. Semper porro omnis excretio natura lege
perfecta sequitur concoctionem: etenim in ventre conspicitur natura excrementum à conco-
ctione excernere. Cæteras omnes excretiones, quæ ante, quàm cibus coctus fuerit, fiunt, nunc q̄
vellitetur ab illis, quæ continet: nunc quia degraueatur: ante tempus concoctionis cogitur moliri.
Haud aliter totius corporis facultas, postea quàm satis familiarem succum concoxerit singula-
rum partium, tum demum excrementum excernit, nisi quid eam, ut diximus, iritet ante tempus.

† Græca quæ-
dæ exemplaria
manuscripta
nō habent ἔτι
ὁ ἄλλοι .i. &
alii: alia ta-
men habent:
sicuti & in li-
bro. I. de die.
decr. ca. 7. ha-
bēt, sed motus
plures alii &
magni &c.

Copia excrementorum tum ex plethoricis signis, quæ præcesserunt: tū ex presente flammeo calo-
re præsentitur: ob quē ipsum calorem pulsus magni videntur, † & alti. † Quare sunt pessimæ excre-
tiones, quæ pulsum nec magnum obtinent, & celerem in contractione ostendunt. Porro autem,
si etiā se plus intro recipiat, fumosi hic excrementi affluentis in primis est nuncius, atq; ob id cru-
di morbi. Si præterea sit pulsus lægidus, periculum est synopes. Si vero pituitosior morbus sit,
cum ab inæqualibus pullibus mutatio fiat in plures vehementes & magnos, iudicatio erit per ab-
scessum: maxime si diuturnus sit, magisq; etiam cum adhuc hyeme, & in frigida ætate, na-
tura, & regione. At, in quam potissimum corporis partē erupturus sit abscessus, non F
est prælagire ex pullibus. Sed, quod in commentarijs de iudicationibus diximus,
spectandæ sunt inclinationes naturæ, quas etiam in libris de iudicationibus
à modo motus diximus declarari. Cum enim pulsus omnino ad ex-
cretionem spectat, si adiuncta habeat profluuij sanguinis si-
gna, de naribus sanguis profluet: his si careat, ex
alia quapiam parte dispicienda est excretio.

Sed de his omnibus satis in commen-
tarijs de iudicationibus
differuimus.

Galenī

GALENI SYNOPSIS LIBRORVM SVORVM SEXDECIM DE PVL SIBVS.

Augustino Gadaldino interprete.

CENSURA.

Galenus in fine libri Artis medicinalis hæc verba scribit. At vero in animo mihi est aliū scribere librū, veluti Epitomen quandā omnium horū sexdecim librōrū de pulsibus: quem inscribā vel Artē de pulsibus, vel Isagogen, vel Synopsin, vel Epitomen. In libro autē de proprijs Libris capite. s. ait. Librū etiam quēdam alium vnū, sexdecim supradictōrum librōrū de pulsibus Synopsin scripsi. Hunc autē esse eum librum, cuius ijs in locis Galenus meminit, præterq̄ q̄ & doctrinā scribēdi ratio aperte videntur indicare: facile etiam hinc probari potest, Quod auctor ipsius lectorem nō raro ad Librum de pulsibus ad tyrones quem etiam quandoq; Isagogen appellat, frequentissime ad Magnam illam tractationē de pulsibus! quæ ex sexdecim libris constat, sæpe etiam ad Libros de crisi bus & ad alios quosq; non paucos tractatus, releget: quos omnes libros sicuti ipse perpetuo tuos nominat, ita Galeni esse germanos oībus est cōper tum: Quodq; sæpius ipse affirmet, eum præcipue ad expeditā rememorationē ijs fore vtilem, qui prius Magnam de pulsibus tractationem accurate perlegerint: & capite vndecimo dicat, studiosos materiam de pulsibus sicuti breuissimo sermone ab ipso conscriptam habent in Isagoge, absolutissimo in Magna tractatione, ita medio inter vtrosque in hac Synopsi esse habituros.

Loci quamplurimi sparsim in studiosorum gratiam sunt in margine adnotati, in quibus Galenus eadem in alijs suis de Pulsibus libris scripserat.

In quo præsent Diexodici libri Epitomis, & cur prius legendi ū sint. Curq; Galenus hanc Synopsin conscripserit. Argumentum sexdecim librorum de Pulsibus. CAP. I.

Deriq; hominum appetunt quidem scientiam exquisitam eorum, quæ quotidie discunt: viam tamen, quæ ad ipsam ducit, adire grauantur. Et ob id, cum sermones per Diexodon. i. fusam enarrationem, interpretatos, tanq̄ prolixos effugiant: nonnulli quidem Isagogas idest introductiones seu institutiones, vel Hypographas. i. subscriptiones, vel Hypotyposeis. i. subfigurationes, legūt: nonnulli vero Epitomas. i. resecutiones seu breuiaria, vel Synopseis. i. cōpendia, vel Epidromas. i. trāscursus. Postea deinceps, cum aliquando in homines artis contradicendi peritos incidunt, nec quæ ab illis dicuntur, soluere queunt, propterea q̄ nec eorū solutiones discere voluerint, desistunt à veris. Oportet ergo vt ipsi (hoc præcipue cognoscentes, diexodicam nimirum doctrinā cæteris præstare, q̄ non solum vera docet, sed & ipsis demonstrationes adiungit, & contradictiones, & earum solutiones) cū ab huiusmodi doctrina destiterint, desistant etiam disputare cum alijs de veritate eorum quæ didicerunt. Non tamen ita faciunt. & ob id euenit, vt per totam vitam eorum sententiæ agitentur, veluti nauis fluctibus iactata. Demonstrationes enim tanquā anchoræ sunt, vt scientiæ firmiter appellantur, non dimoueanturq; . Ego igitur adhortor, vt discant quidem omnia perfecte vel statim à principio, vel per hypotypolin aut synopsin prius introducti: cum autē exquisite didicerint, tunc & epitomas legant, quando paucis verbis eorum reminisci voluerint, quæ antea prolixè didicerāt. Omnino sanè decreueram nullius meæ tractationis epitomen facere, satius esse existimās, vt qui diexodos accurate perlegissent, sibi ipsis epitomas facerent: Vtiles enim hoc modo tum epitomatum synopseis fiunt, iuxta proprium captū vniciq; scriptæ. Quoniam autem animaduerti alios mearum tractationum epitomas nō recte facere: in quas dum incidunt qui diexodos legere grauantur, nō parum læduntur: ob id coactus ipse sum ad hoc negotium peruenire, præter eā, quam ab initio habui, sententiam. Ac primam quidem omnium, tractationem de Pulsibus, in synopsin redegi. Erat autem tota ipsius diexodus in quatuor partes diuisa: quarum prima differētiā ipsorum, secunda dignotionem, tertia causas, quarta præcognitionem tradit. In prima ergo parte, que est de pulsuum differentia, quo modo quis methodo inueniat pulsuum omnium numerū, docetur: In secunda vero, quō vnumquēq; ipsorum dignoscat. nā quidam ipsorū difficulter dignoscibiles, quidā indignoscibiles ad tactum sunt. Tertia pars, à quibus causis vnusquisq; pulsus fiat, docet. Quarta autem ¹ (cuius gratia oīa hæc tractantur) de præcognitione, quæ per ipsos fit, est.

Quarta Classis.

QQQQ

Argu-

A 1. de Dig. p. cap. 1. pa. 70. c

SYNOPSIS LIBER XVI.

A pag. 46.

Argumentum proemij Libri primi de differentia pulsuum. hoc est, cur rebus magis quam nominibus in omni doctrina attendendum sit. CAP. 2.

E

CUm igitur in vnaquaque parte quatuor à nobis conscripti sint libri, ita vt vniuersi sint sexdecim: nunc, vt dicebam, in hoc synopsis ipsorum faciam, initio sumpto à prima parte, quæ est de differentia. In qua præpositum est proœmium, quod ostendit melius esse, rebus ipsis mentem adhibere, neglectis nominibus: Id quod non in hac tantum tractatione, sed etiam in alijs omnibus, faciendum censeo. Qui enim à rei substantia differentias, quæ in ipsa sunt, methodo inuenit, scientiam hic habet firmam, rem quampiam nec prætermittam esse, nec superfluedictam. Iis autem qui à nominibus initium capiunt, incertum est, an aliqua prætermittam sit, an superflue addita. Sæpe enim vnum nomen plures res significat: sæpe vero vna res plures habet appellationes: nonnullæ autem nullo prorsus modo nominatæ sunt à principio: quod vel non cognitæ fuerint superioribus, vel paucis omnino cognitæ. Periculû ergo est in ijs quæ æquiuoce dicuntur, ne aliqua res prætermittam sit: In multiuocis vero, ne nominum multitudini, rerum numerus æqualis esse videatur: In quibus autem nomen non est, ne res quidem ipsa non sit. Et ob id prætermittam eo quod à nominibus capitur principio, melius est, vt ab ipsa re auspiciati, ad inquisitionem accedamus multitudinis differentiarum quæ in ipsa sunt.

B 1. de dif. pul. cap. 3. p. 47. c

Pulsus ab hominibus uocari, sensibilem diastolen & systolen arteriæ, duoq; prima huic motioni inesse, spatium per quod fertur id quod mouetur, et tempus in quo mouetur. Quatuor genericas differentias in diastole arteriæ considerari, Quantitatem, Tempus, Tenorem, & Corpus Vasis. Et à quantitate viginti septem speciales differentias, à singulis vero alijs tribus tres tantum sumi. CAP. 3.

F

Est sane præpositæ rei substantia, caui & prolixi corporis, sensibilis tum diastole tum systole: Accauum quidem hoc corpus, vocatur à medicis arteria. Prædictam autem ipsius motionem vocant pulsus non medici solum, sed etiam vniuersi homines. & nisi hoc quis pulsus vocare voluerit, nihil vtiq; ad nos fuerint. non enim de nominibus altercaturi venimus: sed quo modo quis ex sensibili arteriarum motione, futura præcognoscat. Siue ergo pulsus, siue palpitationem, siue quodcunque aliud, vocare quis motionem ipsarum voluerit, nihil refert, dummodo præcognitio recte ex ipsa fiat, ad quam à principio properamus. Quanam igitur sunt, quæ motioni arteriarum ex necessitate insunt, primum considerare oportebit: Postea, liquid ex alijs quæ non ex necessitate insunt, accedit. Insunt sane motioni arteriarum secundum propriam ipsius rationem duo hæc prima, spatium, dico, per quod fertur id quod mouetur, & tempus in quo mouetur. ^d Ac spatium quidem motionis, quoniam secundum longitudinem & latitudinem & profunditatem ^G fit, tres faciet simplices ac primas differentias, vnam secundum longitudinem, alteram secundum latitudinem, & tertiam secundum profunditatem seu altitudinem: vtroque enim modo nominatur. Si ergo pulsus qui nunc apparet, in altitudinem ascendat maiorem, quam sit secundum naturam, altus vocabitur: quemadmodum sane cum in latitudinem maiorem extenditur, quam sit secundum naturam, latus: ita vero si in longitudinem maiorem quam sit secundum naturam, tangentibus subiiciatur, longus. Manifesti etiam sunt & qui his sunt contrarij, humilis, & angustus, & breuis. Qui vero secundum vnamquaque trium dimensionum secundum naturam se habet pulsus, symmetros. i. moderatus vocabitur secundum illam dimensionem. Necessæ ergo est vniuersas pulsuum differentias septem & viginti esse, quæ, s. subscriptæ sunt.

C 1. de dif. p. cap. 1. p. 46. h

D 1. de dif. p. c. 4. pag. 47. c diffuse.

E Eodem. cap.

	LONGITVDO	LATITVDO	PROFVNDITAS.
Magnus. 1	Longus	Latus	Altus
2	Longus	Latus	Moderatus
3	Longus	Latus	Humilis
4	Longus	Moderatus	Altus
Gracilis. 5	Longus	Moderatus	Moderatus
Gracilis. 6	Longus	Moderatus	Humilis
7	Longus	Angustus	Altus
Gracilis. 8	Longus	Angustus	Moderatus
Gracilis. 9	Longus	Angustus	Humilis
Solidus. 10	Moderatus	Latus	Altus
11	Moderatus	Latus	Moderatus
12	Moderatus	Latus	Humilis
13	Moderatus	Moderatus	Altus
Medius. 14	Moderatus	Moderatus	Moderatus
15	Moderatus	Moderatus	Humilis
16	Moderatus	Angustus	Altus
17	Moderatus	Angustus	Moderatus
Gracilis 18	Moderatus	Angustus	Humilis

H

Solidus.	19	Breuis	Latus	Altus
Solidus.	20	Breuis	Latus	Moderatus
	21	Breuis	Latus	Humilis
Solidus.	22	Breuis	Moderatus	Altus
Solidus.	23	Breuis	Moderatus	Moderatus
	24	Breuis	Moderatus	Humilis
	25	Breuis	Angustus	Altus
	26	Breuis	Angustus	Moderatus
Parua.	27	Breuis	Angustus	Humilis

Ita sanè, cum hi septem & viginti pulsus sint, qui secundum quantitatem in tribus simul dimensionibus consistunt: Duo quidem ex ipsis habent nomina ab omnibus recepta medicis, primus in ipsis scriptus, & vltimus: nã alter magnus, alter paruus vocatur: Reliqua vero tota multitudo, nõ habet. Neq; n. qui ἰσχυροί. i. graciles, & qui ἀδρόλι. i. solidi seu turgidi dicuntur pulsus, unum aliquẽ
B ex tabella ostendunt, sed de multis genericè prædicatur. In quibus enim dimensio secundum longitudinem reliquas duas excellit, hos omnes, graciles vocant: In quibus verò reliquæ duæ, hos omnes ex aduerso illis, solidos. Ita vt & quintus in tabella, & sextus, adhuc vero præter hos octauus, & nonus, & decimus octauus, graciles vocentur: Ex aduerso autem his, solidi, decimus in tabella, & vnde vigesimus, & vigesimus, & præterea vigesimussæcundus, & vigesimustertius. Ita vt generaliora sint hæc nomina, & pluribus communia. Vocant autem & hos ipsos pulsus etiam alio modo: λεπτόν quidem. i. tenuem eum, qui gracilis est: παχύν vero. i. crassum, eũ qui solidus est. Sed neq; eius qui secundum tres dimensiones moderatus est (qui sanè solus ex viginti septem, est secundum naturam) propriũ habemus nomen: verum oratione & hũc declaramus, siue moderatum esse dicẽtes in tribus dimensionibus, siue medium inter magnum & paruum, siue secundum naturam in quantitate diastoles, vel moderatum in quantitate diastoles, vel quomodo cunq; aliter maxime apertam speremus esse orationem.^b Qui vero secundum tempus diastoles consistunt, non amplius viginti & septem, nec omnino multi sunt: sed quot sunt differentia, quæ ab vnaquaque triũ dimensionum genericè concipiuntur, tot etiam hos inuenies. Quemadmodũ enim in illis secundum longitudinem quidem, & moderatus erat & longus & breuis: secundum
C latitudinem verò, & moderatus & latus & angustus: secundum profunditatem autem, & moderatus & altus & humilis: Eodem sanè modo in tempore diastoles, & moderatus in hoc gñe est & celer & tardus.^c Aliud autem post prædicta est genus differentia pulsum, quod secundum τόνον. i. tenorem seu firmitudinẽ est: in quo rurius εὐτόνοι. i. tenore præditi seu bene firmi, & ἀτόνοι. i. tenoris uacui seu infirmi, fiunt pulsus: & tertius quidam, amborum medius, non æque ac superius dicti, secundum naturam & moderatus. Nã qui tenore præditus est, in hoc genere secundum naturam est. & increscens autem ex nutrimento & vini potu & ira, ab eo quod secundum naturam est recedit. Hunc ipsum etiã σφοδρόν. i. vehementem nominamus, medicorum sequentes consuetudinem. quandoquidem scimus ab omnibus grecis σφοδρόν de eo qui celer simul & tenore præditus sit, vltimatus dici.^d Quartum genus differentie in diastole arterie, sit secundũ ipsum corpus vasis, quod vel durius vel mollius, quàm secundum naturam sit, appareat. Erunt ergo & hic tres pulsum differentie, moderatus, durus, & mollis.

A Eodem cap.

B 1. de diff. p. c. 4. p. 47. d

C 1. de diff. p. c. 6. p. 48. b

D 1. de causis p. c. 7 p 87. c
 ibidem diffu.

E 3. de diff. p. c. 5. p. 61. h, & 62. a
 ibidem.

F 1. de diff. p. c. 3. p. 47. d, & c. 6. p. 48. b

Probat nullam aliam genericam differentiam præter iam dictas quatuor inueniri posse in diastole arterie; impugnando eos qui posuerunt differentias pulsum à re infusa. CAP. 4.

Alia vero nulla aut excogitari, aut experimento cognosci potest eueniens nobis sensibilis passio ex corporibus quæ mouentur: Ita vt in prædictis quatuor generibus vniuersa pulsum differentie, quæ secundum diastolen arterie considerentur, circumscribantur. Quod enim est in ipsis ifusum, nec quantũ nec quale sit, sensu dignosci potest: Alioqui certe cessaret illa quæstio, An vacuæ sanguinis sint arterie, si sanè dici posset, non solum sanguinem cum spiritu eas continere, sed qualem etiam sanguinem ipse contineant, vtrum serosum ac tenuem, an crassum & viscidum, an horum medium, qui certe est sanguis secundum naturam. Quamquam sanè aliqui affirmarunt, huius quoque dignotionem, sensibilem esse: quemadmodum etiam de ipso spiritu, qualis nam facultate sit is, qui in arterijs continetur. Nonnulli vero his etiã absurdiora scribunt, quendam alium, vltra prædictos pulsus, introducendo, quem ipsi πλήρη. i. plenum appellant.^e atq; huius generis tres faciunt differentias: nominat autem hunc quidem plenum, hunc vero vacuum: medius aut vtrorumq; nullum peculiare nomen sortitus est. Hos ergo si redarguere velis, bifariam aduersus ipsos sermonẽ diuides: primo circa significatũ τῆς πληρότητος. i. plenitudinis, postea circa ipsius dignotionem. in vtroq; n. ostẽdimus eos non parũ errare: circa significatũ quidem, non in hoc tantum genere pulsum, sed etiam in alijs, in secundo & tertio de differentia pulsum libro: circa dignotionem vero, quæcunq; quidem in plenitudine errant, in quarto diximus libro de pulsum dignotione: quæcunq; autem in alijs omnibus, in libris superioribus. Nunc autem, quoniam id duntaxat, quod vtile ad artem est, doceo, prætermissa aduersus eos, qui aliquo modo

G 4 de dign. p. c. 2. & 3. diffu. c.

H 1. de diff. p. c. 6. p. 48. b

I in toto serẽ libro.

K cap. 6.

L cap. 1. & 3.

SYNOPSIS LIB. XVI.

in ipsa errarunt, redarguione, (hoc. n. vt dixi, in epitomis & synopsisibus spectamus :) tempus est E ad alias pulsum differentias, quæcunq; vtilis sunt, transire.

*Systolen quomodo alij sensibilem esse existimant, alij insensibilem: ac quos utriq; singu-
latim, raros, frequentes, & medios pulsus nominant. CAP. 5.*

A 1. de diff. p. 67. & 8.

Fæcipit autem nos maxima dissensio medicorum: cum nonnulli quidem arbitrentur sensibilem esse systolen arteriæ, nonnulli vero insensibilem. Ac illi quidem qui sensibilem putant ipsam esse: inter finem diastoles & principium systoles quiescere breui tempore aiunt arteriam, proportionem habita quieti illi respiratoriorum instrumentorum quæ post inspirationem fit ante expirationem: eodem modo & post systolen ante diastolen quiescere rursus, quemadmodum etiam in respiratione quies aliqua fit respiratoriorum instrumentorum in expirationibus ante inspirationes. Si ergo tempora quietum sint maiora quam sit id quod secundum naturam est, rarum nominant pulsum: si minora, frequentem: Vt duæ sint raritates & frequentia, altera externa post diastolen ante systolen, altera interna post systolen ante diastolen. Quicunq; vero sibi ipsis insensibilem esse aiunt systolen, totum hoc tempus, quod utiq; sit inter sensibiles motiones, ei quod secundum naturam est, comparantes, si minus sit, frequentem: si maius, rarum nominant pulsum: si æquale ei quod est secundum naturam, moderatum. Dicitur autem est F mihi in primo de dignotione ipsorum, abunde de hac dissensione: quod q; diu & ipse non sentiebam systolen: quod q; omnium pulsum non est sensibilis: ostensum quoq; est quorum nam est sensibilis, & quorum non: ac præterea quomodo utiq; quis se ipsum exercere debeat in systole dignoscenda. Sed hæc quidem paulo post dicentur.

B cap. 3.
C cap. 1. p. 70. e. 5. & 6. 3. p. 72. a b
D cap. 5.
E cap. 6.
F 1. de diff. p. c. 8. 9. & 10. diff. f. 6.

Rhythmum speculationem fieri ex collatione temporis diastoles cum tempore systoles. Inæqualitatem esse vel in pluribus pulsibus, tuncq; aut inordinatam, aut ordinatam: vel in vno tantum pulsu, tuncq; aut motu remanente continuo, aut interrupto. CAP. 6.

Nunc vero reliquas differentias pulsum percurro: primam quidem eam, quæ est rhythmum, musicorum speculationi secundum quid communicantem: secundam vero eam, quæ est inæqualitatis & inæqualitatis: & tertiam eam, quæ est ordinis & inordinationis. Ac rhythmum quidem speculatio fit, vbi inter se conferuntur tempus diastoles & tempus systoles: Inæqualitatis autem, vbi corrumpitur secundum quid continuata paritas, aliàs secundum aliud genus pulsum, vel etiã duo, vel etiam plura. Quoniam autem aliquando corrumpitur quidem continuata ipsa paritas, & ob id inæqualis ipsa motio apparet, quemadmodum in planetis seu errantibus astris, inuenitur tamen aliqua in circuitibus paritas, quemadmodum in illis ipsis planetis: propter hoc ordinatam quidem esse dicimus sicuti planetarum motionem, ita etiam pulsum qui per circuitus, pares sunt: inordinatam vero esse, quando nec paritatem in circuitibus seruet, pari pulsum multitudine factam. Veluti, si post tres magnos pulsus, quartus videatur parvus, & hoc continuata semper serie, ordinatum quidem asseres esse talem pulsum, inæqualem tamen: corrupta enim paritate, ordo quidam seruetur. in quibus autem pulsibus nec ipse seruetur, hos non solum inæquales, sed etiam inordinatos nominamus. Ac quod nos quidem recte vti simus pulsum nominibus, conseruantes quemadmodum in alijs ita & in his græcorum consuetudinem, in secundo, & tertio de differentia ipsorum ostensum est. concedimus tamen, vt quomodocunq; quis velit nominet, dummodo rerum differentia seruetur, ac oratione declaretur: quod distincta ac clara fiat doctrina. Tradita etiã sunt in primo de differentia pulsum, inæqualitates secundum vnam motionem, aliquæ quidem continua ipsa permanente euenientes, aliquæ vero quiete intercedente, de quibus post hæc dicitur. Nunc autem ad systoles sermonem perueniam, qui maxime necessarius est ad præcognitiones. quando quidem doctrina etiam de frequenti & raro pulsu cum doctrina de rhythmis variatur, ac vnã commutatur. Cum ergo plura de ipsis dicta sint in primo de differentia pulsum, ex ipsis huc in locum quæ maxime vtilia sunt, transferent: in quibus exercitatus quis, vim doctrinæ opere percipiet: quoniam ipse quidem ea quæ in ægrotantibus euentura sunt, præcognoscat: singuli vero alij medici ex diuinatione quadã, non ex medica speculatione, eorum præcognitionem fieri arbitrabunt.

G per totos se reliquos.

H ca. 8. 9. 10. 30. 31.

De dignoscenda quantitate diastoles & systoles. CAP. 7.

I 1. de dig. p. c. 7. diff. p. 73. c.

Sanè incipies à quantitate diastoles dignoscenda: hoc autem tibi inerit, si superficiei tenus digitum iniectionem feceris: & magis, si ex infernis partibus arteriæ. superius. n. tactum iniiciens, fortassis alicubi grauabis quoniam, ac premes ipsam, nisi valde admodum mentem adhibeas, vt exquisite digitos applices, omni compressione euitata. Iniectio autem, quæ ex infernis fit partibus, magis potest coniectare: propterea quod nullo modo comprimatur arteria. Quantum autem ipsas compresseris, tantum etiam diastoles tumorem impedies, ac præsertim quando tenoris vacuus fuerit pulsum, quemadmodum in lethargicis: quorum si arteriam digitis compresseris, pro maximo minimum apparebit. Si vero, vt dictum est, penitus imbecilla fuerit vitalis facultas, cum arteriam compresseris, sine pulsu laborans videbitur. Contrarium autem in eutonis. i. tenore præditis pulsibus fit: quos & σφοδρὸς. i. vehementes nominamus. renititur enim arteria comprimendo, magis quam moderate iniiciens digitos, indicans robur mouentis ipsam facultatis. Quare, vbi tum cutis laborantis fuerit dura, tum arteriæ tunica eodem modo fuerit affecta, pulsum qui tenore præditi sunt, carnem iniectionum digitorum vnã cum cuti euertunt: quemadmodum si etiam externum aliquod durum corpus molli cuti apponas. In hoc enim ipso durum à molli discernitur: quod durius in mollius

K 1. de dig. p. c. 1. p. 71. a
L 1. de dign. p. c. 5. p. 72. e
M ibidem.

N 1. de diff. p. c. 7. diff. p. 63

A mollius ingrediatur. Quod autem tenore præditum simpliciter est sine duritiæ, habet quidem ut euertat: ut vero veluti constringat ac contundat, non habet. Intelliges autem quod dico, apertius & in violento ventu impetu, & in moderata lapilli impositione. ventus etenim nos & arbores se penumero haud exiguas euertit: lapillus autem cuti impositus constringere & comprimere ipsam potest, euertere autem membrum totum non potest. Quod enim sine cõpressione euertitur, regionem in qua prius erat, deserit: quod autem à duriori constringit, cedens in se ipsum, id quod durum est excipit, nequaquam sedem quam prius habebat, deserens. Ita ergo & in arteria durum pulsum à vehementi distingue: Durum nãq; veluti lapidem vel lignum senties occurrere, qui ab innixu vincitur, nisi vehemens etiam sit: Vehementem vero è cõtra, tenore magis præditum si innitaris, conspicias. Cũ ergo prius in his distinguẽdis te exercueris, ad systoles dignotionem accede, prius te ipsum exercẽs in pulsibus, qui & magni sint & vehementes & duri. Si enim hos moderate premas, licebit tibi primas systoles partes sentire. Quicquid igitur cedẽtis cutis eueriebatur, ac veluti cauabatur occurrente arteria, illud ea recedente insequitur vsq; eam quæ fm naturam est tum sedem tum constitutionẽ. quare tanto tẽpore systolen senties, in quanto hoc ipsum fit: reliquum aut ipsius tonũ, indignoscibile tibi erit. Postq; aut te in eiusmodi pulsibus exercueris, ad magnos simul & vehementes transi, quãuis sint non duri: postea ad vehementes, quãuis sint nõ magni.^b Mollem vero te habere oportet tactum, naturaq; bene sentientem: etenim citius ab arteria violenter occurrente, eiusmodi tactus euertitur: & quæ in ipsa sunt passiones, magis sentit. Dicitũ aut est fusillime^c in primo de pulsu dignotione, quonã modo potissimum circa systoles dignotionẽ te exercere debeas. Si vero nequaquam tibi ipsi persuaseris, exquisite primas systoles partes sentire: verũ indignoscibilis oĩno tibi ipsa videatur, ut qui cutim durã vel difficulter sentientẽ habeas: scias certe ad multas præcognitiones ex hoc te læsum iri: quas procedente sermone audies. verũtamen ego tibi aliquam cõsolationẽ ad operum vsum portigã. Oportebit. n. te, totum illud tẽpus, in quo nullam sentis motionem, in memoriam reponere, quantũ sit in vnaquaq; arate. Cũ aut non exigua sit differentia hoibus inter se mutuo in quantitate tẽporis quietis, hortor te ut familiares illos, quos opinaris aliquã agrotantes te esse inspecturũ,^d sæpius dum sani sunt tangas eo sanẽ tẽpore, in quo corpus nullam extrinsecus ortam motionẽ habet, ex ambulationibus, vel cursibus, vel lauacro, vel luçta, vel pastu, vel potu, vel agonia, vel ira aliqua, vel timore: memoriq; reponens quantitatẽ temporis quietis, illi cõpares id quod assidue conspicitur, deinde si maius fuerit, eum pulsum voces rarum: si minus, frequentẽ: si ci, quod fm naturam est, æquale, moderatũ.

C Quẽadmodum aut non potest totum tẽpus systoles sentiri: ita nec diastoles. ostensum aut & hoc est in primo de dignotione pulsuũ. Verum celerem & tardũ pulsum licet dignoscere ex eo, quod de diastole apparet. Dicitũ autem & de hoc est tum in^e secundo de dignotione pulsuũ in principio, tum^f in tertio diffusillime, in quo etiam rhythmorum doctrinam^g inutilem ostendi: Satis. n. nobis esse ad præcognitiones celeritatem solã vel tarditatem dignoscere motum arteriæ: quem admodum etiam & ipsarum quietũ tempus quãtum ipsum sit, per quod rarus & frequens pulsus fit. Disces autem hoc in sequentibus, vbi de præcognitione ex pulsibus sermo mihi erit.

De dignotione magnitudinis et paruitatis pulsus ac ceterarum differentiarum quæ in diastole considerantur. CAP. S.

Nunc de magno & paruo pulsu, ac de ceteris, quicunq; secundum quantitatem diastoles intelliguntur ac dignoscuntur, vbi quicquid utile est adiecero, ad causas ipsorũ transibo. Etenim in his pulsibus alia quidem cõmunis est mẽsura, quæ in frequenti latitudine sumitur: alia vero in vnoquoq; homine peculiaris. In communi quidem, h moderatus secundũ quamlibet dimensionem ipse pulsus erit: Et dignoscetur, si eum ad arteriæⁱ tumorem metuaris. n. oĩno autẽ nunc tumorem (hoc est 27257) ipsam quæ in orbem est, circumscriptionem: Aequè vero ac hic, & qui supra vel infra moderatos secundum vnamquãq; dimensionem sunt: Peculiariter autem in vnoquoq; homine, ex tactu, quem in illo & præcognoueris, & memoriæ teneas. Dicitũ autẽ de his pulsibus est in secundo de dignotione ipsorum.^k quam sanẽ tractationem nemo ante me scripsit, ipsam per se seperatim ac solam distinguendo: sed paucas alicubi res extra ipsius insuratum alius aliam aggressus, discordes in ipsis fuerunt.^l Pueri igitur pulsum Herophilus quidẽ satis magnum esse ait, Archigenes vero paruum. Sic sanẽ & m formicantẽ, celerem esse ait Archigenes, Herophilus autem non celerem. Errorum aut causas in ea tractatione diximus. Quare tibi in primis in eã est accurate incumbendum, si tum dignoscere tum præcognoscere velis differentias pulsuũ, sicuti nos facere vidisti.^m Nihil enim est in arte, quod diuturniore exercitatione indigeat, maiorẽq; vim habeat, quã pulsuũ dignotio. Vbi. n.º Archigenem errare ostendimus, non in celeritatis solum sed etiam magnitudinis dignotione: quam poteris tu speni habere scientiæ ipsorũ, nisi ratione quidẽ primo in quatuor libris de dignotione, postea vero vsu ac exercitatione, veritatem quæ in ipsis est, ediscas: Tanq; igitur tu ita facias, capita eorum, quæ in ipsis dicta sunt, quẽ admodum in prædictis differentiis, ita & in alijs dicam. Cum. n. diastole sentibilem habeat omnibus motionem, vbi superficialitẽ palpaueris, arteriam sine vi cõprehendẽs, & magis, vbi ex infernis partibus: exquisita fit ipsa magnitudinis dignotio. Vtrum autem vehementer, vel obscure, & æqualiter, vel inæqualiter mota sit, firmiter ac exquisite cognoscere impossibile est per prædictam tactus injectionem. verum oportet sensim arteriam premere. ita. n. diuturniori tempo-

A 1. de dig. p. c. 5 p. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

B 1. de dig. p. c. 7. p. 73. d

C cap. 7.

D De pulsad. Ty. c. 9. p. 44. 2.

E cap. 1.

F cap. 1.

G ca. 3. p. 81.

H 1. de dig. p. c. 3. in fine & c. 4. per totam. I 1. de dig. p. c. 4. p. 39. d

K 1. de dig. p. c. 1. p. 70. c

L 1. de dig. p. c. 1. p. 11. c. & c. 3. p. 8. h

M 1. de dig. p. c. 1. p. 55. d

N 1. de dig. p. c. 1. p. 70. c. d. c

O 1. de dig. p. c. 1. diffusæ.

SYNOPSIS LIB. XVI.

re diastolen senties, quàm dum sine ui digito ipsi inijciebas. non tamen aut celeritatis aut tarditatis dignotio manifeste apparet, nisi prelleris (licet et parumper) cutim, quæ super arteriã incubit. Si aut ita feceris, nonnunquam quidem æquali celeritate, nonnunquam vero inæquali, tibi videbitur moueri: ac nonnunquam quidem primas partes motionis vel medias, tardiores facere, nonnunquam aut è contrario: ita sanè etiam celeriores, nonnunquam quidem postremas partes, nonnunquam vero quæ ante has sunt, vel quæ sunt; omnium primæ: & sanè et vehementiores & languidiores, secundum eandem rationem. Ideoq; & arteriæ ascensionem quiete interceptam senties, ita ut consistere videatur: & secundam appulsionem, postquam constiterit, nonnunquam quidem validiorem, vel celeriolem: nonnunquam autem imbecilliolem, vel tardiolem priore. Cũ aut multæ et sint in hoc genere particulares differentie, vniuersas habes in primo libro tractationis de pulsibus scriptas. Sed hinc quoq; tibi quod utile est, vnã cum ijs quæ ex ipsis indicantur, dicere quàm breuissime conabor in sequentibus sermonibus. Similiter et de alijs, quæ nunc pretermissa sunt, curiosius à medicis inquisita, in parte prognostica huius tractationis audies. Nunc autem tantum dixisse satis est, Quicumq; hunc librum ante magnam tractationem legit, posse quidem illum ad artis opera, neq; prima ipsius parte quæ de differentia pulsuum est, neque ea quæ de causis est, egere: habebit enim earum vim, & hoc in loco comprehensam. At certe diagnostica & prognostica tractatio, F
utilissima ad artis opera sunt, si per diexodum non per epitomen scripte legantur. Recte igitur feceris, si huic soli doctrine non consideris: quæ certe ad expeditam rememorationem utilis ijs est, qui accurate ea, quæ per diexodum in illis scripta sunt, didicerint. De dignotione vero celeritatis pulsus, (in qua Archigenem errasse monstrauimus) nõ potest firma dignotio sumi, nisi tractatio de pulsuum dignotione non obiter legatur: in qua ostenditur non nudo ac solo motionis tempore distinguendam esse celeritatem à tarditate, sed & ascensionis quantitatem considerandam esse. Nam si soli tempori mentem adhibueris, formicantem quem vocat pulsum, celerem esse opinaberis: qui nõ celer, sed oligochronios. i. exigui temporis est: ut qui minimam habeat diastolẽ, neq; n. contingit multo tempore breue spatium pertransiri, quamuis tardum sit id, quod mouetur. Testudo. n. in minori tempore cubitum peragit, quàm parasangam equus: sed lationis impetus (quæ ζοιζον græce dnt) nõ est æqualis amborum animalium. Assuescere igitur oportet, ut celeritate & tarditate temporis dignoscas. Ac de hoc quidẽ, sicuti dicebã, in tertio de dignotione libro copiosissime dictũ est, & in prima parte secundi. De systole aut in primo absolutissime scriptũ est: ubi ostendi in languidis pulsibus ipsam dignosci minime posse, ac precipue quoniam tunica arteriæ mollis est: in vehementibus aut pulsibus posse, & in ijs qui medijs sunt vehementia & magnitudi G
ne. De mollitudine aut arteriæ nihil oportet definiri in vehementibus pulsibus. nunq; n. idẽ pulsus vehemens simul est & mollis: sed vel durus, vel moderatus ac secundum naturam in hoc genere. In vehementibus igitur pulsibus si leniter arteriam premas, senties vtrũ statim recedat ad systolen, externam quietem brachychronion. i. breuis temporis faciens: an longiori tempore quàm secundum naturam sit, quiescat. & vtrum motio ipsius dum contrahitur, motione quæ secundum naturam est, celerior sit, an tardior. plurimum enim ex hac dignotione ad præcognoscendũ iuuaberis. quod in quatuor libris habes.

De triplici genere causarum pulsuum, Contingente (de qua nonnulla notatu digna) Antecedente, & Procatartica. De Vsu Diastoles & Systoles. CAP. 9.

A 3. de dig. p.
c. 1. p. 80. a

B cap. 1

C cap. 1

D c. 5. diffuse
& alijs.

E 1. de caus. p.
c. 1. p. 87. fgh.
2. de caus. p. c. 1.
p. 91. h
F 3. de præcogn.
exp. c. 8. p. 119. d

G Adu. Iulianum
c. 6. extr.
ord. p.

H cap. 3. & 4.
2. de præcogn. p.
c. 1. p. 109. f

Causas autem, tum quæ pulsus faciunt, tum quæ alterant, alibi percurramus. illic autem ostendo, primas quidem, quæ veluti συνεκτικα, i. contentiuæ seu continentes ipsorum sunt causæ: secundas autem, quæ προηγουμενα, i. præcedentes: & tertias, quæ προκαταρχουσαι, i. præincipientes, quas sanè προκαταρκτηκας etiam nominant. Constat autem differre nihil, siue foeminino genere dicas αιτιας, siue neutro αιτια. Meminisse sanè præ omnibus oportet, quæ admodum diximus, nominare nos quandoq; contentiuam causam, nõ proprie certe, sed appellatione abutentes. Causam. n. quæ proprie contentiuam dicitur, neq; nominauit quispiã, alius ante Stoicos, neq; esse concessit. Quæ vero à nobis veluti contentiuæ dicuntur, generationis cuiusdã, nõ hyparxeos hoc est subsistentiæ, causæ sunt (ostensum est. n. neq; alterius cuiusdã rei causam priorem vllã esse, nisi generationis). sed nõ oẽm generationis causam, nominamus (et nomine, ut dixi, abutentes) contentiuam, sed illam duntaxat, quæ factiua est eorum quæ essentiam in fieri obtinent, ut saltationis, pugnae, luctæ, cursus, omnium deniq; actionũ. motiones. n. sunt actiuæ: ob has vero & passiuæ motiones in fieri subsistentiam habent. Cum igitur talis quoq; sit & in pulsibus subsistentia: causæ factiuæ, tres ostensæ sunt, facultas quæ mouet arterias, corpus ipsum valis, & vsus propter quem mouet. Ostensum est aut in libro de vsu pulsuum, (ut totũ breui summa complectamur) vsus ipsum pulsuum, innatæ caliditatis esse custodiã. Cum. n. duæ sint pulsus partes, diastole & systole: Diastolen quidẽ refrigerandi gratia ut plurimum fieri ostendimus: raro tñ quoniam ventilandi, & accendendi: quemadmodum & portionem aliquam ipsius exiguam, gratia nutriendi spiritũ qui in cerebro est: Systolen vero, effundendi gratia ea excrementa, quæ veluti fauillosa sunt ac fumosa. Nam quæ ex frigidioribus ac humidioribus humoribus, (qui vel à caliditate innata conficiuntur, vel ab ea quæ propter naturam est, putrefiunt,) in ambientem aerem per transpirationem sensui occultam effluunt, fumo assimulantur: quæ vero à calidis vel siccis, fauilla ac fuligini. Ac frigidus quidẽ est humor, qui proprie ωμος, i. crudus nominatur: humidus autem et frigidus, ipsum φλεγμα, i. pituita. Plerumq; tñ vna appellatione utrosq; humores comprehendimus: & tum φλεγματώδεις tum φλεγματικούς, i. pituitosos nomi-

Anominamus. Atræ vero bilis humor, siccus est: pallidæ autem ac flauæ, non siccus solû, sed & calidus. Aeruginosa autem bilis, media inter hos est. Cû aut & bilis atra tû generatione tum facultate duplex sit: (qñ quidẽ & ex flaua bile superassata fit, et ex crasso ac veluti limoso sanguine, qui p- portione responderet faci q̄ in vinis est:) æruginosæ sanè bilis generatio in pallidæ mutatione fit.

² Quando Diastoles vel Systoles usus augetur, qui pulsus gignantur. CAP. 10.

A 1. de caus. p. c. 4. p. 87. b. 2. de precog. p. c. 2. p. 109 h. & 110. a

Cvm ergo caliditas copiosior in animalis corpore auctâ fuerit, maior euadit vsus diastoles arteriarû: Cû aut fumosum vel fuliginosum excrementû, systoles. Vbi vero ipse vsus incrementum obtinet, celeritas illic & magnitudo augei spacij quod percurrit corpus arteriæ, dum ipsum vel dilatat vel cõtrahitur. quare maior quidem pulsus erit, dũ ipsa dilatat, auctâ simplr ipsa caliditate: plurimum aut recedet p systolas, ubi fumosum vel fuliginosum effundit excrementû. Ac diastoles quidem magnitudo vt sensu dignoscatur, facillimum est: systoles aut, impossibile. Ostẽ sum est enim in libris de pulsuum dignotione, plurimâ systoles partem sensum effugere. Celeritas igitur sola recessionis, vnâ cû breuitate internæ quietis, indicabit tibi multitudinem excrementorû, q̄ in arterijs sunt. Ostensum. n. est in libris de causis pulsuum, naturam ad systoles actionem festinare, vbi ab excrementis suffocatur. festinatio aut tum externam quietem abbreviat, tum systoles celeritatem auget. Ostensum est etiam arteriam, quæ mediocriter in corporis constitutione se habeat, primo quidem magnitudinem augere, vbi nimirum caliditas intendatur: secundo vero, celeritatem: qñ aut satis ignita fuerit, magnos simul & celeres efficere pulsus: si aut plurimum, etiam frequentes: vbi aut copia quidem caliditatis nondum auctâ sit, fumosa aut & fuliginosa excrementa redundant, celeritatem quidẽ nõ magnitudinem accedere, cõstringi aut frequentiam, velocioremq; manifeste apparere arteriæ motionẽ, dũ in se ipsam coit. Et hoc est minime oium fallax signû incipientis inuasionis paroxysmi, vbi nulla prius occasio in laborate extiterit. Ac acerrimissima qdẽ est in ijs, quorû pulsus prius noueramus: difficilior aut in alijs: multasq; vt memoriæ mandetur, requirit communes mensuras eorum corporum, quorum pulsus tetigeramus. Cum enim præcipue in quantitate cognitio ponatur, hæc non eadem est omnibus.

B 1. & 2.

Communes pulsuum mensuras in beneualentibus in unoquoque genere spectandas esse, vt pulsus præter naturam cognoscantur. CAP. 11.

Mentem ergo adhibere oportet mensuris cõmunibus beneualentium, vt cû supra has aliquod genus pulsuum appareat, pter naturâ illud iudices, ac alicuius affectionis signum esse censeas. Quoniam aut latitudinem habet cõis hoium mensura: satius est non simplr in oibus, sed per species & differentias considerare cõmunes pluriû hoium mensuras in vnoquoq; genere pulsuum. Communes aut hæ mensuræ, vniuersim quidem, in caliditatem & frigiditatem, gracilitatẽ & crassitudinem reducunt: particulatim vero eæ ipse fm etates, & naturas, & ambientis aeris constitutiones, in anni temporibus & regionibus. De his aut didicisti in eo libro qui de pulsibus ad Tyrones scriptus est: quem sanè librum melius est, vt ante hunc legas. Dicentur tñ & nũc quæ in eo scripta sunt, quod nihil desit ex necessarijs in hac, q̄ præ manibus est, tractatione: Habeantq; qui laboris studiosi esse volunt, breuissimo quidem sermone cõtenta, quæ prima ac maxime necessaria sunt, in isagoge: absolutissima autẽ diexodo, q̄ in magna tradita, sunt tractatione: medio autem inter vtrosq; quæ nunc dicuntur.

C cap. 9

Herophili sententia de Diastole & Systole ac de Rhythmis examinatur. CAP. 12.

Ascriptæ quidem sunt etiam ab Herophilo mensuræ, q̄ sunt fm tempora, diastoles & systoles, ætatum causa, rationem in rhythmos redigẽte. Quemadmodum. n. illos musici fm quosdam determinatos temporum ordines constituunt, cõparantes inter se arsim & thetim: ita quoq; Herophilus, arsi quidem diastolen proportionem respondere supponens, thesi vero systolẽ: auspicatus a nuper nato puerulo, obseruationem fecit, primum tempus sensibile supponẽs, in quo dilatari arteriã cõperit: æquale aut ipsi & systoles tẽpus esse ait, haud magnopere de vtraq; quiete determinans. Quibus. n. insensibilis est systole arteriæ, ijs in duo tempora vniuersa rhythmus ipsius pulsus diuidit, hoc est: in tẽpus sensibilis motionis, qñ arteria dum dilatat, nostrum tacitum percutit: & in reliquum totum tempus quod componitur tum ex externa quiete, & systole quæ post ipsam est, tum ex quiete rursus quæ post illam est, & ex primis diastoles partibus, quæ sanè & ipsæ sunt insensibiles. Et ob id pulsuum in percussione & interuallum partiuntur: in interualli quantitate, frequentiam & raritatem ponentes: quemadmodum in percussione quantitate, celeritatem & tarditatem. Quatenus igitur æqualis rhythmi esse pulsuum in nuper natis ait Herophilus, eatenus et dignoscere mihi visus est principiû systoles: quatenus vero rursus vsq; ad decem tempora prima extendit systolen arteriæ sensû, eatenus nõ amplius dignoscere visus est: sed diastolẽ, sensibilibus motionibus agnoscere: (quas, quia nostros digitos percutiunt, dignoscimus) systolẽ vero, totum id quod reliquum est, ponere, in quo motionem nõ sentiebat. Sed de Herophili qui dem circa pulsuum arte prætereundum est.

D 1. de diff. p. c. 7. p. 48. c. d

Quod Systole vix aut nullo modo dignoscatur in pueris nuper natis: progressu autem ætatis, quas uer tempora pulsus semper augeantur. Quod ex modo Systoles & Diastoles, tum febrium inuasiones tum putrescentium humorum species dignosci possint. CAP. 13.

NVnc aut quicquid ad artis opera ex lōgo experimẽto memoriæ gratia sumere vtile est, dicitur. Cû. n. puerulos tangerem nuperrime natos, in paucis potui aperte dignoscere principium

SYNOPSIS LIB. XVI.

piū systoles, quod sanè arteriæ ἀποχώρησι. i. recessione, & ἀπόσυσιν. i. abscensione, noīo. tūc. n. E
 abscedens à nostro tactu, in profundū corporis recedit. In quibus autē nō poteram aperte digno-
 scere recessione, in ijs tempus sensibilis motionis, quā, dū nobis occurrit arteria, facit, addito ē
 tpe externæ quietis, aliqñ quidē æquale visum est mihi reliquo toti, aliqñ autē minus. In quibus
 autē nullo modo dignoscibilis erat systole, in ijs totum illud reliquū tempus, quod interuallū no-
 minant, apertissime quidem maius erat, q̄ id solū quod in sensibili diastole positum est. Deinceps
 vero semper p̄ totum illud tempus, quod est inter primā diem in qua puerulus genitus est, & ex-
 tremam in qua transactis oībus ætatibus obiit: tēpora oīa aucta sunt: q̄ sanè quatuor quidē sunt,
 non eadem tñ fm̄ substentiam, & ad nostrum sensum. Ac illa quidem tempora, q̄ fm̄ ipsam re-
 rū naturam sunt quatuor, ex duabus motionibus & duabus quietibus constant: motionibus qui-
 dem, diastole & systole: quietibus autē, tum externa q̄ fit post diastolen ante systolen, tum inter-
 na q̄ fit post systolen ante diastolen. Illa vero, q̄ ad sensum sunt, quatuor & ipsa sunt: Primum q̄-
 dem, quo plurimum de diastole persen tū. qñ quidem ostendi in libris de dignotione pulsū, eius
 principium à sensu percipi nō posse: Deinceps autē tempus externæ quietis totum sensibile, si sa-
 nè q̄ recessione persen tū: Ab his tertium tēpus systoles sensibile. nam q̄ post recessione ip-
 sius sunt, in sensibilia oīa esse ostensum est: Quartum autē est ab his tempus, cōpositum tum ex vlti-
 mis systoles partibus, tum ex interna quiete, tū ex primis diastoles partibus. Oīa igitur, vt dixi, tē-
 pora, prolongantur progrediente ætate: q̄ longo quidem vsu, memoriæ mandari possunt, oratio-
 ne autē explicari non possunt. Neq; n. quantū sit primum tempus, quod in nuper natis dixi nos
 inuenire, neq; quantum procedente ætate augeatur, oratione doceri pōt. sed hoc quisq; sua dili-
 gentia indagare debet: ita vt multos q̄dem pueros rangat, multos ēt adolēcentes, multos iē æta-
 te vigentes, & declinantes, & sanè ēt senes. Hoc. n. duntaxat modo poterit communem latitudi-
 nem mensurarum, memoriæ mandare. Post quā mensuram, licet nondū prius laborantem tetige-
 rit, dicere tñ poterit, eum p̄ter naturam se habere. Cōtrahiē. n. tum externa quies in inuasionibus,
 tum recessione tempus. Diastole sanè p̄ has ipsas inuasiones, tpe videtur breuis. Atq; vbi hæc in-
 ueneris, copiam mihi cogita adesse caliditatis in corde, & excrementa veluti fumosa multa, ob q̄
 natura externam quietem abbreviat, ad eorum excretionē & ad systolē p̄ quā excretio fit, festinās.
 In biliosis autē febribus, cuiusmodi est & exquilita tertiana, diastole multum à naturali statu in ma-
 gnitudinem & celeritatem excedit. externam autē quietem & celeritatem recessione, haud p̄por-
 tionalem obtinet magnitudini & celeritati diastoles: sed plurimum deficit. Quare si principium
 systoles assuetus es dignoscere, non solum inuasiones paroxysmorū febrilium agnoscere poteris, G
 sed & speciem putrescētium humorū, ex quibus vt plurimum febriles ægritudines consistūt. Ra-
 ræ enim sunt hæc tūc: in medio autem ambarum secundum numerum sunt quæ ephemera. i.
 diariæ ab Hippocrate vocantur. in quibus, vt dixi, cognito systoles principio, in lauacrum statim
 laborantes perduces.

*Diastoles usum inspirationi, Systoles expirationi respondere: ex earumq; comparatione magni-
 tudinem læsionis cognosci posse. Pulsus arrhythmos, vel erythmos esse,
 vel pararrhythmos, vel heterorhythmos. CAP. 14.*

SVperuacaneum igitur est tempus diastoles tempori systoles comparare, siue sentiat quispiā si
 siue nō sentiat primas systoles partes. Cū. n. sciueris alterum quidē esse animali diastoles vsū
 sicuti sanè & inspirationis, alterum autē vero systoles sicuti & expirationis: ex vtriusq; alteratio-
 nibus affectionem corporis inuenies. Pari modo & in ijs, qui se exercent, vel alio quouis modo
 se vehementer mouent, diastole & maior fit & celerior. Didicimus. n. augeri vsū diastoles ar-
 teriarum in pulsibus sicuti sanè & thoracis in inspirationibus, cū vel consumptio fit multa spiri-
 tus, vel caliditas larga collecta fuerit in toto animali, vel principalissimis, vel plurimis partibus,
 ac p̄cipue sanè in corde. Ita vero et intēdi vsū systoles arteriarū in pulsibus didicisti, sicuti & tho-
 racis in expirationibus. natura enim in ambabus motionibus festinat, vt turbatum effundat spi-
 ritum, aliquando quidem veluti fumosis, aliqñ autē veluti fuliginosis excrementis adsimilatum.
 Ac fuliginosum quidē excrementū est, quod à lucernis, fumosum vero, quod à uiridibus lignis at-
 tollit. Et gigniē quidē fuliginosum, q̄ in flammā consumit materia, perfecte cōbusta sit: sicuti sa-
 nè & vaporosum, ex humida substātia vtili, quæ attenuet: fumosum vero ex ambabus mixtis: ma-
 teriā quidem habens ex terrestri & aquosa substātia commixtam: mutationē vero nō exquisitā
 quemadmodum fuligo, sed adhuc incipiētē. Quod autem nihil differat, siue αιθάλη. i. fauillā, si-
 ue λιγνὺν. i. fuliginē nomines, itemq; siue αιθαλωδες. i. fauillosum, siue λιγνώδες. i. fuliginosum,
 arbitror te non ignorare, si modo in græcorum vocibus fueris enutritus. Dum vero compara-
 tur tempus diastoles tempori systoles, sicuti Herophilus censebat: cognosci potest tum quod p̄-
 ter naturam se habeat laborans, tum præterea quod multum vel parum præter naturam se ha-
 beat. Magnæ etenim rhythmorum qui sunt fm̄ naturam in eos qui præter naturam sunt, euerfio-
 nes, magnam significant læsionem: minores vero, minorem. Ac exiguam quidem euerfionem
 indicant pulsus pararrhythmi: maiorem heterorhythmi: maximam, echrythmi. Meministis
 enim in libro primo de differētis pulsuum Ecrhythmos noīari pulsus, qui nullius ætatis rhyth-
 mum habent: Pararrhythmos, qui proximæ ætatis: Heterorhythmos autē, qui alterius cuiusdā,
 non proximæ. Ex his ergo iam dignosci potest læsionis magnitudo: non tñ, quænam sit affectio
 à qua

A 3. de p̄cogn.
 ex p. c. 7. p. 118
 diffuse.

B 4. aph. 55.

C 1. de vsu p.
 c. 2. & 3.

D 3. de p̄cogn.
 ex p. c. 7. p. 108
 h

E ca. 9. p. 48. g

A à qua mutatio pulsuum facta fuerit, ex hac certe contemplatione cognosci potest: cū præterea difficilis sit temporū, quæ in rhythmo sunt, enumeratio. At via, cui nunc insisto, & cognitu facilis est, & naturam affectionis quæ nam sit, non magnitudinem læsionis solā docet: quin & hac ipsa via remedia inueniuntur, vt in methodi curatiuæ tractatione ostensum est.

Pulsuum differentiam ex ijs quæ secundum naturam sunt. CAP. 15.

His igitur à nobis prius definitis, dicamus iam ea, quæ in ^a Isagoge scripta sunt de ea quæ secundum naturam est in pulsibus differentia. sunt autem hæc. Ac viri quidem mulieribus vt plurimum multo tum maiorem tum vehementiorem habent pulsuum, tardiorem autem paulo, satisq; rariorem. Qui vero natura sunt calidiores, maiorem & celeritorem & frequentiorer multo, vehementiorem autem non multo. Qui autem sunt graciliores, maiorem quidē & rariorem multo, tardiorem autem & vehementiorem paulo. Ac natura quidem ita variantur. Porro p̄ ætates etiam mutantur hoc modo. Pueruli quidem nuper nati pulsus frequentissimus: senis autem rarissimus: qui vero intercedunt, proportionem habent omnes, prout puerulo vel seni p̄p̄inquoiores sunt: Eodē modo celerissimus quidem pueruli, tardissimus autem senis: aliarū vero ætatū pulsus inter hos sunt mediū. Multo aut maior est q̄ in raritate est differentia senis ad puerulū, quā q̄ in tarditate. In ea vero differentia quæ in magnitudine & vehementia est, maximus quidem, quantum ad ætates pertinet, est vigentium: minimus, senum: medius autem ipsorum, paulo maior, est pulsus puerulorum. Et vehementissimus quidem, pulsus vigentium: languidissimus senum: medius autem ipsorum, pulsus puerulorum. **A**c ita quidem in ætatibus pulsus mutantur. Per anni autem tempora, veris quidem media maximos sanè & vehementissimos faciunt, quantum ad anni tempora attinet, celeritate autem & frequentia moderatos: eodē modo & autumnū media. Progrediens autem ver, aliquid de magnitudine & vehementia detrahit, celeritati autem & frequentia addit. & tandem, vbi iam superuenit æstas, languidi, & parui, & celeres, & frequentes fiunt. Autumnus autem progrediēs de omnibus detrahit, magnitudine inquam, celeritate, vehementia, & frequentia: Ita vt hieme superueniente, in paruitatem & tarditatem & languiditatem & raritatem mutati sint. Assimilatur aut prima quidem veris, postremis autumnū: postrema aut æstatis, primis autumnū: & prima quidē æstatis, postremis æstatis: prima autem hiemis, postremis hiemis. quare quæ à media æstate & media hieme æque in vtranq; partem distant, simili modo mutantur. medium autem æstatis partim quidē simili modo, partim vero contrario se habet cū medio hiemis. parui. n. & languidi in vtriusq; celeres vero & frequentes æstate: tardi & rari hieme: nō tñ ita parui æstate, vt hieme, sed minus æstate: nec ita languidi hieme, vt æstate, sed minus hieme. Atq; hæc quidē sunt pulsuum p̄m anni t̄p̄a mutationes. Secūdū aut regiones eodem modo, quo p̄m anni tempora: in valde quidem calidis, sicuti media æstate: in ualde autem frigidis, sicuti media hieme: in temperatis, sicuti medio vere. ad harū vero proportionem, in ijs quæ interiacent. Porro ex alijs quoq; ambientis nos aeris constitutionibus, quæ calidæ sunt, calidis anni temporibus: quæ frigide, frigidis: quæ mediæ, medijs ipsius veris assimilantur.

Res secundum naturam in ægrotante considerandas esse, quo exquisita affectionis cognitio habeatur. Quæ sint signa inuasionis februm. Quod signum certum sit febris ex Themisonē. CAP. 16.

Cum igitur ad ægrotantem, quem non prius videris, accersitus ingrederis, Considera primū quidem, an mas, vel femina sit: secundum, ætatē: deinde, ambientem qualis nam sit: ad hunc enim reducitur & tempus anni, & regio, & constitutio: postea, propriam ipsius naturam: Atq; vbi omnia composueris, coniectauerisq; qualem nam pulsuum, dum sanus erat, ipsum habere verisimile erat: magnitudinem euersionis in statū præter naturam cognosces. Si vero & alia, quæcunq; in commentarijs de crisi bus dicta sunt, propria pulsuum tractationi adieceris, prop̄e accedes ad exquisitissimam cognitionem totius affectionis quæ in ægrotante est. Vt, verbi gratia, in adnotationibus, quas ἐπισημαστικὰς vocat: Cū ergo quempiam inspicias, ambiguitatem alijs signis distingue. Quorum vnum quidem est ac primū, vt manum quæ mediocriter calida sit, super thoracem imponas, ac caliditatis qualitatem cōsideres. Nam vbi eam, mordacem inueneris, febrile dices laborantem: licet nondum ex pulsu hoc firmiter cognoueris. Si vero perfrigeratus quodā modo thorax appareat, (perfrigeratur autem quandoq; vnā cum vniuerso corpore in quibusdam adnotationibus) non oportet vt statim manum eleues: ac affirmes hominem secundum naturam se habere: sed permittere debes, vt manus super thoracem diutius inhæreat: in hocq; animaduertere, an aliqua aeris caliditas ex profundo exurgat.^b Hoc enim solum satis fuit Themisoni, vt certum signum esset, hominem febricitare, ipsa scilicet quæ ex profundo attolliur caliditas. At tussicula etiam quædam exigua, subaspera, vnā cum perfrigeratione inuadens, & oscitatio, & pandiculatio, & dolor quidam, & cataphora in somnum, nō simpliciter febrē, sed inuasionem adnotationis esse significabit. Atq; hæc quidē extrinsecus.^c In pulsibus aut nō solū p̄dicta signa notæ sunt inuasionis febriliū, sed si & ipsi intermittant, vel aliā inæqualitatem, aut inordinationem habeant.

Inæqualitatem, quæ in vno pulsu est, nunquam inueniri in mollitie & duritie arteriæ: Quæ in pluribus pulsibus, sepius in frequentia & raritate conspicitur. Rarumque pulsuum in æqualem, siue ordinatum siue inordinatum sit, facile desinere in intermitentem: curq; malus vs semper sit. CAP. 17.

Dixi enim cum sint genere inæqualitates, altera in vna diastole pulsus, altera in collectione, multis deinceps pulsibus inuicem collatis: de priore dicam quæ in collectione est, quæq; a plurimis

A cap. 9. p. 44.
a b c

B 1. de diff. p.
c. 7. p. 33. h

C 3. de p̄cogn.
ex p. c. 7. p. 118
diffuse.

D 1. de cau. p.
c. 1. p. 91. a. 3. 1
de p̄cogn. ex p.
c. 4. c

plurimis medicis systematica. i. cōgregatiua vocat̄. Facilius enim dignoscitur, & in pluribus ad E
 notationibus apparet. Quatuor autem cum sint differentiæ pulsuū in diastole arteriæ, vna in ma
 gnitudine & paruitate, secunda in celeritate & tarditate, tertia in vehementia & languiditate, &
 quarta in duritie & mollitie: ^a In hac sanè postremo dicta differentia nunquam visus est pulsus
 inæqualis: In alijs autem tribus, plurimè in ijs qui ex putrescentibus humoribus febricitant, inæ
 qualitates consistunt. Et quæ in frequentia & raritate est differentia pulsuum, & ipsa admodū frē
 quenter in ægrotantibus conspicitur. & vna sanè ipsorum idea facile transit in intermittentem
 pulsum, in ambabus nihilominus inæqualitatibus tum inordinatis tum ordinatis. Esto enim q̄
 dam inæqualitas in genere frequentia & raritatis, quæ post quatuor frequentes vel moderatos;
 quintum rarum habeat: & hoc deinceps consequenter fiat, seruato semper ordine, temporeq; ra
 ritatis aucto: Talis pulsus, siue inordinatus siue ordinatus sit, nō post multas periodos erit inter
 mittens. Non multum autem interest, ordinatā esse inæqualitatē vel inordinatam, ad hoc vt hō
 mo seruetur vel pereat. Sepennumero. n. vidimus post quatuor pulsus siue frequentes siue medios
 inter rarum & frequentem, quintum rarum fieri: postea consequenter secundum eandem periō
 dum, decimum & decimum quintum & vigesimum. Adhuc vero magis, cum quintus factus
 fuisset rarus, nonnum vidimus rarum vel quartumdecimum vel quempiam alium; non seruata F
 periodorum paritate: sed raro pulsu inordinate intercurrente. In huiusmodi igitur pulsibus neq;
 experientia manifestam differentiam ad salutem vel mortem vel morbi longitudinem aut breui
 tatem, per inordinatas & ordinatas inæqualitates, docuit: neq; ratio. In æqualibus certē non par
 ua est ab inæqualibus differentia, salutis gratia. Potius autem tātas differentias cōparare nō oport
 tet. nam qui æqualis est, secundum naturam est: qui autem est inæqualis, non solum præter natu
 ram est, sed et̄ grauis. Ac in adnotationibus iā minus erit prauus: in incremētis aut̄, magis: adhuc
 vero magis, in vigoribus paroxysmorū: at in declinationibus, deterrimus. ^b Sed. n. pulsum pluri
 mo tempore quiescentem deficiens excipit, raritate siue inordinate siue ordinate aucta, nullam. n.
 in hoc dixi magnam esse differentiam vel experientia vel. ratione compertam. Rationem nunc
 intelligo, eam quæ dogmatica est: per quam ex rerum natura excitati, præcognitiones facimus;
 Dictum autem & prius est, eiusmodi rationes non admodum reposci oportere in epitomaticis
 tractationibus. Nam si cum ijs, quæ ad rem propositam vtilia sunt, causas quoq; eorum quæ fiūt;
 audire quis voluerit, nihil de magna tractatione detrahetur: in qua quatuor quidē sunt libri cau
 sarū quæ pulsus alterant: quatuor item præcognitionis quæ ex ipsis habetur. Minime igitur bo
 na est ipsa pulsuum raritas, siue æqualis siue inæqualis sit: multo autem deterior est, quando in G
 terminat. ^c fit. n. vt ostensum est, virtute vitali ab humorum multitudine grauaata, vel quibusdam
 arterijs à crassitie vel viscositate obstructis. fit etiam & ob phlegmonem magnam, constipatis ea
 rum cavitatibus: vel aliqua re extrinsecus comprimente, vel grauante, vel quomodocunq; angu
 state. Ideoq; in adnotationibus potissimū fiunt in multis ipsa pulsuum inæqualitates, recedente
 ad profundum sanguine. Hi ergo pulsus affectiones nuper dictas indicant: refrigerationem au
 tem validam, rarus. nam quialia de causa euenit, non est perniciosus. Ab ambiente enim, per
 hiemem, tales pulsus fiunt: & ob alimentū in ventriculo in pituitā versum in oibus qui bulimo
 laborant. At si in febris periculo nō vacantibus, raritas pulsus fiat, intermorientis innatae cal
 ditatis est signū. ^d Nonnulli vero qui ita affecti sunt, cibū appetūt: siq; obtuleris, propte comedūt:
 ita vt, qui vident, existiment eos salubriter se habere. Intereunt sanè statim nonnulli quidem in tpe
 adnotationis, cataphora detenti: aliqui vero sine cataphora vehementer refrigerati, nō amplius re
 caluerunt. Nō solū aut̄, vt dixi, genus hoc inæqualitatis in inuasionibus febriliū paroxysmorū cō
 tingit: sed et̄ genus inæqualitatis in magnitudine & paruitate, in celeritate & tarditate, in vehemē
 tia & languiditate. Animaduertere autem diligenter oportet in oibus ipsis, quinā plures sint. con
 stat. n. quod qui plures sunt, grauius habent periculum. vt qñ quatuor languidos quintus sequit̄
 vehemens, vel mediocriter tenore præditus: melius enim longe est, quatuor vehementibus quin
 tum intercurrere languidum. Cū autem omnes deinceps lāguidi apparēt, si sanè in aliquo alio. H
 rum generum vel aliquibus inæqualitatem inuenias, arteriam diutius tange, obseruans sicubi vel
 vnus appareat vehemens. Quando vero æqualiter prauus in omnibus generibus est, scias non p
 cul à morte eiusmodi ægrotātes abesse: Æqualiter autem prauus est pulsus, qui languidissimus
 & frequentissimus est. nam celerrimus nunquam fit cum languidissimo: tardissimus autem vnā
 & languidus si fiat, mirarer utiq; si non frigiditate iam extremorum ægrotus laboraret. Sanè
 qui languidus vnā est & magnus, necessario etiā mollis est. soletq; vnā cum lethargis & alijs ca
 taphoris adesse: ob humiditatem multam vel ventriculi & præcipue oris ipsius, vel cerebri, vel al
 terius cuiusdam principis particulæ, vel etiam totius corporis, talis redditus. Ac facile quidem
 curari potest, qui ex ventriculo & stomacho fit: difficillime autem, qui ob cerebrum languidus
 vnā & mollis fit: adhuc vero magis, qui ob totum corporis habitum qui in œdematosam affe
 ctionem peruenerit, vel ob aliquod ex principibus visceribus. Nonnunquam vero multos deinceps
 raros vnus insequitur frequēs, vel ordinatus vel inordinatus: fitq; sæpenumero talis pulsus,
 quem peculiariter παραυριστικός. i. intercurretem nominamus: ^e qui contrario modo ac inter
 mittens constituitur: ille etenim extensa raritate, hic autem contracta fit crebritate. Et vbi cum
 vehementia talis fiat, criticum est signum. Intellige autem ex me crīsim in omnibus eiusmodi ser
 monibus,

A 1. de diff. p.
 c. 22. p. 51. f. & 2
 de p̄cog. ex p.
 c. 6. p. 111. f

B 1. de p̄cogn.
 ex p. c. 4. p. 110
 c. & 111. a

C 1. de caus. p.
 c. 1. p. 91. b. & c.
 92 b. 2. de p̄cog.
 ex pul. c. 4.
 p. 110. c. & 111. b

D 1. de p̄cogn.
 ex p. c. 4. p. 111.
 a

E 1. de cau. p.
 c. 3. p. 92 a 2. de
 p̄cog. 4. & 5. p.
 11. diffuse.

Amonibus, subitam in morbo mutationem, non perpetuo in bonum terminantem. Fit autem talis crisis, vel per excretionem, vel per decubitum. quā sanè crīsim ex alijs signis dignoscēs, quæ in libris de crisibus dicta sunt, siue bona sit siue praua. Hi igitur oēs pulsus in adnotationibus hūi: & nonnulli ex ijs qui in vna arteriæ diastole inæquales sunt, de quibus iam dicatur.

Causæ inæqualitatis in vno pulsu. CAP. 18.

EX^a inæqualibus arteriæ diastolis, nonnullæ quiete intersectam habent motionem: nonnullæ continuam quidem, at non similem. De prima igitur dicam, quæ quiete intersectatur. nam & manifesta est ipsius dignotio: cū quilibet, nisi omnino asininus sit, cognoscere possit, quādo contigerit, vt arteria dum dilatatur, parumper stet: tum ita reliquum diastoles addat. quod sanè in paruis vel humilibus pulsibus fieri non potest. Manifestum igitur ex hoc ipso est, neque vsum diastoles esse exolutum, neq; facultatem infirmam esse: scilicet in hoc ipso solo, quod nunc dictum est, euerione in statum præter naturam facta. Quod sanè non minime & in alijs omnibus meminisse te oportet. Per id enim solum quod subinde docetur, tum dignotio, tum præcognitio fit, alijs omnibus secundum naturam se habentibus, vel paruam omnino mutationem adeptis. Porro, quod nūc diximus, verum est, quando arteriæ tunica secundum naturam se habet. nā

B vbi ipsa immodice mollis reddita fuerit, (qualis in lethargis & quibusdam alijs cataphoris conspiciatur) non est verum à robore facultatis maximum pulsus effici, & ab vsu vel aucto vel omnino non imminuto. Si enim à duobus his solis fieret magnus pulsus, augmento inquam vsus, & robore facultatis, nihil amplius addere sermōi oporteret. Nunc autem, quia considerare etiā oportet arteriæ tunicam, non verus erit sermo, simpliciter prolatus. Meminisse enim te oportet eorum quæ dicta sunt in primo^p de causis pulsuum (qui liber sæpius legi debet, vt qui fundamēta totius speculationis pulsuum contineat, sine quibus nec constitui nec cognosci quicquam aliud potest)

Causas enim vt quispiā dicat *συνεπιμας*, i. cōtentiūas, vel *προσεχεις*, i. proximas generationis pulsuum, in tribus his generibus esse ostendi: vsu, propter quem arteria mouetur: facultate, quæ mouet: & tunica. Alia enim omnia quæ pulsus alterāt, per hæc mediā mutationem faciunt. Vbi igitur arteriæ tunica secundum naturam se habet, in diastole vero quies aliqua facta, inæqualitatem efficiat: tūc & robur facultatis est, & vsus diastoles magnæ. Ostensum sanè est vsum generationis pulsuum augeri ob caliditatis multitudinem, vel spiritus animalis inanitionem. inanitur autē spiritus ijs, qui se exercent in ministerium motionum, quæ per musculos fiunt. Vbi igitur, vt dixi, tū vsus generationis pulsuū auctus fuerit ob quālibet causam, tū facultas, quæ in corde est, à qua arte-

Criæ mouent, ex sui ipsius ratione valens p̄maneat, at grauetur à multitudine humorū vel crassitudine arterias magnopere obstruente vel premente: inæqualitates in vno pulsu fiunt, quiete continuitatem diastoles intersectante. Quo sanè loco hortor te, vt duabus motionis partibus mentem diligenter adhibeas: ex te ipso considerans tum languiditatem & vehemētiam, tum celeritatem & tarditatem. fiunt enim in his vtriusq; nouem differentiæ, vt in primo^e de differentia pulsuū dediciisti. Indicant autem præter ea, quæ de affectionibus dicta sunt, quomodo vitalis facultas se habeat. Vbi enim ambæ motiones infirmæ sint in pulsibus, extremū est periculum: Vbi robustæ, salutis est spes. Si vero ambæ in medio quodam modo sint infirmitatis & roboris, in medio indicant consistere hominem pernicipis, & salutis. Si autē priori motione languida existente, ea quæ post quietem est, robusta appareat, deterius quidem hoc est, quàm si duæ motiones fortes existerent: minus vero malum, quàm si languidæ essent. Si vero è contrario appareat, vt prior sit valida, quæ post ipsam est, infirma: non bonum est. melius. n. est, vt posterior motio priore sit p̄stātor.

Ordo nouem inæqualitatum in vno pulsu. CAP. 19.

D^dinceps igitur ordinem narrabo nouem harum inæqualitatum, à mitissima ipsarum auspicatus: postea paulatim per medias ad pessimam perueniens. Ac mitissima quidem omnium est, quæ motiones ambas tenore præditas habet: Secūda, quæ priorem quidem mediam, robustā vero posteriorem: Tertia, quæ priorem tenore præditam, mediam vero posteriorem: Quarta, quæ ambas habet medias: Quinta, quæ priorem quidem inualidam, posteriorem vero fortem: Sexta, quæ priorem inualidam, mediam vero posteriorem. Septima, quæ priorem robustam, infirmam autem posteriorem. Octaua, quæ priorem mediam, infirmam vero posteriorem. Nona, quæ pessima omnium est, quæ ambas infirmas habet. Cōiugationibus autem in robore & infirmitate prædictarum duarum partium motionis consistentibus, proportionem respondent coniugationes in celeritate & tarditate consistentes. Melior etenim est in eiusmodi pulsibus celeritas tarditate: non tamen tanto melior, quanto vehemētia languiditate. Aperte enim qualitates ipsæ pulsuum, differentias facultatis in robore & infirmitate indicant. Constat autem maximam quidem spem esse salutis ex facultatis robore: minimam autem, ex infirmitatibus. Sed ad proportionem quandam cum ijs quæ dicta sunt, comparatio tibi fiat in differentijs secundum tarditatem & celeritatem. vt Prima quidem coniugatio fiat, in qua ambæ motiones celeres sint: Secunda autem, in qua prior quidem mediā, celer autem posterior: Tertia, in qua prior quidem celer, mediā autem posterior: Quarta, in qua ambæ mediæ sunt: Quinta, in qua prior tardā, celer posterior: Et post ipsam sexta, in qua priori existente tardā, posterior mediā fiat: Septimæ autem coniugationis prior quidem motio velox, tardā autem posterior: Octauæ mediā quidem prior, tardā autem posterior: Vltima harum est nona, quæ tardas ambas motiones habet.

Con-

A 2. de cau. p. c. 4. p. 92. b. d. f. uic & 2. de p. cog. exp. c. 6. p. 111 c. f.

B cap. 1

C cap. 14

D 2. de cau. p. c. 4. p. 92. d. d. f. uic.

SYNOPSIS LIB. XVI.

Coniugationes omnes inæqualitatum in vno pulsu considerandas esse. Quæ concurrant ad bonam, uel malam crîsim faciendam.

CAP. 20.

A 1. de diff. p.
c. 29 2. de cau.
p. c. 7. p. 93. b

Inspicere itaq; te oportet ad ambas differentias, menteq; considerare earum complicationes. Quandoq; enim quæ in tarditate & celeritate consistit coniugatio, grauis redditur: melior autem, quæ in robore & imbecillitate est. Ex tali igitur complicatione, & qui caprizans nominatur pulsus, gignitur: in quo posterior particula motionis, robustior & valentior est priore. Fueritq; hic, pulsuum qui secundum diastolem arteriæ quiete intersecantur, modestissimus: & ubi cû ipso iuncta fuerit aliqua morbi concoctio, crîsim bonam annunciat. Quemadmodum autem coniugationes quæ in vehementia & languiditate, celeritate & tarditate consistunt, cõsiderare in huiusmodi pullibus maxime est necessarium ad præcognitionem: sic etiam eam quæ in magnitudine & altitudine versatur. Quod enim non contingat ex humilibus esse pulsibus eum, qui quiete intersecatur, dictum est prius: ad quantam vero altitudinem perueniat, considerare conuenit. Post enim aliquis recessisse quidem ab humilibus, adhuc tamē mediûs esse: vel paulo altior medio esse, non tamen perfectam habere altitudinem, quam si habeat, omnino annunciat, naturam ad crîsim excitari: nō tamen bonam omnino fore hanc crîsim ostendit, nisi & alios scõpos habeat morbus ad bonam crîsim, quos in tractatu de crîsibus diximus: inter quos is est tum maximus tum tutissimus scopus, qui à morbi concoctione sumitur: post ipsum vero, qui à laborantis robore, duos nanq; hos scopos, in præcognoscenda salute vel morte, habendos esse didicisti, fortitudinem inquam virtutis, & concoctionem morbi. citra enim omne periculum, tutissimeq; se habent ipsi laborantes, ubi hæc ambo adsunt: perniciosissime, ubi neutrum: in medio, quando alterutrum. Dū autem hæc magis vel minus inter se coniunguntur, spem quoq; salutis vel expectationem mortis & augent & minuunt. Quod igitur dicebam vtile esse, vt in languiditatem & vehementiam, celeritatem & tarditatem partium motionis in eiusmodi pulsibus inspiceres: ita etiam magnitudinem ipsorum & paruitatem inspicere expedit: & magis sanè humilitatem & altitudinem: et si non sine alijs duabus dimensionibus fiant. Propter hoc igitur nec in perfrigerantibus admodum inuasionibus paroxysmorum tales apparent pulsus. humiles enim hoc tempore & parui redduntur. Ac ea quidem, quæ ad artis opera excitant, ijs, qui diexodos legunt, dicta sunt.

Iterum, quot sint pulsus in diastole arteriæ considerati: quæ in singulis ipsorum sit affectio, & quæ ex ipsis præcognitio fiat.

CAP. 21.

Nunc vero rursus sermonem ab initio resumentes, dicamus quot sint pulsus qui in diastole arteriæ conspiciuntur: quæq; in singulis ipsorum sit affectio à qua fiunt: & quæ præcognitio ex singulis ipsis fiat. Inijcere autem te volo super arterias digitos, qui molles sint: primumq; nec superficietenus tangas, nec violenter premas. postea, si ipsos vehementer ab arteria, dū dilatatur, percuti sentias, adhuc etiam magis comprime: si vero dum hoc facis, motus euadat insensibilis, omnino superficietenus tange. Validam etenim facultatem pulsus ille indicat, qui pressioni resistit: inuvalidam autem, qui decidit ac vincitur. Nonnullos igitur, maximos esse cõperies, si superficietenus tangas: parui tamen, si presseris, apparent: quandoq; etiam nullo adhuc modo seruantur, sed penitus abolentur. ita vt expressiois quantitate, quantitas etiam tum imbecillitatis tū roboris facultatis tibi dignoscatur. quod eorum, quæ in pulsibus sunt, maximum existit bonum. Si ergo aliquando inueneris in homine febrili morbo laborante, vnà cum signis cõcoctionis, validam facultatem: citra omne prorsus periculum hunc esse scito, & cito morbum solutum iri. Si vero valida quidem fuerit facultas, nullum autem in humoribus signum concoctionis appareat, in tempore diuturniori ægrotaturus seruabitur: Recordantibus nobis ea, quæ etiam sine mea ad monitione, ij, qui mentem habent, sciunt: omnia. s. quæ ad præcognitiones spectant, intelligi debere, si ægrotantes non errauerint, aut nulla noxa extrinsecus euenerit. Magnam vero dixi habere vim in morbis febrilibus robur facultatis arterias mouentis, quam & vitalē nominamus, quandoquidem sæpenumero, ubi periculum sit ob neruofum genus, non magnopere confert vitalis facultatis tenor, sed tunc inspicimus quo modo animalis facultas in robore se habeat. Ac melius quidem est ambas valentes esse, & præter ipsas tertiam, quæ naturalis appellatur: cuius principium est iecur: quemadmodum sanè vitalis, cor: animalis autem, cerebrum. Principatum autē tenet in vnaquaq; morbi specie ad præcognitionis stabilitatē, robur ipsum proprię facultatis affectarum partium. Validi igitur pulsus tenorem, qualis sit, premendo dignoscet. vnaq; cum ipso magnitudo etiam diastoles apparet, exquisiteq; dignoscitur. firma etiam magnorum pulsuum sit cognitio, si superficietenus tangas. Scito autem maximum pulsum illum esse, quem secundū multas arterię partes tangere possis, seu s̄m longitudinē, latitudinē, & profunditatem: sicuti & longum, qui secundum longitudinem superat: latum, qui secundum latitudinem: & altum similiter, qui secundum altitudinem, quæ & profunditas dicitur. Quemadmodum autem in toto primo de dignotione pulsuum libro de sensibili systoles parte & insensibili monstratum est: ita etiam^b in secundo, de differentia, quæ in magnitudine & paruitate consistit: ubi ostendo quantitatem diastoles cum quantitate circuli arteriæ comparandam esse, quod id, quod quæris, inuenias: nec quarendam esse ad quantam magnitudinem attollatur arteria latissima, angustissima collata. Hac eadem ratione & in pueris nonnulli dicunt pulsum esse paruum, diastolen non cum capacitate arteriæ, sed cum ea quæ est vigentium, comparantes, nam si quis quantitatem circuli arteriæ pue-

B cap. 2. & 3.
diffuse.

A puerorum, & quantitatem pulsus eorum existimet, is profecto noscet, Herophilum recte pronūciasse, eorum pulsus satis esse magnum. Duo equidem tibi hæc genera pulsuum in arteriæ diastole occurrent, si eo, quo dictum est modo, digitos iniicies: alterum in quantitate longitudinis, latitudinis, & profunditatis: alterum in percussione tenore. ^a Vocare tibi licet eum, qui fortiter tactum percutit, quocumque voles nomine. nam si & ἰσχυρὸν. i. fortem, & σφοδρὸν. i. vehementem, & εὐτονον. i. tenore præditum, & ῥωμαλέον. i. robustum nomines, nihil artis opera læseris. vocamus autem & nos ipsum, σφοδρὸν. i. vehementem pulsus, superiores nostros sequuti: & si potissimum ^b vehementiæ notio ex fortitudine & celeritate est composita. Sed quoniam recta præcognitio non ex nominum sed ex rerum exquisita cognitione fit: nominibus quidem vnusquisque vt velit vtatur, in rerum autem scientiam studium adhibeat. Quemadmodum autem vehemens pulsus semper robur indicat facultatis: ^c ita durus vel tensam esse arteriam, vel duram euasisse. nisi forte quis dicat, & quod tensum est corpus, ex eo quod tensum sit, durum euasisse. ita enim durus pulsus semper indicabit qualitatem quæ in constitutione tunice arteriæ est. Apparet igitur talis pulsus ex phlegmonis vel obstructionibus vel repletionibus vel tensionibus neruorum partium, vel ex scirrhis non solum neruorum partium, sed & aliarum si principes sint. etenim iecur & ventericulus & lien & vterus talem efficiunt pulsuum, vbi scirrhum contraxerint: fit etiam & propter validam refrigerationem & siccitatem. Et vbi sanè tibi in primo ingressu pulsus videatur talem occursum mollitiem non habere, qualem dum secundum naturam est habet: aliquem ex prædictis affectibus in homine esse existima. Discernes autem qui nam sit, tum ex alijs symptomatibus, tum ex causis quæ præcesserunt, qualis est frigidus potus præter consuetudinem, vel diuturna in aqua frigida mora, vel in aeri tali, ac præsertim non prius rarefacto corpore. Sed & quidam, vbi seruum manu percussisset, ac medij digiti tendonem, qui ad primum articulum est, contudisset, ex aliarum causarum concursu febricitauit. ego vero, vbi eius pulsus aperte indicare tensam esse arteriam inuenissem, manumque lana circumuolutam conspexissem, quidnam esset in ipsa, interrogavi: ipse vero nullam dixit rem in hoc ipsi inesse: percussus enim ex eo quod quendam ferisset, ceratum sibi familiare imposuisse. ego igitur nullam aliam causam inueniens tensionis ipsius pulsus, iussi vt curationem digiti immutaret, atque ea, quæ ad tales neruorum affectus conuenit, vteretur. at vir ille, neglecto meo consilio, nocte sequenti cõuulsus est. ^d Phreniticis quoque & pleuriticis, & quibus septum transuersum phlegmone laborat, durus pulsus apparet, tensam esse arteriam indicans. quare vbi ambigua sit horum affectuum adhuc incipientium dignotio, non parquam ex talibus pulsibus portionem ad eos dignoscendos habebis. Si vero ad diutius iam egrotantem accedas, cum primum introductus es, si pulsus ipsius durus tibi videatur, observa lienis phlegmonem scirrhum iam contrahere: ^e indicabit autem ipsam & color faciei: sicuti si & iecur aliquo tali morbo sit affectum. proprius. n. ex vtriusque visceribus gignitur color, qui homini in arte versato aperte indicat, vtrum eorum affectum sit. Sed in præsentem non est de hoc sermo. Quæcunque enim ex pulsu ad præcognitionem sunt vtilia, hæc nunc percurrere nobis est propositum. ^f Si igitur laborantem inuisas non prius à te visum, qui in febrili morbo constitutus sit sine superioris principij affectu, cum autem redieris, pulsus appareat durus: hic certe, dum tu absuisti, aquam frigidam potauit, vel autumnalem aliquem fructum refrigerantem ingesit. Atque hæc quidem fieri solere scito: Vehementem vero cum inuenias & æqualem & magnum pulsus, simulque arteriæ tunicam secundum naturam habere: maximum hoc lignum ad laborantis salutem sit. Nam celeritas vel tarditas in ijs qui ita habent, nihil effatu dignum nunc indicabit ad salutem vel mortem. verum celeritatem quidem ex caliditate maiori fieri comperies: tarditatem autem, ex refrigeratione. Atque hæc quidem per febrilem morbum in prædicto pulsu fieri non possunt. Celeritas autem frequentissime fit, ac magna ex parte in febribus periculo prorsus vacantibus, ex quibus sunt & legitimæ tertianæ. magni enim sunt in his pulsus & celeres in paroxysmorum vigore, hocque fit ob caliditatis copiam. Dictum autem est in ^g tertio de dignotione pulsuum & in primis partibus ^h secundæ, de celeritatis dignotione: Vbi ostendi eos errare, qui diastoles magnitudinem non considerantes, ex solo motionis tempore aliquid de tarditate vel celeritate pulsuum pronunciant. non. n. absolute pulsus qui fit dum in minori tempore arteria dilatatur, eo ocior est qui efficitur dum in maiori tempore arteria dilatatur. fieri enim potest, vt in breuissima diastole, licet non celeriter moueatur arteria, breuis temporis fiat pulsus: sicuti rursus in maxima quidem diastole sed celeriter arteria se mouente, multi temporis. Satius igitur dixi esse, vt motionis ῥοιζον, hoc est impetum, non quantitatem temporis totius diastoles attendamus. Ac celer quidem ex caliditatis copia fit, valida nimirum existente facultate: tardus autem, ex refrigeratione. Et ubi sanè tardus simul & paruus & tenoris vacuus pulsus sit, propè ad mortem veniunt. At in omnibus quæ ita dicuntur, memento eius differentiæ quæ in ætatibus est. Non enim solum puerilis phlebopalia hoc est venarum saltus, senis mala est: sed etiam senilis, puero. Decem igitur temporum (quemadmodum ⁱ Herophilus metiebatur ipsos pulsus) si puero fiat aliquando spatium illud, quod inter duas est percussiones, refrigerationis extremæ, & ob id etiam extinctionis, est signum: sicuti rursus, si seni puerulorum pulsus, in quo tempus diastoles temporis systoles est æquale, accensam esse naturam significat. Sed hoc certe nunquam vidi: In puero autem sæpe talis visus est pulsus. Sanè senis pulsus, vbi ita celer fiat, vt tempus, quod inter duas est percussiones, decuplo sit maius tempore percussiones, est

A 3. diff. p. c
f. p. 61 h

B ibid. p. 61 a

C 1. de præcog.
ex p. c. 4 p. 107.
diffuse.D 4. de cau p.
c. 14 p. 102 a b
& 4 de præcog.
ex p. c. 5 p. 120
cE 1. de præcog.
ex p. c. 4 p. 107
f g

F ibidem.

G cap. 1
H cap. 1I Vide supra
c. 12

quidem & hoc rarum: Verum non vltius adhuc procedit: prius enim moritur, ad hoc autē perueniens, ad eum quidem pulsus accedit, qui ætatis laborantis proprius est: deinceps autem ad rariorem. Quo in loco quedam etiam deceptio oritur ijs, qui circa pulsus non sunt exercitati. Quādo à caliditate permulta, in celeritatē immoderatā (quatenus ad ætatē spectat) pulsus puenit, corde in tali affectione adeo exiccato, vt & lethalem intemperiem habeat: necesse est hanc ipsam caliditatem ex tingui vnā cum ea quæ secundum naturam est. Iure ergo hoc tēpore tardior ipse pulsus fit. Ac aliquis, (vt dicebam) opinabitur ipsum ad naturalem statum redire: quamuis ad mortiferam refrigerationem iter habeat, non ad senilem temperaturam. At certe distinguere pulsus qui ad naturalem statum redeunt, ab ijs qui ad interitum tendunt, haud difficile est. languidior enim priore semper magis ac magis, efficitur pulsus eorum, qui perniciose se habent. Et huic præcipue notæ mentem adhibe in ambiguīs omnibus affectionibus, non tres aut quatuor solas arteriæ diastolas considerans, sed, vbi in tot diastolis languidus fuerit, alias expectans. conspicitur enim interdum quintus vel sextus post ipsas tenore præditus. quod cum inueneris, scito facultatem non ex sua ipsius ratione infirmam esse, sed à multitudine vel obstructione vel compressione vel aliqua omnino angustia vel grauitate prohiberi ne valide moueatur: quemadmodum accidit fortibus hominibus, vbi vel à vinculis impediuntur, vel ab oneris magnitudine grauentur. Et vbi vnā illam diastolē, tū tenore præditam tū altam faciat, scito tunc naturam ad noxiorum humorum excretionem excitari. Cum ergo satis fortis quintus vel sextus intercurrat pulsus vnā cum signis concoctionis per urinas apparentibus: poterit seruari homo: si vero sine concoctione natura ad excretionem impetū fecerit, morietur dum iudicatur. In peripneumonijs autē præcipue tales videntur pulsus, dico sanè non solum in æqualitate quæ in vehementia & languiditate, sed & solum eā quæ in magnitudine & paruitate, celeritate & tarditate conspicitur. Dandumque est ipsis multū oxymelitis, quod acidiori sit tēperamento, vnā cum alijs quæcunq; febrem minime accendendo, crassitudinem incidunt humorū. Cum enim arteriæ quæ cordi vicinæ sunt, ab huiusmodi humoribus obstruantur, pulsus efficiunt inæquales non ea solum inæqualitate quam systematicā, i. congregatiuam vocant, sed ea etiam quæ in vna est diastole: de qua dictum quidem iam & supra est: sed & nunc quoque vobis ipsius mentionem faciemus: Sicuti sanè, dū sermo nobis erat de pulsibus, qui in ualisionibus febrilium paroxysmorum & incrementis assident, mentionem etiā earū inæqualitatum fecimus, quæcunq; sepe numero in talibus temporibus fiunt secundum magnitudinem & paruitatem, celeritatem & tarditatem, vehemenciam & languiditatem.

De pulsu Vibroso, Dicroto, Vndoso, Vermiculante, Caprizzante, & Formicante. CAP. 22. G

Differencia^b autem pulsuum propter arteriæ tunicam eueniens, secundum quā mollis & durus pulsus inueniuntur, in neutro genere inæqualitatis apparet. dico autem neutrum, tum id quod in collectione multorum deinceps pulsuum conspicitur, tum id quod in vno solum pulsu: Verum tamen propter tunicam induratam fit quedam inæqualitas in diuersis arteriæ particulis, quando tum vltus generationis pulsuum vrgeat, tum facultas robusta sit, dum enim ipsa cogitur dilatare arteriæ tunicam quæ dura sit, vibrosus^c efficitur pulsus. hic autem ipse, fit quandoque etiam dicrotus,^d quando ea arteriæ pars quæ apparet, (quippe quæ ab incumbentibus corporibus non grauetur) in altitudinem eleuata prius fuerit, ab ijs autem quæ ab vtroque ipsius latere sitæ sunt, in itinere tardantibus, retrahatur rursus intro propter tunicæ duriciem: postea rursus simul eleuetur. Ideoque in ijs præcipue fieri conspicitur talis pulsus, in quibus prolixitas contracta est: cum vero longa ipsa est, dicrotus pulsus nunquam vltus est: quemadmodum neque vibrosus, vbi breuis ipsa est. Etenim vibrosus similis est iaculorum & virgarum uibratui, cum per exiguas particulas arteria ita mouetur. subiicitur autem pulsus vibrosus vel quatuor digitis vel omnino tribus, quando autem vnus, vel duo tantum digiti motionem sentiunt, tunc inæqualitas partium arteriæ, quæ vtrinque sunt, latet. præter hoc etiam euenit, vt pars quæ prius attollebat, à grauantibus non reuellatur. omnes enim simili modo expositæ sunt, omnes simili modo liberatæ sunt à grauitate incumbentium corporum. Cum ergo hic pulsus & robur facultatis & copiam caliditatis indicet, iure aliquando crisin futuram nunciat. & quod magis vtiq; fuerit vibrosus, eò etiam magis crisi sperato: Vtrum autem bonam vel malam (semper enim huius esto memor) ex tractatione de crilibus addisces. Principalissimum autem in ipsis, est concoctio morbificorum humorum in febrilibus morbis. etenim & huius etiam perpetuo esto memor. quando quidem ad superioris principij morbos concoctio humorum qui sunt in venis, non magnopere conducit. Periculum sanè quod ex ipsis imminet, quo modo præcognoscere oporteat, tum in commentarijs in prognosticum, tum in ijs quos de crilibus scripsimus, habes: Ex pulsibus autem tantum vtilitatis ad eorum morborum tum dignotionem tum præcognitionem, quantum ex duro & molli, capi potest. dictumque a me superius de ipsis est. Est autem quidam vibroso pulsus, secundum quidem eam inæqualitatem quæ in diuersis particulis versatur, simillimus: contrarius autem secundum tunicæ qualitatem: vibrosus enim, durus est: ille vero, non durus: immo & eo etiam ipso qui secundum naturam est, mollior existit. nominamus autem ipsum, e vndosum, propterea quod vndis similē habet inæqualitatem. Apparet autem interdum quidem tenore præditus moderate: interdum vero inter tenore præditos & imbecillos, medius. dictum vero est, quod εὐτονον, i. tenore præditum pulsum, σφοδρὸν, i. vehementem nominamus, superiores sequuti: quemadmodum & ἀτονον, i. tenoris

A 4. de cau. p. c. 12 p. 101. f. g

B 1 de diff. p. c. 22. p. 61 f. & 2. de p̄cog. exp. c. 6. p. 111. f

C 2. de cau. p. c. 6. p. 52. g. 2. de p̄cog. exp. p. c. 6. p. 111 f. & 3. de p̄cog. exp. p. c. 4. p. 115 h
D in eisdem locis.

E de p. ad Tyr. c. 8. p. 43 g. 1. de diff. p. c. 26 p. 51 h. 2. de cau. p. c. 8 p. 93 c. 1. de p̄cog. exp. p. c. 8. & 9. p. 112. g

Aris vacuum, ἀμυδρὸν. i. languidum. Hic igitur pulsus, vndosus inquam, sudorem vt plurimū nunciat: ac tanto magis, quanto mollior quidem fuerit, non tamen tenoris vacuus. Si vero: plū in tercurrat altus, firmissimum habebis sudoris signum. Semper enim hic aliquam excretionem significat: cum vndoso quidem vel absolute magno nō tamen duro, criticorum sudorum: cum vi broso autem, vel absolute duro, mēstruorum potius, vel eruptionis sanguinis ē naribus, vel per hāmorrhoidas, vel aluo exturbata. quānam vero excretionum futura sit, ex ijs, quæ in libris de crisibus scripta sunt, discerne. Quando autem vndosus hic pulsus, languidus fuerit, vermiculans fit, nomenclaturam hanc adeptus à similitudine, quam cum gressu vermis habet. ^bTres enim hos pulsus, superiores medici ab animalibus denominarunt, caprizantem, vermiculantem, & tormi cantem, ob motionis similitudinem ita appellationem imponentes. Sed de caprizante quidem in fine ^csermonis ostendē. De vermiculante vero mox dicetur, propterea quod minor quidem est vndoso, languidus autem semper: & propter hoc facile transit in formicantem vires summo pere imbecillas esse indicantem: quemadmodum & ille qui in priori arteriæ particula priorem motio nem habet, quæ tanquam bestiolę perreptantis esse videatur. verum huic nullū proprium ac pe culiare nomen positum est. fit igitur ipse imbecilla existente facultate: ac nū prius ea roboretur, **B**transit facile in formicantem, omnium pulsuū languidissimū & minimum. adeoq; etiam pes simum: vt qui imbecillitatem facultatis propriam indicet, nō ob copiam grauantem, vel compres sionem, vel obstructionem. Esto autem tibi maximum indicium ad discernendum, quando facul tas præ compressione vel obstructione vel copia non possit arteriam in magnitudinem eleuare, ipsa scilicet secundum æqualitatem & inæqualitatem differentia. nam vbi ipsa ob propriam ratio nem infirma est, pulsus ipse æqualis permanet per omnes deinceps diastolas: vbi verò ab alia cau sa impeditur quin motu secundum naturam moueatur, motio inæqualis fit. Sanè vermiculans, & multo magis formicans, nunquam visi sunt collectiua inæqualitate inæquales ob propriā im becillitatem facultatis fieri: quemadmodum certe & qui imaginem refert bestiolę perreptantis: qualē pulsuū apparere oportebat, si, qui à corde immittitur spiritus, dum per arterias fertur, causa fuisset diastoles. Ostensum autem est facultatis, non materiæ spirituosæ, à corde per arteriarum tu nicas distributionem fieri. & huius omnes dum participes fiunt, eodem modo, quo cor, se ipsas di latate: trahentes vnde quaq; vnde vtiq; possunt, quod ipsarum diastolen sit repleturum. ^dVt Era sistratus autem dicebat, pulsus fit cum spiritus qui à corde immittitur, per arteriarū cavitates fer tur. Cum autem pulsus secundum diastoles quantitatem sint septem & viginti: vnus ex ipsis, qui **C**vtiq; minimus sit secundum tres dimensiones, formicans nominatur: Huic autem accidit, vt & lā guidissimus omnium pulsuū sit, ob idq; ipsum minimus: & quia minimus est, iccirco etiā fre quentissimus efficitur. Cum enim, facultas extreme inualida sit, minima secundum tres dimen siones diastole fit, ipsius nimirum longitudine, latitudine, & profunditate in minimum contra ctis. Dicta etiam est causa, propter quam pulsus paruos vt plurimum crebritas comitetur, nimirū ob instrumētorum defectum, habita ratione ad facultatem & vsū. ^eQuemadmodum autem in paruo pulsu non exigua secundum magis & minus existit differentia: ita etiam & in alijs sex & viginti, de quibus paulo inferius dicetur.

^fDe pulsibus qui in vna diastole in diuersis tamen arteriæ partibus in æqualitatem habent, ut Myuris, Myu ris recurrentibus, Myuris deficientibus, Deficientibus recurrentibus. C. A. P. 23.

Nunc autem addamus pulsus qui in vna diastole sed in differentibus arteriæ particulis inæ qualitatem habēt: inter quos sunt & qui myuri (quasi mauricaudas seu soricicaudas dixeris, alij decurtatos vertunt) vocantur, in parte quidem quæ cordi propinquior est, diastolen in tumo rem eleuatam facientes: in longinquis autem, imminutam: ita vt tribus iniectis ipsi digitis, quan to primi digiti ad secundum motio minor apparet & latitudine & profunditate, tanto huius ad **D**tertium: nimirum quod tenor facultatis arteriam mouentis, quam cor vniuersis ipsis suppeditat, exoluatur. Interdum autem similiter quidem occurrit iniectis digitis, pulsus: verum secunda mo tio languidior quàm prima apparet, & post ipsam tertia rursus languidior quàm secunda: dein de quarta & quinta & vniuersę consequentes detrahunt, quousq; ad absolutam immobilitatem, vt ad nostrum sensum, peruenerint: Deinde digitis sublatis, paruaq; intermissione facta iterū im positis, motio sensu percipitur. Interdum autem & sine digitorum sublatione, redit iterum mo tio, ita vt sensibilis fiat. Contingunt autem & talia circa pulsus ob facultatis infirmitatem, quæ in iectionem digitorum non ferat, sed tanquā ab onere & vincatur & concidat. Quapropter & mo destissime tunc tãgere debes, ex infernis potius arteriæ partibus digitos iniiciens, manumq; labo rantis conuertens. Si vero rursus superficiētē admodum tangas, secundum alterum modum motionem non senties, ob paruitatem diastoles. Accurate igitur te mentem adhibere tunc oportet quantitati diastoles, quam in digitorum applicatione inuenisti. atq; ita alternatim, interdum quidem remittere ac leuare oportet paululum, interdum vero comprimere: quādoquidem recta talium pulsuū dignotio in exquisita applicandorum digitorum symmetria cōsistit: propterea quæ quidem attrectatio quæ superficialia est, nōdum dignoscat arteriæ diastolen, qñ exigua fiat: ea vero quæ hac violentior est, obscuret absoluteq; perdat dignotionem motionis. Nonnulli talium pulsuū qñ perdunt diastole paulatim imminuta, rursus redeunt, vocamusq; myuros παλιδρο μύρας. i. recurrentes. Si igitur, ad extremam breuitatē motionis perducti, rursus ipsam auxerint,

Quarta Classis.

QQQQ 2º ij

hoc

A 1. de fecogn. ex p. c. 9. p. 112. h. de c. l. vlti mo p. 143. 4

B de his oibus pulsibus vide li bro. d. p. ad ty. c. 7. & 8. p. 43. b. & c. 11. p. 42. g. Et 1. de a. r. p. c. 26. 27. 28. 29. p. 51. & 52. & 2. de cau. p. c. 8. p. 93. b. c. diffuse. & 2. de fecogn. ex p. c. 8. & 9. p. 112.

C capite 33. in fine.

D lib. 4. de dif. p. c. 17. diffuse. & 2. de cau. p. c. 8. p. 93. c.

E 1. de cau. p. c. 11. p. 90. diffuse.

F de his pulsi bus vide 1. de diff. p. c. 11. p. 49. d. 2. de c. p. c. 9. p. 93. c. 2. de fecogn. ex p. c. 10. p. 113. b. d.

hoc ipsum nunc dictum nomen habent, myuri recurrentes: Si vero ad perfectam immobilitatem redacti, illic steterint, nec amplius sensibilem motionem fecerint: tales, ἐλλείποντας, i. deficientes nomina mus. Si autem & post immobilitatem rursus inceperint iterum moveri, & hos nominamus deficientes recurrentes: constat autem omnes tales pulsus fieri ob imbecillitatem facultatis, quae interdum quidem ipsa sola ex propria ratione infirma sit, interdum vero & ab aliqua multitudinem vel compressionem vel obstructionem arteriarum cordi vicinarum: ita ut mixta efficiatur affectio. Si quae non omnino pulsus in ipsis languidus, & parvus factus esset, manifeste utique apparet inaequalitas in una diastole. nunc autem non apparet, ob humilitatem motionis, quam facit in diastole arteria. ideoque frequentes ut plurimum sunt tales pulsus secundum illud genus frequentiae, quod ijs, qui insensibilem habent systolem, apparet.^a Dupliciter enim diximus fieri & dici frequentem ipsum pulsus: vel ubi primas systoles partes nos sentimus, vel ubi nullo modo ipsa sensibilis est. Si igitur primas systoles partes sentimus: tempus quod est inter finem diastoles & principium systoles, rarum vel frequentem facit pulsus.^b Quoniam autem & tenoris quid & magnitudinis diastoles habere oportet arteriam, quod primas systoles partes sentiamus: impossibile est in languidis parvisque pulsibus ipsam nos unquam sentire: quare in his tempus internae quietis indignoscibile erit. Et propter hoc, totum illud quod constat ex hoc, & eo quod est systoles, & quietis quae est post ipsam, & primarum partium sensibilis diastoles, insensibile existens, vel frequentem vel rarum efficit pulsus.^c Sed de raro ac frequenti pulsu secundum quantitatem externae quietis, iam in ijs quae superius scripta sunt, ostensum est: De nunc autem dicto frequenti & raro, dicere iam tempus est, rememorantibus prius nobis ea quae in tractatione de causis pulsuum ostensa sunt.^d nam causam, ut quispiam dicat, synecticam, i. contentivam frequentiae pulsuum ostendimus esse defectum diastoles: propterea quod, ubi magnus sit usus actionis, hoc completo, arteria moderato quiescit tempore: non completo, autem usu, cogitur ob diastoles defectum, secundam motionem maturius incipere. Quoniam igitur in parvis admodum pulsibus incompletus redditur usus diastoles, quantum deest, id natura explere coacta, secundam motionem maturius incipit. Quanto autem tempus quod est inter diastolas, redditur brevius, tanto frequentior pulsus ipse apparet. Deficiens autem redditur usus diastoles in parvis pulsibus, ob parvitatem. Et hoc ex necessitate sequitur perpetuo: non, quemadmodum in magnis, quandoque. Copiam enim caloris in his esse oportet, vel absumptionem vitalis spiritus, ut frequens fiat pulsus. qua ratione rursus, in quibus sensibilis est ipsa arteriae systole, tempus inter sensibilem finem recessionis, & principium diastoles, breue redditur. Atque hoc quidem tempus contrahitur, natura ad diastolen properante, ubi opus est arterijs, ut aerem externum copiosiore attrahant. & hoc fit, ut dixi, ob caloris copiam, vel ob spiritus absumptionem. Alterum autem tempus, quod est externae quietis, per illas affectiones abbreviatur, in quibus natura festinat fuliginosa & fumosa excrementa in arterijs collecta euacuare.^e Et propter hoc in ijs quae superius scripta sunt, firmissimum dixi esse signum inuasionis paroxysmorum febrilium ex putredine humorum euenientium, breuis quidem temporis esse externam quietem, velocior autem esse motionem systoles.

De pulsu Innuente Circumnudente. CAP. 24.

AC de raritate quidem & frequentia pulsuum haec sint satis. Ad eos vero, qui paulo ante dictis pulsibus sunt congeneres, redeamus. Quidam sanè est, qui altius habet medium, si longitudinem spectes: ea vero, quae ab utraque ipsius parte sunt, humiliora.^f vocamusque ipsum ἐπινευκότητα, i. innuentem & περινευκότητα, i. circumnudentem. Videtur autem hic pulsus ex imbecillibus facultatibus gigni, quando corporis constructio talis sit natura, ut pauca quidem cutis eaque leuis, medio longitudinis arteriae incumbat: quae vero ab utraque ipsius parte sunt, secundum longitudinem ex supernis & infernis partibus grauentur. Ob hoc enim ipsum & crassorum pulsus, longitudine breuis conspicitur, quamuis robustus sit: gracilium autem longus, quamuis imbecillior existat. **H**

De viginti septem pulsibus qui supra in tabella descripti sunt. CAP. 25.

AC quodam modo iam rursus oratio ad id quod paulo ante reiecit, venit, hoc est, ad septem & viginti pulsus in tabella descriptos: quorum generatio tanquam ex elementis est ex novem pulsibus: quorum tres secundum longitudinem arteriae considerantur, tres, secundum latitudinem, & tres alii secundum profunditatem. Ex horum enim inter se commixtione uniuersae coniugationes oriuntur pulsuum septem & viginti: quorum una est secundum longitudinem, de qua nuper dicere inceperamus, ostendentes ipsam apparere ob differentiam tum corporis in crassitie & tenuitate, tum facultatis in robore & imbecillitate, tum tertio caliditatis in multitudine & paucitate: Si vero in duo capita sermonem reducere velis: ob maiorem vel minorem diastolen quae secundum circulum arteriae fiat: & ob tenuitatem & crassitiam corporis. Quatenus enim ad ipsam rei naturam attinet, omnium pulsus fiunt secundum longitudinem aequales: nisi si quando iam morientium refrigerati sint artus: videntur autem non esse aequales, ob corporum arterijs incumbentium inaequalitatem.^h Eorum igitur qui diuturnis in morbis contabuerunt, arteria quae secundum spinam est, pulsare conspicitur, si manus super cutim hypochondrij iniiciatur: ac magis, etiam hoc ijs, qui natura sunt graciles, accidit: & multo sanè magis, ubi febricitauerint, vel vinum biberint: propterea quod eo tempore diastole ipsis in magnitudinem attollatur. Et contra autem crassis, quamuis fortes facultate sint, & praecalidi, breuis tamen fit pulsus secundum arteriae longitudinem.

A 1. de diff. p. c. 78. p. 48

B 1. de dig. p. c. 5. p. 72. c. f. diffu. sc.

C supra c. 6. diff. fufe.

D lib. 1. c. 5. p. 87. f.

E supra c. 13. diffuse.

F 2. de cau. p. c. 10 p. 93. f. 2. de p. cogn. ex p. c. 11. p. 111. h

G de horu pul. suum generatione diffuse tradit Gal. 1. de p. cogn. ex p. c. 3. p. 106

H 1. de dign. p. c. 3. p. 73. g

- A** tudinem. quare gracilitas corporis maxime aliorum omnium ad pulsus longitudinem confert: se-
cunda post hanc, fortitudo facultatis: tertia, caliditas. Contraria autem horum contrarium fa-
ciunt pulsus, quem dixi vocari breuem. Angustus autem pulsus fit ob angustiam circumposi-
tarum regionum arteriæ, imbecillitatemq; facultatis, & refrigerationem, instrumentiq; duritiem,
& cutis rugositatem ac crasitiam. Altus autem, ob contraria, robur facultatis, caliditatem mul-
tam, instrumenti mollitiem, cutis tenuitatem & tensionem. Patet autem ex dictis, quod decimi
quarti pulsus in tabella descripti, qui & longitudinem & latitudinē & profunditatem habet mo-
deratā, vel oīa fm naturam sunt: vel & aliqua ex subcontrarijs mistio in mediam cōstitutionem
ducit diastolen: contingit enim laboranti tanto facultatem imbecilliolem esse aliquo tempore,
quanto etiam fuerit habitu corporis graciliore. Ita vt quantum pulsus in breuitatem peruenit, ob
imbecillitatem facultatis: tantum ex gracilitate ei addatur. possibile est etiam, vt quantum hīs de-
fecit, tantum ob caliditatis copiam reficiatur: Rursus autem per cōtraria, viribus robustioribus red-
ditis, quantum in longitudinem increuit pulsus, tantum etiam ob carnis copiam de eo detraha-
tur: possibile etiam est, vt qui in longitudinem, quatenus ad alias causas, auctus est, breuior euase-
rit ob refrigerationem. In his autem considerationibus aliqua ē ratio duritiei tunice habēda est.
- B** Sed si, quantum ad hoc, secundum naturam se habeat, nec ad corpulentiam vel gracilitatem vi-
deatur mutatio facta esse: neq; in languiditatem & vehementiam conuersio aliqua, sed in his se-
cundum naturam se habeat: si moderatus videtur secundum longitudinem & profunditatem &
latitudinem, indicabit tibi neq; caliditatem esse copiosam in corpore, neq; absorptionem spiri-
tus animalis. Atq; hæc quidem & ex eo quod nullam validam actionem laborās obijerit, digno-
scere facillimum est: In voluntarijs enim motionibus absorbitur spiritus. Caliditatem autem in
profundo corporis auctā, si cætera omnia moderate se habeant, ex pulsu solo præcognoscere po-
tes. Respirationis enim mutatio non fit manifesta in talibus affectionibus, in quibus parum plus
caliditatis fm naturam in corde collectū est, alijs eodē modo se habentibus. Sed mētem hoc in lo-
co adhibere oportet magnitudini & celeritati pulsus. primum. n. in magnitudinē crescit, vbi tuni-
ca arteriæ vel mollior sit q̄ status fm naturam ferat, vel moderata: postea vero in celeritatem, au-
ctā caliditate: Vbi vero præ duritie tunica arteriæ in magnitudinē notabilem nō possit distendi,
tunc & incrementū pulsus in celeritatem, maturius fit. etenim vsus generationis pulsuū auctus,
quousq; magnitudo diastoles sufficiens ipsi sit, nihil penitus sensibile, vel oīno parū, motionē in
celeritatē alterat: Vbi vero maioris diastoles vsus requiratur, nō possit aut tunica arteriæ extendi,
C ob duritiem, tūc celeritati multa accessio fit: Vbi aut nec hoc satis sit, vibrosus efficitur pulsus, per
manente nimirum facultate robusta.

*Cur quandoque in pulsu magnum factum esse videatur incrementum in latitudinem aut altitudi-
nem, cum tamen breuissimum reuera factum sit. CAP. 26.*

- A** Comnes qdem in tabella descriptos pulsus singillatim percurrere longum iam esset, at me-
thodū in ipsis p̄scribere cū exercitatione p̄stiterit. quod sanè & in primo de p̄cognitione ex
pulsibus feci. Ante q̄ aut ad hanc accedā, melius est de ipsis statuisse, aliquā breuissimū quidē incre-
mentū vel in latitudinē vel in altitudinem vel in contraria fieri, multū tñ apparere, ^b q̄a nos pul-
sum q̄ nunc apparet, cū eo q̄ prius erat, comparamus. Hoc ergo & in crisi-
bus euenire cōspiciē, vbi post pulsum, q̄ altus apparuerit, sudoribus multis eruptis, in cōtrariam ideam mutatio fiat, appa-
reatq; humilis vnā & latus ipse pulsus, quapropter & a quibusdā medicis scriptū est latū pulsus
cōspici sæpenumero in recens iudicatis. ipse. n. latior apparet in ijs q̄, vt dictū est, iudicati sunt: nō
tñ re vera eo tpe fit latior sicut apparet: propterea quod prius qdem altitudo aucta esset, plus q̄ sta-
tus fm naturam exigeret: at tpe post crisi-
m, ne eā ēt q̄ fm naturā est, amplius seruet. ob euacuatio-
nem. n. regiones quæ arterijs circūpositæ sunt, laxæ euadunt: cū prius ipsas angustassent. & ob id
D pulsus vere latior apparet. apparet aut multo latior q̄ re vera sit, altitudine in humilitatē collapsa:
tū quia nullo modo in tumorē notabilē attollat diastole, tum ēt quia cutis quæ arterijs incūbit, la-
xa rugosaq; fiat: quo tpe, si cōuerso mēbro in infernis ipsius partibus arteriā statueris, neq; ita ampli-
us humilis vt prius, neq; ita latus, pulsus apparebit. ^c Porro & in hydrope, in quo totus habi-
tus, quemadmodū in mortuis corporibus, intumescit, (qui sanè hydrope multū differt à tympania
vocato & ab ascite) pulsus lati apparent: ac p̄sertim qñ arteriā tangimus, membro fm supernā
partem, nō infernā, collocato. Cōspiciē ēt talis qñq; pulsus in lethargicis, q̄ pessime affecti sint: ef-
fœminat. n. in his ipse corporis habitus: ita vt ob multā humiditatem et mollitiē laxū ac incōstans
fiat ipsum ēt dorsum arteriæ, haud potens se ipsum cōtinere, neq; sublime se sustinere, sicuti dum
fm naturā se habebat. In his igit, vt dixi, si ex infernis partibus membrum tangas, pulsus nō ampli-
us tibi latus apparebit. Hoc aut diligenter te animaduertere oportet, definireq; ac considerare
quo modo figurato mēbro, applicationē manus feceris. vt plurimū. n. arteriam, q̄ ad carpū est, tan-
gimus: interdū aut aliquā ex ijs q̄ vel in t̄pibus sunt, vel in brachio. Perpedere p̄terea oportet ea q̄
p̄cesserunt, ac cū ijs quæ nunc ad sunt cōferre: inspicereq; nūquid p̄pter illa magis imutatus sit pul-
sus, q̄ re vera alteratus appareat. His igit tibi i memoria habitis, eorū quæ sequunt, sermonē faciā.

*Exercet methodum præcedenti capite promissam in pulsibus secundum omnes dimensiones diastoles, &
secundum omnes corporis arteriæ constitutiones consideratis. CAP. 27.*

- E** Sto ^a vt ægrotantis cuiusdam nunc primum à nobis visi, pulsus in carpo manus appareat lon-
gior:

Quarta Claslis.

QQQQ 2° iij

A cap. 3

B 2. de cau. p.
c. 14 p. 94 c c
diffult.

C 1. d. causis p.
c. 14 p. 94 f & 4.
de cau. p. c. 24.
p. 13 cf

D 2. d. p̄cog. ex
p. c. 1. p. 106. b

gior: ita ut ad sex vel etiam plurium digitorum iniectione motio sit sensibilis. Iam ergo constat ne E
 cessarium esse, hominem hunc esse gracilem, impossibile. n. est, bene carnosum existente corpore, tam longum fieri pulsum. Deinceps igitur considera constitutionem tunice arterie, ad aetatem habitumque corporis aegrotantis respiciens. Pulsus. n. q. in puerulis est, mollior est quam qui in adultis: qui in foeminis, quam qui in viris: q. in natura mollioribus & albis, quam qui in contrariis. Si igitur tibi multo durior quam is qui secundum naturam est, pulsus factus esse videatur, tumorem autem nuper nominabam motionem secundum totius arterie circulum, cuius altitudinem & latitudinem cogitatione secamus. neque. n. in arteria, sicuti in cubicis corporibus, latitudo ab altitudine distincta est. Cum autem talis sit ipse pulsus, omnino quidem necessarium est quaedam esse affectionem ex ijs quam durum pulsum efficiunt. Has autem affectiones didicisti, refrigerationem validam, ut corpus arterie coeleatur, vel excedentem siccitatem, quemadmodum in marasmis, vel alicuius visceris scirrhum, vel maximam phlegmonem, vel spasmosam affectionem in aliqua nervosa particula. Sed & facies statim tibi indicabit nunquam marasmus sit, an quid aliud. consentaneum est. n. marasmum ut incurabilem esse, quam ob ipsum arteria tantam acquieverit siccitatem. Caecos igitur inspicies oculos eorum qui ita se habent: ut in orbem emineant ossa, quarum ipsorum tunicas circumscribunt. & quaecumque alia in libro de marasmo didicisti. Sed & eos qui ita affecti sunt, antequam pulsus tagas, dignoscere tibi licet vel ex sola facie. Cum autem ipse non videatur talis, duritiam pulsus ut plurimum quidem inuenies ob lienem induratum ortam: iam vero & propter aliam quamprimum principem particulam. quam & tactu prompte cognoscas: symptomataque et comitantur, quarum clare has ab alijs distinguunt. Si. n. iecur ad tamen scirrhum pervenerit, ut pulsum, quale dixi, efficiat: hydropum symptomata in facie iam tibi apparebunt. Si vero venter vel vesica vel intestinorum aliquod patiantur, diarrhoea hoc est alui profluvia indicabunt: Sicuti si diaphragma vel membrana succingens, propria eorum spirandi difficultates. didicisti autem earum ideas in commentariis de difficultate spirandi. Si vero nihil horum appareat, considera an aliqua adsit spasmosa affectio. Ac in mulieribus inspicere, an scirrhus hic affectus in utero sit. Cum autem nihil tale appareat, refrigeratio valida ac recens vel ex aqua frigida vel vini potione. in illis. n. arteria vix stupefacta circa motum. Videatur autem in ijs qui ita habent, vinum meracum exiccare eorum habitum: sicut frigida aqua, congelare. Iam vero & fructus autumnales tactu & facultate frigidum, durum pulsum efficiunt. At noxa, quae ab externis causis proveniunt, celeriter conquiescunt, si nos laborantem calefaciamus: & ob id et pulsus vna quiescunt. perseverant autem cum affectionibus quae in corpore sunt, si ipsae curatu difficiles sint. Si ergo longus pulsus vna & durus sit, considerationes, ut dictum est, facies. Vbi vero moderatus ipse sit secundum eam differentiam, quae est in duritie & mollitie, tunc insuper quantitatem diaстоles considera. si. n. arteria secundum utraque dimensiones, longitudinem inquam & altitudinem, insigniter dilatae, idque non ob recens alimentum, vel vini potione, vel lauacrum, vel aliquam aliam motionem evenerit, constat certe hominem febricitare. Si vero & celeritas & frequentia vna cum tali vehementia adsit, patet maiorem esse febre. Si autem secundum altitudinem & latitudinem moderatus sit ipse pulsus, & propter celeritatem sit et satis frequens, multam quidem esse indicat caliditatem, imbecillam autem facultatem. si. n. esset valida, magnitudo utique pulsibus inesset. Sed & propter hoc ipsum, velox satis sit & frequens, propterea quod versus ob diaстоles parvitatem non completur. Talis autem pulsus, languidus tibi omnino apparebit: Proprium. n. inseparabile hoc signum in pulsibus est infirmae facultatis: ut iam caetera omnia, quae facultatis imbecillitatem vel robur significant, ex abundantia considerentur: quippe ad exquisitam sciam speculationis pulsuum sunt utilia, comprobata comprobantiaque pro cognitionem quam ex languidis & vehementibus pulsibus fit. Dictum autem est superius, quod ob medicorum consuetudinem, vehementes hoc est σφοδρὸς νοῖο pulsus, eos qui εὐτρονοί. i. tenore praediti, sunt: languidos autem hoc est ἀμυδρὸς, eos qui ἀτρονοί. i. tenoris sunt vacui. Age. n. cuiuspiam qui in carnis incremento moderate se habeat, pulsus appareat moderatus secundum magnitudinem: tunica est ipsa arterie moderate se habente in differentia quae est secundum duritiam & mollitiam, quae communi nomine vocatur constitutio arterie: in tali pulsu virtutem valere omnino dices, antequam noscas quomodo in vehementia se habeat. neque. n. sane secundum omnem tactus iniectionem, statim vehementem dignoscitur pulsus: sed solum, cum arteriam comprimimus. Superficialia. n. attentatio exquisita quidem dignoscit magnitudinem: at nullo modo vehementiam. Si vero compresserimus, aperte quidem vehementia apparet: quemadmodum sane & languiditas: apparet autem vna & ipsa magnitudo. Cum. n. ascendere in altitudinem phibeat arteria ob compressionem: simul quidem tenore praeditum facit occursum, simul vero imaginem quandam extensionis in latitudinem: In quibus indicatio apparet prohibitionis ascensus in altitudinem ob compressionem. Verum quoniam dura fuerit tunica arterie, neque tunc maxima fit diaστοle. Et propter hoc, cum fuerit principis visceris phlegmonem, & propter ipsam pulsus durus: si propter haec, facultas quae arterias dilatat, robusta sit, vibrosus fit pulsus: Vbi. n. tunc versus diaстоles auctus sit, tunc robur vitali facultati adfuerit, dum violenter dilatae arteria, vibratio efficitur. Magna tamen ex parte in talibus affectionibus non est robusta facultas: immo certe quispiam contentus esse deberet, si in corpore ob morbi longitudinem extenuato, facultas vel mediocrem tenorem haberet. propter hoc igitur neque vibrosi ipsi pulsus fiunt. Iis sane qui vinum meracius vel copiosius biberunt, pulsus vibrosi quoniam apparent: quod & facultas roborei, & febrilis caliditas augeatur. Atque hi quidem pulsus, saepe numero conspiciuntur: raro vero, qui altitudinem quidem servat vna cum latitudine, longitudinem autem sunt breves: rarius autem ipsi ijs, qui & longitudinem vna cum latitudine contrahunt: his adhuc rarius, qui altus vna & angustus & brevis sit: qui in ijs quidem, dum sani erant longum habebat pulsum, ne fieri quidem poterit: in ijs autem qui breves, ex multitudine consistit, valida existente facultate. Quare et ut plurimum inaequalis apparet

A 1. de p̄cogn.
 ex p. c. 4. p. 107.
 fg, & 1. de diffe.
 feb. c. 7. in fine.

Aret fm duo genera inæqualitatis. Sicuti. n. vehemens pulsus validę facultatis est signũ: ita post ipsum altus, qñ in lōgitudine breuiat. Cōstat igit̃ tūc neq; ob tenuitatē corporis ipsum in altitudinē ascendere, neq; ob mollitiē tunicę arterię. nā si ob hęc attolleret, breuis pulsus nō esset. Magna ergo ex parte altus pulsus statim ēt latus est: sin minus, at certe moderatus fm latitudinē. Angustatū aut̃ hūc ipsum esse altiorēq; moderato esse sine collectiua inæqualitate, impossibile est: q̃ ēt minores numero altos pulsus habeat q̃ moderatos fm pfunditatē. Sed & secūdum vnā diastolē talis pulsus fit inæqualis: ita vt absolute altus vnā & angustus sine inæqualitate, nō admodum frequenter appareat. Et sanē altus pulsus, licet secundum longitudinē mutilatus fuerit, nō tñ tātū quantū formicās mutilabit. digiti certe vnus iniectionē explet, cū formicans ne tertiā quidē totius cōpleat. Igit̃ altus simul & breuis lōgitudine pulsus, qñ durior vnā fuerit, dicrotus etiā simul euadit. Verū nūq̃ à me visus est lōgus vnā & dicrotus. sed q̃ lōgitudinē assumpserit, ex p̃dictis causis vibrosus euadit. Causę sunt, copia caloris, & robur facultatis, & instrumēti durities. nōnunq̃ etiā & pp̃ affectū in morbis, situs arterię immutat ac puertit, intēperie quapiā inæquali in tunicis ipsius vel circūiacentibus corporibus orta: vt alia quidē pars sit exiccata, alia vero nō: & alia quidē sit indurata, alia vero nō: & alia qdē ab aliquo circūiacentiū corporū attracta, sit tensa: alia vero de suo

B situ extrusa sit. Sed hęc qdē iunt rara. Quę autem sūt ob caliditatē vel refrigerationē totius mēbri vnā cū circūiectis partibus, aut humiditatē et multitudinē, aut defectū & siccitatē, ea sepe numero cōtingūt. Meminisse tñ oportet & eorū q̃ raro eueniūt, vt qñ pueneris ad egrotū, quē haud prius inspexeris, ab ijs auspicatus q̃ magna ex parte eueniūt, ad ea trāscas, q̃ nō admodū frequenter conspiciunt: atq; ita ad alia, vsq; ea q̃ rarissima sunt: quemadmodū sanē & in pulsu qui breuis secundum longitudinem & altus secundum pfunditatem est, exemplū tibi adest trāsitionis ab ijs quę sæpe ad ea quę rarissime conspiciuntur. Rationi igit̃ consonū est, vt qñ hic pulsus visus fuerit, inspicias prius quo modo se habeat homo ille in crassitie. Si. n. bene carnosus & pinguis satis sit, pulsus fm̃ rationē apparet. paruus. n. erit. Quare in immoderatis carnis incrementis, caro q̃ effundit̃ phibet dilatari vas quātum ex natura poterat. sed & longitudo ipsius, breuior fit: & latitudo, angustior: q̃ à carnis multitudine cōprimat. Eorū aut̃ qui habitu sunt graciles, in ceteris aut̃ robusti, satis quidē magnā latitudinē & lōgitudinē pulsus habet: notabilē quoq; in altitudinē, ascensum: Adhuc ēt magis, in quibus laxa est cutis, p̃picuū fit illud sp̃ atium, quod inter ipsam & arterię tunicam est, intercedit. Ex quo patet leuiora quidē corpora facile simul attollī ab arterijs dū dilatantur: grauiora aut̃, difficilius: quę vero admodum grauiā sunt, ea nullo modo moueri.

C *Pulsuum ab usu vnā cum facultate p̃fectorum coniugationes quatuor. CAP. 28.*

Nunc aut̃ de pulsibus dicamus pp̃ qd̃ ex mediocribus læsionibus facultatis simul & caliditatis, frequentes quidē fiant, parui vero non adhuc, neq; tardi, sed moderati. Quatuor igit̃ cōiugationes diuersę oriunt̃: vel. n. ob caliditatē solā, vel ob refrigerationē alterant̃. Et fm̃ imbecilliorē vnā & calidā, si multū quidē ab ambabus causis superet, facultasq; satis imbecilla sit, & calor igneus: parui & tardi pulsus & frequentissimi sūt. Si vero mediocris sit læsio: eque quidē frequentes, sed moderati fm̃ distentionē & motionē.^b Secūda aut̃ cōiugatio ex imbecillitate & refrigeratione constat. in ipsa languidus quidem eatenus fit pulsus, quatenus etiā male se habet facultas: paruus itē & tardus, quemadmodū & pulsus prioris coniugationis. non tñ eque vt illi ad extremā frequētiam peruenit: nisi facultas extreme fatigata sit: tūc. n. cōstat minimū in talibus fore pulsū, & intermittētē, & deficientem plerunq;. ^c Tertia vero cōiugatio alterationis pulsū est, au gescente simul tū caliditate tū facultate: in qua vehementissimi quidē & maximi, celerrimi tñ nō æque sūt pulsus: frequentissimi aut̃ magna qdē ex parte nō euidenter, qñq; tñ supra naturalē statū excedūt. hocq; fit, vbi caliditas plurimū aucta fuerit.^d Reliqua aut̃ cōiugatio alterationis fm̃ hoc genus pulsū est, qñ in idē cōueniūt robur facultatis, & caliditatis defectus: fiuntq; hi moderati qui

D dē magnitudine: tardiores tñ, et admodū rari, ac p̃fertim cū refrigeratio multū p̃ualuerit. ^e Distinctionis sanē ipsorū quātitas nō impedit manifeste nec euidenter, ob facultatis fortitudinē. Neq; vero tarditas ēt multū p̃polet, ob eādē cām: valens. n. facultas naturales motionis mensuras cōseruat, quīs vsus nō postulet. Magnopere etenim vsuni esse exolutū oportet frigiditate vehementer p̃p̃olēte, vt pulsus euidenter minor fiat. Magna tñ ex parte naturalē distinctionis quātitatē seruat vel parū qd̃ nec admodū aperte fit minor: multo certe tardior q̃ minor, in refrigerationibus apparet.

Februm per pulsus dignotio. CAP. 29.

Redeamus aut̃ ad p̃cognitiones q̃ in febribus fiunt. vt qualis sit singularū ex pulsibus dignotio, hoc in loco dicamus. ^f Ephemere igit̃ oēs in magnitudinē & celeritatē & frequentiam, pulsus, quantū in ipsis est, mutāt. Par modo & hecticę febres in easdem differentias alterāt pulsus, quantū in ipsis est: & magis in ipsis immutat celeritas. At q̃ fiunt ex putredine humorū, in vigoribus quidē ambas habent motiones celeres, diastoles inq̃ & systoles: pari modo & frequētias ambas eque alterāt: in inuasionibus aut̃ nō æque, sed solū intendunt systoles celeritatem: in ascensionibus aut̃, cū hanc quidē, tū vero externā quietem plurimū cōcitant: vt frequentissimus appareat fm̃ ipsam pulsus. Et hi soli febrū sunt p̃prij pulsus ex sui ipsorū ratione. Alij aut̃ alias affectiones magis sequunt̃. Duo aut̃ sunt genera taliū affectionū, vel facultatis, vel instrumentorū vitium. ad tria. n. hęc respiciendo, causas q̃ pulsus mutant, inuenire oportet, instrumentū, vsū, & facultatē. Animū aut̃ diligenter hoc in loco adhibere oportet: p̃pterea q̃ differūt inter se sapientes medici

A 1. de cau. p. c. 3. p. 88. diffu. se.

B Ibidem.

C Ibidē p. 89. a

D Ibidem.

E Ibidem.

F 3. de p̃cogn. exp. c. 7. p. 117. h

A Ibidē p. 118 b **e**ide pprijs febris pulsibus errantq; cūcti, alterationes ipsas pulsū quæ ex facultatis vel instrumētorū vitio pficiscunt, pprias ipsarū febrū esse arbitantes. ¹ Est aut inseparabile maximeq; ppriū inuasionibus febris ex putredine humorū ortæ, vt systole arteriæ velocior fiat. & quicumq; in cognoscēda systole fuerit exercitatus, hoc habebit inseparabile principij paroxysmi signū, qñ pulsus aliquē habet tenorē. Quo mō aut incipienda sit exercitatio, copiosissime in 1°. de dignotione pulsū dictū est. ² Equidē in multis multoties, quorū nunq̄ antea, nec dū valerent nec dū egrotarent, pulsus tetigerā, hoc solo signo fretus, nūq̄ lapsus sum. Qñ igit pulsus in alijs nō mutatus, celerior fiat fm systolē, principij paroxysmi signū inseparabile statuito. fit aut statim talis pulsus, et frequē tior fm externā quietē, incūbente natura ad ppulsandū fumosum excrementū: ppter quod celerius cōtrahebat. ³ Ephemēris aut febribus hoc nō adest: quia sine putredine humorū fiūt: Sed nec et hecticis: qm̄ nec incipiunt unq̄: nisi casu aliqua alia affectio cū ipsis coierit. Si aut primo die, cū recens de sanitate in morbum homo quispiā decidit, pulsus tāgamus: statim et febris genus ab hoc signo iadicabit. ⁴ Distinguunt aut q ex phlegmonis oriunt, ab ijs qui ex putredine humorū, sola ipsa duritie: Durus. n. est occursum in ijs qui ex phlegmone. Si igit distinguere potes durū arteriæ occursum ex tensione ortū, ab eo qui ex refrigeratione & duritie fit: tres habebis ex hoc p̄cognitiones causarū p̄teritarū, potū frigidū, vinū meracius, & phlegmonē, quā non solū, cām q̄ ante paroxysmū extiterit, sed quæ et p̄maneat, dicimus: frigidę vero & largioris meraci potionē, p̄cessisse eā quidē, sed affectionem quę ab ipsa fit seruari. Ac indurant quidē ex nocuis frigidę portionibus arteriarū tunicę: exiccant aut ex largioris vini portionibus. Hæc quidē ita distinguatur. ⁵ Quæ vero prima die nequaq; habent prædictā notā: eæ vel ephemeræ iudicandę sunt, vel hectice. Ac rarissime quidē statim à principio cōsistit febris hectica: nō tñ impossibilis est talis generatio ipsius. sed visę sunt alicubi à nobis et tales. Ac cūctas quidē ipsarū notas i tractatione de febrū dīa contemplamur: Quę vero à pulsibus sumunt, nūc dicent. Neq; magnus neq; vehemens pulsus vnā cū hecticis unq̄ inuadit febribus. sed si alterutrū horū insit ipsis, non sunt hectice: si vero etiam omnia simul adsint, aperte sunt ephemeræ.

Crisium p̄cognitio ex pulsibus.

CAP. 30.

F 3. de crisi bus
c. vlti. p. 144. d

His ita definitis, deinceps cōsiderandū est qd vnusq; pulsus in his ad crīsim significet. ¹ Si igitur vndosus ipse pulsus fiat & mollis insigniter, sperare oportet sudores. Durus aut, vomitus magis q̄ sudores p̄mostrare solet. Nā altus, oīs excretionis est nota: quēadmodū & vehemens. Magnus aut si fuerit, motionis ad externa magis q̄ ad interna signū est. duplex aut cū sit vtraq; ad externa qdē p sanguinis eruptionem & sudores, ad interna vero p ventrē & stomachū: vndosus quidē pulsus sudores, magnus vero simplr, sanguinis eruptiones p̄monstrabit: motione vero ad interna superante, vbi abluerint uomitū signa, deiectione alui egrotus iudicabit: vbi adfuerint, p sudores magis: si vero & hæc adfuerint, & vēter insigniter subducat, p vtraq;. Inequalis aut pulsus in plurimis fit crisi bus, ac p̄sertim, vbi aliquid certaminis & periculi habeant: multo vero magis, vbi bilioli humores ad ventrē cōfluant: simulq; adsint alia vomituum signa, quæ ab Hippocrate dicta sunt: & pulsus omnino inęuales fiunt, q̄ mordeatur graueturq; stomachus.

Qui pulsus fiant affecto Pulmone, Thorace, Membrana succingente costis, Diaphragmate: Iecore, Liene, Ventriculo, Vesica, alijs Nutritionis instrumentis: Vtero: Cerebro, Membranis cerebri: Musculus

Thoracis, Epigastrij, Vlnarum, Tibiarum: Erythroide tunica, & Testibus. CAP. 31.

G 1. d̄ p̄cog. ex
p. c. 4. p. 107. d

Quoniam aut substantia facultatis singularū particularū in bona cuiusq; ipsarū tēperatura posita est: (tūc. n. ppriū opus strenue pficit, cū tēperatissima est: & sanē male et agit, vbi intemperata reddita sit: & eatenus male, quatenus intēperata sit:) ideo ppositū est nobis, deinceps dicere, qualis pulsus singulas aliarū corporis partiū affectiōes sequat. Diximus aut de corde, vbi de febribus sermonē habuimus. ¹ Prope illud sunt respiratorię particulę animalis. hæc aut sunt pulmo, & thorax: postea alimentī instrumēta, hoc est iecur, et venter, intestinaq;, & lien, & renes, & vesicæ ambę. Si igit pulmo se ipso fiat aliqñ calidior, statim & cor calefacit. siq; frigidior sit, nec hoc denegat. summam, suas ipsius intemperaturas citius q̄ alia instrumēta cordi impertit. Causa huius rei est, q̄ cordi maxime oīm est vicinus, perq; vala ei maxime affinis existit, & p maxima ostia in ambos sinus cōfluxū habet. ² Pulmoni igitur morbose calefacto, cor cōcalefactū, pulsus efficit, qui ex vsu pulsū auctio fieri solent. Si vero lōgiori tpe hoc accidat, periculū ipsi est, ne hecticā cōtrahat febrē. ³ Refrigerato aut pulmone, cor cōpatiens, p initia quidē in eā alterationem ducet pulsus, quā prius ostēdimus, dū vsus exoluūt, cōstitui. In fluxionibus aut cōe oīm est, ipsa pulsū inæqualitas: obstructioq; propte, et cōstipatio, & cōpressio principalissimarū arteriarū ex talibus fit fluxionibus: nec minus et plenitudo, quę ad vires referit: q̄ tā prope pulmōnē, situm sit cor, & p magna ostia cōfluxū habeat. ac ex tenuibus qdē & paucis fluxionibus minor fit inæqualitas: ex crassis aut et viscidis & multis, maior. etenim hæc obstruunt, & cōprimūt, & grauāt magis. ⁴ Duriores aut pulsus fiūt q̄ naturalis status existit, ex siccis intēperaturis ac phlegmonosis vel scirrhosis tumoribus pulmonis: quemadmodum sanē et molliores, ob œdematosas affectiōes. ⁵ Sanē in pulsibus alia et qdā gignit differētia p̄ter superius dictas, ex eo q̄ fluxio aliqñ qdē in ipsas solū incidat asperas arterias, aliqñ aut & in leues, & venas, vel et intermedias regiones ipsorū vniuersas occupet. ex asperis. n. arterijs solis repletis, nulla fm duritiē fit mutatio pulsibus: ex leuibus aut arteriē q̄ in toto aiali sunt, dū tendunt, duriorē efficiūt pulsū. œdemata vero molliorē ipsum reddūt,

H 4. de p̄cogn.
ex p. c. 2. p. 119
f. diffuse.

I Ibidem.

K Ibidem.

L Ibidem.

M Ibidem.

N Ibidem. p.
120

A dūt, tensionē nullā facientia, quemadmodū in phlegmonosis & scirrhosis tumoribus euenit.^a Ad
 taliū aut̄ intemperaturarū similitudinē, thoracis ē intēperaturē eadē faciūt alterationes: Tumo-
 res vero, p̄ quāritate & idea singulorū, q̄ ipsos faciūt humorū. Tardius aut̄ thoraci cōpatī cor: Ce-
 lerius, pulmone affecto. Pleuriticī aut̄ duriorē semper habēt pulsū, q̄ peripneumonici. maior. n.
 est tēsiō ex duris & densis partibus in tumorē eleuatis. Aequalis aut̄ vt plurimū ex tumoribus co-
 stas occupātibus, est pulsus: ex ijs aut̄, q̄ in pulmone sunt, inæqualis.^b Iecore aut̄ egrotāte, ex phleg-
 monis minus duri fiunt q̄ ex thoracis phlegmonis, tanto quanto, q̄ ex pulmonis, magis. compa-
 tiū aut̄ prōptius cor iecori remotius licet q̄ thorax iacenti, ob venæ cauæ cōionem.^c Ex diaphrag-
 mate aut̄ male affecto citra febrē, durus qdē fit pulsus & paruus: nō t̄m multū frequens, sed vel oī-
 nō parū, vel nullo modo ad talē peruenit mutationē.^d Maxima aut̄ nota pleuriticis p̄ncipose est, si
 durus admodū pulsus euaserit, & ob id ē paruus: & ob hęc duo et caliditatē, frequētissimus: Nul-
 lus. n. pleuriticus ex tali pulsu seruatus est. Dicitū aut̄ mihi in isagoge^e est, pleuriticorū pulsus, cele-
 rē & frequentē nec valde magnū esse, & quia neruosiorē duriorēq; efficit arteriā, tanq̄ ad vchemē-
 tiā vertat, in exercitatis imponere, q̄ durā p̄cussionē à vehemēti discernere nequeūt. Verū de his
 sermonē p̄trahere hoc in loco nō oportet.^f Ventrīculus aut̄ male affectus, intēperie qdē, eo modo
B quo p̄dictę partes, pulsus alterabit: Si vero tumor i eius ore subortus sit, durior pulsus erit ob ner-
 uorū multitudinē: nō t̄m ita durus, vt ex diaphragmate.^g Quemadmodū aut̄ ex doloribus oris ven-
 triculi facultas celerrime fatigat: eadē rōne, nō sustinet copiā ne quidē paulisper: sed grauatur ac
 fatigat, pulsusq; inæquales efficit.^h Os aut̄ ventriculi dū facultatē vel grauatā à multitudine mate-
 rię vel debilitatā habet: iure ē pulsus efficit nōnunq; qdē lāguidos & frequentes & paruos, non-
 nunq; vero inæquales.ⁱ Ita & in alijs alimenti instrumentis inuenies mutationes pulsū, ad p̄dicta
 respiciens. quęcunq; n. dura & cōtenta & neruis plurimis duris p̄dita sunt, facile hęc pulsus effi-
 ciūt duros: quę vero cōtrario modo se habent, molles.^k Vesica aut̄ & vterus situ qdē nihil inter se
 differūt: durior t̄m est & neruosior vesica. quare vbi phlegmone laborat, pulsus magis q̄ vterus du-
 ros efficit. Alterabit aut̄ citius magisq; ipsum in magnitudinē & paruitatē & alias differētijs vte-
 rus.^l Percurrā aut̄ aliorū instrumentorū intēperies, & primo exercitationis gratiā intēperies cere-
 bri.^m Mentē ergo adhibere oportet cōsistentię arteriæ, vtrū à siccitate vel tēsiōne tunica appareat
 dura: deinde, si ex siccitate appareat, duorū alterū cēsēndū est in cerebro existere, vel intēperie cali-
 dā & siccā, vel bilis redundantiā: si extēsiōne, phlegmonosam affectiōnē: si ex vtriusq; cēsere opor-
 tet & ipsam affectiōnē cōpositā esse ex sanguineo & bilioso humore.ⁿ Quicūq; aut̄ ex nigra bile,
C q̄ ob putredinē ebullierit, tale qd̄ patiunt, duros habent pulsus ob siccitatē & tensionē: statim ve-
 ro & paruos ob duritiē, & celeriores q̄ qui s̄m naturā sunt, q̄ febricitāt: & frequentiores, p̄pter-
 ea q̄ vsus nō adimpleatur.^o Humidæ aut̄ intēperaturæ, molles tractu t̄pis pulsus reddūt, & hoiem
 ipsum comatosum. Si vero febrilis ipsis cōiungatur caliditas, lethargus nominatur ipse morbus:
 fitq; pulsus nō mollis t̄m, sed ē magnus. Si vero ex putrescēte pituita in cerebro, talis gignatur af-
 fectio: erit quidē & hoc modo morbus lethargus, habebitq; pulsus imaginē quādā tensę arteriæ,
 q̄uis mollis ipsa sit: & magni eatenus in eiusmodi morbis oibus sunt, quatenus caliditas aucta
 sit: celeritas aut̄ vel oīno minima, vel nullo modo his intenditur: ita vero & frequentia.^p Refrige-
 ratione aut̄ morbosa in cerebro eueniente, q̄ in sympathiā peruenit cor, minores & tardiores &
 rariores q̄ qui s̄m naturā sunt, pulsus fiunt: & si quidē citra materiā sola intēperies sit cerebri, sine
 tensione: si vero cū materiā, melancholica quidē ipsa existente, tendi arterias, & p̄ hoc durio-
 rem apparere pulsū, cōtinget: pituitosa aut̄, nō simpl̄, sed si quidē crassa & viscida sit pituita, tenden-
 tur: si vero humida & spirituosa, sine tēsiōne mollis erit pulsus: si vero p̄mixta sit, mollis simul &
 cū tensione quadā.^q Quā aut̄ tenuis meninx nō v̄ vnq; pati ullū ex p̄dictis morbis sine cerebro, si-
 cuti neq; cerebrū citra meningē, & dura meninx quā plurimū distans à cerebro, pōt̄ ē sola pati:
D scito, si affectio notabilis ipsius genita fuerit, corq; in sympathiā attrahaxerit, & arterias: pulsus
 perinde ac in cerebri affectiōnibus alterabitur: nisi q̄ in mollitiē & duritiē, non eatenus mollē &
 et durū, quatenus cerebrū, efficiet: sed multū quidē durum, parum vero mollē.^r Quęcunq; n. cor-
 pora natura dura indurantes susceperūt affectiōnes, ad maximam pueniunt duritiē: quemad-
 modū & natura mollia, quę humectantes & fundentes affectiōnes receperūt, p̄fecte exoluta fiūt
 & mollia.^s Si igit̄ affecta particula, dēsa et dura sit, duros efficit pulsus: si vero carnosa, si quidē vel
 phlegmone correpta sit, vel scirrho, duros, sed minus q̄ p̄dictę partes: si œdemate labore, molles.
 Musculos aut̄ abdominis & thoracis, phlegmone tentatos, febres quidē facile comitantur: & p̄
 hoc & pulsus magni fiūt & veloces & frequentes: durus aut̄ in ipsis abunde pulsus, vel spasmo-
 sus nunq; fit.^t Musculis vero cubiti & tibię phlegmone tentatis, & p̄sertim qua parte ipsorū exo-
 riūtur tendones, facile quidē est corripī & spasmus: facillime ē pulsus & tēdūtur, & indurātur: ad-
 huc vero magis, si tendo aliquis ex ijs qui in extremis sunt manibus vel pedibus, phlegmone ten-
 tatus sit, prōpte quidē pulsus ipsis fit durus, prōpte ēt spasmus corripīūtur.^u Fiunt ēt abūde, duri &
 ob iecoris vel lienis scirrhū, sed ex his ita duris, nullū spasmus imminet periculū. Ac lienī qdem cū
 scirrho magnopere esset affectus, vidimus ēt multociens nequāq; superuenire hydropē: iecori vero
 necessario succedit. tūcq; pulsus ambarū affectiōnū signis p̄ditus est, tunica quidē et humidiori et
 molliori, indicatē t̄m aperte tensionē ex scirrho ortā, & ob id ēt duriore. Hydrops aut̄ ipse p̄ se ip-
 sum sine viscerū phlegmone, nullā facit in pulsu tensionē. Quo modo aut̄ affectus vteri pulsus al-
 terāt,

A Ibidē. cap. 3.
p. 110. b

B Ibidem.

C Ibidem. c

D Ibidem.

E c. 11. p. 45. b
& 4. de caus. p.
c. 3. p. 100. lF 4. de p̄cog. ex
p. c. 6. p. 120. d

G Ibidem.

H Ibidem.

I Ibidem c. 7. e

K Ibidem.

L Ibidem. c. 8. f

M Ibidem h

N Ibidē p. 121 r

a

O Ibidem.

P Ibidem.

Q Ibidē c. 9. p.
121. b

R Ibidem.

S Ibidem.

T Ibidem.

V Ibidem.

X Ibidem.

A Ibidem c. 10. e **terat**, dictū est, qñ ipsum vesicę cōparabamus. *Si vero erythroides tunica phlegmone tentetur, **E** durus fit pulsus & minor. Ex testibus aut phlegmone tentatis, nō æque durus, & magnus ppter febrem. Et hæc quidem magna ex parte ab internis causis efficiuntur.

Traduntur dignotiones causarum externarum à quibus pulsus in magnitudinem vel paruitatem mutantur. C A P. 32.

B 1. de p̄cog. ex p. c. 1. p. 104 h **M** ^a Vltoties aut & ab aliqua externa causa mutationes pulsuū hūt, q̄ in hūc modū discernen de sunt. Ea quidē q̄ ex balneis & cursibus & frictionibus & alijs motionibus fit, brevis tēporis est: atq; ita celeriter ad pristinā regreditur constitutionē. quare licet tibi, vbi pulsus tetigeris atq; deinde aliquātisper intermiseris ac rursus tetigeris, apertissime dignoscere mutationem. ^c Magnitudo aut pulsuū à vino & alimento orta, diutissime p̄manet, distinguiturq; p̄ cōiunctā ipsi vehementiā. vehemens. n. nō minus q̄ magnus pulsus his fit. nūc aut supponitur q̄ dūtaxat redditus fit maior. nō igitur ab his alteratus est. ^d Iam & magnitudo ab ira orta, cū vehementiā fit, q̄ alioqui prudentē nō lateat, si in oculos & vniuersum vultū inspiciat. Ei vero qui irā velit occultare, inæqualis pulsus fit: adhucq; ēt magis inæqualis est ijs, qui anguntur, & verecūdantur. ^e Magnitudinis aut incrementū, quod fit à semicoctis in corpore humoribus, qui coquantur, alitq; naturam, p̄inde vt ijs qui cibū sumpserūt, vnā ētaugēt vehementiā. Eodem ēt modo si quis in sole vel ad ignē calefactus sit, cutis ipsi squalida, & nō humida, vt à balneis erit. ^f Atq; ij qdē subcōtrario quodam modo affecti sunt ac loti, quod ad mollitiē & humiditatē cutis attinet. mediū inter vtrosq; iocū obtinēt fricti & exercitati. ^g Hæc quidē ipse sunt artificiales dignotiones causarū q̄ pulsus in magnitudinē & in sanis & in ægrotis vertunt. ^h Externe vero, alię quidem ex indagatiōe, cū. s. inter inimicos aut insidiatores aut malignos tētatores, cōsiderationes facitis: ⁱ Interdū aut magnitudinē adeptus est pulsus, vel quia medicamentū calefaciens egrotus sumpserit, vel adnotationis ratione. In his quidē primū cōsiderare oportet paroxysmi tps, postea laborātis morē & cōsuetudinē. si. n. aliquo alio tpe & nō paroxysmi, magnitudinē pulsus ipse assumpserit, p̄babile est à calefacientibus potius, nō paroxysmi ratione factam esse alterationē: si vero in paroxysmo, p̄babilius est adnotationis rōne. Distingues at exq̄site, si parūper intermittēs, rursus tetigeris. Caliditatē. n. à medicamento ortā, p̄p̄ quā pulsus increuit, semp̄ magis ac magis exolui cōtingit p̄grediēte tpe: intendi aut eā, q̄ à paroxysmo fit. ^k De cōsuetudine aut & more, sciendū, quosdā quidē ituetos esse formidolososq; ad medicamentorū potiones, nōnullos aut cōsuetos: Sili et de moribus. Quidā. n. insidiatores sunt, animoq; tenent, vt cūctos tanq; nihil firmi sciētes redarguāt. quidā vero simplices sunt & modesti. in his ergo suspicandū nō est, quicq; clā factū esse: in insidiantibus vero suspicari oportet ^l oia. ^m In primo aut de causis pulsuū libro ostēsū est, vbi paulo augeatur caliditas, in magnitudinē, quidē euidenter increfcere pulsum, in celeritatē vero nō euidēter: vbi amplius aucta sit, magnitudinē quidē assumere, sed & in celeritatē euidenter increfcere, et aliquid ēt frequentia adipsi: quē admodū vbi plurimū aucta sit, & vsus generationis pulsuū supra maximā sit diastolē, in magnitudinē quidē nō increfcere, qñ ad extremū auctus sit, sed celeritati quantū pōt vnā cū frequētia addere: et vbi nō amplius celeritatē intēdere possit, frequētiā incitare. ⁿ Si vero egroto cui piā, qui minore, q̄ q̄ fm naturā est, pulsum habeat, maior postea fiat sine externa motione: huic caliditas amplior priore facta est. ^o De minori aut eadē est ratio. minor. n. se ipso fit, vel facultate imbecilliori reddita, vel instrumentis durioribus, vel vsu exoluto. Sed neq; facultas imbecillior euasit nūc, alioqui oino lāguitas vnā cū paruitate esset: nec corpus arteriæ durius, ita. n. nō solū minor, sed ēt durior esset pulsus. superest ergo vsū tm̄ alteratū esse. Et sanē ex maiori, q̄ sit is qui fm naturā est, pulsu, talē necessario factā esse uersionem, notum est ijs, qui memoria tenent ea, quę ostensa sunt in primo de causis pulsuū libro. Nam & quæ ex naturali statu in paruitatē fit versio ob frigiditatem, statim etiam rariorem ipsum efficit & tardiorē: Et quæ ex magno supra modum aucto, moderati fit imminutio, statim etiam celeritatis & frequentia aliquid detrahit: p̄pterea q̄, qui multum supra naturalem statū auctus sit, in tribus generibus mutetur. Qui ergo de magnitudine tantum detrahit pulsus, cætera autem immutata seruat, paulo maior est eo qui secundum naturam est. hic. n. so. ^p Hulus ex paucō caliditatis augumēto cōstat. Aliorū vero, qui in magnitudinē alterantur, nullus, nisi simul celeritatē assumat vel frequētiā, talis euadit. Qui vero vsq; adeo est alteratus à caliditate, vt nō magnitudinē solū, sed & celeritatē imutet & frequētiā, cōtrariū iter tenebit p̄ easdē gñe alterationes. ^q quare nō solū minor, sed & tardior & rarior erit, q̄ prius. Dū at calefit, magnitudo euidenter primū, postea celeritas, deide frequētia ipsi aduenit: Dū refrigeratur, cōtra, raritas qdē euidēter primo, secūdo tarditas, vltimo paruitas. ^r Tot. n. sunt, q̄ refrigerationē efficiūt causa, quot q̄ calefaciūt. Etenim aer frigidus extrinsecus occurrēs, quē admodū & aqua frigida, vel lauacrū, vel medicamentū corpi inunctū, refrigerat: vel ēt lōga aliqua quies, et veluti latebra, frigidius efficit corpus: Et eorū q̄ intro recipiunt, vt aer q̄ inspirat frigidus, & alimentū pituitosum, & medicamentū aliquod frigidū, & aquæ frigidę vsus immodicus: Et ex animi affectibus, diuturnus timor: Et ex humoribus q̄ in corpore cōtinent, quicūq; frigidū tēperamēto, quiescentes prius, cōmoti nūc sint, aut oino validiores aliquo modo facti sint calidis. Hęc aut distinguere oportet eo modo, quo de causis calefaciētibus diximus. ^s Ipsa qdē essentia magnorū & paruorū pulsuū fm circulū arterię cōsistit, vbi lōgitudō par perpetuo seruatur, non tm̄ apparet par, sed aliqua pars occultatur. Ac dictum quidem est de hac re in secundo de causis pulsuū libro, bis enim de eisdem dicere non est necesse.

Quid

A

Quid indicet pulsus Rarus, Frequens, Intermittens, Intercurrens, Extremitas in singulis pulsuum generibus, Caprizans pulsus, Dicrotus. Inequalitatem vel in situ partium, vel in motione consistere. CAP. 33.

Quoniam autem de magnis & parvis pulsibus quod significant dictum est, iam in presenti ad sermonem de frequentia & raritate tractandum est. Pura ergo & minime excrementosa caliditas, diastolam efficit maiorem simul & velociorem: quam vero putredinosis turbata est excrementis, systolam. Vbi vero ex magnitudine diastoles pulsus fiat frequentior, aucta esse significat caliditatem multam in corpore pura: Vbi autem, quam maturius incipiat systole, impura & excrementosa caliditatis copiam indicabit. Simili modo, si rarior pulsus fiat secundum externam quietem: si quidem ex breuitate diastoles, refrigerata esse in animali caliditate ostendit: si vero, quam tardet systole, minora reddita esse tumosa excrementa: Secundum internam vero quietem, est contra. si sane ex eo quam producta sit systole, pulsus frequens euaserit, copiam subnutriri fumosorum excrementorum: si vero, propterea quam maturius incipiat diastole, aucta esse caliditatem: Rursus autem secundum hanc eandem quietem rarior cum sit pulsus, si sane ex eo quam imminuta sit systole, pauciora reddita esse excrementa ostendet: si vero, propterea quam tardet diastole, imminuta esse caliditatem.

Duplex autem est pulsuum quies, longi quidem temporis, quam duorum pulsuum tempus excedit: breuis autem temporis, quam est intra duorum pulsuum tempora. Quies vero temporum unius pulsus, inter intermissiones est moderatissima: ac multi ex ea seruati sunt tum senes tum pueri: aetate autem flores ex hac nullus. verum ex ignorantia quodam longam raritatem, intermissione esse opinantes, existimant seruatos esse quosdam aetate flores ex tali pulsus prauitate. Est quidem & hac grauis, ac praecipue aetate florētibus: non tamen perniciosa omnino: In pueris sane & senibus adhuc est magis mitis. Mors porro repentina ex intermittentibus euenit pulsibus, quo modo ex apoplexia, extinguitur. non in vtriusque caliditas quam in corde est respiratione priuata. Ac raritas quidem ab intermissione pulsuum distincta est, plixitate temporis: Interdum vero etiam, quam raritas cum aequalitate aliquam consistat omnium percussionum: intermittens vero pulsus necessario inequalis fiat. interdum. non per tres, interdum per quatuor, aliquam per quinque percussiones, vel est plures intermittere inuenit: & quiescere vnum tempus motionis, vel est plura. Quae igitur est in ipso cordis corpore refrigeratio magna, catenus est pulsus languidos efficit & tardos, & paruos, quatenus & ipsa dominat: quam vero ab aliqua alia parte percussio scit, raritatem plus quam alia predicta genera, a naturali statu amouet. Vbi ergo corpus ipsum cordis, refrigerationem suscipiat, mors inquitabilior est. Ac raritas quidem pulsuum est vsque adeo perniciosa. Huic vero contraria est, frequentia: sicuti & intermissioni, intercurlio. nam intercurrentes pulsus ex inaequali fit frequentia, propterea, quam sapenumero actionem suam minus plene ac vsus postulat, cor obierit. Iam id ipsum fit, vbi vel cor a multitudine grauatur, vel instrumenta sunt obstructa, aut angustata. quam sane opinor & intermittentiū crāt causae. Enimvero multoties intercurrentes pulsus crīsim attulerūt. Est. non veluti conatus quodam naturae ad certam se parantis. Quod si ex huiusmodi crīsis perierunt quidam, nihil hoc facit, ut grauior sit intercurrentiū affectio, quam intermittentiū. multo. non plures ex intermittētibus pereūt: Eadem est ratio ex valde raris, quam ex frequentibus. Etenim febres omnes perurētes frequentem hant pulsus, cum tamen aliqua ipsarū periculo vacent: Qui autem in syncopis sunt frequentes, ob languiditatem, quam a nulla vnquam syncope sepeant, sunt periculosi. Praestiterit autem ut consideremus de extremitatibus, quam in omnibus pulsuum generibus sunt. Ac extrema quidem frequentia nihilominus quam syncope laborantibus, inest ipsis, quam perurēter febricitat, nec ex toto tamen perniciose se habent. Raritas autem non est vnquam sine periculo, sicuti nec languiditas nec paruitas. Etenim tres haec differentiae pulsuum, cum ad extremum perueniūt, perpetuo sunt periculosae. Extrema autem magnitudo, vbi vna cum morbosa mollitudine consistit, periculosa est: vbi autem cum aliqua salubri tunicae arteriae constitutione, nihil absurdi habet. Vt autem & velocium pulsuum genus minus periculosum esse quam tardorum. si quidem extrema est celeritas, minus quam extrema tarditas, est periculosa: extrema. non tarditas sicuti sane et raritas tunc accidunt, vbi inata caliditas extinguit. Incrementum autem in celeritate & ob vsus vrgentē fit, & omnino a facultate valida. Archigenes vero & hic est fallit, quam formicantē pulsus suspicant celerem esse. neque. non celer omnino est, neque ad extremum venit frequentie: Sed omnes pulsus quam a naturali symmetria multum recedunt, non boni sunt. At certe languidissimus & tardissimus, & rarissimus, omnium est deterrimus: Post hos autem minimus, & mollissimus, & durissimus: Postea frequentissimus. At non celerissimus, neque maximus: sed hi sunt modice periculosi. Solus autem ex extremis optimus est omnium, vehementissimus. Et sane caprizans pulsus ex genere est eorum quam quiete intercipiunt: inaequalibusque cordis interperies interdum superuenit: Sicuti & dicrotus ex genere quidem est eorum qui retro retrahunt: comitant tamen & ipse interdum inaequales cordis interperies, & tum magis, si fuliginosa excrementa multa in multis ipsius particulis sint. Ipsa autem inequalitas consistit in situ partium, ex eo, quam arteria sursum vel deorsum, antrosum vel retrorsum, dextrorsum vel sinisterorsum, traducta esse videatur: in motione vero, ex eo quam citius vel tardius, maturius vel serius, uehementius vel languidius, diuturniori tempore vel breuiori, semper vel nullo modo, moueat: In singulis aut partibus, ex eo quam intersectus perspicue sit, ex quibus est & caprizans: simili modo, ex eo quam recurrit, ex quibus est & dicrotus. Et caprizans quidem est ex ipsis quam secundum unam diastolam sunt inaequales: quoniam quam post quietem est secunda motio, & ocior & uehementior priore sit. Tradidimus autem in tractatione de differentia pulsuum huius nomenclaturae causam. Ac ea quidem quae in vno pulsu intermittit inequalitas, grauissima omnium est inequalitatum. non sinit. non simplices motiones fieri secundum naturam: sed impedimento est, ac priuat motionem arterias, non per tres aut quatuor aut per aliquos adhuc plures pulsus, sed in ipso statim primo: & mortem propinquam minatur.

A 1. de p̄cog. ex p. c. 2. p. 109 h
B Ibidem.
C Ibidem p. 110. a

D Ibidem. c. 4 p. 110. g

E Ibidem. h

F Ibidem p. 111
G c. 5. p. 111. a

H Ibidem. b j

I Ibidem. b c

K Ibidem.

L Ibidem.

M 1. de p̄cog. ex p. c. 8 p. 112. c

N Lib. de pul. ad Tyrones c. 7 p. 43. f

O Lib. 1. de dif ferentiis p. c. 29 p. 52. d
P Ibidem.
Q 1. de p̄cog. ex p. c. 6. p. 111. f

Synopsin

Synopsin eorum, quæ hucusq; dicta sunt, in pauca capita redigit: docetq; quomodo præſagiendum ſit, quæ erit morbi finis, ſalus an mors: quo tempore erit ſalus vel mors: quis erit modus ſalutis vel mortis. Et ex conſequenti tradit regulas dignoſcendi utrum uirtus uitalis ex ſua ipſius ratione infirma ſit, an à multitudine grauetur: & utrum criſis bona uel mala futura ſit: & num per excretionem an per abſceſſum. C A P. 34.

A 4. de ꝑcogn. ex p. c. 10. p. 111

B Ibidem c. 11 121. f

C Ibidem.

D Ibidem.

E Ibidem. g

A ^c ea qdē q̄ ꝑꝑoſita ſunt oīa, iā finem habent. nā cū ſingularū particularū affectiones cūctas ꝑcurreremus, qualē nā pulſum vnaqueq; verſio faciat, declarauimus. ^b Nūc vero ī pauca capi ta ſynopſin ipſorū redigere conemur. Præſentiū igitur dignotio, eſt affectuū inuentio: ꝑteritorū aut dignotio, eſt inuentio cauſarū, q̄ affectiones faciūt. Si igit̄ vniuerſæ affectiones à nobis abunde diſtinctæ ſunt, traditæq; ſunt oēs effectrices cauſæ in alijs tractationibus: nihil iā reſtare amplius vī ijs q̄ neceſſaria ſunt ad ꝑcognitiōnē vel ꝑteritorū vel ꝑſentiū. Quod aut futurorū ꝑcognitiō ex ꝑſentibus fiat, ſæpius quidem iā & ꝑ ea q̄ ſuperius dicta ſunt, oſtendimus: & nūc et̄ neceſſe eſt, vt totū ſermonem ꝑ capita ꝑcurramus, initiū ſumentes à dignotione eorū q̄ futura expectamus. ^c Ac vnū quidē & primū eſt, quorſum terminabitur morbus, ad ꝑniciem ne an ad ſalutem. Alterū ab hoc, in quo ꝑcipue hoc erit tpe. Tertiū ab his, quiſnā modus erit mortis aut ſalutis. Omniū aut̄ horū ꝑcognitiō ex affectionibus eſt. ex ipſis. n. (vt oſtēdimus) & morbi idea, & facultatis infirmitas ac robor dignoſciūt. ^d Hęc aut̄ ſi iter ſe cōferant, ea q̄ futura ſunt, ꝑcognoſcunt. Morbi. n. cognitiō ex lo ^f co affectio eſt: Facultatis aut̄, ex eucraſia & dyſcraſia ſolidorū corporū. ^e Hęc aut̄ ſi inter ſe cōferant, ſi quidē vigorem morbi ferre ꝑt facultas, neceſſe eſt ſeruari hoīem, ſi nihil extrinſecus ſit erratū: ſi vero, nō ꝑt, oīno moriet̄. Tēpus aut̄ in quo ꝑdictorū vtrūq; erit, ex hiſce ꝑcognoſciūt. Qui ſuperſti tes futuri ſunt, eo tpe ſeruabunt̄, ī quo natura morboſam affectionē ꝑfectiſſime ſuꝑabit. Morient̄ aut̄ eo tpe, quo morbus adeo erit naturæ ſuperior, vt aliqua ex actiōibus ad vitam neceſſarijs ꝑreat. Et vero et̄ modus tū mortis tū ſalutis ex eiſdē ꝑcognosceūt. Actiōnū. n. ad vitā neceſſariarū q̄ ꝑreūt, nōnullæ quidē facultatis vitalis ſuffocationem inferūt, nōnullæ vero ꝑſternationem, nonnullæ autem quid alterutri proportionē reſpondens. Ac illę quidē, quæ ſuffocationem inferūt, ex reſpiratorijs ſunt affectionibus: nonnullæ vero & in ipſo corde ꝑtinus conſiſtunt. Quæ vero ꝑſternationem inferūt, ex ſtomachicis quas vocāt ſunt affectionibus, ob quas ſyncope corripiontur: & inſuper ex icoris affectionibus diuturnis, ob quas non aluntur: & ex doloribus diuturnis aut vehementibus, itemq; ex hec̄ticis oībus febribus. Aīalis autē facultatis imbecillitates magnis cerebri int̄periebus comitant̄: Eiufdē vero quali ſuffocationes, impletionibus vētricularū ipſius & obſtructionibus meatū qui in ipſos penetrāt. Quare quicunq; exquiſite oīa dignoſcit, hic et̄ futura ꝑfectiſſime ꝑcognosceūt. Ante omnia aut̄ vitalē facultatē quæ pulſus facit, quō ſe habeat, di ^g gnoscere oportet. ^f Nōnunq; .n. ex ſua ipſius rōne infirma eſt, nōnunq; vero à multitudine grauat̄, & tria inæqualitatū genera cōſtituunt̄, ſm magnitudinē & paruitatē, ſm celeritatē & tarditatē, ſm frequentiā & raritatē. ^g Si ergo pulſus vehementes & magni, plures cōtrarijs exiſtāt, minus facultas à multitudine fatigata eſt: ſi vero parui & lāguidi, magis. Ex pulſibus aut̄ ſm vnā ꝑcuſſionem inæqualibus, tū quos interfecto quiete motu, tum quos cōtinuo ꝑmanente, diximus fieri, oēs hi robu ſtiores eſſe facultatem indicāt, q̄ oēs ij qui lāguidiorē & tardiorē motū faciunt. ^h In tali igit̄ pulſu cōſtitutione, altus pulſus mōſtrabit naturā ſuperiorē iā eſſe multitudini. ⁱ Altior vero ſimul & vehe mentior, tū robur indicat facultatis, tū motionē minime impeditā. Inſpicere aut̄ tūc motionē ſyſto les oportet: hincq; criſeos morē diſcernere. ^k Melior. n. criſis ſubſequi ſolet, celeritate ſyſtoles multū exoluta. Si vero & alia concoctionis ſigna q̄ in libris de criſibus ſcripta ſunt, adſint, optimā criſim talis ꝑmōſtrat cōſtitutio. Si vero celeritas ſyſtoles parū exoluta ſit, vel nōdum videat̄ cōcoctus eſſe morbus: fiet qdē criſis ꝑ excretionē, nō tñ bona oīno. ^l Sciēdū aut̄ eſt, nō eādē eſſe facultatē vitalē, & nutritiuā naturalēq; illa. n. ſolū pulſus gignit: naturalis aut̄, et quod familiare eſt ad nutritionē, tra hit, & quod eiufmodi nō eſt excernit: vnaq; et̄ nimirū retinet ac alterat id quod familiare eſt. Vita lē certe nec in ſtirpibus eſt inuenire, nec in aīalibus q̄ frigida ſint, vt ſunt oſtrea, et q̄cūq; petris vel q̄ ^h buſdā alijs ſolidis corporibus adnaſcunt̄. quęcūq; aut̄ aīalia calida ſunt, et ꝑfertim ſanguinea, apertif ſimā & vehemētifimā hęc hñt facultatē. ^m Naturalis porro facultas criſes efficit, & quatenus huius ꝑticipes ſunt arteriæ, ſupfluū abijciūt. Per alterā aut̄ facultatē, ꝑſatricē inq; cuius ſolæ arteriæ ſunt ꝑticipes, excernūt in ſyſtolis ſuſuſum excrementū: quemadmodū in diaſtolis attrahunt: quod ipſas refrigeret. ⁿ Æqualis aut̄ ſemp̄ magnitudie eſt diaſtole ipſi ſyſtole, niſi forte quadā, digitis ad motis, repente mutatio fiat. In hoc tñ differūt, q̄ modo q̄ ad interna ſit motio ſuperet, modo q̄ ad externa. ſiq; motio q̄ ad interna ſit, ſuperet, ſuſuſam aliquā in arterijs eſſe caliditatem ſignificat: ſi vero q̄ ad externa, igneā & purā. Ac ob hęc quidē cauſam pulſus altus excretionis eſt nūcius. Coꝑia vero excretionis tū ex eo q̄ ꝑlethorica ꝑſuerint ſigna, tū ex ꝑſenti flāmea caliditate ꝑcognosciūt. ob hęcq; eādē caliditatē pulſus magni apparent & alti. Peſſimę igit̄ excretionū ſunt illæ in quibus pulſus nec magnus eſt, & velox in ſyſtole apparet. ^o Vbi vero incōcoctus exiſtat morbus, ſi pulſus tenoris vacuus ſit, periculū imminet ſyncopes. Vbi aut̄ pituitioſior morbus ſit, qñ ex inæqualibus pulſibus mutatio in plures vehementes & magnos ſit, ꝑ abſceſſum erit criſis. ^p Vbi vero cū pul ſu qui excretorius exquiſite ſit, vnā etiam adſint hæmorrhagica vocata ſigna, ex naribus ſanguis erūper: Vbi hęc ipſa abſint, ex alia quadam regione: quemadmodum in libris de criſibus ꝑ die exodum dictū eſt. Et hęc quidem ſunt, quæ de pulſibus in Synopſin redigere ꝑpoſueramus.

GALENO ASCRIPTVS

LIBER DE VRINIS

Iosepho Struthio Polono interprete

Maxima diligentia restitutus græcæ fidei.

ARGVMENTVM LIBRI

Quid ex Urinæ Substantia, Colore, Odoreq; ac Iis, quæ in ipsa continentur, in sanis & ægrotantibus iudicandum.

Quæ Primæ sint, ac præcipuæ Urinarum Differentiæ.

CAP. 1.

C

Urinarum differentiæ multæ quidem particulatim existunt: primæ tamē ac præcipuæ sunt duæ, humor scilicet, & ea, quæ humori inharēt. } Humorem autem (græcè *χῆμα*) voco id, quod re ipsa vrina est: à verbo *χεῖσθαι* id est fufum esse, ipsum deducens: inharētia vero ea, quæ diuersimode in vrina apparēt. Rursus vero humoris ipsius differētiæ in totidem secantur partes: duæ siquidem sunt, substantia nempe, & color. Vtrunque autem horum in diuersa partiri licet: substantia enim alia est tenuis, alia grossa, alia mediocris. Eam vero, quæ mediocris est, cum secundum naturam se habeat, diuidere non licet: ceterum tenuis & grossa bifariam diuiditur. Vrina quidem tenuis, aut mingitur tenuis, & permanet tenuis: aut mingitur tenuis, sed turbatur tandem, & efficitur grossa.

Quid indicet Vrina, quæ Mingitur tenuis & manet tenuis: & quæ Mingitur tenuis, sed turbatur.

CAP. 2.

Prior quidem extremam indicat cruditatem, natura enim non dum coctionem tentauit: altera autem, quæ ex tenui reddita est turbida, indicat naturam iam primo aggressam esse coctionem. Et tenuis quidem vrina ita diuiditur, idē quod diximus significat.

Quid significet, quæ Mingitur grossa & permanet grossa: & quæ Mingitur grossa, sed redditur clara.

CAP. 3.

AT grossa simili modo aut mingitur grossa & permanet grossa: aut mingitur grossa, sed redditur tenuis. Prior quidem indicat vigorem agitationis, quæ est in humoribus grossis & flaturosis, cum qua adest vel affuturus est dolor capitis, propter conturbationem ac euaporationem humorum. Altera autem cessare ebullitionem grossorum humorum, sed tamen naturam incipere secretionem eorum, indicat. Et hæc quidem sunt humoris, quod ad substantiam, differentiæ.

Vrinarum Differentiæ à Colore.

CAP. 4.

CVm vero in priore partitione mentionem etiā fecerimus dñiarum, quæ à coloribus capiuntur, iam deinceps eas exponamus. Prima igitur est vrina alba, hæc sequitur pallida, deinceps rufa, quarta est flaua, post hanc rubra, vltimo nigra: & extremæ quidem sunt duæ, alba & nigra: reliquæ autem mediæ inter has. Est igitur pallida proxima albæ: rufa autem longius distat ab albâ, propior pallidæ: è diuerso autem, rubea proxima nigræ, longissimè distans à rufa & à pallidâ: flaua autem peculiararem ac propriam habet mistionem, ita vt gemini coloris esse videat, partim rufi, partim rubei. } Quare in libro de crisibus non abs re hmōi vrinam ad splendorem vergere diximus: } splendorem enim à rufo, nitorem aut à rubeo, accipit. Ergo ordine quodā mutuo à se inuicem vrinæ coloribus differunt, alba, pallida, rufa, flaua, rubea, nigra. Fit aut pallida, cum modicum cholere, serose humiditati accedit: rufa autem fit, qñ plus cholere additur: rubea fit à sanguine: nigra vero à nimia exustione, & ab alijs causis, vt paulo post dicitur: alba aut indicat extremam cruditatem. Hæc igitur sunt chymatis seu humoris, simplices differentiæ in substantia & colore. Reliquum est, vt complicatas cōnexasq; dicamus, quales scilicet sint: quæ deinceps simul cōnecti possunt, quæ item non possunt: & si connectantur, quid significant.

Quarta Classis.

qqqq

De

Galenus in prima cōmētario in librū de humoribus com. 1. dicit se librū dñi de vrinis cōscripsisse: sed an hic, ite sit, aliorum sit in dicitur.

¶ Trauersades uerov. qui dictionē hic interpretis vertit inharētia, et residere, & sedimentum seu sedimentum.

¶ Quare & in libro de crisibus splendētē ipsam appellauit Galenus: iure n. splendet.

† sicuti, cū in ne
phriticis appa
ret, indicat: et
i quartā simi
liter, cū in pri
cipis talis mī
guitur, obstru
ctiōnem signi
ficat.

SIt igit̄ vrina quo ad substantiā suā minime cocta, talis vero est tenuis: cui ita permanēti tenui, annectat̄ color exquisit̄ albus, vt sit ea tenuis & alba: hęc vrina multa significat. Aut. n. imbecillitatē virtutis ostendit, sicut in senibus, & in morbis diuturnis: in quibus vt plurimū apparent vrinae tenues & albę. Tales ēt in non nullis, qui natura imbecilles vires habent, videntur. Interdū significat obstructionē renū, qđ cognoscēt ex dolore loci affecti: aut obstructionē hepatis, vt i ijs, qui quartanis affliguntur febribus: } grossitie. n. sua melācholici humores obstruētes vias, solēt hmōi vrinas efficere. Indicāt vero tales vrinae & aliud summū malū: si. n. in caufonide & vrēte febre appareat vrina tenuis & alba, significat phrenitīm. Cum enim febris ipsa vrēs indicium faciat plenitudinis & abundantiae bilioli humoris, vrina vero nō t̄ngit, manifestū est, qđ biliolus humor non retinet̄ in valis, sed leuitate sua cerebrum insilit. Si quidem igit̄ nō dum adest phrenitis, vrina existēte tenui & alba, febre vero caufonide, prędicimus phrenitīm futurā: si vero adest phrenitis, vrina vero eiusmodi est, prędicimus mortem vt plurimum: neq; n. poterit virtus cerebri seruari, cui ingruit tantus acutę mordacisq; cholere impetus. Hęc igit̄ signat vrina tenuis & alba.

Quid significet Tenuis & Pallida.

CAP. 6.

SIt iterum vrina, quo ad substantiam, cruda id est tenuis: quo ad colorem autem, modice cocta, vt sit pallida: talis debilitatem virtutis significat. Quo ad colorem enim cōcoxit, quippe cum hoc facilius sit: non dum vero quod ad substantiam, propterea, qđ hoc difficilius est.

Quid indicet Tenuis & Rufa.

CAP. 7.

SIt vrina tenuis, cui annectatur color rufus: talis melior quidē est priore, est tamē cruda, quo ad substantiam.

Quid indicet Tenuis & Flaua.

CAP. 8.

SIt vrina tenuis & flaua: hęc non solum cruditatē indicat, sed ēt defectum alimenti: id quod in siuene ieiuno reperitur. Interdū ostendit calorem multū in profundo, biliolum succū gignere, id quod in febre tertiana: indicat et vigilias, ac animi pturbatiōes. † Hęc oīa flaua vrina efficit.

† Hęc oīa flaua
vrinam efficiunt.

Quid significet Tenuis & Rubea.

CAP. 9.

Proponatur iteī ū vrina cruda, quo ad substantiam tenuis, sed rubea: talis nunquam reperit̄. Si. n. rubeus color in vrina a sanguine fit, sanguis vero a coctione, coctio aut̄ substantiam in grossat, manifestum est, qđ rubedo in vrina cum tenuitate consistere non potest. Quod, si aliqñ reperiat̄ tenuis vrina cum rubore, color ille exquisite rubeus nō est, sed est quiddam ichoroēdes.

Tenuis Nigra.

CAP. 10. G

VLtima autem est connexio tenuis & nigre: hęc etiam nūquam reperitur. Color enim niger fit propterea, qđ melancholicus humor per vrinas purgatur: aut fit a frigiditate nimia, aut a nimia sanguinis adustione: hęc vero tria grossitiem sibi vendicant.

Quo modo Tenue cum Nigro non potest consistere.

CAP. 11.

Quod autem tres, quas diximus, vrinę nigre differentie, grossam sibi substantiam vendicēt, manifestum est: in remissione enim febris quartanę, & solutione melancholię, vrinae apparent nigre. Redduntur autem nigre propterea, qđ humor nigre bilis per has expurgetur, qui sua substantia terreus est & grossus: quare & vrinas efficit grossas. Simili modo & hęc vrinę, quę ex assatione adustioneq; sanguinis nigre fiunt, grossę sunt. Si enim vstio nimia exicat humiditatem sanguinis, constat, qđ etiam grossam efficit eius substantiam: quare manifestum est, qđ & vrinae grossę fiunt: a sanguine enim & coloris immutationem accipiunt, & substantię vsti sanguinis grossitiem referunt. Frigiditas vero, quia ingrossat materiam, etiam vrinae substantiam faciet humori similem. Ita igitur vrinae fiunt grosse, vt docui.

Grossa Alba.

CAP. 12.

ET de connexione substantię tenuis cū diuersis vrinę coloribus, hęc, quę diximus, sufficiāt. Su H perest, vt de altera substantię differentia disseramus. Sit igit̄ vrina grossa, cui ita permanenti grosse color albus accedat: talis vrina magnā esse in corpore crudorum humorum copiā indicat.

Grossa rufa, Grossa flaua, Grossa pallida.

CAP. 13.

Proponatur grossa & pallida: hęc non potest in connexionem venire: neq; etiam grossa & rufa, neq; grossa & flaua, simul consistere possunt. Colores enim hi propter defectum materię fiunt ac debilitatem virtutis: grossa autem a contrarijs fit causis. Quare manifestum est, qđ rufa, aut pallida, aut flaua, simul cum grossa permanere nequeunt.

Grossa Rubea.

CAP. 14.

SIt vrina grossa & rubca, huiusmodi enim vrina reperitur: significat plenitudinem sanguinis, vt fit in synochis febribus.

Grossa Nigra.

CAP. 15.

SIt grossa vrina & nigra: talis ēt reperitur, & significat euacuationem humoris melācholici: id quod multoties fit in declinatione quartanarum, & in solutione melācholię. De vrinis vero nigris, qđ fiūt aut ab adustione, aut a frigiditate, postea dicemus. Et hęc quidē sunt grossi cū ijs, quos diximus, coloribus connexiones. Iam vero incipiamus agere de ijs, quę in herentia vocauimus.

De

A *De eo, quod Residet ab Urina, & est Album Planum Inaequale.* *CAP. 16.*
Esto igitur primum album, supremum locum occupans, planum, sed inaequale, id est vno die coctum, postero die non coctum: tale debilitatem indicat virtutis, quae non potest ex aequo omni tempore materiam concoquere.

Album Non planum Inaequale.

CAP. 17.

Sit vero album quidem, & inferiorē locū tenens, non amplius tñ planū, sed diuulsum: hoc deterrius est priore: illud. n. ostendebat naturā sustinere inaequalitatem multis interiectis diebus: hoc vero in vna coctione, id quod deterrimum est. Et, veluti Autumnus propterea malus esse dicitur, quod est inaequalis: si tñ inaequalis fiat quarto vel quinto quoque die, minus est malus, si vero vna die, longe peior est: sic & sedimēta diuulsa peiora prioribus sunt, quā indicant naturam in vna coctione defecisse ob distractionem: distrahitur vero natura à flatibus, qui inter succos intercurfant, ac dirimunt continuitatem † eorum adeo, vt reddāt illos rebelles. Si igitur supponamus sedimentum habere se secundum naturam, quod ad colorem & locum, praeter naturam autem in substantia, quis dubitabit longē deteriore esse defectum substantiae?}

† Ex gra. impf. sita ver. relū. succi, qui coquitur. Quod igitur supponatur id, quod in heret, habet se secundum naturam, quod ad colorem & locum, praeter naturam autem in substantia, manifestum est, quod in substantia illius, quod haecita habet, aequalitas, vel inaequalitas ē.

Non Planum Aequale.

CAP. 18.

B *It igitur prius, aequale diuulsum: tale proculdubio malum est: indicat enim copiam grossorum flatusorumque humorum in profundo, qui à natura extenuari non potuerunt.*

Non Planum Inaequale.

CAP. 19.

Sit aliud diuulsum inaequale, id est alio tempore tale apparēs, alio diuersum: hoc priore est melius: indicat liquidum flatusos succos esse paucos, quos natura cito discutiet, et tenues reddet. Et mirum sanē est inter opera naturae aequalitatem malum esse, inaequalitatem bonum: quod merito sanē ita evenit: mala. n. si eandem perpetuo vim habeant, deterrima sunt. Sicut & pulsus articularum, si semper & continuo intermittens existat, deterrimus est: si vero aliquando intermittēs, aliquando non intermittens, minus est malum. Eodem modo sedimentum diuulsum inaequale, minus malum est sedimento diuulso & aequali. Et haec quidem de hac complicatione dicta sufficiāt.

SV SPENSUM Album Planum Aequale.

CAP. 20.

Sit autem alia complicatio, haec. Sedimē, quo ad colorem, sit coctum, et sit album, non obtinens tamen locum inferiorem, sed medium, planum in substantia, aequale in tempore: tale indicat coctionem, sed tamē non perfectam: id enim non est hypostasis, loco tñ solū differt ab hypostasi.

C *Causa aut diuersitatis loci est abundantia flatus, qui immisceat succis: si. n. flatus haud exacte per coctionem fuerit extenuatus, sed ob crassitē inclusus fuerit intra sedimen, flatus ipse trudit illud atque attollit, aut ad supremā superficiem, & tū vocatur nubecula: aut ad mediā regionem, quod tū vocatur suspensum. At vero, si nulli sunt omnino flatus, ipsum grauitate sua deorsum fertur, vocaturque hypostasis. Et de suspensio quidem id mihi dicendum fuerat.*

De HYPSTASI & NV BECULA.

CAP. 21.

T *Ria haec igitur, quae diximus, diuersa sunt tñ modo situ: situs aut variat per flatū: flatus autem generatur coctione: coctio vero, quādo perfecta fuerit, flatū attenuabit & resoluet: propterea hypostasis perfecta perfectam indicat coctionem. Si autem ventositas illa praegrossitiae extenuari resoluique non potuerit, relinquetur in humoribus: quae erit vestigium coctionis humorum non aequidem perfecte, sed manifestae & mediae inter crudos & coctos. Haec autem, si nō multa fuerit, propellet sedimentum ad regionem mediā: si multa, ad locum supremum, fietque nubecula, quae etiam signum est coctionis: quodcunque enim fuerit, quod ab urina residet, coctionem significat, eam tñ minus bonam, si multum & grossum fuerit. } Clarum est igitur, quod ex situ sedimentorum nihil plus discimus, quā modum & mensuram eorum, quae indicantur. Si. n. nigrum erit id,*

D *quod residet, signū est malum: minus vero est malū, si solum id nigrū est, quod in medio iacet: ac multo minus etiam, si nubecula: si vero id, quod in infimo est, veluti hypostasis, longē est pessimū.*

Sufficiant vero haec dicta de situ, qui neque bonum neque malum significat, sed modum & mensuram boni & mali. Cum autem in eo, quod residet quatuor nobis consideranda sint, color scilicet, locus, substantia, & tempus: superest, vt de colore iam differamus, cum de substantia, tempore, & loco, iam satis dixerimus. Color autem alius est naturalis ei, quod residet, & est albus: alius praeter naturam, qualis est niger {fuscus seu} liuidus, pallidus, rubeus: de quibus iam agamus.

Color Rubeus quid significet.

CAP. 22.

S *edimentum rubeum fit à sanguine ichoreque: significat autem coctionis defectum, non tamen mortem: cum enim succus is sit benignus & amicus naturae, {magnum} periculum inferre non solet: quia vero indicat cruditatem, ob id etiam morbum diuturnum: id autem ex eo, quod dicitur sumus, intelliges. Humores quidam generantur ex phlegmate, sicut phlegma, & ichor: quidam generantur vna cum sanguine, sicut flaua bilis & nigra bilis. Quando igitur in urina sedimentū vī rubeū, indicium est, quod ab ichore colore accepit: ichor autem sit ante, quam sanguis fiat (neque enim natura perfectam sanguini tincturam dedit) manifestum est, quod non dum coctus est: ad hoc autem tempore indiget natura, vt sanguis coquatur. Quod igitur significet sedimentum rubeum, iam diximus.*

† It indicabit coctionem, verū obscurā, quā multa & crassa ē illa viscositas.

Quid significet Nigrum.

CAP. 23. E

Sedimentum aut nigrum aliquando frigiditatis est indicium, interdum caliditatis: discernere vero alterum ab altero hoc modo. Si antecessit liuidus, postea subsecutus est color niger, indicationem facit frigiditatis: si vero antecessit croceus, subsequitur vero niger, caliditatem indicat. {Et quatuor quod est in eo, quod residet, in gluiimus, colore dico, & locum, et substantiam, & tempus: omnium aut horum synchronis fecimus.}

*χλωρόν.

Quid significet Liuidum.

CAP. 24.

Luidum autem frigiditatem indicat & internitionem virtutis.

De Speciebus Vrinarum Oleaginarum.

CAP. 25.

Ex oleaginis vrinis alia est elæochroa, alia elæophanes, alia elæodes. Prima principium indicat colliquationis adipis totius corporis, est vero ea colorem olei retinens: {Elæophanes autem habet aliquid magis simile oleo, quod supra urinam insidet:} signatque augmentum colliquationis. Elæodes est, quae tota sui substantia, & vnde quaque est, veluti oleum: quae indicat statum & summum vigorem colliquationis. Sunt autem haec vrinae et ex colliquatione adipis renum. Extant tamen cautiones, quibus hoc discernas, quarum meminit Hippocrates in aphorismo de resolutione adipis renum, ubi dicit: || Quibus hypostasis pinguis, ac simul tota, ijs renum vitium significatur. Ipsemet docuit discernendi modum, cum addidit ἀθρόν. i. simul tota: {In renum. n. colliquatione celeriter adipem excernunt:} in colliquatione autem totius corporis adipem colliquatum paulatim, i. tarde, & non vniuersim, cum vrina exeunt. Quia. n. recipit adeps a venis membranis vicinis, deinde ab ijs quae continentur, & rursus ab alijs & alijs, & tandem a renibus et a vesica, patet multo post tempore excerni: adipem vero in renibus colliquatum prope vicinitatem transitus celerrima est excretio, & non paulatim. Hoc igitur est, quod dixit Hipp. simul tota. i. celeriter. Haec de oleaginis.

† Nō est in im
pressis graec.† exquisitiore
mixtionē oli
cum vrina.

*colore.

7^a. Aph. 35. Ex.
ord. 56.2*Quid significet Hypostasis Oroboides.*

CAP. 26.

Cum autem caro ipsa liquatur, facit hypostases oroboides, id est similes orobis: quas ut bene discernas, animum aduerte ad coctionem, aut cruditatem, aut febrem acutam praesentem. Si enim adest febris, totius corporis est passio: si vero non adest febris, est vitium renum. Et rursus, si adest cruditas vrinarum, totius corporis vitium est: si coctio adest, hypostases vero orobinae appareant, vitium indicat renum. Nec sine causa cruditas incessit, quoniam morbus est totius corporis: ea enim vasa, quae coctionem conficiunt, male affecta sunt: in vitio autem renum cruditas non adest, renes enim non sunt instrumenta coctionis vrinae. Haec de colliquatione carnis & adipis.

Quid significet Hypostasis Petaloides.

CAP. 27.

Qvando solida membra male sunt affecta, abraduntur primum superficiali partes, & reddunt vrinam petaloideis, id est squamosas: sunt tamen & haec aliquando a vitio vesicae. Discernes autem hoc ex ijs, quae iam diximus de vitio renum: si. n. adfuerit febris, totius corporis est vitium: si non adfuerit febris, vitium est vesicae: si cruditas adsit, totum corpus est affectum: si coctio adsit, vesica.

Quid significet Pityroides.

CAP. 28.

Qvando febris, profunda corporis vasa corripit ac dilacerat, hypostases fiunt pityroides, id est furfuraceae, quae strictiores quidem sunt squamosis, sed grossiores: id vero etiam vitium vesicae aliquando indicat. Discernitur autem hoc eo, quo diximus, modo: si enim adfuerit febris, vitium est totius corporis: si minus, vesicae.

Quid significet Crimnodes.

CAP. 29.

Posteaquam vero febris ipsa longe lateque maiori vi, quam in superioribus vitijs, solida membra corripuerit, facit solidiora sedimenta, quam erant illa, quae spem furfuris referebant, quae vocantur crimnodea. i. farinae siue etiam spumae similia. Haec vero duo significant, aut cremationem sanguinis, aut liquefactionem solidorum nimiam. Et, si quidem alba fuerint, quae residet, solidorum membrorum est vitium: si vero rubea extiterint, sanguinis crematio.

Quid significet Ichorosa Vrina, & quae Sandarachae similis est.

CAP. 30.

Indicat hepar esse vlceratum, cuius substantia dissoluitur. Et partes quaedam huius sedimenti subtiliores habent colorem ichorosum: crassiores autem sunt similes sandarachae, quae ut plurimum portendunt mortem infirmis: aut, si superuixerint, hydropem.

Quid significet Foetida.

CAP. 31.

Foetida vrina indicat putrefactionem & internitionem virtutis.

Complicationes Humoribus & Sedimenti.

CAP. 32.

Restat vero nobis speculari de humoribus vrinarij cum sedimentis connexionibus, ac dicere, quod significet. Haec. n. conexiones, quas hucusque explicauimus, erant ut solius humoris vrinarij, quas priore loco edisseruimus: vel solius sedimenti, quas secundo loco exposuimus: Nunc autem & humoris & sedimenti simul connexiones coplicemus: & exponamus, quid significet quilibet coplicationis distincta.

De Tenui & Albo.

CAP. 33.

Proponatur igitur primo vrina non cocti humoris, qui est tenuis: nec cocti coloris, qui est albus: in tali vrina nunquam potest existere sedimentum: tenuitas. n. significat defectum materiae ex qua fit id, quod residet. Ad haec in tenui, quae permanet tenuis, esse sedimentum, simulque esse vrinam pallidam, aut rufam, aut flauam, est impossibile: in ijs. n. natura priuata nutrimento conuertit se ad colorem faciendum. Quare si volumus conficere connexiones humoris vrinarij cum sedimentis, tenue abijciamus a proposito, proponamus vero grossum.

Grossum

A *Grossum Album Non planum* CAP. 34.
SIt vero vrina colore alba, substantia grossa: in hac potest residere sedimen, quod sit album, sed non planum, id est diuulsum: in talibus enim crudorum succorum copia colligitur, quæ licet coctionem coloris admittat, substantiæ tamen minime.

Grossum Rubeum Non planum. CAP. 35.
SIt alia grossa, cui inditus sit color rubeus: pallido. n. rufo & flauo ob eas, quas diximus causas, grossum connecti non potest: si igitur rubeo misceatur grossum (id quod sepius accidit in synochis febribus) signum est cruditatis & in humore & in sedimento, tum quo ad substantiam, tum quo ad colorem vtriusq; humoris scilicet & sedimenti.

Grossum Nigrum Non planum CAP. 36.
SIt vrina alia grossa & nigra: hæc non cocta est, nec colore, nec substantia tam humoris vrinarum, quæ sedimenti. Et hæc quidem sunt Connexiones vrinæ grossæ, quæ remanet grossa.

Mediocris Substantia cum quibus Coloribus esse possit. CAP. 37.
SIt vero vrina, quo ad substantiam, mediocris, cui annectatur color aliquis: hæc alba esse non potest, si. n. alba est, cruda est. Esto tñ appareat vrina mediocris substantiæ, & alba: mirum profecto erit, quomodo natura mediocrem substantiam faceret, colorem vero non decoqueret, cum illud maioris sit negotij & difficultatis. Mediocrem igitur cum albo consistere non potest: raro autem cum pallido, nisi abundans humiditas aliunde cholerae aduenerit. Color quoque rufus aut flauus cum mediocri vrinæ substantia non potest communionem habere quæ, si aliquando habeat, in illis tamen nihil residet: proinde & has vrinarum cum hypostasi complicationes, ut inanes, omittamus.

Quæ Vrinæ sunt Mæ. CAP. 38.
Virides, seu liuidæ, nigrae, cruetæ, nimium grosse, rufæ supra modum, impmixtæ, rufæ simul tenues, carætes hypostasi, prauæ sunt: foetidæ, pingues, oleagineæ, & eæ, quæ excedunt copiam potus.

Nubecula & Hypostases Mæ. CAP. 39.
Liuidæ, nigrae, obscuræ, variæ, diuulsa, & hæc, quas ante vocauimus crimnodes, sanguinolentæ, biliosæ, & exuste, phlegmaticæ, & foetidæ: Vrinæ vero, in quibus nihil residet, sunt omnino prauæ. Hæc igitur species vrinarum significant plurimas causas diuersorum morborum, eorumque augmenta, declinationem, discretionem, concretionem, coctionem, cruditatem, modum in super periculorum, quæ futura sunt. Considerare autem medicus debet in his omnibus multitudinem & vim causarum ac exuperantiam, quo delictum omne cuitetur.

De Differentijs Vrinarum in Homnibus sanis. CAP. 40.
In morbis febrilibus vtilissima est vrinæ indicatio. Quoniam autem omne, quod est præter naturam, cognoscitur per id, quod est secundum naturam, idcirco vrinarum notitia incipere debet ab ijs, quæ secundum naturam se habent. Optima igitur vrina est in ijs hominibus, qui sani sunt, & bonam corporis habitudinem sortiti sunt, subrufa aut subflaua, mediocris crassitici, tali colore permanens, quali mixta est: hypostasim retinens planam, æqualem, albam per omne tempus, multitudinem autem pro mensura & ratione potus. In mulieribus tamen vrina secundam naturam alboris coloris esse debet, quæ in viris, habereque hypostasim maiorem. In puerili vero ætate necesse est grossiorem esse hypostasim, propter edacitatem puerorum & motus eorum importunos ac inordinatos. Quoniam autem Hippocrates dicit hypostasim planam, vult significare non diuulsam, sed continuam: quoniam dicit æqualem, vult significare tum eam, quæ per omne tempus similis est sui ita, ut, si vno die sit cocta, postero die non sit cruda: tum eam, quæ sedimentum & humorem vrinarum habet totum sibi æqualem. In vrina naturali consideranda sunt hæc, substantia, color, & ea, quæ humori adherent, qualis est nubecula, suspensum, & ea, quæ in fundo est, hypostasis: quæ si aliquid horum in vrina immutatū fuerit, indicium erit cruditatis in venis.

Qualis Vrina Optima est in Aegrotantibus. CAP. 41.
Optima in egrotis vrina est ea, quæ simillima est vrinæ sanorum hominum, subpallida aut subflaua, habens hypostasim albam, planam, æqualem. Ab hac vero iam defecit, quæ suspensum habet album, planum, æquale. Adhuc vero magis defecit, quæ nubeculam habet albam planam, æqualem. In quibus. n. flatus est in profundo grossus & incoctus, si paucus is fuerit, permittit materiam ad matellæ fundum deferri: si vero abundauerit, effert hypostasim ad superficiem summam vrinæ, & facit eam, quam dicunt nubeculam. Quanto igitur flatus præualuerit, & magis dilsecuerit, ac magis in altum sustulerit hypostasim, tanto minus cocta dicitur esse vrina. In tertianis tamen exquilitis, & in ephemeris febribus, soia nubecula aut suspensum ad solutionem morbi saepe sufficit: interdum sufficit & solus color vrinæ bonus.

Quod Non omnis Hypostasis alba Bonum indicet. CAP. 42.
Sæpe autem albus color eorum, quæ in vrina resident, decipit idiotas ita, ut nesciant malam esse hypostasim, quæ illis vix bona: ac est diuerso bonam esse, quæ illis videtur mala. Accidit enim aliquando, ut albus humor & crudus excernatur simul cum vrina, ac in imo subsideat, instar bonæ hypostasis: aliquando affectio hepate aut renibus pus cum vrina excernitur, et subsidet, ita ut idiotas decipiat. Sed hoc discernet primam per dolorem, qui præcessit in renibus, aut in hepate, aut in aliquo membro alio, quod solet per vrinas expurgari: deinde per fectorem, quæ obtinet pus. Crudus autem humor discernetur à bona hypostasi per inæqualitatem substantiæ eius, quod inheret: nec. n. humor

DE CRISIBVS

crudus permanet sibi continuus, sed diuiditur in exiles & minutas partes veluti arenulas, neq; plenus est omnino, sicut vera hypostasis. In bonis autem vrinis primū, quod apparet, est nubecula: deinde facto aliquo descensu apparet id, quod vocatur suspensum: in fine autem {posteaquam iam carminata est} sublidet in profundo, facitq; hypostasim, nimirum cū iam perfectie cocta fuerit. At in crudis humoribus à principio statim delabitur multitudo non pauca in profundum matellæ, interim & totius vrinæ color est malus: deinde paulatim concocta & extenuata multitudo attollit in mediū humoris, facitq; suspensum. Posteaq; vero maximopere extenuata cocta q; fuerit, ilidet in superficie humoris vrinarij, faciens nubeculā, quæ idiotis iponit, vt opinent morbu labi in deterius.

F

G A L E N I D E C R I S I B V S L I B R I T R E S

Nicolao Leonicensi interprete

*Denuo etiam ab Augustino Gadaldino ad optimorum exemplarium
Græcorum veritatem multis in locis emendati*

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Temporibus Aegritudinum dignoscendis, siue illa quidem præsentia sint, siue futura: ac Signorum omnium Naturam explicat, quibus vniuersa Iudicationis morborum Prænotio consistit.

G

Quid Hoc opere Agendum.

CAP. 1.

ue subitam in morbo mutationem, siue ad meliorem statum inclinationem solam, siue agitationem, quæ cas antecedit, siue omnem morbi solutionem, siue eam tantum, quæ bona sit, Crisim velit quis appellare, non est mihi, nisi obiter, hoc in loco distinguere propositum: sed, quo pacto hæc omnia quispiam optime præcognoscat, perconsulere institui. Optimum autem prænotionis eorum principium, quod etiam futuri status: sic autem appellatur vehementissimum totius egritudinis tempus.

*Quot Morbi Tempora: ac Quibus ex rebus perperam à Veteribus
seungebantur.*

CAP. 2.

SVnt. n. oia eius tpa quatuor numero, principiu, incrementu, status, & declinatio. Quada vero egritudines ob earu malignitate, atq; ob ægrotatis imbecillitate, statim i tpe incremēti hoim H occidunt: sicut & quedam aliæ in ipso statu. An vero et in declinationis tpe aliquis morbus possit occidere, nō sine rōne quesitum est: sed de hoc, pcedēte sermone determinabit. Has aut quatuor partes quida et tpa vniuersæ egritudinis appellat. Eadem aut ob cam tpa etiam vocant vlia, vt que à particularibus differat, in q singulae accessiones diuiduntur. Definiunt aut non dierum {vel horarum} (vt quispiam existimauerit) numero: neq; n. fieri pot, vt morbus, qui in quatuor diebus sit finiturus, equalia habeat tpa partiū cum eo, qui vsq; ad quadragesimū diem debeat extēdi. Et oēs quidem hucusq; consentiunt. Quo aut iudicare atq; distinguere hmōi tpa oporteat, nō et in hoc oēs inuicem concordat: sed nō nulli quidē, si anticipent aut subsequant accessiones, considerat: hi vero ad earu longitudinem respiciūt: alij ad magnitudinem, quam et vehementiam noiant: quidam & hec ipsa in remissionibus considerant: deinceps inuicem altercantur: cum liceat, que diximus omnia, coniungere, ac præterea, alia, que dicuntur: hac enim via vix quispiam exquisitam faceret constituti temporis coniecturam. Si vero quidpiam ex his indiscussum præmittat, tm præ cognitioni nocebit, quantum vel magnitudinis vel virium, quod præmittitur, obtinebit.

De ratione Status & Incrementi Vniuersæ egritudinis dignoscendi.

CAP. 3.

NVnquid igitur morbus augeatur, non ex eo tm coniecturari oportet, q accessiones anticipent: sed etiam earum lōgitudinem oportet annotare, & magnitudinem quoq; ac morem, {qui

A {qui cum symptomatibus, verbi gratia, vel sine his, euenit:} sicut est in intermissione & declinatione hæc eadem existimo consideranda. Voco autem intermissionem (Græce *διαλειμμα*) quæ sebris in quietem deserit: declinationem, omnem eius partem, quæ statum ipsum subsequitur vsq; ad secundæ accessionis principium. Nam anticipatio sola per se ipsam non est sufficiens signum incrementi, quod sæpe morbi proprietatem consequitur potius, quæ eius incrementum: cum & quartani & tertiani & quotidiani quidam circuitus vsq; ad integram solutionem ita anticipare vili fuerint. Consiueverunt autem medici, tales formulas typosue, anticipantes nominare: sicut alias vocant tardantes, quæcumq; statim ab initio futuri temporis aliquid posterius assumunt. Sed & in his plus, quæ proportio exigit, vel anticipare, vel subsequi, alterum incrementi, alterum declinationis, videtur esse indicium: simpliciter autem anticipare vel subsequi, neutrius. Conuenit autem non solum aduertere, nunquid secunda accessio consuetam anticipauerit horam, sed nunquid est longitudo temporis eadē, aut magnitudo æqualis: aut, quæ nunc adest, sit malignior aut simplicior. Hæc ipsa est sunt in intermissionibus & declinationibus inspicienda. Longitudinem quidem temporis facillimum est cognoscere: magnitudinem vero, quam & vehementiam vocant, & morem, quem est modum appellant, tum ex propria morbi specie, tum ex superuenientibus ei symptomatibus spectanda censeo. Ex propria quidem morbi specie, ea, quæ propriam ipsius complent naturam, contemplando: veluti, exempli causa, in pleuritide, ad lateris dolorem pungentem, & febrem acutam, & tussim, & spirandi difficultatem: Ex superuenientibus vero symptomatibus, si multa, si diuturna, & valida, atq; maligna est extiterint: aut contra, pauca, ac breuis temporis, & parua, & simplicia fuerint. Sic & intermissionis ac declinationis tempus, si longius præcedente, vel breuius: aut toleratum difficilius, vel facilius: aut si quod ex accessione symptoma remanserit, aut omnia cessarint. Si, n. ex his, quæ diximus, adlint peiora, morbus augetur manifeste: si vero meliora, declinat. Sit enim, ut accessio consuetam anticipet horam: longior est fiat, atq; vehementior, maligniorq;: & cum multis prauisq; symptomatibus {perturber:} sit est, ut declinationis tempus breue fiat, neq; ex quiete toleratum facile, neq; omnino a symptomatibus accessionis liberum: neminem futurum arbitror, qui de hominibus ægrotantibus quærat, nunquid morbus in eis ad magnitudinem crescat. Rursus vero fiant omnia his contraria, nimirum ipsius insultus initium tardet: longitudoq; accessionis ac magnitudo imminuatur: malignitas mitigetur: & ea, quæ superueniunt symptomata, minora simplicioraq; fiant, vel neq; omnino superueniant: intermissio etiã vel declinatio toleratum facilis longaq; succedat, omniaq; debeat accessionis symptomata: nam & hæc manifestissima sunt declinationis indicia, sicuti priora augmenti. Cum vero, quæ ad accessiones ambas pertinent, æqualia fuerint: morbum consistere demonstrant. Nunquid igitur plus, quæ erat opportunum, a nobis est dictum: aut aliquid ab Hippocrate prætermisum, ubi docet, quo pacto quispiam ex circuitibus inueniat ægritudinis incrementum: Aut, n. || accessiones esse inuicem conferendas: si citius fiant, vel non: si in longius tempus, vel non: si deniq; magis, vel non. Hoc, n. verbum/citius vel non/nihil aliud ostendit, nisi vtrum accessio horam consuetam anticipauerit, vel tardior facta sit: Illud autem/in longius tempus vel non/nunquid longius perdurauerit tempus, an breuius: illud vero/magis vel non/reliqua omnia, quæ a nobis explicata sunt, in se comprehendit: nam & magnitudinem, & morem ipsius morbi, & superuenientia ei symptomata, eorumq; insuper numerum, in eo, quod dicitur magis ac minus, comprehendere existimes: sic & declinationis (ut quæ & ipsa sit totius accessionis pars) magis ac minus ex eisdem inuenire oportet intentionibus. Incrementi itaq; & ascensus & augmenti (his, n. omnibus nominibus secundum ægritudinis tempus appellant) si citius fiat accessio, si longiori tempore duret, si magis est, indicia sunt: sicut his contraria, Declinationis signa ostendunt, si videlicet tardius fiat accessio, si breuiori tempore duret, sitq; omnino præcedente debilior: Statum vero indicant, si in eisdem permaneant ac persistant. Et quidem sæpe in morbis nullum sensibile tempus inuenit huiusmodi, sed habente adhuc quarta (si ita contigerit) accessione indicia augmenti, quinta superueniet

D accessio, declinationis principium: quoniam videlicet status momentaneus extiterit adeo, ut nemo, cum adesset, agnouerit, sed, ut exquisitè dignoscatur, primum declinationis tempus sit necessarium. Simile quiddam est accidit in morborum augmentis: nam interdum prior accessio principium simul habuit & ascensum & statum, scilicet in prima sui parte principium, deinde ascensum, postremo vero statum: deinde secunda accessio manifeste visa est declinare. Sed præsentem quidem secunda accessione, tunc demum cognoscere, qualis fuerit illa, quæ præcessit, præter id, quod vnusquisq; medicus id facere potest, rem etiam maximi momenti in vltimo medicinae destruit, præcognitionem scilicet, de qua plenius in libris de arte curatiua diximus. Generosi autem medici, atq; arte Hippocratica digni est officium, futurum statum præcognoscere, cum omnem victus rationem ad ipsum inspiciens instituat. Eadem ratione principium morbi atque augmentum, non, ubi iam perfecta sunt, cognoscere, sed multo antea præstabit præcognoscere.

De Ratione Primi morborum Principij dignoscendi.

CAP. 4.

Video tamen plurimos medicorum neq; præsentis etiam principij notitiam habere, sicut apprimè admirabilem Thesalum, qui in principijs contrahere iubet, est si morbus fuerit adstrictus, ac pro sui natura egens relaxatione: quo pacto vero quispiam ipsum principium agnoscat, tanquam rem notissimam, dicere prætermisit: sed hoc non paruum habet dubitationem. Nam, si primum exquisitè insultum

insultum pro principio morbi totius statuere oportet, indiuisibile erit, atq; sine tpe: si vero primam E
accessionem, scimus hanc aliquam & eius augmentum & statum in se ipsa comprehendere: prater id,
quod extra oem rationem est, ut, qui in septem ad summum diebus morbus finire debet, & qui ad men-
ses sex extendi, oēsque, qui in medio tpe terminantur, solam habeant primam pro principio acces-
sionem. Sicuti, n. neque oēs morbi augmentum aut statum aut declinationem æqualis habent tēpo-
ris, eodem arbitror modo neque principium. Neque tñ, si quispiam primam accessionem preterierit,
iam poterit principium circūscribere: nam, si secunda statim subsequatur, quæ habeat augmētū indi-
cia, & post ipsam tertia & quarta, & sic alia deinceps oēs: qui primam omiserit accessionem, tanquam
non principium: vel omne tps medium vsq; ad statum diceret esse principium, atq; ita oīno tolleret
ascensum: aut, ubi primo finiret principium, non haberet exprimere. Quæ nam est huius dubita-
tionis medela? Si quidem velint, quæ sunt ab Hippocrate scripta, perdiscere, facilis atq; expedita
esset ista doctrina: nunc vero preter id, q, quæ sunt ab Hippocrate optimè tradita, nolunt addisce-
re: illa, quæ ignorant, damnare conantur. Sed illis quidē inueniri non pōt ignorantia medela, no-

1^a. Aph. 12. Ex.
ord. 5. a

1. Epid. cō. 3. t.
10 3^a. 110. a

2^a. Aph. 25. Ex.
ord. 16. a

1. Epid. sect. 1^a.

bis vero perfacile. Inquit. n. || Accessiones & constitutiones, morbi ostendunt, & anni tempora, & circuituum inuicem incrementa. Quod quidem morborū constitutiones, quandam veluti eorum
ideā ac formā nominat, secundū quā ex talibus & tantis constituunt vniuersalibus tēporibus, mi-
nima quispiam hac coniectura comprehenderet: Nam, cum in primo epidemiorum libro antea
dixisset, || Sunt autē modi, & constitutiones, & accessiones harū quarumlibet febrū, deinceps sub-
iungit: Statim. n. continua, quibus incipiens florescit, ac viget maxime, & ad difficilīus attollit: cir-
ca autē crīsim, & simul cū crīsi, extenuat. Est autē, cū incipit, mollis ac latens: insurgit autē atq; acerbatur
singulis diebus: circa crīsim autē satis emicat. Ex quibus verbis manifeste ostendit se qualemcumq;
ex totius morbi tēpibus compositionem, morbi constitutionem nominare. Quo igitur modo mor-
bi, & anni tempora, & circuituum adinuicē incrementa, vniuersalia tempora morbi commōstra-
bunt? nam hoc erat, quod quærebamus. Nam quartana aliqua febris inuadens nō vtiq; habet ac-
cessionem primam principium: sicut neque exquisita tertiana vsq; ad diem septimum, suum potest
principium extendere. eodem pariter modo & de alijs morbis iudicandū. Nam febris ardens, &
morbus lateralis, & inflammatio pulmonis (Græci καύσον, πλευρίτιδα, & περιπνευμοσίαν vocāt)
breuis tēpibus habent principium: morbus autē comitialis, & articularis, & coxædicum, & renum pas-
siones, longi tēporis. Sic quidē à morbis ipsis. A tēpibus autē anni, hoc mō: || Æstiuæ quartanæ ma-
gna ex parte breues sunt: autumnales vero longæ, & præsertim quæ ad hyemē attingūt. Sic & oīs
morbus alius æstate quidē breuiorē, hyeme vero diuturniorē habet crīsim: & principium sic æstate G
breuius, hyeme vero longius habebit: similē quoq; seruabit in alijs tēpibus proportionem. Sic qui-
dem & anni tēpora morborum constitutiones prænunciant. Circuituum autē incrementa hoc modo:
Ait. n. || accessiones esse inuicem conferendas, si citius fiant vel non: si in longius tēpus vel non:
si magis vel non: nam, si hæc omnia coniunxeris, ad exquisitam dignotionem propius accedes. Si
vero nihil ex istis animaduertens, putas posse morbi principium cognoscere, {vel ab ascensu di-
stinguere,} nunquam propè accedes ad veritatem.

*De dignoscendis Morbi Temporibus ex Hippocratis sententia, potissimum
ex Coctione & Cruditate.*

CAP. 5.

NUnquid igitur hæc ad exquilitā temporū morbi sufficiunt cognitionē? nequaquē, sed habet
aliquid quidē artificiosæ coniecturæ: tñ vero ab exquisita ratione deficiunt, quantū illam,
quæ nullo modo est, superant. Quid vero illis additū, exquisitam faciat præcognitionē, si totum le-
ges aphorismū, intelliges, in quo ita scribitur: || Morbi autē accessiones & constitutiones, ostēdūt,
& anni tēpora, & circuituum adinuicem incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora
interualla fiant. Sed & ex ijs, quæ mox apparent, conijcere oportet: veluti in laterali morbo si spu-
tum statim appareat, incipientem morbum facit breuiorem: si vero posterius, longiorem: & vri-
næ, & alui excrementa, & sudores, vel bonam morborū iudicationē vel malā, & longū vel breuem
futurum morbū, post apparentia, commōstrabunt. Hæc quidē ab Hippocrate in aphorismis scri-
buntur: in primo autē libro epidemiorum oēs || inquit coctiones excrementorum ubiq; esse oppor-
tunas, & bonos iudiciariosq; abscessus ostendere. Deinde subinferens inquit: Coctiones celerita-
tem iudicij, & securitatem sanitatis, ostendunt: sed coctiones hæc quidē oēs ijs adsunt, quæ coquū-
tur. Quæ nā igitur hæc sunt? non alia sanè, q̄ illa, q̄ mox apparētia nominauit: nā, quæ propria sunt
morbi accidentia, simul cum morbo inuadunt, simulq; incipiunt: reliqua vero oīa mox apparent.
Inuadunt igitur vnā cū morbo laterali & febris acuta, & lateris dolor punctiois, & difficilis anhelus,
& tussis: mox apparent autē quædā, ut ipsi morbo propria: non nulla autē, ut cōia oibus febrici-
tantibus. Ut propria quidē ipsius morbi, primū quidē, si nihil educat cū tussi, quod sufficiens est
morbi coctione carentis indicium: secundo autē, si educat quidē, sed nō bonū. Est autē & hoc duplex,
vnū quidē, quod solū caret coctione: alterū vero, quod est prauum existit. Ab his vero oibus id,
quod coctum est, separat, quod est propriè sputum appellat: neque, n. quod sanguineum est, ac bilio-
sum, atq; spumofum, ita nominamus, sed potius quodammodo sputamen vocamus: cum vero ne-
que sanguini, neque bilii pallidæ vel nigræ, commistū fuerit id, quod tale fuerit, iam sputū vocamus.

Quando

1^a. Aph. 12. Ex.
ord. 5. a

1. Epid. cō. 2. t.
44. & 45. 3^a. 111.
h. Et. 112. a

A Quando igitur hoc cito apparuerit, morbum facit breuiorem: cum vero nullo modo educitur, aut crudum, indicat morbum in longius debere protendi: si autem prauum educitur sputamen, periculum imminere significat: si autem est malignum fuerit, mortem minatur. Quid igitur sit sputum, nunc non est opus exponere. Quæ vero proprie sputamina nominantur, ex his quæcunq; subflaua, & subrufa, & subpallida, & subspumosa, & tenuia existunt, solam cruditatem significant, nullum vero insignemalium prænunciant: quæ vero sine alia commistione sunt flaua ac rufa, crassa atq; spumosa, & viridia, viscosa, atq; rotunda, atq; his est magis nigra, sunt praua. Considerandum est, quis sit eorum educationis modus: nam, si facile expuant, constat quidem bona esse, contraria vero mala. Et quid oportet nos plura dicere, cum possimus verba, quæ in libro prognostico scribunt, apponere: || Sputum oportet in omnibus doloribus, qui sunt circa pulmonem ac latera, celeriter expui ac facile, commistumq; videri vehementer flauum sputo. Neq; in dubio est, quod hoc loco Hippocrates sputum vocat id, quod secundum naturam se habet, cui flauum admistum esse oportere inquit. Verbum autem illud/vehementer/non nulli quidem neq; omnino adiungunt: quidam vero ad commistum referunt, ut sermo uterq; ita se habeat, commistumq; vehementer sputo, videri flauum: vel flauum vehementer, commistum videri sputo. Sed prior sensus est artificiosior: semper. n. inæquales

In Prog. cō. 1. l.
43. 4. 2. c. 2. A

B omniū {motus, &} eorum, quæ plurimum distant, complexionones damnat Hippocrates. Experimentia quoq; ita esse probat: neq; etiam ratio dubia est: non tamen eam nunc explicare foret opportunum.

Quod autem verbum illud/vehementer/ad commistum relationem habeat, ex his est patet, quæ subiungunt. || Si. n. (inquit) multo post doloris principium expuat flauum, vel rufum, vel multam excitans tussim, vel non vehementer commistum, peius efficitur. Vide. n. in hoc loco Hippocrates, quæcunq; in secundo sermone dicuntur, his opponere, quæ in primo dicebantur: verbo quidem/celeriter/illa/multo post principium doloris expuatur: verbo/facile/illa/multam excitans tussim: illis vero/commistum videri flauum vehementer sputo/impermistum simpliciter, ac solum flauum, tum quod ex utrisq; commistum est, colore. s. sputi naturalis & flauo vel rufo, non tamen vehementer. Sed & post hæc subiungens manifestius dicit, suam adhuc mentem aperiens, his verbis: || Nam flauum impermistum existens, periculosum (impermistum est autem id, quod sputo non commiscetur) album autem, & viscosum, & rotundum, inutile. deinde rursus paulatim ad difficiliora sermone progrediens: || Malum autem, quod viride est valde, & spumosum. Ac deinceps addit: || Si vero ita sit impermistum, ut est nigrum appareat, omni alio peius est. Ex proprijs quidem morbi lateralis ita distinguere oportet. Sed præterea inspicienda sunt omnia, quæ sunt morbis acutis cōia, quæ deinceps conumerat,

In Prog. cō. 2. l.
45. 4. 2. c. 2. C

C ita scribens: || Sunt autem hæc bona, Facile perferre ægritudinem, bene spirare, & esse doloris exper-

In Prog. cō. 2. l.
46. 4. 2. c. 2. D

tem, & sputum facile expuere, corpus totum æqualiter calidum esse, & molle, & sitim non habere:

In Prog. cō. 2. l.
47. 4. 2. c. 2. D

vrinas autem, & alui excrementa, & somnos, & sudores, quemadmodum scriptum est: hæc omnia, bona esse sciendum est. Hæc itaque sunt bona signa, tum propria eorum instrumentorum, quibus vis spirandi est demandata: tum communia omnibus alijs morbis acutis, continuatim ordine inuicem scripta. Atque ipsis adiungens subinfert: || Mala autem sunt his contraria, Difficulter perferre morbum, spiritum magnum esse, ac crebrum, non cessasse dolorem, vix sputum expuere, vehementer sitire, totum corpus ab igne inæqualiter detineri, & ventrem quidem ac latera calida esse vehementer, frontem autem ac manus frigiditas, & pedes frigiditas: vrinas vero, & alui excrementa, & somnos, & sudores, quemadmodum scriptum est: singula hæc mala esse cognoscere oportet. Scriptum autem est de his in eo volumine, quod prognosticon inscribitur, in quo similem in his singulis ipse tradit doctrinam, qualem & nunc in sputaminibus. Sicut enim in his hoc quidem est coctionis signum, hoc vero cruditatis, hoc autem mortis: & quod coctionis est signum si in principio statim appareat, propere salutem subsequitur ostendit: quod autem cruditatis: morbum in longius tempus extendi debere: quod autem exitiale est, hominem moriturum significat:

In Prog. cō. 2. l.
56. 2. c. 2. G

D & si valde exitiale fuerit, cito: si vero remissius extiterit, in longo tempore: Eadem in vrinis ipsis & alui excrementis, & reliquis omnibus, de quibus est sermo futurus, distinctio est adhibita: etenim hæc omnia, non nulla quidem coctionis, non nulla vero cruditatis, & quædam etiam mortis, indicia sunt. Nigrum enim sputamen, præter id, quod crudum est, etiam mortem portendit: sic & vrina nigra non cruda solum, sed etiam lethalis est: est autem simpliciter cruda, quæ alba est ac tenuis, quam aquosam nominamus.

Quæ Præma sint apud Hippocratem Capita, per quæ Tempora Morbi intelliguntur: ac Aduersus eos, qui Principium morbi, primum ipsius Insultum appellabant.

CAP. 6.

Rursus igitur ad aphorismum redeamus, in quo ita scribitur: || Accessiones autem & constitutiones, morbi ostendunt, & anni tempora, & circuituum adinuicem incrementa, siue quotidie fiant, siue alternis diebus, siue longius tempus intermittant. Sed & ex his, quæ postea apparuerint, coniecturam accipere oportet: velut in morbo laterali, si sputum statim morbo incipiente appareat, breuem futurum significat: si vero posterius, longiorem. Et vrinæ etiam, & alui excrementa, & sudores, & bonam & malam crism habituros, & cito vel tarde finituros morbos, cum mox apparent, indicant. Nam hæc liquido sunt eorum omnium, quæ in prognosticis scribuntur, compendium: cum antiquus ille author sola capita eorum, quæ in eo libro particulatim scribuntur, in

1ª Aph. 11. Exc
ord. 5. 2

in aphorismos transferre tentauerit. Quæ nã igitur sunt hæc capita : sapius. n. repetere, mihi vñ melius, vt quis, etsi nunc erubescens, discat & morbi principium cognoscere, & futurum statum præuidere: hoc est, vt ipse dicit, forma morbi, & natura temporis, & accessionis circuitus, & quæ in morbis mox apparent. Erit autem mihi sermo in eodem exemplo, adhibita breui distinctione de nominibus, quibus, vt par erat, veteres utebantur ad solû mentis conceptû explicandû, cû oî studio incuberent ad exquisitam rerû cognitionem: iuniores vero ferè oēs circa nomina suã conterunt vitã, minime de rebus solliciti. Principium igitur morbi, primû insultum indiuisibile primæ accessionis, veluti & ipsum nunc, quod sine latitudine est, vocant: sed & iam aliquod tps latû, quod est in ipso, nunc, obseruamus, qñ dicimus nunc esse hyemẽ vel æstatẽ, vel aliquod aliud tps. Quod igitur in nullo sermone tali, qualis est is, quẽ antea scripsimus, aphorismus, & multi alij, qui postea dicent, principium vocet Hippocrates primû illû & indiuisibile morbi insultû, vnicuiq; liquet. ¶ Quõ. n. circa morborû principia considerandû, si statim morbus floreat, in eo significato dictû, qui spia possit arbitrari: Vel illud: ^a Incipientibus morbis, si quid mouendû vñ, moue: consistentibus verò, melius est conuiescere. Et illud: ^b Sicut in principio morbi facies talis erit. nam facies illa mortuæ similis, de qua ista dicunt, neq; illo exquirite principio morbi vnquã fieri potuisset. Eodẽ modo, cû dicit: ^c In acutis morbis raro, & in principijs, vtendû purgationibus. de principio intelligit, quod ad tps latum extendit. Multo magis cum scribit: ^d Circa principia & fines oia debiliora, circa statum fortiora. Neq; in alio sensu dictû est, ^e In quorû morborû principijs nigra bilis vel infra vel supra exierit, mortale. Eodẽ modo in libro de ratione vicijs, quæ seruat in acutis morbis, in connumeratione illorum vehementiû accidentiû subintulit: ^f Hæc autem si in principijs appareant, vehementissimum delirium ostendit: vt plurimum autem moriunt. Eodem modo se habet et in aphorismo, de quo paulò ante facta est mentio, vbi inquit: ^g Veluti in laterali morbo, si sputum statim appareat incipiente morbo, morbum ostendit breuiorem. Neq; n. dictio illa/incipiente/primû exquirite insultum hoc loco significat, tum quia huic sensui rerum natura repugnat, tû quia dicere non potuisset/ post appareat: quõ. n. different ab ijs, quæ simul inuadunt, illa quæ exquirite idẽm habent principium inuicem & cum vniuerso morbo: Post apparent autem quædam statim in prima die, quædam in secunda, quædam in tertia, quædam in quarta, quædam, cum processerit morbus.

Quid proprie Principium Morbi ab Hippocrate dicatur: ac de Indicjs, quæ ex Alui deiectione, Vrini, ac Sputo desumuntur.

CAP. 7.

Pincipium vero secundum latitudinem communi quadã & prompta imaginatione, in qua nullum adhuc est artificium, in prima accessione continetur. Atq; idcirco quædam statim, cû incipiunt, statum accepisse dicuntur: quemadmodum in primo epidemiorû, vbi inquit: ¶ Statim enim continua est, quibus incipiens floreat ac viget. Nam verbum id/incipiens/hoc loco non dicitur de vero morbi tpe, alioqui repugnaret ei floreat acq; vigere, sed de eo, quod subsequit principium exquisitè dictum, quod, vt plurimum, ad tertium extenditur diem. Omnino enim febris hæc, vbi principium illud indiuisibile fecerit, deinde hoc pacto incremento quodam vsa fuerit, proprium recipit statum, quædam in prima statim die, quædam in secunda, {quædam in tertia:} non tamen in primo insultu primæ accessionis possit aliquis febris habere statum. Sed, siue in primo die, siue in secundo, istum habeat, atq; hinc vsque ad integram solutionem extendatur, nullum sensibilem alterius accessionis insultum accipiens, hæc statim ab initio proprium habuisse statum diceretur. Et hoc est, quod ab Hippocrate dicitur: Statim enim continua est, quæ incipiens floreat ac viget. Tale igitur est: ¶ Si sputum in laterali morbo statim post apparuerit incipiente morbo, cum facit breuiorem. i. ante, q̃; secunda accessio inuaserit: adhuc. n. lateralis morbus diceretur incipere, non solum, qñ huiusmodi accessio ascensum habeat vel statum, sed in tota declinatione, atq; omnino ante, quàm secunda inuadat accessio, quæ vt plurimum in laterali morbo tertio fit die.

Quodcunque igitur coctionis signum post apparuerit, breuem & salutarem morbum futurum ostendit. Tale quidem est sputum, quod in morbo laterali apparet: nam cuiusque partis in corpore superfluitas, eam, quæ illi inest, dispositionem ostendit: si cocta quidem fuerit, salubrem: cruda autem, ægram. Ita igitur & illa scripta sunt: ¶ Alui autem excrementa optima sunt, quæ mollia sunt, & coherentia, & quæ eandem exitus horam seruant, quam in sanitate habuerunt. Quantitas vero esse debet pro ratione cibi, qui assumitur: nam, si excrementa talia fuerint, ventrem inferiorem sanum esse indicant. Et sputum quoque, cum fuerit exquisitè simile illi, quod aduenit sanis, integram sanitatem instrumentorum, quibus vis spirandi est demandata, significat: si quo modo autem impediatur, atque à naturali recesserit habitu, tantum ea læsa esse demonstrat, quantum ipsam formam naturalem amiserit. Quod vero illi, quod secundum naturam est, maxime contrarium existit, crudum est, magnamq; ostendit membrorum patientium imbecillitatem: quod si etiã vitiose causæ aliquod signum habuerit, quemadmodum nigrum, perniciosissimum hoc est. Ita etiam in Vrini se res habet. Nam & hæc, quæ sanorum vrinis simillimæ sunt, venosum instrumentorum genus satis robustum esse demonstrant: quæ vero crudiores sunt, eiusdem imbecillitatem significant: quæ vero maxime sunt sanorum vrinis contrariæ, hæc quidem omnino sunt crudæ, & maximam indicant imbecillitatem venosi generis vniuersi: quæcunque vero & superantis

2. Epid. sect. 1.ª

A 2ª Apho. 29.

Ext. ord. 16. f

B 1ª Prog. cõ. 1.

t. 8. 4. 191. e

C 1ª Aph. 24.

Ext. ord. 10. e

D 2ª Aph. 30.

Ext. ord. 16. g

E 4ª Apho. 22.

Ext. ord. 29. f

F de Vict. ra in

acut. com. 2. t

45. 7. 123. d

G 1ª Aph. 12.

Ext. ord. 5. a

1. Epid. cõ. 3. t.

10. 3. 120. a

1. Aph. 12. Ext.

ord. 5. a

In Prog. cõ. 1.

t. 13. 4. 199. a

Aperantis causæ prauitatem ostendunt, veluti nigræ, hæ sunt extreme exitiales. Hæc igitur tria signorum genera propriam cuiusque membri coctionem significant: inferioris quidem ventris excrementa, quæ secundum naturam se habuerint: venosi vero generis, vrinæ: instrumentorū autem duntaxat, quibus spiramus, sputamina. Sicuti vero hæc, locorum ipsorum, ex quibus excernunt, indicia præbent, eodem, vt arbitror, modo & vrinæ renum & meatuum, per quos vrina defluit, & vesicæ, & penis. Sed vrinas quidē, quæ in harum partium morbis accidunt, in aphorismis separatim Hippocrates scripsit: quæ vero acutis assident egritudinibus, in prognosticis: quoniam hic liber (vt iam sæpius ostendimus) de solis est morbis acutis. Et, cum in eodē libro compleuit oēm de vrinis sermonem, postea in fine subiunxit. Ne decipiaris autē, si vesica quoque vitio affecta, aliquā ex his vrinam reddiderit: neque, n. totius signum, sed ipsius per se ipsam. Sicuti igitur vesicæ meminit, factio in ea sermonis exemplo: ita & renes, & vasa deferentia vrinam, & penē, subaudire oportet. Maxima autē ad hæc demonstratio sunt, quæ ab ipso in aphorismis sunt scripta: sicuti, n. vesicæ, ita & renum ægrotantium, signa conscribit. Quibus, inquit in vrina crassa, caruncula parua aut veluti capilli exeunt, ijs à renibus excernuntur. Hæc igitur tria signorū genera, vt dixi, singula quæque coctionis præbent indicium: vrinæ quidē, eius, quæ fit in venis: deiectiones autē, eius, quæ in ventre: sputamina vero, eius, quæ in spirandi instrumentis: neque vnquam vsu contingit, quin bonum aliquod magnum ostendant coctionis indicia. Sanguinis autē profluvia, & sudores, & tumores, qui iuxta aures fiunt, & reliqui decubitus, si in tpe quidē fiant opportuno, prodesse possunt: interpestiua autē, nihil iuuat. Quod fit, vt mihi videat hæc eadē innuere in libro de humoribus, vbi scribit:

Decernentia in melius non statim appareant. Etenim nō hæc tantum, sed difficultas anhelitus, & deliria, & lachrymæ, & vigiliæ, & comata, i. graues somni, & tenebrosæ vertigines, & hallucinationes (quas græce marmarygas dicunt) & anxietates, & oris ventriculi capitisque dolores, relique casus atque dolores, qui singulis partibus corporis eueniunt, exigunt distinctionem, & quoniam iuuent, & quoniam noceant, & quoniam non modo nihil prosint, sed etiam signa sint deterrima. Quemadmodum igitur principij vocabulum, nullum determinatum tempus significabat: eodem, arbitror, modo neque id verbum ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, i. statim: tantam vero temporis latitudinem obtinet, quantā & principij nomen. Liqueat autē, quod est sæpius pro ἀνελίξῃ, i. ilicet, aduerbio, statim/vt mur: veluti in eo dictio videt vsus Hippocrates: Insunt autē modi & constitutiones singulis hisce febribus: statim, n. cōtinua est, quibus florescit ac viget. nam hoc verbum/statim/nihil significat, quod ilicet: quemadmodum, vt arbitror, in libro de ratione victus, quæ in morbis acutis seruatur: vbi ita inquit: Nisi ergo quispiam curet, quæcum decet, sufficientem esse modum huiusmodi sorbitionis prillanæ, sæpius nocebit: quibus, n. ci-

bus statim obseratus fuerit, ijs si quis nō subductio ventris sorbitionē dederit &c. id verbum/statim/tale aliquid significat. Sunt autē eius verbi significatus quæ plurima exempla & apud oēs alios Græcos, & maxime apud Hippocratem. Ad alterum autē transgrediamur. Cum, n. inquit, signa decretoria non statim appareant, hic/statim/quæ primum significat, hoc est in principio morbi. Non sunt autē eadem decretoria, & quæ coctionis indicia dicuntur: non, n. fieri potest, quin ista omnino vel bene vel male decernant. At vero coctionis signa salutem quidē hominis, non tamen per crissim oino, futuram ostendunt: neque enim, si subitam in morbo mutationem intellexeris crissim, neque si præcedentem perturbationem, necessario coctionis signa dicendorū erunt: cum illud accidere possit, vt morbus in longiori tempore paulatim coctus, ad integram deueniat solutionem. Ostendit autē & in sequentibus adhuc manifestius, quomodo differant decretoria symptomata à coctionis signis: nunc vero hoc tantum ostendisse sufficiat, quod coctionis, quæ in spirandi instrumentis fit, sputa: eius vero, quæ in venis, vrinas: illius autem, quæ in ventre, alui excrementa, signa statuere oportet: Et quod in febribus omnibus (quoniam venosi generis sunt passionibus, nā & arterias in hoc genere comprehendimus) ad vrinas præcipue attendere oportet: in ijs autem, qui laterali morbo

afficiuntur, primum quidem sputamina, secundo loco vrinas, quoniam is morbus omnino cum febribus iungitur: in passionibus autem ventris, si sine febre fuerint, sola alui excrementa inspicere oportet: si autem cum febre, etiam vrinas.

Quid differant Concoctionis Indicia, à reliquis, quæ Decretoria appellari solent.

CAP. 8.

Proprium igitur vniuscuiusque morbi principium, coctionis signis determinatur. Differt autem ab eo, quod secundum latitudinem principium dicitur, quod nullum habet artificium, quod ultra tertium diem non extendi intelligitur: sicuti etiam in libro prognosticorum manifestissime ostendit. Nam, cum antea dixisset, Si in principio morbi talis fuerit facies, postea subiungit, Si autē longior morbus fuerit, quod triduanus, aut quadriduanus, principium secundum latitudinem manifeste nobis ostendens vsque ad tertium diem extendi. Verū autē vniuscuiusque morbi principium, quod est partem ipsius esse diximus, vsque ad multos quaternarios extendi contingit: tunc, n. primum finitur, cum coctionis signa apparuerint. Reliquum vero deinceps tempus vsque ad statum, iam alterum tempus est, quod augmentum & ascensus nominatur. Deinde post hæc status, qui est vehementissima totius morbi pars. Vltima vero omnium est declinatio. Coctionis igitur signa (sæpius, n. quæ vtilia sunt, repetere conuenit) nunquam male apparent: decretoria autem, est, vbi male: neque enim in augmentis, neque in principijs, sed in statibus, illa apparere conuenit. De ijs, quidem,

4°. Aph. 76. 76.
77. 78. 79. 80.
81. Epid. 1. 16.
a. b. c. d. e. f. g. h.
in Prog. cō. 2. l.
37. 4. 101. d

4°. Aph. 76. l. r.
ord. 36 b

de h. morbis
cō. 2. l. 14. l. 2
2. l. p. d. l. 17.

1 Epid. cō. 3. l.
10. 3. 120. a

de Vi. l. raz. in
acut. cō. 1. l. 31.

2. Epid. sect. 1.

In Prog. cō. 1.
l. 8. 4. 191. c. Et
192. d. 19.

quidem, quæ in augmentis ac statibus apparent, postea dicemus. Jam vero de ijs, quæ videntur in E principijs, dicamus, illud prius ad memoriam reuocantes, q̄ in reliquo sermone, qui sequitur, duo principij significata p̄mittentes, & illud, quod est primi insultus, qui sine latitudine ē: & alterū, quod est primæ accessionis: de solo tertio differemus, videlicet cruditatis: nam & huius artificiosa quædā dignotio, & magna ostendere natura apta est. Neq; igit̄ sudores, & vomitus, & alui excre mēta, neq; tumores post aures, neq; profluuiā sanguinis, si hoc tpe appareant, vnquam per crīsim ægritudines finierunt. Hæc igit̄ iam ēt, veluti causæ, morbos finire creduntur: quæ vero, veluti ho rum signa sunt indicatiua, deliria existunt, atq; vigiliæ, & somni graues, & dolores, & lachrymæ, et difficultates spirandi, & tenebræ oculis obortæ, & quæcunq; similia: etenim hæc, si absq; coctionis signis apparuerint, sunt pessimarum dispositionum indicia. Hæc igit̄ vniuersa, & quæ vt causæ, & quæ vt signa crisis sunt, non statim appareant, hoc est non in primo morbi tempore, q̄n̄ oīno nulla adest coctio: reliqua aut̄ tria, quæ coctionem ostendunt signa, ēt si in prima protinus accessionis hora apparuerint, ad bonum apparent.

Quo pacto Hippocrates Principium Morbi cognoscendum docuerit.

CAP. 9.

Rursus ergo repetentes dicamus: Hæc vniuersalia morbi tempora ex morbis ipsis primūm coniecturari oportet, quantum extendi debeant: deinde ex anni temporibus, & circuitum F proportionē: & præter hæc omnia ex post apparentibus, in quibus prima & præcipua sunt signa coctionis, ex quibus circūscriptum iā principium possis exquisitè cognoscere. Ex hoc aut̄ futurū statum coniectura artificiosa, quam paulo post aperiemus, agnosces: voco aut̄ coniecturā artificio sam, quæ prop̄ ad veritatē accesserit. Sicut igit̄ non habet̄ exquisita principij cognitio ante, quā incipiat ascensus: ita neq; ascensus ante, quā status inuadat. Exercitandum est & hoc in loco, vt inuadentem statum cognoscamus, deinde vt præcognoscamus. Qm̄ vero & horum omniū dux est Hippocrates, æquum est, vt hoc in loco eius verba exponentes, sermonem trāsīgamus. Præstat verò fortassis, ante, quā aggrediamur hæc facere, pauca quædā eorū, quæ nuper diximus, appo- nere. Quod, n. prius, tanquā morbi partē, principij inuenire quærebamus, vtrum æqualis sit tps̄ in omnibus morbis, aut in singulis proprium tps̄ habeat (de quo diximus Thesalū, delirium illud inuenisse præceptum, Oportet in vno quoque morbi principio adstringere, ēt si morbus ex cōstri cta fuerit communitate) || primus omnium Hippocrates diligentissimè ostendit: non tñ, quid ille dicat, intelligunt, ob enarrationis breuitatem. In præsentia aut̄ sufficiat ex vno dicto pris̄ci autho- ris mentē explanare: nam & alia, nisi quis oīno indiligens fuerit, simili modo quispiā inueniet. In mediū aut̄ adducemus istū aphorismū: || Cocta medicari & mouere, non cruda, neq; in principijs, G nisi turgeant, quod verbū/turgere/prop̄ de animalibus dici consueuit, quæ ad coitū rapiuntur: translātū aut̄ est ad eas, quæ properant & celeriter mouent̄ ægritudines, & præcipue cum laboran- tis sensus ab inordinata humorū & spirituum agitatione quodam modo iritat̄: nam in his tātum quispiam rationabiliter pharmaco in principijs vtret̄, cum coadiuuantem habeat ad facilius attra hendum, superabundantium humorum motum: quemadmodum, qui præter id q̄ omnino crudi sunt, cum stabiles etiam & fixi sint, purgantium medicaminum tractibus difficulter obediūt. Sic etiam illa dicta sunt: || Quicunq; ea, q̄ inflamman̄, statim in principio morborum soluere medica- mento tentant, ab eo quidem, quod intentum est atq; inflammatum, nihil adimunt, neq; n. cedit̄ cruda adhuc passio: quæ verò morbo resistunt, & sana sunt, colliquefcere faciūt. Sed harū rerum cōtemplatio ad eos pertinet libros, in quibus de curandi arte tractatur. Quod verò Hippocrates vocet principium, totum illud tempus morbi, in quo omnino crudus est, iam liquet: nam, cum an tea dixisset, q̄ cocta pharmaco purgare oportet, subiunxit/non cruda neq; in principijs/ac si prin cipium existat, quando crudus incōctusq; est morbus.

De Extremo Ascensu dignoscendo: ac de Vigoris in morbis acutis Perduracione.

CAP. 10.

Quomodo igit̄ (nam rursus repetenda sunt, quæ prius, cum de ipsis loqueremur, omisimus) H terminum aliquem quispiam ita manifestum præfiniet vltimæ parti ascensus, quemadmo- dum fini principij? quō aliter, quam status indicia inspiciendo? Dicit aut̄ & hæc Hippo crates in vno quidem sermone: || In principijs quidem omnia sunt imbecilliora, in statu verò for- tiora. In altero verò, hoc: || Vbi quidem peracutus est morbus, statim extremos labores habet. Quō igit̄ hoc ipsum cognoscimus, q̄ nunc fortissima sit ægritudo, & maximas habeat accessiones? Si .n. simul atq; ex toto debeat fieri transmutatio (quod *ἡπιεστα*. i. iudicari in præsentia vocabimus) principium crisis, vltimum ascensus terminum esse statuendum est. Si verò paulatim, ad eas, quæ fiunt in periodicis accessiones, est attendendum: si enim || citius, & longiori tempore, & magis (vt ip se dicebat) fiant, liquet morbum ad statum ascendere, atque augeri: sicuti, cum ad cōtrarium muta- tio subsequit̄, cessat atq; declinat. Contingit aut̄ non nunquā duas accessiones, vbi maximè factæ fuerint inuicem æquales, status tempus circūscribere: non nunquam vero vnam omnibus alijs præcedentibus reliquisq; sequentibus esse maiorem. Ad tres autem extendi accessiones status tē- pus, in morbis acutis non admodum accidit: in diuturnis verò, non modò ad totidem, sed lōgè plu- res. Ita quidem cognoscere oportet tempora vniuersalia, aut cum fiunt, aut nuper facta: sed, quæ futura sunt, alio modo.

De

2. Epi. sect. 1. 1.
aph. 12. Ex. or.
5. a

1. a Aph. 22. Ext.
ord. 10. b

de Vict. rat. in
acut. com. 4. t.
22. 7. a. 1. 37. c. Et
in epist. ad De-
mocratium.

2. a Aph. 30. Ext.
ord. 16. g.
1. a Aph. 7. Ext.
ord. 4. d

1. Epid. sect. 1. a.

A

De Futuris Temporibus Morbi dignoscendis: ac primum de Concoctione & cruditate,
quæ mesl in Alui excrementis.

CAP. 11.

Q Vi ut magis clarescat audientibus, necesse est prius dicere aliquid de alui excrementis, & de urinis, sicuti prius diximus de sputaminibus. ¶ Alui igitur excrementum optimum (ait Hippocrates) est, quod molle atq; coniunctum est, quodq; ea ora exierit, qua tempore sanita-
 tis consueverat: quâtitate vero quæ sit pro ratione cibi assumpti. Hoc in loco, ab ipsius cõsistentia, & quantitate, & tpe excretionis, facit dignotionem. Quia vero inferiorem ventrem sanum ostendunt huiusmodi excrementa, idcirco subiungens inquit, ¶ Tali enim existete deiectione, inferior venter sanus est. Nunc vero inferiorem ventrem vocat ad dñam thoracis. Propterea igitur neq; coloris meminit excrementi, quoniam nullam vim habet ad inferioris ventris dispositionem exquisite indicandam. Nam, qd id excrementum sit bene concoctum, sufficiunt indicia prædicta, qd videlicet sit molle, atque coniunctum: & non anticipet tempus naturale, neq; posterius exeat: & eius quantitas sit pro ratione ciborum assumptorum. Sicuti vero, si hæc omnia adsint, omnino concoctum est: ita non etiã, si horum aliquid non adsit, omnino incoctum est: fieri enim potest, ut ipse quidem vter circa proprium opus robustus sit, sed vel pp vehementem adiacentium partium caliditatem exugatur atque exiccetur, quod bene concoctum fuerit: aut propter distributionis imbecillitatem humidius, qm oporteat, egeratur. Quod quidem molle & coniunctum est, cõcoquendi vim validam esse liquido ostendit, ac digestionem optime fieri, ac præterea nullã ventris partibus inflammationem inesse. Si cui vero id verbum læue prætermisissimum esse vñ (nam quod bene concoctum sit, id protinus etiã læue esse oportet) hic non recte discernit: nam, quod coniunctum est, fieri non potest, quin etiã læue non sit: nam vnitum oportet esse in partibus omnibus, & veluti vnum existere exquisite. Si vero aliquæ quidẽ eius partes integræ & asperæ & duræ viderentur, aliquæ aut humidæ & aqueæ, quomodo hæ forent simul iunctæ? nã hoc pacto adinuicem dissoluerentur: & asperæ quidem & duræ partes seorsum consisterent: humidæ aut tanq; aqueæ & tenues adhuc remanentes non possent solidis alligari, neq; vllam per se cū illis habere cõionem, circumfluentes vero vndequaque & defluentes, inæquale neq; vlllo pacto coniunctũ facerent excrementum. Quod quidem tale est (dico autẽ molle atq; coniunctum) oino ventris sanitatem ostendit: sed simul etiã illud indicat (vt dixi) nullum ex ijs, quæ circũiacent, membris aliquo modo pati: & digestionem optime fieri, nam, vbi ipsa non integre fieret, omnino humidum esset excrementum. Si vero excretionis seruetur tempus, quod fuerat in sano corpore, ex eo liquet neq; cõctionis tarditatem adesse, neq; vllum potentia vel retinentis vel expellentis errorẽ: nam, si tardius, qm oporteat, excernat, cõctionis, aut motus, quo per intestina deferẽ, tarditas ostenditur: si aut citius, potentia retinentis debilitas: neq; enim id euenit propter robur alteratricis, cum fieri non possit, vt, qui ægrotat, acute præsertim, ventrem habeat robustiorem, qm sanitatis tpe: cum bene cum eo agatur, si non multo sit imbecillior. Si vero cum aliquo morsu celeriter exeat, id ex iritatione quapiã contingit, neque robur aut imbecillitas aliqua exinde significatur. Sed, si sine morsu aut aliquo alio symptomate in tempore opportuno excernatur, tres ventriculi vires vigere demonstrat, alteratricem, retentricem, & expultricem. Quod vero quatuor sunt naturales vires in qualibet nostri corporis parte, alibi ostendimus: neque nunc oportet aliquid horum ita incidentium demonstratione perdiscere, qm de his singulis separatim scripsimus. Reliquum est igitur, vt ostẽdamus oportere alui excrementa, quæ emittuntur, ad ea, quæ intus assumunt, seruare pportionem. Excrementum igit molle, atq; coniunctum, & quod horã, qua excernebatur sanitatis tempore, seruat, nisi ẽt seruauerit ad ea, quæ intus assumuntur, conuenientẽ proportionem, aliqua eius pars intra cecum, & id quod vocat colon intestinum, retinet, aut in alijs tenuibus inuolucris. Non est autẽ hoc neq; sicuti lignum, neq; sicuti causa, bonũ: sicuti signum quidem, qm vim expultricem nominatam ac propulloriam, debilem esse significat: sicuti causa autẽ, qm ibi quedam superfluitates intus remanent, quas potius emitti oportebat: adeo vt, quod habet hæc omnia prædicta signa excrementum, firmiter indicet inferioris ventris sanitatem. Quod, si ex his vllum deficiat, non nunq; ipsius venter aliquem affectum significat, aliquẽ autem digestionem esse offensam, aut aliquod circumstantiũ organorum nõ esse sanum, aut aliquod symptoma dominari, sicuti & in morsu dicebatur. Quod nã igitur erit exquisite secundum naturam se habẽs excrementum: quod neq; in ventre, neq; in circumstantibus organis aliquod erratũ esse significat. Tale autẽ est, quod præter ea, quæ prædiximus omnia, etiam illa duo recipit, quæ Hippocrates ipse scribit deinceps in hũc modum: ¶ Subrufum autẽ erit, & non admodum fetidũ. Si. n. rufum purum, vel nullo modo subrufum extiterit, sed etiã secundum ciborum colorẽ, alterum duorum significat, scilicet plus rufæ bilis in ventrem defluere, aut nihil omnino: horũ vero primum quidẽ, si circa initia fiat, biliosiorem morbũ ostendit: si vero declinationis tempore, corpus integre expurgari. De his quidem in sequentibus exquisitus dicemus. Incoctum autẽ excrementum est tenue, & albũ, & asperũ, & humoris experts, & comestorum seruat qualitatem. Tertium præter hæc est excrementorũ genus, qd non ex ciborũ fit dispositione, sed ex confluentibus ad ventrẽ ex toto corpore superfluitatibus, quod aliquid potest indicare: veluti id, quod paulo antea rufum purũ dicebamus. Sed hoc quidẽ, qm rufæ amaræq; bilis humor

in Prog. cõ. 1. t.
13. 4. 199. a

Ibidem.

in Prog. cõ. 1. t.
17. 4. 199. c

impermistus & multus ad ventrem fluxerit, existit: Viride autem, est æruginosa bilis indicium: E sicuti Nigrū, vel atræ bilis, vel sanguinis cuiuspiā in eo loco perusti: si aut, veluti Liuidum quod- dā in extremō apparuerit, vbi non fuerit tale aliquid intus assumptum, partiū infernarū validū frigus ac velut mortificationem indicat: si vero Pingue, vbi non fuerit tale aliquid assumptū, pin- guis colliquationis est signum: quinetiā Viscosum, nisi & hoc ex cibi natura tale sit, colliquatio- nis est indicium: Sed, quod quidem pingue est, ex pinguedine fit liquefacta: quod vero viscosum ex ipsis solidis animalis partibus contabescentibus, quare multo grauius. Et quidem, quod Fœtet vehementer, si etiam hoc ex cibo non accidat, vehementem putrefactionem ostendit. Vt autem summam dicamus, in omnibus, nisi pro cibi qualitate talia fuerint excrementa, ita oportet affe- ctionem considerare: adeo vt, sicubi hoc taceatur, subintelligere tamen oporteat (& quæcumq; ab Hippocrate in prognosticis dicunt, ita dicuntur) semper distinguētibus nobis, si quid ob aliud ali- quid, non propter ægritudinem fiat. Reliquum est, vt de stridēte, & spumoso, & vario dicamus. Stridens quidem ab eo, qui insit, sono, cum excernitur, noiatur: indicat autē ipsum excrementum flatum cum tenui humiditate hñe permistum, organa autem in vnum coacta atq; in augustum re- stricta. Spumosum vero fit (sicuti etiam in exterioribus accidit) cum. s. feruor inest, vel aliquis fla- tuosus spiritus humiditate cōmistus est. Primum, immoderata caliditatis corpus colliquantis: se- F cundum vero est inæqualis perturbationis effectus. Varium aut, varijs corpus affectibus detineri indicat: ob hoc igitur & diurnū & malignū existit: multi. n. varijsq; affectus ad coctionem lon- giori indigent tpe, periculumq; afferunt multitudini equale: nam simplex affectus facilius cōco- quitur, & minus est, q̄ multiformis, periculosus. Sic quidem de excrementis iudicare oportet.

De Vrina dignotione.

CAP. 12.

DEinceps de vrinis dicamus. Ex his igitur illa optima est, quæ vrinæ sanorum est simillima: quæcumque vero non est talis, vel simpliciter incocta est, vel præter hoc & perniciosa. Co- ctium autem & incoctum nomine quidem sunt vnum, sicuti & genere: plurimam vero in eo, q̄ magis aut minus, differentiam habēt. His igitur etiam manifestos terminos tentemus apponere, quibus, quod est in medio, secernatur. Quæ quidem optime est cocta, in ijs, qui supremum sani- tatis obtinent gradum, considerare oportet: talis enim est subrufa, & subflaua, magisq; subrufa, q̄ subflaua: statim vero & hæc mediocrem crassitatem habet. Nam, quæ hac ipsa crassior est aut te- nuior, coctionem imperfectam significat: siquidem altera non dum in humorem conuersa est, al- tera vero adhuc conturbata est. Hoc autem intelligere licet ex ijs, quæ tenues ac puræ excernūtur, posthac vero vel remanent semper tenues, aut paulo post conturbantur, qm̄ vtræque coctionē ca- G rent: eo autem differunt, q̄ altera non dum concoqui cœpit: alteri vero, qm̄ flatuosi spiritus ipsi permisti sunt, perturbatio quædam, veluti in nouis vinis adhuc feruescentibus, inest. Nam, cum triplex sit vrinarum turbidarum differentia, quia vel, cum tales mictæ fuerint, paulo post resident: vel semper similes permanent: vel puræ quidem minguntur, postea vero conturbant: praua qui- dem ex dictis tertia, mitis autem prima, media vero inter vtranque secunda. Quoniam, quæ statim quidem residet, parum aliquid inæqualis turbulentia superesse demonstrat: quæ vero semper ma- net similis, vigere adhuc, quæ est in sanguine, agitationem ostendit: quæ vero extra conturbatur, debet incipere cōcoqui, quare optimo iure ea pessima est, nam & longiori tempore & virtute for- ti indiget ad coctionem. Sed, quæ turbulenta mingitur, statimq; subsidentiā bonam habet, mor- bum haud ita multo post concoquendum significat, atq; idcirco mitior. Medio autem loco se ha- bet secunda: nam ea, vt quæ vigente fit conturbatione, quantum malitia differt ab ea, quæ adhuc futuram perturbationem significat, tantum superat eam, quæ iam quiescentem obtinet. Quæ ve- ro ad summum incocta est, has omnes vincit: est autem aquosa exquisita, neq; iā coqui incipiens, qualis turbulenta: neque in spe, vt coqui debeat, sicuti quæ paulo post perturbatur: sed veluti de- sperata coctionis accidens: quæ talis est, venosi generis passio existit, qualis est in ventriculo ex- H tremata ipsa cruditas. Cum vero etiam statim transcurrit, vocatur à non nullis hydrops in matel- lam, alij diabetem appellant, quidam vero alius antiquus in vrinas profluuium nominauit: sed de nominibus alibi consideretur. Hæc igitur passio talis est, qualis circa aluum læuitas intestino- rum, mortificatio (vt diceret quispiam) vtriusque virtutis, & retentricis & alteratricis: at hæc in- ter oēs vrinas crudas pessima existit. Sed post ipsam est aquosa, quæ, quantum quidem ad crudi- tatē attinet, priori similis est: sed, quia nullū aliud malum cōmōstrat, minus perniciosa: illa. n. non modo virtutis alteratricis {sicuti alba & tenuis} sed & retentricis imbecillitatem summam signifi- cat: hæc autem alterius solius, alteratricis. Quanto autem plures instrumentorum cuiusq; generis actiones & vires impeditæ fuerint, aut ex toto perierint, tãto deterior est morbus: atq; idcirco pes- simum est in vrinas profluuium, qm̄ duplex est vitium. Prava autem sufficēter est, quæ tenuis & alba est, sicuti aqua: nam simplex quidem est dispositio, sed vltimæ est imbecillitatis indicium. Huic proxima est altera vrina, quæ in multis apparet morbis, vt videatur mistam habere formam vini abunde tenuis atq; albi: eius autem generatio est ex ea, quæ nuper diximus, alba & aquosa, vt quæ paucum ichorem ex bili rufa susceperit, nam, & si exterius in aquam puram ochræ parum, vel ipsius etiam bilis inieceris, talis tibi aqua repræsentabitur: hæc quidem vrina proxime accedit ad crudam.

A crudam. Post hanc est subpallida: pallida vero iam et subrufa est: si enim in aquam inieceris vel rufi coloris parum, vel pallidi multum, simile tibi videbitur: hæc vero, quantum ad colorem attinet, concocta iam est: oportet autem tñ eam discedere sua crassitudine ab aquosa, quantum colore, siquidem bene concoqui debeat. Optima aut̄ omnium vrina, subrufa ac subflaua est: quemadmodum & antea diximus: veluti si etiã extra tale quid facere velles, sanguinis serum ac bilem rufam aquæ permiscens. Sermone aut̄ non possum exprimere misionis quantitatem, sed vel ab altero oportet addiscere de optima vrina, aut per te ipsum experientia percipere, qualis sit vrinæ secundum naturam se habentis forma, eã in sanis corporibus perquirendo. Nã, cum adhuc coquit sanguis, vrina, quæ mingit, læuem & æqualem & albã subsidentiam ac multam facit: iam vero perfecta coctione color quidem vrinæ intendit, minus autem subsidet: & si longiori post hoc tpe hominem à cibo prohibueris, videbis ipsam fieri continuo magis rufam. Nam & in cõmentarijs de potentijs naturalibus ostendebat, quicquid alimenti supra modum calefit, & præsertim si pingue fuerit & dulce, verti in amaram bilem. Quñ vero & flauam & rufam & pallidam nominat huiusmodi bilem: pleniq; sunt medicorum libri, in quibus hoc vel illo modo appellatur, sicuti in quibusdam indifferenter: melius est hoc in loco illud rursus annotare, vt exactius quis dicta assequat, *Al. sanguis.*

B q̄ rufus color ad flauum proxime accedit: in hoc aut̄ differunt, q̄ alter magis ad albũ, alter ad splendendum, vergit. Nam & amara bilis aliqñ rufa apparet, aliqñ flaua, sæpius autem & pallida tibi videt̄ esse: si quidem albius & turbulentior facta sit, rufa: si vero splendens sit & purior, flaua, nam, quod veluti igneum in bile splendet, ipsam reddit flauiozem. Quantum vero flauo rufum est albius, tñ illo pallidum: quantũ rursus minus album est flauum, q̄ rufum, tñ flauo rubicundũ: quia & sanguinis color non nunq; flauior existit, non nunq; rubicundior apparet: vnde & sanguinem ipsum aliqñ flauum, aliqñ rubrum dicunt. Nunq; vero sanguis maxime flauus eundem habet cum bile flauissima colorem: sed est illa quidẽ flauior, sanguis vero rubicundior: nã, qui apprime flauus est color, medius est inter bilem ac exquisitum sanguinem in ijs, qui secundum naturam se habuerint: quare, si vterq; humor in ipso coniungat, nunq; fiet exquisite flauus, sed se ipso tñ magis flauus. Hæc igit̄ causa est, vt appellationes confundant. Quantum aut̄ ad vsum refert, facillimũ inuenire est, q̄ vrinarum, quæ secundum naturam se habent, terminus est in optimè sanis corporibus primum exquisite coctionis sanguinis tps: & qui hanc fuerit contemplatus, deinde veluti regulam aliarũ vrinarũ sibi statuerit, quæ nam ipsam mutant dispositiones, facile inueniet. Nam, si colorem exquisite seruauerit, subsidentiam vero albã & læuem & æqualẽ & multã fecerit, sic quidem coctionis et̄ signum exquisitũ fuerit: plus aut̄ de humore, qui crudus nominat̄, euacuari demonstrat. Propterea & in pueris omnibus ferè, & perfectã ætatem habentibus, qui ociosam vitã degunt, aut quouis alio modo repleti sunt, satis multam vrinæ habent subsidentia: qm̄ in his omnibus plus est de incofectio & crudo humore, his quidẽ propter desidẽ vitam, illis vero propter satietatem, pueris vero & ob satietatem (voraciores enim sunt) & ob id et̄, q̄ vna ventriculi operatio non potest duobus simul sufficere, augẽdo scilicet atq; alendo: ante q̄ ergo in ipso sufficienter alimẽtum coctum sit, ipsum ad se corpus trahit, atq; hinc fit, vt plurimũ crudi humoris coaceruet. Hæc quoq; causa est, vt ijs, qui ex ocio & repletione febricitant, si sanitati restitui debent, necessario plurimũ subsideat: contra ijs, qui ex inedia & labore, rufæ quidẽ & biliosæ vrinæ sunt: soluitur. n. morbus prius, q̄ aliquid subsideat, plerunq; sufficit. n. in his & nebula alba & suspensio bona, talis aut̄ est alba & læuis & equalis: nam & ex ipsis sanis, qui multũ laborant, & pauciori cibo vescuntur, sunt vrinæ biliosiores. Quare neq; simpliciter Hippocrates vituperauit vrinam rufam, sed, qm̄ simul cũ rubedine habuerit subtilitatem: ita igit̄ inquit: || Donec rufa fuerit vrina ac tenuis, morbum crudum significat. Liquet aut̄, q̄ neq; aliquid subsidet huiusmodi vrinis: neq; n. contingit, vt, quæ tenuis sufficienter fuerit, vel si multo tpe quieta steterit, aliquã recipiat secretio

D nem, adeo vt crassior pars, quæ in ipsa pendebat, subsideat, tenuior vero superferat: nam hoc solum aduenit ijs, quæ aliquam crassitudinem habent. Non tñ, si etiam mediocriter crassa fuerit, & breue quicq; quod subsideat, habuerit, iam cocta erit: si enim vel farinæ hordei crassiori, vel squamis, vel fuffuribus, similes subsidentias habuerit, vel nigras, vel virides, vel liuidas, vel foetidias, præter id, q̄, quæcunque tales sunt, cruditatem habent, etiam alioquin sunt perniciosæ. Nam Farinæ hordeaceæ crassiori similes, duarum sunt dispositionum indicia, grandis scilicet colliquationis, & caliditatis æstuosæ, quæ sanguinem adurit. At, quæ squamas repræsentant, sunt vasorum partes superficiales, quæ scilicet omnino resoluuntur, ac colliquantur. Ita et Furfuree, præter quã q̄, quantum hæ crassiores ac minores sunt, tñ squamis similes, latiores ac tenuiores his sunt. Nigræ vero subsidentia vel excedentem caliditatem atq; igneam ostendunt, vel ex frigiditate vehementi mortificatione: sic. n. & extrinsecus nostri corporis partes nigro affici colore videmus, partim scilicet ex nimio calore, vt qui se Soli æstiuo exposuerunt: partim ex vehementi frigore, & veluti mortuas, quemadmodũ in senibus aut quibuscunq; alijs supra modum refrigeratis. Ipsarum itaq; totarum vrinarũ color niger: atq; et̄ corũ, quæ in ipsis suspenduntur: aut earũ, quæ supra vehunt nebularũ: ad eadẽ cãs referit, calorẽ. s. immoderatũ, aut mortificatione ex refrigeratione vehementi. Pessima igitur est tota vrina denigrata, adeo, vt neminem vnquã seruatum viderim ex ijs, qui

talem vrinam minxerunt: minus vero pernicioſa, ſi ſolum id, quod ſubſidet, nigrum fuerit: atque adhuc minus, ſi ſolum id, quod in medio iacet: ac multo minus etiam, ſi nebula. Color vero Viridis ſit in tranſitu ad nigrū, & eſt quoddam veluti proœmium nigri: nam, ſi morbus malignus fuerit, & vomitionibus, & alui deiectionibus, & vrinis viridibus, poſtmodū nigre ſuperueniunt. Color autē Liuidus eſt ſolius frigiditatis effectus: Odor vero grauis, putrefactionis. Quod ſi veluti Oleum mingatur, colliquationis eſt ſignum. Tales quidem vrinæ prauæ ſunt. Quæ autē bene coloratæ ſunt, & ſubſidentias habent albas, & leues, & æquales, aut nebulas quaſdam, aut ſuſpenſa ſimilia, oēs vrinas bonitate præcellunt, maxime autē in quibus ſubſidentia talis fuerit: ſecundum bonitatis obtinet locum, in quibus ſuſpenſa talia ſunt: tertium, in quibus nebulae. Hæ igitur coctionis ſigna ſunt: reliquæ vero oēs partim cruditatem, partim perniciem portendunt. Nam, quæ alba eſt, & quæ tenuis, & quæ turbulenta, cruditatem: at, quæ farinæ hordei craſſiori, aut ſquammiſ, aut furfuribus ſimilis eſt, quæ nigra, aut viridis, aut liuida eſt, aut oleaginea, aut foetida, perniciem ſignificat. Quæ autē ſubrufa, aut ſubflaua eſt, adhuc autē tenuis: qua quidē tenuis, cruda exiſtit: qua vero talem habet colorē, iam coquitur: eſt autē media inter eas, quæ ſunt exquiſite crudæ & coctæ: ſicuti & quibus alba quidem ſunt & læuia quæ ſuſpenſa ſunt, diuulſa vero & minime continua. Hoc vero etiam in ſubſidentibus cōtemplari oportet, ſi non modo alba ſint & læuia, ſed ſi omnino equalia, & quia in nulla parte diuulſa ſint, & quia omni tempore talia ſint: nā, ſi alternatim mingatur pura in ſubſidentibus, ſemicoctum eſſe morbuſt ostendit. ¶ De hiſce igitur omnibus admirabilis Hippocrates primus oīum, quos ſcimus, optime docuit: & q̄ in viris quidem & mulieribus nigræ vrinæ peſſimæ ſunt, in pueris autē aquæ ſimiles: nā in hiſ magis conſuetæ craſſiores, in p̄fectis autē magis ruſe: quod vero maxime contrarium eſt conſuetis, pernicioſum. Sed & de ſubrudentibus vrinis, & ſtatim habentibus ſubſidentiam ſubrudentem ac læuam, recte dixit, q̄ ſunt quidē ſatis ſalutares, ſed diuturniores ijs, quas paulo ante ſemicoctas nominauī: ſanguinis. n. ſeroſa ſuperfluitas iſtas intingit: oportet autē non modo hanc, ſed et aliquid ruſe bilis admixceri. Si vero calor naturalis adeo eſt imbecillis, vt neq; ruſam generet bilem, neq; ſanguinem exquiſite coctum, ſed adhuc ſeroſum, atq; humidū, q̄ quidem ad ſui coctionem tpe egeat, eſt manifeſtum: q̄ vero hæc diſpoſitio ſine periculo ſit, materiæ natura commonſtrat, quæ neq; tenuis aut aquæ ſimilis eſt, neq; integre craſſa, ſed neq; acris quidem aut putrida, ſed vtilis exiſtit & prope naturam ſanguinis.

Vt Vigorem: & Reliqua morbi Tempora præſentiamus, ad Signorum naturam exacte diſcoſcendam.

CAP. 13.

Sed, poſtq̄ etiam de vrinis, quantum ad præſentia erat vtile, omnino dictum eſt, reliquum eſt, vt dicamus (quod polliciti ſumus facere) præcognitionem ſtatus atq; aliorū temporū morbi. Ergo, ſi vnum quidem aliquod tale ſignum, aut etiā plurium collectio, firmiter indicare poſſet id, quod futurum eſt, neq; ipſe Hippocrates dixiſſet ¶ artem longam, neq; noſtri temporis medici admirarētur, ſi poſſibile eſt in præcognitionem medicinalem eiufcemodi omnia venire. Quoniam vero neq; ſignum vllum ita fidele eſt, vt exquiſite oſtendat ſingula ex futuris tēporibus: ſed neq; quæ ſecundū concurſus quorūſdā ſigna ſunt cōplicata, ſola poſſunt experientia iudicari, multi enim numero hoc pacto concurſus fierent, adeo vt nemo eos poſſet enumerare, neq; obſeruare, neque memoria tenere: idcirco neceſſarium eſt ſigni cuiuſq; naturam exquiſite conſiderare, ſi quis vult recte præcognōſcere, vt ex vi vniuſcuiuſq; præcognitionē faciat. Neq; enim quæ plurima ſunt, illa oīno paucioribus ſunt potentiora: ſæpe enim ſignū vnū forte multis debilibus fidelius exiſtit. Hæc igitur et admirabilis dicebat Hippocrates in libro prognōſticorū: ¶ Signa oportet ediscētē oīa, iudicare vires eorum, inuicē comparantē. Quare & rationabiliter ſecundum vires corū tradidit diſciplinam, non ſimpliciter, deinceps bona ſigna connumerans, deinde rurfus mala, annotās autem in appellationibus vniuſcuiuſq; naturam, pernicioſum & graue nominans, & grauius, & grauiſſimum, & minus graue, & magis graue: ſic & prauum, & prauius, & prauiſſimum, & moruſtiferum quoq; per louem, & malum ſimpliciter, non nūquam vero valde adiiciens vtriq; ſignorū generi, & ijs, quæ nūc dicta ſunt praua, & ijs, quæ bonum aliquod oſtendunt. Nam & in illis hoc quidē optimum dicit, hoc vero bonum ſimpliciter, hoc autē magis, hoc vero minus. Tale vero eſt & quod dicit { bonum } valde, { & } magnam habere vim ad ſalutem. Non nunq; vero nihil ex hiſ addens, q̄ temporis indicium erit, & longæ ſolutionis meminit, nobis, vt arbitror, de hiſce omnibus ratiocinandū relinquens, quæ neq; oīno praua ſunt, neq; penitus extra periculum, ſed cum vi quidem forti ſalutaria: cū debili autem, periculoſa. Hæc igitur non ſolum legēda ſunt in Hippocratis libris, ſed & memorāda ſapienter atq; obſeruanda in ægrotantibus: nam ex continua inſpectione exquiſitam eorum poteſtatis habemus notitiam. Semper autem mente reuolucere oportet ac conſiderare, quæ nam ſint ſigna optima, quæ peſſima, & quæ in medio confinio horum veluti gradus quorūſdā habentia, non nulla quidem optimis, non nulla vero deterrimis proximiora: & quæ quidē minus, quæ vero ſunt magis ¶ proximiora vel remotiora: } & quæ nā equiſite media ponēda ſint inter bona & mala ſigna. Deinde conſiderandum, quæ nam ſemper mala ſint, & quæ continue bona: & quæ nam in totius morbi temporibus permutentur, cum aliquando bona ſiāt, aliquā mala, & non nunquam fida, non nunq; vero inſida. Etenim hoc ab Hippocrate dictum eſt

in Prog. cō. 2. t. 26. v. q; ad. 37. 4. 2. cō. b

1. Apho. 1. Ext. orō. 2. b

in Prog. cō. 3. t. 37. 4. 2. 1. c

† Manuſcripti graeci codi. le- gūt, vt Leonice nus: ex impref- ſis autē, ita alij vertūt. eō q̄ al- ternati mō p- peilla, mō pro- cul, repta ſunt.

admi-

A admiratione dignum, ¶ Quod ijs, quæ non fm rationem leuant, non oportet credere, neq; vereri valde mala, quæ venerunt contra rationem. Quod nisi quis nouerit, nequaquam poterit manifeste præcognoscere: sed aliqñ instante crisi nihil à vulgari quopiam differre videbit, sed simul perturbabitur ac compauescet de futuris: non nunq̃ vero existimans liberatum esse à morbo ægrotantem, atq; ei victus libertatem permittēs, magni alicuius mali occasionem afferet. Oino autē male victus instituet, futurū statum non præcognoscens: nisi quis. n. ad hunc respiciens statū, ab initio victus modum adhibuerit, fieri non potest, quin magnum malum aliquod alterat ægrotanti.

De Signorum generibus, ac De singulorum natura.

CAP. 14.

HÆc igitur iam nos dicamus, quemadmodum proposuimus, singula per genera diuidentes. Et primum, q̃ signorum omnium triplex est differentia, trāligamus, deinde singulorum vires, postmodum quo pacto quispiam morborū tempora præcognoscat. Triplex quidem signorum omnium natura qualis sit, mihi antea dictum est: sed nihil deterius est nunc repetere, q̃ non nulla quidem cruditatis & coctionis, quædam mortis & salutis sunt signa. Hęc quidē duo sunt genera: tertium autē & aliud genus est, quod crisis adiacet. Coctionis igitur & cruditatis signa, alui excrementa, & sputamina, & vrinas statuere oportet. Mortem autem atq; salutem portendentia sunt, quæ vnā cum istis excernuntur, & quę per totum apparent corpus, de quibus latius in libro prognosticorum Hippocrates scribit. Sanē ad crises, aliquid quidem valent & non nulla ex his: est tamen proprium atq; præcipuum eorū genus, quod totum in sequentibus explicabimus. At cruditatis & coctionis signa semper stabilem habent propriam potestatem, siue statim in primo die, siue in sequētibus, apparuerint. Modi autem morborum signa tripartita sunt: nam quędam (vt supra dicebatur) in vrinis & alui excrementis & sputis apparent: quædam in dispositione totius corporis inueniuntur: quædam in naturalibus & animalibus videntur operationibus: hæc vero non omnia fidelia sunt in omnibus morbi temporibus, sed deinceps ipsa diuidemus.

Criticorum autem accidētium duplex quidem natura est, quoniam aliqua sunt tanq̃ causæ & signa, aliqua tanq̃ signa solum. Infida vero est vniuersa eorum natura, & contraria significans & faciens in diuersis morborum temporibus. In his autem totum est præcognitionis certamen: nam in alio quidem tempore secundum aliam dispositionem critica sunt: secundum vero aliam aliquā dispositionem, vel morbi tempus, accidentia vel signa praua fiunt, critica vero neq; omnino sunt.

De hisce vero ab Hippocrate etiam sapius dictum est: sufficit autem in præsentia vnus dictū ex secundo Epidemiorum libro meminisse: ¶ Decretoria, quę non decernūt, quædam mortalia sunt,

2. Epid. sect. 1^a.

Cquædam vero difficulter decernūt. Hoc vero haudquaq̃ inest coctionis aut cruditatis signis, sed ex his singulum, vnum atq; idem semper significat: vt, verbi gratia, vrina, quæ bene colorata est, & albam & læuem & æqualem habet subsidentiam, coctionis est signum: tenuis autē, & quæ nullam subsidentiam habet vrina, semper est cruditatis signum. Et, quæ quidem coctionem significat, bona est semper: quę vero cruditatem, non bona: si quidem eorum, quæ prius diximus, recordamur. Si tamen capitis dolorem, aut delirium, aut vertiginem tenebricosam, aut difficilē anhelitum, aut anxietatem, aut grauem somnum inspexeris, nihil in his stabile, neq; bonum neq; malū poteris præcognoscere: secundum eandem rationem neq; sudores vel vomitus, aut vētris aut vrinę multum profluuium, aut sanguinem de naribus vel de vulua vel de hæmorrhoidibus emanantem, aut parotidas, aliosq; decubitus. Hęc enim omnia & discernentia & non discernentia sunt, secundum duplicem modum, aut quia nullo modo decernunt, aut quia male. Nam colli dolor, vel temporum grauitas, vel hallucinationes, atq; tenebricosæ vertigines, & capitis dolores, & lachrymarum inuoluntarius effluxus, faciesq; vnā cum oculis rubens, aut inferius labrū agitatam, vel vigiliæ aliquę, vel somnus grauis, sunt tantum signa crisis aliquando: sicuti & creber anhelitus, quē asthma Græci vocant, & quædam anxietas vel difficultas anhelitus, & præcordiorum frustraictio,

D& stomachi fastidium quoddam, vel nausea sufficiens, & astus, & sitis vehemens, & oris vētriculi dolor, & non posse ferre decubitum, & delirare atq; exclamare. Fiunt igitur & hæc sepius iam imminente crisi indicia. Alterum genus non solum signorum decretoriorum, sed et̃ causarum, obtinet vicem. Sunt vero hæc, vomitus, & excrementa alui, & multitudo vrinarum, & sudores, & sanguinis eruptiones, & parotides, atq; alij decubitus. Contingit autem neq; in primis accidentibus, quæ tantum sunt signa crisis: neque in secundis, quæ & signorum & causarum vim habent: crissim ex necessitate sequi. Alterum vero genus est signorum simul atq; accidētium, quod neq; decretorium nominatur, quoniam neq; ostendit, neq; facit crissim: neq; omnino fidum est, sicuti coctiones, neq; infidum ex toto: sed est inuenire inter ea, quędam bona semper, quędam autem mala: atq; hæc quidem esse talia vt plurimum, oibus inest. ¶ Mente igitur constare, atq; ad ea, quæ offeruntur, bene se gerere, bonum: ¶ bonum etiam facilis anhelitus, & facilis tolerantia, & pulsuum bonitas, & facies simillima sanis, decens accubitus, & totius corporis æqualitas, & quæcunq; alia Hippocrates in prognosticis scribit. ¶ His contraria, mala, hoc est difficilis tolerantia, pulsuum malitia, & spirandi difficultas, & maxime quę per frigidū spiritus expirationem fit: atq; alia multa, quę in prognosticis ab Hippocrate dicta sunt, manifeste definiēte signi cuiusq; potētiam: quæcunq; enim simpliciter bona & mala nominat, sepius talia existunt.

2. Aph. 3. Extr.
ord. 17. 2
in Prog. cō. 1. 2.
5. 4^a. 190. g.
Et 193. c. 1. 13.
Et 194. b. 224.
25. Et. cō. 2. 2.
56. 203. g

Signa, quæ à Concoctione sumuntur, Fidam, ac certam præbere Præcognitionem.

CAP. 15. E

AT, quæ ab eo optima & pessima dicuntur, & quibus præsertim adiunxerit id verbū κέρτα. i. valde, talem vim habent, quæ semper vnū quoddam ostēdunt, aut raro nō indicāt. Hac igitur existente inter signa differentia, si quidem impossibile est distinguere, quā signa decretoria crisi ostendunt: vel quando ea, quæ decernunt accidentia, bonam aut malam afferunt crīsim: frustra ea verba pronunciaſſet Hippocrates: || His, quæ non rationabiliter leuant, non oportet fidere, neq; vereri multum mala, quæ fiunt præter rationem: frustra q; nos de crisiſibus tractare inſtituiſſemus. Si vero neque aliud quicquam ex omnibus, neq; hæc, ab Hippocrate frustra dicta sunt, erit omnino aliquod ſignum fidum, quo id, quod ſecūdam rationem eſt, ab eo, quod præter rationem, ſeparatur. Sed quid nam hoc ſit, libenter audirem ab ijs, qui veterem negligūt medicinam: nos. n. credimus verum id eſſe, quod ab Hippocrate dicitur, quod Coctio, crisiſis celeritatem, & ſalubrem ſecuritatem ſignificat: cruda autem, & incocta, & in malos conuerſa abſceſſus, criſium defectum, aut vehementes labores, aut mortes, aut eorūdem malorum reuerſiones. Vnde & principij tempus, ſicuti etiā diximus antea, non alio quopiam diſtinguimus. Illi autem nullum nobis principij indicium dederūt: atq; ob id nequeūt diſtinguere, quā exitiāliter quiſpiam ſe male habet, vel delirat: & quā imminente iam criſi: at ſimiles vulgaribus ſunt, neq; quem finē ea, quæ fiunt, ſint habitura, prænoſcentes, neq; quid facere oporteat, inuenientes. Sed de his quidem etiā iterum dicetur.

2^a. Aph. 27. ex. ord. 16. b

1. Epi. cō. 2. t. 45. 3^a. 112. b

Quo pacto ſummus Morbi Vigor poſſit Prima die præſentiri.

CAP. 16.

Quomodo vero, etiā ſi non dum adſint vniuerſalia morbi tempora, quiſpiam ipſa prænoſcere queat, cum maxime ad vſum artiſ ſit neceſſarium, hoc iam tranſigemus. Propoſitum enim eſt ſtatim à primo die ſaltem tātum cognoscere, quæ vel in primo quaternario, vel in ſecundo morbus decernetur: nam, vtrum in decimoquarto vel vigefimo die illud fiat, non dum liquet. Verum ex hoc haud magna ſequitur in victus rōne mutatio, quemadmodum ſi quarto vel quinto die criſiſ affutura eſſet, ac talem aliquis victum inſtitueret, qualis, ſi quadrageſimo die morbus finiſi deberet, inſtitueretur: hoc enim maxime eſſet abſurdum. Et, quicumq; medicus primo vel ſaltem ſecundo die non præcognoscit morbum, qui extra primum ſeptenarium nequeat extendi, hunc per multum erratum fit veriſimile. Si igitur ſemel vel bis tali errore delinqueret, venia dignus foret: ſi vero putet nullam eſſe futuri ſtatuſ præcognitionem, hic nec minimam medicinæ artiſ partem eſt aſſecutus. Ego vero tātum abſum, vt, quod futurum ſit, penitus incognitum putem, vt ſæpe de eo certiffimam haberi ſcientiam exiſtitem. Quid enim ſi aliquis primo ſtatim die nullum habēs ſignum periculofum, verum in ſuper omnia ſalutaria: acute quidem febricitet, G vrinam autem mingat bene coloratam, ac mediocriter craſſam: an non in propatulo eſt medico, qui in artiſ operibus eſt exercitatus, hunc in primis quatuor diebus criſim habiturum: & eo magis, ſi nebula aliqua, vel ſuſpenſio bona ibi afforet: atq; etiā tanto plus, ſi bona ſubſidentia? Sed hoc quidem breuiter dictum eſt, non tñ breui tempore diſci poteſt: || omnia enim & bona & mala ſigna cognoscere oportet, qui id certiffime ſit præcogniturus, quæadmodū horum habēs ſcientiam aiebat Hippocrates: || Et mitiffime febres, quæ cum ſignis ſecuriſſimis fiūt, quarto die finiūt, vel prius: at, quæ maligniſſimæ ſunt, & cum ſignis grauiſſimis accidunt, quarto die occidunt, vel antea. mites quidem nominans contrarias malignis: & quæ neutra quartum transcendunt diem, ſed hæc quidem omnino ſoluuntur, hæc vero interficiunt, oſtendens. Sicuti igitur, quæ omnia habet ſigna tutiſſima febris acuta, in prima priodo decretoriorum dierum ſolutionē habet, ſic, quæ iſti proxime adiacet, diem ſeptimam non transcendet. Sed quæ nam eſt hæc? illa videlicet, cui nō omnia ſunt tutiſſima ſigna. Dictum igitur eſt & antea, quod non idem ſit ſuperlatiue & ſimpliciter dicere quicq;: non igitur ſecurum & ſecuriſſimum, neq; malignum & maligniſſimū, neq; graue & grauiſſimum, eandē vim habent. Sit iam à primo ſtatim die febris acuta, ſed non ſupreme, ſimpliciſſimaq; & cum tutiſſimis ſignis, verū ſimplex & cū ſignis tutis (quam Hippocrates εὐήθη. i. H mitem nominat: ego hanc clarioris doctrinæ gratia ſimplicem voco, fugiens equiuocationē) hæc febris ad ſecūdam quaternarium progredietur: nunquid vero vel quinto die vel ſexto vel ſeptimo iudicabit, procedēte ſermone determinabitur. Eodem mō & maligna, & cum grauib; facta ſignis: nam & hæc, quantum abeſt à maligniſſima & cum grauiſſimis ſignis adueniente, tanto & mortem afferet tardiorem. Si quis ſimplices & ſimpliciſſimas, & malignas ac maligniſſimas febres diſtinguere neſcit, neq; ſi recte aut ſecus de his Hippocrates dixerit, vnquā poterit experientia perpendere. Quod, ſi neq; ſignorum vires intelligat, ſed ſimpliciter opinē hæc quidem bona, illa vero mala tantummodo eſſe, adhuc magis, tanq; vetulæ cantilenam, quæ ab Hippocrate ſcripta ſunt, leget. Ego quidem talibus ab his commentarijs cenſeo abſcedendum: at, qui libros prognostiſcos Hippocratiſ accurate legerūt, iſtis deinceps verba faciam. In primo quidem die (ſic vero me ubiq; intelligas, totū ex die & nocte tempus in viginti ac quatuor horas partitum accipientem) vrina quæ ſit exquiliſe aquea, febris vero debilis: hæc ergo in longū tps protrahet: ſed, quātum hoc erit, in primis diebus cognofci non poteſt: neq; cognitu vtile eſt, nā, cuius gratia tali egemus præcognitione, iā id habemus, victus. ſ. formam conuenientem conſtituere, cum ſtatuſ poſt multos dies ſit ſubſecuturus. Singulis quidē quaternarijs ſigna diligēter obſeruans, etiā ipſum ſtatuſ tempus,

In Prog. cō. 3. t. 56. 4^a. 203. h
Ibidem. 206. h
6. 2.

»
»
»

A tempus, exquisitè poteris præcognoscere. ¶ Oportet enim (inquit) à primo die considerare, & in singulis quaternarijs adiectis animaduertere: neq; te latebit quo se morbus conuertet. Hęc quidē etiam in sequētib; pluribus ac diligentius exequemur. Ad primi vero temporis præcognitionem (quod principiu vocant) inquantū extendet tempus, iam magnū aliquid ostensum est in primo die fuisse acceptum, qđ sequenti die adhuc manifestius est distinguere. Similiter. n. & febre & vrina manētib; non solum qđ nō dum morbus ascensum inceperit, dicere possumus, sed qđ neq; ante septimum diē sit incepturus: didicisti. n. qđ extreme cruda est aquosa vrina. Quare nō solum præsens iā principij tempus internoscere datur, verum etiam sæpius præcognoscere, quo finietur.

Qui morbi Citam, qui Tardam præbeant Temporum præcognitionem: & quæ sit Perfecta, quæ Imperfecta Concoctio.

CAP. 17.

IN his quidem adeo diuturnis fatis longum est principij tempus, in peracutis extreme angustum. Nā, si statim in prima die in vrinis appareat aliquod signum coctionis, iam hęc principiu transgressum est. Nūquid igit̄ neq; omnino inceptit: an hoc quidem impossibile? neq; n. fieri potest, vt morbus aliquis propriū statum recipiat non præcedente principio & ascensu. Extreme breue vtrunq; horum temporum sæpius fieri cōtingit, adeo vt in primo die morbus ad statū perueniat. Ita igit̄ acuti principij ne præcognitionem quidē finis inquirere oportet, sed fati putare, si dum adest, cognosci possit: & cū primum ad ascensum conuertit, manifeste deprehendatur. Est autem cōis talium principiorum atque ascensuum cognitio cum primis accessionis partibus: idem. n. & eius & vniuersi morbi principium atq; ascensus, nam neque ipsa statim incipit à statu. Hoc. n. non modo nemo vnq; vidit, sed neque etiam cogitatione allequi potest, febrem videlicet acutam statim in primo insultu in statu consistere, ac si fulmine foret homo percussus. Quomodo igit̄ in primo die febris in statu consistere cognoscetur? quomodo aliter, qđ si statim habuerit signa coctionis? Tale. n. quiddam accidit circa humorum crudorum coctionem, quale etiam paribus, quæ inflammationem patiuntur, aduenit. Ita autem & de his quodā in loco inquit Hippocrates: ¶ Circa puris generationes, dolores ac febres contingūt, magis qđ vbi iam est generatum. Quemadmodum igit̄ iam suppurata inflammatione non cōtingit febrem adhuc in statu esse, aut dolorem obuiare: eodem modo, neq; si quicq; in vrinis sublidat exquisitè bonū. Nebula quidem sola, aut quibusdam bonis suspensionibus factis, status tempus non dum adest: ac multo minus, cum hæc ipsa defuerint, præterq; si biliosus valde morbus extiterit. Quicumq; igit̄ ijs omnibus, quæ à nobis dicta sunt, sæpius in ægrotis mentem diligenter adhibuerit, hunc nullū vnq; latebit tempus: sed, si quidem acutum fuerit, & dū præsens erit, exacte cognoscet, & statim subsecuturum præcognoscet: si vero diuturnum, ex multo vtiq; tempore coniecūrabit, ac propius accedēs, manifestius etiam præcognoscet. Nam in vniuersum oportet cognoscere, qđ nisi manifestum appareat indicium coctionis, totum illud tempus intermedium, est principium morbi. Quātum igit̄ adhuc præsentibus deficit ad manifestum illud coctionis indicium, & à morbi motu, & natura, & tempore anni, & regione, & ætate, & temperatura ipsius laborantis inuenies. Nam, si morbus natura longus extiterit, quemadmodū (exempli grā) febris amphimerina, & videatur tarde in hoc ægrotante moueri, ac quodam modo succendi ac suffocari, & tps anni fuerit hyems, & regio frigida, ætasq; atq; natura laborantis ad frigidum declinauerit, multum interim tps erit necessarium ad manifesti signi generationē: quod totum tps principio erit contribuendum. Sit igit̄ ita, vt hyberno tpe incipiat febris amphimerina in corpore ita se habente, quæadmodum nunc diximus, vnā cum exquisitè crudis & aquosis vrinis: non mō neq; intra septimū, sed neq; et decimū quartum diem, qui spiam habere pollet manifestū coctionis signū: sic aut̄ appello ea, quæ inter debilis sunt & perfectæ coctionis indicia. Perfecta igit̄ coctio est, qñ in vrinis subsederit aliquid albū & læue & æquale et cōtinuū: Debilis autem coctio est, qñ ex aquosa mediocriter subpallida facia fuerit: & quidē, si turbulenta apparuerit, & talis permanferit, hæc quoq; obscura & debilis coctio nis est signum: et rufa etiam ac tenuis ex eodem genere est. Sed nihil horum iam principium esse finitum ostendit: hæc. n. manifestius indicium semper expetunt, vel solam nebulam albam, aut suspensionem æqualem continuam atq; albam. Et quidem & rubens nebula, & subsidentia talis, & sine subsidentia bene colorata vrina, & crassitudine mediocris, principium finisse ostendit.

Exemplo Lateralis morbi indicatur, Quo pacto Tempora Aegritudinis ex debili manifesta ac perfecta concoctione intelligantur: atq; ea de re explicatur Hippo. Locus de Anaxione, qui eo morbo laborabat.

CAP. 18.

Sic & in laterum & pulmonum passionibus ea, quæ proprie sputamina vocantur, vrinarum subsidentijs assimilantur: nihil vero omnino expuere, sed tussim tantummodo siccam habere, tale quiddam est, quale in vrinis extreme crudū, quod aquosum nominamus. Quod, si ab eo, quod est nihil expuere, ad expuere, verum liquida & omnino cruda, fiat transmutatio, liquet, qđ debilis & obscura oīno est hmōi permutatio, et non dum est finitum primum aegritudinis tempus, quod principium diximus nominari. Quando igit̄ hoc quidem cessabit, atq; integre ad augmentum morbus conuertetur, quando cœperit expuere pauca coctia, reliquo vero omni tempore ab hinc vsq; ad statū, semper eo plura ac meliora atq; facilius expuere. Cum vero exquisitè coctia fuerint,

Quarta Classis.

rrrr iij

&

A perfecta vero in vigesimo septimo facta est: post quem in omnibus septem diebus morbus solutus est: & totum hoc tps status fuit: quemadmodum & in sequentibus manifestius ostendemus. Hoc igitur sputum, quod septimo & vigesimo die apparuit, siquidē in primis morbi diebus apparuisset cū vrinis bonā sublidentiā habentibus, fieri non potuisset, quin in prima septimana morbus iudicaretur. Primos voco dies ægritudinis, quos primus præfinit quaternarius.

De dignoscenda Primi Temporis morbi Perduracione.

CAP. 19.

ET primum igitur morbi principium iuxta secundum significatum, in hoc circūscribi tpe prius dicebam: & hoc est, quod inquit: In lateralem morbum patientibus sputum si statim appareat incipiente morbo, ipsum breuiorem facit. Nā, cum principium triplex dicat, secundum vnum quidem modum de primo insultu, qui simplex est, & latitudine caret: secundum alterum vero de eo, quod ad tertium extendit diem, quod solū mihi somnare vī Thessalus: & præter hæc est id, quod tanquam pars accipit totius morbi, quod manifeste coctionis signa definiūt: de omnibus his Hippocrates verba facit, quemadmodum ex ijs, quæ antea scripsimus, liquet, & in sequentibus commentarijs manifestius ostendetur. Quod vero iuxta secundum significatum principium ostenderit, cum dixit id sputum, quod in lateralem morbum patientibus apparet in principio, breuiorem **B** facere, neminē latere arbitror: sed hoc est in sequentibus distinguemus. Quo pacto vero quispiam aut iam præfens atque perfectum id, quod tanq̄ totius pars morbi principium accipitur, cognoscere queat, aut iam finiturū præcognoscere, mihi iam videor demonstrasse. Nā iam perfectū principij manifestum & firmum est signum, coctio manifesta: Finituri autem, & ipsius morbi natura, & tps anni, & ætas laborantis: ex superabundanti aut & regio, in qua ægrotat: & modus eius, qui antecesserit, victus, cū non dū morbo correptus esset. Specialiora vero indicia futuri finis primo ægritudinis tempore, coctionis indicia sunt. Et, quo pacto hæc præcognoscere oporteat, qñ maxime futura sint, dicetur quidem diligentius & in ijs, quæ sequunt: dicetur autem & nunc, q̄ considerare oportet, quantū distant præsentia cruditatis signa ab ijs, quæ aderunt in manifesta coctione: & quis nā sit in morbo motus, hoc est, vtrū acute, aut tarde, ac veluti succensus moueat. Vtilissimū vero ad hæc, immo vero summopere necessarium est exquisite scire dignoscere, quantū inuicē superant ac superant & coctionis & cruditatis signa: nā & cruditatis signa non parua inter se habent differentiā, adhuc aut magis & coctionis. Si quidē integræ cruditatis indicia in primis quatuor diebus permaneant, longū erit huic morbo principij tps: si vero obscuræ mediocriter in ipso apparuerint, longū quidē & hoc erit, sed non priori similiter: si aut parua fuerint cruditatis signa, **C** futurum est principij tps paucum erit. His addenda sunt & illa, quæ ab Hippocrate dicta sunt longioris tps esse significatiua, de quibus in sequentibus nobis plenior erit sermo. Nunc vero gratia exempli, huius aphorismi meminerimus: Frigidi sudores cum acuta quidem febre, mortē significant: cum mitiori vero, morbi prolixitatem. Nam, si in primis diebus, prævalentibus adhuc cruditatis signis, aliqua talia signa apparuerint, principij tperi addent: & liquet est, q̄ tps ascensus longius erit: atq; eadem ratione status post multum tempus occurret: sic autem & morbi solutio.

De reliquorum Temporum Perduracione: ac quid Sequentibus

Libris est agendum.

CAP. 20.

QVare non solum primi tperi in primis diebus aliquā habebis artificiosam coniecturā, sed est sequentium. Exquisitius aut & magis ipsa præcognosces, si succedentibus quartanarijs mentem adhibueris. Nam primus, qui obscurum coctionis signum ostendit, ipse manifestius reliquum principij tempus indicabit: cum iam hoc tibi sine vlla dubitatione constabit, q̄ vniuersum illud tempus, in quo nullum est manifestum coctionis signum, primum est ex quatuor morbi temporibus, quod nos principium nominamus. Nā, si ad hoc respexeris, nihil erit amplius difficile inuenire, si in tot primis diebus ab ijs, q̄ primo die apparuerunt, tot iā abscesserint, quot adhuc **D** erūt reliqua transigenda vsq; ad manifestā coctionē. Inde aut ascensus incipit, sed in hoc vel aliqua defecta crisis apparebit, quemadmodum paulo antea in ægroto, qui lateralem morbum patiebatur, ostendi: vel, si morbus expectauerit integrum statum, sic & crisis integra erit. Sæpius vero neque vlla fit crisis in status tpe, sed paulatim morbus soluit, longo tempore coctionē recipiens. Quo pacto aut, antequam fiant hæc, futura præcognoscere oporteat, in sequentibus commentarijs explicabit: nam in ipsis liquido ostendam, qñ in ascensibus, qñ est in statibus, morbus crislm habeat, & qñ sine vlla oīno crisi paulatim coctus dissoluat. Et clarum est, q̄ huiusmodi solutionē, neq; crislm nomino: si qua vero vniuersa fiat permutatio, & multo magis adhuc eam agitationem, que ipsam præcedit, ita appellare consueui. Equidem harū quoq; præcognitiones in sequentibus dicam. Melius. n. est non solū, q̄ in hoc tpe integram morbus habebit solutionē, sed est, vtrum cum magna aliqua certatione, vel sine vexatione atq; periculo aliquo, intelligere. Hęc igitur omnia in sequentibus commentarijs ostendentur, & præterea bonarum & malarum crislum præcognitiones, perfectarum quoq; ac imperfectarū. In horū vero omnium principio præponam ipsorum morborum in uadētū dignotiones. Qñ. n. & ab ipso morbo diximus oportere q̄dā de tpiibus vniuersalibus nosse, ac præterea a tpe anni, & ab alijs, que diximus: nisi eorū omniū statim a primo die aliquā habeamus cognitionem: simile quiddā multis medicorum iuniorum patiemur. Nam, licet illi vtrumq; igno-

1ª Aph. 12. ext
ord. 5. a

4ª Aph. 37. Ext.
ord. 5: b

ignotorum, alterum per alterum monstrare conant, vel quod notius est, per id, quod minus notū est: sic & nobis accidet, nisi vniuscuiusq; morbi formā statim à primo die aliquo modo dignoscamus. Optimum igitur est, si in ipso primo die dignoscamus, & hoc millies iam fieri posse probauimus, & tertianos & quartanos & quotidianos circuitus in primo statim die agnouimus: si vero aliquando in hoc manifeste dignosci non possit, tūc coniecturam aliquā artificiosam habebimus, ex qua bonam victus rōnem instituire incipiemus: exactam autem notitiam assequemur in secūdo die, vel omnino in tertio, vel in quarto. Et hoc igitur ipsum melius fuerit ostēdere, & præbere indicia eorum, quorum à primo die statim exquisitam possumus habere cognitionem: eorumq; ēt, quæ coniectura quadam non inartificiosa dignoscere speramus: sed exacte in tertio & quarto discernimus. Rursus igitur ab his primo auspicati in secundo libro, reliqua ēt singula, quæ promissimus, conuenienti ordine prosequemur.

GALENI DE CRISIBVS
LIBER SECVNDVS

F

ARGVMENTVM LIBRI

Ostendit, Quibus indicijs Morborum Naturam cognoscamus, ex qua potissimum Præsens, ac futura in ipsis Mutatio præsentitur.

Quid Agendum hoc libro, ac quales Auditores adhibendi.

CAP. 1.

Idē quidē & iā antea est ab initio, sed & nūc ēt melius est cōmeminisse, q, siue vniuersam in morbo trāsmutationē, siue subitā tm, siue bonā, siue eā, quæ antecedit oēs veloces alterationes, conturbationē, quispiā velit nominare crīsim, non meū est hoc in loco propositū definire: sed, quo pacto optime quispiā has oēs iā præsentēs dignosceret, & futuras adhuc præcognosceret, id est huiusmodi sermonis institutū. † At, cū id, quod est maximū ac summopere necessariū ad hæc oīa, iā ostēderimus, morborū. s. tēpora iā p̄sentia cognoscere & futura præcognoscere, deinde cuiusq; ægritudinis cognitiones ac præcognitiones annotauimus. Et, qm̄ eas ex multis fieri demonstrauius, quorū vnū est ipsius ægritudinis natura, quo pacto & hæc optime quispiā posset internoscere, ad hunc secūdū librū tradere distuli. Si quispiā nobiscū affuit in curatione egrotātium, ex prima accessione & quotidianā febrē, & tertianam, & quartanā, & semitertianā, & eam, quæ ab ardore *ναύτος* appellat, plurimosq; alios morbos prænoscentibus, ex ipso opere huius contēplationis habuit experiētīa: q, si nunq; talibus prædictionibus int̄fuit, æquū est hunc neq; admirari de ijs, q̄ dicemus, anteq; veritatē in ipsis experiat, sed neq; ēt damnare, priusq; vniuersum sermonē nostrum auscultauerit, atq; vsu ipso explorauerit. Audire quidē atq; intelligere ea, quæ dicunt, omnibus cōe est, ita. n. à me clare explicabūtur, vt neminē latere possint: sermones aut̄ nostros experientia cōprobare, siquidē nobiscū futurus est, illi erit q; facile: q, si ipse per se ipsum explorare voluerit, non æque expeditū. Verum & in pulsuū differentijs exercitatū esse oportet, atq; oīum artis operationū sufficientem habere experientīa: veram. n. speculationē, non ex ijs, quæ male iudicant, sed ex ijs, quæ recte pertractant, cōprobari sit verisimile. Hos igitur solos ad disciplinā, atq; eorum, quæ docent, iudicium sermo noster admittit: reliquos vero, qui medicinæ artem adeo dedecorarunt, vt eā sex mensiū fecerint disciplinā, hos neq; iudices, neque discipulos adhibet, alterum. n. non possunt, alterum nolunt.

De adhibenda Diligentia in Natura Morborum tum Simplicium, tum Compositorum dignoscenda.

H

CAP. 2.

† Al. ex antiquis. At, cum maximū ac summopere necessarium ad hæc oīa iā demonstrauerimus, tū dignoscere præsentia iam morborū tēpora, tum præcognoscere futura, deinceps vniuscuiusq; tēporis tū dignoscere tū præcognitiones scripsimus. Et ita uetus interpret: et ita uidetur legēdū, neq; n. i primo lib. de crisibus, tradidit de cognitione nel præcognitione cuiusq; ægritudinis, sed tēporis ægritudinum.

Dicendum iam igit, quo pacto quispiā in primo die morbi naturā exacte dignoscat. Diē autē per totum hunc sermonē nostrum in eo accipiemus significatu, vt non solum lucem, sed noctem ēt complectat: sicuti & mensē ex triginta diebus constare dicimus, non id tps tm, quo Sol supra terrā fert, appellantes diē, sed ēt illi tps noctis adiicientes: sic. n. annum quodammodo dicimus trecētos & sexagintaquinq; dies cōplecti. Sicuti autē de diei noīe & de eius significatu distinximus, eodē, vt arbitror, modo de ægritudine ostendere oportet, q, est dispositio quædā præter naturā lædens operationes, & q, duplex sæpe vnā consistit. Hæc vero utraq; in libris de morborum differentijs sunt demonstrata. Simplicē itaq; dispositionē nemo, qui perspicaci sit intelligentia, i primo die ignorabit, habet. n. propria indicia: eam vero, quæ commista est, non oībus per initia cōtingit agnoscere. Neque vero absurdum est ad duplicis dispositionis cognitionem duobus opus esse diebus: sicuti, si triplex fuerit, tribus: at vero vnā simplicem ignorare dispositionē absurdū & maxime turpe. Oportet itaq; in omnibus simplicibus dispositionibus exercitari, vt singulas seorsum & iam perfectas noscamus: nā, nisi in hoc accurate antea laborauerimus, neq; incipientem & paruā adhuc existētē agnoscemus: sicuti neq; oliuā vel ficū vel qrcū nuper terra pullulātē poteris vnquam

A vnquam internoscere, si iā perfectas plantas ignoraueris: Quod vero hoc ēt maius est, neq; ipsas iā perfectas simpliciter cognoscere sufficit: sed, nisi iā perfectas p̄cognoueris, nullā ex ijs, q̄ nuper natæ sunt, separatim internoscere: nō t̄m neq; statim, neq; q̄ primū, cū in iustas incidere: sed, sicuti ex perfectis singulas non semel neq; raro conspicitur, sufficiens ad prompte cognoscendū factus es, eodē (arbitror) modo te oportet & ex ijs, quæ nuper natæ sunt, singulas non semel neq; bis sed sæpius contēplando, sufficientē ipsarum habere notitiam. Quare, si quid eorum, quæ in hoc loco scribunt, ad exercitationem referre tentaueris, prima autē te experientia sefellerit, nō propterea statim desperaueris, quasi id assequi non possis: neq; à meditatione recedas prius, quā sæpissime in eadē exercitatione perstitens. Neq; n. qui sagittandi artem meditatione assequi student, licet sæpius in principio aberrant à meta, vides ob id suum exercitium intermittere, aut propter aberrationē animo contristari. Q̄n̄ igitur sagittandi artem, minimam existentem, adeo vt ēt à mancipijs commode pertraheretur, nemo statim incipiens assequi integre potest, quid de arte Asclepiadum existimare oportet, quæ tam multa indiget contemplatione, & tam exquisita ac laboriosa in operibus exercitatione? Si quidē vnus ex eorum numero fueris, qui pro rebus pulcherrimis atq; honestissimis laborare institueris, primum omnia, quæ dicent in singulis morbis, diligenter perdisces: deinde in ipsis operibus exercitaberis: deinde ita de his ferre sniam tentabis, nunquid vere aut falso dictum sit. Quod si (vt diximus) otiosam & secerdem vitam egeris: vel laboriosam quidem, sed circa deteriora, diuitias honorem & ciuilem potentiam veritati præferendo: melius tibi fuerit neque hanc cōtemplationem attingere, ne in plenum cœno puteum aquam puram infundas: nam & aquam destrues, neq; puteum quicquam iuuabis. Simplicem igitur morborum singulorum dispositionē (iam n. ad veritatis amicum me conuerto) primo ipsam per se ipsam cognoscere studeas, ac circa hoc te exerceas, non ex ijs solū, quæ ipsi extrinsece adiacent, qualis est contēplatio multorū: sed primū quidē ac maxime ex ijs, quæ secundum propriam insunt substantiam: deinde iā ex ijs, quæ sæpius accidunt: Veluti in ea febre, q̄ tertiana nominat, nō hoc t̄m aduertas, si tertio quoq; die fiat accessiones in infebrecitationē desinentes: nā, si duæ tertianæ herent, aut duæ quintanæ: duæ quidē tertianæ quolibet die, per tertiu aut duæ quintanæ, accendunt: quare vel duas tertianas vnā putabis quotidianā, vel duas quintanas vnā tertianā. Sed formā ipsam febrū te inspicere iubeo: neque n. in insultibus accessionū similes sunt, neq; ascensibus, neq; statibus, neq; remissionibus, neq; in caloris qualitate, neq; in motu arteriarū, neq; in ijs, quæ superueniunt, accidētibus. Si ergo neq; tertianā ipsam per se ipsam, neq; quotidianā, vnq̄ inspicere licuisset, incerta foret earū dignotio: sed, qm̄ & tertianā separatim dat cōtēplari, exorsam, & progressam, & perfectā, & solutā: eodemq; modo quotidianam: non admodum difficile est ab vna quotidiana duas tertianas distinguere.

De Tertiana Exquisita, accessione prima Dignoscenda, ac à reliquis morbis separanda.

CAP. 3.

A Ge igitur primū incipe exercitari in veris atq; exquisitis typis. Neq; n. aliud quicquā frustra scripsit Hippocrates, neq; illud ēt, q̄ exquisita tertiana in septem circuitibus, quod longissimum est, iudicat. Quæ nam igitur est hæc tertiana exquisita? nullū n. eius indicium scripsit Hippocrates tale, vt ēt vulgaribus esset manifestum. Sed, si ego te manu duxerim, facile intelliges, quā vocet exquisitam tertianam: si vero te per volumina circumuolui permisero, ante quā commode in troducaris, non modo nihil vtile discas neq; de tertiana, neque de aliquo alio morbo, sed infinita erunt, quæ obaudies. Cū igitur legeris in aphorismis, morbos, qui tpe æstiuo maxime abundant, esse febres continuas, & adurentes, & tertianas plurimas: primum aduerte, ne hoc ipsum male accipias: q̄ æstatem intelligit, non quæ præter naturam se habet, qualem aliquñ ait fuisse in Cranone, cum pluuia violenta per æstum toto tempore descēdissent. Sed, si ordinem aliquem ac modum in singulis temporum statibus annotasti, tu nunc ad memoriā reuoca, quod hyems quidem præ omnibus anni temporibus humidissima est ac frigidissima: contraria vero æstas ipsi est calidissima atq; siccissima. Si vero contra, hyems quidem sicca, æstas vero humida fuerit, temporum status haud secundum naturam se habet. Neque igitur æstiuæ ægritudines tpe æstatis tunc abundabūt: neq; n. existimare debes, q̄ propter anni temporum appellationes, singulæ ægritudines accidunt, tales. s. vel tales, sed propter ambientis aeris temperaturam: nam, qualem hic naturam habet, ita ēt nos afficit. Secundum hoc igitur aiebat Hippocrates, Cum ver autūno simile factum fuerit, autumnales ægritudines expectare oportet. Calidam autem & siccam temperiē æstatē habere oportet, quando exquisite suam naturam seruauerit. Sed, si hoc ita se habeat, liquet, q̄ æstas, quæ maxime talis existit, plurimas afferet febres tertianas. Nūquid igitur status temporis calidus & siccus magnū prouentum febrū tertianarū efficiet: regio autē calida & sicca non ēt plus, q̄ frigida & humida, earundem ferax erit? hoc ēt omnino clarum est. Sed non ne & ægrotantis temperatura? hoc quoque est necessarium. Quod si vicū calidiori ac sicciori ēt vsus fuerit, hoc est laboribus atq; vigilijs, & curis atque tristitijs, citisq; paucioribus ac biliosioribus, nō ne etiam in his ipse se iplo biliosior reddetur, & ideo calidior & siccior? nam, quod ex causis calidis ac siccis flaua bilis aggregari consueuerit didicimus ab Hippocrate tam ex multis alijs, tum ex ijs, quibus tam abundare æstas te dicit. Hæc à me dicta sunt, & iam tertianæ febris generationem didicisti. Quæ enim in æstatis tempore,

4. Aph. 69. Ext. ord. 1. 1. 8.

3. Aph. 1. Ext. ord. 2. 4. c.

1. Epid. Sec. 2. 1. 1.

3. Aph. 4. Ext. ord. 2. 0. c.

tempore, eoq; præcipue calido & sicco aduenerit, cum èt regio talis fuerit, & laborantis natura si- E
 milis, & victus, qui antecessit, ad idem spectauerit, hæc potest esse febris tertiana. Et nos quidè huc
 usque biliosam febrem sermone genuimus, non dum aut tertianam, & id iure. Nã, si febres conti-
 nuas & adurentes (quas Græci *καύσους* vocant) & tertianas plurimas & æstas ipsa, & aliæ, quas an-
 tea commemorauimus, causæ singulæ faciunt, communis est vsq; ad hæc cum febribus adurētibus
 tertianæ generatio. Sed & hoc ita se habere vñ: & ipsa tertianæ accessio ab acutissimis maximeq;
 adurentibus febribus nullo modo relinquît: sed hoc differt, q; in hac per totum corpus bilis defer-
 tur, atque ideo vehemens fit rigor, bilisq; superuenit vomitus, vrinaq; ac sudores biliosi sunt, di-
 ctum vero de his alibi est: in alijs vero adurentibus febribus, quæ nullam habent intermissionem,
 flauæ bilis humor in valis vnâ cum sanguine contineri ostendebat. Atque hæ ipsæ à tertianis dif-
 ferunt, quamuis eundè, qui eas facit, humorem habeant, q; in his quidem intra venas continet: in
 illis vero, cum vehementer moueat, per singulas corporis partes diffeminatur, quò fit, vt delatio-
 nis impetu ipsa per se ipsam expurget. Eadem causa est, cur febris ex sudoribus atque vomitibus fi-
 niatur: in adurentibus autem febribus singulæ accessiones ad infebriçitationem non perueniunt,
 qm, qui earum causa est, humor non expurgatur. Sed, qm in his bilis vehementius agitatur ac ve-
 luti effluens, cumq; impulsa à natura inualecente, per totum corpus vadit, tunc rigor superuenit, F
 & febris soluitur: nam à febre adurente (inquit Hippocrates) habito, superueniente rigore, solu-
 tio. Quòd vero non modo causa frigida, sed & acris & calida rigorem faciat, in libro de causis ac-
 cidentium ostendimus, addentibus nobis eos, qui calido atq; acri medicamento vlceri imposito ve-
 hementer morfi sunt, atque inde rigorem experti: & qui superfluitatibus pleni fuliginolis, deinde
 balnea ingressi, horrerunt. Sic enim & febricitantes, & qui vehementem cruditatem patiuntur,
 & omnes, quorum corpus superfluitatibus acris redundauerit, siue balneum, siue loca vehemē-
 tius à Sole calefacta, ingressi fuerint, siue quocunque alio citato motu agitentur, statim quidem vi-
 demus horrere, & si diutius in eisdem perstiterint, ad rigore concussumq; perducì: qm scilicet, vbi
 ad balnea atq; exercitia ventum est, qui interim humores conquieuerant, vehementius mouean-
 tur: hi. n. oēs agitati, & per sententia corpora violenter delati, stimulant, pungunt, ac feriunt, atq;
 hinc sensum inæqualem, rigorem, concussumq; inuehūt. Hæc quidem igitur alibi dicta sunt. Ter-
 tiana vero febris, quæ ex flaua bile mota ortum habet, rationabiliter statim ab initio rigorem affert
 non mediocrem, hoc ipso primum à quartanario rigore differente, quoniam pugi videtur ac vul-
 nerari corpus, talis. n. est in tertianis febribus rigoris sensus: sicuti in quartana febre vehemētem
 frigectionem habet, qualis per gelu tempore hyberno sentit: nam & illud ostensum est, quòd in G
 quartana febre atra bilis redūdat, sicuti in quotidiana, pituita. Tertianam itaq; exquisitam febrem
 fieri non contingit sine rigore vehemēti pungente ac feriente carnem. Quartana aut febris non
 primo statim die cum rigore inuadit vehemēti, nam progrediente ipsa atq; aucta, vnâ èt rigor au-
 getur, sensusq; ægrotantibus adest, non quasi pungantur, sed refrigerentur & veluti contundantur
 vsque ad ossa: nam ita eos audire licet dicentes, quòd videantur ostocopo. i. ossium lassitudine, de-
 tineri, & carnem habere confractam imaginentur. In quotidianis autem non antecedit rigor, neq;
 statim ab initio, neque in progressu, sed solum perfrigeratio. Nunquid igitur hæc sola sunt tertia-
 narum febrium indicia: vel neq; èt pulsus vllam habent cum quartanis similitudinem? hæ enim
 paruos & obscuros & tardos & raros adeo pulsus faciunt in inuasionibus, sicuti nulla altera dispo-
 sitio: tertianis vero parui quidem ac obscuri, tardiq; ac rari, cū inuadunt, pulsus necessario adsunt.
 Verum tarditas ac raritas non parum ab ijs abest, qui in quartanis accidunt: nam in quartanarum
 principijs videbitur tibi arteria quodammodo esse alligata, atque ad interiora retracta, neque libe-
 rum habere ascensum: in tertianis vero neque aliquid tale percipitur, tarditasq; propè accedit ad
 eum, qui secundum naturam est motus. Cum vero quartanæ febres inuadunt, quauis ægrotus iu-
 uenis fuerit, talis fit motus arteriæ, qualis in ætate decrepita. His igitur omnibus legitimæ tertianæ H
 deprehenditur accessio: ac præterea certus ordo, atque æqualitas pulsibus inest: neque. n. in his ali-
 qua in vno motu adest inæqualitas, neque èt in collectione: quamuis hoc rarū sit, & quod paucis
 accessionum principijs solet accidere. Iam igitur hæc febris, cum primū inuadit, neminem eorum
 latebit, qui sapius ipsam sunt contemplati: sed adhuc minus in ijs, qui vocantur ascensus atq; aug-
 menta: nam æqualem & liberam habet celeritatem, statimq; ad magnitudinem atque vehemētiã
 excitatur, hisq; omnibus frequentiam respōdentem: neq; ipsi vllum adest inflammationis signū.
 Iam igitur & sitim inuehit, & hominem exurit: & paulo post in vigore consistit: calor æqualiter
 quaq; versus extendit, nihiloq; plus thorax extremitatibus calet: & si manum imposueris, in pri-
 mo occurfu quidem fit calor multus atq; acris, quiq; veluti quodã cum vapore effert: paulò post
 vero à manu superat, non vti in febribus malignis adurentibus accidit: contrã. n. illæ grauiores ac
 molestiores, quanto diutius perdurant, apparent. Et iam bibendū tēpus adest ægrotanti: & statim
 post potum plurimus vapor calens per cutem exhalat, sudoris nuncius, bilisq; superuenit vom-
 itus, venter ve soluit, & biliosum mingunt. Nūc ergo vel quiuis exquisitã tertianã agnoscat. Sup-
 uenit. n. sudor vaporosus ac calidus, quẽadmodū i balneis: totū vero ipsius corpus equaliter sudat:
 talisq; è pulsus, qualis in ijs, q bene valētes exercitant & balneant, velox. s. ac magnus et vehemēs

4. Aph. § 8. Ext.
ord. 33. g

Aac frequens: erat autē & statim ab initio æqualis: sed præter hæc omnia etiam ad infebriçationem desinit, vniuersum accessionis tps̄ vltra xij horas non extendens, nam hoc tēpus longissimum est in veris tertianis: sapius autē aliqñ septem horas accessio continet, non nūquam citius aut tardius, sed non multo, finitur. Hanc quidem febrem si non dum noueris tertianam, sed expectaueris deliriam illam appellatam diatritum, iam neq; elses Thesalicus asinus, sed potius lapis. Si vero est ipso ægrotō mingente, vrina subrufa vel subflaua, & crassitudine mediocris, apparet: ac paulo post vel albam nebulam vel suspensionem bonam fecerit: iam non est lapis simpliciter fores, sed is, qui molaris appellatur, si quidem hanc tertianam esse ignoraueris, & exquisitam tertianam, & quæ vltra quartū circuitum non progrediet: rufiore vero vrina existente, neq; suspensione aliqua neque nebula in primo circuitu apparēte, ad septem circuitus extendetur. Inter omnes autem tertianas illa simplicissima est, quæ, cum omnia illa nuper à me dicta exquisitæ tertianæ signa cōmonstrauerit, in vrinis etiam subsidentiam albam & læuem & æqualē statim in primo fecerit die: neq; n. hæc vltra tertium progrediet circuitū. Age igit, postquā diximus omnia exquisitæ tertianæ signa, quādam veluti ipsius genealogiam per capita facientes iam ad aliud trāsgrediamur. Accessio quidem incipit cum vehemēti rigore, faciens, quales diximus, pulsus: deinde paulo post auget, properatq; ad statum cum ijs, quæ diximus, omnibus: deinde soluit eo, quo diximus, modo. Ipsius vero generatio & tempestatem aridam & calentem requirit, & vt summam dicam, æstiuum tēpus: ætatem iam consistentem: & naturam biliosam, quæ in laboribus, vigilijs, curis, & inedijs extiterit: & si libet, his est adde id, quod consuevit Archigenes propter lapideos istos methodicos adscribere, sit scilicet vt presens tempestatas multas tertianas populariter tulerit: vt artificiosis indicijs vulgarem quidē, veram tamen, coieçturam adiungens, fidem præcognitionis adaugeas. Nunquid per Deos nō dū est dicemus hanc esse tertianam, sed lanificorum diatritum expectabimus, quam delirus Thesalus inter mulieres educatus sub patre flagitiose lanas peçtente, male audebat dicere, in Hippocratē & reliquos medicos veteres superbe inuehens? Qui omnia medicinæ theorematata stātia ac firma pronunciauit, tertianam febrem inuadentem nequit agnoscere, sed diatritum expectat: hoc si quidem admirabile est, quæ quidem non erant certa, hæc certa dixit esse, omnia autem quæ vere certa erāt, ignorauit. Sed huius quidem vetulæ nec meminisse conuenit.

De Exquisitæ Quartanæ dignotione.

CAP. 4.

Postquā vero exquisitam tertianam iam patefecimus, ad exquisitam quartanā transire tps̄ est. Cuius principium quale sit, iā diximus antea, q̄ videlicet nihil simile habeat in rigore ac pulsibus cum tertianæ circuitu: nunc reliqua trāsigamus. Sed neque illud ratione caret, vt pulsus, qui in accessionibus sunt, quamuis antea memoratos, iterū repetamus: si n. cognoueris pulsus ægrotantis naturalem, vel in altero ipsius morbo per initia accessionis affueris, nihil amplius expectabis, quin febrem inuadentem quartanam esse pronuncies, nam eximia quædam ad tarditatem ac raritatem conuersio fit. Ego quidem non nullos meos familiares, quorū pulsus exquisite cognoueram, iam ingruente accessione contemplatus, q̄ tale principium nullius alterius, quā quartanæ febris, fore contingeret, pronunciaui, atq; id euenit. Tu vero, si artis, quæ circa pulsus versatur, magnam nō habes peritiā, deinde raritas ac tarditas eorum te moueat, securius tñ ac exquilitius velis discernere, præcepta Hippocratis hoc loco ad memoriā reuoca, qui tpe æstiuo tertianas febres, autumnali vero quartanas abundare dixit. Primū vero hoc ipsum cōsidera, nunquid autumnus frigidā & siccam & inæqualem habuerit temperaturam, & tunc magis sperabis quartanos circuitus in ipso fore frequentiores: post hæc, si regio ipsa talium febrium sit ferax: & si ægrotantis natura atq; bili obnoxia sit: talisq; ratio victus antecesserit, quæ huiusmodi humorem aggregauerit: & si eo tpe quartanæ febres populariter fiant. Hæc autē cū illis, quæ deinceps dicent, obliuiscaris, si homo lienosus fuerit, vel febres erraticas passus fuerit, vel si augmentū & status maxime cōtraria fuerint tertianis febribus & secundū caloris motum & pulsuū, & præter hæc omnia si tenues & albæ & aquosæ vrinæ fuerint: he. n. omnino tertianarum vrinis dissimillimæ sunt. Tertianā quidem à quartana, qui primo statim die nescit distinguere, neq; omnino medici merei nomē.

De Quotidianā.

CAP. 5.

Quotidianā autē à tertiana discernere facilius est: neq; n. primo statim die cum rigore inuadit, sed et p̄gressu tps̄ p̄frigeratio potius, q̄ rigor, ipsis aduenit: neq; vllus ordo aut æqualitas pulsibus affidet, cū primū accessiones fiunt. Nouimus autē, q̄ & in augmentis, motus velocitas, magnitudo atq; vehementia, quæ oia tertianis perspicuo ad sunt, quotidianis nō ad sunt: sed neq; deurrunt laborantes, neq; denudare corpora, & pallia iactare cogunt, neq; multum aut frēquenter respirare, ac veluti flāmā ex ore efflare, frigidūq; potū expetere: verum isti, cū febricitant, minime sitiūt, vrinaq; ipsis in primis diebus tales sunt, quales quartanis incipiētibus ad sunt: atq; in primis diebus minime sudant, sed progrediente tpe hoc est illis aduenit. A tertiana quidē adeo manifeste differt, vt nihil cum ea simile habeat. Ad quartanā autē propius accedit: sed & ab hac differt manifeste, primum quidem & maxime pulsibus, quos in ægrotis familiaribus quispiam exacte deprehendat: sed & rigore etiam, atq; alijs extrinsecis omnibus, propter quæ accidit: nam & natura eget humidiorē, vitāq; ociosa, & cum repletionibus: sic igit & in pueris maxime exuperat: ac

3. Aph. 21. 22.
ext. ord. 24. c. c

perrarum

perrarum est, quin & os ventriculi vel hepar in ipsis male afficiat: sed & cruditates antecedunt plurimam, & coquendi moram, & acidi ructus: & cum primum febrile incipiunt, precordia ultra naturalē habitum ex toto intumescunt, magna vero ex parte inflant, ac distendunt: color his cum paliditate albus est cum accessio ad statum venerit: taliumque aegritudinum hybernū tps ferax est, & status temporis humidus, & eiusdem naturae locus: & accessionū principium sub vesperam inuadit. Ita quidem quotidiana, tertiana, & quartana, primo die inuicem discernuntur.

De dignotione Februm Simplicium Continuarum.

CAP. 6.

AT vero continuas quidem, sed quae idem genus cum praedictis habent, quispiam exercitatus neque in primo die agnoscere ac inter sese distinguere impos erit: secundo vero, neque si etiam fuerit imperitus, si quidem mentem adhibuerit. Dico autem febres continuas idem habere genus cum singulis intermittentibus: cum tertiana quidem exquisita, exquisitam ardentem: cum quotidiana vero eam, quae quolibet die facit accessionem, sed nunquam desinit ad infebricitationem: sic & cum quartana illam, quae quarto quoque die similiter. Nam exquisita febris ardens, cum omnia alia seruet exquisitae tertianae indicia, eo solo differt, quod neque cum rigore inuadit, neque ad infebricitationem desinit. Quae vero quotidie accessionem facit, quoniam & anni tps, & aeris statum, & aetatem, & naturam corporis, & victus rationem antecedentem, ac praeterea pulsuū formam, caloremque eundem habuerit cum exquisitis quotidianis, non peruenerit autem ad infebricitationem, idem genus cum illis obtinet. Eodem modo, & quae quarto quoque die accessionem facit, ad infebricitationem autem non desinit, eiusdem est generis cum quartana: & palam est, quod neque rigor in ea accessiones antecedit, neque sequitur sudor: sicuti est in febre ardenti horum neutrum, neque statim ab initio, neque deinceps usque ad crislum, fieri potest. In his igitur dignoscendis quispiam prius se exerceat, atque inuicem distinguere studeat simplices atque impermissas, alijs, quae sint diuersi generis febres: quas ob hoc ipsum legitimas atque exquisitas veteres medici nominarunt. Nam, quae ob solam flauam bilem febris accenditur sine aliquo visceris affectu, si quidem manente adhuc intra vasa bile accendatur, exquisita febris ardens est: si vero per totum corpus deferatur, tertiana. Sic & si ab atra bile fit febris, eum mouet, quartana est: cum firmata est, illa, quae quarto quoque die excrescit. Sicuti, si ex pituita ortum habeant, vel quotidianae sunt, vel quae singulis diebus accenduntur. Nam, quae ad infebricitationem desinunt febres tertianae, quartanae, & quotidianae, eandem hypothesim cum continuas, de quibus diximus, habent: vno solo inter se differunt, quod per venas, vel per totum corpus in eis deferuntur humores: quare & reliqua ipsis comparata adlunt: quod vero cum rigore, vel non cum rigore, & vomitibus quibusdam vel sudoribus fiunt, & sine his, differentiam habent. Continuas quidem nomine febrem, quae ad infebricitationem, antequam ex toto soluat, non desinit, etsi declinatio aliqua sensibilis appareat. Cum vero neque declinatio aliqua sensibilis fiat, semper vero a primo principio febris usque ad crislum similis perseverauerit, erit & haec ex genere februm deurentium: ab iisdem vero acutis differt. Sed neque in primo die neque in secundo possibile est huiusmodi febre praenoscere, neque alioqui est utile: sufficit, n. genus agnoscere, quod s. biliosa sit atque deurens, & peracuta: neque, n. si est synochum ipsam nominaueris (vt quidam medici faciunt) appellationis ratione a febribus deurentibus toto genere differet: sicuti neque ob id, quod tres synochi differentias agnoscunt, proprium singulis ipsarum nomen imposuerunt, has quidem *επακμασικας*, i. incrementales, illas vero *δμοτόνους* & *ακμασικας*, i. in eodem vigore atque tenore perseverantes, alias *παρακμασικας*, i. decrecentes, nominantes. Iam ex hac diuersitate appellationum differre secundum genus est existimandum: quare neque ad praesentem tractatum eorum dignotio plurimum confert: haec, n. oēs in prima septimana iudicantur. Hic vero in praesenti est necessarium aliquod totius morbi constitutionis ac crisis in primis diebus assumere cognitionem. Si, n. tertiana pura fuerit, intra septimum circuitum: si vero exquisita febris ardens, intra primam septimanam necessario iudicabit. Omnino autem diurnae sunt & quotidiana intermittens, & illi adhaerens continua, sicuti & quartana, & quae per quartum excrescit. Quare tria erunt vniuersa simplicium februm genera: singula vero ipsorum in duas primas differentias secabunt: vel, n. intermittentes, vel continue febres erunt: & primo die dignoscantur, aliae statim in primo accessionum insultu, aliae vero in ascensu, quaedam in vigore, quaedam in primis declinationibus, vel febre vacantibus intermissionibus.

De ratione Compositarum & commixtarum Februm dignoscendarum.

CAP. 7.

Quod si morbus compositus fuerit, non aequae facile dignoscetur: at hic maxime intelligentia atque exercitatio est necessaria. Intelligentiam igitur propriam suapte natura possidens, vel minime possidens, quispiam accedet: exercitationem autem ea, quae nunc dicitur, meliorem nemo reperiet. Oportet enim adhuc exercitari, vt simplicem febris speciem agnoscat, atque ita deinceps ad compositas transgredi. Dupliciter vero genus febris compositum constituitur, in prima quidem sectione, vel quia ex, quas diximus, febres citra alicuius membri passionem commiscuntur: vel quia ex membri cuiuspiam inflammatione accenduntur. Nam in vtraque harum differentiarum alteram rursus sectionem fieri contingit. Nam, quae citra membri passionem consistunt, dupliciter commiscuntur: aliquando implicatae, non nunquam vero (vt quis dixerit) per se totas confusae: sic membra quoque inflammata: nam & ex ipsis quaedam quidem veluti complicantur tantummodo, quaedam vero veluti confusionem quandam habent dispositionum. Primum igitur

A igitur exercitari oportet ad hoc, vt complicationem cognoscamus, deinde ipsam confusionem, à febris incipientes. Febres quædam complicantur vnius generis cum alijs eiusdem generis, vel vnius speciei cum alijs eiusdem speciei: contingit vero non nunquam, vt èt differentes. Nam quotidiana tertianis, & his quartanæ, & quæ eandem speciem seruant, inuicem plerunque complicantur: quò fit, vt idem homo tres habeat quartanos circuitus: sed hos quidem non est admodum difficile agnoscere. Quandoque vero aliqua ex intermittètiũ genere cum continua, difficillimam vixq; explorabilem facit mistionem: de qua deinceps dicemus, si prius oēs, quas proposuimus, simplices differentias transegerimus. Nam, sicuti febres, ita & patientia loca mistionem recipiunt, vel quia differentia membra propriam singula febrem accendunt, vt exempli gratia, lien & iccur: vel quia dispositio mixta, veluti inflammatio cum erysipelate, aut erysipelas cum inflammatione, miscet. Sed in his omnibus mistionibus dignoscèdis exercitari oportet, qñ iam exquirite oēs earum formas simplices tenuerimus. Alia. n. est forma febris phreniticæ, & peripneumonice, & pleuritice, & hepaticæ, itidem & aliarum omnium febrium, quæ ex inflàmantis quibusdã particulis accenduntur. Sed & aliæ rursus formæ sunt earum, quæ ex erysipelatibus accidunt. Et febris ardens maligna, vel pulmonis, vel hepatis, aut vètriculi erysipelatibus superuenit. Distinguere autem oportet in singulis ægrotantibus, primum quidem, si sine loci passione sit febris, vel ex humorum putredine, vel quia solus spiritus sit alteratus: deinde, si membrum affectum febris sit causa, & quæ nã sit eius dispositio. Vbi vero horum notitiam exercitatione comprehenderit, tunc eorum omniũ mistionem inuenies.

Cur abstinerit Galenus ab Enarratione Singulorum morborum: ac Vnde ea doctrina sit petenda.

CAP. 8.

NVnquid igitur à me nunc exiget, vt vel de patientibus locis, vel de omni febrium complicatione, recenseam? at ipse rursus operis damnabis prolixitatem: hoc enim admirandum plurimi hominum patiuntur, vt pauca discere expetant, & nihil prætermittere. Decem igitur Archigenis de febrium significatione volumina cum dicunt esse longa, solum legere compendiũ instituant, neq; hoc ipsum oēs: sed sunt, qui & eo aliquid breuius postulent: sunt, qui & illũ dãnct, qm̃ librum integrum de febris notione conscripserit, atq; ideo hunc nolũt attingere: neq; quicquam audire aut discere, quantum Erasistratus in febris notione aberrauerit. Cum vero exigunt sibi aliquid de febris enarrari, primã statim differentiam non admittunt, q̃ videlicet quædã ex locorum passione, quædam aut sine illa, consistant. Idem aut circa crises patiunt, si quid prætermisum fuerit, reprehendentes, verborum tñ damnantes prolixitatem: quamuis hæc, quam accusant, duplex sit, veluti hoc loco distinguam: quarum vtranq; cum ipsi vituperent, magis tamen sermonũ carpunt breuitatem: hanc quidẽ, vt quæ aliquid ex ijs, quæ sunt necessaria, prætermittat, vel saltem obscuram tradat doctrinam: prolixitatem vero, quæ omnia enumerat opportuna, atq; vnã falsas aliorũ opiniones refellit, longas esse nugas autumat: eosq; qui solum vtilia docent, collaudant: rursusq; aduersus eos, qui hæc tantum dicunt, obijciunt contrarias aliorum opiniones: temeritatemq; reprehendunt, si sine demonstratione simpliciter proferentibus sibi fidem velint adhiberi: neq; vero èt illos tolerant, qui in docendis vtilibus sermonem extendunt. Quare neq; mirandum, si eos, qui de crisis sermones habent, eodem modo accusabunt, breuitatem quidem vituperando, vt quæ obscure doceat, & multa prætermittat: neq; plura audire sustinendo, atq; insuper, quæ paulo ante dixi, reprehendendo. Nam & de patientibus locis Archigenes tres libros conscripsit, optime quidem omnium, qui circa eandem materiam ante fuere versati: hæc igit si in præsentem tractatum transferre tẽtarem: atq; his præterea addere, quæ à nobis inuenta sunt: prolixitatem operis accusabunt: & si èt de febrium differentijs oia hoc loco transigerẽ, multo èt magis viderer iplis esse prolixus. Quòd igitur nullus scribendi modus mordacitatem possit effugere, tam est antiquum, q̃ èt Plato huius rei meminuit. His aut ita se habentibus, mediam sermonis formam eligere optimum mihi visum est. Quid aut est medium? quod ego nunc mihi videor attingere, omnia illa demonstrans, quæ oportet cum de necessitate cognoscere, qui recte prequisurus sit morbi solutionem, qualis & quo tempore futura sit: non omnia quidem hoc loco transigens, sed ea enarrans, quæ à superioribus obscure sunt tradita: quæ vero prætermissa, hæc addens: quæcunque autem manifeste ac recte sunt à veteribus scripta, transcribere, aut ijs, quæ sunt ab eisdẽ male dicta, contradicere, vt longum opus euitare valeam, superfedi. Postquam igit, dum in primo libro aphorismum Hippocratis exponeremus, ibi ostendimus, q̃ ex ipsius morbi natura non paruam liceat occasionem accipere ad futura prænoscentia: mirum vero multis videat, si in primo die quispiam morbi speciem agnouerit, quod nos demonstrare tentauimus difficile quidem forte esse, non tñ impossibile, viãq; quæ hoc facere oportet, exposuimus: hinc mihi à sermonis prolixitate abstinere visum fuit, atq; eos, qui vellent hæc exquisitè cognoscere, in Archigenis commentarijs de locis patientibus exercitari iubere, atque insuper in commentarijs de febrium significatione & typis. Nam & forte nos in eisdem typos tractatus ædemus, vt ea, quæ à veteribus inuenta sunt, transigamus: ac quædã, quæ nõ recte scripta sunt ab Archigene, subtrahamus, omniaq; dilucide aperiamus. At in præsentem in illis oportet exercitari.

In Quot ad summum Diebus Commixtæ Febres dignoscantur: ac quot sint Genera Februum. CAP. 9. E

Rursus igitur, quantum huius interest operis, repetentes transigamus. Interest autem viâ trahere exercitationis de compositis morbis, qualem nuper de simplicibus fecimus. Exquisite enim febres, siue intermittentes sint, siue continuæ, statim per initia noscere dant: quæ vero ex mixtione aliarum variantur, atque adulterantur, difficile quidem est in die primo, non tamen impossibile, agnoscere: plurimas quidem in secundo vel tertio vel omnino quarto die exquisite possumus inuenire. Nulla. n. est neque species, neque genus morbi, quod circa tertiam vel omnino quartam diem, cuius naturæ sit, non euidenter innotescat. Inuadat igitur febris aliqua horrida simul, atque omnino inæqualis in pulsibus, atque in eo, qui per totum corpus sentitur, calore, ut sæpe propius statum esse existimetur, vel medium augmenti obtinere: rursus vero horrida fiat, & pulsus minores & obscuriores ac tardiores & rariores habeat, & calorem quidem ab extremis partibus recedentem, circa vero ventrem atque thoracem redundantem: hanc non absque ratione quispiam hemitritæum. i. semitertianam fore speret, vel potius iam esse: à multis vero in tertio die noscitur. Sed hæc quidem mixta est ex biliosa & pituitosa febre, de quibus antea sermo habebatur, non iam inuicem complicatis, sed per se totas confusis. Quæ autem ex complicatione fit, quadrupliciter consistit, vel tertiana quotidianæ commixta: vel ea, quæ quotidie accessionem habet continua, illi, quæ per tertium continua est: vel tertiana ei, quæ singulis diebus accessionem facit, continuæ: vel quotidiana ei, quæ per tertium diem continua est. Nec vlla ex his mixtionibus in primo die exquisite cognoscitur: secundo vero instanti die agnoscere facile est, ac multo magis tertio: raroque est, ut quarta dies ad id sit necessaria. Fiat enim (si ita contigerit) in primo die accessio vnâ cum rigore, deinde calida atque deurens febris accendatur, stomachi fastidium afferens, ac sitibunda, atque ad statum celeriter properet, pulsus æquales habens, magnos atque veloces, vehementesque atque frequentes: sit autem vnâ cum pulsibus & calor æqualis omnino: deinde cum vomitu & sudore finiatur, & quædam infebrecitatio succedat: iam manifestum est huiusmodi accessionem esse tertianæ periodi propriam. Fiat autem & in sequenti die quotidianæ accessio (neque enim de eisdem millies dicere est necessarium) hinc mentem adhibere oportet ad horas accessionum, ut aliquid de die tertio prænoscas. Nam, si tertianæ febris accessio circa primam horam fieri debeat, circa vndecimam autem quotidianæ, sic quidem manifesta erunt vtriusque principia: & magis, si longiori intervallo disiungantur. Si vero utraq; eadem hora inuaserit, erit omnino mixta accessionis forma: & ei, qui diligentius inspicere quiverit, quædam apparet facta confusio quotidiani & tertiani circuitus: distinguit autem eos manifeste quartus dies, cum tamen ab artifice et in secundo cognosci possint. Adhuc autem perceptione difficilior est intermittentium cum continuis mixtio, ut pluribus omnino impossibilis videatur: simul. n. & febrem intermitti, atque haud sine febre hominem esse, ex tali accidit commixtione: quo nihil minus possibile esse videtur: sed, si quis & hic exquisite possit cognoscere vtriusque febris naturam, manifeste comprehendet, quod neque huiusmodi mixtio est impossibilis. Nuper igitur quædam muliercula in paribus diebus horridam accessionem habebat, semitertianæ exquisitæ propriam: in imparibus vero, mane alteram quandam, ea, quæ præcesserat, longe minorem: ut altero die semitertianæ febris accessio super accessionem aduenire videretur, quod in tali febre fieri consuevit: circa octauam vero horam diei altera inuadebat accessio cum rigore vehementi, omnia tertianæ febris indicia exquisite afferens: iam vero hæc confracta sudoribus ac bilis vomitibus hora tertia noctis, mox extendebatur ad diei paris horam secundam: & cum iam infebrecitationi appropinquaret, rursus horrida atque inæqualis illa accessio succedebat, quam in paribus diebus fieri diximus: deinde per totam diem maligne compressa, ac deinceps adaucta, vix occidente Sole ad statum perueniebat: ac declinare incipiebat hora quarta noctis: deinde mane rursus super abundantes reliquias additum augmentum non valde inæquale usque ad octauam horam intendebatur: & cum iam manifeste statum obtinere febris videretur, iam febrem hanc febris exquisite tertianæ accessio altera suscipiebat. Hanc nos febrem statim die secunda ex complicatione semitertianæ febris atque tertianæ factam agnouimus: longe vero certiore tertius dies præbuit cognitionem. Atque in spem venimus, alterum circuitum, qui erat tertianæ febris, cito finem habiturum, alterum in longius tempus debere protendi: quod et contigit. Et tunc aperte visum est in reliqua parte ægritudinis solam superesse semitertianam, quæ principium quidem totius circuitus in pari die faciebat, in die vero impari superaccidebat. Tales quidem mixtiones non est vnus cuiusque dignoscere. Si qua vero febris in primo die exquisite tertiana deprehensa, deinde die sequenti similem priori omnino fecerit accessionem, hæc longe tolerabilior est, duplex existens tertiana. Sic autem & duæ & tres quartanæ sæpius inuicem complicantur, quas accessionum forma à quotidianis distinguit: neque enim, quod singulis diebus accessio fiat, hoc sufficiens signum est ad febres quotidianas indicandas, sed febris ipsius & accidentium forma. Oportet igitur in vnaquaque re primum *την ὁρῆναι*. i. artificem fieri (quemadmodum nominabat quidam ex nostris præceptoribus) deinde sic ipsa aggredi opera. Artificem autem fieri est qui de primis & maxime totius artis subiectæ materiæ simplices vires agnoscere, mox ipsarum et mixtionum, quot & quales sint: nam de medicamentorum compositione atque usu eadem est doctrinæ via, quemadmodum in cōmentarijs de ipsis scriptis ostendimus. Cū autem duplex materia medicis adsit, altera in qua aduenit

Auenit finis, quæ est ipsa hominum corpora: secunda vero auxiliorum, à quibus vel ex quibus fit finis: ea quidem, quæ est de medicamentis tractatio, ad secundam materiam attinet: at, quæ nunc in stat, ad primam. Nunc. n. discere oportet in ijs, qui de febribus sermones habentur, quod tria sunt oia, quæ ex humorum putredine febrium accenduntur genera: quædam enim ex flaua bile, hæcque plurimæ sunt: quædam vero ex atra: quædam ex pituita consistunt. Hic vero sermo haud parui momenti est, quid nam patientibus dictis humoribus, febris accendat, neque. n. his secundum naturam se habentibus. Sed in hoc sermone etiam illud ostensum est, quod non sit admiratione dignum, si ex frigidis natura humoribus putrescentibus febris accenditur: & quod omnis aliarum febrium varietas ex horum fit commistione: sed & quæ ephemeræ & hecicæ febres dicuntur, alia duo genera sunt, ab ijs, quæ acutæ febres nominantur, separata: & quæ febris acuta vel aliquo dictorum humorum putrescente, vel membro inflammationem patiente, generatur: & quod inflammationis vocabulū non secundum antiquam consuetudinem sit audiendum. Hæc vero omnia multis digna admiratione videntur: quæ admodum & id, quod paulo ante dicebamus, si queat vnquam intermittens cum continua commisceri: sed nihilo minus hoc, si nulla infebrecitatione ægrotanti adueniente, solum intermittentes misceant. At & hoc manifeste ostendimus non tertianis tantum vel quotidianis intermittentes, sed etiam quartanis accidere: cum. n. plures inuicem complicantur, siue eiusdem generis sint, siue diuersi, secunda sæpenumero anticipat aduenire, antequam prima in infebrecitationem desierit: deinde rursus tertia eide succedit, antequam & hæc ad infebrecitationem perueniat. Hoc vero maxime accidit in longioribus accessionibus: nam in ijs, quæ intra primum interstitium desinunt (ita autem vocant duodecim horarum spatium) vel multos necesse est complicari circuitus, vel eam, quæ ex intermittentibus componitur, febrem, impossibile est ad continuitatem peruenire. Multas vero earum, quæ ita complicantur, febrium medici, qui circa talia non sunt exercitati, si quidem acutiores videantur, omnes vocant semitertianas: si vero tardius moueantur, erraticas. Cum enim semel potestatem acceperint putandi in semitertianis suppressiones multas fieri, & in erraticis inordinata principia, omnes sic febres, in quibus non inueniunt compositionem, semitertianas vel erraticas appellant, cum tantum sæpius manifestissimam habeant proportionis similitudinem. Sicuti adolescens, qui circa autūni finem, cum in Prima die circa quintam horam cœpisset febricitare vnà cum rigore breui, deinde, cum paululum sudasset multo vespere, mox circa horam septimam noctis, priusquam exacte febris desisteret, febricitare rursus incepit cum rigore breui: deinde paululum sudauit in Secundo die, ac circa decimam horam iterum similiter accessionem habuit, & statim similiter sudauit in nocte: deinde Tertia die hora secunda cœpit febricitare simul cum rigore, antequam prioris diei declinatio in quietem desineret. Nobis igitur omnem febris formam diligenter considerantibus, visa fuit trium complicatio tertianarum: nam, & quæ primo die cœperat hora quinta, & quæ sequenti nocte rursus hora septima, & quæ in secundo die hora decima, & pulsus & caliditatem omnia propria tertianis habebant, sicuti etiam rigores atque sudores. Nulla vero ex his ad quietem perueniebat, quoniam sequentis ipsam tertianæ accessionis principium anticipabat: sic ut, si nulla alia febris successisset, horis tribus aut quatuor homo sine febre perstitisset. Trium vero tertianarum complicatio in secundo statim die nobis visa est manifeste: quod autem anticipando accessiones facerent, tertio die primum cognouimus, nam hora secunda febris inuasit, non quinta, quæ admodum in primo: tertiani vero circuitus indicia omnia, ijs, quæ in primo die apparuerant, attulit manifestiora. Ab hoc vero die deinceps obseruantes, omnes inuenimus accessiones duabus aut tribus horis anticipantes. Quare & illa, quæ primæ proportionem respondebat in circuitus successione, quinto die oriente Sole facta est: septimo vero multo celerius, veluti circa horam noctis nonam: deinde, quæ post hanc, secundum eandem proportionem in hora noctis septima: & quæ secuta est, hora quarta: atque ab hinc rursus, quæ successit, quarta: & quæ post hanc, quinta: deinde iterum sexta: deinde octaua hora, accessio a principio Decima facta est. Secundum vero similem huic proportionem & alia duæ post septimum periodum non solum non anticiparunt, sed etiam tardius aduenerunt: quoniam & mihi & reliquis omnibus manifeste apparuit, qui semitertianam febrem esse putarunt, quantum sua opinione aberrassent. Nam accessionum prolixitate ad octo horas contracta, ipsoque accessionis insultu non amplius anticipante, sed potius retardante duabus iam horis, tunc accessiones ad infebrecitationem perfectam deueniunt. Et sic iam paulatim à longitudine dementes, cessauerunt, primum quidem quæ leuissima erat, deinceps quæ magnitudine secunda erat, & tertia vehementissima inter ipsas: quod & ipsum non mediocre fuit indicium, quod statim ab initio tres tertianæ extitissent. Sed, cuius gratia hæc oia dicuntur, ad hoc rursus redeo, quod oporteat exercitari, ut exquisitè noscamus omnes simplices dispositiones, adeo ut, cum solæ consistunt, primo die facillime ipsas agnoscamus: inuicem vero & sibi ipsis complicatas, etiam si non in primo die, saltem in secundo vel tertio vel omnino quarto, exacte discernamus. Nos igitur haud quaquam latuerunt tres istæ tertianæ in secundo die, non ob aliam causam, nisi quod earum naturam exquisitè noscebamus. Tale enim quid accidit in morborum notius, quod nobis omnibus in tota vita contingit: nam eos amicos, qui nobis familiarissimi sunt, ex longo intervallo statim ac primo intuitu agnoscamus: si vero quempiam semel aut bis tantum viderimus, vel sepe quidem, non tamen continue, non iam æque istam. neque ex longo intervallo, neque primo intuitu statim,

agnoscimus, sed non nunquā diu ambigimus ac dubitamus, nūquid iste, Coriscus an Socrates sit. E
Ita & in morbis res ipsa se habet: singuli propriū habent charactē, quem quispiam sapius contē
platus, prompte dignoscit, ac præcipue cū simplex ac solus fuerit. Earū igit̄ febrū, quæ sine loco
patientē ex humoribus quibusdā putrescentibus accēdunt, tres sunt primi ac simplices caractēres,
& earū scilicet, quæ ex pituita, & quæ ex atra bile, & quæ ex flaua, ortū habēt: quas si quispiā exqui-
te dignoscere studuerit singulas seorsum ac solas, iā nō amplius difficulter earū mistiones iueniet.

De Febris, quæ ex patientibus Locis accenduntur: & Quo pacto ex vno indicio

multa possunt demonstrari.

CAP. 10.

EArum vero, quæ ex locis inflammationē patientibus accidunt, iam forma composita est: quæ
dam. n. loci indicia præ se ferunt: quædam aut̄ eius, ob quam consistunt, causæ: Veluti in mor-
bo laterali, locus quidem patiens est membrana, quæ costis subtēdit: & cum inflammata sit, neces-
sario dolorem inuehet, qm̄ neruosa est, sed hunc pungentem & longe extensum, qm̄ pars illa, quæ
patit̄, membrana est: tales. n. sunt sentientium membranarum dolores. Et quidem, qm̄ eadem pars
vnum est ex spirandi instrumentis, necessario animal difficilem habebit respirationem. Quoniam
aut̄ cordi proxima est, facile aliquid inflammis ei impartiet: q̄ si hoc est, febricitabit animal. Si-
cuti, qm̄ pulmonī proxima est, facile suum illi communicabit affectum: cū præsertim adeo rarum
ac molle sit membrum, ac omnem substantiam humidam facile possit admittēre. Tussiet igit̄ sta-
tīm homo, non tamen omnino statim sputet: sed, si quidem multum ac crassum ab inflammatione
defluerit, cum tussi expuet: si vero paucū & tenue, iritabitur quidem necessario, ita vt tussis mo-
ueatur, non tñ expuet, anteq̄ collectum simul atq̄ concoctum ad multitudinem crassitudinemq̄
peruenerit. Sed hoc quidem ipsius dispositionis indicium est, non aut̄ membri patientis. Nam, cū
passio exquisita angusta fuerit, & veluti alligans in se ipsa vniuersum fluxum cohibuerit, tūc facit
morbos laterales, qui aptysti. i. sine sputo nominantur: sed, cum satis relaxata fuerit, atq̄ ad pulmo-
nem dimiserit, tunc isti magis tussunt atq̄ expuunt: hoc igitur formam inflammationis, non aut̄
patientem indicat locum. Nunquid vero magis pituitosus sit vel biliosus humoris, qui inflāma-
tionē facit, ex sputam. num forma cognoscet: nam & spumosa, & flaua, & rufa, & rubra, & pallida,
& nigra expuunt. Ex ijs vero, quæ quidē spumosa sunt, fluxum magis pituitosum ostendunt: fla-
ua aut̄, biliosum inpermistum: quæ vero rufa sunt, amarā quidem & ista referunt bilem, sed nō
paucā serosā superfluitatē cum bile commixtam esse significant, & multo ampliōrē, qm̄ palli-
da quis expuerit: sic & nigra melancholicum fluxum ostendunt: sicuti, quæ colore magis quodā
modo rubida sunt, plurimū quidē sanguinis, minimum aut̄ amaræ bilis in eo, qui inflāma-
tionē fa-
cit, humore contineri significāt: atq̄ ideo inter omnia sputamina, hæc sunt mitissima, sicuti nigra
omnium perniciosissima. Et quidē in hisce omnibus accidentibus magnitudines, dispositiois ma-
gnitudinem indicabunt: breuē aut̄ dispositionem indicabunt accidentiū paruitates. Non igitur
oīum dia. {propria} indicia sunt, sed singula vnū quoddā peculiare demonstrāt. Nā, quæ & duo-
rū vel trium rerū significatiua esse videntur, si ea diligenter perquisueris, altero quidē suorū acci-
dentium patientē locum, altero vero dispositionē, altero ipsius magnitudinem, altero eorū aliq̄
casuū, qui subsequuntur, significare reperies. Pulsus igitur laterali morbo laborantiū, hæc omnia
indicat, sed non eodem modo oīa: sed, qua quidē vnā cū tensione durus est, neruosum esse locū pa-
tientē ostendit: qua vero serræ similis est, dispositionē esse inflāma-
tionē: qua vero velox simul &
frequens ac magnus, ad inflāma-
tionē cōsequi febrē: qua vero singula, quæ diximus, maiora aut
minora existunt, vel magnā esse vel parū ostendunt dispositionem. Mihi vero hæc exēpli gratia
dixisse sufficiat: neq̄, n. nunc de locis affectis agere proposuimus, sicuti neq̄ de febris, vel typis,
vel causis. Sed horū singulorū memini, simul qdē viā quandā volēs ostēdere, qua sit in ipsis exerci-
tādū, quā si quis habeat (& si nos propriū de ijs, quæ diximus, tractatū non scripserimus) possit per
se ipsum ex ijs, quæ ab alijs scripta sunt, si modo perspicaci ingenio fuerit, & diligentia adhibuerit, H
id, quod superest, inuenire: simul aut̄ & vtilitatem singulorū, quæ dicta sunt, ostendere volens, cō-
memorauī & febrū differentias, & typos, & dispositiones, & causas, ipsasq̄ patientes partes.

Febrū Diuisio: & Quid vnumquodq̄ genus suapte natura portendat.

CAP. 11.

† Antiquus i
terpres addit,
uel sine loco pa-
tiente.

NAm in his omnibus exercitatum esse oportet, qui debeat diligenter in primis nouisse die-
bus ægritudinis formam. Vel. n. simplex est febris, vel composita, vel cum loco patientē, vel
ephemera, vel hecūca. Quod si simplex fuerit omnino, humoris indicia affert, ex quo genita est:
si vero composita, ex quot simplicibus febris composita est, totidem numero humorū multitu-
dinem indicabit. At, si hoc indicet, illud etiam significabit, nunquid morbus diu durabit, an cito
finietur: nam, si humor pituitosus extiterit, necessario diuturnus erit: longe vero magis, si atra bi-
lis naturam afferet: at, si ad flauam bilem pertinebit, non erit diuturnus. Sic & locus patiens, qui
quidem motu multo exercetur, calidusq̄ est ac rarus, & principatum gerit, acutiorem morbum
futurum portendit: qui vero neque in motu continuo est, frigidusq̄ ac densus & sine principa-
tu est, ad longius tempus extendi debere significat: Eodem modo & dispositio, si quidem diffi-
cilem motum habuerit, frigidiorq̄ fuerit ac densior, diu duraturum: si autem facile moueatur, ca-
lidiorq̄ fuerit ac rarior, cito solutum iri, Eodem modo & de causis iudicandum est. Quare, si quis dili-

dili-

A diligenter agnouerit totam morbi hypothesim, non paruum habebit ad prænoscendū momentū. Eas igit, quæ cum magno & cito se inclinante certamine sunt morborum solutiones (quas præcipue crises nominari dicebamus) febrium earum, quæ ex calidis humoribus accendunt, proprias esse existimandum: post has, earum, quæcunq; membrorum sunt principatum habentium facile mobiles & calidæ dispositiones. Ephemeræ vero & heclicæ febres, & sine magna perturbatio ne, & minime subitas faciunt permutationes: sed, quoniam & has per abulionem aliquādo crises appellant, de istis et deinceps aliquid dicetur. Nunc vero finem imponere statuimus præsentī sermōni, ad vnum omnia, quæ ante diximus, caput redigentes.

Epilogus eorum, Quæ hæctenus ostensa sunt.

CAP. 12.

Subitas in morbis transmutationes si velis prænoscere, necessarium tibi prius est, principij & ascensus ac status & declinationis habere dignotionem & prænotionem. Hæc autē dignoscēs & ex ægritudinis forma, & regione, & anni tempore, vnā cum illis, quæ his correspondent: ex circuituum etiā proportione, atq; etiā ex mox apparētibus. Ex morbi quidem forma, ad has tres simplices & primas febres inspiciens, ad eam, scilicet quæ ex pituita, & quæ ex atra bile, & quæ ex amara generat. Prius igitur in ijs dignoscendis exercearis, quæ exquisite sunt, atq; legitimæ: sic, n. aliquādo poteris etiā compolitas inuenire. Tunc vero exquilitæ sunt atq; legitimæ, quando & ætas, et anni tempus, & regio, ac constitutio, naturaq; atq; ea, quæ antecessit ratio victus, præsentia quoq; accidentia, & omnia simpliciter, quæ antea dixi, humoris formæ conuenerint. Manētibus igitur in venis humoribus, continuæ ex ipsis febres generantur: si vero moueantur ac per totum corpus deferantur, hæc, quæ cum rigore atq; horrore incipiunt vehementi, cum sudore vero omnino ad infabricationem desinentes. Est autē ex ipsis tertiana quidem, & quæ per tertium accendit, breuis tēporis: sicut quartana, & quæ per quartum accendit, longi: minus vero, quā hæc, lōga, quotidiana, & quæ singulis diebus facit accessionem. Si has noueris expedite discernere, haudquaquā difficulter eas, quæ ex quorundam locorum passione consistunt, inuenies. Nam in omnibus inflammatis particulis humorum impactio, quæ locum bene distillari prohibet, statim quidem humores putrefacit, simulq; calorem quendam prauum excitat, qualis & in reliquis omnibus putrescentibus oritur. Huius igitur caloris character, cum simplex fuerit, earū alicui, quas diximus, febrium {simplicium} necessario assimilatur: vel potius (si verū velimus dicere) vna ex illis est, vel ad amarā bilem, vel ad atram, vel ad pituitam atinens. Audiuisti autem Hippocratem quodam in loco dicentem, q̄ hos vocant acutos morbos, quorum febres maxima ex parte continuæ sunt. Quare, si seorsum ac per se singulas febres nosse meditaberis, haudquaquā difficulter, neq; cū pulmonis, aut splenis, aut hepatis, aut ventriculi, aliqua inflammatio affuerit, formam ipsius agnosces: totiusq; morbi, vsq; ad solutionem, longitudinem præcognosces. Omnino, n. fluxus, qui inflammationē efficit, vel flauæ bilis est, vel atræ, vel pituitæ. Si igitur impermixtæ multaq; flauæ bilis fuerit, tūc facit erysipelata, & eos, qui herpes nominant: sicuti nigræ caneros & phagedænas, aut elephātes, aut aliquem ex his adeo curatu difficilibus morbum: quæcunque vero ingruente pituita in tumore attolluntur, hæc œdemata nuncupantur. Simplex igitur & solus vnusquisq; horum, quos diximus, humorū, quālibet harū, quas commemorauimus, facit exquisitam ægritudinē. Sanguini vero permixtus atq; confusus, deinde in particulam aliquā incumbēs, vel scirrhosas vel œdematosas vel erysipelatosas facit inflammationes: scirrhosas quidem melancholicus: erysipelatosas vero, biliosus: œdematosas, pituitosus. Cum vero ipse secundum naturam se habens sanguis, impactus in loco fluxioni obnoxio putruerit, hic quidem affectus inflammatio est: simplex vero ex ipsa febris accendit, similis maxime ephemeris, quæ ex {inflammationibus inguinum} accidunt: nam & in guinis inflammatio ex bono sanguine fit. Liqueat autem, q̄, cum hic putrescere cœperit, non amplius bonus remanet, sed iam ad amaræ bilis naturam transit. Atq; in hoc illud seruat, triplex esse genus vniuersum simplicium febrium: quæ, n. ex sanguine putrescente fit, iam quodāmodo biliosa est: si sanè in naturalibus sermonibus recte ostensum est, q̄ sanguis ex moderato calore generat, flaua aut bilis ex maiore, atra vero ex sufficienter immodico. Quicquid igitur pingue & tenue in sanguine est, fit flaua bilis: crassum vero, ac veluti fex, q̄ immodice calefactum exaruerit, atra. Flaua est bilis q̄nque in atram conuertitur, cum alata fuerit: duplex etenim eius generationis modus ostensus est. Oēs igit, quæ ex particula aliqua affecta febres acceduntur, vnum aliquem ex dictis vel simplicem vel compolitum habebunt characterē: simplicē quidē, q̄ vnus aliquis sufficienter præualuerit ceteris: nō simplicem vero, q̄ cōmisu alterius potentia apparuerit. Non nunquā aut non solus apparet, sed ex æquo dominat: & non nunq; tres simul viribus equales cōmiserit. Sed, sicuti, qui scit & vinum & mel & aquam seorsum exquisite discernere, neq; horū ignorabit temperaturam: eodem (vt arbitror) modo neq; qui facultatem habuit eas, quas antea diximus, febres singulas exquisite noscendi, earum mixturem ignorabit. Quare in oibus talibus principio illud optimum est, tres istas febres posse exquisite discernere, quotidianam, tertianam, & quartanam: similes, n. ipsis omnino sunt continuæ eiusdem generis adiacentes. Non igitur ad plures atq; obscuras intentiones, sed ad paucas & manifestas, oēm tibi redegi exercitationē: in his, n. exercitatus, haudquaquam difficulter in primis diebus characterem ægritudinis perspectum habebis.

Quarta Classis.

ffff ij De

de Vict. rat. in
morb. acut. lib.
1. c. 8. 7. 108 h
Et: Epid. c. 3.
c. 3. 7. 118 d

† bubonibus.
Et intelligatur
de oibus glandu-
lis in membra-
tis. et sic ubiq;
infectus.

Duo quidem genera februm quo pacto quispiam ab initio cognoscat, exposui: dico autem tres genera februm, & quod occasione membrorum quorundam patientium, & quod ex putredine humorum tantummodo accenditur. Reliquum est, ut de tertio februm dicamus genere, quas ephemeris appellari dicimus. Sunt autem hæc tantummodo spiritus passionum, absque humorum putredine, aut membri inflammatione, nisi inflammatis inguinibus accidant. Earum autem generationis occasiones sunt, vigilia, ac cruditas, & tristitia, & timor, & ira, & cura, deustioque, ac refrigeratio, lassitudo, & ebrietas, & quæcumque similia sunt. Quomodo igitur & has in prima die cognoscere oporteat, deinceps exponam. Communiter quidem omnium pulsus ad celeritatem & frequentiam promouetur, & sæpenumero ad magnitudinem: exquisitè autem seruat eam, quæ secundum naturam, & æqualitatem atque mollitiem & ordinem. Sic & vrinae, non nullæ quidem suspensiones, non nullæ vero subsidentias bonas habent, quædam autem nebulas: omnes vero bene coloratæ sunt: sicuti & calor in omnibus vaporosus est, sed quibusdam statim quidem in primo contactu, quibusdam vero posterius. Atque omnibus ipsis absunt maligna accidentia, de quibus docuit nos Hippocrates in Prognostico. Hæc igitur communia signa sunt omnium februm ephemerarum: propria vero singulis, quæ à me dicta sunt est in primo libro artis curatiuæ ad Glauconem: nunc vero inchoabo sermonem ab affectibus animæ, à cura, & timore, & ira, & tristitia. Si quidem remanentibus adhuc animi affectibus consideratio fiat, ex pulsibus maxime tenendum est facere dignotionem, quemadmodum in libris de pulsibus scriptum est: post autem etiam ex alijs inuestigandum. Quod si illi quidem affectus sedati fuerint, dispositio vero remanserit, debile quidem & hic in pulsibus indicium inuenies illarum, quæ febrem antecesserunt, passionum: tibi autem est sine pulsibus reliqua omnia sufficient. Communiter enim omnibus vrinae rufiores. Adest autem istis quidem, qui ob tristitiam febricitant, acritudo potius, quam multitudo caloris: sicuti istis, qui ob iram, contrario modo. Sed & tenuitas corporis in istis, qui tristitia, quam in istis, qui cogitationibus vexati sunt, manifestius apparet, & oculorum concauitas, & quædam insolita decoloratio. Et hæc quidem communia omnium etiam aliorum, qui quocumque modo cogitationibus implicati fuerint, indicia sunt: sed præcipue ex oculis discernendi sunt: licet enim ex his est in sanis animi affectum coniicere, in ægris autem manifestissima signa sunt ei, qui inspiciendi habeat facultatem. Sic quidem illos, qui propter disciplinas aut propter meditationem aliqua cogitauerunt, ab istis, quos tristitia corripuit, discernere oportet. Eos autem, qui nimium vigilarunt, distinguit & decolorationis modus, nam subturnida ipsis facies inest: & oculorum motus manifesti, vix enim attollunt palpebras: & humiditas oculorum, sicci enim contristati fiunt, & cogitantibus. Concauitas vero commune omnium accidens est, tristitiæ, vigiliæ, curarum, non tamen & iræ: huic enim neque oculorum concauitas, neque decoloratio manifesta: & calor est amplior, & qui celeriter ex profundo efferat: & pulsuum magnitudo non diminuitur, quemadmodum in vigilijs, tristitijs, & cogitationibus. Quare iram quidem ab ipsis valde manifeste distingues: illas vero inuicem, quemadmodum antea diximus. Eorum vero, qui ex lassitudinibus febricitant, cutis est sicciore, plusque in aliqua alia februm ephemerarum. Sed hoc quidem omnibus, qui ex lassitudine febricitant, commune est in eo accessionis tempore, quod usque ad statum protendit: at eo tempore, quod statum sequitur, plurimis quidem, quicumque non supra modum fatigati sunt, humiditates quædam vel vapor calidus ex profundo attollitur: quibusdam vero est in istis, quæ statum subsequuntur, temporibus siccitas remanet. Fit vero hoc maxime istis, qui supra modum fatigati sunt, vel deusti, vel refrigerati vna cum lassitudine. Et pulsus est non eodem modo in vtrisque se habent: parui enim istis, qui supra modum sunt fatigati: magni vero alijs sunt. At, quæ ex densata cute febres oriuntur (densatur autem vel frige facta, aut qualitate acerba subito ipsam inuadente, veluti accidit eis, qui aqua aluminosa se balnearunt) hæc solè ex omnibus febribus passio adstricta sunt. Licet autem ipsas ex tactu dignoscere, sicuti & aridas febres, quæ ex lassitudine fiunt: neque enim vel harum densitas tactum lateat exercitatum. Sed & caliditatis motus in istis quodammodo inaugefcit: nam in primo manus iniectione mitis apparet, acrior vero postmodum euadit, si perduraueris. Sed neque vrinae rufæ in talibus, neque corporis moles collapsa, quare neque oculi concaui & sicci apparent: sed sunt, quibus & humidiores & prominentiores, quam secundum naturam, esse videbuntur: pulsus vero non, quemadmodum in tristitia & curis & vigilijs atque immoderatis exercitijs, minores. Earum vero februm ephemerarum, quæ ex inflammationibus inguinum accedunt, pulsus maximi sunt, & veloces, atque frequentes, calorque plurimus, & post statum statim ex profundo humiditas quædam attollitur calida quidem, sed suavis, nam acrimonia & mordacitas minime omnium his febribus adest: & rubida facies maxima ex parte ipsis inest, & in maiori tumore, & vrinae subalbæ. Communis vero his febribus ephemeris inest æqualitas pulsuum: nam ex ipsis pauca admodum eam, quæ secundum vnam percussionem est, inæqualitatem ostendunt: sed neque hæc valde manifeste, neque liquido. Dicta a me sunt & ipsa februm ephemerarum indicia. De hecticis autem non est presentis temporis sermo: nulla enim earum in primis diebus, sed in progressu temporis fit: quare de his quidem in sequentibus differemus, hic vero libro finem faciemus.

G A L E N I D E C R I S I B V S
L I B E R T E R T I V S

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Fine omnium tum Salubrium, tum Lethalium Morborum: Ac de futuræ in
eis Crisis temporis & modi Præcognitione.

*In Morbis Sex mense Genera Mutationum: & Quo pacto singula
ipsarum appelentur.*

CAP. 1.

D Ropositum nostrum est, sicuti & prius dicebat, omnis in morbo mutationis
præsentis quidem dignotiones, futuræ vero præcognitiones, dicere. Quia ve
ro sex modis istæ fiunt, tentandū est de singulis separatim scribere, hac prius
facta memoracione, q̄ sex sunt in morbis mutationū differētiæ: vel. n. subito
ad sanitatem veniunt, vel subito interimunt, vel paulatim horum vtrunq; cō
tingit, vel mistim. Paulatim quidem, vel scilicet morbo marcescente, vel agrī
viribus dissolutis: mistim vero, q̄n subita quidem aliqua ad melius vel peius
commutatio facta fuerit, deinceps vero vsq; ad omnimodam solutionem vel
mortē reliquum totū emarcuerit. De prima igit, quæ repente fit, permutatione dicamus, q̄m om
nium, quas antea diximus, optima est: atq; ideo ipsam per excellētiā crīsim nominant, q̄m natura,
quæ præter naturam sunt, superante exquisite perficiē. Ex alijs aut permutationibus, quæ quidem
ad subitam mortē, mala crisis est: quæ vero aliquam effatu dignam faciunt mutationem, non t̄n in
tegrā solutionem, imperfectæ crises vocantur: sicuti & quæ sensim marcescēte vel virtute vel mor
bo contingunt, & hæ solutiones simpliciter, non crises nominantur.

Quæ Indicia Præcedere soleant Excretiones & Abscessus indicatorios.

CAP. 2.

Sola igitur subita ad sanitatem conuersio, simpliciter crisis nominatur. Et quidē omnino fit p
manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus: quicūq; n. aliter quieuerint, ma
lignius retrocedunt. Antecedit aut huiusmodi excretiones & abscessus non mediocris perturba
tio in corpore ægotantis. Nam & difficiles tolerantia, & vigilie, & deliria, & graues somni, & dif
ficiles anhelitus, & vertigines tenebricosæ, & difficiles sensus, dolores capitis, colli, & stomachi, &
multorum aliorum membrorum: non nullis vero aurium sonitus, & vani ante oculos apparent
splendores, & lachrymæ inuoluntariæ effluunt, & vrina retinetur, & labrū agitā, aut aliquid aliud
tremulum fit, obliuio, & præsentium ignorantia, & vehemens accidit rigor, & plurimum accessio
consuetam anticipat horam, & multus æstus, sitisq; intolerabilis sequit: clamant, & saluunt, sicuti
furentes, neq; possunt in eodē situ recūbere: deinde repente multus sudor erūpit, aut vomitus ali
quis non paucus insequitur, aut venter subito soluitur, aut abundans fit fluxus sanguinis: aut hæc
omnia simul contingunt, vnde non paruus inuadit timor inspicientes. Et quispiā homo vulga
ris, cū istis adesset, ipsa recogente ita pronunciauit, q̄ iudiciū tunc de vita ægotantis ageret: neq;
n. medicorū aliquis primus inuenit id nomen, sed oīno necessariū fuit, vt, qui præsens esset, contur
bare, atq; ideo exclamaret, & crīsim id est iudiciū, rē ipsam noiaret. Decet aut medicū generosum
neq; turbari, neq; futurum euentum ignorare: melius aut fuerit, si se ad prænoscendā futurā crīsim
exercuerit: neq; n. ista dignotio, quæ habet de præsentis crisis euentu, multū distat à præcognitio
ne eiusdem futuræ, sed ex eadem contemplatione vtraq; perficitur.

D *De Præsentis optimæ Crisis Indicijs: & Quæ ex quibus locis Excretiones & Abscessus,
quos & quarum partium morbos finire soleant.*

CAP. 3.

ET iam hæc omnia dicta sunt, partim quidem in primo libro de diebus iudicatorijs, partim in
duobus libris, qui istum antecedunt: dicā vero & nunc omnia summatim, quæ & præsentem
crīsim, quod euasura sit, ostendunt, & futuram præmonstrant. Primum quidem & maximū inter
oīa est cōsiderare coctiones ex vrinis, & alui excrementis, & sputaminibus: siquidem ego, millies
cum, dū crises fierent, interessem, neminē vnq; vidi intereuntē, qui præcedentibus coctionibus cri
sim habuisset. Non t̄n aqua oīum signorū dignitas existimanda est, sed in morbis quidē thoracis
atq; pulmonis præcipue sputamina sunt animaduertenda: non t̄n vrinarū contemplatio negligē
da: sed & alui excrementa sunt inspicienda. Si vero t̄n febricitēt sine alicuius visceris passioe, aut
cū inflammatione hepatis, vel renū, vel vesicæ, vel splenis, maxime vrinis animū oportet adhibere:
sicut, si circa ventriculum passio sit, primum excrementis alui: deinde neq; vrinae sunt negligēda.
Semper. n. cū febris affuerit vel ex sola humorū putredine accensa, vel ex membro inflammationē
patientē, præcipue vrinas inspiciendas censeo, atq; inde coctiones agnosendas, sicuti & prius de
finiuimus. Primum quidē & maximū instantis bonæ crisis indicium sunt coctiones. Secundū aut, q̄
ab aliqua die indicatoria antea indicet, cui annexa est diei iudicantis potentia. Deinceps aut inspi
cenda sunt.

Quarta Classis.

ssss iij cere

cere oportet & spēm morbi, & morem: spēm quidē, si tertiana, vel quotidiana, vel febris ardēs, vel E
pleuritis, vel peripneumonia: morem autē, si moderatus & mitis, vel prauus atq; malignus. Dein-
de si formæ morbi excretio respondeat. Si. n. sit febris Ardens, vel sanguis è naribus profluat, vel
post vehemētē rigorē sudor multus & calidus per totū corpus emanabit, aut per vomitum aut
per aluum biliosa excernēt. Ita & Tertiana vomitibus, & excrementis alui biliosis, & sudoribus
multis toto corpore fluentibus, iudicabitur. Plurimū autē pituita in Quotidianis febribus excerne-
tur, & multi in toto corpore sudores fient. Iudicat autē & Phrenitidem sudor bonus, & præcipue si
ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore: contingit autē aliqñ, qd̄ est p̄ san-
guinem è naribus fluentē phrenitis iudicatur. Non tñ Lethargus aut Peripneumonia fluxum san-
guinis amant. Inter ipsas autē Pleuritis mediū obtinet locum: minus enim, q̄ febris ardēs et phre-
nitis, magis autē, q̄ peripneumonia atq; lethargus, profluuiū sanguinis soluit. Soluit autē Lienis &
Hepatis inflammationes sanguis è naribus profluens, cum hæc viscera vnà cum acutis febribus ha-
bent inflammationes. Et oēs, quæ in Præcordijs fiunt calidæ atq; acutæ inflammationes, fluxu san-
guinis iudicantur. Oportet autē per directū fluere sanguinem, ex dextra quidē nare, hepate patien-
te, vel locis in dextris præcordijs positis: ex sinistra autē, liene, & locis vicinis. Iuuat autē & sudor bo-
nus oēs, quæ sunt in præcordijs, inflammationes calidas & acutas. Hepatis vero Deuexæ quidem F
partes inflammationem patientes tribus præcipue modis crisis obediunt, fluxibus sanguinis è na-
re dextra, & sudoribus bonis, & vrinis abundantibus: Conuexæ autē partes excrementis alui bilio-
sis, atq; sudoribus, non nunquam vero & vomitibus: magis autē expetunt per vrinas expurgari, q̄
deuexæ hepatis partes, omnia ea, quæ vel in partibus renum vel vesicæ laborant: sicuti loca, quæ
ad Thoracē & Pulmonē pertinet, sputaminibus. Sudores vero omnibus Febribus proprij sunt,
& præcipue incenditibus. Iuuant autē non parum & effluentes Inflammationes, qñ (sicuti & an-
tea diximus) vnà cum coctionibus emanauerint. Iudicant autē & Quotidianas febres, simul vomiti-
bus atq; excrementis alui pituitosis adiunctis: Et Quartanas et, si atra simul ac variâ excernuntur:
Semitertianas vero, si biliosa simul et pituitosa. Iudicant autē Parotides, Lethargosq; et reliquos oēs
capitis affectus. Alij q; decubitus, oēs Febres Diuturnas secure iudicare cōsueuerunt. Sed non dū
de diuturnis morbis dicere proposuimus: nam Repentinæ mutationes acutorum sunt: quarum
optimā, qualis sit, nunc enarramus, qd̄ videlicet omnino sine coctione non est, et qd̄ in aliquo die iu-
dicatorio fit, ac præterea ab aliquo indicatorio præiudicata fuit, et est † crisis motū } facit morbo cō-
uenientē. Præter hæc autē hortor hoc loco, vt ægrotantis ætatem, atq; naturam, nec non anteceden-
tem victum, locumq; in quo ægrotat, et anni tēpus, atq; præsentem temporis statum, cōsideres. Si G
enim, quemadmodum morbus forte est biliosus, hæc et singula æque biliosa sint, oportet bilē crisi
expurgari: sicut, si pituita superabundauerit, pituitam oportet euacuari: varijs autē humoribus su-
perfluentibus, variam etiam oportet esse euacuationē. Cum vero hæc vniuersa bene tibi fuerint
explorata, tunc euentus iam tibi sunt considerandi. Si enim, dum egrotans iudicat, febris soluitur,
atq; alijs accidentibus liberetur, et melius fuerit coloratus pro ratione euacuationis, cum meliori-
bus pulsibus, et ad surgendum robustior, hæc optima crisis est: si vero ex his aliquid deficit, tantum
ab optima deficit, quanta est eius, quod deficit, vis.

*De Futuræ Crisis optimæ, ac Diei, in qua Soluendus aut iudicandus est Morbus,
præcognitione.*

CAP. 4.

Sic quidem dignoscere oportet optimā crīsim præsentem: futurā vero, hoc modo. Morbi na-
tura consideranda est, an ad amarā bilem pertineat, vel atram, aut pituitā, vel mistas hēat signi-
ficationes: scripta autē sunt in libro præcedente horum indicia. Post hoc autē, tps anni, & laborātis
ætas, & temperatura, & quæcunq; alia eius ordinis sunt: de quibus paulo ante sermonem habui-
mus: vnde facta de vno mentione, reliquorum et, si vel silentio prætermittantur, meminisse oportet,
nam longū esset oīa semper percurrere. Post hæc autē, accessionum circuitus sunt considerandi, H
si vel per tertium, vel per quartum, vel per singulos dies eueniant: vel nullo modo eueniant, sicuti in
ijs accidit febribus, quæ proprie synochæ nominantur. Si. n. properauerint, ac semper proportio-
nabiliter anticipauerint horā, & multo vehementius infestauerint, & per tertium occurfauerint,
cito crīsim subsecuturā denunciant: si vero lente moueant, atq; eādem inuaserint hora, & singulis
diebus fiant, post longius tps crīsim futurā denunciant. Præterea (quod sanè maximū est) coctio-
nes inspicere oportet, & harū præcipue effatu dignis transmutationibus mentē adhibere. Si. n. in
diebus indicatorijs fiant, indicia sunt, qd̄ sequentes indicatorij dies ægrotū morbo liberabunt. Sū-
matim. n. (vt in præcedentibus sermonibus diximus) vniuersa morbi constitutio per quatuor di-
cta genera manifestatur: de quibus diximus Hippocratem in aphorismis differuisse, in hunc mo-
dum: || Accessiones autē & constitutiones ostendūt morbi: & anni tempora: & circuituū adinuicē
incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue longiore tēpore, fiant. Deinceps ita inquit: Sed
& ex post apparentibus: veluti in morbo laterali, sputum si statim superueniat, incipiente morbo
quidem breuiorem facit: si vero mox apparuerit, longiorem. In primo autē libro de signis mox
apparentibus, quæ quidem signa morbi coctionem ostendunt, plurima diximus: & quo pacto ab
ijs, quæ signa & accidentia iudicatoria vocantur, differant, explanauimus. Si igitur ea memoria
retines,

† Al. excretio-
nis speciem.

1. Aph. 12. Ext.
ord. 5. a

»
»
»
»

Aretines, spero te facilius præcognoscendi ac dignoscendi optimæ crisis facultatem ex hoc sermone adepturum. Reliquæ enim crises coniectura quadam artificiosa præcognoscuntur: optimam vero crislm (quam etiam solam crislm simpliciter vocari diximus) non per coniecturam, sed firma præcognitione comprehendes: omnia. n. signa in talibus morbis statim ab initio secuta videntur.

Cum igitur talia integre fuerint, in primo quaternario crislm futuram denunciat: sicut Hippocrates in prognostico hisce verbis ostendit: ¶ Mitissimæ. n. febres, quæ securissimis signis fiunt, quarto die finiunt, vel prius. Neque. n. contingit febrem omnia signa securissima habentem, neque illam

In Prog. c. 3. l. 2. 4. 266. l.

in qua sunt omnia maxime perniciofa, alteram quidem non solum, alteram autem non occidere in primo quaternario ægrotantem: veluti, si hæc quidem parum ab extreme pernicioso discesserit, illa vero à maxime salubribus, huiusmodi febres septimum diem non contingit transcendere. Si vero crislis vehemens & cum conflictatione futura sit, aut potius moderata: vel neque crislis omnino, sed solutio simpliciter: non amplius ex pernicioso signis & salutaribus, sed potius ex alijs, præcognoscitur. Duo autem sunt & horum genera, magnitudo, & motus morbi: in quibus primis diligenter oportet exercitari, ut ipsa noscamus, & facile à more ac idea morbi distinguere valeamus.

B Sed, ideam ipsam quo quidem pacto dignoscamus, in secundo volumine diximus: nam tertiana, & quotidiana, & quartana, & semitertiana, & pleuritis, & peripneumonia, & phrenitis, sunt species morbi. Si vero benignus, aut malignus sit morbus, ex subsequens ipsum accidentibus noscitur: quæ omnia fere Hippocrates in prognosticis enumeravit. In his autem annumerare oportet coctionis & cruditatis signa: magnitudo vero, & motus morbi, ab his diuersa sunt. Debiles quidem & parvæ febres quandoque valde malignæ sunt: & aliæ calidæ atque incendentes, ut stomacho angustiam & calorem & sitim intolerabilem afferant, nihil tamen habent non nunquam periculosum. Dicitur autem & prius est, quod, siue vehementiam, siue magnitudinem morbi quispiam velit nominare, nihil differt. Ab hisce vero omnibus differt motus, & ex tempore partium accessionis comprehenditur. Cum. n. vnaquæque accessio quatuor habeat partes, principium, augmentum, statum, & declinationem: vel has omnes breui tempore febris percurrit: vel tardo: vel non nullas quidem citius, non nullas vero serius. Si omnes igitur celeriter peragat, manifestum inde fit, quod ad crislm properat. Et omnino huiusmodi febris est de numero intermittentiũ: neque. n. contingit, ut illa, quæ omnes celeriter peragat, amplius continua permaneat: sicuti neque ut, quæ in omnibus partibus prolixitatem seruat, sit intermittens. Liqueat autem, quod eam quidem, quæ ad infabricationem desinit, voco intermittente. Continua vero febris, omnino conuenit, ut pars aliqua aut duæ

C vel omnes longæ sint. Eius quidem, quæ proprie synochus nominatur, longus est status: magis autem tota hæc febris status est. Eius vero, quæ non est synochus, non tamen desinit ad infabricationem, cum status alijs temporibus longior existit, motus est velox: quod si breuior, tardus est motus. Cum igitur morbi idea & magnitudo & motus & mos fuerint distincti: & idea quidem ex proprijs accidentibus cognita, magnitudo vero ex eorumdem quantitate, motus vero ex tempore accessionis partium, mos autem ex accidentibus superuenientibus, his quoque adiuncta consideratione temporis anni, & naturæ, & regionis, & similibus: nunquid morietur æger aut saluabit, ad hæc tria respiciens inuenies, ad ideam, & morem, & magnitudinem: sed maxime morem inspicere oportet. Vtrum vero per crislm terminabitur morbus, aut non, primum quidem ex motu ac magnitudine inspicies: deinceps autem ex idea ipsius: deinde ex anni tempore, & ex alijs, quæ eiusdem sunt ordinis: & ex superuenientibus quidem accidentibus, non omnibus, sed ijs, quæ paulo ante memoravi, quæ vel vnâ cum crisi ab initio inuadunt, vel paululum anticipant: quæ ipsa iudicatoria signa proprie nominamus. Nam, cum superuenientia accidentia trifariam diuidantur, in ea scilicet, quæ morem morbi natura ostendere apta sunt: & in ea, quæ affuturam proxime crislm denunciant: & quæ non solum signa, sed etiam causas crisis posuimus: primum quidem ex his simplex

Dplex est genus, nam quædam ipsorum praua, quædam vero bona, perpetuo existunt: secundum vero & tertium non semper neque idem facere, neque ostendere, aptum est, sed secundum morbi tempora variatur. Diximus autem latius de omnibus his in primo libro. Doctrinæ igitur manifestioris gratia, ducatur ad exemplum aliquis ægrotus, qui primo die habeat signa manifestissima salutis: huic enim omnino in primo quaternario finietur morbus. Vtrum vero per solutionem vel crislm, magnitudine & paruitate distinguitur: si quidem magni iudicantur omnino: qui autem parui, soluuntur solum. Sed dies crisis ex motu inuenietur. Nam, si febris synochus fuerit, ac nullus error acciderit (nam semper huius oportet meminisse) in quarto die sperandum est crislm futuram. Si vero continua fuerit, magnitudinem ac motum inspicere oportet. Contingit enim in tertio vel quinto die crislm fieri: in tertio quidem, si morbus sit magnus, ac motum velocem habeat: in quinto autem, si neque valde magnus sit, neque velociter moueatur: oportet enim crislm in idem tempus concurrere cum accessione. Et ita raro accidit, ut leuiori die fiat crisis: ut videatur bis tamen Archigenes in toto tempore vitæ suæ id obseruasse, ego vero ad hæc horam semel solum. Et causa est (quæadmodum diximus in libris de diebus iudicatorijs) ut crislis sæpius ex quarto die ad tertium & ad quintum transmutetur. Nam morbus, qui tam subito crislm habet, omnino peracutus est: in omnibus autem morbis peracutus necessariam est febres vel synochos esse, vel con-

*Al. quarto.

tinuas quidem, sed quæ per tertium exacerbantur. Synochi quidem raro eueniunt: & vbi nullus E
 sit error, in quarto finiuntur per crīsim, natura proprijs circuitibus ad crīsim perueniente: rarum
 vero etiā est, vt nullus sit error. Continuæ autē febres, quæ in accessionibus crīsim habent, tertio
 die vel quinto rationabiliter finiuntur: nam, si quāq; etiā quarto iudicentur, ratione eius accessio
 nis, quæ tertio die fit, id patiuntur: quæ. n. circa horam vndecimam, si ita contigerit, diei tertij ac-
 cessio inuadit, vel tertia nocte, vel quarto die inuehit crīsim. Cū igitur primo die (rursus enim eadē
 repetenda) signum aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis est omnibus periculū
 nullum portendentibus, tunc proculdubio sciemus, q̄ in primo quaternario morbi solutionem
 subsequi sit necessarium. Quod si etiā eius magnitudo inspecta sit, vltiorem habebis notitiam,
 q̄ cū crisi finiet. Ex morbi autem motu te sperare oportet, q̄ crisis vel tertio die fiet, vel quarto, vel
 quinto: si quidem celer sit motus, tertio: si vero quodāmodo tardior, in quinto: si vero febris fue-
 rit synochus, in quarto. Adiuuat motus celeritatem, morbi magnitudo, & anni tempus, & regio,
 & ætas, & quæcunq; alia amaræ bili conueniunt: tarditati autem motus, insunt contraria. Ætate
 enim adolefcēs natura calidior, post inediam & labores, & cibos & potus biliosos, tertiana crisi oc-
 cupabitur, & præsertim si is, qui antecesserit, temporis status admodum squalidus extiterit, & præ-
 sens etiā: & locus, in quo ægrotat, fuerit natura calidior: si vero & tertianæ crises tunc abundaue
 rint, adhuc certior est coniectura. Quod si omnia contraria conuenerint, & motus morbi tardior,
 neq; magnitudo valde effatu digna, & tps anni fuerit hybernium, æger autem vel natura pituito-
 sior, vel iam declinantis ætatis, sperandum est crīsim ad quinti diei accessionem peruenturam: ad-
 huc autem magis, si locus natura frigidior atq; humidior extiterit, & præsens temporis status con-
 similis, & quintanæ crises abundauerint: & reliqua his proportionabilia, veluti ocium, repletio, &
 esus ciborum pituitosorum à plurimo tempore. Rursus igitur alius ægrotus subiiciatur, qui nul-
 lum habeat signum coctionis manifestum, neq; in primo die, neq; in secūdo: neq; tñ perniciosum,
 sed omnino omnia sint citra periculum: saluabitur quidem & hic, sed in primo quaternario non
 liberabitur integre. Oportet igitur mentem diligenter adhibere, nunquid aliquod signum mani-
 festum coctionis ostendat: nam, si hoc fiat, necesse est, vt in septimo die æger libere, modo interim
 nullus error admittat. Si vero per crīsim vel sine crisi salus sit secutura, hoc ex morbi magnitudine
 noscitur. Liqueat enim, quod, si magnus fuerit, omnino per crīsim morbus finietur: quod si etiā
 motus velocitas adiungatur, multo magis id fiet: vt, si etiā aliquis error, non magnus tamē, cir-
 ca egrotantem factus fuerit, sperandum etiā & ita sit crīsim in septimo euenturam. Quod si non
 multum velociter moueatur, aliquis vero error circa hominem interim fiat, ad nonum diem crisis G
 transfertur. Rursus itaq; supponamus aliquem salubri morbo laborare, qui die septima aliquod
 coctionis signum habeat manifestum: hic, si morbus magnus extiterit, & celeriter moueatur, vn-
 decimo potius, q̄ decimoquarto die, crīsim patietur: quod si minor fuerit, neq; celerem motum ha-
 buerit, decimoquarto magis, quam vndecimo. Simul vero cū alijs est distinguendum, si & iuuenis
 fuerit, & natura biliosus, & tps æstiuum, & in loco calido ægrotauerit: & prior victus, & quæcun-
 que præsentī attinent statui, ad calidius declinauerint: omnino iste die vndecimo crīsim habebit:
 quemadmodum, si omnia contraria ijs, quæ dicta sunt, affuerint ægrotātū, in quartodecimo. Quod
 si non nulla quidē affuerint, non nulla vero non, atq; interim aliquis error incidit, fieri non pōt,
 vt crisis die vndecimo subsequat: sæpius vero nec die decimoquarto, qm̄ magis fuerit erratū. Sed,
 si nullus error acciderit, mista vero fuerint accidentia, hīc opus erit medico exercitato ac perspicaci,
 vtea, quæ vim maiorem habent, signa distinguat: & illi, quæ ab ipsis ostenditur, crisi fidem adhi-
 beat certiore in hisce adeo ambiguis præcognitionibus. Si autem neque in ipso septimo die, in
 alijs certe inter septimum & vndecimum, id quod futurum est, exquisite discere licet. Nam, si ma-
 gnitudo vel velocitas motus morbi in eisdem diebus intendatur, ac coctionis signis effatu digna
 accessio facta fuerit, huiusmodi ægrotus die vndecimo crīsim patietur: sicuti, si cōtra se habuerint, H
 in quartodecimo. Subiiciatur rursus ægrotus, qui in morbo salubri in primis diebus tardiorē fe-
 bris motum habeat, neq; cum nimis vehemēti calore, veruntamen ad sint cruditatis signa: q̄ qui-
 dem intra quartumdecimum diem hic nō liberabitur morbo, iam manifestum est. An vero in illa
 ipsa die, vel postea, ex morbi temporibus distinguendum est: nam Principij quidem signa si diu
 permanserint, diuturnum fore morbum significant: Augmenti vero si in quarta vel septima die
 apparuerint, sperandum est aliquid in quartodecimo: sed in vndecimo determinabitur. Nam, si
 hæc tria in eo die coniuncta fuerint, & motus velocitas, quæ sufficiens sumpserit incrementum, et
 febris magnitudo, ac præterea manifestum coctionis indicium, fiet crisis in quartodecima: adhuc
 autem magis, si & anni tps, & ætas, & ægrotantis natura, & quæcunq; alia his sunt propor-
 tionabilia, ad crisis celeritatem contulerint. Si vero solum manifestū coctionis signum die vndecima ap-
 pareat, neq; tñ morbi magnitudo, aut motus velocitas, festinauerint: tunc vltra diem decimū quar-
 tum crisis differetur. Sed, si quidem anni tps, & ætas ægrotantis, & quæcunq; alia his sunt propor-
 tionabilia, ad frigidius declinauerint, sperandum non est morbi solutionem ante vigesimū diē se-
 cuturā. Quod si mista quoquo modo signa affuerint, & dies decimusquartus coctionē insigniter
 auxerit, die decimoseptimo crisis occurret. Si vero neq; die quartodecimo aliquid nouatū fuerit,
 tunc

At tunc ad septimumdecimum diem est respiciendum: si. n. in eo aliquod signum apparuerit, id fidif-
simum erit, quamuis valde exiguum fuerit, vigesimoq; die crifim futuram pramoustrabit.

*Quod maxime faciat ad Crifis Præcognitionem, Futuri Status morbi prænotio: ac Non posse
hominem morbi vi, in declinatione ipsius interire.* C. AP. 5.

QUOD vero hæ crifis vniuerfæ, quas numeravi, omnium optimæ fuit, hoc est fecura atque
perfectæ & certæ, si quis ea oïa, quæ à principio dicta sunt, affecutus est, nulla amplius ege-
bit demonstratione. Cum. n. post ligna optima atque exquisitam coctionem factæ fue-
rint, necesse est, vt optimæ sint: quoniam & sola coctio crifis celeritatem, & salubrem securitatem
ostendit: neq; .n. vel animo cõcipi potest, q; post morbi exquisitam coctionem crifis mala sequa-
tur. Exquisita vero coctio fit tempore status: atq; idcirco ab initio ipso nos admonuimus, nulli al-
teri exercitationi tam esse intendendum, q; ad morbi statum prænoscedum. Nam, si forma victus
ad illum instituitur, & crifis optima in illo fit, atq; omnium crifium ipsa est regula (quæ enim huic
proximior est, altera magis distante potior semper est) in nulla re adeo exercitandus est medicus,
quãtum in status præcognitione. Esto igitur, vt in die quartodecimo spes sit fore statum, & aut
ob morbi magnitudinem, vel motus velocitatem, vel propter aliquod aliud extrinsecu irritamen-
Btum crifis die vndecimo anticipet: neq; ipsam perfectam, neq; omnino bonam, quimus sperare:
sed hoc tempore omnino timendum est, præferim si neq; in totum morbus periculo vacat. Quod
si salubris apparuerit, verendum est, ne crifis vel cum grauibus fiat accidentibus, vel nõ perfectæ,
vel omnino reuertatur: adeo magnam habet vim coctiones, ac propterea etiam morbi status. Et
quidem, si morbi in hoc tempore crifim non habuere, fieri non potest, vt in declinatione habeat:
quicunq; enim status tempus semel præterierint, hi sine crifis perseverant, & paulatim solvuntur.
Et nullum est mortis periculum tempore status elapso, quantum iudicio assequi possum: & tamẽ
quidam sunt, qui putant se vidisse ægrotos in declinationibus perijisse. Sed, si experientia vel ra-
tioni credere oportet, noui ipsos alia ratione, q; morbi, interijisse: omnes siquidem erroribus inte-
riore, præcipue quidem suis ipsorum: sed & aliquando medicorum. Sic quidem experientia testa-
tur neminem vnquã vi morbi in declinationibus perijisse: Sed adhuc magis ratio: neq; .n. possibi-
le est, vt, postq; causæ morbosæ iam coctæ sunt, ac iam natura superauerit, æger moriatur, modo re-
cta curatio à medicis adhibeatur. Vbi enim natura superior euasit, & debellauit, & restitit vehe-
mentiori morbi conatui, & quæ infestabant, expugnauit (hoc. n. est ipsa coctio) fieri nõ potest, vt
deinceps succumbat. Quod, si à morbo natura non vincatur, mortem subsequi nullo modo con-
Ctingit, siquidẽ nihil aliud mors est, nisi omnimoda naturæ prostratio: vbi vero ipsa perdurat do-
minatur ac vincit, hominem necesse est liberari. Ex omnibus igitur nos ratio cogit, in id, maxi-
me esse incumbendum, vt eam morbi partem prænoscamus, quam statum vocant: nam, si mori-
turus est æger aut non, nemo præcognoscat, nisi status tempus præcognouerit. Tunc enim pri-
mum mori ægrotatẽ est necessarium, qn vires morbo succubuerint: siue autem vires, siue natu-
ram dixerõ, idem te nunc intelligere oportet: & quidem, vtrum prius superabitur, sciri non po-
test, si futurum penitus fuerit incertum. Nam, si crifis intra vnũ diem esse debeat, saluabitur æger,
antequam vires à morbo prosternant. Si vero ante viginti dies (ita. n. cõtingat) non possit status
aduenire, fieri potest, vt interim natura fatigetur, adeo vt, cum ægroti omnino similiter habere vi-
deatur, alter quidem saluet, alter moriatur, ob status futuri tempus. Si quis vero nos alium modũ
sciret edocere, quo morituros à saluandis possemus distinguere, nõ esset fortassis ad hoc status ne-
cessaria præcognitio: sed, cum alia via, q; nuper dicta, inuenire nequeamus, ægrotis similiter habe-
re apparentibus, quis saluabitur, quis ve morietur: maxima ex hoc præcognoscendi status neces-
sitas oritur. Hippocrates igit ita inquit: || Coniectura assequi oportet, an æger cũ eo victu vsq; ad
“ morbi statum perdurabit: & vtrum ipse prius deficiet, neq; cum eo victu perdurabit: vel morbus
“Dantea finietur, & obtundetur. Videtur quidem & Diocles & Plistonius & Praxagoras & Philo-
timus; atq; omnes, vt ita dixerim, probatissimi medici nihil aliud melius inuenisse ad iudicandum,
nũquid eger saluabitur, aut morietur: qui vero omnia bona artis deteriora fecerunt, ij neq; aliquid
aliud sapientius excogitauerunt, & hoc maxime neglexerunt. Quis. n. eorum est, qui aut morbi ma-
gnitudinem, aut naturæ robur cognoscere studeat, aut futurum statum præcognoscere? Et quidẽ
line horum trium exacta dignotione nihil de salute inuestigari contingit, non magis, q; hoc, nun-
quid aliquis portando oneri sufficiat, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine, & vie lon-
gitudine antea non perspecta: nam ægri vires portantũ onus, morbus vero oneri, tempus autem,
quod vsq; ad statum extenditur, longitudini viæ responderet. Quo pacto igitur de ægrotante sciri
potest, nunquid sufficiat, si nulla status præcognitio habeatur? Ex omnibus igitur ratio cogit nil
tam studiose esse discendum, q; futuri status prænotionem. Si. n. neque cõueniens victus adhibe-
ri potest, si hic nõ præcognoscatur, neque de ægri salute vel morte alio modo manifestam haberi
notitiam contingit. Sed neque de crifis, nunquid futura sit, aut oïno non erit: & si fiat, qn & qualis
erit: sciri potest, si præcognitio status non habeatur. Quare maximum hoc erit artis opus, & cate-
ris oïbus anteferendum, ad præcognoscendum futurum statum exercitatio. Sed, quomodo hoc fe-
ri potest, antea diximus: nunc vero, quod nuper dicebamus, repetendum.

1. Aph 9. Extr.
ord. 4. g

SI cognouerimus ex magnitudine morbi, & viribus ægrotantis, & tpe status, nūquid liberabitur aut morietur, colligere ita aliquid poterimus de crisi tpe, & mō. Si quidē morbus salubris inueniatur, & neq; eius acūmē, neq; magnitudo festinēt, neq; error aliquis circa egrotum admittat, status tps, crisis expectat: & hæc quidem optima crisis est, fit. n. morbo iam coctio. Si vero vel propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud iritamentum ante statum crisis venire cogatur, tanto hæc optima deterior erit, quātum statum anticipauerit. Quod, si neq; vsq; ad statum sufficere possit, necessarium est ægrotantem ex hoc morbo interire, non tñ oīno prope statū: cōtingit. n. & multo celerius, & statim circa morbi totius iniūtia. Crisis. n. vel in statu, vel parum ante ipsum fit: Mors autem in tribus temporibus, principio, augmēto & statu.

De Tribus Conualefcenti, & Quatuor Moriendi modis.

CAP. 7.

CVM vero res plures sint, cōcedant mihi sophistæ, manifestioris doctrinæ gratia singulis proprium nomen imponere. Et, si hoc ipsi non concesserint, lōge eis valere iullis (neq; enim ipsis, sed ijs, qui veritati student, hic sermo componitur) ita consideremus. Si quis subito morbo liberatur, omnino huic aliqua euacuatio effatu digna contingit vel per vomitum, vel per ventris exonerationem, vel sudores, vel vrinas, vel sanguinis ē naribus profluuium, aut ex sede per hæmorrhoidas, aut in mulieribus per purgationem menstruorum. Sed & parotides non paucos in tēpore opportuno liberarūt, & ad genua & ad pedes & ad aliud quodpiam membrum ignobile decubitus. Et quidem antecedit his oībus atq; assidet non modica in ægrotantis corpore perturbatio: delirant. n. & difficilem habent anhelitum, & stomachi angustiam, atq; alia, quæ prius diximus, patiuntur. Vnus quidem hic modus est morborum solutionis, quem non modo nos crīsim noiare instituimus manifestioris doctrinæ gratia, sed oēs etiam, qui nos antecesserunt, eodem nomine crīsim nominabant. Alter vero modus est, qui hæc quidem omnia seruat, vno autem tantummodo differt, quia non integre à morbo liberat. Nominatur vero & hic non nūquā quidem crisis simpliciter, sicuti & prior: aliqñ etiam cū additione, crisis impfecta, vel crisis defecta. Quicunq; autē morbi paulatim finiuntur, solui quidem in præsentia dicuntur, per crīsim autem finiri nequaquam: quīs aliqñ per abusionem hoc ēt crīsim noiari dixerimus. Sed nunc singulis trium eorum, quæ diximus, claritatis causa sit proprium nomen impositum: Crisis quidem simpliciter, morbi solutio subita: Defecta vero crisis, subita morbi diminutio: Solutio autē simpliciter, quæ in lōgiori tempore & paulatim facta est. Sicuti vero vel effatu digna euacuatio vel oīno decubitus cum veloci perturbatione necessario in crisi bus fiunt: ita in solutionibus neq; agitatio aliqua, neque euacuatio, neq; decubitus accidunt. Tres quidem hi sunt modi cōmutationis morborū, cum à morbo liberari debet ægrotus. Tres vero alij proportionaliter oppositi istis existūt, cum moriturus est: Vel enim subito moritur vnā cum turbatione & agitatione, & quibusdam excretionibus vel decubitus effatu dignis: Vel mortem non subiit quidē ex istis, sed multo deterius euasit: vocent autē hæc duæ crises non bonæ, cū nihil referat, siue hoc modo, siue malas crises, nomine: scorsum vero, prima quidem perfecta, secunda vero imperfecta: Tertia vero species malæ permutationis, quæ paulatim fit vsq; ad mortē, marasmus. i. marcor, noietur. Hæc igitur tria alijs tribus opposita sunt. Quartus modus est subite mutationis ad peius, sine magnis excretionibus vel decubitus: quā neq; crīsim appello. Quod igit hunc modum ab alijs differre dicimus, quos cum agitatione ac perturbatione & effatu dignis excretionibus aut decubitus fieri dicebamus, vniciq; manifestum est: differt. n. sine his fieri accidētibus, quæ prius iudicatoria nominauimus, atq; absq; excretionem vel decubitu: & fieri cū illis. An vero recte vel nō, huic mō mortis, nomē crisis detrahimus, hoc est de noiē, nō autem de re ipsa, contendere. Ego aut quatuor modos docui inuicem differentes, & singulis proprium nomē manifestioris doctrinæ gratia, imponēdum censui. Si quis vero melius vel manifestius scit nominare, de eius nuncupatione minime disceptauerimus: docere vero vtile aliquid haudquaq; in isto consistit, sed in dignoscendo hos singulos modos, cū ad sint, & futuros prænoscendo. Neq; ēt, si horum modorū causas explicare tentarem, dein de quispā eisdē causis tanq̄ non recte habētibus contradicens, putaret se aduersus ipsos modos disserere, recte opinaret. Cognoscere. n. q̄ tot sunt modi, quibus sanentur aut moriantur ægrotantes, ac q̄ diēis nominibus nominantur, atq; vbi præsentis fuerint, ipsos dignoscere, futuros vero præcognoscere, hæc ipsa ad medendum conferentia sunt: atq; expedit quidem nomina concedere, dignotiones vero ac præcognitiones experientia explorare.

In Asclepiadem & reliquos Sophistas, qui Naturalia principia negantes, Crisis,

& reliquis naturæ operibus detrahebant.

CAP. 8.

SI vero conantibus nobis, vnde hæc inueniamus, edocere, quispiam in contractionibus exercitatus, qualem habitum admirabilis Asclepiades acquisiuit, impediat, ac sermonem meum interrūpat, meminisse oportet, q̄ hic istud agens, non rem ipsam, sed quæ de ea verba dicuntur, cauillat. Neq; enī, q̄ nullæ repentinae turbationes fiant aliquando circa corpus ægrotantis, potest asserere Asclepiades: neq; q̄ sapius post ipsas effatu dignæ excretiones non eueniant: neq; quod magna ex ipsis non sit facta in ægrotantibus permutatio: neque q̄ huiusmodi res, non vocetur crisis:

A crisis: sed, q̄ certante natura contra causas morbos facientes ista non fiant, hoc demonstrare tenta bit, non parum quidem etiam hac in parte delirās propter admirabiles tumores atq; meatus, quos ipse supposuit: Quorum causa neq; nouit potentias illas, quibus animal gubernatur: neque q̄ lig omnia ad salutem faciunt tam in sanis, q̄ etiam in egrotantibus: neq; q̄ ipse sunt, quę morbos iur dicāt. Sed, cū possit quidem in rebus sensui occultis huiuscemodi sermo nugari, nihil tñ, quod ad artē medendī pertineat, attingit: neq; enim dignoscere nos crisiū modos, neq; prænoscere, talia so phismata prohibent. In multis quidem igit̄ sepius delirabit Aselepiades, & quicumq; non norūt naturas esse morborum medicatrices: at nunq̄ poterunt modum salutis aut mortis præcognosce re. Atqui quo pacto turpe non est medico, in stāte crisi, more vulgariū perterreri, quē decuit nō solum præsentem crisiū, quorsum euasura esset, intelligere, sed etiam futuram præcognoscere: Equidem hīc omnia, quę ad crisiū attinent, vel futura præcognoscere, vel iam præsentia dignoscere, ex alijs principijs haud inuenio, q̄; ex ijs, quę supposuit Hippocrates. Etenim, q̄ ea, quę sunt in corpore, concoquantur vel non concoquantur, Hippocraticis, non autē Aselepiadicis, dogmati bus cōgruit. ¶ Et, q̄ natura multas potētias habeat, per quas animal gubernatur, vnum quoddam est Hippocraticum dogma, & sine hoc præsentem contemplationem scientia comprehendere ni

B nime possumus. Neq; enim numero infinitos expectare oportet signorum concursus, tanquā in singulis ipsorum propriam obseruationē assequi possimus, sed potius omnia particularia ad hanc vnā redigere intentionem: de qua verba faciens, coactus sum facere de sophistis mentionem: qui non modo nihil opportunum inuenire student, sed etiam, quę bene inuenta sunt, conātur fa cere deteriora. Et tñ melius foret, cum nos intuētur & diem ipsum, in quo crisiū morbus subbit, prænoscentes: atq; in super crisis modum prædicētes: ac iam præsentem etiam, quem finem sit ha bitura, dignoscētes: tali contemplationi discendæ intēdere, ex qua huiuscemodi facultas compa ratur: neq; more vulgariū perterreri, quorsum euasurus sit morbus, ignorantes. Ego quidem sepius expertus sum tales medicos, qui de præcognitione nostra sunt admirati, quando in egrotis succedentem inspexerunt, atq; discere satagentes: sed, qñ quispiam ipsos docere cœperit, aut qui p piam de coctione aut naturæ robore differuerit, vel de re aliqua alia, sine qua de crisiū contempla tio consistere nequit: Quō, inquit, mihi suadebis, q̄ sit natura quædā? vel q̄ omnia agat ad ani malium salutem? vel q̄ eadem natura expellente superfluitates quidam à morbo liberantur? vel q̄ calidum in animalibus sit efficacissimum? vel q̄ ex calido, frigido, sicco, et humido, corpora ani malium sint temperata? Aduersus quos ego dicere soleo: Tu quidem o vir, cœpisti tanq̄ discipu

C lus, audis autem tanq̄ cōtradictor. Neq; enim tibi sufficit artis operum, quorum te cœpit admira tio, doctrinam perdiscere, sed etiam eius principia iudicare conaris non solum vt medicus, sed etiā vt naturalis: & tñ tibi satius fuisset contrario modo de principijs iudicare: multo enim præstare ar bitror, miranda opera, quę ex illis principijs sequuntur, inspicientem, ab eisdē operibus fidem ali quam de ipsis principijs assumere. Fides liquidem artium contra se habent, q̄; inuētiones: credun tur enim ex operibus, inueniuntur ex principijs. Mihi quidem opus aliquod artificiosum inueni re est impossibile, nisi veris vtar principijs: quare mihi necessarium fuit naturalem scientiam dili genter perdiscere: tibi vero, iam artis operibus adinuentis, viam discere sufficit. Quare, nisi tibi sup petat tempus, vt tanq̄ naturalis, omnia discere possis, tantum saltem tibi ratiocinari adsit, q̄ nulla altera via sit præter istam, quę te faciat futuri præcognitorē: & q̄ nulla necessitas vrgeat ad prin cipia scientiæ comprehendenda, cum iam frui possis ijs, quę ex scientia proueniunt. Qui enim pri mus studuit hæc inuenire, magno in periculo fuit, ne frustra tempus cōtereret: neq; enim verum aliquod ex falsis principijs cōtingit inueniri. Sed, cum tu ab inquirendi labore sis liber: & quę iā bene inuenta sunt, addiscere concupiscas: superuacaneum foret principiorum scientiam comple ti, si præsertim ad hæc tempus minime suppetat, neq; cupido te teneat aliquid eorum, quę desunt,

D inueniēdi, sed tibi solum sufficit inuentis recte vti. Tu itaq; supponens aliquam esse vitalem potētiam, stude, vt agnoscas eius ita in robore, sicuti in imbecillitate, dispositionem. Vbi vero in his exrecitatus fueris, stude deinceps omnes morborum tam in magnitudine, q̄; etiam in more, differe ntias prompte dignoscere, & post hæc futuri status præcognitionem perdiscere. Vbi vero hæc omnia didiceris, tunc te exerceas in comprehendendo per exquisitam coniecturam, quātum mor bum, quantum virtutis robur, quāto tempore possit perferre: multū vero ad hoc te adiuuabit in operibus exercitatio. Prius vero, q̄; ea omnia, quę dixi, diligenter didiceris, nihil egrotos intuen do proficies. Sed quomodo hæc omnia perdiscere oportet: non aliter, quā sicuti prius à nobis dictum est. Etenim, quod oporteat & magnitudinem morbi inuenire, & morem, in super etiam statum, exacte recensui. In vnaquaq; autem potētia vel imbecillitate vel robur in alio libro, vbi de multitudine agitur, antea narraui. Ex illo igitur eorum dignotiones exquisite discere oportet, vti vero ad medendum, vt in alijs edocui: neque minus & nunc ad eam, quę habetur de crisiibus, contemplationem.

Quibus Morbi temporibus Salutem vel Mortem Contingat euenire.

CAP. 9.

Sicuti enim, qui omnia ligna bona præ se fert, in primo quaternario integre liberabitur: eodem (vt arbitror) modo, qui omnia mala, hic intra primū quaternarium morietur. Sed, qui quidem liberatur

1. Epid. cō. 1. t.
46. 4. 112 c. l. t.
1. Aph. 2. l. x.
ord. 10. b. l. 11.

libr. de humo.
In libro de ali-
mento.

liberatur, omnia morbi tempora vniuersalia pertransit, principium, augmentum, statum, & declinationem: quæ non nullis fieri non videatur declinatio, vbi repentinæ crises aduenerint: nam paulo post de istis dicitur. Moriturus autem ad declinationis tempus perungere minime potest: non tamen necessario etiã ad statum perueniet, contingit. n. ipsum in augmenti & principij etiam tpe mori: crisim vero subire non est necessarium, & maxime si in principio morbi moriatur. Hoc autem accidit, vbi natura plurimum à morbo superatur: tunc. n. neque certare aduersus ipsum aggreditur: sine certamine autem crisis non fit. Hic igitur est quartus modus mortis, qui nulli salutarium assimilatur. Nemo siquidem subito morbum euasit sine crisi: multi vero sine hac subito intereunt: plurimique in accessionum principijs, illi præsertim, qui propter materiæ multitudinem, vel crassitiem, aut inflammationis magnitudinem, exitaliter laborant: in declinatione vero propter virium imbecillitatem moriuntur. Hoc siquidem plus, quæ quicquid aliud, pro verissimo haberi oportet, quod in accessionum particularium declinationibus plurimi pereunt: quod non nulli videtes, idcirco opinantur etiã vniuersalis declinationis tpe posse aliquem mori. Verum non ita res se habet: vbi. n. morbi status præterierit, natura quidem iam superior euasit, neque. n. aliter morbus declinasset: nullus autem modus mortis tunc aduenientis excogitari potest, præterquam ex errore. Sed de hoc haudquaquam nunc considerare proposuimus, sed an morbi ratione mori contingat. Neque igitur hoc videri vnquam fieri, neque id inuenit ratio: sed particularibus accessionibus declinantibus multos sapissime interiire vidi. Neque, rationem sequentibus, mirum videtur nature vim imbecillam in principio quidem accessionis & augmento et statu posse perdurare, cum adhuc habitus ipse in vno veluti compressus contineatur: tpe vero declinationis è contrario se mouente calore, hoc est à medio ad extrema retrocedente, nature habitum spargi atque dissolui. Horum itaque non nulli subita morte opprimunt, vt presentes existimant deficere aio eos potius, quam mori: quidam vero paulatim, non subito interierunt: incipientes quidem omnes à statu accessionis: ita vero latet multos, vt admodum celeriter, ac citius, quam sperassent, à statu ad declinationem transire videant. Sed manifestissime ex pulsibus cognoscuntur: neque. n. paruo interstitio differunt, qui mortis ratione citius, quam sperabatur, ad quãdam falsam declinationem perueniunt, ab istis, qui vere declinant: in vtrisque enim subito febrilis calor dissoluitur, fit vero hoc ex causis maxime contrariis, siquidem nature robori maxime contraria est imbecillitas. Vehementior igitur fit continue magis pulsus & æqualior atque ordinatior in bona declinatione, expellit. n. natura fortius omnem subito febrilem calorem: Debilius vero atque inordinatior & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus: nam vna cum alijs tunc calor febrilis expirat, atque hinc species melioris exoritur: deinde paulo post, vel cum ad leuandum ventrem surrexerint, animi defectum incurrunt: & non nulli pauco ac tenaci sudore effuso moriuntur vel est sine surrectione. Sic quidem in particularium accessionum declinationibus sine crisi moriuntur: in principijs vero propter subitum humorum ad interiora motum, veluti suffocata atque extincta natura, non aliter, quam si lignorum viridium aceruum super flammam paucas affatim coniicias. Reliquus est igitur mortis sine crisi modus, exitalibus morbis tpe status à vehementia accessionis natura superata. Sic & in augmentis plerumque moriuntur, non alio modo, quam status ratione: omnino. n. quoniam à vehementia morbi natura superatur, ratione status moriuntur. Contingit vero aliquando & in augmentis accessionum, sed rarius hoc accidit: atque idem est modus cum illo, qui fit tempore status. Tres igitur sunt omnes mortis modi istis, qui sine crisi moriuntur. Primus quidem in principijs accessionum: qui in magnis inflammationibus plurimum contingit, quæ membra occupant principalia: vel ob humorum multitudinem crassitudinem ac tenacitatem, qui subito intro confluunt, vt spiritus meatus exacte obferent. Alter vero iam tempore status, à morbi vi natura superata. Alius vero iam reliquus in declinationibus, qui rarissime accidit, vigore vitali soluto. Horum vero nullus contingit cum crisi, neque enim morbum depellere in hominis mortis modis ab initio natura tentauit: vbi vero tentauerit, sed succubuerit, malam crisim, talem euentum appello: & fit omnino vel cum excretionibus, vel abscessibus effatu dignis, simul cum reliqua omni perturbatione, de qua diximus antea.

Crisis ad Mortem præcognitionem, Summa arte atque prudentia indigere: & Quæ ratione ipsam intelligere contingat.

CAP. 10.

Huiusmodi vero crisium præcognitiones minus stabiles sunt, & valde prudente & arte instructio atque exercitatio medico indigent: primum quidem nunquid futura sint: secundo an hoc die certo: deinde si statim hominem interficient, vel tantummodo nocebunt. Sed prius exercitari oportet in optimarum crisium præcognitione, de quibus prius locutus sum: deinde in istis, quæ non sunt optimæ, bonæ tamen: ac deinceps ad malas descendere. Sicuti enim in his est plurima incertitudo & coniectura, ita in bonis scientia & firmitas præualet. Determinati siquidem sunt atque ordinati nature motus, cum valida fuerit, & materiæ dominatur, & suis proprijs rationibus operatur: indeterminati vero atque inordinati, atque ideo incogniti, quoniam succumbit. Sed, si quidem integre superatur, neque ab initio crisim facere tentat, neque omnino resistere: & si paulum omnino surgat ad pugnam, statim succumbit. Causa vero huius intempestiui assultus est morbi violentia, iritatrix quædam existens, & acuta: videtur siquidem natura nihil homini posse tolerare, sed statim properare ad expellendum id, quod infestat: Sicut & ex istis, quæ ventrem aut stomachum mordent, torquent,

frige-

A frigefaciunt, et grauant, siue quouis alio modo stimulant, licet aperte inspicere: quæ n. supernatant per vomitus expellere tentat: quæ vero inferiora occupat loca, per sedem excernit: Et hoc est quidem maximum signum crisis intempestiue. Quæ n. in tpe opportuno fiunt (quod sanè idem est, ac in statu & coctionibus) et si nullum adsit iritamentum, in calidis & magnis morbis videmus accedere: Quæcunq; vero *προεξηγήθη* i. præsumunt (vocat aut sic Hippocrates omnia, quæ ante statum ad crislum ruunt) ob aliquod iritamentum id patiuntur: & tanto deterior fit crisis, q̄ illa, quæ in statu fit, quanto magis anticipauit. In exitiabilibus autem morbis eodem modo res se habet: neque n. crisis status tempus expectat, aut admodum raro: sed maxima ex parte in augmentis interficit, vel in principijs. Et, si aliqua dies indicatrix futuram crislum præostenderit, simul & malam futuram præostendit. Age n. in quarto die visa sit primum nebula in vrinis nigra, vel suspensio nigra, vel tale aliquid huiusmodi: sint vero & omnino alia signa & accidentia perniciofa: morietur quidem omnino hic ægrotus. Sed, si in imparibus quidem accessio facta fuerit, septimo die crisis accidet: si vero in diebus paribus, in sexto. Certiorem vero tibi expectationem faciet morbi motus: si n. acute moueatur, crislum accelerantem consignificat, hoc est, in sexta venturâ: si vero tarde, ad septimam differetur. Cum vero dies indicatrix nullum de mala crisi futura signum ostenderit, neq; eius præcognitio facilis est: oportet tñ hic animaduertere ea, quæ a me dicuntur signa. Est autem primum & maximū in morbis mortalibus signum, q̄ sine crisi mors sit subsequutura, virum imbecillitas, nã virtus ita prostrata, ad pugnam contra morbum non excitatur: secundum vero, si nullum adsit signum, vel minimū, coctionis: & præter hæc, si magnus sit morbus, atq; malignus, atq; etiam celeriter moueatur: cum n. hæc affuerint, omnino absq; crisi mors subsequetur. Mortis autem dies præcognoscitur, quanto superat morbus naturam, considerando, & grauiore accessiones inspicendo. Si n. effatu dignus fuerit excessus, & parum resistere adhuc vis naturæ videatur, mors cito subsequetur: si vero cõtraria affuerint, tardius. Sit igitur gratia exempli multus quidem excessus, non tñ manifestus, an ad vnum diem vel duos extendi poterit: hoc vero distinguetur accessionum circuitibus: quo enim die debet accessio fieri, in illo morietur. Et, qua eiusdem diei hora accidet, iam est dignoscere facile, si meminerimus in vniuersum eorum, quæ paulo ante diximus, in quibus morbis principia accessionum maxime afferunt mortem, in quibus vero status & declinationes. Particulatim vero in singulis ægrotantibus præcedentium dierum recordatio tibi plurima monstrabit. Si enim ex ipsa morbi idea quispiam nequeat prænoscere, in qua parte maxime accessionis morietur: ea, quæ in prioribus diebus contigere, ad memoriam reuocans, qua maxime eorū parte grauissima atq; exitiabilia accidentia sustinuerunt, hic etiam poterit de futuris coniecturari. Sit rursus vere cognitum, q̄ morbus sit exitialis, & non multa viriū prostratio: primum ex hoc constat mortem non esse propinquam: deinde inquirendum est, si possit fieri crisis. Huius vero inuentio habetur ex contemplatione virtutis, quomodo se habeat, atq; ipsius morbi motus, ac præterea signorum coctionis. Si enim virtus robusta fuerit, & morbus velociter moueatur, & aliquod signum coctionis affuerit, non extra rationem est, q̄ natura tētabit crislum. Quod, si virtus quodammodo labet, ac morbus tardum motum habuerit, nullumq; affuerit coctionis signum, in hoc subsequi crislum non contingit. Quod autem, si morbus sit fortior virtute, non necessario virtus ipsa sit debilis, nos alio ostendimus libro: atque inde discere oportet propria signa virtutis imbecillis: omnia enim simul transigi non possunt, omnium autem meminisse simul, & nihil prætermittere ex ijs, quæ separatim aliquis didicit, sed omnia in singulis ægrotantibus memoria complecti, nihil difficile, nedum nō impossibile. Rursus igitur memoria repetentes ea, quæ in præcedentibus disseruimus, ad sequentia trãseamus. Diximus optimas crises in statibus fieri: in augmentis vero, si salus sit subsequutura, vel imperfectas vel non securas: In morituris autem vel subito interimere, vel magnã ad peius facere mutationem: In principio autem morbi non fieri crislum: Esse vero optimarum crislum exquisitas præcognitiones: aliarum quidem cū coniectura, & maxime cum fuerint crises *ἀσθνοσι* i. signo carentes: ita autem noiari diximus, quæcunq; a nullo dierum indicantium antea fuerint indicatæ. Sed & has, etsi non multo prius tempore, saltem paulo post futuras, præcognosci oportere asseruimus: futuram autem præcognitionē ex eo, q̄ vrgeatur ac vehementer iritetur natura à morbo, atq; ex subita præter rationem circa corpus facta perturbatione. Omnino enim fit aliqua nouitas, quando crisis futura est, vel circa respirationem, vel circa mentem, vel auditum, vel visum, vel ferendi facilitatem, vel circa aliquod eorū, quæ iam sæpe diximus, quæ sanè vno nomine summam iudiciaria accidentia & signa appellamus. Quinetiam, quod ab Hippocrate in aphorismis dicitur: *¶ Quibuscunq; crisis fit, his nox molesta, quæ antecedit accessionem*: est ipsum, quod nūc nos dicimus. Quando igit in morbo crislum ostendente, etiam nox molesta fuerit, & post ipsam accessio citius inuaserit cum quibusdã insolitis accidentibus, necesse est in eadem accessione fieri crislum.

De Modo futuræ Crisis præcognoscendo, atq; Ea de re Hippocratis auctoritates, ac indicia ex pulsibus, quæ ab ipso fuere prætermissa.

CAP. 11.

Qualis aut erit, hoc est vtrum per sanguinis fluxum, vel vomitum, vel sudores, vel per aliquod aliud ex ijs, quæ sæpe antea enumerauimus, deinceps explanare tentabo. Hic quoque initium

In libro de humoribus.

Quemuis in grauioribus legatur negatiue, antequam me leuiter affirmatiue, ut Leonicens. et ita est uetus iterpres.

2 Aph. 13. Ex ord. 12. c

1. Epid. cō. 2. t.
52. vsq; ad. 59.
3^a. 112. h

in Prog. cō. 3. t.
23. vsq; ad. 30.
4^a. 209. f. g. h.
& 210. a. b. c. d

Ibidē. t. 3. o. vsq;
ad. 34.

Aliter, uel.

Ibidem. t. 11. &
12. 208. f. g

in Prog. cō. 2. t.
64. vsq; ad. 67.
204. h

* phlegmatis.
quid aut signi-
ficet hoc in lo-
co phlegma, vi-
de. 2. progn. cō.
66. & in expla.
linguarū Hip.
& hoc in libro
paulo inferius.
in Prog. cō. 1.
t 30. vsq; ad 34.
196. a. b. c. d
in Prog. cō 2. t.
34. 4^e. 201. b

initium faciemus ab eo, qui nobis omnium fuit dux atq; auctor optimarum disciplinarum, qui in E
 primo libro epidemiorum scribit in hunc modum: || Circa caput & collum, & dolores & gravita
 tes, cum febribus & sine febribus. In phreniticis quidem neruorum distentiones, sed & eruginosa
 euomunt, & quidam ex his cito intereunt. In febribus autem ardētibus, atq; alijs, quibus adest colli
 dolor, & temporum grauitas, & tenebrae oculis oboriuntur, vel praecordia intenduntur absq; do
 lore, his profluvia sanguinis fiunt e naribus. Qui vero totius capitis grauitates, & oris ventriculi
 morsus, ac stomachum anxium habent, isti biliosa & pituitosa euomet. Magna vero ex parte pue
 ris in huiusmodi affectibus accidunt neruorum distentiones: mulieribus vero & haec, & ex vul-
 uis labores: senioribus vero, & in quibus iam superatur calor, paraplegia, atq; furores, & atræ
 bilis morbi, & oculorum priuatio. In libro aut, qui prognostica inscribit, rursus Hippocrates i
 hunc modum scribit: || Quaecunq; autem febres protrahuntur, saluae affecto hoie, neque dolore ex
 inflammatione aegrum habente, neq; ex alia occasione manifesta, huic expectandus est abscessus
 cum oedemate atq; dolore ad vnum aliquem ex articulis, & praecipue ex ijs, qui in inferioribus lo
 cis sunt. Magis vero fiunt & in minori tempore huiusmodi abscessus iunioribus non dum xxx an
 nos natis. Statim autem attendere oportet ad abscessum, si vigesimum diem febris transgressa sit. Se
 nioribus vero minus fiunt, febre etiam diuturniore existente. Oportet autem expectare talem ab-
 scessum, cum febris continua fuerit: in quartanam vero finituram, si intermittens fuerit, & more
 erraticae inuaserit, atq; omnia haec agens autumnum appropinquauerit. Sicuti vero ijs, qui sunt iu
 niores xxx annis, abscessus fiunt: sic ijs, qui xxx annos habent, vel etiam senioribus, quartanae acci
 dunt. Abscessus vero scire oportet magis hyeme fieri: actardius desinere, et minus reuerti. Suffi
 ciunt quidem haec, & valde manifesta sunt, quae de abscessibus dicta. Adiungenda aut sunt ipsi
 ea deinceps, quae de excretionibus inquit, in hunc modum: || Quicumq; autem in febre non mortali
 dixerit se dolere caput, aut aliquid tenebrosum apparere ante oculos: si oris ventriculi morsus huic
 acciderit: vomitus biliosus subsequetur. Si vero rigor inuaserit, & partes, quae sunt infra praecor
 dia, frigida fuerint, celerius adhuc aderit vomitus. Si vero est aliquid biberit aut comederit circa hoc
 tempus, multo etiam citius euomet. Ex ijs vero, qui primo die dolere coeperint, quarto die graua
 tur magis, quam quinto, septimo vero die liberantur: plurimi vero ipsorum dolere incipiunt ter
 tio die, conflitantur autem quinto maxime, liberantur autem nono aut vndecimo die. Quicumq; vero
 quinto die dolere coeperint, & alia secundum rationem priorem ipsis affuerint, quartodecimo eua
 dunt. Fiunt autem haec viris quidem ac mulieribus in tertianis praecipue: iunioribus vero fiunt qui
 dem & in his, magis vero in febribus continuis & legitimis tertianis. Quicumq; vero in huiusmo
 di febre caput doluerint, loco aut tenebrosae alicuius ante oculos apparitionis, visus hebetetur, vel
 quidam splendores ante oculos videantur: pro oris ventriculi vero morsu in praecordijs aliqua fiat
 extensio vel ad dextram partem, vel sinistram, neq; cum dolore, neq; cum inflammatione: his san
 guinis fluxus e naribus pro vomitu est expectandus: idq; magis in iunioribus xxx annis: minus
 vero in ijs, qui iam xxx annos habent & seniores sunt, cum in ijs vomitus sint expectandi. Et haec
 quidem sufficiunt. Praeter haec autem & illorum nihilominus meminisse oportet, quae in eodem
 libro scribuntur ab Hippocrate: || Capitis aut dolores vehementes atq; continui cum febre, si qui
 dem aliquod signum mortale affuerit, valde est exitiale. Si vero sine his signis dolor ultra vige
 simum diem progrediatur, & febris detineat, expectare oportet sanguinis fluxum e naribus, vel aliu
 abscessum ad inferiores partes. Sed, dum recens dolor fuerit, expectare oportet sanguinis fluxio
 nem per nares, vel suppurationem, multoq; magis, si dolor circa tempora & frontem appareat. Ma
 gis vero expectare oportet sanguinis fluxionem in ijs, qui iuniores sunt xxxv annis: in senioribus
 vero suppurationem. Et etiam in sermone de peripneumonicis ita inquit: || Quibuscuq; abscessus
 fiunt ex pulmonis morbis, circa aures, & suppurantur: vel ad inferiora loca, & ad fistulam perue
 niunt: isti euadunt. Deinde subinferes inquit: Considerare autem oportet & talia hoc modo. Si
 febris detinuerit, & dolor non cessauerit, & sputum non processerit secundum rationem, neque
 alui excrementa biliosa fuerint, neq; facile dissolubilia & impermixta fuerint, neque vrina multa
 valde, & multam habens subsidetiam: reliqua aut signa salutem significauerint: his oportet & ta
 les abscessus futuros sperare. Fiunt autem non nullis quidem ad loca inferiora, quibus aliquid phle
 gmones affuerit circa praecordia: quibusdam vero in superioribus, quibus praecordia & mollia &
 sine dolore perseverauerint. Vbi vero aliquod tempus difficilem anhelitum habuerit, absq; alia occa
 sione quiescet. Quinetiam de oedematibus circa praecordia verba faciens, ita inquit: || Significat
 autem huiusmodi oedemata, in principio quidem, mortis non multo post secuturae periculum. Si vero
 processerit ultra viginti dies, & febris detinet & oedema non subsidens, ad suppurationem conuertit.
 Fiunt autem his in prima periodo & fluxus sanguinis ex naribus, & fortiter iuuat. Sed interrogare opor
 tet, an doleant capite, aut oculi caligent: si quid, n. horum affuerit, huc vergit. Magis vero fluxum
 sanguinis e naribus expectare oportet in ijs, qui iuniores sunt xxxv annis. Et haec quidem est in p
 rognosticis ab Hippocrate dicta sunt, indicata modos, secundum quos crisis fit: || Quicumq; autem mingunt
 vrinam tenuem ac crudam multo tpe, si quidem alia ipsis signa salubria affuerint, his abscessum
 expectare oportet ad loca, quae sub septo transuerso sunt. Haec quidem in prognosticis breuiter di
 cta

A Etia sunt ab ipso futurum crisis modum prædocente. Addit vero ipsis multa particulatim & in libro prædictionum, & epidemiorum, Veluti, q^a || retiones vrinæ, ante rigorem: & q^b oculi præ rubri, sanguinis fluxum monstrant. Eodem modo & de oculis lachrymantibus, & de malis rubidis, & de ipsa nare. Ac præterea, q^c labrum inferius agitatam, futurum vomitum significat. Et q^d somnus grauis cum dolore capitis, & surditas statim adueniens, sunt signa parotidum. Et multa huiusmodi alia particulatim scribit, quæ omnia potentia continentur in ijs, quæ in libro prognosticorum scribuntur. Summatim enim, nihil aliud oportet considerare in modo crisis præternaturæ inclinationem, quam manifeste ostendit Hippocrates in prognosticis, s^e partim quidem oris ventriculi morsum atq; rigorem memorans, in quibus vomitus subsequitur: partim spirandi difficultatem, & oculorum hallucinationes, in quibus profluuium sanguinis e naribus expectatur: ac præter ista, distinguens de vrinis & alui excrementis, in quibus inquit: ^h Neque biliosa fuerint alui excrementa, neq; facile solubilia, & impermixta, neq; vrina multa valde & multam habens subsidentiã. Si quid enim tale fuerit, manifestum est, quod huc repit ægritudo, et per ista expurgatur: cum vero huc non repit, & protrahitur morbus, cum signis tamē salubribus, futurum abscessum expectare oportet. Coniecturare autem in his oportet naturæ motum. Ad loca siquidem inferiora futuros abscessus inquit ijs, quibus circa præcordia aliquid phlegmones, id est inflaminis, atq; calor affuerit, qm̄ ad inferiora repit ij, qui peripneumoniam humores efficiunt: huc siquidem sermonem veluti ad exemplum in peripneumoniacis Hippocrates transigit. Vbi vero non repunt ad inferiora, præcordia quidem mollia & sine dolore erunt semper, æger vero ad aliud quod tempus difficilem habebit anhelitum sine occasione manifesta. Et manifestum est, qd huic in superioribus abscessus subsequi est necessarium, hoc est circa glandulas, quæ sunt post aures: statim enim ipsi & aliquod aliud signum aderit ex ijs, quæ in ipso capite accidunt, veluti grauis somnus, & surditas repentina ac præter rationem, aut grauitas capitis & temporum, aut tale aliquid aliud. Nullum igitur indicium deficit modi futuræ crisis: sed omnia ab Hippocrate exceptis pulchris dicta sunt. Multi vero præscam breuitatem assequi minime consueti, quædam deficere arbitrantur. Nos igitur altero sermone manifeste eadem ipsis dicamus: forte enim, si hoc modo didicerint, neque impossibile esse arbitrabuntur præcognoscere modum futuræ crisis, neque adhuc circa exercitationem torpebunt. Cum igitur, qd crisis aderit, ex ijs, quæ diximus, præcognoueris: deinceps, qualis futura sit, hoc modo distinguendum est. Primum quidē, si acutus & calidus sit morbus, & si crisis fiat in primis periodis: necesse est enim in talibus crisis non abscessum, sed excretionem subsequi. Secundo aut loco, si diuturnus & tardus: nam hi per abscessus quiescere consueverunt: tum præcipue cum vrinæ tenues & crudæ longo tempore exierint. Si. n. multæ, & multam subsidentiã habuerint, rationabile est morbum potius paulatim debere coqui, non per abscessum terminari. His præfinitis deinceps considerandum est, si quidem per excretionem debet iudicari, nunquid profluuium aliquod sanguinis, vel vomitus, vel sudor, vel alui subductio erit: si vero per abscessum, quod membrum, vel quis articulus, abscessum suscipiet. In ijs ergo, qui per excretionem debent iudicari, dupliciter distinguere oportet, & futuræ excretionis signis, si affuerint: & aliorum, si non affuerint: certius enim sperabis cum, qui semper præostenditur, modum excretionis, si nullum te aliud distraxerit. Me igitur oportet proprium vniuscuiusq; dicere: te vero in ægrotantibus nõ hoc solum inspicere, sed & singula alia considerare. Si igitur præter rationem aluius comprimitur, vel vrinæ, iam prope crisi existente rigorem sperare oportet. Si is adueniat, distinguendum est, nunquid sudor post ipsum sequatur, vel vomitus, vel subductio venteris, vel aliqua horum, vel omnia. Et primum quidem ad morbi ideam est inspiciendum. Si. n. exquisitæ incendens fuerit, statim certior erit & rigoris præcognitio: quod. n. incendit, biliosum est. Dictum est autem in præcedentibus, qd humor iste, quando vehementius mouetur, rigorem facit. Post hæc aut & illud considerandum est, nunquid vrinis tm̄, vel et aluo compressa, riguit. Si. n. ambobus, necessario sudor multus subsequitur. Si vero vrinis solis, considerare oportet, nunquid alui excrementa plura, q̄ priora, vel pauciora, ante crisin exierint: si. n. plura manifestius, motus naturæ ad hunc locum est agnoscendus: si pauciora, ad sudores. Si vero & vomitus signa affuerint, per has ambas excretionis iudicabit: & vel magis per earum alteram, quæ magis præualebit: vel eque per vtranque, qm̄ æqualia quodammodo indicia affuerint. Si vero signa vomitus non affuerint, solos sudores expectare oportet: & magis, qm̄ ægrotantes delirauerint in crescente accessione, & partes exteriores calidiores ac rubidiores extiterint, & vapor quidã calidus exeat, qualis antea non aderat. Quod, si pulsus vndosus fiat, & insigniter mollis, adhuc amplius sudores expectare oportet. Durus aut pulsus, vomitus magis, q̄ sudores, præostendere solet: altus. n. omnis excretionis indicium est, sicuti & vehemens. Si vero magnus fuerit, motus ad exteriora potius, q̄ ad interiora, signum existit. Cum vero vterq; duplex sit, hic quidem, qui ad exteriora, per fluxum sanguinis, atque sudores: alter aut ad interiora, per aluum & stomachum: vndosus quidē pulsus sudores, magnus aut simpliciter fluxum sanguinis præostendet. Motu vero ad interiora superante, cum non aderunt signa vomituum, per ventris excrementa crisis her: si vero affuerint, per vomitum potius: si vero ea affuerint, & venter insigniter subducatur, per vtraq; fiet crisis. Inæqualis autē pulsus in pluribus

A 6. Epi. cõ. 1.
t. 10. 3^a. 156. g

B 1. Pror. cõ. 3.
t. 45. 4. 185. f

C 1. Epi. cõ. 2.
t. 80. 3^a. 116. a

DD Mulas nasæ
resq; rubicundas
monstrare
sanguinis fluxu
nõ memini
me legisse apud
Hippoc. neq; in li
bris Prædict. n
que Epid. sed
maxillarũ ru
bore leges. t.
Epid. cõmen. 3.
t. 313^a. 126. h.
atq; et 4. & 5.
& 7. quia & in
Cecacis quoq;
pnotiõib; Ac i
ipsis Coac. is le
gitur inia de ru
borib; circa na
sum: sed planè
alui humefecit
tis, non sangui
nis profluuii, si
gna sunt.

E de Viã. rat.
in morb. acut.
com. 2. t. 44. 7^a.
122. f. At vom
itum id signifi
care, sibi ab Hip
po. non adscri
bit: sed a Gal. i
sine explan. il
lius cõtextus.

F 1. Pror. c. 3. t.
76. 4^a. 188. g

G 1. Prog. c. 3.
t. 30. & 33. 4^a.
210. c. 211. a

H 1. Pro. c. 2. t.
65. 4^a. 204. h

I Ibidem. t. 66.
205. c

* Phlegmatis.

in Prog. cō. 3. t.
30. 4. 210. c

pluribus quidem crisis fit, & præcipue cum non fiunt sine pugna & periculo: multo vero magis, cum biliosi humores ad ventriculum confluunt, perstantibus etiam alijs vomitus signis, que Hippocrates scripsit: tunc & omnino pulsus fiunt inæquales, cū stomachus iam grauat ac mor-
detur. Sed signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, vel quia non nouerat, vel quia non magni momenti existimauit, idcirco non est executus. Vomituum autem signa sunt oris ventriculi morsus simul cum dolore capitis, & vertigines obortæ, cum ijs, quæ obijciuntur oculis, tenebrosis, & cum agitatione labri inferioris, & multo ac tenui sputo defluente. Hæc vero omnia accidunt, cum bilio-
sus & mordax humor in ventre ac stomacho collectus fuerit, & ventriculi os momorderit (quod etiam præsci cor nominabāt) et cum ipso totum stomachum intus atque infra distraxerit: unde & labrum in ipsis agitatur, & sputum tenue defluit, & tenebrosa quædam oculis obuersantur, & hal-
lucinantur, & vertiginem patiuntur, & caput dolent, euaporante re aliqua ex humore bilioso, & præterea facta in neruis compassione. Propria vero signa profluuij sanguinis, quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor est flauus: obtusiones autem, quoniam multus & to-
tus simul elatus ad superiora spiritus meatus obserat. Ita autem & oculi lachrymantur, ob fluxus multitudinem: quod etiam accidit in inflammationibus oculorum. Eodem modo rubidi aliquā-
do videntur, cum malis non nunquam, & naribus. Proprium vero signum sanguinis fluxus è na-
ribus, est etiam præcordiorum tensio sine dolore: nam & hoc nõ paruum indicium est sanguinis ad superiora tendentis, sicuti etiam difficultas anhelitus: nam & hæc sanguine transiente in tho-
racem fit. Si vero præcordia cum dolore extendantur, nõ fluxum sanguinis futurum, sed aliquam ibi adesse inflammationem significant. Sed & dolores capitis, quamuis commune signum existat vomituum, & fluxus sanguinis: qui tamē velut mordaces sunt, vomituum: qui vero quodammodo grauantes atque extendentes pulsantesq; & calidi, sanguinis fluxum proprie significant. Sic etiam viscerum in præcordijs existentium inflammationes, causæ sunt vnæ ac signa sanguinis fluxuum, quādo morbus per excretionem debet terminari. ¶ Quod, si ad latus diuersum sanguinem fluere non est bonum: secundum directum vero est bonum, vt docet Hippocrates, & experientia monstrat: iam tibi facillimum est narem, ex qua fluxurus est sanguis, prædicere, vbi causam iam fluxuri sanguinis inuenieris. Dextra enim præcordia ex dextra nare bonam crislum afferunt, sinistra vero ex sinistra. Didicisti vero prius & bonarum & malarum crislum signa. Quid igitur difficile est narem, ex qua profluet sanguis, prænoscere cum membrum patiens possis exquisite dignoscere: & crisis morem non ignores: & signa, que fluxum sanguinis indicant, sint euidenter manifesta? Præter hæc omnia & ætas, & tempus anni, & regio, & ægrotantis natura, futurum sanguinis fluxum possunt manifestare. Sanguinis igitur fluxus & vomitus propria & manifesta sunt signa: post hæc vero sudorum. Si vero per excretionem alui crisis sit subsecutura, manifestum quidem nullum est signum, nec proprium: sed ex eo, quod adsunt quidem crisis signa, desunt autem vomituum vel fluxus sanguinis vel sudorum, colligere licet: Quanquam, etiam si nullum horum signorum adsit, non dum hoc tantum, sed etiam per hæmorrhoidas crises fieri contingit, & mulieribus per menstrua. Non tñ est impossibile oïno distinguere. Grauitas enim lumborum effatu digna, & dolor, & tensio hinc menstrua antecedit: hæmorrhoides vero non omnibus consuetæ sunt: quibus autem sunt consuetæ, in his solis non facile quis distinguet. Alijs autem omnibus, quādo affuerint signa coctionis & crisis, vomitus vero signa nõ affuerint vel fluxuum sanguinis vel sudorum, omnino venter perturbabitur. Ita quidem distinguere oportet tum propria, tum cõmunia modorum crislum indicia, in hisce. s. morbis, qui per excretiones iudicandi sunt. Si vero ad abscessus conuertantur, communia quidem omniũ indicia sunt, salutariter se habente ægro, quod neq; morbus soluat, neq; vrina multa & multam habēs subsidetiã, sed cruda & tenuis appareat: Propria vero (vbi morbus non fuerit valde diuturnus) si subita difficultas anhelitus laborati superueniēs, mox quiescat: eamq; grauitas capitis ac dolor subsequatur, & grauis somnus, ac surditas: huic in Hæmorrhoidibus post aures necesse est abscessus fieri. Si vero morbus iãdiu durauerit, neq; vllum ex his signis affuerit: sed in aliquo ex locis inferioribus vel grauitas vel tensio vel inflammem vel dolor apparuerit: huic abscessus ad partes inferiores est expectandus. ¶ Exemplum vero vtriusq; abscessus ex vno morbo assumēs Hippocrates in prognostico, qui post sunt eius sermonē diligenter inspicere, edocuit, quo pacto oporteat de omnibus abscessibus ratiocinari. Quare mihi visum est hoc in loco facere præsentis sermonis finē. Si quis. n. dictis ab Hippocrate, hæc, quæ modo scripsimus, addiderit: nõ dum vero artem habet prænoscenti crises: in libro sequenti, qui vltimus erit propositæ tractationis, spero ipsum id, quod deficit, cogniturum: prudētibus enim & hæc possunt sufficere, neque quarto egent tractatu.

in Prog. cō. 1. t.
67. 4. 205. d

GAL. DE DIEBUS DECRETORIIS LIBRI TRES

Ioanne Guinterio Andernaco interprete

Ab Augustino Gadaldino accurate emendati.

ARGUMENTVM PRIMILIBRI

Enumerantur Indicatorij Dies: Vis ipsorum ac facultas ostenditur: Via quoque ac ratio ipsorum Prænoscentorum explicatur.

Qui Morbi facta crisi Reverti soleant: ac de Indicij Indicatorijs.

CAP. 1.

Vò solutiones morborū, qui non paulatim imminuti fuerunt, verū subito finierunt, fidæ sint, excretio quædā copiosa, vel abscessus insignis, requiritur: nam, qui morbi citra hæc quiescerunt, in ijs recidiua timenda est. Quare animū diligenter adhibere conuenit, ægrumq; in oī custodia tenere, nihil eorum, quæ ijs, qui fideliter sanati sunt, vel in cibo vel in potu vel balneis vel motu vel deniq; in alijs quibuslibet cōcedimus, agere ipsum permittentes. Si nanq; morbus, qui quiescit, exiguus fuerit, forsan ob tā exactā victus rōnē prorsus subsederit, vt postea nunquā reuertat: si vero malignior existat, et tunc, cum hoc viuēdi mō vsus fueris, redibit, non tñ cū summo discrimine. At, si neglexeris, parumq; studiose animū aduertas tanq̄ fideliter soluto, multo grauior, q̄ a principio, euadet. Itaque morbi cuiusdā magni & vehementis solutionem firmā signa, quæ

λυτήρια. i. solutoria, vocat Hippocrates, præcedere oportet: Partim sudores bonos ex toto corpore manantes, vel vrinarum copiam, vel alui recreationem, vel vomituum: Partim sanguinis ex naribus profusionē, vel aliam quandā eius euacuationē, velut ex ani venis fluorē, quas αἰμορροΐδαι appellat, vel ex vtero: Partim in glādulis, quæ auribus subiacent, abscessus, aut in alia quadā ignobili particula, aut in articulis. Ceterum, quibus nullo hmōi signo apparente morbus finisse vī, de his Hippocrates vndequa; admirabilis, cōi quidē sermone hunc in modū pronunciauit: || Quæ sine signis finita sunt, ferè reuertuntur.

¶ Dmēbratim vero in aphorismis, & opere prognostico, nec minus i epidemijs perdocuit, Quorū nā recidiua exitialis sit, quorū minus: Itē quæ nobis curare licet, & prohibere, ne reuertant. De his sanē in alijs commentarijs sniam ipsius explicauimus. At nunc de ijs morbis, qui simul cum signis solutorijs desierunt, qui sanē & iudicati esse dicunt, verba facienda esse censeo, illis, qui boni quipiam de decretorijs diebus intellecturi sunt, cognitu necessaria. Etenim nunc in his excretionibus vel abscessus, non mediocri pcedit in ægri corpore perturbatio. Hic liquidē frequenter spiritum subito difficilius trahit, vel delirat, vel caliginem vel splendores ob oculos versari putat, vel lachrymas fundit, vel oculos rubentes habet, vel tpa grauia, vel in ceruice dolores percipit, interim vel capite dolet, vel nigra quædā seu obscura oculis offundī querit, vel cardiogmo. i. oris ventriculi morfu laborat, vel inferius labrū quasi tremulū ac intro contractū habet, vel rigore vehemēti cōquasat. Quinetiā plerisq; hypochondriū attrahit, iisdem implacidi sunt, exiliunt, frigidam expetunt, & vri se magis, ac antea, dicūt. Non nullis ipsorum accessio quoq; maturior incipit, & longior vehemētiore; euadit. Ad hæc coma, aut aliud quoddā atq; aliud symptoma occupat. Atq; hic iam vniuersos, qui adsunt, in metu esse maximo videre licet, audireq; dicentes, q̄ æger nihil ab ijs, qui in foro de morte iudicant, differat. Vnde mihi quidā medicorū ne adfuisse quidem hmōi egrotantium perturbationibus vident: vel non inquirerent, quid iudicationis vocabulo significaret, neque an

In Prog. cō. 3.
t. 22. 47. 209 c.
Et i Coacis præ
not.

Itē snia cū ea
cōgnere vī, q̄
legit: Aphor.
27. Extor. 16. b
Et 1. Epi. sec. 1.
Quæ p̄iudica
ta sunt, si crude
iudicata fuerit,
recidiua fiunt.
Et 4. Et. Qui nō
sincere iudica
bant, recidiua
bant. Similiter
2. Prorrhic.
Recidiuas aut
expectare oportet
iys, quibus
melius habere
cōtingit, neq; i
diebus iudica
torijs, neque si
gnis bonis cō
spectis.

Quarta Classis.

rrrr res

res ita fieri posset, vel minus. Vtrum, n. morborū quāsdam subitas solutiones cum excretionē ali- E
qua, vel abscessu, fieri dubitant: an hoc quidem vidisse se profitent, alia vero symptomata, quæ an-
te paulum recensui, adesse ipsis ignorant? An hæc quoq; intelligunt, non aut id, quod accidit, iudi-
cationem appellandā esse prædicant? quod si est, non de re, sed noie disceptatio est. Nā fateri nō co-
gnoscere, turbationes quāsdā subitas oboriri ægro, cardiogmo laboranti, vel exilienti, desipienti,
aliāq; id genus patienti: tum paulopost in eis vel sudore, vel sanguinis profluuiū, vel alio quodam
simili eueniente, securā morbi solutionem consecutā esse: hoc vel à contentione vel à dementia ex-
trema nihil distat: siquidem hæc non inter ea numerant, quæ raro cōtingunt, sed quæ potius quo-
tidie apparent. Nos sanè turbationē in morbo adeo subitam, iudicium seu crīsim appellamus: atq;
finire ipsam plerunq; ad salutē, interim ad exitiū ægrotantis, affirmamus. Si porò quis aliud quip-
piam, non hoc, iudicium esse dicat, & deinde contentiosus sermoni meo obstrepat, is opinionē suā,
non me, reprehendit. Præstabat igit scientes, quid tādē sibi velit ipsum vocabulum, de re sermo-
nem cos instituere. Sed horum incitā ac contentioni ne Æsculapius quidem ipse mderi possit.
Atq; hæc mihi plura, quàm decebat, aduersus illos dicta sunt. Caterum, quibus artis opera curæ
sunt, cum illis iam de propolita hīc consideratione differam.

Eandem esse Differentiam in Diebus Indicatorijs, quæ in ipsis Iudicationibus. CAP. 2. F

Iudicia, n. seu crīses ipsæ omnibus diebus accidunt, sed neq; pares numero, neq; ex æquali fide. Hoc intercedit discriminis inter illas, q̄ aliæ bonæ, aliæ malæ, eueniant: quædā cum pluribus, & difficilioribus symptomatis, & maiore certamine: non nullæ statim ab initio tuto inuadūt. Quin- etiā in hoc plurimum differunt, q̄ hæc deficientes, illæ perfectæ sunt: nec minus, q̄ aliæ certis statu- tisq; diebus indicatæ prius, fiunt: aliæ repente & ex improviso non idiotis modo, sed ēt artificibus, eueniunt. Tot sunt iudiciorū differentia: tot ēt dierū decretoriorum. In duodecimo. n. & decimo sexto nullum vnq; iudicatum vidī. In septimo, ne vel numerare oēs adhuc possum. In sexto iudi- cant, sed cum difficilibus symptomatis, & periculo maximo: ad hæc absq; fide, imperfecte, obscu- re, sine notis, & ad malum. Cum igit non solū mihi tot annis obseruanti huiusmodi, quædā die- rum differentia, sed Archigeni ēt in artis operibus diligenter admodū versato, inuenta sit: in super hoc superiori, Tarentino Heraclidi, qui ex experientia speculationem collegit: postremo ēt Philo- timo & Diocli alijsq; veteribus: tum ante hos vniuersos Hippocrati diuinissimo: quomodo nō quis iure in dierum numero differentiam quandam statuat? Nam, quod in tot annis septimū iu- dicantem subinde simul & absolute, fideliter, tuto, manifeste, conspicue, & salubriter: sextum ē con- trario viderim: non paruum quoddam discrimen ostendit. Porò, quod ego quidem nūquā duo- G
decimum viderim iudicantem: alius aut quispiā raro simul & imperfecte, infirmiter, cum pericu- lo, obscure, sine signis, & malè: neque hoc exiguum dierum differentiam indicat. Multi siquidem morbi sunt, qui in septimo die iudicantur absolute pariter & secure, tuto, aperte, cum bonis signis, & dextre: In duodecimo rari quidem adeo, vt nobis visi sint non dū: &, si cui aliquando ante nos in duodecimo die crīsis euenisse visa est, vel imperfecta vel infida vel periculosa vel obscura vel si- ne signis vel omnino ad malum accidere visa est. Voco Imperfectam iudicationem, cum ex mor- bo quippiam relinquatur: Infidam seu incertam, cum morbi recidiua contingit: Periculosam, que cum symptomatis grauibus accidit: Obscuram, quæ citra excretionem, vel abscessum quempiam euidentem, euenit: Sine signis fieri dicitur, quæ a nullo priore die indicata est: Mala, quod in egri- perniciem omnino desinat, non opus est, vt dicam. Rursus Absolutam voco, quæ nihil relinquit morbi: Fidam, firmam, securam, quæ non amplius redit: Tutā, q̄ sine periculosis symptomatibus accidit: Sic Manifestam, cui excretio quædam, vel abscessus insignis ac conspicuus, adest: Cū bo- nis signis accidit, quæ à contemplatorio prius indicata est: Bonam esse, quæ ad sanitatem desinit, non puto quempiam latere. Verum, si hæc ita apparent, maximam esse dierum inuicem differen- tiam nullus reclamabit. H

Aduersus Eos, qui, quod Authores dissentirent, & Indicatorij Dies non easdem vires obtinerent, Vniuersam ipsorum doctrinam eueriebant. CAP. 3.

Dicet forsā aliquis nihil verum esse eorum, que diximus: sed nos argentū à iudiciarijs diebus accipientes, ipsos in res medicas introducere, tanq̄ nothos quosdā pueros germano veroq; generi assimilantes. Qua enim re moti alia, quàm argento, contra euidentia mentiremur? non, n. genere iudiciarij nobis conueniunt, neque ciues aut familiares sunt, vt ipsis sine mercede subue- niamus. Quid nanque vel melius esset, vel illis, vt decretorij esse putentur: vel nobis, si, vt sunt, ostē- derimus? At, quemadmodum alia quoque per experientiam cognita indicamus libere, iniquissi- mum esse putantes veritatem occultare: sic & dierum differentias, quas crebro spectauimus, dici- mus, vt vidimus. Cum autem optimos medicos simul & homines (ambo enim sunt Diocles & Hippocrates) item alios, quorum prius mentionem fecimus, eadem de ipsis pronunciasse inue- niamus, adhuc etiam magis, vt puto, confidimus, tanquā vera dicentes. Verū non consentiūt vni- uersi hi (inquiunt) de iudiciarijs diebus: sed hi plures, illi pauciores esse dicunt: Item quidam hos, quidam illos iudiciarios esse pronunciat: non eosdem vniuersi, sed vt cuique sua est opinio. Quid igitur per deos, quæso, ad illos dicas? num, in quo dissensum est, hoc omnino non esse dicitis? Atqui

A Atqui non dum conueneritis: nam, q̄ accuratiore experientia inquisitione & iudicio huiusmodi opus habeant, apud oēs in confesso est. At, q̄ nullus eorum, qui dissentiūt, vera nunciet, nō modo non vos ò eximij decretoriorum calumniatores, sed ne Pyrrhoneam quidē dubitationem professi, recipiunt, qm̄ hi dissensionem ἀνεπίκριτον. i. quæ diiudicari nequeat, non simpliciter vniuersam quamlibet, ignoratæ rei signum esse aiunt. An igit̄ impossibile est diiudicare, quis de diebus decretorijs vera, quis falsa, dicat? An possibile quidē, sed non facile, liquidē & t̄ps longū & diligentia accuratam desiderat. Nā morborū initia q̄nq; sunt obscura: & vtrū, in quo quis die crīsm inchoauit, tum esse decretorium, suspicandum sit: an in quo primum solutus est morbus: considerationem quandam desiderat. Alius. n. quispiam alterū ipsorū, arbitror, alius alterū, suspicabit: forsan ēt aliquis neutrū, sed, in quē plurimū iudicij t̄ps peruenit, eūdē esse decretorium dicet. Qm̄ igit̄ ad hoc ēt nobis opus est, vt frequenter ipsa inspexerimus, erat aut̄ hoc in diebus quibusdā impossibile, qui raro iudicant, vel casu quopiam: nō. n. impossibilis est hypothesis: si quis raris diebus incidat primis: dein prius, quā longum iudicium expectarit, de ipsis tanquā decretorijs ferat sententiam: ex huiusmodi vniuersis necessariū est veram dierum iudicij historiam turbari. Si etenim, in quo quis iudicatus est, eum decretorium diceremus, facillima sic eorum cognitio euaderet, &

B propè omnibus esse decretorijs liceret: Qm̄ vero non satis est raro iudicantem vidisse, verum crebro: tum vt crisis sit (quemadmodū recensui) bona perfecta secuta manifesta, ad hæc tuta, & prius indicata: constat vniuersum in foriticam dubitationem incidere. Si enim quædam ex his, quæ dixi, adsint, quædam absint: & præsentia æquentur absentibus, vel exiguus aliorū sit excessus: liquet nos de huiusmodi die addubitatos esse, decretorium, an non, appellare oporteat: siquidē omnibus, quæ dixi, præsentibus, vel plurimis & maximis, adhuc dubitare summa est stultitia: quemadmodum si nullum ipsorū, vel omnino pauca leuiq; potentia prædita adfuerint, etenim hic ex non decretorijs numerandus est. Quòd si parua quædam eorum, quæ ei adsunt & non adsunt, differentia sit, manifestum est nos in dubitationem venturos, vtrum ex decretorijs hic referendus sit, an minus. Ego itaq; ipse ab adolescentulo quidem dies decretorios obseruare incepti, vt ex mea ipsius experientia de ipsorum dissensione diiudicarem: non tamen iam sanè possum de quibusdam clare pronunciare, quantum ad præteritam memoriam spectat. Tale ēt Hippocrati, viro nimirū veraci, diu admodum accidisse v̄r, si quid ex || primo epidemion cōiecturare oportet, vbi multos dies in vnum congeffit, quos in prognostico & aphorismis circumcidere v̄r. Demonstratum aut̄ nobis est alibi, nec iam minus ex sequentibus clarū euadet, prius epidemion libros Hippocratē scripsisse, dum theoremata adhuc experimentis exploraret, nec generatim sniam de eis proferre audeat. Quamobrem ij, qui dies iudicarios tollunt, tanq̄ non existentes, qm̄ de illis inter medicos nō conueniat, non adeo in artis operibus animum aduertisse mihi apparent. Nam, si aduertissent, nō solum in quibusdam diebus discordare scribentes de ijs, sed ēt in plurimis conuenire vbi considerarint: & deinde experientia suæ meminerint: inuenirent nimirum alterius esse naturæ illos, i qui bus consentiunt, alterius illos, vbi discrepant. Quis enim vel septimum, vel vndecimum, vel decimumquartum, vel alios quosdam similes, non dixerit esse iudicarios? nemo, opinor: apparent. n. omnes tanquam vno ore de ipsis pronunciare. Atqui, si de omnibus inter scriptores conueniret, forsan ipsis oibus ordine liceret sine iudicio & inquisitione veritatis imitari aliquē, qui primus de iudicarijs diebus differuit: cum autem in plurimis discordant, non adhuc huiusmodi quid cogitare licet. Sed mihi mirari succurrit viros ob veritatis acquirendæ studium. Nempe, q̄ non eosdem vniuersi dicant, sed in quibusdam discrepent, neq; temere neq; sine ratione mihi facere vident. At, qui dies notas iudicationum vniuersas conseruant paulo ante à me scriptas, in ijs vniuersi pari modo conscribunt: qui vero ambiguitatem aliquam ac dubitationem habent inde, q̄ non nullæ eis notæ adsunt, quædam non, haud ita simili modo ab omnibus scribunt. Vnde conijcere est nō ob

D scure decretoriorum dierum naturam quandam esse propriam, eximiam. Quos. n. seorsum vnusquisq; nostrum ad talium experientiam deueniens, iudicarios pronunciauerit ex eo, q̄ vniuersas iudicationum notas conseruent, eosdem apud illos quoq; in confesso esse inuenias: sicut ēt, quos experientia nemo potest iudicare, de his esse dissensionem. Nullum igit̄ ego his maius indicium de iudiciorum dierum natura existimo, quā q̄ de ijs, qui omnes iudicationum notas habent, has quoq; apud illos reperias, omnesq; conuenire: de quibus quis dubitet, de ijs dissentire: nam in talibus controuersia fidem ijs qui in confesso sunt, firmam astruit. Prestaret ergo sophistis cauillos aliquando odio persecutis, de illis, qui omnes habent iudicationū notas, omnibusq; in confesso sunt, prompte sniam dicere, & de reliquis considerare: q̄n quidē propter dubitationem, quæ in paucis simis est, certitudinem in plurimis adeo conspicuam peruertere extreme absurdum est. Age igit̄, nos, si veritati studemus, ipsorum iudicio integre manum admoliamur: & primos sanè tanquā regulas quasdam, omnes iudiciorum notas habentes, apponamus: secundos, his proximos: deinde tertium quendam & quartum ordinem statuamus, & cuiusq; dignitatem indicemus. Etenim huiusmodi cognitio ad curationes morborum & solutiones non leue momentum adfert: ne videlicet ijs timeamus, qui fidis diebus iudicati sunt, aut tenuem vicium præbeamus: ne ve perfidis diebus iudicatos parum diligenter obseruemus.

i Epid. cō. 2. t.
83. 84. 85. 3.
116. c. Et cō. 3.
t. 14. 120. d
2^a. Aph. 24. Ex.
ord. 15. g
in Prog. cō. 3. t.
3. 4^a. 207. b

Primum itaq; omnium dierum decretoriorum Septimum dicimus, nō numero videlicet & ordine primum, sed potentia & dignitate: omnes. n. summam decretoriorum notas occupat. Etenim plurimos iudicat & absolute, item cum manifesta excretionē, vel abscessu, sine periculo vehemēti: & vt plurimum quartus eum prænunciat. Nam, si vrinæ in illo planē, vel spūti, vel deiectionis, vel appetitus, vel mentis, vel sensus, vel alterius cuiusdā similis, manifesta contigit mutatio, illam vt nō similis in septimo iudicatio comites, quomodo fieri posset: bona, si ad salutē: mala, si ad peiora pertendat. Plerunq; igitur bona iudicia eueniunt in die septimo: etenim hoc ei præter cæteros accedit, q̄q; non nulli etiam in eo moriuntur, & euidentī conuersione ad peiora pergetes, in sequenti quodam decretorio intereunt. Sextum autē diem, quanto pauciores in eo iudicantur, quā in septimo, tanto quoque maligniorem inuenio, vt qui ferē ex aduerso natura septimo oppolitus sit. Etenim, qui in quarto ad peiorem statum recidunt, pleriq; sexto moriuntur. E cōtrario rursus, si bona conuersio contingat, septimum crisis expectabit. Et, si raro interim ad meliora conuersionem in quarto die euenientem sextus excipiens iudicari, incredibile est, quanta cū perturbatione periculo & metu hoc fiat, quasi æger statim adeo fato sit functurus. Nam, si in delationem animi, q̄ cataphoram dicunt, incidant, sopori graui, quē caron appellant, simile quid ipsi obuenit: suntq; tum oīs sensus, tum vocis, expertes: & si quæ excretio proueniat, animo consternantur, pulsus ipsorum concidunt, color abit, tremunt, collabunt. At septimus dies semper pro excretionis portione reficit ipsos magis ac recreat. Atque igitur sexto die maligna, acria, fetida magna ex parte tū deiciunt, tū vomunt. Sudores rari quidē, qui æquales & toto manantes corpore, & calidi: quales, si q̄n oboriunt, sæpenumero intercipiunt. Timor inuadit spectantes eius rei ignaros. Interdum parotides malignæ, vel ēt arquatæ, vel alius quidam abscessus, alterū certamen quo discutiat, requirens, emergit. † Ex vrinis iudicas: nec interim in his boni quippiā inuenis: etenim crudæ, decolores, tenues, boni nihil, quod subsidet, habentes, sed nunc quasi testaceum, nunc arenosum: in totū, inæquale, incoctum, ipsa copia tantum in sexto die, quibus apparet, conducens. Atq; hæc huius diei moderatissima leuissimaq; sunt opera, si quis saluari debet: plurimos autē confestim in syncopen coniecit, vel suffocauit largo sanguinis profluuiō, vel euacuatione parum moderata, item vel quadā catoche, vel infania, quam *μαυίαν* græci appellant: alios in manifestam perniciē iniecit, arquatos inducens, parotidas non bonas excitans, & marcoribus insanabilibus interim inuoluens: demum quod mali genus non adfert. Mihi equidem frequenter in mētē venit Septimi diei naturam Regi assimilare, Sexti vero Tyranno. Ille siquidem prouidet, tanq; bonus aliquis princeps, ijs, quos iudicat, vt vel supplicij partem adimat, vel illustret victoriam: Sextum vero diē è cōtrario finxeris vel perniciē illius, quem iudicandū accepit, gaudere, vel salute dolere, querereq; vbi animum expleat, & male ægrum, qui in ipsum incidit, trahet, & longa punitione inuoluens exerceat. Agē igit (sermo. n. hic mihi listat prius, q̄ aliorū dierū decretoriorum naturā explicē) si quis roget me de septimo die, an decretorius sit: dein, vbi hoc affirmarim ex parato, de sexto rursus querat: quid ei respondero? Nam, si eadē huic quoq; appellationem imponam, putabit forsā aliquis natura ipsum septimo similem me existimare: si vero natura contrariū, ideoq; ex decretorijs diebus exemerim, forsā opinabit eodem genere cum duodecimo & decimosexto comprehendī: de quibus antea dixi, nunq̄ me videlicet vidisse ipsos iudicantes. De his sanē, quid sentiam, prompte, vt de septimo dixi, enūciabo. Illos. n. q̄ nullam decernendi notam habent, non decretorios dicā: hunc, quia oēs habet, decretoriū esse: de sexto non tam absolutam enūciationem statuere possum, decernit etenim frequenter de morbis, sed dolose & prauē. Quapropter, si quis me cogat de ipso ferre sententiā, non longa oratione vsus, vt paulo ante, cum vniuersam eius naturā recenserem, sed summam complectēs, sextū diem malum esse decretorium dixerō, quemadmodum septimum bonum. Nō tñ sic conuenit simpliciter atq; angusta oratione de re non simplici pronūciare. Nā præter alia medicorum pleriq; rei ipsius obliti, de nomine contendunt: non nulli subitam in morbo mutationem iudicationem appellant: quidam, nisi bene egro cesserit, tale crīsim non vocitant: aliqui horum vtrunq; iudicij opus esse aiunt. At iudicium ipsum, perturbationē (quā *σάλον* græce dicunt) facientē conspicue mutationē in morbo acuto, ex ipsa videlicet morbi natura proueniētē, non extrinsecus, esse arbitrant. Deinde multum ac diu de significato cōtendunt: neq; id ipsum intelligentes, tanq; à rebus medicis desciscētes, vel dialecticis vel grāmaticis vel rhetoribus cōueniētē speculationē recipiunt: siquidē dialectici munus est de nominum recūitudine disputare: Rhetorum & Grāmaticorum est inspicere nomen, an lātīnis in vsu sit. Atq; hæc non nulli medicorum faciunt, tantam vel dialecticis vel grāmaticis vel rhetorices cognitionem ac intelligentiam habentes, q̄ tam asinus lyræ. Hi ergo medicorū res omittentes, & aliena male tractantes, vtrobq; grauiter peccant. Nos sanē, q̄o quis medicis nominibus optime vtaī, alibi mōstrauimus. In presentī commētario dierum naturam interpretari statuimus, sophistarum nugas alijs relinquentes, qui artis opera parum curant, sed nugantur, velut in adolescentium diatribis. Dicetur tamen nō nihil in sequētib; etiam de prædictis nominibus, vt illorum cauillos quis possit diluere, homonymias diūtin-

† si vero & per vrinas quæ doque iudicet, nec ipsas bonas inuenis.

A distinguens. Nunc aut̄ prius ipsam vtilitatē explicemus, quemadmodum in oibus cōmentarijs fecimus, vt hunc iam tenens, eoq; fruens, ex abundantia, sophistarum nugas rephēdere cōdiscas. Nam, vt alia sine longa ipsorum nugacitate, artis candidati possunt ediscere, oēm ad amussim dierum naturam ex ipsa doctrina opere possunt cōsequi. Atqui in totum ab eorum loquacitate tam vulgata abstinere impossibile est: postremo quoq; in priore sermone vel inuiti ipsam attigimus.

De Ordine Dierum Indicatoriorum ad Vigesimalium vsq; diem.

CAP. 5.

PVta itaq; illa vice pro cōmij alicuius propter speculationis celebritatem mihi esse prælibata: vtilitatem autem ipsam & præstantiam ad artis opera, nunc deinceps dicere vniuersam tempus postulat. Quod quidem vtilitas sit, etiam sine appellatione ostenditur: q̄ autem veritas, non statim apparet, sed ex ipsis rebus iudicationem expectat. Quare lectores hoc adhortari opportunum est, vt, postq̄, quemadmodum & nos oia hic scripta multo tempore iudicauimus, ipsi quoq; in ægris eadē explorauerint, tum audeant de dictōrū veritate sententiam proferre, prius autē non.

Rursus igitur initiū faciamus ab ijs, quæ à principio libri incepimus: dicamusq; quæcunq; quidem prius dicta sunt, per capita resumētes, vt solū memoria teneantur: quæcunq; vero nō dum diximus, enarratione fusa interpretemur. Hæc autē dicta sunt: Morborū solutiones, quæ subito, vniuersimq; fiunt, excretionem quandam vel abscessum euidenter requirere: Dierum vero, in quibus eueniunt, naturas esse differentes: etenim Septimum & frequenter soluere, & perfecte, & cū fide, & salubriter, & sine periculo, & clare, & cum bonis signis: Sextū frequēter quidem & ipsum, sed non septimo similiter: nam & pauciores ipsum iudicare, & solutionis modo plurimum differre: neq; enim bonas salubresq; ipsas esse, verum malitiosas plurimas: neq; si bonas solutiones, oīno & perfectas: immo neq; si perfectas, statim etiam cū fide, quia non nunq; morbus reuertit̄, exacte licet solutus esse videatur. Quinetiam cū periculo & obscure sextum diem iudicare, idq; ei maxime propriū esse, hoc quoq; diximus. Attamen sine signis iudicium nō omnino sexti propriū est, sed quartus ipsius, vt etiam septimi index est. Hæc igitur præfati sumus: quæ restant, inunc adijciamus. Septimi naturam decimusquartus maxime imitatur. Proximi his sunt nonus, vndecimus, & vigesimus. Prope hos vero decimusseptimus, & quintus, post hos quartus, hūc sequuntur tertius, & decimusoctauus. At sexti naturam nullus exacte aliorum dierum imitatur. Si aliqñ autem in octauum diem vel decimum subita morbi solutio incidat, similis ferē ei est, quæ in sexta accidat: verum raro in his soluitur, nec cū fide, nec bene, nec perfecte: insuper ad hæc obscure simul & citra notas: vnde alterius esse nature ipsi cū supra dictis ostenduntur. Quæadmodum in his morbus subito nō soluitur, ita nec in ijs, quos statim recensēbimus, duodecimo, sextodecimo, & nonodecimo. Mediū inter hos ordines dierum subito non soluentiū, octauū dico, decimū, duodecimū, decimiseptimū, decimioctauū, quos iam retulimus: & tertij, quarti, quinti, sexti, septimi, noni, vndecimi, decimi, decimiseptimi, decimioctauū, vigesimali: Decimustertius maxime videt̄ mihi esse positus, nec scilicet ita reijciendus, sicut hi, qui secundæ sunt notæ: nec ita soluere morbos natus, sicut ij, qui primæ sunt notæ. Hmōi quædam dictorum dierum ad vigesimalium vsq; differentia est. Reliquas ordine deinceps dicturus sum, hoc primū in memoriā reuocato, quod ante paulū promisi.

Nam, quantum ad artis opera attinet, longo ad inuentionem tempore opus est, breuissimo autē ad doctrinam: quicquid est aliud reliquum, vel sophistarum nugæ vel aduersus hos cōtrouersia est, etli hæc quoq; deliramentū sit, præstaret. n. ipsos despiciere: pp̄ iuuenes tñ, qui aliqñ cauillationibus circūuenti, à naturali ratiocinatione recedunt, necessario locum habet. Igit̄, quid proposuerimus, manifeste iā liquet. Nam sine noibus etiam his, iudicari, iudicatum esse, iudicium, & decretorium, dñas dierum interpretatus sum: non à ratione quadā, vel dogmate abditorum, eas introducens, verū ex solo diuturno vsu speculationem constituens. Porro, quicunq; hoc omisso, vel quō iudicationē diffinire conueniat: vel quæ ratio sit, cuius occasione non eque in vniuersis prædictis diebus iudicia fiūt, disquirat: sophistis cōtrouersia ansam præbebit: qui huiusmodi sermonibus contradicentes, rem ipsam se subuerrere putant: Veluti si quis videndū causis, quas philosophi dicunt, reclamans, se visum sustulisse credat: vel si quis, de motu quid dicat, non habeat, vel de loco, tempore, generatione & corruptione, cū sermonibus res quoq; sustulisse arbitretur. Talis est. n. de iudicio & decretorijs diebus sophistarū dicendū facultas: qui euidenter ipsum sanē amouere nō possunt, significata vero trāspōnunt, & ad diffinitiones quasdam reclamant, postremo placita de natura numerorum proficindunt. Quanc̄ à nobis nuper scripta doctrina nihil horum attigit: atque huius rei gratia sophistarum os obturat, vtilitatem vsuq; breuiter edocet. Pari modo dierum post vigesimalium differentias compendiose tractassem, nili ratio quædam necessaria obstitisset: quam & ipsam Empirici, qui nihil aliud recipiunt, nisi euidenter apparentia, accurate nouerunt: non tamen qui primum artem recipiunt.

Solutio Rationum, quæ Morborum Incurum, quasi Inexplicabile ostendebant.

CAP. 6.

HÆc autē ipsa rō, ea est, quæ inquirat, quod nam tādē sit morborū principiū. Etenim vigilat, cibos fastidiunt, capite grauantur, segnes & ad motum pigri fiunt, toto corpore lassitudinē sentiunt, aliq; id genus infinita patiunt plurimi egrotaturi. Atq; hæc primo adueniunt modice, verum semper magis augetur paulatim, obambulantibus iam, & consueta faciētibus. Posteaq;

Quarta Classis.

tttt ij

vero

De quintodecimo quid dicendum, cū nullā hie de eo mentionem haberi videamus?

vero nimisquam displicere sibi cœperint, ac ab affectu victi primum fuerint, tunc decubunt. Vnde de perspicuum euadit, morbi principium statuere conueniens, nō leuioris esse negocij: quippe ad amissum primum, insensibile esse: vbi iam decubuerit, nō morbi, sed decubitus, esse principium. Etenim, q̄ fortiores quidam sunt maliq̄ patientes, item q̄ detinentur aliquo civili negotio, longiusq̄ eunt, & procul à domo deducunt, atq̄ ob alias huiusmodi causas, possit quis non dum decumbere, sed male affectus quidē esse: si mollis quispiam animo, imbecillis, timidus, & de quamlibet leui causa suspiciosus, statim decumbit. Cuius igitur decubitus morbi initium putandis, nemo facile inuenerit. At qui, si neq̄ primum exacte principium capere licet: neq̄ decubitus, morbi initium cōsistere, ratio est: cōstat neq̄ aliud tempus aliquod, vel ante decubitus, vel post eum. Siquidem priora omnia inique capientur primo principio neglecto: quæ post decubitus sunt, multo iniquius, si neq̄ huius tempus morbi exordium est. Huiusmodi quidem sunt addubitatio nes. Porro ipsorum solutiones diuersæ sunt: Prima & maxima, Multos morbos repente inuade re, vel simul cum rigore, vel dolore vehemēti, nullo planē sensibili symptomate eos progresso. Morbis itaq̄ alijs, in quibus obscura principia sunt, ommissis, decretorios dies in manifestissimis experiamur. Etenim & cœnatis facillime plerisq̄, & exercitatis, lotisq̄, subito morbus aduenit, quē admodum Hippocrates quoq̄ de multis agris scriptum reliquit: Vt idē author de alijs egrotis scribere consuevit, q̄ priusq̄ ægrotare inciperent, stando in erectum fatigabantur. Et quidem hoc ipsum dicentes, anteq̄ morbus incepisset, inscīj ac imprudentes veritatem confitemur: nam morbi initium tempus illud ipsis putandum est, cū manifesto febricitare incipiētes decubuerint. Non enim idem sunt capitis dolor, & febris: sicut nec vigilia, & cibi fastidium, & totius corporis grauitas, vel lassitudinis sensus: verum singula hæc, diuersa quædam à febre existētia, febrem denunciant. Tu igitur o sōphista mentem his aduerte. Febris inuadens, maximeq̄ acuta, neq̄ nos neq̄ idiotam quemlibet latere potest, Finge autem, si voles, latere nos quoq̄: sed mirarer, si diutius hora ægrotatē, licet omnino sensus expers sit, latuerit. Putet itaq̄ inuasisse hora decima: sit autem verum initium, quod non decima, sed nona hora contigerit: quid hoc ad dies decretorios? In hoc artis medicæ opera nimis, vti vides, pereunt, q̄ ægrotantium non nullos hora vna latuit. Hippocrates sanē medicorum omnium diligentissimus, vniuersa hæc cum obseruasset, quemadmodum, q̄ complures repente nullo prius oborto symptomate, quidam stando in erectum fatigati, febricitare inceperunt, memoriæ prodidit: ita iudicationes euenientes à primo die, quo febricitauit homo, non ab illo, quo capite doluit vel huiusmodi aliud quippiam passus est, accurate inspexit, quoniam in huiusmodi principijs decretoriorum dierum experientia medicis est. Porro G tu, si principia ratione contemplabilia vis inspicere, forsan ἀεὶ ἀβέβαιος id est perpetuæ inualetudinis, placitum attinges: at non Asclepiadarum medicina talis est. Ratione siquidem contemplatorias illi febres neq̄ dignoscere neq̄ curare dignati sunt: sensiles autē & claras, & potissimum cum acutæ sint, in quibus & decretoriorum dierum contemplationem requirimus, neq̄ idiotam quemlibet, neq̄ medicum, latere possunt. Quid iam tibi vis? an in ijs, qui statim decubuerunt, obseruationem facere, vel qui stando in erectum defatigati sunt? Hippocrates etenim in vtrisque faciens, eosdem de ambobus decretorios pronunciauit: non vbi primum capite doluit, sed cum primum febricitauit, morbi initium constituens. Ita et singuli alij, quibus ars curæ est, nō sermones falsi probabiliter contexti. Iam quidem morbi principium medicis facillime cognoscitur. Siquis vero se ipsum ab hac appellatione eximit, non dumq̄ persuasum habet: tum nugari non solum nos, sed etiam Hippocratem, Dioclem, reliquosq̄ alios, quorum prius mentionem fecimus, existimat: is Cadmeam victoriam vincat.

De Facultate Dierum Indicatoriorum aduersus Sophistas.

CAP. 7.

NOs enim sōphistas reprehendere nunc non instituiamus, quoniam superuacuum: verum ijs, qui veritatem sectantur, speculationem nostram impertimus. Ponamus iam huiusmodi quædam egrum clarioris doctrinæ gratia, qui decima diei hora acuta febre conflictari incipiat: vnde sōphistis quærere iubentes principium ratione contemplatoriū, ipsi, secundum diem, an ali quod aliud initium accessio altera in ipso faciat sensibile & clarum, obseruabimus: Dein eodem modo tertium, vt siue per triduum siue quotidie fiant accessiones, cognoscamus: hoc autem magis, siue in paribus siue in imparibus diebus vehementius intēdatur. Esto febris cōtinua, per triduum vero accessiones: tertio quidē die, hora vndecima: quinto, noctis hora prima accessionem habeat: septimo noctis hora tertia: semper enim accessionem duabus horis post venire statuamus: quapropter etiam noni diei noctis hora quinta, vndecimæ septima, fiet accessio. Sunt iam huic alia similia per vniuersum morbi decursum à principio ad vsq̄ noctem vndecimam. Vndecimo vero die coloratiores simul vrinæ reddantur, & quasi albæ nubeculæ in ijs innatent, prius nō visæ. Hic non mediocris spes est verē medicis morbum in decimoquarto die discussum iri: euenit tamen subinde solutionem in dierum quendam sequentium incidere. At, hoc quo pacto fiat, sermonis de iudicijs proprium existit, eaq̄ de causa in illo dicemus: nunc autem de decretorijs diebus differere proposuimus. Cuius autem gratia exemplum requirebam, propius venire apparet. Inuadat enim quotacunque hora decimatertiæ noctis accessio cum totius corporis concus sione,

1. Epi. cō. 3. t.
25. 3^a. 124. c.
7. Epi. cō. 3. t.
19. 3^a. 121. c.
5. Epi. in histo-
ria Hippothe-
nis.

1. Epi. cō. 3. t.
26. 3^a. 124. g.
Et 3. Epi. cō. 3.
t. 82. 3. 150. f.
Et. 15. 1. b. t. 84.

A sione, quam Græci *πίση* nominant: fieri siquidem potest, vt horam consuetam præoccupet, aut non præoccupet: ambo enim eueniunt, magis tamē alterum, vt præoccupet, cum crisis futura est. Sit iam quoque molesta grauisq; si placet, tota nox decimatertia facta, quo certius firmiusq; iudicium fore speremus: qm̄ impossibile est eum, qui tam grauius laboravit in accessione, quæ decimatertia nocte incepit, nō iudicari. Iam vero, vt nihil indefinitum sit, fingamus noctem grauem: inuadat accessio hora octaua cum vehementi corporis concussione: nullumq; aliud ex ijs, quæ in crisisbus superueniunt, symptoma adsit: pulsus fiat inordinatus, inæqualis: sed motus plures, elati, & magni appareant: huiusmodi æger, vbi accessio cum corporis concussione inuadens vigorem suū receperit, sudare statim decretorio modo in decimoquarto videlicet die incipit: sic enim euenit, si decimatertia nocte hora octaua accessio inuadat. Itaque iam facilius pro euacuationis ratione spiraret moueatq; sese, & pulsus ædat meliores: tū facilis toleratio ista comitetur: & toto die vniuersum corpus æqualiter insudet: dein ad vesperam in totum febris leuetur: talis eger tuto iudicatus est. Procedente tempore paulatim ipsum recreare cibis & reficere conuenit: nihil etiam timere, dies enim fida fuit, omnesq; decretoria notæ concurrerunt. Nempe, q̄ vñ decimo die in vrinis quid iudicatorium apparuit, signum est iudicij, quod *ἰσχυρῶς*. i. cum bonis signis, merito nuncupatur: item nox gravis, quæ accessionem præcedit, & insultus cum concussione, pulsuum commotio decretoria, sudores boni: Atq; ob hoc, clarum iudicium merito nominatur: q̄ sine symptomatibus horrēdis eueniret, tutum: quinetiam perfectum, quod febrem perfecte discussit: bonum ob hoc ipsum, & q̄ sine periculo. Quod igitur iudicio testimoniū afferendum relinquatur: huic mihi animum adhibeas, q̄ fidele est iudicium, securum, & à metu de morbi recidua remotum. Vnde hoc accepimus: nempe q̄ alia singula ex vno quopiam, vel etiā duobus, vel pluribus quidem, sed non ex vniuersis factis, oriuntur: verum q̄ cum fide, omnibus, quæ commemorantur, indiget: in quibus dici quodque natura est, nam, si alijs omnibus, quæ retuli, euenientibus, crisis in decimum quintum incidisset, non perinde secura esset. Fides igitur exquisita iudicij à die sigillatur, ac ob signatur: atq; hic Decretorios dierū est vsus. At, si quis solos ipsos omne posse existimet, is non solum plus ignorat, q̄ cognoscit: immo sophistis etiam, contradicendi occasionem exhibet. Dicunt igitur statim: Si fidem in morborum solutionibus decimi quarti diei natura præberet, fidem ipsum esse vel sine multis sudoribus & salubribus oporteret. Quō autem sermo nugax sit, ego ne vel ostendere prorsus volui, sed singulos medicorū scholam frequentantes tantum prius eruditos esse, quā frequētarent, vt saltem cauillos ac captiones adeo manifestas possint cognoscere. Huiusmodi siquidem nugacitas omne peruerit auxilium, neque venę incisionem nō nunquam auxiliari demonstrans: si namq; auxiliaretur, cur tandem non statim eos, quibus vena incisa est, in balneum dimittimus audaciterq; nutrimus, verum in lecto cōtinemus & tenui victus ratione fouemus: quid, q̄ nec cataplasma apponimus: etenim hoc repletos, lotos, & ebrios iuuat: quin nec clysterem, neq; ex omnibus aliud quodlibet: similis namq; loquacitas est. Sed, quoniam artem tam mirabilem ac magnam pro Asclepiadis veteribus Lanifices & Telonæ tractant, oportet videlicet nos quoq; eam oppugnatam vindicare: dicereq; Si vna quæuis causa vnus rei efficiens esse, & vnū quoduis signum vnus rei index esse, dicatur: ac quispiam ostēdat hanc ipsam causam & hoc ipsum signū minime præstare posse id, quod de ipsis enunciatum fuerat, vt quæ alterius præsentiam semper requirāt: pulchre opinionem reprehendet: Si vero aut facere, aut indicare simul plura cœuentia, hoc aliquid dicatur, nugax est, qui seortim ipsorum vnū quodq; aggreditur: non enim vnumquodq; ipsorum priuatim tanquam nō sufficiens, sed vniuersa simul, subuertere cōuenit. Dixeris equidem sic, puto, etsi decem aliqui pondus quodlibet attollere possint, singuli vero priuatim nullum possint, ad operis totius absolutionem vnum inferri. Quid iā vis: vtrum decretorios dies fide morborum solutionis esse causas, an signa: in vtrisque siquidē sophisma prompte deprehenditur. Vis, prius causas statuamus: quemadmodum & venę sectionem, & clysterem, & cataplasma, aliaq; singula prælidia causas sanitatis esse dicimus: verum, vt illorū nullum adeo validum erat, vt sine alijs restituat sanitatem, ita nec decretorios dies. Rursus igitur, si tibi vñ, non causas, sed signa dicamus, qualia in vrinis, alui recrementis, sputo, atq; huiusmodi alijs vniuersis cernuntur: sed nec illorum vllum solū poterat vel salutem vel mortem indicare. Atqui, si neq; vt cās, neq; vt signa, decretorios dies censēā semper solos aut facere aut indicare idem, verū cum plurium congressu, nullam adhuc rationem sophisma ipsorum habebit. Non. n. hæc decretorios dierum recta exploratio, q̄ etiā sine alijs signis decretorijs fidi sint: verum alia quædā, quæ sanè re vera, est. Nam, si alijs vniuersis indicijs eodem modo habentibus, decretorius dies solum destituatur, multum à iudicij fide tolletur: q̄ si vero alijs decernendi signis non admodum completis, decretorium ipsis diem apposueris, solutionis securæ spes quædam affulget. Iam vero, si hoc etiam solum decretorijs diebus adsit, nempe cū ipsis frequenter vel plurima & maxima decretoria signa vel etiam vniuersa concurrere, æquum videlicet esset huius tantum occasione propriam quandam decretorios dierum naturam esse putare. Cū igitur ad hoc à se ipsis quoq; aliquid adferunt in medium, non multo sanè magis ipsos ab illis, qui nihil inferunt, neq; multis iudicandi signis concurrunt, separabimus, ceu propriam illi, hi vero propriam, naturam habeāt: mihi

DE DIEBUS DECRET.

quidem etiam admodum videtur. Itaque rursus à sophistis, qui artis optima conspurcant, recedentes, memores præscriptæ paulo ante hypotheseos, claritatis doctrinæ gratia, ægrum illum, quem continue febricitantem, per triduum accessionem experiri, ad diem vndecimum deducentes sermone, decretorium in vrinis posuimus signum habuisse, deinde quartodecimo iudicatum esse: Nunc haud ita sic, sed iniudicatum adhuc, in decimam quintam noctem accessionē, quæ in ea accidit, deducentes, similiter cum totius corporis concussione inuadentem, pari modo sudore iudicari fingamus in die sextodecimo, vt euidenter cognoscamus, quantā virtutem dies decretorius obtineat. Primum etenim neque probe sudauerit hic ægrotus, neque perfecte in illo die febris cum dimiserit: quod, si aliquid utique præter opinionem euenerit, sine fide omnino crisis est: itē, si æger quid peccet, morbus denuo reuertetur.

De Regulis, quibus comprehenditur Dies Iudicatorius, quando Iudicium ad Multos dies videtur pertinere

CAP. 8.

ITerum ergo protrahentes eundem ægrotum, quarto die signū decretoriū habuisse ponamus, quemadmodum paulo supra vndecimo statuimus: huic crisis septimo expectanda est. Contemplatorius enim in secunda septimana, vndecimus: in prima, quartus: & indicare natus est, sicut vndecimus quartumdecimum, ita quartus septimū, qualis nam erit. Fiat autem accessio in septima nocte hora tertia, sicut prius statutum est: item concussio, pulsuum mutationes eueniant: nocte iam finiente sudare incipiat: postea toto deinceps die octauo pulchre sudet: postremo febris leuetur ad vesperam. Hic rursus animum mihi aduertat: cuius enim gratia egrum produxerim, non paruum est. Siquidem in prima hypotheli decimatertia nocte accessionem expertus more decretorio, deinde quartodecimo febris liberatus, non decimotertio sed decimoquarto, iudicatus esse dicebatur: nunc autem, sudores licet ex morbi solutione in octauum diem totum exciderint, tamen septimo die hic iudicatus dici queat. Adhibendus enim animus est neque simpliciter accessionum principijs, etiam si cum decretorijs notis inuadant: neque cum primū sudare, vel alio quouis pacto inceperint iudicari: etenim hoc solum fidem non habet: immo nec cum primum febris decessit: quin nec duo coeuntia reliquo maiorem potentiam necessario habent, etenim tria conuenientia omnem quæstionem tollere conspicuum est. Dico autem, si in vno aliquo die accessio cum signis decretorijs inuadat, & iudicium incipiat, & perfecta solutio sequatur: si quidem partitionem fecerimus, distinguetur primum & maxime diebus, quos indices & contemplatorios appellat. Si namque vel quarto vel vndecimo indice facto crisis quolibet modo attigerit vel septimum vel decimumquartum, illorum ipsam crism esse arbitrari oportet. Porro, si perfecte iudicium extra illos dies cadat, vt neque in illis incipiat neque compleatur, constat non adhuc esse dicendum, morbum in septimo aut decimoquarto iudicatum, verum in alio quopiam die, qui totam crism in se comprehendat. Et, si tamen nullo indice prius habito crisis subito contingat, duos attingens dies, ad notas has respiciens distingues, vtrius nam sit, nepe ad accessionum analogiam, ad dierum naturam, ad decernēdi temporum numerum, ad ipsum iudicij tempus. Ad accessionum analogiam sic: imparibus diebus si æger magis laborarit, proprium magis diei imparis iudiciū: quemadmodum, si paribus, illius proprium: nam in accessionibus plurimum iudicia contingunt. Cæterum ad dierum naturam hoc pacto, si ambigas, vtrū noni diei vel decimi sit iudicium: si enim salubre, ac bonum, perfectum, sine periculo, noni magis est: si imperfectum, malum, & periculosum, decimi. Ad numerum decernēdi temporum: quoniam hæc tria erant, decretoriæ accessionis initiū, decretoriæ motionis principium, finis ipse iudicij: qui dies tempora duo accipit in se, magis iudicium sibi vendicat. Sic &, ipsum tempus iudicij vtra die fuerit longius, illi magis iudicium attribuendum est. Si igitur quatuor quidem hæc notæ vno die introducantur, huic tu quoque iudicium attribues: &, si vna ex his relinquatur, sic quoque adhuc adscribes, sed iam & alterum ipsius crisis participem fieri putabis: si vero æquales notæ fuerint, iudicium quoque vtriusque diei cōe esse censebis. Interim verò nō duos modo, sed tres et dies, iudicium attingit. Iterum igitur hinc mediā, quantum ad temporis longitudinē attinet, præpones: non tñ vniuersum ei concedes, sed Primum quidem, si absque indice & contemplatorio die crisis fuerit, considerandum est, quā diximus maximam hoc potentiam habere: Secundo regulis quoque alijs, quas modo enarrare desii, vtendum est, nempe accessionum collatione, dierum natura, decernēdi temporum numero, & ipso iudicij tpe.

De Prima ac Secunda Die: & de nomine Crisis vel Iudicij.

CAP. 9.

Quoniam vero de his abunde satis diffinitum est, reuersi denuo, vt prius vsque ad diē vigesimum, ita iam post illum decretorios enumerabimus: tantūmodo prius relatis iā adijciētes, quantum ad præsentem disputationem conducit, item ne vlla iam cōmemoratis quæstio desit. Quid autē hoc est? De primo die in morbis, & secundo, non diximus in superiore sermone, etsi Dioeli hi quoque decernere de morbis visi sunt. Quomodo igitur de hoc intelligendum sit, distinctione docebimus. Nam, si præceptum ac subita in ægrotantis corpore perturbatio, morbi solutionē præcedens, crisis siue iudicium nominatur neque primum diem neque secundum decretorios esse censuimus, quia illa velut fluctuatio, quæ solutionē præcedit, nequaquam in his est cōspicua:

si

A si vero solutionem simpliciter, iudicium voces, hi quoque erunt decretorij. Certe oēs febres diarix solutionem partim in primo statim die, partim in secundo, nanciscuntur. De significato igitur quæstio hinc magis est, quam de re ipsa: ipsam enim rem, liberari videlicet plerosq; febribus in primis statim diebus, nemo ignorat. Ad hoc genus quæstionis pertinet illud quoque, an, cum perturbatio facta in morbi solutionem finierit, crism esse factam dicendum: an, cum insignis quæpiã mutatio acciderit. Quinctiam, ipsum solutionis nomen virum, cum ad sanitatem æger reciderit, duntaxat inferendum sit: an etiam, vbi mors secuta, adhuc morbum sic quoque solutū fuisse dicendum sit: magnam inquisitionem obtinet. Cum vero huiusmodi disquirendi otium suppetet, rursus exponemus. Nunc autem in hoc priore commentario solam ipsam vtilitatem demonstrare proposuimus, quam & sine demonstrationibus logicis ex hypotheli colligere possum. Fingamus enim perturbationem ante exactam solutionem, crism simpliciter appellari: aliarum nulla crisis absolute, verum quæ ad perniciem tendit, mala crisis totum hoc nominetur: quæ insignis quidem momentum attulit, morbum vero non soluit perfecte, deficiens appelletur: alia, quæ insigniter ad peiora declinat, imperfecta simul & mala. Sic quidem, cum singulas res priuatim absolute clareq; indicare voluerimus. Interdum vero interpretationibus defectiuis appellatis vtentes, iudicia nominamus vniuersas quatuor differentias, citra appositionem mali, vel imperfecti. Atque hanc de deficientem interpretationem apud omnes homines satis in vsu esse, alibi declaratum est copiosius: sed nunc quoque dicemus, quantum ad præsens institutum est. Chænicem sanè, & cubitum, & pedem, aut aliam quandam mensuram, neque cum maior, quam par sit, existat, neque cum minor iusto, eodem appellasse vocabulo conuenit, quoniam quantitatem aliquam certam vnumquodq; tale nomen indicat: attamen est, cum chænicem minorem maioremq;, ac conuenit, nūcupamus: similiter cubitum, pedem, & alias quasque mensuras. At, cum exacte interpretamur, non cubitū simpliciter, sed magnum cubitum aut paruum, nominamus: absolute vero, solum iustum. Aliquādo non nulla secundum vehementem excessum, generis totius appellationem sortiuntur: quemadmodum etiam apud poetam scribi dicimus, alium præter Homerum, neminem intelligentes, in finiti licet alij poetæ sint. Huius farinae est, quod dicitur apud Comicum: Et rarum est, vt, qui homo, sit homo. Nam agrestem, belluinum, amentem, rusticum, non secundum hominis naturā esse putantes, ad integros in ea natura & consummatos nomen transferimus. Siue igitur sic per excessum quendam iudicij nomen dicimus, siue iuxta priorem rationem, alterius temporis est disputatio. Quod autem ad medicinæ opera momenti afferat, iam colligere est ex præscriptorum nominum hypotheli. Quod. n. omnes iudiciorum notas habet, iudicium absoluto sermone vocat: alia, cum appositione nominis appellabuntur. Iam, si non subitæ mutationis perturbationem, verū solam ipsam mutationem voluerit quispiam iudicationem nominare, bona quidē simulq; perfecta solutio, simplici sermone crisis vocabitur: reliquæ cum appositione omnes.

De Indicatorijs Diebus, qui post Vigessimum enumerantur.

CAP. 10.

Proinde qui post vigesimum diem decretorij: hoc enim vnà mihi propositum est percensere. Archigenes sanè Dioclesq; vigesimum primum ante omnes potissimum primo loco dignantur: etenim Archigenes ipsum vigesimo præponit: Mihi tamē aliter visum est, sicut & Hippocrati: ostendetur autem id in sequentibus. Simili modo etiam de vigesimo septimo habet: si quidem ego hunc etiam vigesimo octauo antepono, illi postponunt. Habet autē trigessimus quartus potentiam mentione dignam, atque hoc magis quadragesimus. His minus decernunt vigesimus quartus, & trigessimus primus: & multo his adhuc minus trigessimus septimus, ita, vt in dierum decernentium, & eorum, qui non decernunt, medio collocatus esse videatur, & magis ex non decernentibus esse. Porro alia tota dierum multitudo inter vigesimum & quadragesimum, decernendi omnino expers est: audi ipsos, iam tibi referuntur: Vigessimus secundus, vigesimus tertius, vigesimus quintus, vigesimus sextus, vigesimus nonus, trigessimus, trigessimus secundus, trigessimus tertius, trigessimus quintus, trigessimus sextus, trigessimus octauus, trigessimus nonus: vniuersi duodecim sunt. Et vsque ad quartum decimum quidem magnæ sunt perturbationes in morbis. Proximo loco succedunt, quæ vsque ad vigesimum habentur. Quæ post hunc ad quadragesimum succedunt, paulatim vehementiam efficaciamq; remittunt. Adeo vt, qui post quadragesimum sunt omnes, prorsus langueant, cōcoctione potius & abscessibus, quam excretionibus, morbos finiētes. Accidunt in his quoque per excretionem interdum iudicia, sed raro, nec magnam habent vehementiam: & frequenter pluribus diebus iudicia complētur, maxime cum in abscessum finiunt. Atque alios quidem, qui post quadragesimum habentur, Hippocrates planè contemne re videtur: sexagesimi tamen, & octogesimali, & centesimali vigesimali rationē habet. Ab his alios quidem septem mensibus, alios septem annis, finiri ait: alios vero, vt verisimile est, in binis annorum hebdomadis & ternis. Nō defunt, qui etiam quadragesimus secundus, & quadragesimus quintus, insuper quadragesimus octauus, & quorundam aliorum dierum, meminērūt: de quibus vniuersis sermo nobis futurus est.

in Prog. cō. 3. l. 3. 4. 207. b

Quæ

ITaque plurimis medicis impossibile videtur præfagiri diem, quo de morbo decerneretur: re vera tamen impossibile non est, si quis accurate Hippocratis speculatione lecta, artē tractare studeat. At vel, si prius, quàm edidicerit, apud ægrotos versetur, nihil amplius aget, quàm operam frustra ludet: vel, si ipsam diligenter didicerit, operari vero neglexerit, longè quidem altero, qui non antea didicit, melior, abest tamen permultum is quoque à perfectione. Quapropter, qui præcius esse cogitat dici de morbo iudicaturi, huic in primis ex amulsi cognoscenda sunt, quæ Hippocrates in opere prognostico tradidit: deinde quæ de constitutionibus in alijs libris memoriæ prodidit: postea de ætatibus, naturis, anni temporibus, & locis, quorum non nulla etiam in prognostico perdocuit: ubi iam hæc edidicerit, pulsuum cognitionem adiungens, facili negotio iudicij diem prænosceret: Vbi, si quidem morbus acutus nullum periculosum signum referat, & quarto die evidens quædam concoctionis nota comparuerit, septimo crisis futura est. Atque hæc breuibus iam explicata sunt, longè verissima. Porro, si quis lethalia signa, periculosa, & salutaria ignoret, nihil ex hoc sermone promouebit: quanquam, si hæc quoque cognoscat, concoctionis notas ignoret, etiam nihil hinc frugis relaturus est. Huius rei gratia Hippocratis præfagiorum opus relegendum præcepi. Nam periculosi symptomatis præsentibus vnâ cum { aliqua } concoctionis nota quarto die apparente, iudicium, si paribus diebus accessio fiat, sexto expectandum est: quod si huic excesserit, octauo: si in imparibus, septimo: Bonis signis apparentibus, septimo die morbus discutietur: etenim Lethalia signa cum notis concoctionis nunquam euenerint. Hæc autem non minus, quàm periculosa & salutaria, inspicenda sunt: quia, si quarto apparuerint, septimo aderit mors. Dicitur autem hoc nominari crislum malam. Animum hic aduertat, necesse est, lethaliu signorum tum magnitudini, tum copiam. Si nanque multa magnaq; die quarto euenerint, accessionibus distinguendum erit de morte futura: ad hæc cognoscendum hominem sexto die moriturum esse, modo accessio diebus paribus facta sit: si imparibus, septimo. Interdum sextus hominem iugulat, etiam si accessio contigerit in imparibus, propter morbi celeritatem & magnitudinem, & symptomatum in quarto die euenientium copiam. Quamobrem accidentium magnitudo, quæ ex potentia sumitur, exacte dignoscenda est. Verum, quomodo hæc ab illa, quæ ab imaginatione aestimatur, distinguenda veniat, in libris de crisi narratur. Omnia in omnibus confundere & conturbare non oportet, sed, quantum ad dies tantum decretorios proprie pertinet, huc transferendum est. Cum enim accurate admodum acutos morbos obseruassemus, quartum diem septimi esse indicem ex sua natura deprehendimus. Ex sua natura, inquam, hoc est, si nullum rarum & magnū incidat vel extrinsecus, vel ex ipsa morbi conditione, vel etiam ægrotantis habitu, quartus omnino septimum indicat. Cæterum, si quid extrinsecus præter opinionem accidat, quo de postea mentionem facturi sumus: vel morbus vehementer, vel obscure, ad iudicium propellatur: & ægrotantis vires aut validæ, aut imbecilles extiterint: attendendum est distinguendumq; æger periturus ne sit ante diem septimum, an post hunc de ipso decerneretur. Siquidem, ubi malum aliquod extrinsecus præter spem euenerit: & morbus non simpliciter acutus, verum peracutus sit: ad hæc vires egræ imbecillæ: signum malum, quod in quarto die apparuit, septimum diem non expectat, verum sexto æger huiusmodi morietur, præsertim si paribus diebus accessiones acceperit. Quod si nihil extrinsecus erratum sit, & morbi motus haud ita præceps ac velox, & æger validus, si quidem manifestum in quarto die malum indicium fuit, septimo interitus comitabitur: si vero obscurum, excedet huic quoque. Iam vero, si accessiones paribus diebus contigerint, octauo: si imparibus, nono æger decedet. Quæ porro manifesta, quæ obscura indicia vocitem, in libris de crisi exactius monstratum est: quinetiam in hoc, sermone procedente indicaturi sumus: prius autem ad reliquas distinctiones Hæc reuertet. Appareat, n. euidenter bonum aliquod in quarto die signum: et nullius periculi circa ægrotum sit suspicio: fieri non potest, quo minus septimo die fiat iudicium, si nihil extrinsecus peccatum fuerit. Quæ nam igitur sunt, quæ committuntur peccata? quædam sanè ab ipso ægrotato videlicet: quædam à medicis his admirandis, purantibus, nisi quis introgressus ad ægrum, deinde succingens se vel cataplasma imposuerit, vel perfuderit, adusserit, vel clysterem indiderit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adiunxerit, vel confricauerit, vel nutriuerit, aut huiusmodi aliud facitauerit, nihil ab ipso gestum esse artificiosum: hi enim, quoties ad ægrum accedunt, toties peccant. Non igitur iudicium in septimo die, ad quem paratum erat, fieri potest, tot interea erroribus admissis: quandoquidem naturæ motus statutis periodis pro sui ratione contingit: interim ab exterioribus peccatis circuitus seruari prohibetur. Sic itaque Hippocrates vndequaq; admirabilis inquit: || Natura omnino sufficit. Peccatur in hanc extrinsecus cataplasmate, inunctione, & totius & partis insperione. Sic etiam medicum || naturæ ministrum appellat, re vera medicum, non pharmacopolam quendam ex triuio: tatum. n. hic à iusta naturæ ministri appellatione abest, vt etiam maxime contrarium nomen ipsi magis conueniat, inimico videlicet & naturæ ipsius, & ægrotantiū hosti iure appellato. Quapropter nos merito, cum quispiam de ægro aliquo euentum iubet

In libr. de Alimento.

I. Epid. cō. 2. t. 51. 3. 112. f.

A iubet prædicere, cum distinctione id facimus, dicentes: huic morbus soluetur isto die, primum si vi-
 ctus ratione à nobis, non alio quodam medico, regatur: deinde si nihil ipse peccet, & faciat, quæ in-
 iunguntur, omnia: postremo si nullus magnus extrinsecus error admissus fuerit. Quæ iam exte-
 riora peccata sint (quoniam hoc quoque diffinire pollicitus sum) opportunum erit dicere: Vt, si
 æger incendio domus accidente, aut latronibus inuadentibus, aut fluuio inundate, subito cogatur
 fugere, quanta ei noxa aduenerit, quorsum atinet referre? Simili modo, si tegmen aliquod dela-
 psum vel parietem sentiens extimescat simul & fugam repente moliat: item, si per regulam quip-
 piam defluat, vel pluuia copiosior oborta capiti ægrotantis incidat, vel alius est quomodocunque
 ipsum irrigauerit, vt locum mutare, vigil esse, & timere cogatur: & hoc non mediocrem ipsi offen-
 sam inducit. Eodem pacto vicinorum tumultus, vel alia quædam talis vigilæ causa eueniens, aut
 nuncium aliquod triste, pro noxæ ipsius magnitudine etiam prædictionis perfectionem corrumpit:
 Vigilæ siquidem propter ipsum morbum intra prædictionem & crislis ægris aduenientes,
 nihil præfagia offendent: Quæ vero extrinsecus inopinata veniunt, horum nihil medicus præco-
 gnoscat: vnde nec futuram inde offensam conijcere potest, nec prædictioni secundum morbi ratio-
 nem factæ adijcere. Hæc itaque ipsa Hippocrates statim in aphorismorum principio præcipit
 ¶ **B** inquit, ¶ Oportet non solum ipsum, quæ res postulat, facere, verum etiam ægrum, assidentes, &
 exteriora. Si nanque, ait, disquirere quippiam & indagare ex nostris cogitas, ipse primum oppor-
 tuna facito vniuersa. Deinde æger in omnibus præcipienti obtemperet, nihilq; ex intemperantia
 peccet. Postea ij, qui adsunt ei, nihil erroris committant, vt vel iram ob delicta concitent: vel tristitia
 ex impetibus nuncijs afferant, vel offensam quod imperfectius in re administranda se ge-
 rant: sed apparatus omnis ante iudicij tempus prompte statuatur: obsonia pulchre parentur: mi-
 nisterium inculpate exhibeatur. Insuper quartum genus eorum, de quibus rationem habendam ius-
 sit, apposuit: nominat ipsum vno complexus nomine. Exteriora, multiforme licet existat: atq; hoc
 culpa vacet: etenim pluuia, tonitru, fulgura, vicinorum tumultus, canum latratus, insultus latro-
 num, domus ruina, defluens aqua, fluuius irruens, incendia, icetus, atque eius generis vniuersa exte-
 rioribus attribuantur. Hæc igitur quatuor genera, quorum partes etiam sunt diuersæ, dum natu-
 ræ motus impediunt, subinde circuituum ordinem corrumpunt: quoniam, vbi quartus dies eui-
 dens iudicij lignum attulerit: si neque medicus quid peccauerit, neque æger, neque ministrorum
 quisquam, immo si neq; extrinsecus error admissus sit: septimo die necessario crislis futura est. Ex
 quo innotescit non alium quendam esse, qui exacte præfagibit, alium qui rectam victus rationem
 ¶ **C** instituet, sed in eundem vtraque conuenire necessarium, nisi alterum ab altero corrupendum sit.
 Quod sanè peccatum in victus modo, quodlibet (sic autem nunc nomino vniuersam morbi curam)
 iudicium impediatur, abunde ostendimus: quod autem nec victus ratio proba sine status mor-
 bi & crislis præfagio institui possit, in medendi methodo declaratur. Si igitur hæc mutua opera per-
 petuo indigent, non alius quisquam medicus recte curauerit, alius exacte præfagiet: verum, quicum-
 que optimus fuerit, is præfagiet vnâ & curabit. Sed de huiusmodi in alijs cõmentarijs plenius tra-
 ctamus. Nunc, quod ab initio statueramus, ad id reuertemur. Quartus dies, cum clarum aliquod
 indicium bonum afferat, septimo die iudicium fore innuit, nullo (vt diximus) errore interea com-
 missio. At, si quis contingat, magnitudo eius inspicienda est. Si etenim exiguus exuerit, erit etiam
 sic iudicium septimanæ, verum aliquid de iudiciorum bonitatibus ipsi deerit: dictum est aut in prio-
 ribus, quod perfecte, salubriter, sine periculo, & similia, bonis adsunt iudicij: Si maius sit erratum,
 in septimo die crislis fieri adhuc non permiserit. Animus itaque diligenter adhibendus est hic
 omnibus, & offensæ magnitudo signis colligenda: nam interpretari ipsam nõ solum difficile, sed
 prorsus etiam impossibile: artificiosum vero discipulum reddere, vt hæc quoque ex amissi perdit-
 cat, possibile: sed huius temporis non est, magis ad speculationem de crisi pertinet. Quare rur-
 ¶ **D** sus ad sermonis reliquum redeamus, primam hypothesim in memoriam reuocantes. Quippe po-
 situm erat decernendi signum manifestum & validum, in quarto die morbi & acuti & natura salu-
 bris euenisse: Deinde nullo quidẽ errore commisso bonam omnino crislis ad septimum diem futu-
 ram indicari: Si porrò leuis planè contigerit, ita quoque in septimo euenturam, non tamen exa-
 ctè bonam: Si vero fuerit magnus, vt à septimo in sequentiū aliquem crislis recidat, attendendum
 esse noxæ magnitudini iubemus: nam exacte huius regula deprehendet clare, an in nonum diem,
 siue vndecimū, crislis delabatur. Itaque morbi, qui prorsus sine periculo sunt, ob delicta diuturni
 esse solent. Qui incolumitatem pollicentur, non tamen sine periculosis symptomatis, ob errata le-
 thales fiunt. Quinetiam illi, qui omni periculo vacant, multis magnisq; deinceps erroribus com-
 missis, in lethaliū naturam incidunt. Nec mirum esse puto. Cum enim in sanis delicta grandia
 morborum lethaliū causæ fiant, quid in ægrotis expectandum est? Proinde iam clarum est in-
 dicium & decretoriorum dierum sermonem, quem Hippocrates nos docuit, non examinari ab
 alio quodam in apparentium consensu posse, quàm qui ex æquo par illi victus instituendi artifex
 est: hic enim solus errorum vim disquirit, pernoscitq;: tum solus offensæ magnitudinem & diei
 iudicaturū delapsum intelligere potest. Quemadmodum vero in morbis periculo vacantibus: ita
 dicta tantum remorantur, quantum ex peccatis interim noxam ægri acceperint, ita in lethaliū
 præue-

1^a. Aph. 1. Ex.
ord. 2. b

D E D I E B V S D E C R E T .

præueniunt. Si enim, cum dies quartus in lethali morbo signum lethale indicarit, in septimū diē mala prædicetur crisis: peccatum vero non ita exiguum interea temporis contigerit: septimū diē crisis nō expectabit, sed interim morbus iudicio malo videlicet finietur. Sed, an quinto vel sexto, tum ex ipsius morbi celeritate, tum ex offensæ magnitudine, tum ex accessionum figura diffiniet. Quippe, quando in imparibus ipsæ fiunt, morbus peracutus est, & peccata non admodum exigua in ipso quarto videlicet, miraculum non est in quinto hominem interire. Quādo in paribus accessiones eueniunt, nec morbus peracutus sit, nec errorum magna offensā, sextū expectat. Huiusmodi autē omnia indicum & decretorum dierum speculationem confundunt: cum pauci medici rectē victum præscribāt: pauci ægri obtemperēt: pauci suū ministerij munus legitime obeāt: pauciores adhuc, quibus nihil externi aduersatum sit. Quapropter medicum tum accurate curandi, tum præfagiendi, peritum esse conuenit: accurate vero etiā læsionis magnitudinem discernere, vt, & si aliquando iudicij diem prædicat, sed interea temporis offendi ægrum contingat, mutare ipse prædictionem exacte possit. Hinc perspicuum euadit, q̄ quicumq; animo pusillus humilisq; fuerit, non solum non singula, quæ recensuimus, in ægris cognoscere studet, sed ne speculationem quidem ipsam ediscere sustinet.

*Quòd magna ex parte Horam ipsam Salutis & Mortis medicum Prædicere contingat:
ac de Diligentia in Prædictione adhibenda.*

F.

CAP. 12.

† vel cataphora tentatiū, vel inquietatum.

AT generosus aliquis veriq; amator, tum qui labores in optimis quibusq; rebus nō refugiat, neque theorematum difficultatem neque temporis prolixitatem neque exercitij laborē veritus, ad commemoratorum perfectionem veniet: vt non solū diem firmiter aliquando possit prædicere, sed etiā horam ipsam, in qua ægrum quempiam liberari vel mori necessariū est. Postquam enim diem aliquando, verbī gratia, mortis cognoueris, considerandum est inde, in quo potissimum accessionis tempore æger maximè grauetur. Si etenim statim inuadente ea refrigeretur vehementius, vt vix ad calorem reduci possit: color diutissimè absit: pulsus exiguus, aut nullus, aut malus appareat: motus pigritia, vel etiā somnus veterinosus, aut aliud quippiam: hoc maxime tempus considerandum est. Quòd si hoc quidem moderatum fuerit, in statu autem vel delirantē, † vel cum impetu exilientem, vel dissolutum † videas, aut febris magnitudinem non tolerantem, sed vehementer inardescentem, vertigine laborantem, capite dolentem, cordis id est stomachi morfu laborantem, vel id genus alijs, hoc maxime tempus esse suspicari conuenit. Porro, si principio accessionis vigoreq; mediocriter euenientibus, declinatio quædā, animi deliquia, sudores inæquales, frigidus, vel circa caput solum vel ceruicem vel pectus inferat: pulsus obscuros exiguosq; efficiat, & his similia: hoc præcipue tempus obseruandum est, sciendumq; manifesto in pessimo accessionis tempore hominem moriturum. Atqui, si hoc diffinitū cognitumq; aperte sit, nullum adhuc est negocium mortis horam dicere: quippe cum secundus dies, exempli gratia, & quartus vehementiorem accessionem adferat, quàm primus, tertius, & quintus: ad sextum diem mors præmonstrabitur: appareat vero pars accessionis grauissima in ipsius insultu, eaq; sexta hora, in hac moriturum hominem non est operosum dicere. At hoc non dico, vt quis putet nūquam tali speculatione fretum falli posse: verum maiore ex parte veritatem assequi, non probabili sermone, sed re ipsa, ostendimus. Illud autem noui certò quosdam, qui optimis inuidēt, facere: volunt enim futurum nos semper prædicere, licet nullum interim signum firmum habeamus, quanquam aruspibus auguribusq; denuo augurari immolareq; concedant. Deinde simul quidem obstrepunt nobis, tanquam maiorem, quàm hominibus conueniat, speculationem appetentibus: simul vero in operibus tam acerbe prædictiones inquirunt, vt nulli vates ita inquirant. Atqui non illos respicere, sed veritatem ipsam & signorum facultates diligenti exercitio pernoscere, oportet: & vbi hec tuto definiri possunt, prædicere conator: si autem quid obscurum fuerit, sequentem diem expectare oportet. Porro, si nihil in ipso firmiter præfagire possimus, satius est tacere, quàm temere pronunciantem falli. Ego sanè ex tali securitate motus haud noui me in prædictione lōgo tempore errasse, etsi in primo statim febris initio subinde de tota ipsius natura pronunciauerim, vel tertianam esse hanc inuadentem febrem inquitēs, vel quartanam, vel quotidianam, vel harum quidem nullam, continuam vero & acutam aliquam, quartum diem non excedentem. Verum in omni principio futurum cognoscere non licet, † nisi quis ex amussi morbi speciem perspectam referat: † & hoc ad opus de crisi pertinet.

† nisi si quod principium ex amussi morbi spem perspicue ostendat.

De Via ac ratione Indicatorium Diem in Acutis ac Longis morbis prædicendi.

CAP. 13.

ITerum igitur ad institutum reuersi, dicamus: Si quis primo die acuta febre infestetur, nullum autem periculosum signum ipsi adfuerit, sed in vrinis aliqua concoctionis nota inuenta fuerit, non extra quartum diem morbus soluetur. Quinetiam, si multa lethalia primo die statim deprehendantur, morietur planè non extra quartum diem. At, si acute febricitet, nullum vero lethale adsit, immo nec aliqua concoctionis nota, fieri non potest, vt hic quartanus decedat. Distinguendum hic rursus est, vtrum, sicut nulla concoctionis nota adest ei, eodem modo neque temporis longi vlla:

A vlla: an, præter q̄ concoctionis indicia defunt, etiam temporis signa adsunt. Si nanque, vt concoctionis, ita temporis omnino signa absint, in secundo quaternione morbus statim accipiet. Quod si longi temporis indicium adfuerit, excedet omnino secundum quaternionem, hoc est diem septimum. Cæterum, quantum extendetur, hoc nō licet statim ab initio cognoscere: sed in sequentibus diebus distinguetur. Tātum autem ex hac prænotione ad probam victus rōnem præcipiendam acquires, q̄ cognosces scilicet tantum alimenti modo convenire, quantum statu post futuro.

“ || Cum, n. morbus peracutus est, statim etiā extremos labores habet: in quo extreme tenuissima vi
 “ ctus ratione vtendum est: cum autem secus est, paulo pleniorē victum tantum admittere con-
 “ uenit, quanto morbus extremis mitior clementiorq̄ sit. Extrema, statim morbi appellat: siquidē
 peracutum quoq̄ morbum extremos labores statim habere dicit, hoc est accessiones & sympto-
 mata: id autem aliud nihil est, q̄ morbum vigere. Talis sanē morbus, qui statim à principio se-
 cundum quaternionem excessurum se indicat, secundo & tertio die accuratius à te intelligetur, in
 quanta in temporis prolixitatem extendetur: In quarto vel proxime conieceteris futurum statum,
 & crīsim: nam, si cruditatis signa & temporis, nihil mentione dignum referunt, etiam tertio qua-
 ternione longius agritudo extendetur. Enimvero, si claram aliquam mutationem faciat, non ta-

1^a. Aph. 7. Ext.
o: d. 4. d

B men iam signum aliquod concoctionis in primo quaternione appareat, in tertio quaternione cri-
 sis expectanda est. At, si crudus adhuc videatur in septimo die, non tamē insigne quoddam & ma-
 gnum temporis indicium habens, sperandum in quartum quaternionem, hoc est in decimū quar-
 tum diem crīsim eius extensum iri: diffiniendum verò est exacte in vndecimo: vt enim quartus
 septimi, sic vndecimus decimū quarti index est: Vbi enim clarum aliquod & fidum ad amūssim si-
 gnum concoctionis iam eo die antea innotuerit, in decimo quarto iudicium fore ait: obsecrum si
 eueniat, alijs iam attendendum est. Si nanque morbus celere motum obtineat, & aliorum nul-
 lum obstat, forsan ēt decimus quartus decerner: sin minus, in decimo septimo crīsis erit: at, si nihil
 in vndecimo profus ante fuerit indicatum, in decimo quarto iudicium esse nequit. Consideran-
 dum autem hic totius morbi motus, aliaq̄; symptomata omnia & indicia, vtrum decimo septimo,
 vel ēt decimo octauo crīsis speranda sit, an longius progressura: interdum enim in his quoq̄ iudi-
 catur, plerunq̄ vigesimo, interim vigesimo primo: Index autem amborum est decimus septimus,
 & magis vigesimi: decimus octauus autem solius vigesimi primi. Porro, si morbus quispiā mox
 ab initio non adeo celeriter moueatur, sed velut combūrens inuadat: & alia signa longioris tem-
 poris adsint: huius statum præfagire in principijs nemini licet: verum, q̄ non intra decimum quar-
 tum diem crīsim accipiet, liquido constat: quousq̄; vero extendetur, non constat, sed distinguere
 oportet prius, periculosus ne sit, an non. Si periculosus est, & præterea vires egrī imbecillē, mors
 ante, quam in longum extendatur tempus, præuertet: si periculo vacat, procul omnino crīsis est:
 non enim fieri potest, vt celeriter iudicetur morbus, qui præmonstrat notam longi temporis.

* στυχόμεν. v.

Quantum igitur tempus ad amūssim ei accedet, non modo non primo die, aut secundo, aut ter-
 tio, sed ne quarto quidem inuenire absolute sperādum: verum in decretoriorum dierum sequen-
 tibus periodis perspicuum fiet. In secundo quidem quaternione latior est coniecūra, in tertio ac-
 curatior. Quod si enim ad septimum vsq̄; diem cruditatis & temporis indicia vehemētiora com-
 pareant, ante vigesimum diē crīsis esse non potest: si moderatiora eueniunt, aut permanent æqua-
 lia, potest. Itaq̄; si ante vigesimum diem decerni non posse, manifeste noueris, idq̄; temporis no-
 tis vehementibus, inspicere tertium quaternionem: & si adhuc temporis cruditatisq̄; signa in hoc
 intenduntur, procul à vigesimo die crīsim productum iri spem habeto: Æqualibus signis manen-
 tibus, hic quoq̄; post vigesimum venturam dicere licet: diem vero ipsum cognoscere iam nō est:
 tertius autem & quartus quaternio eum indicabit. Si nāq̄; semper magisq̄; cruditatis signa exol-
 uantur, primo post tertiam septimanam quaternario crīsim morbi sperato: si nulla insignis muta-

D tio fiat, in quartam hebdomadem progredietur. Qui autem morbi ad decimum quartum crudi
 omnino sunt, & tardius quodammodo mouentur, non citius quadragesimo iudicātur. Post qua-
 dragesimum vero iudicia dissolui: & lentis concoctionibus magis, q̄ subitis mutationibus, mor-
 bos solui, & nobis quidem prius dictum est: & alijs omnibus, qui artis opera in obseruatio-
 ne habent, sic videtur, vt ēt Archigeni. Accidunt quidem aliquando in his quoq̄; præ-
 cipites mutationes, quemadmodum in agris ab Hippocrate descriptis inuenias:

præfagiendi autem ipsarū methodus hæc est: In summa, n. || signorum vires
 cognoscere oportet, sicut Hippocrates ēt præcepit, si quis præfagiēdi
 peritus exacte futurus est. Pleriq̄; medici, qui hmōi speculationē
 audent attingere, ad signorum numerū, non potestates, re-
 spiciunt. Sed hæc & in opere de crisi tractant. Tps au-
 tem fuerit discordiæ sermonem aggredi, & expe-
 rientia ac ratione eum explorare: has siqui-
 dem alibi etiam ostendimus omnium,
 quæ in medicina disquiruntur,
 esse iudices.

in Prog. cō. 3.
c. 37. 4^a. 211. c

GALENI DE DIEBUS DECRETORIIS

LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Experientia ac Ratione vim explicat Dierum Indicatoriorum : Indicat item illorum
Ordinem & proportionem : & Qui quos ad morbos pertineant.

Quid Hoc libro Agendum

CAP. 1.

Vantum sanè ex diebus decretorijs medicinæ operibus commoditatis adue-
niat, superiori commētario vniuersum ostendimus: cur aut non omnes eo-
dem modo de oibus scripserint, dictū est hoc quoq; antea: at, quo pacto non
nulli ipsorum errauerint, alij recte senserint, nō dum exposuimus. Hoc itaq;
primum nunc repetendum: deinde causa explicanda erit, qua de neq; oīum ^F
dierum numerus est decretorius, neq; discernere nati eandem habent oēs po-
tentiam. Porro, cum vniuersæ medicinæ artis speculationes, aliæ experien-
tia, aliā rōne, aliæ vtroq; inueniantur probenturq; conabimur hīc quoq; am-
bobus instrumentis erratū deprehēdere: recte scriptum laudare, approbareq;. At, qm̄ mentiri for-
te cuiuspiam videar, si ex ēgris a me obseruatis prædictos dies ab experientia commendari tibi per-
suadere coner, satius esse duco illos, quos Hippocrates, vir, vt cæteris fide dignior, ita omnium con-
sensu discernendi peritissimus, animaduertit, sermoni apponere: & primum quidem cōfusum ac
indefinitum experimento (cuius & antè meminī) ad definita reducam.

Hypotheses, vt Dierum Indicatoriorum Vis, Experientia ac Ratione comprobetur. CAP. 2.

Dictum est in ipsiis, primum vnum certe, dierum puta decretoriorum inquisitionem in omni-
bus deinceps agrotis fieri non esse necessarium: illos tantum numerandos probandosq;, in
quibus nec ipse medicus, nec eger, quid peccauerit, immo nec assistentes: aut etiam extrinsecus of-
fensa quæpiam obuenerit: Deinde morborum initia non ex ratione quæpiam, sed ex ipsa euiden-
tia capienda, cum primum æger ipse manifesto sensit morbum sic eum inuadentem, vt presentem
quempiam medicum de hoc consulere desiderarit: Tertium, cum in plures se ordine consequen- ^G
tes dies, crisis partita sit, cuius propria dicatur, posse dignoscere. Nisi enim quispiam his definitis
experimento decretorios dies disquisiuerit, vehemēter errabit: & quidem in Experientia ipsa iu-
diciū tale est: Ratione vero quemadmodum iudicari experientiam conuenit, post hæc enarra-
bo. Naturalem esse conuenit, qui hæc iudicet: & persuasum habere, naturam prorsus sufficere:
& summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere: item proprijs etiā motibus ordina-
tis, si quid aliud, ita & ipsam vti. Horum quædam ex libris de particularum vsu ratiocinari licet
(ostensum enim est ibidem summū naturę in animalī fingendo artificium) quædam in conceptuū
incremento, perfectione, & partu. Nam cuiusq; animantis conceptui suum generis, statutum tem-
pus exacte seruatur, natura videlicet ordinosos motus semper habente. Sic etiam post additionem
seu partum vñūquodq; animans increfcit, absoluitur, & declinat præfinitis temporibus. Iam ve-
ro, qui libros de naturalibus facultatibus perlegerit: itē alios vniuersos, quos particulatim de sin-
gulis naturalibus actionibus conscripsimus: persuasum, opinor, habebit, quantum prouidentia
simul & ordinationis, naturæ motus habeant. Si iam hæc crediderit, mireturq; artificium pariter
& ordinem naturæ, recordatus iterum, quantum ipsa superetur prouidentia & ordine à Cælesti-
bus, inordinationem quandam, puto, substantiæ nostrę motui connatam tribuet. Atq; pulchrum ^H
omne, quod hīc pulchrum sit atque etiam ordinatum et artificiosum, ex supernis innasci dicet: in-
ordinatum & erraticum ex materia, quæ hīc versatur, prouenire. Atq; hæc primus omnium, quo-
rum memoria ad nos p̄uenit, Græcorum Hippocrates credidit: post eum philosophorum præ-
cipui. At, nisi sermo in longum prouheretur, demonstrationes forsan, quas dicunt, ad fidem præ-
dictorum dogmatum adduxissem. Verum hæc presentī sermoni sufficiunt. Expedi igitur me-
dicum, qui Hippocratis arte dignus futurus est, si quid aliud ꝑ hoc certe persuasum habere, expe-
rientiam iudicare, naturam rem quādam esse ordinatam: } & cum materiam superauerit, propor-
tionibus quibusdam definitis, et periodis ordinatis, motiones ipsius fieri. At, quę præter rationem
incidunt aliquādo, ordinemq; confundunt, tunc ipsi obueniunt, cum non planè materiam vice-
rit, sed impeditur, prohibeturq; suis proportionibus moueri. Hoc enim si tibi persuaseris, ac de-
in experientia perdidiceris septimo die crīsim esse tutam simul & perfectam, sine periculo, cum
bonis signis, & crebram: ad hæc ei, quæ decimoquarto euenit, assimilem: insuper quartum diem
septimi esse indicem: vnde decimum vero decimiquarti: subibit statim de septimo considerare qui p̄-
piam. Vbi enim prima hebdomade bifariam diuisa, quartus sectionem recipiens, qualis finis fu-
turus erit, prænunciat, & secunda similiter, quō non quis intelliget septimanam quanque perfe-
ctam

In libro de ali-
mento.

† hoc cert.
persuasū hab.
tē, naturā ren-
quandā esse o-
dinatā, ad i-
dicandā expe-
riētiam acce-
dere.

A Etiam quandam esse periodum, cum medium ab utroque extremo ex æquo distet, & propterea quoque ad ambo communionem similem obtineat? Nam quartus morbos, qui primo die non cessant, soluere conatur: undecimus rursus, quos septimus non disculit. Quod, si morbus maior sit, & ut quarto die crīsim accipiat, dies quidem quartus preparat finem vero imponit septimus. Pari modo, qui septimo non desierunt, undecimus dies soluere molitur: atque sic vel ipse decernit, vel ipsi decimoquarto preparat. Ego quidem hic in speculatione sitto. Numeri vero an ipsi agere nati sint: an ordinatos motus sequantur non agentes ipsi, verum substantias, quæ in temporis quodam spatio agunt, comitantes: philosophis considerandum relinquo. Cum ergo id quis ceperit, quod vtriusque communiter in confesso est, videlicet Cælestes substantias semper suis motus proportionibus suas apparere: iam vero & in terrenis animantibus, quando exacta fruuntur valetudine, aliud aliam imprægnationis, partus, incrementi, perfectionis, vigoris, inclinationis, & dissolutionis numeri, proportionem possidere: crediderit nimirum & decretorios dies numerum quendam ordinatum habere: interim hunc in morbis ex dispositionibus naturæ contrarijs confundi. Nam, si (ut ante dixi) ad experientiam deuenit, septimanas nimisquam potentes inueniet: proxime his quaterniones: inspiciet autem dies intercalarios, tertium puta, quintum, sextum, nonum, quæ ratione fiat, ut decernere possint. Ad hæc magis inquireret, inuestigabitque diem septimumdecimum, decimum octauum, vigesimum, vigesimum primum, omnesque deinceps his respondentes. Si etenim in vigesimum diem tres septimanæ finiunt (ut Hippocrates arbitratur) oportet indubie decimumseptimum vigesimi esse indicem: excidere autem è primo dierum decretorios ordine decimum octauum & vigesimum primum. Porro, si integræ hebdomades connumerandæ sunt, decimus octauus vigesimi primi index erit: rationem vero nullam decretoriam habebunt decimusseptimus & vigesimus dies.

De Diebus Iudicatorijs ex Hippocratis obseruatione primo libro de vulg. morbis. CAP. 3.

Primum itaque, quo modo experientia hos commendet, percenseamus, deinde sic ad rationem perueniamus. Caterum experientia mentionem ab Hippocratis sententia sumemus, auspiciatam à primo libro de morbis vulgaribus. Scripsit itaque de morbis, qui ex secunda aeris mutatione prouenerunt, hunc in modum: ¶ Febres ardentes paucissimæ ortæ sunt, minimeque his obnoxij laborarunt: neque enim sanguinis profluuium, nisi exiguum adeo, idque paucis accidit: neque deliria: reliqua omnia facile tulerunt. Crīsis conuenienti admodum ordine plurimis his contigit decimo septimo die cum remittentibus. Dein ad finem tertiæ constitutionis, exquisitus adhuc de his, ¶ Qui decimo septimo die iudicati sunt, ita pronunciat: ¶ Quæ circa iudicia, unde cognoscimus, similia, aut dissimilia sunt. Quippe fratres duo Epigenis eadem simul hora febricitare inceperunt: decubuerunt iuxta theatrum. Natu maioris morbus sexto, iunioris septimo die, iudicatus est: remissit diebus quinque alteri, sex alteri. Inde eadem vtriusque hora simul reuersus est. Post vniuersus morbus vtrique pariter decimo septimo die in crīsim incidit. At hoc non dum fidei satis forsan habet, quod decimumseptimum diem ordini decretorio numerandum esse, credamus, quod duos iudicauerit. Adhibeamus igitur animum ijs, quæ deinceps dicuntur: ¶ Plurimis sexto die iudicium de morbo euénit. Remissiones eius diebus sex durarunt. A reditu quinto die crīsis subsecuta est.

in Prog. cō. 3. c.
3. 4. 207. b

1. Epid. cō. 2. c.
16. 17. 3. 109. f. g.

1. Epi. cō. 2. c.
82. 83. 3. 116. b. c.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Hoc iam memoratu dignum est, si & in secunda aeris constitutione septimodecimo nouit permultos ad iudicium peruenisse. Item in tertia non solum fratres duos, verum etiam alios complures sexto die crīsim sustinuisse primum ait: deinde febrim eis, sex diebus remisit: postea crīsim accessisse die quinto, hoc est decimo septimo à morbi exordio. Sed his subiungit: ¶ Quibus septimo die crīsis aduenit, septem quoque diebus remissiones habuerunt: post recidiuam tertio iudicati sunt, hoc est hi quoque in vniuersum decimo septimo. Post hæc rursus: ¶ Quibus iudicium quinto die obuénit, & febris septem diebus remisit: deinde reuersa triduum eos exercuit: rursus die vno remisit, altero rediit: & his decimo septimo die de morbo iudicium contigit. Quinetiam alios quosdam sexto die crīsim passos scribit: sex item diebus morbum remisit: dein reuersum tribus diebus occupasse: postea remisit rursus die vno: altero ipsius recidiuam accidisse, id est decimo septimo, in quo iudicium factum fuit. Verum alios quosdam sexto die iudicatos esse commemorat: vij diebus morbum cessasse: post hoc repetisse: & iij die, hoc est in summa xvij, crīsi fuisse disculsum. Ceterum non contentus toto hoc sermone Hippocrates, & si eo ipso posset magnopere ostendere decimo septimi diei fortitudinem in iudicio, intulit, ¶ Nulli ægroto hac ratione recidiuam esse factam cognoui. Quare non solum frequenter decernere decimusseptimus, sed etiam firmiter idoneus est. Non igitur est ex decretorijs coincidentibus, sed validis & primis annumerari debet. Atqui, si ex illis est, proportionem quadam ad decimum quartum seruare, rationi est consentaneum. Si itaque conuictum, quaternionem cogitaueris & conseruatam, ut in xiiij incipiat, in decimumseptimum delinat, habuerimus sic conseruatam periodum. Si porro diluixerimus, ut decimusquartus secundæ hebdomadis finis sit, incipiat autem à decimo quinto tertiæ, non ad decimusseptimum licet, verum ad decimum octauum, primus tertiæ hebdomadis quaternio perueniet. Atqui, si hoc verum est, tertiæ septimana in vigesimum primum necessario finiet: quæ admodum, si est decimusseptimum statuerimus primi in tertiæ septimana quaternionis finem esse, ad vigesimum diem huius septimanæ finis producat. Merito igitur Hip-

Hip-

DE DIEBUS DECRET.

Hippocrates putauit, sicut decimumseptimum experientia inuestigauit, ita & vigesimum experientia explorandum. Cum. n. decretorius inuentus sit, maximum decimumseptimi diei testimoniū erit: vbi ex decretoriorum dierum numero deciderit, vel planè à vigesimo primo superetur, questionem non exiguam mouebit. Rationi siquidem minime cōsonum esse vī xvij quidem fortiorē decimo octauo, vigesimū vero imbecilliorē vigesimo primo esse. Quapropter post illa, quę de xvij in primo libro epidemion scripsit, de xx hūc in modum ait: || Quibus parotides orite sunt, xx die crīsim habuerunt. Extinctę autem sunt oibus, quibus in pus versę non sunt, verum ad vesicam declinarunt. Atq; de hoc fati. Iterum deinceps ait, || Quibusdam septimus dies iudicium attulit, nouem diebus remissiones fuerunt: post repetitionem morbi quarto die crisis aduenit, in vni uersum videlicet xx. Ad hos deinceps addit non nullos, || quibus vij die crisis apparuit, sex diebus remissiones, mox repetitio morbi, deinde septimo iudicium, summatim xx. Postea paululū progressus: || Sunt, ait, qui xi die crīsim exceperunt, repetitionem xiiij, crīsim absolute xx. His deinde subnequit: || Si vero, inquit, non nulli irriguerint in xx, his iudicium quadagesimo contigit.

1. Epid. c6. 2. t.
84. 3. 116. c
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem. t. 85.
Ibidem.

De Diebus, Qui reliquis libris Hippocratis obseruantur: Et Quo pacto ij per Integras hebdomadas nequeunt numerari.

CAP. 4. F

† ut qui in hac ipsa scripserit, q paulo ante citauit: tū vero pter hac, in tertia quidē constitutione hoc fere modo.

Vides hūc, a bstror, rursus viri diligētiam. Nouit. n. q, si quis validis decretorijs, hoc est qui in quaternionibus & septimanis augentur, decimumseptimum ascribat, cogetur statim vigesimum & quadagesimum attribuere, quemadmodū & vigesimū quartum & xxxi: si vigesimū apponat, statim nimirum cogetur & xiiij, xvij, & quadagesimum adijcere: quinetiam, quadagesimum si quis valide iudicantibus attribuat, liquet etiam xvij, & xx, esse annumerandum. Etenim vsq; ad decimum quartum nulla de diebus est inter medicos dissensio: verum sequentium hos ordo totus ab illis confunditur, quia non nulli non adeo experientię mentem, sed rationi soli, adhibent: quo factum est, vt integras hebdomadas putent esse complicandas. Postea, cum sic vigesimum primum fortibus decretorijs adiungant, necesse est ideo decimo octauum quoq; & quadagesimum secundum, eos ascribere: hunc quidem, vt septimanas sex complementem, illum, vt vigesimi primi indicem. Porro hac ratione decretoriorum dierum exploratio magnam operam non desiderat. Si nanque totus dierum à decimo septimo ordo validior appareat, bifariam linguli dies fidem habebunt, ex proprijs experimentis, & aliorum testimonio. At, si rursus à decimo octauo numerus frequēter decernere inueniatur & perfecte & firmiter, tum, qui septimum decimum sequitur, imbecillior apparebit. Quod cum intellexisset Hippocrates, omnes omnibus contulit, G decimumseptimum (hunc enim discordię initium inter medicos subortum est) decimo octauo, vigesimo vigesimum primum, pari modo vigesimum quartum vigesimo quinto, rursus vigesimū septimum vigesimo octauo, & trigesimalimum primum trigesimo secundo, trigesimalimum quartum trigesimo quinto, quadagesimum quadagesimum secundo. Quem vero ordinem experientia probet, in epidemijs indicauit, eadem ipsa ascribens, quę paulo ante citauit, alijsq; in cōmentarijs: atq; tertię constitutionis mentionē faciēs hoc fere modo scribit: }^a || His frequēter vndecimo die crisis aduenit: sunt, quibus vigesimo contingit. Dein egris noiatiū citatis, ^b Herophontem ordine tertium post tres aeris status scriptum, decimo septimo die iudicium accepisse ait: ^b Quartam, Philini vxorem vigesimo die mortem oppetiisse. Post hanc, Epicratis vxoris meminit, de qua ad finem totius historię hęc verba apponit: ^b Quadagesimo bitem modicam vomuit: octogesimo febris perfecte iudicata est. *†^c Sextū ordine, Cleanacūdem in libri huius calce adducit: }^c Octogesimo, rigore infestatus est, febris acuta eum prehēdit, sudor multus subsecutus, in vrinis rubrum & lęue relidebat: perfecte iudicatus est. ^d Decimus ager est Clazomenius, quem & ipsum quadagesimo, die liberatum per crīsim esse scribit. Atqui dies quadagesimus ex ordine decimo septimi est, quemadmodum octogesimus: conueniebat autem quadagesimum secundum esse decretoriū. H

A Ibidē. 115. c. t. 76.
B 1. Epi. c. 3. t. 20 21. 22. 3. 122 a. b. c. d. f. g.
C Ibidē. 123. a. t. 23.
*† Post hęc de ro sextū ordine Cleonacūdem cōmemorat, in narrōnis calce hac scribens.
D Ibidē. 124. h. t. 27.
†† sic ex graeco vertēdum. certe & illic egrotos quidē in cōstitutione enarratos, vna summa cōpletes, dixit oēs fere, qui super stites fuere, octogesimo iudicatos esse: ex particularibus at, quorū nouitū meminit, aliquos quidē i quadagesimo iudicatos eē dicit: et per tōne nō nullos ipsorū haud ignobiliter nec sine signis: ut tertiu à principio libri scriptum in Dealcis hor to decumbētem.

Quod, si dierum computatio secundum septimanas integras fieret, non quadagesimus, verum quadagesimus secundus, dies decretorius inueniendus erat: sic non octogesimus, sed octogesimus quartus. Quare decimo septimi diei ordinem altero longe fortiorem esse nemo ignorat, non solum q multos in eo crīsim accepisse recēset Hippocrates, sed q nec decimo octauū, nec vigesimi primi, nec vigesimi quinti, nec vigesimi octauū, immo nec trigesimi secundi, nec trigesimi quinti, nec quadagesimi secundi, sed sexagesimi tertij, nec octogesimi quarti meminit. Nam in tot agrorum catalogo, quos partim nominibus proprijs adduxit, partim summa quadam comprehendit, in vnoquoq; aeris statu, nullum ex commemoratis diebus decretorium esse inuentum, alterius ordinis euidentem excellentiam indicat. Cum enim ex hoc ordine multi, sępe perfecte firmiter bene recte inueniantur iudicasse: ex altero ne vnus quidem in toto primo epidemion libro, qui tuto decreuerit, nedum perfecte vel salubriter, vt non occidat: insignem alterius eminetiam esse putabimus. An igitur in primo sic, in tertio aliter scriptum reliquit? †† Nā & illic, ex secūdo aeris status agrotantium mentionem faciēs, in summa dixit omnes fere superstites octogesimo iudicatos esse: & per louem non nullos ipsorum haud ignobiliter nec sine signis: vt agrum tertium, quem in libri principio descripsit, in Dealcis hor to decumbētem. } Quid enim ait? Quadagesimo

« Agelimo die pituitosa recrementa, alba, & copiosa deiecit: largiter sudauit per totum: absolute iudicatus est. Quosdam vero, qui in longum nimis morbum inciderant, similiter & ipsos ratione vigesimi diei multiplicati, crism accepisse: quemadmodum nonum agrum ex aeris statu Heropython, centesimo & vigesimo die de morbo iudicium perfectum habuisse, refert Hippocrates. Sic aliquos vigesimoquarto die, & vigesimo septimo, item trigesimoquarto, iudicatos esse bene si mul & tuto & perfecte, memoriae prodidit: In vigesimoquarto sanè decimum ex aeris statu egrotum, hoc fere modo scribens: Vigesimoquarto die vrinam misit copiosam, albam, in qua multum subsidebat: sudores calidi è corpore toto manabant: vnde febris discussa est. Vigesimo septimo die puellam in Abderis: sed & ipsam sudore largo prorsus febre liberatam esse refert. hanc autem post aeris constitutionem agrotasse septimam commemorat. Porro trigesimoquarto die octauum ex aeris statu agrum Anaxionem, sudore quoque ipsum febre prorsus leuatum fuisse percenset, fidamq; ei crism obtigisse. Caterum nullus hoc libro in altero quodam decretoriorum dierum ordine crism accepit: verum Dealcis vxorem in vigesimo primo decessisse commemorat: nec vllum in aliquo die, qui in decimo octauo secta continetur, superstitem mansisse. Dicitur itaq; secundo significatu, vt prius interpretati sumus, non solum superstes, verum mortuus etiam, crism accepisse. Sed, vt retuli, non modo in eis diebus nemo seruatus est, sed ne mortuus quidem, si Dealcis vxorem excipias. In altero ordine complures seruati: quamuis non nulli etiam vita defuncti: quemadmodum mulier, quae Cyzeco binam foemininam prolem peperit, decimo septimo die perijt. Adolescens autem in Melybea, omnium postremus ab Hippocrate citatus, vigesimoquarto interiijt. At Hermocrates secundus à principio, vigesimo septimo die fati concessit. Apollonius autem in Abderis decumbens, decimo tertius ex aeris intemperie egrotus scriptus, trigesimo primo perijt. Vt igitur septimo die & vigesimo complures iterire vidit, quippe cum dies ij, qui validam virtutem habent, non modo seruent, sed etiam interimant interim: sic vnumquenq; eorum, quos recessit, conspexit nunc seruantem aliquos, nunc occidentem. Iam vero secundum ex circumflui aeris statu agrum octogesimo interiijisse ait, & primum centesimo vigesimo: sicut arbitror & vltimum laborantem ante pestilentem constitutionem, decimo quarto die mortuum esse: tres autem ante ipsum, septimo die perijisse. Quid opus est multis verbis? nullum enim salium nec in primo, nec tertio epidemion libro, vel superstitem vel mortuum in ordine dierum, qui à decimo octauo numerant, inuenies: sed oēs, qui intra septimum decimum iudicati sunt, iudicium habuere in diebus, quos vniuersus medicorum chorus decretorios esse consentit. Porro, qui decimum septimum excelserrunt, illorum vnus tamen vigesimo primo interiijt. Proinde haec sufficiunt ad demonstrandum Hippocratem non ratione quadam persuasum, vt decimum septimum decretorium esse statueret, vigesimo autem primo efficaciam adimeret, sed vsu & experientia doctum, causam inquisiuisse. At, quoniam secundus, quartus, & sextus epidemion liber, vel ipsius Hippocratis est, vel eius filij Thessali, pauca etiam inde sumemus. Inueniemus siquidem & hic in secundo, vigesimum & quadragesimum decretorios esse ab illo positos, sed nec vigesimum primum, nec alium quemuis ei respondentem. In quarto, morborum adeo acutorum mentionem facit, vt raro videlicet ad vigesimum peruenierint, processerint autem semel ulterius, vsq; ad vigesimum quartum. Vnde iam vigesimum & vigesimum quartum iudicasse de morbis licet intelligere, non tamen alterius ordinis quinquam. Quinetiam in sexto epidemion paucos tum agros, tum aeris status, commemorat: neq; hic quinquam in alterius sectae diebus iudicatum esse nouit. Si iam & quinti libri meminisse conuenit, cuiuscunq; fuerit, hic est quinquaginta sunt vniuersi agri: nullus autem ipsorum vel decimo octauo, vel vigesimo primo, vel, vt summatim dicam, in alio quodam huius generis die iudicatus est. Cum igitur ipsa experientia decimo septimum, & vigesimum diem, in super, qui ipsis respondent, vniuersos decretorios apponat, non nulli medici, qui non adeo euidentibus animum aduertunt, ad perfecte hebdomadis numerum, tanquam ad faciliorem viam, deuenerunt. Deinde, cum est iudicatum aliquem in vigesimo primo conspexerint, multo sanè magis opinionem suam confirmarunt.

Dies Indicatorios in Euacuationibus, quae duos, aut tres dies occupant, ac in

Longis etiam Morbis obseruari.

CAP. 5.

Tenim, vt discernas, cuius nam diei proprium sit iudicium, cum in plures partitum fuerit, distinctione opus est, quemadmodum in superiore libro demonstratum est. Contingit autem morbis inueterascentibus & iudicia vehementiam perturbationis, & alterationis breuitatem, remittere, & ad duos saepe dies vel tres extendi. Promptum est igitur in hoc crism, cuiuscunq; ex tribus diebus volueris, attribueri. Multi siquidem medicorum ne vel numerare quidem post decimum quartum dignantur, quot iam diebus aeger decumbat, praesertim si, dum febris soluta interea esse videatur, denuo repetat. Non nulli vero, etsi numerauerint, iudiciorum in plures dies partitionem indistincte & temere, cui dierum volunt, annumerant. Quapropter est Hippocrates in agrotis aliquando quidem septimo dicit, vel vndecimo, vel decimo quarto, iudicatum esse morbum: interim vero circa vigesimum, vel quadragesimum, vel alium quempiam: sicuti, exempli gratia, in prima & secunda constitutione primi epidemiorum. In prima. n. ait, iudicabantur autem, quibus inter hos breuissimi mi essent, circa vigesimum, plurimis circa quadragesimum, multis circa octogesimo. In secunda vero

Quarta Classis.

uuuu

consti-

1. Epid. cō. 1. t. 36. 3. 107. b

3. Epid. cō. 1. 29. 3. 134. d

3. Epid. cō. 3. t. 80. 3. 150. d

Ibidem. t. 81.

Ibidem. t. 78.

Ibidem. t. 79.

Ibid. 151. 85

Ibidem. t. 85.

Ibidem. t. 87.

3. Epid. cō. 1. t. 5. 3. 130. h

3. Epid. cō. 3. t. 84. 351. b

1. Epid. cō. 2. r.
33. 3^a. 111. a
* al. octogesi-
mum.
Ibidem 114. d.
67.

† circa quintū
aut septimum
aut nonū diē,
ullū iudicātū
esse, sed simpli-
citer uel quin-
to, uel septimo,
uel nono die.

constitutōne, ¶ Quibusdam uero, inquit, ipsorum iudicabantur, ijsq; paucis, quibus breuissimi es-
sent circa vigesimum. In tertia aut, ¶ Sanguinis, inquit, parum erumpere cœpit circa vigesimum
quartum: & in sanguinis eruptione fiebant abscessus Antiphonti Critobuli filio: quieuit, & per-
fecte iudicatus est circa quadragesimum. Sed horū uerborū ab initio statim non memini, cū ex pri-
mo epidemion quoque apponerē, melius esse ratus oēs dies, qui exacte soli de morbis decernere
uili sunt, prius exponere. Huius rei gratia nec in ipsius usquam commentarijs in totū scriptū est,
¶ quintū, aut septimum, aut nonū diem, de ullo morbo iudicasse, sed simpliciter uel quintum, uel se-
ptimū, uel nonū: subito. n. & uniuersim hi iudicant. Quanto aut ulterius morbi excedunt, diutur-
nioresq; fiunt, perturbatio sanē, quæ præcipitem alterationem præcedit, conquiescit. Iudicia uero
paulatim uenientia duos aut tres dies maxima ex parte occupant. Sicut. n. plurimi longi affectus
neq; cū excretionē dissolui consueuerunt, sed uel abscessu uel concoctione: ita nec, ubi cū manife-
stis excretionibus uel abscessibus ipsorū solutio contigerit, vno duntaxat die perficit. Vnde medi-
corum quidā diuturnos morbos nequaquā iudicari inquit: siquidem non solutionē sermone
absoluto crisim esse, sed uel subitam, uel quæ ipsam præcedit cōmotionē. Verum, q̄ iudicij signifi-
catū non exacte disquisitum perpetuo seruatur: sed solutionē ipsam tm̄, quomodocunq; fiat, com-
plures medici iudicium appellant: ex ipsis Hippocratis libris discere cuius est integrum, maxime F
uero & ex ijs, quæ ueteres alij pertractant. Sic igitur & Diocles primū diem decretorijs annume-
rat, manifesto indicans nihil se aliud, iudiciū, quā morbi solutionē, nominare. Fiet aut perspicuum
ex ipsius uerbis, quæ hunc in modum habent: Quarū febrim causæ neq; in ipso corpore vacua-
tæ ac imminutæ dissoluntur, neq; exiccantur, neq; subito crudæ educuntur, temporū uero perio-
dis quibusdam coctæ apparent, per summa quidem extantes, nocte & die iudicant. Nam paucissi-
mo tempore causæ ipsarum discutiunt: quippe putrescentes & in pus conuersæ: ad hæc lac, & ca-
ro omnis absoluta: breuiter omnia, quæ in corpore tum fiunt, tum mouentur & speciatim alteran-
tur, in hoc tempore primum apparēt. Atq; hæc Diocles. Hippocrates aut non semel neq; bis, sed
frequenter admodum in primo epidemion, & potissimum in tertio, morbi solutionem crisim vo-
cat, nulla neq; excretionē, neq; abscessu euidenter prægresso. Non tm̄ huius gratia putandū est diu-
turniores morbos sine quauis manifesta excretionē iudicari, quemadmodū neque plures dies ne-
cessario assumere. Itaque ¶ octogesimo crisim quendam accepisse in primo de morbis popularibus
Hippocrates commemorat, atq; rigore ipsum fuisse correptum, acuteq; febricitasse, & sudasse lar-
giter. Apposui autem paulo ante sententiam, cum Cleonactide in primo epidemion sexti ordine
scripti mentionem facerem. Inuenias autem alios quoque ægros hoc sermone iā mihi citatos, itē G
quos nequaquā apposui, iudicatos euidenter die uino per excretionem in procedente diuturnoq;
morbo. His igitur maxime aduertendum est, ut quæ dierum decretoriorum ordinem exacte do-
ceant. Si enim Cleonactides hic, postquā octogesimo cū totius corporis concussione, hoc est rigo-
re fuisset infestatus, acuteq; febricitasset, per sudorem iudicatus est, liquet vigesimi numerū nō me-
diocrem quandā potentiam obtinere. Hoc enim multiplicato octogesimo, sicut & quadragesi-
mum, & sexagesimum, ad hæc centesimum, & centesimum uigesimalū, fieri contigit. Reperies aut
alios ægros, decimum quartum egressos, per excretionem in epidemion libris iudicatos fuisse: quo-
rum non nullos iam protulimus. Qui autem eos, qui subitam fieri crisim ultra quadragesimum
non putant, arguunt, etiam decretoriorum dierum ordinem ostēdunt. Quod etenim solutio, quæ
per certamen & cōmotionem fit, in morbis diuturnis paulatim exoluatur, pulchre dictum est:
at, non amplius subitam eorum mutationem vno die fieri, non recte dictum est. Cum enim rigor
vehemens simul cū accessione antea non factus inuadat, & febris acutissima uehementissima cali-
dissima & toleratu difficilis accedat, sudorq; copiosus è corpore manarit, febre hominem pror-
sus liberans, si quis hoc crisim non esse dicet, manifeste contentiosus est. Ego sanē id genus ho-
minibus contradicere diffusius non consueui: sed illud, quod accidit, magis cognoscendum esse H
mihi proposui. Hoc enim nobis obseruantibus plerunque apparuit, atque in ægris ab Hippocra-
te scriptis inuenire licet, huiusmodi morborum longiorum solutiones non, cum deinceps nulla
ex parte interfecantur, incidere, at cum, ubi soluti esse uidentur, iterum secundo recidiuā incipiūt.

Contingit autem sæpe diebus quibusdam decretorijs recidiuas incipere: & cum numerum ali-
quem decretoriorum excefferint, denuo in alio quodam decretorio die iudicari. Hac ratione om-
nes particulares acuti fiunt: postquam uero omnes coierint, diuturni. Interdum interualla ipso-
rum numero quodam decretorio circumscribuntur, ueluti si quis vndecimo die iudicatum imper-
fecte, decimoquarto morbus repetat: deinde vigesimo rursus die iudicato parum integre, recidi-
ua vigesimo septimo adueniat: inde postea acute ægrotans, quadragesimo iterum iudicetur. Hæc
igitur quisque in ægris ipse uidebit, qui diligenter eis assidere uoluerit: ad hæc in ægrotis ab Hip-
pocrate citatis contempletur. Porro, quod decimo septimus decimo octauo, & vigesimo primo
vigesimalus, fortior sit æstimandus, per Hippocratis experimenta demonstratum est. Si autem mea
quoque deinceps recensuerim, longior quidem sermo erit, ceterum fidei nihil magis habebit: si
etenim quispiam & ipse, quæ ægris accidunt, obseruare uelit, & ab Hippocrate dictis credere, is
nihil adhuc nostra experientia indigebit. At, si uel sophismata euidenter apparentibus digniora
esse

1. Epid. cō. 3. t.
23. 3^a. 12. 3. a

A esse, quibus credatur, existimet, vel Hippocratis dictorum nullam rationem curamq; habet, talis non modo nihilo plus frugis ex nostra narratione reportabit, sed etiam irridere ipsam conabitur: huiusmodi vero frequenter dixi despiciendos esse. Si vero veritatis studiosus quis existat, sophistarum nugis relictis ad experientiam ipse veniens, cum octoginta vel mille agros contempserit, hinc indubie noui non alia de diebus decretorijs pronunciaturum, quam Hippocrates indicauit.

Differre inuicem Natura ac Vsu, Indicatorios dies, qui per Quaternionis circuitus numerantur: & qui Inter ipsos coincidunt: & Ea de re Hippocratus testimonium. C A P. 6.

CVM enim decretoriorum dierum tum vsus, tum natura, duplex sit, Hippocrates quoque duplicem eorum doctrinam instituit, in aphorismis quidem & prognostico, eorum, quae secundum quaterniones & hebdomadas inuicem complexi sunt, mentionem faciens: in primo autem epidemion non horum modo, sed etiam aliorum omnium coincidentium. Quorum causam coincidentiae in sequentibus dicturi sumus: nunc autem, quod & natura & vsu inter se mutuo differunt, ostensuri sumus: Natura sane, quod omnibus pulchre euenientibus, ad quaternionis circuitus, iudicia maxima ex parte perueniunt: erratis autem quibusdam, in coincidentes recidunt: Vsu, quod ad futurae crisis cognitionem, quaternionis circuitus sufficit. Ad iam factam vero crislum iudicandam oes semper sunt cognoscendi: ut, verbi gratia, tutiorem esse crislum, quae nono, quam quae octauo die, accidit: minus fidam, quae octauo, quam quae nono, contingit, iudicemus. Proinde fides iudicij vel fallacia, hoc est certitudo vel incertitudo, ad bonam vitius rationem iudicatis morbo praescribendam conducit: praecognoscere vero, quam potissimum accidet, ad non dum iudicatos necessarium est. Dicebat itaque in procedente sermone de hoc est non nihil: sed vniuersus sermo ex curandi methodo pendet. At nunc de decretoriorum dierum vsu nihil, nisi obiter, dicemus, sed omnem eorum potentiam interpretari festinamus. Satis est ideo ad praesentem disputationem, si Hippocratis verba commemorans, ad sequentia iam descendam. In prognostico sane hoc modo scribit: || Febres, siue sanus ab his quis euadat, siue pereat, aequali dierum numero iudicantur. Ut enim saluberrimae febres, quae videlicet tutissimis fulciuntur notis, die quarto vel antea iudicari solent: ita malignissima quaeque, & quibus periculosissima signa adsunt, die quarto vel citius interficiunt. Primus itaque earum insul tus ita finitur, secundus quaternarius in septimum diem producit, tertius in undecimum, quartus in decimumquartum, quintus in decimumseptimum, sextus in vigesimum. Hi autem ex acurissimis morbis per quatuor in viginti, ex additione, perueniunt. Verum huiusmodi supputatio per dies integros nimirum fieri non potest: quippe cum nec annus, nec menses ipsi, integris numerentur diebus. **C** Deinde eadem ratione atque additione primus circuitus ad quatuor & triginta, alter ad quadraginta, tertius ad sexaginta dies peruenit. Haec quidem ex prognostico verba sunt. In aphorismis, cum praedixisset acutos morbos in quatuordecim diebus iudicari, mox infert: || Septimorum quartus index est, alterius septimanam octauus initium. Contemplatorius autem rursus undecimus, hic non quartus secundae septimanae. Contemplatorius iterum decimuseptimus, hic enim quartus est a decimo quarto, septimus autem ab undecimo. Atque in his duobus commentarijs oes dierum decretoriorum circuitus hebdomadis & quaternionibus adscribit. At in primo epidemion omnium deinceps meminisse verbis: || Est autem primus decretorius circuituum, qui paribus diebus decernunt, quartus, sextus, decimus, decimusquartus, decimus octauus, vigesimus, vigesimusquartus, vigesimus octauus, trigesimus, trigesimusquartus, quadregesimus, sexagesimus, octogesima, centesimus, centesimus vigesimus. Eorum, qui imparibus circuitibus iudicant, primus est tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, decimuseptimus, vigesimus primus, vigesimuseptimus, trigessimus primus. Hippocrates igitur oes hoc sermone decretorios dies manifeste comprehendit: recordationi siquidem ac memoriae praeparatio haec conuenit. Demonstratum. n. nobis sapius est, epidemionum libros prognostico prius & aphorismis scriptos esse, quod memoriam rerum prius obseruatarum suggerant. Itaque in hoc commentario oes decretorios dies per serie conscripsit: in illis eos tamen, qui maximam virtutem habent, & naturae suae ratione perfecti sunt (sicut in sequentibus ostendit) & insuper non mediocre usum ad futuri status iudicijque praenotionem exhibent. Cur igitur Hippocrates non vnam in omnibus libris decretoriorum dierum doctrinam tradiderit, iam liquido constat. Nec obscurum, cur alijs medicis de hisce diebus controversia suscepta sit. Alij etenim, quod duplex eorum natura sit, non plane cogitarunt: alij nequaquam obseruauerunt, sed rationi totum concessere: non nulli vsu ipsos deprehendere conati sunt, verum duplici nomine falsi sunt, vel quod nihil omnino ante experientiam diffinierint, vel inconsultius sententiam protulerint.

Indicatorij Dies à Galeno obseruati, aduersus Sophistas.

C A P. 7.

PORRO nobis, quae distinguenda veniant ante experimenta, dictum est: item de diebus decretorijs ferre iudicium non properandum esse, donec in multis aegris, annis compluribus, accurate quis obseruauerit: nam praeter alia etiam annalium constitutionum permulta quaedam differentiae sunt. Ergo in tota aestate interim plures, quam quadringentos homines, acute aegrotantes vniuersos, vel septimo, vel nono die, crislum habuisse conspexi: in alio rursus anno quosdam decimo quarto, quosdam vigesimo, plurimos post morbi reuersionem: in alio permultos sanguinis fluorem quinto habuisse, perfectie septimo vel nono die iudicatos esse. Vidi et in autumnum aliquos

Quarta Classis.

uuuu ij omnes

In Prog. cō. 3. c.
1. vsq. ad 6. 4.
206. d. Et 107.
b. c.

2. Aph. 23. 14.
Ext. ord. 15. d. g.

1. Epid. cō. 3. c.
14. 3. 120. d.

omnes vndecimo iudicatos: sed hic quidem autumnus bonā crīsim attulit: in alio aut oībus sexto E die non bonum iudiciū accidit. Quapropter ē magis subit mihi mirari eos, qui planē nullum i diebus discrimen, verū eiusdem oēs dignitatis, esse arbitrantur. Toti siquidem status frequēter vel æstiuorum, vel autumnalium morborum, vnam iudiciorum speciem obtinent: quemadmodū in his, quos Hippocrates conscripsit, manifestum est. In quibus, si quis non omnino segnis est, interdum sanē alium decretoriorum dierum sapius iudicantē videbit, quā alium: nō tñ octauum, duodecimum, aut decimum sextum, aut huius notæ aliquem. Apparent igit̃ sophista in vtrīsq; quæ vniuersam medicinam constituerunt, errare, experientia nempe, & ratione. Neq; n. in quibus experientia vsus est, ipsam expectāt, sed, vt cuiq; in mentem venerit, nugant̃, neq; euidenter apparentium causas inueniunt. Huius rei gratia alius ex eis nec decretorium diem, nec oīno iudiciū esse confirmat: alius iudiciū quidem esse quoddā, nō tñ ē dies decretorios concedit: tanquā rōne magis, q̃ experientia, decretorios dies & iudicia inuenire conueniat: vel quasi peiores existant illi, qui per experientiam vtraq; se didicisse confitent̃. Nobis sanē, qui post Herophilum, Xenophōtem, Asclepiadē nati sumus, forsan in viros illos vel inuidia vel contentio quadā esse possit. Sed, quæso, vnde nam in mentē venit ei, qui primo accurate ipsos per experientiam inuenit, quemadmodū epidemiorū libri testant̃, vt præcognosceret sophistas tales quosdā in posterum futuros, cū nō f dum vlli his similes Hippocratis temporibus extiterint, verum singuli pro viribus artē iuuare, inuenireq; aliquid, non deprauare recte inuenta, student: Quinctiam medicos, qui ab experientia empirici nominant̃, videre licet tanq; cōes quosdam omnium dogmaticorum hostes, inquirētes, quod mentiant̃: non tñ aut decretorios dies aut iudicia tollentes, sed veluti & aliud quippiam maxime euidentem, hæc quoq; ambo statuentes. Satis mihi iam est sophistarum nugantium.

Epilogus eorum, quæ dicta sunt de Ordine Dierum Indicatoriorum.

CAP. 8.

Quin magis ad dictorum coherēntiam denuo reuortor, prius vniuersis, quæ prædiximus, in summam vnam redactis. Decretorius itaq; fortissimus omnium est dies septimus: prænciat eum dies quartus, hæc duo habens, vt decretorius minor sit, & septimi index. Deinde vndecimus & decimus quartus eandem proportionem & naturam inuicem conseruant, quam cum septimo quartus. Deinde frequenter quidem decimus septimus ad vigesimum, raro autē decimus octauus ad vigesimum primum, eandē rōnem habet, quam cum septimo quartus, & vndecimus cum decimo quarto. || Hi ergo, vt Hippocrates dixit, per quatuor autē ad viginti perueniūt. Coincidunt eis nonus, quintus, & tertius. Plurimos quidē nonus iudicat: secundā vim obtinet quintus: & post hunc tertius. De sexto prius diximus, vt malo decretorio. Decimus tertius certe G oīum decretoriorū imbecillimus: oīum vero, qui non decernunt, fortissimus, tāquā in medio quodā vtrorūq; virtutis situs. Cū vehemētissima itaq; pugna sunt crises, sicut ēt antea diximus, quæ vsq; ad decimū quartū diē veniunt: cū minori, quæ ad vigesimū vsq; pertingunt: inde vsq; ad quadragesimū adhuc ēt magis earū vehementia exoluit̃: ab illo autē die perfecte exoluta redditur.

De Proportione Dierum Indicatoriorum, qui per Quaterniones & Septimanas enumerantur.

CAP. 9.

Proportio autē dierum decretoriorū perpetuo seruat̃: Vt. n. decimus quartus & secundæ septimanæ finis est, & tertiæ principiū, ita trigesimus quartus quinta terminus est, simul & sextæ initium. Quare tres septimanæ viginti diebus semp̃ describunt̃: ideoq; sexagesimus, vt prius declaratum est, non sexagesimus tertius, decretorius fiet. Parī modo octogesimus, & centesimus, & centesimus vigesimus. Vt. n. iudiciorū vehementia paulatim procedente tpe exoluit̃, ita & imbecilles decretorios obscurari planē accidit: solos autē semper persistere, qui perfectum decretoriorū numerorū circuitum describunt. Videtur autē (vt per experientiam licet condiscere) primus circuitus perfectus esse, qui viginti diebus constat. Si etenim semper per coniugationē septimi numerus procederet (vt in primis duobus habet) esset hæc quoq; rōne hic septimus perfectus primus circuitus: qm̃ vero secundus à primo disiunctus est, & tertius secūdo coheret, liquet proportionem, quæ ab initio statuebat̃, non adhuc post decimum quartū diem conseruari: attamen post vigesimū diē idem circuitum ordo perpetuo cōsistit. Respondet ergo trigesimus quartus decimo quarto, quippe qui ex duabus septimanis disiunctis fiat: & quadragesimus vigesimo, vt qui tertiā hebdomadē coniunctā expleat. Quare hoc ipsum Hippocrates nos docens in prognostico, vbi de vigesimo die verba fecerit, deinceps inquit, Post || hos eadē rōne, eademq; additione, primus ad quatuor & triginta dies peruenit. Primum. n. dixit trigesimū quartum post vigesimum, vt circuitum, non vt diē decretorius: qm̃ & vigesimus quartus, & vigesimus septimus, & trigesimus primus, post vigesimū est decretorius. Sed, qm̃ de minoribus periodis (sunt aut quaterniones) abundē satis docuit, ad hæc septimanas ipsas exposuit, reliquos statim duos circuitus voluit simul doctrinæ cā adijcere, nēpe & ex duabus septimanis cōpositū, & illū, qui tribus constat: verū, qui duas continet, velut imperfectū quendā: qui tres, exacte perfectū. Siquidem iā quadragesimū, sexagesimū, octogesimū, & centesimū, & centesimū vigesimū, ex vigesimo sapius aucto fieri contigit. Hoc igitur ipsum & non aliud perfecti circuitus est indicium, vel cōpositi semper & sapius in se auctū, q̃ aliū non magis requirat. Atqui nec vnus eorū, qui vigesimum præcedunt, hoc obtinet: nā, septimus si per se semper

In Prog. cō. 3. t.
3.4^a. 207. b

In Prog. cō. 3. t.
3.4^a. 207. c

»
»

¹A se semper auctus sit: ad vigesimumq; primum, vigesimum octauum, & trigesimalum quintum, & quadragesimum secundum excideret: decimus quartus pari modo vigesimum octauum faceret, & quadragesimum secundum: Sed & ipse quaternio, si eius compositionem in se faceret, octauum, duodecimum, & decimum sextum, sortes decretorios efficeret. Quapropter ipse quartus ne perodus quidem euidenter est, sed periodi velut dimidium: etenim septimana dupliciter diuisa quartus sectionem accipiens, primi quaternionis terminus est, secundi initium. Forfan quis septimanam hanc iam perfectum circuitum esse putauerit: non. n. & in hac septimum diem secundae septimane initium esse contingit: sic. n. ad decimum tertium, non decimum quartum, terminus eius perueniret. Sed, cum rursus decimus quartus, terminus simul secundae septimane, & tertiae principium sit, non adhuc perfectus circuitus septimana sic fuerit: bis. n. se ipsum multiplicauit, ter non potuit. Atqui, si propter duas priores hebdomadas ex disiunctione factas, integrum quendam circuitum putare septimanam conuenit: pro tertia vero coniunctam, non est integrum: vel omnino in dubitationem sermonem incidere necesse est: vel septimanam primum quendam ordine & simplicem circuitum putanda esse, qui vero ex viginti diebus componitur, secundum simul & compositum & perfectum.

De Indicatorijs, qui Acutus Morbus congruunt: ac quod Vnicuiq; dierum Circuitum

B

Proprius morbus respondeat.

CAP. 10.

Monet iam hic sermo nos considerare, quis horum dierum de acutis morbis decernat. Cum. n. Hippocrates in aphorismis || acutos morbos in quatuordecim diebus decerni dicat, magnam inde nugandi occasionem sophistae arripuerunt: atqui sine illorum nugis omnibus & iudicia omnia praefagire, & iam facta explorare potes. Nam, si morbum, exempli gratia, vigesimo die iudicandum esse praefagens, victus rationem ei congruam instituas, magnum aegro praesidium adferes. Licet aut tibi & acutum & diuturnum ipsum vocare, cum nulla vel commoditas vel offensa ex appellatione aegro adueniat. Fingamus. n. acutum huiusmodi morbum vocari, omnibus, quae ad victum aegri pertinent, recte administratis, quid inde peius vel melius erit? rursus diuturnum ipsum, si placeat, appella, ut nihil ex hoc vel iuari vel offendi egrum intelligas. Quemadmodum igitur & in alijs pluribus sophistae de nominibus contendentes dissentiunt, tempusque discentium conterunt, sic quoque in acutorum longorumque morborum distinctione. Nam, si verum fateri oportet, non duae tantum morborum differentiae, sed permultae admodum putandae sunt: siquidem quartana febris in tot annos incidit, quot alia diebus iudicata est: ad haec alius quidam morbus in menses multos durauit.

²Aph. 23. Ex. ord. 15. d

Haec igitur prima differentia triplex: partim enim morbi Diebus, partim Mensibus, partim Annis totis iudicantur. Membratim rursus in morbis, qui ad menses, perueniunt, non simile existit, duorum videlicet mensium vel septem solutionem fieri. Ita, cum dierum vel annorum numero morbi soluantur, permagnum discrimen existit: quid. n. similitudinis vel tertio vel vigesimo die iudicium subijisse, itidem vigesimo vel quadragesimo? Iam vero, si naturalis ipsorum differentiam inuenire moliaris, quot dierum decretoriorum circuitus sunt, tot quoque morbi statuendi erunt. Itaque, si alterius naturae esse dicas (quemadmodum sanè est) non posse primum quaternionem superare: alterius, septimum non excedere: ita & vndecimi, decimi quarti, decimi septimi, vigesimi, omniumque deinceps decretoriorum proprius cuiusque morbus existimandus est.

De Morborum & Dierum Indicatoriorum Differentijs, quibus Vinctus ratio recte instituitur. CAP. 11.

Praestat tamen doctrinae gratia maioribus eos terminis comprehendere, ne plurimi fiant: verum non ita magnis rursus, ut multum differentes inter se mutuo collocentur. Vnde nec eos laudo, qui duas vniuersas morborum species ponunt, neque vtraque deinde diuidunt: nec illos probo, qui tot esse dicunt, quot dierum decretoriorum circuitus. Quae igitur praestantissima doctrina fuerit, maximeque artis vsui idonea? puta si quis sophistarum medicorum accurate medicinam tractare conetur, sublimes illa sede relicta, in qua magni regis cuiuspiam instar sedens adolentes remora Drae, hunc satis noui ex ipsa re vilitatem edocum iri. Sicut igitur & Hippocrates in omnibus admirandus, ab ipsis euidentibus sermonem capiens, haec aliquando scribit: ² Vbi peracutus morbus est, statim etiam labores extremi adsunt, & extreme tenuissimo victu utendum est. Interdum ita scribit: ^b Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur. Deinde rursus: ^c Hi ergo per quatuor aucti ad viginti perueniunt. Iterum postea: ^d Spirandi facilitas maximam vim ad salutem habere existimanda est in omnibus morbis acutis, quibus febris copulatur, quique quadraginta diebus iudicantur. Quin etiam ^e sexagesimi, octogesimali, & centesimali, & centesimi vigesimali rursus meminit: atque his denuo relictus, ^f aetatis morbos hyeme solui ait, hybernos aestate. Quin & hoc modo inquit: ^g Plurimi puerorum affectus diebus quadraginta iudicantur: quidam septem mensibus, aliqui septem annis, non nulli ad pubertatem usque perueniunt. Haec omnes ad doctrinam simul clariorem, & aegrorum usum admodum utiles sunt differentiae: etenim sua cuiusque victus species est. Cognoueris aut maxime aegrum ipsum in his omnibus, si hypothese sermone adieceris. Adolens ergo quis valido morbo correptus sit, qui in primo quaternione iudicabit: aphorismum in hoc maxime illum imitandum puta: ^h Cum peracutus morbus fuerit, statim est extremi dolores adsunt, & extreme tenuissimo orium victu utendum est. neque alimentum quoduis huic adhibueris, nec melicratum, aut huic simile, immo est ab aqua, quae tantum potest, abstinere iubeto. Hunc ipsum adolescentem, vbi septimo die crisis habituram statueris,

A ¹Aph. 7. Ext. ord. 4. d.

B ²Aph. 23. Ext. ord. 15. d.

C ¹ Prog. c6. 3. c. 3. 4. 207. b

D ¹ Prog. c6. 1. c. 25. 4. 194. h

E ¹ Epid. c6. 3. r. 14. 3. 120. d

F ³ Epid. c6. 3. c. 88. 3. 151. h

G ³ Aph. 28. Ext. ord. 25. h

H ¹ Aph. 7. Ext. ord. 4. d.

Quarta Classis.

uuuu iij paululum

de Viēt. rat. in mor. acu. cō. 3. ubi tractat ni- ni, mullē, oxy- melitis, & aque facultatem.

† Nō est in an- tiquis Græcis, neque ī veteri tralatione.

de Viēt. rat. in mor. acu. cō. 1. t. 21. 7^a. 112. d

paululum prædictam viētus rationem immuta, vel mullam exhibens, vel aliam huiusmodi quan- E dam || portionem morbi naturæ familiarem: vt Hippocrates præcepit. Ipse autem & hæc inuenies partim à signis quibusdā, † velut temperamento, consuetudine, & ætate: } quædam ēt ægrum in- terrogabis, an valido sit ventriculo, qui longam inediā ferre possit, an cito offēndatur & facile soluatur. Sic etiā habitum hominis considerans, quædam ipse ex ijs, quæ in opere de tēperamen- tis didicisti, inuenies: alia ex ægro rogando, sunt. n. quidam ad resolutionem faciles, atq; ideo diu- turniorem inediā non ferunt, licet viribus validi antea fuerint. Si iam tibi tale quippiam inter- roganti, & per te ipsum conijcanti appareat, & æger facile dissoluatur, facileq; stomachus eius of- fendatur, ptisanæ cremorem exacte percolatū quotidie modice exhibebis, memor rursus hic eius, quod Hippocrates dixit: || Sed aliquid tum consuetudinis gratia, tum ēt ne vaforum magna fiat inanitiō, ingerere conuenit. At, vbi septimus dies instet, nequaquā ægrum nutrire conuenit, sed ante vnum diem, vel antea, minus exhibendum est. Atq; hæc nos ad amussim senex ille in opere de viētus rōne in morbis acutis perdocuit. Si quidē adolescētī tertio aut quarto die morbū iudicatū iri spes sit, nullum stomachi vitium, aut habitus inanitionem suspicāre. Ad hæc si, præterquam q̄ iuuenis sit, etiā val. dissimās vires habeat, longam facile inediā tolerare fateatur, & ægre dissol- ui tibi appareat: insuper nullus eiusmodi morbus adsit, vt oxymeli aut mullam requirat: is omni- F no ad septimum vsq; diem à cibis abstinere potest. Quod si ad tertium vel quartum quaternionē crisis futura videatur, non ita abstinere potest, nec sola portione seruari. Quapropter nō parua que- dam viētus mutatio, nec morborum ideo exigua differentia.

Qui Peracuti, qui Acuti, apud Hippocratem Morbi, qui Diuturni, & que ipsorum Differentiæ.

C. AP. 12.

VOceī iam Peracutus morbus, qui ad septimum vsque diem extenditur: qui lōgius procedit, simpliciter Acutus. At hīc quoque differentia in peracuto memoria tenendæ sunt: etenim Exacte Peracutus is est, qui quartum diem attingit: Nō Exacte, qui ad septimum vsq; producit. Eadem ratione inter acutos alius Exacte Acutus, qui ad vsq; decimumquartum porrigitur: Non Exacte vero, qui ad vigesimum vsq; durat, quāquam & ipse acutus sit. Adhuc aliud morborum genus, quod Ex Delapsū acutum, ad quadragesimum vsq; diē peruenit: satius enim est ita vocare ipsum, q̄ acuto quodam imperfecte iudicato intra diem vigesimum, deinde vehementia eius con- fracta, reliquum eius intra quadragesimum diem solui consuevit: Nō nulli autē statim ab inītio ve- lut prohibiti, tardeq; moti, & nullā iterea subitam mutationem moliti, ad quadragesimum produ- cuntur. Duplex autē horum quoq; natura est: Vel. n. accessionum remissiones in exactam integri- tatem finiunt, Vel continua febris semper perdurat. Atq; hmōi morbi de acutorum natura obtine- re vident: alij vero manifesto iam sunt diuturni. Porro Archigenes multis nominibus & diuer- sis laudandus est, maxime vero si studium eius, artis tractandæ medicæ cognoueris, quoniam non t̄pibus solis nudis, sed & motu, & natura magis, acutum & non acutū morbū appellauerit. Nam, cum segnimentoq; motu cū interuallis à febre remissis ad quadragesimum vsq; extendit, nemo sa- ne mentis acutum, inquit, nominauerit: etenim, si ante quadragesimū cesset, hmōi existens, iā diu- turnus est. Alios vero morbos breues quidē vocat, equū autē esse dicit, nec acutos nec diuturnos ap- pellari: quemadmodū paruas has & à periculo remotas febres, quas nō diuturnas esse nemo igno- ret, etsi ab acutorum natura recesserint: nam acutū eū esse ait, qui cū velocitate periculosus est. Vi- des igitur nos, cum solutio interdum eandem temporis præfinitionem habet, vel acutum morbū, vel non acutum, nuncupare: eodem modo q̄nq; alium acutum, alium diuturnū, ipso motu solo di- stinguentes. Noui igit complures ad quadragesimū vsq; diem continua febre conflictatos esse: ita voco eam, quæ nunquam ad integritatem delinit, ita, vt hmōi morbum non fuisse diuturnum di- cere possimus: non tñ simpliciter acutum nominare ratio est. Sed. n. qm̄ ex decidentia acuti, ex- actæ solutionis terminum habent longissimum, diem quadragesimum: nō nulli vero cōtinua sem- per febre ad hunc vsq; extēsi sunt: Ponatur & hoc t̄ps, aliqñ iam diuturnorū manifesto affectuū, eorum, inquam, qui interuallum habent, sicut antea diximus: aliqñ acutorū esse decretoriū. Itaq; Hippocrates in prognostico his verbis vti: || Facilis autē spiratio in omnibus acutis morbis, qui- bus febris copulatur, quiq; intra quadraginta dies iudicari solent, admodum magnum ad salutem momentum habere putanda est. non enim simpliciter acutis dixit, quamuis dicere potuisset, sed cum additione hac, nempe/ qui intra quadraginta dies iudicari solent/ tanq; acuti quidam sint, qui p̄fectæ solutionis gratia ad eum diem prolōgenē. Acuti ergo simpliciter, nō vtiq; vltra decimum quartum diē progrediant non iudicati: Qui vero in quadragesimū excidunt, interim hī ipsi sunt, qui intra decimūquartū diē imperfecte prius iudicati fuerant: interim, quorū paulo ante meminī, nō frequenter adeo euenientes: quinēt tertiū genus illorū est, qui manifesto iā tardi, acutis opposi- ti, quadragesimū diē habent decretoriū: sed de his post paulo dicturi sumus: Ceterū vniuersum p̄ dictū genus, acutū nomine ex decidentia, quā Græci μετὰ πτωσιν vocāt. Officium nobis est tū ali- bi, tū in tertio de spirandi difficultate potissimum, q̄ in prognostico & de simpli acutis differit, & ad hæc de ijs, qui ex illorū decidentia fiunt. Cū igit in vniuersum quidē ad calcē libri pronunciet, Hæc autē dico de acutis morbis, & qui inde proueniunt: mēbratim vero de aqua inter cutem hunc fermonem

In Prog. cō. 1. t. 25. 4^a. 194 h

« A sermonem proferens: || Aqua inter cutem, si ex acuto morbo coepit, omnis mala est. pari modo, cū
 « de purulentis tabidisque vocatis affectibus, item de ijs, qui ex abscessu in longū tps porriguntur, ver-
 « ba faciat, clare innuit propositi se non oblitum esse, morbos, qui ex acutis diuturni fiunt, cōmemo-
 « rās. Sic ergo & illa dicta sunt, || Reliquae aut vomicae magna ex parte rumpuntur: sed alie in die vi-
 « gesimo, alie trigesimo, alie quadragesimo, non nullae ad sexagesimum vsq; perueniunt. Quinctia
 « in dierum decretoriorum enumeratione, qui in prognostico recensentur, ad sexagesimum vsque
 « diem non ab re processit. Quoniam enim non de acutis solum, verum etiā de ijs, qui inde progred-
 « iuntur, sermonem instituit, nec inepte (puto) tum in ipsis decretorijs, tū in doctrina de abscessuū
 « ruptura, sexagesimi diei commemorat. Qui ergo hanc doctrinam non intellexerūt, ij nequicquā
 « ac frustra quaestiones in his texunt, dissentire putantes cum ijs, quae in aphorismis tradiderit, mor-
 « bos in quibus acutos quatuordecim diebus iudicari: quasi ipse Hippocrates nō accurate sermone
 « indicasset aliam esse naturam acutorum ex decidentia, quā illam, quae absolute acutos respicit. Lō-
 « ge. n. secus est, quā illi putant: qm̄, si non acutorum duplicem naturam cognouisset, aliam abso-
 « lute acutorum, aliam ex decidentia, non sanē distinxisset appositione suam sententiam, verum sim-
 « pliciter dixisset, || Facilis spiratio in acutis morbis valde magnum ad salutem momentū habere pu-
 « B tanda est. Nunc aut, cum huiusmodi dictionem simpliciter acutos indicaturam sciret, non tñ ita:
 « verum cum his ēt alia complecti veller: non sine rōne apposuit, primum/ quibus febris copulat/
 « non adscribens, continua, quod absolute acutorum erat proprium: deinde/ qui intra quadraginta
 « dies iudicantur/ perinde ac si alij quidam acuti sint, qui diebus quadraginta non iudicent. Quare
 « vnde quaque morbi naturam, quo de in prognostico tota disputatio est, clare distinxit Hippocra-
 « tes & demonstrauit. At interpretes luculenter dicta, obscura reddere moliuntur. Quod ergo no-
 « minis appositione quaestione, quam contexunt, soluere conent, condonandū est: at hoc faciunt,
 « qui ita scribunt: Facilis spiratio in omnibus acutis morbis, quibus febris copulat, quiq; intra qua-
 « draginta dies iudicantur, magnam sanē vim ad salutem obtinere censenda est. Non nulli ēt non
 « adscribunt/ quiq; inaudiendū esse dicentes: vt sermo eius duplex fiat, alter de acutis morbis, quos
 « in aphorismis exposuit: alter de alijs, qui febrem iunctam habent, & quadraginta diebus iudican-
 « tur. Quod vero nec in aphorismis decimum quartum diem decretorium, sed illic quatuordecim
 « oēs decretorios dies Hippocratem pronunciat se arbitrentur (esse enim tot, si quis a tertio, qui pri-
 « mus omnium decernere natus est, ad quadragesimum vsq; numerauerit) non paruam reprehensio-
 « nem merent. Neq; n. vt medici hoc dicunt, nec vt qui numerare sciāt aut legere. Nam, si medici es-
 « C sent, primum sanē nullum exacte acutum morbum ad quadragesimum diem, non prius iudicatū,
 « peruenire scirent: deinde ne quatuordecim quidem numero esse ad quadragesimum decretorios.
 « In hoc aut ne vel numerare ipsos nouisse quis iure dixerit: plures nanq; sunt, ac quatuordecim, ijs
 « sanē, qui veritatem ipsam rerumq; euidentiam inspiciunt: itē id, quod Hippocrates in primo epi-
 « demion scriptū reliquit. Superius verba ipsius apposui, quibus decretorios dies vniuersos edo-
 « cet: vbi, si quis numerare didicit, plures indubie ad quadragesimum diem euenientes, quā qua-
 « tuordecim, inueniet. || Si quis autem solos eos, qui per quaternionem computant, numeret (foran
 « enim errare deprehensi, ad hoc rursus deueniēt) pauciores sanē hi sunt, ac quatuordecim. Quod
 « aut ne legere quidem nouerint, qui hmōi effutiunt, sic maxime discēs. Si igit in prognostico qua-
 « dragessimū diem decretoriū esse acutorū dixisset, deinde in aphorismis || quatuordecim diebus sum-
 « matim eos iudicari, tunc nimirū tale quippiā cū illis considerare licebat: at, cū in opere prognosti-
 « co quadraginta diebus iudicari eos dicat, & in aphorismis quatuordecim, maxime ridiculū est sen-
 « tentiā eius alibi aliter inaudire. Meliores his sunt, qui non sermones cōsentientes, verū alterius cu-
 « iuspiam aphorismos esse, alterius prognosticon, demonstrare conant: sed hi ob animi magnitudi-
 « nem sunt nobis miraculo. Quod iam vtilitatem huius doctrinae semper inspiciens Hippocrates,
 « D simpliciter quidem acutos quatuordecim dierum terminum habere recte dixit: ex decidentia ve-
 « ro acutos, nunc quadragesimum nunc sexagesimum diem assequi: abunde ostendimus.

Quo pacto Acuti Morbi, nunc in xiiij, nunc in xx diebus, dicantur Iudicari.

CAP. 13.

S Ciendum aut est communiter de oibus eiusmodi notae, q, quae ex quantitatis cuiusdam in par-
 « ticularum diuisione fiunt, foreticam dubitationem comitem habent. Itaq; sic diuidendū est, vt nec
 « particulae multae alioqui differentes, sibi mutuo coniungant, quod, dum quauis in pauca secatur
 « quantitas, accidit: nec adeo multas feceris, vt doctrinae vtilitas excidat. Quamobrem, siquid opti-
 « me diuidi possit, Hippocrates praeter ceteros hoc mihi fecisse vi. Primū, peracutos ad septimū vsq;
 « diē peruenire demonstrat, in quibus (vt dixi) in aphorismis^a || tenui admodū viciu tractandos esse
 « praecipit: deinde in commentario de viciu ratione in morbis acutis,^b quosdā in omnimoda inedia
 « seruandos esse vsq; ad diem septimū: postea vero^c quartumdecimū absolute acutis terminum sta-
 « tuit: post haec ad^d vigesimum procedit: rursus alterius spēi morbū ad quadragesimū, alterius iudē
 « ad sexagesimū: postremo decretoriorū dierum supremum finē^e centesimum & vigesimū diē con-
 « stituit, quatuor videlicet mensium tempus: deinceps alios mensium decretoriorum numero, alios
 « annorum, solui scribit. Atq; haec doctrinae vtilitas est. Coincidunt aut non nullae quaestiones lo-
 « gicae, quae consolationē requirunt, sicut & haec (opinor) q morborū, qui apud oēs acuti habent, nō
 « nulli decimū quartū diē excedere videant: ideoq; Diocles ēt non decimum quartū, sed vigesimum

Quarta Classis

uuuu iij primum

In Prog. cō. 2
1.4. 197. c

In Prog. cō. 2. r.
77. 4. 203. h

In Prog. cō. 1. r.
3. usque ad 6.
4. 207. b c

In Prog. cō. 1. r.
25. 4. 197. h

1. Epid. cō. 3. t.
14. 3. 120. d

2. Aph. 23. 24.
Ext. ord. 15. d. g

A 1. Aph. 7.
Ext. ord. 4. d

B de viciu. rat. i
mor. ac. cō. 1. r.
44. 7. 114. h

C 2. Aph. 23.
Ext. ord. 15. d

D i Progn. cō.
3. t. 5. 4. 207. b

E 1. Epid. cō. 3.
1. 4. 3. 120. d

1. Epid. cō. 3. t.
20. 3^a. 122. b.
Et 3. Epid. cō.
2. t. 2. 3^a. 135. c.
1. Epid. cō. 3. t.
21. 4^a. 122. d.
2^a. Aph. 23. Ex.
ord. 15. d.

primum, terminum eius posuit. Atq; hic quidē errauit vigesimū primū magis, q̄ vigesimū, termi-
nū ipsi præsitiuens: q̄q; non oīno falsus sit, quartūdecimū excedendo, nā quosdā, qui acuto mor-
bo laborarant, || decimo septimo & || vigesimo iudicatos esse cognouimus: vti apud Hippocratem
quoq; in ipsis epidemijs inuenire licet. Quō igit, si hoc ita habet, & quidam acuti morbi || decimū
quartum diē excedere vident, terminū ipsi hunc diē in aphorismis constituit: promptum quidē
erat dicere: hoc rarer, illud sēpissime, accidere cōsueuit. Quinetiā Hippocrates aliq̄n solum id,
quod creberrime oculis vsurpatū est, nihili faciēs, id, quod raro euenit, pronunciat. At profundio
rē q̄dā habet sniam pronunciatū, si quis ipsum cōmode disquisierit. Qui nanq; ad decimū septimū
diē aut vigesimū prorsus acuti morbi exciderunt, hi planē inceperunt, tanq; submersi, lēto motu
grauiq; deinde alij in primo quaternione, alij in secūdo, exacte acutorū motū recipientes, ad deci-
mū septimū & vigesimū exciderunt: quanq; & hi intra decimū quartum suū iudicati sint, nam i
dierū primo quaternione vehemētā incipientes, deinde decimo septimo iudicati, decimū quartū
suū diē non excefferunt. Nouit hoc quoq; Diocles ipse, & alij propē oēs veteres. Phreniticos
sanē à primo diē statim non adeo fieri ait. Igit, si quis phrenitide quinto diē laborare cōperit, & se-
ptimodecimo iudicatus fuerit: vel inceperit septimo diē, & iudicatus fuerit vigesimo: nulli dubiū
hunc intra decimū quartum suū diē crīsim sustinuisse. In hoc iam maxime ē vigesimum diē F
ambiguitatē adferre puto, quippe qui potentiaē accipitē naturā habeat, tum q̄ sape post primos
dies morbos acutos factos iudicat: interim de prius iudicatis iterū decernat, nullus enim à primo
diē acutus in hunc illabit, qui non prius iudiciū expertus sit. Quōd si in priore quodā diē imperfe-
cie iudicatū, sic prorsus discusserit, non impedit, quo minus acutorum morborū decimus quartus
dies terminus existat. Qui vero ab initio submersi lentiq; appareāt, & inde ad quadragelimum ta-
les pdurātes, rursus intendant, hos iure diuturnos appellaueris: Quēadmodū acutos quidē mani-
festo, sed qui ante vigesimū non secure iudicati sunt, deinde remiserint: post hęc reuerli, mox rur-
sus acuti facti fuerint: nouissime quadragelimo diē iudicati: dubitaueris, absolute ne, an ex decidē
tia, acuti nominādi veniāt: imo magis, an diuturni: Quippe in ambiguis & obscuris certū iudiciū
quærere nō oportet: nā pro rerū natura sniam sēp pronunciare conuenit: vbi vero rerū natura
simplex prorsus est, ibi & manifesto & simplr pronūciandū est: qm̄ & Hippocrates in ipsis apho-
rismis, cum decimū quartum diē acutis morbis finē statuisset, statim ēt decimo septimi his verbis
meminit: || Contēplatorius rursus decimo septimus est, hic. n. quartus à decimo quarto, septimus
ab vndecimo est. significat nanq; hic vigesimū, tanq; secundum quendā acutorū terminum. Quo
niam vero hic liber magnam satis prolixitatem modo habet, finire ipsum iam cogito. Quod de G
dierum decretoriorum speculatione reliquum est, id vniuersum in tertio exequar.

2^a. Aph. 24. Ex.
ord. 15. g

GALENI DE DIEBUS DECRETORIIS
LIBER TERTIVS

Nunc Primum summa admodum cura Quamplurimis in locis emendatus.

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Cœlesti ac de Materiali causa Dierum Iudicatoriorum, ex quibus
& ipsorum Ordo & Facultas pendet vniuersa.

Quid Ostensum superioribus libris, Quid Hoc agendum.

CAP. 1.

Vi iam causas, cur nō in oibus diebus morbi iudicent, considerare melius esse
duxerit, is hęc sibi cōposita esse cēseat. Et quidē inuētione dierū decretorio-
rum principia fateri cōuenit, quēadmodum ēt superiore cōmētario dictū est. H
Sunt autē genere duplicia, nēpe experimentū, & ratio. Experimentū sanē, q̄
non omnes sili dies de morbis decernāt, euidens affert testimonium: quodq;
circuitus septimani validissima sint virtute pditi: post hos quaternarij: qui-
dam vero extra hos coincidunt: immo q̄ nec oēs septimanaē inuicē separent,
sed aliquę ipsarū etiā coniungant: nec oēs quaternarij, sed ex ijs quoq; alij se-
iungant, alij cōiungant: insup q̄ acutis morbis impari dierū numero, lōgis pari, iudicia maxima
ex parte accidāt. Omnia hmōi, quæ prius recensui, experientia satis approbat. Porro causas horū
Ratione nobis indagātibus, duo prima oīum, quæ fiūt, primordia esse statuēda videntur: In ordi-
natū videlicet, qd̄ ex hac mūdī materie p̄dificiūt: Ordine vero quodā ornatuq; pcedēs sēp, qd̄
cœlestibus originē fert acceptā: oīa sigdē in hoc orbe ab illis decus ornamētumq; capeſunt. Atq;
iā & nūc ex his duobus p̄cipijs, q̄ ex exp̄tia cognita sunt, et rō suppeditaui, oīum, q̄ rōne et ex
periētia ipsa i diebus decretorijs itelligunt, cās inuenire conabimur, hinc facto sermonis exordio.

De vi Astrorum in Hęc inferiora corpora: & maxime de Solis & Lunæ actione.

CAP. 2.

OMnium certe superiorum Astrorū potentia fruimur: verum, qui maxime hunc orbē exor-
nat, et concinnat, & disponit, ē Sol: quippe veris, æstatis, autūni, & hyemis, author alius ne
mo

Amo extat: nec alius tam manifesto vel ex terrestri limo animalia generare potest, neq; fruges maturare, neq; ad coitum & generis propagationem animantia puocare. Magna sane & Lunae opa in hac rerum substantia apparēt, verum Solis effectibus posteriora. Etenim mēses hac perpetuo disponit: idq; euidenter adeo in marinis animalibus: q̄q; & hoc ipsum Solis beneficio habet. Nouum. n. ipsa lumen fortitur, cum Sole primum fruitur: Tāta vero eius portio semper illuminata est, q̄tam Sol aspicit: Prorsus autē deficit, lucisq; expers redditur, vbi terra suo interuētū ipsam obtenebrat. Quapropter, vt illa distat a Sole oēs mutatiōes suscipit: etenim Plena est, cum diametra est: Aequa portione diuisa seu semilunaris, grāce dichotomos, cū quadrāgula est: Vtrinq; gibba, cum triāgula: & Falcata spēm refert, vbi sexāgula est: Atq; tūc primum Noua est, cum post Solis cōgressum apparet: Obscurata omnino, cum Solis lumine circumuallat. Igitur fructus auget, incrausatq; animantia implet: ad hanc menstruorum statum tps mulieribus cōseruat: item comitiālium circuitus custodit, inde, q̄ Solis plus vel minus participat. Omnia siquidem, quae facere nata est, vbi falcis figuram repraesentat, languida fiunt: valida omnia, cum plena fuerit. Quapropter & fruges iterea adauget maturatq; celerrime: mortua corpa putrefacit: somnoq; sopitis sub eius lumine, vel aliter diutius immoratis, pallorem & capitis grauitatem conciliat. Vt igitur Luna Solis auxilio in omnibus indiget, ita Sol ad nullam rem maximam, vel alterius cuiusdam astri, vel ipsius Lunae, operam desiderat. A nullo. n. impeditur, quo minus astatem faciat, cum in vertice nostro constitit: aut frigus adducat, si humilis feratur: aut aequinoctium vtrūq; disponat, si medio-criter obliquus sit: Sed ipse velut Rex quispiā maximus est: Luna vero vt Hyparchus (quasi sub principem dicas) non exiguus: inter illum enim & nos media constituta, terrestrem regionē merito gubernat, non potentia ceteros planetas, sed vicinitate, exuperans. Huius rei gratia omnino frigus locum nostrum occupat, cum Sol ad hyemalem plagam declinauerit: tunc calor omnino nos exercet, vbi supra verticem nostrum, aut propē ipsum fertur. Luna vero particulares cuiusq; mensis dies disponit, paruē mutationis facultatem habens: ^a† eamq; non simpliciter ex se, verum ex Solis aspectu consequitur.

Quo tempore, Lunae actiones Fortiores aut Imbecilliores existant.

CAP. 3.

Vehementiores itaq; mutationes eueniūt, vbi ipsa cum Sole coit: insuper in apparitionibus plenilunij: minores his contingunt, dum dichotomos seu dimidia apparet: imbecille, dum vtrinq; gibba, & falcata, videtur. ^b† Nam validissima eorum, q̄ prius erant, mutatio committitur dum Luna cū Sole coit ac eius lumine circūuallat, quippe, q̄ prius apparebat, nunc nulli cōspiciē. **C**Dein diametra Lunae statio tanq; distinguens, in binasq; partes secans cōtrarias maxime Lunae dispositiones, aliarū oīum est validissima: q̄ vero dispō in cremētum, diminutioni maxime sit cōtraria, ostēdere nō est opus: Deinde post hūc cōgressum, & plenilunium, duae dichotomi, medium utraq; secans, augmenti tps prior, diminutionis altera. At oīum extremā imbecillimēq; aeris nos ambientis conuersiones in falcatis & in vtrinq; gibbis apparitionibus fiūt: magis autē in vtrinq; gibbis, nulla siquidē in eis magna mutatio, sicut in falcatis, apparet. Quare nec Aratus male ipsas neglexit, tanq; imbecillas existētes: cōuenitq; eos laudare, q̄ de eis scripserint, tanq; ne vel minimū quidē omittētes. At in plenilunij cōuersiones, & his adhuc magis in cōgressibus, propriū hoc p̄ter ceteras habēt: illa siquidem celerrimas statim mutationes faciūt: cōgressus vero, ^c inaequales & diuturnas, quid. n. ante Lunā apparētem manifesto pronuncies, nō est. Longū autē hoc tps occultationis est, integri ferē signi spatij explēs: mutationē vero ex incrementō ad diminutionē, p̄ctū exacte definit, liquetq; hoc Lunā momentaneo tpe pertrālire. Itaq; vere celeres plenilunij mutationes sunt: diuturnae, coniuētionales: nā occultationis tps sibi ipsi simile est, & primae apparitionis tps, occultationi vicinū est, tum pp paruitatem eius particulae, quae de tota Luna apparet, tum ob breuitatem temporis, quo supra terram fertur.

Quo tempore Luna In nos Agere incipiat quotq; diebus.

CAP. 4.

T Vta igitur crisis euadet, cum in toto mense status in secundo die accidet: quo primo & manifesto Luna, & longo satis tpe, super terrā iam apparet, & lumē sensibile de se mittit, ad hanc vmbra euidenter ostendit. Primus autē dies tandiū Lunā supra terram vagantem habet, quandiu is adhuc quoq; Solis lumē, quod post occasum est, retinet: quare in hoc Luna simul cū Solis lumine occidit, sepe vero & prior est occidua: primū vero manifesta in secundo die apparet, nūc quidē magis, nunc vero minus: Atq; hoc ei accidit ^e† tum longitudine à Sole recessus, qui ob peculiare Lunae motū fit (non. n. ex equo semper mouet) tum pp latitudinis immutationem, tum pp signorum occasum non aequali tpe euenientē, insuper ob p̄teriti congressus tps. Vnde nō semper vnū tēpus est, quo clare Luna conspiciatur: ^f† sepiissime autē triduo in coitu Solis remorata, planē inuisibilis est, quo non dum hac terrena immutare pōt. Et quodam modo tps, tū peculiaris eius circuitus, tū in nos actionis, in idē recidit: etenim circuitus vicenis diebus septenisq; & tertia ferē dici parte peragitur, in tanto. n. tpe totum Signiferi circulum percurrit: at, quo nobis lucefcit, circuitus, q̄ is quoque eidem conueniat numero, planē intelliges, si occultationis tempus de toto mēstruo eximas. Quod autem menstruum tempus non omnino triginta diebus constet, sed minus vnus dici ferē dimidio, Hyparchus integro vno libro demonstrauit. Quin & vulgus iam propē

A† Antiqua tralatio addit. quando cōparatur dominio Solis.

B† Additur in antiquis gra. xxi tēto ex. i. tos. i. hocq; merito. & ita uetus interpres.

C† Antiqua tralatio hēs, equales.

D† Ex graeco ita uercedum.

Certū ergo iudicium cōstitutionis i toto mēse futura, in secundo die perficitur, quo primo & ceter. u. uetus tralatio. Quod ergo accidit de mutatione nē i mēse toto, ē non distinguatur nec declaratur ostensione certa, nisi i die secūda post apparitionem Luna, & ē prima hora. & c.

E† Clarus. pro quantitate distantiae a Sole: haec autē ipsa quantitas distantiae, tum propter peculiare Lunae motū fit (nō. n. etc.

F† Clarus. ut plm tamē tribus diebus, qui circa congressum sunt, plane inuisibilis sit, i quibus non dum & c.

pe

p̄ vniuersum nouit mensiū aliū, quem *κλλόν* gr̄aci noīant, quasi mutilū & imperfectū, dies vigintinouem obtinere: alium, n̄p̄e absolutum, triginta. Nam vniuersos amborum dies quinquagintanouem esse oportet, si quidem vterq; oīno triginta, minus dimidia diei parte continet.

Mensem & Inferiora omnia per Septimanas à Luna immutari.

CAP. 5.

Quemadmodum igitur annum integrum Sol disponit, ita Luna mensem, imutatione per septimanas ei accidente. Nam à prima apparitione ad dichotomum, & ab hac ad pleniluniū, vtrūq; quidem per se t̄ps̄ dierū est septē, ambo vero simul quatuordecim. Simili modo, si inde, vbi ipsa æquali portione m̄sem diuidit, vsq; ad secundam dichotomum connumeraueris, septem & hos inuenies dies: reliquos etiam, qui vsq; ad absolutā Lunæ occultationē sunt, septē.

Ceterum aera nos ambientē magnas suscipere mutationes, dū Luna primum occultat, & rursus primū apparet, nemo mortalium ignorat: maxime ij, quibus hoc studij est, agricolæ & nautæ, qui *σάσι*.i. statū aeris tunc vocant, cū Luna primū apparēs, fm̄ aliquē ventum stet. Quāobrem Aratus quodā loco verissime scribit de Luna, vbi primum post coitionē apparuerit, hoc mō inq̄iēs.

Cynthia si cornu, quod se sustollit in altum,

Incuruum specie velut annuat, adfore cœlo

Saua procellosi prædicet flabra Aquilonis.

Rursum eo veniet pluuius Notus, hanc vbi partem

Ponē supinari conspexeris, inq; recliuem

Sponde habitum: verum si lumen tertius ortus

Proferat, atq; Deæ conuoluat circulus oras

Suffusus rutilo, mox tempestate sonora

Spumosum late pelagus canescere cernes.

Quinetiam hæc in eodem libro scribit:

Non vnum deprehensa diem tibi signa loquuntur.

Sed, quæ signa nouo dederit nox tertia motu

Quartaue, sustollat medios dum Cynthia vultus,

Durabunt cœlo: Medio quæ edixerit ore,

Altera prouise signantur tempora Lunæ.

Illa dehinc, donec germani luminis igneis

Accedat Phœbe, mensis postrema notabunt.

Non ad oē t̄ps̄, quod ab initio est vsq; ad finē, primæ apparitionis signa sufficere ait: sed dichotomos & plenilunia mutationes quasdam afferre. Omnis autē velox mutatio, Crisis appellatur: & statum quidem in Luna falcata potissimum, dicunt: deinde ad plenilunium transferunt similiter vocantes, hoc enim validas vires etiam obtinet: hoc autem imbecilliores quidem sunt semilunares stationes, attamē & hæc quoq; de aere decernūt. Quare m̄sem à Luna immutari fm̄ septimanas, iam est perspicuum. Quod autē alię res vniuersæ inde quoq; mutant, oibus non perinde constat: sed ijs, qui h̄mōi accurate obseruarint, in confesso est. Ad hæc post feminis conceptionem oīs imprægnatio: Insuper nihilo minus hac & post partum adauctio: Item oē actionis initium, magnas alterationes in septimanas circuitus obtinet. Quæ nāq; quotidie oibus, quæ subsistunt, incidunt, horum causam Luna habere obseruata est: maximeq; in tetragonis et diametris stationibus ea immutans. Nam, si Luna in Tauro existēte semen concipiat, vel partus, vel oīno alterius cuiusdam principium cōtigerit, magnas eius mutationes faciet, qm̄ Signiferū percurrēs, in Leone, Scorpio, & Aquario fuerit: Verum i Leone tetragonos. i. quadrata statio, septimane vnus existit: In Scorpio diametra duas septimanas habet: Ita quoq; in Aquario secunda quadrangularis statio in tertiā septimanā procedit: idq; necessario, q Luna (sicut ante diximus) vicenis diebus, septenisq; & particula quadam adiecta, maxime tertia diei parte, vniuersum Signiferi ambitum peragit. Si nāq; i H̄ toto tempore totum orbem pertransire oportet, constat quartam ipsius partē in septem prope diebus eam expedituram. Proinde huius te admodum meminisse ad futura conuenit, nempe Lunæ transpositionem tetragonon non diebus septem integris circumscribi.

Qui Salutares aut Infesti dies Sanis aut Aegrotis futuri sunt, ex Luna prænunciari posse.

CAP. 6.

Porro illud denuo repetendum est, quod nos quoq; obseruantes verissimum semper esse cōperimus, ab Ægyptijs astronomis inuentum, Lunā non mō ægris, sed et sanis, dies, quales tādē futuri sint, posse prænunciare. Si etenim ad planetas tēperatos steterit (quos iā & ἀγαθοποιὸς gr̄aci nominant, salutares latini) faustos ac bonos dies producere: si ad intemperatos, graues molestosq;. Fingamus enim homine quodā nascente salutares planetas in Ariete, malignos in Tauro esse: is homo nimirū, cū Luna in Ariete, Cæcro, Libra, & Capricorno fuerit, pulchre deget: cū vero Taurū ipsum, vel tetragonū aliquod vel diametrū signū occupat, male tunc & moleste vitā trāliget. Atq; iā morborū initia huic, cū Luna in Tauro, Leone, Scorpio, & Aquario fuerit, pessima: line piculo autē et salutaria sunt, cū Arietē, Cæcrū, Librā, & Capricornū, Luna p̄meat. Ad hæc alterationes magnas: quas i tetragonis & diametris p̄ septimanas fieri diximus: in lethalibus qdē morbis lethales & ipsas, in salubribus bonas, euenire necesse est. Quāobrē Hippocrates etiā dānat

maxime

A maxime immutationes, quæ in diebus decretorijs ad peiora declinant: quippe quæ lethalis morbi symptoma sit, quemadmodum (ut arbitrator) benigni, contrarium. Quod, si quis & huius ipsius causam, cur quadratæ & diametræ stationes sint potentissimæ, quærat, is longissime à propolita disputatione digreditur. Nam in præsentia non primas causas omnium, quæ ad astronomiâ pertinent, sed quæ propolito nostro utiles sint, inquirere cogitamus. Utiles autem causæ sunt, quæ septimana naturam interpretantur: rursus igitur eas in summam colligamus. Lunæ tetragonæ & diametræ stationes in principijs bonis bonas faciunt alterationes: in malis, malas. Atque hoc, præterquam quod astronomis in confesso est, integrum est & tibi obseruare. Sin autem huiusmodi nec obseruare uolueris, nec ipsis, quæ obseruauerunt, fidem adhibere, indubie sophistarum ubique nunc obstrepentium aliquis es, qui ratione manifesto apparatus nos approbare postulat, cum è contrario ex euidenter apparuitibus, de abditis rōcinandum esset. Ita suo quæque res principio, circuitus sequentes uniuersos consonos habet.

In Acutis Morbis summam vim obtinere Septimanus: in Diuturnis Ortus Syderum, quibus anni tempora variantur. Itemque in illis Coincidentes plures menses Iudicatorios, in his Circuitu magis Septimanarum fieri Iudicationem.

CAP. 7.

Circuituum vero alij numero quodam dierum constant, alij mensium. Iam vero, qui dierum numero constant, septimani sunt, & Lunæ mō incedunt: qui autem mensium, ad Solē referuntur, eodem modo euenientes. Iterum. n. ab Hippocratis uerbis initium sumendum est, æstiuos morbos dicitis hyeme solui, hyemales æstate. Hoc quidem longorum morborum, & quasi dicas annalium iudicij statum tempus est, quemadmodum acutorum decimusquartus dies. Tempus enim, quod à mensis principio ad usque plenilunium est, totius lunaris circuitus dimidium existens eandem rationem habet cum intervallo, quod ab hyeme ad æstatem usque intercedit: quintiā à plenilunio ad usque occultationem tempus, spatium, quod ab æstate ad hyemem usque porrigitur, proportionem respondet. Sed horum utriusque bifariam factum, in acutis morbis septimana est: in diuturnis clarissimorum syderum exortus: quorum ratione uer, æstas, hyems, & autumnus describuntur. Non etenim pari dierum numero hæc secundum uilius astronomi sententiam diuisa sunt, uerum manifestis circuitui aeris mutationibus distinguuntur. Rursus & alio modo. Quemadmodum septimana acutorum morborum decretoria est, sic temporis anni mutatio diuturnorum morborum erit solutoria: ut in hyeme quidem constitutum morbum uer soluat: in uere conflatum, æstas: simili ratione per æstatem contractum, autumnus: in hoc paratum, hyems. Ceterum singularium partium bifariam diuisarum partes mensis quaternionibus proportionem respondet. Quin astrologis etiam dicitur, quem in modum anni temporis cuiusque & initium & finis, syderum clarorum, ortu & occasu describitur, in eundem quoque cuiusque medietas, alterius rursus syderis exortu distinguitur. Itaque uniuersas particulares morborum mutationes, uel tanquam ad proprium ipsorum principium, uel tanquam ad ambientis nos aeris conuersionem, euenire necesse est. Quæ igitur ceu ex proprio ipsorum principio fiunt, Lunam sequuntur: quæ uero ab aeris nobis circuitui conuersione, in toto quidem anno Solē, in singulis autem mensibus Lunam. Hinc iam accidunt mutationes validissimas esse, quæ uidelicet cuique per septenos dies proprie contingunt: quæ uero etiam ipsis quodammodo commisceant, quas aer excitat. Quare merito inde, quod semper eodem modo accidat, in id, ut in plurimis morbis fiant, decidit. Adhuc autem magis ipsarum ordinem perturbat accessionum uolentia crises prærupte compellens, ut in sermonis processu dicemus: Ad hæc uariis in egrotos admissus error tum ab ipsis medicis, si medici appellati sunt, non artis corruptores, qui hoc seculo permulti sunt: tum nihilominus ex ipsis, qui laborantes peccant: quin & per ministerium quorumque & per aliquod eorum, qui extrinsecus accidunt, ut prius diximus. Igitur septimanarum circuituum uirtutem mirari conuenit, si tot causis eos interrumpentibus, multo tamen alijs fortiores inueniunt. In acutis quidem morbis coincidentes decretorij plures sunt, quam & corpus mutationi accommodum est, in motu & perturbatione uehementi constitutum: in longioribus, uia & ordine magis septimanarum circuitus præcedit.

D *Primum Diem Inter iudicatorios non enumerari: & quæ Causa Dierum Coincidentium.*

CAP. 8.

Quapropter ab acutis denuo incipiamus omnium consequenter decernentium dierum causas inuestigantes. Iam quidem in primo febres diarias solui contingit, non tamen iam cum certamine, & perturbatione effatu digna, quam non nulli Hippocratem quoque dies decretorios in epidemion primo enumerantem & primi meminisse putant, duplici nomine errantes: Circuitus. n. primus, & non dies primus, manifesto scriptus est in parium impariumque dierum catalogo. Quemadmodum igitur in parium enumeratione primum circuitum præfatus, quartum diem inducit: ita in mentione imparium, tertium. Adhuc uero magis ignorat, quod a fronte operis prognostici descriptum reliquerit, defacie emortua, Quod, si ob huiusmodi causas hæc facies species orta est, una die nocteque iudicatur. non intelligentes loco uerbi probatur & cognoscitur dictum esse. Hos igitur missos faciamus. Principium autem dierum, qui cum agitatione quadam acute morbos mutant, tertium à principio statuere oportet, ueluti prius etiam dictum est: qui nullam iam cum prima septimana communionem habet, sed ex coincidentibus existit. Si quidem quaternio, quod septimana in duas partes facta, absoluitur, ideoque permagnam facultatem obtinet, in priore sermone dictus est. Tertius uero & quintus licet alia nulla ratione, quam quod iudicia cum accessionibus hunc, coincidunt,

non

1. Epi. cō. 2. t. 25. 3. 110.

a 1. Epi. cō. 3. t. 88. 3. 151. h

"επισημασθηαι
quæ tam de
occasu, quæ
de ortu intelli-
guntur. ut habe-
tur a Gal. 1.
epide. sect. 2.
cō. 2. & alibi.

"apparitione.

A † clarus.

Hinc iam acci-
dit ualidissi-
mas quæ de mu-
tatione eēt, q̄
cuique proprie
cōiungunt, q̄
per septima-
nas fiunt: uerū
tamen eēt ipsis
quodammodo cō-
misceri, q̄ ex
ambiente eueni-
unt: quare me-
rito ab eo eue-
ntu decidit, qui
perpetuo eodē
mō fit, si eū, qui
ut plurimū
decidit. & c.

b 1. Epi. cō. 1. t. 14. 3. 120. d

B † clarus.

quippe qui, ubi
per initia ope-
ris prognostici
scriptum est de
facie emortua,
(iudicatur in
die et nocte, si
ob hæc eas ta-
les facies sit, nō
intelligit, uer-
bū, iudicatur,
loco, & c.

c In Prog. c. 1. t. 8. 4. 191. c

C † Decernit

autē nō minus
quarto die uer-
tus & quintus
(licet coincidat)
nulla alia rō-
ne, quam quod
iudicatur in ac-
cessionibus fiunt:
hoc. n. ipsū. etc.

non minus quarto die decernunt: quoniam hoc ipsum & ab experientia testimonium habet: & ratione communi E templatibus non obscura eius causa est. Nam perturbationis violentia naturam ea, quae molestant, etiam ante tempus propulsare compellit: quippe virtus ipsa est alienorum expultrix: quemadmodum in opere de naturalibus facultatibus antea demonstratum est. Tempus autem actionis post finem alteratoriae facultatis est: tunc enim functione obire, omnibus secundum naturam absolutis, ostendebatur, cum illa ab actione destiterit. Verum ante perfectam coctionem interim, quae offendunt, amoliri cogitur: ut interdum concoctione iam absoluta moratur adhuc, & lente propter imbecillitatem minus subit. Vtrumque autem in ventriculo clare licet contemplari: instigatus enim, concoctionis tempus non expectat, sed protinus etiam idoneum cum eo, quod molestat, excernit: & ubi iam satis concoxerit, interdum lente ac cunctanter superfluum imbecillitatis vitio expellit. At, cum naturali habitu fruatur, perfectae concoctionis tempus, ipsius recrementorum expulsionis terminus est: quem neque praeruit, neque praesentem adhuc moratur. Ceterum, ut in ventriculo, sic in singulis totius corporis partibus alienorum expultrix facultas esse ostendebatur: quae meo sane iudicio & crissim in morbis efficit: atque propterea optimae sunt crises, cum iam omnia in animantis corpore concocta fuerint. Praeuenire autem crissim, quod Hippocrates \parallel προεπιγνυδς, quasi dicas praerumpere, appellare consuevit, malum est: nam idonea simul cum ijs, quae ledunt, excernuntur: fitque hoc natura incitata vel ab exteriori quodam, vel ab ijs, quae in ipso corpore detinentur. Extrinsecus igitur est medicus, qui parum recte quippiam fecerit, aeger, famuli, atque alia, quae proprie exteriora noiantur: In ipso autem corpore sunt morbi ipsi, eorumque cause, et accessiones. Considera iam mihi tale quid in natura accidisse, quod hominibus infirmis contigit: qui a fortioribus quibusdam intempestive ad congressum iritati, imparati, pugnando superantur. Quinetiam onus deponere quis volens, interim vel inuitus cum eo concidit. Item vehementius quis currens, deinde se ipsum retinere nequiens, inuitus in conuallem delatus est. Omnia haec exempla sunt malorum iudiciorum: de quibus in opere de crissibus copiosius dicturi sumus. Sed nunc quoque necessarium dicitur, cum instituerim, quid nam verbo προεπιγνυδς Hippocrates sibi velit, interpretari. Etenim fieri non potest, ut, qui de diebus decretorijs quippiam referre aggressus sit, nihil de crissi etiam dicat: vel qui de crissi doceat, non etiam de diebus decretorijs verba faciat. Verum sermo ad propositam institutionem semper reuocandus est: & tantam adhaerentium mentionem facere oportet, quanta necessaria esse videtur.

Vnum iam ex illis, quae naturam stimulant, & veluti prouocant, accessio est, nullam quietem nec moram concedens, verum incitans mouensque, & veluti dixeris, pugnam indicens. Vnde acutorum morbum in diebus imparibus iudicium contingit, in his enim & accessiones sunt. Quae igitur causa sit, ob quam in acutis morbis tertio quoque die plurimum accessiones fiant, in longis autem vel quotidie, vel quarto quoque die, non promptum est inuenire: nec in praesentia disquirere necessarium. Quod vero sic eueniunt, oculis usurpare licet, & ad praesentiam rationem ex principio habet: si enim ponamus, ut etiam apparet, secunda ab initio accessio ad tertium diem delabatur, tertia ad quintum, quarta ad septimum, quinta ad nonum: omnes autem in impares incidunt. Cum ergo natura non conuenienti semper tempore de morbis decernat, sed concitata plerumque aliis ab alijs causis, & a quibus accessio in morbis acutis maxime continua redditur (ostensa vero est in impares incidere) in imparibus acutorum morborum plurima iudicia fieri ratio est. Non quod dies ipsi primariam decernendi virtutem non habeant (semper enim huic animam adhibere oportet) sed quia per accidens aliud quod sic eueniat. Praedixi autem opinor, manifesto iam hoc accidens: siquidem ratione, qua morborum iudicia frequentissime in accessionibus accidunt, haec autem in dies impares incidunt, eadem in morbis acutis imparibus diebus crises contingunt. At, si dierum numerus ipse decernendi facultatem haberet, non frequenter diebus imparibus, raro paribus, verum perpetuo imparibus, nunquam paribus, de acutis morbis iudicium fieri oporteret. Neque enim septimi vel quarti numerus, crisis auctor est: sed, quod Luna innouante et immutante terrena, motuum quoque circuitus ad hos principes numeros venire contingat, merito in ipsis tanquam statera alterationum tempora inueniuntur. Quippe non a numeris, sed a Luna mutationes terrenis adueniunt: at, cum in motu mutas consistat, tempus mutationibus necessario coniunctum est, quare et numerus necessarius. Non igitur, quod omnis par numerus foeminam, impar masculum, referat, acutorum iudicia imparibus diebus accidunt: neque enim impar absolute pari fortior est: neque, si fortior, iam foemininus imbecillior: neque, si foemininus quidem hic, masculus autem alter sit, acutos morbos in masculis numeris iudicari, diuturnos in foemininis, rationi consentaneum est. Omnia siquidem, quae de numerorum virtute nugarum, tam facile absurda esse deprehendimus, ut mihi subinde mirari subeat, Pythagoram illum tam sapientem virum numeris tantum tribuisse. Atque nunc aduersus ipsos et nobis nugarum non vacat: nam satis est ad rem institutam terrena Lunam alterare, & in septimanis potissimum magnas parere mutationes: post in quaternionibus exiguas: ad haec crissim accessio ne plurimum indigere: item accessiones tertio quoque die in morbis acutis euenire: his etenim subiectis, acutos morbos in imparibus diebus magis ad iudicium tendere necessitas erit. Huius rei gratia tertius & quintus merito decernunt, non ex lunari circuitu decernendi potentiam fortiti, sed vel quod ob violentiam accessionis tertius crissim quarto die futura praeruat: vel & per Iouem, quod natura, dum quarto die lassata nec incitata conquiescit, quinto ad iudicium commoueatur: nam hic vero decretorio tardius venire, tertius

In libro de humoribus.

† Ex gra. ita uertendum, inter quos, quae frequentissime in morbis acutis euenit, est ipsa accessio (ostensa est c. & ita uetus interpretatur.

† an Pythagoras ille ita simul sapiens esset uir, & simul tantum posse numeros existimaret.

Atius paulo magis anticipare conspicitur: atque ambo crifim obtinuisse, quod vicini ambo vere decretorio, accessiones susceperint. Iam vero & nonus inter duos decretorios septimum & undecimum medium, vel non factum in septimo die iudicium, vel undecimo futurum, ipse sibi vendicat: rarius quidem septimi, saepe undecimi, crifim allumit. Etenim septimi diei propria crifis, non ad nonum, modo pauci errores commissi sunt, nunquam peruenit: sed hoc libris de crifibus declarabimus: undecimi vero, e contrario, cum & exacte omnia gesta sunt, & violenta noni diei accessio inuadat. Porro iudicia in huiusmodi diebus, propter accessionum vehementias incidere clarissime demonstrat, quod videlicet in diuturnis morbis non similiter eueniunt. Sicut enim accessionum vehementia, ita dierum quoque coincidentium numerus, in illis exoluitur: sic rursus accessionis vehementia crifim alio, quam statu, tempore fieri compellit. Quare in omnibus ferè diebus peracutos morbos iudicari, videre licet, quam ultimus ipsorum dies decretorius est septimus: & ante hunc non quartus modo, sed et tertius, quintus, & sextus aliquando, decernunt. Quin & de primo, an decerneret, inter medicos, ut dicebatur, quaesitum est. Reliquus itaque secundus ordine decretorio indubie elapsus est: sit autem, si vis, & primus: Sed tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, omnes decernunt. Ac omnes dies post morbi principium in peracutis, propter accessionum vehementiam decernere videntur. Ergo sextus et, etsi nec inter decretorios, qui circuitu constant, nec impari numero ascribatur, tamen & ipse per sepe decernit: quam intra peracutorum terminum continetur. Vniuersi autem tales morbi, alterum duorum habent: vel synochon, id est febrem continentem (ita enim appellant, quae à prima constitutione eundem tenorem sine manifesta declinatione ad crifim usque, uti diximus, seruat) vel febrè aliam, quae etsi manifestas habeat declinationes & accessiones, non tamen tertio quoque die manifestas tamen habet, verum in ipsorum dierum quoque medijs, quemadmodum & semitertiana. Proinde Prima peracutorum differentia, velut vna quaedam est accessio: quamobrem nihil, quantum ad accessionem pertinet, impares paribus praestabunt, cum febris singulis diebus aequalis existat: Secunda, etsi per triduum magnas habeat accessiones, & veluti principia circuituum, tamen medius ipsorum dies tamen & ipse in peracutis morbis accessionem frequenter affert, ut etiam magnis aliorum quorundam morborum accessionibus nihilo sit inferior. Cum igitur morbus velut ad septimum festinat, & secundum ipsius rationem in eodem iudicandus est: media vero accessionis magnitudo naturam ad crifim ante suum tempus venire compellit: vel extrinsecus aliquid euenit, ipsam irritans: sic crifis sexto die praerumpet. Atque haec tanto peior est ea, quae septimo futura erat, quanto magis ipsam praeruit. Peilima vero crifis secundum aliam rationem sexto die accidit: quam in opere de iudicijs plenius enarrabimus: quippe ad illud proprie pertinet bona malaque iudicia distinguere: hic tamen de diebus decretorijs differere statuimus. Sed, quia semel de sexto die vniuersa dicere parauimus, hoc quoque adhuc summam adiungemus. Inuadunt quidam morbi, secundum diem primo grauiorem habentes, quartum tertio, & totas accessiones in diebus paribus: qui longiorum quidem morborum naturam, quemadmodum in commentarijs de crifibus ostendemus, habent: iudicium tamen praerumpunt, ut acuti, propter accessionis vehementiam: hi et secundo die interficiunt, & quarto, sed sexto plurimos. Etenim in secundo die natura quodammodo valida adhuc est: item in quarto adhuc valida magis, quam in sexto, sed non dum in certamen venire audeat: at in sexto accessionis vehementia frequenter eam ad certationem prouocat. Quare alterum e duobus sustinet: vel in ea concidit, & prius, quam quae offendunt, excreuerit, extinguitur: vel plurimum ex eis propulsat, reliquum vero adhuc non potest, verum imbecilla & defatigata prorsus cadit, & languida iacet. Deinde, si quo modo postero tempore recreari ac refici potuerit, paulatim morbum concoquit: quod si morbi reliquiae eius robore maiores sint, tandiu aeger superuiuet, quod diu natura adhuc sufficere potest: morietur tamen postea. Iam vero de diebus coincidentibus abunde dictum est.

Cur Vigefimus fortior Vigefimus primus: & quod Septimanae, ac Cetera tempora Indicatoria, Integris diebus nequeant numerari.

D

CAP. 9.

Vr autem & vigefimus & vigefimus primus, multo magis vigefimus, decernat, explicabo. Primum, quam huiusmodi morbus diuturnus iam est, ipsas accessiones dies pares excipiunt: deinde, quod septimana non integris septem diebus constet (veluti prius expositum est) nouit hoc quoque Hippocrates. Cum enim dixisset in opere prognostico, Hi ergo ex acutissimis morbis per quatuor in viginti ex additione perueniunt: his subiungit: Verum homini supputatio per integros dies non mirum fieri non potest: quippe cum nec annus nec menses ipsi integris diebus numerari possint. Ut igitur annus ad trecentos sexaginta quinque dies particulam diei, maiorem quarta, adiectam habet: tamen mensis ad triginta dies absoluendos unius dimidium desiderat: sic & septimana, sexta maxime diei parte, ut septem integros habeat, indiget. Quamobrem fit, ut tres septimanae non unum & viginti dies integros, sed minus ferè tota dimidia parte unius consequantur. Ob quod, et numerum homini non magis viginti, quam unius & viginti diebus vicinum, vtrique parti conuenire videas. Nam, cum totus lunaris circuitus septem & viginti diebus & adhuc tertia unius parte absoluat, ideoque septimana quilibet septem diebus minus sextante constet, tres septimanae viginti dies & dimidium habebunt. Quam igitur vigefimus exactam periodum propinque sibi vendicat, tales iam morbi inueterascunt, & accessiones paribus diebus accipiunt: quorum vero accessiones in imparibus eueniunt, horum & iudicia ad vigefimum-

† Ex cod. quidē græ. post: uerū. Porro propter accessionum vehementias homini concidere dies clarissime demonstratur, quod videlicet in diuturnis morbis non similiter euenit. ex veteri tamē tractatione sua uertit: Audernacum.

† Adeo autē sane violentis quid hinc, vehementis accessio nis ad crifim, ut in oibus ferè diebus, peracutos morbos iudicari uideri liceat: nam ultimus ipsorum dies, qui est septimus, iudicium diuini obtinet et ante hunc non quartus modo sed & tertius & quintus & sextus crifis quādoque excipiunt.

in Prog. cō. 3. t. 3. 4. 207. b Ibidem.

† igitur vigefimus exacta periodum propinque sibi uendicat, quoniam tales, &c.

A † et in idē utrosq; & cet. ita uetus iter. B † Nā, cum propria cōmuni admisceatur, sitq; paulo breuioris tēporis, ita quoque aliquid de septimana nūmēro cōfringit, & ueluti in mediō quodā proprii et cōis cōsistere, necesse est: uoco autē propriū, qui ex Signiferi circuitu proficiscitur, nā is cuiq; nostrū uirtutē affert: cōem, qui ex circuitu mēstruo fit, quē supra et c.

c† Alii legūt, plus quarta parte vnus diei de septimana demat.

* Al. quarta.

D † Al. Sumatur enī ex uiginti sex diebus & dimidio, et ex unius diei tertia & duodecima parte, pars quarta: erit sanē tps dierū sex & dimidiū & quinta partis, & particulariū aliarū minorū super adiectarū, q̄ sunt, primum sexagesima, dein.

E † et quadragesima octaua parte.

F † Addendum, & quadragesima octaua.

|| in Prog. cō. 3. t. 4. a. 107. b

* * Audaciū esse.

gesimum primū delabūtur. Non solum autē Lunæ circuitus, sed menstruū etiam tps apparitionis; E virtutem quandā in nos possidet, ut prius docuimus: ipse etenim Signiferi circuitus accōmodatissimus est vniciq; rei proprijs principijs: menstruale uero tps, quo Luna conspicit, ambiētem nos aerē immutās, oibus ex æquo hominibus cōem effectum ostēdit. Demonstratū est autē & hoc tps uiginti & septem dies propemodū continere: ideoq; septimana eius minor adhuc prius dicta merito euadet. Siue. n. à triginta, tres illos, qui circa coitionem sunt dies, in quibus nihil adhuc de aere decernitur, auferre cogites: siue à uigintinouē & dimidio, reliquū tps, quo Luna manifestū de se lumē præbet: priore mō septē & uiginti dies, altero uigintifex & dimidiū, habebit. Qm̄ ergo mutationes corporibus nr̄is accidere diximus, quasdā proprias, quasdam cōes: proprias, quæ tanq; ad propria principia spectent: cōes, quæ ad communem ambientis vsū: a † ad eūdem modum utrosq; Lunæ circuitus fieri contingit, & cōes proprijs paulo breuiores esse: { Atq; } sic iam ex septimanæ numero quippiam auferetur. b † Nam, si propriæ cōis admisceat, sitq; paulo diuturnior, ita quoq; septimanam imminui, & ueluti in mediō quodam propriæ & cōis cōsistere, necesse est. Voco autē propriam, quæ ex Signiferi circuitu proficiscitur, nam is cuiq; nostrum uirtutem affert: cōem, ex menstruō tpe ortam, quam supra recensui nequaquā septē & uiginti dierum esse. Nam, si à mēstrui tpe exacto, quod ad triginta dies integros vnus dimidiū maxime requirere dicebatur, tres qui circa coitum sunt, dies ademeris, reliqui uidelicet uigintifex minus diei dimidio erunt. Itaq; hoc tps non mēstruale totum in septimanas diuiditur. Quare cōe tps septimanæ, quod aerem immutat, minus erit eo, quod singulis est propriū: q̄q̄ & hoc uirtutem habere dicebatur, ideoq; non nihil ex alterius septimanæ tpe cōfringere: ut medium utriusq; tps, quod uelut mistum ex eis est, c † plus sexta parte septimanæ demat. Ac exactam quidē uel misturam uel ablationem Deus tm̄ nouit: quantum uero humana coniectura indipisci licet, præstat circuitum earum cōem, medium inter utraq; collocari. Cum ergo apparitionis manifestæ & efficacis tps, sit dies uiginti sex & dimidius: Signiferi uero circuitus expleat uigintifex dies cū tertia vnus parte: liquet medium ipsorum fore uiginti sex & dimidiū, & tertiam maxime et duodecimam vnus diei partem. Si quidem, ubi utroq; tpe coniuncto dimidiū acceperis, medium ipsum inuenies. At hoc tps medium à uigintifex diebus duodecima maxime vnus diei parte deficit: quia, si in quatuor ipsum diuidas, exactum septimanæ tps offendes, non sextā modo vnus diei parte, sed et maiore indigēs. d † Sumatur. n. ex uigintifex diebus & dimidio pars quarta, & ex vnus diei tertia & duodecima: erit autem tps dierū sex dimidij quinta pars, & particulis alijs minoribus in super adiectis, quæ sunt sexagesima prima, dein centesima uigesima, ducentesima & quadragesima. Idem tempus & hoc dici possit dierum sex, & dimidij, & sextæ partis diei, & uigesima quarta, & quadragesima octaua. Abest autē huiusmodi tēpus à septem diebus vnus diei quadrante, & si exacte computes, e † sexagesima parte, centesima uigesima, & ducentesima quadragesima. } Quæ cum ita se habeant, tres septimanæ uiginti diebus, & sexta vnus diei parte, f † comprehenduntur. Proinde, si hunc in modum exacte rationem incamus, trium septimanarum numerus paululum uiginti dies excedet: atq; his multo magis, q̄ uiginti & unū, erit proprius. Iam sanē ostendi secundum rerum ueritatem, & Hippocratis sententiam, nullam horū supputationem per dies integros fieri posse, hoc est absolute citraq; fracturam, neq; septimanam, neq; quaternionem, neq; mensem, neq; annum, neq; alium quemuis numerum.

Quibus & Qua de causa Tertium hunc de Diebus Indicatorijs librum Galenus composuerit.

CAP. 10.

Q Vi iam disputationis huius subtilitati succenset, ac difficilem eam existimat, hunc nemo ipsam addiscere cogit: uerum primus huius operis liber ei sufficit. Quod, si non laboris fugi tantior sit, secundum quoq; adijciat, à tertio autem absteineat. Nos siquidem hæc paucis planè, ijsq; inuitō, scripsisse affirmamus. Vos o Dijs immortales nouistis, vos in testimonium uoco, hæc me amicorum quorundam precibus uehementer adactum scriptis mandasse.

Aduersus eos, qui Nugantur de Numerorum Dignitate.

CAP. 11.

N Am stulti nimirum essemus, si huiusmodi sermonē uulgō cōuenire arbitremur: quoniam illi vnionem, matris expertem, dualitatem nūmērum inaudire suauius est: & alia ratione vnitatem formam esse, dualitatem materiam infinitam: deinde trinitatem absolutam harmoniā, uel perfectum numerum, et primum, aut solidum, aut planum. Quicquid. n. in mentē ipsis uenit, dicunt, alij aliud, & Mineruam aliquem numerū appellant, alterum Dianam, alium Apollinem. Quemadmodum igitur hoc nō ignoramus, ita dicere dedignamur, cum nullam demonstrationē scientificam hmōi placitis adducere queamus. Et amicis frequēter ipsa re ostendimus, hmōi frigidis sermonibus utēti, siue quēcumuis numerum laudare siue reprehendere uoluerit, procliue esse. Nā periculū est, ne cō stupiditatis ueniāt, qui hmōi nugant, ut, cū uel de septimana, uel de alio quouis, dixerint, nō cōtenti solis hmōi ineptijs, addāt Pleiadas septem, & utraq; Vrsam ἑπτάσπερον id est septestellam: etenim sic nomināt: immo & Thebarum ἑπταπύλων, quali dicas, septiportarum, meminerunt. At quid ad rem propositam spectat, si Pleiades septem sint, Dionem laterali morbo laborantem septimo die de morbo iudicium sustinuisse? etenim aliās nono, aliās decimo die

A die crifim habuit. Quid autem fimilitudinis est, fi feptē Nili fint ofia, Theonē pulmonis vitio agrotantē, feptimo die iudicatum fuiſſe? nam aliquando quarto, interdum quinto, morbi iudicium accepit. Verū, vt in alijs omnibus duplex vitij cuiuſq; ac prauitatis natura eſt, excellus & defectus: ita hic quoq; Non nulli eos, qui veritatem de feptimana dicere conantur, prorsus auerſantur, quippe qui fermonē quēlibet ſummo odio, proſequunt: Non nulli in tantam nugacitatē incidit, vt et ea, quę ad rē nihil pertinent, cōmemorēt: vtriq; Vrfæ, in quiunt, feptē ſtelle ſunt: primū ſane verum non eſt, ſed hoc extremam eorū inſcitiam coarguit. Eſto iā verū, ſed neq; Bootes, neq; qui per ipſas Vrfas trāſit Draco, feptē ſtellas obtinet. Pari modo nec Corōna, nec Ophiuchus, nec Cācer, vel Leo, nec oīno vllum ex duodecim ſignis, in quibus planete ferunt: Eſt illa, terrena exornare atq; et diſponere non aſtronomis modo, ſed et philoſophis clariffimis, in conſeſſo habetur. Quamobrem nec recipiendi ſunt nugatores: nec cogendi, qui huiuſmodi ſpeculationem ſemper refugiunt.

Quę Hactenus monſtrata ſunt: & cur Quaterniones aliqui Ceteris neceſſario iungantur, aliqui ſeparentur.

CAP. 12.

A Me itaq; veritatem ipſam, quantum homini licet, inuētam eſſe puto: quam quidem & Hippocrates prius cognouerat, ſicut & præſcriptis verbis indicauit: vulgare autem medicorum genus præ ſegnitate eam ſubtrahit. Enimvero nec aliud quippiam ab Hippocrate fruſtra ſcriptū inuenio, nec illud, quod vlla horum computatio totis diebus fieri nequit: Atq; principium non aſtronomis tantum, vel naturalibus philoſophis, ſed agricolis quoq; & nautis, hominibusq; omnibus receptum aſſumi, Lunam videlicet terreſtrem plagam, veluti Hyparchū quēdam magni regis Solis, gubernare. Huiuſce circuitus dies decretorios ſequi monſtrauimus: ad hęc coincidentium dierum cauſas indicauimus: item, cur tres ſeptimanas ad vigefimum, non ad vigefimum primum, potius Hippocrates voluerit deducere. Ceterum his demonſtratis, nullum adhuc negociū eſt, inuenire, quare primam ſeptimanam à ſecunda ſeparet, hanc autem tertię coniungat. Neq; enim ſecundam primę, criſi ad quartumdecimum diem perueniente, coniungere ratio poſtulabat: neq; tertiam à ſecunda remouere, cum vigefimus magis, quā vigefimus primus, iudicia excipiat. Quoniam vero inter ſeptimanas ipſas duę quidem primę ſeparentur, tertiã vero copulatur, perſpicuum eſt quaterniones quoq; non nullos neceſſario coniungi, alios ſeparari. Itaq; ſecundus quaternio & primus coniungentur, quod vnius ſeptimanę primę bitariam diuiſã particula vterq; ſit: tertius à ſecundo diſiungatur, quoniam & ſeptimana ſecunda à priore ſeparata eſt. Tertius autē quarto copulabitur, quoniam ſecundę ſeptimanę vterq; particula eſt. Hic itaq; rurſum quartus propter tertiam ſeptimanam ſecundę coniunctam, quinto copulabitur. Adiungetur etiã ſextus quaternio quinto, in decimoſeptimo die, tanq; tertię ſeptimanę pars vterq; exiſtens.

Quis Proprie Acutus morbus, quis Tardus, quis Breuis, quis Longi temporis dicatur.

CAP. 13.

Q Vapropter ad bonam victus rationem inſtituendam vtiliſſimum eſt iudicij tēpus præcognoscere: num vero acutum, vel diuturnū, vel alio modo, morbum noſcere cōueniat, qui vigefimo die, verbi gratia, iudicandus eſt, id nihil ægro præſidij affert. Poſſe enim quiſpiam ne locutus quidem, immo qui nec prorsus cogitauerit, qui nam ipſe vocandus ſit, probum victus modū egro inſtituere, modo nihil ex alijs præterierit, quę huc cōferre videntur. Iam ſane veritatem ſimul & vtilitatem expoſui: ſophiſticarū autem nugarum finis iam eſto poſt hęc oſtendentibus nobis hoc in loco, quātum pleriq; medici ea, quę conueniant, ignorent. Putant enim acutum vocari morbū, qui celeriter iudicatur: contrarium huius, diuturnum. At veritas non ita habet: Eſt ſiquidem morbus quidam breui tempore durans (græci brachychronion appellant) non tamen omnino acutus: Huic cōtrarius eſt morbus diuturnus, vel multo tempore durans (græce chronios vel polychronios) vel quocumq; aliter quis vocare ipſum malit: Acuto alia morbi natura nullū propriū nomen ſortita, opoſita eſt, idq; merito euenit: nam acuti morbi (qui, vt Archigenes quidem deſcribebat, cum velocitate eſt) periculofus: vt Hippocrates autem, cum febre continua euenit) accidēs neceſſario erit, vt celeriter iudicetur: etenim ex motus ſpecie acutus nuncupatur. Qui eſcere autem celeriter ipſi eſt neceſſe, vt qui ad proprium finem properet: nam idem eſt celeriter moueri, ac ad terminū confluere. Erit iam oīno brachychronios: alia tamen atq; alia ratione & acutus & brachychronios dicitur: nam propter motus celeritatem acutus: quod vero diu morari is, qui celeriter mouetur, non poſſe, brachychronios appellabit. At ei natura alia morbi cōiuncta eſt: multę ſiquidem febres diarię ex frigore quodam, vel aduſtione partium exteriorū, vel labore breui, vel vigilia, vel triſtitia, vel ebrietate, vel ira, vel id genus ſimilibus, proueniunt, parvę ſimul & breues, & periculis prorsus vacuę: atq; nemo has vel idiota vel medicus acutū morbum vocare conſuevit. Itaq; acutus à brachychronio morbo clare in his ipſis diſtinctus eſt: Tardus autem cum polychronio ſeu longo confuſus eſt, quod non eandem notionem obtinet: ſiquidem acutus tardus, oligochronios. id eſt, exigui temporis, polychronio oppoſitus eſt. Omnis ergo acutus planē exigui temporis morbus eſt, & omnis diuturnus neceſſario tardus: non tamen, ſi breuis temporis, acutus ſtatim eſt: neq; ſi tardus, longi temporis. Proinde ex tali immutatione non admodum manifeſta compluribus medicis, non appellationes tantum, ſed rerum quoq; ipſarum dignotiones, confuſę fuerunt.

Galenus

Engonafis.

in Prog. cō. 3. t. 4. 4. 107. b

Græc. x. p. v. d. u. e. v. v. ſed forte legendū xiv. v. u. v. v. i. mouetur

de Viſ. rat. in morb. acut. cō. 1. t. 8. 7. 108. b
Græc. x. p. v. d. u. e. v. v. ſed forte xiv. v. u. v. v. i. mouetur.
† Al. ex antiquis. At ei pro x. m. i. d. natura alia morbi: brachychronion quidē, non tamen acutus et ita uel tunc interpret.

GAL. IN PRIMVM PRORRHETICI
LIBRVM HIPPOCRATI ATTRIBVTVM
COMMENTARII TRES

Ioanne Vassæo Meldensi interprete

Plurimis locis ad veterum Codicum Græcorum fidem ab Augustino Gadaldino
nunc rursus emendati.

C E N S U R A

Ex multis, quæ habet Liber falsa, diminuta, empirica, & quæ ad vniuersales prædicendi
regulas reduci nequeant, non esse Hippocratis existimatur. Est tñ Authoris,
eiusdem cum Hippocrate artis, & ex Galeni commentarijs,
multis summæ utilitatis documentis refertus.

A R G V M E N T V M

Totus serè hic Liber in Delirij & Spasmi Prædictionem expenditur, vt etiam
habetur à Gal.com.xxi tertij huius commentarij 182 f.

C O M M E N T A R I V S P R I M V S

On tamen est Herophili sniam, qui τὴν προγνωσιν. i. præsentionem præco-
gnitionem ve, ἀπὸ τῆς προγνωσεως. i. a prædictione, certo & incerto distin-
guere conat, probare oportet: presentimus siquidē mō vtroq; & prædi-
cimus, veluti & cetera oia, omni in arte. Imbres siquidē siccitatesq; & fri-
gora & estus, & vētos & ventorū trāquillitates, quibusdā ex signis præ-
sentiūt tū nauium rectores, tū rustici: atq; interdum quidē tum exacte
tū, certo, interdū & ad phabile vsq; expectationē. De signis autē hmōi
cum alijs pleriq; tum Aratus in libri, corū quæ in aere conspiciūtur, cal-
ce scripsit. At quō nā quis pacto futura prædicere valebit, nisi ea præco-
gnouerit: Quod sanè demonstrauit est Hippocrates in exordio progno-

*
Sunt, qui pu-
tant hic deesse
principium.

in Rog. 66. 1. 1.
2. 4. 189. c

† ipsi quæ in li-
bro sunt cōscri-
pta singula.
† quos.

† Forte clari-
us. ut nec ipsi
agrotanti con-
spicue appare-
at, par sanè ē,
ut ab illo qui-
dē tanquā fu-
tura præcogno-
scatur, à no-
bis aut tanquā
iā facta cogno-
scatur: quado-
quidē res hæc.
Vide etiā infra
cō. 5. in fine.

Itici, ita scribens: || Præsenties. n. & prædicens coram agris. Præsentio aut in anima est nostra: Præ-
dictio vero eorum, quæ sunt præcognita, per vocem efficitur: constatq; non alia quidē in anima
nos opinari, alia vero prædicere. Ceterū, quō nam pacto liber inscribatur, cæteris, qui opera ar-
tis nō valde curauerunt, peruestigandum relinquētes, † quæ in libris singulis sunt cōscripta, ipsi } H
contemlemur: quō in alijs quoq; fecimus, quæ antea exposuimus, alijs quidem distinctiones ali-
quas necessarias a scriptore prætermittas adijcientes, alia vero non esse vniuersalia demonstrātes,
quamuis dicionis charactere forma ue, tanquam de eiusmodi, author differere videatur.

Qui Comatosi inter initia fiunt, cum capitis, lumborum, hypochondrij, colliq; dolore vigilātes, phrenitici ne exi-
stant: Stillatio e naribus his perniciofa, tum aliās, tum si quarto cœperit die.

Cōplura veterū exēplaria verbo/phrenitici/verbū/existāt/nō hñt adiectū. Hinc exorta est qō,
vtrū ne eos, qui ita habēt, quis iā phreniticos appellabit, an fore expectabit. Adiecto vero verbo
/existāt/atq; in hūc modū simul scripta ofone/phrenitici/ne existāt: qō est, an, qui ita affecti sunt,
iā phrenitici sint, vel nō sint. Qōni aut eiusmodi iā & alia quædā nō momētanea annectitur qō,
quam & de febriliū accessionum principio mouerunt. Nempe in illis rōni consentaneum esse vi-
detur, non postea venturam præcognoscere nos accessionem, sed incipientē iam dignoscere ex al-
teratione pulsuum. Qm̄ vero non dū insignē acceperit magnitudinē † vt agro quidē tanq; dicen-
da conspicue videatur, a nobis vero vt tanq; iā facta cognoscatur, res hæc non aliter, q; plantæ re-
cens e terra orta, dignoscitur: quas rusticus quidam, vel qui in plātis oibus dignoscendis est peri-
tus, confestim internoscit: cæteris vero incognitæ manent. Agros siquidem herbas germinatio-
ne simillimas

Ane simillimas sæpius ferre conspiciamus: quas nos quidem nō internoscimus, rustici vero interno uerunt, quid nam scilicet ex his hērba sit, quid triticum nuper enatum, quid hordeum, quid zea, & quid nam aliorum vnumquodq;. Ad hūc quoq; modum res habet in arboribus: nempe et eas, cum oibus suis partibus absolutæ sunt, vniuersi cognoscimus: cum vero enasci incipiūt, omnino à paucis cognoscuntur. Sermo igitur hic, veluti admodum probabilis, recipiendus est. Sed deinceps est inquirendum, quid nam per phrenitim oporteat intelligere. Nempe Hippocrates in libris epidemiorum, vt in eorum docuimus commentarijs, || continuam eam, quæ cum acuta febre est, dementiam, phrenitim appellare videtur: continuam autē dixi, quia non nūquam in vehementium febrium vigoribus desipientiæ superueniunt, sed in declinationibus confestim desistunt. *Μαίνεσθι* siquidem id est insanire, oēs homines dicunt eos, qui desipiūt citra febrem: *φρενιτίξεν* vero, qui cum febre id patiuntur: Quod vero in febris vehementis vigore accidit, appellat & *ᾠδανόψαι*, & *ᾠδαχθῆναι*, & *ᾠδαληρήσαι*, & *ᾠδαφρονήσαι*: phrenitim vero non appellat, nisi febricitans æger & continue deliret. Continuitate igitur dementiæ, quodq; simul cum febre fiat, phrenitim agnoscemus: nihilo vero minus phreniticos esse dicimus, quicūq; comatosi cū sint, nō sapiūt, sed delira loquunt, atq; à presentibus expergefacti stupefactis similes vñr. In hūc itaq; modum, & in

B epidemiorum tertio ita ait, || Nullus autē phreniticorū vehemēter insaniuit, vt in alijs, sed alia quadam veteriosa in somnū delatione capite grauati moriebantur. Sermonem itaq; hunc tanq; maxime probabilem recipio, vocariq; oēs ab Hipp. phreniticos existimo, qui mente læsi cōtinue fuerint, quo modo & qui insaniunt, sola febre ab his discrepantes. Sed, qm̄ his magna ex parte insit, vt palpebris apertis vigilēt, ob id quā plurimi medicorum vigiliam etiam huiusmodi inter ea, quæ phrenitidem indicant, scripserunt. Dixi, huiusmodi, qm̄ & cum comate vigiliæ fiāt, vt Hippocrates ipse in epidemiorum tertio ostendit, inquit, || Prehendebat autē eos vel coma continuū non somniculosum, vel peruigiliū laboriosum. Vt coma sit in somnum delatio, nequeuntibus, qui ab hoc occupantur symptomate, vigilantium munia obire, sed tum palpebras claudere cupiētibus, tum dormire sperantibus. Contingit autē interdum horum quibusdam, vt clausis palpebris dormire nequeant, sed plurimum vigilant: quod Hippocrates coma non somniculosum appellauit. De eo autem, quod per vocabulum coma significatur, librum habes integrum nostrum: in quo pluribus testimonijs Hippocratem cataphoram omnē id est ad somnum delationem, coma appellare demonstrauimus. Quo fit, vt in presentia eisdem comatosos & vigilantes dici mirum non sit. Si. n. comatosi quidē, sed absq; vigilijs fuissent, non quæsiisset, phreniticos ne eos vocare

C oporteat, vel iā existētes vel futuros. Perpetuo siquidē ita me audias ob ea, quæ primā rerum oīum generationem, non solarum affectionum, prægrediuntur. Iam vero, si neruosa partes male cū vigilia sine comate inter morbi initia affectæ fuissent, nec ita quidē quæsiisset, an phreniticos eos appellare opus sit. Nempe, qui sine vigilia comatosi existunt, nullo pacto sunt phrenitici: at, qui sine comate peruigilant, si id per initia cum prædictarum partium dolore perpessi fuerint, de necessitate phrenitici existunt. Si vero vigilia comati annexa fuerit, ambiguitatem res habet: Atq; ob id in orōne, *ἄρα* cōiunctionem, id est ne, adiecit: qua tono circumflexo vtimur, cū de quibusdā rebus addubitamus. Quod autē & in sequentibus memoria tenere cōmodū existit, id semel intellectum perpetuo habere in promptu debemus: & quæ pp causarum externarum aliquā facta sint, & quæ morbi rōne superueniāt, distinguentes. Nam, si quis, vbi cōtente ambulauerit, vel alia ex acūone lassitudinē senserit, vel & vnā cum his exustus fuerit, simul febrile cœperit, capite item dolere & lumbis hypochondrio & ceruicē, nullam magnam profecto ex his accepturum te vel ad futurarum, vel iam natarum affectionum discretionem, speraueris notam. Verum, si absq; externa causa prædictas partes infestauerint dolores: si vigiliæ quidem egro contigerint absq; ea, quæ in somnum fit, delatione: deliraturum eum sperabis. Quod si vnā cum comate coniungantur, tūc diem

D vnum expectes, in quo, motionem agritudinis dignoscas, oportet. Phrenitis siquidem, quæ exquisita est, & nulli alteri morbo permiscetur, fit, cum bilis flaua locū, in quo princeps animæ pars residet, prehenderit: Lethargus vero, cum locum eundem humectarit dilueritq; pituita: nā, quæ partibus in alijs ex bile & pituita noxæ cerebrum ipsum ad sympathiam trahere possunt, cōtinuæ hæ non sunt. Quoties igitur vterq; humor cerebro molestus fuerit,prehendunt contraria hominem symptomata, ita vt tum vigilet, tum leniter in somnum deferatur. Cum vero & ad somnum defertur simul & desipit, mistam ipsi permanere affectionem est putandum. Non nunq; & in horum alterum res ita deflexit, vt vel bilis, vel pituita superior sit, ægerq; reddatur aut phreniticus exquisitus, aut lethargicus. Ego vero, quoties ad finem vsq; tum desipientia tum coma persistunt, affectionem hanc ex phrenitide & lethargo mistam appello: quidam Typhomaniam vocauerūt, vt et in libro de || morbis ab Hippocrate scriptū est. In tertio vero epidemiorū (vt paulo ante dixi) phreniticos oēs appellat, qui continue desipiūt cū febre. Iā reliquum est, vt quæramus, quam ob causam dictionis principio dixerit, Qui comatosi inter initia fiūt. in calce autem, Tum aliàs, tum si quarto cœperit die. Nempe principij nomē indicat quidem & primum morbi ingressum insul tumq; indicatq; & eum, qui secundum latitudinem ad tertium vsq; vel quartum extēditur diem: indicat præterea & primū morbi tempus, cum morbum in quatuor diuidentes tempora, cōstare

3. Epid. cō. 3. t.
45. 46. 3. 144. c

3. Epid. cō. 3. t.
45. 3. 144. c

3. Epid. cō. 3. t.
39. 3. 144. b

|| Typhomania apud Hip. in libris, qui d morbis inscribunt, nō memini legisse: sed de ipsa affectioe lib. 1. de mor. circa finem (vbi ipse Hippo. agit de phrenitide) vñ nescio quid in nuere: verū ibi deesse aliquid arbitror, & ea de eā in Aldia editione apposuerunt alteris scum. Lib. 4. Epid. i historia in Artici puero legitur *τυφμανία* i grecis cod. impressis addito λ: sed hic apud Gal. & in lib. de Comate, & in explanatione ling. Hip. scribit *τυφμανία* sine λ: & in lib. cui titulus ē, finitioes medicæ Gale. ascriptæ, scriptū est, non typhomania, sed typhomania esse vel lethargū delirium, vel de lethargicium.

ex principio, incremento, statu, & declinatione, pronūciamus. Sed de his ex principij nomine si- E
gnificatis in primo de iudicationibus est demonstratum. Nunc aut, in quo significato dictum hoc
nomen sit, cōsideremus. Arbitror equidem Hippocratem in prima dictionis parte αρχήν. i. prin-
cipium dixisse, morbi totius ingressum, qui secundum latitudinem intelligitur: In calce autem cū
ait, tum alias, tū si quarto cœperit die, dicere tunc αρχήν. i. incipere, prædicta sola symptomata,
egro iā quatuor ante diebus febre correpto, vt in eo, quod fm latitudinem sumitur, principio ge-
nerentur tum coma, tum vigilia, tum partium neruofarum dolores. Nēpe primo vel secundo die
præ copia sanguinis, qui pp bilis permissionem acrimoniam quandam mordacem habeat, potest
reddi idem eger tum comatosus, tum vigilans, grauata quidem ob sanguinis copiā cerebri faculta-
te, sed à bile vsq; adeo iritata, vt somnus inhibeatur. Quarto vero die copia iam imminuta, & præ-
sertim si medicus eam vacuare præuerterit, atq; acrimonia cocta, desinere vtrūq; symptoma, tū co-
ma, tū vigiliās par est. Si ergo, quo tpe cessasse debuerūt, ea fieri videant, bilē vel pituitam cerebrū
inuasisse, non sanguinis copiam, id cōmonstrat. De potentia aut quarti diei in libris de diebus iu-
dicatorijs est dictum, cū inibi mentem Hippocratis explicarem, quō & in prognostici cōmenta-
rijs: Nēpe hūc ait || indicem septimi esse: quod est, eā habere naturā, vt, qualis nam septimus futu-
rus sit, indicet. Cum ergo signum malū, quarto apparuerit die, malus de necessitate septimus est F
futurus: si vero salubre & bonū, septimus bonus erit: nam proportione virtutis signi, tū magis,
tum minus vel bonum vel malū fore septimū sequens est. Quæ aut signa magis minusq; tū pernī-
ciosa tum salutaria existūt, in prognostico ostensum est. Septimum igitur proportione quarti, ma-
gis minusq; tum bonum tū malū fieri cōtinget. Cū itaq; stillatio è naribus semper malū signum
sit, absolutissima morbi malitia significat, si quarto fiat die: vř siquidem natura collectam in cere-
bro abūdantiam conata esse, vt expelleret, sed nequiuisse. Talium aut signorum genus deterrimū
esse constat: nēpe quę vel Tubercula vel pustulæ ex imo ad cutē enata recurrerunt, grauissima om-
nium existūt: Sudores quoq; qui cœperūt quidē, sed protinus cessauerūt, prauī sunt: Deiectiones
item, & q̄ per sanguinis eruptiones, } vel in mulieribus per vterū vacuant: oīa siquidem hæc de-
teriora his sunt, quę nullo apparēt pacto, si, vbi cœperint, cessent. Contingit. n. interdum coquen-
tem adhuc contristantia naturam non dum ad horum expulsionem excitari: in illis vero, quæ cœ-
perunt quidem, sed protinus desierunt, apparet veluti excitatio quædam, conante natura excerne-
re, quæ molesta sunt, atq; ita ob imbecillitatem, quod proposuerat, perficere nequeunte.

* forte, &

2^a. Aph. 24. Ex
tra. ord. 15. g

† Al. hemor-
rhoidas.

2 Ventrīs Valde Rubens Prouiues mala quidem in omnibus morbis, non minime vero in prædictis. G

Signorum singulorū vires docet in prognostico Hippocrates: vultq; in calce libri viribus di-
ctorum signorum æstimatis perpensisq; id est inter se collatis, fieri ita prænotionem. Nēpe signo-
rum quædam ὁμοειδῆ ἢ id est speciei eiusdem, existunt (cum autem ὁμοειδῆ ἢ dico, quasi & ὁμογενῆ id
est eiusdem generis, iam dixerim, ita me audias) alia vero neq; genus habent idem neq; speciem.
Speciei ergo eiusdem sunt, quæ in vna aliqua fiunt affectione. Quæ quidē per sputa excernūtur,
affectionis tum pulmonū, tum thoracis, tum asperæ arteriæ, tum gutturis, atq; (vt in summa dicā)
respirationi subseruientium instrumentorum signa sunt: horum autē ipsorum, quę & in respira-
tione vitium per se & primum cōtraxerunt: nam ab his separantur, q̄ per consensum afficiuntur.
Cerebri quoq; & mēbranarū ipsū tegentiū, quoniam afficiuntur mō, signa sunt, per ea quidem,
q̄ excernunt, q̄ per nares & palatum vacuant: per functionū vero lesionē, quæ in cataphoris, vel
vigilijs, vel delipiētis, vel cōuulsionibus, vel totius corporis tremoribus visunt. Si quis igitur si-
mul tum desipiat, tū conuellat, q̄ affectio ea grauior sit, q̄ si alterum illorum dūtaxat fuerit, liquido
constat oibus: pari modo si difficulter spirans protinus & nigra expuat. Sed forsan hæc nū recte
inter se quis permiscuerit iuxta eam, quę in libris esse debet, doctrinam: sufficit. n. cuiuslibet vir-
tutem recēdere permilla discantis arbitrio omnium in ægrotantibus contemplatione. Signorum H
aut diuersi generis connexio prorsus inutilis est, & cū in libris scribitur, & cum in exercitationem
per eam, quæ sermonibus fit, conuentionem venit. Nempe definita cuiusq; simplicium virtute sa-
tis est postea semel duntaxat dicere, quod dixit Hippocrates, || perpēdendas scilicet signorū vires,
conferēdasq; inter se, vt de ægrotantibus quippiam enunciatur. Si quis autē signum malum esse
vrinas nigras dixerit: adieceritq; & peius esse, si nigra quoq; expuerit: & deinceps hoc rursus pe-
ius, si & nigra deiecerit, atq; si inter initia id contigerit: præterea & peius adhuc esse, si quarto id
fuerit die: adieceritq; et his, tum quod in exordio prognostici est scriptum, || tum faciem, illā, quam
priuatim mortiferam medici appellant: vanā sanē signorum permissionem scripserit. Nullus si-
quidem ita amens, vt non intelligat minus male cum habere cuius pulmonē vel thoracē morbo-
sa vrget affectio: deterius vero eū, cuius partem vtrāq; fatigat: sicuti & adhuc deterius, quem vnā
cum his ventris exercet affectio: atq; adhuc deterius, quem vel iecoris vel cerebri affectus premit.
Quæ igitur vnuerſi vel non scripta norunt, ea frustra temereq; scribūtur: nisi quis vel chartas vel
tempus perdere voluerit: quod ppetua seruari memoria velim. Sed ad institutum redeamus. Ca-
pite dolētibus non absq; rōne lumborū dolores, ceruicisq;, & hypochōdrij adiecit: nempe pluri-
bus generis eiusdē simul factis signis non solū species vel genus affectionis cōpertius erit, verum
quoq;

in Prog. cō. 3. t.
37. 4^a. 211. c

in Prog. cō. 1. t.
6. 7. 4^a. 191. a. b

A quoq; & magnitudo ipsius dignoscetur. Cum autem desipientiæ coma adiunctum fuerit, eaq; cerebrum male habere demonstrant, securior nostra erit cognitio, videbiturq; affectio maior. Cum vero & e naribus stillatio accefferit, iam non securiorem cognitionem esse dixerim, sed scientificam & certam, cum signa vitia à morbo cerebri facultate commovent. Quod si & quarto die factum esse, id adiectum fuerit, certissime ita cerebrum in magna quidem esse affectione constabit, sed perniciosè hominem habere. Quibus si adiecerit quis frigidum cum e naribus, tum ex ore expiratum, perniciosum quidem in omnibus est, non minime autem in predictis: & verum quidem aliquid enunciabit, sed doctrinam, qua liber pollere debet, superuacaneum: Quo modo & si his adiecerit nigra sputa: nempe & hæc quidem mala sunt, sed altera à predictis commovent affectionem, veluti & vrinæ: nam & hæc, si nigra fuerint, vitiosam præstāt notam, affectionem tamen aliam ostendunt. In prognostico igitur seorsum signorum singulorum virtus declaratur: atq; eorum, quæ affectionem unam indicant, concursus aliquando est scriptus, ut in exordio quidem in ea facie, quæ mortem portendit, infra vero in suppurationibus, hyderis, & alijs quibusdam: in hoc autem libro sapius in una diuersi generis signorum concursione complura superflue implicantur. Valde rubens igitur proluuius, quæ in iccoris fit affectionibus, perperam hoc in loco cerebri vitij adiuncta est: est sane & ea per se non bonum

B signum, iocinoris scilicet imbecillitatem ostendens: sed adiecta cerebri affectioni, duas ob valentes affectiones periclitari hominem prænunciabit. Sed quid nam hoc? nam si pleuritis & peripneumonia uno fiant tempore, periculosius id existit, quam si horum alterum duntaxat factum sit: nec minus, si præter hæc dysenteria quoq; æger vexetur, aut quæuis alia cum his oboriat affectio. Sed nemo permissiones huiusmodi, in libris docet. Ventris autem *διεπλύσεις ἐξερύθρις* idest proluuius valde rubentes, appellat tenuium substantia humiditatum deiectiones, ut si quis ventrem sanguine confersum aqua abluerit, aquamq; excreuerit: sic & biliosa dicitur proluuius, cum, quod excernit, tale apparet, quasi ex aqua & pauca bile mistis fiat. Imbecillitas autem retentricis facultatis est hepatis, atque ut plurimum sanguificæ symptoma comitatur: hoc autem superfluis, quæ reuomuntur, proportionem respondet. Nam, cum ventris concoctio inculpa fuerit, nullum symptoma homini subsequitur: cum vero ob copiam, vel corruptionem, vel & superfluas humiditates non valde viles in ore ventris relictas, grauatus venter, ad horum excretionem insurgit, vomitum facit. Tale quippe, & cum sanguis in iocinore generatur, contingit: atq; ob id cruetur interdum fiunt deiectiones: interdum autem & impense rubentes proluuius, aquoso scilicet simul & cruento ichore ex hepate in ventrem confluente: vel modico sanguine tum acriter tum mordente & velut semicocto tenuibus & aquosis humiditatibus permixto, atq; colorem illis præstante.

3 *Dense Lingua, atq; Arida, Phrenitica.*

Scriptum esse *τηγχεῖα* idest aspera, non *δασεῖα* idest densa, erat melius. Nam, cum lingua composita nata in ex tum valis tum glandulis, quas à fundenda saliuæ *σπυλοχόος* vocat, humiditatem habeat: primus quidem ipsius defectus densam eam facit: maior vero asperam: immoderatio autem siccitas pertrahit eam non secus, quam pinguem terram diutini, squalores: quapropter, ut lingua sicca simul & densa sit, fieri non potest. Melius est igitur, ut retuli, asperam scribere. Quare alterum est e duobus: nempe aut scriptor neglectum enunciauit: aut, qui primus adscripsit dictionem, vitiauit. Talis vero lingua siccitatis immoderata nota est: quo fit, ut & ardentibus superueniat febribus: Hoc quoque docuisse ei, qui secundum prognostici legem ad doctrinam accedit, fuerit satis: nam, qui discit, siccam linguam ratione eadem fieri intelligit tum in huiusmodi febribus, tum in phrenitico: siquidem & phrenitica affectio, quam flaua bilis parit, calida & sicca est. Præstat igitur mea sententia dictionem vitiatam esse affirmare, quomodo & alias multas ita vitiatas esse demonstrauimus apud pluresque me superiores veteres, non medicos modo, verum quoque & philosophos

D & grammaticos & rhetoricos. Sunt tamen ex libri expositoribus, qui hoc ipsum defendere sunt conati, linguas densas dici, quæ densam efficerent vocem, affirmantes: nempe voces quasdam ita appellari aiunt, à quibus, qui eas proferunt, *δασυόμυς* idest densi oris, appellari dicunt. Voces ergo huiusmodi cum sicca lingua phreniticas esse aiunt, perinde quasi scriptor dicere non potuisset/dense voces cum sicca lingua phrenitica. Sed pro vocibus linguam dicere extraneum est: nempe & hoc pacto quis dixerit tum graues tum acutas, tum paruas tum magnas linguas, ubi vel grauem vel acutam, vel magnam vel paruam indicare vocem voluerit. Adde, quod nec voces vllas densas appellari audierim, quemadmodum nigras & albās audiui, per metaphoram quibusdam ita appellantibus: proinde nec noui quidem, quas nam vocent densas. Raucas quidem & nigras, in libro de voce, propter voci deputatorum organorum humiditatem fieri ostendi. Densas vero si alias quasdam præter has dicant, explicare debuerunt: & si ex his aliquas voces, sane eiusmodi ob humiditatem potius, non ob siccitatem sunt: sicuti tum acutæ tum clangentes, ob vocalium instrumentorum, quæ circa guttur sita sunt, ariditatem. Cæterum linguam non vocalem, sed dialecticon idest locutionis, instrumentum, esse constat: atq; ob id, cum ea patitur, balbutiem blesitatemq; in locutionibus fieri contingit, & non raucam habere vocem vel nigram: cuius generis esse quosdam suspicor eas existimare, quas ipsi appellant densas. Ego enim, ut retuli, neminem, qui ita vocaret, audiui:

*De uoce nigra
vide etiam li-
bro. 4. de locis
affectus i fine
sexti capiti,
hac classe pagi-
na. 26. f. quan-
quā iters uer-
terat, obscura.
de alba autē
vide lib. 3. de
differētis pul-
sūs ca. ult. hac
classe pag. 63. g*

tametſi pleroſq; medicos audiuerim dicentes, palpebras denſas, quæ aſperitatem quandam exiguam haberent, ſicuti eſt denſa lingua: nēpe abſolutas denſitates in palpebris non amplius denſitates appellant, ſed aſperitates: proportione igitur linguæ aſperitati hæc reſpondent.

A* ἐφιδρωσιν. huius aut uerbi ἐφιδρῶν, quæ admodum et τῶν ἐφιδρωσέως, frequētius mētio fiet & declaratio in hoc opere.

B † Ex græcis ipreſſis, ob ſermonis. n. breuitatē receſſiſſe à mochlico, qui eſt inter receptos Hippocratis libros: nec ſolus ab ipſo ſed & ab aphoriſmis. ex antiquis aut. nā ob ſermonis breuitatem mochlicū aut à propria enūciatione receſſiſſe librorum, qui Hippocratis eſſe conceſſi ſunt, & nō ſolū aliorum, ſed & aphoriſmorū quoque. & c.

C † cū ipſa cū, quæ phrenitidem facit, aliqua in re ipſa communicant.

D † In ipreſſis codi. à λόγος. i. præter rōnē legiē. interpretēs vñ legiſſe, ἢ ἀξιολόγος.

4 *Vrinæ in Turbulentis vigilibusq; Decolores, nigræ, ſublime petentes, atq; in ſudoribus, Phreniticæ.*

Solœco in dictione participant non pauca libri huius orationes: vt ob eam rem iure ſuſpicati quidam ſint librum Hippocratis nō eſſe: b † nēpe & ob ſermonis breuitatem reiectus erat, mochlico quidem inter libros Hippocratis conſeſſo receptoq; neq; eo ſolum, verū quoq; & aphoriſmis ipſis: qui quanq; maxima cū breuitate enūciatur, non tñ, quod ſolœci particeps ſit, in ipſis reperias: adde, qd enūciationes adeo excellent, vt planè dicant grauem eius libri authorem eſſe. Præſens vero liber alienam in multis orationibus habet enūciationem: Vt cum in præſenti dictione de vrinis ait: nempe hoc pacto improprie dictum eſt/ſublime petētes/cū, quæ vrinis inuehantur, dici ita debeant, non vrinæ ipſæ. Ob eā cauſam non nulli permutata dictione ita ſcripſerunt: Vrinæ in turbulentis vigilibusq; decolores, nigris ſublime petentes. Sed proculdubio reperit & in ea ſcriptura ſolœcophanes, etſi q̄ maxime vitare ipſum videant, qui dictionē permutat: nēpe hæc oſo/ſublime petētes/manifesta ad vrinas relationem hēt. Hæ igitur ipſe & phreniticę dicuntur, id eſt phrenitim vel ſignificātes, vel facientes: qd faciāt, non conſentaneū videtur: qd ſignificēt, nō vacat ratione. Quod ſi ſignificēt, † phrenitidem cū effectrice cauſa quadatenus cōicare ſignificant. Demonstratum aut eſt nigras vrinas ob ſerum bilis atræ vna cū excrementis aquoſis emiſſum, procreari. Gemina vero bilis atræ exiſtit generatio: nēpe vel ſua bile ſupra modū exuſta aſſataq; vel crasso ſanguine: ſupra modum autē aſſatur pp̄ vehementem caliditatem. Iure ergo in febribus, quæ cauſi appellant, & phrenitidibus, tales meiūtur, cū tum calidæ tum ſiccæ affectiones eiufmodi exiſtant. Inter vrinas autem, quæ per ſe totas nigrę ſunt, deteriores his habent, quę eno rema duntaxat nigrum hnt: in præſenti tñ dictione, neq; hoc aperte diſtinctū eſt, an vrinas totas nigras dicat, an ſola eno remata. Vult aut dictionis huius author, quicumq; fuerit, vrinas hmōi, cum in turbulētis vigilibusq; apparuerint, phrenitidem indicare: Vt παραχώδεις id eſt turbulentos, eos intelligamus, qui d † non inſigniter turbantur, quod offenſa leuiter mente fieri cōſuevit: adaucta vero hmōi, quæ exigua fuerat, offenſa, non παραχώδεις ſimpliciter, ſed iam ἀδωφρονεῖται id eſt deſipientes, tum dicuntur, tum ſunt. De vigilia autē quid attinet dicere, qd ex phreniticis ſymptomatis vnum ſit? Superuacaneum præterea in dictione eſt verbum hoc/decolores/in vrinis, cū per nigras conſignificatū ſit. Quod vero dictum eſt/in ſudoribus/ostendit quidē ſudores G circa caput fieri, præ copia ipſum conſtictari indicantes: ſitq; inter cætera & hoc phreniticum ſignū: improprie tñ enūciatū eſt, cum, quid nam intelligere oporteat, excogitare nequeamus, vbi dī/in ſudoribus/an vrinas, quanq; ipſa totius enūciationis ſequela hoc videatur maxime veriſimile intellectu: an affecta corpora: an p̄ter hæc & affectiones. Sed, quouis mō quis intellexerit, qd enūciatio impropria non ſit, effugi non poteſt. Omiſſa igit ea, quouis modo habuerit, ſcripta cōſideremus. Vigilię igit, & turbationes egrotantiū re vera ſunt phreniticæ: vrinę vero, et ſudores, nullo pacto. Nempe, quō ſucci tum arteriarum tum venarum habeāt, vrinæ indicant: ſigna vero phrenitica, cerebri oſtendunt affectionem. Parī modo ſudores, aliarum quarundam affectionum notæ exiſtunt, de quibus mentionem ſapīus fecimus, non tñ cerebri affectionē ſufficienter monſtrare poſſunt. Sunt fanē non nulli ex ijs, qui librū hunc expoſuerunt, qui ex ſcriptis in libris epīdemiorum agris deſipientes colligāt, quibus pati quippiam cōtigat eorum, quæ hic referunt, tum ſymptomatum tū ſignorum, vel in deiectionibus, vel vrinis, vel vomitibus, vel ſudoribus, vel puſtulis, vel ſputis, vel partem aliquā inſeſtantiū: Cū fanē talia ſigna phrenitica nō ſint, quanq; egris de neceſſitate inſint, fieri ſiquidē non poterat, vt talis vel non talis vrina in his non inueniretur: Parī modo, & de ſputis deiectionibusq; & cæteris omnibus eſt dicendum. Si igitur in egro quo- H piam deiectio eiufmodi vel tale aliud, quippiam vna cū ſignis phreniticis viſum fuerit, atq; deinde æger phreniticus reddatur, perperam quis ea omnia phrenitidis indicatoria eſſe pronunciauerit. Neceſſe eſt. n. vt proprijs morborum ſignis alterū e duobus inſit: nēpe vt vel perpetuo, vel ſolis, contingant: cuni aut neq; ſolis inſint, neq; perpetuo, propria illorum non ſunt. Ob eam cauſam phreniticorum ſignorū ea ſunt certiffima, q̄ p̄peruo, & ſolis iſunt phreniticis. Deinde ab his, quæ perpetuo quidem, ſed nō ſolis: Quæ in ſuis tractationibus diſtincte ſunt tradita à nobis: demonſtratumq; neq; in vrinis, neq; in deiectionibus, neq; in ſudoribus, neq; in ſputis, neque in vomitibus phrenitica eſſe ſigna. Cōſueuerunt aut libri interpretes propemodum oēs, vt dixi, adnotare ex epidemijs agros, neq; ſolum in præſenti dictione, verum quoque & ſimilibus huic omnibus. Eam ob cauſam, qui ſeſe eorum æmulos præſtant, ij apud agros quotidie multa quidem effutiūt: ſed, quantum ad prænotionem attinet, idiotis conſpiciuntur ſimiles: nempe, qd in oibus prognoticis ſpeciei morborum ſignis in affectionum locorum methodo exercitati eſſe debeant, eſt perpetuum. De ea autem methodo à me ſeorſum ſcriptum eſt, veluti & de ijs, quæ iudicationes ſignificant. In quibus parum exercitati quidam veterum libros exponere audent, planè ignorantes, qd bonum enarratorem oporteat eſſe idoneum prius iudicare, quæ bene & quæ perperā ab authore dicta

A dicta sunt, ne ijs, quæ perperam dicta sunt, patrocinatus, opinionem vel ignorantia vel contentionis reportet. Verum, quoniam non in hac dictione solum, sed etiam per librum totum inserunt, quos ex epidemijs collegerunt ægros, præsentem sermonem totum ad finem vsque perducere fatius esse arbitror. Quod si quis prolixitatem moleste tulerit, proprium dictionis huius sermonem, non libri totius eodem esse existimans, ubi à nobis audierit, quo nam pacto expositoribus quidem in omnibus ferè dictionum expositionibus, quas perperam in mediū afferunt, non prolixus modo, sed ediscentibus etiam ipsis nocuus sermo sit: quæ vero à me nunc semel dicta, & commodissima sint, & dicendorum omnium breuiter compendiosamque faciant explanationem: desinet certe prolixitatem incusare, habebitque mihi gratiam tum ob eorum, quæ offensa sunt, utilitatem: tum ob eorum, quæ dicentur, breuitatem. Erit autem sermo, tanquam in exemplo phrenitidis, sed morborum omnium communis. Quoniam igitur phrenitica signa omnia methodo inuenire proposuimus, ab affectiōis notione exordiemur: nempe, quod optimum omnium dicendorum principium sit, rei, quæ inquiritur, notio, in libris de demonstratione est ostensum. Cum ergo phrenitum mortales oēs eam appellent affectionem, in qua *σπέννας* id est mentem, læsam esse videant, quam tum *ψυχή*, tum *διάνοιαν* id est intellectum & intelligentiam, etiam vocant: prius, qua corporis in parte animæ intelligentia sit, inuenire oportet: id quod primum in libris de Hippocratis & Platonis placitis demonstrauimus: quare ab ipsis nunc exorssi, summam quendam velut epitomen eorum, quæ in libro de affectis locis descripta sunt, recensamus. Necesse etenim dico esse, ut affectio, siue cum incipit, siue cum absoluta iam est, ex functionū partis affectæ noxa, & ex ijs, quæ in ea apparēt, reperiat: dixi autem & ante, exordietis affectionis notas, prognostica signa esse eius, quæ iam completa est. Qui igitur cerebri naturaliter habentis munia nouerit, is ex offensa horum, primum, quod perperam sit, deinde, qualis nam is morbus sit, inuenire valebit: inuenta autem à nobis sunt hæc, arbitraria functio, intelligentia, sensus, & memoria. Offensæ igitur horum cerebrum ipsum tali vexari malo, qualis fuerit offensæ species, demonstrabunt: Verbi gratia, Functionum arbitrariarum instrumenta musculi existunt: Fiunt autem hæc tum ijs, qui per manus curaque agunt munera: tum ijs, qui caput spinamque mouent: atque ijs, qui loquuntur, vociferantur, & respirant: demonstrata est enim & hæc functio primum motionis initium habere per neruos à cerebro ad thoracis musculos peruenientes. Cum igitur functio quædam ex dictis læsa esse videbitur, inquirendum est tibi, an affectio ea propria sit eorum, qui functionem hæc obeunt, musculorum: an ob eam, quæ à principio in ipsos procedit, virtutem, offensa hæc oriatur. Deinde, si offensam ob eam, quæ à principio est, facultatem, esse inuenieris morbum quempiam, qui principium infestet, reperendum esse puta, si, quæ apparet, offensa non leuis fuerit, incrementumque effatu dignum habuerit: Verbi gratia, ut sermo conspicuus fiat, ubi thoracis musculi, à quibus respiratio conficitur, affectione vacauerint, peruestiga, nuni quædam cæterarum partium, per quas spiritus in respirandiōibus tum intro tum foras feratur, perperam sit: nam, si nullam ex his læsam inuenieris, cerebrum læsum esse existimabis. Ut autem & res exquisite definiatur, considera quoque, & quæ vnà cum thorace mouentur partes: nempe & eas respirationem lædere in libro de difficultate spirandi est demonstratum. Si ergo hæc oēs planè morbi expertes inuenta fuerint, tunc difficultatis spirandi speciem inspice, quam nam scilicet cerebri affectionem indicare possit: quō, ut exemplum integrum sit, ait in prognostico Hippocrates: || Spiritus frequēs quidem significat dolorem, aut inflammationem, quæ locos septo transuerso superiores fatiget: magnus vero & ex longis interuallis, delirium. Vocat autem spiritum ex longis interuallis, etiam rarum, ut in cōmentarijs de difficultate spirandi ostendimus: nam magnus & rarus propriū simul & inseparabile desipientiæ est signum: demōstrauimus quoque & in libris epidemiorū oēs, quibus magna & rara respiratio fuerit, desipuisse. Si quis igitur in vrinis, vel deiectionibus, vel sputis, vel vomitibus, vel sudoribus, vel aliorum quopiā, signum aliquod demonstrare possit, quod scorsum desipientiæ soli propriū insit: vel, si nō soli quidem, ab ea tamen inseparabile: iure id phrenitica inter signa collocauerit. Si vero neque ex rei natura demonstrationem aliquam expromere possit, neque in libris epidemiorum, desipientijs omnibus inesse, vel perpetuo: vel si non perpetuo, saltem his solis ostendere queat: non rationabiliter signum huiusmodi inter phrenitica constituit: hoc siquidē vnum dūtaxat asserere potest, quod phreniticis quibusdam adfuisse visum sit. Eadem vero ratione contraria phreniticis signa esse intelligimus. Iam age, ponamus visos à nobis phreniticos, quorum alijs supprimitur aluum: alijs plura, quæ naturæ iustum sit, excerni contigerit: nempe & cum signis phreniticis scribat aliquis alui suppressionem: deinde existimet aliquis huius rei testimonium esse, eos phreniticos, quibus aluus suppressa sit. Nam, si proteruus quidam in suis enunciationibus suppressam aluum phreniticum esse signum scripserit, potest sanè & alter, qui etiam proteruus sit, sermoni non subscribere, eosque asserere phreniticos esse, quibus perturbatam aluum conspexerit. Sanè, cum Hippocrates in epidemijs scribat omnia, quæ ægris contingunt, necesse est, quo modo in phreniticis, ita & peripneumoniacis, & cynanchicis, alijsque omnibus, ut, his quidem si aluus suppresā sit vel fluat, vnà cum proprijs morbi indicijs & hæc scribat: expositores vero ea morbi esse signa existiment, non cognoscentes alia quidem esse pathognomonica id est, affectionem indicantia, prognosticaque morbi propria: alia

4. vero & inseparabilia: veluti paulo ante dixi in ea, quæ magna & rara est, respiratione. At, cum de E his nō dubitamus, q̄ nullum inquiramus proprium vel inseparabile morbi indicium, sed an perniciose salubriter ue æger habeat, tunc necessaria consideratio ipsi erit omnium, quæ in corpore apparent, signorum & symptomatum. Continentur autem in his, & quæ iudicationes premonstrant. Sed rursus orationem ad principiū reuocantes, dicamus, quō auctor in proposita dictione/vrinæ in turbulentis vigilibusq̄ decolores, nigrae, sublimē petentes, atq̄ in sudoribus, phreniticæ/propria & inseparabilia phrenitidis signa scripsit, cum inquit/in turbulentis vigilibusq̄: non inseparabilia vero neq̄ cū soli propria, cum ait/atq̄ in sudoribus/: quanq̄ sudor, cum affectum oc eupauerit locum, vnā cum prædictis demonstrare possit. Quæ de vrinis dicta sunt, à phreniticis quidem separata sunt: sed ad inspiciendum, vtrum perniciose an salubriter æger habuerit, conducunt. Immo vero, cum ad ægros introducimur, primum inueniri conuenit, an laborante vno ex principijs tribus, vel duobus, vel etiam omnibus, æger perniciose ægrotet: vel principiorum quidem nullum affectum sit, sed quippiam eorum, quæ ab horum aliquo enata sunt, vel quouis modo societate coniuncta obstrictaq̄. Si ergo, cum in turbulentis vigilibusq̄ vrinas inspicias, nullū in ipsis prauum signum videatur, neq̄ etiam in pullibus (nēpe & id dignotionis exactissimæ gratia adiecisse est necesse) nihilo quidem minus ita affectum hominem, † phreniticum fieri posse cō F tingit, vbi phrenitidis signa huic affuerint: verum inter hos periclitantur minus, qui principes facultates reliquorum duorum principiorum illas habent. Hęc, vt dixi, semel à me sint dicta: totoq̄ libro memoria non excidant, velim, ne sapius ea cogar repetere.

† clarius ex antiquis. phreniticū factū eē cōtingit, quādoquidē phrenitidis signa huic adsūt: minus tamē ipse periclitabitur, illas habens principia sīmas reliquorū duorū principiorū actiones.

5 *Insomnia quoq; in Phreniticis conspicua.*

Satyrus Quinti discipulus, quem ante Pelopem habui præceptorem, dictionem hanc ita exposuit: Eorum, quæ in phreniticis conspicue videntur, atq̄ ab ipsis fiunt, quæcūq̄ & cerni & fieri nobis videntur, re vera non existunt: sed insomnia oīa conspicua. Quod ergo & alij quidā ē somno surgentes obambulent, dormiētes quidē, sed apertos, vigilantium instar, oculos habentes, in multis est narratum scriptūq̄. Si vero talia sint, quæ à phreniticis fiunt, inter ea, quæ nobis manifesta non sunt, reponuntur. Sed, quouis modo verum hoc sit, ita tñ exposuisse nihil ad prænotationem contulerit. Si vero ego prægredientia phreniticorum insomnia cōspici dico euidenter ita, vt exturbentur ē somno, exilientes vel loquentes propter visorum conspicuitatem, præsentioni morbi huius adiumentum id confert: nempe siccitas ipsa vigiliæ causa est, & conspicuitatis somniorum. Sic sane & melancholicis ob siccitatem prorsus conspicua videntur in somnis phantasmata: Atq̄ ex sanorum genere, his quidem, qui ieiune parciusq̄ sunt cibati, somnia conspicua fiunt: repletis vero temulentisq̄, ita, vt visis vidui destitutiq̄ videantur, phantasmatibus propter obscuritatem paruitatemq̄ ita effluentibus, vt ne reliquias quidem & vestigia in memoria relinquāt: Sic & affectiones, quæ cum cerebri humiditate fiunt, comatosæ sunt somniculosæ & visis destitute. Præuus itaque est eorum sermo, qui neq̄ somnium phreniticis videri conspicuum putant, q̄ vtiq̄, vt dicūt, ij veluti somno destituti, somnia prorsus non videant. Primum siquidem prompte illud adsumūt, solos videlicet eos morbos, qui cum suis magnitudinibus absoluti sint, proprijs nominibus appellari, confirmantes non paruum sermonem, eum, qui inter initia à nobis dictus est: Nempe, q̄ nullum futurum pathema à medicis præsentiat: verum eorum, quæ iā principium quidē generationis habent, sed non dū multis pp paruitatem cognita sint, facta ab artificibus cognitio, idiotisq̄ pronuntiata, præsentio apud illos existit ita, vt & phrenitici iam ab artificibus cognoscantur, affectione in cerebro nuper consistēte: Postea vero, ēt si quis non pmiserit iā phreniticos appellari eos, q̄ non dū cōspicue delirāt, tñ, q̄ phrenitici fiēt, prænoscere ex insomnijs est possibile: Vt dici in præfenti dictione potuerit, in futuris phreniticis somnia prægredientia oībus his conspicua videri.

6 *Screatus Frequens, & si aliud quodpiam signum affuerit, sunt Phrenitica.*

Commōdius forsan erat, si sermoni adiectum fuisset, nullo per eum exeūte sputo. Nam, si quid expueretur, quomodo in destillationibus interdum vsu euenit, ob id, quod in os confluit p conforationes, quæ in nares pueniūt, fieri id consuevit. Contingit autē & aliquñ frequens hmōi screatus, vbi respiratiōis robur externū quippiā attraxerit, ipsisq̄, qui fm cōforationes sunt, meatibus vel adhererit, vel impactum fuerit. Sed, quod antea dixi, propter eos, q̄ vel negligētius vel simplicius citra distinctionē enarrant, quæcūq̄ in hmōi doctrinis dñr, q̄ ea omnia seclusis externis dicantur, meminisse oportet. Ob eam igitur causam screatus, qui ex arbitrarijs functionibus vna existit, frequens redditur oblaesa cogitatione, quō & arbitraria alia quauis functio. Non nulli quidē cū strepitu flatum excernunt, qui, cū extra morbum sunt, summopere sibi cauent, ne id agant, idq̄ præsertim si quis audiat: alij manū ab sq̄ rōne mouent, vel crus, aut quiduis aliud simile {vel} faciunt {vel} dicunt. } Cōi igitur ratione functionum arbitrij omnium præter rationem vel exuperantium vel deficientium, phrenitica inter signa screatio annumeratur: quanq̄ non vsque adeo valens sit, vt vigilia, & potissimum, quæ παραώδης idest turbulenta, existit: nempe propria hæc phreniticorum est. Turbulenta autē existit, vt dixi, cum per visiones vel exclamant, vel exiliūt, &

Non sunt i ar-tiquis.

A vix familiares agnoscunt. Bene itaq; in creatione adiecit/ & si aliud quodpiam signum adfuerit/ nempe signum hoc, q; parum momenti habeat, alia, quae subscribant patrocinenturq;, exposulat. Quando igitur frequens creatio contigerit & ob glutinosum sputum, quod in canalibus à naribus ad eos pertingentibus infarctum sit, vt ea deliraturis quibusdam propter calidam & siccam cerebri affectionem pariter obtingat, impossibile nō est. Quod autem in orationis calce dictum est non singulariter/phreniticū/sed pluraliter/phrenitica/vel ad signa vel ad morbos prorsus referetur: modo vero vtroq; absurdam facit enunciationem.

7 Qui in Hypochondrio refrigerata febre Ardores relinquuntur, tum aliàs, tum in sudoribus, Multi sunt.

Secure protulit/refrigerata febre/non enim vere dixisset, sedata: nempe in præcipuis manet partibus, quanq; in superficie placata fuerit. Febre siquidem existimamus non cum mō, qui in cute & superficie exteriori igneam habet caliditatem, verum et hoc magis eos, qui in corporis imo & visceribus eā continent. Lethalis igitur causus interna quidem extorret, externa vero ne me diocriter quidem calefacit. Febrem similem recensuit Hippocrates in aphorismis, cū inquit: || Si

4^a. Aph. 48. Ex- tra. ord. 33. a

in febre non intermittente frigida exteriora fuerint, & interna exurantur, sitimq; æger habuerit, lethale. Ceterum, cum orationem hanc/in sudoribus/dicere consueuerit interdū de ijs, qui ex capitis thoracisq; sedibus oriuntur, sudoribus: interdum quoq; & de ijs, qui per totum corpus, sed exigui effluunt: vtrum in præsentia dixerit, signum bonum non est. Nempe, qui per totum corpus ita fiunt sudores, sed exigui, q; non flammeam illam, quae hypochondrium fatigat, soluant caliditatem, ob id boni non sunt: neq; etiā boni sunt, qui in superioribus oriuntur partibus, cum geminam ob causam fiant, nempe vel ob vel languentem, vel præ copia grauata facultatem.

Sud. pram. c

8 Prædebilitatorum Desipientiæ pessimæ: ut & Thrasynonti.

Pessimæ prædebilitatorum desipientiæ ita sunt, vt nullū ex ipsis sanari speraueris: sed de ijs intelligendum desipientijs, quæ ex sapientis in nobis partis morbosa affectione fiunt. Temporarie siquidē aliæ quædā ab externis eueniunt causis, vt ex carbonū caliditate, vel vini potione, vel domo calcis seruātē qualitatem: noxiæ. n. ac periculosa tales sunt, si prædebilitatis accidāt: sed lethales planè sunt eorū, q; ex phrenitica cerebri affectione desipiunt. Nēpe magnitudinē quandam in virtutis debilitate ostendit nomē *περὶ ἀδυνατισαίων*. i. prædebilitatorum, pp adiectā εἰς præpositionem nomini huic *περὶ ἀδυνατισαίων*, quod et per se sufficientē virtutis læsionē ostendit: atq;

in exēplaribus quibusdā ita scriptum reperit. Nō solum autē desipientiæ virtutem exposulat robustam, vt eger sufficere morbi coctioni possit: verū quoq; & peripneumonia, & pleuritis, & angina, & graues aliæ affectiones, id desiderāt. Præcedit autē & ex abūdanti desipientiā tum vigilia, quæ virtutē non minus exoluit, q; sensibiles euacuationes: tū qui in motionibus multis inordinatisq; cōmittit error. Quod autē dicitur vt & Thrasynonti/ *ὑπόμνημα*. i. cōmentarium, magis, q; *σύγγραμμα*. i. opus, id decet: neq; n. in prognostico, aphorismisq;, et libris de fracturis articulisq;, neq; in libro de victus rōne in morbis acutis, neq; in libro de capitis vulneribus, vllo pacto nominis meminisse videtur, sicuti neq; in alijs, præter q̄ in libris epidemiorum: in quibus dumtaxat propolitū est, vt docta vniuersaliter, perquirat per ea, quæ particulariter in vnoquoq; ægroto videntur.

9 Phrenitica uehementer tremētia finiuntur.

Aduerbiū *γενναίως* pro *γενναίως* vel *σφοδρῶς* vel *ἰσχυρῶς*, idest generose vel uehemēter vel valide, dixit. In medio autem horum nominum/phrenitica & tremētia/ordinatum, potest (quantum ex ordine est) cum vtroq; enunciari: sed, si secundum rei veritatem sermo perpendatur, non potest cum hoc nomine/tremētia/ordinari, fieret siquidem talis intellectus: Phreniticæ affectiones in tremorem uehementem finiri consueuerunt: quod manifeste falsum existit, cum solas uehementissimas phrenitidas cōsequatur hoc symptoma. Nempe neruorum infirmitates propter affectionis siccitatem phreniticis diuissime insunt: exoluta autem virtute tum vigilijs tum motionibus multis, simul vero & neruis supra modum arefactis, tremores fiunt.

10 Qui in Capitis doloribus Aeruginosos vomitus habent, vigilantq; cum surditate, cito hi uehementer Insaniunt.

Si generationem humorum cum aliorum tum atræ bilis in memoria teneris, q; eruginosi vomitus progressu ad nigrum humorem fiant, mente concipere difficile non est: nempe atram bilem ex flaua supra modum assata & crasso sanguine fieri nouisti. Flaua autem bilis, cum supra modum assatur, primum quidem in æruginosum migrat succum, deinde in nigrum: supra modum autem assatur propter febris magnitudinem. Cum igitur flaua bilis in phreniticis affectionibus cerebrum prehenderit, febrisq; uehementia assatum hunc succum melancholicū reddiderit, propter atræ bilis malignitatem uehemētes fiunt insanie, quas *μανιώδεις*. i. furiosas, in libris epidemiorum appellauit Hippocrates. Aeruginosus igitur humor, siue per vomitum, siue per ventrē inferiorem, siue per sputa, siue per vrinas apparuerit, & succum, ex quo ortum habet, & morbum uehementer tum calidum tum siccum esse, demōstrabit. At, cum perspicuum non sit, quantum ex hu-

more est, qui vacuatur, an is progenitus sit non affectio precipuo aliquo loco, an principe aliqua parte erysipelatosam habente affectionem, coniunctis id dignoscitur distinguunturque symptomatis. Nam & obsecur ita phlegmone affectum æruginosus generatur succus, cuius nunc meminit. Per communionem igitur aliorum symptomatum, quæ prædictarum cum particularum tum affectionum propria sunt, dignotio ipsorum facienda est. Nam & vigilia, & capitis dolor, & surditas, in orbem in capite esse demonstrant. Grauius autem affectio cerebro, venter os excitari ad vomitum nouimus: nempe de his dictum sapius. Ratione igitur optima homo hic ex sicca & calida capitis intemperie, propter fluxum bilis supra modum assate redundantiâ, vehementer insaniet. Cito autem id fietum propter affectionis magnitudinem, tum propter speciem redundantis humoris. Nam, quæ ex frigidis vel crassis vel lentis vel oïno difficulter mobilibus affectiones oriuntur, tardius hæ ad vigorem ascendunt: Verum, quæ ex tenuibus substantiâ, & temperatura calidis, & qualitate mordentibus procreantur, non multum hæ cunctantur: Sicuti neque quæ Philistæ scripto in tertio epidemiorum facta sunt, quem vomuisse quidem biliosa pauca, flaua primum, mox æruginosa plura, deinde simul accidisse homini surditatem, atque demum vehementer insanuisse cum pronunciauit. Recte igitur nunc non solum, quod insanient ita affecti, verum quoque & quod vehementer insanient, ostendit, cum verbum hoc, ἐπιμαίεται, adiecit, quod magnæ desipiētiae indicatorium existit.

3. Epid. cō. 2. t.
1. 3. 135. c

11 *In Acutis morbis Dolorosa in faucibus gracilia pusilla strangulantia: atque, cum æger hauerit, non facile os tum cogere, tum aperire: Mentis aberrationem portendunt. Ex his Phrenitici sunt, & perniciose habentes.*

Quod ex symptomatis huiusmodi phrenitis interdum oriatur, quodque si fit, prorsus perniciofa sit, recte est pronūciatum. Neque tamen, quod ex dictis symptomatis necessario futura sit phrenitis, intellexeris: nihil enim eorum, quæ affectum cerebrum commonstrant, concursioni adiacet. Ex quo autem æger is male in faucibus absque tumore aliquo præter naturam affectus, cum hauerit, prompte tum maxillam reducere, tum os aperire nequeat, conijcere quis possit principium neruorum aliquando affectum esse. Nempe, ut in conspicuis nobis partibus affectiones exordium aliquod sumunt, & non vniuersum toræ vel inflammantur, vel œdema vel erysipelata contrahunt, sed in vno aliquo harum loco: ita & his, quæ in imo corporis posite sunt, fieri est verisimile. Cuiusmodi igitur cerebrum ipsum magnitudinem insignem habeat, multasque neruorum propagines, phlegmonem ipsius aliâs ab alijs earum primum exordiri par est: qua vero parte membrum affectum fuerit, ea & neruorum propagines affectæ musculos, quibus inserunt, mouere non possunt. Cum igitur maxillam inferiorem musculi quidem alij aperiant, alij vero claudant: cum in aperientium musculorum neruis affectio fuerit, difficulter aperiunt: vbi vero in cludentium, non facile claudunt. At, cum fieri possit, ut soli ipsi musculi interdum absque neruorum principio sint affecti, quod phrenitis prædicta symptomata subsequatur, necesse non est. Neque enim, quod ipsum maxime adduxit, ut affectum esse musculorum principium suspicaretur (est autem hoc, locorum quæ in faucibus sunt, gracilitas) inter necessaria censetur: fieri liquidem potest, ut faucium musculi inflammatione laborantes strangulationis efficiant symptomata, nequeant tamen videri, etiam si plurimum quis os aperuerit. Si igitur absque horum inflammatione prædicta fiant symptomata, inspiciendum est, an solum musculorum maxillam inferiorem mouentium propria quedam sit affectio: nam, si neque hi, neque qui in gutture existunt, aliquatenus affecti fuerint, ratione optima offensum esse neruorum principium quis pronunciauerit. Quod si ob principium neruorum oborta sint huiusmodi symptomata, grauis hinc esse talem affectionem rationabile est, ut & conuulsio subsequuta sit: nempe eas musculorum, quæ ob principium fiunt tensiones, conuulsionem sequi didicimus. Non feci autem in eo, quem percurri, sermone mentionem eorum, qui anginam ex colli vertebra in anteriorem partem luxatis perferunt, tum quod raro contingat affectio, tum quod gutturis musculi tunc quoque simul inflammari mihi videantur.

12 *In Phreniticis, in principio clementer habere, sed crebro permutari, Malum id est: Mala quoque & sputatio.*

Nihil, quod phrenitidi peculiare sit, sermo hic habet: nempe & in cæteris affectionibus, si permittetur clementia, vires vinci à morbo significatur. Adiecit autem in principio quia nec forsan aliâs fore potest: nempe in principio permutationes assiduas videmus, non autem cum morbi protracti fuerint. Continguntque hæc ex ratione in his affectionibus, quæ ex copia vel qualitate fiunt prauorum humorum in aliâ aliâs partem, interdum quidem in principem, interdum vero in non principem, transmigrantium. Quæ igitur in principes partes transfluxiones fiunt, clementiam corrumpunt: quæ vero in non principes, quo maxime tempore medicis ad infestantium vel copia vel qualitate humorum vacationes procedendum sit, ostendunt: quod sanè morborum oïum, ut dixi, cõe existit. Cæterum sputatio, & propter os venter ex humiditate imbecillum, & propter cerebrum humiditatibus referuntur, oriuntur: ex quibus non nihil & in os confluit, lacrimæ tenui, quæ ex inflammatione oculis manat, simile.

Nunc

A Nunc ergo, quod phreniticis sputationem fieri ait, cerebri male affecti id est repleti, signum existit.

13 *Phreniticis Alba deiectionis malum, ut Archecrati: an in his Veteris fiat? Rigor in his pessimus.*

Quod albae deiectiones & ob ciborum colorum fiant, liquido constat: videmus liquidem eos, qui lac solum ingerunt, vel panem purum, vel chondrum, vel lupinos, vel tale quippiam, deiectionem habere albam, si his comparentur, qui lenticulam ederunt, vel brassicas, vel decoctum leporinum sanguinem, vel ius nigrum eorum, quae cum multa conficiunt sapa. At certe ijs, qui alba ingerunt edulia, flavae bilis quiddam adueniens deiectionem colorat, ita ut ingestus pallidior efficiat. Cum igitur medicum quempiam audieris dicentem albas esse morbo regio deiectiones, quod ad naturales eas comparet conferatque, quodque ad collationem harum sermo ipsi sit, oportet. Atque, quo modo plerique alij medici deiectiones in morbo regio albas fieri dixerunt, ita & nunc in phreniticis dixit: quali eas prorsus flava carere bile dixerit. Fit autem id, cum ea non amplius in ventrem confluat, sed una cum sanguine, qui in uniuersum corpus distribuitur, sursum fertur: idque vel propter adstrictionem quandam eius, qui bilem ad ventrem defert, canalis, veluti in morbo regio laborantibus vsu cuenit: vel propter vehementem ardorem, qui in superioribus iocinoris partibus existens sanguinem unam cum bile sursum rapit. Priore igitur modo emergente in totum corpus bile, cerebrum laeditur, iam & antea bile ipsa affectum: posteriore modo bilis distributio non solum causa noxia, verum quoque & caliditatis multae, quae in ipso esse demonstrat, signum erit. Oratio autem haec / ut Archecrati / operi quidem non admodum conuenit, ut retuli, sed commentarium magis decet, & potissimum quam scriptor se ipsum admonere voluerit. Inter ea, quae consequenter dicta sunt, oratio haec / an & in his veteris fiat? videtur mihi adscripta esse, perinde atque Archecrates ita affectus fuerit: sed non congrue quidem, quam non perpetuo dici debere in his signitiae ignauiamque, demonstrant experientia tum ratio. Nempe ignauia ex frigidis crassisque & glutinosis & oino moueri contumacibus humoribus, & non ex calidis tenuibusque & acris, cuiusmodi est flava bilis, fieri consuevit, nisi eger morti ita propinquus fuerit, ut ob extinctionem virtutis iam conualescat: Nepe desidia huiusmodi non propter humorem, sed propter virtutis extinctionem, facta est: fieri autem nequit, ut, qui ita desides facti sint, seruentur: estque id symptoma communi omnium ob immoderatam intemperiem morientium, & non proprium phreniticorum. Si igitur veteris Archecrati factus sit, hac occasione factus est, atque prorsus obijt: non, quod alba deiecerit, veteris vel morte accita, sed propter morbi magnitudinem, cuius signum alba deiectionis fuit. Rigorem vero ipsis contingere pessimum, non simpliciter est intelligendum: Nempe & interdum criticus rigor superapparet phreniticis, morbum sudoribus soluens: sed sane rigorem perniciosum dici eo tempore est existimandum, quo alba excernunt. Nempe in libris de iudicationibus, in morbo inconcocto iudicationem bonam fieri non posse est demonstratum: in decoctus autem est, in quo una cum sanguine bilis sursum fertur, quocumque tempore id fiat: magisque cum tale quiddam ex igne caliditatis in cerebro collectae immoderatione contingit.

14 *Mente ob melancholiam Aberrantibus, Tremores superuenientes, Maligni.*

Melancholicam ecstasin id est mentis motionem aberrationemque, intelligere oportet vehementem & ferinam, quae irrigante cerebrum affata flava bile oritur: nempe & ex hoc commentario permutari eam in nigram didicimus. Cum igitur talem ob affectionem tremor fiat, vehementer excatos ostendit nervos: atque ob id hominem lethaliter habere. Non recte ergo enunciauit, cum dixit / cacoethes / id est malignum: nam, quod summe perniciosum existit symptoma, aliam exigebat appellationem. Qui ergo ex atra bile mente aberrantem superueniente tremore certo moriturum affirmat, non fallitur. Κακονθεῖς autem morbos id est malignos, appellamus, quicumque periculum dominantes, spem salutis non adimunt. Melius igitur erat scriptam concursionem dici, vel perniciosam, vel mortiferam, vel quiddam huiusmodi.

15 *Mente Aberrantes acute superfebrientes cum sudore Phrenitici fiunt.*

Asymphoniam & a consonantia alienam talem dicimus enunciationem: sed obscura huius intelligentia ideo fit, quod nomina inter se omnia tum coniungi tum separari possunt. Componuntur siquidem uno tali haec modo / mente aberrantes acute / deinde altero principio / superfebrientes acute. Rursus quoque & alia est orationis huius, cum sudore, compositio: quae aliquando quidem praecedenti, aliquando vero & sequenti, coordinatur. Potest enim, & ita dictio legi / superfebrientes cum sudore / deinde altero principio / phrenitici fiunt: potest etiam, & qui haec scripsit, quod cum sudore phrenitici hi fiunt, enunciare. Constat itaque, quod semper dico, nihil obscuras enunciationes docere: siquidem nos, excogitata veritate, eam dictioni, quae rationem admittere potest, accommodare oportet, aut temporis plurimum conterere nihilque addiscere. Quatenus enim singulis dictionibus ab authore acceptis veritas accommodanda nobis est, eatenus iuuamen quoddam a nobis dictioni accedit periclitanti, ne videatur vitiosa, caeterum nihil ab ea docemur. Quanquam vero haec ita habeant, videaturque conspicua esse obscurorum inutilitas, non pauci tamen libentius in obscuris,

* καθήκοντες.
quae dictionem
in ipso veteris
num, modo signi-
tiam modo igna-
uam seu igna-
uitate, modo desi-
dia, modo tor-
poris, uel stupo-
rem, vertit.

obscuris, quibus manifestis, versantur operibus. Nemo igitur expositionis prolixitatem mihi obijciat, sed E irrationabile accuset eorum desiderium, qui libros huius studiose cupideque legunt. Nempe, quod inuitus ad horum explanationes veniam, familiares mei omnes nouerunt: & potissimum qui me ad ea, quae nunc scribuntur, incitauerunt. Cum igitur librum hunc perperam omnes exposuerint, aggressus sum & ipse expositionem, ab ijs persuasus, qui me impulerunt, a qua rursus incipientes dicimus:

Si quidem simul coniunxerimus & /mente aberrantes/ & aduerbium /acute/ deinde silentio facto dicamus /superfebrientes cum sudore/ & deinceps /phrenitici fiunt/ talem faciemus expositionem. Sed primum quidem lectionum omnium comae dubium consideremus. Nam mente aberrantes acute dixit per exordia, quos in calce dictionis phreniticos fieri dixit: tanquam mente aberrantes non iam phrenitici existant. Distrahi ergo dictionem dicimus per verbum /superfebrientes/ quod ostendit prius eos, qui mente aberrarunt acute, febriles: postea desinere: deinde rursus ex reuersione febrile cum sudore: hos itaque phreniticos fieri ait: quod phrenitici quidem fiunt ex vehemencia, quae ipsis ante facta est desipientia, quam per orationem /mente aberrantes/ indicauit, arbitratus: ex eo vero, quod cum sudore reuersio fit, confirmans suspicionem: quoniam tales febrium inualiones, siue ab initio, siue cum reuersione fiunt, plenitudinem significare nobis constat. Quoniam igitur, quae ex succis vel quantitate vel qualitate superflua in corpore colliguntur, fluere in affectos locos consueuerunt: affectum autem fuerat cerebrum, non enim mente moti fuissent acute, si superfebrierint, & praesertim cum sudore: ratione sane optima phreniticos ita fore est sperandum. Nota siquidem tota horum affectio ita euadet, quae talis est. Copia biliosorum acrium protinus ab initio ad cerebrum fluente, mente moueri cuiuspiam contingit: quae si rursus aliam in partem transfluat, desinit mentis motio: si vero hi superfebrierint, cum sudore in affectum locum recurret biliosorum copia, ita ut phrenitici fiant. Si vero aduerbium /acute/ nomini /superfebrietes/ composuerimus, talis erit sermo: Mente aberrantes, deinde desinentes, & rursus superfebrientes acute cum sudore, phrenitici fiunt. Sed praedictio tum haec, tum antedicta, quod perpetuum sit, non habet, sed quod maxima ex parte sit, veluti & aliae multae. Verum si orationi huic /cum sudore/ orationem hanc /phrenitici fiunt/ coniunxerimus, sermo secundum alteram earum, quae in capite enarrationis dicte sunt, lectionum talis erit: secundum priorem quidem: Mente aberrantes acute, deinde superfebrientes, phrenitici cum sudore fiunt. secundum vero alteram: Mente aberrantes, deinde acute superfebrietes, phrenitici cum sudore fiunt. Potest quidem, & qui haec scripsit, talem aegrum vidisse, sed, quod sapientius praedictum sit, non habebit. Multa vero & alia ex his, quae in hoc libro scripta sunt, non magna ex parte fiunt, auctore quidem libri huius non nullos tales aegros contemplato, & non dum, siue quod continuum est, habuerint, siue quod magna ex parte, cognoscere. Nempe ex obseruatione magis, non ex peculiari affectionum conditione, auctor has enunciationes velle facere est visus. Qui autem medicinalem speculationem ita acruat, is non centum, sed mille annis, opus habet: atque ob id paruum humilemque eam plurimum adauxit Hippocrates, ijs, quae & ex historia didicit, & ipse inspicxit, logicam adijciens censuram. Ex multis igitur opus Hippocratis librum hunc non esse quis existimauerit: multa siquidem loquitur empirice ipsum commentus, nec theorematum ad vniuersalem rationabiliter reducere valens.

* Aliter, antea usum.

16 Phrenitici, Modico videntes potu, strepitum tentantes, Tremorem incurruunt.

Non hi φόρου καθαπτόμενοι id est strepitum tentantes, sed ὧν ὁ φόρος καθάπτεται id est quos strepitus tentat, dicere erat melius. Quod vero dicitur, verum existit: nempe ob strepitus tumultuantur, non secus quam timidi, cum magnum aliquod tonitruum de repente audierint, vel feram aliquam propius conspexerint. Prorsus item βραχυπτόται id est pauci bibae, sunt phrenitici, quibus affectionem habeant calidam & siccam, ita ut & linguam praeter multa siccitate asperam habeant: sed docuit nos Hippocrates mentem his aegrotare in eo aphorismo, qui ita habet: || Quicumque parte aliqua corporis dolent, atque ut plurimum dolores non sentiunt, his mens aegrotat. Praeterea in tertio epidemiorum, ubi de pestifero agit statu, de phreniticis idem inquit: || Non a valde autem hi sitibundi erant. Non autem phrenitici omnes tremorem incurruunt, sed qui deterrime habent, ut dictum est est supra. Sunt qui non βραχυπτόται, sed βραχυτόπαι id est parum suspicantes, scribant, intelligi volentes ὑποτοπουμένους id est suspicantes breuissime: aiuntque rei huic fidem facere, quod dicit φόρου καθαπτόμενοι, id est ταραπτόμενοι, id est turbati, propter breuissime ὑποτοπίσθαι id est υποτοπίειν, quod suspicari dicimus,

2. Aph. 6. Ext. ord. 11. g

† Valde autem hi sine siti erant.

A 3. Epid. cō. 3. t. 44. 3. 144. c

B* exigua

C* ea, quae maxime exigua sunt.

D † propterea quod ea, quae maxime exigua sunt, υποτοπουται. i. υποπτέουσιν hoc est suspiciantur.

17 Ex vomitu fastidioso Vox clangosa, Oculique coeretum puluisculo sum habentes, Insaniam ostendunt: ut Hermo χορι uxori, quae vehementi insaniam acute correpta, muta obiit.

Si aestiuo tempore per vehementissimum aestum, via puluerulenta proficiscentes quosdam videris reficatis ita oculis, ut puluere pleni videant, eosque animo fueris complexus, quid praesens dictione indicare velit, intelliges: nempe id corum, quae in ea dicuntur, maxime proprium existit, comae nimirum & tabescentium, & vehementissima phrenitide laborantium: neque ei cognitu difficile, qui ex tabescentibus vnum aliquem etiam conspexerit. Nempe tabescentibus colligatum est id omne, quod tum

Atum in facie tum in temporibus carnosum existit, factis vnâ & cauis admodum oculis. Phrenitici vero absq; his oculum habent ἐπίσχυρον, quasi dicas puluerulentum puluisculosumq;. Præterea phreniticis, aspectus audax feroxq;: marcescentibus, timidus existit. Vomitus autem ἀσώδης id est fastidiosus, commune quidem symptoma talibus est phreniticis cum malignis quibusdã febribus, veluti & vox clangosa. Fit aut̃ huiusmodi vomitus ex humore tum biliolo, tũ mordenti: vox vero clangosa propter siccitatem voci afferuentium instrumentorum, vt in commentarijs de voce ostendimus. Cum igit̃ phreniticis hæc obtigerint, μανιωδῶς desipiunt: quod idem cum σφοδρῶς id est vehementer, vult significare: fitq; tum propter humoris malignitatem, tũ propter immoderatam siccitatem: quo fit, vt & muti euadant.

18 *Si in ardente febre Aurum sonitus cum caligine fuerit, proueneritq; in Naribus grauitas, Mente ex melancholia aberrant.*

Febris ardens tum ob alias causas, tum propter cerebri inflammationem æque fit: nẽpe & huic succedit ex proprijs phrenitidos signis continua desipientia. Ex ea vero, quæ in capite redundat, humiditate, spiritus flatuosus procreatur, quapropter & aurum tinnitus fiunt: pari modo caligo, cum crassius quidam humor vel spiritus oculos inuadit. Naribus præterea ingruens humoris copia sensum grauitatis in ipsis facit. Probabile est autem & non nunquam dictorum symptomatũ conuulsionem propter assiduam fieri febrem ex biliosa materia, quæ per venas fert̃, inibiq; est condita: à qua flatuosi spiritus ad caput mittuntur, adq; aures & oculos, atque ad nares humoris copia. Quod si flaua bilis quodammodo exusta siue in capite, siue in toto corpore fuerit, ad id, quod melancholicum magis est, vergit, atque hinc in cerebrum ipsum emittitur: ob idq; mente ex melancholia alienantur.

19 *Vacillationes mentis cum voce clangosa, Linguaeq; conuulsiones cũ tremore, & Voces ipse obtremiscentes, Mentis indicant alienationem, duritiesq; his perniciosi.*

Quãquam ex phrenitide, quæ calida & sicca est affectio, desipientia proficiscat̃: atq; ex ipsius siccitate, quæ asperæ arteriæ communicata est, vox clangosa fiat, veluti & ex humiditatibus imbibitis rauca: non tñ propria phrenitidis existunt, nempe & alijs in morbis reperiunt̃, & non perpetuo simul phrenitidi insunt. Tremor igit̃ linguæ accidit debilitata propter siccã prædictæ affectionis intemperiem animalis facultate: Conuulsiones vero siccitatem musculorum ipsius vnâ cũ capite affectorum consequuntur: Sicuti & vox obtremiscit propter infirmitatem, quæ ab horũ contracta est intemperie. Prædicta autem hæc omnia symptomata, quæ ob siccitatis capitis intensiorem fiunt, mentis motionem fieri indicant. Vniuersis autem his induratis perniciosum propter immoderatam eam, quæ in cerebro facta est, siccitatem.

* Locus suspectus.

20 *Linguae obtremiscentes signum Non constantis mentis.*

Dixi sæpius linguas ob facultatis animalis imbecillitatem contremiscere, estq; signum non constantis mentis, q̃ ex phrenitide fiat: patiente siquidem cerebro, calidaq; existente affectione, quiescere non potest. Nempe, vt frigidus est tum stabilia, tum retarda, tum immobilia ea efficere, in quibus moram facit: sic calidi, mouere semper, & non sinere quiescere. Ostensurus igit̃ Hippocrates, qualis nam capitis affectio sit, non constantem mentem nominauit. Non est autem hinc tremor linguæ peculiare phrenitidis signum, sed per sympathiam compatientium alteri cuidam primum patienti, vel propter viciniam, vel propter societatem, quæ in ea sunt, partium.

21 *In Biliofis syncerisq; deiectionibus Spumosa efflorescentia mala, tum aliàs, tum ei, qui lumbis ante doluerit, atq; eiusmodi deiectiones intestina permearint.*

D Quod spuma tum propter frigiditatem tum propter caliditatem fiat, indicium faciunt tũ ventri, in aquis ipsis spumam concitantes: tum efferuescēs ea, quæ in lebere est, caliditas. In biliosis igit̃ deiectionibus spumosa efflorescentia veluti flos superne incumbens, bilis huiusmodi feruorẽ nõ modicum ostendit. Sed lumbis ante dolent, propterea quod bilis per intestina penetrans, acris fit & mordax: tali siquidem excremento per intestina deductio translatoq;, non lumbos modo, verum quoque & reliquas partes, dolores subsequuntur.

* Suspecta deiectione.

22 *Rari in his Laterum dolores Delirium significant.*

Commminute hoc pacto indistincteq; prolata de laterum doloribus oratio obscuritatem nõ vulgarem efficit. Nos vero, qui obscure ab eo dicta, perspicue docere omni ope affectamus, explanationem attingemus. Dolor rarus in lateribus progignit̃, cum spiritus quidam flatuosus in ipsis procreat̃: nempe is tum extenuatus tum discillus dolorẽ sedat: deinceps rursus procreatus alter, dolorem ipsum inaugebit: quo modo si rarus fiat dolor, desipientiam non significat. Cum vero latus inflammatum fuerit, & interdum quidem cõtinue dolorem sentit æger, interdum vero & per intervallum, mentem ægrotare indicat. Hoc itaq; non planè est signum desipientiæ.

Aphonia

23 *Aphonia cum singultu pessima.*

Aphonia hoc est vocis priuationes fiunt quidē & propter voci afferuentium instrumentorum læsionem, & propter principium neruorū affectū. Singultus autē est veluti conuulsiua quædam oris ventriculi affectio, quod ex humorum copia grauat, vel mordet, vel propter frigiditatem contrahat. Quæ ergo vocalium instrumentorum læsionem subsecutus est singultus? Relinquit itaq; aut copiam humiditatis, quæ aphoniam procreauit, in os ventris defluxisse, aut quæ acris sit, aut frigida.

24 *Quæ cum exolutione sunt Aphonia, pessima: Spiritusq; in aphonia, veluti his, qui strangulantur, promptus, malus: an & tale Delirium portendat?*

Strangulant iure optimo, quoniam aeris copia non sit: estq; ipsi consuetudo, vt talem spiritum φαινόμενον id est apparentem, dicat. Videntur autem omnes, qui talem inspirant inspirationem, scapulas mouere totas, ita vt per vestimenta motio conspicue appareat: tanquam valide ipsi superioribus thoracis partibus operent. Non igitur absque ratione hoc in loco talem spiritum πρόχειρον id est promptum, appellauit, quem in secundo || epidemiorum dixit μετέωρον id est sublimem: πρόχειρον quidem, quoniam προχείρως, id est tum ετοίμως tum ραδίως, id est propte faciliusq; his, F qui agrum cernunt, videtur: quoniam & nos ipsi consueuimus τοῖς ἀποκεκρυμμένοις id est absconditis, & μὴ φαινόμενοις id est non apparentibus, τὸ πρόχειρον opponere: μετέωρον vero vocauit, quoniam, qui ita respirant, sublimes thoracis partes mouere videntur. Potest sanè respiratio huiusmodi & propter respirationi delegatorum instrumentorum fieri angustiam, & ob affectū neruorum principium: quod si læsum fuerit, magnam efficere respirationem recte || Hippocratem existimare ostendimus. Cum ergo possit & aphonia contingere tum ipsis vocalibus instrumentis læsis, tum ob affectum neruorum principium: pariterq; spiritus promptus: incertum erat, quæ tum ad hæc, an futurum esset, vt desiperent: atque ob eam rem ambigue protulit/an & tale delirium portendat? Quod vero malum signum sit, non vt dubitans, sed vt certo sciens, pronunciauit. Si enim non perpeffo neruorum principio, sed ob læsis tum respirationi tum voci deputatis organis talis respiratio cum aphonia facta sit, periculum non qualecunque adfert, cum, qui ita affectū sunt, celeriter strangulentur.

1. Epid. sec. 2.

Videte esse duo aphorismi, prior Aphonia cum exolutione pessime, posterior. In aphonia spiritus ueluti his, qui &c. Ac posteriorē tū vt explanare Galenus.

25 *Quæ pauco tempore feroces fiunt Desipientia, Ferinum sunt.*

Non solum, si pauco tempore fiunt feroces desipientia, ferine sunt, forsan dixerit quispiam, oratioG nem vitio vertens, existimans eas desipientias, quæ multo tpe feroces sunt, magis esse ferinas, quæ illæ, quæ pauco tpe sunt. Sed neq; vt has cognoscamus, opus habemus: eas vero, quæ pauco tpe fiunt feroces, deinde desinunt, suspectas haberi admonet, ipsisq; tanq; non redituris, haud fidendum esse. Nam, quæ in calidis febribus fiunt desipientia, ferocitate non habent: sed phreniticis appellatis desipientijs id inest. Talis igitur potentia sermo erit: Cū videris quæpiam cū ferocitate desipientem, etsi paulo post sedet, cognosce mentem eius non febris ratione læsam esse, sed quia phrenitica subaliti affectio, quæ post aduicta, ferina tibi videbit. Ferinas autem desipientias appellat, in quibus ægri calcitrant, pedibus feriunt, mordicus impetunt, & excandescunt, eos qui ingrediuntur, tanquam hostes, existimantes.

26 *Quæ cum refrigeratione, non sine febre, superioribus sudanti partibus, fiunt implacitates inquietationesq; Phrenitica existunt, vt Aristagoræ: præterea & perniciose.*

Non nulla quidem, vt & antea dixi, incipientium morborum indicia certa sunt: alia autem magna quidem ex parte sunt, sed certis propè accedentia: alia vero, etsi non propè quidem accedant, non tamen iam longe recedunt: alia præterea ambigua: & alia his iam inferiora. De quibus cū scribit, interdum sese addubitare confitei: interdum quoq; & nominatim mentionem ægrorum facit, in quibus tale fieri conspexit: sicut & nunc omnia, quæ percurrit symptomata, aliarum quoq; sunt febrium: phrenitim certe & ex ipsis fieri est possibile, & potissimum propter partium superiorum sudores. Quod autem tales affectiones, siue phrenitim inferant siue non, perniciose sint, his constat, qui non incuriose hucusq; dicta intellexerunt, atq; eorum meminere, quæ in prognostico recensentur.

27 *Frequentes in phreniticis Permutationes Conuulsionem indicant.*

Supra quidem clementiam in ijs, qui circa morbi initia permutantur, non bonum signum esse dixit: nunc vero, de quorum agat permutationibus, explanare proposuit. Possunt liquidem & symptomata viribus contraria inuicem transmigrare, vt in sequentibus ipse dixit: Summæ corporis partes si celeriter in vtranque conditionem transeant, malum: sitisq; huiusmodi mala. Nempe in vtranque conditionem intelligere oportet, in summis quidem corporis partibus, vt vehementer calefiant, deinde rursus refrigerescant valide: in siti vero, vt vehemens sit, & post paulo profus restinguatur. Non idem autem cum hoc est clementiam cito transmutari: nempe in illo ex bono ad prauum est transitus, & rursus ex illo ad naturalem habitum fit regressus: in nunc vero propofita dictione ex prauis symptomatis ad praua ostenditur permutatio. Permutationes

autem

A autem huiusmodi ex migrantibus fiunt humoribus: nempe firmatos stabilitosq; vna in parte species vna symptomatis tum naturæ partis, tum humoris virtuti peculiaris, cōsequi. Atqui, q̄ phrenitis in ipsis perduret, ex eo firmatum in capite cum, qui affectionē parit, humorem quis fuerit suspicatus. Vere igitur in cerebro ipso transfusio est, aliàs in alia quapiam ipsius parte orta, speciem quidem affectionis seruans, sed pro parte affecta symptomata ipsa permutans. Et sane libri huius author nunc de huiusmodi permutationibus agit, vt. s. vel floccos euellentes vel festucas colligentes in quiete multa, post paulo exiliant vel ēt quippiam violentius agant, deinde rursus conquiescant: aut externum quippiam, quod præsens non sit, inculcent: quomodo & expelli iubent tubicinas tybicinasq; quanquā ex his adfit nemo. Vt. n. floccos euellere & festucas colligere sensus videntur est offendiculum, ita hoc audiendi. Fit quoque & in olfactu symptoma non dissimile, cum scilicet graueolentes quosdam odores, qui non adsunt, inculcant. Sūt, qui incumbens quippiam sustolli iubent, tanq̄ graue admodum vel calfaciens vel mordens vel refrigerans portent, sensu tactus in huiusmodi symptomatis obleso. Quod igitur libri huius author permutationes symptomatum permanente phrenitide culpet, consentaneum est. Vidimus siquidem saepenumero tales demencias perpetuo quidem delirante adhuc ægro, sed modis secundum vniuersa functionum animalium genera variante. Quo autem modo in sensitiuis percurri, ita in ratione, mente, memoria, & cogitatione, permutationes phreniticis fieri videmus, ita vt nunc excandescent, nunc lætenti desipientes ipsi, vel studiosa quadam detineant cogitatione. Nempe & Rhetorē, cum deliperet, meditantem audiui: Grammaticumq; librū legere putantē bacchylidion vel sapphicō: aliū Arithmetiā vel Geometriā theoremata suæ artis narrantē. Si igit̄ hæc grauius casteq; proferentes, post paulo turpia obscœnaq; commemorent, quod in *Ἐπιδημῶν ἀισθητικῶν* id est turpia loqui, vocauit, permutatio hæc non ex vitiosis ad clementia, sed ex prauis ad praua est. Quo pacto audacissimi interdum tempore aliquo visi desipientes, post paulo timidi & perterriti videntur. Talia siquidem circa ipsos videntur symptomata, ita vt interdum ne horrendissima quidem timeant, interdum vero & minimis perterrescant. Talium permutationum exemplum scripsisse mihi videtur & in sequenti dicione, cum inquit, Micus in non admonitis perniciosi. Imaginare itaque mihi egrum aliquem dictas permutationes omnes habuisse & circa vrinas, & circa alia, quibus memoria in nō nullis offenditur: imaginator item & in sensibilibus representationibus vicissim offensas fieri, pari modo & in intellectualibus: in tali, causa quidem in cerebro existit, sed aliàs alium ipsius locum infestat, quod transfuit. Demonstrauimus autem trāsfluxiones huiusmodi fieri, vnaquaque partium suscipientium in alteram à sese, quod superuacuum est, expellente. Si igitur aliàs ex alia cerebri parte in aliam defluens, qui cōtristat humor, ab omnibus reiciatur, vt enatis ab ipso neruis alii quando obrepens cōuulsionem inferat, est verisimile: nempe affectionem hanc à repletionem & inanitionem fieri dixit Hippocrates.

3. Epid. cō. 3. 2.
82. 3. 150. 8

6. Aph. 39. Ex.
ord. 50. f

28 *Vrinæ excretio in Non admonitis Perniciosa. Excernatur' ne & his, tanquam subsidientiam returbaueris?*

De phreniticis, quod dicitur, intellige. Comparat siquidem author meientes ex præsentium admonitione, cum ijs, qui absque illa meunt: qui sanè neque matellam petunt, sed citra ordinem rationemq; vrinam in lectum effundunt. Quod igitur longe hi deterius habeant, quam qui nullo pacto, nisi admoniti, vrinam excernunt, liquere arbitror: in his enim seruatur naturalium intellectus functionum vna, cum vrinam in lectum excernere auersentur: in illis aut̄ perijt & ea. Quod autem in calce orationis adiacet, vbi inquit/excernatur' ne & his, tanq̄ subsidientiam returbaueris: ob id adiecisse arbitror, q̄ talem vrinæ speciem in vno vel duobus ita meientium cōspexerit. Cū igit̄ ex rei natura fieri non possit, vt indicatiue vniuersaliter hoc pronunciet, neq; præter hoc probabile quippiam experimento ipso habuerit, propterea q̄ res ipsa raro visa sit, iure cōiunctionem dubitandi *ἀπα. i. ne*, adiecit. Audebimus itaq; nos vniuersaliter pronunciare, vt antea in alijs fecimus, q̄ copiarum crudorum humorum, qui vel coquantur, vel in flatum versi sint, talis vrinæ species symptoma sit, & non phrenitidis: verum & hoc phreniticis aliquā fieri potest & non fieri, veluti et symptoma aliud quoddam eorum, quæ phrenitidi neq; propria neque contraria existunt.

29 *Palpantes per totum an Voce destituti Moriantur?*

Constat, q̄ & hic palpantem aliquem viderit, vel toto corpore vel quauis parte, non etenim liquet vtrum dicat oratio hæc/per totum: deinde ægrum proxime mortem voce priuatum videns, neq; empirice neq; logice, q̄ vocis priuatio palpitationem de necessitate sequatur, reperire valēs, ob id quærens & addubitans sermoni coniunctionem, an, adiecit. Nos sanè rursus & in præsentia pronunciamus palpitationem, quatenus demonstratum est, flatuosum ob spiritum fieri, congesto. s. ob frigiditatem flatuoso spiritu. Cum igitur corpus totum palpauerit, fieri potest, vt, qui ita affectus sit, propter frigiditatem voce destitutus pereat, non amplius musculis, qui guttur movent, aut ijs, qui in eos proruant, neruis suo fungi munere questibus. Quare, vt hi per totum corpus palpantem motum habeant, intelligere est melius: neq; enim, vt cuius parti, voci asseruientes partes compatiantur, experientia demonstrauit, neq; rationi est consentaneum.

Si in

Quoniam nihil aliud suspicari liceat per vocem *πρυελίζειν* significari, quam sæpius *πύειν* id est spue re, vel os ipsum assidue sputo plenum esse, ob id tum ego, tum cæteri omnes, qui librum exposuerunt, ita intelleximus. Adde, quod & os ipsum vomituris sputo tenui plenum esse videatur propter tunicæ communitatem, quæ vna est, ori toti interno continua faucibusque & stomacho & vetriculo. Hinc fit, ut labrum inferius interdum concutiatur, ventris ore ad vomitum excitato: nempe labij concussio tunicam eam, quæ ab ore in ventrem extendit, tum morderi, tum vellicari, tum concuti ostendit. In his igitur, qui suam affectionem recensere possunt, *καρδιωγμός*, i. cordis seu stomachi morsus, futuri vomitus signum exiguum non est: dolent præterea & hi capite, & atra quædam ante oculos obuerfantur: quo fit, ut in prognostico dictum sit, || Si quis per febrem non lethalem ait se capite dolere, & atrum quippiam ante oculos cernere, stomachi quoque morsus huic aduenerit, bilio-

in Prog. c6. 3. t.
30. 4. 210. c.

31 *Surditas, Vrinæque absque residentia prærubræ, & sublime petentia, Mentis aberrationem portendunt: quibus Morbus regius malo est, mala quoque & ex morbo regio fatuitas: hos Voce quidem priuari, sed sentientes contingit: Venterque, arbitror, his perumpit: ut Hermippo factum est, & obijt.*

Dixi antea, quod, in quibus morbis neque obseruationem in multis ægris habebat, neque certam naturæ rei indicationem, in his consuevit homines nominatim perstringere, in quibus symptomata conspexit: aut, de his vbilibet enarrationem fecit, peruestigare adhuc & addubitare sese fatei, quatenus veritatem habeat. Videtur igitur, & nunc quæ in præsentibus recensentur dictione, symptomata in quodam conspexisse Hermippo, qui & mente aberrarat, & morbo regio fuerat correptus cum surditate, & vrinis prærubris non subsidentibus. Surditas autem vnum est ex signis, quæ cerebrum affectum indicant. || Prærubræ vero vrinæ à subrubentibus, quas in prognostico diurnitatis non periculi signa esse pronunciauit, discrepant. Quas vero alias intelligat quis prærubras, quàm quæ à cunctis vocantur cruentæ, quales in nephriticis multis excernuntur: quas si indicare voluerit, G proportionabile quippiam significant ei, quod antea est dictum, Ventrîs valde rubens proluuius. Quo igitur modo ventris valde rubram proluuiem affecto iocinore fieri diximus, ita prærubram vrinam ex renibus suo perperam fungentibus munere effici affirmamus. In vrina vero subsidentia priuatio, cum qua crassiora quædam tota vrinarum substantia sublime petentia appareat, perturbationem in venis esse demonstrant, vna cum caliditate præter naturam non pauco acervato flatuoso spiritu. Ut igitur in dictis symptomatum conuentionibus delirare ægrum contingens est, sic & non necessarium: nempe signorum permissio non omnium eiusdem generis existit. Surditas etenim, caput affectum indicat: prærubræ vrinæ, renes: priuatio subsidentia, & sublime petentia, primum quidem & per se, crudorum humorum in venis perturbationem significant: per accides vero & ad delipientiæ generationem conferunt. Quod autem postea scriptum est, morbum regium his malo esse, verum quidem est: sed, quod signorum diuersi generis concursiones facere in talibus disciplinis non oporteat, supra est demonstratum. Præterea, quod ex morbo regio mala sit fatuitas, dictum est antea, cum, vbi in phreniticis dixisset, Deiectione alba malum. subintulit, An & ex his veter nus fiat: Nempe sermonem in alias transfert voces, pro alba quidem deiectione, quæ ictericorum peculiare symptoma est, affectionem ipsam commemorans: pro veterno vero *μώρωσιν* id est fatuitatem. Hos igitur, inquit, voce quidem priuari, sed sentientes contingit. Qui autem in acutis morbis *ἀφωνοι*, i. sine voce, fiunt, quidam horum non sentiunt, propter principij affectionem vtriusque ipsos sequentibus symptomatis: alij dumtaxat voce priuantur: atque horum quidam lætis quoque & alijs omnibus, quæ ex arbitrio sunt, functionibus, alij sola voce oblæsa. Si igitur tum vocis tum functionum aliarum oblæsiō fiat, principij neruorum affectio est: si vero solius vocis, solorum voci asseruentium organorum. Sed in prædicta concursione, cum iam prope mortem vêtum sit, aphonix consequitur symptoma. Quod item in orationis calce dicitur, venterque, arbitror, his perumpit, ut Hermippo factum est, & obijt/ ita authorem dixisse probabile est, quoniam neque sæpius symptoma hoc præsentem concursionem sequi viderit, neque ratione inueniri potuerit.

In Prog. c6. 2. t.
27. 4. 200. c.

32 *Surditas in Acutis & Turbulentis succedens Mala.*

Fit surditas & ob humorem quendam in auditorijs meatibus impactum infarctumque, nihil, quod malignum sit, habens. Fit quoque & interdum emortua audiendi facultate: quam in acutis turbulentisque morbis contingere cernimus: quam nunc pronunciauit malum esse symptoma, neque adiecit coniunctionem, an, neque nomen ipsum ægroti, quoniam certo de tali symptomate pronunciaré licet.

Tremula,

33 A Tremula, obscura, & contrectabiles Desipientia, Valde phrenitica: ut Didymarcho in Co.

Fit & talis quaedam desipientia species non raro, ut aeger quietus iaceat, neque solum non tumultuose exclamet exiliatque, ut antea, sed neque profus loquatur, neque figuram decubitus permutet: sapiusque, qui ita affectu sunt, familiaribus praebent opinionem, quae mox sint, si quod fiat silentium, dormituri. Clausis itaque fenestris conquietuntur custodes, tempusque in his interdum longum conterunt, dormire aegrum, quae neque loquatur neque moueatur, arbitrati, aegro ipso non dormiente, & manus quiete mouente, non secus, quam qui per leuem contrectationem aliquid vel tangere vel inuenire volunt. Deinde his ita se habentibus quidam clausis palpebris haec agunt: & si quis accedens cum eis colloquatur, quidam neque profus oculos aperiant: alij, posteaquam aperuerunt, aut paulo post clauserunt, aut immotos obseruant. Alij neque, si quis eos inlatauerit, vel stimulauerit, palpebras aperiant. De phreniticis huiusmodi Hippocrates in tertio epidemiorum, ita scripsit: Nullus vero phreniticorum vehementer insanit, veluti alijs vsu venit: sed alia quadam veternosa cataphora capite grauati peribant. Caeterum hos ipsos in praesenti dictione phreniticos ἀσπεῖς, i. obscuros, nominauit, perinde atque multis cognitu difficiles dixisset, neque idiotis solum, verum quoque & medicis. Nempes solos illos opinantur esse phreniticos, qui exclament, vel exilient, Hippocrate mente (quam phrenas graece vocant) oblaesos ita appellante, tamen in quadam cataphora perpetuo fuerint. Desipientia igitur una cum comate statim ab initio aliquando simul inuadit: nempe in libro de comate apud Hippocratem, ad idem vtriusque appellationes tum cataphorae tum comatis referre ipsum demonstrauimus. At qui tales phrenitides quietis obscuritate non habent: sed obscura, ut dictum nunc est, phrenitidis species ex procedente tempore efficitur: omnesque, quos ita affectos viderim, languidum durumque & angustum & exiguum habuerunt pulsum ita, ut quies fieri ipsis, fatigata virtute coniciant, qui. s. validius moueri nequeant. Quidam horum, ut manus quiete pacateque mouent, sic & breuissime loquuntur: id quod multos latet, solisque illis patescit, qui propiores facti sese in eos inclinauerunt: sunt autem, qui aurem prope faciem ipsorum deponere tentant, ut manifeste audiant. Praeterea manuum motio his exigua & tremula existens multos est latet, solis his, qui diligenter inspiciunt, conspicua. Hoc igitur arguit virtutem horum languere, atque hecticam quandam affectionem phrenitidis, veluti febrium earum, quas ob id heclicas appellamus. Sed de his dictum est in commentarijs de differentijs febrium, atque in libris de morbis curandis, praeterea & in libro de marasmo, solidas animalis partes prehensisse tales febres, non ex putredinoso humore fieri indicantes. Phrenitide igitur ipsa ex bilioso succo generationem habente, cum is in cerebrum decubuerit, principio quidem qualitate ipsius non dum toti cerebri corpori permixta tumultuosae sunt desipientiae: procedente vero tempore simile quippiam contrahitur lanis, quae a tinctioribus appellatis tincturam accipiunt: nempe & haec vix eluibiles redduntur, non secus, quam quae proprium ab initio colorem habent. Talis igitur cerebri veluti tinctura desipientiam hecticam habet: atque ob id affectio horum, ut febrium hecticarum, praua est: quas quidem, cum incipiunt constitui, vix solui: exquisite vero constitutas absolutasque solui non amplius posse, demonstrauimus. Recte igitur pronunciatum est tales desipientias phreniticas esse. Dictionem hanc, veluti & alias quasdam medicorum, praetercurrentes expositores, in sophisticis quaestionibus cunctant: voco autem, ut scitis, sophistica, quae nihil ad melius sanandum conferunt. Talia autem non pauca & in expositionibus reperiuntur: quorum non nulla ab eo, quod sanationi commodat, recesserunt magis, alia vero mirus: quo modo profectio & causam peruestigare, ob quam in calce praesentis dictionis adiecit/ut Didymarcho in Co./Nempe in eo, qui praecedat, sermone, quae author nominatum aegros in illis adscribat dictionibus, in quibus non audet rei, de qua agit, vnum quippiam, quod commune sit, vniuersaliter pronunciare, est demonstratum. Nunc autem verum dicere videtur de omnibus ita habentibus vniuersaliter pronuncians, non tanquam dubius, sed tanquam valde persuasus. Adiecit autem sermoni/valde phreniticae/quanquam simpliciter phreniticae dicere potuisset. Videtur autem mihi testimonium sermoni adscripsisse aegroti nomen, quae multos non idiotarum modo, verum est & medicorum, in talibus falli contingat. Immo & de quodam aliquando quis mihi quaestionem mouit ita desipiente, neque hunc perniciose habere neque profus phreniticum esse existimans: & forsitan huic, qui prorrheticum hoc scripsit, talis quae praesens dubitatio cum aliquo facta est, ideoque nominatim egrum memorauit.

34 Ex rigore Desidia non valde apud sese existunt.

Haud scio, cur libri huius author orationibus in multis aliena vtriusque dictione: qui interdum ab affectibus ad affectos homines pertranseat, interdum vero & ab affectis ipsis ad affectus. Praefatus igitur & nunc/ex rigore desidia/subintulit/non valde apud sese existunt/cum dicere potuisset, Ex rigore desides non sibi admodum constant. Quod ergo inquit, tale est: Cum rigorem consequetur desidia ignauitasque, hi non admodum incolumi mente existunt: nempe corpus vehementer refrigeratum ex eo, quod contingit, ostenditur. Constat autem, quod totius corporis in temperaturas magnas consequitur mentis laesio, affectio non secus, quam totum corpus, cerebro.

35 Circa Umbilicum Dolores Palpitantes, quod mentis permutationem ostendat, quippiam habent: Circa iudica-

tionem vero his spiritus satis cum vehemēti cupiditate penetrat. Suræ quoque dolores in his, mentis aberrationem E 35 indicant.

Quidam non solum ἄλις id est satis, quod ἄθρόον id est simul totum vniuersimq; significat, scribunt, verū quoq; & συχρὸν id est multū, verbo ἄλις adiiciunt: alij γόνω per γ scribunt, & non per τ τόνω, adiiciuntq; γόνω, ἔικελον id est simile, totā dictionem talē facientes, γόνω ἔικελον δ ἰέρχεται, id est genituræ similis penetrat: alij pro πνεῦμα id est spiritus, φλέγμα id est pituita, scribunt. Palpitationē ergo flatuoso à spiritu proficisci demonstrauius. Ideo secundū septū transuersum collectus lædit non nihil & mentē, propterea q̄ neruosis partibus principiū cōpati assuevit: cum vero aliā quandā earum, quæ inibi sunt, partiū occupauerit, mens quidē incolumis manet, sed iudicatorie his pituita multa μετὰ τόνου, id est μετὰ προθυμίας ἰσχυράς, i. cū vehemēti cupiditate, qualis in tenesimis fieri solet, deorsum agit. Tales tensiones euenire consueuerunt ex crassis lentisq; humoribus vix ad internas intestinorum sedes commeantibus. In exēplaribus quibusdā non est scriptū per τ τόνω δ ἰέρχεται τὸ κενούμενον, sed per γ γόνω ἔικελον id est genituræ simile: si vero vel substantia, vel colore, vel utroq; velit genituræ simile esse, quod vacuat, non constat nobis. Qui autē Praxagora vitreus appellatur humor, q̄ vitro fuso similis sit, eiusmodi est, vt maximos tensiuos inferat dolores, cū per intestinorū meat tunicas: est autē tēperatura oīum, qui in corpore generant, humorū frigidissimus. Quod autē ex crassioribus humoribus spiritus flatuosus oriat, id ēt antea audiuiti, cū de palpitatione ageremus. Non tñ, qui suram infestant dolores, desipientiam in ipsis indicāt. Vnde fit, vt, qui dictioni opem præstant, subaudiri velint, καταπαυσάμενοι id est absq; rōne de repente occultati: citantq; scriptū in tertio epidemiorum ægrū, qui in Dealcis horto iacebat, in quo præfatus Hippocrates, q̄ genibus & tibijs doluerit, sedatis ipsis consecutā ait desipientiam. Sed dixi antea expositiones faciendas non esse per taliū ægrorū citationem: oīa siquidem omniū signa hac ratione eruūt. Præterea, suræ dolores mentis perturbationē indicaturos, q̄ sese occultauerint, cum in oratione non sit appositū eiusmodi cessasse dolores, absurdissimam habet enarrationem. Nam hoc pacto liceret, quicquid vellemus, in contrarium trahere, vt, si & capitis dolorē scriptum alicubi inuenerimus, non qui existit, sed qui placatus sit, audire oporteat: tussim item, & spirandi difficultatem, aurium ēt sirepitum, atq; quodcunque aliud.

3. Epid. cō. 1. r.
25. 26. 3^d. 134. b

GALENI IN PRIMVM PRORRHETICI
HIPPOCRATIS

G

COMMENTARIVS SECVNDVS

I quippiam in Vrina sublime petierit occultato coxæ dolore, Delirium portendit: Quæ circa aurium sonitus talia existunt.

Multa quidem in libro toto carent perspicuitate: sed, quē sensum habeāt, deinceps videamus. Si occultato (vt interpretes dicunt) coxarū dolore quippiā in vrina sublime petierit, nos securius certiusq; de futura desipientia pronunciabimus. Non tñ verum est, quod dicunt, si tanq̄ vniuersale proferatur: nempe Enæorema, i. quod sublime petit, optimū est tū album, tum laue, tum æquale. Non est igit̄ simpliciter dicendum futuram esse desipientiam, si quippiā in vrina sublime petierit, occultato coxarum dolore, sed si enæorema prauū fuerit. Neque hoc satisfacit, sed si aliquod licet & vnū delirij signū simul cū dicitis apparuerit. Nā fieri pōt, vt, si delapsus in coxā humor recurrerit, pars quædam aliā capite inferior, eo recepto ipsa quidē afficiat, caput vero lædi inhibeat, si coxæ dolor apparere desierit, atq; enæorema comparuerit, capite nihil patiente: †qm̄ est vrina inculcata, quæ enæorema non habet.} Sola quidem vna est inculcata, quæ colore quidem subluteo mediocriter fuerit, & substantia moderata, quæ. i. tum crassæ tū tenuis vrinæ medium obtinet. Ego sanē, quæ in libro indistincte prolata sunt, atq; ob id legētes offensura, perpetuo distinguo: nam, quæ indistincta est expositoribus doctrina, nouitios ea lædit magis, quā iuuat. Virtutem siquidem expositionis existimant esse, si scripta omni ope omniq; pacto, etiam si conspicue falsa fuerint, defendant. Quod vbi in manifestis conspicuisq; studiose faciant, multo vti que magis in obscuris absconditisq; nihil ipsius curæ est veritatis. Quod in calce dictionis dictum est / & quæ circa aurium sonitus talia existunt / bene per se scriptum fuisset sine vrinarū consideratione, vt sermo particularis esset, quem paulo ante vniuersalem dixi: nempe dolores coxæ, si, qui eos fecit, humor recurrerit, possunt aliquando desipientiam inferre, si ad caput humor peruenerit. Ascensus igitur humoris ad caput, signum erunt ea, q̄ in eo apparent symptomata: quo ē numero habentur & sonitus. Scribunt autem non nulli / & quæ in vesica talia / aiunt siquidem orationē hanc ostendere non solum considerata esse vrinarum enæoremata, tanquam delirij signum, verum quoq; & si aliud quippiam tale videat̄ ex his, quæ ex vesica excernuntur, tanquam citra hoc affirmare, quod scribtor enunciare hoc pacto voluerit, nequeunt.

* † Verba hæc nō sunt in cod. antiq̄ i nō nullis in margine, vt glossēma, posita sunt.

Multoq;

2 A Multoq; magis, si Urina in sublime elata sit, & Quaecunque alia in ea sunt desipientiae signa.

Rurfus & in praesentia memoria tenere tyrones ipsos oportet, nullum in urinis esse signum, quod delirium portendat. Nempe haec partium hepatis renumq; & vesicae affectionem indicant, vasorumq; sanguinem continentium, & virtutis succos generantis tum robur tum imbecillitatem. Affectionum vero cerebri alia sunt tum symptomata tum signa, de quibus antea audiuisti.

3 Quibus Aluus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigiliae, obscuritas, & impotentia fuerit, ut hi Mente moueantur, spes est.

Liquida aluus (ita autem appellatur, in qua liquida deiciantur) & lassitudinis sensus, qui scilicet agro fit, morbosa quidem sunt symptomata: sed delirium non portendunt, si, quae ante dicta sunt, memoria non exciderint: ubi, quo nam pacto singulorum morborum signa, atq; alia omnia, quae in aegri corpore appareant, cognoscere oporteat, percurramus. Quaedam. n. sunt, ut morborum singulorum differentiae inter se separentur: alia vero, ut singularum affectionum mores cognoscantur, vel futura cognoscat iudicatio, qualis nam futura sit, & quomodo. De singulis porro tum symptomatis tum

B signis ita docendum esse ostendimus, quo Hippocrates in prognostico fecit, singulorum vires per se edocens, aut cum pluribus eiusdem generis: quo modo libri huius author capite dolentes commemorauit vigilesq; & obscuros. Nam, si *απαθείς* id est obscuros, dici intellexerimus eos, qui obscure loquuntur, vel propter vocem explauantium organorum offensam, quam ex neruorum vitio contraxerunt, vel propter mentis laesionem, tria eiusdem generis erunt signa. † Dolor siquidem capitis, ferè locum affectum demonstrabit: Vigilia vero, quae in diuersis cerebri affectionibus fiunt, vigiliam somnumq; & vigilias comaq; cognoscenti ostendet. De asaphia (quam obscuritatem diximus) quo sensu intelligentibus delirium portendat, nuper egi. Haec igitur vel genere, vel specie, vel quouis modo quis appellare voluerit, inter phrenitica connumerant signa. At, quomodo phreniticam affectionem maxime siccam cernimus, quaecumq; siccitatis symptomata in vicinis capiti instrumētis, aut quancumq; cum eo habeant societatem, existunt, ea quoq; & futuram desipientiam coindicant. Quo signorum in genere in praesentis dictionis morbo dictum est, Sitis. Lassitudo autem, quae multis modis fiat, ut in commentariis de tuenda valetudine demonstratum est, nihil aliud nobis manifestum indicat. Quomodo. n. lassitudo, quae vlcerosum sensum habet, ob mordaces acresq; humores fiat: quae tensuum, ob copiam: quae phlegmonosum, ob utrumq; Si sane ea vel vlcerosa vel phlegmonosa fuerit, ad spem desipientiae generandae quippiam conferet: si tensua, nihil. Sic & Aluus li-

C quida, bile quidem flaua sincera exunte, vel & ex colliquamentis, de generatione phreniticae affectionis quippiam coindicabit: magisq; si spumosa fuerint deiectiones. Cum vero non adiecta sit in dictione, exuntium qualitas, sed dicta simpliciter aluus liquida, nihil ad morbi huius praenotionem ex ea adsumere valebimus. Nempe, ut antea dictum est, † ex propriis affectionis signis, quaecunque generis, in quo affectio est, indicatoria existunt, ea quippiam indicabunt. Primum siquidem non affectionis ipsius indicatoria talia existunt, sed generis, in quo affectio continetur, quae calida & sicca est. Quoniam vero vnumquodq; genus speciebus familiare sit, ad praecognitionem specierum conferet, si signorum generis priorum quaedam apparuerint. Verbum autem /impotentia/ in dictionum signorum concursione adiectum nihil prorsus ad affectionis delirii praecognitionem affert auxiliij, sicuti neque ad magnitudinis ipsius cognitionem. Nempe inquitens /ut hi mente moueantur, spes est/ delirii quidem affectionem fore ostendit, non tamen hanc vel parvam vel magnam.

Vnde igitur magnitudinem ipsius accepit? neq; n. aëuginosus neq; niger vomitus factus videtur, non urina, non deiectio talis, sicuti neq; alia, quae *ἐκαστως* id est commotionis mentis, signa prius recensuit. Non igitur dictam nuper syndromen in phrenitum finituram speramus & periculofam D phrenitum, propterea quod verbum /impotentia/ adiecit: talem autem sequi phrenitum, *ὡς ἐκστῆσαι* id est ut mente moueatur, neq; ipse sperabis, neq; alteri praedicere audebis. Talis siquidem fieri quomodo potest: Sed praenotio non ex his, quae rarerè contingunt, signis fit, sed ex his, quae continua sunt, vel maxima ex parte veritatem habent. Volumus siquidem in praedictionibus ipsis perpetuo, si fieri possit, voti compotes esse: ita, ut, si quis oculos animi sententia frustrerè, bis vero ei succedat ex voto, isq; idiota, abiectionior, & contemptibilior sit. Potest siquidem idiota de agris pronuncians semper, quod euenit, † si sapientius assequatur, quod velit, vera loqui vel falsa.

4 Siqui Sudantes & praesertim capite in acutis paulum implacidi fuerint, Malum: tum aliàs, tum ex Urinis nigris: Turbidus quoque & in his spiritus, Malus.

Perniciofa quidem & absq; alijs est nigra urina, verum, si & illa adiecta fuerint, praecognitionem valde augebunt. Sed, quod nam indicet *θολερὸν πνεῦμα*. i. turbidus spiritus, inter obscura collocare oportet: & potissimum, quod neq; in prognostico, neq; in aphorismis, neq; in legitimo alio libro, spiritum turbidum dixerit, quo pacto urinam. Sed quae nam urina sit turbida, non nos modo ex ijs, qui turbidas aquas perpetuo dicunt, intelligimus, verum quoq; & Hippocrates ipse docuit, cum inquit, ^b Tāquam subsidentiā returbaueris. assimilatur quoq; & eadem || subiugaliū urinis: non tamen, quid per spiritum turbidum

† Dolor quidem capitis cuius locum affectum ostendens: vigilia vero seu somnia, ei, qui cognoscit in diuersis cerebri affectionibus expergescit somnumq; & vigilia comaq; fieri. De etc.

† post propria affectionis signa.

A † clarius, si assequatur, quod velit, sepius vera loquitur, quam falsum.

B Supra 167. c. t. 28. Et 1. Epi. com. 3. t. 28. 3^a. 125. c. Et 3. Epi. com. 1. t. 25. 3^a. 114 b. Et Coa. c. 1. p. 202.

C 1. Epi. c. 3. t. 27. 3^a. 122. c. Et 4^a. Aph. 70.

bidum intelligere oporteat, liquet: quoniam nullus dicat, ut aquam turbidam, ita & aerem turbidum: nisi quis vapore plenum intellexerit, quomodo expositores quidam huius orationis intellexerunt. Quo etenim pacto sudorem in syncopis foras effundi conspiciamus, ita effluuium humiditatum in ijs, qui intus diuaporantur, ægris internum fieri dicunt: atque ob id per expirationem vaporem effundi perquam multum, idque turbidum spiritum esse. Si vero, ut non nulli, primam syllabam non per *o* *θαλερόν* sed per *α* *θαλερόν* scripseris, non amplius, qualis nam sit spiritus *θαλερός* coniectura est colligendum. Faciem enim *θαλεράν* forsan quis intellexit, veluti bene habitam & bene coloratam: sed, quid nam significet spiritus *θαλερός*, nosse non est, nisi vehementer magnum indicare voluerit. Nominum siquidem alienus usus, causam præbet ijs, qui volunt, quoquo pacto euenierit, intelligendi. Proinde quidam per *o* scriptum *θαλερόν* graueolentem intellexerunt, ut alij raucum: alij rursus turbatum, ut difficultatem spirandi ab eo significari velint, veluti, ac si ita dixisset: Spirandi quoque difficultas in his mala. Neque tamen libri huius author posse simpliciter spirandi difficultatem indicare videtur, sed unam quandam eius differentiam: siue enim per *α* *θαλερόν*, siue per *o* *θαλερόν* scriptum sit, videtur ea appellatione speciem unam difficultatis spirandi, non simpliciter difficultatem spirandi omnem, indicare voluisse.

5 *Quæ præter vacuationis vasorum rationem contingunt Impotentia, non existente vasorum vacuatione, Mala.* F

Quod dicitur, neque obscurum est, neque ipsius causa inuentu est difficilis: nempe, quod dicitur, tale est: Inualidos imbecillosque in operationibus, sicuti plurimum vacuatos, in periculo esse existima, si nulla in ipsis facta fuerit insignis vacuatio. Nam, si virtus sine vlla manifesta vacuatione imbecilla fuerit, grauantem ostendit copiam, vel vnius principiorum intemperiem. Cum vero tria sint, ut didicisti, principia cerebrum quidem functionum earum, quæ ex voluntate oriuntur, cor vitalium appellationum, secur vero earum, quæ alimoniam inseruiunt, quas & naturales vocant: naturalis virtutis vitalisque imbecillitas deterrima est, & cito hominem tollit: nempe & vna cum ea, quæ a cerebro est, confestim exoluit: quæ si afficiatur, non protinus cor ipsum læditur. Sed de huiusmodi cunctis in multis nostris lucubrationibus didicisti.

6 *Si intercepta Aluus, parua, nigra, & in spiras circumducta, ad necessitatem laxauerit, & per Nares eruptio fiat, Malum.*

Σπυράθους vocant caprarum deiectiones: sunt autem hæc sicca, atque id, quod excernitur, propria circumscriptione rotundum circumductumque existit. Cum igitur quis hoc pacto sicca & circumducta deiecerit, *σπυραθώδης* id est in spiras voluta appellatur: fiuntque talia & quæ plusculo tempore retineantur, & propter copiam igneæ caliditatis. Si igitur preterquam, quod talia existant, nigra quoque fuerint, flagrantem ardentemque circa medium corporis affectionem esse declarant: atque ob id mala existunt. Sermoni adiectum est, & per nares eruptio fiat, malum veluti in alijs multis deiectionibus scribente, quod multorum commune est, tanquam proprium, auctore: quod sermone vno vniuersali doctrinam comprehendere non possit. Est autem commune in ipsis tale: Bilis vacuationem multam tanquam quassationem vehementem, atque multis in morbis commode factam, non sustinent præficcati, neque rigorem, neque alui excretionem, neque sudores, neque parotidas insignes, vel tanquam materiam aliam. Ita enim eos, qui in epidemijs facti sunt, abscessus incusamus, vel minores (ut dixi) tanquam nihil iuuantes: vel maiores, tanquam sustineri nequeant. Sanguinis itaque eruptiones hoc modo non ferunt, qui ante sunt arefacti. Talis autem est prædicta affectio, cum ne vni quidem per morbi initia, in spiras circumducta exeant excrementa: neque ea simpliciter, sed cum medici diligentia & operatione vel per clysterem vel per glandulam: nempe hæc oratio *πρὸς ἀνάγκην* id est ad necessitatem, tale quippiam ostendit.

7 *Quibus Lumborum dolor diu perseverans cum æstu fastidioso fit, si sudent, Malum: an et his Tremor fit, et vox ut in rigore?* H

Rursus concursio dictionum symptomatum autoptica est. id est ex proprio constat intuitu, non logica est. atque ob id ipse quoque de hoc addubitans inquit: an & his tremor fit? Mala vero ait concursionem de ea re non dubitans, quod lumborum dolor vna cum æstu fastidioso diutius maneat: sudor autem his adueniens certior efficit præcognitionem. Siue namque sudorem exiguum toto fieri corpore ab *ἐπιδρώσεως* nomine significari intellexerimus, signum bonum non est, cum ab eo, & si non lumborum dolorem, certe fastidiosum æstum, solui oportebat: Siue sudores eos, qui circa thoracem caputque fiunt, intellexerimus, quod perpetuo hi mali sint, constat, virtutis imbecillitatem vel in his partibus copiam indicantes. Ob hæc quidem omnia prædicta signorum concursio mala est. Cum vero multæ in lumbis sint partes, non liquet ex authoris verbis, quæ nam patiatur, in qua dolor diu perseveret, & æstus fastidiosus non desinat, sed signis alijs diiudicare conuenit. Si igitur renes fuerint perpassi, scis horum affectiones per vrinam cognoscendas esse: si vero aliquis vel eorum, qui inibi sunt, vel dorsalis medulla, musculorum pallus fuerit, iam tibi & cum alio adiecto signo constat: nempe affecta dorsali medulla, sensus corporis erit in his partibus, quæ ex ea affecta enascuntur. Didicisti autem ex dissectione neruorum dorsalis medulle, & qui ab vnaquaque vertebra nascuntur nerui, & partes corporis, ad quas disperantur.

† quæpiam decubatum alium.

† si vero aliquis eorum, qui inibi sunt, musculorum passus fuerit, vel dorsalis medulla, iam &c.

A tiantur. Si igitur signum aliquod patientis dorsalis medullæ tibi adfuerit, tum tremorem, tum aliam omnem neruorum affectionem, ferè expecta: quas inter vna existit, tremulæ vocis oblatio. Nempe oratio hæc /vt in rigore/ vocem tremulam indicat.

8 *Summæ Corporis partes si celeriter in vtranq; conditionem permulentur, Malum: Sitis quoq; hmōi, Mala est.*

Quidam cum præscripta dictione præsentem annectunt: atq; ob id eam cum coniunctione, autem, hoc scribunt pacto: Summæ aut corporis partes, si celeriter in vtranq; conditionem permulentur, malum. Sed, quæ in ea dicuntur, ab ante dicta concursione distinguuntur: quapropter & scriptor, qui cum illis ea scripsit, veluti & multa alia, inter se coniunxit, quæ nullam habeat cõitatẽ. Nos igitur horum expositionem seorsum moliri oportet. Nã, si ἀκρα id est summæ corporis partes, facile in vtranq; permulentur cõditionẽ, malum lignum est. Summæ corporis partes pedes sunt, manus, aures, & nasus, quæ & in his, qui cum frigore fiunt, accessionum inuasionibus, primè omnium frige scunt. Quod aut oratio hæc/in vtranq; conditionẽ/caliditatem dicat & frigiditatẽ, liquido constat omnibus. Cum igitur secundum naturam habemus, temperate habent summæ corporis partes, nulla repentina facta in his mutatione. Nã, tamen quæ maxime hyemè frigidæ, & æstate calidæ fuerint, paulatim tamen talẽ assequuntur permutationem: non celerẽ quidẽ nec vsq; adeo validã, vt vel hyemè similiter glaciẽ refrigerent, vel æstate ijs, quæ ab igne multo calefacta sint, assimilentur. In morbis autẽ summæ malignis permutatio harum hora vna ad contraria efficitur: interdum quidẽ vt, tanq; hyemè, perfrigescant, interdum vero, tanq; æstate, calefiant. Id aut contingit, cum propriam caliditatem nõ habuerint, atq; à febrili calfiant: quæ à corporis medio incipiens, flammæq; similis corpus totum depascens, extrema concalfacit: quæ & cum transpirauerit, statim ea refrigerant, extincta. s. naturali caliditate. Sitis quoq; hmōi (inquit) mala est: vbi verbum /huiusmodi/ quod eam dicat, quæ celeriter in contraria permulat, veluti de summis dictum est partibus, nemo ignorat. Permutatio aut sitis ad contraria fit, cum paulo ante sitiens, confestim sine siti reddat: & rursus post paulo sitiens erit, nõ desinente scilicet siticulosa affectione: fieri siquidẽ non potest, vt æger paulo ante valenter exiccatus ita perfecte humectetur, vt sine siti fiat. Quid nã ergo est, quod in ita affectis contingit: sanè, quod his, qui toto die totaq; nocte interdum nullo pacto secernunt vrinam. Prius siquidẽ neq; corporis affectiones mens ægri consecuta est, collectaq; vrina non dum valenter vesicã distendit: at, posteaq; mens consecuta est, & vesica impleta, ob hæc ambo sensit affectionẽ æger. Quo igitur modo id desipientiæ est signum, sic & quod in siti dictum est: cum ægri quidẽ sitiendi affectionẽ semper habeant, sed non sentiant, donec eorum anima sensu prædita magis reddat, & sitiendi affectio ad summum augeat. Summarum igitur corporis partium ad contraria permutationẽ malum esse putandum, vt pote quæ caloris natui imbecillitatem ostendat, & eius, qui præter naturam est, robur. Sitis vero permutationem, languorem quidẽ sensitiuæ facultatis, robur vero siticulosæ affectionis.

9 *Ex Composito modestoq; homine Ferox responsio, Mala.*

Sermone hoc generalior existit alius, qui non solum hunc continet, verum & alios quosdam non paucos. Omne siquidem, quod præter naturam propriam, malum, genus horum est atq; multorum aliorum sermonum. Cui enim proprie natura composita est, is non solum, cum incompositus delipit, perniciose affectionem habere demonstrat: verum quoq; & cum ferocitate respondens propè ad phrenitidem accessit. Cui vero vice versa responsio in feroci natura composita est, vt in cataphoram vel lethargum venturus sit, spes est.

10 *Quibus Vox acuta est, his Hypochondria intro tracta sunt.*

Secundum naturam sanè dicendum erat, Quibus in morbis vox acuta, trahuntur his hypochondria ad internam sedem. Sed nescio, quo modo oblectatur libri huius author ita enunciationibus alienis. Relictio igitur de hac studio, ad eorum, quæ dicuntur, intelligentiam veniamus: quæ neque ipsa vniuersalis est, vt aliarum multarum eorum, quæ in hoc libro dicuntur: vera tamen ita enuncietur, quod plerisque, qui in morbis vocem mittunt acutam, ad internam sedem trahant hypochondria. Nẽpe id, verbum εἰρύαται significat, neq; quod hypochondrium ipsum propria quadam affectione intro accurrat, sed quod interna magis ipsum trahant. Nempe septum transversum symptomatis eiusmodi causa est, cum vel inflamma vel arefcit propter igneam caliditatem, vel à membrana costas succingente retrahitur: cum rursus & ea ipsa ob phlegmonem & ob siccitatem redatur. Suntq; ex medicis plerique, qui retrahunt hypochondrium inter ea, quæ simul cum phrenitide affident, scripserunt: nã plerique phrenitici ita affici videntur: sed præsens oratio retrahi hypochondria non dicit, sed ad interna trahi. Tu aut, si verum prorsus loqui lubet, ex dimidio vtranq; compones, dicesq; intro sursumq; trahi hypochondrium, neq; immerito id fieri propter obliquam septi transversi posituram. Incipit enim ab ossibus pectoris, quod σπρον appellatur, termino: atq; hinc sensim oblique descendens, tum intro tum infra ad lumbos peruenit: ita vt plurimum quidẽ totius ipsius substantiæ profundis hypochondrijs subiaceat, supernum vero principium altius sit. Ob hæc igitur ad internam supernamq; sedem trahi videtur. Quod si hæc inter se comparaueris, plus intro, quã sursum, transpositum esse

tibi videbitur. Relicta itaq; quæ præter naturam ob instrumentorum siccitatem phlegmonenq; E musculorum acuitur, voce, qm̄ angina hæc affectio vocet, de ea, quæ alijs in morbis acuitur, voce pronunciauit, inquit, his hypochondria intro trahuntur. Vocem itaq; acui ex vocalium instrumentorum angustia in commentarijs de voce demonstraui: atque ob id tum spadones, tū pueri, tum mulieres, vocem reddunt acutam: in febribus vero siccitas, horum angustiam efficit.

11 *Oculus hebescens, Præuus: & Concretus, & turbulentus, Malus.*

Oculus ἀμαυρούμενος id est hebescens, sicuti & ἀχλωδής id est turbulentus, tum ipsi ægro, tum videntibus, fit manifestus: Ægro quidem, cum non amplius conspicue videt, quō antea, in hebescentibus conspectibus: quemadmodum in turbulentis, præter id, qd obtuse respicit, adhuc p quā dā turbulentiā videre putat: vocant aut̄ ἀχλὴν, aeris θόλωσιν id est turbationem, quæ mediū tū nubis tū nebulae habet crassamentū, ita vt, q̄ nebula quidē, magis concreuerit, q̄ nubes vero, minus: Fit aut̄ tale in oculis pathema & non paucis, qui febre carent, veluti & ἀμάυρωσις, quæ obscura imbecillaq; instrumentorū sensio existit sine turbulentiæ apparitione: iam vero et laborantibus multis: Est aut̄ ἀμάυρωσις, ἀχλωδους ὀψέως id est turbulento aspectu, generalior: nēpe, cū in vtroque obscure cernatur, ægris quidē ipsi sensio veluti turbationis cuiusdā in turbulentis conspectibus F euenit: Extrinsecus vero videntibus, oculus hebescens nullam humiditatis præter naturā habere v̄ consistentiam: periit aut̄ ex eo tum splendidum tum lucidum, quod in acute videntibus oculis inest. Hebescentes item mortuorum oculis similes existunt: multisq; morientium, atq; adhuc tñ videntium, tales oculi vident̄, veluti & his, quos extrema habet senectus: Turbulenti vero nō oibus, sed solis ijs, quibus turbatum in pupilla v̄ humidum, quod sanitatis tpe tum lucidum tum candicans erat. Ex dictis itaq; affectionibus oculorum vtriusque prauas esse manifesto liquet. Concretus vero oculus pp mouentiū oculos musculorū immobilitatē fit: Immobilitas aut̄ ea pp oīum ipsius musculorū vel resolutionē: vel aequā, & quæ in neutra partē vergat, tētionē, proficiscit: vel pp exa etiam mouentis musculi potentia imbecillitatē. Talis constitutio † ei, qua oculi intus agitantur, † ex aduersum pugnat: nempe instabiles sunt, non secus, q̄ qui Equū appellatū habet, ita vt nunq; conquiescant: contra aut̄, concretū nunq; mouentur. Si igit̄ causas talis constitutionis oculorum intellexeris, constat & eas prauas esse. Scribunt aliqui in dictione / & concretum turbulentū malum / turbulentiā quandam concreuisse in oculis volentes ex affectionis tū siccitate tū caliditate.

† τῆ τῶν ἐνδε
δυμένων ὀφ-
θαλμῶν. i. ei,
quæ oculi i gy-
rū uertuntur.
ex Erotiano.

12 *Vox (Acuta) Clangosa, Mala est.*

Non nulli quidem κλαγγώδης id est clangosa, alij κλαυθμώδης id est querula plorabundaq; scribunt. Quod autem clangosa vox fiat, cum siccitas vociferorum organorum intendit, est demonstratum. Plorabunda vero secundum eandem noscitur intensiorem: sed difficilior, quā clangosa, existit, quanto maiorem indicat affectionem.

13 *Dentium Stridor Perniciōsus, quibus non est sanitatis tēpore assuetus: Suffocatio quoq; in his Valde mala est.*

in Prog. cō. i. t.
21. 4. 194. a

Cum libri huius author memorare non consueuerit, quæ in prognostico scripta sunt, nunc tñ de stridore dentium mentionem fecit: adiecitq; in calce, qd suffocatio in his valde mala sit. At, cum didiceris, quoniam pacto stridor dentium procreetur, quoniam item modo suffocatio, nihil in hac etiam dictione fulius recensere est necesse: nempe ex illis vniuersa ipse cognosces.

14 *Faciei Color bonus, & Mœstitia multa, Malum.*

Quod sapius fallat coloratio facies, putentq; hanc vel sanguinis per nares eruptionis iudicatoria, vel abscessuum post aures, significatoriā esse, ob id iure etiam, si cū multa tristitia fiat, malū esse signum scripsit. Fieri siquidem nequit, vt ægri ita bene colorentur, vt qui optime valēt, pro ea qui huiusmodi, quæ in illis est, affectione: sed ob caliditatem multam impense rubros ipsos factos, & bene coloratis similes videri, relinquit. Quod aut̄ valde rubrū est, id ad melancholiam idoneum esse ait in epidemiorum secundo: cuius lignū mœstitia existit: atq; si multa ipsi adfuerit, multo magis. Cū itaque florida quidē apparuerit facies, æger aut̄ valde tristis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit: eamq; ob causam bilem atram, vt demonstratum est, gignit. Sed forsitan alienum non erit, vt quædam per totum librum sensu carētia simpliciter commemorauit, ita & nūc faciam, scribamq; ex enarrationibus sensu & intelligentia carentibus aliquā gratia exempli. Neque sanè eum, qui primus de his dixit, sum admiratus: commune siquidem id omnium est vitium, vt, quomodo filios, ita & quæ ab illis excogitantur, diligant: nisi quis valde securus Æsopi fabulam perpetua in memoria habuerit, Quæ duas nos gestare manticas ait: anteriore quidem vitiorum alienorum plenam, posteriorem nostrorum: atque ob id delicta aliorū videre nos, nostra vero non cernere: is etenim solus ad verorum cognitionem sese exercebit. Non igitur, vt dixi, eū, qui primus expositionem scripsit, demiror, sed eos, qui dicta prius inepte laudant: quō & nunc quidam laudibus extollit eorum explicationem, qui intelligendum esse aiunt faciei quidem bonum colorem, in ægrotantis ipsius colore: mœstitiam vero multam, in medico colore

Alorem bonum præter naturam, vt signum malum, cernēte. Nam, si id docere voluisset prorrhethici author, ita dixisset: Faciei color bonus valde mœstum signum medico. aut, si non, ita, Faciei color bonus valde mœstum reddit medicum. neque ad hoc in calce postea adscripisset, malum. Absurdum siquidem admodum atque ab omni intelligentia alienum, dicere, Faciei colorem bonum valde mœstum signum medico, malum. vel rursum hoc pacto: Faciei color bonus valde mœstum reddit medicum, & est signum malum. Nempe vel id, mœstum reddit medicum & signum est malum, vel malum esse colorem bonum, duntaxat dictum sat fuerit: sed, vt vtrunque simul dicatur, fieri nequit. Adde, q̄ est conuinctio/et/apposita, clare indicat in ægroto hæc ambo cōtigisse, tum coloratam faciem, tum vehemētem tristitiam. Vt ergo quis prætermiſsa huius lectiōnis indicatione ad id, quod recensetur, veniat, falsus est eorum, qui ita exposuerunt, sermo. Non enim de necessitate color faciei bonus valde mœstum reddit medicum, sed interdum lætiores, q̄ antea, reddit, cum scilicet faciei colorem bonum vel sanguinis eruptionis, vel abscessuū post aures iudicatoriorum, signum esse sperauerit. Si itaq; dictione ipsa summe tum ambigua tum obscura existente talia quædam excogitent, veniam hi à nobis mererentur: sed, qm̄ rem cōmodissimam clare distinguēs docet, qn̄ sanè quidē bonū existat signū bene colorata facies, qn̄ vero non bonum, quis nam ipsis ignosceret? Sicuti & his, qui præsentē sermonem de mutua iter se trāsmutatione boni faciei coloris & mœstitiæ esse dicunt. Existimant siquidem, cum hæc sibi inuicem succedunt, qn̄ scilicet colore bono desinente æger valde mœstus reddatur, rursusq; & mœstitiam illā subsequatur color bonus, difficile signum esse, ac si ambo simul esse nequeant, vel ipse de contrarijs antea non dixerit mutua in se transmutationē non bonū signum esse: inibi siquidem generatio alterius, tollit alterius essentiā, quo fit, vt simul esse nequeant: sed, q̄ mœstitia simul cū colore bono consistat, non est impossibile. Si igit, quæ in vnaquaque oratione ab aliquibus p̄perā dicta sunt, redarguamus, cōmentariorū prolixitatē nō pauci incusabunt: si vero nō reprehēsa p̄termittamus, iam postea erunt, qui auditā peregrinā expositionē, tanq; à me p̄termiſsam, vitio vertant, & maxime cum expositionis tū vitii tum virtutē non dum discernere queant. Cū ergo fieri nō possit, vt incusationē deuitemus, qua vel superuacue sermonē protrahamus, vel vtile quippiā p̄termittamus, ad alterū diuertā, quod lecturis scriptas à me explanatiōes cōmodius fore credidi.

15 *Deiectiones in Spumosas Syncerasq; desinentes Exacerbant.*

Causam, cur, qui librū exposuerunt, vt multas dictiones alias, ita & hanc, p̄perā obaudierunt, non noui. Nēpe, cū ipse dixerit/desinentes/expositionem hi faciunt deiectionum spumosarū syncerarumq;: at idē non est, aut, cui talia desiciunt, exacerbandum morbū: aut, cui desinent deiectiones in talia. Præter igit affectiōnis signa sunt spumosa & syncera, si memoria tenuerimus deiectiones ἀσπάτου, i. synceras appellari, q̄ duntaxat vnū, qui excernit, humorē ceteris impermistiū habent: non est tñ, vt talia excernentibus morbus exacerbetur, necesse: cū fieri possit, vt cōquiescat paulatim cocta affectiōne, in qua talia excernebant. Qn̄ igit necesse est, vt morbus exacerbetur? cum scilicet deiectiones præter id, q̄ non cessent, in spumosas quoque syncerasq; permutabunt: nēpe hæc alijs, quæ ante excernebantur, deteriores, exacerbandum morbum indicant.

16 *Vrinarum in morbis Acutis ex refrigeratione Interceptiones Pessimæ.*

Morbi acuti ex calidiore materia ortum habent. Si ergo vrinarum retentio ex vesicæ refrigeratione fiat, malum: nempe ex tali intemperie, secretoria, quæ in vesica est, facultatis factam imbecillitatem, vel sensus ob refrigeratum ipsius neruum priuationem, neruumq; ipsum quod cōtristat haudquaquam sentire, ostendit. Refrigeratio autem vesicæ fit discusso euaporatoq; ab eo, qui p̄ter naturam est, naturali vesicæ calore. Sed forsitan quis obiecerit, quam ob causam, si febris totum occupauerit corpus, vesicæ refrigerata est? quæstionem sanè diluit partis idoneitas & aptitudo: non enim omnia naturam eandem pariter sortita sunt.

17 *Perniciosa Sine signis leuantia Mortem indicant.*

Sine signis, inquit, vel excretionis, vel concoctionis: non aut aliud docet, q̄ vniversale illud in aphorismis ita scriptū: Quæ non ex rōne leuant, his fidendū non est: neq; valde formidanda mala, quæ præter rōnem eueniunt. Præsens siquidē dictio ab vniversali recedens, eorū, quæ vniversali subiecta sunt, quippiam edocet: de perniciosis siquidē duntaxat pronunciat, non de prauis oibus: neque, n. prorsus, quicquid prauum fuerit, mox idem & perniciosum existit. Demonstrauimus siquidem in prognostico malorum signorum differentias non paucas dictas esse, in quibus Hippocratem ipsum ex nominū priorū adiectione magnitudinem horum indicare ostendimus. De prauis igit simplr & non perniciosis nosse id duntaxat satis est, non esse his fidendum, si absq; signis deseriant: reabunt siquidem, sed non tollent hominem. Quæ vero eō prauitatis de uenerunt, vt & inter perniciosa ceant, q̄ hæc quidem mediocriter prauis infida magis sint, nequeatq; secure & cum fiducia sine man. feitis signis sedari, in libris de iudicationibus est latissime à me demonstratum. Nempe, vbi talia tractu temporis læsionem habitualē indissolubilemq; con-

2^a. Aph. 17. Ex. ord. 16. b

fecerint, reuertentur pro malitiæ suæ magnitudine, periculi magnitudinē afferentes. Nam causæ E aliquæ eorū, quæ in corpore procreant, potentia virtuteq; tum virus rabidorū canum, tum lethalia ea medicamēta, representant, quæ & si in affecto loco nullū protinus, quod notabile sit, pariant symptoma, post quatuor tñ vel sex menses vel longinquiorē temporis vsuram hominē perimūt.

Scimus autē non nullos & à Canē rabido morsos, qui postea tñ aquas formidauerunt, tum interiorūt, à primo principio, in quo morsu fuerāt, post duos vel tres vel quatuor vel multo plures mēses. Noui sanè & quēdam, qui exacto anno eū incurrit affectū, quem *ἰδρὸς βοῶν*. i. aque timorē, vocant: de quo medicis oibus summa in solidis animalis partibus siccitas fieri videbat, atq; vnā adauclā naturalis caliditas, in igneā conuersa. Affectiōnē hanc caninū virus parit longo tempore, hoc est paulatim: atq; ob id in medicabilior existit, q̄ partium solidarū substantia in aliam transeat cōditionē: veluti in vitiliginibus, leucis appellatis, fieri consuevit, nempe & altius descendit hæc præter naturā affectio. Cū autē hæc alterent quidem solida corpora, sed non dū alterauerunt, simul vt vacuata sunt, solidorum quoque alteratio cessat: interdumq; die vno, interdū vero citius ēt, ad naturalē redeunt habitū. Nēpe, cū affectio fit & nō dum facta est, breuiter, separata efficiente ipsam causa, sedat: si vero completa ea fuerit, ēt si vacuata fuerint, quæ affectiōnem procreauerint humida, nihil in sanationis rōne amplius existit. Simile. n. quippiā contingit, quēadmodū in lignis eue F nit, quæ proxime mollem ignem sunt apposita: calefiunt liquidē valde, sed non dum inuruntur: quæ si prius ab igne separaueris, q̄ inuri incipiant, celeriter contractam caliditatē, deponunt: si vero tñ in se exceperint, vt inuri incipiāt, etiam si ab igne tollant, nihilo minus inurunt. Quod si lignū humidum in ignem eundē coniiciat, non protinus accendit, vt si vel stuppam, vel calamum siccū, vel ellychniū conieceris: & si post paulo lignum hmōi sustuleris, breui post interuallo deponet eam, quā ab igne contraxerat, alterationem. Non est igit absurdum, vt talis in corpore paulatim progenitus sit humor, qualis est & rabientium canum, & medicamentorū tractu temporis longiore corrupētium, ita vt pleroseq; medicos lateant: Quō In eo, qui ob lassitudinem, vt videbat, moderatissime febriit, qui post quartum diem vrinam secreuit substantia quidē tenuem, sed colore nigram, vt in vtroq; eam, quæ ex paucō atramento scriptorio aquæ multæ diluto consurgit, mīstram representaret: atq; modo alio, si non atramentum ipsum dilutum intellexerimus, certe eā, quæ à multis *ἀσβόλη* appellat, fuliginem. Visus est ager hic quarto die bene habere, ita vt sequētib; diebus lauaret: deinde die septimo vesperī, cum febre cepisset, tabefactus obiit. Docetur autē in præsentī dictione id, quod optimis medicis opem affert, non vulgaribus: neque. n. perniciosorum morborum signa hi nouerunt. Adolescens præterea quidam excernebat cū febre imbecilla rubidam proluuicem non paucam: sæpiusq; die vno nocteq; cū tepida febre: qui hinc mediocrius habere est visus, ita vt tertio die à febre immunis esse videretur. Ego itaq; vrinas ipsius, q̄ tum tenues tum albæ instar aquæ essent, conspiciens, iocinoris infirmitatem permanere conieci: præcepiq; vt occurrerent huic idoneis tum epithematis, tum esculentis, & rōne viuendi vniuersa. Deridens vero me medicis quidam à Thessalo edoctus, qui non solum ipse nunquam vrinas contemplatus erat, sed & contemplantes, fullones appellabat, prohibuit, ne homini præsidium ferret, sola post inanitionem refectiōne vtendum esse inquiens: sed morbus, septimo à principio die superueniens, patuit omnibus esse hepaticus. Talia igit omnia, quæ valde vtilia sunt, prætermittunt expolitores, tempusq; interdum circa dictiunculas nullo pacto vtilis conterunt.

18 *In Acutis biliosis Albicantes, Spumosa, & Perichola deiectiones, Mala: Mala quoque & Urinae huiusmodi: an & his Iecur Dolorosum?*

Quod sæpius iam & antea dictum est, dicam & nunc. Qui librū hunc composuit, videtur quidem eiusdem cum magno Hippocrate esse artis: sed ipso longe est inferior: atque ob id quidam librum hunc, Draconis Hippocratis, alij Thessali, esse putauerūt. Duo liquidem magni Hippocratis filij fuisse perhibētur, Draco & Thessalus: quorum vtriusque rursus filius Hippocrates. Siue igit ab horum altero, siue ab alio quodā, scriptus sit liber: siue, qui scripsit, prius, quam græcis publicaret, obierit: peruestigare superuacuum videtur: nam, quæ de ipso dicta nunc sunt, sufficiūt. At legentes conquirere intelligentiam eorum, quæ dicuntur, studeāt, sitq; gemina inquisitio, id, quod ab ipso dicatur, tum ad librorum Hippocratis confessorum, tum ad rerum veritatem, referētibus nobis. Et nunc sanè, quod proponitur, ita inuestigabimus: q̄ author plerunq; symptomata implicet, quorum vniuscuiusque vires per se in prognostico didicimus. Nempe, || q̄ deiectiones tum albicantes, tum spumosa, mala sint, dictum est in libro illo: Quod præterea || minus periclitentur, quorum naturæ conuenit morbus, ex aphorismis constat: quare, quibus non conuenit, hi magis periclitantur. Biliosa igitur deiectiones & biliosa vesicæ excrementa, cū biliosis hominibus biliosis & morbis, familiaritatem habent & cognationem: non biliosa autem & albicantia his præter naturam sunt, atque ob id praua censentur. Spumosa vero deiectio naturis omnibus mala est. Quæ si tantummodo in oratione dicantur, nulla oborietur quæstio: Verum, si adieceris /perichola/ maximam mouebis quæstionem: quo etenim pacto fieri potest, vt albicantia simul et biliosa deiciantur? Viriatam equidem & hanc dictionem, veluti & alias multas, existimo: nempe commodius

In Prog. cō. 2.
t. 20. 4. 199. f
2. Aph. 34 Ex.
ord. 17. c

»
»

A cōmodius fuit, vt in ea scriberetur/nō perichola/vel omnino omiffa fuiffet hæc dictione/perichola. Si vero dictionē, tanq̄; vitio carentē existimare cogimur, è duobus alterū vt fit, oportet: Nam vel vno tempore albicantia, in altero perichola, deijci est putandum: vel, si tempore vno fecerni vtraque quis asserere voluerit, albicantia quidem tum constantium tum durorum excrementorum colorem indicabunt: perichola vero, ea, quæ circa ipsa sunt, bilem substantia tenuem habere. Conscuerunt autem tales excretiones *περίχρους* id est circiter coloratas, appellare. Vrinæ autem permisceri quidem hoc pacto non possunt, sed in his alterum eorum, quæ dicta sunt, vel alterum, intelligere est necesse: atque vtraque esse mala, & albicans, & pericholum. In vrinis autem pericholum, quod superflue biliosum est, de necessitate est intelligendum: neque enim fieri potest, vt, quomodo in deiectionibus perichola cum albicantibus fieri posse retuli, ita & in vrinis intelligatur. Quod aut in calce dictionis scriptum est/an & his iecur dolorosum: recte est dictum: nempe alijs dolorosum fit, & alijs non, propterea q̄ hæc ob tum phlegmonem, tum obstructionē, tum flammantem quandā affectionem, & per ventrē, & per vesicam excernantur. Sed de talibus omnibus vnā cum peculiaribus demonstrationibus in nostris tractationibus diximus: vt neque nunc singulis in dictionibus physicas audire demonstrationes cōueniat, sed solis his, quæ ex ipsis demonstrata sunt, vnumquēque contentum esse oporteat.

19 *Si in Febribus Aphoniæ conuulsiuo modo in Motionem mentis transeant cum silentio, Perniciosum.*

Quantq̄; vetera omnia exemplaria ita scripta sint, libriq̄; interpretes oēs hoc pacto recipiāt, quidam tamen ex ijs, qui tum heri, tum nudius tertius nati sunt, in eam, quæ expositu ipsis facilis sit, transcribunt dictionem. Ego vero cum, qui de expositione dubitans, vitiatam esse dictionem suspicetur, & ad id, quod verum appareat, transcribat, non increpo: sed, q̄ expositionem faciat, vt ipse transcribere est ausus, perinde atque ab initio ita scriptū sit, increpatione dignū esse arbitror. Cū vero plurimis in dictionibus fecerint id non nulli, malam ipsorum in omnibus adulterationem memorare longum esse puto. Quo autem modo & alia multa hoc toto libro scripta semel aut bis adnotauī, ita & hoc. Dicta igitur à me sunt hæc propter eos, qui prorsus à præsentī oratione auferunt verba hæc duo, *σιγή ὀλέθριον* id est cum silentio perniciosum. Ego autem sensum talem esse autumo: Si in febre aphoniæ, quæ conuulsiuo modo fiunt, desinant in eam, quæ cum silentio sit, ecstasim, perniciosum: perniciosum autem vel pathema vel symptoma subaudire oportet, libri autem ita ex consuetudine enunciante. Nomen igitur *σιγή* id est cum silentio, in casu dandi est intelligendum: & cum verbo *ἐξίςανται* id est mente mouentur, construendum ordinandumq̄; In casu autem dandi intellectum non amplius hoc significat solum, si in mentis scilicet motionē transeant, cum silentio, valde malum: nam rursus eum nomini/silentio/verbum/perniciosum/subiecisse constat: quod sanè intelligendum pro latenter & obscure vulgo. Cum ergo aphoniæ multis fiant modis, vt dictum est, nunc eam, quæ conuulsiuo modo fit, in eam, quæ cum silentio efficitur, ecstasim desinere ait. Sed quorum nam conuulsiuum modum intelligemus: dixerit quis, vicia afferuentium organorum, quæ, tum q̄ resoluta sint, tum nullo pacto à voluntate moueantur, aphoniæ causa existunt. Ab his ergo affectionibus conuulsiuā distinguens, inquit/si in febribus aphoniæ conuulsiuo modo. Non hæc igitur cum tumultu & clamore (non enim vociferari possunt, qui voce sunt destituti) sed cum silentio in ecstasim perueniunt: et nulla sanè q̄stio est, quonā modo cum silentio mente moueantur, qui nullo pacto vocem emittere possint. Vnde igitur (inquiunt) mente aberrantes eos cognoscimus: ridiculam admodum interrogantes interrogationē, solisq̄; ijs interrogari dignam, qui nunq̄; ægros mente læsos conspexerint. Nempe, & si non loquantur, q̄ domesticos conuenienter ipsi non videant: neque, cum interrogantur, affectionem dicant vel scripto vel nutibus: q̄ item motus ostendant à ratione alienos, exilientes, vel inordinate conuulsi: hæc desipientiam ipsorum indicant: et, si valenter horum affectio excedat, iam non desipientiam simpliciter, sed ecstasim id est insaniam, iure appellamus.

20 *Quibus ex Dolore Aphoniæ, hi difficulter Moriuntur.*

Verbum *δυσθάνατοι*. i. difficiles ad moriendū, modo qui tardius moriunt, modo qui cū dolore, significat: quod optima ratione in præsentī oratione dicitur: & maxime, quia aphoniā huiusmodi in antecedente dictione memorauit: nempe conuulsiuo doloris plena est affectio.

21 *Febres ex Hypochondriorum doloribus, Malignæ.*

Orationem hanc, siue libri huius author, siue alius scripserit, non laudo: nisi etenim limitetur, bifariam falsa est, q̄ & gemina indigeat limitatione. Cum ergo non pauca in hypochondrijs sitæ sint partes, febres non sunt ex oibus his malignæ: sed ex septo transuerso, ventriculo, & iocinore: scimus quoque & musculos quosdam, qui inibi iacent, si inflammentur, febrem accendere. Quinimo neque, vbi in iocinore, vel ventre, vel septo transuerso, phlegmone oriatur, febris hæc continuo maligna est: sed acuta forsā fuerit, quantq̄; ne hoc quidem perpetuo, non dum vero ma

ligna. Quod autem neq; acutam perpetuo fieri dicam, testatur experientia, & ratio demonstrat, ab E
externis inflammationibus conspicuam reportans fidem. Nam, cum inflammationum magnitudinem perpetuo febris ex proportione sequatur, ut in hypochondriis non perpetuo partem aliquam ex præcipuis valenter inflammari est necesse, sic neque febrem inferri acutam. Orationem igitur his dimitto, qui & false dictorum causas falsas, tanq; veras, pronunciant. Ego vero, ut retuli, neque veterum cuiq; patrocinari, neq; illis pertinaciter contradicere, proposui: sed, quæ vere tum fieri, tum apparere, in ægris vidi, ea ijs, qui medicam exercent artem, narrare.

Sitis, quæ non ex ratione in Acutis morbis soluitur, Mala est.

Est & hic sermo pars illius vniuersalis, qui omnia non ex ratione leuantia, primū quidem suspecta esse ait: deinde & periculosa sæpius, cum & ea ipsa, quæ præter rationē leuant symptomata, periculosa existant. Dicitur autē & alius quidam in aphorismis vniuersalis sermo, in quo & id, quod nunc dicitur, est pronunciatum: || Qui etenim parte aliqua corporis dolent, & magna ex parte dolorem non sentiunt, his mens ægrotat. Quod igitur in acutis morbis sitim præter rationem solui signū malum sit, declarat abunde, quæ præter rationē sit, solutio: quod vero mentis læsio significetur, ex eo patet, q̄ æger manentem adhuc affectionem nō sentit, quanq; affectio doloris expers nō sit. Quod nā autem παραλόγως id est præter rationē, indicet, tamen si sæpius pleriq; in locis dixerim, non perperam tñ & in præsentia dicitur. Cum igitur neq; per vomitum, neq; per sudorem, neq; per deiectionem, neq; etiam per abscessum iudicatorium, solui sitim contingat: nō q̄ affectio sedata fuerit, sed q̄ sensus hebetatus fuerit: id si fiat, signum bonum nō est. Quod si & lingua sicca manente vrinisq; crudis existentibus sitis tollatur, certius adhuc malitiam affectionis dignoueris: atq; adhuc, si medicus nihil tum refrigerantium tum humectantium exterius adhibuerit: quādoquidem talia in acutis morbis magis sitim non tollere, sed mitigare, nata sunt. Prorsus autē in acutis morbis malum, si sitis perfecte tollatur. Atq; hæc, quæ nuper dicta sunt, in exemplo eius, quæ præter naturam est, solutionis, memoria teneri velim, ne sæpius eadem audire tibi opus sit.

2^a. Aph. 6. Ext. ord. 11. g

23 *Sudor multus, si cum Febris acutis fiat, Inutilis.*

Ad nomen/multus/ mentem potissimum conuerte: quoniam sæpius, qui in acutis morbis assidue sudat mediocriter, quanq; cunctentur quidem trahantq;, non tamen moriuntur. Si vero multus fuerit sudor, qui febrem non soluat, q̄ ægri virtus cito exoluetur, liquido ostendit.

24 *Et Urinae coctæ, Mala.*

In non paucis exemplaribus οὔρα πέποινα. i. vrinae coctæ, scriptū est: libriq; interpretes ita scriptum norūt: nisi q̄ Rufus vir Ephesius veteres scripturas obseruare conatus, hoc in loco Zeuxidem increpet, tum vetustissimum empiricum, tum qui in omnes Hippocratis libros commentaria scripsit, his vsus verbis: Zeuxis autē (si utiq; & ipsius meminisse oportet) cū diu effugisset in scitā opinionē, hic aperuit: obuiam. n. vitio factus, in ipso immoratus est. Vult. n. vrinas coctas scriptas esse, ut purulentas & prauum continentes crassamentum, nequaq; q̄ hæc inter præsentissima numerarentur auxilia, conspiciat. Hæc Rufus non ingenerose aduersus Zeuxim scripsit, vitiatā quidem scripturam, qua οὔρα πέποινα. i. vrinae coctæ, scribatur, asserens, atq; huic οὔρα ἐπιποινα. i. vrinae, quæ cum labore excernuntur, præferens. Qui scripturam πέποινα recipiunt, hi nō nulla quidem tum improbabilia tum memoratu indigna effutiunt: sed probabile quiddā, quod vulgus in errorem pellere possit, hoc est: videtur siquidem dicere Hippocrates, || Iudicatoriorum non iudicātium alia lethalia, alia difficilem faciūt iudicationem. Ob eam causam, & coctas vrinas, vbi morbū non solunt, non bonum esse signum ait. Ignorant autē hi iudicatoria quidē ab Hippocrate appellari tū symptomata, tū signa, quæ iudicationē indicāt, vel ex sese et faciunt: ut ē sanguinis eruptio, Hæper ventrem vacuatio, vrinarum copia, sudores, vomitus, menstrua, hæmorrhoids, parotides, fcollektiones, & quodcunque aliud: quorum alia coctionis signa existūt, de quibus in primo epidemiorum ait, || Coctiones celeritatem portendunt iudicationis, securamq; sanitatē. Quin & in prognostico de vrinis ipse scripsit, || Vrina optima est, si, quod subsidet, album fuerit læue & æquale per totum tempus, donec morbus iudicetur: securitatem. n. morbumq; breuem fore ostendit. Tibi autē, qui in epidemiorum libris morborum enarrationem legeris, constat nullum ex ijs, qui mortem obierunt, coctas vrinas excreuisse. Cæterum te latere non debet exemplaribus in multis simpliciter scriptum esse/vrinae etiamnum coctæ/non adiecto nomine/male/nempe paulo post tum his tum deinceps dictis vrinis adiectum est nomen/malæ.

2. Epid. sect. 1.^a

† clarius. & omnes alii de cubitus: Ab his vero diuersa esse, q̄ coctionis &c.

1. Epid. cō. 2. t. 45. 3^a. 112. b
In Prog. cō. 2. t. 26. 4^a. 200. b

25 *Rubra quoq; ex his Epantismata si retinentur, ac Aeruginosa, Mala: atque Exigua paruaq;, velut stille, super apparentia.*

De vrinis iam dictis est sermo: sed claritatis gratia copulanda sunt hæc, ut tota dictio talis fiat: Vrinae etiamnum coctæ, & rubra ex his epantismata si retinentur, & æruginosa, mala. Oratio autem

A autem hæc/ex his/vult significare, ex vrinis, quæ cum labore excernuntur, & nõ ex cocõis: nunq̃ enim ex cocõis vrinis epanthismata colore rubida neq; æruginosa superueniunt. Verbum/li reti nentur/adiectum est talibus vrinis, vel q̃ ægre excernantur, vel q̃ prorsus detineantur, indicans. Sed forsã quis dixerit fieri non posse, vt, cuius nam coloris sint, cognoscatur, si retinent: verum, cum talia prius minxerint, & post retentionem excreta fuerint, vbi vel ægri vi expresserint, vel arte sua medici prouocauerint, atq; vnã cognitis tum colore tum retentione quisquis ita excerni dixerit, nequaquã mentietur. Ex eo autem, q̃ sermoni adiectum sit/atq; exigua paruaq; velut stillæ, superapparentia/adhuc quoq; coloris ipsorum notitia euidentior erit, & retentionis veritas. Vo lo aut, vt memorię mandes, quæ de subrubentibus vrinis in prognostico dicta sint, his verbis: ¶ Vri

in Prog. cõ. 1. c. 27. 4. 200 c

* id nã esse, sed legendum est id nã esse, i. o. sedi. neq; en. m Hippocr. a. hac ostendit in hoc libro, sed Gal. cõ. 31. sect. 1.

26 B Vomitus quoque cum Varietate, Malum, tum aliã, tum si mutuo sese propè consequuntur.

Permutauerit quis interpretationis absurditatem, qua libri author delectari videtur: erit autẽ sermo talis: Vomitus quoq; cum varietate eorum, quæ vomuntur, malum signũ existit, tum aliã, tum vbi, quæ vomuntur, propius. i. non multo post tempore, sese consequant. Atq; propter adie ctum illud, /cũ varietate/eorum, quæ vomuntur, mentionem fecit: neq; enim omnium, quæ in prognostico dicuntur, videtur meminisse, nisi quis adijcere maluerit. Nempe in prognostico de vomitibus ita scriptum reperitur: ¶ Si vero, quod vomitur, porri colorem repræsentet, vel liuens, vel nigrum fuerit, quicumq; horum fuerit color, malum esse est existimandum: q̃ si colores oēs idem homo vomuerit, valde perniciosum existit. Clare quidem in prognostico dicta sunt hæc, varietatẽ eorum, quæ vomuntur, accusante Hippocrate, q̃ affectiones multas in ægri corpore, quæ prauæ sint, demonstret. At in præsentis dictione, vt modo dixi, adiectum est, redundantes præter naturam in corpore humores continenter vicissim euomi. Quod autem, qui continue vacuantur, deteriores ijs sunt, qui intermittunt, cuius patet. Pleriq; vero eorum, qui librum hunc exposuerunt, dictionem vnã ex omnibus conficiunt, quæ ante dicta sunt, ab hoc principio, Sudor multus, si cum febribus acutis fiat, malus. copulata esse omnia volentes ad vsq; orationem hanc, Tum aliã, tum si propius sese consequatur. vt in ægro vno concursione scriptorum in medio nuper dicti principij, & finis huiusce præsentis dictionis comprehensorum, existiment. Fieri q; potest, vt hoc sensu ab authore libri coniuncta fuerint prædicta hæc symptomata: nempe & ex dissimilibus genere concursiones interdum facere videtur.

in Prog. cõ. 1. c. 39. 4. 201. g

27 Quæ in Iudicatorijs diebus cum Proiectione & inquietatione & absq; Sudore Perfrictiones fiunt, Mala existunt: atque ex his Superuenientes rigores Mali.

Quod concursione ofõnis huius ex his aceruauerit, quæ seorsum ab Hippocrate dicta sunt, nemo ignorat: nepe q̃ ἀλυσμός, i. inquietatio, semper mala sit: pari mō & perfrictiones tanq̃ consequentes, malæ sunt. Quod vero oia, quæ iudicatorijs diebus apparẽt, cæteris fideliora sint, ab ipso Hippocrate didicimus: hoc aut in loco/inquietationi/perperã adiacet/absq; sudore/nepe inquietatio cũ sudore nõ mala esse videbitur: aut, si est, nihilominus, imo mala magis. Non solum aut superuacue oratio hæc/absq; sudore/adiecta videbitur, verum quoq; & in detrimentum librũ legẽtium: qui eã, quæ sine sudore est, inquietationẽ, ea, quæ cũ sudore est, maligniorẽ esse existimabũt.

D Præterea, quod in calce orationis dicitur/atq; ex his superuenientes rigores mali/falsum est simpliciter ita dictum, vt nũc dictum est: nisi, vt inquietationi, ita & rigori, adiectum sit/absq; sudore/magisq; rigori tum familiaris tum cõmoda adiectio existit: nam, quæ sine sudore inquietatio est, minus mala est: rigor vero sine sudore, maius malum: nã, si iudicatorius rigor ex inquietatione fiat, morbum soluit, superuenientibus sudoribus, vel vomitionibus commodis, vel aluo subducta.

28 Vomitiones Syncere atque Implacida, Mala.

Cõposita sunt rursus hoc in loco signa duo ex ijs, quæ ab Hippocrate mala esse dicta sunt: nempe & cũ vniuersaliter synceras humorum vacuationes & implaciditatem omnem in morbis mala esse doceret, didicimus. Non solum igitur vomitiones synceræ & implacida, malæ sunt: verum quoq; & deiectiones, & sputa, & yrinæ, & quiduis aliud.

29 Sopor an vbiq; Malus?

Ambiguitatem nobis mouet dicitio, quia significatum ex voce κἄλυσις id est soporis, nõ clare dictum sit. Neq; enim, cũ ex liberaliore vini potu soporatu quẽpiam dicamus (vt Plato in Cõuiuio de Poro affluentia deo dixit) morbosam vllam affectionem ostẽdimus: caros autem, quem quis interpre-

interpretando dixerit oratione longiorem profundum ægræq; excitabilem somnum, hic videtur E significare non bonum. Præterea quæstio non parua de morboſo caro oborta eſt, an eandem genere cauſam habens cum eo, qui ob vini potionem obortus eſt, difficilem ſolutionem adſumpſerit, an alterum genere cauſæ exiſtat. Iure igitur ambigit de ſopore, quærēs, an omnino eſſe malum exiſtimandum ſit, an interdum & bonum, & medium inter ea, quæ bona & quæ mala dicuntur. Si enim & profundus & excitatu difficilis ſomnus, carus intelligitur, nullamq; genere diſſidentem affectionem carus morboſus habeat, erit ſane aliquādo carus bona tum cauſa tum nota. Vidimus enim in agris quibuſdam, qui tribus vel quatuor deinceps diebus vigiles permanſerant, difficilem excitatu ſomnum ſuperuenientem: qui prorſus nocte dieq; perfeuerans magnum attulit auxilium: Sæpius quoq; & in infantibus ſomnum eiufmodi ſuperuenientem nō vno die ſolum, verum quoq; & duobus ex ordine diebus, magno iſtis fuiſſe commodo conſpexi. Si vero morboſi cari alia genere fuerit affectio, ſomnum profundum à caro diſcrepare aſſeremus, atq; quod κατὰ φύσιν id eſt ſoporofum, ſit, vbiq; malū eſſe. Demonſtrauimus autem vigilantiam quidē fieri propter tum ſiccitatem tum caliditatem primæ ſentientis partis. i. cerebri: ſomnum vero ex cōtrarijs, cum ſcilicet ex humidi vtilis copia grauetur corpus, quo modo ex crapula profundus ſomnus oritur, quem carum, ſi lubet, appellare poteſ. Non diſcrepante autem affectione, in nomine ſolū con- F trouerſia eſt. Cum vero cerebrum ob pituitam tum humectetur, tum refrigeretur, in lethargicis affectionibus coma erit: quod & ipſum, ſi lubet, carum appellare poteris. Sunt, qui, vbi æger tum motu tum ſenſu tempore aliquo priuatur, etiam ſi vel ſtimules, vel ferias, vel inſclamites, carum appellent: qualis in quibuſdam viſitur, vbi temporalibus in muſculis vehementer percuffi fuerint. Videtur quoq; ſæpius & in febrilium morborum acceſſionibus, in quibus neq; ſtimulantes, neque ferientes, nedum inſclamitantes, ſentiunt ægri. Si ergo pathema eiufmodi quis carum appellauerit: difficilem vero excitatu conſtitutionem, & coma & cataphoram: tertium autem ab iſtis ſomnum profundum, cuius primum meminimus: nūquam, q̄ coma bonum ſit, nedum q̄ carus, dicere oportet. Si vero quis de recentitis affectionibus dubitauerit, falias eas eſſe affirmās, vel nō, vt ego nunc dico, in re controuerſus erit: ſi vero, vt dictum eſt, fieri conceſſerit, nominibus aliter vſus, in iſtis ſolum à nobis diſſidebit.

† Al. clarus ex antiquis. alio mō fieri affirmas, et non, ut ego nūc dico.

30 Ignorantia cum Rigore Malum: Malum quoq; & Obliuio.

Siue μετὰ πίγρος, i. cum rigore in generandi caſu, ſiue μετὰ πίγρος, i. poſt rigorem in caſu accuſandi ſcriptum ſit, non admodum diſſident inter ſe ſermonis vtriuſq; intelligentiæ: nā cum rigore. G re ignorantia & obliuio viciū calorem natiuum ab ea, quæ ſymptomata eſt, refrigeratione indicant. Quod, n. non cognoſcant familiares, neq; factorum recordentur, ex cerebri refrigeratione enaſci id cōſtat. Patetq; vtrūq; p̄ ſe malū ſymptomata eſſe, & ſi ambo ſimul ſiāt, geminari prauitatē.

31 Ex rigore Refrigerationes, quæ non recaleſcunt, Mala.

Languorem caloris natiui extinctionemq; talis refrigeratio indicat.

32 Si ex Perfrictione ſudantes recaleſcant, Malū: ex his quoq; Laterū æſtus doloroſus, & rigor ſuperueniēs, Malū.

Αναθρημανομήεις, i. recaleſcentes, nunc intelligere oportet eos, qui ruruſ febricitāt. Sermo autem talis eſt: Si in morbo quis, poſtea q̄ ſudauerit, frigidior quidem protinus, q̄ naturæ cōueniat, fiat, ruruſq; febricitet, nō ſine periculo afficitur. Quod autem & id ipſum malum ſit, cuius patet.

Connectit autem huic, veluti & in alijs, ſymptomata quædam, quæ diuerſas concomitantur affectiones: lateris liquidum æſtus doloroſus, ſignum eſt phlegmones, quæ partem eam infeſtet, ob quam febricitauit: ſi vero & rigor ipſis ſuperuenerit, ſuppurationem expecta phlegmonem. Quo autem modo fieri poteſt, vt ex latere phlegmone obſeſto æger ruruſ febricitet, ſic & ex pulmone, H ex hepate, vel vētre, vel quauis alia parte. Particularis igitur ſermo & iſt eſt, & nō vniuerſalis, præterea & ſecundum compositionem diſſimilis generis ſignorum.

33 Aëſtuofī Rigores quadātenus Pernicioſi: Flammans quoq; cum ſudore Facies in his, Mala: ex his Poſteriorum refrigeratio, Conuulſionem accerſit.

Siue καυματώδεις id eſt æſtuofī, prima ſyllaba per α & υ, ſcriptum fuerit, ſiue καυματώδεις, i. comatoſi per ω, difficilem grauemq; verbum vtrūq; indicat affectionem. Nam, qui vniuerſaliter de rigore intellexerunt, perpetuo eos meminiffe oportet, Quod, in tertiana vel in quartana, eueniēs, talium febrilium peculiare eſt ſymptomata: In morbis vero poſtea apparens, ſi iudicationem nō intulerit, deterrimum exiſtit. Scis etenim, q̄ iudicatoriorum non iudicātium quædam lethalia ſunt, & quædam difficilis iudicij. Ruruſ huic ſymptomata alia coniunxit affectionū, quæ nō neceſſario cum rigore ſiunt. Dictum autem antea, q̄, quanto plura periculofa homini ſiunt ſymptomata, tanto fidelior in eo efficiant prædictionem: quomodo, ſi & ſignorum ſalubrium multa appareant, eo certior ſit ſalutis expectatio. Non ignoramus autē, q̄ etiā ſine rigore flammans cum ſudore facies, malum eſt ſignum, qm̄ & vnum ex iudicatorijs ſudor ſit. Cum igitur non iudicauerit, maligni-

A malignitatem morbi ostendit. Ex his autem refrigeratis posterioribus partibus conuulsionē non absq; ratione speraueris, quoniam & partes necruose sint, & frigus conuulsionem pariat.

34 *Si in Sudoribus uigiles recedant, Malum.*

Si, quod de ita complicatis dictum est, memoria non excidit, non est, q̄ amplius nostra indigeat explanatione. Nempe talia omnia subiacent tantulo huic vniuersali: ¶ Iudicatoriorum non iudicantium quædam lethalia, & quædam difficilis sunt iudicij. 2°.Epi. sc. 1°.

35 *Ex Lumborum reuersione Oculi peruersio Malum.*

Fieri nō potest, vt aliud quippiam intelligatur, q̄ quod lumborū doloribus ad superiorē transeuntibus sedem, principium quoq; neruorum affici cōtingit, cuius symptoma est oculorum peruersio. Nam, quæ a cerebro neruorum propaginem assumunt partes, non affecta, quopiam tali, spiritali medulla, suas affectiones demonstrant. Hic autem sermo iis similis est, quæ in prognostico ita dicta sunt: ¶ Qui cum febre circa lumbos & infernas sedes fiunt dolores, si septum tranuersum relictis infernis sedibus attigerint, lethales admodum existunt. In Prog. cō. 2. c. 70. 4°. 205. h

36 B *Dolor Pectoris firmatus & ægre auferibilis cum Torpore, Malus: Supersebrictes hi, si acute ardent, Moriuntur.*

Miscuit rursus hoc in loco duarum affectionum symptomata. Dolor etenim pectori *ἰδρονθεὶς* .i. *σπινθηρθεὶς δυσλύτως* .i. firmatus & ægre auferibilis, thoracis indicat phlegmonem: torpor vero, cerebri humiditatem, vel frigus, vel utrūq;. Quod aut in talibus sermonibus oibus meminisse te oportet coniunctionis disiunctiue significantis, cuius patere potest. Non est tñ necesse ita affectos, si caustici acute fiant, mori: si utiq; nomen *καυστικοὶ* idem, quod velut *καυσώδεις* .i. ardentis, significat. Quidam vero torporem, mouendi difficultatem corporis intellexerunt: nempe (quod sæpius dixi) in obscuris & luce carentibus dictionibus, cuiuspiam, vt lubet, intelligere conceditur.

37 *Nigra Reuomentes, cibos Fasidientes, Delirus, in Pube parū dolentes, quibus Oculus ferox claususq;, Medicari non oportet, Perniciosum enim.*

Quod hi omnes perniciose habeant, vt in calce dictionis retulit, verum est: ¶ sicuti & quod eos *φαρμακεύειν*, quod est *καθαίρειν* .i. purgare, dici sapius est demonstratū. ¶ Hic autem sermo illi dissimilis non est: Corde vulneratis promittenda curatio nō est, morientur enim. Siue igitur singula ea, quæ in dictione continentur, seorsum quis intelligat, prauæ affectionis signa ea sunt: siue multa quoq; simul, æque perniciosa fuerint. Quod ergo primo dictū est /reuomere nigra/ inter perniciosissima censetur signa, etiā si absq; alijs solum fuerit. Deinde scriptum est *ἀπόσιτοι*, quod est *ἀνόρεκτοι* id est cibos auersantes: quod q̄ minus, q̄ illud, malum existat, verūtamen & ipsum malum. Pari modo *ἄσφραγοι*, quod est *ἄσφραγοντες* & *ἄσφραγιστοι* id est deliri. Verum oīo hæc /parum in pube dolentes/ neq; luculenta existit: neq; qui librum exposuerunt, idem censuerunt. Quidam enim vtranq; seorsum explicantes, nomine /pubis/pubertatis etatem intellexerunt /parum vero dolentes/vnum & ipsum ex symptomatis, quorum catalogum fecerunt: Alij autem /in pube parum dolentes/de parte dictum esse aiunt, in qua vesica suam posituram habet: vult siquidem partem eam grauiter esse affectam ostendere, sed eos desipere, q̄ exiguam habeāt a principio ipso tensionem. Deinceps autem duo alia scripsit symptomata, manifeste phrenitica, ferocem inquam oculum, & clausum: duo siquidem sunt hæc, quanq̄ de parte vna dicantur. Potest quidem alterum ipsorum per se solum constare, vt oculus ferox quidem interdum existat, non tñ clausus: interdum vero clausus quidem, nō tamen & ferox: claudis siquidem oculorum palpebras contingit vel propter conuulsiuam claudentium oculos musculorum tensionem: vel propter aperientium imbecillitatem. Qui igitur ita affectos medicari ingreditur, is indoctus est, & artis medicinae planè inscius: neq; sanè, qui non medicari cōsulit, sapiens est: nec vero, q̄ hi perniciose habeāt, nosse magnum quippiam existit. Nullā itaq; artificiosam speculationem, quæ libro digna sit, nos docet dicitio: quomodo nos vniuersaliter docuit in aphorismis vna, in qua inquit: ¶ In acutis morbis raro, & in principijs medicamentis purgantibus vti. atq; alia, in qua dicitur: ¶ In acutis medicari, si turgeant, eodem die. Hæc siquidem medico insigni digna sunt, vt in horum explicatione demonstrauimus: Quæ vero nunc dicuntur, superuacua: nullus etenim ita affectos purgare ingreditur, vt dicitio ostendit, cum hoc, q̄ procedente morbo fieri hæc commonstret, & non circa principia: quando in acutis solum purgandi est occasio. ¶ sicuti et quod eos nō oportet pharmakéuein .i. medicari, quod est καθαίρειν .i. purgare: sapius. n. i. demonstratū ē de hoc dici φαρμακεύειν.

38 *Neq; Intumescentes, Vertiginososq;, neq; in Errando deficientes, neq; Cibum auersantes, neq; Decolores.*

Ac si libri scriptor luculentum quippiam promere sit veritus, ita tum propria tum perspicua vbiq; nomina pertransiens, alijs vti studio sibi habet. Nempe, si per orationem hanc, *ἐν τῷ πλεῖσθι ἐκλείποντας* id est in errando deficientes, hos significare voluerit, qui, quanq̄ quiete leuiterq; moueantur, *λειποψυχῶσι* tamen *ἰχθυῶσι*, id est forti animi deliquio corripiantur, is per nomina, quæ nunc dico, clare explicare poterat. Præter hæc quoque fatius erat ita vniuersum, quod medicis 1°. Aph. 24. Ex. ord 10. c
4°. Aph. 10. Ext. ord. 28. c

medicis omnibus est confessum, & non minime idiotis notum, dixisse, Imbecillas habentes vires E medicari nō oportere. Nempe ex eo, q̄ intumescant, sintq; σκοτώδεις id est vertiginosi, quod est, si in motionibus obtenebrentur, purgatione indigere videbuntur, qui per presentem significantur dictionem: ex eo vero, q̄ vires collapsæ sint, vacationem non ferent.

39 *Neque in febre Comatosos, inclinatosq; : Perniciose etenim habent.*

Κατακλιθεὶς. i. inclinatos, in hac dictione rursus propter obscuritatem dicere maluit, qm̄ clare dicere potuisset, ἐκλύτους. i. exolutos: Subiacet etenim hi vniuersali sermōni omnibus planè cognito: quis enim non nouit, aut quis non dixit exolutos purgandos nō esse? Superuacue igitur est adiectum verbum κοματώδεις. i. comatosos, bifariā scripta prima syllaba & per κ & ω, & per κ & α & υ. Cum enim in cōfesso sit nullū exolutorum medicari oportere, licebit nobis hinc vnū quemq; affectum assignando, mille particulares sermones conficere.

40 *Cordis dolor cum hypochondrio contento, Dolorq; capitis, Malignum, & Suspiciosum quippiam. An repente hī moriantur? ut in Dysode: cui & vrina fermentata erant vehementer, & faciei vehemens rubor.*

Quod q̄rat, an, sicut vidit hęc in Dysode accidere, ita de ipsis vlr̄ pronūciare conueniat nec ne, F clare ostendit. De talibus aut̄ antea dixi, cum ostenderē, quæ in vno affectu fiunt symptomata, cōmode continuo inter se ordine doceri: quæ vero in diuersis, non recte copulari, cum nulla, quæ artificiosa sit doctrina, ex eorum miscella fieri soleat. In agris itaq; vtilissimum est oīa contemplari, nihilq; prætermittere: quod vtrūq; fecit Hippocrates tum in prognostico, tū in aphorismis, prænotiones per vlt̄a efficiens: in epidemijs vero, quæ agris contigerūt, oīa scribens: docētur quoq; & in his ipsis libris quædam citra ægrotantium mētionem vniuersalia. In hoc vero prorrhethico sæpius confusa est doctrina, his omnibus, quæ in agris vnr̄, vnam in congeriem reductis, quanq̄ in diuersi generis affectibus fiant: quō & nunc in Dysode inquiring Καρδίας πόνοσ, i. cordis hoc est oris ventriculi, dolor, cum hypochondrio contento, & capitis dolor, adiecit, & ἀσματοῖδεις id est suspiciosum: deinde post hæc in dictionis calce & vrina fermentata erāt βιαίως/ nam & βιαίως sermōni adiectum est, vt hic inuestigemus, an fermentatas vehementer vrinas factas dicat, βιαίως pro σφοδρῶσ, i. vehemēter, accipiēdo: an cum aduerbio βιαίως subintelligere oporteat excretæ, ostendente auctore vrinas tum ægre tum cū violentiā excerni. Qui n̄ etiā in orōne dictum est/fermentata/quod neq; in prognostico dictū est, neq; in libris epidemiorum. Præterea, iam cum oīa percurrerimus, nihil amplius nobis accedit: sed, quia explicare institūimus, de fermentatis quoq; G dicamus. Cum igit̄ in terrā acetū acre effusus fuerit, protinus intumescēs, sursum quasdam terre partes simul tollit: fitq; compositū quoddam ex terrestri substātia, & aceti humiditate, & ex factio vaporoso spiritu. Simile rei huic contingit, cum atra bilis in terrā effusa fuerit, nempe & in vtroq; spirituosa q̄dam motio euidenter fieri vī, ei similis, quæ in feruente musto apparet. Simile quoq; & in panibus quotidie fieri vī: cū enī remista aquæ tritici farina misto illis & fermento, mediocriter macerari permiserint, fermentatio fieri vī, fusa simul & intumescēte, quæ fermentatur, substantia. Quapropter & vrina, quæ fermentant̄, vt prorsus crassitiem notabilē habeāt, oportet: deinde & in ea leuē quādā efferuescentiā, quodq; pars spirituosa motionē nacla, tumorem habeat maiorem, q̄, cum excerneret̄, habebat. Quod aut̄ vrinae eiusmodi fiāt perturbatis agitatissq; crudis humoribus, in cōmentarijs de iudicationibus didicimus. Præterea ante dictus æger, forsan nō multo post repēte defunctus, q̄nē scriptori mouit, An oēs ita affectos repēte morituros dicere oporteat nec ne. Cōstat vero, & quō nā pacto nos r̄ndere oporteat ita interrogātibus, vt pronūciauit scriptor, An hi repente moriant̄? r̄ndebimus. n̄ verisimile esse hoīem mori repente strāgulatū: nēpe id ex asthma significat̄. Sed, quæ nā fuerit affectio, in qua efficit hoc symptoma, est diuinādū: q̄ nihil fuerit locutus auctor. Nēpe & ob flatus pituitæq; multæ ex capite in pulmonis bronchia per asperā H arteriam delapsam, atq; ex pleuride in ea trāsata, & pure multo pp̄ affectionem aliā medium instrumentorū duorum occupāte locum, asthmatica acuta oritur spirādi difficultas, crebrescēte admodum respiratiōe, & valde sese dilatante thorace. Cum igit̄ fuerit talis difficultatis spirādi species, rubēs iure optimo reddetur facies. Si vero & capitis dolor simul fuerit, nil miri, si valde rubēs fuerit: oēs siquidem in morbis eiusmodi capitis dolores cum caliditate multa fieri consueuerunt.

41 *Cervicis dolor Malum quidem in febre omni, sed Pessimum, quibus insania speratur.*

Particulare & hoc quoq; tanquam vlr̄ scripsit. Nam, si dolor vel propter adfectum cerebrum, vel spinalem medullam, † vel ipsas cerebri membranas † oriatur, malū est signum: si vero affectus, quæ extrinsecus vertebra circūiacent, partibus enascatur, malum non est. In quibus autem insania spes est, quæ nam affectio deterior esse potest, q̄ ea, quæ cum insania existit? † vel membranas, quæ circa ipsam (dorsale medulla) sunt, quæ admodū et inferius in cōmēto 43.

42 *Febres cum Comate, labore, lucis turbulentia, vigilijs, & sudoribus, Malignæ.*

Ex supra dictis manifesta sunt, quæ hic dicuntur: nempe catalogum malorum symptomatum efficiunt: nullamq; vt simul fiant, habent necessitatem.

43 A *Ex dorso frequentes Horrores celeriter in aliam transeuntes conditionem, implacidiq; Vrinæ interceptionem dolorosam indicant.*

Præfinita in verbo /implacidi/ priore dictionis parte, secūdam efficere licet /vrinæ interceptionem dolorosam indicant/ quali ita dixerit: Ex dorso frequentes horrores celeriter in aliā transeuntes conditionem, implacidi sunt atq; adhuc vrinæ ἀπλάσιον, quod est ἔπιχυσιν id est retentionē, indicant. Sed melius est, q̄ vrinarum retentio ex dictis omnibus significetur, protulisse. Constat siquidē vidisse agrū quēdam affecto in lumbis dorso, vel his, quę circa ipsos sunt, mēbranis, } vel vtroq; deinde affectus participatione vrinarū interceptionem dolorosam habuisse: nēpe, q̄, qui celeriter transmutant horrores implacidi, ex dictarum partium phlegmone fiant, verisimile est.

† affectu dorsalis medulla, q̄ i lumbis, vel mēbranis, q̄ circa ipsam sunt.

44 *Qui cum Fastidio & sine vomitu exacerbantur, Male habent.*

Debit author adiecit, an nausearent, nec ne: quidam enim nauseant, & non vomunt: alij fastidio correpti, nunq̄ nauseauerunt: quos per præsentem dictionem significare mihi videtur. Bifariam enim cum ἀσπίδι est id est fastidiosi, fiant, vno modo, cum virtus à corpore grauatur, nullamq; figuram facile sustinet: altero modo, cum os vētris à prauis mordetur humoribus: priores perniciose afficiuntur: nauseabundi sunt posteriores.

45 *Refrigeratio cum Duritie signum Perniciosum.*

Duobus modis corpora indurantur, interdum quidem cum in imo tota vehemēter refrigerantur, interdum vero cum valenter exiccantur. Refrigeratio autem, si ita violenta fuerit, vt tota omnino refrigerentur corpora indurescantq; extinctionis signum existit: si vero & siccitatem acciperint, nomine vtroq; signum graue est. Quod si in solis accessionibus id fiat, moderatius indicat malum: si diutius permaneat, maius: si vero perpetuo, in foribus mors est.

46 *Si ex ventre Tenuia non sentienti ægro exierint, si apud se sit, Malum, vt Hepatico.*

Bene fecit author, cum adiecit, vt hepatico: nempe & nos tenuia excrementa morsu carētia hepaticis non nullis fieri narrāuimus: quanq̄ talia excrementa, magna ex parte mordeant. Videtur igitur in his vel non generari biliosos humores ob caliditatis hepatis imbecillitatem, vel non defluere ad intestina. Si vero proprie orationem /non sentienti ægro/ intellexerimus, dixerimusq; nunc ab authore factū esse sermonem de his, quę inuoluntarie excernuntur, & non de morsu carentibus, absurdum quippiam contingeret. Nempe, cū duobus modis inuoluntarie excernat eger, aut q̄ mens ægrotet, aut q̄ partes, per quas excretio fit, minime sentiant: q̄ mens quidē non ægrotet, explicuit, inquiens ἰόντι παρ' ἑαυτῶν, quod est καταρόντι & σωρορόντι. i. & apud se fuerit, cognouerit & sapuerit: reliquum vero non verisimile existimādum: frustra enim in sermone dixerit de excrementis /tenuia/ cum partes insensibiles in oibus, quæ per ipsas trāsēunt, insensibiliter se habeāt: nullumq; aliud in dictione scriptum sit symptoma, quod neruorū affectum indicare possit. Nempe hæc oratio /vt hepatico/ alijs quidem tenuibus excrementis iuncta esse potest: neruorum vero noxā inferre per sympathiam non pōt, q̄ solum tum cerebro, tum spinali medulla, neruorum propagines condolere videantur. Neq; .n. sympathiam huiusmodi hepati succedere vidimus: neq; id natura commonstrat visceris, quod minimis neruis participat.

* Aliter, aut duimus vel quid tate.

47 *Si Vomitus exigui biliosi q; fuerint, Malū, tum aliās, tū si ægri superuigilauerint: Nōnis q; in his stillās, Malo est.*

Excerni pauca in ægris vnum quoddam ex signis est, quæ ex toto prauitatem habent, siue sanguis per nares excernatur, siue deorsum per ventrem: siue per vomitus tale quippiam, quod superfluum sit, excernatur: idem & in sudoribus est, & his, quæ per vterum excernuntur: nihil etenim eorum, quæ decretoria existūt, exigue secerni conuenit. Sed, quæ ita vacuantur, omnia duorum: alterum subeunt: nam vel, q̄ non queant tolerari ob copiam, ab affectis effunduntur partibus: vel imbecillitatem ostēdunt nature, quæ proponit quidem superflua excernere, sed nequit. Hoc igitur vniuersali intellectu particularia inuenire oportet: idq; est, quod nunc de biliosis pronunciat: cui adiecta est ex signis proprijs vigilia, quæ biliosos consequitur humores, & non pituitosos: nempe cataphoræ in talibus fiunt, & non vigiliæ. Cum igitur pituitosi exiguū vomatur, longiusq; et tardius solito dormire videantur, ex cataphoricis morbis quempiam expecta, seruans in memoria aphorismum illum: ¶ Somnus & vigilia, vtraq; si modum excedant, malum.

2. Aph. 3. & 7. Apho. 67. Ext. ord. 1. 1. c. Et 60 c. Aph. 67.

48 *Si Mulieri à partu Alba cum febre retineantur, Sordidas q; fiat, atq; Lateris acutus dolor, Perniciose vehementer Insaniunt.*

Quod item nunc dicitur, veluti & quod antea est dictum, atq; alia multa, quæ in hoc libro scripta sunt, vniuersalibus subiecta sunt theorematis. Non .n. in albis solum, si eorum, quæ à partu vacuantur, retentio fiat, praua est tum causa tū nota, verum quoq; in biliosis, & sanguine ipso: nēpe λούρα purgatio est, atq; etiam ex nominis ratione purgatio alienorum, quæ gestationis vteri tempore

pore in venis aceruata sunt: absumpto quidem in foetus alimentum vtili, qui in ipsis erat, sanguine: sed permanente vitiosiore, qui singulis mensibus antea per vterum excernebatur. Cum igitur is vacuatus non fuerit à mulieris puerperio, aut vterum ipsum in phlegmonem agit magnam, aut ad superiorem aliquam sedem vectus, parti excipienti proprium affectum periculumque infert: ad quam autem peruenerit, mox apparentia symptomata indicabunt, quomodo & nunc tum thorax; tum caput, vitiosum sanguinem ab vtero sursum latum exceperunt.

49 *In Ardentibus febribus cum aliquantula persfrictione, deiectionibusque; aquosæ bilis multæ, Oculorum peruersio, signum Malum tum aliàs, tum si catochi fiant.*

Rursus hoc in loco malorum tum signorum tum symptomatum catalogum fecit: quorum singula seorsum & per se ab Hippocrate praua esse didicimus, in morbis quidem febrem ardentem, in deiectionibus vero hydatochola. i. aquosæ bilis excrementa. Signorum autem malorum, quæ oculis obuenire solent, vnum existit & peruersio. De catoche. i. detentione occupationeque quid dicere attinet? Si igitur signorum prauorum nomina omnia recensere voluit, longe plura prætermisit, quæ recensuit: Si vero tanquam congeriem vnam, non sunt generis eiusdem, quæ dicta sunt. Nam febris ardens cum refrigeratione, grauissimum est symptoma: Quæ vero deijciuntur, & plene omnia, quæ in oculis contingunt, diuersi hæc sunt generis: Catoche vero generis alterius symptomatum existit: Palpebrarum peruersiones rursus alterius sunt differentia.

* In antiquis legitur, τῶν ὀφθαλμῶν. i. oculorum.

50 *Subitaneæ Apoplexiæ solutè superfebrienti diutinè, Perniciosæ: Vt Numenij filio.*

Declarauit quidem & hic sese ex ægro vno ad vniuersalem peruenire enunciationem, vnaque ex consuetis quippiam circa dictionem facit. Nam ἐπιπυρεττήνατι λελυμμένως. i. solute superfebrienti, dixit, à proprijs nominibus discedere constituens: vt curiosarum expositionum materia philosophæ haberent. Porro & in hoc loco sunt, qui in apoplecticis aduerbiū λελυμμένως pro μετρίως idest mediocriter, intelligunt: alij transferunt in proprie dictas paraplegias, in quibus ad partium aliquarum immobilitatem sensusque priuationem decumbit morbus. Nempe & has apoplexias nunc dixisse voluit per abusum: postea, cum hæc bifaria fiant, vt Erasistratus in commentarijs de resolutione ait (nam hæc dearticulationes contrahunt contenduntque, alia vero exoluunt laxantque) speciem paraplegiæ in neruorum corporum exolutione & relaxatione consistentem ab eo nunc dici aiunt. Sed in talibus omnibus neruosi generis affectibus, cum ob pituitosos & frigidos fiant humores, vt sunt tum apoplexiæ tum paraplegiæ, febris calida superueniens non modico adest iuuamento. Quæ igitur in aphorismis dicta sunt, hic nos docet: || Febrem scilicet à conuulsione fieri melius, quæ à febre conuulsionem. Item: || Si ebrius quisquam repente obmutuerit, conuulsus moritur, nisi febris prehenderit: vel, vbi in horam, qua crapulae soluuntur, venerit, loquatur. Accidit itaque, vt dictio ostendit, Numenij filio, quod oborta apoplexia non acuta & calida, sed debilis & diuturna subsecuta febris nihil profuerit.

2^a. Aph. 16. Ex tra. ord. 16. b
5^a. Aph. 5. Ext. ord. 37. f

51 *Ex Lumborum dolore ad cor Recursiones febriles cum horrore, Aquosæ tenuiæ & multa reuomentes, Mente aberrantes, voce priuatæ, nigra vomentes, Moriuntur.*

Congesta sunt & hoc loco praua & multa symptomata, atque vna inepte pronunciata. Nam recursiones dixit, & vomentes, & mente aberrantes, vbi egros & vomentes & mente aberrantes dicere debuisset. Tu vero, qui symptomatum singulorum vires nouisti, non magno negotio inuenies, ad quantum periculum egger veniat: hoc vero in calce prognostici sufficenter admonuit Hippocrates.

52 *Oculi Clausio in acutis, Mala.*

Iam supra inter plurimum signorum aceruationes (quas syndromas empirici vocant) oculi clausionem scripsit. Sunt, qui κατάκλασιν per α, & non κατάκλεισιν per ει scribunt, non magno sane circa amborum significata existente discrimine: vult enim ostendere palpebram vel contractam, vel clausam: In quo duorum alterum, nam vel robur contentionemque claudetium ipsam partium, vel imbecillitatem aperientium, sequitur affectio.

53 *An in Fastidiosis, non vomentibus, & lumbos dolentibus, si ferociter delirauerint, Vt Nigra exeant, spes sit?*

Ad hoc quoque propte tibi respondemus, quod non omnibus, sed quibusdam id erit, vt supra est demonstratum.

54 *Fauces Dolentes graciles cum implacitate, strangulantesque; acute, Perniciosæ.*

in Prog. cō. 3. t. 16. 4^a. 209. a

Memineris, velim, eius orationis, quæ in prognostico est, hoc principio: || Anginæ grauissimæ sunt, & celerrime enecant, quæ neque in faucibus, neque in ceruice, conspicuum quippiam habent, plurimum vero doloris inferunt, ac spirandi, quæ non nisi recta ceruice sit, difficultatem. Nempe hinc viri docti interpretationem rerum earum, quas promit, comparare poteris cum interpretatione errantis in concursionibus, propterea quod eas ad vniuersale reducere nequeat. Nam Hippocrates & nomen affectionis prius dixit, & differentias omnes continuata serie recensuit, à grauissima

A grauiſſima earum exorſus, cuius nunc dictionem adnotauit. Qui uero librū hūc ſcripſit, primū quidem peccauit, fauces ſtrangulantes inquiens, cum angina ſtrangulans dicere debuiffet. Neq; enim eſt dicendū, q̄ parte affecta pro affectu ſit abuſus: primo enim neq; ita affectus affecte quip piā ſunt fauces, ut Hippocrates oliēdit, grauiſſimas inquiens eſſe anginas, quæ neq; in faucibus neq; in collo conſpicuum quippiam efficiunt: qui aut̄ prorrheticū hoc ſcripſit, ait/fauces dolentes graciles/nempe vox 12. vii. i. graciles, idem poteſt, quod nihil conſpicuum habere. Adiecit modo hoc fruſtra/cum implacitate/quod alterius ſymptomatū generis exiſtit: deinde & uerbum /ſtrāgulantes. Qui quidem librum hūc ſcripſit, indiſtincte & cōiter eſt locutus: Hippocrates uero proprio differētiæ nomine appellauit, inquiens orthopnœam. i. rectam ſpirandi difficultatem inferre ipſas. Vocant aut̄ cū ipſe tū cæteri oēs orthopnœam, illam difficultatis ſpirandi ſpecie, in qua iacentes ſuffocantur, & uix recto thorace ſufficiunt ꝛ nihil dilatato dorſo. Nam, cum aſpera arteria principium a gutture habens in pulmonem diuidatur, quoties quidem thoracem cū collo recte extēdimus, arteriam ipſam dilatari contingit, atq; etiā, quæ ex ea in pulmones distribuuntur, propagines oēs: atq; interim regionē augeri eis internam. Ob id ſanē & in peripneumonij orthopnœa ſit, & in appellatis aſthmaticis affectibus: ob id ipſum & in grauiſſima angina, in qua phlegmone obſeſſi interni muſculi gutturis uiam reſpirationis intercludunt. Intēditur autē & hmōi affectio cubantibus, ſuſcipiente augmentum anguſtia. Præterea & anginarū differentias alias in prognosico ſcripſit Hippocrates tum euidentiffime tum accuratiſſime in ea libri parte, in qua dicta a me nunc, recenſetur dictio. In hoc aut̄ prorrhético, & ſi faucium ſæpius meminit libri author, nihil tñ nos, quod manuſcriptum articulatumq; ſit, de his, qui inibi ſunt, morbis docuit.

† nulli res inno
xo dorſo.

55 Quibus Spiritus retrahitur, Voxq; ſtrāgulabunda eſt, ꝛ Vertebra intro fugit, His in fine uelut contrahentis cui inſpirationem ſpiritus redditur.

De ſpirandi difficultate cōmentarios ſcripſi, quot in ſingulis ipſarum differētiæ oēs ſint, demonſtrans: quæ nam item cauſæ cuiusque eſſe trices, & quid ſignificare nata ſint. Demonſtraui quoq; & in eiſdem cōmentarijs eas, quæ ab Hippocrate in legitimis ipſius libris dictæ ſunt, ſpirandi difficultates: neq; ſanē differētiā vllā reperi, qua ſpiritus retrahit, neq; ab Hippocrate didici: atq; ob eam cauſam, quod nam difficilis reſpirationis genus dicat libri author, perueſtigauit. Sūt ſanē & aliæ duæ orationis huius ſcripturæ, quarum hæc quidem ſignificat, ab altera parū quidem uoce euarians, ſed intellectu eodem. Nempe in ea, uocem ἀνέλκται id eſt retrahitur, litera ω interciacet poſt duas primas literas α & ς, ut dictio talis ſit, quibus ſpiritus ἀνω ἐλκται id eſt ſurſum trahit. Recentiores aut̄ quidam ualde diſcendentes, ἀνέρχεται ſcribūt, nullo ex antiquioribus agnoſcente ſcripturam: de qua quidem circa finē agemus: de prioribus uero, quæ tum certorum, tum cōfeſſorum ſunt, cōſiderabimus: de quibus qui, quod probabile eſſet, diceret, ne unum quidē reperi: alios uero palam conuiciantes: quæadmodum eos, qui in uocem ἀνέρχεται tranſcripſerunt, ſiquidē quaſi priores ſcripturæ ſine preſidio eſſent, ad tranſcribendas eas acceſſerunt. Videtur aut̄ mihi author, ſpiritus retrahi uel ſurſum trahi, dicere, quem ſuperius tum prōptum tum ſublimē dici aſſerui: cum uidelicet thorax inter inſpirandum partibus ſuperioribus magnam efficit reſpirationem, ita ut ſcapulæ moueri uideantur: & quam ob cauſam, qui ſuffocantur, oēs hoc reſpirēt pacto, demonſtraui. De ijs item, qui ſtrangulatione afficiuntur nō propter pulmonis anguſtiā, neq; propter muſculorum gutturis inflammationem, ſed propter eorum, qui gutturi quidem & ſtomacho ſubiacent, anterioribus autē partibus ſpinalium muſculorū ſuperiacent: tum ſupra in hoc ipſo prorrhético libro recenſui, tum in ijs, quibus ſecundum epidemiorum librum expoſui,

« ubi inquit: Erant autem angina laborantium affectiones eiſmodi: Ceruicis vertebrę ad interna
« uertebantur, alijs quidem magis, alijs uero minus: exteriusq; ceruix euidentem oſtendebat cau-
« ritatem: doloremq; qui hac parte tangebatur, ſentiebat. Erat et̄ cuidam ſub ea vertebra, quam den-
« tem nominant, ſed non adeo eſt acuta. Quod autem uertebam ſecundā totam a parte dentem ap-
« pellauit, uel ſolam ipſius propaginem illam, quam nō nulli dentiformem, alij planē dentem, q̄ ca-
« nino denti appellato ſimilis quodammodo uideat, conſtat oibus. Quia aut̄, ubi dixerat/erat autē
« cuidam ſub ea vertebra, quam dentem noiant/adiiecit/quod non ſimiliter acuta eſt/oſtendit, qui
« hæc ſcripſit, uertebam hanc periculum non ſimiliter inferre acutum: Veluti & cū in aphoriſmis
« puerorum affectiones recenſens dixit, Vertebrę, quę in occipitio, ad interna luxationes. non aliā
« intelligere oportet uertebra, q̄ eā, quæ dicta eſt. Cum enim adiacentes partibus anterioribus mu-
« ſculi uel inflammati uel quouis modo intenſi uertebam totam ad ſe traxerint, poſterior ſedes ca-
« uatior uidetur, comprimatur aut̄ guttur, & ob id ſtrangulantur ægri. Talis autē angina rariffime
« cernitur. Nunc igitur uertebra ipſa ἐν ραθῆϊ & .i. intro fugere, dicta eſt. Periculum autem affectus
« per propoſitam dictionem eſt demonſtratum, cum inquit/his in fine uelut contrahentis cui in-
« ſpirationem ſpiritus efficitur./In fine autē/cum moriuntur, ſignificat:/uelut uero contrahentis/q̄ mo-
« rientibus his conuulſiua efficiatur reſpiratio, uelementer quidem trahente thorace, ſpiritu uero
« uiam ſufficientem non habente, ſed per anguſtum foramen uolēter inſpirato. Id igitur & ex uo-
« ce ἀνέρχεται quidam ſignificari putantes ſcripſerunt/quibus ſpiritus ἀνέρχεται. i. colubetur.

Capite

Supra demonstrauimus virū hunc signorum diuersi generis concursiones, quas in ægro vno vel duobus conspexerit, scribere: atq; ob eam rem sæpenumero coniunctionem ἀφ' α. i. an, adijcit: quam si & in hac dictione adiecisset, satius fecisset dicendo/an in scapulas rigidi fiunt? Nempe capitis dolor caput ipsum affectū ostendit: aduerbiū vero κατόχος, i. cū catoche, cerebrum ipsum: quō & verbū, delirantes. Demonstratū est quoq; antea symptomata hmōi nequaquā controuersa esse, quo pacto existimant quidam, fieri non posse asserentes, vt eger catoche laboret simul, & mente vacillet. Sed de his antea egi, cum primam oīum enarraui dictionem, atq; eam, vbi dicitur, Tremulæ, obscuræ, blandæq; & contrectabiles desipientiæ, valde phreniticæ: quocirca nihil amplius de his dicendum videtur, satiusq; est exponere reliqua duo hæc, quæ præsentī in dictione sunt adscripta: vnum quidem, quo ait/intercepta aluo: alterum vero, quo dicitur/oculo feroci. Nempe aluus ἀπολλελλειμύρη, i. intercepta, quod est ἐπιζομένη idest retēta, affectionis cerebri signū propriū nō est: auget tñ, & deteriore[m] ipsam reddit. Oratio vero/oculo feroci/de necessitate cōcurfioni adiecta est: nam, ὡς κάτοχοι proprie appellati tenfos apertosq; habeant oculos, norunt tum Archigenes, tum Philippus: nō, vt comatosi & cataphorici, clausos: in his siquidem humiditas affectionis causa est, neruorum dissoluēs firmitatem roburq; in illis vero, pp siccitatem tentio oritur. Quidam, ēt ex nostris condiscipulis, cum assiduo disciplinarum studio se fatigaret, malo hoc correptus est, iacebat. n. veluti lignum prorsus inflexus rigidusq; atq; extēsus, videbaturq; oculis apertis nos ita intueri, vt ne conuieret quidē: nihil tñ loquebatur. Is quoq; tpe eodem, quæ loqueremur, audire se dixit, ἤν non euidenter clareq; non nulla item & memoria tenens referēbat: præsentēsq; oēs sese conspiciere dixit, ita, vt quorundā actiōes recordatus exponeret: sed neq; loqui posse, neq; membrum vllum mouere. Quare & in dicta concursione exoritur ambiguitas, quō nam mō adiectum sit/delirantes. † Nam in ea dictione, vbi dicitur, Tremulæ, obscuræ, blandæq; & cōtrectabiles desipientiæ, nō prorsus immotos esse ita affectos ostendit. Quo igitur modo neq; in comate desipientes, neq; in catochis prorsus immotis demētiam, cognoscere valeamus: sic forsitan vidit catochi speciem, vt immotum quidem & cōcretum corpus totum esset, exiguum tñ homo quippiam loqueretur, vnde dignosci poterat desipientia: vel desipiētiam, veluti ducem, subsecuta est catoche, scribendumq; secundum eam expolitio[n]em, Capite dolentes, cum catoche delirantes. Fieri etiam potest, vt secundum primam ipsius constitutionem loquentibus ipsis declararetur desipientia: cōpleta vero catoche, non amplius loquerētur egeri. A' ὑψηλός vero, i. florescentes, vocauit eos, vt par est, G

† Clarius & fidelius. Nam, quod in ea dictione dicitur, Tremulæ, obscuræ, & cōtrectabiles desipientiæ, nō prorsus imotos esse eos, qui ita affecti sūt, signifiicat: quē admodū sanē neque eos, qui in comate delirant: at in catochis, in quibus nulla prorsus adest motio, nec delirium cognosci potest. Forte igitur videtur & c.

57 In O. ulorum peruersione cum febre & lassitudine Rigor, Perniciosus: Comatosiq; in his malum.

Demonstrauimus etiam supra libri huius authorem permiscere inuicem grauiā symptomata: de quorum lingulis, per se dicendum semel erat: cum, quoties plura inter se permisceantur, grauius ægris quidem ex ipsis periculum reddi, nobis vero certiore[m] effici præsentionem intelligere valeamus. Nihil igitur noui nunc dictum est: nempe, quō nam in affectu peruersio oculorum fiat, quæ nam item lassitudinum differentie, & quando rigorem cōmode apparere oporteat, præterea qualē nam coma sit, & quæ nam cerebri affectio ipsum pariat, didicimus.

58 In febribus ad Hypochondrium dolores sine voce, sudore si soluantur, Maligni: his ad Coxas dolores, cum ardente febre, & si aluus eruperit, Perniciosum.

Dubitationem legentibus pariunt nō obscuræ dictiones mō, verū quoq; & ex perspicuis quæ contra euidenter apparentia pronunciant: quædam modo vtroq; ambiguitatē inferūt: in quo genere præfens dicitio collocatur: exuperat tñ in ea, q; quæ in ipsa dicta sint, minime his consentiat, quæ in ægris cernunt. Prompte igitur talem quendā sermonem ostendere præfens dicitio vī: In febribus ad hypochōdria dolores cū aponia, sudore si soluantur, maligni. At, cū falsum esse videat, vt solutiones cum sudore malignæ dicant, in hoc ipso primo ambiguitas quædam nos occupat. Nā, quæ absq; vllō auxilio vel artis vel naturæ cessauerūt affectiones, q; infidam habeant solutionem, in confesio est: quæ vero cum tali quodam, qualis nunc sudor dicitur est, non firmiter solutæ esse videntur: contrario siquidem prorsus modo, quoties sudore vel aliquo alio naturæ auxilio non soluantur, morbus malignus existimatur. Atq; ob eam rē probabiliter quis deficere in ea dictione negationē, non, aiebat, atq; ab eo, q; primus librū trāscripserat, prætermittam: quō & alia multa multoties in multis libris nemo negat alia quidē prætermittam, alia vero pmutata esse, nullo postea delictum emēdare auso. Verus siquidē erit sermo, si ita scripserimus: In febribus ad hypochōdria dolores sine voce, sudore si non soluantur, maligni. Sed pleriq; hominum relictiis tū claris tū notis, ænigmatice pronuntiatis oblectantur. Sunt etiā, qui patrocinari manifestis erratis, specimen sapien-

A sapientia arbitrentur, eorum instar, qui apud tribunalia rethoris obcuntes munus, manifeste vel cædis vel talis cuiuspiam flagitij cōuictos à iusta liberant pœna, iudices ipsos, cum sermonum rudis fuerint, & subdolas eorum vafrias ignorauerint, decipientes & mente vacillare faciētes: Sic sanè non nulli in præsentī oratione *ἀνώδως* id est sine voce, pro *ἀλόγως* id est sine sermōne, dici putauerunt: quia *λόγος* id est sermō, in *φωνῆς* id est vocis, genere sit. Dicitur autem apud veteres *φωνή*, non ita solum, verum quoq; *ἄδῃ*: atq; hoc translato *ἀλόγως* ex *ἀνώδως* significari dicunt: quæ autē *ἀλόγως*, i. absq; ratione, desierunt, infida omnia & suspecta existūt. At cum sermoni huic aduersentur, & q̄ tales excretiones malignæ dicantur, nō infidæ: & q̄ non absq; rōne cum sudoribus soluantur, vt ipse dixit: quidam alij sapientia validiores, sine ratione solui dicunt, nō solum quæ nullo auxilio vel artis vel nature facilitata sunt, verum quoq; & hæc facta quidē, sed non pro magnitudine morbi: tanq̄ scriptor exiguum factum sudorem dixerit, etsi absq; vlla adiectione scripserit/sudore si soluantur/subintelligendū autē, modico, aiunt. Forsitan vero & alius quispiam audacius ceteris pronuncians, multo & immoderato, subintelligendum volet: deinde pueris tum rudibus indoctisq; tum disciplinæ omnis inexercitatis, multa de symmetria nugatus, aliquis sapiens videbitur. Quod si prorsus his licet orationi/sudore si soluantur/eiusmodi dictionem

B adijcere: multo melius erat adiecta syllaba/nō/& scripta oratione/si non soluantur/à negocijs nos extricare: nam hypochondriorum cum febre dolores, quos sudor non soluit maligni existūt. Re ipsa igitur ostendi & nunc, quō iam sepius in obscuris multis dictionibus nihil quidē eorum, quæ nō nouimus, ab ipsis doceri, sed insumi tps veluti in enigmati, si, quæ nouimus, dictioni accōmodauerimus. Itaq; & quod in fine dictionis recenset, non paruam habuit q̄ncm, quare, si venter *κατάρραγῃ*, quod est *ἀθρόως ἐκκερῆσθαι πολλά*, id est confertim multa excreuerit, lethalem morbum indicabit: Nam, vt inquit Hippocrates, ¶ Deiectiones multitudine æstimandæ nō sunt, sed si talia deijciantur, qualia conueniunt, & æger facile tolerat. Hic quidem sermo, q̄ & manifestus sit, & vlt̄ quippiam doceat, contemnitur: quæ vero enigmatice dicuntur, sophistis quidem iure affectiātur, vt discipulos mirum quippiam docere videātur: discipulis vero, pp̄ primarum disciplinarum, in quibus antiqui pueros alebant, ruditatem: inexercitata autē horum cogitatio neq; quæ dicuntur, assequitur, neq; veritatem in ipsis discernere potest. Nam quis sine limitatione de erumpēte aluo pronunciationem aliquam audiens, non continuo sermonem incusat, tanq̄ nihil docentē? Nempe alius in quouis morbo erumpens sine quidem coctionis signis, quæ sæpius audiuit, nihil iuuat: si vero implacidius operata fuerit, præter id, q̄ nihil iuuat, noxam etiam attulit: cum his vero

C iuuat, magisq; si contristans humor vacuetur: atq; adhuc magis, si eger post vacationem placidior sit: certiusq; cū in die iudicatorio apparuerit quippiam, quod per indicem significatū fuerit.

Qui ergo hæc nouit, dictam dictionem neglectui habet, atq; alias oēs, quæ particularium symptomatum vel morborum mentionem faciunt. Nempe, in quibus alius erumpit vel morbis vel symptomatis, si cum eis, quas nuper dixi, fiat limitationibus, securam efficit cognitionē: absq; eis autē limitationibus nunq̄ verus erit sermo, qui erumpētem aluum vel iuuare vel nocere asserit. In omnibus siquidem vtrūq; fit: at in definitis limitationibus nihil est dicere, in hepatis quidem inflammatione vitiosum esse symptoma erumpentem aluum, in alio vero quodam bonum: verū in omnibus (vt dictum est) & bonum & malum fit cum proprijs limitationibus.

* potius uertendum esse, sine rōne. Et uerū. mox inferius uertit.

2. Aph. 2. 3. Ex tra. ord. 10. c. Et in libro de humo.

59

Quibus Voces cum Febre deficiunt post iudicationem, hi Trementes & Comatosi Pereunt.

Hæc item dicitio ijs, quæ in obscuritatem de industria nitūtur, similis existit. Quidam enim uerbum/deficiunt/de solis uocibus intellexerunt: alij uero & febres uocibus adiecerunt, dictum esse asserentes, q̄ vtraq; deficiant & uoces & febres: vt sermo talis sit: Quibus apparente soluta febre aponia fit, & post iudicationem, hi trementes & comatosi pereunt. febris scilicet non sine signis, sed cum mala iudicatione, uisis defuisse. Constat autem malas dici iudicationes, quæ cū naturalibus vacationibus, vel abscessibus factæ, nō solum ægros nihil iuuauerunt, uerum quoq; & deterius habere, q̄ antea, fecerunt. Alij autē non uocē cū febre, sed solam uocem, deficere existimantes, totum sermonem ita efficiunt: Quibus uoces manente febre deficiunt, si id fit post iudicationem, hi trementes simul & comatosi moriuntur. Atqui rursus in præsentiarum discordia alia inter expositores orta est. Quidā. n. aiunt, q̄n ex prædictis trementes fiunt, perire hos tum comatosos tum tremētes: alij autē comatosos factos ita interire. Nemo autē inter eos ex rerum natura logicam scripsit demōstronem, neq; attestantem experientiam ostendere potest: neq; enim ex prædictis & tremētes & comatosi magna ex parte interire uidentur. Quod si quidam rarer tales fiāt, ab artis parte tum prognostica tum prorrhetica deficiuerunt: non enim ad prædictiones talibus utimur, sed ijs, quæ uel assidue uel ut plurimum fiunt: immo uero & ijs, quæ ambigue contingunt, non tñ raris: nullus enim uult sapius animi uoto frustratus, semel assequi, quod petijt.

60

Quibus Deuentia, Faruitatē inferentia, Inducentia catochen, Variantia hypochondria, Vētre tumidi, Cibis interclusi, Cū sudoribus, An his Turbidus spiritus, & Genitura quippiam simile superueniens, Singultū indicet, Venter tum spumosa tum biliosa procurrant? Emicelum in his splendidum iuuat, & Venter his perturbatur.

Quarta Classis.

zzzz Act.

Aceruauit iterum hoc in loco affectionum diuersi generis symptomata, in quibus nullam artificiosam doctrinam esse supra demonstrauimus. Omnia siquidem, quae in agro sunt, contemplari, nihilque neque negligere neque ociose inspicere, oportet: singulorum vero horum vires seorsum discernere conuenit: Vt, verbi gratia, verbi *καυσμη*.i. deurentia, quod primum omnium dictum est: nempe intelligi possunt affectiones causticae. i. deurentes, quali calidas & vrentes dixerit: possuntque & eiusmodi intelligi excrementa, quorum virtus est morbum & acutum & velocis iudicationis reddere, praeterea & periculosum, si vehementer talia fuerint. *Μεμωρομένη* autem. i. fatuitatem inducētia, vocat, quae *μωροσιν*. i. fatuitatem, menti inducunt: ea autem est symptoma citra delirium egros naturalibus fatuis similes reddens, quales etiam ex ijs, qui dicuntur consenescere, non nullos fieri nouimus. Cui pathemati simile quidem est, quod non idem, quod vocant *ἀγνοϊαν*. i. ignorantiam: de qua & Thucydides scripsit in ijs, qui ex peste seruati sunt, hoc pacto: Ignoraueruntque tum se ipsos, tum familiares. Quo autem modo differat *τῆς λήθης*. i. ab obliuione, non est, vt in praesentia consideremus, necesse. Cum autem *κάτοχα*. i. quae catochen vocatam inferat, intelligamus, alij morbos stabiles firmosque, & veluti *κατεχομένους*. i. detinentes, appellata esse catocha dicunt. Variata item, assiduas contraria in symptomata permutationes facientia quidam intellexerunt: separantesque a voce hac/hypochondria/vno contextu legunt/ventre tumidi. Alij autem vno est contextu legentes/variantia hypochondria/per se rursus legunt/ventre tumidi: aiuntque/variantia/de hypochondrijs dici: nam, vt antea in his, quae in toto corpore ad contraria fiunt, transmutationibus dixerunt, sic in hypochondrijs fecerunt. Qui vero totam hanc copulant dictionem/hypochondria ventre tumidi/significari aiunt eos, qui praeter naturam his partibus intumuerunt. Quo & per oronem, *σίτων ἀπολελαμμένοι*. i. cibis interclusi, cuius deinceps meminit, non nulli quidem *ἀνορέκτες*. i. cibum auerfantes dicitos esse aiunt: ac si dixisset, a ciborum exhibitioe *ἀποκλεισμένοι*. i. exclusos: Alij eos, qui sunt *ἐπερημένοι* *τὴν γαστέρα*. i. ventrem habent retentum: nepe & in libro de victus ratione in morbis acutis hac de deiectionibus dicta esse aiunt. Praefatus igitur haec omnia, qui librum hunc scripsit, adiecitque in calce/cum sudoribus/quod & ipsum totius corporis sudorem exiguum veluti *νοτὶδα*. i. humiditatem significare potest, vel eum, qui thoracem et caput solum occupat, his supintulit aenigmaticam adhuc magis, quam ea ipsa, dictionem, inquit, An his turbidus spiritus, & geniturae quippiam simile superueniens singultum indicet? nepe & hic *θολερόν πνεῦμα*. i. turbidum spiritum, veluti iam antea, ambiguum habere intellectum reperimus. At in ea quidem dictione turbidum spiritum ab eo de expiratione dictum esse, vt enarratum est, verisimile videbatur: nunc autem & ipsum de ructibus dictum esse quidam nos existimare iubent, quod alij de flatibus. Diximusque antea verbum *θολερόν* a quibusdam *δυσώδες*. i. graue olens, & ab alijs *ατμώδες* id est vaporosum, intelligi: quod & *θαλερόν* quidam per a scribentes, id est veluti *θάλλον*. i. germinans, & *ἀκμάζον*. i. flores, & *μέγα* id est magnum, dictum esse aiunt. Praedixi quoque & Hippocratem saepius in libris, qui omnium doctorum consensu ipsius legitimi censentur, alias alibi difficultatis spirandi dicitas cum enarrarit, in secundo & sexto epidemiorum oes deinceps, nulloque tamen turbidum nominasse spiritum, sicuti neque turbidum singultum, neque turbidum flatum, neque aliud quippiam tale. Magis etiam aenigmatice & hoc/geniturae quippiam simile superueniens/dictum est, siue vrina fuerit, siue deiectionis. Post haec, & quam ob causam adiecit singultum significare & turbidum spiritum & geniturae quippiam simile superueniens, difficile est reperire: nempe in symptomatum causis singultum fieri demonstrauimus, cum venter ad excernenda ea humida, quae tunicis obstinatius adherent, mordentesque habent vires, excitatur. Non contentus autem author symptomatum multitudine, deinceps adiecit: Ventrisque tum spumosa tum biliosa *προσδιέρχεται*. i. procurrant: quod & ipsum rursus bifariam scribunt, alij quidem in prima syllaba *σ* adijciantes, alij auferentes: quod si adijciendum sit, tempus praedicto succedens significabit: si vero auferendum, quod praecedat. Non est tamen par neque simile alteri alteri succedere aut praecedere: nempe, quod praecedat, signum erit futurae excretionis: quod vero excernitur, a praecurrente nunciabitur. H.

Cum igitur tanta in his omnibus existat obscuritas, neque ex ijs, quae post ipsa inferuntur, licet quippiam ad praesentium explanationem accipere, sicut neque ad illa: inquit enim, Emicium in his splendidum iuuat. Duplex autem & in hoc sermone est obscuritas: Vna quidem est, quid nam *λαμπρόδες* id est splendidum, significet, scriptum quidem ab aliquibus per duplex *ππ*, ab alijs vero per *μ & π*: Altera vero in hac oratione/in his/nempe in quibus dicit: an praedictis omnibus accommodabit, an vltimis? & quibus nam vltimis? possunt siquidem et vltima dici omnia, quaeque post principium dixit/an his turbidus spiritus, & geniturae quippiam simile procurrans, singultum significat?/an sola haec vltima dixit/ventrisque tum spumosa tum biliosa procurrant?/ Praeterea his omnibus in fine adijcians/venter his perturbatur/atque hic sermonem absolvens, nullius gratia vltimorum, quae in principio sunt, meminisse. Nempe fatuitatem inferentia, & inducentia catochen, magnam mentis principem animae partem habentis, noxam indicantia, frustra dici videntur: & sine deurentibus quidem interficere valentia, cum illis vero magis. At certe nihil de morte dictum est, sicut in alijs antea non paucis: sed adiectis variare hypochondrio, ventre tumido, & cibis interclusis: copulato insuper cum his sudore, An his (inquit) turbidus spiritus & geniturae quippiam simile superueniens singultum indicet? quibus nam his? quibus praedicta omnia symptomata insunt. At qui cum his omnibus:

|| Vox ἀπολελαμμένοι libri de vi. rat. in morb. acut. mihi plegenti non occurrit: nisi quis dicat Gal. velle innuere eum locum, ubi Hippo. inquit, sed alia quidem uoce, *ἀνορέκτες* *σι γὰρ σίτος αὐτὴ καὶ γκατακλείσται*, i. Quibus n. cibibus interclusus est. 7. 113. f. cō. 1. r. 32. Hanc tamen uocem reperi. 2. Epid. sect. 3. in historia Zoili, ubi Hippo. *κοιλίην* appellat *ἀπολελαμμένην*. & etiam paulo inferius ait *φλαύρωσ διατηθέντι ἢ κοιλίην ἀπελήφθη*.

Abus turbidus spiritus factus vna cum excretionibus geniture similibus singultum indicat: quodcunq; ergo vel vnum ex dictis deficit, singultus non erit? Et forsan quis semel in annis pluribus talem cernet ægrum. Quod autem dictionum omnium est absurdissimum, iam tibi referam. Cū multos ægros sim cōtemplatus, & mille futura præfatus, neq; tū experimento signis ex talibus singultum adfuturū noui, neq; ex rerum natura indicauitue vel ipse inueni, vel in scriptore aliquo legi. Sed præfens dictio ei, quod in ludo proverbialiter dicitur, similis est: Parturiebat montem, & murem peperit. Multa siquidem vbi recensuit pathemata, alia quidem summe perniciofa, alia minus, alia vero mediocria, singultus prædictionem prius scripsit: deinceps splendidum, inquit, in his emictum iuuat. Sed quibus nam his, inquit: deurentibus scilicet, fatuitatem inferentibus, vel inducentibus catochen, vel quibus variantia hypochondria, & venter intumuit, vel cibos auersantibus, vel quibus aluus retēta est, vel quibus sudor, vel quibus turbidus spiritus, vel quibus excretio geniturā representans, vel singultientibus, vel quibus venter spumofus & biliosus *αποδιδυμω* id est procurrit, qm̄ & hoc ipsum bifariam scriptum est, cum *σ* & sine *σ*. Nā, siue quibus vnū quodq; dictionum, siue quibus omnia dicta, esse asseritur, admittere est consentaneum: nempe vox /his/singulis apte cohæret: quapropter oīno simul intelliguntur, etsi dictum non fuerit. Nempe **B**t vnū quodq; horū iuuat splendidum emictū: atq; ēt, si duo, & tria, & plura cōcurrerint, auxilium his præbet. Mirum autē fuerit tot pathemata diuersas aliarum atq; aliarum partium sequētia affectiones cū splēdido iuuari, prorsus quidē spumoso existente, si utiq; albū, quod in vrinis deānetur, splēdere nouimus. Oēs autē spumofum inquirunt appellari, facta utiq; spuma, cū flatuosa substantia vel crudis pituitosisq; humoribus vel pinguitudinis liquationi remissa fuerit: vt et præterea eandem hæc enunciatio limitationē requirat, quā & in ea, q̄ hanc præcedit, dictione in ηs, quæ iudicatorie excernuntur, dixi. Oīa siquidem tū bonarum tū malarū iudicationum cōia distinguuntur, præsertim quidē & primo coctionis signis, quæ perpetuo bonū quippiam indicant: sed cum ipsis, vt dixi, facili scilicet tolerātia, cōtristātis humoris vacuatione, & dici, quo hæc hūt, hducia & securitate: p̄missa à nobis inuestigatione, si nō *λαππῶδες* scriptum per duplex *ππ* signat *λαμπῶδες*, quod per *μ* & *π* quidā scribūt: vt. n. per eos scriptū *ἀπὸ τῆς λάμπης*, ita *λαππῶδες ἀπὸ τῆς λάππει* appellet. Hæc igitur omnia cōgesta sunt, veluti ænigmata, ēt si quis oīa percurrerit. Scripti ēt in calce veluti epodi/ & vēter his perturbatur/ratio afferenda non est: neq; enim ratio neq; experientia eorum, quæ vt plurimum dicta consequuntur, venter perturbari ostendunt.

C GALENI IN PRIMVM PRORRHETICI
HIPPOCRATIS LIBRVM
COMMENTARIVS TERTIVS

1

Vibus Coma spumofis procedentibus oritur, Febris exacerbatur acuta.

Primam oīum præsentis libri dictionem dum exponerem, libellū, cui titulus est, de Comate s̄m Hippocratem, scripsi: in quo significatū vocis huius, delationem in somnū, esse ostēdi, vigilare quidē apertis oculis nequeūtibus comatosis: at nō prorsus dormiētibus, vbi eos clauserint imo interdum ēt vigiliātibus. Docui autē id significari per ea, quæ Hippocrates in cōfessis germanis libris, tum primō tum tertio legitimorum epidemiorum recensuit, ex ijs, quæ simul cum comatis noīe explicantur, vel apparēt, vel quouis mō quis nominare voluerit: solum. ii. hoc pacto significatum ab vnaquaq; voce reperitur. Nec tñ hoc in libro fieri potuit hucusq; , vt, quod à comate significatur, per coenunciātia inuenirē, dictionibus nēpe oibus ænigmatice pronunciatis: immo neq; in sequētibus fieri potest, vt, quod significatur, per coordinata ipsi noīa inueniatur. Quo fit, vt in obscuris dictionibus securius existimauerim vocem eam ita intelligēdam, vt vsus est Hippocrates. Fieri autē cataphoram, id est in soporem delationem, vt in quibusdā docui cōmentarijs, atq; ijs, quos de affectis locis confeci, interdū quidem grauato ob utilis succi copiā cerebro, vt in ebriosis: interdum vero & pp pituitosum humorem: vel & pp ægre separabilem absq; humore frigiditatem. Cum autē vigilantia coma iunctum fuerit, succi mordētis permistione fieri affectionem hanc ostēdi. In libris igitur epidemiorum, siue ex coordinatis, siue ex ijs, quæ simul enunciātur, quis nominare voluerit, demonstratæ sunt comatis dīæ: atq; vnā demonstratum est Hippocratem distincite interdum quidem profundum coma, interdum vero somniculosum, & interdū vigilas, vel quippiā tale dixisse. In præsentī vero libro neq; ex eiusmodi distinctionibus, neq; ex coenunciātibus, dīam comatis intelligere, neq; ex his firmiter constituere prænotionē valemus. Vbi igit vel desipientiā, vel phrenitū, vel fatuitatem, vel catochen, in ea quam scripsit, cōcursione prædicat, differentiam comatis scire cōmodum existit: in præsentī vero cōcursione prorsus inutilis existit talis notitia. Vt enim libri huius author in cæteris concursioneibus non pauca symptomata in

cam, quam pronunciat prædictionem, nihil conferentia adiecit: pari modo & nunc inutilis est ad præsentem iudicationem mentio comatis. Næpe febrem ex spumosis deiectionibus proritari ego quidem continue vidi: singuli vero alij eorum, quæ ipsimet viderunt, reminiscantur: non tamē in comatibus febres omnino exacerbantur. Sed fortasse quendam vidit comatosum simul & spumosa deiectionem, deinde febrem exacerbata, atque ob id coma inuadenti febris exacerbationi conducere putauit. Vocauit autē planē spumofam deiectionem, quō fecit Hippocrates in prognostico, inquiens, || Deiectio autē si valde aquosa fuerit, vel alba, vel pallida, vel admodum rubens, vel spumosa, mala hæc sunt omnia: atque in epidemijs sæpiuscule. Quidam interpres libri huius dicebat Hippocratem vocare *ἔπαφρα*, quæ spumam sursum vectam habent, tanquā fluxilibus quibusdā existētibz vel deiectionibus, vel vrinis, vel succis: in quibus spuma poni alio ordine apparet. Quare autem in solis febribz ad instar ignis vrentibus spumofum deiciatur, dixi sæpius: Sicuti & quæ vitata nomina permutare studiose contendat, qui librum hunc scripsit, quanquā id facere nequiuerit. Significata itaque permutando, simul & horum syntaxin id est constructionem, suo arbitrio statuendo, figuras committit solæcas. Quod si non syntaxin appellare lubet, potes cam synthefin id est compositionem, vocare.

In Prog. cō. 2. t.
10. 4. 199. f

2 *Si ex Capitis dolore Aphonix fiant, atque cū Sudoribus febriētes Laxentur in se ipsos, Et mala repetant, Diutius perdurant: & Superrigere his Malum non est.* F

Discordia quædam non parua inter dictionis huius expositores orta est, alijs aliter eam exponentibus. Ego vero, quæ ex dictis in ea veritati adaptare potero, facere id conabor. Quod autem reliquum est, non mea, sed obscuritatis scriptoris, culpa existit: nempe, quæ viri cuiusmodi, qui adhibita multa diligentia, quæ dicuntur, & declarare & defendere volunt, oēs male creduli videantur, scriptoris est culpa. Videntur autem mihi ex dolore capitis aphonix ob id dici, quæ capitis dolorē velit signum esse affectu neruorum principij, non autē localem ipsius aphonix affectionem, quales fieri sæpius consueuerunt vel propter tensionem vehementem, vel propter exolutionem & laxamentum vociferorum tum musculorum tum neruorum. Oratio autem hæc cū sudoribus/tenuis humiditatis copiam, vel retentricis facultatis exolutionem, indicat. Hæc autē, *χαλῶνται ἐφ' ἑαυτῆς*, id est laxentur in se ipsos (si quidem, vt quam plurimi expositorum intellexerunt, de ijs scilicet, quæ præter voluntatem excernunt, ita & nos intellexerimus) vel mentis ostendet læsionem, vel clauderium sedē tum musculorum tum neruorū. Si vero verbum *χαλῶν* (vt non nulli existimant) de affectione exponatur, quod est moderatiorem ipsam efficere, ob sudores quidem, inquiunt illi, morbum diuturniorem fieri continget. Ob eam causam prætermittunt hi verbi *ἐπανιέντα* id est & mala repetant expositionem, quā idem dicere cogentur, quod in verbo *χαλῶν* antea dixerunt. Ob id igitur permutantes e litteram, scribentesque *ον*, in ea, quæ finem præcedit syllaba, *ἐπανιόντα* dicunt, indicantes per id verbum *ἐπανερρόμῳνα νοσήματα*: vocant autē ita morbos, qui paulū quidem moderatiore sunt, sed rursus exacerbantur. Porro, si oratio *χαλῶνται ἐφ' ἑαυτῆς* de inuoluntarijs deiectionibus dicatur, totus sermo talis erit: Si ex capitis dolore aphonix fiat, febriente ægro cum sudore, & absque arbitrio superflua excernunt: & si repetitio quædam symptomatum pari modo fiat, in longius excidunt eiusmodi morbi tempus. Quod autē in dictis grauibz symptomatis non dicendum erat solum, quæ morbi protraherentur, sed ante hoc, an sperandum esset seruandos, qui ita ægrotant, an morituros, constat omnibus: prætermittens autem hæc scriptor, de diuturnitate tantum explicauit. Sed rursus rei huic aduersatur, quod in calce dictionis narratur/superrigere his malum non est/in quo quidam erratum esse dicunt: nam/malum/sine negatione, non cum ea/non malum/scribendum fuit. Concessa vero ea, quæ in exemplaribus omnibus cum negatione reperitur scriptura, iure inquit rigorem dici non malum esse, propterea, quæ exolutam excitet naturam: quod autem exoluta sit, tum aphoniam, tum inuoluntariam superfluum excretionem, tum sudores id ostendere.

3 *Quibus Manus tremula, Capitis cervicisque dolores, Subsurdique fiunt, & Nigra densataque meunt, his Ventura expectare nigra, Perniciosum.*

Capitis dolor caput his affici, veluti & sensus auditorij læsio cerebrum ipsum, ostēdit: quo fit, vt & colli dolor et manus tremule neruorum principium offensum esse portendant. Quod vero nigra vrina principij alterius affectionem indicent, sæpe est dictum: fitque hoc propter vehemētissimam caliditatem. Vrina vero densata ex eorum sunt numero, quæ ad obscuritatem tendunt, veluti & alia libri huius multa, adeo vt impræsentiarū quoque nugari possint, quibus id placet. Næpe Hippocrates in prognostico dicit vrinarum oēs, quæ in acutis morbis fiunt, enarrans, nullam de densis mentionem fecit: sicuti neque in epidemijs, neque in aphorismis. At, qui talia quidem pronunciarē audent (de quibus notitiam exquisitā habere nō possumus: neque, si habuerimus, plus aliquid ijs, quæ scimus, habemus) vere autē comoda non agnoscunt, inæqualem habere superficiem aut vrinas densas, eminentijs scilicet tum paruis tum albis veluti capillis, exasperatas. Suntque inter hos nō nulli, qui spumofas tales vrinas esse dicant, spumā scilicet tenuē in superficie inæqualiter dispersam

A dispersam habentes: alij vero crassas quidem eas, duritiem in superficie fabuli instar, valde tenuem obtinentes. Sed sanè percurrentibus oia hæc nobis nihil cōmodi accedit. Nempe autior ipse ad dictionis calcem, ventura expectare nigra, scripsit: & huic rursus ipsi adiecit, perniciosum. Dixit vero antea nigra meiere ægrum: quare spes venturorū nigrorū de his relinquitur, q̄ vel desiciuntur, vel vomuntur, intelligenda: superfluum aut existit illa expectare in gratia prædictionis eum, qui perniciosiora vidit signa, vrinas scilicet nigras. Adde, q̄ neq; perpetuo neq; vt plurimum nigrarum vrinarū excretionē consequunt per ventrē vel vomitum nigra. Eāq; ob causam v̄ Dīoscorides subnigras tales scripsisse vrinas/sub/præpōnem adijciēs, vt prorrheticū quippiā, tamen si exiguū, sermo haberet. Superuacanea aut prorsus erit ceterorū symptomatū adiectio. Nā subnigra vrina, vt nigra fiant, inclinationē habentes, febris speciē exposulāt, quæ certiorē definiat prædictionē, aliud vero nihil. Si. n. abunde tum acris tum ignea febris fuerit, subnigre vrinæ in nigras prōpte trāsibunt: si vero nō talis neq; magnopere ignea fuerit, huic tremulæ manus erunt, veluti & dolor capitis, subsurditas, & ceruicis dolor. Hæc etenim omnia phrenitica sunt signa.

4 *Quæ cum Exolutione fiunt & Catochæ & Aphoniæ, Perniciosæ sunt.*

B Rursus hoc in loco particularem scripsit sermonem, veluti & antea, cū dixit/desipientiæ pessimæ. Cōiter autem talibus oibus inest, quod & idiotis ipsis patet, vt magnæ affectiōes virtute præfatigatis perniciosæ fiant: sed, quod ibi/prædebilitatorum/dixit, id impræsentiarum/cum exolutione/dicit. Potest aut quispiam & cum exolutione vel infirmitate vel imbecillitate inquires, multitudinē indoctisq; quali aliud quippiam dicat, præbere opinionem: potest quoq; & de particularibus affectiōibus ita agere, vt interim aliās alia dicere videatur. Nā & peripneumoniæ & pleuritides, quæ cum virtutis fiunt imbecillitate, omnis item huiusmodi fortis affectiō, perniciofa est: si. n. neq; ex ipsis, qui viribus valent omnes seruantur, q̄ nemo ex ijs, qui imbecillam habent virtutem, seruari possit, liquido constat oibus. Hoc igitur in loco duo symptomata, quæ cerebri læsionem concomitantur, memorauit: quorum, qui vel alterutrum tantū dicit, vera loquitur: nam Catochæ cum exolutione prauæ sunt: Aphoniæ item cum exolutione similiter his habent.

5 *Lateris Dolor ex sputis biliosis Si absq; ratione euauerit, in Furorem aguntur.*

Sermonis quoq; huius v̄ se sepius est dictum, Quod scilicet omnia sine ratione euanescentia malum quippiā portendant. † Adest quoq; & impræsentiarum particula aliquod malum, quod ex biliosis sputis in pleuriticis affectiōibus repēte euanescentibus fit, neq; tñ perpetuo, neq; sepius: sed, cū bilioli humoris ad caput ipsum trāsitus fuerit, tūc solū ægri *ἔξισυρται*. i. in furorem agunt.

† Clarus. in hoc loco autem adiectū est aliquid ex particularibus malum.

Atqui facta iam enunciatione vsus, qui librum scripsit, alienā fecit dictionē, cū non habeamus, cui nā orōnem/in furorem agunt/ordinemus cōponamusq;. Nēpe, quantū quidē ex dictione est, lateris dolori ordinamus: dicente vtq; ipso/lateris dolor absq; rōne si euauerit, in furorē agunt. Valde vero improprie dictū fuerit/lateris dolor absq; rōne si euauerit, in furorē aguntur/nā, etsi pro *ἔξισυρται*. i. in furorē agunt, scribamus *ἔξισυρται*. i. in furorem agit, sine v̄, syllaba, quæ finē præcedit, per sola *ς* & *α* scripta, non minus & sic absurda fuerit interpretatio, atq; priore deterior longe: nēpe in illa ab affectiōibus ad ægrum per solēcissimum transitur. Hoc aut *ἔξισυρται*, tamen si absq; v̄ enunciatur, ne sic tñ prorsus, quid prius illud significet, inuenire queas: nam secūdum naturam dixisse licebat/lateris dolore ex biliosis sputis absq; ratione occultato ægri *ἔξισυρται*/verbo illo videlicet significante dementiam vehementem & mania præcipiē.

6 *Ex Ceruicis dolore Comatoso & Sudante Venter inflatus, si ad necessitatem Liquida laxauerit sublutus, ex his bile carentia in Ecstasi aguntur: Talia aut si seruentur, diutius eger laborabit: An & his bile carentes Prouiues mitiores meliorisq; moris existant, & flatuosum adiuuerint tumorem?*

D Aceruantur quoq; in hac dictione dissimilis generis symptomata. Ceruicis etenim dolor cum comate morbosam in cerebro affectiōnem esse ostendit. Sudor vero, tanq̄ symptoma, & non iudicatorius, aut redundantiam, aut retentricis facultatis imbecillitatem, indicat. Vēter aut inflatus eam ipsam partem affectam esse indicat, vētrem scilicet. Ad necessitatem aut liquida laxare, sublutumq; id facere, iccur ostendit affectum. *Ἐξισυρται* autem, quod est *Ἐξισυρται* σφοδρῶς, id est valde delipere, eos ait, etsi nullum fortis desipientiæ, quæ *ἔξισυρται* vocant, signū effectum fuerit: dictū est. n. comatosum tñ, quæ est affectiō cerebri, cōtraria ecstasi: Nisi quis ceruicis dolorē signū ecstasis esse dicat: quod neq; simplicem desipientiam absq; signorū aliorum coniunctiōne signare potest, vt sunt vigilix, capitis dolores, ferox oculus, responsio audax, somni turbulenti, aut aliqua in sensibus vel motionibus arbitrarijs offensa. Iure igit quidā pro *ἔξισυρται* legunt *ἔξισυρται*. i. cohibent, de alui excrementis dici affirmantes, atq; melius copulari illis: vt ita continuet dicitio: Vēter inflatus si ad necessitatē liquida laxauerit sublutus, ex his bile carentia excrementa cōhibentur. Post hæc vero inquires, Talia aut si seruentur, diutius eger egrotabit. tandē scripsit, An et his bile carētes prouiuies mitiores meliorisq; moris existunt, & quod flatuosum est tumorem adiuuerint? quali ita dixerit, & flatuosum tumore adiuuerint? quod rursus idem in significatu potest, quod &

flatuosis tumoribus opem ferre. Quod si aliena tibi videatur constructio, ignoscendum est ijs, qui E ita enarrant: permulta siquidem talia libro in hoc vñ pronūciari nominibus inusitatis. Iure aut optimo inuelligare vñ, an bile carentes proluuies tales iuuent tumores flatuosos, non à bile, sed à frigidis humoribus substantia aquosis & flatuoso spiritu fieri conijciens. Secundum hanc igitur expōnem cōsentire hæc inter se videtur: & non perperam à quibusdam scriptum est *σπίς αἰται* vel *ἐπίς αἰται*. i. consistunt vel cohibent, de deiectionibus, & magis ipsum *ἐπίς αἰται*. i. cohibentur: nā, quia *ἀγορα*. i. bile carent, ob id cohibent, atq; ad necessitatem vix laxant, hoc est cum medici auxilio. Superflue aut inter initia coniunctum esse vñ/ex ceruicis dolore comatoso & sudante/nullo pacto ventris symptomatis coherens quadransq;. Quo igitur mō conuersiones alias multas in vno vel duobus contemplatus, ad eas scribendas peruenisse est visus, ita & nunc fecisse est verisimile, non præscripto agrotatis nomine, vt in alijs fecit. Et, si res ita habet, fieri potest, vt in principio quidem morbi copia quædam humorum & temperatura frigidorum, & substantia tenuium, particulas circa caput ceruicemq; infestauerit: defluensq; in ventrem & flatuosam in eo molē pepererit, & deiectiones tū tenues tum aquosas fecerit, atq; ob id manētes in ventre & nō penetrantes, quo penetrant mō, quæ tum biliosæ tū mordentes existunt. Cæterū non parū interest, an auctore libri, q̄ cuiusdam euenerunt, narrate, causas nos reddere eorū probabiles tentemus, quemadmodum in opere epidemiorū fecimus: an veluti vñ sermones indagare. A capite. n. ad vētrem defluere potest humor, veluti & in fauces, gutturq;, & pulmonem, & thoracem, & septū transfusum, & lienē, & hepar, & quiduis aliud: veluti et ex vnoquoq; horum rursus ad caput aduehi: sed, q̄ vel perpetuo vel magna ex parte in vnum dictionum permeatio fiat, falsum existit: id quod plurimæ libri huius dictiones ostendunt, in quibus simpliciter enunciat absq; adiectione coniunctionis dubitatiuæ, vel nois agrotantis. Verum in hac dictione inquiring/an & hisacholæ proluuies *ἐπιθίς εἶραι*. i. melioris moris, existant? sese haudquaq; sermoni vniuersali confidere declarauit. *Ἐπιθίς εἶραι* autem significat quidem & *κακονθίς εἶραι* id est maligniores, & sæpius in hoc significato pleriq; veterum vñ videntur: verum & *ὑπερπροι* significat id est mitiores, & vt vertantur, promptiores: Vñ siquidem sunt & hoc significato quidam ex antiquis, iuxta quod et nunc dictū esse videtur, nempe id commonstrat, quod in calce dictionis dictum est/adiuuerint.

7 *Vētris Circūtentio ad necessitatē Liquida laxans, Cito intumescens, Cōuulsuum quippiam habet: vt Aspasij filio: Superrigere his Lethale: Cōuulsusq; ex his & inflatus Diutius agrotabit, superuenietq; in ore Putredo viridis.*

Dictum à me est superius est, q̄ medicinalis speculationis doctrina ab Hippocrate in legitimis G oibus libris per vñ facta sit expromēte est aliqñ particularia quædam, grā exēpli, ad eorum, qui discunt, perspicuitatem. Sed, qm̄ non satis est præcepta vñ cōdiscere, vt ea prompte in operibus dignoscantur, absq; exercitatione, ob id gratia exercitationis ægros in epidemijs scripsit: in quibus nihil eorum, quæ his contigerunt, est omissum. Quod vero, quæ à prorrhethici auctore emanauit doctrina, non habeat vñ, nisi vtiq; rarenter, iam sæpius est ostensum. Deficit quoq; & ea ab exquisita illa particulari enarratione, quæ in epidemiorum ægris descripta est: Vbi primum quidem, † si quoquo pacto causæ præincipientes indicare valeant. † indicat, recēnsens, si quis, verbi gratia, vel ex laboribus vel exercitationibus intempestiuis, vel ebrietate, agrotare cœperit: Deinde, q̄ primo quidem die hæc circa ægrum contigerunt, & secundo alia, & ita tertio, & quarto: & alijs dein ceps diebus, oia, quæ fuerunt, explicat: ijs, qui ab ipso didicerunt, præceptionem vñ consentaneam ijs esse, quæ in ægris apparuerunt, ostēdens: ducitq; simul interdū is ad exercitationem, vt in horum explicationibus ostendimus. Qui vero ægros in hoc scribit libro, ab hmōi enarratione ex quibusdam semel visis iam vñ præcepta constituere intendit, non parum in multis errans, vt in hoc, quod alteri factum sit, alteri attribuire, quō & nūc. Nēpe, vbi Aspasij filij, vētris symptomata solum scripsit, ea cōuulsuum quippiam habere ait. Tria aut sunt ab eo scripta symptomata, vnū H quidem est ventris distentio: alterū ad necessitatē *ύγέα χαλαρ*. i. liquida laxare, quod p̄ *δυσχερωπείν* id est deijcere, dicere consuevit: tertium ab ipsis est cito intumescere. Significat autem cum hoc & q̄ venter minuatur forsan ex liquidis deiectionibus: nempe mox post ipsas dictum est/cito intumescens. Solis aut his symptomatis iunctum/cōuulsuum quiddam/ si quis in ita agrotate homine prædixerit, fallitur sepissime: verum aliqñ, vel etiam in paucis semel, voti fiet compos. Is quoq;, qui hæc scripsit, vbi dictis nunc ventris symptomatis similia in antecedente dictione cōmemorauit, de cōuulsione nullū fecit sermonē, etsi ceruicis dolorem factum cū comate dixerit. Ita autem habet oratio: Ex ceruicis dolore comatoso & sudante venter inflatus, si ad necessitatem humida laxauerit sublutus. Quod igitur symptomata ventris hæc similia ijs sint, quæ nunc sunt dicta, liquido constat omnibus: sed præter hæc, ceruicis adiectus est dolor, neruose partis & prope cerebrum sitæ, & dorsalem medullam continentis, cum hoc q̄ cerebrum iam erat affectum: nempe comatosum, cerebri est symptoma: verisimilius aut erat in ita laborante scriptum fuisse, habere aliquid cōuulsuum, non aut in præsentī: in quo fieri pōt, vt symptoma aliquod aliud cōuulsionis indicatorium factū sit, quod in enarratione omisit: Nisi ipsum superrigere, in ea dictū, quis cōuulsionis signum esse existimauerit: quod sanè & ipsum à quibusdā expositoribus est dictum, qui quotidie tertianos

† si insignis ali qua sit ex causis procatarētiis.

A tertianos quartanosq; circuitus quibusdam cum vehementissimo rigore fieri nihil conuulsiuum habentes non vident. Verum, qui talia scribunt, adeo in re medicinali sapientissimi sunt, vt rigorem, neruorum affectionem esse, vt cōuulsionem tremoremq;, existimēt. Neq; sanè, cur Aspalij filius conuulsiuus factus sit, poterit quis dicere, non scriptis omnibus, quæ ipsi contigerunt: Neq; cur *χλωεῖ* id est viridis, putredo in oris locis facta sit: succi etenim vitioli soboles sunt eiusmodi pathemata: quam vnde aliquñ aceruauerit, est incertū, cum, quæ nam victus ratione sit vsus, ignoremus: Neq; vero, quæ in ipsius ventre facta sunt, putredinosa cacochymix lignum præferunt: Adde, q; neq; quam nam dicat putredinem viridē, manifeste cognoscitur, qm̄ *χλωεῖ* et quæ arugineum & quæ pallidum habent colorem, vocitant.

S *Quibus Lūborum tenues & diuturni dolores ad Hypochondrium griphorum modo euntes, & Ciborum auersionem inducentes vnà cum Febre: Dolor his valens contentusq; ad caput perueniens, Acute cōuulsiuo mō Perimit.*

Siue ὑπὸ λεπῶν, siue κατὰ λεπῶν, i. tenues, scribatur (vtroq; n. modo scribūt) multā habet obscuritatem. Eam ob cām quidā ὑπὸ πλεῶν, id est sub costā, scripserūt. Qui ergo vel ὑπὸ λεπῶν, vel κατὰ λεπῶν, scripserūt, sententijs sunt diuisi: nempe alij tenue intestinum dici asserunt: alij latum os & sacrum appellatum. Sunt, qui horum tertium quippiam fecerunt, ita vt simul vtrunq; dicant, rationemq; simul ijs, quæ inferuntur, adiungant: nēpe à vena, q̄ ad portas iecoris est, ppagines scissurasq; plurimas in mesaræo fieri aiunt, atq; illis affectis lumborum dolores nō continuos, sed tenuibus quibusdā interuallis infestantes, succedere: quas ad dextrum hypochondrium in iocinoris portas tum reduci tum contrahi & veluti cōuelli aiunt: vbi velut radicem esse affectionis supponunt, cū hæc vena vnà cum propaginibus phlegmone laboret. Quare autē ita intelligendū sit verbum *γριφοῦμα*, i. griphorum mō euntes, prætermittunt quidem hi, sed quidam alij *ἄφρον* τὸν *γρίφον*, nomen accepisse aiunt: vocatur autē ita rete quoddam piscatoriū, non, vt hi existimant, per φ scriptum (nēpe aliud vocis huius significatum existit) sed per π. Quare quidam in presentī dictione scribunt *γριποῦμα*: Alij inuolutas mēbranas *γριφοῦμας* dici ex cōsuetudine inquirūt, cū quis digito descripserit discreueritq;: atq; ob id per metaphorā dolores, qui morbis descriptisq; fiunt, *γριφοῦμας* vocatos: Alij & à principio dictionis dictum esse aiunt, lumborū tenues diuturnosq; dolores, quasi hoc pacto dixisset: dolores κατὰ σμικρῶν, i. exigui minutiq;, quod est imbecilli. Condonantes igitur tum ijs, qui ita exponunt, tum ijs, qui portas iecoris pati asserunt, recte dicta esse oīa (nam ciborum auersionem argumentum quoddā affecti iecoris esse inquirunt) ab eo, quod nam ex sic dictis futurum sit nobis emolumētum, audiamus. Inquit. n. oīonis scriptor: Dolor his valens cōtentusq; ad caput perueniens, acute conuulsiuo mō perimit. Nunquid igitur cōfulent nobis, vt prædicamus oīno hæc sequi? Nempe, q; infestantium cōmutatio non solū in caput, verū quoq; & in quālibet aliam partem, siue mesenterii siue & hepar pati velint, fieri queat, condonet quis: at certe, quō nam pacto commutatio fiet, prænosse possibile non est, priusq; peculiarī parti symptomata adsint, q̄ facta cognosci queat: & præsertim cum, quæ prius infestabāt, sedata fuerint. Quinetiam commutationes eiusmodi in ægrotis, in epidemiorū libris scripte sunt. Et sanè, si nunc quoq; ita scriptū fuisset, Eiuscemodi quibusdā symptomatis in vētriculo obortis, ac postea repente occultatis, doluit vehemētē in capite æger, diceremus in ipsum trāsmutationē, factam fuisse: neque tamen, quid faceret, certo licebat dicere, priusq; aliquod aliud signum compareret vel cataphore, vel delirij, vel conuulsionis, nempe & id fieri potest: pōt quoq; et natura morbo robustior proritata sanguinis per nares eruptionem moliri, vel parotidas fuscitare. Didicisti siquidem horū omnium incipientium esse signū: sed, priusquā incipiant capitis dolorem solum existentem suspicionem quidem oīum præbere, certam vero nullius ex ipsis prænotionem.

D *Superuenientes Rigores & nocte magis quodam mō exacerbantes, cum Vigilijs, & Venarum agitationibus in somnis, atq; Vrimas in se ipsos laxantes, in Comatosus aliquando Finiuntur conuulsiones.*

Libri huius author, vt in singulis dictionibus vel nomen aliquod inusitatū, vel compōnem, inueniret, magnopere laborauit: quō & nunc vtrunq; fecit. At, quæ in singulis dictionibus inusitata sit compositio, transeūte eo vel ab affectionibus ad affectos, vel ab affectis ad affectiones, prætereunda nobis est, propterea q; quantum in ipsis est, nullam sermo sit habiturus obscuritatem. In præsentī vero dictione *φλεβοδονώδεια* nouum peregrinumq; nomen fecit, venas agitari, quantum ex voce est, ostendens: vel etiam, vt quidam nomen scripserunt, *φλεβοτονώδεια*, venas extēdi. Siue igitur proprie appellatas venas, siue arterias ipsas, q; has interdū venas antiqui appellent, agitari vel extēdi audire oporteat, mirari licet, quō nunc primum eas memorauerit. Nam, si arterias indicare voluerit, vel tendi vel agitari, quod de vibratitia motione est intelligendum, de ipsis aliquid in multis ægrotantibus dixisse oportebat. Nam, si author circa arteriarum motiones vsque adeo diligens erat, vt & vibrari eas & tendi obseruaret, nequaquā alias pulsuum differentias ignorauit. Quomodo igitur de ipsis nihil scripsit? Si vero proprie appellatas venas tendi memorauit, quō & non huius symptomatis iam antea mentionem fecit, quod scilicet in vehementibus capitis doloribus fieri consuevit? Vñ siquidem in his, & præsertim vbi cū multa caliditate sūt, pul-

fantes & quasi vibrari temporum venæ. Sepius autem & colli iugulariâs, quæ videlicet in super-
 ficie collocantur, motione pulsui cuidam non dissimili agitari vidimus. Videtur quoque & in tem-
 poribus ex subiacentibus arterijs motio accidere, quo tempore illæ maxime pulsant. Ambiguita-
 tes ergo huiusmodi quidam effugere volentes pro φλεβοδονώδεα, φλεδονώδεα inquirunt, nomen
 ἀπὸ τῶν φλεδόνων facientes: quæ autem φλεδόνων & φλαρείας & λήθους id est nugas & deliramenta,
 quidam veteres noiauerint, non te præterit. Affectiones igitur (inquit) cum vigilijs existētes & in
 somnis delirantes vrinam incōsulto χαλῶντες, i. laxantes, quod est ἀποκρίνοντες id est excernētes.
 Nēpe ab affectionibus ad egrotātes trāsiit: & rursus ad affectionem reuertēs inquit, In comato-
 sas aliqñ finiuntur conuulsionēs. Inquies autem/aliqñ/nos à molestijs liberauit: principio siqui-
 dem neruorum affecto, vt vigiliæ nugæ & vrinarum inuoluntaria excretio ostendunt, nil mirum
 inde phrenitim fieri, & coma, & conuulsionem, & vocis priuationem, & quoduis aliud tale pathe-
 ma. Superfluum itaque fuerit ad hanc prædictionem tum superrigere, tum nocte magis exacerbā-
 ri: sed, quod iam sæpius est demonstratum, scribit etiam, quæ prædictionibus ab ipso dictis mini-
 me conueniunt, communia à proprijs separari nescius.

10 Qui principio sudant vrinis coctis, Deurunturq; & absq; iudicatione Refrigerantur, & celeriter Peruruntur, F
 Torpidi item Comatosiq; & Conuulsiui, Perniciose habent.

† quæ sūt alte-
 rius principij.
 murum cere-
 bri.

Rursus hoc in loco/qui principio sudant vrinis coctis/superuacaneum est. Nempe & deuri, &
 absq; iudicatione refrigerari, perimere hominem sufficiunt: deinde & celeriter peruri: veluti &
 quæ principium alterū faciunt, } per se ipsa ægrū corrumpere queunt: de quibus ita scripsit/tor-
 pidi item comatosiq; & cōuulsiui perniciose habent/. Ab his ergo vtrisq; principio sudantes cū
 vrinis coctis scripsit, quod perinde est, atq; quispiam dicat in periculo mortis videri hoīem, qm̄ &
 cerebri mēbrana perforata sit, & thorax confossus, atq; in coxa vlcusculum æger habuerit: aut si
 quis periclitari hoīem dicat propter aquam inter cutem & vnguuium abscessum. Quid nam pro-
 inde adhuc desideremus: quas nā dicat vrinis coctas: de quibus antea dixi à Rūfo Ephesio Zeu-
 xiden empiricum increpatum fuisse: nempe falsum esse id, neq; malum esse aliquod, vbi tales vri-
 næ factæ fuerint: verū autē esse, qd laboriosæ vrinæ malum aliquod significant: nempe eas indicari,
 quæ cum labore excernuntur. Secūdo vero loco scriptum hoc de vrinis coctis in vtraq; dictione,
 æque sermonem vitiasse non amplius credibile est, vt Rufus censuit Zeuxin redarguens. Sed for-
 san author coctas vrinis crassas & albas vocauit, quoniam subsidentiam huiusmodi & in vere co-
 ctis vrinis vidit: quæ vero returbatæ subiugaliū modo, non coctas.

11 Vt vtrum gerentibus si Capitis dolores, Soporēs q; cum grauitate fiant, Vitiosi sunt: Forsitā vero & his Cōuulsi-
 uum aliquid pati Prōdest.

* Al. contigit.

Quidam rursus præsentem noīum constructionem solœcismum habere vidētes, verbum/his/
 permutauerūt, talē efficiētes dictionem/forſitan vero & hæc conuulsiuū aliquid pati iuuat: ve-
 rum, vt antea retuli, dum intelligētia ipsa maneat, scribere vnicuiq; suo arbitrato concedentes, de
 eorum, quæ referunt, veritate disseramus. At de ea certe iam disserere non sinit dictioni adiacens
 nomen ἐπιφορῆσι, i. vterū gerentibus, quod explicatione eget. Non solū etenim noīum inusita-
 tam compōnem dictionibus in singulis excogitare contendit author, verum quoque & ex noībus
 ipsis vnum dūtaxat, atq; interdū & duo & tria inserit vel plane peregrina, vel non in eo significa-
 tu, qui apud grecos vsui fuit. Quidā igitur ἐπιφορῆς, grauidas eas, q̄ non longe à conceptione
 absunt, intellexerunt: alij, prōpte cōcipientes, atq; assidue vterū gerentes. Inquit igitur, si capitis
 dolores, soporesq; cū grauitate fiant, vitiosi existūt. Sed cōe omnium ita habentium nomen ἐπιφο-
 ρῆς adiecit: quo modo & oīonem/cum grauitate/vt peruestigemus, vtrum ne præter id, qd labo-
 ranti totum corpus graue videat, id adiecerit, vel capitis dolores cū capitis grauitate, vel soporem
 cum grauitate. Sed, vbi quis vniuersa hæc trāscurrerit, ad prædictionem nihilo plus assequetur,
 neq; fm̄ hunc scriptorem: inquit ergo/forſitan vero & his cōuulsiuū aliquid pati prōdest/. Cum
 autē virum audieris dicentē/forſitan/atq; ex particularibus tanq; vlem incōsulto fecisse oīonem,
 raro rem vsu euenire liquido cognoscas: quæ vero rarerer cōtingunt, à prorrhetica speculatio-
 ne desciuisse sæpius tibi diximus. Nam, si tanq̄ contingētia fieri quis dixerit, sæpius iam audiuisſi
 affectum cerebrum posse quoduis symptoma vel in sensibus vel arbitrarijs motionibus, comita-
 ri: Si vero tanq̄ sæpius fieri, non solum non fit sæpius, sed neq; ambiguit, quod nunc dixit.

12 Dolores in Faucibus gracilibus Strangulantes, Conuulsiuum quiddam habent, tum aliās, tum à capite orti: vt
 Thrasynontis fratris filia obuenit.

Ex hac quoque dictione librum hunc non esse legitimum Hippocratis quis dixerit, vbi inquit
 φάρυγγι ἰχθυῶ id est faucibus gracilibus. Nempe scripturam hanc habent tum antiqua exemplaria
 omnia, tum interpretum commentarij: nisi scribentis vitio id vertatur, quomodo & alia multa in
 exemplaribus multis vitiosa reperiuntur. Artemidorus tamen & Dioscorides manifeste φάρυγ-
 γι ἰχθυῶ scripserunt: nempe, qd φάρυγγε fœminico scribatur genere, superioribus omnibus est con-
 fessum.

A fessum. Reperit quoque & in hac dictione φάρυξ ἐπώδυνος ἰσχυρὴ μετὰ δυσφορίας πινυώδης. i. fauces graciles dolentes cum implacitate, strangulantes. Quod autem ægros cernens, concussiones horum scripserit, neque ex his, quæ viderit, se ipsum instruxerit, neque ad vniuersale particularia reduxerit, vel ex hoc palam fecit. Fauces. n. non semel memorauit (veluti in prognostico Hippocrates fecit, omnia, quæ de eis sunt, continuata serie, & non sepius, percurrens) aliàs in alia libri parte. Quod ergo in præfati dictione ait author, si sapius seorsum dictionum memor fueris, etiã in hac cognoscas, quò nam pascio ex inuento particulari in enunciationem ire vniuersalem ausus sit, nominatim Thrasynontis fratris filiam perstringens: in qua scriptam concussionem conspexit.

in Prog. c6. 3. r.
15. cl. 4. 209 a

13 Tremula Conuulsoria facta cum Sudoribus redire consueta, his Iudicatio euenit, ubi superriguerint: Superrigēt hi præcluso in ventre ardore.

Dictionem hanc quidam in duas disperiuunt orationes, vnam quidem, quæ ita habeat: Τὰ τρομώδεια σπασμώδεια γινόμενα id est tremula conuulsoria facta. fatentur vero hi orationem hanc mancam esse: subaudiendumque aliquid, de quo paulo post dicam, volunt. Alteram orationem principio altero efficiunt, Τὰ ἐφ' ἰδρωσι. i. cum sudoribus, redire consueta, iudicatio his euenit, si superriguerint.

B Qui vero orationem vtramque connectunt, sine articulo τὰ scribunt, Tremula conuulsoria facta, ἐφ' ἰδρωσι. i. cum sudoribus, redire consueuerunt: id quod, quia falsum sit, ab expositoribus est damnatum: alterum vero, quod mancum. At, quod dictioni deest, scribentis delictio id accidisse potest: falsitas autem ipsa nullam admittit excusationem. Nempe, quod tremula conuulsoria facta cum sudoribus redire consueuerint, falsum est: cum redire non consueuerint, sed lethalia existant, siue cum sudore fiant, siue non. Considerabimus igitur ea, quæ hi dicunt: Tremula conuulsoria facta, mortem inferunt. aut, tremula, vel conuulsoria, per se legi præcipiētes. Nēpe & hoc intelligi pascio posse inquirunt, tremula conuulsoria facta mortem inferunt: posse autem & in hunc modum, tremula vel conuulsoria si fuerint, praua existunt: Vt prius quidem planè perfectam absolutamque ex tremulis in conuulsoria degenerationem doceat: posterius vero, tremulis pathematibus ubi superuenerit conuulsorium, sequi mortem. Vtrumque siquidem est lethale: sed prius quidem tanquam tremulis ad conuulsoria ante hominis mortem transmigrantibus: posterius vero tanquam planè cum hoc factis, atque ubi firma fuerint, mortem inferentibus. Cui vero hæc placent, ipsis licet uti. Ego autem ad eos pergam, qui principio altero dictionem cum articulo τὰ legunt, Τὰ ἐφ' ἰδρωσι φιλυπόσφορα. i. cum sudoribus redire consueta: deinde subticentibus nobis & postea legentibus iudicatio his euenit, C si superriguerint / vt sermo huiusmodi sit: Cum sudore delistere visa pathemata, rursusque reuertentia, & rursus ignescant, atque iterum sudoribus solui visa, veram certamque habent solutionem iudiciumque, ubi superriguerint. Quod autem deinde dicit / superrigent hi præcluso in ventre ardore / eiusmodi habebit sententiam: ventris æstus antecedit, si præmemoratis superuenturus est rigor.

14 Lumborum dolor, & Capitis dolor, & Cordis dolor, cum Excreatu violento, Conuulsuum quippiam habet, Submutumque cum iudicatione Rigorem.

Quidam dictionem coniunctione / & / semel scripta exponunt, conuulsuum quippiam habere non ex prædictis quatuor fieri, sed ad veritatem de omnibus prædici, volentes: quatuor dico, lumborum dolorem, cephalalgiam. i. dolorem capitis, & cardialgiam. i. cordis seu stomachi dolorem, & violentum excreatum: ita fit, vt hoc scribant modo: Lumborum dolor capite & stomacho dolenti. Alii coniunctionem / & / bis scribunt: quo ego modo protinus ab initio scripsi, propterea quod exemplaria complura ita habeant. Descriptio autem tale quippiam indicabit: Lumborum dolor, si & capite doluerit quis, & stomacho, vel cum excreatu violento, conuulsuum quippiam habet. quod & dicitio ita scripta vtrumque simul ægrotanti factum significare possit, & lumborum dolorem, & cephalalgiam. Ego autem

D neque experientia neque rei natura, conuulsionem prædictis consequentem esse pronuciare possum. Quin etiam author adiecit / conuulsuum quippiam habet / quod non idem est, ac si dicas symptomata huiusmodi conuulsua esse. Docui porro antea, quod non similiter audire conueniat cautum hominem tales ex promittētes voces: & eum, qui facile de particularibus, tanquam vniuersalibus, pronuciat. Nam, cum temerarius ille hæsitās dicat / conuulsuum quippiam habet / vel exiguum esse, vel raro contingere, quod dicit, ostendit. De singulorum autem, quæ in omnibus tertij huius commentarij dictionibus referuntur, symptomatum virtute, paucis quidem docui in horum commentariorum prima & secunda: lōge autem lateque in prognostici commentarijs: vberius item ac fulius in libris de iudicationibus, & symptomatum causis: non pauca quoque de his in libris epidemiorum sunt enarrata. Satis ergo hoc loco fuerit solam dictionem explicare, atque insuper, verum ne an falsum sit, quod enunciat, aut frequens, aut ambiguum, aut rarum, sententiam adiungere. Post orationem / conuulsuum quippiam habet / scriptum est ὑπάρωνον nomē. i. submutum: quod quidam cum prædictis connectunt. ita vt fiat talis dicitio / conuulsuum quippiam habet submutum. Alii principium dictionis, quæ inserta, esse existimant, commutantque iterum hi ipsi dictionem: nempe alij line articulo scribunt: alij neutrum articulum adiungunt, talem fabricantes dictionem, Τὸ ὑπάρωνον. i. submutus cum iudicatione rigor, ventris deiectiones subliuidæ turbationis plenæ, & vrinæ tenues. Quidam legunt per se / cum iudicatione rigor / neque cum prædictis

prædictis neq; cum sequentibus ordinantes. Alij totam dictionem commutant, atq; ita scribunt, *E* *ὑπόφορον ἅμα κρίσει ρίγος*, i. subterrefaciens cū iudicatione rigor. Consequenter aut̄ tibi vtrorum que expositionem per se exacte scribā. Quidam igitur *ἅμα κρίσει ρίγος*, i. cū iudicatione rigor, per se scriptam esse volunt, multasq; fieri cū rigore iudicationes significare. Orationē vero *ὑπόφορον ἅμα κρίσει ρίγος* dixi iam antea quosdam permutare, & pro *ὑπάφωρον, ὑπόφορον* scribere: geminamq; faciunt expositionem, alij quidem pro *φοβερὸν ἅμα κρίσει ρίγος* dici putantes: alij pro *μετρίως φοβερὸν*, quasi mediocriter terrificum dixeris, vt *τὸ ὑπάφωρον* simile sit *τῷ ὑπόφορον*. Fuerit aut̄ & tertia quedā scripturæ huius expositio talis. Componere quouis modo rigorem bonum non est: veluti si, dū vel per sanguinis eruptionem quis, vel vomitum, vel ventris vacuationē, vel sudores, vel hæmorrhoidē iudicat, vel mulier per menstruam purgationē, rigeat. Sæpius certe fieri vī, vt bonam aliquam vacuationem antecedit rigor: cum vero iam excernūt, rigorem incipere malum. Quod aut̄ id verum sit, qui multos ægros diligenter contemplati sunt, norūt: si vero prorrhethici author ita censuerit, est diuinandum: principio siquidem neq; an ab illo scriptum *τὸ ὑπόφορον* sit, nouimus, in antiquis enim exemplaribus plurimis non ita scriptum est.

15 *Ventris Deiectiones Subluentes Turbulentæ, & Vrinæ Tenuis Aquosæq; , Suspicionem habent.*

F

In Prog. cō. 2. t. 2. 4. 199. h
Ibidē 200. h. t. 30. & 201. a. t. 32.

De his vtrisque seorsum in prognostico disseruit Hippocrates, tum ||liuentes ventris deiectiones prauas esse inquiens, tum ||vrinas tenues aquosasq; : nunc suo more diuersi generis notas complectens, nihilo plus docet. Potuit sanè & his author praua sputa coniungere, vel spirandi difficultatem, vel aliā quāpiam vitiosam notam. Quidam vero expositores dictionem hanc huic/submutus cum iudicatione rigor/coniungunt, vnamq; totam efficientes, super dictis omnibus illatū esse ab authore dicunt, id quod in calce dicit, *ὑποπτα*, i. suspicionem habent: nempe & his subliuentibus, s. ventris deiectionibus, vrinisq; tenuibus & aquosis, non absq; rōne inferit/suspicionem habent. Si vero quispiam his addiderit & *τὸ ὑπάφωρον*, i. submutum, non suspectam solū ait esse cōursionem, verum quoque & euidenter malam.

16 *Fauces parūm Exasperatæ, Venterq; manibus surrectionibus murmurans, & Frontis dolores: Contrectati Fatigati, In stragulis vestimentisq; dolorosi: quæ ex his augentur, Difficilia existunt: Somnus multus in his Conuulsus, & Dolores in frontem graues, & Mictio difficilis.*

Ventrem murmurantem cum inanibus surrectionibus quidam phreniticum esse symptoma contendunt: nempe duobus modis errare eos, vel q, quæ sub sensum cadūt, non sentiant, q̄q̄ cum dolore persæpe fiant: vel q, quæ sub sensum non cadunt, sentire vident: altero aut̄ modo resurgere quidem eos tanquam morsos aiunt, sed nihil operari, qm̄ neq; quod morderet, erat, morderi siquidem sese putant, sed non mordent. Oratio aut̄ /in stragulis vestimentisq; dolorosi/ex assueto sibi enunciandi modo absurde dicta est, quæ talem habet sensum: tactum eorum, quæ ipsis substernūtur, non ferentes, sed dolentes. An ne quidem & ob id, q ab incumbentibus grauent̄ (dura siquidē esse arbitrant̄ vel mordentia, quæ substrata sunt, atque inuisam habent, quæ circumfundit, vestem stragulā) an si ob aliud quippiam ipsis contingit, prorsus est incertum. Deinde & alia deinceps recensens, cum inquit/somnus multus in his conuulsus/sophistis præbet peruestigandi occasio nem, an possit aliquando somnus lædere: nam aut iuuare ipsum inquiunt: aut, si non iuuat, nequaquam tñ vnq; lædere. De ea re aut̄ in aphorismorum commentarijs antea disserui. Neque vero, si somnus multus lædit, conuulsionem efficere videt, at solum periculosum esse morbū ostēdit. Mictio autem *δυσκολαίνουσα*, i. difficilis, miro modo ab authore in obscuritatem est excogitata: ita vt inter expositores alius dicat *δυσκολαίνουσαν*, eam quæ fit cum dolore, esse dictam: alius eam, quæ retinet: alius eam q̄ ægre fit, & eā q̄ continue, & eam q̄ in stranguria fieri solet: eā vero, q̄ præpotēter mordet, alius. Vbi vero oīa percurrerimus, nihil, quod effatu dignum sit, ad prædictionem cōsequemur propter eam, quam sæpe retuli cām, q. s. permulta diuersi generis permiscet symptomata. Argumentū rei huius maximum est vel hoc, q̄ interpretum non nulli eō quidem ierint, vt dictionem pertinere ad hanc vsq; orationē /somnus multus in his conuulsus/existimarent, principio alio, que consequunt̄, legi præcipientes: alij vero cōiungant: atq; ex cōiūgentibus alij alia in parte consequenter dictorum circumscribi dictionem velint. Si igit̄ omnia ad finem vsq; quis persequatur, quæ in singulis suspicionibus separatim expositores dixerunt, longum sanè efficiet sermonem, nihilq; eos, qui in hunc incident librum, iuuabit.

† Al. ex cōuulsis. s. affectionibus. et sic inferius.

17 *Vrinæ Detentio & quibus Rigores † ex his Conuulsiones: } Vt & ipsa, vbi inhorruit, sudauit.*

Si coniunctionem /&/ permittauerimus, sermo erit dilucidior, talis redditus: Vrinæ retentio, quibus rigores, & ex his conuulsiones. Hæc particula /quibus rigores/ dicta est & in libris epidemiorū in hac dictione: Ante rigorē vrinarū retentiones. Quod aut̄ & ex cōuulsus affectionibus vrinæ retineant̄, præposuit author in præsentī dictione. Quæ aut̄ temere à quibusdā dictionis huius explanatoribus dicta sunt, subticere est melius. Ego autem explanationē ad eam, quæ idonea sit, prænotationem dico. Sequitur /& ita, vbi inhorruit sudauit. Quintus quidem, solam hanc cum sciret

»

A sciret descriptionem, quam in antiquis, ut ait, exemplaribus reperit, fatē se non intelligere. Verū in compluribus exemplaribus scriptum est /& ipsa, ubi inhorruit, sudavit/ ut mulieris nomen ea voce intelligamus, quam, ubi inhorruit, sudare contigit.

18 *Syncere desistentes Purgationes, a libi quidē exacerbantes, his vero & valde: ex talibus & Parotides exurgūt. Al. oibm.*

Ut pro purgationibus vacuationes diceretur, præstabat. Nempe, cum excerni contigerit, quæ corrupta sunt, purgatio est corporis: cū {vero} excernantur, quæ vi morbi sunt, {vacuatio}. Cuius autē, quod de his dicatur, patet ex verbo /desistentes/ quæ expurgantes corpus vacuationes, principium quidem a synceris interdum habent, sed desinūt in benignas mitesque defectiones. His vero & valde tales exacerbantes esse vacuationes, ad interdicta relationem habet. Antea autē dictum est: Urinæ retentio, quibus rigores, & ex his cōuulsiones. Prænotio autē in ea re est, quæ parotis suscitari possit: atque ob id scribitur, quæ ægro cuidam ex ijs, quæ in dicta syndrome relata sunt, parotida habere contigerit: non tamen perpetuo sed magna ex parte parotidas prædictam sequi syndromen est rationi consentaneum: didicimus siquidem talium abscessuum notas.

19 B *Turbulenta & ferocesque: è somno Excitationes, Conuulsivæ, tum aliàs, tum cum sudore.*

Iam antea concursiones huiusmodi explanauimus, nihil sane, neque quod necesse sit, neque magna ex parte, habentes: atque ob id præsentem dictionem quidam ijs, quæ inferuntur, nec tunc, ceteri autem distrahunt.

20 *Cervicis dorsisque; Perfrictiones apparentes per totum corpus, in his & Spumose Urinarum excretiones cum Animæ deliquio, atque Oculorum hebetudo, Conuulsionem prope esse indicant.*

In multis quidem exemplaribus dicitio ita scripta est /perfrictiones apparentes/ in alijs vero melius hoc pacto /apparentes per totum corpus/ tanquam fieri non possit, ut totum simul refrigeratum sit corpus, atque ob id bene adiectum sit /apparentes. Quod deinceps dicitur, non paruum habet in scriptura controuersiam: quidam. n. scribunt ἀφρώδεις. i. spumose, mictiones: alij autē πυώδεις. i. purulente. Sed ad totum rei sensum verbum /spumose/ est rationabilius: nam Purulentæ mictiones, si proprie utriusque intellexerimus, & non, ut libri huius author improprijs nominum metaphoris uti consuevit, pus urinis permistum esse indicant: puris autē generatio, tū abest, ut cōuulsio nō significare possit, ut est in aliquo, qui conuulsione incurrit suspicionem, signū bonum sit, morbum concoqui ostendens: Spumose vero siue ob colliquationem, siue ob perturbationem quandam flatusumque spiritum exoriantur, suspectæ utroque modo ad conuulsionem existunt: non tamen purulentæ his similiter. Si vero improprie purulentas dixit urinarum tum crudarum tum crassarum excretiones, neque ita suspectæ sunt, neque ad conuulsione generationē proficiunt. Animæ autē deliquiū, & oculi hebetudo, quæ ἀμαύρωσις dicitur, imbecillæ animalis facultatis signa existunt.

Conuulsionem igitur non ea symptomata dicitis adiecta, sed sola illa possunt indicare: illa dico, cervicis dorsisque perfrictiones vna cum toto corpore: urinam item spumose, aut crudam, aut incoctam. Oculi autem hebetudo per accidens conuulsione expectationi fidem faciet, quod principium neruorum affectum significet. Nosse autem oportet & concursione hanc virtutum inferre conuulsionem: non tamen perpetuo, vel ut plurimum, sed ambigue magis, si ἀφρώδης id est spumose scripserimus: neque, si scribatur πυώδης id est purulente, expers ut dictum est, expectationis erit: medium utriusque obtinente, si πυώδεις id est somniculose, scriptum sit: sed illis adhuc magis, si crudæ & incoctæ videantur. Quibus autem hæc cessauerint, his propè esse tum conuulsionem tum mortem indicat, oculorum hebetudo & apychia. Intelligit autem proculdubio leprosychiā. i. animi defectionem. Dioscorides pro ἀψυχίη scribit ἀψυχίη.

21 D *Cubiti & Cervicis dolores Conuulsivi, a facie autem hi, atque in Fauibus sonitus multi cum saluatione, Sudores in his per somnos boni: An & Sudore quam plurimos leuari non malum?*

Orationem /a facie autē hi/ intellexerunt omnes, ut æquam habeat conditionem cū hac /a capite/ nempe & supra in alia dictione dixit /tum aliàs, tum a capite orti. Quare autē conuulsiva hæc dicat symptomata, non est incertum ijs, qui antedictorum meminerunt. Quidam vero primam dictionis partem per se tum scribunt tum legunt, ut sermo talis sit: Cubiti cervicisque dolores cōuulsivi: a facie autē hi. non amplius indigentibus nobis ad conuulsione prænotionem consequente oratione. Hi autē coniunctionem /atque/ tollentes, principium consequenter scriptorum hoc fecerunt /in faucibus sonitus frequentes. Quidam pro ἦχοι. i. sonitus, scribunt ὄχλοι. i. tumultus, ita /in faucibus tumultus multi/ ut Dioscorides. Capito autem ita scripsit: Atque in faucibus ὄχοι. i. pallores, frequentes: prompte siquidē (ut peræpe est dictū) recentiores in obscuris libris veteres scripturas pro arbitrato mutabant. At hæc quidē, quoquo modo habeant, symptomata mala sunt: videnturque ad præsentis dictionis veritatē quippiā conferre. Sed iusta est quaestio, quā ob eam adiecit /sudores per somnos in his boni/ nihil. n. est peculiare hoc pacto laborantibus, ut a sudoribus per somnos duntaxat iuuentur. Nempe commune est commodis sudoribus tum in dicitis affectionibus, tum in

* τὸν δὲ σω-
ματι. i. uirtu-
tū, ἢ i cod. gra-
ec. arbitror t. s.
mē legēdū esse
τὸν δὲ σωματι-
κῶν. i. eorum quæ
possunt. ut sit
sensus, hæc cō-
uulsio ē ex illis,
quæ inferre possunt
conuulsio-
nē, non tamen
perpetuam & c.

in cunctis alijs limitationes habere alias, vt si ex morbi coëtionē fuerint, si per vniuersum corpus, E si diebus iudicatorijs, si febres & symptomata sedauerint. Sudores aut, qui in somnis fiunt, vigilan-
tibus fieri superuacaneum. Quidam vero sermoni opem ferre cupientes, sudores in ijs, qui couel-
luntur, ob morbi robur fieri aiunt. Si igitur corpore tum exoluto tū relaxato, quod in somnis fit,
id oriatur, sudare hos secundum naturam est existimandum. Quod deinceps dicitur, maiorem ad-
huc habet dubitationē scribente ipso /an & sudore q̄ plurimos leuari non malum? nullā siquidē
ambiguitatem habet, cum manifeste sit bonum: si minus, at prorsus certe non malum.

22 Dolores, si ad Infernas dilabuntur partes, his Toleratu faciles.

Quod, quas nā infernas dicat, non adiecit, propterea geminā expositores fecerūt scripturā: alij
siquidem ευφοροι. i. faciles toleratu, scripserūt: alij aut̄ δυσφοροι. i. difficiles toleratu. Nā, si ad partes,
quæ circa thoracē & os ventriculi sunt, peruenerint dolores, maiorem inducent tolerandi difficul-
tatem, q̄ cū in ceruice cubitoq̄ essent: } si ad crura, morbosam totā affectionē insigniter iuuabūt.

† ceruici cubi-
toq̄.

23 Qui in febribus si dant cum Capitis dolore Interclusa aluo, Conuellentur.

Ex breuissima interdū expectatione conuellendos scribit: nempe forsan semel quendam ita ha-
bentē conuulsum vidit, non sapius. Liber aut̄ ferē totus ad delirij conuulsionisq̄ prædictionem
expendit. Si quis igitur auctiori crediderit, & in febre capite dolentes cū sudore & alui retentione
conuellendos enunciare ausus fuerit, sapius admodum aberrans, semel petatum assequetur.

24 Subarenida & liquida Deiectiones, perfrictionesq̄ non sine febre, Praue: Rigores ex eis tum vesicā tum uentre
prehendentes, dolorosi: an & in his Comatosum, aliquid conuulsorij habet? non fuerim admiratus.

† adυρα per δ Attici scribunt, per θ vero: † adυρα cæteri omnes, vocantq̄ † adυρας carnes, q̄ du-
ris fibrosisq̄ & ægre diuelligibilibus atq̄ mandī contumacibus contrario habēt modo: tales autem
maxime sunt, quæ à multis σαχνα appellāntur, diem vnum vel duos à iugulato animalī repositæ:
εωλας autem eas Græci vocare consueuerūt, { quali biduanas vel triduanas dixeris: } & εωλίζειν
ita ante putrefacere: † hinc edulium summe recens επιβραχῦ προσεωλισμῆνον id est parum adpu-
trefactum mortificatumq̄ dicit. } Constat autem ex eo, quod postea ita dictum est: Scribis † ad
finē accessit. } Ego igit̄ ostendi, quæ nā dicant homines † adυρα, in edulijs, & nō i excrementis,
orationē habentes. Sed libri huius authorem æquum erat nobis dicere, quæ nā excrementa υπο-
† adυρα. i. subarenida vocet: nempe, q̄ mediocriter † adυρα. i. arenida, constat. { Prorsus siquidem G
ad eū spectabat nobis ostendere, quæ nam dicat υπο† adυρα. } Cum aut̄ propheta ipsi inter se con-
trouerſi existant, maior adhuc nobis, qui propheta non sumus, existit dubitatio. Nempe est, qui li-
quida nunc simpliciter dici ait: alius cum aquositate liquida, crassitiemq̄ & substantiā nullam ha-
bentia: alij ea tanquam pinguitudine vacua: alij veluti nō glutinosa: alij (nescio quod ipsis visum
sit) aiunt ea, quæ humidis alijs, olei instar, non miscentur: alij in liquida deiectione biliosos & inco-
ctos globos: alij autem, quæ facile dissoluntur, vt si arenam aqua consperſeris, deinde digitis com-
ponens constrinxeris, & mox vbi solueris, dissolutam dixeris, videnturq̄ hi cæteris probabilio-
res esse. Eadem vero potestate dicunt, qui non glutinosa esse aiunt: quæ quis composita & vna vo-
ce dixerit ἀγλισχρα. i. non glutinosa: si enim ab arenulentis edulijs ad deiectiones transferre simi-
litudinem liceat, probabilius fuerit dicere † adυρα alui excrementa esse, quæ de facili dissoluntur;
nullamq̄ habent ægre dissolubilem vnionem. Talia vero excrementa fiunt & à cibis, qui arenu-
lentam & solutur facilem habent substantiam. Vidi ego, cum in agro essem, hortulani pueros fru-
menti quidem indigos, pyris vero abundantes, talia deicere. Qui miliū panicumq̄ edunt, vel hor-
deaceos panes, similia his excernunt. Si vero triticeos panes quis edens talia deiecerit, quod tenuis
& dissolvens humiditas excrementis permista sit, quæ mutuam prohibeat vnitionem, est suspican-
dum. Dioscorides, vt multa alia in obscuris libris prompte commutauit, ita & verbum υπο† adυ-
ρα permutauit, fecitq̄ υπο† εφαρα, appellariq̄ is ita ait subnigrantia: nempe & tenebras † εφας
dictas esse apud Pindarum. Post vero † adυρων vaticinium, vel coniectionem, vel temerita-
tem (nempe, quod quis in talibus, tanquam certe nouerit, enunciet, temerarium existet) ad con-
sequentes pergamus dictiones: ex quibus prima est /perfrictionesq̄ non sine ardore/ quod rur-
sus ipsum certo nosse, quid sibi velit, temerarij est hominis. Coniicientes vero & in hac re, vt in
alijs libri huius multis fecimus, perfrictiones non sine ardore dici assereremus, cum quis superfi-
cie quidem perfrigerit, in imo autem corpore sentiat igneam caliditatem. Has igitur prauas es-
se ait: quis enim cute quidem perfrigescentem, intus vero ardorem sentientem, prauē habere nō
nouit, etiam non quærentibus nobis, an subarenida deiecerit? Nempe scriptis in prognostico
contenti ad dignotionem || tum bonarum tum malarum deiectionum non falleremur. Deinceps
autem in præsentī dictione scriptum est ita: Rigores ex his tum vesicam, tum ventrem, prehen-
dentes dolorosi. Quærere igitur rursus nos hoc loco vult scriptor, quid nam significet ver-
bum επιλαμβάνοντα id estprehendentes. Nempe antea ipsas επισχέσεις id est retentiones, vo-
cauit ἀπολήψεις id est interceptiones: nunc autem, qui επιλαμβάνοντα scripsit, alijs quidem in
re

† Hinc edu-
liū iuuenibus
ἀκροσάπης δι
εἶναι ἔστι id, quod
parū ἔστι προ-
σεωλισμῆνον.
Locus Hippo-
cratis in libro
de Alimento.
Galenus vocē
hanc ἀκροσα-
πῆς interpreta-
tur, quod in su-
perficie est mu-
tatum, i. ex posi-
tione linguarū
Hippocratis.
† εἰς τέλος με-
ταβληθῆναι
i. exquiriti-
e mutatum.

In Prog. cō. 2.
t. 13. & 14. ac
reliqua. 4. 199.
a. c

Are eiusmodi nomen ferre v̄ de interceptionibus retentionibusq̄, quas ἀπολήψεις vocant: alijs vero, q̄ veluti admodum extendantur, indicare. Quod vero dicit, ὀδινώδεια. i. dolorosi, sufficit ostendere ægrotationem quandam significari per vocem ἐπιλαμβάνοντα. In cæteris quidē operibus plurima eorum, quæ dubitationem afferunt, ex illatis dignoscuntur: in hoc vero libro maior perpetuo priore infertur quæstio: Quō & nunc, cum inquit / an & in his comatosum / nempe vel tale est, quod ait, in his memoratis, vel tum omnibus, tum postremis: nā & id patet comatosum pathema habere quippiam simul exiliens & conuulsiui, veluti in quo quidem ipsum etiam simul extitit, quod prædicta comatosum sequatur. Sed neutrum horum neq̄ est necessariū, neq̄ vt plurimum euenit: & quidem author ipse consentit: adiecit enim coniunctionem dubitandi, an: dein de ipsi acclamauit, cum dixit / non admiratus fuerim / nempe ita in cōpluribus & fide dignis exemplaribus est scriptum, veluti & in alijs quibusdam nullo pacto scriptum reperitur.

25 *Quæ in Acutis morbis vomitorie trahuntur, Vitiosa: atq; Albæ deiectiones, Difficiles: Lentore carentia ex his percurrentia Multo cum æstu in Mentis eunt aberrationem: An ex his Comatosi torpidiq; postea fiunt? Morbus ex talibus diutius manet: An & circa iudicationem ærescentes Difficulter spirent?*

*al. tusculosi.

B Quæ in acutis, inquit, morbis vomitione trahunt, vitiosa sunt: tale aut quippiam & antea est scriptū: nosq̄ in similibus similia dicere cogimur. Adijciam vero nunc & illud, quod ante dictū non fuit, cum nauseam fieri dicebam, q̄ ad expurganda, quæ contristant, venter cic̄. Quidā & ob phlegmonem ipsius, nauseabundā fieri affectionē dixerunt: quod in supradicto vniuersali sermone cōtinetur. Nam, si phlegmone sua propria ratione nauseam pariat, nunquam venter phlegmone obsideri citra nauseam reperietur. Incidit autem huic symptoma eiusmodi, cum phlegmone obsidet quandoque duobus modis: Altero quidem, cum tenues quidam ichores ex inflammatis particulis ad interiorē ipsius capacitatem decumbentes, collectiq̄ in eo loco, os ipsius contristauerint: Altero autem, cum permixtio affectionum fuerit. Duabus liquidem inter se complicatis affectionibus, per se in vtrāque fieri solet. Permista igitur ea, quæ nauseam parit, affectione cum phlegmone, propter alteram earum nauseantes ægri fiunt, non propter phlegmonem. Contingit autē non nunquam, vt ex moderatis nauseis vomitus statim incidat: non nunquam sanē & cōturbatio quidem plurima & frequens fiat, vomas vero vel nihil, vel prorsus paucum: quod conijcere licet his verbis / vomitorie trahuntur / ipsum velle significare, quæ in præsentis dictionis capite sunt posita. Prauum autem est, non vt lignum tatum, verum ē vt causa, symptoma huiusmodi. Nēpe, quatenus succi malitiam, excerni contumacem contineri in ventris ore ostendit, eatenus signum prauum est: quod vero continuis lacerationibus vellcationibusq̄ ventrem cruciet, ob id rursus tanquam causa ipsius erit, phlegmones quidem non dum existentis tanquam modo futuræ: eius vero, quæ iam ad est, tanquam incrementum suscepturæ. Præterea inquit / albicantes deiectiones, difficiles / quod quidam ab ante dicto separant, cæteri copulant. Cæterum, quod de prædictis antea diximus, idē & de his nunc dicimus: Albæ etenim deiectiones fiunt non defluente ex hepate in ventrem bile: quod sanē & per se & cum ante dicto constare potest: quia vero author dissimilia multa inter se cōmiscet, legētes ob id ea & copulare & separare ab inuicem possunt. Sed, quod mox post albicantes deiectiones scriptum est / lentore carentia ex his percurrentia multo cum æstu, in mentis eunt aberrationem / inter ea, quæ semel forsā vel bis visa sunt authori, est, nullam, quæ necessaria sit, habentia consequentiæ causam, sed (vt sæpius iam dictum est) quæ fieri possunt, interdū quidem q̄ infesti transmittantur humores, interdum vero q̄ diuidant, atq; aliq̄n q̄ in crescente affectione plures occupent locos. Adde, q̄ neque comatosos eos fieri inter necessaria sit, sed inter contingentia: quod & ipse confessus est, cum inquit / an ex talibus comatosi? visus est liquidem & id supra perpetuo adscribere, vbi enunciare quippiam non audeat. Cætera, quæ deinceps ad finē vsq; dictionis dicunt, similem habent absurditatē, vt forsā iam ab earum, quæ huic libro supersunt, dictionum explanatione temperandū sit. Nēpe, qui exacte didicerunt, tum quæ in libris Hippocratis scripta sunt, tum quæ in ipsorum explicationibus sunt à me dicta, hi cognoscere possunt, quæ nā sanē ex signis scripsit, quæ prognosticen equaliter perpetuo habentem obtineant, quæ nā magna ex parte, & quæ ambigue, vel raro: atq; amplius quas in ipsis pro maioris minoris ve ratione continuerint differentias: vt nihil ope mea ad præsentia indigeāt. Cæteris vero, qui, priusquam illa didicerint, sese ad hæc conferunt, prolixissima in horum singulis orationis est necessitas, vt non tribus, sed triginta, opus sit libris. Ego vero cōprobatas fide dignorum exemplarium scripturas in præsentia percurri dictione. Sunt vero & aliæ multæ scripturæ, aliæ aliter pro cuiusq; arbitrato: sed ad infinitam, vt dixi, prolixitatem incidere cogar, si omnes memorauero.

26 *Quæ ex Lumbis ad collum: caputq; redundant, resoluuntq; paraplectico modo, Conuulsiva, & Mentis vacillationem parientia: An & talia Conuulsione soluantur? Ex his Variæ ægrotant per ea profecti.*

In hac quoque dictione est incertum, quō nam pacto legere nos voluerit, qui librum hunc scripsit: an ex ordine vniuersa connectentes symptomata, deinde ab his dicentes / an & talia conuulsione soluantur? an ad hanc vsq; orationem / resoluuntq; paraplectico modo / serie cōtinuata legere,

gere, mox silentes, rursus postea dicere/convulsiva & vacillationem mentis parientia/nep̄e qui-
dam hoc modo, alij illo legerunt: deinceps etenim inquit/an & talia convulsione soluantur? Cōul-
siua certe cōuulsione solui, inter absurda est: Prædicta vero solui convulsione probabilius quis in-
tellexerit: sunt autem, quæ prædicta sunt, hæc/ quæ ex lumbis ad collum caputq; redundant, resolu-
untq; paraplegico modo/postea, facta fuisse convulsiva, & talia reddita paraplegiâ soluisse. Hæc
siquidem sensum quendam habere videntur, propterea q̄ paraplegia affectio vnius partis corporis ta-
lis sit, qualis est parâplexia totius, huicq; aduersissimum sit secundum motionem pathema convul-
sio. Nep̄e, cum partes affectas motu priuet paraplegiâ, convulsio ad motionem agit naturali vehe-
mentiorē, ita vt violenter hæc concutiantur: q̄ si obstructio, vel humorum aut crassorum aut glutin-
osorum impactio, in nervis fuerit, ob id paraplegiam iuuare videbitur. Quod vero in calce oratio-
nis dictum est /ex talibus varie ægrotant per ea profecti/ in quopiam id factum conspexisse mihi videtur.
Nep̄e & semel ego quendam, qui ita affectus erat, permutationemq; varie sese mutuo excipientium
symptomatum habebat, vidi. Fiebant autem & illi hæc, progressis laborum colliq; & capitis doloribus:
post quos manus tota ægre tum sentiebat, tum mouebatur: sicuti & in dictione dictum est /para-
plegico modo/cum non esset exacta paraplegia: mox superueniens convulsio sensiliorem eam at-
que ad motiones expeditiorē fecit: placata autem cōuulsione, sensim rursus deterior reddebat: dein
de rursus tum lumborum, tum colli, tum capitis, dolore correptus vniuersam subitamq; habebat pa-
raplegiæ in manu aduersionem: atq; rursus postea non parum conuellebatur.

* Forte, apople-
xia. vide lib. 4.
de vict. rōne in
morb. acut. cō.
27.

27 *Convulsiones in Hysteris sine febre Faciles sunt: Vt etiam Dorcadi contingit.*

Et in hoc loco, quod à nobis cognoscitur, dictioni adaptabimus, nihil ab ea discentes. Nomen si-
quidem ἐσχέρης, quod facile dixi, ambiguum, quantum in se est, existit: potest enim quis intelligere ex eo
rationabilem earum, quæ in hystericis affectionibus fiunt, convulsionum generationem: potest quo-
que & dici securitas ipsarum, & à periculo recessus. Nihil itaq; dictio nos docet, sicuti neq; alius, q̄
ambiguus sit sermo. Qui autem in rebus, quæ dicuntur, veritatem scire præuertunt, vni ambiguitatis par-
ti conueniunt, interdum autem & duabus: quo pacto & nunc hi legunt. Nempe mulieribus hysteri-
cis appellatis, quæ strangulationibus vteri capiuntur, fiunt & continue totius corporis contractio-
nes convulsivæ, nec simile cæteris convulsionibus periculum habent. Sed, quoniam & in magnis vteri
inflammationibus convulsiones interdum assident, ab his nunc dictas separauit, adiciens dictio-
ni ἀπύρωτος, quod est sine febre. Nempe, quod magnas vteri inflammationes febres consequantur, neminem
latet: at non sapius fiunt ex vteri inflammatione convulsiones: si fiunt, periculose sunt. G

28 *Vesica Intercepta tum aliâs, tum cum Capitis dolore, Convulsuum quippiam habet: Quæ ex his cum Stupore exoluuntur, Difficilia existunt, non tamen perniciofa: An & in Mentis pellat Vacillationem, quod huiusmodi est?*

Ἀπόληψιν. i. interceptionem tum vrinarum tum deiectionum pro retentione appellare consue-
uit. Cōuulsuum autem quippiam habere ait: quod idem cum hoc est, posse aliquam convulsionem pro-
uocare, & præsertim cum dolor capiti aduenerit: fuisse siquidem neruorum principium in societa-
te affectus vesicæ ostendit. Quod vero postea scriptum est /quæ ex his cum stupore exoluuntur/
bifariam est expositum. Nep̄e quidam de vrinis dictum inquirunt, tanq̄ ex retentione cum stupore ex-
cretæ sint: volunt siquidem ἐκλυόμενα. i. quæ exoluuntur, dictum esse pro ἐκκρινόμενα. i. quæ ex-
cernuntur: alij verbum /exoluuntur/ de corporis partibus dictum esse intellexerunt: alij de vniuer-
so corpore, quasiensione quidem torpens ipsum, voluntaria vero motione exolutum, fuisse dixere-
runt. Volunt igitur hæc δύσκολα quidem. i. difficilia, pro ἀκινδύνα dici. i. periculo vacantia, non
tamen perniciofa. An vero in dictionis calce dubitanter enunciet, in dementia pellere, quod ta-
le est, nec ne, sapius mentem ipsius didicimus, in quibus addubitat.

* Cod. antiqui
habent ἐπιπύ-
ρωτος. i. pericu-
losa.

29 *An & Ossium, quæ in temporibus sita sunt, dissections, Convulsionem accersant? Vel Temulentum sauciari, vel Sanguinem Valent erumpere, in principijs si id faciunt, Convulsiva?*

Quod in calce orationis dictum est /convulsiva/ in exemplaribus quibusdam adiectum non est:
neq; si non adiectum sit, quantum ad intelligentiam rei spectat, quippiam refert, quia sub eo intel-
ligatur, quod principio dictum est /cōuulsionem accersant? Dilucide igitur hoc in loco id ipsum;
quod in vnoquoque ægrotante apparuit, demonstrauit: cum iustum esse sibi scripturam interpre-
tari visum fuerit, interdum quidem tanquam vniuersale enuncians, interdum vero addubitans:
Sicuti & nunc in aliquo, cui os capitis positum in temporibus, discissum fuit, qui temulentus sau-
ciatus est, confestimq; erupit vehementer sanguis, & tandem est convulsus. Cum ergo tria ipsi eue-
nerint, vnum quidem ossis temporalis discissio, alterum q̄ temulento id factum sit, tertium vero
sanguinis eruptio: inquirat, à quoniam horum sit orta convulsio. Cui respondebo facile: nam de os-
sis temporalis discissione ait Hippocrates, || Quod plagæ temporibus inflictæ graues sunt, & soporē in-
ducentes: quod itē in convulsionibus distentionibusq; temporum musculi primi patiuntur. De ebrietate ve-
ro aphorismum illud dixit: || Si ebrius quispiam repente obmutuerit, cōuulsus morietur. De sanguinis autem
eruptione, || Quod convulsio à repletionem fiat, vel vacuationem, non autem totius corporis, sed neruorum
ipsorum:

de Articulis cō.
2. c. 9. 7^a. 263. f
5^a. Aph. 5. Ext.
ord. 37. f
6^a. Aph. 39. Ex.
ord. 50. f

»
»
»
»

A ipforum: quo fit, vt ex sanguinis eruptione haudquaquam conuellantur, nisi refrigeretur vel propter praesentium incuriam, vel quod sedare velint fluxionem sanguinis per refrigerantia remedia.

30 *In Sudore Sputa praeterfluentia Febrienti aegro, Leuia: an ad dies aliquot Ventres humectentur? arbitror: an his Abscessus in articulum futurus?*

Quidam dictionis antecedentis finem principium huius efficiunt bifariam: Alij quidem cum articulo, τὰ πρῶτα δὲ α. i. conuulsiua, in sudore sputa praeterfluentia: verum, quod ad intelligentiam ipsam attinet, nihil interest, siue adiectus siue ademptus fuerit articulus: Qui vero deinceps dicitur/co uulsiua/praeordinant, magnam faciunt sensus permutationem: Atque adhuc magis scriptura alia, quam recentiores quidam moliti sunt, pro ἐν ἰδρωτί. i. in sudore, nomen compositum ἀνιδρωτί. i. non in sudore, & absque sudore, facientes. Si igitur non saepius in dictionibus multis ea, quae nihil conferant ad praedictionem, pro conferentibus adscripsisset, confestim culpassem eos, qui dictioni, conuulsiua, praescribunt praedinantque. Cum vero & ipse adiecerit, quod nihil conferret, ignosco ijs, qui conscripserunt, conuulsiua, quae ad praesentia nihil, quod estatu dignum sit, conferat: siquidem in febribus cum sudoribus non iudicatorijs praeterfluentia sputa, ob copiam immoderatam vel virtutis imbecillitatem oriuntur: atque ob id sunt ἐπιθνη. i. leuia, quasi ἐντροπα. i. non contumacia & versu facilia, dixerit. Absurdior autem fuerit intelligentia, si ἀνιδρωτί. i. non cum sudore, scripserimus: quod quod, qui scripturam antiquam permutauerunt, tanquam sapientius quippiam inuenissent, ita scripserunt, pro ἐν ἰδρωτί ἀνιδρωτί facientes. Orationem autem hanc/an ad dies aliquot ventres humectentur? in aegro factum id videlicet conspiciat ita scripsit, an multis euenire id possit, inquirens. Nihil autem certi, quantum ex dicitur est, quod ipsi respondeamus, habemus: nepe, quo pacto tali in aegroto caetera habeat, limitare oportet, de quibus dixit nihil. Modus idem est de futuris in articulos abscessibus: constat. n. quibus nam ex signis talia definire oporteat: de quibus in praesentia nihil dictum est.

31 *Quae Cum tantula ferocitate in Desipienti. non pellunt, Melancholica: si vero a Mulebribus fuerint, Ferina: amplius autem incidunt haec: an et haec Conuulsiuae? an cum Cero quoque Aphoniae Conuulsiuae? quo modo Coriarij filiae obuenerit: coepit autem malum praesentibus mensuris.*

Quam nam appellet melancholicam desipientiam, dixi antea: nam is dictionis eiusdem, quam nunc retulit, scripsit principium. Praesens vero sermo (vt auctor fatetur) est, quod coriarij filiam ex menstruorum retentione ferine delirasse conspexerit: demonstrauit autem per vocem hanc /melancholica/ intensionem: prompti siquidem sunt ad inferenda propinqua mala, qui ex melancholia delirant: ubi autem ingentia mala faciunt, ferinas desipientias appellat. Sed, quod ex purgationis menstruorum retentione talis oriat desipientia, neque prorsus verum, neque magna ex parte. Nam, si melancholicus fuerit sanguis, atque in cerebrum ierit, desipientiam homini parit: si vero biliosus, non talem sed consuetam familiaremque: si copia pituitosa fuerit, cataphoram lethargumque magis efficiet: si vero mistum ex his, mistum est affectionem ex cataphora & vigilia, vel desipientia conficiet. Vt autem horum nihil vniuersale ipsis inest: sic neque consequentium aliquid, quae coriarij filiae euenisse scripsit.

* Galenus uide tur legisse negatiue.

32 *Quibus Conuulsis Oculi fixe relucet, Non apud se hi sunt, Diutiusque aegrotant.*

Quidam pro παρ' ἑωυτοῖσι scribunt παρὰ σφῖσιν αὐτοῖς: sed, quod utraque oratio, & παρὰ σφῖσιν αὐτοῖς εἶναι, & παρ' ἑωυτοῖσιν εἶναι, de his dicat, qui sapiunt, cuius patet. Οὐκ εἶναι παρ' ἑωυτοῖσιν autem est non intelligere, sed mente circummagi, distrahique iudicium. Sed, quod nota habeatur ex oculis fixe relucetibus, vt ex alijs quibusdam, ignorant: satis vero fuerit in eam rem, quod ab eo dictum est:

Oculi ferocitas desipientiam indicat. quomodo & idiotis ipsis dilucet, qui non prorsus stupidi existunt: nempe, quod id semper subaudire oporteat, constat omnibus. Vocamus siquidem in eiusmodi omnia testes idiotas, qui rudes tum existunt, tum vocantur: sed maxime quidem, si fieri possit, natura prudentes: si non, at non mente desides ignauosque. In praesenti vero sermone supra modum relucere oculi ponuntur, quod per se ipsum lignum irascendum erat: sed forsitan id oculo αττε νεῖ id est fixo contentoque, quod est θρασει. i. feroci, concurrens, vehementiorem indicabit fore desipientiam. Superuacue autem ad praedendum, quod deliraturi tales sint, conuulsiuorum meminit: nam & sine his procreari potest desipientia, & praesentibus his, non procreari. Aegrotaturos autem diutius, adhuc etiam temere magis dictum est: nempe, in quibus conuulsis fixe ferociterque relucet oculi, hos acute aegrotaturos, non diuturnius, rationi est consentaneum.

6. Epid. cō. 1. t. 3. 37. 160. b

33 *Sanguinis Ad latus diuersum eruptiones, Male: Vt si, cum lienis magnus fuerit, dextra ex nare fluat: Atque res in Hypochondrijs ita habet: Cum sudore deterius id existit.*

Si quippiam aliud saepius contingere ipse vidi, ita & hoc. Vide autem Hippocrates ex multa experientia, quam ex particularibus sibi fecit, vniuersalia collegisse. Nempe & in epidemiorum libris egrotos scripsit multos, alios quidem, quibus sanguis salubriter erupit: alios vero, quibus insalubriter. Causam horum alibi enunciantes considerauimus. Nunc id nosse satis fuerit, quod, qui afferunt, quomodo ex hepate caua vena sursum per thoracem fertur, ita & ex liene aliam ortam partibus

partibus distribui sinistris, non vera dicant: cum vna sola vena sit, quæ ex partibus septo transfuer- E
fo inferioribus ascendit. Quærit aut non sine rōne ab expositoribus, quam ob cām verbo/lienis/
adiecerit/magnus: aiuntq; qui maxime probabilia dicere visi sunt, in paruo liene non admodum
manifestā esse in ūtraq; vel præsidij vel offensæ inclinationem. Ego vero sermoni adiectū esse exi
stimauerim verbum/magnus/quali vel tumefactus vel in molem affurgēs vel phlegmone obfes
sus adscripserit. Nam, si/lienis/simpliciter scripserit, rursus alia oriret quæstio, quoniam vitio lienē
affici dicat. Si igitur hoc non inquiramus, sed nobis constet in omni tumore præter naturam lie
nē fatigante, in latus diuersum sanguinis eruptionem nocuam esse, limitationis gratia verbū/ma
gnus/adscripsit. Exēplū aut hoc ipsum, videlicet de liene, oīum cōe est, quibus ad latus diuersum
sanguis erūpit: atq; ob id sermoni additur aduerbium/vt/perinde atq; si ita dixisset: vt si, cū iecur
magnū fuerit, ex sinistra nare erumpat sanguis: cæterum ita à liene, tanq; exēplo, ad iecur transire
in promptu esse arbitratus, iecoris non meminit. Quod aut à viscere ad viscus migratio fieri pos
sit, adiecit hypochondriū, inquiens/atq; res in hypochondrijs ita habet/ne tm̄ ex visceribus dire
ctas sanguinis eruptiones bonas esse existimemus vel malas, q̄ in latus diuersum fiant, sed et ex hy
pochondrijs ipsi. Cū aut vitiosa sit, quæ in latus diuersum fiat sanguinis eruptio, deterius adhuc
fuerit signum, si cū desudatione contingat. *Ἐξ ἰδρωσιν* aut. i. desudationem, iā sæpius quidē in hoc F
scripsit libro, sed nusquā ita lucide, vt cognoscamus, nunquid sudores circa thoracem caputq; ap
parentes ita appellet, an eos, qui toto emanant corpore, vbi tum pauci, tum nihil conferentes sint.
Præuū aut vtrunq; horū est: deterius aut, quod in superis sit partibus. Nempe, cū oīs desudatio de
monstret vel copiam in sudantibus partibus, vel facultatis retentricis imbecillitatē: vtrūcunq; eo
rum in locis tum thoracis tū capitis fuerit, deterius est signum, quā si in alia quapiam parte fuerit.

34 *Ex Naribus Exiguo cum sudore Perfrigescentia, Maligna prauaq;*

Rursus hoc loco interpretatione est vsus, non adiecto orationi ex naribus perpetuo erūpenti
sanguine, quod nos de necessitate subaudire oportet, p̄p̄ea q̄ nihil aliud intelligere valeamus. Fiet
aut sermo integer, si ita interpretari liceat: Si ex naribus sanguis erumpat, cum sudores vel fuerint
vel superuenerint, perfrictionē quidem ferunt, quæ indicat malū esse morbū. At, cū perfrictio tū
in extremis fiat, tum per totum corpus, grauior certe difficiliorq; quæ per totum corpus est.

35 *Post Sanguinis eruptionem Deiectiones nigre, Male: Præuæ aut & Prærubræ: an & Quarto die talis eruptio
fiat? Comatosi ex his Conuulsione finiuntur: an Nigris procurrentibus & Tumefacto ventre?* G

Rursum & hoc loco, vt in alijs multis, sermonē manifestum vtilemq; ab Hippocrate dictū cō
fudit. Est aut ipsius primum quidē vniuersale hm̄ōi: || Iudicatoriorum non iudicatum alia quidē
lethalia, alia vero iudicatu difficilia. Cum autē iudicatoria multa sint, in horū singulis suis est ser
mo, particularis quidē ad eū, qui dictus est, relatus: vniuersalis vero ad subiectos subordinatosq;
qualis est talis: Sanguinis eruptio non iudicās vel mortalis, vel iudicatu difficilis. Ita sudor, vel co
pia tum vrinarum, tum deiectionum, tum vomituum, vel quæ per hæmorrhoidas, vel vterū, ex
cernunt, & parotides, & cæteri abscessus. Oīa siquidem hæc, si non iudicant, interdū quidem letha
lia, interdū vero & *δυσκριτα*, i. *ἀκριτα ποιῆι τὰ νοσήματα*. i. morbos iudicationis expertes faciūt.
Cōmunissima aut ex his efficit oratio vniuersalissima generalissimaq; (vocet. n. vnusquisq; pro
suo arbitratu) Iudicatoriorum non iudicantiū alia quidē lethalia, alia iudicatu difficilia. Præstat
aut hoc loco, qn̄ sint lethalia, & quando iudicatu difficilia, definiuisse: id quod ab Hippocrate ipso
est demonstratum. Quæ nanq; ex iudicatorijs nihil iuuant, sunt iudicatu difficilia: quæ vero et in
contrariū repunt, sunt lethalia. Iā, quæ ad contrariū inclinant, alijs ex signis certitudinem capiūt:
quō & malignas scripsit hoc in loco deiectiones: acciderit quoq; aliter cuiuspiam altera talis affe
ctio maligna, vt vomitus, vel prauæ vrinæ: veluti & perfrictio, quæ cū difficultate excalfieri pos
sit, aut totius corporis, aut extremarū tm̄ partium: sic et profunda fitis, æstusq; & caligo, & impla
ciditas, & vigilia, atq; prauorum aliorum quippiā. Didicisti vero hæc eadem omnia ex commen
tarijs de iudicationibus, atq; ex prognostico, quædam item ex epidemijs. * Scripsit certo & hoc
loco sermonē vniuersalē, particularium speciem vnā commemorans. Nēpe, qui modo artem di
scit, putat sola hæc maligna esse, de quibus audiuit: si vero acri est ingenio, pōt & alia q̄dā talia esse
suspicari, tpsq; expectare aliud, in quo & ipsa perdiscat. Quod si {nō} ita didicerit, sed ea, q̄ parti
cularia existunt, rursus expectabit, inscius, q̄rū doctrinæ adhuc ipsi desit: qui vero vniuersale didi
cerit, particularia omnia cognoscit. At, qui prorrheticū hoc scripsit, in particulari versat: atque ob
id interdum quidem ex diuersi generis symptomatis concursione aceruat: interdū vero ex vno
ægro aut duobus vniuersaliter pronunciat: atq; aliqñ addubitat ambigitq; quō & nunc, inquiēs,
An & quarto die talis eruptio fiat? Nēpe, q̄ quēpiā viderit, cui quarto die sanguis erupit, omisso
noie sermonē fecit, q̄q̄ dies ipsi vniuersalem in prognostico habeant doctrinā. Rursus autem par
ticularia enunciāns prorrheticī author, non tanq; particularem, sed tanquā vniuersalem, fecit ser
monem, scribens ita/comatosi ex his conuulsione finiuntur/non necessario fieri inquiens, sed in
terdum cōtingere, veluti & aliud quippiā inūtile, quod habet generationem, sed id quidē simplr
enunciāuit.

* *Al. ἔγραψα
i. scripsi. ut de
se ipso dicat,
qui paulo super
ius citauerit
vniuersalē illā
propositionem,
iudicatoria nō
iudicātia et c.
& particula
rem & c.*

A enunciauit. De nigris autem procurrentibus & ventre tumefacto, respondemus ipsi & hic posse quidem & ea fieri, sed neq; perpetuo, neque ut plurimum.

36 *Sanguinem profundunt cum Desudatione Vulnura, Mala: Loquentes ita affecti Occulte pereunt.*

Quidam τρώματα. i. vulnera per τ & ρ & ω primam syllabam scripserunt: alij autem τρομώδεια per τ ρ & ο: & vltimatissima quidem scripturæ hæ sunt tum expositoribus, tum scriptoribus, sed cō cursionibus rara existunt: veluti & quæ primam scriptam habet per τ ρ α & υ. Exordiendū igit̃ est & nobis à consueta vltimataq; quam per τ ρ & ω scriptam reperimus, & quæ idem significat cū ea, quæ per τ ρ α & υ scribitur. Nempe τρώματα læsiones eas appellat ēt̃ Hippocrates, quæ ab externis inferunt̃ causis. Fecisse igit̃ in præsentia sermonem non solum in vulneribus vel exanthematis, vel abscessibus, vel diuisionibus, verum quoq; & in sanguinis eruptionibus par est: quin in vulneribus cōsonant magis, cum sola hæc sanguinem profundant. Quidam scriptorem hunc etiā nū de sanguinis e naribus eruptionibus nūc agere dicūt, nō in febribus solū, verū quoq; & in nup̃ dictis affectionibus interficere. Siue igit̃ de oibus his sermo sit, siue & vulneribus dūtaxat, sanguinis cū desudatione eruptiones malignæ sunt: nec dissimili modo, si & τρομώδεια. i. tremores, scriptū fuerit. Illud aut̃, loquentes aut̃ eos occulte perire, tale quippiam indicare aiūt, q̃ tales nihil mali habere videant̃, sed tanq; extra periculū cōstituti, & præsentibus loquētes, repēte pereant. Quod si aduerbium λαθρῶς. i. occulte, hoc velit̃ iplis significare, naturalē interpretationē alienis metaphoris permutare sumimopere studere vident̃: putant nanq; virtutem esse orationis semper à cōi loquendi consuetudine recedere, perinde ac si nihil referret, si quis vel ad deterius recedat.

1. de Morbis, circa p̃cipiū. atq; et 4. circa mediū, & alibi, hoc noīe sæpius utitur.

37 *Post modicam Sanguinis eruptionem, Nigramq; deiectionem, in Acutis morbis Surditas Malo est: Sanguis deiectio in his Perniciosa: Surditatem vero soluit.*

Continet̃ in hac syndrome verū quippiam & vniuersale. Nempe in acutis morbis, nigris ex deiectionibus si sanguinē deiecerint, perniciosum vere existit: id quod & nos scimus, & cæteri, qui i artis operibus consueverunt. At qui symptoma esse ṽ secundum eam rōnem, qua in superpurgationibus vltimū excernit̃, quod sanguineū est: sed particulariū est, in quibus scriptor nominauit.

38 † *Lumbis dolentibus Stomachi dolores accedentes, Signa eruptionis sanguinis puto notamq; progressam.*

Non recte explanauerunt dictionē hanc pleriq; qui in hunc librū cōmentarios scripserunt, simulq; & pugnantia dixerunt. † Ṽ aut̃ mihi quidam eā in discentiū vtilitatem exposuisse: sed hoc mō non meminit febrim, vel acuti morbi, vt consueuit. Vt ergo sermo eius in non febricitantibus sit, verisimile est, ex nulla manifesta cā plures consequentes dies lumbis dolētibus atq; ore vētris. In his igit̃ vacuationem per hæmorrhoidas expectare oportet. Posses aut̃ non solū id fore prædicere, sed & propter hæmorrhoidum retentionem ea fuisse conijcere: magisq; si eius, qui hæc patitur, temperaturam videas melancholicam, vt tibi ex dictis prædictio non solū futuri, verū & præteriti, & tertio præsentis sit. Nēpe, cū ab alijs distinctus fuerit lūborū dolor & cardialgia, præteriti quidē erit̃ prænotio, q̃ & antea fuisse illi per hæmorrhoidas vacuationem noueris: futuri, q̃ & nūc erit: præsentis aut̃ affectionis perspicua sunt symptomata, nempe copia in venis accruata tenue quoddam serum in ventrem confluens cardialgias parit̃ in os iplius ascendens, quod omnium ferē partium maxime sentiendi facultate præstat. Plurima aut̃ abundantia portio ad inferum repens locū, in quem & primum deferri consueuerat, lumborum dolores efficiet.

† Lumbis dolētibus cardialgiae accedēt: es, sanguinis per hæmorrhoidas erupturi, signa sunt: arbitror aut̃ et eius, qui antea erupit, signū esse. ita videtur legisse Galenus.

† Clarus ita posset uerbi. Eā aut̃ quis iudicio meo posset i discentiū utilitatē exponere hoc modo. Non meminit febrim, vel acuti morbi, i hoc sermone, vt consueuit: verisimile ergo est i nō febricitantibus, sermonem ipsi fieri, qui ex nulla manifesta cā plures consequēt: es dies lumbis dolent et cardialgia laborent.

39 *Qui Statis temporibus Sanguinem profundunt, Siticulosi hi, Difficiles & Exoluti si non profuderint, Epileptici Moriantur.*

D Hoc rursum loco satis erat vniuersaliter dicere, primum quidem, quibus vacuatio sanguinis cōsueta retenta fuit, his morbos fore plethoricos, manante ipso ad eas corporis partes, quæ retentis excretionibus propinquæ sunt, vel ad eas, quæ imbecilliores existunt: particulatim vero de ijs, qui ex hæmorrhoidē, vt pote excrementis existentibus melancholicis, alunt vel melancholiā, vel phthisin, vel hyderum, vel varices, vel cancrum, vel elephantem: præter hos aut̃ vnicuiq; in ea parte fore affectionem, quæ cæteris manifeste imbecillior existit. Non recte aut̃ duorum symptomatum cōcursionem adiecit, sitis & exolutionis, in sanguinis retentione: nam sitis nullo pacto retentionis sanguinis propriū existit: exolutio aut̃ immoderatas excretiones non retentiones consequitur: & recte dictum est in secundo epidemiorum, || Sanguine multo fluente lassescere. vbi, & quod ex voce exolutionis significatur, exposui.

40 *Qui compositi Perturbantur, Peruigilant, Naribus stillant, Sexto die leuantur, Nocte laborant, Postridie si dāt, in Somnum feruntur, Delirantq; abunde Sanguinem profundunt: An & Aquosa Urina tale quippiam indicat?*

Dilucide rursus hoc loco ostendit, quod in particularibus apparet cōcursionibus. Nēpe profluij sanguinis peculiaria sunt signa clare in cōmētarijs de Iudicationibus deinceps scripta: nūc aut̃ in hoīe, qui abunde sanguinem profudit, oīa, quæ sanguinis profusionem antegrediunt̃, scripsit.

41 Quibus Sanguinis eruptio multa fuerit, procedente tempore Alui Male afficiuntur, si nō Vrina concocta fuerit. E

4^a Aph. 17. Ex. ord. 30. c

Dixit in aphorismis Hippocrates, || Quibus in febribus sanguinis quacumq; ex parte copia erupit, cū reficiunt, alui his humectantur. hic aut simpliciter inquit *πονηρεύονται*. i. male afficiunt: forsan in verbo/male afficiunt/ completi volens, & humectantur, & quacumq; in ventre perperā fiunt, alijs quidem morbis, alijs inflatis, vel ructu acido correptis, vel prorsus non coquentibus. Omnia aut caloris natiui inopiam consequuntur, ob quam & vrina aquosa videtur.

42 In Indicatorijs Perfrictionibus Sanguinis eruptiones Vehementes, Pessimæ.

Conspicuus est sermo nullamq; quæstionem habet, si vehementes & pessimæ scriptum fuerit: Si vero, vt non nulla exemplaria habent, pro *κακίς* u. i. pessimæ, scriptum fuerit *κράτις* u. i. optimæ, maxima orit quæstio: quod defendentes non nulli tale quippiam significari aiunt: Quæcumq; sanguinis eruptiones vehementes refrigerant in iudicatorijs diebus, optimæ sunt. tanq; refrigeratio, sanguinis eruptiones retineat. Hi aut non scriptā enarrant dictionem, sed alteram, qua ita dici oportebat: Quæ in iudicatorijs fiunt eruptionū sanguinis vehementium refrigerationes, optimæ sunt. Adde, q; frustra additum sit/iudicatorijs/nempe, quocumque die sanguinis eruptionibus vehementibus perfrictiones aduenerint, sanguinis eruptiones sistunt.

43 Capitis affecti Grauitate, & Sincipite dolentes, Peruigilesq; Sanguinem profundunt, tum aliàs, tum si quippiam in ceruice tendatur.

Sanguinem profundunt quidem & in huiusmodi concursiōibus, sed non multoties.

44 Qui Peruigilauerint, repente cum Inquietatione quadam Sanguinem profundunt, tum aliàs, tum si quippiam nō ante fluxerit: an & ubi perfrixerint?

Concursiōni quoque huic sermonem adiiciam eundem, quod quidam horum sanguinem profundunt in capitis doloribus.

45 Cervicis Dolores, impense Rubri Oculi, Sanguinis eruptionem ostendunt.

Veræ hæc, q; sæpius ad sanguinis eruptiones cōcurrāt, intulit: cætera vero, quæ ante dicta sunt, raro concurrunt. In re eiusmodi magna præstant virtute impense rubri oculi.

* Al. ἐπίσκλησις. i. suppressa est.

46 Quibus Venter tenditur, Sanguinem hi profundunt, Superrigentq;: an Venter intestinorum incurvat Læuitatem, fiatq; Durus, vel Ascarides fatigent, vel Vtrunq;?

Verbum *αίμορραγέειν*. i. sanguinē profundere, videt sæpius, non semel, author intelligere, sanguinē ē naribus fluere: arbitrōq; eum adnotasse aliquem, qui suppressa aluo sanguinē profuderit, deinde superriguerit, & postea intestinorū læuitate correptus sit. Sed, q; aluus cū intestinorū læuitate induruerit, controuersiā habet manifestam. Nēpe quidā dicit in ipso ventris corpore intellexerunt, non in excrementis. Alij nihil id prohibere inquit, alijs quidē ita sanguinē profundentiū adhuc magis, q; antea, superinduratū esse ventrē: alijs vero contractā intestinorū læuitatē, veluti & habere alcaridas. Alij fieri posse inquit lenteria durā, si, quæ permeauerint, non solū qualitate vel inuertibilia vel immutabilia manserint, verū quoq; & dura, qualia deuorata sunt, citra vllā madefactionē. Dioscorides præsentē dictionē in duo secās seorsum quidē scripsit, Quibus venter tendit, sanguinem hi profundunt, & superrigent: an ad sanguinis profusionē tale consequat: deinde principio altero, inquit, Venter intestinorum læuitate correptus, vel durus, vel ascarides, vel vtrunq;. Scribit aut non *ἐπίσκλησις*, sed *ἐπίσκληρον* per v, & iuxta illud superne imponēs λ, vtrinque punctis includit: vult aut per vocem hanc *ἐπίσκληρον*, corpus induratum significari. H

47 Quibus ad Caput manusq; ex Lumbis fit recursio, Stupefacti hi, Ventriculi ore dolentes, & Saniosi, Sanguinem abunde profundunt, Venterq; turbatis his copiose fluit.

Diligenter rursus hoc consideres loco authorē, qui concursiones ita scribit, vt in quibusdā sanguinē profundentibus vidit: & si, quæ à me sunt demonstrata, memoria tenueris, iudicare ipse, q; nā superflue scripta sint sanguinē profundentibus facta indicia, poteris. Cætera quidem dictionis sili quàm plurimi scribunt: quidā vero non *ιχωρώδες* id est saniosi, sed *χολώδες*. i. biliosi, scripserūt. Si vero eorū, quæ supra dicta sunt, memor fueris, quonā mō vtrunq; defendi possit, non ignoras.

† Al. hi suppressa aluo sanguinē profundunt dolentes.

48 Quibus ex copiosa Sanguinis eruptione & frequēti, Nigrorū multorum est deiectio, † & Tensio, Sanguinē hi profundunt Ventre dolentes: Cum quadam vero fluxione Facile serunt. An hi Sudores frigidus habeāt multos? Re turbata his Vrina mala non est, Neque, quod residet, genituræ simile: Frequentius: ero hi meiuunt aquosa.

Conspicatus quoq; hæc omnia, vniuersale inde comprehendisse ostendit, q; singulorum, quæ dicta sunt, vires non cognouerit: quæ tibi constant, si es memor eorum, quæ dicta sunt tum in his commentarijs, tum in ijs, quos in prognosticum fecimus, tum in libris de iudicationibus: meditationem

Ationem quoque eorum exercitationēq; in epidemijs perdidicisti. Lectis autem aut semel aut bis talibus, ut memoriae tuae confusus à reliquo temperes, non oportet: vix enim eam tum facilem tum promptam habebit, qui etiam assidue in omnibus versetur commentarijs.

49 *Quae ex Naribus cum Sorditate & Ignauitate parua est? Stillas sanguinis, Difficile quippiam habet: Vomitus his Conferat, Ventrisq; perturbatio.*

Nescio, quō paruum malum esse intelligat sanguinē è naribus, stillicidij instar, fluentē: nempe orationē *ἔχει τὸ δύσκολον* id est difficile quippiam habet, in paruis dicere homines consueuerūt. Sed nō paruum id malum existit, & si absq; sorditate ignauitateq; fuerit: cū his, quae cerebrum afficētum esse indicant, lethale signum erit sanguinis è naribus, stillicidij instar, fluor. An vero vomitus, vel ventris perturbatio his conferat, non pōt simpliciter absq; distinctione pronūciari. Distinctio autem est quibusdam morbi in principio, si vires valentes, vel sanguinis redundantia habeāt, vel pituita, vel alterutrius bilis. Nam, si valenter excernant, sanguinisq; redundantiam habeant, q̄ sectione venae, non vomitu, vel ventris perturbatione, indigeant, neminem latet. Quod vero i vomitibus ventrisq; perturbationibus antea est dictum, patescit, cū medicum vomitū ciere & ventrem perturbare velit: non de ijs, quae à natura fiunt, enunciet.

50 *Quibus ex Rigore Febres lassitudinaria fuerint, Muliebria his decurrunt: Ceruix autem in his dolens, Sanguinis in dicta eruptionem.*

Mulieribus quoq; recte valentibus, etiam citra rigorem cum febre, menstrua fit purgatio, cum sentione quadam lassitudinaria. Cum igitur & rigores fuerint, maiorem totius corporis motionē patientes: & sanguine in eo redundante, naturam ad superflui vacuationem excitent: magis utiq; muliebrium, id est menstruarum purgationum, vacuationem fore spes est, si & purgationis, quae per circuitum repetit, tempus adfuerit. Si vero ceruix ex praedictis doluerit, vergentis ad superas partes humoris signum constituitur.

51 *Et per Nares Sanguinem profundere sperandum est ea, quae Caput concutiunt: & quae Sonitum faciunt, Sanguinem profundere, vel Muliebria deducere, si alias, si in spina astus insequatur: forte vero & Dysenteriam facere.*

Rursus hoc loco nomen vnum adscripsit anceps ambiguumq; totā dictionis seriē quaestionis cuiusdā opus habere efficiens: nempe, quae nā sint caput concutientia, obscurum admodum videtur. Quidam. n. capitis symptomata omnia ita dicta esse inquirunt, inuenta generali quadam hac voce ab eo: ut antea, cum de ventre ageret, vocem hanc *πονηρία* i. male affici, inuenerat. Alij in palpitationibus pulsationibusq; temporalium venarum, vel tremulis, vel quodāmodo vibrantibus, motionem quandam totius corporis. Haec igitur caput concutientia mouent interdum & sanguinis è naribus eruptiones, veluti & menstrua. Sperat autē id fore magis, si mulier sensionem aestus circa spinam habuerit. † Potes autē contristantium humorum ad caput impetum asserere, nisi per vterum vacuentur, vel dysenteriam procreent.}

† Ex antiquis clarus, & nerius. Potes es iudicare humores nexios, qui ad inferiora impetu faciunt, nisi per vterū vacuent fuerint, dysenteria esse facturos.

In Prog. cō. 1. l. 28. 4. 195. g

In Prog. cō. 1. l. 32. 4. 196. c

† Vnde diuertis. sed forte in quibusdam positi sublonga.

52 *Ventris quoque Palpitationes cum Hypochondrij Tensione sublonga & tumente, Sanguinis indicent eruptionem: Inhorrescunt autem hi.*

Incertum est, de quōnam symptomate dictū sit *τῶν παλῶν* i. palpitationum, nomen. Nempe praeter id, q̄ neq; appellationes antiquorū aperte discretae sunt, ut & ostendit liber de palpitatione, in quo de artenarū pulsibus differit, sic et libri huius author ad nomina constituenda vel ex abusu vel ex metaphora promptus existit. Non ignoramus autē, q̄ cum Hippocrates in prognostico diceret, || Si vero pulsus in hypochondrio insit. subintulit, Perturbationem aut demeritiam indicat.

DCeterū & ibi quidam intellexerunt pro pulsu palpitationem dictam esse: nō nulli vero, pprie de vehemēti spinam perreptantis arteriae motione. Quāq; autē & hi palpitationem scripserūt, non tū sanguinis profundendi signū indicatorium pulsum hūc esse enūciauit in prognostico Hippocrates: sed postea de hypochondrij inflammationibus scribens sermoni adiecit, || Fit autē his & sanguinis per nares eruptio, & valde iuuat. Atq; ut magis fore quis ex naribus sanguinis eruptionē speret, interrogandos esse ait, an capite doleant, aut oculi caligent: nam, si horum quippiā fuerit, in eam partē sanguis repet. Ut autē bene Hippocrates in hypochondrij inflammationibus dixit, Fit autē his & sanguinis per nares eruptio. sic hoc loco sermonem ex vniuersali in particularē transtulit, inquiring, Cum hypochondrij tentione sublonga. Fuerit autē Job sanguinē} tensio ea mediōrum muscutorum, qui à thorace ad pubis ossa pertinent: Fit autē & lienis sublonga phlegmone. Sed nemo phlegmonas hmōi, q̄ cū palpitatione fiant, haemorrhagicas esse dixerit: phlegmonas vero {hepatis} ceterorū {q; } hypochondrij muscutorū (sex. n. reliqui à duobus praedictis existunt) bene quis haemorrhagicas affirmauerit. Quod ergo in dictionibus multis libri authorē redarguerim, redarguere quoq; & nunc non pertimescam, qui scilicet particularium enunciationem multā fecerit, breuem autem & verā doctrinā vniuersalium reliquerit. Praeterea in calce dictionis adiecit, /inhorrescūt autem hi/ tanquam vniuersaliter his contingens, quanq̄ vniuersale non sit: fit enim

ex talibus concursuionibus interdum & hoc symptoma: perpetuo aut, vel magna ex parte non fit. E Scribenda vero sunt in prorrhetica doctrina, quaecunq; vel perpetuo, vel magna ex parte, fiunt: ut si in proposito veluti exēplo sermo manifestus fiat: Si quis dixerit inter musculos abdominis octo numero existentes, medios rectos hæmorrhagiæ indicantiores cæteris esse, plus edocebit, q̄ qui hæmorrhagias superuenire dicūt: si vero si impliciter solos hos dixerit inflammari, si & aliud quoddā hæmorrhagicorum signorum his superuenerit, hæmorrhagiam infert.

53 *Quibus è Naribus copiosa, uiolēta, et multa fluunt, ad Cōuulsiones hi interdū deducūtur, Venæ autē sectio Solut.*

Si in huiusmodi sanguinis eruptionibus conuulsionem ascisci simpliciter dixisset, hominē reprehendissemus, q̄, ut in ceteris multis, ita & nūc particulare, tanq̄ vniuersale, pronuncialset: quia vero/interdum/apposuit, laudamus, & vera loquitur. Nempe & nos sæpius vidimus in hæmorrhagijs huiusmodi conuulsos aliquos non solū ob exuberantem vacuationem, quam ὑπερκεένωσις vocant, sed etiam propter refrigerationem, si medici caput refrigerauerint, sanguinis profusionē retinere volentes. Quod aut in dictionis calce dictum est/venæ sectio soluit/ tale quippiam indicare videtur: Tales affectiones, in quibus vehementer sanguinem profundūt, venæ sectio soluit, ante sanguinis profusionem adhibita, cōstat autem, q̄ grauata sanguinis multitudinē natura excitata quidem sit ad ipsius euacuationem, sed modum obtinere non valens, vocatam à recentioribus medicis ὑπερρησις, i. superuacuationem, fecerit. Potest aut & vehementis ipsius hæmorrhagię auxiliū sectionem venæ dixisse: nempe & nos sæpius auxiliū experti sumus, perspicue immoderatam sanguinis lationem sistētes. Quod aut manum recto tramite nari, vnde sanguis abūde fluit, respondentem secare, manusq; eiusdem humeralem venam ferire oporteat, liquido constat omnibus: si vero ex nare vtraq; fluxerit sanguis, secare ambas nihil prohibebit: non enim per eas vacuationis, sed reuulsionis gratia, sectionem facimus.

54 *Frequentes & parua Surrectiones, Sufflau.e, Lentæ, Stercoreum exiguū habentes, cum Hypochondrij dolore et Lateris, Morbi reuy participes existunt. An hi, cum suppressæ sunt, Exoluantur, simulq; Sanguinem profundant? Lumborum tensio his & dolores Sanguinis indicant eruptionem.*

Cōgessit rursus hoc loco symptomatū diuerli generis multitudinē, quā vidit, nec ipse affirmat: singulorū aut vires didicisti in ijs, quos paulo ante dixi, Hippocratis libris, & nostris cōmentarijs.

55 *Hypochondrij tensio cum Capitis Grauitate & Surditate, & quæ Splendores perturbant, Sanguinis denunciant profusionem.*

In Prog. cō. 3. l. 33. 4. 211. a

Vult sanē, quæ circa aspectum Hippocrates || tenebrosa dixit, in dicta symptomatū cōcurfione hæmorrhagica ostendere, sicuti per cōmentarios nostros didicisti. Nempe rursus admonere, q̄ nuper sæpius memorauimus, cōmentarios in sermonis prolixitatem est extendere.

56 *Vndecimo die Sanguinis Stillicidy instar fluores, Difficiles, tum aliās, tum si Superstillauerint.*

Verbum quidem /superstillauerint/ superuacuum existit: nam, si & quarto & quinto, similiter absurdū. Cū aut oēs è naribus stillationes difficiles sint, quoties crassæ & nigræ destillationes fuerint, maxime perniciosas has reperies. Si vero tale quippiā diebus quibusdā vel indicatorijs vel iudicatorijs contingat, certius postēdisse licet: vndecimus aut decimi quarti est index. Vbi ergo theoremata vniuersalia diximus, nunc libri huius author particulare aliquod vnum dixit, vndecimi diei in ipsis mētionem faciens. In vniuersali autem de indicibus & iudicatorijs id dixisse par erat.

† In plerisque cod. græcis hæc non leguntur.

† Clariss. utroq; modo lōgus redditur: tum quia difficulter recalciscat: tum quia pluribus diebus perduret, magna quidē ex parte per circuitū, quandoq; uero et uagabūde. Legendum. n. græca ἐκατέρως, non ἐκάτερον.

57 *Qui in Horroribus simul iudicatorie Sudant, Postridie vero, ubi Inhorruerint, præter rationem Vigilant, hos Sanguinis eruptionem incurfuros puto.*

Bene dixit/puto/prædictionis eorum, quæ neque assidue, neque magna ex parte fiunt, affirmationem adimens.

58 *Quibus principio largum Sanguinis profluuium, Rigor fluxionem Sistit.*

Est, q̄n rigorem moderatum videmus prægressum sanguinis profusionem in corporis plenitudine: turbationem etenim in ipso faciens, naturam ad excernendum, quod infestat, iritat. Magna igitur ex parte sudores, vomitusq; biliosorum, & deiectiones, ex rigore fiunt: cōtingit vero & interdum, ut dixi, per sanguinis profusionem, copiā vacuari.

59 *† Sin copiosa superuenerit Sanguinis profusio, in contrarium Reuellitur } Ex Hæmorrhagia Rigores, Longi.*

Vbi morbum non sedauerit sanguinis eruptio, exceperitq; eam rigor, † vtrunq; longū reddit, ex eo, q̄ corpus difficulter calfiat: quod pluribus superuenit diebus, ex circuitu quidē plurimum: contingit autem interdum & vagabunde.

60 *Quibus Capitis dolores, Cervicis labor, atq; Totius corporis cū Tremore infirmitas, Hæmorrhagica solunt: Caterum & Tempore ita soluntur.*

A Multas in hoc toto sermone concurfiones ex ordine scripsit, methodum vniuersalem in ijs, qui sanguinem profundunt, paucis describere non valens. Considerare aut oportet duo hæc prima, febrem valde æstiuam, cuiusmodi caufi sunt: symptomata item tum capitis tum ceruicis, & præsertim plethorica: connumeranda quoq; haud dubie sunt & cum symptomatis capitis, quæ circa faciem fiunt: deinde & quæ toto in corpore abundantie sanguinis signa existunt: hisq; nihilo minus ex anni tpe æstiuo vel regione verna, vel commodatis vel calidioribus, si in hypochondrijs phlegmone quædam fuerit: postea quæ circa caput faciemq; sunt hæmorrhagica signa, & si aliquod in thorace hypochondrijsq; vergentiæ ad superas partes lignum fuerit. Hæc siquidẽ oia in cõmentarijs de iudicationibus exposui, præterea in prognostici primi q; epidemiorũ: in quibus distincta sunt, & quæ iam iam venturæ sanguinis profusionis sunt signa, & quæ talia non sunt.

61 *Vrinæ, quibus Abscessus post aures fiunt, si Celeriter & exigue concoquuntur, Vitiosæ: et ita Refrigescere, Malæ.*

Quod in hac quoq; oratione recensetur particulare, est sermoni vniuersali subiectum: nempe, Vrina in morbo omni † celeriter & exigue concocta, deinde vero cessans, vitiosum quippiã indicat. Liquetaut, q̄ & refrigerari malum sit, non in his solũ, verũ & oibus. Neq; n. in communibus B adest quippiam peculiare, veluti in ardentibus febribus: nempe, q̄ vrentes hæ, summas partes nõ calfaciant, malignæ existunt, benignis mansuetisq; totum corpus æqualiter vrentibus.

† Additur in quibusdã antiquis, πυρετώδες. i. febrili.

62 *Qui Subfoporantur, Icterosiq; existunt, Neq; valde sentiunt, † Venter his copiose fluit: Forsan quoq; & sidentur Exoluantur: } An & his Parotides fiant?*

Si ex nobis propria parotidum signa didicisti, perniciose item habentium signa, facile, quæ nõ dicuntur, propria non esse tibi constabit.

† Al. quibus singulis, uenter his copiose fluit, forsan quoq; & sidentur, hi exoluantur.

63. *Suppressæ cum Rigore Vrinæ, Malæ, tum aliàs, † tum si ante soporatos Parotides prehenderint: An spes ex his?*

In his quidem, quæ antecedunt hanc, dictionibus, futurarum sanguinis eruptionum cõcurfiones scribere voluit, sed completũ, quæ propria essent, paucis, vt dixi, nequiuit. Rursus quoque & alteram hanc dictionem ad prædictionem futurarum parotidum scripsit: sed, quod peculiare sit, nihil habet & ipsa, præter id, q̄ & permista sint quædam perniciofa symptomata, ex quibus raro parotides fiant. Quod aut neque ipse de parotidũ generatione enunciare ausus sit, id sanè ex adiectione coniunctionis /an/ planè constat.

† sunt, qui ueritat. tũ si ante a sopor apprehenderit: an parotidas in his spes est?

64^C *Ex Torminoso Sedimentũ limosum subliuidumq;, Malum: An ex Hypochondrijs dextrum dolere Videatur, Exoluanturq;? atq; his Parotides parum dolorificæ? Venter his omnibus copiose fluens, Perniciem affert.*

In cæteris omnibus exemplaribus scriptum in principio dictionis reperi /torminoso/ præterq; in exemplaribus Dioscoridæ & Capitonis. Nèpe hi scripserunt ἐκ σφοδρώδων, dictione apud eos est de vrinis oratio: atq; ob id residentias harum tum ab Hippocrate, tum ab ipsis, considerari, & nõ deiectionum, inquit. Dioscorides igitur σφοδρώδεια ούρα recenseri ait, quæ πετηρότα. i. cõcreta, quædam per ipsas inuecta habent, factio noie à verbo διασρέφειν, quod est πήγνυθαι. i. concrefcere. Neq; n. ignoramus poetam ita dixisse, καὶ περισρέφεται κυκλωδῶς, quod est περιπήγνυται, id est circulariter concrefcit. Ceteri ferè omnes expolitores limosas subliuidasq; in deiectionibus residentias dici nunciunt, quoties humectetur aluus, putantq; torminosa conuenire: nèpe eiusmodi deiectiones cum torminibus prorsus fiunt. Subsidere aut inquit ita deiectis liquidis residentias tũ limosas tũ subliuidas, vbi praua affectio fuerit, in qua talia excernuntur: prorsusq; ijs, qui talia deiciunt, affectũ esse hepar aiunt, atq; ob id authorem adieciſſe dictioni /an ex hypochondrijs dextrum dolere videat? Nempe, q̄q̄ deiectiones eiusmodi perpetuo hepaticæ existant, non tamẽ

D semper sunt cum visceris inflammatione: quo fit, vt orationi adiecerit coniunctionẽ /an/ q̄ scilicet ita affectis dextrum hypochondriũ perpetuo dolere asserere non potuerit. Præterea, quod deinceps dictum est, exoluantur, hepaticum proculdubio symptoma est, vt in secundo epidemiorũ est demonstratum. Post hæc de parotidibus scripsit. Videĩ aut in his omnibus dictionibus ex concurfionibus quibusdam prænotiones harũ scribere, atq; id esse maxime & in eo quod ipsi proponitur, & in præſenti dictione: sed de his enunciare ausus non est, q̄q̄ in particularibus persæpe vniuersales enunciationes scribere consueuerit. Præterea inquit /atque his parotides parum dolorificæ? rursus quendam talem ægrum vidisse sese ostendens, in quo à natura, impetus quidã factus sit ad parotidam generationem, à qua tñ reijci non potuerunt, quæ contristarent: contigitq; ægrũ copiose fluente aluo perniciose habere, non iudicationis scilicet ratione, natura contristantes humores deorsum excernente, sed propter facultatis, quæ in hepate est, imbecillitatem.

† illic deponi.

65 *In Fastidiosis quibusdam Vigilantijs Parotides maxime.*

Adiecit in præſentia hæc, q̄ sæpius viderit & non semel. Quocirca per eã, quæ subsequenti succedet, dictione verũ est fastidiosos esse, quibus excitant parotides, sed id sufficiens nõ est: nèpe, q̄ de mentiam denunciant talia symptomata, supra declarauit. Si igitur, quæ Hippocrates nos docuit

† Fastidiosum & uigilem uideris.

† salubriter trahēti & c.

† A Locus certe i cod. græcis corruptus ē. ar bitror tñ hunc eē clariorē sen sū. q̄ (mors) ob parotidas non euenit. Nā hoc ita eē, cōstat ex

is, q̄ scripsit, nēpe quod aderat febris acuta, q̄ non uacat periculo: quod itē aderat ille, q̄ passio ē pernicioſa: & quia nō simp̄r illeū scripsit, sed graue olētē ipsum eē uult, multo adhuc magis pernicioſa passio ē: quocunq̄. n. nō graue olētē illeū intelligis, is pernicioſior ē non graue olente.

† B Et magis, ubi salubriter tē polliceri uideat morbus, parotidū generatio expectanda est.

† C Ex aliquis uertēdū. si prologē morbus, ac salubris sit, si ager humorū infestātū i petū ad locos, qui circa caput sunt, hēat.

|| 2. Epi. sec. 1^a.

† D cū ei pro dignitate excretionis morborū, et ad inferna corporis fiunt, quorum & c.

Vide Hipp. 2. Epi. scēl. 1. et 1. Epid. in cōst. 2.

* φαρμάκων, sed forte παραματῶν. i. rci.

ante, contemplatus parotidas fore speraueris, deinde ægrum ¶ ueluti ex ciborum repletione fastiditum videris, parotidas excitandas expecta. Signa autē, per quæ parotidas fore sperabis, sunt hæc: Primum sanè abscessuum omnium cōe est, quod diutius ¶ trahenti euenit ægro, deinde si morbus defes fuerit & deorsum vergat, vel calidus & sursum repat, vel ceruicis capitissq; grauitates fuerint, & dolores, & faciei rubor. Nam per hoc, si parotidas fore ante speraueris, certior prænotio erit, cū, quæ in dictione relata sunt, apparuerint. Sermonē quidem illum ante oīa memoria teneri uelim. Post hæc uero signa omnia singulatim dixi ab Hippocrate duobus iam libris scripta ipsa: quibus apponenda sunt, quæcunq; per pulsus in singulorum prænotationem conferunt: quæ & si prætermilla quidem ab Hippocrate existant, habes tamen scripta ea à nobis in pulsuum libris.

66 Ex Voluulis male olentibus, cum Febre acuta, Hypochondriq; sublimi diutius perseuerante, Parotides exurgentes Perimunt.

In dictione hac facta quidem est obscuritas quædam & ob scriptorem, facta quoq; & ob interpretes quosdam, incertum esse existimantes, utrum ne ex vnoquoq; dictorum symptomatum uir nos sperare uelit, ut parotides fiant, an omnia vnà concurrere. In principio quidē libri huius, cum mens authoris adhuc ignoraretur, congruenter incerta talia esse quis existimare potuerit: ubi uero in toto libro propositi ipsius experientia habuimus idoneam, cognoscamusq; prænotiones eorum, quæ ipse uidit, concursione scribere, constat & nunc ex omnibus, quæ scripsit, simul factis nos sperare, ut parotides fiant, uelle. Quod uero lethales sint, si fiant, est manifestū, q̄ & nūc uiderit in ita laborantibus factas parotidas secutam mortem, ¶ quæ ob parotidas facta nō est: quodq; talia uideant, constat ex ijs, quæ scripsit: nempe, q̄ febris acuta erat non sine periculo, quodq; ueluti pernicioſa affectio. Quā uero amplius nihil scripsit, sed graue olētē hunc esse uult, multo sanè magis: quō nā si quidē pacio graue olentem intelliges uoluulum perniciosiorem esse non graue olente? Fieri autē pōt, ut graue olens intelligat, primum quidē in quo sterus euomat, signum maxime lethale: deinde, si graue olens fuerit respiratio: tertio, si ructus graue olens: quarto, si flatus talis: & quinto, si graue olens corpus: nempe Talis uoluulus aliquando à nobis uisus est.

67 Ex Surditate mansuete Parotides fiunt, tñ aliās, tum si Fastidiosum quippiā superuenerit, & Comatosus magis.

Quā aduerbiū ἐπιεικῶς. i. mansuete, in medio dictum est eorū, quæ multam, & eorū quæ paucā, habent spem in omnibus symptomatis: sic & hominem uocamus ἐπιεικῆ moderatum, & à quo nihil per uitam fit nimis. Totus itaq; sermo talis quidē est: Si surditas accidat, parotidas fore mediocriter spera. Adiectione autē orationis/fastidiosum quippiam/ sperat fastidioso facto ægro fore: idq; magis, si comatosus ipse fuerit. Verū tñ hæc tñ antedicta non minus desipientiæ & phrenitidis signa sunt, q̄ parotidū, cum non præfinitē dicat, in biliosis quidē humoribus ab initio morbi desipientiæ ipsius potius esse signum, procedēte uero morbo in crudis crassioribusq; ¶ & magis ubi iā occupasse parotidū generatio apparuerit: } hoc siquidē uniuersale caput est in parotidibus, ¶ si non amplius lateat, quod inualit, ita ut æger impetū infestātū humorū caput petere sentiat. Pōt itaq; quis hīc denuo hallucinatus in vnoquoq; eorū, quæ ad supernas partes motū indicant, scribere, tanq̄ ex prædictione, parotidas secuturas: sunt uero & modo dicta impetus ad caput signa. Dico sanè surditatem & comatosum, non magis horum, q̄ eorum, qui uentre & thorace laborant, esse symptoma: cum utrisq; autem fuerit, horum simul præcognitionem augebit.

68 Paraplegicis Parotides Vitiosæ.

Paraplegias quibusdam corporis partibus accidere ab affectu didicisti, qualis est totius corporis affectus apoplexia. Videtur autem mihi uisus forsan uel duobus uel tribus paraplegicis nihil à parotidibus adiutis, signum uitiosum eas esse pronunciaſse. Ego autē non simpliciter dixerim malū signum esse superuenientes paraplegicis parotidas: sed, q̄ is abscessus morbo minor sit, referre fuerit satis. Constat siquidem ex Hippocrate ¶ abscessus bonos esse, ¶ cum morbi citiuitus ad inferas corporis partes insigniter deuoluitur, quorum neutrum parotides habent: Nēpe & affectu minore sunt, & ad inferas partes non fit deuolutio: quare, si id duntaxat, perniciosum pronunciare satis erit.

69 Quæ Conuulsio modo cum Catoche Exacerbantur, Parotidas mouent.

Quod ex concursione nihil obseruatio reperiat, rerum fide didicisse in promptu est: nisi enim naturam rei, in qua prænotationem dicendo curationem faciemus, fuerimus contemplati, de singulorum signorum uel iudicare nequaquam licebit. Et, nisi rerum singularum uires noueris, constare ex ijs quippiam nequit: id quod uos edocui in omni arte fieri, nedū in medicinali. Atq; hinc, quantum Hippocrates superiores suos in uirium cuiuslibet simplicis medicamenti inuentione euicerit, in omnibus suis est demonstratum libris: id quod memoria tenere oportet. Ad præsentem autē sermonem, qui particularis est, tantum rursus ex uniuersali accepisse conuenit, quantum ad quod nunc dicitur, congruit. Catochæ etenim cerebri affectus sunt, ut didicisti, ueluti & per totum corpus

F

G

*

»

»

*

p

Apus conuulsiones: de quibus nunc ipsum dixisse par est, non.n. simpliciter de manu vel crure vel alia quapiã parte pronunciauit, inquitens, Quæ conuulsio modo exacerbantur. quanquã licebat. Conuulsionem autem ex repletionem malam esse inquit Hippocrates. Constat autem cõuulsios affectus appellari, in quibus principio, aut non multo post, quã fieri cõeperint, conuulsiones perseuerant, ex repletionem ortum habentes. Veluti vice versa, quæ ex vacuationem, post sudores multos, vel vomitus, vel deiectiones, vel sanguinis eruptiones, vel inedia, vel vigilias, vel motiones tum multas, tum vehementes, fiunt. Nempe ex conuulsionibus aliæ, vacuationes consequunt magis, aliæ statim à principio repletiones. Propterea, vt parotides ex conuulsiois comatosisq; vbi protrahunt, fiant, est rationi consentaneum cunctante agro.

70 † Ex conuulsione, Tremore, Fastidioq; & Celeriter exigui post Aures Abscessus Proritantur.

† Al. conuulsio, tremulus, fastidiosum, catochum, exiguus post aures abscessus proritant.

Non in exemplaribus oibus, quibus scripta est hæc oratio, eadem habet verba. At in quibusdã prædicto verborum scripta est tenore. In alijs autem tali: Τα σπασμοτρομώδεα τρόπον παροξυνόμενα, id est quæ conuulsio tremuloq; modo accedunt, cum catochæ abscessus post aures suscitant. * Laudo eos, qui in suis exemplaribus dictionem non scripserunt: abunde liquidẽ nobis erat permiscente eo symptomata multa multis dissimilis generis hucusq; peruenisse, & non ab ægris recessisse. Nempe symptomatum Græcis ignotorum permissionem facere summe absurdum per se existit. Non autem fermẽ apparent in conuulsione tremoris symptomata: fieri liquidem non põt, vt ægris ipsis in conuulsionibus tremores deprehendantur: nisi utiq; talem sit author cõtemplatus symptomatum vicissitudinem, vt, cum conuulsiones quidem relinqueret, tremulus fieret homo. Vbi vero conuulsio incidit, nõ posse dignosci modum arbitrantur. Symptomatum implicatio eiusdem generis quædam existit, verum superuacua. Nempe ex catochæ parotidas fieri abunde à nobis dictum, augente simul & generationis expectationem fastidioso ipso. Immo vero & vrinarum affectiones expectationem simul adaugebunt. Nomen præterea σπασμοτρομώδες id est conuulsio tremulumq; prauum existit.

* τὸ τὸν. i. modum. sed forte τὸ μὲν. i. tremorem.

71 An primum Capite dolent, vel & superiore sudant parte, & Superriguerint? deinde & Venter deiciat, & Comatosum quippiam fuerit? an & Aquosæ Vrinæ Pendentia alba habentes? & Variæ albae Graue olentes quodammodo, deinde post Aures Abscessus? an, & Quibus eadẽ vrinæ, Stillationes è naribus frequentes? an et Lingua Ins Læuis?

Si, vt dixi, prænotionem ab his exordiretur, quæ scripsit Hippocrates tum in prognostico tum in epidemijs, de abscessibus omnibus vniuersale quoddam fieret, & ex ijs, quæ ab ipso dicta sunt, ad securius pronuntiandum adiumentum. Nam, si abscessum fore speraueris, humorum considera inclinationem, ad quam videlicet fiat partem: atq; ita, vbi singulorum capitis symptomatum vires adnotaueris, parotidas fore tum magis tum minus sperabis. Exempli igitur gratia de ijs, quæ nunc ante oculos posuit, sermonem facere non malum fuerit. Capitis dolor ex eorum est numero, quæ humorum ad caput inclinationem significant: Sed, quæ superiori sudauerit parte, pusillam ad eiusmodi præensionem facultatem habet: Sed maiorem habet, quæ superriguerit. Deiectionem vero alui quoniam quis pacto generationis parotidum significatorium esse dixerit, haud scio: cum potius modo contrario contristantium humorum ad infernas partes inclinationem operetur. Comatosum ad parotidum generationem signum effatu dignum existit. Aquosæ præterea vrinæ, in quibus alba sublimè petunt, ad prænotionem per accidens conferunt: quoniam aquosæ quidem absq; albis pendentibus incoctum esse morbum significant: quæ vero substantiam secundum naturam habent, atque præter id pendens album continent, coctum morbum esse indicant absque abscessu. Oportet igitur eas neque prorsus incoctas, neque absolute concoctas esse, vbi natura abscessum factura sit. Quæ vero variæ albae & graue olentes fuerint, raro quidem abscessum, qui fiat, habent: quod si aliquando habuerint, malum habebunt. Bene igitur adiecit addubitans /an, & quibus eiusmodi vrinæ, stillationes è naribus frequentes? malignitates liquidem in succis incoctis, & si ad caput ferantur, stillationes magis è naribus malignas faciunt, non parotidas. Oratio præterea /an & lingua his læuis? dubitativa est: nempe in prædictis & febres malignas fieri, & linguam exasperari rationi magis consentaneum.

in Prog. cõ. 2. l. 67. 4. 205. d

72 Quibus Ampliter & crebro Spirantibus Morbus regius & Febres acutæ cum Duris hypochondrijs Refrigeratæ fuerint, his Abscessus magni secundum Aures suscitantur.

Πνευματουμένους, eos, quibus magna est & frequens respiratio, dixisse videtur: quoniam & in libro de victus ratione i morbis acutis hoc pacto eos nominauit Hippocrates. Iure optimo suscitandos post aures abscessus sperat, nempe & ratione non caret, atque hoc sapius fieri videmus. Si vero πνευματουμένους eos dixerit, qui ventre inflantur, vt non nulli intellexerunt, qui & πνευματώδεις scribunt & πνεύματα, nihil hoc ad parotidum generationem cõtulerit, sicuti neq; morbus regius. De febris autem acutis & præsertim ardentibus dictum est antea, sanguinis eruptiones mouere, sanguinem tum fundentes, tum ad caput sursum ferentes. Quæ nam præterea dura hypochondria dicat, non clare cognoscere possumus, propterea quod dolentia non adiecit: nepe hoc adiecto iam phlegmo

de Vic. raz. in mor. acu. cõ. 1. l. 36. 7. 114. b

nen horum indicabit: non adiecto vero, frigidiusculum tumorem scirrhosum magis, quã flagran-
tem. Soluuntur vero talia abscessibus magis, non sanguinis eruptionibus: nẽpe in ijs, quæ inflam-
mantur, sanguinis eruptiones maxime fieri conspiciamus. Propter alienã vero authoris enuncia-
tionem cognoscere exquisite non possumus, an prætermisum sit nomen doloris, obscurius tum
pronunciante tum scribente ipso: an hypochondriorum duritiem vere scirrhosam intellexerit.

Verbum vero/refrigeratã fuerint/nempe & id dictum est, potest significare non solum esse fe-
brem, sed partes corporis inferiores, cum alijs collatas minus calidas esse: vt caliditatis reuersionẽ
ex ea re conijciamus. Cum vero magnos abscessus in eisdem fieri dixit, videtur mihi in aliquo vi-
disse: & ita de particularibus pronunciasse, tanq; vniuersaliter pronuncians: satis siquidem fuerit
pronunciationem sine nomine /magni/ scriptam fuisse.

* In impressis le-
gitur ἀνασπο-
ρνῆ. i. reuersio-
nẽ. sed in qui-
busdam anti-
quis habetur
ἀνασπορνῆ. i.
ad superna la-
sionem.

* Al. vomito-
ria.

* Al. vomito-
ria.

73 Quibus Comatosa, Fastidiosa, Hypochondria dolentia, & Cruentata exigua, in his Parotidas exciuntur: antea au-
tem Faciei signa.

Quod futurus quidam abscessus ex ijs, quæ Hippocrates scripsit, sperabis, deinde in qua corpo-
ris fiet parte, vtilem habebis dictam concursionem: nam Comatosum, si & aliud symptoma, paro-
tidas antegreditur: Dolentia vero hypochondria phlegmonem habent, si quis animaduenerit. F
Cum autem hæc ita habeant, ad generationem conferent, & fastidiosa, & cruenta, symptomata.

Quod vero in calce orationis dictum est/antea autem faciei signa/valde vtile existit, si quis con-
uenienter orationem intellexerit: cõuenit autem hoc pacto intelligere, vt verus fiat sermo: verus
autem erit, vbi intelligi hoc sensu intellexerimus: Ante parotidum generationem faciei signa cõ-
siderare oportet, sunt autem hæc, rubor, tumor præter naturam, oculorum humiditas, caliginosa
visio, & quæcunq; talia. Si quis vero non omnia, quæ circa faciem apparent, intelligere voluerit,
saltem tumorem præter naturã prorsus intelligere oportet. Postq; enim dixisset/in his parotidas
exciuntur/deinde serie continuata dicens/antea autem faciei signa/videbitur enunciare à commu-
ni intelligendum verbum/exciuntur.

74 Ventre Nigra Stercorosaq; deiciente, Coma superueniens Parotidas excitat.

Haud recte scripsere quidam/ventre nigra stercorosaq; biliosa deijciente/neq; in antiquis repe-
ri exemplaribus, neq; quisq; eorum, qui librum enarrauerunt, hanc nouit scripturam. Quin & bi-
liosa, quæ de pallida bile ab antiquis medicis dici cõsueuerunt, non sanè dicta essent eodẽ sensu, quo
nigra. Hac de causa vocabulũ/biliosa/expunxi, scriptũ/nigra/quidẽ à Capitone in ipso contextu, G
in margine vero à Dioscoride. Videtur autẽ mihi libri huius author cõcursionem hanc in ægro
contemplatus, totam voluisse explicare, scia, quæ ex quodã parotidas significãtis antegressi conse-
quio fiunt, nequaq; distinguens. Sufficiens nanq; ipsi signum est coma.

† Ex antiquis
clarius. nõ di-
stingues ea, q̃
casu quodã pa-
rotidas p̃cesse-
runt, ab eo, quod
uere parotidas
significat. legi-
tur. n. προηγη-
σάμενα, non
προηγησάμε-
νον.

75 Tussicula cum Sputacione, Abscessum post Aures Tollunt.

Potest & thoracem scribere: fieri siquidem potest, vt facta intro inclinacione, per canalem natu-
ralẽ effluat, quod tenuius est ex conficientibus parotidas succis, ad oris capacitatem, & ita sputatio-
nem fieri: consistẽtibus aut ita rationabile quidẽ alias apparere parotidas. Nẽpe verbũ ἀπαλλάσ-
σει proprie vacuare significat, ipsum aut vacuari cõsequunt & cõtrahi i se ipsum, & mollius fieri.

76 In Capitis dolore Coma et Surditas Abscessum aliquem post Aures Eructunt.

Vere semper hæc signa sunt parotidum, quoniam ita fore abscessum quendam ante speraui-
mus. Succis enim ad caput recurrentes, calidi quidem & tenues, desipientias & sanguinis eruptio-
nes procreant: crassũ autẽ & frigidũ, comata & parotidas. Capitis dolor vtriusq; communis existit,
veluti & surditas: sed calidis magis capitis dolor, frigidis vero surditas: Comatis vero nomen scri-
ptori satis fuit, qui scilicet lethargi appellationem toto subtrahit libro.

† Al. ἐπαί-
ρει. i. attollunt.

77 Hypochondrij contentio, cum Comate Fastidioso, & Capitis dolore, Parotidas Effluere faciunt.

Rursus & hoc loco coma vnã cum capitis dolore signum indicandæ parotidum generationis
effatu dignum existit, coindicat autem & hypochondrij contentio. Per hanc itaq; appellationem
phlegmone indicatur, neq; n. magna est ipsius indicatio. Si vero absq; phlegmone cõtentio fiat,
in humorum ad superas partes inclinacione signum ad parotidum generationem notabile existit,
sanguinisq; ostendit eruptionem. Fastidiosum vero per se quidem parotidas nullo pacto indi-
cat, sed simul apparens, dictæ concursioni fidem addit.

* Al. dolorosi
post aures ab-
scessus.

78 Dolores Absque indicatione soluti, Inutiles.

Iam sæpius sermo hic tũ particulariter, tum vniuersaliter dictus est: meliusq; ostendit, si adijciat,
repente occultati: nam καταμολυνθέντα solutionem, quæ sensim fit, significat. Repente vero occul-
tari dolorificas affectiones absq; hoc, q̃ in alia quadam, quæ manifesta sit, parte abscessus fiat, trans-
migrationem contristantium succorum ad viscera ipsa factam ostendit.

PROGNOSTICA HIPPOCRATIS CVM GALENI COMMENTARIIS

Laurentio Laurentiano Florentino interprete

Ad veterum exemplarium fidem recognita.

ARGVMENTVM LIBRI

Proprias Indiciorum omnium vires explicat, quæ ad Præfagiendum in Acutis,
Cæterisq; qui ex ipsis fiunt, morbis sumuntur.

Quàm sint Necessariæ Medicorum Prædictiones.

Edicum vti Prouidentia (vbi mihi videtur) Optimum est.

Pro præfensione dixisse prouidentiam perspicuum est: igitur infert, Præfensiens enim & prædicens coram ægro. Cæterum prætexuit operi præfationem, vtpote necessariam (quæ non admodum vtatur præfationibus) ob quosdam medicos, vt par est, qui illius seculo extiterunt, quales & nunc sunt, sese nominantes methodicos, medicorum officium haberi dicentes, aut præsentem conseruare sanitatem vt in bene valentibus, aut reuocare corruptã vt in egrotantibus: vaticinatoris vero interesse, prædicere futura. Itaq; docet Hippocrates ex præfatione, quæ vsui medicorum præfagia habeant, oratione in tria capita diducta. Primũ est, quod egri, mandatis medici parerent propensius: Secundum, quod medicus præfensiendo, quæ egrotantibus euentura sunt, de lōginquo obuiã it: & Tertiũ, quod crimine vacat internitionis egrotantiũ. Porro voluit, vt hoc nihilo minus medico insit, quod vt salutis causa cõseatur. Sed iã adijciamus dictionibus ea, ex quibus singula capita adstruat.

Præfensiens enim & prædicens Coram ægris Præfensia, Præterita, & Futura, Quæq; infirmi omittunt, enarrans, Creditur agnoscere magis ægrorum res. Hinc Audent homines se concedere medico.

Primum caput hac astruit oratione, audere dicens hoies {magis} se concedere manibus medicorum, quoties prædictiones haudquaquam intercidant. Ita. n. efficitur, vt credant medicus exquilitate agnoscere oēs ægrorum res, id est qualis nam sit ipsius constitutio morbi. Atq; ad hunc modum sequela textus demõstrans: Ex prædictione creditur medicus agnoscere naturam ægrotationis: porro, qui creditur agnoscere naturam ægrotationis, egros habet obsequentiore: ac demum, qui egros habet obsequentiore, morbos facilius sanat. Quæq; infirmi omittunt, enarrans. Infirmi omittunt, nõ quæ nullo pacto agnoscunt: quemadmodum non nulli interpretes inscite prodiderunt, sedes in profundo corporis perpessas, aut causas, & item affectiones earum: sed ex causis, procatarticas nomine. i. prægressas: ex acciditibus aut, ea, quæ euidentia circa corpus sunt, ac sensibus vsurpantur, vbi gratia, in pulmonia maxilla rubicunda: nõ quædam horum infirmi dicere refugiunt. Ergo, quæcunq; talia per enarrationem infirmi nequaquam dixerunt, simul atq; audierint à medicis relata, eos optima ratione demirantur. Cæterum, quomodo nam modo id fieri conueniat, procedente sermone docebo.

Ita Curationem optime molietur, prænoscendo ex præsentibus futuras affectiones: Fieri enim non potest, vt ægros omnes, sanos faciat: Id enim melius foret, quam præsentire futura.

Secundam præfensionis vtilitatem hoc loco persequitur. Etenim, vbi medicus agnoscit exquisita ratione affectionem ægri, quosdam prohibebit affectus, qui eam sequi assolent: quorundam prohibebit magnitudinem: omnibus vero in commune recte prospiciet & præcauebit, quemadmodum bonus gubernator per futuram tempestatem.

4 Cum autem homines intereant, Alij prius, quàm adhibeāt medicum, ex vi morbi: Non nulli adhibentes etiam E medicum, statim moriuntur, alij diem viuentes vnum, non nulli paulo plus temporis, ante, quàm medicus arte singulis morbis repugnet. Oportet igitur agnoscere talium naturas affectionum, quantum supra vires corporis sint: Pariter & siquid in morbis Diuinum inest, illius quoq; ediscere prouidentiam. Ita enim merito commendabitur, & bonus medicus erit. Etenim, supereffe qui possint, eos uel magis poterit recte seruare, ex multo ante tempore singulis consulens: Atq; morituros euasurosq; prænoscens ac prænuncians culpa vacabit.

Hoc sermone, duo prædicta vtilitatis capita, q̄ in præsentiedo est, adhuc adstruit: adijcitq; eis tertium, Infontē abolitionis crimine fore medicū dicens, quoties conualituros aut imorituros ægros prænuñciat. Igit̄ adolescentē medicus quidam nuper incipientē sudare syncopose, demisit in balneum: tū aut̄ sudoris copia effluente medicus gauisus est, tanq̄ exquilito opportunum tps̄ coniectasset: paulo post mortuo ægro medicus à familiaribus, tanquam ægrū interfecisset, accusabatur.

Hactenus fecimus huiusce præfationis enarrationē, præter quā significationis verbi/diuium/breuiſſimis: quod, inquam, enarrationis genus congruit ijs, qui periti sunt circa principia, ac ad libri vtilitatem festināt. Inſuetis vero dictioni græcæ, aut sequelæ in orationibus ignaris, aut vtilissima contemnentibus, diuersantibus etiamnum in cauillis & argutiolis orationum, alius enarratio F nis modus pprius est, longioribus claudens: quē præterire oēm licebit ad vtilitatem festinātibus, in medio relinquentibus librum, dum ad eam veniāt dictionē, cuius tale est initium: Considerare conuenit hunc in modum per morbos acutos.

ALTERA LONGIOR ENARRATIO PRÆFATIONIS

Medicum vt̄ Prouidentia (vt mihi videtur) optimum est. Non secundum communem Græcorum consuetudinem videtur Hippocrates vsurpasse *προνοίας* idest prouidentia, nomen, etenim curam & diligentiam ita appellant: quemadmodum Euripides indicauit dicens, Hæc moriens, tamen multam prouidentiam habuit, vt honeste caderet. Quinetiam verbum *προνοειν*. i. prouidere, per omnes modos infinitum multitudine est iuxta Græcorū intellectu, pro eo, quod est cura gerere cuiusdā rei, & præparare semper vtilia. Præterea prouidentia mundum gubernari, vulgata alioqui & trita quæstio, eam ipsam indicat significationem. At vero Hippocrates nō ita, sed pro præfensione prouidentiam dixit (mihi videtur) non simpliciter, sed à communi quadam significatione fm̄ vtranq; appellationem. Quod enim mente videantur quædā, anteq̄ fiant, præuidere apud Homerum, & item præuidētia vocabulum factum est: & ab ea ipsa præsentire & item G præfensio. Quocirca, quicquid natura sensibile ratiocinatione peruestigamus, anteq̄ intueamur, præuidere hoc merito dicimus, indicātes verbo, vt talia mēte videamus, anteq̄ fiant: & ob eā rem, quæ gerunt, si fiant derepēte, sine arbitrio & cogitatione: si consulto, cū prouidētia fieri dicimus: id quod Soloni quoq; est proditum, hunc in modum: Interstinguant perpendātq; iudices Arcopagite, conueniet, num cædes, vulnus, incendium, prouidentia cōmissum sit, & item medicamentum si quis adhibens interemit. Quinetiā Rethores antiquiores sepe numero talia verba & nomina vsurpant: in quibus, quæ prouidentia geruntur, diducuntur aduersus ea, quæ sine vlla cōsultatione & deliberatione cōtingūt: Verbi gratia, si quis inuitus alterum oblesit, aut si percussit obitus, haudquaquā prouidentia extitisse dicunt: sed, si quis multo cogitauit ante aliquid tale committere, & considerauit, quo pacto, prouidentia id commissum volūt. Id ergo cōe significatur apud Græcos de prouidentia vocabulo, bonarumq; & malarum gestionum: nec, vt quidam existimāt, de bonis tantūmodo dici assolet. Etenim ea ipsa quæstio, vtrum fortuna quadam regat̄ mundus, an prouidentia, dē cōi significatione relata est: quō ex opposito fortunæ dilucet. Porro quidam non fortunam, sed casum, aduersum prouidentiam diuidunt, idem vtraq; appellatione significantes. Quin etiam sæpe numero dicitur à philosophis mundū melioris prouidentia gubernari, melioris appellacionem adijcientibus: propterea q̄ sciant prouidentia vocabulum melioris deteriorisq; cōe esse. Mihiq; videtur, vt prouidentia ex aduersum dicta fortunæ, non ita dicatur ex significatione communi: ita enim vocata prouidentia, bonarum functionum tantummodo nominatur: Vniuersi enim prouidētia, haudquaquam est functionum malarum. Si igitur prouidētia secundum hanc communem significationem dicta est, constat, vt ita appelletur ea ratione, q̄ aliquid antea, q̄ fiat, mente videatur. Pari modo præfensionis vocabulum factum est. Si enim, quæ sensibus suapte vi & natura vsurpantur, quibusdam peruestigamus indicijs, merito talia dicimus *προνοειν*. i. præuidere, perinde quasi *νοειν*. i. mēte videre, dicamus ante, q̄ oculis cernamus. Ita efficitur, vt rerum, quæ per tria accidant tempora, præfensio sit. Vates enim nihilo minus demirandus est, qui, tanquam præsentia, dicat præterita, quæ non vidit ipse, quàm qui futura prænuñciat: pari ratione, qui ea, quæ nunc gerūtur quidem, ante quàm videat, nihilo minus, q̄ ille, bonus vates est. Id igitur Hippocrates indicauit dicens, Præsentiens & prædicens coram ægris præsentia, præterita, & futura. Eiusdem ergo artis interest præterita, quæ non videris, dicere, vt extiterint: & item præsentia, atque etiam post futura: Vsu vero inter se admodum dissident: futurorum enim præfensio vtilissima est: præteritorum vero inutilis quidem alijs, sed vtilis vni medico, cui libeat artem

Almon de.

At enim suam ostentare. Cæterum hæc, quæ non sint medicinalis propria artis, tamen enarrationi nimium concinunt, explicati simplicitas in commentarijs noium significationes. Illud ex superabundanti quidem relatum est ad enarrationem, vtile vero ad aliquid aliud, quod quidam dicunt expolitores de moribus scriptoris, modestiam commendantes et hoc loco dicuntis/vt mihi videri, optimum est. Potuit enim dixisse/medicum vti prouidentia, optimum est/ipse vero hac quoque parte adiecit verbum/vt mihi videtur. Quis scripturus huius decreti demotionem. At vero, quæ Herophili sectatores dixerunt, diuidentes præsentionem à prædictione, non solùm inutilia sunt vel impropria significata, sed sophistica & falsa. At qui vñ rerum discrimina docere, nõ de significatis institutiones tradere: primum in eo ipso peccantes, quæ nesciunt se de signatis facere sermonem, non de natura rerum vtilium medicinæ. Seditio enim præsentionis noie cõtenta dicitur magna ex parte, si firma sit: interdum vero, & si quid delit, ne firmissima sit, tunc sicut noitur. Quo circa non nunquam cum adiectione dicunt ipsi, quæ talia enarrant, interdum exquirunt sensionem, interdum ratam, quæque firmam, aut et perpetuam, ex ipsa adiectione indicantes nequaquam signari semper firmum de noie sensionis. Pari ratione præsentio duplex est: altera firma, verbi gratia, ab hyeme futurum ver est, à quo estas, post autunus: nõ firma altera, in ipsa, quæ Aratus versus cecinit de Luna:

Si vero cornu sublimius annuat illi,

vim Boreæ expectes: Austrum, si recta supinat.

Ita enim fieri magna ex parte obseruatum est, at qui interdum non ita contingit. At vero Herophili astipulatores volunt præsentionem esse firmam & stabilem: prædictionem vero non item. Multa enim prædici dicunt, quæ non eueniant: perinde vt quis possit prædicere ea, quæ non præsentit: aut aliud voce eloqui, quæ quod est animo cognitum: quæ si nolint appellare cognitum, profus nomen opinatam, sita vt antecedit in animo prædicentis. Sed, si non dicant præsentionem, sed præopinationem, non tamen greci vocant præopinationem: quomodo nec Herophili sectatores, etsi parte plurima barbarifant. Aut igitur præopinationem lege sanciant dissidere à præsentione, pariter suadentes hominibus recipere legis sanctionem: aut, si id facere non queunt, vocabula rerum secundum consuetudinem inaudiant. At vero in consuetudine est medicis, spem de futuro magna ex parte & item firmam, non minare præsentionem. At fidi medici interest non talia vestigare, sed quo pacto quispiam in ægris prædicendo ventura, maxima ex parte verus sit, raro falsus. Etenim vocula, maxima ex parte, singularis quidem est, sed rerum plicas multiformes agnoscit, iuxta maioris minorisque rationem. Si quis igitur viginti prædictionibus oberrat semel, interpellauit perpetuitate: melior tamen est, quam qui bis a fine prædictionis intercudit: rursusque melior hic est, quam qui ter: quomodo rursus ille, quæ qui quater elusus est.

Quantum promiscue tribuitur omnibus, consequi finem magna ex parte. Talem ergo docendi viam, ex qua auspiciatus quispiam sepius alio consequatur finem, admittere, superuacuum autem in significationibus noium operositatem abalienare & defugere conuenit: quam Prodicus tantus sophistes exosculatus, peritioribus grauis molestusque erat: subindeque à Socrate mordebat apud Platonem, in cæteris alioqui commendatus. Sed non recte fortasse feci inter initia memoras Herophilum: præstat enim indicare vera præcepta medicorum, ipsi, qui studeant ministerijs artis, neque morari eos bifariam, partim docendo deliras fabulas sophistarum, partim refutando. Rectius enim erit vtilia in his commentarijs tantummodo persequi, quærere vero alio volumine, & considerare in maiori ocio, quæcumque Herophilus in prognosticū Hippocratis obloquatur. Quæque infirmi omittunt, enarrans, creditur magis agnoscere egrorum res. Oportuit eos, qui talia enarrare aggrediuntur, ostendere ipsa re, quam ob rem ita scribere audeant. Etenim promptissimum est, quicquid libeat, scribere: difficile vero talē indicare contemperationem, ex qua magna ex parte consequatur finem, dicendo ægris nõ futura solum, sed et ante facta, quibus ipse nequaquam interfuit, & ite præsentia circa ægros, quæ non dum audiuit ab eis, nec ipse agnouit: quæadmodum nos in ipsis, quæ dicemus, erimus merito credendi, quoties operibus ipsis præstruamus contemplationis veritate. Cæterum, ne cogamur semel atque iterum eadem scribere, nunc in enarranda præfatione, & item post in enarrandis particulatim dictionibus, satius duxi hæc omnia seruare in enarrationibus dictionum medicinalium, quæ in hoc libro sunt, dicendis, maxime quia id non dum quispiam fecit ex ipsis, qui librum enarrauerunt, alioqui maxime necessarium. Quod enim cœsui Hippocrates exercere medicum, quantum in hæc agitur, omisit, nequaquam indicans, quo pacto conueniat præterita, aut præsentia, non prospecta à nobis senibus, præsentiri. Et, si quid in morbis Diuinum inest, illius quoque ediscere prouidentiam. Quid nam sit Diuinum illud, cuius fieri admonet præsentionem, inter expolitores dissensio est. Non nulli putant ob iram quandam deorum hominibus accidere morbos, dicuntque testimonium huius opinionis ex ipsis, qui vocatas scripserunt historias citra rationis adminiculum, nequaquam indicantes, vtrum fuerit Hippocrates huius opinionis: quod, inquam, erat officium boni expositoris. Non enim simpliciter dicendum est per enarrationes, quicquid nobis videatur verum, sed quod sit secundum sententiam scriptoris, quæ fuerit falsum. Videtur enim Hippocrates nullo suo libro causam ægrotationis in deos refundere, qui & ἑλπιεῖς .i. percussos, vnde nam dicitur veteres ita vocarint, volumine de victu acutorum morborum ostendit. Hic igitur liber cõfesse verus germanusque est. At libro, qui est de sacro morbo, multa quoque scripta sunt ad obstruendam suspicionem eorum, quæ à dijs mitti ægrotationes cõtendunt. Nõ igitur epilepsiam putamus diuinum esse morbum, neque amorē: id enim credentes quidam, veram quidem scripserunt historiam, deprehensibile

† ita ut antecedit in animo prædictis si non præsentio, ac certe præopinato, non tamen &c.

† ostendere prius ipsa opere, ita deinceps scribere audeat.

* Aliter, videtur.

de Victu acutorum morborum acut. c. 6. l. 35. n. 114. b. In lib. de Morbo sacro hæc in principio.

diffe Erasistratum ob amorem ægrotare filium regis: diuinum tamē esse nequaquā docuerunt, neq; E ab Erasistrato, neq; ab Hippocrate vocatum, neq; ab alio quodam medico, amorē. Porro eos, qui gracilentī sint decolores' ue aut infomes aut febricitantes ex causis amatorijs, illo capite complectuntur maiores, quo de causis procatarcticis. i. progressis cōmemorant. Cum. n. he in plura diducantur genera, vnum ex his tristitia est. Tristantur vero, hi quidem inter mortuis liberis, aut necesarijs, aut cognatis, aut amicis: illi vero, expectantes se ipsos vel suos affici, vel et patriam oēm fore euersam. Idem tristantur studiosi pecuniarum priuati pecunijs, vel et ambitiosi priuati gloria, & item alij oēs ita afficiuntur. Ex his ergo sunt, qui ob amorem tristantur, haudquaquā diuinū perpesti, sed humanam affectionem: nisi quis credat poetis, qui Fabulantur demonem quēdam pullillum, recens natum, gerentem faces ardentem, homines quosdam in hęc agere affectionem. At vero, qui decretorium genus dierum diuinum appellet, suum quendam comprobauit affectum, haudquaquā prodidit Hippocratis opinōe: Non. n. simpliciter, quęcunq; causas habent incognitas aut inopinabiles, diuina vocamus, sed vbi mirabilia habeantur duntaxat: } quanquā nec ignorauit Hippocrates causas decretoriorū dierum, vt in commētarijs de diebus decretorijs a nobis perperam iā est. Igitur, vt docui, nequaquā memorare conuenit per has cōmentationes, quęcunq; prodita perperam sunt, sed quęcunq; verisimilia & consentientia videantur. Et ob eā rem, q̄ ab Herophilo perperam scripta sunt in præsensiones Hippocratis, dilata ad alium locum dissimulabo: idēq; nunc, & toto deinceps volumine ipse efficiam, & itē commoneo faciendū ijs, qui in tales incidunt cōmentationes, quo minus culpent me multa expositorum errata de cōsilio reticētem. Sed, si diligenter lecturi sint, quę a nobis sunt prodita, illa ex se ipsis æstimant atq; arbitrentur, licebit.

Ergo omittentes nugas, q̄ de Diuino circūferuntur, nitentur ipsi eam rem sicut Hippocratem vestigare. Igitur, vt vnum aliquid adartē medendi attingens, Diuinum sit, nec solum ab Hippocrate cōmendari cognitionem eius, sed et ostensam esse, cuius perspicuum est: Scriptor. n. deridiculus foret, cōmendans rei cognitionem, quam nullo pacto docuerit. Quare, ipsa Diuina præsensio vnū ex ijs sit, oportet, quę ab Hippocrate dicta sunt. Itaq; dicamus, fidentes iam, non aliud haberi id, pręterq; ambiētis nos aeris conditionem, de qua scripsit in sententijs ita: || Si hyems squalida & aquilonia fuerit, ver vero pluuium australeq; febres acutas fieri æstate necesse est, & lippitudines, & intestinorum difficultates, maxime mulieribus, & ijs, qui humidam habent naturam. Hęc & alia, quę deinceps sunt prodita, præsensiones sunt eorum, quę in nobis ob circūfluū aeris causam infestant: de quibus per sententijs breui summa, quasi decursu per capita, cōmonuit, sed libris de morbis vulgarijs latius docuit, in hoc vero prognostico omisit, q̄ ad hęc contēplationē attineat. Itaq; rectius erat quasiuisse, quam ob rem dicere supersedit, quid nam diuinum habeatur, q̄ pręter enarrare. Mihi vero videtur ob libri magnitudinem haudquaquā adieciisse huic volumini doctrinam de vulgarijs morbis: & ob id simul, ac absoluūt librū, in calce hęc adscripsit: || Oportet quoq; impetum morborum vulgariorum cito considerare: nec non tenere tēpōs cōditionem. Ergo, q̄ necesse sit agnoscere medicum, si quid aliud, quod ad præsensiones attineat, ita etiā genituram morborum vulgariorum, indicauit: proprium vero volumen seorsum illis dicauit, per sententijs, inquam, vt est proditū, breui summa: libris vero de morbis vulgarijs, fusius tractatum exoluūt. Quā ob rem non nulli expositores statim ab hoc opere libros de morbis vulgarijs merito enarrauerūt, & nos similiter faciemus.

NOTÆ EX FACIE

5 Considerari autē cōuenit hunc in modum per Morbos Acutos: Principio Vultum ægroti, sit'ne Similis bene Valentium, potissimum sui, ita. n. Optimus erit: Si vero quām maxime Contrarius simili sit, Horrendissimus est.

Perspicue indicauit, q̄ hoc libro de morbis agat acutis. Incepit autē ab indicijs, quę in vultu existūt, eō q̄ in primis appareant, & vim obtineāt magnam. Quod hęc igitur in primis appareant, H cuius perspicuum est: quod autē vim ad præsentiendum obtineāt magnā, deinceps discas, licebit.

Atq; in primis reuocet in aīum cōis totius medicinalis artis præfatio, quā libro κατ' ἰατρῆον prætexuit hunc in modū: || An similia, an dissimilia sint, statim inter initia cōsiderandum, a maximis, a facillimis, ab ijs, quę ex toto, & vsq; quaq; accedunt: & q̄ contueri licet obtutu, tactu, auditu, lingua, & aīo vsurpare: Non. n. præsensio solū, verū et agendorū indicatio ab his inchoantur. Ac de agendis quidem, libro de curandi via & rōne definitum iam est: De præsensione autē nūc agendum est: remonēdūq; vt inter sit præsentiēdi artis, non solum futura, sed et præterita ac p̄sentia, ex quibusdam indicijs in corpore inuenire. Sed præsentiū cognitionē proprio & suo noīe consueuimus noiare διαγνωσιῶν. i. dinotationem. Itaq; considerandū admonet vultum ægroti inter initia, similis'ne an dissimilis bene valētium sit, sed potissimum sui. Nam & hoc vnū de dogmatibus Hippocratis est, vt non solū ex cōi natura oīum, sed et ex propria vniuscuiusq; præcepta artis cōsiderentur. Q̄n enim conferri partes affectas censebat cum bene valētibus, non alienas intueri consuebat, sed eius, qui affectus sit. Optimus igitur ægri vultus est, quoties simillimus sui permaneat: cōtrario deterrimus, si q̄ maxime in cōtraria vertit: Eos vero, q̄ inter optimū et deterrimū habeantur, tua interest cōsiderare finitis extremis: nā, si propiores sunt optimo, meliores: si deterrimo propiores,

† Al. sed certe ea, admiranda duntaxat vocamus, non diuina.

3^a. Aph. 11. Ext. ord. 20. h. Et li. d. aere, aquis, & locis. 2^a. 4. cap. 6. a. d.

Infra. cō. 3. r. 38. 212. a

de his q̄ in medicat. sunt, cō. 1. t. 1. 7^a. 197. f.

1. Epid. cō. 3. r. 1. 3^a. 117. a

»
»
»
»
»
»
»
»
»

A piores, deteriores existunt: medijs vero inter hos sunt, qui pari vtrinque intercapedine recedunt. Itaque vultum optimum vno capite complexus indicauit: etenim simillimus ei, qui secundum naturam est, optimus existit: maxime vero contrarium, sicut potest nobis nequaquam familiarem, particularibus indicijs explanauit: quorum singula seorsum aggrediar, prodita deinceps, ad hunc modum.

6 *Fuerit Autem eiusmodi Nasus Acutus.*

Malum hoc indicium primum adscripsit, nasum acutum. Sed oportet, ut docuimus, tanquam ad eum, qui secundum cuiusque naturam est, conferendo considerare: nam, si natura simus est, nasus prorsus acutior apparebit, quemadmodum si aquilinus, aut est subrectus est. Ita vero considerandum est, ut, in quantum a naturae forma recessit, in tantum ipse prauus existat. Itaque acutus nasus plane apparet in ijs, qui longiore morbo extenuati, aut labore conflictati sunt, aut quouis modo exoluantur, aut animo linquantur, & item omnibus defunctis. Et ob eam rem quis merito colliget epilogismo, cum omnium hominum utens ratione, prauum esse indicium, quod per malam existat affectionem. Ceterum, quae nam sit talis affectio, per quam nasus acuitur, dogmaticae iam contemplationis munus est indicare, quam deprehendi tantummodo analogismo conueniet. Analogismus vero ratio est, quae ab euidenti auspicatur.

B rei obscurae faciens cognitionem: Epilogismus vero cõis ratio est, & omnium assensu conspecta. Sed primum epilogistice de singulis consideremus indicijs: rectius. n. erit ex confessa cõijs; oium hominum ratione facere initialem doctrinam, quam statim inter initia venire ad analogismum.

7 *Caui Oculi, Tempora astricta, Aures frigidae contractaeque, & Fibrae eorum versa: & item Cutis circa Frontem dura, intenta, arida: & Color totius Vultus viridis, aut niger.*

Hæc quoque indicia omnia circa vultum existunt in morbis diutinis, & laboribus, & anime defectionibus, & multo magis in morte. Epilogistica enim ratio facillima est, ut dissimilia naturae, mali cuiusdam obtineant significationem,posito eo, quod statim ab initio, confessum conspectumque est, ut maxime contraria naturae, exitiosa: similia vero, salutis indicia, habeantur. Itaque hæc a nobis de eis epilogistice dicta sint: nam post, exquilita ratione de omni eorum natura considerabimus.

Fiunt ergo tales affectiones aut ob aliquam causam consumentem & corrumpentem partes aialium carnosas, aut ob debilitatem natium caloris, qui non insuper extendi in extremas corporis queat partes, sed in visceribus solis exiguus obseruetur. Porro hunc. s. comitatur affectum, ut non preterea affluat ad extremas corporis partes tantum sanguinis aut spiritus, quantum antea affluabat habentibus

C per naturam: & ob eam rem in vultu maxima mutatio naturalis habitus liquido apparet. Cum. n. partes ossæ & item carnosæ & humidiores inter se adiunctæ sint: tum aut ossæ persistant similes propter terrestrem substantiam: carnosæ vero humidioresque consumantur facile, & collabunt in se ipsas ob inopiam spiritus & sanguinis: facillimus cognitu affectus est. Nasi. n. circa solas noie pinnulas substantia carnosæ, subsiduum vero omne osseum est: merito igitur, quoties pars carnosæ consumpta aut vacuata confidat, extremum eius tenue redditur: pari modo, quoties vehementer refrigeratur, quod iam defunctis accidit: stipata. n. per refrigerationem substantia carnosarum partium, gracilentus in summis merito redditur: non enim aliud quendam nasum vocamus acutum, quam qui gracilentus in summis existat. Igitur ad hunc modum nasus acutus apparet. Caui præterea fiunt oculi propter eas ipsas causas: sed, quanto humidiores mollioresque summo naso sunt, tanto citius cauantur. Quin etiam spiritus animalis copiam participat, & item caloris non parum habent: quibus deficientibus, merito contrahuntur: Id vero, cauitas oculorum est. Tota similiter adstringuntur, propterea, quod sola ex vniuerso capite musculos habeant, quos noiant a temporibus crotaphitas: reliquum vero caput omnem prorsus carne vacat. Aures frigidae & contractæ, quia cartilagineæ, carne vacant, & pauci sanguinis sunt. Itaque celesterrime refrigerantur, ut quæ suapte natura ad affectum instructiores paratioresque sint. Sed quam

D ob rem fibrae earum versa sunt: an quia molliorem obtinent substantiam, non quemadmodum subsiduum omnem, quod, inquam, tenuis cartilago exquisite est tenuiore in tecta cute: Quam ob rem de prædictis causis fibrae extenuantur, vertuntur, siccantur, stipantur: ita vero affectus, retro versus tendunt magis ad originem præbentium illis sensum neruorum. Etenim conuelli, cunctis corrigijs exiccatis cõis est: proprium vero vnicuique in corpore parti est illud verti & conuelli potius, ubi innexorū ei neruorum initium est. Id. n. in digitis plane intueri licet, si. n. intimus tendō ab aliqua causa extensus fuerit, digiti perspicue inflectuntur: si extimus, extenduntur. Ceterum ob eam ipsam siccitatem stipationemque, cutis ois circa vultum omnem duriuscula apparet & intenta: affectus vero manifestius apparet circa frontem, quia carnosæ substantia tenuior hæc in parte cuti subtenditur: de prædictis vero causis carnosæ natura afficitur magis, quam quæ cutacea existit. At vero coloris mutatio pessima est, quoties ad nigrum existat, utpote sanguine refrigerato, quemadmodum ubi foras effusus sanguis conglobatur: moderatior vero, quoties in chloron. i. viride, fuerit. Veteres enim assolent ita nominare non nunquam pallidum colorem: interdum, ut plerique, brassicam & lactucam chloras. i. virides, nominant, qui quidem color nigrior est, quam rubidus: est et tanquam initium quoddam nigri luridique, quæ frigus efficit, quemadmodum & ipsum est nigrum colorem efficit. Quo circa vultus, in quo oia prædicta habentur necrodes. i. exitiosus seu cadauerinus, merito noiat: isque pro morbos longiores sepe numero videtur.

† ut pote nobis
neg. familiarē
neg. præcogni-
tū, ipse ex mal-
tis particula-
ribus. & cetera.
Quo loco men-
dose legitur in
ipsius τὸ δὲ
πρὸ, ἵνα κὶ
ἴσθῃ pro ἰδὲ
πρὸ, ἵνα κὶ
ἴσθῃ. Et ita es-
t videtur legi-
se veteres iterps.

detur: raro vero inter initia apparet, & ob eam rem cum maximo periculo est, ut qui nullam abs E tempore causam habeat. Longo enim interposito tempore consumi corpus, & item refrigerari partes extremas, haudquaquam mirabile est: inter initia vero praesertim acuti morbi prorsus exitiosum censetur, nisi ob aliquam aliam causam talis extiterit. Caterum, quae nam committere causae eam rem possint, ipse procedente dictione docebit. Nunc vero rem adiiciendam, quam videtur Hippocrates omisisse, prius audi. Ut enim per morbos diutinos talem fieri vultum non admodum exitiosum est, ita nec in terra frigida, hyeme, conditione frigida, senectia: quemadmodum per sententias indicauit: || Per morbos minus periclitantur illi, quorum naturae morbus conuenit, aut aetati, aut habitui, aut tempori, quibus non competit aliqua ex his ratione.

2. Aph. 34. Ex. ord. 17. c

8 *Si igitur Inter initia morbi Talis fuerit Vultus, Nec dum scrutari alijs signis possibile sit, Interrogare oportet, num Vigilaerit homo, an Aluus resoluta admodum fuerit, an Fame affectus: Et, si quid horum comprobet, Minori cum periculo est. Indicantur vero Talia per diem & noctem, si ob has causas talis fuerit Vultus. Si vero Nullum horum dixerit, Neq; praedicto tempore desliterit, signum esse Exitiosum sciendum est.*

Sume exitialis & insanabilis morbus est, per quem statim inter initia vultus exitiosus sine exteriori causa extitit: minori vero cum periculo est, si propter aliquam causam euidentem acciderit, verbi gratia, propter vehementem insomniam, aut inopiam alimenti, aut alui fluorem. Praestaret. n. nec ex his causis quidem nimium exolui vires inter initia aegrotationis: minori vero cum periculo est, quoties ob aliquam talem causam extiterit, non ob maleficientiam aegrotationis. Sed, quae nam sit affectio corporis, in qua talis vultus efficitur statim primis diebus, perspicue breuibus tibi iam explicabo. Vbi debilitas detentoriae in animalibus facultatis pariter sit, atque humores tenuiores, cum febre calida, praeter debilitate excernitur subinde aliquid inuisibile pro paruitate extra cutem, utpote tenuioribus humoribus effluentibus. At vero febris etiam magis consumit tenuissimos humores, minus vero tenues extenuat, ita ut nunquam vacuatio desinat, sed simuletur continuis vomitionibus, aut alui fluoribus, aut ex vrina immodicis vacuationibus: verum interest, quae sensibiles sunt: ea vero, quam nunc commemoravi, praeter tenuitate fluoris inuisibilis est. Talis ergo nequaquam consistit vultus in morbo pituitoso, quemadmodum nec in plethorico, propter exuperantiam sanguinis: sed inopiam potius esse oportet in corpore, & lassitudines quaedam praeveneri & curas: ex his enim humor colligitur biliosus. At vero, si terra calida sit, & anni tempus aestivum, & conditio calida siccaque, tunc sane tali affectione prehendi hominem vel promptius est, potissimum quoties biliosior fuerit ex natura. Quinetiam non nulli facile discutuntur, atque diffantur: alij vero os ventriculi debile habent. Quae omnia quoties simul concurrunt, tale corpus propensissime prehendi potest affectione, quae vultum exitiosum committat. Si igitur haec quispiam agnoscit, non solum praesentionem, sed et curationem, poterit inuenire, habens intentionem firmare vires ventriculo idoneis alimentis. Sed haec non parum extra itineris propositum dicta sunt. De Causis exterioribus considerandum exquisitius est. Haec sunt (quarum ipse nominatim habuit mentionem) fames, insomniam, fluor alui: quibus adicias, licebit, similia horum, vacuationem immodicam sanguinis e naribus, aut vulua, aut mariscis, aut vulnere, aut quouis alio modo: & item moestitiam vehementem, quae, quibus libeat causis, constiterit. Sed forsitan recta ratione aliquis dicet hanc dictam esse ab Hippocrate potestate in sermone, qui est de insomniam: accidit. n. insomniam et ob alias causas: accidit et pro moestitiam: ita ut in somniam vltior sit, quam moestitiam: & ob id continere eam merito dicitur. Iridem aluus admodum fluens, exemplum tibi cuiusvis immodice euacuationis erit. Si igitur diligenter verferis in operibus artis, peritusque sis circa vniuscuiusque rei formam, sapenumero apparebit causa, quae talem vultum committat. Signa vero earum dictum difficilia sunt: & ob eam rem tradere ea sermone, quae plerique nouerint medicorum, refugiunt: sed omnia proprijs & suis locis a nobis explanata iam sunt. Quapropter ipse quoque, postquam didiceris ea, poteris interdum ingressus ad aegrum pronunciare de causa, quae talem vultum commisit: sed potissimum, vbi precedentem omnem victus rationem noueris egrum: considerans praeterea de temperamento eius: & multo magis, vbi peritiam habeas de motu arteriarum: praeterea & de qualitate febris. Subijciamus. n. aliquem, gratia exempli, tempore aestiuo, per constitutionem calidam & siccam, biliosum ex natura, adulescentem, ex conflictatione, inopia, & moestitia, incepisse egrotare: sitque calor eius, tangendi sensum admodum mordens, & vrina biliosa, & pulsus virium indicans debilitatem: suspicari hunc talem in relata fore conditione, ob quam vultum cito sit habiturus exitiosum, nisi congrue nutriri anticipet. Itaque, si talia circa aegrum neque praecesserint, neque primo die vel secundo apparuerint: tertio vero ingredienti tibi vultus appareat, qualis nunc dictus ab Hippocrate est: scias hunc propter aliquam causam exteriorem ita affectum. Igitur apud te considerabis, quid nam potius in eo extiterit, num excretio aliqua multa, an insomniam. Ex inopia enim non erit talis vniuersum, nisi praevenerint talia morbum, qualia dicta iam sunt, atque ex natura fuerit talis, qualis dictus est. Si igitur pridie videas egrum, haudquaquam te latebit multa futura spontanea excretio: firmissima enim eius indicia habentur, quae a nobis in commentarijs de iudicationibus, & item libris de praesagijs ex pulsibus, explanata iam sunt. Quapropter licebit statim aspicienti hominem definire vehementem extitisse insomniam: etenim videbis oculos eius admodum squalidos: qui

A qui non propter evidentes & immodicas vacuationes, perinde vt propter infomniam tales red-
duntur. Porro videbis palpebras resurgere difficulter, & item talem habere formulā in conniuen-
do, atq; etiam & instabiles haberi, quales per somnum obstupidum (ita. n. coma interpreter) exi-
stunt. Quinetiam, vbi nunc primum tibi appareat æger, antea vero nullo pacto eum perspexeris,
talìa signa, atq; ea, quæ ex pulsu percipiuntur, aliq̄ indicabunt dñjudicationem: per immodicas. n.
excretiones, seruat aliquod adhuc (q̄q̄ exiguum sit) indicium formulæ, significans eas: per in-
fomniam vero, chordulæ extentæ speciem referet. At, si propter inopiam duntaxat in talem vul-
tus venerit affectionem, ex dictis indicijs neutra adsunt, neq; infomniæ neq; excretionis: & ob eā
rem potius ex accidentibus, quā ex proprijs signis, in illis præfagire conueniet propter inopiā ali-
menti deductum esse eum in talem affectionem: & adhuc magis, quoties febris, proprietatem ca-
loris discutientis, exquisita ratione consideranti tibi, nequaquā importet. Si enim talis appareat, ob
illam potius, q̄ ob exteriorem causam, gracilentum ita videri vultum existimandum est. Ceterum
conuenit immorari diutius atrectando totam manum, non solū carpū ægri, sed et superiores par-
tes: diligenter animaduertendo, si non solū acriorem, sed et si substantiæ copiā vnā secum & quidē
corpulentam reportet, veluti flāmulam q̄dam peruadentem cutem tuæ manus, qua cutem ægri cō-

**ex subleu-
xótov. iñs qui
legēdū putent
ēz atoz. iñs
frazótov, i. ex
iñs, q̄ non acci-
dere.*

B tingis, seq; insinuantem perspicue in profundum: tales. n. febres sunt, quæ vultum istiusmodi cō-
mittunt. Hæc Igit̄ (vt docui) dici quidem possunt difficulter: non tñ omnino dici non possunt,
neq; difficulter agnosci ab ijs, qui circa ea exercitati sint, quiq; viderint talia sæpenumero à me om-
nia prædici: sed multo magis, si studuerint agnoscere operibus ipsis, quæcunq; in commētarijs de
præfagijs edocti sunt, eò q̄ videant quidem talia prædici, vt fieri possint, re ipsa discentes: non re-
probantes vero prius, quæ ab initio videntur cognitu difficiliora. Nā geminos fratres simillimos
quidē, semel aut bis videndo, nequaquā interstingues: ex necessarijs vero nullus hallucinatur. Hęc
igitur dicta sunt ad cohortandos iuniores, sed potissimum eos, qui nunq̄ prædici hæc omnia à no-
bis perspexerunt: nō. n. solum infomniā dicere possunt, sed et vt propter mœstitiam tale quid ex-
titerit. Non. n. Erasistratus videns coruos aut cornices volātes, deprehendit adolescētis amorem,
nec (vt quidam dixerunt) amatorium pulsantes sensit arterias adolescentis, nullus. n. pulsus pro-
prius amoris est ac peculiaris: Sed quæadmodū apparuit interdum et mihi, cui iniicienti manū car-
po ægri, muliere vero quadam visa earum, quæ domi erant, statim inæqualis pulsus atq; inordina-
tus euasit: paulo vero post ad habitum naturalem, simul recedēte muliere visa, rediuit. Ita. n. mu-
tatus pulsus communem quendā significat perturbationis affectum in animo fuisse ægroti. Per-

Curbationem vero hanc interstingui conueniet ex ijs, quæ dicunt̄ ab eo pariter aut videntur: ete-
nim rursus dictis quibusdam, pulsus vertit̄ ad inæqualitatem, perturbato ægro ob ea, quæ audiuit.
Sed de his seorsum à me scriptū iam est dicato opere, cui titulus est De præsentiendo. Nunc vero
ad institutū redeamus. Illud agitabatur, vt multa de præteritis & item præsentibus coram ægro
posset medicus dicendo cōmendari, velut ea, quæ nunc dicta sunt hac orōne, infomniam,alui fluo-
rem, famem. At vero interdum ex his vnum definite dicere difficile est: sed è duobus alterum, aut
è tribus vnū profus, possibile erit firmiter præsentire. At vero id quoq; laudem feret apud audiē-
tes, interrogando, præsentione facta ad hunc modum: Num ob infomniam vehementem, an ali-
menti inopiam attenuatus est: sæpe enim comprobant vtrunque & demirantur bifariam medi-
cum: interdum alterum eorum respōdentes, ita quoq; demirantur. Hoc igitur est, quod ab Hip-
pocrate dictū est: Interrogare oportet, nū vigilauit eger, an multa deiecit, an famescat. Deinde qd
dicit: Et, si quid horum cōprobet, minori cum periculo est. Merito: melius enim esset adeo fortē
esse facultatem, vt à nulla causa exteriori vincatur: minori vero cum periculo est, si ob aliq̄ talem
causam, nec ob egrotationis maleficientiam, talis consumptio existat. At vero, quia possibile est, vt
ambo concurrant, tum causa aliqua exterior (vt dixi) afficiens corpus, tum etiam febris consumēs,

Distinctio erit tibi è subsequenti die nocte q; . Si enim ab exteriori causa sola, qualis dictus est, vul-
tus extiterit, correctionem per diem & noctē adipiscetur: si vero ex affectione in corpore, aut per
manebit talis, aut etiam deterior erit. Itaq; constat, vt hæc omnia ab Hippocrate recte dicta sint.

Sed, quā ob rem dixit, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus, nec dum scrutari alijs signis
possibile sit, deinceps consideremus. Duorum enim alterum est, aut quia non accidunt inter ini-
tia morbi, aut quia nihil firmum denunciant, nequaquam possibile est talibus vti signis ad res du-
bias definiendas. Ego igitur dico non semper fieri talia: nec, si fiant, firmum aliquid indicare. Ce-
terum, q̄ hoc ita se habeat, in enarrandis illis docebo per subsequenter dictionem.

9 *Si vero Morbo antiquiori existente Vel tertiano, Talis fuerit Vultus, de ijs Interrogare oportet, de quibus antea
monui: & Alia quoq; signa considerare, quæ in toto Corpore, atq; etiam in Oculis existant.*

Principij nomen significat primariam morbi accessionem, quæ nō dum vllam obineat latitu-
dinem: & item eam, quæ ad aliquod tempus, non tñ multum, extendatur: nec nō primum egrota-
tionis tempus, à quo alterum numerant, ascensum: deinde tertium cōsistēdi vigorem: & demum
quartum inclinationem. Cum itaq; dixerit paulo ante, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vul-
tus. per illam dicuonē nequaquā indicauit, cuius nā de tribus principijs faciat mentionē. Nūc vero
scribens,

scribens, Si vero morbo antiquiori existente, vel tertiano, talis fuerit vultus, clare docuit, vt de eo E agat, quod habeat latitudinem: id enim ad triduum vsq; porrigitur. Ergo tunc ijs, quæ docuit antea, signis existimauit addendam esse ductam ab alijs signis determinationem, de quibus dixerat: Nec dum possibile sit alijs scrutari signis. Ea autem enumerat per sequentia verba.

EX OCULIS

10 Si enim Lucem effugiant, aut nolentes Illachryment, aut Peruertantur, aut Alter altero fiat minor, aut Candidum rubidum habeant, aut Liuidus aut nigras Venulas, aut Pituita appareat circa obrutum, aut Sublimes tumidiue oculi, vel Cui admodum fuerint, {aut Obrutus squalidus & sine splendore,} vel totius Vultus color euariet: hæc omnia Mala esse atq; Exitiosa censendum est.

Hæc oia accidentia in cõe præter naturam sunt, sed diffident inter se, eò q; quedam cõtraria simpliciter naturæ: alia vero, vt ipse antea dixit, maxime contraria existunt: & ob eam rem ex cõi epilogismo oia quidem exitiosa existimabuntur, sed pro quãtitate cõtrarietatis, minusq; & magis id obtinebunt. At vero affectiones, ex quibus eueniant, secũdum sequelam decretorũ Hippocratis rectius est deinceps cõsiderare. Itaq; refugere lucẽ, quod, inq; est auersari, pp debilitatem accidit visoriae facultatis: quæ nõ nunq; pp opificiorum affectionem laborat, veluti per lippitudines: interdum ipsa ex se afficitur, dum exitiale indicium est. Pari mō, si oculi illachrymant pp lippitudinem aut fluxionẽ aliquã de capite decumbentem, præter naturam quidem affectus est, non tñ oĩno significat abolitionem: si vero propter debilitatem detẽtoriẽ facultatis, exitiosum indicium lethaleq; est. Porro peruertuntur oculi, cõuulsis musculis eos cõmouentibus: q; si fuerit illorum tantummodo affectus, nihil difficile significatur: si vero principij neruorum, quod quidẽ cerebrum est, summe exitiosum est: propinquant. n. musculi, principij affectum prius, q; ceteri, persentiscunt: interdum ij, qui in oculis sunt, de quibus nũc dicit: q; nq; || crotaphita, i. musculi tẽporum nominati, de quibus libro de articulis indicauit. Quinetiam fieri alterum oculũ minorem, q; qui cõstet ex natura, accidens exitiosum habetur: indicat. n. extingui facultatem regentem eum. At vero albamentum oculi apparere rubrum (quõ per lippitudines quasdam accidit, & item quasda temulentias) copiam significat, quæ in cerebro ac mēbranulis sit: interdũ et inflãmationem, q; in eis facta fuerit: Nam vitrouis mō sanguis ad oculorum venulas exprimit: et ob eã rem pars in eis candida, rubra apparet, quæ corollam appellatam ambit circiter: quã per dissectiones docuimus oĩum in oculis membranularum tunicularumq; copulam qdam haberi: & item docuimus, vt ambiẽtis caluam membranulæ terminus, ad eam vnã cum venulis permeet. Ceterũ, vt ob hæc dixerit candidum fieri rubrum, perspicue indicauit ex ijs, quæ subinferens ait/aut liuidas, aut nigras venulas habeant/id vero perquam exitiosum censet. Rubræ. n. apparent venulæ et propter nimietatẽ (vt dixi) vel inflãmationem quandã eorum, quæ in cerebro sunt. At vero nigrescunt & liuẽt, dũ refrigerantur: refrigerant vero, dum extinguntur: ita fit, vt hi colores prorsus exitiales assidue existat.

Cæterum pituita oculorum fit, vt constat, tum ob affectum opificiorum, quemadmodum & per lippitudines & aliter, quæ nullo cum periculo est: tum pp imbecillitatem regentis oculum facultatis naturalis, quæ impos sit oculorum concoquere alimentum: pituita enim (vt ostẽsum iam est) excrementum semicocti alimenti est. Ergo per lippitudines præ copia humoris præter naturam, & item propter affectionem opificiorum, verisimile est nequaq; concoqui recte alimentũ eorum. At, vbi inopia perspicua est, quam cauum indicat oculorũ, causa de nimietate prorsus recedit, sed restat virium debilitas sola, non quælibet, sed admodum vehemens, quæ nec minimum quid alimentũ oculorum abunde concoquere potest. Quinetiam sublimes oculi. i. instabiles & subinde commoti, significat aut delirium, aut tremorem circa musculos eorum: è quibus alterutrum in relata affectione exitiosum habetur. Profecto delirium ex inopia, maximo cum periculo est: & itẽ tremor propter ariditatem opificiorum, insanabilis est. At vero tumidos oculos, aut admodum H cauos detestatur. Itaq; tumentium accidens oculorũ, inter initia quoq; fit ægrotationis, maximeq; vomentibus ex copia ingestũ cibi potusq;: Cui vero admodum oculi nequaq; fiunt: et ob eam re neutrum cõmemorauit accidens inter initia, dum ait, Nasus acutus, oculi caui: Hoc quidem ea ratione, q; nullo pacto appareat in vultu exitioso, nam quo pacto pariter caui tumidiq; oculi erũt? Illud, quia nullo modo tũc eueniat. Atqui vnr ea, quæ dicta sunt de oculis tumidis, cum prædictis pugnare. Cũ. n. dixerit de vultu exitioso, nasum acutũ, cauos oculos: tum aut talia determinando, ijs, quæ post triduum appareant, tumidos nequaq; recte adiecit. Sed, quod mihi vñ ab Hippocrate factum hac oratione, iam explicabo, permutando oẽm eius sermonem in hanc dictionem: Si vero morbo antiquiori existente, vel tertiano, talis fuerit vultus, de ijs interrogare oportet, de quibus antea monui: alia quoq; signa consideranda, quæ in toto corpore atq; et oculis existat. In oculis vero signa exitiosa post triduum talia sunt, si lucem refugunt, si lachrymant, si peruertuntur, si alter altero fiat minor, & candida pars in eis rubra appareat, si venulas habent aut nigras aut liuidas, aut pituita ipsis inhærescit, aut sublimes sunt aut tumidi aut admodum caui, aut totius vultus color euariet. Hæc. n. oia exitiosa sunt: &, quicquid horum existat circa vultũ prædictum, indicium non paruũ est futuræ mortis. Igitur ad hũc intellectum (vt mihi vñ) numeratur cum cæteris signis

A signis, quæcunq; in vultu exitioso pariter existere queunt, atq; etiam tumidi oculi, qui simul existere nequaquam possunt: quia non solum instituerat dicere, quæcunq; simul sint cum vultu exitioso, sed etiam ex signis exitiosis quæcunq; circa vultum apparerent: Ita ut, si non vnum solum, sed etiam plura, de prædictis non possint esse in vultu exitioso, nulla pugna sit in sermone eius, ut qui se ad doctrinam omnium pravorum signorum conuerterit. Quod aut, ut dicebam, recte dixerit, nec dum possibile sit alijs scrutari signis, considerandum iam est vno capite communi tali. Vnumquodq; ex prædictis aut non accidit inter initia, aut non ex toto exitiosum est: seorsumq; singula consideranti tibi videbitur id, quod maxime verum. Igitur ex multa portione non nunquam, & vomitione vehementi, inter initia morbi lucem effugiunt: iudem lachrymant, & peruertuntur oculi, aut sublimes fiunt, aut tumet, aut venulas habent rubras. At vero in colorem nigrum aut liuidum mutatio venularum nunquam accidat inter initia, quo modo neq; insigne cauum, neq; pituita oculorum, sed triduum aut quadriduum (quod minimum sit) in genituram talium desideratur.

11 Considerari autem conuenit hunc in modum Suspectiones et Oculorum per somnum. Si quidem Candidæ partibus subapparet commissis palpebris, nec Alui fluor aut Medicamentum in causa est, aut Nec ita dormire consuevit, Vt tiotium indicium Lethaleq; admodum est.

B

De verbo ὑποφάτις. i. suspici, nomē ὑπόφασις id est suspectionē, fecit, cuius pluratiuū ὑποφάσεις. i. suspectiones, existit: à quibus per diuisionē ionicam ὑποφάσεις. i. suspectiones, formant. Cæterū non satis noui, qua ratione adductū Artemidori & Dioscoridis sectatores scripserint ὑποφάσεις cum υ. Quod igitur est ab Hippocrate dictū, clarum est. Ipse. n. enarrauit, quod nā appellet suspectionem, dicens/si quid. n. subapparet candidæ partis commissis palpebris/atq; et adiecit determinationem ad exquisitiorem sermonis cognitionē, dicens/neq; fluor alui, aut medicamentum in causa est. Sed subaudiri præstat cætera quoq; quæ vim eandē obtineant. Vno. n. capite complexus, dixeris accidens id propter imbecillitatem fieri mouētis palpebras facultatis: quod inquit exitiale est, quoties sine cā constiterit exteriori. Hæc vero, talia scilicet esse oportet natura, ut vires exoluant: Verbi gratia, alui fluor aut purgatio ex medicamēto purgante vehemens, aut mæstitia vehemens, aut insomniā, aut inopia alimētū, aut sanguinis fluor multus, aut simpliciter quauis alia immodica vacuatio. Cæterum connumerare Hippocratem (ut paulo ante dixi) omnia exitiosa signa, non solum quæcunq; in vultu exitioso habeantur, indicauit hac parte, adiciens/nec alui fluor, aut medicamentum, in causa est. Prædixerat. n. in vultu exitioso talem determinationem/an aluus admodum resoluta fuerit/resoluta. n. aluius, cōe quoddam est fluoris alui, & item medicamenti. Sed, quoniam rursus aliunde orsus omnia exitiosa percenset indicia, merito cuius eorum proprias definitiones apponit.

12 Si vero Peruertitur, aut Liuida palpebra est, aut Labrum, aut Nasus, Cum aliquo alio signo, Mortem propè esse sciendum est. {Lethale etiam est, si Labra Resoluta & Suspensa & Frigida & Alba fuerint.}

In multis codicibus ita legitur initium orationis, in alijs vero pro peruertitur, distrahitur scriptum est: ita ut ex voce, palpebræ contractio significetur, velut in ijs, quæ propter algorē refrixerunt. Id igitur indicium est extinctionis, quemadmodum liuida. Si vero peruertitur, intentionē quandam conuulsificam, aut resolutionem in altero ex musculis oculos claudentibus indicat. Vtrumq; autem exitiosum censetur, quoties alia indicia suffragantur: quod indicauit dicens/cum aliquo alio signo/tanquam hæc sola nequaquam sufficiant denunciare mortem.

•καμπύλοσ.
•ῥιγροσ.

EX DECUBITV

13 Cubantem offendi Aegrum à medico oportet in Latus dextrum aut sinistrum, ac Manus, Cervicē, et Crura paulum reducta habentem, & omne Corpus molliter positum: Ita enim pleriq; bene Valentium cubant: At ita Cubare, ut sani solent, Optimum est.

D

Id quoque testatur numerari ab Hippocrate signa exitiosa hac tota libri parte: constat. n. ut nobilissimus vir nunc non ab alio principio de signis in toto corpore doceat, sed ea copulat prædictis Cum. n. antea dixisset in vultu exitioso et alia signa consideranda esse, quæ in toto corpore atque etiam oculis existant, deinceps omnia inter se copulando persequitur. Id vero, quod dicitur, oportere offendi egrum à medico considerante non cubantē supinum ceu quendam resolutum, sed in alterū latus, prout medicus illi adfuerit, idcirco bonum est, quia robur indicat facultatis per musculos firman-tis corpus: quō rursus debilitatem, ubi cubare in latus non queat. Verum ipse Hippocrates adiecit orationi cōem epilogismum dicens, Ita. n. pleriq; bene valentium cubant. scilicet potissimum tūc, cum medicus ipfos considerat. Rectius enim est subaudiri in oratione proditum hoc ab eo potestate per dictionem, dum ait, Cubantem offendi aegrum à medico oportet. non. n. simpliciter in latus ait oportere hominem cubare, sed à medico offendi cubantē ita. Porro adiecit/ac manus, cervicem, & crura paulū reducta habentem/id. n. consuetū plerisque bene valentiū est. Quinetiam adiciens verbū/plerisque/in memoriā tibi reuocauit distinctionē quandā alterum habentē caput alijs multis vitale præfagis, cuius meminisse te cōuenit, licet interdum omitatur. At vero, quid nam illud sit, iam explicabo. Quæcunq; in egris priuatim præter cæteros peculiaris sunt, hæc haudquaquam

•ῥιγροσ.

veluti superuacua considerari oportet. Si. n. offendas ægrum, vt pleriq; bene valentium, cubantē, E diliges talem decubitum. Si vero è contrario, non conuenit continuo horrere, quasi malum iudiciū, sed requirere, vtrum in consuetudine sit talis ægro figura. Ceterum, quod est dictū/molliter positū offendi corpus/ex aduersum intento proditū est. Quatuor. n. mēbra { græce κῶλα } .i. crura ac manus paulū reducantur, & oē corpus iaceat, oportet, extra hyperbolicas figuras constitutum. Intelligo figuras hyperbolicas, quoties aut summe extēdunt, au immodice inflectunt mēbra, aut spina, cuius partes vertebræ quoq; in ceruice existunt. Igit hyperbolicæ figure extētis admodum neruis efficiunt, q̄o libro de motu muscutorū ostēsum iam est: Quæ in medio est hyperbolicarum, ab sq; tēsiōe est: quocirca talē vocauit mollē, quia corpora molliora intēdi nō solent.

14 *Supinum vero Cubare Manibus { & Ceruice } & Cruribus extentis, Minus Bonum est.*

Talis decubitus oīno bonus non est, proindeq; nec minus bonus est: si. n. oīno bonus non est, vt minus is bonus cōgrue dicat, fieri qui pōt: Ceterū, vt id bonū non sit, ipse postea docebit hūc in modū: Si vero procliuior fuerit, & subinde ad pedes dilabat, maiori cū periculo est. Tanq̄. n. prædictus decubitus cū periculo sit, ita dixit de eo/maiori cū periculo est. At vero mihi vī, vt talis decubitus neutris adnumeret iudicijs, quæ nec ad sanitatē vim habeant insignem, neq; ad mortē, F sed aut integre media sunt, aut parum ad alterum tendūt, ita vt, qui negligētius loquuntur de eis, cū vtrifq; cōferre possint: velut hoc loco Hippocrates dixit minus bonam esse talē cubātis figurā, q̄ que est antea prodita: deteriorē vero, q̄; hæc, eā, que deinceps dicta est: admonens hoc loco finiri oportere in omnibus locis, nū cōsuetus sit eger cubare supinus. Si. n. ita fuerit, nec admodū magnificat medicū ingredientē, tūc neq; in medio mali boniq; decubitus existimabitur, sed potius bonus. Si vero neq; hac soleat cubare figura, et admodum vereat medicū, non bonum iudiciū est: sed potissimum si fuerit prudentior ex natura. Quocirca talis decubitus in medio boni maliq; collocandus est, quantum in se ipso est, sed vtroq; uersum pro natura ægri transferendus est.

* Al. admoneo autem &.

15 *Si vero Procliuior est, ac Deorsum delabitur subinde ad pedes, Maiori cum Periculo est.*

Quemadmodum cubare in latus, quandam obtinet vim, ita accliuus in supinū iacere, quo mō oēs eubamus. Et ob eā rem, si in alterū colles latus corpus defunctū, prius aut in partē pronam, aut supinā conuertet: velut, si illud accliuē figures, ita quoq; in pedes delabit. Merito igit prauum id dixit haberi iudiciū, q̄ quidem extinctionem quandam significet regentis corpus facultatis.

16 *Si vero Nudos habeat Pedes, nec admodum Calidos: ac Manus, Collum, & Crura dispergat inæqualiter: Malū est, significat enim Inquietationem.*

Optime determinauit oronem dicens/nec admodū calidos/per febres. n. calidissimas vnā cū ceteris partibus et pedibus ardescensibus, nudare eos ægri cogunt. Si vero febris non fuerit talis, nudare pedes, malaciæ est ægri vel inquietationis iudiciū. Porro, si manus quoq; pariter cū ceruice & cruribus non de more cōponit, vt antea dixit, sed inæqualiter tales dispergit partes, malū iudiciū est: dixit. n. signari inquietationē: hoc vero nomē indicat illos consistari quauis figura, nec non aliā ex alia mutare. Quod si te præsentē, vt dictū est, iacens æger, statim cōmutet priorē figuram ad alterā: pariter & mēbra dispergat inæqualiter, vel et ceruicis positurā: scias talē aut pp oris ventriculi vitium, aut pp virium debilitatē inquietari: colligens hoc et loco epilogismo ingeniu eius, vtrum mollior sit, & ad singula promptius cedat, licet perquam exigua, & peruincatur.

17 *Exsitosum autem & Hiantem Dormire semper.*

Debilitatis hoc quoq; signum claudētium os muscutorum est, quemadmodum paulo ante de musculis palpebras committentibus explanatum iam est. Codex quidem ita legitur, quemadmodum H dum nunc dixi: antiquiq; codices ita habent: Dioscorides vero aliter legit, ad hunc modum: Difficile autem est & hiantē semper dormire. vbi duplex concurrat significatio, vna quidem, vt semper hiet: altera, vt semper dormiat. Vt igitur secundū, malum sit, quanq̄ non hiant fiat ore, planius indicauit per illam sententiā, qua dixit, Sōnus & insomnia alterutrum, si modū excefferit, malū est. Sed primū dictum esse verilimilius est, vt hiet tantisper, dum dormit, sic enim frequēter fieri videtur: Si vero hiet non dormiens, multo maiorem noxam significabit.

18 *Et Crura Supini cubantis admodum Reducta distractaq; esse.*

Hæc vox διαπεπλεγµενα. i. distracta, vtroq; scribitur modo. f. & † per γ, & per ζ: significat aut crura, quæ plurimum inter se distent. Ac talis decubitus absurdus est, ita vt indicet deliriū, q̄ quidem nullus ita cubare soleat: quemadmodum neq; si/circumplexa/legatur, talis enim decubitus absurdus est, si quis cubando supinus habeat crura reducta, & inter se circumplexa.

19 *In Ventrem autem Cubare, qui Non est solitus ita dormire, quo tempore sanus fuit, Malo est: Delirium enim, aut Dolor circa Ventris sedes significatur.*

† Forte legendū est, διαπεπλεγµενα. i. distracta, et πεπλεγµενα. i. circumplexa. Ac, si quidē distracta scripseris, signat crura & c. si uero circumplexa legatur, talis est decubitus et c. & ita uidet le gisse uetus interpret.

A Crebro nobis cōmemorat adiunctam his omnibus determinationem, vt fm cōsuetudinem ali quid accidat egrotantis. Etenim nunc cubare in ventrē contra cōsuetudinem, aut delirium signi ficat, quemadmodum in prædicta cubandi figura: aut dolorem quendam, qui circa tales partes fa tiget: constat enim, vt multi talem eligant figuram, quorum in ventre dolor infestat.

20 *Residere vero velle ægrum in Morbo Vigente, in Omnibus morbis Acutis Malū: Peſsimū vero in pulmonia est.*

Qui pulmonia infestantur, ij dicūt sentire magnam in thorace ac pulmone angustiam, dū supi ni cubant: facilius aut spirare, si resideāt. Decumbunt. n. ad spinam, per supinum decubitū, partes in pectore thoracis, à quibus pulmo arctatur, nec idoneū accipit aerem inspirādo. Per alios vero morbos quoties vigent (id. n. maxime cōsiderandū est, tanq̄ non sit temere additū) grauissimū est velle ægrum residere in ipso consistendi vigore: amant. n. tunc maxime fatigati, immoti cubare: & si quis eos excitet, conflētantur. Itaq; arbitrare propter vehementem spirādi difficultatem aut inquietationem aut delirium, residere ægrum aggredi, per consistendi vigorem ægrotationis.

EX STRIDORE DENTIVM

21 **B** *Stridere aut Dentibus in Febribus, quibus Non est consuetū à pueritia ita efficere, Insaniā significat, ac Mortē: sed in vtriusq; futurum Periculum prædicendum est. Si vero Delirans ita efficiat, admodum Exitiosum iam est.*

Stridores dentium fiunt, quoties muscoli in t̄pibus & maxillis conuulsorie commouent̄, inter dum affectus ipsis musculis duntaxat aut ab ortu naturæ, aut pp̄ aliam aliquam causam posteriorē: non nunq̄ origine neruorum in eiusmodi affectionem deducta, de qua maxime cōuulsiones eorū neruorū, qui ab ipsa nascuntur, fieri solent. Agnoscere. n. oportet initialem vniuscuiusq; præpara tionem part̄s propriā: de qua alio quidē loco fusius explanatum iam est: nūc vero sufficiet semel dicere, præcipientes hoc loco reuocari in animum residuum disputationis, quo minus mireris fie ri posse, vt cōi neruorum origine affecta musculus aliās alius tremore aut cōuulsione excipiat̄. Vt. n. clare videmus in quibusdā corporibus optimam inesse crurum præparationē, in alijs deter rimam statim ab initio, ita vt hi currāt ocysissime, illi vix stēt: & item partes alias similiter affectas: ita facile offendi ab exiguis causis alios cruribus, alios summis pedibus, aut oculis, aut capite, aut alia aliqua parte, statim à principio sequitur opificiorum præparationes. Nihil igitur mirum vi deri debet, si aliqui debiles habent musculos, qui oculos mouēt: alij vero eos, qui maxillas mouēt: qua de re non nulli f̄ subinde stridēt dentibus, etiam propter exiguas causas: illi vero subinde mo

C uent oculos. Stridere. n. dētibus ex natura, simile est affectui oculorum infito quibusdam, quem appellitant Equum, cum nullo tēpore manere possint requiēti, sed tremule subinde niētent. Cæ terum per morbos febriculofos, affectu originis fieri ipsis conuulsionem, simile est rursus illi præ parationi musculorū in oculis, de quibus ait, Aut sublimes apparent. In quibusdam enim corpo ribus citius accumbunt originis affectibus muscoli oculorum: in alijs muscoli temporum aut ma xillarum. Merito igitur dixit accidens istud significare insaniam ac mortem: Insaniam quideni, quasi mentis dixerit vehementem commotionem: Mortem vero, quia neruorum origo affecta est. Illud inquisitione dignum est, quo nam modo supra dicens insaniam significare, mox dicat, Si vero delirans ita efficiat, admodum exitiosum iam est. Etenim perspicuum est, vt, si stridere dentibus prænunciat delirium, adeo non desinet, vt vehementius fiat accedente delirio, cum hoc, q̄ alij quidam muscoli tunc in talem deducantur affectionem. Videtur ergo talis intellectus esse orationis: Stridere dentibus, quibus ab initio non erat consuetum, futuri delirij accidens est. Si ve ro adeundo interdum ægrum offendas vtrunq; per peti, delirare & stridere dentibus, hunc iā esse propē mortem conijcito. Quocirca in priore sermone, cum non dum commotus mente stridebat dentibus eger, simpliciter id ipsum indicabatur dūtaxat, vt insanie ac mortis indicium haberetur: **D** vbi vero iam delirat pariter & stridet dētibus, in propinquo mors est. Id vero clare ipse docuit, adijciens verbum /iam/ vt enim exitiosum sit accidens, priore docuit oratione: sequente vero, verbum /admodum/ & /iam/ adiecit dicens /admodum exitiosum iā est/ id est valde exitiosum: quod est quidem, non multo post, sed cito moriturum ægrum.

EX VLCERIBVS

22 *Vlcus, siue antea extitit, siue existat in morbo, Considerandum est. Si. n. Moriturus æger est, Ante mortē aut Liuidum & Siccum, aut Pallidum & Siccum, erit.*

Siccum erit omnino vlcus, quoties facultas nutriens corpus debilis habeatur: non vnus vero color in eo semper erit, sed pro diuersitate humorum in corpore, & item pro mēsurā lētionis, eua riabit. Si. n. biliosus humor exuperet, croccus seu pallidus erit color, si nigribiliarius, aut liuidus, aut fm alteram significationem, viridis erit. Antea. n. docuimus, vt chloron interdum pallidum colorem, interdum viridē significet: ex qua significatione solemus brassicas chloras. i. virides, nominare. Pari modo lētio quoq; maior liuidum solet efficere colorem, vt qui non longe distet à nigro: minor vero, pallidum vel viridē. Quocirca finem dictionis quidam legunt ita/ aut palli dum & siccum erit/ alij vero illo modo/ aut viride & siccum erit.

Quarta Classis.

BBBB ij

Ex

† Codices ip̄sē
graci habent.
vel sēper stri
dēt dētibus, vel
propter exigua
as eas. Lauren
tius at̄ uete
rē tralationē,
et forte et̄ quo
rundā exēpla
riū grecorū le
ctionē, secutus
est.

Græce, iōdes.
In ip̄sē græ
cis legitur. ἐξ
ἰσχυρῶν. i. rubrū.
in aliquibus at̄
manuscriptis
ὀψοδῶν. i. palli
dum.

IN PROGN. HIPPOCR.

EX GESTICVLATIONE MANVVM

E

23 De Gesticulatione aut Manuum hæc cognoscere oportet. Qui in Febris Acutis, aut Phreniticibus, aut Pulmonibus, aut Capitis doloribus, Manus ob Vultu fert, aut frustra Venatur muscas, aut Colligit festucas, aut de Veste enelut pilos, aut de Pariete stipulas carpit, id omne Malum exitialeq; est.

Gesticulationes manuū, id est functiones & motus, quos hoc loco cōmemorauit, ob imaginationem sunt illi similes, quæ per suffusiones contingit. Aegri. n. per suffusiones, quæcunq; vidēt in medio loco crystalloei dis- {ita à glacie noiati} humoris, & tuniculæ circa pupillam cornu similibus, foris sita esse existimant: quia semper assueti erant, dum haberent per naturam, res per mediū aerē intueri. Pari mō ij, de quibus Hippocrates agit, in febribus acutis, pulmonibus, phreniticibus, ac doloribus capitis intueri se, tanq̄ foris sita, credūt ea, quæ intus in oculis habeant. Ostendimus enim vt spiritus visorius, vtpote splendēs, assimilet sibi eum, qui inter crystalloidem & pupillam medius est, humorem tenuem ac mundum, simillimum candido ouorum, quo per lippitudines vtimur. Ostendimusq; etiam, vt spiritus per hunc feratur humorem ex pupillæ foramine ad aerē exteriorem, vna cū eo compactus. Quin ēt, q̄ aere illustrato vtatur, tanq̄ infuso opificio, qui talis facultate existit, qualis in corpore neruus h̄: id docuimus in sermonibus priuatim de visu habitis, F quæadmodum in decimotertio de demōne libro, atq; ēt septimo de decretis Hippocratis & Platonis, dicta sunt ēt non pauca de hac re in decimo libro de vsu partium. Vt ergo cerebrū per neruum sentit affectiones digiti in pede, ita per aerem circūductum externa visibilia cōtuetur, quæcunq; modice ab ipso distant. Itaq; suffusiones fiunt in hoc humore sublimi (vt dixi) candidæ tenuioriq; parti oui, qui inter pupillam & crystalloeidē medius incidit. Ita fit, vt per cruditates quoque non nunquam visa, similia suffusis, contingant. Si enim restitit humor aut niger aut crassus, prohibens digredi foras visorium splendorem, ibi visa pro natura humoris consistūt: interdū pilorum quorundam, aut subtegminis, aut staminis, qñq; culicū nigrescentium, aut muscularū, quæ volitare ob oculos videātur, qñq; rerum similibus, aut milijs nigris. Ita accidit per febres acutas ac pulmonias, valde exhalantibus ad caput in corpore humoribus, vt humor ille in pupilla mundus concipiat exhalationem, quocunq; aut loco & mō perturbatus fuerit, prædicta visa apparent. At per vehementes capitis dolores, quæadmodum & per phrenitides, præ capitis repletionem peruenientes aliqui humores in oculos, eadem accidentia cōmittūt. Et *υποιδιζεν*. i. euellere subtegmina, & *καρπολογειν*. i. colligere festucas, verba ab oibus medicis de phreniticis dici solita, nomen inde traxerunt. Itaq; nō nulli tradiderunt nobis subtegminū & stipularū visa tantisper, dū G fiunt: & item, qui postea meminerunt. At vero duplex eorum differentia est: quidam. n. per ipsa sensibilia visa cœperunt delirare, iudicandi facultate constante: alij vero propter eximiā prudentiam, quamuis parua ex parte iudicandi facultate affectū essent, resisterunt tñ represseruntq; ita vt vincerent ac repugnarent, & quæ fiebant, intelligerent. Hi igitur indicauerunt nobis, quibus visis mouerant manus, vt Hippocrates scripsit. Multis. n. in locis videbātur illis subtegmina vestium eminere, atq; in pariete stipulæ adiunctæ esse: sæpe vero & festucæ multæ impositæ stragulis, atq; ēt volare pulillæ bestiolæ propè oculos. Has igitur venari aggrediūtur, circūferentes manus, tanq̄ aliquid arrepturi: alia vero, quæ vidētur eminere, partim de vestibus carpere aggrediunt, partim euellere de pariete. Merito igitur affectiones talia cōmittentes accidentia, sunt difficiles: quippe quæ à febre acuta, aut pulmonia, aut dolore capitis fuerint propter magnitudinem effecta: à phrenitide vero, quia sedes princeps est affecta: cuius vniuersum genus exitiale habetur: febres vero, & itē pulmonia, atq; etiam capitis dolores, propter magnitudinem, quemadmodum dictum est.

*Aequilato.

EX SPIRATIONE

24 Spiritus autem, qui Creber est, significat Dolorem, aut Inflammationem in Regionibus, quæ supra præcordia sint: qui vero spiratur Magnus, Multiq; interposito tempore, Delirium indicat: qui vero Frigidus de Naso & Ore expiratur, admodum Exitialis iam est. H

**φπενας*.
† Al. ex antiquis. phrenas enim antiqui hoc appellauerunt. Vide et infra cō. 28. & lib. 5. de locis aff. ca. 4. in principio.

Hæc oēm dictionē, tertio de difficultate spirandi libro, absolutissime enarraui: quocirca nūc dūtaxat capita attingā. Spiritū hoc loco vocat vniuersam respirationē: qui si creber sit (ait) interdū significat dolorem: qñq; partiū in thorace inflāmen, quæ sunt cor ac pulmo, positæ supra septum: ¶ maiores. n. præcordia ac septum, idem appellauerūt. Itaq; per dolorē, spiritus, quæadmodū ostensum iā est, creber paruusq; est: per inflāmina vero, creber magnusq;: hæc enim assolent noiare inflāmationes. At vero rarus spūs, hoc est multo interposito tpe, si magnus est, indicat deliriū: si paruus, extinctionem natūi caloris. Sæc hanc affectionē signauit ex accidente, dicens, Qui vero frigidus de naso & ore expirat, admodū exitialis iā est. Ceterū, vt de his tñ modo spirandi difficultatibus fecerit in prognostico mentionē, de morbis agens acutis: itemq; vt libris de morbis vulgaribus plures citauerit spirandi difficultates: tertio libro de spirandi difficultate perpensum iam est.

25 Spirationis autem Facilitatem existimari oportet Perquam magnam vim habere ad Salutem in omnibus Morbis Acutis, qui cum Febre sunt, & in Quadraginta diebus indicantur.

Naturalem

- A** Naturalem respirationē appellauit spirationis facilitatem, significantem neq; thoracē, neq; cor ac pulmonē, neq; præcordia, doloris quandam habere affectionem, quinetiam neq; partes quasdam ijs adiunctas: cum.n. mouentur per respirationem, dolore afficiuntur & ipse, ubi prehēdantur inflāmatione, & item quouis modo dolorosam trahāt affectionem: hæc uero sunt uentriculus, lien, iecur. Si igit nulla ex his afficitur, neq; caloris infestat copia adeo, ut deuri inflāmariq; uideatur: sed neq; è contrario ut iam extinguatur calor insitus: quo pacto nō dixeris magnā spē ægroto subesse salutis in morbis acutis, in quibus propter magnitudinē febrū, aut pp inflāmationem proprie noiātam, pericula imminēt: At uero longi morbi ēt sine his, eo q; vires exoluant, nō sine periculo sunt: proindeq; eos ab oratione exceptit, ac de solis acutis pronunciauit. At uero, cū duplex genus horum habeatur: siquidem nō nulli simpliciter ac primū uocant acuti, quidam ex cōuersione: de vtrifq; indicauit dicēs/qui cū febre sunt, & in quadraginta diebus iudicātur. Adiecit enim/qui cum febre sunt/ut eos à conuulsione, & tetano, id est distentione neruorum, & cholera. i. bilari, disiungeret, & quicunq; alij morbi sine febre acuti sunt: quod uero dictū est/ & in quadraginta diebus iudicantur/ut cōnumerētur cum simpliciter propriēq; acutis acuti ex conuersione: tales sūt, quoties inter initia acute ægrotauerint, postea uero quartodecimo die, aut ēt ante, nō **B** integre iudicati fuerint, sed ita, ut morbi quedam reliquæ ad quadagesimum vsq; diē extendantur. Cōuersio. n. per iudicationes imperfectas fit acutorum morborum, nō solum in hos, sed ēt in alios diutinos, maxime marcorem, quartanam, suppuracionem, tabitudinem, aquam inter cutem. Verum Hippocrates excipit à præsentī orōne ēt illos: in solis simpliciter acutis morbis, qui cum febre sunt, & item ex conuersione in quadagesimum perueniant diē, optimum esse indicium dicens spirationis facilitatem, non in oibus, qui sine febre sint, acutis, neq; diutinis: Ita ut tria sint oīa genera morborum, quantū in ipsam agitur tpsis dñiam. Aut. n. acuti sunt, qui in quatuordecim iudicantur diebus, quibus diutini opponuntur: ambiguū uero & uelut in cōfinio positum tertium genus, cuius terminus decretoriorum dierū quadagesimus dies est. Hæc igitur dico cōfirmare ea, quæ in egris euidenter apparent: q; si quis ea probet in illis, ita se habere naturā rerum agnoscet. At uero, quicunq; uolunt lignari numerū dierum decretoriorum ab Hippocrate, dū ait in || quatuordecim diebus iudicari morbos acutos, præter q; q; nesciunt ea, quæ maxime oportebat eos scire, dictiones quoq; uetustissimi medici nequaq; intelligunt. Si. n. hoc ipsum, in quatuordecim. s. diebus iudicari morbos acutos, significat dierū decretoriorū multitudinem, quanta sit: illud ēt ipsum, in quadraginta. s. diebus iudicari, numerū lignabit decretoriorum dierū. Querant igitur, ut, **C** quemadmodum quatuordecim efficiūt ad quadagesimū vsq;, ita quadraginta nūc dies efficiāt.

|| 2. Aph. 23 Ex. ord. 15. d. Et in lib. d. iudicationib' non lōge a principio libri. Et in Coacis prænotionibus.

EX SUDORE

- 26 *Sudores autem Optimi sunt per oēs Acutos morbos, si per Diem eueniunt decretorium, & Integre sedant febrē. Boni ēt sunt, si ex Toto corpore prodeāt, faciant q; ut eger ferat facilius morbū. Si uero Nihil tale efficiāt, Nequaquam uiles sunt. Pessimi uero, qui frigidī sunt: Et qui circa Caput tantummodo eueniunt, uultū, & ceruicem: Hi enim cum Acuta febre, Mortem: cum Mitiore, morbi Longitudinem indicant. { Et, qui per Totum Corpus fiunt, similiter significant hi, ut qui circa caput. At uero Miliiformes & solum circa Ceruicem eueniētes, Mali sunt. Qui uero cum Gutis fiunt & Euaporant, Boni sunt. Considerare autem conuenit in uniuersum Sudores: sunt enim alij qui ob corporum Exolutionem, alij ob Inflammationis uehementiam. }*

In sudoribus optimis duo scribēs indicia, tertium prætermisit, tanq; necessario sequatur ea, quæ dixit. Qui. n. die eueniunt decretorio, & integre sedāt febrē, ij quoq; ex toto corpore eunt. In bonis uero, non tñ optimis, prodire ex toto corpore, & aliquid morbi tollere scribens, nihil præterea adiecit de diebus decretorijs, tanq; id quoq; bonos rursus sudores necessario comitetur. Caterum tertius sudorum ordo est modice malorum, de quibus dixit/ si uero nihil tale efficiāt, nequaq; **D** uiles sunt/ ut nec ex toto corpore eant, neq; faciant, ut eger ferat facilius morbū. Sed cōstat, ut ex his ipsis peiores sint, q; neutrū horū efficiant: moderatiores uero, qui alterū: & rursus ex his ipsis, qui efficiunt, ut eger facilius ferat morbū, moderatiores sunt, quanq; non ex toto corpore eāt: peiores, qui grauiorē exhibēt morbū, licet in oē extendantur corpus. Sed oēs eiusmodi sudores calidi sunt, & ob eam rem nullo de tribus ordine indicauit id, solitus omittere, quæcunq; sequuntur alia necessario, & item quæcunq; ex oppositione eorum, quæ deinceps dicenda sunt, demonstrantur. Omnibus uero in hoc sermone dictis sudoribus opponit frigidōs, dicēs ita/ pessimi uero, qui frigidī sunt/ & item cum eis malos esse dixit, qui circa caput & ceruicem eueniāt, licet frigidī non sint: hi enim minantur syncopen. Si uero & circa tales partes, & frigidī appareant, pessimi oīum, quippe qui non insuper fore, sed iam incipere syncopen, indicēt. Distinguunt uero uehementia febris. Nam, si fuerit acuta, profus asterēt mortē, qui frigidī sunt sudores, licet ex toto corpore prodeant: & itē, qui circa caput ceruicemq;, quāuis calidi sint, eueniāt. Si uero mitis febris est, poterit facultas nō absumpta prius ab acuta febre, spatio tpsis prauos concoquere humores. Caterū de diebus decretorijs non insuper docuit aliquid in alijs sudoribus: & si de optimis docuit inter initia, quia est vim quandam decretoriorum dierum in eorum sermone dicturus: in ipsa uero dictione pariter demonstrauit. Vna enim eorum vis est, reddere fidam iudicationem siue in bonū, siue

sive in malum finitura sit. At vero agnosci oportet predictæ finē dictionis, quæ Dioscorides scripsit ita: Pessimi vero, qui frigidi sunt, & tantummodo eueniūt circa caput & ceruicē: hi enim aut mortem, aut morbi longitudinem, præmonent. Sed constat, vt hæc lectio sit, q̄ predicta, cōcisior, tamen eandem vim obtinet: atq; addendum erit ab expositore id, quod in predicta scriptum iam est: Cum acuta febre mortem, cum mitiore longitudinem morbi. Cæterum deinceps alia quedā de sudoribus sunt scripta, non in omnibus codicibus, quæ merito alij quidam sustulerūt, tanq̄ non sint Hippocratis, atq; etiam Artemidori & Dioscoridis sectatores.

EX HYPOCHONDRIIS

27 *Hypochondrium autem Optimum est, si Dolore uacat, si Molle & Aequale est dextra ac sinistra parte. Si uero Inflammatione uexatur, aut Dolore, aut Intentum est, aut Inæqualiter affectum dextra ac sinistra parte, Hæc omnia Animaduertenda sunt.*

Oēm aliquis orōnem comprehendēs, vno breuissimo capite dicit: Hypochōdriū, si naturæ simillimū est, optimum esse. Particulatim vero docēs eius indicia Hippocrates, primum scripsit ex ijs, quæ non existunt (hæc solēt medici recentiores ἀποσυμβεβηκότα. i. non accidentia noīare) duo vero alia signa sunt, ex ijs, q̄ accidunt hypochondrijs. Quocirca hypochōdriū dolore vacare, ex non accidētibus dictū est: molle vero & æquale esse, ex ijs, q̄ existūt. Sed molle cognoscit, quoties modice renititur: illi. n. oppositū, vt pote vehementer renitēs, durum est. Cæterum æquale non fm vnā intelligitur qualitatem: fieri. n. potest, vt similiter molle sit vniuersum, sed aut aliqua parte dolore vacet, aliqua dolore afficiatur: aut altera pars calidior, altera frigidior sit: aut sublatior, aut depressior. Opponēs igit̄ optimo & equali pessimi & inæqualis signa, dixit, Si vero inflammatione vexat̄ aut dolore, aut intentū est, aut inæqualiter affectū dextra ac sinistra parte. Itaq; vexari in inflammatione, de toto hypochōdrio dixit. Significat vero verbum φλεγμαίνειν. i. inflammatione vexari, velut si perurī, succēdi, igniriq; proditum sit. Parī rōne, dolore vexari, de toto hypochōdrio dictū est, quō intentū esse: id. n. quoq; de toto ē hypochōdrio dictū est: Atq; vero inæqualiter affectū esse {dextra ac sinistra parte,} quoties non totum hypochōdriū eandē habeat affectionem, aut per caliditatem, aut per frigiditatem, aut per dolorem, aut per indolentiam, aut per gracilitatem, laxitatemq; & intentionem. Qñq; .n. intenditur hypochōdrium sine inflammatione proprie noīata, aut propter vehementē quandā siccitatem non solum in illa parte, sed ē in succingēte costas mēbrana, atq; præcordijs: ^a t̄ aut, pp. inflammationem cū tumore ipsorū in hypochōdrio musculorum sine inflammatione proprie noīata consistentē, quæ quidem tumor dolens est. G

A † Cod. graeci, quos viderim, habent, ἢ διὰ τὰς μετ' ὄγκου φλεγμονὰς αὐτῶν τῶν κατὰ τὸ ὑποχόνδριον μυῶν ἐξ ὧ τῆς ἰδίας ὀνόμαζομένης φλεγμονῆς καθ' ἑσώτων ἢ τῆς ἐστὶν ὄγκος ὀδυνῶν. quod quidam ita uertunt, aut propter ipsorum (mēbrorū predictōrū) inflammationes cū tumore, musculis hypochōdrii existētibus sine inflammatione proprie noīata, q̄ quidē tumor dolens est. Sūt tamen qui non καθ' ἑσώτων, sed καθ' ἑσώτων λεγῶν, atque uertūt, uel ob inflammationes cū tumore musculorū ipsorū, qui sunt i hypochōdrio, phlegmone proprie noīata i parte exteriori cōsistēte.

B || 2. Epi. se. 5^a.

C ἰσπρίνας.

D *νοσήμασιν. i. morbis. est in antiquis, quāquam in impressis legatur συμπτώμασιν.

28 *Si uero Pulsus in Hypochondrio insit, Perturbationem significat, aut Delirium. Verum Oculos talium conspiciari oportet: Si enim Crebro Obtutus mouetur, expectanda Insania est.*

In quibusdam codicibus non σφυγμός. i. pulsus, sed παλμός. i. subsultio seu palpitatio, legit̄: ac didicimus, vt tale accidens ob spiritū fiat flatuosum. Sed in multis codicibus legit̄/pulsus/aut qui simul cū magnis sit inflammationibus, aut & sensibilis egro motus arteriæ in spina maioris: quem admodum libro de morbis vulgaris secūdo dixit: ^b || Vbi vena in cubitu pulsat, in sanum furibunt duniq; est. Cōstat. n. hoc in loco, vt pulsare de magna adeo & vehemēti afferat motione arteriarū, vt, anteq̄ contingatur, innotescat, interdum ægro dūtaxat, qñq; ē de foris intuentibus. Sed, quodcunq; horū fuerit accidens, signum nō bonum est. Maior. n. arteria inter partes principiores est, & item venter ac iecur: quō et septum transfuersum. At ex his prorsus vnū afficitur, siue subsultio, siue pulsus legat̄. Sed septū quidē trāsfuersum, ^c ὡδυσσώσιν. i. deliriū, infert prōptissimū: quā ob rem maiores id ^c præcordia nominauerunt: & item os ventriculi, quoties insigni afficiatur inflammatione: Alia vero partes ibi, quæ aliquam ex predictis affectionem traxerūt, in periculosam incidunt affectionem. Quapropter merito Hippocrates dixit vel perturbationem, vel delirium, ab eo accidēte significari: Perturbationem quidē vno cōi accidenti oīum periculosarum affectionū, ex quibus non solum ægri, sed ēt medici, perturbantur: Delirium vero ob septum trāsfuersum, & item os vētris. Ceterum de musculis in hypochōdrio existentibus, considerandum est: neq; .n. necessario delirium, neq; periculum, pulsantes, subsultantes ve inferunt. Non igit̄ incōsideratius inaudire oportet verbum/insit/per dictionē, qua dixit Hippocrates/si vero pulsus insit in hypochōdrio/quippe qui velit pulsū subsultionem ve præalte in hypochōdrio factum de uocula/insit/indicare. Verum conspiciari talium oculos oportet: si enim crebro obtutus mouetur, expectanda insania est. Cum perturbationem aut deliriū dixerit ab eo accidente significari, nunc determinat docetq; , quando delirium, quando perturbatio sola futura sit. Determinatio vero ab oculorum ducitur motione: quos nō solum hac in re, sed etiam in alijs ^d morbis omnibus, in quibus inspexeris fore delirium, exquisita ratione considerabis: si enim instabiles apparent, indicatur delirium. Verum hoc loco non simpliciter ait fore deliriū, sed insaniam, indicans vehemēs quoddam deliriū ex predictis indicijs affuturum. Porro, vt oculorum crebra motio, delirij firmet suspicionem, patere arbitror ex ijs, quæ a nobis explanata iam sunt, vbi musculos oculorum diximus primos sentire cerebri affectiones: Ipsum vero cerebrum septo transfuerso & ori ventriculi

Aculi consentit, quemadmodum cæteris omnibus neruosis membris. Cum enim ex illo omnes nascantur nerui, quæcunq; pars plurimis neruis aut maximis participat, hæc merito in cōsensum originem eorum perducit.

EX TUMORIBVS

29 *Oedema in Hypochondrio durum & dolens, Pessimum est, si in Vniuerso sit hypochondrio: Si vero altera parte sit, Sinistra Minori cum Periculo est.*

Oedema solet Hippocrates nominare oēm tumorem præter naturam, recētioribus medicis vocantibus vnum tantummodo tumorē, qui premendo dolore vacat, & mollis est. Quam vero rursus medici recentiores proprie noiant inflātionem, hanc Hippocrates composita dictione durum & dolens oedema appellat. Phlegmones. n. id est inflātionis, vocabulum, de phlogosi. i. inflammine afferebat. Itaq; constat, vt talis affectio in hypochōdrio existēs, si dextra affligat parte, periculosior sit, pp iecur: indulgentior, si sinistra, propter lienē: pessima, si vtrāque simul laceffit.

30 *Talia vero Oedemata ab initio Periculum mortis cito futuræ significant.*

B Prædicta in hypochōdrio oedemata, si dura ac dolētia sunt à medicis recētioribus pprie noiata, inflātionem, periculum mortis cito futuræ significāt. At vero id, nisi aliquid intimum simul afficiatur, mendaciū est. Constat vero, vt intimum sit iecur, & itē ventriculus, lien, & peritonæū. Nā musculi qui in hypochōdrio sunt, si inflātionem laborāt, inferre mortē nō pnt, nisi sanè raro, aut pp magnitudinem insignē inflātionis, aut propter virium debilitatem, aut et quia medici male curēt, aut quia æger aliquid cōmittat. Itaq; confusius indefinitiusq; talem dictionem scripsit.

31 *Quod si Vigessimum transcendit diem, & Febris detinet, & Oedema non desistit, in Suppurationem vertitur.*

Oēs tumores præter naturā disiectis cōmittente eos humoribus curātur ac desistūt. Ergo perspicuū est, vt, nisi desistāt, cūctant humores, ac spatio tpis prorsus mutatio quædā ipsorū futura est per qualitātē, interdum ad putredinem, quoties, vt in defunctio corpore, nihil ad eorum cōcoctionem natura molitur: interdum, si vires valent, in pus mutatio fit. Itaq; merito Hippocrates ait, nisi desistant inflāmata, & febris detinet ægrum, in suppurationem vertuntur. Sedata. n. febre considerandum est, num inflāmatio aliqua scirrhusa infestet: nam sæpenumero euenit ita, vbi morbum committētium humorum pars tenuior diffletur: crassior vero & sequax, in amplitudinibus corporum ita affectiorū depacta sit. Cæterum, quam ob causam vigessimum diem limitem statuit talium abscessuum suppurationis, libro secundo de diebus decretorijs dicimus.

32 *Accidit his in Prima circuitione, etiam Sanguinis è Naribus fluor, atq; Admodum iuuat. Sed requirendum est, num Doleant caput, an Hebetudines subeant oculorum: Si quid enim horum fuerit, eò Tendet.*

Quia inflāmationes in hypochondrio indefinitius cōmemorauit, per hanc quoq; dictionē determinare ipse vř. Sanguinis enim fluores fieri dicit è naribus, qui ex vsu admodum sint: id quod per inflāmationes i iecore et liene fieri potissimum solet: de quibus aliubi, fluere sanguinē || recto itinere cōmendauit, è cōtrario vero culpauit: docēs ipse, quid nam è cōtrario intelligat, verbi gratia, liene grandiore fluere sanguinē è nare dextra. Sanguinis fluores in prima circuitione fieri dixit decretoriorum. s. dierum: ac legitur dicitio bifariā, singulariter & pluraliter: singulariter quidē in prima circuitione: pluraliter vero in primis circuitionibus. Si igit legatur singulariter, septenariam indicat circuitionē: si pluraliter, conuenit quoq; septenariam intelligi circuitionē, in quibusdam. n. sanguis secundo septenario effluit. Sed potius intelligi oportet in tali dictione quaternarias circuitiones: nā in plerisq; erūpit sanguis primis septē diebus, paucis nono & vndecimo, Drarissimis quartodecimo. Ceterum tendentiū sursum versus humorū vnde sanguinis fluores fieri contingit, adijcit signa, capitis dolorē, & item hebetudines oculorum. Sed deinceps de eis latius docebit, quo loco nos quoq; sermonem omnem de sanguinis fluore integre absoluemus.

33 *Magis tamen in Iunioribus quinto & trigesimo anno, Sanguinis fluorem Expectare oportet.*

Ductam ab ætate determinationem in præfagium fluoris sanguinis docet: expectādum enim sanguinis fluorem esse potius in iunioribus quinto & trigesimo anno: etenim per hanc ætatē sanguis plurimus est, & item facultas valentior, atq; etiam calor exuperans.

34 *Quæ vero Mollia sunt Oedemata, & Indolentia, & pressa Digiti cedunt, Diuturniorem efficiunt Iudicationem: ac Minus illis graua sunt.*

Hæc sunt, quæ proprie medici iuniores appellāt oedemata: de quibus non nunq; dixisse maiores sufficere volunt, mollia oedemata: qñq; et adijciunt indolentia. Quoties igitur id dicere superfedent, tanq; vnā cum mollibus significetur, omittunt, mollia enim dolore vacāt. At vero nūc Hippocrates non id solum adiecit, sed etiam, vt digiti cedant, quod quidem in verbo mollia/contineri videtur: nisi velit intelligi ea, quæ pressa cauantur in foueam: quod quidem non simpliciter

ter omnibus cedentibus accidit: at vero hæc accidunt cute in œdema se attollente. Et, quia omnia talia pituitosa sunt, idcirco diutius immorantur, ac minus pericula inferunt. Ac immorantur quidem diutius, quia frigidiora sunt: calore enim concoctiones fiunt: Minus vero periculosa sunt, quia & dolore vacant: vires enim exoluit dolor.

35 Si uero Prætereat Sexagesimum diem, & Febris detineat, Nec desistat œdema, fore Suppurationem hoc loco, & reliquo ventre, Significat.

Supra de œdematis agens phlegmonosis utpote calidioribus, nisi febris desinat, à die vigesimo dixit fore suppurationes: Nunc vero de frigidioribus, sexagesimum limitem posuit suppurationis. At vero alia inter hæc media incidunt, quadragesimum diem habentia terminum suppurationis: sed uniuersum de his omnibus sermonem ad libros de diebus decretorijs distuli. Porro non solum œdemata, quæ in hypochondrio sunt, si immorentur, suppuratione ait, sed, & quæ in reliquo ventre, tanquæ hypochondria secundum aliquam significationem partes ventris existant.

36 Quæcumq; ergo Oedemata, Dolentia, Dura, & Magna sunt, Periculum mortis breui fore significant. Quæcumq; uero Mollia sunt, & Indolentia, ac Digitis pressa cedunt, diutius Immorantur.

Nihil amplius hac docet dictione, quæ quod superiore dictum iam est, præter quod adiecit dolentibus durisq; œdematis magnitudinem: quam nos antea diximus, dum doceremus non esse cum periculo inflammationes musculorum, qui sunt in hypochondrio, nisi magnæ admodum fuerint.

73 Oedemata, quæ in ventre sunt, Minus faciunt Abscessum, quam quæ in Hypochondrijs: Minime uero, quæ subter Umbilicum sunt, in Suppurationem uertuntur.

Oedemata si non discutiuntur, non solum citius, sed etiam magis, in hypochondrio suppurantur, propterea quod sedes calidior est. Quæcumq; uero longius absunt deorsum uersus, ferius minusq; suppurantur: & ob eam rem, quæ subter umbilicum sunt, raro in suppurationem uertuntur.

38 Sanguinis uero fluorem, maxime de Supremis sedibus Expectare oportet.

In quibusdam codicibus dictio cum / & / copula scripta est: atq; ostenditur non solum sanguinis fluorem fieri, si in hypochondrijs sit œdema, sed et, si in inferioribus sedibus sit. In quibusdam uero sine / & / copula: & ostenditur quidem fieri, si in his quoq; sit, sed minus. In aliquibus uero sine uerbo / maxime / ad hunc modum: Sanguinis uero fluorem de supremis sedibus expectari oportet. Nam inferiores nequaquam afferre solent sanguinis fluorem: sed res ita se habet, ut, si in umbilico sit, sanguinis fluor eueniat, magis de sede superna, maxime de suprema. Sed de sanguinis fluore deinceps ab ipso agetur, ubi nos quoq; toto repetito sermone, absolutius dicemus.

39 Vniuscuiusq; Oedematis Immorantis, quod in his sit sedibus, Suppuratio Consideranda est.

Vno comprehendens capite perstrinxit, quæ supra docuit particulatim: & ob eam rem dictio enarratione noua non indiget.

EX SUPPURATIONE

40 Suppurationes inde presucientes ita Considerandæ sunt. Quæ, si Foras uertuntur, optimæ sunt, si Paruæ sunt, Maximeq; egrediuntur, & In mucronem sunt fastigiata. Si uero Magnæ sunt, & Latæ, Minimeq; in mucronem contractæ, Pessimæ sunt.

Ab his uerbis, quæ tibi transtulimus, cuiuscumq; illa sint, in antiquo exemplari græco explanationem Galeni incipere comperimus.

Orationem de Oedematis in capita redigit, ac ueluti sub cõpendiũ ponit. Ε' κ' π' υ' σ' i' a' s uero & διαπύματα. i. suppurationes purulentiassq; appellat mutationes, quæ ε' i' s τ' ο' ε' μ' π' υ' ο' ν. i. ad suppuratũ fit. Duabus aut limitationibus oratio prius indiget, nimirum ut febris sit cõtinua, & ut facultas non sit imbecilla: nã, si hæc non concurrant, suppuratio non fiet. Iudicat aut tumorem à loco, à magnitudine, & à figura: à loco, si intus uel extra: à magnitudine, si magnus uel paruus: à figura, si acutus an planus sit.

Appellare Hippocratẽ suppurationes purulentiassq; ubi pus uniuersum cõstitit, concocto tumore quopiam præter naturã, perspicuum erit, ubi uniuersam hæc oronem eius euolueris, qua de œdematibus in hypochõdrijs habuit mentionem. At uero colligit pus in eis quæ sub cute, sæpius in profundo, duplici de cã: aut quia purulenta pars intra peritonæũ sita est: aut quia, licet musculus sit, qui affectus sit, pus ab aliquo inuolucro eius includit, haudquaquã prius in exteriorem deductum sedem per lentorem crassitudinem uel, aut continentis tunicæ densitatem. Etenim studet natura excernere pus de affecto corpore, expellendo, sæpiusq; finem adsequitur, quoties nata sit meatus idoneos in excretionem, ueluti quosdam aqueductus: non tamen semper eos adsecuta, pus in adiacentes compellit sedes, quæ quoties exiguæ fuerint, derodit cõtinens eas tegumentũ, sub eo amplificando sedem. Constat igitur, ut ex his suppurationibus indulgentiores habeant, quæ foras, non intro, tendunt: atq; ex his ipsi, quæ non amplioremprehendunt sedem, in latitudinẽ extenta: cõtrahuntur autem, cum in uerticem quẽdã extenduntur, coniformulam reddentes: hæc aut simul robur foras expellentis indicant facultatis: & item non magnam corrumpunt sedem corporis, quod erodunt. Ceterũ, siue ε' i' s δ' ε' υ' ἀποκρυτέμματα. i. in mucronẽ fastigiata, siue ε' i' s δ' ε' υ' ἀποκορυφέμματα. i. in gibbum

A gibbum subductæ legatur, nihil interest: nam ex vtraq; lectione vnus idemq; sensus est.

41 *Quæcunque vero Intro rumpuntur, Optimæ sunt, si Cum exteriori sede nihil cõmunicat, sed Allducta sunt, Nec dolent, & omnis Exterior locus vnicolor apparet.*

Non simpliciter tales suppuraciones optimæ sunt, sed earũ, quæ intro forasq; rumpunt. optimæ sunt: siquidẽ hæc deteriores sunt, q̄ quæ foras rumpuntur. Hęc. n. eruptio in partes multo nobiliores fit, q̄ sit in hypochondrio cutis: & itẽ non aque medicamentũ adhiberi curatoriuũ p̄t, quoties intro versus rumpant: atq; et excretũ per intestina pus mordet & concerpit ea, difficultatemq; committit intestinorum: & siq̄ in ieiuno aut tenuioribus fiat intestinis, alimonie vitiat diductionem, in ventriculo aut lædit concoctionem. Itaq; perspicuum est, vt pessimæ sint, quoties i vtraq; rumpuntur sedẽ, introrsum atq; extrorsum: ita. n. geminat malũ, nam nec sedem, nec velut initiuũ refecutionis vllũ, obtinet natura reparandis ruptis, quo tanq̄ solo firmiora iaciat fundamẽta repletiõis.

42 *Pus autem Optimum est, si Candidum, Aequale, Læueq;, & quàm Minime fetidum est: Maxime vero contrarium huic, Deterrimum est.*

B Vt, quàm minime fetidum pus esse debeat, propalàm est: etenim superans grauelentia, putredinis est, non concoctionis, indicium. Vt autẽ candidum quoq; esse conueniat, discas, licebit, si genituram eius intelligas ex ijs, quæ aliubi demonstrata iam sunt: omnia enim in omnibus docere locis, nugacitatis potius, q̄ doctrinæ, proprium est. Quæ vero alijs sunt commentationibus demonstrata, talia sunt. Libro de viribus naturalibus dictum iam est vnam ex ipsis esse vim alteratoriam, quæ & in ventriculo & in iecore molitur concoctionem, commutata alimonia in iecore quidem ad sanguinem, in vetriculo vero ad idoneum sanguini humorem: & item vniuscuiusq; partis anim malium officium esse, ad propriam deducere naturam propinquantem humorẽ, nouissima enim concoctio fit, dum alimentum in nutrito apponitur atq; assimilatur. Itaq; perspicuum est, vt spatium temporis longiore in talem præparetur similationem. Porro proditum est libris de semine, vt in conceptaculorum tunicis, de quibus aluntur testes, sæpe appareat liquido commutatus iam sanguis ad feminis creationem: non enim conuenit ipsas conceptaculorum tunicas ab alio quoquam nutrir. Atque appellant eiusmodi humiditatem nõ nulli medici *θρῶδν*. i. genitale virus: & ob eã rem semen ipsum, *θρῶς*. i. genitale virus nominant: & potissimum ij, qui vim eius dicunt, *σπέρμα*. i. semen, non substantiam corpulentam. Quin etiam, vt decumbens sanguis in partes laborantes inflammatione, committat inflammationes, ita vt ab initio quidem sola conceptacula repleat distendatq;, mox adiacentes sedes inanes complures atque exiguas in singulis particulis, libro de tumoribus præter naturam definitum iam est: & item dictum quoque libro de inæquali intemperie. Talis igitur sanguis ad exiguas dispersus partes in locis inflammatione affectis, vt pote extra propria conceptacula positus, non insuper remeare ad antiquam naturam potest: mutatur vero ac putrescit, quomodo omnia, quæcunque in alieno loco vehementius calefiunt. Si igitur natiuus calor de propria exorbitat temperie plurimum, vt in corpore inaniami, putrescit sanguis: Si vero vim seruet quandam, permista quædam commutatio de causa per naturam & item præter naturam efficitur: siquidem causa naturalis concoquit: præter naturam, putrefacit: vtra earum magis exuperet, per eam ipsam necessario signa accedunt, tum coloris odorisq;, tum etiam consistentiæ. Ex his igitur (vt dixi) demonstratis in alijs commentationibus series est, vt colligas sanguinẽ, qui probe fit in pus commutatus, primo quidem non putruisse, sed potius concoctum fuisse: Secundo vero in ipso simul quid putredinis præter naturam apparere, parum vero illud esse: Et, vt Hippocrates dixit, quàm minime fetidum, etenim hæc vox/quàm minime/id pollet, quod quàm paruissime. Ad hæc, colorem eius reddi similem semini par est, candidum quidẽ, non tñ exquisita rone, ve

lut nix est: semẽ. n. à natura ducitur in solidiorum corporum colorẽ, exquisita rone: modice, pus.

Si quidem semini nihil de causa præter naturam est permistum: puri vero non assidue quidẽ par, vt dictum iam est: permiscetur tamẽ aliquid omnino, cum sanguis de proprijs officijs exiit. Hæc itaq; causa est, ob quam candidum semen ac pus fiat: nam & pus quodammodo solidis assimilatur corporibus, quæ quidem sunt conceptaculorum tunica, neruiq;, & copulæ, ac membranæ, atque etiam cartilagines, ossaq;. Eadem etiam causa est, ob quam, quod subsidet in vrinis, candidum sit: etenim & id, veluti pus, obtinet generationem, quod proportione respondeat inter id et naturales humores iniectũ. Quicquid enim alimenti in sanguinis generatione naturæ refugit cõsecutionem, subsidet in vrina, neque vt sanguis ab ea commutatum, neque vt pus præter naturam causæ particeps.

GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS

COMMENTARIUS SECVNDVS

DE AQUA INTER CVTEM

Quæ inter cutem oēs, quæ ex Acuto morbo existunt, Malæ sunt: Non enim à febre liberãt, Dolorosæq; sunt valde, et Lethales. Incipiunt autem plurimæ ex Partibus manibus ac Lumbis Iecoreq;.

Inter inítia libri ipse dixit: Considerari conuenit hũc in modum per morbos acutos: principio vultũ ægrĩ, sit ne similis bene valentiũ. Vnde aliqui dicunt non solũ de vultu exitioso per morbos acutos, sed deinceps de oĩbus, ipsum facere sermonẽ: cũ haudquaquẽ legerint finem sermonis, vbi dicit, Hęc autem dico de morbis acutis, nec non quicunq; ex acutis morbis consistunt. Atqui constat, vt de purulentis docuerit, non solũ illis, quæcunq; vigesimo die rũpi solent, sed quæ ad trigessimũ, quadragessimũ, & sexagesimũ deueniunt: atq; et̃ antea de morbis, qui ad quadragessimũ vsq; diẽ processerunt, vbi dixit, || Spirationis facilitatem existimari oportet perq; magnam habere vim ad salutem in oĩbus morbis acutis, qui cum febre sunt, ac in quadraginta diebus iudicãtur. Et itẽ hoc loco manifeste ait non de oĩbus aquis inter cutem facere sermonẽ, sed quæcunq; ex acuto morbo existãt: atq; et̃ de purulentis tabidisq; deinceps docebit: & ad hæc de quartanis et̃, vt constat, diutinis morbis.

Igit̃, q; aquæ inter cutem oēs, si ex acuto morbo existunt, malæ sint, nequaquẽ sedantes febrẽ, dolorosæq; permanentes, ipse dixit. Porro docuit geniturã corũ, iecoris nominatim faciens mentionẽ: atq; vna cõi rõne, partium inaniũ, quæ sunt ieiunum, & lactes, & itẽ intestina tenuiora. Nã in more est vocari illas partes inanes, quæcunq; inter extremam thoracis costam & fœmõris ossa habentur: atqui inanis videt̃ ois talis sedes, si eam cũ supernis infernisq; partibus vtriusq; ossis conferas: at vero omnis talis pars flaccida habetur, quoties non fuerit aliquis paulo ante repletus esculentis poculētisq;. Ita mihi videtur Poeta has ipsas corporis partes, eõ q; flaccidæ sint, appellare laparas.

Itaque cuiusuis aque inter cutẽ cõis genitura est, vbi sanguificatiõis officium intercitat. Etenim, quemadmodum in ventriculo concoquuntur esculenta, pari rõne in iecore & venis preconcoctũ in ventriculo alimentum. Quin etiam, vt in ventriculo interdũ minus intercudit concoctionis officium, interdũ magis, ita in iecore: non nunquã enim iecur afficitur per sese primũ, quẽadmodũ et̃ ventriculus: interdum per consensum aliarũ partium. Itaque constat, vt oēs sibi inuicẽ consentientes partes, aut quia vicinæ sint, aut quia habeant societate magnã per conceptacula neruosq;, afficiantur. In hunc modũ iecur per magnas venas copulari ṽt & lienĩ, & ventriculo, & intestinis: atque et̃ positura corũ ita vicina est, vt quædã contingant ipsum, quædam propemodũ tangãt. Itaq; lienis nequaquẽ mentionẽ habuit Hippocrates: siquidẽ de morbis acutis agebat. Apparet aut̃ hoc viscus, qñ per longos morbos traxerit scirrhosã dispositionẽ, ad cõsensum agere iecur, omniq; corpori per tale medium aquas inter cutem cõcinnare. Iecoris aut̃ ac partium inaniũ mentionẽ facit, ac docet differentias aquarum inter cutem ex illis, quomodo procedente sermone perspicuum erit.

2 Quibus ergo ex Inanibus partibus & Lumbis principia Aquarum inter cutem sũt, ijs Pedes intumescunt, & Alui fluores diutini sũnt, Neq; exoluentes dolorẽ, qui ex inanibus partibus efficitur ac lumbis, Neq; molliet̃es ṽtre. †

Intumescere pedes, omnium aquarũ inter cutem commune est: qñquidẽ & aquis inter cutẽ vitio iecoris obortis assidere dicit: sed & constat, vt & eas, quæ vitio lienis fiunt, & simplr oēs alias comitef. Sed alui fluor propriũ peculiareq; eãq; inter cutẽ inaniũ partium vitio subortis, q; fiũt, vbi Hieiunũ & lactes inflammatione vexant: his enim potissimũ venæ debiles fiũt, per quas iecur ad se trahit alimẽtũ: ita fit, vt nequaquẽ subseruiãt visceri ad diductionẽ, sed maneat in ieiuno tenuioribusq; intestinis alimentũ. Quod si grauentur ab eo, vtpote debilia, statim id oẽ pellunt deorsum: atque hæc alui floris causa est. Quin etiam corrumpi alimentum, bilisq; colligi copiam rõ est ob calorẽ partium, quæ inflammatione vexantur, & ob eã rem intestina non parum mordentur, proindeq; incitantur ad excernendũ contenta ibi excrementa: atq; hæc rursus altera cã alui floris est. Quocirca merito ait, neq; sedare dolorẽ ipsum, neq; mollire. i. vacuare ac contrahere ventris œdemata: indicans ex his, q; cum dolore excernant, & q; hypogastrium totum attollatur in molẽ. Fieri enim dolorem necesse est ob inflammationem demorlicationemq; ventrem vero oẽm subleuari, repletis intestinis spiritu flatuoso, cuius genitura, optima ratione subsequitur cruditates: & tandẽ non manere intus ex imbecillitate comprehensoriã facultatis intestinorum.

3 Quibus aut̃ à Iecore Aquæ inter cutem incipiũt, Tus̃ire quidẽ cupiditas est, sed Nihil excreant cõmentatione dignum: Pedesq; intumescunt: ac Venter nõ deijcit nisi dura, ac ad necessitatem: atq; et̃ Circa ṽtre Oedemata sũt, partim in dextra parte, partim in sinistra, consistencia desinentiaq;.

Supra 194. h. com. 1. t. 25.

* λαγόνος.

† Stephanus Atheniensis, qui hunc librum explanauit, ut in hoc loco etiam habuisse in suo textu Hippocratis, Et tussis ipsis adest. Quod signum (aut ipse) licet eõ et̃ sit Hydropsi, qui per primariã affectionem iecoris fit, differt tamen, quia in hydropse per primariã affectionem iecoris obortõ, statim a principio aduenit tussis, ob diaphragmatis cõpressionem: in eo vero, qui ab inanibus fit partibus, in fine superuenit, signũq; pessimũ eẽ ait, ut quod humiditate illã excrementosam, spiritumalia et̃ membra iam occupasse ostendat.

Θυμὸν

A *Θυμὸν*. i. cupiditatem, dixit hoc loco propensionem, quam quidem ad tussiedū obtinent, incitati quidē tanq̄; ad accidens, statim vero ab hoc desistentes, tantummodo tentantes initiū tussiedī: etenim iccoris moles incidens præcordijs, facit angustia in pulmone. Cum ergo similis reddat affectio vera illius angustia, ob quam & inflammatione laborans ex decubete ex capite materia vexatus afficit, cupiunt tussire, sperantes nocuā vacuando materiā, esse angustia curaturos: sed incipientes statim desinunt, ob experientia ipsam deducit in notitia dispositionis exquisitiorem, sentientes, q̄ temere sperauerint. Quin etiam natura ipsa per se infert tussim, infartiones expurgando pulmonis, q̄ ipsi nequaquam tussire cogitemus, ita vt difficile sit sæpenumero obsistere inhibereq̄; accidens. Nunc igit̄, q̄n ob angustia ad tussim ægri veniunt frustra, ceu auxiliaturā affectui, naturalis facultatis nequaq̄ habentes ministeriū, continuo desinunt. Ergo ob hæc propensiores ita affecti ad tussim reddunt, sed eos cito tale deficit munus, propterea, q̄ nihil dignum commetatione excreat, sed tm̄, quantum in asperam arteriam serosum tenuesq̄, ex conceptaculis sanguinem, continētibus serosum, comprimatur in modum sudoris cuiusdam. Igitur hoc pacto aqua inter cutem, quæ de iccore existunt, a predictis interstinguitur, atq̄; est paucitate & ariditate deiectionum. Incitantur. n. illi perpeffis ipsis vel intestinis, vel lacibus: per aquas vero inter cutē, q̄ à iccore existunt, vt pote i-

*In quibuslibet
cod. graec. ex
hæc non h. i.*

B perpeffis ijs, nec vitiatō alimento, neq̄; grauatō ab eo partibus (etenim bene valent, nec alui fluores infestant) manent diutius inibi reliquia alimentī, quæ partim mittunt ad intimam peritonæi sedem, partim inflammatione iccoris torrentur. Porro vniuersa est cutis, vt pote quæ de pituitoso sanguine nutriatur, intumescit: q̄ si premas eam digito, statim apparet caua, sed paulo post ad pristina reuenit conditionem. Nō tm̄ statim ab initio simul, vt acutus vertitur morbus, ita fieri solet, sed pedes intumescunt primi, quippe qui procul à calidissimis absunt partibus: tum aut̄ subrepēs accidens circa ventrem oēm, eam ipsam quoque committit affectionē: itaq̄, si premas œdema digito, cauatur, ac velut foueam facit, tum aut̄ paulo post ad pristina remeant conditionē: quod Hippocrates ait, Atq̄; etiam circa vētrem œdemata fiunt, quæ cōsistant desinantq̄; Atq̄; vero fieri potest, vt id quoque dixerit de prima eorum genitura: nam incipientia consistere, sæpenumero desistunt, ita vt videantur quidem integre desitisse: mox rursus subleuantur, & rursus desistunt: & rursus subleuantur, procedente vero tēpore permanent non insuper desistentia. Sanē distant à predictis, quæ infestant ex inanibus partibus, eō q̄ pressa cauentur, pituitosam habentia natura, nec insuper spiritu flatuoso, quemadmodum illa, consistentia.

4C *Si vero Caput Manus ac Pedes Frigidi sunt, Ventre costisq̄; Calentibus, Malum est.*

Per morbos diutinos, potissimum hyeme & senibus, non solū per incursiones febrū, quas nominant *ἐπισημασίαις*. i. adnotationes, sed et̄ in intermissionibus, nihil mirū videri debet extremas corporis partes refrigerari, quippe quæ carne vacant ex natura, longissimeq̄; sunt à visceribus posita. Verum hoc libro nequaq̄; agit de morbis diutinis. Itaq̄; per morbos acutos, tales refrigerantur partes, propē dixerim, propter affectionem contrariam illi, quæ per morbos diutinos tale accidens infert. Per illos. n. calor natius præ debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes: in morbis vero acutis, propter magnitudinē inflammationis viscerū, parū sanguineq̄; substantia in oē permeat corpus, plurimū vero eius in parte inflammatione affecta includit: & ob eam rē mediæ corporis partes, quæ sunt thorax ac venter, satis videntur calidæ. At vero per morbos acutos interdū adnotatio cū rigoreprehendit aut frigore, non solū extremas corporis partes, sed et̄ cutē circa costas ac ventrē frigidā reddēs: ea quidem circa viscera vitium nullū ostendit, sed, vbi permanentibus partibus circa costas ac ventrē calidis, aut et̄ calidioribus q̄; soleant ex natura, summa refrigerantur corporis partes, in visceribus magnitudo significatur inflammationis. Ac forte melius est intelligere ventre ac costis calentibus ita dictū, vt manifestius hæc calefacta sint, q̄ dū haberent per naturam. Cæterum, vt febris *lepyria* nominata relegetur ad hoc genus, cuius perspicuum est.

5 *Optimum vero est, si Corpus omne Aequè Calidum Molleq̄; est.*

Cum deterrimam prædixisset conditionem morbi, quoties medijs corporis calefactis partibus refrigerentur partes extremae, hoc loco opponit optimam in nobis, in qua corpus omne æque calidum, & item æque molle est: etenim verbum æque/cōe vtrique existit. Igitur æque calidum corpus omne fit in febribus ardentissimis, sed mordens & siccū per eiusmodi affectiones, haudquaquam molle, apparet: q̄ si molle pariter & calidum æque sit, optimam indicat corporis affectionem.

6 *Facile autem Conuertatur Aegrotans, siq̄; Resurgendo leuis, Oportet.*

Summa totius præfagationis in morituris conualiturisq̄; est, quoties vis egrotationis cum ægri facultate conferatur. Si enim morbus vehementior est, æger omnino morietur: si debilior, q̄ ægri facultas, haudquaquam morietur, vbi nihil committatur. Hanc vero summam ipse scripsit per Sententiam, cuius initium est: || Colligendum et̄ est, an æger possit eo victu, quem præceperis, durare ad consistendi vigorem vsq̄; egrotationis. Hæc ergo summa prognostice contemplationis habetur. Cæterum, cū tres secundum genus vires ex triplici pendeant origine, cerebro, corde, iccore, p. ea-

*1. Aph. 9. Ext.
ord. 4 5*

rum

rum ministeria firmitas atq; infirmitas cognoscitur. Præcipua vero Cerebri ministeria sunt, memi-
nille ac cogitare: subseruientia vero, sentire & moueri secundum desiderium: Cordis vero, motus
arteriarum: lecoris vero, generatio sanguinis & humorum. Itaq; cū prognostica cōtemplatio in
hæc diuidatur capita, quodcunq; signum est ab Hippocrate dictum, considerandum, quo genere
collocet: Velut nunc/vt facile vertat æger, atq; resurgēdo sibi leuis appareat/ hæc enim signa sunt
facultatis corpus secundū desiderium commouentis. Cæterum constat, vt in præsens nequaquā in-
terlit dicere secundum desiderium, aut appetitum, aut voluntatem. Ad hūc modum supra de de-
cubitu dictum est in dictione, cuius tale est principiū / cubantem offendi ægrum oportet/ indicat
enim, vt talis decubitus, quemadmodum est accliuus, fiat fungentibus officio musculis, quem solēt
tonicon. i. firmum, nominare. Sed de eo, libris de motu musculorum fusius dictum iam est. Perhi-
buit autē & Diocles, vt animalium corpora consistant ex eo, quod fert, ferturq;: fert facultas, fertur
corpus. Ergo, quemadmodum ferentes onera aut grauati ab eis vix mouent, aut, si leuius appa-
reat onus, innocue ferunt, ita facultas: si, n. valida est, facile corporis onus fert, vt haudquaquā mo-
uendo offendatur: si debilis, vt pote grauata, vix subleuat corporis partes.

7 Si vero Grauis esse appareat & Reliquo corpore, & Manibus, & Pedibus, Periculosus est.

F

Aggredienti moueri secundum desiderium, grauitas partium conspicua redditur, crurum qui-
dem, dum surgere, & ambulare, aut est oīno transferre ea, cubando æger tentet: Pari modo manuum,
dum capere aliquid ac dimittere, nec non transferre tentet: Simili ratione ceruicis ac spinæ, dum
commutare corporis habitum secundum eas partes experiatur. Estq; hoc maximum indicium præ-
cipuumq; debilitatis facultatis, ipsa. s. partium grauitas, non cuiuslibet (vt antea est proditum) sed
eius, quæ in musculis ac neruis tantummodo est.

8 Si vero præter grauitatem Vngues quoq; ac Digni Liuidi fiant, expectanda Mors continuo est.

Ostendimus alijs in locis, quoniam modo gubernantes animal vires simul inuicē intereant, &
vt animal profus viuat, quoad quæuis earum seruetur. Cū ergo dixerit Hippocrates languētis in-
dicia facultatis, a qua musculi mouentur, addit alterius facultatis, quæ extinguitur, propria indicia:
nam liuescere signum est extingui calorem innatum, qui de corde emanat. Et ob eam rē non sim-
pliciter ait liuiditatem grauitati partium accedentem indicare mortē, sed continuo & sine vlla con-
tatione, propterea qd vtriusque intermorientis signa appareant facultatis.

9 Si vero Digni ac Pedes omnino Nigrescunt, Minus perniciosi sunt, quam si lueant: sed & Alia signa conside-
randa sunt. Si enim Facile ferre malū appareat, & Aliquod aliud salubre fuerit signū, Morbū vert: spes est ad Ab-
fcessum, ita vt Aeger sit Conualliturus, quæ vero Nigrescētia sunt, è corpore Casura.

G

Non minus perniciosi, quam si lueant, dixisse oportuit, sed vt interdum nullo pacto, interdum
summe, perniciosi sint. Ac forsitan existimabit aliquis Hippocratem ignorasse id, propterea qd nō
proprie vtitur dictione: sed adiiciens determinationem deinceps, ac docens vtrunq; eorū, quæ di-
xi, constat, vt agnouerit veritatem, sed haudquaquā exquisite locutus sit. Nam interdū pars nigre-
scit, quia materia eō decumbit, interdū qm moritur: sed, quoniam modo aliquis internoscat eā rem,
perspicue indicauit. Si, n. facile ferre malū appareat, id est facile se hēat æger, & itē aliquod aliud sa-
lutare affuerit signum, materiæ decubitus est: sin contrarium, mortificatio.

10 Si autem Testes & Pudenda Reuelluntur, Dolor vehemens vel Mors significatur.

* in aliqua tra-
latiōe legitur,
animalis.

Constat, vt, in quibus infestat dolor, eæ conuellantur partes, quemadmodum & in morientibus:
Idq; habet rationem: nam, vbi vitalis facultas intermoritur, proindeq; extendi ad fines vsq; corpo-
ris impos est, sed accumbit, & ad suam cogitur originem, partes comitentur facultati cōcurrantq; H
& ad intermedia corporis copulentur, necesse est. Cæterum, vt dolores contrahi faciant facultatem
ad sese, iam sæpius didicimus: ita merito fit, vt ob eos partes ad originem reuellantur.

DE SOMNO

11 De Somnis autem, quemadmodum & ex Natura in Cōsuetudine nobis est, Interdiu vigilandum, Noctū dormiē-
dum est: Si vero hoc fuerit Transmutatū, Peius est. Minime vero offendatur, si quis Dormiat prima luce ad tertiam
diei partem: Qui vero ab hoc tempore Somni sunt, Deteriores sunt.

Non solum recte pronunciauit de signis per somnos, sed etiam cām eis adiecit, in habitum refe-
rens naturæ, quæcunque vtilia sunt: contraria vero damnans, quia præter naturam existant. Ad
hunc etiam modum res ex cōsuetudine habet: quod, n. consuetum est, bonum est: inconusuetum
vero, malum est. At vero temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud in cōsuetudine:
Nunc vero diuites è contrario agunt tum in quibusdam alijs, tum est somno, interdū dormientes,
noctū vigilantes. In his igitur, vt qui soliti sint viuere præter naturam, doctrina ab Hippocrate di-
cta, nequaquam vera est: etenim hoc tempore magis rata consuetudo est, q̄ natura, non in mulieri-
bus solum ditioribus, sed etiam in non paucis viris.

Resimum

12 A *Pessimum vero est, si Neq; interdium, Neq; noctu, dormiat: aut enim ob Dolorem ac Labores Vigilantia adest: aut Desipientia erit ab hoc signo.*

Neq; interdium, neq; noctu, dormiunt ij, qui ex dolore ac labore contenduntur: & item qui incipiant delirare, nam: id quoque committit insomniam, ob temperamentum in cerebro siccitatem.

DE DEIECTIONIBVS

13 *Deiectio autem Optima est, si Mollis Constantisq; est, & eo Tempore excreta, quo secunda Viderudine assuevit, si Copia ex ratione ingestorum ciborum est. Si enim Talis excernitur, inferior Venter Bene valet.*

A consistentia, quantitate, & tpe quo deiectiones excernunt, dignotione fecit optimarum deiectionum: non tñ deterrimarum ex his solū, sed adiecit eis indicia à colore atq; ab odore, & ad hæc sonitu per excretionē adiunctio. Itaq; consistentiā obtinet p naturā, vbi nō oīno duræ sint, quæadmodū lapides: neq; extreme humidæ, vt diffluere queāt: sed intm molles, quoad cōstātes permaneāt.

Copia vero earū proportionē rñdeat ingestio cibo, oportet. Ac tps, quo vacuant, assuetū ægro. Cæterū addendū est, vt color & odor naturalis seruet: q̄ quidē ipse Hippocrates nō adscripsit, ceu ex ijs, quæ sunt prodita pter naturā: hæc quoq; intelligere possis, id. n. illi esse in cōsuetudine, sæpe numero docuimus, vt ex contrarijs indicet cōtraria, ptermissis appellationibus eorū. At vero bene valere ventrē dixit inferiorē, tanq; cōferens eū cū thorace, vt intelligamus ventriculū ipsum & item ieiunum simul cum intestino omni, per ventrē inferiorē. Non tñ contrariæ deiectiones cōtinuo indicabunt habere pter naturā: id. n. nec ipse dixit, nec alioqui verū est. Itaque contingit bene valere ventrē inferiorē: à iecore vero aut liene aliquid in eū confluens variare non solū colorē secundū naturā, verū etiā consistentiā atq; odorē eorū, quæ deijciunt. Porro qñq; permutabit copia illorū, permissione decubentiū humorū, neq; seruabit tps excretionis assuetū. Ergo simillima naturali deiectio indicat non solū inferiorē bene valere ventrē (id quod ipse dixit) sed et nihil ī eū defluere ex visceribus prædictis. Quæ vero habet pter naturā, significat interdū ventrē solū esse affectū, sæpe vero confluentis aliunde materiæ in eū indicia habet. Atq; hæc multiplicia sunt, eō q̄ iecur nō solū sua ipsius excrementa ichorasq; & humores pter naturā demittit in ventrē, sed et corporis totius: qñ quidē venter per id omnibus corporis partibus copulat, ac per illud recipit excrementa earum: q̄ qñq; quidē decumbunt purgantia oē corpus, aut partem vnā, aut duas, aut plures pariter: sæpe vero accidentia sunt indicantia affectionem aut corporis totius, aut partis alicuius, aut aliquarum. Sed animaduertamus sermonem eius sequentem, de talibus docentem.

14 C *Si vero Deiectio fuerit Humida, Expedi neq; Stridere, neq; Crebro & paulatim excerni: frequens enim Surrectio Lassitudinem & Insomniā facit. At, si vniuersum & sæpe deijciatur, periculum Defectionis Animæ imminet.*

Humidā seu madentē, fore deiectionē, propterea q̄ nō fuerit ex vētriculo diductio ad iecur, vel quia de iecore aut liene aliquid defluerit in eū, cuius perspicuū est. Sed fieri pōt, vt id bonū sit, quoties expurgēt iecur, aut lien, aut totum corpus per iecur: non bonū vero, quoties accidentis ratione fiat, diductioe à finibus concidente, aut ijs, quæ de iecore eunt in ventrē, affectionis nō bonæ signa habentibus. Hęc interstinguūt, si nec τρῶζει. i. stridet (scribitur autem & cum υ, & cum ι, nomen hoc, & secundum vtranq; scripturam de sonitu confectum est) & item, si nec crebro ac pedentim deijciatur. Quæ ita. n. deijciuntur, accidentis obtinet rōnē: quæ vero multo interposito tēpore vniuersim, sæpe numero bonæ excretionis indicia erunt, quia natura deponat nocuā qualitate aut q̄titate materiā, totum corpus aut aliquam eius partē vacuando purgando ue. Porro vacationem appello proprie materiæ, vbi quantitate exuperet: purgationē vero alienæ, per qualitatē. At vero sequuntur q̄dā alia talē deiectionē, quorum mentionem habuit Hippocrates dicens, Frequens. n. surrectio lassitudinem & insomniā facit. Quin etiā sæpe & multū excernere, ceu vires exoluēs, criminatur: atq; admodū raro tales excretiones bonæ sunt: nāq; eis adiuncta est exolutio viriū, quæ nequaquā bona est, quæadmodū et decretorijs quidē, sed immodicis, sanguinis eruptionibus.

15 *Sed pro Copia ingestorum ciborum, Deijciat bis aut ter Die, Noctū semel, Oportet. Plurimum vero subeat Prima luce, quemadmodum homini fuerat Consuetum.*

Id quoque supra docuerat: sed rectius erat eum differuisse nunc de ijs, quæ decretorie quidem, sed vniuersim, excernuntur, quemadmodum ego proxime feci. Cæterum dāno, tanq; superuacū, bis aut ter die, noctū semel, & quicquid aliud postea scripsit: abunde. n. fuerat dixisse/quæadmodū homini fuerat consuetum. At vero sententiæ finis legitur bifariam: in quibusdam codicibus cum verbo/subeat: in alijs sine tali verbo, ad hunc modum: Plurimum vero luce, quemadmodū homini fuerat consuetum. Sed nihil interest, hoc an illo modo scribatur: nā vtrouis modo seruat optimū esse, quod quā maxime fuerit consuetum.

16 *Corpulenta redilat ur Deiectio, Morbo eunte in Indicationem, Oportet.*

Corpulenta. s. redditur, quæ aquosa ac tenuis est: haudquaquā vero, quæ corpulenta durasq; existit. Quocirca sermo est de humida statim inter initia deiectione. Id enim proprium est breuitatis, quā
in

in dicendo maiores seruarūt, potissimum Hippocrates, vt ex oppositis interdum indicent quædā E nequaquam prodita nominatim.

17 *Subrufa vero, Nec admodum Graue olens esto.*

Id inter initia dicendū erat, dum ageret de deiectionibus ad hūc modum: Deiectio optima est, si mollis constansq; est, & eo tpe excernit, quo secunda valetudine affueuit, & copia est pro rōne ingestorum, subrufa aut sit nec admodum graue olens. vt (quæadmodū paulo ante dixi) consistentiā eius, & quantitātē, atq; tps excretionis, & item vtranq; qualitātē tum visibilem tum est olfactū, definiisset. Cæterum naturalē deiectionem subrufam esse, suscipientem de icore bilem decubentē in ventrem, modicam quidem qualitate, paucam vero quantitate, clarum est, & omnibus medicis cōspicuum. Si enim syncera aut multa decumbit bilis, rufam reddit aut flauam deiectionem: Si vero nullo modo peruenit ad intestina, vt in arquatīs, candida deiectio erit.

18 *Ac Lumbricos quosq; Teretes Eunte in Iudicationem morbo descendere vñ. à cum deiectione Idoneum est.*

Si natura pariter cum cæteris excrementis hos quoq; pellit deorsum, melius est, q̄ si sursum, & quoties aliter post appareat ratione accidentis. Sed de omni differentia eorū, quæ decretorie post F apparent, libro de iudicationibus latius explanatum iam est.

19 *At vero in Quouis morbo Venter Mollis Corporatusq; sit, necesse est.*

Mollis hoc est λαπαρός opponit itēto, aut repleto: Corporatus vero hoc est ευστοχος absumpto: vt prius de cōtētis ī eo doceat, posterior de ipso vētre: quali dixerit ī hūc modū: At vero ī quouis morbo modice, vēter inanīs sit, & corporatus ex ppria sua ipsius substātia, haudquaq; tenuis, op̄s.

20 *Si aut Aquosa admodū, aut Candida, aut admodum Crocea, aut Spumans deijciatur, hæc omnia Mala sunt.*

Aquosa deiectio, cruditatis indicium est: Candida vero, vt superius iā dictū est, haudquaq; decubere crocēa de icore bilē in vētris sedes significat. Porro admodū chlorō. i. viridis aut crocea (id. n. vtro uis mō vertas, licebit) quia gemina significat, vt antea dictū iā est, in altera significatione, bilis crocēa seu pallidæ copīa permittā esse, in altera rubiginosæ, significabit. Cæterū spumans deiectio interdū spūm flatuosum humore p̄nīstū esse solutu difficili, qñq; caloris copīa, indicat. Ita. n. per exteriora corpora fieri cernit, in mari incurfantibus ventis, in lebe ex polentis præ copia caloris.

21 *Mala etiam est, si Exigua, Glutinosa, Candida, Subcrocea, Læuisq; sit.*

Duplicem hoc loco deiectionum formulā docet, ambarum eueniētū propter absumptionem: dissidentū vero, inquantū exigua ac glutinosa cādidāq; deiectio, pinguedine absumpta ab igneo calore non tñ vehementer maligno efficiūt: subcrocea vero ac læuis, absumpta quoq; pinguedine consistit, sed aut propter caliditatem vehementiorē, aut quia pinguedo ipsa vetusta ac velut semiputris existat. Itaq; exterior non solū pinguedo, sed est sepum, mutare spatio tps priorē colorē, ac perspicue subcrocea reddi, perspicit. Si vero subviridis sit de rubiginosa bile (id. n. vt antea dictum est, secundū voculā chlorōs. i. viridis aut crocēa, significatū est) vehementis consumptionis indicium est. At vero læue reddit, quicquid de corpore excernitur, aut q̄ habeat æqualem concoctionem, vt nulla eius pars effugerit naturā alterationem, aut propter vehementem consumptionem, vt nulla materiæ pars imperpeffa superfit. Vt igitur, quicquid bonum est, id oē melius reddit, quōties æquale sit: ita quicquid malum est, id oē euadit deterius, si æquale existat. Vtrunq; n. per oēm materiam apparet, quæ aut naturā cōptum recepit, aut turpitudinem prauitatis. Ceterū, vt lentor sæpenumero fiat in ijs, quæ iam calefacta admodum sint, perspicuum est: Non nunquam est qualitas esculentorum tales reddit humores: sed hi, quoties commouent ad excretionem, haudquaquā H exigui sunt: deiectio vero glutinosa, quæ sensim excernitur, ab his abest, tribuit vero modicæ cōsumptioni. Sed interdum vehemens consumptio deiectiones glutinosas vniuersim facit, sed tales admodū graue olētes sunt: ita iterstinguunt ab humoribus crudis, quippe q̄ graue olētes nō sunt.

22 *Exitiosiores vero his sunt, si Nigræ, aut Liuidæ, aut Opimæ, aut Fætidæ sunt.*

Nigræ deiectiones ab atra bile syncera tinguntur: Liuidæ vero, vbi modica modice ipsis permiscetur: porro Opimæ deijciuntur, quoties pinguedo ab ignito calore consumitur: Graue olentes vero, putredinis indicia sunt.

23 *Si vero Versicolores sunt, Diuturniores quidē, sed nihilo minus Exitiales sunt. Hæ Strigmentosæ sunt, ac Biliofæ, & Cruentæ, & Porraceæ, & Nigræ, quæ non nunquam simul, interdum vicibus excernuntur.*

* ποικίλα.

Quæ versicolores sunt, multas adesse indicant affectiones, & ob eam rem tractū tēporis egēt ad concoctionem. Si enim multæ existunt affectiones, aliquas earum diutinas esse verisimile est: si secus, at prorsus occurrunt naturæ, quæ, tanquam cum multis pugnatūra inimicis, multum temporis consumat, necesse est.

Si

24 A *Flatum Sine sonitu crepituq; prodire, Optimum est. Melius vero est, ipsum exire Cum sonitu, quam condi ac reuolui. Quòd si ita exierit, indicio est hominem Vexari dolore, aut Delirare: nisi Sponte ita dimiserit flatum.*

Flatum non nulli cū sonitu, deuorato pudore, excernunt: alij vero deligerent prius mori, quàm aliquid tale cōmittere. Hos igit, quoties audientibus multis dimittūt flatū, scire oportet ē duobus alterum, aut non satis intelligere, quæ gerant: aut propter vehementiā doloris agere aliquid contra arbitrium & voluntatem. In alijs vero, qui p̄sentes paruiendant, nullū malū significare flatū cū sonitu cēsendū est. Sed salutaris i his est, vbi sine sonitu excernat: etenim flatum cū sonitu prorsus idicat aut flatuosi copiā spūs, aut angustia opificiorū. At vero, quoties spūs copia non admodū fuerit, & itē opificia, p̄ q̄ excernit, laxa planē sint, tūc, sine sonitu i talibus flatum excernat, oportet.

DE DOLORE, QUI IN HYPOCHONDRIIS AFFLIGAT

25 *Hypochondriorum autem Dolores & Tubercula, si recentia fuerint, nec cum inflammatione, Solut Murmur incidens in hypochondrio: sed Potissimum ubi cum Stercore & Vrina prodeat: si vero Non transierit, Iuuat, si ad inferas sedes deuoluatur.*

B *Cyrtomata. i. tubercula hypochondriorū, appellauit, q̄ antea nominauit œdemata. talia sunt oēs tumores præter naturā. Hi, vbi sine inflammatione sunt, flatuosi existunt: potissimum vbi recentiores fuerint. At vero solui ait, si murmur accesserit circa hypochondriū: talis. n. sonitus non solū spiritus indicium est, sed humore permisti & corpore solidiore. Quoties igit aut permeet deorsum spiritus ille flatuosus, flatum effectus, aut nequaquā permeans subdescendat deorsum ad aliquā inferiorem sedē, hypochondriū vindicat vtroq; accidente, tū dolore, tū ēt œdemate, sed potissimū si cū vrina & stercore vacuet: talis. n. vacuatio nullū præterea relinqt in hypochondrijs exercemētū.*

DE VRINA

26 *Vrina autem Optima est, si Sedimentum candidum fuerit læueq; & æquale Per omne tempus, Donec morbus iudicatus fuerit: Securitatem. n. ac Morbum fore Breuem significat. Si vero Intermitit, atq; interdum puram emittit Vrinam, interdum subsidet candidum ac læue, Morbus Diuturnior, ac Minus securus est.*

Quemadmodū paulo supra diximus ex voluntarijs functionibus agnosci vim vnā, quo pacto & robore & imbecillitate prædita sit, quā superioris originis esse dixi, quā alio loco in cerebro domiciliū ac sedē habere idicauit: ita nunc alterius facultatis naturalis Hippocrates indicia partim exposuit, partim hoc sermone exponit. Hæc vero facultas, de qua dico fieri sermonē, alterans & concoquens appellat. Igit facultatis in vētre indicia agnoscunt ex ijs, quæ quotidie deiciunt: facultatis vero in iecore ac venis, ex vrinis: In his. n. indicia clarissima sunt partim exquisita, partim parca, partim irrita in plenū concoctionis, quemadmodum in vētris indicijs: Et ad hæc extrinsecus, quæadmodū illic quædam indicia simul aliarū dispositionū, pari modo hic excernuntur. Exordit ergo tractatum Hippocrates ab indicijs concoctionis, deinde cū eis cætera copulabit. Igit & nos in primis dicamus ea, quæ ipse principio docuit in præsentī dictione, sedimentū vrinæ considerari p̄cipiens, Si candidū læue & æquale semper, nec interdū tale, q̄nq; diuersum, existat. id. n. sapissime euenit, vt aliquis emittens vrinā secunda die inculpabilē, alterā sequenti nocte culpabilē emitat: deinde rursus inculpabilē tertia die prima luce, postea vespera culpabilem. In talibus. n. vrinis alius concoctus deuictusq; a natura conditus in conceptaculis humor, alius incoctus apparet: si vero incoctus humor nequaquā interponit concoctio, talis vrina optima est. Si igit vrina habeat sedimentū, id candidū æquale ac læue perpetuo sit, donec dissolutus fuerit morbus, necesse est: si vero non habet, prorsus aliquā nubeculā candidā obtinebit. Necessario vero colore erit modice pallida seu crocea, & conditione media inter tenuē & aquosam ac corpulentā, qualis iumētorū habet.

D Cæterū vrinæ nullo pacto sedimentū habent, si tenuiter: copiosum vero, si largius: exigū vero, si modice viuūt. Quin etiam in morbis biliosis, ad colorē flauiorē: in ijs vero, quos crudi cōmittūt humores, ad candidius tendunt. Porro sedimentū habent copiosum, quoties morbus ex humoribus crudis sit: nullo vero modo, aut oīno minimū, quoties ex biliosis sit, sed satis erit si hēant sublimamentū. Intellego sublimamentū (græce ἐνωώρημα) id, quod corpulentius candidiusq; in vrina, neq; in summis eius, neq; in fundo vasis, sed in media sede sublime, vel exquisite mediū, vel deorsum potius, q̄ sursum, existat. Ea igit solitus sum nominare sublimamenta. Sed ab Hippocrate ea quoq; nubeculæ nominant, eadē obtinentes proportionē circa vrinā, q̄ veræ nubeculæ ad aerē præferunt: etenim hęc humore, qui circiter est, corpulentiores: & itē illæ acere, sunt. Itaq; sæpenumero (vt dixi) supnarat i vrina desuper: quæ ego nubeculā pprie soleo nominare. Sed hæc tibi sint i primis cognita atq; i aīo posita: mox animaduerte ea, q̄ Hippocrates scripsit. Vrina. n. assidue faciens sedimentū, quale dixit, securitatē significat. i. morbū esse sine periculo, atq; integre soluendū, ita vt nō sit præterea repetiturus: & itē celerē fore solutionē, ita vt, si prima die aut proxima nocte apparens perseueret simile, die secūda aut nocte primæ circuitionis decretoriorū dierum, non vltra, procedat agrotatio. Porro hæc dixit. i. de morbis febriculosis. Quicunq; n. sine febre aut in cerebro, & in ipsius membranulis, aut in thorace, ac pulmone constitunt, ex alijs indicijs agnoscunt,

infra t. 29. &
36. Et 4°. Aph.
71. Ext. or. 35 c

huic

siue mitiores breuiioresq; sint, siue periculosi diutiniq;. Cæterum, quam ob rem vrinæ sedimentū candidum esse conueniat, dum ageretur de pure, in calce primi voluminis explanatum iam est.

27 *Si autem Vrina fuerit Subrubra, ac Sedimentum Subrubrum & Leue: Diuturnior hic morbus, quam prius, sed admodum Salutaris est.*

Quoties sanguinis serū pariter cū vrina excernit, colore subrubra apparet: indicat aut exuperantiam sanguinis non exquilita ratione confecti. Igitur, quia integerrimi humoris exuperantia est, idcirco sine periculo est: sed, quia humidioris & itē serosioris, eget cōcoctiōne. Si igitur spatio tēporis cōcoctiō fit, merito talis vrina significat, vt diuturnior, q̄ primi, morbi solutio futura sit.

28 *Si aut in Vrinis sint Sedimēta Crimnode. i. specie referentia farinæ crassioris, Mala sunt: Deteriora vero, si Squamularum more consijlunt. Si vero tenuia & Candida admodū sunt, Vitiosa sunt: Furfurea vero Deteriora sunt.*

Κριμνὰ appellatur partes grandiusculæ, quæ effractio inuchuntur hordeo, refugientes. s. molæ confectiōnem exquilitiorem. Hæ igitur quoties inuchunt vrinæ sedimētis, indicium nō bonum est. Nam in farinis, quod nō affringitur in partes summe tenues, κριμνὸν. i. species farinæ crassioris redditur: † In vrinis vero, quoties alimonix pars haud sanè diducta in super duriuscula permanet: F sed assato sanguine crassiore, vel consumptis inæqualiter carnibus, ita contingit. At vero inæqualiter accidit, quoties à calore igneo, quæ tenera est & nuper concreta caro, in ichorē resoluat: duriuscula vero, ijs, quæ frigunt in sartagine, sublimilis, exiccata constiterit. Prima. n. noua ac tenera pinguedo consumitur per huiusmodi febres, deinde durior ac vetustior, & ab his deinceps nouæ ac teneræ carnes, mox duræ ac vetustæ, postremo solida iam corporis mēbra: quibus rursus inæqualiter consumptis squamosæ particulæ pariter cum vrina excernunt: & ob eā rem tales vrinæ deteriores sunt, quàm quæ tantummodo speciem farinæ referat crassioris. Cæterum alia sunt tenuia sedimēta. i. nō habētia corpulentia, sed (vt ita dicatur) sublimilia spumæ: talia vero continuo alba existunt, propterea q̄ recipiāt in se tota circūflui splendorem aeris magis, q̄ quæ crassa sunt. At vero generatio eorū est de spiritu flatuoso permisto tenacius semicōcocto humorum excremento. Proprium. n. concoctorū integre sedimentorū, est id, quod consueuimus nominare æquale: id accidit, quoties totum simile existat: quod. n. vario permiscetur corpore, dissidentes obtinet in consistentiā & colore partes. Inæqualiū vero corporum, quæ ex partibus tenuioribus habeant inæqualitatem, deteriora sunt, q̄ quæ ex maioribus: quæ. n. sunt partium maiorum, magnum indicant naturæ robur, tantum, quanta fuerit substantiæ magnitudo exquisita ratione confectæ: quæ vero tenuiorum sunt, peruinci à materia indicant facultatem, & veluti pugnam haberi æquivalentē. Atque ea res in omnibus inæqualibus corporibus communis est: particulares vero in eis differentiæ pro virtute concoctæ materiæ, vitioq; non concoctæ, existunt. Porro ab his tribus sedimentorū differentijs aliam quartam adiecit, furfureum sedimentum: quod, inquā, deterius, q̄ tertium est: in dicat enim, quemadmodum primum ac secundum, flammeam febris caliditatem & consumentē: quod quidem non quartum, sed tertium, proditum esse oportet.

29 *Nubecule, quæ inuchuntur in Vrina, si Candidæ sunt, sunt Bonæ: si Nigræ Vitiosæ sunt.*

Cum de discrimine docuisset sedimentorum, deinceps ad nubeculas se confert, indicans, vt sublimamentum appellitet nubeculā, adiectione verbi inuchuntur: E quibus vt nigras merito criminetur, perspicuum est: si quidem nigredo aut ob vehementem accidit frigiditatem (qua ratione sanguis quoq; nigrescit congestus in globos, & quicquid extinguit, in plenum frigesces) aut propter exuperantem calorem: etenim sanguis rursus trahit nigrorem, si crematur, quemadmodum alia omnia corpora: & qui diutius in Sole diuersantur æstiuo, nigri redduntur.

30 *Dum Vrina Tenuis fuerit ac Rufa, Crudam esse significat Aegrotationem.*

H

Vrina naturalis modice crocea est, vt pote ex humore consistens concocto, qui flauæ bilis parū recepit. Hæc vbi modum excedat, aut admodum syncera permiscetur, vrina rufa apparet. Ergo, si præterq̄ q̄ talis colore sit, tenuis et sit, crudam esse significat aegrotationem: oportet enim, vt in colore diximus modice croceam esse debere naturalem vrinam, ita et modice se habere in consistentiā: nec ita tenuem esse, quemadmodum aqua: nec adeo crassam, vt assimilēt vrinæ iumentorum.

Sed omnia sunt integre de natura vrinarum ac differentiā prodita libris de iudicationibus: inde ea discas, licebit, si verus fueris præsentionis amator: intentio namq; in enarrationibus est illustrare id, quod obscure dictum videtur: at vero discernere, quæ nam vere sint prodita, & quæ secus, & item adijcere demonstrationis fidem vtriusq;, ex superabundanti existit.

31 *Vbi Morbus Diutinus fuerit, Vrina vero talis excernitur, Periculum est, ne Durare æger possit, Quoad morbus concoctus fuerit.*

Quoties morbus diutius incoctus permaneat, periculū imminet abolitionis, nisi facultas morbo resistens quàm maxime valeat. Cæterum constat, vt ad hunc reuocari locum possit sententia, qua

† Ex Græcis ita uertēdū. In urinis uero nō sanè pars ciborum distributorū dura adhuc permansit. & ita et uetus in terpres.

A qua præcipitur || considerandum esse, quantum sit virium robur, & quantum morbus cōcoctionis requirat, & vtrum ager durare possit ad vigorem vsque ægrotationis.

1^a. Aph. 9. Exc. ord. 4 g

32 *Exitiosiores vero Vrinæ sunt, si Aquosæ, Fætide, Nigræ, Crassæq; sunt.*

Vrinæ aquosæ, tenues quidem consistentia, colore vero candidæ, sunt summam indicantes humorū cruditatē, cōcoctricis vero facultatis debilitatē. At vero de oibus vrinis fœtidis antea ē, quæ admodū de nigris quoque, per scriptū. Hæc igitur iunctim ac seorsum per se exitiosæ sunt. Ceterū, crassæ vtrū per se seorsum exitiosæ censendæ sint, an copulandæ cū p̄dictis, & nigris, dignū cōsideratione est. Igitur, q̄ ipsi nouimus diligenter obseruando, dicemus, vt ex illis orlūs simul scias veritatē, simulq; meliorē eligas enarrationem. Vrinæ nigras, quo fuerint crassiores, eo deteriores haberi obseruauimus. At vrinæ, q̄ à colore naturali nō exciderint, crassæq; sunt, duplicē habēt euētū, interdū ad mortē, interdū ad sanitatē propinquā terminando, quæ admodū alia multa p̄ter naturā, quippe corpus per illa repurgat. Ceterū cōstat, vt ab Hippocrate crassæ dicant vrinæ, q̄ pernitiū tales habeantur: quæ enim simplr crassiores, q̄ naturales existunt, non admodū exitiosæ habētur.

33 B *Sunt autem in Viris quidem & Mulieribus Vrinæ Nigræ, in Pueris vero Aquosæ, Deterrimæ.*

In omni quidē ætate vrinæ nigræ & aquosæ, exitiosæ sunt: sed in ætatis vigore cōsistentibus inter exitiosas primū habēt ordinē nigræ, in pueris vero aquosæ. Superius. n. est dictum, vt maxime contraria naturæ, exitiosissima habeantur: contrariæ vero naturæ in Pueris non ita nigræ, perinde vt tenues, sunt, per naturam enim in illis est vrinæ emittere corpulentas, ac sediminis copiā habentes: in ætatis vero vigore cōsistentibus tenuissimæ sunt, & habent exiguū sedimentū: & ob eā rē in eis vrinæ nigræ exitiosissima sunt. In pueris vero ob aliam quoque cām, aquosæ pestifere sunt: in eis. n. omnia concoquuntur ocylsime præ robore facultatis alterantis: at cōcoctiones crassiores reddunt non solum vrinæ, sed et deiectiones, quoties bene in ventre concoquantur, & item scresiones in pulmonijs & costalibus, atq; etiam pituitas per destillationes & grauedines nec nō per lippitudines, & pus in vlceribus. Si igitur i pueris manere videas plurimum temporis vrinā aquosam, ita vt nullam habeat mutationem ad corpulentius, inditium exitiale est.

34 *Qui Tenuis Crudusq; diutius Vrinæ mingunt, Si cætera, vt in conualituris, indicia fuerint, in ijs Abscessum ad Sedes infra præcordia Expectare oportet.*

C Id quoq; verissime est ab Hippocrate dictum. Morbi. n. concocti difficiliore, vt qui ex crassioribus frigidioribusq; humoribus fiunt, per abscessum iudicari assolent: qui vero ex calidioribus tenuioribusq; excretionem. Quoties igitur plus maneant tēporis vrinæ nequaq; concoctæ, definient dū, vtrū nequaq; duraturus longitudine ægrotationis æger sit, an iudicandus per abscessum morbus. Definitio vero ex alijs indicijs erit. Exitiosa. n. indicant mortē, mitiora salutē. At vero abscessus In ijs, qui admodū immorant, ad inferas erūpunt sedes, ob frigus, crassitudinemq; materiæ, ac viriū spatio tēporis languentiū debilitatē: In acutioribus vero, propè auriculas. Etenim per eos crassius minus humores existunt, & item calor multus, ac valentior facultas. At morbi mediij inter hos, obtinent abscessus, qui medio genere ambigunt: nec est, q̄ q̄ramus, quantū in ipsum agitur tēpus, sint ne sursum potius, quàm deorsum, erupturi, sed ex alijs definiri lignis oportet.

35 *Et Pinguedines supernatantes Araneorum telis similes Dammandæ sunt: indicant enim Consumptionem.*

Quale pinguioribus iusculis refrigescētibus supernatat, vocata à multis γρᾶνς. i. vetula, tale vrinis, quæ ex consumptione fiunt: de quibus nunc sermonem ipse fecit, ac causam adiecit.

36 D *Considerare vero oportet in Vrinis, in quibus Nubeculæ sunt, vtrum Sursum fuerint, an Deorsum: & item Colores, quos obtinent. Quæ enim Deorsum ferantur cum Coloribus, qui dicti sunt, Bonæ commendandæq; sunt. Quæ Sursum cum Coloribus, qui dicti sunt, Malæ dammandæq; sunt.*

Quæ à melibris de iudicationibus sæpenumero ἐναίωρηματα. i. sublimamēta, sunt appellata, ea solere Hippocratē nominare νεφέλας. i. nubeculas, hac quoq; dictione nō obscure significauit: sed aliubi ipse || ἐναίωρημα γονοειδές. i. sublimamentū genituræ simile dixit: Ita vt è duobus alterum sit, aut vt generalioris rei nomen existat sublimamentū, sectionē habentis in nubeculas, & ea, quæ genituræ similia sunt: aut vt nunq̄ nubeculæ ab eo sublimamēta nominent. Ceterū, vt oia, q̄ deorsum inuehantur in vrinis, vtilia sint: & quanto magis subsidēt deorsum, tanto meliora habeant: antea definitū iā potentia est, vbi diximus talibus interdū spūm permisceri flatuosum. Quod igit̄ exquisitè concoctū secretumq; est, æquale ac simile, vt pote nullū habens flatum, in fundū descendit vasis vrinam continentis: quod vero permiscitum est aereo quodam & vaporoso flatu, id subductum ab eo, quod proportionale sit quantitati subducentis, minusq; & magis sursum fertur.

1 Epid. cō. 3. l. 183. 111. 2

37 *Ne te autem Fallat, si ipsa Vesica morbum aliquem habens, tales reddiderit Vrinæ: non enim Totius, sed ipsius per se Vesicæ Indicium est.*

Quarta Classis.

CCCC

Optime

Optime id adscripsit, reuocans nobis in mentē, quod nos interdū omittimus definire in ægris. E Atq; oportet in ventris deiectionibus reponere in animū nūc proditā definitionē: etenim cōe est vtrifq; excretionibus, totius corporis recipere excrementa, atq; ēt illarū partiū, per quas excernuntur. At vero accidit, vt per naturā habentibus nobis, excrementa totius corporis repurgentur per vrinas: ea vero, q̄ in ventrē condita sunt, pariter cū stercore excernantur: Præter naturā vero habētibus, cū vrinis pariter quædā morborū in renibus ac vesica indicia excernantur: cū stercore vero, corporis totius. Itaq; non raro in ijs, qui purulenta minxerint, q̄stio extitit, vnde nā veniat pus: itidem, vbi squamosa per vrinas excernuntur, ea ipsa quæstio est: & itē acres, foetidæ, ac biliosæ sæpe redduntur vrinæ propter vesicā & renes, non raro vero propter oē corpus, id est concoctricē humorū in toto animali facultatē, quæ (vt indicauimus) veluti focum ardentē & fontē obtinet iecur: Interdū ea ipsa haudquaq; affecta, per vesicā & renes totum animal expurgatur: aut partiū aliqua rum in eo excrementa quædam incidentia venis, purgato sanguine de renibus simul excernuntur: quemadmodum abscessus quoq; consistentes sæpenumero per vrinas excernuntur.

DE VOMITIONE

38 *Vomitio autem Vtilissima est, quæ Pituita ac Bile permixta quàm maxime est: & non Crassa Valde neq; multa: Synceriores enim Deteriores sunt.* F

Per hanc quoq; dictionē indicauit, quid' nā appellet syncerū (græce ἀκρατον!) opponēs illi permixtū: q̄uis ēt nomē ipsum nihilo minus suam indicet significationē. Etenim vinū dicimus syncerum, quō cum aqua permixta nō est, aut perquam exigua permixta est: nec non quodlibet aliud est & nominatur Syncerū, quoties ipsum per se tantummodo, impermixtū aliena materia est. Itaq; flauā bilē intueri licet interdū crassam ac summe flauā vomitione reiectā, & itē deorsum deiectā, quā fanē non nulli nominant vitellinam: Sæpe vero humidiorē, ac minus flauā, quæ magis proprie crocea nominatur, permixtum habens in se tota pituitosum humorē tenuē, aut aquosum quoddā excrementū. Vult igit Hippocrates neutrū humorē syncerū apparere, sed eos inter se quodāmodo permisceri: Biliosus. n. syncerus, multā caliditatē: Pituitosus idicat frigiditatem. Quin etiā synceri humores crassiores existunt, pituitosus quidē propter frigiditatem quasi concretus: biliosus vero propter exuperantiam caloris euaporatus, & tanq; assatus: Hæ enim duæ causæ cōtrariæ crassitudinis sunt, calidum admodum, ac frigidum: calidum enim euaporat, frigidum adstringit.

39 *Si vero Vomitio fuerit Porracea, aut Liuida, aut Nigra, quicunq; ex his fuerit color, Malū esse censendum est.* G

De liuido ac nigro colore supra definitum iam est. Porracei vero nūc primum habuit mētionē, nō habentis quidem proprium nomen, sed vtentis porri appellatione: nisi aliquis velit è contrario à colore porraceo dictum esse porrum, nō à porro porraceū. In quibusdā. n. clara est deductio vocabulorum, vt cognoscatur id, quod à grammaticis Prototypum nominatur, & quod ab eo deductum est, quemadmodum de lacteo colore: In alijs vero haudquaq; clara est, dicas enim, licebit, non à phœnice (talis est fructus palmæ arboris) phœnicēū, sed esse à phœniceo phœnica dictum: quemadmodum cyanon (talis est aqua maris) non à cœruleo magis, q̄ cœruleū ab illo. Itidē ochra & ochron, id est croceus seu pallidus color, in eandem seriem reponuntur. Ochran vero dixi, non vltima acuta, quo pacto aliquis dicet ochron id est croceū, adolescētem: & ochran id est croceam, mulierem: sed penultima acuta, Ochra. n. genus quoddam terræ est, cuius potissimum Attica probatissima est. Hæc igitur nunc semel sint à me perscripta. Assidue enim in animo habeas, oportet, studendum esse nominibus tm̄, quantum ad illustriorem significationem eorum, quæ dicimus, ex illis iuuari possis: reliquum vero tempus superuacuum existimabis, ad studium rerum meliorum reponens. At vero gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus, ita porracea altera præter naturam: constatq; vt hæc sæpenumero in ventriculo gignatur propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia beta, cæpa, braslica sunt: atq; vt ēt interdum talibus nequaq; ingestis, ratione ægrotationis in venis gignatur, ac decumbat aut in vētrem superiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atq; excrementi proprietatem talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est.

40 *Si vero Idem homo Omnes Vomit Colores, Exitiale admodum iam est.*

Siue de prædictis coloribus, porraceo, liuido, nigro, sit proditum verbum/omnes/siue etiam de alijs cum ipsis, quicunq; præter naturam habentur colores, vtrouis modo exitiosissimum est, indicans in corpore multas haberi difficiles affectiones.

41 *Ocyssimam vero Abolitionem indicat Vomitio Liuida, si Graue olet.*

Talis. n. vomitio putredinē indicat cū extinctione, si, quæ supra diximus, in animū reuocetur.

42 *Omnes autem Subputres ac Foetidi Odores, in omnibus Vomitionibus, Mali sunt.*

Constat enim, vt, cuius affectioni permisceatur putredo, ea se ipsa deterior euadat.

A

DE SCREATIONE

43

Screatio in omnibus doloribus, qui sint circa Pulmonem & Costas, cito prompteq; screeatur, Necessesse est.

* Quod græce πτόλον id est spiritum, dicitur, hic verus, screea-
tio.

Verbū/cito/significat inter initia ægrotationis: /prompte/vero, pro eo, quod est facile ac propense, dictum est: id vero accidit, cito ac sine dolore excreatibus. Fieri. n. cito aliquid intelligimus bifariam, tum vt primum tempus totius morbi, tum est vt tempus adiunctum functioni, significetur. Prompta. n. screationis educitio. i. propensa ac facilis est, quoties nec vehemens in thorace dolor sit, hic enim interpellat sistitq; in medio, prius q̄ absoluat, nascētem adhuc thoracis functionē: nec vires imbecillæ lint, hæ. n. accumbunt in mediâ functione, ita vt inchoatū inabsolutumq; officium restet. Quin etiam ipsa screatio, si vehementer fuerit viscosa, oblitera tenacius membris, excurrēsq; sæpenu- mero subleuit, fistulis agglutinata pulmonis: quō, si fuerit admodum crassa, difficulter excurrit, a longiore temporis tractu male affici cogit, atq; est stipat in quibusdam itineribus angustis: & ob eāre non nullis strangulari cōtingit. Et sanē ea ipsa materia, si admodū tenuis est, ita vt aquosa sit, vix screeat, vt quæ circiter spiritui circūfluat: hæc. n. prima cā vacuationis est, quā est continuam nominant. Duplex. n. prima causa est (quemadmodū dictum est, dum agere de cau-
B sis) tum materię vitium: tum est id, quod initium habeat motionis. Itaq; motionis initium ex facultate mouente thoracē in tussientibus est: id. n. libris de caulis accidentiū definitum iā est. Violenta vero contractio eius facit, vt spiritus feratur foras vehementer: huius vero vehementia refert secū materiam conditam in fistulis pulmonis, quæ quidem asperæ arteriæ sunt. Quoties ergo thorax valide suo fungatur officio, & humor in fistulis pulmonis conditus, modice crassus sit, facile screeatur: si vero neutrum existat, difficile ægreq;. Quod si ex prædictis causis altera sit, altera desit, vacua-
tio inter optimam ac deterrimam mediâ accidet: & vt in totum dicatur, prout magis ac minus cāe intenduntur aut exoluunt, eorū quidā facilius, quidam difficilius, expuunt. Quid igitur sit pro-
pte excreare, perspicue pariter ac vere perpensum (vt mihi videt) iam est. Si igitur id verū est, quē admodum est, verum quoq; erit & /cito/ non enim ipsi tussedini adiunctum tempus, sed primum morbi tempus significat: de quo est per Sententias dixit, || In morbo costali, si screatio statim inter
C initia apparet, breuem ægitudinem fore ostendit. vt, si quis de tempore functionis intelligat esse /cito/ dictum (quod quidē docui in verbo prompte contineri) peccabit bifariam: principio vt tps ab eo sit bis inconsiderate proditum: tum aut vt, quod est in sententijs perscriptum, omittat, vim alioqui obtinens maximam. Caterum, vt non ob hæc solum, sed est propter ea, quæ sunt proxime dicenda, ita intelligi conueniat, dum eam ipsam enarrabimus dictionem, ostendetur.

† Hic sermo videtur referri debere ad spiritum, ut sic ueratur. hic .n. prima causa & c.

1^a. Aph. 12. Ex ord. 5. a

44

Permissa appareat Flaua {bilis} admodum Screationi, Oportet.

Verbum *ἰσχυρῶς*. i. admodū, de permissa, non de flaua {bile.} afferendum est, velut si in hūc modum dictum sit: Appareat flaua {bilis} permissa admodum screationi, oportet: verbū/admodū id potest, quod valde & maxime, valet. Itaq; paulo ante dixit, Vomitiō utilissima est, si pituitæ ac bili permissa maxime est: nunc vero in screatione vuculam /admodum/ adiecit. Caterū, q̄ recte enarrauerimus, sequentem inaudiens dictionem discas, licebit.

45

Si enim Multo post ab initio doloris Screeatur Flaua, aut Ruffa, aut Multam inferens tussim, aut Non admodū permissa, Deterior est.

In hac pollicitus sum dictione ostendere vtrasque enarrationes antea proditas, veras esse: tum verbi/cito/tum est verbi/admodum/intellectum. Hippocrates. n. se ad contraria conferens, quem admodū consuevit/cito/ opposuit illud/si enim multo post ab initio doloris screeat: Ei vero, quod est/admodum permissa/ opposuit/non admodū permissa: Et item ei, quod est /propte excreatur/ D illud /multam inferens tussim/ quoties. n. materia sine dolore citoq; vacuat, tussi pauca opus est. Antea enim dictum iam est salubrius esse permisceri materias, quæ vacuant, quodāmodo inter se, nec quicq; excerni exquirite syncerum: & item dictum est, vt oporteat cito existere in costali screeationem, in commentarijs de iudicationibus, atque etiam de sententijs.

46

Screatio enim Flaua, si Syncera est, cum Periculo est: Candida uero, Glutinosa, ac Rotunda, Inutilis est.

Non aliud nunc dicit, q̄ quod antea dictum iam est. Si. n. screatio nequaquam permissa est, syncera est, ac reddit flaua propter flauam. s. bilem: candida vero, glutinosa, ac rotunda, propter assatā pituitam. Sæpe. n. demonstratum iam est, vt decumbentes mēbris quibusdam fluxiones, inflammationem, sacrum ignem, œdema, scirrū, cancrum, committentes, pro discrimine exuperantium humorum indulgentiores ac maleficientiores euadant. Sanguinea. n. ac pituitosa modeste habentur: quæ vero flauæ aut atræ bilis sunt, difficiles censentur. Vtraque. n. derodit corpus, idq; cōe illis est: proprium vero vtriusq;, Flauæ quidem bilis, vt acutas accendat febres: Atræ vero, vt solutu difficili- lem committat affectionem: siquidem humor, qui crassus terrenusq; est, adeo infarcit mēbra, quibus conditus est, vt difficilius excernatur.

47

Si vero Viridis admodum & Spumans est, Mala est.

Quarta Classis.

CCCC η Sæpenu-

Sæpenumero dictū iā est, vt chloron (id. n. vertimus viride) de croceo seu pallido dicere solitum E sit, & itē de eo, quod à non nullis vocatū rubiginosum. Cæterū, vt vtrūvis horū, si summe fuerit tale, difficile sit, non in super neesse habeo docere, cū antea de quouis syncero humore tradiderim. Præter. n. sanguinē quiuus alius humor, si syncerus fuerit, prauā indicat affectionē, flāmido calore obtinens generationē: Flauus iquā, vbi serosus humor ipse assat: quo permisto, Croceus apparet: Rubiginosus vero, vbi is vehementer assat: Niger vero, aut quoties is ipse vehemēter assatus est, quæ sanē deterrima & q̄; maxime derodens atra bilis existit: aut vbi crassus sanguis sili exiccatus est, aut rōne extinctionis & refrigerationis. Sed hæc semper in animo seruanda sunt, atq; existimā dum subinde ea ipsa præcepta de eisdē rebus intelligi oportere. Cæterū spumās scratio (id enim in calce dictionis est proditum) ex aerea ac pituitosa substantia pariter permista est: ex his. n. quilibet spuma consistit, in mari quidē ex violento vētorū afflatu, in multas & exiguas partes attrita aqua: in ijs vero, q̄ elixantur, præ copia caliditatis. At vero cōe in vtrisque censet gigni bullulas multas & exiguas: gignant aut ipsæ solutu difficiles potissimū, quoties ambo concurrant, tū aer turbulētus ac nebulosus, tū ē humor quodāmodo crassus ac glutinosus: nā Tenuis humor, qualis exquisita aqua habet, quoties aerē cōprehendit mundū, non diutius cōtinet, sed statim rescissis bullulis, in propriā remeare sedē permittit: & ob eā rē spuma in mari celeriter soluit: Crassus vero viscosusq; humor, quoties (vt dixi) turbulentam ac nebulosam substantiā intra se clausit, plurimū detinet tēporis, eō q̄ nec illa sursum versus festinet, quēadmodū mundus aer, & quia ipse difficulter rescindit. Vt. n. gignant bullulæ ex humida substantia includente intra se aerē: pari modo solunt, propterea q̄ humida substantia rescindat. Facile ergo rescindunt, quoties spūs tenuis sursum versus ferat: non rescinduntur vero, quoties neq; tenuis fuerit, neq; sursum versus ferat: talis est aer nebulosus, vt qui nec conuolet in sublime, neq; tenuis sed perquā humidus sit, ita vt ferre queat humorē sibi circū extentū. Ita fit, vt nō, quoties elixat aqua, solutu difficilis bulla generetur, sed quoties aut crassus aut opimus humor est, ex quo genitus spūs flatuosus vaporosusq; est, atq; ēt summo tenuis in lebe humor oleaceus pinguis ac viscosus est. Ita igit & in corporibus animalū spuma gignatur, oportet: non. n. vehemētiores flatuū, quemadmodū in mari procellas, existimari conuenit, sed ignis calorem cōsumētē pariter ac spūm efficientē flatuosum, quod tm̄ nō oculis ipsis in multis licet infirmis intueri. Sed hæc in præsentī abunde sint nobis prodita. Ipse vero seruabis i animo, quonā mō gignant spumantes siue scrationes, siue deiectiones, siue vrinae: in his. n. interdū fluitat vocata Lampe {argumēto splendoris,} ne p̄terea desideres rursus de his ipsis aliquid inaudire.

* Ita legunt antiqui, ut Laurentianus: in ipse autē legitur πομφόλυξ .i. bullia.

† Hæc erāt in cod. græcis & translatione veteri: quorū tamen nō meminit Gal. in explanatione.

48 Si autem ita Syncera fuerit, vt Nigra appareat, hæc Difficilior, quàm illa, est. † Mala ēt Scratio, quæ Nō expurgatur, nec projicit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem Feruet in gutture.

Antea dictum est de omnibus vacuationibus synceris vniuersim, ac de nigris seorsum: q̄ si nequaquam hærent in memoria, quæ supra definita sunt, rursus ea ipsa reuolue. Rectius. n. est ita effigere, quam vt eadem de eisdem rebus sæpenumero scribam.

DE GRAVEDINE ET STERNUTAMENTO

49 Grauedines autē & Sternutamenta per Omnes morbos, qui in Pulmone sint, præuenire & superuenire, Malo est. Sed in Alijs morbis exitiosis, Sternutamenta Vtilia sunt.

Humorē, qui p̄ nares secernit, tenuē & incoctū noiare assolent oēs veteres medici νόρυζαν. i. grauedinē, quēadmodū κατάρροιν. i. defluxionē, talē, qui p̄ palatū secernit: Ac miror, quonā mō Hippocrates nō defluxionē adiecit grauedini, sed sternutamētū. Itaq; grauedines vna rōne nocuē sūt, vbi talibus supueniūt morbis: defluxiones, duabus. Dictūq; à nobis antea sæpenumero est aliqua praua, quia cæ sunt, malis adnumerari signis ex accidenti: alia simplr id ipsum tantūmodo, esse indicia praua, nullū ipsa cōmittētia malū, indicātia vero difficilē quādā affectionem, à qua cōstiterūt: H Porro alia ab his esse vtroq; mō praua, tū quia signa, tū ēt quia cæ sunt: signa quidē, quoties ex difficilioribus fiāt affectionibus: cæ vero, quoties ipsa rursus alias cōmittāt prauas affectiones. Itaq; eueniūt defluxiones & itē grauedines in morbis, qui sint i pulmone, quia calidos recipiat cerebrū vapores. Sed pulmo nō ab vtrisque, sed à destillatione tm̄ mō afficit. Materia enim q̄ p̄ grauedines deferit, p̄ nasum foras excernit. Et ob eā rē defluxiones deteriores, q̄ grauedines, habent. Ergo nō satis noui, quā ob rē eas Hippocrates p̄ hunc omiserit sermonē, nisi aliquis velit, vt p̄ grauedines eas quoq; intelligi dederit: ac fortasse ab eo, qui iter initia librū trāscripsit, omisæ sunt: innumera. n. talia ēt nūc fieri cernimus. Itaq; grauedines ac destillationes sp̄ nō bona idicia esse cēsēdū est, p̄ueniētes quidē, eō q̄ malis repleāt humoribus pulmonē: procedēte vero morbo si existūt, quia magnā pulmonis affectionē, & ab ipsa caput esse affectū, significēt. Sternutamētū sequit grauedines magna ex parte, sanē vehemēter cōcutiēs thoracē, vitiat quoq; aliquo mō pulmonē. At vero sternutamenta per alios morbos nunquam limulprehendunt, quemadmodū nec aliquod aliud accidens: procedente vero morbo si existant, ostendunt salutem, quanquā exitiosus, quantum in alia agitur indicia, morbus sit. Indicant enim cōcoctionem ac robur excretoriæ i cerebro facultatis, de qua cū in nasum flatuosi spiritus excernantur pariter cum alijs quoque humoribus, non nunquam sensibilibus & conspicuis, quandoque tenuioribus & spectatu difficilibus, sternutamenta consistunt.

Scratio

50 A *Scretio autem Flava Non multo permista sanguine in Pulmonis, si Intermitta excernitur, Salutaris admodum est: si Septimo die, Tardius'ue, Minus secura est.*

Communis & hic sermo per omnes inflammationes, est iam à nobis saepenumero proditus, ut decubentis ad sedes inflammatione laborantes humoris pars tenuior refudet, quoties continēs inflammationē superficies haudquaquam densa ex natura, quemadmodū exterior cutis, existat: & ob eā rem, siue in meatibus nasi, siue in oculis, siue in ore, inflāmatio aliqua sit, humores tenues similes vlcerū ichoribus effluunt. Itidē pulmo laborans inflāmatōne excernit humores quosdā ad itimas sui ipsius sedes inanes: quę, in quā, asperę arteriæ sunt: qui cū à tussidine sursum ferant, excreant, indicium afferentes cōmittētis pulmonia fluxionis: illius. n. ceu serum quoddā habent. Itaque erunt, si biliosa admodū est, flauī tantummodo: si sanguinea, rubidi: si ex utroq; permista, rubidi pariter ac flauī. Hi igitur humores boni sunt. Paulo vero absistūt ab ijs, per quos sanguinem integrū despuunt: forteq; indicium terrebūt quēpiā, quemadmodū, quoties consistente in pulmone vlcere fatiscit conceptaculum: etenim tunc sanguinem despuunt. Sed & sanguis in pulmonia eueniens, prorsus exiguus, scretationi *κατὰ διατηρῶν* id est per exiltionem, à medicis nominatę similis est. Id accidens fit, propterea q; sanguis conditione tenuis decumbit ad os, cum gingiue rariores existant, ita ut ipsum nequaquam contineant. In faucibus quoque ob eandem eā talis sanguis ferrosus quāq; excernit. Non igitur absurdū est, quoties aliquid tale in pulmone gñatur: id vero ex conditione sanguinis atq; eius copia facile cognosces: nā, qui ita scretatur, nequaquam crassus, neq; multus est. Ceterū non expectare accidens ad septimū vsq; diem oportet, sed potissimū ante primū quaternariū, ut concoctus, alteratus sit: si secus, sed omnino ante septimū expectandū est. Si vero talis persistat, qualis ab initio erat, perspicuum est, ut plurimū temporis processurā significet ægrotationem: nam, ubi non dū septimo die concoqui cępit, longissimam fore demonstrat integrā concoctionē. At longiore tēporis serie multa quoque alia absurda incidere assolent, tū ægroti culpa & administratoris, tum ēt vitio aliorum, quę inopinata forinsecus accidunt, nec non interdum medici commissio. Quod si nihil ex his accidat, periculū, anteq; concoquat morbus, exolutionis viriū imminet: & ob eam rē minus securum videri dixit pluribus diebus tales permanere scretationes.

51 *Omnes autem Scretiones Male sunt, quę non sedāt dolorem: Pessimę autem Nigrę, ut descriptum est: quę vero Sedant dolorem, omnibus Meliores sunt.*

Cōis hic quoque sermo est in omnibus, quę ex corpore excernantur: de quibus alijs libris, atq; ēt in Sententijs dixit, ut facilitatē potissimum spectari conueniat. Sæpe enim valuit natura prauam vincens affectionem, expurgare corpus: & in hoc terrentur multi aspiciētes vitium eorum, quę excernuntur, nequaquam cognoscentes, vtrum id accidentis fiat rōne, an quia natura prauam materiam foras expellat. Itaque per Sententias tātummodo // facilitatis scripsit appellationē: hoc loco doloris indicauit sedationem, ob quam commendat scretationes, quę dolorē sedant. Paulo post oīa deinceps indicia docebit in melius proficientium ægrotationum: quę, in quā, nomine facilitatis complexus est: quin etiam postea præcipit indiciorū ab ipso dictorū exquilitate perpendi vires, ut ea inter se conferendo possis ex magnitudine in deterius aut melius totius cōporis scrutari momentum, quemadmodū præsentī ipse oratione effecit. Si. n. à scretationibus nequaquam desinit dolor, indicium bonum non est: non tñ sufficere tibi id vnū cognoscere ad exquisitam futurę sortis præfensionem, sed considerari conueniet & alia accidentia: id. n. demonstrauit, nigrarum mentionem habens scretationum. Igitur, cū indicium cōe sit nō desinere dolorem, si crocea fuerit scretatio aut rubra, minori cum periculo est: si nigra, exitiosissima est. Quocirca cuncta considerans, nō solum prædicta, summā vnam exquisitę colliges præfensionis: ac ipse Hippocrates deinceps oīa Dindicia tum bona tum etiam mala percensuit, prædictis in animum reuocantis.

¹² Aph. 2. Ext. ord. 3. b

* Al. ex anti- quis, νοσήμα- τος .i. morbi. et ita ēt uetus translatio.

DE PURULENTIS

52 *Quicumque autem Dolores ex his sedibus, non desinunt Neq; Scretationum purgationibus, Neq; Ventris subdu- ctionibus, Neq; Venę incisionibus, ac Medicamentis, & Vinctus rationibus, in Suppurationem Verti sciendū est.*

Quicumque dolores circa thoracis ac pulmonis sedes non desinunt adhibitis subsidijs, idq; malū tantummodo habent, nec vllū aliud exitiosum indicium adest, eos suppurationis expectabis. Hi nanque quodammodo medijs sunt inter eos, qui soluantur celeriter, & eos, qui insanabiles existāt.

53 *Quicumque autem Suppurantur, dum Scretio Biliosa est, Exitiosa admodum sunt, Siue uicissim bilis ac pus, Siue simul excernantur.*

Eorum, quę in partibus corporis perspicuis suppurantur, si talia in parte pus habeant, in parte reliquam materiā, nullū curatu facile est. Si vero vltra, q; non dū habeant pus, adhuc & maleficum quoddā illis adfuerit indicium, multo magis praua sunt. Sed ex his multo magis praua esse censenda sunt ea, quę præcipuis sedibus fiunt: indicatur enim humor quidam ferocissimus, quūquidē demonstrante natura, quoniam modo præparata sit ad concoquendum, nihil prorsus illi concessit.

Id quoque cōe est omnium per dies decretorios secretionū. Decretorius. n. ad iudicātionis firmitatem cōducit: vtrum vero bonum, an malū sit, alijs cognoscit signis. Si. n. sudor fiat septimo die, siue deiectio alui, siue sanguinis fluor, meliorem si reddiderit ægrū, indicium bonum: si deteriozem, malum est: & alterutrum fidum esse ostenditur, nō quemadmodum si alio die existat. Sed de his, libris de diebus decretorijs, atque et de iudicationibus fusius definitum iam à me est: in quibus oportet antea exerceri cum, cui libeat dicta Hippocratis exquisita consequi ratione.

55 *Screantem vero Talia, Mori Quartodecimo die sperari potest, Nisi bonum aliquod illi acciderit.*

Horum veritatem re ipsa didicistis, me prædicentem experti: quocirca animaduertere vos oportet ea, quæ Hippocrates dicit, non talia existimantes prætere hēri, qualia à multis medicis scripta iam sunt: quippe quæ literis tenus & verbis verisimilia sint, sed agrotationū operibus explosa. Etenim intentionē ab eo proditā, quæ media aliorū omnium bonorū malorumque est, considerando, poteris prædicere re dicere, quo moriturus aliquis est. Subijciamus. n. ægrū screare purulentū septima die, non tñ solū, neque per totū diē, sed aut cū eo biliosum aliquid, aut illud tantūmodo sine materia purulenta: atque in eo esse alia omnia media ab ætate, natura, tempore, terra, ac propria facultate, ita ut nec facultas vehementissima neque debilissima hēatur: itidē & temperamentū ægri nec optime constans, neque deterrius: pari modo tempus, terram, conditionē, ætatem ægri, inter optimā ac deterriam esse subijciamus: simili ratione in vnoquoque signorū genere, quæ media sunt, ægro inesse subijciamus: hūc sperabis quartodecimo die moriturū, ita ut hic mediū mortis terminus censeatur. Accedentibus vero bonis indicijs, plus temporis præcessurum mortis aduentū: malis vero, citius, quæ quartodecimo die, moriturū. At vero, quæ nā sint bona aut mala indicia, persecutus ipse deinceps, quædam nominatim exposuit, quædam breui summa perstrinxit. Ceterū ipse nequaquam hæc simpliciter accipies prinde, ut si cuncta equalia habeant, sed in animo retinens ea, quæ Hippocrates scripsit, quæque ipsi adiecimus, numerū ipsum considerabis ac præterea, dū ipse ait, Salutaris admodū est, & exitiosus admodū est. primariæ id potestatis alterū in bonis, alterū in malis, instituens: Itidem dū ait proximā fore mortē: aut ubi exitiosissimum dixit, non simpliciter exitiosum. Quin etiam de signis salutaribus, quoties dicit, Magnā vim obtinet ad salutem. & rursus, Securitatē. n. indicat, ac morbū fore breuem. vel aliquid tale adiecit. Alia vero simpliciter exitiosa, aut rursus simpliciter salutaria, medijs ordinis ambo pro natura propria sunt. Porro præter hæc ambo, quæcunque dixit comparatiue, aut exitiosiora aut salubriora, aut adiecit magis ac minus. Si quod. n. primi ordinis malum accessit indicium quinto aut septimo die prædictis exitiosis screationibus, æger ad vndecimū diem nequaquam deueniet, magisque si plura talia, non vnū tantūmodo existat. Pari ratione, si quod admodū salutare existat, ad tertiam usque septimanam extendetur morbus. Permissis vero inter se exitiosis ac salutaribus signis, aut his magis in vtroque genere, minus illis, aut quouis alio modo: ex pluribus, inquam, ac fortissimis bonis signis sperari potest ægrum plus temporis duraturum, ex contrarijs vero minus: Nec secus, si quis senex, aut debilis viribus, aut in tempore, terra, conditione praua ac male temperata, ægrotet, acceleraturū mortis aduentū expectari oportet: maximam rursus vim habere existimare ductam à viribus intentionem.

56 *Bona vero hæc sunt, Facile morbum ferre, Bene spirare, Dolore vindicatum esse, Sputum facile extusire, Corpus æqualiter calidū videri ac molle, Siti nō detineri: Vrinæ, Deiectiones, Somnos, Sudores, singula intelligere bona, vti perscriptū est, succedere: Ita enim omnibus his euenientibus, homo sanè Moriatur. Quod si ex ijs alia superuenierint, alia non, vtiq; Non ultra Quartūdecimū diē unū ægrotus perierit. At horum Contraria, Difficuler tolerare morbū, Spirationē magnā esse ac crebrā, Dolore nō sedari, Sputū nix extusire, Siti admodū cōsuetari, Corpus ab igne inæqualiter haberi, Ventrē & costas calidas ualde esse, Frontē autē & manus ac pedes alidos: Vrinæ, Deiectiones, Somnos, Sudores, mala sic, uti descriptū est, nosse singula: Nam, si horū quodpiā spūto superueniat, Prius sanè, quam diem Quartūdecimum attigerit homo, decedet, uel Nono, uel Vndecimo. Ita nimirum cōiectari oportet, utpote hoc spūto facile exitium portendente, nec in quartūdecimum diem deducente. Porro Euenientia bona ac mala Expendentem, ex his Prædicere antefariq; Oportet: Ita enim fiet, ut Veritatem quis maxime Consequatur.*

Hoc loco recensere tū bona, tum et mala indicia, incipit, de quibus antea definitū iam est: & ob eam rem omittens ea, quæ sunt deinceps prodita, aggrediar. Si cui. n. Conualescendū est, omnia bona indicia adsint, necesse est: si Moriendū, vel vnū adlit malū sufficiet: tantūmodo. n. indicatur citiusque & serius moriturū ægrum, propterea quod plura paucioraue, bona aut mala, indicia existant.

57 *Aliæ uero Suppurationes Rumpuntur, plurimæ Vigesimo die, aliæ Trigesimo, aliæ Quadragesimo, aliæ ad Sexagesimum diem deueniunt.*

Obscurū est, quas alias dicat suppurationes. Fieri. n. potest, ut de suppurationibus, quæ in alijs sint partibus, sermonem faciat, omittendo thoracem ac pulmonem, de quibus hæctenus perpensum est: fieri etiam potest, ut de ijs agat suppurationibus, quæ in iisdem sint opificijs, sed quæ non similes sint prædictis: contingit quoque, ut de vtrisque etiā agat. Sed, quia, quæ non similes sunt prædictis

A prædictis, dixi, id enarrare oportet. Dico. n. non de oibus suppurationibus eum, sed de ijs (vt ipse dixit) quæ habeant permistam bilem, hæcenus fecisse doctrinã: nec de his omnibus, sed quæcunq; se-
ptimo die ruptæ sunt: id vero rarum est, plerunq; n. vigesimo rumpunt: quadam diutius immo-
rant, de quibus nunc agit. Caterum differentie oïum cões habentur, ob quas spatio tẽporis eua-
riant inter se, ex affectu sede, & exuberante humore. Sedes. n. calidiores ac molliores citius suppu-
rantur: frigidiores vero ac duriores, tardius. Idem ex humoribus, calidiores citius: frigidiores, tar-
dius. Hæc quidẽ secundũ rei substantiã differentie sunt. Porro accedunt extrinsecus ea, quæ ab æta-
te ducuntur, natura, tempore, terra, conditione, ac viribus ægri. In oibus his, calidi humores citius:
frigiditã tardius, suppurantur. Hæc igitur vniuersim scire de omnibus suppurationibus bene est: sed
mihi videtur nunc quoq; docere de ijs, quæ in thorace ac pulmone sint.

58 *Considerari aut oportet Suppurationis Initium fore, Colligentes à Die, quo Primũ homo febricitauit, aut quo rigor eũ apprehendit: & si dixerit pro dolore sibi inesse pondus in loco, quo dolore afficiebatur: hæc enim sunt inter initia sup-
purationum. Ex Hoc igitur tempore expectare suppurationum fore eruptionem ad Prædicta tempora Oportet.*

B Confessum id vnũ est oibus ferè medicis: cum ẽt perspicue constet, vt, quoties inflammationes, q̄
sunt i partibus præcipuis, haudquaq; discutiant adhibitis subsidijs, sed suppuret, rigor tunc fiat,
ac post ipsum febris. Etenim sermonibus de rigore perpensum iam est, vt puris acrimonia gene-
rati mordens ac derodens adiuncta corpora, rigorem committat perinde, quasi medicamẽta acro-
ra: quibus adhibitis interdum malignis vlcerebus, aut cuidam affectioni putredinosæ, rigere & fe-
bricitare contigit. At vero febris talem insequitur rigorẽ. Sanè & Hippocrates alterutrum com-
memorauit, ac febrem prius, dicens a die, quo primũ homo febricitauit / non illũ declarans diẽ, qui
totius ægrotationis extitit primus, sed quo rigor vnã cum febre, vehementiore. s. admodũ, q̄ ante-
rior, existente incidit. Quin etiam ponderis euenit sensus tunc ægrotis, cum humor in multas et
exiguas partes dispersus, in partibus inflammatione laborantibus post mutationẽ in pus colligat
ad aliquam sedem inanem, continuam omni parti, quæ inflammatione laboret. Igitur ex hoc, in-
quit, tempore, quo primum hæc extiterũt, expectare oportet & vigesimo die, & trigesimo, & qua-
dragesimo, & sexagesimo, rumpi suppurationes. Quæ vero dixit indicia, tria numero sunt, p̄odus,
rigor, febris quæ multo, quàm anterior, vehementius affligat.

59 *Si vero Suppuratio in Altero latere tantummodo fuerit, Vertere atq; ediscere conuenit in his, vtrũ in Altero hãat
latere Dolorem, & vtrũ calidius, quàm alterũ, sit. Atq; eo in Incolume latus cubante Requiere oportet, nũ aliquis
desuper Onus illi pendere videatur. Si enim Id fuerit, Suppuratio in Altero latere est, Vt vni Onus existat.*

C Constat ex dissectionibus, vt membranæ thoracem intersepian, à pectore peruadentes vsq; ad
spinam, ita vt duo caua ipsæ conficiant. Quocirca nullam ineunt societatem, quæ existunt in altera
parte suppurationes, cum ijs, quæ in altera sunt, quemadmodũ in illis, quæ intra peritonæum confi-
stãt: In illo. n. circiter omnibus intestinis circũfluit pus: In hac vero neq; materia dextræ partis tho-
racis transmeare in sinistram: neq; è contrario, quæ in sinistra est, transmeare in dextrã potest. Ob
eam igitur rem censet ediscendũ esse, num æger in vtraq; parte habeat pus, an in altera duntaxat.
In pulmone ijs enim, quoties in suppurationẽ vertunt, in vtraq; potius, q̄ in altera, colligit pus: per
costales vero in altera potius, q̄ in vtraq;. Caterum pars affecta cognoscitur ex differentia caloris,
calidior. n. affecta pars est: & quia cubans æger in latus oppositum, onus sublimiori insidens parti
per sentiscit: constat. n. vt pus hoc collectum loco, oneris sensum importet.

QUIEVS SIGNIS COGNOSCANTVR PURULENTI

60 *Ommes aut Purulentos Agnosci his indicijs conuenit. Principio si Febris non dimittit, sed Interdu tenuior, No-
ctu vehementior est: Si Sudores multi superueniunt, ac Tussendi cupiditas est, Nec quicquã tamẽ dignũ comẽtatio-
ne expuit: Si Oculi caui redduntur, Maxillæ vero ruborẽ trahunt, & Vngues manũ curuantur, Digni vero potis-
simum summi calefcunt, atq; in Pedibus tumores fiunt, neq; Cibum appetunt, ac Puslulæ circa corpus erumpunt.*

D Quicunq; pus obtinent intus in corpore vniuersum, siue contentũ ante in parte inflammatione
affecta, siue ẽt post eruptionẽ, nomines tales ἐμπύους. i. purulentos, seu suppuratos, licebit. Sed me-
dici assolent solos, aut potissimũ eos, qui in thorace ac pulmone talẽ habeant affectionẽ, ἐμπτύους. i.
purulentos noiare. Id vero pus post eruptionẽ inter thoracẽ pulmonẽq; continet: & nisi cito ex-
creet, tabidi intereũt, febricitantes tenuiter quidẽ, at calore iugiter quodãmodo in noctẽ crescẽte:
Idq; accidit oibus febricitantibus hecica febre, non rõne affectionis nocte augente illis febrẽ, sed ex
quodã accidenti, quod, inquã, tale existit. Per febres hecicas nocte, partes ipsẽ corporis solidiores
ignite euadunt. Ob id igitur assidue febris in se ipsa similis manet, calorẽ obtinẽs perinde, vt calx, de-
bilẽ contingẽtib. Itaq; quoties esitent ac bibant, simile quiddã accidit, quod in calce euenit aqua
perfusa: quo fit, vt contingẽtes exterius ægrũ, multo calidiorẽ perferant. Ego vero vobis eam rẽ
per sepe ostendi in ægris, aliã aliõ tpe alendo ita febricitantes, vt crederetis id illis pp alimẽtũ eue-
nire, non rõne affectionis. Perspicue. n. apparet incidere calorẽ febriculosum vnã cũ tpe alimentĩ,
statimq; adhibito augeri cibo, & q̄ maxime vehementẽ, per diductionẽ illius apparere. Sudores

vero continui superueniunt, propter virium debilitatē, eò q̄ diductū alimentū discutiat. Quin ē E
Tussiendi cupiditas, id est voluntatis contentio est, nec quicq̄ dignum commentatione expuunt:
si. n. excreassent, nequaq̄ purulenti euassent. Ceterū cā, ob quam nihil expuunt commentatione
dignū, triplex est, tum puris ipsius lentor & crassitudo, atq; et continentis pulmonē mēbranae con
densitas, tum et debilitas in aegro facultatis. Sed & Oculi; (dixit) caui redduntur. Id cōe est omnīū
longarum febriū, sed potissimum earū, q̄ perspicue exiccent. Genæ rubent, propter calorē in pul
mone, & item tussedines: hæc. n. ambo calefaciunt vultum & totum caput, quia ex defluxione in
pulmonem decumbente vapores in ipsum redundant. At vero Vngues curuantur, quia firmās
eos vtrinq; caro consumit. Itaq; Digiti, q̄ refrigescentes magna ex parte in morbis diutinis, tñ
per oēs heclicas febres calidi permanent: siquidē hæ solidas potissimum corporis partes occupa
runt. Sanē in summis ipsis perspicue calidiores apparent, nō in partibus exterioribus, sed in inte
rioribus, vbi carnulentiores existunt. Cā vero perspicua est, si in memoria herent, q̄ sunt de cibo i
gesto paulo ante per scripta: vbi. n. humor largior inest, dilucidior in his sedibus calor euadit. Pro
cedente vero tempore & Pedes eorum intumescunt, totius corporis extinctione inde incipiente:
quippe q̄ partes ab origine longissime absunt. Tunc iam & Cibū fastidiunt. s. appetendi faculta
te pariter cum alijs moriente. Pustulæ quædā erumpunt derodontibus ichoribus in corpore colle
ctis: talem. n. Hippocrates illorū esse docuit generationem secundo libro de morbis vulgarijs, dū
ait, Ichores in cute existunt, ibiq; comprehensa calefiunt. Hi. n. ichores in reliquam cutem, q̄cunq;
laxior est, se insinuantes, in exteriori eius superficie, vtpote densiori, subsistunt: porro hanc diri
munt, & ab interna abistere faciunt sede, atque in ea collectū pustulas gignunt.

2. Epid. sect. 1^a.

61 *Quæcunq; ergo Suppurationes Diutius immorantur, Hæc habet signa, quibus admodū Credere cōuenit. Quæcū
que vero Breuiores sunt, Aliquo ex his indicantur signis, qualia inter initia existunt, & Itē, si æger difficiliter spirat.*

Recte dicit credendum esse diuturniorū indicij suppuratōnum: adeo. n. valida sunt ptāte, vt
nullam de se relinquant ambiguitatem: Breuiores vero cognoscendas esse ex indicij antea prædi
ctis: ea vero sunt rigor, febris, pondus: & si quod eorū, q̄ dicta sunt in suppuratōnum diutinis, iā
appareat: & si æger difficiliter, q̄ antea, spirat: id vero, accidat, necesse est propter angustiam pulmo
nis, quoties pus inanes thoracis prehendat sedes.

62 *Quæ vero Citius ac Tardius rumpuntur, Talibus cognoscantur signis, Oportet. Si Dolor inter Initia fiat, et itē Dif
ficultas spirandi, nec non Tussedo, atq; et Sputatio habens perseueret, Vigesimo die expectari Aut et antea Ruptio
nem oportet. Si vero Sedatior fuerit Dolor, & Alia omnia fuerint ex ratione, his Posterius expectari oportet Eru
ptionem. Sed accedere necesse est & Dolorē, & Spirandi difficultatē, & Sputatiōnē, ante quam Pus excernatur.*

Ex quibus, vt ruptōis periculū imineat suppuratōis, ex his ipsis indicij, vt celerius id accidat,
cognoscas, licebit: ea sunt dolor, difficultas spirandi, tussedo, & sputatio. Si igitur cōtinēter & vehe
mēter ifestēt, celerē fore significāt eruptionē: si vero nec cōtinēter affligāt nec vehementer, diutur
niorē. Ceterū necesse est, cū corpus obuoluēs pus derodat ab eius acrimonia, dolorē fieri ob id ip
sum: tussedinē vero & sputatiōnē, quia ichor iā quidā tenuis obductū penetret corpus: Spirāt ve
ro difficulter et pp vniuersam morbi conditionē, sed præcipue propter accedentem dolorem.

63 *Hi vero potissimū Superfunt, quos Febris eodē Dimiserit die post eruptionē: ac Cibū citius appetit: & Siti libe
rati sunt: & Venter exigua ac consistentia deijcit: & Pus, albū, leue, concolorq; est, ac Vacans pituita, & absq; la
bore ac valida tussi expurgatur. Itaq; Optime quidē sic ac Celerime Vindicatur: Sin minus, qui Ad hæc proxime
accedunt. Moruntur vero y, quos Febris non deserit, aut, Cū Videatur deserere, denuo recalescēs innotescit, & sinit,
Nec cibū appetunt, Aluus humida est, Pus viride liuidumq; spuunt vel pituitosum spumosumq;: Pereunt, si hæc
adsint omnia. At, Quibus alia adueniunt, alia non, Horū quidā Intereunt, quidam in multo tempore Incolumes eua
dunt. Verum Ex indicij omnibus, quæ In his existunt, de Cæteris quoq; Vniuersis Coniectandum.*

Hic sermo omnis ab hac incipiens dictione, totus perspicuus est, si in animo existunt ea, q̄ sunt
antea per scripta. Omittens igitur eum, ad proxima veniam.

64 *Quibus autem Abscessus sunt ex Pulmonijs, aut circa Aures, ac Suppurantur: aut ad Inferas sedes, ac Fistulan
tur: y Superfunt.*

Verbū/fistulant/ātūmō in hac dictione obscurū est, dictū p translationē: quæ. n. proprie fistu
lę noiant, nēpe hæc muscorū infra, oblonga obtinent caua. Quoties igit in aialium corporibus si
miles pter naturā gignunt, ex eadē appellatione significant. Itaq; mihi videt, vt nunc et Hippocra
tes verbo/fistulant/vsus sit pp longitudinē excursionis. Sed vniuersa summa de abscessibus ē, qui
pulmonijs superueniunt, interdū ad adenas sub auriculis, interdū ad eas, q̄ infra thoracē sunt, sedes.

65 *Cōsiderāda vero et Talia sunt in hūc modū. Si Febris detinet, et Dolor nō desit, et Scretio nō excernitur ex rōe:
neq; Biliofa fuerint alii deiectiones, neq; solutiores ac synceriores fiat: nec Vrina admodū multa & crassa, ac multū
obrimēs sedimētū. Promittitur vero Salutaris ab oibus alijs signis salutaribus: his Tales fore Abscessus Sperandū est.*
Abscessus

A Abscessus p̄dictos quo' nā mō aliquis praesentiat, docet, in gemina diuidēs orōnē: ita vt prima pars eius indicet fore abscessum: secunda vero, vtrū supra thoracē ad adenas sub auriculis, an infra p̄cordia, sit futurus. Itaq; exordiamur & nos a prima parte, in qua summa est morbū esse cōcoctū difficilē, nō tñ exitiosum: nō enī, si cōcoctū facilis sit, p̄ abscessum, sed aut p̄ excretionē, aut sensim, soluet cōcoctus: neq; si exitiosus existat, aliquis abscessus bonus apparebit. Quocirca, medius iter indulgētiores sit & exitiosos, oportet. Igit̄ Hippocrates merito ex his indicis q̄dam mala, q̄dam bona, adscripsit: q̄ particulatim iā persequor, incipiēs a primo, de quo statim inter initia dixit ita:

Si Febris detinet/ i. prehēdit hoīem, ita vt nunq̄ intermittat: / & dolor nō desit/ nā, vbi desierit, ni hil amplius opus est abscessu ad solōnē, eō q̄ morbus placidior habeat: / & sreatio, dixit, nō excernat ex rōne/ prorsus. n. morbus nō requirēt abscessum, quoties sreationibus purget̄. Tū deinceps / neq; biliofa fuerint alui deiectiones/ antea. n. dictū iam est, vt p̄ morbos biliosos abscessus nequaquā fiant: oportet. n. crassam haberi ac crudā humorū materiā, vt morbus plus t̄p̄is eduret, nec per excretionē, sed aut per abscessum, aut solā cōcoctionē, curet. Quod vero hoc sequit̄, quidam ita scribūt/ neq; solutiores ac synceriores fiant: / quēadmodū dixit/ neq; biliofa alui deiectiones/ ita/ nec solutiores ac synceriores fiant/ synceriores, ad impermissas cuiquā humorū aliorū referendo, pro-

B p̄terea q̄ ea non habeat biliofarū materiā qualitātē: nec solutiores vero, ad copīā excretionum, vt, si & biliofa fuerint & solutiores, per excretionē potius, q̄ per abscessum, iudicatio quoq; futura sit. Alij è cōtrario scribunt deiectionē ita/ neq; biliofa fuerint alui deiectiones, sed solutiores ac synceriores/ solutiores, haberi volentes eas, quā modice excernant̄: synceriores vero, aquosas & impermissas, superius. n. dictum est, vt syncerum de qualitate impermissa dicatur. Itaq; pronūciās Hippocrates, inquit, biliofas deiectiones de synceris, quod est impermissis ac veluti summis per vnā qualitatem, cōstat, vt aquosas dixerit, quā incoctae sunt, & ob eam rem spatio t̄p̄is egent ad concoctionem, quo ēt abscessus fiunt: Acuti. n. morbi per excretionē potius iudicari, diutini per abscessum adsolent. Sed, de d̄ria in praedictis scripturis rursus in maiori ocio consideres, licebit. Hoc loco totius compendiū sermonis perstringā, vt ex ipso pateat vtilitas in operibus artis. Itaque instituit Hippocrates scrutari de morbis euntibus ad abscessum. Hi vero sint oīno ex crudis crassisq; humoribus, oportet, non tñ exitiosis: tales. n. vbi diutius immoratur, cōmittunt abscessus, nisi per σύμπτωσι. i. concoctionem (ita. n. noīare adsolent Hippocratici) eorum solutio preueniat. At vero indicia concoctionis erunt, si vrina copia excernat̄, quē multū obtineat sedimētū. Vbi vero sedimentū multū est, vrina quoq; ipsa prorsus crassior est, q̄ soleat per naturā. Itaq; merito duplex scriptio per deiectionem h̄r, quibusdā scribētibus ita/ nec vrina multa & crassa multūq; obtinens sedimentum/ alijs vero/ nec vrina admodum multa, multūq; obtinens sedimentum.

66 *Abscessus aut̄ fiunt, Hi quidē ad Infernas regiones, quibus aliquid phlegmatis circa Hypochondria adsit: Illi vero ad Supernas, quibus Hypochondrium quidem siacculum ac doloris expers persistit, Difficultas autem spurandi aliquo tempore facta, Desierit sine occasione alia.*

Occasiones gr̄ce ποφάσεις consuevit Hippocrates noīare cās euidētes. Quoties igit̄ spirationis repēte eueniēs difficultas p̄ p̄dictas affectiōes rursus derepēte desistat: habeatq; id, vt & eueniat & desinat sine euidēti cā: signat tēdere humores ad caput: quēadmodū ad infernas sedes, calor qdā euidēs in hypochondrijs. Nō. n. pituitosum humorē existimari cōuenit nūc itelligi ab eo p̄ deiectionē, i qua ait/ qbus aliqd phlegmatis circa hypochondria adsit/ nā multo melius ē itelligere de calore p̄ter nām flāmido p̄ditū ēē phlegma: Is euenit ob ignē sacrū, aut phlegmonē. i. inflammationē p̄prie noīatā. Quod si fuerit è cōtrario, vt flacidū qdē et doloris exp̄s sit hypochondriū, hūores vero tēdere sursum versus p̄dicta spirōis difficultas idicet, abscessū erupturū sup̄nis sedibus expectato.

DE ABSCESSIBVS

67 **D** *Abscessus at̄, qui ad Crura fiūt in Pulmonis uehementibus ac periculosis, oēs Vtiles sunt: Optimi uero, qui, ubi sreatio iā in mutatione est, fiūt. Si. n. Oedema ac Dolor fiat, & Sreatio pro flaua, purulenta existat, ac foras excernatur, ita Securissime & homo Supererit, et itē Abscessus Ocyssime citra dolorā Desistet. At, si Sreatio nō recte excernatur, nec Vrina uideatur bonum habere sedimentum, Periculum Claudicatus in articulo, uel Multi negotij imminet.*

In pulmonijs uehementibus, abscessus ad crura fieri, prorsus bonum est: si quidem maxime vera sententia Hippocratis est, secundo libro de morbis vulgaris perscripta de bonis abscessibus, vt optimi || sint, si maxime deorsum, & quā longissime ab agrotatione, absistant: magis vero si cōco-
 ctione pariter fiant: Etenim id quoq; cōmendauit primo libro de morbis vulgaris, dicēs, || Con-
 coctiones celerē iudicationē ac securā sanitatē promittunt. at vero concoctionē indicat sreationi-
 nis mutatio, & item vacuatio innocua atq; abundās: hoc enim indicauit dicens/ ac foras excernatur. At, si citra morbi concoctionem abscessus in crura fiant, vindicabitur quidem & hūc in mo-
 dum homo a periculo in pulmonia, sed articulus ipse, in quem decubuit, difficiliter sanitati resti-
 tuetur, ac forsitan quandoq; æger ex eo claudicabit. Rursus hoc loco perscriptum est ei non vnū
 cruditatis indicium, quemadmodum concoctionis: sed sreationibus adiecit ductam quoque ab
 vrinis dinotionem. In ipsis tñ maleficis sreationibus non insuper adiecit incoctionē: atqui id op-
 positum

2. Epid. sec. 1^a.

1. Epid. cō. 2. t.

45. 3^a. 112. b

positum concoctioni erat, sed abunde ei fuit duntaxat non excerni, idoneum id haberi signū maleficæ ægroratiōnis existimans, ut screari tñmodo, aut concoqui tñmodo, neutrum idoneum existat, eò q̄ sapenumero satis screatur, q̄q̄ morbus adhuc incoctus sit: & item q̄q̄q̄ cōcoquitur morbus, screatio vero non satis excernitur, interdum præ debilitate mouentis thoracem facultatis, interdum propter crassitudinem & lentitiā screationis, q̄q̄q̄ propter amborum concursum, tum virium debilitatis, tum etiam qualitatis puris. Itaq̄ necesse est & concoctum esse morbum, & excerni recte screationem per affectiones, quæ in sanitatem ituræ sint: Per affectiones vero contrarias, idoneum signum & non screari tñmodo est: ex superabundanti vero in eis ipsis indicium erit malefici morbi, si cum eo, q̄ non recte excreantur, nec vacuantur que in thorace sunt ac pulmone, etiam adsint indicia quædam cruditatis humoris. Cōstat enim, ut difficilior sit affectio, in qua neque excreant, & item cruditas permanet: modestior vero, per quam concoquitur quidem, sed nō abunde excreant, nec integre perpurgantur. Cæterum, ut abscessus maxime in articulos fiat, id quod & in libro de morbis vulgarijs scripsit, hoc etiā loco indicauit, obiter dicēs/periculum claudicitationis in articulo imminet. At vero causa talium abscessuum amplitudo articularū est, suscipiens decumbentes fluxiones. Ad id quoq̄ conducere quidq̄ potest motio eorum: omnes enim humores ad sedem commotam & calefactam facilius permeant.

1. Epid. cō. 2. t. 39. 3. 111 c

68 *Si autem Abscessus Euanescent ac retrocedunt, Nequaquam egrediente screatione, ac Febre detinente, Difficilis Morbus est: Periculum enim Delirij Mortisq̄; imminet.*

Euanescere dicere quendam tumorē præter naturā, non id, qd̄ desistere, indicat: verbum enim, desistere, aliquid generalius: euanescere vero, cito desistere ac velut derepente, significat. Id igitur accidit interdum propter humoris tenuitatem, & partis laxitatem, & item circūuenientis nos aeris caliditatem, atq̄ adhibiti medicamenti potestatem, ac virium ægri firmitatem: si enim omnia prædicta concurrant, moles præter naturam cito discutietur. Sed magna ex parte talia euanescere accidit, transmeantibus committētibus ea humoribus aut in eadem sedem, vnde commota sunt, quod proprie nominat Hippocrates retrocedere: aut ad aliquas alias sedes in profundo corporis positas. Tanq̄ igitur ex caulis maxime contrarijs moles præter naturam euanescat, finem habent maxime contrarium, quod indicat aut citissimam contristantium humorū liberationē, aut deterrimā affectionē, eis in partes præcipuas remeātibus. Hæc igitur oīum abscessuum cōia censentur: Definitio vero, cōis quidem & ipsa euanescentiū tumorū est: considerari vero oportet & alia indicia, potissimū quæ propria affectarū partium sint. Hoc aut loco spiritaliū opificiorū propria definitio ab Hippocrate, proxima. s. cōibus, p̄scripta est. Itaq̄ dixit ita/si aut abscessus euanescent, nequaquam egrediente screatione, ac febre detinente, difficilis morbus est/cōstat enim, ut secesserint in profundum ad sedes præcipuas: si. n. discussi essent, non insuper febricitaret, ac facile screaret. Itaq̄ verisimile est in pulmone ijs oēm secessisse fluxionē: & ob eam rem delirare eos rō est: siquidem id quoq̄ vnum ex ijs habetur, quæ per tales in pulmone affectiones eueniant. At vero, ut spirantes difficulter, morituri sint, dicere superfedit, sciens nos eam rem esse ex prædictis intellecturos.

69 *At Purulentorum, qui ex Pulmonis sunt, Seniores potius Intercunt: per Alias vero Suppurationes Iuniores potius Moruntur.*

¶ Infra cō. 3. t. 13. & 14.

¶ Snia infra-scripta habet i cod. græcus imp̄sus: q̄, licet nera sit, nullā tamē nec cū superioribus, nec cū inferioribus, cōnexionem hēt: nec eius mētio nē fecit Galenus i cōmento.

[Quicūq̄ vero ex suppurationis vrūtur, quibus quidē purū pus fuerit & albū & nō fœtidū, ii seruātur: quibus aut subcrnē iū & cænosū, ii percutiunt.]

Seniores non simpliciter senes, sed in collatione, vel comparatione, seu quouis modo nominare cuiquam libeat, ut ad iuuenes, intelligi debet: nam, qui per etatem abunde iam processerint, ex nullo morbo magis, q̄ iuniores, conualescunt. Sed, qui inter hos & etate vigētes interiacent, utpote semicani, crudiq̄; senes nomine, conualescere videri licet interdum magis, q̄ qui sint in etatis vigore: quæadmodum Hippocrates ipse docuit de phlegmonosis affectionibus, quæ in auribus sunt, & nūc de purulētis ex pulmonia: in his enim, quia propter excreationem sanatio est, viribus egens validioribus, ob id potius iuniores, q̄ seniores, seruātur: in cæteris, iuniores antea moriuntur ex doloribus ac febribus: Id quod ipse dixit de auribus: febres enim ac deliria minus illis superueniunt, proindeq̄; aures antea suppurantur: iuniores vero (dicit) ante q̄ aures suppuretur, multi intereunt: quoniam, si effluat pus ex auribus, cōualiturum esse egrū sperari potest. Itaq̄ & per alias suppurationes, sub ipsum suppurationis tēpus, iuniores ex magnitudine febrium ac doloris, morte præoccupantur.

†† DE DOLORE, QUI CIRCA LUMBOS FATIGET

70 *Dolores, qui cū Febre sūt circa Lūbos & inferas sedes, si Præcordia attigerint, inferas relinquēt sedes, Exitiales admodū sunt. Itaq̄; cōsideranda alia signa sunt. Nā, si quod & horū prauū extiterit, Desperandus æger est. † Si vero ascendente in Præcordia morbo, alia signa Nō praua extiterint, talem fore Purulentum admodum expectabis.*

¶ Si præcordia attigerint/quidā de delirio intellexerūt, velut si in hunc modū dixisset: Dolores, q̄ cū febre fiunt circa lūbos & inferas sedes, si ascendētes cōmittant delirium, difficiles sunt. Alij melius, q̄ hi, præcordia partē corporis dictā volunt, quod septū quoq̄; trāuersum noiatur. Suffragat veritati orationis illud, quod est in calce sermonis p̄scriptum, vbi dixit/hunc fore purulentum sperari

†† Hic in græcis exemplaribus initium est tertij libri, & in veteri translatione.

A sperari admodum potest, vult. n. ascendente in thoracē morbo ē duobus alterum, aut derepente in-
 rere agrum: aut, si secū optime agatur, prorsus fore purulentū. Porro hæc intersinguntur alijs
 indicijs: si. n. nō prava sint, purulentus euadet: si prauū aliquod apparuerit, prorsus moriturus est.

DE INFLAMMATIONE, QUÆ IN VESICA FATIGET

71 *Vesicæ duræ, ac Dolentes, Difficiles omnino & Exitiales sunt. Exitiosissimæ vero sunt, quæcumq; cum Febre
 Continua sunt. Qui enim ex ipsis Vesicis fatigant Dolores, Interimere hominem sufficiunt, & Alius in talibus ni-
 hil nisi durum ac ad necessitatem Excernunt.*

Sepenumero dictum mihi est, vt phlegmones id est inflammationis vocabulum Hippocrates
 de phlogosi. i. inflammine, afferat, sermone indicans, quam Erasistratus et eo posteriores nominat
 singulari appellatione phlegmonen: quemadmodum sanè & nunc dixit, vesicæ duræ ac dolen-
 tes. At vero, quam ob rem tales dixit esse difficiles affectiones maximeq; quoties febris adlit acu-
 ta, perspicue ipse indicauit, magnitudinem causando dolorum, & deiectionum suppressionem.
 Supprimuntur vero propter angustiam porrecti intestini, atq; vesicæ dolorem: desinunt enim ægri
 tali fungi officio, quoties statim, si cœperunt, dolor infestet: idq; cōe omnium dolorum est. At ve-
 ro dolor affligit interdum, quia fungentia officio opificia inflammatione laborat: interdum quia
 proxima ipsis membra afficiuntur. Ita respirantes dolore infestatur ex inflammatione lienis, aut
 ventriculi, aut iccoris, aut musculorum, qui in hypochondrijs sunt: & ob eam rē spirare difficul-
 ter cogunt illo genere spirationis difficultatis, quo spiratio parua ac crebra fit. Sed huius spiratio-
 nis difficultatis atq; etiam aliarū cuiuslibet causa, libro de spirationis difficultate primo, dicta est.

72 *Solut autem Vrina Piruuant a micta, Candidum ac Laue obtinens Sedimentum.*

Quoties vesicæ inflāmatio concocta sit, confluunt in sedem eius interiorem cōcocti humores,
 ac pariter scilicet cum vrina excernuntur, indicium bonæ concoctionis in sedimentis habentes.

73 *Si vero neq; concedat Vrina, neq; Vesica mollescat, ac Febris continua sit, Primis circuitionibus morbi Inter-
 ire eum, qui dolore afficitur, Expectandum est.*

Neq; mollescere vesicam, ac febrem cōtinuam esse, perspicuum est: vrinam vero nequaquā cō-
 cedere, obscure dictum est. Etenim nomen de affectibus & accidentibus ferre assolet, quemadmo-
 dum oēs alij posterioris æui concedere inflammationem, molem, duritiem, retentionem, dolorē, di-
 xerunt: non tñ aliquis concedere vrinam dixit. Itaq; forsità de prædictis Hippocrates appellationem
 transtulit ad vrinam, vt mutationem eius in melius ita intelligamus. Quod quidem si conce-
 datur, vacuationem quoq; ex suppressione, proditam ab eo inaudiamus, licebit: vt intelligamus
 per inflāmatōnem vesicæ, supprimi vrinam: id enim quoq; interdū accidere solet, quoties perç
 exitiosus & morbus est, ac rarer ex eo cōualescunt. Igitur ad hunc modum legitur in alijs qui-
 busdam, & item in codicibus Artemidori & Dioscoridis: in alijs vero dictio ita habet, si vero nec
 vlla fuerit vrina, neq; dolor concedat, ac talis lectio nullam habet quæstionem aut ambiguitatem.

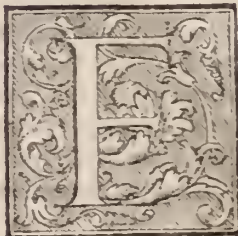
74 *Hæc Formula potissimum Attingit Pueros à Septimo ad Quartumdecimum annum.*

Propter inopportunos atq; exuperantes cibos copia plurima colligitur humoris, crudi vocati,
 in corporibus puerorum. Is igitur per renes expurgatus quotidie, atq; etiam per vrinarios me-
 tus in vesicam collectus, interdum calculos in ea gignit: sæpe etiam inflammationes, quoties veli-
 ca ab humoribus talibus subinde traiicientibus, vehementer afficiatur.

D GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS COMMENTARIUS TERTIVS

DE FEBRIBVS

1 *Ebres autem Iudicantur Isdem numero Diebus, et Ex quibus Supersunt homines, & Ex
 quibus Intereunt.*

Duo habetis volumina (vobis. n. id dico sodalibus, quicq; coegistis me, quæ
 nequaquæ instituerā, scribere enarratiōes cōmentariorū Hippocratis) in quibus
 oia pcepta de diebus decretorijs, ac de iudicationibus ppenſa sunt. Porro ſci-
 tis, vt eas quoq; nō tanq; gēdas in vulgus, ſed tanq; vobis tñmodo legēdas,
 ſcripſerim: accidit autē, vt exciderint, & i manibus multorū ſint, quæadmodū
 & alia multa à nobis pſcripta. Et ob eā rē nullū in cōmētarijs mihi libuit enarrare volumē Hippo-
 cratis: quicunq; n. arti vtilia ab eo didiciſſe oportuit, ea ſunt in multis à me voluminibus pariter cū
 pproprijs enarratiōibus cōprehēſa. Sed, qm̄ & quædam dictiōes obſcurius dicēte prauā nactę ſunt enarra-
 tionem,

tionem, ita ut nullus vobis placeat ex ijs, qui commētationes scripserunt: melius vero, quā hī, scruta-
 ri sententiā Hippocratis visus ego sum vobis: idcirco me scripta relinquere voluistis vobis, quæ-
 cunq; sermocinando corā audiuitis. At vero id ipsum ego quoq; vobis prædixi, ut necesse sit enar-
 rationes fore inæquales, non oībus equaliter dictionibus enarratis, sed integrius illis, quarū nus-
 quam in cōmentarijs meis habui mentionem: summam vero ijs, de quibus in eis iam cumulatis-
 time docui, ne sæpenumero easdem res scribere cogamur. Ergo, quia omnem de diebus decretor-
 ijs sermonem, pariter ac de iudicationibus, in duobus persecutus sum tractatibus, hoc loco sum-
 mas rerum duntaxat earum, quæ ibi proditæ sunt, in animum reuocabo, petito inde initio. Iudi-
 catio enim per morbos de foro translata appellatio dicitur, significans præcipitē in morbo
 mutationem: quæ Quadrifariam existit, aut. n. statim vindicantur a morbis, aut magnam obtinēt
 in melius mutationem, aut statim moriuntur, aut multo deteriores euadūt. Itaq; Duas primas iu-
 dicationes, simpliciter nomināt iudicationes: proximas Duas magna ex parte cū adiectione ma-
 lam iudicationem, aut prauam iudicationem, aut aliquid tale, verbo iudicationis adicientes, quāq;
 vero & sine adiectione simpliciter. Didicistis præterea, ut oīs iudicatio cum quadam euidentī fiat
 vacuatione, aut abscessu: raro. n. pueruli tātummodo per somnum altiore ac longiore celeres
 in melius fecerunt mutationes: quas non nulli volunt et nominari iudicationes, alij nequaquā com-
 probant. At vero dies nominant Decretorios, in quibus tales firmæ pariter ac plurimæ fiunt mu-
 tationes: per alios dies, neq; firmas cernimus, neq; multas fieri iudicationes. Cæterum cognouit
 non primus solum, sed et maxime, admirandus Hippocrates decretorios dierum naturam: atq;
 et indicauit cām generationis eorum, Quam nos quoq; tractatu de diebus decretorijs docuimus,
 validiorem indicantes esse circuitiōnem decretorios dierū, Septenariū: secundam vero po-
 testate, Quaternariū, eō quod septenarius bipartito seceit: Denunciari aut futuram iudicationem in
 septenarijs circuitiōibus a quaternarijs: Quartum. n. diem septimi, vndecimū vero quattodecimi
 indicē esse: quos Hippocrates indices & cōtemplabiles noiat. Sanè tali mō numerari vult septe-
 narios: Duos deinceps primos per disiūctionē, sequentē vero tertium per copulationē. Itaq; disiun-
 ctio est, quous in alium diē delinente primo septenario, mox sequēs ab altero incipit: copulatio
 vero, quous vnus dies vtriusq; septenarijs cōis est, delinente in eū primo septenario, proximo ve-
 ro ab eo ipso incipiente: & ob eam rem Vigésimum diem, tertij septenarij nouissimū esse perhi-
 buit: quod si hūc quoq; ex disiūctione numeratus esset, primum et vigésimum, nō vigésimum, vali-
 diorem esse oportebat. Sed constat, ut non ita eueniat: Vigésimus enim & sæpenumero & vali-
 de iudicationem efficere cernit. Igitur, cū tres septenarij viginti impleāt dies, tum aut quartus se-
 ptenarius a primo & vigésimo inchoetur, ex septenarijs deinceps tribus viginti impleūbus dies
 merito Hippocrates quadragesimum diem, non quadragesimum secundum, decretorium esse di-
 xit: itidem & sexagesimum, & octogésimum, nō sexagesimum tertium, neq; octogésimum quartum.
 Hæc igitur circuitiōnum per septenarios digestio est. Numeratio vero per Quaternarios huic sub-
 sequens est. Diductio enim quous septenario in duos in eo quaternarios, quartus ab initio mor-
 bi dies, finis erit primi quaternarij, initium vero secundi: tum autē quaternarius deinceps tertius
 ab octauo inchoabitur diē, quia secundus septenarius ab eo ipso incipit: ita fit, ut vndecimus dies,
 finis sit tertij quaternarij, initium vero quarti. Porro quintus quaternarius a quattodecimo inchoa-
 bitur diē, eō quod & tertius septenarius: igitur ad septimumdecimū finis eius perueniet: qui rursus
 duobus quaternarijs, quinto ac sexto, cōis est, in quos tertius septenarius diductus est. Itaq; vigési-
 mus dies ægrotationis, finis trium septenariorum, & quaternariorum sex, habetur. Hi igitur per
 circuitiōnem decretorij sunt. Intercidunt vero etiā alij per morbos acutos, qui quāobrem interci-
 dant, libro de diebus decretorijs perpensum est. Hi sunt tertius, quintus, ac nonus. Intercidit quāq;
 & sextus, qui male iudicat, ppter ea quod cum accidentibus difficilioribus interdum faciat iudicatio-
 nem, atq; ad hypercrisim noiatam, hoc est acerbiorē iudicationem, excidat: & vero etiā, quod non
 ite gre discutiat morbū, sed imperfecte: & si quā ite gre discutiat, prorsus efficiat recidiuam. Hæc
 & alia multa sunt a nobis tractatu de diebus decretorijs prodita: quæ oīa ferè Hippocrates scripsit,
 alia alijs voluminibus, sed a me sunt vno tractatu cōprehēsa, cui titulus De diebus decretorijs est,
 simul definitis ijs, quæ minus definita erant, atq; etiā ite gre explanatis ijs, quæ ab Hippocrate
 videbātur minus ite gre prodita. Cui igitur libeat exquilita ratione præsentire futura, reuoluen-
 da sunt duæ commētationes illæ, e quibus altera de diebus decretorijs, altera de iudicationibus
 est. Nunc vero institui mus duntaxat enarrare dictionem Hippocratis in pposito libro: Ex quib-
 us supersunt homines, & ex quibus intereunt. Verbum/ex quibus/aut iudicationibus, aut die-
 bus, dicit: sed rectius est nō, diebus, itelligere, sed iudicationibus. Si enim & quæ maxime potest ver-
 bum/ex quibus/& de diebus dici, tamen primaria ratione in iudicationibus, & ob illas etiā in die-
 bus existit. Ceterum ex his superesse hominem aut interire, indicat appellari ab eo iudicationem
 in quavis celeri conuersione, non solum ea, quæ ad salutem existit.

2^a. Aph. 24. Ex
 tra. ord. 15. g

Intrat 3. & 5.
 Et. 1. l. pi. cō. 3.
 l. 14. 3^a. 120. d

2. *Simplicissima enim Febres, ac Signis firmatæ Securissimis, Quarto die, aut citius Desinunt: Maleficientissimæ
 vero, ac Signis affligentes Difficillimis, Quarto die aut citius Interimunt.*

Sim-

A Simplicēs dñr hoies (hoc est εὐθεις) & q̄ malefici sint in quadā simulatōe, quē admodū et simia callias. i. formosa: Dñr etiā & ij, qui sint probis imbuti moribus. Sed. n. primi frequens vsus apud authores græcos, secundi vero rarior est. Itaq; dicunt interdum & ita, non solum simplicem, sed et simplicitatem, de affectiōe bonis moribus prædita. Dinarchus igitur in Daonē ita dixit: Gubernans adolescentius rem suam Cephalion, & natura probus erat ac simplex. Demosthenes aduersus Æschinem cum iudicibus disputans ait, Nunc vero ob vestrā simplicitatem & indulgentiam pœnas dat, & hæc quoties libet. Plato libro de republica tertio: Igitur rectus sermo, conuenientia, honestas, concinnitas, ac simplicitas comitatur. non in scitiā intelligēs vocatam simplicitatem, sed re vera rectum, ac bonis moribus paratum intellectum. Iudē in Euthydemō dixit eū, qui simplices habeat mores & honestos: Et, vt demiratus est, hic est adolescens, ac simplex. Sed hæc abunde sint exempli gratia prodita ad cognoscendam authorū græcorum consuetudinē in verbo simplicitatis ac simplicis, secundum duas significationes factā. Nūc Hippocrates in altera earum, febres dixit, simplicissimas, tanq̄ dixerit placidissimas ac mitissimas, haudquaq̄ maleficas: & quoties securitatis indicia extiterunt, vltra primum quaternarium nequaquā procedent, sed aut quarto die, aut citius, desinent. Pari mō maleficę quoq; febres & cū indicij exitiosis factę, B quarto die, aut citius, interimunt. Itaq; constat, vt & tertium diem adnumeret decretorijs, dum ait; Quarto die, aut citius, desinunt. Itidē libro de vulgarijs morbis primo voluit, primum inter dies decretorios scribens || tertium. At vero securissima dicit indicia ea, quę particulatum ab eo magno pere commendantur: quorum & nominatim paulo post habet gratia exempli mentionem.

1. Epid. c. 6, 3. r.
14. 3^a. 120. d.

3 Itaq; Primus Impetus hunc in modum finitur: Secundus vero ad Septimum producit: Tertius ad Undecimum: Quartus ad Quartumdecimum: Quintus ad decimumseptimum: Sextus ad Vigefimum. Hi ergo ex Morbis Acutissimus per Quatuor ad Viginti ex additione Terminantur.

Septennero offendes ab authoribus græcis pditū impetū (græce ἐφοδον) hostiū aut latronū: ex quo nūc Hippocrates sic trāstulit appellationē ad circuitiōnē decretorios dierū. Cæterū, quę sunt deinceps scripta, p̄ se patēt, potissimū quibus in animo herent ea, quę paulo ante docuimus.

DE CIRCVITIONIB. MORBORUM: & QVO PACTO non INTEGRIS NUMERENTUR DIEBUS.

4 Fieri vero non potest, vt Horum Vllum Integrus Diebus eximie Numeretur: non. n. Annus ac Menses Integrus Numerari Diebus natura apti sunt.

C Cum tres in diem vigefimum septenarios adduxisset, ob id ait, Nō' possunt talia diebus integris numerari, neq; n. annū neq; menses integris numerari diebus. & vere sanē talia dixit, Annus. n. non trecentorū & sexagintaquinque dierū tm̄modo est, sed et quartę partis diei, & itē ad hæc partem cuiusdam propē quodāmodo ceterinæ. Vnusquisq; vero mēsis minor est triginta diebus, maior vero nouem & viginti. Noīatusq; est ab antiquis græcis μην. i. mensis, vt et nunc in multis ciuitatibus, tps̄ inter duas Lunæ ac Solis coitiones intercidens. Et, cui libeat tps̄ id exquirite ediscere simul cum idoneis demōnibus, q̄tum sit, integrum habet volumen ab Hipparcho factū quē admodū & de Tēpore Annuo cōmētarium nostrum. Ita ergo et Hippocrates septenarium dicit, nec non videlicet & quaternarium, non esse integrorū dierum, sed partem quandam deesse, tantam, vt tres septenarij viginti circumscribantur diebus. Sed, quę nam sit causa horum, ipsi tentauimus docere libro de diebus decretorijs tertio, cum tamen nemo antea vel dicere aggressus sit.

5 Postea vero Eodem modo & Eadem adiectione, Prima circuitio Quatuor & triginta dierum, Altera Quadragesinta dierum, Tertia Sexaginta dierum est.

Non id nunc dicit Hippocrates, quia post diē vigefimum ad quartum & trigefimum vsq; nullus intercidat decretorius: sibi. n. ita pugnaret, || medios quosdam dies decretorios in libris de morbis vulgarijs commemorās: & quę apparēt in egris, talē coarguunt sermonem. Sed, quia triū septenariorum ad vigefimum vsq; diē inter se deinceps numeratorum nō eadē fuit compositio (secundus. n. à primo seiunctus est, proindeq; quartodecimo die finitur: tertius vero huic copulatus est, & ob eam rem vigefimum habet limitem) idcirco & sequentē septenarium pariter procedere volens, vt ex duobus seiunctis, tertio vero copulato, viginti implent dies, quadragefimum nouifimum statuit terminum sequentium triū septenariorum: in ipsis vero duobus terminum circumscripsit trigefimum quartum: & ob eā rem fecit huius ante quadragefimum mentionē. Pari rōne mox ab his tres septenarij in sexagesimū deducunt: & vero || octogefimū decretorium perhibuit, non octogefimū quartum, libris, qui est de morbis vulgarijs. Ita tres septenarij viginti dierū numerum absoluunt: idq; euenit propterea, q̄ duo primi per disiūctionem numerant, ita vt quartodecimo desinant die, tertius vero iunctim cum secundo, ita vt hic quoq; vigefimo die cōtineatur.

Ibidem.

Ibidem.

6 Inter Initia aut horum Difficilius est Præsentire eos, qui parte Maxima temporis iudicandi sunt: Simillima. n. eorum Initia sunt: sed à Primo die Animaduertendum est, considerandumq; Singulis additis quaternarijs: Nec latebit, quō nam Vertetur morbus.

Rursus

Rurfus hoc etiam loco verbum iudicandi ad utrosque ordinavit, tum ad eos, qui ad bonum, tum E ad eos, qui ad malum mutationem faciunt: ac dicit inter initia morborum, qui breui iudicandi sunt, facillime cognosci, quo nam defuturi sint: quemadmodum paulo ante dixit de ijs, qui primo quaternario iudicandi sint. Etenim febris ipsa, si curanda est, placidior: si interemptura est agrum, maleficientissima est: & quaecumque in vtraque indicia sunt, in priore quidem omnia saluberrima: in sequenti vero deterrima sunt. Ita fit, ut neutra quartum transmeet diem: quoniam quidem didicimus, ut semper fiat iudicatio vel natura superante morbum, aut victa ab eo. Itaque placidissimas natura agrotationes ocysime superat, a difficillimis vero celerrime vincitur. Ita efficitur, ut maxime contrarii sint inter se morbi, qui celeriter iudicantur: similes vero, qui permultum temporis ad solutionem requirant. Ut enim per morbos breves magnus excessus quandoque naturae est, quoniamque agrotationis: ita, quoties neutrum magnopere exuperet alterum, sed, ceu pares quidam hostes, pugnet, plus est temporis ad alterius victoriam desideratur. Item luciantes, quicumque palaestrices peritiores habentur, iternoscunt, ubi magnum viderint excessum, statim alterum pericliturum: Si vero neuter magnopere exuperet, profectio plus temporis pugnaturos pronunciant, non dum cognoscetes, vter eorum victurus sit: sed processu temporis id quoque prius, quam ceteri, cognoscet, quippe qui vel excessum exiguum exquisitius animadvertant. Quo enim artifex maxime dissidet ab eo, qui F est artis expertus, est hoc, quod vel exigua rerum discrimina persentiscat. Sed, quia aliqua nullo pacto sentiri queunt praeter exiguitate, talia neque etiam artifex cognoscit. Itaque quamprimum sentiri possunt, tunc cognoscuntur. Ob eam igitur rem praecipit Hippocrates per singulos quaternarios considerare mutationem: non enim latebit, quo nam vertetur, id est utrum in sanitate salutemque egri exuperata natura: an exuperata, ad interitum: atque haec rerum summa est. Sed, quo nam modo eam rem potissimum agas, volumine de iudicationibus a me perscripto optime discas, licebit.

7 *Quartana quoque; Conditio, ex Eiusmodi Cosmo id est Ordine est.*

Id quoque plerisque incognitum est, & ob eam rem mirabundi, se penumero vaticinium quoddam, nostrum praesagium credunt, ut Febre detentus quartana vindicabit post diem (si ita fors tulerit) quintumdecimum. Atque per tertianam non demirantur praedictionem. Sed in vtrisque ratio communi est. Ut enim per febres continuas numeramus omnes deinceps dies in praesensione futurae iudicationis: ita per intermittentes, adnotationes: ut, quod per continuas septimus dies valet, id per intermittentes septima circuitio praestet. Ob id igitur exquisita tertiana septem circuitionibus, non diebus septem, iudicari natura solet. Quin etiam, quod quartus dies a principio numerati aduersus septimum est, id quarta circuitio aduersus septimam circuitionem: quartus. n. dies, septimi index est: & Antiqua tra- ite quarta circuitio, septimae index est. Sed de his omnibus volumine de iudicationibus per pensum est. Quocirca nunc id unum intellexisse sufficiet, ut & quartanae febris iudicationes ex numero circuitionum accidant, non dierum. Ex eiusmodi cosmo. i. ordine est. Cosmon. i. ordinem appellavit decretoriorum ordinem dierum: ut. n. a cosmias. i. inordinationis, proprium est araxia. i. inordinatio: ita cosmu id est ordinationis, taxis. i. ordinatio. Et ob eam rem appellauerunt mortales Vniuersum hoc, Cosmon, argumento ordinationis, quoniam quidem in eo cuncta recte disposita sunt. In medio. n. eorum terra posita est, extra circumit mare, id ambit aer, illum aether, demum his omnibus caelum circum obtenditur. Quin et conuersiones inerrabilium stellarum, quid opus est dicere, quam ordine eant, ut quae assidue similiter habeant: errantium vero reuolutiones, quae non singulis diebus pares existant, attamen ordinem paribus temporis circuitionibus seruant, ipsis assidue eodem Signiferi locos perreptantibus.

Antiqua tra-
latio habet de die
bus crisis:

S *Qui autem Minima temporis parte Iudicandi sunt, Praesentiri promptius possunt: Maxime enim ab initio inter se dissident. Qui. n. Conuoluturi sunt, Facile spirant, Sine dolore agunt, Noctu dormiunt, & Alia signa securissima habent. Qui vero Morituri sunt, difficulter spirant, Delirant, Vigilant, & Alia signa deterrima habent.*

Verbum quidem *ὀπιπέως*. i. propense, antea est proditum prompte facileque significare: propensius autem proculdubio appellat facilius, & ad cognoscendum promptius. Itaque paulo ante dixit, Simplicissima. n. febres, ac signis firmate securissimis, quarto die aut citius definiunt. Sed nunc recensuit id, ut per exempla planius indicet, quae nam signa saluberrima sint. Igitur ipse inferens dicit: Qui. n. conuoluturi sunt, facile spirant, sine dolore agunt, noctu dormiunt: qui vero morituri sunt, spirant difficulter, delirant, vigilant. Deinde vtrique sermoni adiecit, priori quidem, & alia signa securissima habent/secundo vero, & alia signa deterrima habent/clare indicans, ut exemplorum causa fecerit mentionem trium ex utroque genere signorum. Porro id et merito adiecit sermoni/maxime. n. ab initio inter se dissident/id quod antea quoque dictum mihi est: cum insigne sit discrimen inter se morborum, qui minimo tempore tractu iudicandi sint aut in sanitate, aut in morte: quoniam eorum, qui plus tempore extendant, communi similes notae in principio existunt. Ceterum verbum *ἀλλοφάσοντες* (nam dictum quoque id nomen est in dictione, non admodum consuetum graecis) aut delirare, aut inquietos agere (quod est verbum *ἀσολήνους*. i. conflictari) significat. Sed rectius, quantum ex ipsa voce coniicio, prius significatum est, ut nomen sit factum hoc *ἀλλοφάσοντες*, *ἐν τῷ ἄλλοτε φάσκον ἄλλα*. i. propterea quod alias loquatur aliter: non nulli, quia mutent alias in aliam figuram *τὰ φάν*. i. oculos, extititile dicunt appellationem.

His

9A *Hic igitur Ita euenientibus, Considerari conueniet per Temporis spacia & Adiectiones singulas, Meantibus morbis in Iudicationem.*

Vt antea, quæcunq; dixit de primo quaternario inter initia, recensuit, adijciendo & exempla: pari modo rursus per hanc dictionem persequitur ea, quæ sunt per illam tradita, in qua ait, Sed à primo animaduertendū est, cōsiderādumq; singulis additis quaternarijs, nec latebit, quod nā vertet morbus.

QVO PACTO in MULIERIBUS à DIE, QVO PEPERERINT IUDICATIONES existant

10 *Pari modo in Mulieribus Iudicationes fiunt à Partu.*

Principiū numerationis ubi fiat, nō quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. In quibusdā igitur circa secundū aut tertium incipiunt diē à partu, ex quo multi numerāt futurā iudicationē. Sed res nō ita se habet: sed, ex quo pepererint, numerationē fieri oportet dierū. Ceterum, cū hec omnia summam de diebus decretorijs docuerit Hippocrates, libet, vt in animum reuocetur id, quod à me sæpenumero dictum est. i. quædam quæ sita haud quicquid conducere ad artis ministeria logica habentia cōsiderationē. Vfus. n. præfensionis est agnoscere diē, quo morbus iudicandus est: sed, Vtrum talis sit acutus appellandus, an peracutus, an longus, an acutus adacutus, an acutus ex cōuersione, de nobis querere est potius, quæ de rebus. Quod si cui placeat vel talem quonem esse de rebus, nō non de ijs rebus est, ex quibus orsus quispiam aut præsentiat futura, aut recte medeat. Itaque subijciatur nobis vere præcognitum esse vigesimo die fore morbi solutionē: Tū re ita eueniente, quæadmodum expectabat, quendam dicere acutum morbum extitisse: quendam non acutum permittere noīari ipsum, finem. n. esse morborū acutorū quartumdecimū diē: Deinde eos inter se rursus dissidere, vt alter appellet perspicue longū, propterea quod exciderit ex acutorū limite morborum, quippe nullā esse existimandum per morbos aliam tertiam diem de quātitate temporis: alter vocet acutum ex cōuersione talem morbum: alius acutum adacutum noīet: alius nō simpliciter ita dicat, sed appellet acutum paulo adacutiorē. Si quis igitur primū audiat ea, ex quibus singuli discrepantes verisimilibus cōmuniūt opinionē: deinde decernat, quis nā eorum melius peiusue sentiat: multū cōteret temporis, nec aliquid in arte iuuabit. Pari modo, si quis nouit præsentire vigesimo septimo solutum iri morbum, nec possit definire, vtrum acutus appellandus sit, an diuturnus, an acutus ex cōuersione, nequaquam in artis officio offendetur. Optimum. n. est per diem in morbis abs tempore ductas, tamen earum existimare esse numerū, quātus decretoriarum circuitiōnū hā: vt breuissimus quidem primo circūscribatur quaternario, postea vero is qui secundo, tum qui tertio, deinde qui quarto, mox qui quinto, ac demū qui sexto, qui quaternarius in diē vigesimum deuenit: Postea vero exolui quaternarios, fieriq; per septenarios iudicationes: deinde et hos exolui procedente tempore, ita vt per vices dies morborum efficiantur solutiones: postea ad mensium numerū deuenire: Duæ. n. sunt temporum præfinitiones in morbis, vt aut acuti, aut diutini, noīentur. Sed gratia illustrioris disciplinæ sæpenumero ita noīamus: mox ab ipsis ducti rebus, cogimur alios inter eos rursus ponere acutos ex cōuersione, & omnes diem tres facere: e quibus rursus singulas partimur: Velut in primis, nepe acutis, hic simpliciter acutus, ille peracutus ab ipso Hippocrate noīatur: Peracutus, si septimū non trāsmittit diē, sed aut in eo, aut et maturius, iudicet: Acutus, si vsque ad quartumdecimū extendat: Tum aut huic quoque paulū quid adijci cernentes ambigimus, propriā non habentes deferre appellationē morbo, qui septimodecimo iudicetur: quō nec ei, qui vigesimo finiatur: Ita vt appareat hac in re ambiguitas foretica. i. acertualis nominata, videaturque interdum nobis verisimile, non esse quartumdecimū limitē acutorum morborum, sed vigesimum diem. At vero rursus & alia nō parua ambiguitas super ea ipsa re est. Etenim morbus acutus cū magnitudine quadā ac continuitate febris intelligitur: si. n. non ita sit, quæ circa quartumdecimū soluat diem, aut et citius, eiusdem appellationis nequaquam censemus. Igitur hec sunt & tot diem præscripti temporis acutorum morborum. Alia vero eorum, qui ad amphorem latitudinem post diē vigesimum extendantur: Et vero illorum consonū rationi videtur, vt, qui vsque ad quadragesimum prorogentur diem, quadam propriā differentia collocentur: qui aut ab his ad septimum mensē extendunt, alia diem: quō, & qui annui sunt, rursus alia cōprehendant: & ad hec, qui habent non mensium, sed annorum numerationem. Quod igitur assidue moneo, talia prætermittenda sunt: danda vero opera est, vt idoneus sis præsentire, quod nam tempore conualiturus sit eger. Itaque constat, vt Hippocrates in vno morbi genere, quam solet nominare suppurationem, interdum vigesimum diem statuat terminum eruptionis, interdum trigessimū, aut quadragesimū, aut sexagesimū. Quocirca permittens deferre appellationes ijs, qui circa talia peritiores existunt, ipse stude præsentire, in quæ de relatis diebus præfinitio ruptionis perreptura sit. Id cōperies duobus velut instris, experimento, ac ratione: Experimento quidem, vnā & item alteram docente suppurationem eruptam, alterutram proprio seorsum temporis spatio: Ratione vero, indicante materia suppurationis substantiam, & itē causam efficientem eius, & ea, quæ cum illa cooperantur. Simul enim aliquis vidit primam suppurationem quadragesimo, si ita contingat, erupisse die, quam talis commisit humor, verbi gratia, modice frigidus, ac tempore similiter modice frigidus, & etate, & regione, & natura tonus morbi, atque etiā affectu partis: & rursus simul vidit alteram erupisse sexagesimo die omnibus prædictis frigidioribus: tum autem vigesimo, si ita fors tulerit, calidioribus:

Ex his

Supra. 203. b.
cō. 2. 657.

Ex his orsus, poterit alias scrutari suppurationes, intentionibus vtens empirice perspectis, confere-
rens vero cū illis ea, q̄ nunc acciderunt per caliditatem et frigiditatem ipsorum humorū euariantiū,
& itē alterantis eos cause efficientis, q̄ calor natiuus est: & quacūq; alia huic cooperantur ex ter-
ra, tpe, cōditiōe: Porro causæ ipsius efficiētis magnitudinē ab ætate conijciens: & itē propria
ipsius natura: atq; ēt parte, in qua accidit fieri suppurationē: & alijs indicijs, quacūq; robur atq;
imbecillitatē indicant in arterijs ac venis facultatis. Qui enim nihil ex his agnouit, sed expectat ex
obseruatione cunctas discere suppurationes, mille tps̄ annorū ad eam rem nequaquam sufficiet:
quemadmodum rursus, qui ad natiuum respiciēs calorē, quantus sit, cumq; eo conferēs cōcoquen-
dorum naturam humorū, viam hēt inueniendę eius rei, quā vestigat. Is igit̄ est, qui potest ex ijs,
quæ nouit, ea ēt, quæ nō nouit, artificij ratione peruestigare. Hic vnus dicit, vt circa vigesimū diē
talis suppuraturus sit, circa trigesimū talis, & in alijs similiter, nihil insuper necesse habens addere,
vtrum oporteat noiari acutū, an longum, an acutum ex cōuersione morbū. Hæc. n. interstingue-
re officij est non medicorū medijsfidius ministerijs artis studentium, sed sophistarū sermonibus
vacantium: & ob eam rē de eiusmodi q̄nibus in excelsio insidentes folio, scite admodū pleriq; ser-
monibus perhauriunt auditores: quid vero sit egris euenturum, magis latuit eos, q̄ maris congij.
Alij ē contrarij idonei sunt ad cognoscendum morbos, ac p̄sentūdum futura, sed nihil hñt, quo
logicas diluant q̄nes: & ob hanc cām alij existimantur medici ab hominibus, alij sophistæ ac lo-
giatri. i. medici verbotenus, eos. n. ita appellāt: & si quos viderint librum aliquē legentes, & rōne
vrentes ad vtilium medicaminum interpretationem, tales logiatri esse suspicantur.

DE AFFECTIBVS QVI in CAPITE & ORE & FAUCIB. Affligant.

- 11 *Capitis aut Dolores Vehemētes & cōtinui cū Febre, Si quod ex indicijs extiterit exitiosus, Lethales admodū sunt. Si vero sine talibus indicijs Dolor Vigessimus transeat diem, & Febris detineat, Expectari oportet Sanguinis e nari-
bus eruptionem, aut alium quempiam Abscessum ad Inferas sedes. Sed, quo ad Dolor fuerit Recens, Expectari oportet Sanguinis eruptionem e naribus: aut Suppurationem, si Dolor alioqui circa Tempora ac Frontem sit.*

Inordinatus loquitur rem, quæ ad p̄sentiendum maxime conducit, sed recto ordine textitur
hunc in modū: Capitis dolores vehemētes & cōtinui cū febre, si quod ex indicijs extiterit exitio-
sis, integre lethales sunt. Si vero ex ijs, q̄ didicisti, de egro tanq̄ cōualituro quicq; speres, à p̄cipio
qdē ad septimū diē sanguinis e naribus fluorem expectato: procedēte vero tpe, id quidem ēt, pus
vero erumpet e naribus aut auribus in salutem ægri. Si vero ad vigesimum extendatur diē dolo-
ris accidēs in capite, tunc ēt sanguinis fluorem expectabis rarius: magis vero suppurationem, aut
abscessum ad inferas sedes expectato. Sed per illud tempus, quo sanguinis fluorē expectabis auge-
bit tibi expectationem, si in temporibus ac fronte dolor vehemens perseueret.

- 12 *Magis autem Expectari Sanguinis oportet eruptionem in Iunioribus Trigintaquinque annis: in Senioribus vero Suppurationem.*

Finitio ducta ab ætate est, quo magis expectes sanguinis e naribus fluorem. Causa vero perspi-
cua est, ac sæpenumero prodita, vt ætas ad quintum & trigesimum annum plurimum gignat san-
guinis. Accedit ad hoc, vt sanguis per hanc ætatem calidior ac biliosior habeatur: at (vt antea dictū
iam est) id quoq; ad sanguinis eruptionem à natura factam idoneum est. In senioribus vero vltra
trigesimum quintum annum expectanda magis suppuratio est.

- 13 *Aurium autē Dolor Acutus cum Febre Continua ac uehementi, Difficilis est: Periculum enim Delirij Mortisq; imminet. Quia igitur Fallax hic locus est, Cito etiam Animaduertere omnia alia indicia à Primo die Necessè est.*

Nunq̄ vehemens dolor in his euentibus auriculis fit: neq; si fiat, periculū comitabitur, pro-
pterea q̄ neque pars ipsa p̄cipua est, neque parti cuiquam p̄cipuę continuatur. Sed consue-
uerunt nominare dolorem aurium, quoties in profundo ex auditorio meatu doloris sensus fiat: H
tunc enim ipse afficitur auditorius nominatus neruus, non ex longo interuallo cerebro copula-
tus. Itaq; merito multi interimuntur per dolores aurium vehementes, in consensum perducto ce-
rebro. Quocirca non nulli ægri delirant, nec non aliqui derepente moriuntur, quem in modum
attoniti, quoties in cerebrum decumbat vniuersim, aurium dolorem committens fluxio.

- 14 *Iuniores quidē homines, Septimo die aut citius ab hoc morbo Interimunt: Seniores uero, Multo tardius: Febris. n. ac Delirium Minus eis superueniunt, et Aures eis ob id antea Suppurantur. Sed per has Aetates Recidua eueniētēs morborū, Plurimos Interimunt: Iuniores uero, Prius quā suppurētur aures, Interimuntur. Si. n. ex Auribus Pus effluat Candidum, Expectari potest iuuenem Conualiturum, si quod etiam Aliud bonum in eo indicium superueniat.*

In iuuenibus febris & delirium potius accidunt ob biliosum ac calidum temperamentum: ita-
que merito interimuntur, antequam aures suppurentur. Senes autem, quantum in hac agitur,
minus periclitantur: sed recidiuę ipsis eueniunt affectionum, quia non integre concoquitur dolo-
rem committens humor, ob temperamēti frigiditatem. Cæterum residuum dictionis satis per-
spicuum est.

15A *Fauces autem Exulceratae cum Febre, Difficiles sunt. Sed, si Aliud quoq; signum ex praedictis fuerit prauum, Praedicendum, ut cum Periculo morbus sit.*

Fauces exulceratae indicium sunt derodentis prauum humoris: Cuius vero difficultatis non parum, quia cum dolore fit deglutitio. Itaque considerari conueniet et alia indicia, ut exquiritius futura cognoscantur. Cuius vero in cunctis erit tibi praecipuum, potissimum vero in iis, qui nec exquisitae optimi affectus, nec deterrimi habeant: in quibus & ipse Hippocrates cessare allolet alia quoque indicia esse considerata.

DE ANGINA

16 *Anginae autem Grauissimae sunt, ac Celerrime Interimunt, quaecumq; nec in Ceruice, nec in faucibus Conspiciunt aliquid efficiunt. Plurimum uero Doloris inferunt, ac Spirationis difficultatem, quae non nisi Erecta ceruice trahatur. Haec enim & Eodem die, & Secundo, & Tertio, & Quarto, Strangulant.*

Quod *αίρω γα*. i. fauces, praecipuam gulae & gutturi sedem appellet, perspicuum est et ex iis, quae hoc loco scripsit, illas anginas dicentes esse grauissimas, quaecumque nec in ceruice nec in faucibus disponuntur aliquam indicem praeter naturam ex colore, calore, mole. Ceruicem. n. intelligit collum: Fauces vero aperiendo os ac linguam comprimendo deorsum, euidentem amplitudinem, in qua gemina ostiola uisuntur tum gulae, tum gutturis. Quoties igitur in neutro horum appareat aliquid praeter naturam, existimandum est intra gutturis corpora esse inflammationem, ex qua strangulantur. At, cum spiritus iter angustum natura, sit strangulenti, necesse est eo integre cluso ob circumuenientium corporum inflammationem. Itaque cogunt dirigendo collum spirare, quod disperseat uel paululum meatum: supini. n. decubitus eum extreme claudunt, prioribus corporibus magis coincidentibus in ceruicis vertebrae. Igitur ob eam rem, & quia inflammationem vexant musculi in gutture, merito dolore afficiuntur.

17 *Quaecumq; uero Dolorē alteri Similem inferunt, Attolluntur uero, ac Ruborem in faucibus efficiunt, admodum Exitiosae: Sed paulo Longiores, quam superiores, sunt, si Rubor fuerit Magnus.*

Secundam nominat anginae differentiam, in qua simul attollitur quidem locus in ceruice, & fauces rubent: dolore uero aequae, quae praedicta, afficiuntur: non tamen recte spirant. i. non spirant admodum difficulte, quia nec musculi in gutturae admodum vexantur inflammatione. Merito igitur eas exitiales haberi dixit, non tamen perinde, ut praedictas, celerrime interimere.

18 *Si quibus uero Fauces Rubent & Ceruix, haec Diuturniores sunt: Maxime uero ex eis Scruiuntur, si Ceruix ac Pectus traxit Ruborem, nec Sacer ignis Intro recurrat.*

Tertiam hanc commemorat anginam, quam alij per s litteram nominant synanchen, non per c litteram cynanchen. Vbi enim vehementer strangulantur, ac dolore vexantur, nec inflammatio aut sacer ignis apparet, aut in ceruice, aut in faucibus, cynanchen per c litteram, tale noiant affectionem. Sed, quod assidue moneo, uel & Hippocrates facere: nec ita uocabulis parce utitur, sed, ut libuerit, appellat. Sanè & quibusdam in codicibus antiquis legitur initionis per s litteram: Synanchae autem. i. anginae. Ita constat, ut nihil inueniet de c & s literis dissentire, quemadmodum medici recentiores agunt: ubi. n. confessa res est, obscenum est de nominibus litigare: at confessa res est iis, qui ministeria artis agnoscunt. Si. n. vehementer strangulantur, ita ut cogantur residere, deterrime exigunt, dolore vehementer affecti, nullum uero aut in ceruice habentes aut in faucibus accedens. Ab his uero deinceps existunt ij, qui non spirent quidem difficulte, sed dolore admodum vexentur, ac pariter tumescat ceruix, & fauces rubicundiores appareant. Tertio loco disponuntur ij, de quibus Hippocrates praesenti sermone persequitur, qui nec vehementer affligantur dolore, nec spirent difficile, gutture quidem nequaquam patiente, sed aut in fauces fluxione, aut in ceruicem, aut in haec utraq; decumbente. At uero fluxio haec magna ex parte biliosior est, ita ut perspicue sacrum ignem, aut inflammationem sacro igni similiorem, committat: unde & ipse dixit, Nec sacer ignis intro recurrat. Quod si pituitosum interdum oedema fiat, celerrime curatur: nec ullo pacto acutus talis morbus est. Caetera uero dictionis perspicua sunt.

19 *Si uero nec diebus Decretorijs euanescat Rubor, neque Tuberculo conuerso in sedem Exteriorem Pus non facile excreat, ac uideatur sine dolore agere, Mortem indicat, aut Recidiuam Ruboris.*

Sine tuberculo, aut sine excreationibus facile euacuatibus, euanescere aut sacrum ignem, aut ruborem (utroque. n. modo legitur) prauum fore perspicuum est. Sed illud nec diebus decretorijs/perpensione dignum est, uirum ita inaudiendum sit, ut, si diebus euanescat decretorijs, nullum malum signum futurum ei sit, an secus, ita enim non nulli exposuerunt: an copulare oporteat id cum iis, quae deinceps sunt prodita, ut et uelut Hippocrates illa diebus decretorijs euenire gratia fidei firmioris, quod sanè uerius est. Si. n. materia diebus transmeat decretorijs in pulmonem, recurrente introitus sacro igne nequaquam per halitum digesto in exteriori superficie, non solum non bonum id est, sed et malum maximum: propterea, quod ex diei fide firmitudinem assumat prauitatis. At, si pariter tuberculo foras tendente, ac facili excreatione, deleatur sacer ignis, aut rubor tunc non interituum agrum expectare oportet.

† Cod. manus- scripti gra. habet, ut Laurentianus uerit. ex impressis tamē Alanus ita posset uerit. nec tubercula conuersa nisi in sede exteriori, nec pus excre: facile ac sine dolore.

20 *Securissimum uero est, si Oedema aut Rubor quam maxime Foras uertatur. * Si uero in Pulmonē conuersio fiat, Dementia parit: suntque ex iis quidem magna ex parte Periculenti: in quibusdam uero haec, & alij utraq; abscessus. }*

Quarta Classis.

DDDD

Hec

Hęc & item alia, quę deinceps perscripta sunt, clara sunt, quibus prædicta in animo harent. E

DE GURGVLIONE

21 *Gurgulioes at cū Periculo Secant, & Scarificatur, & Aduritur, } quoad rubidi magniq; fuerit: Inflammatio. n. superuenit, et Sanguinis fluor: sed hos oportet Alijs moliminibus extenuari eniti per illud tps. Vbi vero Secretū fuerit oē id, quod Vuā appellat, sitq; Pars gurguliois Summa maior ac liuida, Superior uero tenuior, per illud tps Admoliri Manus Tutū est. Sed præstat, simul atq; Aluū subduxeris, uti Chirurgia, si liceat per tēpus, nec æger straguletur.*

*Ap. penfile.
*Ap. orbiculata
*Ap. penfile.
Prognostico theoremati permittū est exiguū quoddam curationis pceptū, quo sine nequaq; fieri poterat, ut integre præfagiū cognosceretur. Gurgulionem si inflammatione laborantem pcedas aut scarifices, sanguinis fluor & inflammatio comitabit. Sed, quoties secretum fuerit, quod vuā appellant, sitq; pars summa gurgulionis maior & orbiculata, superior uero tenuior, tantisper admoliri manus tutū est, potissimum aluo antea abunde subducta, siue spōte, siue ēt prouidētia medicī.

SIGNA ET ACCIDENTIA AFFECTO LOCO NEQUAQVAM DEFINITO

22 *Si quibus Febris Desinit non cum indicijs Solutorijs, neq; in diebus Decretorijs, Recidiuam Expectare oportet.*

*Sūt qui legē dū uelint affirmatiue, et ubi & cat.
F
Quoties neutrum existat ex ijs, quæ dixit, tunc expectare oportet recidiuam, non ubi alterum adsit, alterum desit. Quæ enim non ex ratione leuant, recidiuā facere consueuerunt, quanq; id diebus accidat decretorijs: at uero constat, ut hæc non ex ratione leuent, quæcunq; neq; cum indicijs solutorijs, neq; in diebus decretorijs, uisa sunt desisse.

23 *Si qua uero Febris prorogatur, Salue affecto hoīe, Nec dolore detinēte aut ob inflammationē, aut ob aliquā aliā occasionē euentē, Expectari oportet Abscessum cū Oedemate ac Dolore in aliquem Articulum, maximeq; Inferiorē.*

G
Quæ antea dixit particulatim, primū de abscessibus circa hypochondria, deinde circa thoracem ac pulmonē, ea nunc repetēs pronunciauit in uniuersum. Cū. n. triplex sit causa prorogationis febrium, aut pp aliquam partem affectam curatu difficilem, aut pp humores crudos & crassos incoctosq; aut pp aliquod cōmissum: si nec affecta fuerit pars, aut nulla alia causa aut ægrī committentis, aut curantiū eum, aut propter exteriorem causam, uerbi grā tempus terram, conditionem, domicilium prauum, conflictationem, solitudinē, angorem: restat, ut humoribus crudis ac concoctū difficilioribus prorogetur. Hos igitur assolet natura in partem quādam ignobiliorem expellere, quoties per excretionem pellere extra corpus non queat. Sæpe enim dictum iā est, ut humores corporis calidiores tenuioresq; paratissimi sint ad excretionem: crudis uero & crassis, aut per abscessum, aut per sympepsin. i. concoctionem, natura medeatur. Porro id ipsū, ut per cōcoctionem medeatur, excretio quædam est, quæ ex urina magna ex parte, raro per aluum efficiatur.

24 *Talis autem Abscessus magis ac minori tempore euenit Iunioribus, quā Trigesimum annum agentibus.*

H
Sæpenumero dictum est, ut morbi, quos humores cōmittunt calidiores, cum ægrī uiribus ualentioribus per excretionē iudicent. His contrariæ sunt affectiones, in quibus facultas debilis est, & humores frigidī, q̄ nec excretionē nec abscessu iudicant, sed aut corrūpunt ægrū, aut per quā lōgo tēporis spatio uix concoquunt. Porro inter has mediæ intercidūt, quæ per abscessum iudicantur: in quibus ex duabus dictis oppositionibus, alterum ex altera, alterū ex reliqua, est. Duę. n. oppositiones existunt, e quibus altera secundum naturā humorū, altera fm vires, h̄r: atq; in alterutra earum duo inter se opponuntur, ex humoribus quidem calidi frigidis: ex uiribus uero fortes debilioribus. Si igitur humores calidi sint, non oportet facultatem validā haberi, si abscessus quispiā futurus est: si uero frigidī, facultate opus est valida ad abscessum. Cæterum dignotio uirium hæc est, maxime quidē propria in earū singulis antea inuenta est ab actionibus. Ab ætate uero ducuntur indicia, pro iuuentute ac senectute, de qua nunc Hippocrates agit: dicitq; magis accidere ac citius talem abscessum ijs, qui iuniores sunt trigessimū agentibus annum: ijs uero, qui seniores quidē sunt his, non dum tñ sunt senes, minus ueniunt, ac tpe longiore: senibus uero minime accidūt: in animū reiecto omni eo sermone, quē Hippocrates inter inītia habuit: Si qua febris progetur, salue affecto hoīe, nec dolore detinēte aut pp inflammationē, aut propter aliquā aliam occasionē euidentem. Hęc itaq; nobis reuocans in mentem dixit tales potius fore in iunioribus abscessus.

25 *Considerandum uero statim de Abscessu est, si Vigessimū diem detinens Febris Transcendat.*

*Galen⁹ tñ fū est illic duos aphorismos, nō unum.
|| 2^a. Aph. 23.
Ext. c. d. 15. d.
Cum antea & iam de morbis diutinis differeret, mentionem habuit uigesimali diei, tanquam ad hunc usq; diem extenti morbi non dum diutini existāt. Porro antea quoq; est proditum, quamobrem non possit vnus poni limes firmus acutorum morborum. Quocirca nequaq; mirum uideri debet quatuordecim diebus eum dicere iudicari morbos acutos, & rursus uigessimū cōmemorare. Etenim in Sententijs quoq; ubi quartumdecimum diem finem fecit summum iudicationis acutorum morborum, commemorauit etiam septimumdecimum. Est autem inītiū illius sententiæ: || Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur. finis uero est: Rursus uero decimusseptimus contemplabilis est: is. n. quartus à quartodecimo, & septimus ab undecimo est.

26 A *Senioribus vero per Febrem longiorem Minus fiunt.*

Merito: quia in morbis iudicandis per abscessum, facultatem habere firmitatem quandam, nec prorsus ad extremam concidisse infirmitatem oportet: & ob eam rem, in quantum pcellerint per ætatē, abscessus minus fieri accidit: senibus vero non minus, sed minime accidunt. Nunc vero nō γέροντας, i. senes, dixit simplici rōne, sed cum ijs, qui trigessimum agant annum, conferēs, γεραιτέρους, i. seniores noīauit eos, qui prouectiores, q̄ hi, per etatem existāt. Ceterum, vt ita vtatur senioris appellatione, & antea definitum est, & item deinceps nihilo minus indicabitur.

27 *Oportet autem Talem expectari Abscessum per Febrem continuam: in Quartanam vero discessuram esse, quoties Intermittat,prehendatq; Errabilem modum, atq; ita agendo Autumno propinquet.*

Dictū est & in libris de dñia februm, vt quartana a tribilario humore consistat: & itē est proditum de generatione huius humoris, quæ duplex est, tū ex sanguine crassiore, qui respondeat proportionē in venis, subsidenti in dolio vini fæculę: tum ēt flaua bile vehemēter affata. Hæc igit̄ atra bilis alioqui malefica est, ac derodit partes, in quibus abūde collecta est: altera vero atra mitior, q̄z hæc, est, sed potissimū quoties non dū traxerit in aīali morā, aut cū aliquo calore abundanti & p̄ter naturā cōmerciū habuerit. His igitur ita habentibus, quoties febris cōtinua fuerit, quod est nō definēs ad integritatē, ad eiusmodi abscessus vertit̄, diutius imanēs: at, si intermittit, atq; id ipsum potissimū euenit per estatis finē, verti morbū ad circuitiōnē quartanā ratio est. Quātum. n. humorū ferbuīt estiuo tpe per febres continuas, ac desiuūt in atrā bilē, quodāmodo restinctū est: proindeq; calore febrifico eger vindicat̄, maximeq; quoties sudores superueniūt. Sed, si non antea natura quodāmodo excernat veluti cinerē vehemēter affatorū humorū, hic rursus permanēs in corpore & calefcēs, putrē quandā recipit affectionē: idq; quoties ei accidit, feruēdo, excitat febrē: a qua rursus eueniēte sudore, pariter cū eo, quod ferbuīt atrā bilis, euanuit: tum rursus aliā reliquiā feruentes, rursus alterā excitant febrē. Cui igit̄ non dū vnam habeat oē corpus affectionē, sed atra bilis in quibusdā partibus in super moueatur, in quibusdā immota maneat, in alijs putreat, aut ferere incipiat, inordinatas fieri febres necesse est. At vero, quoties in cūctis venis eadem fiat affectio, exuperatē atra bile quartana consistit febris, maximeq; quoties æstatis conuersio in autūnum extrorsum delationis ac p̄spiratiōis prohibeat humores, in trorsumq; auocet in profundum: quam hyems affectionem excipiēs, vtpote intendens p̄ frigore delationem in trorsum humorum, rursus ad alteram vsq; mutationem in habitum calidiorem, in quo morbus cœpit, adseruat corpus.

28 *Quemadmodum vero in Iunioribus, quā Trigessimum agentes annum, Abscessus fiunt: Ita Quartanae potius annum agentibus Quādragesimum, aut etiam Senioribus, accidunt.*

Al. trigēsimū.

De mutatione per ætatē, alio loco fusius dictum est: nūc vero summatim decurrere tractatum sufficiet. Pueruli plurimū sanguinis habēt humorē: eumq; tñmodo haberent, quantū in ipsum agit etatis tēperamentū: at, q̄a cibi copiā ingerūt, atq; eā inordinatā, succorū aliquid, q̄ crudi noīe dicunt̄, subnutriūt. Porro, quoties ad ætatē deueniūt adolescentiū, quidā iam recte viuūt, meliorē vitæ nacti tenorē: & ita sanguis in illis exuperat dūtaxat: Quidā vero adolefcētes multo deterius viuunt, q̄ parui pueruli: itaq; tales egrotant subinde pariter ac vehemēter, copiā crudorū succorū colligētes. Iis, aut, qui deinceps ab hac sunt etate, potissimū si praue viuant, amarulentus subit humor: ita vt in his exuperet non sanguis solum, sed ēt ille, qui sanē pallidaq; ac flaua bilis appellat̄: idq; accidit non nullis vsq; ad trigēsimū annū, alijs ad trigēsimū quintum. Primus. n. terminus cōuersiōis ad habitū frigidiorē, trigēsimus est: nouissimus vero trigēsimus quintus. Multis vero p̄pter naturā, quā traxerūt ab initio, & quacūq; secundū casus aut consuetudinis & arbitrij dñias D permutantur: in medio, vigoris ætas circūscripta est. Ob id igit̄ & Hippocrates q̄nq; trigēsimū cōmemorat, quēadmodum nunc: sæpe ēt || trigēsimū quintum. Quia. n. aliā alijs accidant mutationes, fieri non potest, vt vna mensura firma à cūctis cōis finiatur: sed id assidue in animo seruabis, antea quoq; libro de diebus decretorij tertio perscriptum. Nā, si id in animo seruabis, prædictisq; adijcies, non difficile inuenias causam eorum, quæ Hippocrates per hanc dictionem scripsit. Vt. n. per tēpora calefactos æstate admodum humores, & vt ita dicatur, feruefactos necesse est genere aribilariū humorem: quem excipiēs collectum in corpore autumnus, vtpote frigidus, nequaq; patitur similiter extrorsum diffari, neque facile vacuari: Ita per etates ætas inclinans efficit. Nam, quātum in ætatis vigore ferbuīt humorū, atque in atrā mutatū est bilem, id hæc difficulter discutiens, febres potius quartanas committit: opusq; est tēpore longiore per hanc ætatē, vt corpus tali repurgetur bile: ita fit, vt ad usq; senectutē in medio aribilarij omnes morbi in his magis exuperent, in illis minus, elephantēs, cancri, lepræ, melancholiæ, febres quartanæ.

Supra. 108 g
t 12.

29 *Sciendum autem, vt Abscessus Hyeme potius fiunt, ac Tardius desinant, & Minus retrocedant.*

Triā de abscessibus Hippocrates in præsentī oratione pronnnciavit: principio vt hyeme potius accidunt, deinde vt tardius desinant, demū vt minus retrocedāt. Ceterū abscessus per hyemē

Quarta Classis.

DDDD ij potius

potius euenire exuperans in ea humor ostendit: etenim antea dictum iam est per excretionem ca E
lidos, per abcessum frigidos, vacuari humores. Porro, vt & tardius definat, caufanda est humoris
natura, atq; etiam circueuntis aeris frigus: discutatur. n. omnino, oportet, decumbens humor, vt
abcessus curetur: at humores crassi frigidiq; ægrius discutuntur, potissimum quoties obductus
aer frigidus fuerit. Ob eiusmodi vero causas & minus retrocedunt, quandoquidem retrocedenti-
bus, motionem quandam adesse necesse est: at frigidi moueri difficiliter possunt.

DE VOMITIONE SPONTINA

30 Si quis per Febrē non exitiosam dixerit Caput dolere, aut ē Tenebricosum aliquid ob Oculos obuersari, aut si Oris
Ventriculi morsus in eo extiterit, Biliosa Vomitio aderit: Sin Rigor quoq; prehēderit, & Inferiores hypochondrij par-
tes frigide fuerint, adhuc Citius Vomitio aderit: Si quid vero Bibat Esietq; sub hoc tēpus, perquā Cito Deuomet.

De vomitione spōtina eueniēte rōne iudicationis hoc loco Hippocrates docet. Prima autē fini-
tio ei est, vt morbus haudquaq; exitiosus habeat: appellauit autē iā hunc morbū sæpenumero πει-
ρυσμότα .i. salubrē. Scda vero, vt ægro dolēti caput, obuerfēt quiddā ob oculos ὀφθαλμοειδές, .i. tene-
bricosum, quod vtiq; significat atrū ex flauæ bilis synceræ exhalatione confectū. Hæc. n. plenius
calescēt, & vt ita dicat, superassata atram exhalationem, ceu fuliginem quādam, ad caput remittit, F
ob quā capitis dolores infestāt. Quantū vero eius ad oculos permeat, turbulētiorē reddit in eis hu-
morem, splendidū ex natura ac purū, ita vt fiat conditio quādam similis ei, quæ circa purissimum
ac lucidissimū aerē euenit, recipientē statim in se aut fumidū quendam aut fuliginosum nigrorē.
Hanc igitur exhalationē sentiēs à cerebro permeans ad oculos visorius spiritus, quæadmodū per
suffusiones, visa (vt ait) tenebricosa cōmittit. At vero, cum talis exhalatio de sedibus qñq; etiam
subeat pulmonis, eā interstinguimus ab illa, quæ de ore ventriculi redundat, cordis dolore. .i. car-
dialgia. Tales. n. humores latēt pulmonē, vt qui vel oīno non sentiat, aut difficulter sentiat: vētri-
culi vero ostiolū (appellatur id, vt constat, ē cor) pp magnitudinē neruorū, quos hēt, sentiētium,
nihil latet, quod in eo infestet: ita fit, vt mordēs biliosus humor, cardiogmon, .i. cordis seu oris ven-
triculi morsum, cōmittat: & ob eā rē biliosa vomitio eis accidit. Tale. n. ē Thucidides indicauit,
dū ait, Et, cū in cor inhæsit, subuertit id, ac purgatiōes bilis, quæ à medicis sunt appellatæ, subierūt. »
Verbū enim, subuertit, de impetu dixit in vomitionē, statim ēt nomināscor, vētriculi ostiolū: & »
ob eam rē morsum eius cardiogmus & cardialgias appellitāt. Aliubi Hippocrates scripsit, vt in-
fernū labrum id ipsum indicet, haudquaq; quiescēs, sed quodāmodo intremiscens, ppter ea qd, si bi-
lis mordeat internā oris ventriculi tunicā, ita cōmouetur labrū: didicimus. n. ex dilectione vnam G
esse oēm hāc tunicā perpetuā per oīa sibi, & oīs ventriculi, & gulæ, & linguæ, & palati, & oīs oris.
Hæc igitur est, q̄ & labra concutit, quoties ab acriore bile collecta in ore ventriculi mordetur: ta-
lis. n. humor præ leuitate fluitare natura assolet: & ob eam rē ad stomachū redūdat, relinquēs ven-
triculi fundū, ac facile vomitur. Quod si rigor quoq; prehēdat tunc hoīem, magis ēt vomitio nō
solū citius, sed etiam bilis erit copiosioris: cū soleat rigor magna ex parte bilis efficere vomitionē,
quemadmodū, cū de ea ageretur, est demonstratum. Quin etiam, si quid bibat aut esiet per illud
tempus homo, adhuc citius deuomet, quia pariter cū bile, ingesta cibaria in vētriculo corrūpūnt.

de Viēt. rat. in
mor. acu. cō. 2.
t. 44. 7^a. 122. f.
sed ibi nihil de
vomitu.

31 Si quibus at horū cœpit Dolor Primo die fieri, Quarto premūtur magis †, ad Septimū vindicant. Pleriq; eorū inci-
piūt Dolore vexari Tertio die, Quinto fluctuāt magis, deinde Vindicantur Nono aut Vndecimo. Quod si quinto die
incipiūt Dolore vexari, et Alia quoq; secundū rōnē ipsis ex prioribus accidāt, ad Quartūdecimū morbus iudicabit.

† Multi cod. ha-
bent ēt, & quin-
to. aliqui, q̄ qui-
to.

Tres dixit differentias ex tempore duētas doloris capitis: & item tres terminos iudicationis ea-
rum. Itaq; prima differentia est, si prima die egrotationis, capitis incipiat dolor: altera, si tertio die:
tertia, si quinto. Sed omnibus his cōe est ad septimum quodammodo diem, à quo incept, desine-
re. Si igitur incipiat primo die, septimū habet decretorium. Si tertio, quātum in ipsum agitur se-
ptenarij numerū, decimum: sed, quia hic nequaq; decretorius est, ad nonum aut vndecimum de-
uenit iudicatio, q̄ citior aut tardior, q̄ septenarius terminus, vno die est. Atq; in animum rursus
reuocabis, vt & nonum diem hoc loco cōmemorauerit tanq̄ decretorium, quemadmodum & (vt
antea docui) tertium, nō per quaternariam aut septenariam circuitiōnē habētes iudicationem, sed
ea ratione, qd intercitant: quemadmodū libris de diebus decretorijs ostensum est. Quin ēt tertia
differentia doloris capitis, quæ quinto incipit die, ad quartumdecimum prorogatur, propterea qd
non admodum calidus sit, neq; festinet, Indicio est, qd incipiat quinto die, & quia adiecto septena-
rio primis quinque diebus oēs fiant duodecim: duodecimus vero non sit decretorius: neq; etiam
fieri possit, vt vnum anticipet diem: ostensum. n. iam est eum esse limitem morborum, qui acutis-
sime mouentur, proprium: Itaq; merito in quartumdecimum excidit.

32 Hæc accidunt Viris & Mulieribus potissimum in Tertianis. Iunioribus accidunt etiam in Illis, magis vero &
in febris Continuis, & in Veris tertianis.

In hominibus iam perfectis, de quibus assolet ferre virorum ac mulierū appellationē, in oibus
febris tertianis talia accidunt, propterea qd ætas biliosissima existat: In iunioribus vero, q̄ ij, non
in

A in omnibus, sed solūmodo in veris tertianis, q̄ sanè biliosissimæ sunt. Porro accidunt & per morbos acutissimos, nam hi quoq; biliosissimi sunt: constatq; vt & perfectis multo magis eueniant: id. n. prædictis consequens Hippocrates nequaquam adscripsit, tanq̄ vel à nobis intelligi possit.

- 33 • *Quibus vero per Talem febrem dolet Caput, & pro Tenebris ob oculos offusis Hebetudines subeunt Oculorum, ac Splendor obuertitur: & pro Oris Ventriculi morfu circa Hypochondrium aut leua parte, aut de vtra, aliquid Contenditur, Neq; cū dolore, neq; cū inflammatione: Sanguinem de naribus in his fluere, pro Vomitione Expectandū est. Magis vero & hic in Iuuenibus Sanguinis fluorem Expectari oportet: Agentibus vero Iriagesimum annū, aut etiam Senioribus, minus: sed Vomitionem in Talibus Expectari oportet.*

Talem dixit febrem, qualem inter initia sermonis per hanc indicauit dictionē: Si quis in febre non exitiosa dixerit caput dolere. Id igitur cōe in vtraq; seruans febre, cōe quoq; fore dicit, vt iudicentur per excretionem: proprium vero vtriq; adiecit in excretionis specie, in priore quidem, biliosam vomitionem: in sequenti vero, sanguinis fluorem. At vero signa id indicantia, in priore quidem visa tenebricosa ac oris ventriculi morsum: in sequenti vero, hebetudines oculorum & splendorem: & item intentum hypochondrium citra dolorem & inflammationē, indicia maxima B fursum versus tendētium humorū. Porro supra quoq; dixerat sanguinis fluorem comitari decretorie inflammationes, q̄ in hypochondrio sunt: magisq; in iunioribus, in quibus sanguis exuperat: & rursus id ipsum nunc adscripsit: & item vt biliosa accidant vomitiones in aetate vigētibus. Cæterum libro primo de morbis vulgarijs ēt lachrymari præter voluntatē dixit eos, quibus sanguis e naribus erupturus est. Hæc igitur cuncta componens, atq; adijciens eis, quæcūq; aliubi docui, nunq̄ non præsenties futurum sanguinis fluorem, potissimum si clare ex pulsu cognoueris indicium excretionis, quod vsquequaq; præcedit decretorium sanguinis fluorem.

1^a. Epi. cō. 2. t.
80. 3^a. 116. a

DE CONVULSIONE

- 34 *Pueris aut Convulsiones accidunt, si Febris Acuta fuerit, nec Aluus deiciat, ac Vigilent, Paueant, Lugeant, Colorem mutant, & Viridem aut liuidum aut rubidum trahant. Hæc igitur Nuperrime editis Pueris, promptissime accidunt ad Septimum vsq; Annum: Adultiores vero Pueri Viri; Non item in febrisprehenduntur Convulsionibus, nisi aliquod indicium extitit: validissimum ac deterrimum, Qualia per phrenitidem accidunt.*

De cōuulsionibus hoc loco disputat, q̄ non in parte vna corporis, sed in oī eo infestēt: q̄ in pueris promptissime eueniūt, sed magis lactētibus: nō minime vero & pp vsū lactis, magisq; quoties fuerit {admodū} crassum: & q̄a plurimo alimēto & inopportuno vtunt, nihil aliud agnoscētes viuendo præter elitandā cōmoditatem: oē. n. neruosum genus in illis debile est. Cū. n. tres vires genere existāt, ex quibus gubernatur corpus: Duabus quidē pueri, q̄ cæteri, fortiores existūt: Vna vero debiliores, quæ in neruis innexa est: & ob eam rē præcipuissime conuellunt: & rursus ad habitū naturæ facillime remeant: Perfectis vero nec facile fiūt, neq; desistunt cōuulsionis affectus pp valentiam in neruis facultatis. Itaq; conuulsio accidit ēt sine febre in fortibus admodū frigidibus, & copia humorū crudorū crassorumq; & itē inflammatione in neruis ac tēdonibus, quoties originem ad consensum agant. Sed hoc loco de conuulsionibus docet, q̄ per febrem fiant, quemadmodū inter initia subiecit persequi præfensiones in morbis acutis, & in alijs, q̄cūq; ex illis decidentibus fiunt. Itaq; cōuulsiones per tales morbos in Auctioribus illa significabunt indicia, q̄ maxime per phrenitides difficiliore existunt, sed potissimū si partes in vultu peruertunt, aut dētes strident, aut oculi crebro mouent, aut peruertuntur: In Pueris vero vel sufficet, si vigilent tūmodo: interdū si metuant admodum, quod sanè *επιλαλησαι*. i. pauere, noiauit: si lugeāt cū intēlione vehementiore, & aluus haudquaq; deiciat. Hæc igitur cœ causæ sunt: Indicia vero conuulsionis ad tales cās, colores p̄ter naturam habentur, indicantes humorū prauitatem, ex quibus cōuelli assolēt: D Viridis. n. aut liuidus, prauū qualitate significat humorē: Rubidus vero, sanguinis copiā idicat.

- 35 *Cōualituros aut Moriturosq; Pueros, et Alios, Scrutari cōuenit Oibus signis, Prout in singulis singula relata sunt.*

Id etiam antea dixit: & nūc quoq; commemorat: & rursus post paulum dicit, propterea q̄ utilissimum sit: Attamen non id intelligunt pleriq; medicorum: sed interdū aliquod ex prauis videntes indicijs, ex quibus contingit viuere hominem, criminantur, cœ mendacem: quemadmodum rursus bonis apparentibus interempto agro, falsum esse Hippocratem dicunt, non dūcernentes, vt interdum à multis bonis indicijs vnū malum vehemēs peruincatur: & rursus è cōtrario à multis malis vnum bonum, quod vehemens sit.

- 36 *Hæc autem intelligo de Morbis Acutis, & Alijs, Quicunq; ex his fiunt.*

Hoc quoq; scripsit Hippocrates, quō ante dictū ēt præceptū, vaticinatus negligentia pariter & audaciā corū, qui sint eius volumina lecturi, & item quæsituri, quo pacto cōmemoret quadragessimū diem atq; sexagesimū, suppurationesq; & aquas inter cutē, nec nō febres quartanas. Cū. n. vel eo clare scribente, vt non solum agat de acutis, sed etiam de ijs, qui ex horum decidentia in longam temporis seriem extenduntur, attamen talia quærant, quid nam agerent, nisi id effecisset?

37 Oportet autem eum, qui sit recte Praesensurus Superstites futuros & Morituros, & in quibus Morbus Pluribus diebus Duraturus ē, et in quibus Paucioribus, Indicia ediscendo Omnia Interlinguere, Aestimādo vires corū Inter se, quemadmodum scriptum est, tum de Alijs, tum de Vrinis, & Screationibus, vbi pariter pus bilem q̄ excreat.

Omnia assidue oportere spectari indicia, nec vni credere, et antea dixit. Sed nunc adiecit, quod sermonis est utilissimum: id vero esse dico, vires aestimare indiciorum, neq; simpliciter has, sed cōferendo eas inter se. Sunt. n. quaedā indicia & ipsa per se praua, magisq; & minus: quorum vires mensurari oportet vocabulis (vt antea quoq; explanauit) aut exitiosum dicēdo, aut exitiosius, aut admodum exitiosum: & item adijciendo verbum, iam. Nec secus in bonis indicijs rursus, aut salutare, aut salubre simpliciter, aut magnam obtinēs vim, aut etiam cum verbo, admodum. Plus est enim, si dicatur, admodum magnam vim obtinere ad salutem, q̄ si nudum ac solum, magnam vim obtinere. Sed nunc conferrī oportere dicit vires indiciorum inter se, non modo similitum, verbi gratia bonorū cum bonis, ac malorū cum malis, sed et bonorum cū malis: nāq; per hanc comparationem ea quoq; quae fiunt praeter rōnem, innuit. In primis. n. agnosces, quid nam praeter rōnem eueniat: tum autē haudquaq; terreberis: & demum cōsiderabis, quāobrem factū sit: aut quid nam indicare natum sit. Sed haec oīa in nostris commentarijs dicta sunt, maximeq; in libris de iudicationibus: nec vero ab re erit nunc quoq; gratia exempli reuocare in animum quaedam, à cōi initio incipientes omnis praesentiendi facultatis. Consideres. n. conueniet in primis, vtrum praecipue pars vna in corpore affecta sit, an morbus sit humorū in conceptaculis conditorū: deinde per quā potissimum facultatem periculū agro imminet, etenim supradictum est tres esse facultates: tum deinceps facultatis illius mala ac bona indicia. Pingamus. n. facultatem de cerebro manantem imperpellam haberi, atq; etiā corporis partes imperpellas, totius vero hypothelin morbi, hoc est febrilis, ex putrescentibus solis habentes humoribus: deinde his ita habentibus, ab initio cuncta apparere in vrina bona indicia: hunc hominem mori impossibile est. Quocirca, quanq̄ aliquod appareat indicium terrificum, non solū non terreberis (quemadmodum pleriq; medicorum) sed etiā id iudicationem praemonstrare existimabis: etenim dolent caput, ac delirant, & intuentur tenebricosa quaedam ac flaua, & hebetudines subeunt oculorū, atq; etiā oris ventriculi dolore affliguntur: & itē spirāt difficulter, & hypochondria contendunt rōne iudicationis: & rursus deiectiones malignae, & screationes, atq; et vomitiones quaedam, & item partes nigrescentes putrescētēsq; & intermorientes hominem exhibent per oīa meliorem. Saepē. n. ex talibus excretionibus aegri facilius spirant, melius appetunt, melius dormiunt, dolore leuantur, ac resurgendo leuiores, & in totum faciliōres euadunt, perspicue indicantibus ijs, quae euacuantur, expurgari corpus, natura praeter spem superiorem conflictum repellente. Sed haec omnia potestate sunt prodita, atq; definita hoc volumine. Praecepta de pulsibus tūmodo addenda sunt, quae nos omnia in commentarijs de pulsibus clare perscripsimus, prorsus silentio dissimulantes sphingis aenigmata, qualia innumera scripsit Archigenes. Itaq; haec omnia prompta animo obseruando inspicere, cōferendo ea inter se: ex his. n. poteris praedicere ea, quae ab infirmis omittuntur, interdum et necessarijs ipsis haudquaq; exquisita perspecta: Quemadmodum saepenumero me vidistis in ijs, qui strideant dentibus, ex natura in illis haberi accidens pronunciare, ita vt existimarent familiares audientes non ex medendi facultate, sed ex arte vaticinandi talem extitisse praedictionem: Interdum et in dormientibus inconniuentibus oculis, vt id quoq; in eis ex natura existat: Et quodam in ventrem cubate id ipsi quoque natura necessarium. Porro mulieris cuiusdam aliquā visus est aduentibus nobis dexter oculus alterum insigniter superare, de qua dixi talem ante morbum extitisse excessum: Et itē in alio caua admodum tpa, quo perspecto tunc dixi per naturam haberi affectionem: Itidem aliorum cruentos oculos esse per naturam: Cōuulsam vero in alio supercilij partem, aut oculorū, aut labrorum: Et item non nulla ante morbum ex quadam causa fuisse exteriore. Quin etiā intermittentem pulsū, atq; etiā pulsus varietatem, & alia generis eiusdem ex natura in quibusdam haberi dixi, vel ipsis aegris haudquaq; perspecta: qñq; etiā, simulatq; cōualuerunt, restare visa sunt. Voces item asperas, raucas, clangosas, in hoc ex natura, in illo sub agrotatione, cōmitti dixi. De quibus cū libro de praefagiendo latius docuerim, nihil insuper necesse habeo hoc loco recēdere: sed sufficet, si summam horum inueniendorum dixerō, & ita orationem sistam. Quoties. n. ex omnibus alijs sine periculo videat morbus, tale accidens terrificum, ex natura adesse sciendū est: aut prorsus ante agrotationem fuisse pp aliquam causam euidentem. Quocirca mihi & Hippocrati credentes, considerabitis (quēadmodum dictum est) vires indiciorum estimantes, quemadmodū ipse, in quā, praedixit: exempli. n. habuit mentionē, quoties pariter pus bilem q̄ excreat: idq; ab eo dictum est per dictionem illam, quae ita incipit: || Quaecunq; suppuratur, dum scretio biliosa est, exitiosa admodum sunt, siue vicissim bilis ac pus, siue pariter excernatur. Per hanc. n. dictionem censuit cōsideranda esse exquisita ratione oīa, quae in aegris existunt: atq; nō nulla quidem exposuit eorum, à bonis ita exorsus: || Bona haec sunt, facile ferre morbum, facile spirare, dolorem sedari, sputum facile excreari. Tum deinceps, vbi ea omnia recensuit, à malis rursus exorsus: || Mala vero, inquit, his aduersa habetur, difficulter ferre morbum, spirationem magnam & crebra esse, dolorem non sedari

† Antiqui codices legunt, πρὸ τῆς νόσου, i. e. an agrotatione. & ita vetus traslatic.

Supra. 203. d. cō. 2. t. 53.

Ibidem. t. 56.

Ibidem.

A fedari, sputum vix excreari, sitire admodum, corpus ab igne inæqualiter detineri. Sed hoc tibi & prauorum signorum initium, doctrinæ est ab eo antea prodita ex prædicta hypothese, quæ de excreationibus conscripsit. Vt igitur, inquit, in his dixi, ita in cunctis agas, nihil omittendo, sed seorsum æstimando singulorum vires indiciorum, deinde ea inter se conferendo.

38 Oportet quoque Impetum Populariter Grassantium Morborum cito considerare, nec non tenere Temporis Collisionem.

Ad præoscenda futura in ægris accidentia, maxime conducit grassantium quoque morborum cognitio, qui iam præsentem, & item futuri sint. Dissertit autem ipse breui summa in sententijs, qui singulis increbescant temporibus, quique & præsentem & antea facta sequantur conditione. ¶ Vere. n. (ait) atræbiles, furores, & alij deinde, quos enumerauit, qui veris & aliorum temporum proprii sunt, quoties. s. proprias seruent naturas. Si minus seruent, grassaturos alios ait morbos antea facta conditioni congruentes: atque docuit, qui nam ex ijs postea futuri sint, qui vero statim in prima conditione. De ijs igitur, qui postea futuri sint, ita docuit: ¶ Si hyems squalida & aquilonia fuerit, ver vero pluuium australeque, & alia, quæcunque deinceps dicit. De ijs vero, quæ in ipsis præsentibus accident conditionibus, dum ait, ¶ Conditionum anni squalores salubriores (quod in totum dixerim) B quæ imbres, & alia, quæcunque deinceps existunt. Itaque in sententijs summam de morbis vulgaribus, docuit: In libris vero de morbis vulgaribus ad particularia deuenit. Quanta vero & horum vilitas habeat, quæque videantur comprehendere sermonibus vniuersalibus, explicabitur in commentarijs de morbis vulgaribus, ab his ordine perscribendis. Nunc vero summam totius dicæ præsentionis, de qua sermonem in præsentia dictione Hippocrates fecit. Indicijs. n. proditis hoc volumine prognostico, morborum ipsorum proprijs, censet adijcienda esse ea, quæ ex aeris conditione ducuntur. Finge. n. aliqua visa esse indicia ex ratione morbi sanguinis fluoris, esse vero & tempus verum, adhuc magis sperabis fore sanguinis fluorem: quod si præsens quoque conditio calida & humida fuerit, multo sanè magis: & item præteritorum duorum vel trium temporum conditio si sanguinem gignat, adhuc est magis sperabis fore sanguinis fluorem. Vt igitur sermo de sanguinis fluore, ita & de omnibus alijs est. Sed abunde erit dicere singulare exemplum futuri sudoris. Per ætus, qui squalentes sint, febres ut plurimum sine sudore eueniunt: per eos vero, in quibus minuta pluuia decidit, febres cum sudoribus magis fiunt. Itaque constat, ut præter alia signa, quæcunque ægrotationis propria habent, futurum demonstrata sudore, ambientis præterea aeris conditio accedens spem futuri sudoris firmiorem subscribat.

3^a. Aph. 20. Ex. ord. 14. a

3^a. Aph. 11. Ex. ord. 20. h

3^a. Aph. 15. Ex. ord. 15. f

39 C DE SIGNIS & INDICIJS, quò nam modo differant Inter se: & Item aliqua de Temperie Regionum.

Probe vero Peritum esse Oportet de Indicijs certis ac Signis alijs: Sciendumque, ut quouis Anno & quouis Tempore Mala malum, Bona bonum, Denunciant.

Non apud medicos solum, sed etiam apud rhetores, queri agitarique solet, quò nam discrepet à signò indicium certum, quod Græci *σημειον* vocant, quæstione non in verbis solùm habente locum, quemadmodum aliubi, sed est res ipsas attingente. Oportet. n. duplicem quandam inueniri naturam rerum, ex quibus medici præsentunt, rhetores demonstrant aut suadent. In ijs igitur, quæ sumuntur in demonstrationes, siue scientiarias, siue verisimiles, differentia vna est necessaria, & alidue habens alterum alteri subsequens, ex quibus propositio conficitur: alia vero non necessario, nec assidue, sed magna ex parte duntaxat. Quin etiam ex alia differentia, hæc ex obseruatione empirica, illa ex rationali sequela est, quod sanè est endexis. i. indicatio. Hæc igitur rerum differentia habetur: Non minibus vero in eis non omnes æqualiter vsi sunt: Sed elegantiores (prætereo. n. sponte alios) in prima sectione de eo, quod perpetuum est, vnum quodlibet indicans, censent vtendū indicij certi appellatione: signum vero, nominant alterum: In secunda vero sectione, quod ex obseruatione est, signum: quod vero ex indicatione est, indicium certum dicunt. Caterum, vt Græci authores ita non minibus vtantur, non medicis solum scire vtile est, sed est illis, quibus arte congruit græcizare. Et vero, vt ad demonstrationes ac præfensiones prædictarum rerum differentiam cognosci vtilissimum sit, perspicuum cuius esse existimo. Sed, vtrum ambo suam assidue seruent vim, quæcunque bonum denunciant, & quæcunque que malum, dignum consideratione est. Ipse igitur in Sententijs dixit, ¶ Per morbos minus ij periclitantur, quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori, quæ quibus non conuenit aliqua ex his ratione. Hoc igitur non discrepat ab eo, quod nunc est proditum. Malum. n. aliquod significare dixit assidue mala indicia: non tamen vt similiter, aut vt non similiter, insuper adscripsit: Prædicta autem sententia neutrum transfert in contrariam naturam, sed hoc in ipsis magis minusque existere dicit pro natura, ætate, & alijs, quæcunque enumerauit: quocirca ex hoc nequaquam ab Hippocrate contraria dicuntur. Illud vero magis pugnare videtur, dum ait, ¶ his, quæ non ex ratione leuant, confidendum non est: nec metuenda admodum ea, quæ præter rationem incidunt mala: hæc. n. magna ex parte infirma sunt, nec perseverare aut immorari diutius solent. An id, ipsum est, propter quod etiam adscripsit nunc nobis propositam dictionem: Accidentia. n. quædam de prauis in bona, atque est de bonis in praua, mutantur: signa vero nequaquam verti natura in contrarium solent, sed magis ac minus aut malum aliquod significare, aut bonum: non tamen nunc bonum, rursus vero malum: aut malum nunc, rursus vero bonum. Igitur, quæcunque in vrina docuit esse mala signa,

2^a. Aph. 14. Ex. ord. 17. c

2^a. Aph. 17. Ex. ord. 16. b

signa, hæc haud vnq̄ bona euadent: quemadmodum neq; bonum vllum, malum. Itidem, q̄cunq; E de scrationibus vel deiectionibus tanq̄ bonis aut malis dixit, nullū in contrariū vertitur. Pari mō nec quæcunq; circa vultū fieri docuit signa, aut ex colore, aut mole, aut figura, atq; et decubitu, deq; liuiditate aut nigritie partium, aut alia quauis tali affectione. Oia. n. vim retinent propriam, nō secundum. s. magnitudinem (superius. n. dictum est, vt recipiant maioris minorisq; discrimen) sed secundū genus: propterea q̄ nullū bonū ad genus euariat malorū, nec vllum ex illis ad genus bonorum, quoties. s. cum proprijs finitionibus considerant. Non tñ in accidentibus ita res habet. Quidā. n. spirant difficulter, atq; et delirant, & hypochōdrio cōuellunt, ac splendorem intueri credūt, & obuersari tenebricosa quædam ratione iudicationis: quin etiā os ventriculi dolore afficiūt, & infernum labium intremiscit, & abscessus secundū auriculas, aut aliquo alio loco fit. Constat. n. vt hæc oīa q̄nq; eueniant (vt diximus) ratione iudicationis, q̄nq; vero quia grandæscentes morbos comitent. Ita fit, vt illud sit ab eo merito proditum: || Decretoria haudquaq; decernentia, partim inferūt mortē, partim difficilem iudicationē. Sed de huiusmodi oibus, tum alijs locis, tum et libris de iudicationibus, perpensum est, ita vt nihil insuper ad præensionem desideret: & ob eā rem, quod assidue moneo, nunc quoq; persequi nō dubitabo. In Primis quidē maximeq; studendū præcipio, discere, quæcunq; medicinalis artis officia sunt: alia vero, quæcūq; haud talia sunt, partim in voce ac significatione quæstionē habentia, partim rōnalem comitantia cōtemplationem, post, & in maiori ocio aggredi: quemadmodū & nunc de significationibus verbi, Indiciū certum, ac Signū. Cū enim quod ad artis officia vtile est, dictum mihi sit, adijciā aliquid cōsequens & de horū enarratione, aliud ab ijs, q̄ ante dixi: id vero tale est: De accidentibus decretorijs afferri verbū, Signū, conuenit: Indiciū vero certū, nequaq; cōuenit: sola. n. illa, signa simul & idicia certa nominant, ex quibus licet certo conijcere aliquid de salute & internectione ægri: q̄ cōprehēdens vno capite dicet aliquis esse significationes virium gubernantiū corpus, quo pacto robore valeant aut deficiant: i quibus s. cruditatis et cōcoctionis signa cōtinent. Ex accidentibus vero decretorijs nullum talem habet naturam, sed indicant fore iudicationem, vt per excretionē, aut abscessum: & ad hæc, per quā excretionem, aut abscessum, verbi gratia, sanguinis fluorem, aut vomitionē, aut abscessum, qui propter auriculas fiat. Sed, vtrum bona iudicatio futura sit, an mala, per hæc signa nequaq; colligere licet. Cōstat enim, vt oēs tales iudicationes nihilo minus in bonum, q̄ in malum, finiant: docuitq; nos finitionem earum firmissimam, nō ex quibusdam accidentibus ductam, sed ex quibusdam signis certisq; indicijs: || Cōcoctiones. n. (dicit) celerem iudicationem, securam sanitatem, significat: cruditates vero & incoctiones, & cōuersiones in malos abscessus, aut non fore iudicationes, aut teporis longitūdines, aut dolores, aut mortes, aut horum ipsorum recidiuas, ostendunt. Quocirca fore iudicationem, ex accidentibus decretorijs (quæ et signa decretoria nominare cōuenit) præsentire possibile est: sed, vtrum in bonum an in malum iudicatio sit abitura, per concoctiones cognitio est: quæ rursus haudquaquam fore iudicationem præmōstrant, sed conualiturum hominē aut moriturum. Cæterum hæc tibi erit ad eas, quæ proditæ sunt, appellationum, alia enarratio vnā cū rebus vtilioribus ad artem prodita. Memineris autem, vt signa quoq; decretoria accidentia genere existant, indicantia futuras excretiones aut abscessus: hæc vero causæ quidē sunt, vt morbus soluat, aut vt exoluatur facultas, primaria ratione: sed ex accidenti signa quoq; existunt.

2. Epid. Sect. 1^a.

1. Epid. cō. 2. t. 45. 3^a. 112. b

40 Nam, & in Libia, & in Delo, & in Scythia hæc Prædicta Signa Vera esse conspiciuntur.

Nō secundum solitam sibi breuitatem de terris habuit sermonē: etenim prædictæ dictioni duabus adiectis syllabis, nihil insuper hac dictione opus fuit. Igitur adijciens ego eas, ostendam, qualis nam sermo fuisset: Probe vero peritum esse oportet de indicijs certis ac signis, sciendumq; vt quouis anno, & quouis tpe, & terra, mala malum, bona bonum denūciat. In hac dictione verbū, terra, adijciens, indicauit tibi superuacuam esse nunc proditam dictionē: nihil. n. aliud per eā ostenditur, q̄ vt signa tum bona, tum et mala, sibi ipsis idem alterutra denuncient quauis terra, si calida, si frigida, si modificata sit: Libyam enim tanquam calidam, Scythiam tanquam frigidam, Delū tanquam modificatam mediamq; inter vtranque, gratia exempli commemorauit.

QVO PACTO PRÆENSIONES MEDICORVM IN MOREIS RATÆ SINT

41 Sanè itaq; Sciendum est, vt in His ipsis Terris multo Plura consequi nequaquam difficile sit, si quis Ediscendo ea Iudicare & recte colligere sciat.

Quod nos antea alicubi diximus ex vsu orationis, id hoc loco Hippocrates scripsit: vt, si recte ediscas vires signorū, q̄ nō assidue exquisita rōne præsentias futura, in ratæ præensiones multo plures future sint irritis p̄sensionibus: qua in re & alter altero peritior est in cuiuslibet rei p̄sensione. Nunq̄. n. hallucinari, supra captū hominis est: sed q̄ minime oberrare, solius Artificis est. Sed, cum magna vel ea in re diuersitas habeat, eo, qui decies præsentiendo, oberrat semel, multo melior est, qui vicies prædicendo, oberrat semel: ipso vero hoc, rursus melior is est, qui centies præsentiendo oberrat semel: quemadmodum rursus, q̄ is ipse, melior est, qui ducenties præsentiendo, oberrat semel. Igit̄ non recte nos interrogant Empirici, vtrum theoremata, quæ magna ex parte eueniāt, adiectione

A adiectione rōnis intransducibilia ac perpetua faciamus: deinde non valentes indicare, existimant coarguisse, tanq̄ ex superabundanti rōnem adijcientes. Nam, si non perpetuo, certe sapius, q̄ illi, si nem artis consequimur, quemadmodum præsentiendo futura in agris, ita ēt illis medendo.

24 *Expetere vero oportet Nullius Nomen morbi, si non hoc loco Per scriptum sit: Omnes enim, qui Tēporibus prædictis Indicentur, his ipsis Agnosc. is signis, Licebit.*

Id mihi v̄r adieciſſe in calce libri, quia de morbis acutis, & alijs, quicunq; ex his ſiūt, hoc libro doctrinam feciſſe dixit. Itaq; cōmemorans, vt permulta ſigna à ſe prodita, tū bona, tū ēt mala, ſimpl̄ dicta de cunctis in cōe morbis ſint, pauca vero de quibuſdā definitis, hoc in animū ēt nobis reuocauit, adijciens nihil eſſe per ſermonem omiſſum: quod forſitan nos falſum exiſtimauimur, qm̄ quorūndā habuit mentionē nominatim, aliorum non: id. n. hoc indicat non temere à ſe factū, nec ſine aliqua cā. Sed, qm̄ p̄ter alios quidā morbi peculiari doctrina egebant, ob eā rem eorū mentionē habuit ſeorſum: omnes alij omiſſi, ſub cōibus ſignis collocant̄. In primis ab eo perſcriptū, quē appellant vultum *νεκρωδ. n. i.* exitioſum, in oī morbo acuto, exitioſum vere dictum eſt. Pari ratione quæcunq; de accubitu ſcripſit, aut reſpiratione, aut ſomno, aut inſomnia, aut alijs, quæcunq; cōia B ſunt omnium, qui prædictis t̄pibus iudicent̄. Non enim de diutinis commentarium eſt, ſed (vt ipſe dixit) de acutis, & alijs, qui ex illis ſiant: quorum tempus ipſe ēt indicauit, in quibuſdam vigelimū diem, in quibuſdam quadrageſimum, aut ſexageſimum, terminum ponens.

EX GALENI LIBRIS

DE DIGNOTIONE EX INSOMNIIS

Augustino Gadaldino interprete

C

Insomnium vero corporis affectionem nobis indicat. Nam, si quis in somnis incendium videat, à flava bile vexat̄: si Fumum vel Caliginem vel profundas Tenebras, ab atra bile: Imber vero frigidam humiditatē abundare indicat: Nix & Glacies & Grando, pituitā frigidā. Sanē & tēpori & nutrimento sumpto mentē oportet adhibere. Nā, qui Niue cōſpergi ſibi v̄r, ſi in acceſſionis iuaſione, quæ cum rigore vel horrore vel perfrigeratione fiat, hoc imaginatus fuerit, tempori plus, non corporis affectioni, tribuendum eſt: ſi in declinatione tale inſomnium viderit, firmiorem nobis indicationem exhibebit frigiditatis exuperantiū humorum: adhucq; ēt magis, ſi nihil ex pituitosis edulijſ comederit, quibus i ventriculo contentis talis quædam imaginatio fieri contingit, quamuis, quæ in toto corpore eſt affectio, ſimilis non exiſtat. Sed, qm̄ in ſomnis non ex corporis affectionibus ſolum, ſed & ex ijs, quæ quotidie agere ſolemus, & ex ijs ēt qn̄q; quæ cogitauimus, anima imaginat̄, ac fanē ēt quædā diuinatorie præſagit (nam & hoc experientia confirmat̄) difficilis certe efficiť dignotio corporis D ex inſomnijs ē corpore excitatis. Si. n. ab ijs duntaxat, quæ quotidie agimus vel cogitamus, oportet ipſum diſcernere, nihil vtiq; difficultatis eſſet, q̄cunq; nec acta nec cogitata ſunt, ea cenſere ex corpore excitari: at, qm̄ ēt diuinatoria quædam eſſe cōcedimus, quō hæc ab ijs, quæ ex corpore excitantur, diſcernant̄, haud facile dici poteſt. Conſpexerat. n. quidam alterum Crus ſibi lapideum euaiſſe, iudicant̄q; pleriq; qui in hiſce rebus periti habebant̄, ad ſeruos inſomnium hoc pertinere: at ille eo crure reſolutus eſt, cum nemo id noſtrum expectaret. Paſſerit̄ item, qui in Sāguinis Cifterna ſtare, ac vix eam ſupereminere ſibi videbat̄, copiam ſanguinis habere, euacuationēq; indigere conieciſmus. Nō nulli vero cū iudicatorie ſudaturi eſſent, in Calidarum aquarum Cifternis lauari natatēq; arbitrabantur. Ita quoq; imaginatio Bibendi citra expletionem, admodum ſitientibus: quæadmodum inſaturabiliter Comedendi, eſurientibus: Venere vtendi, ſemine repletis accidit. V̄r. n. in ſomnis anima in corporis profundum ingreſſa, & ab externis ſenſilibus digreſſa, affectionem, quæ in corpore eſt, ſentire: atq; eorum omnium, quæ appetit, tanq; iam præſentiū, viſa concipere. Et, ſi hæc ita habēt, nihil fanē mirū fuerit, ſi, cū animalis facultas ab humorū copia grauata vexat̄, homines vix ſe ipſos mouere, ac onera quædā ferre, per ſomnū imaginent̄: Ecōtra vero, cum leuis ſuperfluitatibusq; vacās affectio corporis ſit, ſi, qui ita ſunt affecti, ſe vel volare vel velociffime currere, per inſomnium videant: cum animæ viſa corporis affectionibus ſemper affini-

assimilentur: ita vt etiam, qui affecti sunt, graueolentia vel beneolentia percipere videantur. Qui enim in Stercore & Cæno se versari imaginantur, vel humores prauos graueolentesq; & putrefactos in se habent, vel copiam stercoreis in intestinis contenti: qui aut contra, quam hi, sunt affecti, ac in locis beneolentibus versari se credunt, contrariam habere in corpore affectionem est censendum. Quæ igitur laborantes in insomnijs vident, seq; agere arbitrantur, sæpe hæc nobis humorum tum defectus, tum excessus, tum qualitates coindicabunt.

F

GALENI DE PRÆCOGNITIONE
LIBER AD POSTHVMVM

Iu. Martiano Rota interprete.

Ex Vltima interpretis Recognitione.

ARGVMENTVM LIBRI

Medicum posse, Quid singulis Aegris Euenturum sit, Prædicere.

Quales Medicos Galenus offenderit, cum Romam Primo se contulit.

CAP. 1.

G

SI vulgares medicos Posthume audiamus, q; singulis in morbis euentura sunt ægro tantibus, præcognoscere nõ possumus. Nã, ex quo numerus eorũ, qui videri potius, q; esse, volunt, non solũ in medicina, verũ in alijs et artibus maior esse cœpit, neglecta sunt, q; in disciplinis erãt pulcherrima, dataq; est opera, vt ea dicant & fiant, quibus vulgi gratiã ineant, & ab eis approbenãt: dico aut, quibusuis adulari, quotidie salutare, diuites per vrbẽ comitari, principes domũ reducere, in conuiujs discumbere, atq; in eis tũ ministrare, tũ iocos & facetias referre. Quidã vero non hæc nõ faciunt, sed pretioso quoq; vestitũ & anulorũ ornatu, magnoq; subsequentiũ comitatu, & argentea specillorũ suppellectile, populo persuadent se dignos esse, qui beati & amabiles ab oibus habeant. Atq; cũ partim illecebris, partim ostentatione iudicium illorũ, qui res vere dijudicare nesciunt, perstringant, multa (vt ipsi quidẽ putant) bona consequunt: vt aut ipse sentio, veris omiſſis falsa bona arripiunt: Et, tales cum sint, in cæteris quoq; medicinæ præcepta transgrediunt: q; minimo et tpe cũ se docturos polliceant, magnũ discipulorũ numerũ contrahunt, per quos plurimum ipsi possunt in vrbibus, in quibus diuersant. Ve Hic hac tempestate alias artes hæc sola calamitas afflixit, medicinam vero permultæ atq; diuersæ, quarum vnã propalare decreuit, ad eos medicos pertinentẽ, qui plurimũ à me dissident. Cum aliquis medicus eorũ, qui legitime medicinã didicere, vel deliriũ, vel rigore, vel profundum somnum, vel sanguinis fluxum, vel secus aures aliquo ue alio in mēbro abscessum, vomitũ, sudore, alui cõmotio nem, animi defectum, deniq; aliud aliquid eiusmodi in ægrotantibus futurũ prædicat, imperitis hominibus talia audire non consuetis, portentum ac monstrum id esse videt: tantumq; absunt, vt eũ mirent, qui illa prædixit, vt bene et cũ ipso agat, si deceptor ab eis nõ habeat. Ex his tũ aliquot, qui præcognoscendi scientiã haberi posse non negant, statim & ipsum, qui prædixit, & cæteros medicos percontantur, priscorum ne eiusmodi inuentum sit, an ipsius solummodo, qui prædixit. Hic medicos quidem cæteros, vel vt suam imperitiã occultent, vel fortasse quia sic aliqui existimant, præsciendi facultatem ab antiquorum nemine traditam aut conscriptam respondere necesse est, eumq; qui tales res euenturas dixit, deceptorem esse: Illum vero, qui prædixit, partim medicorum, qui ad sunt, reuerentia, partim ne in eorum odium incidat, non audeat, oportet, dicere præcognoscendi artem ab antiquorum multis, & in primis ab Hippocrate, qui nobis bonorũ omniũ auctor extitit, conscriptam esse, multoq; minus se eius artis inuentorem asserere: nanque & mentiretur, si quis

A quis hoc pacto responderet, & in odium medicorum lōge maius incideret. Igitur tã ancipiti hīc interrogatione impetitus, dum inter consultandum, quid respondeat, semper moratur, auget, opinor, de se imposturæ suspicionem, & demum in se omnium inuidiam concitat, adeo vt inuidijs peccatur, clam primum veneno, palam deinde calumnijs: id quod Quinto contigit, qui, licet oēs sui temporis medicos excelleret, vrbe tñ eiecctus est, tanquã ægrotantes necaret. Necesse est igit̃ eū, qui medicinam exercet, quemadmodum philosopho conuenit, & Aesculapij successorē decet, e duobus alterum subeat, vel, vt Quintus, Roma pulsus exiniam præfensionis suę mercedem reportet: vel dolis circumuentus, & aperte quidem, si paulo timidior fuerit, dum alia excusat, alia formidat, lepore vitam similem degat, semper in timore atq; in expectatione alicuius mali constitutus: quibus & illud interim accedet, q̃ delusoris de se suspicionem augebit. Quod si audacior aliquanto cōtrauenire, & solus aduersus tam improbos, tot fraudibus assuetos homines altercari velit, eruditio ne disciplinisq; fretus, sed talium improbitatum nescius, duorum alterum rursus eueniet, vel vt ab eis arcctus deuinctus in posterum peragat, quicquid illis liberit: vel, si vltcrius adhuc oblistere & concertare pergat, bona fortuna vsus, non possit euitare, quin assidue pessimo omnium dissidij genere vexetur, quod ciuile bellum nominant. Id igitur contingat, oportet, in multis eorum, qui

B disciplinis ita, sicuti diximus, imbuti fuerint, & in cæteris veritatem per se ipsam sincere, & non alterius alicuius rei gratia, consecrati: Quos monitos volumus, vt, quando suorum temporum improbitatem semel experti fuerint, agnouerintq; manifeste se nullam utilitatem hominibus allaturos, ab hac se hominum face subducant, ac veluti ex aliqua magna tempestate & ventorum procellis, in aliquem tranquillitatis portum concedant. Eiusmodi quippe viri, quamuis ignoti vulgo sint, summo tamen rerum opifici Deo noti primum & amici sunt: deinde optimis etiam quibuscunque hominibus, qui vitam tranquille degant, cogniti fiunt: permittantq; vt in existimatione sint improbi apud vulgares. Horum autem omnium malorum in causa sunt diuites atque ciuita- rum principes, qui corporis oblectationibus dediti, cum voluptates virtutibus anteposuerint, nihil pendunt eos, qui pulchri quippiam edidicerunt, & id alijs explicare nouerunt. Diuites enim, cum se totos voluptatibus abdicarint, voluptatum artifices ditant, admirantur, & eò vsque extollunt, vt histrionum & aurigarum simulachra secus deorum imagines etiam collocarint: disciplinarum vero peritos tanti faciunt, quantum indigent eorum opera. Neque enim, quid singulis artibus pulchri boniq; insit, animaduertunt, neque, vt eas accurate discant, tolerare possunt: verum Geometria & Arithmetica tantum vtuntur, quantum extruendis ædibus, & computandis expensis conducit: Astrologia vero & diuinatione, quantum ad præuidendum faciat, quorum hæredes esse debeant: item & Musica, quantum ad oblectandum aures sufficiat: quæ vero has omnes artes constituit Demonstrandi facultas, curæ ipsis non est, nisi quatenus dicendi studium quosdam adigit cauillandi peritiã discere: nam artium omnium parentem Philosophiam non modo non audiunt, sed reliquis etiam omnibus disciplinis deteriorem arbitrantur: cui operam dare, non absurdius esse putant, quã si quis granum milij perforare velit. Hi sunt, & qui medicinæ vsus solummodo respiciunt, non tamen recte, sed, vt inquit Plato in Gorgia, sicut pueri vel imprudentes homines: à quibus si iudicaretur, quis nam potior esset, medicus, an coquus, non minimum præstare coquus medico censeretur.

Quo modo Galenus Duas Quartanas Eudemo prædixerit, & Vnam statim à Prima inuasiōe Cognouerit.

CAP. 2.

Horum ego ignarus, quo tempore Romam primum veni, neq; tale quippiam suspicans, nõ verbis modo, quid ægris euenturum esset, prædicebam: sed etiam, quid opus esset factu, vt sanarentur, libere demonstrabam: donec ad id peruētum est, quod tu scis Posthume, qui vnus Eudemo peripatetico à principio morbi vsque in finem astitisti. Cœpit enim Eudemum quodam die, posteaq; lotus fuerat, quædam pulsus inæqualitas vexare, & ab hora octaua horror: ob quæ sine cœna philosophus eo die manere coactus est. Postridie sibi cauēs ab omni vicij errore, tutius esse iudicauit, si octauam horam sine cibo transgredere- tur. Vt autem neque eo tempore molestiã ullam sensit, cum iam vsque ad horam nonam & amplius incœnatus perseuerasset, ablutus postea modicum cœnauit: neque, dum hæc faceret, ullam in corpore sensit commotionem. Tertio die nos quidem, vt solitus erat, conuenit: securitatis tamen gratia visum est ipsi illa quoque die suspiciã horam sine cibo præterire: quamobrem transacta nona lotus cibum abundanter sumpsit, molestiã quippiam amplius sibi non superuenturum existimans. Quarto die, vbi nos conuenisset, iturus ad balneum, ridens & ad te simul respiciēs, An ne, inquit, & hoc die, qui quartus est, tutius erit octauam horam transgredi, an ad lauandum modo concedere? Hic tu, cum nihil mali superuenturum opinareris, vt lauatum abiret, iussisti: idem & cæteri, quotquot aderant, medici præceperunt. Solus ego tacebam: pereoritatũq; ab eo, cur tacerem, respondi eum diem mihi suspicione vacuũ prorsus non videri, q̃ primo die, quo me tangere pulsus iusserat, quartani circuitus initium extitisse nobis apparuisset: me tamen, q̃ antea nunquam eius naturalem pulsus nouerim, quo ignorato fieri non potest, vt exiguæ eius mutationes præter naturam agnoscantur, certi nihil pronunciare: neque plus aliquid, quod consulerem, habere, quã tũc obortam nobis quartani circuitus suspicionem.

spicionem. Lauit igitur se leniter, & cibum sobrie sumpsit: tum ex me circa vesperam accersito, & E
 vt rursus pulsum tangerem, iusso, eadem, quæ ante ablutioem audiuit, confidentius est, quæ tunc, ex-
 posita: Quam ob rem Eudemus decreuit diem à primo septimū, ab eo aut quartum, deinceps ven-
 turum diligentius obseruare. Domi itaq; præstituto die manens lauīt se, & cibum accepit, multis,
 vt nolli, sine febre ipsum esse prorsus affirmantibus: ego vero tibi interroganti (nam & huiusce
 proculdubio recordaris) quid fore suspicarer, tunc aperui quartani cuiusdam longissimi circuitus
 principium instare: quibus dictis ad balneum inde longius semotum me contuli, ægrotum quen-
 dam circa vesperam illic visurus. Lotus interea cibū Eudemus assumpsit: nec multo post, toto cor-
 pore calorem percepit, quem tñ ob potum euenisse putauit: antiquum. n. id vinum fuerat. Sequē-
 ti die medicis consuctis id, quod euenerat, vt putaret, exposuit: accusantes vero & ipsi vinū auda-
 cter, nihil mali amplius superuenturum existimabant. Quarto die, ex quo calorē senserat, lauīt se
 philosophus, & vt consueuerat, cœnauit: verum febrē paulo post aperte iam incipiens, credidit
 demum quartanæ periodum illud esse, & me cœpit vnū ex eo tpe commendare, tanquam exquisi-
 tam pulsum notitiam adeptum: superioribus nanq; temporibus philosophiæ solummodo peri-
 tum me arbitratus fuerat, medicinamq; in transcurso tantummodo attingisse: non. n. nouerat patri-
 nos ad philosophiam ducturo, per euidens Somnium iniūctum fuisse, vt medicina quoq; instrue-
 remur, opinor, non tanq; scientia in transcurso attingenda. Sed missa istæ faciamus, & ad illa re-
 uertamur, quæ tunc mihi in Eudemo cōtingere. Nam sorte postea quadam euenit, sicut & ipse scis,
 vt aliū, qui circa principium autumnī acuta ægritudine laborarat, & ex morbo conualecens hora
 quinta febricitare denuo cœperat, inuiserim: teq; præsentē quartani circuitus inuasiōe eā esse pla-
 nē dixerim, vt quæ pro febris conditione, quarto die rediisset. Hoc Eudemus cum ex te accepisset,
 magis adhuc inductus est, vt mihi fidem adhiberet: qui, qm febris exacerbatio maior i dies effecta
 fuerat, optimos quoq; vrbis medicos conuocauit, vt consularēt, quo pacto morbus is sanari pos-
 set. Vt tunc ipse abfui, verbis nolens cum illis contendere. Visum est autem celeberrimis qui-
 busq; vt eo die, quo expectabatur accessio quartanæ, primo mane theriacam biberet. Abscesserāt
 omnes, vt scis, cum te præsentē percontatus est Eudemus, quid nam ex vsu theriacæ sperarem. Cui
 ego nil dubitans (scis. n. & hoc) respondi non modo quicquam illi medicinam profuturam, sed fe-
 brem duplicaturam. Sciscitanti cām, cur ita respondiſsem, subiunxi morbum adhuc crudū esse, the-
 riacam vero humores cum malos tum crudos in principio præsertim hyemīs agitare quidem, nō
 tamen exacto concoquere aut resoluerē posse. Hæc nos tum Eudemo prædiximus. Sequenti die
 primo mane, cum non dum ego aduenissem, conueniunt medici, seniq; theriacam exhibent ve-
 G
 renti, quæ ex me audierat, ipsis exponere, intuentiq; medicos, quotquot aduenerant, enixe pro-
 mittentes oblatam medicinam non parum profuturam. Cæterum, eademmet hora cum febris in-
 uasisset, interdum dicebant vsu venire, vt, qui primo theriacam biberint, morbum sentiat commo-
 ueri, ac curuectibus extrudi, sed, si quis denuo, quo die expectaretur quartanæ accessio, medicamē
 tum mane biberit, prorsus à morbo liberatum iri. His dictis illi bene sperantes abierūt. Cæterum
 febris non expectato sequentis accessiois tempore, postridie hora octaua ex improviso senē in-
 uasit, vehementior multo, quā pridie fuerat. Quā ob rem medicis postero, vt scis, mane conuenien-
 tibus visum est denuo theriacam exhibere: quam cum exhibuissent eo die, qui primo paroxysmo
 respondebat, abierunt. Verum & vna accessio primæ correspondens, & altera illi, quæ superuene-
 rat, similis, philosophum vexauit. Quocirca vesperī me percontatus est Eudemus, quid nam fore
 expectarem. Cui ego, vt scis, explorato prius arteriarum motu, nihil me certi, quod responderem,
 tunc habere dixi, sed mane forsitan habiturum, si, quod noctu minxeris, inspexero: quod & factū
 est, nam sub ortum Solis accedens matulam inspexi, & si quid interim meieret, seruaretur, iussi, me
 enim hora quarta rediturum. Reuersus igitur, vrinis inspectis, pulsuq; diligenter examinato, ter-
 tiam quartanæ accessionem hora consueta aſſore dixi, atq; discessi. Paulo post Eudemum visuri H
 accesserunt Sergius, & Paulus, qui non multo post Vrbanus Prætor creatus est, item Flauius vir
 consularis & ipse, qui Aristotelicæ philosophiæ operam dederat, sicut & Paulus: quibus omnia, q̄
 prædixeram, cum Eudemus exposuisset, superest, inquit, id, quod hodie dixit de ventura accessio-
 ne, videre, nunquid adueniet. Verum, cum & ipsa aduenisset eadem hora, qua & cæteræ venerant,
 mirabatur Eudemus, & quibuscunq; ad se accedentibus meas prædictiones enarrabat: erant aut
 omnes fermē quotquot dignitate & eruditione in vrbe Roma præstabant: inter quos & Boethus
 fuit: qui audiens me in dissecandis corporibus summe peritum, mecum egit, vt sibi quippiā de vo-
 ce, deq; respiratione commonstrarem, quo pacto fierent, & per quæ membra. Sic itaq; me Boethus
 cognouit: atq; istud idem Paulo exposuit: nam, postquam me expertus est, ipsum admonuit, me
 horreretur, vt sibi quoque aliquid ostenderem, valde nanque dissectiones inspicere gratum fore si
 bi Paulus dicebat: similiter & Barbarus Imperatoris Lucij auunculus, qui in Mesopotamiā, quā
 vocant, expeditionem susceperat, dissectiones videre etiam ipse affectabat, quemadmodū & Pau-
 lus: postremo quoq; Seuerus, qui tum consul erat, & Aristotelicæ disciplinæ operam dederat, idē
 cupiebat. Verum enim uero, quo pacto in dissectionibus res cesserit, tibi, qui cuncta retines, com-
 memorare paucis opus erit: sed paulo post hoc faciam.

A

*Quo pacto Galenus Eudemum curatione suscepta, prædixit, quo die à tribus
quartanis liberaretur.*

CAP. 3.

AD Eudemum nunc redeo, qui, cum à tribus quartanis affligeretur, desperatus à medicis in lecto iacebat, hyeme iam fere media. Ego, ut, quod magistro conueniebat, exhiberem officium, cum & forte quadam proximus habitare, non poteram non obtemperare Eudemo his me quotidie vocanti. Deridebat autem me tunc Antigenes vnus ex Quinti discipulis, qui cum Marino versatus etiam fuerat, & inter medicos primū locum tenere credebatur, cum potentiores oēs medicaretur. Dicebat autem hisce, qui me laudabāt, irridens: Nescio, quid ipsi in nientem venerit: postmodū tamen agnoscetis, quem laudatis, quādo videbitis Eudemum esse ferri. Hoc vulgaribus dicebat, & interdū ad medicos respiciens, subiūgebat: Eudemum sexagesimum tertium annum agentem, tribus quartanis laborantē, media hyeme pollicetur sanare Galenus? Hec ille. Tu vero mi Posthume, & quæ postea de Eudemo prædixerim, & quo pacto ipsum sanarim, scio, passim diuulgasti: quod inuidiæ in nos conflatæ principium extitit. Mirabantur enim oēs cum vitæ nostræ integritatem, tum certos artis effectus. Nam ex tribus quartanis, quæ prima inceperat, eo die, quo prædixeram, cum abiisset, admirari oēs cœperunt. Vbi vero & de secundæ discessu verax extitit, B multo magis obstupuerunt: atque idcirco de tertia saltem falli me, deos precabatur. Sed & ista, quo die prædixeram, cum desuisset, non solū in præcognoscendo, sed etiam in sanādo, haud paruum nomen adeptus sum. Quam ob rem Antigenes mihi se præ pudore occultabat ob maledicta, quæ in me petulanter iactauerat: itē & Martianus, cuius existimatio in dissectionibus & eo tempore maxima erat, & superiori quoque summa fuerat inter medicos iuniores: legebantur namque duo libri de dissectionibus ab eo conscripti. Ægre ferebat enim & ipse ea, ob quæ dicebat Eudemus, iuste me non solum laudibus ceteris anteposendum, sed etiā summa veneratione prosequendum. Atque ideo non ex medicæ facultate, verum ex diuinatricibus sciētis prædictiones meas iuste mē- tiebatur: interrogatus quæ à quibusdam, quas nā diuinatrices sciētias diceret, interdum augurium, interdum extispicium, non nunquam coniectatricem, aliquando mathematicam, respondebat. Sed referam, quid postremo penes Eudemum contigit. Cum dies is aduenisset, in quo tertiæ quartanæ discessum fore prædixeram, accedens Martianus ad Eudemum hora nona, non paulo, sed multo vehementiorem præcedente accessione præsentem exacerbationem cum esse dixisset, abiit statim, hilari vultu planè letitiam præ se ferens, perinde, atque me prædictionis frustratum iri. Interca Eudemus febrem sentiens, qualem non dum senserat, vehementem, quamuis me non deceptum iri C cōsideret, alicuius tamen alterius medici aduentum expectabat. Cum itaque non vnus, sed & duo, & tres aduenissent: obseruabant. n. oēs, quō prædictio nostra cederet, optabantque cuncti, ne saltē in huiusce tertiæ quartanæ discessu, ne ve in sanādo Eudemo compos herem: cum, inquam, plures medici aduenissent, quid nam ipsis de se videretur, Eudemus cunctos interrogauit, explicarent. Audiens autem eadē à singulis, quæ & Martianus responderat, animaduertensque eos, ut & Marti- nū, hilares, existimauit ipsos etiam gaudio affici, ac si nec, quod prædixeram, veritatē, nec febris finem consecutura foret. quare diutius in visendo alio quodam ægroto moratus, cum tardius solito ad philosophum redirem, me statim accersitum misit, in propinquo, sicut dixi, habitatem, vo- lēs à nobis quoque febris magnitudinē, quā habebat, diiudicari. Ut igitur affuī, ne sedere quidem me passus est, sed brachium porrigens, ut pulsū tangerem, iussit. Hoc attente factō, percunctari cœpit, quid annunciarem. Cui ego subridens, quid aliud, quā bonum: Et ille, quod bonum: inquit, id mihi speciatim expone. Tū ego, sufficit, inquā, tibi, ut, cum summā rei audieris, ob ea, quæ futura sunt, læteris. Minime vero, subiūxit ille, audire. n. sigillatim quæque desidero. Et ego, audi igitur: Liberaberis hac nocte prorsus ab omni morbosa dispositione: qua soluta symptomatū quoque oīum, tum quæ supuenerāt, tū quæ supuenire debebant, solutio subsequet. Atque hoc nobis, subie- D ci, naturæ facultas, quæ corpus tuū regit per pulsū modo significauit: excitata. n. & cōmota est, ut è tuo corpore, quicquid in humoribus prauū reperit, foras eiciat. Tum ille, quo modo dicis, inquit, natura hæc tibi meam significasse: neque. n. verbis id elocuta est: explica nobis ista: nā et me lōge plus oībus medicis istis medicis dicta tua scis assequi. Quia, inquā, in mouendo arteriā ipsam plus extulit, quā vtrique dimentioni conueniat, quod facere semper assuevit, quoties aggreditur id, quod corpus lædit, eicere. His dictis Eudemus excepit: At, quā multæ sunt viæ, quas natura expellendis excrementis aperuit, nam & vomitu reiecta, & ventris profluuium, & vrinæ multitudo, & sudor plurimus, & sanguis erūpens, & in multis cōsuetæ venarum ani apertio, subito sepe corpus inaniunt, artis tuæ, propriū opus foret expulsionis genus mihi denunciare. Tum ipse, cum fluxurus est sanguis, hæc & illa signa præcedunt: cum sudor futurus est, illa: atque ita sermone præcedens, & quæ vomitum antecedunt, signa subintulit: nec nos præcipuū aliquod subito per aluū fluxus decretorij indicium habere dixi. Cum igitur aliorum nullum adsit, reliquū est, dixi, ut speremus per aluū profluuium in te morbū solutū iri. Et ille, dialectice, subintulit, id, quod euenturum est, collegisti. Hæc itaque tum inter nos vespere collocuti sumus. Manē autem cum accessisses, tuemet ex eudemo summā prædictionis meæ cognouisti: qui non, ut antea consueuerat, summissè loquebatur, sed ad vos oēs, qui accedebatis, amicos alta voce clamabat, vaticinari Pythiū Apollinem egrotantibus voluisse per os

DE PRÆCOGNITIONE

Galenī, & quibus remedijs ad sanitatē reuocari possint, & qua die perfecte liberari debeant. Quā E ob rem ego, dicebat, factam in me solutionem morbi (nam me iam planē sanum arbitror) multo ante ex Galeno intelligens, & sanitate, et prædictione iam fruor. Me senē, hyemis tpe tribus quartanis laborantem ex intempestiua potione theriacē, liberauit eadem suo tempore data: qñ reliqui medici non modo de exhibenda theriaca quicq; non deliberarent, verum etiam ipsum impense deriderent, q̄ senem hyemali tempore quartanis tribus afflictatum, liberatum iri putarēt.

Mores exponit Eudemus Medicorum, qui tum Romæ degabant.

CAP. 4.

HÆc simulatq; in vulgus exiere, quicunq; medicinę expertes Romę tūc erant, cōe bonum ipsi me aduenisse credentes oēs lætabantur. Martianus aut, qui nō solū medicus erat, sed amicum ēt se mihi testatus fuerat, vt me pridie ex arteriarum motu, quē illi turbulentum, non decretorium esse timuerāt, sanitatem philosopho prænuñcialse cognouit, Eudemumq; postridie ad naturalem habitum rediisse inuenit, ne verbo quidē me collaudare sustinuit, sed inde se in vicū futurū transferens, fortē mihi obuiā factus, salutatione, qua vti consueuerat, omīssa statim interrogauit, legissem' ne vnq; s̄m Hippocratis de prædictionibus, an eū librum profus nescirē. Audiensq; me eum legisse, videriq; mihi recte medicos aliquot affirmasse librū illū Hippocratis nō esse: quę ergo, inquit, in eo scripta sunt, agnoscis: atqui et ego eadē scio, nec tñ vaticinor. Sed ad quid, subiunxi, hæc abs te mihi nūc obiecta sunt: & ille, nuper ex Eudemo admiratē cognouit, te heri vesperē, simul atq; pulsum attigisses, dixisse fore, vt paulo post aluo spōte soluta nō amplius febriret. Hęc eo dicēte illud modo subiūxi: Ab Eudemo ista, nō ex me audiuisi: confestimq; ambiēs, Eudemū conueni, & illi, quę mihi à Martiano exprobrata fuerant, exposui, medicorum, qui in vrbe Roma nomen aliquod allecuti fuerant, malignitatē admirans. Excepit ille, & non sine ratione, respondit, hoc tibi contigit, si patrię tuę medicos hīc habitantibus conferre volueris, qui multis de causis ad summā improbitatem deuenere: atq; eos oēs his verbis deinceps exposuit: Ne putes bonos viros hac in vrbe malos effici, verū, quicūq; mali prius erant, hīc male agendī materiā nanciscunt, & maius lucrū Romę, q̄ in alijs vrbibus, faciūt. Animaduertētes. n. complures sibi similes ditatos, illorum facta imitantur, quę varijs de causis improba cū sint, ad summā improbitatē deuenere: hæc ego tibi, perinde atq; longo tpe eos expertus, aliqua ex parte enarrabo. Non. n. praua naturæ conditio, & lucrādī materiā solum auxit improbitatē istorum, qui maligni sunt, sed quidam etiā veluti callis male agendī, per quē quotidie sui similes incedere vident, cuiq; illos imitando insuescunt. Alios insuper habere suorū scelerum ignaros, ad quos, si ab aliquo male egisse deprēsi fuerint, se transferant (transferunt aut se ad eos securius, peritiores facti earū rerū, in quibus detecti iā sunt) G haud parū valet, vt nunq; à maleficio desistāt. Nā, qui in paruis oppidis degūt, magnitudine lucri, quē admodum hīc, ad scelus non alliciunt, cognitiq; cū oibus facile sint, etiā si vel minimū aliquid delinquant, quid agant, amplius non habent. At hīc istud, ab oibus non cognosci mala, quę sæpe cōmittūt, malitiā ipsorum auget. Ignaros. n. improuisi aggrediunt, simplices præfertim, qui solertia carētes ipsos remordere nequeunt, velut ipsi sese mordent, si in re quapiam ēt minima ledant. Ergo, vt apud nos sibi latrones parcunt, et in faciēda iniuria, mutuo cōueniunt, ita medici Romę nunc habitātes faciunt, hocq; solo à latronibus differunt, q̄ in vrbibus, non in mōtibus insidiant. Atqui, in quā ego, meū antea propositū Eudeme sæpius audiuisi. Nā, simulatq; patriam meā ex cūta seditio inestare desierit, statim ex hac vrbe discedere me videbis, & pauco hic amplius tempore morari, quo me citius ab hac hoīum peste expediam. At nesciunt, subicit ille, hoc abs te decretū esse: vel, si sciunt, vt ipsi mentiūtur, mentiri quoq; sic alios opinant. Nā, vt ipsi, partim quia pauperes, & indocti sunt, partim quia, sicut paulo ante dicebā, si qd mali perpetrauerint, agnoscutur, in patria sua medicinam exercere nequeunt, in hanc vrbem veniunt, sic & alios ea de causa Romā aduenisse credunt, nec prius recessuros arbitrant, q̄ pecuniam aceruarint. Ac licet à cōciui bus tuis, & genus tuū, & opes audiant, nec ex egenis vnū te esse quēpiam intelligant, abs te tamē H ista subornari contendunt, quo facilius eos, qui honesta hæc de te audiunt, decipias: nam, quā ipsi fecerunt, alios quoq; facere censent. Hęc & alia huiusmodi cū Eudemus narraret, subiungereq; fore, vt, si me improbitate sua lædere nequiuerint, ad venenum cōfugiant: Iuuenem. n. quendam ab eis, quemadmodum & ego medicæ artis opera prudenter exercentem, qui annis ante iam decem in hęc vrbem venerat, cum duobus famulis, quos secum adduxerat, veneno sublatum fuisse: Gratias, dixi, magister ingentes tibi habeo, qui mihi vniuersa istorum scelera patefecisti: nam ego me ipsis congregiēns tutum seruabo, eorumq; imperitiā patefacta ex hac maxime, & populosissima vrbe in exiguum, & infrequens oppidum migrabo, in quo quisq; alium cognoscit, & quibus parentibus ortus sit, quantumq; doctrinæ, atq; opum habeat, & quo modo viuat. Nam & hīc nutritus istorum ignorantiam, malitiā' ve redarguere nunq; studui. Verum de hoc satis.

Destitutos Alios ægros ad Sanitatem reuocauit Galenus: & quibus Instrumentis Vox fiat,

per anatomen demonstrauit.

CAP. 5.

AD eum iuuenem redeo, de quo superius mentionem feci, cuiq; statim primo die, quo febrire cœpit, accersitus dixi quartanę febris insultum esse: hunc etiā & sanandum suscepi, & susceptum sanauit: statam morbi solutionem, sicut in Eudemo fecerā, præfatus. Accitus quoq; abs te, familiarem

A familiarem quendam Charilampi cubicularij, neruorum vulnere laborantem, curauit: quē nemo illorum, qui Imperatoris aulam frequentant, ad sanitatem reuocare scierat. Post hunc Demadem rhetorem in vico futorio habitantem, cuius morbum celebres quique aulæ medici non modo non agnouerant, sed alij etiam, quā conueniret, remedijs curare nitebantur, sanauit: cum intra paucos dies exacte prænouiſſem ægritudinem illam e diuturnis vnā eſſe. Æſtas deinde ſubſecuta cum adueniſſet, & in Romanis principibus prædictiones & curas magna laude dignas peregiſſem, magna de me tunc, vt ſcis, apud omnes opinio fuit: noſtrumque nomen in dies celebrius ellectum eſt: creuitque, ſimul gloria noſtra, & eorum inuidia, qui ſe Romæ aliquid eſſe opinabantur: mihique, perinde atque omni ex parte ſuperati, detrahebant, hucque & illuc per urbem ventitantes varia diſtulgebant, alius caſu me quempiam ſanāſſe, periculoſoque admodum curationis genere vti: alius diuinatrici peritiā nō arte medica, quid in morbis futurum eſſet, me prædicere. Incidit poſtmodum & ea altercatio, quæ mihi cum ſtoicis fuit & peripateticis à Boetho cōuocatis: & id, quod in vxore luſti contigit, quam nulla corporis offenſa tabeſcentem non ſolum amare, ſed etiam, quē amaret, deprehendi: verum, quo pacto id compererim, paulo poſt explicabo. Prius enim comme moremus altercationem illam, quam cum ſtoicis & peripateticis habui, multis alijs præter ſtoicos

B & peripateticos tam medicis, quam philoſophis aſtantibus. Exponam autem, vnde inceperit, vt, ſi cuiſpiam alteri, quæ nunc à me conſcribuntur, impertiri volueris, is, vbi earum rerum notiſſa dignus videatur, rerum geſtarum ſequelam intelligat, ne ſemper occupatus ſis in recenſendis, quæcunque à nobis geſta ſunt in medicandis ægris, in diſſecandis corporibus, & hiſce explicandis, quibus interim philoſophorum & medicorum inuidiam refellebam. Nam ab eis laceſſitus in hoc cer tamen deueni, Homeri præceptum ſecutus: inquit enim, Hunc punire virum, primus qui ſuſtulit arma. Congreſſus hic igitur initium tale habuit. Flavius Boethus vir cōſularis, quem & tu noſti, quā elegans & ſtudioſus vir eſſet, Alexandro Damasceno præceptore utebatur: qui, tametſi Platonis etiam philoſophiam ſciret, in Ariſtotelem tamen propenſior erat. Is igitur, poſtquam à me obtinuit, vt diſſectione facta ſe docerem, quo modo vox & reſpiratio fiat, hœdos & porcos ad id negocium quā plurimos promptos habuit: nam ſimijs non opus eſſe monueram, cum hac in parte ſimilem cæteris animantibus corporis ſtructuram habeant, aptioraque ſint animalia, quæ vocem magnam ædunt, hiſce, quæ paruam emittunt, ad exhibendas demōſtratiuas aſſumptions, ex quibus propoſitæ quæſtionis fides aſtrueretur. Aderant autem futura per diſſectionem oſtenſioni cum alij plures, tum Adrianus rhetor, qui non dum publice docere cœperat, ſed adhuc cū Boetho verſabatur: item Demetrius Alexandrinus, qui Fauorino ſocius fuerat, & lingulis diebus publice de quacunque re propoſita diſcepebat, quo modo & Fauorinus cōſueuerat. Hic, antequam diſſecare inciperem, cum dixiſſem me ſolum, quæ ex diſſectionibus aſpici poſſent, oſtenſurum, ſperaturum autem, vt, quæ ex ipſis concluderentur, non me tantum, ſed omnibus etiam alijs, doctor Alexander præſtantius eſſet collecturus, alij quidem omnes ea verba, ceu mitia, exceperunt: qui vero Alexandrum honorabant, abſque concertatione quoque vniuerſam rei, de qua dubitabatur, naturam excutere ipſum hortabantur. Scis enim, vt Alexandrum omnes præ omnibus hoc vitio laborantem agnoſcerent, ſicut & tunc aperte ſignificauit. Nam promittente me neruos quosdam oſtenſurum minutos & capillorū inſtar ſubtiliſſimos, partim e dextro, partim e ſiniſtro latere muſculis gutturis immiſſos, quibus vel interceptis laqueo, vel cultro abſciliſ, vocis impotens animal redditur, nihil alioqui, quin & viuat & cætera peragat, impeditum: Alexander interpellans, antequam id aggreſſus oſtenderem, Si prius, inquit, tibi conſeſſum fuerit nos ſenſibus noſtris credere oportere. Ego vero hæc audiens, relictiſ omnibus abij, hoc vnum ſubiiciens, Quam me mea ſefellit opinio: non enim ad rudes pyrrhonios venturum me putaram. Vt autem abij, cæteri ſane omnes Alexandrum damnabant, Adrianus autem & Demetrius, qui Alexandro ſemper in diſceptationibus inſenſi erant, opportunitatem admodum cum increpandi occaſionem habuere. Hæc ad aures aliorum quoque eruditorum peruenerunt, quotquot in vrbe Romana tum erant: vehementerque eſt ab omnibus Alexander reprehenſus: decreueruntque Seuerus, Paulus, & Barbarus, vt ſe præſentibus diſſectionem hanc facerem conuocatis omnibus & medicis, & philoſophis, qui nomen aliquod haberent. Cum itaque diebus multis conueniſſemus: & ego & inſpirationem dilatato, & expirationem conſtrictio peſtore, fieri monſtraſſem: muſculosque oſtendiſſem, à quibus peſtus extenditur: & præterea neruos, qui ad muſculos perueniunt, à dorſi medulla naſci: utque ſine vi foras ſpiritus egrediens, ſine ſtrepitu expirationem committat: violenter autem exiens, eam expirationem faciat, quæ & cum ſonitu fit, & exuſſatio nominatur: cumque ruruſ oſtendiſſem hanc ſolam exuſſationem, à ſummi gutturis cartilaginibus inter exeūdum verberatam, vocem formare, ſuiſque muſculis ſummum guttur moueri, & neruos ad muſculos pertingentes, ſi male aſſiciantur, vocis impotentes reddere: omnibus, quotquot inter demonſtrandum mihi contradicebant, redargutiſ: rogauit me Boethus, vt harum rerum ſibi copiam facerem: quod & feci. Nam miſſis ab eo aliquot, qui notis excipiēdo, celerrime ſcribere conſueuerant, omnia, & quæ dicta, & quæ demonſtrata fuerant, ruruſ expoſui, non aduertens hæc eum multis impertiturum: Quamque Poſthum me hæcenus ſcriptis illis contradicere auſus eſt nemo, & tamen anni iam quindecim interceſſe-

runt: ac, quamuis multi contradicere tum deliberarint, quò tantum, opinor, contradixisse nobis E dicerentur, nemo tamen vnquam scripta sua eruditorum hominum iudicio subijcere voluit. Atque de his satis.

Quo pacto Mulieris Amorem & Serui Sollicitudinem Galenus ex Pulsu inuestigauit. CAP. 6.

Restat, vt, quod tibi superius pollicitus sum, deinceps subijciam: hoc enim præsentì sermòni compellor adijcere, præsertim cum non nulli medici, qui sibi plurimum scire videntur, exponentes, quo mō Erasistratus amari nouercam à priuigno cognouerit, & si pulsum arteriarū iuuenis amatorie pulsantiū Erasistratum deprehendisse scribant, non tñ id èt ex pulsibus inuentum esse fateri volunt, patris eā vxorem fuisse. Ego, tamen, qua ratione Erasistratus id nouerit, dicere tibi non possim, quo pacto tñ mulieris amorē ipse deprehenderim, cōmemorare valeo. Vocatus, vt inspicerē foeminā, noctu vigilantē, & ex vna iacēdi figura in aliā crebro se transferentē, vt ipsam sine febre reperi, percontatus sum, quæcunq; sigillatim illi contigisse poterant, ob quæ vigilias euenire scimus. Illa aut vix & interdū nihil respondebat, perinde atq; frustra se interrogari significaret: demū auersa stragulis adductis se torā operuit, & quodam paruo velo supra caput adducto in morem eorum, qui dormire volunt, cubare cœpit. Id videns discessi, duorū alterū mecū ipse colligēs, vel atræ bilis vitio mulierem animi deiectionē pati, vel rei, quam fateri nollet, mœstitia laborare: F quam ob rem postero die cuncta diligentius obseruare proposui. Cum itaq; accessissem, ex ancilla, quæ ipsi assistebat, cōperi fieri non posse, vt tunc ægrā dominā viderem: abij igitur, & deinde rediens, vt idē denuo comperi, tertio reuersus sum: sed & tum ancilla renunciantē, vt discederē (nolle. n. tunc herā vexari, nam simulatq; secundo recessissem, abluisse se illam, & solitum cibū sumpsisse) discessi: & sequenti die rediens, solus cum ancilla varijs de rebus diu collocutus, aperte mœstitia quapiā dominā laborare cognoui, quā casu postea reperi, opinor, quo modo Erasistrato quoq; obtigit. Nā, cū prius noscerem nulla corporis parte mulierē afflicta, verū animi molestia tñ quapiam perturbari, contigit, vt, quo tpe foeminā inspicerem, istud ipsum, quod esse suspicabar, mihi confirmaret: Nam quidā, tum è theatro cū venisset, narrassetq; se Pyladem saltantem conspexisse, statim mulieris vultus & faciei color immutatus est: quod cū viderē, brachio manū statim admouī, pulsumq; subito varijs modis agitatum inueni, id quod animi perturbati indicium est: talē. n. pulsum, & qui de re aliqua certāt, habere solent. Quocirca sequenti die cuiuspiā ex ijs, qui me sequebantur, præcepi, vt, cū ad mulierē venissem, me parum post subsequerēt, & nunciaret Morphū eo die saltasse: quod cū fecisset, nullam in pulsu mutationē obseruaui. Sequenti die quoq; cū iussissem, vt idē annunciarēt histrionē, qui ex tribus reliquis erat, saltasse, si pulsus nō se mutauit. Quarto die, G cum ad multā noctē de industria expectassem, vbi renunciatū esset Pyladē saltasse, diligenter annotaui pulsum varijs modis subsultasse: atq; ita mulierem Pyladis amore captā deprehendi: quod se cutis èt diebus attentius obseruatum, me in opinione adhuc magis confirmauit. Ad hunc modū & alterius cuiuspiā diuitis seruus atriensis mihi cognitus est simili morbo laborare. Nam, cū mœstitia afficerēt ex eo, quia rōnem pecuniarum, quas administrauerat, redditurus esset, summæq; nō parum deesse sciret, præ mœrore vigilabat: animumq; despondens tabescebat. Prius itaque illius domino senem seruum nullo corporis morbo laborare asserui: deinde, vt animaduerteter, monui, atriensem propterea timere, quia rōnē eorū, quæ administrarat, expositaturus esset, tristitiaq; ipsum idcirco angī, scientē haud parum deesse. Vt igit me bene coniectasse dominus respōdit, maioris notitiæ gratia consului, vt atriensi diceret, se id tñ argenti, quod haberet, repetisse, ne commissa alteri seruo, quē non dū expertus esset, domestica gubernatione, hic inexpectata morte periret: nam ab eo postea rōnes exposcere non oportere. Vt aut dñs hæc ei exposuit, credēs se administrationis suæ rōnes non redditurū, atq; idcirco tristitiam animo deponens, pristinum corporis habitum tertio die recepit. Quid igit medicos fefellit, qui ante me seruū hunc & mulierē inspexerāt? nam hæc vulgari prudentia reperiunt, èt si quis exiguā medicinæ scientiam adeptus sit: Arbitror, H quia nesciunt, quid ab animo perturbato corpus pati soleat: fortasse vero nec à concertationibus & paucis animū ex improviso turbantibus immutari pulsum intelligunt: quod cū sciret Erasistratus, & esset eadē domus iuuenis ægrotantis, & dilectæ foemine, facilius, q̄ ego, amorem deprehendere potuit, cū frequentius æger amatā intuerēt, & non pluribus interiectis diebus, quē admodum nostra mulier neq; tum deniq; viso Pylade, sed nominato solū, turbaret. Nugæ sunt igitur, quod aiunt aliqui pulsum amatorie moueri, eorū, q̄ vel nesciūt amoris pulsum nullū esse, vel putāt re quapiā aīo perturbato pulsum non immutari, sed in eandē æqualitatē & ordinē eū perseuerare.

Quibus Artibus Cyrillum Boethi filium clam Cibum sumere deprendit.

CAP. 7.

Huius gratia li vnū insuper adijciam, ob quod primo quidē Boethus ostupuit, mox vero, vt accepit, quo pacto inuenissem, non modo non mirari se amplius affirmabat, sed èt id nescientes tanquam medicinæ imperitos vituperabat, ad aliud quippiā narrandum descendā. Cū ægrotasset alter filiorū Boethi, & liber à morbo factus rursus in morbū incidisset, deindeq; soluta febre denuo febricit, diceremq; ego puerū aliquid clā comedere (nā, quæ palā exhibebant, & qualitate idonea, & q̄titate cōgrua erant) pueri matrē promittētē se filiū diligētē obseruaturā esse, custodē pater adhibuit, q̄ tota die secus puerū federet, nec ad eū quēcūq; venire sineret, noctuq; cubiculū, in quo

A quo dormiebat, diligenter clauderet. Cum igitur quatuor diebus puer ita seruatus noctu incaluisse, indignabundus Boethus in thalamum pueri me manu apprensus duxit: subsequabantur autem Boethum, ut scis, quicumque in via nobis obuiam fiebat, quorum in numero & tu Posthume fuisti. Ut igitur domum intrauimus, inuenimus puerum de solito cubiculo in aliud translatum, ubi lectus erat, in quo pueri mater sedebat. Huic lecto parum infra medium lectulus iungebatur, in quo puerum iacentem mater seruabat, ne quis ad ipsum accedere posset: sella vero una lectulo aderat, qualis lectulorum ceruicibus haerere solet: e regione lectuli ad extremas & superiores partes lecti, duae sedes sibi propinqua iacebant, in quibus ut nos Boethus sedere fecit, ipse lectus uxorem sedit. Et mox, Adduxi tibi uxorem, inquit, Galenum hunc, ut ex te audiat, quae diligentia Cyrillum custodisti: nihilque in victu per hosce quatuor dies aberratum esse: & videat, nunquid re vera praeterita nocte febrerit, an tu mihi renunciens ipsum calidiorē euasisse, inani timore decepta sis, & putaris febrē, calorem aliqua alia de causa forsitan excitatum: ut nobis, & quo modo se nunc habeat, aperte denunciet, & quae ad victum pueri faciunt, omnia praecipiat. Hic ego, ut pueri venā in brachio pulsantem attingi, sine febre quidem ipsum esse pronunciaui: me vero deludendi hisce, qui vatem me appellare consueuissent, ansam dare. Excipiens Boethus, & ego, inquit, in comparationē illorum soleo te re vera, ut scis, vatem appellare, quoties aliquid praedicis, quod aemuli tui negant praecognosci medica facultate posse. At qui haec tenus, subiūxi, ea omnia te docui medica arte inueniri, priscosque aliquot medicos hisce de rebus conscripsisse. His dictis effari me omnes vaticiniū iubebatis: & ego rogare vos, ut adhuc semel pueri pulsus me tangere sineretis: quod ut feci, testis eris Boethe, dixi, ne minem mihi huc venientem, tecumque, dum huc veniremus, colloquenti significasse, quae vaticinatus sum. Aseuerante illo se, quae dicerē, attestari, nosti, quanto opere ridens, aduertere vos & auscultare iussi, vatis oraculum huiusmodi esse clamans: Cyrillo huic, hac in cella comedendū quippiam absconsumum est, ut, quā mater ad balneum itura, domum hanc clausit, & securitatis gratia clauem in loculum coniectā obsignauit (hoc. n. ipsam interdum facere comperio) filius id, quod absconsumum est, sumat, atque ita demum comedat. His auditis Boethus statim surrexit, arreptumque puerum in cubile matris transtulit, & iussit pueri lectulum insterni, obseruans, an absconditū quippiam, dum excute retur, appareret. Verū, ubi, & quae superimponebantur vestes, & quae substernebantur, omnes excussae fuerunt, lectū quoque agitari praecipit, & sellā attolli, inspicies, an absconditū quippiam sub ipsis videret. De mū, ut ne hoc pacto quidē aliquid conspectū est, puerū e cubili matris in lectulum transtulit: uxoris quoque cubile totū excuti & denuo insterni praecipit. Quibus peractis, quid nunc, subridēs inquit, Cnoster vates profatur? Hic ipse non poterā nō mirari, nihil ibi repertū fuisse videns, ubi occultum aliquid extitisse credidissem: ideoque surrexi, & quod solū intactū supererat, quia, quod quaerebamus, absconsumū illic nullus existimasset, attollens excussi. Erat autē exiguū prorsus matris velū sellae impositum, ex quo comoto panis frustum in terrā cum cecidisset, clamorē magnū vos omnes sustulistis: atque cū Boetho simul & abunde risistis, & vatem laudastis. Boethus itaque plus ceteris in risum effusus mirabatur, quo modo pulsus occultatū cibū mihi significare potuerit, & nūciant id, quod a puero fiebat, dum mater lauares. Tū ipse, solertissime Boethe, nō quia pulsus id admonuerit, hoc ideo coniectauit Galenus tuus, sed clauso diligenter cubiculi ostio, difficile non fuit conijcere, in tā longo tpe comedendi copiam puero fuisse: verū nec occultari quippiam, nec id, quod occultatū erat, cibum fuisse, pulsus mihi significauit: sed, cū puerū agitatū viderē, non iudicaui, ut in amante foemina, & in seruo timente fecerā, ob aliquā animi perturbationem puerum agitari, praesertim cum puer febre prorsus careret. At, si me interrogas, vnde collegerim id, quod abditum latebat, cibum fuisse, si mentē huic quoque rei adhibueris, exponam. Cū neque orationē puer habiturus esset, neque in palæstrā descensurus, nec aliqua in re sui periculū factururus, aut denique a quoquam reprehensus fuisset, ab excessu corporis aliquo potius, quam ab vlla animi perturbatione, commotionē eā pulsus pendere conieci. Hac limulatque Boethus audiuit, per deos, inquit, non miror, cum ita res inuestiges, si nullus alius medicus ista sciat: perspicuum est autē eos nescire, cum ipsi, quod tu facis, nunquā efficiāt: & te ista alio quouis modo potius, quam medica disciplina, facere diuulgent: videnturque mihi, subiungens dicebat, non solū, qualis altercantium pulsus esse debeat, ignorare, verum etiam neque, si quis eorum casu noscat, quae tu collegisti, scire colligere, cum neque suapte natura solertes sint, neque se in disciplinis exercuerint. At, respondi, satis ad male agendū & exercitati & sapientes sunt.

Boethi Vxorem Vteri Profluuio laborantem praeter spem aliorum sanat.

C. A. P. S.

Horum ego testem te habeo mi Posthume, aliorum vero omnium, quaecumque gessi, quo tempore primum Romam venimus, multos alios: quae, puto, vniuersa intellexisti ab ijs, qui a nobis sanitati restituti fuerunt: inter quae & hoc fuit re vera admirabile factū, ob quod non solum mira loquentē, sicuti prius me plures medici, sed mira facientē, appellarunt. Boethi vxor, cum in muliebrē fluxum, quem vocant, incidisset, celebres medicos verita, inter quos & ego tum ab omnibus habebam, obstetricibus consuetis, optimis sanē omnium, quaecumque in vrbe forent, primum utebatur. Vir eius, ut ipsam nihil inde leuari vidit, praecipuos quosque medicos conuocat, & eos, quid opus sit factū, considerare iubet. Postque in eā sententiā ab omnibus itum est, ut ea remedia adhiberentur, quae ab Hippocrate & alijs post Hippocratem optimis quibusque descripta fuissent, voluit

DE PRÆCOGNIT.

Boethus, semper interesset mulieribus, quoties aliquid ægrotanti ministrarent vxori, probarẽq; E singulas medicamentorum materias: quarum intentio summatim erat, nõ vterum modo, sed vni uersum corpus etiam siccare: vnguenta insuper adstringẽtia admouerem muliebribus locis. Morem Boetho gerebam. Sed, ita faciendo cum deterius reddi morbus in dies videretur, iure mecum & reliqui dubitare cœperunt: & quamuis omnes requireremus ad aliũ sanandi modũ transire, melius tñ quicquam, aut ratione inuentum, aut experientia repertum, nõ occurrebat, q̃ id, in quo optimi quicq; medici paulo ante consenserant. Interea vero tumor in ventre, qualis prægnantibus suboriri consuevit, apparuit: quam ob rem ex ministrantibus mulieribus non nullæ re vera prægnantem esse ægrotantem credidere: non tamen medicorum aliquis id verum esse arbitratus est, nam muliebris fluxus indicia, quæ singulis diebus excernebantur, earum opinioni refragabatur. Cum igitur ægrota mulier ab ancilla, quam fidam habebat, & alia sibi fieri permitteret, quæ i prægnantibus fieri solent, & singulis diebus lauaretur, contigit, vt in prima balnei cella vehementissimis doloribus correpta, quales parientibus aduenire solent, humoris aquei vsq; adeo multum excerneret, vt animo defectam e balneo ipsam extulerint. Inclamantibus ergo & vociferantibus ancillis, verum neque pedes, neque manus, neq; os vetriculi, quod vsitato nomine stomachus appellatur, fricantibus, ipse, qui casu ante fores balnei constiteram, audito clamore, intro me proripui: conspiciensq; frigentem, manu nardino vnguento admota, stomachum laboratis ex eo cõfricui: ancillasq; iussi non frustra clamare, sed vnam pedes calefacere, aliam manus fouere, reliquas odorandum aliquid naribus supponere: tunc itaque celeriter ipsam recuperauimus. Subsidente vero ob inanitionem ventre, summopere lætata est obstetrix, non tam quia, vt opinabatur, prægnans non fuisset, quam vt summissio ventre, medicis, qui sibi non crediderant, aperte contradiceret, eo q̃ vere intumuisse vētrẽ percepisset. Dubitantibus itaq; singulis, quid factu opus esset (nã nec ad priorẽ intentionem mulierẽ sanare satis fidebant, nec ad aliud curationis genus transire audebant) nõ cõtu mihi ea de re cogitanti tale quiddam nouum occurrit. Nam, qñ, vt dixi, mulier animo defecit, nihilq; adiumentũ ancillis assistentibus, sed tantũmodo clamantibus, ipse arrepto nardi vnguento præcordia confricui, recordatus sum me tantam mollitudinem illic reperisse, vt, cum animaduertissem postea me violentius a principio præcordia fricasse, timens, ne carnem liuidam redderẽ, a violenta frictione desisterim: partes. n. ocs circa p̃cordia, si quis exacte comparare velit, lacti, quod coagulatur, non dum tñ in caseum obduruit, similes fuerant. Prorsus itaq; mihi visum est insistendũ nimie humiditati exiccandæ morbi, qui aquosus esset: excogitandumq; talẽ sanandi modum, quo non solũ humiditatẽ siccaremus, verũ etiã ita calfaceremus, vt astatis præsertim tpe, ægrotantis corpus non liqueceret, quod frigidæ & humidæ tẽperaturæ supra modũ erat: Huius tñ contrariũ tunc faciebamus, cũ ipsam in arena maris calida decũbere præciperemus. In aliud quoq; erroris genus, quod plerisq; in morbis occurrit, tum nos et incidere collegi: labũtur. n. sæpe medici, dũ id quidẽ, quod redundat, euacuant: ne aut illi simile aliud gignat, non prohibent. Atq; ideo mecũ decreui, vt vniuersa victus ratio ad duõ inclinaret, potus paucitatẽ, & totius corporis frictionem, quã non ex pice & resina subsequeretur inunctio, sed ex melle solo, multũ quidẽ cocto, tñ tñ refrigerato, vt hac in re fontanæ aquæ similis astiuo tpe foret. Ac, quẽadmodũ per cutẽ humorẽ redundantẽ euocare melius esse cognoui, sic medicaminibus vrinã cientibus eundẽ per vesicam educere deliberaui: dandamq; operã censui, vt per aluũ et detraheret. His aĩo præsumptis septẽ ferme diebus, qui subitam illã euacuationẽ subsecuti fuerant, Boethum, qui nos & separatim singulos, & simul ocs, aliquem sanandi modũ prospicere hortabatur, seorsum ab amicis & domesticis in aliã cellã abductũ, ita sum allocutus: Me, quem probe nosti vsq; in hodiernũ diẽ, ne in vna quidem re ad medicinam spectante deliquisse, tecũ ipse considera, an totos hos decẽ dies circa vxorem tuam operã, quam velim, p̃stare sinas: ac, si melius interim se habere videbit, totidẽ rursus diebus aliquid denũ circa eandẽ agere iubebis: sin nihil tibi profecisse visus fuero, tum deniq; ab ea prorsus & ipse H recedã. Hoc cũ mihi promptly Boethus concessisset, medicamento aqueum humorẽ per aluũ educente primo vsus sum: post aquam, in qua asarũ & apium ferbuerat, bibendã exhibui. Cum itaq; duobus primis diebus, his remedijs adhibitis, vterus minus fluere cœpisset, tertio die rursus haud multũ medicaminis illius exhibui, quod per aluũ trahebat ea, quæ in vterum repebant, cũ nõ solũ per vrinã, sed per aluũ et, humorẽ deriuare vellẽ. Ab eo die postea quotidie & melle ipsam perunxi, & corpus confricui, mollissimo primũ, tum asperrimo sindone. Montanarũ insuper auium carnes, & pisces saxatiles comedendos obtuli. Cũ igit diebus quindecim hisce remedijs vsus essem, nullum prorsus morbi vestigium apparuit. Quod cum animaduertisset Boethus, quia plus et, quã promiseram, me præstasse vidit, vt prorsus vxorem suam liberarem, postulauit: præceptaq; exhiberem rogauit, quibus in posterũ amplius eo morbo non ægrotaret. Cũ itaq; mensẽ transacto & bene colorata mulier adeo foret, vt ad naturalem habitũ nihil penitus desiderari posset, nec amplius fluxus indicium aliquod superesset, Quadringentos Aureos ad me Boethus misit, & nobiliũ medicorum inuidiam auxit: nam me apud eos laudibus summis extollebat, affectabatq; sicut & Severus, mentionem de me facere apud Imperatorem Marcum Aureliũ Antoninũ, qui Romæ tũc erat: nam Lucius iam ad Parthicũ bellum a Vologeso illatum vrbe exierat.

A

Galenus Reditus in Patriam, eiusq; ab Imperatoribus Reuocatio.

CAP. 9.

Verum ego illorum volūate perspecta, veritus, ne, si hoc, antequam discederem, facerēt, à reditu in patriam prohiberer, hortatus sum eos, vt parumper ab hoc officio desisterent, me dicens tempus ipsis significaturum, quo apud Imperatorem commēdari volam. Quam ob rem statim, vt audiui seditionem Pergami sedatam, egressus sum Roma perinde atq; in Campaniam iturus, è seruis vno domi relicto, qui res meas custodiret: cui digrediens præcepī, vt, cum nauigium aliquod in Asiam iturum nactus esset, vno die quempiam ex suburra institorem vocaret, eiq; suppellectile omni diuendita, quamprimum vrbe exiret, & nauim ascendens, ac per Siciliam iter faciens, Pergamum rediret. Atq; hæc haud multo post acta sunt. Ego vero, vt Capuam veni, inde Brundisium properaui: quò cum peruenissem, decreui primo quoq; nauigio discedente, Dirrachium, aut in Græciā traicere, veritus, ne quis Romanus Princeps, aut ipse quoq; Imperator meo discessu cognito militem ad me tanquam ad fugitiuum quempiam reuocandum mitteret: quam ob rem sequenti die Caliopem nauigauī. Interea vero amici, quos Romæ deserueram, me quaerentes, ab eo seruo, quem reliqueram, sciscitabantur, vbi nam essem, & audientes me in Campania diuersari, primo quidē id, quod erat, suspicati sunt: Postea vero, cum neq; seruus, quem Romæ reliqueram, compareret, id me fecisse agnouerūt, quod pridem ipsis affirmaueram: ac vix tum deniq; omnes illi, qui re vera propositum meum fuisse Romam deserere prius non crediderant, nō mentitum me, sed vera dixisse crediderūt. Tempore itaq; haud multo post, cum ab expeditione Parthica Lucius rediisset, bellūq; contra Germanos suscepisset, occasio amicis de me apud Imperatores colloquendi affuit. Nam cum sermo de hisce incidisset, qui non verbis, sed operibus, artem me dicam & philosophiam exercerent, non pauci eorum, qui cum Imperatoribus erāt, talem me esse, qualem requirebant, asseuerarunt: quare, cum iam ex vrbe in hostes mouissent, ac, dum Aquileæ hibernarent, exercitum colligere & instruere decreuissent, nuncios ad me miserunt, quibus ad se venire, iubebat. Cæterum Lucio mediæ hyeme ad superos cōcedente, frater eius, vt cadauer Romanam retulit, & quæ cōsuetæ sunt fieri, peregit, iter in Germanos suscepit, atque, vt se subsequeretur, mādauit. Verum, bonus & humanus cum esset, ipsum, sicuti scis, persuadere valui, me in vrbe relinqueret, præsertim cū breuī rediturus esset. Toto igitur eo tpe, quo Antoninus abfuit, memor prauitatis & medicorum & philosophorum, qui tum Romæ degebant, interdum ex vrbe secedebam ad eum locum, in quo Antonini filius Cōmodus alebatur, Pitholao commissus: cui etiam ab Imperatore, si qñ puer ægrotaret, me accerferet, iniunctum fuerat. Præter opinionem igitur cum

C Imperator diutius à Germanico bello detentus fuisset, omne id ocium ad scribendum cōtulī: multosq; tum libros composui, ad philosophiam medicinamq; spectātes: quos reuerso Romam Imperatore legendos amicis efflagitantibus permisi, q̄ apud eos tantū, illos fore sperabā: nam, si dandos indignis scissem, ne amicis quidem ipsos præbuissetem. Voco autem indignos, quicumq; malo sunt animo, nec libros, vt discant, legunt, sed vt quempiam inde calumniētur. In hisce igitur libris omnis ea facultas exposita est, quæ & ex pulsibus & ex alijs signis præcognoscere docet: quā ob rem, si per te ipsum discere voles, quæ disciplina prædixerim ea, quæ in altero Quintilij filio prædixi, facile tibi & dilucidum erit, si libros de crisibus à me conscriptos leges, præsertim cū à pueris in geometria & dialiectica versatus sis: triuialibus aut istis medicis, qui ab exercenda medicina recesserunt, & se totos improbitati committentes, artem suam in ea exercuerunt, neq; intelligere quicq; eorum, quæ ibi scripta sunt, neque est audire concessum. Sed ad meas prædictiones redeo.

Recidivæ Febris Præcognitio & illius per Sudorem discessus.

CAP. 10.

Sextus in morbum incidit acutum adeo, vt septimū diem euadere non posset, uin iudicare. Quo nam pacto autē habeatur huiusce rei præcognitio, in libris de crisibus scriptū est: in quibus etiā docuimus, quo modo crisis sæpenumero non expectato die, qui fidenter iudicat, alio die Derūpit. Atq; hoc sexto euenire posse, quarto die cognoui. Quā ob rē interrogātī Pitholao cubiculario, quid nam fore vaticinaret (interrogabat aut, qm̄ experientia nouerat me prius multa prædixisse, quæ sapientissimi medici præsciri non posse asseuerabant) respōdi subridens, non posse morbum ultra septimum diem protendī, verū septimo vel sexto die prorsus iudicatū iri. Quod si sexto iudicetur, reuersurum morbum: sin septimo iudicetur, integram eam iudicationem fore per sudorem vero necessum esse eā iudicationem euenire. Cum igitur sexto die, quemadmodum dixeram, morbi iudicatio aduenisset, Sextus, qui supra modum contentiosus erat, vt me non redeūte febre redargueret, quotidie quidem lauatum cōcedebat, sed neq; vinum bibebat, neq; quicquam aliud assumebat præter ptisanā, vel solam, vel cum panis micis: interdum quoq; solo pane tātum aqua macerato contentus erat. Hæc vsq; in duodecimum diem faciens, meā se prædictionem vicisse iactabat. Decimotertio die aquosi vini pauxillum bibit, ac parumper copiosiore cibum, q̄ antea, tenuem tñ adhuc, accepit: sequenti die, qui à primo decubitus tēpore quartusdecimus erat, febrile cœpit: sed, ne quis id mihi renunciaret, magnopere vetuit, existimans eam febrem, neque vehementem fore, neq; ultra diem vnum progressuram. Procedente vero die cum febris assidue plus aueretur, Claudius Seuerus, vbi cum febricitare intellexisset, de suis edibus, quæ propinque erant, in Sexti domum se cōtulit: ibiq; postq; Sextum non modo febrile cognouit, sed valde iam febrile

febrile deprehendit: primo quidem ipsum percontatus est, quam ego sententiam habuerim de febre, quæ tum inceperat: deinde, ut ex eo veritatem intellexit, atque ob cōcerationis studium ad me vocandum quentem non misisse, statim me accersitum misit, quo & Sextum viserem, & se postea cōuenirem. Quibus præcæ interrogauit me Seuerus, quid nam de morbi reditu mihi videretur: cui ego respondi, quæ et Sexto paulo ante dixeram, post tres dies eam febrem, quæ satis magna interim esset futura, deliturā: atque decimo se primo die, si quis à primo decubitu numeret, iudicat onē facturam. Sextus itaque libenter audiens breui morbum solutum iri, prompte mihi fidem præstitit: quod enim quisque cupit, id nimirum quoque facile credit. Seuerus autem, quamuis me quidem de salute Sexti non deceptum iri crederet, de die tamen, in quo penitus à morbo liber futurus erat, mihi fidem non adhibebat, existimans esse difficile non expectato saltem sequenti die, quid quarto futurum esset, firmiter pronūciare. Sic itaque animatus subsecuto die, cum vix dum illuxisset, ad Sextum misit quendam, qui me ibi opperiretur, & post inspectum Sextum ad se duceret. Quam ob rem, ut Sextum visitaui, & ad eum veni, Contradicis, inquit, illis, quæ heri Galene dixisti, an in eisdem permanes? cui ego, nūc etiam magis, quæ heri, eadem affirmo. Rursus quoque, cum me post prandium ad se vocasset, denuo percontatus est, an crīsim Sexto, quo die prædixeram, aduenturam firmiter existimarem: cognouitque me magis tum, quam pridie, eadem affirmare. Item & sequenti die percontatus est, nunquid eandem prorsus sententiam, quam prius affirmassem, retinere: an potius aliquid ex istis, quæ dixissem, immutare vellem. Tum ego, eorum quidem, quæ prædixissem, me sane quippiam immutare nolle, sed quædam potius illis adijcere insuper velle respondi. Scisci tatus est ille denuo, quid illud esset. Et ego, cum septimusdecimus dies, inquam, aduenerit, sudor hora noctis secunda erumpere incipiet. Tum ille, nunquid & Pitholao; subiecit, hæc dixisti? cui ego me dixisse respondi, nec dubitare Pitholaum asserui, quin omnia, sicut dixi, eueniant, & Sextus, quemadmodum dixi, sanus fiat. Tum ille, prorsus, inquit, ista Pitholaus Imperatori significauit. Fortasse, inquam ego, quæ mihi curæ non est huiusmodi gloria: neque enim obambulās, meas prædictiones, & quos sanauerim, prædico, ne me plus medici & philosophi odio prosequantur, & delusorem atque vatem appellent, ac huiusmodi alia de nobis obloquentur: Vobis autem amicis, qui ex istorum imperitia medicinam vituperatis, artem quidem ipsam Apolline & Æsculapio dignam ostendo: Hosce vero medicos ita medicinam dedecorare cōmonstro, velut philosophi philosophiam, qui, licet nihilo melius cæteris vulgaribus viuant, honesto tamen philosophiæ cognomine se ipsos appellant. Hæc itaque Seuero tunc ipse dicebam, tu vero Posthume pulchre nosti, quæ tunc esset medicorum ferme omnium malignitas: aperte namque desiderabant, ne voti compos fierem, & tota die submittebant, qui singula explorarent, & ipsis, quid ageretur, efferrent: non tamen, quæ Seuero & Pitholao prædixeram, sciebant, aduentante crepusculo futuræ crisis initium conspectum iri. Quam ob rem, cum hora septima grauiter febrile Sextum accepissent, ridentes & planè læti quibuscunque occurrentibus, quo mihi detraherent, inculcabant: Admirandum Galeni vaticinium contrarios exitus sortitum est. Cæterum, ut crisis, sicuti dixeram, obtigit, secus postridie loquebantur, atque pridie blatterauerant: nam præ pudore cuncti se ab omnibus auerebant. Quamquam hæc prædictio nihil, quod mireris, continet, si eorum memores, quæ tibi in commeteriis, quos in primum Hippocratis librum de vulgaribus morbis conscripsimus, & præterea, quæ in libris de crisis docuimus, didicisti. Nam medici isti non solum ea, quæ sunt ab antiquis scriptoribus hac de re literarum monumentis commissa, nesciunt, sed ne ægritudinum dies, cum septimum transierint, amplius enumerare valent: præsertim si ægrotus, postquam à febre liber fuerit, denuo febrile incipiat. Atqui ab Hippocrate in libris de morbis vulgaribus descripti sunt omnes dies vniuscuiusque ægrotantis, ad extremam usque morborum solutionem, non solum quartodecimo die factam, sed & sexagesimo, & octogesimo. Quocirca, sicuti modo narrabam, hæc prædicere quauis vulgaribus istis medicis admirabilis res videatur, re vera tamen admiratione digna non est: veluti neque Hæc cognitio omnibus, qui aderant, symptomatis, quo tempore Antoninus abfuit, Commodum eius filium sanare.

Ventriculi Laborantis ab Inuasiōe febris Dignotio.

CAP. 11.

Verum id, quod nuper in ipso contigit Imperatore proculdubio mirandum est. Arbitrabatur enim tam ipse, quam medici omnes, qui cum eo peregrinati fuerant, febris initium extitisse: verum decipiebantur vniuersi secundo etiam die, mane, & octaua hora. Acceperat enim primo die hora prima ex eo medicamento, quod amarum & sacrum appellant: deinde, quemadmodum ipsi mos erat singulis diebus, eo quoque die theriacam assumpserat hora sexta fere: postea lotus circa Solis occasum cibi parum ceperat. Cum itaque tota nocte torminibus & vētris profluvio vexatus ideo febrilet, à medicis inspectus quiescere iussus est, atque nouem horis ab eisdem forbitione sustentatus. His ita præcæ, accersitum nos venit Imperatoris nomine, nescio quis, accensis funalibus, ut & ipse in palatio cubarem. Quam ob rem ante Solis ortum, cum tres essemus, qui Imperatorem viserem, & eius pulsum attingerent, cæteris febrilis cuiusdam annotationis principium adesse visum est, mihi vero silentium seruare. Atque ideo conuersus ad me Imperator, quid nam esset postulauit, quæ cum reliqui pulsum attingissent, solus ego non attingerem. Cui ego sic respondi, hosce, te cum

Ate cum bis iam tetigerint, ac forsitan aliàs sepe, dum tecum in exercitu essent, expertiq; sint pulsus tui naturalem habitum, me melius presentē affectum cognituros spero. His dictis iubete illo, vt se tangerem, accessi: & perpenso ad gratis & nature mensuram pulsu, plurimum ab eo differre, qui febrilem annotationē significet, Rñdi febris quidem insultum cum mihi non videri, sed eius stomachum atteri ab assumpto cibo, anteq̃ excernat, æstuantē. Tum ille dignotionē nostram laudans, ter hæc verba subiunxit: Hoc est, hoc ipsum est, quod dicis, sentio enim me frigido cibo grauari. Quæ cum dixisset, quid opus esset factu, postulauit: cui ego, quæ noueram, subieci in hūc modum: Si quispiā aliū esset, qui hoc morbo laboraret, bibendum ipsi dedissem, quæadmodum solitus sum, vinū pipere ispersum: Vobis autē Regibus, quibus tutissima remedia medici admouere consueuerūt, lanæ manipulū nardino pigmento calido intinctum ostio vētriculi imponere sufficiet. Tum ille, aliàs quoq; subiunxit, solitus sum purpuream lanam, & nardinum pigmentū calefactum stomacho superimmittere, quoties molestus mihi esse cœpisset. His dictis Pitholaū facere imperauit, quæ præceperam, & simul nos dimisit. Postq̃ vero & vnguentum ventriculo impostum est, & pedes calidis manibus attrētati incaluere, vinum sabinū poscit, atq; pipere isperso bibit. Subindeq; ad Pitholaum conuersus, Vnū, inquit, medicum habemus, eumq; sanē liberū.

*Al. in p̄mittā
uerfo.*

BIndeq; alia de me dixit, quæ postea semper in ore habuit, tibi non incognita, me principem locum inter medicos tenere, & solum philosophum esse. Expertus nanq; multos fuerat, non solū auidos pecuniæ, sed & ambitioni & gloriæ deditos, & inuidos, & malignos. Quemadmodum igitur dicebam, non est à me quicq; maiori dignum admiratione, q̃ hoc, animaduersum. Cum. n. ab oibus, q̃ se strenue in pullibus tractandis exercuerant, quorum vnus & Archigenes fuit, quod nā esset febrilis inuasionis peculiare signum, quæretur: atque alij se eum deprēdere dicerent, q̃n contrahi arteria incipit, alij contra ne sentiri quidem arteriæ contractionem affirmarēt: ego bona quadam fortuna (quid. n. aliud quispiam appellarit tactum minimas ēt quasq; pulsum dñas apprehendentem?) non nullos medicos vsq; adeo aberrare deprehendi, vt plures incipientes febrere, quos illi cœnatum aut lauatum miserāt, a balneis & cibo prohibuerim. Quapropter febrilis accessionis initium cum semper summo studio noscere tentauerim, audacius forsitan, q̃ par erat, sed tñ fidenter, cum primum Imperatoris pulsum attigi, ausus sum enūciare contrarium eius, quod ipse de se sentiret, & alios medicos asserere audiret. Nam, quæ in Commodo presentimus, magnam licet admirationem apud alios consecuta sint, antedictis tamen re vera plurimum cedunt.

Faucium Inflammationem ex Pulsu cognoscit & ex Inconuenientis medicamenti

C *usu, & Oris inspectione.* CAP. 12.

Redierat Comodus à lueta, cū ecce prius, q̃ cœnaret, hora octaua febris satis vehemens eum adorta est. Mihi vero, vt pulsum attigi, mēbrum quodpiam inflammari visum est. Quod simul atq; Pitholaus audiuit, mirari se dixit, quo modo faucium inflāmatiō pueri pulsum immutare pōset: neq; n. eum alia vlla in parte inflāmatiōnem habere: atq; ita Comodi os adaperiens, inspicere me iubebat. Cū igitur fauces asperas quidē & rubras admodū esse, parum tñ intumuisse, vidissem, quis illi os colluisset, postulauī, medicamento plus, q̃ puero conueniret, adstringente. Respondente autē Pitholao se eum fuisse, qui pueri fauces ablucendas censuisset medicamento, quod ex melle & obsoniorū rhu cōpositum fuerat, id vt omitteret, iussi, & aquā mulsam, in qua rosa ferbuissent, admoueret, præcepi: eaq; sola vteretur nocte illa, & subsequēti die sepius, ac post eum diem ēt nocte vētura. Tertio autē die primo mane, cū inflāmatiō prorsus subsedisset, & penē sine febre puer esset, Pitholaum monui, paulo post alumnū in balneas cubiculo vicinas ductum aqua perfunderet alueo cōtenta, ac reliquum quidē corpus obrueret, caput autē solūmodo mergeret. Quæ cum peregisset, & large prandiū exhibuisset, sub horā terciā Ania Faustina Imperatori matrimonio iūcta, perinde atq; se excusatura, q̃ pridie Comodū non vidisset, accessit: Et heri, inquit, post prandiū noui te filiū ægrotare: hisq; ēt addidit, Notum puto, debuisse vos octauā horam excessisse, qua febris inuadere solebat. Subrisit Pitholaus: & quo mō nō expectassemus, inq; Thesali diatriten præterisse, nisi nos Galenus iste, vt hoc mane puerum inspexit squalidum ac modice febricentem, prohibuisset: quin & hoc vespere lauet se rursus, mādauit, ac cœnet, quæadmodū sanus facere consueuerat. His auditis Faustina parūper ibi cōmorata, me manu apprehendēs exiuit, ita in medicum quempia ex comitibus suis methodicum iocans: Galenū hunc vides non verbis, sed rebus, vos methodicos expugnare. Multos enim quos incipere febrere credebatis, lauit: multoties & vinū ipsis exhibuit, atq; alios primo, alios tertio die, ad consueta negocia dimisit. Vos autē, quotquot estis, simul atq; duobus primis diebus ægrotātes sine cibo pseuerare iperastis, suspēctas postmodū horas decumbendo trāsgrediantur, iubetis. Ac nunc quoq; subiunxit, scientiæ suæ certitudinē ostendit in absentis Imperatoris filio, quē duobus iā diebus, vt tu quoq; heri intellexisti, vehementius febricentem, tertio die, quæadmodum vos oportere dicitis, octauā horam non expectare voluit, sed eū antē & lauit, & cibo recreauit. Ipsiq; adolescentis altor Pitholaus, qui vsq; adeo diligēs est, vt eius diligētiam formidīnē existimare possis, viri artem pridem expertus prōpte obteperauit, & prius, q̃ suspēcta inuasionis hora excelsit, puerū, vt vides, & lauit & cibauit. Hæc Faustina dicens ad currū peruenit, in quem cū ascensura foret, Me magis abiens, dixi, q̃ antea, me-

dicis

dicis inuisum reddidisti. Digressus ad Pitholaum me contuli, cui & hoc idem exposui, & ob hu- E
iuscemodi medicorum inuidiā, me nuper libros tres composuisse, vnum de febrium differentijs,
alterum de diebus decretorijs, tertium de crisi- bus: In quibus omnibus Hippocratē monstraui tra-
didisse artem præcognoscendi, quid in singulis ægotantibus euenturum sit: ij vero hebetes vs-
que adeo sunt, vt neq; meis expositionibus adiuti, ipsam ediscere queant. Tu vero mi Posthume
scis omnia me ab Hippocrate dicta monstrasse, quæcunq; hisce de rebus conscripsi: & te vidente
prædixi, nil præter pulsuum scientiam adiiciens: Quam et solam Hippocrates non excoluit: hæc
enim ipsum secuti, alio aliud addente, vsq; ad nostra tempora absoluerunt. † Exactam siquidem
notitiam affectuum corporis cognoscere, quid futurum sit in ægris, est præcognoscere.

Futura Crisis per Sanguinis fluxum è Naribus Præsentio.

CAP. 13.

*Al. ex anti-
quis. Cognitio
siquidem affe-
ctuum corpo-
ris ex specula-
tione fit: quem
admodum ex ho-
rum exquisita
cognitione, fu-
turorum præ-
cognitio.*

ID est, quod te præsentem contigit, qñ primi nominis Romæ aliquot medici de mittendo sangui-
ne consultabant, in cōmentarijs nostris docuimus ab Hippocrate fuisse perfectissime demon-
stratum. Quintum nāq; morbi diem iuuenis quidā agebat: ac, licet idoneū tempus sanguini de-
trahendo præterisse videret, quia tñ nec anni tps, nec ægotantis ætas, nec virtutis imbecillitas, nec
deniq; victus, qui morbū antecesserat, aduersabatur, sed vno cōsensu oīa sanguinis missione signi-
ficabāt, medici venā incidere decreuerunt: idq; tempestiuum fore cæteri arbitrabant. Ego vero di- F
ligenter oīa contemplatus, quæcunq; ab Hippocrate tradita sunt signa illorū, quibus fluxurus est
sanguis, bene quidē eos in opinionē mittēdi sanguinis venisse dixi, verum naturā id, quod te gra-
uaret, expellere festinantem, breui admodū, et si nihil ipsi regerint, idē vltro facturam. Dū medicis
hæc admiranda vñr, æger è lecto se sustulit tanq̄ profiliturus, interrogatusq; cur exilire voluisset,
cum nihil adesset, ob quod id facere debuisset, Rubri coloris serpētem per laquearia repentem a se
visum expauisse respōdit, ne, si aliquo modo aberrasset, supra se ferret, atq; idcirco se è lectulo au-
fugere velle. Reliquis nihil hoc ad futurū sanguinis fluxum cōferre visum est: mihi vero. cū alia
singula perpēdenti, tum ruborē, qui prius in dexa nasi parte ad malā vsq; obscurus fuerat, auctū
valde intuenti, sanguinis paulo post è dexa nare fluxuri manifestū id attulit indicium: atq; ideo
cuidā ex ægotantis familiaribus summissa voce præcepī, vt vas aptum sanguini excipiendo sub
veste prōptum haberet: atq; inde ad medicos cōuersus, alta voce dixi: Si parūper expectaueritis,
sanguinē è dexa nare fluentē videbitis. Riserunt illi, q̄ antedictis, A dexa nare adiecissem. At,
inq̄, vel vtrūq; eueniat, oportet, vel alterutrū me decipiat: nā, & q̄ sanguis fluxurus sit, & q̄ è dex-
tra nare vēturus, arte medica præsciri pōt. His dictis eum, qui vas sub veste oculū habebat, inter
obseruandum admonui, mentē adhiberet, quid ægotus ageret, ac, cū sanguinē crūpentē videret, G
accurrens vas supponeret. Vix hæc dixerā, cum ecce digitū è naso sanguinolētum iuuenis extra-
xit: tum familiaris accurrens, vas subiecit: quod dum fieret, magno (vt scis) clamore oborto, medi-
ci quidem oēs dilapsi sunt. Ego vero tibi rerū mearū studio, quo pacto id præsciuissem, idq; ex
Hippocratis monumentis, exposui: atq; insup illud et addidi, vehemētē sanguinis fluxū expectā-
dum, eò q̄ & naturæ impetus vehemēs, & morbus adhuc crudus esset: Consiueuisse vero hisce de
causis immoderatas exinanitiones fieri. Atq; ideo, cū parūper adhuc morari vtilius esse laboran-
ti cognoscerē, puerū, qui me sequebat, ad accipiendam magnā cucurbitulam misi, idq; reliquis in-
scijs, faceret, iussi. Celeriter itaq; cū multū sanguinis in vase collectū vidissem, altero vase postula-
to sanguinem, qui fluxerat, excepi: quem vt comperi librarum quatuor & dimidię pondus equa-
re, ægrum capite in scapulas dimisso collocaui, ac naribus frigidam poscā attraheret, præcepī: fron-
ti spongiā aqua mulsa madentē imposui: brachia & crura vinclis obstrinxi. Quæ cum minus con-
ferre viderent, postremo cucurbitulā in præcordijs ad dextrum latus adegi: statimq; sanguinis flu-
xū cohibui: quod remediū et ex Hippocratis arte sumptū fuisse te docuimus. Atq; idcirco & hæc
& alia oīa, quæcunq; medicando peregi, literarum monumentis cōmisimus. Nam, quō rigorem,
alui profluuium, vomitum, inmodicā vrinæ multitudinē suppressionem ve, sudores, abscessus se H
cus aures aut ad alia loca, delirium, dementiam, ac demum alia omnia ægris obuientiā, præcogno-
scere conueniat, scripsimus. Quædā vero, sicuti prius dicebā, is, qui prius ista nouerit, per se ipsum
excogitabit: quemadmodum & nos in Filio Boethi fecimus, Amante foemina, & Atriēsi timēte.

Intermittentis Pulsus sed Naturalis Dignotio.

CAP. 14.

NVper et, vt scis, me eiusmodi quiddam prædicente, q̄ plurimis admirationi fui. Quidā do-
mus magister, qui, q̄ oīa recte gubernaret, à domino honorabatur, alijs medicis accedētibus
septimo die sudando iudicatus est. Sequenti die cum pulsum deficere inuenissent, malignam ali-
q̄ in corpore affectionem latitare, q̄ magnope deciperentur, putabant. Exeuntes itaq; cum do-
mino ægoti iuuenis, ac mihi casu obuīā facti: postq̄, & quæ contigerant, & quæ aderāt sympto-
mata, narrarunt: quid nam significaret id, quod in pulsu præter rationē euenerat, scire affectabāt.
Tum ipse propinq̄ esse domum, in qua ægotus decumberet, audiens, deducētibus illis accessi,
atq; iuuenis pulsum attigi. Te vero Posthume sæpenumero docui medicos aliquot, summos etiā,
à recto sensus iudicio aberrare: magnūq; eum pulsum existimare, qui magnus non est: & celerē
interdum, qui celer non sit. Eodem pacto, dum & languidum à vehementi, & asperum à mollī,
secernere volunt, falluntur: Ac multo magis etiam, quoties de pulsus ordine, deq; eius contrario
iudicant:

A iudicant: item q̄ de equalitate, & inequalitate cū in vna pulsatione, tum in pluribus. Atq; ego in istorum gratiā quatuor libros de pulsum dignotione cōscripsi: qui alios quatuor, qui de pulsum causis inscribuntur, antecedunt: vtraq; enim has tractationes ea requirit præcognitione, quæ per pulsum habetur, quatuor libris & ipsa à nobis descripta: cuius causa etiam prædictæ duæ institutæ sunt. Cum igitur inequalitas illa, quæ in vno pulsu consistit, maximum vsum afferat: atq; q̄ multas habet differentias, longa, vt dictum est, exercitatione pareatur: sciendum est pulsum, siue vno ictu, siue pluribus inter se collatis, nihil aliud præter naturam continentem, q̄ vt solum deficiat, à prima ortus origine talem esse: id q̄ scitu difficillimum, immo potius fieri non posse, vt quisq; istud internoscatur, nisi oēs omnium pulsum differentias exacte perceperit. Vt ergo iuuenem, de quo sermonem institueramus, eiusmodi pulsum habere sensi, medicos hortatus sum, securissime prorsus à morbo liberatum hominem reficerent, ac postea, cum exiret, & consueta negocia tractaret, eum tangerent: ipsos enim tunc eius pulsum talem reperturos, qualem nunc inuenissent: eò q̄ is ita sit à natura procreatus, nō ab aliqua morbosa causa oppressus. Hæc illis nō credēda primo visa sunt: deinde, cum pulsum vno ictu prætermissis, alio subinde numero pulsare deprehendissent, ad me tandem venerunt, vt ex me audirent, qua coniectura iuuenis pulsum talem natura fuisse cognouissem: quibus ego id respondi, quod olim Isocratē Rhetorē discipulo cuidam suo respondisse acceperam, postulanti, Nunquid, si se tribus annis exercuisset, de quacūq; re proposita dicere posset, sicut ipsum facere videbat. Ferunt enim Isocratē adolescenti ita respōdisse: Equidem sili, quæ postulas, vno etiā die adipisceris, optarem: verum, dum tuam mecū ipse ad dicendum aptitudinem considero, ne, si multis quidem annis te exerceas, quod petis, consequeris. Disciplinæ siquidem anni pro discipulorum natura multi, ac pauci redduntur. Noscerent itaq; eos, admonebā, omnes præter naturam pulsum differentias, illud opus legendo, quod inter libros de pulsum primum est recta exercitationis via prodire volentibus, atq; à nobis quatuor libris distinctum. Inde nanq; vos eas discere potestis, quoties ex nostro sensu depromptas, atq; ibi descriptas pulsum differentias agnoscere volueritis. Hoc mi Posthume arte medica præcognouisse memoria dignum extitit: velut & id, quod in Imperatore, febris inuasio putabatur. Cetera vero, quæ plures medici admirantur, nihil, quod aut proximum, aut simile his sit, continent: miranda tamen pleriq; videntur, ob ipsorum ignorantiam, non quia admirationem vllam habeant, aut difficultia præcognita sint hisce, qui legitime artem medicam exercuerint.

FINIS QVARTAE CLASSIS.

aaaa bbbb cccc dddd eeee ffff gggg hhhh iiii kkkk llll mmmm nnnn
 oooo pppp PPPP QQQQ qqqq rrrr ssss tttt uuuu xxxx yyyy zzzz
 AAAA BBBB CCCC DDDD EEEE

Quaterniones omnes præter PPPP QQQQ DDDD et EEEE terniones.

VENETIIS, APVD HAEREDES
 LVCAE ANTONII IVNTAE.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

VERITIS, SPVD HERRERES
L'ECAMTONH I. RTA

